LIBRARY
Brigham Young University
RARE BOOK COLLECTION
Quarto
DH
186
.B75
1679
v.1

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Brigham Young University

http://www.archive.org/details/oorsprongkbegine01borp

DE

NEDERLANDSCHE HISTORIEN,

BESCHREVEN

DOOR

PIETER BOR CHRISTIAENSZ.

HISTORIE
DER
NEDERLANDTSCHE
OORLOGEN,
onpartydiglyk beschreven
door
P. BOR CHRISTIAENSZ

W. Delfos. invent. J. Blooteling Sculp.

T' AMSTERDAM,

By de Weduwe van Johan van Someren, Abraham Wolfgangh, Henrik en Dirk Boom, Boekverkoopers. 1679.

OORSPRONGK,
BEGIN, EN VERVOLGH
DER
NEDERLANDSCHE
OORLOGEN,
BEROERTEN, EN BORGERLYKE ONEENIGHEDEN;
BEGINNENDE

Met d'opdracht der ſelve Landen, gedaen by Keyſer KAREL den Vijfden, aen ſijnen Soon Konink PHILIPPUS van Spanjen, en eindigende met het einde van 't jaer MDC,

Waerachtelijk en onpartijdelijk beſchreven door

PIETER BOR CHRISTIAENSZ:

In XXXVII Boeken, en IV Stukken verdeelt.

Verciert met verſcheide Afbeeldingen van vermaerde Mannen en Printen der voornaemſte Geſchiedeniſſen:

VOORTS MET EEN

BYVOEGHSEL

VAN

AUTHENTYKE STUKKEN

En nieuwe REGISTERS vermeerdert.

HET EERSTE STUK.

t' AMSTERDAM,

By de Weduwe van JOANNES van SOMEREN, ABRAHAM WOLFGANGH, HENDRICK en DIRCK BOOM, 1679.

Met Privilegie voor 15 Jaren.

PRIVILEGIE.

DE Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt, Doen te weten: Alſoo ons vertoont is by HENDRICK en DIRCK BOOM, Burgers en Boeckverkopers binnen Amſterdam, dat ſy Supplianten genegen zijnde op nieuws te doen Drucken ende aen den dagh te brengen de Nederlandtſche Hiſtorie van PIETER BOR CHRISTIAENSZ. met een vervolgh op de ſelve tot den Jare 1620. incluys, met ſchoone en curieuſe platen verçiert, doch dat ſy-lieden ſwarigheydt maeckten; ſoodanigen conſiderabilen werck, 't welcke merckelijcke Somme ſoude komen te bedragen, by der handt te nemen, ten ware ſy Suppllanten, alvooren met onſe Privilegie waren gebenificeert; Weshalven ſy Supplianten haer op 't alderonderdanighſt keerden tot Ons, eerbiedelijck verſoeckende dat het Ons geliefde de Supplianten favorabelijck te verlenen Octroy ende Privilegie voor den tijdt van 15 a 20 Jaren, omme 't ſelve Werck alleen binnen onſen Lande, 't ſy in 't geheel ofte ten deele te doen Drucken, ende uyt te geven, ſonder dat het ſelve in 't geheel ofte eenigh gedeelte van dien, of oock wel een Compendium of anderſints, uyt het ſelven in 't groot ofte kleyn by een ander ſoude werden naergedruckt, uytgegeven ofte van buyten ingebracht, ende in Onſen Lande verkoft, op verbeurte van de ſelve Exemplaren, en ſoodanigen boete, als Wy naer Onſe Hooge wijsheydt ſouden goedt vinden te behooren; Soo is't, Dat Wy de ſake ende 't verſoeck voorſz. overgemerckt hebbende, ende genegen weſende ter bede van de Supplianten, uyt onſe rechte wetenſchap, ſouveraine macht ende authoriteyt, de ſelve Supplianten geconſenteert, ge-accordeert ende ge-octroyeert hebben, conſenteeren, accordeeren ende octroyeeren, mits deſen, dat ſy geduyrende den tijdt van vijftien eerſt achter een volgende jaren, het voorſz. Boeck genaemt de Nederlandtſche Hiſtorie van PIETER BOR CHRISTIAENSZ. met een vervolgh op de ſelve tot den Jare ſeſtienhondert en twintigh incluys, binnen den voorſz. onſen Lande, alleen ſullen mogen drucken; uytgeven ende verkoopen, verbiedende daerom allen ende eenen ygelijken, het ſelve Boeck ende 't Vervolgh van dien naer te drucken, ofte elders gebruyckt binnen den ſelven onſen Lande te brengen uyt te geven ofte verkoopen, op verbeurte van alle de naergedruckte ingebrachte ofte verkochte Exemplaren, ende een boete van drie Hondert guldens daer en boven te verbeuren, te appliceeren een derde part voor den Officier die de calange doen ſal, ende een derde part voor den armen der plaetſe daer het caſus voorvallen ſal, ende het reſteerende derde part voor de Supplianten. Alles in dien verſtande, dat wy de Supplianten met deſen onſen Octroye alleen willende gratificeeren tot verhoedinge van hare ſchade door het nadrucken van 't ſelve Boeck; daer door in eenigen deele verſtaen den inhoude van dien te authoriſeeren ofte te advoueeren, ende veel min het ſelve onder onſe protectie ende beſcherminge, eenigh meerder credijt aenſien ofte reputatie te geven; Nemaer de Supplianten in cas daer in yets onbehoorlijcks ſoude mogen influeeren, alle het ſelve tot haren laſte ſullen gehouden weſen te verantwoorden, tot dien eynde wel expreſſelijck begeerende, dat by aldien ſy deſen onſen Octroye voor het ſelve Boeck ſullen willen ſtellen, daer van geene ge-abbrevieerde ofte gecontraheerde mentie ſullen mogen maken, nemaer gehouden ſullen weſen het ſelve Octroy in 't geheel ende ſonder eenige omiſſie daer voor te drucken, op pene van het effect van dien te verlieſen. Ende ten eynde de Supplianten deſen Onſen conſente ende Octroye mogen genieten als naer behooren. Laſten wy allen ende eenen ygelijcken, dient aengaen mach, dat ſy de Supplianten van den inhoude van deſen, doen laten ende gedoogen, ruſtelijck, vredelijck ende volkomentlijck genieten ende gebruycken, ceſſeerende alle beletten ofte wederſeggen ter contrarie. Gedaen in den Hage onder onſen grooten zegele hier aen doen hangen den xxiiij. Martii, in 't jaer Ons Heeren ende Zalighmakers duyſent ſes hondert ſeven en ſeventigh.

Ter Ordonnantie van de Staten

HERBERT van BEAUMONT.

REGISTER
DER
AFBEELDINGEN,
EN
PRINTEN
VAN DE
GESCHIEDENISSEN.

Pieter Bor Christiaensz. Pag. 1
Philips de Tweede Koningh van Spanjen. 5
Margareta van Oostenrijck, Hertogin van Parma. 22
Het Prediken der Gereformeerden buyten Antwerpen, in den Jare 1566. 69
De Beeldtstormerye, in den jare 1568. in de Nederlanden geschiedt. 84
Afbeeldinge van de Spaensche Bloedt-raedt, in den jare 1567 opgerecht. 114
Ferdinand Alvarez van Toledo, Hertogh van Alba. 181
Willem, Prince van Oranje. 222
Lodewijck Graef van Nassauw. 235
't Gedenck-beeldt dat de Hertogh van Alva sich selven tot Antwerpen heeft doen oprechten. 257
Het inneemen van den Briel, geschiedt den 1 April. 1572. 366
Don Pedro Pacieco, Opper-krijghs Boumeester den Hertogh van Alva tot Vlissingen in den jare 1572 opgehangen. 370
De Moordt der Spanjaerden te Naerden, geschiedt den 1 December 1572. 418
Frederick Alvarez van Toledo, Veldt-overste in het belegh van Haerlem. 421
Het belegh van Haerlem, in de jaren 1572 en 1573. Pag. 423
De Zee-slagh der Noordt-Hollanders tegen den Graef van Bössu, op den 11 en 12 October in den jare 1573. 456
Don Louis de Requesens, Groot Commandeur van Castilien, Gouverneur Generael der Nederlanden. 478
't Ontset van Leyden, in den jare 1574. 505
Franciscus Baldez, Veldt-overste van het Spaensch leger in het belegh van Leyden. 558
Het belegh van Woerden, in den jare 1575. 648
Tocht der Spanjaerden door 't water naer Duyvelandt en Schouwen, in den jare 1575. 649
Wreedtheydt der Spanjaerden in de plonderinge van Antwerpen, gepleeght in den jare 1576. 731
Don Johan van Oostenrijck Gouverneur Generael der Nederlanden. 747
Matthias Aerts - Hertogh van Oostenrijck. 900
Afbeeldingh hoe men de Magistraet en Geestelijckheydt der stadt Amsterdam heeft uytgeleydt, en t'Scheep gebracht den 26 May 1578. 953

DE BOEKVERKOOPERS AEN DEN LEESER.

BESCHEIDE LEESER,

NAdien de Nederlandtſche Hiſtorien van den vermaerden Hiſtorieſchrijver Pieter Bor Chriſtiaensſoon, meeſt waeren uitverkocht, en ſwaerlijk te bekomen, heeft het ons goedt gedacht eenen nieuwen druk van dat voortreffelijk werk aen te leggen: en in deſe Voorreden eenig kort verhael te doen van het Leven des Schrijvers, en van ſijn oogmerk, vlijt en oprechtigheit in 't ſchrijven: met verdere aenwijſinge van de verbeteringe, vermeerdering, en cieraden, ontrent deſen druk te weeg gebracht, en daer by gevoeght.

Kort verhael van 't Leven des Hiſtorieſchrijvers Pieter Bor. 1559.

De Schrijver deſer Hiſtorie, Pieter Bor; is t'Uitrecht gebooren, in den jaere M D L I X: een jaer, dat bekent is door 't beſluit van 't invoeren der nieuwe Biſſchoppen en Inquiſitie in deſe Nederlanden, tot merkelijke afbreuk van 's Landts vryheden en voorrechten: daer 't ſaedt door wierdt geſtrooit van de gevolgde beroerten, inlandtſche twiſten, en bloedige oorlogen, ſedert by hem beſchreven. Hy nam ſijn oorſprongh uit het ſeer achtbaer en edel geſlacht der Borren. Sijn vader Chriſtiaen Bor was Apotheker t'Uitrecht, woonende op d'oude gracht ſchuins over de beſembrugh. Sijn jeught in ſijn vaderlijke ſtadt hebbende overgebracht, heeft hy de verdre tijdt ſijns levens in Hollandt te Haerlem (daer hy ſich in den jaere 1578 ter nederſette) in den Haege, ook te Rijswijk (daer hy ſich vier jaeren onthieldt) en in de Beverwijk gewoont: doch meeſt in den Haege, en te Haerlem. In de taelen, daer ſich de geleerdtheit in ontvout, was hy weinig geoeffend, en in dat deel Cominæus, dien wijſen Schrijver der geſchiedeniſſen, niet ongelijk: maer evenwel heeft hy dat gebrek door andre middelen, ſoo veel hem moogelijk was, geboet, en veele van de treffelijkſte Schrijvers, door behulp van vertaelingen, in 't Franſch, of andre ſpraeken hem bekent, geleſen. Dit kan men klaerlijk afnemen uit het bybrengen en toepaſſen van ſommige hunner ſpreuken: want men vindt ſijne ſchriften beſait met de wijſte leſſen en leeringen van Plato, Philo de Jode, Cicero, Thucydides, Polybius, Tacitus, Saluſtius, en ontallijke anderen. Van jonghs aen vondt hy ſich met een ongemeene liefde tot de kenniſſe der Hiſtorien ontſteeken: en ſijne neerſtigheit, om de waerheit der geſchiedeniſſen uit te vorſchen, was byna ongelooflijk. Doch ſijn arbeidt ſocht hy vooral den Vaderlande en Nederlanderen ten dienſte te beſteden, en gebruikte ſijn pen tot het beſchrijven van den *Oorſprongk der Nederlandtſche Oorlogen, beroerten en burgerlijke oneenigheden.* Veele jaeren heeft hy alle neerſtigheit gedaen om de ſtoffe, ter ſaeke bequaem, daer toe te vergaderen. Veele Heeren en mannen van aen-

Sijn vader.

Sijn liefde tot de kenniſſe der Hiſtorien, en neerſtigheit.

Hy begeeft ſich tot het beſchrijven der Nederlandtſche Hiſtorien.

ſien,

Sijn groote vlijt in 't verſamelen der ſtoffe, en authentijke Stukken.

ſien, die de geſchiede ſaeken ten deele ſelfs hadden gehandelt, of daer over bevel gehadt, of dieſe hadden geſien, ſijn hem daer in, op ſijn verſoek, ter liefde van 't gemeene beſt, behulpelijk geweeſt. Tot ontdekking, bewijs, verſekering en beveſtiging der waerheit heeft hy ſijne Hiſtorien met meenighte van authentijke ſtukken en vaſte beſcheiden bekrachtight. Alle reſolutien, ordonnantien, plakkaeten, accoorden, vredehandelingen, unien, verbonden, propoſitien, advijſen, uitſpraeken, commiſſien, inſtructien, requeſten, appointementen, verbalen, diſcourſſen, en brieven van gewichte, van vrienden en vyanden, die hy konde bekoomen, heeft hy op hunne plaetſen ingevoeght, ſonder iet achter te laeten dat ter ſaeke kon dienen.

1595. Hy geeft de drie eerſte boeken ſijner Nederlantſche Hiſtorien in 't licht. En daerna de tweede drie.

In den jaere 1595, het ſesendertighſte ſijns ouderdoms, gaf hy de drie eerſte boeken ſijner Nederlandtſche Hiſtorie, en in den jaere 1601 de volgende drie aen den dagh. De Staeten van den Lande van Uitrecht, en de Magiſtraet der ſtad Uitrecht, aen wien hy de tweede drie boeken hadt toege-eigent, toonden ſtraks dat hun ſulks aengenaem was, hem ſomtijdts doende aenporren en aenmoedigen om 't werk te vervolgen, en ook de volgende geſchiedeniſſen te beſchrijven: Ja dat meer is haere Ed. Mog. hebben, by acte van den 4 Februarii 1602, *verklaert, conſenteert, en verſocht alle perſoonen, die eenige ſecreten of andere papieren, tot vordering van de waerachtige beſchrijvinge der Nederlantſche geſchiedeniſſen dienende, onder ſich moghten hebben, dat ſe de ſelve ſonder eenige ſwaerigheit of naedenken aen hem ſouden moogen communiceren en mededeelen; om tot vordering van dat werk gebruikt te worden: verklarende dat daer aen den gemeenen vaderlande, en haere Ed. Mog. een welgevallen ſoude geſchieden.*

1602. Acte by de Staten van Uitrecht aen hem verleent. *Siet P. C. Hoofts Brieven. p. 97.*

1613. Sijn huwlijk. *Siet Beverwijks Beſchrijving van Dordrecht p. 88. 89. en van Balens Beſchrijving der ſelve ſtaat p. 1001.*

In den jare 1613 verbondt hy ſich in den echt met Joffrou Martina Boot, weduw van Willem Sas, Procureur voor den Hove van Hollandt, dochter van Geeraert Boot, Rentmeeſter van d'Abdy van Egmondt, wiens voorouders het Burgermeeſterſchap der ſtadt Dordrecht, en andere aenſienlijke ampten, meermaelen met luiſter hadden bekleedt. Haer broeder was Heer Godefroy Boot, Ridder.. Haer ſuſter Geertruyd Boot troude met den Heer Francois Kriep, Griffier van 't Hof van Hollandt, door wiens behulp hy veel toegangs kreeg tot des Landts papieren, Regiſters en Reſolutien. Haer vaders ſuſter, Joffrouw Agatha Boot, was getrouwt geweeſt met Jonker Willem van Zuilen van Nieuvelt, Heer van 's Heeren Aertsbergen, eerſt Schout der ſtadt Dordrecht en Baljuw van Suidthollandt, en daerna Droſſaerdt van Muiden en Baljuw van Goylandt: een treffelijk en verſtandig Edelman, in de Nederlantſche Hiſtorien gemeldt, die weleer tot het werk van de Pacificatie van Gent en in andere gewichtige handelingen was gedeputeert, en tot ſijn ſterf-dagh toe onder d'Edelen van Hollandt in de vergaderinge der Heeren Staeten wierdt beſchreven.

1615. Hy wordt van de Heeren Staeten van Hollandt begunſtight. Beſluit van haer Ed Gr. Mog. over 't ſtuk ſijner Hiſtorie en der ſelver vervolg genoomen.

In den jare 1615 in September is den Hiſtorieſchrijver van de Heeren Staeten van Hollandt en Weſtvrieslandt belaſt met ſijn werk voort te gaen en hem eenig jaergeldt, ten opſicht van ſijnen nutten arbeidt, vereert, gelijk men ſien kan uit het volgende beſluit, by haere Ed. Groot. Mog. te dier tijdt genoomen. *De Heer van Matthenefſe en Doctor Hugo de Groot hebben rapport gedaen van de ſtukken die ſy onder Pieter Bor hebben bevonden, dienende tot verbetering van ſijne Hiſtorie alreede gemaekt, en tot vervolging van de ſelve: waer op nae deliberatie gereſolveert is, dat de voorſz. Pieter Bor gecommitteert wort, omme ſijne Hiſtorie, op den voet by hem begoſt, te amplieeren, ende voorts op de ſelve wijſe in 't beſchrijven van de ſaeken in de*

Lan-

Landen van Hollandt en Weſtvrieslandt, en haere gebuuren, by deſe tijden gepaſſeert; te continueren: Ende mits by den ſelven maekende binnen ſes maenden eerſtkoomende, en aen de Gecommitteerde Raeden overleverende, pertinenten inventaris van alle d'orginele en andere ſtukken, onder hem weeſende, ende beloovende dat de ſelve, en die hy naemaels noch ſal recouvreren, by hem tot dienſte en profijt van den Lande van Hollandt en Weſtvrieslandt ſullen worden bewaert, ende na ſijn overlijden datelijk aen de ſelve overgelevert, ende hy van jaer tot jaer aen de Gecommitteerde Raeden toonende wat hy in de beſoigne der Hiſtorie ſal hebben gevordert, dat hem jaerlijks voor koſten, moeyten en beſoigne ſal betaelt worden de ſomme van ſeshondert ponden van XL *grooten 't pondt.* Daer op heeft hy de ſes eerſte boeken niet alleen op nieuw overſien en vermeerdert met het geen ſedert het uitgeven tot ſijne kenniſſe was gekoomen, maer ook verder vervolght tot den moordt des Prinſen van Oranje in 't jaer 1584, en alles begrepen in twee deelen en achtien boeken, die in den jaere 1621 door den druk wierden gemeen gemaekt. Het derde deel begrijpende het 19, 20, 21, en 22 boek, en het derde deels tweede ſtuk, vervattende het 23, 24, 25, 26, en 27 boek, wierdt in 't jaer 1626 in 't licht gebracht: Het vierde deel, behelſende het 28, 29, 30, 31 en 32 boek, in den jaere 1630: en eindelijk het Vijfde deel, of ſeſte ſtuk, met het 33, 34, 35, 36, en 37 boek, in den jaere 1634. In deſe boeken hadt men 't verhael van XLV jaeren, beginnende met het jaer 1555 en eindigende met dat van 1600. Hier vindt men een tooneel der menſchelijke wiſſelvalligheden, een ſpiegel der goede en quaede ſeden, een ſchool der burgerlijke wijsheit, een tijdtwijſer der waerheit. De waerheit was het voornaemſte wit van ſijn pen: en ſijn onpartijdigheit ſagh vriendt noch vyandt aen. Ook betuighde hy in een ſijner voorredens, *dat hy ſijne uitterſte vlijt en neerſtigheit had gedaen, en ſijn ooghmerk gehadt om de waerheit der ſaeke, hoewelſe vyandtſchap baert, wel te treffen, en ſich van alle partijſchap te wachten, en de wetten der Hiſtorien naer vermogen t'obſerveren, ſonder iemant te willen ontſien of verongelijken.* Voorts, *dat hy eenige ſaeken, by anderen beſchreven, hadt achtergelaeten, om dat hy daer nae vlijtig onderſoek, geen ſekerheit van kon bekoomen: dat hy veele andere ſaeken van gewichte, by anderen niet aengeroert, hadt verhaelt, met goede en vaſte ſekerheit; op dat de nakomelingen met de waerheit moghten gedient ſijn.*

Uit de Reſolutien der Heeren Staeten van Hollandt in Septemb. 1615 genomen.

Hem wordt 600 gulden jaerlijks toegeleit.

Vermeerdert en vervolght ſijne 6 eerſte boeken.

1621. Geeft twee deelen aen den dagh.

1626. Ook het derde deel, en 't derde deels tweede ſtuk.

Daer na het vierde deel.

En eindelijk het vijfde, of ſeſte ſtuk.

Sijn goedt ooghmerk, oprechtigheit, en onpartijdigheit in't ſchrijven.

Elders geeft hy ſijn oprechtigheit en goede meening aldus te kennen: *Ik draege tot niemand haet noch partijſchap, haetende alleen in my ſelven en in anderen het quaede. Ik heb mijn uitterſte vlijt en neerſtigheit gedaen om niet te doolen, maer alles waerachtelijk, oprechtelijk, getrouwelijk, en onpartijdelijk te verhaelen.. Soo ik ergens onwetende magh gedoolt hebben ('twelk niet vreemdt ſoude weſen) ik ben bereit, daer van met goede beſcheidenheit onderrecht ſijnde, de fauten en doolingen te beteren, en ſal den aenwijſer grooten dank weten, want ik niet moedtwillig doole.*

In de Toe-eigening van't 4 deel.

Heb ik, ſchrijft hy, *iemants qualiteyt en eere niet genoeg uitgedrukt, noch ſijne vroomheit verbreidt en verhaelt, 't ſelve heb ik niet door verachting of moedtwilligheit, maer door onkunde, of by gebrek van genoeghſaeme onderrechting, gelaeten: en indien ik iemants fauten heb verhaelt 't ſelve heb ik niet uit haet of partijſchap, maer tot waerſchouwing en verbetering gedaen, daer toe alle Hiſtorien onder anderen mede nut ſijn: overſulks bidde ik eenen yegelijke my alles ten beſten te willen afneemen, d'eerſte dat ſe my beter gelieven te onderrechten, of te doen onderrechten, en den anderen haer eige fauten te verbeteren, of tot waerſchouwing te nemen.*

In 't beſchrijven van de twiſten onder de Chriſtenen hieldt hy den ſelven voet, en was in 't ſtuk der geloofsverſchillen van ſeer gemaetigde gedachten, gelijk

uit het verhael van 't kerkelijk, in ſijne Hiſtorien doorgaens vermenght, genoeghſaem blijkt. Deſe onpartijdigheit, en naeuwkeurigheit in de nette en neerſtige beſchrijving der ſacken gaf ſijne Hiſtorie een ſeer hooge waerdy by alle verſtandigen. De geleerdſte mannen onſer eeuwe, Janus Douſa, Daniel Heinſius, Petrus Scriverius, Caſpar Barlæus, Jacob Cats, Chriſtiaen van Rodenburgh, Jacob van der Burgh, en meer anderen, preſen ſe met treffelijke gedichten in de Latijnſche en Hollandtſche taele. Ook wierdt ſijn arbeidt erkent door een grooter belooning, door het Rentmeeſterſchap van Noordthollandt, hem, die 't Notarisampt weleer bediende, door de Heeren Staeten van Hollandt geſchonken. Behalven dat groote werk ſijner Nederlandtſche Hiſtorien heeft hy noch in 't byſonder in 't licht gebracht de beſchrijving van 's Hartogenboſch, en desſelfs belegering, ook 't inneemen van Weſel, en andere ſaeken in den jaere 1629 voorgevallen: en in den jaere 1632 het vervolg of ſeſte deel van de Chronijk van Carion, 't welk een Hiſtorie verſtrekt van 't geen ſedert den jaere 1576 tot den jaere 1619 in de voornaemſte deelen des geheelen aerdtbodems, te water en te lande, in 't geeſtelijk en 't wereltlijk, is geſchiedt. Dit was geen van de minſte blijken ſijner neerſtigheit en onpartijdigheit, in den hoogen ouderdom van 73 jaeren. Sijnen leſten tijdt beſteede hy aen 't uitgeven van 't ſeſte Stuk der Nederlantſche Hiſtorie in den jaere 1634. Toen genaekte de ruſt des afgeleefde mans: want hy eindigde ſijnen arbeidt met ſijn leven, en overleedt te Haerlem in den jaere 1635, den 16 van Maert, in 't 76 jaer ſijns ouderdoms. Sijn doodt wierdt van Caſpar Barlæus met een Latijnſch lijkdicht betreurt. Hoedanig ſijn uitterlijke gedaente was geeft ſijn afbeelding en print te kennen, die de geleerde Petrus Scriverius in den jaere 1626 met dit byſchrift vercierde,

Lofdichten t'ſijner eeren by eenige geleerde mannen gemaekt.

Hy wordt vereert met het Rentmeeſterſchap van Noordthollandt.

Val. Andr. Biblioth. Belg. p. 725.

Andere ſchriften by hem geſchreven.

1629.

1632.

1634.

1635.

Sijn overlijden.

Byſchriften op ſijn afbeeldinge.

Sijt gy dit PIETER BOR, *ſoo aerdig afgebeelt?*
Wie heeft doch met de handt ſoo konſtelijk geſpeelt?
'T is Mathams kloeke trek: men moet de eer hem geven,
Dat hy u heeft geraekt ſoo meeſterlik naer 't leven.
Maer al de wetenſchap, beſcheidenheit en vlijt,
Die uwe pen gebruikt in 't ſchrijven van de tijdt,
Is ſijns vermogens niet in 't koper uit te drukken.
Dit moet gy ſelver doen: dan ſal't eerſt wel gelukken.

Onder een ouder afbeelding, geſchildert in den jaere 1634, las men dit gedicht,

Hier ſiet gy PIETER BOR *naer 't leven uitgebeelt,*
Nae dat hy met ſijn pen heeft ſchriftelijk geſpeelt,
En nu aenhoort wat dat gy prijſen wilt of laeken.
Die waerheit ſchrijft, die kan't elk een van pas niet maeken.

Eindelijk ſchreef Geeraerdt Brandt op ſijn print, in den Jaere 1679, dit volgende byſchrift,

Sie hier den ouden BOR, *die Neêrlandts wettig ſtrijden,*
Om vryheit, recht en vreê, nae 't lang en bloedig lijden,
D'inlandtſche burgertwiſt, van duiſenden beſchreit,
D'uitheemſche laegen, en der Helden dapperheit,
Met ſoo veel vlijts beſchreef: die niemant ſagh naer d'oogen,
En nooit d'eenſijdigheit ten dienſt ſtondt, of de loogen.

Uit

Uit ſijn huwlijk met Martina Boot, die voor hem overleedt, ſijn geen kinderen gebooren, en de Heer Pieter Bor, Secretaris der Stadt Uitrecht, nevens ſijn broeders en ſuſters, broeders kinderen van onſen Hiſtorieſchrijver, waeren ſijn erfgenamen.

De nieuwe druk ſijner Hiſtorien met de verbeteringen.

Wat nu den nieuwen druk der Nederlandtſche Hiſtorie aengaet, die is van veele drukfauten en misſtellingen geſuivert. De byvoeghſels en verbeteringen, van den Hiſtorieſchrijver achter ſommige ſtukken gevoeght, ſijn in deſen druk op haer rechte plaets geſtelt, en nergens is dit werk in een eenig woordt verminkt, of vermindert: hoewel ſommige quaedtwillige of onweetende en lichtgelovige menſchen het tegendeel hebben uitgeſtrooit. In ſommige woorden ſijn d'overtollige letteren uitgelaeten met naemen de *c* in de woorden van *ick*, *lijck*, en diergelijke: ook heeft men de getallen met cijffer geſtelt in plaets van woorden, en dit werk in een grooter formaet gedrukt dan 't oude: waer door als ook door 't uitlaeten der gemelde onnoodige letteren, en d'oude ſlechte, konſtelooſe printen, ſoo veel is uitgewonnen, dat het nu in plaets van ſes ſtukken, in vier ſtukken of banden wordt verdeelt, en gebonden. Ons I Stuk vervaet nu de 9 boeken van 't eerſte Deel, met noch 3 boeken van 't tweede, naementlijk het 10, 11, en 12 boek, en eindigt met de doodt van Don Johan van Ooſtenrijk, in den jaere 1578 voorgevallen. Ons II Stuk begrijpt de 6 overige boeken van 't tweede, (te weeten het 13, 14, 15, 16, 17 en 18 boek) met de 4 boeken van 't derde deel, (ſijnde het 19, 20, 21, en 22 boek) en eindight in 't midden der Leiceſterſche oneenigheden. Ons III Stuk behelſt de 5 boeken van 't derde deels tweede ſtuk (te weeten het 23, 24, 25, 26, en 27 boek) en noch 4 boeken van 't vierde Deel, naementlijk het 28, 29, 30, en 31 boek, en eindight met het jaer 1594. Ons vierde Stuk begrijpt het overig boek van 't vierde Deel, ſijnde het 32, en de 5 boeken van 't vijfde Deel, of ſeſte ſtuk van den ouden druk, het 33, 34, 35, 36, en 37 boek, en wordt beſlooten met het einde van 't jaer 1600. De cijffergetallen en bladtaenwijſingen van den ouden druk ſijn over al, tuſſchen twee haekskens, aen de kant aangetekent: tot gerief der geenen, die de plaetſen, by andere Schrijvers uit den ouden druk van dit werk aengetrokken, of bygebracht, willen naeſien. Elk deel wordt vermeerdert met een byvoeghſel van authentijke Stukken; te weten van ſulke die in dit werk ontbreeken, of alleen ſtuksgewijs en ſlechs ſommierlijk gevonden worden. Onder die bygevoegde authentijke Stukken, door een Liefhebber der Hiſtorien vergadert, ſijn eenige die nooit ſijn gedrukt, in 't Regiſter der ſelve aengeweſen: eenige die ſwaerlijk ſijn te bekomen; onder anderen die bondige Verantwoording tot onſchuldt des Graeven van Hoorne, met der ſelver bewijſen, korts nae ſijn doodt uitgegeven: een Schrift, dat onſes weetens niet dan in twee of drie Bibliotheken wordt geſien, en nu door ons, als uit het graf der vergetelheit getrokken, gemeen wordt gemaekt. Deſe vermeerdering van verſcheide ongedrukte ſtukken heeft men den Edelen hooghachtbaeren en ſeer geleerden Heere Johan van Julſingha, Burgermeeſter der Stad Groeningen in der tijdt Lieutenant en Præſident van de hoge Juſtitiekamer van Stad en Lande, voornamelijk dank te weeten, die ons de ſelve ten dienſt van 't gemeen heeft toegeſonden: en daer by ook eenige die met de volgende Stukken of Deelen ſullen te voorſchijn koomen.

Nieuwe verdeeling in vier Stukken

Bladtgetallen van den ouden druk in den nieuwen aengeweſen.

Byvoeghſels van authentijke Stukken.

Achter elk Stuk volgt een kort regiſter, naer 't vervolg der jaeren: maer by 't vierde en leſte Stuk ſal een breedt Regiſter geſtelt worden, naer d'ordre van 't A. B.,

Regiſters.

't welk op 't gantsche werk sal passen: ook sal men 't, door byvoeging van cijfferletters, tusschen haekskens gestelt, tot den ouden of voorgaenden druk konnen gebruiken. Daerenboven heeft men dese Historie met veele printen verciert: met d'afbeeldingen der voornaemste Vorsten en Helden, die ten Tooneele van desen Schouburg verschijnen: ook met printen van de voornaemste belegeringen, strijden, en andere aenmerkkelijke geschiedenissen. In den tijtelprint vertoont de Teekenkonst het beeldt der Historie met vleugels, die de snelheit des tijdts verbeelden. De gedenknaeldt op 't hooft betekent d'oudtheit. De straelen, die haer omschijnen, toonen 't licht der heldere waerheit. Sy schrijft op het bescheidt van besegelde brieven en authentijke stukken. In haere slinkerhand heeft sy den spiegel der seden, daer men 't goedt en quaedt, dat te volgen of te mijden staet, in aanschout. De twee pennen, kruisselings over elkanderen, op elk bladt van 't boek, in de slangekring der eeuwigheit, verbeelt d'Onpartijdigheit, in 't beschrijven van 't geen prijsens waerdig of berispelijk is, sonder gunst of haet. Het kindeken ter rechter sijde met de basuin, lauwerkrans, palmtak, scheeps- en muurkroon, vertoont den Lof, die de Helden en vroomen verdienden, en in de Historie genieten. Het ander, aen de slinker sijde, met den geesselsweep in d'eene, en de brandtmerken in d'andre handt, betekent de laster en berisping, die de Tyrannen en boosdoenders sich op den hals haelden. Onder in de grondtsteen siet men aen de rechtersijde d'overwinning met helm en speer der bevochte vryheit: verselt met voorsichtigheit, die met twee hoofden voor en achter siet, het roer van 't schip bestiert, en door de vruchthoorn haer nuttigheit over den aerdtbodem aenwijst. By haer staet de wakkere kloekmoedigheit, met de wakende kraen, voorsichtige slang, en vlugge pijl. Aen de slinker sijde in den voet, of grondsteen siet men d'Inquisitie met haer slanghairige pruyk, brandende fakkel, en moordtpriemen, vertredende d'onnoosle waerheit, en in 't verschiet haer galgen en raders. Sy wordt gesterkt door de gewapende Tiranny, met haer dreigend swaerdt, en slaefs juk. In 't midden van den voetsteen aenschout men de landt- en waterstrijden, voor het vaderlandt gevochten. Al te saemen saeken in dese Historie beschreven.

Printen van Afbeeldingen en geschiedenissen.

Verklaering van de tijtel-print.

Dit kort bericht verstrekke tot een inleiding van dit treffelijk werk. Neem nu, waerde Leeser, onsen arbeidt en dit eerste stuk voor lief: verwacht d'andre drie stukken, die op drie persen te gelijk gedrukt worden, binnen 't jaer, en daerna het vervolgh.

In Amsterdam desen 1 van October des jaers 1679.

In

In obitum clariſſimi viri

PETRI CHRISTIANI BOR,

Hiſtoriarum belli Belgici ſcriptoris.

Scripſerat in cunctas diſperſa volumina terras
BORRIUS. exanguis ſcripſerat iſta ſenex.
Bella, Duces, calamoque trucem titubante Philippum
Scripſerat, & tanti ſemina prima mali:
Vexatamque fidem flammis, deſpecta Potentum
Fœdera, quasque tumens reſpuit Aula preces;
Et conculcatas Albano Præſide leges,
Et quæ vana ſibi regna parabat Iber;
Scripſerat Auriacos & abacti Principis arma;
Et Patriæ ſenſim colla levantis onus;
Oppida victa manu, manantes ſanguine campos,
Et quas juſta ſibi ſubdidit ira faces:
Reſtabant placidæ mitiſſima tempora pacis,
Quæque breves Martem detinuere moræ.
Dum ſcribit, dum bella procul proſcribit & enſes,
Dum pacata fluit pagina multa viro:
Dum properat, ſperatque malis fixiſſe quietem:
Et Patriæ lætos commemoraſſe dies:
Labitur è manibus calamus. jam jamque fatiſcens
Tranquillæ nequiit ſcribere pacis opus.
Nempe vetant Superi, nec; quæ conceſſa ſenectæ
Pax fuit, hanc chartis impetrat ille ſuis.
Sic decuit, fluxæ meditantem tempora pacis,
Æternâ feſſum velle quiete frui.

C. BARLÆUS.

Op

Op het overlijden

Van

Den vermaerden Hiſtoriſchrijver

PIETER BOR CHRISTIAENSZOON;

Naer Caſpar van Baerles Latijn gevolght.

BOR ſchreef onſterflijk werk in 's levens leſte dagen,
Veel boeken, 't aerdtrijk door geleeſen wijdt en ſijdt.
Zijn handt ſchreef bevende van Helden, oorlogs plagen,
Den wrok van Koning Flips, de bron der booze tijdt;
'T Geloof te vier te zwaerdt vervolgt, 't Verbondt der Grooten,
En 't ſmeekſchrift even fier van 't trotſe Hof veracht;
'S Landts recht door Alvaes voet vertrapt, verſchupt, verſtooten,
En Spanjes ydle hoop op wettelooze magt:
Zijn pen vertoonde Oranje in 't harnas, met zijn Helden,
Den balling, die het juk der ſlavernye brak;
Met kracht gewonne ſteên, de bloedige oorlogsvelden,
En wat gerechte wraek na lang geduldt ontſtak.
Nu ſchoot hem over van een ſtiller tijdt te ſchrijven,
En hoe 't Beſtandt een poos den dollen Mavors boeit.
Terwijl hy dit beſchrijft, en 't oorlog wil verdrijven,
En van die vredeſtof zijn inkt veel zachter vloeit;
Terwijl zijn vlijt zich haeſt, om ruſt by ramp te voegen,
'S Landts blijder daegen net te melden op papier,
Ontvalt de pen zijn handt, en moê en mat van ploegen,
Bezwijkt in 't vredewerk zijn geeſt, zoo vol van vier.
Want Godt verbiedt het, en de vreê, zijn hooge jaeren
Vergunt, gebeurt hem niet t'ontvouwen in zijn werk.
Zijn bladt zou ruſt en vreê van luttel duurs verklaeren,
Maer beter paſt hem ruſt, die einde kent noch perk.

G. B.

Alſo voor ieder ſtuk veele gedichten, tot lof van den Schrijver en nut der Hiſtorie, zijn geſtelt, en deſelve nu, mits de verſchikkinge, niet wel voor ieder deel konden geplaatſt worden, ſo zijn deſelve alteſamen voor het eerſte deel in ordre gebracht, met bytekeninge welke tot ieder ſtuk behoren.

Gedichten van het eerſte ſtuk.

JANI DOUSÆ

Nordovicis

EPIGRAMMA

In PETRI BORRI *Belgicarum Rerum Commentarios.*

IN feſtos ſibi ſi nunquam ſenſiſſet Iberos;
Belga quidem fœlix, ſed ſine laude foret.
Qui clarum ſibi jam nomen virtute paravit,
Auriacum tanti huic eſt habuiſſe Ducem:
Civilis belli lituus quo concidit *Alba*,
Quam longe a Decimâ nunc jacet ille ſuâ!
Singula quæ terrâ certamina geſta marique
Rettulit Hiſtoricâ BORRUS in Acta fide:
Magnaque ſat BORRO meritorum præmia, vera
Narrando famæ conſuluiſſe ſuæ.

In eandem Hiſtoriam.

POſteritas Dominos admiratura Batavos,
Duceſque ponti, Patriaque robora,
Heroasque animos, & nomina nata triumphis,
Vicesque rerum, Martiosque ſpiritus
Belgarum, fœdâ quos preſſos compede Veſper
Illiberali deſtinarat ocio,
Iuſus inacceſſa Dominum præſcribere genti,
Jugumque turpe, ſanguinisque prodigos
rritare viros, & legem dicere ferro,
Martique nota territare pectora;
ccipe Borrhææ præclara volumina chartæ,
Cauſaſque diſce, cur ab anguſto ſinu
Jaſſovius rerum domitor, fulgentibus armis
Quondamque flammis irreperti fulminis,
œdera turbantem vi circumſultet Iberum:
Patriſque Moſæ cornua, & Rheni caput
Ere peregrino, ſpoliiſque obnubat Eois,
Adorea potitus, & noſtrum diem
anguine fœdâr it Siculo, & ſordentibus umbris,
Borrhæ noſter, ſi quid ex illo mihi
cia ducentes permittent carpere Muſæ,
Id omne veſtris devovetur laudibus.
t vos progenies Belgarum ſera nepotum,
Laudis Batavæ, patriæque compotes,
i vacat, exemplis id ſaltem diſcite noſtris,
Nihil timere poſſe, qui poteſt mori.

DANIEL HEINSIUS.

SONNET.

WOe d'Albaenſch wreed tyran,, het Vaderland doet truren,
Hoe Don Loys daer an,, 't gouvernement aenvaert,
Hoe 'sConings broer Don Ian,,met liſt hem vrind gebaert,
Hoe Parma kloek gewan,, Fortreſſen veel, en muren,
oe mid'lertijd voortan,, 't Land, om t'ontgaen beſuren;
Soekt d'een en d'ander an,, om hulp, hoe vroom geaert,
Terwijl 's Fortuins geſpan,, voortbracht verſcheide kuren:
lx al en meer koont wel,, in dees Cronijk aenſchouwen,
Als in een ſpiegel hel,, daer 't BOR u gaet ontfouwen:
Leeſt vry, maekt geen gequel,, 't is vreugd' in ruſt t'herdenken
et overkomen quaet,, den angſt, en 't ſwaer benouwen,
Dat der tyrannen raet,, Land' en Luid' heeft gebrouwen.
Dankt BOR die t'uwer baet,, u dees Cronijk komt ſchenken.

In verdriet duldig. J. van der DOES.

ANDER SONNET.

DE woeſte wilde Zee / d'onſtuce felle baren/
't Derwoedende geraes van d'ongebonden tijd/
Doo2 dolle heerſchappy / vol hankers / haet en nijt/
In 't Nederland geleen / ſo vele d2oeve jaren/
Van d'Inquiſiti w2eed' / het doodlijk ſtraf beſwaren
d'Inwoond'ren opgeleid met oberſmaet en ſpijt/
Ten laetſten heeft beweegt een jeder b2eed en wijt/
So p2angig engen juk ondzaeglijk te verklaren.
Wie ondertuſſchen wiert verhoogt / en weder daelde/
Sijn ſchade snel beliep / en wederom verhaelde:
Ook wie de booſheid ſocht / de deugde heeft beſchut/
By Pieter Bor alhier verſtandig is beſchzeven:
Wien 't ernſt te leren is / om kennen sulken leven/
Hy vindſeer klaer beſcheid in deſen Born-put.

Pour guid' Eſpoir. S. HENRIX.

ANDER SONNET.

HEt *Nederlands beloop gy* Pieter Bor *vertoont,*
Wat daer in is geſchied verhaeld gy onpartijdig:
De ſom door onverſtand en afgonſt u ſijn nijdig,
Om dat gy haer in 't quaed, noch onrecht niet verſchoont.
Des waerheids Schryvers hier noit anders ſijn geloont
Van 's werelts boſe ſchaer, die wreed' en ommelijdig
Gemeenlik oorſaak ſijn van 't bloedig Oorlog ſtrijdig:
Het is haer een verdriet dat waerheid werd gekroont.
Aen goede vruchten kentmen altoos goede bomen,
Alſo die quaden mee aen 't ſchelden en verdomen.
Elk vat moet geven uyt het gene het heeft in,
Door goed en quaed gerucht paſſeren alle vromen.
Dus Bor *gaet vrylik voort, voor niemand en wilt ſchromen,*
Hoe wel het niet elk een ſal weſen na ſijn ſin.

ED. MELLEMA.

Gedicht ter eeren des waerachtigen Hiſtori-ſchrijvers
PIETER BOR.

HOe vryheid werd geſchat van vry-geboren lieden,
Die billikheid alleen opdragen het gebieden,
Wat dat de ſpijt vermag van een getrotſte deugt,
Die noch aen wreden dienſt, noch ſlaverny geheugt,
En hoeft het Romen ons noch Grieken niet te leren,
Wy mogen wonder wel 't uitheems bewijs ontberen,
Dewijl dat BOR ſijn boek ons weder ſtiert te hand,
Geen Bock, gelijkmen meent, eer ſpiegel van ons land,
Eer een bebloed tonneel der afgebeelder Helden,
Die wijlent lijf en goed voor d'oude vryheid ſtelden,
Wiens waerde riften houd het aerdrijk in haer ſchoot,
Doch BOR bevrijd haer naem van d'onverdiende dood,
Hier ſietmen den Albaen beſoetelt aen de handen
Noch van 't onnoſel bloed, ſijn toren ſietmen branden.
Hier leertmen ons den aerd van een recht vry gemoed,
Hoe datmen't meerder drukt, hoe datmen 't meerder voed;
Hier ſietmen niet alleen van Spangien de gebreken,
Maer wat hier ook voor kaf heeft binnen 's Lands geſteken.
Hier werd de kloekheid met onſterfflijkheid gekroont,
Der boſen ondeugt werd hier yeder een vertoont.
Een nut en nodig werk, een prickel voor de vromen, (men.
Staetſchenders tot een ſchrik, om voor haer ſchand te ſchro-
Een nut en nodig werk, een lang-gewenſchte ſchat,
Die ſo veel koſtelheids in ſijn begrip omvat.
Neerlandſe Borgery, Lief-hebbers van 't Gemene,
Komt met eerbiedigheid, komt en bedankt de gene
Die u van alles hier ſo mildelik verſiet,
Wat voor uw' waerdſte pand, uw' Vryheid is geſchied;
So ſult gy door uw' beed' en dankbaerheid verdienen
Dat hy van ſulken aert u meerder ſal verlienen,
U meen ik die het eerſt te recht ter herten gaet,
Te houden in gedacht hoe duur ons Vryheid ſtaet:
Want hy die niet en doet dan dat hy ſtaeg gaet haken,
En ſoeken wat hy mag in d'een of d'ander laken,
Die werd van BOR veracht: alſo hier ſulken man
Niet anders als alleen de waerheid laken kan.

I. V. B.

Ge-

Op de Nederlandse Historie

Van den

Achtbaren en naerstigen Historie-schrijver

PIETER BOR CHRISTIAENSZ.

Wat isser menig mensch gesint op vreemde Landen,
En soekt, men weet niet wat, ontrent de verre stranden,
Die noch met stillen geest niet eens en heeft bedacht
Wat uit sijn eigen hof kan worden voortgebracht!
Wat isser menig mensch geneigt te liggen malen
Op eenig selsaem woord in onbekende talen,
Die nimmer ondersoekt, en noit en overleid
Hoe geestig Holland singt, hoe deftig Holland seid!
Wat isser menig mensch die niet en plag te lesen
Als krijg van ouden tijd, en al het vorig wesen,
Die niet ten vollen kent, en niet te deeg en weet,
Wie dat het Spaensch gewelt hier uite Landen smeet!
Maer waerom doch gesweeft met alle vreemde winden?
Al watmen elders soekt, is binnen ons te vinden:
Wat ist dat eenig Rijk, of eenig Eyland geeft
Dat Holland niet en kent, dat Holland niet en heeft?
Gelooftet, Hollands volk, dat Godes eigen segen
In Holland is geplaetst, in Holland is gelegen;
Wat is hier menig Held, en menig geestig man
Die wapens voor het Land, of Penne voeren kan?
Wat isser menig slag om uwen 't wil geslagen!
Wat isser menig schans met krachte weg gedragen!
Wat isser menig schip gesprongen in de locht,
Terwijl gy, sonder loon, maer om de Vryheid, vocht!
Wel aen dan, soje wilt u eigen segen smaken,
Sier hier een rijken Born *van alle grote saken;*
En gy, die van het Land een recht beminner sijt,
Leert hier u eigen Tael, en leest hier uwen tijd.

I. Cats.

GEDICHT,

Ter eeren van

PIETER CHRISTIAENSZ. BOR

Vermaert Historie-schryver

Van de Nederlandse Oorlogen.

POëten van ons Land, verkondigers der daden,
Op welke noch de nijt, noch's vyands haat kan smaden,
Die met u vlugge Pen en hoog gestegen dicht
De Helden van NASSOU tot in den Hemel licht:
Verstanden hoog van naem, geswinde *Phœbus* koppen,
Die rontsom hebt beset *Parnaßus* hoge toppen;
Ik bidde dat ik mag heel vere van u al
Beneden aen den Berg my setten in het dal.
Ik bidde dat mijn Hooft alleen gekroont mag wesen
Met kael Laurieren hout; de bladeren gepresen
Als kranssen omgevlocht die laet ik aen den boort
Van uwer aller hooft uw' eere breiden voort.
Gy hebt dat klare nat van Castalis gedronken;
Ik bidde dat my maer den droesem sy geschonken,
En nademael u Geest is dronken in de konst,
So laet my hebben maer een droppel van u gonst.
Ik sie hier 't Nederland verswolgen in de baren
Van twe bracht ondergaen: ik sie de gulde jaren
Van Nederlands geluk: ik sie de oorlog aen,
Die eerst haer glants bedwelmt en dan weer schoon doet staen.
Ik sie den fellen *Mars* verwoet de Steden branden,
Sijn stale sweert gescherpt verdelgt de droeve Landen,
De oorsack van het quaed is *Vryheid* en *Geloof*,
Die beide van ons sijn genomen tot een roof.
De Vryheid klaegt voor 't Land, 't gelove voor de Zielen
De Vryheid siet den Staet, 't Geloof de Kerk vernielen.
De Vryheid weert van haer der Spangiaerts trotsen moet
't Gelove weert van haer de dwing-wet van 't gemoet.
De Vryheid word gekrenkt: der Staten eer geschonden,
't Gelove leid verdrukt met toegesloten monden,
De Vryheid lijd geweld. 't Gelove tyranny,
Den Hemel sucht in 't kruis: de Aerd' in slaverny.
De Vryheid staet verbaest, en siet haer Ed'le Heeren
Hier duiken voor den Beul, daer sterven in oneeren.
't Gelove word besprengt met Martelaren bloed,
En die de waerheid spreekt de waerheid tuigen moet.
De Vryheid word verheert van nieuwe Bisschops staven,
En die 't geloof beleid word levend' weg gegraven.
De Vryheid siet haer kroon vertreden van haer Heer,
't Gelove word vervalscht met nieuwe Pausschen leer.
De Vryheid word berooft van 's Lands bedaegde Wetten,
't Gelove siet voor Godt, des Koninx wille setten.
En die, een Conink was en Hoeder van sijn Land,
De Vryheid en 't Geloof met strenge woorden bant.
Het geen ondwinglijk is gevoelt de Roomse banden:
Het geen dat Godlijk is bevechten menschen handen.
Het geen dat voor geweld noch wapenen niet swicht,
Word midden in 't geweld en wapenen gesticht.
De wreetheid woed met schijn van recht en heiligheden,
Door s'Keisers hoogst gebied en Kerkelijke seden.
Eersucht de wreetheid voeit, en lang bedolven haet,
Door gierigheid gestookt en liefd' van eigen baet.
Het Vaderland verloopt, en moet als ballink dwalen,
Door 't ruime werelts velt en naestgelegen palen.
Haer Borger is sy quijt, het vreemde Spaens gespuis
Besit door oorlogs macht der Nederlanders huis.
Een moeder soekt haer kint, daer 't niet en is geboren,
De sone heeft het recht van s'vaders erf verloren,
En daer sijn wiege was te voren en sijn rust,
Den dertelen Maraen sijn bastaert heeft gekust.
Den Hertog *Ferdinand* den Standaert heeft verheven
Van 't wrede onderspoek; en vyand van ons leven,
Recht galgen, raders op, tonelen van sijn schult
En lang gebroeden haet, en waerheids sterk gedult.
De ketens die hy sluit om 't vry geloof te dwingen
Ontsluiten haer van dwang, en doen haer ruimer springen,
De kelen die hy worcht, den adem die hy perst,
De tonge die hy snijt tot meerder vryheid berst.
De vlammen die hy stookt de dwael-mist doen verdwijnen,
En midden in het vier des waerheids vlamme schynen:
Het Asschen geeft sijn vrucht en door dat selve stof
Als door een Offerand verkondigt God sijn lof.
De sak daer in hy doet d'onnoselheid verdrinken
Is 't graft van 's Coninks eer: het water doet versinken
De liefde van sijn volk, en onder uit den grond
De waerheid niettemin geopent heeft haer mond.
De pijnbank doet met vreugt op Hemels vreugde denken,
Het Lichaem uitgerekt en kan de Ziel niet krenken.
Het uitgeperste bloed maekt vruchtbaer Christi Kerk,
En 't geen de duyvel doet gedijt tot Godes werk.
De swaarden die den hals van menig mensch doorsnijden
Vermanen 't Nederland om 't Spaense jok te mijden:
En daer de wreetheid eint, en op het hoogste woet
Begint ons Vryheid weer, en krijgt veel meerder moet,
Gelijk wanneer de Zee verstoort door storm en winden,
Haer schielijk set ter neer en kalmt' begint te vinden:
De Son vertoont haer glants, de Wolken klaren op,
De Schipper recht sijn mast en seylen in den top.
Ik sie een Duitse Vorst, en Prince Hooggeboren
Manhaftig tot ons treen, een Gideon gekoren
Voor 't Nederlandse volk; die met sijn sweert en raed
Ons Vryheid en Geloof hersteld in beter staet.

De

De ballink komt weer t'huis: de bloedige Placaten
En ſtraffen houden op: de kerkers, kuilen, gaten
Haer grendels open doen: der duiſterniſſen macht
Ontwapent van geweld verdwijnt voor waerheids kracht.
Den Adel krijgt ſijn glants: de ſteden trouwe Heeren,
Den Borger word beſchermt: de kerken ſtraks vermeren,
De Koopman gaet ter zee: den Ackerman te veld:
Allene blijſt ons by de heugnis van 't geweld.
Een moorder omgekocht de Scherm-Heer van de Landen
Ter aerden neder velt: en die ſijn 's vyands handen
In 't veld noit had gevreeſt betuigt door dit verraed
Dat Spangien hem alleen met moort te boven gaet.
De Sone neemt de wraek. Ik ſie de Doever Stranden
Verkondigen ſijn lof: de driftige waranden
En Vloten toegeruſt gedolven in het zant
Sijn tekens van ſijn eer, en van des Spanjaerts ſchand
Sijn ſwaert beſprengt met bloed van *Varax* doet hem leven:
Den Vlaenderlandſchen ſlag *Mendoſa* heeft doen beven:
Het oude Werelds eind, en Gibralter vervaert,
Canarien verbrand ſijn wapens maekt vermaert.
Het Ooſten buigt voor hem, en daer de Son komt rijſen,
En daerſe weder daelt, het Zuiden ſal ons wijſen (naam,
De Vlaggen van NASSOU: het Noorden kent ſijn
En daer de Son niet kan, doch komen kan ſijn faam,
Geen wallen ſijn ſo hoog, of hoger derf hy trachten,
Geen grachten ſijn ſo diep, of dieper gaen ſijn krachten,
En als de Aerde niet wil wijken op het Land,
So graeft hy na de Hel, en krijgt de overhand.
Dit ſchrijft de Pen van BOR: en laet de werelt weten
Dat Neerland haer onheil noch niet en heeft vergeten.
De waerheid niet vervalſcht door gunſte of door nijd
Spreekt wat ons Vaderland en Spangien doet of lijd.
Hy ſteld ons hier voor oog de onverſaegde daden
Van 't gram getergde volk: hy wijſt het ydel raden
Tot demping van 't Geloof; en wat een Heer verlieſt
Die boven 's Lands geluk der Papen raed verkieſt.
Poëten van ons Land wilt niet u Lof-gedichten
Den Schryver en het ſchrift dit eeuwig Graf-dicht ſtichten:
Die Nederland beſchrijft, haer Oorloog en haer ſtrijd,
Sal leven na de dood, ook tot ſijns vyands ſpijt.

Caſper Barlæus.

EER-DICHT,

Op het derde deel der Hiſtoriſe werken over de Nederlandſe Oorlogen en Beroerten, van den geloofwaerdigen en wijdberoemden Hiſtorie-ſchrijver,

PIETER CHRISTIAENSZ. BOR.

DUs lang is ons verhaeld wat moorden ende branden
De Spanjaert heeft geſticht in dees Vereende Landen,
Naer wil van't Roomſche Beeſt, beſloten met de moord
Des onverwonnen Prins. Mijn vrund, nu gaet gi voort.
Eilaes verlaten Staet! waer ſalmen di beginnen?
Eilaes! waer ſullen wi malkanderen hier vinnen?
Aen Vrankrijk hebt gi niet, aen Engeland wel wat:
Maer gi Oranje-ſpruit gi hebt het aengevat,
Gi jonge vrome Held in dine tere jaren,
En wreekt dyns Vaders dood aen deſe Moordenaren:
God ſegend dine hand, en ons verloren werk,
En helpt ons Vaderland, en ſijn verdrukte Kerk.
BOR, *hier is werk, en eer. Dijn hand heeft dit beſchreven:*
Maer dat geeft dinen naem een onvergankelijk leven.
O BOR! *dit is dijn Born waer mede gi ons drenkt.*
O BOR! *dit is dijn Born die di veel eere ſchenkt.*
Het loon is na het werk. Ik heb tot vele ſtonden
Dyn grote naerſtigheid en trouwigheid bevonden,
En dikwils di geſien belegerdmet Papier,
Met brieven, en beſcheid, van gins, van daer, van hier.
Wie heeft de waerheid oit eenvoudiger geſproken?
Of wie ſich ſelven meer bedwongen, en gebroken?
Voorwaer! dit komt di toe, een Schryver als gy ſyt,
Te ſchryven niet ſich ſelfs, maer 't weſen van den tijd.
Leeſt nu die leſen wilt. Wat ſoekt gi oude Boeken
Van eenen and'ren tijd van allen vreemden hoeken,
En ſijt een vreemdeling hier in u Vadsrland?
Dit is niet eers genoeg: neemt BOR *dan in de hand,*
En leeſt daer al u beſt. Leeſt daer de wrede werken
Der Spaenſe Tyranni, en leertſte vlitig merken,
Dat gi dien Bloed-hond kent, en grypt in God een moed,
En wederſtaet dien Leeuw' en Vos met goed en bloed.
Siet God, en ſine hand, en leert den Heere vreſen,
En hem voor ſulken heil gedurig dankbaer weſen.
Weeſt dankbaer ook aen BOR *die allen ſinen tyd*
En ſuren ouderdom tot onſe nut verſlyt:
En wenſcht dat God den Heer den ouden man wil ſparen,
En noch een eeuwe doen tot ſine graauwe haren,
Met lijfs en zielen heil: op dat hy tot den dag
Dien wi voor oogen ſien ſijn werk voltrekken mag.
Voorwaer! mijn waerde vrund, de rechte Batavieren
Die vlechten di een kroon van Mirthen en Laurieren,
Om dine ware trouw, en kloeke vlitigheid,
En off'ren dinen naem en werk de Eeuwigheid.

ZAMUEL AMPZING.

CARMEN
in
Continuationem Hiſtoriæ belli Belgici per Petrum Borræum.

NUllâ opus eſt hederâ, nec verſibus eſt opus ullis,
Qui tua commendent ſcripta petita diu.
BORRÆI in titulo nomen magis allicit omni
Lectores hederâ, & ducit amore ſui.
Sic tua prima placent, ſic illis mota ſaliva,
Ut ſic conſcribi plurima quiſque velit.
Mome ſupercilium ducis, ſubleſta fideſque
Eſt tibi BORRÆI? Pone ſupercilium.
Sunt monumenta, quibus, ceu teſtibus, ille tuetur
Seque, ſuamque fidem: ſi potes, illa nega.
Ringaris licet, ut rumpantur & ilia, quædam.
Ut carpas, tamen hunc fama loquetur anus
Grataque poſteritas nobiſcum ſentiet, atque
Theſaurum hunc magno ſemper honore colet.

Patruo ſuo ſcribebat

Gerardus Borræus Gymnaſii
Dordrechtani Rector.

In Hiſtoriam

D. PETRI BORRII

Cum ederet tertium volumen.

BORRIUS *Hiſtoriæ quem vexit ad æthera penna,*
Quem Cleio non vana colit, verique ſequeſtra
Cana Fides, quem non docuit facundia præceps
Aut fucum, aut blandum lectori obtrudere palpum;
Jampridem æternis ter ſena volumina chartis
Edidit, & rerum nobis miracula pandit
Quas Ducis Albani rabie gens Belgica paſſa,
Bello armiſque potens, & formidata Philippo;
Pergit ad huc, tantæque ſenex pertexere gaudet
Molis opus, bellique facem mandare papyris.
Belgarumque ingens ad ſidera tollere nomen.
Macte eſto BORRI, *ſic cepta, & vota ſecundet*
Fortunetque Deus, ſic plura volumina pangas;
Belgarumque velis ſic vitam impendere factis,
Ut tua faſtorum monumentis vita perennet.
Grataque Poſteritas tibi debita præmia ſolvat,
Et triplicem nectat lauri de fronde coronam,
Qui triplici extollis caput inter nubila ſcripto.

Quod voveo & auguror
I. SCHREVELIVS.
Scholæ Lugduno. Batæ præfectus.

Ter eeren van den E.

PIETER CHRISTIAENSZ. BORRE,
Vermaerde Hiſtorie-ſchrijver,

Als hy ſijn derde ſtuck in 't licht gaf.

IS de beroemde BORR', en Schrijver wijt vermaert,
Tot ſchrijven hy verwekt, van ſchrijven hy vervaert:
Die met ſijn vlugge Pen, tot in den Hemel vliegt,
Dien ware Cleio leid, en nimmermeer en liegt

Die niet bedriegen kan, die niet vergeefs en ſteld,
Of tongs-gericht aenrecht, of ydel klap vertelt.
Die Leſer niet en Momt met ſchijn van waerheid ſchoon,
Met blauwe blommen pronkt, en ſteld ſijn naem ten toon,
Maer die noch onlangs heeft Achtiende Boek bepent
Waer deur hy leven ſal hier na, en ſonder ent.
Als hy veel wonderheids, deur Gods beleid geſchied,
Deur ſijn konſtrijke Pen beſchrijft met geen verdriet.
d'Oorſprong van oorlogs-brand, 't vervolg, en al 't beleid
Verhaelt hy rijkelijk, en al met goed beſcheid.
Wat Nederland al heeft gedaen, end' ook geleen,
'Te Water en te Land ſo dapperlijk beſtreen,
Als den Albaenſchen hond, dorſtig na 't menſchen bloed
Gebood te geven Thiend', den hals en al haer goed
Dit heeft ons BOR verhaelt, en gaet noch dapper voort
Al is hy out van eeuw', en nyders klappers hoort.
Dit is het derde ſtuk, waer in hy 't sLands gevaer,
En Oorlogs vier en vlam beſchrijft ſo voor als naer,
En pooge het Nederland, tot aen des Hemels ront
Te roemen deur ſijn Pen en makent alle kont.
Doet noch u beſt O BORR' en toont noch vry u macht
Alſo wil helpen God, deur ſiines Geeſtes kracht,
Dat gy voltrecken meugt, het aengevange werk
En dat na uwe wenſch, tot levens laetſte perk;
Dat gy noch geven meugt veel Schrifts en menig Boek
End' alles haelt by een uit Kas en uit den hoek,
Wat daer mag dienſtig ſijn, tot eer van onſe Land,
Dat kome meuer tijd van dijne ſtage hand.
Hier toe beſteet u ſin, vernuft en al u tijd,
En al uws levens werk, en al u meeſte vlijd
Dat gy onſterflijk word, dan gaet de felle Dood
Trotſeren met u Boek, en ſpot met Charons Boot,
So ſal de dankbaer eeuw' vereeren u te loon
Tot prijs van derde Boek een drie gevluchte kroon.

By den ſelven.

GEDICHT

OP

Het derde Deel van de Hiſtorie der Nederlandſe geſchiedeniſſe van de Heer P. C. BOR.

VErmogend Nederland, beſloten van de Baren,
Die u van't Spaenſch gebied af ſluiten en bewaren.
Die d'opgeheven ſlag van's ſtraffen Coninx hand
Met ongekrenkten moet afweerden van u Strant.
Gy die ontworſtelt ſijt gewetens ſtrenge wetten,
En weet u na den dwang van Godſdienſt niet te ſetten,
Aenſchout u klein begin, aenſchout u Dageraed,
Hier is de eerſte wieg en windel van u ſtaet.
Aenſchout het droeve graf van die u heeft gedragen
Door menig ongeval, en dorſt het alles wagen
De Vryheid te geval Aenſchout den groten rou
Bearewen over 't Lijk van die u trooſten ſou.
Den Hemel deerd u lect, en ſcheen ſich te bedaren,
En boven 't droeve huis begon het op te klaren,
De Sterren baerden vreugt, en waren't ſchuilen moe,
En Maurits morgenſtond ane lachten d' Avond toe.
Sijn luiſter was te groot. De Nevel moſt verdwijnen,
Van al de guytery die eerſt wou Godſdienſt ſchijnen,
En die gekomen was in Engelſch ſoet gelaet,
Scheid met een ſtank, en als een ſtoker van verraed.
Dit alles vintmen hier ſo naektelijk beſchreven,
Dat watmen daer in leeſt dat ſchyntmen te beleven.
En als den Ouden man dees dingen komt te ſien,
Hy meent hy is weer jong en ſietſe noch geſchien.
Wanneer ik hier de ſtrijd des Vryheids had geleſen
So iſſer ſchier een ſtrijd in mijn gemoet gereſen,
Wie datter meerder Lof verdient van deſe twe,
Gy die de ſaken ſchreeft, of die de ſaken de
So weinig kon de Griek den Blinden Schrijver *miſſen,* *Homerus.*
Als deſe die den twiſt om Paris buit ſou ſtiſſen.
Haer roem duert even lang. Ik ſie niet eene menſch
Die my niet toe en ſtaet en ſegent dele wenſch:
Men ſiet de gryſe Tijd verdort de groene bladen,
En ſlyt het ſchoonſte lof van Somers pronk gewaden,
Maer BORS *beſchreven tijd ſal nimmer deſe blaen*
Verderren, en ſijn lof ſal eeuwig bly ven ſtaen.

I. V. BVRCH.

Ter eeren van den loflijken Hiſtorie-ſchrijver

PIETER BORRE.

LOopt toe Bataviſch volk, en gy ô nageburen,
Verjaegt door uwen twiſt, geſcholen in ons muren,
Voor het getrocken Sweert van den Maraenſchen Vorſt,
Die d'Inquiſity hier in Neerland brengen dorſt.
Siet hier uit deſen BORN, hoe d'eendracht heeft doen bouwen
Een vry gemoet tot God, en 's Vaders wet te houwen.
Siet eens den voortgank aen, en hoe God wrake doet
Aen s'Coninkx trouwloos werk, en om des Princen bloed.
Doet weg den tumel-geeſt, verſamelt weer u leden:
God wiſt diens ſonden uit, die ſich weer ſchikt tot reden.
Dankt den doorſochten BOR, in waerheid geen gelijk,
Hy maekt den Leſer wijs, en in de kennis Rijk.

I. F. à Zevender.

Viro ſingulari D. D. Petro Borrio, Hiſtoriographo, cum tertium Rerum Belgicarum volumen ederet.

QUæ fuerant tanti cauſæ & primordia belli,
Belgica quo vires noſcere docta ſuas:
Et Ducis Albani rabiem, cædeſque cruentas
Nobilium, ſæua quæ dedit ille manu:
Et quæ magnanimus, pro libertate tuenda,
Auraicus, parua prælia geſſit ope:
Obſeſſasque arctè magnis conatibus urbes,
Direptaſque vaga ſeditione domos:
Tum varios rerum eventus: ſimulataque pacis
Conſilia, & falſa fœdera rupta fide:
Inſidumque armis Gallum, facinuſque nefandum,
Quo finem Auraico mors truculenta dedit:
BORRIUS *inſigni, per bina volumina, ſcripto*
Edidit, exactæ cognitionis amans.
Sed ne Poſteritas, venturaque ſecula, parte
Fruſtentur reliqua, quæ ſatis ampla manet.
His ſuperaddit adhuc unum, mox d'inde daturus
Cætera, crudelis hoc niſi Parca vetet:
Magne Senex: ſed tu vives poſt fata ſuperſtes,
Creſcet & æterno nomine Fama tibi.
Tanti Operis mirata decus, tantoſque labores,
Qui ſtudij ſpecimen exhibuere tui.
Dignus quem Patriæ, quem cœlo, Muſa perennet,
Dum Patriæ, memoras inclita facta tuæ.

S. I. van Tethroede Harlemenſis.

DE SELVE.

WAt dat den oorſpronk was van d'Oorlog en d'ellenden,
Waer door dat Nederland ſijn krachten eerſtmael kenden,
En hoe Duc Dalf wreet den Adel van het Land,
En and'ren, heeft verjaegt, onthalſt ende verbrand.
Hoe dat met kleine macht de Prince van Orangien.
Dikmael heeft weergeſtaen het groot geweld van Spangien.
Hoe Steden vaſt beleid, daer vreeſlijk op gedondert,
Verwoeſt ende vernielt, de Burgery geplondert.
Noch veelderley getal, en dat met goed vertrouwen,
Den Pais beſloten is, maer echter niet gehouwen,
Ook hoe den Franſman licht de Landen heeft verſtoort,
Daer na den vromen Prins ſeer deerlik is vermoort.
Dat heeft eerſt *Pieter Bor* beſchreven in twe boeken,
Met kennis van de ſaek, door vlytig onderſoeken,
En nu van 't ſelfde werk, tot nut van het gemeen,
Wat daer is na gevolgt doet hy daer by noch een.
En wat meer over is hoopt hy noch te volbrengen,
So ver' het God belieft, en den tijd wil gehengen.
Evenwel, waerde *Bor*, ſult gy na uwe dood
Noch leven, en u eer en faem ſal werden groot.
Die haer verwondren ſal van uwe naerſtigheden,
Daer in gy u verſtand en tijd hebt gaen beſteden,
Dies gy wel waerdig ſijt te hebben tot een loon,
Den gunſt van 't Vaderland en ook des levens kroon.

Idem.

In

In Cl. V. PETRI BORRÆI Historiarum volumen tertium Epigramma.

Belgica quam dubijs variè sit casibus acta
Magni post mortem Principis Auriaci;
Pectore constanti dum nescia ferre tyrannos,
Strenua pro patrijs legibus arma gerit:
Borræus patriam scriptis clarissimus augens,
Dextra Tegæi dexteriore notat.
Additur ecce fides studiumque & cura fidelis,
Pendeat ut justo pondere justa bilanx.
Laudes ergo tuæ merito nomenque manebit,
Insigni meritum semper honore coli.

Christo Duce nil timendum.

GERARDUS BOOTIUS.

Gedicht tot het twede Deel van 't derde Stuk.

LOF-DICHT VOOR PIETER BOR CHRISTIAENSzoon,

Waerachtige Historij-schrijver.

DAt *Mavors* tuimel-geest is over 't Land gedreven,
En datmen goed, ja bloed opset met lijf en leven
In teerling van dien god: dat menig siel versmoort;
Dat huisen sijn verbrand, en Kerken sijn verstoort:
Dat piek staet tegen piek, en daggen tegens daggen:
Dat hier Orangie vliegt, en daer de Spaense Vlaggen:
Dat d'een mensch d'ander eet, en jammerlik verscheurt:
Dat neringe verloopt: dat *Belgica* meest treurt,
En Nederland beklaegt der Wolven ende Gieren;
Is 't, Spangiaerts, uw bedrijf? of uw', ô Batavieren?
Of schort het aen u bey? doch dit ga, so het wil:
Ik merk, dat 's Graven-Haeg oneens is met Madril.
Dat Brussel na een wit en 't Hof van Spangien doelen,
Om Holland onder 't juk te brengen, is 't gevoelen.
Maer g'lijkerwijs hier is nu over lang getwist,
En oorlog opgestaen, tot noch toe niet gestilt;
So twistmen hier en daer van wegen d'oorlogs-stucken,
Wie die best Lethe kan met Waerheids hand ontrucken.
Wie d'Helden, en den naem, die d'Helden eeuwig blijft,
Vrymoedig sonder sucht en logentael beschrijft.
Een onbevlekt gemoed de Waerheid moet betrachten,
Op miede, noch op straf (so 't nood mocht sijn) niet achten.
Die yet verbloemt, of heelt, en 't blad met weiff'len vult,
Voldoet de Waerheid niet, en blijft staeg in haer schult.
De-Meter hoortmen hier, en daer een *Mier-beek* noemen:
Aen bey de sijden ist, wy weten van geen Bloemen;
Wy schrijven na behoir; wy gaen recht in ons schoen;
't Is buiten ons bestek, yet af of aen te doen.
Dus roemt elk een om strijd. Dit moeten wy so horen:
De Waerheid evenwel gaet hier en daer verloren.
Ja somwijl aen een sy geraekt den vromen Held,
En in den vyand vind de schrijver dat hy scheld,
Door haet en nijd vervoert: de Vrydom en Hand-vesten
Roept d'een gequetst, geschend; en d'ander duid ten besten.
Men vecht om van den hals te weren brand en roof;
Men vecht voor Godes woord, men vecht voor 't waer Geloof.
Dit kijven heeft geduirt, tot slaens toe, lange jaren,
En 't volk is so onstelt, sy konnen niet bedaren.
In tijds, tot tijds genut, de Waerheid nederdaelt,
En tuigt selfs, dat ons BOR haer alderbest betaelt.

AEN DEN SELFDEN.

OM dat ik tot de Pais, en niet tot krijg en yver,
Is nodig, BOR, geweest de noding van uw schrijver,
Want anders ik van self wel tot uw lof kon gaen.
d'Aenporring was te veel, te veel ook al 't vermaen.
Doch als ik overdenk, waer ik 't eerst sal aenvangen,
Die korts so vlugge scheen, laet strax mijn wieken hangen.
Ik sie een volle Zee van roem en goede maer;
Ik sie (dat meest behaegt) de naekte waerheid daer,
Ik sie een open hert door haet noch sucht gedreven;
Ik sie so menig Held voor 't Vaderland gebleven,
En vryheid des gemoeds. 'T is waer, ik sie 't begin;
Ik sie 't vervolg, ô BOR, en 't heeft vry moeiten in.
Ik sie den Coning *Phlips*, ik sie *Duc d'Alb* verbolgen:
Ik sie veel nieuwigheids, plat tegen 's Lands recht, volgen.
De Miters, onderstoek van yder eens geloof;
Vervolging, kracht, geweld, moord, plonderinge, roof,
Sijns evennaestens haet. Dus is het spel begonnen;
Dus ist gerockent (laes!) maer noch niet afgesponnen.
O Heer, die 't ende siet van oorlogen en twist,
Hoe neer so sal de brand der burg'ren sijn gestist?
Tis waar, ik sie 't begin van 's Lands on-eenigheden:
Ik sie waer ik mijn tijd sou tot uw lof besteden,
En oeffenen mijn geest. Uw' krans, ô BOR, begint;
Maer wie ik spreek of hoor, het end daer niemand vind.
Och, wast een tijd van vrêe, hoe soud' ik my dan spoeyen!
Dan sou mijn blijde pen met duisent versen vloeyen,
Die nu onlustig is, hoe wel niet ongewent:
Dan sag ik met de Pais, ook aen uw lof een ent.

P. S.

Gedichten tot het vierde Stuk.

In continuatam Historiam Belli Belgici, autore Clarissimo Historiographo

PETRO BOR.

QVID longum vexata, furens quid Belgica posit,
Quantum pro patrijs audeat illa focis:
Sustineat quàm dura pati mens conscia recti,
Albano stupuit sub Duce sævus Iber.
Mitius ingenium regalibus addidit armis
Italus, & doctâ profuit arte magis.
Cessimus Hesperiæ, nostrisque erepta triumphis
Oppida Cantabricâ succubuere manu:
Et mox percusso Libertas Principe mœrens
Indoluit populi fata suprema sui.
Cùm nova de patrijs proles generosa favillis
Surgit, & Auriaci funeris ultor adest:
Mauritiumque sequi nostræ cœpere cohortes,
Istaque collapsum dextra capessit opus.
Gaudet Breda capi, devictas reddidit urbes
Isala, stant Frisio castra subacta solo.
Alta triumphanti paret Groninga Leoni,
Cæsareaque vetus concidit urbis honos.
Bructerus & Salij nostræ sunt nomina partis,
Et Batavûm laxis finibus arma ruunt.
Jamque prior victis redit in præcordia virtus,
Austriacasque ferox despicit illa manus.
Hæc venerande tuos BORRI vis scire nepotes,
Bellaque tam claro plurima teste legi.
It Ducibus tua dextra comes: tu prælia reddis,
Pingis & in chartis Pergama nostra tuis.
Quàm cuperem socijs tua currere secula seclis
Nassovij, & junctis gressibus ire duos:
Ut Victrix quem nulla Ducem Bellona fatigat,
Tu quoque non cesses, maxime Scriba, loqui.

C. Barlæus.

GEDICHT,

Op 't vervolg van de Hiſtorie der Nederlandſer Oorlogen, beſchreven door den vermaerden Hiſtorie ſchrijver

PIETER CHRISTIAENSZ. BOR.

NOch gaet den oorlog voort, noch hoor' ik het geſchreeu
Hier van den *Arent* wreet, daer van den trotſen *Leeu*,
Noch ſtaet de Spanjaert ſtijf, noch ſtaet de Nederlander
Elk met het bloote ſweert verhittigt op malkander.
Ons Vryheid worſtelt noch, en rijſt hoe lanks, hoe meer.
En *Maurits* klimt vaſt op in ouderdom en eer.
Sijn ſweterig Helmet en ruſt tot genen tijden,
De Somers jaer op jaer gewapent voor hem ſtrijden.
De Delfſe moorders-ſcheut ontroert het eele bloed,
En d'heugenis van 't quaed veroorſaekt hooger goed.
Hy maekt den Yſſel klaer, en wint ſijn vaſte Steden,
Hy dringt ter Poorten in, en ſterkt der Landen leden,
't Bewalde Groeningen ontwalt hy met gewelt,
En als een oorlogs-poſt doordraeft hy 't Vrieſſe Velt.
Men plag de Laure-krans van jaer tot jaer te tellen,
Nu ſietmen week op week des vyands ſterkten vellen,
Nu paſt op *Naſſau* ook eens Roomſen Vorſt advijs:
* *Ik quam, ik ſag, ik won*, en kreeg der wapen-prijs. * *Veni, vidi, vici.*
Dit alles ſchrijft gy BOR, en doet de wereld leſen
Wie dat het Spaenſe Hof ſo dikwils heeft doen vreſen.
Wie dat den eerſten grond der Vryheyt heeft geleit,
En naer ſijn Vaders dood, *Je maintiendray* geſeit,
Dit wenſch ik nu alleen, dat gy ſo lang mocht leven
Dat FREDRICX oorlogs-doen van u mocht ſijn beſchreven,
En dat gy, die u Pen ten oorlog hebt gewent,
Mocht ſchrijven voor het leſt het blijde oorlogs-ent.

C. Barlæus.

Op den
Oorſprong der Nederlandſe Oorlogen,

Libertatis ergò tot hier toe gedreven/
Ende getrouwelik beſchreven

DOOR
PIETER BOR CHRISTIAENSZ.

AL is des Vryheids Vorſt verraed'lik weggenomen/
So zijn wy ons verdriet te boven noch gekomen.
De Boom is afgehakt: maer ſiet! wat voor een ſpruit/
Den Caſtiliaen tot ſchrik / den hemel ons ontſluit.
Noch houden wy het veld: en noch ſo is Orangien
Verdelger van de macht des dwingelands van Spangien.
's Lands vrydom voert ons aen. So dier-gekochte pant/
Sorgvuldelik bewaert / word voort en voort geplant;
Gehandhaeft en geſtijft / in ſpijt van Seven-bergen;
Men tiert/men blixemt daer: wat helpt het? 'tis maer tergen/
't Is olv in het vier. So teder iſt gemoed;
't Geloof (een gave Gods) verſegelt men in 't bloed.
Wat onheil is ontſtaen uit 't branden / blaken / moorden/
Met harher / bank en pley / met ſwaerden en met hoorden!
Of ſchoon de Lere word voor hettery verdoemt/
So bloeit Gods Kerk/en blijft noch in haer hooft beroemt.
En worſtelt onder 't kruis met 's Keiſers ſtrenge wetten/
En tegens krijgs gewelt. Wat han Godsdienſt beletten?
Gewetens-dwang! ô neen: 't Geloof is veel te eel/
Dan dat men ſo 't gemoed ſou perſſen uit de keel.
Een menſch die ſal de geeſt eer dan dit vry begeven.
Hier voor nieſt hy de dood: hier by luſt hem het leven.
Weg landverderflik quaed / vervolging om 't geloof:
Weg plonder-geeſt / weg die een ander ſtelt ten roof.
Komt liefde / breeht aen tween de twiſt-geſinde pennen/
Breeht 't Oorlogs ſtrijd-gewoer / en leert de Vrede kennen.
Ach! is ons Belgica niet lang genoeg geplaegt!
Hoe mag het zijn dat u / Philippe / dit behaegt:
Hoe komt het / dat wy hier dit mis-verſtand na-treden/
En ſoeken 's Lands verderf / en d'ondergang der Steden!
Aenmerkt / ô burgery / 't ſaelk-weldige beſcheid/
En hoe / wanneer / van wie de grond-ſteen is geleid.
Nu hebt gy van ons BOR den loop van dertig jaren/
En mogelik niet meer. Wilt daerom 't werk bewaren:
En leert en mijd het quaed dat Spangien ſtaet ſo dier.
Wacht / dat gy u niet brand aen een ſo heilig vier.

S.P.S. Amſtelredami, CIↃ. IↃ. C. XXX.

HEXASTICON,

In laudem
Clariſſimi Viri D. PETRI BORRÆI
Hiſtographi Fideliſſimi, cum quartum volumen Hiſtoriæ ſuæ Belli Belgici ederet.

QUæ *rurſum monumenta tui* Borræe *laboris*
Bella ſub Auriaco Principe geſta canunt?
Grande opus! Auriacis ut Patriâ vivit in armis:
Sic vivet ſcriptis terra Batava tuis.
Det tibi Neſtoreos clementia Numinis annos,
Et ſimul hos noſtros poſſe referre dies.

EER-DICHT,

Op het vervolg der Hiſtorie van de Nederlandſe oorlogen/
door den vermaerden en getrouwen Hiſtory-ſchrijver
PIETER CHRISTIAENSZ. BOR.

WAt komt hier weer een werk van arbeid aengetreden
Een werk van onſen krijg met onſe vuiſt geſtreden/
Een werk dat menig feit van Maurits, onſen Held
Een werk dat menig feit der Bataviers vertelt.
Gelijk ons Vaderland / door onſen Prins ſal leven:
So ſal dijn Pen / ô Bor! haer ook een name geven.
De vuiſt van onſen Held maekt Holland wel vermaerd:
Maer dijne Pen / ô Bor! is 't leven van ſijn zwaerd.
Wy wenſchen dat de Heer / tot dijn en ons genoegen/
Tot dijnen ouden dag veel jaren noch wil voegen/
Wy wenſchen dy van God een nieuwe friſche jeugt/
Op dat gy onſen tijd met een beſchrijven meugt.

S. AMPZING.

Ter eeren van den loflicken Hiſtorie-ſchrijver Pieter Bor.

AL heeft een Vorſt gebracht veel Rijcken in ſijn machte,
Veel Oorlogs ook gevoert; nochtans ik weinig achte
Sijn wijt beroemde eer, ten zy dat ſijne daet,
Beſchreven door de Pen, vergetelheid ontgaet.
Dit hebt gy Hollands volk, dit hebt gy al verkregen,
U liefde tot 't gemeen houd BORRE niet verſwegen:
My dunkt, als ik hem lees, dat ik u voor het land
Sie ſetten voor mijn oog u goed en lijf te pand.
Gaet mannen, gaet ſo voort, ſo lang gy hebt Orangien,
Wat vreeſt gy immermeer 't geweld of macht van Spangien:
Houd Eendracht in den arm, en denkt voorwaer altijd
Waerom dat gy van 't jok van Spangien bent bevrijd.
Laet met de ſelfde eer het ent des Oorlogs komen,
Daer mee tot noch toe is het ſweerd in d'hand genomen:
BOR ſal met ſijne tong, met ſijn welſprekentheid,
U maken eenen naem tot in der eeuwigheid.

I. F. van der Zeventer.

ELEGIA,

Ad virum Clariſſ. P. BORRIUM,
Cum ederet IV. Belgicar. Hiſtoriarum Volumen.

SIcut *terra, ferax Cereris, ſua farra quotannis*
Reddit, & ingenti fœnore ditat agros:
Cultaque triticeos producunt Gargara fœtus,
Gargara divitijs luxurioſa ſuis.
Nec ſegnes ſine fruge dies, ſine meſſibus annos.
Alma ſinit ſpicis tempora cincta Ceres.
Non aliter Borri, *quas dat cultura Minervæ,*
Divitis ingenij munera fundis opes
Nec tibi ſunt ſteriles, nec eunt ſine frugibus anni,
At tibi fœcundo meſſis opima ſolo.
Belgarum qui geſta refers digeſta per annos,
Quæ poterunt ſera poſteritate legi:
Albanumque ducem, & laudati principis artes,
Quem genuit terris Parma ſuperbà ſuis.
Infeſtaſque aquilas, & tanti incendia belli,

Arma

Armaque quæ Heſperio milite movit Iber.
Pandis opus, quod forte ſua jam mole laboret,
Et majus juſta parte volumen habet:
At nondum reſtincta ſitis, famæque cupido
Gliſcit adhuc, fato non remorante manum:
Et cum multa exſtent priſci monumenta laboris,
Plura tamen ſemper ſcribere juſſit amor.
Et jam terdenos, & ſena volumina, libros
Impleſti, & nondum meta per acta tibi.
Plurima adhuc reſtant tranſacti temporis acta,
Bellaque Mauritij non memorata ducis.
Quem toties clari referentem ſigna triumphi
Vidimus, & patrijs thura cremaſſe focis.
Meurſia cum capta eſt, cum fracta Brevortia bello.
Breda dedit victas, ſed ſine cæde, manus.
Exutique armis Nemetes, Grinneſque ſubacti,
Et Groningani ditio prima ſoli.
Quæque aliæ clades, quarum Turnhoutia teſtis,
Flandriaque ad portus non bene tuta ſuos.
Vix ea bis denis poteris comprendre libris,
Si parili rerum pondere ſurgat opus.
Augebuntque tuos Grolla & Veſalia factos,
Materiamque ducis vel tibi Silva dabit.
Magnæ molis opus, ſerieſque immenſa laborum,
Hei mihi, quod votis invida fata tuis!
Nam tibi deterior canis aſpergitur ætas,
Et trahit incurvo languida membra gradu.
Dij tibi dent Priami, vel dent tibi Neſtoris annos,
Et Pylios ſuperet Iliacoſque ſenes,
Sic tibi contingant vivacis præmia famæ,
Et currant vitæ ſtamina læta tuæ.
Exorſæ Hiſtoriæ telam ut pertexere poſſis,
Et tandem faſtis impoſuiſſe manum:
Belgarumque feras ad conſcia ſidera nomen;
Et celebret nomen poſthuma fama tuum.

EPIGRAMMA ad eundem.

Circa ſtagna Padi ſub Agenoris editus urbe
Livius Auſoniæ conditor Hiſtoriæ,
Si modo vera fides, ſcripſiſſe volumina centum
Fertur, & a primo cardine dena quater:
Altaque Dardaniæ furgentis mœnia Romæ,
Quæ male narratur tranſilijſſe Remus.
Et legum tabulas, trabeati jura Quirini,
Albanoſque Patres, & ſine labe togam:
Tarpejaſque arces, Capitoli immobile ſaxum
Dixit, & antiquo ſacra reperta Numa:
Et regum imperia, & gemino ſub Conſule faſces,
Bellaque Romanis geſta ſub auſpicijs,
Quacunque immenſus Terræ ſe porrigit orbis,
Seu promat Eôas, Heſpericaſque plagas.
Inde datum nomen Patavino illuſtre Quirini,
Cujus ab auſpicijs condita Roma ſtetit,
Quem te dicemus ſcriptorum maxime BORRI,
Qui tot Agenorea das monumenta fide?
Romulus alter eris, (Phœbæo ignoſcite vati)
Aut fallor, Batavûm Romulus alter eris.

Amoris ergo ſcripſi.

I. SCHREVELIUS.

In Cl. V. PETRI BORRHÆI Hiſtoriarum partem quartam.

Aſcentes Patriæ vires, nunc omine dextro,
Borrhæe, *æternum manſuris tradere chartis*
Pergis, inexhauſto ſtudio: ſtat gloria facti,
Stat virtutis honos. Narrent Garamantas & Indos
Scriptores alij; longè peregrinaque vaſto
Regna remota mari, & quæ Tybridis unda ſuperbi
Alluit, aut largo perfundit gurgite Nilus,
Et qua Sithoniis horreus Aquilonibus Arctos
Frigora fert, altum vix diſcutienda petenti
Æthera Vitani: Patriæ tu motus amore
Hoc iter aſcendis; ne longè exempla petantur
Virtutum. Iuſtis quot enim pro legibus arma
Magnanimi ſumpſere viri, qui vindice dextrâ,
Invictoque animum firmati robore, durum
Excuſſere jugum: non ſanguine gaudet inulto
Hiſpanus: nam victor adeſt Mavortius heros:
Mauritius, latè ſtragem dans hoſtibus altè
Hoſtiles ſternens agros: Inſtare favori
Numinis, & captas (cœdis ſic ille paternæ
Egregius vindex) urbes invadere longo
Ordine; ſic armis potuit quæ plurima virtus
Eſſe, fuit: nec conſilio minor, urget utroque
Succeſſus, referens terráque marique triumphos.
Magnæ molis opus; fateor, tot tantaque ſeclis
Scriptorum Borrhæe *decus, mandare futuris:*
Sed pius ille labor; dignum te gloria tantæ
Sollicitet patriæ: non hæc monumenta peribunt
Divitis ingenij: Nam te ventura nepotum
Ætas ſuſpiciet, præſens tibi tradere palmam
Non dubitat: propriæ ſecum præconia laudis
Scripta ferunt tua: ſed laudem non ambis, at umbra
Ut corpus; SEQUITUR VIRTUTEM FAMA PERENNIS.

Chriſto Duce nil timendum,

Gerardus Boot. D. M.

GEDICHT,

Ter eeren den Achtbaren Heere

PIETER BOR,

Over het vierde deel ſijner Nederlandſe Hiſtorien.

VErſtanden hoog beroemt, die met u kloeke breinen
Doorgrond, al wat van ouds de Grieken en Romeinen;
Door liefde tot heur land, en vryheid aengeſticht
Hebben, met wijs beleit, Vroom-moedig uitgericht.
Siet of gy niet behoort, u oog te laten dalen
Op Holland; om aldaer ook ſtoffe te gaen halen,
Voor uwe grage Ziel? ſoekt gene vreemde kuſt:
Hier is genoeg, dat dient tot voeding van u luſt.
Wat dwingt u ver te gaen, om wonderen te ſoeken,
Van Ooſt of Weſte kuſt, van onbekende hoeken?
Merkt met een ſtille geeſt, met oordeel en gedult:
Is niet u Vaderland met wonderen vervult?
Heeft niet een hand vol Lands, victorie verkregen,
En 't Oorlog uitgevoert, met Godes volle zegen,
Tegen het ſtraf geweld, van ſo veel Rijken t'ſaem,
Die d'hele aerd', alleen verſchricken met heur naem?
Noit Spagnien was ſo hoog, tot aen 't geſternt verheven,
Dat, Holland, uwe deugt haer niet en heeft doen beven:
Dat uwe macht niet was gevreeſt, te Land ter Zee,
U daden, kloek beleit, in Oorlog ende Vree.
Nooit heeft ons tyranny, ſo harde konnen drucken;
Om onder 't Spaenſe Jok, ons vrye hooft te bucken:
Wat onſe wetten zijn, nu Spagnien heeft geleert,
Die zijn regiering had in tyranny verkeert.
O aengename Born', daer wt wy mogen drinken
Den *Nectar* die ons doet, in vreugde ſchier verſinken,
Die ons de volle ſmaek, van onſe vryheid geeft,
Waer in een yder menſch, in Holland hier nu leeft.
Wat rijke ſtromen merkt, hier wt dees Borne vloeyen,
Beſtandig om geheel het aertrijk te beſproeyen,
Het aertrijk dat geheel, van daer de Son opdaegt,
Tot daer zy nederdaelt, van Hollands daden waegt.

Ejuſdem,

GEDICHT,

Op het vierde ſtuck ofte vervolgh der Nederlanſe Oorlogen, door den voortreffelijcken en wijt-beroemden Hiſtorie-ſchryver.

PIETER BOR CHRISTIAENSZOON.

HEt Nederland gedreigt met duiſent ongeluchen /
Om onder vriends bedrog en vpands zwaert te buchen;

Wort

Woyd na een lange poos van jaer'ge herte quel /
Wanneermen 't minst vermoet / de Meester van het spel.
De Prins van Parma trots op al sijn overwinnen /
Achte Holland te gering' om yetwes te beginnen :
Prins Maurits onderwijl heeft 't oog gestaeg in 't zeil /
In 't herte 's Vaders wraeck / Gods eer / 't volx rust /
's lands heil.
Hier strijd hy wacker voor / de rechte saeck voor allen /
God voor de rechte saeck ; hoe kan 't dan qualijk valley ?
Dus siet hy hier en daer vast Parma 't voordeel af.
Die helptmen aerdig op de Spaense wijs in 't graf.
Dies gaetmen des te meer Castil'jens hoogmoet tegen /
Met kleine macht gestijft / gewapent met Gods zegen :
Men stelt ons Land in rust / verschiert onse Staet /
Dan buiten voor geweld / van binnen voor verraet.
Dit 's BOR sijn vierde stuk : koom helpt my Batavieren /
Helpt met de vierde Croon my BOR sijn Hooft vercieren :
Een Croon van eicke-bla'en / als Romen eertijds bood
Hem die een Burger had' behouden van de dood :
Denkt wat gy schuldig zijt aen sulken Man te geven /
Die u en 't Vaderland voor eeuwig heeft doen leven :
Die u en 't Vaderland / of 't Spanjen schoon benijd /
En voor vergetenheid en ondergank bevrijd.
Krijgshelden die ons staet hebt door u bloed doen bloeyen /
En vrye heerschappy heb 't door u dood doen groeyen ;
Die lijf en leven voor de vryheid hebt gewaegt /
En selver noch de plaets beschermdet daer gy laegt :
Hier leest gy wederom / hier zijn u kloeke daden
Ons prickels tot de Deugt / hier is u wijs beraden
Een voorbeeld in ons doen ; u kloekheid u verstand
Beschermt ook na u dood de Vryheid van ons Land.
BOR 't zy dan dat' in u / of dat sy door u leven /
Haer doen is door u Pen in heugenis' gebleven :
En 'k weet niet wien van tween gy meerder dient en eert /
Of haerlien die gy roemt / of ons lien die gy leert.
Geluckig allebei / en die u Boecken lesen /
En die het heeft verdient daer in te zijn gepresen :
Gy selve PIETER BOR geluckig boven al /
Wiens naem alsins so lang de werelt duren sal.
En so gy my gelooft / den Nederlandsen yver
Is waerdig en verdient het lof van sulken Schryver ;
En sullien schrijvers vlijt en kloekheid en verstand /
Is waerdig en verdient den lof van 't Nederland.

T. LEEWIUS.

CARMEN,

In quartam partem Historiarum
Viri Clariss. atque Historiographi Celeberrimi

PETRI BORRÆI.

Ecce iterum magnus scriptorum nascitur ordo,
Quartáque jam soboles (avidas en aspice mentes,
Ut nitido vultu venienti brachia pandant)
Borræi dimissa sinu, decurrere gesta
Nassoria, & Batavum properat pertexere Martem.
Crescit opus ; crescunt patiter quoque fortia facta
Mauritii, & teneris fuerat qui furculus annis,
Exijt in cœlum ramis felicibus arbor,
Securam Patriæ præbens sub frondibus umbram,
Defensatque comis nimbos, imbresque repellit.
Pergit inexpletum virtutem extendere bello,
Et procul a patria sævos depellit Iberos,
Omnia dum latè subigit victricibus armis,
Circumfertque metum, & passim trepidantibus instat ;
Fulminis in morem, aut veluti cum spumeus amnis
Exijt obicibus ruptis, cuncta obvia sternit
Indomitus, camposque tegit torrentibus undis.
Hinc tantos actus, monumentáque máxima rerum
Enumerare licet ; præclaras agmine magno
Servitio exutas urbes, quæ legibus æqui
Fœderis, & grata nunc libertate fruuntur.
Hæc ne tempus edax rerum atque annosa vetustas
Obscurasse queant, facient Borrcia scripta,
Scripta Patavino non inferiora cothurno.
Quas, mirande Senex, dignas tibi dicere grates,
Quasve referre paret pro tantæ munere laudis,
Sinceri quisquis sitientia pectora Veri
Gestat, mellifluisque avet impallescere chartis ?
Iustæ etenim parili premitur tibi pondere Libra
Semper, & a partis studiisque odiisque recessit.
Ergo tu solus tam magnis conditor actis
Dignus, & haud alio se tantum jactat alumno
Trajectum ; quantumque alios supereminet armis
Mauritius victor, tantum tu cætera solus
Agmina scriptorum longè post terga relinquis,
O Felix dextræ, ô felicissime mentis,
Quæ tanto potuit non succubuisse labori.

ARNOLDUS BOOTIUS

GEDICHT,

Ter eeren van het Vierde Deel der Historien, van den seer loffelijcken ende Beroemden History-schrijver,

PIETER BOR.

VEreenigt Vaderland, Doorluchtig Nassousch bloed,
Wiens overwijs beleid, wiens onversaegt gemoed,
Des Spaengiaerts hogen trots doet in oneere beven,
En het Batavisch volk in diepen vrede leven,
Bevrijd van 't sware jok, en goddeloos gebied,
Dat hun placht t'overla'en met opperste verdriet,
Met reden moogt gy wel driemael geluckig achten
Dien dag en plaets, die u BOR eerst ter werelt brachten ;
BOR, wiens gescherpten geest, wiens loffelijk verstand,
Wiens onverdroten vlijt, wiens ongevalschte hand,
(Die nooit den rechten baen der waerheid heeft verlaten
Door ongemeten gunst, of door onsinnig haten)
Met sijne waerde Pen, die haers gelijck nooit vont,
Uw Ridderlijck bedrijf na sijn waerdy vermont,
En door sijn schriften u gaet een trophee oprichten,
Het welck voor geen geweld van eeuwen en sal swichten,
Maer in een eeuw'ge jeugt van onverwelkte faem
By de nakomers ooit doen bloeyen uwen naem,
En uw verheven Hooft met een krans van Laurieren,
Wiens groen tot gener tijd uitdorren sal, vercieren.
Eer sal het rijke Ty, eer sal de Maes, of Rhijn,
Met Ganges, met Euphraet, met Nijl vereenigt zijn,
Eer sal het wijde vlak des Oceaens uitdrogen,
En door sijn diepe veld voetgangers paden dogen,
Dan dat ooit 't minste deel van uwe dapp're dae'n
Door de vergetelheid verloren soude gaen,
So lang het rijke werk van BOR sal zijn in 't wesen,
So lang Nakomers ooit sijn schriften sullen lesen.

Des selven.

EER-DICHT,

Op 't vierde Boek des vervolgs van de Nederlandse Historie, beschreven van den naerstigen, waerachtigen, en onovertreffelijcken Historie-schrijver

PIETER BORRE CHRISTIAENSZ.

WAt vryheids liefde baert, wat dat een moedig Held,
Die voor sijn God en Land sijn bloed te pande stelt,
Geluckig brengt te weeg', hoe eendracht houd by een
Dat door den brosen band des twedrachts valt in tween
Stelt BORR' ons hier voor oog' in woorden vol van daet,
In daden, welkers roem de wereld omme gaet.
Wat sal BORR' zijn u loon ? Gy sult zijn t'aller tijd
Met u beschreven Land van sterflijkheid bevrijd.

Uit liefde tegen 't Land en den Schrijver gesongen van

CORNELIS BOY,
Zierikzeenaer.

SON-

SONNET.

SO yemand waerdig is een kroon van Lauwerieren/
So yemand waerdig is een groene Glory-Croon/
So yemand waerdig is een treff'lijk Eer-beloon
So sijt gy 't Pieter Bor: (ô pronk der Batavieren!)

Daer men u allesins me loff'lijk moet vercieren/
En stellen op u hooft voor yder een ten toon;
En u (die sijt bevrijt voor Momus spijt en hoon)
Die moet men over al roemen met vrolijk cieren.

Dermits gy met u hand/ en deur u kloecken geest
(Gelijk men in dit en u and're Boecken leest)
d'Neerlands' geschiedenis seer deftig hebt beschreven.

So dat u eer en lof tot aen de wolken rijst/
En yder uwe daed en vrabe werken prijst/
De welke eeuwiglijk hier na noch sullen leven.

P. van Oostrum,
Kleur baert angst.

Gedichten tot het vijfde stuk.

IN PRÆLIUM FLANDRICUM,

luculenter hoc opere descriptum,

A Clarissimo viro

PETRO BOR, Historiographo.

FLandria, fatalem Morinûm reminiscere cladem,
Strataque per campos busta cruenta tuos,
Cum pater Auriacus, cum toto littore turmas
Cantaber, adversis opposuere globis.
Cum levis augusto belli Fortuna theatro
Visa fuit gemino summa fuisse Duci.
Hinc tumulos inter, (nos Belgæ vidimus) inde
Æquoreos inter castra stetere Deos.
Non patuit pelago fuga. vastis sistimur undis,
Et jussæ Batavos deseruere rates.
Cogimur in pugnam; & sic desperasse, saluti est,
Quamque negat Tethys, monstrat arena viam.
Oceano dum miles abit, sibi vindicat agros.
Et satis est, terra belligerante frui.
Certavere acies, densisque hæsere maniplis,
Et pedes immissis obstitit acer equis.
Signa meant remeantque, premunt eademque premuntur,
Et partes obeunt ordo furorque suas.
Linquimus à tergo Solem, ventosque ferentes.
Obruitur nimio Flander Iberque die.
Vincimus. & tantis Mavors successibus hærens,
Colligit Auriaco sparsa trophæa suo.
Antè pedes vexilla jacent, aquilæque ducesque,
Totaque dant victas castra subacta manus.
Stat sonipes, Alberte, tuus, salvoque magistro,
Se victi pignus Principis esse dolet.
Famque aliquis terras dum vomere scindit, in istis
Ossa notat proavûm semisepulta locis
Hæc memorat nostri bellatrix pagina BORRI,
Hæc memorat, senio deficiente, senex.
Redde dies, primamque refer Medea juventam.
Expedit, hoc veri vindice, bella geri.

CASPAR BARLÆUS.

Carmen in quintam partem Historiarum Belgicarum

Viri Clarissimi ac Historiographi celeberrimi

Dni. PETRI BORRÆI.

GRæcia quid nobis, quid narras Roma triumphos?
Nos juvat in proprio gesta videre solo:
Nos juvat alma quies, dum libertate beati
Optatis fruimur, sed sine fraude, bonis.
Justitiæ addicti, longè ambitione remota
Sub juga mittendi proxima quæque sumus.
Otia non segnes sequimur, nec bella timemus,
Pax tranquilla placet, bella coacta juvant:
Sed si bella ferat, referet quoque damna tyrannus,
Ut discat proprio damna tulisse malo.
Ne Belgas, totum potius concusserit orbem,
Quos si concutiat, Conditor orbis adest.
Hostem Belga sibi si non sensisset Iberum,
Non tot Victores posset habere Duces.
Felix fortè, suæ sed magna parte careret
Laudis, nam bellis gloria major inest;
Gloria, quæ partos terraque marique triumphos
Innumeros numerat sub Duce Nassovio,
Nestora consiliis, Maceten qui provocet armis,
Cui fuit armatus semper inermis Iber.
Ut venit utque videt, ceu fulmen percutit hostem
Terrifica spargens agmina cæsa fuga.
Obstupuit miles quod tantùm terga videre,
Non vultus, causam poscit ab hoste, queat.
Unus ait fugimus, Dux vester causa timoris,
Dux vester nobis causa timoris ait.
Hæc tu Mauritii clarissima gesta dedisti,
Pluraque, speramus, tanta trophæa dabis:
Et majora tamen fratris tibi facta relinquis
Sub quo devictus Celtiber omnis erit.
Celtiber omnis erit longè dimotus ab ora
Belgarum, hic secum maxima fata feret.
Non mare, non fluvii dextram, non mœnia sistunt,
Obicibus ruptis pervia cuncta facit:
Aurea pax donec tandem sit reddita Belgis,
Et longùm Cornu-copia larga beet.
Hæc tamdiu vivas rerum clarissime scriptor,
Ut nobis, opto, cuncta referre queas.
Dextera namque tibi tanto molimine digna,
Magnum scriptorem maxima gesta petunt.

Scribebam Londini apud Anglos

GERARDUS BOOT.

CARMEN

In quintam partem Historiarum Belli Belgici,

Scribente viro Clarissimo atque Historiographo Celeberrimo

PETRO BORRÆO.

NE levis immodico tibi mens, Alberte, tumore
Turgeat, aut nimium se vana in gaudia fundat,
Quòd lætus primo statim tibi limine rerum
Se dedit eventus, validáque ex urbe triumphum
Abstuleris victor: non hæc tibi longa parantur
Gaudia, quæsitove diu exultabis honore.
Non ita propitio Mauritia dextra favore
Numinis orba manet, nec pristina pectore virtus
Excidit, aut torpor felicia presserit arma,
Arma triumphati toties sibi conscia Iberi.
Sed quæ non potuit, spatiis exclusus iniquis,
Dedecore ac multa pensabit strage tuorum.
Turnhoutum testis, cujus se plurima campis
Agmina Celtiberum, turpi perculsa pavore,
Proripuere fugæ; terram pars magna momordit,
Durave captivis senserunt vincula palmis:
Nec primos ausi Batavûm perferre ruentum
Insultus, signisque obvertere signa, vel ullum
Edere virtutis specimen non gloria cordi;
Non decoris pavidis ulla obversatur imago:
Tantus amor celerare fugam; atque evadere letho.
Imbelles veluti nemora inter devia cervi,
Queis nullum timido robur sub pectore, & omnis
In celeri posita est crurum fiducia cursu;

Perci-

Percipiant ſi forte truces inſtare moloſſos,
Primo externati latrantum murmure, ſeſe
Præcipitant; ſummam cita vix veſtigia terram
Perſtringunt: volucres jures prævertier auras.
Ergo quem ſternit Batavus, non aſpicit hoſtem,
Nec datur adverſis cuiquam concurrere dextris;
Tantum terga patent: tergis hærentia condunt
Telaque, & ignivomo proculſas turbine glandes.
Nec decus hoc tantum mavortia pectora noſtri
Herois ſatiare valet: ſucceſſibus optat
Addere ſucceſſus. Ergo victricia latè
Signa volant; terror paſſim comitatur euntem.
Non ullis animus, vel ſpes, obſiſtere contra:
Omnia ſed Batavo, quaſcunque intraverit oras,
Imperio adjungit, pulſumque ex urbibus hoſtem
Innumeris migrare jubet, ac libera Hibero
Linquere colla jugo. Quem non felicia tanti
Mirari arma Ducis ſubeat? tamen amplius ipſum
Mireris curſum; rapidi quod fulminis inſtar,
Pernicique adeo ſuperaverit omnia greſſu.
Tertia vix totum bene luna peregerat orbem,
Cumbis quinque ſuo Mauritius opida ductu
Subdiderat, ſævi depulſo milite Regis.
Non capit hunc tantum furiata mente dolorem
Celtiber: inſanæ lacerant præcordia curæ.
Sed quem felici nequit in Victore furorem
Explere, in miſeros vertit, nil tale timentes;
Vicinos. virus hic omne evomit; omnia dictu
Fœda patrat: prædis ſtupriſque, ac ſanguine ſævam
Exatians iram, afflictat: genus omne malorum
Invehit innocuis, nihil in ſe triſtius auſis.
Sed divina manet trucibus vindicta tyrannis,
Et ſceleri ultrices ſervat Bommelia pœnas,
Flandriaque immanem ſitiens haurire cruorem.
Quis non tantarum monumenta fidelia rerum
Exoptet, magnoque autorem ducat honore,
Omnia veraci calamo qui condita nobis
Signet, & ingentes exhauriat ipſe labores,
Ne lateant, falſoque unquam tenebriſve premantur,
Uſque ſed ad ſeros plana ac ſincera nepotes
Tranſmitti, totoque queant noteſcere mundo.

ARN. BOTIUS.

Cum Deo & Decoro.

Aen de Achtbare, Wijſe Heer

PIETER BOR, vermaert Hiſtorie-ſchrijver,

Over het vijfde Deel ſijner Nederlandſe Hiſtorien.

WIe is 't, die daer gereden komt?
En op ſijn heylig Purper romt?
Wie ſoekt 't Albaens onheil te weren,
En van Farnees een ſachter aerd te leren?
Wie is de hoop en onderſtandt;
Van 't afgeſloofde Nederland?
Wie ſchijnt de Vree-vaen op te rechten,
En met ſijn naem het krijgs-gebaer te ſlechten?
Het is de hoge Cardinael,
Beſtemt tot Coninklijk Gemael.
De macht en heyligheid ſich binden,
Om Land en ziel door kracht en ſchijn te ſlinden.
De hoop van Vreé wanhopig vlucht,
De Oorloogs galm rijſt met geſucht,
Mars ſtaet verbaeſt en is verwondert,
Dat 't Geeſtelijk hooft dus blixemt ende dondert.
Hulſt word vermand en buigt haer neer,
Voor Ooſtenrijks geboren Heer,
De Spanjaert vecht en dringt manhaftig
Van voet tot voet dwars door de wallen kraftig.
't Frans Amiens hem ook gelukt,
En word de Lely-bloem ontrukt.
Fortuin die lacht, en los van ſinnen
Voert Albert op, en laet hem overwinnen.
Maer wie is 't die hem tegen gaet,
En ment de wagen van ons' Staet?
Wie doet de vlag van voorſpoet ſtrijken,
En Alberts roem en Spaenſchen hoogmoet wijken?
Het is de Held van 't Naſſous bloed,
Die Varax Standaerts vallen doet,
Die 's vyands heir op Turnhouts heide
Ter nederlaeg in groter yl bereide.
Die Rhijn en ſtroom gedwongen bind,
En 't hoog-gewalde Berk gewind,
Die Meurs en Grol aen ſijn laurieren,
Door wapens macht en kunſt doet ſwieren.
Die Brefoort temt en maekt gedwe,
En Oldenzeel en Lingens ſte,
Die 't Admiráns geweld kan breken,
En Sint Andries de Maes en Wael ontwreken.
Die 't Vlaemſche ſand en 't dorrevelt,
Met beend'ren van ſo menig Held,
Geheyligt heeft tot droeve graven,
En Arragon gewiſſelt voor ons' ſlaven.
Doen zee en land ons dwong te ſlaen,
Doen wanhoop klockheid wees de baen,
Doen ſchip en riem ſtak van de ſtranden,
En waters vrees ons vyand bracht ter ſchanden.
Doen Mars met Pallas hadde twiſt,
Of Holland niet en hadd' gemiſt,
Van buiten ſpoor en pael te dragen
's Lands heil en eer, en alles eens te wagen.
Dit leeſt de vrome Batavier
In 't midden van het Oorloogs vier.
Dewijl de Steden berſten, kraken,
Kan, BOR, u pen dees daden eeuwig maken.
U grijſen ouderdom verjeugt;
U ſchrijf-luſt wackert door de deugt;
En als een ander ruſt van ſchrijven,
Begint gy onvermoeit u werk te drijven.
Sijn dan u jaren omgekeert?
Is 't jonk of oudheid die ons leert?
Of is u Ziel in al haer gangen
Aen 't kromme lijf en ſtramheid niet gehangen?
De Faam, die Hollands eer betuigt,
Uit uwe borſten 't leven ſuigt,
En als ſy blaeſt op haer Trompetten,
'T is u geklank, daer op ſy ſteeds moet letten.
Doch die ons' Vryheids lang gevecht
De duiſternis en dood ontſegt,
Die Naſſous zegens ſchrijft ſorgvuldig,
Wat is hem Nederland (ſpreekt Leſer) ſchuldig?

CASPAR BARLÆUS.

Op de Nederlandſe Hiſtorie van

PIETER BOR CHRISTIAENSZ.

SONNET.

WAt ſoude al bedekt en overſtullept blijven
Van dicke duiſternis, ten deed' de wack're hand
Van onſen grijſen BOR: *ten deed' ſijn rijp verſtand,*
Waer meed' hy nacht en dag den tijd beſteed met ſchrijven.
Hoe ſoumen weten wat de Vaders al bedrijven,
Die ſorregvuldig ſijn voor 't lieve Vaderland:
Der Helden faem lag lang begraven in het ſand,
Die met hun voorgang nu de ſlaeuwe harten ſtijven.
Men ſiet hier ſonder nood 't belegeren der Steên,
En hoe de heiren ſtaen in 't harnas tegens een,
En watter te vergeefs gehandelt word van vrede.
Nu is het werk gebrocht tot op het gulden jaer.
Indien de Hemel ſlechs den Schrijver langer ſpaer,
So wachten wy gewis het overige mede.

E. G. V.

Aen den Achtbaren en Wijsen Heere

PIETER BOR CHRISTIAENSZOON,

Historie schrijver der Vereenigde Nederlanden op het vervolg van sijne Historie.

HOe Liefde tot des Lands vry en gerechtigheden,
Te willen dwingen het ondwingelijk gemoed,
En 't heilloos breken van gestaefd' en heilige Eeden
Tot ed'le gramschap past het vrygeboren bloed.

Wat ongehoorde wreedheid Nederland most' lyen,
Vermeestert zijnde van d'Albaensen Dwingeland;
Requesens soet vergift, en Don Jans schelmeryen,
En Parmas dapperheid, beleeftheid en verstand.

En hoe Wilhelm, gestut 't met Goddelijke segen,
Heeft met geringe macht dees' Nimrots uitgekeert;
Tot dat hy endelijk ten Hemel is gestegen,
Van yeder een beklaegt, van yeder een geëert.

Hoe sockelen, helaes, de hart-bestreden Landen!
Men smeekt de Franse macht; die wijstse troostloos af;
Maer Engeland send 't hulp, Leicester doet ontbranden
Een vyer, dat onse Staet by na bracht in het graf.

Doch Mauritz jong-bejaert, verselt met trouwe Raden,
Volgt met een vaste gang sijn wak're Vaders aert;
Redd 't de vervallen laek door Ridderlijke Daden,
En verw't in 't Spaense bloed sijn schitterende swaerd.

Dit, en noch meer, hebt gy voor desen ons beschreven
Vermaerde BOR, met onophoudelijke vlijt,
Noch gaet uw' yver voort, en komt ons weder geven,
Een ware Spiegel van de nagevolgde tijd.

Ik sie 't Gemijterd' Hooft met oorlog en met vrede
Benauwen 't Vaderland, dat na sijn adem hijgt.
Hy wind met fiere moed verscheiden sterke Steden,
Waer door hy op het laetst met Vrankrijk vrede krijgt.

'k Sie Mauritz in 't geweer, die Berk, en Grol, en Lingen,
En de Tuernhoutse Hey doet kennen sijn geweld.
Ik sie hem mannelijk door veel gevaren dringen,
En natten met het bloed sijns vyands 't Vlaemse veld.

Vaert, waerde Grijsaert, voort tot 't ende van uw' leven,
Beschrijft ook onse doen, en ons' geleden nood:
So sal uw' groote naem in onse monden sweven,
En gy in uwe werk noch leven na uw' dood.

D.I.V.H.

Perfer & obdura.

GEDICHT

Op het vijfde Deel ofte seste stuk van 't vervolg der Nederlandse geschiedenissen,

Beschreven

Door den vermaerden en onpartydigen History-schrijver

PIETER BOR CHRISTIAENSZ.

DEn onverwonnen Leeuw, vol yvers, en vol moets,
Niet wensende de twist, niet hakig na veel bloeds,
Hy die den Arent trotst, en Spangien staeg komt tergen,
Niet vresende sijn macht, noch gout-mijn-rijke Bergen,
Dien Leeuw, voor wien, ô heil! den hemel selver vecht,
En sijn gemaenden hals met glory-feest oprecht:
Die voed in sijnen schoot veel treffelijke mannen,
Die tot der Landen dienst haer krachten steeds inspannen,
Die tot der Landen nut, en voordeel van den staet
Gebruiken haer verstand, en geven haren raed.
Den Schrijver van dit Boek ontgrendelt hier de deuren
Van sijn begaeft vernuft, en stelt ons dit te veuren.
Kom herwaerts Neerlands volk, en geeft sijn stem gehoor,
Die d'held're waerheid tracht te volgen in haer spoor.
Hy toonde u noch niet lang hoe Neerland treurig bukte
Onder Tyrans geweld: die Vryheids-recht weg rukte;
Hy liet u sien door schrift, hoe dat de swarte aerd'
U Vaders bloed insoop door Albas scherpe swaerd,
Hoe dat geen meerder vreugt voor haer en was te erven,
Als om Godsdienstigheid de bange dood te sterven;
Hoe een bedrukte ziel van God vertroosting wind,
En 't geen men met sijn hand noch meer beschreven vind.
Nu toont hy u op nieus, hoe d'hemel (vol verdrieten
Van al 't onnosel bloed so wreed te sien vergieten)
Ons Landen mildelijk met zegen overstort:
Hoe Mauritz Nassaus Graef te Turnhout meester wort;
Hoe hy met Steden veel in weynig korte weken,
Door Godes goede gunst, en hulp is heen gestreken;
Hoe dat hem God bewaert, dat Vaders droeve dood
Hem door verraders hand van 't leven niet ontbloot;
Hoe dat het wrede hert, 't welk Neerland dede beven
Met schande en ellent voleind sijn moorders leven;
Hoe dat de Geusenbril, en Schants van Crevecœur
Ons vast vereende Land door tweedracht valt te beur;
Hoe dat het grof Geschut langs Nieupoorts Duinen klatert,
En d'heldere Trompet op Vlaemse kusten schatert,
Tot voordeel van den Held, die Welhem's dood met lust
En moed te wreken tracht: die eerder niet en rust
(Hoewel de kanse hangt in twijfel van Victory,)
Of hy verkrijgt sijn wensch en heroïke glory;
Mendossa wert gevaen op 't bloedige banket,
Dat yeder braef soldaet in 't veld was voorgeset:
Daer sagmen Helden bloed langs 't gulle sand heen vlieten,
En menig stoute borst met loot en vyer doorschieten:
Daer sagmen Frederik, die Delft eerst vreugdig sag,
In 't midden van den drang ook rijden in den slag,
En door sijn gladde kling (veel liever als te blijven
Gesloten binnens scheeps) de vruchten ons voorschrijven
Van sijn kloekmoedigheid: die wy nu alle daeg
Genieten meer en meer ons' vyand tot een plaeg.
Kom herwaerts Neerlands volk, kom herwaerts, seg ik weder,
Siet hoe BOR's vlugge schacht noch verder hier stort neder,
Het geen dat meer so hier als buiten is geschied
In nagebuirs gewest, en u ook mee aenbied.
Wanneer gy dit beoogt, ik weet dat gy sult seggen,
En spreken by u selfs met ernstig overleggen,
Wat dankbaerheid, wat eer gy desen goeden man
Voor dit al tonen sult, en hem genoegen kan:
Hy seit hy eischt geen lof, geen eere noch geen prijsen:
Wilt dan u dankbaerheid alleen hier in bewijsen,
Dat gy hem om den dienst die 't Land van hem beniet,
Met my alleenlijk wenscht, dat d'hemel hem begiet
Met segen-rijken dauw: en sijne oude jaren
Met jonge kracht begaeft: hy nimmermeer sal sparen
De vruchten van sijn pen te brengen voor den dag,
So lange sijnen geest haer aessem halen mag.
Vaert wel dan kloeken BOR', den gever aller goedheid,
Die gun u desen wensch, en sijner gavens soetheid,
Die gun dat door u pen een yeder word bekant,
Wat dat hy heeft gedaen dit klein Vereende Land,
En wy dat wetende, dat wy dan met verheven
En opgerechten hals hem lof en eere geven,
Die sijne schapen kent, en sorge voor haer heeft,
En ons van tijd tot tijd sijn gaven mild'lijk geeft.

P. van OSTRUM.

Keur baert angst.

SON-

SONNET

Op 't vijfde Deel of seste stuk der Historie van de Nederlandse Oorlogen en Beroerten,

Beschreven door den bejaerden Historyschryver

PIETER BOR CHRISTIAENSZ.

DE holle gulsigheid om alles in te slócken
Van 't Zarazijns gebroed, van 't geel Maraensch geslacht,
Dat na de heerschappy der gantsche wereld tracht,
En sich niet laet versaên met slecht en kleine brócken:
Dacht nu ons Nederland heel wratig in te schócken
Op komst des Kardinaels, en eener nieuwe kracht,
Waer door het starke Hulst weer keerd' in 's Koninx macht,
Als d'Opperheerscher, door gebeên, tot hulp getrócken,
Den Spanjaert door ons swaerd, tot Turnhout vallen doet,
En eind'ling onder hem een muiterye voed.
Dies leid hy toe op Vrêe, en soekt ons te bedriegen.
Wy scheppen nieuwe moed, en doen ons vaendels vliegen
Op Vlaemschen bodem; daer de kans ons mede loopt,
En Philips machtig heir, door Maurits, word gesloopt.

D. M.

Nostra damus læti.

In Historiam Belli Belgici

à V. C. PETRO BORRÆO

Summâ fide & dexteritate continuatam.

MArtius in Belgas ut prosilit horror, & atrox
Armorum rabies ut dominatur agris!
Cliviaque ut rabiem, & furias deplorat Iberum:
Dum fera profuso bella cruore gerunt?
Eheu! quam rabido ductor Mendoza furore
Limphatus præceps fertur in omne scelus?
Stupra patrat cædesque vomunt incendia passim
Tecta, reditque ferâ cæde cruentus Iber.
Nec tamen huic sorti Batavus succumbit iniquæ,
Invicta at valido pectora Marte gerit:
Aurea libertas priscis adamata Batavis
Pernegat Hesperio subdere colla jugo.
Pleumosium Auriacus Batavis comitantibus ora
Dux petit, & Patrios asserit ense focos:
Bæticolasque duces ingenti funere sternit,
Atque Jovis Stygios cogit adire lacus.
Ipse páter Mavors animos atque arma ministrat,
Militat & Batavis pulvis & aura viris.
Quique prius populavit agros & stravit inermes,
Atque suo Vsipios terruit ense viros,
Ducitur Auriaco captus Mendoza triumpho:
Stant adeo fragili sulta superba pede!
Talia Borriades graphicè dum consecrat ævo
Cujus in Historiis emicat ipsa fides,
Dum Batavum lauros captivaque mænia bello,
Et tot ab Auriaco prælia gesta refert,
Invenit egregium ventura in secula nomen:
Nec metuet tristes posthuma fama rogos.
Jactet Roma Titum, Crispum super æthera tollat,
Famosumque colat Græcia Thucydidem.
Belga dato docto meritorum præmia Borro,
Borro, qui vestrâ primus in Historiâ.

In debitæ reverentiæ arrhabonem L. M. avunculo suo majori

P. CHRISTIANVS RODENBVRCHIVS.

Ætat. 18.

Aen den Achtbaren en Wijsen Heere

PIETER BOR CHRISTIAENSZ.

Histori-schrijver der Vereenigde Nederlanden, op het vervolg van sijne Historie.

HIer siet gy Bataviers, hoe dat de Spaensche knechten
U Landen rantsen aen, u Steden gaen bevechten;
Hoe dat den Spanjaert u, de soete Vree benijt,
En hoe gy voor 't genot van uwe Vryheid strijt:
Hoe dat sijn hovaerdy' en lust om heerschappyen
Sijn prachtig hert ontsteekt tot slachten ende strijen,
En hoe sijn oude nijd, en grootsheid van gemoed,
Een dullen yver baert tot u onnosel bloed:
Hoe 't Arragoense stael uit Spangien komt braveren,
Om met een strang geweld ons Landen te verheren:
Die met sijn tyranny de Cleefse steden plaegt,
En door sijn bloedig stael een sittering' aenjaegt.
Hoe den Nassousschen Held, den Mars der Batavieren
Quam met een groot Armée de woeste Zee doorswieren,
En op de Vlaemse kust en 's vyands eigen Land,
Sijn onverwonnen heir voor Nieupoort heeft geplant;
En hoe daer op de strand u klein-benepen machten,
Des Spanjaerts gantsche kracht en leger onderbrachten;
En doen hy scheen te sijn in 't midden van sijn hoop,
Doen sloeg gy 't machtig heir en brochtet op de loop:
Hoe gy den dwingeland doorrijgt met uwe swaerden,
En velter menig van het Spaens' gebroet ter aerden:
U Vryheid leed het niet te worden dus ontmand,
So lang gy houden kost het lemmer in de hand.
Dees daden schrijft u BOR, die tot den Hemel stijgen,
Daer van de vlugge Faem, noch nu, noch noit sal swijgen;
En maekt dat uwe naem sal worden hier vermelt,
So lang de wereld staet, so lang men jaren telt:
Wilt daerom desen BOR met dankbaerheid belonen,
Die noch sijn oude vlijt en neerstigheid gaet tonen;
En komt hem Bataviers met uwe gunst te moet,
Die door dit gantsche rond u daden lesen doet.

CHRISTIAEN van RODENBVRG.

Einde der Gedichten.

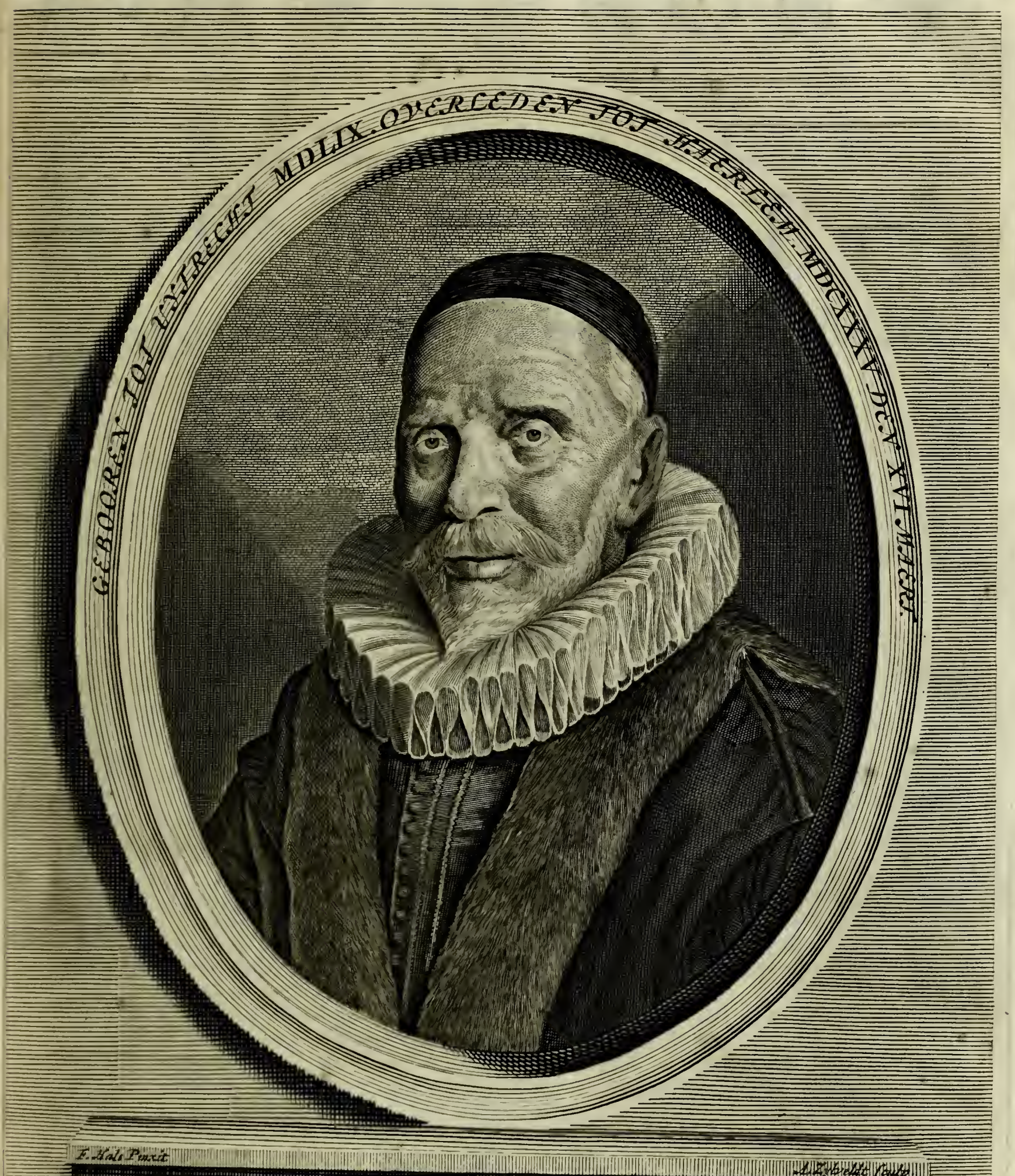

PIETER BOR CHRISTIAENSZOON.

Sie hier den ouden BOR, die Neêr-Lants weltig ſtrvden.
Om vryheit recht en vreê, na't Lang en bloedig Lyden,
D'inlandtſche burgertwiſt, van duisenden beſchreit:
D'uitheemſche laegen, en der Helden dapperheit,
Met ſoo veêl vlyts beſchreef: die niemant ſagh naer d'oogen,
En nooit d'eenvoudigheit ten dienſt ſtondt of de loogen.

G. Brandt.

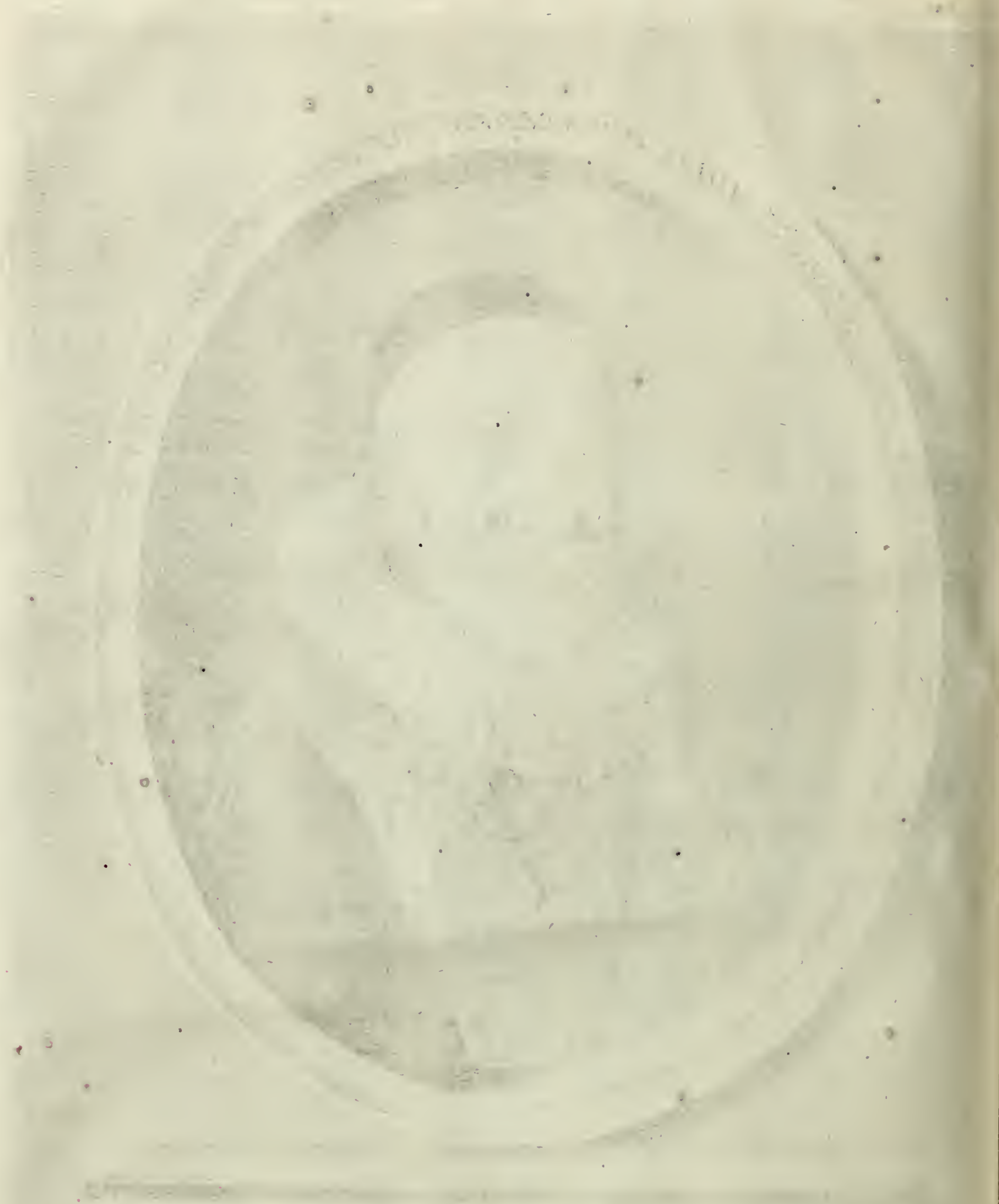

OORSPRONG
Der
NEDERLANDSE
OORLOGEN,
Beroerten, en Borgerlijke Oneenigheden.

Waerachtige en Hiſtoriſche beſchrijvinge,

Door

PIETER BOR CHRISTIAENSEN.

Summarie of korten inhout van't eerſte Boek.

NEDERLANDS gelegentheit en verſcheydenheit der Provintien, ook mede de nature der Nederlanders: Het welvaren van 't Land voor de beroerten. d'Overgifte by den Keyſer van de ſelve Landen, op ſijnen Sone den Koning Philips. De dood des Keyſers, des Konings van Vrankrijk, en der Koninginne van Engeland. Oorſprong der Secten, oorſake der bloetſtortinge om der Religie, het toenemen der Gereformeerde Religie in de Nederlanden. Placcaten tegen de Leeraers en aenhangers der ſelver Religie: 't inhouden van de Inſtructie der Inquiſiteurs, en de namen van de Inquiſiteurs. d'Oorlog tuſſchen den Koning Philips en den Koning van Vrankrijk. De grote dierte van 't jaer vijftien hondert ſeven-en-vijftig, en de grote overvlocdigheit daer naer gevolgt. De Vrede tuſſchen Spangien, Vrankrijk, en Engeland. 't Principael fondament daer de Vrede tuſſchen Vrankrijk en Spangien op gebouwt was. Den haet van de Nederlanders tegens d'Inquiſitie. De voornaemſte Privilegien van Braband. Des Konings vertrek naer Spangien. Oorſprong van den haet der Spangiaerden tegen de Nederlanders. Practijke van den Cardinael Gramvelle. Het inſtellen, de afdeylinge, en invoeringe der nieuwer Biſdommen en Biſſchoppen. De Bulle des Paus Pauli de vierde. Van de inſtellinge der nieuwe Biſdommen. Namen der eerſte nieuwe Biſſchoppen, en haer voorſtel. Den twiſt der Geeſtelijken onder den anderen. d'Oppoſitie der Abdyen en der Stad van Antwerpen tegen de Biſſchoppen. Den twiſt onder de voornaemſte des Lands: En klachte over den Cardinael: En ſijn vertrek uyt Nederland. Des Konings van Spanjens reſolutie nopende 't onderhouden van de Placcaten, Inquiſitie en Concilie van Trenten. Des Princen van Orangiens gevoelen nopende de ſelve reſolutie: en wat uyt de voorſz reſolutie is gevolgt. Klachten en vertoningen van de Hooft-ſteden van Braband en Leden van Vlaenderen, tegen d'Inquiſitie en Biſſchoppen. Morringe en onruſte des volks. Gedrukte Boeken, Paſquillen, en de Belijdeniſſe des Geloofs van de Gereformeerde geſonden aen den Koning van Spangien.

Eerſte Boek.

MYn meninge en is niet om lang te twiſten waer henen het Nederland ſijnen Naem verkregen heeft / noch ook te diſputeren of Nederland in Belgia, dan Belgia in Nederland is gelegen / dan laet ſulx anderen over: ook en is mijn meninge niet / alle de gelegenthept des Lands ordentelijken te beſchrijven / nademael dat den Edele en Hoog-geleerde Heere Lodewijk Guicciardijn van Florencen 't ſelve in 't lange en breet ſeer wel en treffelijken gedaen heeft / gelijk het in den Jare 1560. geſtelt was: Maer mijn meninge is terſtont te komen totter ſaken / te weten / den oorſprong / het beginſel / en de voortgang van de Inlandſe Oorlogen / daer mede het deel Nederlands / 't welk den Keyſer Carolus de Vijfde / ſijnen Sone Philippo Coning van Hiſpanien in den Jare 1555. overgegeven heeft / geplaegt is / oprechtelijk en waerachtelijk te verhalen / om 't welk te beter te verſtaen / ſal ik eerſt van 't ſelve deel maer wat in 't korte generalijk (dat my nodig dunkt) verhalen.

DIt deel van het Nederland / daer van wy hier handelen / 't welk het beſte deel des ſelven Lands is / heeft deſe Voorſten tot Naburen / de Grave van Ooſt-Vriesland / de Biſſchop van Munſter / den

Hertog van Cleve / de Aerts-Bisschoppen van Colen en Luyk / en den Coning van Vranckrijk / en die van Limburg en Lutsenburg hebben particulierlijk noch dese belenders / Gulik / Eyssel / Trier / en Loreynen. Het werd onderscheyden in seventien Landschappen / als te weten / in vier Hertogdommen / namentlijk / 1 Braband, 2 Gelderland, 3 Limburg, en 4 Lutsenburg. In seven Graefschappen / als 1 Vlaenderen, 2 Artoys, 3 Henegou, 4 Holland, 5 Zeeland, 6 Zutphen, en 7 Namen. In vijf Heerlijkheden of grote Heerschappen / te weten / 1 Mechelen, 2 Utrecht, 4 Overyssel, en 5 Groeningen; (ende Guicciardijn seyt) 't Markgraeffschap des heyligen Rijx. Dan ben onderricht dat 't selve Markgraeffschap geen Provincie en is / noch in stemme noch in Landschap / maer Vraband / en dat in plaetse van dien onder de Landschappen getelt werd Valkenburg. Een ander goet Heer en Vrunt (binnen korte Jaren overleden) die in de Jaren 1577. 1578. en 1579. in de vergaderinge van de Heeren Staten Generael compareerde / heeft my onderricht dat de seventien Provincien in de selve Jaren hare stemmen gehad hebben / als volgt: 1 Braband, 2 Gelderland, 3 Lutsenburg, (wel verstaende dat die van Lutsenburg in de selve Jaren / sijns wetens / noit haer sessien in de Generaliteyt en hebben genomen) 4 Vlaenderen, 5 Artoys, 6 Henegouwen, 7 Lille, Douay, Orchies, 8 Namen, 9 Holland, 10 Zeeland, 11 Mechelen, 12 Tournay, 13 Tournesiz, 14 Valencienes, 15 Utrecht, 16 Vriesland, en Overyssel. van sommige (seyt hy) wort Limborg onder de 17 Provintien gereckent / dan het heeft noyt stem of sessie onder de Generale Staten gehad / maer het is onder Vraband mede gereckent geweest. Die van Valencienes hebben haer in de voorschreven Jaren ingedrongen / om voor een bysonder Provintie en Separaet van Henegou (daer sy anders een lid van zijn geweest) gereckent te worden / en een bysondere stem te hebben / 't welk haer in die tijden is geaccordeert / nochtans niet sonder contentie en opsprake van sommige. Groeningen en de Vriesche Ommelanden zijn ook altemet in de vergaderinge erschenen / en hebben haer stemmen somtijds bysonder gehad / somtijds t'samen / maer zijn geweest boven 't getal van de seventien. Dese voorschreven Provintien hebben wel twe hondert en acht bemuerde of vaste Steden / en omtrent hondert vijftig open Vlecken / en meer dan ses duysent drie hondert Dorpen / alle wel met volk bewoont. Ook zijn dese Landen seer vruchtbaer / en van alle noodruftigheit rijckelijcken voorsien / en van 't gene dese Landen gebrek mogen hebben / dat werd in de selve van over Zee so overvloedelijcken gebracht / dat sy dies genoeg hebben / en noch veel andere Landen daer mede voorsien mogen. En gelijk dit Land wel een van de vruchtbaerste / bequaemste / en gesontste Landschappen der Werelt is / alsoo zijn ook de menschen van seer goeder nature / bequaem en nut tot allen saken / meer dan eenige andere Natien ter Werelt / lieffelijk en vruntlijk tegen den vremden / haer geburen / en onder malkanderen / en alst den noot vereyscht / ook strijdbaer / kloeck / dapper / en manlijk tegen hare Vyanden / so te Water als te Lande. In ouden tijden hebben dese Provintien elck hare bysondere Hertogen / Graven / en Heeren gehad / de welke malkanderen dickwils en vele met Oorloge besocht en gequelt hebben / tot dat ten laetsten alle de selve Landen onder eenen Heere / namentlijk / Carolus Quintus, Roomsch Keyser hooglofl. mem. gekomen zijn / de welke so goede genegentheit tot de selve Landen hadde / dat hy dickwils van meninge was die tot een Koninckrijck te maken / gelijk by verscheyden acten soude konnen worden betoont / indien ik voorgenomen hadde in die materie te treden / dan aengesien hy daer in seer grote swarigheit bevond / voor dien dese Landen en Provintien met so vele heerlijcke en schone Privilegien en Vryheden begiftigt zijn van hare Heeren en Princen / so en konde hy / sonder de selve grotelijck in te breken en te verworpen / 't selve niet te wege brengen. Desgelijcken werd hy daer in ook verhindert door de langdurige Oorloge en Krijgen die hy in sijn tijd gevoert heeft / uitgaders door de menigerley gewichten / tellen / maten / costumen / en verscheyden spraken die in verscheiden Landschappen in 't gebruik zijn. Niettemin de Keyser Carolus de Vijfde heeft dese Landen in seer goede eendracht en police wijsselijk geregeert en gegouverneert / en waren de Inwoonders tot hem ook seer geneygt / hy heeft ook de selve sijnen Sone Philippus de tweede seer hoog bevolen als hy hem die overleverde / want hy bevond die seer goede hulpe die hem van de Nederlanders goetwilliglijk in allen krijgs-noden gedaen werde / so met Geld als met Volck: want den Edeldom der Nederlanden haer so wel hadden gequeten in de Oorlogen (die de voorsz Keyser Karel, en ook na hem sijnen Sone den Koning van Spangien / gevoert hebben tegen den Koning van Vranckrijck / by na tien Jaren naer den anderen) met over-grote vromigheit en goetwilligheit. En de Staten der selver Landen hadden vrymoedelijk / williglijk / en onbedwongen geholpen en gegeven totten onkosten van der selver Oorloge / uytnemende grote sommen van penningen / ja wel totte somme toe van veertig Milioenen Gouts / en dat met sulcker goethertigheit / datmen noyt en spuerde eenig teken van afkeer: In der voegen dat men seckerlijk konde oordelen / dat de selve Landen ook so groten genegentheit waren dragende totten dienst van sijnder Majesteit / dat sy niet ter werelt en souden sparen / om de grootheit van sijnder Majesteit te voorderen. (Fol. 2.) En heeft de voorsz Carolus Quintus dese Landen altijd laten Gouverneren door Princen van sijnen Bloede. Ten eersten heeft Coninginne Margareta sijn Moeye dese Landen in sijnen Name veel Jaren gegouverneert / en na haer dood heeft hy dat selve Regiment overgegeven Vrouwe Maria Coninginne in Hungeren sijn Suster in 't Jaer 1531. de welke van den selven tijd aen tot op dat Jaer 1555. de selve geregeert heeft / in welk Jaer de Keyserlijke Majesteit dese Landen sijnen Soon Coning Philips overgegeven heeft / gelijk wy hier naer sullen verhalen: Welke Coning het regiment deser Landen gegeven heeft aen Emanuel Philibert Hertog van Savoyen, sijnen Neve: dan dewijle de voorsz Hertog door den Vrede tusschen de Coningen van Spangien en Vranckrijk / sijn Landen in Savoyen en Piemont van den Coning van Vranckrijk wederom bekomen heeft / so is hy in 't Jaer van 1558. in de Maend Augusti uyt dese Landen vertogen / en heeft sijn Gouvernement wederom in des Conings handen overgegeven / die daer naer de selve regeringe aen Vrouwe Margareta sijn Suster / des Hertogen van Parma en Placenten Huysvrouwe / bevolen heeft / en haer voorsien met 36000 Cronen Jaerlix / om haren staet mede te voeren en te onderhouden.

Onder de regeringe van dese zijn eerst de veranderingen / beroerten en tweedrachten in dese Landen gekomen / daer van alle d'ongelucken over dese Nederlanden zijn gevolgt / de welke so vele te groter schijnen / alsmen aensiet de gestaltenisse des Lands so die was voor het tocomen deser ongevallen. Want het Nederland en hadde in lange Jaren noyt so in voorspoet / macht / rijckdom / en Coopmanschap toegenomen / als het dede voor de beroerten daer wy van sullen schrijven: want daer was doe in allen den Provincien eenen vasten en goeden vrede / en werde so wel aen ongelegen / onvruchtbare / als aen vruchtbare en wel gelegen voorden en plaetsen dagelijks meer en meer gebout / getimmert / en 't Land over al verbetert. En de Coopmanschap (d'welck den Rijckdom deser Landen is) nam alle dagen meer en meer toe / en was ook 't selve Nederland met veel treffelijke Regenten en geleerde Mannen / die in alle heerlijke en vermaemde goede Consten en Leeren beroemt waren / verciert in allen den Provincien / Landen en Steden. Daerom het ook niet ten onrechten by allen Natien seer geroemt en gepresen werde.

In Nederland zyn 4 Hertogdommen / 7 Graefschappen / 5 Heerschappen / en 't Markgraefschap des heyligen Rijx.

208 Bemuerde Steden / en meer dan 6300 Dorpen in Neland.

Nederland van alle noodruft overvloedig voorsien.

Nature der Nederlanden.

De Nederlanden hebben verscheyden Hertogen / Graven en Heeren gehad.

't Geheele Nederland is onder eenen Here gekomen / namelijk Carolus de V. Keyser Carel de V. heeft het Nederland tot een Koninkrijk willen stellen.

De Nederlanders seer genegt tot den Keyser.

De Staten van Nederland geven goetwillig tot hulpe van den Keyser en Koning / tegen den Koning van Vranckrijk wel 40 Milioenen Gouts.

Nederland door Gouverneurs van den bloede geregeert. 1531. 1555.

Welvaert van het Nederland voor het tocomen der beroerten.

Om

OM dan te komen tot de ſake en ons voornemen: de Keyſer Carolus de V. zijnde binnen Bruſſel niet ſeer wel te paſſe / en ſeer gequelt met het fleretijn/ voor hem genomen hebbende de Werelt te verlaten/ en hem te begeven tot een gerust leven / heeft by hem uyt Engeland ontboden ſijnen Sone Philips (die omtrent een Jaer te voren de Coninginne Maria van Engeland getrouwt en beſlapen hadde) de welke overgekomen is in deſe Nederlanden in 't begin van September des Jaers 1555. De Keyſer blijvende by ſijn voornemen / heeft opten xxv. October des morgens ſijnen Sone voorſz gemaekt het Hooft van der Orden des Gulden Vlieſe / en na den eten / als in de grote Sale van den Palleyſe vergadert waren de meerſtendeel van de Heeren van der Orden / en den Edeldom van de Nederlanden/ ſo is daer gekomen de Keyſer metten Coning/ en met de Coninginne Maria ſijn Suſter/ den Hertog van Savoyen / en veel andere grote Heeren en Ambaſſadeurs van verſcheyden Potentaten. De Keyſer geſeten zijnde in ſijnen Stoel/ dede den Coning/ de Coninginne/ en d'andere Heeren ook ſitten / daer na heeft Philibert de Bruxelles, een Raedsheer van den ſecreten Rade en Raed van State / gedaen ſekere Oratie van wegen den Keyſer / in deſer manieren.

Coning Philips wert gemaekt Hooft van der Orden des Gulden Vlies.

Propoſitie van wegen den Keyſer gedaen.

MYn Heeren, boven 't gene gy uyt de Brieven by de welke de Keyſer onſe aldergenadigſte Heere en natuerlijke Prince u alhier heeft doen beſchrijven, eenſdeels hebt mogen verſtaen de reden waerom deſe vergaderinge gedaen is geweeſt, heeft ſijne Keyſerlijke Majeſteyt my bevolen de ſelve openbaerlijken en expreſſelijken te verklaren, hebbende my gelaſt u te ſeggen dat hy over langen tijd den laſt en adminiſtratie van deſe Landen gehad heeft, dewelke hem in handen gekomen is zedert den tijd van ſijnder emancipatie, van welke tijd af ſijne Majeſteyt alle mogelijke en uitterſte neerſtigheid continuelijken gedaen heeft om de gemene ruſte en welvaert der ſelver Landen te procureren en beſorgen, hebbende te dien einde grote, ſware, pijnlijke en ſorgelijke reiſen dikwils gedaen, hem abſenterende uyt andere ſijne Landen en Coninkrijken, inſgelijks ſtaende t'ſijnen laſte, en heeft altijds, ſo wel jegenwoordig als abſent weſende, ſonderlinge en continuele ſorge gedragen, om u in goede Juſtitie en Politie te doen regeren, hebbende in alles d'officie van eenen goeden Heer en Prince t'uwaerts
(Fol. 3). geweſen, volgende de Vaderlijke liefde, gunſte, en affectie die ſijne Majeſteit altijd tot u gedragen heeft, ſo ſijne voorſaten ook gedaen hebben, de welke over ſo langen tijd den ſelven weg gehouden hebben, als ook de liefde en onderdanigheit die gy den ſelven, en ſijnder voorſz Majeſteit altijds gedragen hebt, wel vereiſchte: boven die heeft ſijne Majeſteit tot deſe ſijne Landen te meerder affectie gehad, ſo hy in deſelve geboren is, 't welk hem te meer geneigt en bewilligt heeft om hem in alle hun ſaken en affairen t'employeren, ſonder ſijnen eigen perſoon te ſparen, hebbende hem dikmael in groote avonturen en perijkelen willigljken geſtelt, om deſelve te beſchermen, dragende continuele ſorgen, met groten arbeit, pijne en moeite, ſo in tijd van Peiſe als van Oorlogen, voor de welvaert van dien, alle welke hy voor ſeer wel beſteet en geemployeert houdende is, gemerkt 't ſelve voor ſo goede onderſaten geweeſt is, als hy u altijd bevonden heeft, en ſoude alſnoch wel begeren ſijn leven lang daer in te mogen continueren (indien hy den arbeit en pijne daer toe van node weſende) doen en dragen konde, maer want ſijne ouderdom, en den voorleden arbeit, gedaen int gene voorſz is, en ook overmits die andere treffelijke laſten die hy gehad heeft, ſijnder Majeſteit in ſulken ſtaet en indiſpoſitie geſtelt hebben, als gy jegenwoordelijk ſien moogt, en ſo mitſdien ſijne voorſz Majeſteit ſulken laſt niet meer dragen kan, is de ſelve benodigt hem daer van te ontlaſten, en den ſelven laſt eenen anderen over te geven, die in ſijne plaetſe 't ſelve ſal mogen doen.

En want alrede twaelf jaren geleden is dat ſijne Majeſteit uyt ſijne Coninkrijken van Spangien geweeſt is, aldaer men over ſo langen tijd ſijn wederkomſte begerende is, daer in hy den ſelven tot nu toe niet en heeft konnen believen, ſo hy totten alderuytterſten heeft willen doen 't gene hem mogelijk geweeſt is om u by te blijven en niet af te gaen, maer alſo hy't ſelve niet langer uitſtellen en kan, en daer toe benodigt word om ſijne geſontheit, dewelke door de koude van deſe Landen grootelijx verhindert en getravailleert word, ſonderlinge bevindende de locht van Spangien veel bequamer tot ſijnder diſpoſitie en geſontheit, heeft gedetermineert met de hulpe van God Almachtig deſen jegenwoordigen Winter derwaerts over te reiſen, 't welk ſijne Majeſteit te beter en gevoeglijker ſal mogen doen, mits u overgeveude en ſtellende onder de protectie en bewarniſſe van ſijnen ſone den Coning van Engeland.

Ook ſoude hem al te ſeer na gegaen hebben en verdrieten, dat nadien hy ſulke neerſtigheit gedaen heeft tot welvaren en bewaerniſſe van deſe ſijne voorſz Landen, daer van alſnoch den laſt te behouden, en dat by gebreke dat hy overmits ſijnder abſentie en indiſpoſitie daer toe niet ſo ontwijfelijk en ſoude mogen verſtaen, als totten welvaert en bewaerniſſe van dien wel van noode ware, deſelve Landen eenige merkelijke ſchade qnamen te lijden en ontfangen.

Maer een ſake vertrooſt ſijne Majeſteit in deſe ſware determinatie van u te begeven, 't welk hy benodigt is te doen door de redenen alrede boven verhaelt, en niet uyt ſijnen eigen wille, dat hy hem van u vertrekkende, u overgeven en laten ſal in handen van den voornoemden Coning ſijnen natuerlijken en rechten erf-volger onſen Heere en Prince alhier jegenwoordig, den welken gy ontfangen en geſworen hebt voor uwen Heer en Prince na de dood van ſijnder Keyſerlijke Majeſteit, en alſo den voornoemden Coning tot bequamen ouderdom gekomen, en voor de twede reiſe in Engeland gehylikt is, 't welk een ſonderlinge goede alliance is voor deſe Landen, hebbende ook over lange tijd in laſte en adminiſtratie van andere Landen en Coninkrijken hem continuelijken geemployeert, is daerom ſo veel te beter geinſtrueert, en bequamer om deſen groten laſt, met hulpe en aſſiſtentie van u mijn Heeren, en andere ſijne getrouwe Onderſaten van deſe Landen, te mogen dragen. De welke voortaen de Steden van ſijnder Keyſerlijke Majeſteit ſal mogen houden en bewaren, nadien ſijne Majeſteit, ſo voorſz is, door ſijne indiſpoſitie daer toe niet langer en mach verſtaen.

Bedankende ſijne Majeſteit God Almachtig, en u allen, dat hy den middel gehad heeft, om in de voorſz laſt en adminiſtratie tot nu toe te mogen continueren, om te verhoeden en voorkomen de inconvenienten die dikwils toekomen ſo wanneer die gene die ſuccederen tot eenige adminiſtratie, niet en hebben behoorlijken ouderdom en experientie om te kunnen regeren.

Ende en bevint niet alleenlijken genoegſaem experientie in den voorſz Coning, maer ook dat hy gantſchlijken geinclineert en geneigt is hem in alles williglijken en behoorlijken te employeren, met een oprechte liefde en affectie tegens deſe ſijne Landen, en een yegelijken van u beſonder, welke affectie hem eenſamentlijk met de ſucceſſie van dien aengeboren is, en en kan maer oorboorlijk en bequaem weſen voor de welvaert van de voorſz Landen en Onderſaten van dien, dat ſijne Majeſteit den laſt van ſijne Coninkrijken en Landen d'een na d'andere den voornoemden Coning over geeft, ſo ſijne Majeſteit zedert eenige Jaren herwaerts begoſt heeft te doen, ten eynde dat ſijne voorſz Coninklijke Majeſt. allenskens metter tijd de voorſz laſten gewoon ſoude worden, 't welk veel beter is dan of den gehelen laſt van alle de Landen hem teffens en t'eenemale aenquamen al-eer hy daer toe bequame en gewoon ware.

Mits welken, volgende deſe determinatie, en betrouwende ſijne Majeſteit dat gy, aenmerkende de redenen voorſz, 't ſelve goet en oorboorlijk bevinden ſoud, en dat gy den voornoemden Coning onſen Heere en Prince in de plaetſe van ſijnder Keyſerlijke Majeſteit geerne ontfangen ſult, en anderſins niet, heeft ſijn Keyſerlijke Majeſteit deſe Landen overgegeven, en geſteld

ſteld gehelijken in handen van den voornoemden Coning, hem gevende en overlatende van nu voortaen de gehele poſſeſſie en het gebruyk van dien, als den genen den welken deſelve na ſijne voorſz Majeſteit aenkomen en toebehoren, om voortaen deſelve te gebruiken en regeren ſo hem goet dunken ſal totter eigen welvaert van dien, verſoekende ſeer ernſtelijken met hem te vreden te willen zijn, en den ſelven williglijken t'ontfangen, en mitſdien ſo ontlaſt u ſijner Keyſerlijker Majeſteit van den eed die gy hem gedaen hebt, ten einde dat gy alle behoorlijke devoir en officien moogt doen om den voornoemden Coning te ontfangen en houden voor uwen natuerlijken en overſten Heere en Prince.

Biddende voorts ſijne Keyſerlijke Majeſteyt, dat gy alle die vlijt, devoir en neerſtigheit, die hy altijds tot uwe welvaert, bewaerniſſe en beſcherminge tot hier toe gedaen heeft, in 't beſte nemen, en 't ſelve voor bequaem en aengenaem hebben wilt, ſo ſijne Majeſteyt niet onderlaten en heeft te doen, van 't gene hy door grote en continuele ſorgvuldigheit, en by advyſe van den genen die hem te Raed geweeſt zijn, ſonderlinge van der Coninginne Regente ſijner Suſter, die daer in ſo neerſtelijk over vele en lange Jaren getravailleert heeft met ontallijker pijnen, moeiten en arbeit, tot welvaert van deſe ſijne Landen vermeint heeft bequaem en oorboorlijk te zijn, en is ſijnder Majeſteit wel leet dat hy door ſijn indiſpoſitie, andere affairen, en de qualiteit van den tijd, geen beter devoir en heeft kunnen doen, ſo hy wel begeert ſoude hebben, gemerkt dat alle 't ſelve voor ſo goede en getrouwe Onderſaten gedaen is geweeſt, hebbende van harent wegen ſo goede devoir gedaen om te mogen blijven onder de onderdanigheit van ſijne voorſz Majeſteit, en bedankt u ſijne voorſz Keyſerlijke Majeſteit ſeer gunſtelijken, van de goede neerſtigheit en devoir die gy alle gedaen hebt, om hem by te ſtaen in den laſt die hy gehad heeft, ſo van rade als van uwe goed en ſubſtantie: hebbende gegeven en opgebracht grote en merkelijke beden, dewelke, boven 't gene dat ſijne Majeſteit daer toe grotelix van ſijn eigen, en van ſijnen anderen Coninkrijken en Landen gegeven heeft, beſtaet en geemployeert zijn geweeſt totte welvaert, bewaerniſſe, en beſcherminge van deſe Landen, ſo gy hebt mogen verſtaen, en is hem uyt ter maten leet, nadien ſo groote koſten gedaen en gedragen zijn geweeſt, dat hy u voor ſijn vertrek uytter Oorlogen niet en heeft kunnen ſtellen, maer gy moogt wel weten 't devoir en neerſtigheit die daer toe gedaen is geweeſt, door 't gene dat de Coninginne tot uwe leſte vergaderinge u heeft doen vertonen, aengaende die negociatie en handelingen die leſtmael op 't ſtuk van peiſe metten Françoyſen gehouden is geweeſt, en hoe die ſelve Françoyſen daer in geprocedeert hebben, dan verhoopt ſijne Majeſteyt dat God Almachtig, die een rechtveerdig Rechter is, eens middel geven ſal om deſelve tot reden te mogen brengen, en dat den voorſz Coning onſen Heer en Prince alle mogelijke devoir en neerſtigheyt daer in doen ſal, en ook om u te behouden en beſchermen, indien gy (ſo men u des toebetrouwen en verhopen mach) den ſelven helpen en byſtaen, en ſulx doen wilt als gy tot nu toe gedaen hebt, in 't gene dat tot uwer eigen beſcherminge van node is, en om te verhoeden de inconvenienten en geſchillen die door de oorlogen toekomen, indien men daer toe in tijds niet en ſiet.

Waerom ſijn Keyſerlijke Majeſteit u ſeer ernſtelijken verſoekende is, dat gy alle uitterſte neerſtigheit doen wilt om den ſelven Coning in u eigen nootlijkheit by te ſtaen, en hem middel geven om eerlijk deſen laſt te mogen dragen: Inſgelijx verſien tegen ſo grote inconvenienten daer in gy by gebreke van dien ontwijfelijken ſoud mogen vallen, dewelke overmits uwer hulpe en aſſiſtentie ſullen mogen verhoet en belet worden, en ſal ſijne Coninglijke Majeſteit u van ſijnent wegen daer toe helpen en byſtaen van alle 't gene des hem eenigſins mogelijk weſen ſal, ſonder yet daer in te ſparen.

Voorts om uytterlijken te doen alle behoorlijke officie daer in ſijne Majeſteit t'uwaerts gehouden is, en wilt de ſelve niet onderlaten voor ſijn vertrek u principalijken te recommanderen den dienſt Gods, en neerſtelijken te verſtaen totte onderhoudeniſſe van den heiligen Chriſten Gelove en Religie, onder de behoorlijke onderdanigheit en reverentie van onſer Moeder der H. Kerken, en onverbrekelik te onderhouden en doen onderhouden de Ordonnantien, Edicten en Placcaten, by ſijnder Majeſteit te dien einde uitgeroepen en gepubliceert, 't welk ſijne voorſz Majeſteit den voorſz Coning ook wel expreſſelijken recommanderen ſal, op dat hy daer op ſonderlinge toeſicht neme, waer toe gy ook te meer behoort genegen te zijn door 't exempel van anderen, en by 't gene datmen dikwils ſiet gebeuren den genen die uyt deſen rechten weg geweken en verdoolt zijn. En ſo alle eere, goet, en welvaert van onſen Heere God komt en procedeert, indien gy u devoir tegens ſijne Goddelijke goetheit doet ſo 't behoort, ſal hy u gelukſalig, en daer-en-boven bewaren en beſchermen van alle inconvenienten.

Inſgelijx dat gy der Juſtitien alle eere en reverentie bewijſt, gemerkt dat ſonder de ſelve 't lichaem van de Republijke en Gemeinten niet onderhouden en geſuſtineert en kan worden, en dat gy onder de voorſz Juſtitie t'ſamen in goede eendrachtigheit leeft, aenſchou nemende, dat niet tegenſtaende die Landen verſcheiden en geſepareert zijn, deſelve nochtans ſamentlijk een lichaem maken, en behoren de leden van den ſelven lichaem, 't welk zijn elk van de voorſz Landen, elkanderen te helpen, byſtaen, en aſſiſteren, want ſonder ſulke eendracht en conjunctie ſouden de vyanden groote commoditeit en middel hebben deſelve te overvallen, en blijvende deſelve t'ſamen vereenigt, en d'een den anderen byſtaende, is by experientie tot nu toe bevonden, wat ſy vermogen om te wederſtaen den genen die deſelve willen beſchadigen en overlaſt doen. En eyndelijken ſo recommandeert u ſijne voorſz Majeſteit dat gy den Coning ſijnen Sone onſen natuerlijken Heere en Prince, die eere, reverentie en gehoorſaemheit, die gy hem ſchuldig zijt, doen en bewijſen wilt, en u tegens hem dragen en betonen ſo getrouwe en goetwillige onderſaten, als gy tot ſijnder Keiſerlijke Majeſteit tot nu toe gedaen hebt, en ſo ſijne goetwilligheit en affectie die hy u toedraegt, ſo goet en oprecht is, dat men die niet beter en ſoude konnen begeren, ſult hem oorſake en occaſie geven de ſelve tegens u te gebruiken, en dat hy u ſo goeden Heer en Prince weſen ſal, als ſijne Keiſerlijke Majeſt. deshalven ontwijfelijken verhoopt, door 't gene dat hy uyt ſijnder inclinatie, genegentheit, en voorgaende werken oordeelen en bemerken kan. Biddende den Almachtigen Heere, hem gratie te willen verlenen dat hy daer in voortaen langs ſo beter mach continueren, en u altijds houden en beſchermen onder ſijne Godlijke hoede, protectie, en ſauvegarde.

De Keyſer doet ſelve 't woort.

DEſe Oratie gedaen zijnde / nam den Keiſer ſelve 't woord / hebbende in ſijn handen een pampier / daer in de hooft-puncten van ſijn voornemen geteikent waren / en verhaelde in korte alle de reiſen en Oorlogen van importantie die hy hadde gevoert / ſedert den Jare 1517. dat hy de eerſte reiſe uit deſe Nederlanden vertoog naer Spangien / beſluytende ſijn reden dat hy gedwongen was deſe Nederlanden over te geven aen den voornoemden Coning Philips ſijnen lieſſten Sone / door dien hy die niet meer en konde regeren / gelijk hy die tot dier tijd toe geregeert hadde / waer in hy ſeide ſijn conſcientie ontlaſt te hebben / en ſo daer iet mogte geſchiet zijn / daer in hy niet genoeg voldaen hadde / 't ſelve was geſchiet door onwetenheit / en niet door ſijnen wille / waer af hy vergiffeniſſe begeerde / biddende voor al God / en daer na ſijnen Sone / dat hy 't ſoude willen vergelden en verbeteren. Int begin / middel / en einde van deſe ſijne Oratie bedankte hy ſijne Onderſaten van deſe Landen grotelijks / ſeggende: Dat hem door deſe waren gekomen de principaelſte en getrouſte hulpen, ja datſe waren geweeſt de ſturſelen van ſijne Crone, en dat hy daer door ſo vele periculen was ontkomen. Daerom hy deſelve nimmermeer ten vollen genoeg konde be-

dan-

PHILIPS DE TWEEDE,
KONING VAN SPANJE.

danken / en en ſoude ſijn liefde tot deſe Landen nimmermeer vergaen: hy hadde deſelve ook hare Privilegien en Vryheden laten genieten / en haer daer in voor gestaen nae ſijn vermogen / en hem kerende tot ſijnen Sone / ſeyde hy: ſo verre hy ook alſo dede / dat hy wel wiſte datſe tot hem ook alſo genegen ſouden zijn / en hem in alle gehoorſaemheit dienen / en in genen nood verlaten. Maer ſo hy ook anderſins met henlieden handelde / ſo ſouden ſy ook ter contrarie weſen het verderf en de onderdang van ſijn Rijken en Crone / en ophoudende van ſpreken / ſprongen hem de tranen uyt ſijn oogen / doende alle die daer ontrent waren uit weemoedigheit met hem wenen. De Keiſer ſijne reden geeyndigt / en de Coning middelertijd over eynde geſtaen hebbende / is ootmoedelijk komen knielen voor ſijnen Vader / ſeggende: Dat hy ſulken gifte niet weerdig was / niet te min na dien het ſijne Majeſteit alſo beliefde / ſo bedankte hy hem hertelijk ſeer / en aenvaerde de heerſchappye / en dat hy ſorge ſoude dragen om dit volk en deſe Landen ſo in Juſtitie te regeren / dattet ſijns bedanken ſoude. En hem kerende totte vergaderinge / ſeide hy in Franſoys: Ik wilde wel gy Heeren dat ik deſe tale beter ſpreken konde dan ik doe / om u lieden te mogen doen verſtaen de liefde die ik tot u l. ben dragende / maer gemerkt dat ik dat nu niet ſo wel doen en kan als het wel van node waer / ſo ſal de Biſſchop van Atrecht 't ſelve u lieden voor my verklaren / 't welk de ſelve Biſſchop met lange redenen ſeer cierlijken gedaen heeft. Daer na is M. Jacob Maes Raetsheer in den Raet van Brabant opgeſtaen / een ſeer welſprekend Man / die laſt hadde van alle de Staten van den Lande om te antwoorden / de welke totten Keiſer aldus ſeide: De Heeren Staten / alder-doorluchtigſte en grootmachtigſte Keiſer en onſe alder-genadigſte Heere / zijn door de grote liefde en getrouwigheit die ſy tot u dragen / niet alleen verwondert / maer ook ſeer bevoert en bedroeft / om dat uwe Maj. van henluyden altijd met ſo grote liefde en getrouwigheit gedient geweeſt hebbende / gelijk de ſelve kenlijk is / henlieden nu in deſe ſo turbulente tijden wil begeven en verlaten. Niet-te-min gemerkt dat het uwe Maj. alſo belieft en goet dunkt / ſo vertrooſten ſy henlieden dat uwe Maj. henlieden geeft in de armen van den Alder-doorluchtigſten Coning ſijnen Sone / den welken al iſt dat ſy ſeer belaſt zijn van Oorlogen / ſy altijd en in allen ſaken bewijſen ſullen dat ſy hem goede en getrouwe Vaſſalen en Onderſaten ſullen weſen bereet om hem te dienen en bystant te doen met lijf / goet / en bloet. Daer na ſtont de voorſeyde Coninginne Maria op / en na gedane reverentie ſprak ſy totten Keiſer / datſe alle haren mogelijken vlijt en naerſtigheit gedaen hadde om het Nederland (twelk haer bevolen was) wel en getrouwelijk te gouverneren / ſo haer gedacht hadde tot voorbaer / nut / en dienſt van ſijne Maj. en de Gemeynte te behoren / en ſo ſy daer in ſijne Majeſt. wille niet volkomelijk en wel hadde gedaen / bad ſy ſijne Majeſt. om vergiffenisſe / en na dat de Keiſer met aengeſicht en handen teken gaf wel van haer te vreden te zijn / ſo keerde ſy haer totten Heeren Staten / en gebruykte by na de ſelve woorden en Ceremonien als voor van den Keiſer vertelt is. Ende de voorſz Doctor Jacob Maes loofde en prees hare regeringe ſeer hoog / en bedankte hare Majeſt. ſeer in den name van de Staten des ganſchen Nederlands. Van deſe voorſz overgevinge dede de Keiſer terſtont maken opene brieven / die hy met ſijn eigen hand heeft onderteikent / in deſer forme.

Coning Philippus aenveert de heerſchappy over deſe Nederlanden.

Oratie van M. Jacob Maes.

Brief van de overdracht deſer Nederlanden.

KAERL by der gratie Gods Rooms Keiſer, Coning van Spangien, &c. Kond en kennelijk ſy eenen yegelijken die deſe tegenwoordige ſullen ſien ofte horen leſen. Hoe dat wy conſidererende dat van nu voortaen door den ouderdom en quade diſpoſitie van onſe perſoon, en door andere onbequaemheden, wy niet en ſouden mogen de reyſen doen, en verdragen de moeiten en laſten die wy tot nu toe ſeer lange gedragen hebben, tot den dienſt van God onſen Heere, en tot de bewaerniſſe en beſcherminge van onſe Landen en Coninkrijken, en van onſe getrouwe onderſaten in de ſelve wonende. So hebben wy voor ons genomen en geſloten te viſiteren onſe Coninkrijken van Spangien, en ons daer te vertrecken om de reſt van ons leven te leiden in ruſt en vrede En ſiende dat den Coning Philips van Engelant en van Napels, &c. onſen beminden Sone, in bequame ouderdom is om te regeren en te gouverneren deſe onſe Erf-Nederlanden dewelke hem alrede eed gedaen hadden en ontfangen als onſen eenigen Sone en Erfgename voor toekomende Prince en Heere, met behoorlijke ſolemniteiten daer toe van node, en zijnde daer-en-boven 't Coninkrijk van Engelant ſeer na gelegen, waer door dat de ſelve Heere en onſe Sone te beter commoditeit ſal hebben om te gouverneren en regeren dat Coninkrijk en deſe Nederlanden, en die bewaren en beſchermen tegen den aenſtoot van de vyanden, ſo hebben wy hem overgegeven deſe voorſz Landen, uyt onſen vryen en eigenen wille, onbedwongen; en door deſe autoriteyt en abſolute macht geven wy over by deſe tegenwoordige brieven den voorſz onſen Sone Coning van Engelant en van Napels, &c. alle de Landen van herwaerts-over, met de Hertogdommen, Markgraefſchappen, Prinſdommen, Graefſchappen, Banerijen, Heerlijkheden, Steden, Sloten, en Sterkten daer in gelegen, met de Souverainiteyt, Lenen, Homagen, Rechten, Vryheden, Patronaetſchappen, Renten, Signoryen, Aſſiſtentien, Confiſcatien, en met al haer lieder behoorten en dependentien, en wat recht en actie die wy mogen of ſouden mogen daer op pretenderen. Voorts alle Preeminentien, Prerogativen, Privilegien, Exemptien, Juriſdictien en Appellatien, en metten kortſten geſeit, alle andere Superioriteiten, 't zy in wat manieren, en door wat oorſaken die mogen aengaen en ons toebehoren, van Patrimonie wegen of anderſins, onder wat tytel dat het weſen mach, ſonder eenige ſake te houden of te reſerveren om te gebruyken of te genieten in de ſelve Souverainiteyt, Hoogheyt, Preeminentie, en maniere die wy tot deſen dage toe genoten en beſeten hebben. Wel verſtaende dat hy ſal verbonden zijn te betalen en te voldoen alle de ſchulden en obligatien van ſchulden, gemaekt, door ons ofte andere in onſen name, in ſaken aengaende deſe Landen van herwaerts-over. En by deſe jegenwoordige brieven maken wy hem Prince en overſte Heere van de voorſeide Landen, hem conſenterende en belovende, dat hy van nu voortaen mach ſonder ander oorlof of verſoek, hy ſelve of een ander voor hem, nemen het gehele en volle beſit gevende hem volle macht en autoriteyt op een nieu te doen, indien het noot ware, den eed den Staten en Onderſaten, en te beſweren de Steden, Heerlijkheden, na dattet ſoude mogen van node weſen. Deſgelijx ook van henlieden ontfangen den eed, en henlieden doen verbinden in al 't gene daer ſy door de voorgaende eden van beide zijden toe verbonden en verobligeert zijn. Conſenterende hem voorts te behouden, te veranderen, te ſtellen en ordineren in de voorſz Landen 't Gouvernement, de Rechters, de Officiers, ſo wel tot bewaringe en beſcherminge van dien, als tot bedieninge van de Juſtitie, Policie, en eenigerhande andere ſaken, en metten kortſten geſeit, te doen al 't gene dat een Souvereyn Prince naturel en eigen mach en gewoon is te doen, en niet anders dan hy ſoude gedaen hebben of doen mogen na onſe dood. En tot dien einde hebben wy ontſlagen, verlaten, en ontlaſt, ontſlaen, verlaten, en ontlaſten alle de Biſſchoppen, Abten, Prelaten, en andere Geeſtelijke Perſonen, Hertogen, Princen, Markgraven, Graven, Baenre-Heeren, Gouverneurs, Hoofden, Capiteinen van den Lande en van der Oorloge: Preſidenten, Canceliers, Hoofden en Regenten van onſe Raden van der Finantien, Rekenkamers, en ander Officiers, Capiteinen en Mannen van Oorlogen, van de Sterkten en Caſtelen, en haer lieder Stadhouders, Ridders, Schiltknechten, andere Vaſſalen, en metten kortſten alle de Onderſaten van herwaerts over, en een yegelik van dien, van den eed, getrouwigheit, homagie, gelofte en het verbont die ſy ons gedaen hadden, als haer lieder Souvereyn, Heere en Prince,

ce, Ordinerende en expreſſelijk bevelende een yegelijken dat ſy ſullen ſweren en ontfangen den voorſeiden Heere en Coning onſen Sone voor haren warachtigen Heere en Prince, en dat ſy hem doen den eed van getrouwigheit, homagie, belofte en verbont, na de gewoonlijke maniere, en na de nature van de Steden, Landen en Heerlijkheden, en daer-en-boven dat ſy hem bewijſen en doen alle eere, reverentie, gehoorſaemheit en getrouwigheit, en dat ſy hem doen alle dienſt, en dragen hem alſulke liefde, als goede en getrouwe Onderſaten behoren en ſchuldig zijn te dragen tot haren waerachtigen Overſten, en naturelijken Prince en Heere, gelijk ſy tot opten dag van heden tot onſen perſone gedragen hebben, met voldoeninge van alle de gebreken en achterlatingen die ſo wel door redenen als metten werken ſouden mogen weſen in dit overgeven en tranſport Renuncierende uit onſe volle en abſolute macht, alle de Wetten en Statuten deſen contrarierende, Want het ons alſo belieft. Oorconde van deſen ſo hebben wy met ons eigen hand deſe jegenwoordige ondertekent, en bezegelt met onſen grooten zegel. Gegeven in de Stad van Bruſſel den 25 van October int Jaer 1555.

JAER-DICHT.

de MaChtIge keIIſer CaroLVs de VIIſde VVeL beda Cht Vroet,
aen zIIn Soon phILIps d'oVergIft Van de VVaerde neerLanden doet.

Overgifte van alle de Coninkrijken en Landen des Keiſers / aen den Coning ſijnen Sone.

OMlangs na deſen heeft de voorſeide Keiſer / volgende ſijn eerſte voornemen / den voorſeyden Coning ſijnen Sone ook overgegeven alle Landen en Rijken die hy onder hem hadde / houdende alleen eenige renten tot 100000 Croonen toe / om hem en ſijn huysgeſin te onderhouden. Int Jaer daer naer dede hy hem voeren in Zeeland / verwachtende aldaer den wind om na Spangien te reiſen / aldaer gaf hy door Brieven 't Keyſerrijk over / en wilde ganſch geen tijtel meer behouden / maer alleen Carolus genaemt zijn / deſe brieven waren geſchreven aen (Fol. 5.) den Biſſchop van Ments Ceur-furſt / in date den tweden Septembris 1556. En is daer na in de ſelve Maent van September 1556 met een ſchone Armade / met beide de Coninginnen Leonora en Maria, met een voor-wint naer Spangien gereiſt / koos voor ſijn woninge een Monniken Clooſter van Sinte Hieronimus Orden / gelegen in een Wilderniſſe niet verre van Placentien in Caſtilien / hebbende by hem alleenlijk vier Dienaers. Van de voorſz 100000 Croonen verteerde hy alleenlijk in ſijn huys 4000, en de reſt beſtede hy in jonge Dochters uit te huwelijken / in Wedulwen te helpen / en Weeſen te onderhouden / en diergelijke werken / en ſterf daer naer door langduerige kranckheit van een ſeer hettige koortſe uitgeteert / opten 21 September / in 't Jaer 1558 ſijns ouderdoms 58 Jaren 7 Maenden: Om wiens 1558. De Keyſer ſterft. dood groote rouwe bedreven wert / Coninck Philips dede hem een ſeer heerlijke en Coninklijke uytvaert doen tot Bruſſel / gaende ſelve in perſoon in den rouw / en met hem alle de Heeren en Edelen van den Hove. Deſe uytvaert wert gedaen en gehouden den 29 dag December / Anno 1558.

Lof des Keyſers Caroli de vijfde.

Deſe Keyſer heeft ſijn eygen Perſoon in den krijg nooit verſchoont / heeft dikwils xv. uren achter een te peerde geſeten / altijd hem voor aen geſtelt / van geen geſchut en was hy verſchrikt of verveert / als hy ſijn harnas ſoude aentrecken beefde hy en wert bleek / aen hebbende was hy gemoed als een Leeuw / noit heeft men hem horen ſweren dan als hy wert gekroont / of als hy eenige Verbonden maekte / kloek en verſtandig was hy in Raden / in de Latijnſe / Spaenſe / Italiaenſe / Franſoyſe / Nederduytſe / en Hoogduytſe Spraken was hy wel ervaren / desgelijken in veel eerlijke en voye konſten / Haring en geſouten Viſch at hy gaerne / ſprak weinig over Tafel / maer hoorde ſtel toe. Na middaegs hoorde hy een ieders ſupplicatien / den krijg had (ſeyde hy) vier hooftſtucken / als Proviant / Verſtand / Volk / en Geld / hy was middelbaer van ſtature / ſeer geſprachſaem / en geſtadig in tegenſpoet ſo wel als in voorſpoet / hy was groot en ſterk van memorie / hy beminde ſeer de vroome en geleerde Mannen / en hate de pluymſtrijckers / hy was ſeer ſubtijl van verſtand / maer wat te eergierig / ſcherp / en ſeer obſtinaet in ſijn voornemen / hy is van aenbegin een lange tijd wel gelucklig en zeeghaftig geweeſt / gelijk dat wel betuygen de grote ſlag voor Pavia / de plonderinge der Stad Romen / de loflijke inneminge van Tunis / en de wonderlijke nederlegginge van Duytſland. Boven dien heeft hy ſchier alle ſijn vyanden gevangen genomen gehad / namentlijk / den Coning Franciſcus van Vranckrijk / Henricus Coning van Navarre / den Paus Clemens den ſevenſten / Willem Furſt van Cleef / Johan Frederic Hertog van Saſſen / Hertog Ernſt van Brunſwijk / Philips Landgrave van Heſſen / en meer andere Furſten en Heeren. Doch is hem in ſijn laetſte Jaren dat jegendeel wederbaren / en heeft dikwils in eenen ſuren appel moeten bijten. En hy was ook voornemelijk een beſchermer der Roomſer Religie / en heeft ſeer deerlijken in deſe Nederlanden veel duyſenden doen ſterven / om datſe de Roomſe Catholijke Religie niet en konden toeſtaen met goeder conſcientien / hoewel ſy hem anders in alles gehoorſaemden / gelijk het wel blijkt aen de Placcaten by hem uyt gegeven tegen de Ketteren (ſo menſe noemde) in de Jaren 1521 den viij. Mey / 1522 den naeſtleſten April / 1526 den xij. April / 1526 den xiiij. October / gegeven te Bruſſel tegen de Lutrianen / te verbeuren lijf en goed / ſonder gratie / reſpijt / of verdrag geexecuteert te werden: te weten / de gene die voortijds eenige erreuren gecommitteert mogten hebben / en de ſelve af-gegaen en daer in weder vervallen ſouden weſen by den vyere / d'andere de Mans by den ſwaerde / en de Vrouwen by den putte / en ſtellinge van de hoofden op ſtaken / die eenige aenbrengen / ſouden genieten de helft van de goeden die ſy ſouden hebben gedenuncieert / en daer van verwonnen zijn / tot hondert ponden Vlaems / en voorts den tienden penning van de voordere goederen: tot uitvoeringe werden in Holland gecommitteert Meeſter Jan van Duvenvoorde Ridder / en Meeſter Jaſper Lievensz van Hooglande / Raden in Holland / die ſonder lange forme van Proces ſommierlijk ſo haeſt doenlijk is recht doen ſouden. Item Anno 1531 den 7 Octobris ſeer ſtriktelijk verbiedende 't leſen der Boeken / Ec. en werden als voren gecommitteert Meeſter Jan van Duvenvoorde en Meeſter Arent Sandelijn. Item Anno 1533. in Februario tegen de Doopers / als ook den 6. Mey 1534. tegen de Melchioriten en Doopers / in Junio 1534. en den iij. Julio 1535. 1537 den 4 January tegen de Doopers / Item 1540 den 22 September generalijken tegen de Ketters / geen boeken onder hen te mogen hebben ofte leſen / met nominatie van de boeken / en mede de Spelen van Gent by de xix. Cameren van Rethorijke geſpeelt / die te voren by Octroy waren toegelaten geweeſt om te mogen dencken / de Heretijken werden daer in ook verklaert inhabil om van haer goeden te diſponeren / en dat alle Alienatien / Giften / Ceſſien / Verkopingen / Teſtamenten en Vtterſte willen ſullen weſen nul en van onwaerden / geen conventiculen te houden / niet te diſputeren van de H. Schrift / noch die ook te leſen / ſy en waren Theologijns / niet te dencken ſonder Octroy en viſitatie / geen Heretijken te herbergen / op pene van gecorrigeert en geſtraft te werden als Heretijken / mit den anderen niet te mogen converſeren / de Rechters niet te mogen modereren of veranderen de geſtelde penen / op privatie van haer officien en arbitrale correctien / en verklaert inhabil / de penen te executeren / niet tegenſtaende Oppoſitie of Appellatie / Coſtumen / Privilegien / Ordonnantien / en Statuten ter contrarie. Item 1549. den 20 November / en Anno 1550 den naeſtleden Mey: en noch den xxv. September Anno 1550.

Des Keyſers ſpreekwoort van den krijg.

Carolus de vijfde een voorſtander van de Catholijke Religie / heeft veel duyſenden doen ſterven die de ſelve tegen ſpraken.

't welk

't welk wy hier ſullen ſtellen om den Leſer contentement te doen / en ook niet te verdrietig noch moejelijk te vallen met deſelve alles te verhalen.

Placcaet van een Keiſer Caerl om t'extirperen de ketteren/ en om te conſerveren de Roomſe Religie. 1550.

KAerl by der gratie Gods Rooms Keiſer, altijd vermeerder des Rijx, &c. Allenden genen die deſe jegenwoordige ſullen ſien, ſalut. Al iſt ſo dat wy boven alle ſaken ſonderlinge toeſicht en eenparige ſorge altijds gedragen hebben, om het oude oprechte gelove, en kerſtelijke Religie in en over alle onſe Coninkrijken, Landen, en Heerlijkheden te onderhouden, en doen onderhouden, en alle gevoeglijke middelen en remedien geſocht, om vele en diverſe Secten, dwalingen en ketteryen over langen tijd in Kerſtenrijke gepulluleert en verſpreit tegens onſe voorſz gelove en de leringen en ordinantien van onſe Moeder de heilige Kerke, te verdrijven en extirperen. En te dien einde doen decerneren en uitroepen in onſen erf-Nederlanden diverſe placcaten, ſtatuten, edicten, en geboden, ſtellende grote en ſware penen tegens den overtreders van dien. Des nochtans niet jegenſtaende, verſtaen wy (tot onſen groot leetweſen) dat diverſe luiden, ſo wel onſe onderſaten als andere vreemde perſonen, in onſe voorſz Nederlanden hanterende en verkerende, mitte voorſz Secten, dwalingen, en ketteryen beſmet en geinfecteert zijnde, en de ſelve verſpreijende, hen dagelijx vervorderen ſecretelijken te verleiden, bedriegen, en tot hare vermaledijde valſche en quade leringen te bringen, en 't ſimpel volk onderwijſen. In ſulker voegen, dat wy grootelijx van node bevinden dat men neerſtige remedie en goede proviſie doe tegens de voorſz verleiders, hun complicen, fauteuren, en aenhangeren. En dat onſe voorſz placcaten, ſtatuten, en geboden vernieuwt en wederom uytgeroepen en verkondigt worden in en over alle onſe voorſz erf-Nederlanden, en d'executie van dien vervolgt en rigoreuſelijken gecontinueert. Om t'eenemael te niete te brengen, en den oorſpronk, fundament, en wortel van deſer peſte te exterminieren. En hebbende in de Generale vergaderinge van den Staten van onſen voorſz erf-Nederlanden, in onſer Stad van Bruſſel leſtmael gehouden, hen vermaent, gerecommandeert en bevolen, dat een yegelijk int ſijne reſpectivelijken goede neerſtigheit ſoude willen doen, om hem en den ſijnen te houden en mainteneren in onſen voorſz ouden oprechten Gelove en Kerſtelijken Religie, met die ſorgvuldigheit dienende totte extirpatie van alle de voorſz dwalingen en valſche opinien. Alſo men by exemple van onſen nageburen wel bemerken kan de ſeditien van't gemene volk, beroerte, en perturbatie van den gemenen ſtaet, ruſte en welvaren: en andere inconvenienten die daer uit ſpruiten en ſuccederen, boven 't verlies van de zielen. En het zy dat wy t'onſen leſten vertrecken van onſen voorſz Landen, hebben doen herſien en vernieuwen onſe voorſz Placcaten, en de ſelve doen uytroepen en publiceren, tenderende tot goede behoorlijke onderhoudeniſſe van onſen voorſz H. Gelove en Kerſtelijke Religie, tot ruſte van den gemenen ſtaet van onſen voorſz Landen, en onderſaten van dien: en om voor te komen en te verhoeden de perijkelen en inconvenienten procederende overmits de voorſz ſecten en dwalingen. Des nochtans niet jegenſtaende, zijn wy geadverteert, en behoorlijk geinformeert, dat eenige ſo by quade informatie als anderſins, ſcrupule en ſwarigheit maken in diverſe puncten van onſe voorſz leſte ordinantie, de ſelve verſtaende en interpreterende buyten en tegens onſen wille en meninge.

So iſt, dat wy begerende boven alle ſaken ons te quijten tegens God almachtig onſen Heere en Saligmaker, tot onderhoudeniſſe van ons Kerſtelijk Gelove, en van de conſtitutie en geboden van onſe Moeder de H. Kerke, en voorts te verſien tot verdryvinge en extirpatie van allen ſecten, dwalingen, en ketteryen, tot welvaren, eendrachtigheit, ruſte, en vrede van onſen Landen en onderſaten, en niet min doende d'officie van een goed Prince, willen wy dat ſulks zy buiten alken twijfel en onverſtant, ſonder te gedogen noch toelaten dat men den onnoſelen en ontſchuldigen ſoude belaſten, noch iemant t'onrechte en ſonder reden te travileren of ſchandaliſere. En voorts een jegelijken te kennen geven volkomelijken, opentlijken, ganſchelijken, en met klare en expreſſe woorden, hoe en in wat manieren wy verſtaen, dat men hem ſal moeten voegen en reguleren, en waer van een yegelijk hem ſal moeten wachten in toekomende tijden.

Wy om deſe en andere rechtveerdige redenen en redelijke conſideratien, vernieuwende, veranderende (ſo verre van node zy) verklarende, uytleggende, en interpreterende onſe voorſz leſte ordinantie, hebben bevonden van node te weſen, de publicatie van dien te doen vernieuwen. Recommanderende en willende dat de ſelve onderhouden worden preciſelijken, ſo en gelijk, ſonder eenige wederſeggen of replijk die begrepen zijn in deſe jegenwoordige: By de welke wy uyt onſer rechter wetenheit, en by advyſe van onſe ſeer lieve en ſeer beminde Suſter de Coninginne Douagiere van Hongarijen, van Bohemen, &c. voor ons Regente en Gouvernante in onſen voorſz Nederlanden, hebben voor eeuwig gebod en wet verboden en geinterdiceert, geordineert, en geſtatueert: verbieden en interdiceren, ordineren en ſtatueren reſpectivelijken't gene des hier na volgt.

En eerſt, dat niemant, van wat ſtaten en conditie hy zy, en ſal mogen printen, ſchrijven, uytſchrijven, copieren, noch ſijns wetens ontfangen, dragen, bewaren, receleren, verſwijgen, noch onder hem houden, verkopen, kopen, geven, diſtribueren, zayen, oft laten vallen in Kerken, ſtraten, of andere plaetſen, eenige boeken of ſchriften gemaekt by Marten Luther, Joannes Ecolampadius, Ulricus Zwinglius, Martinus Bucerus, Joannes Calvinus, of andere Ketters en Auteurs van hun ſecten, of van andere quade en valſche ſecten, gereprobeert by de H. Kerke, of hun aenhangeren, fauteuren en complicen, dolende buyten onſen voorſz H. Kerſten Gelove breder geſpecificeert in ſekere declaratie en verklaringe hier by gevoegt, door onſen bevele van nieuws gedaen by den Rector, en die van (Fol. 6.) der Univerſiteit van onſe Stad van Loven, gedateert van den xxvj. dag van Meert laeſt-leden. Welke declaratie wy geautoriſeert hebben, en autoriſeren, willende en ordinerende dat de ſelve na gevolgt, onderhouden, en gepubliceert worde, met deſen onſen jegenwoordigen briev. Noch ook eenige andere boeken die zedert 30 Jaren herwaerts geſchreven of geprint zijn geweeſt, of hier namaels geſchreven of geprint ſullen worden, ſonder declaratie van de Auteurs, Printers, tijd of plaetſe. Noch te ſchilderen, of doen ſchilderen, verkopen, of te kope ſtellen, hebben, houden, bewaren, of behouden eenige beelden, ſchilderyen, of ſchandelijke figuren van de Maget Maria, of van den Heyligen, gecanoniſeert by de H. Kerke, of van den Geeſtelijken ſtate: Te breken, caſſeren en uyt doen die beelden en ſchilderyen, die ter eeren oft gedenkeniſſen van dien gemaekt ſullen zijn. Noch in ſijne huyſen of anderſins te houden, of gedogen gehouden te worden eenige ſecrete conventiculen of onbehoorlijke vergaderinge, noch ook hem in de ſelve vinden, inde welke de voorſz Ketters en verleiders ſecretelijken en heymelijken hun dwalingen zayen en leren, herdopen, en diverſe conſpiratien tegens der H. Kerke, en den gemeinen welvaren, doende zijn.

Inſgelijx verbieden wy allen Leken perſonen en andere, te communiceren en diſputeren van de H. Schrifture, int openbaer of in 't ſecrete, ſonderling in twijfelachtige en ſware materien, Of andere te leſen, leren, uytleggen, en interpreteren de H. Schrifture, ten zy datſe in de Theologie en Godheit of Geeſtelijke rechten geleert waren, geapprobeert by eenige vermaerde Univerſiteyt: of andere daer toe by de ordinariſſen van der plaetſen geadmitteert Wel verſtaende, dat 't ſelve niet verſtaen en ſal worden van den genen die ſimpelijk en ganſchelijken t'ſamen communiceren van de voorſz H. Schrifture, daer op allegerende d'expoſitie van de heylige en geapprobeerde Doctoren: maer van den genen die om andere te verleiden, of

hem te leren en onderwijſen 't gene dat verboden is, ſuſtineren en leren tegens d'ordinantie van onſe Moeder de H. Kerke, quade en valſche propoſitien en leringen, de welke notoirlijken gehouden zijn voor heretijke. Noch ook te preken, defenderen, ſeggen, en ſuſtineren, in 't openbare oft in 't ſecrete, eenige leringe van de voornoemde Auteuren: Op de pœne, indien yemant bevonden ware gecontravenieert of gedaen te hebben tegens eenige van de puncten boven verklaert, gepunieert te ſullen worden als ſeditieuſe perſonen, en perturbateurs van onſen ſtaet en der gemeyne ruſte, en voor ſulke geexecuteert. Te weten, de Mans metten ſweerde, en de Vrouwen gedolven, ſo verre ſy hare dwalingen niet en willen ſuſtineren of defenderen. En indien ſy in haer dwalingen, opinien, of ketteryen perſiſteren, geexecuteert te worden metten vyere. En in allen gevalle alle haer lieder goet verklaert geconfiſqueert en verbeurt t'onſen profijte.

En aengaende 't gene dat wy by onſe voorgaende Placcaten, en onſe ieſte Ordinantie geordineert hadden, dat zedert den dag dat ſy daer tegens gedaen ſouden hebben, of in de voorſz dwalingen gevallen zijn, ſouden inhabil weſen van hare goeden te mogen diſponeren. En dat alle alienatien, giften, ceſſien, verkopingen, tranſporten, of opdrachten, teſtamenten, en uytterſten wille by hen gedaen en gemaekt zedert den voorſz dag, ſouden weſen nul, machteloos, en van onweerden.

Wy verklaren, dat onſe meninge niet en is geweeſt, om (ſo eenige dat hebben willen ſeggen en uytgeven) eenigſins te beletten in onſe voorſz Landen de behoorlijke koopmanſchap en contractatie tuſſchen den vreemden Coopluiden en onſe Onderſaten, noch dat ſy niet vryelijken en ſouden mogen diſponeren van haren goede, na den geſchreven Rechte en coſtume van de plaetſe reſpectivelijken: Maer wel om te verſien tegens't gene dat ſy bedriegelijken ſouden willen doen, en om te ſchouwen de pœnen van onſe geboden, en by ſulke middelen te verlieſen de vreſe die ſy behoren te hebben om daer tegens yet te doen en misbruiken. Alſo onſe meninge alleenlijk is om tot Gods dienſte, tot hun eigen welvaert, en hunder zielen ſaligheit, hier in bewijſende d'officie van een goed Prins, te verhoeden dat ſy niet verleit, noch directelijk of indirectelijken tot eenige quade vermaledyde dwalingen getrocken noch gebrocht ſouden worden.

Ordineren voorts en verbieden, dat niemant, van wat ſtate of conditie hy zy, hem en vervordere te herbergen, logeren, noch in ſijn huys te ontfangen, tracteren, furneren, en adminiſtreren eenige victualien, klederen, of gelt, met ſijn goed by te ſtaen, of anderſins ſijns wetens te favoriſeren eenige die gehouden of notoirlijken geſuſpecteert is geweeſt Ketter te zijn. En dat alle de gene die de ſelve herbergen, logeren, ontfangen, of tracteren ſullen, wetende de ſelve ſulk een te zijn, en pogende, hem of andere ſecretelijken of openbaerlijken te verleiden en infecteren, gehouden worden die te denuncieren en aen te brengen den Geeſtelijken Rechters, of den Officier van der Plecken, ſo verre de ſelve geprivilegieert zy.

In gevalle neen, aen den principalen Officier van de naeſte goede Stad van hun reſidentie. Op pœne, indien ſy des in gebreke waren, als fauteurs van den voorſz Ketters. Sonder nochtans by dien te verbieden den Herbergiers of andere, te herbergen of logeren de gene die in onſe voorſz Nederlanden komen om hun koopmanſchappen of andere ſaken en affairen te doen, van wat quartier dat ſy zijn. Behoudelijk dat alſulke vreemde Luyden tegens onſe jegenwoordige Ordinantie niet en komen, en hen dragen ſonder eenige ſchandaliſatie. En in gevalle van contraventie, indien ſy de ſelve niet en denuncieren of aenbringen ſo voorſz is: Wy ordineren en verklaren, dat ſy in de voorſz pœnen vallen ſullen.

Dat de gene die beſmet en verwonnen ſullen geweeſt zijn van eenige dwalinge, ketterye, of abuys van 't gelove, of van de Sacramenten en conſtitutien der Kerke, uyt ſimpelheit, onwetenheit, en menſchelijke krankheit en brosheit, ſonder quaetheit en obſtinaten wille van te ſcheiden en hem te ſepareren van de unie der H. Kerke, en ſonder gecontravenieert en gedaen t'hebben tegens eenig punct van deſe onſe Ordinantie, of gecommitteert te hebben eenige openbare ſchandaliſatie, of andere acte of ſake komende en vallende ter ſeditie of ſeductie van den anderen, daer af de kenniſſe der Weerlijker Juſtitien toebehoren ſoude, en hen in tijds en willigliken bekeert, en berou gehad hebben, en te dier oorſaken tot penitentie, abjuratie, en gratie geadmitteert zijn geweeſt: En ſullen nochtans voortaen niet mogen verkeren, converſeren, noch met elkanderen communiceren van eenige materie onſen voorſz gelove aengaende en concernerende, Op pœne van gehouden te weſen voor wederom vervallen en relaps.

Deſgelijx, indien iemant niet verwonnen zijnde van hereſie of dwalinge, maer bevonden geweeſt hebbende grotelijk ſuſpect, en mitſdien gecondemneert by den Geeſtelijken Rechter de voorſz hereſie af te gane, Of by der Weerlijker Juſtitien gecondemneert zijnde, eenige amende en openbare reparatie te doen, ('t welke wy willen en verklaren effect t'hebben van abjuratie) hier namaels wederom beſmet ware met hereſie, hoe wel niet en bleke dat hy gecontravenieert of gedaen hadde tegens eenig punct van onſen voorſz geboden: So willen wy nochtans, en ſtatueren, dat de ſelve (nae uytwijſen van den Geeſtelijken Rechte) gehouden zy als vervallen en relaps, en over ſulke gepunieert by verbeurte van lijf en goet, ſonder eenige hope van verſoetinge of moderatie der voorſz pœnen.

Ordineren voorts, dat de gene die achterhaelt, of by precedente informatie geſuſpecteert ſullen hebben geweeſt van hereſie, of abuſe als voren, hoe wel dat de ſelve tot penitentie en in gratie ontfangen geweeſt ſouden zijn, ſo voorſz is, en ſullen nochtans niet mogen hebben noch bedienen in onſen voorſz Landen eenigen eerlijken ſtaet hoedanig die zy, noch in onſen Raden weſen, noch van eenige van onſen Steden. Verbieden daerom ſeer ſcherpelijken onſen Officieren en den Commiſſariſſen, gedeputeert totter vernieuwinge van den Wetten, die te committeren tot State van Schepene, of andere ſo voorſz is.

Item, want vele van onſen voorſz Landen geſuſpecteert weſende van Ketterye, en ſonderlinge van der ſecte der Herdopers, haer woonſteden veranderen, om de ſimpele Luiden te infecteren in de plecke aldaer hare qualiteit niet bekent en is. Wy om daer in te verſien, willen, ordineren, en ſtatueren: Dat niemant van den inwoonderen van onſe voorſz Nederlanden, van wat ſtate, qualiteit of conditie hy zy, en ſal geadmitteert noch ontfangen worden in Stad noch in Dorpe van de ſelve Landen, om aldaer te woonen, ten zy dat hy brenge certificatie van den Prochiaen van der plecke van ſijne leſte woonſtede: Welke certificatie hy gehouden ſal weſen te exhiberen en over te leveren in handen van den principael Officier van der Stad of Dorpe daer hy ſal willen wonen: op pœne, dat de gene die alſulke certificatie niet brengen ſullen, niet geadmitteert en ſullen worden aldaer te wonen. En wy belaſten den Officieren, hen neerſtelijken tegens de ſelve te informeren, en daer in te procederen, ſo 't behoren ſal: ſonder dat onſe voornoemde Officieren, of den particulieren Heeren en hun Officieren geoorloft weſen ſal ſulke Perſonen eenig geleide of ſaulfconduit te verlenen. En aengaende den vreemden Coopliedeu, en andere die in onſe voorſz Nederlanden ſouden willen komen, onſe meninge en is niet de ſelve te bedwingen de voorſz certificatie over te brengen en te exhiberen: Behoudelijk dat ſy aldaer leven navolgende onſe voorſz Ordinantien, en hen dragen ſonder ſchandaliſatie als voren.

Item, willen ook, dat alle onſe Juſticiren, Officiren, en Rechteren, en die van onſen Vaſſalen en Onderſaten, temporele Heeren, en hoge Juſticiren, op te verbeurte van hun voorſz Officien, juriſdictien, en hoge juſtitien, of andere arbitrale pœnen, na gelegentheyt der ſaken, gehouden ſullen weſen neerſtelijk t'onderſoeken en te procederen, of by hun Officiren

doen

doen procederen, ter verificatie van der materie voorſz, tegens alle perſonen van wat qualiteit of conditie ſy zijn, ſonderlinge in 't gene dat concerneert de contraventie van onſe voorſz Ordinantie, en in ſaken t'haerlieder kenniſſen behorende, en dependerende van haerlieder weerlijke en temporele juriſdictie.

Voorts ſullen de Geeſtlijke Rechteren (begerende voor ſo veel alſt aengaet 't geeſtelijke crime van hereſie tegen iemant te procederen) mogen verſoeken dien van onſe Souvereine Hoven of Provinciale Raden, hen te geven iemant van hare Collegie, of andere adjonct ſulke als den voorſz Raed ordineren ſal, om over d'informatie en proceduren te zijn, die ſy tegens de geſuſpecteerde ſullen willen doen. Willende, bevelende, en ordinerende allen onſen Officiren, Rechteren, en Vaſſalen, dat ſy den voorſz Rechteren en adjonct doen en geven alle hulpe, favеur, adreſſe, en byſtant, tot executie en volbrengen van haren voorſz laſt. Eu voorts in 't vangen, apprehenderen, en detentie van den genen die ſy beſmet en geinfecteert bevinden ſullen, ſonder uytſtel, of belet, onder 't dekſel van eenige litiſpendentie, preventie, of eenige andere oorſake, opte pœne van arbitralijk gecorrigeert te worden. Bevelende onſen Procureurs Generaels, en hun Subſtituten, te procederen tegens den negligenten, en concluſien nemen ten fine van privatie van hare ſtaten en officien, en commiſe van hare juriſdictien, en andere pœnen, ſulx als ſy na gelegentheit van der ſaken bevinden ſullen behorende. Vermanende voorts, en verſoekende ſeer ernſtelijken, ſo wel den Eertsbiſſchoppen, Biſſchoppen, Archidiakenen, Abten, en andere Prelaten en Capittelen, en hare Vicarijſen en Officialen, en alle andere Geeſtelijke Richteren, en hun geſubdelegeerde in onſen voorſz Nederlanden, en een jegelijk van hen, ſo 't hem toebehoren ſal. Dat ſy tot 't volbrengen van haren laſt, hen eerſt en alvoren informeren, of by hun Gedeputeerde en Commiſſariſſen doen informeren, met aller neerſtigheit van de Geeſtelijke perſonen
(Fol. 7.) geinfecteert weſende, en introducerende de voorſz dwalingen, en ter verificatie, punitie en correctie van dien neerſtelijken procederen, en tegens hen de proceſſen criminele inſtrueren ſo 't behoren ſal: ſonder eenig verdrag of diſſimulatie. En indien boven 't voorſz crimen of ſuſpitie van ketterye, geſchiet ware eenige contraventie tegens onſe ordinantien, of openbare ſchandale, ſeditie, of ander crimen, zijnde van openbare offenſie: in ſulken gevalle nadien 't gemeen delict by den voorſz Geeſtelijken Rechter geweſen zijn ſal, 't ware by condemnatie, mitſdien dat ſy perſiſteerden in hun dwalingen, of de ſelve revocerende en wederroepende, by eeuwige vangeniſſe, abjuratie, of anderſins: Sal niet min by onſen voorſz Weerlijken Rechteren tegens hen als ſeditieuſe perſonen geprocedeert worden, by aentaſtinge en confiſcatie van hare tijdelijke en patrimoniale goeden, en anderſins ſo ſy bevinden ſullen te behoren.

Item, dat alle de gene die weten of kennen ſulleu eenige met ketteryen beſmet zijnde, ſullen gehouden weſen, terſtont en ſonder vertrek die te denunceren, aenbrengen, verklaren, en te kennen geven allen Geeſtelijken Rechteren, Officiers van den Biſſchoppen, en anderen daer 't behoren ſal. Inſgelijx indien iemant bevonden ware gedaen te hebben tegens onſe ordinantien en verboden, hem betonende geinfecteert, of fauteurs van de ketters te zijn, of doende eenige acte tegens de ſelve onſe ordinantien en verboden, ſonderling tenderende tot ſcandaliſatie, beroerte van volke, of ſeditie, dat de gene die de ſelve weten en kennen ſullen, gehouden ſullen weſen daer af terſtont t'adverteren onſen Procureurs of haren Subſtituten en Gecommitteerde, of den Officiers van de plaetſen daer alſulke beſmette, fauteurs, of miſdadige wonen ſullen: En dat op arbitrale pœne.

Deſgelijx ſullen gehouden weſen (indien ſy die plaetſe weten daer eenige van ſulke ketters hen houden en bergen) die te verklaren den Officier van de ſelve plaetſen: Op pœne van gehouden te worden (ſo voorſz is) voor fauteurs, onthaelders, en aenhangeren van de ketteryen, en gepunieert te worden metter ſelver pœnen als de ketter of miſdadige weſen ſoude, indien hy aengetaſt en gevangen ware.

En om ſo veel te lichtelijker te komen totter kenniſſe van de ketteryen, dwalingen, en abuiſen voorſz Wy ordineren dat de aenbrengers (ſo verre behoorlijken blijke van de miſdaet, en de geaccuſeerde daer af verwonnen waren) ſullen hebben de helft van de voorſz geaccuſeerde, indien de ſelve niet meer en bedragen dan hondert grooten vlaems eens. Maer ſo verre de voorſz goederen meer bedroegen dan de voorſz ſomme eens, in ſulken gevalle ſullen alleenlijk hebben den tienden penning van 't gene de voorſz goederen meer bedragen ſullen, de koſten van juſtitien eerſt en al voren afgekort.

En om de voorſz vergaderingen en onbehoorlijke en ſecrete conventiculen te belletten, in de welke gezaeit en gepredikt worden de dwalingen en ketteryen voorſz. Wy willen dat de gene die eenige accuſeren of aenbrengen ſal, hebbende de voorſz vergaderingen en conventiculen gehouden, indien de ſelve van der vergaderinge is, quijt en ontſlagen worde voor deſe reiſe. Sonder dat hy uit ſake, dat hy aldaer geweeſt ſoude hebben, ſal mogen gepunieert en gecorrigeert worden. Belovende nochtans hem daer mede niet meer te moeyen. En ſo verre ſulk een aenbrenger of accuſateur van onſen voorſz heiligen Gelove, en van de heylige Sacramenten van de Kerke goede opinie heeft, en van de voorſz vergaderinge niet en zy, ſal hebben de helft van de voorſz confiſcatie, indien de ſelve niet en excedeert hondert ponden groten munte voorſz. En indien ſy die excederen, ſal daer af gedaen worden ſo voorſz is.

Dat alle onſe voorſz Officieren en Rechteren, en die van den Steden, en particuliete Heeren (ſullen gehouden weſen ſorgvuldige en continuele toeſicht te nemen, en hun devoir en neerſtigheit te doen, tot onderhoudeniſſe van deſe onſe ordinantie en verbod, ſo voorſz is. Wel verſtaende dat ſo verre onſe Officiers voorquamen, en prevenieerde den Officiers van de particulire Heeren, dat in dien gevalle de kenniſſe ons en den onſen blijven en toebehoren ſal. En ſullen de voorſz particulire Heeren, ofte de Rechteren van hare Steden, Landen of Heerlijkheden, kenniſſe nemende (in gevalle van preventie) van de voorſz materien, gehouden weſen de confiſcatie toe te wijſen en adjugeren, navolgende 't inhouden van deſe onſe ordinantie. Behoudelijk (aengaende der ſelver confiſcatien, en de koſten van juſtitien) hun recht, in 't lange begrepen in ſekere onſe declaratie daer op by ons gemaekt, en in onſen ſouverainen Hove en Provinciale Raden geſonden, in date van den xx. Novembris laeſtleden.

En op dat de voorſz Rechteren en Officieren, die de voorſz ketters, herdopers, en overtreders van onſe voorſz ordinantie en verboden, gevangen en geapprehendeert ſullen hebben, onder 't dekſel dat de pœnen ſouden ſchijnen te groot en ſwaer te zijn, en alleenlijk geſtelt tot vreſe van den delinquanten en miſdadigen, gene reden en hebben, met hen, hare complicen en fauteuren te diſſimuleren, of de ſelve min te ſtraffen dan ſy verdient hebben, ſo men bevonden heeft hier voortijts dikwils geſchiet te zijn. Wy willen, dat de gene die huns wetens tegens deſe ordinantie gedaen ſullen hebben, mits by hen houdende eenige printen; verkopende, diſtribuerende, of publicerende eenige heretijke en ſchandaleuſe boeken, ſchrifturen, ſchilderyen, of anderſins gedaen en gecontravenieert tegens de puncten hier voren of na verklaert, of eenige van dien, realijken gepunieert, gecorrigeert, en geſtraft ſullen worden, by de pœnen hier boven verklaert.

Verbiedende allen onſen Rechteren, Juſticieren, en Officieren, mitſgaders onſe Vaſſalen en Onderſaten, temporele Heeren, hebbende hoge Juſtitie, en hun Officieren, de voorſz pœnen in eeniger manieren te altereren, modereren, of veranderen. Maer na dien hen gebleken ſal zijn van de voorſz contraventie, de voorſz pœnen naektelijken te verklaren en decreteren,

ren; navolgende deſe jegenwoordige Ordinantie, op de pœne van grotelijx geſtraft te worden, ten ware dat in eenige ſake, om eenige grote en merkelijke conſideratien, de voorſz Rechteren ſwarigheit bevonden inde preciſe executie vande pœne by onſe voorſz geboden geordineeert tegens den overtreder. In welken gevalle nochtans ſy niet en ſullen mogen uyt hen ſelven eenige moderatie doen: maer ſullen gehouden weſen 't proces crimineel te dragen of ſenden getrouwelijken toegeſloten, en beſegelt aen den ſouvereinen of Provintialen Raed, onder wiens juriſdictie zy reſorteren ſullen: om aldaer doorſien, geviſiteert, en geconſulteert te worden, of daer in eenige alteratie of moderatie van de voorſchreven pœnen valt, of niet. En indien de voorſz. van onſen Raden bevinden dat in goede Juſtitie, na recht en reden (waer van wy haerlieder conſcientien belaſten) daer in eenige moderatie valt: in ſulken gevalle ſullen ſy de ſelve mogen adviſeren en by geſchrifte ſtellen, en alles overſenden den voorſchreven Rechteren en Officieren, om daer na 't voorſchreven proces te uytten en termineren, hen ordinerende niettemin en bevelende ſeer expreſſelijken en ſcherpelijken, en op pœne van arbitralijk gecorrigeert en geſtraft te worden. Dat ſy ſonder grote en merkelijke redenen de voorſz conſultatie niet en doen, maer hen reguleren (to ſy meeſt mogen) na 't inhouden van deſe jegenwoordige ordinantie.

En want hier te voren als eenige van de voorſz ketters of herdopers geaccuſeert of gedaegt weſende, buiten 's lants getrocken en gevloden zijn, en hen verborgen gehouden hebben, men tegens hen niet en heeft kunnen procederen tot behoorlijker punitien; maer alleenlijken met den banne: en wetende dat hun complicen en aenhangeren jegenwoordelijken dood of geexecuteert zijn, in der voegen dat den Officier onmogelijk ſoude weſen, tegens hen ſufficientelijken en gevoegſaemlijken te doen blijken, van herdoopt of ketters te zijn. En onder 't dekſel van dien, en hen des betrouwende, hen dagelijx vervorderen ſupplicatie over te geven, om brieven van purgen of andere proviſie van Juſtitie te verwerven. 't Welk den voorſz ketters en herdopers ſtoutigheit en oorſake geeft wederom te keren in hare dwalingen en quade leringen, en deſelve te verſpreijen in onſe voorſz Landen, tot groot perijkel, ſchandaliſatie, en prejuditie van dien, en van onſen onderſaten. Willende daer in verſien, wy verbieden den Hooden van onſe ſouveraine Hoven, en Preſidenten van onſe Provinciale Raden, den voornoemden geſuſpecteerden of geaccuſeerden van der voorſz ketterye en herdopinge, die eens in Rechte uytgeroepen geweeſt zijnde, niet gecompareert, maer hen by contumatie ſullen hebben laten bannen, te accorderen, verlenen, of doen zegelen eenige proviſien van Juſtitien, om hen te purge te ſtellen, of anderſins in onſe voorſz Landen te mogen converſeren. Maer verklaren, dat ſulke fugitiven en ballingen gehouden ſullen weſen voor verwonnen, en tegens hen geprocedeert worden mette voorſz pœnen.

Inſgelijks verbieden wy ook eenen iegelijken, van wat ſtate of conditie hy zy, op pœne van gehouden te zijn voor fauteurs van de ketters, ons of onſe Raden macht hebbende gratie te verlenen voor de voorſz fugitiven, ballingen, of herdopers, noch andere geinfecteerde, ſupplicatie te preſenteren, om gratie te hebben van hun meſuſen, dwalingen, ketteryen, en contraventien van onſe ordinantien, de welke wy ook niet en willen geaccordeert te zijn, by wien dattet ware, ſonder weten en expreſſe ordinantie van ons of van onſe voorſz Suſter der Coninginne, op te pœne van eeuwelijken gehouden te worden inhabil van te mogen hebben of bedienen eenig Gouvernement, Officie, of Staet in onſe voorſz Landen, en daer-en-boven arbitralijk gecorrigeert te worden. Verbiedende ook allen Advocaten, Procureurs, Klerken Practizijns en Solliciteurs, ſulke ſupplicatien te maken, ſchrijven, of prenſenteren, op de ſelve pœne.

Ordineren en verbieden ook, dat niemant en ſal mogen gebruiken diſpenſe tegens vonniſſe gegeven by de Geeſtelijke Rechteren, ſonder eerſt en al voren de voorſz diſpenſen te preſenteren den luiden van onſen ſecreten Rade, en daer op verwerven onſe brieven van placet, ſo verre de ſake daer toe gediſponeert zy.

Voorts aenmerkende dat de voorſz ſecten en dwalingen principalijken geprocedeert zijn, ſo wel by der menigte van diverſe Boeken, gemaekt by gereprobeerde en Heretijke Auteuren, als ook mitſdien dat diverſe Printers, Boekverkopers Librariers, en hun byſtanderen en aſſiſtenten gecorrumpeert hebben de Byblen en andere goede oude boeken in diverſe ſcientien, getranſlateert in vele ſpraken. En dat eenige Schoolmeeſters hen vervordert hebben den kinderen voor te leſen en leren vele nieuwe boeken, niet tamelijk noch behorende ter inſtructie van de jonge Scholieren: begerende daer in te verſien en order te ſtellen hoe dat de voorſz Printers, Boek-verkopers, en Schoolmeeſters hen voortaen ſullen voegen en reguleren, ſo hebben wy geordineert en geſtatueert, ordineren en ſtatueren voor gebod als boven.

Dat niemant van wat qualiteit, ſtate, natie, of conditie hy zy, en ſal mogen printen, of doen printen in onſen voorſz Erf-nederlanden eenige Boeken, Refereinen, Baladen, Liedekens, Epiſtelen, Prognoſticatien, Almanacken, noch eenige andere ſaken, oud of nieuwe, van der H. Schrifturen, of eenige andere materie, en in wat ſprake dat het zy: ten ware dat hy eerſt en al voren geadmitteert ware van onſent wegen om te mogen printen, en daer op onſen oorlof en permiſſie verworven hadde. En dat de voorſz Boeken, Refereinen, Baladen, Liedekens, Epiſtelen, Prognoſticatien, en Almanacken, eerſt (Fol. 8.) geviſiteert ſullen worden by den ordinaris van der plecken, of by eenige van onſent wegen gecommitteert, of te committeren: En dat men daer op Privilegie en Octroy van ons verworven ſal hebben, om te mogen printen, op gelijke pœne als boven, indien in de voorſz Boeken, Refereinen, Baladen, Liedekens, Epiſtelen, Prognoſticatien, en Almanacken, eenige dwalinge bevonden worde: indien neen, van gebannen te worden ten eeuwigen dagen uit alle onſe voorſz Erf-nederlanden, en boven dien te vallen in de boete van 300 Carolus guldens, deſelve te verhalen en recouvreren op de goeden van de overtreders.

En ſullen de Meeſters en principale Printers gehouden worden te verantwoorden voor 't ſtuk van hun medegeſellen en dienaers, die onder hen printen en beſoigneren. Den welken medegeſellen en dienaers wy verbieden, op de ſelve pœnen, iet te printen in haerlieder of andere huiſen, of in andere heimelijke en ongewone plaetſen buiten den winkel van haerlieder Meeſters.

Dat men onſe brieven van oorlove, conſente, en permiſſie om te mogen printen, niet en ſal mogen geven voor en al de voorſz Printers ſullen hebben doen blijken hun qualiteit, conditie, ſufficientie, goede name, fame, en geruchte.

Dat alle de gene die alſulke brieven van oorlove, conſent, en permiſſie verwerven, ſullen, gehouden ſullen weſen, eer dat ſy van dien ſullen mogen gebruiken en genieten, den eed te doen in handen van ſulke perſonagien en Officieren, als by de voorſz brieven daer toe gecommitteert ſullen zijn, te onderhouden en obſerveren 't gene des hier na volgt, op verbeurte van den lijve.

Eerſt, dat ſy niet en ſullen printen noch doen printen eenige Boeken, Refereinen, Baladen, Liedekens, Epiſtelen, Prognoſticatien, Almanacken, noch eenige andere ſaken, 't zy oude of nieuwe, vande heilige Schrifture, of eenige andere materie, en in wat ſprake dat zy: ten zy dat de ſelve eerſt geviſiteert waren by eenige van den genen die wy daer toe gecommitteert hebben,

of

of committeren ſullen. En dat ſy van ons verworven hadden oorlof, octroy, en ſonderlinge privilegie, verleent en gegeven na de voorſz viſitatie, om de voorſz Boeken, Refereinen, Liedekens, of eenige andere ſaken te mogen printen.

Dat ſy ook niet en ſullen printen noch doen printen eenige ſake van 't gene des voorſz is, elders dan in de Stad aldaer hen by de voorſz brieven gepermitteert en geconſenteert weſen ſal te mogen printen.

Dat in alle 't gene dat ſy voortaen printen ſullen, gehouden ſullen weſen te ſtellen in 't beginſel 't inhouden, of ten minſten den ſommaris van de voorſz brieven van Octroye en Privilegie, mits exprimerende en uytdruckende den naem van den Secretaris die de voorſz brieven van Octroy getekent, of ten minſten die 't geviſiteert ſal hebben, mitſgaders hun naem en toenaem, de plaetſe en datum van de voorſz impreſſie en printinge.

Dat na dien ſy de voorſz brieven van octroy verworven ſullen hebben, mitſgaders de minute of copie van den boek of andere ſake die hen geconſenteert weſen ſal te mogen printen, ondertekent by de voorſz gecommitteerde totter voorſz viſitatie, al eer ſy dien ſullen mogen verkopen, of anderſints diſtribueren, ſullen den voorſz gecommitteerden bringen een van de voorſz geprinte boeken, mitſgaders de voorſz minute of copie, om die te confereren en collationeren mitter voorſz minute. En indien men bevint die te concorderen, ſullen de voorſz originale minuten (getekent ſo voorſz is) laten in handen van den voorſz Gecommitteerden, die de voorſz boeken geviſiteert ſal hebben, om by hem bewaert te zijn, en daer af te verantwoorden t'allen tijden en ſtonden als hy des verſocht weſen ſal: Alles op pene van te verbeuren den effect van de voorſz brieven van octroy, en arbitralijken gecorrigeert te worden.

Item, om te verſien in de abuſen die gecommitteert worden by den Boekverkopers, Librariers, en den genen die Boeken en andere ſaeken verkopen, in onſen Landen niet geprint zijnde. Wy ordineren en ſtatueren voor gebod, dat voortaen niemant, van wat ſtate, conditie, oft qualiteit hy zy, en ſal mogen verkopen, of doen verkopen eenige Boeken, Refereinen, Baladen, Liedekens, Epiſtele, Prognoſticatien, Almanacken, noch andere gelijke ſaken, in 't openbaar of in byſonder, ten zy dat hy eerſt by ons, of onſe Raden vanden Landen, aldaer hy de Boeken en andere ſaken voorſz ſal willen verkopen, of doen verkopen, geadmitteert en geapprobeert zy.

Dat de gene die geadmitteert ſullen zijn om boeken en andre printingen te verkopen, en ſullen gene boeken of andere geprinte dingen in onſe voorſz Landen mogen verkopen, Ten zy dat die geprint zijn by geſworen en geadmitteerde printers, met inſertie van de privilegie, ſo boven verklaert is. En ſullen ook niet mogen verkopen, noch te kope ſtellen eenige boeken of andere dingen buiten onſen voorſz Landen geprint weſende, ſonder daer af geadverteert te hebben den Gecommitteerden, eer ſy hun balen ontpacken en op doen ſullen: Op dat hy of iemand anders by hem daer toe gedeputeert, jegenwoordig zy in't open doen en viſiteren vande boeken die daer in zijn ſullen, om de ſelve te viſiteren eermen die ſal mogen verkopen of te koop ſtellen, op verbeurte van den lijve, indien men bevonde dat ſy eenige boeken verkocht hadden inhoudende dwalinge, En van twintig Carolus gulden voor elks boek geen dwalinge inhoudende.

Dat die van onſe Raden niemand en ſullen admitteren om boeken te verkopen, ten zy dat die van goeden name ſijn, en ſweren deſe onſe ordinantie te obſerveren en onderhouden. Ook en ſullen ſy niemant admitteren, ten zy dat hy wone in beſloten of geprivilegieerde Steden: in welke Steden, en in gene andere plaetſen hy ſijne voorſz boeken ſal mogen verkopen.

Dat voortaen alle Librariers of Boekverkopers gehouden ſullen weſen te hebben en openbaerlijken te hangen in hare winkel den inventaris van alle gereprobeerde boeken, navolgende der voorſz declaratie van onſer Univerſiteit van Loven, Ten einde dat ſy, of de gene die de ſelve hier namaels ſouden willen kopen, geene ignorantie daer van pretenderen en konnen, op pene van 100 Carolus guldens. Inſgelijx den inventaris van de boeken die ſy in haerlieder winkel hebben, ſonder eenige daer af te verſwijgen, op de ſelve pene. En ten einde dat de ſaken voorſz. te beter mogen onderhouden en geobſerveert worden, So ſullen de principale Officieren van de plaetſen daermen eenige boeken verkopen ſal, gehouden weſen ten alderminſten twemael 's jaers te gaen viſiteren met eenigen geleerden man, alle de winkels vande voorſz librariers en boekverkopers, om te ſien of ſy aldaer eenige boeken of andere impreſſie en printingen by deſe onſe ordinantie verboden en gepermitteert, vinden ſullen, om voorts de voorſz librariers en boekverkopers te ſtraffen en punieren by de pœnen boven verklaert.

En boven dien ſullen de voorſz Officiren de voorſz viſitatie doen t'allen tijden en ſtonden alſt hun goetdunken ſal. En ſullen de voorſz boekverkopers gehouden zijn, hen t'elker reiſen openinge te doen van hare huiſen en winkel, en de voorſz inventariſen tonen als ſy des verſocht ſullen zijn, Op pœne van hondert Carolus gulden. En des niet min bedwongen te worden realijken en by feite de voorſz inquiſitie en viſitatie te laten doen, niet jegenſtaende eenige privilegien, exemptien, of vryhede ter contrarien, noch ook de differentie of diverſiteit van der juriſdictien: waer wy om de gemene welvaert, en om te verhoeden alle perijkelen en inconvenienten, ſonderlinge in faveur en aenſien tot van ons heylig kerſten Gelove, geen aenſchouw en willen genomen hebben.

En ſullen ook voortaen gene kramers of eenige andere, dan alleenlijk de voorſz geadmitteerde en geapprobeerde boekverkopers ſo voorſz is niet mogen te kope ſtellen voor de kerken of andere openbare plaetſen, noch te koop dragen inde Stad en achter ſtraten, eenige getijden, liedekens, baladen, refereinen, almanacken, prognoſticatien, of andere gelijke geprinte dingen, opte verbeurte vande voorſz boeken, en arbitrale correctie.

Voorts, om te verſien dat voortaen de jonge kinderen in hare eerſte jonkheid niet qualijk en wordengeleert en geinſtrueert, 't welk een ſeer periculoſe ſake is, So ordineren wy dat voortaen niemant van wat ſtate of conditie hy zy, en ſal mogen openbare ſchole houden om de jonge kinderen, knechtkens of meiskens, te lere leſen, ſchrijven, ſpreken, in wat tale dattet zy, 't en zy dat hy eerſt en alvoren geadmitteert en geapprobeert zy by den principalen Officier vander Prochiaen vander Prochie-kerke, onder de welke hy ſal willen reſideren: of vanden Capittelen of Scholaſtere, die daer op van outs aenſchouw en ſuperintendentie gehad hebben, op pœne van twaelf Carolus guldens voor d'eerſte reiſe: vierentwintig gelijke guldens voor de twede reiſe, en ten eeuwigen dagen gebannen te worden buiten de plaetſe van ſijn reſidentie en woonſtede. Wel verſtaende dat de voorſz Officiers, Prochianen, Scholaſteren, of andere, autoriteit en macht hebbende van ſchoolmeeſters te committeren, ſulle goede toeſicht nemen daer toe te committeren perſonen van goeden name en fame, en geenſins geſuſpecteert van quade leringe, op pœne ſulx op haer te verhalen, in die daer in eenig gebrek gevonden ware.

Dat de gene die alſo geadmitteert en geapprobeert ſullen zijn Schole te houden, gene andere boeken en ſullen mogen voor-leſen noch leren inde particuliere Scholen dan de gene die betekent en gedeſigneert zijn by advijſe en declaratie van dien onſer voorſz Univerſiteit van Loven, gedateert als boven.

En alſo wy ſonderling begeren dat een iegelijk goede neerſtigheid doe om t'accuſeren of aen te bringen de gene die tegens onſe voorſz verboden doen ſullen, om dies te beter en gevoeglijker de voorſz hereſijen en ketterijen te mogen verdrijven en extirperen, en voor te komen de gene die onſen voorſz onderſaten valſchelijk ſouden willen verleiden, en de ſelve tot quade dwalingen brengen. Ook en verſtaen wy niet, dat

de

de goede luiden t'onrecht belast en geaccuseert worden, noch dat haer lieder eere en reputatie sonder oorsake in disputatie gebrocht worde. En daerom indien yemant door gierigheit, haet en nijd, of andere affectie of passie, calumnieuselijk en t'onrechte iemant accuseerde of aenbrochte. Wy willen en ordineren, dat sulke valsche accusateur of aenbrenger rigoreuselijken gepunieert en gestraft worde, anderen ten exemple.

En hoe wel onse meninge zy, dat onse jegenwoordige ordinantie eeuwig en perpetuel zy, en dat van genen node en is de selve wederom te doen publiceren en uitroepen na d'eerste publicatie: Des nochtans niet jegenstaende, ten einde dat niemant daer van ignorantie en pretendere, besonder die vreemde en jonge luiden: Wy willen dat van sesse maenden te sesse maenden, te weten, S. Jans avont midsomer, en Kers-avont, by elken Officier van de principaelste Steden, en andere plaetsen van onsen voorsz. erf-Nederlanden, daer men gewoonlijk is publicatie en uitroepinge te doen, de voorsz. publicatie verversche, en van nieuws gedaen worde, op te pœne van 10. Carolus guldens, die d'Officier dès in gebreke wesende, sal gehouden worden te betalen t'onsen profijte voor d'eerste reise, en van 20. Carolus guldens voor de twede reise. En indien hy bevonden ware de voorsz. nieuwe publicatie gecomitteert te hebben voor de derde reise successivelijken d'een na d'andere, of by verscheiden tijde, dat hy in sulken gevalle, sonder andere declaratie, van sijnen state verdragen en gepriveert sal wesen, de welke impetrabel wesen sal, als vacerende. Ordinerende ('t zy dat de voorsz. nieuwe publicatie gedaen worde of niet) dat de overtreders van dese ordinantie gepunieert en gecorrigeert sullen worden, by de pœnen daer in begrepen, sonder verdrag of dissimulatie, en sonder geexcuseert te mogen worden onder 't dexel dat de voorsz. ordinantie van nieus niet gepubliceert en soude geweest zijn.

(Fol. 9) Ontbieden daerom, en bevelen den voornoemden van onsen Raden van State, en secreten: President en Luiden van onsen groten Rade: Cancelier en Luiden van onsen Rade in Braband: Stadhouder, President, en Luiden van onsen Rade in Luxenburg: Stadhouder, Cancelier, en luiden van onsen Rade in Gelderland: Stadhouder van Limborg, Valkenborg, Daelhem, en andere onse Landen van Over-mase: Gouverneur, Presidenten, en Luyden van onsen Rade in Vlaenderen en Artois: Groot-bailju van Henegouwe, en Luiden van onsen Rade te Bergen in Henegouwe: Stadhouder de eerste, en andere onse Raden in Holland: Gouverneur, President, en Luiden van onsen Rade te Namen: Stadhouder, President, en Luiden van onsen Rade in Vriesland. Stadhonder van Overyssel en Groeningen: Stadhouder, President, en Luiden van onsen Rade t'Utrecht: Gouverneur van Rijssel, Douay, en Orchies: Onsen Provoost van Valencijn: Bailju van Dornijk: Rentmeesters van Bewest en Beooster-schelt in Zeelant: Schout van Mechelen: en allen anderen onsen Rechteren, Justiciren en Officiren: en dien van onsen Vassalen, hare Stedehouderen, en elken van hun in het bysonder, so hem toe behoren sal: Dat sy onse jegenwoordige Ordinantie, statut, en gebod uitroepen en publiceren, en doen uitroepen en publiceren, so voorsz. is, een jegelijken in de limiten van sijnder jnrisdictie en officien en eenen jegelijken bevelen, alle de puncten en articulen daer in begrepen, onverbrekelijken, en ten eeuwigen dagen te onderhouden en observeren na hare vorme en inhouden. Procederende, en doende procederen tegens den overtreders en ongehoorsamen, by executie van de pœnen boven gespecificeert, sonder eenige gratie, simulatie, of verdrag: Niet jegenstaende oppositie of appellatie gedaen of te doen: noch ook eenige Privilegien, Ordinantien, statuten, costumen, of usantien ter contrarien: de welke wy niet en willen noch verstaen in desen te moeten stant grijpen. Maer hebben uit onser rechter wetenheit, autoriteit, en volle macht totten selven, gederogeert, en derogeren by desen. Des te doen, met dieser aenkleeft, geven wy hen volkomen macht, autoriteit, en sonderling bevel. Ontbieden en bevelen eenen iegelijken, dat sy hen 't selve doende ernstelijk verstaen en obedieren. Want ons also gelieft. Des t'oirconden so hebben wy onsen zegel hier aen doen hangen. Gegeven in onser en des heyligs Rijksstad Augspurg, den xxv. dag Septembris, in 't jaer onses Heeren 1555. Van onsen Keiserrijke 't xxxj. en van onsen Rijken van Castilien en anderen 't xxxv.

Aldus ondergeschreven, By den Keiser, en getekent door expresse ordinantie van de Coninginne Regente. En getekent

VERREYKEN.

Synen Sone Coning Philips gebruikte in 't begin sijnder Regeringe geen beter remedie om te bekeren de gene die eenig quaed gevoelen van de Roomse Kerke hadden / want hy vermiende en bevestigde in de Jaren 1556 den xxvj. dag van Augusto / en 1563. den 20 Martio / die Placcaten by sijn Vader gemaekt / ja hy vermeerderde die grootelijx in sommige poincten / en dede de selve wel straffelijk ter executie stellen / sulx dat daer doox seer vele menschen ellendiglijk om den hals quamen en gedoot werden. En om dese saken wat naekter te verhalen / also alle de jammeren daer Nederland in gekomen is / daer uit spruitende zijn / sullen wy hier van wat breeder verhael doen / en den oorsprong van alle dese saken en der Secten ontdecken.

Oorsprong der Secten.

Die van de Catholijke Religie bekennen selfs datter groot misbruik in haerluider Kerke was gekropen en ingedrongen / sulx datter nodelijk verbeteringe in de Kerke behoefde / en veel Geleerden onder de Catholijken straften de misbruiken der Geestelijken selve seer ernstig / so met schriften als met predicken / 't gemeen volk dan siende seer veel grote misbruiken / daer van de sommige so groot en grof waren / dat men die geensins en mochte verschonen / wat dekmantel men daer toe wilde besigen / begonden sonder onderscheit te luisteren en horen na al de gene die de Roomse feilen / dolingen / en misbruyken straften en berispten / en gantsch verwoxpen. Also zijnder vele / eensdeels geleerde / en ook eensdeels ongeleerde geweest / die haer selven opgewoxpen hebben tegen de Roomse Kerke / en begonnen eerst meest secretelijken het volk te leren / te straffen en te vermanen / en de Roomse Kerke te veroordeelen / en aenhang te soeken / maer want sy meestendeel met de doode letter der Schrift / sonder den rechten Geest en het Leven / het volk leerden en onderwesen / so bracht een ieder na sijn eigen sin en verstant een sonderlinge gelove en opinie voort / 't welk niet geschieden en kon / waer 't datse alle van God en den enigen Meester Christo geleert waren geweest: also zijn allengskens vele verscheiden Secten opgeresen in vele verscheiden Landen / welke alle t'samen eens waren / daer in datse tegen de Roomse Kerke riepen / en deselve veroordeelden voor valsch / maer in haer selven waren sy selfs ook gedeilt / oneens en twistig / elk veroordeelde / lasterde / en verdoemde die met hen niet eens gesint / maer van een ander gevoelen waren / sommige gingen met droomen en gesichten om / die sy voor waerheit predikten en wilden gelooft hebben. Also heeft men in Sassen van eenen Niclaes Stoxck vernomen / die in 't Jaer 1521 en 1522 veel menschen tot hem toog. Te Wittenberg heeft een Doctor der Schrift / der Augustijnen Orden / namelijk / Martinus Luther / hem eerst tegen d'Aflaten gestelt / die daer na by na heel Duytsland van de Roomse Kerke tot sich getogen heeft. Te Zurig in Switserland heeft Ulrich Zwinglius hem ook tegen de Aflaten gestelt / en de Roomse Kerk gelastert / dese was eerst met Luther in allen manieren eens / maer daer naer begost hy en Doctor Andreas Carolostadius in sommige articulen twistig te werden met Luthero. Doen viel terstont een goet deel des Rhijnstroums en Duytslants af / hingen haer aen Zwingels Leringe. Van gelijke predikte Thomas Muntser tot Alstadt in Duringen / welke daer na beschuldigt wert dat hy der Boeren schadelijken oproer verwekt hadde. Ook is Melchior Hofman uit Hoogduytsland opgestaen / en tot

Niclaes Stoxck.

Martinus Luther.

Ulrich Zwinglius.

Carolostadius.

Thomas Muntser.

Melchior Hofman

tot Embden gekomen / alwaer hy een wijl tijds predikte / leerde / en doopte in 't openbaer / van daer vertoog hy voorts na Straesburg / aldaer hy ten laetſten / na dien hy veel ſeltſame prophetien uitgeſproken hadde / gevangen / en eindelijken in de gevangeniſſe geſtorven is / ſonder dat het gepropheteerde geſchiede. Op andere Oorden ſtonden andere Leraren ook van verſcheiden meiningen / die d'een tegen d'ander predikten / leerden / ſchreven / en malkander gruwelijk laſterden / ſo dat vele eenvoudige en God-menende herten niet en wiſten by wien ſy haer begeven ſouden / want by de Roomſe Kerk vonden ſy vele dwalinge / en by d'andere vonden ſy ook niet weynig gebreks. Als nu by na in alle Landen groten twiſt in de Religie op-ſtond / ſo hebben die van de Stad van Geneve haer Kerken ook na haer meninge gereformeert of verbetert / in't jaer 1535. door neerſtigheit Joannes Farelly en Petri Direti / ſulx dat ook daer na gehele Lantſchappen haer exempel volgende / de Roomſe Kerk af-bielen / waer uit een grote bloedſtortinge in alle Landen gekomen is / want de Pauſen ſiende dat haer Hoogheit ſeer begon te dalen / en ſorgende voor een gehelen ondergang / hebben alle Princen en Potentaten opgerockent tegen alle de gene die haer tegen de Roomſe Kerk ſtelden / alſo zijn vele ſtraffe en bloedige Placcaten uitgegeven in verſcheiden Coninkrijken en Landen tegen die gene die van de Roomſe Kerk afvielen / en eenige andere opinie aenhingen / maer daer ſy de Roomſe Religie mede meenden te ſterken / daer mede werd die meeſt gekrenkt / want tegen eenen die daer gedoot werd / quamen tien / ja twintig andere wederom in de plaetſe. Onder deſe verſcheiden Secten zijn ook ſommige geweeſt die alle Godloſen (daer mede meenden ſy die haer meninge niet gelijkformig en waren) wilden uitroeſen en vernielen / den aertbodem ſuiveren en vernieuwen / worpen ſelfs een Coning op / als tot Munſter in Weſtphalen gebeurde. Maer als die verwonnen en te niete waren gebracht / quamen andere / die leerden dat de Chriſtenen geen ſweert en mogten gebruiken / namen ook het Ampt der Overigheit gantſch weg / want ſy hielden dat de Chriſtenen het Ampt der Overigheit niet en mogten bedienen / als Menno en de ſijne. Daer zijn ook noch andere geweeſt die haer wel van de Roomſe Kerke afgeſcheiden hebben / doch hebben ſy geenſins eenige andere Kerken ofte Gemeenten willen oprechten / ſy hielden dat een iegelijk ſijnen God in ſtilligheit en eenvuldigheit behoorde te vreſen / te dienen / en te eeren / en het beſte na jagen / dat hy voor Gode in rechte liefde / vrede / en ootmoedigheit bedienen kan / ſonder eenig Predikant / Leraer / of eenige uitwendige vergaderinge te maken / of om uitwendige Ceremonien te twiſten. En hoe wel vele verſcheiden Leringen en opinien gevonden werden / ſo zijn nochtans twe de voornaemſte geweeſt die openbaerlijk den meeſten aenhang hadden / en die haer ſaken opentlijk wilden verdedigen / te weten / Luther en Zwingel / want 't meeſtendeel van Duytſland hing Luther aen / en werden gemeenlijk Lutherſe genaemt / hoe wel ſy haer ſelven Euangeliſe noemden. Zwingel en hadde ook geen minder aenhang / want behalven dat hem een goed deel van Zwitſerland aenhing / ſo waren ook die van Geneve meeſt met ſijn lering meeſt over een komende. Deſgelijx waren in Vrankrijk / Engeland en Nederland ſeer veel die ſijn lering aennamen / en Zwingelſe genoemt werden / hoe wel ſy namaels Calviniſe (na een van hare voornaemſte Leraren Jan Calvijn) geheten werden: Dan haer ſelven noemden ſy Gereformeerden (als die de feilen en gebreken / die tegen 't Woord Gods in de Roomſe Kerk waren ingekropen / hadden geſuivert en verbetert / en van de menſchelijke inſettingen gereinigt) met welken name wy haer ook in dit boek meeſt voorgaens noemen ſullen / doch werden ſy lange tijd door den anderen Lutherſe of Lutrianen genoemt. Deſe vermeerderden alle dage meer en meer in de Nederlanden / niet jegenſtaende alle de ſtraffe Placcaten / de welke om deſe Religie uit te roeien uitgegeven en ter executie geſtelt werden. Want na datter vele bloeds vergoten en geſtort is geweeſt in verſcheiden Landen / heeft men vernomen dat al 't ſelve niet en heeft geholpen / want daer na gevolgt is de opentlijke veranderinge van de Religien in Engeland / Schotland / Denemarken / Sweden / en eindelijk mede in Vrankrijk / en alſo meeſt in allen Landen rontom Nederland gelegen / en na dien de Nederlanders grote handelinge van Coopmanſchap zijn doende in alle de ſelve Landen en Coninkrijken / en dagelijks in de ſelve waren reiſende en handelende / als ook de Inwoonderen van de ſelve omleggende Landen om haerder handelinge in Nederland komende / hebben ſy der allengskens meer en meer tot de ſelve Religien getogen / daer toe ook vele geholpen heeft het verſpreiden van de Boeken en Schriften der Leraren van de ſelve Religien. En heeft men in verſcheiden plaetſen in de Nederlanden allenskens veel heimelijke vergaderingen en predicatien gehouden / en 't volk in de ſelve Religie geoefſent / onderweſen / en geſterkt / ſulks dat vele ſo ywerig zijn geweeſt / datſe blijdelijk en vrymoedelijk / als ſy / volgende de Placcaten gevangen en verweſen waren / ter dood waren gaende / als of ſy ter Bruiloft / of tot een heerlijke en blijde Feeſte ſouden gaen / en ter dood gaende / ſongen Pſalmen / Loffangen / en Geeſtelijke Liedekens / onderweſen 't volk in haer Religie / en vermaendenſe van de Roomſe Kerk te wijken / ſcheldende de Roomſe Kerk voor een Antichriſtiſe Kerk / en voor een moort-huil / den Paus voor den Antichriſt / en gebruikten alle middelen om 't volk daer af te trecken / en voor der ſelver dolingen / als 't ſenijn haerder zielen / te wachten: en ſo hier door / en door andere middelen die gebruikt werden / dagelijks meer en meer tot de voorſz Religie getogen / en van de Roomſe afgetogen werden / ſo wert de vervolging tegen de ſelve ook dagelijks groter en groter / ſonder daer op te willen letten dat men behoorde de dolende te onderwijſen / en de quaetdoenders te ſtraffen / en dat men met den ſweerde des waerheits de ketterijen wel mach doden / maer metten ſtalen ſweerde niet de dolende menſchen / ſulx dat daer door 't gemeen volk een groten afkeer en mishagen kreeg / om datter ſo veel menſchen omgebracht en gedood werden / die ſeer goed en vroom van leven waren / en niet en ſochten dan uit eenen goeden eenvoudigen yver hare ſaligheid / en wert al-te-met bevonden / dat / alſſer eenige ſouden gedood werden / de omſtanders tot ſommige plaetſen haer opentlijk lieten horen dat ſy 't ſelfde niet en ſouden altijd gedogen: op ſommige plaetſen deden ſy haer beſt om de verweſene te verloſſen / ja op eenige plaetſen zijn de gevangens den Officier ontweldigt als hy die ter dood meinde te brengen / 't welk grote vreſe voort bracht / dat de Steden daer door d'een of d'ander tijd in oproer en bloedſtortinge geraken ſoude. Maer des volks haet en ongunſt tegen de wrede executien / is eerſt te rechte vermeerdert in 't Jaer 1550. door 't Placcaet van de Inquiſitie / by Carolus de V. gegeven binnen Bruſſel den 29. dag van April / want daer door ontdekt wert dat men van doe voortaen opentlijk door de Geeſtelijkheit wilde d'Inquiſitie inbrengen / en des niet-te-min door de Wereltlijke macht ſtraffelijk doen uitvoeren de wreede bloedige Mandamenten / en hoe wel 't ſelve Placcaet in diverſe Provintien en Steden / ſonder voorder inſien of ſwarigheit na de oude en gemene manier verkondigt is geworden. So heeft nochtans 't ſelve terſtont in alle de Nederlanden en Steden by ieder een een grote vreſe / opſpraek / moringe / en achterdenken gemaekt. En ook eenige Steden daer op beter lettende / hebben niet willen gedogen dattet ſelve Placcaet aldaer ſoude verkondigt worden / alſo ſy merkelijk ſagen hen grondige bederffeniſſe daer uit te volgen. Die van de Stad van Antwerpen hebben ook voornamelijk grote ſwarigheit in 't voorſz Placcaet gemaekt / en de uitroepinge daer van geweigert / en 't ſelve niet willen toelaten ſonder daer tegen eerſt gehoort te weſen / want ſy ſagen dat ſo haeſt vele Coopluiden van dit Placcaet en middel onderricht waren / ſy gereetſchap maekten om te vertrecken / haren handel ſchorten / geen goeden meer en kochten noch en de-

Geneve. Joannes Farellus. Petrus Diretus.

Oorſake der bloetſtortinge om der Religie.

Munſter. Baenbergers.

Menno.

Franck. Zwenckfelt / en andere.

Die van de Gereformeerde Religie nemen in Nederland ſeer toe.

Weeſt alle de Landen rontsom Nederland hebben de Roomſe Religie verlaten.

(Fol. 10.)

Placcaet van de Inquiſitie van den jare 1550.

Weigeringe en tegenſtellinge van die van Antwerpen tegen 't voorſz Placcaet.

den komen / sulx dat de gewoonlijke neringe grotelijk verminderde / de weerde van de huisen slabbakte / de gemeene Borger vond hem nering- en geldeloos / en der Stads bederfenisse scheen voor oogen te zijn. Daerom hebbben sy door geschikte personen vaste vorzichtschap doen nemen van alle ongevallen die alrede door vrese der Inquisitie gesproten waren / en dier noch meer uit volgen souden / doende tot dien einde by eede horen een seer groot getal treffelijke Coopluiden / Inwoonderen en anderen / en der selver getuignisse en verklaringe in 't lange by geschrifte stellen / alle 't welk sy daer na met een grote schriftelijke vertoninge en bewijsinge uit de voorsz voorzichtschap / Placcaet / Privilegien en herkomen van den Lande en van der Stad / en andersins by eenen van den eede seer treffelijk gemaekt / door hen Gesanten geschikt hebben te Hove aen loflijker memorie de Coninginne Maria van Hungarijen / als doe van wegen de Keiserlijke Majesteit Gouvernante in de selve Nederlanden / en neffens de selve en alle andere Heeren en Raden vertoont het quaed datter uit volgen soude: en versocht dat sy neffens de Keiserlijke Majesteit souden willen gunnen en gebieden dat sullien Stad van de Inquisitie mogte blijven ontslagen / so sy der selver altijd vry geweest hadden / en volgende haerder Privilegien / der Geestlijker kennisse niet en behoorden onderworpen te wesen.

Den Raed van Brabant stelt hem mede tegen de Inquisitie.

Den Raed van Brabant de sake overwegende / heeft ook de vryheit van de Landen voor gestaen / en tot sterkinge van die van Antwerpen / hen tegen d'Inquisitie en 't selve Placcaet gestelt en verklaert; d'andere Steden van Brabant en hebben by hen 't selve Placcaet / volgende het exempel van Antwerpen / niet laten verkondigen: in somma / de klachten / vertoningen / benautheden en opspraken van groot en kleine zijn so menigvuldig geworden / en heeft men des Lands ellenden en verderf so merkelijk daer uit gespeurt / dat de goethertige en den Vaderland gunstige Coninginne daerom selve in persone gereist is by den Keiser haren Broeder / tot Augsburg op den Rijxdag wesende / en heeft synne Majesteit de sake sulx vertoont / dat 't selve Placcaet is verandert / en in sommige poincten wat versoet / en uitgegeven gelijk het hier te voren gestelt is: nochtans hebben die van Antwerpen als noch swarigheit gemaekt 't selve Placcaet te laten verkondigen / te meer so sy gewaer werden dat eenige Geestelijke secrete Commissien waren gegeven / om te wesen Inquisiteurs / tot dat men hen toe-geseit en vastelijk belooft heeft / dat sy dies niet jegenstaende met geenderhande Inquisitie en souden gequelt noch belast werden / maer haer Coopluiden en Ingesetenen blijven by haer oude vryheden en voordelen / des sy ook voor de toelatinge der voorsz uitroepinge of verkondinge / by twee expresse Acten opten vierden en vijfden Novembris 1550. geprotesteert hebben / volgende de extracten upt den Registere getogen / inhoudende als volgt.

Reise van de Coninginne na den Keiser / 1550.

Op heden des Dingsdags / vier dagen in de maend Novembris 15 Jaer en vijftig / is by mijn Heeren Burgemeesteren / Schepenen / Onder-schepenen / en Raed der Stad van Antwerpen / Collegialiter vergadert zijnde in hare Raed-kameren / eendrachtelijk geraemt en gesloten / dat men 't Placcaet onses Genadigs Heeren des Keisers / nopende de extirpatien van de Secten / opten lesten Octobris alhier over gesonden / sal doen publiceren. Behoudelijk dat men van de Majest. van der Coninginne versoeken en requireren sal acte onder den groten zegel van Brabant / achtervolgende de declaratie by mijnen Heer den Cancelier van Brabant gedaen / begrepen in seekere Missive aen Meester Jacob Maes Pensionaris desen gedirigeert. Gedaen als boven

Protestatie van die van Antwerpen jegens de publicatie van het Placcaet in den jare 1550.

Daer na des Woensdags / vijf dagen in de Maent en Jaer voorsz / hebben mijn Heeren Borgemeesteren / Schepenen / en Raden voorsz / eendrachtelijk geconsenteert mijn Heere den Schout der voorsz Stad / en consenteren mitsdesen / dat hy het Placcaet ons Genadigs Heeren 's Keisers / nopende de Heresien / sal mogen publiceren. Behoudelijk dat aengaende den laesten artieul van den selven / en besonder der clausule / beginnende / niet tegenstaende oppositie of appellatie gedaen of te doen / noch ook eenige Privilegien / Ordonnantien / Statuten / Costumen / of Usantien ter contrarien / d'welk sy niet en willen noch verstaen in dese te moeten stand grijpen / &c. sy daer af protesteren / om dien aengaende geheel te blijven in haer Privilegien / Ordonnantien / Statuten / Costumen / en Usantien / de welke sy niet en verstaen midtsdesen in eeniger manieren gederogueert te worden. Gedaen als boven. En was geteekent Polites.

Hoe wel het nu scheen dat hier mede de begoste moeringe en gevreesde oproerigheit van de Gemeinte gestilt en ter neder was geleit: so is nochtans in veler menschen herten meer en meer gewassen den haet en afkeer / so van de Inquisitie als vervolginge / want hoe de vervolginge groter was / hoe dat de menigte der gener die de Roomse Kerke verlieten / en de nieuwe leringen (so men 't doe noemde) aenhingen / groter en meerder wert. Waer toe sy te meer zijn geoorsaekt geworden / om dat sy gesien en gemerkt hebben / dat (niet tegenstaende de voorgaende swarigheden tegen d'Inquisitie gemaekt) de gene die van den Paus en Keiser commissie hadden in secreet te wesen Inquisiteurs / als Ruardus Tappert en Michael Drutius, niet af en lieten van alle middel te soeken om hunnen last in 't werk te brengen / niet alleen door hen selven / maer ook door andere Geestelijke hare gesubdelegeerde / als meester Pieter Titelman, Wilhelmus Lindanus, Sonnius, en andere daer toe verkoren en gestelt / der welker eenige hen niet en hebben vermijd in sommige Provintien daer het voorsz Placcaet van April 50. uitgeroepen was geweest / volgende hunnen last / d'een en d'ander te vervolgen en te doen doden / bysonder in Vlaenderen / Holland / Henegou / Artois / Doornik / Rijssel / en elders / 't welk den volke seer heeft verdroten / te meer horende der Inquisiteuren grote onbeschaemtheit / wreetheit / gierigheit / nieuwe vreemde voorstellen / en siende de grote verlopinge van den volke / die door de quellinge der voorseide Inquisiteuren gevolgt is geweest / daer van West-Vlaenderen en andere plaetsen seer bloot zijn geworden / so van handwerks volk als rijkdom. Dit zijn d'eerste beginselen van 't verderf deser Nederlanden geweest / daer uit men sien mach dat het spreekwoort van Agrippa / 't welk Josephus verhaelt / waeractig is / te weten:

Namen van de eerste Inquisiteurs in de Nederlanden en hare gesubdelegeerde.

Als d'Oorloge maer eens wert aengeroert,
Wert sy van menig mensch te recht betroert,
Sy en is niet lichtelijk weder af te stellen:
Niet dan met ellende wertse onderhouden,
Haer voedsel bedroeft jongen ende ouden,
Al dat hoog is doet sy ter neder vellen.

DE saken in sulken staet wesende / zijn also gebleven totten Jare 1555. als de Keiserlijke Majesteit / vermits synn swakheit / en willende vertrecken na Spangien / synn Staten en Landen deser Nederlanden hadde over gegeven synnen Sone Coning Philips / gelijk voor geseit is. Want also ten selven tijde alle d'oude Commissien mosten over gebracht / en nieuwe door den nieuwen Heere gegeven werden: So heeft de Bisschop van Atrecht Anthonis Perenot, namaels Cardinael van Granvelle / de saken so weten te bestellen / dat in stede van der Inquisiteuren over gebrochte secrete Commissien / doe werden gepasseert en gemaekt opene Brieven van Placcaet (in December 1555.) daer mede allen Officieren en Wethouderen belast werd de Inquisiteurs int volbrengen van haren last bystant te doen / op privatie van hun officien en arbitrale straffe: Welk Placcaet al-om gesonden wert om verkondigt te werden / gelijk 't selve terstont sonder naerder ofte voorder insien binnen Loven / 's Hertogenbosch / en meer andere Steden verkondigt is geweest. Maer de Regeerders en Raed der Stad van Antwerpen / daer hen 't selfde ook gebracht was / hebben de uitroepinge van dien opgehouden / en terstont haer Gesanten geschikt ten Hove / om te verbersehen de memorie van 't gene der Inquisitien aengaende

(Fol. 11. Oppositie van Antwerpen tegen 't Placcaet van d'Inquisitie van December 1555.

Anno

Anno 50. was gehandelt en hen toe-geseit: en dat daer door hen niet toe en stond sulk een Placcaet nu te gedogen / en hebben de saken sulx vertoont / dat men met besloten Brieven 't selve Placcaet niet alleen van Antwerpen / maer ook van andere drie Hooft-steden van Brabant / heeft verboden en weder doen brengen / sonder de selve Steden voorder daer mede te quellen / en hoe wel dit voorstel als doen so stillekens en wel is geweert geworden / so en heeft de Gemeinte niet verborgen gebleven dat men d'Inquisitie ter eerster gelegentheit en bequaemheit noch meende in te voeren / dan dat sulks nu gelaten werde mits men van doen hadde Beden en Schattingen van den Ondersaten / en in 't bysonder de bystant van die van Antwerpen / ter oorsake van den groten Oorlog tegen Vranckrijk.

't Placcaet wert door brieven van den 1. Januarp wederom ontboden.

Want men verstont dat eenige eensdeels so tot nieuwigheit als anders genegen zijnde / en die secretelijk gesien mogten hebben de Instructie en Ordinantie by sijne Majesteit voor de Inquisiteuren en hare gesubdelegeerde gemaekt / in dato den achtsten November 1555. voorsz / verbreiden 't inhouden van dien onder den volke seer wijd en breet / dikwils daer meer aenhangende dan het wel was / gelijk sulks gemeenlijk gebeurt / niet-te-min het inhouden der selver instructie was in somma dit: Eerst, dat d'Inquisiteurs tot koste van sijne Majesteit sullen inquireren tegens alle Heretijken in den Landen van herwaerts-over. Dat alle geciteerden om getuigenisse te geven, van wat qualite die sullen zijn, 't selve sullen moeten presteren, of anders voor suspect gehouden werden. Die by twe getuigen Heretijc geconvinceert wort, sal geapprehendeert, en daer tegens geprocedeert worden sonder figure van proces in diligentie, of sullen de Judices anders gesuspecteert worden. So verre de informatien tegens gesuspecteerde niet suffisant bevonden en werden, sullen de Rechters de selve weder aen de Inquisiteurs renvojeren, en in gevalle van swarigheit, de Hertoginne Gouvernante daer van adverteren: Dat de selve Inquisiteurs, als de Vicarisen quaet van leven zijn, en haer habijt verandert hebbende, de selve sullen mogen licentieren: mede op alle concubinarios en ongeleerde hen mede te mogen informeren op 't verkopen van alderhande boeken, en dat men de Inquisiteurs van haer geexpendeerde kosten van alle apprehensien sal moeten betalen.

't Inhouden van de Instructie der Inquisiteurs in de Nederlanden.

1556. In 't begin des jaers 1556. naer lange Oorlogen tusschen den voornoemden Keiser Kaerl de Vijfde / de Coning Philips van Spangien / en de Coning Henricus van Vranckrijk / de twede van dien name / zijn d'Ambassaten van beiden zijden by den anderen vergadert / om een vrede te besluiten / dan als sy-luiden de twist-saken (die seer vele waren) niet en konden door vrede-articulen ter neder leggen / so hebbense nochtans by articulen een seker bestant ter Zee en te Lande gestelt / en dat voor den tijd van vijf jaren / beginnende opten vijfsten February Anno 1556. Hier in was besloten dat een iegelijk soude in besittinge houden het gene dat hy (staende d'oorloge) hadde ingenomen / verbattende daer in t'samentlijk en bysonderlijk de Gebruuden / Mede-verwanten / en Ondersaten van beyde zijden.

Bestant tusschen den Coning van Vranckrijk en den Coning van Spangien.

Dit bestant wert van beide zijden besworen / den Admirael van Vranckrijk Jasper van Colligny / Heer van Castillon / is in Martio tot Brussel gekomen / om den eed van dit bestant van des Conings van Vranckrijks wegen af te nemen. Desgelijks is om de selve sake van des Keisers en Conings wegen in Vranckrijk by den Coninck getogen de Grave van Laleyn.

Bestant gebroken.

Dan dit bestant heeft niet lange geduert / want de Coninck van Vranckrijk daer toe aengeport zijnde door den Cardinael Caraffa / Legaet en Neve des Paus Pauli de vierde / die hem een schoon rijlelijk vergult Kappier uit den naem van den Paus heeft geschonken / heeft ontrent negen Maenden daer naer het Bestant gebroken / en den Hertoge van Guyse met ettelijke duysent Soldaten / sonder eenige voorgaende ontseggunge in Italien gesonden en Valence ingenomen. Desgelijx heeft hy den Admirael in Nederlant gesonden / die aldaer het Bestant gebroken / en sijnen aenslag op Douay (doch te vergeefs) gemaekt heeft. Daerom hebben sy al-om in Artoys veel quaets gedaen / gebrant en geplondert / Lens ingenomen / en ook geplondert / en zijn also met grote buit wederom te rugge in Picardijen getogen / en is also d'Oorlog allen kanten wederom aengegaen.

In Meert Anno 1557. is de Coning Philips in Engeland gevaren om sijn Huysvrouwe de Coningine te besoeken / en te beneerstigen dat d'Engelse den Krijg tegen de Fransoysen mede souden aenheben / 't welk hy van de Staten des Rijks heeft gebregen / sulks dat den 7 Juny den Engelsen Krijg tegen de Fransoysen te vier en te swaerde / te water en Lande werd uitgeroepen / hebbende den selven doen ontseggen en desieren / in meninge wesende de foytuin van den Oorlog met dese Landen te verwachten / en is de Coning daer na in Julio wederom in Nederland gekomen / hebbende voorgenomen de Fransoysen in hen eygen Land te soeken. 1557.

Oorloge tusschen Engeland en Vranckrijk uytgeroepen

In desen jare was ettelijke weeken lang in ganseh Nederland het Koorn uitter maten dier / dat men vreesde dat het arm volk door den ondraeglijken en dringenden honger eenige muiterye en rumoer hier en daer soude aenrechten; en hoewel de Overheden al-om haer beste deden om het volk in officie te houden / en de selve met nootdruft te voorsien so veel mogelijk / was de noot en het gebrek so groot / dat men de menigte niet en koste versadigen / daer door alrede aen veel oorden groot oproer was te vresen / en soude lichtelijk hebben konnen gebeuren / by aldien God almochtig daer in niet en hadde voorsien / en dat uit Denemarken en Oostland niet op eenmael over de twee hondert Schepen met Rogge en Terwe geladen in Holland en waren aengekomen / waer door God wonderbaerlijken vele duisent menschen behouden en verlost heeft / die anders notelijk van honger souden vergaen: boven desen was den ougst in dese Landen so goet en overvloedig / dat naulwelix in 100 jaren desgelijken gehoort en gesien was geweest / so dat dit Land en volk rijkelijken gespijst en geboet wert / sulx dat men een brood / daer men op sommige plaetsen vijfthien stuivers en meer hadde moeten betalen / alsdoen om vijf stuivers mogte hopen.

Gzote dierte in 't Coorn.

Overvloedigheit van Coorn.

JAER-DICHT.

Men hoorde hIer VAn groote dIert en gebreCk VAn CooreN VoorVVaer,
ooCk VVeder VAn oVer VloedICheIt aL In een Iaer.

Den Coning van Spangien aenmerkende dat de meninge van de Fransoisen was om hem het Koninkrijk van Napels afwendig te maeken / en het Hertogdom van Milanen aen te grijpen / nam voor hem om in Vranckrijk te vallen / dewijle de meeste sterkte van Fransoysen buitens Lands was / en haer also van haer voornemen te doen afstaen / derhalven hy een seer groten hoop volx by een vergadert hebbende van Ruiters en Knechten / so Hoogduytse als Nederlanders / liet de spraek gaen als dat hy Masieres wilde aengrijpen / en heeft sijn Leger gemaekt voor Marienburg / alwaer hy Schansen dede maken / en geliet hem of hy daer hadde willen blijven leggen / maer is seer haestig en onversiens op getogen / en heeft sijn Leger voor Sinte Quintin geslagen / aldaer den Admirael ter groter nood met ettelijke peerde-ruyteren en voet-volk by nacht binnen quam: de Heere van Andelot / des Admiraels Broeder / wel wetende dat sijn Broeder volk gebrek hadde / verlangde seer om sijn Broeder ontset te doen / en heeft sulx metten Connestabel met sestien duisent voet-knechten en vier duisent peerden en vijftien stucken Geschuts aengevangen / en is de voorsz Andelot met ontrent vijftien hondert dappere Krijgsluiden in der Stad gekomen / de reste wer-

Oorloge tegen Vranckrijk.

den verhindert / en als sy wederom te rugge meenden te trecken op S. Laurentius dag / zijn de Spaense met groter macht op de Francoisen gevallen / en hebben geluckig gestreden / sulx dat de Connestabel met sijn gantse heirkracht ter neder geleit werde / hy selfs gequetst en gevangen / haer Geschut en Vendelen verloren / vele grote Heeren en Edelen uit Vranckrijck gevangen en geslagen / met weinig verlies van Volck aen des Coninks van Spangiens zijde / de welcke groot lof door dese victorie heeft verkregen / sonderlinge dewijle d'inneminge van S. Quintin op den sesten dag daer na gevolgt is. In dese gelucklige victorie heeft den Grave van Egmond seer grote eere behaelt / dewijle hy niet alleen de principaelste Raed-gever / maer ook volbrenger van dit geluckig exploict is geweest. Den Coning van Vranckrijck was van dese tijdinge seer verslagen / ontbood den Hertog van Guise uit Italien wederom / sond de Coninginne na Parijs / om het volck te behertigen / te troosten / en geld te versorgen / want geheel Vranckrijck seer verschrickt was / overmits de meeste sterckte uit het Land was.

Slag voor S. Quintin.

S. Quintin ingenomen.

De Hertog van Guise wederom gekomen zijnde met sijn Volck uit Italien / is terstond gemackt Generael Lieutenant des Conings van Vranckrijck / en heeft daer na met groter macht van Volck sijn Leger gemackt voor Calis / een Zee-stede behorende onder de Crone van Engeland / volgens het opset 't welck lange te voren gemackt was / en gereetschap daer toe bereyd door den Heer van Senarpont / en heeft eyndelijck / na dat hy dapperlijck daer op geschoten en het Casteel ingenomen hadde / de Stede by accoort in sijn gewelt gekregen / tot groot nadeel van de Crone van Engeland / verderffenisse der Burgeren en Inwoonderen / en hebben de Francoisen aldaer een ongelooffelijcke rijcke buit gekregen / also den Hertog van Guise in 't verdrag hadde bedongen / dat hy met alle hare goederen / Geld / Gout / Silver / gemunt en ongemunt / Coopmanschap / Huysraet / Peerden / Vee / en anders / handelen sonde na sijn wil en gevalle.

Calis den Engelsen by de Francoisen ingenomen.

Na dat desen aenslag henluiden geluckelijck vergaen / en aldaer alles in orden gestelt was / zijn sy luiden voorts voor Guines getogen / 't welck sy luiden / na datse daer op seer vreesselijck hadden geschoten en gestormt / mede by accoord hebben ingenomen / het Casteel Hames hebben d'Engelsen van selfs verlaten / en haer in de vlucht begeven. Als nu de Fransoisen sodanige schone victorien hadden bekomen / werden sy so stout dat het sich liet aensien als of sy het gantse Nederland wilden overrompelen. Is oversulks den Heer van Bordillon in 't einde van May onversiens afgeveerdigt om in haest te verrennen en belegeren de stercke Stede van Theonville in Luxemburg / en is den voorschreven Hertog van Guise na gevolgt / by hem hebbende de Hertogen van Nemour / Nivers / den Maerschalck Strossi / en meer andere grote Heeren / met veel Geschuts. De Grave van Hoorne verstaende datter niet volcks genoeg in de Stad was om sodanigen geweldigen Leger tegen te staen / heeft alle neerstigheit gedaen om met drie Vendelen Spangiaerts / oude ervaren Krijgsluiden / daer in te komen / dan en is niet mogelijck geweest. Den 18 Junij begonnen de Francoisen met 25 stucken Geschuts de Stad te beschieten / en schoten drie dagen achter den anderen sonder ophouden / deden grote schade in de Stad / en maeckten een groote bresse / deden verscheide stormen / en hebben eindelijck de Stad met verdrag opten xxij. Junij in haer gewelt gekregen / tot grote schade van den Coning van Spangien / doch heeft dese Victorie den Francoisen duer genoeg gestaen / door oorsake dat sy den Maerschalck Strossi daer voor gelaten hebben / de welcke met een dubbelde haeck uyt de Stad geschoten was / dat hy ook omtrent een uer na de schoot daer van storf / behalven dat sy meer andere treffelijcke Hooft-luiden en oude Krijgsluiden daer voor hebben verloren.

Guines by de Francoisen ingenomen / van gelijcken Hames.

(Fol. 12.)

Theonville ingenomen.

Dood van den Maerschalck Strossi.

In 't einde van Junius / als tussen de Francoisen en Duitsen een twist gerees in 't Leger van den Hertog van Guise / so zijn tot Calis al bereit geweest een anderen hoop Francoisen / sterck zijnde ontrent acht of negen duisend Voet-knechten / en anderhalf duisend Peerden / daer Overste van was de Heere van Termes / een dapper ervaren en hoog geacht Krijgsman / dese is uit Calis getogen om Vlaenderen ernstig aen te tasten / en aldaer te oorlogen: als hy nu aen 't Water Ha genaemt quam / heeft hy daer eenen hoop Boeren / en ettelijcke Vendelen Knechten / die hem de passagie wilden beletten / geslagen / en achter hem latende Grevelinge en Burburg / haeste hy hem en quam den tweden Julij voor Duinkerken / het welck hy terwijle sy spraeck hielden in haeste aen veel oorden overvallen heeft / en is jammerlijck door de Francoisen geplondert / en na dat hy Duinkerken wel beset hadde / is hy na Wijnorbergen getogen / heeft 't selve mede ingenomen / geplundert en verbrand / en liepen voorts het beste Land des gantschen Graefschaps / namelijck West-Vlaenderen / af / verbrandende en verobende alwaer sy quamen / en deden een grote en onmeemelijcke schade / en haelden seer grote kostelijcke buyten.

Duinkerken ingenomen van de Francoisen.

De Grave van Egmond op sijn ernstig aenhouden last gekregen hebbende om den vyand tegen te staen / en hem te verhinderen dat hy niet verder in Vlaenderen en sonde komen / vergeselschapt mette Heeren van Bunicourt / Heulx / Moerbeck / Monickhouse / Fonteinen / Nieuwervliet / den Marquis van Renti / en andere / heeft by hem in haeste ontboden de Garnisoenen uit de omleggende Steden / namentlijck / Bethune / Aix / Sinte Omer / Grevelingen en Burburg / en ook by hem hebbende de Soldaten die den Hertog van Savoyen hem te hulpe af-sand van Namen en Mabuge / was sterck t'samen omtrent 12000 Voet-knechten en 2000 Peerden / behalven de Boeren en het Land-volck die hare goederen verloren hadden / en rasende waren door haer geleden schade / en om haer tegen de Francoisen te wreken van allen oorden so gewapent als ongewapent met groten hopen in 't Leger quamen. So haest de Heere van Termes verhoorde datter so groten hoop volcks by den anderen was vergadert / en dat de Grave van Egmond daer Overste over was / heeft hy sijn Leger op een halve mijle na Grevelingen doen vertrecken / op dat hy / so 't de mood vereischte / te beter op Calis trecken en af-wijcken sonde konnen. Voorts daer na hebben de voornoemde Grave van Egmond en Bunicourt hen aldaer ook laten sien / en togen terstont tegen de Francoisen / en geschiede aldaer een dappere schermutselinge. Maer de Francoisen siende dat haren hoop kleinder en ontvangen was / en dat den Grave van Egmond meer en meer toeloops kreeg / dachten des anderen daegs so haest de bloed sonde aflopen haer langs der Zee na Calis te begeven / en de gelegene tijd waer genomen hebbende / zijn in der stilte aen de ander zijde van de Riviere Ha getogen / 't welck den Grave verstaende / heeft sijn voordeel gesocht / en den vyand in haeste gevolgt / en met sijnen Raed gesloten hebbende den voordluchtigen vyand met so rijcke buyt niet te laten weg trecken / maer daer op te slaen: behertigde hy sijn volck / en gaffe eenen goeden moed / en stelde de slachordeninge / en zijn de Vyanden kloeckelijck aengevallen / die haer ook dapperlijck weerden / en grote schade met haer Geschut deden onder des Graven volck (eenige menen dat het Geschut geen schade en dede om dattet hoog stond / en Egmond door de laegte aenquam / en daerom meest over schoot) schoten ook den Grave van Egmond sijn Peert onder hem dood / daer werd seer vreselijcken gevochten aen beide zijden / en duerde langen tijd / dat ten lesten de Francoisen seer verschrickt zijnde / door dien by geballe tien Engelse Oorlog-schepen daer voor-by voeren en onder henluiden schoten / menende datter veel Schepen op henluiden aenquamen / begosten heel te

Slag by Grevelingen.

flau-

slauwen / daer tegens des Graven volk des te mannelijker en kloeker werden / en als sy der Francoysen slagordeninge door-schoten en gebroken hadden / zijn eerst de Francoyse ruiters / en daer na de voetknechten ter neder geleit / geslagen en verstroit / de de Heeren van Termes / Villebon / Hambault / en meer andere Heeren werden gevangen / het geschut / de Munitie / Bendelen / en ook alle de geroofde en by een versamelde buit die sy uit Vlaenderen gerooft hadden / werd aldaer wederom verloren: de Grave van Egmond / als wesende het hooft van den aenslag / en de andere Heeren die met hem waren / behaelden hier een groote eere / want den Coning van Spangien niet alleen sijn Land versekert / maer hier door by een yeder grote eer en lof behaelde / doch seid men dat van die tijd af den Hertog van Alba eenen groten haet tegen den Grave van Egmond gekregen heeft / en sijne eere en lof benijd / door dien hy den Coning geraden hadde dat men den slag niet en soude wagen. Daer op den Grave van Egmond soude geseit hebben / dat hy sulx goed te raden hadde vermits hy daer niet en hadde te verliesen. Naderhand is den Grave van Egmond by sijn processe mede te laste geleid / dat hy buiten node / en den vyand vertreckende / op eigener autoriteit slag gelevert / en des Conings Landen gewaegt hadde. Van dese victorie is dese incarnatie gemaekt geweest.

Victorie van den Grave van Egmond tegen de Francoysen.

XXII. IVnII. was TheonVILe beClaeCht,
Maer XIII. IVLII zijn de FranCoysen verIaeCht.

DE Heere van Termes had drie bendelen knechten in Duinkerken gelaten / en hen bevolen de stad te verbranden / en als dan in't leger te komen / als sy nu sulks ganschlijk ongenadelijk te werk stelden / en meenden te vertrecken / zijn sy schier alle verslagen geworden / en hebben also hare lang gedrevene moetwil moeten boeten / en is also de stad van Duinkerken wederom ingenomen geweest tot des Conings van Spangiens behoef.

Duinkerken.

SO haest de Hertog van Guise vernomen hadde dat de Heere van Termes geslagen was / vertrok hy na Picardyen / en bleef daer na met sijn heyrkracht tot Pierfont by Liesse / daer hem de Hertog van Sassen liet by hem binden met een hoop Duytse Ruiteren / en bleven daer leggen. De Coning van Spangien liet van gelijken alle sijn krijgsvolk versamen en in Artoys t'samen komen / en zijn daer na ontrent anderhalf mijl na by Dourlans getogen / middeler tijd is de Coning Philips den 21 Augusti selfs personelijk in't leger gekomen / van meninge zijnde om metten vyand te slaen / hy was over de 30 duisent uytgelesen knechten sterk / en 14 duisent peerden. De voornaemste Heeren en Oversten die by hem waren / zijn dese geweest:

Beschrijvinge van het leger des Conings van Spangien.

Eerst Italianers / Emanuel Philibert Hertoge van Savoyen / Generael Overste des Conings / en Gouverneur van sijne Majesteit over geheel Nederland / de Hertog van Parma / de Hertog van Seminara / de Hertog van Atri / de Prince van Sulmo / de Graven van Policastro / Bagni en Landi / en de Heere Ascanio de Cornia. De grote Heeren uit Spangien zijn geweest / de Hertogen van Alva / Darcos / Francavilla / en Villermos / de Graven van Fuensalida en Melito. Overlanders de Hertogen Erig en Ernst van Brunswijk / de Graven van Swartsenburg / Mansfeld en Rennenburg. De Nederlandse Heeren die daer waren / zijn geweest / den Prince van Orangien / de Grave van Egmond / de Hertoge van Aerschot / de Marckgraven van Bergen en Renchi / de Graven van Hoorn / Arenberg / Bossu / Megen / Ligny / en Hoogstraten / de Heere van Barlaymont / Montigny / en meer andere hier te lange te noemen.

Daer tegen had de Coning van Vranckrijk ook een geweldig leger dan Duitsen / Switsers / en Francoysen / en ook ettelijke bendelen Italianen / nevens den Coninck waren veel treffelijke Heeren / namentlijk: De Coninck van Navarra / de Hertog van Guise des Conings Lieutenant / de Hertogen van Lotringen / van Nivers / Nemours / van Mompensier / van Aumale / van Momoransi / en Boglion / Francoysen. De Hertog Willem van Sassen / de Hertog van Lunenburg / en een Sone van den Landgrave van Hessen / Duitsen. De Prince van Ferraren en Salermen / de verdreven Hertogen van Somma en Atri / Banditen Italianer / en voort vele Marckgraven / Graven / Vry-heeren / en andere / alhier te lang om te verhalen / en ook buiten onse materie.

't Leger van den Coning van Vranckrijk.

De Coning van Vranckrijk toog met sijn leger by Amiens over de riviere de Somme / en legerde aen de noort-zijde van het water / tegen over het leger van den Coning van Spangien / die niet wijd van daer aen de Suyd-zijde van de riviere Authy sijn leger geslagen hadde / sulks datter geen rivieren meer tusschen beiden en waren / en bleven also dese twee groot-machtige Potentaten selfs persoonlijk in hare legeren / gansch tegens malkanderen verbittert / leggen / sonder yet merkelijx uit te rechten / dan dat al-te-met eenige dappere schermutsingen geschieden / te lesten als sy een lange tijd malkanderen onder oogen hadden gesien / begost men van vrede voor te slaen / eindelijk werd de vrede-handel gestemt in't Clooster te Chercamp / niet wijd van beide de legeren / dan vermits de vrede-handelinge te lange duerde / zijn de legers aen beiden zijden in November gescheiden. Als nu de saken by-na vergeleken waren / uitgesondert de sake van Calis / die de Engelsen aenging / en dat men schryven van de Coninginne op sommige saken hen berorende (Fol. 13.) verwachten / so quam de tydinge als dat de selve Coninginne Maria des Coninex van Spangiens twede hupsvrouwe op ten seventienden Novembris 1555 deser werelt overleden was / waer door de vrede-handelinge twe of drie Maenden op gestelt werd. De Coninck dede haer tot Brussel een heerlijke uitvaerd doen op den vijftienden Decembris.

Dood van de Coninginne van Engelant.

NAer dat Elisabet de Suster van de Coninginne Maria / tot een Coninginne van Engeland in haer Susters plaetse opten 15 January 1559 binnen Londen gekroont was / zijn de Gesanten van beide zijden om den vrede te besluiten in Februario wederom by den anderen gekomen. De Coninginne van Engeland heeft heymelijk een vrede en verdrag op haer selven voor haer en haer Coninkrijk / met den Coninck van Vranckrijk besloten / latende de Francoysen Calis behouden / met conditie dat sy de selve stad naer acht jaren souden wederom overleveren of vijfmael hondert duisent goude cronen daer voor geven. Ten lesten is de vrede tusschen de Coningen van Spangien en Vranckrijk / en den Hertog van Savoyen den 3 Aprilis des voorsz jaers 1559 ook gesloten en volkomentlijk geaccordeert. Daer in onder andere articulen besproken is geweest / dat de Coninck Philips van Spangien tot een hupsvrouwe soude hebben Isabella de outste Dochter van den Coninck van Vranckrijk / en met haer vier hondert duisent cronen tot een bruit-gaef.

1559.

Vrede tusschen Spangien en Vranckrijk en Engeland.

Dat Emanuel Philibert Hertoge van Savoyen soude trouwen des Conincx van Vranckrijx Suster Margariete / met drie hondert duisent cronen tot een bruit-gaef.

Dat de Coningen aen beide zijden tot een bevestinge van desen vrede / elkander sullen wederom geven en restitueren alle dat sy den anderen in desen krijg hadden afgenomen; namelijk de Coninck van Vranckrijk soude den Coninck van Spangien in Nederland wederom geven Theonville / Marienburch / Yvois / Danvillers / en Mommedy / en Valents in

Lombardyen / en alle andere Sloten / Caſtelen en Veſtingen die hier en daer hadde ingenomen. En de Coninck van Spangien ſoude den Coninck van Vranckrijck weder geven Sint Quintin / Han / Caſtellet en Terwaen / mits dat men 't niet en ſoude mogen vaſt maken / en meer andere articulen die ick hier voor by ga / om te eer tot de voorgenomen materie te komen. d'Auteur van de beſchrijvinge van den ſtand der Religie in Vranckrijck / ſeit dat de fame liep dat beide deſe Coningen principalijcken daerom hadden peis gemaeckt / om oorlog te voeren tegen de Lutrianen / door dien ſy dagelijx vernamen dat de ſelve meer en meer in hare Landen toenamen / en dat ſy daer toe werden verweckt en gedreven van den Cardinael van Loreine en den Biſſchop van Atrecht. Welcke Biſſchop oock kortz daer na van den Paus den Cardinaels hoed werd geſonden tot een recompenſe.

't Principael fundament van de vrede tuſſchen de Coningen van Vranckrijck en Spangien.

't Schijnt oock wel waerachtich te weſen dat de principale oorſaeck des peis daer op gefondeert was / want de Coninck van Vranckrijck ſelfs met zijn eigenen mond aen den Prince van Orangien verklaerde de hooftſomme van den Raed en het voornemen des Coninx van Spangien en des Hertogen van Alba te zijn / om alle de gene die geſuſpecteert waren van de Religie / ſo wel in Vranckrijck als deſe Landen / en over al door de gantſche Chriſtenheit uit te roden.

Van deſe peis waren ſo wel Edele als onedele / Borgeren als Lantluiden / ſeer verblijd en verheugt / men toonde aen alle kanten groote teekenen van blyſchap / met vyeren / triumpheren / banketten en maeltijden te geven / meer dan men in lange jaren hadde gedaen.

Daer na den tienden May zijn de Ambaſſadeurs van den Coninck van Vranckrijck tot Bruſſel gekomen / en werd den peis van beide zyden met eede beveſtigt met grote ſolemniteiten / gelijk als ſulx onder ſodanige machtige Potentaten gebruyckelijck is.

In Junio ſand de Coninklijcke Majeſteit van Hiſpanien Duc d'Alba / de Prince van Orangien en den Grave van Egmond en meer andere grote Heeren met groten en ſchonen ſtate in Vranckrijck / om Iſabella des Coninx dochter te ondertrouwen. Van gelijcken is de Hertog van Savoyen daer oock met een ſeer koſtelijcke en groten ſtate gereiſt / om Margarita des Coninx Suſter te ondertrouwen / alwaer ſy luiden ſeer heerlijck en triumphantelijck ontfangen zijn geweeſt met grote blyſchap en vreuchde.

Maer alſo hier op ter Aerden geen vreuchde beſtendig nochte volkomen en is / ſo is deſe grote blyſchap ook haeſt vermindert en in droefheit verandert / want de Coninck van Vranckrijck willende betonen hoe aengenaem hem den peis en deſe nieuwe huwelijcken waren / dede alle manieren van vreuchde voorſtellen / en onder anderen / een Toornoyſpel uitgeroepen zijnde / heeft den eerſten en tweden dag ſich ſelfs daer in eerlijcken gequeten en grote eere behaeld / maer den derden dag na dat hy in 't Toornoyen eenige lancen gebroken hadde / heeft hy ten laetſten willende zijn vromigheit en kloekheit te vele betonen / noch een lance willen breken met ten Graef van Montgommery / Capiteyn van zijn guarde / deſe is hem in ſulcker wijſe tegen gerent / dat hy zijn lance brack / en dat de gebroken ſtucken der lance (door dien door de kracht van de ſtoot op te boyſt / het viſier des Coninx open ſprong) den Coninck door zijn eeneooge tot in 't binnenſte des hoofts gingen / en dat met ſulcker kracht dat zijn hooft daer achter af geſwollen was en zijn herſſenen beroert / ſulx dat hy veel bloeds quijt wordende / genoeg voor dood van den peerde genomen en in zijn kamer gebracht werd en den elfſten dag daer na namentlijck den 10 July 1559 is hy van deſe aerde geſcheiden / ſulx dat door dit onverwacht ſcheiden alle vreucht in droefheit verandert werd. En daerom wel te recht by Lucianus werd geſeit.

Ongehallige doot van den Coninck van Vranckryck.

Seer haeſt vergaet en onlang duyrt
Des Werelts eer die men dan betruyrt.

En 't ſpreck-woort ſeit oock:

Dat des Werelts hoogſte macht en ſtaet
Onlange duyrt en haeſt vergaet.

Den 18. Auguſti 1559. ſterf de Roomſe Paus Paulus de vierde / onder wien het Concilie van Trenten begonnen / maer niet voleint is geworden / deſe ſelfde Paus hadde drie maenden te voren de Bulle van de afdeilinge en beveſtinge der Biſdommen in Nederland gegeven / daer wy hier na van ſullen verhalen / hy is ook de gene geweeſt die de Orden der Jeſuiten heeft beveſtigt / in ſijn plaetſe is gekomen Pius de vierde / die de voorſz Bulle van den Paus Paulo heeft geconfirmeert en beveſtigt.

Dood van den Paus Paulus de vierde van dien name.

Pius de vierde werd Paus van Romen.

DEn 29 July / en vier naervolgende dagen hielt de Coninklijcke Majeſteit binnen Gent de Feeſte van den gulden Vlieſe / en werden aldaer mette Ridderlijcke Orden van den gulden Vlieſe beſchonken / de Coninck van Vranckrijck / Carolus Prince van Hiſpanien / Carolus Hertoge van Ooſtenrijck / de Hertog van Araſcon / de Hertoge van Naiera / de Hertogen van Mantua en Urbin / de Prince van Sulmona / Marcus Antonius Columna / de Marquis van Kenthy / de Grave van Ligny / de Graef van Hoogſtraten / de Hertoge van Aerſchot / en de Heere van Montigny. Gelijk hy te voren Anno 1556. de Feeſte van den gulden Vlieſe gehouden hebbende / binnen Bruſſel op S. Andries dag ook tot nieuwe Heeren en Ridders van der Orden gemaekt / en mette kleten en gulden Vlieſe beſchonken heeft gehad / deſe navolgende / Emanuel Philibert Hertog van Savoyen / Gouverneur van herwaertsover / de Prince van Orangien / de Grave van Egmond / de Grave van Hoorn / Monſieur Taleyn / de Heere van Molenbays / de Heere van Glayſon / en de Heere van Barlaymont.

Feeſt van den gulden Vlieſe.

Na deſen dede de Coninck van Hiſpanien groote gereetſchap maken om na Spangien te vertrecken / want zijn tegenwoordigheit daer van node was / alſo daer grote muiterye en oproer in 't Land was / en dat daer ook dagelijx meer en meer de Gereformeerde en Luterſe Religie heimelijck toenam / niet tegenſtaende de Inquiſitien / daer mede men ook meende vele grote Heeren beſinet te zijn. Maer eer wy van zijn vertrek ſeggen / ſullen wy noch wat verhalen van de gelegentheit alhier ter ſake dan de Religie.

De herten der Onderſaten en Ingeſetenen des Lands waren nu al door de voorverhaelde redenen en vreſe van dat men de Spaenſe Inquiſitie hier wilde in 't Land brengen wat verbreemt / want al waſt ſo datter vele die de Gereformeerde Religie aenhingen in 't Land waren / nochtans waren der hondert ja duyſent Catholijcken tegen eenen Gereformeerden / doch waren de ſelve meeſtendeel alſo wel vyand van de Inquiſitie als de Gereformeerde / ja hadden daer tegen een haet in 't herte / het verdroot hen ook datter dagelijx ſo vele hier en daer om de Religie werden gedoot en om gebracht / murmureerden daer tegens / en hadden wel gaerne geſien dat de rigoreuſe Placcaten hadden geceſſeert. Doch dewijle het dagelijx weder en weder toeging / ſo zijn de herten meer en meer verbreemt / daer toe noch deſe oorſaeck geballen is: Terwijle de Coninklijcke Majeſteit ſedert de aenbaerdinge der Nederlanden hem ontrent vier jaren tijds in de ſelve Landen hadde gehouden / ſo zijn van de Spangiaerden tot zijne Majeſteits garde of wachte mede afgekomen en hier te lande gebleven / en van zijn Majeſteits wegen hier en daer in de plaetſen van de Frontieren tegen Vranckrijck in Guarniſoenen gelept / en met zijn Soldye onderhouden geweeſt totten getale van 4000 ſoldaten / waer mede hoe wel 't volk

Den haet van de Nederlanders tegen de Inquiſitie.

't Spaenſche Krijgsvolk.

volk daer ontrent niet ſeer en was geruſt: nochtans ſo men anders niet en meende ſp en waren daer alleenlijk om ergens geemploycert te worden / terwijle ſp bleven wachtende het vertrek van den Coninck uit de Nederlanden na Spangien / den welken ſp dan ſouden convoyeren; ſo en is daer ſonderlinge geen generale opſpraake opgevallen / voor dat den Coninck ſoude vertrecken. So men doen eerſt is gewaer geworden dat men de ſelve Spaenſe Soldaten met hen Capiteynen daer wilde laten en de ſterkten van de Landen in handen ſtellen / ſonder de inlandſe meer te betrouwen. Ja men wert gewaer dat verſcheiden Spangiaerden hen beroemden en vervolgden diverſe Capiteinſchappen / Staten / Laſten en Officien van de ſelve Nederlanden. Daer werd ook onder 't volk geſtroyt en geſaept hoe dat de Spaenſen Raed den Coninck hadden daer toe gebracht / dat hy terſtond na zijn vertrek noch 8000 Spaenſe Soldaten in Nederland ſoude doen komen / en daer by noch voegen 20000 Walen en de ordinariſe Nederlandſe Benden / om daer mede niet alleen de omliggende landen te dwingen / en eenige van dien onder hun jok en ſubjectie onvoorſienlijk te brengen / maer ook om alſo met gewelt de Spaenſe Inquiſitie in te brengen en d'Onderſaten te plagen na hen believen.

Rumoeren onder 't gemeen volk geſtroyt.

Hier op is een grote moeringe en opſpraek gekomen / niet alleen al om onder de Gemeenten en Ingeſeten van de landen / maer ook by allen den Staten / Raden en Wethouderen van den ſelven / inſgelijk neffens den Groten / Heeren en Edelen van dien / ſo haren eed en verbinteniſſe daer mede ſy de Landen verbonden en verplicht waren / niet en konſten gedogen noch ongeſeid laten 't gene dat ſo openlijk tegens des Lands Privilegien en oude herkomen ſoude weſen. Welke Privilegien de Landen hadden uit kracht ſo wel van den contracten gemaekt met hare Princen / als die ſy van den Princen en Heeren der Landen goetwilliglijken van outs gekregen hadden / en die alle Princen der ſelver Landen in 't aenaerden van dien moeten ſweren onverbrekelijk te onderhouden / en doen onderhouden / ſulx de Coninck Philips ook gedaen hadde.

(Fol. 14.)

Des van de voornamelijkſte privilegien van die van Braband.

EN na dien dikwils in deſen verhael ſal gemaekt werden van de Privilegien en Vryheden der Nederlanden / heeft my niet buiten materie gedacht te zijn / ſo ick een weinig daer van alhier vermaende. Die van Braband zijn voornamelijk met ſes ſchone Privilegien verſien en van hare Land-Furſten beſchonken en begiftigt / beneffens meer andere / welke Privilegien haer ook 't meerſtendeel de andere Provincien beroemen te hebben.

DE eerſte is: Dat de Land-Furſt den Geeſtelijken Staet niet meerder verhogen en mach, dan van ouds gebruykelijk, en van den Furſten geſet is geweeſt, ten zy dan ſake dattet door die andere twe Staten, namelijk: die van Adel en der Steden mede bewilligt werde.

2. Dat de Furſt geen zijnder onderdanen, of vreemde inwoonder, burgerlijker of kriminaliſcher wijſe vervolgen en mach, dan alleen door ordentlijke en vrije opentlijke Iuſtitie en Landsgerichte, aldaer de miſdader met hulpe der Advokaten ſich verantwoorden en beſchermen mach.

3. Dat de Furſt geen tribuit noch ſchattinge op zyn onderdanen leggen, noch iet nieus aenrechten en mach ſonder bewillinge van den Staten des Lands.

4. Dat de Furſt geen vreemd of uitlants officier in Braband en mach ſtellen, uitgenomen eenige kleine exceptien: namelijk int Hof mach hy onder de Raets-Heeren twe vreemde, doch van de ſelve ſpraek ſetten, deſgelijx ſo mach een die niet uyt Braband geboortig is, doch mits dat hy een tijd lang een vrye Heerlijkheit beſeten heeft int ſelve Hof, Preſident werden.

5. Als de Furſt de Staten t'ſamen beroept om iet, 't ſy geld, hulpe of iet anders van haer te vorderen en begeren, die van Braband, noch ook d'andere Staten der Landen, en zyn niet gehouden buiten haer Land te reiſen noch gene ſaken daer buiten zyn de te beſluiten.

6. So verre de Furſt hare privilegien wil breken door gewelt of anderſins, So werden die van Braband na ordentlijke gedane proteſten, van haren gedanen eed en huldinge ledich en vry, en mogen als vrye ledige en onverbondene na haer gevallen voornemen 't gund hem beſte dunkt.

'T Merendeel van de andere Provincien van Nederland ſuſtineren deſe Privilegien ook te hebben en hun gegeven te zijn by accoort gemaekt met Maximiliaen Rooms Coning / in den jare 1488 den 16 Mey / volgende het 24 Artikul des ſelven tractaets / en andere accoorden tuſſchen de Provincien namaels gemaekt.

Den 26 Auguſti deſes 59 jaers / heeft hy aen de Generale Staten tot Gent vergadert ſijnde gedaen en overgelevert deſe nabolgende Propoſitie.

MYn Heeren, repreſenterende de Generale Staten van den Landen van herwaerts-over. De Coninck onſe overſte Heere en Prince heeft u alle te ſamen alhier doen vergaderen in goeden en merkelijken getale, om u te verklaren, hoe dat ſijne Majeſteit (tot zyn groot leetweſen) gedetermineert heeft jegenwoordelijken te vertrecken van den landen van herwaerts-over, en na ſijn Coninkrijk van Spangien te reiſen, hoe wel dat hy, indient ſijnder Majeſteit eenigſins mogelijk ware in deſe landen langer te blijven, 't ſelve wel geerne doen ſoude om de grote liefde en als vaderlijke affectie, die ſyne voorſz Majeſteit u toedragende is, en generalijken alleen ſijnen goeden onderſaten van allen ſijnen voorſz Landen van herwaerts-over, by dewelke (indient eenigſins mogelijk ware) ſijne voorſz Majeſteit wel ſoude begeren ſijne reſidentie te continueren totten einde van ſyn leven.

Propoſitie den Staten overgelevert den 26 Auguſti 1559.

Maer alſo u wel kennelijk is dat wijlen Hoogloflijker gedachteniſſe de Keiſer ſijn Heere en Vader tot bewaerniſſe, byſtand en beſchemeniſſe van den Landen van herwaerts-over en ſijne goede onderſaten aldaer, en om de ſelve te behoeden en preſerveren van de grote periculen en inconvenienten, die hen by der oorlogen nakende waren, in de jare 43 uit Spangien herwaerts-over gekomen is, om die te beſchutten en beſchermen en devoir van eenen goeden Prince te doen, hebbende daer in ſijnen eigen perſoon niet geſpaert, en ſo langen tijd groten arbeit en moeite geleden en diverſe ſaken te boven gekomen: ſo grotelijx aengaende de welvaert van den voorſz Landen van herwaerts-over, en aen de ſelve wederom gebrocht en gevoegt merkelijke Provincien, die ſo langen tijd daer van getrocken en gediſtraheet hadden geweeſt, en want zedert dien tijd de ſaken niet ten beſten verſeekert en waren, So heeft ſijne voorſz Keiſerlijke Majeſteit van dier tijd af continuelijken gehouden in deſe voorſz Landen van herwaerts-over of daer omtrent, niet willende de ſelve in der nood verlaten, ſonder binnen al dien tijd in zijne voorſz Coninkrijken vau Spangien weder te keren tot in den jare 55, dat als doen, nadien hy gantſe Reſignatie en opdracht van allen zijnen Coninkrijken en Landen tot behoef van zijne voorſz Coninklijke Majeſteit gedaen hadde, de ſelve overlatende de gehele adminiſtratie van dien, ſo hem te laſtich viel daer toe langer te kunnen verſtaen, mits zijnen ouderdom en continuele indiſpoſitie en ongeſtelteniſſe ook om God te dienen en zijne geſontheit te bewaren heeft hem vertrocken na de voorſz Coninkrijken van Spangien aldaer hy tot ſijnen overlijden gebleven is, ſonder hem te onderwinden van den affairen van den voorſz Coninkrijken, niet vermogende daer toe verſtaen overmits zijne continuele debilitatie toegekomen door diverſe zijne ſiekten.

En na 't vertrek van ſijne voorſz Keiſerlijke Majeſteit hoe wel dat de voorſz Conink onſe overſte Heere

en Prince, om eenen weg te maken tot de gemener ruſte en pacificatie, en ſonderlinge, om u te verlichten van 't groot quaet, ongerief, en ſchade die deſe voorſz Landen by der oorlogen continuelijken gedragen hebben, geconſenteert hadde in 't beſtand van vijf jaren, duerende welke men ſoude middel geſocht hebben om alle geſchillen te ſlichten en neder te leggen, die men met Vrankrijk hadde, aenmerkende nochtans (ſo de ſaken als doen geſtelt waren) dat men weinige verſekertheden mochte hebben, dat overmits 't voorſz beſtant men ſoude verhoopt hebben dat de Landen van herwaerts-over verſekerde ruſte hadden mogen verkrijgen, hoe wel (ſo gy ſelfs bemerken kund) door ſo langen af weſen van ſijne voorſz Keiſerlijke Majeſteit uitten voorſz Coninkrijken van Spangien, de ſelve grotelijx zijne preſentie en jegenwoordigheit van doen hadden, des niet min om u niet te verlaten ter tijd dat geſchapen was, dat gy ſijne hulpe en aſſiſtentie van doen ſoud mogen hebben, achterſtellende alle andere conſideratien die hem moveerden herwaerts-over te trecken, heeft gereſolveert by u te blijven, en korts daer na heeft men bevonden, hoe wel deſe deliberatie den voorſz Landen te paſſe gekomen is, gemerct dat nadien die Françoyſen 't ſelve beſtand gebroken hadden zijne voorſz Majeſteit als noch herwaerts-over ſijnde, middel gehad heeft, om te beter en gevoeglijker te verſtaen totte protectie en beſchermeniſſe van ſijne voorſz landen, daer in ſijn Majeſteit ſedert met grote ſorge en neerſtigheit getravailleert heeft, niet ſparende ſijnen eigen perſoon, en onderhoudende grote armeen ſo by middel van de beden en aſſiſtentie die gy daer in gedaen hebt (daer van ſijne Majeſteit u ſeer ernſtelijken bedanct) als ook daer in emplojerende die penningen die hy heeft kunnen trecken uit zijnen anderen Coninkrijken en Landen, bedragende vele milioenen boven de gene die ſijne voorſz Keiſerlijke Majeſteit daer uit getrocken en bekeert hadde tot beſchermeniſſe van deſe voorſz Landen, en ſonderling zedert den oorlog begoſt in 't jaer 1551.

En heeft den voortgank van den Oorlog onder ſijne voorſz Coninklijke Majeſteit zedert 't inbreken van den voorſz beſtande, ſulx geweeſt als gy verſtaen hebt, en ſijn de ſaken (by der gratie Gods) ſo verre gebracht dat men tot eenen peis gekomen is, op ſulke conditien als gy weten moogt, en daer van men van deſer ſijden met goede redene onſen Heere God wel bedanken mach.

En gemerct dat ſijne voorſz Majeſteit u niet en heeft willen verlaten gedurende den nood en neceſſiteit, ſo mocht gy wel denken dat de ſelve grotelijx begeren ſoude zijne reſidentie alhier te mogen continueren, in deſen goeden tijd, d ierende den welken ſijne Majeſteit verhoopt dat de ſaken van herwaerts-over in beteren ſtate gebrocht ſullen mogen worden, en ſoude ſijne Majeſteit alhier hebben mogen ruſte genieten na dat hy zedert zijne aenkomſte ſo continuelijken in perſone altijds getravailleert heeft, maer ſo door 't lange afweſen van ſijne voorſz Keiſerlijke Majeſteit uit ſijnen voorſz Coninkrijken van Spangien, en zedert van ſijne voorſz Coninklijken Majeſt. de ſaken der ſelver Coninkrijken grotelijk te lijden gehad en grote remedie, van doen hebben, 't welk geenſins vertrocken noch uit geſtelt en mach weſen, noch ook daer in verſien worden ſonder de jegenwoordigheit van ſijne Majeſteit ſo is de ſelve bedwongen van ſtonden aen derwaerts te trecken.

En al iſt ſo dat ſijne voorſz Majeſteit voor zijn vertrek zijn uitterſte devoir en neerſtigheit gedaen heeft om u van den oorlogs-volke, niet van node weſende te ontlaſten, en ſonderlinge van den Duytſen en Overlandſen, hebbende daer in beſteet en geemployeert al 't gene dat gy tot nu daer toe gegeven en gecontribueert hebt, en dat boven alle de ſommen van zijnent wegen daer in bekeert, de welke hy ſo voorſz is, uit zijnen anderen Coninkrijken betrocken heeft, bedragende veel milioenen van ducaten, en hoe wel dat hy onlanx zedert twe maenden herwaerts gefurneert, en opgebracht heeft, meer dan 1100000 guldens; gelicht by wiſſelbrieven op zijne Coninkrijken van Spangien, op hope dat hy aldaer komende boven de laſten die hy alrede op de ſelve geaſſigneert heeft, eenig middel vinden ſal (hoe wel dat 't ſelve niet weſen en ſal ſonder grote moeite en pijne, 't welk in ſijn abſentie niet en ſoude kunnen geſchien) om daer toe te mogen furneren, en heeft nochtans ſijne voorſz Majeſteit wat devoir hy daer in gedaen heeft de ſake ſo verre niet kunnen brengen, hy en is bedwongen geweeſt al noch herwaerts-over te laten een regiment Overlandſe knechten die men grote ſommen van penningen ſchuldig en ten achteren is, alſo zy langen tijd gedient hebben, en ten ſy van node eenig middel te hebben, om den ſtaet van herwaerts-over te onderhouden, d'welk de rede en oorſaek is dat ſijne Majeſteit heeft doen eiſſchen die bede die gy particulierlijk verſtaen hebt, waer op ſijne Majeſteit hem betrouwt ſulke antwoorde gegeven ſal worden als hy behoort te verwachten van ſo goede vaſſalen en onderſaten, en van 't devoir dat ſy tot noch toe gedaen hebben, verhopende dat gy aenmerken en conſidereren ſult niet alleeenlijk dat alle 't ſelve bekeert en geemplojeert wort tot uwer welvaert en om te verhoeden de bederffeniſſe en incommoditeit van den Lande mitſgaders ook de rekeninge die u ſo ſpecialijken en ſo dikwils gegeven is geweeſt hoe dat de penningen profijtelijken geemplojeert ſijn geweeſt, en ſonder eenen penning in andere ſaken te beſteden, dan tot uwer eigen bewaerniſſe en beſchermeniſſe: Maer ook dat ſijne voorſz Majeſteit ſo liberalijken ten ſelven einde geemplojeert heeft, alle 't gene des hy van elders heeft kunnen trecken, ja ſo verre dat zijne Majeſteit en die van zijnen huiſe in node geweeſt hebben, om 't ſelve te beter mogen opbrengen, en furneren, en dat gy daer en boven ook bemerken ſult 't gene des hy u ten diverſen ſtonden heeft doen vertonen, hoe leet dat hem geweeſt iſt dat hy u heeft moeten doen eiſchen, die beden die hy aen u begeert heeft, daer toe bedwongen weſende overmits de grote nootlijkheit, in plaetſe dat hy veel liever gehad hadde u in alle ſaken te mogen ontlaſten en verlichten. (Fol. 15.)

En verhoopt ook ſijne voorſz Majeſteit komende in ſijne Coninkrijken van Spangien, ſulke orde in de ſelve te ſtellen, dat hy (indient God belieft) u van daer met eenige ſommen van penningen ſal mogen helpen, om (daer mede met 't gene des gy van uwer ſijden daer toe doen ſult) deſe voorſz Landen te beter te mogen onderhouden, daer van hy in zijnen afweſen geen minder toeſicht, en ſorge vermeint te dragen, dan in zijne jegenwoordigheit; dan wilt met de ſelve ſulke correſpondentie continuelijken houden, als ſy van een goed Prins totte ſelve ſo genegen en geaffectioneert ſijnde (als hy is) ſouden mogen verwachten: weſende ook gedelibereert alle uiterſte neerſtigheit te doen, om te eer bereet te ſijn herwaerts-over te komen tot allen tijden en ſtonden, als den ſtaet, diſpoſitie en gelegentheit van de ſaken en affairen ſijnder jegenwoordigheit alhier vereiſſchen ſal, en voorts ſijnen perſoon en al 't gene des hy in de werelt heeft altijds te emplojeren voor deſe Landen.

En want door middel van de Peis mijn Heere de Hertog van Savoyen wederom geſtelt word in de poſſeſſien en het gebruik van zijne Landen en Staten, en mits dien benodigt is hem te verdragen van den laſt die hy herwaerts-over gehad heeft, daer in hy hem ſo loflijken gequeten heeft, om 't devoir dat hy ſijn eigen Landen ſchuldig is, te doen, deſelve te ontfangen, in orde te ſtellen, regeren en adminiſtreren, en ſo ſijne voorſz Majeſteit voor ſijn vertrek van hier niet en heeft herwaerts-over konnen doen komen zijnen ſoon mijn Heere onſen Prince, gelijk hy wel begeert hadde, om hem alhier in zijne plaetſe te laten, 't welk niet gevoeglijken en heeft konnen geſchien om ſekere merkelijke redenen en conſideratien. Ter tijd toe, dat ſijne voorſz Majeſteit

in

in ſijn voorſz Coninkrijk van Spangien gekomen ſal zijn, en van node weſende dat in af-weſen van ſijne voorſz Majeſteit de Landen van herwaerts-over verſien worden van een generael Gouvernement, na dien ſijne Majeſt. rijpelijk gelet hadde op 't gene des den ſelven Landen meeſt van node was, en hem bedacht op de qualiteit van de perſonagien daer mede ſy haer in deſen ſoude mogen behelpen, heeft ten leſten gereſolveert en gheſloten te kieſen ſijn eigen Suſter Me-Vrouwe de Hertoginne van Parma hier jegenwoordig, mits dat de ſelve ſijnder Majeſteit ſo na beſtaet en van bloede is, en door lange experientie gekent de liefde en ſinguliere affectie die ſy altijds met ſeer grote gehoorſaemheit en obedientie der voorſz wijlen Keiſ. Majeſt. gedragen heeft, hebbende te dier oorſake verdragen diverſe ſware ſaken, daer by gevoegt het reſpect, eere, en reverencie die ſy tot ſijnder Coninklijke Majeſt. altijds gedragen heeft, hebbende altijds geſocht (achter ſtellende alle andere reſpecten) 't gene des ſy bevonden heeft te behoren ten dienſte van ſijnder voorſz Majeſt. en de ſinguliere affectie die ſy altijds den Landen van herwaerts-over betoont heeft, als daer geboren en opgevoed ſijnde, en ſprekende de talen der ſelver, in ſulker voegen dat ſijne voorſz Majeſt. als de ſelve wel kennende hem gantſchelijken betrouwt, en houd voor geheel verſekert dat ſy haer in deſen laſt ſulx quijten ſal, dat gy oorſaek ſult hebben u daer van grotelijx te beloven en te vreden te houden, en dat ſijne voorſz Majeſt. geheel ſatisfactie en contentement daer van hebben ſal, en heeft ſijne Majeſt. der ſelver gegeven en geeft jegenwoordelijk alſulke macht en autoriteit als wijlen de Coninginne Douagiere van Hongarien Me-Vrouwe Maria ſijne Moeje ſeer loflijker gedachteniſſe gehad heeft, en ſijne Majeſteit daer na mijnen voorſz Heere den Hertog van Savoyen ſijnen Neve gegeven heeft, verhopende dat weſende de ſelve Suſter van ſijnder Majeſteit, en ingeboren van deſe voorſz Landen, ook dat kennelijk is van hare liefde en devotie die ſy totten ſelven Landen dragende is, ſy ſo veel te meer toeſicht nemen ſal om de welvaert en proſperiteit van dien te vorderen, u ordinerende en bevelende daerom ſijne voorſchreven Majeſteit de ſelve te eeren, onderdanig te weſen, en haer ſulk reſpect te dragen, als gy aen den eigen perſoon van ſijne voorſchreven Majeſteit ſoudet mogen doen.

En alſo diverſe Republijken en omleggende Landen grotelix getravailieert worden, by diverſe nieuwe en gereprobeerde ſecten de welke als komende van den Vyand, Vader van alle tweedrachtigheid en diſſenſie, houdende de voorſz Landen in groten trouble en diviſien, met welken God Almachtig ſeer vertoornt en vergramt word, begerende ſijne voorſz Majeſteit met allen ſijnder macht ſulk groot quaet uit alle ſijne Landen te weren ſo 't devoir dat hy onſen Heere God ſchuldig is, en de obligatie die hy heeft tot deſe voorſz Landen vereiſſende is, om deſelve ſo vele God aengaet niet te verlieſen, gemerkt dat hy van de ſelve hem rekeninge doen moet, en om te verhoeden de deſolatie in welke de voorſchreven Landen ſouden mogen vallen, indien tegens de voorſchreven ſecten niet verſien en worde, en dat boven 't gene de Godſdienſt aengaet de experientie van de voorleden ſake genoeg betoont dat de veranderinge van de Religien niet en geſchied ſonder inſgelijx veranderinge te brengen in de republijke en gemeinen ſtaet van den Lande, en dat dikwils de arme luiden, leechgangers en vagabonden onder ſulke coleur roven en ſtelen 't goed van den rijken, begerende ook ſijn voorſz Majeſt. (boven hare natuerlijke genegentheit en affectie die hy daer toe altijds gehad heeft) na te volgen de voetſtappen van wijlen de Keiſer, ſijnen voorſz Heere en Vader tot onderhoudeniſſe en conſervatie van onſen Heiligen Gelove en Catholijke Religie, hebbende altijds in ſijne memorie en gedenkeniſſe 't gene des ſijne Keiſerlijke Majeſt. by ſijn teſtament, en 't gene des hy hem voor hielt in uwe jegenwoordigheit op ſijn leſt vertrecken van deſe Landen van herwaerts-over, en ſo expreſſelijken gerecommandeert heeft om de voorſz inconvenienten, en perijkelen die uit de voorſz ſecten ſpruiten, te mogen ſchouwen en voorkomen, heeft ſijne voorſz Majeſteit boven al de voorſz Hertoginne van Parma ſijnder ſuſter Regente belaſt alle devoir en officie te doen d'welk ſy bevinden ſal te behooren om de Staten van herwaerts-over te houden in de Catholijke unie, en eendrachtigheit, in welke ſy by der gratie Gods tot nu toe bewaert ſijn geweeſt, en neerſtelijken te doen executeren de Placcaten en edicten by wijlen ſijne voorſz Keiſerl. Majeſt. gemaekt en by ſijne voorſz Coninklijke Maj. vernieuwt om die extirpatie van de ſecten en dwalingen, en heeft ook ſijne voorſz Majeſt. expreſſelijk gerecommandeert de particuliere Gouverneurs, Hoofden, en andere perſonen van ſijne Raden, hier toe te doen alle behoorlijke diligentie, hen daer in voegende en emplojerende dat ſijne voorſz Majeſt. daer van genoegſame ſatisfactie hebben mag: verhopende dat ſy dien na volgende hen daer in quijten ſullen in ſulker voegen dat God gedient en ſijne voorſz Majeſt. ontſchuldig ſal blijven, u recommanderende inſgelijx ſo in 't generael als particulier u te willen emplojeren in alle 't gene des gy van node bevinden ſult tot onderhoudeniſſe van onſen voorſz Heiligen Gelove en Religie, en extripatien van de voorſz ſecten en dwalingen, verhopende dat mitſdeſen onſen Heere God (by ſijnder gratie) deſe voorſz Landen helpen ſal om de ſelve in voorſpoet te conſerveren en bewaren, mits de continuele ſorge en toeſicht die ſijne voorſz Majeſt. deshalven dragen ſal, en de neerſtigheit en diligentie die de voorſz Hertoginne van Parma ſijn ſuſter, mitſgaders de voorſz particuliere Gouverneurs, en andere Officiers en dienaers van ſijne voorſz Majeſteit daer in doen ſullen.

En alſo na dat 't ſtuk van der Religie in goeden ſtaet is, ſijne voorſz Majeſteit wel weet geen ſake te weſen om te beter te conſerveren de Staten en Landen hoedanig die zijn, dan de goede adminiſtratie van juſticie, ſonder de welke een Republijke en Gemeente een dood lichaem ſonder ziele is, en dat daer de ſelve onderhouden word ſo 't behoort, en gelijkelijk geadminiſtreert ſo wel den kleinen als den groten, die Coninkrijken en Landen proſpereren, en heeft ſijne Majeſt. niet willen onderlaten der voorſz Hertoginne, en den genen die onder haer de adminiſtratie daer van ſullen hebben, voor zijn vertrek te belaſten, de hand daer aen te houden dat de voorſz Juſtitie haren rechten voortgank hebbe, ſonder dat door gunſte, faveur of andere reden of reſpect aen eenig perſoon ongelijk gedaen worde, en dat in de ſelve, ſo wel de kleine als grote gelijkelijk aengeſien en gereſpecteert worden. Recommanderende ook particulierlijken elken van u de ſelve Juſtitie gehoorſaem te ſijn, en die te reſpecteren, eeren en reverentie te doen na behoren.

En ten leſten alſo ſijnder voorſz Majeſt. wel kenlijk is, hoe lofflijken en getrouwelijken gy en uwe voorſaten u altijds tegens uwe Princen en natuerlijke Heeren, de voorſaten van ſijnder voorſz Maj. hoogloflijker memorie gequeten, en in memorie hebbende de grote dienſten die gy altijd tot hen beweſen hebt, als goede, getrouwe en geaffectioneerde onderſaten daer van hy u ſeer hertelijken bedankt, verhoopt ook dat gy tot ſijnder Majeſteit 't ſelve reſpect in zijn afweſen dragen ſult, en ſal ook van zijnen 't wegen met alle affectie met u correſponderen, u belovende en verſekerende, dat hy t'allen tijden en ſtonden, als de nood 't ſelve vereiſſchen ſal, u met zijn eigen perſoon byſtaen ſal en ook geerne emplojeren al 't gene des onſe Heere God zijnder voorſz Majeſteit verleent heeft tot uwer welvaert, ruſte en verſekertheit, implorerende te dien einde de gratie Gods, in de welke zijne voorſz Majeſteit in zijn jegenwoordig vertrek u ſeer affectueuſelijken recommandeert.

Daer op van wegen de Heeren Staten Generael ſommierlijk is geantwoort: Dat hen luiden van geheelder herten leed was het vertrek van zijne Majeſteit uit de Landen herwaerts-over / en dat zy daer over

Sommier antwoord van den Staten.

over seer bedroeft waren / en hadden wel gewenscht dat hy in dese zijne Landen en by zijne onderzaten continuelijken had mogen blijven / om de sonderlinge liefde en affectie die zy tot hem en zijnen dienste waren dragende: gelijk hy wel hadde konnen speuren en bemerken aende liefde / goetwillicheit en getrouwicheit die zy hem altijts bewesen hadden / daer in zy altijts sonden volherden en blyven / niettemin nadien zy verstonden dat sijne saken en d'affairen van zijne Coninkrijken en Landen zyne presentie waren vereischende / hoopten zy / dat hy haer en dese Landen altijd in behoorlijke recommandatie sonde houden en niet vergeten; baden hem ook ootmoedelijk dat hy so haest zijne affairen sulx souden mogen lijden / wederom in dese zijne Landen sonde willen keren / de saken die hy haer gerecommandeert hadde hoopten zy wel getrouwelijk en tot zijnen genoegen te volbrengen / en onderhouden / belovende hem altoos getrou te wesen. &c. Eenige seggen dat hy belooft zoude hebben de landen ten minsten alle alle seven jaren eens te besoeken / doch en hebbe daer geen sekerheit af konnen bekomen.

Des Coninx vertrek naer Spangien.

MAer om weder tot ons voorgaende propoost te komen: de Generale Staten hebben goet gevonden voor des Coninx vertrek by requeste aen zijne Majesteit te vertonen de swaricheit die daer sonde wesen so verre de voornoemde 4000 Spangiaerden opte Frontiere leggende bleven / verzochte daer om dat zijne Majesteit believen wilde de selve Spangiaerden mede te nemen / of immer uyt de Frontieren / en na Spangien te doen vertrecken / sonder die aldaer te laten / en hoe wel dat zijne Majest. dit niet ten besten en nam / en metten eersten niet gaerne daer toe en quam / door dien de Cardinael van Granvelle hadde geseit en geraden dat zijne Majest. de selve Nederlanden niet en konste wel gehouden / sonder macht van Spangiaerden te hebben / en door den Paus hem te doen ontslaen van den eed / die hy int aenhaerden der selver Landen had gedaen / en die op een nieuw in te nemen / om die voort ganschelijk te regeren na zijnen wille / te niet te doen alle de voorsz contracten en Privilegien / daer by ook verklaert hebbende datmen daer toe niet en soude konnen geraken / sonder vier of vijf van de principaelste hoofden te kosten. Nochtans zijne Majest. siende hoe sterkelijk dat de Staten Generael daer op aenhielden / en geensins en wilden gedogen dat hare Privilegien alsoo in gebroken werden: Verstaende ook dat anderssins het bederven sijnder Landen daer uyt volgen soude. Insgelijx hozende dat so wel de voorsz Hertoge als Hertoginne metten Groote / 't selve versoek redelijk en oorboorlijken vonden / so heeft zijne Maj. eintelijk 't selve verwillicht en toegeseit / nochtans soo heeftmen gesien / hoe lange de voorsz soldaten noch daer na gebleven zijn / hoe veel listen men gesocht heeft om die daer te behouden. Hoemen ook de landen te dier oorsaken met Beden geschattet heeft / wat overlast sy ook int vertrecken gedaen hebben. Uit al twelk men genoeg gespoort heeft het voornemen wel anders te zijn geweest / en dat sy so lichtelijk noch niet en souden vertrocken hebben / ten ware men de selve (nuts den verliese te Gelbs geleden) als doen van doen hadde opte Frontieren vanden Landen aldaer tegen de Turken / so dat de afkeer en verbeemdinge des volx in velen so seer gewassen is datse een walginge hadden vande name der Inquisitie en der Placaten / door de welke over de 50000 personen deerlijk waren ter doot gebracht / sommige meenden dat zijne Maj. en den Spaenschen Raed om dier saken wille den eersten haet tegen dese Landen hebben genomen.

Het vertreck der Spangiaerden by den Coninck bewillicht.

Oorspronk van den eersten haet tegen de Nederlanden.

En het is wel waerschijnlijk / want also de Heeren van der Orde ook seer hestig aenhielden om dese Spangiaerden weg te hebben / en de Requeste by den Staten Generael tot dien einde over gegeven mede onderteikent hadden. So ist gebeurt dat een groot Heer vanden Raed des Coninx / wesende een Spangiaert / op eenen sekeren dag des namiddaegs gekomen is in't Hof van den Grave van Egmond binnen Gent / welken Grave met hem seer goede kennisse hadde en t'samen grote vrientschap onderhielden. Dese voorseide Heere vindende den Grave van Egmond / de Prince van Orangien en eenige andere Graven en Nederlandse Heeren by den anderen spelende het Schaekspel / seide onder andere woorden tot hen luiden aldus in effecte: Wel gy Heeren / wat maekt gy luiden / ist nu tijd om spelen. En by hen luiden gevraegt zijnde / waerom sulx geen tijd en sonde zijn / seide voorts: acht gy luiden anders niet op uwe saken / weet gy niet wat Requeste gy hebt over gegeven / slaet gy dat so licht / en meer andere woorden / en is also daer na wederom weg gegaen. De Prince van Orangien wel gelet hebbende op sijne woorden / seide tegen d'andere aldaer jegenwoordich zijnde / dat den voorsz Spangiaert sodanige propoosten niet te vergeefs en hadde gesproken / maer de Grave van Egmond sulx in de wint slaende / seide dat daer op niet te achten en was / en dat sulx uit boerte geseit was. Doch de Prince van Orangien / die veel verder dachte / seide so veel dat onder hen luiden gesloten wert dat de Grave van Egmond (die de beste kennisse met hem hadde) hem sonde soeken / en gevonden hebbende af vragen tot wat einde hy sodanige propoosten onder henluiden gebruikt hadde: Also is de Grave van Egmond by hem gegaen / en hem 't selve afgevraegt hebbende / seide de voornoemde Spangiaert: Hebt gyluiden daer op gelet. Hy seide / Ja: ik (seide hy) verhaeldet ook daerom op dat gy daer wel op letten sout / want luiden desen dag is gesloten in des Coninx secrete Raed / datmen alle de gene die de Requeste onderteikent hebben sal doen sterven en om hals brengen / als men daer toe bequame tijd / stonde en gelegentheit sal vinden. Daerom siet wat u te doen staet en let wel op uwe saken: om dese reden is t'sedert by de Heeren vander Orde alles suspect geweest dat uit Spangien quam / meinende sy altoos / datmen daer door socht gelegentheit te vinden om haer om den hals te helpen.

Besluyt tegen de Nederlandse Heeren.

Sekeren tijd te voren eer dat de Coninklijke Maj. van Gent vertrok / heeft hy Margriete van Oostenrijk Hertoginne van Parma / in plaets vande voornoemde Hertog van Savoyen tot Generael Gouvernante van al dese zijne Nederlanden / en particuliere Gouvernante over Brabant gestelt / begerende en ernstig bevelende allen zijnen Vassalen en Onderzaten / Edelen / en Staten van den Landen en Steden van herwaerts-over der selve Hertoginne zijne Suster in zijne absentie in alles te gehoorsamen al of hy selfs present ware.

Generale en particulire Gouverneurs over de Nederlandse Provintien.

Heeft daer en boven den Prince van Gaveren / Grave van Egmont / etc. het Gouvernement gegeven over Vlaenderen en Artoys. De Prince van Orangien over Holland / Zeelant / en over den Lande en Gestichte van Utrecht. De Grave van Megen over Gelderlant en Zutphen. De Grave van Arenberge over Vriesland / Groeningen / Overijssel en Lingen. Den Marligrave van Bergen over Henegou. Den Heere van Montigny over Doornik en Cornesis. Den Heere van Barlemont over Namen / Pieter Ernst Grave van Mansvelt over Lutsenburg / en meer andere Heeren heeft hy diverse andere quartieren bevolen / assignerende hen luiden daer toe diverse gagien en pensioenen.

Daer na is de Coninklijke Majesteit uyt Gent vereist na Vlissingen in Zeeland / van waer hy met een geweldige Armade den 26 Augusti vertogen is uyt de Nederlanden na Spangien met eenen goeden voorwint / sulx dat hy in veertien dagen / namentlijk opten achtsten September te Laredo in Biscayen gelucklijk is aengekomen.

De groote straffe die de Coninginne Maria in Spangien deede doen aen die van der Religie.

Den 24. daer na heeft hy binnen Sevilien een vermaerde Coopstad in Spangien een ontallijke menigte gevangenen om de Religien / so mans als vrouwen openlijk doen verbranden / daer onder vele vernaemde personen zijn geweest / en onder anderen ook eenen Johan Poncio van Leon / de Sone vanden

Grave

MARGARETA VAN OOSTENRYK.
HARTOGIN VAN PARMA.

Grave van Baglena. En in October daer naer heeft hy van gelijken te Valedolyt in zijn eigen en 't geſele Hofgeſins jegenwoordigheit een grote menigte doen verbranden / daer ook vele Ridderen en grote Heeren / onder waren / niet ſonder grote verſchrickinge van de toeſienders en omneſtanders.

1560. De feeſt des Coninx van Spangien met de dochter van Vrankrijk.

DAer na in Januario anno 1560 heeft de Coninklijke Majeſt. zijne bruit Iſabella des Coninx van Vrankrijx dochter te Guardalajura ontfangen en beſlapen / en een groot heerlijk feeſt gehouden.

De ſtraffe bevelen des Coninx rorende de Religie.

Onlanx na des Coninx vertrek uit de Nederlanden is uit geboxſten en in 't licht gekomen onder 't volk 't gene neffens den Conink voor zijn vertrek der Religie aengaende / aengehouden en gepractiſeert is geweeſt / het welk was: Eerſt den weerlijken Rechter aengaende / na dien dat men by alle de verbolgingen tot dier uren toe te werk geleit / niet en hadde konnen beletten de Ketterijen: So heeft men gemaekt en uitgeſonden van 's Coninx wegen in Auguſto 1559 ſulke wrede en ſtraffe bevelen / brieven en inſtructien aen allen Raden / Officieren en Wethouderen van den Lande tot uitrodinge van alle Ketters en Ketterijen / dat vele onpartijdige Rechteren van de ſtrafheit van dien hen ſeer waren verwonderende en ontſettende. En aengaende de Geeſtelijke na die men had bevonden / dat alle de liſten daer gebeſigt van over 40 jaren / men woit de ſaken daer toe en had konnen brengen dat tot verdrijvinge van alle de Ketterijen / de Inquiſitie in haren vollen ſwanck had konnen geraken / heeft men de ſake ſo weten te beleggen en bewimpelen dat men gehoopt heeft op eenen anderen voet en name het effect van den ſelven te krijgen / en het volk onder de Inquiſitie te brengen met bedekte middelen / en eer ſy des gewaer ſouden worden of ſulx peiſen / door dien men had bevonden 't ſelve opentlijk niet wel doenlijk te weſen. Dit voornemen is ook by eenige van den principaelſten Geeſtelijken / by den Coninck grootgeloof hebbende / namelijk Bernardijn de Freſneda Minnebroeder / Biſſchop tot Cuenca / des Coninx Biecht-vader ontdekt / en verklaert aen eenige van de meeſte Heeren van den Lande.

Practijke des Cardinaels van Granvelle by Bernardijn Freſneda ontdekt.

DEſe practijk is aldus toegegaen / de Cardinael Granvelle voor hem genomen hebbende alle 't gehele regiment van de Nederlanden alleen te hebben / had gepractiſeert dat den titel en naem van Regente werd gegeven de Hertoginne van Parma (de welke als doen geen experientie met allen en hadde van de ſake of genegentheden der Nederlanden / mits dat ſy haer altijd hadde gehouden in Italien) op dat daer door ſy bedwongen ſoude weſen haer te gedragen na 't gene hy haer wijs maken en te verſtaen geven ſoude / en om zijne handelinge te beter te doen vinden / beneerſtigde hy dat zijne Maj. voor zijn vertrek ſtelde eenen Raed van Staten / daer toe eenige van de principaelſte Heeren van der Orde des gulden Vlies werden gekoren. Dit dede hy om dat hy wiſte en wel gewaer werd / dat hy werd gehouden voor een vyand van alle vryheden / voordelen en Privilegien deſer Landen / en voor het hooft de oorſake en verderaer der Inquiſitie en Placcaten / en dat daer om de Nederlanders nimmermeer en ſouden toegelaten of geleden hebben zijn Regiment / maer van der eerſter ure hen daer tegen geſtelt hebben.

Legatie aen den Paus van Romen.

De ſake van Nederland onder dit dexel en ſchijnſel dus gedreven werdende by den voorſeiden Cardinael / door hulpe en raed van ſommige van den zijnen / de welke inmers de Spaenſe Inquiſitie in deſe landen wilden invoeren. So hebben ſy in haren raed beſloten aen den Paus Paulum de Vierde te ſenden eenen Doctor van Loven met name Franciſcus Sonnius / de welke deſen laſt goetwillig aen nam. Deſe aldaer gekomen weſende / heeft volgende zijn laſt de beſchrijvinge en grote van Nederland vertoont / en hoe dat Nederland in korten tijd ſeer vermeerdert was van volk rijkdom en macht. Van gelijken heeft hy ook vertoogt de grote rijkdommen der Prelaten en Biſdommen

(Fol. 17.) Het vertoog van Sonnius aen den Paus.

des Lands / en verklaert datter geen genoegſame toeſicht en was tegen de Ketters / en datter daerom hoognodig was / daer in voorſien te werden by zijn Pauſelijke Heiligheit / op dat de kerke geen meer perijkel en ſoude lyden: Somma hy heeft zijn ſake ſo wel uit gerecht daer hy om geſonden was / dat hem zijn verſoek van de verdeilinge der Biſdommen en inſtellinge der nieuwer Biſſchoppen is bewilligt en by den Paus beveſtigt geworden / gelijk blijken mach by de Bullen van de Pauſen Paulus de vierde / van den 19 May 1559 en Pius de vierde van den 8 Marty 1560. Alſo hebben ſy beſloten de afdeilinge der Biſdommen te ſtellen / want te voren waren der niet dan vier Biſdommen / als te weten Camerijk / Atrecht / Doornik en Utrecht / boven welke vier Biſdommen noch op gerecht zijn veertien nieuwe Biſdommen / ſo datter t'ſamen achtien waren / en zijn onder de ſelve drie Aerts-Biſdommen gemaekt / de afdeilinge is aldus gedaen.

Inſtellinge der nieuwe Biſdommen. 1560.

Afdeilinge der nieuwe Biſdommen in Nederland.

In den eerſten / is dat Aerts-Biſdom van Colen afgenomen het Biſdom van Utrecht / obermits dat het Aerts-Biſdom veel te groot was / en dat ook de vonniſſen te Colen uitgeſproken in gemene ſpraken / niet over al van die gene die onder het Biſdom waren / verſtaen en konden worden / dat ook by den Aerts-Biſſchop van Colen in lange tijd geen behoorlijke viſitatie zijns volx gedaen was. Sy hebben ook dat ſelve Biſdom van Utrecht tot een Aerts-Biſdom geſtelt en gemaekt / en onder dat ſelve van nieus geſtelt vijf andere Biſdommen / te weten: het Biſdom van Deventer in Overyſſel / het Biſdom van Haerlem in Holland / het Biſdom van Leeuwaerden in Vriesland / het Biſdom van Middelburg in Zeeland / en het Biſdom van Groeningen voor 't Land van Groeningen en Wedde. Daer na hebben ſy dat Biſdom van Camerijk tot een Aerts-Biſdom gemaekt 't welk te voren onder d'Aerts-Biſdom van Riemen in Vrankrijk plach te weſen. Onder dat Aerts-Biſdom hebben ſy vier andere Biſdommen geſtelt / te weten: In Artoys 't Biſdom van Atrecht en van S. Omaer / voor 't Land van Doornik het Biſdom van Doornik / en in de Graeflijkheit van Namen het Biſdom van Namen. Sy hebben ook het Biſdom van Mechelen tot een Aerts-Biſdom gemaekt / en hebben daer onder geſtelt ſes Biſdommen / te weten: In Braband de Biſdommen van Antwerpen en van 's Hertogen-Boſch / in Gelderland 't Biſdom van Ruermonde / in Vlaenderen 't Biſdom van Gent / 't Biſdom van Brugge en 't Biſdom van Yperen. En ſoude het Aerts-Biſdom van Mechelen het alder opperſte van alle de voornoemde Aerts-Biſdommen weſen. En hebben ſy voorts deſe voorſeide Biſdommen tot onderhoudinge van der Biſſchoppen ſtaet uit ſeer rijke Abdyen grote jaerlikſe inkomſten toegevoegt / te weten: elk Biſſchop ſes duiſent guldens 's jaers / en dat Aerts-Biſdom van Mechelen tien duiſent gulden jaerlix / 't welk deſe Abdyen en Clooſteren elx moſten uitreiken tot behoef van de Biſdommen en voor de Biſſchoppen. Als in den eerſten voor het Aerts-Biſdom van Mechelen hebben ſy d'Abdye van Affligem in Braband geſchikt dewelke wel de rijkſte was / en den Abt wel 50000 gulden jaerlijx was inbrengende / voor Antwerpen de Abdye van St. Bernarts / voor 's Hertogen-Boſſche Tongerlo / voor Gent St. Baefs / voor Brugge de Proſtye van Sint Donaes / voor Yperen St. Marten / voor St. Omer de Proſtye aldaer mette Abdye van St. Bertin / voor Namen de tienden van der Abdye en Clooſteren dies Lands / voor Haerlem Egmond: voor Middelburg St. Pieters / voor Leeuwaerden Marriengaerde en Lidium / voor Groeningen Golweert: voor Ruermunde de Regulieren en voor Deventer de Proſtye van Sint Lieven. Sy hebben ook geordonneert en gemaekt dat de keure en verkieſinge van de Biſdommen ſouden ſtaen by den Coninck / en de beveſtinge by den Paus.

D'inrichtinge der Abdyen.

Ik hebbe goet gevonden om de nieuwigheit en gewichtigheit der ſake de Bulle des Paus Pauli de Vierde / uit den Latijne in 't Duits getranſlateert hier by te voegen / en was de ſelve luydende als volgt.

Pau-

Bulle des Paus Pauli de Vierde van de inſtellinge der nieuwe Biſſchoppen in Nederland.

PAulus de Vierde Biſſchop, Knecht der knechten, tot een eeuwige gedachteniſſe. Wy, door ſchickinge des genen die alles regeert, en den welken alles gehoorſaemt, geſtelt ſijnde, hoe wel ſonder onſe weerdigheit, over de Kerken der gehele werelt, keren om her over het velt des Heeren, de oogen onſes verſtants als een wakende Herder, om te beſien wat tot welſtant en çieraet der Landſchappen en plaetſen, en tot der zielen ſaligheid der inwoonderen van dien nut en behoorlijk ſy, en hoe dat hier over, byſonder in deſe tijd, in welken den vyand des menſchelijken geſlachts in alle manieren uit is, om haerder zielen bederf, en uitroedinge de Catholijke Religie, van hoger hand moet gediſponeert worden, en ſijnde onderſtut met de hand Godes, achten wy dat wy behoren ja ſchuldig zijn in den vruchtbaren acker der ſtrijdende Kerke nieuwe Aerts-Biſdommen en Biſdommen te planten, op dat door duſdanige nieuwe inſtellingen het volk tot meerder devotie werde gebracht, de Gods-dienſt meer bloeye, en der zielen ſaligheid volge, en dat de treffelijke plaetſen, inſonderheit die, de welke door Godes ſegen in menigte van inwoonders waſſen en toenemen, met eerlijke tijtels, en behoorlijke faveur, vereert werden. Ten einde door deſe nieuwe inſtellinge, daer toe helpende de regeringe der eerwaerdige Prelaten, het volk ſteunende op het gene hen geleert wert met macht der Apoſtoliſcher autoriteit, en in de toeneminge des rechtſinningen Geloofs altijd toeneme in den Heere, en dat zy in het Geeſtelijke niet en derven die toeneminge die zy in het weerlijk verkregen hebben, inſonderheyd aengeſien de devotie der Catholijke Coningen en Princen ſulx vereyſcht; Als wy dan de oogen onſes verſtands geſlagen hadden op dat deel van 't Nederland, het welk van wegen rechte erffeniſſe is onder het gebied van onſen lieven Sone in Chriſto, Philippus den Catholijken Conink van Spangien, wel wetende dat daer wel gröten oogſt is, maer weynig werklieden, door oorſake dat het Land het welk wel eer ten tijde vande oprechtinge der Cathedrale Kerken hier en daer en van ſeer weinig volx bewoont wierd, nu van ſo veel natien en volkeren verſien is, dat na advenant van de veelheit der ſeer vermaerde Steden, en de menigte der Caſtelen en Dorpen aldaer weinig Cathedrale Kerken zyn, waer door komt dat ſo weinig Biſſchoppen met ſulk een neerſtigheit, als het wel van noden waer, ſulk een menigte van zielen niet regeren konnen. 'T welk ſommige van henluiden daerom ook te ſwaerder valt, om dat die gene die onder haer juriſdicti wonen verſcheiden ſpraek en inſtellingen hebben, en ook ſommige van haer ſulke Privilegien dat menſe voor den Biſſchop niet beroepen en mach, waer door dan komt, datſe in 't geloof en de Lere der Godſaligheit niet wel onderweſen, en ſich vergrijpende van den Biſſchop gekaſtijt en konnen worden. Voorders en iſſer in dit ganſche Land, 't welk ſo vermaert is, en ſich ſo wijt uitſtrekt, niet een Metropolitaen of opperſte Kerke, om de Biſſchoppen ſelfs te viſiteren, en in haer ſchuldige plicht te houden, maer de Kerken onder de welke die van Nederland ſtaen, zijn buiten de juriſdictie ofte gebiet van den Conink Philippus, en de Aerts-Biſſchoppen der ſelver overmits vele en grote beletſelen, en hebben nu lange hare ſuffraganen ganſch niet dienſtig geweeſt. By welke grote inconvenienten noch dit komt, dat alſo dat ſelvige Land by na rontom becingelt is en als belegert van Ketters en ſchiſmatijke volkeren, het Catholijke Geloof en der zielen ſaligheid, door de liſten, lagen, quade practijken, en ſeer ſchadelijke leringen der Ketteren, aldaer ſeer periclitеert, door deſe en andere redenen ons moverende, beweegt ſijnde, willende ook voldoen de beden en het Godvruchtig verlangen van den Conink Philippus, de welke volgende ſijne Godſaligheit en liefde tot het Catholijke geloof, met ons dikwils en ſeer ernſtig door brieven en boden daer van gehandelt heeft, hebben wy alſo het der ſake gewichtigheit vereiſchte, het ſelve met onſe eerweerdige broeders de Roomſe Cardinalen rijpelijk overwogen hebbende, geen beter noch bequamer middel konnen vinden, tot behoudenis van het rechtſinnig Geloof in die delen ſeer periclitеrende, en der zielen ſaligheit, dan dat wy de dioceſen van de oude Kerken in dat land gelegen verdeilen ſouden, om te beter geregeert te mogen worden, en opgerecht hebbende nieuwe Cathedrale Kerken, daer over geſteld ſouden worden ſulke Biſſchoppen, dewelke ſo met een goet exempel als ook met het woord ſouden weiden de ſchaepkens haer toevertrout, en geſterkt ſijnde met vrome en geleerde mannen, en van bequame dienaers geholpen, deſelve ſoude bewaren voor de furie der gretige wolven, die op haer loeren. En hebben goet gevonden dat op bequame plaetſen van dat Land op gerecht werden Metropolitiſe of opperſte Kerken tot de welke men bequamelijk kan komen, en dat die daer over geſtelt ſijn hare ſuffraganen in hare ſchuldige plicht houden. So iſt dat wy na onſe vaſte wetenſchap, en raed onſer voorgenoemde broeders, en volheit der Apoſtolike macht, ter eeren van God Almachtig, en profijt van ſijne heilige Kerken, de Kerken, Steden, en dioceſen van Camerijk, Utrecht, Atrecht en Dornik, van de Landſchappen van Riemen en Ceulen, onder de welke zy, volgens het recht der opperſte Kerke geſtaen hebben, voor eeuwelijk affcheiden, ontſlaen, en ſepareren door Apoſtolijke autoriteyt en teneur deſer jegenwoordige, en Mechelen, Antwerpen, Haerlem, Deventer, Leeuwerden, Groeningen, Middelburch, s'Hertogen-Boſch, Ruermonde, Namen, S. Omer, Iperen, Gent, en Brugge de vermaertſte ſteden der dioceſe van Camerijk, Utrecht, Luyk, Terwanen, en Doornijk elk van ſijne dioceſe en Provincie, daer en boven van de Kerke van Camerijk, dewelke wy onlanks van alle macht en juriſdictie des Aerts-Biſſchops van Riemen, wiens ſuffragaen zy was, ontſlagen hebben, dat deel der ſelver dioceſen van Camerijk, het welk is in het Hertogdom van Braband en Graefſchap van Vlaenderen, als ook van de Kerke en dioceſe van Luyk, dat deel der ſelver dioceſe van Luyk, het welk is in de Graefſchappen van Namen en Hoorn en Hertogdommen van Braband en Gelderland onder de juriſdictie van den Conink Philips. Ook van de Kerke en dioceſe van Doornik dat deel der ſelver dioceſe van Doornik welk ſtrekt van het Dorp van Rovesbeke en de Stad Oudenaerde tot der Zee toe, het Dorp en Stad daer mede in begrepen. Ook van de Kerke en dioceſe van Utrecht dat deel van de ſelve dioceſe 't welk in het Graefſchap van Vlaenderen is, en de Eylanden van Zeeland, en geheel Waterland, en dat deel van Holland dat het vaſte Land genoemt word tot Leyden toe excluys, en Amſterdam incluys, en de Eylanden Vlieland, Teſſel, Wieringen, en het ganſche Land van Overyſel, Groeningen, en Vrieſland, met een groot deel van het Hertogdom van Gelre, het welk men Neder Gelderland noemt, tot de ſteden Harderwijk en 's Heerenberg incluys, en tot de Steden Aernhem en Wageningen excluis, en ook die delen die zy heeft over de riviere de Wale ſtreckende tot het ſelve Graefſchap van Gelderland en het grote water van Dordrecht na Braband toe, voorts van onſe lieve kinderen van het Capittel van Utrecht alle juriſdictie en alle Biſſchoppelijke rechten, welk het Capittel heeft in Weſtvrieſland; ſcheiden ook af van de Kerke en dioceſen van Oſenbrug, Munſter, Ceulen, en Paderborne, en van het Lantſchap van Ceulen die delen der dioceſen van Oſenbrug, Munſter, Ceulen, Paderborn, welke zijn onder het gebied van den Conink Philips, met alle hare palen, juriſdictien, clergien, (Fol. 18.) volkeren en perſonen, Clooſteren, Kerken, en heilige plaetſen, en Kerkelijke beneficien, wereltlijke canonijken, *cum cura & ſine cura*, en reguliere van allen en eenigerhande ordens, nu van de Kerke van Teruwanen, die door het overlijden Franciſci Croqui ſaliger gedachten eertijds Biſſchop van Teruwanen, die nu ſeven jaer doot geweeſt is, verlaten van trooſt hares herders, ſcheiden wy af dat deel der dioceſe van Teruwanen, welk gelegen is in Artoys, en het Graefſchap van Vlaenderen onder het gebiet van Konink Philips met hare Landpalen, juriſdictie, Caſtelen, Dorpen, plaet-

plaetſen, clergie, volk, perſonen, clooſters, kerken en heilige plaetſen, en kerkelijke beneficien, ſeculiere canoniken *cum cura & ſine cura*, en regulieren van eenigerhande ordens met de vruchten, renten, inkomſten, tienden, rechten en profijten welke den Biſſchop van Teruwanen, en den Aerts-Biſſchop van Riemen in een deel van de dioceſe van Teruwanen en landpalen, juriſdictie, caſtelen, dorpen, en plaetſen voornoemt ten regard van viſitatie of anders plechten te trecken, de ſelve van het Aerts-Biſdom van Riemen en Biſdom van Teruwanen door Apoſtolijke macht en teneur deſer tegenwoordigen ontſlaende, vryende, en afſcheidende, loſſen en vryen ook de ſelve geheel van alle macht, recht, en ſubjectie van de Aerts-Biſſchoppen van Riemen en Ceulen, en van de Biſſchoppen van Camerijk, Doornik, Ludik, Teruwanen, Utrecht, Oſenbrug, Munſter, en Paderborn in der tijd ſijnde, en van onſe lieve kinderen van 't capittel van de kerken van Riemen, Colen, Camerijk, Utrecht, Ludik, Teruwanen, Doornik, Oſenbrug, Munſter en Paderborn, en van de betalinge der tienden en alle andere rechten die men de ſelve Aerts-Biſſchoppen, capittelen, clergien en andere voorgenoemde van wegen juriſdictie, en kerkelijke of Metropolitiſe wetten ſchuldig is. So dat voortaen den Biſſchop van Teruwanen geen juriſdictie in eenige delen die van ſijn dioceſen zijn, noch in haer gebiet, caſtelen, dorpen, plaetſen, clergiens volken, perſonen, clooſters, kerken, heilige plaetſen, noch benificien en ſal mogen exerceren noch de beneficien, de welke onder deſe ſcheidinge en deilinge begrepen zijn, want hoe veel en hoedanig ſy ſouden mogen ſijn, de welke hem toeſtonden te vergeven, voortaen niet meer en ſal vergeven, ontſlaen ook de vruchten, renten, inkomſten, rechten, profijten de welk hy uit dat deel, 't welk nu van ſijn dioceſe geſcheiden is uit de limiten juriſdictie, caſtelen, dorpen en plaetſen voornoemt door het recht der ſubventie, of eenig andere beſcheit wilt te trecken. En de voorgenoemde Biſſchop van Teruwanen en Aerts-Biſſchop van Riemen ſullen haer ook gantſch niet bemoeyen mogen met die dingen de welke in het deel der dioceſe dat haer ontnomen is, en de palen gebiet, caſtelen, dorpen en plaetſen voornoemt haer ten regard van hare viſitatie, kerkelijke en Metropolitiſe wet toe quamen. Maer de kerke van Camerijk en de collegiale kerke der ſtadt Mechelen van S. Rumoldus, en de kerke van Utrecht rechten en ſtellen wy op tot Metropolitaenſe of opperſte kerken, en den Camerijkſen, en Utrechſen Biſſchop-ſtoel tot Aerts-Biſdommen, en de ſelve en de kerke van S. Rumoldus tot ſtoelen der Metropolitaenſe Biſſchoppen en hoofden der Provincien, door raed, wetenſchap, volheit der macht gelijke autoriteit en teneur als voren. Van welke noch te noemen Aerts-Biſſchoppen ſal die van Camerijk voor ſijn dioceſe hebben 28 ſteden met caſtelen, dorpen, clooſters daer tuſſchen gelegen, begrepen binnen de 72 Italiaenſche mijlen in de lengte en 60 in de brete, welke door onſen Nonce, die wy eer lange derwaerts ſullen ſenden afgepaelt ſullen werden. Die van Utrecht ſal voor ſijn dioceſe hebben, de landen van Utrecht en het grootſte deel van Holland, en een groot deel van Gelderland, met de heerlijkheden Buren, Culenburch, Vyanen, Ameyde, en Iſelſteyn, 30 ſteden behalven de dorpen, in de lengte 90, in de brete 40 gelijke mijlen, ſullende afgepaelt werden als geſeit is. De ſelve twe noch te nomineren Aerts-Biſſchoppen, als ook den derden van Mechelen geven wy recht en macht om den Biſſchops *pallium* ofte mantel en het kruis te mogen dragen gelijk de maniere is, en te gebruiken de wapenen, eere, cieraet, privilegie, en voordelen der Metropolitaenſe kerken. Nu de ſteden Mechelen, Antwerpen, Haerlem, Deventer, Leweerden, Groeningen, s'Hertogen-Boſch, Ruermunde, Namen, S. Omers, Iperen, Gent, Middelburch, en Brugge maken wy van gemene ſteden, hooft-ſteden, en in de ſelve tot hooft-ſteden opgericht ſijnde ſtellen wy volgens de ſelve wetenſchap, raed, macht, autoriteit en teneur als voren, tot Cathedrale kerken, de collegiale kerken van S. Albaen te Namen, van Sint Omers in de ſelve ſtad van S. Omers, der H. Maget Maria tot Antwerpen, van S. Jan te Gent, S. Donatiaen te Brugge, S Libuin te Deventer, S. Jan Euangeliſt s'Hertogen-Boſch, en van den Heiligen Geeſt te Ruremonde, en de parochiale Kerken van S. Bato te Haerlem, van S. Vitus te Lewarden, van S. Martijn te Gruningen, als ook de kerke van de Præmonſtraten der H. Maria tot Middelburch, des clooſters van Sint Marten der regulierde Canonijken, S. Auguſtin tot Ipperen, ſtellen alſo ook in dat voor elk der ſelver ſteden een Biſſchop gemaekt werde, van welk elk over de ſijne geſtelt zy, en hare huiſen vermere, en brengen op de forme van een Cathedrale kerke, en in de ſteden, landpalen, gebied, eilanden, extremiteiten, en delen ven de gedeilde dioceſen, na dat zy ſullen afgepaelt ſijn oeffenen Biſſchoppelijke juriſdictie, en alle andere dingen de welke behoren tot orden, juriſdictie en het ampt eenes Biſſchops. Van gelijken ſtellen en rechten wy op in de ſo opgerechte Metropolitaenſe Aerts-Biſſchoppelijke en in de Cathedrale Biſſchoppelijke weerdigheden met Aerts-Biſſchops en Biſſchops ſtoelen en tafelen, en andere wapenen, tafels, kiſten, ſegelen der Metropolitaenſe en Cathedrale kerke, en andere wapenen, eeren, en privilegien der Capittelen, welke andere Metropolitaenſe en Cathedrale kerken van rechts wegen, of door gewoonte gebruiken, of ſullen mogen gebruiken. Voorts de kerken boven gemelt ſo tot Cathedrale kerken opgerecht zijnde, en de genoemde ſteden geven wy en affigneren voor altijd en eeuwelijk voor haer dioceſen, de kerke van Namen, het Graefſchap van Namen en een deel van Wals-braband in de lengde van 40 en brete van 30 Italiaenſche mijlen, die van S Omer het diſtrict van 10 ſteden begrijpende 42 gelijke mijlen in de lengte en 39 in de brete. Die van Mechelen het diſtrict van 17 ſteden met de dorpen daer tuſſchen gelegen in de lengte 69 en in de brete 30 gelijke mijlen, die van Antwerpen het gebied van 7 ſteden met de dorpen daer tuſſchen gelegen in de lengte 56 in de brete 30 gelijke mijlen. Die van Gent het gebied van vier ſteden met de dorpen daer tuſſchen gelegen in de lengte 46, in de brete 24 gelijke mijlen. Die van Brugge het gebied van negen ſteden met de dorpen daer tuſſchen gelegen in de lengte 54, in de brete 25 gelijke mijlen. Die van Iperen het gebied van 10 ſteden met de dorpen daer tuſſchen gelegen in de lengte 42, en in de brete 33 gelijke mijlen. Die van 's Hertogen-Boſch het gebied van 10 ſteden, met de tuſſchen gelegen dorpen in de lengte 60 in de brete 30 gelijke mijlen. Die van Ruermonde het gebied van 10 ſteden met de dorpen daer tuſſchen gelegen in de lengte 50 in de brete 30 gelijke mijlen, het Graefſchap van Hoorn daer in begrepen. Die van Haerlem het gebied van 12 ſteden, behalven de dorpen daer tuſſchen gelegen in de lengte 62 en in de brete 30 gelijke mijlen. Die van Deventer het gebied van 25 ſteden behalven de dorpen daer tuſſchen gelegen in de lengte 62 en in de brete 46 mijlen. Die van Leeuwaerden het gebied van 10 ſteden behalven die tuſſchen liggende dorpen, in de lengte 72 in de brete 40 gelijke mijlen. Die van Groeningen over het land van Groeningen en Drent, en de eilanden van Rottegem en Borchum. Die van Middelburch het gebied van 10 ſteden behalven de tuſſchen beide leggende dorpen, in de lengte 56 en in de brete 33 mijlen, welk elk van deſe Biſſchoppen voor haer dioceſe geaſſigneert ſullen worden gelijk geſeid is, en ſtellen de kerkelijke perſonen daer in wonende voor hare clergie en de leken in de ſelve wonende voor volkeren der ſelver Biſſchoppen. Daer en boven eigenen wy toe door de ſelve wetenſchap raed en volheit der macht en Apoſtolijke autoriteit en teneur deſe tegenwoordige de voorgenoemde kerken van Camerijk, de voorgenoemde ſteden en dioceſen van Atrecht, Doornik, Sint Omers, en Namen, en die van Mechelen de ſteden

den en dioceſen van Antwerpen, Gent, Brugge, Iperen, 's Hertogen-Boſch en Ruermonde, die van Utrecht, de ſteden en dioceſen van Haerlem, Deventer, Leeuwaerden, Groeningen, en Middelburch, en ſtellen de ſelve tot Metropolitaenſe Provincien van elk eene der ſelver, en de ſelve ſo opgerechte Cathedrale Kerken, en de ſelve die in der tijd deſſelver Biſſchoppen ſullen weſen maken en aſſigneren wy tot ſuffraganen der gener, die in der tijd te Camerijk, Mechelen en Utrecht Aerts-Biſſchoppen ſullen zyn, welke ſuffraganen hare Aerts-Biſſchoppen, als de ledematen het hooft volgens het recht der Metropolitiſe Kerken onderworpen ſullen zyn, en de clergie en het volk der landen van Camerijk, Mechelen en Utrecht ſtellen wy tot Provincialen elk van ſijne Kerke, welker aller ſaken, aen elk ſijnen Aerts-Biſſchop volgens de H. Canons aen gebracht ſullen werden. En wat aengaet de Aerts-Biſſchoppelijke, Metropolitiſe en Provinciale wetten onderworpen wy de ſteden, dioceſen, clergien, volkeren nu dickmaels genoemt den ſelven Prelaten in der tijd weſende, gelijk wy ook willen dat de ſelve ſteden, dioceſen, clergie, en volkeren hare Biſſchoppen in der tijd zynde, ſo veel aengaet de ordinariſſe Biſſchoppelijke juriſdictie en mecht, ſullen onderworpen zyn. Den Aerts-Biſſchop van Mechelen voegen en eygenen wy toe de ſomme van 5000 goude ducaten en een yder Biſſchop 3000. goude ducaten, onſer munte jaerlijkſe inkomſte voor hare dote door de ſelve raed en de ſelve autoriteit. Welk haer betaelt ſal werden uyt ſekere tienden en goederen, vruchten, profijten en kerkelijke inkomſten, die door den geſeiden Nonce geſpecificeert en gedeelt ſullen worden voor nu als dan, en dan als nu, na dat de ſpecificatie en delinge gedaen ſal zyn. En ondertuſſchen tot dat de ſpecificatie en delinge gedaen zy en haer effect ſortere en niet langer geven wy den Aerts-Biſſchop van Mechelen toe 3000. gelijke ducaten en de Biſſchoppen elk 1500 ducaten jaerlijkſe inkomſte, die haer den Conink Philips uyt ſekere inkomſten en vervalle die hy uyt het genoemde land trekt, ſal aſſigneren, en aen den Aerts-Biſſchop van Mechelen en Biſſchop voornoemt in der tijd weſende alle jaer ſal betalen in het geheel en proportionelijk ſo lange de voorgenoemde ſpecificatie en partitie geen volkomen effect ſal geſorteert hebben, als ook voor dat deel dat niet volkomen ſal geeffectueert weſen, en niet langer. Voorts reſerveren wy en concederen voor altijd door den ſelven voorgenoemden raed, wetenſchap en autoriteit dat den Conink Philips en ſijne nakomelingen die in het wereltlijke Heeren der ſelver Landen ſullen zyn, recht ſullen hebben ons en den Roomſen Paus in der tijd ſijnde te nomineren bequame perſonen, die na de gewoonte der vermaende Univerſiteyten, naer voorgaende neerſtig examen Magiſtri in de Godtheid of in de rechten Doctoren of Licentiaten gepromoveert zyn, om van ons en den ſelven Paus na ſulke nominatie tot Aerts-Biſſchoppen en Biſſchoppen der Kerken van Mechelen, Antwerpen, Utrecht, Atrecht, Doornik, Haerlem, Deventer, Lewaerden, Groeningen, Middelburg, 's Hertogenbos, Ruermonde, St. Omer, Iperen, Gent en Brugge voornoemt geſtelt te worden; ſo wel deſe eerſte reiſe, als ſo menichmael het
(Fol. 19) ſal gebeuren dat zy ledich ſijn, en maken nul en van geender weerden, indien, tegen deſen van yemant door eenigerhande autoriteit, wetende of onwetende yet geattenteert word, niet tegenſtaende eenigerhande Apoſtolijke conſtitutien en ordonnantien, en der voorgenoemde of eenige andere Kerken, of Clooſters en ordens, ſtatuten en gewoonten, privilegien, indulten, Apoſtolijke brieven, al iſt dat ſy beveſticht ſijn met eede, Apoſtolijke confirmatie, of eenige andere vaſticheit niet jegenſtaende ook eenige Kerken, Clooſters, oordens, Aerts-Biſſchoppen, Biſſchoppen, Capittelen en andere voorgenoemde of eenige andere in wat teneur, form en met hoedanige *derogatoriárum derogatoris* krachtige en ongewoonlijke annullerende clauſulen ſy mogen weſen, en alle andere decreten ook door eigen ingeven, en uit ſekere wetenſchap en conſiſtorialiter gegunt en wederom beveſticht en vernieuwt. Alle welke wy door deſe voor deſe reyſe ſpecialijk en expres derogueren, ſullende anders blyven in hare kracht, en alhoewel tot genoechſame derogatie deſſelver van de ſelver en haren gehelen inhout ſpeciael en beſonder gewach gemaect of eenige andere beſondere forme gebruyct moſt worden houden wy de ſelve als in deſen tegenwoordigen volkomen en ſpecialijk uytgedrukt al of ſy van woord tot woord hier ingevoecht waren, ſo dat ſy tegen het voorgaende gantſch niet ſtemmen mogen noch moeten, inſgelijx ook alle andere, ſo ſy het geen menſche geoorloft dit onſe ſchrift van loſſinge, afſcheydinge, delinge, vryinge, oprechtinge, inſtellinge, toelatinge, aſſignatie, attributie, ſtatuten, onderwerpinge, toeeygeninge des decreets, van appropriatie, reſervatie, en derogatie te breken of daer tegen te doen. En indien iemand derf daer tegen doen, die wete dat hy op hem haelt den toorn van God almachtich en ſijner heyliger Apoſtelen Pieter en Pauwels. Gegeven te Romen by S. Pieter den 18 dach van Mey, in't jaer der menſchwerdinge onſes Heeren 1559. in het vierde jaer onſes Pauſdoms, onder de plijke aldus geſchreven *Fran.cus Aragonia*, en op de plijke getckent *F. de Lyon*, en op den rugge ſtont dus Regiſ.ta by *F Aragonia*, noch ſtont onder geſchreven, deſe tegenwoordige copie is gecollationeert, en bevonden te accorderen van woord te woorde, met de ware Apoſtolijke brieven of Bulle origineel, door my des Coninks Secretaris, en was getekent

DE LANGE.

Mozrin ge des volx.

HJer dooz zijn diverſe opſpzaken en mozringe onder 't volk gekomen / te weten: dat dit was een vreemde ongehoozde nieuwicheit ſonder conſent van de Staten / ſteden en landen vooz gebzocht / des men grotelijx duchte dat daer wat quaets uit ſoude bzoeſen: dat de oude fondatien hier dooz werden verbzeemt / de Landen van haer gewoonlijke Abdyen berooft. De Staten in hen vergaderinge met Biſſchoppen (die men van de vreemde mocht nemen) gepzeſideert: de goederen der Cloosteren anderen gegunt: de grote deilingen die men in de ſelve Clooſteren tot groten onderſtande vanden armen altijt hadde onderhouden die ſouden achter blyben / alles tegen de oude vzyheden en pzivilegien der landen / en boven dien / dat onder deſen mantel d'Inquiſitie was ſchuylende / die men alſo meinde bedecktelijken in te bzengen: en hoe wel vele grotelijk waren arbeidende om den volke ſullen opinie te ontgeven: nochtans en heeftmen ſulx noit uit den hoofde konnen bzengen / noch den gemenen man / noch den Staten en Regeerderen van den lande en ſteden. Te meer dat by de conſultatie van den ſeven Cardinalen te Romen daer op gehouden / en ook in de bulle deſen aengaende afgeſonden / klaerlijk / en opentlijk bleek dat de ſaken daer toe waren ſtreckende / en dat elk Biſſchop in zijn Cathedzale kerk ſoude negen Pzebenden by den anderen voegen / daer af de beſitters hen ſouden behulpich zijn int ſept van der Inquiſitien al om over en in zijn Biſdom / ja die twe daer af ſouden ſelve zijn Inquiſiteuren / welke geſchriften te vooꝛſchijn gekomen weſende / is de vooꝛſz impzeſſie en opinie heel vaſtelijken beveſticht en ſeker gehouden / beſonder en te meer datmen bevonden heeft / dat by na alle de gene die totte Biſdommen genoemt waren / waren alle Inquiſiteuren of Theologienen van Loven / en d'andere onbequaem tot Pzedicatien / maer meer geſchikt totten handelingen en ſaken van Pzincen / Landen / en Steden / gelijk de Cardinael van Granvelle (die genoemt was om Aerts-Biſſchop te weſen tot Mechelen) de Pzeſident Viglius (vooꝛ Gent) en de Cancelier Nigri vooꝛ Antwerpen / doch is na bevonden geweeſt dat deſe nagenoemde tot Biſſchoppen zijn geſtelt / te weten: inden Aerts-Biſſdomme van Mechelen is geſet den vooꝛnoemde Heer Anthonis Perenot Cardinael van Granvelle.

Vzeſe vooꝛ de Inquiſitie.

Nami der eerſt nieuwe Biſſchoppen.

2. In 't Biſdom van Antwerpen was eerſt genoemt de Cancelier Nigri, maer alſo het lang aenliep eer den Biſſchop aldaer konde werden ingeleit /

is naemaels den voornoemde Doctor Franciſcus Sonnius, die eerſt Biſſchop van 's Hertogen-boſch was/ aldaer tot een Biſſchop geſtelt.

3. In 't Biſdom van Kemunt / is H. Guilhelmus Damaſi Lindanus, geſtelt.

4. In 't Biſdom van 's Hertogen-boſſe werd eerſt geſtelt de voornoemde Sonnius, maer na dat hy Biſſchop van Antwerpen werd / quam Heer Laurentius Metſius, Deken van S. Goedelen tot Bruſſel in zijn plaetſe.

5. In 't Biſdom van Gent / Heer Cornelius Janſenius.

6. In 't Biſdom van Brugge Heer Petrus Curtius, en na hem H. Remigius Drutius, die eerſt was geweeſt Biſſchop van Leeuwaerden.

7. In 't Biſdom van Yperen H. Martinus Rirhovius.

8. In 't Biſdom van Groeningen Heer Johannes Knijf, Minnebroeder.

9. In 't Biſdom van Leeuwaerden / eerſt Remigius Drutius, en na dat hy Biſſchop was geworden tot Brugge / is in zijn plaetſe gekomen H. Cunerus Petri.

10. In 't Biſdom van Haerlem H. Nicolaes a Terra nova.

11. In 't Biſdom van Deventer H. Ægidius van den Berge, Minnebroeder.

12. In 't Biſdom van Middelburg / Heer Nicolaes de Caſtro

13. In 't Biſdom van Atrecht Franciſc. Richardot.

14. In 't Biſdom van Doornik Heer D'oignies.

15. In 't Biſdom van Namen Heer Anthonis Havetius.

16. En in 't Biſdom van S. Omers is geſtelt Heer Gerardus ab Interencourt.

HJer door zijn wederom alom in den Landen vernieut / ja vermeerdert de opſpraken die Anno 1549 en 50. waren geweeſt: maer waren nu ſo vele te ſterker / om datmen merkte datmen de landen dus meende te bedriegen en het net over 't hooft te trecken / en niet en dochte op te houden voor men had hen by den eenen wege of den anderen onder het jok der Inquiſitien gebracht / welke morringe van den volke te meer wies / door dien men opte klachten die men daer tegen te Hove was doende/niemand daer op goed gehoor noch troost en gaf / dan plat uit ſeide datmen daer mede door/ en ſijn Maj. ſulx hebben wilde.

Het inleiden der Biſſchoppen.

De ſaken nu aldus ſtaende heeftmen metter daet allenxkens de nieuwe Biſſchoppen in de poſſeſſien en het beſit van hen Kerken geſtelt en ingeleit/ ſonder die van de ſteden des eens conſent te dragen / maer wel veel ſchoons toeſeggende. Alſo zijn boven den Biſſchop van Yperen ingeleit geweeſt de Biſſchoppen van Brugge / van S. Omer/ van Namen/ voort van Haerlem / van Middelburg / eyndlijk ook den Aerts-Biſſchop van Mechelen / en ten alderleſten en langen tijd na de andere / de Biſſchop van 's Hertogenboſch / niet ſonder grote beroerte en oploop van de ingeſetenen in vele der ſelver ſteden en plaetſen / in de ander reſterende ſteden hadmen wel willen van gelijken doen / maer men doorſtet niet wel aventuren / ſo de ingeſetenen van de ſelven hen bynnoedelijken hadden laten horen / dat ſy niet en ſouden gedogen dus tegen hare oude vryheden verongelijkt/en met dusdanige onlijdelijke nieuwigheden van Biſſchoppen en Inquiſitie geplaegt en in den gront bedorven te worden. Ja eenige hebben wel opentlijk dorven ſeggen dat ſy de ſelve int beginſel en inkomen terſtond wilden doodſmijten/of diergelijke woorden tot oproer ſtrechende.

Univerſiteyt van Douay geſticht.

In deſen jare 1562. heeft de Coninck by oorlof van den Paus / geſticht de Univerſiteit of hoge ſchole van alle vrije konſten in de ſtad van Douay / leggende aen de frontieren van Artoys / Henegouwe en Vlaenderen / om dat de Studenten geen oorſake en ſouden hebben om de ſpraeke wille te trecken na Vrankrijk/ en heeft de ſelve ſchone privilegien gegeven / de eerſte leſſe in de Godheid werd aldaer gedaen den 6 Octobris door den Biſſchop van Atrecht.

1562. GEdurende deſe ſwarigheden aengaende het effectueren van de Biſdommen / metten Weerlijkheit (die daerom de Geeſtelijkheit meeſtendeel grote ongunſte toe droegen /) ſo en is ook de Geeſtelijkheit onder malkanderen niet eens gebleven/ want niet alleen de oude Aerts-Biſſchoppen en Biſſchoppen van den Rijke / die hen Hoogheden en quartieren werden benomen / maer ook de Capitelen van den Prochien die nu Cathedrale Kerken werden gemaekt / en die van den Abdyen en Prebenden die geincorporeert werden / begonden haer van de voorſz nieuwigheden ſeer te beklagen / dat ſy door de oprechtinge der nieuwer Biſdommen werden verkort in hare juriſdictien en Biſdommen/en d'andere dat men hen nu in een nieuwe ſubjectie wilde brengen / en hen luiden dengelijke poſſeſſien en exemtien / ſonder eenige reden en om het particulier profijt van ſommige ſoliciterende private perſonen benemen wilde / met meer ander diergelijke klachten / daer door de gemeente maer te meer verbittert werden tegen den genen die deſe ſake waren drijvende.

De twiſt der Geeſtelijken onder den anderen.

En onder andere klachten hebben die van de Geeſtelijkheit van den lande ook de hare in 't beſonder getoont. Eerſt de twe Abdyen van Tongerlo en Sint Barnaerts en lange daer na ook die van Affligem in Braband / de welke door afganck van hare Abten / elk van Prelaten onderſien waren / en lange te Hove hebben verbolgt / om tot electie en verkieſinge van een nieuwe Abt te komen / volgende hunne coſtume en privilegien / en geen antwoort konnende bekomen / niet tegenſtaende dat den Raed van Braband voor hen hadde geadviſeert / hebben de ſake aen de andere Abten van Braband / daer na ook aen de Edelen en hooft-ſteden van Braband als vertogende de drie Staten des ſelven lands vertoont / en verſochten dat ſy met hen daer in neffens der Hertoginne hen ſouden willen voegen en verſoeken 't gene voorſeit is: welk gedaen zijnde / en niet konnende verkrijgen / alſo de uitvlucht was/'t ſelve aen haer Hoogheit niet te ſtaen/ maer in de goede gelieſte van zijne Maj. die ſulke ſaken aen hem hadde behouden: ſo hebben de ſelve Staten goet gevonden / dien aengaende hen Geſanten in perſone te ſchicken aen zijne Majeſteit in Spangien.

D'Oppoſitie der Abdyen.

Brieven van den Grave van Hoorn aen den Coninck roerende de Abdyen en nieuwe Biſdommen.

De Grave van Hoorn heeft de Coninklijke Majeſteit al 't ſelve by ſekere brieven van den 19 December 1561 te voren geadvereert / hem ſchrijvende: dat de Staten van Braband aen zijne Majeſteit ſouden ſenden een perſoon tot voordeel van de Abten / en dat die niet en willen conſenteren dat de Abdyen ſullen werden geincorporeert in de nieuwe Biſdommen / dan dat d'andere Staten noch niet en ſeiden; dat de Duitſen en Francoiſen lieten uitgaen dat den Paus hun de Geeſtelijke juriſdictie niet en kan benemen die ſy in deſe landen hebben / byſonder naer dien dit gedaen is ſonder bewillinge van den Aerts-Biſſchoppen van Colen en Reyms. De Duitſe (ſchrijft hy) allegeren dat hoe wel de Keiſer 't ſelve verwilligt heeft / dat 't ſelve ſonder verwillinge van den Keurvorſten en Staten van den Rijke van onwaerden ſal weſen; en de Franchoyſen pretenderen genomen de Aerts-Biſſchop van Reyms daer in conſenteerde / datter nochtans van node is het conſent des Coninx van Vrankrijk / als patroon voorſtander en beſchermer van de kerke van zijn Coninkrijke / die reden die ſy allegeren / ſchrijft hy maken de Gemeente alhier wat oproerig / gemerkt dat men intenteert ſonder conſent van deſe twe natien / in het midden van de welke zijn deſe landen / en de welke niet genoegſaem zijn om hen by hen ſelven te defenderen of beſchermen van eenige van dien / &c.

D'Oppoſitie der Staten van Braband.

De Staten van Braband hebben ook volgende voorgaende reſolutie in Spangien aen zijne Majeſteit geſonden in Januario / anno 1562 hen Gedeputeerde / namentlijk: Tſerclaes en Nijs / door den welken ſy ſchriftelijk hebben doen overgeven hen verklaringe en bewijſinge / hoe dattet niet alleen tegen recht / maer ook tegen de privilegien ſo van den lande van Braband in 't generael / als van den

Abdyen int speciael / soude wesen de selve in handen van andere te stellen / en haer gewoonlijke electie of verkiesinge te benemen / welke stucken by de selve Gedeputeerde in Spangien gepresenteert zijn. De Coninck heeft hen korts daer op schriftelijk antwoord doen geven: inhoudende in effecte een ontkenninge / en dattet hem evenvele behoorde te zijn als sy van Prelaten versien waren / en behoorden noch grotelijx hem te bedanken / datmen hunnen Godts-huysen die eere dede / van hunnen Prelaet te vercieren metten Bisschoppelijken name: gelijk 't selve by de apostille van den 28. Februarij 1562. blijken mach. Met dese antwoord t'huys gekomen wesende / heeft henluiden rapport den Staten en besonder den Prelaten luttel behaegt / en al de werelt daer op seer doen spreken / sonder dat d'Abdyen daerom daer in gewilleurt hebben: ja hebben korts daer na metten Staten van Brabant aen de Regente versocht daer tegen in rechte gehoort te zijn / het welk hen niet en heeft mogen gebeuren / gelijk 't selve blijkt by de requeste en antwoorde van den 5. Mey 1562.

Antwoord des Coninx opte vertoninge van de Abten.

De vertoninge van die van Antwerpen tegen de Bisschoplijke Stoel aldaer.

Van gelijken so en hebben de Regeerderen van Antwerpen ook niet stille geswegen / maer so sy gewaer werden dat de neringen begonnen grotelijk te verminderen en andere meer gelijke swaricheden als sy in den Jare 49. en 50. geproeft hadden nu wederom aenkomende waren / upt vreese dat de inquisitie door dese inleidinge van eenen nieuwen Bisschop mede in gebracht soude worden / so hebben sy geraden gevonden de Goubernante schriftelijken te hennen te geven / de gelegentheyt die hen toedroeg door d'oprechtinge van des Bisschops stoel aldaer: besonder want men verstont d'inquisitie daer onder te schuilen / waer mede men belooft hadde hen niet te quellen: op welk geschrift sy op ten xviij January 1562. gekregen hebbende apostille in effect in houdende: datmen daer mede geen Inquisitie en meinde: noch der stad en sochte te verkorten / maer die met eenen Bisschop te vereeren / so sulken stad sodanige eere wel verdiende: en dat sy haerder Gemeenten sulken inbeeldinge souden willen ontgeven: nietteminn so sy de salte anders verstonden / en de hand der Hertoginne dien aengaende gesloten was / sonde geerne hen geschriften in Spangien oversenden. Dan upt Spangien daer na genoech gelijke antwoorde van date den 18 Martij 1562 gekomen zijnde / en bevindende den coopman en borger so metter saken verslagen / dat ter niet dan de verderffenisse der stad met alle vreese van oproer en was geschapen te volgen / hebben goet gevonden haer Gesanten in persone aen zijne Majesteit in Spangien te senden / om de selve alle gelegentheit / en den uptersten nood / so mondeling als by geschrift te vertonen / welken volgende hebben sy drie personen in den eed en dienst der stad zijnde afgevaerdicht / namentlijk: den Amptman / Ussel / en Wesenbeke / de welke aldaer neffens den persoon van den Coninck in 't lange op ten xj. Junij 1562. gehoort zijn en hen den last ontdekt en zijn Majest. hen geschrift gegeven hebben: waer op sy na lange sollicitatie en voordering eerst in Augusto / so by geschrifte als by monde antwoord verkregen hebben / wesende genoech een selve antwoord als de voorgaende antwoord by de Hertoginne in Nederland gegeven. En dewijle de Gesanten gewaer werden dat men de stucken te voren eerst in Nederland gesonden / eer men hen luiden antwoorde gegeven hadde / so hebben sy versocht aen zijne Majesteit daer noch te blijven tot dat sy hun meesters geadverteert hebbende sy hen gelieste daer op verstaen mochten / en besien of ter geen middel en soude te vinden zijn om zijne Majesteyt genoech te doen en dat daer beneffens sulken coopstad ook mochte geconserveert werden / de welke geschapen was tot geheel bederffenisse te sullen geraken / door de Bisschoplijke invoeringe binnen der selver stad / so men den coopman en ingesetenen niet anders en konde doen verstaen of d'Inquisitie en was daer onder bedekt; en verkregen hebbende dat sy daer mochten blijven / hebben by eenen expressen poste / hen

Dese van Antwerpen senden haer gesanten in Spangien aen den Coninck.

meesters van als verwittigt en des Coninx antwoord overgesonden / daer op hen by den Regeerderen weder een ander schriftelijke vertoninge overgesonden wert / die sy aen zijne Majesteyt sonden vertonen / 't welk by hen gedaen zijnde aen den persoon van den Coninck / en hebben in vijf maenden daer na geen antwoord konnen bekomen wat verbolch sy aen zijn Majesteit en aen de een en d'ander int Hof in alder neerstigheit deden: daer en tusschen so den Amptman siekelijk was geweest en van de Majesteit mondelinge verseckeringe hadde ontfangen / als dat zijne Majesteits intentie niet en was / zijne coopstad van Antwerpen met eenige inquisitie te quellen / is daer mede op ten xx Decembris 1562. na hups gerepst / d'andere twe voornoemde na lange vorderinge hebben eindelijk by Apostille van den 28 Aprilis 1563 genoech gelijke antwoorde weder ontfangen / die sy weder te rugge hebben gesonden: en daer en tusschen versocht dat zijne Majesteit metter saken soude willen vertoeven tot dat zijnen persoon daer quame en selver sage die benautheit dier was: Of immers door onpartijdige Commissarisen hem daer op soude doen informeren / op dat daer niet geschieden en soude dat namaels niet en soude wesen te beteren / waer op hem den vijf Mey 1563 verklaert werde / dat zijne Majesteit de Wethouderen by de Goubernante soude doen waerschouwen eer hy mette saken soude doen voortbaren / eyntlijken na verscheyden verhoringen / voorderingen en antwoorden / heeft de Coninklijke Majesteit hen in Augusto 1563 affscheit gegeven met Apostille van den derden Augusti / en breder mondelinge hope / dat zijne Majesteit om redenen noch verhoudende was / het instellen van den Bisschop binnen der selver stad / welke tijdinge aldaer gebracht zijnde (by Wesenbeke te poste) isinen daer mede wel vernoecht geweest. Ook heeftmen de resterende Bisschoppen in andere steden noch niet ingeleit / al warent die gekozen Bisschoppen wel begerende. 1563.

Terwijlen nu alle dese grote alteratien dagelijx meer en meer groeiden / so tegen dese verbolginge als tegen de Bisschoppen / Inquisitie en andere saken boven verhaelt / sulx dat niet dan een jammerlijke desolatie / oproer / en bloetstortinge daer upt scheen te sullen volgen / so verre in tijts daer in niet versien en werde / so is de sake voorgenomen in den Rade van State / alwaer de swaricheden en periculen int lange vertoont zijn by de grote Meesters en Ridderen van der Oorde / en hebben met malkanderen de saken overlept en overpeyst hoe men die best ten dienste van zijne Majesteit en welvaren van den Lande soude mogen dresseren / so in desen als meer andere puncten: en want sy bevonden dese saken en vreemdicheden bele by te komen upt dien de Coninck van alle saken niet na de waerheit en was geinformeert / en dat de gene die hy 't betroude met hen hooft en particuliere affectien daer mede al door wilden / sonder den raed van anderen te willen volgen: so is in den voorseiden Rade by de Regenten en Heeren gesloten / zijne Majesteit by iemanden onder hen persoonlik daer af te doen onderrechten / en alle saken int lange te doen adverteren: welken volgende de Baender-Heere van Montigny in Spangien / en neffens der Majestit in communicatie tot zijne lasts volboeringe geweest is / in Augusto 1562. en daer na weder na Nederland gekeert sonder eenige sonderlinge vrucht gedaen te hebbben.

Besluit in den Raed van Staten.

De Baender-Heere Montigny reist na Spangien.

De saeken en zijn ook niet gebetert / door den twist die hem dagelijks meer en meer vertoonde onder de voornaemste des lands / want eenige wilden al na haren sin alleen regeren en veel nieuwicheden inbringen met forse jegens des Lands Privilegien / daer tegen hen eenige stelden / so dat daer grote twist te Hove is geweest / die dagelijks so vermeerderde dat eyntelijk den Prince van Oranjen / de Graven van Egmond en Hoorne by hare brieven van den 11 Meert 1563 den Coninck schreven / dat het meestendeel van den ingesetenen deser landen een generael mistontement hadden van de grote autoriteyt

Den twist onder de voornaemste des Lands.

teit die de Cardinael Granvelle hadde over de ſake van deſe landen / en dat zijne Majeſteits ſaken alhier te lande niet ſo wel en ſouden gaen / als zijn Majeſteit en ſy luiden wel wenſchten / ſo lange de Cardinael het onderwint der affairen van deſe landen ſoude hebben / vermits hy ſo ſeer in den haet van alle de werelt was; baden daerom dat zijn Majeſteit daer in ſonder vertreck ſoude willen voorſien / of dat anders ſoude geſchapen weſen dat de bederffeniſſe der landen daer uit volgen ſoude / en op dat zijne Majeſteit door ingeven van andere niet en ſoude denken dat ſy die vertoninge deden uit eergierigheit of om haer eigen nuttigheit / ſo baden ſy zijne Majeſteit dat hy hen luiden wilde ontſlaen van den Staet van den Rade / indien 't hem goet dochte / want het hen luiden niet geraden en dochte noch voor den dienſt van zijne Majeſteit noch om haerder reputatien / datſe langer in den ſelven Raed ſouden blijven / hebbende ſo quaden genoegen van den Cardinael: eindlijk bidden zy zijne Majeſteit dat hem beliefde hare vertoninge in 't goede te nemen / en te geloven datſe komt uit eenen groten yver dieſe hebben t'zijnen dienſt en om haren ſtaet en eed genoeg te doen / &c.

Des Coninx antwoord.

Maer alſo de Coninck by zijne brieven van den 6 July deſſelve jaers daer op antwoorde / dat hy wel wiſte dat 't gene ſy luiden hem waren vertonende / was komende uit een groten yver en affectie / die ſy waren dragende t'zijnen dienſte / daer af hy in voorgaende tijd genoegſame experientie hadde bevonden / maer dat hy niet gewoon en was pemanden van zijne dienaers ſonder reden te beſwaren / en datſe in hare vertoninge geen beſondere oorſaken en hadden verklaert / &c. ſo hebben de voorſeide Heeren daer op wederom aen den Coninck geſchreven by miſſive van den 29 July 1563 datſe niet van meninge en waren hen formele partyen tegens den Cardinael te maken of in eenig proces met hem te treden / maer hoopten dat de ſimpele en korte vertoninge die ſy hadden geſchreven / ſonder andere maniere van beſchuldinge genoegſaem ſy om zijne Majeſteit te vermorwen / om te bepeyſen eenig eerlijk en goet middel om te voldoen de rechtveerdige klachten zijnder ootmoediger onderſaten / ſtellende den Cardinael anderſins te werk daer hy na zijnen roep en profeſſie meer vruchten ſoude mogen doen dan hier. Sy en handelen niet (ſeggenſe) van den Cardinael te beſwaren / maer meer van hem te ontlaſten / ja van eenen laſt / de welke hem niet alleen en was extraordinaris en onbequaem / maer ook in zijn handen niet langer en konde blijven ſonder grote vreſe / onruſte en inconvenienten / datſe ook in hare voorgaende geen beſondere oorſaken en hadden verhaelt / ſeggenſe / niet toe gekomen te zijn by gebreke van datter geen oorſaken voor handen en ſouden zijn geweeſt: maer datſe al willens hadden vermijd van beſondere oorſaken te verhalen en ſpecificeren of eenige bitterheit tegen hen te gebruycken / maer beliefdet zijne Majeſteit tot breder informatie daer in voort te varen / hy en ſoude niet dan te vele verſtaen van de rechtvaerdige oorſaken die zijne Majeſteits getrouwe onderſaten hadden om qualijk te breden te weſen en hen te beklagen. Sy hadden liever dat zijne Majeſteit beliefde 't ſelve in 't lange te vernemen van andere / niet ſuſpecte / dan van hen luiden / en zijne Majeſt. ſoude dan wel bevroeden dattet niet ſonder reden en is datter een ſo openbare en gemene klagte was / en alwaer daer maer geweeſt de ongeſchiktheit / opſpraek / en verwertheit daer in de landen hen vonden / 't ſelve gaf getuigniſſe genoeg dat zijn preſentie / bewind / en autoriteit hier weinig diende / al 't welk aengeſien en gemerkt de klepne vruchten dieſe in zijnen Raed van State waren doende / en 't groot ongelijk en kleinachtinge dieſe daer door leden / ſo baden ſy zijn Majeſt. ootmoedelijk dat hem geliefde goet te vinden / dat ſy hem ſouden verhoeden te komen in den Raed van Staten / tot dat zijne Maj. ſoude believen daer te ſtellen ander order / als hy tzijnen dienſte / tot welvaert van den lande / ſoude vinden te behoren / daer en tuſſchen ſullen ſy luiden niet laten hen wel te quijten tzijnen dienſte in ſaken van haren gouvernementen en laſten / in al 't gene de Hertoginne Gouvernante hen luiden advijs van doen ſal hebben / behalven alleen datſe hen niet meer en ſouden laten vinden in den Raed van Staten / tot dat zijn Majeſteit daer ander order ſoude hebben geſtelt / &c. En hebben over ſulx de voorſz Heeren daer naer (hebbende te voren eerſt ſekere ſchriftelijke vertoninge aen de Gouvernante gedaen) hen uit den Rade van Staten gehouden / ſulx dat eindelijk de Gouvernante daer om expreſſelijk aen den Coninck heeft geſonden haren Secretarius Armenteros. Na wiens wederkomſte de Cardinael van Granvelle 't hooft van de eene party uit de Nederlanden is vertrocken in den jare 1564 naer Bourgondien / met zijnen broeder den Heere van Champangie / die korts te voren uit Vranckrijk (daer hy lange als Ambaſſadeur van den Coninck gelegen hadde) tot Bruſſel was gekomen / onder 't dexel van zijn eigen nootſakelijkheden en affairen en van zijn geſinne / en op dat hy zijne moeder die nu out en geheel ſwak was wilde ſien en beſoeken: maer na dien geſeid werde dat de partye die het metten Cardinael hadden gehouden / noch in zijn afweſen handelden / als of hy daer ſelfs hadde geweeſt / ſo en is de verbitteringe niet gereſſeert / maer eer vermeerdert: ſonderlinge tegen den Preſident Viglium / en de Heere van Barlaymont die zy des Cardinaels creatueren ſeiden te weſen / de welke ook meer bitterheits maekten door dien zy ſtroyden dat de Cardinael haeſt weder komen ſoude met meerder bevel en autoriteit als hy te voren oit gehad hadde.

't Vertrek des Cardinaels van Granvelle uyt Nederland.

Hier en boven iſſer ook toegevallen door ſommige geeſten aen wederzijden ſeker miſverſtand en ſwaricheid tuſſchen de Coninginne van Engeland en de Gouvernante of immers des Coninx Raed der Nederlanden / daer door de gemene Onderſaten een heel jaer grotelik zijn gefruſteert geweeſt van hare gewoonlike neringe en hanteringe / 't welk hen paſſien ſeer heeft verbittert en hen alteratien noch vele meer vermeerdert / byſonder ſo de voorgaende oorſaken altijd bleven durende.

De ſwarigheid metten Engelſen.

Daer en boven iſſer ook by gekomen dat men uyt is geweeſt om al om in de Nederlanden te doen aenvaerden / en hem reguleren naer der definitie genomen in 't Concilie van Trenten / waer op lange beradinge gehouden is geweeſt / welk den ingeſetenen ook niet weinich en heeft gealtereert en tegen de Geeſtelijke noch meer verbiteert / beſonder ſo daer mede niet alleen de Geeſtelijke judicature en Biſchoppen maer ook d' Inquiſitie en verbolginge werde beveſticht en daer neffens vele articulen geſterkt / die vele opentlik wilden bewijſen by abuys in de Chriſtelike kerke gedrongen te zijn / ook vele andere den exemptien en Privilegien van den lande directelik tegen zijnde: en hoe wel voor als doen daer op niet voorder gedrongen en werd / altijd vielen ſo veel luyden te meer ter ander zijden / en van de andere opinie / beſonder na dien 't ſelve Concilie daer na al om is gepubliceert / en al had zijn Majeſteit daer in geconſenteert op ſekere reſervatie van exemtien / die en zijn in 't publiceren in vele plaetſen niet verhaelt noch vermaent oft immer by den volke ſulx niet verſtaen / ſy hebben altijd een achterdenken van des gehad.

't Onderhouden van den Concilie van Trenten.

De decreten des Concilie zijn gedruckt en mach een ider leſen.

Men heeft ook den ſelven Somer zijn beſt gedaen om dien van Leeuwaerden / Groeningen / Deventer en Roermunde met ſchone woorden en inductien te doen goet vinden / dat ſy hare nieuwe Biſſchoppen ſouden willen met goetwillicheit ontfangen. Doende de ſelve aen ſeggen door Jenne Stadhouders dat de meninge van de Coninklijke Majeſteit niet en was / om de Staten of landen in eenige hare tractaten of privilegien / oude uſantien of coſtumen en vryheden te prejudiceren: maer hen die onverbrekelijk by den Biſſchoppen te doen onderhouden / dat ook de Biſſchoppen 't ſelve zouden ſweren / dattet ook profijtelijk voor de ſelve landen ſoude weſen / datſe ſelfs eenen Biſſchop ſouden hebben / waer by geſpaert ſouden worden vele onkoſten die andere

De reſterende Biſſchoppen forchtmen in te leiden doch te vergeefs.

Replijk aen den Coninck by den Prince van Oranjen / Grave van Egmont en Hoorne nopende den Cardinael.

(Fol. 21.)

ders gedaen moeten werden so in 't senden tot Utrecht die eenige simpel Geestelijke oorden wilden hebben / als ook consecratie van Abten / d'onkosten van de appellatien en delegatien. Datse ook notelijk mosten hebben Bisschoppen / door dien de Aerts-Bisschoppen haer recht / 't welk sy in de selve landen hadden / alrede tot behoef van de Bisschoppen die hare Suffraganen souden wesen / gerenuncieert hadden. Dat mede de Aerts-Bisschoppen niet geresigneert hebbende haer gerechtigheit / hare residentie soude mogen nemen in de selve landen daer het hem believen soude / en dat hen niemand die residentie en soude konnen of mogen weigeren / dat daerom d'ingesetenen der selver moetende toelaten den Aerts-Bisschoppen als sy in haer Aerd-Bisdom soude willen hare residentie nemen / wel behoorden toe te laten hare Suffraganen / maer men en heeft met hen niet konnen uitrechten / noch hen kunnen voet maken 't gene men begeerde. Het welk ook geen kleine verbitteringe gemaekt en heeft / als men gesien heeft dat men so heftig vervolgde om dese Bisschoppen / en also d'Inquisitie alom in te brengen / die elk nochtans so seer hate en vreesde.

't Voorstel der nieuwe Bisschoppen.

't Heeft ook totten afkeer vele geholpen / dat de nieuwe ingestelde Bisschoppen met hen Capitelen / Kerken en Ondersaten vele onrusten / questien en geschillen / gekregen hebben / so sy hen terstont alom in de possessie hebben willen maken / en dat d'andere van hen oude vryheit en exemptie niet en wilden gepriveert zijn.

Practijk des Cardinaels.

Daer en boven isser noch een ander oorsake van moeringe en perplexiteyt opgekomen / door dien so men sag dat men met Antwerpen qualijk voort konste om aldaer eenen nieuwen Bisschop in te brengen / eenige uitgaven en deliberatie genomen werde om de selve stad met verscheiden steden van Brabant / als Brussel / Loven / &c. onder het Aerts-Bisdom van Mechelen (daer de Cardinael van Granvelle ingeleid was) en Walsch-Brabant onder Namen te brengen / d'welk niet min tegen de privilegien en welvaren van den lande en van dier stad en soude gekomen hebben / dan of binnen der selver stad eenen gestelt hadde geworden: welk uytgebroken zijnde / weder een grote veranderinge veroorsaekt heeft / waer tegen ook de Staten van Brabant hen hebben geopponeert en diverse remonstrantien over gegeven / maer is al t'elken na Spangien gesonden / en en hebben anders geen apostille konnen verwerven: Dan na dien sy meer dan ses maenden daerom vervolgt hadden / een apostille dilatoir / renvoyerende de sake aen den Coninck in Spangien / en hoe wel sy daer na weder lange des vervolgt hebben / en hebben niet voorder kunnen komen. Maer heeft haer Hoogheit daer na hen allen verklaert dat sy daer af aen den Coninck geschreven / maer noch geen antwoord ontfangen en hadde / des ook onder het Volk de verbitteringe en afval seer gemeerdert en langs so meer totter Gereformeerde Religie hen begeven heeft: siende dat men door alle middelen sochte dese seer gehate saken van den Bisschoppen en Inquisitien / 't ware met wat middel het ware in te brengen.

Dood van den Keiser Ferdinand.

Den 25 July anno 1564 is de Keiser Ferdinandus de broeder Caroli de Vijfde deser werelt overleden / achterlatende drie sonen / namentlik: Maximiliaen / Ferdinand en Kaerle / en vele dochters / zijn outste sone Maximiliaen die in Novemb. 1562 Rooms Coninck was gekoren / werde Keiser in zijn plaetse.

Houde winter.

DE Winter des jaers 1564 was wonderlijken streng / also dat men van den 14 Novembris totten 18 February met sleden en paerden over de Schelde reisen mocht sonder perijkel. Daer door grote armoede onder de schamele luiden werd geleden.

Tot Brussel een schrickelijk monster geboren.

In desen selfden jare van 1564 is tot Brussel ten huise van Joos Dilspeert op Warmoes-broek van een zeuge een monster geworpen geweest / onder ses andere jonge verkens / waer van dat het eerste een monster was / hebbende het aengesicht van een man / daer toe ook armen / handen gelijk een mensch / maer van de schouderen af was het lichaem t'eenemael een verken gelijkende: het zoog gelijk d'andere jonge verkens / maer het en leefde maer twe dagen / want men smetet dood mette zeuge / om datter so vele geloops was / en dattet volk daer sulken schrik van hadde.

De Prelaten in Braband en besonder ook de Abdyen totter incorporatien gedestineert en van Abten onversien / merkende dat sy met geenderhande vervolgingen noch in Spangien nevens den Coninck / noch neffens de Gouvernante en konsten de vreese van incorporatien los worden / noch tot Prelaten geraken / hebben achter na benodigt geweest van der noot een deucht te maken / en dat sy na hun dunken met haren goeden rechte en gededuceerde vryheit / costume en privilegien niet en konsten obtineren: hebben sy eyntlijk gesocht te verkrijgen en redresseren met geld: en zijn op dien voet eerst in communicatie en eyntlijk in transactie gekomen: en mits sekere jaerlijkse renten die de voorseide drie onversiene Abdyen voortaen souden uitreiken zijnder Majesteit (tot behoeve van de nieuwe Bisschoppen so men genoeg verstond) so heeft men hen alle drie van Abten versien / en ook andere die vacant waren geworden: en heeft men de voorseide incorporatie hen gansch ontslagen / en cassatie daer af belooft te doen hebben van den Paus.

Het afkopen der Abdyen.

Om gelijke cassatie te hebben roerende dit instellen van de nieuwe Bisschoppen in Braband / hadden de drie Staten desselfs lands ook sekere grote sollicitatien gedaen en diverse requesten en deductien overgegeven tot opten Winter 1565. Maer sy en hebben daer in niet kunnen verwerven. Dese twe saken zijn ook den gemenen Inwoonderen vreemd ingevallen / en hebben vele verscheiden voordelen en opspraken daer op weten te houden / en die grote murmuratien onder 't Volk zijn daer door gemeerdeert: so sy hen lieten horen dat men om gelt wel konste gecasseert en afgedaen krijgen de incorporatien van de Abdyen / ten minsten op dat de Bisschoppen van renten en inkommingen versien werden: maer dat men wel sach de meninge noch te wesen (niet tegenstaende al 't schoon beschreit / gelosten en privilegien) de arme Ondersaten noch te plagen metter Inquisitien / mits dien men geensins en konste verkrijgen om eens gansschelijk van der vreese deser nieuwer Bisschoppen / en by consequentie van der Inquisitie vry / ontslagen / gerust en versekert te mogen wesen: in somma so lange als men 't seit van den selven Bisschoppen sach noch gemeent / gevordert en aengehouden te worden / so bleef dat volk al in der selver impressien en perplexiteit / dat men hen sochte d'Inquisitie noch over te dringen / daer door haren afkeer / verbitteringe / en indignatie tegen de Geestelijkheit altijd meer en meer heeft toegenomen / en zijnder langs so meer van hunder lere geballen / en der andere met menigte toe gelopen / van de welke men hen namaels noit en heeft konnen krijgen / en hoe de vervolginge meer werd gedreven / hoe sy vaster en harder op hen opinie bleven / en tegen d'andere meer gesterkt werden. (Fol. 22

1565. De geweigerde afdoeninge der Bisschoppen.

Dierct tijd.

DAer neffens heeft in de Somer en Winter 65 noch mede gemengt die over-grote dierte van koren alle het Nederland door / daer over niet alleen grote benautheit / gebrek en armoede onder den gemenen man gevolgt is: maer ook hun sinnen en humeuren / meer dan genoeg te voren gequelt / zijn daer door meer ontstelt en verhert.

DE grote Meesters en Ridders van den gulden Vliese en Gouverneurs der Provincien / hebben met groten hertsweer en sorgvuldigheit alle dese swarigheden vernomen en ook voorsien waerschijn-

Advijs van de Ridders van het gulden Vlies en van de Goubernеurs om een beſendinge aen den Coning te doen.

ſchijnlijke bloetſtortinge en oproerigheit daer uit te ſullen volgen indien niet haeſtelijk en behoorlijk daer in verſien werde / 't ſelve daerom de Regente dikwils vertonende: en bevindende alle den oorſpronk meeſt te hangen op drie poincten / te weten: 1. Op de herdigheit der placcaten metter rouwer verbolginge daer door geſchiedende. 2. Opte quellinge en vreſe die men gevoelde en hadde van de Inquiſitie. 3. En opte nieuwigheid van de Biſdommen / en der verandеringe die men daer uit vreesde. Hebben eindelijk de Regente / de Heeren en den Raed van Staten / geraden gevonden / dat een van de principaelſten onder hen by den Coninк ſoude reiſen / en ſijne Majeſteit perſoonlijk te kennen geven / en wel opentlijk onderrichten de benautheden / vreſen en periculen uit deſen drie oorſaken / en andere ſaken van State en Finantie toegekomen / en dat het Land in groter sorge ſtond / van gantſch verloren te gaen / waer in ſo verre ſijn Majeſteit wilde voorſien / grotelijk van node ware ſoeter daer in te vallen / en hen na den onderſaten wat te voegen. Welken volgende is by laſte van de Regente en ordonnantie van den Rade / en voiſen der andere Heeren / de Graeve van Egmond daer gereiſt / die den Coninк 't ſelve alles verklaerde / en van den ſelven vaſte hope en toeſeggen gehad hebbende / dat ſijne Majeſteit alſo doen ſoude en depeſche conform van dien na ſenden / is weder gekomen en heeft de tijdinge ſulx gebracht / dies men ſeer verblijd is geweeſt / hopende dat de eerſte depeſche uit Spangien 't ſoude inhouden en verſekeren / maer daer en is niet gevolgt conform dier hopen / die daer door in een deerlijke wanhope verandert is.

De reiſe des Graven van Egmont na Spangien.

De depeſche is by na ſo haeſt in Nederland geweeſt als de Graef / maer gantſch contrarie 't gene de Graef refereerde hem by monde geſeit en belooft te zijn / daer over den Graef ſeer verſtoort zijnde / noch in den Rade ſeer hoge en lelijke injurien tegen den Coninк (abſent weſende) uitſpraк / welke ſake des te meer alle de Heeren in nadenken ſtelde / want de Coninк beval de ſake der Religie / ter examinatie van de negen mannen / die daer na hem daer van ſouden relateren / ſchrijvende wel uitdruckelijk dat hy liever veel duiſent ſoude doen ſterven dan een vinger te wijken van de ware Catholijke Religie / quamen ook weinig daer na andere vrieven van den Coninк / by welke ſijn Majeſteit belaſte datmen ſonder oogluikinge ſoude executeren alle de gevangen Wederdoperen. Dit misbaegde den Grave van Egmond ſeer / en hem ſpeet dat de andere Heeren hem verweten dat hy ſijn eigen ſaken by den Coninк verricht hadde / en dat hy hem hadde laten corrumperen / door de eeren en geſchenken die hem in Spangien waren gedaen geweeſt.

VEle en verſcheiden andere ſaken zijn noch meer toegedragen / die men hier by ſoude mogen voegen / maer by de gene die voor verhaelt zijn / kan ider een merken en oordelen hoe de ſaken van de Religie / en de ſinnen der gemeente in Nederland waren geſtelt in den uitgank des jaers vijf en t'ſeſtig / en dat alle de Landen door / grote vreſe / opſpraке en moerинge was / ſo om de wrede verbolginge tegen de lere / als om dit inbrengen der Biſſchoppen en Inquiſitie: daer door onder den duim alom ſeer geſproken en gemuit werd tegen de Geeſtelijke / ſo men vermoede dat die de ſelve puncten ſo hart waren drijvende tegen die van de nieuwe lere (ſo men die noemde) welke lere meer en meer toenam / en de vergaderinge van hen dagelijks ook meer vermenigvuldigden / gelijk die al eenige jaren aldaer gedaen hadden / niet tegenſtaende alle de placaten en ordonnantien daer tegen gemaeкt / en de verbolgingen daer uit geſproten.

Daer zijn ſommige dewelke de voornaemſte oorſaken der beroerten en veranderinge ſeggen toegenomen te zijn geweeſt / overmits eenige Heeren van der Orde / en vele van de principaelſte des Adels te ſeer / en veel meer dan hare staten / rijkdommen en gelegentheden vermochten / hadden geteert en gedomineert terwijlen de Coninк hier te lande was geweeſt / en datſe daer door in ſeer grote ſchulden en verloop van hare goederen waren gekomen / in ſulker voegen / dat hare ſtaten (die ſy niet en wilden minderen) niet langer alſo en konden onderhouden / en daerom het volк oproeiden / en de ſelve onder 't dekſel van de Religie tot nieuwigheid brengende / verlangende na verandеringe / verhopende door ſulke veranderinge en nieuwigheden tot hoger ſtaten en meerder rijkdom te komen. Maer wat van ſulx is of niet / en of 't ſelve yet daer toe mag geholpen hebben / en ſtaet my niet voor de waerheid te ſchrijven / ſo de herten en gemoeden der menſchen niemand dan alleen Gode bekent zijn. Maer de voorverhaelde en andere navolgende oorſaken zijn meer dan openbaer / kenlijк en waerachtig / doch is ook apparent datſe na verandering haeкten / maer daer toe hulp veel / de vreſe die ſy hadden van de reſolutie tot Gent / tegen hare perſonen genomen.

Volgende des Coninx laſt zijn te Hove beroepen negen mannen / te weten: drie Biſſchoppen / drie Doctoren in der Godheid en drie Preſidenten / deſe hebben haer bedenken geſeit op 't gene den Coninк geſchreven hadde / nopende de Religie / en hoewel het eenige niet en behaegden / ſo werd het den Coninк nochtans overgeſonden by de Goubernante.

EEr wy nu voorts komen totte beſchrijvinge van 't Jaer 1566. ſo hebbe ik hier willen tuſſen voegen de prophetie van Nicolao Arnoldi de Palude / de welke in dit jaer gevonden werd binnen Embden / in een muire gemetſelt op het oude huis / welke prophetie weſende in Latijnſe veerſen / en op deſen tijd ſprekende / by eenen alſo in Duitſe tale overgeſet en my mede gedeelt is geweeſt.

DAn ſal men ſien tuſſen den Heeren ſtrijd,
Ook bloed-voogden met vele Landſchappen wijd,
Ydel van volke die troerig wijken,
En ſeer veel gemorterde Rijken:
Den val ſal huis noch Kerke verſchonen,
In de Steden ſal geen borger wonen.
Ook ſal tot veel plaetſen daer 't God gevoegt,
D'acker vruchteloos leggen ongeploegt:
Moord ſal komen in edel geſlachte,
En vernielinge der groten van machte,
Onder den welken ſal zijn ontrouwe,
Daer na wilde verwoeſtinge met rouwe.
Elк lid ſal 't hooft wederſpannig weſen,
De ſlinker ſal de rechterhand vreſen.
De Noortwind verderft landen ende luiden,
Want hy is ſterker dan die van 't Zuyden.
Ook ſal hy als nieu Coninк volк en wet
Regeert, met een nieu wonderlijк geſet,
Den Coning, en 't geloof veranderen
Paep, Heer, Volк, elк zijn weg doen wanderen.
Dan ſal (onder ſotten ende wijſen)
In veel plaetſen ſware twiſt oprijſen,
Dan ſalmen in alle de werelt horen
Van ſecten die nieu werden geboren,
En dan ſal der Duitſen toorn verwreden,
Ook felle ſwaerden woedelijк ſmeden,
Om te doen vlieten bloedige ſtromen,
Die uit haers ſelfs lijven ſullen komen.

IN 't beginſel van het jaer 1566. en heeft het Nederland niet minder maer ongelijк veel groter en meerder veranderinge onderworpen geweeſt / om 't welк neerſtelijк te beſchrijven / ſal van node zijn tot meerderen verſtande van 't gene als doen voorhanden was en gehandelt werd / hortelijк te verhalen 't gene in 't einde des jaers 1565 voorgekomen en noch ten einde niet gebracht en was / maer metten beginſel des jaers voort vervolgt werd. So iſt te verſtaen / dat in de maend van December / Anno 1565. de Hertoginne van Parma Goubernante brieven en ſchrijvens van de Coninklijke Majeſteit van Spangien heeft ontfangen / inhoudende ſijne Majeſteits meninge en

intentie / en wat hy in der ſake van de Religie in Nederland wilde achtervolgt hebben / waer af haer Hoogheit namaels d'extract met haer brieven aen alle Gouverneurs en Raden heeft geſonden / om voort aen de ſteden geſchikt te worden. d'Inhouden van welke extract en brieven hier zijn volgende.

Reſolutie van de Coninklijke Majeſteit van Spangien nopende 't feit der Religie.

TEn eerſten: aengaende de placcaten en ordonnantien ſo oude als nieuwe op 't feit der Religie, dat zijne Majeſteit verſtaen hebbende den ſtaet daer in hen vinden de ſaken van de Religie hier te lande niet en behoort, aengaende ſulke placcaten en ordonnantien yet te worden verandert: maer datſe beide ſo van de Keiſerlijke Majeſteit als zijne Coninklijke Majeſteit ter executie geſtelt te werden. En word zijne Majeſteit wel geware den gront waer uit ſulk een quaet gekomen is, ook dat het ſelfde in der voegen toegenomen heeft, en ſo verre geſtrekt is, gekomen te zijn door de onachtſaemheit, ſlappigheit en diſſimulatie der Richteren. In gevalle dan daer eenige zijn, dieſe niet en derren of willen ter executie ſtellen, vreſende voor eenige oploop, ſo ſal men zijne Coninklijke Majeſteit daer van adverteren, op dat de ſelve daer in voorſie met kloeker mannen en die beter geſint zijn tot ſulke executie, waer van in de voorſeide landen geen gebrek of faute weſen kan daer ſo vele Catholijken zijn, die God en zijne Coninklijke Majeſteit begeren te dienen, en dat ſulks doende, en de voorſeide placcaten executerende, is te verhopen, dat men lichtelijker en eer alle ſchade die daer is, ſal konnen remedieren en wenden, dan door eenig ander middel.

(Fol. 23.) De Kooning wil de rigoureuſe Placcaten ter executie geſtelt hebben.

De Inquiſiteuren aſſiſtentie te doen om haer bevel te executeren.

Ten tweden: aengaende de Inquiſiteuren des geloofs, belaſt zijne Majeſteit haer Hoogheit de hand daer aen te houden, dat de ſelve Inquiſiteurs worden gevordert in 't gene dat hen bevolen is te exerceren en te bedienen tot welvaert en onderhoudinge der Religie: weſende het gene dat dienende is. Mits de meninge van zijne Majeſteit is, als dat de voorſz Inquiſitie door de voorſeide Inquiſiteuren volbracht worde; gelijk als het ſelve tot noch toe geſchiet is, en hun Geeſtelijke en Wereltlijke Rechten wegen toebehoort, het welke niet nieus en is, nademael ſulks altijd gedaen geweeſt is by wijlen Keiſerlijke en noch zijner Coninklijke Majeſteits tijden, want anderſins de inconvenienten die men vreeſt, veel ſchijnlijker, naerder en groter zijn ſouden, ten ware dat men ſulx verſage door den voorſeiden Inquiſiteuren, mits haer officie volbrengende, en hen daer in by ſtonde. En overmits hare Hoogheit merkte wat verlang daer aen is, ſo beveelt der ſelver zijne Majeſteit al watſe vermag, hier in te handelen, en te doen het gene datter ſo nootſakelijk is, en dat ſy geenſins en conſentere, dat men der eenige andere ſaken voorneme of handel, wel wetende haer Hoogheit, hoe ſeer dattet ſelve zijn Coninklijke Majeſteit ter herten gaet, ook wat vreucht en vrede ſulx der ſelver weſen ſal.

't Onderhouden van den Concilie van Trenten.

Ten derden: nademael het heilig Concilie van Trenten alreeds gepubliceert was, en daer toe niet anders en reſteerde te doen, dan wat d'executie aengaet, welke de Biſſchoppen competeert en concerneert, ſo beveelt zijne Coninklijke Majeſteit haer Hoogheit, datſe hun alle mogelijke addres en aſſiſtentie doen hebben, op dat ſulx zijn effect krijge gelijk alſt behoort. Ook dat men ter executie ſtelle, het gene dat aengaende van het leven en de zeden der Geeſtelijkheit te reformeren, het voorſz Concilie van Trenten geordineert en geſloten heeft, belaſtende zijne Koninklijke Majeſteit alſo wel haer Hoogheit als zijner Majeſteits Officieren, en dienaren, daer toe alle gunſt, ernſte, en hulpe te doen, die van doen ſal weſen. En ingevalle alſo gerequireert ware datter van zijner Majeſteit wegen eenige proviſien moſt gegeven of geordonneert worden, als dan ſal die terſtond de ſelve laten expedieren, byſonder ſo verre de Geeſtelijke perſonen niet en wilden obedieren de voorſeide reformatie te ordonneren by de Biſſchoppen, achtervolgende de ordonnantie van 't voorſeide Concilie van Trenten.

Eindelijk en tot eender concluſie, dat wat de Coninklijke Majeſteit haer Hoogheit ſchriftelijk ontbiet, als boven, is het ſelfde dat van node is tot de welvaert van der Religie, en van den lande van herwaerts-over, welke ſonder de ſelve niet deugen en ſouden, en dat dit den middel ſy om die by der gerechtigheit, in peys en vrede te houden, nademael dan haer Hoogheit ſiende is, wat daer aen gelegen is, ſo begeert zijn Koninklijke Majeſt. op een nieu, datſe ſulken wech en middel volge dat het gene dat voorſz is mach volbracht worden: en dat ſelve ſal weſen het gene daer in ſijn Majeſteit de meeſte vreucht en vrede ſcheppen ſal, ſo wel van haer Hoogheit, als van den Heeren die ſy by haer heeft, de welke haer Hoogheit 't ſelve behoort te bevelen en belaſten op dat ſy hen daer in emplojeren, gelijk als zijne Koninklijke Majeſteit een goet betrouwen heeft datſe niet faelgeren en ſullen, wetende dat het der ſelver ſeer aengenaem weſen ſal, daer neven ook ſy hun devoir doen ſullen van ſulke perſonagien als ſy zijn, en gelijk ſy zijn gehouden ten dienſte van God en zijne Majeſteit en ter gemener welvaert van den lande van herwaerts-over en van haer ſelven in 't particulier.

Het ſchrijven van de Hertoginne van Parma aen alle de Raden van de Nederlanden: beneffens 't voorſz extract was luidende van woord tot woord als volgt.

Brief van de Gouvernante aen alle Raden van de Nederlanden.

MArgriete by der gratien Gods, Hertoginne van Parma en Placentien &c. Regente en Gouvernante. Lieve en wel beminde, hoe wel van de eerſte uren af, dat de Konink mijn Heere begoſt te regeren deſe Nederlanden van herwaerts-over, ſo wel by het vernieuwen en publiceren der placcaten en ordonnantien van wijlen alder lofflijkſter gedachteniſſe Keiſer Kaerle, mijn Heere (die God in zijn glorie hebben moet) op 't feit der Religie geratificeert, gelaudeert, en geconfirmeert, by zijne Koninklijke Majeſt. als hy 't gene datſe u luiden naderhand overgeſchreven heeft: ook als zijne Koninklijke Majeſt. leſtlijk van hier na Spangien voer, gy lieden altijds hebt kunnen ſpeuren den rechtſinnigen yver, en kennen het deuchdelijk herte zijner Maj. tot conſervatie van ons out oprecht gelove en Catholijkſe Religie, en tot uitroyinge van allen ſecten en ketteryen in de voorſeide landen van herwaerts-over: So iſt niet te min nademael het zijnder Majeſt. belieft heeft ons om ſekere oorſaken zijn alderheiligſte voornemen by zijn laetſte brieven te ververſchen, dat wy by ſonderlinge laſt der ſelver u luiden hebben willen voordragen het ſelfde datſe ons geſchreven heeft, het welke is in effecte, als dat zijne Koninklijke Majeſteit geen dink ter werelt meer begeerde, dan de voorſz Religie te conſerveren en zijn getrouwe onderſaten van herwaerts-over te houden in goeden peis en vrede, in ruſte en eenigheit, ook die te preſerveren voor al ſulke inconvenienten en onraet als men geſien heeft in veel delen der Chriſtenheit, door 't veranderen der voorſeide Religie: wilt en verſtaet dat beide de voorſz placcaten en ordonnantien van wijlen Keiſerlijke Majeſt. en zijne Koninklijke Majeſt. gehouden en gehelijk geobſerveert worden, gelijk ook de meninge van zijne Coninklijke Majeſt. is ernſtlijk te doen onderhouden en obſerveren, wat by 't heilig Concilie van Trenten, ook wat hier en daer te lande by de vergaderde Geeſtelijke Staten aengaende de reformatie der Geeſtelijkheit geordonneert en geſloten is, ſonder ergens in te contravenieren, ten einde ſtraffende de ketterye, de zeden ook gecorrigeert worden. Voorts dat men alle voordeel, gunſte en aſſiſtentie doe den voorſz Inquiſiteuren des geloofs in 't exerceren van haer lieder officien. Item dat de Inquiſitie by de voorſeide kettermeeſtess gedreven worde, gelijk ſy tot nu toe gedaen is geweeſt, en als haer van Godlijke en wereltlijke Rechten wegen toe behoort: het welke zijne Coninklijke Majeſt ook expreſſelijken by zijne voorſeide brieven beveelt. Achtervolgende dan ſulk ſchrijven zijner Coninklijke Maj. en om der ſelver gehoorſaem te weſen, in een ſo heilig en favorabel ſtuk, hebben wy u luiden deſen brief niet kon-

konnen laten te ſchrijven, om u luiden te bidden, te requireren en in den naem van zijne Coninklijke Maj. wel expreſſelijken te ordonneren en te bevelen, u luiden hier na en in te reguleren en te voegen, volgende de ordonnantie van zijne Majeſt. ſonder eenig punct of artijkel te contravenieren. Ook dat gy luiden ſulx te kennen geeft den Officieren en den genen van der Wet van de principaelſte ſteden van den lande en Hertogdom van Braband, &c. ten einde hier na haer te reguleren ſonder diſſimulatie of conniventie, op de pœnen in de voorſeide placcaten begrepen en gementioneert, en om ſulx te beter te doen, ſult gy committeren en deputeren eenen Raets-heer uit uwen Collegie die men nochtans van ſes maenden tot ſes maenden ſal mogen veranderen (op dat een alleen niet al door daer mede beſwaert en zy) welke anders niet en doe, dan gade ſlaen in 't voorſeide land van Braband, dat de decreten van 't heilige Concilium van Trenten onderhouden worden, en u luiden altijds veradvertere van 't gene datter gaens is, om daer in te verſien, na de intentie van zijne Majeſteit, en op dat wy altijds mogen weten hoe 't metter voorſeide Religie ſtaet, aengaende als boven, als dat gy lieden ons van drie maenden te drie maenden alle dink hoe 't vergaen zy, van ſtuk tot ſtuk ſchrijven ſult, nemende ingevalle van eenige ſwarigheit, u lieden recours en toevlucht aen ons, of aen de gene van den ſecreten Rade van zijne Majeſteit, op dat ons mach gedaen worden het rapport en de wete der ſaken, aldaer wy inſgelijx eenen Raeds-heer nemen en committeren ſullen, die ſulks inſonderlinge beſorgen ſal, en met u luiden en den genen die gy luiden daer toe deputeren ſult zijn kentſchap en correſpondentie hebben, en op dat gy luiden in alle het gene boven geroert word, te beter verſtaen mocht wat zijne Majeſteit ernſtelijk wil, ſo hebben wy u lieden neffens deſen laten daer by ſetten de puncten der ſelver Majeſteits brieven, en ander ſchriften, ſo veel deſe materie concerneert om na het luiden en inhouden der ſelver u luider te voegen en te reguleren ſonder faute. Daer mede lieve en wel beminde, bewaert u luiden God de Heere in zijn Godlijke gratie. Geſchreven tot Bruſſel op ten 18 dag van December 1565. H. V. Onderſtont MARGARITA: Leger ſtond getekent

D. OVERLOPE.

De Prince van Orangien mede gelijke brieven ontfangen hebbende om hem daer na te reguleren in plaetſe zijns goubernements / liet ſich bedunken dat deſe reſolutie van zijne Majeſteit weder eenige grote beroerte ſoude mogen maken te meer om de vergeefſche hope / die vele hadden genomen door het wederkieren en verklaren des Graven van Egmonts / van welken zijn gevoelen hy de Gouvernante by de navolgende miſſive heeft veradverteert.

Brief van den Prince van Orangien aen de Regente nopende zijn gevoelen op des Coninklijke Majeſteits reſolutie.

MEVROUWE, ik hebbe ontfaen de brieven die uwer Hoogheit belieft heeft te ſchrijven aen my, eenſaemlijk aen die van den Rade van mijnen Gouvernemente, en verſtaen de meninge van zijner Majeſteit op drie puncten, my ook bevelende, wel expreſſelijk, te doen elk van dien executeren in allen den plaetſen van mijnen voorſz Gouvernemente, en hoe wel me VROUWE, men my geen advijs en heeft gevraegt in een ſake van ſo groten gewichte en conſequentie, nochtans ik, als een getrou Dienaer en Vaſſael van zijnder Majeſteit geport door eenen goeden yver begerende te voldoen der verbinteniſſe die ik ſchuldig ben tot mijnen ſtate en eede, en hebbe niet kunnen gelaten van mijn goetdunken en opinie daer op vry uit te ſeggen, liever verwachtende d'avontuere van als nu ondank te behalen van mijne waerſchouwinge en vertoninge, dan door mijn ſtille ſwijgen en oogluykinge namaels als dat land daer door ſoude bedorven en in onruſt geſtelt weſen, gelaſtert en geblameert te worden, voor een ongetron, onachtſaem en ſorgeloos Gouverneur.

Des Princen van

Eerſt aengaende het volvoeren van 't Concilie, hoe wel in den beginſel men daer op gemorret en qualijk te vrede geweeſt is, nochtans gemerct men naderhand daer by gevoegt heeft ſommige exceptien en reſervatien, ſoude ik hopen dat deſen aengaende luttel ſwarigheden ſal vallen, en aengaende het reformeren van de Prieſters en andere Geeſtelijke ordonnantien, ſo het niet en zijn ſaken van mijnder vocatien, gedrage my des totten genen die den laſt hebben, en alſt van node ſal weſen, ſal ik den bevele van zijne Majeſteit genoeg doen.

Orangien gevallen nopende 't Conciſie van Trenten.

Roerende het twede punct, inhoudende dat de Gouverneurs, Raden en andere Officieren ſouden met alle hare macht by ſtaen den Inquiſiteur, en hen hand houden in de auctoriteit, die hen na de goddelijke en wereltlijke rechten toebehoort en welke ſy tot hier toe gepleegt ſouden hebben; uwe Hoogheit mach indachtig weſen, dat de klagten, oppoſitien en ſwarigheden, al om in de landen van herwaerts-over, gemaekt opte inſtellinge van de Biſſchoppen, alleenlijk uit die oorſaken zijn toegekomen, dat men vreeſde dat onder ſulken dexſel, men ſocht in te brengen eenige maniere van Inquiſitie: ſo groten haet, afkeer en walginge iſſer niet alleen van der werkinge en executie, maer ook van den naem alleen der ſelver.

(Fol. 24.) Nopende 't opſtaen van de Inquiſiteuren.

Boven dien ſo mach uwe Hoogheit weten, en is kond en kennelijk der meeſter menigte der onderſaten en goeder ingeſetenen van herwaerts-over, dat de Keiſerlijke Majeſt. en inſgelijks de Maj. van de Coninginne Maria, den inwoonderen te meer ſtonden hebben verſekert ſo mondelinge als by geſchrifte, dat de ſelve Inquiſitie in deſe Nederlanden niet en ſoude gebrocht worden, maer dat de ſelve landen ſouden gehouden en geregeert worden, gelijk ſy van oude tijden te voren gedaen waren geweeſt: ja zijn Coninklijke Majeſt. ſelve heeft gelijke verſekeringe te meer reiſen den onderſaten gedaen, om hen ſulken achterdenken te benemen.

Voorwaer Mevrouwe, deſe voorſeide verſekeringe en beloften hebben ongetwijfelt de onderſaten en andere ingeſetenen verhoet en verhouden van te vallen in eenige veranderinge, en dat vele luiden van eeren en van macht haer goeden hebben verteert, en noch geſocht andere plaetſen, daer ſy mochten vry leven, ſonder vreſe van eenige Inquiſitie, waer door ook by conſequentie by een gehouden, en bewaert is, de ruſte, eendrachtigheit, handel van koopmanſchap, en het opbrengen van de penningen behoeft hebbende tot onderhoud van der oorlogen, daer anderſins het land gebloot weſende van inwoonderen, vaſſalen en geld, ſoude geworden zijn tot eenen roof, den genen, die daer de hand hadden willen aenſlaen.

Aengaende den derden punct, by welke zijne Majeſteit wilt, en uitterlijk ordonneert, dat de Placcaten gemaekt ſo wel by den Keiſer als zijne Majeſteit in alle hare puncten en articulen worden onderhouden, achtervolgt, en geexecuteert in aller ſtrafheit, en ſonder eenige moderatie of oogluykinge.

Nopende 't executeren van de Placcaten.

Mevrouwe, dit punct dunkt my ook ſeer hard te weſen, uit dien, dat der Placcaten vele en verſcheiden, zijn, en ook eertijden ſomwijlen verſoet, en niet altijd gevolgt het uitterſte rigeur, ja ook ten tijde als de generale miſerie niet ſo ſcherp en was, als die nu wel is, noch ook ons volk door verwekkinge en practijken van onſen gebueren, niet ſo genegen tot nieuwigheden, en van als nu te willen meerder ſtraffigheit te werke ſtellen, en met meerder vehementie al 't ſeffens te willen hernemen de voorſeide Inquiſitie en voortvaren in alder herdigheit metten executien. Ik en kan, Mevrouwe, niet begrijpen dat zijne Maj. daer by niet anders en ſal konnen gevorderen, noch gewinnen, dan haer ſelven te ſtellen in pijne, en zijn land in onruſte, en te verlieſen de herten van zijne goede onderſaten, makende elk een, een achterdenken, dat zijne Maj. ſoude willen komen en handelen op eenen anderen voet, dan hy altijd belooft en betoont heeft gehad, en ſtellende de landen in haſaert van te vallen in handen van onſen gebueren, ſo wel door het groot volk datter vertrecken ſal uiten lande, als door het klein betrouwen dat men ſal hebben van den genen dier ſullen blijven, en dat al ſonder eenige vorderinge ofte beterniſſe van der Religie.

Ik

Ik wil hier achterlaten van vele andere inconvenienten om der kortheid wille, wel wetende dat ſijne Majeſteit en uwe Hoogheit daer at eertijden te meer ſtonden in't lange gewaerſchout zijn, boven dien ſo dunkt my ook (ſprekende onder correctie) den tijd als nu ſeer onbequaem, om te roeren de ſinnen en herſenen des volks, dat alrede niet dan te vele ontſtelt en verbittert is, door de tegenwoordige dierte en gebrek van coren, en na mijn dunken waert beter dat de ſaken werden verhouden, en uitgeſtelt totter komſte toe van ſijnder Majeſteit, die men ſeit dat gereetſchap maekt om herwaerts-over te komen, en wilde wel dat ſijnder Majeſteit beliefde hem daer toe te haeſten, op dat in ſijn preſentie, ſulken orden daer in geſtelt werde, als hy ſoude oorbaerlijk vinden voor den dienſt van God en ſijne Majeſteit, mitſgaders tot ruſte en voorſpoet van ſijne landen en onderſaten van herwaerts-over, want ſoude de onruſte vallen, de remedie ſoude gereder weſen in ſijner Majeſteits tegenwoordigheit dan anderſints.

Niettemin ſo verre ſijne Majeſteit en uwe Hoogheid daer blijven, en van nu af willen datmen ſo doe en de voorſz puncten allegader te achtervolgen, mitsdien ik klaerlijk en voor de hand merke, dat die alſnu, niet en konnen te werke geſtelt worden ſonder het land te ſtellen in grooter vreſe van gantſchelijk bedorven te worden, waer op mogelijk ſijne Majeſteit acht ſoude ſlaen, waer die hier, ſo ſoude ik liever hebben, ſo verre men de ſake tot dier tijd niet en wil uitſtellen, maer van nu af metter voorſeide Inquiſitien en executien voort varen, dat ſijne Majeſteit in mijn plaetſe yemanden anders ſtelle, die de genegentheden des Volx beter konde begrijpen, en bequamer ware dan ik, om het ſelve in ruſt en ſtilligheid te houden, dan van te vallen in eenige opſprake, daer mede ik en de mijnen namaels mochten geblameert worden, ſo verre in de landen, ſtaende onder mijn Gouvernement, gedurende mijnen laſt, eenige onruſten of inconvenienten toequamen.

En mogen hen, ſo wel ſijne Majeſteit als uwe Hoogheit wel verſekert houden, dat ik het gene des voorſz is, niet en ſegge, om niet te willen navolgen zijn bevelen, of te leven anders dan een goed Chriſten gelijk mijn voorgaende werken des goede getuigeniſſe konnen geven, ſo ik ook hope dat ſijn Majeſteit by experientie ſal hebben bevonden, dat ik om ſijns Majeſteits dienſt noit lijf noch goed geſpaert en hebbe, daer in ik ook begere volſtandig te blijven, ſo lange ik leve; boven dien ſo verre de ſake van den lande niet wel effen gingen ik ſoude geraken te moeten by ſtellen, boven de verbinteniſſe die ik ſchuldig ben ſijne Majeſteit en den lande, niet alleen alle het gene dat ik in de werelt hebbe, maer ook mijn perſoon, met wijf en kinderen, die ook de nature ſelfs ons gebied gade te ſlaen en te bewaren.

Uwer Hoogheit ſal believen op het gene des verhaelt is acht te nemen na haer voorſichtige en gewoonlijke wijsheit, en deſe mijne vertoninge in 't goede te nemen, als komende van eenen die daer ſpreekt uit eenen yverigen trek en affectie, die hy heeft ten dienſte van ſijne Majeſteit, en om te verhoeden alle inconvenienten des ik God tot getuige neme, den welken ik bidde, (eerſt mijne ootmoedige gebiedeniſſe in der goeder gratien van uwer Hoogheit gedaen hebbende,) der ſelver te willen gunnen in geſondheit een goed ſalig leven. Uit Breda den vierentwigſten dag van Januario 1565. ſtijl van Braband.

OP dit voorſz ſchrijven en andere brieven daer na aen hare Hoogheid geſchreven / heeft de Regente zijn Excellentie aldus geantwoort:

Antwoorde van de Regente aen den Prince van Oranjen.

MYn lieve Neve, ik hebbe ontfaen twe uwe brieven van den ſeſtienden deſer maend, by de een van de welke gy excuſeert u komſte herwaerts, ſo ik u gebeden hadde, en by de andere my vermaent de vertoninge die gy my t'anderen tijden hebt gedaen, van inconvenienten dier te bevreſen waren aengaende die drie poincten, die de Conink mijn Heere hadde bevolen, die ik ſeer wel gedachtig ben, en is ſedert dien tijd (na dat ik geinformeert ben) de verbitteringe en morringe des volks in 't generael ſo grotelijk gewaſſen, dat door verſcheiden waerſchouwingen my komende van dage te dage van goeden plaetſen, men my te kennen geeft dat de ſelve inconvenienten zijn ſeer apparent en voor de deure, om hen ſeer haeſt te tonen en laten ſien, het welk my heeft geraden en nodelijk doen vinden, te roepen alhier de Gouverneurs ſo ik gedaen hebbe tegen een maendag of dingſdag naeſtkomende ten langſten, om met hulpe van hen te raedſlagen op het gene dat ſoude mogen dienen, om de ſelve inconvenienten te verhoeden, tot vorderinge van den dienſt van ſijne Majeſteits ruſte, en ſtilligheid des lands, en verſekeringe der Vaſſalen, Onderſaten en inwoonderen deſſelfs, en na dat ik kenne uwe goedhertigheit en yver, ter ſaken dienende ten dienſte van ſijne Majeſteit, en van deſen lande, ſo houde ik my verſekert dat gy in gene gebreke en ſult weſen (alle andere ſaken ter ſijden en uitſtellende) van u hier te vinden ten ſelven tijde, het welke ik u, mijn goede Neve, ſeer hertelijk by deſen brieve (dien ik daerom alleen by eenen expreſſen aen u ſende) ben biddende, en God almachtig, dat hy u geve het gene gy meeſt begeert. Uyt Bruſſel, den 19 dag van Meert 1565. Ondertekent MARGARETA, en noch BERTI. Het opſchrift was: Aen mijn goede Neve den Prince van Orangien, Grave van Naſſau, Ridder van der Ordre, Gouverneur des Graefſchaps van Bourgongien, en van den landen van Holland, Zeland en Utrecht.

Wat uit deſe reſolutie des Coninx is gevolgt

DOor het uitſenden van deſe voorſz brieven van de Regente mette reſolutie des Coninx aen de Staden en van de Staden voort / is de fame terſtont over al gelopen / dat de Conink plat uyt hadde belaſt / de placcaten in hun ſtrafheyt t'onderhouden: inſgelijx de Inquiſitie en 't Concilie alom gepubliceert en te werke gelept te worden: daer door terſtont in alle de landen ſeer grote turbatie en murmuratie gevolgt is / en de coopman des ſeer benaut en verſlagen geworden: beſonder ook de vreemde coopman binnen Antwerpen / dier vele / ook de borgeren / aen de Wethouderen quamen vernemen watter af was. En want de Wethouderen verklaerden niet daer af ontfangen te hebben / gelijk waer was (want ſy luiden de ſelve brieven tot Antwerpen eerſt een wijle daer na ontfingen) nochtans ſo lieten hen vele dunken dat men 't ſelve wilde verbergen: want ſy wel wiſten dat die brieven ſulx vermeldende / elders in vele ſteden geſonden waren / eenige lieten hen dunken dat men die coopſtad van Antwerpen des ongemoeit / en vry laten ſoude / ſo de Coninklijke Majeſteit haer dikwils belooft hadde.

Voorwaer uit deſe reſolutie des Coninx is naderhand alom ſeer grote beroerte en onruſte ontſtaen en gevolgt / en heeft de Conink daer in quaden raed gebruykt en gevolgt; daerom Jamblichus wel te recht ſept /

Dat door ſtrafgebod en quaden raed
Seer veel oevels geſchiet ende quade.

Vaſquillen by ſomme van requeſte tot Antwerpen aen 't Stadhuys geplakt.

ALs nu deſe beroerte dagelijx was meerderende / ſo is t'Antwerpen des nachts tuſſchen den 22 en 23 Decembris op drie of vier plaetſen een geſchrift geplact geweeſt / inhoudende in ſubſtantie een klachte opten naem van de borgeren aen de Wet tegen d'Inquiſitie / die men daer hoyts wilde publiceren daer hen bederffeniſſe waer ingelegen / en daer in men hen geweld dede / en tegen de privilegien / inſgelijx tegen des Coninx beloften / ſo daer als in Spangien der ſtad gedaen: begerende dat de Magiſtraet hen voorſtaen ſoude / en volgens des lands privilegien den Conink dien aengaende in 't Camer gericht des Roomſchen Rijx op roepen / en tot caſſatie / contenderen: allegerende dat Antwerpen Braband zijnde / was begrepen onder den vijfſten Creptz des Rijx en mede in (Fol. 25.) de laſten van dien contribuerende / en daerom de liber-

tepten

teiten deſſelfs behoorde te genieten / deducerende de privilegien en tractaten daer af weſende en proteſterende / quamen door de ſelve introductie der Inquiſitien eenige onruſten / dat tſelve voor geen rebellie en ſoude konnen geacht worden: met meer woorden tot gelijken einde lopende.

De Magiſtraet van der Stad eenige van deſe geſchriften in handen gekregen hebbende / en daer neffens aenſiende de algemene deſolatie die ter borſſe en alom in de ſtad meerderde / door het continueren van deſen roep der Inquiſitien: heeft goet gevonden een van haren Collegie terſtont in Haeſten aen de Hertoginne te ſenden / ſo om haer te tonen een copie der voorſchreven geſchriften / als ook om de ſelve te verklaren het roepen en benautheden daer mede ſy de ſtad beladen vonden / de welke tot zijne aſſiſtentie ſoude nemen / de andere der ſtads Gedeputeerde int Hof doen weſende / met welke hy des daegs daer na te weten den 24 Decembris te Hove audientie heeft gehad / en in den Rade van Staten zijnen laſt ontdekt / waer op hen aldaer verklaert is / dat wel behoorden geſtraft te worden de gene die ſulken roep en fame ſtroiden / want de meninge van zijne Majeſteit noch van haer Hoogheit niet en was binnen Antwerpen eenige Inquiſitie in te voeren: en aengaende den geſchrifte dat men terſtont neerſtig onderſoek behoorde te doen / tegen de gene die ſulke ſeditieuſe en ſchandaleuſe ſchriften uitgaven / en daer tegen te procederen by proclamatie met apprehensie van den genen dien aenbrengen ſoude / en dan een exemplare correctie daer over doen.

Die van Antwerpen worden gelaſt daer na die rebelen te ſchicken.

Daer na is ter ſelver ſtonden en plaetſen van wegen hare Hoogheit den ſelven Gedeputeerden van Antwerpen uit ten naem van der ſelver ſtad / openinge gedaen van de voorſz brieven van den Coninк uit Spangien geſonden / en alle die drie puncten van dien verhaeld / en belaſt dat ſy daer na binnen der ſelver ſtad hen ſouden voegen en reguleren / na 't point van de Inquiſitie gevoegt wordende in 't verhalen / het word gewoonlijk genoemt Inquiſitie en aſſiſtentie den Inquiſiteuren te doen ſo men gewoonlijk aldaer dede. Maer de voorſz Gedeputeerde daer af ſeer verwondert weſende / verklaerden dat ſy ſulken laſt niet en konſten noch vermochten te aenvaerden / maer wilde men hen die in geſchrifte geven / ſouden 't ſelve haren meeſters overſenden.

De nieuwe brieven om de Biſſchoppen voorts in te leiden.

Hier neffens en heeft men ook niet geſlapen opte ſaken van de Biſſchoppen / maer in den Raed van Staten geſloten die in alle manieren te voorderen: en dien volgende alle de gebreken / elk in zijn Stad te doen metten gevoeglijkſten middel dat men ſoude kunnen inleiden en introduceren / alleenlijk noch ter tijd daer af ongequelt latende Antwerpen / volgende het toeſeggen van den Coninк den geſanten der ſelver ſtad in Spangien gedaen / waer toe te komen zijn brieven gedecreteert aen de particuliere Gouverneurs van den Provintien daer onder de ſteden gelegen waren / ten einde ſy de hand daer aen houden ſouden / dat d'ſelve Biſſchoppen daer geruſtelijk ontfangen mochten worden.

Die van Antwerpen daer en tuſſchen ontfangen hebbende brieven van haer Gedeputeerde / hebben de Wijk-meeſters en Raedſluiden van den Ambachten ontboden om des te beter die ongeſteltheden van de Ingeſetenen te ſtillen / hen te kennen gevende / dat ſy den volke deſe vreſe / der ſtad ſo ſeer ſchadelijk weſende / ſouden ten beſten willen uit den hoof de ſtellen / en vrylijk verklaren dat de Gouvernante noch op Kersavont den Gedeputeerden van der ſtad had toegeſeit / dat de meninge van den Coninк noch van haer niet en was geweeſt / noch alſnoch en was eenige nieuwigheit van Biſſchoppen / Inquiſitie of diergelijke binnen der ſelver ſtad te brengen. De welke hen beſte geerne daer in doende 't ſelve aen ieder een voor een goede tijdinge voort geſeit hebben. Ook is aldaer / volgende het ſchrijven van de Gouvernante een proclamatie gedaen / tegen den Auteur van het voorſz aengeplakt geſchrift: maer en is noit achterhaeld

Veel en verſchepden paſquillen geſtroopt.

gewoorden. Ook ſo zijn der ſo vele paſquillen en briefkens tegens d'Inquiſitie / vervolginge / Biſſchoppen / en voor de vryheit van den lande (ook eenige niet van den minſten / by namen daer in geſcholden wordende) al om tot Bruſſel / Loven / Boſſche / Antwerpen en elders omtrent den ſelven tijd geſaeit / dat men met het achterhalen genoeg te doen ſoude gehad hebben / dieſe al hadde willen ſtraffen. Daer neffens heeft de goede verklaringe der Wet den inwoonderen niet ſeer konnen getrooſten / mits ſy van diverſe andere hoorden en vernamen alrede expreſſelijk al om belaſt te zijn d'Inquiſitie te gedogen / hebbende dies aengaende te meer achterdenken / door dien dat men in die dagen aldaer al om buiten der ſtad ging onderſoeken of ter eenige ſchuylden of woonden daer men quade ſuſpitie van den gelove op mochte nemen / alſo hen het ſelve dochte te weſen een ſpecie en beginſel van de Inquiſitie / van welke en om de vreſe en het achterdenken van die / ſchier niemant van wat Religie hy ook was en mochte horen vermanen / alſo de ſelve een regelijk ſo tegenſtond / dat hen geen quader tijdinge en ſoude hebben mogen komen / dan te verſtaen dat de ſelve in 't land noch geraken en gedoogt ſoude moeten worden: te Bruſſel konde men de humeuren der ingeſetenen ook wel merken uit ſtwee diverſe daer geſaeide briefkens beide tegen de Inquiſitie lopende / en voor verraders des lands en meinedige ſcheldende / alle die de ſelve wilden vorderen / noemende daer in den Cardinael Granvelle / den Cancelier / den Raed van Braband / en andere.

Het beſoeken tot Antwerpen gedaen.

Paſquillen tot Bruſſel.

DE ſaken dus al om in roere / en t'Antwerpen ook tuſſchen hope / maer meer duchtens ſtaende / is eyntelijk by eenen onbekenden daer gebracht en gelevert den 9 January / den boven verhaelden brief uit de Cancellerie van Braband / met welke de Wet ſeer beladen zijnde / hebben terſtond doen vernemen en daer na verſtaen / dat van gelijken in andere hooftſteden ook geſonden waren / die des ook niet wel te vreden en waren: ſulks dat na voorgaenden raed / de Wethouderen van de vier hooft-ſteden van Braband / repreſenterende het derde lit deſſelfs lands / by advijſe van de twee eerſte leden of eenige van hen geraden vonden / hen des door geſanten te beklagen en opponeren in den Raed / en hen notoire vryheit / privilegien en de gelofte hen ter contrarie gedaen / te allegeren en daer by te blijven / beſonder roerende de poincten van de Inquiſitie / Concilie / en Commiſſaris (aengaende den placcaten hen genoeg dunkende te allegeren der Wethouderen onſchuld dat ſy geen bangers en waren / maer recht gedaen hadden als men hen des vermaent en verſocht hadde.) Daer by voegende dat hen wonder gaf dat den Raed de Steden van Braband ſulke bevelen ſond die ſy wel wiſten dat ſy onderhoudende haren eed / niet koſten volvoeren / als des lands herkomen tegengaende / welk herkomen den Raed ſo wel als ſy beſworen hadden / gelijk ook in 't aenvaerden had gedaen de Coninк ſelve by den beginſel van den tienden Artikul van de blijde inkomſte: verſoekende daerom dat hy hen brieven van bevele ſoude willen herbieden of caſſeren / of dat ſy 't voorder ſouden moeten den Staten klagen en proviſie daer tegen verwerven.

De brieven van de Cancelier van Braband.

De klachte der Hooftſteden van Braband.

Welken volgende de ſelve Gedeputeerde den 14 January in den vollen Raed van Braband deſe en meer andere redenen en remonſtrantien tot dien einde dienende gedaen en mondelinge vertoont en geinſiſteert hebbende / dat den Raed haer bevelen herbieden en de Hooftſteden van Braband daer af ontſlaen ſouden: ſo niemant anders / noch Coning / noch Hertoginne hen ſpecialijk met ſulke poincten in hen brieven belaſt en hadde / verhalende hen ook (gelijk ook waer was) dat door deſe brieven en bevelen in hen ſteden onder de kenniſſe van den volke gekomen zijnde / ſulken opſpraek en beroerte opgeſtaen was / dat de Wet-houderen de ſelve qualijk hadden konnen ſtillen en paeyen / dan opte hope dat die bevelen hoorts ſouden herhoden worden / en dat ſy door Gedeputeerde

De mondelinge vertoninge der Hooftſteden.

d'Onſchult des Raeds door den mond van den Cancelier.

de 't ſelve met alle neerſticheid / waren vervolgende. Den Raed des halven ten beſten hen op de brieven van boven gekomen excuſerende / allegeerde ook het poinct van de Inquiſitie / hem maer te verſtaen van alſulken als in elker plaetſen gewoonlijk was te geſchieden en gedoocht worden. En aengaende het Concilie / dat hem't ſelve niet voorder en verſtonde dan achtervolgende de reſtrictien daer op de publicatie te voren toegelaten was / ſuſtinerende alſo in d'een of d'andere poinct den Privilegien van den Lande niet te kort gedaen te zijn / waer af de ſelve Gedeputeerde des anderen daegs weder in den Rade komende / bele bzeder de contrarie hebben gededuceert / en ook verhaelt hoe dat ſo wel de Keyſerlijke Majeſteit / Anno 50. als de Coninklijke Majeſteit Anno 1555. hen daer af bzy gelaten en verklaert hadde: Inſgelijx ook de Coninck int hulden van den lande geſworen dat ſy met geen geeſtelijke judicature en ſouden gequelt worden / eyntelijk dat hier aen de gehele welvaerd of bederffeniſſe van den lande gelegen ware. Welken aengaende ſy hen met ten Raed meenden te verantwoorden / ſo verre daer anders dan wel af quame / en en werde de ſake by hen niet gedreſſeert / dat ſijt voorder verſoeken en vervolgen ſouden ſo ſy ſouden binden te behoren / waer op eintelijk den Raed hen belaſt heeft hen meninge over te geven by geſchrifte / waer toe ſy tijd hebben genomen.

De twede vertoninge van de Hooftſteden.

d'Onruſte onder de inwoonderen.

Duerende deſe ſollicitatie te Hove / is alom in de ſteden grote beroerte geweeſt / en heeftmen genoeg te doen gehad om het volk te paeyen en in officie te houden / met goede hope / ſchone woorden en diergelijke / ook zijn in diverſe plaetſen tot verſcheiden dagen omtrend dien tijd diverſe geſchriften en Paſquillen van de Inquiſitie en vervolginge / mitsgaders de voorſtanders van dien geplakt / geſtrooid / geſonden / en gehangen geweeſt / ſo wel te Hove en t'Antwerpen als anders / en onder anderen ſo iſſer tot Antwerpen aen diverſe Wijk-meeſteren deuren / eenen gehangen / in ſomma inhoudende dat men nu kloſt gevoelen in wat weerden men mochte houden de perſuaſie van der Wet / daer ſy in de Kerſ-dagen der Gemeente hadden doen te verſtaen geven / de meninge van den Coninck niet te weſen / hen met eenige Biſſchoppen oft Inquiſitie te quellen / daer ſy nochtans van de Cancellerije brieven en bevelen ontſaen hadden / van de een en d'andere toe te laten: en want daer aen 't welvaren van ſtad en land gelegen waren / dat ſy daer in ſulken remedie ſouden procureren als haer officie volgende de Privilegien / toeſtond. Waer af de Wet gewaerſchout zijnde / de Wijk-meeſters hebben doen vergaderen en vertoont 't gene alrede daer in gedaen was / en dat ſy de gemeente ten beſten ſouden willen onderwijſen / op dat ſy hen ſtil houden ſouden / en hebben voort de Gouvernante de copie geſonden. Van gelijken is als doen onder andere een ſeer groot Francois geſchrift / addreſſerende aen de grote Meeſters / Heeren / Gouverneurs en Magiſtraten van de Nederlanden tot Bruſſel gehangen aende poorten der grootſte Heeren van den lande / hen vermanende tot volſtandicheit in 't beſchutten van de vryheid van den lande met meer andere exhortatieu: de wedergade van welk is ook t'Antwerpen / Loven / en elders voor de Stadhuiſen en op andere plaetſen geplekt gevonden geweeſt: in ſomma al om en was maer te vele onruſt / en tegen de Geeſtelijke met haer Biſſchoppen / vervolginge en Inquiſitie / en tegen eenige / diet verweten worde van hen voor te ſtaen / werd over al wapen en moord geroepen / als ook onder vele andere wel bewees een geſchrift doen geplekt te Bruſſel / begimende en eindende met te woorden van Brand / Brand. Ja is de ſtoutichеid daer af ſo groot geworden / dat haer Hoocheid ſelve ook een geſchrift of Paſquil in de hand is geſteken geworden ſo ſy ter Kerken ginck. Den Raed van Braband (gelijk ook de andere Raden) had alrede eenen onder hen gedeputeert tot Commiſſaris volgende der Goubernante ſchrijven / te weten Meeſter Francois van Parijs / maer ſo de Gedeputeerde der hooft-ſteden met haar remonſtrantie / onder ander poincten ook expreſſelijk verſochten en geſuſtineert hadden / datter genen ſoude worden geſtelt / en ware hy geſtelt niet en ſoude attenteren / ſo is de Commiſſie daer gebleven / en hy en heeft daer op niet geprocedeert / immer des men heeft kunnen gewaer worden.

Paſquil den 14 January geſtrolt.

Paſquille te Bruſſel den 14. Januarp.

(Fol. 26.)

Paſquil te Bruſſel geplakt den 19 Januarp.

Alſo ook deſe voorſeide brieven van de Coninck en Hertoginne / op ſommige plaetſen niet alleen gepubliceert / maer daer en boven in druk uitgegeven zijn / ſo en heeft daer na niemand meer des onwetende geweeſt / en is die tumultuatie en onruſte des te meerder al om en over al geworden: en onder andere ſo was binnen s'Hertogen-boſſche een quaet ſpel by na toe gekomen / ter ſaken van de ſelve brieven / mits de Schout met eenige de ſelve aldaer wilde uitgeroepen hebben / en de meeſtendeel van de Wet en gemeente dat niet en wilden gedogen / hoe wel 't ſelve met wijsheit en geluk noch geſtilt werde / en de publicatie achter gelaten.

Tot Gent door den Raed van Vlaenderen.

Swarigheit binnen 's Hertogen-Boſch.

De ſake dus erger worende van dage te dage / en het geroep en gekrijſch van de gemeente vaſt meerderende / en den Raed van Braband / ook de Regente / de ſake vaſt ſleppende / hebben de Wethouderen der hooft-ſteden van Braband en de Gedeputeerde te Hove weſende met alle neerſtigheit (om daer in te verſien na hen vermogen) al om gekklaegt / aengehouden en vertoont deſe turbatien / metten periculen dier mochten volgen: en daer neffens niet op gehouden te vergaderen hen juſtificatien / en te ſtellen in geſchrifte hen redenen en doleantien / de welke ſy in den vollen Rade van Braband den 22 January hebben doen overgeven / luidende van woorde aldus.

Het vertrek van de antwoord des Raeds.

De ſchriftelijke vertoninge der hooftſteden aen den Raed van Braband.

GEven in aller ootmoet te kennen wy Borgemeeſteren, Schepenen en Raed reſpective van de vier hooft-ſteden van Braband, hoe dat ſy ſupplianten elk in 't beſonder deſe voorleden dagen hebben ontfangen ſekere beſloten brieven van uwer Eerweerdigheit, van date den ſevenſten deſer maend January met de Copie van ſekere extracten, in ſubſtantien genomen uit de leſte brieven en geſchriften van zijne Majeſteit aen de Hoogheit van de Hertoginne geſonden, en ook een copie van eenen beſloten brief van de ſelve haer der Hoogheit aen uwe Eerwaerdigheit geſchreven, op d'inhoud van de voorſz extracte, begrijpende in effecte drie poincten. 1. Beroerende d'onderhoud van de placcaten, op te extirpatie van de hereſie gemaekt. 2. Der effectuatie van de geeſtelijke Inquiſitie. 3. En onderhoud van den Concilie van Trenten. En want by den voorſeiden puncten zijn Majeſt. ſchijnt alle de ſchult te imputeren den Rechteren; en alſo onder andere de Supplianten, de welke daer mede in 't particulier genoteert worden, by het uitſenden van de voorſz extracten en belaſtinge by uwer Eerweerdigheden aen hen gedaen, daer nochtans de voorſz Supplianten dien aengaende noit in eenige faute en zijn geweeſt van 't gene des voor hen is gekomen, en tot haerder officie heeft geſtaen, ſo ſy alleenlijk die judicature zijn hebbende van 't gene des voor hen word gebrocht, en daer op ſy worden gemaent by den Officieren van den Prince, de welke het vervolg en bedrijt van der Juſtitie principalijk zijn hebbende, by 't nemen van de informatien precedente, apprehenderen en accuſeren van alle delinqnanten: en dat anderſins ook ſo goede toeſicht is genomen, en ſo goeden devoir gedaen, ſo men wel bewijſen kan by den Prochiaens, en andere die daer af de beſte kenniſſe hebben, dat de ſake van de Catholijke Religie binnen de voorſz Steden tegenwoordelijk in beteren ſtaet is, dan die ſelve is geweeſt in veel voorleden jaren: So hebben de voorſz ſupplianten de voorſz uwer Eerweerdigheit (dien 't ſelve kennelijk mach weſen) wel willen requireren en bidden zijn Majeſteit daer af te informeren na der waerheit en den ſelvendaer by af te nemen, de quade ſuſpitie en impreſſie die zijne Majeſteit door quade aenbrengers mach zijn gedaen. Meer ſo vele den tweden punct, beroerende de geeſtelijke Inquiſitie, en ook den leſten puncte concernerende

1. Placcaten.

2. Inquiſitie.

de

het onderhoud van den Concilie aengaet, zijn de voorſeide Supplianten ſeer verwondert, dat uwer Eerweerdigheden de voorſz extracten metten brieven van haer der Hoogheit ontfangen hebbende, niet en hebben geremonſtreert, dat de ſelve puncten binnen onſen lande van Braband, niet en kunnen of mogen in gebrocht f onderhouden werden, maer dat de ſelve uwer Eerweerdigheit, den Supplianten hebben gerequireert, en van wegen zijnder Maj. belaſt hen volgende den ſelven te voegen en te reguleren, daer 't ſelve in diverſe reſpecten ſo wel aengaende het inbrengen van de geeſtelijke Inquiſitie als diverſe puncten van den voorſz Concilie, ſoude weſen expreſſelijk en directelijk tegen de blijde inkomſte ons Heeren des Coninx, en den ouden rechten, uſantien, herkomen en privilegien van den lande van Braband, ſo by diverſe goede documenten is blijkende (by den derden articul van den tweden toebrief totter blijder inkomſte) dat binnen deſen lande van Braband de Geeſtelijkheit geen juriſdictie heeft gehad dan de Biſſchop van Camerijk en Ludicke, en dat alleenlijk tuſſen de wettelijke perſonen in drie ſaken van 1 validiteit en invaliditeit van teſtamenten, van 2 huwelijkſe voorwaerden, en van 3 geamortificeerde goeden, die hen van outs is toegelaten, ſonder dat ſy volgende den voorſz oude rechten van deſen lande van Braband eenige vordere kenniſſe of judicature hebben genomen of mogen nemen, van eenige andere ſaken, gelijkerwijs daerom Hertog Philips van Bourgongien by zijne conſtituie en edicte van den 3 January 1447 heeft verboden alle onderſaten van deſen lande van Braband op de pœne van confiſcatie van alle hare goeden, en andere corporele ſtraffingen, yemanden, voor den voorſz Geeſtelijken Rechter te doen dagen, of eenige monitien, citatien of andere geboden te verwerven, in eenige ſaken, ten ware dat hy eerſt waer gekomen by den Officier en Wethouderen van de Hooftſteden daer onder die partyen waren geſeten, en den ſelven hadden te kennen gegeven de ſake waerom ſy voor den Geeſtelijken Rechteren wilden procederen, en dat die ſaken by den ſelven waren bevonden dat na den rechte en privilegien des lands van Braband de kenniſſe aldaer ware behorende, en dat zy den ſelven partye daerom hadden geconſenteert hen met Geeſtelijken recht te mogen behelpen, alles om te verhoeden, dat de goede onderſaten by de Geeſtelijke juriſdictie niet en ſouden werden belaſt en gemoleſteert contrarie haer rechten en privilegien, en dat d'Overheit en autoriteit van den Prince ook niet en ſouden worden vermindert. Gelijkerwijs ook wijlen goeder memorien Conink Philips van Caſtilien, daerom bevindende dat de Geeſtelijkheit by middel van Geeſtelijke conſervatoiren, onder de wereltlijke autoriteiten waren uſurperende, heeft by zyn Placcaet van den 4 October anno 1500 verboden van ſulke conſervatorien, hoedanich die ſouden mogen weſen, binnen deſen Lande van Braband meer te uſeren, op de pœne van overhooricheit, en daer af gepunieert en geſtraft te worden. Geeſtelijkerwijs ook zyne voorſaten by hare blijde inkomſte en diverſche andere Privilegien, hebben den landen toegeſeit, gelooft en geſworen, dat ſy niet en ſouden gedogen dat de goede Onderſaten eenichſins vorder met den Geeſtelijken juriſdictien ſouden worden belaſt en getravalieert, dan aengaende de voorſz drie ſaken, gelijk is blijkende onder andere by de brieven van wijlen den voorſz Hertog Philips van Bourgongien van den 20 October 1451 en den xxvij. Novembris 1457 daer by hy heeft gelooft den goeden onderſaten des lants van Braband te doen behouden van alle onbehoorlijke en onredelijke hanteringe der Geeſtelijker juriſdictie, en niet te gedogen dat yemand van wat conditie of ſtaet hy ware van wegen der Geeſtelijker juriſdictie ſoude worden gedaegt, gemoleſteert of belaſt, vorder dan na den voorſz rechten des Lants van Braband behoort, en men in tijden zijner voorſaten gedaen heeft, en dat ſo verre yemand ter contrarie dede, dat hy 't ſelve ſoude afdoen, en de onderſaten daer af ontlaſten, en den genen die dat gedaen of gedoocht had-

3. Concilie van Trenten.

Wat juriſdictie de Geeſtelijkheit in Braband heeft.

Hertog Philips van Bourgongien.

Conink Philips de eerſte.

de, te doen corrigeren anderen ten exempel. d'Welk ook zijne nakomelingen Hertogen van Braband, en ſonderlinge wijlen onſen Heere den Keiſer, by zijne inkomſte en additien der ſelver, hebben geconfirmeert en van nieus gelooft te onderhouden, en doen onderhouden, gelijk ook expreſſelijk heeft gelooft en beſworen onſen Heere den Conink by den naeſtleſten en leſten articul van zijnder blijder inkomſte, ſulks dat het toelaten van de Inquiſiteurs by den ſtoel van Romen gecommiteert, ſoude weſen in diverſe reſpecten, tot verminderinge van de autoriteit en juriſdictie van den Prince en grote belaſtinge van den onderſaten tegen de voorſz oude rechten en privilegien van den lande, niet alleen mitsdien dat de Prince ſonder conſent van de Staten van den lande niet en vermach zijne overheden en gerechtigheden diminueren ('t welk nochtans ſoude geſchieden toelatende binnen deſen lande der Geeſtelijkheit of anderen overheit, en heerſchappye over de wereltlijke perſonen) vorder dan zy van outs hebben gehad, en dat anderſins zijne Majeſteit heeft gelooft en geſworen, ſo voorſz is, ſulx niet te gedogen: maer ook by dien dat de procedueren en forme van de voorſz Inquiſitie in haer ſelven ſoude contravenieren den voorſz ouden rechten en privilegien van den lande daer by de Prince heeft gelooft en geſworen (ſo blijkende is by de voorſz brieven van Hertog Philips, by onſen Heere de Conink ook geconfirmeert) dat by den ſteden, vryheden en landen van Braband, en de ingeſetene der ſelver ſal doen handelen in alle ſaken met vonniſſe en met recht na den rechten van den Staten en Banken, daer en ſo van ouds behoort, en ſchuldich is te geſchieden, ſonder de ſaken elders te doen of laten betrecken, of eenige geboden of verboden ter contrarie van dien te laten geſchieden, en wederom by den 25 articul van de blijder inkomſte ons Heeren des Coninx, dat men niemand, binnen deſen lande van Braband geſeten zijnde, en ſal mogen apprehenderen, ſonder voorgaende informatie, die d'Officieren van der plaetſe ſchuldig zijn te nemen: en by andere privilegien dat men den ſelven binnen den derden dage ſal ſchuldig weſen richte en aenſprake te doen, en daer op tot zijnder defenſie laten komen. Waer door de voorſz Supplianten niet en konnen verſtaen dat zijne Majeſteit contrarie de voorſeide oude rechten en privilegien, en de geloften den landen gedaen, en geſworen, eenigſins ſoude willen ofte begeren dat de voorſz Inquiſitie (Fol. 27.) binnen deſe landen van Braband ſoude geſchieden, of ook dat voorſz Concilie onderhouden en geeffectueert worde, vorder dan, aengaende het leven van der Geeſtelijkheit en andere puncten der hoogheit van zijne Majeſteit en den privilegien en rechten van den lande, en den prejuditien van den Ingeſetenen deſſelfs niet concernerende noch contrarierende. Alſo ook by 't voorſz extract werd geſeit d'intentie van zijne Majeſteit te zijn, dat d'Inquiſitie ſoude geſchieden by de voorſz Inquiſiteurs, is expreſſelijk gereſtringeert met deſe woorden: gelijk de ſelve Inquiſitie is gedaen en onderhouden tot nu toe, d'welk binnen deſen lande van Braband niet en is geſchiet, en daerom ook niet en kan verſtaen worden den wille van den Prince te zijn, dat onder 't dekſel van de generale declaratie, beroerende de voorſeide Inquiſitie aen haerder Hoogheit als Gouvernante van deſe Nederlanden over geſonden, yet ſoude geſchieden binnen deſen lande van Braband gelijk by den extract vorder kan bemerkt worden, aldaer zijne Majeſteit expreſſelijk heeft verklaert zijne voorſz intentie gene nieuwigheit te zijn, mitſdien die voorſeide Inquiſitie altijds ſoude zijn geſchiet binnen den tijd van de Keiſerlijke Majeſteit en de zijne, d'welk binnen den lande van Braband niet en is geweeſt, ſulks dat men daer by klaerlijk bevint den wille van zijner Majeſt. niet te zijn dat de voorſeide Inquiſiteurs en Inquiſitie binnen deſen lande van Braband ſoude toegelaten worden en geſchieden, of ſoude anderſins moeten

Keiſer Karle.

Conink Philips de tweede.

Blijde inkomſte.

3. Concilie.

ten bekent worden, dat zyne Majeſteit dien aengaende ſoude zyn qualijk geinformeert, en tegen de waerheit geperſuadeert, dat de voorſz Inquiſitie alhier ook ſoude zyn geobſerveert geweeſt, en den Privilegien van den lande niet en ſoude contrarieren, mitsdien dat de ſelve Privilegien en rechten van den lande zyn evident, en dat is ook notoir, dat de voorſeide Inquiſitie en Inquiſiteurs dien volgende hier te lande niet en hebben mogen geadmitteert worden, noch en zyn toegelaten geweeſt, maer ter contrarie den Hove wel is kennelijk dat in den jare 49 en als men binnen deſen lande van Braband d'Inquiſitie heeft willen invoeren, gelijk in andere aenleggende landen mochte zyn geſchiet, wijlen onſen Heere den Keiſer en de Coninginne Marie voor den ſelven regerende, ſo vele is geremonſteert dat de ſelve Inquiſitie binnen deſen lande van Braband geen voortgank en heeft gehad noch mogen hebben, ſo ook in den jare 55 leſteden, als van wegen onſen Heere den Conink, eerſtmael tot deſen lande gekomen zynde, de Placcaten op de voorſchreven Inquiſitie gemaekt by mijnen Heere den Cancelier doen zynde, of den Raed van Braband aen de voorſz ſteden waren uitgeſonden, zyn de ſelve terſtond na ſekere remonſtrantien dien aengaende gedaen, gerevoceert en herboden geweeſt, als contrarierende den rechten en privilegien en de gemene welvaert van deſen lande, waer door men ook niet en kan geſeggen dat den voorſz Inquiſiteur die voorſz kenniſſe over den Wereltlijken luiden binnen deſen lande van Braband, by wegen van Inquiſitie of anderſins ſoude competeren na den Geeſtelijken en ook wereltlijken rechten, mitsdien de wereltlijke Princen, Poteſtaten en Magiſtraten van allen ouden tijden de Overheit hebben gehad over haere onderſaten, ook van de geeſtelijke ſaken, immers voor ſo vele de juriſdictie, en der judiciele kenniſſe en correctie heeft aengegaen, gelijk daer af getuicheniſſe geven niet alleenlijk menigvuldige goede conſtitutien van den Keiſer Iuſtinianus en meer andere in den wereltlijken rechten geincorporeert, maer ook diverſe Decreten en Conſtitutien der Geeſtlijker rechten, daer by t'ſelve den wereltlijken Poteſtaten en Magiſtraten wort bekend en toegelaten, d'welk by den leſten conſtitutien van den ſelven Geeſtelijken rechten niet en word bevonden de voorſchreven Magiſtraet afgenomen te zyn, beſonder tuſſchen en over al de wereltlijken perſonen, daer door der ſelver Geeſtelijkheit niet is gepermitteert *extra terras Eccleſiæ*, en beſonder binnen deſen landen van Braband over den wereltlijken perſonen eenige juriſdictie te exerceren, vorder dan de ſelve hen van outs is toegelaten geweeſt, ſo ook klaerlijk bewijſen de menichvuldige ordonnantien en goede conſtitutien by den Princen van deſen lande ook opte Geeſtelikheit, ſo aengaende 't verkrijch van den wereltlijken goeden, opheffen van tienden, exercitie van hare juriſdictie als opt ſtuk van de hereſie, en extirpatie der ſelver gemaekt, volgende den welken daer af de kenniſſe den wereltlijken Rechteren is gebleven over haere wereltlijke Onderſaten, en meer dergelijken, dewelke noch opten dach van heden ſtrictelijk worden onderhouden: ſonder dat de geeſtelijkheit daer tegens yet is gedoogt te doen, of te attenteren: gelijk ook gene reſcriptien, apoſtolijke hier te lande en mogen geeffectueert worden, ſonder expreſſen conſent en wille van den Prince die de ſelve ſchuldich is te bekorten en te repelleren. Gelijk men ook dagelijx is doende in alle 't gene des den rechten en Privilegien van den Lande ſoude mogen contrarieren. Mits welke Privilegien, gerechticheden, liberteiten en onbeduchte adminiſtratie van juſticie deſen lande (ſtaende principalijk op de negotiatie en hantieringe van den buiten Coopman) ſo groot zyn geworden, daer by der voorſchreven veranderinge en nieuwicheden lichtelijk alle de voorſchreven frequentatie ſoude worden verjaegt, d'welk ſoude cauſeren de gehele deſolatie en ruine van den ſelven lande, ſo de minſte rumoer dat daer af is gekomen, te meer ſtonden genoeg heeft beweſen by de preparatien van den vertrecke van de vreemde natien en koopluiden, daer by

De geſchreven rechten.

Des Princen Ordonnantien.

't land van Braband principalijk is ſtaende, en t'anderen tijden wijlen onſen Heere den Keiſer is beweſen, en men tegenwoordelijk met ter daet apparentelijk kan geſien, en ſoude ook groten nieuwicheit en contrarie den expreſſen Privilegien van den lande weſen, eenigen nieuwen Commiſſaris ſonder conſent vande Staten van den lande te ordineren in den Rade van Braband, en veel meer den ſelven tot ſuperintendentie te ſtellen eenige van den ſecreten Rade, alſo by den Privilegien van wijlen Hertog Philips van den jare 1443 is den landen gelooft en toegeſeit, dat ſulx ten eeuwigen dagen niet en ſal gedaen noch toegelaten worden, door welke nieuwicheden ſo verre de Coopmanſchappen en hantieringe werd verjaegt, ſouden de Steden en landen daer af dependerende, niet alleen worden gebracht tot haar oude deſolaetheit (ſo de ſelve voortijds waren al eer de voorſchreven frequentatie hier te lande bekend is geweeſt) maer ſoude t'eenemael in den grond blijven bedorven, mitsdien dat niet alleenlijk de Steden, vryheden en dorpen, maer ook diverſe particuliere ingeſetenen, hunne goeden en inkomen ſo hebben belaſt en beſwaert, ten reſpecte van de hooge weerde van de ſelve (door de voorſchreven negotiatien en frequentatien ſo ſeer gemeerdert zynde) dat ſy lijdende de voorſz grote veranderinge de ſelven met allen haren goederen die hem ſouden blijven niet en ſouden kunnen vervallen, alſo niet alleenlijk die voorſchreven vier hooft-ſteden en plaetſen meeſt door de grote dienſten den Prince gedaen, en anders ſo vele zyn belaſt, dat ſy lijdende de minſte verminderinge van haren inkomen (die by der negotiatien en frequentatien van de buiten-luiden zyn ſtaende) haer laſten niet en ſouden konnen vervallen, maer daer by ſouden worden geruineert en by conſequentie ook allen den rijkdom van den lande en ingeſeten deſſelfs renten op de voorſchreven ſteden hebbende, d'welk wel behoort gepondereert, en zyn der Majeſteit onderweſen te worden, als zynde een ſake van ſo groten gewichte en prejuditie: de welke eens verloren zijnde namaels met geender macht en ſoude recuperabel weſen, gelijk de voorſchreven ſupplianten ook niet en geloven dat zyne Majeſteit daer af te recht geinformeert zynde volgende zyn in geboren Princelijke goedertierenheid, yet ſoude willen doen tot ſo grote diminutie van zynder Hoocheit, en ſware belaſtinge en gehele deſolatie van den lande en ingeſetene der ſelver, en dat ten opſien vander Religie, d'welke in gene omliggende landen min gebrex dan alhier is lijdende, en daer af de gebreken (indien daer eenige ſouden mogen weſen) volgende den ouden rechten en privilegien van den lande, en ſonder de ſelve te contravenieren anderſins wel konnen gecoërceert en gereprimcert werden by den ordinariſen Rechteren, ſulx dat de voorſz Snpplianten ontfangen hebbende de beſloten brieven van uwer Eerweerdicheden, daer by den ſelven (buiten der intentien van den Prince en tegen der blijder inkomſte en privilegien van den lande) ſchijnt geordonneert te zyn; hen binnen deſen lande van Braband ook te moeten reguleren volgende de voorſeide generale gedeclareerde intentie van zyne Majeſteit (de ſupplianten of Ingeſetenen van Braband in beſonder niet belaſtende) en dat ſo veel aengaende de voorſeide Inquiſitie als onderhoud van den voorſchreven Concilie, ſonder te diſtingueren in wat puncten uwer Eerweerdicheid verſtaet dat tſelve by de Supplianten ſoude mogen geſchieden, en alſo by den ſelven uwer Eerweerdigheit met ter voorſchreven Inquiſitie en onderhoud van den voorſchreven Concilie belaſt zynde. Wt dien het voorſz extract van zynder Majeſteit hen niet en gebied, noch ook en kan verſtaen worden te gebieden of te belaſten uit redenen voorſz, noch ook eenige forme van ſtatute, of ordonnantie hebbende ſo zyne Majeſteit volgende zynder blijder inkomſte (binnen deſen lande van Braband) gene ſtatuten, ordonnantien, edictien of andere geboden en ſouden mogen doen of maken, dan by advijſe en deliberatie van uwer Eerweerdicheden. En hebben de voorſeide Supplianten hen ook aen niemand konnen beklagen, noch herbie-

De Commiſſaris opter Religien.

De beſtinge der landen.

Concilie.

din-

Den hoogſpoet en bederfenisse der Landen.

dinge, ontlaſtinge, of nader verklaringe van der voorſz uwer Eerweerdigheit ordonnantien konnen verſoeken dan aen den ſelven uwer Eerweerdigheden, die alleen hem zijt belaſtende by bevel van hen te voegen en reguleren, volgens de voorſz extracten die op hen in't beſonder het verſoek niet en zijn ſprekende, den welken de voorſz Suppliánten daerom ootmoedelijk zijn biddende dat uwer Eerwaerdigheden believe (volgende de blijde inkomſte en den privilegien van den lande by der ſelver uwer Eerweerdigheden en ook de Suppliánten beſworen t'onderhouden en te doen onderhouden) de voorſz ordonnantien en bevelen te herbieden, en den Suppliánten te ontlaſten, aengaende de voorſz Inquiſitie, en voort ook beroerende den onderhoud van de voorſz Concilie, immers voor ſo vele aengaet de puncten der Hoogheit van zijnder Maj. en den privilegien en gerechtigheden van den lande contrarierende, en nader te verklaren de puncten daer in uwer Eerweerdigheit verſtaet, dat't ſelve Concilie ſonder inconvenient en quetſinge van yemanden, ſal mogen binnen deſe landen onderhouden werden, ten einde dat de ſelve Suppliánten in ſaken van ſulken importantie mogen verſekert weſen, en eenen yegelijken contentement geven, of anderſins ſouden genootſaekt weſen van eeds wegen die ſaken den anderen leden van den lande en Staten deſſelfs, te kennen te geven, 't welk den dienſt van den Prince ſoude mogen verachteren, en de Suppliánten liever ſouden hebben verhoet.

Maer wat neerſtigheit ſy gedaen hebben / ſy hebben geen antwoord konnen krijgen voor eerſt twee maenden na d'obergevinge / te weten / den 24 Meert als de ſake noch vele voorder verlopen en verergert ware. De antwoord was aldus:

Antwoord van den Raed van Braband op 't verſoek van den Hooftſteden. (Fol. 28.)

't Hof geſien en geviſiteert hebbende de ſupplicatie mette ſtucken daer in vermaent, en daer op rijpelijk gedelibereert hebbende en van als rapport gedaen aen de Hertoginne van Parma en Plaſence, &c. Regente, verklaert op de drie puncten hier in begrepen 't gene, en alſo hier na volgt. Eerſt aengaende 't onderhoud van de placcaten en ordonnantien roerende de hereſie, dat de intentie van zijnder Maj. en van der voorſz Regente niet en zijn geweeſt en ook noch niet en zijn, de Suppliánten of yemanden van hen te belaſten of noteren van eenige ſorgeloosheit of negligentie, roerende de voorſeide onderhoudeniſſe der placcaten. Maer alſo ſijné Maj. en hare Hoogheit voor de conſervatie en obſervatie des Catholijken gelove ſo ſorgvuldig zijn, en dat ſommige Officiers en Rechters hen ſo neerſtig niet beweſen hebben, als ſy wel hadden mogen doen, hebben een generale vermaninge (nochtans ſonder belaſtinge van yemanden) wel willen doen en laten uitgaen gelijk eertijds by tijden des Keiſers Karels Hoogloflijker gedachteniſſe, en by tijden zijnder tegenwoordiger Maj. wel dikwils geſchied en gedaen is geweeſt, en mogen de Suppliánten wel vryelijken dat vertrouwen hebben van de voorſz Hertoginne Regente, dat haer Hoogheit den Officieren en Wethouderen (haer devoir in 't gene voorſeit is) doende, wel mildelijken aen zijnder Majeſteit recommandeert.

En ſo vele beroert d'Inquiſitie, aengeſien dat men niet en bevint dat ſedert den jare 1550 eenige executie van der voorſz Inquiſitie in Braband is geweeſt, 't Hof verklaert achtervolgende 't gene dat haer Hoogheit den ſelven Hove heeft geaffirmeert, dat de meninge van zijnder Maj. niet en is geweeſt (gelijk de ſelve aen haer Hoogheit geſchreven heeft) eenige nieuwigheit in te brengen, maer dat de rechten, privilegien, coſtumen, herkomen en uſantien 's lands van Braband onverbrekelijk onderhouden en geobſerveert worden, en dat dien achtervolgende de Suppliánten niet en ſullen met te voorſz Inquiſitie belaſt en beſwaert worden, haer luiden recommauderende en belaſtende die neerſtige obſervatie der placcaten en ordonnantien zijns Majeſt. achtervolgende haer preſentatie, hier geroert. Verklarende voorts, aengaende 't punct des Conciliums van Trenten, dat de meninge zijnder Maj. niet en is dat het ſelve Concilium anderſins ſal geobſerveert worden dan ſonder prejudicie van de geregtigheden, Hoogheden en preminentien der ſelver zijner Maj. en ook van zijnen vaſſalen, ſteden en onderſaten gelijk deſen Hove breet toegeſchreven is geweeſt, van welk ſchrijven den Suppliánten (op haer verſoek) copie ongeweigert ſal zijn.

En belangende de Commiſſariſſen aldaer geroert; dat de meninge zijnder Maj. niet anders en is, dan gelijk het principael remedie tegen de ſecten en ketteryen, en tot onderhoudinge der Catholijker Religie gelegen is in de goede Scholen der kinderen, goede Predicanten des volx, en reformatien der manieten van de Geeſtelijkheit (waer in by den voorſeiden Concilie voorſien is) dat een yegelijk en inſonderheit de provincialen Rade en Magiſtraet van den goeden ſteden de hand neerſtelijk daer aen willen houden, houdende en hebbende de ſelve Magiſtraten (tot dien einde) goede correſpondentie metten Raden Provinciael, en de ſelve Raden metten ſecreten Rade, (om weſende by der hand van haer Hoogheit) der ſelver daer af rapport te mogen doen, ſonder datter mede gemeint word, dat dit Hof of de ſteden van Braband den voorſeiden ſecreten Rade onderworpen ſullen zijn, maer alleenlijk ten einde dat ſy gelijk de hand aen 't gene dat voorſz is houden, of dat dit Hof, den ſelven ſulks goetdunkende, hen ſtrax ſal mogen addreſſeren aen de voorſeide Hertoginne.

Gedaen in den Rade van Braband den 24 dag van den Meert, anno 1565 voor Paeſſen. Getekent by den Griffier

P. de Lange.

Met welke verklaringe van den weydom der Inquiſitien en limatatie van den Concilie van Trenten / hoewel de Gedeputeerde der ſteden 't ſelve appointement terſtont eerſt leſende / uitermaten ſeer verblijd zijn geworden: nochtans is deſelve hunne blijdſchap terſtont wederom gematigt / als ſy de ſelve antwoorde nader in ſiende / bevonden dat ſommige woorden van der ſelver apoſtille ſulx waren geſtelt / dat namaels by eenige die contrarie ſoekende / wel eenige calumnien en uitwegen ſoude konnen by gebracht worden / want ſy bevonden / dat aldaer openlijk betoont werd / de meninge te weſen te volherden by de executie van de placcaten / die ſy wiſten ſo weet en hatelijk te zijn: maer beſonder zijn ſy verwondert geweeſt / als ſy daer in laſen dat hen luiden bevolen werd de neerſtige obſervatie der placcaten en ordonnantien zijner Majeſt. en dat aen de ſelve woorden vervolgens geſtelt waren deſe woorden: Achtervolgende haer preſentatie hier geroert. **Nadien al ſullen preſentatie in hen luider geſchrifte of verſoek niet geſtelt noch gedaen en was geweeſt / ſulx dat men hen daer mede verongelijkte / en ſcheen te willen benemen den weg om namaels pet te mogen klagen tegen de herdigheit der ſelver placcaten (daer door nochtans onder 't volk ſo grote beroerte al om was) gelijk het ſcheen dat men hen door ſulke woorden ook wilde brengen in d'oge / onweerdigheit en perijkel van alle den inwoonderen van Nederland / als de gene die gepreſenteert ſouden hebben te volherden en obſerveren 't gene een yegelijk tegen 't herte was / en begeerden af en te niet te hebben / mits wellen ſy terſtond voor hen namen te vorderen / ſo wel nader en breder baſtigheit / beſcheit en declaratie van de voorſeide beloofde vryheit en Inquiſitie / als ook nader verklaringe op het achterlaten van de deputatien van Commiſſariſſen / en in 't beſonder tot uitlatinge van de voorſeide woorden:** Achtervolgende haer preſentatie hier geroert / **als onbehoorlijk en tegen de waerheit daer alſo geſtelt en ingevoerdt. En wat neerſtigheit ſy terſtond daer deden / en konden noit geweten / noch en wilde niemand kennen / wie die woorden daer in gevoegt hadde / ofte hoe de ſelve daer in quamen: nochtans vernamen ſy wel dat in 't beginſel daer niet van vermaent en was geweeſt / niet te min om het volk te ſtillen en geruſt te maken / hebben ſy terſtond met alder neerſtigheit de Regeerders der ſteden d'appointementen over geſon-**

Duiſterheit in de Apoſtille den Hooftſteden op haer verſoek gedaen.

den / waer mede terſtont in den beginſel het volk in den quartier van Antwerpen en andere ſteden des Hertogdoms van Brabant / ſeer is verblijd en geſtilt geweeſt / hoe wel 't ſelve onlang heeft geduyrt ſo men uit het verbolg van deſen verſtaen ſal mogen.

Klagte van die van Vlaenderen over de Inquiſitie.

DJe van Vlaenderen ook ſeer gequelt zijnde met deſe ſake / en merkende dat d'inwoonderen al om meer en meer begonſten op te ſtaen / en over deſe nieuwigheden te klagen / ſo hebben de 4 leden van Vlaenderen om hen behoorlijken te quijten / haer Gedeputeerde van den ganſchen lande gelaſt zijnde / mede aen de Gouvernante geſonden / alwaer ſy gehoor verkregen hebbende / ſo mondelinge als ſchriftelijk klaegden / over de inconvenienten in den ſelven lande toegekomen en dagelijx meerderende ter ſake van de Inquiſitie / daer men de luiden deerlijk mede quelde / begerende daer van ook los / vry / en ontſlagen te blijven ſo wel als andere landen. Maer om dit wat beter te verſtaen ſal goet zijn datmen deſe ſake wat verder verhale.

Inquiſitie in Vlaenderen.

So ſtaet dan te weten / dat na dien in den Graefſchappe van Vlaenderen allenskiens ingekropen / gedoogt en geleden waren geworden eenige Geeſtelijke perſonen / als onder anderen Meeſter Peter Titelman Delien van Konſen / die Inquiſitie dede op te Weerlijke: ſo bevonden de Regeerders / Wethouders en d'ingeſetenen des ſelven lands by experientie dat ſy van jare te jare meer en meer mette verbolgingen / en voorſtellen der ſelven Inquiſiteurs gequelt / geplaegt / en 't land daer door meer en meer van volk ontbloot werd / waer door d'opſyrake en morringe ſo groot is geworden in den jare 1564 dat de vier leden van den lande van Vlaenderen daer mede beladen en daer op vergadert zijn geweeſt / en daer na by hen Gedeputeerde ſo uitten name van hen als van den gemenen ingeſeten des lands / de klagten hebben doen doen / ſo by monde als requeſte.

Inquiſiteur in Vlaenderen.

d'Eerſte Requeſte der Leden van Vlaenderen tegen d'Inquiſitie.

In de ſelve requeſte verhalende hoe dat volgende den Privilegien en coſtumen van den ſelven lande, altijd onverbrekelijk onderhouden en by den Conink in 't aenvaerden van dien ook beſworen, hen ſupplianten toebehoorde de kenniſſe van alle de perſonen en goeden gearreſteert, gevangen of gedetineert, onder elcx Juriſdictie, en alſt gebeurde dat ten verſoeke van yemanden Geeſtelijke of weerlijke, eenige informatie, het ware crimineel of civijl te houden ware, tegen weerlijke perſonen, dat gewoonlijken was te geſchiede by de Wethouders van wegen zijne Majeſteit ter adminiſtratie van de Juſtitie geſtelt, in der voegen dat niemanden anders toegelaten en ware geweeſt eenige acten van juriſdictie aldaer te exerceren, en namentlijk ook niet eenig apprehenſie of huiſſoeking te mogen doen: daer toe ook anderſins eerſt van node ware geweeſt, voorgaende en genoegſame informatie by den Wethouders geſien te weſen: en dat dien al niet jegenſtaende eenen Meeſter Peter Titelman, hen ſeggende van zijne Majeſteits wegen geconſtitueert te zijn Inquiſiteur van den kerſten gelove (hoe wel hy hen zijn commiſſie en inſtructie noit gepreſenteert of getoont hadde) dagelijks hem vervorderde in prejudicie van de voorſz oude vryheden, ſonder kenniſſe van ſaken op zijn pligt te doen vangen en apprehenderen, ſulke perſonen alſt hem goet dochte: ja die uit hunne huiſen te doen trecken, en huiſſoekinge te doen buiten weten van den Wethouderen, alleenlijk tot zijn hulpe nemende de Baillius en Officiers, die in diverſe plaetſen d'aſſiſtentie niet en dorſten weigeren van vreſe ook by hen geſuſpecteert en bedragen te worden (preſenterende al 't ſelve volkomelijk te doen blijken, waert noot) welke ſake ſy bevonden van ſulker conſequentie te weſen, dat indien ſy daer in langer diſſimuleerden ſonder zijne Majeſteit 't ſelve te kennen te geven, en den Inquiſiteur lieten gebruiken ſulke onbehoorlijke nieuwigheden, te beſorgen ſoude weſen, dat de gemeente oorſake ſoude mogen nemen om beroerte te ſtichten en hen luiden ook tegens de Juſtitie op te ſtellen, waer by het land geſchapen ſoude zijn in verwoeſtinge te komen. Baden en verſochten daer om ootmoedelijk dat zijne Majeſteit daer op regard nemende, en ook opte grote dienſten by hen altijd geerne gedaen, zijne Majeſteit wilde believen hen te laten gebruiken de voorſz hare oude liberteiten en vryheden, en die te mainteneren, ſo zijne Majeſteit t'zijnder aenkomſte en aenvaerden van den lande, ſo wel in 't particulier als in 't generael beſworen en zijne Majeſteits Edele voorſaten onderhouden hadden. Interdicerende den Inquiſiteur en andere Geeſtelijke perſonen, van gelijke nieuwigheden, exceſſe en ongeoorloofde middelen van Inquiſitien meer te gebruiken. Baden ook dat indien ter oorſake van de voorgenoemde nieuwigheden en exceſſen, eenig inconvenient toequame onder de gemeenten (gelijk ſeer te beduchten was indien de voornoemde Inquiſiteur daer in volherde en voort voere) dat ſy luiden reſpective elk in 't zijne geexcuſeert mochten weſen.

Het verſoeh van de vier leden van Vlaenderen.

Waer op de Gouvernante by apoſtille vooz antwoorde heeft gegeven op ten 20 Octobris anno 1564.

Antwoord van de Regente.

DAt mits de generaliteit van der ſelver requeſte ſy hadde geraden vonden al eer yet daer op te ordonneren particulierlijker te verſtaen der Supplianten intentie, nopende de nieuwigheden en grieven daer over ſy willen klagen, hebbende tot dien einde met hen doen communiceren door ſekeren van den Rade daer toe gedeputeert, maer ſo de Gedeputeerde hen hadden geexcuſeert om alſdoen van hare meeſters genen anderen laſt te hebben: ſo ſoude haer Hoogheit verwachten de vordere verklaringe die ſy deshalven aen den voorſz van den Rade, namaels ſouden willen doen, des niet te min dat haer Hoogheit belaſt hadde den Inquiſiteur Titelmanus dat hy in 't executeren van zijn officie hem ſoude conduiſeren met alle diſcretie. En den Supplianten, den ſelven gevende behoorlijke aſſiſtentie en faveur, en ſorge dragende ter obſervatien van zijne Majeſteits placcaten, gelijk ſy wiſten zijne Majeſteits intentie te zijn en gelijk voor hen eigen welvaert en ruſte convenieerde of betaemde, hoopte haer Hoogheit, dat op de inconvenienten by den Supplianten gerepreſenteert ſoude werden. (Fol. 29.)

Met welke apoſtille en uit de communicatien met ten Raedsheeren gehouden genoeg verſtaende de meninge van d en Hove / en hebben doen ter tijd die van Vlaenderen niet voorder derven daer op verbolgen / hebben nochtans altijd voor behouden 't ſelve ter eerſter bequaemheit te doen / mits ſy ſagen d'inconvenienten en apparente rupne van den lande / en na dien daer na de voorſeide Inquiſiteur ſo langer ſo verder zijn voorſtellen en juriſdictie verbreide. Dat ook daer neffens / de nieuwe Biſſchoppen in Vlaenderen geſtelt diet min van haerder zyden en deden: ſo en zijn de klagten van allen kanten maer meer verdubbelt. Daer en boven ſo ſy 't nu al meenden gewonnen / een pegelijk onder de voet gebracht te hebben door de brieven en bevelen zijner Majeſt. geſonden in December 1565 en den geboden daer na gevolgt / heeft hem 't haerder verſtoutinge noch toegedragen / dat in de Meert 1566 den nieuwen Biſſchop van Brugge (die ook der Wet en inwoonderen ſeer hatelijk was/) door vele vreemde voorſtellen (als van vremde kooplui den niet te willen gedogen begraven te worden / en meer andere) ontfangen heeft / of immers hem gelaten als of hy ontfangen hadde ſekere brieven van zijn Majeſteit uit Spangien tot onderhoud van de Religie en het Concilie van Trenten / welken volgende de ſelve Biſſchop aen de Wet aldaer heeft geſonden ſekere poincten om voortaen aldaer onderhouden te worden. De nieuwe Biſſchoppen in Vlaenderen.

Den Biſſchop van Brugge

't Voorſtel des Biſſchops van Brugge

Te weten: Dat elk Prochiaen of Paſtoor op ſchrijven ſoude de namen en toenamen van de meeſters van alle de huiſen zijnder Prochien, mitſgaders van de thuiſleggers, dienaers en familie: van buiten luiden te eiſchen atteſtatie van hen laetſte woonſtad: van den gehouden luiden, te weten plaetſen en perſoon die hen hadde getrout: op tekenen de namen,

men, toenamen en woonſtede van die by hem te biechte ſouden komen: Inſgelijx de namen van de kinderen die zy ſouden dopen, en van de Vader, Moeder, Peters en Meters deſſelfs: ook van alle de gene die ſy trouwen ſouden, dat ook hy alle Schoolmeeſters examineren, 't ſchool houden toelaten of verbieden na dat hy ſoude geraden vinden, inſgelijks dat de Diſchmeeſters de aelmoeſſen ſouden moeten weigeren dien 't hen Paſtoren ordonneren ſouden, en meer andere: begerende dat tot executie van die poincten de Wet hem aſſiſtentie ſoude doen; waer in by der Wet ſwarigheit gemaekt wozdende/ beſonder dat daer by vele weerlijke tot zijnder kenniſſe ſouden moeten ſtaen. So heeft de ſelve Biſſchop metten voozſeiden Inquiſiteur grote klagten over de Wethouderen van Bzugge in den Raed van Vlaenderen gedaen/ en hebben de ſelve van verſcheiden articulen en pointen bericht/ en beſchuldigt/ en boven dien verſocht dat by den Rade aen Officiers en Wethouderen van Bzugge ſoude belaſt wozden hen te aſſiſteren/ in de extirpatie van de hereſien: en dien volgende t'haren vermanen terſtont moeten appzehenderen die hem genoemt ſouden wozden/ datſe de appzehenſie ook ſouden moeten doen op 't ſchzijven van den Inquiſiteur in zijn abſentie/ ſo wel in de huiſen als op ſtrate/ ſonder daer om te hebben conſent van der Wet/ of te tonen of te nemen in formatie ſo hen de kenniſſe niet en raekte/ of ſonder conſent of abandonnatie van Schepenen daer op te verwachten/ en ſulke terſtont gevangen leveren/ ter plaetſen daer hen ſoude geſeit wozden. Inſgelijx dat ſy by alle gevangen ſouden moeten gaen en de ſelve examineren in pzeſentie of abſentie van de Wethouderen ſo 't hem goet dunken ſoude/ dat hen ook in hen pzocedueren tegen pemande geen belet gedaen en ſoude wozden/ dat de gevangen met bonniſſe van der Wet/ tot eenige pene gecondemneert/ niet los gelaten en ſouden moeten wozden ſonder eerſt met kenniſſe van ſaken by den Biſſchop/ verklaringe daer op gedaen te zijn/ dat de dienaers hen te voren ſouden moeten dagbaerden die perſonen die ſy begeerden. Item de Wet des verſocht zijnde hen ſoude moeten overbzengen alle die van buiten waren komen wonen/ met meer andere diergelijke beſwaerlijke poincten.

Den Biſſchop van Bzugge en Inquiſiteur klagen over de Wethouderen van Bzugge den 17 Meert 1566.

So dat dooz die en meer andere gewichtige oozſaken ſo wel die van Bzugge dooz hen particulier tegen den Biſſchop en Inquiſiteur/ als die vier Leden van Vlaenderen uitten naem van alle de Ingeſetenen des lands nu ſerr gealtereert zijnde tegen den ſelven Inquiſiteur/ in 't generael benodigt en geoozſaekt zijn geweeſt/ anderwerf te ſenden hen Gedeputeerde te Hove/ en hen klagten over 't gene des voozſeit is/ en ook continuerende hen oude doleantien te doen/ te meer ſy ſagen hen nageburen van der ſelver Inquiſitie bzy verklaert te zijn.

De twede Requeſte der Leden van Vlaenderen tegen d'Inquiſitie.

VErſoekende de voorſz Leden daerom anderwerf te worden gehouden, in hen oude rechten en vryheden, en de Inquiſitie der ſelver contrarie zijnde, gecaſſeert, en geaboleert te hebben roerende wereltlijke perſonen: verbiedende allen Geeſtelijken eenige kenniſſe te nemen van ſaken der wereltlijke Juriſdictie concernerende, en tot welker de kenniſſe en correctie alleen toebehoorde: en dat ſy tot geen vordere Inquiſitie of rigeur van Placcaten en ſouden worden geadſtringeert dan andere Provincien.

Waer op hen den 10 Apzil 1666 dooz antwoozd en Apoſtille gegeven is. Dat by het gene onlangs was geſchreven aen den Inquiſiteur, te weten: dat ſy in hen laſten voortaen diſcretelijk en modeſtelijk ſouden procederen, tot dat ſy van ſijne Maj. ander bevel hebben ſouden, en dat als ſy materie ſouden vinden daer in hen ſoude dunken dat ſy ſonder merkelijk inconvenient hen officie niet en ſouden konnen achterlaten, ſy eerſt des haer Hoogheit ſouden waerſchouwen, om by haer metten Heeren neffens haer zijnde, dan vorder geordineert te worden, 't gene ſy geraden ſouden vinden, ook dat ſy des in genen gebreke zijn en ſouden, op dat ſy geen oorſaek gaven tot eenige inconvenienten, genoeg voldaen was der Supplianten verſoek.

Antwoozde op 't verſoek van die van Vlaenderen.

OP wellie Apoſtille/ ſo de Gedeputeerde der voozſeider leden/ dooz andere requeſten verſocht hadden nadere declaratie en ook bzeder verklaren/ ſonder op het punct van der Inquiſitie/ de welke ook noit by der generaliteit der Staten ofte vier leden des lands en was geaccepteert/ die mette conventie van eenige particuliere ſteden of caſtilepnen niet en konſten gepzejudiceert wozden. Js hen wederom dooz appointement daer op gegeven den 19 Apzil 1566. De derde requeſte der Leden van Vlaenderen tegen d'Inquiſitie.

Dat haer Hoogheit hen niet vorder en ſage t'accorderen, dan ſy den 10 April by apoſtille gedaen hadde, op hen voorgaende requeſte die ook veel ampelder was, als die, welke ſy haddden geobtineert den 20 Octobris 1564. Waerom de Supplianten met reden hen daer mede behoorden te contenteren ter tijd toe dat zijne Majeſteit reſolutie ſoude hebben genomen, op 't gene haer Hoogheit der ſelver gewaerſchout hadde.

Waer mede noch niet te bzeden zijnde/ hebben die vier leden des lands weder een andere requeſte overgegeven.

De vierde requeſte der Leden van Vlaenderen tegen d'Inquiſitie.

VErtonende, mits dien ſy niet en konſten geneſen de wonde en het quaet voor de hand zijnde metten voorgaenden verklaringen, benodigt waren in tijds daerom weder te bidden op dat die niet groter en werde: te meer, dat te beduchten ſoude weſen dat d'Inquiſiteur daerom niet ophouden en ſoude, ſonderlinge daer hy nu met vier Sergeanten verſterkt ware, en de Procureur Generael tot zijne aſſiſtentie met twe: gelijk hy korts ook in Caſant eenen perſoon forſelijk zijn huis opgebroken hadde, en hem daer na gevangen genomen, hoe wel hy de ſententie des Rechters voldaen hadde: wordende alſo de Magiſtraten al hen kenniſſe benomen: te meer nu alle autoriteit was gegeven eenen Commiſſaris, correſponderende metten Inquiſiteurs: in wiens handen nu elks lijf en goet was ſtaende. Verſochten daerom anderwerf, om des lands ganſche bederffeniſſe te verhoeden, dat ſy den anderen Provintien mochten worden geëgaleert van nu af, ſonder daer op te mogen verwachten de uiterlijke reſolutie van zijne Majeſt. of dat immers haerder Hoogheit beliefde te ordonneren den Biſſchoppen, Inquiſiteuren en anderen Geeſtelijken perſonen, te ſchorſſen, en te verhoeden alderhande executie van Inquiſitie, tot dat by zijne Maj. op 't poinct van de ſelve Inquiſitie finale determinatie ſoude weſen genomen: ſonder daer en tuſſchen tot apprehenſien van eenige weerlijke perſoon te procederen, te meer die van Vlaenderen hen noit der ſelver Inquiſitie en hadden onderworpen, al mogten eenige particuliere Officiers, uit vreſe van by den Inquiſiteur geſuſpecteert te worden, hebben geconniveert tot zijn exploicten, d'welk de generaliteit niet en konſte verhinderen, welke vertoninge ſy waren doende tot conſervatie van den landen, en dienſte van zijne Maj. en niet om te pretenderen tot eenige nieuwigheit of verandering van de oude Religie, daer by ſy altijd begeerden te blijven. Verſoek.

Waer op ſy anders geen appointement en hebben gekregen den 27 Apzil 1566. Apoſtille.

Dan dat haer Hoogheit hen niet vorder en konde accorderen dan haer voorgaende Apoſtillen van den 10 en 19 April in en hielden, daer mede ſy reden hadden hen te contenteren. En nopende den gevangen perſoon, ſoude daer in voorſien, ſo ſy ſoude bevinden te behoren, als ſy van der ſake ſoude weſen geinformeert.

Die van Bzugge hebben met hen particuliere ſollicitatien eintelijk ſo veel geobtineert dat den Raed van Vlaenderen de hand is geſloten/ en belaſt de ſtucken den Hove over te ſenden/ en den Inquiſiteur dat hy ſupercederen ſoude van hozder verbolgh.

DE Regeerderen van Bzuſſel is by den Hove mondelinge belaſt haren natien en gemeente te kennen te geven dat des Coninex meninge niet De Wet van Bzuſſel.

en was hem met nieuwigheit of Inquisitie te belasten: maer sy en hebben op sulke verbalen declaratie niet willen te werk gaen / om des niet van haer gemeente achterhaelt of genoteert te worden / gelijk dien van Antwerpen / op gelijke mondelijke verklaringe te werk gegaen hebbende / gebeurt was: dan hebben 't selve begeert in geschrifte / om seherlijk te weten / waer na hun te reguleren / d'welk men vertrocken heeft hen te geven.

So ook dese vervolginge tegen die van de Religie meer en meer den volke werd tegenstaende / so hebben sy des te meer medelijden gehad metten genen die in vreese van der dood daer over gevangen lagen / en hebben verscheiden personen in diverse plaetsen ten besten gesocht te helpen (en ook tot sommige tyden geholpen) om eenige dier uit te krijgen en te verlossen / en onder andere zijn den 26 January snachts t'Antwerpen wonderlijk uitten steen verlost twe jonge edele dochters en gesusters / met eenen Horologimaker / d'welk by eenige seer qualijk genomen is geweest / en ook eenen die daer toe geholpen hadde gevangen geworden / sijn insgelijks de uitgebroken en assistenten geproclameert.

Gevangenen om der Religie t'Antwerpen wonderlyken uit den steen verlost.

(Fol. 30) Klagte van die van Vriesland over den Commissaris ofte Inquisiteur Lindanum.

DE onbescheidene handelinge der Inquisiteuren al om in Nederland / heeft ook die van Vriesland veroorsacht dat de Staten des selven lands in den jare 1559 aen den Grave van Arenberge haren Stadhouder / overgegeven hebben sekere articulen van beswaringe in welke sy haer beklaegden dat hare ingesetenen van den selven lande jegens hen tractaten / privilegien / vryheden / en oude gewoonten beswaert werden / klaegden bysonder over den Geestelijken Commissaris ofte Inquisiteur H. Wilhelmum Lindanum / dat hy hem onderwant de judicature van saken / de welke van outs Dekens toe behoorde elx in haren stand stoel van den Capitularen verkoren / alles contrari d'oude usantie en herkomen van de landen / dat ook de selve Commissaris hem verboorderde te bedienen de Dekenye van Leuwerdera standstoel / so door hem selven als door zijn gesubstitueerde / jegens wil en consent van den Capitularen / willende also twe officien bedienen / contrarie het tractaet van den jare xxiij dat de voorsz Commissaris weygerde den Dekens / die van hare Capitularen na oude gewoonte Dekens gekoren waren geweest / te willen geven behoorlijke Commissie op haer electie: dat so wanneer hy den Dekens Commissie passeerde hy aen hem behielt de judicature van saken van importantie / niet jegenstaende dat al sulke saken ter eerster instantie voor den Dekens behoorde gejustificeert te worden: dat de selve Commissaris den Prelaten aldaer heeft willen beletten datse haer Archidiakonen na ouder gewoonten van den landen en hare gewoonlijke rechtstoel niet vredelijk en hebben mogen houden en bedienen: dat hy den Priesters seer exactionneerde in het opsschen van zijn salaris van der institutien / nemende daer van so veel hy extorqueren en krijgen konde: dat hy zijn institutien en Commissien gaf in pampier geschreven en met zijn hand onderteikent / en bevestigt met zijn signet / hoe wel de narre van de selve vermelde dat de Archidiaconen of Prooften die met haer zegelen bevestigt hadden: dat de selve Commissaris Priesters en andere weerlijke personen met sinistere suspitien / door 't aengeven van eenige lichte of onwaerachtige personen / in haer eere beswaerde / door dien dat hy door sulk aengeven procedeerde tot examinatie van getuigen / sonder dat sulke personen gediffameert waren van 't geen den voorsz Commissaris van sulke lichte personen was aengegeven: dat hy eenige Priesteren hadde gesuspendeert ongehoort en ongedefendeert en sonder assignatie of legginge van dag van rechte: dat hy hen verboorderde te examineren die Priesters die van te voren pastorien of vicarien hadden bedient / en daer op placet gehad / en meer andere beswaringen / te lange te verhalen.

Hier op heeft men hen veel schone woorden / en in de minste pointen van beswaringe / eenig contentement gegeven / maer in de principaelste beswaringe heeft mense met vertrek der sake belooft aen de Regente favorabelijk te schrijven / datter so in voorsien soude werden / dat de privilegien en tractaten onverkort souden blijven / dan het effect en is niet gevolgt: eenige gewichtige saken zijn gantsch afgeslagen als prive saken en die den lande niet aen en gingen maer particuliere personen / eenige saken werden by den Commissaris ontkent / en daer van volkomen sijnde gebleken / werd ten besten geexcuseert / en so de Staten aan Vriesland versochten dat hy soude afgestelt werden en een ander in zijn plaetse / werd hen 't selve geweigert / waer door de voorsz Commissaris alle dage stouter en onbescheidener geworden is / ja so verre gekomen / dat hy in den vollen Rade vermaent zijnde / van eenige zijne mishandelinge / antwoorde / dat hy wist wat commissie en instructie hy hadde en wat hem te doen stont / sonder de selve instructie te willen vertonen / seggende ook / dat die van den Rade / de ketters te vele toegaven / en al te slap waren om die te straffen.

DEse saken nu so staende dat elk wel konst merken dattet dus niet lange kost dueren / maer dat de saken waren gestchapen eer lange over hoop te lopen / en dat te vresen stond dat het grauw of de kudse op straet zoud' komen / tegen dese Inquisitien / Bisschoppen / en rigoreuse mandamenten / en den koop-handel in de lande daer door dagelijx declineerde. So ist gebeurt dat by na alle grote meesters en meeste hoofden van den lande hen om andere oorsaken by malkanderen hebben gevonden te Breda en te Hoogstraten in Meert anno 1566 en quamen ten selven tijde al daer sommige Edelluiden van de Nederlanden die de voorseide Heeren te kennen gaven dat in 't ganssche land grote opspraek was door de publicatie van de placcaten en Inquisitie / en dattet gestchapen was dat het ganssche land in roere soude komen / so verre daer in niet by tijds en werde voorsien / vermanende ook van seker verbont der Edelen (daer af na sal werden geseit.) Welke waerschouwinge by de voorseide Heeren verstaen zijnde / hebben eenige van de selve groot medelijden gehad dat de saken dus qualijk gingen / en so luttel tot de remedien verstaen werde / gesaemderhand gesproken van den deerlijken staet van den lande en apparente onruste van den volke / waer in sy nochtans luttel hope van beteringe sagen / na dien niet en wilde gehoort zijn wat sy om beters wille dikwils vertoonden / en dat men ten appaisemente van den volke niet ter werelt en wilde na laten noch versoeten / maer eben hert blijven / door dringende so met wrede vervolginge der placcaten als metter nieuwigheit van den Bisdommen / en boven al mette so seer bevreesde en gehaete Inquisitie. Maer so de Heeren / te weten / de Prince van Orangien / de Grave van Egmond / de Marquis van Bergen / de Grave van Hoorn / de Grave van Megen / en de Grave van Hoogstraten / van diverse opinien waren / so werde ten laetsten onder hen luiden gereselveert en gesloten dat niemant van hun / hem des en behoorde te onderwinden / maer dat men terstond daer af behoorde te beradbarteren mijn vrouwe van Parma / welk de Graven van Egmond en Megen 't haren laste namen te doen. Nochtans eenige van hen voor hen nemende en den anderen belovende / dat sy elk na hen vermogen getrouwelijk raden en helpen souden om den dienst van den Coninck / welvaert van den lande / en rust van den volke te vorderen.

De t'samen kominge der grote Heeren.

't Heeft den ingesetenen van den lande noch meer beroert / en die van de Religie bevreest gemaekt / dat men is gewaer geworden / en den roep over al gelopen heeft dat Hertog Erich van Brunswijk volk van oorloge gereet maekte / so te peerde als te voet: waer uit den gemenen man niet anders en kost begrijpen / dan dat men daer mede in meninge was / door hem d'Inquisitie en Bisschoppen met gewelt in te brengen en effect te doen soteren / welk nochtans 't Hof elken socht te ontgeven / waer neffens te Brussel voort gebrothe

't Volk van Hertog Erich.

Paſquil tot Bruſſel in den Meert 1566.

bzocht is en geſtropt een groot geſchzift deducerende de nulliteit en inquiteit van de placcaten / en dat men die / noch de Inquiſitie niet en behoozde te tollereren / maer metter daet te wederſtaen / volgende de blijder inkomſte / nu de Conink daer tegens dede / qualijk dooz andere geinfozmeert zijnde.

Daer zijn ook langs ſo meer in dzuk uitgekomen en geſaeit / niet alleen vele ſchilderyen / dichten en paſquillen: maer daer en boven zijn ook boozt gekomen / in dzuk vele boexkens jegen deſe vervolginge / Biſſchoppen / Inquiſitien en nieuwigheden / ſo in 't Walſch als in 't Duitſch: daer uit men wel konde ſpeuren hoe veler menſchen zinnen en gemoet waren / en hoe hen de ſaken al aenſtonden / en onder andere iſſer uit gekomen een boexken.

Gedzuk-te boex-kens en Paſquil-len.

Inhoudende de inconvenienten in de Nederlanden te volgen ſo verre men d'Inquiſitie daer in brochte **Item een ander** begrijpende, hoe dat des lands politie wel eendrachteljk kon geconſerveert worden al werden daer twederley Religien ſeffens gedoogt. **Noch eene in 't lange** wederleggende de vervolginge der menſchen om des geloofs wille. **Ten vierden:** een verklaringe der loſer practijken van de Inquiſitien, obſervatie der placcaten en andere by den Cardinael van Granvelle met zijn adherenten geinventeert, om boven al te domineren: **Noch een ander metten tijtel:** Vertoninge aen den Conink roerende 't quaet der Inquiſitie. **Noch een ander metten tijtel:** Bewijs dat in alle de Nederlanden geen Papiſt of Catholijk perſoon en is na het ſeggen der Spaenſe Inquiſitie, en het Concilie van Trenten **Noch een ander genoemt** / De pot van roſen ontdekt, daer in geſeid werd dat de Cardinael den Conink riet dat hy den cop ſoude doen af houwen, van de meeſte menigte van de grote Heeren van 't land. **Noch een ander metten tijtel:** Een kort Chriſtelijk bedenken, de Coninklijke weerde in Hiſpanien, Heeren Philippo toe geſchikt, hoe men alderhande oproeren, die in de Nederlanden van wegen de Religie te beſorgen zijn, moet bejegenen, en de ſecten en ketteryen, die daer dagelijx waſſen en toenemen: uitroden: **Noch een ander / metten tijtel:** Advertiſſement by de goede en getrouwe onderſaten, en inwoonderen des Koninklijke Majeſt. Erfnederlanden gedaen aen de Gouverneurs en Staten der ſelver landen, van 't gene zy luiden verſtaen en verſoeken geordonneert te worden op 't ſtuk van de Religie. **Noch een ander metten tijtel:** Een korte verhalinge geſonden aen Konink Philips onſen genadigen en overſten Heere, tot welvaert en profijt zijnder Majeſt. en ſonderling van zijne Nederlanden, in 't welk werd geweſen de middel die men houden ſoude moeten om te beletten de oproer en commotien die geſchieden mochte om de twedracht der Religien wille, en om uit te roden de ſecten en ketteryen.

En vele meer andere diergelijke ſchzijten en boexkens / die 't volk ſeer beroert en tot oproer verwekt hebben. Daer is ook uit gekomen een boexken metten titul: Bekenteniſſe of belijdeniſſe des geloofs in 't gemeen, en eendrachtelijk van alle de gelovigen die in Nederland verſtroit zijn over al, en na de ſuiverheit des heiligen Euangeliums begeren te leven: **met eenen bzief daer booz aen den Conink van Spangien inhoudende in ſubſtantie** / dat ſy de belijdeniſſe aen zijn Maj. ſchrijven om haer te onſchuldigen van de beſwaringe daer mede men hen luiden beſwaerde, en te verklaren den goeden geneigden wille, die ſy zijn Coninklijke Majeſteit zijn dragende, proteſterende en betuigende voor God en zijne Engelen dat zy niet anders dan onder zijne gehoorſaemheit in ſuiverheit der conſcientie en begeerden te leven, Gode te dienen en haer na zijn woord en heilige geboden te reformeren, zy bidden (ſeggen ſy) dagelijx voor de Coningen en Vorſten der aerden, en ſonderling voor hem en die hy geſtelt heeft in het regiment en regeringe van zijne landſchappen, landen en heerſchappien, ſy zijn ſo wel door Gods woord als gedurige onderwijſinge van haer leraers geleert, dat de Overheden zijn van God ingeſtelt, en dat wie die wederſtaet, Gods ordonnantien wederſtaet: ſy zijn altijd bereid geweeſt alle ſchattingen, en tollen te betalen, hebben noit eenige wapen of raetſlag tegens zijne Majeſteit gehouden, maer hebben in alle vervolginge haer lijdſameljk gedragen. De banningen, gevankeniſſe, pijnbanken en 't bloed haerder broederen betuigen wel haer begeerte en geſintheit niet vleeſchelijk te zijn, dewijle ſy na den vleeſche wel gemackelijker zijn mochten, ſonder deſe lere voor te ſtaen en te beweren: maer hebben de vreſe Gods voor oogen, en verſchrikt zijnde van het dreigement Jeſu Chriſti, die daer ſeit dat hy hem ſal verlochenen voor God zijnen Vader, ſo ſy hem voor den menſchen verlochenen. Sy bieden (ſeggen ſy) den rugge aen de ſlagen, de tonge den menſchen, den mond den breydelſtocken, en het gantſe lijf den vyere, ſy en zijn niet die daer ſtaen om den Konink de kroon af te nemen of yet bedrieglijks tegen hem voor te nemen, ſy ſterven om 't Euangelium, waer in ſy vinden geſchreven te zijn: geeft den Keiſer dat des Keiſers is, en God wat Gods is, derhalven offerende en overgevende den Koning haer lichaem en goederen, bidden ſy ſijne (Fol. 31.) Majeſt. ootmoedelijk, dat haer toegelaten worde God te geven dat hy eiſcht. Biddende ook ſijne Majeſt. dat hy geen gehoor en geve haerder vyanden, indien ſy hem te kennen geven dat ſy om hen luider klein getals wille niet tegen hen op en ſtaen en te velde ſtellen. Want ſy verſekeren ſijne Majeſt. dat in ſijne Majeſteits Nederlanden meer dan 100000 mannen zijn die de Religie zijn volgende en houdende, daer van ſy hem de belijdeniſſe overleveren. En nochtans en word in niemant van de ſelve eenige bereidinge van oproer geſien, ja men heeft van den ſelven noit een woord daer toe ſtreckende gehoort, ſy begeren dat ſijne Maj. wil oordelen na de belijdeniſſe die ſy hem preſenteren, bereit zijnde om die met haren bloede te verzegelen ſo 't van node is, daer uit verhopen ſy dat bevonden ſal worden dat men haer luiden t'onrecht noemt Schiſmatijke, of verſcheurders der eenigheit, ongehoorſame en ketters, want ſy en belijden niet alleen de voornaemſte puncten des Chriſtelijken geloofs, begrepen in 't gemeen gelove, maer de ganſche leringe Jeſu Chriſti, verkondigt door de Euangeliſten en Apoſtelen, en bidden ſijne Maj. dat hy niet toe en late dat die gene die haer door gierigheit, eergierigheit, en andere quade genegentheit begeven hebben, ſijnen arm, autoriteit, en macht te misbruiken, om haren luſt genoeg te doen, haer verſaden en vervullen metten bloede van ſijne onderſaten. Het behoort (ſeggen ſy) ſijne Maj. ſelfs toe, kenniſſe deſer ſaken te hebben, om hem te ſtellen tegen de dwalingen, hoe verwortelt ſy door lankheit des tijds zijn: en te beſchermen d'onnoſele, die tot dier tijd toe in het Recht meer verdrukt dan verhoort zijn geweeſt, &c.

Paſquil tot Bruſſel in den Meert 1566.

Bzief aen den Koninck van Spangien bp de Gereformeerde doen dzucken

voor het boexken der belijdinge haers geloofs.

De belijdeniſſe haers geloofs in 't booz3 boek volgende / hebben ſy gedeilt in 37 articulen / gelijk de ſelve hier zijn volgende van booz0 te booz0 / overmits 't ſelve hier en daer in de nabolgende boeken te pas ſal konnen komen.

37 Articulen der belijdeniſſe des geloofs van de Gereformeerde Religie.

1. WY geloven alle van herten, en belijden metten monde, dat daer is een eenig, een eenvoudig geeſtelijk weſen, welk wy noemen God, eeuwig, onbegrijpelijk, onſienlijk, onveranderlijk, oneindelijk: welk is geheel wijs, rechtveerdig en goet.

Datter een eenig God is / en hoedanig die is.

2. Wy bekennen dat hy ſulks is, en dat door twe middelen: Het eerſte door de werelt, die hy geſchapen heeft, onderhoudet en regeert: welke werelt is voor onſe ogen als een ſchoon boek, in welk alle creaturen, kleine en grote, dienen als letteren, om ons de onſienlijke dingen Gods te doen aenmerken: te weten, zijn eeuwige kracht en Godheit, gelijk de Apoſtel S. Paulus ſeid, *Rom. 1. oap. 20.* welke dingen alle genoegſaem zijn om de menſchen te overwinnen, en haer onſchuldig te maken: Ten tweden geeft hy hem ons te kennen noch openbaerlijker en klaerlijker door ſijn heilig en Godlijk Woord, in welk hy hem den menſchen ſo klaerlijk te kennen geeft, alſt in deſen leven en tot haerder ſaligheit van node is.

Op wat wijſe God geretent word.

Van het geſchreven Woord Gods.

3. Wy belijden dat dit Woord Gods niet en is geſonden geweeſt noch voortgebracht door menſchelijken wille: maer de heylige Mannen door den geeſt Gods gedreven, hebben 't geſproken, gelijk S. Pieter ſeid: daer na door de ſonderlijke ſorge die God over ons en onſe ſaligheit heeft, heeft hy ſijnen dienaren den Propheten en Apoſtelen geboden, ſijn geopenbaerde woord by geſchrifte te ſtellen. Ja, en hy heeft ſelve met ſijnen vinger de twe Tafelen der Wet beſchreven, hierom noemen wy ſulke geſchriften heilige en Godlijke ſchriften.

Canonijke boecken der Schrifture.

4. Wy vervaten de heilige Schrifture in twe Boeken, des Ouden en Nieuwen Teſtaments, welk zijn de Canoniſche boeken, daer niet tegen te ſeggen en valt, der welker getal dit is: de vijf boeken Moſes, het boek Joſue, der Rechteren, Ruth, en twe boeken der Koningen, de twe boeken der Cronijken, geheten Paralipomenon: het eerſte Eſdre, Nehemie, Eſther, Job, de Pſalmen Davids, de drie boeken Salomonis, namentlijk, de Proverbia, Eccleſiaſtes, en Cantica: de vier grote Propheten, Eſaias, Jeremias, Ezechiel, en Daniel: daer na de twaelf kleine Propheten, het Nieuwe Teſtament, de 4 Euangeliſten, S. Mattheus, S. Marcus, S. Lucas, en S. Johannes: de Werken der Apoſtelen: de 14 brieven S. Pauli: en de ſeven brieven der andere Apoſtelen: en de openbaringe van S. Ian de Apoſtel.

Waerom ſy die Schrifture aennemen.

5. Wy ontfangen alle deſe boeken alleenlik voor heilig en Canoniſch, om ons gelove daer na te reguleren en te beveſten: en geloven ſonder eenig twijffelen al het gene dat in de ſelve vervaet is niet ſo ſeer om datſe de Kerke ontfangt, en voor ſulx houd, maer aldermeeſt om dat ons de H. Geeſt in onſe herte getuigt, dat ſy van God zijn: en ook om dat ſy door haer ſelven voor ſulx beweſen worden, als ſy yet ſeggen en dattet alſo geſchiet.

Onderſcheit tuſſchen de Canonijke en de Apocryphen.

6. Wy ſcheiden deſe H. boeken van de Apocryphe en andere Kerkelijke boeken, de welke de Kerke wel mach leſen, en leringe daer uit nemen, in die dingen daer ſy over een komen met de Canoniſche boeken: Maer ſy en mach daer uyt geen getuigeniſſe voortbrengen, om iet van der Wet of Chriſtelijke Religie te beveſtigen.

Dat de Schrifture volkomen en genoeg is/ om die en geen ander voor een regel des geloofs aen te nemen.

7. Wy geloven dat deſe heilige Schrifture in haer volkomelik vervaet den Godlijken wille, en al het gene dat den menſche moet ter ſaligheid geloven, volkomelik daer in geleert word, de gantſche maniere des Godsdienſts, die God van ons eiſcht, is daer op het langſte in beſchreven, waer door de menſchen, al waren ſy Apoſtelen, anderſins niet leren en mogen, dan gelijk ons alrede door de H. Schrift geleert is: al waert ook dat ware een Engel uit den hemel als Paulus ſeit. Want na dat verboden is iet toe te doen of af te doen aen den woorde Gods, dat bewijſt genoeg dat de leringe ſeer volkomen is, een yegelik moet hem dan wel wachten, daer iet toe te doen of af te doen, daer mede dat hy de menſchelijke wijsheit met de Godlijke wijsheit vermengelen mogte, ook en moetmen de ſchriften der menſchen, hoe heilig ſy geweeſt zijn, de Godlijke ſchriften niet tegen ſtellen, noch de gewoonte tegen de waerheit: want de waerheid is boven al: noch het groot getal, noch de outheit, noch de achtervolginge der tyden, noch de perſonen, noch de Concilien, noch de Decreten en beſluiten, want alle menſchen zyn leugenaers, en haer wijsheid en kan God niet onderworpen worden ſy zyn ydeler dan de ydelheit ſelve. Daerom verwerpen wy al dat met deſen onwederſprekeliken regel niet over een en komt, gelijk wy geleert worden door de Apoſtelen te doen ſeggende: Beproeft de geeſten of ſy van God zijn; hy bewijſt datmenſe door ſyne ſchriften kennen ſal. Item ſo yemand tot u komt, en en brengt deſe leringe niet mede, dien ſuldy in u huis niet ontfangen.

Dat God eenig is in weſen en ſubſtantie/ maer in drie perſonen onderſcheiden.

8. Volgende deſe waerheit en woorden Gods, geloven wy eenen eenigen God, welk is eenig in weſen en ſubſtantie, maer drie in perſonen, de Vader, de Sone, en den H. Geeſt. De Vader is oorſake, oorſprong en beginſel van alle dingen, ſo wel ſienlike als onſienlike de Sone is genaemt het Woord, de wijsheid en beeld des Vaders: de H. Geeſt is de eeuwige weſentlike kragt en mogentheid, en hier en tuſſchen en maekt ſulken onderſcheid niet dat de eenigheit Gods in drie Goden gedeelt zijn, na dat de Schrift ons leert: de Vader, de Sone, de H. Geeſt, te hebben een yegelik zyne onderſcheiden ſubſtantie of beſtandigheid, en ſijn eigentheit, alleen alſo nochtans dat deſe drie maer een eenig God zijn. Het is openbaer dat de Vader niet en is de Sone, en dat de Sone niet en is de Vader, inſgelijks dat de H. Geeſt niet en is de Vader noch de Sone. Deſe perſonen alſo onderſcheiden, zijn niet verſcheidelik gedeilt, noch ook vermiſt of vermengt, de Vader en heeft geen vleeſch aengenomen, noch ook den H. Geeſt, maer alleenlik de Sone. De Vader heeft noit geweeſt ſonder ſynen Sone, noch ſonder ſynen heiligen Geeſt: ſy zijn alle drie van gelijke eeuwigheit en weſen, daer en is noch eerſte noch laetſte, want ſy zijn alle drie gelijk in waerheid, macht, goetheid, en in barmhertigheit.

Bewijs van het voorgaende/ waer uit ſy ſulx weten/ en d'onderſcheiden eygenſchappen der perſonen.

9. Dit alles weten wy, ſo uit de getuigeniſſen der H. Schrifture, als ook uit de effecten en werkingen, en principalijk uit de gene die wy in ons bevinden. De getuigeniſſe der H. Schrifturen, die ons leren te geloven deſe H. Drievuldigheit, zijn beſchreven in vele plaetſen des ouden Teſtaments, als God in den boek Geneſis ſeit: laet ons den menſche maken na onſen beelde en gelijkeniſſe, &c. God ſchiep den menſche na ſynen beelde: hy ſchiep hem, ſegge ik, na den beelde Gods: Siet Adam is gemaekt als een van ons: het blijkt daer door datter pluraliteit of veelheit van perſonen in de Godheit is, als hy ſeid: laet ons den menſch maken na onſen beelde: en daer aen bewijſt hy ook de eenigheid, als hy ſeid: God ſchiep, &c. 't Is waer dat hy daer niet en ſeid hoe veel perſonen dat ter zijn: maer dat ons in den Ouden Teſtament duyſter is, is ons ſeer klaer int Nieuwe. Als onſe Heere gedoopt wert in de Jordane, de ſtemme des Vaders wert gehoort, ſeggende: dat is mijn Sone: de Sone wert in den water geſien, en de heilige Geeſt verſchijnt in de gedaente van eender duyve, en zijnder daer niet drie. Item, doopt alle Volken in den name des Vaders, des Soons, en des H. Geeſts. In den Euangelie by S. Lucas ſpreekt de Engel Gabriel tot Maria de Moeder ons Heeren: de heilige Geeſt ſal over u komen, en de kracht des Alderhoogſten ſal u omſchadigen, en hierom het heilig dat van u geboren ſal worden, ſal Gods Soon genaemt worden. Wy ſien dan hier dat de Vader genaemt werd d'Alderhoogſte, daer na de Sone Gods, die van der Maegt geboren wert, en de H. Geeſt die de Maegt omſchaduwet. Item, de genade des Heeren Ieſu Chriſti, en de liefde Gods, en de gemeenſchap des H. Geeſts zy met u: en hier ſietmender klaerlijk drie genoemt. Drie zijn daer die getuigeniſſe geven in den Hemel, de Vader, het Woord, en de H. Geeſt, en deſe drie zijn een: in alle deſe plaetſen worden wy volkomelik geleert van drie perſonen in een eenig Godlik weſen. En hoe wel dat deſe leringe het menſchelik verſtant te boven gaet, nochtans geloven wyſe nu door het woord, verwachtende der ſelver vrucht en geniet in den Hemel. Boven dien yegelijk perſoon van der Godheit bewijſt ſijn werk en ampt aen ons. De Vader werd genoemt onſe Schepper, de Sone onſe Saligmaker, en Verloſſer door ſijn bloed: de H. Geeſt onſe Heiligmaker door ſijn woninge in onſe herten. Deſe leringe van de heilige Drievuldigheit is altijd in de ware kerke bewaert en onderhouden geweeſt, van der Apoſtelen tijd af tot nu toe, tegen de Joden, Machometiſten, en tegen ſommige valſche Chriſtenen en ketters, als Marcion, Manicheus, Praxea, en Sabellius, Samoſatenus, Arrius, en andere dergelijke, de welke met recht van de heilige Vaders verworpen en verdoemt geweeſt zijn. Wy ontfangen gewilliglijk in deſe materien, de drie Symbola, namelijk: der Apoſtelen, dat van Nicea en van Athanaſius, en inſgelijx het gene dat daer van door de heilige Concilien beſloten geweeſt is.

Van Jeſu Chriſto/ dat hy mede waerachtig eeuwig God is.

10. Wy geloven dat Jeſus Chriſtus na ſijne Godlijke nature is de eenige Soon Gods, van hem van eeuwigheit geboren, niet gemaekt noch geſchapen (want alſo waer hy een creature en ſchepſel) hy is een in weſen met den Vader, mede eeuwig, het eigen beeld der ſubſtantie des Vaders, en de glans ſijnder heerlijkheit, hem

hem in al en over al gelijk: hy en is niet alleenlijk de ſone Gods na ten tijd ſijnder geboorte, maer hy is (Fol. 32.) van eeuwigheit de ſone Gods, gelijk ons deſe getuygeniſſe leren. Moſes ſeit, dat God de wereld geſchapen heeft. S. Joannes ſeid, dat alle dingen door het woord, 't welk hy God noemt, geſchapen zijn, en dat S. Jan het Woord noemt, noemt S. Paulus de Sone, ſeggende: dat God de werelt of eeuwen door ſijnen ſone gemaekt heeft. Daer-en-boven ſeit S. Paulus. dat God alle dingen door Jeſum Chriſtum heeft geſchapen. Hy en konde alle dingen door ſijnen ſoon niet ſcheppen, of hy moeſt van doen alrede zijn, en daerom ſeit de Propheet Micheas: ſijnen uitgank is van aenbeginne en eeuwigheit. Hy is de eerſt geboren voor alle Creaturen. Hy is ſonder begin der dagen, ſonder einde des levens. In den tweden Pſalm: gy zyt mijn Soon, ik hebbe u heden geboren, kuſt den Sone, &c. Hy is de ware eeuwige God, de almachtige, dien wy aenbidden, dienen, en aenroepen alle de dagen ons levens.

Van den heiligen Geeſt / dat die mede eeuwig God is.

11. Wy geloven en belyden ook dat de H. Geeſt van eeuwigheit van den Vader en van den Sone voor komt, en en is noch gemaekt, noch geſchapen, noch geboren: maer is alleenlik van beide uitgaende, die daer is de derde perſoon der Drievuldigheit, van eenes ſelvigen weſens, Majeſteit en heerlikheit, met den Vader en den Sone, en hy is een waer en eeuwig God, als ons de H. Schrift leert.

Dat God alles uit niet geſchapen.

12. Wy geloven dat deſe eenige God na ſijn welgevallen uit niet geſchapen heeft den Hemel, de Aerde, en alle Creaturen gegeven haer weſen, geſtalte en figure, en een iegelik voor hem ſelven verſcheiden officien en ampten haer Schepper te dienen: ook ſo onderhout en regiert hyſe na ſijne eeuwige voorſienigheit, en door ſijn oneindelike kracht, om den menſchen te dienen, op dat de menſche ſijnen God diene. Hy heeft ook d'Engelen goet geſchapen, op dat ſy ſijne dienſtboden waren, en ook dienende ſijne uitverkorene. Van welke Engelen ſommige uitgevallen zyn van der hoogheit daerſe God in geſchapen hadde, in de eeuwige verdoemeniſſe, en de ander zyn door de genade Gods in haren eerſten ſtant volhert en ſtantvaſtigh gebleven: de laetſte die wy duyvelen noemen, en boſe geeſten, zyn alſo bedorven, dat ſy zyn geworden vyanden Gods, en alles goets, loerende en ſtaende na haren gantſchen vermogen, na de Kerke, om de ſelve gantſchelik te verderven en te vernielen door haer liſtigheit en bedrog: ja ook ſo verre; dat ſy hen van een iegelik aenbidden doen, en beloven grote dingen den menſchen, en dat en is geen wonder, gemerkt hy voor Chriſtum heeft dorven komen, om hem van den ſelven te doen aenbidden, en daerom zyn ſy door haer eygen boosheit veroordeelt ter eeuwiger verdoemeniſſe, en verwachten hare ſtraffe en pyne. En hier over verwerpen en verbannen wy de dwalinge der Saduceen, welke loochenen datter geeſten en Engelen zyn, en ook de dwalinge der Manicheen, die daer ſeggen, dat de Duyvelen uyt haer ſelven haren oorſprong hebben, en zijn quaet van haer eygen nature, en zijn niet tot eeniger tijd verdorven geworden.

Van de voorſienigheit Gods / dat hoog hy 't al regeert en beſtiert.

13. Wy geloven dat deſe goede God, na dat hy alle dingen geſchapen hadde, de ſelve niet overgegeven en heeft den gevalle of fortuyne, maer onderhoutſe en regeertſe in ſulker wijſen na ſijnen heiligen wille, dat ter niet en geſchiet in deſe werelt ſonder ſijne verordeninge, hoe wel nochtans dat God niet en is oorſake of ſchulthebber des quaets dat ter geſchiet. Want ſijn macht en goetheit is ſo groot en onbegrypelik, ſo dat hy ordonneert, werkt ſeer wel en rechtveerdelik dat de duyvel en de menſche onrechtveerdelik werken, en aengaende het gene dat hy werkt boven den begrype des menſcheliken verſtants, en willen wy niet curieuſelik onderſoeken, meer dan ons begrijpen vermag, maer in alle ootmoedigheit en eerweerdigheit aenbidden wy de rechtveerdige oordelen Gods, die ons verborgen zyn, en ſtellen ons te vreden, dat wy mogen zijn leerjongeren Chriſti, om alleenlik te leren het gene dat hy ons door ſijn woort aenwijſt, en en willen deſe palen niet overtreden: deſe leeringe geeft ons een onuitſprekelike trooſt, als wy geleert worden door de ſelve, dat ons niet en mach aenkomen by gevalle, dan door de beſchickinge onſes goeden hemelſen Vaders die over ons waekt met vaderlike ſorge, en houd alle creaturen onder hem, alſo dat ook elk hairken onſes hoofts getelt is. Een vogelken en mach op ter aerden niet vallen ſonder de wille onſes Vaders: hier op verlaten wy ons, en weten dat hy den duyvel en alle onſe vyanden gebreydelt houd, de welke ons ſonder ſijne toelatinge en goeden wille niet en mogen beſchadigen. Hier over verwerpen wy de verdoemelike opinie en meninge der Epicureen, die ſeggen dat hem God niet meer yewers mede en moeit, en laet alle dingen by gevalle geſchieden.

Van de ſchepping ende val des menſchen / en van ſijn onvermogen.

14. Wy geloven dat God den menſch geſchapen heeft van der aerden, en heeft hem gemaekt na ſijnen beelde en gelijkeniſſe, goet, rechtveerdig, heilig, en gantſch in alle dingen volmaekt, die daer konde door ſijnen wille in al, en over al met ten wille Godes verwilligen en over een komen: God heeft hem dan geſchapen en gemaekt van twe dingen, van lijf en ziel: het lijf is van der aerden gemaekt, en den geeſt en leven heeft hem God in geblaſen, alſo dat men in den menſche ſulken excellentie en uitnementheit ſiet, dat het menſchelijke verſtand te klein is om dat uit te ſpreken: hy is ſulx geweeſt ſeid David, dat hem niet meer en gebrak dan God te zyn: hy is met eeren en heerlijkheit gekroont geweeſt. Maer wanneer de menſche in eeren was, en heeft hy daer niet van geweten, en en heeft ſijn hoogheit niet verſtaen, maer is den vee gelijk geworden, en heeft de ooren den woorde des duyvels geboden, het gebod des levens dat hy ontfangen hadde, heeft hy overtreden, en heeft hem van God, die ſijn ware leven was, door ſijne ſonden afgeſneden, en heeft ſijne nature gantſchelik verdorven: en heeft het lijf en den geeſt ſchuldig gemaekt des lijvelijken en geeſtelijken doods, en is geworden boos, erg, verblind van verſtande, verdorven in alle ſijne wegen, en heeft verloren alle ſijne hoge gaven die hy van God ontfangen hadde, en hem is niet meer gebleven dan een klein overblijf deſer gaven, welke genoegſaem is om den menſche niet te mogen ontſchuldigen, maer niet om ons goet te doen vinden, aengeſien dat ons al in duyſterniſſe verandert is, gelijk de ſchrift ons leert: het licht ſchijnt in de duyſterniſſe, en de duyſterniſſen hebben 't niet aengenomen. Daer noemt S. Jan de menſchen duyſterniſſen. In den Pſalm word geſeid: by u Heere is de fonteine des levens, en in uw licht ſien wy klaer, het blijkt hoedanig dat de vrye wille des menſchen zy, die daer is een knecht der ſonden, uit dien dat de menſche niet ontfangen en mach, dan dat hem van den hemel gegeven word. Chriſtus ſeit: niemand en kan tot my komen, ten zy dat hem mijn Vader trecke, die my geſonden heeft. Sinte Paulus ſeit: dat de natuerlijke menſche alſulx is, als hem Adam in ſijnen val voortgebracht heeft. Hy ſeid ook, dat wy van ons ſelven niet bequaem en zijn yet te denken als van ons ſelven, maer onſe bequaemheid is van God: denken is veel min dan doen, en daerom ſeid de Apoſtel met recht, God werkt in u het willen en het volbrengen. Sonder my ſeid Chriſtus, en vermoogdy niet te doen: en Chriſtus ſeit noch, Die de ſonde doet, is der ſonder knecht, waer is dan ſijnen vryen wille?

Van de erfſonden en des ſelfs werkinge in den menſche/ &c.

15. Wy geloven dat door Adams ongehooorſaemheit de erf-ſonde over het menſchelijke geſlachte gekomen is, welk is een verdervinge der gantſcher nature, en een erflik gebrek, met welk ook de kinderkens in den buyk haers moeders beſmet zijn, en brengt in den menſche voort alle ſoorte van ſonden, als de wortel daer toe dienende. Ja alle dit grote gebrek is ſo ſchendlik en boos, dat het genoegſaem is om het menſchelijke geſlachte te verdoemen, en en werd ook door de doop niet weg genomen, al iſt nochtans dat het den kinderen Gods, door ſijne genade en barmhertigheit, ter verdoemeniſſe niet gerekent en word, en het gevoelen deſer verdorvenheit doet menigmael de gelovige verſuchten, en begeren van haren lyve ontſlagen te worden, hier over verwerpen wy de dwalingen der

Pela-

Pelagianen, die daer ſeggen, dat deſe ſonde anders niet dan een na-doen en navolginge zy.

Van de eeuwige verkieſinge en predeſtinatie Godts.

16. Wy geloven, dat nademael de ganſche afkomſte Adams int verderf en de verdoemeniſſe door des eerſten menſchen ſchult alſo gevallen is, dat God hem alſo beweſen heeft, als hy is, namelik barmhertig en rechtveerdig. Barmhertig, dat hy verloſt en behout van deſen verderve, de gene die hy in ſijnen eeuwigen en onveranderlijken raed, door ſijn loutere goedigheit in Jeſum Chriſtum onſen Heere uit verſien en verkoren heeft, ſonder eenig aenſien van hare goede werken, en misdien dat hy die andere laet in haer verderf en val daer ſy in gevallen zijn, hier mede bewijſt hy hem een medelydende en barmhertig God, aen die gene die hy ſalig maekt, de welke hy niet ſchuldig en was, gelijk hy hem ook verklaert een rechtveerdig Rigter, met bewijſinge ſijner rechtveerdiger ſtrengigheit over de andere, en hier en tuſſchen en doet hy haer geen ongelijk: want dat hy ſommige ſalig maekt en geſchiet niet om dat ſy beter dan de andere zijn, aengeſien dat ſy alle in een ſeker verderffeniſſe gevallen zijn, tot datſe God afſcheit en verloſſet door ſijn eeuwig en onveranderlik voornemen, dat in Jeſum Chriſtum gegrundet ſtaet, eer de werelt geſchapen was. Na ſulk een verſtant dan, ſo en kan niemant van hem ſelven tot deſer heerlijkheit komen, aengeſien wy van ons ſelven niet bequaem en zijn eenig goed te denken, ten zy dat God door ſijne genade en louter goetheit ons voor komt, ſo is onſe nature verdorven.

Van 't middel 't welk God gebruikte om de menſchen weder op te rechten.

17. Wy geloven dat onſe goede God door ſijne wonderlike wijsheit en goedigheit, na dat hy ſag, dat hen de menſchen alſo in den dood, ſo wel lyvelijk als geeſtelijk, geworpen hadde, en hen ganſch onſalig gemaekt, heeft hy hem begeven dien ſelven te ſoeken, doen hy al bevende van hem vlood, en vertrooſtede hem, met beloven ſijns Soons, dien hy hem geven wilde, van der Vrouwen geworden, om het hooft des Serpents te vertreden, en hem ſalig te maken.

Van de menſchwerdinge Chriſti.

18. Wy belijden dan dat God de belofte die hy den ouden Vaders gedaen heeft, door den mont van ſijnen Propheten, vervult heeft, mits dien dat hy geſonden heeft in de werelt ſijnen eigen, eenigen en eeuwigen Sone, ter tijd van hem verordent, welk aengenomen heeft de geſtalte eens knechts, werd gelijk als andere menſen, &c. heeft voorwaer aengenomen een ware menſchelijke nature met alle hare ſwakheden, uitgenomen de ſonde, en is ontfangen in den lyve der gelukſaligher Maegt Maria, door de kracht des H. Geeſts, ſonder toedoen des Mans. En en heeft niet alleenlijk aengenomen de menſchelijke nature, maer ook eenen waren menſchelijken geeſt, op dat hy ware een waerachtig menſche. Want na dat de geeſt ſo wel als dat lijf verloren was, ſo waſt van node dat hyſe beide aennam om die te gelijk ſalig te maken. En wy belijden tegen de ketteryen der wederdoperen, die daer lochenen Chriſtum het menſchelijke vlees aengenomen te hebben, dat Chriſtus deelachtig geworden is der ſelven vlees der kinderen, hy is de vrucht der lendenen Davids na den vleeſe, geworden van den zade Davids na den vleeſe, hy is de vrucht des lijfs der maegt Maria, hy is van eender vrouwe, hy is een ſpruite Davids, hy is van Juda uitgeſproten, hy is afgekomen vande Vaderen na den vleeſe, hy is van den zade Abrahams, hy is in alles ſijne broeders gelijk geworden, uitgenomen de ſonde, hy is gegenereert van Maria, alſo dat hy door dit middel geworden is onſe Emanuel (dat is God met ons.)

Van de vereeninge en onderſcheidinge der Godlijke en menſchelijke nature in Chriſto. (Fol. 33.)

19. Wy geloven dat de perſoon des Soons door deſe ontfangeniſſe onafſcheidelijken vereenigt en te ſamen gevoegt geweeſt is metter menſchelijker nature, alſo datter niet en zijn twe Sonen Gods, noch twe perſonen, maer twe naturen in een perſoon vereenigt, daer een yegelijk nature haer onderſcheidelijke eigenſchap behoudet, de Godlijke nature is altijd gebleven ongeſchapen ſonder begin der dagen, en einde des levens, en vervult hemel en aerde, de menſchelijke nature en heeft haer eigenſchappen niet verloren, ſy is een creature of ſchepſel gebleven, die daer heeft begin der dagen en einde des levens. Is geeindigt en behoud de eigenſchappen eens waren lijfs, hoe wel nochtans dat hy door ſijn weder-opſtandinge de ſelve onſterffelijkheit gegeven heeft. Hy en heeft nochtans de waerheit ſijner warer naturen niet verandert, deſe twe naturen zijn alſo te ſamen vereenigt, en maken eenen perſoon, dat ſy ook door ſijnen dood niet van malkanderen geſcheiden geweeſt en zijn, 't gene dat hy ſijnen Vader beval, dat was eenen waren menſchelijken geeſt, die uit ſijnen lichaem ſchiet. Maer hier en tuſſen bleef de Godheit altijd met de menſcheit vereenigt, dat als hy in 't graf lag, de Godheit en liet niet in hem verborgen te zijn, gelijk ſy in hem was, al hy een klein kind was, ſonder haer voor een weinig tijds te bewijſen. Siet d'oorſake waerom wy hem belijden, dat hy zy een ware God en ware menſche, een ware God om te overwinnen den dood, en ware menſche om voor ons te mogen ſterven.

Van de rechtveerdigheit en barmhertigheit Godts in Chriſto beweſen.

20. Wy geloven dat nademael God volkomelijk, barmhertig, en ook ganſch rechtveerdig is, heeft hy geſonden ſijnen Sone, aen te nemen de nature in welke d'ongehoorſaemheit geſchiet was, om in de ſelve te voldoen, en te ſtraffen de ſonde door den alderwreetſten dood en lijden ſijns Soons. God heeft dan ſijn rechtveerdigheit beweſen aen ſijnen Sone, die met onſe ſonden geladen was, en heeft ſijn goetheit en barmhertigheit op ons ſchuldige en der verdoemeniſſe weerdig uitgeſtort, en heeft voor ons, door een volkomen liefde, ſijnen Sone in den dood gegeven, en heeft hem om onſe rechtveerdigheit wederom opgewekt, op dat wy door hem onſterffelijkheit en het eeuwig leven hadden.

Van de voldoeninge Chriſti voor de menſchen door ſijn lijden en ſterven.

21. Wy geloven dat Jeſus Chriſtus zy een hoge Prieſter in eeuwigheit, met eenen eed na de ordeninge Melchiſedechs, en heeft hem ſelven geſtelt in onſen name voor ſijnen Vader, om ſijne gramſchap te ſtillen, en heeft hem ſelven met volle voldoeninge geoffert op den Altaer des Cruyces, en uitgeſtort ſijn dierbaer bloet, ter reiniginge onſer ſonden, gelijk de ſpreuken der Propheten vervatten. Eſaias ſchrijft, dat de ſtraffe waer door wy vrede krijgen ſouden, op den Sone Gods geleit is, en wy door ſijne wonden geheelt ſouden worden, hy werd ter dood geleit als een lammeken, hy werd metten ſondaers gerekent, en veroordeelt als een quaetdoender, door Pontium Pilatum, hoe wel hy hem rechtveerdig voor allen uit ſprak: hy heeft betaelt dat hy niet verſchult en hadde: hy heeft geleden, hy die gerechtig was, voor de ongerechtige, ja in ſijn lijf en in ſijn ziele, alſo dat hy ſmaekte de grouwelijke pijne die ons om onſe ſonden toequam, hy heeft bloet en water geſweet: hy heeft geroepen: Mijn God, mijn God, waerom hebdy my verlaten: hy heeft dat al, op dat ons onſe ſonden vergeven worden, geleden, en daerom met recht ſeggen wy met S. Paulo, dat wy anders niet en weten, dan Jeſum, en dien gecruiciget, wy achten alle dingen als drek, om de uitnementheit der kenniſſe onſes Heeren Jeſu Chriſti, wy vinden alle trooſt in ſijne wonden, en hebben niet nodig te ſoeken of te vinden eenige andere middelen om ons met God te verſoenen, dan dit alleen en eenige offer eens geſchiet, dat de gelovigen in eeuwigheit volkomen maekt. 't Is ook d'oorſaek waerom hy van den Engel Gods Jeſus genoemt word, (dat is Saligmaker) om dat hy ſijn volk van hare ſonden moſte ſalig maken.

Dat ſy door Chriſtum alleen (door 't gelove aengenomen) worden rechtveerdig gemaekt.

22. Wy geloven dat door de ware kenniſſe deſer hooge verborgentheit, de H. Geeſt in onſe herten ontſteekt een ware gelove, dat Chriſtum vaet met alle ſijne verdienſten, en maektſe zijn, en en ſoekt buiten hem niet met allen meer, want alle dat tot onſer ſaligheit van noden is, moet doch nodelijk in Jeſum Chriſtum niet zijn, of ſo het daer al in hem is, dat de gene die Jeſum Chriſtum door het gelove heeft, alles heeft, en heeft geen gebrek meer te ſeggen, dat Chriſtus niet genoegſaem is, maer dat hem iet anders meer gebreekt, dat is een grote grouwelijke laſteringe tegen God; want daer ſoude uit volgen dat Chriſtus maer eenen halven Saligmaker en ware, en daerom met rechter oorſaken ſeggen wy na S. Paulus, dat wy gerechtveerdigt worden door 't gelove alleen, of door het gelove ſonder de werken: wy en verſtaen niet eigentlijk te ſpreken, dat het door het gelove is, (dat is om des geloofs wille) dat wy gerechtveerdigt worden, want dat ſelve gelove is maer een inſtrument, daer door wy Chriſtum onſe rechtveerdigheit omhelſen. Jeſus Chriſtus dan, en alle ſijne verdienſten, ſo veel hei-

heilige werken als hy voor ons gedaen heeft, is onſe rechtveerdigheit, en het gelove is het inſtrument, dat ons met hem in de gemeenſchap van allen ſijnen goeden ſettet, na dien datſe dan onſe zijn, ſo zijnſe meer dan genoegſaem om ons te abſolveren en vry te maken.

Waer in de saligheit en rechtveerdigheit alleen beſtaet.

23. Wy geloven dat onſe ſaligheit gelegen is in de vergevinge van onſe ſonden om Jeſ. Chriſtus wille, en dat daer onſe gerechtigheit voor God in vervaet is, gelijk S. Paulus en David ons leren, verklarende de ſaligheit des menſchen, dien God de gerechtigheit ſonder werken toeſchrijft. De ſelve Apoſtel ſeit, dat wy om niet uit genaden door de verloſſinge, welke is in Jeſu Chriſto, zijn gerechtveerdigt, en daerom houden wy deſen gront in eeuwigheit vaſt, en geven Gode de gantſche eere, verootmoedigen ons, en bekennen ons ſulx als wy zijn, ſonder iet van ons ſelven, noch van onſe verdienſten te beroemen, wy ſteunen ons en ruſten op de gehoorſaemheit des gekruiſten Chriſti, welke ſo wy in hem geloven, onſe is. De ſelve is genoegſaem alle ongeregtigheden te bedecken, en ons vrymoedigheit te geven, dat wy niet en dorven vreſen gelijk als onſe eerſte Vader, de welke bevende hem wilde met vygenbladeren bedecken: alſo waer't dat wy voor God verſchijnen moſten, en op ons ſelven, of op eenige andere creaturen, ſo weinig alſt ook mogt zijn, ſteunen wilden, och lacen, wy ſouden verſlonden worden, en daerom moet een yegelijk met David ſeggen: O Heere wilt met dynen knecht in 't geregte niet treden, want voor dy en ſal geen menſche die leeft, gerechtveerdigt zijn.

Van de heyligmakinge des menſchen, en de goede werken.

24. Wy geloven dat dit ware gelove, wanneer het door 't gehoor des Woords Gods, en door de werkinge des heiligen Geeſts voort gebracht word, den menſchen herbaert en maekt hem nieuw, maekt hem vry van de ſlavernye der ſonden, ſo verre is het daer van, dat dit rechtveerdig-makende gelove de menſchen ſoude verkouden van een goed en heilig leven, dat ſy ſonder dat ſelve nemmermeer yet en ſullen doen om de liefde Gods, dan om de liefde van haer ſelven, en uyt vreſe van verdoemt te worden, het is onmogelijk dat dit heylig gelove in den menſche ledig ſoude zyn, wy en ſpreken niet van den ydelen gelove, maer van het gene dat de ſchrift noemt gelove dat door de liefde werkt, het welke de menſche brengt hem te oeffenen in de werken die God door ſijn Woord geboden heeft, ſulke werken wanneer ſy voortkomen van de goede wortel des geloofs, ſo zijn ſy goed en van God ontfangen: hier-en-tuſſchen en komen ſy niet in rekeninge om ons te rechtveerdigen, want het is door 't gelove in Chriſtum dat wy gerechtveerdigt worden, en wy ſijn gerechtveerdigt eer wy goede werken doen, anders en ſouden ſy niet goed kunnen zijn, niet meer, dan de vrucht eens booms goet zijn kan, of die boom en ſy eerſt goet, wy doen dan goede werken, maer niet om te verdienen, want wat ſouden wy verdienen, wy zijn eer Gode ſchuldig, voor de goede werken die wy doen, dan wy t'onswaert, om dat hy is die in ons werkt het willen en volbrengen, na ſijn welbehagen, en gelijk geſchreven ſtaet, als gy al gedaen hebt dat u geboden word, ſegt, wy zijn onnutte knechten: dat gene dat wy moeſten doen, hebben wy gedaen: wy en willen hier-en-tuſſchen niet lochenen of God en beloont de goede werken, maer het geſchiet door ſijn genade. Ten anderen, al iſt dat wy goede werken doen, ſo en veſten wy daer op onſe ſaligheid niet, want wy en en konnen geen werk voortbrengen ten zy door onſen vleeſche beſmet en ook der ſtraffe wet, en al konden wy eenig voortbrengen, de gedachteniſſe van eender ſonden is genoegſaem om dat voor God te verwerpen: alſo ſouden wy altijds in twijffel zyn, en herwaerts en derwaerts ſonder eenige ſekerheit dryven, en onſe arme conſcientien ſouden altijd bekommert en gequelt worden, ſo ſy niet vaſt en ruſteden op de verdienſten des doods en lydens onſes Saligmakers.

Van de afdoeninge der Wet.

25. Wy geloven dat de Ceremonien en Figuren der Wet in der toekomſte Chriſti opgehouden hebben, alle ſchaduwen hebben een einde genomen, alſo dat ſulk gebruik onder den Chriſtenen geweert moet worden: hier-en-tuſſchen is ons de waerheid en ſubſtantie in Jeſu Chriſto gebleven, in welken ſy hare vervullinge hebben, nochtans gebruyken wy getuigeniſſen uit ter Wet en Propheten genomen, om ons in den Euangelio te beveſtigen, en ook ons leven in alle eerbaerheid ter eeren Gods daer na te reguleren.

Van de voorbiddinge Chriſti, en dat hy d'eenige Advocaet en Voorſprake is by God.

26. Wy geloven dat wy genen toegang tot God hebben, dan door eenen eenigen Middelaer en voorſprake Jeſum Chriſtum die daer rechtvaerdig is, die om deſer oorſake wille menſch geworden is met vereeninge Gods, en des menſchen, om ons eenen toegang te doen hebben tot dier Majeſteit Godes, anders en hebben wy daer genen toegang, niet meer dan die doornen en hebben tot ten vyere, wy hadden door ſijne ſtemme alleen verſonken geworden, gelijk als by Adam blijkt, die voor den Heere vlood al bevende, en by den Iſraeliten aen den Berg Sinai, die eenen middelaer begeerden, uit vreſe op dat ſy alle niet en ſtorven, om de ſtemme des Heeren wille, nu deſen Middelaer, die de Vader ons tuſſchen hem en ons verordent heeft, en moet ons om ſijn hoogheit niet verſchrikt maken, om ons eenen anderen na onſe fantaſie te doen ſoeken, want daer en is niemand in den Hemel, noch in der Aerden onder de creaturen, die ons liever heeft dan Jeſus Chriſtus, de welke hoe wel hy in Godlijke geſtalte ons heeft hem ſelven te buiten gegaen, met aen te nemen de geſtalte eens knechts om onſent wille, hy is in alles ſijnen broederen gelijk geworden, hy die daer rijk was, is om onſent wille arm geworden: ſo wy ons eenen anderen voorbidder, die ons lief heeft, moſten vinden, wien ſouden wy vinden die ons liever hadde, dan hy die ſijn leven om onſent wille gelaten heeft, ja dat doe wy noch ſijne vyanden waren, en ſo men eenen vinden moet die daer geloof en macht hebbe, wie iſſer die ſo veel heeft, als die ter rechter-hand Gods is geſeten, en die daer alle macht heeft over Hemel en Aerde, wie ſal eer verhoort worden, dan de eenige wel-geliefde Sone Gods. Het ongelove alleen heeft deſe gewoonte ingevoert, op die wijſe de Heiligen te onteeren, daermenſe behoort te eeren, niet doende des genes dat ſy noit gedaen en hebben, maer hebben 't verworpen, gelijk alſt blijkt by haren ſchriften. Men moet hier niet voortbrengen dat wy 't niet weerdig en zyn, want hier en vraegtmen niet van onſe gebeden op onſe weerdigheid te preſenteren, maer alleenlijk op de uitnementheit en weerdigheit Jeſu Chriſti, welks gerechtigheid onſe is door het gelove, en daerom met recht, als ons d'Apoſtel wil deſe dwaſe vreſe, of eer ongelove, afnemen, ſeit ons, dat Jeſus Chriſtus ſijn broederen in alles is gelijk geworden, op dat hy ſoude zyn een hooge Prieſter, barmhertig en getrouw, om de ſonde des volx te reinigen, want door dat hy is verſogt geweeſt, is hy ook machtig te helpen die verſocht worden, en daer na om ons beteren moed te geven, om tot hem te komen, ſeit hy, wy hebben eenen hogen Prieſter, Jeſum de Sone Gods, die in de Hemelen gevaren is. Laet ons aen die belydeniſſe vaſt houden, (Fol. 34.) want wy en hebben niet eenen hogen Prieſter, die niet en kan medelyden met onſe ſwackheden. Laet ons dan toe gaen met vrymoedigheid tot ter genaden troon, op dat wy barmhertigheid verwerven, en vinden genade geholpen te worden. Hy verandert hier den verſchrickelijken troon der heerlijkheid in eenen troon der genade, om ons tot hem te doen komen. De ſelve Apoſtel ſeit: dat wy hebben vrymoedigheid in te gaen in dat Heilige, door dat bloed Jeſu; laet ons dan, ſeit hy, toegaen in een verſekert gelove, &c. de ſelve ſeit noch: Chriſtus heeft een eeuwig Prieſterdom, waer door hy volkomelijk ſalig maken kan, die door hem tot God treden, en leeft altijd, om voor haer te bidden, wat behoefter meer, na dat Chriſtus ſelve ſpreekt, Ik ben de weg, de waerheid en het leven, niemand en mach tot mynen Vader komen, dan door my. Waer toe ſouden wy eenen anderen voorſprake ſoeken, na dat hy ſeit, dat men tot ſijnen Vader niet kan komen dan door hem. Na dat het God belieft heeft ons ſijnen Sone te geven, dat hy onſe voorſprake ware, ſo en laet ons hem dan niet verlaten, om eenen anderen te nemen: want als God ons hem gegeven heeft, ſo wiſt hy wel dat wy

ſon-

ſondaers waren, daerom volgende het gebod Chriſti, aenroepen wy den hemelſchen Vader, door Chriſtum onſen eenigen voorſprake, gelijk als hy ons geleert heeft door het gebed des Heeren, waer door verſekert zijnde dat alles dat wy den Vader bidden ſullen in ſijnen name, wy verwerven ſullen.

Van de Chriſtelijke kerke.

27. Wy geloven en belijden datter is een eenige Catholijke en algemene kerke, welke is een heilige vergaderinge en verſamelinge der warer geloviger Chriſtenen, die daer hare ganſche ſaligheit verwachten door Jeſum Chriſtum, dewijle ſy gewaſſchen zijn door ſijn bloed, geheiligt en verſegelt door den H. Geeſt. Deſe kerke heeft geweeſt van aenbeginne der werelt, en ſal ook zijn totten einde, als hier door blijkt, namelijk: Dat Chriſtus is de eeuwige Coning: daer uit volgt, dat hy ſonder onderſaten niet en kan ziju. En deſe heilige kerke word van God beſchermt en onderhouden, tegen de raſerye der ganſcher werelt, en ſal nimmermeer te niete gedaen worden, hoewel ſy voor eenen tijd lang ſeer klein in 't aenſien des menſchen is, en ſchier als uitgedaen. Hier en tuſſen heeft de Heere hem ſelven duiſent menſchen over behouden, die haer knien voor Baal niet gebogen hebben. Ook deſe heilige kerke en is niet gelegen, gebonden, noch aen een ſeker plaetſe afgepaelt, of aen ſekere perſonen gehechtet, maer ſy is verſpreit en uitgeſtrooit over de gantſe wijde werelt, nochtans metter herten en met wille verſamelt en verenigt in eenen ſelven geeſt, door de kracht des geloofs.

Dat hem een yeder ſchuldig is by de kerke te voegen.

28. Wy geloven (na dat de heilige verſamelinge en vergaderinge is de verſamelinge der gener die daer ſalig worden, en dat buiten de ſelve geen ſaligheit en is,) dat niemant, van wat ſtate en qualiteit hy zy, hem voor hem ſelven mach af-ſonderen, om op ſijn eigen perſoon te ſtaen, maer ſy moeten haer al tot de ſelve begeven en vereenigen, en onderhouden de eenigheit der kerke, met hen onder haer lere en ſtraffe t'onderwerpen, en buigen den hals onder het jok Jeſu Chriſti, en dienen tot ſtichtinge haerder broederen, na de gaven die haer God heeft uitgedeilt, als gemene leden eens ſelven lijfs: dit is aller gelovigen ſchuldige plicht, na den woorde Gods, dat ſy hen afſcheiden van den genen die van der kerke niet en zijn, en hen onder deſe vergaderinge begeven, in wat plaetſe datſe God geſtelt heeft, al waer't ſchoon dat der Overheden en der Princen mandamenten en geboden daer tegen waren, en dat de dood een lijflijke ſtraffe daer aen hinge: alſo dan alle de gene die hen hier van ontrecken, of hen daer onder niet en begeven, doen tegen de verordeninge Gods.

Van de merktekenen / waer by men de rechte kerke en leden van dien kenne / en van de valſe ſal konnen onderſcheiden.

29. Wy geloven dat men moet neerſtelijken onderſcheiden met goede wijsheit by den woorde Gods, welke de rechte en ware kerke zy, uit oorſaken dat alle ſecten, die heden in der werelt zijn, haer met deſen naem der kerke bedecken, wy ſpreken hier niet van den geſelſchappe der Hypocrijten, die onder de goeden in de kerke gemengelt zijn, en zijn te ſamen met deſen tijtel der kerke bedekt, en hier en tuſſen en zijn ſy daer niet in, al iſt dat ſy daer in na den lijve zijn, maer wy ſpreken van te onderſcheiden de ware kerke van allen anderen ſecten, die haer ſeggen van de kerke te zijn: de tekenen om de ware kerke te bekennen zijn al ſulke: So de kerke gebruikt de loutere lere des Euangeliums, ſo ſy gebruikt de reine bedieninge der Sacramenten, gelijkſe Chriſtus verordent heeft: ſo de Chriſtelijke ſtraffe, om de gebreken te beteren, in 't gebruik is: korts ſo men hem na het reine woord Gods reguleert, met verwerpen alle des genes dat daer tegen is, en houden Jeſum Chriſtum voor het eenig hooft, daer door mach men verſekert zijn de ware kerke te bekennen: en aengaende de gene die van de kerke zijn, kan men bekennen aen het teken der Chiſtenen, dat is, het gelove, en worden daer aen bekent, dat ſy eenen eenigen Saligmaker Jeſum Chriſtum aennemen, dat ſy de ſonden vlieden, en volgen de gerechtigheit, en hebben lief den waren God, en haren naeſten, ſonder ter rechter of ter ſlinker hand uit te wijken, ſy en kruicigen haer vleeſch met ſijne werken niet, nochtans of daer en zijn wel grote ſwakheden in haer, maer ſy ſtrijden daer tegen door den geeſt haer leven lang, en neman doorgaens haren toevlucht totten bloede, totter dood en lijden, en gehoorſaemheit des Heeren Jeſu, door welken ſy hebben vergiffeniſſe haerder ſonden, in het gelove des ſelven. Aengaende der valſer kerke, ſy ſchrijft haer en haerder ordonnantien meer machts en autoriteits toe dan den woorde Gods: ſy en wilt haer den jok Chriſti niet onderwerpen: ſy en bedient de Sacramenten niet na den bevele Chriſti in ſijnen woorde, maer ſy doet daer toe en af, gelijk alſt haer belieft: ſy ſtaet en grondet haer meer op de menſchen dan op Chriſtum Jeſum, ſy vervolgt de gene die heyliglijk na den woorde Godes leven, en dieſe ſtraffen van hare ſonden, van hare gierigheit, van hare afgoderyen, alſo dat deſe twe kerken goet zijn te kennen, om d'een van de andere te onderſcheiden.

Van de regeringe der kerke.

30. Wy geloven dat deſe ware kerke na der policie en regeringe, die onſe Heere ons door ſijn woort geleert heeft, moet geregeert worden, dat ter zijn Dienaers en Herders om het woord des Euangeliums te prediken en de Sacramenten te bedienen: datter ook Opſienders en Diaconen zijn, dat ſy als een raed der kerken zijn, en door deſen middel en ware Religie te bewaren, en maken dat de ware Lere haren loop hebbe, en ook dat de ſondige menſchen geſtraft, en onder eenen breidel gehouden worden, ook op dat de arme en benaude geholpen en getrooſt worden, na dat ſy dies van noden hebben: en door deſen middel alle dingen wel en by ordeninge gaen in de kerke, als ſulke gelovige en getrouwe perſonen verkoren worden, en na den regel die ons Sinte Paulus tot Timotheum is gevende.

Van de Dienaren / Ouderlingen en Diakonen.

31. Wy geloven dat de Dienaers, Ouderlingen en Diakens in haren dienſt moeten door wettige verkieſinge verkoren worden, met aenroepinge des naems Gods, en keur-ſtemmen der kerken, daer na met oplegginge der handen, in haren dienſt beveſtigt worden, gelijk als ons ſulks Gods woord leert, en een yegelijk moet hem wel wachten, dat hy hem niet door onbehoorlijke middelen in en dringe, maer yegelijk moet op Gods roep wachten, op dat ſulke een getuigeniſſe haerder beroepinge hebben, om verſekert te zijn dat ſy daer toe van God verkoren zijn. En ſo vele als de Dienaers des Woords aengaet, in wat plaetſe ſy zijn, hebben een gelijke macht en autoriteit, dewijle ſy allegader Dienaers Jeſu Chriſti, des eenigen almachtigen Biſſchops, en des eenigen Hoofts der kerke zijn: en daerom en heeft geen kerke eenige macht noch heerſchappye over de andere, om daer over te heerſchen. Boven dien, een yegelijk moet de Dienaers des Woords, en de Regeerders der kerke in ſonderlinge acht houden, om des werks wille dat ſy doen, en met haer in vrede zijn, ſonder murmelinge, ſo verre als 't geſchieden kan.

Van de ordenen en diſcipline of ſtraffe der kerke.

32. Wy geloven hier en tuſſen, al iſt dat den Regeerders der kerke nut en goet is ſekere ordeningen onder haer te verordenen, om het lichaem der kerke te onderhouden, dar ſy haer nochatns wel wachten dat ſy niet af en wijken van het gene dat Chriſtus onſe eenige Meeſter ons verordent heeft: en daerom verwerpen wy alle menſchelijke vonden, alle wetten die men ſoude willen inbrengen, om God te dienen, en de conſcientien daer mede te binden, wy ontfangen dan alleen dat gene dat daer eigentlijk dient om eendrachtigheit en eenigheit te onderhouden, en alle in der gehoorſaemheit Gods te houden: waer toe ons grotelijks dient de excommunicatie of ban, die daer geſchiet na den woorde Gods, met het gene dat daer aen hangt.

Van de Sacramenten.

33. Wy geloven dat onſe God die daer acht heeft op onſe goedigheit en ſwakheit, ons verordent heeft Sacramenten om ſijn beloften daer mede in ons te verſegelen, en dat ſy onderpanden zijn der goeder gunſten en genade Gods tot onswaert, en ook om ons gelove te voeden en te onderhouden, welke hy totten woorde des Euangeliums toe gedaen heeft, om te beter onſe uitwendige ſinnen te repreſenteren, en voor te ſtellen ſo wel het gene dat hy ons te kennen geeft door ſijn woord, als het gene dat hy inwendig doet in onſe herten, en maekt ons de ſaligheit vaſt en ongetwijffelt.

Sy

Sy zijn dan waertekenen en ſienlijke merken der dingen die inwendig en onſienlijk zijn, door welke God door de kracht ſijns geeſt in ons werkt, en en zijn geen ydele en ledige tekenen om te bedriegen: want ſy hebben Jeſum voor haer waerheit, ſonder welken ſy niet met allen zijn en ſouden. Boven dien ſo laten wy ons genoegen met den getale dat ons Chriſtus onſe meeſter verordent heeft, welke maer alleenlijk twe zijn, namentlijk, het Sacrament des Doopſels, en het Avontmael ons Heeren Jeſu Chriſti.

Van den Doop. 34. Wy geloven en belijden dat Jeſus Chriſtus, de welke is het einde des Wets, heeft door ſijn uitgeſtorte bloed een einde gemaekt van alle andere bloet-vergietinge, en weg genomen de beſnijdeniſſe, die door het bloed geſchiede, en in plaetſe der ſelver verordent het Sacrament des Doopſels, door welk wy uitterlijk in de kerke Godes aengenomen worden, en afgeſondert van allen anderen volken en vreemde Religien, om hem ganſchelijk toegeeigent te zijn, als die daer dragen ſijn teken en merk, welk ons is een getuigeniſſe, dat hy in eeuwigheit onſe God zijn wil, en een genadige Vader. Hy heeft dan geboden te dopen alle de gene die ſijne zijn, in den name des Vaders, des Soons, en des heiligen Geeſts, met rein water, en geeft ons daer door te kennen, dat gelijk als het water op ons gegoten, afreinigt en afwaſcht de vuiligheit des lijfs, en alſo waerachtelijk als dit water dat geſien word op den lijve des genen die gedoopt en beſprenget word, werkt ook dat ſelvige bloet Chriſti inwendig door den H. Geeſt aen der zielen, beſprengtſe en reinigtſe van haren ſonden, en maekt door de wedergeboorte, van een kind des toorns, een kind Gods: het en is door het materiael water niet dat dit al geſchiet, maer het geſchiet door het dierbaer Bad des Bloets des Soons Gods, welk is onſe rode Meir, door 't welk wy moeten doorgaen, om te ontkomen de tyrannie Pharaonis die daer is de Duyvel: en in te gaen in het geeſtelijke land Canaan. De Dienaers geven ons alleenlijk het Sacrament, en dat daer ſienlijk is: maer onſe Heere geeft het gene dat door het (Fol. 35.) Sacrament betekent word: te weten, de gaven en onlijke genaden, waſſchet, ſuivert en reiniget onſe zielen van alle vuiligheden en booſheden, vernieuwende onſe herten en vervultſe met alle trooſten, geeft ons ware verſekeringe ſijner vaderlijker goedigheit, en bekledende ons metten nieuwen menſche, trekt den ouden uit met alle ſijne werken: dat meer is, ſo wie na het eeuwig leven ſtaet die moet eenmael (ſo verre het eenigſins geſchieden kan) gedoopt worden, en hem verlaten met deſen eenigen Doop, ſonder den ſelven immermeer te vernieuwen, want wy mogen niet twemael geboren worden, en deſen Doop is niet alleen nut, dewijle het water op ons is, en wy dien ontfangen, maer ook al de dagen onſes levens: anders ſouden wy altijd moeten het hooft in 't water hebben. Hier over verwerpen en verbannen wy alle dwalinge der Wederdopers, die haer met een eenige Doop, die ſy eenmael ontfangen hebben, niet genoegen laten: daer-en-boven verdoemen den Doop der kleiner kinderen der gelovigen, van welke wy houden, dat ſy gedoopt en verzegelt moeten worden met het teken des Verbonds, gelijk als de kleine kinderkens in Iſraël beſneden werden, op de ſelve beloften die onſen kinderen gedaen zijn. En Chriſtus en heeft niet min ſijn bloet geſtort om de kleine kinderkens der gelovigen te waſſchen, dan hy voor den volwaſſen gedaen heeft, en daerom moeten ſy ontfangen het teken en het Sacrament, van het gene dat Chriſtus voor haer gedaen heeft: gelijk als de Here in der Wet gebood, dat menſe deelachtig maken moſte des Sacraments des doods en lijdens Chriſti, als ſy nieuw geboren waren, met offeren voor haer een Lammeken, welk was een Sacramentlijk teken Jeſu Chriſti, en dat meer is, het gene dat de beſnydeniſſe dede aen den Joodſen volke, dat ſelve doet ook de Doop aen onſe kinderen, dit is de oorſaek dat Sinte Paulus den Doop noemt de Beſnydeniſſe Chriſti.

Van het Avondmael. 35. Wy geloven en belijden dat onſe Saligmaker Jeſus Chriſtus verordent en ingeſtelt heeft het Sacrament des heiligen Avondmaels, om te voeden en t'onderhouden die hy alrede heeft wedergeboren, en in ſijn huisgeſin ingegriffijt, welk is ſijn kerke: nu de gene die wedergeboren zijn, hebben in haer twederley leven, het eene lijflijk en tydelijk, dat ſy met hen van der eerſter geboorte (welke yegelijk gemeen is) mede hebben gebracht: het ander is geeſtelijk en hemelſch, welk hen in de twede geboorte gegeven word, welk geſchiet door het Woord des Euangeliums. Dit leven en is niemand dan den uitverkoren Gods gemeen: God heeft ons verordent tot het onderhouden des lijflijken en aerdſen levens (een aerds brood, welk bequaem is om dit leven t'onderhouden, welk brood eenen yegelijken gemeen is, gelijk het leven:) maer om te onderhouden het Geeſtelijk en Hemelſch leven, dat den gelovigen toekomt, heeft hy haer een levend brood, dat van den Hemel af-gedaelt is, geſonden, welk is Chriſtus Jeſus, die daer voed en onderhoud het geeſtelijk leven der gelovigen, wanneer hy genut en ontfangen wort door den gelove in den geeſt. Tot deſen geeſtelijken en hemelſchen brode, heeft Chriſtus verordent een aerds en ſienlijk brood, welk is een Sacrament ſijns lijfs, en de wijn ſijns bloeds, om ons te betuigen, dat alſo waerachtelijk als wy nemen, en houden in onſe handen dat brood en den wijn, en eten en drinken met onſen monde, en onderhout ons leven, alſo waerachtelijk ontfangen wy door het gelove het ware lijf en dat ware bloed Chriſti onſes eenigen Saligmakers in onſe zielen, tot ons geeſtelijke leven. Jeſus Chriſtus en heeft ons ſijne Sacramenten niet te vergeefs aengeboden, daerom wort hy in ons al het gene dat hy in ons door ſijn heilige tekenen aenbied en repreſenteert, hoe wel dat die wijſe ons verſtand te boven gaet, en ons onbegrypelijk is, hier-en-tuſſchen ſo en konnen wy niet feilen, ſo wy ſeggen dat het door 't gelove geſchiet, ſo ſeggen wy dan, dat het gene dat genut wort, is het eigen en natuerlijke lijf Chriſti en ſijn eigen bloed, maer de wijſe waer door wy 't nutten, en is niet den mond, maer den geeſt door het gelove: en alſo blijft Jeſus Chriſtus alle tijd ter rechterhant Gods ſijns Vaders in de Hemelen, en en laet daerom niet, ons ſijner door het gelove deelachtig te maken. Deſe maeltijd is een geeſtelijke tafel, in welke ons Chriſtus hem ſelven met alle ſijne goeden deelachtig maekt, en doet ons daer in genieten der verdienſten ſijns doods en lijdens. Vorder, verſterket, en vertrooſtet onſe arme trooſteloſe zielen, door het eten ſijns vleeſchs, en maektſe dronken door den drank ſijns bloeds: daer-en-boven al iſt dat de Sacramenten met de betekende dingen vereenigt worden, ſo en worden ſy nochtans van een yegelijk niet met deſe twe dingen ontfangen. De boſe ontfangt wel het Sacrament tot ſijner verdoemeniſſe, maer hy ontfangt de waerheit des Sacraments niet: gelijk als Judas en Symon Magus ontfingen beide het Sacrament, maer niet Chriſtum die daer door betekent wordt. Ten laeſten, ontfangen wy dit Sacrament in de verſamelinge des volks Gods, met ootmoedigheit en eerweerdigheit, en houden onder ons een heilige gedachteniſſe des doods Chriſti onſes Saligmakers met dankſeggingen: wy doen daer belydeniſſe ons geloofs, en des Chriſtelijken Religions, en niemant komt daer, hy en hebbe hem wel beproeft, op dat hy door het eten deſes broods, en drinken deſes bekers, niet en ete en drinke ſijn verdoemeniſſe: kortelijk, wy worden door het gebruik deſes heiligen Sacramentes beweegt en onſteken tot een vyeriger liefde tot God en onſen naeſten: wy verwerpen alle onreine vermenginge en verdoemlijke vonden, die de menſchen in de Sacramenten gevonden en gemenget hebben: als verontheiliginge en prophanatie der ſelver, en ſeggen, dat men hem moet genoegen laten metter ordeninge die Chriſtus en ſijne Apoſtelen hier in geleert hebben, en daer van te ſpreken, gelijk ſy daer van geſproken hebben.

Van de Politiſe Overheit. 36. Wy geloven voortaen, dat onſe goedige God, om de verdorventheid des menſchelijken geſlachts, heeft verordent Koningen, Princen, Vorſten en Overheden, daer

daer mede hy wil dat de werelt geregeert worde, door haer wetten en politice ordonnantien, op dat de wulpsigheid der menschen bedwongen worde, en dat alle dingen by goede ordeninge onder de menschen aengericht werden. Hierom heeft hy het sweert in de hand der Overheid gestelt om de bosen te straffen, en de goede en eerbare luiden te beschermen en te behouden. En haer ampt en officie en is niet alleenlijk te bedwingen en te waken over de burgerlijke regeringe en Policie, maer ook over de kerkelijke saken, om te weeren en te niet te doen alle afgoderye en valsche Godsdiensten, om te gronde te werpen het rijke des Antichrists, en om te voorderen het koninkrijke Jesu Christi: het woord des Euangeliums over al te doen prediken, op dat God van een yegelijk ge-eert en gedient worde, gelijk als hy dat door sijn woord eischt en vordert: boven dien, een yegelijk, van wat staet, qualiteit, of conditie dat hy zy, moet der Overheid onderdanig zyn, en die betalen tollen en schattingen, de selve in eeren en weerdigheid houden, en hen gehoorsaem zijn in allen dingen die den woorde Gods niet tegen en zijn, en bidden voor haer in haer gebeden, op dat de Heere haer wil bestieren in alle haer wegen, en dat wy in goeden vrede en gerustheid mogen onder haer leven. En hier over verwerpen en verbannen wy alle de gene die de Overheden en Magistraten soeken te verwerpen, en de gerechtigheid om te keren, met de goede gemeen te maken, en te verwerven de eerbaerheid die God onder de menschen verordent heeft.

Dan het arrtie oordeel. 37. Ten laetsten, geloven wy, na den Woorde Gods, dat als den verordenden tijd des Heeren sal gekomen zijn, die allen creaturen onbekent is, en dat het getal der uytverkoren sal vervult zijn, dat onse Heere Jesus Christus komen sal van den hemel lijflijk en sienlijk, gelijk hy opgevaren is, met groter heerlijkheid en Majesteit, om hem te verklaren een Richter der levende en der doden: en sal dese oude werelt in vyer en vlamme stellen, om de selve te verteren, dan sullen voor desen groten dag persoonlijk verschijnen alle creaturen, so wel mans, vrouwen, en kinderen, welke geweest zijn van den aenbeginne der werelt tot den einde toe: daer sy toe gedaegt sullen worden door de stemme en het schrickelyk geschrey der Engelen, Archangelen, en Over-engelen, en door het geluit der godlijker trompetten, want alle die te voren gestorven sullen zijn, sullen wederom opstaen van de aerde, en de geest sal wederom met sijn eygen lichaem, daer hy in geleeft heeft, t'samen gevoegt en vereenigt worden: en aengaende den genen die daer noch leven sullen, en sullen niet sterven gelijk als de andere, maer sullen in een ogenblik verandert worden van verderflijk in onverderflijkheid. Dan sullen de boeken open gedaen worden (dat zijn de conscientien) en de doden sullen geoordeelt worden na het gene datse in dese werelt gedaen hebben, het zy goed of quaed. Ja de menschen sullen rekeninge geven van alle ydele woorden die sy gesproken sullen hebben, de welke de wereld maer voor spel en tijdkortinge en acht: de verborgenthéden en hypocrysien der menschen sullen dan opentlijk voor een yegelijk ontdekt worden, en daerom is met recht dit overdenken deses oordeels den ongerechtigen en bosen ganssch gruwelijk en verschrickelijk; en seer begeerlijk, en van groten trooste den goeden en verkorenen, om dat dan haer ganssche verlossinge sal vervult worden: en sullen daer ontfangen de vruchten haers arbeids en moeyelijkheids die sy geleden hebben, haer onnoselheid sal dan van eenen yegelijken bekent worden: en sullen sien de grouwelijke wrake die God doen sal over de bose, diese met tyrannie onderdrukt, benaut en geplaegt hebben in dese wereld: welke overwonnen sullen worden door het getuigenisse haerder eigener conscientien: en sullen also onsterffelijk worden in het eeuwige vyer, dat daer bereid is den duivelen en synen Engelen: en ter contrarien sullen de gelovigen en verkorene met heerlijkheid en eere gekroont worden. De Sone Gods sal hare namen voor God synen Vader en synen heiligen uitverkorenen Engelen belyden, alle tranen sullen afgewisschet worden van haren ogen: hare sake, die als nu voor de Richters en Overheden als ketterie en boos verdoemt word, sal bekent worden dat het zy de sake des Soons Gods: en tot vergeldinge sal haer de Heere doen besitten een heerlijkheid, alsulke als noit geen herte des menschen en heeft konnen bedenken: hierom verwachten wy desen groten dag der vergeldinge met een groot verlangen, om volkomelijk te genieten der beloften Christi ons Heeren.

NA dese voorsz Articulen der belijdenisse was volgende een vermaninge en vertoog tot den Overheden van de Nederlanden / waer in dit voornamelijk begrepen was.

Vertoog der Gereformeerde aen de Overheden der Nederlanden.

DAt sy haer toevlucht genomen hadden, na dat sy van so vele verdruckinge verwonnen waren, tot ter goedertierenheid van den Koning haren oppersten Prince en Heere: en hem ootmoedelijk in den name Gods gebeden, van haer der sake, niet na het overbrengen haerder tegen-partye te willen oordelen, maer na de belydinge des geloofs by haer sijne Majesteit aengeboden, datse insgelijx 't selve aen haer ook niet hebben willen laten te doen, door dien sy belyden den Koning van God verordent te zijn, en haer bekennen voor sijne Stadhouders en Gecommitteerde over sijne Lantschappen, niet alleen machtig gemaekt van den Koning, maer ook van den levenden God, tot wrake en vrese der bosen, steunsel en vertroostinge der goeden, het welke hen-luyden te vrymoediger maekte om hare klachte en vertoog te doen, hopende dat gelijk sy van God zyn verordonneert, dat hy haer sal behulpig wesen in't oordeel van so vele arme onnosele, de welke tot dier tijd toe, eer hebben veroordeelt geweest, dan ondervraegt van haer gelove: eer verbrand, dan in haer onnoselheid verhoord: het welke sy bekennen niet van der Overheid gekomen te zijn, maer van twe geslachten der menschen haerder vyanden, door contrarie gesintheden gedreven, en daer na staende, om door ongeschiktheid haerder sententien en oordelen te overweldigen, en tot haer wreetheid te gebruiken: d'eene hebben maer eenen verstandelosen yver en zijn van de gene die meinen God eenen dienst te doen met haer lieder te leveren in den dood, d'andere vervolgen haer, niet om dat sy luiden hen in hare devotie verstoren, maer om dat het Euangelium (daer na sy hen begeren te reformeeren) haerder godloosheid, gierigheid, en eergierigheid, hoerderye, doodslagen, dronkerye, en andere boosheden contrarie is: aengaende de gene die sonder eenigen yver der Religien henluiden vyanden zijn, van de selve (seggen sy) spreekt de schrift, dat haren buik haren God is. De bose heeft in sijn herte gesproken: daer en is geen God; de sulke seggen sy zijn de superstitien in de Roomsche kerke alleen deelachtig, om voor geen Lutherianen gehouden te worden. Sy bidden d'Overheden in den name Gods, dat sy een weinig in hare verstandelose wreden yver willen ophouden, en niet langer zijn executeurs, en bedienaers van de censuren, achtinge en meninge der Monicken, Papen, Beneficianten, Scholastijken en Doctoors, 't gaet (seggense) d'Overheid selfs aen kennisse der saken te nemen. Als de Heere Iosue stelde tot een Leidsman en Regeerder over sijn volk, so gebied hy hem dat het Wet-boek niet en wijke, noch van sijnen oogen, noch van sijnen handen. De menschen kent men gelijk den boom by de vruchten. Sy danken God, dat haer vyanden selfs gedwongen worden goede getuygenisse te geven van haer manierlijkheid, vromigheid en lijdsaemheid: also dat haer gemeen seggen is, hy en sweert niet, hy en hoereert niet, noch en drinkt niet dronken, maer hy is van der nieuwer secte: en niet tegenstaende dese getuigenissen der eerbaerheid, en worden nochtans geen manieren van straffinge vergeten, om haer te pynigen: roepen daerom aen de voorsz Overheden dat sy willen beginnen haer sake in handen te nemen, en haer onnoselheid t'ondersoeken, die door het bedrog, lasteringe en geweld van haer tegenpartye onderdrukt

(Fol. 36

is

isgeweeſt, op dat de Heere ſijn gramſchap over haer niet en ſtrecke, begeren datſe het wenen en verſuchten van ſo vele onnoſele niet en verachten, op dat de Heere haer in hare gebeden verhore, en in hare ampten en heerſchappyen ſegene, en in alle dat ſy ſullen doen voorſpoedig make.

VEle meer andere boexkens en ſchriften zijn omtrent dier tijd uit gegegaen / en onder het volk geſtroyt / gezaeyt / en ook verkoft / dienende tot opbouwinge van de Gereformeerde Religie / haet van de Catholijke en Geeſtelijke / en tegenſtant van de Inquiſitie / verbolginge en anders: en hoe wel men 't ſelve met alle middelen ſocht te beletten en verbieden / ſo en holp al 't ſelve niet / maer werd dies niet dan te meer gedaen. Daer door het gemeen volk / dat de onruſte in 't hooft hadde / en tot nieuwigheit en beroerte genegen was / (ſonderlinge om dat ſy de Inquiſitie ſo ſeer hatende waren / dat ſy de name naubelijks en mogten horen noemen) meer en meer verbittert en verandert geworden zijn: dies niet min ſo ging men metter verbolginge alle deſen tijd met alle rouwigheit voort / na de ſtrafheit der placcaten / dodende / brandende / hangende en verdrinkende vele menſchen: onder andere werd tot Rijſſel tot aſſchen verbrand den 21 Februarij Jan Diſreneaux / een out man van 70 jaren / den tweden Meert noch 4 perſonen tot Rijſſel / namentlijk / Marten Bayart / Jan Dautricourt / Glaude du Flot / en Noel Touremijne. En op ten elfden Martij / al in den jare 1560 tot Brugge / Willem Hoſe / en noch eenen Boudewijn Dontiſſant / en dit al om de Gereformeerde Religie / daer 't gemeen volk ſeer groot mishagen in hadde. Daer beneffens deden de Inquiſiteuren ook haer neerſtigheit tot invoeringe der Inquiſitie ſeer wel inde Provintien daer ſy indrongen / en of de Geeſtelijke Inquiſiteurs niet en hadden genoeg geweeſt / ſo werden in ſommige plaetſen ook wereltlijke Commiſſariſſen / Onderſoekers of Inquiſiteurs geſtelt op 't feit van de Religie: gelijk onder andere binnen de ſteden van Valenchijn / Doornik en elders / die 't volk jammerlijk verbolgden / plaegden / verdreven / en doden.

Beſluyt.

ALdus ſtonden de ſaken ten deſen tijde inde Nederlanden / en begonden de twiſten en beroerten alom meerder en meerder te waſſen onder 't gemeen volk / dat doch gemeenlijk nieuwe ſaken is benimmende en naer verlangende (ſo alle Hiſtorien getuigen) welk verlangen te meer waſſende / door dien men ſag dat men met alle ſtraffigheid voort wilde / en d'Inquiſitie ſocht in te brengen / 't waer ook met wat middelen het ware / ſonder 't gemeen volk iet te willen toe geven / of eenigſins aen te ſien / nochte te letten op deſſelfs aert en weſen / hoe wel nochtans alle wijſe en erbaren Regenten mede behoren te kennen den aert van het gemene volk daer ſy over regeren / en te weten door wat manieren / en by wat middele dattet ſal mogen matig en in toom gehouden werden. Want daer en is niet lichter om doen / dan 't gemeen volk tot ygelijken genegentheid te veranderen / ſonderlinge / als ſy eenige aenſienlijke Leidſluiden of Hoofden ſchijnen te hebben / die ſy menen dat al haerluider doen voor goet aenſien / want als dan werdenſe ſtout. En want ik t'anderen tijden den aert van het gemeen volk hebbe beſchreven gevonden als volgt / wil ik hier nu wat ruſten / en dit eerſte Boek mede beſluiten.

't GEmeen volk 't welk *Heromnes* werd genaemt,
Is een beeſt met meer dan hondert ſinnen,
Tot wat nieuws genegen meer dan betaemt,
't Geloott licht, en derf wel wat vreemts beginnen,
Sijn eigen meeſters ſoud wel verſlinnen,
Maer met ſoetheit kan men 't licht neder ſetten,
Maer wilt gy 't met ſtrafheit overwinnen,
En niet met lieflijke en dragelijke wetten,
Gy zijt in perijkel dattet u ſal verpletten.

En by een ander heb ik den aert des gemenen volks alſo beſchreven gevonden:

't H*Eromnes* is als de wind ongeſtadig,
Schandelijk, ondankbaer, van goetheit weldadig,
Angſtvluchtig voor gevaer, gierig na der winſten fuik,
Ende mind boven vryheit, den ſnoden dienſt van den buik.

Einde des eerſten Boeks.

OORSPRONG
(Fol.37.)
Der
NEDERLANDSE
OORLOGEN,
Beroerten, en Borgerlijke Oneenigheden.

Waerachtige en Hiſtoriſche beſchrijvinge,

DOOR

PIETER BOR CHRISTIAENSEN.

Summarie of korten inhout van't twede Boek.

DEn ſoberen ſtaet des lands, de eerſte t'ſamenkominge der Edelen, haer verbond, de namen van de Edelen die het verbond eerſt getekent hadden. 't Overgeven der requeſte, mitſgaders d'antwoorde der Regente, de vreſe der Regente, en der Geeſtelijken. Oorſpronk van den name Geux, haer Medalien of verbond-tekenen, ſchorſinge der placcaten, 't voorhouden van de moderatie. De Legatie van den Marquis van Bergen en Heere van Montigny aen den Koning in Spangien. De heimelijke Predicatien geopenbaert, en daer na openbaerlijk gehouden. Beſchrijvinge der ſtad van Antwerpen, de ſterke vergaderinge en predicatien buiten Antwerpen, d'ordonnantie by die van de ſtad daer tegens gemaekt. De eerſte en twede requeſten by die van de Gereformeerde Religie binnen Antwerpen overgegeven. Het wapen dragen ter predicatien. Des Princen van Orangiens komſte binnen Antwerpen, en ſijn handelinge aldaer. Het menigvuldig verſoek om de vergaderinge van de Generale Staten. Het vergaderen der Gereformeerde Predicanten binnen Amſterdam, en haer eerſte requeſte aen de Regeerderen aldaer overgegeven. De twede vergaderinge der Edelen tot Sint Truyen en te Duffel. Beroerten binnen Antwerpen, en het voornemen der Gereformeerde om binnen der ſtad te prediken, en het weigeren van dien. De Beeldeſtorminge binnen Antwerpen en geheel Nederland door. De roverye, moetwilligheit, en ongeſchiktheit tegen de Geeſtelijke en in de Clooſteren geſchiet. De ſtraffe daer jegens verkondigt, en d'ontſchuldinge die de Gereformeerde doen. Het vertrek van den koopman, De vreſe der Regente, en haer voorgenomen vertrek na Bergen in Henegouwen. De twede vertoninge der Edelen aen de Gouvernante, en 't verdrag mette ſelve gemaekt. Verſcheiden accoorden met die van de Religie gemaekt by de Magiſtraten van de ſteden. 't Schrijven van den Prince van Orangien aen de ſteden van ſijn Gouvernement. Brieven van verſekertheden den verbonden Edelen gegeven. De publicatien daer by de Inwoonderen van Nederland werden verklaert vry te weſen van de Inquiſitie en rigoreuſe placcaten. Des Princen van Orangiens handel tot Utrecht en in Holland. De geveinſtheit der Hertoginne. De t'ſamenkominge der Grooten tot Denremonde. De brieven van Franciſco Dalava, Ambaſſadeur des Konings van Spangien in Vrankrijk, aen de Gouvernante. En het ſchrijven van den Grave van Hoorn aen den Coning, en ſijn vertrek van Bruſſel.

Twede Boek.

GElijk als de twedracht in Duitſland ter ſake van de Religie / eerſt uyt een kleine vonke tot een ſeer groot vyer is gewozden / het welke naderhant niet alleen ganſch Duitſland / maer ook Vranckrijk / Engeland / Schotland / Denemarcken / Sweden / en meer andere landen ontſteken en in brand geſtelt heeft / dooz dien men met onbehoozlijke middelen den ſelven brand heeft willen leſſchen en uytblusſchen: alſo / dewijle in Nederland dooz eerſt een klein vonckken van twedracht ontſteken was / 't welk / ſo men rechte middelen hadde gebruikt / wel te blusſchen ware geweeſt / maer niet is geſchiet / ſo is 't ſelve vonckken eintelijk tot eenen machtigen brand / tot verderf deſer landen en veler menſchen gewozden / gelijk men uit het verbolg van deſen klaerlijk merken en verſtaen ſal mogen.

Den ſtaet der Nederlanden.

Nadien nu de ſaken ſo verre verlopen / en de klachten / opſpraken / en verbitterheden van den gemenen volke alle de Nederlanden dooz ſo vermenigvuldigt waren / dattet ſcheen datter niet anders te verwachten

ten en was dan eenen generalen oploop / beroerte / en opwerpinge van den volke tegen de Geeſtelijke / en beſonder tegen de nieuwe Biſſchoppen / Inquiſitie / en verbolginge / door dien men tot dier uren toe met gene klachten noch vertoninge van de deſolatie van den lande / tot geen remedie / verſoetinge of verlichtinge en hadde mogen geraken : maer dat men al eben ſtrak en hart bleef dringende en voortgaende. So hebben d'Edele van den lande / die hen goeden / huyſen en woningen meeſt ten platten lande zijn hebbende / eens deels weſende / dat de vlamme van deſen groten rook eens opgaende / ſy luiden met hen huiſen / buyten beſloten ſteden leggende / wel mogten d'eerſte zijn die de furie des volx gewaer worden / en gevoelen ſouden / gelijk de Edelen in Duitſland in der Boeren oploop geſchiet was / en eens deels grote deerniſſe hebbende mette wanhope des gemenen volks / en genegen weſende / ſo ſy voor gaven / met een goede trouwe affectie ten dienſte van haren Prince (die de genegentheden ſijns volks / en geſteltenisſe ſijner landen / daer van hy ſo verre was geſeten / niet ſekerlijk en koſt weten / dan na de advertentien die hem werden gedaen van de gene die by hem geloof hadden / en nochtans meer haer eygen voordeel / dan de eere ſijner Majeſteit / 't voordeel en welvaren van de gemene landen ſochten /) tot ten welvaert en onderhout ſijnder landen / overdacht en overpeiſt dattet groot jammer en te deren was / dat ſulke ſchone heerlijke en overbloedige landen / als de Nederlanden zijn / bedorven en verwoeſt werden : en ſo ontallijke vele getrouwe onderſaten om lijf en goet komen en geraken ſouden / by gebrek van dat men hen niet een weinig en wilde toe-laten / noch ontlaſten van ſaken daer des lands bederffeniſſe ongetwijfelt in gelegen ſcheen te zijn / en die ook redelijk ſchenen / dat alle menſchen van verſtande / ja ook die de Catholijke Religie op 't alderhoogſte toegedaen waren / 't ſelve waren wenſchende en naer hakende / als namentlijk : de verſoetinge van de grote wreetheid der verbolginge door de placcaten en mandamenten / en de ontlaſtinge en verſekeringe der Inquiſitien. Waer door gevolgt is / dat ſy allenskens hier en daer metten anderen daer af hebben begonſt te ſpreken : eerſt en voornamelijk te Bruſſel / op de Bruiloft van Alexander Prince van Parma / ſone van de Regente / de welke troude Maria de oudſte Dochter van Don Eduart / de Jongſte ſone van Koning Jan van Portigael / alwaer ſeer vele van den Nederlandſen Adel by malkanderen quamen in November 1565. en middel hadden ſonder ſuſpitie metten anderen van der ſake te ſpreken : ook waren daer alle de Nederlandſe Heeren van der Orde van den Gulden Vlieſe / en ook den Preſident Viglius als Cancelier van der ſelver Orde / de welke oorſake nam / overmits Sint Andries de Patroon is der ſelver Orde / een vermaninge aldaer aen de Heeren te doen / pogende te bewijſen dat de voorſchreven Orde daer toe voornamelijk was ingeſtelt om de H. Religie en het Catholijke Gelove te bewaren / en eenigheid en vruntſchap onder de grootſte en voornaemſte Mannen te onderhouden / op dat op deſe twe fundamenten de gemeente in ruſt en vrede gehouden mogt werden : dat de Religie en het Catholijke Gelove was 't ſelve dat ten tijde der Apoſtelen is geweeſt tot onſen tijden toe / daer Sint Andries 't hooft af was geweeſt / Patroon van deſer Orden / in welks Hiſtorie men las / dat ſo wanneer den Proconſul Ageus hem beval den Afgoden te offeren / antwoorde / dat hy dagelijx den eeuwigen Vader offerde het bloet en lichaem ſijns eenigen ſoons / en dat daer door bleek de dwalinge der Ketteren deſer tijden / die met vervloekte laſteringe d'eerweerdige Miſſe beſtrijden / daer by voegende / dat men naer d'unie en algemeen accoorde in de gemeente / den band en beter middelen hebben ſoude tot behoudinge van den gemenen ſtate / dat d'unie en eendracht blijvende geheel onder de voornaemſte / alle d'aenſlagen der quaetwillige en vyanden krachteloos weſen ſouden / en ook alles wat de ketteren en ongelovige onderſaten ſouden konnen doen : den Preſident dit alles

De t'ſamen kominge der Edelen van Nederland.

wijd en breet verklarende / en werd van allen niet wel genomen / eenige ſeiden / dat den Preſident een droom van Sint Andries Legende hadde gedroomt / 't welk de Marquis van Bergen oorſaek gaf den Preſident te vragen waer hy ſulx geleſen hadde / alſo het in de Legende van Sint Andries niet en ſtont / de welke hem ſchikte een boexken by de Diſcipelen van Achaia in druk uitgegeven na de dood van Sint Andries / daer de ſommige haren ſpot met hielden / en te meer oorſaek namen metten anderen aldaer van der ſake te ſpreken / en ſedert elders overleggende de middelen die men ſoude mogen gebruiken om hier in tijds / eer het al over hoop raekte / orde en remedie te ſtellen / en dat de ſake door haer lieder gemene interceſſie / vertoninge en bidden / mogte eenigſins geholpen worden / en wert deſe ſake onder hen luiden ſeer ernſtelijken gedreven / ſonderlinge by de Edelen / de welke de nieuwe ofte Gereformeerde Religie (ſo menſe doe noemde) ſecretelijk toe gedaen en gunſtig waren / en van de Catholijke Religie een afkeer hadden / want daer eenige onder waren / die onder 't dexel van in vreemde buitenlandſe Univerſiteiten te ſtuderen / tot Geneve hadden geſtudeert. Op welken voet en meninge voortgaende / hebben ſy hen ſo langs ſo meer by den anderen gevonden / en daer af gehandelt / en de ſake ſo verre gebracht / tot dat eyndelijk deſen Edeldom malkanderen ſecretelijk hebben weten te beſcheiden / en hen by den anderen binden / om inder ſake te beſluiten. Tot welken einde ſy hier en daer in groten getale hen vergaderingen in ſtilte hebben gehouden gehad / en ook eendrachtelijken hebben overkomen in wat orde ſy hier in ſouden voortvaren / en ook wat ſy bidden en begeren ſouden : inſgelijks malkanderen beſtemt dag en tijd daer ſy van allen zijden hen tot Bruſſel ſouden binden in perſoon / om de Gouvernante en den Heeren en Regeerderen des lands de ſake te vertonen / ſo mondelinge als ſchriftelijk / en op avonture of door eenige doorſteken mogte werden dat hen luiden interceſſie en t'ſamenkominge mogte qualijk verſtaen en genomen werden / en dat men die anders ſoude willen beduiden dan na de goede meninge (die ſy ſelden) dat hen luiden daer toe porde / waer door (Fol. 38.) namaels d'een en d'andere onder hen luiden mogte in laſt komen / en te lijden hebben : ſo hebben de voornaemſte gepractiſeert en t'haerder verſekeringe nodig bevonden om metten anderen een verbond te maken / en overſulks d'een d'anderen gelooft malkanderen by te ſtaen / en niet af te vallen of te begeven / maer het gene dat den minſten van hen te deſer oorſaken ſoude wedervaren en aengedaen worden / 't ſelve gelijkerhand te verantwoorden / om met hun aldermacht te weren en keren. Waer af ſy tot meerder ſekerheit ook ſchriftelijk beſcheit gemaekt en onderteekent hebben / en daer na ook hebben doen en laten onderteekenen van allen den anderen Edelen / die ſy daer toe met allen middelen induceerden / datſe de ſelve ſake mede goet vonden / en in hen verbond begeerden te weſen / en met hen luiden mede de hand aen te houden / welk verbond aldus was luidende :

Der Edelen verbond.

FEnen yegelijken zy kundig die deſen tegenwoordigen brief ſullen ſien ofte horen leſen, dat wy hier onderſchreven, hebben behoorlijk en ten vollen veradverteert en geinformeert geweeſt, hoe dat een hoop vreemdelingen, en geenſins geaffectioneert ten welvaren van den lande van herwaerts-over, niet tegenſtaende datſe geen grote ſorge hebben van de eere en glorie Gods, en ook mede van het welvaren van de gemeente, maer alleen ſocken te verſaden haer eigen ambitie en gierigheit, ja al iſt tot koſten van den Coning en van alle ſijne onderſaten, nochtans voor haer nemende valſchelijken de grote affectie die ſy hebben tot onderhoud van het Catholijke geloof, en de eendrachtigheit van 't gemeen volk, hebben ſo veel verworven van ſijne Majeſteit, door middel van ſchoon bewijs en valſche onderwijſinge, dat hy hem heeft laten perſuaderen, te willen tegens ſijnen eed en hope, in de welke hy ons altoos heeft onderhouden, niet al-

leenlijk geensins versoeten, de Placcaten eertijds gemaekt op te Religie, maer de selve mede te reforceren en sterker te maken, en besonder in te brengen met alle gewelt d'Inquisitie, de welke niet alleenlijk en is onrecht en contrarie allen Rechten Geestelijken en wereltlijken, en verre te boven gaende de aldergrootste barbarye die oit gepractiseert is geweest onder de tyrannen, maer ook sulke dat sy niet en souden mogen dan te strecken tot groter oneere des naems Gods, en tot een geheele verderffenisse en desolatie van dese ganssche Nederlanden: also dat onder het dexel van valsche hypocrisie of geveinstheid van sommige, sy souden te niet te doen alle ordonnantien en Policien, souden krenken alle autoriteiten en machten van alle oude wetten, Costumen en Ordonnantien, over lange van allen ouden heerkomen gepractiseert, souden ook weg nemen, om vryelijk in de Staten van den lande te spreken, souden te niet doen alle oude Privilegien, Vryheden, Immuniteiten, souden ook niet alleen maken de Borgers en Inwoonders van dese landen eeuwige en ellendige slaven van de Inquisiteurs, volk van geender estime, maer onderbrengende sonderlinge d'Overheid, Officieren, en alle den Adel in de genade van haer doorsoekinge en visitatie, en eintelijk souden stellen alle goede en getrouwe ondersaten van den Coning in merkelijke en continuele periculen van haer lijf en goet. Door welke middelen niet alleen de eere Gods, en het heilige Catholijke Geloof ('t welk sy luyden nemen voor te staen) soude grotelijk wesen geinteresseert, maer ook de Majesteit van den Coning ons Hooft, soude wesen vermindert, en hy in groot affet en perijkel om te verliesen alle sijnen staet, ter oorsake dat de gewoonlijke treffelijke hanteringe en koopmanschappen souden cesseren en stil liggen, d'ambagten te niet gebracht, de garnisoenen en de Frontier-steden weinig versekert, het gemene volk altijd gemuteert tot contumelie en muterie: met ten kortsten, en souder niet konnen navolgen, dan een afgrysselijke confusie en ongeregelheit in alle dingen. Wy, hebbende alle dese saken wel gewichtigt, en rypelijk geconsidereert, en voor oogen nemende de beroepinge tot welken wy zijn geroepen, en tot het devoir of behoren, tot welke getrouwe Vassalen van sijn Maj. en sonderlinge de Edelluiden, zijn gehouden (de welke in dese sake zyn assisterende sijn voorseide Maj. om door haer gerede en willighlijke diensten te mainteneren en voor te staen sijn autoriteit en grootheid int voorsz, en welvaren van 't land,) hebben geacht, en noch mitsdesen achten, dat wy onse behoren niet en mogen voldoen, dan alleenlijken wederstaende en tegenkomende de voorsz inconvenienten, mits ook soekende om te voorsien tot versekertheid van ons lijf en goet: ten einde om niet uitgeset te wesen tot een aes ofte roof van alsulke, de welke onder het dexel van de Religie hen selfs souden willen rijk maken met ons goet en bloet, door welke redenen wy hebben gesloten, en met gemeerder stemmen voor genomen, om te maken een heilige en uitterlijke confederatie en alliance, belovende en ons verbindende d'een aen d'ander met solemnelen eede, om te wederstaen met alle onse macht de voorsz Inquisitie, dat de selve Inquisitie niet en sal worden ingevoert in eeniger manieren, het zy heimelijk of openbaer, het zy onder wat dexel, coleur of naem het soude mogen wesen, alwaer 't onder 't dexel van Inquisitie, visitatie, decreten of placcaten, of eenigsins anders: maer om deselve alles te niet te doen, en grontlijk uit te roeijen, gelijk een moeder, begin, en oorsake van alle ongerechticheid en ongeregeltheit, bysonder hebbende voor oogen die van het Coninkrijk van Napels, de welke so veel hebben verworpen, tot groter vertroostinge van haer land. Protesterende niettemin in goeder conscientien voor God en allen menschen, dat wy niet van meeninge zijn in geenderhande manieren iet te attenteren of ter handen te trecken eenige saken, welke souden mogen strecken tegens de eere Gods, of tot verminderinge van de grootheit en Maj. van den Coning, of sijne Staten, maer ter contrarie dat onse voorseide intentie anders niet en is, dan alleenlijken om voor te staen den Coning en sijnen staet, en om te bewaren alle goede orderen en policien, wederstaende so veel wy sullen kunnen alle seditie en oproerte van de gemeente, monopolien en partialigheden. Welke confederatie en alliantie wy hebben gelooft en gesworen, en als noch beloven en sweren t'onderhouden geheel vastelijk en onverbrekelijk, eeuwelijk en tot allen tijden continuelijken so lang als ons 't leven duert, nemende den Almogenden God tot getuige op onse conscientie, dat wy noch met werken, noch directelijk noch indirectelijk, met onsen weten of wille niet en sullen hier tegen contrarieren of tegens doen, in eniger manieren, en om de selve confederatie en alliantie te ratificeren en stedes te maken int eeuwig: wy hebben gelooft, en geloven mitsdesen, de een den anderen alle assistentie met lijf en goet, als broeders en getrouwe gesellen, die handhoudende d'een aen d'ander, dat niemand van de onse of van onse geconfedereerde sal worden ondersocht, onteert, getormenteert, of vervolgt, in geender wijse, noch aen lijf noch aen goet, om eenige respecten spruitende uit te genoemde Inquisitie, of eenigsins gefondeert op de Placaten, tenderende tot deselve, of ter ootsake van deser onser confederatien. En so verre daer eenige molestatie of persecutie valt aen eenige van onse Broeders en Geallieerde, van wien en in wat manieren 't selve soude mogen geschien: so hebben wy gelooft, gesworen, geloven en sweren hem te assisteren in sulke, also wel met onse goeden (ja dat meer is, met alles wat in onse macht is) sonder iet te sparen, of eenige exceptie of subterfugie, hoe die soude mogen wesen, alles also of voor ons eygen persone ware, verstaende en bescheiden wel uitdruckelijken, dattet ons niet sal vorderlijk zijn, om ons te willen exempt maken, of vry en ontbonden achten van dese onse voorseide confederatie, wanneer de selve vervolgers of molestateurs souden willen bedecken haer persecutien onder een ander coleur of pretext, gelijk of sy niet en pretendeerden dan alleen te straffen de rebelligheid, of andere diergelijke dekselen hoe die souden mogen wesen, als ons metter waerheit blijkt dat diergelijke occasien zijn geprocedeert of gekomen uitte boven-geschreven saken, also dat wy mainteneren en verstaen, dat in die en diergelijke saken niet en mach geimputeert worden eenige crime van rebelligheit, gemerkt dat die oorsake procedeert uit eenen heiligen yver en loflijke begeerte, om voor te staen de glorie Gods, en de Maj. van den Koning, en tot ruste van de gemeente, en versekeringe van ons lijf en goet: welverstaende nochtans, en belovende d'een d'ander, dat een yeder van ons in dergelijke exploicten hem gedragen sal tot gemeen advijs van alle de Broeders en Verbond-genoten, of aen de gene die daer toe sullen wesen gedeputeert, ten einde dat de heilige vereeninge onder ons zy gemainteneert en onderhouden, en 't selve dat gedaen word by gemene consent en stemmen, mach wesen so veel vastiger en bestendiger, in tuigenisse van welker confederatie en alliantie, wy hebben aengeroepen, en aenroepen den alderheyligsten God, Schepper des Hemels en der Aerden, als een Richter en ondersoeker onser conscienten en herten, de welke siet, kent, en weet dit onse voornemen en resolutie also te wesen, den selfden biddende ootmoedelijk, dat hy ons door sijne kracht van boven wil onderhouden in een vaste stantachtigheit, en ons also wil geven eenen geest der wijsheit en discretie, om also versien wesende van goeden en rijpen raed, ons voornemen mach wesen voleind tot een goet geluckig einde, d'welk hem selven sal dragen tot de glorie van sijnen naem, tot dienst van de Coninklijke Maj. tot vrede en ruste van het gemene welvaren, en tot saligheit van onse zielen, Amen.

Name van de Heeren en Edelen die het Compromis hebben onderteikent.

En was dit verbont onderteickent by dese naervolgende/ H. de Brederode/ Lodwik de Nassau/ le Conte de Culenburg/ 2 van der Bergen/ le Conte Charles/ twe gebroeders van Batenburg/ Hisoir/ Dolhain/ la Tour/ Villiers/ Wendeville/ 2 Hunepel/ 2 Brecht/ Estaubec/ Brandenburg/ Delban/ Bacherzelle/ Charlop/ d'Alveringe/ Bosch/ Graben/ 2 Botzelaer/ Cock/ Dandelot/ Meluin/ Cozbaron/ le Baron de Flesch/

Fleſchy / Boyſot / Mol / Baylleu / van der A / Giberije / Andegonde / Nievem / Argenteau / Berlo / Hautain / Crehain / Cangrie / Picq / Kiſenburg / Languerak / Warenburg / twe Vranerye / Merodes / Hr. de Kunen / Merodes / Hr. de Duffel / Hames / Giſtelles / le Hr. de la Grange / Louverval / Martijn / Lopes / Leefdal / Bracle / twe Helmont / de la Devze / Hovegen / de Montoye / Carnes / twe Landas / Denture / Cullemburg / Knobeldorf / van der Meren / Eſtaburge / Lumey / Longaſtre / Heule / Ligues / Iſelſteyn / Eecke / Loen / Scaran / twe Haeſten / Hoznes / du Haupon / Heſpaigne / Gozre / Beton / Lierre / Merwen / Welle / Boucholt / Steenbor / Berendzecht / la Haye / Manſart / Roſenbo / Libercal / Sterck / la Movillerie / Floyon / Gzutte / Frezin / Mechelen / Huechelem / Jean de Marnix / Hr. de Toulouze / Philippus Marnix dict de mont St. Aldegonde / Werdenburg / Joost Sonoy / Diderich Sonoy / Bracle / Cock / Cijn / Bezoye / Matauts / Champzans / Boertel / Chalon / twe Bongaert / Frans van Haeſten / Duynen / Baric Marco / Malberg / Wiltz / Vander a Bourgem / de Malines / Seraets / Bermel / Melroye / Tijlly / twe Freres de Permelle / Conſhoven / Berck / Wtenenge / Bzodart / Cerclaes / Hincart / Wulpa / Kaveſteyn / Baillonville / Elderen / Froide court en Ardenes / Hamal / Guſtinie / Opdam / Verdus / la Cocoye / Mondzicourt / Fourny / Moſthoven / Pipenbaſſe / Crousbeek en ſijn Broeder / Frans van Culenburg / d'Enbain Gentilhomme de Madam de Parmes, du Blopy dict Treſſong / Crohain homme darmes de Monſr. de Hoogſtraten / quatre-Vaulx / la Croix / Longeval / Capres / Kisbroug / Cigoigne / Oyembrugge / Frits van Egmond / Ferru / Xander Turk / Libert Turk / Benting Drossart de Wozkem / la Denſe / (fol. 29.) Mercenelle / Nuynhem Drossart de Hoznes / Yſſelſteyn en Buren / naderhand is dit verbond noch by meer andere onderteken / en by ſommige is alleen een appzobatie van 't ſelve onderteken.

DEſe vergaderinge der Edelen en hen luiden verbond en hebben ſo heimelijk niet konnen geſchieden / men en iſſer wat af gewaer gewozden: ſonderlinge nadien eenige der verplichte 't ſelve hadden verklaert aen de grote Heeren tot Hoogſtraten doen ter tijd vergadert zijnde / en is de fame daer af dagelijks meer en meer verbreit / en ſo niemant haren grond en wiſte dan die van 't verbond waren / ſo heeft 't ſelve te Hove terſtont eenen groten roep / vreſe en verſlaginge gemaekt / gelijk in ſulke en diergelijke aenſlagen gemeenlijk is geſchiedende / ſo zijn daer op veelderhande nieuwe maren van d'een en d'andere by gebzocht / gelijk de fame altijd alle ſaken meerdert en ten quaetſten overbrengt / d'een ſeggende dat het hele land was in roeren: d'andere dat den ganſchen Edeldom was gerebolteert: eenige datter een deel duiſent by den anderen waren / en met macht van volk gewapender hand te Hove quamen: andere dat ſy krijgs-volk te voet en te paerd van buiten ontboden hadden: ſommige dat eenige ſteden niet hen mogten verſtant hebben / die ſy eerſt innemen en overweldigen ſouden: en ſo niemant en wiſt hen voornemen / ſo werd daer ook vreemdelijk en verſcheidelijk af geſproken: d'een by brengende dat ſy heel rebel waren en 't land innemen: d'ander dat ſy alle het regiment na haren ſin herſtellen: de derde dat ſy d'oude Religie verdrijven / en de nieuwe met fortſe daer in brengen: de vierde dat ſy alle de Geeſtelijkheit al om dood ſmijten en verdrijven: de vijfſte dat ſy met gewelt de vryheit van de Religie toegelaten wilden hebben: de ſeſte dat ſy de placcaten en Inquiſitien ſouden willen af hebben. In ſumma elk ſprak daer af na ſijn goet dunken / maer vielen alle genoeg daer op dat ſy met gewelt en wapenen hen in groten getale te Bruſſel en elders ſouden by een vinden / en dat men dan eerſt haren helen aenſlag en voornemen ſoude weten.

De roep geſtroyt op 't vergaderen der Edelen.

Vreſe te Hove.

Deſe tydinge heeft het Hof / en in 't beſonder die eenſdeels oorſake waren dat deſe verbolginge en Inquiſitie (daer uit elk wel merkte en geboelde deſe vergaderinge haren oorſprong genomen te hebben) te dier tijd toe ſo hert gedreven en geſuſtineert hadde geweeſt / en geen contrarie klachten hadden willen toelaten / geloven / noch dien volgende pet toegeven / in grote angſt / vreſe / en verbaeſtheit gejaegt: te meer dat na de verbitteringe / die men genoeg gevoelde om de ſelve ſaken over al onder de Ingeſetenen te weſen / men beduchte dat ſy luiden lichtelijk op hope van verloſſinge der placcaten en Inquiſitie / en vryheit der Religien en conſcientien / het ganſche land ſouden konnen doen rebelleren / of immers ten minſten hen meeſters kunnen maken van diverſe geweldige ſteden / die om de ſelve redenen hen meeſt bonden beſwaert en gealtereert: waer in men ook meeſt beſorgde voor Antwerpen / ſo elk bekent was hoe ſeer d'Inquiſitie aldaer gehaet was van lange tijden af: welke verbaertheit ook werd vermeerdert door de tydingen die van ure tot ure aengebzocht en verſpreyt werden / als dat ſy dus en dus ſterk waren / datſe trocken herwaert en derwaert / dat ſy ſulke of ſulke aenſlagen hadden / dat ſy deſe of die ſtad met liſten innemen / en hen meeſters daer af maken wilden / en diergelijken.

Verſoek aen den Keiſer Maximiliaen.

Hier en tuſſchen hebben de voorſeide Edelen een ſupplicatie geſonden aen den Keiſer Maximiliaen / onder den name van de gene die de Roomſe Religie verlaten hadden / en met aller neerſtigheit na de reformatie des Euangeliums ſochten te leven: welke ſupplicatie den 1 Aprilis 1566 op den Rijcxdag tot Ausburg is vertoont en geleſen / in welke neerſtiglijk ondersocht werd van d'Inquiſitie van Spangien / van de verkondinge des Concilliums van Trenten / waer door men de vryheit haerder conſcientien ſocht te benemen / en verſochten ootmoedelijk hulpe en bystant van ſijne Keiſerlijke Majeſt. en de Vorſten des Rijcx / ten einde ſy den Coning Philips ſouden willen raden en vermanen niet voort te gaen in 't ſtorten van 't bloet der gelovigen en godvreſenden / op dat hy door die ſake de gramſchap Gods over hem en het ganſche Bourgoenſche huis niet en haelde.

Verſchrijvinge van de Heeren van der Ozdze te Hove.

De ſake dus twijfelijk ſtaende / is goet gevonden dat alle Heeren van der Ozdze / en Gouverneurs van de Provincien die als doe te Hove niet en waren / terſtont beſchreven en ontboden ſouden worden / gelijk geſchiet is by brieven van de Hertoginne van den 13. 14. 20. 21. en 23. Marty / en dat daer en tuſſchen in haeſten by d'een en d'andere aen den Edeldom van diverſe quartieren ſoude worden geſchreven hen hier mede niet te moeyen / of daer af te deſiſteren / en in ſumma dat elk ſijn beſte ſoude doen om hen luiden te ſcheiden / met hope dat men alle ſaken met properheit op eenen goeden voet wel ſoude konnen brengen: inſgelijks is ook van 's Hofs wegen geſchreven en geſonden ter plaetſe daer men meende de meeſte vergaderinge te weſen / en ook aen de Hoofden van der Confederatie / dat hadden ſy hen ergens over te beklagen / dat ſy dat met geſchrifte en by Gedeputeerde ſouden willen doen: of dat ſy immer ſonder wapenen 't ſelve quamen doen / en in ſo kleinen getale alſt doenlijk ware. Doende de Goubernante de plaetſe van den Hove verſien en verſterken / inſgelijks haer Guarde en wachte vermeerderen / en beter toeſicht nemen: t'allen kanten voort uit ſendende om al te beſpieden. En ſo hare Hoogheit onder andere den 20 Meert gewaerſchout was geworden / dat ſy in den ſin hadden Antwerpen ſecretelijk in te nemen: ſo zijn de Gedeputeerde der ſelver ſtad / doen te Bruſſel weſende / neffens haer Hoogheit ontboden in den Raed van Staten / die men te kennen heeft gegeven datter tydinge gekomen was dat eenige hadden voorgenomen heimelijk met volk van wapenen in hen ſtad te komen. Belaſtende daerom dat pemant van hen terſtont nocht die nacht derwaert ſoude reiſen / en met goede wacht en anderſins doen verſien / dat de ſelve ſtad niet verraſt / overweldigt of beſchadigt en werde.

Het ſchrijven van de Gouvernance aen den Koning in Meert 1566.

Den 24 in Meert heeft de Goubernante / ſiende de ſaken aldus in 't wilde lopen / een Courier in Spangien geſonden met brieven aen ſijne Majeſteit / den ſelven waerſchouwende van der Edelen verbond

de moeringe des volks / en haer advijs om daer in te remedieren / van welke brieven hier extract volgt:

UIt mijn voorgaende van de 11 January (ſchrijft ſy) ſal uwer Majeſteit believt hebben te verſtaen 't gene ik, volgende uwer ordonnantie, by brieven hadde laten weten den Gouverneurs en provinciale Raden van herwaerts-over, roerende uwer Majeſteits intentie, aengaende het onderhouden van de placcaten en ordonnantien van Hooglofliker memorien de Keiſerlijke Majeſt. en de uwe op 't feit van de Religie, inſgelijx der Inquiſitien, en onderhoud der decreten des heiligen Concilium van Trenten, van welke brieven uwer Majeſt. het dobbel is geſonden, de welke daer na over grote morringe onder 't volk van herwaerts-over gemaekt hebben, en onder anderen alſo gelijke brieven waren geſonden geweeſt aen die van uwer Majeſt. Rade in Braband, ten einde dat ſy ſouden ſorge dragen dat de voorſz placcaten werden onderhouden, en dat der Inquiſitie en de Inquiſiteurs werde by geſtaen ſo men voor deſen gedaen hadde: inſgelijx dat het heilige Concilie van Trenten geeffectueert werde, en dat die van den Raed van Braband, volgende mijnen laſt, hadden voort ſelve geſchreven aen de vier Hooft-ſteden van den ſelven lande, ſo is de opſprake daer af ſo wijd gekomen, dat korts daer na, ja in de maend van Januario leſtleden, de ſelve vier Hooft-ſteden door hare Penſionariſſen en Gedeputeerde aen den voorſz van den Raed van Braband requeſte hebben overgegeven by der ſelver, boven ſekere ſwarigheden die ſy roerden, nopende de twe puncten, aengaende de placcaten en Concilien, principalijk klagende aengaende der Inquiſitie, ſeggende die noit in eeniger manieren te werk geleit geweeſt te zijn in Braband, als weſende contrarie haren privilegien en blijder inkomſte, verſoekende daerom by haren requeſten, dat die brieven tot dien einde aen hen geſonden, ſouden by den ſelven Raed weerboden worden, en ſy luiden vander voorſz Inquiſitien blijven ontſlagen, gelijk uwer Maj. ſal believen nader te ſien by der ſelver harer requeſte hier by gevoegt: en hoewel die vanden Raed in Braband daer op terſtont mondeling antwoorde den Penſionariſen der voorſeider vier ſteden, de voorſeide requeſte gepreſenteert hebbende, dat uwe Majeſteit geen nieuwigheit en wilde inbrengen, en voort gelijk hen bygevoegde geſchrifte nader inhoud. So en hebben nochtans de voorſeide Supplianten met ſulke antwoorden niet te vreden willen zijn, mits den welken den Cancelier en die van den voorſeiden Rade my daer af rapport hebben komen doen, my leverende de voorſz Requeſte, die ik hebbe doen overſien eerſt in den Secreten Rade, en daer na in den Rade van State van uwer Majeſteit. Waer int einde goet gevonden is tot bewaringe van de Rechten en hoogheid der ſelver, en tot onderhout van onſen heiligen Kerſten gelove, dat men ſoude ſoeken al 't gene eertijds was gehandelt en te werk geſtelt, aengaende het feit der voorſeider Inquiſitien, mits den welken men gevonden heeft verſcheiden geſchriften en ſtucken, ſo hier te Hove als onder de Iuquiſitieurs te Loven, de welke men al t'ſamen geinventariſeert en een recueil daer af gemaekt heeft, waer en t'eynden men die allegader geſonden heeft in den Rade van Braband, om die te ſien en viſiteren, en daer na met haeren advyſe weder te ſenden, waer mede die van den Rade drie of vier weken beſich geweeſt zijn, en voort wederom komende by my, hebben van al haer beſoigne rapport gedaen, mitsgaders van haren advyſe: Inhoudende dat ſy niet en bevinden dat ſedert den Jare van 1550 eenige exercitie der ſelver Inquiſitie in den ſelven lande van Braband zy geweeſt, en dat daerom de Supplianten met ter ſelver niet en behoorde belaſt te worden, maer dat men hen behoorde te bevelen dat ſy wel en ſcherpelijk onderhielden de Placcaten: welk advijs ik by rade by die van den Rade van Staten heb gevolgt, te meer gemerkt uwer Majeſtit verklaringe van geen nieuwigheit in te willen brengen, en acht genomen hebbende op te gelegentheid des tijds, en beſonder mits den anderen redenen hier naer breder verhaelt, en dien volgende heb ik op te ſelve Requeſte doen ſtellen de Apoſtille hier by gevoegt.

Mijn Heere, ik wil komen op 't principaelſte poinct waerom ik deſen Courier ſende, en hoe wel ik 't ſelve wel tegen mijn hert doe, om de quellinge die met grote redenen uwe Majeſteit daer in nemen ſal, nochtans en kan ik dat niet gelaten, ſo wel om mijne conſcientie te ontlaſten, als om uwer Majeſt. dienſt en den nood van den lande. Het is gebeurt mijn Heere, dat ſekere dagen geleden, en terwijle men handelde op 't gene des verhaelt is: my te kennen gegeven by den Prince van Gavere, en den Grave van Megen (den Prince van Orangien my ook daer af geſchreven hebbende, en waer af die tydinge dagelijx meerderden) de ſecrete handelinge, vergaderinge, en verbont (daer af copie hier mede geſonden word) die men ſiet voort geſtelt te worden by een groot getal Edelen, ſo Sectariſen als andere, &c.

En hoe wel ik mijn Heere, begeerende ſulken quaet te voorkomen, hebbe gedaen alle neerſtigheden en officien die uwe Majeſteit my heeft bevolen, te kennen gevende dat de meninge van uwer Majeſteit niet en was eenige nieuwigheit in te brengen, nochtans bevinde ik dat de vreſe der ſelver Inquiſitien, en de herdigheit der voorſeider placcaten, ſulx zijn gewortelt in de herten des volx, dat men in geender manieren hen en kan ontgeven, in der voegen, dat op al wel en in 't lange beraetſlaegt, hier in uwer Majeſt. Rade van Staten (Fol. 4
als nu geen andere remedie gevonden en word, dan dat men van tween een doe, te weten: of dat men hem in wapenen ſtelle, 't welk in deſen rijde quaet om doen ware, niet alleen by gebrek van geld, maer ook mitſdien men den vyant binnen 's lands heeft, en dat men niet en weet wie men mach betrouwen, ja ook niet van ſijn eigen huiſgeſin, in der voegen dat de Heeren willende daer in dienſt doen, ſeer qualijk ſouden kunnen vinden dien ſy ſouden derven betrouwen, of die hen ſouden willen volgen, daer by gevoegt dat by deſen middel het land bedorven ſoude worden, en eenſaemlijk de Religie verloren gaen, of dat men hem in eenige ſaken voegde, af doende de Inquiſitie die in deſen tijden ſo gehaet word, niet alleen by den quaden, maer ook by den goeden, en nauwelijks ergens toe en dient, mitſdien de ketters genoeg bekent zijn, en verſoetende met eenen de ſtrafheit der placcaten, &c.

DEn 25 Meerte des achternoems ſo zijn de Staten van Braband / te weten / de Prelaten / Edelen / en Gedeputeerde van den ſteden ontboden by de Gouvernante in den Raed van Staten / alwaer ſy den ſelven heeft doen vertonen / dat ſy gewaerſchout was dat ter ſeker conſpiratie en entrepzinſe op de ſelve landen voor handen was / daer uyt vele inconvenienten ſouden mogen ſpruyten / die in alle manieren in tijds moeſten verhoet worden: en dat ſy luiden / wetende hoe vele den landen daer aen gelegen ware dat tet ſelve werde belet / elk int ſijne wilden goede toeſicht op al nemen / en hare Hoogheid t'elken adverteren als ſy tet vernamen / ſy ſoude aen henluiden van gelijken doen doen. En want ſy hadde verſtaen dat d'entrepzinſe haren pretext ſcheen te nemen om te weſen tegen d'Inquiſitie / had ſy door de Apoſtille by haeren bevele by den Rade van Braband gegeven des daegs te vozen / op te Requeſte van den Hooft-ſteden / henluiden en alle d'Onderſaten van Braband daer af wel willen verſekeren / ſo de intentie van ſijne Majeſteit noch de hare niet en hadde geweeſt / noch als noch en was / van eenige Inquiſitie in Braband te brengen. Waer op de Staten haer Hoogheid hebben gedankt van haer ſorgvuldigheid die ſy toonde te hebben voor 't gemeene beſte / daer toe van haren wegen alle goet devoir preſenteerde.

De b toning der S gente aen d Staet van B band.

Daer na heeft ſy de Gedeputeerden van Antwerpen alleen doen roepen / en hen gewaerſchout dat eenige uitlandige / van de conſpiratie zijnde / waren in ſekere herbergen binnen der ſtad alrede gelogeert: begerende geinformeert te weſen wat daer af ware / en wat voze mey tot der ſtads bewaringe geſtelt hade/

't Bi houd der S gente aen d van B werp

de / ſo ſy geadverteert was dat diverſe voyageren en kooplluden met de conſpirateurs verſtand hadden: die daer op ſeiden dat daer alrede wake en wachte by dage en by nachte geſtelt was: dat men de poorten gade ſloeg / de aenkomende ſchepen viſiteerde / de weerden hen gaſten deden overbrengen / en dergelijke / maer datſe van geen uitlands volk en hadden gehoort / maer evenwel des terſtont overſchrijven ſouden / waer op haer Hoogheit hen ſeide datſe wel mogten toeſien / want hen lijf / goet / en eere daer aen hing / en dat ſy tot ſtilligheit van den volke en kooplluden / hen ſouden onderrichten datter geen Inquiſitie komen en ſoude / noch d'ingeſetenen daer mede belaſt worden: waer in ſy ſeiden hen officie alrede gedaen te hebben.

Gelijke vermaninge aen die van Bruſſel.

Gelijke vermaninge van ſcherpe toeſicht te nemen / heeft de Gouvernante als doen ook a part gedaen aen die van Bruſſel / die haer mede gewillig daer toe betoont hebben / en dien volgende vele ordonnantien aldaer gemaekt en geſtelt / en om generalijk te ſeggen watter omging / men was te Hove noch in de ſteden niet min bevreeſt en het volk beladen dan ofter vyanden van buiten hadden te verwachten geweeſt / en elk ſchilde hem na ſijn beſte om ſijn ſtad en plaetſe verſekert en bewaert te houden. Want de Gouvernante en hare Raden niet wetende wat hier uit volgen ſoude / deden aen alle ſteden terſtont ſchrijven in deſe navolgende maniere:

Schrijven van de Gouvernante aen allen Steden van Nederland.

ALſo wy behoorlijken onderrecht zijn dat eenige, ſo wel uitlandinge als onderſaten, hen vervorderen ſecrete conſpiratien en verſamelingen te maken, en daer toe krijgsvolk aen te nemen en lichten, daer uit diverſe inconvenienten ſouden mogen rijſen en toekomen, tot groter ſchade en bederffeniſſe van den lande, ja ſouden eenige particuliere ſteden mogen overvallen, en der Wet en Juſtitie aldaer alle auctoriteit benemen, en hun daer van meeſters maken, of de ſelve pilgeren, plunderen, en hun daer af rijk maken, en dat onder 't dexel van ſekere quade en valſe opinie die ſy pogen en voornemen den volke aen te geven en vroet te maken, om 't ſelve af te trecken en diverteren van de liefde, affectie, en onderdanigheit, die ſy onſen Heere den Koning, haer natuerlijken Prince, ſchuldig zijn, en als wel te vermoeden is ſullen arbeiden en hun uitterſte doen om andere tot hun quaet voornemen te trecken en induceren tot onſen groten leetweſen en mishagen, 't welk wy begeren voor te komen en verhoeden, als weſende een periculeuſe ſake, en daer van d'exempelen, ſo wel d'oude als verſche, van eenige naburen landen, altijds een ſchadelijk en quaet einde gehad hebben. En mitſdien hebben wy u van 't gene des voorſz is wel willen adverteren by deſen, op dat by gebreke van daer van nier gewaerſchout noch op ſijn hoede te zijn, uwe ſtede niet onverſiens overvallen en werde: verſoekende wel ernſtelijken gy metter vliet in diligentie tot alle periculen en inconvenienten voorſien en voorkomen wilt, ſtellende goede waek aen de poorten van de ſtede, en andere plaetſen daer toe in tijd van oorloge en andere ſorgelijke tijden gecoſtumeert, en voort al 't gene dat gy by u diſcretie, wijsheit en voorſienigheit bevinden ſult te behoren, gelijk wy u vertrouwen dat gy des in gene gebreke weſen en ſult, nemende ook ſonderling toeſicht, en ſtellende alle goede orden, dat uwe poorters en inwoonders, of eenige van dien, niet komen in conſpiratien metten genen boven geroert. En van 't gene by u hier in gedaen ſal weſen, of u bedunken ſoude behoren gedaen te weſen, ſult ons tot allen ſtonden ſchriftelijk berichten, en met ons deshalven goede correſpondentie houden. Lieve en welbeminde onſe Heere God zy met u. Geſchreven te Bruſſel den 26 van den Maert 1565. voor Paeſſchen.

Paſquillen tot oproer ſtrechende.

TErſtont daer na ſo zijn tot Antwerpen / te Bruſſel en elders / geſtrooit / gehangen / en geplakt diverſe ſchrijften / by de welke gewaerſchout werde datter gelogen was dat men uitgaf dat de Inquiſitie af was / mitsdien men evenwel wilde ſcherpelijk onderhouden hebben de placcaten die de Inquiſitie mede brochten / en van de Geeſtelijke Rechters vermaenden / boven dien dat de voorderers der ſelver Inquiſitie eenen anderen voet hadden gevonden / en alleenlijk den naem veranderende / en het ſelve effect blijvende / in de ſtede van Geeſtelijke Inquiſiteurs / nu hadden geordonneert Wereltlijke van den eed zijnde / die alleen op 't poinct van der Religie acht en toeſicht nemen ſouden / noemende ook eenige als Auteurs van deſen loſen bond / vermanende het volk om daer tegen bymoedig te ſtaen / en deſe verleidende woorden en ſchone geloften niet te willen geloven. Onder andere ook ſo iſſer t'Antwerpen een groot geſchrifte behendig geſtroopt / grotelijx de Wet en haer Gedeputeerde moterende / en blamerende / dat ſy het onderhoud van de rigoreuſe placcaten / volgende den expreſſen text van der apoſtille van den Rade / hadden gepreſenteert / en boven dien aennemende ſulken appoinctement daer ſulken laſt exprefſe in gegeven werde / hen ſelven den voorſz placcaten hadden onderworpen / en ook den weg benomen om daer tegen te mogen metten anderen klagen / des ſy laſt noch conſent van de gemeente en hadden / die het rigeur der ſelver placcaten grotelijx was mishagende / en derhalven tegen hen proteſterende / en hen vermanende tot redres.

't Voorhouden der moderatien op de placcaten.

Nadien nu de grote meeſters / Gouverneurs van den lande / en Ridderen van der Orde / ten outbieden van de Gouvernante te Bruſſel gekomen waren: ſo heeft men met hen begonſt / en ſo voor als na noen in den Raed van Staten gehandelt / hoe en in wat manieren men de ſtrafheit van de placcaten wat ſoude mogen matigen / en de penen na de delicten bet proportionerende / onderſcheiden / tot beſcherminge van der ouder Religie te eenre / en tot ſtillinge van deſe troublen ter anderen zijden / om die na ſijne Majeſteit te ſenden / en ſijne goede believte daer op te weten.

Paſquillen tot Bruſſel den 13 Marty 1566 geſtropt.

Maer ſo het tot kenniſſe vande luiden begonſt te komen datmen doende was om te concipieren enige veranderinge / verſoetinge / of moderatie op te placcaten: ſo heefmetn daer van verſcheidelijken geſproken / en is eenen yegelijken voorſake gegeven om daer op te moyren / mits dattet ſo ſecreet gehouden werd: beduchtende dat de verbolginge luttel gelicht ſoude worden: en tot dier meninge is ook te Bruſſel geſtroopt een groot geſchrift tegen deſe moderatie / ontdeckende ook eenige puncten van der ſelver geconcipieerde moderatien daer aen vele hen ſtieten / ſiende de kleine verlichtinge: zijn ook geſtroopt en al om gevonden vele dichten / in 't Walſch / Duitſch en Latijn / tegen de Inquiſitie / Geeſtelijke / en de moderatie.

d'Aenkomſte der verbonden Edelen.

Daer en tuſſchen iſſer vaſte tydinge gekomen / dat een groot getal der geconfedereerde Edelen van alle kanten na Bruſſel quamen / om te preſenteren een Requeſte / en te begeren afgedaen te hebben de Inquiſitie en placcaten op 't feit van der Religie / waer door men te Hove verbaeſt en beladen heeft geweeſt / niet wetende hen maniere van komen / noch hoe die ſaken vergaen ſouden / en binnen middelen tijde zijn in diverſe ſteden geſaeit achter ſtraten kleine gepreynte briefkens / inhoudende een vermaninge aen de Borgers / van dat alle Edelen van den lande hen by een ſouden binden te Bruſſel / om ootmoedelijk te verſoeken dat ſijne Majeſteit af doende de Inquiſitie mette placcaten daer toe tenderende / wilde verhoeden d'apparente ruyne van de Nederlanden / en dat ſy hen ook in een ſo deugdelijke en nodelijke begeerte metten Edelen ſoude willen voegen door den Wethouderen of Geſanten: welke billetten terſtont verboden worden / en onder andere ſtelden die van Bruſſel by publicatie loon van 25 gulden / voor die eenen van dier briefkens uitgevers of ſtropers ſoude konnen aen de Juſtitie verklaren.

Gepreynte briefkens en billetten geſtropt.

De Gouvernante heeft ook brieven aen alle ſteden uitgeſonden / dat men die billetten in aller manieren ſoude onder douwen en verbergen / en neerſtigheit doen om eenige van de Auteurs te achterhalen en te ſtraffen.

Den eerſten / tweden en derden Aprilis zijn van diverſche plaetſen vele Edelluiden tot Bruſſel ingekomen /

men / en den selven 3 Apzilis is opten avont ook aldaer ingekomen de Heer van Bzederoede / met een groot getal Edelen / maer niemant en was in wapenen / noch men hoozde geen klachten dat sy ergens op den weg overlast gedaen hadden / en was tot Bzussel groot gevolg van volk na den selven Edelen gapende als sy ergens achter strate gingen / of uit en in / so sy gemeenlijk by den anderen waren vergarende. Des anderen daegs namentlijk den 4 Apzilis hebben sy hen saken gereet gemaekt / maer en zijn te Hove niet geweest / so sy seiden te verwachten de Gzaven van den Berg en Culenburg / die noch achter waren / maer des daegs daer na / den 5 Apzil / so de selve Gzaven noch niet en waren gekomen / hadden de selve Edelen audientie te Hove begeert / die hen gegunt is / tusschen twaelf en een uren des noens / op dat het volk te meer verschoten souden zijn / en alsdoen zijn d'Edelen / tot ontrent 400 in 't getale / vijf en vijf te gader / achter malkanderen met gemanierde sedigheit / en in 't achterste als de pzincipaelste gaende / Gzave Lodewijk van Nassau en den voozz Heere van Bzederoede / te Hove gekomen / en aldaer in de kamer van den Rade van Staten in gelaten / alwaer de Hertoginne metten Heeren van den selven Rade / de Ridderen van der Gzdere / en de Gouverneurs van de Pzovincien des lands waren verwachtende: alwaer / na dien sy met behoozlijke reverentie de eerbiedinge aen de Gouvernante en alle den anderen Heeren gedaen hadden: de Heer van Bzederoede voozstredende / en hem addzesserende aen de Gouvernante / geseit heeft aldus.

De komste van de Edelen ten Hove.

(Fol. 41.)

Oratie des Heeren van Bzederoede.

ME-vzouwe: de selfde Edelen die als nu in deser stad by malkanderen zijn / en andere van gelijker qualiteit / tot een redelijk getal / dewelk om een seker respects wille achter gebleven zijn / hebben gesloten tot dienste van den Coning / en tot gemene welvaert van dese sijne Erf-Nederlanden / uwer Hoogheit in alder ootmoedigheit dese remonstrantie te pzesenteren / waer op haer believen sal sulx te ozdonneren gelijk de selve bevinden sal voeglijk te wesen: biddende uwe Hoogheit ons dit niet qualijk af te willen nemen.

Voozts / Me-vzouwe / ist dat wy veradverteert wozden / als datmen ons booz uwer Hoogheit beswaert heeft / insgelijx in den Rade / en booz andere / als dat dese onse deliberatie besonderlik gemaekt en aengeveert zy geweest / om 't volk tot oploop / beroerte / oproer en muiterye te verwecken / ja d'welke noch schandelijker is / wy wozden aengegeven als dat wy wel wouden een ander Heer hebben / en heimelijk verbond geparactiseert / en onse bontschap aengeleit hebben met vzeemde Heeren en Capiteinen / so wel met Fransoisen als met Hoogduitsen en andze / d'welk wy noit eens gedacht en hebben / en onser getrouwigheit geheel tegen is / gelijk uwe Hoogheit by dese remonstrantie vernemen sal. Biddende niet-te-min uwe Hoogheit ons te willen noemen en verklaren welke die zijn / die so t'onrecht sulk Edel en eerlik geselschap geblameert hebben.

Daer-en-boven / Me-Vzouwe / hebben de Heeren die hier tegenwoozdig staen vernomen / hoe datter sommige zijn onder hen-luiden die besonderlijk en int particulier bedzagen / beswaert / en aengegeven wozden / de hant gereikt / en uit geweest te hebben om den voorseiden rampsaligen aenslag int effect en werk te brengen / so wel met ten Fransoisen als ander uitlanders / waer van wy ons seer beklagen; so bidden wy dan uwe Hoogheit ons so veel goets te willen gunnen en deugts te willen doen / datse ons de namen seggen / van beide de klagers en beklaegden / op dat geopenbaert zijnde 't ongelijk en de schelmerie / uwe Hoogheit daer over recht doe / den anderen ten exempele / namelijk om alderley onraed en schandelisatie die daer uit sonde mogen rijsen / te voorkomen. Want wy weten wel van te voren dat uwe Hoogheit nimmermeer gedogen sal / dat men so eerlijk geselschap al sulke schandelijke en lelijke stucken of feiten na-seggen sonde. Daer mede de Gouvernante hen-luiden Requeste pzesenterende / en zijn daer mede tertrocken / na dat haer Hoogheit hen hadde verklaert / datse met ten Heeren / daer tegenwoozdig zijnde / die sonde oversien / en hen kozts antwoozde sonde doen hebben.

De Requeste was in dusdaniger fozme gestelt.

ME-Vrouwe, 't is kennelijk genoeg dat de Nederlanders t'allen tyden over de ganssche Christenheit seer vermaert zijn geweest (gelijk sy op dit pas ook noch zijn) om haer grote getrouwigheit tegen haer Overheit en wettelijke Heeren, waer onder den Adel altijds d'eerste is geweest, als de gene die noit lijf noch goet gespaert en heeft om de selve te helpen beschermen en groot maken, en also willen wy de alderootmoedigste Vassalen van sijne Coninklijke Maj. ons hoe langer hoe meer verbeteren, en voortvaren, als dat wy, 't zy by dage of by nachte, gereet zijn om sijner Maj. met lijf en goet in aller ootmoedigheit te dienen. Bemerkende dan hoe de saken hedendaegs geschapen en gestelt zijn, so hebben wy raedsaem geacht uwe Hoogheit sommige dingen onderdaniglijk aen te geven, hebbende liever wat ondanks te behalen, dan of uwe Hoogheit sulks verholen bleve, d'welk sijner Maj. namaels een prejudicie en achterdeel mogte werden, en also haest in stede van ruste en vrede, hier te lande grote beroerte te maken, verhopende dat men metter tijd opentlijk sien sal, wat dienst wy sijne Coninglijke Maj. eertijts mogten beweesen hebben, of namaels mogen bewysen, dat desen dienst behoort gehouden te wesen voor een van de meeste, voegelijkste, en bat te passe komende, als wy ons certeinelijk laten dunken, dat uwe Hoogheit ons sulks niet dan seer wel afnemen sal. Hoe wel wy dan, Me-Vrouwe, geensins en twijffelen, of al 't gene wat de Koninglijke Maj. wel eertijts, ja selfs als nu van nieuws geordonneert heeft, roerende d'Inquisitie, en de scherpe onderhoudinge der Placcaten op 't feit der Religien, en hebben eenige reden, gront en goeden schijn gehad, namelijk: om voorts te onderhouden al wat wijlen Keiser Karel hoogloflijker gedachteniss, tot goede meninge gedaen, geordonneert, en gesloten hadde. Siende nochtans dat d'een tijd tegen d'andere ongelijk is, en verscheiden remedie met haer brengt, ook dat alreets sedert sommige jaren herwaers, de voorseide Placcaten, al zijnse niet ten rigoreusten ter executien gestelt geweest, d'oorsake zijn geweest van veel onraets en sware inconvenienten: so ist voorwaer, dat de leste wille en resolutie van sijne Coninklijke Maj. by de welke hy niet alleenlijken verbiet de voorseide Placcaten eenigsins te modereren, maer beveelt duidelijk en expresselijk dat d'Inquisitie stant grype en geobserveert werde. Item, dat de voorseide Placcaten te scherper en rigoreuser executie gestelt werden, ons goede oorsake genoeg geeft te beduchten hoe dat daer door niet alleenlijk de voorsz inconvenienten hoe langer hoe groter sullen werden, maer datter lestelijk wel mochte volgen een seer grote en generale beroerte en oproer, tenderende tot een jammerlijke verderffenisse van het gehele land, na dat wy 't volk gestelt sien, want hun alreets van alle kanten merkelijke waerteken en voor ons oogen openbaren van alteratie en veranderinge. Bemerkende dan het merkelijk en grote perijkel, daer wy ons voor te beduchten hebben, so ist dat wy tot nu toe gehoopt hadden, dat of by de Heeren, of by de Staten van den lande, in tijde en wyle uwer Hoogheit remonstrantie hier van soude gedaen zijn geworden, ten einde om de sake te remedieren, weg nemende d'oorsaken en den oorsprong van allen desen onraet. Maer nademael wy gesien hebben dat sy om eenige oorsaken, die wy niet weten en kunnen, hun daer toe noch niet vervordert en hebben, en dattet middeler tijd hoe langer hoe erger word, so dat het perijkel van oproer en muiterie over 't gantsche land voor de deure is. So zijn wy bedacht geweest om ons devoir te doen, om onsen Eed te voldoen, om ons eere te quiteren, sampt de goede wille en liefde die wy dragen tot sijn Coninklijke Majesteit, en ons Vaderland, niet langer te beiden, maer ons liever voor d'eerste te vervorderen en doen 't gunt dat de noot eischt, d'welk wy so veel te vryelijker doen mogen,

gen, mits wy meer reden hebben te verhopen dat ſijne Coninklijke Maj. onſe waerſchouwinge ons niet qualijk afnemen ſal, ſiende dat ons de ſake meer aengaet en roert, danſe doet yemant anders: want wy altijds meer aenſtoots te lyden hebben, en in meerder perijkel ſtaen moeten alſſer diergelijke inconvenienten op handen zyn of gefchien, hebbende meeſtendeels onſe huiſen en goeden int velt leggende, tot prijs en roof van alle man, ook gemerkt in dien 't rigeur der voorſz Placcaten voortgang heeft, gelijk als ſijn Coninklijke Maj. expreſſelijk gebiet te procederen, ſo en iſſer niemant van ons allen, ja in alle de Nederlanden van herwaersover, God geve van wat ſtaet, qualiteit, en conditie dat hy ook zy, ſijns lijf ſeker, d'welk hy ſal bevonden werden verbeurt te hebben, en ſijne goeden daer neffens geconfiſqueert, door wroeginge van den eerſten hem benydende, de welke hem ſal beklagen om een deel te hebben in de confiſcatie van ſijne goeden, onder 't dexel der Placcaten, den welken genen anderen trooſt noch toevlucht gelaten en word, dan alleenlijk de diſſimulatie of gunſte van den Officier, in wiens gratie, hant en macht ſijn lijf en goet geheel en al ſal geſtelt werden. Ter aenſchou van 't welk wy te meer oorſake hebben om uwer Hoogheit in aller ootmoedigheit te bidden (gelijk wy ook metter daet by deſe tegenwoordige requeſte doen) hier in wel te willen voorſien, en overmits niet weinig daer aen gelegen is, alſo haeſt alſt immer mogelijk is aen ſijn Coninklijke Majeſteit eenen nutten en bequamen perſoon te ſenden en uit te maken, om de ſelve ſulx te adverteren, en van onſent wegen in aller gehoorſaemheit bidden, dat hem believe hier in geheel en al voor nu en voor namaels te verſien: maer mits 't ſelfde niet geſchieden en kan, alſo lange als de placcaten ſtand grijpen, en haer rigeur houden, aengeſien dat den oorſpronk van alle deſe inconvenienten daer uit komen, d.t de ſelve Coninklijke Majeſteit gelieve te verſtaen dat de voorſz placcaten geaboleert en te niete gedaen werden: want ſulx ſal bevonden worden van noden te zijn, om te beletten de bederffeniſſe en verlies van alle deſe Nederlanden van herwaerts-over, en ook de reden en rechte gelijkmatig. Maer op dat ſijn Coninklijke Majeſteit geen oorſake en hebbe te denken dat wy (die niet en pretenderen, dan den ſelven in aller ootmoedigheit gehoorſaem te zijn) ſouden willen beſtaen de ſelve te bedwingen, of yet te willen doen dat ons belieft, (gelijk wy niet en twijfelen dat onſe tegenpartyen uit leggen tot onſen achterdele) ſo ſal ſijne Coninklijke Majeſteit andere ordonnantien gelieven te maken, by advyſe en conſent of bewillinge van alle de Staten, die in 't generael en gelijk vergadert worden, ten einde om in 't gene voorſeit is, door beter, voegelijker en eigentlijker middelen te verſien ſonder ſo merkelijken perijkel. Biddende ook in alder ootmoedigheit, te wijle ſijne Coninklijke Majeſteit onledig weſende met onſe rechtveerdige requeſte, daer op believen ſal te ordonneren, wat der ſelver goet en oprecht dunkt te zijn, dat uwe Hoogheit daer en tuſſchen voorſien wille op te voorſeide periculen door een generale ophoudinge, uitſtellinge en opſchorſinge, ſo wel van der Inquiſitien als van executien der voorſeider placcaten, totter tijd toe dat ſijn Coninklijke Majeſteit hier in anderſins ſal geordonneert hebben, wel duydelijk en expreſſelijk proteſterende, dat wy voor ſo veel als ons aengaen mach, ons gequeten hebben mits ſulke waerſchouwinge, ſo dat wy ons des opte ſtaende voet ontlaſten voor God en de werelt: verklarende ſo verre als namaels eenig inconvenient, onraet, muyterie, oproer, of bloetſtortinge hier uit volgt, by faute van in tijds in de weere geweeſt, en remedie daer voor gedaen te hebben, dat men ons geenſins ſal mogen of konnen verwijten noch na geven, alſo ſchijnbaer een quaet verborgen en verholen gehouden te hebben, daer toe wy God, den Coning, uwe Hoogheit, en de Heeren van ſijne Raden, eenſamelijk ook onſe conſcientien tot een getuige nemen, dat wy hier in gedaen en gehandelt hebben, gelijk als 't de goede en rechtveerdige dienaers en getrouwe vaſſalen van ſijne Coninklijke Majeſteit toebehoort, ſonder in 't minſte, of ergens in ons devoir te buiten gegaen te zijn, waerom wy ook ſo veel te vlijtelijker en vyeriger zijn biddende uwe Hoogheit, dat deſelve hier op letten wil eerder meer quaets af komt. Alſo ſal ſy wel doen.

(Fol. 42.)

Des daegs daer na / als de Gouvernante metten Heren neffens haer weſende / lange op de ſake hadde beraetſlaegt / en reſolutie of antwoorde op ter Edelen requeſte doen ſtellen / heeft ſy de ſelve doen ontbieden te Hove / alwaer ſy in gelijke ordre als daegs te voren gekomen zijn / de twee Heeren voornoemt doen ook achter / als mede principalen / by hen hebbende de Graven van Culenburg en van den Berge (die daer en tuſſchen gekomen waren / en hadden verklaert te appyoberen en van weerde te houden 't gene d'andere Edelen alrede gedaen hadden) en is hen aldaer by de Gouvernante doen geven de voorſeide antwoorde op te requeſte in geſchrifte geſtelt / waer mede ſy van daer zijn vertrocken. d'Antwoorde was aldus:

De antwoorde op ter Edelen requeſte en verſoek.

HAer Hoogheid verſtaen hebbende 't gene dat verſocht en begeert word by d'inhouden van deſe Requeſte, is wel gedelibereert te ſenden aen ſijne Maj. om hem die te preſenteren, en te doen aen de ſelve ſijne Majeſteit alle goed devoir die haer Hoogheid ſal bedenken te mogen dienen om te verwilligen ſijne voorſz Majeſteit, om te accorderen't gene de Remonſtranten zijn verſoekende, de welke niet anders behoren te hopen dan wat ſijne aengeboren en oude goedertierenheid wel betaemt en gelijkformig is, hebbende haer voorſeide Hoogheid alreeds, eer de Remonſtranten te Hove compareerden, by aſſiſtentie en advyſe van de Gouverneurs van den lande, de Ridders van der Orden, en die van den Rade van Staten en Secreten by haer weſende, onledig geweeſt en gedacht te maken eenige moderatie der Placcaten op 't feit der Religien, om de ſelve ſijn Coninklijke Majeſteit te preſenteren en over te geven. Welke moderatie ſy verhoopt voor ſulk aengeſien te werden, dat hem ieder een daer mede redelijker wijs ſal moeten laten genoegen, maer overmits d'autoriteit van haer Hoogheit, gelijk als de Remonſtranten ſelve wel merken en begrypen konnen, haer niet ſo wijd en ſtrekt te mogen doen ſupercederen en ophouden d'Inquiſitie met ten Placcaten, gelijk ſy begeren, ook dattet niet goet en is 't Land ſonder ordonnantie of gebod, aengaende de Religie, te laten: So vertrout haer Hoogheid, dat de Remonſtranten te vreden zijn, als dat ſy tot ſulken einde als boven aen de Coninklijke Majeſteit ſal ſenden, en te wijle dat men na de antwoorde verwachtende is, ſal haer Hoogheit beſorgen, dat ſo wel d'Inquiſiteuren (waerder tot nu toe geweeſt zijn) als d'Officiers reſpectivelijk, diſcretelijk en manierlijk in haer Officie voortvaren en procederen, dat niemant geen reden en ſal hebben om daer over te klagen. Betrouwende ook haer Hoogheit de voorſeide Remonſtranten, als datſe hun in der voegen hebben en regeren ſullen, dattet van geen node weſen ſal, anderſins daer in te leven of te handelen. Eindelijk, dattet te verhopen zy, mits de goede hulpe en het devoir dat haer Hoogheit aen ſijne Majeſteit doen ſal, dat de ſelve lichtelijk en geerne d'andere landen van der Inquiſitie, daer die is, ontſlaen ſal, na dat men heeft konnen daer by merken dat alreets verklaert is op de requeſte der Hooft-ſteden van Braband, dat de ſelfſte daer mede niet ſouden beſwaert werden. Waerom haer Hoogheit ſo veel te ſtoutelijker en vryelijker de ſake van ſijne Majeſteit vervorderen ſal, ſo ſy immer kan of mach, ten ſulken fine en effecte als boven, wetende voor certein dat de Remonſtranten niet gedenken noch meinen yet nieuws op te brengen in der ouder Religie, die in den lande van herwaertsover gehouden en geobſerveert word, maer de ſelve conſerveren en beſchermen met alle haer luider macht. Gedaen by haer Hoogheit tot Bruſſel opten 6 dag van April 1565 voor Paeſchen.

De Edelen op deſe antwoorde met malkanderen raed gehouden en vergadert geweeſt hebbende / ſo ten

ten selven dage als des daegs daer na / wesende Sondag / en hen metter selver niet heel te vreden noch verselaert houdende / hebben goet gevonden noch een vertoninge daer op te doen voor hen vertrek / waer toe sy den achten April audientie versochten / en ook voor den middag gehad hebben / en hebben de vertoninge gedaen in deser manieren:

De nader vertoninge der Edelen.

ME-Vrouwe, gesien hebbende d'apostille die uwer Hoogheit ons belieft heeft te geven/so ist dat wy ten alder eersten die selve ootmoedelijk bedanken van sullie korte en haestige expeditie: en ten tweden
» dat wy uwer Hoogheit voldaen hebben mits dese onse
» vergaderinge / welke uit geen andere oorsake geschiet
» en is / dan tot dienste van sijne Coninklijke Maj. en
» tot welvaert en ruste van den lande. Maer tot meerder peis en vrede van den lande/ so hadden wy wel gewilt als dat d'apostille van uwer Hoogheit wat vreder/ bescheidelijker en klaerder geweest hadde/ niettemin overmits uwe Hoogheit alsulke macht niet en
» heeft / gelijk als wy horen / verstaen en wel wouden /
» daer wy ook wel vroede om zijn / so verlaten wy ons
» op de hope en asseurantie welke uwe Hoogheit ons
» gedaen en gegeven heeft/ als dat de selve inder voegen
» handelen sal / so wel by de wereltlijke Oberheit als by
» de Inquisiteuren / hun bevelende datse sullen op-
» houden en stille staen in alderley verbolginge / spruitende uit ter Inquisitien / uit ten mandamenten of
» placcaten / 't zy out of nieuwe op 't feyt der Religie /
» verbeydende eenige andere ordonnantie van sijne Co-
» ninklijke Majesteit. So vele als ons aengaet / Me-
» vrouwe, nademael wy niet en begeeren te doen of volgen dan wat by sijne Coninklijke Majest. met advijse
» en bewillinge van alle de Staten geordonneert sal
» worden tot onderhoudinge der ouder Religie / so ho-
» pen wy ons der voegen te houden en te regeren / dat
» uwe Hoogheit geen oorsake hebben sal van ons qualijk
» te vreden te zijn. En of yemant eenig lelijk of oproerig stuk bedreve / dat die by uwer Hoogheit en de Heeren
» uit ten Rade van Staten/ na verdiensten en gelegentheit der saken gestraft worde. Anderwerf protesterende ofter eenig oproer geschiede by faute en gebreke
» van eenige goede ordonnantie / ons devoir voldaen en
» gequeten te hebben: wy bidden u Hoogheit in alder
» ootmoedigheit sulx ons devoir niet te versmaden /
» maer der selver laten bevolen en gerecommandeert
» zijn / 't selve ontfangende als ten dienste van sijne Co-
» ninkl. Maj. ons in alder ootmoedigheit presenterende
» te blijven gehoorsame dienaers van uwer Hoogheit/
» en voor haer voeten te sterven in dienste der selver / so
» wanneer 't haer believen sal ons sulx te gebieden.

EN want sy verstonden datter eenen roep ging/dater eenige hen calumniateurs hadden alrede de copie haerder Requeste doen printen/daer in men soude mogen veranderen daer uit verstaen mogt werden hen vergaderinge seditieus geweest te zijn (daer door sy in alder werelt haet mogten komen (d'welk heel contrarie was van hen oprechte meninge/gelijk haerder Hoogheit kennelijk genoeg ware: versochten dat haer Hoogheit wilde toelaten den Drucker van sijne Maj. hen voorseide Requeste te mogen printen van woorde te woorde / so sy overgegeven was geweest.

Welke declaratie gehoort / en het geschrifte dien conform overgegeven / gesien by de Gouvernante en de Heeren daer present / terwijlen de Edelen vertrocken waren / heeft sy den selven / weder in gekomen wesende / mondeling verklaert dat sy metten Heeren daer wesende / had overgesien het geschrifte haer gegebracht / en gaf voor antwoord / dat sy hoopte sulke ordre te stellen / so neffens den Inquisiteurs als Magistraten / datter geen desordre noch schandale toekomen en soude / en so verre eenige toequame/ eer procederen souden van hunder zijden: daerom dat sy / achterbolgende hun gelosten in den geschrifte begrepen / souden toesien datter geen schandale noch desordre op en rese onder hen-luiden noch onder de gemeente: hen biddende niet voorder met secrete practijken te belijden om meer personen tot hen te trecken.

Waer op by den selven Edelen wert geseit / dat sy haer Hoogheit ootmoedelijk bedankten vander goener antwoorde die haer doen hadde belieft hen te geven / maer dat sy hen veel beter te vrede en voldaen gehouden souden hebben / so verre haer Hoogheit belieft hadde hen te verklaren / in presentie van allen den Heeren daer wesende / dat sy dese hare vergaderinge had genomen int goede / en als gedaen ten dienste van de Maj. / haer Hoogheit versekerende dat niemant van haer geselschap haer oorsaek geven soude om qualik te vreden te wesen van de stilligheit die sy voortane houden souden: waer op haer Hoogheit antwoorde / dat sy sulx geloofde / maer so sy daer neffens niet en verklaerde hoe sy hen-luider vergaderinge was nemende/ wert sy by den Edelen noch eens versocht en gebeden/dat haer Hoogheit hen soude willen openlijk verklaren/hoe sy was nemende het devoir dat sy luiden hier in gedaen hadden/ daer op sy alleenlijk kort afbijtende / antwoorde dat sy 't noch niet en konst oordelen.

En so men wel merkt dat de Edelen daer op doen vertreckende/niet ten besten gecontenteert en schenen: so is daer na neffens der selver Gouvernante by diverse Heeren en andere in den Rade grote instantie (Fol.43. en biddinge gedaen/dat sy om alle quaet te verhoeden/ in der saken wat soeter wilde vallen: en dese Edelen met meer contentements laten vertrecken / met diverse vertoninge daer toe dienende: waer op eenige Heeren gelast of immer toegelaten is geweest / hen te vinden by de vergaderinge van de selve Edelen / en hen aldaer sterker en naerder gelofte te doen van dat niet geattenteert en soude worden in feit der Religien/ tot dat sijne Maj. antwoorde soude komen / en voorts zijn terstont ontworpen de brieven diemen aen alle Officiers/ Wethouders/en Inquisiteurs tot dien einde soude senden/diemen ook belast heeft den selven Edelen te tonen tot haerder contentement. Dien volgende hebben hen de selve Heeren by de verplichten Edelen gebonden / en hen toegeseit en belooft/ dat van doe voortaen geen Officieren / Wethouderen / noch Inquisiteuren tegen iemanden en soudee meer in 't feit van der Religien procederen / by vangenisse / confiscatie / bannissemente / of andere correctie/ ten ware dat iemant door eenige oproerige of schandelijke daden / tot gemeen onruste strekende / hen genoeg rebel en schuldig toonde: in welken gevalle men doen soude so sy selve hadden gepresenteert / en dat alleenlik by maniere van provisie / en tot dat sijne Maj. met advijs en consent van sijne Generale Staten / andersins daer op soude hebben geordonneert. Daer-en-boven zijn tot haren meerderen contentemente / by bevele van de Regente / by hen gekomen een van de Ridderen van der Orde / te weten / de Grave van Hoogstraten/ en eenen Secretaris van den Rade van Staten / namentlijk / den Secretaris Berty / met ter minuten van de brieven die alom souden worden gesonden / conform 't gene hare Hoogheit hen-luiden belooft hadde: d'inhoud van de welke hen overluide is geleesen geweest / gelijk de selve ook zijn gesonden in desen manieren.

MArgriete, by der gratie Gods, Hertoginne van Parma en Plaisance, Regente en Gouvernante. Lieve en wel beminde, also vele Edele van herwaers-over ons hebben Requeste gepresenteert, ten einde de Inquisitien en de Placcaten van den Koning mynen Heere op't feit vander Religien te niete gedaen, en een nieuwe ordonnantie by advijs van de Generale Staten van herwaers-over daer op gemaekt werde, hebben wy hen by Apostille gestelt op hen Requeste, doen antwoorden dat wy aen sijne Majesteit souden senden om der selver d'inhouden dier Requeste te vertonen, en daer neffens alle goede diensten doen, hebben alrede doen ramen een versoetinge vande Placcaten, en want onse macht so verre niet en strekte, als 't vermogen te schorsen d'Inquisitie en de Placcaten, so sy versoecken, en dat land niet en behoort der Religien aengaende, sonder Wet gelaten te worden, dat wy orden stellen

souden,

ſouden, dat terwijlen ſijn Maj. antwoorde ſoude verwacht worden, ſo wel by den Inquiſiteurs (daer die tot noch toe geweeſt zijn) als by den Officiers elk in 't ſijne, in hen laſten voort gevaren ſoude worden properlijk en diſcretelijk, ſulk dat men geen redenen van klachten en ſoude hebben, en want wy de voorſeide antwoorde begeren te doen vol ſchieden, hebben wy u des wel willen waerſchouwen by deſen, daer mede u ernſtelijk bevelende, dat gy ſchrijft en van ſijne Maj. wegen beveelt aen allen Officieren van den lande en Hertogdomme van Braband en Overmaſe, dat ſy in 't volbrengen van hen laſten op 't feyt van der Religien, voortgaen met aller matigheit, wijsheit en voorſichtigheit. Sonder nochtans te gedogen, dat men eenige nieuwigheit of veranderinge in der ouder Catholijker Religie, tot noch toe herwaerts-over onderhouden, noch ook eenig ſchandael of acten ſeditieus voorſtelle, en 't ſelve gebeurende, dat ſy ons waerſchouwen van 't gene geſchiet is, metten informatien daer op genomen, om al 't ſelve by ons ſijne Maj. Raden geſien, daer op gedaen te worden des wy ſullen vinden te behoren. En dat ſy des in genen gebreke en zjn, op dat geen oorſaken tot onruſten gegeven en worde. Lieve en beminde onſe Heere God zy met u. Gegeven tot Bruſſel den 9 dag van April 1565. voor Paeſſchen. En was ondertekent *Margarita*, en leger ſtond. d'Overlope.

JAER-DICHT.

Heer HeInrICh Van Brederode CLoeCke HeLt/
Heeft HeM tegen de SpaenſChe InqVIſItIe geſteLt.

d'Afſcheit der Edelen.

D'Edele hen daer na vaſtelijk betrouwende opte grote gelofte hen gedaen / hebben hen daer mede voldaen gehouden / en gereſolveert te ſcheiden / en elk na huis te trecken: maer hebben eerſt in handen van haer vier hoofden gelooft en toegeſeit by ſeker geſchrifte onder hen daer af gemaekt / dat ſy in der Religien noch anderſins niet nieuws en ſouden invoeren noch attenteren / maer in alle ſtillicheit hen houden / volgende hen gelofte / en verduldelijk verwachten 't gene ſijn Majeſt. met ſijn generale Staten ſoude believen te ordonneren: en dat ſy in alles ſouden bereet en onderdanig weſen / tot 't gene de ſelve hen vier Hoofden hen ordonneren en bevelen ſouden / hebbende ook tot aſſiſtentie en correſpondentie van den ſelven / uit haren geſelſchappe gekoren en genoemt drie of vier van elke Provincie / die in den ſelven ſouden gade ſlaen / dat aldaer niet en werde geattenteert tegen de voorſz brieven en gelofte / en voor geſtelt meer andre ordren onder hen nodelijkſt gevonden: en namentlijk ook dat ſy geconfedereerde allegader / tot betoninge van haer alliantie / ſouden openbaerlijk aen den hals hangende dragen een goude Medalie / hebbende op d'een ſijde d'effigie van den Coning / en op de andere twe handen in den anderen geblocht / houdende een Bedelaers teſſe / rontom met deſe woorden geſnede: En tout fidel au Roy, juſques a porter la Beſace. Willende daer mede te kennen geven / dat ſy in alles waren getrouwe dienaers van den Coning / en bereet tot ſijnen dienſte alle hare goeden te oorboren: ja tot om te gaen bedelen. Sy hebben ook een ander forme uit Coper laten maken / waer op aen d'een ſijde ſtond: Eſcu de Viane: dat is / crone van Vianen / op d'andere zijde / Par flammes & par fer: door blam en vier / en voort het wapen des huis van Bourgongien. En door dien de Heere van Barlemont / als ſy eerſt te Hove quamen / uit verachtinge hadde geſeit / datter een hoop fraeyer Geux (dat is in Nederlands te ſeggen / fielen / rabauwen / of bedelaers) in quamen: ſo hebben ſy van die tijd aen de ſelve naem Geux aengenomen en behouden / en hebben haer vele gekleet met af-verwe kledieren / en aen d'eene zijde dragende eenen houten Nap / met ſwarte ſilvere banden / daer op geſteken waren deſe woorden / Vive les Geux. En dien volgende zijn ſy luiden daer na vertrocken.

Medalie der Bond-genoten.

Oorſprong van den naem der Geuſen.

Verbaesthejd der Geeſtelijken.

Gedurende deſe vergaderinge van den Edelen / en dat der ſelver komſte verwacht werd / zijn de Geeſtelijke / en aldermeeſt de Inquiſiteurs / en die de Inquiſitie / Biſdommen en verbolginge ſonderlinge voorgeſtaen / en notoirlijk verbolgt en beneerſtigt hadden / in ſeer grote benautheit en vreſe geweeſt / ſorgende dat ſy van den ſelven qualijk ſouden gehandelt worden: waer door ook vele hen bedelt hielden en abſenteerden ſekere merkelijke dagen / maer men en heeft niet konnen bevinden dat de ſelve Edelen yemanden van hen noch van harer partye yets misdaen hebben / mits welken de vertrochene weder verſtout en t'huis gekomen zijn.

Geruſtheid der ingeſetenen op de ſchorſinge.

Deſe tydinge van deſer saken / en van de brieven daer op alom geſonden / is terſtont over al gelopen / en heeft ſulken contentement / ruſte en ſtilligheid in alle Provincien gemaekt dattet wonder was / en alle voorgaende morringen / opſpraken / verbitteringen en afkeren / ter redelijker wijſe doen ceſſeren en achter blijven / en eenen yegelijken ſchikte hem wel te breden in alle onderdanigheid tot ſijne neringen / een groot contentement hebbende / ſo van de Goubernante / van den Heeren van den Rade / van den Edelen / en van yeder een: alleenlijk bleef in die van de nieuwe Religie een achterdenken van dattet niet lange dueren en ſoude / dat ſy van ſulke vryheid verſekert ſoude mogen blijven / en dat ſijne Maj. terſtont ſoude over doen ſchrijven van 't ſelve niet te willen approberen: dat eenige ongeruſte geeſten ſouden alle middel ſoeken om te beletten dat men niet volkomelijk en ſoude effectueren noch houden 't gene gelooft en toegeſeit was / beduchtende dat in een van dien gevallen / de ſaken terſtont veel erger ſouden worden dan te voren / waer voor ſy luiden te meer bevreeſt waren / uit dien men gewaer begonſte te worden / dat de moderatie daer de Hertoginne af vermaent hadde / en daer ſy metten Heeren en Rade ſeer lange over onledig hadde geweeſt / om het concept daer af ſijn Maj. over te ſenden / ſo rigoreus en generael noch ſcheen te blijven / dat men luttel ſoetigheids of beteringe van de voorgaende placcaten ſouden by avontueren raken te vinden.

Het achterdenken op de beloofde ſchorſinge.

De herdigheid der moderatien.

Na den affcheit metten voorſz Edelen als voren genomen / ſo is by de Goubernante / metten Heeren en Rade neffens haer weſende / lange deliberatie gehouden / hoe en in wat manieren men hier in beſt ſoude mogen handelen / en beſonder hoe men de ſake ſijne Maj. beſt ſoude mogen te kennen geven / en wel op alle gelegentheid onderrichten en vermanen / om tot ruſte en conſervatie ſijner landen / de humeuren ſijner onderſaten wat toe te geven / beſonder en te meer dat men niet en twijfelde / 't herte des ſelfs en ſoude verbittert weſen / door d'advertentie die men hem te voren gedaen hadde op 't quaetſte van deſe vergaderinge en enterprinſe van de Edelen / ſo men doen ook van de ſelve veel ergers beducht hadde: en eindelijk is goed gevonden / daer terſtont twe Ridderen van der Orde daer ſelve in perſone ſouden reiſen / en ſijn Maj. op alles ten beſten informeren: die ook met hen ſouden draegen de moderatie / ſo die by haer goet gevonden ſouden worden / met breder inſtructie voort van alle 't gene ſy aldaer meer te doen ſouden hebben / welken volgende / hoe wel hem elck ſo vele hy mochte excuſeerde van die reiſe en commiſſie / ſo zijn nochtans eindelijk twe van de ſelve genoemt / gedeputeert / en niet ſonder grote ſwarigheid en vele gelofte daer toe verwilligt / namelijk: mijn Heeren den Marquis van Bergen, en den Baender-heere van Montigny, om de welke af te veerdigen / men te Hove in alle diligentie heeft gebeſoigneert / ſo wel op de voorſz moderatie of concept van een nieuw placcaet op 't feit van der Religien / op 't goet dunken van ſijne Majeſt. en addoy ſijner Staten te ſtatueren / als opte inſtructie den ſelven Heeren mede te geven.

Beraetſlagingen en beſluitinge des Raeds van State.

Hier en tuſſen quamen te voorſchijn noch vele meer diverſe ſchriften en boexkens / eenige gedrint / eenige geſchreven / nopende der Inquiſitie / der verbolginge / en ook der Religien / ſo ook niet en ceſſeerden (gelijk ſy ook in lange jaren noit opgehouden en hadden) de heimelijke Predicatien / in vele landen / ſteden / en plaetſen / dewelke nu met minder vreſe hen meer vermenigvuldigden: en het volk ook ſtoutelijk vertoonde / 't gene ſy lange in 't herte hadden verborgen gehouden: ſo dat men merkelijk begoſt te merken / hoe grote menigte deſe nieuwe Religie over lange toe-gedaen

Verſcheiden boexkens en ſchriften gedruckt en geſchreven.

Heimelijke predicatien.

waren gewe:ſt/in der voegen dat elk die de ſaken wat voȝder in ſag / verlangde dat haeſt de generale Staten ſouden werden vergadert / op dat by ſijne Majeſt. met haer advijs / ſekere ſoete oȝdonnantie geſtelt werde / daer na elk hem ſoude moeten reguleren / op dat achter na geen confuſie en geſchiede / niet alleen in de Religie / maer ook in de Policie: onder andere ſtucken die voȝt quamen / was een groot lopende ſchȝift tegen de verbolginge en tot juſtificatie der Requeſte van de Edelen / en een ander bewijſende de geſundeertheid van der ſelver Edelen vergaderinge en vertoninge / ſo gelijklijk in perſone gedaen.

De Pȝince van Orangien wel merkende datter een grote veranderinge was geſchapen te volgen / heeft (om dat hem daer in niet geweten ſoude werden) ſeer grote inſtantie gedaen / en ſterkelijk aengehouden aen de Hertoginne Gouvernante / ten einde om van ſijn Gouvernementen en Staten ontſlagen te mogen werden / en hem te begeven tot voȝderinge van ſijn eigen ſaken / tot welken einde hy ook bȝieven aen de Coninklijkte Maj. van Spangien/van date den 20 Apȝilis 1566 geſonden heeft gehad / dan en heeft ſulx niet kunnen verwerven.

De Pȝince ſoekt ontſaginge van ſijn Gouvernementen en Staten. (Fol. 44.)

Daer na ſo yeder een grotelijx verlangde / om van deſe ſake een goet einde en bequame reſolutie te verſtaen: gelijk ook 't Hof 't ſelve wel conſidererende / en hoe vele gelegen ware dat de Con. Majeſt. van al wel geinfoȝmeert werde/ d'welk ook alle goede onderſaten ſeer wenſchten. So werden die twee Heeren / die na Spangien reiſen ſouden / daer toe ſomwijlen vermaent en verwekt/die ook alle neerſtigheid daer in deden: en alſo ſy alle hen ſaken hadden gereet gemaekt/ en te reiſen veerdig waren/en des anderen daegs daer na meenden te vertrecken / ſo is de Marckgrave van Bergen / wandelende in 't Hof achter in 't groene / metten ſlag van eenen houten bal / by ongelȝk van eenige die daer mede ſpeelden / geraekt/ en ſeer gequetſt aen d'een been / daer mede ſijn reiſe verachtert / en hy ook ſomwijlen in perijkel des lijfs geweeſt is: hoe wel hy doȝ Gods gratie noch daer af is geneſen/en eindelijk ook de reiſe aengenomen heeft / maer eerſt lange daer na / mits welken de Heere van Montigny / ter groter inſtantie vanden Hove/voren gereiſt is geweeſt.

Het lang vertoeven van des Konings antwoȝde.

Hoe de Geſanten in Spangien ontfangen zijn geweeſt.

De voȝgeſeide Geſanten hebben ſo haer neerſtigheid gedaen / dat ſy eindelijk in Spangien d'een voȝ d'ander na gekomen zijn in 't Hof van den Coninck/alwaer ſy aen ſijn Majeſt. haren laſt en bevel in 't lange ontdekt hebben / en hem te kennen gegeven de gelegentheid en geſteltenijſſe der ſaken van de Nederlanden / 't verſoek van den Edeldom / van de moderatie der placcaten / abolitie der Inquiſitien/ pardon generael/en hoe notelijk dat in den lande ſijne Maj. komſte en jegenwoȝdigheid was vereiſſchende/hem daerom uitten name van haer Hoogheit / en van allen ſijnen Staten en onderſaten ſeer biddende / als het beſte en pȝincipaelſte middel om alles te remedieren/ en andere ſaken haren laſt begrijpende. De Con. Maj. heeft haer in 't eerſte ſeer goet en bȝuntlijk onthael gedaen / maer men heeftſe ſo looſlijken en ſo behendelijken weten te onderhouden / en ſulken oȝde te ſtellen / dat ſy niet en konden ſeggen of doen/of oberſchȝijven/men en heeft daer wel af gewaerſchout geweeſt / daer en tuſſchen heeft men hen luiden doen blijven / en in 't Hof opgehouden/tot dat ten laetſten de Heer Marquis van Bergen / opten 21 dag der maend van Mey 1567 in Spangien geſtoȝven is / niet ſonder grote ſuſpitie van vergeven te zijn / en de Baron van Montigny is daer na in Spangien gevangen / en doȝ Juſtitie omgebȝacht gelijk men naderhand verſtaen heeft/ na dat de Hertog van Alba een wijle in de Nederlanden was geweeſt/ ſo hier na tot ſijnre plaetſe verhaelt ſal werden.

Het vergaderen der particuliere Staten.

Voȝt alſo alle de werelt de hope was gegeven van het vergaderen van de generale Staten van den lande/om te komen tot een reſolutie en goede oȝdonnantie op 't feyt van der Religien / die men met ruſte en ſonder achterdeel van den lande / en tot contentement der inwoonderen voȝtaen ſoude mogen en moeten onderhouden: en dat meeſt yeder een daer na wachte en ſeer haekte: ſo is koȝts daer na die hope en het contentement verandert en verkeert in een dȝoefheit/afkeer/en achterdenken/ doȝ dien men is gewaer gewoȝden dat men te Hove ſecretelijk had geraemt de voȝſeide moderatie of nieuwe placcaten; en aen de Maj. in Spangien geſonden: en dat in ſtede dat men daer op ſoude hebben vergadert de gemene Staten / gelijk in der Edelen requeſte verſocht was geweeſt/ eenige gepȝactiſeert hebben dat men de ſelve moderatie gereſolveert heeft voȝ te houden / met de generale Staten daerom te vergaderen: maer den particulieren Staten van elker Pȝovincien / d'een na d'andere / en aen de Pȝovinciale Raden ook van gelijken/daer uit vele bedenchten en meenden datter niet goets uit en ſoude komen / maer de ſaken dagelijx erger verlopen / doȝ het mistrouwen datter uit ſoude volgen/ overmits dattet einde niet en ſoude over een komen mette hope die de gemeente hen ſelven alrede in haer fantaſie hadden ingebeelt/ ook dat de particuliere advijſen niemant geerne onderwoȝpen en ſoude willen zijn:maer daer tegen altijd opwoȝpen de convocatie van de Staten generale / daer tegen niemant en ſoude hebben konnen ſeggen; welk achterdenken / miſtrouwen / en verbitteringe grotelijk vermeerdert/en in der luiden herten verwoȝtelt is gewoȝden / na dien men 't opentlijk heeft geſien dat men (het voȝſz concept volgende) de Staten van eenige Pȝovincien in 't particulier/ elk in ſijn quartier heeft doen vergaderen / en om hen totter voȝſz moderatie te verwilligen en te bȝengen / neffens hen geſonden hen Gouverneurs of andere Ridderen van der Oȝde/en Heeren van qualiteit: maer aldermeeſt iſſer een grote verſlagentheit/ja wanhope van eenigen goeden einde/over al gekomen/als men heeft bevonden en geſien dat de convocatie der ſelver particuliere Staten/ met ſo luttel bȝyheits geſchiede/datter maer eenige werden op geroepen die men uitkoos/en vele achter gelaten dier ook toe hoȝden: ja op ſommige plaetſen dede uit gaen / die gewoonlijk waren opte Staten te komen/beſonder dat men hen in haer opinie verraſchte/en niet en gaf den gewoonlijken tijd/noch maneren van deliberatie en achterraet/ dat ſy op haren eed niemanden daer af en mogten vermanen / ook niet daer af te kennen geven den Leden van haren ſteden / dan der Wet allene. In ſomma men hielt het ſelve advijs van ſulke Staten/ meer voȝ een bedwongen conſent/ dan voȝ een opene en bȝyhertige opinie.

Oȝſaken van d'Oȝdeninge in vergaderen geȝoken.

Boven dien ſo gaft den volke een grote oȝſake van opſpȝake en murmuratie / dat me eerſt begoſt aen de landen die minſt bȝyheid waren gewoon te tonen / en der Inquiſitien en vervolginge meeſt hadden onderwoȝpen en ſubject gebleven / en d'andere die meeſt gealtereert / gepȝivilegieert / en voȝ de liberteit van den lande altijd meeſt geſtaen en geſpȝoken hadden/ lieten ongeroepen / als namentlijk de nageroerde Pȝovincien: Holland/ Vȝieſland/ Gelderland/ Luxemboȝg/ Limboȝg / Zeeland / Overyſſel / en andere / (die ook noit ſedert daer op t'ſamen geroepen zijn gewoȝden) boven al en beſonder de pȝincipaelſte en voȝnaemſte Pȝovincien / die in alle vergaderingen altijd het voȝvergaderen/ voȝ gaen/en voȝ ſpȝeken hadden gehad/ te weten / Bȝaband: boven dien ook de meeſte daer na / te weten / Vlaenderen / eerſt had doen beſchȝijven / na dien de voȝſz andere geroepen Staten hen verklaringe gedaen hadden.

Het verbergen der moderatie

En hoewel men in alle manieren ſocht / ſo wel de poincten van de moderatie/als ook d'advijſen van den Staten / die men daer op vergadert hadde / ſecreet te houden / ('t welk ook de ſake by den gemenen man maer te meer ſuſpect en macte) nochtans vond men altijd eenige geeſten die by eenige middel totter kenniſſe quamen: beſonder na dien de ſelve den Staten en Leden van Vlaenderen ontdekt is gewoȝden/ die met groter ſwarigheit eerſt 4/ en daer na 8 dagen vertreks daer op hebben verwoȝven:en dat men heeft geweten/ dat de ſelve/ hoe wel met toevoeginge van eenige limitatien en conditien / by de wereltlijke Staten daer by gevoegt / daer in hebben geconſenteert / ſonder na de oude maniere alle hen leden en achterraet daer op te ver-

vergaderen of te horen / ſo dat terſtont tot getuigeniſſen van de grote alteratien / die daerom onder 't volk overvloedig alom rees/vele en diverſe boerkens en geſchriften aen vele oorden geſtroit en voortgekomen zijn tegen de ſelve moderatie / vertonende de nulliteit der ſelver/bewijſende die niet beter te zijn dan de placcaten dier geweeſt waren: dat d'Inquiſitie daer onder bleef in haren ſwank: dat die werde gepractiſeert van de Cardinaliſten en van de Inquiſiteurs (dier een deel ook met name en toe-name ſtellende / namentlijk/ den Cardinael Granvelle/de Preſident Viglius/de Prooſt Morillon/de Delien van Konſen/de Theologijns van Loven/de Prochiaens en Monicken/Alonſo del Canto)om 't land in onruſt te brengen/en in bloet te ſtellen: dattet was tegen de beloſte den Edelen gedaen: tegen de vryheid van den lande: ook deſe maniere van Staten vergaderinge een nieuwigheit/noit geſien:met proteſtatie 't ſelve geen conſent te kunnen heten: en dattet al nul was / met grote exhortatien om daer tegen te ſtaen/en den Coning en Gouvernante dus niet langer te laten abuſeren en qualijk informeren/door de vyanden des lants/die men voor ſulx behoorde te vangen en te ſtraffen:met meer andere ſterke en grove redenen/en exclamatien tot oproer ſtreckende/welke men ook met geen verboden en publicatien niet en konde doen ſwijgen/want hoe daer meer placcaten van 's Hofs wegen tegen gekundigt werden / hoe ſulke boerkens en geſchriften meer by quamen / en klaegden dat men der gemeente haer liberteit benam / om in den Raed als Leden van landen en ſteden/of by klare bewijſingen en ſchriften in 't gemeen te verklaren en te ontdecken de waerheit/en waer aen het welvaren van den lande gelegen was/en hoe grotelijk kortz uit deſe onbehoorlijkheden alderhande quaet te beduchten ware: en dat die gene die den Coning en het land dus in ſervituit wilde houden / ſorgden dat de verraderye uit komen ſoude / mogt men eens behoorlijk de generale Staten vergaderen/en hen vry opinien laten geven. Daer quam ook in druk een remonſtrantie aen den Coning op de requeſte by den Edelen gepreſenteert; in welk verklaert werden de laſten en inconvenienten die waren rijſende uit de placcaten en Inquiſitien in deſe landen ter executie geſtelt / dienende mede om te reputeren eenige poincten van de geconcipieerde moderatie opte placcaten: in ſumma door het weigeren en vertrek van de vergaderinge der ſelver Staten / begoſt weder te komen de ſelve veranderingen / verbitteringen/ en murmuratien dier geweeſt hadden onder het volk al eer de Edelen hen requeſte gepreſenteert hadden gehad/ dan dat quaet vielder meer toe dan te voren 't welk de herten der ingeſetenen nu veel meer verhert en verbittert maekte / dat ſy nu geen hope van beteringe en redreſſe meer en ſagen/na dien ſulken treffelijken vergaderinge en verſoek van den Edelen/ noch het toeſeggen hen gedaen / niet en hadde mogen helpen/ en dat men openlijk ſag de meninge van den Hove niet te zijn/of immer by eenige belet te worden/dat men de generale Staten (de eenige remedie van deſe troublen / ſo elk oordeelde) ſoude doen of laten vergaderen/ na dien men/ noch om het bidden van den Edelen / noch om het begeren van diverſe landen en ſteden (die 't lange te voren verſocht hadden) noch om het goet vinden van diverſe Heeren / wel van den principaelſten / ook van den Rade (die 't ſelve goet vonden en nodelijk achten) daer toe niet en wilde verſtaen:en datter alſo geen middel of apparentie meer en ſcheen voorhanden te weſen / daer door ſy mogten hopen dat men ſoude onderhouden 't gene den Edelen gelooft was/of den ingeſetenen willen onbelaſt laten van de gehaette verbolgingen en Inquiſitien / of hen eenige verlichtinge of ontſlaginge gunnen van de ſlavernye en ſervituit hunder conſcientien / daer in ſy ſeiden nu ſo lange in gehouden te zijn geweeſt / waer door die gene die anders in der Religie waren geſint / uit wanhope te meer verhert werden / om liever eens daer tegen hen te vertonen/en vrymoedelijk hen gelove te bekennen dan altijd ſo benaut en bedwongen te blijven: waerom ſy ook dagelijks meer en meer hen vergaderingen en predicatien in 't licht lieten komen: de welke ſo vele te meer aenwas kregen/dat ook de andere nu waren verbittert en vyanden van de manieren / ſo men nu de ſaken handelde / en kregen daer door eenen afkeer van de lere / der geender die hen dochten oorſaeke te weſen van alle deſe troublen / onruſten / en onbehoorlijkheden. predicatien alenskens geopenbaert.

Waer neffens ook toegedragen heeft / dat noch in de ſelve maend van April/ als geſeid was niemant om de Religie meer te verbolgen/ of immer de verbolginge te ſchorſſen / tot ſijn Maj. antwoorde verſtaen ſoude weſen / uitgeſonden en alom gepubliceert is geweeſt / niet ſonder ſwarigheid in ſommige plaetſen / een mandement inhoudende; dat alle ballingen en gebannen perſonen terſtont ſoudē vertrecken/ op pene van gevangen en ſonder gratie of hope van pardon terſtont geſtraft te worden / volgende den titul van haren ban: ordineerende den Officier exprelijken/en op pene van 't ſelve op hen te verhalen/dat ſy ſouden vangen alle de gene die ſy ſouden bevinden tegen dit ſelve verbod gedaen te hebben / en tegen die te procederen by executie van de pene voorſz/ſonder eenig verdrag. Waer door een yegelijk/ſo wel edele als onedele / ſeer verbreemt en gealtereert is geworden / en een ſterke impreſſie gekregen heeft / dat men niet met allen en ſoude willen houden/ van 't gunt men den Edelen gelooft/en daer op aen de Inquiſiteuren en Officieren geſchreven hadde: te meer / als men ſag/dat uit kracht en onder het dekſel van deſe mandamenten diverſe perſonen van alle qualiteiten hier en daer geapprehendeert werden / al waren ſy ook met recht en vonnis niet verweſen en gebannen / maer in abſentie alleenlijk geproclameert / of om der Religie of verbolginge genoteert/waer mede namaels vele moeiten gehadt is geworden/eer men die heeft konnen verloſt krijgen. Waer in ook de geconfedereerde Edelen heu lieten dunken verongelijkt te worden / en daer over klaegden/en der beloofder surceantie vermaenden: beſonder want men op ſommige plaetſen zedert noch om de Religie gedood hadde / als namentlijk onder anderen tot Oudenaerden Hans Tiſkaen Tapijtſier. (Fol. 45.)

Deſen ſelven afkeer ſo van de Edelen als meer andere / verbreiden hem ook ſeer / uit dien dat men terſtont van den beginne af vele openbare tekenen geſien en gemerkt heeft / dat deſe vergaderinge en vertoninge van den Edelen (die in de herten van den gemenen man/byſonder die vande Religie/ſeer goet/oorbaerlijk/dienſtig/ en nodig gehouden en geacht werd) te Hove qualijk was genomen / en dat men den eenen en den anderen van de particuliere Edelmans van deſer confederatien/ ja generalijk elken van hen / daer men koſte / dede alle achterdeel/toonde alle afkeringe/en bewees alle afgunſte die men koſte of mocht: ſo dat ſy daer uit hen lieten dunken / dat men niet goets tegens hen in den ſin en hadde / daer door ſy des te meer werden veroorſaekt om daer op te letten / en metten anderen te handelen wat hen daer in te doen ſoude ſtaen / en ſochten meer en meer hen te verſterken. Den afkeer der plichte Edelen.

Byſonder nademael dat de brieven by den Coninck geteekent en aen diverſe ſteden geſonden/van date den 6 May/ſchenen daer op te lopen/noch genen ſonderlingen trooſt ergens af te geven: ſo deſelve alleen generael waren/en vermeldende dat ſijne Maj. hoopte kortz over te komen / en hen vermaende / dat alſo nimmermeer gebrek en was van afgunſtige en benijders vanden gemenen vrede en 's lands welvaren / die met valſe indrinkinge en interpretatien van ſijner meningen / en met oproeringe/hen luiden in deſolatie/druk en armen ſtaet ſochten te brengen/en daer mede hen profijt meenden te doen / t'ſijner Maj. en t'haerder ſchaden/ dat ſy niet en ſouden laten daer in goede toeſicht te nemen/en met aller neerſtigheid hen te behelpen / ſo men alrede (na dat ſijn Maj. verſtaen hadde) over al hier wel begonſt hadde/ſonder hen te vreſen of verbeeren van eenige dingen die ſy ſouden mogen ſien/ ter tijd toe ſijne Maj.oberkomen ſoude / die dan niet onderlaten en ſoude hen luiden in eigen perſoon by te ſtaen/na de grote begeerte die hy hadde om hen te onderhouden in alle ruſte en voorſpoet/ daer in ſy luiden ten tijde van de Keiſer ſijne Heere en Vader/en tzedert ſijn aenkomſte tot die tijd toe geweeſt hadden. De brieven des Konings gedateert den 6 May 1566 te Madrit.

Eintelijk nadien alle dese handelinge op te moderatie uitgerecht was met Artrhois / Henegou / Namen / Doornik / en ook ten lesten met Vlaenderen (en sonder dat men te voren of ook daer na de Staten der andere Provincien daer op heeft doen by een roepen.) So heeftmen ook geconvoceert de Staten van Brabant / dewelke vergadert zijnde / so heeft haer Hoogheit de selve den dertichsten May doen voorhouden de navolgende Propositie.

Propositie gedaen by de Hertoginne / nopende de moderatie van de placcaten.

MYn Heeren / also boven alle saken die ter werelt zijn / de Religie en onderhoudinge van het Kersten gelove 't principaelste is / en meest imporerende tot onse saligheit / hebben daer af de Princen en Heeren van desen lande altijt gehad en genomen sonderlinge sorge en toesicht / en onder andre wijlen hooglofliker gedachtenisse den Keiser Kaerle / (wiens ziele God genadig sy) en daer na / volgende sijne voetstappen / onsen genadigen Heere den Koning / resisterende tegens alle ketterijen en quade opinien diemen gesien heeft en noch dagelijx siet broeyen / en voorts komen: ja so menigerhande en van so diverse soorten / datmen die qualijk soude konnen noemen / of d'een d'andere onderkennen / en in de selvige menigvuldige contrarieteiten en absurditeiten / sulke en so execrable opinien dat vreselijk is de selve te horen reciteren en vertellen / boven dien dat nu een yegelijk hem wilt moeyen en voorderen te disputeren van het gelove / ja dat meer is / van de principaelste articulen / de selve stellende in twijfelinge / saken die over twaelf of vijftien hondert jaren zijn gefundeert en onderhouden geweest / onder andere het H. Doopsel willen reiteren jegens d'expresse deposition van de Wet / en daer af de jonge kinderkens frustreren en beroven: diergelijke gebeurt ook van 't H. Sacrament / en communicatie van het pretieus lichaem ons Heeren / door welk wy ontfangen in ons een lichamelijke vereeninge met hem / en participatien van alle sijne verdiensten / navolgende de waerachtige en oude leringe der heiliger kerken / de welke de ketters / in stede van God te bedanken voor so grote en onuitsprekelijke weldaet / soeken onder de voet te brengen en te bederven / en door sulke opinie en blasphemie vertoornen wy sulx onsen Heere / dat hy ons sent oorloge / dierte / pestilentie / en diergelijke ongelucken en plagen; en onder de Gemeente komen tweedracht / beroerte / haet / nijt / causerende ruyne / destructie / en bederfenisse van dien / tenderende 't selve al tot ontknopinge van den principalen bont / by den welken allen Kersten menschen behoren in vrede te leven.

En om te obvieren en weder te staen sulke en diergelijke erreuren en ketterijen / hebben de Princen en Heeren van desen lande altijt sonderlinge sorge gehad / so voorsz is. Ja somwijlen met alsulken liefde en yverigheit / aenmerkende dat den weg der soetheit niet en profiteerde te maken statuten / ordonnantien / en placcaten wel rigoreus / hopende die ten minsten te verjagen uit hare Heerlijkheden en Provincien / en om de simpel luiden vreese te geven om niet in dolinge te vallen door onwetenheit / en hen te laten verleideb.

Ten anderen / bevonden zijnde by experientie en langheit van tijden / die veranderinge geest van menigerhande saken / dat dese weg niet voorbaerlijk noch expedient en was / ja causeerden vreese diverse Rechters en andere ook lieden van eeren en Catholijke / mits diverse consideratie.

Heeft hare Hoogheit / by advijse en deliberatie van den Heeren / en andere van haren Rade / gemoveert geweest te brengen de voorsz Placcaten en Ordonnantien totte soetheit / en daer toe te concipieren een forme van moderatie / hebbende om't selve beter te doen / by haer geroepen alle de Gouverneurs van dese landen / en Ridders van den Orden van sijne Majesteit / en door hen advijs / mitsgaders van dien van den Raed van Staten en Secreten / wesende neffens haer / heeft onder de goede gelieste van sijne Majesteit een beworp gemaeht / sulx als sy u luiden nu sal doen communiceren / de welk sy hoopt dat gy so binden sult / dat gy contentement sult hebben / en sult van uwent wegen gereet zijn te volgen en t'onderhouden by andere / also ook alle de voorsz Heeren / so in't generael als in't particulier / hebben verklaert te willen doen van harent wegen / en daer toe te emploijeren lijf en goet / waer door haer Hoogheit hoopt dat het quaet contentement van eenige sal wesen geappaiseert / en 't land sal mogen gehouden worden in peis en vrede / sonder ook te verliesen of in perijkel te stellen het H. Catholijke gelove / eenig fondament van onse saligheit / over so menige tijd en so loffelijk onderhouden.

D'welk ook voorsiende veel quade geesten / niet meer begerende dan beroerten en seditien / en niet wel te vreden zijnde datmen uit was om te stellen en houden de saken in eendrachtigheit / goede ordonnantie door de voorsz moderatien / hebben hen vervoordert wel quaetwillig / en al eer sy de selve gesien hebben / of die volmackt was / by billetten / boerkens of cohieren gezaeit by na over al / sonder naem van den Autheur of Printer / die te blameren by spottinge en geckinge / om altijd te verhoeden ruste / en alle de werelt te stellen in beroerte en seditie tegen den Prince / Heeren en andere von sijnen Rade / verhopende daer door hen profijt te doen / en oorsake van roverije / sonder eenig respect te hebben tot haren Prince / noch Privilegien van den lande tenderende / onder 't dexel van liberteit / te stellen de Republijk in confusie / rebelligheit / en sonder Wet / waer toe dat tenderen alle hare meiningen en aenslagen / d'welk men hoopt by der gratien Gods belet te worden / en by uwer hulpe / assistentie en wijsheit geobvieert / in der voegen dat sulke quade geesten niet en sullen konnen tot haerluider vermeten. Daer na heeft haer Hoogheit 't concept der selver moderatie hen-luiden gecommuniceert en voor gehouden / inhoudende drie-en-vijftig articulen / daer van de besonderste waren dese navolgende.

Points van de gecoripieerde moderatie der placcaten.

IN den eersten, interdiceren en verbieden wy alle Secten en Hereſien binnen onsen lande van herwaers-over, en en willen niet toelaten datter ander geloof en leringe plaetse grype dan van de Catholijke kerke, so die aldaer tot noch toe ontfangen, geleert, en geexerceert is geweest.

Wy en willen ook niet toelaten of gedogen binnen den voorsz onsen landen eenige Ketters of andere qualijk gevoelende van den gelove, of sustinerende dwalinge of leringe contrarie wesende der selver voorseider Catholijker kerke. En aengaende den vreemdelingen, hanterende en frequenterende binnen den voorseiden onsen lande, sal daer na hier af worden geseit.

Wy verbieden en interdiceren desgelijke alle conventiculen en ongeoorlofde vergaderingen, 't zy in 't secreet of in 't openbaer, so wel in steden als buiten den platten lande.

Desgelijx verbieden wy alle prekingen of exercitien van eenige forme van Dopen, van deser of ander gestalte van Sacramente of anderen acten, anders dan na der formen, usantie en ceremonien van de Catholijke kerke, en by de Ministers daer toe wettiger macht en autoriteit hebbende.

Wy interdiceren alle boeken en ketterse schriften, tracterende seditie of oproer, directeljk of indirectelijk, verbieden ook de curiositeit van der disputatien der H. Schrifture, en van alle dingen dienende om te verleiden, en den anderen te trecken tot abuis en dwalinge.

Noch verbieden wy alle personen te maken eenig schandael, desordre of confusie in den Staet, Politijk of Ecclesiastijk, alles op de pœnen, correctien, en mulcten hier na in 't particulier gedeclareert.

Te weten, tegens de Auteurs, Superintendenten, Predikers, Leeraers, Ministers, Sermoen-doenders, Diaconen, en andere diergelijke Hooft-Officiers, of verleiders des volks, van geexecuteert te worden met ten baste, en confiscatie van allen haren goeden, in plaetsen daer confiscatie van goeden staet grijpt, verklarende sulke luiden te zijn partyen, gemene vyanden, seditieus en perturbateurs der gemene ruste en welvaren van onse landen en Staten.

Onder

Onder de welke Leeraers en verleiders des volx wy noch begripen den genen die maken en componeren ſullen boexkens, liedekens, paſquillen of ſchriften, in der waerheit en met opſetten wille, weſende ketters of ſchandaleus, om tegens d'oude en ware lere in der kerke ontfangen, of om in te brengen nieuwe Religie of Secte in de voorſeide onſe landen, of tenderende tot ſeditie en oproer.

Declarerende en ook de ſelve pœne imponerende, op de gene die met opſetten wille en wetenſchap hare huiſen, hoven, of andere plaetſen hen toe behorende, daer toe lenen ſullen, om aldaer conventiculen of onbehoorlijke vergaderinge te houden, of te doen eenige exercitie van hare perverſe Religie.

(Fol. 46.) Ordonnerende ook gelijke pœnen tegens de genen die vervallen ſal zijn in eenig groot of notabel ſchandael in 't openbaer, of oproer ter ſaken van der Religie of Republijk, waer door de goede en Catholijke grotelijx ſouden mogen weſen geoffenſeert, en de gemene ruſte en welvaert gevioleert.

Alle welke voorſz delinquanten, als weſende der republijke pernitieus, ſeditieus en verleiders des volx, vyanden van onſen heiligen gelove, en van onſen ſtate, wy willen geſtraft hebben, op pœne en confiſcatie van haren lyve en goeden, ſo boven geſchreven is, het zy datſe hen ſeggen berou te hebben of niet, behoudelijk dat ſy lieden in gevalle van berou, alleenlijk ſullen geexecuteert werden door den ſweerde, en haren goeden behouden worden haren naeſten vrienden.

En aengaende alle andere ketters, van wat Secten die zijn, die nochtans boven hare ketteryen niet en ſullen gecommitteert of toegenomen hebben eenige van den poincten hier voren gedeclareert, aengemerkt dat vele van hen-luiden ſeer dikwils vallen in dolinge, meer by ſimpelheit, onwetenſchap, en wankelbaerheit van haren ouderdom en ſtate, en door enkele verleidinge die de Leraers en Miniſteren tegens haer gebruiken, uit quaden opſette des geeſts, wy willende in deſen gebruiken wat moderatie op onſe oude Placcaten en Ordonnantien: ſtatueren en diſcerneren dat ſodanige, hoe wel ſy mogten gevangen zijn om 't faict der Hereſien wille of contraventie van den Placcaten, onderweſen zijnde van der waerheit, wel komen te gevoelen vande Religie, en verlatende hare dwalinge, ſullen hebben gratie en vergiffeniſſe voor d'eerſte reiſe, behoudelik datſe hare dwalinge ſolemnelijk abjureren en afgaen, en openbare bekenteniſſe doen van haren gelove, voor den Biſſchop of Officiael, of den genen die by hem daer toe ſal zijn geordonneert.

Maer indien ſy obſtinaet blijven, ſullen gebannen werden, en bedwongen worden van ſtonden aen te vertrecken uit al onſe voorſz landen van hetwaers-over, behoudende nochtans hare goeden, om die geadminiſtreert te worden by ſulke perſonen als ſy ſelfs daer toe ſullen denomineren of kieſen, behoudelijk dat die zijn van onſen Onderſaten, om die hare leef-dage lang te gebruiken, alleenlijk ſonder dat ſy daer af by donatie tuſſchen den levenden of anderſins ſullen mogen diſponeren, ordonneren of teſtament maken. Maer ſullen de ſelve goeden na haren dood toe behoren haren naeſten erfgenamen, die daer toe ſullen geroepen worden; na recht en coſtume van der plaetſe, wel verſtaende dat de ſelve, gedurende haren banniſſemente, tegens ons, onſe Staten en landen, niet en ſullen doen of vervolgen eenige ſaken by directe of indirecte middelen, noch ook eenige van onſen Onderſaten ſullen ſolliciteren tot hare ſecten en dwalinge, op de pœne van te verlieſen en te verbeuren haren voorſz goeden.

Nochtans indien alſulke hertneckige waren Wederdopers, ſullen de ſelve boven 't voorſcheven banniſſemente verbeuren en verlieſen alle hare goeden, en in plaetſe daer confiſcatie van goeden geen ſtand en grijpt, ſullen de goeden die ſelve Heretijken terſtont toe behoren en vervallen aen haren naeſten erfgenamen.

En in gevalle de voorſz ketters haer bekerende, daer te voren ook hadden bedreven eenige ſchandaleuſe acten, maer niet ſo ſware dat 't ſelve ſoude mogen gehouden werden voor een boos, enorm, ſchandael, notable en publijk, daer boven mentie af gemaekt is, ſo ſal haer voorſchreven Crijm van hereſije vergeven worden, behoudelijk de abjuratien en confeſſien voor geroert, des niet te min ſullen by extraordinare wegen worden gecaſtijt, om 't voorſchreven ſchandale, na de qualiteit van haren delicte, ter arbitragie van de Rechters.

Aengaende den aenhouders, of de gene die willens en wetens logeren en onderhouden de voorſz Hoofden van Hereſien, Leraers, Miniſters, of andere Officiers van wat Secten dat zijn: indien de ſelve bevonden worden ſulx te doen gewoonlijk te zijn, en daer beneffens bevonden worden te zijn hertnickige ketters, ſullen de ſelve geſtraft worden by verbeurte van lyve, en confiſcatie van goede, gelijkerwijs de andere ſeditieuſe verleiders.

Dat de gene die met Crijm van de receptatien of aenhoudinge, geen ketters en zijn, of niet hertneckig blijvende, ſullen worden ontfangen tot gratie gelijk d'andere, nademaels ſy nochtans extraordinaerlijken gepunieert zijn geweeſt om de voorſz receptatien wille, naer gelegentheit der ſaken.

Dat de gene die voormaels eens ſullen gekomen zijn in handen van Juſtitien, om der hereſie wille, en de ſelve hebben geabjureert en afgegaen, en daer naer wederom ſullen gekeert en vervallen zijn in den ſelven erreur of ander, en daer in perſevereren of volherdig blijven, ſullen als onboetveerdige worden geſtraft metter dood, maer indien ſy wederom berou hebben, en hare faute bekennen, ſullen de ſelve na andermale abjutatie en confeſſie, gebannen worden uit onſen landen, met confiſcatie van haren goeden, in der manieren voorſz, op verbeurte van den lyve, behoudelijk dat de Wederdopers daer in wederom vervallen zijnde, geen gratie en ſullen hebben.

En ten aenſien van de Prenters en verkopers van Boeken, Liedekens, Paſquillen, of geſchriften van ketterijen, weſende in 't geheel en notoirlijk heretijk en ſeditieus, die niet min pernitieus zijn dan de Leraers ſelve, die gene die ſulx gewoonlijk zijn te doen, ſullen verbeuren lijf en goed als boven, 't zy dat ſe eenige ketterye ſuſtineren of niet.

Maer indien ſy ſulx niet gewoonlijk en zijn, en des niet-te-min bevonden worden heretijk, nochtans niet hertneckig, ſullen gebannen en gemulcteert worden arbitralijk na gelegentheit der ſaken, 't zy by lichamelijke punitie of met geld, na de macht en faculeit van haren goeden: en of ſy geen ketters en waren, maer 't ſelve alleenlijk gedaen hadden door gierlgheit of oneerlijk gewin, ſullen extraordinaerlijk gecaſtijd worden na 't gene des voorſeit is.

Deſgelijx de gene die diſputatien maken ſullen van de Religie of contrarie articulen, en voorhouden, ſuſtinerende en defenderen de dwalinge en leringen der heretijken, waer door andere ſouden mogen werden verleit, die ſullen worden gepunieert en gecaſtijt by arbitragie van den Rechter, na de gelegentheit van der ſaken, ſo alſmen bevinden ſal datſe ſulx by curieusheit of loosheit gedaen hebben, ſo verre nochtans datſe geen adherenten en waren van den ſelven Secten, anderſins ſullen ſy gepunieert worden als ketters, ſo hier voren geſeit is.

En indien ſy gewoonlik waren 't ſelve te doen, of datſe daer van by Iuſtitie achterhaels waren geweeſt, daer in wederom vervielen, en bevonden werde dat ſulke diſputatien by hen gedaen worden, om te verleiden en andere te trecken in erreur of oproer, ſullen geſtraft worden metter dood, gelijk Leraers en ſeditieuſe.

Dat niemant van wat ſtate of qualiteit hy zy, iemanden anders ſal mogen langen of geven, om te ſien of te leſen, eenige boeken of ſchriften, gemaekt by Martinus Luther, Joannes Ecolampadius, Ulricus Zwinglius, Martinus Bucerus, Joannes Calvinus, of andere heretijke perſonen, of haren adherenten, fauteurs en complicen, wederſprekers van onſen H. Catholijke gelove, breder geſpecificeert in ſekere declaratien, die wy door onſe bevelen van nieus gemaekt hebben of maken ſullen, de Deken en andere van de faculteit der theologien

in onſer Univerſiteit van Loven, welke declaratie wy hebben geautoriſeert, en autoriſeren by deſen tegenwoordige, ordonnerende die gepubliceert, nagegaen, en achtervolgt te worden by deſen, noch inſgelijx eenige boeken die ſedert den jare 1520 herwaers gemaekt en gedrukt zijn, of namaels ſullen gemaekt en gedrukt worden, ſonder declaratie van de Auteurs of Prenters, van den tijd en plaetſe.

Inſgelijx dat niemant en ſal mogen ſchilderen of bewerpen, verkopen, houden of bewaren eenige beelden, protracturen, of oneerlijke, opprobrieuſe figuren tegens de eere Gods, van der Maget M., van den Sancten, of den geeſtelijken Ordre, noch deſgelijken ook te breken, uit te doen de beelden en protacturen, gemaekt zijnde tot haerder eeren en gedenkeniſſe, op arbitrale correctie.

En noch verbieden wy allen Leken en anderen, haer te moeyen, te leren, en te interpreteren of uitleggen, in 't ſecreet of in 't openbaer, de voorſz heilige Schrifture, ten waren Theologien of Canoniſten, geapprobeert by eenige vermaerde Univerſiteit, of anderſins daer toe geordonneert by ordonnantien van den plecken, en behoudelijk dat 't ſelve niet en behoort verſtaen te worden van den genen die ſimpelijk en recht uyt t'ſamen communiceren van der voorſz heiliger Schrifture, allegerende d'expoſitie van de heilige en geapprobeerde Doctoren daer op; maer van den genen die om anderen te verleiden, ſuſtineren en leren valſche en verdwaelde propoſitien en leringen, die notoirlijk gehouden worden voor heretijke, op de pœnen van in dien gevalle gehouden te worden qualijk gevoelende van den heiligen Gelove, en overſulx geſtelt te worden in gevankeniſſe. En nadien hy, ondervraegt zijnde van ſijnen gelove, hevonden wert te zyn heretijk, gecorrigeert te worden als heretijk, en indien neen, extraordinairlijk gecorrigeert te worden by banniſſemente, corporele punitien, honorabele amende, of anderſins ter arbitragie van den Rechters.

En om te bet te verſien tegen de boosheit en malitie van den voorſz Sectariſen, willen wy en ſtaturen, dat niemant van den inwoonders van onſen lande van herwaers-over, van wat ſtate en conditie hy zy, en ſal ontfangen worden in eenige ſtad of dorpe om aldaer te reſideren, ten zy dat hy brenge certificatie van den Prochiaen en Wethouders van de plaetſe van ſijnder leſter woninge, overleggen de ſelve aen den Hooft-Officier van der plaetſen daer hy ſal willen reſideren, by faute van welke certificatie hy niet en ſal ontfangen worden tot der voorſz reſidentien. En belaſten d'Officiers haerluiden neerſtelijk te informeren tegens de ſelve procederen, ſo behoren ſal, ſonder dat den Ketters mogen dienen eenigh ſaulfconduit of geleide. En aengaende de vreemde Coopluiden, of anderen die ſouden willen komen in onſen voorſz. landen van herwaers-over, en verſtaen wy niet haerlieden te onderworpen, om te moeten brengen en exhiberen de voorſz certificatie, behoudelijk datſe leven naervolgende onſer ordonnantie, en haer ſaken belyden ſonder ſchandael, of ſonder andere te corrumperen of verleiden.

En aengaende den Biſſchoppen, Prelaten en anderen perſonen Eccleſiaſtice ſullen wy daer in voorſien, op dat ſy hen beleiden conformelijk dien des van node en oorboirlijk weſen ſal, voor de welvaert en ruſte van den voorſz onſen lande, &c.

De moderatie aen de Leden der gemeinte geweigert.

Welke poincten van moderatie der Placcaten by henluiden geleſen zijnde / hebben ſy met groter ſwarigheit daer af Copie gekregen / en ſeer korten dag: en hoewel de Gedeputeerde van de Steden ſeer inſiſteerden / en volgende de coſtume / om in haren achterraet daer af te mogen communiceren met alle de leden van haere ſteden / bewijſende met vele redenen / dat 't ſelve een groot contentement veroorſaken / en vele opſpraken benemen ſoude / ſo en hebben ſy 't ſelve nochtans niet konnen verwerven / dan kregen noch oorlof om die alleen den Wethouderen / maer niet de Gemeente te communiceren en te vertonen: en wert hen-luiden expreſſelijken belaſt / dat ſy luiden hen derde Lit (of gemeente / die op ten tweden Rade en ſaken van Staten gewoonlijk altijt vergadert werden) daer op niet roepen noch horen / maer voor hen ſecreet ſouden houden. Daer-en-tuſſchen ſo hebben de Gedeputeerde die opte Staten om deſe ſake vergadert waren / op elk point der ſelver moderatien of nieuwen Placcate gelet / geraemt / en geſtelt eenige annotatien / en belaſt om daer uit een ſchriftelijke deductie opte ſelve te maken / die men ſecreet ſoude houden / en elk in ſijne ſtad daer af maer alleen lecture doen ſijnen eerſten lede / namelijk den Wethouderen / en den anderen geenſins: 't welk niet dan te meer opſpraek en achterdenkens en maekte.

De ſchepen en munitie van oorloge. (Fol. 47.) De ſchepen en minutie van oorloge.

Ontrent deſen tijde / of wat te voren / waſſer ook niet alleen tot Antwerpen / maer ook in Zeeland en elders / onder het volk een grote opſpraek en achterdenken (door dien het wantrouwen ſo groot was) om dat by eenige Spangiaerts opgekocht worden grote menigte van lange roeren / binnen Antwerpen alleen wel tuſſchen vier of vijf duiſent / inſgelijks dat ter 't in inkomen van den lande ter Zee / in diverſe plaetſen lagen ſchepen van Oorloge / ſonder dat men wiſt tot wat einde / waer af de beroerte duerde / tot dat men verſtaen heeft dat het was geſchiet ten dienſte van den Coning / om in Spangien gevoert / en daer op de ſterkten of frontieren geemployeert te werden / des evenwel altijd een achterdenken blijvende / te meer ook dat eenige Biſſchoppen / Inquiſiteurs en Geeſtelijke / onbedachtelijk genoeg verbreiden dat de Coning geen groot onthael en hadde gedaen de twe Heeren daer geſonden / en noch maer uit gheinſtheit en dede / om tijd te winnen / en daer-en-tuſſchen geld en volk te vergaderen / met welk hy korts (ſo hy hen-luiden in ſecrete hadde gewaerſchout) overkomen / en deſe Edelen en afgevallene der Religie ſtraffen ſoude: waer toe die van des Cardinaels aenhang voegden / dat hy korts met ten Coning ſoude af komen in meerder regement dan oit / en dat hy hem dan over ſijne vyanden ſoude wreken.

De predicatie in 't openbaer gehouden.

Daer-en-tuſſchen vermenigvuldigden en verſtouten ſo langs ſo meer de vergaderingen en preekingen van den genen die der Gereformeerde Leere toegedaen waren / die meer en meer openbaerden / en achter na ook opentlijk met grote menigten in Velden / Boſſchen / en andere plaetſen t'haerder predicatien gingen / daer af d'eerſte en kloekſte hen verſtouten en toonden die van West-Vlaenderen: dier exempel daer na gevolgt is in meer andere plaetſen van Vlaenderen / van Brabant / Vriesland / Overyſſel / Zeeland / Utrecht en elders: beginnende eerſt allenſkens de vergaderingen / die ſy ſecretelijk lange jaren hadden gehouden min en min te bedecken: int' beginſel in heimelijke Boſſchen en bedeckte plaetſen / daer na in platte velden en opene quartieren vergaderende en prekende: voort ten aenſien van ieder een derwaert uit ſteden en dorpen gaende: eintelijk ook van vreſe dat hen-luiden of hare Miniſters of Predikanten iet miſſchien / of by den Officieren en Dienaren overrompelt ſouden worden / vele hen daer vindende / eerſt met kort geweer / als piſtoletten en rappieren / maer daer na ook met hellebaerden / roeren en lang geweer: en hoe wel dat op ſommige plaetſen hen vergaderingen dikwils geſtoort zijn: ook den inwoonderen by geboden belaſt is geweeſt daer niet te gaen / en dat anderſins inen daer in remedie heeft geſocht en begeerden te ſtellen: ſo is nochtans den toeloop van den gemenen volke ſo groot geweeſt / d'eene uit yver / en ſommige uit nieuwigheit / dattet al niet geholpen noch gebaet heeft wat men daer toe gedaen heeft: maer zijn van dage tot dage verſterkt en alom gewaſſen.

Om nu deſe wonderlijke ſake niet ſo geheel generael voor-by te lopen / maer den leſer wat particulierder en breder af te onderrichten / wil ik ten minſten 't exempel van een ſtad wat wijtlopiger verhalen dan van andere (alſo het te lang en verdrietig ſoude weſen van 't ſelve te doen van elke ſtad byſonder.) waer in ik voornemen wil d'alderbermaertſte / machtigſte / en bewoonſte ſtad van de ſelve Nederlanden / namentlijk de treffelijke hoopſtad van Antwerpen / in Brabant gelegen / wiens

gelijke

in menigte van alderhande Natien / Coopmanſchappen / handel / rijkdom / overvloedigheid / macht / ſterkte / en alderhande ſegeninge / daer ſy de voorgaende jaren in verweeldigt is geweest / in die tijd qualijk noch een te vinden ſoude hebben geweest. Hoe wel ik daer-en-tuſſchen 't gunt in andere Provintien en ſteden geheurt is / niet geheel overſlaen / maer wat korter handelen ſal. En 't dunkt my niet geheel onbequaem te weſen / tot verluſtinge des leſers in deſe tragediſche vertellinge / alhier eerſt een weinig van de gelegentheit en andere ſonderlinge ſaken deſer ſo vernaemde ſtad te verhalen / ſo die was ten deſen tijde / dewijle 't in vervolg deſer ſaken dik en menigmael van de ſelve vermaent ſal werden / en dat uit de beſchrijvinge van Lodewijk Guicciardijn Edelman van Florencen.

Beſchrijvinge der ſtad van Antwerpen.

Antwerpen heeft in de hoogte de Pole 26 graden en 36 minuten / en leit van Weſten 51 graden en 28 minuten onder het teken der Jonkvrouwe / op een ſeer ſchone luſtige plaetſe / de rivière Schelde loopt dicht aen de ſtad / welke rivière het Hertogdom van Braband / van het Graefſchap van Vlaenderen ſcheidet / en is de vloed daer ſo breed en diep / dat de grootſte ſchepen met hen koopmanſchap geladen / aldaer ſekerlijk aenkomen mogen / ja ſo na aen de kaey / ſteiger / of kraen / datmen die met handen bereiken en aenroeren kan: alwaer men de ſchepen gemacklijk en droge ontladen mach / de breete der Schelde by en voor de ſtad is omtrent vijf hondert Antwerpſe ellen / en de diepte omtrent twe-en-twintig. Antwerpen leit (te rekenen van de Schelde) 17 mijlen van der Zee / en van 't land af te rekenen vier mijlen / heeft Mechelen ſchier tegen 't Suit-Ooſt op 4 mijlen / Loven ſtracx tegen Suit-Oost op 8 mijlen / Bruſſel tegen Suiden / mede ſo veel leid van Antwerpen ook tegen Suid-Weſt de ſtad van Gent tien mijlen / Brug tegen Weſt 15 mijlen / Calis drie-en-dertig mijlen. Londen in Engelant (met ſeven mijlen en half zees / tuſſchen Calis en Doudre daer toe gerekent) 60 mijlen / Colen 29 mijlen / Frankfort 60 grote mijlen / en Parijs en Rowanen omtrent 70 mijlen. De ronde van der ſtad is omtrent 4812 vadem / of vijf vierendeel van eender mijlen / van grote by na gelijk de ſtad van Luik of Rowanen: is ſeer ſterk en geweldig met ſterke wallen van binnen omringt / met grote geweldige bolwerken van aerde / en met geſchut allenthalven wel voorſien: boven dien ſo heeft Antwerpen acht voornemelijkſte wateren uit de Schelde door de ſtad heen en weder lopende / over de welke / en over andere kleine wateren in de ſtad lopende / zijn vier-en-tſeventig ſo grote als kleine bruggen. Daer beneffens zijn in de ſtad van Antwerpen omtrent twe hondert en twaelf grote en kleine ſtraten / van gelijken zijn in deſe ſtad twe-en-twintig grote en kleine plaetſen / de grootſte is voor het Raedhuis / de ſchoonſte is de Beurſſe aldaer de Koopluiden verſamelen / een ſeer ſchone en luſtige plaetſe: voorts zijn in Antwerpen twe-en-veertig Gods-huiſen / ſo aen kerken / klooſters / en gaſthuiſen / de voornaemſte van dier is onſer Vrouwen kerke / een ſeer ſchone kerke met een ſchone hoge toren verciert / in de welke drie-en-dertig ſtuks ſo groot als kleine klocken zijn. Voort waren doen ter tijd over 13500 Huiſen binnen der ſelver ſtad / van de welke vijf hondert ſeer voornemelijk koſtelijk en ſchoon zijn / en Heeren huiſen genaemt werden: voorder ſo zijn aldaer noch veel ſchone heerlijke gebouwen der ſtad / als de Tapitſerije Pand / 't Vleiſch-huis / Waeg-huis / het Engelſe Huis / de Palihuiſen / en voornemelijk het Oosterling-huis in de Nieuwe ſtad / ook het ſeer koſtelijke Raedhuis 't welk over de hondert duiſent Cronen gekoſt hadde. En is deſe ſeer heerlijke ſtad met vele ſchone privilegien verciert / en en is niet alleen van ouds een Rijkſtad geweest / maer ook de Hooft-ſtad des Mark-Graefſchaps des H. Roomſchen Rijks. Desgelijks is Antwerpen ook een Burggraefſchap / hoe wel de eere meer is dan 't profijt dat de Burg-grave geniet. Die van Antwerpen hebben ook twe heerlijke type Jaer-merkten / d'eene is genaemt Pingſter-merkt / overmits ſy vijftien dagen voor Pingſteren begint / en de andere wert genoemt S. Baefsmerkt / de welke den eerſten Sondag na Aſſumtionis Marie begint / en elke merkt duert ſes weken / op welke merkten een peder vry mach komen / en dien tijd gedurende vry in der ſtad blijven / handelen en wandelen / en daer na met ſijn waer en koopmanſchap vry onverhindert wederom verreiſen / ſonder van ſchulden of andere ſaken wegen bekommert te mogen worden. In dit ſelfde jaer 1566 zijn binnen Antwerpen by 100000 zielen geweeſt ſo men na vlijtiger rekeninge bevonden heeft. Voorts is deſe heerlijke ſtad met vele treffelijke oude geſlachten en Adel verciert geweeſt / ook met vele treffelijke rijke borgers en koopluiden / daer van ſommige wel 200000 / ja ſommige wel drie of 400000 Cronen machtig waren / en noch meer ook. d'Ingeboren burgeren zijn bruntlijk / ſedig / en verſtandige perſonen / wel beſochte en ervaren luiden in den koophandel / met drie of vier ſpraken begaeft / ja ſommige met ſes of ſeven ſpraken: in alle konſtlijke handwerken werden hier meeſters gevonden / van gemene en nootwendige handwerken is deſe ſtad genoeg verſien / want daer als doen zijn bevonden geweeſt 189 Backers / 78 Vleeſch-houwers / 75 Viſſchers die zeeviſch verkopen / en 17 of 18 Viſſchers die de viſſchen van de ſoete wateren verkopen / 110 Barbiers en Chirurgijns / 600 Snijders / 124 Goutſmeden / behalven d'Edel geſteent en Diamant-ſlijpers / Schilders en Beeldhouwers over 300 / Cramers en Coopluiden een uitnement groot getal. Onder alle vreemde Natien die hier haer koopmanſchap drijven / zijn ſes voornaemſte Natien / als Hoogduitſe / Oosterſe en Denemarkſe t'ſamen / Italianen / Spangiaerts / Engelſe en Portugaelſe / behalven een groten hoop Francoyſe Coopluiden: de Coningen van Spangien / Portugael / en Engelant hadden hier haer Factoren / de welke volle macht hadden om uit haer luider namen mette Coopluiden en op de Cantoren te handelen / geld en koopmanſchap op te lichten: men maekt hier ook Wiſſel op Romen / Venetien / Milanen / Florencen en Genua / ook op Ausburg / Nurenberg en Franckfort: van gelijken op veel plaetſen in Spangien / Portugael / Vrankrijk / Engelant / en andere plaetſen / 't welk een ſeer groot gerijf is voor den Coopman / ſo wanneer die om gelt opte een of d'andere plaetſe benodigt zijn.

Kerken binnen Antwerpen.

Hoe veel huiſen binnen Antwerpen.

Jaermerkten.

Hondert duiſent levende menſchen in Antwerpen

Rijke Borgers en Coopluiden

Hant werkers.

Ses voornaemſte Natien binnen Antwerpen.

De Coopluiden die in deſe ſtad wonen en daer in verkeren zijn treffelijk rijk en machtig / gelijk geſeid is / en maken deſe ſtad heerlijk / ſy handelen door haer koopmanſchap in ganſch Europa / ſo met goederen te verſenden / als met koopmanſchap en waren van daer te brengen / daer van wy een weinig verhalen willen.

Eerſt werden uit Italien te lande aldaer gebracht ontallijke menigte van alderlep koſtelijke en onſchatelijke waren / en van daer wederom geſonden alderlep ſoorten / een grote ſchat weerdig zijnde.

Verſcheiden Coopmanſchappen tot Antwerpen komende / die door gants Europa wederom verſonden werden.

Van Romen komt geen beſonder koopmanſchap / dan men ſchikt daer veelderlep ſoorten Lijnwaets / Tapijtſerpen / Sajetten / en veel andere goederen.

Van Ancona komt een ongeloofljk getal Camelotten / Grovegreynen / Specerye / Drogerye / Sijde / Boomwolle / Tapeten / Corduaen / Indiſche verwe / en veel meer koopmans waren / een grote onſchatelijke ſomme gelds weerdig weſende. Daer tegen werd van Antwerpen wederom aldaer geſonden een ſeer groot getal Doek / Gewant / Kerſey / Lijnwaet / Armoſijen / Verſet / ook ettelijke Tapijtſerye / en Carmoſijne verwe / die men Cochinilie noemt.

Van Bononia komt hier veel koſtelijke Sijde ware / geſoden en rauwe Sijde / en ſonderlinge d'Orangie Sijde / half Gout en Silver / Goude en Silvere Lalien met Sijde gewerkt / en diergelijke.

Van Venetien werd alhier geſchikt alderhande Specerye / Nagelen / Caneel / Muſcate / Folie / Gengbaer / en veel drogerven / als Robarbara, Caſſia, Agaricum, Sanguis Draconis, Momia, Senebladen, Coloquintide, Scamonea, Tutia, Mitridat en Theriaca. Desgelijken werd van Venetien alhier geſchikt / geſoden en rauwe Sijde / veel Sijde werk / Camelotten /

(Fol. 48.) ten / Grofgreynen / Tapijten / Sammat / Scharlaken / Boomwolle / Indiſche en andere meer Verwen om mede te verwen en te ſchilderen. Daer tegen wert van hier aldaer wederom geſonden koſtelijke Kleynodien / vele Peerlen / fijn Lijnwaet / Engelſe Wolle / Cramoſijne Verwe / vele kramerijen die hier in 't land gemaeckt werden / als Handſchoenen / Verſetten / Crijpen / en veel andere waren.

Uit het Coninkrijk van Napels komen ook alhier ettelijke koſtelijke Sijde Waren / geſoden en rauwe Sijde / van gelijken Saffraen / en de koſtelijke Manna. Daer tegen ſentmen aldaer ontalbaer veel Lijnwaet / Kerſeyen / Verſetten / Tapeſſerije / en veel kramerije van Metalen en andere materie.

Uit het Coninkrijk van Sicilen werd ter Zee en te Lande alhier gebracht een grote menigte van Galnoten / Boomwolle / Sijde / en koſtelijke Wijn / en andere waren. Daer tegen ſentmen aldaer veel Lijnwaet / en veelderlei kramerije van Metalen en andere materie.

Van Milanen werden hier geboert vele waren / als geſponnen Gout en Silver / veelderlei ſoorte van Sijde en Goude Waren / Schaxlaken / Stamet / koſtelijke wapenen en geweer / Parmeſaenſe Kaes / en andere kramerijen. Daer tegen ſent men weder aldaer / Peper en Suiker / Edel geſmeed / of Gout of Silver geſmeed / Muſcus / veel koſtelijk Reukwerk / fijn Lijnwaet / Cazmoſijn verwe / Engelſe en Spaenſe Wolle.

Van gelijken komen alhier van Florencen / Genua / Mantua / Luca / en meer andere plaetſen en Steden in Italia / verſcheide koſtelijke Coopmans Waren / als goude en ſilvere Doeken / geſponnen Gout en Silver / Capitoen Sijde / Filiſel / Sammat / Armoſijn / Corallen / Mithridat / geſoden en rauwe Sijde / Aluin / Olij / Swevel / Auripigment / en meer andere koſtelijke en grove waren / gewrocht en ongewrocht. Daer tegen wederom alderhande Waren gints en weder geſonden werden / als fijn en grof Lijnwaet / Tapitſerije / Tin / Blek / Koper / Braſilien-hout / Was / Leer / geſouten Vis / ook ſomtijts Terwe / Rogge en Bonen.

Uit Duitſland werd hier gebracht / Silver en Quikſilver / rau en geſmeed Koper / goede Heſſenſche Schapen / Wolle / Glas-werk / Wept / Salpeter / alderlei gading van Metael / Wapen en Krijgsruſting / grof en fijn / koſtelijke witte Rijnſe Wijn / van alderlei ſoorten van pampier. En werd aldaer wederom geſonden / Edel geſmeed / Kleinodien en Peerlen / vele Specerijen en Drogerijen / Suiker / Lijnwaet / Tapeſſerije / en veel andere waren.

Uit Denemarken / Ooſtlant / Lijflant / Noorwegen / Sweden / Polen / en andere Noordſe Landen / komt alhier een groot onſchatlijk goed / als Terwe en Rogge een grote ſchat weerdig / Honig / Pek / Teer / Waſch / Swevel / Ambra / veel koſtelijk Bont of Vellen / als Sabel / Maters / Hermelijn / Luchs / Luparden / witte Voſſen / witte en gemeine Wolfs Vellen / Herten / Elants en Beren Huiden / en andere ſoorten / alderhande ſoorten van Hout tot timmeragie van ſchepen en huiſen / Wagenſchotten / Maſten / Spaxren: Van gelijken komen van daer veelderlei ſoorten van ſterke bieren / als Jopen / Bremer / Hamborger / Lubeker / Roſticker / Bruinswijkſe Momme en andere ſoorten / en veel andere koſtelijke rauwe Waren / die om kortheids wille alhier ongenoemt blijven. Daer tegen werd daer heen geboert een grote menigte van Specerije / Drogerije / Saffraen / Suiker / Sout / Lijnwaet / Engelſe Laken / Verſetten / Boratten / Grovegreinen / Camelotten / ettelijke Tapiſſerijen / veel Wijnen en ſonderlinge Spaenſe / Aluin / Braſilien-hout / en veel andere ſoorten van Koopmanſchap.

Uit Vranckrijk komt alhier eene grote menigte Brnagiſch Sout / veel rode en witte Wijnen / Olij / Saffraen / Honig / Terpentijn / Schrijf Pampier / Glaſen / Braſilien-hout / en Sijde Waren / hier te lange te noemen. Daer tegen ſend men daer Edel geſteenten / Peerlen Silver / Quikſilver / Koper / Clokſpijs / Meſſing / Tin / Blek / Vermelioen / Indiſch Cramoſijn verwe / Swevel / Salpeter / Vitrioel / Camelotten / Grovegreynen / Lijnwaet / Kerſeyen / Friſetten / Baeyen / Tapiſſerijen / Oosterſe Wolle / rauwe Waer / Huiden / Leer / Waſch / Hop / geſouten Vlees / geſouten Vis.

Uit Engeland komen hier veel Laken en / Kerſeyen / fijne en koſtelijke Wolle / Tin / Blek / veel Bier / en veel andere eet en drink-waren / en meer andere Waren. Daer tegen ſend men aldaer Edel geſmeed / Silver / Quikſilver / goude en ſilvere gewrochte Laken en / Camelotten / Grovegreinen / en alderhande ſijde Waren / Specerije / Drogerije / Suiker / Boomwolle / en alderlei andere Waren / die hier te noemen ſoude te lang vallen.

Uit Schotland werden hier geſonden vele Boxvellen / en andere Vellen van verſcheide dieren / voornemelijk de ſchoonſte materien diemen vinden kan / Huiden en Leer / ettelijke Wollen / ſlechte Kerſeyen / en vele fijne en grote Peerlen / niet ſo goed / klaer en wit als de orientaelſe. Daer tegen alſo de ſelve Natie arm is / en dewijle ſy meeſt met Waren uit Engeland en Vranckrijk werden verſien / ſo en werden niet vele beſondere Waren van hier aldaer gebracht / dan alleen ettelijke Specerijen en ettelijke Sijde Waren en Cramerijen.

Uit Vyland brengtmen hier eene grote menigte rau en bereid Leer van verſcheiden Vee / als van Oſſen / Koeyen en Bocken / en ettelijke grove Waren. Daer tegen aldaer geſonden worden de ſelve Waren die men na Schotland brengt / hoewel ſy ook meeſt van de Engelſe werden verſien.

Uit Hiſpanien werden veel Coopmans Waren alhier geboert: als Edel geſteenten en Peerlen van veelderlei ſoorten en prijſen / die de Spangiaerts uit de Weſterſe Indien brengen / een grote menigte fijn Gout en Silver / de Cramoſijn verwe of Cocinilia, Salſa perilia, Lignum Guaiacum, Saffraen / en ettelijke Drogerije en Granen / veel roude Sijde / Sammat / Taftaf / Armoſijn / Sout / Aluin / goede en koſtelijke Wolle / verſcheiden ſoorten van Wijn / als Baſtaert / Romanie / Madere / Sek / en andere wijnen / Olij / Honig / Arabiſe Gomme / Tamoenen / Cetroenen / Granaten / Orangie Appelen / Olyven / Cappers / Dactilen / Vijgen / Roſijnen / Mandelen / Canari Suiker / en veel andere ſoorten. Daer tegen ſend men van hier in Hiſpanien / Quikſilver (d'welk eertijts van daer hier plag te komen) Koper / Klokſpijs / Meſſing / Tin / Blek / fijn en grof Lijnwaet / en alderhande Sijde Cramerije / geſouten Vis en Vleis / Tweren en Garen / Was / Swevel / Koorn / Kaes en Boter / alderhande Krijgs-ruſtinge / en deſgelijken / alderhande huiſraet en handwerken.

Van Portugael komen alhier Edel geſteenten / fijne orientale Peerlen / geſlagen Gout / Specerije / Drogerije / Ambra / Sivet / Boomwol / Suiker / Braſilien-hout / Olij / veel droge vruchten / Confecten en Conſerven. Daer tegen werd aldaer geſonden meeſt alle Coopmanſchappen die men in Spaengien ſend.

Uit Barbarijen komt alhier ook Suiker / Gom / Coloquintida, Leer / en rauwe Waer / en alderlei ſchone Vederen.

Deſe en vele meer andere Waren en Coopmanſchappen werden alhier verhandelt / daer uit men de gelegentheid en macht deſer heerlijker Stad merken mag.

De Italiaenſe Waren die jaerlijx alhier geboert werden / lopen over de drie milioenen gouts.

De Duitſe Waren die tot Antwerpen te kope komen / behalven de Rijnſe Wijnen / bedragende over de ſes mael hondert duiſent Cronen.

De Rijnſe Wijnen alleen wel anderhalve milioen gouts.

De Waren uit Denemarken / Ooſtland Lijfland / Sweden en Polen / die hier verhandelt werden / bedragen over 1680000 Cronen.

De Waren uit Vranckrijk metten Sout en Wijnen / belopen meer dan 700 mael duiſend Cronen.

Alleen de Spaenſe Wolle die jaerlijx uit Spangien quam / beliep over 625000 Cronen.

De

Het Predicken der Gereformeerden buyten Antwerpen in den Hoere 1566.

De Spaenſche uit Portugael beloopt over een milioen croonen jaerlijx.

De Engelſe handelinge mette Nederlanders in 't gemeen / beloopt jaerlijx over de twaelf milioenen goude croonen.

Die breder beſcheit begeert te weten van de hoopmanſchap / privilegien / coſtumen / gebruik van Juſtitien / en andere ſaken deſer heerlijker ſtad / mach leſen de beſchrijvinge die by Lodewijk Guicciardijn van Florens in 't lange en in 't brede gedaen is / en is hy daer mede noch niet vernoegt / hy mach ſich als dan nader en verder bevragen. Ik hebbe hier alleen in 't korte ſommige ſaken willen verhalen / om te betonen de heerlijkheit en macht deſer ſtad / ſo die noch was bloeyende in den tijd van den beginſel deſer langduerige inlandſer oorloge / op dat een yeder mach merken dat de Magiſtraten deſer ſtad geen ongelijk en hadden ſodanige ſorge te dragen / en ſo grote moeyten te doen om d'Inquiſitie aldaer tegen te zijn / daer (Fol. 49.) door ſy vermeynden de neringe te ſullen vergaen / en op ander plaetſen te ſullen vertrecken / gelijk genoegſaem geſchiet is / ſo uit het vervolg van deſen ſal verſtaen werden.

De predicatien buiten Antwerpen.

Om nu wederom tot de voorgenomen materie te komen / daer van ik dus lange op gehouden hebbe / ſo iſt gebeurt dat nadien aldaer tot Antwerpen ſo wel als elders van over lange ſecrete vergaderingen en preekingen / ſo binnen als buiten omtrent der ſtad / niet jegenſtaende de placcaten en vervolginge / geweeſt hadde / dat de ſelve vergaderingen en preekingen deſen voor-ſomer meer en meer toe-genomen zijn geweeſt: eindelijk van 't beginſel van Junio af / en voort alle Sondagen en heilige dagen daer na volgende / t'elken toewaſſende / en den hoop des hoorders meerderende en veel ſterker wordende / ſulx dat de ſelve openbaerlijk doen geweten en geſien zijn / mits de ſelve doen geſchieden niet wijd van der ſtad / ſo wel in 't Franſoys als Nederduits (waer af t'elken de advertentien den Hove gedaen werden) in der voegen

Sterke vergaderinge buiten der ſtad van Antwerpen.

dat den 24 Juny / weſende S. Jans dag / na noen / ſekere vergaderinge is gebeurt van ſekere mans en vrouws perſonen / in ſekere Eeſterboſch van den Heere van Berchem / niet verre van der ſtad / aldaer ſeker mans-perſoon / gekleet met eenen langen mantel / in 't Wals gepreekt heeft / en hadde de ſelve vergaderinge tot vier ſteden haer wacht / welke wacht wel voorſien waren met geweer / ſo ook daer omtrent ſekere perſonen te peerde waren wel voorſien met cingroeren / en alſo 't heilig dag was / en niet verre van den dorpe van Berchem / iſſer vele volx van nieuwigheit by gekomen / ſulx datſe wel 4 of 5000 ſterk waren / en alſo in 't prediken eenen roep op gegeven werd dat de Schutters in de wapenen waren / en derwaerts quamen / werd daer op geſeit datſe komen ſouden als ſy wilden / ſy ſoudenſe verwachten: en de Predikant ſeide in 't ſcheiden / dat men Saterdaegs daer na in 't Nederlands preken ſoude / ſonder de plaetſe te betekenen.

Hier van hebben die van Antwerpen terſtont de Gouvernante mede veradverteert / om te weten wat remedie hier tegen ſoude mogen werden gedaen / nuts dat den Predikant hadde geſeit dat men Saterdaegs in 't Nederlands ſoude prediken. De Gouvernante gaf voor antwoord / dat men den Officier en ſijn volk ſoude te werk ſtellen (gelijk men t'anderen tijden hadde gedaen) om ſulke vergaderingen tegen den betekenden dage te beletten / met aſſiſtentie van eenige van den Gilden vande Schutterpen / waer op de Gedeputeerde van Antwerpen hebben ſwarigheit gemaekt / ſeggende dat men de vergaderinge van eenige Sectariſſen die hier voortijds met aſſiſtentie van de Schutters waren belet of verſtroopt geweeſt / waren ſecrete vergaderingen geweeſt in Boſſchen / van 2 of 300 perſonen / daer de voorſz vergaderinge was van ſo groten getale en genoeg publijk / en eendeels niet onderſien van wapenen. De Gouvernante niet wel te vreden weſende van de voorſz advertentie / ſeide (ſeer geſtoort zijnde) onder andere deſe of gelijlie woorden: Que la Requeſte preſentee par les gentils hommes avoit a ces gens donné telle hardieſſe, & que tels Sectaires ne cerchent que la vie & biens d'aultruy, & que leur affaire tendoit a Atheiſme, willende ſeggen in effecte / dat de requeſte door de Edelen gepreſenteert / ſulke ſtoutigheit gegeven heeft aen dit volk / en dat ſulke Sectariſſen anders niet en ſoeken dan het leven en goed van een ander / en dat ſy nieuwers toe en tenderen dan tot een Atheiſmum. De Gedeputeerde hebben haer Hoogheit voorgehouden dat ſy gedacht hadden de Leden van der ſtad / of den breden Raed (ſo ſy 't noemen) te vergaderen en hen luiden te remonſtreren dat men ſulke vergaderingen behoorde te beletten en weder te ſtaen / en van de ſelve te verſoeken bystant of raed / en hoe wel de Gouvernante daer in eerſt ſwarigheit vond / vreſende meerder inconvenienten / ſo heeft ſy 't ſelve daer na goed en raedſaem gevonden / heeft dies niet te min ook aen de Markgrave geſchreven / dat hy mette Burgemeeſters en Schutters behoorde uit te trecken om die predicatien te beletten / dan de Markgrave heeft dien aengaende aen de Gouvernante voor ſijn excuſe geſchreven / dat hem niet mogelijk en was de vergaderingen / die ſo publijk en van ſo groten getale waren / te ſepareren als in voorleden tijden / en dat de vergaderde geen vreſe en hadden / ook niet en lieten hen te beroemen dat ſe hoopten eer lange hun predicatien en vergaderinge binnen der ſtad te doen. Evenwel en lieten die van Antwerpen niet alle middelen te ſoeken om de predicatien te beletten. Dies niet jegenſtaende hebben die van de nieuwe Religie / ſo menſe noemde / noch voor het uitgaen der voorſz maend Juny / ten wel-weten van alle de werelt / daer toe ingenomen ſeker velt / omtrent een vierendeel nijls buiten der ſtad: de ingangen van den welken ſy met wagenen en wachten verſagen en beſetten / t'haerder meerder verſekertheit / al waer tot eenen tijde drie Sermoenen by drie Miniſters gedaen werden / niet tegenſtaende ook dat ſeker placcaet daer tegen was uitgeſonden / daer by bevolen werde / dat alle vreemde en uitlanders / in den lande niet gekomen weſende om haer koopmanſchap / of andere waerachtige en wettige ſaken / van ſtonden aen daer uit ſouden vertrecken / op pene van arbitrale ſtraffinge na gelegentheit der ſaken: en voorts allen Officieren belaſt / dat ſo verre onder de voorſz uitlanders eenige bevonden werden / die hen eenigſins hadden vervoordert den ingeſetenen of onderſaten des lands met hen quade leringe of ketterye te infecteren / beſmetten / of corrumperen / of yet gedaen of voorgeſtelt tenderende tot beroerte of perturbatie van de gemeente / hoe dat 't ſelve mogte weſen / ſy de ſelve ſouden aentaſten en apprehenderen / om daer van geſtraft te worden na hun verdienſte / en andere ten exempel / opte pene / ſo verre ſy hen daer in niet behoorlijk en gueten / dat ſy geacht en gehouden ſouden worden voor medeplichtige / gunſtige en fauteurs van de gene die de gemene ruſte hadden willen ſtoren / en overſulks geſtraft / welk placcaet de Regente ook heeft doen vernieuwen / en belaſt ſcherpelijk te achtervolgen / in Septembri daer na / maer werd genoeg op ſommige plaetſen daer in ſwarigheit gemaekt / namentlijk / t'Amſterdam / t'Utrecht / te Delft / en elders.

Placcaet jegens de uitlanders.

De Magiſtraet van Antwerpen daer mede ſeer beladen zijnde / beſonder ſiende dat ſo groten menigte van de Ingeſetenen derwaert uitter ſtad ging ten aenſien van een gelijk: heeft volgende voorgaende reſolutie / doen vergaderen de leden en gemeente der voorſeider ſtad / hen voorhoudende dit navolgende / te weten:

Den breden Raed tegen de predicatien.

Hoe dat de Burgemeeſteren en Schepenen tot haren groten verdriet verſtaen hadden de predicatien die men buiten deſer ſtad hadde begoſt te doen / want ſy wel conſidereerden (gelijk ſy daer preſent zijnde ook wel koſten bemerken) dat onſe genadige Heere den Coning (die geſchreven hadde by ſijn brieven van den 6 May / dat hy alſo haeſt hem eenigſins mogelijk ſoude weſen herwaerts over ſoude komen) ſeer node ſoude ſien dat men hier andere dan d'oude Catholijlie Re-

Propoſitie den breden Raed t'Antwerpen voor gehonden / om de predicatien te beletten.

Religie (die sijne Maj. altijt so heeft gerecommandeert gehad) soude proeven / waer door God almachtig verstoort / en sijne Maj. eenen afkeer en verbolginge op de stad soude krijgen / en daer-en-boven in vreese zijn (gelijk men by exempel in de Rijsken hier ontrent gelegen / genoeg gesien hadde) door alsulke vergaderingen soude oproer spruiten / en dat mogelijk dese nieuwigheid voorts gekeert was van de gene die benijden de welvaert en voorspoet van desen lande / op dat sy de gene diese met wapenen niet en hadden kunnen t'onderbrengen / souden met oproer en seditien bederven / tot dien einde Predicanten van dese nieuwe Religie uit hare landen herwaers sendende / waer jegens in gevalle men niet en wederstond in 't beginsel / en de selve / eerse hier voort woutelde / en verderf / soude te sorgen zijn dat de Coopluiden / die alle onrust soeken te schouwen / aenmerkende 't gene dat uit dese nieuwigheid metter tijd soude volgen en mogen spruiten / haer Coopmanschap hier niet en souden dorven betrouwen / maer van hier vertrecken / en sy daer door gantschelijk haer neringe verliesen / en egeen middel hebben om den kost te winnen / en dese stad / die tot alsulken voorspoet / door Gods gratie en goede Justitie / Policie en gehoorsaemheid gekomen was / datter niet veel steden in Kerstenrijk haers gelijke en waren / komen tot ganschen bederfenisse en ruine: maer in gevalle men in 't beginsel dese nieuwigheid belette / dese nieuwe Religie van deser stad werende / gelijk die van Parijs in Vrankrijk / durende de troubelen / aldaer gedaen hadden / souden groten dank / en goede gratie van de Maj. verkrijgen / en de Coopluiden siende datse hier vry souden wesen / hier betrouwende de Coopmanschap / blijven floreren / en souden God almachtig / den Koning / en de stad een aengenamen dienst / en hen selven profijt doen: begerende daerom Borgemeesteren en Schepenen / datmen gelijkerhand de hand daer aen houden soude / datmen in tijds dat quaed verhoede: en hadden goet gevonden / wantse egeen beguamer middelen en hadden tot dier tijd toe weten te ramen / by publicatie te verbieden dat niemand en soude gaen uit deser stad om de voorsz predicatien te horen / en te bannen de Predicanten uit deser stad / en want sy verstaen hadden dat de selve predicatien begost waren by vreemde en uitlandige / datse souden het verbod van egeen vreemde te herbergen / huisen of kameren te verhuren (t'anderen tijde hier gepubliceert) doen vernieuwen / en hen best doen dat het beter onderhouden en achtervolgt mogt worden / vindende ook geraden te zijn op de Heilig en Sondagen eenige van de treffelijkste Borgers met eenen Schepen of oude Schepen aen de poorten te stellen / die gade soude slaen wie'er uit of in soude gaen / op dat hen ook daer door de Borgers / die sorgen souden bekent te worden / hen mogten vermijden ter predicatie te gaen: en om te verhoeden alle oproer en troublen die in de stad soude mogen komen / datmen de wake die 's nachts by de Schutters en by de Borgers gedaen worde / verstrekken / en ook met beter toesicht souden doen dan tot dier tijd toe geschiet was: alle welke poincten / wantse dienen tot gemeene ruste en welvaert / en twijffelden de Heeren niet of sy en souden goed vinden / en daer in haer gewilligelijk voegen / en die achtervolgen / en ook vermanen haer suppoosten / dat sy hen daer na souden reguleren / en hen verdragen van tot desen nieuwe predicatien te gaen / en in gevalle sy luiden of pemant van hen pet wiste / of hen dochte datmen noch meer soude doen mogen / om dese nieuwe predicatien te beletten / en ruste in der stad te houden / dat de Heeren wel begeren souden datse dat hen wilden aengeven / sy en souden niet laten te doen alle wat in hen was. Waer op de Leden hen allegader gewillig met lijf en goed gepresenteert hebben / om de voorsz vergaderingen en predicatien te beletten met alle gevoeglijke middelen / maer datse niet geraden en vonden datmen eenige publicatie daer tegen soude doen / maer souden die van de Poorterije hun honderste en tiende luiden ordoneren / hun volk onder hen reorterende / te belasten de naesitkomende heilige dagen t'huis te blijven / desgelijks souden de Deliens van den Ambachten hen gemeene gesellen ook belasten en scherpelijk bevelen ter predicatien niet te gaen / hopende door dien middel de predicatien te beletten; vonden ook goet te waken / en ander ordonnantien die de Wethouderen voor hadden / mits den welken den Officieren en Wethouderen der voorsz Stad voor het eerste geordonneert hebben den 28 Junij / eerste en twede Julij 1566. dat de Weerden alle hun gasten dagelijx souden overbrengen / en alle borgeren / ook alle vreemde t'haren logerende: daer na een sterke wacht der borgeren in de wapenen in alle quartieren van de Stad: en in tijd van node elk ingeseten in de wapen soude moeten zijn / en met sijnen Hooftman hem vinden ter plaetse voor sijnen wijk gestelt: en voort scherpelijk verboden het gaen ter predicatien buiten / en boven dien voor het seekerste geraden vonden / om in het beginsel daar in orde te stellen / en ook een achterdenken / vrese en reverentie onder het volk te brengen. Hebben voorts Heer Diederik van den Werve / en den Pensionaris Wesenbeke na Brussel gesonden / om de Goubernante aldaer te vertonen de gelegentheid van der sake / mitsgaders de goede affectie by der gemeenten opten breden Rade getoont / metter wake en orde voorgestelt: en daar neffens ten fijne als voren te versoeken dat hare Hoogheid metter eerster opportuniteit soude believen haer binnen deselve Stad te vinden / met haer huisgesin en familie / en andere Heeren van den Rade neffens haer wesende / sonder nochtans eenige knechten ofte volk van wapenen mede te brengen (d'welk yeder docht dat het vertrek van den Coopman en de bederfenisse van de Stad verorsaakt soude hebben) om op al ooge en regard genomen / en orde gestelt te worden / so na gelegentheid en ten meesten oorbaer en profijte van de Stad en de Landen bevonden soude worden te behoren: welke Gedeputeerde (dien aengaende volgende haren last / metten anderen der Stad Gedeputeerde / die te voren tot Brussel waren / daer op gecommuniceert hebben) zijn geweest by de Goubernante / de selve haren last ontdeckende den 12 July 1566. en ook doende het versoek sulx / en met sulke limitatien als boven verhaelt is / waer op haer Hoogheid ter antwoorde gaf (nadien sy daer op in absentie der Gedeputeerde / metten Heeren by haer doen zijnde / hadde gedelibereert) eerst dat sy de Wethouderen en Leden van hen goede presentatie en devoir bedankte / en dat sy wel doen souden gelijkelijk de hand daer aen te blijven houden / dat op alles goede toesicht genomen werde: waer toe soude seer dienen datmen effectueerde de placcaten en ordonnantien / en dien volgende dede vertrecken alle vremde / hoorts ingekomen / besonder ook de Francoisen / en aldermeest de soldaten / also sy verstond / datter so van den een als van d'andere vele binnen Antwerpen hen vonden: en besonder ook enige personagien van qualiteit uit Vrankrijk / na dat sy advertentie hadde / noemde den bastaert van Vendosme / Baron de Gascoigne / en sekere Capiteinen / dat sy ook tot dien einde aen den Officier aldaer soude doen schrijven: en dat goet ware / datmen van den selven Francoise Capiteinen hen dede versien: waerom men haer anderwerf soude adverteren wat neerstigheid daer in gedaen ware / en van wat gelegentheid / en besonder hoe en in wat manieren dat sy souden vinden / datmen dese vergaderinge soude mogen scheiden en doen cesseren / d'welk als sy verstaen soude hebben / en ook weten wat verseckeringe men haer / daer komende / soude willen doen / soude als dan op haer komste delibereren en resolveren 't gene sy geraden soude vinden na de goede affectie die sy tot sulken principaelder Stad / daer den Coning en alle den Landen so vele aen gelegen ware / was dragende; de welke sy daerom bereet was alle assistentie te doen na haer vermogen: en datmen wel scherp regard name dat de Stad immer van binnen wel bewaert werde / op dat daer ook geen desorde toe en quame / boven dien datter alrede een generael placcaet / roerende dusdanige saken / was geconcipieert / d'welk sy terstont soude senden: waar op de Gedeputeerde de selve bedankende / seiden / dat gemerkt de saken

Ordonnantie by die van Antwerpen gemaekt.

Het vertoeven van de komste der Goubernante ofte anderen Goubeneur.

Antwoord van de Regen-

haest

haeſt eiſchten / en ſo verre de gelegentheden niet en dzoegen / dat haer Hoogheit terſtont in perſoon aldaer koſt komen / dat der ſelver wilde believen / om in tijds toe te ſien / yemand van de pzincipaelſte perſonagien / dooz te ſenden / met ſijnen ſtate en familie / en ſonder wapenen / (ſulx als ſy aen haer Hoogheit / volgende haren laſt / ook verſocht hadden.) Daer op ſy antwoozde / dat ſy 't ſelve in deliberatie ſtellen ſoude: waer mede de voozſz Gedeputeerde vertrocken / en terſtont in diligentie na Antwerpen gekeert zijn.

Publicatie jegens de Predicanten.

Waer-en-tuſſchen den 2 Julij in de ſelve ſtad was uitgeroepen geweeſt 't voozſz Placcaet van den 26 Junij / en daer neffens van den ſtads wegen bevolen / dat een yegelijk poozter / ingeſetenen en andere / hen ſouden vermijden van buiten of van binnen de ſtad uit curieuſheit / nieuwigheit / of anderſins te gaen tot eenige pzedicatien / by der ozdonnantien / ſo van de Maj. als van der ſtad verboden / en hem hoeden van ſchade / welk Placcaet en gebod ſo van den Conink als van de ſtad ook terſtont gepzint / en op alle poozten / kerken / en hoeken van der ſtad geplelit is / op dat yegelijk daer af ſoude weſen gewaerſchout.

Eerſte queſte in die in der Gereformeerde Religie binnen Antwerpen.

Des anderen daegs ſmozgens zijn in de Collegie gekomen der ſelver ſtad Wijkmeeſters / vertonende hoe dat aen hen in eene miſſive onderſchzeven op de name van de Bozgeren en andere Ingeſetenen der waerachtiger Religien der ſtad van Antwerpen / geſloten was gefonden / om de Wethouderen over te leveren / de Requeſte daer tegenwoozdig / die ſy den Wethouderen gaven / ſo hennen eed hielt / en ook belaſt was / te komen adverteren wes ſy vernamen: welk Requeſt aldaer wert geleſen / en die was gemaekt / addzeſſerende aen Burgemeeſteren / Schepenen en Raed / en geſtelt op den name der Bozgeren en Ingeſetenen der ſelver ſtad. By de welke ſy vertoonden /

Hoe dat ſy in alle onderdanigheit van politijke ſaken, van over eenige jaren, door klare getuigeniſſe haerder conſcientien, gefondeert op 't ware woord Gods, des Ouden en Nieuwen Teſtaments, hen hadden af-geſondert van alle ongodlijke ſuperſtitien en misbruiken in de Roomſe kerke, door menſchen inſertinge, tegen de ſuivere Lere Chriſti en der Apoſtelen, ingebrocht, en de oprechte Predicatie des Godlijken Woorts, en aendieninge der heiliger Sacramenten, ſo ſy van Chriſto nagelaten waren, in aller ſtilligheid int ſecreet binnen der ſelver Stad (gelijk ook in alle de Nederlanden) gebruikt: Maer ſo door Gods genade het getal der geloviger, ſo van Duitſe als Walſe talen, ſo was vermenigvuldigt, en noch dagelijx vermeerde, dat ſy hun int ſecrete niet langer en koſten onthouden, en nochtans de voorſz oeffeniſſe der rechter Religie (door het bevel Gods gedrongen) niet en koſten nalaten: Waer door ook alle deſordre en tumult, die anderſins te dier oorſake ſoude namaels rijſen, geweert, en alle quade en ſchadelijke Secten verſtoort ſouden
Verſoek. mogen worden: Verſochten dat de Heeren hen wilden gunnen en laten d'exercitie der voorſz Religie, en daer toe in de Stad bewijſen eenige bequame plaetſe, om t'haren koſte aldaer te mogen timmeren ſulken werk als daer toe bequaem ſoude bevonden worden, waer door eendrachtigheid onder de burgeren, en verbeteringe in de Stad volgen ſouden, en dat niet alleen vele oude exempelen, maer ook de jegenwoordige van Duitſland, Vrankrijk, en andere wel beweſen, dat alſulke exercitie van twee Religien meer tot eenigheid dan tot twiſt was dienende, welke exercitie, namentlijk de openbare predicatie, en 't gebruik der Sacramenten, werde by der Confeſſie van Ausborg ook verklaert nodig te weſen, d'articulen en woorden daer af verhalende: Daer onder voegende, dat ſy hen by den ſelven Articulen, als den Woorde Gods gelijkformig, begeerden te houden, en aengeſien dat ſulken notelijken en nodigen ſake in hunder macht was, uit krachte van hen privilegien (de ſelve allegerende) dat ſy verhoopten dat ſulken godlijken petitie hen niet afgeſlagen en ſoude worden.

HJer mede de Magiſtraet noch meer beladen zijnde / hebben nodig gevonden dies te ſcherper toe te ſien / en geſloten aen elke poozt eenen Klerk te ſtellen / die op ſoude ſchzijven alle vzeemden die inkomen ſouden: een nieu extraozdinaris beſoek alle de huiſen van der Stad dooz te doen doen: een gebod tegen de Soldaten te kundigen / ten einde ſy vertrecken / datmen de hondertſte lieden ſoude doen eeden: inſgelijx buiten rontom in de Dozpen en jurisdictie van de Stad / ook hondertſte en tienſte lieden ſtellen: en alle de Francoiſen doen vertrecken: datmen ook alom de geboden ſouden doen publiceren / en vernemen wat volk op een mijle na rontom vergadert en gelogeert ware: en eindelijk / dat hen Gedeputeerde die weder gekomen waren / terſtont hen weder ſouden vinden by de Goubernante / haer te kennen gevende van de voozſz gepzeſenteerde requeſte / en ook de publicatien / geboden en ozdze by hen geſtelt / en mits den noot / anderwerf inſtantie te doen / dat haer Hoogheid ten einde / en volgende den voozgaenden verſoeke / terſtont ſoude haer daer willen vinden / of ten minſten yemand van de groote Meeſters daer geſonden wozden.

Des anderen daegs ſo is / achtervolgende den concepte van 's daegs te voren / van der Stads wegen geboden dat alle ſoldaten en vagebonden van ſtonden aen ſouden vertrecken / en na de placcaten en geboden / ſo van den Coning als van der Stad / hen reguleren / op de penen daer in begrepen: en dat niemant achter ſtraten en ſoude mogen gaen vermomt of verſtopt / noch ook met trommelen / pijpen / trompetten / of dergelijke inſtrumenten / en voozt heeftmen hen neerſtig geinfozmeert om te weten wat vzeemde Francoiſen in der Stad al mochten weſen. Ten ſelven dage iſſer noch tuſſchen hope en duchten wat alteratie in de ſelve Stad toegekomen / by dien dat de Gzave van den Berg dooz Antwerpen na Lier (twee mijlen van daer) reiſde by den Heere van Bzederode / die daer was / en verwachte den Gzave van Culenbozg en vele andere van den geconfedereerden Edelen / die geſchikt hadden aldaer metten anderen te beraetſlagen / wat ſy (ſiende de ſaken ter beider zijden dus lopende) te doen ſouden hebben.

t'Samenkomſte der Bontgenoten.

DE Gedeputeerde der ſtad van Antwerpen hebbende aen haer Hoogheid den laſt / hen gegeven / ontdekt / en anderwerf het verſoek te voren haver Hoogheid gedaen / in der ſelver voegen herhaelt / heeft ſy ook gebleven in haer voozgaende antwoozde: en goed vindende de devoiren aldaer gedaen / allegeerde daer by dat de goede Placcaten en Ozdonnantien qualijk werden geeffectueert: en dat de Stad noch vol Francoiſen was / ook vol ſoldaten en vzeemdelingen / en datmen niet en ſoude weten by te bzengen eenige ſonderlinge die men hadde doen vertrecken; waerom ſy op haer komſte aldaer niet en koſte reſolveren / de ſelve en waren eerſt daer uit geſcheiden; en haer en werde nader verklaert / wat hope en middel ſy hadden van de pzedicatien / daer gehouden wozdende / te doen ceſſeren; en boven dien / klaerder hoozde geſpecificeert hoedanige en wat verſekeringe men haer in deſelve Stad ſoude doen / alſo haer niet genoeg was het ſeggen dat alle de Bozgers lijf en goed booz haer ſtellen / en tot haver bewaringe gereet weſen ſouden: niet-te-min ſoudet in beradinge ſtellen / en ook van yemand anders aldaer te ſenden / en merkende datſe daer toe wel genegen ſchjeen / baden ſy ſeer ernſtelijk / hoewel ſy haer Hoogheid niemanden en en noemden / dat 't ſelve hoe eer hoe lieber mogte geſchieden. Nochtans van de ſaken daer na mette een en d'andere ſpzekende / hebben ſy aen ſommige wel bezklaert / dat ſoude haer Hoogheid daer eenige pezſonagie ſenden / dattet veel deugden ſoude doen / en geraden waer dattet yeman mogt weſen die der Stad en den ingeſetenen ware aengenaem / en dat de affectien en herten van den volke wel dzoegen tot mijnen Heere den Pzince van Orangien / aen den welken ſy ook andezſints met eed waren verplicht / en hy aen hen verbonden / uit dien hy was Bozg-gzave dez ſelver

Verſoek van de ſtad van Antwerpen aen de Goubernante en haer antwoozde.

ber Stad / so ook sy van den Heeren en van de Ge-
(Fol. 51.) meente / eer sy van Antwerpen gingen / opentlijk hadden verstaen dat sy om den selven Heer seer wenschten.

HIer-en-tusschen isser gedepescheert en uit-gegeven een ander generael Placcaet / belastende en bevelende / datmen alle dese Predicanten met hunnen aenhouders / vangen en hangen soude / statuerende ook / hoemen hen by provisie in 't feit van der Religien soude moeten reguleren / en met wat penen de overtreders gestraft souden worden / 't welk hier en daer gekundigt en gepubliceert wesende / heeft het volk / en sonderlinge die van der Religie / seer verwondert / verbaest / en verschrikt gemaekt / ja uitnemende seer verbittert / mitsdien het was tegen het verzoek van de Edelen / en de gelosten hen gedaen / en de brieven daer op uitgesonden / en daer-en-boven wederin brengende d'oude vervolgingen der Placcaten / daer so vele mede te doen had geweest / eer men 't volk dien aengaende hadde konnen stillen. Boven dien docht het vele vreemt en ongehoort te wesen / dat terwijlen men de moderatie aen d'een zijde send aen den Coning / en verwacht sijn goede gelieste / en aen de ander zijde den Staten vast voorhoud om hen advijs te hebben: men evenwel / en al eer der Majesteits goede gelieste gekomen / en der Staten antwoord en advijs gehoort sy / so de Staten van Braband daer op noch niet geresolveert en hadden / en verscheiden andere Staten daer op noch niet gecommuniceert en waren / d'effect der selver ging uit-senden / dede publiceren / en wilde onderhouden hebben / al of die alrede so by der Majesteit geresolveert / en by den Staten en Landen geaccepteert ware / 't welk uitnemende grote morringe / opsprake en werringe onder 't volk alom gemaekt heeft. Daer door ook t'Antwerpen by der Wet swarigheid is gemaekt 't selve Placcaet te publiceren / om alle quaet te schouwen / so anderssints geschapen was datter oproer en bloedstortinge gevolgt soude hebben / (waer af sy ook groten ondank gehad hebben / en hen menigmael verweten is / al hebben sy terstont daer na / so by Commissarissen als brieven van den 4 Julij / in 't lange hen excusen daer af gedaen / en hen reden in 't brede geseduceert.) In de selve publicatie hebben ook eenige meer andere steden swarigheid gemaekt.

't Voorsz Placcaet was luidende als volgt.

Het Placcaet van den 3 Julij 1566.

ONsen lieven en getrouwen den President en luiden van onsen Rade, &c. Saluit en dilectie. Al ist so dat alle ongeoorlofde vergaderinge en conventiculen, als der Gemeinte seer hinderlijk wesende, van allen tijden, so wel by de gemeine rechten als ook by de Ordonnantien in onsen Lande van herwaerts-over menigwerven gepubliceert en vernieut, verboden zijn, des nochtans niet tegenstaende is gehelijk kenlijk en openbaer, dat in verscheiden plaetsen, quartieren en oorden van de selve Landen, so wel ten platten lande in bosschen en elders, als binnen steden, vlecken en dorpen, vele en diverse conventiculen en ongeoorlofde vergaderingen gehouden worden, met groote menigte van volk van alle kanten, ook met stocken en wapenen aldaer komende en t'samen lopende, in welke vergaderinge menigerley dwalinge, ketteryen en conspiratien tegens onsen heiligen Christen gelove, Catholijke Religie, en gemeine welvaert, ruste en vrede gepredikt, gesaeit, getracteert, en gehandelt worden, daer door het simpele volk jammerlijk gecorrumpeert, verleit, besmet, en geinfecteert word, tot groot verlies en nadeel van hun saligheid, en tot beroerte en perturbatie van de Gemeinte. 't Welk wy niet en willen of denken eenigsints te lijden of gedogen onder dissimulatie.

So ist dat wy 't selfde aengemerkt, en begerende daer in te versien ter eeren Gods, tot bewaerniss en conservatie van onsen ouden gelove en Catholijke Religie, en tot gemeine welvaren, ruste en vrede, hebben by advijse en deliberatie van onse seer lieve en beminde Suster de Hertoginne van Parma en Plaisence, voor ons Regente en Gouvernante in onse voorsz Landen van herwaerts-over, en ook van onsen seer lieven en getrouwen de Ridders van onser Orden, en luiden van onsen Raden van Staten en Secreten neffens haer wesende, van nieus verboden en geinterdiceert, verbieden en interdiceren by desen alle conventiculen en ongeoorlofde vergaderingen, secrete en openbare, so wel binnen steden, vlecken en dorpen, als ten platten lande of elders, en ook alle prekingen tegens en contrarie onse voorseide oude gelove en Catholijke Religie, op pœne tegens den Predikers, Leraers, Ministers, en diergelijke verleiders des volx, van der dood en met een koorde of strop aen der galge geexecuteert te worden, en van confiscatie van allen haren goeden, binnen den landen daer confiscatie stant grijpt, te bekeren en appliceren tot behoef en profijt van den genen die de selve Predikers, Leraers, en verleiders aentasten, vangen, en in handen van de Justitie stellen sullen. En by gebreke van goede, sullen wy hen doen geven en uitreiken van onsen eigen penningen de somme van 600 ponden, van 40 groten onser Vlaemser munte 't pont. Verklarende sulke quade en bose menschen gemeine vyanden, oproerig, seditieus, en perturbateurs van gemene ruste onser Landen en Staten, stellende en statuerende gelijke pœne op en tegens die gene, die willens en wetens hare huisen, hoven, of andere plaetsen hem toe behorende, lenen en toelaten sullen om aldaer eenige conventiculen of ongeoorlofde vergaderingen gehouden te worden. En aengaende den receptateurs en de gene die de voorseide Leraers, Predikers, en verleiders logeren, favoriseren, en onderhouden, indien sy gewoonlijk zijn sulx te doen, en daer-en-boven obstinate en verherde ketters zijn, willen en ordonneren wy dat de selve daer van metter dood gepunieert, en hare goeden geconfisqueert te worden als de verleiders selve. Belangende den genen die hen in eenige van de voorsz conventiculen of ongeoorlofde vergaderingen vinden sullen, hebben wy geordonneert, en ordonneren mitsdesen by maniere van provisie, dat de selve daer van arbitralijk gepunieert en gecorrigeert sullen worden, mits by den Rechters en Wethouders aenschou nemende op de qualiteit van dien, of sy door curioosheit of nieusgierigheit in de voorsz prekinge en vergaderinge hen gevonden hebben, of totte selve gekomen zijn gestokt en gestaeft, om de voorsz Predikers te sustineren en beschermen, de welke wy verstaen uit allen onsen voorsz landen van herwaers-over gebannen te moeten worden op de galge, willende en ordonnerende, dat de Vaders, Moedes, Broeders, Susters, Ooms, Moeyen, Meesters, Meesterssen, of anderen gehouden sullen worden te verantwoorden van 't stuk en misbruik van hare kinderen, en van den genen die onder haren last, toesicht, en van haren huisgesinne of familie wesen sullen, boven de pœnen, 't zy van geesselinge of andere, die de voorsz kinderen of jonk volk daerom sullen moeten lijden en dragen tot arbiterschappen van den Rechters: ten ware nochtans dat de voorsz Vaders en Moeders, of andere last hebbende, deden blijken hen devoir en uitterste beste gedaen, en behoorlijke sorge en toesicht genomen te hebben, om te beletten dat sy tot de voorsz prekingen, conventiculen, en ongeoorlofde vergaderingen niet en souden gaen. En om de selve conventiculen en vergaderingen bet te mogen beletten en verhoeden, so willen wy dat die gene die aenbrengen, ontdecken en denuncieren sal eenige die de selve gehouden sal hebben, indien hy van der selver vergaderinge geweest is, voor die reise quijt, ontlast, en geabsolveert sal wesen, sonder dat hy daerom gecorrigeert sal mogen worden, mits belovende nochtans dat hy hem des niet meer en sal onderwinden; en so verre hy van onsen heiligen gelove, en van de Sacramenten van der kerken goet gevoelen heeft. Ordonneren u voorts meer wel ernstelijken, dat gy by alle mogelijke en gevoeglijke middelen versiet, ordre stelt, en ook by alle subalterne Rechters, Officiers, en Wethouders van onsen lande van herwaers-over, so wel de onse als onsen Vassalen, doet versien en orden stellen, op dat de prekingen,

gen, conventiculen en vergaderingen voorſz belet en verhoet mogen worden. En ten einde dat van ons tegenwoordig verbod en ordinantie niemant ignorantie en ſoude mogen pretenderen: ſo ontbieden en bevelen wy u by deſen, dat gy terſtont en ſonder vertrek de ſelve doet kundigen, uit-roepen, en publiceren al-om binnen den ſteden en plaetſen van onſen voorſz Landen daer men gewoonlijk is uit-roepinge en publicatie te doen, en tot onderhoudeniſſe en obſervatie van dier procedeert en doet procederen tegens den overtreders, by executie van de pœnen boven geroert, ſonder eenige gunſte, diſſimulatie of verdrag, des te doen met het gene hier aenkleeft, geven wy u volkomen macht en ſonderling bevel. Ontbieden en bevelen voorts eenen yegelijken, dat ſy u, 't ſelfde doende, ernſtelijk verſtaen en obedieren, want ons alſo gelieft. Gegeven in onſe ſtad van Bruſſel, onder onſen Contreſegel hier op gedrukt in placcate den 3 dag van Julio 1566. Onderſtont geſchreven, by den Koning in ſijnen Rade, en getekent

d'Overloope.

Vreſe voor het inbrengen van garniſoen binnen Antwerpen.

't Gemeen volk / en ſonderling die van de Gereformeerde Religie / binnen Antwerpen waren middeler tijd in grote vreſe / uit dien dat aldaer den roep achter ſtrate ging dat de Goubernante daer komen / en t'haerder verſekeringe en anderſins volk van wapenen mede brengen ſoude / d'welk ſy geenſins en begeerden / en maekte terſtont een groot achterdenken en miſvertrouwen van der Gemeente tegen de Magiſtraet / dewelke ook anderſins te vozen ſeer in d'oge was / en luttel geloofs by hen hadde / om de grote / ſware en ſcherpe vervolginge en ombrengen die daer met alder ſtraffigheid lange gepleegt was tegen die van de Gereformeerde Religie / en om andere ſaken daer ſy lange over geklaegt en gemort hadden: en is het ſelve achterdenken en miſtrouwen doen terſtont openlijk genoeg gehoort grweeſt / ſo haeſt een van de Schepenen / namentlijk / Heer Johan van Schoonhoven / laſt was gegeven (den vijfden Julij) om ſekere geſellen te ſtellen aen de poorten die de wacht daer hielden; want doe d'Ingeſetenen grotelijx daer op geſproken en gemort hebben / ſeggende dat ſy verraden waren; ſo dat des anderen daegs / den ſeſten Julij / op den breden Raed de ſelve gecaſſeert en verlaten zijn / ſo ſy verklaerden dat ſy geen contentement hadden / maer preſenteerden ſelve in perſoon aen de poorten te waken / niet tegenſtaende men vertoont hadde / die uitter poorterije tot haer eigen verlichtinge gekozen te zijn / om de Soldaten / Bedelaers en Vagabonden uitter ſtad te houden / en die te doen vertrecken / ſo haren eed en inſtructie inhielt / die men hen tot meerder contentement liet leſen.

De Magiſtraet ſuſpect.

De knechten van der Wet.

Brand tot Antwerpen

Des niet-te-min ſo den ſelven 5 Julij ſeker huis in de Lombaertſtrate in brand geraekt was / ſo hebben alle de goede Borgeren en Ingeſetenen wel en getrouwelijk hen daer in gedragen / en met aller ſtilligheid geſtelt en gevoegt / ſo om den brand te bluſſen / als om alle onruſte en onbillikheid / ofter eenige opgeſtaen hadde / te weren. Welken aengaende de Magiſtraet hen ook des anderen daegs ſeer bedankt heeft / ſo ook den ſelven brant ſonder eenige onruſte geblust is.

Breden Raed t'Antwerpen vergadert.

Opten ſelven breden Raed / ſo daer-en-tuſſchen hen Gedeputeerde vanden Hove wederkomen en haer rapport gedaen hadden / hebben de Wethouderen der Gemeente voor gehouden / dat ſo verre yemant van hen wiſte eenige Soldaten / Vagebonden / Franſoyſe Capiteinen / of andere vreemde / niet negotierende / dat ſy 't ſelve ſouden willen te kennen geven / op dat de (Fol. 52.) ſtad te beter verſekert mochte weſen: inſgelijx hen vermaent / dat ſy luiden niet alleen ſelve niet en ſouden gaen / of hen vinden tot deſe Predicatien / maer ook na hun vermogen / elken 't ſelve ontraden en daer af trecken: hen voorhoudende voort wat raed en middel ſy wiſten / en wat aſſiſtentie ſy ſouden konnen geven om de ſelve predicatien (diet dus in roere ſtelden) te beletten te doen ſcheiden en ceſſeren / ſo buiten als binnen der ſtad / en beſonder voor 't eerſte met wat hulpe en byſtant ſy ſouden meinen te weren en wederſtaen deſelve predicatien en vergaderingen / ſo verre ſy hen quamen te verſtouten die binnen der ſtad voort te ſtellen: ook ſo verre eenige oproer / trouble of commotie aengerecht worde / by wat middel en maniere ſy die meinden te beletten / en te neder te leggen / en de ſtad van inconvenienten te verſekeren / ſo men ſag / dat den voet en orde daer toe / tot dier uren genomen / niet helpen en mogt / noch genoegſaem en was: en dat ſy met alle blijticheid en ernſt 't ſelve wel ter herten moſten nemen / en hen daer toe verkloecken / op dat daer door by niemanden oorſake genomen werde / om 't ſelve met buiten-volk en krijgsluiden te doen doen / ſo het geen reden en ware dat den Coning of Goubernante ſulken ſtad / daer hen en alle de landen ſo vele aen ware gelegen / onbewaert en onverſekert ſouden willen in hazard laten blijven. Daer op ſy ſeiden / dat het van geen node en ware vreemde daer in te brengen / maer dat ſy ſelve in perſone hen ten dienſte van de Maj. en tot bewaerniſſe van der ſtad / inſgelijx tot wederſtant van alle troublen en inconvenienten / ook tot het weren der predicatien binnen der ſtad / preſenteerden en offereerden als goede en getrouwe Borgeren willig en bereet met lijf en goet: en waren te breden geen arbeit noch moeite daerom te ſparen / en hen in perſoon te voegen na de orde en remedien die de Wethouderen en Regeerderen van der ſtad daer toe nut en bequaem ſouden vinden; maer dat de predicatien buiten hen niet toe en ſtonden te verſtoren. Waer op de Wethouderen ſeiden / dat ſy in meeninge waren de gelondigde geboden te doen onderhouden en effectueren: en voort voor het eerſte goet hadden gevonden dat de Schutters de wacht ſouden houden op hen Cameren / en van de Borgeren uitten Wijken met behoorte in perſone / aen elke poorte veertig / en op elker der gewoonlijker ſterkten of quartieren van der ſtad andere veertig / d'welk ſy goet gevonden en gewilliglijk hen daer toe geoffereert hebben: en voort zijn uitten leden gecommitteert / die metten Heeren ſouden ramen en ſluiten / 't gene ter bewaerniſſe ſoude notelijk bevonden worden.

d'Antwoorde der Gemeente.

Ten ſelven dage iſſer een grote murmuratie en alteratie onder 't volk opgeſtaen / uit dien / dat ſo de Heere van Brederoede / en eenige der geconfedereerde Edelen in der ſtad was / en vele aenhangs en naloops des volx hadden: dat ter anderen zijden de Grave van Megen nu ſekere dagen binnen der ſtad was blijven ſtil leggen / ſonder door te reiſen / en dat aldaer ook werde verwacht de Grave van Arenberge / hebbende terſtont daer door de Gereformeerde vermoeden en achterdenken gekregen / dat de ſelve twe Graven mogten laſt hebben om by aſſiſtentie van de Magiſtraet eenig volk van oorlog heimelijk van buiten in te brengen / d'welk ſy genoeg verklaerden niet te willen lijden / noch ook behoren te lijden / ſo ſy hen niet en weigerden met alle ernſtige ſorgbuldigheid der ſtad / ten dienſte van de Maj. en hen ſelven met wijf en kinderen te bewaren en verhoeden: waer af het rumoer en opſprake ſo groot gerees / datmen 't volk qualijk heeft konnen ſtillen / ſo ſy langs ſo meer / ſo tegen den Grave als tegen de Magiſtraet / door de ſuſpitie verbittert werden / diemen hen uit den hoof de niet en koſt geſteken / wat men hen remonſtreerde en vertoonde. Inder voegen dat de Wethouderen / vreſende meerder inconvenient / niet en hebben gedorſt langer daer mede vertoeven / dan terſtont hen Gedeputeerde wederom te Hove te ſchicken / en 't ſelve / en watter meer geſchiet was / en geſeit werde / der Goubernante terſtont te kennen te geven: en ook om haer Hoogheid te vertonen / dat de Wet niet vonde geraden dat haer Hoogheid eenig volk van wapenen daer ſoude ſenden / of ſelfs met eenig volk van wapenen daer quame / anders dan met haer ordinariſe garde en Heeren van der Orden / en haren Raed / Staet / en ordinariſe trein / men ſoude haer Hoogheid met duiſent borgeren of meer verſekeren: in welker voegen ſo verre haerder Hoogheid belief de binnen

Vermoeden op den Grave van Megen.

Laſt der Gedeputeerde van Antwerpen.

der Stad te komen/tot meerder contentement en verſekertheid van de buiten-Coopman/ dat de Wet 't ſelve hertelijk was begerende/ met ſulken verſtande/ dat haer Hoogheid daer weſende/ geen volk van wapenen namaels in ſoude doen komen/ noch de borgers met garniſoen belaſten/ ſonder conſent van de gemeente; en dat ſelve doende haer Hoogheid haer perſoon daer wel mochte betrouwen/ want de gemeente wel gedelibereert ware/ om de Stad van alle oploop te beſchermen/en ſo verre haer Hoogheid nu niet gelegen en ware te komen verſoeken/ dat ſy ſoude willen committeren en ſenden/ een/ twe/ of drie van de principaelſte Heeren van der Oorde/ die de gemeente aengenaemſt ſouden mogen weſen/ om met haer faveur/ autoriteit/en aſſiſtentie tot allen occurentien beter verſien te moge worden: behoudelik dat met de ſelve niet en quame/ noch hen en volgde eenig volk van wapenen/dan alleen hen ordinaris huiſgeſin: ja dat ook goet waer dat harer Hoogheid beliefde altijd een van den Heeren voor te ſenden/ om het volk en ingeſetenen in geen meerder diſſidentie van buiten-volk met wapenen in te willen brengen/ te ſtellen/ daer uit oproer en troubelen ſoude mogen volgen/ ſo d'experientie alrede genoeg uitwijſende hadde geweeſt/ te meer dat de gemeente opten breden Raed haer ſeer gewillig tot alles preſenteerde/ nochtans genoeg hadde getoont/ en geſeid geen ander volk in de Stad te willen gedogen noch lijden/ en tot dien einde te vertonen wat grote oplſprake binnen der ſelver Stad had getauſeert de komſte en 't ſtille leggen des Graven van Megen/ en 't verwagten aldaer des Graven van Arenberg: en dat boven dien de fame geſtroit werde/dat ſo verre men met forſe tot deſe ſake remedie wilde ſoeken/ het gehele Land geſtelt ſoude worden in wapenen/daer grote bloedſtortinge geſchapen waer uit te rijſen/ dat ook de Heere van Brederoede beter belaſt waer van daer te trecken/ om het volk beter geruſt en in ſtilte te houden op haer neeringe: inſgelijx te vertonen dat ſy mits de goede affectien die ſy in de gemeente vonden/ de Stad wel hoopten bey te houden van alle predicatien binnen de poorten/en ook die van alle inconvenienten te beſchudden: ook datmen hadde om geweeſt in alle de huiſen binnen/ maer geen Francoiſen/ en ook buiten/ maer boven ſeſſe of ſeven niet gevonden/ diemen hadde doen vertrecken: en voort in alle occurente ſaken te doen/ alle vertoningen die ſy ten meeſten oirboire van der Stad ſouden vinden te behoren.

Viſitatien binnen en buiten Antwerpen gedaen.

De ſwarigheid te Kobe te reiſen.

d'Welk dus gereſolveert/ en tot ruſte van der Stad nodelijk bevonden weſende om ſulx vertoont te worden/ heeft onder de Wethouderen groote ſwarigheid gevallen wien met dien laſte ſoude reiſen/ alſo men wel wiſte dat de vertoninge niet ſeer aengenaem en ſoude weſen/ en gelijk hem des ondanks geerne ontmaekt/ en op een ander gedrongen hadde: eintelijk is hy opinien geſloten/ dat d'een van de twe Burgemeeſteren/ twe oude Burgemeeſteren en doen Schepenen/ en een van twe Raden en Penſionatiſen der voorſz Stad aldaer genoemt (namentlijk/ Heer Jacob van der Heiden Burgemeeſter/Heer Dirk van de Werve/ Heer Nicolaes Rockox/ en de Penſionaris Weſenbeke) terſtont en by den avont daerom in diligentie reiſen ſouden/maer en is die laſt niet volbracht/ uit dien dat des avonts de voorſz Burgemeeſter/ den anderen te reiſen gereet zijnde/ontbood/ datter andere ſaken voor handen gekomen waren/ waerom het beter ſoude weſen de reiſe tot des anderen daegs te ſchorſſen: waer mede de andere wel verblijd waren/ hopende dat pets voort-komen ſouden/ daer mede ſy des ondanks ontſlagen ſoude zijn en blijven/al vonden ſy wel notelijk ſulken remonſtrantie gedaen te worden/ maer hoopten dat de Burgemeeſter/om hem ſelven daer mede te ontſlaen/ andere middel daer toe binden ſoude/ ſo ook des anderen daegs gebeurde.

Dien-volgende des anderen daegs den 7 Julij/ de Burgemeeſter en d'andere Gedeputeerde in de Collegie komende/ zijn hen mede-broederen des ſeer verwondert geweeſt/niet-te-min de Burgermeeſter dede d'onſchult/ ſeggende/dat ſo hy hem gereet maekte totter reiſen/ verſcheiden borgeren by hem waren gekomen/ſeggende dat het ſeer borgelijk ware en wel quaed mochte inbrengen/ en 't volk ſeer verſlaen/ dat hy en de principaelſte Schepenen nu vertrocken/ en de Stad in ſulken dangiere lieten/ daer men ſag hoe het volk geturbeert en in roeren was: te meer dat het was ſaterdag avont/ en des anderen daegs alſo den borgelijkſten dag van der weke/ voor de Predicatien/ en alſo geenſins goet en vonden noch contentement en hadden van hen reiſe: welke vertoninge den ſelven morgenſtont hem by andere weder ververſcht hadde gewonden/ met meer andere redenen en excuſatien/ dienende om het pak van ſijnen hals te ſchuppen/ en op eenen anderen te leggen/ waer na lange weder debat geballen is wie reiſen ſoude/ want het moeſt vertoont weſen: de Burgemeeſter hadde geerne geſien dat d'andere twe Schepenen metten Penſionaris gereiſt hadden/maer ſy wilden hem mede hebben/alſo hy mede gecommitteert was/ of ook t'huis blijven: andere wilden ook geen ſtopgat weſen: eintelijk hebben ſy den heelen laſt opten ſelven Penſionaris gedrongen/ en niet tegenſtaende alle ſijne excuſen en onſchulden/ ſeer begeert/ ja ook gewilt dat hy ſijn dienſt de Stad daer in niet en ſoude weigeren/ ſo hy hem daar toe altijd gewillig hadde getoont/ en dat hy des geen verantwoorden noch ondank en ſoude kunnen hebben/ want ſy hem des goede brieven/ acte en commiſſie mede geven ſouden/ daer in ook inſererende waerom hy alleen geſonden werde. Dewelke ſiende dat hy niet voorderen en koſte/ ſeide dat hy 't doen ſoude/ en t'haren bevele dien ondank op hem laten komen/maer wilde hen wel te voren adverteren/ dat hy niet een woord en ſoude ſeggen/ dan ſy hem in geſchrifte ſouden geven/ en daer-en-boven gelijk hy wel dachte dattet by de Gouvernante niet wel genomen ſoude worden/ ſo verre ſy hem braegde of ſijnen laſt was ſulx te vertonen/ dat hy ſeggen ſoude ja/ en dat hy des ſchriftelijke laſt hadde/ dewelke of ſy hem quame te eiſchen/ dat hy die haer tonen ſoude: en want de murmuratie op de Graven van Megen en Arenberge noch niet en ceſſeerde/ bevalen hem aen haer Hoogheid ook te verſoeken/ dat ſy om meerdere inconvenienten te verhoeden/ ſoude willen des Graven van Arenberges reiſe doen divertceren van Antwerpen/ en ook den Grave van Megen ontbieden te willen hem van daer ſpoeyen: en inſgelijx den Heer van Brederoede/ dat hy ook wilde vertrecken/ gelijk ook dien-volgende den Grave van Arenberge ſijnen weg langs elders heeft genomen/ en de voorſchreven Grave van Megen eenige dagen daer na uit Antwerpen is geſcheiden/ niet ſonder na-roep van den volke.

Delibcratie van der Wet.

d'Oplſprake en morringe tegen de Graven van Megen en Arenberge.

Dien-volgende de voorſz Penſionaris gereiſt is/ en heeft des anderen daegs haer Hoogheid (eerſt der ſelver ſijn brieven van credentie van der Wet gepreſenteert hebbende) ſijnen laſt ontdekt/ en 't gene hem bevolen was ten beſten vertoont/ dewelke 't ſelve niet wel nemende/noch in d'een noch d'andere point ſchijnende ſeer genoegen te hebben; te weten/ noch in 't onderſpreken van den volke van wapenen/ noch in de alteratien jegens ſulke twe Heeren van der oorde/ braegde hem of ſijn commiſſie ſulx luide als hy haer vertoonde: daer op hy ſeide ja/ en dat hy acte daer af hadde/ dewelke hy haer/ t'haren bevele/heeft getoont/ die ſy ook heeft behouden/ ſeggende/ dat ſy die ſoude overſien metten Heeren daer preſent/ en dan doen des ſy ſouden vinden ten dienſte van de Majeſteit te vereiſchen: daer by voegende/ dat de Wet den Heere van Brederoede mocht belaſten te vertrecken/ ſo hy daer niet te doen hadde. En ſo des anderen daegs d'een noch d'andere der voorſz Heeren en was vertrocken/ heeft de Wet door haer brieven aen haer Gedeputeerde te Bruſſel anderwerf belaſt 't ſelve aen haer Hoogheid te verſoeken/ in de ſelve brieven vermanende den voorſchreven Penſionaris des laſt gegeven te zijn/ maer wat ſollicitatie by de voorſz Gedeputeerde dagelijx door des Wets ſchrijven aen haer Hoogheid en elders gedaen is/ en hebben geen reſolutie kunnen krijgen/ noch van harer Hoogheids komſte/ noch van

De vertoninge van die van Antwerpen aen de Regente.

(Fol. 53.)

pemands

pemant te ſenden in vele dagen daer na / hoe wel ook by laſte van der Wet dooz Gedeputeerde en brieven / uit vele redenen aen haer Hoogheit verſocht werd / daer toe beſonder te willen ſenden mijnen Heere den Prince van Orangien / heeft eerſt daer in geconſenteert den 12 July / als de Wet weder daerom expreſſe Commiſſariſſen geſonden hadde met brieven aen haer Hoogheit / te weten / Jonkheer Hendrik van Etten en Weſenbeke.

Deſe dagen hebben die van de Wet vaſt onledig geweeſt / metten genen die uit de Leden daer toe geſtelt waren / om oozze op de walle / verſekeringe en bewaerniſſe van der ſtad te ſtellen: daer en tuſſchen was den Coopman ſeer bevreeſt / en ſozgende wat hier na volgen wilde / vele vertreckende / en hen vrouwen / kinderen / en goeden weg ſendende: mits den welken de Wijkmeeſters aen de Wet gekomen zijn / 't ſelve te kennen gevende / en daer by verhalende / hoe dat by hen hadden geweeſt veelderhande Coopluiden van diverſe Natien / ſeggende / dattet groten noot was / en meer dan tijd / dat binnen der ſtad eenig groot perſonagie dooz Hooft ware / om op al te voorſien / daer toe noemende mijn Heere de Prince van Oranjen / dewelke den gemeenen ingeſetenen aengenaem was: die ook aldaer was Bozg-grave / en de bozgeren vooz ſulx aen hem verplicht / en ſijn Excell. hen verbonden / en dat ſijn komſte groot contentement elken ſoude geven: dat men daerom neffens ſijn Excell. behoozde aen te houden / dat hy den arbeid wilde aenveerden; en nadien de Wethouderen / hen hadden geantwoozt / dat ſy 't ſelve terſtont te Hove ſouden doen verſoeken / ſo zijn daer gekomen over de 300 Coopluiden van diverſe natien / doende gelijke remonſtrantie / die men ook gelijke antwoozde gegeven heeft: en dien volgende terſtont aen de Gedeputeerde te Bruſſel geſchreven / dat ſy daerom inſtantie aen haer Hoogheit doen ſouden / en aen ſijn Excell. mede: de oude Schepenen hebben des daegs daer na ook gelijke vertoninge aen de Wet gedaen / waer op ſy anderwerf geſchreven hebben / en begeert dat men alle inſtantie ſoude doen / dat de ſelve Heer Prince met ſijnen trein en ſonder wapenen terſtont na Antwerpen wilde komen / want het meer dan noot ware.

Deſe van den Coopman.

So iſſer ook ten ſelven tijd eenen roep gekomen / dat ontrent Heerenhout en Lille / in de Kempen / vergadert werde by laſte des Grave van Megen / ſeker volk van wapenen / te voet en te peerde / 't welk het volk ſeer beroert gemaekt heeft / ſo ſy duchten / dat die na de ſtad komen ſouden: waer toe de Wet / om hen te ſtillen / geſtelt heeft dobbele wachte / en ook van de Schepenen tot bewaerniſſe van de poozten / maer wat neerſtigheit ſy deden / en dooz de Wijkmeeſters en andere deden doen / ſy en koſten den volke de impreſſie niet ontgeven: de Grave van Megen was uit om van 's Hofs wegen volk van wapenen in de ſtad met heimelijk verſtand van de Magiſtraet of eenige van hen te brengen / en d'Ingeſeetenen te verheren / en tegen die van der Religien fortſelijken te procederen / ſulx dat dien dag dat den roep quam / de gemeente des nachts den 9 July in de wapenen en over einde geweeſt is om daer tegen gereet te zijn / alſo men ſeide dat ſy vooz de ſtad waren / en de gemeente metter ſtad verkocht was / hadde men die kunnen leveren / namentlijk den 17 July.

Den roep van den krijgsvolke.

De Gemeente in de wapenen.

Ontrent dien tijde was aen de Wijkmeeſters weder een requeſt uitten naem van die van der nieuwer Religien beſtelt / die ſy den Wethouderen ook overdroegen / de welke ſtont geaddreſſeert aen de Wethouderen / by de bozgeren en ingeſetenen van der ſtad van de Duitſe en Walſe tonge in groten getale: verhalende dat ſy nu ſekere dagen hadden verwacht trooſtelijke antwoozde op hen voorgaende requeſte / daer by ſy verſocht hadden ſekere plaetſe om aldaer te hebben openbare predicatie en exercitie der waerachtiger Euangeliſcher lere / gelijkformig der Confeſſien van Augſborg / waer en tuſſchen nochtans hen t'ſamen komſte buiten / by der Heeren geboden werde geacht ketterſe / oproerige / en tot groten achterdeel van de ſtad geſchiedende / die daerom ſchenen hen Godlijke vergaderingen te willen doen ſtoren met gewelt / om dat ſy tot de ſelve met wapenen quamen / 't welk ſy nochtans alleen deden / niet tot oproer / maer hen ſelven / wijf en kinderen te defenderen / niet tegen de Oberheit / maer de complocten die eenige met hare wederſprekers boven recht tegen hen ſouden willen doen: zijnde te breden / ſo verre by pemanden / die hem onder hen vergaderingen mogte voegen / eenige acten van ſeditien gecommitteert werde / dat dien anderen ten exempel werden geſtraft / en dat hen een plaetſe toegelaten weſende / niet en ware te breſen dat de Coopman of Ambachtſman ſoude vertrecken: maer ter contrarie / men ſoude bevinden dat die dagelijx ſouden conflueren: dat ook ſy hadden aengevangen in 't openbaer te preken / om dat haer menigte ſo groot was / en haer wederſprekers hen altijd geblameert hadden / dat ſy in 't openbaer niet en hadden dozven leren / dat ook dooz haer leringe geen ſeditie verwekt / maer geweert werde. Preſenterende de wapenen te laten ſo wanneer hen een plaetſe ſoude weſen verleent / daer ſy onder de protectie van de Wet / ſonder breſe van overvallen te wozden / mogten totter exercitie van harer Religie / opte Prophetiſche en Apoſtoliſche lere geſundeert / by een komen. Baden daerom anderwerf / dat de Heeren de ſake ſonder paſſien in goeder equiteit / en tot voordeel van de ſtad wilden overwegen / en de verſochte plaetſe hen niet afſlaen / preſenterende de ſelve requeſte t'ondertekenen / of haer ſelven te preſenteren in ſulken getale als de Heeren hen ſouden ordonneren.

De tweede Requeſte van die de Gereformeerde Religie binnen Antwerpen.

„ ſocht hadden ſekere plaetſe om aldaer te hebben openbare predicatie en exercitie der waerachtiger Euangeliſcher lere / gelijkformig der Confeſſien van Augſborg / waer en tuſſchen nochtans hen t'ſamen komſte buiten / by der Heeren geboden werde geacht ketterſe / oproerige / en tot groten achterdeel van de ſtad geſchiedende / die daerom ſchenen hen Godlijke vergaderingen te willen doen ſtoren met gewelt / om dat ſy tot de ſelve met wapenen quamen / 't welk ſy nochtans alleen deden / niet tot oproer / maer hen ſelven / wijf en kinderen te defenderen / niet tegen de Oberheit / maer de complocten die eenige met hare wederſprekers boven recht tegen hen ſouden willen doen: zijnde te breden / ſo verre by pemanden / die hem onder hen vergaderingen mogte voegen / eenige acten van ſeditien gecommitteert werde / dat dien anderen ten exempel werden geſtraft / en dat hen een plaetſe toegelaten weſende / niet en ware te breſen dat de Coopman of Ambachtſman ſoude vertrecken: maer ter contrarie / men ſoude bevinden dat die dagelijx ſouden conflueren: dat ook ſy hadden aengevangen in 't openbaer te preken / om dat haer menigte ſo groot was / en haer wederſprekers hen altijd geblameert hadden / dat ſy in 't openbaer niet en hadden dozven leren / dat ook dooz haer leringe geen ſeditie verwekt / maer geweert werde. Preſenterende de wapenen te laten ſo wanneer hen een plaetſe ſoude weſen verleent / daer ſy onder de protectie van de Wet / ſonder breſe van overvallen te wozden / mogten totter exercitie van harer Religie / opte Prophetiſche en Apoſtoliſche lere geſundeert / by een komen. Baden daerom anderwerf / dat de Heeren de ſake ſonder paſſien in goeder equiteit / en tot voordeel van de ſtad wilden overwegen / en de verſochte plaetſe hen niet afſlaen / preſenterende de ſelve requeſte t'ondertekenen / of haer ſelven te preſenteren in ſulken getale als de Heeren hen ſouden ordonneren.

Aenmerkende ook die van der Wet / dat deſe van der nieuwer Religie langs ſo meer loops / en de Geeſtelijke in der kerke dagelijks meer afvals van toehoozders kregen / lettende ook opte opſprake van het volk / van dat twe Prochianen op 't Kijl recht buiten Antwerpen geſtaen hebbende / die aldaer met goeden genoegen en grote bedankeniſſe van den volke hadden hare Sermonen in der kerken gedaen / waren hen na malkanderen by der Geeſtelijkheit benomen / ſo d'een was verjaegt / en d'andere was gevangen gewozden / ſo hebben ſy bedacht / om het volk dat dus met een furie ter nieuwer preekinge liep / van daer te trecken / mits hen weder laten hebbende eenen Geeſtelijken perſoon hen aenſtaende / daerom ſy hebben doen vernemen waer den verjaegden Prochiaen was / en daer na den ſelven ontboden / en hem laſt gegeven in ſijn onde kerke by proviſie te preken / behouden dat hy hem daer in ſtil hielde en behoozlijk quete: d'welk geſchiedende en geweten zijnde / heeft de ſelve / ſo hy de naem hadde te weſen van de Ausbozgſe Confeſſie / terſtont een ontallijke grote menigte van toehoozders gekregen / daer van 't getal t'elker predicatien meerderde / d'welk niet dan te wel en ſtichte / ſo niemant tot deſen Sermoon en ging met eenig geweer of wapenen / mitſdien de ſelve by der Wet toegelaten waren.

Het verjagen van de Prochianen den Kiele.

Binnen middelen tijde verſterkten vaſt de prekingen en vergaderingen die men met wapenen hielt en bewaerde ter eenre / en het miſtrouwen en achterdenken dat de gemeente van den Hove en de Magiſtraet hadde ter andere zijden / ſo dat de ſtad in ſoberen ſtate ſtond / en vele perſonen vertrocken / en veel goeden en Coopmanſchappen weg geſonden werden / en alle de werelt riep en verlangde na de komſte des Princen / die elk een daer wenſchte en hoopte dat dooz hem de ſaken in beteren ſtaet ſouden gebrocht wozden: welke affectie ſy ook wel hebben getoont den 13 July / als ſijn Excellentie na Antwerpen / by laſte van de Gouvernante / quam / dat van den huiſe af daer zijn logijs gemaekt was / tot meer dan een grote half mijle buiten der ſtad / alle ſtraten en wegen met veel duiſent perſonen / ja van over de 3000 in als / beſet waren / ſo dat men dooz het volk nauwelijx koſt paſſeren / vele van de bozgeren en ingeſeten reden ſijn Excellentie ook tegen te peerde / en geleiden hem vooz in ſijn Logijs. So ook dede de Heere van Brederode met vele van den geconfedereerden / hen als doen daer vindende. De Wet ſijns verwachtende in ſijnen

Het wapendzagen der predicatien.

Logijse om hem willekom te heten. En alſo onderwegen / en beſonder buiten in 't paſteren van ſijn Excellentie / by eenige ſomwijlen met luider kelen geroepen werden Vive les Geux, ſo beriſpte ſijne Excell. menigmael de ſelve / ſo met woorden als met teekenen: ſomwijlen hen ook dreigende dat hy 't hen verleren ſoude dat ſy ſo riepen / maer ſo die ſpreuke doen ſo in der luiden mond verſtorven was / koſt men qualijk de lieden doen ſwijgen / dan in der ſtad komende / en ſiende dat ſijne Excell. 't ſelve niet wel en nam / hielden ſy hen daer af wat ſtilder.

Den roep van Vive les Geux.

DE Heere Prince / ſo haeſt hy in der ſtad is gekomen / heeft geſproken en gehandelt metten Magiſtraet / en van hen verſtaen de ſobere geſteltenisſe van der ſtad / den ſelven ook gelevert de brieven van de Gouvernante aen hen / daer mede ſy verklaerden den voorſz Prince daer geſonden te hebben uitten naem van ſijner Majeſteit / om die ſtad in goede ordre te brengen / de troubelen te appayſeren / de goede luiden en Coopluiden te verſekeren / en aldaer alle ſaken te doen die hem ſouden dunken te behoren tot dienſte van ſijn Coninklijke Majeſteit / en welvaren van der ſtad / bevelende hen luiden daerom dat dat ſy hem gehoorſaem ſouden weſen / en hen reguleren naer ſijn ordonnantie en geboden. Preſenterende hy voorts hen luiden in alles dat hem mogelijken ſoude weſen / te aſſiſteren / volgende ſijnen laſt: de Magiſtraet hem voor eerſt bedankt hebbende / van dat hy den laſt aengevaert hadde / preſenteerden hen goetwillig om ſijne geboden te gehoorſamen leverende met eenen aen ſijne Excellentie over ſekere pointen by hen luiden geraemt. Voorts heeft hy by hem ontboden en geſproken / d'een voor en d'ander na / de ander leden en gemeenſchap in de ſelve ſtad weſende / als oude Schepenen / Wijkmeeſters / Dekens van den Ambachten / Schutters / Natien van de Coopluidtn / ook de Geeſtelijke en andere / elken ſijnen dienſte tot haerder verſekeringe en ſtads ruſte en welvaert preſenterende / en van hen luiden vernemende alle de gelegentheid.

Des Princen handelinge als hy eerſt binnen Antwerpen was gekomen.

Waer uit hy terſtont wel is gewaer geworden / dat het miſtrouwen / dat aen allen zijden was / een van de principaelſte oorſake en reden was van de troublen / beroerten / en dangier daer de ſtad in ſtond: want hy bevond dat de Magiſtraet niet en betroude de Ingeſetenen / en veel min die van der Religien: daer jegens de Ingeſetenen wederom niet en betrouden die van den Hove / en veel min die van der Wet / niet alleen door de vreſe die ſy hadden voor 't krijgsvolk / maer ook in alle andere ſaken / want hun ſuſpect was al 't gene van de ſelve geproponeert of uitgerecht werde / deſgelijks dat die van der Religien miſtrouwen hadden / ſo wel van 't Hof / van der Wet / als van den Leden en Ingeſetenen / dat ook daer en boven een groot achterdenken en diffidentie was onder die van de Religien ſelve / te weten / die van der Confeſſien en Gereformeerden. Hy bevond ook dat het getal der gener die de Religie toegedaen waren / ſeer uitnemedde groot was / en dat ſy boven dien de wapenen in de hand hadden / en hen ſelven lichtelijk (in ſulker geſteltenisſe als de ſtad was) meeſters ſouden hebben konnen maken / want de wachte aen de Poorten / en in de quartieren of op het Stadhuis zijnde / en ſouden niet veel wederſtants hebben doen konnen / by aldien ſy luiden (met groter menigten en veel duiſenden van haer predicatie ter ſtad waert inkomende) eenig geweld hadden willen plegen / ſulks dat tegen hen luiden met force niet en konde uitgericht worden: dat ook de ordre / bewaerniſſe en wachte der (Fol. 54) borgeren qualijk en ſlappelijk te werk ging / ſulx dat de ſtad daer mede luttel bewaert en verſekert was. Waerom hy tot dienſte van den Coning / verſekeringe van de ſtad / en geruſtheid van de Coopluiden / borgeren en ingeſetenen / hoognodig vond / dit miſtrouwen en deſe diffidentie / ſo veel mogelijken was / weg te nemen en te verminderen / en dat men met ſoetigheid ſo vele te wege bracht / dat die van de Religie de wapenen daer ſy mede ter predicatien ginged achterlieten / en dat daer jegens die van der ſtad de wapenen in der hand mogten krijgen / en de wachten met borgeren beter beſet werden / van alle welke gelegentheid ſijne Excellentie Hare Hoogheid gradberteert heeft.

Het generale miſtrouwen binnen Antwerpen.

OM nu ordre en remedie te beginnen te ſtellen / heeft ſijne Excellentie neffens die van der Religien / en ook neffens hen Miniſters ſelve doen aenhouden en vermanen dat ſy de wapenen ſouden laten / en dattet niet en betaemde dat de predicatien met wapenen en geweer werden gehouden: daer op ſy verklaerden bereet te zijn de ſelve te laten en af te leggen / hebbende verſekeringe door het woord van ſijn Excellentie / of het toeſeggen van de Wet / of ſchrijven van den Hove / dat haer geen force noch geweld en ſoude gedaen werden / en ſouden het volk daer toe ook vermanen / ſo hen ſelfs ook dochte niet wel te voegen / dat het woord Gods met wapenen gehoort werde / aen d'ander zijde om de ſtad te verſekeren van alle ſubijte overvallinge / en t'allen tijden van wapenen verſien te weſen / vonden grotelijks van node dat uitter borgeryen voor het eerſte werden gekoren 1200 mannen / en dat die in wapenen en ordre onder eed als krijgsluiden / met conſente van den Leden van der ſtad geſtelt ſouden werden / welk die van de Wet ook goet vonden: maer om de diffidentie van de gemeente / die daer in ſouden mogen letten / eerſt uitter herten van den volke te trecken / waer 't mogelijk / en ook om de redenen ſijner komſte in 't gemeen te verklaren / en ſijn aſſiſtentie ook aen te bieden; ook om der gemeente ſin en genegentheid bet te begrijpen / heeft ſijn Excellentie goet gevonden den breden Raed en Leden van de ſtad te vergaderen / om met hen te beraetſlagen opte ordre en verſekeringe die men ſoude mogen ſtellen.

Den breden Raed t'Antwerpen vergadert weſende / heeft mijn Heere de Prince hen voorgehouden / dat de Gouvernante t'haerder begeerte hen van des Conings wegen daer hadde geſonden / om met hen te verſtaen tot bewaerniſſe en verſekeringe van de ſtad / gelijk ook wel behoorde dat ſulken ſtad wel gade geſlagen werde / dat hy nu ſag datter grote troublen in waren / en vele Coopluiden vertrocken: begerende daerom van hen te weten / hoe en met wat middel ſy hoopten en dachten daer in te verſien / hen vermanende 't ſelve hoog tijd te zijn / waer in of ſy ſijn aſſiſtentie van doen hadden / ſouden hem daer gewillig in vinden / daer op hebben ſy eerſt ſijne Excellentie verſocht (en hy ook heeft geaccepteert op 't advoy van de Hertoginne (om van de Majeſteits wegen te aenveerden den laſt en ſuperintendentie van der ſelver ſtad / en tegen alle troublen en inconvenienten te doen verſien / met al ſulken ordre als hy oorbaerlijkſt ſoude vinden / totten welken ſy hen geerne ſouden voegen: en op 't poinct van der predicatien te beletten / refereerden ſy hen tot 't gene ſijne Excell. goet vinden ſoude / mits dat men hen 't ſelve eerſt voor houden ſoude / welken volgende heeft ſijn Excellentie met die van der Wet by geſchrifte doen ſtellen 't gene goet ſcheen gedaen te worden: waer na hy den breden Raed heeft weder doen vergaderen / en hen voor gehouden / dat de vreſe en het vertrek van den Coopman meeſt by quam door dien dat hy de ſtad mette jegenwoordige wacht niet genoeg en hielt verſekert / dat ook die tegen alle ſubijte invaſie niet genoegſaem bewaert en ſcheen / met meer andere redenen in ſchrifte gegeven / vallenlende ten einde opte voet van aen te nemen tot 1200 mannen uitten borgeren / op te ſoldie / eed / inſtructie en ordre / als in geſchrift hen voor gehouden. En om 't ſelve met beter genoegen van alle den gemenen ingeſetenen in 't werk te ſtellen / waren daer toe ook geroepen geweeſt / boven de ordinariſe Leden / te weten / boven de Wethouderen / onde Schepenen / Wijk-meeſters / en Dekens van den Ambachten / noch de Schutterijen / Confrarijen / Rethorijken / en de gemene Co[illegible]puiden van deſ ſtad / alle welke doen ook de pre-

Den breden Raed t'Antwerpen den 17 July.

dica-

ſtad / alle welke doen ook de predicatien aengaende voor gehouden werd / dat / gelijk ſo wel de Leden als de Wet den weg der ſoetigheit daer toe bequaemſt gevonden hadden / ſo dede ook ſijn Excellentie / waerom hy geraden vond / dat elk van hen aen de principale van de Religie / daer ſy hemiſſe aen hadden / ten beſten vermane met wat verſekertheit men hen ſoude konnen brengen tot ſchorſſinge van de predicatien / tot dat

De propoſitie opte predikinge.

by de Majeſteit / met advijs van ſijn generale Staten / hier in generalijken ſoude weſen voorſien / het ware mits voor hen verwerbende generale gratie van het gepaſſeerde / of eenige andere bequame middelen die ſy t'haer verſekeringe ſouden begeren: waer op ſy achterraed en communicatie van de voorſz geſchriften hebben verſocht / die hen zijn gedaen / ſo wel op 't poinct van de stads verſekeringe als van de predicatien / en daer op weder vergadert zijnde / is de reſolutie van de gemeente in ſomma daer op geballen / aengaende het lichten van de knechten / dat 't ſelve in ſulken Coopſtad niet wel en ſoude dienen / maer ſoude mogen cauſeren twiſt / oproer en tweedrachtigheit tuſſchen de borgers / hoopluiden en ingeſetenen / alſo ook de ſelve geſoldeerde knechten ſouden weſen ſlechte perſonen die niet en hebben te verlieſen / daer door meer achterdeel dan voordeel ſoude rijſen / ſo ten laſte van den Coopman als van de gemene borgeren / maer preſenteerden haer perſonen te onderworpen der ordre en de articulen die de opgelichte en beſolde borgeren ſouden hebben moeten houden / en dat daer mede 't ſelve effect met min achterdenken ſoude volgen / en aengaende de predicatien / dat ſy geerne daer toe haer beſte doen ſouden / om elk ten beſten daer af te keren / en dat den weg van ſoetigheit haer beſt dochte: dat ook ſoude helpen / en den hoop minderen / dat van het voorleden waer een generale pardon / maer boven al verſochten ſeer ernſtelijken / als de beſte remedie van allen / dat de generale Staten mogten vergadert worden / om een generale remedie gevonden te worden. Begerende ook dat daer en tuſſchen ſijn Excellentie eenige bequame en ſoete middelen daer op wilde adviſeren / die ſy baden hen dan gecommuniceert te worden / gevende elk Lid ſijn advijs over by geſchrifte / die te Hove terſtont geſonden zijn. Mits welken voor als doen werd geaccepteert haer preſentatie / van dat ſy waren te breden ſelve den arbeit hen t'onderworpen / hopende dat ſy 't metter daed volbrengen ſouden: men ſoude dien volgende ordre ſtellen en articulen ramen / die men hen dan ſoude communiceren / niet twijfelende / ſo verre men met ſucces van tijde bevont 't ſelve niet genoegſaem te zijn tot geheelder verſekerheit van de ingeſetene en hoopluiden / dat men met gemenen accoorde anders daer in ſal mogen verſien. En aengaende de predicatie / ſoude men te Hove de vertoninge doen van 't voorgeſtelde / hen altijd belaſtende met vermaninge en anderſins daer af te trecken die ſy koſten. Welken volgende men daer na / ten beſten men geloſt heeft / de walken en andere ordonnantien geraemt en te werk geſtelt heeft: inſgelijk ook door Gedeputeerde te Hove aengehouden / maer te vergeefs / om de generale Staten terſtont te vergaderen.

De verſochte vergaderinge der generale Staten.

Het weigeren van borgerlijk garniſoen.

Hier en tuſſchen is men ook gewaer geworden dat opten 8 July buiten Amſterdam in Holland een vergaderinge gehouden werde van Predikanten en Ouderlingen van de Gereformeerde Religie / die al over lange in vele ſteden in Holland hen predicatie ſecretelijk hadden gehouden / ſtrecktende ten einde om onder hun te beraetſlagen de bequaemſte middelen / om hen luiden lere voort te planten door openbare predicatie / gelijk in vele andere plaetſen van Nederland geſchiede / dan alſo ſy des voormiddaegs genoegſaem waren gereſolveert / maer datſe des achternoens eintelijk beſluiten ſouden / ſo was de ſelve voormiddag binnen Amſterdam ſeker ordonnantie verkondigt / daer by verboden werd dat niemant eenige Predikanten van de Religie en ſoude mogen horen / huiſen of herbergen / op pene van de galg en confiſcatie van goederen / en ſo wie eenige Predikanten dood of levendig wiſt te leveren in handen van den Officier / die ſouden genieten 600 Carolus guldens / met welk verbod ſy luiden des achtermiddaegs in haer vergaderinge ſeer beladen waren / dies niet tegenſtaende / ſo is eintelijk by hen luiden beſloten / datſe de predicatie in Holland mede openbaerlijken aenheben ſouden in allen plaetſen / uitgeſeid Amſterdam / daerſe noch voor een wijl tijts ophouden ſouden / vermits ſy de Regeerders aldaer voor ongenadig en ſeer wreet hielden. Volgende welk beſluit / hebben ſy opten 14 July buiten Hoorn d'eerſte openbare predicatie begoſt / daer eenen Hollandſen Prediſant / geboren van Alkmaer / genoemt Jan Aertſz / een Mandemaker van ſijn ambacht / het woord deed / alwaer ſeer grote toeloop van volk is geweeſt uit alle de omleggende dorpen / ſulks dat de Gereformeerde van andere ſteden daer door ook verſtout zijn geworden / datſe van gelijken de predicatien in 't openbaer hebben aengeheven / te weten / buiten Alkmaer en Haerlem: buiten Haerlem heeft de voorſz Jan Aertſz gepredikt Sondaegs den 21 July / in een vergadering van omtrent 300 perſonen / meeſt vrouwen / en omtrent 50 mans met cincroers / en des anderen daegs / weſende Maria Magdalenen dag / met 700 perſonen / en ſchreef de Predicant aen de Magiſtraet / dat ſulx in andere Provintien toe gelaten was: en alſo daer vele borgeren en ingeſetenen van Amſterdam reiſden om de voorſz predicatien te horen / hebben de Regeerders en Wethouders van Amſterdam / weſende dat die van de voorſz Religie ook aldaer ſouden komen / de Schutterpen en eenige van de voornaemſte borgeren doen vergaderen / en de ſelve voorgehouden verſcheiden ſwarigheden die de ſtede ſouden mogen overkomen / waer 't dat ſy de predicatie niet alleen niet toe en lieten / maer ook niet en verſtoorden / indien men eenige predicatien aldaer buiten der ſtede begoſt te doen. Verſoekende daerom raed / hulpe / en bystant aen de Schutterye en gemeente / om die predicatien tegen te ſtaen en beletten / waer op die van de Schutterye voor antwoorde gaven / datſe ongehouden waren de predicatien buiten der ſtede poorten te beletten / dan ſouden niet toelaten dat men eenige predicatie ſoude doen binnen de muren van der ſtede / belovende daer toe alle hulpe met raed en daet te ſullen doen.

Einde-lijk beſluit van de ſelve vergade-ringe.

De eerſte openbare predicatie in Holland.

De propoſitie van de Wethouderen van Amſterdam aen de Schutterye / nopende 't beletten van de predicatien / en hen antwoorde.

Den 30 July daer na hebben de voorſz Gereformeerde ſekere remonſtrantie geſonden aen de Burgemeeſteren en Raden der voorſz ſtede van Amſterdam / inhoudende in ſubſtantie:

Remonſtrantie van de Gereformeerde aen de Regeerders van Amſterdam.

HOe dat henluiden niet verborgen en was, dat door verkeerde en lichtveerdige menſchen, hen-luiden Godſalige en heilige handel, die ſy verhoopten buiten de voorſz ſtede aen te rechten, ſeer ſoude worden geblameert voor haer E. en met lichtveerdigheid, verleidinge, oproer, muiterije en rebelligheid beſchuldigt werden, met meer andere poincten diemen tot henluider beſwaringe ſoude mogen voortbrengen, daer door ook de voorſz Burgemeeſteren en Raed (ſo ſy de ſake niet neerſtelijk wilden inſien noch bedenken) ſouden menen rechtvaerdige oorſake te hebben om hen-luiden te verſtoren. Waerom ſy voor raedſaem hadden ingeſien, op dat den wijſen Raed hen daer in niet en ſouden vergrypen, henluiden met dit onvolmaekt geſchrift voor oogen te ſtellen, en te betuigen dat geen van de voorſz ſtucken henluiden en mogen opgeleid werden, als geenige ſchult daer toe hebbende, of oorſake toe gevende: God die een kender is van alle herten (ſeggen ſy is bekent dat ſy dit door genen ydelen of lichtveerdigen geeſt gedreven zijnde, en beſtaen met grote beſwaringe en pericul van haer leven, want ſy en ſoeken niet haer die lichtvaerdige aenhangich te maken, maer op datſe den menſchen na het exempel Pauli den Heere Chriſto, als een reine bruid mochten toevoegen, om met een waerachtich gelove en reine liefde aen te hangen, op dat zijn gemeenſchap hier in dit leven en na dees tijd by haer in eeuwige blijſchap mochten bevonden werden. Haer ſelven bekennen ſy voor dienſt-knechten Gods en Jeſu Chriſti, wiens eere ſy alleen ſoeken groot te maken, en niet hen ſelven, en al iſt dat haer lere by ſommige (Fol. 55.)

Placcaet tegen de Predikanten.

ongeleerde menſchen nu na Gods behagen werd voor gedragen, daerom en iſt ſeggen ſy niet minder de waerheid, en verhopen dat ſulx haeſt ſal veranderen, of God laet ſulx toe om de eigen betrouwende wijſen in haer geleertheid te beſchamen, of zijn eere daer door groot te maken, op dat het ſteunſel der gelovigen niet tot een fondament en hebbe, menſchelijke wijsheid: maer dat het gelove door Gods kracht alleen ſoude vaſt ſtaen in den gekruiſten: iſt nu (ſeggen ſy) datſe voor de ganſche werelt konnen bewijſen (gelijk ſy door het pand van God gegeven niet en twijfelen) ſo iſt waerachtig dat haer lere niet en ſtrekt tot verleidinge, maer tot behoudinge der menſchen, ſy begeren dat de gene die haer bedragen, haer komen horen en beſoeken, ſy zijn bereid rekeninge te geven van hare lere en ordeninge. En aengeſien datſe uit des Heeren woort bemerken dat de eenige en eeuwige waerheid Gods van geen ſecten noch van den Paus en werd gedreven, ſo maken ſy hare afſcheid daer van, op datſe hare plagen niet en ſouden deelachtig werden, datſe voorts als oproermakers en verſtoorders of verſcheurders der eenigheid, werden beſchuldigt; tegen de waerheid, moeten ſy met Paulo verdragen, en haer in alle verdruckinge en alle oproeren als dienſt-knechten Gods bewijſen, en om dat ſodanige helſche beſchuldinge niet of laten voort gaen in 't gene geheel tegen alle oproer en onvrede is. Want (ſeggen zy) geen lere ſo ſeer de onvrede ſtraft, en de eenigheid prijſt, als die lere die by haer-luiden geleert wert. Dan op datſe het niet te lange maken, ſo verſekeren ſy de Heeren dat de gene die het woort doet, die toehoorderen niet anders en beweegt of drijft, dan te ſoeken Gods en Chriſti eere, de ruſt haerder conſcientien, en de ſaligheid van vele menſchen; begerende en verſoekende daerom dat de Heeren ſelfs komen tot het gehoor, en hare ſaken aenſchouwen, of datſe haer Paſtoren en Leraers (die ſorge voor haer onderſaten ſielen dragen) ſenden, op datſe hen met Gods woort mochten ſtraffen en onderwijſen, ſy zijn bereid, indien ſy werden overwonnen met Gods woort voor de gantſche vergaderinge haer ſchult te bekennen, en hare lere te verſaken, en d'ander aen te nemen. Ofte indien niet, dat ſy hare lere te proeve ſtellen, en datmen haer vryheid verſekere, om met haer Chriſtelijk met alle vruntſchap te handelen, op dat de ſelve haer, of ſy de ſelve mochten winnen, en tot den Heere brengen, &c.

Predicatie buiten Amſterdam.

DEs anderen daegs den leſten July hebben ſy haer eerſte openbare predicatie buiten Amſterdam gedaen tegen der Cartroiſen Clooſter buiten de Haerlemer Poorte opt voorland buiten dijk en uit der ſtede vryheid. De Burgemeeſteren en Regeerders van Amſterdam hier mede ſeer beladen zijnde/ en wiſten niet wat doen/ dan hebben een ſterke wacht van Schutteren geſtelt in de poorte/ om alle oproer en commotie voor te komen/ die door de inkomende luiden ſouden mogen gebeuren/ des niettemin hebben ſy tot Sloterdijk/ in de juriſdictie van Amſterdam gepredikt.

Den 4 dag Auguſti/ hebben ſy weder ter voorſz plaetſe buiten de Haerlemer poorte gepredikt; Schout en Burgemeeſteren dit vernemende hebben hen ſterk gemaekt metter ſtede dienaers/ wakers/ en andere die ſy daer toe wiſten te bekomen/ en hebben hen in de wapenen begeven/ in meninge zijnde om die predicatie te ſtoren/ en dit ſo heimelijk ſy mochten/ op dat de gemeente en ſchutterye daer van niet en ſoude weten/ tot welken einde de Schout ook uitgetogen is uit een kleine poorte/ genoemt Jan Roden-poorte/ maer komende met zijn geſelſchap by de Haerlemer poorte daer hy voor by paſſeren moſte/ ſo hebben de ſchutteren en borgeren aldaer in der poorten de wacht hebbende/ zijn aenſlag verhindert/ ſeggende datſe niet lijden en ſouden datmen tegens de reſolutie van de Raed en Schutterie/ daer in gereſolveert was datmen de predicatie buiten niet verſtoren en ſoude/ doen ſoude/ en indien ſy daer tegen doen wilden ſoude oorſaek weſen van een grote bloetſtortinge/ ja indien hy ſulx dede/ ſoude de poorten als ſy weder quamen geſloten vinden/ ſulx dat de Schout met zijn geſelſchap die reiſe niet voorder en dorſten gaen/ maer keerden wederom. Dit voorſchreven/ gekomen weſende ten oren van die van de Religie/ hebben eenige van de aenhoorderen ter naeſter predicatie onder haer mantels bedektelijk mede genomen korte roers/ pongiaerden en ander kort geweer/ datſe onder de mantels verbergen konden/ en deden by den Predicant verkondigen en proteſteren dat ſulx tot genen einde anders en geſchiede/ dan om haer ter noot te beſchermen/ indien men met gewelt henluiden wilde overvallen/ en hare Godsdienſten verſtoren. Op vele andere plaetſen al 't land door gingen ſy openbaerlijken met geweer ter predicatien.

Predicatie binnen Culenborg.

Den 29 July is men ook gewaer geworden dat men binnen Culenburg/ gelegen twee mijlen van de ſtad Utrecht/ daer van de Grave een van de geconfedereerde Heeren was/ mede predikte opte maniere der Gereformeerde. Alwaer verſcheide borgeren van Utrecht ter predicatie reisden: 't welk by die van der Wet verſtaen zijnde/ hebben 't ſelve aen den Officier van der Stad vermaent/ dat hy daer op neerſtige toeſicht nemen en hen informeren ſoude/ wie de gene waren/ om die int particulier te verbieden en ook te ſtraffen. Dewelke ſeide zijn diligentie gedaen te hebben ſo aen de Schippers/ als aen de gene op den welken men ſulk vermoeden hebben mochte/ ſonder dat hy tot eenige ſekerheid hadde konnen komen/ mits dat d'een verklaerde aldaer niet geweeſt te zijn/ de ander om zijn koopmanſchap/ de derde om zijn vrunden te beſoeken/ en diergelijke.

Predicatie buiten Utrecht.

Den 15 Auguſti hebben de voorſz van de nieuwe Religie hen in groten getale ſo borgers en inwoonders der ſtad Utrecht/ als van Amſterdam/ Schoonhoven/ Culenborg/ Vianen en Yſelſtein/ wel verſien weſende met wapenen en geweer/ gebonden in ſeker dorp of plek/ gelegen omtrent de ſtad Utrecht genaemt Loevenhoud/ behorende onder de hoge heerlijkheid van de Proofdye en Archidiakonie van S. Jan/ alwaer ſy gepredikt hebben; 't welk gekomen zijnde tot kenniſſe van de Regeerders der ſtad Utrecht/ de welke hier door ſeer perplex zijnde/ terſtont den Raed doen vergaderen hebben/ en by advijs van den ſelven alle de poorten van de Stad doen ſluiten/ en toehouden van ſmorgens tot naer noen dat de klok een hadde/ en hebben doe alleen het klinket open gedaen/ en haerluider borgeren daer door laten paſſeren. Den 18 der ſelver maend/ hebben ſy wederom hen verſtout te predikken buiten de Tolleſteeg-poort beneffens de weg daer men na Vianen vaert/ weſende geheel ſterk in getale/ eenſdeels met wapenen/ en eenſdeels ſonder wapenen/ en hoewel eenige van de Wet van advijſe waren datmen de poorten ſoude ſluiten/ en de gene die ter predicatie gingen buiten houden/ ſo en is 't ſelve advijs niet goed gevonden/ uit ſake datſe bedught waren/ dat die van de nieuwe daer door oorſake ſouden hebben genomen om eenige van de Clooſteren die buiten Utrecht gelegen zijn/ tot ſes of ſeven toe int getal/ te occuperen/ ſpolieren en in brand te ſteken/ en datſe van gelijken hadden mogen doen van de voorſteden en 't gehele platte land/ en om meer andere ſware inconvenienten te verhoeden daerſe voor duchtende waren.

De twi de ver gaderin ge der Edele int begi van Ju lio.

Den Edeldom ſiende de landen wederom in vele plaetſen in wapenen/ en al heel in troublen/ en de ſaken tot een generale oproeringe geneicht/ en dat geſchapen ware/ dat de Onderſaten onder malkanderen ſouden geraken te komen tot bloetſtortinge/ ſo men aen d'een ſyde mette predicatien/ en aen de ander zyde mettet verbieden/ beletten/ en vervolgen voortvarende was/ en datmen niet op en hiel van dagelijx d'een Placcaet op d'andere uit te geven ſonder de Generale Staten te vergaderen/ ſo het verſocht en belooft was: dat ook haren dienſt/ die ſy achten gedaen te hebben/ hen qualijk afgenomen en ten ergſten geduid werd/ en datmen hen niet en hielt 't gene men hen belooft hadde: hebben notelijk bevonden/ in tijts daer voor

voor toe te ſien/ en hen ſelven te verſekeren/ en ook het land waert mogelijk van meerder inconvenienten te verhoeden: waerom ſy ook eintelijk een generale tſamenkominge van hen allen gehouden hebben tot S. Trupen int land van Luik/ om op als te beraetſlagen en ordre te ſtellen met welker vergaderinge men te Hove wederom ſeer beladen is geweeſt/ vreſende dat die tot wapenen ſoude strecken/ ſo verre men niet nader en voldede 't gene henluiden toegeſeit was: en ook en remedieerde opt gene ſy klaegden daer tegen gedaen te zijn/ en opte beroerten alom weſende: ſulx dat om te beletten/ dat ſy metten gehelen hoop niet weder te Hove en ſouden komen/ en beſonder dat ſy daer niet en ſouden ſluiten/ datmen namaels qualijk ſoude konnen beteren en afdoen.

De t'ſamenkominge tot Sint Trugen.

Heeft de Regente aen henluiden doen verſoecken dat ſy door eenige Gedeputeerde ſouden in communicatie willen komen/ met eenige perſonagien die ſy daer toe ſoude ſchicken/ 't welk eintelijk verdragen weſende/ is die dagvaert daer af geleit geweeſt/ eerſt tot Aerſchot ſes mijlen/ en daer na te Duffel/ drie mijlen van Antwerpen gelegen/ op dat de Prince die hem noch niet en vermochte verre van Antwerpen t'abſenteren/ en daer toe metten Grave van Egmont/ by de Goubernante geordonneert was/ daer preſent mochte weſen: alwaer de ſelve Heeren Prince van Orangien/ en Grave van Egmont gekomen weſende/ hebben henluiden den 18 Julij uit den name van de Goubernante aengegeven/ als dat haer Hoogheid twee Heeren van der Orden hadde geſchikt in Spangien om ſijner Maj. haer verſoek wel te vertonen/ dat ſy ſedert hen overgegeven Requeſt niet nieus gedaen en hadden/ aengaende de Inquiſitie en Placcaten/ maer haer verſoek voldaen/ dat ſy luiden hen op den Conink behoorden te betrouwen/ die noit tirannie tegen ſijne onderſaten en hadde gebruikt/ maer wel alle goedheid/ die ook ongetwijfelt alle dingen ſoude willen vergeten/ tot welken einde ſy ook tot haren voordeel dikwils aen ſijne Majeſteit hadde geſchreven: waer tegen ſy hen deden ververſchen hen preſentatien/ van altijt bereit te blijven om te ſterven in den dienſt van ſijne Maj. en van haer; inſgelijx henluiden voorhoudende/ dat ſy ſouden willen beletten de ongeregeltheit van de ſectariſen/ beſonder mits dien die ſtrekten tot oproer/ en datmen ſag dat het meeſt uitlanders en erfvyanden des lands geweeſt hadden/ die hen des moeiden/ te meer dat de ſectariſen uitgaven/ dat hen ſaken gebeurden door het verplichte conſent en bevel/ ſulx datmen ſoude mogen voordelen dat hen Requeſte/ die ſy ſeiden/ tot behoudeniſſe des lands overgegeven te hebben/ waer die eenige oorſake van deſe predicatien/ mits welken ſy ſchuldig waren die na hen vermogen te beletten/ en metter daet te bewijſen/ dat hen meninge goed was en geweeſt hadde: en indien eenige van hen 't volk totte openbare prekinge verwekt ſouden hebben/ dat die hen verbond en Requeſte te buiten gegaen ſouden zijn.

De vergadering tot Duffel.

De Gedeputeerde van de Bontgenoten hen verklaringe en redenen hebben by gebracht/ mitſgaders de puncten en ſwarichеden die hen ongeruſt maekten/ achterdenken deden hebben/ en na verſekeringe benodichden om te ſien: daer neffens aengevende tgene by die van der Religien aen hen verſocht was geworden. Eintelijk de Gedeputeerde aen weder ſijden/ op goede hope van verdrach geſcheiden weſende/ hebben niettemin de geconfedereerde Edelen gereſolveert wat ſy in allen gevalle/ het ware van finael accoort/ of geen/ ſouden te doen en te laten hebben/ even wel altijt deputerende eenige onder hen/ die volgende den affcheit van Duffel/ hen te Hove ſouden vinden/ om uiterlijk verdrach te verbolgen en ſluiten/ d'welk men ten beiden ſijden voortaen ſoude moeten volgen/ met beloſte van 't ſelve aen geender ſijden te breken of tegen te doen. Waer op hen vergaderinge is geſcheiden/ maer ſulks dat elk hen doen ginck verſien recht ofter niet verdragen en werde. Aen de ſelve vergaderde Edelen zijn ook geſchikt geweeſt Gedeputeerde van der Religien/ ſo van de Gereformeerde als van der Confeſſie/ elk om te mogen komen tot vryheid van het gebruiken en oeffeniſſe hunder Religien: is ook hen aldaer geſpreſenteert Requeſte opten name van de Coopluiden/ Borgeren en ingeſetenen deſer Nederlanden der Religien toegedaen/ om in vryheid hunder conſcientien en exercitie hunder Religie/ in aller ſtillicheid en gehoorſaemheid te mogen leven: by der ſelver hen ook hoochlijk bedankende dat ſy luiden/ aenmerkende het onlijdelijk jok der Inquiſitien en Placcaten/ d'inwoonderen te ſeer druckende/ hadden over eenige maenden te voren hen verklaert/ om die daer af te helpen verloſſen/ waer uit voort gevolcht ware dat den yver des volx hen niet langer konnende bedwingen/ hadden tot voldoeninge der conſcientien/ de Predicatien in 't openbaer doen komen: want men genoeg merkte/ datmen by diverſche practijken ſocht den loop en voortgank des Euangelie (in de herten der Inwoonderen ſeer geprent) te beletten/ en om dat de Magiſtraten daer al om ſeer tegen waren/ ſo en wiſten ſy niet waer ſy hen toevlucht naeſt God nemen ſouden/ dan aen den Edeldom/ om welker gunſte en byſtant ſy baden/ ten einde hen/ om de oeffeninge der Euangeliſcher Religie geen gewelt of ongelijk gedaen en werde: begerende tot dien einde in hen beſchut tegen alle hun vyanden genomen te worden/ op dat hen luiden in der Religie geen belet gedaen en werde: begerende mede dat tot meerder bewijſinge van de goedhertigheit die de Edelen droegen tez gemeender ruſten/ en eenigheit/ in elke quartier eenige Edelen geſtelt werden om totten waerſchijnlijken onruſten te verſien/tot dat metten generalen Staten/ behoorlijk vergadert/ anders ſoude weſen geordonneert: en voort lijf en goed aenbieden om 't land in ruſten te helpen.

De Goubernante merkende dat de ſaken van dage te dage erger werden/ en vreſende meerder perijkel heeft aen allen ſteden van alle de Provincien geſchreven/ in nabolgende manieren.

Het ſchrijven van de Goubernante aen de ſteden en Provincien van Nederland.

Lieve en wel bevinde. Alſo men ſiet het aenſtaende apparent perijkel van een generael bederf, deſtructie, en ſubverſie van onſe oude Catholijke Religie, mitſgaders van den gemenen ſtaet van herwaers-over, indien daer in op alle oorden en zijden met alle gevoeglijke en mogelijke middelen niet promptelijk verſien en werde. En want gy merkt 't perijkel groter, apparenter en nakender is, gy des te meerder neerſtigheid, vlijt en ſorgvuldigheid daer toe behoort te gebruiken, om voor God onſen Heere, den Conink, en de Werelt te verantwoorden van goed devoir, getrouwigheid en quijtinge van uwen Eed, verſoeken wy u daerom wel ernſtelijken, en niet te min, in den naem en van wegen ſijnder Majeſteit ordineren en bevelen ſeer expreſſelijken, dat gy terſtont wilt communiceren metten principaelſten en treffelijkſten perſonagien, luiden van eeren, en die tot onderhoudeniſſe en conſervatie van de voorſchreven oude en Catholijke Religie totten dienſt en onderdanigheid ſijnder Majeſteit en tot ruſt en welvaren van den Lande, aldermeeſt geaffectioneert en genegen zijn, om t'ſamentlijk te ramen en adviſeren alle middelen en remedien daer mede men 't voorſchreven perijkel ſoude mogen voorkomen en verhoeden, en voor al uwe ſtede wel verſekeren tot bewaerniſſe van uwe eygene perſonen, huiſvrouwen, kinderen en goeden, tegens alle ſeditie, oploop, beroerte, plunderinge en pillagie, ſo wel van binnen als van buiten, ſtellende alom goede wacht by dage en by nachte, en deilende 't volk met Rotten en Wijken, gelijk gy in ſorgelijke tijden tot u behoet en verſekerheid gewoonlijk zijt van doen, en bevinden ſult den noot en importantie van de ſaken te vereiſſchen, ſulx dat de Gemeente of Republijke in gene inconvenienten valle, doende inſgelijx alle uiterſte devoir en neerſtigheid, om 't volk van alle onbehoorlijke prekingen en vergaderingen te trecken en weren, eenſdeels met auto-

(Fol. 56.) Antwoord van de Geconfedereerde.

De requeſte van de Confeſ-

De Regente aen de geconfedereerde gedaen.

Propoſitie van wegen de Regente

riteit en vermaninge, eensdeels met goetheit en liefde, en eensdeels met geweld en vertonen 't perijkel daer in sy hen stellen, ook dat sy daer mede vertoornen onsen voornoemden Heer den Coning haren natuurlijken Prince en de Wet en Overigheid offenderen, mitsgaders die plagen en ellendigheid die Godt ordinairlijk send door veranderinge van der Religie, en ook de verderffenisse en subversie van de Gemeente en Republijke, daer naer volgende. Versekerende, versterkende en conforterende voorts meer 't gemeene volk ten besten dat u doenlijk word, totter aenstaende komste toe van sijnder Maj. die belooft heeft korts over te komen, om in persoon op alles te versien en ordre te stellen, en de goede onderzaten en de landen voor te staen en beschermen. En ten einde 't gene des voorsz is, bet volkomen en geëffectueert soude worden, sult gy 't selve mogen communiceren metten Stadhouder, en die van den Rade, houdende deshalven met elkanderen goede correspondentie, in der voegen dat sijne Majesteit die autoriteit behouden en de sterkste blijven mach. En indien gy onse ofte des Stadhouders hulpe, bystand en assistentie behoeft, sult ons ofte den voornoemden Stadhouder daer van mogen verwittigen en adverteren, mits verklaringe van 't gene dat u van node wesen sal, om u daer van te secureren en by te staen, ofte die middelen die gy daer in geadviseert sult hebben, te voorderen en na-volgen, en dat so geringe als 't mogelijk word: waer in wy u gantschelijken toe-betrouwen, dat om de getrouwigheid die hy sijnder voorschreven Majesteit en tot conservatie van desen lande schuldig zijt, gy niet laten en sult te doen al 't gene des tot Godts dienst, en van sijner Coninglijke Majesteit, en tot behoudenisse en bewaernisse van der Gemeente, en van u selven, in 't besonder van node wesen sal. Lieve en wel-beminde onse Heere Godt zy met u. Geschreven tot Brussel den een-en-twintigste dag van Julio 1566. &c.

Welk schrijven sommige Steden achterbolgt en hen daer na gereguleert hebben.

Het voorstel des Grossaerts van Brabant.

ALso nu binnen desen tijde neffens die van der Religie so veel beneerstigt was / dat sy de wapenen hadden begonst te minderen en goede hope was / van dat sy die hoztelijk heel gelaten souden hebben: so is 't gebeurt dat den Grossaert van Brabant die last hadde om volk aen te nemen / en dien-volgende sekere knechten / en ook paerden aengenomen hadde (gaende den roep dat sijn bevel was / in den hoop van de vergaderinge van die van der Religie buiten der stad Antwerpen te slaen / de Predicanten en andre te vangen / en de predicatien te storen) hy des vrydaegs den 19 July voor-by en langs de vesten van der Stad met seker volk gepasseert / en te Mercxhem by Antwerpen / plaetse zijnre woonstede / getrocken is / en aldaer meer knechten aengenomen heeft: En want den roep en geschrey terstont al de Stad door was / dat hy daer was gekomen om des sondaegs in den hoop te smijten en sijnen last te werk te stellen: so is daer door des anderendaegs groote beroerte en turbatie in der Stad geweest / sulx dat sijne Excellentie en de Wet in haeste daerom hebben gesonden te Hove / dat hem terstond tegen des morgens soude worden verboden pet aen te grijpen / en om de vreese te verdrijven lieber van daer elders gesonden werden / want daer geen deught af en hoste komen / want of die van der Religie souden hen mogelijk so sterk maken en van wapen versien / dat sy voor hen niet vreesen en souden (daer toe sy alrede gereetschap maekten) of so verre sy duchten niet sterk genoeg te zijn / dat het te verzorgen ware / dat sy ergens binnen der Stad / om van de Grossaert verselert te zijn / eenige plaetse souden innemen: dat so uit d'een / als uit d'andere vele quaeds en bloedstorting geschapen ware te volgen / en datmen anderzins wel raet wiste om die van der Religien de wapenen te neder te doen leggen / en hoewel haer Hoogheid eerst voor antwoord gaf dat den Grossaert geen volk en hadde om sorte te gebruiken / tegen sulke menigte van volk / die sy verstond omtrent Antwerpen opte predicatien te vergaderen / nochtans door de vele vertoninge en neerstigheid daer in gedaen / heeftmen noch ten selven dage van haer Hoogheid brieven gekregen / daer mede den Grossaert ontboden werd / niet aen te vangen / maer elders te reisen / die hem des morgens vroeg den een-en-twintigste zijn gelevert / waer door 't volk wat is gestilt: Maer die predicatien zijn met meer wapenen en geweers dien dag beset dan oit te voren / gelijk sy ook waren daer na / te meer door dien evenwel de selve Grossaert daer na hem ook by der Stad met volk liet sien des daegs voor die preekdagen.

Hertog Erich van Brunswijk.

Voor en in desen tijde / is ook de fame / ja vaste tijdinge gekomen / dat Hertog Erich by Lingen volk en gereetschap van oorloge maekte by laste van den Coning / om aldaer te lande gebruikt te worden / 't welk vele vreemt vonden en van quader consequentien / en een groot achterdenken maekte.

De appointementen van den derden Augusti, en de brieven van den vierden Augusti.

Daer na so opte sollicitatien by de Gedeputeerde der stad Antwerpen te hove gedaen / eintelijk den derden Augusti / op diverse poincten by der Gouvernante resolutie gegeven is / so hebben de selve t' Antwerpen verstaen zijnde / het volk eens deels gestilt / en eens deels meer verandert / te weten / datse opte requeste van de Aelmoesseniers aen den Prince en Wethouderen gegeven voor eenige peniterende Herdoopte / hadde geconsenteert hen gratie gedaen te worden / so verre sy in hen penitentie bleven volherdende / en de behoorlijke verssweeringe en penitentie des Prochiaens volbrachten / maekte onder 't volk goede stichtigheid / gelijk vele ook goet bevonden dat haer Hoogheid te vreden was / by Edict pardon te verleenen voor den genen die in de vergaderinge en predicatien geweest hadden / tot dier tijd toe / behoudelijk dat sy voortaen hen daer af wachten souden: Maer datse opte convocatie der generale Staten / maer en seide / sijn Majesteit daer af in 't lange geschreven te hebben / en datmen sijne antwoord en resolutie moeste verwachten: item dat sy hadde geweigert de ontslaginge van eenen van de Gereformeerde Religien / genaemt Jacob Sore / die geseid werd volk tegen der Stads privilegien gevangen te zijn / maekte het volk meer geturbeert en verbittert / te meer om dat voor den selven groote menigte van Coopluiden / ja alle die van der Religien / gebeden hadden / die daerom daer na weder aengehouden hebben / en de Prince en Wet / ook haer Hoogheid geschreven / om te verhoeden alle voordere inconvenienten / maer en heeft niet kunnen daer toe geraken / dan is eerst door de na-gevolgde trouble uitgeraekt.

De geweigerde ontslaginge eens gevangens. (Fol. 57.

Den vreden Raed t'Antwerpen.

Nadien nu de Prince en de Wet sekere dagen ontledig hadden geweest / om te stellen sekere articulen en poincten van de walle en andere die totte versekeringe der Stad nodig schenen / door dien de gemeente geen knechten / ook uit de borgeren / en wilde toelaten: so zijn den Leden en andere gemeenschappen boven geroert / de selve poincten en geconcipieerde ordre opten vreden Raed voorgelesen / en voort by geschrifte gecommuniceert / mette Apostillen der Goubernante / roerende de generale Staten en pardon: mitsgaders de propositie ook gedaen / strekkende tot het verbieden van het dragen van Roeren / Pistolen / lang geweer en verboden wapenen / so wel by dage als by nachte: insgelijx hen verklaert de Apostille van haar Hoogheid / dat sy te vreden was / dat sijne Excellentie die superintendentie van de Stad aennam: waer op na achter-raed by hem genomen / de selve Leden / Coopluiden en Ingesetenen sijn Excellentie seer hebben bedankt van dat hem heeft gelieft den last en superintendentie van de Stad te aenvaerden: voort aengaende de predicatien dat sy niet en vonden geraden pet met forsen daer tegen te doen (ook eenige verklarende dat sy niet en verstonden daer toe gebruikt te worden)

voor

voor en aleer by de generale Staten daer op ſouden gedelibereert zijn / welk was de eenige remedie om daer op te verſien / daer op men de ſelve ook liehoorde terſtont te vergaderen / voor elk zijn particuliere reden opte andere poincten ſeggende: waer uit eindelijk geſtelt is een generale ordonnantie opter waken en ordre in der voorſz stad voortaan te houden / die ook aldaer is vercondigt den 13 Auguſti / op dat den Coopman / Poorter en Ingeſetenen voortaen hen bet verſekert ſoude mogen houden.

De Graeve van Egmont ſoekt het volk in Vlaenderen te ſtillen.

De Graeve van Egmont had daer-en-tuſſchen by laſte van de Regente hem gevonden in zijn Gouvernement van Vlaenderen en aldaer ſeer gearbeit / om het volk te ſtillen dat in verſchieiden plaetſen hen beſtond op te werpen / doende eenige van de ſelve ſtraffen met rigeur / en ſoekende andere met ſoeticheit daer af te trecken / twelk een grote opſpraek maekte aen beiden zijden / ja werde ſeer verſcheidelijk daer van geſproken / ſulx dat hy noch te Hove / noch by die van de Religie geen dank en behaelde.

Onruſte onder het volk voor Meeſter Petrus Rithovius verwekt.

Daer neffens iſſer weder een andere onruſt tot Antwerpen op handen geweeſt / hoewel die met Gods gratie noch wel vergink en quam by / dat alſo de voorgenoemde Predicant op Kiel met een ontallijk groot gehoor zijn Sermoon hadde volemt / den 10 Auguſti ſo hy afgaen ſoude / aldaer hem heeft vertoont ſekeren Theologien / Doctoor en Paſtoor van Loven Mr. Petrus Rithovius, Paſtoor van S. Peter te Loven / (ſo men nanaels verſtond / maer doen in 't beginſel niet en wiſt ſo hy al weerlijke klederen aen hadde) de welke hem openbaerlijk heeft willen beriſpen van 't gene hy gepredikt hadde: waer op ſo de andere ſelde bereed te zijn met hem te confereren / en dat ſy uitten volke in eenig huis daer omtrent gaen ſouden / ſo bleef d'andere zijn argumenten over luide by brengende en den anderen hert ſtraffende / waer op veel volx toe lopende en horende / dat haren predicant den anderen met ſchrifture en redenen ſtom gemaekt hadde / ſo iſſer ſulken jou en getier gevolcht dat den Theologien heeft moeten wijken / en werden eenige ſo verbittert op hem dat ſy hem ſouden doot geſlagen hebben / hadden niet eenige borgeren met perijkel haers lijfs / den ſelven beſchut / en achter na in een kelder gedorongen en verſteken: waer door het volk meer en meer hittig worden de / met groten hope by een bleef en wilden hem doot of immer de Juſtitie gelevert hebben / om geſtraft te worden: hier af is terſtont inder ſtad een grote muiterije onder 't volk gekomen / elk een die ſake erger makende / tot dat zijn Excellentie den Officier van der plaetſen daer heeft geſonden / die den Theologien gevangen genomen heeft / den welken men (na dat men hem hadde gevraegt na reden en wat hem hadde gemoveert dit ſpel aen te rechten) ſecretelijk met een ſchuite weg geſonden heeft / en is alſo eindelijk dat rumoer ook geſtilt / gelijk te meer ſtonden uit diergelijker en noch veel minder oorſaken en roepen aldaer dikwils grote turbatie quam / mits de wantrouwe even ſterk aen allen kanten bleef / hier van heeft de Prince van Orangien de Gouvernante terſtont verwittigt.

Het Geeſtelijk Hof van Camerijk te Bruſſel reſiderende (niet tegenſtaende alle ſollicitatien en ſchrijven van der Wet van Antwerpen aen hen gedaen) hebben aen de Wethouderen met brieven ontboden dat den voornoemden Prochiaen of Predikant op 't Kiel tot het preken niet en behoorde toegelaten te worden / en dat ſy hem niet en admitteerde: maer dien niet tegenſtaende heeft men hem laten volherden in zijn ſermonen / ſo die ſonder wapenen geſchieden / en dat ſo groten volk hem telken daer liet vinden dattet hem niet en ſoude hebben kunnen verboden worden / ſonder de ſtad in merkelijk perijkel van oproerigheit te ſtellen / en hebben daer op den Vicariaet hen redenen weder geſchreven. Daer en tuſſchen dede men ook alle mogelijke officien / om de Gereformeerde hen wapenen af te doen laten / die ſy allenskens meer en meer lieten / en geheel gelaten ſouden hebben en had gedaen het beduchten voor den Droſſaert / die ſomwijlen tot neffens de beſte op Saterdage quam rijden (ſo zijn weg van Bruyſſel t'huiswaert daer laeter lag) daer door ſy telken verbeert en achterdenken bleven houdende.

Het verſoek van de Wijkmeeſteren en Ambachten tot Antwerpen.

Omtrent den ſelven tijd ſo hebben de goede mannen van de Poorterpen en Ambachten den Heere Gouverneur ſo mondelinge als ſchriftelijk / int beſonder noch bedankt van dat ſijne Excel. had geaccepteert de ſuperintendentie van de Stad / en hebben der ſelver alle gewillige gehoorſaemheit gepreſenteert / en voort verſocht hem by te willen blijven / ſo lange de ſorglijke tijden ſouden duren: maer ſo verre ſijn Excellentie om andere gewichtige ſaken tot eenige tijden in perſoon elders notelijk hem ſoude moeten vinden / baden hem dan ſo haeſt te willen keren alſt ſoude mogelijk weſen: en ten einde daer en tuſſchen ſulken Stad niet en ſoude blijven onverſien van eenigen Hoofde van qualiteit / verſochten dat ſijne Excellentie ſo veel wilde doen / dat door zijn interceſſie en met autoriſatie van de Regente durende zijne abſentie daer quame en daer hiele voor Overſte de Graeve van Hoorne / of de Graeve van Hoogſtraten / dien ſy alle gehoorſaemheit in ſijn afweſen ſouden betonen / op dat by faute van eenigen Hoofde / by den quaetwilligen niet werde pet voorgeſtelt dat niet en ſoude weſen tot dienſte van ſijne Majeſteit / bewaringe van de Stad / en ruſte van den Coopman en Borger: Verſochten dat ook ſijne Excellentie / om bet te weſen geholpen en t'elken beter geinformeert / en ook tot allen toevallen bet ordre mocht doen ſtellen / wilde terſtont kieſen eenen Lieutenant volgende d'articulen by ſijn Excellentie metten breden Raet geſloten: biddende dat ſijn Excellentie daer toe wilde nemen den Heere van Stralen / die ſy hoopten dat ſoude weſen ten genoegen van de Coopluiden / Poorteren en Ingeſetenen / by brengende daer toe dat de principaelſte Officiers en Burgemeeſters anderſins met haren dienſt ſoo ſeer verlaſt waren / datmen hen met geen andere laſten en behoorde te moeyen: waer af ſijn Excellentie de Regente terſtont heeft verwittigt / en het geſchrifte dien conform over gegeven / haer geſonden en verſocht Stralen tot Lieutenant te mogen ſtellen / maer heeft haer Hoogheit 't ſelve uitgeſtelt / latende haer beduncken dat het onnodig was om de Stad met een Lieutenant te verſien.

Het bregen der wapenen.

Hier en tuſſchen dede ook ſijn Excellentie alle uiterſte neerſtigheit (tot dien fine ook dikwils ſendende aen de Miniſters en principaelſte van de Religien) dat ſy hen ſouden willen voegen en ſchicken na de voorſchreven reſolutie en ordre / geſtelt by alle de Leden; en dienvolgende achterlaten de wapenen in hen ſermoenen / en ſonderling hen vermijden / van binnen de Stad het waer in 't gaen ter predicatien of van daer komende of anderſints / hem te binden met eenige wapenen / roeren / piſtoletten / hellebaerden / of andere by der ordonnantie verboden / waer op ſy vaſte hope gegeven hadden / van hen na de ſelve ordonnantien binnen der Stad te ſchicken / en ook zijn te breden geweeſt toe te ſeggen en te geloven / hen predicatien / ſonder alle wapenen in ſtilte te houden / wilde men hen 't woord geven datmen hen niet misdoen / noch overrompelen en ſouden door den Droſſaert noch andere / welk ſy ook den voorſchreven Droſſaert in perſoon hebben doen aenſeggen / alſt heeft gebleken by zijn brieven van den 17 Auguſti. Maer de hope en de geruſtigheit daer door verwacht / en heeft geen effect geſorteert / maer is terſtond niet alleen ongeſtoten / maer ook in een grote bitterheit verandert / door de vier navolgende oorſaken / die al t'eenen tijde toegevallen zijn / en by na de Stad in groot perijkel en onruſt gebracht hebben.

Hier oorſaken die Antwerpen beroert hebben.

1. Adverteniien van Bruſſel.

D'eene was / datter als doen aen de Wijk-meeſters gebracht is eenen beſloten brief aen hen geaddreſſeert by eenige van Bruſſel (ſo 't ſcheen by brieven van den 13 Auguſti) inhoudende datter ſekere complooten gemaekt waren tuſſchen de Regente en de Heeren van Antwerpen doen te Hove zijnde / om te her-

verstoren de predicatien daer buiten gehouden / 't welk strekte tot bloedstortinge van hen huis vrouwen/kinderen en vrienden / en diergelijke omosele meer / waer af sy hen advertentien deden niet uit een gemeen gerucht/maer sekere apparente handelinge en openlijke argumenten tusschen hen getracteert; dat volk munitie te Mechelen was gescheept en by Brussel gebracht / so dat Antwerpen by sekere personen aldaer was verkocht / en niet en resteerde dan de leveringe / 't welk sy als liefhebbers der selver wel hadden voor der Stads welvaert willen adverteren / als nodig zijnde om 't selve te communiceren met mijn Heere den Prince van Oranjen en andere Deliens en Ouderlingen der stad.

2. De wapenen door den Crossaert uitgevoert.

d'Andere dat ten selven tijde de Crossaert van Brabant / daer die van der Religien so grote vreese af hadden / door de stad van Antwerpen / heeft na sijn woninge (een half mijle daer buiten staende) doen voeren sekere wagenen geladen met wapenen / waer om eenen groten roep is op gestaen / dat men die tegen de predicatien wilde besigen; waer om volk den eenen wagen by den volke binnen der stad is aengehouden / welke wapenen die van der Wet wilden verantwoorden / 't welk hem maer te meer achterdenken dede hebben.

3. Brieven en geruchten van de lagen tegen de Predicanten.

De derde / dat sekeren brief doen is gebracht aen eenige haerder Religie: inhoudende dat den Crossaert was weder gekomen en dat gesloten was / dat met het teiken van de klok-slag van de grote klok der groter kerke ter eerster bequaemheit / hy met sijn volk soude in de vergaderinge slaen / en tot sijne assistentie / omtrent een mijl en min rontom van der stad lagen hier en daer tot 1000 peerden / of dat die uit den gebuyr Cloosteren op eene nacht secretelijk tot op een half mijle komen souden / en na den voorsz klok-slag wachten / en dat insgelijx in den selven Clooster verscheiden knechten daer toe verborgen lagen.

4. Knechten tegen die van der Religie aengenomen.

De vierde / dat seker mans persoon als doen volk gekomen is aen eenige van de Religie / hen verklarende dat een sijn medegeselle hem hadde willen daer toe brengen / dat hy soldye soude binnen der selver stad hebben ontfangen / om tegen die van der Religien geréet te sijn / ten eersten kloki-slage van de grootste klocke / en dat dien hem hadde willen leiden ter
(Fol. 58.) plaetsen daer de wapenen daer toe gereet waren / daer hy uit kiesen soude mogen / welke hem volk daer by verklaert hadde / dat ten selven dage wel tachentich daer toe aengenomen en ingeschreven waren.

Resolutie der Gereformeerden binnen Antwerpen te willen predikien.

Dese vier pointten aldus verbreit en onder den volke gestroit zijnde / hebben sulke verbitteringe / getier en moringe gemaekt datter genoeg mede te doen is geweest / en de Stad in groot perijkel van oploop gestelt werde / doch so dese geruchten worden geseit valsch te wesen / is d'oproer hoewel niet sonder swarigheit gestilt geweest: nochtans sijn die van der Gereformeerder Religie daer door veroorsaekt geworden / dat sy des anderen daeghs met malkanderen gesloten hebben / en voor hen genomen van ten volgende dage en voortaen niet meer buiten de Stad haer Predicatien te houden en te vergaderen.

De Prince van Oranjen van dese resolutie noch den selven avond gewaerschout zijnde / heeft terstont den voorschreven Pensionaris aen eenige van hen Predicanten / insgelijx twee van sijne Edelmans aen de principaelste van der selver Religien gesonden / hen vermanende op gehoorsaemheit / dat sy van sulken voornemen souden op houden / en hen vermijden van binnen de stad te predikien / maer eerst verwachten de resolutie by de Regente metten Edelen horts te nemen / of anders soude hy moeten tonen / dattet tegen zijnen dank en wille was / en sien hem sterk te maken / om het selve met force te beletten / wilden sy't selve met soetigheit niet laten: de welke hen meerstigheit en alle goede vertoningen daer toe gedaen hebbende / hebben ebenwel die van der Religie gedacht te blijven by hen voor genomen besluit van binnen te predikien / niet te min hebben spade in den avont tot hender ontschult en justificatie van haer weigeringe aen zijn Excellentie gesonden eenige Coopluiden met sekere remonstrantie en versoek / daer in verhalende de voorsz vier poincten boven geroert / en dat sy daer door / en door dergelijke achterdenken benodigt waren / om beters wille en meerder quaet te verhoeden / en om de wapenen achter te laten / te houden hen vergaderinge binnen de stad: biddende dat zijne Excellentie 't selve niet qualijk en name / eben verre ja / dat sy noch liever (hoe wel ongaerne) den ondank van zijne Excellentie souden lijden / dan horen de menichvuldige vresen en klachten van den volke / sonder de welke sy niet gaerne gelaten souden hebben hem alle behoorlijke gehoorsaemheit te betonen / en dat sulken overlast hen seer wel soude konnen geschieden en bestelt worden met hulpe van der Wet sonder zijn wete: belovende eben wel / dat van hunder sijde / al werden hun sermoenen binnen gehouden / geen ongeregeltheit aengerecht soude worden.

Maer also zijn Excellentie 't selve geensins en wilde gedogen / en hen vele vertoninge ter contrarien dede / seiden sy de resolutie sulx genomen te wesen: niet te min souden noch hen uiterste beste doen / om 't selve ten respecte van zijne Excellentie achter te doen blijven: maer so het selve geschiede dat hy sulks doch niet qualijk soude gelieven te nemen. Ontrent middernacht / sand ebenwel zijn Excellentie aen die van der Wet dat sy alle de Schutters en Gilden tegen des morgens ten vijf uren in de wapenen gereet souden hebben / in meninge de selve dan op alle oorden uit te senden / om alle beginselen van vergaderen te doen scheiden met properheit: maer tot dien morgenstond zijn by hem weder gekomen die van 's avonts / seggende / dat sy so vele hadden gedaen dat ten aensien en respecte van zijne Excellentie die predicatien noch buiten souden worde gehouden / hoe wel sy wel duchten dat sy door de voorschrevene vreese / als d'aenstaende quade / weder het selve niet lange geschieden soude kunnen / noch het volk daer in gehouden en onderwesen worden / ten ware dat sy met versekertheit / van niet mishandelt te worden / daer toe verwilligt werden: van al 't welk zijn Excellentie terstond de Regente waerschoude.

Het weigeren der predicatien binnen Antwerpen.

So nu den hoop van die van der Gereformeerde Religie dagelijx over al toenam en seer vermeerderde / door dien het gemeen volk doch van sulken aert is / dattet gaerne na veranderinge verlangt / so liegen sy eenen groten toeloop tot haer predicatien / eensdeels uit nieusgierigheit en eensdeels uit goeden yver / hebben eenige die hem gelieten vieriger dan d'andere / en meer vranden van alle 't gene der selver Religie tegen was / hen verstout / en met eenen ongeschikten yver / vervoordert te komen en doen komen eerst aen sekere Beelden en Cruycen opte wegen: daer na aen eenige Capellen en Statuen: voort volk / aen en in andere Clooseren en Kerken / eerst ten platten lande / daer na ook in eenige steden / alle den Cruycifixen / Beelden / Ornamenten / Sacrament-huisen / Taferelen / Outaren en alle cierselen aldaer gevonden / om verre te worpen / in stucken te slaen / en te verwoesten / met sulker haestigheit dattet scheen onmogelijk en ongelooflijk te wesen: 't welk niet gepasseert en is sonder grote plonderinge en roverye / hoe wel datter vele goets den Regeerderen is weder gelevert. Welke raserye in West-Vlaenderen omtrent Yperen / so haest de Grave van Egmond ontboden en verreyst was te Hove / eerst ontsteken is / en begonst zijnde / is terstond so verbreyt en gevolgt geweest het geheel Nederland door / datter geen Provincien en zijn sy en hebben daer af gevoelt: en by na geen steden / sy en hebben in 't klein of in 't groot van dese beeldestormerye te lijden / of immer te vresen gehad: 't zy dat sy hebben moeten gedogen dat het Canaille en die sulk werk voor-

Ongeschikter yver der volk in't beginsel van Augusto.

voorgenomen hadden / 't ſelve hebben gedaen: of dat de Regeerderen / Geeſtelijke / Kerk-meeſteren ſelve uit vreſe van den ſelven / en om meerdere ſchade en deſtructie te verhoeden / ſelve haer Kerken en Clooſteren daer af geledigt/of hun in tijts daer tegen geſterkt/ gewapent en verſien hebben / en alſo de raſende furie ontgaen / en is deſe raſernije gelijk een vyer van land tot land / van Stad tot Stad / voort gelopen en geſprongen met ſulken furie dattet te verwonderen was.

Om dan wat int particulier daer van te verhalen/ ſo ſtaet te weten dat na dien in den beginſel van Auguſto deſe beeldſtorminge allenskens in Vlaenderen was begonſt / en voort en voort beſtont te lopen / maer niet gedacht en werde dat die tot ſulke ſtoutigheit ſoude kunnen / is gebeurt dat tot Antwerpen den 18 Auguſti / 't welk den dag van der ſtads ommegank / kermiſſe en proceſſie is geweeſt / in de welke men gewoon is ſeker groot Marien-beelt (in welker name de grootſte Kerke aldaer gewijt was) om te dragen / den welken men van ouden tijden vele eere int ommedragen/ op en af te ſtellen / en anderſints aen dede: is ook ten ſelven tijde overkomen dat de Heere Prince van Orangien / Gouverneur aldaer / eenige dagen te voren / om notelijke affairen des lands / en beſonder de ſwaricheid metten verplichten Edelen voorhanden zijnde/ ontboden is geweeſt om te komen/ alle onſchult achterlatende / tot Bruſſel / waer af hoewel hy hem lange excuſeerde / nochtans ten leſten is ſulx gedrongen geweeſt / dat hy zijn vertrek niet langer en heeft kunnen uitſtellen / heeft nochtans tot groter beden van der Wet en Ingeſetenen noch den ſelven 18 Auguſti/ mits de ſorgelijkheid van den dag/ en de openbare Ceremonien diemen ten ſelven dage gebruikte / in de ſtad gebleven / en is alſo de proceſſie en ommegank gehouden: ook het Beeld omgedragen / en de Monicken en Geeſtelijke mede gegaen / met ſang / ſpel en muſijk / na de oude en gewoonlijke manier/en hoewel men ſag dat vele daer op morden en vele ſmaet-woorden den Beelde en den Geeſtelijken perſonen na gaven / ja eenige riepen Maiken/ Maiken / dit is dijn leſte gerechte / dijn leſte hoocheid en omgank / ja zijn ook ſommige ballen op eenige plaetſen daer na (maer ſeer luttel) gworpen / en in ſomma datmen wel ſach dattet volk ſeer verandert en verſtout was / nochtans is den ommegank in den gewoonlijken gank volbracht ſonder eenige oproericheid. Des anderen daegs den 19 Auguſti ſmorgens is de Prince gereiſt / hebbende vaſte hope gegeven van korts weder te komen / eerſt den Magiſtraet en den anderen Leden vermaend hebbende hen officie en de ruſte van de ſtad gerecommandeert. Maer al eer zijn Excellentie heeft willen vertrecken / ſo heeft hy te meer ſtonden aende Regente alle die voor-verhaelde ſwaricheden geſchreven / en ook haer expres gewaerſchout/ by zijn brieven van den 12/ 14/ 15 en 16 Auguſti / dat hy in zijn abſentie vreeſ de voor eenich inconvenient / ten ware ſy eerſt volgende der Gemeente verſoek / hen verſage van een ander Hooft of ten minſten van eenen Lieutenant / maer ſy heeft ſelve altijd vertrocken en hen geſchreven by haer brieven van den 13 en 16 Auguſti dat genoech was / dat de Officiers en Wethouderen voor ſo luttel dagen de toeſicht ſouden nemen en ſorge dragen. Ten ſelven dage heeftmen des achternoens in onſer Vrouwen kerke het voorſz Beeld gaen ſtellen in 't Choor / daerment anders altijd acht dagen in 't midden van de kerk plach te laten ſtaen / 't welk hoewel om beters wille gedaen werde / hebben nochtans diverſe in der kerke hen doen vindende (en beſonder jonge boefkens) daer mede beginnen te ſpotten / wagende of Maiken vreeſde / dat ſy nu dus vroeg wech liep / met meer ander ſchimpige propoſten en redenen: waer door ook verſcheiden die quamen om kijken divers ſpraken / voor de tralien van den ſelven Choor: daer en tuſſchen onder de boefkens doen in de ſelve kerke omtrent den Preckſtoel ſpelende/ iſſer eenen groten lecker (gekleed met een ſwert beroit rocken / hebbende eenen ſtroien hoed op zijn hooft) opten Preckſtoel geklommen / en heeft die maniere gemaekt van te gaen preken / en ſommige ſotte en vreemde propoſten begonſt / des de jongers met de een en d'andere daer toe quamen gapen / andere wilden den lecker van den ſtoel trecken / die hy met voeten af ſtiet: daer en tuſſchen is eenen jongen Schipper van de ander ſijde in den ſtoel geklommen/ en heeft dien lecker langs de trappen van boven neder geſtoten / d'welk hen terſtond eenige mans perſonen daer omtrent zijnde/ moeiden en den ſchipper miſdoen wilden/ ja na hem met poingiaerden ſtaken; maer de ſelve wat gequeſt zijnde ontquam uit de kerk (maer werd gevangen van 's Heeren Dienaers om van hem de gelegentheid te weten / en daer na los gelaten) daer door quam doen veel rumoers in de kerk: niettemin de wachters deden het volk terſtont vertrecken en ſloten de kerk-deuren allegader toe / en is dien avont noch ſo gepaſſeert: de Wet hier af gewaerſchout zijnde / is des anderen daegs daer mede beladen geweeſt / en hen quader beduchtende van ſulke beginſelen / hebben afgebeerdicht na den Gouverneur hem dit adverterende / en ook om advijs te hebben op ſommige poincten / daer op hen dochte dat ſy den vreden Raed weder behoorden te vergaderen. So nu de Magiſtraet niet tegenſtaende de vroetdronkenheden van des daegs te voren daer in niet en hadden verſien/ noch by verboden / noch by uitroepinge / noch by wachte / noch by volke / noch by toehouden van de kerk-deuren / des achternoens / noch anderſins / ſo zijn de quaetwillige te meer verſtout geweeſt / en zijnde de ſtad vol vreemt volx / door de Kermiſſe/ weſende ook den Gouverneur als voorſz is naer Bruſſel vertrocken/ ſo is gebeurt dat des anderen daegs/ namentlijk den 20 Auguſti / eenſdeels 't ſelve vreemt volk en ook vele andere quaetwillige leckers en boefkens / waernemende den ſelven tijd en d'abſentie van den Prince / en dat ook Hermanus / en andere Miniſters (ſo die van der Wet verklaerden verſtaen te hebben) 's daegs te voren in hun predicatien hadden geblameert het omdragen en eerbiedinge van het Marien beeld / ſeggende datmen de Idolen niet alleen behoorde uit der herten te worpen maer ook uit den ogen / hen hebben gevonden binnen en omtrent de grote kerke / en wert by henluiden aldaer weder vele geſproken op het voorſz beeld / getiert en geraeſt / nemende queſtie met het Vrouken ten offer ſittende in den Choor van de ſelve kerke / 't welk verſtaende Heer Jan van Immerſeel / Marktgrave / mitsgaders Burgemeeſters en Schepenen op Stadhuis vergadert weſende/ om de Wijkmeeſteren/ die aldaer ontboden waren/ te bevelen datmen de orde op de wake geſtelt ſorgvuldelijken ſoude onderhouden / zijn terſtont na de kerke gegaen / hopende dat haer preſentie ſoude gerespecteert worden/ om die in de kerk waren te doen vertrecken / gelijk ſy aldaer gekomen zijnde / hebben belaſt / en metter daet ſo ſelve als met hun dienaers van daer gedreven / eerſt de jongers / en daer na met vermaninge en bevelinge diverſe mans-perſonen in groten getale / en van alle qualiteiten en ſoorten / daer op eenige bleven ſtaende / ſeggende dat ſy het Lof begeerden te horen / en ſomen henluiden ſeide datmen de kerke vroech ſoude ſluiten / en datmen dien avond geen Lof en ſoude doen / dat ſy daerom ſouden obedieren en vertrecken / en dat ſy wel eenen dag mochten weſen ſonder Lof te horen / met meer andere diergelijke woorden / waer door ſommige zijn vertrocken. En ſo d'Officier / Burgemeeſteren en die van der Wet van ſommige vermaent zijn geworden / dat by aldien ſy vertrocken / andere ook nabolgen en vertrecken ſouden/ ſo zijn ſy op dier hope uit de kerke gegaen/ en voor de kerke en weſtzijde gekomen weſende / hebben aldaer ook een grote menichte van volk gevonden/ den welken ook vermaent belaſt en bevolen is geweeſt/ dat ſy ſouden van daer vertrecken. Voort hebben ſy de kerk-deuren doen ſluiten / latende alleenlijken eene deure open om de reſte van 't volk dat noch in de kerk was daer door uit te laten / en zijn de Burgemeeſteren voorts naer het Stadhuis gegaen / ſendende om de Schutters / om terſtont gewapent op haer Cameren te komen / en is de Marktgrave met

Vreſe en onaehſaemheid des Magiſtraets van Antwerpen.

(Fol. 59.)

zijn

zijn Dienaers / die het een deel van de kerk / om het volk te doen scheiden omgegaen was / weder in de kerk gekomen / en vindende aldaer noch eenige Schepenen / hebben hen beste gedaen om die reste dier noch in waren te doen vertrecken / dan eenige quaetwillige refuseerden en weigerden sulx te doen / niet geweldige woorden en rebellen gelate / en siende de Marckgrave datter so groten menichte van buiten wederom in quamen / heeft de Kerk deure toegesloten en is na het Stadhuis gegaen / om met die van der Wet te beraedslagen wat men verder soude bestaen. So haest de Marckgrave vertrocken was / begonsten die in der Kerke waren Psalmen te singen / so luide sy mochten / de Thesorier van der Kerke verbaest wesende met eenige Kerk-meesters die in de Payekamere de Reliquien en Juwelen der Kerke hadden doen dragen / is de Noord-deure uitgegaen / en de deure also open gaende is een grote menigte van volk die buiten opt Kerk-hof stonden met geweld in gedrongen / en hebben de Kerke in genomen / en de andere deuren met fortse opgesmeten / en is de selve Kercke van een ontallijk volk van allen soorten vervult geweest / 't welk d'Officier en die van de Wet verstaende / zijn weder na de Kerk gekeert / maer aldaer gekomen wesende / hebben daer so grote menigte van volk gevonden / dat sy siende en horende het groot geroep / getier en furie van smijten en breken der Beelden / aenloop en aenwas van den volke / seer verbaest geworden / en terstont weder na het Stadhuis gekeert zijn / wesende dat hen 't selve ook benomen sonde mogen worden / gelijk den roep daer af was gaende. Middeler tijd hebben sy in de Kerke in handen hebbende hameren / bijlen en andere instrumenten en geweer / al in stucken en ter neder gesmeten datter was / in sulker voegen en met so grote furie / raserye en verwoetheit / en met so vele handen geholpen / dat voor middernacht in sodanigen groten Kerk alle de Outaren om verre geslagen / en alle de Beelden afgeworpen en gebroken zijn / hebben voorts met groot gedruisch en furie langs der Stad lopende verscheiden Cruicen / Statuten en Beelden die hier en daer achter straten / en voor de huisen stonden mede aen stucken geslagen / en hebben met diverse grote hopen lopende / in seer korten tijd op vele en diverse plaetsen gedestrueert / gespolieert en berooft alle andere Kerken / Clooseren en Gods-huisen / lopende langs der straten met brandende toortsen en wasch-licht / 't welk sy in der Kerken roofden / als rasende en dolle menschen roepende / Vive les Geux, en is ook desen moetwilligen hoop vergeselschapt geweest van vele andere (van qualiteit / so 't scheen uit den habijte) bedekteljk gewapent en versien van pistolen en bussen / tot der selver Beeltstormers bewarenisse / defensie en versekertheit. Waer af ook eenige hielden de wacht in diverse plaetsen en zijdel-straten / en hielden hen vaerdig om hen te assisteren ingevalle hen yemant soude hebben willen beletten of overvallen / gelijk ook gebeurt is datse diverse wachten van borgeren en ingesetenen die hen wilden resisteren en schutten / met gewelt daer door lopende / hebben geschreurt en gefoorseert / sulx dat de perplexiteit en verbaestheit so groot is geworden / dat vele borgeren die op de wacht waren / siende datse geen dienst en konden doen / en niet wetende wien men soude betrouwen / na hun huisen vertrocken zijn / om de selve / hun huisvrouwen / kinderen en goeden te beschermen en bewaren.

De Beeltstorminge tot Antwerpen.

Sy hebben ook totte bevoete Broers eenen Monnik verlost / die 12 jaren int Clooster gevangen hadde gelegen / en uitter vanlenisse van der Stad hebben sy ook eenen Backer die omtrent anderhalf jaer lanck gevangen hadde gelegen / en meer andere van gelijken verlost. Sy zijn ook so brooddronken en ongeschikt geweest datse in de kelderen van de Clooseren den wijn en bier den bodem uite vaten uit geslagen hebben en den wijn en het bier laten door de kelderen lopen / so dat de Geestelijken dien nacht seer veel te lijden hadden.

Een Monnik uite gevanknisse van 't barbarste Clooster verlost.

Waer mede noch niet ophoudende / zijn een deel der Beeltstormers smorgens ter poorten uit gelopen / om te gaen doen van gelijke in de Kerken en Clooseren buiten dese Stad / en hebben eerst geweest in de Abdije van S. Bernaert anderhalf mijle van Antwerpen / en voort in diverse Kerken / Clooseren en Capellen van de dorpen en plaetsen daer omtrent Antwerpen gelegen / doende al om daer omtrent van gelijken wel twe dagen lang: waer en tusschen dier binnen bleven niet op en hielden den gantsen dag door / noch te doorlopen de Kerken / Clooseren en Capellen daer noch yet heel gebleven mocht zijn / d'welk sy voort braken / waer toe eenige van hen noch den volgenden nacht / ja noch des anderen daegs en nachts / ja tot den dag daer na toe / hen verstouten en noch d'een en d'ander van den overbleven dingen voort in den gront berneilden / sonder dat daer en tusschen yemant het ware van den Officieren / Wethouderen / wachten of anderen hen daer in belet deden / dewelke so verbaest en bevreest schenen te wesen / (gelijk ook de Magistraten waren / alle de landen door als daer sulx gebeurde) dat sy hen daer tegen niet en dorsten stellen noch hen 't selve beletten / dan waren alleen opt Stadhuis / en hadden de Merkt van de eerste nacht af met wapenen beset / gelijk sy ook daer na deden de quartieren van de Stad en straten / en eintelijk ook sommige Kerken / als de Minnebroeders / Predickers / Carmeliten / S. Jacob / Facons / S. Claren / derde Orden / &c. daer sy het voorder briseren en roven hebben belet / stellende aldaer wachten tot bewaernisse der selver / de poorten en deuren toe bolwerkende / de sloten toe makende / en de selve toegesloten houdende.

stormen buiten Antwerpen.

Den 21 hebben die van de Wet smorgens vroeg in alder naerstigheit haer Gedeputeerde gesonden te Brussel / de welke de Gouvernante in den Rade van Staten en in jegenwoordigheit van den Heeren van der Orde en andere sommierlijk de geschiedenisse hant breken en afworpen van de Beelden en spoliatie van de Kerke verhaelt hebben / en voorts versocht dat haer Hoogheit gelieven wilde den Prince den Orangien wederom te senden na Antwerpen / om alle voordere inconvenienten te verhoeden / van al 't welk de Gouvernante wel verwondert / verbaest en verbaert is geweest / en gaf voor antwoorde wat de Prince doen soude in een Stad die bedorven was / en daer men mocht verwachten binnen twe of drie dagen datmen soude werden gespolieert en gesacrageert / so men de Kerken gedaen hadde / en dat sy daerom hen selven souden mogen helpen. Maer so de Gedeputeerde in 't scheiden van den Raed seer aenhielden / dat haer Hoogheit soude gelieven te senden den Prince van Orangien / heeft sy daer op int scheiden van den Raed geseit dat sy daer op noch soude denken.

Dese sake maekte de Regente en andere Heeren sulken verbaestheit en vreese datmen hen te Brussel alom in wapenen gestelt / en sterk gemaekt / en de Poorten / Kerken / 't Hof en elders met wacht beset heeft / om te weren en te beletten / so men sulx aldaer ook wilde voornemen / daer voor dat men grotelijk was beducht en bevreest / ja de Regente quam sulken verbaertheit en vreese aen / dat sy des nachts tusschen den 21 en 22 Augusti bastelijk voor haer genomen heeft in haest te vlieden uit Brussel en vertrecken na Bergen in Henegouwen / waer in sy sullen neerstigheit dede / dat niet alleen haren persoon / maer ook alle hare Juffrouwen / Peerden / Archiers / Bagagien en den gantsen train al gereet waren om te reisen / daerom sy des morgens tusschen drie en vier uren by haer ontbood de Gouverneurs van den Provincien en Heeren van der Orde / die hen doe te Brussel vonden / den welken sy haer voornemen te kennen gaf / seggende niet langer te konden lijden en verdragen die onbehoorlijkheden die al 't land door voorgestelt werden / en dat sy sekerlijk was gewaerschout datmen binnen Brussel van gelijken doen soude / en begeerde dat sy haer souden geleiden tot Bergen toe. De Gouverneurs wel verbaest zijnde / en merkende dat het volbrengen was den rechten weg van 't geheel land te doen verloren gaen / na dien 't Hof weg soude

Vyer der Regente haer voorgenomen vertrek

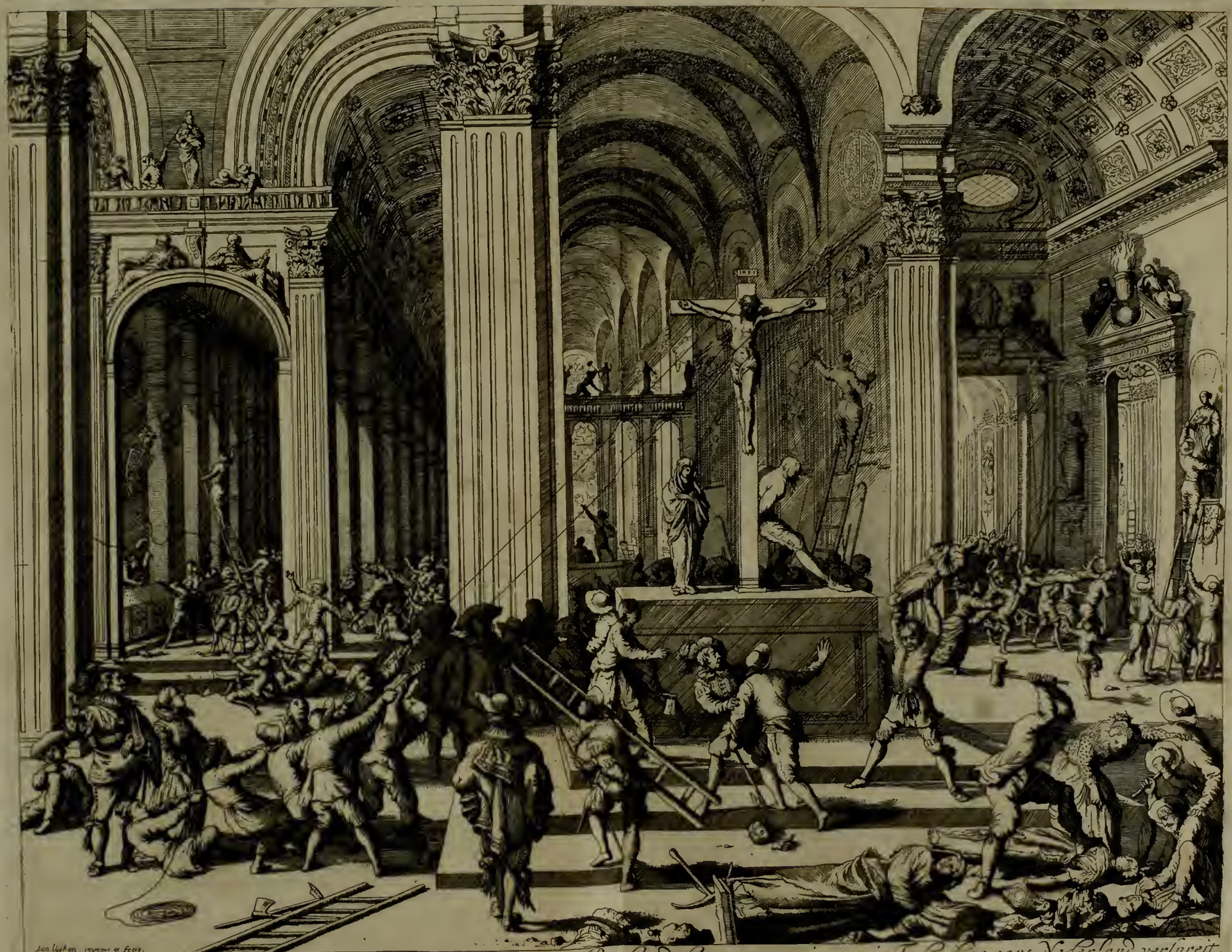

De Beeldestormery in den Jaare 1568 in Vaenderen en Braband begonnen en in wynig Jaers door gans Nederland verspreit.

ſoude weſen / en alles hebben verlaten om te laten gaen ſoot wilde / deden der ſelver vele vertoningen ter contrarie om haar Hoogheit moet te geven / en van ſulker meninge te doen afſtaen: daer toe ſy haer niet brengen en konden / beſonder nadien de Preſident Viglius aldaer in quam / die haer Hoogheid aenbracht / dat de borgers de poorten hadden in-genomen / en geſloten haer geenſins uit te laten / daer door ſy noch meer benaut werde / hoe wel die grote Heeren arbeiden / om haer moet te maken haer verſekerende / dattet ſo niet en was / en dat het quam tot groten ondienſte van den Conink / kleinachtinge van haer Hooghept / en achterdeel des lands / datmen haer ſulke dingen wijs maekte: waerom ſy haer baden / haer vertrek noch te willen uitſtellen / ſy beloofden haer Hoogheid niet te verlaten / maer eer voor haer voeten dood te blijven / eer haer iet miskomen ſoude / waer in ſy ten leſten met groter ſwarigheid verwilligde / voor dien dag / opte gelofte der Grote / dat ſy haer uiter ſtad helpen ſouden / ſo haeſt ſy eenig dangier gewaer werden of daer voor dood blyven: voort bat ſy den Grave van
Fol. 60.) Mansfelt de laſt van der Stad te willen aenbeerden / de welke op ſtaende voet vergeſelſchapt van vier van den ſelven Heeren (te weten den Prince van Oranjen / de Grave van Egmont / de Grave van Hoorn / en Grave van Hoogſtraten (hem vant opt Stad-huys / aldaer ſy de Leden van der ſtad deden vergaderen / hen voorhoudende dat de Regente op hen voort gebleven was / en of ſy den Grave van Mansfelt (dien ſy allegader bystaen ſouden) wilden onderdanig weſen / waer op ſy antwoorden / dat ſy bereet waren mette Heeren daer weſende te leven en te ſterven. Belovende dien voorſz Grave gehoorſaem te zijn / en dat ſy geen preekinge noch beeldſtormminge binnen de Stad en ſouden lijden: waer op ſy de Regente weder gingen vertroosten / ſo hen de ſaken van der Stad dachten genoeg te zijn verſekert / die haer daer mede een weinig bet paeiden: daer-en-tuſſchen dede men voor de Geſanten der Bondgenoten ondertaſten die van der Religien na de waerheid / die hen verklaerden niet daer af te weſen / en datſe binnen de Stad niet aenſtellen en ſouden: maer 's avonds ten ſeven uren ontbood ſy de Heeren wederom / haer beklagende dat ſy ſekerlijk gewaerſchout was / datmen dien nacht ſoude beroven alle de Kerken van de Stad: ja ook de Capelle op 't Hof vernielen / en daer-en-boven den Preſident en de Heeren van Arenberge / en Barlemond dood ſlaen / en den Grave van Egmont gevangen nemen / te meer ſtonden verhalende / dat ſy qualijk bedacht was geweeſt / dat ſy haren Raed gelooft hadde / hen vermanende op hen trouwe en eere dat ſy haer uitter Stad helpen ſouden / en haer heerende tot den Grave van Hoorn ſeide / gy zijt de meeſte oorſake dat ik my in deſe benautheid vinde / waerom en liet gy my niet weg reiſen / of voldoet nu 't gene gy my belooft hebt / waerom hy antwoorde dat hy bereed was 't ſelve te doen / en te gaen forſeren de Wachte van de Couwenberſe-poorte / maer dat hy (en de andere Heeren ſulx ook affirmerende) verſekert waren datter niet af en was / en dat ſy qualijk deden die haer Hoogheid ſulken verbaertheid aenjoegen / en dattet in de macht van die van Bruſſel niet en was ſulx te doen / nadien ter ſelver ſtonde ſo vele van de principaelſte en treffelijkſte Heeren hen in der Stad vonden: de Preſident Viglius ſelfs / ſeide haer datſe alſo de ſtad van Bruſſel niet en ſoude verlaten / zijnde deſe Stad een ſtoel der Princen / en datſe niet en behoorde te verlaten de Raden en Dienaren des Conincx / die haer tot beleiders en aſſiſtenten van ſijne Maj. waren gegeven / en datter geen vreſe en was te hebben / dewijle alle de Heeren hen ſo goetwillig tot haer hulpe betoonden / gelijk ook die nacht geen gewag van ſulx met allen geweeſt en is / waerom des anderendaegs ſmorgens by de Regente en de Heeren notelijk bevonden werde / om het volk weder tot gehoorſaemheid en ſtilligheid te brengen / datmen metten Edelen ſoude overkomen / en preekinge ſonder wapenen toelaten.

De Prince hier mede ſeer beladen zijnde / om dat in zijn abſentie in een Stad daer hy Gouverneur af geſtelt was / ſulx gebeurt was / heeft ten ſelven dage opten avont / met brieven van den 21 Auguſti en mondelinge laſt / gedepeſcheert den Penſionaris / die des daegs te voren by de Wet aen hem hadde geſonden geweeſt / dewelke 's morgens van den anderen dage zijn brieven gelevert en rapport gedaen heeft de voorſz Wethouderen op 't Stadhuis / ſchrijvende en ook ontbiedende hen ſijne Excellentie dat hy gaerne daer ſoude heeren / als ſy des begeerden / en de Regente ſoude ordineren: maer dat hy niet ſag daer veel goeds te kunnendoen / alſmen niet en wilde volgen zijn ordonnantien gelijk ſy hadden geweigert / het lichten van de borgeren ſo notelijk geweeſt zijnde / als ſy nu ſelve ſagen.

Brieven van den Prince van Oranjen aen de Wethouderen van Antwerpen.

En ſo de Wet de advertentie hadde gekregen / dat die van de nieuwe Religie van ſin waren om in een van de principaelſte Kerken te preken / ſo belaſten ſy den Penſionaris zijn uitterſte neerſtigheid terſtont te gaen doen / om / waer 't mogelijk 't ſelve te beletten / en aen eenige van de principalen / of ook van de Miniſters te begeeren dat ſy ſulx wilden achterwegen laten: en hoewel hy hem dies excuſeerde / ſo heeft hy nochtans daer in ſijn beſte gedaen / en na vele moeiten by hem gedaen om de Miniſters te ſoeken / heeft hy ten leſten den Walſchen Miniſter Taffinum op 't Kerkhof gevonden / ten tijde de Kerke alrede by-na vol volx was: aen dewelke hy ſijnen laſt en verſoek gedaen heeft / die hem gewillig toonde / ſeggende dattet hem leet was de goede willen van de Heeren niet eer geweten te hebben / niettemin dat deſe vergaderinge niet en konde dan tot ſtichtinge en verſekeringe dienen / want ſy voor hen hadde genomen / het volk te vermanen / tot reſtitutie van des gerooft mocht weſen / en tot alle onderdanigheid en ſtilligheid: maer dattet nu te ſpade was om achter te laten mits dat hy uiter Kerke nu quam / en Hermanus was opten ſtoel / niettemin ter bede des Penſionaris / is de ſelve met hem gekeert in de Kerke / en zijn voor-gevongen tot aen den Preekſtoel / alwaer Taffin op is gekommen neffens Hermanum / hen ſeggende dat de Penſionaris (die hem vertoonde onder aen de ſtoel) hem van der Wet wegen verſocht te willen ophouden van eenige Sermonen te doen: die daer op ſeide dattet niet mogelijk en was ſonder turbatie 't volk te doen verlaten ſonder iet te ſeggen / niettemin nu hy niet voorder en konde en ſoude anders niet doen dan een ſimpele korte vermaninge en gebed / en 't volk daer mede laten gaen (ſo hy ook dede al duurdet lange) waer na deſelve Penſionaris metten voorſz Taffin ſo vele gehandelt heeft / dat hy ſijne toehoorders die alrede aen den Borgt vergadert waren heeft ontboden / en ſelve ook gaen ſeggen / dat hy doen niet preken en ſoude / en dat de Wet ſulx hadde verſogt die ſy alle onderdanigheid waren ſchuldig: in ſumma heeft hen weten met properheid te doen ſcheiden: al 't welk de Wet van den Penſionaris verſtaen / en hem des bedankt hebbende / hebben eenige aldaer komen verklaren / hoe dat Hermanus in 't einde van ſijn vermaninge hadde verklaert / dat hy des achternoens ten twee uren daer preken ſoude: waer mede noch meer beladen zijnde hebben den ſelven Penſionaris belaſt dat hy alle neerſtigheid ſoude willen doen / om de ſelve te vinden / en in alle manieren te onderwijſen / dat hy ſulx niet en dede / die de ſelve met grote moeiten op den middag gevonden hebbende / ſulx heeft vertoont: die daer op ſeide dat die gene die hem hadden gehoort mogten zijn getuigen weſen / dat als hy ſijn vermaninge en gebed hadde geeind / en meinde weg te gaen ſonder 't volk eenige uren te verſcheiden / maer dat hem / ſo hy meinde af te gaen / geſeid werde / dattet volk geturbeert was / waerom hy geen ſermonen in forma gedaen hadde / en datter quaed en onſtichtigheid uit volgen ſoude / en dede hy 't niet / daer op hy dan den volke de ure beſcheiden hadde / mits welken hy niet en wiſte hoe het ſelve ſonder turbatie na-gelaten ſoude kunnen werden / niettemin om de Wet te believen en alle onderdanigheid te tonen / ſoude hem des excuſeren / waer 't mogelijk / en tot dien einde beſtellen dat tegen die ure aen alle toegangen van de Kerkhoven

De preekinge in der Stad.

Gehoorſaemheid van Taffin.

Herman Modet ontſchuldigt hem van dat hy jegens de wille van de Magiſtraet hadde gepreekt.

eenige van de hare souden wesen om het volk te vermanen / dat sy na huis keren souden de Heeren mochten daer ook beliefdent haer eenige stellen die het volk met goede manieren / van daer wesen; belovende dat hy daer niet gaen noch preken en soude het en ware ganschelijk noot / en datmen sage dattet volk anders sonder turbatie niet en soude gescheiden noch gestilt kunnen worden; 't welk de Pensionaris de Wet weder over gedragen heeft / die dien volgende aen de gaten van den kerkhove volk gestelt / ook de kerkdeuren gesloten en beset hebben / waer na sy hem belast hebben / dat so hy aen den Duitsen / nu dat Officie gedaen hadde en aen de Walsen dien morgenstond / dat hyt selve goede Officie wilde ook continueren aen den selven Walsen / want sy verstonden dat die ook ten twe uyren in der Borcht preken wilden: waer op hy Taffin lange gesocht en eintelijken gevonden hebbende / heeft hem eerst gedankt van der obedientie des morgens getoont / en die continuatie voor dien dach immer versacht / die daer verklaerde dat hy van zijn volk / om dat van 's morgens / seer hadde versproken geweest / en dat sy plat uit gewilt en neffens hem niet af gelaten en hadden / hy en soude des achternoens moeten preken / niettemin wilde noch gaerne zijn beste doen om hem te excuseren en 't volk te scheiden: sendende daerom terstont eenige uit daer hy wist dat dienen mochte; maer niet heeft komen seggen / dattet volk alrede in groten getale aende Borcht waren bergadert / en zijnre verwachten / alwaer hy weder al door des Pensionaris aenhouden / andere gesonden heeft / om hem te ontschuldigen / en hen met properheyd te scheiden / die hem weder ter antwoorde brochten dattet hem niet mogelijk en was / en ten ware dat hy selfs daer quam en hen eene vermaninge dede / of selve wiste te doen vertrecken / dat daer een quaet spel uit volgen soude / so dat hy daer in persone benodicht is geweest te gaen / en heeft het volk so weten te onderwijsen / en tot onderdanicheid vermaent / dat sy voor eenen dach of twe door des Overicheids begeerten hen sermoon wel behoorden te laten / en dergelijke / dat sy eintelijk sonder sermoon vertrocken zijn: welk de Pensionaris den Heeren komen seggende / hebben hem seer bedankt en geseit / dat Taffin nu twemael zijn woort beter hadde gehouden dan Hermannus die alrede weder opten stoel en den volke predikende was / en dat het volk met force door gedrongen hadden tot in de kerke.

De neerstigheid en Officie van Taffin.

Des anderen daegs den 23 Augusti heeftmen alle de kerken gesloten gehouden uitgenomen de grote van onser Vrouwen. Voorts is goet gevonden dat den voorsz Pensionaris wederom soude in haesten reisen te Hove / en aende Gouvernante en de Prince versoeken / dat zijn Excellentie wilde terstont hem daer weder vinden / om op alles ordre gestelt te worden: maer alsso de selve mogelijk swarigheid van komen soude malen / so hy hadde gesien / datmen hem hadde versocht om tot Hooft en Gouverneur uitten name van de Majesteit te hebben / maer daer-en-tusschen zijnen Raet en advijs niet en hadde willen volgen / daer door men wel sach in wat swarigheden en confusien sy nu gekomen waren: so hebben sy tot dien fine ontboden / so wel de oude Schepenen en Wijkmeesteren / als Raetsluiden van den Ambachten / en metten selven eendraechtelijk over-dragen en gesloten / by expresse Acten van den 23 Augusti / dat sy hen ganselijk submitteerde / aengaende de superintendentie en beschermenisse van hen en van der stad in den Heere Prince van Oranjen / hem desgelijk toebetrouwende en gelove gebende / om op alles ordre en politie te stellen / so wel nopende der walen en wacht / als andersins / en dien aengaende alsulke personen (poorteren wesende) aen te nemen / en ook (navolgende die voorgaende last by haer Hoogheid / ter begeerten der voorsz stad zijn Excellentie gegeven) alle alsulke Ordonnantien te malen als de selve / tot dienste van den Conink / bewaernisse / rust en verseliertheid van de stad / soude binden te behoren: gelovende de selve vastelijk te achtervolgen en sonder tegenseggen te gehoorsamen:

Sollicitatie om den Prince wederom t'Antwerpen te mogen hebben.

behoudelijk dat zijn Excellentie of die hy committeren en te werk stellen soude / niet en soude doen / tegen die Privilegien en oude herkomen der selver stad / dat zijne Excellentie wilde gelieven / hoe eer hoe liever hem aldaer te vinden op dat de stad en ingesetenen van alle voordere inconvenienten en periculen beschut en beschermt mochte worden: waer af sy den Pensionaris acte hebben gegeven om zijn Excellentie te presenteren (ten einde hy min swaricheid soude maken) en ook haerder Hoocheid 't selve te vertonen.

En hoe wel opten Stadhuise / in de Cloosteren en elders vele juwelen / gout / silver en anders in dese furie by eenige geroost / weder gebracht en gelevert was / en noch langs so meer werde / maer nochtans daer seer veel gestolen / geroost / gemist en achter bleef / so heeft de Wet notelijk gevonden hy gebode te doen bebelen / dat elk die eenig goed gekomen uit eenige kerken of Geestelijke plaetsen onder hadde / 't selve binnen vier-en-twintig uren soude moeten doen overbrengen in handen van de Wijkmeesteren daer onder elk geseten waer / op straffe van de galg over den genen daer onder sulk goet na de vier-en-twintig uren bevonden soude worden / en voort scherpelijken eenen pegelijken verboden / in eenige Kerken / Cloosteren / Conventen en Capellen / of aen eenige huisen of plaetsen iet af te breken / te roven / of te spolieren in eenige manieren / op gelijke pene van de galg / de welke men tot dien einde opte grote merkt (die sy by hielden met volk en wapenen beset / so datter niemant op en mogt komen) terstont stellen en oprechten soude / gelijk gedaen wert: maer om met dese publicatie geen occasie van beroerte te geven / en ook om te bet het volk in stillicheid te brengen / en voorder sacragement en dertelheid te doen ophouden / hebben wel goet gevonden / die van der Religie / so Walen / Duitsen als andere / daer af te verwittigen / en te versoeken datse tegen dese Beeldstormerije / rovinge en voordere insolentie 't volk onderwijsen wilden / en ook op dat 't geroofde goet mogt worden weder gebracht / en voort tot alle obedientie en gehoorsaemheid vermanen: bebelende den Pensionaris dat hy voor sijn vertrek / al wast haestig die goede dienst noch soude willen doen: welken volgende hy om dienst te doen / so verre gelopen heeft / dat hy drie van de selve Ministers / te weten / Taffin / Hermannum en Georgium Silvanum / by een heeft gekregen / alwaer hy eerst heeft bedanckt Taffin van de goede gehoorsaemheyd des daegs te voren getoont / en wel gewilt en gewenscht dat Hermanus ook sulx gedaen hadde / de welke tot sijnre excusatie den uitersten noot en turbatie van den volke allegeerde / en dat hy te meer stonden des achternoens geweigert hadde daer te gaen / maer so hem van verscheiden langs so meer wert aengebracht dattet volk hen in onruste begonst te stellen / hy eintelijk om meerder quaet te beletten / gepredikt hadde: voort hen van der Wets wegen voorhoudende / dat sy den volke souden willen vermanen van dese grote insolentien en onbehoorlijke Beeldstormerijen: en ten anderen / van de lelijke grove dieverijen en rovingen dier gebeurt waren / en ter causen van dien hen onderwijsen / so wel / dat sy behoorden te wachten en vermijden van alle voordere afbreckinge en pilgeringe / als ook die eenig geroost goet onder hen hadden / als ook die sy 't souden wederom geven / hen waerschouwende van de geboden daer op gemaekt / de welke men ook in meninge was te executeren: daer na dat sy 't volk souden in alle manieren vermanen / dat sy hen onthielden van eenige voordere berobinge in den Coopluiden en Borgeren huisen / Kerken of Cloosteren te doen; en boven dien hen neerstelijk wilden vertonen / dat sy van alle onruste en oproerigheid hen behoorden te vermijden / en der Overigheid gehoorsaemheid te bewijsen / tot gemene ruste en verseliertheit van de stad. Waer op die drie Predicanten verklaert hebben / dat d'afbreckinge der Beelden sonder hen wete toegekomen was / dat sy ook niet g[illegible]et en vonden de maniere / so het selve sonder consent der Overigheid geschiet ware / al hadden die grote

(Fol. 61 Straf verkondigt to Antwerpen jegens degenen die eenige kerken goederen genomen en onderhielden na 24 uren na de publicatie.

Galg opgerecht binnen Antwerpen.

Het betonen van Wenbeden aen de Ministers.

De antwoorde des Ministers.

te afgoderye wel verdient / ſulx en met onbehoorlijke ſoulle geſtraft te worden / dat ook de rovinge hen ganſch leed en tegen was / en tot wederkeren van den genomen goeden alrede vermaent hadden / en vermanen ſouden met aller blijt / gelijk ſy ook ſouden om 't volk van alle voordere onruſte te trecken / en tot alle stilligheit en gehoorſaemheit te onderwijſen / latende voort den Magiſtraet in haer politijke ſaken ſtatueren des hen goet dochte: des niet te min uit goeder affectien die ſy totten gemenen beſten hadden / den ſelven wel willende vermanen dat ſy ſouden willen daer in wijſelijk wandelen / en de gelegentheit des tijds aenmerken / en verſien datter geen oorſake van meerder quaet en werde gegeven; daer by voegende / datter groot onderſcheit was te maken / tuſſchen het afdoen van de afgoden / en roven en ſtelen van de goeden: niet te min dat ſy al 't ſelve niet en ſeiden voorder dan voor hen dien / en om nader antwoord te geven / ſouden terſtont gaen daer ſy meenden de hare te vinden / om t'ſamen te beraetſlagen / en ſouden dien voor-noen haer verklaringe op alles den ſelven Penſionaris doen hebben: maer korts daer na ſonden ſy hem een brieflen / dat men metten Gecommitteerden des achternoens daer op wilde beſluiten / en ten ſelven dage hem de antwoorden brengen. Van alles rapport gedaen weſende / hebben den Penſionaris ſo lange noch doen vertoeven.

Des achternoens vernemende dat de antwoorde niet en quam / en wel van node was dat de Penſionaris repſde / en nochtans ſonder die verklaringe te hebben niet geraden en ware: hebben hem te meer reiſen uitgeſonden om die te krijgen / maer men heeft haer luiden niet konnen vinden / dan achter na verſtaende dat ſy allegader by den anderen waren / en ſo ſy niet en vonden geraden dat hy daer by hen ſoude komen (ſo ſy van hem niet begeerden gekent te zijn) lieten hem weten dat ſy begeerden dat hy op het Stadhuis wilde blijven / ſy ſouden aldaer de antwoorde brengen / of hem van daer leiden / daer hy die vinden ſoude.

't Breken geen des Coningx wapenen / en de ſtraffe over de ſchuldige.

Ten ſelven achternoene heeft hem ook toegedragen / dat gelijk de voorgaende dagen noch al eenige hier en daer in eenige plaetſen waren blijven brekende / en beſonder ook inde grote Kerke meeſt ook aen de reſte van een Crucifix / ſeer hoog hangende: ook als doen eenige vervorderd hebben in de ſelve Kerke niet alleen aen 't voorſz Crucifix / maer ook in 't Choor aldaer aen de wapenen van den Coning / en der Ridderen van der Orde daer ſtaende / te roeren om die te willen af breken / waer af de waerſchouwinge den Magiſtraet gedaen weſende / en eenigen vermaenden dattet een grote ſchande was / nu vier dagen lang ſulke inſolentie te lijden / hebben hen verklocht om malkanderen by te ſtaen / 't ſelve te beletten / en is dien volgende d'Officier met eenige van de Wet en rede / met hen nemende eenige Schutters en van der wachten opter merkt / gegaen in de Kerk / 't welk gewaer wordende 't gepuſſelt terſtont verſchopt is / niet te min werden der tot tien of twaelf gegrepen / daer af tot dien hantdadig bevonden weſende / zedert op te merkt zijn gehangen den 28 Auguſti (na dien de Prince aldaer weder gekomen was) en andere dris gebannen / en de andere zijn anderſins geſtraft.

Drie verſchrooters gehangen.

En ſo daer en tuſſchen de Wethouderen lettende op verſcheide ſaken / die de verſekeringe van de ſtad voorderlijk of hinderlijk ſouden mogen zijn / bevonden onder andere / dattet ſorgelijk ſoude weſen / ſo verre die van der Religien innamen en hielden tot hen predicatien de Prochie-kerke van onſer Vrouwen / weſende de hooft-Prochie en principaelſte Kerke / ſtaende by de merkt en by den Stadhuiſe / en van S. Joris / daer ſy dien van den Kiel wilden doen prelen: ſo dochte hen dattet een grote beneficie ſoude weſen / dat ſo men met ſorſe hen des niet en konſte beletten / ſy met goetwilligheit konſten gebrocht werden dat ſy 't ſelve wilden beloven en toeſeggen: verſoekende den Penſionaris ſijn uiterſte te doen / om voor ſijn vertrek waer 't mogelijk (op dat ſy tegen den toekomenden Heilig en Sondag des verſekert mogten zijn) het voort daer af van hen te krijgen: waer in hy hem geimployeert heeft / en ſo vele belopen / dat hy door een derde ſulk verſoek ernſtlijk aen hen heeft doen doen / eindelijk opten avont hebben die van de Religie den Penſionaris laten weten dat hen antwoord gereet was / en dat eenige van hen hem de ſelve brengen ſoude / en alſo hy metten genen die hem die tydinge brocht meynde derwaert te gaen / ſo vond hy aen de trappen den voorſz Taffin met ſijn derde of vierde / die ſy ſeiden hen antwoorde in geſchrifte te hebben / en dat laſt hadden om neffens den Penſionaris de ſelve den Burgemeeſter H. Jacob van der Heyden mede te preſenteren / en alſo opter ſalen gekomen zijnde / heeft de Penſionaris den Burgemeeſter ſulx aengegeven / die eindelijk by advijſe van de andere Heeren metten ſelven Penſionaris in een ſecrete kamer is gegaen metten ſelven van de Religie / alwaer Taffin mondeling heeft verhaeld 't gene hem van der Wets wegen by den Penſionaris was geſeid / en dat die 't regiment hadden / ſo van de Duitſe als Walſe Kerke / daer op vergadert hadden geweeſt / en goet gevonden t'antwoorden ſulx als het geſchrifte dat hy preſenteerde was inhoudende / de ſubſtantie ook verhalende: waer op hen werd verhaelt / dat ſy 't ſelve geſchrift den Heeren ſouden tonen / en daer op delibereren en ſien watter in te doen ſoude weſen; voort hen verklarende / dat ſonder die van de Religie eenigſins te conſenteren of accorderen / by conniventie / gedoge / noch anderſins in gene manieren / in of aen eenige Kerken of Cloſteren van de ſtad te prediken / of die in te nemen; de Heeren nochtans daer en boven uit ſonderlinge redenen hen vermaenden en verklaerden / dat hare wil en meninge was / dat ſy ganſchelijk ſouden afſtaen / en niet komen noch roeren de Kerken van onſer Vrouwen noch van S. Joris / waer op ſy t'ſamen geſproken hebbende / ſeiden dat ſy niet en twijffelden en wel mogten toeſeggen / dat de Heeren daer in onderdanigheit getoont / en die twee plaetſen niet geroert en ſouden worden: waer mede ſy vertrocken zijnde / hebben de Heeren geleſen het voorſz geſchrift / welk opten name van de Miniſters en Gecommitteerde totten regimente van de Duitſe en Walſe Kerke werd gepreſenteert aen de Wethouderen / en was inhoudende:

Het overgeven van die van de Gereformeerde Religie.

EErſt, dat ſy in der waerheid voor God proteſteerden dat 't gene datter gebeurt was roerende 't afbreken van de Beelden, ſonder haer wete of advoy was geſchiet, ook dat ſy blameerden en verfoeiden de dieften, rovingen, drinkingen, en andere inſolentie daer na gevolgt, en dat daerom de Predicanten in de Sermonen ſouden vermanen, ſo ſy alrede begonſt hadden, datmen hen gantſchelijk des verdroege, en 't gene datter gerooft en geſtolen ware, in der Heeren handen weder brochte: dat die van de kerken bereet waren in aller gehoorſaemheid ten bevele van de Heeren te ſtellen tegen alle ſaccagementen, gewelden, afnemingen, en andere inſolentien, dat ſy hen bekenden te weſen hare Magiſtraet van God ingeſtelt, en daerom hen waren verbonden gehoorſaem te weſen, niet alleen uit vreſe van ſtraffe, maer ook om hen conſcientie, en by conſequentie waren ſchuldig en wilden getrouwelijk betalen alle accijſen, impoſten, ſchattingen, en andere laſten die men hen opleggen ſoude, ſo ordinariſe als extraordinariſe, belydende dat de gene die weigeringe of bedrog daer in dede, God vertoornen en ſtrafbaer waren by de Heeren, dat tot meerder ſekerheid van dien de Dienaers des woorts, en andere geſtelt totten Regimente der kerke, waren bereet, indien des noot ware, eed in haren handen te doen, van hen te weſen getrou en onderdanig in alle ſaken, na God en ſijn woort, ter conſervatie, welvaert en voordeel der Ingeſetenen, en van de ſtad, en 't volk ſo ſtil te houden alſt hun mogelijk ſoude weſen. Biddende voort, dat ſy onder de autoriteit en protectie van de Heeren ſouden mogen vergaderen in eenige kerken, bequaem en groot genoeg totter exercitien van hen Religie, en hen niet qualijk willen afnemen, dat ſy met eenige van dien in den tegenwoordigen noot hen behielpen, tot dat by de Heeren daer in ſoude weſen voor-

Verſoek.

uitgeonderde kerken.

voorsien, dat sy ook niet en begeerden yemanden te forseren in sijn conscientie, hen te vreden houdende, en God dankende dat sy middel hadden hem te dienen na hare conscientie, en hopende dat de Heeren souden toesicht nemen, dat so wel d'eene als d'andere souden hebben reden van genoegen: versocht dat hen beliefde te ordineren dat niemand den anderen en soude mogen verongelijken noch overlasten om het feit van der Religie.

DAer na so de Heeren opte naestvolgende preekdagen lettende / geensins en vonden geraden / dat nadien die van der Gereformeerder Religie nu binnen der stad predikten / dat men d'andere borgers en ingesetenen in so groten getale buiten op 't Kiel te sermone (Fol.62.) soude laten gaen / en also de stad in groten hasard stellen / als die buiten en d'andere binnen souden wesen. Waerom sy sloten dien Predicant te doen preken binnen der stad in de kerke van S. Joris / wesende de 't Predikē van de Confessie in de kerke van S. Joris. over-Prochie van 't Kiel / boven dien dat hen leet was / dat sy den anderen ook niet en hadden doen voorhouden / datse mede van noch twe andere kerken abstineerden / namentlijk / van den Cloostere en Kerke van S. Michiel / groot / sterk / en wel gelegen op 't water: en dat ook seer goet hadde geweest / hadde men ondersproken gehad van S. Jacobs kerke / mits die in 't hoogste van de stad lag / en eenen sterken geweldigen toren hadde / daer uit men vele quaets soude hebben kunnen doen / begerende dat de Pensionaris so vele van hen verkrege waer 't mogelijk: dewelke so het alrede nacht werde / en hy noch weg moeste dien avond / en niemant van hen voor de hant en wiste / heeft een klein briefken (al staende) geschreven aen de Ministers / inhoudende als hier na volgt:

't schrijven van Wesenbeke aen de Predicanten. LIeve Heeren, rapport gedaen hebbende van de goede wille getoont en bewesen op 't gene dat u lieder is voor gehouden geweest, insgelijx van het geschrift desen avont overgegeven, nademael ik op staende voet weg reisen moeste, ter sake als gylieder weet, so hebben my mijn Heeren van deser stad, om seker respect en dwingende advertentie of waerschouwing na der hand geschiet, bevolen u lieder te verkondigen, hoe dat behalven de twe voorseide kerken, namelijk van ons lieve Vrouwe en S. Joris, desen dag gespecificeert en geraemt, men in gelijker voegen op dit pas van noch twe abstineren wilden, namelijk van S. Jacobs kerke en S. Michiels Clooster: welke gehoorsaemheid mjn Heeren aengenaem wesen, en u lieder goetwilligheid betonen sal. Hier mede my recommanderende, wil ik sluiten en een einde maken, met groten haest opten 23 dag van Oegstmaent 1566. Onder stont aldus, tot u lieder besten, *Jaques van Wesenbeke*, Pensionaris van Antwerpen.

UIt sulken verbod van dese vier gespecificeerde kerken niet in te nemen / nademael 't volk van der Religie dachte als dat de Overheit ten minsten by gedoge hun 't gebruik der ander kerken souden toelaten; so hebben die van de Duitse tale 's Saterdaegs smorgens / opten 23 dag van Oogstmaend / in de Borgtkerke haer predicatie gedaen / en de Walen hadden voorgenomen en gemeent totten Prekers te prediken.

Maer mits op de selve morgen quamen twe Edelen in den name van den Heere Prince van Orangien / namentlijk / Tholouze en Hames / vertonende dat sijn Excell. leed was 't gene in sijn absentie was geschiet / en begeerde dat men hen luiden in geen kerken en soude laten preken binnen der stad / gelijk hy verstaen hadde dat sy alrede eenige met fortse hadden ingenomen / en want hy niet geraden en vont de poorten van der stad te openen / dat daerom de Heeren van der stad souden gedogen en toelaten dat de predicatien mogten in de nieuwe stad gehouden werden en geschien / tot welken einde die van der Wet deputeerden eenen van den Schepenen om de wachte te gaen belasten en bevelen / als datse vredelijk en stil souden voor-by en door laten passeren 't volk dat totter voorsz plaetse na de predicatie wouden gaen / maer mits de Duitse alrede in groten getale in de voorsz kerke vergadert waren / so werd voor 't beste aengesien en bevonden / als dat mense voor dien morgen soude laten voortvaren / met conditie datse na middag haer predicatie in de nieuwe stad ook doen souden gelijk de Walen / welke noch niet in gegaen zijnde totten Prekers (mits dat sy de deuren en poorten toe hielden) so haest aist verboden werd daer in niet te komen / hun predicatien smorgens in de nieuwe stad / deden / by autoriteit / permissie / en gedoge van mijn Heeren.

't schrijven van de Prince van Orangien aen de steden van sijn Gouvernemente. Den Prince van Orangien heeft ook den 23 Augusti geschreven aen de steden van Holland / dat hy t'sijnder groot leetwesen verstaen hadde / dat eergisteren nacht (hy tot Brussel zijnde) dese nieuwe Sectarissen binnen Antwerpen met force aldaer alle de kerken / kleine en grote / berooft en gepilgeert hadden / 't heilig Sacrament / alle d'Autaren / Beelden / Schilderyen en Ornamenten neder geworpen / bedorven / en tot schanden gemaeckt / alles in versmadenisse van het Christelijke gelove en van den dienste Godes / en contentie van de Coninklijke Majest. hen vermetende de voorsz Sectarissen 't selve te sullen doen met gewelt en force in alle Kerken / Gods-huisen en andere Geestelijke plaetsen / so in steden als ten platten lande gelegen / waerom de Hoogheit van de Hertoginne hem belast hadde hen luiden daer van terstont te adverteren / en niet te min ordonneren van sijne Maj. wegen / sulke wake en wacht te houden by dage en nachte als sy luiden bevinden souden te behoren / op dat sulke grote schandalisatie in hare Kerken en Geestelijke plaetsen niet en geschiede / hen luider ook versoekende die van de platte landen daer van ook te adverteren / op datse mede op haer hoede wesen souden mogen / om orde te stellen tot hender verseckertheit.

Het vertrek van den Coopman. So haest als dese leelijke insolentie t'Antwerpen is bekent / so heeft den Coopman noch vele meer bevreest en besorgt geweest dan te voren / en beducht / dat 't gene sy als doen aen de Beelden hadden gedaen / en aen de goeden van de kerken / dat 't selve maer en was een voorbode / van dat de quaetwillige niet min in den sin en hadden t'avont of morgen haer en andere goede luiden Comptoiren en huisen te komen plunderen / roven / en saccageren al dat sy souden vinden: ja ook voort tot het bloedbergieten te komen / al hadden sy tot noch toe hen daer af vermijd / gelijk sommige talissen en geboesten (die hen om maer bijlijk quaet te mogen doen daer by en voegden) haer wel lieten luiden / ja seiden wel in acht of veertien dagen sullen wy al t'samen even rijk zijn / waer uit gevolgt is / dat de Coopmanschap geheel stil heeft gestaen: grote menigte van allerhande goeden zijn geblucht en weg gevoert: en diverse Coopluiden hebben haer in persoon geabsenteert / besonder de Italianen en Spangiaerden / die hen meest verveert toonden.

De Beeldstormige overal Nederlant door. Daer en tusschen en ontrent dien tijd / is gelijke destructie in vele andere Kerken / Cloosteren / Dorpen en Steden ook toegekomen. Te Mechelen hebben eenige te Minnebroeders en in sekere andere Cloosteren sulks ook begonst / maer is voort belet. Te Lier hebben sy sulks ook willen doen / maer de Wet heeft hen belooft 't selve te voren te doen: en heeft dien volgende alle Beelden en andere dingen afgedaen / en de Kerken geledigt / en hen Gesanten 't selve getoont: sulx is te meer plaetsen in Braband / en elders meer gebeurt. 's Hertogenbosse / Breda en Bergen hebben alle van gelijken gehad / en ook sulke destructie als Antwerpen geleden. So ook van gelijken deden Gent / Yperen / Denremonde / Aelst / Oudenaerde / en meer andere Steden in Vlaenderen: insgelijx Valencijn / en meer andere steden in Walsland: Haerlem / Leiden / Delft / den Briel / en andere plaetsen in Holland.

JAER-DICHT.

In Brabant, VLaendren en HoLLand, VrIesLand onbedaCht,
sIIn aLoM dIe aLtaren en beeLden te nIet gebraCht.

In

IN den Hage iſt geſchiet ter inſtigatie en aenhouden van Adriaen Menning en Dirk Jooſten / die ſo ſtout waren datſe gingen totten Preſident Suys / vergadert met eenige Raden / en wilden haer conſent daer toe hebben om de Beelden af te nemen / en ook datſe haer daer toe ſouden voorſien van Timmerluiden om 't ſelve bequamer te doen / en de ſelve daer over te betalen / 't welk ſy van de Preſident en Raden geobtineert hebben / die ſo verbaeſt waren / dat ſy de ſelve niet af en eiſchten hare Commiſſie / die ſy onwaerachtelijk ſeiden daer toe te hebben / en in haer boeſem (daer op ſy ſloegen) te dragen: Middelborg / ter Veere / Vliſſingen / en andere ſteden in Zeeland: Groeningen / Leenwaerden / en andere in Vriesland / Campen / Swol / en Deventer in Overyſſel / Aernhem / Remunde / Nimwegen / Venlo / Harderwijk en andere in Gelderland / en alom in de grote en kleine ſteden en dorpen ſonder getal. In ſomma deſe Beeldſtorminge geſchiede meeſt op alle plaetſen / door een deel onbekent en ongeacht volk / met ſo groten hitte en met ſulken yver en furie / en ſo ſchielijk / dat men eer vernam dat het geſchied was / dan wie 't gedaen hadde.

(Fol. 63.) Te Limburg is de predicatie ſonder Beeldſtorminge gedaen / in Lutzenburg en Namen is geen veranderinge met allen geweeſt / maer alles by 't oude gebleven.

Dat die van de Religie tot Doornik doen. Te Doornik en in 't land van Tornesis ſtonden de ſaken ook heel qualijken / want die van de Religie aldaer met ſulken furie raeſden in alle Kerken / Cloſteren en Gaſthuiſen / met de Beelden en Altaren onder de voeten te ſmijten en te vernielen / de Kerkengoeden te roven / de Mis-boeken en andere Kerkelijke boeken te verſcheuren / en alle maniere van inſolentie / moetwille / en ongeregelt heid te plegen / dat het qualijk in 't particulier te beſchrijven ware / boven dien ſo hadden ſy de wapenen in de hand genomen / ſo datſe op niemanden en paſten / hielden haer predicatie in de principale Pochie-kerke binnen der ſtad van Doornik / daer door Heer Jan de Caſteler / Ridder / Heere van Moulbays / Gouverneur (in abſentie van den Heere van Montigny) van de ſtad en Caſteel van Doornik / geen goede orde daer in en konde ſtellen / ſonderling door dien hy aldaer ook niet wel bemint en was / en dat die van de Religie hem gantſchelijk miſtrouden / overmits hy hem dagelijks ten aenſien van hen luiden was verſterkende van munitie van oorloge / en op nieuws meerder getal van knechten aennemende / en dat hy opte wallen en veſten van 't Caſteel vele ſtucken geſchuts hadde geſtelt / na de plaetſe of geweſte daer ſy hen predicatie waren houdende / en tegen andere plaetſen daer men de ſtad meeſt ſoude kunnen beſchadigen / 't welk hen luiden meeſt verbitterde / en tegen het Caſteel dede wallen / en alſo hy aen de Regente hadde geſchreven dat hy genoegſaem belegert was / ja dat hy de plaetſe niet langer en ſoude konnen houden dan 24 uren / door dien hy geen proviande en hadde / ſo werd by de Regente en gemeen advijs van den Rade van State / de Grave van Hoorn aldaer geſonden / met commiſſie om aldaer te verſien en orde te ſtellen / ſo wel op 't bewaren / verſekeren / en beſchermen van den Caſtele en ſtede van Doornik / als om te ſtillen de onruſten en oproeren aldaer opgereſen weſende / en inſgelijks ook tot directie van alle ſaken / dienende tot dienſt van den Coning / welvaren / ruſte en eenigheid van de ſtad / en platten lande daer rontſom: de welke aldaer den 30 Auguſti komende / vond het daer alles in roer / en wel 6000 mannen in wapenen: in ſijn inkomſte riepen ſommige ongeſchiktelijk / Vive les Geux; hy begaf hem (niet ſonder perijkel) midden onder de gewapende gemeente / en nam ſijn logijs in de ſtad / en hadde ſeer grote moeiten om hen de wapenen af te doen leggen / en uit de Kerke te doen ſcheiden / daer ſy haer predicatien in hielden / ook hen predicatien buiten te doen houden / en daer neffens het Caſteel te doen voorſien van proviande / volk / en geſchut: eindelijk hy bracht het ſo verre dat de gewoonlijke dienſt wederom werde ingeſtelt en opgerecht / en dat ſy de Kerken en gewijde plaetſen verlieten / en te vreden waren te prediken op eenige ongewijde plaetſe binnen de ſtad / die men hen luiden ſonde wijſen / en dit by proviſie: daer na heeft hy op 't goet behagen van de Regente gemaekt ſekere Articulen van accoord met die van de Religie / de welke hy geſonden heeft aen de Regente om te viſiteren / eindelijk na dat de Grave van Hoorne de ſake ſo verre gebracht hadde / dat ſy buiten de ſtad hun predicatien hielden / en dat het volk de wapenen afgelept hadde / ſo is hy by de Regente ontboden / aldaer hy gereiſt is / na dat hy verſtaen hadde dat eenige ſijne handelinge van Doornik ten quaetſten hadden uitgeleit / en hem en ſijne daden achter rugge geblameert / heeft hy hem grotelijk beklaegt / dat men ſijne goede en getrouwe dienſten / en over-grote moeiten en perijkel alſo achter rugge blameerde / en is / daerom des niet wel te vreden weſende / van Bruſſel vertrocken na ſijn huis te Weert / ſonder hem meer te willen moeyen in de ſaken van deſe troublen: ſchrijvende ook aen den Coning alle ſijne handelinge van Doornik / en hem beklagende dat men hem ſcheen te miſtrouwen / en ſijn goede en getrouwe dienſten te blameren. Door ſijn vertrek heeft de Regente de Articulen die hy met die van de Religie op 't behagen van haer Hoogheid hadde geconcipieert en geraemt / geſloten / en de ſelve weynig veranderende / door den Secretaris De la Torre, overgeſonden en toegelaten in deſer manieren:

De Graf van Hoorn geſonden om aldaer 't oproer te ſtillen tot Doornik.

Wat de Graf van Hoorn tot Doornik gehandelt heeft.

Articulen die van de Religie tot Doornik toegelaten.

OP dat alle onruſten en twiſten binnen deſe ſtad van Doornik, ter oorſaken van de Religie opgereſen, mogen ophouden en belet worden, inſgelijks alle borgeren en ingeſetenen der ſelver mogen voortaen in goeden vrede en eenigheid met malkanderen leven, en hen handel van der Coopmanſchap, en anderen Ambachten weder in ſijnen eerſten ſtaet gebracht mach worden. Soo hebben die van der nieuwer Religien hen verbonden na te volgen en t'onderhouden, en doen onderhouden onverbrekelijken, van puncte te puncte 't gene hier na volgt, en dat by proviſie, ter tijd toe dat by den Conink, met advijs van de generale Staten van herwaers-over, anders ſal weſen geordonneert.

Eerſt, dat ſy niet en ſullen beletten den Godsdienſt noch andere Ceremonien van de Catholijke Religie van ouds onderhouden, noch ook voor ſo vele het in hen is, toelaten dat men den Geeſtelijken of Wereltlijken eenig belet, hinder of ongelijk doe, directelijk of indirectelijk.

Dat ſy hen ſullen vermijden van te houden eenige prekingen of vergaderingen binnen der ſtad, noch in eenige kerken buiten, maer hen te vreden houden, prekende opte plaetſen die hen alrede beweſen zijn buiten de ſtad.

In welke plaetſen ſy des Sondaegs en Heyligdaegs alleenlijk ſullen mogen houden hen Sermonen, maer hen én ſal geenſins toegelaten worden van te mogen dragen eenige wapenen, het zy gaende of komende.

Dat ſy op eenen tijd maer en ſullen hebben twe Miniſters of Predicanten, daer by gevoegt twe andere om te preken, indien de ſelve Miniſters krank of ſiek werden, wel verſtaende dat alle de ſelve Predicanten ſullen moeten weſen onderſaten van ſijne Majeſteit, en al eer ſy totten preken ſullen mogen toegelaten worden, ſullen ſy moeten eed doen in handen van de Wet, van gehoorſaem en onderdanig te weſen in alle ſaken van Juſtitien en borgerlijke ordonnantien, gedurende haer reſidentie, in haer Sermonen ook niet gebruikende eenige oproerige of ſchandaleuſe puncten.

Dat ſy in alle ſaken den Magiſtraet ſullen onderdanig zijn, ook alle gemene laſten en impoſten helpen dragen, gelijk de andere borgers en ingeſetenen, inſgelijks waer 't noot, den Magiſtraet met lijf en goet by te ſtaen, tot onderhoud van al des voorſz is, en de gemene ruſte en welvaert, tot welken einde ſy ook in hen

Sermonen 't volk neerſtelijk onderwijſen ſullen tot alle eerbiedinge en gehoorſaemheit van de Magiſtraet, en hen ſtil te dragen in goede orden, op dat alle goede Politie wel gehouden mach worden.

Dat niemant tot het prediken der nieuwer Religien ontfangen ſal worden, hy en zy verbonden totten onderhoud deſer Articulen, en ſullen ook de Gedeputeerde van de nieuwe Religie in handen van den Gouverneur en Magiſtraet ſolemnelijk en ter goeder trouwen ſweren, dat ſy alle en een yeder der voorſz puncten onderhouden en navolgen ſullen, op pœne van geacht en geſtraft te worden als meyn-eedige, en doende tegen het gene dat ſy ſo ſolemnelijk gelooft en geſworen hadden.

En tot verſekertheit en ruſte van die van de nieuwe Religie, ſo ſal den Gouverneur, en inſgelijx den Magiſtraet van deſe ſtad, achtervolgende den afſcheit en het accoord gemaekt tuſſchen de Hoogheit van de Regente en de verplichte Edelen, in date den 23 Auguſti 1566 hen verſekeren, dat hen in hen prekinge geen belet, overlaſt of onruſte aengedaen en ſal worden, noch niemant daerom achterhaelt of gequelt: alles by maniere van proviſie, en tot dat by ſijne Majeſteit, by advijſe van den generalen Staten daer in anders ſal weſen geordonneert, ſo voorſz is.

En aengaende den genen die van wegen die van der nieuwer Religie genomt worden, om deſe vereenigинge en appointementen aen te gaen en te tekenen, die en ſullen daerom namaels in geenderhande manieren achterhaelt of gequelt mogen worden.

En op dat al 't ſelve volſchieden, en het volk in ruſte en gehoorſaemheit gehouden worde, en op dat namaels op eenige der voorſz puncten geen ſwarigheit of twijfel gemaekt worde, aengaende 't verſtant of bedieden der ſelver, ſo en ſullen die van de nieuwe Religie de ſelver uitlegginge niet mogen doen, noch metter daet eenige nieuwigheit aengrijpen ſonder daer op eerſt te handelen metten voorſz Gouverneur en Magiſtraet, om dat geſaemder-hand te vergelijken, of anders, iſt noot: en kunnen ſy des niet verdragen, ſullen des Hof waerſchouwen.

Middelborg. TE Middelborg nadien dat de voorgaende twe dagen (niet jegenſtaende alle interceſſie en belet der Wet en Schutteren) de Beelden en Altaren ook in alle Kerken en Cloosteren afgeworpen hadden geweeſt / en daer en tuſſchen ook t' Armuyen en 't geheel Eiland door / ſo en heeftmen daer mede aldaer niet te vreden geweeſt / maer hebben die van de Religie / ſo aen den Biſſchop als Wet / den 24 Auguſti / in groter menigte vergadert weſende / verſocht en gewilt datmen die van der Schrift gevangen weſende / ſoude los laten en hen leveren / ſonder datmen deſelve heeft konnen paeyen of ſchepen / men heeft hen eerſt / om de Stad van oploop en bloedſtortinge te verhoeden / al de ſelve gevangens / tot 21 in getale weſende / moeten uit laten / of anders wilden ſy het gevangenis met gewelt op-lopen / en boven dien heeft men hen in de Kerken der Stad moeten laten preken.

Gevangenen om de Religie verloſt.

Utrecht. Tot Utrecht de fame gekomen zijnde / dat de Beelden in Vlaenderen en Brabant / en merkelijken binnen Antwerpen / uit de Kerken geworpen waren / ſonder dat daer tegens eenige reſiſtentie gedaen was / en dat te dien einde een getal van de Sectariſſen gewapent door 't lant liepen / wel tot 8000 toe / 't welk ook by eenige lofweerdige perſonen aen eenige Catholijken binnen Utrecht geſchreven werd / ſo was door dien de gehele Stad in grote perplexiteit / vreſe en beroerte.

Den xviij Auguſti des na noens als die van de nieuwe Religie (ſo menſe doe noemde) des morgens haerluider predicatie gehouden hadden / hebben eenige van de ſelve henluiden gebonden opten Stadhuiſe / en door een van de Borgemeeſteren doen aenſeggen / datſe twee kerken binnen de ſtad van Utrecht begeerden geopent te hebben / om haerluider predicatien te doen. Waer op die van de Wet van de voorſz Stad de ſelve voor antwoorde deden ſeggen / ſulx in haerluider macht niet te weſen / maer datſe tegens des anderen daegs den Raed van de Stad ſouden doen vergaderen / en henluiden als dan antwoord gegen: en als ten ſelven dage des na noens de predicatie buiten de Tolleſteeg-poorte gedaen was / hebben eenige van de nieuwe Religie hen begeven in de Prochie-kerke van S. Geertruit / aldaer eenige Beelden begonſt af te werpen / dan 't ſelve gekomen zijnde tot kenniſſe van die van de Wet / hebben aldaer geſonden eenige Stad dienaers / maer en hebben alſdoen niet konnen bevinden noch weten wie ſulx gedaen hadden: maer naderhand is by informatie bevonden dat het waren eenige jonge geſellen / geaſſiſteert by eenige met roers gewapent zijnde.

Den xxb Auguſti des morgens vroeg is den Raed der ſtad Utrecht vergadert geweeſt / en zijn voor den ſelven wederom gecompareert geweeſt die van de nieuwe Religie / en hebben verſocht antwoord op henluider verſoek des daegs te voren gedaen / daer by (Fol. 64.
voegende dat by haerluider gemeente beſloten was de afgrijſſelijkheit van de Beelden af te doen / ſonder nochtans datſe yemanden aen perſoon of goed misdoen / noch de kerken van haerlieder juwelen ſpolieren wilden. Datſe ook begeerden te hebben de kerken van de Minrebroeders / en Predikerbroers / om daer in haer luider predicatien en exercitien van hare Religie te doen. Daer op by die van den Rade geſeid werd / dat gemerkt haer luider klein getal / ſy niet ſterk genoeg en waren om voor die tijd antwoord te konnen geven: waer op by een van hen luiden geſeid werde / in effect deſe woorden / eet ham met moſtaert ſo werd gy ſterk, welke woorden den ſelven namaels het leven koſte / zijn niet te min de ſaken doe ter tijd uit geſtelt tot elf uren. Middelertijd hebben die van den Rade van de ſtad gecommitteert Herman van de Decht eerſte Burgemeeſter / Johan Taets van Amerongen / en Henrijk de Voogt van Reynevelt / om met Meeſter Willem van Diemen outſte Raed / (overmits abſentie van den Preſident) en den Capitein van het Caſteel van Vredenburg, 't aengeven van die van de nieuwe Religie te communiceren / hen luiden te ſeggen 't advijs van die van de ſtad / en van haer luiden te verſtaen haer advijs / hoe men 't ſelve beletten ſoude / en wat aſſiſtentie (in gevalle van noot) men van den Capitein te verwachten hadde: de Capitein heeft daer op voor antwoord gegeven / geen vorder laſt te hebben dan 't Caſteel wel te bewaren / dat hy niet te min goed vond / dat men / volgende 't advijs van de ſtad / alle goede middelen ſoude ſoeken om de gemeente van de been te brengen / en dat hy bereet was die van de ſtad ten beſten te helpen raden.

Meeſter Willem van Diemen / die eenige andere van den Provincialen Rade t' ſijnen huiſe hadde doen vergaderen / gaf voor antwoord / na lange deliberatie metten anderen gehouden / dat men maken ſoude hoe men 't maekte / dat men 't volk van de been ſoude brengen / en om alle bloedſtortinge en ſwaerder inconvenienten te verhoeden / liever een of twe kerken accorderen: al 't welk by de voorſz Gedeputeerde aen den Rade van de ſtad gerapporteert zijnde / en aenmerkende de ſwarigheit van de ſake / hebben (achtervolgende de Miſſive van de Hertoginne / van den 21 July aen hen luiden geſchreven / en hier voren verhaelt) op den Stadhuiſe doen vergaderen veel van de beſte Edelen en rijkſte borgeren van de voorſchreven Stad / onder welke Edelen nochtans waren eenige van de geconfedereerden / als namentlijk J. Johan van Renes Heere tot Wulp / J. Steven van Suylen / en J. Willem van Suylen van Nieveld / de welke t' ſamen eindelijk goet gevonden hebben / dat men voor al middel ſoude vinden om tijd te winnen / en die van de nieuwe Religie met alle goede middelen te inducteren om te ſupercederen. Dit geadviſeert weſende / zijn de Gecommitteerde van de nieuwe Religie weder op den Stadhuiſe verſchenen / de welke als doen voor gehouden is / dat in de macht

van

van die van de ſtad niet en was hen luiden eenige kerken / te openen / of haer luider verſoek te accoorderen / en gemerkt de grote inconvenienten die daer uit ſpruiten ſouden mogen / indien ſy hen vervoorderden ſullks met geweld te willen doen (als ſy jacteerden) datſe daerom van haer luider voornemen ſouden willen op houden den tijd van acht dagen / om middelertijd te ſchrijven aen de Hertoginne van Parma en den Prince van Orangien / om haer luider meninge daer van te verſtaen. Doende de ſelve Gedeputeerde ſo vele ſchone redelijke remonſtrantien / datſe verklaerden daer mede wel te vreden te weſen / ſo verre haer luider gemeente te vreden ware / begeerden daerom dat men eenige van ſtads wegen ſchrijven ſoude by haer luider gemeente / die alrede op S. Marien kerkhof gereet ſtont om haer lieder voornemen te effectueren / verhopende datſe de ſelve daer toe wel induceren ſouden / des begeerden ſy dat men de Minrebroeders en Predikbroeders verbieden ſoude niet meer op hen luiden of hare Predicanten te prediken of blaſphemeren: 't welk hen luiden belooft werd. Dien volgende zijn van wegen die van de ſtad Utrecht gedeputeert Jonkheer van Reneſſe Heere van Wulp / Johan Bol Burgemeeſter / Pauwels van Bokhoven / en Jacob van Aſch / Raden / die gegaen zijn op S. Marien kerk-hof / alwaer ſy die van de nieuwe Religie vonden in groten getale / wel gewapent en gedelibereert om haer luider voornemen te volbrengen. En na dat hen luiden de meninge van den Raed van de ſtad verklaert / mitſgaders 't gene met hen luiders Gedeputeerde gehandelt was / zijn eindelijk na vele remonſtrantien te vreden geweeſt / datſe den voorſz tijd van acht dagen ſouden ophouden / mits dat de Minrebroeders en Predikbroeders hen luider middelertijd ſtil in hare Conventen ſouden houden ſonder prediken of dienſt te doen / 't welk hen luiden / om ſodanigen oproer te appaiſeren / werd geaccoordeert: daer op eenige van de principaelſte den Burgemeeſter Johan Bol de hand gegeven hebben: dies niet tegenſtaende zijn ſy (als den Raed geſcheiden was) met groter furien / boven belofte en 't voorſz accoort / gevallen in de kerken / en hebben de Buyrkerke en Sint Jacobs kerke / weſende twe Parochie-kerken / mitſgaders de Predikers en Minre-broeders kerken geſpolieert / de Beelden en Ornamenten in ſtucken geſmeten / de Misboeken en andere boeken die ſy vonden in ſtucken geſneden en geſcheurt / en ſeer grote inſolentie bedreven / ja eenige lieten het bier door de kelders lopen / en ſmeten de boter en kaes onder de voet in de voorſz Clooſteren van de Predikers en Minrebroeders. De Burgemeeſteren hier van geadverteert weſende / hebben hen terſtont laten vinden opten Stadhuiſe / en deden by hen komen die van de Wet / de ſubſtituyt Schout (alſo de principale niet in der ſtad was) met eenige van de Raden van de ſtad / Edelen en borgers / en ſo men geen middel / en om vele redenen ook niet geraden vond / om dadelijke reſiſtentie te doen / ſoo hebben ſy doen opbieden de Dekens van de Gilden / en hen luiden belaſt met eenige van haer luider Gilde-broeders / daer men beſt op ſoude mogen betrouwen / met haer lieder geweer op 't Stad-huis komen ſouden / aldaer dien nacht waken metten eerſten Borgemeeſter / den ſubſtituyt Schout / en vele Raden / gelijk ſy gedaen hebben tot ontrent 160 toe in 't getal. Des anderen daegs den 26 Auguſty 's morgens goed tijds / de Regeerders van de ſtad / verſtaende dat die van de nieu Religie weder vergadert waren op Sinte Marien plaetſe / wel tot vijf of 600 in 't getal / met wapenen wel voorſien / om haer voornemen voorts te volbrengen / hebben den Raed van de ſtad doen vergaderen / en de wacht by den anderen doen blijven / en is Jonkheer Johan van Reneſſe Heere van Wulp / door begeerte van die van der ſtad gegaen by die van de Religie / dewellke met aſſiſtentie van eenige andere ſo veel gedaen heeft / datſe belooft hebben te ſupercederen den tijd van vier dagen / om middelertijd in haeſte de Hertoginne en den Prince te adverteren haer lieder begeerte / om een kerke of twe geopent te hebben / daerſe haer predicatien in doen ſouden mogen / niet te min dewijle men beſig was om met hen te handelen / ſo hadden hem eenige van de ſelve begeven in de Prochie kerke van S. Nicolaes en S. Geertruyt / en begonſten aldaer eenige Beelden af te ſmijten / dan die van de Raed hebben aldaer eenige geſchilt / dewelke door haer autoritept en preſentie de Beeldeſtormers beweegt hebben om op te houden / en geen vorder ſchade meer te doen.

Leeuwaerden. Tot Leeuwaerden in Vriesland werden van gelijken op ten 6 September uit de drie Prochie-kerken alle de Beelden / Altaren / en andere Ornamenten weg gevorpen en gebroken / door toelatinge van de meeſte van den Raed / en byſonder van de preſiderende Burgemeeſter Tjerk Wallas / ja werde met aſſiſtentie van eenige van den ſelven Raed de Predicanten van de Gereformeerde Religie / ſelfs met veel borgers in wapenen zijnde / op de ſtoel gebracht in een van de kerken van de ſtad / namentlijk in de kerke van Olden-hove / alwaer Anthonis Claeſſen des morgens / en Martinus Eliacus des namiddaegs in de ſelve kerke gepredikt / en opten 15 dag daer na is het Nachtmael aldaer uit gedeelt. 't Welk de Grave van Arenberg / weſende Stadhouder van Vriesland / verſtaende / quam terſtont tot Leeuwaerden / en dede de Burgemeeſteren by hem komen / begerende dat men de kerken wederom repareren / den gewoonlijken dienſt wederom in ſtellen / en de vreemde Predicanten doen vertrecken ſoude / maer ſy excuſeerden hen / ſeggende datſe 't ſelve niet en wiſten te wege te brengen om de grote menigte van die van de nieuwe Religie: en alſo eenige oproerige geeſten lieten luiden / dat ſy wel raed wiſten om het Caſteel te overvallen en in te krijgen / ſo dede hy 't Caſteel terſtont verſien / en niet krijgsvolk en munitie van oorlog verſterken / om hen aenſlagen te beletten / en vorder beroerte te voorkomen / ſo van gelijken in veel andere plaetſen in Vriesland grote moetwille werd bedreven en aengerecht.

Sneek. Te Sneek hebben ſy de miſſen en dienſten moeten na laten: maer de beelden en zijn aldaer niet geſlagen / oppoſerende hen daer tegen den Raed en veel van de borgeren.

Franeker. Deſgelijx is tot Franeker ook geen beeltſtorminge geſchiet / dan de dienſten van de H. Catholijken zijn aldaer mede geſchorſt / en eenige predicatien na de Gereformeerde Religie gedaen.

Amſterdam. Tot Amſterdam de tijdinge dagelijks meer en meer komende / hoe dat de beeltſtormerye voorts liep van d'een ſtede tot d'andere / ſo hebben de Wethouders aldaer de dienaers van de Kerken en Clooſteren daer van geadverteert / en hen luiden geraden dat ſy hen beſte Kerkelijke cleynodien en goeden uit de Kerken en Clooſteren ſouden vluchten / en op andere plaetſen brengen daerſe beter verſekert en bewaert ſouden zijn / 't welk by eenige geſien zijnde / ſo iſſer veel volks opten 23 Auguſti in de oude Kerke vergadert / des na noens onder de Veſpertijd / en hebben aldaer metter daet begonſt de Beelden / Altaren / en anders af te werpen met groter haeſtigheit en furie / 't welk gekomen zijnde tot kennisſe van den Burgemeeſteren en Raden / hebben ſy luiden ontboden de Capiteinen van de Schutterye: hier en tuſſchen hadde hem de Schout ſterk gemaekt met ontrent 40 mannen / en was met een groot rumoer in de Kerke gekomen / en hadder vele met hellebaerden en ſtocken geſlagen / daer door het geſpuis uitter Kerke lopende en dringende / allengskens ſterker geworden zijnde / met geweld de Kerke wederom ingenomen / en den Schout metter ſijne uit de Kerke gejaegt hebben / middelertijd zijn de Schutterye in de wapenen weſende / aengekomen / dewellke met bequame manieren de voorſz Beeldſtorminge beletten / en de Kerke voorts toe geſloten / en ſterke Wachte geſteld hebben / ſullks dat op die tijd daer geen vordere Beeldbreekinge en geſchiede / doch zijnſe daer na

hier mede niet bij gebleeft / gelijk t'sijnder plaetse sal verhaelt worden.

Haerlem. Tot Haerlem een gerucht gekomen zijnde in 't begin van Augusto / datmen daegs daer na daer buiten soude preken / d'Overheid goed gevonden hebbende om mette bequaemste middelen te beletten dat de borgeren daer niet gaen en souden / hebben doen af-lesen dat eenen quaetdoender genaemt N. Kuit binnen Haerlem gekomen was / en gedreigt hadde de Stede aen brand te steken / verbiedende scherpelijk den selven te huisen noch boven op lijf-straffe / en stellende loon op sijn lijf die hem aenbrachte / en onder dit versierde delsel hielden sy de poorte twe dagen gesloten / om (Fol. 65.) den selven Kuit quansuis te soeken.

Delft. Te Delft / hoewel de Geestelijke / de Gilden / de Ambachten / en andere uit vreese van gelijke berovinge / alle de Ornamenten / Juwelen / Taferelen / Schilderyen / en andere dingen selve weg gedaen en uit de Kerken gedragen hadden / so zijn dies nochtans niet tegenstaende de Beeldstormers daer na noch gekomen / en hebben in de Kerken en Cloosteren 't gene resteerde noch afgeworpen / niet tegenstaende de Wacht en Schutters hen beste deden om met gewelt hen daer af te weeren : boven dien heeft men aldaer den selven moeten openen en laten besichtigen de Conventen en Cloosteren / alsoo sy suspitie hadden dat daer vreemt volk in was / soude men hen hebben kunnen paepen en doen vertrecken : hebbende ook gewilt datmen hen een kerke binnen soude laten / en op een ander tijd datmen alle de Altaren soude raseren : waer na sy in Octobri hebben opgelopen het Clooster van de Minnebroeders / en daer alles gedestrueert / en de kerke den Wethouderen afgenomen.

Hage. In den Hage hen niet te vreden houdende dat in alle de kerken de Beelden afgenomen waren / hebben eenige noch daer-en-boven so moetwillig geweest / datse eenige hebben gedwongen van de gene die eenige Beelden te vozen in hen huisen weg gedragen en bewaert hadden / dat sy hen die hebben moeten overleveren om gebroken te worden.

Groeningen en Vriesche Omlanden. Die van Groeningen en de Staten van de Vriesche Omlanden daer by gelegen / zijn in dit werk der Beeldstormerije wel van de laetste geweest / overmits sy doch genoeg van te vozens in goeder ruste en vrijgheid (de conscientie belangende) hadden geleeft / en mette Placcaten of verbolgingen om des Religions-saken niet als d'andere Provincien en waren gequelt geweest / so men ook niemant om 't geloof aldaer en hadde sien executeren / maer siende het exempel van alle hare naburen / en bysonder van die van Leeuwaerden / en andere plaetsen in West-Vriesland / die mette Placcaten / Inquisitie / en verbolgingen langen tijd hadden gequelt geweest / so is haren yver tegens de Beelden en Pauselijke insettingen ook uitgebroken / daer in die van Groeningen nochtans die discretie hebben gebruikt / dat sy niet uit haer selfs / maer met expresse advijs en consent van den Raed en Overigheid der stad / de Minnebroeders kerke (alleen) ingenomen / en de Beelden en Altaren aldaer met gemak af-genomen en besijden geset hebben : hebbende de Borgemeester en Raed haren Bouwmeester bevolen hier in de hand te langen / en de Stads Metselaers en Timmerluiden mede te werk te stellen om de selve kerke voort van 't gebroken Hout en Steen te suyveren / en bequaem te maken om daer in te mogen preken / 't welke nochtans sommige van de arbeids-luiden naerderhand (in den jare 1568.) met haren hals hebben moeten betalen. In de voorsz Omlanden by Groeningen zijn op ettelijke Dorpen als Winsum / Gars-huisen / Westeremden / ten Post / Middelstum / etc. door aenhitsinge van sommigen van Adel / van gelijken de Beelden en Altaren geraseert / hoe wel tegens de expresse resolutie en advijs van den Staten des lands / de welke dese saken verder insagen / en hun met de vryheid der conscientien / die daer te vozen stadig geweest was / lieten genoegen.

Het soude te lang / en den Lesers verdrietelijk vallen / in 't particulier te verhalen alle 't gene dies aengaende in allen steden / dorpen en plaetsen is gebeurt / derhalven ik 't selve also kortelijk daer mede wil ophouden en laten berusten / voortgaende met 't gene vorder gehandelt / en wijders geschiet is.

Terwijlen nu de gelegentheden dus vast voort vroegen in de saken van de Religie / niet alleen mette preekingen / maer ook mette Beeldstormerye / en dat op vele plaetsen het volk alrede begonst hem te stellen tot onruste / en de wapenen in de hand te nemen / so hebben de geconfedereerde Edelen van haer sijde niet gelaten noch versuimt om op haer versekertheid te denken / en ook hen te reguleren en te schicken na 't gene by haer t'Sint Truyen was gesloten : en hebben dien volgende niet allene hen selven / elk na sijn vermogen gerust en gesterkt / om alle geweld en overlast diemen hen soude willen aendoen / te mogen wederstaen en hen verweren / maer ook neffens andere / so buiten als binnens lands / gesocht troost / hulpe en bystand tot haerder meerder versekeringe / door dien sy sagen datmen henluiden geen antwoord en gaf / en vele andere practijken tegen hen gebruikte / sonden sy aen allen sijden binnens lants eenige Gedeputeerde / die daer vele toebrachten / die hen mede in hen verbond begaven en 't selve apprObeerden / so Edelen als ander daer van ik verscheiden concepten en teikeningen gesien hebbe / waer-en-tusschen evenwel haer Gedeputeerde te Hove hare saken waren handelende / en so sy niet en hadden kunnen uitrechten opten affscheit van Duffel / so waren sy so vele meer veroorsaekt om hen te doen versterken en versekeren so sy best konden en mogten / niet-te-min / om tot de uitterste remedie niet te komen / het welk sonder grote veranderinge en inconvenienten niet en soude geexecuteert hebben kunnen worden / hebben sy alle andere middelen noch eerst willen soeken : hebben daerom door hare Gedeputeerde weder opten name van den selven Edeldom een andere Requeste of naerder verklaringe haerder Hoogheid gepresenteert / in deser manieren.

Remonstrantie der Edelen aend Gouvernante n den afscheid van Duffel.

ME-Vrouwe, wy en konnen uwe Hoogheid niet waerdelijk genoeg danken van de goede presentatien die ons tot Duffel opten achtienden deser Maent van wegen uwer Hoogheid gedaen zijn, door mijn Heere de Prince van Orangien, en mijn Heere de Grave van Egmont, dewelke ons by geschrifte gelaten hebben de meninge van uwer Hoogheid, dewelke ons bedunkt gestelt te zijn in acht Articulen, daer van de eerste is : Dat uwe Hoogheid afgevaerdigt heeft mijn Heere de Marquis van Bergen, en mijn Heere van Montigny aen den Coning, om sijne Majesteit te vertonen en te kennen te geven onse Requeste, daer van Me-vrouwe wy uwe Hoogheid seer dienstelijk danken, en verhopen dat de selve Heeren hare neerstigheit en goede diensten so wel sullen doen aen sijne Majesteit, dat sijne Majesteit sal verstaen en bekennen ons oprecht voornemen en meninge, gelijk te wesen onse Requeste.

Ten tweden, zijn ons vernieut de presentatien die wy gedaen hebben, om te sterven in den dienst van sijne Majesteit, en voor de voeten van sijne Hoogheid, daer in wy altijd begeeren te volherden, en zijn wy noit van andere meninge geweest.

Ten derden, dat wy souden weten niet nieus gedaen soude zijn, beroerende d'Inquisitie en de Placcaten, naer dat wy onse Requeste hebben gepresenteert gehad volgende ons versoek, en dat uwe Hoogheid in alle 't selve voldaen soude hebben. Wy geloven, Me-vrouwe, dat uwe Hoogheid niet nieus gedaen heeft naer onse Requeste, maer die van der Overheid en hebben in allen plaetsen de brieven van uwe Hoogheid niet behoorlijk geobedieert, maer hebben altijd voortgevaren met het volk te vangen en in gevangenisse te stellen, uit kracht van de Inquisitie en Placcaten, 't welk wy ons laten bedunken wel te wesen directelijk contrarie de meninge en het bevel van uwe Hoogheid.

Ten

Ten vierden, dat wy als goede en getrouwe Onderſaten, volgende onſe beloften, ſouden willen verdrucken en behinderen de ongeregeltheit van den Sectariſſen: ſo veel als aengaet onſe beloftenisſe, Me-vrouwe, houden wy ons als voldaen te hebben, ſo wel in 't generael als in 't particulier, en dat meer is hebben wy ons uitterſte neerſtigheit gedaen, om 't volk te houden in alle geregeltheit, en 't preken te beletten, welk volk wy niet en hebben konnen benemen 't vermoeden dat ſy hebben genomen op 't lang vertrecken en dilayeren van de reſolutie die uwe Hoogheid geven ſal op onſe Requeſte, alſo ons belooft is, dat wy al antwoord ſouden hebben binnen twe maenden na den dag dat onſe Requeſte uwe Hoogheid was gepreſenteert, en ook opte maniere die men gehouden heeft in 't vergaderen van de Provinciale Staten, die in ſommige puncten gedaen zijn tegens d'oude manieren van doen, ook mede opte dreigementen die dagelijx gedaen zijn, ſo wel tegens ons als ook 't gemeen volk, en byſonder door geeſtelijke perſonen, alle welke redenen 't volk gebrocht hebben tot vergaderinge en openbare prekinge, die ſyluiden ons ſelfs opentlijk hebben geſeit en verklaert, en begeerden wel dat uwe Hoogheid henluiden ſo lange niet op-gehouden hadde op 't gunt dat in onſe Requeſte is verſocht, en ook ſo wel op 't gunt dat wy hebben gepreſenteert, ſo wel voor als naer der ſelver Requeſte, weſende 't ſelve volk, ſo ſy ſeiden, gedrukt en geport in haerder conſcientien.

Ten vijfden, dat die dingen ſtrekten tot oproer, en datmen opentlijk ſeid, dat de uitlanders hen der ſaken bemoeyen, en ook de gene die geweeſt zijn onſe erfvyanden. Daer op ſeggen wy, Me-vrouwe, dat ſo dikwils als d'uitlanders hen ſullen willen de ſaken bemoeyen, ſo ſullen wy d'eerſte weſen die te peerde klimmen ſullen om henluiden af te keeren, maer dat wy noch andere ons en behoren te voegen met de Vaſſalen en ſubjecten van den Coning, en bevinden wy geenſins dat 't ſelve ten dienſte ſoude zijn van ſijne Majeſteit, maer ter contrarie de verwoeſtinge en gehele verderfeniſſe van ſijne Nederlanden, voor ſo vele als ſyluiden hen begeven onder de reſolutie van de Generale Staten, ſo hier na breder verhaelt ſal worden.

Ten ſeſten, dat de Sectariſſen van hen geven, dat het ſoude zijn door onſe bevel en conſent: ſulx datmen wel ſoude mogen oordeelen dat onſe Requeſte, die wy ſeggen gepreſenteert te hebben tot behoudeniſſe van onſe Vaders land, de eenige oorſake is van de dagelijkſe openbare prekinge, antwoorden wy, Me-vrouwe, dat wy noit, in 't generael noch eenigſins in 't particulier, yemand opgemaekt, aengepord, noch geraden hebben om te preken, maer ter contrarie hebben wy ons beſte gedaen om henluiden te beletten met alle middelen den oproer en twiſt die wy vreeſden daer uit te mogen komen, ſo wy hier voor hebben geſeid. Maer ſiende dat wy 't volk niet en hebben mogen afraden nochte ſtillen, hebben wy henluiden laten doen ſo ſy 't verſtonden, en 't gunt geſeid is, ſtellen wy alle en een yegelijk van ons-luiden te purge, om ſuffiſantelijk te proberen onſe onſchuld. Maer datter eenige onder ons geſelſchap zijn die de prekinge voor goet achten om dies wille datſe zijn van de ſelve Religie, dat bekennen wy, nochtans en ſal haer Religie niet verhinderen te doen, 't gunt ſy ſchuldig zijn te doen ten dienſte van ſijne Majeſteit, ſo ſy ons in 't generael en particulier hebben verſekert, en hebben niemand van ons-luiden 't volk verwekt of geraden om 't ſelve te doen.

Ten ſevenden, dat wy ſchuldig ſouden zijn na onſe vermogen henluiden te beletten, en dat wy metter daed ſouden bewijſen onſe meninge goet te weſen, en de ſelve te ſtrecken tot een goet einde, en dat onſe Requeſte gepreſenteert is geweeſt om den Coning dienſt, en 't land een weldaed te bewijſen, ſeggen wy, Mijn Vrouwe, dat wy in al 't ſelve onſe uitterſte naerſtigheid hebben gedaen, maer ſiende dat het volk tot noch toe geenſins hebben willen bewilligen en volgen onſe voohoudinge, die wy henluiden hebben gedaen, om de redenen voorſz, ſo bidden wy u Hoogheid, de ſelve believe te vinden eenige goede middelen, daer toe wy ons ſeer geerne ſullen voegen en begeven met ganſcher willen.

Ten achtſten, dat wy ons niet en behoren te mistrouwen opten Coning, dewelke noit tyranye tegens ſijn onderſaten heeft gebruikt, maer alle goetheid, antwoorden wy, Mijn Vrouwe, dat wy ons geenſins en miſtrouwen opten Koning, maer hebben ſulken vaſten hoop op ſijn Majeſteit, de ſelve kennende voor ſo goeden en oprechten Prince, dat indien hy hier tegenwoordig waer, als wy hem wel hertelijk wenſchen en begeeren, om te verſtaen d'eene en d'andere partye, hy ſoude voorderlijke en oorbaerlijke ordonnantien ſtellen. (Fol. 66.)

Het laetſte, dat uwe Hoogheid niet en twijffelt, dat ſijne Majeſteit alle dingen niet gedenken, maer vergeten ſal, en dat uwe Hoogheid dikwils tot onſen voordele aen ſijne Majeſteit heeft geſchreven, ſeggen wy, Mijn Vrouwe, dat ſo vele als aengaet het niet gedenken van ſijne Majeſteit, wy niet en meenen eenig ding gedaen te hebben, dat tegens den dienſte van ſijne Majeſteit ſoude mogen zijn, noch ook eenige oorſake gegeven te hebben, dat ſijne Majeſteit ſoude behoren te vergeten, voor ſo veel als ons aengaet. Maer ter contrarie, ſalmen bevinden dat de waerſchouwinge alrede ſulx gevallen is, of effect geſorteert heeft, alhoewel niet in 't geheel, ten minſten in 't deel, dat de ſelve waerſchouwinge behoort genomen te werden voor een ſeer aengename dienſt ſijnder Majeſteit, en ſo vele aengaet dat uwe Hoogheid ſo vele en van ſo goeder herten heeft geſchreven aen den Coning, danken wy u Hoogheit hertelijken.

Nochtans, Mijn Vrouwe, ſal uwe Hoogheid ons vergeven, is 't dat wy u vryelijk en onbeveinſt ſpreken, en uwe Hoogheid ons hert en meninge ontdecken, onſe compagnie heeft hen laten bedunken, en bedunkt als noch, dat uwe Hoogheid groot miſtrouwen op onsluiden heeft gehad, overmits de opene bewijſinge die uwe Hoogheid ons heeft beweſen, ter tijd toe dat ons tot Duffele by de voorſz Heeren uitten name van uwe Hoogheid ter contrarie te kennen en verſtaen is gegeven, door welke voorgaende miſtrouwen ons verwekt zijn veel vyanden, daer door ook eenige van dien ſo gemoed zijn geweeſt, dat ſy-luiden wel openbaerlijken hebben derven ſpreken redenen tot oproer ſtreckende tegens ons-luiden, ſo verre dat ſy hebben derven ſeggen, dat ſy-luiden gereet ſouden zijn om ons-luiden te vernielen, indien hen-luiden daer toe laſt en bevel gegeven waer. En dat meer is, deden dagelijx verſpreiden onder de gemeenten, en ons in den haet van dat volk te brengen, dat de Koning in deſe landen komende, ons handelen ſoude als rebellen en oproerige, en meer laſteringe, die alhier in 't particulier te lange ſouden vallen te ſchrijven, welke laſteringe nochtans wy tot een tijd wel hebben willen lijden, en al ſwygende verdragen, ſonder ons eenigſins te vertonen als of wy ons dies beklaegden, hoewel wy nochtans daer toe goede oorſake ſouden hebben, maer de langheid van den tijd, en de heimelijke aenſlagen die wy hebben ontdekt, en noch dagelijx ſullen ontdecken, hebben ons tot ſulken nood gebracht, om de openbare en merkelijke periculen, die ons daar uit ſouden mogen komen, dat wy middelen hebben moeten ſoeken om vrienden te maken in eenige landen, om ons te dienen en helpen indien datmen tegens ons (de ſubjecten en vaſſalen van den Coning) verder ſoude willen procederen, faictelijk en metter daed, en tot anders geen meninge, welk middel ons geheel noteljk is geweeſt, om 't miſtrouwen dat u Hoogheid op ons heeft gehad, ſo geſeid is: waerom wy uwe Hoogheid bidden dat ſy deſe onſe verſoekinge in 't goed wil nemen, alſo de ſelve niet gekomen en is nochte ook en ſtrekt anders dan tot een goede en oprechte meninge; te weten, tot verſekeringe van onſe perſonen en goeden, en dat onſe voornemen noit en heeft geſtrekt anders dan tot dienſt van den Coning, en beſchermeniſſe van ſijne Majeſteits landen, begeeren wel voorſien te weſen van andere middelen en met minder periculen, en vinden anders gene voor onſe verſekertheid en ruſte, dan oot-

moe-

moedelijk uwe Hoogheid te bidden, dat sy ons wil geven alle verſekertheid, en bevelen allen Heeren, Ridders van de Ordre van herwaerts-over ons van gelijken te doen, datmen tegens ons-lieden, nochte de vaſſalen of ſubjecten van den Coning, directelijk nochte indirectelijk, niet en ſal aengrijpen faictelijk metter daed, noch in eenige manieren, om 't preſenteren van onſe Requeſte en compromis. En om dies wille dat onder de ſelve mijn Heere de Prince van Orangien, mijn Heere van Egmont, en mijn Heere d'Amirael, meeſt hebben onſe ſaken verſtaen, en naer dat wy onſe Requeſte hebben gepreſenteert, en dat wy nu diverſe dingen te handelen hebben die ons ſullen mogen opkomen; bidden wy-lieden uwe Hoogheid hen-lieden te bevelen voortaen by te ſtaen en aſſiſteren met haren raed, en ons te nemen onder protectie en beſchermeniſſe, en dat de laſt die uwe Hoogheid hen drien geven ſal, ſulx en met ſekere autoriteit zy, dat sy-luiden volkomen voorſien en ordonnantie ſtellen, op alle 't gene dat aengaet de bewaerniſſe en beſchermeniſſe van 't land, alſo wel buiten als binnen 's lands, 't welk weſen ſal de eenige middel door welke wy ons de Vaſſalen en Subjecten van den Koning ſullen mogen verſekeren: en alſo wy weten dat ſyluiden grootmoedige en vrome Heeren zijn, dat ſyluiden in alles ſullen doen dat tot ſijnder Majeſteits dienſte ſtrecken ſal, de vrede van 't land, en dat ſyluiden ons niet ſullen beloven of ſy ſullent houden. En wy ook wel weten dat uwe Hoogheid 't ſelve niet en mag doen dan by maniere van proviſie, dat uwe Hoogheid believe opter daet een expreſſe Poſt af te veerdigen aen den Coning, op dat ſijne Maj. die voorſz. Heeren 't ſelve bevel mag geven, henluiden gevende alle de voorſz autoriteit, op dat wy door haer middelen ons ſo veel te vrijer mogen begeven tot dienſte van ſijne Maj. verwachtende middelertijd dat by conſent en beſluitinge van de Generale Staten, ſijne Maj. andere ſal hebben geordonneert.

Boven dien mijn Vrouwe, en voor 't laetſte, en mogen wy u Hoogheid niet verſwijgen, dat ons terwijlen wy tot S. Truyen waren, de Requeſte hier bygevoegt is gepreſenteert geweeſt; van wegen een grote partye volk, die ook by monde hebben aengeboden hare wapenen af te leggen, en hen te ondergeven al 't gunt dat henluiden by de Generale Staten geordonneert en bevolen ſal worden, de Religie aengaende, mits dat uwe Hoogheid ons gebied henluiden te doen ſulke verſekeringe, dat wy henluiden ſullen beloven ons met henluiden te voegen, om niet te gedogen datmen henluiden eenige onruſte of gewelt ſal doen, ſo lange de reſolutie by de Generale Staten noch ongedaen ſal zijn. Begerende dat uwe Hoogheid ſal verdelen in de Steden en Provincien eenige van ons luiden die de Requeſte hebben gepreſenteert, om henluiden te houden in goeden regimente, en alle goede beſcheidenheid, in handen van den welken ſyluiden hare wapenen ſullen ſtellen, anders, mijn Vrouwe, hebben ſyluiden door vreſe die ſyluiden hebben van overvallen of verraſt te werden, van noots wegen haer in de wapenen gegeven, en ſullen moeten aen anderen haren toevlucht nemen, daer sy henluiden ſullen mogen op betrouwen, en ſorgende dat ſyluiden ſouden willen den Françoiſen in 't land brengen, onſe erf-vyanden, hebben wy vryelijk uwe Hoogheid daer van willen veradverteren, ten einde sy daer in verſie na den nood van den tijd eiſen ſal, en als sy ſal bevinden beſt te weſen tot behoudeniſſe en welvaren van 't land: Proteſterende, Mijn Vrouwe, dat wy in al 't gunt voorſz is, ons behoorlijk hebben gequeten. En indien hier na eenig ongemak volgde, dat wy ons van alles hebben geſuivert en ontlaſt, door deſe tegenwoordige aengevinge, daer en boven, mijn Vrouwe, preſenteren wy ons al noch als getrouwe dienaers van ſijn Maj. om ons in alles en over al te begeven, ſo dikwils als men ons gebieden ſal te ſterven voor de dienſte van uwe Hoogheid. Biddende uwe Hoogheid ſeer ootmoedelijk, ons by Apoſtille hier op te geven goede en korte antwoorde, en ſult wel doen.

IN 't overgeven van dit geſchrift ſo verklaerden de ſelve Gedeputeerde, dat de Bondgenoten hen beklaegden van vele ſaken en rapporten die men haer Hoogheid dagelijks aenbrocht, om hen neffens haer te vermaken, mits den welken sy verſochten, dat indien sy yet tegen hen op 't herte hadde, dat sy hen 't ſelve wilde ontdecken, om haer daer op hen onſchult te doen, en indien haer namaels meer aen gebrocht werde, dat haer wilde believen den beſchuldigden terſtont te confronteren metten beſchuldiger, om te ſtraffen den genen die bevonden ſoude worden 't ſelve verdient te hebben, en ook dat de beſchuldiger (werd ſijn aenbrengen vals bevonden) worde geſtraft mette ſelve penen die men den beſchuldigden opgeleit ſoude hebben, indien hy verwonnen hadde geweeſt. De gunde rapporten.

Op welke Requeſte, ſo ſekere perſonagien en Commiſſariſen hadden geordonneert geweeſt om met hen daer op te communiceren, die in der ſelver communicatien verſocht hadden van der Hertoginne wegen ſekere nadere verklaringe op eenige poincten van haer Requeſte: ſo hebben der ſelver Edele Gedeputeerde opte verſochte poincten hen nader verklaringe in geſchrifte over-gegeven, begrijpende in ſubſtantie: Eerſt nopende de gevangenen, daer af sy hadden geklaegt, en daer af haer Hoogheid verklaerde geen kenniſſe te hebben, dat te Doornik, Rijſſel, Bergen in Henegouwen, Arien, Aeth, Bruſſel, Gent, en elders, uit kracht van den Placcate, en om 't feit van die van der Religien, diverſe perſonen waren gevangen geſtelt, gelijk blijken ſoude, beliefde haer Hoogheid informatie daer op te doen nemen. Ten tweden, roerende wat devoir by hen gedaen ware om 't volk in ſtilligheid te houden, en de preekingen te beletten, dat ſendende haer Hoogheid in elke Provintie aen de Miniſteren en Conſiſtorien van de Religie, ſouden bevinden, dat de neerſtigheden by hen daer in ſo in 't generael als particulier gedaen, hadden geweeſt conform het gene des sy hadden te kennen gegeven. Ten derden, aengaende in wat maniere men eenige vergaderinge der Provinciale Staten gehouden hadde tegen de ordinariſe maniere van doen aldaer gepleegt, ſeggen sy dat henluiden geensins aengaet om 't ſelve te bewijſen, alſo 't ſelve is een gemeen ſeggen van 't volk, welk hen had weten te ſpecificeren, dat men Vlaenderen altijd plag te vergaderen voor Artoys: dat men geroepen heeft dier niet en waren gewoon te komen, en andere dier behoorden te weſen, achtergelaten, of ſo ſpade de wete gedaen, dat de vergaderinge was gedaen eer sy de brieven ontfingen: dat de Gedeputeerde der Steden niet en was gegunt achterraed, om na de coſtume rapport te doen, maer hadden moeten opten ſtaenden voet antwoorden, ſonder noch copie te mogen hebben van de moderatie die men hen voorhielde, mits den contrarien laſt by haerder Hoogheid gegeven; boven dien dat aen de particuliere Regeerders van den Steden was geſchreven om de Gedeputeerde en Edelen der ſelver Steden te winnen. Ten vierden, beroerende de dreigementen en ſecrete beleidingen, dat terſtont na het preſenteren haerder eerſter Requeſte, gewaer zijn geworden dat vele Edele Heeren, ja ook van der Ordre, hen geſelſchap ſint hebben geſchout, als of sy eenige rebelligheid getoont hadden, onder hen vele handelingen ſecretelijk tegen hen oude maniere houdende, eenige hare Bunden ook gewaerſchout hebbende, van hen niet te voegen met hen luiden, en met belofte van pardon ſoldenade af te trecken die hen compromis alrede geteikent hadden: ſeggende dat hen groot dangier daer af ſtond te verwachten als ſijn Majeſteit ſoude in deſe Landen gekomen weſen, en alſo 't ſelve Heeren waren die ſtemmen in den Raed hadden en opineerden, ſo was wel te vermoeden dat de ſelve (na 't gevoelen datſe van henluiden hadden) ſijne Majeſteit ſouden informeren, en ſodanigen advijs geven, die niet anders en ſoude mogen weſen dan tot henluyder achterdeel en bederfeniſſe, datter ook vele Couriers uit Spangien waren gekomen, ſonder ſijne Majeſteits reſolutie op hen ſake te brengen, maer wel brieven aen haer Hoogheid en geen andere: boven dien dat Nader verklaringe der Edelen. (Fol. 6

„ dat ſy waren geadverteert / dat de Coning hadde in
„ Vranckrijk begeert voor ſeker getal Spangiaerden
„ paſſagie / en ook aſſiſtentie / ſo hy hen in der noot ge-
„ daen hadde / dat de Hertoge van Savoyen ſijne Maj.
„ aſſiſtentie gelooft hadde / om niet ſterker hand in
„ 't land te komen / en ook de Keiſerlijke Maj. in per-
„ ſoon geadverteert / 't gene ſy op deſe landen in den ſin
„ hadden te doen / boven dien dat ſy wiſten dat de Gee-
„ ſtelijkheid hadde geſturneert tot vijf hondert-duſend
„ guldens om tegen hen geimployeert te worden / ſo ee-
„ nige onder henluiden ſelve hen des vermeten hadden:
„ ook dat tot dier uren toe / noit Heere van de Oſtze hen
„ en hadde willen verſekeren / dat den Coning of haer
„ Hoogheid tegen hen by wege van feite / niet en ſoude
„ protederen: door al wellke redenen en meer andere
„ conſideratien / ſy benodigt waren geweeſt hen te ver-
„ ſekeren en vrienden te maken / ſo hen voorgaende Re-
„ queſte inhield: en ten einde haer Hoogheid niet en ſou-
„ de vermoeden dat ſy daer onder meenden eenige Fran-
„ coiſen / wilden haer Hoogheid wel verklaren en verſe-
„ keren dattet alleen was in deſe landen en Duitſland /
„ daer neffens verklarende dat ſy noemende ſijne Ma-
„ jeſteits onderſaten / verſtonden alle de inwoonderen
„ deſer Nederlanden / die alle hen verſoek advoyeerden:
„ En ten leſten / aengaende haer verſekeringe en ſagen
„ niet dat den geconfereerden Edeldom eenigſins con-
„ tentement ſoude konnen gegeven worden / dan mette
„ aſſeurantie van haer Hoogheid (die ſy verſochten)
„ eenſaemelijk van de Heeren van de Oſtze / en nament-
„ lijk van dien drien voor middelaers gekoren / daer me-
„ de ſy nochtans d'autoriteit van haer Hoogheid niet en
„ wilden verkorten in 't minſte / maer dat den laſt dien
„ ſy verſochten / aen die drie Heeren gegeven te worden /
„ en 't gene de ſelve doen ſouden / ſoude weſen by bevele
„ van haer Hoogheid / en hoewel eenige provinciale
„ Gouverneurs hen mochten belgen (welk ſy wel had-
„ den willen ſchouwen had mogelijk geweeſt) nits dat
„ ſy verſocht hadden dat alle lichtinge en conduite van
„ wollke ſoude by haer Hoogheids bevel geſchieden / al-
„ leen door laſt der voorſchreven drie Heeren / hoopten
„ nochtans dat haer Hoogheid deſe verſekeringe ſoude
„ min ſorglijk vinden / dan die ſy te voren genomen had-
„ den: daer by openlijk verklarende hare meninge niet
„ te weſen dat haer Hoogheid of de Heeren vorder met
„ hen gelofte ſoude aen hen verbonden weſen / dan by
„ proviſie en tot dat ſijne Maj. 't ſelve geapprobeert of
„ gerefuſeert ſoude hebben / met ſulken verſtande noch-
„ tans / dat haer Hoogheid en alle die Heeren hen ſou-
„ den geloven / dat ſo verre de Coning 't ſelve weigerde /
„ ſy noch onder hen protectie ſouden blijven voor den tijd
„ van drie weken / nadien hen 't ſelve behoorlijk ſoude
„ weſen gewaerſchout / op dat ſy daer-en-tuſſchen hen
„ ſekerlijk mochten verſien van alſulke andere reme-
„ dien / als ſy t'haarer verſekeringe nodig ſoude vinden.
„ En belangende de verſekeringe die haer Hoogheid
„ van henluiden begeerden / waren te vreden haer te ver-
„ ſekeren en beloven / dat ſy voortaen niet en ſouden
„ handelen of tracteren / dan by rade en advijſe van de
„ ſelve drie Heeren / preſenterende ook de fortſen die ſy
„ buiten 's lands hadden / te emploperen ten dienſte van
„ de Majeſteit / en welvaren van den lande / ſo dikwils
„ als hen 't ſelve bevolen ſoude worden: hen altijd in
„ en over al onderwerpende tot het gene ſijne Majeſteit
„ met advijſe en conſente ſijner generale Staten belie-
„ ven ſoude te bevelen. Biddende de ſelve hen verkla-
„ ringe haer in 't goede afgenomen / en korte antwoorde
„ gegeven te worden.

TEn leſten / na vele deliberatien daer op gehad / haer Hoogheid ſiende de grote ſwarigheid die al-om in 't land was / en noch meer voor de deure om op te ſtaen / en dat anderſins het land was geſchapen heel te revolteren en in de grond bedorven te worden / hebbende middelertijd ook ontfangen ſchrijven van den Coning / inhoudende ſijne Majeſteits reſolutie / nopende het af doen van de Inquiſitie en op andere pointen by haer Hoogheid aen ſijne Majeſteit geſchreven / luidende onder anderen aldus:

OM nu t'antwoorden op elk der voorſz poincten beſonder, en eerſt aengaende de Inquiſitie, ik merk wel van hoe grooten gewichte dat dit poinct is, en dattet by-na is de eenige remedie welk de Kerke van allen ouden tijden ſo na de geeſtelijke als wereltlijke Rechten, ook na de H. Schrifture en natuurlijke reden gebruikt heeft, om elk te doen leven en hem voegen na haer geboden, gade ſlaende dat niet alleen die anders doen dan ſy behoorden, maer ook de gene die niet en doen dat ſy ſchuldig zijn, achterlatende 't gene dat de Kerke gebied, werden vermaent, te wege gebracht, en waer 't nood, behoorlijk geſtraft: d'welk ſoude achter blijven, af doende de voorſz Inquiſitie, waer by ook ſoude ſchijnen dat elk ſoude worden toegelaten te leven na ſijn goetdunken, nochtans aenmerkende daer tegen dat de voorſchreven Inquiſitie in mijne landen aldereerſt in gebracht is, by gebreke datter geen Biſſchoppen en waren, en door onachtſaemheid der gener die den laſt hadden, welke Biſſchoppen daer nu weſende, ſullen nu als goede Herders voor haer ſchapen, de behoorlijke ſorge mogen dragen, ten einde ſy hen voegen naer de ordonnantie van onſe Moeder de H. Kerke, waer op ook aldaer gelet is, en in der inſtructien gegeven den Baender-Heere van Montigny, ook is begrepen. Lettende ook ſo wel opte groote begeerte der voorſz Heeren, als opte gelegentheid des tijds, en boven al opte nature deſer materien, na langen rijpe rade hebbe ik my hier in wel willen voegen, en is mijn reſolutie, dat weſende d'exercitie der Biſſchoplijker jurisdictien geſtelt, ſo na recht behoort, ik te vreden ben dat de voorſz Inquiſitie ceſſere.

Schijven van den Koning aen de Gouvernante.

Reſolutie nopende de Inquiſitie.

Aengaende de moderatie der placcaten, en het concept der ſelver, hoewel te beduchten is, dat de ſelve weinig helpen ſal, ſo wel aengaende de Ketters die hen daer mede niet en ſullen laten genoegen, ſo men ſiet dat ſy niet en ſoeken dan volle vryheid der Religie, ſo ſy dagelijx te kennen geven by de boexkens die ſy ſtroyen, als ook aengaende der verplichte Edelen, dier Requeſte al voorder ſiet. Te weten, dat by advijſe van de generale Staten een nieu placcaet gemaekt ſoude worden, daer by gevoegt dat men voor de goede ſulk of diergelijke ordonnantie niet en derf maken, beſonder dat de vier hooftſteden van Braband expreſſelijk hebben in hen Requeſte verklaert, dat ſy hen ſouden reguleren navolgende de ſelve placcaten, daer uit mochte ſchijnen de ſelve niet ſo notelijk of immers niet ſo ſeer haeſtig te weſen, nochtans met den redenen in uwe brieven verhaelt, beſonder ook want men aldaer verhoopt, dat men daer door de geconfedereerde ſal mogen ſcheiden, en de voorſz Heeren middel hebben om tegen de quade goede dienſten te mogen doen, ſo en dunkt my niet dan goed dat men ter goeder uren, en hoe eer hoe liever daer toe verſtae.

Nopende de moderatie der placcaten.

Mits allen welken redenen my heeft goet gedacht en notelijk te weſen, dat men aldaer rame ſeker andere forme van moderatie der placcaten, gade ſlaende dat het heilig Kerſten Gelove en mijn Hoogheid bewaert worde, en dat opte voorſz puncten en articulen gelet zy, en dat gy die ſent, op dat ſonder langer vertrek daer in geordonneert mach worden 't gene ik ſal bevinden behoorende, waer in ik doen ſal al dat mogeiijk ſal weſen, &c.

SO heeft haer Hoogheid eintelijk by advijſe van de Heeren Gouverneurs van de Provintien / Ridderen vande Oſtze en de Rade van Staten en Secreten te vreden geweeſt / aengaende de predicatien / ooglui-linge te doen / en die te gedogen in de plaetſen daer die voor dien dag geweeſt hadden / daer af ſy den Heeren die by haren bevele metten Gedeputeerden der Edelen tracteerden / was gevende duſdanige acte.

't Verdrag metten Edelen gemaekt.

MIts onderhoudende de puncten begrepen in de brieven van verſekeringe, en gemerkt de forſe en onmijdelijke noot als nu regnerende: ſo is haer Hoogheid te vreden dat deſe Heeren, handelende het accoort met deſen Edelen, hen toeſeggen, dat het volk, afleggende de wapenen in de plaetſen daer de predicatien

De acte van den laſt by den Gouvernante den Heeren van

der Oyden gegeven totte toelatinge van de predicatien.

tien metter daet gehouden werden, en sien vermijdende van schandale en ongeregeltheid, men den selven geen gewelt doen, noch by wege van feit tegen hen in de selve plaetsen voort varen sal, gacnde noch komende, so lange dat by sijn Maj. met advijs van de Generale Staten, anders sal wesen geordineert: op conditie dat sy in geenderhande manieren en sullen eenigsins beletten de Catholijke Religie noch d'oeffeninge van dien, maer dat de Catholijke sullen vredelijk genieten hen kerken in der voegen en manieren als te voren.

Gedaen tot Brussel den 23 dag Augusti 1566.

EN na lange t'samen-sprekinge daer op gehouden / so heeft eintelijk de Regente gemaekt en gesloten een finael verdrag en accoort van wegen sijne Majesteit metten Gedeputeerden en uitten name der Geconfedereerde / den 24 Augusti / inhoudende dese navolgende Articulen / toeseggingen en beloften ten beiden zijden / waer af elke partije der andere brieven en bescheid gelevert en gelofte gedaen heeft / daer af het dobbelt hier in 't lange gestelt is en volgt.

Brieven van verseker-heid den verbonden Edelen gegeven.

MARGARITE, by der gratie Gods, Hertoginne van Parma en Placentie, Regente en Gouvernante van den Coning mijnen Heere, in den lande van herwaers-over, Allen den genen die dese tegenwoordige sullen sien, saluit: Also een groot getal Edelluiden deser landen van herwaers-ovet, ons gelijker hand, van in de maend van April lestleden, hebben overgegeven sekere Requeste, ten einde dat sijne Maj. soude believen weg te nemen en te niete te doen d'Inquisitie en de Placcaten, so wel oude als nieuwe, die sy seiden te wesen te seer straf, en dat sy daer door niet en vermochten te werke gestelt te worden, en in stede van dien, te maken andere, met advys en consent van de Generale Staten van den selven lande, welke Requeste sy versochten dat by ons soude worden gesonden aen sijn Maj. om daer in te versien, en op welke wy hadden vele grote raedslaginge gehouden mette Gouverneurs van de Provincien, Ridderen van der Ordre en sijner Maj. Raden van Staten en Secreten, en daer na al 't selve met onsen advyse, gesonden en vertoont aen sijne Maj. en want wy by advyse als voor bevonden, dat ter voorsz oorsake de voorsz Edellieden souden mogen eenige vrese of achterdenken hebben dat sijn Maj. soude mogen qualijk willen nemen de voorschreven Requeste, eensamentlijk het verbond, 't welk sy tot dien sijne met malkanderen gemaekt hadden, en alle 't gene daer naer gevolgt was, en dat sulk achterdenken soude mogen oorsake wesen van meerder quaet en onruste in dese voorsz landen, so hadden wy ook by advyse en goed dunken als voren, aen sijner Majesteit versocht, dat insgelijks sijne Majesteit beliefte soude wesen hen te verlenen brieven van versekertheid, dat hen ter cause van desen namaels niet met allen by sijn Maj. en soude te laste geleit worden.

Waer op sijn Maj ons heeft laten weten sijn goeden wille en meninge, welken achtervolgende, wy soekende de welvaert, ruste en eenigheid deser landen, en begerende de voorsz Edelen Supplianten te houden en te maken so vele te gewilliger ter gehoorsaemheid en dienste van sijne Maj. na de verbinteniſse die sy des
(Fol. 68.) hebben, so uit der nature als van wegen haren eed, gelijk sy hen daer toe ook altijt hebben gepresenteert, t'haerder begeerte en versoek en achtervolgende de macht en autoriteit die wy des van sijnder Majest. hebben, en ook als Regente en Gouvernante generale der voorsz landen, by advyse van de voorsz Gouverneurs, Ridderen van der Ordre, en Rade van Staten neffens ons wesende, tot haerder versekertheid gegeven desen tegenwoordige, getekent met onser hand in der forme en manieren als volgt:

Haer Hoogheid heeft doen weder komen de Edelen Supplianten den 20 van deser maent van Oogst, om hen antwoord te geven op haer Requeste, waer en tusschen het so seer wel te passe is gekomen, dat sy ontfangen heeft brieven van sijn Maj. waer mede sy beter middel heeft gekregen om haerluider sekere en absolute antwoorde te geven.

1. In den eersten, verklaert sy henluiden, dat sijne Maj. considereerde het gene dat haer Hoogheid by advyse van den Heeren Ridderen van der Ordre, en andere van sijnen Rade van Staten en Secreten der selver heeft vertoont, te vreden is, dat de Inquisitie van de welke sy hem beklaegt hebben, cessere.

2. Ten tweden heeft sijne Maj. geconsenteert, datter gemaekt worde een nieuw Placcaet, maer sijn Maj. en hadde noch niet besloten, of het geschieden soude by wegen van de Generale Staten, niettemin, haer Hoogheid verhoopte dat sy metten eersten, des resolutie soude hebben, na dat sijn Maj. hadde geschreven. En sal noch altijt geerne haer neerstigheid doen, ten einde sijne Maj. daer in wil verwilligen, gelijk sy ook anderwerf mer brieven gedaen heeft.

3. En aengaende de versekeringe in haer leste Requeste vermaent, dat haer Hoogheid wel hadde van sin geweest om haer die te geven, voor also vele als in haer geweest hadde, en nu ganschelijk hen mochten versekeren (gemerkt sijne Maj. 't selve hadde geconsenteert, haer des hebbende gegeven de autoriteit) inder formen en manieren, so soude vinden te behoren: waerom sy verklaerden dat sijne Maj. begerende alle achterdenken te benemen, allen den genen die soude mogen vermoeden dat sijne Maj. van hen qualijk mochte wesen geinformeert, en elken te benemen het misvertrouwen door dese troublen gesproten, willende gebruiken van sijn gewoonlijke goedertierenheid en boven al schouwen alle verbittertheid, was te vreden, dat haer Hoogheid om alle dese swarigheden te doen cesseren, hen dede leveren alle alsulke brieven, als daer toe soude dienen, en in sulker formen als sy tot haerder meerder versekertheid souden vinden gerequireert te wesen, en dat van den saken voorleden; behoudelijk dat sy hen voegen, gelijk goede getrouwe Vassalen en Ondersaten van sijnder Maj. betrouwende dat sy niet en sullen falgeren in't devoir dat sy hem schuldig zijn, waer toe haer Hoogheid was te vreden tegenwoordelijk te verstaen.

4. En so wy nu hebben volle en genoegsame voldoeninge, so en wil haer Hoogheid niet verwerpen den offer dien sy te meer stonden hadde gedaen, van haer te employeren ten dienste van sijne Maj. en haer Hoogheid; voor het welvaren, rust en eenigheid van den lande, en tot het gene sy van getrouwigheid en nature wegen verbonden waren te verstaen.

5. Welken volgende, haer meninge was, dat sy haer sullen geloven: eerst, dat sy niet en sullen doen noch vervolgen directelijk, noch indirectelijk, iet dat soude wesen tegen sijne Maj. sijne Staten, Landen, of Ondersaten, maer hen ganschelijk voegen om te doen alle het gene dat goede en getrouwe Vassalen en Ondersaten toestaet te doen met alle hare macht, en ter goeder trouwen helpen beletten de tegenwoordige troublen, oproeringen, en om dese opgeworpen gemeente te helpen bedwingen, en dese berovingen, plonderingen en verwoestingen van de Tempels, Kerken, Cloosteren en Gods-huisen over al te doen cesseren, bysonder ook bystand doen om te doen castijden de gene die sulke sacrilegien, overlast en boosheden gedaen hebben, en dat ook geen ongelijk en worde gedaen eenige Geestelijke personen, dienaers van der Iustitie, Edelluiden noch andere Ondersaten of Vassalen van sijner Maj.

6. Dat sy ter goeder trouwen haer uitterste neerstigheid sullen doen, dat de wapenen by der gemeente aengenomen, daer so vele quaets alrede door geschiet is, en noch mochte toekomen, terstont afgelaten en neder geleit worden.

7. Dat sy naer haer vermogen alle goet devoir doen sullen, om te beletten dat de Predicatien niet en geschieden in plaetsen daer sy noch niet gedaen en zyn, en dat sy in de plaetsen daer die alrede metter daet gedaen zijn, sullen beletten datmen daer niet en gebruike wapenen, schandale en publijke desordre.

8. Voort dat sy hen sullen imployeren en helpen (na de verbinteniſse en eed van getrouwicheden, die sy aen sijn Maj. gedaen hebben om te weren alle uitlandige

vvan-

vyanden, en wederſpannige van ſijne Majeſteit en van den lande.

9. Eindelijk gemerkt het credijt dat ſy mogen hebben neffens den genen die tegenwoordelijk gealtereert zijn, om de Religie en anderſins, neerſtigheid ſullen doen, om haer te doen ſubmitteren tot 't gene by ſijne Maj. met advijſe van de generale Staten voor de voorderniſſe, ruſte en eenigheid der Religie geordineert ſal worden. Gedaen tot Bruſſel den 23 dag van Auguſto 1566. Ondertekent MARGARITE.

Doen te weten dat alle de ſaken voorſz over gemerkt en achtervolgende den conſente en wille van ſijnder Maj. en den laſt en macht die wy van de ſelve hebben, wy in den name en uit kracht vande voorſz laſt, hebben gelooft en geloven by deſen, dat ter ſake van der voorſz requeſten en 't verbond, of compromis voorſz en 'tgene daer na gevolgt is, tot noch toe, niet met allen, by ſijn Maj. noch by ons, hen en ſal geweten worden, mits den eed en gelofte die de voorſz Edelen, ſo wel voor hen ſelven als voor de andere Geconfedereerde, ons hebben gedaen, na uitwijſen der puncten en articulen boven verhaelt, daer af ſy hen verbinteniſſe overgelevert hebben. Waerom wy begeren van wegen ſijnder Maj. ordonneren en bevelen alle Gouverneurs, Ridderen van der Ordre en lieden van den Rade van Staten voorſz Hoofden, Preſident en lieden van den Secreten Rade, en allen anderen Juſticieren en Officieren van ſijnder Maj. dien 't ſelve aengaen ſal, dat ſy deſe tegenwoordige verſekeringe onverbrekelijken onderhouden t'allen dagen, en dat ſy de voorſeide Supplianten, van allen den inhouden van deſe tegenwoordige, doen, laten en gedogen, genieten en gebruiken volkomelijk, vredelijk en eeuwelijk, ſonder hen te doen ſtellen of geven, of te gedogen, hen gedaen, geſtelt, of gegeven te worden, nu noch in toekomenden tijden directelijk of indirectelijk, eenig hinder of belet ter contrarien, noch ook met ter daet yet te attenteren tegen de voorſz Supplianten, ter ſake voorſz, in geender manieren, want ſulks de beliefte van ſijner Maj. en van ons is, in getuigeniſſe van den welken, hebben wy deſen tegenwoordigen getekent met onſen name, en daer aen doen hangen onſen Zegel. Gegeven in de ſtad van Bruſſel den 25 van Oogſt, in 't jaer ons Heeren 1566. Getekent op te plijke ter rechter zijden; MARGARITA. En ter ſlinker zijden ſtond aldus: By expreſſe ordonnantie van haer Hoogheid, en ondertekent d'OVERLOPE, en bezegelt metten zegel van hare Hoogheid in roden waſſe, op dobbelen ſteerte.

Hier tegen hebben de Gedeputeerde van de verbonden Edellieden de Regente wederom gegeven deſe navolgende brieven / luidende als volgt.

WY Lodewijk, Grave van Naſſau, Euſtaes van Fiennes, Heere van Eſquerdes, Caerle van Revel, Heere van Andriguies, Bernard van Merode, Heere van Rumen, Caerle vander Noot, Heere van Riſoor, Joris van Montigny, Heere van Noyelles, Marten van Tſerclaes, Heere van Tilly, Philips van der Meeren, Heere van Sterbeke, Philips van Marbais, Heere van Louverval, Jan van Montigny, Heere van Villers, Caerle van Lievin, Heere van Famars, Francoys van Haeſten, Jan le Souvaige, Heere van Eſcanbeke: ſo wel in onſen eigen name als gelijk Gedeputeerde en Gecommitteerde van allen den anderen Geconfedereerden Heeren en Edelluiden, hebbende inde laeſtleden maent van April aen ſijne Majeſt. requeſte gepreſenteert, aengaende het feyt van de Inquiſitie en Placcaten, nopende de ketteryen. Alſo wy op heden ontfangen hebben van der Hoog-geboren vermogende Princeſſe, Mevrouwe Hertoginne van Parma en Plaiſance, voor den Coning, Regente en Gouvernante over deſe Nederlanden, ſekere opene brieven van haer Hoogheid, geauthoriſeert by den Coning onſen overſten Heere en natuerlijken Prince, in der formen en manieren navolgende:

Brieven by de Geconfedereerde de Regentel gegeven.

MARGARETA, by der gratie Gods, Hertoginne van Parme en Plaiſance, Regente, &c. Als in de brieven van verſekertheid boven begrepen. DOEN TE WETEN: Dat wy achtervolgende de ſelve brieven van verſekertheid, gelooft hebben, en geloven by onſe waerachtige hulde en getrouwigheid, en in woorden van Edelluiden, en van oprechte en getrouwe Vaſſalen en Onderſaten van ſijne Maj. dat wy ſo wel voor ons, als voor (en inden name van allen den anderen daer af wy ſijn gedeputeert, en macht, commiſſie, autoriteit en bevel af hebben, voor de welke wy ons ſterk maken) alle en een yeder de poincten en articulen boven geſchreven, ſullen onderhouden, navolgen en volvoeren, tot welken einde wy ons voorſeide verbond houden nul, gecaſſeert en te niete, ter tijd toe en ſo lange, als de voorſeide verſekertheid by haer Hoogheid uiten name van ſijne Maj. toegeſeit, volſtandig blijven ſal. In kenniſſe van welken wy deſen tegenwoordigen hebben getekent met onſe namen. Gedaen te Bruſſel den voorſz 25 Auguſti 1566. voor genoemt: aldus ondertekent *Lodewijk van Naſſau, Euſtaets van Fiennes, Bernart van Merode, C. vander Noot, Caerle van Revel, Joris van Montigny, Philips vander Meeren, Philips van Marbays, Heere van Louverval, I. van Montigny, Heere van Villers, Caerle van Lievin, Heere van Famars, Jan de Sauvaige, Marten van Serclaes en Francois van Haeſten*, en opte rugge ſtont geſchreven. Op heden den 25 Auguſti 1566. hebben de Gedeputeerde en Gecommitteerde van den verplichten Heeren en Edellieden, int witte van deſen vermelt (behalven van den Heere van Tilly en Francois van Haeſten abſentie) ſo wel voor hen als voor en inden name van alle d'andere haren mede verplichten, gedaen den behoorlijken en ſolemnelen eed, van te onderhouden, na-volgen, en volvoeren allen en een yegelijk de poincten en articulen in 't witte van deſen begrepen. En dat in handen van mijnen Heeren de Prince van Oragnien en van Gavre, den Grave van Hoorne, de Heere van Hachicourt en den Raetsheere Aſſonville, daer toe by hare Hoogheid gecommitteert. Aldus ondergeſchreven, my daer by zijnde, en getekent d'OVERLOPE.

Onderſtond noch geſchreven den 27 dag der voorſz maent Aug. 1566. hebben de voorſz Heeren van Tilly en Francois van Haeſten, na dien die was gedaen lecture van des in 't witte begrepen is, ook haer namen en hand daer by gevoegt, en gedaen den voorſz eed in handen van mijn Heere den Prince van Gavre, de Grave van Manſvelt en van Hoorne, den Heere van Hachicourt, en den Raetsheere Aſſonville, daer toe by haer Hoogheid gecommitteert ſo voorſeit is. En was ondergeſchreven, my ook daer by ſijnde, en getekent d'OVERLOPE.

Van welk Accoort en Brieven aen weerzijden gegeven / de Regente by generale brieven / aldus luidende / al om de waerſchouwinge gedaen heeft.

(Fol. 69.) Brieven van de Regente aen de Staden Steden geſonden nopende het verdzag met ten Edelen gemaekt.

LIEVE en wel beminde, wy en willen niet laten u te adverteren hoe de Coning mijn Heere by ſijn brieven van den 13 der voorleden maend ons heeft laten weten ſijn reſolutie op het gene wy hem hadden geſchreven en verſocht van de maend van Mey leſtleden, te voren, daer op ſijne Maj. niet eer en hadde antwoord konnen geven, ſo hy verwachte de komſte des Markgraven van Bergen en Baenderheere van Montigny by ons neffens ſijn Maj afgeveerdigt, totten raporte vanden welken de principale ſake haer was gedragende, en eerſt aengaende der Inquiſitien, ſijn Maj. ooge nemende op 't gene wy hem hadden vertoont by advijſe van den Heeren van der Orden, en die vanden Rade van Staten en Secreten neffens ons weſende, is te vreden dat die ceſſere: en aengaende de Placcaten gemaekt op 't feit vander hereſie, is te vreden datmen nieuwe make, regard hebbende, dat het H. Kerſten Gelove en ſijnder Maj. Hoogheid bewaert worden, noch niet gereſolveert hebbende, of het ſelve ſal geſchieden by middel van de Generale Staten of anderſins. Waer op wy hen anderwerf hebben geſchreven, wel ernſtelijk, en verwachten korts ſijnder voorſz Maj. goede meninge en wille.

Voort alſo wy ſijne Maj. vertoont hebben het achterdenken dat de Edellieden (die ons inde leſtleden maent van April, ter ſulken einde hadden Requeſte overgegeven) waren hebbende, dat ſijne Maj. de voorſz Requeſte en het Verbond daer op by hen t'ſamen gemaekt, qualijk ſoude mogen nemen, welk achterdenken ſoude mogen maken een miſvertrouwen, en by conſequentie ook troublen en beroerte inden lande. So heeft ſijn Maj. willende gebruiken van ſijne gewoonlijke goedertierenheid, en niet ſo ſeer hatende als verbitteringe, te vreden geweeſt dat ingevalle wy ſagen dat 't ſelve ſoude konnen doen ſtillen deſe ſwarigheden (gelijk ons des de belofte gegeven is) wy hen des behoorlijke verſekeringe ſouden doen, in alſulker formen en manieren, als wy ſouden vinden gerequireert, welk gedaen is, en hen toegeſeit dat hen by ſijn Maj. noch by ons niet en ſoude geweten worden uit redenen van den ſaken die gepaſſeert zijn,

zijn, behoudelijk dat sy hen voortaen reguleren, gelijk goede getrouwe Onderſaten en Vaſſalen van ſijnder Maj. en moeten ook alle verbonden blijven nul, van onwaerden, en gecaſſeert, ſo lange alſt gene dat by ons uiten name van ſijnder Maj. belooft is, gehouden wort, gelijk gy ſien ſult by de Acten daer op gemaekt.

Adverteert voort dat ſijne Maj. wil en meint te onderhouden de waerachtige oude Catholijke Religie, en dat de Gouverneurs, Raden, Officieren en Wetten, hen uiterſte neeſtigheid doen, op dat terwijlen ſijn Maj. herwaers-over komt, om ordre te ſtellen, geen inconvenient toe en kome, d'welk hy belooft korts te doen, en ſo haeſt hem eenigſins ſal mogelijk weſen.

Van allen welken dingen als dienende tot eendrachtigheid en ruſte van de tegenwoordige troublen, wy u wel hebben willen waerſchouwen, op dat gy u des ſo veel te meer verkloekt, om u wel te quijten als goede getrouwe Onderſaten van ſijn Maj. en ſijnen heiligen en goeden wille na te volgen, eenſamelijk den quaden oproerigen en verſtoorders van den gemenen beſten te wederſtaen, tot vorderniſſe van den dienſte van ſijne Maj. van de gemene ruſte en welvaert van den lande, en van u ſelven int particulier. Lieve en leer beminde, onſe Heere God ſy met u. Uit Bruſſel den 26 Auguſti 1566.

NAdien nu dit accoort ter bemiſſe van de onderſaten door de voorſz brieven die haer Hoogheid daer op terſtont over al metten Extracte van de Articulen heeft doen ſenden / en dat ook door de fame ſulke blijde tydinge verſpreit is geweeſt / als dat d'Inquiſitie af / de placaten opgehouden / en de predicatien toegelaten waren (ſo 't meeſt alle man verſtont en hielt) ſo is daer een ongelooflijke vreught by die vande Gereformeerde religie geweeſt / die hen van doen af in beter ſtilte begonnen te begeven / en de wapenen hier en daer af te leggen.

Legatie uit Vranckrijk aen de Geconfedereerde.

Omtrent deſen tijd of een weinig te voren ſo hebben ſekere machtige Heeren uit Vranckrijk / namelijk: de Prince van Conde en d'Admirael Heere van Chaſtillon ſecretelijken ſekeren Legaet geſonden aenden Heere van Brederoede en de Geconfedereerde / met brieven van credentie / en hebben deſelve ontboden dat ſp hen in geender manieren in eenig accoort mette Gouvernante de Hertoginne van Parma en ſouden begeven / het ware hoedanig het waer / want ſp luiden haer eintelijk daer door ſouden binden bedragen / en preſenteerden hen alle aſſiſtentie te doen tot hen luider beſcherminge en hulpe / en wilden binnen een maent tijts (na datmen 't ſelve begeren ſoude) met 4000 Edelluiden opſitten op haer eigen beurſe / en in Nederland komen tot haer luider beſcherminge en hulpe / dan en wert deſe preſentatie niet aengenomen / maer beleefdelijk afgeſlagen.

Des Princen twede komſte binnen Antwerpen.

Dewijle nu de ſaken binnen Antwerpen geſtelt waren gelijk voorſeid is / en dat de Magiſtraten van Antwerpen grote moeiten deden om ſijn Excell. wederom aldaer te krijgen: ſo is hp eintelijk opten 26 Auguſti wederom aldaer in de Stad gekomen / met laſt om van wegen de Coninkl. Maj. aldaer Gouverneur te zijn / en om alle de ſaken van de opgereſen troubelen te ſtillen en verdragen / mette aldaer gevoeglijkſte en beſte middelen eenigſins doenlijk zijnde. Die van der Stad hebben hem 60 Hellebardiers wel gekleed en gagageert by der Stad gegeven tot ſijne verſekertheid. Hy heeft (na dat hy volkomen bericht van de geſtelteniſſe der ſaken hadde) twee Edellieden geſonden aen beide de gemeenten der Gereformeerde Religien / te weten: de Walſe en Neder-Duitſen / ten einde als dat elk hier mannen deputeren ſoude / de welke met ſijn Excell. ſouden beneerſtigen / handelen en communiceren de middelen en wegen om de beroerten te ſtillen / 't volk te vernoegen / en van beide Religien te verſekeren.

Gedeputeerde van die van der Religie binnen Antwerpen om metten Prince te accoordeeren.

En werden tot dien laſte vande zijde der Nederlandſe kerken of gemeente gekoren en geſtelt Marcus Perez / Carel van Bombergen / Herman vande Meere en Cornelis van Bombergen: en van de Walſe of Franſoyſer wegen / Francoys Godin / Jehan Sarlier / Nicolaus du Diver en Nicolaus Sellin / en zijn de ſelve ook van ſijne Princelijke Excell. geauthoriſeert en aengenomen tot den laſt als boven / en hen luiden verleent den 28 der ſelver maend Acte van bewillinge en verſekertheid / dat ſp dies halven namaels niet en ſouden beſwaert noch aengeſproken worden om alſulken commiſſie geaenveert of gedreven te hebben / en daer in voort gevaren te zijn / gelijk henluiden ook gelijke Acte by de Heeren vande ſtad den leſten der ſelver gegunt is.

Dien volgende heeft de Prince van Oragnien metten voorſz Gedeputeerden in onderhandelinge getreden en gebeſoigneert / ſulks dat na verſcheiden propoſitien / antwoorden / apoſtillen / remonſtrantien en andere acten / over en weder over gegeven zijnde / de handelinge ten leſten beſloten en geaccordeert is / en daer af gemaekt Acte in deſe forme:

Accoort binnen Antwerpen ter ſake van de Religie.

TEn einde alle onruſte en twedracht ter ſake van de Religie opgeſtaen binnen de Stad, ceſſere en verhoed blijve, en alle de borgeren en ingeſetenen mogen voortaen met malkanderen leven in alle ſtilligheid, vrede, liefde en vruntſchap, inſgelijks de Negociatie weder in haren ouden trein gebrocht, en deſe Stad van alle vordere inconvenienten gevrijt mag worden. So is dat na verſcheiden communicatien en deliberatien daer op gehad en gehouden, en diverſe poincten en articulen ter eenre en ter andere zijden voorgeſlagen. Mijn genadige Heere den Prince van Oragnien, &c. deſer Stad Burggrave en Gouverneur van ſijnder Majeſteits wegen alhier geſtelt, en mijner Heeren den Schout, Burgemeeſteren en Schepenen deſer ſtad van Antwerpen, die van der nieuwer Religie, by manieren van oogluikinge en proviſie, en totter tijd en wijlen toe dat by ſijne Maj. met advijſe van de Generale Staten deſer Nederlanden anders ſal mogen weſen geordonneert, gedoogt, toegelaten en gepermitteert hebbende poincten en articulen na beſchreven, de welke die van der Religie ook gelooft hebben, en ſullen moeten na gaen en achtervolgen.

I. In den eerſten, dat ſy niet en ſullen mogen beletten noch ſtoren den dienſt, Sermonen en andere oeffeninge van de Geeſtelijkheid, noch van de oude Catholyke Religie, noch doen beletten, ſtoren of beſchadigen by hen noch andere in geenre manieren.

II. Item, dat niet en ſullen mogen innemen, noch ook hun prekinge of andere exercitie van hunder Religie houden in eenige Kerken, Cloſteren of andere plaetſen, maer alleen in eenige van die drie plaetſen hier onder genoemt, te weten: in de rame van Paulus van Gemaert, achter den toog aen de Peerde-merkt: in de rame van mijn Heere van Liekerke, aen de Wapper: en in de Bleek-hof in de Gaſthuis Beemden by de Schutters Hoven. Wel verſtaende dat ſo verre ſy luiden in eenigen van de drie plaetſen niet geraken en konden, dat ſy dan by conſente van ſijnder Excellentie eenige andere plaetſen genoeg van gelijker grote of gelegentheid in dier ſtede ſullen mogen gebruiken, en daer en tuſſchen in de nieuwe Stad mogen genieten die plaetſen daer ſy te voren hun predicatie gehouden hebben.

III. In elk van welke plaetſen ſy des Sondaegs en heilige daegs, maer op geen andere dagen, het en ware des Woenſdaegs, als in de weke geen heilige dag en komt, al op eenen tijd ſullen mogen hebben hun predicatie, en voor elke predicatie eenen Predicant, en neffens den ſelven noch eenen, om in tijde van ſiekten, abſentie en belet, des anders plaetſe te bewaren, en hem te aſſiſteren.

IV. Item, dat alle de ſelve Predicanten en Miniſters ſullen moeten weſen geboren van ſijn Maj. Landen, of immers Poorteren van eenige goede Stad deſer Nederlanden: en daer en boven in handen van ſijner Exc. of in ſijn abſentie van de Magiſtraet, moeten doen den eed van onderdanigheid en getrouwigheid in alle Politijke ſaken, ſo lange ſy hier blijven ſullen.

V. Item, dat ſy in hun prekinge en vergaderinge, noch daer toe noch afgaende, niet en ſullen mogen hebben, noch dragen eenige buſſen, piſtoletten, hellebaerden, of andere verboden wapenen. Wel verſtaende datmen geen belet en ſal doen den genen die alleenlijk rapier en poignaert dragen ſullen.

VI. Item, dat ſy in alle Politijke ſaken ſullen gehorig en onderdanig weſen der Overheid en Magiſtraet, ook de gemene laſten van de Stad als andere ingeſetenen helpen dragen: inſgelijks tot bewaerniſſe en ruſte van de Stad en 't gemene beſte gelijk andere hen moeten employeren.

VII. Item, dat alle de Predicanten van wat Religie die zijn, hen ſullen vermijden van alderhande ſmadelijke woorden, invectiven, injurien en ſchimpingen, en generalijk van alle oproerige en ſeditieuſe propooſten, het ware tegen de Overheid en Magiſtraet, of tegen die van de andere Religien: wel verſtaende dat het gene dat concerneert der leringe of oeffeninge der Religie, om ſtraffinge der ongeſchikte manieren van leven, voor ſulks niet en ſal gehouden worden.

VIII. Item, dat ſijne Excell. yemand van de Magiſtraet ſal deputeren, om hen daer by en aen te mogen vinden als ſy eenige Miniſters, Ouderlingen of Diaconen hunder gemeente ſullen willen kieſen, of eenige andere ſaken van hunder Religie onder malkanderen ſullen handelen, om des ſijne Excell. (Fol.) en den Magiſtraet altijd getrou rapport te mogen doen.

IX. Dat

IX. Dat niemant eenen anderen om de diverſiteit ſijnder Religie, en ſal mogen beſpotten, beletten, beſchadigen, noch overlaſten, in geender manieren, maer elk den anderen moeten helpen en byſtaen, ſo verre hen overlaſt of ongelijk aengedaen werde.

X. Item, dat niemand wie hy zy, hy ware van deſer of d'ander Religien, der Juſtitien en ſal mogen beletten, in 't vangen, ſtraffen, en executeren van de berovers van de Kerken, noch van de quaetdoenders, noch in eenige andere ſaken, behoudelijk dat de miſdadigen worden gehandelt met recht.

XI. Dat men opter ſtraten niet en ſal mogen ſingen daer eenig volk by den anderen vergadert ſoude mogen weſen of worden.

XII. Item, ſijn Exc. en de Magiſtraet deſer Stad, ſal niet alleen die van deſer religien, maer ook generalijk alle inwoonderen deſer Stad, levende in gehoorſaemheid en Politijke vrede en eenigheid, nemen en houden in protectie, ſonder aenſchou te nemen of ſy van de oude Catholijke Religie, of van deſe Religie zijn.

XIII. Behoudelijk dat even verre yemant committeerde eenige ſeditieuſe acte, dat die ſal by der Juſtitie daer af geſtraft worden na gelegentheid ſijnder miſdaed, ſonder tegenſeggen van yemanden.

XIV. En is verſtaen dat de knechten diemen is aennemende niet vorder en ſullen geemployeert worden, dan volgende den Artijkel-brief hen voor gehouden, daer af men tot dien einde een autentijke copie ſal leveren aen die van der Religie.

XV. Alle welke poincten en artijkelen de Miniſters en Predicanten hunder Religie ſullen moeten in hun prekinge den volke vertonen en vermanen met aller vlijtigheid dat ſy hen daer na voegen en ſchicken.

XVI. Dat alle de poincten boven geroert, ſullen onverbrekelijk gehouden en geobſerveert worden by maniere van proviſie, en ter tijd toe by ſijne Maj. met advijſe van ſijne Generale Staten deſer Landen, anders ſal weſen geordonneert, welker ordonnantie die van hunder Religie van dan voort ſullen moeten onderworpen blijven, en van nu af die geloven na te gaen en t'achtervolgen: wel verſtaende dat ſo verre daer in yet geſtatueert mochte worden dat hunder conſcientien of Religien ſoude mogen tegen gaen, dat indien gevalle hen bequamen tijd ſal gegunt worden, om ſonder belet en vryelijk met hen goeden elders uit deſe Landen te mogen vertrecken daer 't hen ſal believen.

XVII. Dat de Predicanten, Miniſters, Ouderlingen, Diaconen en andere dienaers hunder gemeente, mitſgaders een goet getal van de beſte gequalificeerde hunder Religie, deſe artijkelen ſullen accorderen en geloven te onderhouden, en doen onderhouden na hun vermogen, en tot meerder verſekertheid van dien, deſe tegenwoordige Acte ook ondertekenen, des en ſullen ſy om der ſelver tekeninge wille, namaels niet genoteert, gequelt, noch achterhaelt worden, en ſal tot hunder verſekeringe ſijn Exc. met eenen Griffier van wegen den Magiſtraet van deſer Stad, deſe acte ook mede ondertekenen. Daer af men twe ſal expedieren, een voor ſijne Exc. en de Magiſtraet, en d'andere voor die van der Religie. En des t'oorconde, ſo is deſe tegenwoordige acte als voren geſloten en ondertekent den 2 Septemb. 1566. En was ondertekent

GUILLAUME DE NASSAU,

& mandato Dominorum, POLITES.

DJe van de Confeſſie van Ausburg hadden eenige dagen te voren Requeſte gepreſenteert aen den Prince van Oranjen en die vande Magiſtraet, verſoekende mede toelatinge van haer-lieder Religie, welke Requeſt aende Gouverneante overgeſonden is geweeſt, en alſo ſy daer na verſtonden datmen met te Gereformeerde tracteerde, hebben ſy ſeer importunelijken aengehouden om gelijk contract te hebben, welk men henluiden, om alle twedracht en onruſte te ſchouwen, ook geaccordeert heeft, en zijn van 't ſelve contract ook twe dobbele gemaekt als voren, en ten dage voorſz geteikent, het dobbel van welke contracten de Prince van Orangien met ſijn brieven heeft geſonden aen haer Hoogheid, ten einde dat haer Hoogheid ſoude mogen ſien, dat daer verſcheiden articulen waren dienende tot verſekertheid van de oude Catholijke Religie, dienſt van den Coning, bewaerniſſe van der Stad, en ook vande Juſtitie en Politie der ſelver, behalven datmen hen liet preken binnen de Stad: reimonſtrerende haer Hoogheid de redenen waerom 't ſelve t'Antwerpen meer expedieerde dan buiten te prediken.

Accoort met die van de Confeſſie van Ausburg.

Voorts dede de Prince ſelver getal van krijgsknechten binnen der Stad aennemen tot verſekertheid en bewaerniſſe van de Stad, 't welk die van de Religie verſtaende, verſochten aen ſijn Excell. dat ſulx mochte achtergelaten worden, ſeggende het ſelve oorſaek te ſullen weſen dat vele vande buiten Natien en borgeren ſouden vertrecken, daer op ſijn Excell. voor antwoord gaf, dat de knechten niet en werden aengenomen om yemanden te beletten in d'exercitie van ſijn Religie, maer tot verſekeringe en vrede ſo wel van d'eene als van de ander, en datſe alle ſouden weſen Poorters die ſouden moeten ſweren niet te doen tegen de privilegien van de Stad, noch tegen d'accoorden, met hen gemaekt, maer de ſelve gelijker hand beſchermen tegen allerhande gewelt, en datſe ook niet en werden aengenomen om de inwoonderen te moleſteren of belaſten, of den koophandel en neringe te beletten, maer om den Koopman te verſekeren en te maken dat den Koopmans-handel wederom in ſijnen ouden en gewoonlijken trein quame, en eenen goeden voortgank krege, gelijk ſy by den artijkel-brief breder ſoude mogen ſien, daer van men hen ook copie leverde, daer mede ſy vernoegt waren. Aennemynge van volk binnen Antwerpen om te waken.

Daer werden opgerecht acht vaendelen Voetknechten van de inwoonders der ſelver Stad, elk vendel van 200 hoofden, daer af Capiteinen waren eenige Edelluiden der ſelver Stad, veel al jonge die noit krijg geſien en hadden, dan hen werden eenige bygevoegt die hen des wel verſtonden, de Capiteinen werden toegevoegt elk 50 gulden, en de ſoldaten meeſt al een gulden ter maend, al op koſte en laſte van de Stad. Ter ſelver tijd werd ook verkondigt en ter Puyen af gepubliceert, dit na-volgende gebod:

Publicatie daer by d'inwoonderen van Antwerpen en van Nederland verclaert werden bey te weſen van de Inquiſitie en rigoreuſe Placcaten.

MEn verklaert en doet een yegelijk te weten in den name van mijn genadige Here de Prince van Oragnien, by ſijne Maj. als Gouverneur, en Overſte over de ſtad van Antwerpen geſtelt, inſgelijx van 's Heeren en der Stad wegen, hoe dat de Con. Maj. onſer aldergenadigſte Heere, achtervolgende ſijne natuerlijke goedertierenheid, genomen hebbende ſchou, regard en conſideratie totter ruſte, profijt en welvaert ſijnder Erf-Nederlanden, geaccordeert, verklaert en expreſſelijken conſenteert heeft, als dat d'inwoonderen en borgeren van deſe Stad, en van alle deſe landen ſullen zijn en blijven voortaen altijts los, vry, quijt, ontſlagen, en ſonder beſwaert, belaſt noch gequelt te weſen van der Inquiſitie, daer men zedert luttel maenden herwaers ſo vele van geſeid en geſproken, en ſo ſeer over gemurmureert en gemort heeft, in alle de voorſz Nederlanden, en datſe daer en boven ſullen zijn en blijven los, vry en ontſlagen van alle Ordonnantien en Placcaten, gedaen op 't ſtuk en op 't feyt der ketteryen, en contraventien aenklevende de Religie die eertijts eenigſins zijn gedaen en gepubliceert geweeſt. En 't ſelfde voor den tijd en ter wijlen dat by nieuwe en generale placcaten (die ſullen mogen geordonneert en gemaekt weſen by ſijne Maj. met advijs van de generale Staten der voorſeide landen, op 't feyt der Religie) daer in in 't generael anderſins verſien en geordonneert word, na de welke van doen voorts yeder een hem ſal moeten ſchicken en reguleren, en waer op hem een yegelijk mach verlaten en verſekeren. Onder ſtont, A. GRAPHEUS.

EN om meerder verſekertheid en ruſte te geven den volke van de eene en andere Religie, ſo werd een ander gebod gedaen, uitgeroepen en gepubliceert, mits de welke de Magiſtraet nemen beide onder haer protectie en bewareniſſe, met verbieden malhanderen noch injurie, noch overlaſt te doen, gelijk blijkt uit de nabolgende woorden:

Andere publicatie daer by de inwoonderen van Antwerpen van d'een en d'ander Religie in beſcherminge van de Magiſtraet genomen worden.

TEn einde alle beroerten en twedracht in deſe Stad verhoed worde, daer neven ook den Coopmanshandel en negociatie wederom moge tot ſijnen trein gebragt worden, en een yeder wete als dat hy van nu voortaen ſekerlijk en ſonder eenig achterdenken of vreſe van belet, of verhinderinge, in peys en vrede ſijn Coopmanſchap drijven en exerceren, en teffens doen d'exercitie ſijner Religie, ſo iſt dat men verkondigt en beveelt in den name van mijn genadige Heere den Prince van Oragnien, &c. by ſijne Maj. Gouverneur geſtelt deſer Stad, inſgelijks van wegen de Overheid en Heeren der ſelve Stad.

Inden eerſten, dat niemant wie hy zy hem en vervordere of pijne te beletten of ſtoren den dienſt der Kerken en Clooſteren van de oude Catholijke Religie, of om der ſelver wille yemand te miſdoen of te injurieren, met woorden of met werken in eenigerhande manieren, op de pene d er af aen lijf en goed, anderſins of arbi-

tralijk, na gelegentheid van de sake, ten exempel van anderen, gestraft te worden.

Item, dat insgelijken niemant van welker conditie hy zy, niet en sal mogen beletten noch storen de exercitie van der andere Religie, als nu gedoogt by provisie, noch om der selver wille eenigsins yemanden misdoen of injurieren, noch met woorden, noch met werken, op gelijke pene en straffe.

Verklarende daer-en-boven dat sijne Excellentie en de Heeren van der Stad nemen en houden onder haer protectie en bewaerniſſe alle de Inwoonderen en Ingesetenen der voorschreve Stad, generalijken sonder opschou of regard te nemen, offe van de oude Catholijke Religie zijn, of van de andere, de welke by provisie, gelijk boven toegelaten is, en daer van men alreets gehandelt en geaccordeert heeft. Behoudelijk nochtans datse alle leven sullen vredelijk en rustelijk, en in gehoorsaemheid des Magistraets in alle Politijke saken, sonder yemanden te mogen belasten, achterhalen, noch quellen, 't zy van de eene of andere Religie om d'exercitie der selver wille.

Gebiedende en bevelende voorts een yegelijken der ingesetenen van welke der voorgenoemder Religien hy zy, dat hy hem wel en behoorlijken quijte en voege, om na sijn vermogen malkanderen te helpen voorstaen en beschudden al ware hy van verscheide Religie tegen alle de gene die hem souden geweld en overlast doen, gelijk tot rust en gemene beste en versekertheid der Inwoonderen gerequireert is. Waer naer ook die van der nieuwer Religien gelooft hebben, hen te reguleren eu 't selve te volgen, en na al hun vermogen te helpen volbrengen. En dit al by maniere van provisie, en totter tijd en wijle, dat by sijne Majesteit met advyse van de Generale Staten, anderſins sal geordonneert worden, daer naer voortaen een yegelijk sal schuldig zijn hem te reguleren. Onder stont,

A. Grapheus.

(Fol. 71.) De Natien van de Coopluiden vergadert.

Den vierden September heeft de Prince van Oranjen t'sijnen logijse doen vergaderen alle de Natien van de vreemde Coopluiden / te weten: Duitsen / Oosterlingen / Spagniaerden / Italianen / Portugysen en Engelsen / en hen voorgehouden in presentie van de Magistraet / en verklaert de goede affectie die sijne Majesteit en haer Hoogheid hen droegen / hebbende hem binnen der Stad gesonden tot onderhoud van de ouder Religie / dienst van sijn Majesteit en haer Hoogheid / bewaringe en verseliertheid van de Stad / en dat hy al 't selve hadde gedaen / gelijk sy mochten verstaen hebben by de Publicatie van de ordonnantie gemaekt / en het oplichten van het Crijgsvolk tot een yders verseliertheid / daer by voegende so verre yemant van henluiden begeerde dat hy ander offitie soude doen t'haerder verseliertheid / hy soude hem imploperen om 't selve te effectueren na sijn vermogen / daer op sy-luiden den vijfden voor antwoort gaven / dat de voorschreven Ordonnantie en Tractaet met die van der Religie wel waren gemaekt / en het eenige was om hun binnen der Stad te houden / en en souden niet laten voor so vele alst hen aenginh hun Factoors en Dienaers weder te doen keren met hare Coopmanschap / van al 't welk de Prince van Oragnien haer Hoogheid heeft veradverteert / midsgaders ook dat volgende het accoort hier voren verhaelt / ten selven dage in alle de Prochie-kerken en Clooſteren de gewoonlijke kerkdiensten na de oude en Catholijke manieren waren gedaen / sonder eenig belet.

De Regente en vind het prediken binnen Antwerpen niet goet.

Maer haer Hoogheid heeft geantwoort datse de articulen van den accoorde / vermits den tegenwoordigen quade / niet en konde quaet vinden / behalven twe poincten / te weten: het predikten binnen der stad en het exerceren van de Religie. Begerende daer om dat hy de hand daer aen wilde houden / dat de Predicatien binnen der stad niet en gebeurde / noch ook de exercitie van de Religie. Daer op de Prince geantwoord heeft dat hy de Predicatie heeft moeten gedogen binnen der Stad / en dat ook 't selve dienende was tot meerder verseliertheid om de Stad te mogen leveren in handen van sijne Maj: en te schutten d'inconvenienten die by de buiten prekinge soude mogen geschieden / dat ook die van de nieuwe Religie voor date van 't appointement van den Edelen ook hadden niet alleen gepredikt in de kerken in der Stad / maer ook exercitie van hunne Religie gedaen / en ook mede na den appointemente van den Edelen / en datmen binnen deser Stad 't selve toelatende / was veel sekerder om d'Ingesetenen te houden in Politijke vrede / en dat sy al om daer sy gepredikt hadden / ook hadden gedaen exercitie van hunne Religie / als kinderen doopen / houwen en begraven Et. Maer als de Prince van Oragnien verstont / dat al 't gene hy binnen der Stad van Antwerpen gedaen hadde / werde geinterpreteert te wesen tegen den dienst Gods en van sijne Majesteit / en van allen den landen / heeft hy hem des grotelijx by sijne brieven aen de Goubernante beklaegt / seggende 't gunt hy gedaen hadde / was om beters wille geschiet / en om te conserveren d'oude Religie / den dienst van den Coning / en welvaert van den lande / en en hadde geensins te buiten gegaen het besluit van haer Hoogheid / maer hadde ter contrarie gewonnen vele poincten na de gelegentheid van den tijde / tot voordeel / sekerheid en pacificatie van d'oude Religie / en versocht dat haer Hoogheid eenen anderen binnen der selver Stad soude senden / die alle saken beter soude executeren tot haren genoegen.

Clachte van de Prince aen de Goubernante.

Die van de Religie bouwen twe Kerken tot Antwerpen.

Den 25 September 1566. is in de Mollekensraem binnen Antwerpen den eersten Steen geleit aen de Kerke der Nederlantse Gemeente / en twe of drie dagen te voren werde den eersten Steen geleit aen de Franse of Walse ronde Kerke / en met consent der Overigheid op gebout.

Accoort met die van der Religie tot Utrecht.

Tot Utrecht also de Gereformeerde haer niet en vernoegden met het breken van de beelden in de Prochie kerke en sommige Clooſteren / maer ook stoutelijk versochten te hebben een kerke binnen de Stad / om haer Religie in te oeffenen: so zijn de Magistraten daer mede seer beladen geweest / en hebben na verscheiden beradingen daer op gehouden / raedsaem bevonden met die van de Religie in een provisioneel accoort te treden om voorder swaricheid te verhoeden / en daer mede te beletten datse in andere kerken niet met gewelt en souden breken / de selve raseren en innemen / so hen de sommige wel stoutelijk dorsten beroemen / ja de Magistraet dreigen / dat by al dien men haer wille niet en wilde doen / sy selve daer toe wel raed wisten / en na dat van wegen die van de Religie eenige gedeputeert waren / om te handelen van accoort / so is eintelijk opten naem van de drie Staten 's lands van Utrecht (namentlijk: de Geestelijkheid / den Edeldom / en de Steden) by advijs en goed-dunken so van de Capiteyn op Vredenborg / de Heere van Wayrenborg / als van den Provincialen Rade aldaer / by provisie en op 't behagen so wel van de Hoogheid de Goubernante / als van de Excellentie de Prince van Oragnien als Stadhouder Generael over de Stad / Steden en Landen van Utrecht ter eenre / Jacob Cosijnsz en Dirk Cater / so voor hem selven en hem sterk makende / en verbangende alle de andere haer Consorten / ter andere zijden / gemaekt seker accoort en verdrach / in manieren hier na verklaert / te weten:

I. Dat niemand van beiden zijden hem en sal mogen vervorderen d'een den anderen eenigsins te misseggen of misdoen, met woorden of met werken, ter sake van 't gene in sekere kerken so binnen als buiten Utrecht, door bevele van de voorschreven Iacob Cosijnsz, Dirk Cater, en andere hare Consorten afgebroken is, op pœne van arbitrale correctie van die van den Gerechte der stad Utrecht.

II. Dat niemand van nu voortaen sal mogen hem vervorderen binnen of buiten Utrecht in 't klein of groot af te breken of te doen afbreken eenige Sacrament-huisen, Altaren, Beelden, of eenige andere Ornamenten als noch ongebroken zijnde, op pœne van lijfstraffinge.

III. Dat

III. Datmen de ſelve Coſijnſz en Cater in de qualiteit als boven ſal accorderen, ſo men hen accordeert de Kerke van S Jacobs binnen Utrecht, om aldaer te doen haerlieder predicatien en dienſten, met conditie indien de ſelve Kerke hen-luiden niet groot genoeg bevonden en wierd te weſen, datmen hen als dan noch een ander kerke ten einde als voren ſal openen. Wel verſtaende datmen in alle andere Kerken, Clooſteren en Gods-huiſen, ſo binnen als buiten Utrecht, uitgenomen de Buer-kerke, de Kerke van de Predicatien en van de Minrebroeders, die geſloten ſullen blijven: ſal prediken en godſdienſt doen ſo tot noch toe is geobſerveert geweeſt, des en ſullen die van der Oorden van de Predikers en Minrebroeders niet mogen preken in hare noch in andere Kerken.

IV. De voorſz. Coſijnſz en Cater ſullen de voorſz kerke van S. Jacobs ſelfs bequaem mogen maken tot hare gelieften, ſonder de Organen daer noch weſende, te mogen af breken of beſchadigen, en dat ſy ook ſullen toelaten dat de Kerkmeeſters van S. Jacobs d'afgebroken materialen t'henwaerts ſullen nemen en oorboren t'haren profijte.

V. Niemant van beiden zijden en ſal by dage of by nachte mogen achter ſtraten gaen of ſchieten met roeren, of lang geweer, te weten, Hellebaerden, Spieſſen, en diergelijken, uitgenomen alleen die ſulks by Schout, Burgermeeſteren en Schepenen ſal toegelaten zijn, op pene van arbitrale correctie na gelegentheid der ſaken.

VI. Beide partyen ſullen in alle ſaken en nood die van buiten of van binnen ſoude mogen vallen, malkanderen alle hulp en byſtand doen, als goede borgers en inwoonders toe ſtaet en ſy tot hier toe gedaen hebben.

VII. Niemant ſal de Predicanten van d'een of d'ander zijde mogen injurieren noch miſdoen met woorden noch met werken in eeniger wijs, op pene van arbitrale correctie. So ook de Predicanten ſelfs d'een den anderen op ſtoel noch elders, niet en ſullen mogen injurieuſelijken diffameren, maer ſal een yegelijk ſijn Religie met goede redenen mogen defenderen, op pene van arbitrale correctie.

VIII. Dat alle de gene die eenige kerkelijke goederen onder hen hebben gehouden, of weg gedragen, de ſelve ſullen moeten reſtitueren of leveren in handen van den Burgemeeſters, op correctie als boven.

IX. Is ook overkomen ten verſoeke van de voorſz Coſijnſz en Cater in qualité als boven, datmen op de Noede van ſtonden aen oprechten ſal een Galge, om aldaer geexecuteert te worden alle die gene, die tegens 't gene voorſz is metten aenkleven van dien, yet ſullen misbruiken, en dat tot arbitragie van den Gerechte voorſz.

Welk voorſz Accoort by klokluidinge van den ſtadhuiſe opten 27 Auguſti 1566. verkondigt is / en geboden dat hem een yegelijk daer na ſoude reguleren / opte penen als boven.

Accoort gemaeckt met die van de Religie tot Amſterdam.

DE Regeerders van Amſterdam en ſes-en-dertig Raden hebben ook by advijſe van de Schutterye der ſelver ſtede / by provijſie en op 't behagen van de Goubernante en Heeren van der Orden ſelver accoort gemaeckt met die van der Religie in deſer manieren:

1. Datmen de Beelden in de grote en kleine kerken binnen der Stede ſoude weg nemen.

2. Dat de kerken by provijſie ſullen geſloten blijven ter tijd toe de reſolutie by de Hoogheit van de Hertoginne en de Heeren van der Orden genomen, gekomen ſal weſen.

3. Datmen de predicatie gedogen ſal te geſchieden buiten der Stede, ſonder turbatie te doen, ſo wel den hoorders als de Predicanten, en datmen by onweder de Sieken kerke ſal mogen gebruiken.

4. Dat de borgeren, des begerende, by ſiekte ſullen mogen laten by hen komen een Prieſter of een ander dienaer der kerke, om henluiden te mogen laten communiceren of berechten na haer conſcientie.

5. Datmen den Paſtoren metten Sacramenten ſtille ſal laten gaen ſonder geluit van ſchelle.

6. Dat niemant voortaen in eenige Clooſteren of Kerken ſal moeten breken of ſchade doen, op pœne van lijfſtraffinge, altijds tot moderatie van den Gerechte, na de gelegentheid der ſake.

7. Niemant ſal d'een d'anderen mogen qualijk toe ſpreken of verbitteren met woorden of werken uit ſake van den Gelove, maer elk ſal andere laten in vrede, op pœne van daer af by den Gerechte geſtraft te werden na der ſaken gelegentheid.

8. Elk van de Poorterye en ingeſetenen ſullen by tijde van rumoer of by klok-ſlag blijven binnen de ſtoepen van ſijn woonſtede, met alſulk geweer daer mede hy ſijn lijf ſoude willen beſchermen, mits dat by tijden van brand te brande lopen ſullen, die daer toe geordonneert zijn.

9. En dat elk Gebuerte hen ſal houden onder ordonnantie van ſijn Capitein, die de Heeren elk ſijn Gebuerte ordonneren ſullen.

Welk accoort metter Trompette in diverſe quartieren der ſelver Stede opten 26 Auguſti is verkondigt.

De eerſte accoorden met die van de Religie tot Amſterdam gemaeckt / by de Goubernante gecaſſeert en wederroepen. (Fol. 71.)

DEſe Articulen overgeſonden weſende aende Gouvernante / heeft ſy by haer miſſive vanden 1 Sept. aen de Regeerders van Amſterdam geſchreven / dat ſy boven maten daer af verwondert was en niet en konde bemerken wat haerluiden daer toe mocht hebben gebracht / ſo ſy noit gehoort en hadde eenig gewelt aldaer geſchiet te zijn / by welk ſy ſouden mogen seggen daer toe gedrongen te weſen / en was haer ſeer vreemt om hozen geweeſt geconſenteert te hebben / dat men de Kerken ſoude geſloten houden ſonder eenige dienſt daer te mogen doen / alſo ſulx niet alleen en was tegens de reſolutie aldaer genomen / daer de verbonden Edelluiden mede geſtilt en te vreden zijn / maer ook tendeerde tot verdruckinge / ja abolitie van 't oude Catholijke Gelove en Religie / dat ook tegen de voorſz reſolutie was / dat de Sectariſen binnen der Stede vryheid ſouden prediken / alſo geſeit is / datſe in geen plaetſen en ſullen prediken daer men voor date der reſolutie niet geprediкt en heeft / gelijk ſy wel wiſten tot Amſterdam noch in de Juriſdictie der ſelver Stad niet geſchiet te zijn / waer om ſy de voorſz Articulen geenſins geſtant en doet / bevelende henluiden de ſelve te caſſeren / de geſloten Kerken terſtont weder om te doen openen / de Beelden indien die daer uit gedaen zijn / daer wederom in te brengen / en voorts den dienſt Gods aldaer wederom te doen doen / en onbelet te continueren / en haer te reguleren (de Sectariſen aengaende) achtervolgende d'inhout van de voorſz reſolutie aldaer genomen / daer van ſy haerluiden een geprente Coppe over ſend / ſonder eenigſins yet meer toe te laten dan daer in begrepen is / daer mede ſyluiden hen wel te vreden moeten houden / gelijk ſy elders doen / datſe voorts ſouden achtervolgen jegens de Kerk-ſchenderen / 't Placcaet daer tegen nieuwelijk gemaeckt / en daer-en-boven ſtellen goede ordonnantie van wake en wachte uit hare goede borgeren en inwoonderen en anderſins / op dat de ſectariſen de overhant niet en krijgen / &c.

Het accoort tot Utrecht werd te niet gedaen.

Van gelijken heeft ſy hare brieven van den ſeſten Septembris het voorſz accoort binnen Utrecht met die van de Religie gemaekt / ook gecaſſeert en te niete gedaen. Sulks dat tot Utrecht de voorſz brieven ontfangen zijnde / by openbaer klokluidinge het voorſz accoort te niete gedaen is / en die van de Gereformeerde Religie geordonneert de Kerke van S. Jacobs en ſtad Utrecht met haer predicatie te ruimen / en buiten der Stad de ſelve te houden / gelijk ſy ook gedaen hebben / ſo ook by die van der Stad en Geeſtelijkheid tot haerluider koſte aengenomen zijn omtrent 500 ſoldaten / dan tot Amſterdam en hebben die van der Religie de Minrebroeders Kerke niet willen verlaten / voor dat den Prince van Oragnien aldaer ſelfs is gekomen geweeſt / gelijk na geſeit ſal werden.

Tot Gent is ook by de Magiſtraet met die van

Accoort gemaekt met die van de Gereformeerde Religie tot Gent/ den 11 September 1566.

de Gereformeerde Religie gehandelt / datse in geender manieren en souden beletten of verhinderen / noch toe-laten dat by pemanden van hen-luiden verhindert soude werden de oude Catholijke Religie en d'exercitie van dien: dat sy ook noch in de Kerken binnen der Stad / noch in de Kerken buiten der Stad en souden mogen predicken en hare Ceremonien gebruiken / dan op alsulke plaetsen als hen by der Magistraet gewesen soude werden / dat sy ook sonder eenig gebruik der wapenen aldaer ter Predicatie souden komen / &c.

Verscheide accoorden met die van de Religie gemaekt in verscheiden Provintien.

Gelijk ook alom in de steden (om der Religie beroert geweest zijnde) de prekingen toegelaten zijn ter plaetsen daer die den 23 Augusti ook te voren in 't openbaer gehouden waren / alwaer ook daer en boven / om de inwoonderen in ellie plaetse te brengen in borgerlijke eenigheid / al waren sy in de Religie verscheiden / tot verseckeringe der Steden / bewaringe des gemenen vredes: en betrouwen van onderlinge beschuttinge tegen allen overlast / zijn gemaekt en gesloten by den Provincialen en particulieren Gouverneurs of by den Magistraten provisionele accoorden en vereenigingen / ter tijd toe by sijne Majesteit met advijse van de Generale Staten anders soude werden geordonneert. Welk also geschiet is in alle de beroerde Steden van Brabant / Vlaenderen / Holland / Zeeland / Vriesland / Gelderland / en van allen den anderen Provincien van de Nederlanden / waer door de Gereformeerde Religie alom in den selven lande by toelatinge der Overheid in 't openbaer verkondigt en geleert / en op sommige plaetsen met alle hare exercitien is gepleegt / tot groot welbehagen van de voorsz Gereformeerde / die den Almogenden God hogelijk dankten / dat sy eens waren geraekt / so totter verlossinge van de gehaette Inquisitien / Bisschoppen / Concilien / Placcaten en vervolgingen / als totter vryheid haerder conscientien en prekinge haerder lere.

Gedruckte Remonstrantie aen de Coninklijke Majest. van Spangien van wegen die van der Religie overgegeven.

Omtrent desen tijd is in druk uitgekomen een boexken by die van de Gereformeerde Religie uitgegeven / metten tijtele: **Remonstrantie of vertoog aen den grootmachtigen Coninck van Spangien / &c. Opte Requeste by den Edeldom der Coninklijke Majesteits Erf-Nederlanden den 5 April 1565. aen mijn Vrouwe de Hertoginne van Parma / Regente / &c. gepresenteert.**

IN het welke voornemelijk gehandelt en verklaert stond, hoe dat sy niet en twijffelen of de Keiserlijke Majesteit sijnen Vader, ordinerende de Placcaten op 't stuk van de Religie, en heeft beweegt geweest door eene vyerige liefde om door 't Catholijke Gelove de eere Gods te vorderen, de secten en ketteryen uit te roeden, en alle saken in goeder ordeninge en eendrachtigheid te stellen, dat ook sijn Majesteit door gelijke op-sicht, genegen is om de selve Placcaten te doen onderhouden; en daer-en-boven om te eer tot sijne meninge te komen, daer by te doen voegen d'onderhoudinge van het Concilie van Trenten, dat sy dese voorsz sijne meninge en vyerigen yver door alle mogelijke middelen begeren te helpen, dan nader overleggende de meninge van de Keiserlijke Majest. en sijn Coninkl. Majesteit geconsidereert hebbende, den tijd in de welke de voorschreven Placcaten eerst uitgegeven zijn metten tegenwoordigen tijd, bevinden dat de Keiserlijke Majesteits meninge gefondeert was geweest op veel impertinente aenbrengingen, gedaen door de gene die niet en kenden d'opinie van de gene die sy met Crimen van Heresie en oproer beschuldigden, of immers die hen particuliere passien en genegentheden volgden, hoewel sy daer mede tot haer voornemen niet en vorderden, maer alle de wereld suspect maekten als dat sy niet d'eere Gods, de saligheid der zielen, maer haer eigen baet sochten, en daer door oorsaek gaven van vermenigvuldiginge van alderhande secten en ketteryen, en de deure geopent tot beroerte en twedracht, die men dagelijx meer en meer sag oprijsen, niet sonder merkelijk perijkel van een swaer nakende verderf des Lands, om welke oorsake sy Remonstranten haer verstout hebben sijne Majesteit te vertogen d'eenige en alderseckerste remedie door de welke men soude mogen voor-komen de voorschreven inconvenienten, hopende dat sijne Majesteit 't selve niet qualijk nemen en sal, na dien sijn Majest. by solemnelen Eede (seggen sy) belooft heeft geen requesten, doleantien, waerschouwingen of remonstrantien, die men sijn Majesteit soude presenteren, qualijk te nemen, ook niet toe te laten datmen in toekomende tijden eenige moeiten of verdriet den Requiranten of Remonstranten sal aendoen om sake by hen vertoont, verhalende en bewijsende met lange en brede redenen, so uit de Schrifture, de blijde Inkomste, Privilegien des Lands, oude Leraers en Scribenten der Kerken, als Augustinus, Chrysostomus, Hieronymus, en andere, uit de Geestelijke en Wereltlijke beschreven Rechten, uit eenige Concilien, en uit de Kerkelijke Historien, dat de Placcaten op 't stuk van de Heresie gemaekt, en de proceduren de welke dien volgende gedaen werden tegen der ketteryen by den Inquisiteuren, dat de selve directelijk zijn strijdende tegen de eere Gods, alle billijkheid, en tegen de Privilegien des Lants by sijne Majest. besworen, en dat de selve oorsake soude zijn van 't gehele verderf sijnder Majest. Landen, klagende ook seer dat de Inquisiteuren haren last ook verre te buiten gaen, door dien hen op 't rapport van wie het toegelaten is Inquisitie te doen jegen een persoon staende ter goeder name en fame, al waer der ook geen sekerheid van den gecommitteerden delicte, en datse de Inquisitie en vanginge doen, so wel by nachte als by dage, sonder aenschou te nemen of den delinquant out of jonk, man of wijf, of op eenigerhande circumstantien, ja dat meer is, dat de aenbrengers groten loon toegeseit wert, sonder datse gehouden zijn henluider aenbrengen goed te maken, of staende te houden, d'welk sy seggen, een sake te zijn tegen alle recht en reden. En die niet anders en kan dan oorsake geven van alderhande ontrouwe, valsheid en de grootste boosheid van der werelt, seggen ook, dattet tegen alle recht en reden is, datmen de gene als ketters straft, die hen oeffenen in de H. Schrifture, en met andere daer af spreken, bewijsende uit de Schrifture, oude Leraers der Kerke, en 't Concilie van Niceen, sulks allen menschen geoorloft te zijn; 't is ook buiten alle rechten, seggense, datmen die seer wredelijk metten vyere doot, die niet alleen de heilige Schrifture het Oude en Nieuwe Testament voor goed houden, maer ook het Simbolum des Geloofs, van den Apostelen, van Niceen, en van Athanasius, en van gelijken ook ontfangen de vier eerste Concilien, wesende alleenlijk in differentie voor also veel het uitleggen van sommige passagien der schrift en der menschen leringe betreft, sy houden, seggense, haer versekert dat sijne Maj. meninge zy als dat hy niet anders en wil noch begeert, dan datmen gevoeglijk na recht sijnen Eed en gelofte in dese sake handele, niet jegenstaende de letteren van bevele by sijn Majesteit int leste van 't jaer 1565. uit Spangien gesonden, die sy niet en verstaen datse behoren sijne meninge te contrarieren, want, seggen sy, 't blijkt genoegsaem dat d'intentie van wijlen de Keiserlijke Majesteit, en de sijne alleenlijk geweest is so rigoreuselijk na het luiden van de voorschreven Placcaten te straffen, de seditieuse en vyanden van den gemeinen welvaert, ruste, vrede en versekertheid, niet jegenstaende dat sijne Majesteit door valse raporten voor culpabel van sulken crime gehouden heeft, de gene die daer van gansch onschuldig waren, gelijk sijn Majesteit nu na der waerheid van henluiden door dese Remonstrantie onderricht zijnde, wel sal konnen verstaen, dat sy met ongelijk geaccuseert en gesuspecteert zijn geweest. Bidden dat sijne Maj. believe regart te nemen op de grote menigte der gener die de nieuwe Religie (so men die noemt) volgen en aenhangen, om sulken menigte volks niet te bederven en ruineren, want genomen, seggense, dat hen opinien so hinderlijk zijn als men sijne Majesteit te verstaen geeft, dat sy waerdig zijn na Godlijke en Weerlijke rechten, met vyere, water, put, sweert en galge gestratt te zijn, so ist nochtans dat den groten hoop

ver-

verdient dat men eer gebruike diſſimulatie en oogluikinge dan rigeur, en dat men ſoeke ſachte en niet wrede en forſe remedien, met haer brengende vele
Verſoek. grote evidente periculen. Daer om bidden ſy ſijne Majeſteit ſeer ernſtlijk en onderdaniglijk dat hem believe de voorſz Placcaten en Inquiſitie ganſch en over al in ſijne Majeſteits Erf-Nederlanden te aboleren, als weſende gefundeert op 't qualijk te kennen geven buiten alle rechten en beſcheiden, ordinerende op 't ſtuk van de Religie dat een yegelijk ſal mogen leven na 't getuigen van ſijnder conſciëntie binnen ſijnen huiſe, ſonder eenigſins ter cauſe van der Religie gemoleſteert te zijn, en dat men voorts ſtraffe de gene die onſtichtelijk en ſchandaleuſelijk leven na de qualiteit van de delicte, gebruikende daer toe de ordinariſe maniere van procederen den Rechten gelijkformig: 't ſelve doende, ſal een yegelijk van ſijne Majeſteits onderſaten met vonniſſe en recht voor competenten Juge gehandelt zijn, en alle oorſaken van klachten ge-
Fol. 73.) weert zijnde, ſal ſijn Majeſt. over al een vrymoedige gehoorſaemheid bevinden, en eindelijk ſullen alle ſaken gebrocht werden in een begeerlijke voorſpoet, en ſal een yegelijk gehouden zijn voor de ſalige welvaert van ſijne Majeſteit God Almachtig te bidden.

HOe wel de Goubernante (gelijk geſeid is) aen de Regeerderen van Amſterdam geſchreven hadde datſe het accoort met die van de Religie aldaer gemaekt niet en adopeerde / maer caſſeerde en te niete dede / en hen luiden geboden hadde de Kerken weder te openen / ſo en hadden ſy luiden 't ſelve nochtans niet doen doen / overmits de voorvallen dier dagelijx geburden / daer van ſy tot haerder onſchult de Regente hadden verwittigt. Boven dien hadden ſy luiden noch middelertijd andere ordonnantien tot ruſte / eenigheid / en welvaren van de Stad gemaekt. Dies al niet jegenſtaende iſt gebeurt dat eene van de Gereformeerde Religie geſtorven zijnde / den 26 Septembris in de nieuwe Kerke der voorſz Stede ſoude werden begraven / op welke begraeffenisſe gekomen zijn de vrunden van den overleden (ſo by den Regeerderen was geordonneert) ook vele diverſe bekende en vreemde perſonen / van verſcheiden natien / daer dier tijd de Stede vol af was / door de grote menigte van ſchepen dier tijd voor de Stede leggende. Welke vreemdelingen en andere / gene vrunden van den overleden zijnde / mede poogden in de voorſz Kerke te dringen / tegen dank van de wakers by de Regeerderen tot bewaringe der Kerken in den ingang geſtelt / ſulx dat de wakers verlatende haer geweer uit vreſe na het Stadhuis gevloden zijn. Terſtont daer na iſſer eenen groten hoop volx ſo vreemdelingen als anders gelopen na het Minrebroeders Clooſter / daer ſy luiden met een grote furie ingebroken zijn / en hebben de Beelden en Altaren ontſtucken geſmeten / en de Minnebroe-
Beeldſtormers. ders uit den Clooſteren doen gaen / bedrijvende aldaer alderhande inſolentie en moetwille / gelijk ſy des anderen daegs van gelijken gedaen hebben in de Chartroyſen Clooſter buiten der Stede / waer door eene grote commotie in de Stad was / en hoe wel d'Officier met aſſiſtentie van de Schutterye hen luiden uit het voorſz Clooſter van de Chartroyſen deden vertrecken / en vier van de ſelve Beeldſtormers gevangen namen / en na de Stad brochten / ſo is die commotie ſo groot geworden / dat ſy daer door genootſaekt zijn geweeſt / om meerder inconvenient te ſchouwen / de ſelve gevangens weder vry en los te laten lopen / en ſo de commotie dagelijks groter werd / ſo hebben de Burgemeeſteren / Schepenen en 36 Raden / om te verhoeden alle beroerte / ſeditie en bloed-ſtortinge / die geſchapen was aldaer te ſullen gebeuren / na diverſe communicatien daer op gehouden ter preſentie van M. Dominicus Boot / en M. Reyner van der Dupn / Raets-Heeren in den Hove van Holland / als Commiſſariſſen by den Hove van Holland tot aſſiſtentie en op 't verſoek van de ſelve Regente geordineert / by proviſie toegelaten en gepermitteert die van der Religie de punten en articulen hier na volgende.

1. IN den eerſten, dat ſy niet en ſullen beletten, noch doen beletten, of eenigſins ſtoren de Dienſten, Sermonen, Ceremonien, en ander oeffeninge van der Geeſtelijkheid, noch ook van de oude Catholijke Religie, in eeniger manieren, op lijfſtraf, of anderſins na de gelegentheid van de ſaken. Tweede accoort met die van de Religie tot Amſterdam.

2. Dat ſy niet en ſullen mogen prediken, of andere exercitien van hare Religie houden, in eenige Kerken, Clooſteren, of andere gewijde plaetſen binnen deſer Stede, dan in de Minnebroederen Kerke, en daer toe de ſelve kerke mogen gebruiken, metten kerkhof van dien, ſonder eenige plaetſe van den Convente voorſz anders eenigſins te mogen occuperen of beſigen, ſonder ook in hare Sermonen of vergaderinge, noch daer aen of af gaende, eenige buſſen, piſtoletten, of ander geweer uitgeſeid een rappier of poingiaert, te mogen dragen of by hem hebben.

3. Des en ſal niemant hen luiden in haren predicatien en exercitie van hare Religie ter plaetſen voorſz, of haren hoorders, eenige ſtoringe of letſel mogen doen, noch yemanden daerom miſdoen of injurieren met woorden of met werken, op gelijke pœne als boven.

4. Item, dat die van de Gereformeerde Religie in de voorſz kerke des Sondaegs, en op andere Heilige dagen in de week, maer op geen werke-dagen, haer luider predicatien ſullen mogen doen, uitgeſondert dat ſy in een gehele week ſullen mogen prediken op Woenſdaegs, mits ſy by tyde van der ſelver predicatie ſullen mogen hebben een Predicant, twe of meer, die in gevalle van ſiekte of ander belet bewaren ſullen mogen de plaetſen van den genen die ter predicatie geordonneert ſullen zijn.

5. Item, dat de ſelve Predicanten en Miniſters ſullen moeten weſen geboren in ſijne Majeſteits landen, of immers poorters van eenige goede Steden of Dorpen van deſe Nederlanden, en daer en boven in handen van mijn Heeren de Burgemeeſteren of van hare Gecommitteerden doen den eed van onderdanigheid en getrouwigheid in alle Politique ſaken, ſo lange ſy hier ter Stede blijven ſullen, en ſo verre ſulke Predicanten niet te bekomen ſouden weſen, dat in ſulken gevalle die Predicanten Poorters ſullen werden deſer Stede, en doen ſulken eed als navolgende hare Religie eiſchen ſal.

6. Item, dat alle Predicanten, ſo wel van d'eene als van d'andere Religie, hen ſullen wachten van alderhande ſmadelijke woorden, invective injurie en ſchampen, en generalijk van alle oproerige en ſeditieuſe propoſten, het ware tegen de Overheid en Magiſtraet, of tegen die van de Religie, wel verſtaende dat 't gene dat concerneert de leringe of oeffeninge der Religien, en ſtraf der ongeſchikter manieren van leven, voor ſulx niet en ſal gehouden werden.

7. Item, dat niemant eenen anderen om de diverſiteit ſijnder Religie ſal moeten miſdoen met woorden of werken, maer dat elkanderen laten ſal in ſijn vrede, en ongemoleſteert, ſonder eenig ſchimpen, beſpot, of ander ongelatenheid yemant aen te doen, of anderſins tot toornigheid te provoceren of verbitteren in eenige manieren, en ook elk ander ſal moeten helpen en byſtaen, ſo verre hen overlaſt en ongelijk aengedaen worde, al op pœne daer af geſtraft te werden anderen ten exemple.

8. Item, dat niemant wie hy zy, hy ware van de eene of andere Religie, der Juſtitie ſal mogen beletten in 't vangen, ſtraffen en executeren van berovers van de kerken, noch van den quaetdoenders, noch in eenige andere ſaken, behoudelijk dat de miſdadige werden gehandelt met recht.

9. Item, dat niemant en ſal moeten ſingen, ſeggen, noch roepen opte ſtraten, in herbergen of elders, of ook prenten, ſchrijven, kopen of verkopen, eenige ſchandaleuſe boeken, liedekens, refereynen, of diergelijken, al op pœne als voren.

10. En om te ſchouwen de inconvenienten ſpruitende uit het murmureren en qualijk ſpreken van diverſe perſonen die verſcheiden logentalen verſieren

en uitsetten tot diffamie van de een partye of d'andere, en ook tenderen tot seditie en commotie: so ist dat mijne Heeren voorsz verbieden eenen yegelijken yet voort te setten of verspreiden, welk tot onruste, beroerte, seditie, of ook yemants diffamie of achterdeel, besonder van de Regeerders of Officiers in dienste van de Koninklijke Majesteit, of van deser Stede wesende, soude mogen strecken, en dat de gene die yet seggen wil, dat hy 't selve betonen sal waerachtig te wesen, of sijnen segs-man noemen en bewijsen sal, op lijfstraf, of anders, so na der sake gelegentheid bevonden sal worden te behoren.

11. En so verre yemant in de voorsz manieren of andersins committeerde eenige seditieuse acten, dat die daer af by der Justitie sal gestraft worden na gelegentheid sijnder misdaet, sonder tegen-seggen van yemanden.

12. Alle welke poincten en articulen die Ministers en Predicanten haer luider Religie sulleh moeten in hare prekinge den volke vertonen, en vermanen met aller vlytigheid dat sy hen daer na voegen en schicken.

13. En of 't gebeurde dat yemant van de Gereformeerde Religie soude willen begraven wesen in de Prochie Kerken of Cloosteren, dat men aldaer houden sal d'oude gebruik van de Catholijke Religie so verre hen luiden belieft eenige solemniteit te obleververen, en indien niet, dat die doden begraven zijnde sy luiden sullen mogen van daer gaen sonder eenige Ceremonien te laten doen of obleververen, en of yemant van de Gereformeerde Religie in de voorsz Kerke van de Minrebroeders, of Kerkhof, soude willen begraven wesen, dat men aldaer houden sal mogen hare obsservantie van de begravinge.

14. Item, sullen de luiden van de Gereformeerde Religie, mitsgaders ook van de oude Religie, schuldig wesen dese goede Stede te helpen beschermen tegens alle overlasten, en te beletten alle verstoringe of pilgeringen van alle Kerken, Cloosteren, of Geestelijke plaetsen.

15. Item, dat alle poincten boven geroert sullen onverbrekelijken gehouden en geobleverveert werden by maniere van provisie, en ter tijd toe by sijne Maj. met advoy van sijne generale Staten van desen Nederlanden anders sal werden geordonneert, in welk advoy mijnen Heeren voorsz so veel in hen is geconsenteert hebben, welke ordonnantie die van de beide Religien van dier tijd voorts sullen moeten onderworpen blijven, en van nu af die geloven na te gaen en te achtervolgen, behoudelijk oft gebeurde dat daer in yet geltatueert werde dat haer luider consicientien of Religie soude mogen tegens gaen, dat in dien gevalle hen bequamen tijd sal werden gegunt om sonder belet vrylijken met haren goeden te mogen elders uit desen landen vertrecken, daer 't hen gelieven sal, waer in mijnen Heeren voorsz so veel in hen is, ook consenteren.

16. Item, dat het Clooster van de Minrebroeders afgesloten en afgesondert sal worden van de Kerken, sonder nochtans eenige Monicken daer in te mogen wonen, daer in mijne voorsz Heeren ook consenteren in manieren als voren.

17. Dies sullen die van de voorsz Gereformeerde Religie gehouden wesen de voornoemde Kerke met ten aenkleven van dien in rake en dake te onderhouden, en so sy luiden daer yet uit deden breken of brengen, weder tot haren kosten te doen repareren, so verre de Coninklijke Majesteit de voorfz Religie, by advijse van de Generale Staten van herwaers-over, niet gedogen en wilde.

18. Item, dat de Ministers en andere Dienaers haerder gemeente, mitsgaders een goet getal van de best gequalificeerde hender Religie, dese Articulen sullen accorderen, en beloven te onderhouden en te doen onderhouden na haren vermogen.

19. Aldus gedaen en gesloten den lesten dag in Septembri 1566 en tot versekertheid van al 't geen voorsz is zijn hier af gemaekt twe al eens luidende acten, die van wegen en door bevel van mijn Heeren Burgemeesteren en Schepenen en 36 Raden voornoemt, en van ses Capiteynen, in den name van de drie Schutteryen, als by de selve Schutteryen versocht, en by mijn Heeren geadvoyeert, by M. Frans van Delft, en Dirk Wouterfz, Secretarissen der voorsz Stede ter eenre, en by den anderen hier na genomineerde personen ter andere zyden ondertekent: behoudelijk dat de gene die de selve ondertekeninge gedaen hebben, ter cause van dese haer subsignature niet gemolesteert of achterhaelt sullen mogen werden in toekomende tijde.

Welke articulen den lesten September aldaer met klokslag verkondigt zijn / en dien volgende hebben die van der Religien van doen vooztaen in de vooztsz (Fol. 74.) Minrebroeders Kerke binnen der Stede gepredikt / waer door de onruste te dier tijd gecesseert is.

Solicitatie om den Prince van Orangien in Holland te hebben.

Middelertijd dat de Prince van Orangien tot Antwerpen was om de opgeresen troublen aldaer te stillen / lagen de Gedeputeerde van de Staten van Holland tot Bzussel / seer instantelijk aen haer Hoogheid versoekende om den voorsz Prince te hebben in sijne Goubernementen / om aldaer te helpen voorsien op de opgeresen troublen / maer die van Antwerpen deden grote moeiten en neerstigheid om hem aldaer te houden / wesende dat door sijn vertrek eenige nieuwe beroerte en swarigheid soude mogen opstaen / gelijk te voren by faute van sijn tegenwoordigheid gebeurt was / tot schandael en achterdeel van de Stad / waerom de Goubernante by twe Apostillen / so van den 21 als 26 Sept. 't versoek van die van Holland heeft afgeslagen / doch datse in goede memorie sal houden de obligatie des Princen van Orangien als Stadhouder 's lands van Holland om tot sijne reise derwaers te voorsien / so haest als sulx sonder meerder verloop van perijkel soude konnen geschieden / dan also de Gedeputeerde van Holland niet af en hielden om den Prince te hebben / en bysonder die van Amsterdam in 't particulier / dat ook van wegen de Staten en stad Utrecht / die noch vol beroerten was / hare Gedeputeerde / als namentlijk M. Johan van de Vecht Domdehen / Heeren Johan Borg-Grave tot Monfoort / en Johan Taets van Amerongen / aende Goubernante gesolliciteert werde om den Prince of eenig ander Hooft in sijn plaetse te mogen hebben tot haer luider assistentie.

Vrieden van de Goubernante aen den Grave van Hoogstraten.

So heeft de Goubernante geschreven aen de Grave van Hoogstraten / die tot Mechelen was / en de troublen aldaer in stilte gebracht hadde / dat hy soude reisen tot Antwerpen / en aldaer blijven geduerende de absentie van den Prince van Orangien / om die te regeren opten voet so de Prince gedaen hadde / tot bewaernisse van de Stad: daer op de Grave van Hoogstraten aen de Goubernante schreef / dat hy na haer bevel soude reisen na Antwerpen / om te verstaen in wat state mijn Heere de Prince hem die soude laten / maer begerende van haer Hoogheid te weten / of hy / volgende de voet van de Prince / niet en soude doen tegen den dienst Gods en den Koning / also hy verstaen hadde dat de besoigne van den Prince also by sommige geinterpreteert was. Op welke swarigheden by de Grave van Hoogstraten gemoveert / haer Hoogheid heeft geantwoort / dat het principael daer op hy binnen Antwerpen behoorde regard te nemen / en hem te emploperen / was / dat hy alle saken soude houden en conserveren in ruste / datter geen inconvenient en quame tot meerder ruyne van de Stad / en dat sy aen den Prince niet geschreven en hadde dat hy yet gedaen hadde tegen den dienst Gods of van sijne Maj. of tegen d'accoort gemaekt metten geconfedereerden Edelen / maer wel dat de prekinge binnen der Stad en Kerken / en exercitie na 't nieu fatsoen van de Religie / waren tegen d'eere Gods en dienst van den Coning en haer intentie / en tegen d'accoort gemaekt metten geconfedereerden Edelen / en dat sy daerom anders niet en hadde konnen doen dan 't selve sijne Majesteit te representeren metten consideratien van den voorschreven Prince. Dien volgende is de Grave van Hoogstraten den 10 Octobris binnen Antwerpen gekomen / daer na heeft den Prince den 11 den breden Raed en

Schrijven van den Grave van Hoogstraten aen de Goubernante

Antwoort van de Regen

Delibe ste be den C ve va Hoog strat tot A werp

en de Natien van Coopluiden doen vergaderen / en henluiden in preſentie van den Grave van Hoogſtraten en de Magiſtraet te kennen gegeven ſijn wedelijk vertreck na Holland / en dat haer Hoogheid / durende ſijn abſentie / hadde gecommitteert den Grave van Hoogſtraten om de Stad en Ingeſetenen by te ſtaen / ten einde de Stad en ſaken ſonde mogen blijven in ruſte en vrede / tot dienſte van ſijne Majeſteit / en verſekertheid van eenen yegelijken / begeerende dat ſy den Grave alle aſſiſtentie en bystand doen ſouden / na de gelegentheid en ſake ſouden vereiſſchen / waer op ſy al t'ſamen den Prince van ſijn bystand bedankt / en den Grave van Hoogſtraten alle aſſiſtentie belooft hebben / en is den Prince daer na opten twaelf den Octobris vertrocken na Holland en Utrecht / door laſt van de Goubernante / die hem belaſte principalijken te letten op de verſekertheid en ruſte van de voorſz Stad Utrecht en Amſterdam / als weſende de principaelſte Steden van importantien in ſijn Gouvernement / hem vertrouwende (ſo ſy ſchrijft) dat ſijne wijsheid en verſochtheid aldaer ſulke dienſten ſal doen / dat den dienſt Gods / en des Conings autoriteit ſonde werden geconſerveert.

Deſ Prinſen vertrek uit Antwerpen na Holland.

Daer na zijn die van der Wet van Antwerpen beradverteert / dat eenige quaetwillige wilden den toren van de grote Kerke innemen om 't Stadhuis te mogen beſchadigen / en door kloklſlag in de Stad eenig allarm te maken / 't welk verſtaende / hebben ſy om daer tegens te verſien / en alle oproer te beletten ('t zy of de advertentie waerachtig waer of niet) de Wacht van den Toren verſterkt / en de ſelve verſien van Hantbuſſen en Poeder / ook groote ſteenen kloten / om die van boven van de trappen af te rollen / om daer mede te beletten die daer op ſouden willen komen / 't welk geklomen zijnde onder de Gemeente / ſo zijn opten 17 Octobris des namiddags veel gepuffelt en quaetwillige op 't Kerkhof vergadert / willende in de Kerke weſen / onder 't pretext datſe wilden weten waerom men hadde opte Toren poeder en kloten gedragen / waer af den Grave van Hoogſtraten en die van der Wet gewaerſchout zijnde / hebben die tot twe reiſen doen ſcheiden en van daer doen vertrecken.

Maer opten avond als de dagwake was vertrocken / zijn ſy aldaer wederom in veel groter getal vergadert / en hebben met force / met een brand-leer die op 't Kerkhof lijng / de Kerk-deur open gelopen / en alſo met gewelt in de Kerk gekomen zijnde / hebben terſtont begoſt te breken aen 't gene aldaer reſteerde / en vernieut was / welk de voorſz Grave vernomen hebbende / heeft metten Officier en ſommige van de Wet / met de nieuwe geſoldeerde Borgeren / de Kerke wederom in-genomen / en de Beeldbrekers verdreven / eenige gequetſt / en eenige gevangen hebbende / en de ſelve gevangenen terſtond by ſcherper examinatie ondervraegt zijnde na haer auteurs en complicen / en van hen verſtaende dat ſy geaſſiſteert waren van eenen heim dragende als Edelman / genaemt Bergemond / dewelke de ſelve nacht by den Marki-Grave in ſijn huis geſocht / van ſijn bed gehaelt / gepijnigt en veroordeelt / en met vijf anderen des morgens wel vroeg / anderen ten exempel gehangen is / daer van de voorſz Grave van Hoogſtraten en de Regeerders van Antwerpen de Goubernante hebben verwittigt by hare brieven / daer op ſy antwoorde goed contentement te hebben / en datſe daer in continueren ſouden.

Deſ Prinſen vertrek uit Antwerpen na Holland.

De Beeldſtormers ſtraft.

Daer-en-tuſſchen was de Prince van Orangien in Holland getogen / en heeft aldaer / gelijk ook tot Utrecht / alle neerſtigheid en goet devoir gedaen om het volk en die van der Religie in ſtilte te houden / en verſtaende dat tot Amſterdam die van de Religie in de Minrebroeders Kerke binnen der Stad waren predicende / heeft groote neerſtigheid gedaen met diverſe brieven te ſchrijven / en eenige Edelen te ſenden aen de gene die onder die van de Religie groot credit hadden / om henluiden te raden datſe de ſelve Kerke ſouden willen verlaten / en hare predicatien buiten houden / 't welk doende / ſouden ſy-luiden te min ongenade aen ſijne Majeſteit behalen / en ſonde by ſijne Majeſteit doch in allen gevalle nimmermeer gedoogt werden dat ſy de Minrebroeders Kerke behouden ſouden / maer en heeftſe daer toe niet komen brengen.

Deſ Princen van Orangiens handelinge in Holland.

Den 15 November 1566. ſo werd tot Scheveringe in Holland / een ure gaens van den Hage / by de zeeſtrand / van eenen Viſſcher genaemt Jongeneel / gevangen eenen ſeer wonderlijke Viſch / dewelke hadde eenen krommen ſwarten bek / gelijk een Harings bek / hard als hoorn / en hadde ſes lange ſnebben / alle beſet met ronde napjens / van fatſoen gelijk de gene die by de gemeene man / die van de Religie wilden weſen / aen de hoeden gedragen werden / en Geus-tekens / of Geuſe-napjens genaemt werden / hy was lang met-te ſnebben ontrent ſeven voeten / de gemeene man noemde hem den Geuſen Viſch / elk meende dat hy wat ſonderlings te beduiden hadde / overmits hy in deſe tijd gevangen werde / en diergelijke niet geſien en was in deſe Landen / twe dagen daer na werd tuſſchen Scheveringen en Catwijk van gelijken eenen ſodanigen Viſch gevangen / en worde al 't Land door gevoert / en men liet hem om geld ſien / en hadde ſeer veel beſiens / de gene die hem omvoerden deden groot profijt daer mede. Adriaen Coenenſoon / een oud zeeman van Scheveringe / die den eerſten gekocht hadde van de voorſz Jongeneel / bracht de ſelve in den Hage om uit te laten ſchilderen / dan het volk liep met ſo grote hopen om te beſien / datſe de Schilder niet en konde bewaren of elk nam een van de napjens / ſulx dat hy geſchend werde: hy ſeid in ſijn boek van de wonderbare Viſſchen / by hem gemaeht / dat hy in den jare 1546. den 21 October noch eenen ſodanigen Viſch gehad heeft / die hy gekocht hadde om twe ſtuivers / en daer na wederom verkocht voor ſeven gulden / aen luidendieſe om geld lieten ſien / en noemtſe een Poelompe / en ſeid / ſo hyſe in 't voorſz Jaer van 1546. ook niet en hadde geſien gehad / dat hy 't voor wat wonders / en voor een mirakel ſonde hebben gehouden / overmits ſy even in deſe tijd / dat ſodanige napjens gedragen werden by die van de Religie / gevangen werd.

Wonderlijke Viſſchen gevangen.

De Prince van Orangien als voorſz is van Antwerpen geſcheiden zijnde / heeft de Staten van Holland beſchreven in Novembri binnen Schoonhoven / alwaer de Gedeputeerde der ſelver Staten gekomen zijnde / heeft henluiden verklaert den laſt die de Goubernante hem gegeven hadde / namelijk / om orde te ſtellen dat alle beroerte ſoude mogen verhoet en geſtilt werden / op dat ſijne Majeſteit niet meer oorſake ſoude werden gegeven hem te verbitteren jegens ſijne Onderſaten / begeerende dat de voorſz Staten elx in den ſijnen haer devoir en naerſtigheid daer in doen ſouden / en immers niet toelaten dat de predicatien binnen eenige ſteden in de ſelve Provintie gedaen werden / en na dat de voorſz Gedeputeerde van de Staten belooft hadden hen uiterſte devoir daer in te doen / is de vergaderinge geſcheiden / en is de Prince van Orangien ook van daer vertrocken / eerſt na Dianen / en ſo voorts weder na Utrecht.

Vergaderinge der Staten van Holland in Novembri 1566.

Den 19 Octobris te voren was den Prince van Orangien gekomen binnen de ſtad Utrecht / met twe honderd en tſeſtig ſchutten voor ſijn bewaerniſſe / die van der Stad hebben hem in 't lange geremonſtreert de ſwarigheden en periculen daer in ſy waren / en hen dagelijx voor quamen / en dat die van de nieuwe Religie ſo vermeten waren / datſe tot verſcheide reiſen wederom verſocht hadden een Kerke in de Stad te willen hebben / met groote dreigementen indien men hen ſulx langer affloeg / dat de Geeſtelijkheid tot hare grote koſten de Kerken moeſten doen bewaken en bewaren / door de grote vreſe dieſe hadden / en meer anders / verſoekende dat hy op alles orde ſtellen wilde / en datmen henluiden tot koſten van den Koning ſoude willen aſſiſteren met meer volk en eenige lichte peerden: daer op de Prince / hebbende de principaelſte van de Stad / ſo geeſtelijk als wereltlijk / op 't Caſteel van Wedenborg te gaſte genood / geſeid heeft dat hy ſijn bende hadde doen komen tot aſſiſtentie van de

Deſ Princen van Orangiens handelinge tot Utrecht.

ſtad

Stad en landen van Utrecht: en hoe wel sy verklaerden dat sy die niet en begeerden / en dat henluiden die ook in den Winter niet dienen en souden / overmits de wegen van de Landen van Utrecht so seer diep zijn datmen daer geen of seer qualijk sware Peerden kan gebruiken / en dat haerluiden daerom beter soude dienen lichte Peerden / so heeft hy nochtans sijn bende aldaer doen komen / en zijn deselve aldaer gebleven tot ten 21 Januarij 1567. dat de Hertoginne Regente de selve door de sollicitatie van die van Utrecht daer weder van daen heeft doen vertrecken.

(Fol. 75.)

Daer naer hebbende doen bewerpen sekere middelen van accoort tusschen de Staten van Utrecht en die van de Religie / heeft de voorsz Staten doen vergaderen / en henluiden die voorschreven middelen doen voorgeven / en begeert dat sy die souden willen aengaen / ter tijd toe anders by Koninklijke Maj. en advijs van de Staten Generael soude geordonneert wesen / dan sy hebben 't selve afgeslagen / en niet willen aengaen / so ook 't Hof 't selve afsloeg / gelijk ook die van den Raed van der Stad / niet jegenstaende verscheiden inductien / 't selve ook niet en hebben willen aengaen / 't welk sijn Excellentie siende / heeft van haer refuis acte begeert / en gepротesteert dat hy hem met haerluider refuis wilde excuseren aen den Koning en de Regente / van de inconvenienten die daer uit souden mogen komen / welke acte van refuis hem gelevert is geweest / en heeft daer naer de beraemde Articulen gesonden aen de Hertoginne van Parma.

De Gereformeerde door de presentie van den Prince stouter werdende: hebben op sekeren dag hare predicatie gehouden buiten S. Catrijnen poorte (by welke poorte het Casteel stont) in 't velt / en hen bevolen zijnde van daer te vertrecken / zijn in weigeringe geweest: waer door de Castelein verorsaekt is geworden eenig grof geschut af te doen schieten / en de selve also van daer te doen vertrecken. Eintelijk de Prince van Orangien van de Hertoginne wederom ontfangen hebbende de voorsz Articulen van accoort / heeft de selve by 't zegel van Justitie van den Hove van Utrecht doen bezegelen / en op sijn naem als Stadhouder by maniere van Ordonnantie of Placcaet by klokluidinge van den Stadhuise in naervolgender manieren doen verkondigen.

Accoort by den Prince van Orangien binnen Utrecht.

DE Prince van Orangien, Grave van Nassauwe, &c. Stadhouder en Capiteyn Generael Con. Maj. over Bourgoignien, Holland, Zeeland, West-Vriesland en Utrecht: laet weten, dat also onlangs sekere oproerte en onruste binnen deser Stad verresen is uit oorsake van de nieuwe Religie, om welke onruste te neder-leggen, ten einde alle twedracht ter cause van dien opgestaen cessere, de Borgeren en Ingesetenen, so Geestelijk als Weerlijk, in goede ruste, stilte en vrientschap mogen leven, en onderlinge converseren, mitsgaders dese Stad van alle inconvenienten en beroerten verhoet en beschermt werden. En ook op dat eenen yegelijken mach weten hoe dat hy hem sal mogen reguleren navolgende 't accoort gemaekt mitten Edelen geconfedereert, heeft sijne Excellentie in de qualiteit als voren geordonneert en gestatueert de Puncten en Articulen hier na volgende.

In den eersten, dat die van de nieuwe Religie hen niet en sullen vervorderen in te nemen, met gewelt of sonder gewelt, eenige Kerken, Cloosteren, Gasthuisen of andere gewyde plaetsen, noch gebruiken eenige huisen of schueren om aldaer te doen of laten geschieden eenige sermonen of predicatien, of vergaderinge van eenige van de nieuwe Religie, uitgesondert alleenlijken in de plaetsen hen buiten deser Stad daer toe gegunt.

2. Dat niemand en vervordere by hem selven of andere die van de voorsz nieuwe Religie directelijk of indirectelijk te storen, beletten, of eenigsins behinderen de Sermonen, Misse en Gods-dienſten, hoe die genaemt mogen wesen, die tot noch toe in alle Kerken en gewijde plaetsen, na de oude Catholijke Religie onderhouden en gepleegt zijn, buiten of binnen der Stad, Steden, en platten Lande van Utrecht, noch de selve Gods-dienſten te bespotten in de Kerken, of eenige beschimpinge te doen.

3. Item, dat gene Predicanten en Ministers van de nieuwe Religie, buiten de Nederlanden van sijne Maj. geboren, egene Poorters der selver Nederlanden wesende, noch uit eenige Heeren landen voorvluchtig of gebannen hen en sullen vervorderen eenig Sermoon te doen, maer de gene die als boven gequalificeert zijn, sullen na de publicatie van desen, al eer sy eenige Predicatien sullen mogen doen, der plaetse voorsz gehouden zijn in handen van sijne Excell. of in sijn absentie in handen van de Schout en Burgemeesters deser Stad, te doen den Eed van onderdanigheid en getrouwigheid sijne Maj. Officier en Regeerders deser Stad, in allen saken Politijke t'onderhouden so lange sy binnen deser Stad, Steden en Landen blijven sullen.

4. Dat die van de nieuwe Religie hen gedragen sullen gehoorig en onderdanig in alle Politijke saken Coninklijke Maj. en Regeerders deser Stad, als andere goede onderdanen schuldig zijn en behoren te doen, den welken ook specialijken verboden en geinterdiceert wert, in haerluider predicatien te gebruiken eenige oproerige of seditieuse propoosten en woorden tegens eenige Overheid, 't zy Geestelijk of Weerlijk: dat de selve Predicanten, Ministers, mitsgaders die van de nieuwe Religie, gehouden sullen zijn tot defensie, ruste en vrede deser Stad, hen t'employeren en gebruiken als andere goede Burgeren gehouden zijn te doen, jegens alle vyanden van de gemene vrede, so van binnen als van buiten, even verre sy daer toe by den Schout en Burgemeesters deser Stad versocht werden.

5. Desgelijken aengesien die van de nieuwe Religie hebbende gepredikt voor 't accoort gemaekt mitten Edelen geconfedereert, sullen navolgende 't selve mogen hen predicatien doen buiten dese Stad, ter plaetsen henluiden geordonneert, sonder verboden wapenen, namentlijk, Bussen, Cinkroeren, Hellebaerden, Spiessen, Knevelstaven, in alder modestie, en sulks doende en sal hen geen stoorniſſe of moeyeniſſe gedaen werden, alles by manieren van provisie, en ter tijd by sijnder Maj. anderſins sal wesen geordonneert, volgende 't accoort mitten Edelen geconfedereert gemaekt, bevelende te dien einde sijne Excellentie eenen yegelijken dien van der voorsz nieuwer Religie, hen regulerende so voorsz is, in haren Sermonen niet te storen of belet te doen, injurieren met woorden noch werken, noch bespotten ter cause van de voorsz Religie.

6. Dat d'eene noch d'andere partye niet en sal mogen ter sake van de Religie eenig overlast malkanderen aendoen, injurien of invecturen aenseggen.

7. Dat niemant hem en vervordere eenige woorden te spreken tenderende tot oproerte, seditie, of eenige seditieuse acten te bedryven.

8. Noch (ook hy ware van d'oude of nieuwe Religie) hen en vervordere te beletten of behinderen, by hen of andere, de apprehensie, vangeniſſe, straf en executie der justitie aen den Beelde-brekers, berovers der kerken, of eenige andere quaetdoenders, daer jegen men met Justitie procederen sal.

9. Item, wort verboden en geinterdiceert eenen yegelijken te verkopen of hebben eenige fameuse Boeken of gedichten, tegens den Coning, de Gouvernante, of eenige andere Overigheid, in 't generael of particulier.

10. Dat niemant op der straten noch in velden singe eenige fameuse Liedekens of andere gedichten niet fameus, daer door eenig volk vergadert ware of soude mogen worden tot oproer en onruſt.

11. Tegens welke Poincten en Articulen boven verhaelt, indien yemant, van wat Religie hy zy, bevonden wert misdaen, gecontravenieert, of hem daer in niet gequeten te hebben na behoren, sal staen tot straf en pœne van de galgen, of anders arbitralijken gecorrigeert werden na gelegentheid van zijne misdaet.

12. Sijne Excellentie interdiceert en verbiet alle Predicanten, so van de oude als nieuwe Religie, in haren

Ser-

Sermonen of Predicatien te gebruiken eenige ſmadelijke ofſchimpige woorden, injurien of invectiven tegen den anderen, op pœne van den ſelven het predikken te verbieden, en geſtraft te werden arbitralijken: behoudelijk dat 't gunt geleert wort beroerende de oeffeninge van eenige Religien of ſtraf der ſonden, niet geacht ſal werden voor injurie, ſo verre daer in geen ordene van menſchen genoteert of gelaſtert en werde.

13. Is ook geinterdiceert en verboden als voren, dat niemant den andere uit ſake van ſijne Religie en ſal beſpotten noch behinderen, niemant en ſal mogen binnen of buiten der Stad gebruiken, of hen behelpen met eenige heimelijke leuſen, ſtreckende of dienende tot vergaderinge van volk, uitgeſondert alleen de Hooft-Officieren, en de gene die zijn of weſen ſullen in ſoldye van ſijne Maj. de drie Staten deſer Landen, of deſer ſtad Utrecht.

14. Sijne Exellentie heeft genomen en ontfangen, neemt en ontfangt mits deſen onder ſijne en der Regeerders deſer Stad protectie en beſchermeniſſe alle inwoonders en Ingeſetenen der ſelver, ſo Geeſtelijk als Weerlijk, ſo verre de ſelve perſonen leven en hen dragen onder de gehoorſaemheid, obedientie, politijke ruſte en vrede deſer Stad: Interdicerende eenen yegelijken, wie hy zy, deſe protectie te violeren of te breken, op de pœnen hier boven verklaert.

15. Al 't welke ſijne Excellentie geordonneert heeft by proviſie ter tijd en wijlen toe by ſijne Maj. anders ſal weſen geordonneert, volgende 't accoort by hare Hoogheid metten Edelen geconfedereert gemaekt: bevelende den Schout en dien van den Gerechte deſer Stad, deſe Ordonnantien te doen effectueren en executeren tegens den overtreders van dien, ſonder ſimulatie of verdrag. Des t'oirconde ſijne Excellentie deſe jegenwoordige ondertekent, en 't zegel van Juſtitie van deſen Hove Provinciael daer op doen drucken in Placcate, in de ſtad Utrecht, den 25 dag van Novembris in 't jaer onſes Heeren 1566. En ſtont aldus ondergetekent

GUILLIAME DE NASSAU.

DIt accoort gepubliceert zijnde / heeft de Prince die van de Gereformeerde Religie een plaetſe geweſen buiten de Witte Vrouwen poorte aende ſtadts Cingelen / daer ſy van doe voortaen hare Predicatien gehouden hebben / en is daer naer vertrocken naer Amſterdam.

De komſte des Princen van Orangien tot Amſterdam.

En alſo die van de Religie tot Amſterdam / volgens 't accoort hier voren verhaelt / haer predicatien noch waren houdende in de Minrebroeders kerke binnen der Stede / en dat de Burgemeeſteren en Raden 't ſelve niet en wiſten te beletten / hebben ſy ſeer aengehouden om den Prince aldaer te hebben / dewelke daer gekomen zijnde den 15 Decembris / alle de gelegentheid verſtaen heeft / en groten arbeid om de Stede in vrede te ſtellen en te houden gedaen hebbende / is aldaer ontrent ſes weken gebleven / tot dat hy eintelijk ſekere ordonnantien en accoort gemaekt heeft. Inhoudende onder andere / dat het accoort by die van der Stad gemaekt / ſoude blijven in 't geheel / uitgenomen de permiſſie en het gebruik van de Minrebroeders kerke metten gehelen Convente / die ſy ſouden moeten gehelijken verlaten / mits datmen hen andere plaetſen / bequaem totter predicatien / buiten der Stad ſoude aenwijſen / aldaer ſy tot haren koſten ſouden mogen bouwen. En dat ook tot verſekeringe van beiden zijden opgelicht ſouden worden 5 of 600 Burgeren / en dat de Sleutelen van der Stad ſouden gebracht werden op 't Stadhuis / dat de poorten niet ſouden geopent werden dan met conſent van de Burgemeeſters / ook dat twe van de Wet / en twe van de Religie / t'ſamen ſouden reiſen by de Gouvernante / om te verſoeken ratificatie.

Accoort met die van de nieuwe Religie tot Leiden.

Tot Leiden hebben de Regeerders der ſelver Stede geraemt de naervolgende Poincten en Articulen / om by proviſie te dienen tot onderhout van alle ruſte en eendracht onder de Gemeente aldaer / ſo lange de predicatien ſouden werden getolereert. Welke articulen by de Gedeputeerde van de Religie binnen der ſelver Stad op den 11 Januarij / ter preſentie van de Prince van Orangien als Stadhouder en Capitein Generael over Holland / Zeeland en Vrieſland / mitſgaders de Heere van Rijſwijk / Preſident van Holland / verklaert en belooft hebben na haren inhouden te volkomen / en voor ſo veel in hen was by andere hare mede-broeders doen volkomen / ſonder contraventie / en in kenniſſe van dien hebben ſy de ſelve ondertekent aldus / Georgius Aponis Miniſter Eccleſiæ Chriſti apud Leydenſes, Jan Cornſſen Coperſlager / Henderik van Zijl / Arent Gieliſſz / Hugo Dirck van Bancken voor my ſelven / Dirk Barentſz voor my ſelven. De voorſz Articulen zijn geweeſt deſe naervolgende. (Fol. 75.

1. Dat om alle verder diſſidie en twedracht in de Religie te ſchouwen, en des te beter alle andere gereprobeerde Secten en Hereſien te beletten, die onder dexel van de reformatie van de Religie ſouden mogen werden geſemineert, ſo eenige hen baptiſeren van de Gereformeerde Religie, daer af alree eenige beginſelen zijn geſien, als namentlijk, Mennoniſten, Adamiten, &c. de ſelve van de Gereformeerde Religie ſullen doen verklaringe van hare gepretendeerde Religie en leringe die ſyluiden profiteren, ſonder onder dexel van dien eenige andere predicatie of leringe te doen, 't zy dan dat ſyluiden volgen de Confeſſie van Ausburg, of de Religie van Calvinus, of andere die altans getolereert werden.

Hier op hebben ſy verklaringe gedaen by monde van eenen Joriaen / dat ſyluiden geen ander Religie en willen profiteren dan d'oprechte Confeſſie van Ausburg / ſulx die by Philips Melanthon is geprofiteert of gedeclareert in epiſtola ad Comitem Palatinum.

2. Dat alſulx de ſelfde van de Gereformeerde Religie alle Secten en Hereſien ſullen helpen beletten en afweren, en den Magiſtraet daer toe doen alle aſſiſtentie, voor ſo veel in henluiden, en elks van hen ſal zijn, en elx na ſijn qualitie.

3. Dat ſyluiden willende eenige doden begraven op 't gewijde, na d'uitterſte begeerte van den overleden, of van den naeſten vrunden van dien, daer toe niet en ſullen mogen adhiberen eenige nieuwe Ceremonien van ſange of anders: wel verſtaende dat ſyluiden ook niet en werden geconſtringeert te adhiberen de gewoonlijke Eccleſiaſtique Ceremonien.

4. Dat ſyluiden geen vergaderingen in't heymelijk noch in 't openbaer binnen der Stad noch daer buiten ſullen mogen maken nochte houden, dan alleenlijk van hare predicatie, immers anders geen vergaderinge van eenige menigte van perſonen, dan ſo verre onder henluiden eenige vergaderinge of communicatie notelijk zijn, ſullen daer af, en van de ſake van dien, die van de Wet inſinueren, om hen daer by vinden indien hen des belieft.

5. Dat ſyluiden nochte hare Predicanten Scholen mogen oprechten nochte openen.

6. Dat ſyluiden geen Predicanten en ſullen mogen ſtellen, aennemen, noch onderhouden, die van de Koninklijke Maj. landen van herwaers-over niet geboren en zijn, noch die van een quaed leven of converſatie, ook van eenige publijke delicten tot eenige tijd bevonden ſullen worden, waer af de kenniſſe by de Overigheid en Magiſtraet van den Stede genomen ſal worden.

7. Dat ſyluiden niemant by wegen van giften, diſtributien van aelmiſſen, beloften of diergelijke en ſullen doen inciteren of trecken tot hare Religie.

8. Datſe de Magiſtraet van de Stede in alle politijke ſaken, en alle adminiſtratie van Juſtitie, gehoorſamen en onderdanig ſullen zijn, ſonder eenige Ordonnantie van de Wet of Wetſchap deſer Stede te wederhouden.

9. Datſe alle impoſitie en laſten, capitale en perſonele, mit andere poorters en inwoonders deſer Stede ſo veel elx aengaet, goetwillig ſullen helpen dragen, by-

ſonder

sonder die tot bewaringe en reparatie van der Stede poorten en vesten opgestelt zijn, of by de Wet en Vroetschap deser Stede opgestelt sullen mogen worden.

10. Dat syluiden niemant van andere Religie met woorden noch met werken, 't sy in der predicatie of buiten, en sullen belacchen, beschempen noch bespotten, of niemant eenige contumelie of injurie verbale of reale aendoen, des sullen de Burgemeesteren en Gerechte deser Stede by edicte int generael 't selfde aen wedersijden doen verbieden op behoorlijke pœne, &c.

DIt accoort is gesloten den 25 January 1567. ter presentie van de Prince van Orangien als Stadhouder / mitsgaders de Heere van Rijswijk / President van Holland / en hebben d'ondergeschreven personen belooft en verklaert de voorsz poincten te volkomen en doen volkomen sonder contravantie / en was ondertekent / Georgius Aponis Minister Ecclesiæ Christi apud Leydenses, Jan Corsen Coperslager / Hendrik van Zijl / Arent Gielissen / Hugg Dirksz van Banken voor my selven / Dirk Barentsen voor my selven.

Disputatie tusschen de Catholyke en Gereformeerde binnen Haerlem.

Omtrent dese tijd is tot Haerlem sekere disputatie gehouden ten huise van Clement Cornelissen / Weert int Gulde Vlies / tusschen Heer Jan Hoog en laeg Priester / Heer Claes Pieterszoon / Capelaen van de grote Kerke / en Heer Jan Lap / Proost van de Witte Heeren ter eenre / en Jan Arentsz / Reynier Cant / en noch een derde ter andere zijden / en duerde de selve disputatie van 's morgens ten 9 uren tot 11 uren / en na middag van 2 tot 4 uren / maer de Burgemeesteren vernemende daer te geschieden groten toeloop van volk / en vresende voor beroerte / deden 't selfde seer ernstelijken verbieden.

Omtrent dese tijd werd ook tot Vianen gedruckt seker boek inhoudende de concordantie tusschen die van de Confessie van Ausburg / en die van de Gereformeerde Religie / d'welk de Regente ernstelijk dede verbieden / schrijvende aen allen steden neerstige toesicht te nemen dat die niet en souden werden verspreit / maer datse de selve / waerse die souden konnen bekomen / terstont souden doen verbernen / en de gene by de welke de selve souden werden bevonden / doen corrigeren en straffen na behoren / by hare missive van den 12 January 1566. stilo curiæ, onderteknt wesende

MARGARETA.

Des Graven van Egmonts handelinge in Vlaenderen.

Dewijle de Prince van Orangien so tot Antwerpen / als daer na tot Utrecht en Amsterdam / de Grave van Hoorne tot Doornik / en de Grave van Hoogstraten tot Mechelen / arbeiden om de troublen te stillen / so was de Grave van Egmond van de Gouvernante gesonden in Vlaenderen / aldaer hy Gouverneur was / om van gelijken te doen / hy maekte verscheiden accoorden met die van de Religie in verscheiden Steden / tot ruste en stilligheit van de saken aldaer / bracht so vele te wege dat de predicatien buiten de Steden werden gehouden / en dat de Catholijke Religie wederom ingesteld werde / tot groot genoegen van de Gouvernante en miscontentement van de Gereformeerde.

Des Heeren van Noortarmes handelinge in Henegou.

De Heere van Noortarmes gecommitteert zijnde tot Stadhouder / Capiteyn Generael / en Hoog-Balju van 't Graefschap van Henegou / en Gouverneur van Valencijn / gedurende d'absentie van den Marckgrave van Bergen / wierd van de Gouvernante belast te reisen in sijn Gouvernement / om aldaer van gelijken de troublen te doen cesseren / en de predicatien buiten de Steden te doen houden / tot welken einde hy gehandelt heeft met die van Valencijn / alwaer die van de Religie seer sterk waren / en eenige Kerken binnen der Stede ingenomen hadden / dat sy souden verlaten de Kerken en gewijde plaetsen die sy hadden ingenomen / en hare predikingen houden buiten der Stad / ter plaetsen daer hy hen des soude betekenen / en dat sy hare vreemde en uitlandige Ministers souden af-danken / en haer behelpen met Ministers wesende geboren in sijn Majesteits Nederlanden: dan also die van de Religie tot Valencijn de Heere van Noortarmes niet wel en betrouden / en dat de Heere van Noortarmes hen-luiden ook mistroude / dat ook de fame ging dat die van Valencijn heimelijk verstand hadden mette Francoisen / en dat sy hadden doen verkondigen dat sy het Avondmael of Nachtmael souden uitdelen: so wert de sake so gedreven door d'een en door d'andere / dat het accoort niet en volschiede / want de Heere van Noortarmes opgeruit zijnde door den Bisschop van Camerijk / en eenige andere van de Catholijke Religie (so het die van de Gereformeerde Religie hielden) en quam niet opten tijd als hy toe-geseid hadde te komen / om het accoort met de Gedeputeerde van de Religie gemaekt / te bevestigen / en hen-luiden plaetsen buiten der Stad aen te wijsen om haer predicatien en exercitie van de Religie te oeffenen / maer meer dan een maent daer naer / namentlijk den 20 Novembris / en gekomen zijnde aen een van de Poorten der voorsz Stede / hielt aldaer stille / vragende naer die van de Consistorie / sonder verder binnen te komen / en dewijle de selve eensdeels door vrese / en andersins uit mistrouwen / niet by hem en quamen so haest als hy wel begeerde / so heeft hy / 't selve nemende voor weigeringe / tegen hen-luiden geprotesteert / dreigende henluiden met veel straffigheden / en is also des selven daegs wederom vertrocken / sonder iet voorder uitgericht te hebben / schrijvende aen de Regente en andere / dat die van Valencijn niet dan met extreme middelen en waren te winnen.

t'Samenkomste te Denremonde.

Een wijle tijd te voren eer de Prince van Antwerpen verreis de / so waren hem door sekere vrunden ter handen gekomen het dubbel van twe Brieven / die Don Francisco d'Alava / sijnder Majesteits Ambassadeur in Vrankrijk / hadde geschreven en gesonden aen de Regente / welke inhielden / dat de drie aldaer betekent (te weten / de Prince van Orangien / de Graven van Egmont en Hoorne) souden in tijden en wijlen na hare verdiensten gestraft werden / maer datmen tot dier tijd toe hen-luiden alle goed gelaet most tonen en meer andere saken. De Prince hier van verwondert zijnde / heeft aen de Graven van Egmont / Hoorne en Hoogstraten hier van geschreven / eintelijk is besloten dat sy hen souden t'samen binden om hier van en van andere saken te samen te communiceren te Denremonde / alwaer gekomen zijnde / hebben sy de voorschreven Brieven metten anderen over sien en gelesen / hen seer beklagende dat hen goede en getrouwe diensten also by sijnder Majesteit ten ergsten werden over gebracht en geinterpreteert / desgelijks beklaegde hem de Grave van Hoorne seer dat sijne handelingen en daden tot Doornik / so qualijken werden beduit / waer door hy van meninge was niet voorder in de sake te willen doen / maer de sake in handen van haerder Hoogheid over te geven / en heim van alle dienſten te ontslaen / hy vertoonde aldaer ook eenen brief hem gesonden van den Baenderhere van Montigny / sijnen Broeder / uit Spangien / inhoudende hoe qualijken sijne Majesteit van de Beeldstormingen en andere onbehoorlijkheden in de Nederlanden voortgesteld / te vreden was / hen vermanende dat sy souden willen arbeiden op dat daer in versien werde / op dat sijne Majesteit des in tijds gepaeit wesende / niet over en quame / of daer in en dede voorsien met gewapender hand / en waren de voorsz Heeren in dese saken seer t'onvreden en verbaest. En werden onder hen luiden vele propoosten gehouden en gesproken / van 't gene hen te doen stont tot hender versekertheid / en werd eindelijk by hen gesloten dat men alle dienst behoorde te doen aen sijne Majesteit / sonder hen te verschricken van de brieven / van den voorsz Francisco Dalava / en dat men niet en behoorde weder te staen van al 't gene dat sijne Majesteit soude willen ordonneren / maer wel hen vertonen hare saken / ten einde sijne Majesteit wesende ter rechte onderricht / daer in soude versien / en dat een regelijk soude het beste doen om de beroerten te stissen / so wel van de gemeinte als van den Adel.

(Fol.)

Daer

Daer door ſijne Majeſteit in 't leſte ſoude bekennen de genen die hen in ſijnen dienſt wel ſouden hebben gequeten: al 't welk by de Grave van Egmond ſeer hert en vaſtelijk werde geſuſtineert dat behoorde gedaen te werden / en werd ook alſo onder hen geſloten / mitſgaders dat aengaende de brieven van den Ambaſſadeur / men de Goubernante ſoude ſpreken en opentlijk vragen wat daer af was / daer van de Grave van Egmond den laſt aennam / en zijn de voorſz Heeren / na datſe vijf of ſes uren by den anderen geweeſt waren / wederom geſcheiden elk in ſijn quartier / en is de Grave van Egmond gereiſt na Bruſſel / dewelke de Goubernante voorhield en vraegde van de voorſz brieven / dan werd by haer al ontkent / en met haer hand overwonnen zijnde / ſeide / ten ware ſo niet gemeent / gelijk als ſy 't verſtonden. De voorſz brieven waren luidende als volgt.

1. Brief van Don Franciſco Dalaba aen de Regente.

ME-vrouwe, de waerſchouwinge die uwe Hoogheid my heeft gedaen van de handelingen, van daer heeft my verſterkt de opinie die ik altijd gehad hebbe, dat deſe veranderinge niet en geſchiede ſonder heimelijk verſtant en ſupport van den meeſten groten, ſonderlinge ook van den drien die ſo goeden gelaet tonen, want gelijk uwe Hoogheid het ſelve met groter ernſt en wijsheid wel heeft gade geſlagen, ſo mach ſy ook vaſtelijk geloven dat van de drien alle het quaed komt, ik en hebbe niet gelaten van ſijnder Majeſt. van alle ſaken te adverteren, en in 't beſonder ook dit punct, en ben wel verſekert, dat, gelijk uwe Hoogheid 't ſelve heeft gerecommandeert aen ſijnder Majeſt. de ſelve niet laten en ſal hen te tracteren ſo dat behoort, en na uitwijſen van uwer recommandatien, en ſy mogen des wel zijn verſekert, dat ſy d'eerſte ſullen weſen daer ſijn Maj. hem aengrijpen ſal, niet om in hunnen reſpecte te gebruiken van eenige gratien, want ſy der ſelver niet weerdig en zijn, maer om hen te doen ſtraffen en caſtyen, ſo haer rebellye wel verdient. Maer nochtans en mach uwe Hoogheid hen geenſins daerom eenig quaed gelaet tonen, noch eenige maniere van harer qualijk te vreden te weſen, van ſorge dat de ſaken daer mede verargert mogten werden, maer hen altijd onderhouden in der hope dat ſijne Maj. hen houd en bekent voor ſijn getrouwe dienaers, d'welk ter ſaken ſeer vorderlijk ſal weſen, want terwijlen ſy hen ſulks laten wijs maken, kan men hunder bet gebruiken, maer als den tijd gekomen ſal weſen, ſo ſal men hen wel op een ander maniere aenſpreken, en mach haer uwe Hoogheid wel verſekert houden, dat gelijk ſy goeden wille heeft om hen te doen ontfangen het payement dat ſy hebben verdient, ſijn Majeſteit ook geen minder affectie en ſal hebben van deſen aengaende te doen des van node ſal weſen.

Voort, Me-vrouwe, aengaende dat uwe Hoogheid my heeft laten weten van u te waerſchouwen wat verſekertheid wy hebben van den byſtant en ſecours uit Vrankrijk, ben ik bedwongen uwer Hoogheid te ſeggen, dat men ons der geloften vele en genoeg doet, maer ick duchte dat 't ſelve ons niet ſeer te ſtade en ſal komen, en dattet in 't einde maer al woorden zijn ſullen: want ſy en hebben noch den wille noch den middel om ons by te ſtaen ſo ſy geloven: te meer, mitſdien de Hugenoten herwaers-over ſterk zijn, en 't hooft opheffen. Ik en ſal evenwel niet laten te doen 't gene dat mogelijk weſen ſal, waer af ik uwer Hoogheid t'allen gelegentheden ſal waerſchouwen. Maer ik bidde haer boven al, dat ſy haer drage en gouvernere met een grote bedektheid en d'exteriteit aengaende deſen drien die ik genoemt hebbe. Hier mede, &c. Uit Parijs den 29 Auguſti 1566.

De Prince van Oranien / van Egmond / Grave van Hoorne.

Den anderen brief van den voorſz Franciſco Dalaba aen de Goubernante / was luidend aldus:

2. Brief van Don Franciſco Dalaba aen de Regente.

ME-vrouwe. Hoe wel ik u hebbe geſchreven wel in 't lange zedert vijftien dagen herwaers, ja ook door den Poſte die van Spangien quam en hier door paſſeerde den 26 der voorleden maend, nochtans, want ik giſteren heb ontfangen brieven van Spangien, en hebbe niet willen laten u Hoogheid des terſtont te waerſchouwen, en haer te ſenden de copie van twe brieven die men my ſchrijft, by de welke ſy vele particulariteiten ſal mogen ſien, van de welke ik my verſekere dat ſy wel te vreden ſal weſen, beſonder ook te verſtaen de goede ordre die ſijne Majeſteit geeft, en de grote gereetſchap die ſy van dage te dage maekt, ſo wel om te wederſtaen de Vlote van het Krijgs-volk des Turks, ſo verre ſy haer vond in de Cuſten van aldaer, en eenigen aenſlag daer meinden te doen: als ook om al ſijn onderſaten weder te brengen totte gehoorſaemheid van God en van ſijn Majeſteit. Uwe Hoogheid ſal ook merken, hoe wel men hem te vreden houd, van der maniere ſo ſy haer heeft gedragen na de veranderinge toegekomen in de landen daer ſy is, en hoe men boven al heeft goed en wel dienende gevonden, het leſte poinct van den heimelijken verſtande en ſterke plaetſen, in der voegen, dat daer door ſijn Majeſteit nu wel verhoopt met luttel moeiten en tegenſtoots te komen ten uitterſten van ſijnder meiningen, des ſy in den beginſel twijffel hadde, beſonder ſo verre de vremde hem des niet te ſeer en moeyen, en ook door middel van het goet voortvaren van der wijsheid en dexteriteit, daer mede uwe Hoogheid deſe gehele ſake heeft begonſt te beleiden.

En ik mach u wel verſekeren, Me-vrouwe, dat ſijn Maj. is uwer Hoogheid toe-ſchrijvende de behoudinge van ſijnder Nederlanden, naeſt God, de welke door ſijn gratie ſal maken, dat van dit quaed, dat aldaer toegekomen is, ſijn Majeſteit ſo groten voordeel en bequaemheid ſal trecken, als van de ſelve Landen te ſien gebrocht onder ſijn volkomen gehoorſaemheid, en in den ſtaet, regel, en regeringe, daer toe ſijne voorſaten noit en hebben konnen geraken, en ſijn Majeſteit van ſo lange tijd na verlangt en geſocht heeft, eenſamelijk van met deſer oorſaken (die geen goed dienaer van ſijn Majeſteit haer en ſal raden te laten verloren gaen) middel te hebben van t'onder te brengen de eene, en haer quijt te maken van de andere, der geener die haer ſal goed dunken, en die ſy ſal merken te weſen om namaels hen te mogen ſtellen tegen den voortgang van ſijn ſaken, en handelingen in den voorſz Landen. En want het punct, Mevrouwe, daer aen my als nu meeſt dunkt gelegen te zijn, en ook meeſt van conſequentie te weſen, is dat men langs ſo meer verſekere de vermomde dienaers die gy weet; ſoo en ſal uwe Hoogheid (believet haer) niet quaed vinden, dat ik haer dikmaels hebbe gewaerſchout, en nu wederom doe gedenken van metten ſelven te temporiſeren en veinſen, en van hem ſelven ſo verre te bedwingen, als van dien dikwils te verhalen, en door uit gemaekte perſonen hen doen verhalen, de grote goede opinie, gevoelen, en voldoeninge die ſijn Majeſteit van hen werken en actien heeft, en van den goeden wille en affectie die ſijn Majeſteit hem draegt, ja tot hen te affirmeren, dat ſy gelooft en ſeid dat ſy haer ſo over-groten dienſt hebben gedaen, dat ſy haer bevind en gevoelt, in hen gehouden, van dat ſijn Nederlanden noch zijn onder ſijn gehoorſaemheid, en dat de ſelve ſonder hen lieder tegenwoordigheid en wijsheid ſouden geworden zijn een roof van den vreemden, of gebaeyt hebben in 't bloed van ſijn eigen onderſaten: want al waer 't, Mevrouwe, dat ſy waren alſo gevoelig en loos als menſe maekt, nochtans den tijd en de bequaemheid vereiſchen, dat men om den dienſt van ſijn Majeſteit neffens hen gebruike van ſulken gemaekten konſtigen redenen en ſpraken, en ik gelove dat uwe Hoogheid by experientie bevinden ſal, dat ſy wat dienen en helpen ſullen om hen te onderhouden, of ten minſten om hen te doen binnen houden, gelijk wy alrede wel gewaer zijn geworden, niet alleenlijk hen perſonen aengaende, maer ook roerende die twe die na ſijn Maj. gereiſt zijn, metten welken men niet en heeft verſuimt, hen te houden ſeer loſelijk en behendelijk, hen doende ſo goeden onthael: dat ſy niet en ſweren dan by de getrouwigheid die ſy haren meeſter ſchuldig zijn, maer aen

De Marquis van Bergen / de Heere van Montigny.

„ de andere zyde heeftmen ſo goede ordre geſtelt, en
„ ſulke liſten gebeſigt onder hen volk, dat volgende daer
„ uwe Hoogheid advijs af gaf, ſylieden niet en ſullen
„ kunnen ſeggen of doen, men en ſal daer af wel gewaer-
„ ſchout weſen.

Daer-en-tuſſchen heeftmen wel voor hem genomen van hen te doen blijven houden goede reſiſtentie neffens ſijn Majeſteit, en van hen niet te laten vertrecken, niet meer dan den Heere van Ibermond, die ook wel meinde terſtont wederom te keren. Maer ik en kan niet laten van u te ſeggen, Me-vrouwe, dat het meeſte quaed dat ik als nu in deſer ſake merke, is dat de gene die neffens ſijn Majeſteit meeſt macht en geloofs hebben, ja ook de Hertoge en Prince, accorderen wel t'ſamen aengaende het caſtyen, maer niet in den middel, want d'eene dringt ſo hert als hy kan dat ſijn Maj. over reiſe, en andere, ter contrarien, is't ſelve beletten-de, vertreckende, en brengt andere nieuwe middelen by. Aengaende van my, my heeft altijd gedocht, dat in ſulke ſaken de tegenwoordigheid van den Meeſter wel dienen ſoude, en dat boven al neerſtigheid en haeſte daer toe notelijk waren: ja dat het te boven komen van der ſake daer in gelegen was, en datmen tot onverwachten en haeſtigen ſiekten moſte voegen raſſe remedien, ja ook geweldige en violente, welk is de opinie,
„ daer op ſijn Maj. (ſo men my met een klein woordeken
„ alleenlijk laet weten) alſnu heel vaſtelijk haer heeft ge-
„ ſloten en gearreſteert, en dat ten ſelven dage, als ſy leſt-
„ malen na haer ſiekte te Madrid quam, ſy ſwoer in te-
„ genwoordigheid van de voorſz Heeren, dat ſy wel wiſte
dat in 't gene dat in ſijn Nederlanden was gedaen, was verkort, niet alleen ſijn reputatie, maer ook den dienſt van God, en dat 't ſelve haer ſo na ging, dat ſy eer ſouden avonturen alle de reſte van ſijnen Landen, dan van ſulke rebellien niet te doen een caſtiement exemplair ten aenſien van de gantſche Chriſtenheid, en tot dien einde ſo ſloot alſdoen ter ſelver plaetſen ſijn Majeſteit, van te ſcheiden uit Spangien, ſo haeſt haer mogelijk ſoude weſen, en met haer te nemen den Prince ſijnen Sone, en de Coninginne (diemen nochtans meint dat haren weg door Vrankrijk ſal mogen nemen) latende in 't Land voor Gouvernante ſijn Suſter, en ſijne Neven, de twe Sonen van den Keiſer met haer, hoewel dat de voorſz Heer Keiſer ſoekt den oudſten van daer te hebben, en dat de Hertoge eenige dagen te voren de zee ſoude paſſeren, om te ververſchen de garniſoenen van Italien, en de beſten en oudſte Soldaten en Capiteinen daer uit te trecken, en in hen plaetſe te laten die gene die met hem uit Spangien trecken ſullen, dat ſijn Majeſteit korts daer na komende in Italien, ſoude ſpreken met eenige Princen en Potentaten, en ook metten Paus, en daer na metten Keiſer, is 't mogelijk, om t'ſamen te beveſtigen hen Raden en machten, aen den welken ſy alrede begeert heeft twe van ſijne Regimenten, datmen ook niet en twijffelt, ſy en ſal die wel verwerven, hoewel de Keiſer, mits de oorlogen die hy heeft metten Turk, als noch geen verſekerde antwoorde en heeft konnen geven, welk gedaen, en de ordre die tot ſijnen voornemen behoeft, geſtelt weſende, maekt ſijn Majeſteit ſijn rekeninge van te blijven in den Graefſchappe van Bourgongien, om daer na te komen in den Nederlanden, met ſulken heirkracht als van node ſal weſen, na volgende dat ſijn onderſaten hen ſullen dragen, en die maniere die ſy ſul-
(Fol. 78.) len houden van hen te verootmoedigen of wederſtand te doen, om hem te doen onderdanigheid bewijſen, en Gode al voren. Voort dunkt my, Me-vrouwe, dat ik niet en behore te laten u te ſeggen, hoe dat de Palsgrave en Landgrave van Heſſen, en andere Luiterſe Vorſten, herwaerts geſonden hebben twe Ambaſſaten, diemen ſeid Docteurs te weſen, d'eene genoemt Junius, d'andere David, die hier gekomen zijn over een maend of vijf weken, onder 't dekſel van te komen eiſſen ſekere penningen, die de voorſz Vorſten, durende de troubelen van deſen Rijke, hebben geleent den Hoofden van de Huigenois, eenſamentlijk om den Coning van Vrankrijk te recommanderen de gene die daer houden hen fraei Religie. Maer in der waerheid (na dat ik hebbe konnen vernemen) om metten voorſchreven Huigenoiſen eenige practijken voort te ſtellen, en eenige nieuwe middelen aen te geven, om wat aen te grijpen tegen den Staten en Landen van ſijn Catolijke Majeſteit. En want ik van een goede plaetſe waerachtelijk heb verſtaen gehad, dat eenige van den Rade van de voorſz Coning en Coninginne, ja ook van den grootſten en oudſten (hoe Catholijk dat ſy hen ſelven ook ſeggen te weſen) waren van advyſe, hen metter oorſake van deſe Ambaſſade te helpen, om metten voorſz Vorſten eenig verbond te maken, en metter vriendſchap en confederratie van de ſelve hen te ſterken; ſo hebbe ik ſekere dagen beladen geweeſt, om te vinden middel om dat voornemen te ſcheuren. Maer nadien de Cardinael in deſer Stad ſo wel te paſſe is gekomen (dewelke in der waerheid alhier vele uitnemende goede dienſten doet, en noch meer doen ſoude, hadde hy den middel) ſo heb ik hem geweeſt beſien, en lange met hem geſproken van de importantie deſer ſaken, en van de conſequentie, dat ſy ſtrekt tot verdruckinge der Catholijker Religie deſes Rijks, en hebben hem wel doen verſtaen en wegen, dat dit niet alleen en quam ten achterdeel van den Coning mijnen Meeſter, ook van ſijnen eigen, hem ook met eenen wege middel gevende, van te grijpen aen den voorſeiden Junius, mitſdien de ſelve was onderſaet, en geboren van de Nederlanden, in ſulker voegen dat hy des anderen daegs van hier trok, om hem te vinden in een van den huiſen der Coninginne, genoemt Monceaulx, daer 't Hof was. En daer weſende, heeft ſo vele gewrocht dat de voorſz Coning en Coninginne terſtond brieven afveerdigden aen den Provooſt van haren huiſe, om de voorſz Luiterſe Ambaſſadeurs, binnen deſer Stad weſende, gevangen te nemen, en in handen te krijgen alle hare brieven, memorien, pampieren en inſtructien, het welke ook ſoude geexecuteert geweeſt zijn, en hadde niet een van de voorſz Rade in deſer Stad zijnde gedurende de ſwarigheid dier gerees, ten tijde als die voorſchreven Provooſt hen in de gevankeniſſe wilde leiden, van advijſe geweeſt, datmen d'executie ſoude ſchorſſen, totter tijd toe dat noch ander bevel daer op ſoude komen, en ik wete wel, dat hoewel men daer na heeft gearbeid om deſe faute te bedecken, nochtans die voorſeide Ambaſſadeurs verſtaen, daer door geleden te hebben ſulken ſchande, en haer Meeſter ſulken injurie, dat ik ſien dat daer deſe practijke, diemen broude, is geſcheurt, ſonder weder geknoopt te konnen worden, te meer dat ſy hen weder gevoelen verongelijkt te zijn, uit dien dat in ſtede van te beteren de voorſz injurie, ſy noch qualijk genoeg hebben in deſen Hove onthaelt geweeſt, alſmen hen audientie heeft gegeven, en laten hen dunken, dat ſy niet ſeer aengenaem en hebben geweeſt den voorſchreven Coning, Coninginne, en die van haren Rade, en datmen na de voorſz audientie met hen geſpot heeft, het welke niet en komt dan tot groten voordeel van de handelinge van ſijne Majeſteit, en met eenen meer en meer beneemt de vriendſchappen en alliantien der Vrouwe (gy weet welke) die ik meine te weſen eene van de meeſte geveinſde van der werelt, en hoe ik langer hier handele, hoe ik vaſter blijve in der opinien (die ik uwer Hoogheid te meer ſtonden hebbe doen verſtaen) dat in haer geen trouwe, verſekeringe, vriendſchap, noch reſolutie en is: ik hebbe haer te meer ſtonden geſproken van de ſaken u bekent, daer ſijn Majeſteit aen gelegen is, en haer wel ſterkelijk vertoont de verbinteniſſe die ſy daer toe heeft, en het byſtand dat ſy ontfangen heeft in haren groten nood, boven dien gebruike ik alle dagen alle die middelen die ik kan bedenken, om de ſake te doen komen na de meeninge van ſijne Maj. en uwer Hoogheid: maer ik en krijge anders niet dan woorden, en ben des noch ſo luttel verſekert, als ten eerſten dage, des niet-te-min hebbe ik wel voor my genomen, haer ſo hart aen te vallen ter eerſter audientie die ik hebben ſal, dat ſy wel ſal moeten opentlik ſpreken: ſy ſend my dikwils by my het klein ſwart manneken, daer ik uwer Hoogheid ſomwijlen af geſchreven hebbe, die dikwils in Spangien is geweeſt ten tijde als de

Dit is den Raedsheere Renard.

De Hertoge van Alva en de Prince van Eboli Rulaonies.

Heere

Heere van Sinte Supplice aldaer Ambaſſadeur was, en hoewel die voorſeide Vrouwe haer laet dunken dat ſy my door hem doet geloven al dat ſy wilt, en dat ſy vele ſecreten van my uithaelt, ſo en wil ik nochtans haer niet te kennen geven dat ik ſulx verſta, noch van die opinie hen trecken, maer ter contrarie gelaet ik my, van met hem te ſpreken ſeer vryelijk. En ik ben gewaer geworden, dat ik daer mede hem ſomtijden wel goede woorden geve die wel te propooſte komen, en dat ik hen meer uithale, dan ſy my: Immers ik ſal voortaen wel toeſien, metter hulpe Godes, dat ſy hen niet en ſullen beroemen, van bedrogen te hebben eenen Spangiaert. Ik hebbe dit pacquet ontfangen door een Poſte die van Madrid ſcheide metten voorſeiden Heere van S. Supplice, den welken de voorſeide Vrouwe onlangs hadde geſonden aen ſijne Majeſt. dien hy den eerſten van deſer maend heeft gelaten te Bajone, om weder te keren in Vrankrijk. Men ſchrijft my, datmen hem gegeven heeft de antwoorde diemen behoorde, en ſo ik het advijs gegeven hadde, welk ik my wel verſekert houde dat helpen ſal, en heeft ook niet ſo veel nieus vernomen als hy wel meinde, en de hope was van den genen die hem hadden geſonden. De Hertoge hadde eenige dagen te voren geſeit, dat hy my wilde ſchrijven, maer om dat de voorſz Poſte tot ſijnen vertrecke hem met alle ſag ſeer droeve, om des houwelijks van ſijnen Sone, ſo en dorſte hy hem daer af niet ſpreken. Men en wiſte in Spangien noch niet de dood van Sultan Solyman, en en twijffele niet, ik en ſal een depeſche krijgen ſo haeſt men daer dat ſal verſtaen hebben, waer door ik ſal mogen verſtaen, of op die tijdinge eenige veranderinge van opinie ſal gekomen weſen, op de particulariteiten boven geroert, waer af ik niet laten en ſal terſtont te adverteren uwe Hoogheid, van de welke, &c.

Na dat de voorſz Heeren van Denremonde geſcheiden waren / ſo is de Grave van Hoorne eenige dagen daer na te Bruſſel gekomen / en rapport gedaen hebbende van ſijne handelinge van Doornik / heeft de ſelve gelaten in handen van de Goubernante / en is niet wel te vreden weſende om datmen hem mistroude / van Bruſſel vertrocken na ſijn Huis te Weert / gelijk hier voren geſeid is / van waer hy ſijne Majeſteit by ſijn brieven van den 20 Novembris geſchreven heeft alle ſijne handelingen in deſer manieren.

't ſchrijven van den Grave van Hoorne aen den Conink / houdende ſijne handelinge te Doornik.

ICk hebbe den 10 Octobris uwer Majeſteit geſchreven de oorſake die my geport hadde te gaen tot Doornik, daer na heb ik my den 16 Mey gevonden neffens haer Hoogheid om haer den ſtaet van die Stad beter te konnen verklaren, en na dien ik haer al geſeid hadde, ben ik gewaer geworden datmen uwer Majeſt. hadde geadverteert dat ik den Sectariſſen van Doornik ſommige puncten ſoude hebben toegelaten, van de welken men uwer Majeſteit de Copie hadde geſonden, d'welk niet waerachtig en was, maer hadde alleenlijk, onder de goede geliefte van haer Hoogheid, de ſelve voorgehouden om eenige policie in der Stad te ſtellen, waer op ſo ſy-luiden my eenige Apoſtillen hadden geſtelt, ſand ik 't ſelve haer Hoogheid, om te hebben haer bevel hoe ik my daer in ſoude hebben te dragen, waer op ſy my eenen ſo donkeren brief ſchreef, dat ik niet en koſt begrijpen wat ik behoorde te doen, mits den welken ik alle ſaken ongeſloten ophiel, doende daer-en-tuſſchen het Caſteel verſien van alles datter behoefde.

En want ik verſta ſulx uwer Maj. geſchreven te zijn, hebbe my des wel willen ontſchuldigen, verſekerende uwer Maj. dat totten 15 Octobris toe ik niet met allen met hen en hebbe geſloten, dan dat ik hen heb doen verlaten de kerken, en al om heb weder doen houden den ouden dienſt, hen verbiedende dat ſy voortaen niet en ſouden pijnen eenige kerken in te nemen, en ſo verre ſy de predicatien niet en willen verlaten, dat ſy dan die mogten doen buiten der Stad, daer rechtende eenige Schueren, waer-en-tuſſchen ſy hen ſouden mogen behelpen met eenige ongewijde plaetſen.

Verſtaende ook datmen in't quade verſtont al wat ik dede, hoewel ik allen dien dienſt dede die my mogelijk was om te verhoeden datter geen nieuwe onruſten toe komen en ſouden, waer toe men notelijk moſte handelen mette voorſz ſectariſen, heb ik verſocht eenige van den Edelen my te willen geſelſchap houden en behulpig weſen om de Stad te brengen tot volkomen gehoorſaemheid, en 't volk te doen ophouden van de ongeſchiktheden by hen voort geſtelt, waer in ik my liet dunken dat ik dede al dat my mogelijk was, om dat verdoolt volk in ſtilte te brengen, my behelpende tot dien fine van een yegelijk die my dochte onder hen eenig gelove te hebben, want ik en kende aldaer niet een menſche als ik daer quam, en ging ook derwaert alleenlijk door de grote affectie die ik hadde om uwer Maj. dienſt te doen, want men ſeide alſdoen datter geen Stad ſo ſeer beroert, noch in ſo groten vreſe van verloren te gaen en was als Doornik.

Maer verſtaende haeſt dat haer Hoogheid was gebrocht tot eenig achterdenken van my, en dat al wat ik arbeide dwers genomen werde, ja dat haer Hoogheid ſond aen den Gouverneur van den Caſtele om den eed te vernieuwen ſonder my des te waerſchouwen, hem ook bevelende neerſtige ſorge voor die plaetſe te dragen, mits ſy verſtond datter eenige practijke of verſtand binnen 't Caſteel was, daer af ſy my ook niet en waerſchoude, al hadde haer Hoogheid te mijnen vertrek my laſt en commiſſie gegeven ſo wel van den Caſtele als van der Stad, welk ik ook tot mijne komſte aldaer hebbé getoont, ſo wel den Gouverneur van den Caſtele als die van der Stad, gaf ook alom het woort van der waken als hooft, doende verſien het Caſteel van alles dattet behoefde, alle welk aengemerkt, docht my datmen my groot ongelijk dede, d'welk my ſo na ging als uwe Majeſteit mag bedenken.

d'Welk is d'oorſake geweeſt dat ik geſeid hebbe my der ſaken niet meer te willen onderwinden, en dat haer Hoogheid daer mogte ſenden eenen anderen, met ſulke articulen als ſy ſoude goet vinden, my grotelijks beklagende van datmen uwer Maj. had geſchreven dat ik metten ſectariſen van Doornik hadde verdrag gemaekt ſonder laſt van haer Hoogheid, en datmen uwer Maj. had geſonden het dobbel van de articulen, als by my hen toegelaten, welk niet waerachtig en was, want ik hadde geſonden den Penſionaris van de Stad om harer Hoogheid van al rapport te doen, en my wederom te brengen haer ordonnantie, op al d'welk, wederom gekomen weſende, my ſeide ſijn rapport harer Hoogheid gedaen te hebben, en datmen hem hadde gegeven eenen brief, by den welken men my alle de reſolutien ontbood, maer als ik den ſelven brief geleſen hadde, vonde ik dien ſo duiſter, dat ik harer Hoogheids intentie niet wel en koſte verſtaen, waer op ik haer ſchreef om nader verklaringe te hebben, waer en tuſſchen ik alle ſaken aldaer hebbe opgehouden, en weſende by haer Hoogheid gekomen, bad ik haer van deſe commiſſie te (Fol. 79.) mogen ontſlagen weſen, want ik en begere niet te vallen in de indignatie van uwer Maj. om dienſt te doen, en wilde my vertrecken in mijn huis, tot dat ik antwoorde ſoude hebben van uwer Maj. op mijnen brief van den 10 Octobris Ten ſelven tijde ontfing ik ook eenen brief vanden Heere van Montigni, mijnen broeder, by den welken hy my ontboot, dat hem leet was, dat ik dien laſt hadde aenveert, en dat hy blijde ſoude weſen koſt ik daer wel uit raken, daer toe my dochte dat ik ſeer goede middel hadde, nadien ik aldaer niet geſloten en hadde dat uwe Maj. ſoude mogen mishagen, en danke God dat ik daer ſo wel af geraekt ben.

Ik werde ook gewaerſchout, datmen my belaſt, geraden te hebben totte Predicatien, ja met andere hare Hoogheid geforſeert te hebben om die toe te laten, geduirende de onruſten van Auguſto leſtleden, 't welk men nimmermeer bevinden ſal, maer hebbe wel voor mijn advijs geſeit, gelijk d'ander, datmen middel moſte vinden om 't volk t'ontwapenen, en tot ſijn handwerk weder te brengen, vreſende meerder quaet, en alſo ſy langer dan een maent hadden gepreekt, in wapenen en met geweld, ſonder eenigſins opter Overheid te letten,

datmen hen ſoude mogen de predicatien gedogen, behouden dat ſy de wapenen achter lieten, en den Regeerderen alle onderdanigheid beweſen, totter tijd toe dat uwe Maj. by advyſe van ſijne Generale Staten anders ſoude ordonneren, 't welk ſy ſouden moeten navolgen, en hen dien onderwerpen, want 't ſelve hen accorderende ſimpelijk, en ſouden wy die naderhand niet af konnen krijgen hebben, en verhoopte dat hadde men als doen terſtont mogen vergaderen uwe Staten, datmen daer in eenige goede ordre ſoude hebben konnen ſtellen, want na dien alle uwe Staten merkten den vaer daer ſy in gevallen waren, terwijlen men de begonſte ongeregeltheden wilde houden ſtaende, mochten 't remedie van hen verwachten, maer nu heb ik des klein hope, gemerkt den ſtaet daer het land hem als nu in vind, want overkomende eenige dierte, neffens de ſtilſtand dier tegenwoordelijk is van der Coopmanſchap, ſo en wete ik niet wie ſulk en menigte volx ſoude konnen temmen, die hen ſouden ſtellen om alderhande rovingen en ſtelingen aen te rechten, als den honger hen daer toe dwingen ſoude.

Waer op my geraden dochte datmen behoorde ordre te ſtellen, en op meer andere ſaken den Lande aengaende, daer het welvaren en bewaringe uwer Nederlanden aen was gelegen, en hadde goede hope, dat alſmen in dien dingen eenig goed middel gevonden ſoude hebben, dat de ſake van der Religie beter verſien ſoude konnen worden: maer als ik aenmerkte datmen ſedert eenige jaren herwaers alle ſaken heeft laten verworpen in deſordre, ſo hebbe ik van over lange bevreeſt de bederffeniſſe dijn landen, d'welk my, ſedert eenigen tijd, heeft doen haken om uit den Raet my te vertrecken, vreſende, dat bleve ik daer langer in, de ſaken daer-en-tuſſchen tot ſulker ongeſchiktheid ſoude komen, datmen genen raet of hulpe daer in en ſoude konnen vinden.

Te meer dat ik ſag datmen op gene ſaken en verſag, dan alles was uit ſtellende, ja datmens geen acht en ſloeg, al werden ſomwijlen de nootſakelijkheden des lands vertoont, ja ook de ſake van der Religien, ook dat ik gewaer werd dat haer Hoogheid miſtrouwen van my hadde, d'welk my eenige af-gunſtige moſten beſteken hebben, daer ik ſedert mijn wederkomſte uit Spangien, en terwijl ik hier in dijnen Rade hebbe geweeſt, harer Hoogheid altijd hebbe gedragen 't ſelve reſpect dat ik uwer Majeſteit gedaen ſoude hebben, in alle 't gene ſy my tot uwen dienſte heeft willen bevelen, en te werke ſtellen: in haer eigen ſaken weet ſy hoe vlijtelijk ik my daer in begeven hebbe. En om uwer Majeſteit met duſdanige propooſten niet meer te quellen, ben ik vertrocken op mijn huis, verwachtende het gene uwe Majeſteit believen ſal my te bevelen, en na de antwoorde ſal ik beſien wat dienſt ik der ſelver ſal konnen doen, gelijk ik al mijn leven lang hebbe geſocht te doen, en my is leet dat 't ſelve niet beter verſtaen is geweeſt.

Ik en wil ook niet onder laten van uwe Majeſteit te waerſchouwen, hoe dat haer Hoogheid van my geerne hadde geweten, waerom ik haerder niet wel te vreden en was, 't welk ik niet en wilde doen, ſeggende dat ik my haerder niet en beklaegde, maer wel van uwe Majeſteit, mits die niet en hadde te vreden geweeſt my te laten in mijn huis, maer my hadde bevolen my te vinden tot Bruſſel neffens haer Hoogheid, daer men my ſo vele ongelijx gedaen hadde, 't welk ik metter tijd noch hoopte uwe Majeſteit te kennen te geven, want ik noit yemanden dienſt gedaen en hadde dan uwe Majeſteit, ſonder dat ik om de ſaken van Doornik in eenige woorden wilde komen met haer Hoogheid, om vele redenen ſo my dochte, datmen ſaken daer eere aen gelegen is, niet en behoorde te handelen met Vrouwen. Ik hebbe alle 't ſelve uwer Majeſteit alſo in 't lange wel willen ſchrijven, op dat de ſelve ſoude de waerheid weten, en ſo verre men uwer Majeſteit anders te verſtaen gave, bidde 't ſelve te mogen weten, om my des te mogen verantwoorden, en mijne onſchult te doen.

Uwe Majeſteit weet wel hoe getrouwelijk ik my altijd gedragen hebbe in uwer Majeſteits dienſt, ſonder grote vergeldinge gehad te hebben, ja ook om uwer Majeſteit te volgen en te dienen, verkocht en belaſt hebbende, tot meer dan 300000 Cronen, ja weſende nu laerſt te Bruſſel, heb ik moeten verkopen een deel van mijn ſilver, verwachtende altijd eenige antwoorde van uwer Majeſteit.

Alle 't welk aengemerkt, bidde ik uwer Majeſteit niet qualijk te willen nemen dat ik ben vertrocken, na dien mijn preſentie geen vrucht en dede, gemerkt men mijnder achterdenken hadde, en ook dat ik geen middel en hadde om aldaer langer te blijven ſonder behulp van uwer Majeſteit, 't welk ik tot mijnen groten leetweſen ſo dikwils uwer Maj. heb moeten vertonen, hopende dat de ſelve metter tijd noch ſal bekennen met hoe groter begeerten en vryigheid ik haer altijd gedient hebbe, noit yet anders voor oogen gehad hebbende, dan alleenlijk den dienſt van uwer Maj. waer in of ik te ſeer voorbarig hebbe geweeſt, mits meer dan ander vertoont hebbende den nood van den Lande, op dat daer in verſien werde, ſo ik ſag dattet al verloren gink, 't ſelve quam uit groten trek dien ik hadde tot de bewaerniſſe en vermeerderinge van de Hoogheid van uwer Maj. daer ik geerne lijf en goed om waegde, &c.

Hy heeft van gelijken ook geſchreven aen den Heere van Montigny ſijnen Broeder / doe ter tijd in Spagnien weſende / ſich beklagende datmen ſijne grote getrouwe en goedwillige dienſten alſo ten quaetſten uitleide / en ſonderlinge beklaegde hy hem datmen hem miſtroude / achtende ſijnen Broeder voor gelucklig van dat hy aldaer in Spangien was / en dat hem niet en konde geweten werden van alle 't gene in deſe Nederlanden omginck: maer eilacy 't einde heeft getoont dat 't geluck van den eenen en van den anderen niet groot en is geweeſt: maer hebben beide een gelijck einde gehad / want sy-luiden beiden / den eenen in Spagnien / en den anderen in Nederland 't leven hebben gelaten / ſo tot ſijnder plaetſe geſeit ſal werden. Wy willen hier nu 't zeil wat neder leggen en een weinig ruſten op deſen moeielijken weg / beſluitende dit boek mette woorden van Tacitus. 't ſchryven van den Grave van Hoorne aen den Heere van Montigny.

God heeft een yder Menſch ſijn eind' geordonneert,
Te ſterven natuirlijk, ofte door gewelt,
Maer welk van beiden hy den vromen toekeert,
't Selve werd hem voor goed en eerlijken geſpelt,
Maer d'onvromen voor quaed en oneerlijk getelt.

Einde des tweden Boeks.

OOR-

(Fol. 80.)

OORSPRONG
Der
NEDERLANDSE
OORLOGEN,
Beroerten, en Borgerlijke Oneenigheden.

Waerachtige en Hiſtoriſche beſchrijvinge,

DOOR

PIETER BOR CHRISTIAENSEN:

Summarie of korten inhout van't derde Boek.

WAt de Inquiſitie is. De oorſpronk van de Spaenſche Inquiſitie. De maniere hoe d'Inquiſiteuren de beklaegde en ſuſpecte, dagen, vangen, onder-vragen, pijnigen en doden, en hoe de Prieſteren ontwijt werden. Wat de Gereformeerde verſoeken aen buitenlandſe Potentaten. Requeſte der Gereformeerde aen den Coning. Den Gereformeerden werd geraden dătſe ſouden aennemen den tijtel van de Confeſſie van Ausburg. De Remonſtrantie van den Raed van Braband om de troubelen te remedieren, en haer advijs om de Predicatien te doen ceſſeren. Eenige diſcourſen opte geſtelteniſſe des lands, der Inquiſitie en remedien van den troublen. Des Conings van Spangiens voornemen om in Nederland te komen: beſluit van den Raed van Spagnien om de troubelen in Nederland te ſtillen. Brieven uit Spagnien aen de Regente. Placcaet daer by die van Valencijn verklaert werden rebellen, de onſchuldiginge by die van Valencijn gedaen, de belegeringe en inneminge van Valencijn en Doornik. 't Aennemen der wapenen by de Gereformeerde. De handelinge van de Gouverneurs van de Provincien om de troubelen te ſtillen. Wat die van de Religie den Adel vertonen, en haer antwoord. Den nieuwen eed by de Gouvernante den Heeren van der Ordre en Gouverneurs voor gehouden. Des Heeren van Brederode handelinge. 't Voorhouden van de Hertoginne aen den Heere van Brederode, en ſijn antwoorde. De derde Requeſte der Edelen aen de Gouvernante, en de ſtraffe antwoorde van de ſelve daer op. Afval van ſommige Edelen. Handelinge der Gereformeerde binnen 's Hertogen-boſch. Placcaet tegen die van 's Hertogen-boſch, en haer belegering. De komſte van den Grave van Megen binnen Utrecht. 't Voorhouden van die van Antwerpen, Amſterdam, en andere Steden, om de Predicatien te doen ceſſeren. De vergaderinge der Gereformeerde tot Outſerweele buiten Antwerpen, en der ſelver nederlage. De ſeer periculoſe beroerte binnen Antwerpen, en ook tot Amſterdam, en hoe die zijn geſtilt, veraccordeert, en ter neder geleit. Des Heeren van Brederode komſte tot Amſterdam. De handelinge en proteſtatie van *La torre* tegen den Heere van Brederode ſijn antwoorde. Contra proteſtatie en eindelijk vertrek uiten lande, en ſijn overlijden. 't Afſtellen van de predicatien. 't Vertrek des Princen van Oragnien. Verbaeſtheid en vervolginge der Gereformeerden. Haer luider vluchten uit den lande. De ſtraffe over de ſelve. Placcaet om de troubelen te ſtillen. Inſtructie om jegens de Gereformeerde te procederen. Apologie der Gereformeerde. Lijſte der Gouvernante om de vlucht des volx te beletten. Vertrooſtinge en ydele hope op des Conings komſte, goedertierenheid en genade.

Derde Boek.

OVermits in de twe voorgaende boeken deſer beſchrijvinge veel verhaelt wort van de Inquiſitie / en dat aldaer geſeid werd / dat de name van de ſelve alleenlijk ſo gehaet en gevreest is geweest / dat die een grote verbaeſtheid onder den ingeſetenen gemaekt heeft / dat ook by velen gehouden werde / dat het invoeren van deſelve / is den oorſpronk van alle deſe inwendige beroerten. So heeft my goed en niet buiten propooſte gedocht te zijn / een weinig alhier te verhalen / wat die sy en wat sy werkt / en waer uit sy haren oorſpronk heeft / op dat de Leſers mogen oordelen / of d'inwoonderen van Nederland oorſake genoeg gehad hebben dan niet / om door het jegenſtaen van dien hen ſelven in ſo grote miſerien en elenden te brengen / als by 't leſen van 't verbolg deſer beſchrijvinge bevonden ſal mogen werden / daer sy luiden in gebracht en gekomen zijn.

d'Inquiſitie dan / is een onderſtekinge en onderdraginge des geloofs / de welke eenige perſonen / daer toe *Wat de Inquiſitie is.*

toe gestelt en gecommitteert (die men Inquisiteurs noemt of Vaders van 't heilige Officie) doen / door alsulke middelen als sy selfs willen aen elken die hen belieft / en sonderlinge aen die personen / die hen aengebracht worden / of daer op sy eenig vermoeden hebben (hoe klein het ook zy) dat die selve in eenig van den Gelove der Roomser Catholijker Kerke dwalen / of eenig contrarie gevoelen / meeninge / gesintheid of gelove zijn hebbende / en die sy also oordeelen te dwalen / de selve werden aen lijf en goed gestraft / na dat de Vaders van 't heilige Officie oordeelen de saken of poincten swaer en strafbaer te zijn.

Om dit wat breder en naekter te verhalen / op dat den Leser 't selve verstaen en begrijpen mach / so sal men weten / d'oorsake waerom dit ondersoek Spaense Inquisitie genaemt werd / te weten: om dat de selve eerst in Spaguien gevonden en opgestelt is geweest / gelijk ik hier op 't kortste / dat ik mach / sal verhalen / uit Reginaldo Gonsalvo Montano, en Georgio Nigrino, die 't selve in 't lange beschreven / en met veel exemplen en Historien bevestigt hebben.

Den oorspronk van de Spaense Inquisitie.

De alderoudste jaer-boeken en schriften der Joden vertellen / dat de Joden sedert de verstoringe en verderving van Jerusalem / gewoont hebben in Spagnien onder Titum den Roomsen Keiser / die haer daer als dienstknechten verbande: sonder dat sy daer nochtans gedrongen werden / sedert die tijd van hare Religie te veranderen.

Als nu Ferdinandus van Arragonien en Isabella / Catholijke Coning en Coninginne van Hispagnien / de oorloge geeindigt hadden / die sy tegen de Mahometisten voerden (welke omtrent seven honderd acht-en-seventig jaer geduurt hadde / en in dewelke meer dan seven-honderd-duisend menschen waren omgebracht / sedert Rodericus den laetsten der Gotten die Spagnien belemmert hadden) na datse verjaegt waren uit den Koninkrijke en de stad Grenade / Spagnien in vryheid en ruste gestelt hadden / so begaven haer de voorseide Coning en Coninginne om de Religien in haer Coninkrijk te suiveren en onderhouden.

Marranen werden genoemt die met een begeerlijk herte een nieuwe Religie begeerden / verlatende en versmadende de oude.

Jacobijnen Monniken d'eerste Inquisiteurs.

D'oorsake die haer hier toe beweegde / was / dat sy (na den oproer van een so lange oorloge) niet alleen den Onderdanen gemaeckten Mauren / maer ook de Joden die gedwongen hadden geweest te vertrecken met veel duisenden en door de engde van Gibraltar te passeren / toelatinge / van wederom in Spagnien te mogen komen wonen / geconsenteert hadden / mits datse Christenen souden en mosten werden / derhalven daer seer vele weder gekomen zijnde / den name van Christenen aennamen en hen lieten dopen / meer door bedwank en om haer goederen wille / dan door goedwilligheid. Om nu dese nieuwe Christenen in den beginsel van der Christelijker Lere te onderwijsen / so was den last daer af gegeven de Monniken van der Prediker Orden: die van doen ter tijd het Hof des Conings regeerden / ja tot in de alderverborgenste raden en daden des selfsten. Also heeft den Coning Ferdinandus dese Jacobijne Monniken last gegeven om sulke nieuwe Christenen af te trecken van hare veroude dwalinge / en heeft haer eenen nieuwen stoel gestelt / bedekt metten tijtel van: Den heiligen rechtstoel der Inquisitien van Spagnien. De arme menschen worden voor desen stoel geleid en met slagen en stocken onderwesen / of met groten rantsoene en amenden / en also wederom / na het behagen van de goede Vaders / opten rechten weg gestelt / daer en behoefde maer een ceremonie van het Joodschap of Mahometschap verhaelt / vertogen / of onderhouden te zijn / door dese nieuwe Christenen / so haest het by de goede Vaders geweten werd / daer was oorsake genoeg om die te brengen tot pijnigen / schande / benautheid / ja tot de uitterste straffe des doods / also is haer eerste bevel alleen geweest tegen de Joden en Mahometaners te procederen / maer daer na is haer veel groter macht gegeven / om alle die te mogen ondersoecken en straffen / die de ordonnantie en het Catholijke Gelove en Kerke in alles niet onderhielden. Den Paus Sixtus de vierde des naems / heeft desen Coninklijken bond bevestigt.

Paus Sixtus de vierde bevestigt de Inquisitie.

En hoewel d'Inquisitie also ingestelt is geweest by den voorsz Coning / en van den Paus bevestigt / so en hebben nochtans die van den Coninkrijke van Aragon / welk was het oude erf-goed van de voorsaten des voorsz Coninks Ferdinandi / geensins de selve willen aennemen / want als den voorsz Coning dit eerst voorhield / so gaven de Edelen des Rijx den Koning haer beswaringe te kennen: ook hoe dat sulken nieuwen bond veel eer strekte tot verminderinge der vryheid en der privilegie des Rijx / dan tot suiveringe der Religien / en als het quam datmense aldaer met geweld wilde bevestigen / so wederstonden sy sulx met macht: also datmense in het voorsz Coninkrijke noit en ontsink / dan na grote bloedstortinge van beiden zijden / daer toe gedrongen zijnde met geweld.

Die van Aragon setten hen jegens de Inquisitie.

Om nu alle de subtijle manieren van procederen die by hen gebruikt werden / te verhalen / so kort ik eenigsins mach / so sal men weten dat de Inquisiteurs vernomen hebbende de klachte over iemanden / sy maken eenen uit van den gehelen hoop / die sy tot dien dienste altijd gereed en wel geinstrueert hebben (Familiares genaemt / dat zijn die goede en bekende vrienden of knechten van de Inquisiteurs) welke de beklaegde al willens te gemoet komende of t'haren huise gaende / seggende / dat d'Inquisiteuren hen belast hebben om haer te seggen dat sy op sulke of sulke uren sullen komen by de Heeren Inquisiteuren die hen wat te seggen hebben / hier en is geen excusatie / die also geroepen werd / die moet sonder weigeren / uitstel of dilay / verschijnen / of 't soude hen qualijk bekomen. So komt dan de gedaegde persoon voor de Inquisiteuren / dewelke als of sy nergens af en wisten / vragen sijnen name / en wat hy begeert / siet seggense of gy niet hebt en weet 't zy van u selven of iemanden dat gy voor dit heilig Officie verklaren moet: is dan die persoon 't zy man of vrou so stantvastig dat hy alle haer subtijle vragen kan tegenstaen en niet bekennen / so laet men hem gaen / tot breder informatien / seggende tot haer onschuld dat sy niet en weten of hy juist die man of vrou is / die sy ontboden hebben / dan klapt hy iet onbedacht en lichtveerdelijk van hem selven of van eenen anderen / mijn Heeren d'Inquisiteurs zijn dies verblijd / en om die persoon te lichtelijker te verbeeren / sy sien op malkanderen / sy sien den beklaegden persoon strax onder d'oogen. Sy vesen malkanderen wat in d'ooren / of maken alleen de maniere quansuis / ten lesten gebieden sy dat den gedaegden ('t zy man of vrouwe) in de gevangenisse gestelt werde / maer de gene die niet geklapt / aengegeven of verklaert heeft / heeten sy weg gaen als voorseid is / tot dat sy hen wederom ontbieden / hebbende nochtans te voren bestelt dat den aenbrenger ergens in de kamer / gedurende d'examinatie en onderbraginge / achter een stuk Tapisserye verborgen staet / en daer schuilt / om den man of vrouwe uit den gesicht te kennen / ingevalle hy den Inquisiteurs onbekent ware / en laten hem / sijn name en toe-name opgeteekent hebbende / henen gaen / wel versekert zijnde dat sy stofs genoeg hebben om tot gelegender tijd met den selven te spelen gelijk de katte mette muis doet; 't gebeurd wel somtijds dat d'Inquisiteuren iemanden (alscar) door de vingeren sien en veel dagen en weken laten verlopen eer sy hem wederom ontbieden of doen vangen / maer den Uitlanders en geven sy so veel tijds niet / maer werd van stonden aen gevanckelijk gestelt. Als sy besloten hebben eenige beklaegde te vangen / so ontbieden sy den Suffragaen van den Bissehop / aldaer genoemt den Provisoor of Vicaris of Ordinaris / desen tonen sy d'informatien die sy tegen den beklaegden hebben doen leiden / en doen hem mede den Arrest-brief onderteekenen / op dattet eerlijk schijnen sonde als dat sy geen vreemt schaepken / sonder bewilliginge van sijn Herder / aengetast en hadden. 't Geschied ook dikwils dat den Provisoor eerst ontboden

De maniere hoe de Inquisiteuren / die voor hun beklaegt zijn / doen roepen / manen en vangen. (Fol. 81.)

Het ontbieden van den Provisoor of Vicaris

word /

Afbeeldinge van de Spaansche Bloedraad in den Jaare 1567 door den Hartog van Alva aangestelt.

woꝛd / als de beklaegde al gevangen is / want d'Inquiſiteurs weten wel dat den Pꝛovinſooꝛ daer tegen niet een woꝛd ſeggen ſal. So het ook by avonturen gebeuren mocht dat iemand van de beklaegde perſonen / voꝛ of na de gevankeniſſe / ontloopt / de vlucht neemt of uitbꝛeekt / ſo leggen ſy wonderlijke liſten aen om die te vinden en wederom in 't yſer te krijgen / ſy geven de beſpieders te kennen alle de gemene litteekenen / wat ſy voꝛ kleederen dꝛagen / de lengte / gꝛootte / of geſtalte des lichaems / de gedaente des aenſichts / haer onderdom / de qualiteit van den baerde / en van de hairen des hoofts / en meer andere diergelijke dingen / daer by men den uitgeraekten perſoon ſoude mogen kennen / boven dien laten ſy hem op 't alderkonſtigſte na 't leven conterfeiten op veel doerkens die ſy onder de beſpieders deilen / de liſtigheid van deſe is ſo gꝛoot / dattet ſchijnt datmen hem ſeer qualijk voꝛ haer kan wachten / byſonder ſo hy van hogen ſtaet en goederen is / dan en ruſten ſy niet / maer reiſen hem na in alle plaetſen / tot dat ſy hem binden en vangen. So haeſt als eenig beklaegde perſoon gevangen is / ſo neemt men en eiſcht men terſtond ſijn ſleutelen van alle ſijne Kiſten / Koffers / Cantoir en diergelijke / en dan ſend men op ſtaende voet eenen Notaris tot ſijnen huiſe met ſommige van de Familiaren of Aguaſil (dat zijn dienaers / ſergeanten en deurwaerders van de Inquiſiteuren) die alle 't goed en watter in huis is / te boek ſtellen en inventariſeren / 't welk volbꝛacht zijnde / woꝛd al 't ſelve om te bewaren / gegeven eenen rijke man van de geburen / die by eede beloven moet (des verſocht zijnde) van alles goede rekeninge te doen / voꝛts neemt men den gevangen al of dat hy by hem heeft / en ſluit hem in eenig donker vuil ſtinkende gat / acht of veertien dagen / hier na onderwijſen de Inquiſiteuren den Toren-wachter dat de gevangen ſoude vierigh lijk audientie begeren / de gevangen biddet den Wachter om ſulx voꝛ hem te verſoeken / 't welk hy doet: wanneer den gevangen dan voꝛt komt begeert hy men wil ſijne ſaken aen een einde richten / als dan vermaent men hem ſijn conſcientie te ontladen / en ſijne misdaden te bekennen / belovende hem alle genade / wanneer hy ſich believen wil: ſo hy iet bekent / en woꝛd daerom niet bevꝛijd gelijk gy hoꝛen ſult. Bekent hy ſijn miſdaed niet / ſo voert men hem weder in de gevangeniſſe / en de Inquiſiteuren ſpꝛeken: ſy willen de ſaken overſien / als hy ſijn conſcientie wil ontladen en gedelibereert is van ſelfs goedwillig ſijn ſchult te kennen / dan mach hy weder audientie begeren / en hoewel hy ten andermael gelijke audientie begeert / en woꝛd daer niet uitgericht / ook woꝛd hem niet aengeſeid waerom hy beklaegt is / onderſtaende hem dooꝛ ſijn eigen mond te overwinnen.

In de derde audientie woꝛd den Verweerdeꝛ wederom ontboden / daer vꝛaegtmen hem of hy geſloten heeft / en gereſolveert is uit ſich ſelfs iet te ſeggen: ſy begeren op hem dat hy doch de waerheid van ſelfs wil verklaren / of anders dat ſy doen ſullen dat recht is / is 't dat den gevangen iet ontdekt en bekent / noch houden en gelaten ſy hen niet genoeg te weſen / denkende dat hy puer al willens en om beters wille vele dingen achterwaerts houdet en verſwijgt. En daer mede ſenden ſy hem wederom in de put / de ſake allenſkens ſo vele te ſwaerder aengevende of makende / en ſo veel te meer audientie-dagen houdende / hoe ſy ſien dat hy meer en meer klapt. Maer ingevalle de gevangene perſoon ſtoutelijk en geſtadig antwoꝛd / hoe dat hy daer niet en heeft of weet te verklaren / terſtond kieren ſy 't blaedken om en gaen hem toe met eenen nieuwen bond / voꝛ de hand gedicht en verſiert / begerende van hem eenen eed / hälende en bꝛengende daer ergens uit den hoek een klein Crucifix met ſwart bekleed tot meerder reverentien / om den menſche een vꝛeſe aen te jagen van lichtvaerdelijk te ſweren of eenen valſchen eed te doen. Als ſy den gevangen den eed hebben afgenomen / ſo beginnen ſy hem aldus te onderſoeken en uit te halen / van waer dat hy is / uit wat Land of Coninkrijke / onder welk Biſdom / van wat Stad / Doꝛp of Dick / wie ſijn Oomen en Gꝛoot-vaders waren / hoe ſy hieten / of hy noch eenige Bꝛoeders of Suſters heeft / wie ſijn Ouders zijn geweeſt / hoe ſy hieten / wat ambacht / handel / hanteringe / en leven dat ſy gevoert hebben / of hy of iemand van ſijn geſlachte oit onder de handen gekomen is van de Inquiſiteurs / en hoe en ter wat cauſen dat hy van hen geſtraft is geweeſt / en hoe oud dat hy is: tot wat plaetſen / waer af / met wat exercitie / neringe of hanteringe: en ook vꝛaegtmen hem met welke lieden dat hy tot noch toe geleeft en geconverſeert heeft / vermanende hem eerſt met ſoetigheid en met ſmekende woꝛden / daer na hem radende by maniere van dꝛeigementen / dat hy de waerheid van ſich ſelfs bekenne / voꝛ certein houdende / dat ſy nimmermeer en niemanden en doen vangen ſonder goede oꝛſake en ſuffiſante getuigen / daer mede moet hy / beleden hebbende of niet / wederom in de gevankeniſſe.

4. Audientie.

In de vierde audientie woꝛd wederom den eed geeiſcht / en hem vermaent van ſelfs te verklaren wat hy weet / of anders datmen met hem ſcherpelijker en rigoreuſelijker handelen ſal by den Fiſcael als Aenlegger / ſo bꝛeꝛe hy dan noch by ſijn eerſte woꝛden blijft / hoe dat hy niet meer en weet te ſeggen / dan woꝛd hem eerſt voꝛt gebꝛocht de klachte in ſchꝛifte / inhoudende vele verſierde poincten en beſwaringen / dies hy dikwils noit gedacht en heeft.

De klachten en beſwaringen die de Inquiſiteurs doen opten gevangenen.

De eerſte beſwaringe zijn meeſt altijds de ſelfſte of oꝛdinaris / namelijk deſe / hoe dat den Verweerder gedoopt zijnde / en een goed of gehoꝛſaem kind der Roomſer Kerken geweeſt hebbende / haer leringe en inſettinge verlochent en verlaten heeft / en afgevallen is / en dat hy de Luiterſe / Calvijnſe / of eenige andere ſette toegevallen is / en haer dwalinge en ketterye aengenomen heeft / daer-en-boven dat hy niet te bꝛeden zijnde / ook andere lieden / 't zy met leren / onderwijſen / of pꝛediken tot hem verwekt en gebꝛacht / en alſo van eenen veel ketters gemaekt heeft / bele ſulke of diergelijke hoge opgeblaſen woꝛden houden ſy hem voꝛen / om de ſlechte luiden te verbeꝛen.

Den Verweerder antwoꝛd daer na op alle articulen / of beſwaringen die hem opgeleid woꝛden ten beſten als hy kan of mach / lochenende of bekeunende / en al wat hy ſeid / woꝛd daer by eenen Klerk of Officier in ſijn pꝛeſentie op-geſchꝛeven.

Ook plegen ſy hier in met een quaden loſen trek voꝛ te komen / dat is / ſy vꝛagen hem van wien hy toch ſulx geleert of gehoꝛt heeft / en heeft hy 't by avonturen ergens gehoꝛt of geleſen / ſo vꝛagen ſy hem wederom / in wat boek: doch voꝛts verſoeken en dooꝛnemen ſy hem of hy niet met andere luiden / of in pꝛeſentie van andere perſonen daer van geſpꝛoken heeft / waer / tot welker plaetſen / by en in tegenwoꝛdigheid van wien toch / en veel meer andere circonſtantien of omſtanden. Want alle de gene die 't gehoꝛt hebben / ſtaen in groot dangier en perijkel / en woꝛden mede ſonder meer omſien den voꝛſz Inquiſiteurs tot pꝛijs gegeven / ſy laten ook toe dat de beklaegde / wie het zy / hem behelpen en verſien mach van eenen Advocaet / erbaren en wel geleert in de Rechten / die ſijn ſake / gerechtigheid en onſchuld metten rechte verwere / verantwoꝛde: en daer 't van noden is / de rigoreuſheid van den Rechte verſoete / op dat ſijn pꝛincipael geen onrecht en geſchiede / dan hen werd niet geoꝛloft / het zy Advocaet of Verweerder / heimelijk met malkanderen van eenige dingen te ſpꝛeken / te raedſlagen of communiceren dan in pꝛeſentie van mijn Heeren de Inquiſiteurs en den Clerk.

Hoe dat de gevangen een Advocaet of Voꝛſpꝛake toegelaten werd.

Als nu den armen gevangen menſche ſo krank / machteloos en flau van herten werd / dat hy geerne uit de gevankeniſſe ware / ja al ſoudet hem ſijn hals en leven koſten / en ſchijnt alſo dat hy meer verklaren ſal dan men hem ſoude kunnen vꝛagen / ſo woꝛd hy eerſt ter audientie geroepen / daer vꝛagen ſy hem half bekijvende / half vermanende / hoe 't toch

Hoe de getuigen beleid werden tegen de beſchuldigden.

komen mach dat hy so onachtsaem en vergetende is in sijn eigen sake / dat hy dan daer de waerheid uitspreke / daer op geschieden vele vermaningen / na de welke / daer op geschieden vele vermaningen / na de welke in dese of naest-komende audientie / mijn Heere den Fiscael / als aenlegger by requeste overgeeft / begerende de publicatie der getuigen / dat is dat men de getuigen beleide / 't welk hy hen terstond toe-gelaten zijnde / so word den verweerder voorgestelt / geexhibeert / gelesen wat de getuigen tegen of over hem gedeponeert of verklaert en aengegeven hebben / in der voegen nochtans dat de namen van dese getuigen verswegen worden.

Voorts is hier wel weert te weten dat eenen Inquisitischen Steenweerder (gemeenlijk in haer sprake Acalde genaemt) geteken word en gehouden voor twe getuigen / en als die daer by geweest is en het selve in persone gesien heeft / is genoeg om den persoon te verwijsen die hy aenbrengt en beklaegt / het komt somtijts datter maer een getuige en is van eenige accusatie / klagte of dispositie / is dese van horen seggen / so staet den verweerder in perijkel van op den pijnbank gewonden te worden en ter torturen te komen / ten zy dat (Fol. 82.) de selve torture tegen hem / van den verweerder selve niet mach ontfangen en aengenomen worden.

Hoe men de getuigen mag weder-spreken.

Drie of vier dagen daer na word den Verweerder belast te compareren / om te antwoorden op 't gene dat de getuigen van en over hem getuigt hebben gehad / daer komt ook sijnen Advocaet / sy laten den armen gevangen sijn antwoorde allene maken / van niemant (ten ware van God) daer in geholpen. Naer dat nu den gevangen geantwoord heeft so hy best koste of mochte / als dan komt hem sijnen Advocaet by / desen geeft in presentie van mijn Heeren de Inquisiteurs sijnen gevangen te kennen / ten eersten de getuigenissen die hem meest bes waren / en ten tweden / de articulen die tegen hem bewesen worden / ten derden / welk van den getuigen mede getuigen zijn of niet. En eintelijk datter geen ander remedie of raed en is / dan alleen dat hy neerstelijk rade / wie hem doch die dood-stelte gedaen hebbe / op dat hy sich tegen hem so verre alst mogelijk ware inbinde en by replijke sijn exceptie voort brengen / en gereet make / hier en moet den Advocaet ook niet meer klappen of 't soude hem qualijk af-genomen werden / hy vermaent hem alleenlijk dat hy veel dagen by sich selfs blijtelijk overlegge / met welke personen dat hy vyantschap gehad heeft / want het wel mochte geschieden dat hem yemand van sijn vyanden aengebracht en beklapt hadde / want mochtet by wettelijk versoek of bragen blijken van eenig vyantschap / dese exceptie alleen ware genoeg om alderhande soorten van menschen uit dit Officie te keren van getuigenisse te spreken: voorts vermaent hy hem hoe dat den Verweerder de getuigenisse lochenen mach / alsse met malkanderen niet wel over een en komen / of alsse van beende vyanden zijn gesproken geweest / so verre als hy met meer getuigen bewijse het contrarie van dien des hem opgeleid word / meest gedaen en gehanteert te hebben: dat is nu de meeste hulpe die den gevangen menschje van sijnen Advocaet staet te verwachten / en met dien beveelt men hem wederom in sijn gevangenisse te gaen / protesterende en hem te vozen vermanende mijn Heeren de Inquisiteurs dat hy de waerheid verklare / en ook sonder eenige schaemte / dreigende / ten sy dat hy in tijde gehoorsaem verschijne / dat men hem wel met recht sal doen seggen; uit welke woorden den Verweerder wel kan verstaen een sekere waerschouwinge van scherper examinatie / want binnen drie of vier dagen / hem toe-gelaten om te overdenken / of veel meer te raden / so word hy wederom ter audientie geroepen en daer gevraecht / of hy eenig dings gedagtig is / dat hy verklare / so vraegt hem den Advocaet of hy yet by conjecture bevonden heeft van den getuigen of aenbrengers: so verklaert den gevangen de saken op dat stuk 't gene hy eenigsins indachtig is. Begerende dat sy doch willen besien of hy gevalle sijne aenbrengers en beklagers geweest zijn die of die / daer hy wel eertijds vyandschap mede gehad of noch heeft / heeft hy niet wel geraden so en grijpt sijn antwoorde geen stand / en de klachte tegen en over hem blijft goet / maer heeft hy by aventuren wel geraden / den Advocaet hem vragende met wat exceptien hy tegen den genen die hy genoemt heeft / procederen mach / en geeft hem nochtans niet te kennen dat hy wel en recht geraden heeft / want ten is hem niet voorder geoorloft: de exceptien dan verklaert en de getuigen genoemt zijnde by den verweerder / met de welke hy die betoont en bewijst / den Advocaet aenbeert en neemt op sich den last van de interrogatoire te maken / of hy om sich also volkomelijk te purgeren / kan bewijsen dat hy goet vrunt is geweest van de Geestelijke / dat hy de geboden / insettingen en ceremonien van de Roomse kerke wel en vlijtig onderhouden heeft / dat hy hem voor den Priester gebiecht en daer op ten H. Sacramente gegaen heeft. En dat hy de Santen en Santinnen also geeert / voor den Kruysen en Vanen / en diergelijken / want men in der processien of andersins omdraegt / genegen en sich gebogen / op sijn knien gevallen / de mutse afgedaen / en in somma alles bewesen heeft / met sulke reverentie als dat men geen quaet vermoeyen op hem hebben en kan / van metter Luytersse of eenige andere ketterven geinfecteert te zijn. En in somma of hy in 't geheel anders en contrarie van sich selfs bewijsen kan dan 't gene daer mede hy geaccuseert word / ist dat hy sich biet en segt sulx te doen / als bereet zijnde om alles te bewijsen / so verklaert den Inquisiteur voor een solemnele acte van rechte / als dat hy hem admitteert en toelaet negen dagen lank om dat te bewijsen en sijne getuigen te beleyden: de gratie van sich te mogen purgeren / en word allen gevangens in 't generael niet gegeven / of gedaen / maer allene den genen / in de aengevinge en beschuldinge van welke de getuigenissen niet voorgaens gelijk luidende en over een komende en zijn / want dien / in de bes waringe van welke de getuigen gelijk zijn en over een komen / en word geen tijd noch respijt gegeven / noch uitvlucht om sich te purge te mogen stellen / maer worden alleenlijk toegelaten te excipieeren en sich in te binden tegen den getuige als voorsz is.

En als sy daer na den gevangen / so lange alst de Vaders belieft / hebben laten rusten / so word hy wederom ter audientie geroepen / totten welken de Inquisiteur eerst also spreekt / hoe dat de getuigen by hem tot sijner purge genoemt / nu gehoort zijn / dat hy dan sie of hy noch yet anders weet of heeft tot sijn voordeel te seggen / den gevangen antwoord hier na gelegentheid van sijn saken / wanneer den Verweerder besluit / so besluit mijn Heere den Fiscael ook. En mijn Heeren de Inquisiteurs selve met hen Raed en by-sitters geven daer na het vonnis in sulker voegen / als dat de Theologanten / Monnicken en Geestelijkheid sullen oversien al wat den Verweerder en gevangen de leringe en het gelove aenklevende / gesproken heeft / en 't selve na hen eigen beestand oordelen en uitleggen / dit stuk (noemen sy) qualificatie der leringen / of een bewijs wat leringe dat den Verweerder heeft en volgt.

Ingevalle dan den Verweerder by sijn voorgaende purge wel en genoegsaem bewesen heeft / hoe dat hy mette Luitersse ketterven noit geen gemeenschap / noch te doen gehad en heeft / maer in als een gehoorsaem kind der Roomser Catholijker Kerke is / so wijsen sy hem geheel los: of immers alst meest deels geschiet / verstoeten of bes waren de sententie na gelegentheid der saken / en na de suspitie die sy van den Verweerder noch in 't herte hebben: nochtans houden en hebben sy dat voor eenen sekeren regel en gewoonte dat sy hen wel wachten van yemanden uit hen handen te laten gaen / of hy kan wel uitdruckelijk en merkelijk betonen / dat hy eertijds in de handen der Inquisiteuren geweest heeft / maer ist dat den Verweerder volstandig blijft / en lochent de getuigenissen der getuigen tegen en over hem geleid / so word hy ter torturen (dat is totten pijnbank / stroppelcoorde / of andere diergelijke tormenten) gewesen.

Maer so wie sy bevolen hebben dat men op den pijnbank worpen en pijnigen soude / die werd geleit ter

plaet-

ijnigt
erden /
n ver-
heide
anie-
en van
ijnigen.

plaetſen daer de pijnbanck ſtaet en die torture geſchiet / dat pleegt gemeenlijk te weſen een donker gat of ſpelonhe onder de aerde / daer men door veel ſluipdoorkens voor by gegaen zijnde / ten leſten henen komt / daer is een geſtoelte daer den Inquiſiteur / de Provisoor / en de Klerck van den bloede in ſitten / daer worden fackelen en lichten ontſteken / als daer preſent en ingekomen zijn alle de perſonagien van deſen deerlijken batementen / ſo is den Beul daer ook van de eerſten / want hy voor alle d'andere binnen ſtaet en waeht / in deſer voegen: hy is van den hoofde totten voeten in 't ſwart gekleet / en met een linnen keel lanck tot opte aerde omgort / welck hem alleſins aen 't lijf pranckt gelijk de lange linnen fliſſeſſen doen / die ſy plegen te gebruicken en aen te trecken / welke opten witten Donderdag by nachte ſich ſelfs geeſſelen / hy heeft het hooft gedeckt met een lange ſwarte tupte / gelijk het capgen van een ſchippers pye / daer mede hy het aenſicht geheel vermomt en bedeckt / behalven datter twe kleine ronde gaetgens zijn of venſterkens daer hy door ſiet: met dat nu mijn Heeren geſeten zijn begint men den gevangen van nieus te vermanen dat hy van ſich ſelfs de waerheid ſegt / of indien niet / ſo verre hem in der torture arm of been of anders iet gebroken wierde / ja of hy ook ſtorve / dat hy 't hem ſelven ſal wijten. Dewijle hy dan daer alſo ſtaet / gebieden ſy dat men hem ſijn klederen uitſchudde en naeckt ondoe / ja al iſt een Vrou perſoon of de eerlijkſte of ſuiverſte Maegt die men ſoude kunnen vinden / en als een ſmal klein voerdoerken voor haer ſchamelheid gebonden is / ſo wenken ſy den Beul toe wat ſoorte van tormenten hy den armen menſche aen doen ſal / daer en tuſſchen werd den Patient beide ſijn handen op den rugge met een koorde / en met een ſeker getal van omſlagen vaſt gebonden / en na deſen worden hem ook beide de duimen vaſt aen een met een dun koordeken gebonden / als dan worden beide dees koorden / groot en kleine / daer de handen en duimen mede gebonden zijn / aen een kabel door de caterol geſteken en hangende / wel vaſt gemaeckt / geknoopt en herknoopt. Voorts doen ſy hem aen de voeten grote ſware boepen of kettenen / ſo verre als hy der te voren gene met ſich gebracht en heeft / en daer aen hangen ſy voor d'eerſte reys een klomp yſers van 25 ponden gewichts / als nu de Patient daer alſo deerlijk ſtaet / ſo werd den armen menſch vaſt opgehaelt van den Beul ſo hoge dat hy niet hoger en kan / na dat hy daer alſo een lange wijle gehangen heeft ſonder yet te bekennen / ſo doen ſy hem neder ſinken en aflaten / niet om hem te verloſſen / maer dat men hem noch eens ſo veel gewichts aen de voeten ſoude hangen alſſer te voren was / en mette gange wederom op halen tot boven toe: hem dreigende dat ſy hem daer alſo ſullen laten ſterben / ten ſy dat hy te kennen gebe 't gene ſy van hem begeren te weten / den Beul bevelende dat hy hem lange alſo om hoge houde hangende / dewijle den Patient jammerlijken en dreeſſelijken ſchreeut / roept / kermt en tiert van groter pijne / die hy door dat hangen en uitrecken in alle ſijne leden lijt en gevoelt / ſo belaſten ſy den Beul dat hy de kabel los makende en ſtrijkende / de Patient neder late als dat hy in de locht bleve hangende / en alſo door 't behendig op houden van den geſtreken kabel / hem eenen ſwaken gebe ſonder de aerde te geraken / dat hem alle de leden kraken.

Maer hier mede en houden ſy noch niet op / want met nieuwe vermaningen en dreigementen / ten zy gehoorſaem verſchijne / word hem de derde reiſe het gewichte vermeerdert / en al waer hy half doot / ſo doen ſy hem wederom op halen / en behalven die pijne die hy lijt / ſo moet hy noch daer en boven de grote laſteringe van hen horen / hem na roepende en ſchelden de als een hartneckig ketter / want hy de waerheid niet bekennen wil / dreigende hem dat hy alſo ſterben moet.

So wanneer den Patient begeert af te zijn om iet te kennen te geven / en iet te kennen geeſt / daer mede beſwaert hy ſich ſelfs en vermeerdert de torture / want ſy houden dat hy 't dan begint uit te bollen / want ſo haeſt als hy ſtille ſwijgt ſo gaen ſy wederom haer oude gangen met vermanen / dreigen en pijnigen / bevelende den Beul dat hy hem weder op hale en voor de twede reiſe ſinke met een ſwaik als voorſeid is. Dit pijnigen duert gemeenlijken van 's morgens te negen uren voor den middag totte noene toe / dat is tot twaelf of een ure toe na noene / en in het ſcheiden / ſo trooſten ſy den Patient (quanſuys) die het gehele lichaem gebroken is / met deſe woorden: 't is nu genoeg / niet te min van deſer uren af tot morgen vroeg ſo ſiet dat gy te kennen geven ſult / anders gy ſult in der torturen ſterben / gy en dorft ook niet meinen of denken / dattet gene dat gy noch te lijden hebt / is te gelijken by dat gy tot noch toe geleden hebt / als ſy dan nu wech en vertrocken zijn / ſo komt den Beul en richt den armen (Fol. 83.) menſche de joincturen en leden aen armen en benen weder in een / alſo hy best kan / daer na worden hem ſijne klederen wederom aengedaen / en leiden hem alſo na de gevankeniſſe / of ſy dragen hem met eenen / ja ſlepen hem diklwils ongenadelijken genoeg / met handen en voeten / den Steenwaerder dit ſiende / ſeid totten Patient dat men den Medecijn wel mach laten halen en ontbieden / indien het nootſakelijk ware.

Maer ſo wie ſy noch meer pijnigen willen dien ontbieden ſy den derden dag als hem ſijn leden alderſeerſt doen / ter audientie / daer dreigen ſy hem wederom ſeer / te weten dat hy die ketterpen openbare / en ook de gene / met welken hy ſomtijts van ſulke gehandelt / geſproken en gedivijſeert heeft. Item / de gene die hy weet ſulks geſint te weſen / of anders dat hy ſich wederom tot der torture ſchicke en gereet make / in der voegen / iſt dat hy eenig letſel aen den lijve daer in krijgt / of ook ſterve / dat het ſijn ſchult weſen ſal / ingevalle hy noch volſtandig en by ſijn meninge blijft / ſo gebieden ſy de Steenwaerder dat men hem wederom ter torturen leide / daer ſy ſittende in hen geſtoelte / den Patient doen ontkleden en gemeenlijk wederom laten recken en ſtrecken als te voren / alleen dat ſy wel somtijts ſcherper en rigoreuſelijker aenleggen gelijk hier na volgt. Den Patient met beide ſijn handen op den rugge gebonden / in de paley hangende als voorſz is / ſo worden hem met dunne maer ſterke en herde gedraeide koorden / beide ſijn dyen / boven / en beide de ſchenen te half wegen / en onder de knien t'ſamen en rontſom gebonden / daer na worter een ſeker hout onder elke koorde geſteken tuſſchen beide knien daer mede de koorden ſo hart geſpannen en ſtijf aengehaelt of getrocken worden als men wil / ſo datſe totten vleeſche van den Patient toe ingedrukt en in gehaelt zijnde / hem een nieuwe en ſeer grote pijne aen doe. Alſt hen belieft laten ſy andere voor deſe reiſe een ander torture aen doen / welke torture alſo gemaekt / bereit en toegericht is.

't Is een houten bank van een ſtuk / maer boven uitgeholt / en hol gelijk eenen troch of gote / in der voegen / datter een menſche in leggen mach op ſijnen rugge / ontrent den middel daer ongeveerlijk 's menſchen rugge ſoude komen te liggen / is eenen ronden houten ſtok / nagel of ſpye dwers door geſlagen / waer op 's menſchen rugge geworpen of geleit zijnde / de gote en 't gehole van den houte niet komt te genaken / ſo dat hy die men daer in pijnigen wil / ook opten Eſel geen ruſte hebben kan / en deſe bank is na de plaetſe alſo gemaekt en toegericht / dat de voeten van den Patient die daer in geleit word / om te pijnigen hoger zijn dan ſijn hooft / en als den Patient daer in leit gelijk in een kribbe / ſo worden hem de pijpen van armen en benen / beide ten half wegen boven en beneden met harde / maer dunne ſnaren / peſen of toukens gebonden / welke namaels met een ſtockjen daer onder geſteken / d'een voor d'ander na / allenskens harder en harder aengehaelt worden / tot datſe door 't vel totten vleeſch toe van den Patient komen in te eeten / en de benen ſchier genakende / niet meer geſien worden van de gene die daer tegenwoordig zijn. Voorts neemt den Beul een ſeer dunne linnen doecken / d'welk

over

over den mond van den Patient die daer op sijn rugge light / gespreit zijnde / hem de neus-gaten ook verstopt / op dat hy door die selfste sijn asem niet en scheppe / dewijle hem 't water in de mond loopt / welk water hem daer na in de mond gegoten word door het voorsz doerken met een seker mate of portie / so veel of so luttel alst de Rechters belieft.

So verre alst de Vaders belieft noch vorder te procederen by maniere van tormenten en pijnigen binnen een maent of twe / so worden de torturen ernstelijker of slappelijk gebruikt / te weten de Heeren laten een pseren bier-panne brengen vol gloepende kolen / over de welke sy doen houden de solen van des Patients voeten met spek gestreken / op dat de hitte van den biere te dieper inslaen en te bet door-trecken soude: sy gebruiken ook vele andere subtijle listen (die hier te lang souden vallen om al te vertrecken of te verhalen) om de gevangene na haer wille te doen klappen / en alle de secreten haers herte / uit te lochen / om de selve also in 't net te brengen.

Den toondag. Den bereidag is eigentlijk gepast opten Paesdag; 's daegs voor den groten Thoondag omtrent den avond / laten mijn Heeren d'Inquisiteurs ten eersten alle de mans by een vergaderen / en komen in een van de meeste kamers dier op 't Steen zijn / d'welk al smorgens en 's anderdaegs op 't schavot moeten staen tot een gaepsel van alle de werelt / en daer gebracht wesende / horen wat elk voor een penitentie opgeleit word en doen sal / sonder daerom ter dood verwesen te worden. Ten tweden laten sy insgelijx in een ander sale de vrouw-personen alle by een komen: maer alle die gene die sterven moeten / 't zy mans of vrou personen / die worden elk apart en in bysonder kamerkens geleit. En ten negen of ten tien uren in der nacht word elk sijn Pape of Monik gesonden / die hen droeve tydinge brengen / en segt / dat hy komt om hare biechte te horen. Met dattet dag begint te worden / so zijn daer ter solenneler offerhande / de Familiaren / Sergianten of Knechten van der Inquisitien van alle kanten gereet en voeg in de were / om hen debvoir te doen / en makense alle gelijx blijtelijk toe / die ten tone moeten gestelt en gebracht worden elk naer inhoud sijner sententie. So wie volstandelijken en sonder huychelen sijn gelove gehouden en verantwoord heeft / die draegt den Sanbenito tot in 't vier toe / dats een geel rocxken sonder mouwen / vast gelijk een wapen-rok van eenen Herout / over al vol geschilderde swerte Duivelkens tot een waer teken / voorts draegt hy op sijn hooft een pampieren hoed / lank op-gaende gelijk eenen tooren of hogen Coninck-brief / daer op een menschen-beeld gecounterfeyt is / die in 't vier staet en brand / en heeft rontsom hem veel kleine Duivelkens die 't vier stoken en daer toe van allen kanten hout brengen en rapen / sijn tonge word hem ook met een houten scherp gebit genepen en ongenadelijken getrocken / met sulken cieraet treet dan den Patient voorts / ten eersten na / en op 't schavot / en van daer in 't vier: rechts in dien tijd als de Patienten uiten Steene of gevankenisse komen en gebracht worden / so zijn mijn Heeren d'Inquisiteurs uit en en hebben niet luttel te doen om openlijk voor den volke te tonen en den schijn te maken so sere als sy immermeer konnen / dat sy de arme gevangen lief hebben en genadig zijn.

Dese toon of offer-dag geschied met een groot gesleip en staet / voor aen gaen de School-kinderen / daer na volgen de Patienten of Penitenten ook in haer luider ordonnantien / maer also verscheiden van malkanderen als in rotten / namelijken die gene die minst beswaert worden en de minste penitentie opgeleid is / die zijn de eerste na de School-kinderen / gemeenlijk hebbende in haren handen keerssen die niet en branden / hoorden of basten om den hals / ballen of de voorsz harde gebijten tomen of breidelen in den mond / of aen de tonge / en voorts pampieren hoeyen als voorsz is / tot teknen van haren misdaed / korts na de Penitenten volgen die met de Sanbenitos aengedaen en gekleet zijn / daer na volgt het derde en leste Vendel den verwesen hoop der geenre die totten viere en brand-offer gestrikt ende bereid zijn / elk Patient word bewaert en geleit tusschen twe gewapende mannen / en als de ure daer is datse sterven moeten / so heeft elk Patient noch twe Monnicken by hem / voorts na alle de gevangenen komt eerst den ganschen Raed van der Stad / die van rechts wegen en na den eisch en gewoonte van den triumphe / hadden behoren voor alle te gaen / namelijk de Alguasielen, gesworene Richters van 24 Staten / hooft-Balliuwen / den Regent / den Vicerop of sijn Lieutenant / met eenen groten en langen steert en gedruis van Edelen en Heeren. Na den Wereltlijken komt den Geestelijken staet / daer onder de meeste zijn Pastoren en Canonicken / dewelke volgt 't geheel Capittel van de opperste Kerke / dat zijn de Domheeren / genaemt op haren sprake / El cabildo, de derde zijn de Abten en Prioors van de Abdyen / Clooisteren / Conventen en Prioren / met hen geselschap / alle dese gaen voor de Inquisiteurs / in der voegen / als datter tusschen haren trein en de voorgaende Staten wat spatie ledig blijft / daer in den Fiscael van der Inquisitien alleen gaet / voor het vliegende Bloed-vendel / dat is / eenen roden zijden damasten Standaert / seer kostelijk gevorduert / hebbende op d'eene zijde 's Paus wapen en name / in grote vergulde letteren metter naelden gesteken / en op de ander zijde van Coning Ferdinandus / beide vaders der Inquisitien / want / d'eene is geweest d'eerste die de selve toegelaten / en den anderen diese eerstelijk heeft opgebracht / bevolen / en ingestelt / volgende dan haren Standaert so komen mijn Heeren de Inquisiteurs op hen Pantoffelkens / en na hen alle de Familiaren der Inquisitien te peerde / ten lesten komt hanneken alleman met sulker menichte en gedrups aengelopen / dattet onmogelijk is den hoop te tellen / met sulken staet en gepronk worden die Patienten geleid uit de gevankenisse tot op een hoog en kostelijk schavot van houte / om elk sijn vonnis te doen horen / tegen over dit is noch een ander schavot met gestoelten / daer de Inquisiteurs op sitten.

Als gelijk nu op sijn rechte plaetse geseten is / so isser eenen die daer begint een lank wel bedacht sermoen te doen / tenderende eindelijk tot lof / prijs en grootmakinge van het heilig Officie / en tot verworpinge / verfoepinge en verdoeminge der ketterpen die daer gestraft worden / lasterende / scheldende en vloekende de Patienten / met vele injurieuse woorden. Als dit sermoen uit is / so begint men de Penitenten hen sententie te lesen of vonnisse te geven d'eene voor en d'ander na. Na de sententien gelesen zijn / so singt den oppersten kettermeester sommige Oremussen / daer na heffen de Papen / Monnicken en Klerken gelijkelijken den 51 Psalm op / Miserere mei Deus, &c.

Voorts doen sy al het volk gelijk daer gekomen is ten gaep-spele dese navolgende solennelen eed doen en hen sweren: namelijk / dat sy leven en sterven sullen in 't Gelove / in de Religie gehoorsaemheid van de Roomse Kerke / dat sy de selve daer sy konnen of mogen / verantwoorden / voorstaen en beschermen sullen. Dat sy lijf en al haer goed wagen / avontueren en in perijkel stellen sullen tegen de gene die de selve tegen staen / of eenig leet of schade doen wouden. Voorts datse verswceren en versaken al wat is tegen al 't gene dat de Roomse Kerke leert / prijst en voor goet houd. Item / dat sy met alle hare macht beschermen en verantwoorden sullen het heilig Officie en al sijn Dienaers / en tot Gelove / vastigheid en verseekertheid der saken / nemen sy d'een den anderen tot oorkonden en getuigen.

Zijnder eenige Geestelijke personen onder den ganschen hoop der Penitenten / die worden ontwijt of gedegradeert. Ten eersten worden sy gekleed gelijk als of sy souden ergens Misse gaen doen / korts daer na trekt men hen alle het Mis-gewaet en habijten wederom uit. Daer na werden hem de handen / en lippen / en sijn platte of kruine op 't hooft met een stuk glas of scherp-scheer-meshen gecrapt of gestrapt / willende

de daer mede] ſeggen en te kennen geven / hoe datmen hem d'Olye of het ſmeer daer te hans af geſtrapt heeft / daer hy in den eerſten mede geſalft was geweest: en dit geſchiet in 't openbaer voor alle man / dewelke deſe vreemde factie ſiende / ſo verbaest en verſlagen staen als of men hen met eenen hamer voor 't hooft ſloege / maer de gene die 't lijf of leven noch behouden / die plegen ſlecht met woorden ontwijt te worden / dat
(fol. 80.) is / om kort te ſeggen / ſo lange van ſijne Officie / Benefitie of ſtaet geſuſpendeert / geſchorſt en beroost te blijven / als den Paus belieft: als de ſententie geleſen en eenige nu gedegradeert of ontwijt zijn geworden / ſo aenveert en ontfangt de Wereltlijke Overheid alſulke Patienten die ſterven moeten / en leitſe ter plaetſen waer datmenſe executere en van de werelt af van hante helpen wil / het gebeurt dikwils dat ſyſe worgen of de ſtrotte toe douwen met een koorde of bast / gelijk ſy daer aende ſtake / en alſo met een totten volke roepen / hoe dat de Patienten nu in haer uiterſte berou gekregen hebben / en totter Roomſe Kerke wederom bekeert zijn / en daerom 't hyer niet gevoelt en hebben. Alle de andere die niet en ſterven / worden op dat pas wederom na de gevankeniſſe gebracht / en des anderen daegs leitmenſe eerſt achter ſtraten om gegeeſſelt of geſlagen te worden: verſtaet die gene die ſulke pene op geleit is geweest / en vele van deſe gegeeſſelde werden op Galeyen verweſen / of moeten haer leven lank noch gevangen en in eenigen donkeren put blijven ſitten / of ook naderhand (ſo ſy noch iet kommen vernemen) ſwaerder ſtraf lijden.

Ik ben wat langer in deſer materie gebleven dan mijne eerſte voornemen wel geweest is / maer nademael de vreſe datmen de Inquiſitie in de Nederlanden mede in voeren ſoude / wel een van de voornemenſte oorſaken is geweest van de voor-verhaelde en navolgende troublen / heb ik deſe ſake wat breeder verklaert / alſo de gemene man ſo wel Catholijke als Gereformeerde / daer voor ſo ſeer verveert waren.

Hier voor in 't twede Boek is verhaelt dat in verſcheiden Provincien / Steden en plaetſen / de openbare Predicatien by proviſie / en tot dat by ſijn Coninklijke Majeſteit anders ſoude werden geordonneert / toegelaten is geweest.

Derhalven eenige der voornaemſte hoofden van die van de Gereformeerde Religie vreſende dat 't ſelve niet lang ſoude mogen duiren / en dat by den Coning 't ſelve ten quaetſten ſoude werden beduit en verſtaen / grote neerſtigheid gebruikt hebben / ſo aen de
Dat de Gereformeerde de hechten aende Patienten. Keur en Vorſten des Rijx als aen andere Potentaten en Heeren / om deſelve te verwilligen / dat ſy-luiden ſouden willen by den Coning van Spagnien aenhouden / en voor hen-luiden bidden en intercederen / ten einde ſijn Maj. ſoude gelieven de rigoreuſe Placcaten te niet te doen / op dat de Bloed-ſtortinge mochte worden vermijd / en dat ſy-luiden in vrydom na haerder conſcientien ſouden mogen leven / en alſo ſy derhalven ſeer ernſtig aen ſommige Rijx-Vorſten aenhielden / ſo heeft eenen Heerlijken en Vorſtelijken perſoon op hen-luiden verſoek aen hem gedaen / daer op geantwoort in na-volgende manieren.

Nadien ik dan verſocht werde mijn beſte te doen dat de Keur en Vorſten des Heiligen Rijx van der Duitſer Natie, ſich der ſaken ſo vele ſouden willen onderwinden, dat ſy by de Koninklijke Majeſteit van Spagnien door ſchriftelijk voorbiddinge, of anders, ſo hem beſt dochte, aenſtonden, op dat de Bloed-ſtortinge vermydet, en de vervolginge der vromen Chriſtenen afgekeert mochten worden, ben ik daer toe ganſch willig, en wil des aen my niet laten gebreken. Maer ik beduchte dat als de Keur en Vorſten vernemen ſullen dat de Kerk-dienaren en Predicanten der Nederlanden hen onder den name en titul der Ausburgſe Confeſſie niet en willen begeven, ſy-luiden meeſtendeel ſich, of totter voor-biddinge niet haeſt vereenigen, of deſelve niet met ſulker ernſt alſt der ſaken nootdruft is eiſchende, doen en ſullen, alſo ons derhalven nu al van ſommige genoeg kond geworden is, die ons onſe ſorge vermeren, waer van gy genoegſaem Copye hebt hier by geleit.

Alſo ſtaen wy deshalven by ons ſelve in twijffel, ſonder te weten hoe deſe kommerlijke tegenheid bequamelijken geholpen, de voor-biddinge met nut en vrucht te werk gebracht, en het beduchte ongeluk voor komen mochte werden, ten ware dat ſich die luiden ten minſten op de Ausburgſe Confeſſion beriepen, want daer door ſouden de Keur en Vorſten der ſelver Confeſſion ſich deſer landen als hare Gelovens genoten, met meerder ernſt onderwinden, door interceſſion en voorbiddinge aen haren Heere den Koning in Spagnien, ook door vorderinge by de Keiſerlijke Maj. en anders. So en ſoude die voorbiddinge niet alleen des te meer aenſiens hebben, en beter zijn om hen voor te houden, maer ſouden ook de Crijgsluiden onder de Duitſen ſich des te minder tegens die goede luiden gebruiken laten, alſo mochte daer door het oordeel en Bloedſtortinge naer menſchelijk vermoeden voorſien zijnde, noch metter hulpe Gods verhoed, het Rijke Chriſti meer en meer verbreid, en het getal der Gelovigen vermeerdert werden, daer ter contrarie ſonder dit middel, de ſake meer en meer in pericul ſtaen ſoude, want yegelijk weet wel hoe ſeer hatelijken het Calviniſmus is by de Keyſerlijke Maj. ſelfs, en ook doorgaens by de Keur-Vorſten, Vorſten en Staten van der Ausburgſer Confeſſion; alſo ook dat die tegen-partijen uit dat ſelve eenige Articul, oorſake ſouden nemen, en de reine Leringe des Godlijken Woords in ſulker voegen vervolgen, dat ook om dat ſelve eenige Artijkels wille, de Nederlanden niet alleen in ſulken merkelijken pericul geſtelt, maer ook het ganſche werk der waerachtiger Chriſtelijker Religien geſcheurt, en de voortgange des heiligen Euangeliums verſperret, en ſo vele ontallijke zielen, eenſdels door vervolginge van der waerheid afgeſchrikt en eensdeels geheel en al van 't gehoor des Godlijken Woords verhindert ſal werden, en achten wy 't daer door in den genen die ſulx veroorſaken, meer voor een onbedachte hartneckigheid, dan voor eenen Chriſtelijken yver.

Hy raet de Gereformeerde den tijtel van de Confeſſie van Ausburg te gebruiken.

Onder de Apoſtelen ſelve zijn in 't beginſel diſputationes gevallen, *De obſervatione legis*, en hoe wel dat Paulus over al geleert hadde dat de *obſervatio legis* niet nodig en was ter ſaligheid, ſo heeft hy ſich nochtans doort aengeven Jacobi, en der anderen Apoſtelen voor den genen die tot Jeruſalem gekomen waren, in den Tempel aldaer anders gelaten en getoont, alleenlijk om op dier plaetſen argeniſſe en weringe onder den Gelovigen te verhoeden. Alſo heeft ook de ſelve Sint Paulus tegens ſijns ſelfs lere, Timotheus laten beſnijden. Item heeft ook tot ſijns ſelfs verloſſinge als hy tot Jeruſalem gevangen werde, hem ſelven opentlijk voor een Phariſeus bekent, om dies willen dat hy, gelijk al de Phariſeen, de verrijſeniſſe der doden geloofde, hoe wel hy anders door en door metten Phariſeen niet eens en was.

Gemerkt dat nu ſulx is, en de Chriſtelijke liefde vereiſcht, dat die Leraers alles *ad edificationem* en tot verbredinge der Kerke Chriſti ſullen belijden. En ook dit werk naer menſchelijk vermoeden, ook naer wy 't ſelve by ons overwegen, niet wel bequamelijk en kan geholpen worden, ten ſy datmen ſich op de Ausburgſe Confeſſion beroepe, ſo laten wy ons bedunken, dat ſulx niet alleen met goeder conſcientie van de Predicanten in de Nederlanden wel ſouden mogen geſchieden, maer dat ſy ook ſelfs uit Chriſtelijke liefde, door aenſchouw van den geduchten pericule, en gelegentheid, ſchuldig ſouden zijn te doen.

En laten ons ook bedunken dat het dit werk ſeer oirbaerlijk en vorderlijk ſoude zijn, waert ſake dat in den name van de Nederlandſe Kerken een ſupplication aen de Keur-Vorſten, Vorſten en Staten van der Ausburgſe Confeſſion geſonden en beſtelt werde, daer in ſy den ſtaet der Religien haerder kerken in 't kort vertonen, ook mede copye van der ſupplication over gaven, die ſy onlanx hen-luider Heere den Koning over geſonden hebben, en daer op om interceſſion en voor-biddinge by henluider Heere den Koning baden, dat hen-

henluiden het gebruik der Religien, na inhouden des Ausburgſe Confeſſion, toegelaten mochten werden, en ingevalle het daer toe niet komen en wilde, dat ſy-luiden ſich ſimpliciter en in 't gemeine opte Ausburgſe Confeſſion wilden beroepen, maer dat ſy-luiden immers des twiſtigen Artijkels van 't heilige Nachtmael ſouden willen vermanen, ſo mochte ſulx met ſodanig temperament (naer ons bedunken) geſchieden, dat ſy voor ſouden geven als of ſy eeniger wijſe van haren misgunneren berucht waren, dat ſy van een Onchriſtelijke meninge in 't Articul des Nachtmaels ſouden zijn, daer aen henluiden onrecht geſchied, want ſyluiden effen van deſelve en van geen ander meninge en waren, dan die Keur en Vorſten van de Ausburgſe Confeſſion, in de prefatien geſtelt tot Naumburg, Anno 1561. ſich ſelfs verklaert hadden, van welk Articul wy u deſen ingeleiden Extract toeſchicken: en nademael die Keur-Vorſt, Pals-Grave ſelve dit Articul des ſelven prefatien mede bewilligt, en ſich namaels daer op beroepen heeft, ſo laten wy ons bedunken dat de Nederlandſe Kerken dies ſo vele min behoorde te weigeren.

Daerom in gevalle men die gene die 't gehoor en 't gelove by den volke hebben, deſe dingen in 't gemoed en herte brachten, en men deſelve tot op-merkinge van de tegenwoordige gelegentheid en omſtanden der ſaken voerde, dat ook die ontijdige en commerlijke queſtie, *Quomodo*, voor deſe tijd ter zijden geſtelt worde. So laten wy ons bedunken dat daer door (met Godes genadige ſchickinge) de ſaken tamelijk te helpen, de loop des heiligen Euangeliums in de plaetſen in goeden weſen te onderhouden, en die beduchte periculen te verhoeden, ook mede de verſochte vorderlijke voorbiddinge der Keur-Vorſten en Vorſten te verwerven, en in 't werk gebracht ſouden zijn, &c.

By deſen brief waren verſcheiden ſtucken gevoegt/ ook onder andere dit nabolgende Extract/ 't welk de Keurvorſten des Rijx/ Anno 1561. nopende 't Nachtmael/ tot Naumburg beſloten en verklaert hadden/ luidende aldus:

Extract/ nopende 't beſluit van het Articul des H. Avondmaels tot Naumburg Anno 1561.

OP dat men ook niet en vermoede dat wy mette voorſz verwerpinge der Transſubſtantiatie, die ware tegenwoordigheid des Lichaems en Bloeds Chriſti in't H. Avontmael des Heeren Chriſti na inhoud van den woorde in den Euangelio, &c. Neemt daer en eet, dat is mijn lijf, &c. ontkennen; en dat de Heere Chriſtus in de ordeninge ſodaniger ſijns Avondmaels, waerachtig, levendig, weſentlijk en tegenwoordig zy, ook met Brood en Wijn, alſo van hem geordonneert was, ons Chriſtenen ſijn Lijf en Bloed te eten en te drinken geeft. En alſo geen Sacrament en kan geſchien buiten 't gebruik van de genietinge, ſo 't van den Heere ſelfs ingeſtelt is. Alſo leren ook inſgelijx die gene onrecht, die daer ſeggen dat de Heere Chriſtus niet weſentlijk in de genietinge des Nachtmaels en zy, maer dat dit alleen een uiterlijk teken zy, daer by der Chriſtenen bekenteniſſe en doen te kennen zijn, &c.

Om hen te meerder te bewegen tot aenneminge van den tijtel der Ausburgſe Confeſſie/ ſo werd ook aen hen geſonden 't gevoelen van Doctor Paulus Eberus/ Paſtoor van de Wittenbergſe Kerke/ nopende des Heeren Avondmael/ gelevert in de ſtad van Torga 1561. in handen van den Keur-Vorſt Auguſto/ Hertog in Saxen/ inhoudende als volgt:

't Gevoelen van Doctor Paulus Eberus/ Paſtoor van de Wittenbergſe Kerke/ nopende des Heeren Avondmael.

DAt men my vraegt van des Heeren Avondmael wat my daer af goet dunkt, ſo en ſalder niemant met mijnen raed in deſen twiſtigen tijd, en dewijle der luiden herten jegens elkanderen ſulx zijn verbittert, van den geſchillen en twedrachtigheden dier zijn in 't ſtuk van 't Avondmael, opten Preekſtoel eenig vermaen behoren te maken, of voor den volke eenige diſputatien voorts brengen, beſonder want de ſelve verbitterde geſchillen niet hebben kunnen geſlicht worden by den ſeer vromen Luthero en Philippo Melanthone, en van andere hoog-geleerde Mannen, vele te min ſullenſe met ons roepen neder kunnen gelegt worden, en ontwijffelijk deſe geſchillen, (ten zy datmen daer in verſie) ſullen de kerken en alle de landen van Chriſtenrijk ſwaerlijken ſchudden en ontwe ſtoten, (Fol. 85 maer laet ons luiden God den Vader onſes Heeren Ieſu Chriſti bidden, dat hy geſamentlijk met ſijnen Sone en metten heiligen Geeſt dit, en alle andere quaed en periculen, door raed van de Godvruchtige en wijſe Princen, en van andere vreedſamige perſonen genadelijk wil afkeren, en ons-luiden daer van verhoeden.

Daer om ik houde 't ſekerſte te zijn, dat wy ſouden achtervolgen en gebruiken de maniere van ſpreken die in onſe kerke zijn de gewoonlijkſte en de gemeinſte, verſterkende eenigſins der Papiſtige Tranſſubſtantie niet. Als te weten, dat men opten ſtoel den gemenen volke ſal voorhouden en hen wel klaerlijk ſeggen, dat in 't Avondmael (deſelve gebruikende na Chriſtus inſettinge) metten genutten Brode en Wijn (weſende ſienlijke tekenen) ons word uitgedeilt en gegeven het waerachtige Lichaem Jeſu Chriſti, welk aen de galge des Cruycen gehangen zijnde, is geweeſt eene voldoeninge en een verſoeninge van de ſonden van 't gehele menſchelijke geſlachte, op dat wy daer door ſouden van alle ſonden afgewaſſchen worden. En want wy die hemelſche dingen metten oogen niet ſien noch metten handen niet taſten, noch metten ſmaek niet gevoelen en kunnen, ſo ſeggen wy dat de hemelſche dingen moeten door 't Gelove genut en verkregen worden, dewelke is een verwinninge van 't gene des niet ſienlijk noch in hem ſelven niet waerſchijnelijk en is, gelijk d'Epiſtel totten Hebreen dat is ſeggende, en welk gelove na de woorden van den Lof-ſank van den Leraer Prudentius, geeft den gebreke der ſinnen de vervullinge (en toeſchikt 't gene des der menſchelijker krankheden is gebrekende) en met welken Gelove wy ons verſekeren dat wy in 't Avondmael hebbende genut de Elementen (ſonder verdwijninge of verlieſinge van hare ſubſtantien en eigenſchappen van haerder nature) worden waerachtiglijken deelachtig van 't waerachtig, natuerlijk en weſentlijk Lichaem en Bloed, metten welken is vereenigt 't Woord Gods, de eenige Sone Gods, met een onſcheidelijken verbonde en blijvende vereeninge, uit oorſake van welker ſienelijke klaerheid en vaſte verſekeringe van de deelachtigheid van deſe Hemelſche ſpijſe en dranк (die ons gewiſſelijken in 't Avondmael gebeurt) ſo heeft Chriſtus het ſienlijke Brood ſijns Lichaems, en den Drinkbeker (dat is de ſienlijke Wijn in den Drinkbeker) ſijn Bloed genoemt, op dat wy-luiden niet en ſouden twijffelen (genut hebbende) de voorſz ſienlijke dingen; wy en hebben door de dadige kracht van de woorden des waerachtigs en Almachtigs Jeſu Chriſti (ſeggende, neemt eet dat is mijn Lichaem, drinkt daer uit allegader, dat is 't Nieuwe Teſtament in mijnen Bloede) geſamentlijk ontfangen het waerachtig Lichaem en Bloed ons Heeren Jeſu Chriſti; deſgelijx en om de ſelve verſekertheid en redene wille ſo noemt Paulus ook 't Brood welk wy breken en uitreiken in 't Avondmael, de gemeenſchap en de deelachtigheid des Lichaems Chriſti, om daer mede te bewijſen dat de mede-deelachtigheid en de nuttinge van 't gebenedijd Brood, egeenſins en is te gelijken mette eetinge van de andere gemene ſpijſen, maer dat wy geſamentlijk en metter waerheid nutten en krijgen 't Lichaem ons Heeren Jeſu Chriſti; Nochtans en willen wy niet ſeggen dattet ſoude geſchieden 't zy eenige verandering en bekeringe of ook eenige vernielinge van de ſubſtantien van de voorſchreven ſienlijke dingen in 't Lichaem Chriſti, 't zy ook dattet ſoude weſen een plaetſelijk beſluit of een natuerlijke en gedurige by-knopinge en vereeninge des Lichaems en Bloeds Chriſti, metten voorſchreven Elementen, welk de Papiſten en Monnicken tot verſterkinge van hunne privatie en eigene Miſſe, en van de omdraginge en aenbiddinge des Broods, en van velerhande andere grouwelijke Afgoderijen eertijds hebben verſiert, en den gemenen volke wijs gemaekt gehad.

Ten

Ten anderen, wy en maken 't Avondmael niet ledig noch ydel van de voorſz Hemelſche ſpijſen, wy en zijn ook niet van de opinien van den genen (wie datſe ook zijn) die willen ſeggen dat wy alleenlijk ſouden nutten en ontfangen de naekte elementen, of alleenlijk een gefigureert betekent of verçiert lichaem: maer wy geloven vaſtelijk, belijden en verklaren dat dat eenig en waerachtig Lichaem, welk de Sone Gods van Abrahams en Davids zaed, en ſonderling van den gebenedijden vleeſche van de Maget Maria, aengenomen heeft, en 't waerachtig Bloet, d'welk uit den wonde Chriſti is vergoten geweeſt, en d'welk heeft de Lancie, daer mede Chriſtus zijde was geopent, geverft gehad, metten gegeven en metten genutten Brode en Wijn; weſende ſienlijke dingen die hen weſen en ſubſtantie niet en verlieſen, ons word t'ſamen waerachtiglijken (nochtans met een onſienlijke en ongrondelijke maniere van doen, en die alleenlijk door 't Gelove is te verſtaen en te begrijpen) uitgereikt en gegeven: want gemerkt dat de oogen niet en ſien deſe Hemelſche dingen, noch de handen taſtenſe niet, en de ſmaek des monts en der tonge en gevoelenſe niet. So iſt dattet Gelove alleen ons verſekert dat Chriſtus (waerachtiglijken en ſubſtantialijken of weſentlijken tegenwoordig zijnde) ons uitreikt en geeft waerachtiglijken metten Brode en metten Wijn onſienlijke, koſtelijke en onſer zielen ſalige ſpijſe. Sulx dattet Broot en Wijn zijn een pand en zegel ons ſekerlijken vergewiſſende dat alle de weldaden (die Chriſtus ons heeft door ſijne onderdanigheid, menſchwerdinge, Paſſie, verſtortinge ſijns Bloeds, en insgelijx door de vervullinge van ſijnder Offerhanden verkregen gehad, gelijk zijn de vergiffeniſſe der ſonden, verſoeninge met God, rechtveerdigmakinge, bevrijdinge van eeuwige dood en de beerffeniſſe des eeuwigen levens) niet alleenlijk en worden van de audere menſchen aengegrepen en verkregen, maer ook waerachtiglijk in 't particulier by ons-luiden ſelver elk in 't ſijne.

Deſe forme en maniere van ſpreken en uitleggінge van de woorden des Avondmaels zijn wy gebruikende, en die ik hebbe achtervolgt in de leſte Lenten doe ik na de oude gewoonte van de Kerke d'Articulen van den Catechiſmus hebbe uitgelegt.

Van de maniere des jegewoordigheids Chriſti, dat is te ſeggen, in wat gedaente of manieren, en hoe dattet Lichaem Chriſti met of in den Brode ſoude weſen of kunnen weſen, in 't openbaer voor den volke en plegen wy niet te diſputeren, en wy meinen ook dattet is nodeloos, mits dattet is in der waerheid niet onderſoekelijk, noch mogelijk den menſchen 't ſelve te verſtaen: maer wy leeren en raden de aenhoorders datſe de woorden, de bevelen, en de beloften Chriſti met een Godvruchtig herte hen onderworpen, en datſe die ſouden gehoorſaem weſen en vaſtelijk betrouwen.

Wy voegender ook by (voor den volke) ſommige andere poincten, te weten van den waerdigen en onwaerdigen gebruike van deſen heiligen Nachtmael, tot verſterkinge van ons Gelove, welk aenſiet de beloofde en gegunde weldaden, gelijk dat is geſegt, waerachtiglijken wort uitgereikt en gegeven.

Ernſtelijk den gemenen man vermanende (die in meninge zijn het Nachtmael te nutten) datſe voor al hare eygene vuiligheid ſouden beklagen en bekennen de gramſchap Gods, den welken ſy dagelijks meer en meer vermenigvuldigen, en datſe daerom zijn der eeuwige dood en kaſtydinge ſchuldig.

Daer na ſo vermanen wy hen datſe in deſe verſchrickinge, grouwel en vreſe hun toevlucht ſouden nemen totten Middelaer Jeſum Chriſtum eenig Lammeken Gods, die daerom is erſchenen en geopenbaert dat hy ſoude afnemen de ſonden der gantſcher werelt, en datſe ſouden vaſtelijk betrouwen dat door het lijden, dood en bloedſtortinge van eenen ſulken groten perſoon voor hare ſonden is voldaen, de Wet volbracht, de gramſchap Gods verſoent, de ſonde en ſtraffe vergeven, de rechtvaerdigheid en eeuwig leven wederom gegeven en ons vergunt zijn.

Wy vermanen insgelijks datſe ſouden vaſtelijk betrouwen dat dit Avondmael der voorſz ſienlijker elementen genut zijnde, hen word uitgedeilt en gegeven het ſelfſte Lichaem en 't ſelfſte Bloed door wiens Offerhande en vergietinge de voorſz weldaden verworven en verkregen zijn, op datſe gewiſſet en verſekert ſouden zijn van de onverdienſtige gifte van de voorſz grote weldaden, en datſe egene redenen en behoren te hebben te twijffelen vanden weldaden die door 'twoort en door 't verkondigen des Euangeliums in de abſolutie en vergiffeniſſe hen zijn gepreſenteert en genood: Maer datſe eer hen die weldaden ſouden toe-ſchicken en eigen maken, en datſe hen uit alle twijffelicheden ſouden verheffen en daer mede verſterken, datſe ook God voor ſo grote weldaden ſouden bedanken.

Ten leſten, wy leren hen van het derdendeel der bekeringe 't gene dat notelijk moet den gelove volgen, radende en vermanende hen datſe de ſonden en d'oorſake van de ſonden vlieden en ſchouwen ſouden, en datſe 't Gelove oeffenen en verwecken ſouden, in 't overleggen van de woorden Gods, en datſe ſouden onderlingen en elkanderen dienſten doen, met bewijſinge van liefde tot haren naeſten, en datſe ſouden in 't kruis en verdriet wederſtaen de caſtydingen en het mishagen van dien, en datſe God die ons caſtijd, ſouden onderdanig weſen, en in ſumma datſe ſouden ſtrijden eenen goeden ſtrijd (gelijk Paulus ſegt) behoudende 't Gelove en eene goede conſcientie.

In deſer wijſe vermanen wy onſe aenhoorders totten gebruike van deſen heiligen Nachtmael, om die waerdiglijken te nutten met een ernſtige bekeringe tot God, en met bewijs der vruchten die der boete weerdig zijn. En wy pijnigen meer tot deſen einde, dat onſe aenhoorders en wy-luiden ſelver ook, waerachtigen trooſt in droef heden en in 't gevoelen van Gods gramſchap jegens onſe ſonden en traegheden door deſen heiligen Nachtmale ſouden genieten en verwerven, dan dat wy van deſer miſterie de ongrondeerlijke verborgentheden ganſchelijk ſouden onderſoeken en antwoorden op de onſichtbarige vrage der pijnlijkheden van den menſchelijken verſtande. De deugt ontwijffelijk van eenen goeden Schoolmeeſter, is te belijden dat hy eenige dingen niet en weet (gelijk Quintilianus dat ſegt) hoe veel te meer betaemt ons-luiden te bekennen en te belijden onſe ſwakheid en krankheid in't onderſoeken van ſulke grote ſaken, die paſſeren 't begrijp van alle de redelijke creatueren; en de kerke van den Apoſtelen tijden af heeft altijd gevoelt en gehouden, dat dit heilige Nachtmael (dat van God is uit eenen wonderlijken Raed ingeſet) is een ſonderlinge miſterie en verborgen ſake, hebbende haer Nachtmael daer om benaemt en geintituleert met deſen Griexſen woorde, *Miſterie*; dat is te ſeggen een verborgen ſaké, daerom laet ons ruſten in een eenvoudige en Godvuruchtige ſententie die gefundeert en beveſtigt is in de Schrift en op der ouden Vaderen getuigeniſſe, en die niet en verſterkt noch die grouwelijke abuſen van Papiſten, geſproten zijnde uit de verçierde Transſubſtantiatie, en uit de gedurige beſluitinge des Lichaem Chriſti in den Brode, en die ook niet en verwerpt noch ons enontneemt, de Hemelſche ſpijſe noch den levendmakende drank, die in het Avondmael onſe zielen de ſaligheid is by brengende.

God de eeuwige Vader ons Heeren Jeſu Chriſti (Fol. 86.)
voor ons ter dood gelevert zijnde, en wiens Bloed is verſtort tot afwaſſinge van onſe ſonden, die wille aen de miſtrooſtige en gequetſte Kerken ook in dit Articul wederom verlenen een Godvruchtige en ſalige eenigheid, en dat hy wil doen dat gelijkerwijs wy 't heilig Avondmael waerachtiglijken nutten het eenig waerachtig Lichaem Chriſti (alle de gene die na Chriſtus inſettinge de ſelve zijn gebruikende) dat wy deſgelijks mogen vereenigen en groeyen in een Lichaem accorderende en over een komende in alle de partyen van de Hemelſche leringe, en dat hem believe te ſtillen alle de menſchen die niet zijn beroert door de miſmaekt-

heid van de ellendige en miſtroſtige kerke, die niet alleenlijk niet en ſoeken eenigen peis en verſoetinge van de voorſz verbitterde geſchillen, maer ook hen pijnigen totten eerſten verſcheuringe en twedrachten, nieuwe twiſten en vervoeringe te voegen en voorts te brengen, Amen.

DE ſaken dus ſtaende en datmen vaſt veel hoorde van de grote oplichtinge van Volk die de Gouvernante door des Majeſteits laſt was doende / ſo iſt ook gebeurt dat den 27 Octobris 1566 Marcus Perez / Gillis de Greve / Kaerle van Bombergen / Gilles van der Banderijen / Francois Godin / Henrik van den Broeke / Cornelis van Bombergen / Thomas van Gere / Jan Carlier / Niclaes du Biver en Niclaes Sellin / uit de name van die van de Gereformeerde Religie inde Nederlanden / en die van der Confeſſie van Auſburg te ſamen aen den Grave van Hoogſtraten / Gouverneur / en de Heeren Marckgrave / Amptman / Burgemeeſteren en Schepenen der ſtad van Antwerpen overgegeven hebben / dit navolgende Requeſte aen ſijne Maj. met eene Requeſte aen den Grave van Hoogſtraten en Heeren Burgemeeſteren / Schepenen en Raed der ſelver Stad / daer in verſoekende aende voorſz Heeren dat hen believen wilde de by-gevoegde Requeſte aen ſijne Majeſteit over te geven aen de Gouvernante / om die te ſenden aen den Koning met behoorlijke recommandatie. Deſe Requſte was gedruckt in een Lombaerts vel pampier / van den inhouden als volgt.

Aen den Coning.

Requeſte van de Gereformeerde aen den Koning.

VErtonen in aller ootmoed en volkomen gehoorſaemheid de getrouwe Vaſſalen en Onderſaten uwer Majeſteit in alle deſen Nederlanden, dat gelijk ſy tot allen tijden lijf, goed, en alle andere ſchuldige plicht gewillglijken overgegeven hebben totten dienſt van uwe Maj. ſo wel in 't afweſen als in de tegenwoordigheid der ſelver, ſonder t'eenigen tijd geweigert te hebben eenige Tollen, Impoſten, Accijſen, of andere ongewoonlijke byſtand, ter bewaringe der ſelver uwer Majeſteit, dat ſy ook noch geſint zijn in den ſelven wille en vyerige liefde der ſelver uwer Majeſteit voort te varen en volſtandig te blijven, begeerende daer in dagelijks toe te nemen en hen ſelven meer en meer t'overtreffen en t'overwinnen, verhopende dat ſy ook deſgelijks de goet-gunſtigheid en genade uwer Maj. gewaer worden en bevinden ſullen, gelijk ſy voormaels daer van ſonderlinge bewijſinge en klare getuigeniſſe gehad hebben, want hoe wel dat uwe Majeſteit tot andere tijden geraden en bewilligt is geweeſt, om met een ſtrenge dood en confiſcatie aller goeden te ſtraffen, alle de genen die de Leere der Roomſer Kerke in alle hare Articulen niet en ontfangen, gelijk ook deſelve Leere onlanx door dat Concilium van Trenten voor gehouden is geweeſt, en tot ſulken einde d'Inquiſitie voortaen t'onderhouden daerſe te voren gebruikt was, en in te voeren daerſe te voren niet ontfangen en was, alles tegen de vryheid en Privilegien deſer uwer Nederlanden, en der getrouwe Onderſaten in de ſelve. So iſt nochtans dat uwe Majeſteit verſtaen hebbende den ſtaet deſer Nederlanden, door dat vertoog by den Edeldom gedaen, te vreden is geweeſt, niet alleenlijk de voorſeide Inquiſitie te doen ſtil ſtaen, maer ook naer hare ingeborene ſachtmoedigheid en goedertierenheid te doen ophouden de Placcaten die over 't ſtuk van der Religien afgeroepen zijn geweeſt, ja ook geſocht heeft door wegen en middelen van moderatien en proviſien 't Volk te vreden te ſtellen, waer door wy oorſaek hebben om onſen goeden God te loven en danken, en van uwer Majeſteit alderley goed-gunſtigheit en genade te verwachten. Nu iſt alſo dat 't gemeen Volk het welke door dat onderhouden der voorſchreven Placcaten eenen langen tijd als in een knechtſchap en ſlavernije gebrocht was, en des niet te min hemelijk in de waerachtige kenniſſe haerder ſaligheit ſeer toegenomen hadde, ſo wel door dat leſen der heiliger Schrifture van God ingegeven, als door de onderwijſinge en vermaninge ſommiger Predicanten die lieden van eeren en in Goddelijke en Menſchelijke ſcienten wel onderweſen zijn geweeſt, beweegt zijnde door de geſtadige valſche beſchuldinge en laſteringe ſommiger quaedwilligen, de welke hen beneerſtigt hebben haer Relige ſuſpect en verdacht te maken, en heeft hem niet langer konnen of mogen houden in 't heimelijk noch in 't verborgen: maer om te ſtoppen den mont aller achterklappers en laſteraers, en ſijner vyeriger begeerten en yver genoeg te doen is gekomen tot de openbare oeffeninge van de voorſchreven Religie, op dat een yegelijk weten mogte hoedanig die Religie was, die te voren onder hen heimelijk hadde gebruikt geweeſt. Dit ſo geſchied zijnde, iſſer ſulke menichte van eerlijke en treffelijke perſonen tot den voorſz verſamelingen en Predicatien gekomen, die niet getelt en ſouden kunnen weſen, noch ook gelooft van den genen die by deſe handelinge niet tegenwoordig geweeſt zijn, en noch neemt de menichte dagelijx in ſulker wijſe toe, dat 't ſelve aller Menſchen verſtant te boven gaet. Maer hoe wel dat de voorſchreven Miniſters in hare predicatien alle vlijt en neerſtigheid tot allen tijden gedaen hebben, om 't Volk te vermanen tot ſtilligheid, eerbiedinge en tot onderdanigheid die men de Overheid ſchuldig is, en dat ſy van der Afgoderijen eigentlijk prekende, dat Volk vermaent hebben om hen te houden in ſijn beroepinge, ſonder te willen gebruiken dat Ampt en Officie van de voorſeide Overheid, hen vervorderen om eenige Beelden of diergelijke dingen of te worpen: ſo iſt nochtans geſchiet, dat ſommige hopen des gemenen Volx, gedreven zijnde door eenen ongematigen vyerigen yver tot welken ſommige ongeregelde perſonen toe gekomen zijn, die anders niet geſocht hebben dan ſtelen en roven, vergeſelſchapt met een menichte van vrouwen, jonge leckers en kinders, hen vervordert hebben tot dat breken en vernielen der voorſchreven Beelden in de Tempelen, en diergelijke ongeſchiktheden, tot ons groot en onuitſprekelijk verdriet: Daer uit ſulken verſchrickinge en verbaeſtheid gevallen is over allen Overheden, die ſwaerder inconvenienten gevreeſt hebben, dat ſy niet alleen 't breken der Beelden niet gehindert en hebben, maer ook toegelaten: en dat meer is, in vele plaetſen den Ambachten en den Gilde Broeders geboden dat ſy haer Beelden en çieraet haerder Altaren ſouden wech nemen, 't welk in deſer haeſten en confuſie niet en heeft kunnen geſchieden, ſonder de ſelve eenſdeeels te breken en te quetſen. 't Selve geſien zijnde, hebben ook ſommige de handen daer aen geſlagen, meinende dattet geoorloft, ja ook toegelaten en geboden was van der Overheid, dat men de kerken ruimen ſoude, waer toe ſy in 't beginſel, noch ook daer na niet alleenlijk door de predicatien niet en zijn beweegt of verwekt geweeſt, maer ook ter contrarien de Predicanten en andere geſtelt totter regeringe der Kerken, hen hebben begeven om die te beletten alſo veel alſt in hen was: gelijk ook geenſins deſe daet by haer-luiden bevolen weſende, noch ook te voren geweten, noch daer na voor goet gehouden: alſo men 't ſelve metter waerheid by veelderlei redenen ſoude kunnen bewijſen en ſonderlingen ook blijkt door 't getuigeniſſe van een groot getal der Gevangenen, die om deſer oorſake wille jammerlijk gepijnigt zijn geweeſt, deſen nochtans niet tegenſtaende, ſo verſtaen wy t'onſer grote mishagen dat de voorſchreven twe Poincten, te weten de predicatien en dat breken der Beelden, hoe wel ſy in geenderlei wijſen t'ſamen geknoopt en gelijk zijn, maer gantſch van malkanderen verſcheiden, en niet gemeens hebbende, zijn alſo overgedragen aen uwer Majeſteit, dat de ſelve ſeer daer door verſtoort weſende, ſoude vaſtelijk voorgenomen hebben herwaers te komen met geweldiger hand, om ſonder onderſcheid ſo wel de eene als d'ander uit te roeyen: welk wy aenmerkende, hebben geacht ons toe te ſtaen uwe Majeſteit ootmoedelijk te bidden, dat hem believe te overleggen en wel in te ſien, dat de Religie eens ingedrukt weſende

in

in 't hert en verſtand der menſchen, waer toe de dreigementen en uitwendige krachten niet en kunnen komen, aengeſien dat de ſake belangt de eeuwige ſaligheid of verdoemeniſſe haerder zielen, niet en ſal ſo licht weſen de ſelve met gewelt uit te roeyen; maer wel dat door dit middel haer ſullen veinſen ſommige ſwacke en krank in 't gelove, om metter tijd te worden ſonder Religie, Libertijnen en godloſen, van welke men geen getrouwigheid noch oprechtigheid der conſcientien verwachten kan. Beneven dien ook wel te letten is op den raedſlag van Gamaliel, indient Gods werk is, dattet niet en ſal konnen te niette gedaen werden: en dattet ſwaer is en ſorgelijk tegen God te willen ſtrijden. En dat meer is, al waert dat uwe Maj. volbrocht de raedſlagen en het voornemen by de gene voor geſtelt, die of door onwetenheid of door eigen ſinnelijkheid, of door vreſe alſulks raden, ſo en ſalder anders niet volgen noch geſchieden, dan een onwederkrijgelijke bederffeniſſe van uwe Nederlanden, ſo voorſpoedig groeyende, en ſo notelijk zijnde totter bewareniſſe van uwe groodheid, en eenſamelijke de vermeerderinge van de omwonende Princen, de welke, rijk en machtig geworden zijnde, door het bloten deſer landen, ſullen verſterkt worden, om in toekomende tijden krijg te voeren tegen uwe Majeſteit. Daerom wy uwe ootmoedige Onderſaten en getrouwe Dienaren, begerende altijd te leven en te ſterven onder de gehoorſaemheid van uwe Majeſteit, en de groodheid der ſelver te vorderen, ſo vele ons mogelijk zijn ſal met lijf en goed, wel neerſtelijk bemerkende alle deſe gelegentheden, en vaſtelijk betrouwende dat onſe ootmoedige en redelijke begeerten en beden eenige ſtede ſullen vinden by uwer Majeſteit, ter oorſake van uwe ingeboorne en gewoonlijke ſachtmoedigheid en goedertierenheid: bidden en begeren in den name onſes Heeren Ieſu Chriſti, dat ons vergunt, toegelaten en verwilligt worde, dat de gene die van wegen haerder conſcientie niet gelijk en konnen voor goed houden, de Leringe en Ceremonien der Roomſe Kerke, en behalven deſen in alle andere ſaken zijn ſeer getrouwe en gehoorſame Vaſſalen en Onderſaten uwer Majeſteit mogen hebben volkomen en verſekerde vryheid, om openbaerlijken te verſamen in ſulke plaetſen als by uwe Majeſteit en de Overheden ſullen beweſen worden, totter oeffeninge van haerder Religie: in de welke ſy betuigen metter waerheid als voor God, dat ſy meinen te geloven, te leven en te ſterven, na de Leringe der Propheten en Apoſtelen, begrepen in de Boeken des ouden en nieuwen Teſtaments, en kortelijk beſloten in de Articulen des Apoſtoliſchen Geloofs, en in de Concilien den woorde Gods gelijkformig: hen in allen anderen ſtucken onderworpende, 't gene dat hier naer ſal beſloten en verwilligt worden by een vry en al gemeen Con-
01, 87.) cilie: en in 't verwachten des voorſz Concilium, 't gene dat door 't gemeen verdrag der Euangeliſe Kerken van hoog en neder Duitſland, Vrankrijk, Engeland en andere delen vander Chriſtenheid voor goed aengeſien ſal weſen, om gevolgt en al gemeenlijken onderhouden te worden in den voorſeiden kerken. En op dat deſe vryheid en oeffeninge der religie beveſtigt en verſekert weſende, den handel op de welken de welvaert van deſe landen ſtaet, ſoude mogen vryer loop hebben dan hy heeft, ſo lange alsdje ſaken ſo onſeker zijn, en alleenlijk by maniere van proviſie toegelaten, dattet uwe Maj. believe na hare gewoonlijke ſachtmoedicheid en goedertierenheid deſe weldaet te beveſtigen by octroy en ſonderlinge genade, met verwillinge van alle de gemene Staten deſer landen daer toe verſaemt zijnde. En ſo veel als de Supplianten aengaet, ſo ver iſt dat ſy door 't middel deſer vryheid eenigſins denken den ſtaet der Politie te vernieuwen, als namelijke te veranderen van Prince, Accijſen, Tollen, Schattingen en andere onderſtant te weigeren, alſo hare weder partijen hen opentlijk met onwaerheid opleggen, dat ſy ter contrarien tot een getuigeniſſe haerder goetjonſtigheid die ſy hebben om hen te begeven wat ſy vermogen tot uwen dienſt, in bebekenteniſſe van uwe genade en jonſte, en als een nieuwe vereninge, beveſtigende den Eed van haerder getrouwigheid, en om te kennen te geven dat de Privilegie van de vryheid en oeffeninge haerder Religie, welk ſy begeren en verwachten van uwer Majeſteit hen dat herte vermeerdert om over te geven en te eigenen haer lijf en goed tot uwen dienſte: ſo preſenteren ſy van den dag af dat de voorſz genade hen gegunt ſal weſen, goede en vaſte borge te ſtellen, dat ſy op-brengen ſullen boven alle Impoſten, tollen en andere gewoonlijke laſten, de ſomme van 30 tonnen gouts, de welke ſy overleggen ſullen binnen behoorlijken tijd, en 't ſelve tot ontlaſtinge der Domeinen van uwer Majeſteit in deſe landen, en beloven hier boven, gene Tempelen der gener die van de Roomſe Kerke zijn, in te nemen, noch die te verſtoren of te beletten in de oeffeninge haerder Religie, by kracht, gewelt, of eenige andere daed. Biddende dat uwer Majeſteit believe in dank te nemen deſe preſentatie uwer onderdaniger Onderſaten, als komende uit alſulker herten, die anders niet en begeren dan de beveſtinge van den dienſt Gods, en uwer Majeſteit, met de welvaert, ruſte en voorſpoet deſes Lands. En verhopen dat uwe Majeſteit niet vreemt en ſal vinden, dat d'Onderſaten ontfangen hebbende eenige merkelijke gunſte en genade van haren natuerlijken Prince, ſy eenige bekenteniſſe doen, dienende tot dankbaerheid na haer klein vermogen, gelijk 't ook niet nieus en is dat een ſulke genade en weldaed den Onderſaten vergunt werde, alſo 't ſelve blijkt by d'exempel vanden groten Keiſer Alexander Severus, dewelke een heiden en afgoden-dienaer zijnde, den Chriſtenen toegelaten heeft die hy voor Ketters houdende was, dat ſy Tempelen ſouden hebben binnen Romen de Hooftſtad ſijns Keiſerrijx: en van den Keiſer Conſtantinus de welke verkregen heeft den tijtel, De Grote, door dien dat hy tegen den regel ſijnder Voorſaten toe liet dat de Chriſtenen plaetſen toe-geſtelt werden om daer hare verſamelinge te houden, gelijk als ook de Heidenen hare Tempelen hadden: het welk doende, hy ſtilde ontallijke klachten, en belette een merkelijke aenſtaende bloedſtortinge, maekte ſijn Keiſerrijk vredelijk, en door het middel deſer eendrachtigheid, werd voorſpoedig in hoogheid en vermeerderinge ſijns Rijx. En indien yemant aen uwer Majeſteit te kennen geeft dattet een ander dink is de Chriſtenen toe te laten de oeffeninge haerder Religie, dan den Ketters, alſo ſommige ons achten: ten eerſten bewijſen onſe Predicatien, Gebeden, en de oeffeninge onſer Religie, dat wy Chriſtenen zijn, en geen Ketters noch Afgoden-dienaers, en zijn bereit 't ſelve noch breder waer te maken, ſo verre alſt uwer Majeſteit belieft ons genadig en ſeker gehoort te geven, en boven dien, al waren wy ſo grote ketters als de Joden, Arrianen en Novatianen, ſo iſſet nochtans dattet tegenwoordig exempel des Paus, de welke ſeggende, dat hy dat Hooft der Kerke is, en dat hy niet dwalen en kan, niet alleenlijk de Joden onderhoud, welke geſworen Vyanden zijn ons Heeren Jeſu Chriſti: maer laet ook den ſelven toe, hare Synagogen, en de oeffeninge haerder Religie binnen ſijn ſtad van Romen en andere hem onderworpen. Boven dien d'exempelen der Chriſtelijker en rechtgeloviger Keiſeren, de welke de Arrianen en Novatianen Tempelen hebben toegelaten, ſullen mogen uwe conſcientie te vreden ſtellen: en inſonderheid het exempel des onverwinnelijken Keiſers uwes Vaders ſeer hoogloffelijker gedachteniſſe, die deſgelijken toegelaten heeft by Rade van den Staten des Keiſerrijx, den Proteſtanten in Duitſland, niet tegenſtaende dat hyſe voor ketters gehouden heeft, gelijk ook nu onlanx den Koning van Vrankrijk aen ſijn Onderſaten gedaen heeft, al 't welk t'ſamen uwer Majeſteit mag te vreden ſtellen en geruſt maken, om ons deſe genade nu te vergunnen, verwachtende den tijd dat wy door een gemene eendrachtigheid der Chriſtenheit alle mogen vereenigt worden in een eenderley Religie en forme des dienſts Gods, door de welke uwe Maj. en de landen ſullen ontfangen alle ſegeningen en voorſpoet, over mits dat God ſal ontwijffelijken gedient

Preſentatie van 30 tonnen gouts.

worden door het verhoeden van een seer grote aenstaende jammerlijke bloedstortinge, en dat u land sal gehouden wesen in stilte en vrede, en niet gestelt tot eenen roof der omliggende, en de Coopluiden en Inwoonders des Lands in alsulken sekerheid, dat alle die gene die hier voortijds om deser sake wille uitten lande vertrocken zijn, en ook meer andere, veroorsaekt sullen wesen herwaers te komen met haer goed, handelinge en konsten. Eintelijk door dit middel den eenen en den anderen gegeven zijnde oorsake van ruste, en vernoeginge, het land sal voorspoedelijk bloeyen meer dan het oit dede, met vermeerderinge van uwe Cronen, en een yegelijk sal dies te meer verbonden zijn, om sonder ophouden, den Heere te bidden voor de grootheid en voorspoed van uwe Majesteit.

DE Grave van Hoogstraten en die van de Wet hebben dese Requeste gesonden aen de Goubernante / om die voorts te presenteren aen de Majesteit / of anders daer in te doen so haer Hoogheid goed soude vinden / sonder datse deselve eenigsins gerecommandeert hebben / maer hebben ter contrarien aen haer Geputeerde tot Bussel leggende / geschreven datse hen daer mede niet en souden moeyen nochte ook eenige expeditie versoeken / also de voorsz Heeren d'inhoud van dien niet goet en vonden / maer geacht voor een hoogmoedige spiegel-verlichtinge haerder rijkdom en vermogens / en ten heeft sommige Heeren te Hove geheel niet aen gestaen. Sommige hebben 't also uitgeleid en beduid / datse mette aenbiedinge van so groten sommen gelds / de uitlandse Vorsten souden soecken te winnen / om van hen-luiden bystand van volk te mogen gekrijgen.

De hoofden der geconfedereerde dagelijx meer en meer bemerkende dat de meninge van den Coning en ook der Goubernante niet en waren om de Religie toe te laten (al wast dat sulx geheinst werde) en nochtans verhopende by al dien dat de Gereformeerde de tijtel der Confessie wilden aennemen / dat de selve Gereformeerde geen assistentie en soude gheven / so hebben sy raedsaem gevonden / so tot Antwerpen / Valencijn en Doornik / als tot Amsterdam (als wesende de principaelste Steden daer de Gereformeerde Religie werd geoeffent) de Gedeputeerde der Gemeenten voor te houden voor Grave Lodewijk van Nassauwen en andere Gedeputeerde / de navolgende Propositie: eerst dat de Gemeenten hen t'allen plaetsen voor alle dingen na den bevele Godes souden willen dragen / onderdanig der Overheid / in alle saken der conscientie niet beroerende / en voorts in de saken der Religie aengaende / na de resolutie by de Goubernante den Edelen geconfedereerden gegeven / sonder iet nieus te bestaen buiten advijs en believen van de Edelen geconfedereerde / ten einde alle saken beleid mogen werden ter eere Gods / dienste van de Maj. en welvaren van den lande.

Wat de Gedeputeerde van de Gereformeerde werd voor gehouden / nopende 't aennemen van den tijtel der Confessie van Ausburg en Anders.

Ten anderen aengemerkt de saken so langer so periculoser openbaren / so door 't aennemen van krijgsvolk toe verscheiden plaetsen / als ook door de ontwijfelijke tijdinge van sijn Majesteit voornemen uit Spagnien met grote menichte van vreemde krijgsluiden over te komen in dese Nederlanden / 't welk geschiedende / niet anders te verwachten is / dan de grouwelijke uitroeyinge van de Neringe / Rijkdommen en Godvresende Ondersaten der selver / en ter contrarie een eeuwige inplantinge der Inquisitie / of noch erger en bloedelijker plagen (also men als dan dese Landen voor van nieus geconquesteert / en alle oude en loffelijke Vryheden en Privilegien gantschelijk verbeurt sal rekenen) overmits den toorn van sijne Majesteit door eenige quaedwillige so hoochelijk verbittert is tegen dese Nederlanden. Sal daer van node zijn dat d'Ondersaten van den lande doende dat hen betaemt / te weten haren natuerlijken Heere alle behoorlijke eere / gehoorsaemheid / dienst en getrouwigheid bewijsende / met alle mogelijke en oprechte middelen / in aller ootmoedigheid sijne Majesteit hare ommoselheid / goedwilligheid en onderdanigheid vertonende / en van den selven sijne Majesteit als wesende hare rechte Overheid / in alder reverentie supplicerende / te mogen verwerven Predicatie en exercitie van haerder Religie / tot Godes eere en gerustigheid haerder consciencien / met aenbiedinge in teiken van dankbaerheid en dienstbare goetwilligheid / voor so saligen weldaed / een merkelijke somme van penningen / tot ontlastinge van sijne Majesteits domeinen in dese landen / daer van nu de Requeste al by velen gesien en ook aen sijne Majesteit in Spagnien gesonden was / en so de selve somme als lopende tot dertig tonnen gouts / groot is (hoe wel deselve tegen de grootheid van sijne Majesteit over grote genade en goedertierenheid / mitsgaders deser landen welvaren en gehele behoudenisse gerekent zijnde / gansch klein of niet met allen te achten is) die men wel versekert behoort te wesen / om sijne Majesteit op te brengen (by aldien deselve de voorschreven Requeste door de genadige ingevinge Godes quame te bewilligen:) so versocht sijne Gen. aen de Gedeputeerden voorsz / dat elk in den sijnen alle mogelijke neerstigheid soude willen doen / om ten einde voorsz / tot fournissemente der voorschreven somme van den Gereformeerde Gemeenten en rijke Burgeren die de eere van God en van haren natuerlijken Heere / het welvaren van den lande bemimende / toe-seggynge te gekrijgen tot een sekere somme / op sekere tijden elk naer sijn vermogen / gereet te hebben. Also dese sake / elk in den sijnen niemant uitgesondert / is betreffende / en uit vele menschen elk wat na de vromigheid sijns herten en liefde ten gemenen welvaren by brengende / wel een grote somme / sonder pemands beswarenisse / opgebracht mach werden / daer toe sijn Gedeputeerden gansch vrundelijk vermanende. Begerende met hertelijken dienst 't selve metten eersten (so die nootsakelijkheid geen vertreck en wil lijden) ook mette beste middelen elk in den sijnen best bekent zijnde / te beneerstigen / en de quohieren van de namen der genen die belooft sullen hebben / mitsgaders ook hare somme en termijnen metten eersten op te willen brengen.

Ten derden / also de sake so hoogwichtig is / hebbende ook so mogende partijen / datmen ook de jonste en behulp der Keiserlijke Maj. en Hoog-Duitse Keur-Vorsten / en Vorsten in 't voorbidden aen de Coninklijke Majesteit van Spagnien / op dat deselve believen soude het vreemde krijgs-volk buiten dese Nederlanden te laten / en anders notelijk sal behoeven / en deselve Hoog-Duitse Vorsten en Heeren der Ausburgse Confessie sulx toegedaen zijn / dat sy kommerlijk of lanksaem tot eenige voor-bede aen sijne Majesteit of andere behulpsaemheid voor de Nederlanden sullen willen verstaen / ten ware dese Nederlandse Kerken hen beriepen op de Ausburgse Confession / dochte sijne Genad. tot vorderinge van den rijke Christi / ook 't welvaren van de Nederlanden / seer goed / nut en voorbaer / dat de Gemeente 't selve metten eersten soude willen doen / om sulken beroep mette verklaringe van de gesteltenisse der Nederlandse Kerke / benevens een Requeste aen de Duitse Keur-Vorsten en Vorsten / dienende tot voor-biddinge / aen sijne Majesteit over te senden / latende sijne Genade hem bedunken / dat om de gehele ruine en vernielinge van de Gereformeerde kerken deser Nederlanden te verhoeden / 't selve niet alleen wel en mocht geschieden / met goeder consciencien / maer ook dat men schuldig is 't selve uit Christelijke liefde / tot op-bouwinge der kerke Christi / te beneerstigen / hoe wel nochtans sijne Gen. hier mede niet en verstaet pemant te willen dringen / benauwen of regeren in sijn conscientie.

(Fol. 8)

Waer op by de Gedeputeerde van vele diverse Steden van de Gereformeerde Religie schriftelijk geantwoord werd / dat sy hen altijd hadden gevoegt om d'Overigheid obedient en onderdanig te zijn: so sy hen als noch onderdanigheid willen betonen in alle 't gunt sy-luiden / haer consciencien onbeswaert souden

A
woo
van
van
Reli

„ ſouden vinden / en niet ſtrijdig te weſen jegens de hei-
„ lige Schrifture: ſo ſy ook bereid waren hen te re-
„ guleren na de reſolutie by de Hertoginne en den Ede-
„ len genomen / en den inhouden van dien te achtervol-
„ gen in allen plaetſen daer de ſelve reſolutie gepubli-
„ ceert is geweeſt / en daer de ſelve niet en is gepubliceert
„ geweeſt / dat men aldaer de ſelve reſolutie niet en
„ mogt achter-volgen / gemerkt men daer de ſelve re-
„ ſolutie ignoreerde / en ook beter en lichter is bypheid
„ te derven die men noit en heeft geſmaekt / dan de ge-
„ ſmaekte bypheid weder te beriaten / het welk niet
„ wel konde geſchieden ſonder openbaer periculvan op-
„ roer.

„ Datſe ook gereet zijn de voorſz collectatie ten pro-
„ fijte van de Coninklijke Majeſteit te doen doen / om
„ de bypheid van de Religie te verwerven: dan alſo de
„ Gouvernante generalijken alle collectatien by open-
„ baer Edict hadde verboden / op pene van te verhallen
„ in de indignatie van de Coninklijke Majeſteit / dat de
„ Gouverneurs van de Provintien hen luiden daer toe
„ ſouden gelieven te geven brieven van conſent / of an-
„ dere beloften van indemniteit.

„ En nopende 't derde / datſe hen wel wilden begeven
„ onder d'Ausburgſe Confeſſie / in alle 't gunt dat ac-
„ coorderende is mette heilige Schrifture / by de Pro-
„ pheten en Apoſtelen achter gelaten / maer alſo 't ſelve
„ articul ſeer pregnant is / en dat 't ſelve vereiſcht meer-
„ der bedenkinge / dat ſy luiden eerſt al voren eenige fi-
„ nale reſolutie te geven / 't ſelve begeren te communi-
„ ceren met hare Miniſters en Oudſten van de gemeen-
„ ten / om daer na abſolute antwoord daer op te ge-
„ ven / &c.

Hier en tuſſchen hebben de Gedeputeerde van de Staten van Braband aen haer Hoogheid overgegeven ſeker Remonſtrantie / inhoudende als volgt:

Remonſtrantie by de Gedeputeerde van de Staten in Brabant aen haer Hoogheid / om te remedieren de troubelen.

GEnadige Vrouwe, de Gedeputeerde van den drie Staten des Lands van Braband, hebbende tot noch toe van dage tot dage verwacht, dat by uwe Hoogheid eenig goet middel ſoude worden gevonden of geproponeert, om in 't generael te mogen verſien op de tegenwoordige troubelen binnen deſen Lande ter oorſake van de diſſentie van de Religie opgeſtaen, en bevindende dat niet tegenſtaende de menigvuldige devoiren en reſiſtentien (die in 't particulier daer tegens mogen zijn gebruikt) nochtans terwijlen de reſolutie opte generale remedie van ſijnder Maj. is verwacht, het quaed tot arger is geprocedeert, en hebben niet konnen laten uwer Hoogheid te vertonen, dat ſo verre men 't ſelve noch langer en beſonder ten onſekeren tijde ſoude willen gedogen, ſonder in diligentie daer tegens ten minſten by proviſie met eenige remedie in 't generael te doen verſien, het quaet ſal mogen verlopen tot ſo grote ſware en verſchrickelijke inconvenienten, dat 't ſelve niet en ſal kunnen gedreſſeert worden, ſonder de goeden mette quaden en 't geheel Land te ruyneren en te bederven, niet alleenlijk door vreſe dat tuſſchen middelen tijde, door een ongeſtrafte liberteit en impuniteit vele Steden en plaetſen ſouden mogen worden overlopen: maer ook de gene die met alle hare macht, tot noch toe 't ſelve hebben wederſtaen, den onkoſt daer toe gerequireert, niet en ſullen konnen vervallen en continueren, maer daer by en ook 't gehele Land door het ſtil ſtaen van de Navigatie, hanteringe en koopmanſchap, alderlei handwerk en neringe ſullen moeten vergaen, ſo verre daer in niet raſſelijk en worde verſien, en want daer toe en om de oude Catholijke Religie en ook de Hoogheid en auctoriteit van ſijne Maj. te conſerveren, en op alle troublen ter minſter quetſinge van den Lande te voorſien, en de Navigatie, koopmanſchap en neringe wederom in haren trein te brengen, egeen beter of bequamer middel en is dan den goeden wille en intentie van ſijne Maj. den Generale Staten van den Lande te proponeren, en met advijs en behulp van dien ſelven uit te rechten, daer toe de Supplianten wel verhopen dat de ſelve Staten hen met alder devotie, onderdanigheid, en reverentie ſullen voegen, ſo goede en getrouwe onderſaten onder hunnen natuirlijken geboren Prince ſchuldig zijn te doen, en ter conſervatie van de goede Kerſtelijke Religie, mainteneringe van de Hoogheid en autoriteit van ſijne Maj. en conſervatie van den Lande, alder-oorbaerlijkſt en dienſtlijkſt ſal weſen: ſo bidden de voorſz Gedeputeerde ootmoedelijk dat uwe Hoogheid gelieven wille te verſtaen totter voorſz convocatie van de Generale Staten, in gewoonlijker formen en getale, als geſchiet is ten tijde van de ceſſie en opdracht van deſe Nederlanden, tot behoef van ſijnder Majeſt. gedaen, en ſo verre 't ſelve vorder vertrek of uitſtel ſoude requireren, den Staten van Braband ſtaets-gewijſe in goeden competenten getale terſtont te doen vergaderen, om t'ſamen te mogen communiceren en adviſeren, of ſy eenige bequame middelen koſten vinden daer door de voorſz troubelen en ongeregeltheden ſouden mogen ceſſeren, en alle vordere apparente aenſtaende inconvenienten en verhoed werden, immers tot dat ſijne Majeſteit hier te Lande ſal gekomen weſen, welk doende, &c. Verſoek.

Antwoord van de Gouvernante.

WAer op haer Hoogheid den xix November by Apoſtille verklaert heeft / dat voor ſo veel aenging de Staten Generael / de Coninklijke Majeſteit niet gevonden hadde te behoren dat men de vergaderinge ſoude houden in ſijn af-weſen / om deſoorze willen / en om de ſtoutigheid van de Sectariſen / die hen al om in drongen: maer belangende de vergaderinge van de Staten van Braband in 't particulier / vond ſy goed en accoorderde ſy / ſtaets-gewijſe gedaen te werden / en heeft haer Hoogheid ook dien volgende by haer brieven van den xx November doen beſchrijven de Staten van Braband / om tot Bruſſel te comparereen den naeſt-leden der ſelver maend / ten einde voorſz.

't Vergaderen van de Staten van Braband / om de predicatien te doen ceſſeren.

Eenige dagen hier na hebben die van de Gereformeerde Religie ſekere requeſte over gegeven aen den Grave van Hoochſtraten en de Magiſtraet van Antwerpen / verſoekende dat men hen ſoude toelaten om te prediken / ſekeren Spangiaert genoemt M. Antonio Corano / geſeid Bellerine / by hen luiden ontboden zijnde uit Vranckrijk / aldaer by Miniſter hadde geweeſt by de Hertoginne van Ferrare: en hoe wel hem 't ſelve af-geſlagen werd / voor die tijd / en dat men begeerde datſe verwachten ſoude d'antwoord van mijn Heere den Prince / die abſent was / met proteſtatie / ſo verre ſy anders deden / dat 't ſelve was tegen haren wille / dies niet tegenſtaende hebben ſy den ſelven Corano in 't Francoys doen prediken / op eenen Sondag den eerſten December / welk den Grave en Magiſtraet qualijk nemende / als smakende na ongehoorſaemheid en verachtinge / hebben de Gedeputeerde van der Religie by hen ontboden / en hen grotelijk over 't gunt voorſz is / beklaegt / dan ſy hebben haer geexcuſeert datſe maer eenen Franchen Predicant meer en hadden / namentlijk Taffin / en dat de ſelve ſiekelijk was. En datſe niet en inceenden den Grave noch de Magiſtraten geoffenſeert te hebben / byſonder nademael ſy 't ſelve te voren ſo by monde als by requeſte verſocht hadden. Maer want ook hare Hoogheid geenſins en wilde toelaten het prediken van de voorſz Spangiaert / ja ook de ſelve wilde geſtraft hebben / ſo hebben ſy ſo veel gedaen / dat hy 't ſelve voorts na gelaten en niet meer gepreekt heeft. Roeren de de predicatie van Mr. Anthonie Corano Spangiaert.

En alſo de Staten van Braband / volgende de beſchrijvinge van hare Hoogheid tot Bruſſel vergadert waren / om bequame middelen te adviſeren / om de predicatien te doen ceſſeren / ſo is 't ſelve terſtont ten voren van de Gereformeerde en Confeſſioniſten binnen Antwerpen gekomen / de welke daer om terſtond ſeker requeſt overgegeven hebben aen den Grave van Hoogſtraten en de Magiſtraet van Antwerpen / met ſekere remonſtrantie daer beneffens aen de drie Staten van Braband / vertonende in ſubſtantie / hoe dat ſy opten 2 September verwilligt hebben in ſeker accoort hen voor-gehouden door den Prince van Orangien / Gouverneur der ſelver Stad / en de Wet aldaer / by welk accoort hen toegelaten werd de exercitie van hen Religie by proviſie / 't Vergaderen van de Staten van Braband / om de predicatien te doen ceſſeren.

totter tijd toe by de Coninklijke Majesteit mette Generale Staten der Nederlanden daer toe wettelijk beroepen / daer in anders soude versien werden / en hoe wel hun Supplianten veel liever en de Nederlanden veel nutter en profijtelijker hadde geweest / dat henluiden de voorsz exercitie en oeffeninge van haer Religie hadde met een eeuwig blijvend accoord / toe-gelaten geweest / dan met sodanigen provisionelen accoort / also daer door den ingesetenen van Nederland een mistrouwen gegeven is geweest / waer door de koophandel / neringe en ambachten stille gestaen / en de landen grote schade geleden hebben ; nochtans uit liefde die sy totten gemenen vrede en ruste zijn dragende / hebben sy d' Articulen des accoorts / daer toe versocht zijnde / aengenomen en onderschreven / met voorgaende beloftenisse hen gedaen / dat de selve Articulen hun vastelijk in allen haren puncten souden werden gehouden. Versoekende daerom dat sy souden mogen genieten 't voorsz accoort en 't effect van dien / en niet verwilligen nochte besluiten dat de toekomstige Vergaderinge der Generale Staten / een vooroordeel of prejuditie souden mogen toe-brengen of genereren / contrarie den voorsz accoorde / welke Remonstrantie sy begeert hebben dat de voorsz Grave en die van de Wet souden presenteren aen de Staten : dan men heeft 't selve geweigert / restituerende henluiden hare Originele Requeste / hebbende nochtans daer af copie behouden.

Advijs van de Staten van Braband / om de predicatien te doen ophouden.

Den xxj. Decembris hebben de Staten van Braband haerder Hoogheid overgegeven by geschrifte hen advijs om alle de Nederlanden door te verbieden / schorssen en op-houden alderhande predicatien en exercitie van de nieuwe Religien / 't houden van hun Consistorien en 't geen daer af dependeert / waer van 't inhoud alhier volgt.

GEnadige Vrouwe: De drie Staten 's lants van Braband vergadert geweest zijnde, om volgende de
(Fol. 89.) propositie van hunder Hoogheid aen hun gedaen, t'samen te communiceren en t'adviseren of sy eenig bequaem middel souden kunnen vinden om te doen cesseren de troublen binnen dese Landen, ter oorsaken van de dissentie in de Religie opgestaen, en daer op rijpelijk gedelibereert hebbende, en kunnen niet vinden noch adviseren eenig ander of beter en bequamer middel en remedie, dan dat onse alder-genadigste Heere de Koning sal by wegen van Placcate mogen doen verbieden, schorssen en ophouden in alle en elk van dese sijn Maj. Nederlanden, alderhande predicatie van de nieuwe Religie, Secten en leringe met alderhande exercitien en oeffeninge van de selve, 't houden van
„ hare Consistorien, en 't gene daer af dependeert, alles
„ by provisie, en alleenlijk ter tijd toe sijne Majest. binnen desen Lande in persoon sal zijn gekomen, en op al
„ in 't generael finalijk sal wesen voorsien met advijse van
„ de Staten Generael, op pœne van de Contraventeurs
„ en overtreders van den selven Placcate als ongehoorsame en Perturbateurs van der gemener welvaert gepu-
„ nieert te worden, by bannissement of lijfstraffinge, gelijk sijne Maj. na den eisch van de delicten soude bevinden te behoren.

En om 't selve Placcaet te beter doen obedieren en volkomen, dat uwer Hoogheid soude 't selve Placcaet maken met voorgaende advijse van de Staten Generael van de Landen van herwaers-over, of den meesten-deel van de selve Staten, en daer toe alleenlijk en tot genen anderen einde doen ontbieden alle de selve Staten ten minsten also die in den jare 1558. (als de bede Novennael sijne Majest. geaccordeert worde) ontboden en vergadert zijn geweest. En dat uwe Hoogheid eerst en voor al de voorsz convocatie generael sal mogen doen verseker en in 't particulier van de voorsz Staten van Braband, Vlaenderen en Holland, van haren advijse conform den voorsz Placcate, en van dat sy 't selve haer advijs in de vergaderinge van de Staten Generael niet en sullen veranderen, noch ook sullen toe-laten of gedogen dat men andere saken aldaer sal tracteren, noch yemant daer af willen horen.

Gelijk de voorsz Staten van Braband van als nu uwer Hoogheid daer af zijn verseker ende, te weten de Prelaten en Edelen voor de twe eerste Staten en voor den derden Staet, die van Loven en Brussel mette twe kleine Hooft-steden, Thienen en Leeuwe tot dese vergaderinge gecompareert zijnde in 't geheel, die van Antwerpen uit laste van haren eersten Lede, en die van 's Hertogen-Bossche, met sulke vastigheid van hare twe eerste Leden, als uwe Hoogheid daer af is hebbende.

Heeft ook de voorsz Staten gedocht dat tot gevoegelijken effecte van de voorsz Placcate soude mogen vele opereren, en tot gemeine ruste grotelijk profijteren, dat uwer Hoogheid gelieven wille met alle de Staten van de voorsz Lande, te geloven dat sy souden bidden en intercederen aen sijne Coninklijke Majest. ten einde der selver sijnder Majest. soude gelieven, door sijn ingeborene clementie en goedertierenheid, alle de Sectarissen of volgers van de nieuwe Religien in gratie t'ontfangen : en hen te gunnen abolitie of pardon generael van al 't gene sy tot dien dage in, en aengaende 't stuk van de voorsz nieuwe Religie tegen sijne Maj. souden mogen hebben geoffenseert en misdaen.

En dat so verre van noden ware eenige forse of wapenen te moeten gebruiken tot onderhoud en executie van den voorsz Placcate, dat uwer Hoogheid van wegen sijne Majest. daer toe Nederlanders en niet Uitlanders wil gebruiken, op dat de goede onderseten mogen verhoed worden van de meeste beschadigheid, verdruckinge en verderffenisse.

Bidden de voorsz Staten in alder ootmoet, uwer Hoogheid dit hun advijs als uit goeder meninge procederende, ook in 't goet en voor aengenaem te nemen, also sy 't selve voor hun advijs en opinie niet en houden noch begeren te houden, so verre 't selve uwer Hoogheid soude bevinden niet geraden te zijn. Maer so verre uwer Hoogheid eenig ander of bequamer middel soude weten, dat de selve gelieve dat te proponeren den voorsz Staten, de welke uwer Hoogheid daer toe allen goeden dienst en officie zijn offererende.

Welk advijs hare Hoogheid goet gevonden hebbende / heeft dien achtervolgende doen bewerpen sekere forme van Placcate / 't welk sy den 24 December de drie Staten van Braband gecommuniceert heeft. Concept van Placcaet op de Predicatien te doen cesseren.

De Narree van den selven Placcate was sommierlijk verhalende den oorsprong van de troublen / en dat de saken van de Sectarisen so verre gekomen waren / dat sy de wapenen hadden aengenomen / met sekere presse / hitte en furie / in diverse plaetsen de Beelden gebroken / de Kerken gesaccageert en gepilleert / dat de Regente die tot dier tijd hadde gehoopt 't selve quaet te remedieren / meer by soetigheid en by haer bevelen / dan by wapenen en violentie / haer bevonden heeft seer omringelt en verrascht van sulken forse en menigte / dat sy niet en hadde het middel te resisteren of hen 't selve te beletten / en siende den selven noot om de reste te salveren / hopende metter tijd goede orde te stellen / hadde accoort metten geconfedereerden Edelen aengegaen en onder anderen verklaert / datse niet gebruiken en soude eenige forse / noch wegen van feite tegens diegene die souden gaen of keren van de predicatien ter plaetsen daer de selve metter daed gedaen waren / totter tijd toe dat by sijne Majesteit by advijse van de Staten Generael anders soude zijn geordonneert / op conditie ook dat de Kerken alrede by de Sectarisen geoccupeert / soude worden gerestitueert der Geestelijkheid / om te doen de diensten Gods / sonder hen daer in te doen eenig hinder of belet in eeniger manieren.

Den lesten December hebben de Staten van Braband hen advijs overgegeven op 't voorsz Placcaet en versocht dattet selve soude werden verandert / volgende d'Apostille by hen opte marge vande selve Placcate gestelt / hebben ook ten selven dage haerder Hoogheid overgegeven / dese na-volgende Remonstrantie.

GEnadige Vrouwe: Also uwer Hoogheid heeft goet gevonden d'advijs en middel welk de drie Staten van

Antien strat

van Braband uwer Hoogheid hebben aengegeven, om te mogen remedieren de jegenwoordige troublen van den Lande, ten minſten proviſionelijk by wegen van Placcate daer af den voorſz Staten by uwer Hoogheid ſeker concept is gegeven, welk ſy by eenige kleine veranderinge uwer Hoogheid gepreſenteert hebben, bevonden conform den ſelven haren advijſe en intentie.

So iſt, dat de ſelve Staten om daer af volkomen vrucht na den wille van ſijnder Maj. te doen hebben, niet en mogen laten uwer Hoogheid te remonſtreren, dat niet alleenlijk profijtelijk maer t'eenemael notelijk is d'effect van den ſelven Placcate ſo te vorderen, dat 't ſelve ſonder vertrek van tijde tot executie mach worden geſtelt.

Mits dien dat by vertrek van korte dagen die ſaken ſo verre ſullen mogen verlopen, en tot ſo groten quaed veranderen als men voor oogen ſiet, dat al eer daer om in Spagnien aen ſijn Coninklijke Majeſt. ſal zijn geſonden, daer op aldaer zijn gereſolveert, en die depeſche weder gekeert, en daer na de Staten Generael alhier ſullen zijn vergadert, en hun advijs ſullen hebben gegeven, het voorſz remedie door de ſelve vergaderinge niet en ſal profijteren of practicabel weſen, immer niet in ſulker voege als nu tegenwoordelijk ſoude mogen geſchieden.

Gelijk men metter daet is gewaer geworden by de beſoigne op de moderatie van den Placcaten en andere diergelijke ſaken. So zedert 't beginſel van deſe troublen de ſaken van dage tot dage ſo zijn verandert en van quaed tot arger geprocedeert, dat 't gene des in den eerſten voor remedie ſoude mogen dienen, luttel tijds daer na geen remedie (door practijkelijke vonden van den quaedwilligen) en heeft konnen weſen.

Welk te meer nu jegenwoordelijk is t'aenſien en te bevreſen, door dien dat de wapenen die te voren by der Sectariſen waren aengenomen tot harer defenſie, nu worden aengenomen tot invaſie, en om de goede ingeſetenen van den lande en hare goeden, ſo wel Geeſtelijk als Weerlijk, af te lopen, daer uit grote verſchreumelijke dingen ſouden mogen procederen, meerder dan men kan bedenken, als die voorleden geſchiedeniſſe (die men voor date van der ſelver niet en ſoude hebben derren peinſen) wel hebben beweſen.

En ten anderen ſo komt ook wel te considereren dat een remedie (d'welk promptelijk met advijſe van de Staten van den Lande by den Prince word ter executie geſteld) een yegelijk doet ontſien, beduchten en obedieren, daer by vertrek van tijde, 't ſelve by de adverſariſen geprevideert zijnde, dikwils by verſcheiden quade practijken word geobvieert en ondergaen, ſo men niet en twijffelt dat de Miniſters en Hoofden van den voorſz Sectariſen (die de beroerte onder 't volk maken) daer toe hun uiterſte devoir ſullen doen, ſo verre 't voornemen voorſz tot haerder kenniſſe kan komen, en den ſelven tijd ſal worden gegeven, om hun quade inventie te werk te mogen ſtellen.

Boven dien dat ook de Steden niet langer d'onkoſten van hare beſchermeniſſe en tranquilliteit der ingeſetenen konnen vervallen, en het platte Land, daer by de Steden moeten leven en onderhouden worden, gehelijk word uitgeteert en verarmt, en alle negociatie, neringe en hantwerk is ſtille ſtaende, daer door grote armoede, benautheid en miſerien onder 't gemeen volk word gecauſeert, en daer door grote dierte en gebrek geſchapen is te rijſen, welk 't gemein volk boven de troublen van der Religie door den nood tot veel quaeds ſal mogen dringen, ſo verre 't ſelve vorder op ſijn verloop word gelaten.

Om waer tegens te mogen in tijds verſien, beſondere conſideratie nemende dat de redenen waer om ſijne Majeſt. niet en heeft geraden gevonden in ſijnder abſentie te laten de Staten Generael vergaderen nu ter tijd zijn ceſſerende, by de verſekertheid die de voorſz Staten van Braband uwer Hoogheid hebben gedaen, en ſo verre des nood zy, vorder ſullen doen, en uwe Hoogheid ook promptelijk van de meeſtendeel van de andere Landen ook ſal mogen nemen.

Mits welke verſekertheid by den voorſz Staten Generael niet en kan noch en mag gedaen noch voorgeſteld worden, dan 't gene des tot effectuatie van den voorſz Placcate (zijnde den wille van ſijnder Majeſt. en uwe Hoogheid) ſal dienen, ſonder iet anders te mogen of te laten proponeren of tracteren.

En dat ook alſo uwe Hoogheid door den nood en om de Sectariſen te doen afleggen hare wapenen, die ſy ſeiden tot hare defenſie alleen aengenomen te hebben, haer heeft laten forceren, om de predicatien van de nieuwer Religie, zijnde in haer ſelven d'oorſaek van den meeſten quade te gedogen, nu door den jegenwoordigen uiterſten nood, ongelijk meerder in alle hoeken van den Lande zijnde, ook te meerder en beter oorſake is hebbende, om de voorſz Staten Generael te doen vergaderen tot ſo goeden Goddelijken en verſekerden effecte.

En hoe wel de voorſz Staten uwer Hoogheid niet geerne en importuneren met iterative verſoeken der voorſz vergaderinge generael, en hebben nochtans van eeds wegen niet konnen laten deſe jegenwoordige anderwerven uwer Hoogheid te preſenteren, daer by ſy bidden in aller ootmoed uit ſonderlinge affectie en begeerte die ſy hebben, om volgende den goeden wille van ſijne Maj. en uwer Hoogheid, d'oude Kerſtelijke Religie, met ook d'autoriteit van der ſelver ſijnder Maj. te mainteneren, en 't Land uit alle miſerie en calamiteit (daer in 't ſelve is geſtelt) te mogen libereren en op ſijnen ouden voet brengen, dat uwer Hoogheid gelieven wille, ſonder langer vertrek, te procederen en te doen procederen tot effectuatie van de voorſz Placcate by voorgaende convocatie van de voorſz Staten Generael, als zijnde de beſte, eenig en gevoeglijkſte remedie, welk de voorſz Sectariſen meeſt zijn ontſiende, uit dien ſy in den beginſel hen daer toe hebben gerefereert, en nu wel weten dat hare voorſtellen cauſerende de ruyne vanden Lande, niet en ſullen gedoogt worden. (Fol. 90.)

Den derden January heeft haer Hoogheid den voorſz Staten van Braband verklaert / de ſwarigheid die ſy vond in eenige puncten van de Apoſtillen en annotatien op 't voorſz concept van den Placcate / overgevende aen de voorſz Staten het navolgende geſchrifte.

MYne Heeren, hare Hoogheid heeft geſien in den Raed d'apoſtillen en annotatien marginael by u luiden gemaekt of geſtelt op 't concept van den Placcate, welk ſy onlangs, volgende u advijs, u heeft doen overleveren, en hoe wel ſy wel hadde u luiden begeert in als te believen en haer te conformeren mette voorſz Apoſtillen, alſo ſy verſtaet u luiden meninge te weſen goet en oprecht, ſo iſt dat ſy gevonden heeft in eenige puncten ſwarigheid, en eerſt aengaende der pœnen van de confiſcatie tegen de Miniſters, Leeraers en andere Hoofden van de Sectariſen, de welke gy luiden begeert achter gelaten en uit den voorſz Concepte gedeleert of geſchrapt te worden, uit redenen geallegeert in u luiden Apoſtille, voor ſo vele ſy wel kent de meninge van ſijne Majeſt. en dat de ſelve geenſins en ſal willen conſenteren dat de voorſz pœne van der confiſcatie worde achter gelaten daer die plaetſe mach hebben. Waer om ſoude haer Hoogheid verdunken om ſijn Majeſt. de ſaken niet ſwaerder te maken, dat beter ware die voorſz clauſule te laten in 't voorſz Placcaet, niet te min ingevalle dat gy luiden perſiſteert ter contrarie dat de ſelve clauſule uit blijve, ſal haer Hoogheid te vreden weſen ſijnder Majeſt. 't ſelve te preſenteren, en dien aengaende te doen alle Officie die ſy bevinden ſal daer toe te dienen. Verklaringe der Regente.

Ten tweden, aengaende de Articul van 't generale pardon welk gy luiden begeert geſtelt te worden in 't voorſz Placcaet, heeft haer Hoogheid inſgelijks ſwarigheid bevonden, om dat 't ſelve is te ſeer generalijk en confuis, ſonder te maken eenige diſtinctie of onderſcheit van de delicten en exceſſen, mits den welken ſoude haerder Hoogheid verdunken dat het voorſz pardon niet en ſoude behoren geſtelt te worden in 't voorſz Placcaet, maer wel ſoude 't ſelve beſonder mo-

gen gepreſenteert worden aen ſijne Maj. by manieren van requeſte, gelijk u luiden eerſte vertoninge ſcheen te begrijpen, weſende niet te min hare Hoogheid te vreden ingevalle dat gy luiden perſiſteert te doen alderhande Officie aen ſijne Majeſt. als van de eerſte voorgaende Articul.

Ten derden, nopende den genen die hen ſullen vinden gewapent en geſtokt in de predicatien, daer men verſtaet van de wapenen offenſijf, uitgenomen 't rappier en den poingaert voor die gene de de ſelve gewoonlijk zijn te dragen, en bevind hare Hoogheid niet redelijk, dat ſy ſouden moeten gevangen of beklipt worden op 't feit, en dat ſy anderſins niet en ſouden ſtrafbaer weſen, en dat daer om die woorden (gevangen op 't feyt) niet en behoren in 't voorſz Placcaet geſtelt te worden.

Voor ſo vele aengaet de vertoninge by u luiden gedaen, ten einde van te doen t'ſamen roepen of ontbieden de Staten generalijk, van als nu terſtont ſonder te verbeiden d'antwoorde of reſolutie van ſijne Majeſt. ſorgende anderſins dat by vertrek en lankheid, de ſake ſal mogen ontdeckt worden, en by de Sectariſen daer tegens gecontremineert met meer andere redenen, hoe wel dat haer Hoogheid heeft de voorſz redenen genoeg gevonden vigent en pertinent: ſo iſt, dat overmits ſy ſo expreſſe ordonnantie en verbod heeft van ſijne Majeſt. van niet te vergaderen de Staten Generael, voor ſijn komſte hier te Lande, niet en ſiet hoe ſy ſoude konnen de contrarie doen, ſal niet te min hare Hoogheid te vreden weſen om deſe materie bereet en veerdig te maken, om te ſenden 't gene welk alhier gearreſteert ſal weſen aen de Staten van Vlaenderen en Holland, om te weten haer luider intentie, en of ſy hen willen conformeren, en ſo verre ſijne Majeſt accordeert de vergaderinge van de voorſz Staten, of ſy ſullen ſenden hare Gedeputeerde ter vermaninge van hare Hoogheid, als is gedaen geweeſt op de bede Novennael.

En daer mede dunkt haerder Hoogheid dat de Staten van Braband hen behoren te vreden te houden, gelijk ſy ook 't ſelve aen hen verſoekt, en ſy inſgelijx verklaren of ſy te vreden ſullen zijn te ſenden hare Gedeputeerde, als gedaen is geweeſt totter voorſz Novennale, ingevalle ſijne Majeſt. accordeert de voorſz vergaderinge generael, en dat ſy op al hen reſolutie ten eerſten willen geven.

Affcheit der Staten van Braband.

Daer op de voorſz Staten voor haer affcheid / aen haer Hoogheid dit na-volgende geſchrifte overgelevert hebben.

De drie Staten 's Lands van Brabant geſien hebbende 't gene des uwer Hoogheid hen heeft doen vertonen, aengaende den apoſtille en annotatien by de ſelve Staten geadviſeert en geſtelt op 't concept van den Placcate, hebben uwer Hoogheid wel willen verklaren dat ſy egeenſins en begeren te veranderen hen eerſte advijs in ſo notabelen getale genaemt, ten ſijne van der ceſſatie van der predicatie en d'exercitie van de nieuwe Religie, daer op 't voorſz concept is gemaekt. Maer alſo de voorſeide Staten hadden bemerkt dat de meeſte ſwarigheid van dien is gelegen in de executie en effectuatie, en dat vele importeert 't ſelve te doen metten gevoeglijkſten middelen. So hebben de ſelve Staten uwer Hoogheid alleenlijk gebeden gelijk ſy als noch zijn doende, om met hen aen ſijnder Majeſteit te intercederen en te ſuppliceren, ten einde de ſelve ſijne Majeſt. gelieve den Sectariſen of volgers van de nieuwe Religien in gratie t'ontfangen, en hen te gunnen hen abolite of pardon generael van 't gene des ſy dien aengaende aen ſijnder Majeſt. mogen miſdaen hebben: biddende daer om anderwerf, dat uwer Hoogheid gelieve mette ſelve Staten 't ſelve ſijnder Majeſt. te repreſenteren, en alle Officie te doen, ten einde ſijne Majeſt. 't voorſeide pardon gelieve te accorderen, verhopende dat vele onderſaten en andere binnen deſen Lande, in den beginſel door een ſubite nieuwigheid hen in deſen ſaken vergeten en te buiten gegaen zijnde, daer door ſullen tot recipiſſentie en goede obedientie komen, daer anderſins de ſelve diffiderende van gratie, by desperatie 't uiterſte ſouden mogen attenteren.

En voor ſo veel der confiſcatien aengaet, hebben de voorſeide Staten geconſidereert dat deſelve in voorleden tijde heeft veroorſaekt de meeſte op-ſprake tegen d'oude Placcaten en d'executien die daer uit tegen de Sectariſen zijn gedaen. En daer om aengaende deſen Placcate proviſioneel, welk alleenlijk ſal dienen voor eenen korten tijd, en nochtans 't herſte ſal weſen om een goet beginſel te maken, hadden geraden gevonden de pœne van den ſelven Placcate proviſioneel te nemen aen 't lijf, by banniſſement of andere arbitrale correctie, ſonder van der confiſcatien van den goeden te vermanen. Beſonder als die niet en ſouden weſen generael en univerſel, maer in d'een plaetſe ſoude geſchieden en in de andere plaetſe niet, daer nochtans die van Braband ſouden mogen pretenderen ſo wel vry en exempt van confiſcatie te zijn, als eenige andere geprivilegeerde plaetſen, aengaende de pœnen te ſtatueren op deſe nieuwe ſaken en delicten, mits dien den Prince van ouden tijden en originalijken binnen deſen Lande van Braband egene confiſcatie en heeft gehad, maer word bevonden dat dit ſelve hen voortijden by den Staten van den Lande is geaccordeert opte delicten de welke als doen by den Chartere van den Lande daer op gemaekt zijn, verklaert voor Capitael, ten einde de ſelve delicten ſouden bat vervolgt en 't Land van de perpetrateurs der ſelver te bat geſuivert worden, met expreſſe conditie, dat ſo verre in toekomende tijde eenige andere nieuwe ſaken en delicten op ſtonden, dat daer op den Prince ſoude verſien en ordineren by adviſe en rade van ſijne mannen of vaſſalen, en goede Steden van Braband.

Waer om de voorſz Staten uwer Hoogheid ook wel hebben willen bidden, ſo vele aen ſijnder Maj. te doen, dat de clauſule van confiſcatie mach uiten voorſz Placcate blijven, of immers ſo verre ſijne Maj. 't ſelve egeenſins en ſoude willen conſenteren, dat de ſelve confiſcatie ſoude worden gereſtringeert tegen die gene die in 't overtreden van den voorſz Placcate ſoude mogen committeren het delict van *crimen leſæ Majeſtatis Humanæ.*

En voor ſo vele aengaet 't derde point beroerende d'apprehenſie op 't feit, hebben de voorſeide Staten verſtaen, alſo ſy 't ſelve als noch verſtaen, dat men de genen die met wapenen en ſtocken hen ſouden vinden in verboden predicatien, ſoude executeren ſonder vorder informatie, ſouden moeten op 't feit bevonden weſen, en dat men tegen den genen die men daer mede ſoude willen belaſten ſonder op 't feit bevonden te zijn, ſoude mogen procederen by voorgaende informatie, volgende den gebruik en Privilegien van den Lande.

En nopende het ſenden van den Gedeputeerden van de Staten van Braband in de convocatie van de Staten Generael, zijn de voorſeide Staten wel te vreden hare Gedeputeerde te ſenden, ſo gedaen is geweeſt op de bede Novennale, verſoekende en biddende dat uwer Hoogheid gelieven wille totte ſelve convocatie generael te procederen, met alle acceleratie mogelijk zijnde, mits den groten nood en extremiteiten van den Lande 't ſelve requirerende, en daer in te doen alle officie mogelijk zijnde, daer by uwe Hoogheid den Lande en goede ingeſetene van den ſelven ſal verbinden tot herwaers van groten beneficie als den ſelven Lande ſal geſchieden, door middel van de pacificatie van den ſelven Lande, tot conſervatie van den ſelven, der ouder Religie, en autoriteit van ſijnder Majeſteit, alſo 't ſelve daer toe is d'eenigſte middel.

Biddende voorts der ſelver uwer Hoogheid 't voorſz advijs van de Staten voor aengenaem te nemen, ſonder 't ſelve dien van Vlaenderen, Holland, of yemanden anders te communiceren, met verklaringe, dat 't ſelve by de Staten van Braband ſoude zijn overgegeven en geadviſeert, maer ſo verre uwer Hoogheid gelieve d'effect van dien eenigen van den anderen Landen of Staten te proponeren, en uwer Hoogheid van hen daer op te verſekeren, 't ſelve te doen in den name en van wegen ſijnder Maj. daer toe den voorſz Staten van Braband ook

dunkt

dunkt niet geraden te zijn, uit te ſenden 't narree van den voorſeiden concepte van den Placcate, maer alleenlijk d'effect van de diſpoſitive. Ten einde niemant occaſie en neme hem by der voorſeider narratie als gegraveert, te beklagen, en eenige alteratie te maken, ſo verre 't ſelve worde gedivulgeert al eer 't ſelve ſal zijn gearreſteert by de Staten Generael, ſo in de moderatie van de voorgaende Placcaten is geſchiet.

Op welk geſchrift de Goubernante op den naeſtleden January heeft geantwoort by Apoſtille.

d'Antwoorde van de Regente. DAt ſy de Staten bedankte van de goede zele en affectie die ſy toonden te hebben, om te remedieren de disordren van de predicatien en exercitien van alle de Secten jegenwoordelijk binnen deſen Lande regnerende, tot groter ſchande, ſchade en confuſie van de ſelven, en dat ſy niet en ſoude laten des te adverteren ſijne Majeſt. daer toe voegende de recommandatie die ſy ſoude vinden te behoren, haer requirerende niet te min en exhorterende yegelijk in 't ſijne te willen doen ſulken devoir en neerſtigheid om te verdrijven alle deſe meeſte notabelſte disordren, alſo dat een yegelijk in 't ſijne mach ſijne Majeſt. daer af verantwoorden en contentement geven tot ſijnder komſte, dewelke by Gods hulpe haer Hoogheid hoopte en verwachte ſo haeſt te weſen als een yegelijk wel wiſte.

(fol. 91.) **Eer ik voorder in deſe ſake voort gae / ſal ik hier de ſommarien van eenige diſcourſen ſtellen die omtrent deſen tijd gemaekt werden en onder 't volk quamen / en eerſt een diſcours daer in onderſocht werd of beter ware voor de Nederlanden / met vermijdinge van oproer / d'Inquiſitie te laten voortgank hebben / dan of beter ware deſelve met gewelt tegen te ſtaen en te weren / en of menſe ſoude konnen weren / 't inhoud daer van was ſommarie dit:**

Diſcurs op geſtelniſſe t Nederlant / of t beter d'Inquiſitie laeten / om te doen / en menſe ſi ſoude moghen keeren.

De Nederlanden zijn rijk en in goede vrede, doch niet geheel eendrachtig in ſaken de Religie belangende.

Dit en wil den Koning geenſins lijden, en dat ſo te vermoeden is door ingeven van de Geeſtelijkheid, gewogen zijnde om ſulx te weren, der ſelver Landen neringe en welvaren te bederven.

Of de Geeſtelijkheid de hulpe van de wereltlijke hand aenroepende, om met bedwank de vrye zielen na hen luider pijpen te doen danſſen, daer in handelen na den bevele Gods, en is't voornemen niet alhier veel af te ſeggen, gemerkt geen menſche een ander van een ander gevoelen kan maken.

Inſgelijx is't voornemen niet om t'onderſoeken of den Coningen wel betaemt Executeurs te zijn van 't voorſtel der Geeſtelijken.

Maer genomen zijnde, of den Conink door de Geeſtelijkheid miſleid zijnde, geenſins anders wilde geraden zijn, maer ernſtig voort wil gaen metter Inquiſitie, daer uit volgen moet een land-ruiminge van een grote menichte onderſaten een onwaerdeerlijk verlies van neringe en welvarentheid, een jammerlijke moord van vele onnoſele menſchen en onwijſe zielen, en een gemene treuringe, benaude en deerlijke ellendigheid over alle inwoonders der Nederlanden, of ten minſten een Franſoiſche oproer.

So valt in beradinge, of beter waer voor de Nederlanden met vermijdinge van oproer, d'Inquiſitie te laten voortgank hebben, dan of beter waer de ſelve met geweldiger hand te keren. Daerom valt te conſidereren of mens ook vermach te keren, en genomen of mens wel mocht keren, doch niet ſonder oproer, of het keren, dan of het lijden nutter waer voor deſe Landen.

Om te betonen dat men wel macht heeft om ſulx te keren, ſoude mogen dit voort gebracht werden.

Eerſt moet wel overwogen zijn des Coninx en ook des volx of deſer Landen vermogen.

Des Coninx macht beſtaet alleen in de goetwillige onderdanigheid van vele vrome en rijke onderſaten.

De tyrannie van de voorgenomen Inquiſitie maekt des Koninx onderſaten ſijne Majeſt. vyanden, daer door deſelve ſijne Majeſt. die macht verlieſt en ſo veel kranker werd.

Immers dat erger is, hy werd behoeftig van ſo vele vremde macht, als hy vyanden van de ſijne krijgt.

Boven dien zijn de Koningen meeſt in weeldige ledigheid opgevoed, ſonder oeffeninge van des Lands ſaken, door ſchalkheid der Raden, op dat de Coningen der welluſten dienaer, en ſy den Landen Coningen ſouden weſen, als die na haren wil misbruiken der Coningen macht, hier door zijn de Coningen meeſt onverſtandig.

't Onverſtant met ſich ſelfs oneens zijnde, kan met niemand over een dragen, ſulke Raden en konnen ook niet eendrachtig zijn, want elk des anderen vyand is, daer dan geen eendracht en is, mach ook geen mogentheid zijn, gemerkt die beſtaet in eendrachtigheid.

Ter contrarie zijn hier in 't Land vele verſtandige en vrome Heeren, in de bloeme haers levens, die in des Lands ſaken, en den krijgs-handel grotelijk verſocht zijn, boven dien, dat ſy's Lands welvaren ſo beminnen, dat ſy lijf en goet daer voor te wagen, bereid zijn, de welke overmits de gelijkheid van ſinnen en ook van voornemen volkomelijk eendrachtig zijn, ſo en is daer niet alleen macht, maer ook goede en voorſichtige wijsheid, die alle macht noch te boven gaet.

Daer dan ook ſodanige verſtandige eendracht is, en is geen angſte dat menſe ſal mogen ſcheuren, 't welk ſy alle verſtaen haer verderffeniſſe te weſen, als die wel bemerken konnen, dat die onder hen luiden, die hen door beloften liet af trecken, ten laetſten ſijne geſellen in hare rechtvaardige ſake eerlijk geſtorven zijnde, noch ſchandelijke uitroedinge ſouden verwachten van de Spangiaerden, die by haer luider twedracht, Heeren van deſe Landen worden ſouden, en na haren moedwille tyranniſeren, en middelertijd terwijlen ſy als de oſſen voor de bijle gingen, noch ootmoedige ſmekers van hare vyant den Cardinael moeten weſen, om haer leven en welvaert van ſijn Gen. te lenen.

Maer dat men ſchadelijk ſoude achten der menichte van Hoofden, als ſtreckende tot verwerringe en traeg voornemen van goede aenſlagen, derft reden, want bevinden ſy dat een hinder, 't is hen niet verboden voor een tijd eenen Overſten uit velen te kieſen, immers 't ſoude hen groot voordeel zijn, uit vele vrome en verſtandige Heeren eenen excellenten te kieſen, daer tegen werden de Coningen in haren State geboren vernuftig en onvernuftig, ſo God dat geeft, ſonder dat menſe onbequaem gevonden zijnde, licht mach verſetten, 't welk buiten ſwarigheden onder deſen gekoren hoofden wel mach vallen.

Dat yemand ſoude mogen vreſen voor inwendig oproer, is licht verhoed met beſettinge van houbare plaetſen, weerloſe uitdrijvinge der Catholijke op 't platte Land, tot dat menſe oproerders bevand, om dan voorts uit den Lande te jagen.

Is ook niet te duchten voor d'overkomſte van vele Spangiaerden, die in Spangien ook beginnen te Luitheren, en aldaer veel te doen hebben met haren Inquiſitien, boven dien geven hen luiden den Turk met d'Africaenſe Coningen, werx genoeg; ſo en mach ook Spagnien geen volk ontberen om 't onderhoud van Cicilien, Napels, Milanen, en de Indien onverſadelijke volk-eetſters, en ſo dit Land vol is van onwinnelijke Steden, en vermogens weinig Spangiaerden niet te krenken. Te min alſo men boven 't krijgsvolk deſer Landen menichten van ruiters en knechten ſoude krijgen uit d'omliggende Landen, als al te ſamen vyanden der Spaenſcher natien.

Tot onderhoud van welk uitheemſch krijgsvolk de Euangeliſche mildelijk ſouden aenbieden, niet alleen hun Juwelen, maer machtige hooft ſommen haerder goederen tot beſcherminge van de reſte, wijf, kind, vryheid, Vaderland, lijf, leven, en dat boven al gaet, conſcientie, om welk te verſchonen, hare Rijkdommen ſo luttel verſchoont ſouden werden, dat al 't Gout komende van des Maj. uitgedolven Indiens, klein ſoude ſchijnen by de grote hopen Gouds, door ſo ontallijke mogende handen t'ſamen gebracht. is ook niet te twijffelen of d'Euangeliſe en ſouden ſelve als door een rehande

desperate stoutheid, manlijk, onvertsaegt, en onwinnelijk werden, door den onvermijdelijken nood, van als slacht-schapen door d'Inquisitie vernielt te werden.

Met welke grouwelijke bloedstortinge 't volk so stadelijk verbeelt is, datmen in dese benaude tijden den hongers nood vergeet, en niet anders dan van wederstant der Inquisitien en spreekt, en om 't land in roer te zijn, maer een hooft ontbreekt.

Overmits sy wel verstaen dat 't einde van d'oorloge hen-luiden niet argers en mag toe brengen, dan verwonnen te werden, lijf en goed te verliesen, het welk sy doch by 't gedogen van der Inquisitien gewisselijk zijn verwachtende. Daer en boven hebben sy hope in hare sake goede hulpe te hebben en hare vyanden te verwinnen, 't welk gevallende, sy wel souden komen tot een generael accoort metten Coning, die dan, met sijn schade wijs geworden zijnde, de consciëntien van Gode soude laten regeren, en soude sulx met Gods hulpe door hen-luiden rechtveerdige noot-weer, komen tot haer gewenschte einde, te weten, vryheid in der conscientien, en gemenen Vrede.

Daer aen luttel te twijffelen staet, gemerkt des Conings Onderzaten tot bescherminge deser Nederlanden, door henluiden eendrachtige menigte, veelheid van vrome en voorsichtige Hoofden, een onsichtlijke macht van gelde, vertwijffelde vroomheid en rechtvaerdige saken der Euangelisen, en daer door by de Godlijke hulpe over haer zijde zijnde (dat alleen genoeg waer) den Coning verde te boven gaen in mogentheid.

Maer om te betonen dat men 't invoeren der Inquisitie alhier niet en mag keren, soude geseid mogen werden aldus.

Tot bewijs dat den Coning alleen mogender is dan alle sijne onderzaten, blijkt gewis, dat alle mogentheid is van Gode, wiens almogentheid door een hooft vele 100000 hoofden, ook tot haer ondank in bedwange houd, over mits eenderhande verborgen Goddelijke kracht in de autoriteit der Coningen gelegen, daer om is ook alle oproer der onderzaten tegen hare Coningen, tegen Gode: maer tegen Gode is geen macht, so volgt dat d'onderzaten tegen haren Heere geen macht altoos en hebben.

Ook vermeert het een-hoofdig regiment des Conings mogentheid, maer 't Heromnes is menigvuldig en verscheiden van sinnen, so datter twedracht uit volgt, want behalven de behendigheden der Coningen in 't winnen van de hoofden haerder partyen die men elk sijn hoogste wensch doet beloven, so zijn vele hoofden, veel sinnen hebbende, verscheiden van meninge, daer uit lichtelijken twedracht rijst, want heerschappye lijd geen geselle. En so onder alle menschen de oprechte seltsaem zijn, so de meesten hope, giften, staet en hun eigen baet boven het gemeen welvaren soeken, aen het hoger boort hellen, en het kleine vrome hoopken trouweloos verlaten, dan souden sommige vrome en rechte Edele herten also van hen verraden zijnde, hen selve in angst en nood tot een spot haerder vyanden vinden. Dit is waerlijk met rijper ernst hoog te betrachten, want men op aerden niet seltsamers en vind dan trouwe.

Dient mede grotelijk tot 's Coninx mogentheid, dat d'aenslagen van een hooft by na so haest volbracht als bedacht zijn, daer ter contrarien menig goed opset verloren blijft door 't lanksaem vergaderen, accorderen in opinien en traeg gebieden.

So soude ook des Coninx aenhang alhier in het land so groot zijn onder de Catholijken so neder als hoge, dat sy luiden (den Coning der saken noch als ledig staende) machtig genoeg zijn omhet land in roere inwendig te stellen, wat souder dan af vallen als het volk van desen lande sich selfs also plokharende met beiden handen (dat is, met der Catholijken en Euangelisen machte) van den vremden krijgs-luiden dapperlijk mengerant werde: souder ook meer behoeven dan 't aenroeren van een vuiste, om een lichaem also tegen sich selfs strijdende, ter aerden te stoten.

Men overwege hier beneven de macht van Spangien uit de gout-rijke Indiens komende, genoegsaem om ganssch Duits en Oostland te besolden, als van strijdbaer krijgs-volk dese sake grondlijk vyand, die so om de ketters te vernielen als om de rijkdom deser landen (hen luiden niet onbekent) begeerlijk in te slocken by menichte als Sprinkhanen souden over komen.

Daer tegen ist Euangelise volk een weerlose wijfachtigen hoop, des krijgs ongewoon, en so ongestadig, dat sy alleen uit reverentie tot haren natuerlijken Heere voor eenig treffen, hare beschermers verlaten, en om gecastijt te werden, den aers souden bieden.

So soude sulk rijk en machtig volk, ook liever alles lijden, dan de wapenen ter hand nemen, want rijke luiden (seid men) en vechten niet.

Maer genomen sy luiden sich al ter were stelden, den Coning weder stonden, verwonnen en verdreven, wat sal 't einde zijn: wie sal 't land gebieden, in vrede houden en tegen de gebuer-vyanden konnen beschermen: sullen de Heeren om 't regiment niet onderlinge twisten? sal den Coning, so mogende Prince, die oneere gedogen, en sijne Erf-landen versuimen? Voorwaer neen: maer hy sal lichtelijk der Heeren twedrachtigheid doen voeden, om als de selve de een met d'ander over hoop leggen, de selve met verssche macht te overvallen en het verdorven land af lopen, door openinge van sijne heimelijke aenhangers. Wee dan alle den genen die tegen haren rechten Lands-Heere opgestaen en de wapenen in handen genomen hebben. (Fol. 92.)

Soude dan noch t'einde van sodanigen dieren victorie (die men eer wensches sal dan verkrijgen) noch verkeren in sodanige nederlage, wat sal 't zijn indien de sake in den eersten aengreep mislukte.

So het gewisselijk sal, want God (seid men gemeenlijk helpt den sterksten) welk is den Coning, als wesende rechte Overheid en sulx mette Godlijke macht onderstut; als alleen gebiedende, so dat sijn macht bestaet in onverwinnelijke eendracht, als Heere zijnde van de gout-rijke eilanden, genoeg tot soldye van 100000 mannen, en als Coning wesende van de strijtbare natie der Spangiaerden, behalven noch de jonste van vele sijnre onderzaten in dese landen.

En genomen of men wel vermochte 't invoeren van d'Inquisitie te keren, staet nu te onderzoeken, of het keren, dan het gedogen van dien nutter waer voor dese landen.

Tot bewijs dattet keren vande Inquisitie nutste waer, soude mogen geseid worden dit navolgende.

Indien men d'Inquisitie gedoogt, men sal terstond vernemen een deerlijke en brede schade, in den goede, in den bloede, en in de zielen van de Landsaten.

Want so haest het inquireren, het vangen, het pijnigen, en het moorden werd begonnen, sullen meest alle de onderzaten uitten lande metter wone vertrecken, te weten de handwerkers, als wesende meest alle Euangelise, en de rijke luiden als vresende, of het quetsen haerder consciëntien, of het beklagen haerder vyanden.

Daer door sullen dese landen, over mits verlies van neringe, menschen en rijkdom gekrenkt, en onse gebuer-landen gesterkt worden.

Boven dien sal door de Inquisitie vele bloediger moort gewrocht werden onder den onderzaten binnen desen lande, dan onse vyanden oyt in den velde onder onse Landsaten bedreven hebben.

Welke moord ook niet vallen soude onder een verdorven hoop onnut volx, maer onder de vroomste van den lande die men meest van doen heeft, als door welker industrie het gemeen land sijn principael voetsel is ontfangende.

Maer al is dese schade in goet en bloet over groot, so mach die niet geleken worden by de schade die vallen soude in de zielen, die jammerlijk groot soude vallen: eensdeels door 't versaken der kranken, het welk een moeder is van de godloosheid, ook mede van een

een deſperaet wroegen, en eenſdeels door eenen onrijpen doot van menigte der onverſtandiger zielen.

Waert dan niet hoog-oorbaerlijk voor het gemene lant, datmen tot verhoedinge van ſo onverwinnelijken ſchade met werenderhand (macht immers niet vallen door redelijk onderwijs) d'Inquiſitie als oorſake van dien, getrooſtelijk beſtond te weder vechten?

Daer tegen men ſoude mogen ſeggen aldus:

d'Ongeluckige gelegentheid der ſaken en laet niet toe (God betert) tuſſchen twe goede ſaken de beſte, of tuſſchen goede en quade ſaken, maer tuſſchen twe quade het minſte quaet te verkieſen.

Nu is minder ſchade een deel neringe en ſommige wel varende luiden by hun vertrek te ontberen, alleenlijk voor eenen tijd, dan alle de neringe lange, en de rijkdommen gantſchelijk te verlieſen. Dit ſoude lichtelijk vallen door inwendige oproer en oorlog tegen den Konink: want de neringe en de Coopmanſchap die hier alleen de rijkdommen veroorſaken, eens vertrocken zijnde, en ſouden niet licht weder komen, ook ſoude ſulken oorlog eens begonnen zijnde, lankſaem einden. Sulx al hoewel de vyanden van deſe landen door 't verkrijgen van een deel neringe, en van ſommige rijke Landſaten, by d'executie van de Inquiſitien hem toe gejaegt, geſterkt ſouden werden, ſoude des niettemin dit land ook een deel neringe en rijkdoms behouwen, des nochtans te machtiger blijven tot welſtand haerder vyanden, dan of niet alleen (ſo geſeit is) by het Oorloge de neringe gehelijken vernielt, maer ook de rijkdommen ganſchelijk vervoert worden, door vreemt krijgs-volk over wederſijden in gehaelt, dat druipende van der landſaten bloed, met alle 't gelt van deſen lande ſoude gaen ſtrijken.

Aengaende den beduchte moort doort gedogen van de Inquiſitie, die ſoude daer door minder vallen dan door 't oproer: gemerkt d'executie van de Inquiſitien niemanden en ſoude treffen dan de gelovigen ter dood bereet zijnde, die ſeldſaem zijn, daer ter contrarie den oproeriſchen moord ſoude gaen in 't brede over goede en quade, ſo dat d'Inquiſitie by eenen, maer 't oorloge by duiſenden om den hals ſoude brengen.

Men derf ook niet ſorgen dat door lijdſame martelrye 't getal der vromen ſoude verminderen, maer het ſoude door hun ſtantvaſtig exempel vermeren, ſo der Martelaren bloed oit zaet van nieuwe Chriſtenen is geweeſt, daer door den Koning en Geeſtelijken noch ten laetſten bemerkende haer aenſlagen vergeefs te zijn, daer aen vertwijffelen en 't moorden laten ſouden.

Wel iſt waer dat de vreſe des doods eenige ſoude mogen benodigen tot verſakinge, ſo ſouden ook eenige arme zielen, door eenen ontijdigen dood des lichaems, in pericul van den eeuwigen dood mogen geraken. Maer zijnſe ook aen hen ſelven geheel onſchuldig, die noch een ongeſtorven vleeſch dragende, hen ſelven uitgeven voor Chriſtenen, om Chriſtum dien ſy noch dikwils in 't minſte niet en kennen te belijden: waerom roemen ſy-luiden ſich boven vermogen: of kennen ſy Chriſtum, waerom wijken ſy van ſijne opſtaende genade totte vervloekte vertwijffeltheid. Sterven ſy onverſtandig, hun vermetenheid maekt haer niet geheel onſchuldig, ſterven ſy ook wel, ſo is de dood der Heiligen gantſch dierbaer in Godes oogen. Deſe zijn ſeer klein in 't getale, maer hier tegen ſouder in d'oproer duiſentmael meer partijdige luiden en krijgs-volk, meeſt godloos van leven zijnde, met ſeer groot pericul haerder zielen in hare ſonden ſmoren, waer dan 't verlies van zielen in ſeer weinige niet min ſchadelijken, dan in een ontallijke menigte: So ſchijnt hier dat in 't geweldig wederſtaen der Inquiſitien meerder ſchade in goed, bloed en gemoed der landſaten ſoude geſchieden, dan 't gedogen van dien, behalven dat het vele loflijker is al ſtervende lijdſamelijk, dan al levende wederſpannig tegen den Lants-Heere te verwinnen, dit leerde en beleefde 't Lam Gods ons alleen tot een navolgelijk exempel, hier mede eindigt hy ſijne redenen.

Ontrent deſen ſelven tijd heeft den Heere Prince van Orangien ook gemaeckt ſelcker diſcours / roerende den ſtaet des Lands ſo die was / en de remedien die men ſoude mogen gebruiken om die in ruſte te ſtellen / in 't welke voornamelijk dit begrepen was:

DAt hy, ſo veel ſijn perſoon aengaet, dikwils geconſidereert hadde den ſtaet van deſen lande, derhalven hy niet en kan laten den ſelven te beklagen, om de grote naekte apparentien die hun vertonen, alles tenderende tot eeuwige ruine van deſen ſelven Lande, en dit ſo wel door oorſake van het groot verſchil der opinien datter is, beroerende het feit der Religien als de Politie, en van d'ander zijde om de kleine menigte die daer zijn, die eenige vertoninge doen, en de generale ſaken ter herten nemen, om eenige goede remedie daer toe te vinden, die dienlijk ſoude mogen weſen voor den tegenwoordigen tijd, de eene partye latende de ſorge der affairen om deſer oorlogen willen, de andere, om dat ſy meer haer eigen profijt ſoeken, dan het welvaren van het gemene Vaderland. En de derde, om datſe uit vreſe die ſy hebben te verlieſen de goede gratie van haren Meeſter, niet en dorven naektelijk haer opinien ſeggen. En na dien hy tot nu toe gelaten hadde ſijn advijs te ſtellen, op dat hy niet en ſoude gehouden worden als te hoogmoedig, om dat hy in een ſake van ſulker importantien vorder pretenderen wilde als ſijn ouderdom en experientie toe ſtond, niet-temin ſiende de ſake in de uiterſte benautheid, heeft niet willen laten ſijn gevoelen en eenige middelen te ſtellen tot correctie der gener die beter jugement hebben, de welke ſullen mogen verbeteren; principalijk (ſeid hy) hem gedrongen te hebben het devoir, dat een yder hy zy jonk of out, behoort te helpen en aſſiſteren het Vaderland weſende in ſo groten nood, en en heeft niet gewilt om dank of ondank, met ſtil ſwijgen paſſeren de ſake die hem dunkt bequaem te weſen tot dienſt en reputatie des Meeſters, en tot welvaert des Lands, aengeſien ook de ſchuldige plicht van eenen waerachtigen dienaer, beveelt tot allen tijden het ſelve te doen, al iſt dat hem in 't beginſel niet ten goeden werd afgenomen.

Eerſt moet men hebben, ſeid hy, een ſeker einde daer men wil toe ſtrecken (d'welk moet weſen oprecht en gerechtig) en is geen ſake ſo recht en rechtvaerdig ter wereld, als te betrachten de eere Gods, de welvaert en het geluk des Meeſters, en het reſpect des Volx, tot recht en billikheid van de Juſtitie en der Overheid, daerom heeft hy gewilt dit diſcours voor ſtellen, en om de grote affectie die hy is dragende tot deſen Lande, welk verdienende is meer lofs dan eenig ander, om de getrouwe en lange dienſten door hem gedaen tot ſijnen natuerlijken Prince en Heere. Men en moet dan niet vremt vinden te weſen, noch daer om de wapenen nemen, ſeid hy, om dat veel inwoonders van deſen lande zijn gekomen tot een ander opinie, en hen naektelijk declareren, ja tegen den wille van alle Magiſtraten. 't Welk alle Hiſtorien betuigen niet nieuw te weſen, maer dat van begin des werelds ſulke en diergelijke geſchillen geregneert hebben onder veel Monarchien, en principalijk onder de Princen die ſo veel Coninkrijken en diverſe landen beſitten, als ſijne Majeſteit doet, daer de tegenwoordige exempelen getuigeniſſe af zijn gevende, en en behoort niemand vremt te dunken in deſen lande, die ſo beſloten zijn aen ander landen die haer Religie alrede verandert hebben, na dien dat de frequentatie en hanteringe der vremdelingen hier ſo notelijk is tot onderhoudeniſſe van de welvaert des lands, datmen ook in de laetſte Oorloge, ſo wel te Velde als in de Garniſoenen, toegelaten heeft de Predicatie in 't openbaer. En datmen nu ten andermale ten reſpecte des noods, deſelve toegelaten heeft, en noch vele andere occaſien. Men moet denken datmen dit tegenwoordig caſtiement wel verdient heeft, en 't is dreigende een veel groter ſtraffe hier namaels, is datmen geen vlijt en arbeid en doet, om dit arm land te ſecoureren met ſulke remedien als men bevinden mochte behoorlijk te zijn, ſo wel voor de Conſcientie als d'onderhoudinge der Politie, ſonder

der die lange te vertrecken, te rugge siende over de ellendigheden en miserien der geburen, en alle andere die veranderingen van Religien gehad hebben, en hebben eerst op 't einde als de saken ten uitersten gekomen waren, door bedwank remedie gesocht, daerom behoort men te haesten tot remedie, en dat de Staten, so wel particulier als generael, souden moeten beginnen de hand aen 't werk te stellen, en ten eersten bevlytigen sijne Majesteit te bidden by provisie te continueren 't gene dat haer Hoogheid toegelaten heeft, siende dat
(Fol.93.) hy so veel geprofiteert heeft, als den gemenen volke de wapenen ter neder te doen leggen, en eenigsins doen cesseren die troublen, dewelke alrede geheel slapig souden zijn geworden, ten ware de vrese van dat sijn Maj. alles soude willen wederroepen, en door de grote apparentien van de mannen van wapenen, die men te voet en te peerde al om opneemt. Want eenig ander middel te willen stellen, als datmense soude moeten executeren met kracht daer de affectie en genegentheden noch so verwarmt, verandert en vervreemt zijn, en souden niet mogen causeren dan een nieuwe en grote veranderinge, sonder eenig profijt uit te trecken: maer men soude wel eer moeten eenigen middel vinden om het Land te onderhouden in ruste en stilte, tot so veel en lange dat de goede beliefte van sijne Maj. zy, hem te vinden in dit Land, en op 't principael order te stellen, op dat niet zijnde eenige troubel of empeschement van eenige beroerten, noch ook van vrese der selven, men moge vryelijken vaceren, om te handelen en tracteren so hoge materien, zijnde van sulker importantien in sulker manieren alst behoort.

En om tot het principael te komen, seid hy, dat hy niet en vind de gelegentheid deses Lands te zijn, noch den tegenwoordigen tijd toe te laten, dat men hier van een besondere wereld soude konnen maken, maer dat men sal moeten leven metten levenden, en meer dan eenig ander Land in de Christenheid, sich accommoderen mette naburen.

En gelijk het oorbaerlijker is hem te voegen mettet Rijk, dan met eenig ander Rijk, dunkt hem dat men behoorden hen te houden conformelijk der institutien desselfs, so verre alst kan geschieden, met suivere conscientie en reputatie van sijn Majesteit, d'welke geensins en soude gediminueert worden, maer soude grotelijx tot vermeerderinge desselfs, en tot welstand van dese Landen strecken, waert dat sijne Majest. aengedient ware tot intercessie van de Keiserlijke Majesteit, dat men soude komen tot een generael pardon van alle voorleden dingen, en dat sijn Keiserl. Majesteit sulke middelen soude mogen stellen, dat in toekomende tijde soude mogen dienen tot een volkomen pacificatie, niet alleen van dit Land, maer van het geheele Rijk.

Van d'andere zijde (seid hy) schijnet datter eenige middelen zijn door de welke men sal mogen stellen de affairen tot ruste en generale pacificatie, van de welke hy eenige voor steld om te mogen kiesen de gene die men sal achten dienstelijk te zijn tot remedie.

1. Hebbende ten eersten wegen de middelen van de sterkten, om te beletten de Predicatien en exercitie der Religie.

2 Te bannen alle de gene die van de Catholijke Religie qualijk gevoelen, confisquerende haarluyden goederen.

3. Toe te laten liberteit der conscientien, en dat de gene die hun daer mede niet en sullen laten contenteren, sullen hen vertrek mogen nemen in sekere tijden, haer latende volgen 't geniet haerder goederen.

4. Toe te laten ieder exercitie der Religie, en ordonneren in elke Provintie sekere plaetsen daer toe.

5. Te laten keur elke Stad, Heer of Edelman, hebbende hoog recht, te hebben exercitie der Religie of niet.

6. Alleenlijk toe te laten de Confessie van Ausburg, verbiedende alle andere Religien, dan latende de Catholijke in haer geheel, sonder deselve te verstoren.

7. Toe te laten boven de oude Catholijke Religie, die twe andere, te weten: die van de Confessie en die van Calvinus, gelijk men gedaen heeft tot noch toe, so veel en so lange dat het different onder hun gedaen is.

Belangende 't eerste poinct, aengaende de sterkten, seid, dat hy niet en kan bevinden dat men daer uit eenig profijt soude konnen trecken, so wel om dat sulk regiment onlang soude duren, en om dat de grote dangieren die daer uit rijsen mogen: so men die weg van de sterkten niet en mach gebruiken sonder vreemde soldaten en volkeren in dienst te nemen, welke soldaten geen affectie tot den Lande en dragen, maer alleen komen om de grote soldye en particulier profijt te trecken, en de arme menschen ter neder te brengen, so wel d'onnosele als de schuldige, en die oorsake wesen soude dat de Coopluiden, so vreemde als binnenlandse, met hare rijkdommen souden vertrecken, soude beletten dat men de Turk niet en sal konnen resisteren door 't mistrouwen dat de Naburen, Princen en Staten des Rijx souden krijgen, en men en soude anders niet winnen, dan een wijl tijds de openbare predicatien te doen cesseren, en niet de heimelijke vergaderinge, die men noit door de rigoreuse executien en heeft kunnen beletten. En en sullen nergens anders toe dienen, dan om te stillen de gramschap van den Coning, en om te voldoen de lusten van sommige particuliere, de welke droeve zijn van de welvaert des Lands.

So vele het twede aengaet, 't schijnt redelijk te wesen, seid hy, dat men subject is en verbonden patientelijk te dragen, alle de geboden en ordonnantien des Meesters. Nochtans mach men lichtelijken merken dat het vele wonderlijken quellen soude, haer goed te abandonneren, en souden liever den dood lijden, dan hare Religie en Vaderland te verlaten, in maniere dat men weder soude de wapenen moeten nemen, daeren-boven soude men quijt worden de grote menigte der Inwoonders, ja van de principale daer 't handwerk aanhangt, sonder de welke in 't Land te behouden, het Land tot niet soude komen.

Het derde soude noch redelijker wesen, maer 't soude (seide hy) den middel zijn om herwaers-over te voeden alle secten en heresien des werelds, stellende de reste in een Atheisme: daer uit niet en mach voort komen dan ongehoorsaemheid sonder eenig respect, dewijl men weet dat de gene die quaed gevoelen hebben van de Catholijke Religie, nimmermeer en souden te doen willen hebben in der selver Kerken, maer souden sterven als onredelijke beesten, en also soude men in plaetse van remedie te stellen, vallen in het aldergrootste quaed.

Men weet wel (seid hy) dat sijn Maj. niet geerne en sal komen tot toelating van eenige exercitie van de Religie, maer sal liever hebben te verliesen een groot deel van sijn Land, dan iet te doen tot nadeel van de oude Religie. Sommige grote Potentaten sullen van de selve opinie zijn, en al sijn Raed, so wel van Spagnien als van herwaers-over, en sullen nimmermeer sulx advijs geven, d'een om haer particulier, en d'ander om datse niet en kennen de humeuren van de Inwoonders van desen Lande, noch de gelegentheid des Lands. Nochtans siende dit arm Land so krank en in perijkel van verdorven te worden, so moet men achterwaers sien wat recepten dat onse Naburen (zijnde van 't selve quaed geraekt) gebruikt hebben, want die geproeft hebbende alle middelen des werelts, om te vermijden d'exercitie van andere Religien, hebben ten einde met kracht bedwongen geweest (dewijle daer geen remedien en waren om te drijven uitten verstande en sinnen deser luiden hun opinien) eenig dink toe te laten, en dat om te vermijden het grootste quaed, ja de uiterste ruine van alle Regeringen en Policien: en moet men ook wel bemerken wat Naburen wy hebben, en dat sijne Maj. zijnde omtrent sulke machtige Princen, nimmermeer so wel en kan versekert zijn van sekere vrede mette selve, en so daer weder een oorloge quame, de vyanden souden mogen de gebannene uit dese Landen t'haren dienste gebruyken, dewelke kennisse hebbende van de secreten des Lands, haer groten dienst soude mogen doen, en dat mette aldergrootste affectie, door hope van wederom aen haer goed te geraken. Ook soude men qualijk versekert zijn van de gene die in 't Land blijven souden met

vrese,

vreſe, want men ſoude den vyand voren en achter hebben, ja midden in 't land, en men heeft genoeg beſogt, dat een bedwongen ſake altijd ſoekt tijd, ſtont en plaetſe hen t'ontdecken, en voornemelijk in ſaken der Religie.

Om die redenen en om te vermyden alle deſe quade en inconvenienten, ſo en ſoude hy niet konnen weſen van ander opinie, dan dat men voorts voor oogen ſoude leggen ſijne Maj. nu te willen advyſeren op het vierde en vijfde, en te nemen een van die, met ſulke limitatien als ſijne Majeſt. daer toe ſoude mogen goed vinden: want, ſeid hy, overdacht en in 't lange overlopen en gewogen hebbende, en ſoude in der waerheid geen ander middel weten te vinden om eens een einde te maken van alle deſe ellendigheden, en de ſake tot ruſte te ſtellen, dan een van de voorſz poincten: wel verſtaende dat men niet en ſoude geraken aen de Catholijke perſonen, goederen of Kerken, maer die in haer geheel laten ſonder eenige veranderinge te doen, en dunkt hem dat men meer ſal winnen door die middelen, dan met kracht of rigeur: dat men ſoude mogen allegeren dat geen Godvreſende perſoon ſulx ſijn Maj. en ſoude konnen te voren ſtellen, ſonder ſijn conſcientie te quetſen, noch dat ſijne Majeſt. niet minders ſoude konnen lijden, ſonder quetſinge van ſijne conſcientie, daer tegen moetmen denken dat het geenſins en ſluit, ſulk een land te laten verderven en ruineren, en dat ſulx den meeſten laſt der conſcientie ſoude weſen, ſo wel voor ſijne Maj. onder wiens gehoorſaemheid God ons geſtelt heeft, als voor de gene die verbonden zijn, aen ſijne Maj. te remonſtreren 't gene dient tot conſervatie des lands, en ſal (ſeid hy) na ſijn oordeel minder laſt der conſcientie zijn t'accorderen eenige exercitie vande Religie gelimiteert als voorſz. is, dan te gebruiken de uiterſte en onverſekerde remedien, en daer door te zijn een oorſake van ſo grote bloedſtortinge, ſo wel van d'eender als d'ander zijde, en van alle andere ontallijke boosheden. En men behoort (ſeid hy na ſijn advijs) in deſe troubelen tijd geen ſwarigheid te maken, om eenigſins eenige andere oeffeninge der Religien, dan d'oude te lijden, aengeſien het tot remedie mach dienen, dewijle het ſeker is dat geen Secte noch ſiniſtre opinie lange en mach duren, gelijk aen't exempel van de Secte van Arrius en andere erreuren voor oogen blijkt, dewelke hoe wel ſy verworpen waren, en zijn nochtans niet door kracht bedwongen geweeſt, maer (om datſe van God niet en waren) zijn ten einde t'onderbragt en te niet gekomen, door neerſtigheid, ſorge, behoorte en goede leringe van verſtandige en geleerde luiden in der Schrifturen, ſonder eenige andere kracht, en met grote verſterkinge van de Chriſtelijke Religie. Alſo dan een groot deel van deſen volke ſo is genegen tot andere opinien dat ſy eer op 't einde des werelts ſullen gaen, ja haer eigen leven avonturen, dan hun te laten bedwingen, om te doen een ſake contrarie hen opinien, ſoude beter weſen, dat ſijne Maj gebruikte ſulke remedien als men in deſe tijd gedaen heeft, en ſulke ordre ſtellen, dat men mochte metter tijd de verdwaelde opten rechten weg brengen, 't welk lichtelijk ſal konnen gedaen werden, indien de gene die de laſt hebben, ſulk devoir willen doen als ſy toe verobligeert zijn, en ſal ſijn Maj daer door verkrijgen ſulken lof en reputatie die niet en ſal zijn om te vergelijken, en ſal toewaſſen ſijn goede naem en faem, die hy gehad heeft in al ſijn leven van te zijn een goedertieren Prince: ſal winnen de herten van ſijn Onderſaten, ſal ſijn ſtaet in ruſte ſtellen, en ſal ſonder faute meer gereſpecteert en gehoorſaemt worden, als hy oit is geweeſt, en ſo ſijn Maj. hen anders ſoude willen gebruiken, ſo ſouden ſy-luiden voor God en alle de wereld ontlaſt weſen van datſe haer devoir gedaen hebben, en naektelijk geremonſtreert ſo ſy 't in goeder conſcientie bevinden.

OM weder te keren totter ſake / ſo is men gewaer geworden dat de Regente brieven uit Spagnien vanden Koning hadde verkregen van dato den 27 November / daer by hy wel te kennen gaf / dat hy niet weinig vergramt en was over de troublen in de Nederlanden ontſtaen / bevelende wel expreſſelijk dat (Fol. 94.) men de Placcaten en Inquiſitie ſoude ſien wederom te ſtellen in haren eerſten ſtate / en meer andere ſaken.

't Welk verſtaen zijnde by de Geconfedereerde / ook merkende dat men alom ſocht volk aen te nemen / en de Regente niet en dede dan beinſen / om tijd te winnen om haer te ſterken / hoe wel ſy door verſcheiden hare brieven te verſtaen gaf datſe 't accoort metten Edelen gemaekt / niet en wilde te buiten gaen: ſo hebben dese vande Geconfedereerde ordre beginnen te ſtellen in hare ſaken / eenige om te vertrecken naer eenige plaetſen daer ſy ſouden mogen by zijn / en andere om haer ſelfs te beſchermen / haer ſterk te maken / volk aen en ſteden in te nemen. Hebben ook raedſaem gevonden eenige te deputeren die in alle de Provintien en Steden van Nederland ſouden trecken / die alle neerſtigheid ſouden doen om meer en meer aen hare zijde te trecken / en ook de Cooplui den / Borgeren en 't gemeen volk te doen tekenen ſekere ratificatie van 't overgeven der Requeſte den 5 April geſchiet.

De Goubernante Brieven van den Coning gekregen hebbende dat ſy in Duitſland volk gereet ſoude doen houden / en haer van binnen ſterk maken / om alle de aenſlagen vande Sectariſen te niet te brengen en die tot gelegender tijd te doen ſtraffen / heeft aen verſcheiden Heeren in Duitſland / den Coning toe-gedaen / geſchreven om volk op te nemen en gereet te houden / als te weten aen Hertog Erich van Brunswijk / den Hertoge van Lunenborg / Grobenhagen / Holſt en andere / ook mede aen de Pals-Grave: maer den Pals-Grave heeft by ſijne brieven van den 22 Novembris hem geexcuſeert en geſchreven / dat de Roomſe Keiſerl. Maj. by ſijne Placcaten hadde geboden dat men niet alleenlijk op 't volk maer ook opte proviande goed regard ſoude nemen / op dat men 't ſelve in den nood jegens den Turken (die in Hungarijen gevallen waren) ſoude mogen gebruiken / dat ook daer beneffens een tijd lang in ſijn Keur-Borſtendom de Pfalts ſo grote ſterfte / dierte en quaet gewas was geweeſt / dat het daer bloed van volk / en ledig van ſolderen / kelderen en kiſten / en weinig voorraets voor handen was / en boven dien / dat haer Hoogheid wel bekent was / dat hy van over lange (door de genade Gods) hem ſelfs verklaert hadde / toe-gedaen te zijn de waerheid des reinen alleen ſaligmakenden Euangelij Chriſti / en den (daer op gebouwden) Ausburgſe Confeſſie met der ſelver Apologia. En dat hy geſien hadde de Confeſſie der arme Chriſtenen in de Nederlanden / uitte welke hy niet anders en konde verſtaen / dan dat de ſelve over een ſtemde en gelijkformig was het woord Gods en de voorſz Ausburgſe Confeſſie / en des ſelfs Apologia / daerom hy niet en konde daer toe verſtaen / weinig of veel hulpe te doen tot hen-luiden verbolginge of bloedſtortinge / noch door hem ſelfs / noch door iemanden van den ſijnen / en ſoude daer in ſijne conſcientie moeten jegens weſen / ſonder 't ſelve tegen God Almachtig te konnen verantwoorden. En na dien de ſake niet alleen hem / maer na vermogen des H. Rijx affcheid land-breden / Executions / Ordonnantien en anders / des Rijx Keur en Borſten ook was betreffende / metten welken men deſen aengaende / ook behoorde te ſpreken en over een komen / ſo en wiſt hy door de voorſz oorſaken in haer begeerte niet meer te doen dan andere ſijne mede genoten der Ausburgſe Confeſſion / en de bygevoegde Apologia toe-gedaen doen ſouden. Maer wilde liever verhopen dat door de borderinge van haer Hoogheid en andere goethertige Chriſtenen / ſoude verhoed en de Coninklijke Maj. verboden werden / de algemene verderffeniſſe ſijnre landen en het onſchuldig bloed-ſtorten ſijnre armer Onderſaten: maer ſo tegen deſe ſijne hope immers den ſtrengen weg gegaen ſoude werden / ſo bid hy niet te min brunelijk datmen metten toetocht / deurtocht / aftocht / monſter-placts en anders / ſijn Land en Luiden in

Schrijven van de Goubernante aen de Duitſe Borſten.

Antwoord van de Pals-Grave aen de Goubernante.

„ in alle manieren onbedroeft laten en verschonen wille /
„ daer benevens bid hy haer Hoogheid / na dien sy by de
„ Coninklijke Maejesteit goet gehoor heeft / en daer om
„ benevens de Staten van den lande wel nutte / goede
„ en Christelijke aenwijsinge soude doen konnen / dat de
„ sake geremedieert werde / en dat de Coninklijke Maj.
„ sijne onderseten ter liefde van het gemeen welvaren /
„ yet wat toe gabe / te weten dat haer de predicatien en
„ uitreikinge der Sacramenten vergunt en toe-gelaten
„ mochten werden / sonder yemanden in der consciен-
„ tien te beswaren / daer door soude niet alleen de eere
„ Gods en des heelen Christenrijx hier opter aerden on-
„ der sijne ledekens vermeerdert / geplant en onderhou-
„ den werden / maer soude ook te verhopen zijn dat dese
„ dingen tot een gewenschte eyndracht / ook mede tus-
„ schen den Heeren en onderseten een oprecht / Chriſte-
„ lijk / bestandig / wel-meinent betrouwen / en sulx ook
„ tot alles dat tot een tijdelijk en geluckig Regiment en
„ goede Politie mach dienen / merkelijk soude gedyen /
„ niet alleen tot welvaert / nut / en ten goede van de Ne-
„ derlanden / maer ook van de Duitse Natie / en ook
„ mede tot eenen loflijken name van haer Hoogheid
„ selve. En wat hy dan tot een goede en redelijke een-
„ dracht ygheid raden / helpen en vorderen soude kon-
„ nen of mogen / daer toe bied hy hem selve goetwillig
„ aen.

Des Konings van Spagnien voornemen om in Nederland te komen.

Als nu den Coning vaste en sekere tydinge hadde ontfangen van 't breken der Beelden / pilgeren der Kerken en Cloosteren / en so haestige en subijte veranderinge van der Religie: heeft hy daer in seer te onbreden en qualijken gepaeit geweest / en voor hem genomen hebbende selfs in persone in Nederland te reisen / door oorsake dat den Heere van Montigni en den Marquis van Bergen daer om gestadig van wegen de Goubernante en de Staten waren aenhoudende / en dat de Goubernante sulx noch by vele en verscheiden brieven was versoekende / en dat hy meende het Nederland wederom in sijnen eersten staet te brengen en alles te slechten: so heeft hy dese sijne meninge aen den Raed geopenbaert / maer sy en hebben sulx niet goed noch raedsaem geacht / derhalven heeft hy sijne meninge en voornemen verandert / en beschreven hebbende alle de overste Raden van Hispagnien binnen Madrid / heeft hy begeert dat sy luiden souden middelen ramen hoe men de Nederlandse beroerten bequamelijk stillen en ter neder leggen soude mogen / hier zijn de opinien verscheiden geweest / doch is na lange beradinge besloten geweest dat men (om te behouden de eere en reputatie des Conings) door gewelt van wapenen en met strafheid / d'ongehoorsame soude moeten temmen en straffen / en also d'oproer stillen en te neder leggen / en de selve landen brengen onder volkomen gehoorsaemheid van sijne Majesteit / achterlatende den wech van soetheid en slappigheid / de welke sy seiden niet goet noch vorderlijk te wesen in dese sake / en op dat sijne Majesteit hem niet en soude ontsien de kosten van der oorlogen / seiden eenige dat de confiscatien sijne Majesteit d'onkosten betalen souden.

Besluit van den Raed in Spangien om de troublen van Nederland te stillen.

De resolutie genomen zijnde dat men met macht van wapenen in Nederland soude trecken / so en konden sy in lange niet eens werden in 't verkiesen van een generael Hooft die d'oorloge aldaer soude voeren / want velen docht et goet te wesen dat men den Prince Carolus des Conings soon daer toe den last soude geven / achtende niemant daer toe nutter en bequamer dan hem / eensdeels door dien de herten en gemoeden der Nederlanders seer na hem verlangen / en tot hem waren genegen / en dat de Geestelijke om hem wensch ten en sijne jegenwoordigheid versochten om dat hy een geboren Prince van de Nederlanden was / en dat ook wel scheen dat hy seer begerig was om die sake aen te vaerden en in Nederland te trecken / andere Raets-Heeren vonden dit niet goet / seggende dat men desen jongen Prince met so swaren en periculosen last niet en behoorde te beswaren / maer dat men daer toe een out ervaren Krijgs-hooft behoorde te verkiesen / d'eene daer toe nominerende den Hertoge de Medina Coeli / andere den Hertoge van Alba / en meer andere / eintelijk werd de voorsz Hertoge van Alba / door de meeste stemmen / daer toe verkoren en verordent / 't welk den Prince Carolus verstaende / en is niet wel te vreden geweest / en heeft daer door op sommige grote Heeren die de sake hadden gedreven / en sonderlinge op den Hertoge van Alba / dien hy al lange te voren geen goet herte en hadde gedragen / eenen groten haet gevat / het welk hy niet en heeft konnen verborgen houden / daer door en door andere saken / die men hem op-dichte en mede beschuldigde / is hy namaels van de Inquisitie / door openinge van aderen / omgebracht / en heeft sijn leven ge-eind den 26 July 1568. gelijk geseid werde / dan den Conink schrijft daer van anders aen den Hertoge van Alba; so na sal verhaelt werden.

Den Hertoge van Alba tot een hoo van 't krijgs-volk be ordene.

Dood van Graefle des Co nings van Spangiens Sone.

Brie ven uit Spangien a de Re gente.

De resolutie aldus genomen zijnde / heeft den Hertoge van Alba alle gereetschap begonnen te maken om het krijgs-volk te vergaderen en op te lichten. Middelertijd zijnder brieven aen de Goubernante uit Spangien gesonden / daer by men haer veradverteerde van dese sake / haer bevelende dat sy middelertijd de Placcaten tegen de ketters uitgegaen / wederom te werke soude stellen / de Beeldestormers straffen / en de Catholijke Religie in alles voorstaen en beschermen / op de aenslagen van de ketters en oproerige / scherp acht nemen / en haer met volk van oorloge versterken.

Als nu de Regente vast dagelijx meer en meer volx aennam en haer seer versterkt hadde / heeft sy haer gedacht te verseekeren van vele Steden daer sy voor vreesden / en besonder van de stad van Valenchijn / daer men haer Hoogheid veel quade rapporten af hadde gedaen / bysonder datse verstand hadden met te Fransoysen / so heeft sy den Heere van Noorcarmes gesonden met vijf Vendelen voet-volk en vier Vanen ruiteren / met brieven aen die van Valenchijn / ten einde sy luiden de selve innemen souden ten dienst van sijne Majesteit / maer die van Valenchijn bevreest zijnde datse d'exercitie van haer Religie souden verliesen / en met het krijgs-volk seer overlast en beswaert werden / hebben geweigert het volk in te nemen / niet jegenstaende de Goubernante daer ook geschikt hadde eenige Heeren van den Raed om hen daer toe te brengen / dat sy de poorten souden openen ten dienste van sijne Majesteit en het Garnisoen ten gebiede van de Goubernante sijne Majesteits suster innemen: maer wat neerstigheid de voorsz Heeren daer toe deden / en hebben hen daer toe niet konnen brengen: maer presenteerde wel eene somme van penningen tot dienste van sijne Maj. op te brengen / ten einde sy van 't selve Garnisoen in te nemen mochten vry wesen / allegerende ook eenige Privilegien daer om sy behoorden vry te wesen / eintelijk te vreden zijnde dat men eenige Soldaten aldaer binnen der Stad van de Borgeren soude in soldye aennemen / gelijk men tot Antwerpen hadde gedaen / en tot meer andere plaetsen / waer van de voorsz Heeren haer rapport gedaen hebbende aen de Goubernante / heeft sy het selve seer qualijk genomen / en door dien eenige haer voort oproeiden tegen die van Valencijn / so heeft sy eintelijk opten 14 der maend Decembris seker Placcaet uitgegeven en al om door geheel Nederland doen publiceren en verkondigen / luidende als volgt.

Die Valenchijn weigeren d Con Gar soen te ne men

By den Koning.

Onsen lieven en getrouwen de Stadhouder, Presidente en luiden van onsen Rade in Holland, Saluit en dilectie: also wy niet en twijffelen daer en sullen tegenwoordelijk in onsen lande van herwaers-over verscheiden roepen en maren gezaeit en verspreit worden, aengaende onsen Stad van Valencijn, na d'affectie, passie en genegentheid van yder een, meinende en latende hen eenige voorstaen dat het krijgsvolk omtrent de selve Stad wesende, by ons derwaers gesonden en geschikt, om te doen of te contravenieren tegens 't gene dat by den accoorde mitten Ge-

Placcaet by van len wet bez reb en den de nin Ma bal Sy gie

Fol.95.) Geconfedereerde Edelmans gemaekt, op 't ſtuk van der Religie toegelaten is, hebben wy daer om die waerheid en geſtelteniſſe van deſer ſaken eenen yegelijken wel willen doen verkundigen en kennelijk maken, de welke ſulx is als hier naer volgt: te weten, alſo onſen lieven en getrouwen Ridder, Heere Philips van Sint Aldegonde, Heere van Noircarmes, Balliu en Capitein van onſen Stad van Sint Omers, en durende d'abſentie van onſen Neve den Markgrave van Bergen, geſtelt en gecommitteert totte State van Stadhouder, Capitein Generael en Hoog Balliu van onſen lande en Graefſchappe van Henegouwe, en jegenwoordelijk ook Gouverneur van onſe voornoemde ſtad van Valencijn, by wete, laſt en autoriteit van onſer lieve en leer beminde Suſter de Hertoginne van Parma en van Plaiſance, voor ons Regente en Gouvernante in onſen voorſchreven lande van herwaers-over, gehandelt en getracteert hadde met die van de nieuwe Religie binnen der ſelver ſtede van Valencijn, ten einde dat ſy ſouden verlaten de kerken en gewijde plaetſen die ſy door hun eigen autoriteit ingenomen en ondeugdelijk gebruikt en geuſurpeert hadden, ſonder daer toe by Tractaten met hen gemaekt, eenig roe-ſeggen of fundament te kunnen hebben, nemen of pretenderen, en hare prekingen houden buiten der voornoemde Stad, ter plaetſen die daer toe geſtelt en beteikent ſouden worden, en hun vreemde en Uitlandige Miniſters weg ſenden en afdanken, gelijk ſulx in veel en verſcheiden andere Steden van herwaers-over gedaen is geweeſt, en hoe wel ſy belooft hadden 't ſelve terſtont te doen en volkomen, en hebben nochtans daer toe niet willen verſtaen, maer ter contrarie weſende de voornoemde Heere van Noircarmes expreſſelijken derwaers gereiſt, om hen plaetſe van preken te geven en beſcheiden in de Voorburgten der voorſchreven Stad, en hebbende hen daer van de wete gedaen, en hebben ſy aldaer niet willen komen of compareren, ja dat erger is, hebben terſtond alom doen kondigen en publiceren een generael Nachtmael te willen houden en celebreren na de Secte en maniere van Jan Calvinus, en dat in de Kerke van S. Guerix, weſende de principaelſte van onſer voornoemde ſtad van Valencijn, en al iſt dat de voornoemde Miniſters vermaent en onderweſen hebben geweeſt, eerſt by dien van der Wet, en daer na by den voornoemden Heere van Noircarmes tuſſchen twe poorten en ſonderlinge ook in de tegenwoordigheid van den genen die 's anderendaegs tot hem geſonden en geſchikt hadden geweeſt binnen der Stede van Condé, 't voorſchreven Nachtmael niet te willen exerceren, hem voorhoudende en vertonende het groot perijkel, en de aenſtaende deſolatie en bederffeniſſe daer in onſe voornoemde Stad geſchapen ſoude zijn te komen, ingevalle 't ſelfde Nachtmael gehouden en geexerceert worde, ſo hebben ſy nochtans 't ſelfde geweigert, ſeggende en perſiſterende ſulx geſloten en gereſolveert te zijn, en dat het voorſchreven Nachtmael noots halven gehouden moſt weſen, en niet wel mogelijk en was de verkondinge en advertentie die daer van den volke in groter menichte als van xv. of xvj. duiſent perſonen, ſo wel van den omleggenden Dorpen als van den Ingeſetenen onſer voornoemde Stad alrede gedaen was, te wederroepen, en dat ſy liever hadden duiſent doden te ſterven, dan laten te doen 't gene dat ſy, als weſende de Herders en Paſtoors, ſeiden hun exercitie en Officie te weſen en hen toe te ſtaen, daer by voegende dat al waert ſo dat ſy voor die reiſe 't voorſz Nachtmael mochten uitſtellen, en ſouden nochtans 't ſelve niet laten te houden als hen ſulx gelieven ſoude, in welk Nachtmael onder anderen quade en boſe ſaken, ſolemnele verloocheniſſe en abjuratie gedaen word van der Catholijker Kerke, dien ſy de Roomſe noemen, ſonder immermeer tot de ſelve te mogen wederkeren, mits ook ſwerende en Eed doende, de voorſchreven Catholijke Kerke by alle mogelijke middelen te vervolgen, beſchadigen, beletten en perſecuteren, 't welk niet alleenlijk ſchandaleus, onverdragelijk, en herwaers-over noit geſien, maer oproerig, ſeditieus en ſeer periculeus en ſorglijk is, te meer in een Frontier-ſtad als Valencijn is, voor de welke wy des te beter en meerder reden hadden ons te beduchten en vreſen, mits dat den eenen van de voorſchreven Miniſters uitlandig en een Vreemdeling is, en de ander uit allen onſen voorſchreven landen herwaers-over gebannen weſende dat ook de ſelve Miniſters, des wy ſekerlijk onderrecht zijn, in hare prekingen derven ſeggen, dat hun Conſiſtorie niet verbonden en is, ons noch den Wethouders van onſen voorſchreven ſtad van Valencijn onderdanig of gehoorſaem te zijn, en want men niet ontkennen of lochenen kan, dat de ſelfde ſtad ons by patrimoniale rechte toebehoort, en mits dien ons toe ſtaet tot bewareniſſe van dier te verſien, ſo hadden wy terſtond om deſe en andere merkelijke redenen ons daer toe bewegende, ſonderlinge tot eigene verſekertheid, ruſte en vrede vande Poorters en Ingeſetenen onſer voornoemder Stad, gelaſt en bevolen des voornoemden Heere van Noircarmes Garniſoen daer in te ſtellen, hebbende dien van der ſelver Stad by onſe brieven van den 26 dag der voorleder maend van Novembri geſchreven en ontboden, 't ſelſde alleenlijk tot dien effecte te weſen, hen by de ſelve expreſſelijk verklarende dat wy 't accoort mette voornoemde geconfedereerde Edelmans, en ook by den ſelven Heere van Noircarmes met hen gemaekt en geſloten, niet en willen of denken te beletten of te buiten gaen, ſo hy ook van ſijnent wegen beloofde van gelijken niet te doen, hem daer en boven preſenterende, dat mits by hen innemende en aenveerdende 't voorſz Garniſoen, hy binnen der voornoemder Stad met ſijn Huis-vrouwe en Familie, ſijn woon-ſtede en reſidentie ſoude komen houden, den welken geboden wy verſtaen, dat de voornoemde van onſer Stad van Valencijn metten eerſten bereet hadden geweeſt te obedieren en gehoorſaen te weſen, en 't ſelve Garniſoen in te nemen, ſo goede en getrouwe Onderſaten toebehoort, niet-te-min hadden daer na den voornoemden Heere van Noircarmes doen verklaren en te kennen geven, dat de Miniſters en eenige andere de Gemeenten aldaer ſulx verleid hadde, dat ſy geen Garniſoen en wilden aenveerden, en dat meer is, ſonder eenige oorſake of reſpect tot ons, en opte getrouwigheid die ſy ons ſchuldig zijn te dragen, hadden hen vervordert uit onſer voornoemde Stad in wapenen en groten getale te trecken, doende hen uiterſte devoir en kracht om onſe Soldaten by den voornoemden Heere van Noircarmes geſonden in de Priorije of Gods-huis van Sinte Saulue, neffens der ſelver Stad te verſlaen, plunderen en roven tot binnen haer eigen logementen, gelijk ſy ook naderhand veel ſcheuten van Artillerye en groot Geſchut na ons voorſchreven Krijgs-volk geloſt en geſchoten, en daer na 't Kloofter van de Chartroiſen, de Kerke van S Vadaſt, mitsgaders de voor-geburchten daer deſelve Kerke en Kloofter geſtaen zijn, bedorven en geruineert hebben, welk Kloofter ſy nochtans drie of vier maenden te voren geplundert en geſchend hadden, hebbende ſedert, te weten den vijſden dag van deſer jegenwoordiger maent van December, onſer voornoemder Suſtere der Hertoginne Regente, 't ſelfde in effecte ontboden, dat ſy den voorſchreven Heere van Noircarmes te voren hadde doen verklaren met meer andere frivole en impertinente allegatien, blijvende als noch in de weigeringe voorſz, niet tegenſtaende andere iterative brieven aen hen te dien einde geſchreven, inhoudende pœne van privatie van hun Privelegien, en van onſe indignatie, ingevalle van vorder weigeringe, hen altijds vermanende en voor houdende 't devoir en onderdanigheid die ſy ons ſchuldig zijn, en hen verſekerende 't gene voorſz is, en dat wy ſo goede ordre ſtellen ſoude, dat hen by 't voorſz Garniſoen geen overlaſt noch quellinge metter daed, woorden of anderſins aengedaen en ſoude werden, by alle welke dingen klaerlijken blijkt vander ongehoorſaemheid, wederſpannigheid en rebellie van de Ingeſetenen onſer voorſz ſtad van Valencijn, tegen ons, alle 't welk wy eenen iegelijken willen doen te kennen geven by deſe tegenwoordige,

ge, V. ordinerende en bevelende dat gy de selve terstond en sonder vertrek doet uitroepen, kundigen en publiceren, al om binnen den Steden en Vlecken van onsen lande en Graefschappe van Holland, daer men gewoonlijk is uitroepinge en publicatie te doen, en van onsen 't wegen scherpelijken verbiedende en interdicerende allen en eenen iegelijken van wat state en qualiteit of conditie die zijn, binnen onsen voornoemde stad van Valencijn voortaen te verkeren, hanteren, frequenteren, tracteren, koopmanschap te doen, daer door te passeren, gaen of komen, om wat reden 't selve soude mogen wesen, noch hen eenige victualie te senden, dragen of toevoeren, of ook eenige gonste, hulpe en bystant of assistentie te doen of bewijsen ter tijd en wijlen toe, dat sy ons gebod en bevel voorsz geobedieert en volbracht sullen hebben, op pœne van gehouden en geacht te worden voor faulteurs van de wederspannige en rebellen, en oversulx metter dood en koorde gestraft en geexecuteert te worden, mitsgaders van confiscatie van hare goeden. Desgelijx dat niemand by maniere van gunste of bystand die hy den voornoemden van Valencijn soude willen doen en betonen, hem en vervordere eenige versamelinge te doen noch buiten der plaetse van sijnder woon-stede met wapenen noch andersins te trecken, indien hy tot onsen dienste en besoldinge niet in geschreven en aengenomen en is, en dat onder een Capitein van ons de macht en bestel-brieven hebbende, op pœne dat men tegens den overtreders procederen sal, so wel tot confiscatie van haren goeden als punitie en straf van haren lijve, so voorschreven is, verklarende voor wederspannig, rebel, ons en des lands vyanden, alle de gene die bevonden sullen worden ons jegenwoordig verbod overtreden te hebben, en voorts sult gy van uwent wegen, midsgaders allen anderen subalterne Officiers en Wethouders versien en orden stellen, dat egene versamelinge, lichtinge van Oorlogs-volk of andere inconvenienten en ongeregeltheden en gebeuren of toekomen, doende hier in by eenen iegelijk so goeden devoir en hem quijtende met sulke getrouwigheid en neerstigheid, dat elk daer van verantwoorden mach so 't behoort. En tot onderhoudenisse en observatie van desen, procedeert en doet procederen tegens den overtreders by executie van de pœnen boven verhaelt, sonder eenige gunste, dissimulatie of verdrach des te doen met dieser aenkleeft, geven wy u en den voorsz Officiers en Wethouders volkomen macht, autoriteit, en sonderlinge bevel: ontbieden en bevelen voorts eenen iegelijken dat sy u en hen sulx doende, ernstelijk verstaen en obedieren, want ons also gelieft. Gegeven in onse stad van Brussel, onder onsen contregezegel hier op gedrukt in Placcate den 14 dag van Decembri 1566. Onder stond geschreven, By den Koning in sijnen Rade, Ondertekent

d'Overlope.

De publicatie van dit Placcaet in allen den Provincien heeft een groote schrik en vrese gemaekt den anderen steden die het met de Gereformeerde Religie hielden: maer die van Valencijn haer verlatende opte sterkte haerder stede / en op de hulpe van sommige Fransoisen die daer binnen waren / hebben haer gereet gemaekt om te wederstaen alle de aenslagen die tegen hen-luiden gemaekt souden mogen werden.

(Fol. 96.) Valencijns gelegentheid.

Valencijn is in Henegou de ander hooft-stad naest Bergen / gelegen op eenen seer vruchtbaren Aerdboden / de riviere Schelde loopt door de Stad / sy leid seven mijlen van Bergen en ook van Rijssel / 't is aen der gelegentheid muren en grachten / een seer vaste en sterke Stad / groot en schoon / vol goede huisingen en woningen / en wel verciert met heerlijke Kerken en Cloosteren / de inwoonderen konnen het veld buiten op d'eene zijde van der Stad onder water setten met sluisen van binnen gemaekt / en opte ander zijde heeftet den berg dien hen beschermt / in der voegen datse door geen ander middel dan door lange belegeringe schijnen te konnen verovert worden. Daer beneffens is Valencijn een seer rijke Coopstad daer grote Coophandel gedreven word.

Als die van Valencijn nu waren merkende dat het de Gouvernante ernst was en horende het Placcaet dat tegen hen-luiden uitgegeven was / en daer van het dubbelt of copie verkregen hebbende / so heeft henluiden goet gedocht hen te ontschuldigen van sommige poincten / daer mede sy in 't selve Placcaet beschuldigt werden / derhalven sy sekere Remonstrantie en Requeste gestelt hebben op den name der geenre van de Gereformeerde Religie binnen der stad van Valencijn / de welke sy-luiden met sekere andere Requeste aen den Geconfedereerden Edeldom gesonden hebben / om die te presenteren aen de Heeren van de Orden / welke remonstrantie (hoewel die lange valt) ik hier mede hebbe willen stellen.

Die van Valencijn ontschuldigen haer aen de Heeren van der Orden

NAdemael G. H. de begeerte die wy altijds gehad hebben, en treffelijk metter daed beweesen den Coning en de Luitenanten sijnder Majesteit houw en getrouw te zijn, gemeerdert en noch dagelijx wassende is, mitsgaders de predicatien des Euangely: so ist dat wy seer bedroeft en met goeder redenen bekommert zijn ter saken van den jegenwoordigen handel, en dattet also heeft willen wesen, zijn de saken also gestelt, als dat, mitsdien vele daer uit stoffe of oorsake nemen en scheppen, om anders t'oordelen en te denken.

Maer boven al gevoelen wy een dodelijke wonde in ons herte, vernemende by den teneur en d'inhouden van een sekere mandament gedaen opten 14 Decemb. als dat den Coning en haer Hoogheid hen sulx laten voorstaen en in den sin vallen, welk ganschelijk tegen ons oude voorleden getrouwigheid en gehoorsaemheid is, en contrarierende den vyerigen lust, wille of affectie om daer in te continueren en voort te varen. Al ist dan dat wy in sulken leet en swaren verdtiet, ons, mits der getuigenisse van onser reine en goede conscientie, voor God troostende zijn, maer uit oorsake dat de lasteringen (daer door sommige uit zijn om ons in den haet en nijd te brengen van de menschen) veel luiden souden mogen ontsteken en doen vlammen, ten einde ons verderffenisse voorts te drijven, en hun des verblijden met blasphematie tegen het H. Euangelie, welk wy ons beroemen en belijden, daerom hebben wy gedacht betamelijk en ons devoir te zijn, hier met in den voorleden saken oorkond der waerheid te doen en te geven, neven eene ootmoedige remonstrantie daer op regard te hebben, en een vyerige bede tot haer Hoogheid, als dattet der selven believe te voorsien, op dat wy niet gehoort zijnde, niet t'onrecht overvallen, beswaert en verdrukt en worden. Maer vresende dat de gene die haer alreeds sulke quade gedachten ingegeven en gemaekt hebben, by middelen die hun mogelijk zijn, uit sullen wesen en vlijtig, om ons in den weg te zijn te beletten en hinderen, 't zy by daer toe gedeputeerde mannen of personen, 't zy by remonstrantie en vertoninge in geschrifte, voor, by, en tot haer Hoogheid te komen. So en hebben wy niet bequamer, voegelijker, en daer uit ons meer goeds te verwachten stond, gevonden, dan ons te addresseren tot U G. welke mits haer goede wille, liefde en yver tot beswareniisse van dese Nederlanden, en ten besten des Conings onderzaten, achtervolgende haer wijsheid, recht, gerechtigheid en billikheid, en ter concluse, gemerkt het aensien en plaetse die de selfste by haer Coninkl. Maj. en haer Hoogheid hebben, niet sullen onderlaten of manqueren, gelijk als wy hopen, zijnde der selven onse onschuld en wille certeinelijk gebleken, hun te imployeren en alle goede diensten te doen, ten einde sulk vermoeden van ongehoorsaemheid, wederspannigheid of afvallinge uiten sinne van haer Hoogheid gesloten en gedreven zijnde, alle beroerten, overlast, moetwilligheid, moord, verderffenisse, en desolatien, welke also begost en alreede te verre gedreven en gekomen zijn, terstond by hare autoriteit en macht, korts en op staende voet ingehouden, en ten toekomenden tijde mogen belet wesen, op dat den dienst Gods en des Conings, krijgende eenen onverbrekelijken

ken loop, nemen bewaerniſſe ſijnre ſteden en onderſaten by den haren en ongekrenkt, wy hoe langer hoe meer het Land mogen ſien floreren, toenemen en proſpereren in alle goed, peis, vrede en welvaert.

Openre het eg-ſenen van uitndſe redinten.

Ten eerſten worden wy beſwaert by het voorſchreven mandament, alſo dat wy geweigert hebben gehad de vreemde Miniſters of Predicanten te laten gaen of weg te ſenden, niet tegenſtaende wy ſulx belooft hadden te doen. Maer wy en houden niet onder correctie, dat men noch van d'eene noch van de ander ſal konnen doen blijken. Want aengaende van dien dat hy by en onder ons gebleven is, 't ſelfde is geweeſt door requeſten onſe E. H. en Overheid of Magiſtraet overgegeven, vertonende de lankheid van tijd, welke hy ſijn ampt en officie getrouwelijk en vredelijk gedaen hadde, daer in wy begeren dat hy mochte continueren en voortvaren, totter tijd en wijle toe, dat wy met eenen anderen verſien waren. Op welke remonſtrantie noch ter eenre onſe E. H. of Magiſtraet ons geen gebod, noch ten anderen wy geen belofte gedaen hebben van hem weg te ſenden of wederom te ſchicken.

oerens het eigeren in te rſchijn in by n Gee- van oir- rimes.

2. Aengaende het twede poinct, daer wy mede beſwaert worden in 't voorſchreven mandament Als dat wy ons ſouden geweigert hebben gehad te compareren, als mijn Heere van Noirkarmes tot voor de poorte van der ſtad van Valencijn quam, ons plaetſen te aſſigneren en te beſtellen buiten der Stad. 't Is verre van daer dat wy ſijn preſentie geſchout hebben, of eenigſins uitgeſtelt ons devoir daer in geheelijk te doen en te quiteren, want ter contrarie van dien, wy verwonderden ons ſeer, en waren onſtelt dat hy ſo lange achter bleef ſonder komen na het toegeſlagen, en by den Griffier van de ſtad van Kennoy opten 20 van October ontfangen appoinctement. Inſonderlinge hebbende den voorſz Heere als dan gelooft tot Valencijn te komen alſo haeſt als hy immer konde, om 't voorſz appoinctement of accoort in francijn te ſtellen, en dat te doen ondertekenen by de principaelſte van der Kerken of Gemeente, en alſo te publiceren de verſekertheid op ſijne zijde, ten einde de Stad in vrede te houden met exercitie en oeffeninge van onſe Religie, bereed zijnde op onſe zijde in en over al of doorgaens het voorſz contract onderdanig en gehoorſaem te weſen, maer hy en quammer niet dan een maent daer na, te weten opten 20 Novemb. op welken dag gearriveert en aengekomen zijnde tot aen de poorte van der Stad met eenen groten ſteert rugge of nageſleep van peerden buiten ſijn ordinare, ſo hield hy aldaer op de ſtaende voet ſtille, ſonder verder binnen te komen, en vraegde terſtond na de gene van de Conſiſtorie, en als de ſelfſte op dat pas niet juiſt terſtond gereed en waren (want ſy en waren ook geenſins veradverteert geweeſt) ſo begoſt hy tegens hun te proteſteren, en de Stad met groten jammer, lijden en ellendigheid te dreigen, eer tien dagen om ſouden weſen: en daer op vertrok hy alſo terſtond. Waer uit en by welk yeder een lichtelijk mocht merken of ſien, dat alſulken aenkomſte en ſo haeſtig vertrek niet anders geweeſt is, dan een openbaren blijkelijken en merkelijken aenſtoot voor de hand by hem gedaen en gevonden, welke in ons geen wederwille, weigeringe, noch ongehoorſaemheid tot ſijnen geboden vindende, door alſulken middel gedacht heeft eenige occaſie, oorſake, verwe of ſchijn te maken en te ſtichten om tegen en over ons ter executie te ſtellen, die ſware tribulatien, daer wy ons nu ter tijd in bevinden.

lopen het bruik s H. bond- aelg.

3. Voor 't derde poinct, wy worden aengegeven en getaxeert, als dat wy in ſtede van gehoorſaem te zijn, ſouden dat heilige Avondmael ons Heeren hebben laten verkondigen en publiceren.

Maer wy begeren, eerſtelijk, dat een yeder verſtaen ſal, dat wy doen ter tijd geen verbod en hadden. Boven dien was 't voorſz Avondmael al eerſt tot veel plaetſen van deſe Landen uitgereikt geweeſt, dervoegen dat wy in dat niet en dachten te doen, dan achtervolgende de toegelatene exercitie van onſe Religie. In welker deliberatie wy ook evenwel ſouden gebleven en geperſiſteert hebben, niet tegenſtaende de dreigementen naderhand by den voorſz Heere gedaen, achtende en houdende, dat d'intentie en meninge van haer Hoogheid by eenige van U. G. G. H. in den name der ſelver gedeclareert, verklaert en overgedragen (als dat onder, en by de predicatien, geaccordeert metten Edelen van den verbonde, word verſtaen en begrepen het gebruik der Sacramenten) niet verandert en was, gemerkt principalijk en geconſidereert dat den voorſz Heere ſelve in perſoon te voren opentlijk verklaert hadde, als dat hy by en metter predicatien meinde en verſtond de ganſche exercitie en oeffeninge van onſer Religie, aenbiedende en preſenterende ons te doen hebben, depeſcheren, verkrijgen en afveerdigen expreſſelijke en duidelijke acte van deſe ſijne meininge en intentie. Welk vervolgende, wy niet voor redelijk houden te zijn ons van deſer vryheid te beroven, en ons al-willens tot op of een quader conditie of mate te begeren te brengen of ſtellen, dan d'ander ſteden van den Lande, onder dit nieuwe dreigement, en de voorgaende verklaringe van den voorſz Heere contrarie en tegen, welken Heere in allen ſijnen werken, in raed en daed, altijds getoont heeft, hoe dat hy uit is en alle vlijtigheid en macht aenlegt om den Biſſchop vrn Camerik te behagen, plaiſier en vrundſchap te doen.

4. En ſo vele datter aenkleeft, namelijk als dat wy ſouden metter predicatie voort gegaen en gevaren hebben in ſommige Tempelen, met alſulker meninge en intentie aldaer het heilige Avondmael uit te reiken.

Aengaende het innemen van ſommige Kerken.

Gelijk als wy in 't appoinctement belooft hadden de voorſz Tempelen, ja ſelfs de Stad te ruimen, alſo bereet zijnde te obedieren en gehoorſaemheid te tonen, en hadden wy noch middel noch geen verſekertheid om dit te doen, totter tijd en wijlen toe dat ons ſekere plaetſen ſoude geweſen, geaſſigneert en beſtelt weſen, dervoegen, dat ſulx meer en eerder geſchied is, door en by dilatie, uitſtellinge en dralinge van mijn Heere van Noirkarmes, om ons plaetſen te aſſigneren, en te noemen, dan door onſe gehoorſaemheid.

Belangende de abjuratie der Roomſe Kerke.

5 Aengaende d'abjuratie of afleggінge van de Roomſe Kerke, daer het mandament mentie af maekt: wy belijden en bekennen dat onſe Miniſters of Predicanten vermanen de gene die God bekeert, en door ſijne ontfermhertigheid aftrekt van der Roomſer Kerken tot de oude en Catholijkſe algemene Euangeliſe leringe van ons Heere Jeſus Chriſtus, voortaen niet meer te gaen Miſſe horen, noch wederom tot andere ſuperſtitien en andere afgoderyen te gaen, en de gene die haer verklaren alſulken wille, meninge en intentie te hebben, en voorts voor de reſte gehouden en gerekent worden voor deugdelijke, eerlijke en Godvreſende perſonen, die houdmen en kentmen voor lidmaten van onſe Kerk, en worden toegelaten totten heiligen Avondmael, behalven dat yemand eenige andere abjuratie of wederſprekinge doet. Nu iſt dat wy van deſe remonſtrantie en vermaninge die de Miniſters of Predicanten doende zijn, veel exempelen en treffelijke notable ſchone ſpreuken en paſſagien hebben in de heilige Schrifture, aenroerende de verklaringe van d'andere, te weten van haerluider goede wille, dat en is anders niet dan een ververſchinge en vernieuwinge van 't gene datmen voor ons in den Doop gelooft heeft: namelijk van den Duivel, van ſijne werken en pomperyen te renonceren, te wederſpreken en af te laten. (Fol. 97)

Beroerende den reden die de gene ſouden doen die totten Nachtmael gaen.

6. Maer wy hebben ons aldermeeſt verwondert, uit welker conſcientien eenige hebben derren haer Hoogheid te verſtaen geven, en by de ſelfſte doen publiceren en uitroepen, in den name van ſijne Coninkl. Maj. by advijſe van ſijnen Rade, als dat onſe Miniſters gelijk 't mandament luid en inhoud, ſouden eenen eed doen doen en ſweren, de gene die totten H. Nachtmael des Heeren willen komen en communiceren, van te vervolgen, te hinderen en ſchade te doen in

allen wegen en in alderley wijs, ſo het hun mogelijk is, den genen van de Roomſer Kerke.

Iſt datter een enkel menſche gevonden word, die verſocht en gerequireert is geweeſt, om alſulke of deſgelijken eed, of belofte te doen, ſo zijn wy te vreden geſtraft te weſen als aengericht en bedreven hebbende een ſchandaleus, onverdragelijk, oproerig, ſeditieus, en periculeus ſtuk, gelijk in 't mandament ſtaet begrepen. Maer geheel ter contrarie, de gene die gehoort hebben haer predicatien en opentlijke gebeden of biddinge geſien, die weten het devoir welk ſy doen, van God te bidden voor de arme onwetende, en generalijk of in 't gemeen voor de gene die hun eertijds vervolgt hebben en als noch vervolgen, gelijk als ons ook Jeſus Chriſtus leert en vermaent, ja dat meer is, wy derven wel affirmeren en ſtoutelijk ſeggen, ten waer geweeſt dat door de predicatien en gewoonlijke ordinare onderwijſinge en remonſtrantien van de Miniſters, luiden, dat men hem ſtillekens en vredelijken houden, 't quaed met goed lonen, de onwetende en onverſtandige verdragen en lijden, voor haer bidden, veel liever injurie, ſchade, ſchande en overlaſt lijden, dan een ander doen ſoude, dattet gemein volk niet en ſoude by zijn gedienſtigheid of devoir gehouden geweeſt hebben, nauwelijks ſouden ſy hun hebben konnen onthouden, over de Papen en Monicken het uiterſte leed, ſwaer verdriet en grote indignatie of gramſchap haerder herten te betonen, om dieswille datſe ſo langen tijd en ſo deerlijk bedrogen zijn geweeſt in ſo groten ſake en van ſulker conſequentie, als daer is de hope van het eeuwige leven, en den dienſt Gods, wetende certeinelijk en voorwaer hoe dat alle haerluider acnſlagen, voornemen, kracht en macht nergens heen en tenderen, dan om te vervolgen, uit te roeyen, te niet te doen, en te vernielen de gene die God paiſibelijk, vredelijk en ſtille begeren na zijn woord te dienen. Ter concluſie de Predicanten of Miniſters en ſouden hun ſulken eed niet doen doen of ſweren ſonder ook tot voldoeninge en volbrenginge van den ſelſden eed te vermanen, en die aldus geſworen hadden, en daer toe ſolliciteren, en mits haer exempelen te trecken of te gecken, daer ter contrarie vele ſelfs van de Roomſer Kerke, die niet getranſporteert en zijn door paſſien, (dat is die niet na haer ſinnelijkheid, maer na reden ſpreken willen) getuigeniſſe gegeven hebben en alſnoch geven ſullen, van haerluider ſtilligheid en hebbelijkheid in dit ſtuk, en van het beſte of devoir welk ſy gedaen hebben, om in ſulken affairen het volk ſtille te houden.

Belangende dat de Miniſters ſouden leren dat de Conſiſtorie niet ſchuldig en ſoude ſijn d'Overheid te gehoorſamen.

7. Maer noch veel blijkelijker en periculoſer is de laſteringe van de gene die haer Hoogheid hebben derven perſuaderen en wijs maken, als dat de Miniſters ſo onbeſchaemt ſouden geweeſt hebben, en derven ſeggen in haer predicatien om van woorde te woorde verhalen, gelijk in 't Mandament ſtaet, hoe dat de Conſiſtorie niet gehouden of ſchuldig en was den Conink gehoorſaem te zijn, of te obedieren, noch den Magiſtraet van de ſtad van Valencijn, en dat ſijne Majeſt. ſulx certeinlijk de wete gedaen en veradverteert is, nu nemen wy ter contrarien van dien tot oorconde en getuigen alle de gene die haer predicatien gehoort hebben, ook weten wy wel (God heb lof) hoe dat ons de heilige Schrifture leert den Coningen, Princen, en anderen Magiſtraten, of Overheden gehoorſaem te weſen, liefde en eere, ook reverentie te bewijſen, te dragen, en te doen. Als datter ook geen en is van de Conſiſtorie diemen kan overtonen eenige of de minſte ongehoorſaemheid, en die niet namaels in dat ſtuck hoe langer hoe meer zijn devoir, officie en gedienſtheid doen willen en wat hy ſchuldig is.

Voorts bereid zijnde te betalen en te geven Tol, de Cijſe, Tribuit, Impoſten, Beden en Subſidien, 't ſy ordinare of extraordinare, welk ons ſullen geboden, bevolen en opgelegt worden, gelijk als wy ook tot op deſer uren toe gedaen hebben.

't Is waer, als de Overheid of de Magiſtraet yet gebieden of bevelen woude, of ſoude, welk tegens 't woord Gods ware, en daer uit volgende tegen de conſcientie en welvaert der zielen, ſo belijden en bekennen wy, dat wy alle gelijk meer ſouden gehouden zijn, gelijk als ook de Apoſtelen Jeſu Chriſti gepractiſeert, geleert en geproteſteert hebben, God meer te obedieren en gehoorſaem te weſen dan de menſchen: maer aengaende de reſt, en alle ander wereldſe of ſteedſe en politijcque ſtucken, onſe Predicanten en Miniſters hebben getrouwelijk en wel geleert, en lerent noch dagelijx, hoe dat yder een indifferentlijk en onverſcheidelijk den Overheden, en Potentaten ſal en moet gehoorſaem weſen, niet alleenlijk door vreſe van geſtraft en gekaſtijd te worden, maer ook om der Conſcientien wille.

Hopen de het weigeren van het krijgsvolk.

8. Aengaende dat de Miniſters beſwaert worden als datſe 't gemeen volk verleid hebben, mits het krijgsvolk te weigeren en te refuſeren.

Wy bekennen en houden wel, hoe dat ſy gevraegt en verſocht zijnde haer advijs, meininge of goeddunken te ſpreken, eenige inconvenienten verklaert hebben, die daer uit volgen ſouden, ontfangende of innemende de knechten. Ten eerſten, als dat de adminiſtratie en uitreikinge van het heilige Nachtmael, van den Doop, en alle de ander reſt van de exercitie van onſe Religie ſoude belet en verhindert, en de Miniſters verjaegt worden, den eenen als een vremdeling, den anderen als een balling, gelijk klaerlijk genoeg ſtaet en begrepen is in 't voorſz Mandament, want ſulx was de intentie en meininge van mijn Heer van Noircarmes, ja ſelfs dat de predicatie ons ſoude benomen worden, want aengaende de belofte van den voorſchreven Heere: namelijk van het appoinctement geſloten, en metten Edelen van den verbonde gemaekt, niet te breken, ſo iſt dat de diſpenſatie of aflaet en vryſprekinge, geoctroyeert en gegeven in 't Concilie van Conſtantien, hoe datmen de ketters (nademael ſy ons voor ſulke houden) niet houden ſal wat men hun gelooft heeft, ons dede twijffelen en achterwaerts denken, gemerkt de voorgaende dreigementen als hy dat Krijgs-volk binnen der poorten en der Stad ſoude hebben, dat wy niet al te ſeer verſekert ſouden weſen van hem, dat hy ſijn woord goed maken, en ſijn belofte houden, voldoen, ter executien ſtellen ſoude, alwaer hy in allen anderen ſaken den geloofweerdigſten perſoon of Heere diemen vinden mochte. Ook hebben ons ter eenre, de deerlijke verſtroyinge van der Gemeente die was binnen der ſtad van S. Amant, en ten anderen, de onderſoekinge van den Miniſter, die hen onderwijlen ſtraffe en hoge dreigementen liet ontvallen betoont en beweſen, hoe dat wy niet ſonder reden, apparentie of ſchijn daer na geraden hadden. Want willen wy allegeren en by brengen de publicatie in den name van den voorſz Heere geſchied tot Doornik van niet te beletten noch overlaſt te doen den genen die hun by der predicatien ſullen vinden laten ter genoemder plaetſen gehouden zijnde, ſo is wel licht om te verſtaen, en te denken, dat het eenſdeels gebeurt is, om korts daer na ſulx tegen ons te wenden en te gebruiken, mits wy getoont hebben een klein betrouwen op zijn woord te dragen: Want de overlaſtige woorden en grote dreigementen, die eenige ſoldaten, of krijg-haſpels hebben uitgeboldert, en gedaen tegen de Miniſters, die geven te kennen, hoe vry datſe ſouden mogen zijn in 't prediken, ſonderlinge alſmen ſal conſidereren en daer op letten ingevalle en ſo verre als den voorſz Heere in den ſin en trek heeft om in allen anderen ſtucken haer Hoogheid te behagen, ſo iſt dattet hen ook niet en gebreekt aen den wille van hem te imployeren en begeven ter reſolutien, en uiterſte meininge welke de ſelve by meer brieven verklaert heeft, gelijk de predicatien te ſtoren, en af te doen ſampt alle d'exercitie van onſe Religie, beginnende en komende van den kleinen totten groten, aengaende de reſte, te bedecken deſe wille van krijgs-volk binnen der Stad te leggen, onder 't ſchijnſel, tijtel, of name alskaks om de ſelfſte te verſekeren en te verhoeden voor de Francoiſen, wat oorſake of occaſie hebben wy gegeven van ſulken ja-

loersheid?

loersheid ? en hoe is dit ſo ſubijtelijk toegegaen dat men ons qualijk betrout, t'allegeren eenigen roep of mare van oorloge, en vreſe van beſprongen en aengetaſt of onverſiens verſocht te worden van den Françoiſen? ten luit niet, ten heeft geen apparentie, gemerkt in de plaetſe van de Stad te ſterken en te verſien, dat men der onlanx te voren een groot deel geſchuts uit en wech genomen hadde, gemerkt inſgelijks nademael de knechten of Garniſoen uitte naeſte Frontier-ſteden ontboden en genomen zijnde, blijvende de ſelfſte ſchier bloot en gantſelijk berooft van haer Garniſoen, om de Stad te beleggen, ſo iſſer als dan van daer, en daer door meer te beduchten eenigen aenſtoot: ſonderlinge iſt dat men gae ſlaet en merkt de occaſie en de gelegentheid die als nu den Francoiſen ſoude gegeven worden, van ons in deſe grote tribulatie by te ſtaen en te ſecureren, hun op eenige van de Frontier-ſteden worpende en makende, ingevalle ſy eenige wete, loſe of intelligentie en kentſchap met ons hadden. Maer wy zijn geleert (God heb lof) dat wy onſen Conink ſullen getrou weſen: wy hebbent getoont tot nu toe, en wy die ons beroemen, voor hebben, beloven en belijden in de vreſe Gods te wandelen, en hebben noit gedacht, en gedenken ook niet, van ons leven en goet te loſſen, met een teit of ſtuk van quader conſcientie, doende dat niet te doen en ware tegen onſen Conink. Boven dien binnen der Stad van Valencijn waren veel perſonen die mits den ongelijken tijd niet en hadden te winnen, t'eten of te breken, hadde men dan ſommige vendelen van die beſchreven en opgericht tot bewareniſſe der ſelven, gelijk t'Antwerpen geſchied is, en tot meer andere plaetſen, dat ſoude een middel geweeſt hebben om een deel borgers te onderhouden en onderſtant te doen, en in haer en ſoude niet min verſekerheids, dienſt, of getrouwigheid geweeſt zijn, dan in vreemde ſoldaten en knechten, die die van Valencijn vyand zijn, dat noch meer is, de gene die haer hielden als wel geinformeert te zijn en te weten wat tot Bergen in Henegouwe geſchied was, als men aldaer den Land-raet verſamelde, ſonder eenige daer te beroepen of te ontbieden, die daer behoorden geroepen te weſen, vertoonden de aenſlagen van die tijd gerokt en voor geworpen, om d'exploict te maken en d'acte die mijn Heer van Noircarmes naderhand beſtaen, en tegen ons ter executie geſtelt heeft. En tot approbatie, of waer, en goetmakinge van haerder allegatie, ſo proponeerden ſy (al waſt een blauwe huike en magere verwe) hoe dat men geſchut van en uit deſer Stad genomen en gevoert, en voor Bergen gebracht hadde, ten einde ons, van dieſwegen van al ſulker ammunitie ontrieft en afhandich gemaekt zijnde, te beſtormen en te bederven, ſampt dat om de ſelfſte tijd de borgers (die Papiſten waren) van deſe Stad haer onder den duim en heimelijk hadden begoſt te laten in ſchrijven, met ſulker (F 92.) meininge, als datſe ons ſouden plonderen en ſaccageren. Waerom ook eenige van dien komende de baeken uit, en deſen aenſlag ontdekt zijnde, hen geabſenteert en uitter Stad wech gemaekt hebben. Voorts brachten eenige by en allegeerden, als dattet niet en was by advijſe en uit macht, kracht, en autoriteit van den Rade van State, dat mijn Heere van Noircarmes pretendeerde hier in deſe Stad knechten te brengen en te leggen. Daer op hebben ook vele onder U. G. G. H. dit aennemen van de knechten gedesavojeert, niet conſenterende in 't opſtel van den voorſz Heere om de Stad te beleggen, uit redenen als boven verklaert niet konnende noch de Miniſters noch alle andere van goeden verſtande hun yet anders perſuaderen of laten voorſtaen uit deſe gendarmerie, die mijn Heere van Noircarmes pretenteerde en meende inde Stad te brengen en te leggen, dan dattet einde, ſlot en finael was, om ter executien te ſtellen 't gene dattet Mandament opentlijk niet brengt en inhoud, ſprekende.

Wy uit en om, deſe dingen ons daer toe bewegende. &c.

Te weten, om de Miniſters en Predicanten te verjagen, en te beletten d'exercitie van onſe Religie, en voort aengaende de reſte, de Stad in tribulatie, druk en lijden te brengen, en inſonderheid de gene die profeſſie en bekenteniſſe doen van d'Euangelie. Alſo is dat geen wonder, al iſt ſake dat veel perſonen overleggende deſe inconvenienten en redenen hier boven geſtelt wel overpeiſende, niet ſo lichtelijk hebben konnen noch mogen daer toe gebracht worden, datſe ſouden deſe knechten binnen der Stad nemen, welke wouden doden en al ſulke grouwelijke dreigementen uit bolderen tegens de inwoonders der ſelven, en namelijk tegen die van de Religie welke ook verhoopten, alſt al beſcheidelijken en in 't brede ſoude haer Hoogheid verklaert worden, dat die ſelve ſtoffe, oorſake en reden hebben ſouden van contentement en te vreden te zijn om mijn Heere van Noircarmes geen macht noch autoriteit te geven, ten einde hy ſonder grond en reden een ſulke Stad, en ſo groten getal van ſijne Majeſteits gehouwen en gehoorſamen onderſaten in een verderffeniſſe, ruine en irreparabele deſolatie te brengen.

9. Heeft dan nu, durende deſe ſwarigheid en uitſtellinge van de knechten binnen der Stad te laten komen, mijn Heere van Noircarmes ſo veel, dat hy volk opgebracht, en knechten aengenomen heeft, om deſe Stad te komen bederven, en het omliggende land te verdeſtrueren, heeft hyſe om fortſelijken en met gewelt te executeren die te voren gedachte geconcipieerde en geſloten deſolatie of ruine, tot Sint Amants gevoert, en in de gebuerſchap der ſelver Stad, om ons alle de wegen en paſſagien te verleggen of te ſluiten, en der voegen als beſloten en beleit te houden, hebben ſijn knechten, ook volk gepiljeert, uitgeteert, geplundert, berooft en geſaccagieert die arme gelovige Huiſluiden, totten kleinen kinderkens, die kouskens van den voeten uit en af te trecken, hebben ſy alle moetwilligheid en vervaerlijken groten ongehoorden overlaſt gedaen tot vrouwen en jonge dochters ſchoffierens en verachtens toe, en den trommel laten ſlaen, om de ſelfſte naderhand te verkopen, en by een klein vierken lankſaem branden laten eenen ellendigen man die buiten ſeer gewond was, uit egene ſaken of oorſaken anders, dan tot ſpijte en van hate en nijd van de Religie, hebben ſy geſtoort en gebroken d'exercitie van der Religie daerſe toegelaten en ingeſtelt was, achtervolgende d'apoinctement van haer Hoogheid, metten Heeren van den verbonde gemaekt, ſijnſe gekomen en gevallen in de Voor-ſteden, om die te beroven en te piljeren om de Stad uit te hongeren, hebben ſy begoſt te doden en te moorden, de gene die hem niet en ſochten. Iſt dan vreemt tegen nature, reden of billigheid dat die van der Stad ſiende datſe gedreigt, in ſulken perijkel, omcingelt, ſo na by beſtormt, en ſo dood vyandelijk vervolgt waren, hen te weer en defenſie geſtelt hebben om hen te beſchermen en te verhoeden, voor al ſulken geweld? En al iſt ſake dat om hen te verweren ſy eenige Soldaten van mijn Heere van Noircarmes verſlagen hebben, ſo is die ſchult meer te leggen op de gene dieſe der voegen moetwillig en met ſulken overlaſt zijn gekomen beſtormen, dan op de andere die haer lijf ſo manierlijk en tamelijk verweert hebben alſt hen mogelijk geweeſt is.

Hopende haer defenſie.

10. En al iſt dat ten ſelfſten einde die van der Stad hebben het Chartroiſen Clooſter en ſommige huiſen der Voorſteden afgeworpen, dat is niet geweeſt uit geneuchte, of plaiſier welk ſy gehad en genomen hebben, daer in als datſe met haer eigen hand hare huiſen ſouden verdeſtrueren, maer tot ſulx gedwongen zijnde te doen om hen te verhoeden en te beſchermen, voor en tegen die onverſienlijke aenſtoten, en ſtormen van de gene, die uit zijn in alle wegen haer uiterſte macht en kracht aen te leggen om de ſelfſte te verdrucken en te vernielen.

Hopende het ruineren van 't Chartroiſen Conbent

11. Reſterende en aengaende van dien als dat men ons oplegt, drie of vier maenden te voren het voorſz. Chartroiſen Clooſter gepiljeert te hebben, wy en mogen of konnen daer op anders niet antwoorden, dan dat wy wel achten dat eenige ons onbekende, buiten en

Hopende het beroven van 't voorſz Conbent.

ſonder de wete der geenre van de Conſiſtorie aldaer ſouden de Beelden afgeworpen hebben: maer hebben hun eenige verſtout tot roven en ſtelen, ſo hebben de voorſz Monicken en Chartroiten ſelve opentlijk bekent, dat ſulx niet ſoude geſchied zijn of bedreven van het Steeds-volk en van onſent wegen, 't is verre van huis dat wyſe ſouden willen advoyeren of verantwoorden, maer ter contrarien bekennen en belijden wy, dat ſulke geſellen ſtrafbaer en weert zijn, gecaſtijd en doorgenomen te worden.

Siet hier hebben dan nu U. G. G. H. alle de ſaken, oorſaken, redenen en gronden om welke men ons met ſo groten inſtantie nagegaen en vervolgt heeft, om 't krijgs-volk in te nemen. Siet hier de redenen begrepen en vervat in 't mandament, in aenſien en om 't regard van de welke, mits wy uitgeſtelt en ſwarigheid gemaekt hebben, de voorſz knechten tot ons binnen te nemen, alſo verklaert worden afgevallen rebellige en vyanden van zijnre Majeſteit: worden beleit, beſprongen en aengetaſt met dreigementen van een grouwelijke bederffeniſſe en deſolatie, onſe goeden worden tot roof, buit en prijs gegeven, en ons leven verlaten en gelevert in de handen van onſe vyanden. Siet hier waerom dat men ſo ſcherpelijk en ernſtelijk verbied, ons te trooſten, byſtant, hulpe, of ſecours te doen, gevende inigelijks ten prijſe de gene die hun niet dan eens aen en winken of eenig teken of loſe ſouden geven. Daer en tuſſchen en konnen wy hier in niet aenſien of merken, dan den goeden yver en trek van haer Hoogheid ten dienſte van zijne Majeſteit en ten beſten van den Lande, houdende de geallegeerde ſaken voor gront, fondament en reden van 't voorſz Mandament, waerachtig en certein of ſeker te zijn: des wy ook verhopen, zijnde de ſelve beter geinformeert van der waerheid, dat als dan haer toornigheid en indignatie, tegen en over ons verwekt, geſtilt ſal weſen, en mits haer auctoriteit ordineren, op dat wy verloſt zijnde van deſer verdruckinge, mogen pacivelijk genieten de weldaed van d'appoinctement gemaekt metten geallieerden.

Op dat wy dan nu ſo veel te lichtelijker ſulk voordeel of bate mogen verkrijgen, ſo bidden wy U. G. G. H. rijpelijken te overleggen alſo wel de gront, en de oorſake van der tribulatien, daer wy in verdrukt liggen, als de grootheid der ſelven, en den uitgank of naeſteert en conſequentie, die voor 't ganſche land ſeer ſorgelijk is, en tot groot achterdeel, ſchade en verderffeniſſe ſtreckende, welke dit beginſel met en na hen ſleept, waer hier anders geen queſtie, achterdenken of vrage van lijf en goet: wy hebben altijds getoont, hoe dattet eene en d'ander geſchied en ten beſte zijn ten dienſte van zijne Maj. en van haer Hoogheid, en wy preſenteren en gebieden ons metter daet te bewijſen, dat in ons hoe lange hoe meer toenemende en waſſende is, deſen luſt of trek, 't zy om Impoſten, Tol, Accijſen, Tribuiten, Beden en alle andere diergelijken ordinare, en extraordinare beſwaringe te betalen en te geven, 't zy om ons lijf en leven te imployeren en te begeven tot defenſie en verweringe van de Stad tegen uitlandſe en vremde vyanden, en verjaginge der ſelfden uiten lande: maer alſo nu de queſtie is van den dienſt Godes, van der ſaligheid of verdoemeniſſe van onſe zielen, en alſo voorts op 't ſtuk van der conſcientie: ſo bidden wy U. G. te conſidereren en gaey te ſlaen hoe na dat ſulx noopt, hoe die menſche die God vreeſt daer op let, en dat waer neemt, gelijk het exempel van de Hebreeuſche Vorſten, van Daniel, en van vele meer andere ſulx bewijſt hoe ſwaerlijk dat men uit's menſchen herte met gewelt, met wapen of ſtocken uithalen kan, de Religie die in 't ſelfde ingedrukt is en geprent ſtaet, in hoe groten angſt en benautheid ſtelt men de gene die ſien, dat men hen dreigt 't goet te verbeuren, lijf en ziele te verlieſen, met verſtoringe van den louteren en reinen dienſt Godts. Als *Petronius* het beeld van den Roomſen Keiſer *Caligula*, achtervolgende het ernſtelijk bevel dat hem van de Keiſerlijke Majeſteit gegeven was, in den Tempel tot Jeruſalem woude in brengen, ſetten en oprichten, ſo hebben hen de Joden aldaer gepreſenteert en hen aengeboden om liever alle gelijk gedood te worden dan t'aenſchouwen en te ſien, dat den Tempel Gods ſoude verontreinigt en geſchend worden. Alſo hadden wy onverſiens en ſubijtelijk niet omringelt geweeſt, ſouden wy ons eerder en liever gepreſenteert gehad, en voor haer Hoogheid en u Genade eenen ootmoedigen voetval gedaen hebben met wijf en kinderen, om al te ſamen vermoord te worden, dan wy de voorſz knechteu ingenomen ot gelaten hadden, de welke ons overlaſt doende aen ons goet, aen ons lijf, aen onſe huisvrouwen en dochters, mits de grouwelijke ſchande en vileinigheid, gelijk onſe gebueren geſchied is, en behalven dat, ons benemende d'exercitie van onſe Religie, ons houden ſouden in een lijffelijke en geeſtelijke dood, ten eeuwigen dage, daerom mochten wy ſulk ongeluk, en deerlijk dink afkopen of wenden, gelijk de Joden eertijts by den voorſz *Petronio* deden, met ons alle gelijk ter dood te preſenteren, ſo ſouden wy bereet zijn om haer Hoogheid en U. G. de poorten wijd op te doen en ons ſtellen tot haerder wille, alleen dat wy veel liever alle gelijk jammerlijk dood geſlagen worden met wijf en kind, dan berooft te weſen van d'exercitie van onſe Religie, of iſt dat haer Hoogheid bevind ſo groten voordeel en goet te weſen ten dienſte van zijne Majeſteit in deſer Stad krijgs-volk te leggen, dat ſulx ſy onder 't bevel van U. G. ſampt geloften der ſelven, als dat men ons geen overlaſt doen ſal, inſonderlinge in 't gene dat de conſcientie en d'exercitie van onſe Religie concerneert en aengaet, volgende d'appoinctement gemaekt metten Heeren van den verbonde, en hier in bidden wy U. G. te oordeelen en vonnis daer over te ſpreken offer ſake of oorſake is om ons te houden voor rebellige en afgevallen, en ingevalle mits te willen voortvaren en continuerende de uiterſte en grote ſtraffigheid of rigeur tegen ons, hier namaels volgt een deerlijke bloedſtortinge, en ellendige deſtructie niet alleen in deſe Stad, maer over het ganſche land, hoe wel wy van onſent wegen, ſullen mogen de onbeſmette handen na den Hemel toe opheffen, en ons in de dood trooſtende metter getuigeniſſe van een goede conſcientie, ook verhopende dat wy by en voor alle perſonen van rechter kenniſſe genoeg geexcuſeert en ontſchuldigt zijn, ſtelt dan voor u lieder oogen G. H. den groten anxt, de benautheid en tribulatie van ſo vele goede en getrouwe onderſaten zijner Majeſteit ſamt haer wijf en kinds, beleit van mannen betuigende met raed en daed, datſe ons alle geerne ſagen metten viere verbranden of in 't bloed verſmoren: legt (Fol.) voor u luiden oogen, de armoede daer by en door vele ſchier tot deſperatie gekomen en gevallen zijn, door den miſval en het inconvenient van deſe verwerden en beroerden tijd, het ſchijnbaer perijkel te ſien 't geheel land in vier en bloed, en in ſulker cativigheid dat hen de hairen van den hoofde te berge en overeinde ſtaen ſullen die daer van ſullen horen ſpreken, ſullen uwer Genaden haer voor oogen mogen of konnen ſtellen en leggen al ſulken moord, geweld, forſe, overlaſt, en jammerlijke verderffeniſſe van den lande, ſonder medelijden te krijgen, ſonder beweegt te worden van binnen, ſonder te bekennen en t'aenſien u lieder devoir en officie van in 't beſcheet te komen en u luider voorſienigheid, macht, kracht, en authoriteit daer tuſſen te ſchieten, om te bluſſchen het vier dat ontſteken is en voor te komen of te prevenieren die afgrijſelijke diluvie of vloed van tribulatien die over dit land komt, en van ſonder te bekennen hoe dattet meer dan tijd is hier in vlijtelijk de handen te werk te ſtellen: waer na wacht gy lieder L. H. dat den donderſteen of ſlach gevallen en gepaſſeert ſy: dat de diluvie 't land verſmoord en overlopen heeft: dattet vier der voegen ontſteken en in gloeyende kolen ſtae, datter geen remedie meer ſy om te bluſſen, als dat men alle ding ſal laten moeten tot aſſchen werden en te polffer verbranden, en de Steden der voegen gekrenkt, en 't land verwoeſt

aban-

abandonneren, en den vyanden prijs geven: laet de ſaken der benauden en bedrukten tot uwe Genade komen, laet u luider ooren haer klachten open zijn, laet u luider herten inwendig genoopt en bewogen zijn, om te doen wat een vader en harder toebehoort tegen 't volk, welk begeert te doen alle het gene wat eenen ſoon, een lammerken of ſchaepken toe ſtaet. Vreeſt gylieden 't verwijt van ſijne Majeſteit, hebbende der ſelven ſijn Land, ſampt ſijn getrouwe en lieve Onderſaten bewaert en beſchermt, leert de vyanden van den Lande anderſins oordelen en vonnis ſpreken over u luider yver en gedienſtigheid ſijnder Majeſteit gedaen en beweſen, ſo lange en ſo vele als ſy willen: ſo ſal u luider goede conſcientie u luider weſen eenen ſterken ſtalen ſchild, en de welvaert pais en vrede van den Lande, die ſullen voor den Engelen en voor den menſchen getuigeniſſe geven van u luider getrouwigheid tegen ſijne Majeſteit, en van den goeden dienſten, gedaen tot bewareniſſe van ſijne uitnemende grootheid: nademael dat die grouwelijke roeden van ſterfte, oorloge en honger of dieren tijd gemindert hebben het hoopken van de Onderſaten van de Conink van Vrankrijk, en weg geſleept meer dan twemael honderd duiſend perſonen: nademael in der voorleden beroerten en den borgerlijken krijg veel Heeren van der Orden, en andere grote hanſen met vele vrome Capiteinen en ervaren krijgsluiden dood gebleven en verſlagen zijn geweeſt: nademael de vreemde krijgſluiden metten buit en roof dieſe in Vrankrijk gehaelt en gekregen hadden wederom na huis getrocken zijn: ſomma nademael het Coninkrijke ter ſaken van 't ſelfſte ſtuk der Religie der voegen is geſtelt, gedeelt en beroert geweeſt dattet aldus en alſo ſtont geheelijk verdeſtrueert te zijn: ſo is't, dattet ſlot en de concluſie is geweeſt, het reſtken en d'overſchot van de Onderſaten en goeden te ſalveren en te bergen by een gebod of mandament van pacificatie. Dit exempel van ſo verſcher memorien, van ſulken gebuerſchap, en van ſo een ſo gelijken ſake, behoorden wel te bewegen het herte van alle de gene, die willen gerekent zijn en gehouden voor getrouwe en rechtſinnige dienaers ſijnre Majeſteit, ende liefhebbers van 't Vaderland, om te imployeren haer wijsheid, kracht en macht, gelove en autoriteit, op dat alſulken jammer, d'welk van nu begoſt is, niet voort en voere, der voegen dat dit ganſche Land inſgelijks ondergaet, en in ſulken vloed van tribulatien verdrinkt.

Aengaende de middelen, die en ſtaen ons niet toe voor te ſtellen, maer wel te aenveerden en aen te nemen, de gene die bevonden ſullen worden redelijk by haer Hoogheid, en U G. den ſelfſten onderworpen wy lijf en goed, gelijk ook die beide t'aller tijd zijn ten beſten geweeſt en ten dienſte van ſijnre Maj. en van haer Hoogheid, ſonder te reſerveren 't gene dat onſe zielen en der ſelver welvaert en ſaligheid concerneert, en geraekt den reinen dienſt Gods, namentlijk, d'exercitie van de Religie, gereguleert na de leringe van de Propheten en Apoſtelen; waer voor wy ons niet vry ſchelden, maken of diſpenſeren en konnen, ſonder te vallen en te komen in den toorn en gramſchap van God almachtig Coninck der Coningen, en Heere over alle Heeren. So bidden wy U G. voor de reſte ſo vele te doen mits haer wijſheid, yver en autoriteit, dat op haer Hoogheid ons verloſſende van de tegenwoordige tribulatie en gevende oorſake en occaſie aen een iegelijk om hem ſtille en in vreden te houden in ſijn huis, de ruſte en ſtilligheid wederom in 't Land gebracht, en ten beſten onderhouden werde tot breder reſolutie en arreſt van ſijne Majeſt. en de generale Staten van deſen Lande, alſo ſullen U G. wel doen.

eque- f van d van Aden- ri aen di ge-

De requeſte aen de Edelen van den verbonde / was ſommarie inhoudende / hoe dat ſyluiden om pacibelijk te genieten d'exercitie van de Gereformeerde Religie / ſy alle devoir gedaen hebben aen den Heere van Noirkarmes henluiden Gouverneur / om met hem te accorderen ſekere poincten / waer na ſy hen ſouden hebben te reguleren / achtervolgende d'intentie van haer Hoogheid / en na veel dilaeyen met hem geaccordeert zijnde / dat ſy de Kerken binnen der Stad ſouden moeten verlaten en buiten der Stad predicken ter plaetſen die hy hen ſoude aenwijſen / zijn ſyluiden daer toe willig en bereid geweeſt / dan de Heere van Noirkarmes 't ſelve vertreckende / onder 't dexel van dat hy daer na brieven ſoude ontfangen gehad hebben van hare Hoogheid / by de welke ſy verklaerde te willen haer gereſerveert te zijn de keure en aſſignatie van de plaetſen / ſo hadde hy onder den name en ſchijn van weigeringe en afvallinge of rebellatie willen krijgsvolk in de Stad brengen / waer in ſyluiden eenige ſwarigheid gemaekt hebbende / mits grote achterdenken / gemerkt onder anderen / om de verſche memorie van den laſt en beſwaringe van meer dan vijftig duiſend gulden / van 't ſchoffieren van brouwen en dochters / van 't beletſel van hen neringe en ſtille ſtaende op 't opgeſchorte hanteringe / en meer ander leets en ſwaer verdriets / d'welk ſy bevonden en bevoelt hebben door de krijgsknechten / die in der Stad gevoert werden omtrent vier jaer / opten ſelfſten dag als hun wel ſolemnelijk en hoge was gelooft geweeſt / datſe geen knechten opten hals ſouden hebben / en uit meer andere ſaken / oorſaken en redenen breder geſtelt / verbat en begrepen in de remonſtrantie en requeſte aen den Heeren van der Orden / en ſo ſy als nu by een mandament openlijk door haer Hoogheid verklaert worden af gevallen en rebellen / gegeven / gelevert en geſtelt tot prijs / buit / en roof van hun vyanden / en der voegen gevallen in een uiterſte deſolatie en in ſchijnbaer perijkel van geheelijk en in den grond te verderven: ſo bidden ſy hen datſe hen willen helpen met alle wettelijke middelen hen mogelijk zijnde / en namentlijk preſenterende en overgevende in den name van henluiden Remonſtranten de voorſz remonſtrantie en requeſte in de handen van de Heeren van der Orden / en ſolliciterende om 't effect der ſelven / na datſe de ſelve overleſende verſtaen ſullen / hoe rechtveerdig ende redelijk dat hare begeerten is. De Edelen hebben uit de hare eenige gedeputeert / namentlijk / Villers ende Wingle om by de Graven van Egmond en Mansfeld weſende te Gaesbeek te trecken / en hen aen te dienen hoe dat de ongeregeltheid van Valencijn alleen toequam door het miſtrouwen 't welk ſy hadden van den Heere van Noirkarmes / en hy van henluiden / en te bidden daer in te willen doen verſien / en niet toe te laten de bederffeniſſe van een ſulken Stad / en het Land daer rontſomme / aengeſien dat de voorſz Stad preſenteerde te doen al 't gene haer Hoogheid / en die van den Raed / ſouden ordonneren / dat haer Hoogheid qualijken van hen onderricht was / en ſo verre ſy nader waerheid by ongepaſſide perſonen onderricht waren / dat ſy by den anderen wegen daer in voorſien ſoude / en meer andere vertoninge daer toe dienende: dan de voorſz Graven / gaven voor antwoorde / dat ſy geheel anders onderricht waren / en dat die van Valencijn hun geheel qualijk hielden / ja dat de roep ging datſe in Vrankrijk verbonteniſſe hadden / Ec. En hoewel by de voorſz Edelen contrarie geſeid werde / ſo werden ſy nochtans ſonder vertrooſtinge af geweſen. Die van Valencijn ſiende dat de Heere van Noirkarmes henluiden hert belegerde / geſchut voor de Stad dede brengen / en geen middelen achterliet / om henluiden te krenken en te beſchadigen / dat hy S. Amant hadde ingenomen om henluiden in vreſe te houden / op dat ſy niet en ſouden derven uittrecken om ſpijſe te bekomen / ſo ſchrijven ſy aen den geconfedereerden Adel en andere ſteden met henluiden in 't verbond zijnde / en door welker raed en op het betrouwen van bystand ſyluiden de wapenen in handen genomen / en 't garniſoen in te nemen / geweigert hadden: datſe gedachtig ſonden zijn haerder trouwe en belofte / en datſe hen eenige vaendelen krijgsluiden tot aſſiſtentie ſouden ſenden / want ſy met hare macht niet en ſouden konnen langer weder ſtaen haerder vyanden wreedheid.

confederreerden Adel.

Wat de Edelen doen voor die van Valencijn.

't Schrijven van die van Valencijn aen de geconfedereerde.

heid. Dan den Adel bleef stille sitten en waren vol vreſe/ niet wetende hoe de sake voort vergaen soude. Maer Noirkarmes dede daer-en-tusschen sijn uitterste best/ om die van Valencijn door beleg meerder te benauwen en voornamelijk datter geen spijse/ victualie noch munitie in de Stad en soude worden gevoert. Met sulken twijffelachtige handelinge en aenvang van een ſware oorloge heeft het 1566. jaer een einde genomen.

Aenvank van het jaer 1567.

IN het begin van 't jaer 1567. hoorde men aen allen oorden niet dan bereidselen van oorloge/ d'een partye om hem te beschermen/ d'ander om die te vernielen/ een deel gemein en onervaren volk/ sonder eenig erbaren Hooft-man/ meest uit West-Vlaenderen en van Doornik hebben haer in de wapenen begeven en by den anderen gevoegt/ om die van Valencijn bystand te doen/ maer als sy niet in sulker oorde en ernste en togen als die sake wel vereischte/ en dat sy meer sochten den Priesteren/ Papen en Moniken te quellen en Kerken en de Clooſteren te beschadigen en te beroven/ dan op hen saken na behoren te letten/ so zijn sy van den Gouverneur van Douwaey/ en Oychies verraſt en lichtelijk in de vlucht geslagen/ want een deel van de naeste Garnisoenen op geboden en een deel peerden met sommige Vendelen voetknechten Harquebusiers by den anderen vergadert hebbende/ heeft hyse onversiens aengeballen/ de welke hy sonder eenig hinder te lijden/ verstroit en in de vlucht geslagen heeft/ sommige hebben door quaden raed haer vlucht in eenen Toren genomen/ alwaer sy hun meenden te beschermen tegen die hen aenvielen/ maer den Toren in brand ontsteken zijnde/ zijn eenſdeels door vyer/ rook en vlamme vergaen.

Nederlage van de Gereformeerde.

De Gereformeerde, van Doornik trecken te velde en worden geslagen en verstroit.

Die van Doornik sekere kondschap hebbende van 't voornemen van den voorschreven Gouverneur/ zijn by drie duisend sterk in open velde getogen om de hare te hulpe te komen/ maer de Gouverneur de gehele nacht vergadert hebbende van de huisluiden en naeste Garnisoenen omtrent twe duisend gewapende/ is hun recht tegen getrocken/ om met hen te slaen/ maer door de hulpe van Noirkarmes is hy van den arbeid verlost geweest/ want hy te gemoet gekomen zijnde die van Doornik met tien Vaendelen knechten en ses honderd Peerden heeft met sulken furie en geweld hun aengeballen/ datse terstond verstroit en verscheurt wierden (wantse geen versochte Krijgsoversten by haer en hadden) en meer dan 't derdendeel verslagen en om den hals gekomen zijn/ die de vlucht genomen hebben zijn binnen Doornik gekomen.

(F. 100.)

Doornik met Garnisoen beset.

De welke Noirkarmes vervolgde en door 't Casteel daer des Conincks Garnisoen op was in de Stad komende/ heeft hy 9 Vendelen in der Stad gebracht/ die vremde Predicanten of Ministers/ die hy heeft konnen krijgen en andere van de hoofden der Gereformeerde Religie heeft hy doen hangen. Daer na heeft hy den 4 January by publicatie verboden alle Krijgslieden aldaer Garnisoen houdende dat sy die van de Religie niet en souden beletten te gaen ter predicatien ter plaetsen hen bewesen/ noch ook hen beschimpen noch injurieren in wat manieren dattet zy/ maer hen laten daer in ongequelt met vreden/ na vermogen den accoorde by haer Hoogheid gemaekt metten verplichten Edelen/ tot dat sijn Majesteit anders daer op soude hebben geordonneert/ opte verbeurte van den lijve. Verbiedende mede alle Soldaten datse niet en souden gaen totte voorschreven prekinge of exercitien opte verbeurte van den lijve.

Geschut voor Valencijn gebracht en beschoten.

Als nu Noirkarmes sag de opstinaetheid van die van Valencijn/ dat niet tegenstaende de schade die de hare geleden hadden/ sy luiden niet af en lieten haer te defenderen/ so heeft hy uit Doornik en Douwaey genomen so veel geschuts dat hy de stad van Valencijn met 22 stucken seer geweldiglijken beschoten/ beschadigt en de muyren gebrolen heeft/ dattet eene groote vresse was om lichtelijk in te mogen komen. De belegerde merkende datse van den Adel verlaten waren/ en geen hulpe van iemanden en hadden te verhopen/ siende het perijkel voor oogen/ en dat hare vyanden genoeg veerdig waren om te stormen/ overleggende ook datse 't geweld niet wel en souden konnen wederstaen/ hebben haer willen opgeven op sekere conditien en opte belofte der Gouvernante/ de welke weinig dagen daer te voren aen haer geschreven hadde/ dat sy haer al 't voorgaende was vergevende by so verre datse het Coninklijke Garnisoen alsnoch innamen: maer sommige Francoisen met een deel borgeren deden haer beste/ om te beletten dat de Stad niet en soude worden opgegeven. Want sy seiden dat Noirkarmes haer geen belofte en soude houden/ also hy haer voor ketters houdende was. Des niet tegenstaende/ so hebben de minste tegen haren dank den meesten hoop/ moeten volgen/ en hebben de Stad overgegeven/ en en het Garnisoen ingenomen den 24 Marty 1567.

Valencijn wort op gegeven.

JAER-DICHT.

De *Heer* V*an* *Noor*C*ar*M*es heeft* V*a*L*en*CII*n ſter*C*k be*L*egen,*
*d'Ont*ſ*etters* V*er*ſ L*egen, en de Stad ge*C*regen.*

MAer 't gevoelen der gener die sorge hadden dat Noirkarmes zijn belofte niet houden en soude/ en is niet geheel valsch geweest/ want so Noirkarmes 't krijgs-volk in de Stad gebracht hadde/ heeft hy de poorten doen sluiten en de Ministers of Predicanten *Guido des Bres*, en *Peringe de la Grenge* en veel andere van de rijkste en principaelste borgers die van de Gereformeerde Religie waren/ doen hangen/ en etteliike tijd daer na doen hangen en doden: de voorsz twe Predicanten meenden uitte Stad te vertrecken/ vielen in handen van den Groot-maeyer van Sint Amant/ doch zijn daer na gebonden en geketent/ na Doornik verboert/ alwaer sy luiden na dat sy verscheiden disputatien gehouden hadden/ eindelijk opten lesten Mey veroordeelt en gehangen sijn/ van gelijken heeft Noirkarmes ook de Francoise knechten qualijk getracteert/ hy nam ook gevangen den Overſten der Stad Michiel Herlin met sijn soon die hy beide dede onthalsen/ daer na heeft hy de predicatien en exercitie der Gereformeerde Religie verboden/ en de Geestelijke in haren borigen staet gestelt/ dese overgevinge heeft allen anderen Steden daer die van de Religie overhand hadden so verschrikt/ dat door de overwinninge van dese eene Stad alle d'andere by na schenen overwonnen te zijn/ want vele andere Steden/ vresende gelijken uitgank/ hebben haer gewillich begeven onder 't gebied en gehoorsaemheid van de Gouvernante/ innemende Garnisoen volgens haer ordonnantie.

Noirkarmes handelt tot Valencijn tegen zijn beloften.

Dewijle dese Stad ingenomen was en weder vast en sterk gemaekt werd/ so zijn tot Antwerpen gekomen Matthias Flaccus Illiricus/ Spangenberger en andere Duitse Kerken-dienaers van de Augsburchse Confessie/ de welke beroepen hebbende de Predicanten der Gereformeerde Religie/ om te disputeren van den twistigen artijkel van de jegenwoordigheid des lichaems Christi in den Heiligen Avondmael/ is daer een grote disputatie gevallen/ dan daer en is niet uitgerecht/ beide partyen hebben haer bekentenisse des geloofs in druk laten uitgaen/ en het misverstant van desen hangt als noch tusschen hen luiden/ sulks dat d'een d'ander daerom seer schelden en lasteren.

Disputatie to Antwerpen tusschen de Gereformeerde en de Confessionisten of Lutersche.

Om welk misverstand nochtans wech te nemen of ten minsten te verminderen heeft Anthonius Corranus/ genaemt Belleribe Predicant van de Gereformeerde/ (wesende van geboorte een Spanjaert) binnen Antwerpen daer voor af verhaelt is een sendbrief laten uitgaen in Druk aen de Herders der Duitser Gemeenten binnen Antwerpen/ die hun noem-

Sentbrief van Antonio Corano Predicant van de Gereformeerde Religie binnen Antwerpen/ aen die van de Confeſſie aldaer.

noemden van de Confeſſie van Ausburg/ hun vermanende tot eendrachtigheid en vriendſchap te houden metten anderen Dienaren des Euangeliums van der Gereformeerde Kerken/ in welken brief hy de voorſz Herders en Predicanten van de Confeſſie is noemende zyne seer lieve beminde broederen/ hy beklaegt dat den ſtoel der waerheid was verkeert in den ſtoel der tweedracht/ en daer men niet en behoorde te prediken dan 't woord Gods/ om Chriſtum te kennen en te winnen/ tot eenigheid en broederlijke liefde/ tot afſterbinge des ouden Adams en van onſe quade begeerten: datmen die gebruikte tot laſteringen/ ſchimpingen/ injurien/ redenen en woorden ſtrekkende tot haet en nijd van den eenen tegen den anderen en tweedrachtigheid van leringe. 't Welk ſeid hy/ ſo gedaen wierde by eenige onbeſchaemde Monicken inſtrumenten vanden Roomſen Paus/dien hy de Antechriſt noemt/ ſo ſouden ſijt seer patientelijk verdragen komen/ wel wetende dat ſulke ſoorte van Propheten ſijn Balaams diſcipulen/ die haer tongen verkopen om 't volk Gods te vermaledijen/ zynde verſekert dat den mond van ſulke hypocriten en gebeinsde anders niet en konnen voortbrengen dan onreine ſtinkende woorden: maer aengaende haerluiden zijn eerweerdige en beminde Broederen/ een woord gekomen uit haren monde doet hen een uitnemende droefheid aen/ vreſende dat de kudde Jeſu Chriſti door ſulk een middel mocht geergert werden. 't Middel om in de queſtie der religien te accorderen/ ſeid hy meer te weſen broederlijken malkanderen van de misverſtanden te vermanen/ te waerſchouwen en lieflijken te handelen/ dan malkanderen te bevechten met ſcheuten van pennen/ hy ſeid dat hy Martinum Lutherum/ Philippum Melanthonem/ en andere diergelijke perſonagien houd voor waerachtige dienaers Gods/ de welke de H. Geeſt veel van zijne gaben en gratien mede gedeilt heeft/ en datſe hen ſeer ſorgvuldelijk te werke geſtelt gebben om de misbruiken die in de Chriſtelijke Religie ingebrocht waren te ſuiveren en uit te roien/en om de waerheid des Euangeliums Chriſti te openbaren: maer hy bekent ook datſe menſchen waren/ en alſo daer uit volgende ook onderworpen de onwetentheid van veel dingen/ want God ſeid hy wil alſo ſijn gaben den menſchen uitdelen/ dat nochtans altijd de voetſtappen van haer onwetende natuer ons bewijſen datſe noch geen Goden op der aerden en zijn/ daer-en-boven gebeurt het dikwils dat de Dienaers Godes een ſeker voorſichtigheid gebruiken willen/ niet willende openbaren al 't gene datſe verſtaen/ vreſende dat d'aenhoorders noch niet bequaem en zijn om alſulke leringe te begrijpen/ het welke ook d'Apoſtel S. Peter ſelve gebeurde/ die den H. Geeſt ſienlijk ontfangen hadde/ nochtans docht hem den tijd noch
(F. 101.) niet seer bequaem/ om den Joden de te niet doeninge des Wets t'openbaren/ vreſende dat door ſulk middel de predicatie des Euangeliums gehaet mocht werden/ en haer openbaringe en publicatie belet: En ter contrarie ſo achte S. Paulwels datmen in ſaken daer ſo veel aen gelegen was/ geen perijkel en behoorde te ontſien/ maer veel eer openbare verklaringe te doen van der vryheid die de Heere Jeſus ſijnder Kerke gebracht hadde. In gelijke maniere mochtmen denken dat Luther en Melanthon/ ſiende de grote wederſeggінge die alle de werelt dede tegen de ſuivere leringe en d'afbrekinge der misbruiken des Pauſdoms/ beter achten te zijn alſulke raſernijen wat te wijcken/ en de herten der menſchen al ſoetelijk te winnen/ ſonder die te verbreemden met de leringe van de Sacramenten/ verwachtende van dage tot dage dat hun bequamer middelen mochten gegeven worden om het waerachtig gebruik en verſtand/ van ſo H. Ceremonien wederom op te brengen in haer eerſte volkomentheid/ waer in wy (ſeid hy) mogen beveſtigt worden door den voortgank en graden der leringen/ die wy ſien in de boeken van de voorſz perſonen: want niemant en ſoude konnen loochenen dat Luther veel dingen niet geweten en heeft in 't begin van ſijnder predicatien/ de welke de Heere hem namaels openbaerde: ſeggende hy ſelve dat hem God niet ſo ſeer geſonden en hadde om de Kerke Chriſti te bouwen en wederom op te rechten/ als om 't rijke des Antichriſts te deſtrueren en ter neder te worpen/ hy verhaelt hier ook koſtelijk dat Luther ten leſten quam te ſeggen dat de Miſſe behoorde te niet gedaen te werden/ d'welk Melanthon nochtans int einde van de Confeſſie van Augsburg contrarie ſeid: wel aen dan (ſeid Corranus) of nu andere ten ſelven tijde van Luther en Melanthon door den Geeſt Gods gedreven geweeſt zijn/ en uit eenen yver van S. Paulwels/ alſulken ſimulatie en geveinſtheid (nochtans hebbende goede meninge totter glorien Gods) in hun aenſicht wederſtaen hebben/ is dat te ſeggen dat wy altijd in d'onderhoudinge van ſulke ceremonien ſullen moeten blijven liggen wentelen/ hebbende altijd achtinge op d'autoriteit van S. Peter? dat moet (ſeid hy) verre ſijn. Ja laet Peter liever Peter blijven en Marten Marten/ dat is een menſch die miſſen en faelgeren kan: en dat den Geeſt Gods gelooft en ontfangen werde door alſulke inſtrumenten als hy verwecken ſal om de waerheid des Euangeliums te openbaren/ hy ſy Paulus/ of hy ſy Swinglius/ of Oecolompadius/ ja al waert jemant van minder autoriteit dan deſe/ en aengaende van ons (ſeid hy) alſulke inſtrumenten en werktuigen Gods ontfangen wy/ eeren wy/ en hebben wy in ſonderlinge weerden: maer wy en willen niet ſeggen datſe niet ſondigen en komen/ datſe niet en mogen faelgeren en dwalen/ en dat hun niet onbekent geweeſt en is: maer wy geloven dat de Heere van dage te dage alſulke en diergelijke inſtrumenten noch ſal verwecken om ſijn glorie te vorderen/ en 't licht van zijnder heiliger waerheid te vermeerderen/ iſt dat onſe ondankbaerheid geen beletſel der begoſter miltheid Gods en ſtelt/ daer-en-boven broeders/ ſeit hy ſo aenmerke ik een ongeluckigen en deerlijken tijt/ in de welke de voorſz mannen geleeft hebben/ welke beſiger en onlediger waren in 't kuiſchen en uitkeeren der vuiligheid des Pauſdoms/ dan int bedenken en aenmerken van d'inbrengen der ſuivere waerheid/ ſy waren meer begeven om de raſernye des Antichriſts en zijn onderſaten te wederſtaen/ om te vlieden van d'een plaetſe in d'ander/ om Apologien en verantwoordingen te maken/ om de calumnien en valsheden die men haar opleide te wederleggen/ om te diſputeren meete Moniken en Papen van haer vagevier en rogatien: dan datſe de moeiten en geruſtheid hadden/ om door geſtadige aendachtigheid de waerheid der Chriſtelijker leringe/ geopenbaert in den woorde Godes/ t'onderſoeken: dit is d'oorſake geweeſt (ſeid hy) dat haer ſchriften al vol zijn van bele bijtende woorden/ ſchimpen/ injurien en andere ongeſchikte propoſten/ die niet en betamen den waerachtigen dienaers Gods en verkondigers van d'Evangelie des vredes: des niettemin verdragen wy (ſeid hy) alſulke krankheden/ aenſiende den ongeluckigen tijd: maer nu als ons God ſo vele ſtralen van ſijnder klaerheid geſonden heeft/ moeten wy noch ſo blind zijn dat wy noch al by 't licht blijven hangen/dat van de blixemen gekomen is/ die nu al gepaſſeert zijn? dit (ſeid hy) heb ik al geſeid om te bewijſen hoe kleine oorſake dat wy hebben/ ſo wel d'een als d'ander om Goden of (om beter te ſeggen) afgoden van onſe Leeraers te maken/ en om haren wille altijd partijdigheid/ twiſt en ſtrijd/ op 't ſtuk van onſe leringe te drijven/ met ſeer grote ergerniſſe van de arme kranke conſcientien/ en merkelijke achterſtel van de vermeerderinge der Chriſtelijker gemeinten. En is 't dat die van Corinthen begrepen hebben geweeſt om datſe partyſchap maekten om den naem van S. Paulus/ een uitverkoren vat Gods/ en Apoſtel Jeſu Chriſti/ een Leeraer der Heidenen/ een perſonagie met ſonderlinge uitnemende gaben begaeft: hoe ſeer ſal ons God dan konnen ſtraffen/ dat wy om te houden ſtaende d'opinie van ſommige/ tegen malkanderen ſtrijden/ kijven en eeuwelijk krijg voeren/ en gelijk men ſeid d'een den anderen begrimmen gelijk katten en honden/ en alſo allen den band der liefde breken/

Middel om in de queſtie der religie te accorderen

breken / die ons Jesus Christus so dier bevolen heeft. Als de Heere Jesus zijne discipulen en kinderen synes Vaders heeft willen een merkteken geven / so en heeft hy niet begeert datse de Confessie van Augsburg navolgen souden / noch de Catechismus van Martinus of van Joannes: maer hy seid hier aen salmen kennen dat gy-luiden mijn discipulen zijt / ist dat gy d'een den anderen lief hebt. Eilaes blinde en catijvige menschen als wy sijn / die door het disputeren van de waerachtige of valsche uitleggінge der woorden des Sacraments der eenigheid / d'eenigheid selve scheuren en breken: door het argueren of de godloosen / ongelovige en onweerdige / so wel d'lichaem Christi in 't Avondmael ontfangen / als de kinderen Gods / ons ontkleden van Christo selve / en ons stellen op de rije van dien die niet en ontfangen: en door het ondersoeken of Jesus Christus in den vleesche / of inden Geest in sijn Sacrament komt / ons selven beroven van de waerachtige gemeenschap Christi: want wie zijnen broeder haet / Jesus Christus en woont in hem niet: door curieuselijk t'ondervragen of het lichaem Christi ons word gegeven in 't brood / of onder 't brood / of met den brode / so snijden wy ons af van 't waerachtig Lichaem Christi / en maken ons selven leden van den Satan / de welke een vader is van twist / tweedracht / gekijf en gevecht. Daer na so seid hy sijn gevoelen van 't Avondmael des Heeren / latende een jegelijken sijn vryheden te volgen 't gene de Heere hem leren sal / ook d'oorsake die hem heeft genoveert desen brief te schrijven / hy wijst aen uit hare Confessie de kleine stichtinge die de lesers daer uit hebben te verwachten / bewijst hoe sluiden selfs onder malkanderen gedeelt sijn / sulks datmen niet soude konnen weten wie men volgen soude / en datse hen nochtans alle op de Confessie van Augsburg beroepen / recht of het een vijfde Euangelium ware / hy vraegt wie dattet is / die den Auteur van de Confessie van Augsburg of de hare in alsulken autoriteit en graed in der Kerken gestelt heeft / datmen sententie van verdoemenisse prononcieren mag tegen alle de gene die hun uitleggінge op een passagie der H. Schrifture niet en willen ontfangen? wie van goeden verstande (seid hy) en sal niet vresen uit de tirannie des Pausdoms te gaen / om in een ander / bykans diergelijke te komen? Ik soude geerne (seid hy noch) den Auteur uwer Confessie seggen 't gene d'Apostel seid: Mijn broeder / mijn vriend wie zijt gy / dat gy eens anders knecht verdoemt? wie heeft u sulken macht gegeven / sijt gy sijnen verlosser? zijt gy den genen in wiens naem hy gedoopt is? heeft hy geen meester? valt hy / zijn meester sal hem weder opheffen / hy heeft de macht om dat te doen: en de Kerken des doorluchtigen Palsgraefs / de Theologie des doorluchtigen Landgraefs van Hessen / de Hertoge van Wirtenberg / Joannes Pincerus / Paulus Eberus en andere ontfangen en nemen wel aen de Confessie van Augsburg / nochtans en accorderen sy niet al met henluiden uitleggінge: hy verhaelt mede verscheide beschuldingen daer mede de Gereformeerde beroerende de Ceremonie van 't houden van het Avondmael werden beschuldigt: maer hy seid dat hyse niet eens en wil beantwoorden / aengesien den tijd qualijk besteed werd aen den twist van sodanige dingen / en daerom in stede van t'antwoorden / en in 't selve gebrek te vallen dat hy in velen siet / die alle haer leven niet anders en doen dan disputeren en argueren / so bid hy den goeden God / dat hy ons de gratie wil doen / van ons mede delachtig van zijnen lichte te maken / het welke alle duisternisse der dwalingen en onwetenheid verdrijft: laet ons (seid hy voorder) sulke manieren van disputeren verlaten / om onse uitleggінge te verweren / laet ons de stichtinge der gemeinte Jesu Christi soeken / en niet ons eigen ydele glorie / laet ons neerstigheid doen om de menschen door onse predicatien tot Jesum Christum onsen oppersten Leraer te leiden / en niet om de Confessie van Augsburg / noch om de Catechismus van Martinus / noch om d'uitleggінge van Jan of van Peter te volgen: laet ons (seid hy) den Vorsten en Prinsen van Duitsland te kennen geven dat alle dese questien ter neder geleit sijn / en dat wy in alle vereenigінge en vriendelijkheid willen leven &c. Voorders tot een besluit bid hy dese zijn lieve broeders / datse desen zijnen brief en bewijsinge in 't goede willen nemen / aengesien het niet en komt dan uit een goedwillig en te haerwaers geneegen herte / zijn voornemen en is niet hier mede met haer in de baene te komen / noch krijg metter pennen tegens haer te voeren / aengesien haer allen van node is den tijd in beteren dingen te besteden: en och of wy (seid hy) kennisse hadden van 't gene ons noch gebreekt om Leeraers des Euangeliums te wesen: want de kennisse van onser onwetenheid die soude ons eer drijven om 't selve noch te willen leren / dan om ons Inquisiteurs en Rechters te maken van eens anders gelove / en den tijd te besteden met de bladeren en papieren te vullen met questien die geen stichtinge by en brengen / &c. Dit is het sommier inhoud des selven briefs gedateert den 22 January 1567. in Antwerpen / hy bid ook datmen dit geschrift wil nemen als komende van sijnen persoon bysonder / op dat indien men daer iet in vind dat mag stichten / datmen den Heere / die Auteur is van alle goed / daer af danke / en indien daer eenige faute of gebrek in is / dat het hem alleen toegeschreven werde / als een menschе die in velen dingen missen en faelgeren mag. Het is gedruckt in Francois en Duits / die den inhoud breder begeert te weten kan 't selve by de Boek-verkopers bekomen / 't is my genoeg dat ik het voornaemste / dienende tot dese en de navolgende Boeken / aengeroert hebbe.

Schrijven van de Gouvernante aen alle Steden van Nederland roerende des Conings komste

De Gouvernante de wapenen in de hand hebbende / heeft haer dagelijks meer en meer met volk versterkt / en geresolveert zijnde de predicatien af te stellen / heeft aen alle de Steden van Nederland geschreven / dat sy brieven van den Coninк hadde ontfangen / daer by hy haer veradverteert hadde / dat hy alle neerstigheid dede doen om zijn komste in Nederland te haesten en vorderen / dat hy geresolveert was voren te senden den Hertoge van Alba / om sijn leger en heirkracht op de frontieren gereet te maken / daer mede hy nochtans wilde komen als een goedertieren en genadig Prince om 't land te bewaren / en de saken te stellen en reformeren in sulken orden alst behoorde / by advijse van den Heeren / Raden en Staten van herwaers-over / verklarende datmen hem t'sijnder komste geensins en soude verandert vinden van zijn gewoonlijke goedertierenheid en genade / in 't gene daermen reden hebben soude de selfde te gebruiken / al 't welk sy henluiden overschrijft tot vertroostinge en versterkinge van de goedwillige / die tot devotie en affectie van de oprechte en oude Catholijke Religie / en t'sijnder Majesteits dienst gebleven zijn: en voor de gene die verdoolt zijn / ten einde dat sy henluiden goed tijds bekeren / en stellen in gehoorsaemheid en onderdanigheid van de heilige Kerke en van sijne Majesteit metten eersten dat hem mogelijk wesen sal / om de komste van sijne Maj. voor te komen / en in sijn gratie en genade ontfangen te werden / belastende henluiden hen devoir te doen om te remedieren het quaed / doende cesseren de predicatien en exercitien van de nieuwe secten / en alle andere acten sijn Maj. niet aengenaem. (F. 10:

Voorts heeft sy de Gouverneurs van de Provincien elk met volk van oorloge gesonden in hun Gouvernementen / met laste om de beeldstormers / en de gene die hen in wapenen begaven aen te tasten en te straffen als rebellen en oproerders / de Kerken en Cloosteren wederom te doen repareren / en de gebroken beelden vernieuwen / de Steden met Garnisoen te versien en versekeren tegens die van de Religie / te beletten / datse geen vergaderinge van oorlogs-volk en souden komen maken / noch hen versterken.

Die van de Gereformeerde Religie nu gewaer wordende dat d'oorloge op hen gemunt was / en dat de Catholijken nu al schenen voor de wind te hebben / hebben seer gebreest en gesorgt dat hen niet alleen de Re-

Religie en exercitie van dien benomen / maer dat ſplieden ook om d'oeffeninge der ſelver verbolgt ſouden werden / gelijk ſy voor deſe openbare toelatinge / volgende de rigoreuſe placcaten geweeſt waren. Om waer in te verſien / hebben ſy hen Conſiſtorien en vergaderingen gehouden / en daer op metten anderen beraedſlaegt wat hen hier in te doen ſtond / om hen Religie en exercitie van dien te mogen behouden en gebruiken / dan niet komende middel vinden / hebben eenige gedeputeert de welke hen ſouden vinden by den geconfedereerden Adel / om hen de ſaken te vertonen / en hulpe en remedie te verſoeken / welke gedeputeerde de voorſchreven geconfedereerden Adel aengedient hebbende / hoe dat vele en diverſe luiden van goeder meningen / de Roomſe Religie verlatende / de Gereformeerde Religie aengenomen hebben / daer door de Coninklijke Majeſt. verſtoort / en door eenige perſonen opgemaekt zijnde / van meninge ſoude weſen om met macht van Spangiaerden / Italianen en andere vreemdelingen in deſe Landen te komen / dat ook eenige grote Heeren in deſe Landen laſt ſouden hebben / om ruiteren en knechten aen te nemen / gelijk bleek datter alrede ſeer vele aengenomen waren / en 't Landt alom vol krijgsluiden was / door de welke (ſo geſeid werde) men niet alleen van meninge was ſcherpelijk te ſtraffen en corrigeren de beroerten en inſolentien geſchied en gepleegt by eenige luiden van kleinder achtbaerheid / in 't beroven van Kerken / 't breken van beelden en diergelijke / maer ook ſijne Majeſteits rigoreuſe placcaten / in alder rigeur ter executie te doen ſtellen / jegens de gene die de Roomſe Religie verlatende / hen begeven hadden aen de Gereformeerde Religie / daer uit groot rumoer / ſeditie / bloedſtortinge / confiſcatie van goeden / verlateniſſe / en gehele bederffeniſſe van deſe Landen / en ook een eeuwige ſlavernye en ſervituit geſchapen is te volgen / derhalven ſpluiden door noodſhalven niet hebben konnen laten hen te verhalen en in memorie te te brengen / dat de voorſchreven veranderinge haren oorſpronk hebben genomen uitte Requeſte der Edelen / den vijf den Aprilis aen de Goubernante gepreſenteert / mitsgaders de andere Remonſtrantien by den ſelven Edelen daer na aen de Goubernante gedaen / nopende de Religie en annullatie van de Inquiſitie en de voorſz placcaten / daer van de Coppen in groten getale verſpreid zijn onder de gemeente / en ook geſeid is geweeſt / dat de Prince van Orangien / de Graven van Egmond / Hoorne en Hoogſtraten met meer andere Edelen van groter autoriteit de hand daer aen hielden / dat ſy daerom wel bemerken konden / dat de gemeente daer door te bypelijker de Gereformeerde Religie aengenomen hadden / byſonder door dien ſpluiden ook dikwils toegeſeid en belooft hadden / dat niemanden om de Religie meer en ſoude gemoleſteert en verbolgt werden / 't welk nu alles contrarie was blijkende / en alſo alle de ſchuld haerlieden ſal werden geweten van de inconvenienten die daer uit volgen mogen: ſo en behoorden ſy de ſchamele gemeenten alſo deſolaet niet te verlaten / ſonder eenige hulpe / trooſt en byſtand / verſoekende daerom ootmoedelijk datſe deſe ſake overwegen wilden / en eenige haeſtige remedie ſoeken dat het volk de oeffeninge der Religie geruſtelijk mogen behouden / om alle vordere quaed dat hier uit ſoude mogen volgen te voorkomen en beletten / en 't volk in ruſte en vrede te mogen houden.

Daer op henluiden by den Adel voor antwoorde gegeven werde / dat de Goubernante en Heeren van den Rade ſeer qualijk namen / dat die van de Religie vele Kerken met geweld ingenomen / de Religieuſen verjaegt en vele inſolentien bedreven hadden / en dat henluiden de ſchuld daer van werd gegeven / ja ook dat door hunne vyanden / de ſame in Duitſland ſeer verſpreid was / dat de Edelen oorſaeke zijn van de beeldſtorminge en 't verjagen van Monicken / Nonnen / en andere geeſtelijke perſonen qualijk te handelen / waer door ſy haer faveur in Duitſland verlieſen / daer men hen anders wel toegedaen was / ſy wilden wel dat het contract tuſſchen hen en de Goubernante gemaekt / by die van de Religie niet en ware overtreden / datſe daerom noch hare neerſtigheid ſouden doen dattet contract onderhouden werde / dat een yegelijk hem ſtil ſoude houden / haer koopmanſchap / neringe en ambachten doen ſoude / ſonder achterdocht / dat een yeder ſijn geloof vrypelijk ſoude mogen belijden en de predicatien vrypelijk buiten den ſteden (volgende 't contract) houden / en dat hen daer in geen belet en ſoude werden gedaen / ſy ſouden voorts hen de ſaken betrouwen / want de ſlagen ſouden eerſt op henluiden aenkomen.

Hier-en-tuſſchen waren de Gouverneurs van de Provincien vaſt in henluiden Gouvernementen doende / om de principale Steden en Fortreſſen te voorſien / en d'aenſlagen der Gereformeerde te beletten. De Heere van Noirkarmes was in Henegouwen / hadde Valencijn / Doornik en andere plaetſen ingenomen en met volk beſet / en de Gereformeerde alom benaut / ſommige met geweld / andere met accoord gedwongen op te houden van de exercitie der Religie en predicatien. De Grave van Egmond (daer de Gereformeerde hen eerſt ſeer op hadden verlaten en betrout) liep heel Vlaenderen door / bevelende alom dat de predicatien ſouden werden afgeſteld / hy verſtoorde die van de Religie op verſcheiden plaetſen / die van Poperingen en meer andere heeft hy met garniſoen beſwaert / daer na heeft hy outrent Geraertſbergen een grote menigte aentreffende geſlagen en gevangen / van de welke hy eenige laten hangen en andere heeft doen geeſſelen / en verjaegde veel volx uit den Lande / tot groot verwonderen van vele menſchen.

De Grave van Megen bede van gelijken in ſijn Goubernement / die van der Elburg zijn met hem in accoord getreden / dat ſy de predicatien ſouden verlaten / al dat in de Kerken gebroken en geſchend was / repareren en vernieuwen / haer geſchut en geweer op 't Stadhuis brengen / indien ſy enig verbond met eenige Heeren of Steden gemaekt hebben / ſoude 't ſelve terſtond opſeggen en renonciereu / en geen meer verbonden ſonder conſent maken / en haer voorts geſteld in genade en ongenade van de Coninklijke Maj. Die van Nimmegen (na dattet daer ſeer qualijk geſtaen hadde / en dat de knodſe opter ſtraet was geweeſt / en die van de Religie verjaegt) en Harderwijk met andere ſteden van ſijn Goubernement / heeft hy met accoort tot ſtilligheid gebragt en de predicatien afgeſteld.

Accoort met die van der Elburg.

Den Grave van Arenberge Stadhouder van Vriesland / Overyſſel en Groeningen heeft met vier vendelen Duitſe knechten / en 60 lichte peerden / hem na Overyſſel begeven / en de ſteden des ſelven Landſchaps die mede in roere waren geweeſt tot ſtilligheid en ruſte gebracht / en de predicatien vaſt allenthalven afgeſteld.

De handelinge des Grave van Arenberg

Daer na als hy verſtond dat die van de Gereformeerde Religie tot Leeuwaerden ſeer ſterk waren / en veel moetwilligheid bedreven / is hy in haeſte met het voorſchreven volk derwaers gereiſt / en al eer die van Leeuwaerden dachten dat hy ſoude komen op weg zijn (ſo het midden in den winter en op een gebroken yſvorſt was) ſo was hy al in 't dorp en het convent van Bergum / een groot mijle weegs van de ſtad van Leeuwaerden gelegen / deſe ſijne onverſienige komſte met krijgsvolk / maekte die van de Gereformeerde Religie in grote vreſe en verſchrikinge / ſorgende dat de voorſeide Grave van Arenberge door hulpe van het garniſoen op 't Caſteel / met alle het volk in der Stad komen ſoude / by aldien ſy hem wilden reſisteren / daerom ſpluiden raedſaem vonden gedeputeerde aen ſijne Genade te ſenden / om de ſake tot een goede compoſitie te brengen / daer toe ſpluiden eenige hebben gecommitteert die de ſake op deſer maniere verdragen en geaccordeert hebben: dat de vreemde Predicanten ten langſten binnen drie of vier dagen uit der Stad en het gantſche

Accoort met die van Leeuwaerden.

gantsche Landschap souden moeten vertrecken / dat alle gebroken Kerken en Cloosteren wederom gerepareert / en in haer vorige wesen souden gestelt werden / dat sy voortaen by de Catholijke Religie blijven en daer in geen veranderinge meer maken noch toelaten sullen / datse geen verbonden met niemanden maken en sullen mogen / en so sy in eenige gemaekt mogen hebben de selve renuncieren en afgaen / dat sy de Placcaten (die van des Majesteit wegen gesonden werden) sullen doen publiceren en onderhouden / wel verstaende datse sullen genieten d'abolitie van de Inquisitie en Placcaten / achtervolgende 't accoort metten Edelen gemaekt / en het geschut / geweer en ammunitie van oorloge wederom in zijn Genade hand stellen / etc. Daer naer is hy binnen der stad gekomen / en heeft den 27 Januarij 1567. aldaer beschreven de Staten van den selven lande / en haer voorgehouden sekere articulen om de Landen en Steden van Vriesland in ruste te stellen. De Articulen waren dese:

Articulen by den Grave van Arenberge de Staten van Vriesland voorgehouden.

1. TEn eersten, dat alle de Predicanten die de oude Relige hebben verandert met prediken en andere nieuwe maniere van exercitie, in 't administreren van de Sacramenten, en andersins, en ook publijque revocatie gedaen, of openbaerlijk gehijlikt en vrouwen getrout hebben, sullen binnen den derden dage na de publicatie, die geschien sal, na dat dit accoort gesloten sal wesen, uit desen lande en steden van Vriesland, en voorts binnen den derden dage daer na uit alle de bevolen Stadhouders ampten van zijn genade wijken en vertrecken, sonder hen daer in te laten vinden, by verbeurte van hare personen, en van alle de gene die bestaen sullen de selvige Predicanten t'ontfangen, herbergen en hulpe te doen, behoudelijk dat sy van stonden aen van alle Prediken en nieuwe exercitien supercederen en afstaen sullen.

2. Voorts dat alle Kerken, Cloosteren en Gods-
(F. 103.) huisen die beschadigt zijn geweest, sullen van stonden aen geredintegreert en in haren eersten en ouden staet gestelt worden, en ook sullen alle nieuwigheden en veranderinge, so wel betreffende de Religie als andersins, korts opgerecht, te niete doen, en de oude Godsdienst mette gewoonlijke Ceremonien na ouder gewoonte in allen den Kerken, Cloosteren en Godshuisen doen onderhouden en geschien laten, en dit op pœne als boven.

3. En sullen met niemant eenig verbond maken.

4. De gene die eenig verbond gemaekt hebben, sullen 't selve metten eersten renuncieren, en by gebreke van sodanigen renunciatie, en souden onder dit accoort niet begrepen zijn.

5. En sullen die van den lande publiceren alle Placcaten die hen sullen gesonden worden van de Koninklijke Majesteit wegen gelijk sy tot noch toe gedaen hebben.

6. Welverstaende dat sy sullen genieten d'abolitie van de Inquisitie, en rigeur van den Placcaten op 't stuk van de Religie hier voormaels gepubliceert, en dat volgende het accoort metten geconfedereerden gemaekt.

7. Dat die van den lande mede genieten sullen alle het gene eenige andere Landen of Steden van sijn Maj. Nederlanden, belangende de Religie, so wel in 't generael, als in 't particulier, by sijne Majesteit gegunt sal worden.

8. Tot verzekertheid van 't gene voorsz is, sullen die van den lande, een ieder in 't sijne, te weten die van Oostergoe, Westergoe, en de seven Wolden, en de Steden daer onder gelegen, besonder ten dage van den accoorde, alsulke borge en tot sodanige getal sijn Gen. stellen, daer deselvige sijn Gen. een genoegen aen hebben sal, de welke hun verbinden sullen by verlies van hare goeden, dat dese Articulen onverbrekelijk sullen onderhouden worden.

9. En sullen voorts de gene die hier in misbruikt of misbruiken in 't generael en particulier, vervallen respectivelijk van hare Tractaten, Privelegien en Gerechtigheden.

10. Dit alles op het goed behagen van de Doorluchtige en Hoog-geboorne Vorstinne, de Hertoginne van Parma, &c. Regente.

11. Dat alle't gene voorsz is, stand grijpen sal, ter tijd toe, aengaende de sake van de Religie, by de Coninkl. Maj. met de gemene Staten van sijne landen, of anders sal gedisponeert worden.

12. In welken gevalle de landen en steden nu ter tijd in goede stilligheid blijvende, sullen de borgen by henluiden sijne Gen. te stellen, als dan of ten lanxsten een Jaer daer naer ontslagen worden van hare Borg-tochte.

WElke Articulen by de Volmachten van het voorschreven Landschap gelesen zijnde / hebben daer op sekere antwoord gestelt / en 't merendeel der selver bewilligt / sommige wat veranderende daer mede sy verhoopten sijn Gen. voldaen te hebben / versochten dat sijne Gen. gelieven wilde de Landen en Ingesetenen van ruiteren en knechten te ontlasten / en niet meer daer mede te belasten en beschadigen / na-volgende hen Tractaten / Wyheden en Privilegien: daer op den Grave wederom gerepliceert hebbende / verklaerde dat hy hem most reguleren / volgende 't bevel hem van der Majesteit gedaen / en de landen daer om van ruiteren en kneehten niet en mochte ontledigen / ten ware sake dat de landen d'Articulen en 't gene by Apostille op haerluider antwoorde gestelt was / wilden naervolgen / eindelijk heeft sijn Gen. de Volmachten van Vriesland den 9 Februarij eenige andere articulen overgelevert / hier en daer weinig verschillende van de voorgaende articulen / daer op sy-luiden des anderen daegs hebben geantwoord / dat sy niet wijder en konden noch en mochten bewilligen in de voorschreven articulen / dan by hen-lieden opte eerste overgegeven articulen geseid is geweest / versoekende en biddende ootmoedelijk dat sijn Genade gelieven wilde de voorschreven Landschappe te recommanderen by sijne Majesteit en by de Hoogheid van de Hertoginne van Parma / Regente / Et. Ten einde sy-luiden souden mogen blijven by haer overgegeven antwoorde / en de versoeken by hen-luiden gedaen. De Privilegien en Tractaten daer op sy hun in dese waren funderende / waren dese.

Vrijh. gien v. Vriesl. land v. den j. 1515.

EN so tot eenigen tijd twist tusschen den Prince van Spangien en 's lands Onderzaten in 't generael vallen mochte, soude by twe goede mannen van des Princen wegen, en twe van de Vriesche onderdanen ontscheiden en uitgerecht worden.

Ten sesten, dat de Maj. de landen en Onderzaten van Vriesland, in ruste en vrede soude houden voor allen overtochten, overvallen, gewelt, en krijgs-vorderinge beschudden en beschermen, so hem dat mogelijk wesen sal, en ook den selven in allen Tractaten, handelinge en bestanden mede begrijpen.

E: taet den 1524

Aengaende de particuliere saken, sullen de gene die 't aengaet, haer swarigheden, indien daer eenige zijn, te kennen geven den Stadhouder, President en Raden, om die te verstaen en accorderen, indien sy konnen, en indien niet, sullen de Keiserlijke Maj. van 't gene sy bevinden, met haer advijs adverteren, wel verstaende indien by goede middelen also niet ter neder geleid en worden, dat sijne Maj. nochtans verstaet, deselve altijd met Justitie te einden en termineren, sulx na recht en reden behoren sal.

Va linge van Gra van renb met van Gro ninge.

DE Vriesche Edelleiden die mede in 't verbond waren omtrent 70 in 't getal / zijn meest alle uit den lande getogen / so hun niet meer dan drie weken gelei by den Stadhouder toegeseid en werde.

Van allen steden en vaste plaetsen op dese zijde des Rhijns / en hadde haer Hoogheid en het Hof nergens meer vrese en bekommeringe voor / als voor de stad van Groeningen / om dat sy vry en onbedwongen in een rijke landouwe gesitueert / tot de Gereformeerde Religie over langen tijd seer geaffectioneert waren / en vermits de na-buerschap van Embden (welke een

een toeblucht den Ballingen was / om de Religie) den Ballingen en andere van de Religie ſeer bequaem en wel gelegen was om daer uit eenige aenſlagen te maken / en de ander Landen te inquieteren en ontruſten.

Waerom tot dienſt vande Coninklijke Maj. vooz al nodig ſcheen te weſen deſelve ſtad dooz middel van een Garniſoen in goede verſekeringe te krijgen / het welke den Grave van Arenberg expreſſelijk gelaſtet is gewozden met alle gebocchlijke wegen te onderſtaen / en metten eerſten in 't werk te ſtellen / hebbende vooz eerſt de Goubernante ſelfs aen die van Groeningen tot dien einde ſeer vrundlijk geſchreven / met grote beloften van dappere recompenſen die ſy van den Coning daer vooz ſouden ongetwijffelt hebben te verwachten / ſo in 't ſtuk van haer pretenſe Privilegien / en andere hare queſtien tegens die van de Ommelanden / als anderſins: als van gelijken den Graef van Arenberg gedaen heeft / ſo aen de gehele Borgerije met comminatie van des Konings ongenade / ſo verre ſy hier in weigerlijk bleven / als aen ettelijke perſonen van de Overheid in particulier: byſonder aen den Luitenant van den Coning / Heere Johan Mepſche / den welke ſijn Genade vooz een getrouwen Dienaer des Konings kende: hoe wel noch de Goubernante mettet gehele Hof / noch den Graef van Arenberg weinig hoops noch moeds hadden om iets by die van der Stad te verwerben: aengeſien hare ſtedige vryheid en liberteit daer in ſy altijds geweeſt hadden / en ook der Borgerije trotſigheid / weelden en ongewoonheid van ſodanige laſten van beſettinge of Garniſoen. Den Lieutenant Mepſche heeft hem hier in dapper gequeten / en alderley middelen gebruikt om de Burgeren / en byſonder de Gilden (die in deſe Stad vele gewelts hebben) dit te perſuaderen en aen der hand te krijgen / der welker Hoofden (de Boumeeſters genaemt) hy vooz eerſt gewonnen en daer naer onder den Gilden ook grote partye gemaekt heeft: waer dooz hy met ſommige andere van der Overheid in dier voegen heeft gebeſoigneert / dat de meeſte part van de Gilden ten laeſten / niet tegenſtaende de oppoſitie van velen / bewilliget hebben den Coning ten dienſte en ter eere vier Vendelen Voetknechten vooz een tijd lank in te nemen / op ſekere articulen en conditien by den voozſchreven Stadhouder onder ſijn hand en zegel beveſtiget / maer qualijk naderhand onderhouden. Het welke de Goubernante met haren Raed met groter blijſchap vernomen hebbende / is ſtrax naer Vrieſland afgeveerdigt des Heeren van Schombergs Overſte Luitenant Blaſius van Vegersheim / met vier Vendelen Hoog-Duitſe ſoldaten / om binnen Groeningen Garniſoen te houden. Deſe al opten Vrieſchen bodem gekomen zijnde / alſo den Grave van Arenberge (die doen noch binnen Leeuwarden was) noch vermits verſcheiden gerucht en tijdingen uit Groeningen komende / ſeer twijffelde of hem ook woozd gehouden ſoude werden / heeft hy om ſeker te wandelen / den Luitenant Mepſche by hem ontboden / om alle gelegentheid van den ſelven eerſt te verſtaen / d'welk vergeſelſchapt met eenen Boumeeſter van den Gilden / en met twe andere mede-borgeren tot Leeuwarden gekomen / en ſijn Gen. aldaer ſodanigen verſekeringe getoont heeft / dat den voozſchreven Duitſen ſoldaten bevolen is / voozts na Groeningen te trecken / daer ſy ſonder grote moeite dooz bevel des voozſchreven Luitenants met ſijnen aenhang ingelaten zijn op den vj Junij des jaers 1567. en voozts by den borgeren geinquartiert op ſeker week-leningen / mits dat de borgeren haer huisbeſtinge gaben metten ſervicen (als brand / licht / ſout / zeep / &c.) in welke quartieringe die van de Gereformeerde Religie vooznemelijk zijn beſwaert / maer niet lange daer na is onder alle de Borgerije groot beroh en nimmiratte deſer beſettinge halven gekomen / voelende den laſt en ſwarigheid van dien / en ſiende dat ſy hare oude Vryheid hier dooz quijt waren gewozden.

Den Prince van Orangien weſende in ſijn Gouvernement van Holland / Zeeland en Uitrecht / reiſde van de eene Stede en plaetſe in d'ander / ter neder leggende de beroerten en troublen des ſelven lands / latende niet te min de predicatien toe buiten der Stede / ſulk dat de Staten van Holland van ſijn handelinge ſeer wel vernoegt waren / en hem vooz de dienſte en moeiten die hy den ſelven tijd gedurende / hadde uitgericht / wilden vereeren en begiften mette ſomme van 55000. guldens in gerede penningen / de welke ſy hem aenboden / maer den Prince verder achterwaers denkende / heeft die beleef delijk afgeſlagen en geweigert te ontfangen. Des Princen handelinge in Hollant

Den Heere van Brederode bleef ontrent die ſelve tijd in Holland / en werd aldaer van de Gereformeerde in groter eeren gehouden / ſijn Beeld was geſneden met een Geuſen habijt / daer onder eenige Latijnſe Veerſſen ſtonden geſneden / uitdruckende dat hy geen kleine eer en glorie was van 't Hollandſe geſlachte / daer uit hy was geſproten / en dat ſijn deucht niet en konde op een blad geſchreven werden. Den Prince van Orangien hadde hem van Uitrecht tot Vianen eenig grof geſchut geſonden / hy dede ſijn Stede van Vianen ſterken / en maekte aldaer een nieu Bolwerk / hy beroemde hein van vele Privilegien der ſelver Stede / ſeggende: dat hy aldaer hadde de alder-opperſte Juriſdictie / hy hadde daer ontboden eenige Boek-Druckers / die aldaer vryelijken drukten vele verſcheiden Boecken / die by Placcaten van den Coning waren verboden / hy nam Volk aen / beſette ſijn Stede met Garniſoen naer ſijn ſin. Des Heeren van Brederoden handel.

De Hertoginne is hier-en-tuſſchen te rade gewozden dat ſy de Gouverneurs van de Provintien en andere / ſo Heeren van der Oozde als van den Rade van Staten eenen nieuwen eed ſoude laten doen / daer by ſy onder andere mede beloven en ſweren ſouden / dat ſy de Coninklijke Majeſteit getrouwelijk dienen ſouden / datſe de Heilige Roomſche Catholijke Religie / met alle hare macht en middelen vooꝛſtaen en beſchermen / en alle nieuwe leringen en ſecten daer tegen ſtrijdende / uitroeden en helpen vernielen / de kerkrobers en beeldſtozmers ſtraffen / doden en verjagen ſouden. Welken eed de Hertog van Aerſchot / de Graven van Egmond / Mansfelt / Megen / Barlaimond / Noircarmes en meer andere gedaen hebben. Den Grave van Hoozn was vertrocken op ſijn huis te Weert / gelijk in 't twede boek geſeid is / geen meninge hebbende om wederom te Hove te komen / ten ware de Majeſteit hem ſulk ſelfs belaſte / en hem antwoozde ſchreef op ſijne brieven en vertoningen die hy ſijne Majeſteit hadde doen doen dooz ſijnen Secretaris Alonſe / derhalven deſelve niet en werd gepozt om den voozſchreven eed te doen. Maer de Hertoginne heeft aen den Heere van Brederode / weſende in Holland biiiten Haerlem op ſijn huis te Cleef / in Januario 1567. geſonden eenen Edelman genaemt Quareb, de Meyer van Loven / en haren Secretaris La Torre, met brieven van credentie / dewelke by den Heere van Brederode geleſen zijnde / ſo vertoonden ſy haren laſt / te weten: dat de Hertoginne wel gehoopt hadde / dat ceſſerende de Inquiſitie en de Placcaten / 't volk wederom in ſtilte en tot haer Officie ſoude komen en gebracht werden (gelijk hy Brederode en de geconfedereerde belooſt hadden dat geſchieden ſoude) dan dat het ſelve niet en geſchiede / maer dat de ſake alle dage van arger tot arger ging / ſulk dat men noodſakelijk de wapenen moſt in handen nemen / daer toe ſy laſt hadde van den Coning / dat ook den Coning belaſt hadde / dat alle die hem met eede verbonden waren / eenen nieuwen eed doen ſouden / daer om ſy begeerde dat hy ſijnen eed in ſulker manieren ſoude vernieuwen / te weten dat hy den Koning getrouwelijk ſoude dienen / op wat conditie en tegen wat vyanden hem ſulk believen en hy gebieden ſoude / dat hy geen verbond met niemanden en ſoude maken / en ſo hy eenig verbond gemaekt hadde / 't ſelve ſoude renun- (F. 104.) Den nieuwen Eed by de Hertoginne voozgehouden / de Gouverneurs van de Provintien en Heeren van dee Oozde. 't Voozhouden van de Hertoginne aen den Heere van Brederode.

Antwoorde van den Heere van Bzederode.

cieren en afgaen: Bzederode antwoorde beleefdelijk dat de Hertoginne Goubernante geen reden noch sake hadde om te twijffelen van hem / die so goeden en getrouwen Vassael was van sijnen Prince / hy was bereet te trecken by haer Hoogheid / en haer d'oorsake van haer wan-trouwe af te vragen / en hem van alle valsche beschuldinge / die hem te laste mocht te werden geleid / te verantwoorden. De Legaten gaven daer op wederom voor antwoord / dat hy niet en behoorde te weigeren dat den Koning begeerde / en dat den Hertog van Aerschot / Graven van Egmond / Mansfelt / Megen / Barlaimond / en meer andere gedaen hadden / dat haer Hoogheid van hen begeert hadde / dat desen Eed hem niet schadelijk / maer den Koning seer aengenaem wesen soude / datter ook vele moetwillige menschen waren / die hun beroemden dat hy (Bzederode) hen-luider hooft was / en dat de vernieuwinge van eede diende om hen-luiden in Offitie te houden. Daer op Bzederode wederom seide / dat hy niet en behoorde geoordeelt te worden naer eens anders tonge / dat het exempel van Aerschot en de andere hem niet aen en ging noch en roerde / en dat hare Staten sulke vernieuwinge wel vereischten: maer en konde niet verstaen dat men een particulier of prive persoon meer behoorde te geloven als hy sijnen Eed vernieut hadde / dan op sijnen eersten Eede by hem gedaen. Aengaende de verbintenisse / blijft hy op 't gunt diens aengaende mette Hertoginne was gehandelt: dat hy geen ander verbond hadde gemaekt / en dat den ouden Eed die hy den Coning hadde gedaen / by hem trouwelijk onderhouden en achtervogt soude werden / en dat hy geerne de seditieuse en oproerige mette wapenen wilde bevechten. De Legaten seiden voorder dat hy de stad van Dianen sterk maekte / en dat 't selfste op dese tijd niet en behoorde te geschieden sonder autoriteit van den Koning / dat hy daerom met het selve werk soude ophouden / en de vreese van die van de Vaert / en de stad van Uitrecht soude weg nemen. Daer op Bzederode antwoorde dat het een klein werk was / voor sijn arm en klein plaetsken / dat de Stede stond in handen en ten gebiede van sijne Coninkl. Majesteit / en haer Hoogheid / maer dat hy begeerde datse wilde gedogen dat hy mochte volbrengen 't werk dat hy notelijk hadde begonnen tegen d'invasie van het geboefte / rovers en snaphanen. Daer na openden de Legaten noch twe nieuwe stucken van haer bevel / te weten: 't eerste van de Ruiteren en Knechten die hy dede aennemen / en eensdeels by Antwerpen en eensdeels ontrent Dianen waren gemonstert. Ten tweden: datter te Dianen gedruckt werden verboden Boeken / en onder anderen een Boek inhoudende een vereeniginge tusschen de Augsborgse Confessie en Calvinise Religie / waer van dat d'exemplaren van Dianen tot Amsterdam gebracht waren. Bzederode antwoorde / dat hem by de Hertoginne ongelijk geschiede datmen hem calumnieerde van de Knechten / datter de voorleden welke van Uitrecht by hem gekomen zijn / hem af vragende of de Knechten daer ontrent leggende / sijn Knechten waren: Daer op hy voor antwoorde hadde gegeven / dattet sijn Knechten niet en zijn / en dat hy wel lijden mochte dat mense sloeg / en met wapenen bedwong / ja dat meer is / dat hy eer hy na Holland reisde by den Prince van Oranjen / sijn onderzaten bevolen hadde / datse dat nieuwe krijgsvolk met macht van wapenen uit sijn jurisdictie verdrijven souden / en dat hy geen monsteringe van krijgsvolk op des Coninck grond of jurisdictie en hadde gehouden / en 't geen hy te Dianen hadde gedaen / geschiede alleen tot bewaringe van sijn Stede: en aengaende het gunt van de Boekdruckers was geseid / seide / dat het wel waer was dat hy twe Boekdruckers binnen Dianen hadde / die hy macht hadde gegeven om alle geoorlofde Boeken te drucken / niet willende nochtans / datse die macht qualijken gebruiken souden / dan also hy van de Hertoginne wegen daer af was vermaent geweest / so hadde hy last gegeven daer op te inquireren / en die daer op geinquireert hadden / en konden niet bevinden datse schuldig waren / datter ook geen getuigenisse van de Delateurs by gebracht en werde / en dat hy malen soude so haest hy te Dianen quame / dat de Goubernante / dies aengaende / satisfactie hebben soude.

't schrijven van de Goubernante beroerende de Leenmannen die eenige goederen en Heerlijkheden van den Coning te lene waren houdende.

DE Gouvernante heeft ook geschreven aen alle de principale Raden en Cancelrijen, datse terstond allen Stadhouders van Lenen, Bailjus en andere Officieren der Steden souden schrijven en belasten met alder spoet en vlijt voor hen te roepen en ontbieden alle en eenen yegelijk van den Leen-mannen van haren Leen-hove, Gerechte of Jurisdictie, den eenen voor en den anderen na, en de selve voor te houden datse boven de Obligatie van natuerlijke Onderzaten, den Konink ook particulierlijk zijn verbonden, by trouwe en eed, die sy uit saken van haren Lenen hem gesworen hebben, en dat sy derhalven ook schuldig zijn met haren Mannen en Leen-houders uyt sake van hare Lenen en achter-lenen hem in oorlogen en krijg te dienen, en voorts van hen opentlijk te verstaen en vernemen wat affectie en genegentheid sy totten dienst en vorderinge van sijne Majesteit dragende zijn, en hen ondervragen op den Eed van trouwe en manschap, die sy gedaen hebben (en gehouden souden wesen te vernieuwen) of sy niet gesint en zijn met sijne Majesteit te houden en aenspannen der selver op en tegen eenen yegelijken te dienen, renuncierende en vertijende alle verbanden, confederatien en obligatien ter contrarien, en dat de voorschreven Officiers den selven Leen-houders souden belasten en bevelen van wegen sijner voorschreven Majesteit, haren wille en meninge deshalven by solemnelen Eed te verklaren, op verbeurte van hare Lenen en Heerlijkheden, en datse den selven Officiers sullen gebieden en ordonneren datse op 't spoedigsten hen sullen verwittigen wat sy hier in bevonden sullen hebben, met verklaringe van de namen der gener die 't selve weigeren souden.

En belangende de gene die achter Leen-mannen hebben, dat de voorschreven Officiers deselve souden bevelen van wegen sijne Majesteit, gelijk devoir en officie te doen aen haren Vassalen en Leen-houders, en haer besoigne aen den principalen Officier van den Leen-hove, daer van de voorschreven Lenen gehouden en roerende zijn, te senden, &c. Dese brieven waren gedateert den xj. January 1567.

Son antwoort op 't voorsch den h gedaen by de Presi dent v Holla

DJen volgende zijnder vele so Edele als andere geweest / die den selven eed gedaen hebben / sommige hebben hen beraed genomen / eenige hebben den selven eed opentlijk geweigert / seggende eens eed gedaen te hebben / en datse ongehouden waren eenen anderen eed te doen. Onder anderen is Jonker Dirk Sonoy den voorschreven eede by den President van Holland voor gehouden / de selve gaf schriftelijk voor antwoorde / dat hy geboren was in 't land van Cleef / en dat hy (hoewel hy geen goeden te Leen en houd van den Koning) seer trouwelijk lange jaren niet alleen den Coning / maer ook den Keiser in diverse sware Oorlogen dienst gedaen hadde / daer van hy als noch geen betalinge en hadde / maer noch grotelijx aen den Koning / ter oorsake voorschreven / ten achteren was / niet-te-min hebbende vernoeginge en betalinge van sijn achter-wesen / en versehert zijnde van de besoldinge die hy in toe-komende tijden verdienen soude mogen / was volbodig te doen sulx als de andere Edelluiden en sijns gelijken / wel verstaende dat hy niet en soude konnen de Koninklijke Majesteit eenigen dienst of hulpe doen jegens sijn Land en Leen-heren / of ook den genen en 't gunt na Rechten en Costumen geexcipieert en uitgesondert soude moeten wesen: en aengaende de renunciatie van alle Verbintenisse / Obligatien en Eed / seide geen verbintenisse of confederatie gehouden of gemaekt te hebben tegen den Coning / noch ook tegen 't welvaren van sijne Majesteits

lan-

landen. En genomen of hy mochte weſen Bontgenoot van de conſederatie van de Edele Geconfedereerden / ſo waert nodeloos daer van te wijken / gemerkt het tractaet gemaekt tuſſchen de Hoogheid van de Hertoginne van Parma / Gouvernante van des Coninklijke Majeſteits wegen ter eenre / en de Gedeputeerden van de voorſz Edele Geconfedereerde ter andere zijden anno 1566 / in Auguſto / de ſelve confederatie geraſſeert / geannulleeert en te niete gedaen was / en dat daer om nodeloos was eenige vordere renunciatie in 't particulier te doen.

EEn wijl tijds hier na / den Heere van Brederode en eenige van de Edelen die met hem van 't verbond waren / ſiende dat alle ſaken ten quaedſten wilden aflopen / zijn bedektelijken tot Antwerpen by den anderen geweeſt / en hebben raed gehouden om te weten wat hen te doen ſtond / en waer na ſy luiden hen voorts ſouden reguleren / daer zijn verſcheiden opinien geweeſt / eintelijk is beſloten geworden datſe noch een Requeſte aen de Hertoginne ſouden overgeven / en met eenen overſenden een ander Requeſt die aen hen-luiden was overgegeven uit den name van
(105.) de gene die profeſſie deden van de Gereformeerde Religie / en dat ſy hen ſouden verantwoorden van alle de beſchuldigingen die hen-luiden achter de rugge na geſeid en te laſte geleid werden / en werd deſen laſt opgeleid den Heere van Brederode : maer hy wel wetende dat hy by de Gouvernante in ongenade was / en niet wel te Hove ſtond / hadde hem daer van geerne geexcuſeert en entſchuldigt / dan ſiende dat men het ſelve met ernſt op hem begeerde / heeft raedſaem gevonden eerſt te ſenden aen de voorſz Gouvernante ſekeren Edelman genoemt Jonker Willem van Blois geſeid Treſlong / met brieven / daer by hy de Gouvernante verwittigde / als dat hy uitten name van de Geconfedereerden Adel ſeker requeſt en vertoninge hadde over te geven / en de ſelve ook te verantwoorden van de beſchuldiginge daer mede ſy tegen de waerheid werden beſwaert / verſoekende dat haer Hoogheid gelieven wilde 't ſelve in 't goede te nemen / en hem te vergunnen oorlove en conſent om 't ſelve te mogen komen doen : maer de Hertoginne ſchreef voor antwoorde / dat ſy om de ruſte van der Stad niet te breken / niet geraden en vond dat hy tot dien einde aldaer komen ſoude / na dien het gebleken was dat door de Requeſte in April des voorleden jaers overgegeven / ſo grote onruſte was gevolgt / niet te min ſo verre hy yet hadde te vertonen of by Requeſte te verſoeken / 't ſelve mogte hy doen door den Edelman / brenger des briefs / of yemand anders die hem goed dochte / ſonder groot geſelſchap. Den Heere van Brederode niet wel te vreden zijnde / dat de Hertoginne hem weigerde te horen in ſijn verantwoordinge / heeft hem mette ſijnen daer op beraden / en gereſolveert zijnde / hebben de voorſz Treſlong bewilligt om de voorſz Requeſte over te geven. Den Heere van Brederode heeft daer beneffens ſekere miſſive aen haer Hoogheid geſchreven en gebeden dat haer believen wilde de ſelve Requeſte in 't goede te verſtaen / en daer op ſulk regard te nemen / als ſy ten dienſte van ſijne Majeſteit en tot ruſte van den lande bevinden ſoude te behoren. De Requeſte uit den name van de Edelen overgegeven / was voornemelijk inhoudende dit na-volgende / te weten:

DAt ſy trouwelijk naer Edelmans beloften hadden beneerſtigt na alle haer vermogen, ruſte voor de Nederlanden, ſo ſy ten meeſten dienſte van de Majeſteit en den lande oorbaerlijk vonden te behoren, nemende daer toe God tot getuige, hem biddende dat hy haer zielen alſo doen wilde, en ſo op ſommige plaetſen de beroerte ſwaerder was geweeſt dan op d'ander, ſo en iſt niet vreemt geweeſt dat ſy ter eerſter inſtantie niet al en konde doen ſo ſy wel gewilt hadden, door de quade geruchten die ſommige quade en onruſtige Geeſten (geenſins geaffectioneert tot dienſt van de Majeſteit) hier en daer geſtroit hebben, en ſo dat niet en ware geweeſt, ſo ſouden alle ſaken wel gegaen hebben, en het land geſtelt in ruſte: maer als nu alles wel begonſt te gaen en dat ſy meenden te komen in de meeſte ruſte, en verwachtende waren de reſolutie van ſijne Majeſteit na het advijs van de Generale Staten, ſo iſſer eene haeſtige veranderinge gekomen, plat jegens de beloften den Edelen gedaen, want daer waren brieven geſonden in alle de Steden, daer by d'exercitie van de Religie verboden werd: niet jegenſtaende de predicatien (daer onder d'exercitie begrepen werd) toegelaten waren, waer door 't volk dat ſy veiligheid hadden belooft, berooft zijnde van hen hope, hen-luiden de ſchult geeft, als of ſy hen beloften niet en hielden, gelijk haer Hoogheid mocht ſien by de Requeſte van 't volk daer by gevoegt. Daer by voegende dat men opentlijk ſach, ſo door brieven van haer Hoogheid, als andere maniere van doen, dat men ook de predicatien wil verbieden, dat men de Miniſteren of Predicanten quelt, vangt en gewelt aen doet, al contrarie het voorſz accoort, ſonder datter als noch in der ſake van de Religie yet by de Coninklijke Majeſt met advijs van de Staten is gereſolveert, dat haer Hoogheid d'Edelen miſtroude ſo in 't generael als particulier, verbiedende den Heeren met hen-luiden om te gaen, ſonder hen-luiden te verklaren eenige redenen waerom dat men hen-luiden qualijk tracteert, doende hen-luiden vertrecken uit de Steden van ſijne Maj. ſonder eenige oorſaek, en haer luiden wachten op de wegen, om haer te vangen gelijk of ſy vyanden waren van den Coning en van 't Vaderland, daer ſy haer nochtans trouwelijk gequeten hadden in haer devoir, volgende haer vocatie en haer belofte, en geenſins en hebben verdient van alſo getracteert te werden, te meer ſo het directelijk was tegen het contract met hen-luiden gemaekt, daer door alle miſtrouwen wel behoorden te ceſſeren, en hen-luiden de beloofde ſekerheid vaſt en onbrekelijk gehouden te werden. Dat mede het oplichten van het krijgsvolk ſo buiten als binnen 's lands, en meer andere ſaken te lang te verhalen, hen-luiden oorſake gaf te vermoeden dat het tegen hen-luiden is, en tegen die van de Religie (die ſy verſekert hebben het contrarie) daer uit volgen ſullen niet alleenlijk haer particulier verderf: maer ook de ruine van 't geheel land, ſo genoeg blijkt by de ongeregeltheid van 't ſelve krijgsvolk, en 't gewelt dat de ſoldaten over al bedreven, en principalijk tegen de Geconfedereerde Edelen die ſeer gedreigt en in effect qualijk getracteert waren, ſo van gelijken geſchied de gene van de welke men d'opinie heeft datſe haer bemoeyen mette Religie, ſo dat zy 't niet erger en ſouden konnen hebben van de vyanden des lands, 't welk opentlijk is tegens de Requeſte van den 5 April en 't voorſz contract. Waren der eenige vyanden des lands van binnen of buiten, ſy en ſouden tegen het oplichten van 't oorlogs-volk niet alleen niet ſeggen: maer wilden ook d'eerſte zijn die hen in de wapenen ſouden begeven om haer te employeren ten dienſte van ſijne Maj. maer ſy vinden ſeer dangereus het aennemen van 't krijgsvolk tegen de beloften hen gedaen, en hebben altijd gehoopt dat de Staten en Heeren medelijden ſouden hebben met het arme volk, en regard nemende op haer-luider rechtveerdige ſaken, middelen ſouden vinden dat alles ſoude werden gepacificeert 't gunt gedaen is ſedert het accoort, tot dat by ſijne Maj. by advijs van de Generale Staten wettelijk vergadert, daer in ſoude weſen voorſien: maer ſiende dat al haer hope is geſaelgeert, en dat het onrecht en gewelt niet en ceſſeert, maer van dag tot dag vermeerdert, en dat men hen meer wapent, ſo en hebben ſy niet konnen laten haer toevlucht te nemen tot haer Hoogheid gelijk ſy te voren gedaen hebben, verſoekende ſeer ootmoedelijk dat ſy hen-luiden wil dat faveur en gratie doen en verklaren, dat ſy het accoort wil onderhouden en toelaten beneffens de predicatie, ook d'exercitie van de Religie (de welke van den anderen onverſcheidelijk zijn) ſo ſy luiden het volk hebben doen verſtaen, van wegen haer Hoogheid en den Heeren, en dat ſy ook wil onderhouden de ſekerheid die ſy hen-luiden gedaen heeft-

Verſoek.

heeft. En op dat de affectie van haer Hoogheid so wel tot hen-luiden als tot het volk en generalijk tot het land te beter mach bekent werden, dat haer gelieve te doen ophouden met het aennemen van het krijgsvolk, en d'aengenomen te casseren, en de Placcaten sedert het accoort gemaekt, te niete doen, het welk doende, sal haer Hoogheit versekert zijn, dat alle 't land in ruste en vrede sal blijven, en sy-luiden t'samen sullen stellen lijf en goed, tot dienste van de Majesteit en haer Hoogheid, maer ter contrarie so dit niet haest en wert geeffectueert, so is te vresen dat veel grote irreparabele inconvenienten daer uit sullen volgen, ja een grote bloedstortinge van het arme volk, die hen op haer voorseide woord hebben versekert gehouden, 't welk haerluider leet wesen soude. En dit is d'oorsake van het presenteren van dese Requeste, om te tonen hare schuldige plicht tot sijn Maj. haer Hoogheid, en 't land.

De Hertoginne heeft den 26 Februarij 1567. hier op by Missive aen den Heere van Brederode en niet by Apostille geantwoort/ by na sommarie dit navolgende:

Antwoorde van de Gouvernante.

DAt sy haer niet genoech en kan verwonderen noch over peinsen, wat dit voor Edelluiden zijn; of wat het volk is die dese Requeste hebben overgegeven, aengesien dat het meestendeel van de Edelen die met hem in April de Requeste hebben gepresenteert, haer houden voldaen mette declaratie van sijne Maj. op 't stuk van de Inquisitie en Placcaten, en mette versekertheid haer-luiden gedaen, en komen dagelijx presenteren de Coninklijke Maj. willigen en gehoorsamen dienst conform sijne Majesteits intentie. 't Is haer ook wel vreemt om horen dat sy haer selfs vroet maken en persuaderen dat haer wille soude zijn geweest de exercitie of oeffeninge der Religie toe te laten: 't welk sy noit en heeft gedacht, maer ter contrarie hadden de Edelen belooft datter niet en soude werden gepredikt, daer men te voren niet en hadde gepredikt, en dat sy luiden 't selve beletten soude. 't Is verre van haer meninge en gedachten geweest een eenig woord toe te laten van datter soude gemaekt werden Consistorien of nieuwe Magistraten, die daer souden opstellen nieuwe collectatien van gelde tot sommige millioenen toe, tot hulp van volk tegen 't volk van sijn Maj. (so sy haer dorven beroemen) usurperende de Sacramenten, en om te brengen een confusie van de gehele leringe en Kerkelijke Policie, Huwelijken na haer maniere te maken, tot een confusie vande successien, en veel meer andere dingen, daer af sy selfs geen eind en weten, so verre sy sodanige saken soude hebben toegelaten, so most sy haer selven seer vergeten hebben van haer devoir, en te buiten gegaen hebben den last die sy heeft. Sy heeft haers lasts halven niet konnen laten te schrijven aen de Gouverneurs van de Provincien, en de Officieren en Magistraten van de steden, dat men 't volk grotelijk abuseerde, haer te verstaen gevende dat sy sulx soude hebben geconsenteert, want het is wel klaer in geschrifte gestelt 't gene dat sy toegelaten heeft, ook en heeft sy niet duisterlijk te verstaen gegeven met wat verdriet dat sy alleen toe-gelaten heeft de Predicatien op sommige plaetsen, en sonder eenige wapen en ergerniss, daer uit sy wel konden afnemen de kleine lust die sy heeft gehad tot de bevorderinge der Predicatien alleen: verswijgende d'andere exercitien der Religien, die de Edelen tegen haer conscientie so wijd hebben laten inruimen. Aengaende de versekertheid, die is maer alleen roerende de Requeste in April gepresenteert, en niet de versekertheid van de Religie, so men 't contrarie hare meninge wil trecken en drajen, sulx dat sy grote oorsake heeft haer te vertoornen, siende haer selven t'onrecht also belasten en blameren, en sijne Maj siende sijn volk en Onderdanen strecken tot sodanige stoutheid: en onder den name en tijtel van de Predicatie, invoeren so veel vervloekte exercitien van Religien, en daer door te niet brengen de auctoriteit van de Magistraten, en benemen die van sijne Maj. vande welke men hen nochtans beroemt te wesen ootmoedige Dienaers, de welke hy continuerende in sulx nochtans daer voor niet sal konnen houden, maer sal te recht geport werden om hem te behelpen met al sijn goede onderdanen, om te straffen de gene die niet en konnen dragen de gemene ruste. Aengaende dat sy tegen het accoort soude hebben gedaen, men sal 't selve onderzoekende, bevinden dat het meeste deel van de tegenworpen zijn daer uit spruitende, dat men 't accoort so verre heeft willen extenderen en daer tegen doen, sulx dat de Officieren en Iusticieren reden hebben gehad om 't selve niet te lijden, en en hebben niet meer gedaen dan haer gequeten in 't gene sy schuldig waren te doen van wegen haer Officie.

Men verswijgt hier de grote schandelijke desordren en ongeregeltheden die sedert het accoort, en tegen het accoort gedaen zijn, door de principaelste van de Remonstranten selve, brekende de Beelden en Altaren, (F. 106. bedervende de Kerken, invoerende de Predicatien in de Steden, die te voren maer opte landen en buiten de Steden gehouden werden, occuperende de Kerken, verjagende de Religieusen, en in plaetse van te beletten de predicatien, so men belooft heeft, heeft men bevordert van buiten te roepen de vreemde Predicanten, en te stellen de landen in beroerten, die noch geheel waren sonder dese nieuwigheden, sendende daer toe expresselijk volk om haer daer toe te verwecken, en schrijvende brieven aen de steden om haer t'animeren tot ongehoorsaemheid tegen sijn Maj. so dat het volk gesterkt wesende met het faveur van de gene die opentlijk verklaerden haer genomen te hebben in haer bescherminge, haer vervordert hebben in te nemen de Huisen, Artillerye en Munitie van sijn Maj. en te verjagen sijne principale Officiers, waer van de sommige, om te schuwen het perijkel van haer leven, hebben bedwongen geweest haer te salveren door ander hasart, hebben gehouden de steden van sijn Maj. haer selven in den velde in wapenen gestelt onder vliegende Vaendels, dreigende te doden de Geestelijkheid en de Dienaers van sijne Maj. daer sy selfs niet vry of uit genomen soude wesen, hebben haer vervordert de Catholijken te verjagen en beroven, Kerken, Clooster, en Edelluiden Huisen te verderven, en andere vyantlijke daden te bestaen, en des Conings autoriteit uit de Nederlanden te verdrijven, 't welk mogen betuigen sommige geintercipieerde brieven, diese uit hare legers geschreven hebben aen die van Valencijn, so dat het gehele verderf van 't land daer uit soude hebben gevolgt, so verre God, die sulke grouwelijke en vervloekte executie niet en behaegde, door sijn goedheid daer in niet en hadde voorsien, dat geremedieert hadde geworden door de goede onderdanen van den Coning, die selfs niet versekert en souden geweest hebben van sijn stoel, so verre sy macht gehad hadden, over een stemmende met haren wille, welk acten zijn, die blijken te wesen contrarie de presentatie in de requeste by hen-luiden overgegeven tot afdoeninge van d'Inquisitie en stratheid der Placcaten, en d'expresse beloften van hen geschrifte. En aengaende dat sy begeren, dat men soude afdanken de knechten die tot beschermінge des lands zijn opgenomen, en de Edicten die eerstelijk gepubliceert zijn, soude te niet doen: daer mede betonen sy genoeg dat sy begeren dat sy het sweert dat haer van God bevolen en gelevert is, soude afleggen. Ten laesten raed sy, so verre hy (te weten den Heere van Brederode) en de Edelen die Geconfedereert zijn, so genegen zijn ten dienste van sijne Majesteit als sy seggen, datse hen dan meer souden voegen na de intentie van sijn Majesteit, en het volk souden afleiden van de abusive dwalinge en erreuren die sy hebben, van de toe-latinge der Religie, die anders niet voort en brengt dan verachtinge van sijn Maj. en van de Justitie, datse haer ook so gedragen, datse van haer mogen afkeren den rechtveerdigen toorn van sijn Maj. en datse sijn Majesteit niet en bedwingen te buiten te gaen sijn naturele goedheid, en ook aflaten van sodanige dreigementen als men in hare Requeste kan bewijsen, en by aldien sy persisteren by deselve dreigementen, sy laet hen selfs bedenken de eeuwige blame

me die hy en ſijn complicen hebben te verwachten, en en kan daerom niet laten hen vorder te ſeggen dat hy en ſy luiden ſullen wel doen met hen te vertrecken na hare woon-plaetſen, ſonder hen te bemoeyen met ſaken van 't land, maer hen ſo gedragen, dat ſijn Majeſteit mach hebben goet contentement, hen waerſchouwende ſo ſy contrarie doen, dat ſy niet en ſal mogen laten daer in te voorſien, ſo ſy tot gemene ruſte ſal vinden te behoren, ſonder datſe van node vind op ſijn overgeleverde requeſte verder te antwoorden, voor en al eer ſy weet, wie die Edelen zijn, en het volk, daer mede hy hem wil defenderen en bekleden, en daer van hy de Procuratie aengenomen heeft.

DEſe antwoordе en heeft den Geconfedereerden Adel / nochte die van de Gereformeerdi Religie geenſins behaegt / want ſy merkten dat de Gouvernante (nu ſy de wapenen in de handen gekregen hadde en al voor den wind ſcheen te hebben) niet langer en wilde veinſen / daer door ſy-luiden ſeer verſlagen werden / byſonder als ſy merkten dat eenige van de principaelſte daer op ſy-luiden hen vertrout en verlaten hadden / begonnen af te vallen en aen 't hoger boort te hellen / daer van ſy by d'een en d'ander verwittigt werden / ſy verſtonden ook dat den Grave van den Berge aen Viglius geſchreven hadde / hem ſeer flatterende / en ſijn ſelven excuſerende / dat hy niet nieus en hadde aengericht / noch vande Religie te veranderen / noch ook de Beelden af te werpen / begerende aen hem dat hy 't ſelve den Koning wilde adverteren en hem verſchonen / hy ſoude een getrou dienaer van ſijne Majeſt. blijven / desgelijx deden dagelijx meer en meer andere / ſochten vrunden te Hove aen om wederom inde gratie te komen: en dachten weinig om haer Verbont te achtervolgen. De andere die ſtantvaſtig bleven / verſagen ſo vele ſy mogten in hun ſaken / contribuerende penningen tot oplichtinge van volk en maekten hen ſterk / aldaer ſy beſt konden en mogten. Den Heere van Brederode / de kinderen van Batenburg / den Heere van Tholouſe / en andere van hen-luider Verbond namen veel volx aen / en deden heimelijk en openbaerlijk al om volk in ſchrijven / hadden aenſlagen op verſcheide ſteden / en beſonder het oogе op Antwerpen / Amſterdam / Utrecht / 's Hertogen-Boſſche / en andere van de voornaemſte Steden van den Lande. Den Heere van Brederode ſogt practijke om eenige ſteden en plaetſen aen de Zee met Crijgs-volk te beſetten en ſich daer te onthouden / om den uitgank der ſake aldaer te verwachten.

Af-val in ſommige Steden.

ſchrijven van Gouvernante en de Magiſtraten al den den.

Den 26 Februarij 1567. ſchreef de Regente aen de Magiſtraten van allen Steden / datſe goede wake ſouden houden by dage en by nachte / om hare steden wel te bewaren en verſekeren van alle periculen en inconvenienten die de ſelve door d'aenſlagen en practijken van de Sectariſſen / weder ſpannige en ſeditieuſe menſchen ſouden mogen toekomen / en ſo binnen de limiten van hen-luiden Jurisdictien eenig Oorlogs-volk bevonden werde of hem vertoonde / geen beſtellinge hebbende van ſijne Majeſteits wegen / het ware by hopen / rotten of byſonder / datſe de ſelve ſouden aentaſten en apprehenderen / en met geweld verjagen / &c. doende alle neerſtigheid / ſo zy 't voor ſijne Maj. die hoztelijk verwacht werd / willen verantwoorden.

Vande-lige der Gereformeerde binnen 's Hertogen-boſſche.

Ontrent die tijd waren de Gereformeerde binnen 's Hertogen-boſſche ſeer ſterk / en daer quamender alle dage meer by / de welke vele beroerten maekten / ſulx dattet aldaer niet ten beſten en ſtond. De Regente hadde aldaer geſonden ſekere Commiſſariſen / dewelke ſecretelijk ſolliciteerden aen verſcheiden borgeren datſe eenen nieuwen eed ſouden doen / dan beginnende 't ſelve eerſt aen eenige Procureurs van der Stad / excuſeerden ſy hen / ſeggende dat ſy luiden maer en waren particuliere perſonen / en dat ſodanige propoſitie behoorde gedaen te werden generalijk aen alle de Leden van der Stad / en ſo deſe 't ſelve voorts verbreiden onder de gemeente / ſo is daer een grote beroerte door gekomen / die allenxkens meerder en meerder werd / in ſulker voegen / dat het gemene volk met eene furie gelopen is en hebben op nieus voorts alle de Beelden en Altaren in alle de Kerken en Clooſteren / die te voren niet geheel gebroken / of die wederom vernieut waren / geraſeert en vernielt. En hoe wel den Officier van der Stad met eenige dienaers quam om dat te beletten / ſo hebben de voorſeide Beelt-ſtormers hem ſodanige vreeſe aengejaegt / dat hy 't verlopen is: en ſo de beroerte meerder en meerder was waſſende / ſo zijn ook de voorſz Commiſſariſen met ſodanige vreeſe bevangen geweeſt / datſe van daer vertrocken zijn. 't Welk de Gouvernante verſtaende / heeft aldaer geſonden den Baender-Heere van Merode en Petersem / mitsgaders den Cancelier van Braband / om de ſake aldaer te ſtillen / en de Stad te brengen en houden in de gehoorſaemheid van ſijne Majeſteit. Den Cancelier die ſeer kloek was / en Merode hadden veel ſecrete aenſlagen / om de Catholijken meeſters van der Stad te maken / dan hebben niet veel konnen uitrechten. Middelertijd quam den Grave van Megen / aldaer geſonden zijnde van de Gouvernante / met tien Vendelen knechten en een bende ruiteren / op een half mijle na by de Stede. Den Cancelier om te meer credijt te krijgen by de Magiſtraet en borgeren / ſeide tot de Magiſtraet datſe moeſten toeſien dat den Grave van Megen niet en quame met practijke in de Stad / want hy niet alleen een geſworen / maer ook een geboren vyand der ſelver was / ried hen daerom datſe den Heere van Merode en van Petersem (geduerende de troubelen) ſouden nemen voor haer Gouverneur / men ſoude 't ſelve by de Regente doen beveſtigen / eintelijk werd by de Magiſtraet beſloten hem daer toe te verſoeken.

't Welk vernomen zijnde by die van de Religie / maken ſy de Dekens van de Ambachten op datſe daer jegens quamen proteſteren / ſuſtinerende geen Gouverneur van doen te hebben / dat de Stad in die koſten niet en mochte verballen / en datſe ſelve goede wake houden / en de Stede wel bewaren ſouden jegens haer vyanden / daer mede bleef die ſake achter wegen. Niet te min de Cancelier practiſeerde neerſtiglijken om den Grave van Megen binnen te krijgen / dan en konde niet tot ſijnen vermete gekomen / door dien de aenſlagen al in 't openbaer quamen: en dat door deſen middel / den Grave van Megen hadde by hem een Concubijne of Boelſchap van den Boſch van geboorte / wiens broeder dagelijks buiten quam / en alles door haer wiſt te vernemen / ſulx dat daer door die van de Religie van als gewaerſchout werden. Eintelijk den Cancelier en Merode by na drie maenden in den Boſch geweeſt zijnde ſonder veel uit te rechten / ſo hadden ſy gepractiſeert om den voorſz Grave met ſijn volk op een morgen vroeg voor 't opgaen van den dag binnen der Stad te laten: maer eenen genaemt Doctor Agileus / de welke mede van de Religie en onder hen luiden in groot aenſien was / hier van heel laet gewaerſchout zijnde / en dede den ganſchen nacht niet anders / dan die van de Gereformeerde te waerſchouwen en in de wapenen te brengen / in ſulker voegen / dat ſy luiden des morgens vroeg voor dag wel ſeven of 800 ſterk in wapenen op de merkt waren / en vermeerderde den hoop allenxkens meer en meer / ſulx dat de ſelve aenſlag ook te niet ging: daer na werden vier Capiteinen genoemt / die ſouden elk 100 mannen aennemen van de borgeren om de Stad te bewaren / maer de Gereformeerde wiſten de ſake ſo te beleiden / dat meeſt ſulke werden aengenomen die ſy begeerden. Middelertijt ſonden de Gereformeerde eenen genaemt Herman de Ruiter tot Antwerpen aen den Heere van Brederode en andere Heeren van de Religie / doen ter tijd noch aldaer weſende / om raed en hulpe. Den Heere van Brederode heeft aldaer geſonden eenen Anthonis van Bombergen / om hen-luiden met raed en daed te aſſiſteren / deſe aldaer gekomen zijnde / werd verklaert voor Gouverneur / hy maekt hem terſtont meeſter van der Stad / nam de ſleutelen van der poorte / geſchut en amonitie in handen / arreſteerden den Cancelier en Merode / en dedeſe met borgeren van hen

Religie bewaren / desgelijx meende hy meer andere van de Wet te doen / die de Gereformeerde suspect waren / maer sy luiden daer voren wesende / waren secretelijk geweken. De Gouvernante hier om seer gestoort wesende / heeft aen die van 's Hertogen-bosschе wel ernstelijk geschreven datse niet alleenlijk de personen van den voorsz Cancelier en van den Heere van Merode met haren dienaers en goeden terstont en binnen 24 uren souden ontslaen en stellen in vollomen liberteit en vryheid / maer ook datse de selve tracteren / respecteren en eeren souden / na den eisch van haren staet en qualiteit van haer personen / en die in versekerde plaetse doen stellen / ten einde hy geen inconvenient / overlast of ongerief aengedaen en soude werden / op pene van te vallen in ongenade van synre Majesteit. Maer sy hebben dies niet jegenstaende de selve aldaer gehouden en met meerder wachte dan te voren doen bewaren / waer door de Gouvernante veroorsaekt is geworden seker Placcaet tegen hen uit te geven in deser manieren.

(F. 107.)

BY DEN CONING.

Placcaet tegens die van 's Hertogen-bosschе.

ALso eenen genaemt Anthonis van Bombergen, geboren tot Antwerpen, seggende last te hebben, Commis en Gedeputeerde des Heeren van Brederode te wesen, hem onlanx binnen onse Stad van 's Hertogen-bosschе gevonden en geintrudeert heeft, hebbende de gemeente aldaer, en sonderlinge de Sectarisen verwekt, verleid en gesolliciteert tegen ons op te staen, en grote menichte van dien aen geschreven hebbende, ook de artillerie, munitie en geschut, mitsgaders de sleutelen en poorten der selver Stad in sijn handen genomen, en hem ook gevordert aldaer te gebieden en bevelen in den name en van wegen des voornoemden Heere van Brederode sijnen meester, also hy seid, wesende daer en boven de selve van Bombergen met sijn aenhangeren so verre geweken van de getrouwigheid en onderdanigheid, die sy ons als natuerlijke en geboren ondersaten schuldig zijn, sulx dat hy hem niet ontsien en heeft te arresteren en gevangen te houden, onder de wacht of guardye van de ingesetenen der vernoemde Stad, daer toe geordonneert en gesteld, onsen Cancelier van Braband, hooft van de Justitie, en bewaerder van onsen zegele des selfs lands, en den Baender-Heere van Merode, Peterssem, &c. Beide van onsen wegen gedeputeert, gecommitteert en geschikt, om in de selve Stad de beroerten en commotien daer te voren aldaer geresen, neder te leggen en pacificeren. Ja dat meer is, al ist so dat die van onser voornoemde Stad van 's Hertogen-bosschе van onsent wegen schriftelijk gelast en gesommeert zijn geweest, dat sy niet alleenlijk de personen van onsen voorsz Cancelier en van den Heere van Merode met haren dienaers en goeden terstont en binnen 24 uren slaken, en tot volkomen vryheid en liberteit stellen souden, maer ook de selve tracteren, respecteren en eeren, na den eisch van haren staet en qualiteit, en die in versekerde plaetsen doen stellen, ten einde dat hen geen inconvenient, overlast of ongerief aengedaen en soude werden, en hebben sy ons nochtans daer in niet willen obedieren of gehoorsaem wesen, maer ter contrarien tot haren aensien en wetenschap lijden en gedogen, dat de voornoemde van Bombergen en sijn aenhangeren, burgers en inwoonders der selver Stad den voornoemden Cancelier en Heer van Merode met openbare wacht en guardye aldaer houden, daer mede sy niet alleenlijk den selven Gedeputeerden en Commissarisen, maer by consequentie onsen eigen persoon doen groot ongelijk en injurie, en sulx hen zijn dragende als ongehoorsame, ongetrouwe en wederspannige onderzaten. Waerom SO IS 'T: dat wy 't selve aengemerkt, en niet willende sulken overdadig, moetwillig en afgrijsselijk feit en misdaed lijden, onder dissimulatie. En hier op gehad advijs van dien van onsen Rade in Braband, hebben by deliberatie en advijse van onse seer lieve en seer beminde Suster de Hertoginne van Parma en van Plaisance, voor ons Regente en Gouvernante in onsen Landen van herwaers-over, en van onsen seer lieven en getrouwen, de luiden, van onsen Rade van State neffens haer wesende, gewilt en geordonneert, willen en ordonneren wel ernstelijk by desen, dat alle personen, Poorters, Borgers en Koopluiden en Ingesetenen onser voornoemde Stad van 's Hertogen-bosschе, tot wat plaetsen de selve binnen onsen voorsz lande van herwaers-over bevonden sullen worden, mitsgaders hen goeden roerende en onroerende, actien en schulden, terstont en sonder vertrek, onder onse hand gestelt, gehouden en gearresteert sullen werden, en daer en boven hebben wy geschorst en gesuspendeert, schorssen en suspendeten by desen, alle privilegien, vrydom van tolle, en andere exemptien en vryheden, die sy in eenige plaetsen van onsen voorsz Landen mogen hebben, hoedanig de selve souden mogen wesen, en insgelijx alle gratien, octroyen, uitstellen of atterminatien van betalinge van hare schulden en t'achterheden, wien sy de selve schuldig mogen zijn: ordonnerende en bevelende voorts meer onsen Procureur Generael van Braband tegens de voornoemde van 's Hertogen-bosschе te procederen, so wel in 't generael als particulier, en namentlijk tegens den genen die hem van onsen wegen betekent en genoemt sullen worden, so na recht en na rede behoren sal. En op dat van onse jegenwoordige ordonnantie niemant ignorantie en soude mogen pretenderen, so ontbieden en bevelen wy u, dat gy de selve terstont en sonder vertrek, kundigt, uitroept en publiceert, of doet kundigen, uitroepen en publiceren al om binnen den bevryden en limiten van uwer officie, daer men gewoonlijk is uitroepinge en publicatien te doen, en van onser wegen gebieden en ordonneren, allen onsen en onser Vassalen en Smalre-Heeren, Rechteren, Officieren en Ondersaten, dien dit aengaen sal, dat sy aentasten, vangen en arresteren alle de Poorters, Burgers, Koopluiden en Ingesetenen onser voornoemde Stad van 's Hertogen-bosschе, hare huis-vrouwen en kinderen, en de landen, erven, goeden en inkomen, roerende en onroerende, actien en schulden, den selven toebehorende, van wat natue, of hoedanig die mogen wesen, in onsen handen stellen en houden, so lange en tot ter tijd toe, dat onse Commissarisen en Gedeputeerde boven genoemt, uitten voorsz gevankenisse en detentie daer in sy jegenwoordelijk binnen onser voornoemde Stad van 's Hertogen-bosschе zijn, ganschelijken en volkomelijken gelost, vry en ontslagen, en in goede versekerde plaetsen gesteld sullen zijn, daer men vryelijken en onbekommert toe gaen, komen en wederkeren mach, en dat daer in anderzins by ons geordonneert sal wesen, doende ook al om publiceren en kundigen, de suspensie en schorssinge van de privilegien, exemptien, atterminatie, en van alle andere gratien so voorsz is, tot onderhoudenisse en observatie van de selve onse ordonnantie, bevel en gebod, procedeert en doet procederen sonder eenige gunste, dissimulatie of verdrag. Op pœne van 't selve te verhalen opte genen die des in gebreke bevonden sullen wesen in haren eigen naem, en 't gene des voorsz is, te doen met deser aenkleeft, geven wy u en den voornoemde Rechters en Officiers volkomen macht en autoriteit, en sonderlinge bevel: ontbiedende en bevelende voorts eenen yegelijken, dat sy u en hen, sulx doende, ernstelijk verstaen en obedieren, want ons also gelieft. Gegeven in onser Stad van Brussel onder onsen Contre-zegel hier op gedrukt in Placcate den 18 dag van Meert, in 't jaer 1566 (dat is na de gemene stijle 1567.) Onderschreven by den Coning, Getekent

J. DEFACUWETZ.

DIt Placcaet werd al om gepubliceert / uitgenomen tot Amsterdam / daer den Heere van Brederode den 28 Febuary te voren binnen gekomen en doe noch was / so hier nae sal geseid werden.

Want

Want dewijle hy twemael in 't wooꝛſz Placcaet werd genoemt/en dooꝛſten de Magiſtraten 't ſelve aldaer niet publiceren / weſende booꝛ oproer binnen haer Stede/ daer van ſy aen de Goubernante haer excuſe by bꝛieven deden / booꝛts heeft de Goubernante de Stede van 's Hertogen-boſſche al om doen benouwen / ſonder eenige victualie daer in te laten komen / ſo datter binnen grote benautheid geleden werde / doch heeft ſy deſe Stede niet in haer geweld gekꝛegen booꝛ dat den booꝛſz Capitein Anthonis van Bombergen de Stad van ſelfs verliet / hebbende hem en ſijn Krijgsvolk eerſt wel doen betalen / en is daer uit getrocken den 11 Apꝛil.

e grote
l gade-
ige
in de
crefoꝛ-
i erde
t nen
t om-
nt
anen.

Dewijle den Gꝛave van Megen noch omtrent 's Hertogen-boſſche was leggende/ is men gewaer geꝛwoꝛden datter grote vergaderinge van volke / ſo van gebluchte als andere / in en omtrent Dianen by den anderen quamen / ſo dat de vergaderinge ſo aenwies / datſe binnen eenige dagen tot etlijke duiſenden ſterk werden / ſonder datmen wiſt wat aenſlagen ſy booꝛ handen hadden. Die van Uitrecht waren hier van ſeer bekꝛeeſt/ſoꝛgende dat al eer ſy de Goubernante hier van ſouden konnen adverteren en antwooꝛd met aſſiſtentie ſoude konnen gekꝛijgen/ ſpluiden overvallen ſouden mogen werden/ immers dat ſy het gehele platte land van Uitrecht ſouden hebben mogen aſlopen en bederven / waerom de Staten van Uitrecht by advijſe en goet-dunken van die van den Hove van Uitrecht noch in der haeſte aengenomen hebben twe Vendelen knechten elk van 400 mannen / dieſe hebben doen leggen opte Vaert tegen over Dianen / ten einde ſy 't canael bewaren/en ook verhoeden ſouden dat de knechten van Dianen niet over de riviere komen ſouden/ hebben daer en boven 1000 Huiſlieden doen opbieden / en deſelve tot aſſiſtentie van de booꝛſz knechten mede op de Vaert doen leggen.

Al 't welk ſy de Hertoginne veraadverteert hebben/ de welke de booꝛſz Staten van haer advertiſſement en diligentie bedankt heeft / en verklaert dat ſy 't aennemen van de booꝛſz twe Vendelen knechten in ſulken mood booꝛ goed aengeſien hadde / en dat ſy booꝛts den Gꝛave van Megen met ſijn Regiment na Uitrecht ſoude doen komen/ gelijk ſy verſocht hadden.

De Goubernante hier beneffens ſeker advertentie gekꝛegen hebbende / dat den Heere van Bꝛederode en ſijne geallieerde in de ſtad van Uitrecht eenig ſecreet verſtand hadden om die in te nemen/en daer af te maken als een Stad van Oꝛleans/ heeft den 22 Febꝛuario in haeſt de Secretaris Jacques de la Torre, aen den Gꝛave van Megen / weſende als doen gelogeert op een half mijle weegs na 's Hertogen-boſſche geſonden / belaſtende den ſelven in alder ernſtigheid terſtont te marcheren naer Uitrecht. Dewelke ſijne neerſtigheid doende / is opten 5 dag daer naer binnen Uitrecht gekomen met ſijn gantſe Regiment/ niet ſonder grote blijſchap van de Catholijken / en ter contrarie bedꝛoefthejd van de Gerefoꝛmeerden. Des anderen daegs heeft hy terſtond om het misvertrouwen dat men hadde van 't Caſteel van Bꝛedenbooꝛg / daer in geſtelt een Vendel van 300 hoofden van ſijn beſte ſoldaten / heeft ook de aengenomen knechten booꝛſz doen monſteren / en om te beletten dat die van Dianen (daer den Heere van Bꝛederode binnen was met ſijn volk) geen victualie en ſoude toegevoert wooꝛden/heeft hy doen maken opte niterſte palen van de Vaert in een Dooꝛp genaemt Bꝛeeswijk ('t welk booꝛ misbꝛuik by den gemenen man genoemt werd de Vaert) een Blok-huis of ſterkte / om ſo te verſekeren het volk dat daer gelegert was / en te verhinderen de ſoldaten van den Heere van Bꝛederode (ſterk weſende omtrent 3000 hoofden) datſe het platte land van Uitrecht niet plonderen noch beſchadigen en ſouden / het welke de Huiſluiden van de platte landen van Uitrecht t'haren koſten hebben moeten doen.

De Soldaten van den Heere van Bꝛederode hebben in Martio 't Clooſter van Marie-weert berooft en geſpolieert/ en hebben den Abt gevangen genomen. By de Pꝛovinciae Raden van Holland en Uitrecht zijn verboden eenige victualie of toe-voer te doen den knechten van Bꝛederode / op lijfſtraffe.

Daer-en-tuſſchen was den Pꝛince van Orangien den 5 Febꝛuary wederom gekomen tot Antwerpen/ die van der Wet hebben hen den 5 gevonden by ſijn Excellentie / en hem gebeden dat hy hen-luiden en de Stad wilde aſſiſteren en bystaen / om achtervolgende den Raed / begeerte en bꝛieven van haer Hoogheid/ by alle goede expediente middelen te doen ceſſeren de pꝛedicatien en exercitien van de booꝛſchꝛeven Gerefoꝛmeerde Religie / daer op den Pꝛince heeft geantwooꝛd/ dat hy gelijke bꝛieven van haer Hoogheid hadde ontfangen / en bereet was / hem dien aengaende/ te emploieren / behoudelijk dat den Gꝛave van Hoogſtraten / die in ſijn abſentie omtrent vier maenden de ſake aldaer hadde gehandelt / en van de Ommeuren der gealtereerde volkomen was geinfoꝛmeert / mede de hand daer aen wilde houden / en ook daer toe wilde verſtaen / die hem excuſeerde/ dat mits de komſte van ſijn Excell. ſijn commiſſie was geeindigt / maer hebbende laſt van haer Hoogheid / was te bꝛeden hem te laten gebꝛuiken in 't gene hem ſoude werden geoꝛdonneert / gelijk hy daer na laſt booꝛ bꝛieven van haer Hoogheid heeft gekꝛegen. Dien volgende hebben den Pꝛince/Gꝛave en Magiſtꝛaten alle mogelijke vlijt gedaen om de pꝛedicatien en exercitien te doen ceſſeren/ maer hebben bevonden (uit diverſe communicatien dien aengaende gehouden) geheel noteljjk te zijn / dat men deſelve eenige genoegſame verſekeringe en contentement ſoude moeten geven / waer mede ſy hen ſouden moeten te bꝛeden houden en naer reguleren/ hebben daerom hen Gedeputeerde geſonden aen de Hertoginne / en van deſelve verſocht dat der ſelver ſoude believen te pꝛoponeren en aen te geven eenig goed bequaem middel en boet / die men ſoude mogen te boren houden de gealtereerde/en alſo haer Hoogheid des ſwarigheid maekte/ en bꝛaegde of ſy niet belaſt en waren / om haer eenige middelen te kennen te geven/ ſo hebben ſy deſelve twe poincten aengegeven / te weten: datmen hen ſoude booꝛhouden en met haer Hoogheids booꝛlove verſekeren/ dat ſchoꝛſſende de pꝛedicatien en exercitien / niemant en ſoude om ſaken tot doen toe geſchied of gedaen / gequelt/ onderſocht/noch belaſt wooꝛden in perſone noch in goeden / maer ſouden aldaer by en bꝛank mogen blijven of vertrecken / hanteren of genieten van ſijne goeden en handel / ter tijd en wijlen toe dat by ſijn Majeſteit by advijſe van ſijne Staten Generael ſy geoꝛdonneert op 't feit van der Religien.

(F. 108.) Die van Antwerpen ſoecken middel om de pꝛedicatien te doen ceſſeren.

Dat ook alle de gene die hen niet en ſoude konnen voegen na de booꝛſz determinatie/ſouden daer na hebben tijd van dꝛie maenden / om bꝛeljjk en ſonder eenig belet binnen middelen tijden te mogen vertrecken met hare Huisvꝛouwen / Kinderen / Familie en goeden / eenſamelijk mogen verkopen en vertieren haren goeden / of de ſelve behouden en genieten de vꝛucht en inkomen / latende deſelve goeden adminiſtreren by andere.

De Hertoginne hier in eenige ſwarigheid vindende / heeft na verſcheiden communicatie den 22 Febꝛuary de Gedeputeerde van Antwerpen overgelevert ſekere andere articulen/ om dooꝛ middel van dien te doen ceſſeren de pꝛedicatien.

De Magiſtraet van Antwerpen deſelve ontfangen hebbende / zijn te rade gewooꝛden die den Gedeputeerden van beide de Religien / te weten: die van de Gerefoꝛmeerde en die van der Confeſſie booꝛ te houden/ met ſekere remonſtratie in 't lange / om hen-luiden te bewegen dat ſy ſouden haer pꝛedicatien achter wegen laten / 't welk ſy den 27 Febꝛuary in deſer maniere hebben gedaen.

Remonſtrantie dien van de Religie booꝛgehouden by de Magiſtraten van Antwerpen.

ALſo opten 2 Septembꝛis 1566. leſtleden gemaekt is geweeſt ſeker accooꝛd met die van der nieuwer Religien / om alle onruſt en tweꝛacht doen geſeſen / te doen ceſſeren / en de negociatie in haren ouden trein te bꝛengen en te houden / en deſe Stad van alle booꝛdere inconvenienten te bevꝛijden / daer by dien

„ dien van de voorsz Religien zijn toegelaten geweest
„ sekere poincten en articulen by maniere van vogluij-
„ kinge en provisie / en totter tijs en wijlen toe dat by
„ de Majesteit met advijs van de Generale Staten van
„ dese Nederlanden anders soude worden geordonneert.
„ En dat men die van de voorschreven Religie 't sel-
„ ve contract tot noch toe heeft onderhouden en doen
„ onderhouden / dat men daer-en-boven van deser Stad
„ wegen / so in 't particulier / als ook met adjunctie van
„ de Staten van Braband aen haer Hoogheid heeft te
„ Hove over langen tijd neerstig vervolg gedaen / ten
„ einde de Generale Staten souden worden vergadert /
„ om op alles ordre by sijne Maj. gestelt te werden / met
„ advijse van de voorsz Staten / gelijk by den voorsz ac-
„ coorde 't selve was gereserveert.
„ En dat men daer toe niet en heeft kunnen geraken /
„ maer openlijk by haer Hoogheid van in Novembri
„ lestleden den voorsz Staten van Braband is verklaert /
„ dat sijne Maj. geensins geraden en vond / de voorsz
„ Staten Generael te doen of laten vergaderen voor sij-
„ ne komste in dese sijne Nederlanden.
„ Dat ook haer Hoogheid / den Mark-Grave / Bor-
„ gemeesteren / Schepenen en Raed deser Stad / by
„ haer brieven vanden 23 Januarij lestleden / heeft gead-
„ verteert / dat sijne Ma. by sijn brieven van den 28 No-
„ vembri en andere van de naestleden van Decembri /
„ daer na heeft geschreven dat sijne Majesteit sijne kom-
„ ste herwaers-over so seer haeste alst mogelijk was /
„ om op alles te lande ordre en remedie te stellen / en dat
„ by advijs van de Heeren Raden en Staten vande Ne-
„ derlanden.
„ En dat sijn Maj. wel soude hebben begeert te sien
„ de saken alhier in sulken gestelteniſſe / dat hem van ge-
„ nen node en soude zijn te komen met meerder gesel-
„ schap / dan met sijnen ordinarisen Hove / en sijne On-
„ dersaten te tracteren en te handelen in alder clementie /
„ met meer ander redenen van sijne intentie / naerder
„ in de voorsz brieven begrepen zijnde.
„ So is van node / dat mits de veranderinge van de
„ tijd / en om sijne Maj. d'oorsake te benemen van hier
„ te lande te komen met grote macht van volk / so van
„ Spangiaerden / Italianen / als andere vreemde /
„ (gelijk sijn Maj. daer toe alrede groté gereetschap
„ heeft) alle middelen te soeken om sijn Maj. contente-
„ ment te geven / en te mogen betonen metter daed acte
„ van obeissance / en te bewijsen dat een yegelijk als goe-
„ de Ondersaten anders niet en begeren / dan de saken
„ by sijne Maj. en advijs als voren geredresseert en ge-
„ remidieert te worden / sonder daer om in dese landen
„ te doen of laten komen macht van uitlanse ruiteren en
„ knechten.
„ So sijne Maj. ontwijffelijk doen sal / indien het sel-
„ ve niet en worde gekeert by eenige voorgaende goeden
„ voet of middel.
„ En komende sijne Maj: also hier te lande met uit-
„ landse ruiteren en knechten / sonder deselve eenig con-
„ tentement gegeven te hebben / so en derf niemand van
„ wat qualiteit of Religie hy zy / anders verwachten
„ dan verderfeniſſe van dese Stad en den gehelen lan-
„ de / tot grote miserie en desolatie van allen Ingese-
„ tenen.
„ En dat ook 't selve sal causeren grote bloedstortinge
„ en verlies van lijf en goeden van ontallijke menschen /
„ en besonder van de Ingesetenen van dese landen / en
„ distructie en eversie van verscheide goede Steden /
„ Vryheden en Dorpen.
„ Daer uit ook sal volgen 't vertrek van de Coop-
„ man / die sulx niet en sal willen verwachten / daer by
„ sal voorts komen te cesseren de Negociatie / Vabriga-
„ tie / Handwerk / en Neringe in dese Stad en Landen.
„ En tot dien soude dese Stad en alle dese Landen /
„ geschapen zijn te verliesen hare Privilegien / Vryhe-
„ den en oude herkomen / en bevaert te worden met ve-
„ le nieuwigheden.
„ En gelijk door de Vryheden en Privilegien dese
„ Stad en Landen zijn gekomen in grote prosperiteit
„ en rijkdom / (welke Vryheden en Privilegien sy
„ hebben verworven van sijne Majesteit en sijn Voor-
„ saten / voor dienste en gehoorsaemheden die sy den sel-
„ ven haren Heeren en Princen hebben altijd gedaen
„ en betoont) so en han uiten verliese van den selven /
„ en niet continuerende in sijne Majesteit dienst en ge-
„ hoorsaemheden / niet gevolgen / dan de gehele tegen-
„ spoed / armoede en desolatie van deser Stad en Lan-
„ den.
„ Dat daer om een yegelijk / ook sprekende na de
„ conscientie / dragende lief de tot eigen welvaren en
„ van den sijnen en sijnen naesten / en mede van sijnen
„ gemenen partije en vaderlande / is gehouden en
„ schuldig na Goddelijke en natuerlijke redenen en
„ rechten / alle middelen te soeken en metter daet te be-
„ wijsen / om sulke ellendige calamiteiten en verderfe-
„ nissen te mogen verhoeden / na alle sijne macht / we-
„ tenheid en vijf sinnen.
„ Is daer om van node op deselve middelen te ad-
„ vijseren / daer mede men 't gene des voorsz is / soude
„ mogen beletten / en dese Stad en Landen conserve-
„ ren / in vrede / ruste / vrydom en oude Privilegien /
„ en te behouden den Coopman / Negociatie en de se-
„ quele van dien.
„ Waer toe ontwijffelijk wel dienen soude dat men
„ op hiele en schorste de predicatien en exercitien van
„ de voorsz Religien met 't gene daer af dependeert bin-
„ nen deser Stad en daer omtrent voor sekeren tijd en
„ met alsulke conditien en versekertheid / als men dien
„ aengaende / soude mogen accorderen / daer toe mijne
„ Heeren den Prince van Orangien / en den Grave van
„ Hoogstraten / mette Magistraet deser Stad / bereet
„ zijn te verstaen en aen haer Hoogheid alle devoir te
„ doen.
„ Want cesserende de Predicatien en exercitien voor-
„ schreven / sal men sijne Maj. by expresse Legatien
„ mogen betonen / niet van noden te zijn eenige force te
„ gebruiken / of eenige uitlandse krijgsluiden in 't Land
„ te doen of laten komen / om ordre te stellen op de saken
„ van de Religie / dan alleenlijk te gebruiken advijs van
„ de Heeren / Raden en Generale Staten van dese Ne-
„ derlanden.
„ Wel verhopende dat sijne Majesteit voor desen
„ voet / dese Nederlanden sal onbelast laten van uitland-
„ se ruiteren en knechten / en schouwen de grote onko-
„ sten van deselve (so hy geschreven heeft) wel te bege-
„ ren.
„ En daer-en-boven na 't schrijven van haer Hoog-
„ heid / en sal men sijne Majesteit t'sijnder komste na
„ sijnen verklaren niet verandert binden van sijn ge-
„ woonlijke en ingeboren clementie.
„ Dat ook die van de voorsz Religien hier toe wel be-
„ horen te verstaen om redenen voorsz / en ook dat daer
„ mede niet nieus en word gestatueert op 't punct van
„ de Religie / maer blijft d'Inquisitie cesserende / en 't ri-
„ geur van de voorgaende Placcaten op 't feit van de
„ voorsz Religie verhoeden / en de terminatie van
„ 't punct van de Religie gereserveert sijne Maj. met
„ advijs van de Heeren Raden en Staten van den lan-
„ den van herwaers-over.
„ En so verre die van der voorsz Religie binnen deser
„ Stad gewilliglijk accorderen in de voorsz cessatie en
„ schorssinge / so sullen sy oorsaek zijn van alle weldaden
„ die daer door niet alléen dese Stad / maer alle dese
„ Landen sullen ontfangen / so van sijne Maj. als an-
„ dersins: also men verstaet dat verscheiden Steden
„ en Landen van herwaers-over alrede verklaert heb-
„ ben / de selve predicatien en exercitie van der voorsz
„ Religien (daer die noth zijn) te laten of te verhoeden /
„ so verre 't selve gebeurt binnen deser Stad.
„ Dat ter contrarien 't selve binnen deser Stad niet
„ doende / hun sal worden geweten niet alleenlijk 't ge-
„ ne dat sy anders doen souden / maer ook de daed
„ van alle andere / en hun worden geimputeert alle
„ 't gene datter anders uit volgen soude.
„ En is die van der voorsz Religie ontwijffelijk meer
„ daer aen gelegen dan alle d'andere / want niet ko-
„ mende metten voorsz voet en middel den Coning te
„ gemoete / en kunnen anders niet verwachten / dan de
„ komste van den Coning met heyr-kracht van Span-
giaer-

» giaerden / Italianen en andere vreemde / ſo dat ſy niet
» anders en kunnen verhopen / dan in allen rigeur ge-
» tracteert te werden / en in de determinatie op 't punct
» van der Religien egeen gehoor of vrucht te hebben / en
» ſtaen in den wille van ſijne Majeſteit.

F. 109.) » Dat ter contrarie accorderende de voorſz ceſſatie en
» ſchorſſinge / ſy niet anders en ſullen mogen getracteert
» worden / dan gehoort weſende / en na de determinatie
» van ſijne Majeſt. te nemen met advijs als voren / hun
» daer na regulerende / te mogen hier blijven / ſalveren-
» de lijf en goet / of vertrecken.

» En is meer dan van node deſe ſake te beneerſten en
» te haeſten / om aen ſijne Majeſt. voor ſijn vertrek uit
» Spangien te ſenden / om te verhoeden de komſte van
» ſijne Majeſt. mette voorſz uitlandſe ruiteren en knech-
» ten / en alle inconvenienten te precaveren.

» Gelijk haer Hoogheid by de voorſz hare brieven aen
» de Wethouderen alhier den xxij January leſtleden
» geſchreven heeft / den ſelven geraden en gerequireert /
» terſtont en ſonder vertrek allen devoir te doen / om by
» alle goede middelen te doen ceſſeren de ſaken die hier
» ſouden mogen gedaen zijn / en ſijne Majeſteit niet aen-
» genaem / en 't ſelve ook geraden allen Ingeſetenen de-
» ſer Stad / ook van de voorſz Religie / om te prevenie-
» ren de komſte van ſijne Majeſt. en ontfangen te wor-
» den in ſijne goede gratie en clementie / welken aen-
» gaende deſelve boven alle Princen die leven / heeft al-
» tijd gerecommandeert geweeſt.

» So dat de voorſz Wethouderen en Regeerderen de-
» ſer Stad niet en konnen laten / den Gedeputeerden
» van de voorſz Religie (die altijd gepreſenteert en ge-
» looft hebben hen te voegen tot allen 't gene welk ſoude
» dienen tot ruſte / vrede en welvaren van deſe Stad)
» de ſaken voor te houden / van de ſelve requirerende /
» deſen aengaende voor den uierſten noot / nu hen devoir
» ſulx te doen / dat het voorſz middel mach worden / met
» gemeen accoort / op redelijke conditie en verſekertheid
» geeffectueert.

» En is van node deſe ſake en remedie te haeſten / ook
» om voor de komſte van ſijne Majeſt. niet te vallen in
» ſulke inconvenienten / daer in men ſiet dat die van Va-
» lencijn en 's Hertogen-boſſche gekomen zijn / welk de
» vreemde Coopman niet en ſal willen verwachten / en
» en daerom geraden is metten voorſz middel / en alle
» gevoeglijkheden 't ſelve ſonder vertrek te verhoeden.

De articulen by haer Hoogheid overgegeven / waren deſe:

Articulen by de Overgeven van 's Hertogen-boſſche.

DAt alle Miniſters en Predicanten van alle Secten of nieuwe Religien, ſullen vertrecken terſtond, en haer ſal gegeven werden een ſeker geleide, om te vertrecken binnen den tijd die men haer ſal ſtellen.

1. Alle predicatien en exercitien van de voornoemde Secten ſullen ceſſeren, en al wat daer aenhangt, als Conſiſtorien, vergaderingen en verſamelingen van penningen en diergelijke.

2. Men ſal wederom oprechten de Kerken die geplondert, verwoeſt en gepilleert zijn.

3. Men ſal wederom inſtellen den heiligen dienſt Gods (indien het niet gedaen en is) t'ſamen mette Catholijke predicatien, en alle andere ceremonien der kerke, ſonder eenige verhinderniſſe daer in te doen metter daed, of met woorden, noch op de perſonen of goeden van den kerkelijken luiden.

4. Sullen ook ceſſeren de timmeragie der nieuwe Kerken, en ſo haeſt als ſijne Majeſt. ſijne declaratie ſal gedaen hebben, ſullen deſelve vernielt en afgebroken werden, indien ſijn Majeſt. ſulx beveelt.

5. Middelertijd ſal men gene nieuwigheid of differentie maken van de oude Religie.

6. De burgers blijvende en wonende in de voorſz Stad, ſullen ſulke gehoorſaemheid bewijſen tot ſijne Majeſt. als goede en getrouwe onderdanen betaemt te doen. En ſullen onderhouden de mandamenten en ordonnantien van de ſelve, en onder andere alle geboden welke gedaen zijn geweeſt in den tijd van deſe troubelen en beroerten.

7. Men ſal niet lijden eenige vagabonden, gebannen, verlopenen, noch vreemde Sectariſen, verlopen Apoſtaten, en diergelijke perſonen, ſchadelijk in de republijque en gemeente.

8. De Juſtitie ſal weder geſtelt werden in haer autoriteit, reverentie en onderdanigheid gelijk het betaemt.

9. De krijgſluiden voor den tijd dat ſy zijn ſullen in ſoldye van der Stad, ſullen gehoorſamheid ſweren ſijner Majeſt. en de onderhoudinge van de poincten en articulen als boven.

10. Dit doende en middelende deſe ſaken, ſal men hen-luiden beloven door haer Hoogheid, dat ſy niet en ſullen beſocht, gemoleſteert, verhindert, noch vervolgt werden eenigſins in de voorſz Stad, of andere plaetſen des lands van ſijne Majeſt. in haer perſoon of goeden, om de ſaken van de Religie, totter tijd toe dat door ſijne Majeſt. mitſgaders 't advijs van ſijn Raden en den Staten van deſen lande (gelijk ſy gedeclareert heeft te willen doen) geordonneert ſal werden, welk ſy dan gehouden ſullen zijn na te volgen, gelijk andere onderdanen van herwaerts-over.

11. Dat de gene die niet en ſullen willen haer reguleren en conformeren na de decreten en ordonnantien van ſijne Majeſteit op het feit van de voorſz Religien, ſullen geleide hebben, en haer moeten vertrecken binnen den tijd die by ſijne Majeſt. door advijs als boven, ſal geordonneert worden.

12. Sonder hier in te begrijpen de gene die daer ſouden mogen gehouden zijn voor beſchuldigt van *crimen leſæ Majeſtatis*, verachtingen, afbrekingen, plonderingen der Kerken, moorderyen, rebelligheden, en conſpiratien tegen ſijne Majeſt. en andere ſodanige lelijke miſdaden.

13. Al onder het goed welbehagen van ſijne Majeſt. tot den welken haer Hoogheid ſchrijven ſal ſeer gunſtelijk, en middelertijd ſullen ceſſeren de predicatien, exercitien, en wat daer aen hangt, gelijk ook den ſelven tijd geduerende, ſal ceſſeren en ophouden de ſtraf om de ſaken van de Religie voornoemt, tot de reſolutie en beſluit van ſijne Majeſteit als boven.

14. Haer Hoogheid hen vermanende en aenporrende dat ſy hen hier toe ſouden accommoderen en dat ſeer haeſt, ten ſijne dat ſy ſo te meer ſoude mogen geven een contentement, en genoegdoeninge aen ſijne Majeſt. weſende verſekert, dat ſo haeſt ſy haer alſo ſullen ſchicken, ſullen ſo vele te beter verkrijgen gratie van de voorleden fauten, voor dewelke hare Hoogheid altijds geerne voor-ſpreken en bidden ſal aen de ſelve ſijne Majeſt. Aldus geadviſeert en geraemt tot Bruſſel den xx dag van February 1566. *ſtilo Brabantiæ*, en ondertekent

BERTI.

Antwoorde van de Gedeputeerde der Religien.

DE Gedeputeerde van de Religie 't ſelve gecommuniceert hebbende met die van de Religie / ſeiden dat ſy noch geen ander laſt en hadden / dan om de Heeren ter memorie te brengen de contracten / en 't gene datter gepaſſeert was / tot tranquilliteit / ruſte en vrede deſer Stad / en om van de ſelve te weten of ſy die contracten ſouden willen houden of breken / welke antwoorde gehad / ſouden met d'andere van der Religie te ſamen communiceren / waer op hen is geantwoord geweeſt / dat aldaer doen ter tijd geen queſtie en was van 't houden of breken van de contracten / maer 't gene men hen vertoont hadde / was om hen te waerſchouwen / dat van node was middel te ſoeken / om ſijne Majeſt. contentement te geven / en te ſchouwen de apparente inconvenienten / en haer eigen verderſſeniſſe / en van alle d'Ingeſetenen / dat ſy daerom hen nader ſouden willen bedenken / en vruchtbare antwoorde geven / op 't gene men hen hadde te kennen gegeven / welk ſy gelooft hebben te doen.

Brand in de Minrebroeders Clooſter tot Antwerpen.

Terwijle men beſich was met deſe handelinge / ſo is den xvj. in den avont omtrent tien uren eenen brand aengevangen in der Minrebroeders Clooſter / daer door groot rumoer op ſtond / want men en konde niet weten of het ſelve geſchiede door eenig ongeluk / dan of 't door pemanden uit quaedwilligheid aengericht worde. Den Prince van Oragnien / den Grave van Hoogſtra-

straten / d'Officiers met eenige van der Wet hebben hen selven terstont by den brand gebonden / de Borgemeesteren en andere Schepenen op 't Stadhuis / en de Gilden op haer kameren / en hoewel daer alle neerstigheid gedaen werd / om den brand te blussen / so is nochtans een groot deel van 't Clooster en de kap van 't Choor verbrand geworden.

't Aennemen van Knechten voor die van de Gereformeerde Religie.

Den roep ginck mede dat seker Edelman genoemt van der Aa / secretelijcken dede enrolleren / op-schrijven en aennemen so veel soldaten als hy konde bekomen / 't welck den Prince verstaende / heeft den selven van der Aa by hem ontboden / maer hy is / sonder den Prince te spreken / terstont heimelijk vertrocken / waer door hy den Marlgrave / die last was gegeven om hem te apprehenderen / is ontkomen / maer also de Coopluiden groot achterdenken hadden opte t'samenlopinge van den vreemden volcke / 't welck hem ter Borsse was vindende / so is gedaen sekere publicatie / daer by belast werde / dat de voorsz vreemde vagebonden en ledig-gangers / mitsgaders alle soldaten / niet wesende in dienste van de Stad / souden vertrecken uitte Stad en Vryheid van dien / op lijfstaf / door welke publicatie ten selven tijde sekeren hoop van de secretelijke aengenomen knechten uiter Stad getrocken zijn na Dambrugge / alwaer sy bleven leggen / waer door den Prince van Orangien henluiden geschreven en bevolen heeft / opte indignatie van sijne Majesteit dat sy terstont van daer souden vertrecken / of dat hy om den dienst van de Maj. en der Stad / soude gedwongen zijn force tegen hen te gebruiken by aldien sy in weigeringe waren / dan sy verklaerden datse souden obedieren.

Den Prince van Orangien beveelt die van Zeeland geen soldaten in te nemen sonder sijn ordonnantie.

Den Prince van Orangien ontrent die tijd verstaen hebbende en gewaerschout zijnde / datmen tracteerde van sekere intrepinse tegen Zeeland / en kennende de importantie van den lande / heeft aldaer gesonden den Heere van Borxtel / bevelende door den selven / datmen aldaer geen volck van oorloge en soude ontfangen sonder sijn bevel / waer door geschied is / dat de Gouvernante gesonden hebbende 200 soldaten na het huis te Rammekens anders genoemt Zeeburg / wesende een sterkte in den Eylande van Walcheren / een deel van Zeeland: de Capitein van de selve sterkte en heeft die niet willen innemen noch ontfangen / maer heeft 't selve den Prince gewaerschout / en ook de Gouvernante geschreven de redenen waerom hy hadde geweigert de 200 soldaten in te nemen: namentlijk / dat hy vreesde eenige muiterije van sijn volck / door dien sy niet betaelt en waren / als ook om gebrek van victualie / en kleine ruimte van de plaets / waerom de Gouvernante heeft doen bestellen betalinge voor sijn soldaten / en geordonneert dat hy van 200 maer en soude ontfangen 50 totte sijne / so hy ook gedaen heeft: Na dien de Prince door sijne brieven hem ook sulx heeft bevolen / en heeft den Prince ook sijne excuse aen de Regente gedaen / van dat hy door den Heer van Borxtel hadde bevolen den voorsz Capitein en 't geheel Eyland door / geen Garnisoen in te nemen sonder sijn bevel / als staende onder sijn Gouvernement.

Die van Walcheren beletten de soldaten by de Gereformeerde aengenomen / het opkomen uytten schepen.

De nieu aengenomen knechten die uit Antwerpen (door de voorsz publicatie) waren vertrocken en tot Dambrugge lagen / ontfangen hebbende 't bevel van sijne Excellentie / zijn met sekere schepen vertrocken na het eiland van Walcheren in Zeeland / latende den roep gaen datse togen tot hulp van den Heere van Brederode / maer aldaer gekomen zijnde / hebben d'inwoonders hen terstont daer tegen ter were gestelt / belettende dat sy uit de schepen niet en mochten te lande komen: inder voegen dat deselve knechten by gebrek van victualie / wapenen en andere dingen / wederom hebben moeten de riviere opwaers varen / en hebben land genomen by Antwerpen.

't Vergaderen dall de knechten tot Outserwele.

En also deselve soldaten en andere dier meer en meer toe quamen / met hen Capiteinen den vijfden Martij waren vergadert tot Outserwele / wesende een Dorp gelegen omtrent een ure van der stad van Antwerpen by de Schelde / hebbende tot henluiden Overste den Heere van Tholouse / broeder van den Heere van S. Aldegonde / so hebben den Prince van Orangien / den Grave van Hoogstraten en die van der Wet geexpedieert seker patente onder hen casset en (F. 110. namen respective / hen bevelende te vertrecken binnen drie uren na de declaratie / en hen te wachten binnen den Dorpe daer ontrent eenige vergaderinge of inschrijvinge te doen / of souden anders gedwongen zijn tegens hen te gebruiken force / als tegens overhorige en contraventeurs van den Placcate van de Coninkl. Maj. sendende tot dien einde aen hen seker Edelman van den Prince / metten Officier van der plaetse en sekere Stads-bode / en na dat hen de wete was gedaen / vertrocken sy over in Vlaenderen / dan keerden des anderendaegs daer na wederom tot Outserwele / en begonsten aldaer volck aen te nemen en te inrolleren / daer door henluiden andermael geschreven is geweest als voren. En hoewel den Heere van Tholouse hadde geseid dat hy bereet was te obedieren / gevende den Edelman die aldaer gesonden was daer op de hand / so en hebben sy luiden nochtans niet geobedieert / maer zijn te stouter geworden / door dien sy versterkt werden met twee schepen soldaten / die aldaer des nachts by hen arriveerden / en dat hen meer en meer volck toequam. Die van der Wet t'Antwerpen dese stoutigheid merkende / hebben hen by den Prince van Oragnien en Grave van Hoogstraten / Gouverneurs der selver Stad / gebonden / en tot meer stonden met hen gecommuniceert / of niet geraden en was om den hoop tot Outserwele te gaen slaen mette binnen soldaten: maer de voorsz Gouverneurs en vonden 't selve niet geraden / op dat / meinende te versien op de saken buiten der Stad / men niet en soude vallen in eenig inconvenient binnen der Stad so 't wel te beduchten was / dat sy tot sulken stoutigheid niet en souden hebben gekomen / dan met groot verstand en intelligentie van hunnen mede plegeren binnen der Stad / waerom die van der Wet daer af de Goubernante hebben veradverteert / op dat sy daer in voorsien en order soude stellen / als sy soude bevinden te behoren. Middelrertijd wies hen getal meer en meer / en vertreckende van Outserwele na Ekeren / en van daer na Merrhem en voorts na Deurne / deden sy de Geestelijke en andere personen grote overdaed / herwert en derwert lopende en spolierende de huisen van plasantien / van munitie en wapenen / die sy aldaer vonden / en keerden den xj. des avonts ten tien uren van Deurne wederom tot Outserwele / daer van die van Antwerpen de Gouvernante al. veradverteert hebben / ook mede dat sekeren hoop van hen-luiden hadden gehaelt uit den Dorpe van Kiel sekere quantiteit spiessen die aldaer lagen in sekere schure.

Ob daet 't bol van Tholouse

De Gouvernante dit al verstaende en vresende datse te seer sterk souden werden / heeft daer in by tijds willen versien / en haestelijk eenige Garnisoenen uit Braband en Vlaenderen by den anderen vergadert hebbende / heeft Hans de Grave / Drossaert van Braband daer henen gesonden / met 500 peerden en 4 of 500 voet-knechten metten Capitein van hare Guarde / om die onversiens te overvallen en slaen eer sy sterker werden.

De Magistraet van Antwerpen in grote vreese wesende / hebben de houten brugge van der Stad-poorte strecken de na Outserwele / doen afbreken / en de poorte gesloten gehouden / en daer omtrent aen der Stad wallen een Vendel voet-knechten doen leggen / van gelijken hebben gesloten gehouden de Rode-poorte strecken de na Dambrugge / en ook de gebroken en afgeworpen de andere houte brugge opte Vaert aldaer gelegen / op dat die van binnen hen langr deselve wegen niet en souden komen te voegen met die van Outserwele / noch den hoop die tot Outserwele was binnen komen / hebben ook dien avond doen stellen dubbel wacht van borgers / ingesetenen / soldaten en van die van den gesworen Gilden / en den selven nacht de gehele Stad door licht doen houden elk voor sijn huis.

Den Drossaert van Braband 't bevel ontfangen hebbende vande Gouvernante / is met het peerde-volck

en

en voet-knechten in alder neerſtigheid alle den gantſen nacht gereist / ſulx datmen hen des morgens den xiij. Martij tuſſchen ſeven en acht uren van der Stadveſten van Antwerpen geſien heeft / daer door van ſtonden aen den roep liep / dat die van der Gereformeerde Religie de hare wouden gaen helpen / en met forſe uit der Stad gaen / en is terſtont van allen kanten met groter haeſte en furien na de Mere komen lopen een groot getal van die van de Religie / geſtokt en gewapent met alle ſoorte van wapenen / om aldaer hun vergaderinge te maken. Middelertijd is den Slag tot Outerwele buiten Antwerpen. Dorſt met ſijn volk aengekomen by 't volk van Tholouſe / en heeft deſelve met groter furie onverſiens en ſnellijken aengevallen / en al eer ſy hun in order en ter were hebben komen ſtellen / zijn ſy terſtont verſlaut / en weinig wederſtants doende / zijn haeſt inde vlucht geſlagen. Den Heere van Tholouſe / henluiden hooft / bleef daer ſelfs dood / met het meeſtendeel van het aengenomen volk / vele die om te ontkomen in de Schelde ſprongen / werden in 't water geſchoten en verdronken / andere die in de land-huiſen / ſchueren en bergen gevlucht waren / werden daer in verbrand: ſeer weinig zijnder ontkomen / die gevangen werden / die zijn daer na gehangen / daer iſſer een in de vlucht gevangen geworden / die men ſeide / dat een rolle of regiſter hadde van alle de gene die hen conſpiratie ondertekent hadden / daer uit ſy veel heimelijke ſecreten tot groot achterdeel van de Gereformeerde vernomen hebben.

De ſeer ote be- erte anen atwer- n. . 111.) De Gereformeerde binnen Antwerpen met groter menigten in wapenen zijnde / en by hare Capiteinen in order geſtelt weſende / zijn na de Rode Poorte getrocken / en hebben met gewelt op gebroken het winket van de Stad poorte: de Gouverneurs zijn aldaer ook in groter haeſte gelopen / om hun van haer voornemen te keren en te appaiſeren / en waren in groot perijkel van hare leven / d'een en d'andere / de ſelve noemende verraders / en hun dreigende met hare Piſtoletten en Harquebuſen te doorſchieten / ook metter daet eenige af-ſchietende / daer is onder anderen een Droog-ſcheerder geweest / dewelke den Prince van Orangien een geladen Cinkroer op ſijn borſt ſtellende / ſeide / gy eerloſe en ſchelmſe verrader / zijt oorſake van dit ſpel / en dat onſe broeders daer buiten werden gemaſſacreert en vermoort. Maer hoewel den Prince die woorden niet ſeer wel en deden / ſag hy wel dattet geen tijd en was om daer veel te ſeggen / maer moſte die woorden met vele meer andere injurieuſe woorden op-eeten en verdragen / en gaf ſeer goede woorden / om die verbitterde herten te vermorwen / en hen lange tijd onderhouden / en op gehouden hebbende / ſo hebben de Gouverneurs hen ten laetſten geaccordeert / dat ſy hunder 500 ſouden mogen uittrecken / met groter protestatien / dat ſy geforſeert waren ſulx te gedogen / en dat ſy geen ſchult en wouden dragen van de bloedſtortinge die ſy wiſten dat over hen ſoude gebeuren / en ſiende datmen hen in geen meerder menigte en woude uitlaten / zijn weder gekeert na der Meren / alwaer ſy hun metten anderen hebben geſtelt in ſlag-order om opte Merkt te komen en het Stadhuis in te nemen. De Goubernеurs zijn hen na gereden / en hebben alle neerſtigheid gedaen om hen te ſcheiden / te vreden te ſtellen / en te brengen tot eenige redelijkheid / tot welken einde ſy na grote moeiten ſo veel te wege brachten / datmen met hare Gedeputeerde ſoude komen in communicatien. Binnen middelertijd zijn eenige van de hare gelopen na het Artillerye-huis / genaemt den Eekhof / en hebben aldaer genomen eenige grote ſtucken Geſchuts / en die gebracht in de Mere / die ſy geſtelt hebben in alle ingangen vander Mere / en daer na geladen jegens alle de gene die hen in de voorſz Mere ſouden willen beſtoten of beſpringen. De Gouverneurs geen naerſtigheid ſparende om hen te doen ſcheiden voor de nacht / hebben ſelker geconcipieert accoord geteken / en doen teknen by acht van hunne Gedeputeerde / inhoudende als volgt:

Grote ge- likt- io je- ns den zince n O- ngien.

Eerſte accord die de Religie de Here t Ant, erpen.

1. Dat de ſleutelen van de Poorten der ſtadt Antwerpen / ſouden blijven in handen van den Prince van Orangien en Grave van Hoogſtraten.

2. Dat de wacht ſoude werden gehouden by de borgers en ſoldaten t'ſamen / en dat de borgers Capiteinen ſouden noemen / om gekoren te werden by ſijn Excellentie.

3. Dat de borgers dien nacht ſouden ſtellen 1200 mannen uit de borgerye om de Poorten en Wijken te bewaren / en 't gunt conterneert en aengaet den dienſt van ſijne Majeſteit en het gemeen welvaren der Stad.

4. Dat de Magiſtraet niet en ſal toe laten de inkomſte van eenig krijgs-volk / noch Garniſoen / hoedanig het zy / ſonder conſent van de Gemeente / ſonder onderſcheid.

5. Datſe de borgeren ſullen toe laten op haren eed / om getrouw te weſen ſijne Majeſteit / de Stad en burgerye / tot bewarenisſe van de Privilegien der ſelver / en merkelijk van de blijde inkomſten.

6. En dat alle 't gunt voorſz is / ſal weſen ſonder prejuditie of verminderinge van de contracten / onderlinge in der ſaken van de Religie gemaekt / en al het gunt dat dien dag geſchied was / ſonde verſtaen werden geſchied te zijn tot bewaernisſe van der ſelver Stad.

Dit accoort de Vergaderinge voorgehouden zijnde / en zijn daer mede niet te vreden geweeſt / maer riepen allegader datſe wilden ſijn opte Merkt / en datſe ſo wel borgers waren als de geſoldieerde en andere die de Merkt bewaerden / en is gebeurt dat ten ſelven tijde in een ander quartier in de Koe-poort-ſtrate eenen groten hoop van haren Volk waren gewapent / en wel in order tot ontrent 3000 toe om opte Merkt te komen / de welke by den Grave van Hoogſtraten hebben geinduceert geweeſt / om haren weg te keren na de Mere / om aldaer te verſtaen 't voorſz accoord / niet ſonder groot perijkel van ſijnen perſoon / want ſiende twe vendelen van de geſoldieerde Stad-knechten na de Merkt / namen ſuſpitie datmen hem verraden wilde / aenleggende hunne roeren tegen den voorſz Grave / die anders geen middel en vond om hem te ſalveren / dan de voorſz twe Vendelen knechten na den huiſe van den Prince van Orangien te doen trecken / onder 't derſel van dat ſy dienen ſouden totter bewaernisſe van de Princeſſe / 't welk gedaen zijnde / heeft den Grave hen gebracht opte Mere / om aldaer te verſtaen het voorſeide accoord / dan niet jegenſtaende 't voorſz accoord / hebben de volgende nacht op de Merkt de wacht willen houden / 't welk men gedwongen is geweeſt hen te accorderen / mits doende eed dat ſy de Magiſtraet noch het Stad-huis niet en ſouden roeren / en dat ſy in gelijken getale de wacht houden ſouden / mette geſoldieerde en andere borgeren opte Merkt weſende / hoewel 't ſelve naderhand met andere ſubtiligheid is af gekeert en belet geweeſt / mits dat ſy de wacht ſouden houden aen de Poorten / Veſten en Muren / en datmen hen omtrent den avond heeft moeten leveren twe tonnen Buſpoeders en ſekere kloten / die ſy anders dreigden ſelfs (ingevalle van weigeringe) te gaen halen.

Den ſelven nacht hebben eenige van hen tot meer ſtonden geroepen / Papen uit / Papen uit / niet jegenſtaende datmen hen vertoonde 't ſelve te zijn tegen 't contract van de maend van September met hen gemaekt. Des anderen daegs den 14 der voorſz maend / hebben ſy hen als noch niet willen ſcheiden / noch ook houden 't gene met hen Gedeputeerde was geaccordeert / maer daer by blijvende vande Prieſters en Monicken uit te willen jagen / hadden den Steen of gevankeniſſe open gebroken / en de gevangenen daer in weſende / verloſt / en begonſten eenige in de Clooſters te lopen / daer door de Gouverneurs genootſaekt zijn geweeſt / by advijs van de Magiſtraten / oude Schepenen / Wijkmeeſters / Raetſ-luiden en Dekens van de Gilden / mette Gedeputeerde van der Religie / na diverſe communicatien / dewelke duerden van de morgenſtond tot ontrent den avond / te maken ſekere Articulen en breder verklaringe / van 't gene daegs te voren met hen geſloten was geweeſt in deſer forme / te weten:

Tweede accoord met die van de Religie in de Meren.

IN den eersten, dat alle de borgeren en ingesetenen deser Stad, hoedanige of van welker Religien noch ter tijd by provisien toegelaten, dat sy zijn sullen in handen van sijn Exc. en sijner Genaden Eed doen, dat sy getrou sullen blijven de Koninkl. Maj. en deser Stad, de selve Stad ten dienste van de Maj. en tot gemene ruste en welvaert van de Stad voorsz, en d'ingesetenen der selver, helpen bewaren en beschudden naer hen uiterste vermogen.

2. Dat de Gouverneurs voorsz, noch de Magistraet niet en sullen binnen deser Stad toelaten eenig Garnisoen noch Volk van wapenen van buiten, dan by voorgaende consente van allen den Leden van deser Stad, met haren vollen achterraet, sonder distinctie te maken ter saken van de Religie.

3. Dat een yegelijk hem sal moeten employeren na sijn uyterste vermogen, tot onderhoudinge van de oude liberteit en Privilegien deser Stad, en in 't besonder van der blijder inkomste.

4. Dat tot gemeender ruste en welvaert van deser Stad, en conservatie van den handel en negotiatie der selver, de contracten met die van der voorsz Religien in Septembri lestleden aengegaen, sullen blijven van waerden, en achtervolght worden, sonder contradictie, ter tijd toe by sijne Maj. met sijn Generale Staten op 't feit van der Religien andersins sal wesen geordonneert.

5. Dat alle de Leden, insgelijx die van de voorsz Religie, eensamentlijk de Geestelijkheid van dese Stad, sullen malkanderen en elk den ander geloven en toeseggen, dat sy d'een den anderen niet en sullen eenigsins misdoen, maer ter contrarien malkanderen met alle hare macht helpen beschudden en beschermen, so verre yemand geweld of overlast aengedaen word.

6. Dat tot versekertheid en meerder ruste van een yder, de sleutelen van de Stad-poorten sullen van stonden aen gebrocht en gelevert worden in handen van sijne Excellentie en sijne Gen. ter ordonnantie van de welke sal staen het op en toe doen van de selve poorten.

7. Datter voortaen sal gehouden worden een grote scherpe wachte van goeden getale by de borgeren en soldaten gelijkelijk, sonder eenige distinctie te maken om der Religie, so en gelijk 't selve na de gelegentheid van den tijde by de Gouverneurs voorsz sal worden geordonneert, en welke wake voortaen sal worden gehouden op sulken straf als de Gouverneurs sullen ordonneren.

8. Dat het gene tot noch toe gedaen is, sal verstaen worden gedaen te wesen tot conservatie van de Stad, en dat niemant daerom, noch om andere saken gisteren of heden gebeurt, achterhaelt en sal worden, so vele alst in hen is.

9. Dat een yder van der waken niet wesende, hem sal terstond vertrecken in sijn huis, en verstaen tot sijne neringe so hy gewoonlijk is van doen.

10. Dat tot meerder versekertheid van de Stad, by de voorsz Gouverneurs met advijse van den Leden sullen aengenomen worden tot 400 peerden, en de Reviere ook bewaert worden met schepen van oorloge, so wanneer de Gouverneurs voorsz, 't selve sullen notelijk vinden, en dat onder sulke Capiteinen als by den selven by gemene verdragt tot dien einde gekoren sullen worden.

11. Dat alle ingesetenen deser Stad so Geestelijke als Wereltlijke, niemant uitgenomen, sullen moeten contribueren in de lasten en omgelden die ter sake van desen, en tot defensie van deser Stad sullen notelijk gedragen moeten worden.

12. Dat het Geschut sal worden gestelt opte Vesten, en voorts wesen tot bewarenissen en conduite van de Gouverneurs voornoemt.

13. Want ook eenige quadwillige hen souden mogen vervorderen onder het dexsel van der Religie yet voor te stellen, dat soude tenderen mogen tot turbatie van de gemene ruste, vrede en versekeringe, so sal yder een van wat Religie hy zy, na sijn uiterste vermogen 't selve helpen beletten, en de quaedwilligen helpen achterhalen.

14. En dat tot meerder vastigheid en onderhoud van desen, de voorsz Gouverneurs en de Magistract op hen woord, insgelijx de Leden deser Stad, en die van der Religie by eede sullen beloven alle de poincten voorsz te onderhouden en doen onderhouden na hen vermogen, sonder eenigsins daer tegen te komen of te doen.

15. Boven dien dat de knechten en Capiteinen als nu in dienst wesende, en diemen noch by gemenen accoorde soude mogen aennemen, dit jegenwoordig verdrag ook sullen moeten besweren.

Tot vaster effectuatien van desen generalen Vrede, so bidden alle de Leden van dese Stad, insgelijx die van de religie, dat sijn Exc. en sijn Gen. volgende hen goedwillige affectie en presentatie, willen in de selve continueren, en tot dienste van sijn Maj. en ruste van dese Stad blijven volstaen, hen 't selve ganschelijk toebetrouwende, ten selven fine hen gehelijk submitterende ter ordonnantie van den selven Heeren, dien sy ook ootmoedelijk bidden de protectie van hen en van dese Stad en ingesetenen ten dienste van de Maj. en gemenen welvaert te willen aenveerden.

Aldus gedaen, gesloten en geaccordeert opten 14 Martij, anno 1566. *stilo Brabantiæ.*

De articulen voorsz zijn by, en van wegen de voorsz Gouverneurs, en van der Stad des anderen daegs daer na openbaerlijk uitgeroepen en gekondigt. Eerst opte Mere in de vergaderingen van die van de nieuwe Religie, daer na op de Merkt en op den Oever in de vergaderinge van de soldaten der selver Stad, en eintelijk aen S. Michiels Klooster in de vergaderinge van die van de Confessie, en in elk der voorsz Vergaderingen geapprobeert, geaccepteert en besworen geweest, en daer op zijn deselve Vergaderingen allegader en noch andere (dier mede in de wapenen waren) gescheiden, en de Stad weer in stilligheid gebrocht en in vastigheden, en tot onderhoud van den selven accoorde, so is dese jegenwoordige by den voorsz Heeren, Leden en Gedeputeerden ten selven dage ondertekent, en onder stont geschreven, *Guilliaume de Nassau, Antonie de la Lain,* en ter ordonnantie van mijn Heeren, Markgrave, Amptman, Burgemeesteren, Schepenen, oude Schepenen, en Raed der stad van Antwerpen, ondertekent

POLITES.

(F. 112

EN zijn also de Gouverneurs en de Gedeputeerde vande Magistraten/oude Schepenen/Wijk-meesters/Raeds-luiden/Dekens van de Gilden/ook de Gedeputeerde van beide de Religien gegaen na de Meren om hen de voorsz articulen te verklaren. Maer verstaen hebbende dat de quaedwillige van de vergaderinge in der Meren (die in groten getale waren) 't voorsz accoort niet ten besten en behaegden/en dat de furie en rasernije van dien niet en was gemindert/besonder jegens de Geestelijke/en dat de nacht ook seer naekte/so heeftmen de verkondiginge van 't selve accoort opgehouden tot des anderen daegs/maer wesende beradverteert dat de quaedwillige haer noch mettet voorsz accoort niet en souden te vreden houden/en dat sy die van de Confessie van Augsburg hadden gesommeert dat sy hen souden met hen voegen/dreigende hen andersins uit der Stad te jagen: so hebben den Prince en Grave van Hoogstraten die van der Confessie neffens hen ontboden/en so veel gedaen/dat die van der Confessie aengeboden hebben/hen mette Catholijken en die van der Natien/in wapenen te stellen/by aldien de voorsz quaetwillige het voorseide contract en accoord niet en wilden houden en de wapenen afleggen. En verstaende des anderen daegs dat sommige van der Gereformeerde hen geensins en wilden laten contenteren metten selven accoorde/maer ter contrarie begeerden andere articulen daer by gevoegt te werden/so heeftmen in aller diligentie doen vergaderen de Catholijke borgers/en die vande Confessien/metten Duitsen en Oosterlingen opten Oever van S. Michiels/en daer omtrent/hebbende de Gereformeerde die daer te voren in goeden getale waren/bedwongen van daer te vertrecken. En heeftmen de

Swer pericfer broert bum Antpen.

Span-

Spangiaerden / Italianen en Poꝛtugeſen in 't Kip doꝛp doen vergaderen / en de Engelſe binnen haer huiſingen / dewelke alle pꝛomptelijk en gewilligljk hen hebben geſtelt in wapenen en oꝛdꝛe om hem te emploꝛeren indien het nood ware / niet tegenſtaende die van de Gereformeerde met een loſigheid en ſubtijlheid meinden te doen ſcheiden de booꝛſeide vergaderinge / hebbende doen omſlaen metter trommelen / dat die van der Confeſſien met hen waren geaccoꝛdeert / en dat ſy hen moeſten vinden in de Mere / welk een bande Burgemeeſteren / geaſſiſteert met ſeker getal van ſchutters / heeft belet met openbare publicatie ter contꝛarie / ten ſelven plaetſe daer de Gereformeerde ſulx hadden gedaen / en heeftmen die van der Natien / de Catholijke boꝛgeren / en die van der Confeſſie vertoont en booꝛgehouden datter geen queſtie en viel om der Religien: maer dat vele quaedwilligen onder den Gereformeerden hen beholpen met logenen / en ſochten de liſten en goeden te beroven van den anderen / d'welk horende / zijn alle te gader in 't gemein te bꝛeden gekeeſt te vechten tot conſervatie van de Stad / hare goederen / en dienſt van de Coninkl. Maj.; ſulx dat de beroerte aen beide zijden veel groter en periculoſer werd dan oit te voren / want beide partyen ſchenen even yverig en hittig te zijn / om den anderen aen te vallen / de bꝛeſe en verbaeſtheid was ſeer groot alle de Stad doꝛ / 't gekrijt / geroep / 't ſchꝛepen / huilen en klagen van bꝛouwen en kinderen was ſo gꝛoot en erbermelijk aen te horen aen allen kanten / dattet de hartneckigſte herten ſoude hebben beweegt tot medelijden. Summa 't ſcheen dat deſe beroerten niet dan mette aldergrootſte bloedſtoꝛtinge en ſoude hebben konnen woꝛden geſtilt / en elk beduchte dat hen huiſen en goederen ſouden werden beroofd van den genen die meeſters ſouden blijven in deſe beroerte / maer den Pꝛince van Orangien heeft met hulpe van den Gꝛave van Hoogſtraten / en die van der Magiſtraet / pꝛincipalijk doꝛ ſijne naerſtigheid deſen ſeer periculoſen oproer en beroerte / ſonder eenige bloedſtoꝛtinge tegen alder menſchen hope / en met de uiterſte en grootſte perijkel ſijns lebens / geſlist en ter neder geleid / in ſulker voegen dat de quaedwillige onder de Gereformeerde / bedwongen zijn geweeſt dooꝛ den booꝛſz middel / aen te nemen het accoꝛd 's daegs te voren geſloten / en den eed te doen daer in begꝛepen / de wapenen af te leggen en te roepen: Vive le Roy, te veranderen hare veltteekenen / te vertrecken na hare huiſen / en 't geſchut te verlaten; 't welk terſtond by de Magiſtraet is doen voeren na den Eelhof / plaetſe van de Artillerye / behalven 3 of 4 ſtucken die opte veſten werden gevoert pro forma, en op dat niet ſchijnen en ſoude dat men 't contract wilde bꝛeken / des anderen daegs weſende ſondag / hebben beide paꝛtyen God Almachtig gedankt dat hy de ſake dooꝛ ſijne Goddelijke gꝛatie ſo hadde laten vergaen. En na den noen hebben die van der Wet / de Natien van de koopluiden elk appaꝛt bedankt van hare aſſiſtentie en goed debvoir / en hebben den xvij. geſonden hare Gedeputeerde aen de Gouvernante / haer adverterende al 't gunt aldaer binnen der Stad geſchied was / begerende dat ſy oberwegende de gelegentheid van de tijd / wilde in 't goede nemen en verſtaen 't gene van haren 't wegen was gedaen / als niet gebeurt zijnde / om eenigſins te verkoꝛten de Hoogheid van ſijne Majeſt. maer om die te bewaren / mitſgaders ook de Stad en ingeſetenen der ſelver / ſo geeſtelijk als wereldlijk / en dat ſy ook eenige poincten in de booꝛſz accoꝛde hadden moeten bewilligen booꝛ den uiterſten nood / en om te ſtillen de booꝛſz periculoſe beroerten / en te beletten de aenſlagen van de ſectariſen / alles tot dienſte van ſijne Maj. / en tot welvaren en ruſte van ſijne Majeſteits Stad / want dat in den accoꝛde verhael werde gemaekt van de Artillerye te ſtellen opter Stads veſten / was tot dier meninge gedaen om 't ſelve te trecken uit haerluider handen / ſo gebleken was. Nopende het oplichten van het peerde-volk en oprustinge der ſchepen / en was men niet van meninge te doen / ſonder haer Hoogheid daer af te adverteren / en aengaende den poincte van geen Gaꝛniſoen in te nemen / dan met conſent van alle de leden / dat hadden de Gereformeerde begeert / dooꝛ dien ſy de Gouverneurs en de Magiſtraet ſuſpect hielden en niet en betrouden / en datſe ſoꝛge hadden datmen Gaꝛniſoen ſoude laten inkomen om hen dood te ſlaen / als hare bꝛoeders (ſo ſy die noemden) buiten der Stad dood geſlagen waren / en als 't gebeurd was die van Doꝛnik / generalijk hadden ſulk accoꝛd gemaekt / gelijk in ſulker en diergelijke noden bedwongen werd t'accoꝛderen / tot pꝛeſervatie van Steden en Gemeenten.

toelatinge van ſommige articulen in 't booꝛſz accoꝛd.

Eenige dagen te voren zijn tot Amſterdam in Holland de boꝛgeren mede in de wapenen tegen den anderen geweeſt / 't welk hier uit beroozſaekt is / te weten: als den Pꝛince van Oꝛangien in Januario na vele moeiten die van der Religie mette Magiſtraten aldaer geaccoꝛdeert hadde / was mede onder anderen beſpꝛoken dat twe Gedeputeerde van wegen de Magiſtraten / een Commiſſaris van den Hove van Holland / en twe van wegen de Religie aen de Gouvernante ſoude reiſen / om te verſoeken ratificatie / en datmen middelertijd niet met allen en ſouden vernieuwen of aenhangen / contrarie den booꝛſz accoꝛde: en byſonder datter middelertijd geen meerder knechten binnen der ſelver Stede en ſouden werden aengenomen / als daer by ſijne Excellentie geoꝛdonneert was / maer de booꝛſchꝛeven Gedeputeerde van de Magiſtraet en Commiſſaris te Bꝛuſſel gekomen zijnde / hebben hare ſake ſecretelijk mette Gouvernante aengeleid / ſonder mette Gedeputeerde van de Religie te communiren of verklaren 't gunt ſy - luiden mette ſelve Gouvernante waren handelende / niet tegenſtaende de Gedeputeerde der Religien tot meermalen verſochten om in hare communicatie toegelaten te werden / en haer ſake alſo heimelijk volbꝛacht hebbende / zijn ſeꝛꝛetelijk ſonder de Gedeputeerde van de Religie aen te ſpꝛeken / vertrocken op Amſterdam / 't welk de Gedeputeerde van de Religie verſtaende / zijn hen terſtond gevolgt / en bevindende dat ſy dooꝛ Antwerpen waren gereiſt ſonder de Pꝛince van Oꝛangien aen te ſpꝛeken / hebben daer uit te meer ſuſpitie gekregen datter wat was beſloten tot achterdeel van die van de Religie / daer dooꝛ ſpluiden te meer hen gehaeſt hebben / ſulx dat ſpluiden des moꝛgens vꝛoeg in der Stad zijn gekomen als de anderen 's avonds te voren gekomen waren / ſy bevonden de Burgermeeſteren en 36 Raden bezgadert opter Stedehuis / en haer rappoꝛt gedaen hebbende aen de booꝛnaemſte van de Religie / ſo is 'er grote murmuratie geballen onder henluiden / de welke ſeer gewaſſen is / ſo haeſt in 't openbaer quam dat de Burgemeeſteren ſeꝛꝛetelijken veel knechten ingeſchꝛeven en aengenomen hadden / en noch inſchꝛeven en aennamen / ſulx dat de Gereformeerde hen in gꝛoten getalen vonden op der Meꝛkt booꝛ het Stedehuis / ſeggende de een tegen den anderen hoe dat ſy verraden waren / en dat de liſtige aenſlagen der Burgemeeſteren / booꝛ de welke ſy hen ſochten aen lijf en goed te achtezhalen / nu in 't openbaer quamen / dat ſy daezom moeſten toe ſien / eenige daer noch by voegende / dat de Gꝛave van Megen met 10 Vendelen knechten op weg was om tot Amſtezdam te komen / vezwekkende alſo malhanderen tot beroezte / en eenige buzgeren van de pꝛincipaelſte en treffelijkſte van die van de Religie gegaen zijnde by den Buzgemeeſtez Jooſt Buik / om hem af te vꝛagen wat van 't aennemen dez knechten was / hem booꝛhoudende de gꝛote muꝛmuratie ondez de buzgeren / en dattez wel eenige gꝛote beroezte uit ſonde mogen volgen / gaf booꝛ antwooꝛd datter geen knechten aengenomen en waren / noch pet nieus booꝛgenomen tegens de oꝛdonnantie by den Pꝛince opten 18 January gemaekt / en dat die vande Religie wel mochten te vꝛeden weſen / en ſo by de booꝛſz buzgeren wedezom geſeid werde / dat ſy verſekert waren dattez vele knechten in 't heimelijk aengenomen waren / heeft ſulx bekend / ſeggende ſulx dooꝛ ſchꝛijven en laſt van de Gouvezнante te doen / en dat die niet en wezden aengenomen om yemand te krenken / maer om dat de Stad in ruſte ſou-

Oproer tot Amſterdam / en de oozzaak van dien.

de werden gehouden / en dat ſpluiden hare autoriteit behouden wilden / en doen dat hen beliefden / en ſo daer eenige woorden meer vielen / ſo met de gene die binnen 's huis / als die buitens huis / en wel 200 ſterk waren / ſo is de beroerte meerder en meerder geworden / in ſulker voegen / dat die van de Religie hen dien avond in de wapenen hebben gegeven / en hebben hen alle de nacht in de wapenen en ſterke wake gehouden: des anderen daegs weſende den 24 Febvuary is 't al in roere geweeſt datter was. De Burgemeeſteren deden de knechten van de Wage komen voor het Stadhuis / alwaer ſy in ſlagorde geſteld worden / en ſonden alom de Stede-boden aen de Catholijke burgeren dat ſy met hen geweer op de merkt tot hen aſſiſtentie ſouden komen / en hebben de merkt alom beſet / die van de Religie hebben ſo groten toeloop gehad op de Nieuwe Brugge / plaetſe haerder vergaderinge / dat ſpluiden (f. 113.) eer de klok negen uren was / wel 8 of 9000 weerbare mannen ſterk waren / en vernomen hebbende dat de Burgemeeſteren niet veel meer dan 2000 ſterk waren / hebben ſy raedſaem gevonden alle de ſtraten ter Merktwaers ſtrechende / te beſetten / op dat der Burgermeeſteren vergaderinge niet ſterker werden ſoude / hebben ook de Artillerye-huiſen en met 't geſchut / kruit en lonten bewaert / en voorts alle ſtraten ter Merkt beſchanſt en met geſchut beſet / ſo dat de Burgemeeſteren geen bystand meer opter merkt tocomen en konde. De Burgemeeſteren merkende dat het al henen erger werd / hebben raedſaem gevonden hen beſte te doen om de vergaderinge te doen ſcheiden met alle bequame middelen waert doenlijk / en hebben tot dien einde inde Warmoes-ſtrate geſonden Simon Cops Burgemeeſter / om de burgeren te perſuaderen datſe ſouden t'huis gaen en de wapenen afleggen / en dat niemand yet quaeds geſchieden en ſoude / en ſo ſy yets begeerden van de Magiſtraten / dat ſy 't ſelve by Requeſte of andere bequame middelen verſoeken ſouden / men ſoude hen alles dat mogelijk was accorderen / en meer andere redenen dienende tot vrede en eendracht. Binnen welken tijden hebben ſy van gelijke aen de ander zijde van der Stad geſonden den Schout Pieter Pieterſz en Albert Marcuſz / en ontrent 300 knechten om het Artillerye-huis in te nemen / maer vonden de plaetſe alſo beſet / datſe weder te rugge zijn getogen / ſonder yet uit te rechten; 't welk komende tot kenniſſe van de burgeren in de Warmoes-ſtrate / hebben den voornoemden Symon Cops doen vertrecken ſonder hem te willen horen / ſeggende: dat hy uit was om hen te verraden en opter vleisbank te brengen / en wies de beroerte al henen meer en meer / eenige die ſeer yverig waren / rockende d'ander op om de Merkt en het Stadhuis in te nemen en beſtormen / verſekerende d'ander datſe hen ſelven lichtelijken ſouden konnen meeſters maken / daer by ſeggende / dat by aldien ſy ſulx niet en deden / dat ſy als dan al t'ſamen verkocht waren / maer eenige van de voornaemſte onder hen hebben ſulke aenſlagen belet / en de quaedwillige tegen geſtaen / ſeggende: dat ſy de wapenen niet en hadden genomen om de Magiſtraten of hare medeburgeren te miſ doen / maer om hen ſelven te beſchermen / en dat het beter was ſonder bloedſtortinge alles te ſtichten en ter neder te leggen / dan hen handen te beſmetten mettet bloed van hare vrienden / medeburgeren en evennaeſten / ſulx dat ſo vele by hen gedaen werd / datter eenige werden gekoren om mette Magiſtraet in handelinge te treden / de welke tot de Burgemeeſteren geſeid hebben / dat ſpluiden waren oorſaek van de ſeditie en oproer / overmits ſpluiden jegens de ordonnantie van ſijne Princel. Excell. de Gedeputeerde van de Religie in hen communicatie tot Bruſſel niet en hadden toegelaten / daer door ſy een quaed vertrouwen op hen gekregen hadden / ja dat noch erger was / hadden na hen wederkomſte veel knechten in 't heimelijk aengenomen / contrarie deſelve ordonnantie van ſijn Excell. en dat die van de Religie als noch anders niet en begeerden / dan dat deſelve ordonnantie als noch geachtervolgt / en de ordonnantie opte buer-wake en de nacht-wake mede by ſijn Excell. gemaekt (en tot die tijd opgehouden) mede volbragt en gepubliceert ſouden werden / daer mede ſpluiden te vreden en beſadigt ſouden weſen. Somma de voorſz Gedeputeerde hebben eindlijk ſo vele gedaen / datter opten 25 Febvuary des avonds accord gemaekt wierd / daer by die van den Gerechte en 36 Raden verklaerden te accorderen:

Als datter twe van 's Gerechts en Rade wegen, en twe van der nieuwer Religie wegen, des anderen daegs ſouden reiſen na den Hage, aen de Commiſſariſſen by der Hoogheid van de Hertoginne Regente gecommitteert, om aldaer ter ſtede te volbrengen de beliefte van haer Hoogheid, op de ordonnantie by de Princel. Excell. aldaer gemaekt, om te vereiſchen of de Princel. Excell. daer op heeft geadviſeert of niet, en of bevonden werde dat ſijn Princel. Excell. daer op niet en hadde geadviſeert, dat als dan de Gecommitteerde van beider zijden ſouden reiſen met alder ſpoed aen ſijn Excell. hem te kennen gevende der ſaken gelegentheid in de voorſz Stede, en om te hebben ſijn Excell. advijs op 't gene by haer Hoogheid op ſijn voorſz ordonnantie belieft en geordonneert is. Mits men als dan ſoude verſoeken aen de voorſz Commiſſariſſen op te houden metter executie van haer commiſſie, ter tijd toe dat de voorſz Gedeputeerden wederom gekomen ſouden weſen. Dat ook de voorſz Heeren te vreden waren op te houden mette aenneminge van knechten, en den genen die aengetekent waren, niet in dienſte te nemen, en dat men kundigen ſoude d'ordonnantie by de Princel. Excell. aldaer gemaekt, aengaende de nachtwake op de hoefſlagen. Accoord binnen Amſterdam / de beroerte geſtilt.

Welk accoord den xxvj. by der trompette aen allen hoeken is verkondigt / daer mede een yeder wederom uit de wapenen geſcheiden en in ſijn huis vertrocken is / ſonder datter yemand dood gebleven of gewond is geweeſt / tot groter blijdſchap en vreugde van alle vrede lief hebbende perſonen / die den Almogenden God dankten dattet alſo ten beſten vergaen was.

Achtervolgende welk accoord / zijn twe van der Stad wegen / en twe van wegen de gemeente gereiſt na Antwerpen by ſijn Princel. Excell. / maer den Prince hun verſoek verſtaende / heeft verklaert dat hy geen ander ordonnantie en wiſt te maken / om de Stad in vrede te conſerveren / dan hy opten 18 January aldaer gemaekt hadde / en ſo ſy andere of beter ordonnantie wilden hebben / dat ſy ſouden trecken aen de Goubernante om daer op haer Hoogheids approbatie te verſoeken. De Gedeputeerde van de Magiſtraet zijn voorts gereiſt na Bruſſel aen de Goubernante / maer de Gedeputeerde van der gemeenten ſeggende geen verder laſt te hebben / dan aen den Prince te trecken / zijn met de antwoorde wederom gekeert na Amſterdam.

Middelertijd was den Heere van Brederode ſijnder vierden ſeereetelijken binnen Amſterdam gekomen opten 27 Febvuary / aldaer beroepen en ontboden zijnde van de Gereformeerde / ſo men hield / dan daer op gevraegt zijnde / antwoorde: dat hy om eenige ſijne particuliere ſaken daer gekomen was / de Gereformeerde waren met ſijn komſte ſeer verblijd / maer de Burgemeeſteren waren daer in ontruſt en niet wel te vreden / door dien ſy merkten / dat de principale Hoofden van de Gereformeerde met hem om gingen / en datter alle dagen meer en meer / ſo Prieſen als andere / in veranderde klederen tot hem quamen / waer van de Burgemeeſteren de Goubernante veradverteert hebben by hare brieven / overſulx heeft de Goubernante terſtond geſchreven aen Jaques de La Torre, Secretaris van den ſecreten Rade / doen ter tijd weſende tot Uitrecht by den Grave van Megen (wiens volk hy hadde van ſchepen en victualie voorſien / door laſt van haer Hoogheid / ſo hy ook Hertoge Erich van Brunſwijk met ſchepen van oorloge geaſſiſteert hadde.) Hem belaſtende dat hy terſtond ſoude reiſen tot Amſterdam aen d'Overheid aldaer, en deſelve belaſten dat ſyluiden door bidden, inductien, vertogen en bevel van ſijne Majeſteit, den Heere van Brederode ſoude doen ver-

vertrecken uiter Stede, om dat de voorſchreven Stede door ſijn tegenwoordigheid haer ſeer beroert vond, en dat noch de goede noch de quade ruſt hebben, dat daerom die van der Stad, om haer eigen ſekerheid en geruſtheid, ook om ſijne Majeſteit genoeg te doen, die geenſins te vreden en is met het aennemen en verſamelen van krijgsvolk en ander voornemen des ſelven Brederode, en noch veel min lijden kan, dat hy in een van de principaelſte Steden is, alle mogelijke middelen bedenken om den voorſchreven Heere van Brederode te doen vertrecken, en dat hy henluiden preſenteren ſoude, dat ingevalle ſy-luiden niet ſterk genoeg en waren om 't ſelve te volbrengen, dat ſijne Majeſteit en haer Hoogheid hen-luiden ſoude aſſiſteren ſo wel met raed als met kracht, en dewijle de ſaken geen vertrek en mocht lijden, dat ſy hen ſouden behelpen en ſterk maken metten Grave van Megen, die hen met ſijn perſoon en volk byſtant doen ſoude, indien ſy-luiden ſulx aen hem verſochten, ſo ſy hem ook geſchreven hadden, dat mede den voorſz La Torre hemſelven ſoude vinden by den voorſz Heere van Brederode, en hem met ſulke bequame woorden, als hy ſoude vinden te betamen, hem ſeggen en vermanen dat hy binnen 24 uren vertrecke uit der voorſz Stede, en die late in ſtilheid en ruſte, op dat hy de Majeſteit noch haer Hoogheid niet meer t'onvreden en ſtelle, en ſo hy noch d'een noch d'ander en wilde horen, dat hy als dan jegens hem ſoude proteſteren van alle 't quaed dat de voorſchreven Stede toekomen ſoude mogen, ter ſake van dien, en dat hy boven dien tot Amſterdam blijven ſoude, gade ſlaende met alle neeſtigheid, 't gunt dat binnen der Stede gebeurt, en beſonder wat de voorſchreven Brederode doet, en haer Hoogheid 't ſelve van ure tot ure overſchrijvende, &c.

Volgende welk ſchrijven / is den voorſchreven La Torre opten elfſten Martij gereiſt naer Amſterdam / alwaer hy des anderen daegs ſmorgens ten ſeven uren / de Schout / Burgemeeſteren / en ſommige Schepenen / de brieven van hare Hoogheid gepreſenteert heeft / en voorts ſijnen laſt ontdekt / daer op ſy hem voor antwoorde gaven door haren Penſionaris Meeſter Adriaen Sandelijn / dat ſy-luiden bereid waren het welbehagen van hare Hoogheid te volbrengen / en dat ſy daer toe wilden employeren alle 't gunt hem mogelijk was / maer dat ſy in de brieven van hare Hoogheid een grote ſwarigheid vonden / overmits het artijkel ſprekende van den Grave van Megen / wel preſumerende dat den Heere van Brederode niet en ſoude willen vertrecken ſonder te hebben lecture of copie van den Brieve van hare Hoogheid / en dat henluiden dochte geenſins raedſaem te zijn hem daer van copie mede te delen / weſende dat hen 't ſelve meer tergen en verwecken ſoude / dan iet anders doen / datſe ook al voren de voorſchreven brieven ſouden moeten communiceren met de Broedſchap weſende xxxvj. Raden in 't getal / onder welke ook ſommige waren die geus en van de Religie waren / welke als ſy ſouden gehoort hebben de lecture van de ſelve Brieven / ſouden mogen het ſecreet overdragen aende quaetwillige / ja ook aen den Heere van Brederode / het welk genoeg weſen ſoude om het gemeen volk oproerig te maken. En naer datſe hier over veel t'ſamenſprekinge en handelinge hadden gehouden / ſo iſſer eintelijk beſloten geweeſt / datmen de brieven van haer Hoogheid ſoude communiceren met die van de Broetſchap / en dat men ſulx gedaen zijnde / terſtond ſoude gaen by den Heere van Brederode / om hem te raden en vermanen dat hy vertrecken ſoude / maer dat men hem geen copie der brieven accorderen ſoude. Dien volgende hebben ten elf uren de meeſtendeel van d'Overheid hen gevonden by den Heere van Brederode / en hebben hem gebeden / geraden en verſocht dat hy ſoude willen vertrecken / alſo ſulx was den wille van ſijne Maj. en haer Hoogheid / dewelke voor antwoord heeft gegeven / dat hy eerſt begeerde copie van de voorſz brieven van hare Hoogheid / om daer op te delibereren / dewelke hem gelijk geweigert zijn / ſeggende dat ſy hem de ſelve ſonder expres bevel van hare Hoogheid niet en ſouden derren geven. So heeft hy hen-luiden plat af geſeit dat hy niet geſint en was te vertrecken / ſonder geſien te hebben de voorſz copie.

(F. 114.) De Secretaris La Torre ſpreekt met den Heere van Brederode.

Des anderen daegs ſmorgens te negen uren / is den Secretaris La Torre by de voorſchreven Heere van Brederode gegaen / vergeſelſchapt met twe Schepenen der voorſchreven Stede / dewelke by hem in der kameren hadde ſeven of acht Edelluiden / en onder anderen Jonkheer Willem van Blois / geſeit Treſlong / en Roſenberger ſijn Drost van Vyanen / en als de groeteniſſe gedaen was / heeft de voorſchreven La Torre begeert dat hy de Edelluiden ſoude doen vertrecken / daer op den Heere van Brederode ſeide dattet niet van node en was. Als hy nu ſijnen laſt ontdekte / en daer in al verre was gekomen / ſo en heeft den Heere van Brederode hem geen volkomen audientie gegeven / maer hy heeft des La Torres propoost gebroken / en begonſt hem te beklagen over haer Hoogheid / ter oorſake dat hen was geweigert geweeſt gehoort te werden voor de Juſtitie / over het quaed vermoeden dat haer Hoogheid tegens hem hadde / en dat haer Hoogheid bevolen hadde de bolwerken en fortreſſen die hy in ſijne Stad van Vyanen begonnen hadde / af te werpen / die hem groot geld gekoſt hadden / op dat by alſo een roof werde van alle menſchen / desgelijk ook dat hare Hoogheid ſijne voorſchreven ſtad van Vyanen hadde doen belegeren / ook dat Hertog Erich van Brunswijk ſommige van ſijne dorpen gerooft hadde / ſeggende voorts tot de voorſchreven La Torre, dat het niet van node en was / ſo veel woorden by hem te gebruiken / dat het genoeg was dat hy hem ſijn commiſſie vertoonde / waer op de voorſchreven La Torre ſeide / dat hy daer van geen bevel en hadde / en dat hy hem daer in ſo wel behoorde te geloven / als hy hadde op ſijn Huis te Cleef / en dat hy te dier tijd hem wel hadde gelooft ſonder ſijn commiſſie te ſien. En dat hy bereid was hem copie te geven van 't gene dat hy hem verklaerde. Daer op den Heere van Brederode antwoorde dat hy de voorſchreven copie niet van doen en hadde: en dat hy ten tijde als hy op ſijn Huis te Cleef quam / vergeſelſchapt was geweeſt met een Edelman / den welken hy over lange gekent hadde / en dat hem die een brief van credentie van haer Hoogheid brochte / en dat hy niet ſchuldig en was hem te geloven / ſonder te ſien ſijn commiſſie / dewijle hy ook van een ander qualiteit was / als deſelve La Torre: dat hy hem ook voor ſodanigen eerlijken man niet en hielt als hy meende te weſen. Op het welk de voorſchreven La Torre hem wederom antwoorde / dat hy ſo vermeten nochte onderſtandig niet en was / dat hy hem ergens in met hem wilde vergelijken / maer dat hy ſijnen onderdanigen Dienaer was / maer dede dat hem bevolen en belaſt was: en ſo veel d'opinie aenging die hy van hem hadde / anders dan van een eerlijk man / dat hy daerom bedroeft was / maer dat hy nochtans in den Eed van ſijnder Majeſteit xviij jaren lang in den ſtaet van Secretaris van den Secreten Rade geweeſt hadde / ſonder eenige naer-reden / hem biddende dat hy dit propoost verlatende / hem audientie geven wilde om te volbrengen ſijnen laſt / hem voorts biddende en radende / en bevelende / dat hy om te believen ſijne Majeſteit en hare Hoogheid ſoude uitter Stede vertrecken binnen 24 uren. Daer op de voorſchreven Heere van Brederode vraegde / of hy wilde dat hy naer ſijn Stede van Vyanen trecken ſoude / daer op hy ſeide dat hy mochte gaen daer 't hem goed dochte.

Beklag des Heeren van Brederode over haer Hoogheid.

Maer als de voorſz La Torre ſach ſijne weigeringe / en dat hy niet en wilde naer komen ſijn verſoek en bevel / ſo heeft hy tegen hem geprotesteert van alle 't quaed datter ſoude mogen geſchieden in de voorſz Stede / door oorſake van ſijne weigeringe / en heeft daer van Acte begeert. Het welke Brederode verſtaende / heeft ook in gelijker wijſe geprotesteert / dat hy (ten ware hy ſijne commiſſie ſage) niet ſchuldig en was hem te geloven / daer van ook Acte begeerde /

Protestatie van La Torre.

Protestatie van den Heere van Brederode.

de / menichmael verhalende dat hy was een onderdanig dienaer van haer Hoogheid / en dat hy was en blijven wilde een seer ootmoedig vassael en dienaer van sijne Majest. / en dat hy bereid was te paerde te gaen om de rebellen te helpen straffen / beklagende hem tot meermael van het groot ongelijk dat haer Hoogheid hem dede / hem niet willende horen / om sijn onnoselheid en onschult te betonen. Eintelijken na eenige propoosten dien aengaende / en de protestatien van beide zijden dikwils verhaelt zijnde / zijn sy van malkanderen gescheiden.

De principaelste van de Gereformeerde binnen der Stad en waren niet wel te vreden / van het gebod dat den Heere van Brederode gedaen was / en wesende dat de voorsz La Torre breder last hadde / dan hy hem voor gehouden hadde / ja om hem met forse te doen vertrecken / maekten voor sijn huis des nachts wel tot 100 personen / hy hadde tot sijnen wille het merendeel der borgeren / die hem alle t'samen seer goedwillig tot hem toonden / en quamen dagelijx so uit Vriesland als Uitrecht in veranderde klederen van Coopluiden / Schippers en Boeren / meer en meer tot hem / sulx dat de Magistraten grotelijk vreesden dat de Gereformeerde so sterk worden souden / dat sy luiden meesters souden werden / daerom sy luiden aen haer Hoogheid solliciteerden hen te senden eenige personagie van autoriteit / om de sake met alle gevoeglijke middelen ten besten te brengen / so hen niet geraden en docht pet met forse te beginnen. De voorsz La Torre was van gelijken seer bevreest / en en dorste niet wel achter straten gaen / op dat hy de Gereformeerde niet meer en verstoorde / en haer geen oorsaek en gave tot nieuwigheid of oproer / maer hy dede blijtelijk acht slaen wie dat al niet den Heere van Brederode omging / en wat hy voornam / daer van hy de Goubernante adverteerde / en so vast dagelijx eenige van de Burgemeesteren / of van de Wet / of den Pensionaris Sandelijn / by den voorsz Secretaris La Torre uit en in gingen / kregen die van der Religie suspitie / dat sy luiden t'samen eenige secrete conspiratie tegen hen-luiden maekten / daer voor eenige West-Vriese Edelluiden / doe ter tijd wesende van de familie des Heeren van Brederode / metten voorsz Jonkheer Willem van Treslong / verorsaekt zijn gevvorden / met voorweten van den Heere van Brederode / den xvij. Meert te gaen in de Herberge en Camer van den voorsz La Torre, en hebben eenige van sijne brieven en pampieren aengetast / onder welke sy ook vonden sijn memorie of verhael van 't gene hy tot Amsterdam gedaen hadde / en ook verscheiden brieven van credentien / by de Hertoginne Goubernante ondertekent sonder subscriptie / om die te mogen addresseren aen den genen die hem goetdunken soude mogen / en onder anderen ook de missive hier voren verhaelt / inhoudende dat hy hem sterk maken soude metten Grave van Megen en sijn volk / om den Heere van Brederode te doen vertrecken. De voorsz brieven zijn terstont den Heere van Brederode gebracht / en ook onder 't gemeen volk verbreid / La Torre hebben sy in sijn herberge eenige dagen in arrest gehouden / hier door is grote alteratie onder de gemeene burgeren gekomen / die tot eene grote seditie soude gestrekt hebben / ten ware sommige van de voornaemste borgeren der Gereformeerde hen-luiden ter neder geset hadden / belovende dat sy luiden by de Burgemeesteren gaen / en op alles doen versien souden. Daerom sy luiden in den name van die van der Gereformeerde Religie binnen der selver Stede seker Request aen de Magistraet overgegeven hebben / inhoudende:

De pampieren en schriften van la Torre genomen.

Requeste op die van de Gereformeerde tot Amsterdam overgegeven.

HOe dat sy luiden insiende den sorgelijken staet daer in de selve Stad en d'ingesetenen der selver gestelt waren, ja dat de gehele ruine en verderffenisse der selver volgen soude, so verre daer niet in werde versien, so waren sy lieden gedrongen door den eed, daer mede sy sijne Coninklijke Maj. en de voorsz Stede verbonden zijn, sulx te kennen te geven, ten einde daer in behoorlijk mocht werden versien, beschuldigende de Magistraten dat sy heimelijken hadden willen breken de contracten met hen-luiden gemaekt, seggende dat sy luiden noch verscheiden oorsaken hadden van beswaernisse, die sy onvermaend lieten, op dat (so hen-luiden Requeste mocht komen in handen des gemeen volx) daer uit geen oproer noch commotie en soude ontstaen, sy hadden eenige articulen geconcipieert dienende tot vrede, rust en welvaert der selver Stede, die sy versochten dat by hen-luiden bewilligt en geconsenteert soude werden, te weten:

1. Eerst dattet accoort by den Prince op den 18 January gemaekt, in allen sijnen articulen sal onderhouden werden.

2. Dat noch by haren advijse twe Capiteinen en twe Luitenanten, alle borgers, souden verkoren werden die elk noch 200 knechten (borgers wesende) souden aennemen, en dat de selve mette andere Capiteinen, Luitenanten, en aengenomen knechten alle eed doen souden, de Stede en alle den inwoonderen te helpen beschermen.

3. Ten derden, also sy lieden in de Stad niemant en hebben die in krijgshandelinge sonderlinge ervarentheid heeft, so versoeken sy dat den Heere van Brederode, wesende een ingeboren Heere en vassael van den Conink: en by gevalle aldaer binnen der Stede present zijnde, geordonneert en gestelt werde Generael en Overste Capitein over de voorsz knechten, om de voorsz Stede en inwoonderen der selver te bewaren, tot vorderinge en profijt van de Maj. ruste en voorspoet der Poorteren en inwoonderen.

4. En dit alles by provisie en totter tijd toe dat eenige Gecommitteerde van de Magistraten en van hen-luiden approbatie van den Heere Prince van Orangien, als Gouverneur en Capitein Generael van Holland, hier op verkregen sal wesen.

5. En dat de Magistraten by forme van eede sullen beloven, dat sy tegen 't gene voorsz is, niet en sullen attenteren noch voornemen, directelijk noch indirectelijk, heimelijk noch opentlijk, noch door haer selven, noch door andere, sonder advijse van de gemene drie Schutteryen der selver Stede.

DE Magistraten hier mede seer beladen zijnde / en wel wetende dattet geensins de wille en was van haer Hoogheid den Heere van Brederode aldaer in der Stede meer autoriteits soude werden gegeven dan hy hadde / en wisten niet wat sy in de sake best doen souden / eintelijk hebben van gelijken eenige articulen / gestelt / die hen dochten goed te zijn om alle onrust en twedracht te verhoeden / die sy hen-luiden des anderen daegs hebben overgelevert.

Articulen by die by de Magistraten tot antwoort gestelt voorsz.

FErst datter gecommitteert sullen werden twe van wegen de Regeerders, twe by dien van der Gereformeerde Religie, en twe uitte negen Gedeputeerde van der Schutteryen, die gelijkelijk tot der Stede kosten souden reisen aen den Prince van Orangien, Stadhouder, om te verkrijgen sijn advijs opte voorsz Requeste, en dat beide partyen, sonder wederseggen, hen daer na sullen reguleren.

2. Dat van stonden aen, aen de Poorten en Bomen geslagen soude werden noch een slot, daer af een van de negen Gedeputeerde der Schutterye (die des nachts waken soude) de sleutel sal hebben, en die des middaegs en des avonts brengen in der Stede kiste, daer de sleutelen der Poorten en Bomen des nachts opt Stedehuis bewaert werden, aen welke kiste noch een slot soude gehangen werden, daer af de Gedeputeerden den sleutel hebben en behouden souden.

3. Dat sy sullen tolereren, tot dat by de Prince anders sal wesen gedisponeert, datter twe Boots, als een in de Aemstel, en een in den Ye, met volk daer op, tamelijken, en met behoorlijke munitie, manierlijk soude werden gehouden, tot der Stede kosten, welk volk by de 9 Gedeputeerden soude werden aengenomen.

4. Dat de selve negen Geputeerden aennemen souden uitte burgerye, die des nachts wacht houden sullen, 100 mannen, daer de negen Gedeputeerden eenen Capitein over sullen stellen, en sullen die aengenomene (F. 1)

mene eed doen van der Stede en Burgemeeſteren hou en trou te weſen.

5. Dat de Burgemeeſteren terſtont ſullen af danken Bouwen Reyerſz Luitenant van Willem Pouwelſz, en dat een ander Luitenant ſal werden geſtelt, der gemeenten aengenaem, tot diſcretie van den voornoemden Willem Pouwelſz Capitein, de Heeren Burgemeeſteren, en de voorſz negen Gedeputeerden van de Schutterye.

Met deſe voorſz articulen zijn de Gedeputeerde van de Burgemeeſteren van die van der Religie en Schutterijen gereist aen den Prince van Oranien / die daer op voor ſijn advijs ſekere Apoſtille geſtelt heeft opten 26 Martij.

Int- voord n den ince de ar- ulen rſz.

DAer by hy verklaerde tot ruſte der ſtede van Amſterdam, geraden te vinden, dat gedurende de troubelen het accoort van den 18 Ianuarij ſoude werden onderhouden, dan alſo daer toe gerequireert is d'advoy van haer Hoogheid, ſouden de Gedeputeerden, om te beter geruſt te zijn en verſekert te mogen weſen, het ſelve advoy aen haer Hoogheid ſolliciteren. Dat hy ook geraden vonde dat de 400 knechten aengenomen werden op den voet als die verſocht werde. Dat hy aen den Heere van Brederode yemanden expreſſelijken ſoude afveerdigen, om hem ſijn intentie en goed-dunken te doen verſtaen. Dat hy mede goed en geraden vond, om alle misvertrouwen te weren, dat de beloften ſo die verſocht werden, aen beiden zijden ſouden gedaen werden. Dat ſijn Excell. mede goed vond, dat gedurende de troubelen, gemaekt worden de Sloten, en de ſleutelen bewaert werden, gelijk in d'articulen by de Burgemeeſteren voor geſtelt, vermelt wert. Dat hy inſgelijx niet ongeraden en vond, datte twe Boots onderhouden werden, ſo verre ſulx notelijk bevonden word, by gemenen accoorde vande Regeerders, Schutterijen, en die van der Religien. En dat den Luitenant Bouwen Reyerſz werde afgeſtelt, en een ander in plaetſe geſtelt, der gemeente aengenaem, tot diſcretie van de Burgemeeſteren, Capiteinen en Gedeputeerden.

Welke Ordonnantien daer na beide partijen by eede beſworen en bevestigt zijn / ſo ook een Capitein en 2 Luitenanten / met 400 knechten aengenomen werden.

Zhij- bi van di Bou- be ante ar de E den bi Hol- la ten e ſp o aer hi de zi / en g e w ht h den d ſp h den E re bi Bze- d de n h an- d niet e ber- d ver- k digt.

De Hertoginne van Parma verſtaen hebbende en verwittigt zijnde van de handelinge des Heeren van Brederode tot Amſterdam / ſo heeft ſy geſchreven aen diverſe Steden van Holland: als dat ſy verſtaen hadde de ſecrete inkomſte van den Heere van Brederode binnen Amſterdam / en dat door ſijn preſentie groot quaed / beroerte / confuſie en tweedracht tuſſchen de Borgers en Inwoonders der ſelver Stede ſoude hebben mogen komen en oprijſen / te meer / mits dat diverſe van de nieuwe Secten en gereprobeerde opinien ſo van de voorſz Burgers en Inwoonders / als van ander dagelijx van buiten aen hem komende gekleet als Coopmans / Schippers en Landluiden / hem aenhangende en naervolgende waren. So hadde ſy aen de Regeerders en Wethouders der ſelver Stede geſchreven / dat ſy den voornoemden Heere van Brederode ſouden doen vertrecken / en om de ſake te beter te executeren / datſe aldaer den Secretaris de la Torre geſonden hadde / met laſt en commiſſie om den Heere van Brederode te doen vertrecken. Waer in hy niet alleen in gebreke en was geweeſt / maer ter contrarie hadde met ſijn adherenten den ſelven Secretaris doen baſt houden / mishandelen / en met gewelt ſijne commiſſie / brieven / pampieren / boeken / geweer en andere dingen doen afnemen / en dat hy 't ſelve als noch behoudende was / meinende by ſijn practijken d'overhand binnen der ſelver Stede te krijgen / en door faveur van ſijn voorſchreven adherenten / deſelve in ſijn gewelt te houden. En om geringe daer toe te geraken / dat hy hadde opgeroert en geinciteert diverſe Burgers / hem te denomineren en kieſen Overſte en Capitein der ſelver Stede / doende aldaer komen Krijsvolk en andere oproerige en wederſpannige luiden van diverſe Landen. En dat hy ook van meninge was binnen der ſelver Stede te brengen knechten en ſoldaten van ſijne Majeſteits rebellen en wederſpannige Onderſaten / die hy in ſijne ſtad van Dyanen heeft / dewelke in deſe Landen tegen bevel en Ordonnantien van der ſelver Majeſteit geligt waren. Waer van ſy de Wethouderen van de ſelve Steden wel hadden willen verwittigen / ten einde ſy op haer hoede ſouden zijn / belaſtende henluiden wel exprelſelijk dat indien de voornoemde Heere van Brederode binnen der ſelver Stede quame / of aldaer ſijn aenhangeren en complicen wilde senden / om gelijke practijken of andere binnen de ſelve te doen / of eenige nieuwigheden voor te ſtellen / datſe deſelve terſtond en ſonder eenig uitſtel ſouden doen vertrecken / daer toe nemende d'aſſiſtentie van de goetwillige en andere / daer mede ſy haer ſouden mogen behelpen. En indien ſy van daer niet en wilden vertrecken / datſe tegen hen procederen ſouden / als tegens rebelle en ongehoorſame / doende voorts alle neerſtigheid met goede wake en andere middelen / dat deſelve Steden by den Heere van Brederode noch andere niet verweldigt en werden / maer datſe haer altijts ſouden houden en conſerveren in de onderdanigheid en affectie van ſijne voorſchreven Majeſteit haren natuerlijken en Overſte Heere en Prince / en daer in ſulx verſien / datſe deshalven aen de ſelve ſijne Majeſteit en haer verantwoorden mogen. Deſe brieven waren gedateert den 27 Martij 1567.

Verbolginge der Gereformeerde.

Ter wijlen dit aldus tot Amſterdam geſchiede / ſo werden die van de Gereformeerde Religie aen allen kanten meer en meer verbolgt / en hare vergaderinge belet / beſonder in Vlaenderen / Brabant / Arthois en Henegouwen / alwaer ſy de predicatien in alle hoeken met gewelt van ruiteren en knechten waren verſtorende / met roers en buſſen daer in ſchietende / hangende / onthoofdende en hangende alle die van de Conſiſtorie / en die de beelden hadden helpen breken / ſonder eenige genade waer ſy die wiſten te bekomen / waer door ſo groten ſchrik en breſe over de Gereformeerde is gekomen / datſe hen veel al bereiden om uit den Lande te vertrecken / byſonder door dien van dage tot dage 't gerucht groter werd van dat den Hertog van Alva met eenen groten hoop Spangiaerden en Italianen af quam naer de Nederlanden om aldaer te gouverneren: en ſo alrede veel volx uit Vlaenderen begoſt te vluchten / door dien den Grave van Egmond de ſelve straffelijk dede verbolgen / ſo zijn de Gedeputeerden van de Religie / en het merendeel der Predicanten van Holland binnen Amſterdam by een vergadert / alwaer ſy te ſamen raed gehouden hebben / wat hen in deſe ſwarigheden ſoude te doen ſtaen / en of men mette predicatien ſoude ophouden / of dat men daer mede volherden ſoude / eindelijk zijn gereſolveert / en hebben beſloten / dat men de Predicatien uit breſe van menſchen niet en ſoude ophouden / maer daer mede voortgaen en volharden / immers ter tijd toe dat deſelve by openbare Edicte van haer Hoogheit ſoude weſen verboden / hebben ook eenige gedeputeert die hen ſouden binden tot Antwerpen by de Gedeputeerde der Religie aldaer / om t'ſamen te beraedſlagen wat hen te doen ſtond in deſer ſwarigheden / en van den Prince van Oranien raed en hulp te verſoeken.

Vergaderinge der Gereformeerde binnen Amſterdam.

Hier voren is verhaelt geweeſt / als dat de Magiſtraten van Antwerpen met die van de Gereformeerde Religie hadden beginnen te handelen / dat ſy de Predicatien ſouden ophouden / dan alſo door de troubelen en grote beroerten inde Meere / daer na gebolgt / andere accoorden met hen-luiden gemaekt waren / ſo en is dat niet geeffectueert geweeſt / ook en hebben ſy niet raedſaem gevonden tegens de ſelve accoorden iet te beginnen / breſende meerder beroerte / maer ſiende nu dat de Gereformeerde vaſt aen allen kanten meer en meer verbolgt werden / en datſe vele al binnen Antwerpen quamen gevlucht / die uit andere plaetſen waren verjaegt / of van ſelfs geweken / ſonder

der datse daer in wisten te voorsien / so hebben sy-luiden de voorsz salie wederom by der hand genomen / en haer Gedeputeerde te Hove geschikt / overleverende aen haer Hoogheid opten 22 Marty 1567 seekere Remonstrantie uit den name van de Burgemeesteren / Schepenen en Rade der selve Stad / daer in verhalende:

Vertoninge van de Magistraten van Antwerpen aen de Gouvernante.

HOe dat sy, geduerende den tijd van dese troublen, altijd gehoopt hebben dat door sijne Majest. en hare Hoogheid een generale remedie soude gesteld werden, dan en was tot noch toe niet geschied, hoe wel sy-luiden in 't particulier en daer na ook de Staten van Braband, hadden haer Hoogheid geremonstreert dat de eenige en waerachtige remedie soude zijn de vergaderinge der Generale Staten van desen Lande, tot den selven einde, of by provisie, om ten minsten te doen cesseren de predicatien en exercitien van de nieuwe Religie, hebbende de Staten van Braband geadviseert en haer Hoogheid by geschrifte gelevert, eenen goeden voet, om daer door niet te vallen in eenige ongeschiktheid of disordre, gelijk sijne Maj. vreest, dat door de vergaderinge vande Generale Staten soude mogen ontstaen. En hoe wel haer Hoogheid den selven voet over twe maenden goed gevonden hadde en gedeclareert aen de Staten van Braband, dat sy sijne Majesteit soude adverteren het voornoemde advijs, en daer toe doen alle gunstige recommandatien, so en was nochtans tot dier tijd toe, die remedie niet gevolgt, waer door gekomen is, dat by gebreke van een generale remedie, de troubelen sterkelijken vermeerdert zijn, en de voorsz Stad van Antwerpen de voorledene dagen geweest in een klaer schijnende verderffenisse en ruine, indien door de hulpe en voorsichtigheid Gods, en het goet devoir van de Gouverneurs, goede borgers, en van de Natie der Coopluiden, daer in niet voorsien en hadde geworden. En hoe wel het voornemen van de quaedwilligen op die tijd geen voortgank en heeft gehad, so so was nochtans dat de goede borgers en koopluiden, om niet weder te verwachten sulk of diergelijk inconvenient, liever vertrecken willen met haer personen en goederen, en schouwen sulk hazard en perijkel (gelijk men alrede sach dat veel borgers, koopluiden en andere van de rijkste en notabelste vertrocken) dan te blijven in de selve Stad, sulx dat ten einde de voornoemde Stad soude blijven in de moetwilligheid van de quaedwilligen tot ganssche verderffenisse der selver, indien men door eenig goed middel niet veerdelijk en sonder vertrek daer in en versage, waer toe wel dienen soude dat van stonden aen de voorsz Staten souden t'samen werden geroepen over de sake van de Religie, om te dempen en blusschen de troubelen, of ten minsten op het poinct, om te doen cesseren de voornoemde Predicatien en exercitien, volgende den voet door de Staten van Braband geadviseert.

En indien haer Hoogheid noch niet en konde verstaen tot de convocatie van de voornoemde Generale Staten, dat haer als dan gelieven soude uit eigene beweginge tot bewaernisse en behoudenisse der selver Stad en den ganschen Lande, te doen cesseren de predicatien en exercitien van de nieuwe Religie (oorsaek wesende van de troubelen) en te accorderen een generael pardon van alle het gene dat door eenige (gedurende dese troubelen) soude mogen misdaen en gebruikt wesen jegens sijn Maj. uit wat oorsake sulx ware, alleenlijk uitgenomen straetschenderye en moordenaers, aenschouwende dat de straffinge niet en kan uitgerecht worden, sonder openbare ruine en verderffenisse van de voornoemde Stad en Lande. Om welke te schuwen,
(F. 116) en om de dwalende wederom totten rechten wege, en waerachtige Religie te brengen en leiden, dat sijne Maj. gelieve te gebruiken sijne aengeboorne genade en goedertierenheid.

En dat haer Hoogheid, sonder eenig uitstel, soude willen accorderen het voornoemde pardon, ten minsten onder het welbehagen van sijne Majest. en indien hy dat niet voor goet aen en neemt, dat haer Hoogheid als dan wil geven bequame tijd als van drie of vier maenden, om geduerende dien tijd, vryelijk en sonder verhinderniss uit den Lande van sijne Maj. met hare vrouwen, familien en goederen te mogen vertrecken, insgelijx hare goeden te mogen verkopen en veralieneren, of die behouden en genieten de vruchten en inkomsten, de selve doende administreren door andere, en dat de selve vryheid van dien jegenwoordige tijd af, alle de gene die vertrecken willen, mede souden genieten.

Dat mede yemant binnen de selve Stad noch in den Lande hem onthoudende van de predicatien en exercitie van de Religie, en souden werden gemolesteert, verhindert noch vervolgt in sijn persoon en goeden om oorsake van sijn conscientie of van sijn Religie.

Tot verseckertheid van dien, soude haer Hoogheid in den name van sijne Maj. beloven dat de voornoemde Stad noch d'inwoonders van dien niet en souden belast noch gemolesteert werden, door eenig krijgs-volk noch binnen noch rontom de voorsz Stad. En dit al totter tijd toe dat sijne Maj. door advijs van de Generale Staten soude hebben gedisponeert op de sake van de Religie, waer na hem als dan een yegelijk soude mogen reguleren, of binnen drie maenden daer na met sijn familie en goeden mogen vertrecken uit den Lande, of die behoudende, genieten als voren, door administratie van anderen als boven, en daer op te accorderen opene brieven van sijne Maj. in behoorlijke forme.

Antwoort van de Gouvernante

De Gouvernante heeft hier op voor antwoord gegeven / dat sy brieven van sijne Majesteit ontfangen hadde / daer by haer verboden was eenige capitulatien met eenige Steden te maken / al waert ook op 't behagen van sijne Maj. maer soude nochtans delibereren opte voorsz Remonstrantie. En was voor al van node dat sy-luiden / om te voorkomen den toorne van sijn Maj. innemen mosten het krijgsvolk van sijne Maj. dat sy aldaer wilde senden / om haer te betonen gehoorsame van sijne Majesteit.

Vertoninge van de van Antwerpen aen haer Hoogheid.

De Gedeputeerde der Stad Antwerpen hebben den 5 April daer op aen hare Hoogheid een nader vertoninge over-gegeven / inhoudende in effecte / dat het verbod daer van haer Hoogheid vermaende / niet aen en ging noch en roerde de Stad van Antwerpen (ten ware dat het de wille van sijne Majest. ware de selve daer in te begrijpen:) want men sal niet bevinden (seggen sy) dat de voornoemde Stad immermeer misdaen heeft of haer bewesen rebel / of ongehoorsaem sijnder Maj. maer althd vollherd in de schuldige gehoorsaemheid / gelijk sy als noch begeren te blijven. So veel aengaet dat sy pardon begeren / en geschiede niet ten respecte van het lichaem van der Stad / of de principale leden der selver / maer alleen ten aensien van eenige particuliere personen / die bedreven hebben eenige dwalingen / en haer schuldig bevindende / niet door wanhope en desperatie en souden soecken noch meer te troubeleren en beroeren de voorsz Stad / en dat door vreese van dien de vreemde koopluiden niet en souden veroorsaekt werden om te vertrecken / (gelijk sy eensdeels alrede gedaen hebben en noch meer gereetschap daer toe maken) tot ganssche verderffenisse niet alleen van der selver Stad / maer ook by na van het ganssche Land. Daer waren ook meer andere insichten belangende de Stad van Antwerpen / als wesende de principaelste / om die te conserveren / daer andere Steden (die bedreven mochten hebben wederspannigheid en ongehoorsaemheid) niet en waren van sulker qualiteit en consequentie als de Stad van Antwerpen.

En so haer Hoogheid mochte presumeren dat de voornoemde Stad van Antwerpen soude begrepen zijn onder de voorsz brieven van sijne Majesteit / van dat sy niet en souden mogen handelen met eenige Steden / so en konden sy geensins daer door uit gesloten werden om te verstaen d'uitleggінge van 't gene door haer Hoogheid gecapituleert en gegeven is geweest by geschrifte den 20 January voorleden / het welke sy-luiden accepterende / hebben opten selven voet beginnen te besoigneren / begerende daerom dat haer Hoogheid ten goede en tot conservatie van

van de voorſz Stad / ſoude interpreteren / uitleggen en particulariſeren het 12 en 13 artijkel van de voorſz capitulatie / by dewelke in't generael uitgenomen zijn / de gene die beſchuldigt zijn van *Crimen læſæ Majeſtatis*, geweld-dryvers / wekers en rovers der Kerken / &c. om alſo te beter te mogen verſtaen de wille van haer Hoogheid / en om te weten welke deſelve meent begrepen te zijn in het ſelve / om alſo d'andere wy te maken van ſuſpitien / en oorſake te geven om te ruſten / op datſe anderſins door wanhope en desperatie niet en ſouden verooraeckt zijn om hen te roeren.

En aengaende het Garniſoen in te nemen / daer van haer Hoogheid vermaent / hoe wel dat volgens de privilegien den Hooft-ſteden van Braband geaccordeert door den Hertoge Jan in't jaer 1422 / ſy ſouden geexcuſeert zijn van te ontfangen of in te laten eenig Garniſoen / nochtans om te bewijſen meerder gehoorſaemheid tot ſijne Majeſteit / gelijk ſy ook van allen ouden eeuwen gedaen hebben tot deſer tegenwoordiger uren / waer af ſy proteſteren voor God / haer Hoogheid / en andere Raden / ſy ſullen haer uiterſte vermogen doen aen de andere leden om te ontfangen ſo veel en ſulk Garniſoen als haer Hoogheid ſal oordelen / voor de verſekerheid en bewaernisſe van der Stad te betamen en nootſakelijk te weſen / hoe wel ſy weſen dat het innemen van't Garniſoen / een oorſaek ſal zijn van miſtrouwen onder de vreemde Coopluiden / principalijk van de gene die daer zijn dryvende koopmanſchappe van groter waerden en met menichten / als namentlijk de Engelſche / Oosterlingen en Portugeſen / en ſoude mogen oorſaek zijn om te doen ceſſeren de traffijque / ſchip-vaert en handwerkinge / welke geweeſt is eene van de principaelſte ſwarigheden die men voor oorſake geſteld heeft op het ontfangen van het Garniſoen / en ſchijnt mede de vreſe te zijn / dat de ſoldaten die tegenwoordig zijn in ſoldye van der Stad / werdende ganſch afgedankt / datſe eenige nieuwigheid ſouden mogen beginnen / mits datſe handwerx luiden zijn / arme en van nederen ſtate / en niet en hebben (door het ceſſeren van de traffijque en koopmanſchap) waer met ſy haer ſouden onderhouden met hare kinderen en familie / berooft zijnde van hare ſoldye / en bevinden haer ſterk en wel gewapent / als gereken tot 1800 mannen / by de welke haer ook lichtelijk ſoude mogen voegen andere quaetwillige luiden / arme en verlaten van werke (door de troubelen) en ſeer begerig na de plunderinge en roverven / principalijk nu tegenwoordig een groot deel van de goeden vertrocken zijnde uiter Stad / dat men om 't ſelve te voorkomen ſoude mogen de voornoemde ſoldaten voor een tijd behouden in hare ſoldye boven het Garniſoen dat haer Hoogheid ſal believen te ſenden / haer doende eenen nieuwen eed doen / gelijk andere ſoldaten doen die in dienſt van ſijne Majeſt. zijn / en afdanken deſelve daer na allenxkens teffens. Stellende 't ſelve niet te min in diſcretie van haer Hoogheid / verſoekende dat deſelve gelieve te voorſien op de forme van het ontfangen van het Garniſoen / met ſulk en ſodanige Heeren als haer Hoogheid believen ſoude tot dien einde te deputeren / op dat mach uitgericht werden met de minſte quetſinge en verderfeniſſe van der traffijque / ſchipvaert en handwerkinge / ten goede van der Stad en ganſchen Lande.

De Goubernante heeft hier op den 7 April deſe antwoorde gegeven en verklaert.

Antwoorde der Goubernante.

DAt ſy brieven van den Coning hadde ontfangen, door de welke hy onder andere ſaken haer beveelt op de ſake van de appoinctementen en accoorden, die veel Steden herwaers-over wel ſouden willen maken, vereiſſchende pardon van voorleden dingen, niet te doen noch mette ſelve Steden in te gaen eenige capitulatie of handelinge, het ware onder ſijn goed behagen noch anderſins, hoe wel ſijn Majeſteit nochtans van meninge is te gebruiken alle genade en ſoetigheid. Daerom en ſoude ſy hen-luiden tegenwoordelijk geen ander antwoord konnen geven, dan dat ſy daer af ſal adverteren ſijne Majeſteit.

Niet te min om de affectie die ſy was dragende tot de bewaerniſſe en voorſpoed der voornoemde Stad, was ſy hen-luiden waerſchouwende dat van node was, in allen gevalle om te voorkomen den gerechtigen toorn en gramſchap van ſijne Maj. hoe eer hoe liever, gelijk ſy hun noch hadde gewaerſchout en geraden, om ſijne Maj. niet te brengen in den noot en onkoſten van hier te Lande te brengen ſijn macht van volk en wapenen alrede daer toe bereet, om van ſijn onderſaten hier te Lande te hebben de gehele en volkomen gehoorſaemheid die men hem ſchuldig is.

Tot welken einde in den eerſten ſoude betamen dat de Magiſtraet terſtont hername d'autoriteit over d'onderſaten ſo 't behoort, en datſe alle gelijke aen ſijne Maj. ſoude bewijſen d'onderdanigheid die de ſelve toebehoort, na Godlijke en menſchelijke rechten.

Ten tweden, dat ſy totte goede ruſte en ſtilheid van de voornoemde Stad, verſekertheid van de vreemde natien (die anderſins willen vertrecken) en van alle goede Koopluiden, Borgers en Inwoonders der ſelver, ook tot continuatie en gedurigheid van de traffijque en handel, en om te beter te onderhouden de voornoemde Stad in der devotie en gehoorſaemheid van ſijne Majeſt. ontfangen ſouden veerdiglijk en ſonder vertrek, ſulk Garniſoen en verſekertheid als hare voorſz Hoogheid ſal oordelen te betamen, en ſal ſy voorſien dat door de ſelve gene perſonen eenige overvallinge, verdruckingen, ſchade, noch moleſtatie geſchieden ſal.

So vele aengaet het begeerde pardon of de kaſtijdinge welk de Coninklijke Majeſt. ſoude mogen doen, hare Hoogheid ſal te vreden zijn die wederom te ſtellen aen ſijne Maj. ſonder te doen aentaſten de perſonen en goeden van de borgeren, ingeſetenen en inwoonderen der ſelver Stad, aldaer van te voren wooninge gehad hebbende voor de Ooſtmaend laeſt voorleden, totter tijd toe dat ſijne Maj. anders bevolen ſal hebben opte conſultatie, welke haer Hoogheid tegenwoordelijk aen ſijn Majeſt. doen ſal, nochtans daer in niet begrepen de Vagabonden, Ballingen, Miniſters, Predicanten, Sectariſſen, Vreemdelingen, Vluchtige, Apoſtaten, en diergelijke perſonen ſchadelijk in der gemener ſaken, en ook uitgenomen de hoofden en auteurs van de oproeren, wederſpannigheden en ſeditien, mitſgaders ook de hoofden en auteurs van de brekinge der Beelden, Altaren en Kerken, ſnaphanen, moorders en ſtraetſchenders, inſgelijx de gene die hen hebben doen inſchrijven en wapenen te velde gedragen hebben tegen ſijne Maj. tegen de welke men middelertijd ſal mogen procederen, als die opentlijk onweerdig zijn van der gratie van ſijnder Majeſteit.

Dat ook de voorſz borgers, ingeſetenen en inwoonders, hebbende miſdaen, 't zy in 't generale of particuliere, haer wederom ſtellende en begevende in de goedigheid, genade, en goedertierenheid van ſijnder Maj. hare voorſz Hoogheid alle goede officien doen ſoude, om voor hen-luiden te bidden, gelijk het betaemt totter bewareniſſe van ſulke eene goede en principale Stad, waer aen ten dele hangt het goede van de reſte van deſe Landen, hopende dat in deſe gelijk in alle andere ſaken ſijne Maj. gebruiken ſal ſijne gewoonlijke en natuerlijke goetheid en genade, om de voorſz Stad te conſerveren, byſonder indien ſy haer ſelven bewijſen (f. 119.) bereet, veerdig en gehoorſaem, en van ſtonden aen ontfange het volk van ſijne Majeſteit, tot bewaerniſſe en verſekertheid van de voornoemde Stad.

't Voorhouden van die van Antwerpen aen die van deſde de Religien.

DEſe antwoorde by de Regeerderen van Antwerpen ontfangen zijnde / hebben ſy by hen ontboden de Gedeputeerde Miniſters en Predicanten van beide ſo de Gereformeerde Religie / als Ausburgſe Confeſſie / en hebben hen den tienden Aprilis voorgehouden / dat van node was tot conſervatie van de Stad / en om niet te komen in de indignatie van ſijn Majeſteit en andere inconvenienten te verhoeden / de predicatien en exercitien van de voorſz Religien te doen ceſſeren / totter tijd toe / dat by ſijne Maj. met advijs van ſijne Heeren Raden en Staten van den Lande van herwaers-over / anders ſoude weſen geordonneert

en

en dat de Ministers en Predicanten souden vertrecken / mits hen gevende paspoorte en saufconduit / en hebben so veel gedaen door verscheiden inductien / persuasien en vertoningen / en ook met dreigementen en bevelen / dat de voorsz van de Religie en Ministers en Predicanten eindelijk verklaert hebben / gewillig / bereet en te vreden te zijn / om de Stad niet te laten vallen in de uiterste benautheid / indignatie van sijne Majesteit en bederffenisse / op te houden en te verlaten de predicatien en exercitien van der Religien / en de Ministers en Predicanten te vertrecken / mits hen gevende paspoorte / saufconduit of geleide voor seckere dagen / om te mogen vertrecken uit de voorsz Stad en Landen van sijne Majesteit / d'welk hen is geaccordeert geweest / en zijn also eenige van de selve Predicanten noch des selven daegs / en d'andere des anderen daegs daer na al vertrocken.

't Vertrek der Predicanten uit Antwerpen.

De Predicanten en Gedeputeerde van de Confessie van Ausburg / hebben boven de paspoorte hen-luiden by de Magistraet van Antwerpen verleent / ook van den Prince van Orangien versocht attestatie en verklaringe van haren wandel / conversatie en gehoorsaemheid binnen de voorsz Stad bewesen / die hen by den Prince in navolgende manieren / na sijn vertrek uit Antwerpen / tot Breda is verleent.

Afscheid en verklaringe van die van de Confessie van Ausburg hen van den Prince van Orangien gegeven.

WIlhelm by der gratien Godts, Prince van Orangien, Grave van Nassau, &c. Baron, Heere 's Lands van Breda, van Diest, &c. Burg-Grave van Antwerpen en van Besanson: allen den genen die desen sullen sien saluit. Also de Predicanten en Gedeputeerde van der Confessie van Ausburg binnen de Stad van Antwerpen, in egeenderlei manieren willende contravenieren den bevele en wille van de Coninklijke Maj. bedwongen zijn de predicatien en exercitien van der Religie te moeten doen cesseren, en de selve Stad te ruimen en te verlaten, liever dan sy souden vallen (so sy seggen) in sijnder Maj. indignatie, noch oorsake geheten te werden van der selver Stads ruine, verbeidende dat sulx by bedwang soude worden gedaen, door macht van uitlantse ruiteren en knechten, met meer andere inconvenienten die daer uit souden mogen volgen, als dat sy tegens sijnder Maj. bevel, rebel en ongehoorsaem souden mogen schijnen, maer meer geneigt om de bederffenisse daer van te verhoeden, alrede op weg zijn te vertrecken, buiten der Stad en dese sijne Maj. Nederlanden, na dien sy d'onderhouden en effecte van den contracte, tusschen ons, als Gouverneur en Borgemeesteren, Schepenen en Raed der voorsz Stad van Antwerpen ter eenre, en hen ter andere zijden, aengegaen den tweden Septembris lest-leden, niet en hebben mogen obtineren, als breder is blijkende by de brieven van de voorsz Stad van Antwerpen, hen op den 12 dag deser gegeven, ons daerom vrundelijk en ootmoedelijk biddende, dat wy hen souden verlenen attestatie van haren ordentelijken beroep, wandeling en conversatie, volgende haren voorsz contracte, van dat sy hen anders niet gedragen hebben binnen de voorsz Stad, dan in alle gehoorsaemheid, jegens de Magistraet en Overheid, welk wy geerne tot haren versoeke als boven geaccordeert hebben, als 't gene des voorsz staet, waerachtig zijnde, daer by voegende, dat sy de voorsz Magistraet en Overheid mettet daet hebben by gestaen, jegens de gene die de voorsz Stad in grote onruste en beroerte hadden gestelt. Alles sonder argelist, en des t'oorconde, hebben wy desen met onse hand ondertekent, en ons secreet van wapenen op de marge doen drucken tot Breda, opten 13 dag van April in 't jaer ons Heeren 1567 na Paesschen, en was ondertekent aldus: *Guiliaume de Nassau.* Met desselfs Princen zegel daer op gedrukt in roden Wasschе.

Den Prince van Orangien merkende dat alle saken der verbonden Edelen ten quaetsten afliepen / datter vele aen 't hoger hoort helden en haer aen de zijde van de Gouvernaitte begaven / twistig onder den anderen waren / hen saken qualijk beleiden / goede advertentie hebbende / en wel versekert zijnde dat den Hertoge van Alva soude met macht van Spangiaerden en Italianen in 't Land komen / ook gedachtig wesende / niet alleen de besluitinge van den Spaensschen Raed / ten tijde de Spangiaerden de Nederlanden hadden moeten verlaten / gelijk in 't eerste boek verhaelt is / maer ook de brieven van Francisco d'Alava, en siende dat sommige andere grote Heeren so langsaem waren om over hen selven te konnen resolveren / en niet met hen en wilden stemmen / betrouwende te seer op hare gedane diensten / en alle saken wel en rijpelijk overwegende en op lettende / heeft raetsaem gevonden in persoon te vertrecken na Duitsland / en alle sijne Staten en Gouvernementen van dese Landen te verlaten / gelijk hy wel een jaer te voren ook van dier meninge was geweest / so hy ook aen den Coning in Mey 1566 geschreven hadde / hem excuserende dat sijn eigen en particuliere saken in sulken state waren / datse sijn jegenwoordigheid waren vereisschende / en dat hy over sulx sijn staten verlaten moste / en volherdende in sulk voornemen / heeft eindelijk sijn Gouvernementen in handen van de Hertoginne van Parma over-gegeven / en hem voorts gereet gemaekt om te vertrecken / vermanende vele van de Edeldom datse ook in tijds vertrecken / of hun gereet maken souden om tegen te staen de gereetschappen van oorlogen die in Spangien tegen dese Landen en hen-luiden werden gemaekt. De Gereformeerde en zijn in sijn vertrek niet wel te vreden geweest / en souden wel hebben gewilt dat hy by hen gebleven hadde / niet jegenstaende de sommige onder hen hem niet wel en schenen te betrouwen / door dien hy diktwils geraden hadde datse den tijtel van de Ausburgse Confessie souden aennemen en tot haren voordeel gebruiken: nochtans zijn de Gedeputeerde van der Religie eene wijle tijds te voren secretelijk by hem gekomen / om raed en advijs te hebben wat sy doen souden mogen om hen te beschermen: hy heeft hen dese antwoorde gegeven / so verre sy-luiden als noch den name en tijtel van de Confessie van Ausburg willen gebruiken / datter goede middel was om hen-luiden te beschermen / door middel en hulpe vande Duitse Fursten / maer als sy daer in swarigheid maekten / en seiden datse 't selve niet en konden doen sonder quetse van haer consciencien / so heeft hy haer noch een ander middel voor-geslagen: namentlijk datse in haeste souden opbrengen vijf of 600000 guldens / om die te gebruiken tot hen-luider beschermінge / daer op sy antwoorden datse daer toe wel raed wisten / om de selve op te brengen / dan begeerden te weten de middelen hoe en in wat manieren hy hen-luiden dan beschermen soude: den Prince seide dat sulx niet gelegen en was te verklaren / door dien het middel openbaer zijnde / hem niet mogelijk en soude zijn als dan pet oorboorlijx daer mede uit te richten / datse over sulx 't selve mosten stellen tot sijn dispositie en discretie: dan eit konden daer in niet eens werden / also sy seiden de selve penningen niet en konnen opbrengen / of sy en souden 't middel moeten weten / also sy anders geen penningen en souden konnen vergaderen / of haer volk contenteiment geven.

Des Princen voornemen uit den Lande vertrecken.

Voorts daer na namentlijk den 11 Aprilis is hy uit Antwerpen vertrocken na sijn Stad van Breda / beleid zijnde met een grote menichte so van Edelluiden / hoopluiden / als borgeren / en als hy aldaer orde in sijn eigen saken hadde gestelt / is hy van daer voorts na Duitsland in sijn Graefschap van Nassou vertrocken / latende sijnen oudsten Sone / den Grave van Bueren / tot Loven in der Universiteit of hoge Schole studeren.

De Prince vertrect.

Dit vertrek van den Prince heeft alsulken verbaesthеid gemaekt onder de Gereformeerde / datse gelijk verslauden en met grote hopen / niet alleen uit Antwerpen / maer ook uit alle andere Steden en plaetsen in Braband begonsten te vluchten in sulker haesten / als of sy te laet komen souden.

De en verbaesthеid der Gemeente.

Den xij zijn alle de Leden van de Stad van Antwerpen of den Breden Raed vergadert geweest / alwaer

Handelinge van die van Antwerpen om ſoldaten te nemen.

waer hen-luiden by den Regeerderen der Stad booz gehouden is dit na-volgende / te weten: dat nu volbzacht weſende den wille van haer Hoogheid in 't ophouden van de pzedicatien en bertreck van de Pzedicanten / nu noch reſteerde te bewijſen onderdanigheid aen ſijne Majeſt. in 't aenbaerden van ſekere Garde van volke van wapenen / 't welk dienen ſoude tot ruſte / bzede en tranquilliteit van de Stad / berſekeringe van de Coopluiden / bozgeren en ingeſetenen / continuatie van de trein van de koopmanſchappe / en om de Stad te houden in de debotie / gratie en faveur van ſijne Majeſteit.

Maer weigerende de boozſz Garde te aenbaerden / ſoude de Stad mogen vallen in indignatie van ſijne Majeſt. en haer Hoogheid / en wozden verklaert rebel / en vallen in de inconvenienten daer in ſommige andere Steden onlanx geballen waren / daer uit niet en ware te verwachten dan verlies van pzivilegien en bzyheden / mitſgaders belegert te werden / en d'ingeſeten te ſtellen in perijkel van lijf en goeden. En ook oozſake zijn dat ſijn Maj. boven de inlandſe knechten (die haer Hoogheid wel tot 100 Vendelen hier te Lande hadde aengenomen / behalven de benden ruiteren en lichte peerden) ſoude bzengen uitlandſe knechten en ruiteren / als Spangiaerden / Italianen en Hoog-Duitſen alrede aengenomen weſende / in getale / te weten / van Spangiaerden / 1000 ſoldaten / en 500 lichte peerden / van Italianen 6000 ſoldaten / 2000 peerden / van Duitſen 8000 peerden / daer af 3000 alrede over lange hen waert-gelt ontfangen ſouden hebben gehad / en onlanx noch hun geſonden is het aenloop-geld / en den anderen 5000 peerden hun waert-geld / en noch omtrent 20000 voet-knechten.

Welke uitlandſe ruiteren en knechten hier te Lande komende / en ſoude daer van niet anders te verwachten zijn / dan de gehele ruine en verderffeniſſe van alden deſen Landen en der Stad / al 't welk men verhoopte te verhoeden / mits van wegen der ſelver Stad betonende de boozſz obedientie / gelijk ſy verſtaen hadden dat meeſt alle andere Steden hier te Lande gedaen hebben. Verſoekende daerom aen allen den Leden hier op te willen letten en goede antwoozde te willen geven tot boozdeel van der Stad en haer eigen welvaren.

De boozſz pzopoſitie gedaen zijnde / hebben de Leden eendzachtelijk ſonder eenig uitſtel / verklaert bereet te zijn te volherden in d'onderdanigheid die ſy ſijne Majeſteit ſchuldig zijn / en ober ſulx te ontfangen de boozſz Garde / ſonder eenige conditie of beſpzek / maer dat men haer Hoogheid ſoude bidden en verſoeken dat ſy haer hoe eer hoe liever ſoude willen binden binnen der ſelver Stad (om de ſaken te dzeſſeren) met alſulken Garde als ſy ſouden bevinden te behoren.

Deſe antwoozde hebben de Regeerders de Gouvernante booz haer Gedeputeerde verwittigt / verſoekende mede aen de ſelve dat alſo veel volx uit Antwerpen vertrok / ook de gene die alleenlijk hadden ter pzedicatien geweeſt / en andere die by de verklaringe van den 7 Apzilis niet en waren uitgeſteken / mits dien ſy niet verſehert en waren van't verſochte pardon / daer booz haer Hoogheid hadde verklaert dat ſy ſoude intercederen neffens ſijne Majeſteit dat daer om haer Hoogheid gelieven wilde (by ſo verre ſijne Maj. het verſochte pardon weigerde den bozgeren en ingeſetenen der ſelver Stad) te accoozderen en conſenteren den tijd van een maend na de inſinuatie van de verklaringe van de wille van ſijne Maj. om bzyelijk uiten Lande te mogen vertrecken / ſonder belet gedaen te werden aen haer perſonen of goeden / en dit al om te ſchuwen dat de Stad niet ganſchelijk en ſoude werden berooft van volke.

Maer op de Regente den 6 verklaert heeft dat ſy geerne verſtaen heeft dat de Leden en Gemeente van de Stad van Antwerpen bereet zijn te bewijſen gehoorſaemheid aen ſijne Majeſt. en t'ontfangen al ſulk Garniſoen / als ſy ſoude vinden te behoren ten dienſt van den Coninck / goede ruſte en ſtilte van de boozneemde Stad / weſende van meninge ſelfs in perſone aldaer metter eerſte gelegentheid te komen / accoozderende ook de verſochte maend booz de bozgeren / blijvende en wonende in de boozſz Stad (indien ſijn Maj. het pardon niet en accoozdeert) om booz den wetch van gratie / Juſtitie of andersins / haer te boorſien tegen ſijn boozneemde Majeſteit / ſonder middelertijd gearreſteert te werden / noch gemoleſteert aen lijf noch aen goeden / uitgeſondert de gene die in haer boozgaende antwoozde uitgeſondert zijn.

Den Graave van Manſfelt komt met oozlogsvolk tot Antwerpen. Komſte der Regente tot Antwerpen.

Daer na op den 26 Apzilis is den Graave van Manſfelt met 16 Vendelen voet-volks binnen der boozſz Stad van Antwerpen gekomen ſonder eenig belet / en is haer Hoogheid den 28 daer na / beleit zijnde vande principaelſte Heeren des Hofs / en met wacht van 1500 peerden / gevolgt / en met alder reverentie en reſpecte ontfangen geweeſt. Sy heeft terſtont geboden te beſchzijven de namen en toe-namen van alle de huis-geſinnen / mitſgaders de wapenen in de huiſingen der bozgeren weſende / eenige dagen daer na heeft zyder vele in de gevankeniſſe doen wozpen / die beſchuldigt waren datſe mede in eenige Kerken waren geweeſt en de ſelve hadden helpen bzeken en beroven / van de welke daer na ſommige capitalijk zijn geſtraft geweeſt / zy heeft ook doen afbzeken en in de gronde doen raſeren de twe Kerken die by de Gereſozmeerde aldaer gebout waren geweeſt.

Die van Amſterdam ſoeken de pzedicatieu te doen ceſſeren.

De Burgemeeſteren en Regeerders van Amſterdam vernomen hebbende dat de pzedicatien binnen Antwerpen en in Bzaband en Vlaenderen ceſſeerden / hebben opten 17 Apzilis die van de Religie boozgehouden dat ſy met bequame bzedelijke wegen willen arbeiden dat met de pzedicatien aldaer mede booz een tijd opgehouden mocht werden / ter tijd toe by de Coninklijke Majeſt. daer in anders geoozdonneert ſoude werden. Ten einde alle ongenade / die anders de ſelve Stede en Poozteren van dien ſouden mogen overkomen / mochte blijven verhoed. Daer op by die van de Religie is geantwoozd geweeſt / dat ſulx in haer vermoge niet en was / obermits de pzedicatie toegelaten en de ozdonnantie gemaekt was by den Pzinee van Orangien / den ganſchen Raed der Stede / met advijs van de Wijkmeeſteren en vele van de treffelijkſte bozgeren / en ook aen wederzijden beſworen / dat men de pzedicatien ſouden behouden ter tijd en wijlen toe by de Coninklijke Majeſteit / met advijs van de Generale Staten anders geoozdonneert ſoude weſen / niet te min waren te bzeden haer te onderwozpen 't gene dat by de Burgemeeſteren en Raden met adijs van de Wijk-meeſteren en bozgeren / over het contract geweeſt zijnde / dien aengaende ſoude mogen werden geoozdonneert.

Vaſt en Bedag der Gereformeerden.

De Gereformeerde in deſe benautheid weſende / hebben opten xx Apzilis een gemene Vaſtendag en Beedag doen verkondigen / op dat God Almachtig ſijn bermhertigheid en genade over hen-luiden ſoude willen vertoonen.

Handelinge van de Regeerders te Amſterdam.

Den xxij Apzilis hebben de Burgemeeſteren en Regeerders van Amſterdam wederom die van de Religie booz gehouden / dat al waſt ſo dat by de Pzinceliike Excell. van Orangien gepermitteert is geweeſt / haer pzedicatien te laten doen in eenige plaetſen ſo binnen als buiten der Stede / om te beter ruſt en bzede te onderhouden / volgende d'oozdonnantien op 't believen van de Hertoginne van Parma / Regente en Gouvernante / gemaekt / nochtans na dien ſy-luiden waren bemerkende dat de ſelve pzedicatien den Coning en de Goubernante niet aengenaem en zijn / alſo die in verſcheiden plaetſen van Vlaenderen / Bzaband en andere Landen onder de domeine van ſijn Maj. gelegen / genoeg ceſſeren / daer om ſy-luiden van gelijken geerne ſouden ſien dat van gelijken aldaer ter Stede mocht werden gedaen / al eer 't ſelve by de Goubernante werde geinterdiceert en verboden / 't welk ſijne Majeſteit te meer ſoude behagen / ſo de pzedicatien goedwillig en niet door bedwang in ſurcheantie gehouden werden / waerom ſy-luiden booz goed aengeſien hebben en begeren / gelijk ſy onlange te bozen ook begeert hadden / dat die van de Gereformeerde Religie hare pzedicatien

tien

tien mede ophouden souden / ter tijd toe daer in anders by sijne Maj. geordonneert soude zijn. 't Welk doende / willen sy-luiden aen sijn Majesteit en de Hoogheid vande voorsz Regente intercederen en alle vermogen aenstaen / dat de voorsz predicatien en 't geen daer uit gesproten mach zijn / in geen ongenade verstaen / maer daer perdon eischte soude / genadelijk geremitteert soude mogen werden.

Die van de Religie binnen Amsterdam vernomen hebbende dat de Goubernante over alle de Nederlanden de predicatien en exercitien van de Religie verstoorde en dede tesseren / vervolgende die van de Consistorie en andere van de principale auteurs van de troubelen / en geen hope hebbende om de predicatien en exercitien van Religie langer te behouden / hebben den xvb Aprillis aen de Burgemeesteren / Schepenen en Raden der selver Stede gepresenteert sekere Requeste / inhoudende sommierlijk:

Requeste van de Gereformeerde tot Amsterdam aen de Magistraet aldaer.

Dat hoe wel men hen-luiden meer geeft diverse quade roepen / als of sy eenige twist of oproer souden soecken of sapen onder de gemeente / 't selve nochtans niet en sal bevonden werden / maer ter contrarie hen altijd gestelt / gelijk sy hen als noch stellen / om de Steden te bewaren en beschermen voor alle inconvenienten / te bevrijen van alle knechten en krijgsluiden die van buiten in der stede soude willen komen / en dit al tot conservatie vande voorsz Steden / dienste van de Maj. en welvaren der burgeren en inwoonderen van dien. En also een geruchte gaet dat men eer lang sekere Vendelen knechten in der Stad meent te brengen / 't welk sy beduchtende zijn / dat strecken sal tot groot achterdeel van de voorsz Stede / so de neringe en Coophandel daer door sal komen te cesseren / bysonder na dien sy-luiden en alle de burgeren wel gesint zijn de Stede te bewaren met de burgeren en knechten in dienste van der Stad wesende / tegen alle aenloop van de knechten / sonder van buiten knechten in te laten komen. So versoecken sy-luiden dat de voorsz Burgemeesteren en Regeerderen hen suppliante beloven willen onder Eede en zegel van der Stede / dat men aldaer geen Heeren (ten ware met een klein familie) knechten of krijgsluiden en sal laten inkomen / niet tegenstaende eenige missiven of commissien die sy souden mogen ontfangen van wie of hoe deselve souden mogen zijn / maer dat met deselve Stede soude bewaren ten dienste van den Coninck / metten burgezen / ingesetenen en knechten by de Stede aengenomen / ter tijd en wijlen toe dat by de Koninklijke Maj. met advijs van de Generale Staten / op 't feit van de Religie en troublen / anders sal wesen geordonneert / te vreden zijnde aen haer zijde gelijken Eede te prestezen / en in sulken gevalle te beneerstigen / en de gemeente te inducteren dat sy-lieden voor eenen tijd mette predicatien sullen ophouden en supersedezen / mits dat men henluiden mede sal beloven dat men hen-luiden aen lijf noch goed beschadigen / maer in ruste en stilligheid laten leven sal / blijvende de Ordonnantie by sijn Excell. gemaekt / voorts in sijn volle kracht en vigeur. En ingevalle de voorsz Regeerderen hier toe niet en souden konnen verstaen / dat men hen-luiden als dan soude geven liberteit en vrijheid / mitsgaders bequame tijd om met haren personen en goederen te mogen vertrecken / en haer immeubele goederen te verkopen en transporteren / na vermogen 't 15 Articul van de Ordonnantie den lesten Septembris gemaekt / en by sijn Excell. daer na geadvoieert.

Hier op hebben de Burgemeesteren / Schepenen en Raed by Apostille verklaert / eerst aengaende de verselkertheid of belofte om geen Heeren in te laten / dan met seker klein getal van familie / dat daer af met die van de Schutterije en gemeente opten xxviij Februarij genoeg was geaccordeert / en sulx onnodig 't selve te itereren / also de Regeerders 't selve aen haer zijde wel hebben onderhouden / en noch begeren te onderhouden / niet te min om voldoens wille / zijn als noch te vreden / dat geen Heeren met eenige soldaten binnen der Stede sullen werden gelaten / dan by voorgaende advijs van de xxxvj Raden / en van de gemene Schutterije der Stede / begerende daerom dat de suppliante van haer predicatien tesseren willen / om de indignatie van sijne Majesteit te eviteren / tot ontlastinge so van hen suppliante / als van de Regeerders en goede gemeente der Stede / gelijk 't selve tot meermaels versocht is / en aengaende om te hebben liberteit van lijf en goed te transporteren / is den Regeerders van herten leet dat sulx by eenige van haren burgeren geschiet / wel begerende haren burgeren by een en in vrede te houden / dan of pemanden van den suppliante 't selve geraden dochte / en willen de Regeerders henluiden daer in niet verhinderen / maer beloven hen-luiden daer in te vorderen so vele in hen vermogen wesen sal / navolgende 't vijftiende articul van de Ordonnantien / den lesten September gepubliceert / en by de Pincel. Extell. daer na opten xviij January op believen van de Hertoginne geadvoeert.

Apostille op de voorgaende Requeste. (F. 119.)

Den Heere van Vrederode was tot deser tijd toe binnen Amsterdam gebleven / maer door den Prince van Orangien gewaerschout zijnde / dat hy op sijn saken letten / hem voorsien soude / heeft hy mede gereetschap gemaekt om te vertrecken. De Gereformeerde hebben hem eenige dagen opgehouden gehad / en en waren niet wel te vreden dat hy vertrekken soude / eindelijk hebben de Regeerderen hem doen versien met schepen en victualie / en ook eenig geld doen lenen / en hebben hem den 27 Aprillis des nachts ontrent elf uren met veel toortsen ter schepe uite Stede gelaten / met veel Edelen en andere van de Bondgenoten vergeselschapt zijnde. De gene die noch bleven / heeft hy geraden datse niet lange in den Stad blijven en souden / maer ook haest vertrecken / en in 't scheiden niemand verongelijken. Hier door is een grote benautheid onder de Gereformeerde geweest / hy is naer Embden gereist / en van daer voorts in de Heerlijkheid van Graef Joost van Schouwenburg / en is daer na opten xv Februarij in 't naer volgende jare 1568. opten huise van Harnhof / of so 't de sommige noemen Harenburg in de Vest van Rekelingen gestorven en leid tot Gemen begraven. Door wiens overlijden de Gereformeerde die uit den Lande geblucht en gebannen werden / de hope die sy op hem hadden genomen / geheel verloren hebben: hy en sijn Voor-Ouders zijn in haer leven seer geacht geweest onder de grote Heeren van den Lande / so om de Edele en oude afkomste haers bloeds / als gesproten zijnde van de Doorl. Graven van Holland / als ook om de grote en schone goederen die sy-luiden in desen Lande hadden / en treffelijke aliantien en Houwelijken die sy-luiden gedaen hebben gehad: sijn vader is geweest een Heere en Ridder van der Orden van den Gulden Vliese. En op dat wy ook hem gedenken / hy is geweest een man van lange stature / rosachtig van aengesicht / met blont gekrult hair / wel gemaekt van lijf en van leden / seer beleest en liberael / goed van verstand en begrijp / ook onvertsaegt en kloek ter wapenen / en was Capitein van een Bende van ordonnantie van sijn Majesteit / hy was seer haestig van hoofde / en wat obstinaet in sijn voornemen / in sijn jonkheid schreef hy tot sijn advijs peut estre, dat is: 't mag wesen / of 't kan geschieden / maer na sijn vertrek tot in sijn dood-bedde toe / was sijn spreek-woord Heere bewaert ziele en eed, hy is gehouwelijkt geweest aen Amelia Gravinne van Nieuwenaer / de welke ontrent een jaer na sijn dood wederom Houwelijkte aen den Keur-Vorst Frederik / Paltsgrave opten Rijn.

Des Heeren van Vrederode vertrek uit den Lande.

Incarnatie op sijn overlijden.

*Hel*nrICk V*an brederode* V*an ho*LL*and*sCh*en ade*L
VerM*aert*,
VrIL-*heere* V*an* VI*anen* V*an sto*V*ter aert*,
Heeft (VVt sIIn V*ader*L*and* ge*lae*Cht) *de dood aen*-
V*aert*.

Het meeste krijgsvolk by hem en andere van de Gereformeerde opgenomen / zijn met haer vliegende Vendels van Vianen en daer ontrent daer sy waren leggende / vertrocken. Den xxviij Aprilis hebben sy hen

hen des morgens vroeg voor dag voor Amſterdam vertoont/ waer door een groot rumoer in de Stad verreſen is / alſo men niet en wiſt tot wat einde ſy aldaer gekomen waren. De Burgeren hebben hen in de wapenen aen de muren en poorten begeven / om te beletten datſe niet in de Stad en ſouden komen / indien ſy ſulx poogden te onderſtaen. Den xxix zijnſe voort van der Stad vertrocken den hogen dijk die na Sparrendam loopt langs / eenige van hen-luiden hebben eerſt 't Cathuiſers Klooſter / leggende buiten der Stad / geplondert en geraſeert / voorts zijnſe getogen na de Abdye van Egmond / die ſy ook berooft hebben / en zijn voorts door Noort-Holland na Medenblik getogen / alwaer ſy t'ſchipe gegaen en voorts te Lande uit gevlucht zijn. Eenige van de ſelve zijn by Jaep Hannesſen (weſende een plaetſe op den Dijk tuſſchen Amſterdam en Muiden / daer de ſchepen aen den dijk mogen komen) t'ſcheep gegaen / andere door het Sticht van Utrecht naer Amerongen en elders vertogen / alſo de verbaeſtheid groot was/en den noot hen de weg wees om te ontkomen.

Den Grave van Megen met ſijn regiment krijgsvolk wel gewapent zijnde / menende met hun te ſlaen/ heeftſe neerſtiglijken vervolgt / en is den xxix Aprilis omtent Amſterdam gekomen / daer door die van de Religie binnen der Stad in grote vreſe waren / ſorgende dat men alle 't krijgsvolk binnen laten ſoude / en bleven daerom alle dien dag mede in de wapenen / want ſy en betrouden haer mede-Borgeren Catholijken niet / byſonder als den roep geſtroit werde dat den Heere van Noircarmes mede met veel volx / grof geſchut en Pioniers op weg was om mede naer Amſterdam te komen. De voorſchreven Megenſe knechten hebben in 't vervolg van de Vrederoſe knechten / den Huis-luiden groten overlaſt gedaen / hare goederen ſpolierende en berovende onder het dexel van datſe Geus waren / en de Geuſen wel getracteert en gonſte betoont hadden / eenige van de vluchtige zijn achterhaelt en gevangen / de welke daer na gehangen zijn.

Daer waren tot Vianen noch gebleven drie Vaendelen knechten / daer Capiteinen af waren Jonkheeren Aelbrecht van Huchtenbroek / N. van Nievelt / en Johan van Renes / deſe vielen den xxvj Aprilis (andere ſeggen den tienden May) uit Vianen / en zijn gekomen over de Riviere van de Lecke / menende die Vaert die beſchanſt was / in te nemen / overmits daer maer een Vendel ſoldaten / met eenige Huis-luiden gebleven en waren: maer de ſelve zijn by Steven de Wit / Capitein van 't Vendel / ſulke reſiſtentie gedaen / datter vele geſlagen en eenige gevangen zijn geweeſt / de welke t'Utrecht op 't Caſteel van Vredenburg gebracht zijn / daer onder Jonkheer Johan van Renes mede geweeſt is / dewelke naderhand ook metten ſwaerde geexecuteert werd.

Den ſelven dag quam Hertog Erik van Brunswijk met ſijn volk te Merkerken ter Ameide / en voorp alle de ſchanſſen die de Vrederoſe knechten aldaer gemaekt en verlaten hadden / om verre / het Landvolk was uit vreſe al te voren verlopen / ſommige van de gene dier waren gebleven / namen ſy gevangen / verdorven de huiſen / ſineten alle de glaſen in ſtucken / hier door was ſulke verſchrikktheid / vreſe en benautheid binnen Vianen / dat de meeſte Borgers den 27. 28. en 29. uit ter ſtad liepen / d'eene na Buren / d'ander na Leerdam / Aſperen / Heuchelum en elders. En den derden May daer naer was de vreſe en verſchrickinge ſo groot / dat ook alle de krijgsknechten die noch in Vianen lagen / mette reſt van de Borgeren ook verliepen en weg vluchten / met ſulken verbaeſtheid / dat ſy niet en wiſten hoe ſy tijdlijk genoeg weeh ſouden komen / ſy ſloegen de Poorten en Ameide open / ja ſlommen boven over de Ameide henen / hoe wel daer niemand en was dieſe joeg.

Den vijfden May quam Hertog Erik met ſijn volk binnen Vianen en plonderde 't Huis te Batenſtein / ſo ook onlangs daer naer 't Hof van Plaſantie in 't Boſch / door eenige die van Utrecht quamen / ſeer werd bedorven; het grof geſchut werd den xxviij van daer genomen / en met grote triumphe naer Utrecht gevoert. En de borgeren en landſaten die eensdeels aldaer waren gebleven / en daer naer wederom keerden / moſten den Koning van Spangien / die aldaer te voren geen gebied en hadde geſaid / ſweren en eed doen / en quamen in grote ſlavernye / ſy hadden eenigen tijd te voren / namentlijk den xxviij Februarij haren Heere gelooft en geſworen dat ſy hem totten uiterſten toe ſouden bystaen en getrou blijven / ſo ſy luiden ook gedaen hebben. In Julio hier na werden de poorten en Ameide af gehangen / en dat dus lange eene Stede was geweeſt / werd nu tot een open Vlek gemaekt. De Gouvernante ſtelde Hopman Steven de Wit / in recompenſe van dat hy de Vianenſe knechten opte Vaert hadde helpen ſlaen / verjagen en gevankelijk nemen / en om andere dienſten by hem voormaels den Keiſer gedaen / tot een Droſſaert der Stede en Landen van Vianen. De Privilegien daer de Heere van Vredenrode en ſijne Voor-ouderen haer ſo ſeer op hadden beroemt / werden te niete gedaen / en meeſt alle d'Onderſaten ſo die hen metter ſaken hadden gemoeit / als ook d'onſchuldige moſten ſtraf en ſchult dragen / naer 't ſpreek-woord:

Vianen tot een open Vlek gemaekt.

Als de Heeren miſdoen tot eeniger tijd,
Valt het ongeluk op d'Onderſaten ſubijt.

Meeſter Gerrit van Swieten geweeſt zijnde Leraer binnen Vianen / die my eenige van ſijne autentijke en opgeteikende memorien / roerende de ſtede van Vianen / tot mijnder begeerte over geſonden heeft / hoe wel ik hem onbekent was / heeft op 't innemen van Vianen deſe incarnatien gemaekt:

MIIn heer Is VerIaeCht, ſIIn Land LeIt deſo Laet.
oCh God aenſChoVt doCh onſen ſoberen ſtaet.

En noch van Vianen door den ſelven.

des ongeLVCks en hebt gII doCh geen ſChVLt,
neeMt trooſt aen God en hebt noCh gedVLt.

Sommige Edel-luiden de welke hen met vluchtige over Zee wilden ſalveren / zijn door ontrouwigheid van haer-luiden ſchipper verraden geworden / en tuſſchen Harlingen en Staveren op een plaete of droogte geſet / alwaer ſy van Hopman Ernſt Mulert / Schout tot Haſſelt / een van de Capiteinen des Graven van Arenberge aengegrepen en gevangen zijn geworden / en op 't Blokhuis of Caſteel tot Harlingen gebracht. De voornaemſte onder deſe zijn geweeſt / Gijsbrecht en Diedrik Vry-Heeren van Batenburg / gebroeders (die hen te voren elk met een Vendel wel toegeruſte ſoldaten by het volk des Heeren van Vredenrode hadden gevoegt) en Siurt Beima / Willem Buema / en Hartman Galama / beide Edelluiden uit Vriesland dewelke naderhand door bevel van de Gouvernante t'ſamen over geſonden zijn naer Bruſſel / daer ſy in den jare 1568. uit bevel des Hertoge van Alba zijn onthooft / ſo tot ſijnder tijd breder ſal werden verhaelt. In 't voorſchreven ſchip waren omtrent 100 perſonen / en wel 200 roers ſeer goet en gewis / met ſeer vele meubele goederen / gout / ſilver / gemunt en ongemunt / klederen / Cappen / Caſuiſelen / en diergelijke dingen die genomen waren uitte Clooſteren / en van de Geeſtelijkheid in Holland / welke eensdeels zijn gebracht naer Leeuwerden / en zijn aldaer mettet geweer en klederen van de gevangenen gedeilt opten xvij May onder de knechten van Hopman Mulerts Vaendel / doch is 't beſte goet / ſo men meinde / tot Leeuwerden niet gekomen. (F. 120.)

Den Stadhouder van Vriesland te dier tijd tot Harlingen zijnde doen de gevangens aengebracht werden / heeft eenige van dien met harde woorden aengeſprooken / met dreigementen van hangen / en liet ook twe of drie dagen daer na binnen Harlingen een galge oprichten. Den 23 May zijn eenige Heeren van den Hove van Vriesland metten Procureur Generael

tot Harlingen gekomen / om de gevangenen te examineren. Daer zijnder 24 opte Galeien gesonden / 7 zijnder den 30 Juny tot Harlingen gehangen / daer onder men seide dat 3 Edelluiden waren / een van de 7 is neder gevallen / de hoorde gebroken zijnde / de welke door dien / en voor-bidden der toe-sienderen / by gelaten is / doch is daer na gestorven. Jonker Jacob van Ilpendam in Holland / is seer jammerlijk gepijnigt geweest / en daer na met andere na Brussel over gesonden / daer hy mede onthooft is geworden.

Den Stadhouder op 't Huis te Leeuwerden zijnde / hebben vele jonge Dochters int getal van omtrent 140 / beden aengestelt / om de gevangenen tot Harlingen te mogen vrijen en los krijgen / en zijn hun eenige by geschonken.

Na dat den Heere van Brederode en Edelen / mitsgaders de Predicanten en veel kooplnlden en borgeren uit Amsterdam waren vertrocken / gelijk geseit is / en dagelijx meer en meer vertrocken / so heeft Joost Buik / Burgermeester der voorsz stede van Amsterdam / op sijnen name in de qualiteit als Burgermeester / aen de Hertoginne van Parma over gegeven sekere Requeste / inhoudende:

Requeste by Joost Buik Burgermeester voor de gevluchte overgegeven.

DAt t'sijnder kennisse was gekomen, dat tot versoeke van die van Antwerpen, by haer Hoogheid seker appoinctement was gegeven tot voordeel der selver Stad en ruste en welvaert van dien dienende, en also de burgeren en inwoonderen van Amsterdam hen in voorleden tijden altijds hadden gedragen als goede en getrouwe onderseten van de Coninklijke Maj. en dat hy vastelijk verhoopte en vermeende in dese troublen so veel niet misdaen te hebben, dat sy van eenige gratie of vorderlijke appoinctementen, ter tranquilliteit van der Stede dienende, behoren versteken, maer in allen genaden ontfangen te werden. Versoekende daerom dat haer Hoogheid gelieven wilde de burgeren en inwoonderen van Amsterdam te gunnen alsulke gratien en appoinctementen, als die van Antwerpen (met gelijke troublen ontroert geweest zijnde) gegunt en geoctroieert is geweest, mits dat sy hen sullen begeven in gelijke obedientie en onderdanigheid, als hen die van Antwerpen begeven hebben gehad.

Hier op heeft haer Hoogheid gegeven dese naervolgende Apostille.

Apostille

DE Hertoginne van Parma, Plaisance, &c. Regente en Gouvernante van den Koning onsen Gen. Heere van den Lande van herwaers-over, gehoort hebbende 't rapport deser Requeste, verklaert, dat na dien die van Amsterdamme hen gelijk gestelt sullen hebben inde gehoorsaemheid sijnder Majesteit, en ontfangen sullen hebben binnen der Stad alsulk Garnisoen als haer Hoogheid sal bevinden nodig te zijn aldaer te schicken, om de Stad te brengen in de behoorlijke en schuldige gehoorsaemheid van sijne Maj. en de Justitie te beter te restitueren in haren behoorlijken gank en autoriteit, ook burgeren, ingesetenen en koopluiden in ruste, vrede, eenigheid en welvaren te houden, en tot voortgank aller goeder handelinge en neringe, sal te vreden wesen sijner Majesteit te adverteren van de gratie en appoinctementen hier versocht, en daer toe aen de selve sijne Majesteit te intercederen, te voorbidden, en doende alle goede officie, sonder opte personen of goeden van de burgeren en inwoonderen der voorsz Stad aldaer domicilie gehad hebbende voor de maend van Augusto lestleden, te doen procederen of eenig vervolg doen, totter tijd toe dat by sijne Majesteit anders verklaert en geordonneert sal zijn. En indien sijne Majesteit quame te verklaren niet geneigt te zijn den voorsz burgeren en inwoonderen van Amsterdam t'accorderen 't pardon by hen versocht, dat sy een maend sullen hebben om hen by gratie, Justitie, of anderssins te versien jegens sijne Majesteit, en dat sy middelerwijle niet en sullen wesen gearresteert noch gemolesteert aen lijf noch aen goed: Behoudelijk en wel verstaende, dat hier in niet en sullen worden begrepen de Vagabonden, Ballingen, Ministers, Predicanten, vremde sectarissen, Fugitiven, Apostaten, en diergelijke personen der Gemeenten pernicieux, noch ook Kerken-schenders, Beelde of Altaer stormers en brekers, en diergelijke, noch de Hoofden en Auteurs van de beroerte, rebellie en seditie, noch de gene die geweest hebben van de Consistorie, en bysonder die geld gecollecteert, beholpen, geprocureert of gegeven hebben tot onderhoud en betalinge van het krijgsvolk tegen sijne Majesteit gelicht: noch die tegen deselve wapenen gedragen hebben, of hen hebben laten inschrijven of ter rolle setten. Noch ten lesten straetschenders noch moorders, allen welken aengaende gene surcheantie plaetse hebben en sal, noch beroerende hare personen, noch hare goeden, als gantschelijk onweerdig zijnde eenige gratie sijner Maj. Aldus gedaen t'Antwerpen den 7 dag van Mey 1567. Ondertekent MARGARITE. Noch,

BERTHI.

Die by Amsterdam volk in

DEn 9 Mey hebben die van Amsterdam eenige Vendelen soldaten / onder 't gebied van Noircarmes staende / ingenomen / en haer also geheel onder de gehoorsaemheid van den Koning begeven / so ook daer te voren die van 's Hertogen-bosche / Brugge / Maestricht / Yperen en meer andere Steden gedaen hebben.

Den Mark-Graef van Bergen / de welke metten Heere van Montigny in Hispangien was gereist / gelijk hier voren in 't twede Boek verhaelt is / na dat hy daer langen tijd opgehouden is geweest / is hy den xxj. Mey 1567. aldaer gestorven / niet sonder grote suspitie van vergeven te zijn / en is sijn dode lichaem uit Hispangien in 't Mark-Graefschap gevoert.

Dood van d Marquis Berg

De Mark-Graevinne heeft een gebod laten uitgaen.

Ge van t Mar Graef ne.

DAt alle Leraers / Ministers / of Predicanten / en alle die eenig bevel en administratie beroerende de sake der nieuwer Religie gehad hebben / of van de Consistorie zijn / en gepoogt hebben de selve Religie te verspreiden / en die eenige conspiratien / tractaten / of verbonden by geschrifte of mondelinge / by heimelijk verstand onder eed / en ook sonder eed / tot versterkinge der selver / en krenkinge van 't oude Catholijke Christen Gelove / en van de Roomse Kerke in 't generael of in 't particulier hebben aengegaen en gemaekt. En alle de gene die eenige Kerken / Cloosteren of andere Geestelijke gewijde plaetsen of personen gepoogt of gedreigt hebben te forceren / beroven of verjagen / die haer kinderen by de nieuwe Leraren hebben laten Dopen / of selfs een nieu Doopsel hebben aengenomen / die het Nachtmael gehouden en mette Gereformeerde gebruikt hebben / Houwelijken volgende de voorschreven Religie hebben aengegaen en gecelebreert / en de dode lichamen dien volgende doen begraven. Dat alle deselve die haer in eenige van de selve poincten schuldig kennen / 't zy Poorteren of ingesetenen / of ook andere van buiten aldaer gekomen wesende / van stonden aen / of immers ten langsten binnen den derden dage na de publicatie souden vertrecken buiten der selver Stad / en den gehelen Marquisaetschap of landen van Bergen / mitsgaders de Heerlijkheid van Borgbliet met haren aenkleven / sonder daer wederom in te komen / opte verbeurte van lijf en goed / uitgenomen de gene die na behoorlijk en sufisant leetwesen / revolutie en voldoeninge / daer af souden mogen krijgen consent en gratie.

Den xxiij. Mey 1567. heeft de Gouvernante om te stillen de beroerten die ter sake van der Religie binnen Antwerpen geresen waren geweest / een Placcaet laten uit gaen / 't welk den xxviij. binnen de selve Stad openbaerlijk gepubliceert werd / van welx inhoud dit de hooft somme was.

Placcaet om te stillen de beroerten van de Religie.

DAt volgende het Placcaet des voorleden Jaers, van date den derden dag in Julio, de Ministers en Predicanten boven confiscatie van goeden souden metter dood en galge gestraft werden, sonder nochtans te derogeren

rogeren 't gene dat die van Antwerpen den 7 April geaccordeert is geweeſt, die hare huiſen, hoven, of andere plaetſen tot vergaderinge waren lenende, dat die mette ſelve pœne van der galge en confiſcatie van goeden ſouden geſtraft werden, en dieſe ontfangen, onthouden en gunſtig zijn, ſo verre ſy hertneckige ketters zijn, ſullen ook metter dood werden geſtraft: die hen tot ſulke vergaderinge laten vinden, ſullen arbitralijk gecorrigeert werden, mits dat de Rechters ſullen letten offe door eenige nieuwigheid of curieusheid hen in de voorſchreven predicatien hebben laten vinden ſonder wapenen, of door opſette wil gewapent: de Ouders, Mombers, Heeren, Meeſters en Meeſterſſen ſullen voor hare kinderen, knechten, en andere onder hen bevel ſtaende, moeten verantwoorden, om dat ſy die toegelaten hebben ter predicatie te gaen, en ſullen naer goed-dunken des Rechters geſtraft werden: de kinderen en knechten ſullen met roeden geſlagen werden. En op dat de heimelijke preek-plaetſen ſouden mogen bekent werden, die deſelve te kennen geven, en de plaetſe waer de vergaderinge geſchieden, openbaren: ſo hy vande ſecte is, en hem bekeren wilde tot de Roomſe Catholijke Kerke, ſal van ſijne miſdaden vergiffeniſſe krijgen. Dat ook na het Placcaet des voorleden jaers gemaekt in Auguſto, alle de gene die hen vervorderen eenige Kerken, Clooſters en gewijde plaetſen te beroven, plunderen, bederven en beſchadigen, of gewelt aen te doen, en met raed en daed daer toe behulpig zijn, de ſelve gehangen en hare goederen geconfiſqueert ſullen werden: dat een yder toegelaten werd de ſelve te vangen en de Juſtitie te leveren: dat de Magiſtraet met ſulke miſdaders niet door de vingers ſullen ſien, maer de ſelve in alle manieren vervolgen, wederſtaen en beletten, op arbitrale correctie, en de ſchade op te richten die de Kerken aengedaen is: die eenige oeffeninge der Gereformeerde Religie meer oeffenen, als van den Doop, van 't Houwelijk, van 't Avontmael, van Pſalmen ſingen, van openbaer geſang in vergaderinge, of de begraeffeniſſe op een andere wijſe dan die in de Roomſe Kerke geprobeert word, ſullen metter galge of den ſweerde geſtraft werden, en die daer over ſtaen, jegenwoordig of behulpig zijn, ſullen na de qualiteit van hare miſdaed en misbruik ordinariſe ſtraf lijden: de kinders ſullen terſtond na datſe geboren ſullen weſen, openbaerlijk in de Kerken moeten gebracht, en opte Catholijke wijſe gedoopt werden: dat de Paſtoren of Prochiaens een boek ſullen hebben daer in ſy de namen der gener die gedoopt worden, en op wat dag ſy gedoopt worden, ook der ouders namen, en der geenre dieſe heffen, optekenen ſullen: dat de ouders ſullen geſtraft worden, die hare kinderen niet en deden dopen: en waert ſake dat den doop anders geſchiede, ſullen aen den lijve en met confiſcatie van hare goederen geſtraft werden, ſo wel de gene dieſe doopt, als de gene dieſe ten doop preſenteren. Dat de Vroe-vrouwen den Paſtoor of Prochiaen de wete ſullen moeten doen, in wat kraem ſy geweeſt hebben: ſo verre de
(121.) kinderen binnen 24 uren naer het baren niet gedoopt en werden, en dat de voorſz Vroed-vrouwen terſtond ſullen eed doen, en ſweren haer na de ſelve ordonnantie te reguleren en voegen: dat geen Schoolmeeſteren de jonkheid noch in 't openbaer, noch in 't heimelijk en ſullen mogen leeren nochte Schole houden ten zy datſe eerſt en alvoren by den Scholaſter en twe van der Wet van haer gelove ondervraegt en geexamineert ſullen weſen, en eerſt met eede ſolemnelijk belooft ſullen hebben anders geen boeken noch leringe te leren dan de Catholijke Kerke voor goed geoordeelt heeft. Die jegenwoordig ſchool houden, ſullen hen binnen tien dagen na de publicatie hier naer moeten reguleren, en die namaels bevonden worden eenige dwalinge of valſche leringe geleert te hebben aen haer ſcholieren, ſullen mede aen den lijve en met confiſcatie van goede werden geſtraft. De Officiers en Overheden mette Viſiteerders ſullen ſcherpelijk doen obſerveren 't placcaet van de druckers en boekverkopers gepubliceert weſende, en die ongehoorſame aen lijf en goet ſtraffen: ten ware dat ſy maer eens miſdaen hadden: dat de gene die eenige verbode boeken kopen, of willens en wetens onder hen behouden, ſullen rigoreuſelijk en met arbitrale boeten geſtraft worden: jegens die van der Conſiſtorien zijn geweeſt of ſullen werden, en die hoofden en auteurs zijn geweeſt van de beroerten, ſalmen ſtraffelijk by executie van der dood en confiſcatie van goet ſtraffen, en die eenige penningen lichten of collecteren ſonder des Coninx bevel, ſullen arbitralijk geſtraft worden en vier dobbel reſtitueren, d'een helft ten profijte van den Conink, en d'ander helfte voor den Armen: die ſulke verſamelinge van gelde mochten gedaen hebben, of gecontribueert om knechten op te nemen, of namaels doen ſullen, de ſelve ſullen als rebellen en ſeditieuſen aen den lijve geſtraft worden, en hare goederen geconfiſqueert: inſgelijx werden de hoofden van de vergaderinge, die gehouden werden om eenige ſeditieuſe ſaken te tracteren, of de bevelen van den Conink te wederſtaen, of andere diergelijke conjuratien of conſpiratien aen te ſtellen, verklaert voor rebellen, wederſpannige vyanden en verſtoorders van de gemene ruſte, en ſullen overſulx metter dood geſtraft en hare goeden geconfiſqueert werden: dat ook binnen 24 uren alle ballingen, ledich-gangers, vagabonden, Apoſtaten, verlopen Monnicken, en fugitiven ſullen uitte Steden vertrecken, ſonderlinge de gene die onder dexel van de Religie daer in gekomen zijn; en dat op lijfs-ſtraffe of op geeſſelinge naer gelegentheid van hen miſdaed: alle de gene die uit eenige andere plaetſe of Steden komen metter woon ſullen getuigeniſſe van haer Prochiaen en Wethouders brengen, te weten van haer leven en oorſaek van vertrek uit andere Steden, en ſullen wel ondervraegt werden of ſy om het ſtuk van de Religie, Ketterye of andere redenen gebannen zijn. Ten laetſten ſo werden verboden alle ſchandalen, ongeregeltheden, beſpottingen, de Catholijkſe Prieſters, religieuſe, of anders Geeſtelijke perſonen te injurieren metter daet of met woorden, of haer eenig belet te doen, op lijfs-ſtraffe en confiſqueringe van goeden, iſt een grote ſchandale, anders met arbitrale correctie geſtraft te worden na den eiſch en qualiteit van de ſake, tot exempel en vreſe van anderen.

DIt Placcaet heeft de vreſe der Gereformeerde noch vermeerdert/ſo datſe met grote hopen 't land verlieten wantſe ſeer vervolgt werden / daer werd geſeid dat tot Dooznijk 100 en 6 machtige Koopluiden behalven noch vele andere / van hare goederen door de confiſcatie werden berooft.

Den xiij Junij daer naer heeft de Gouvernante ſeker inſtructie gemaekt voor de Provinciale Hoven / Rechteren en Juſticieren der Nederlanden / belangende hoe men voort eerſte by proviſie ſoude procederen / naer de gelegentheid der ſaken / tot ſtraffinge en punitie van de gene die in de Nederlanden bevonden ſouden werden / onder 't dexel van de Religie / nieuwigheden gepleegt en oproerten gemaekt te hebben. De hooftpuncten daer van waren van woorde te woorde deſe navolgende.

Inſtructie hoe men by proviſie ſoude procederen tot ſtraffinge van de gene die eenige nieuwigheden of oproerten gepleegt hebben.

IN den eerſten, alſo in deſen bevonden word dat vele en verſcheiden perſonen in groten getale gedelinqueert hebben, ſullen voor al d'Officiers van de plaetſen, elk in den zijnen, hen in diligentie informeren op de principale Auteurs en beleiders van 't quaed datter geſchied is, ſo verre 't ſelve niet gedaen en is, of anders notoir is wie de hooft-delinquanten zijn, nemende ook daer toe (ſo verre het nood ſy) aſſiſtentie van de Magiſtraten in elker plaetſe.

Dat d'Officiers elk in den ſijnen goed devoir doen om te bekomen, apprehenderen, en voorts exemplaerlijken metter dood te doen ſtraffen alle Ballingen, uit ſake van de voorſz nieuwigheden en turbatien, Miniſters, Predicanten van de Gereprobeerde Religie, vreemde of uitheemſe Sectariſen, Apoſtaten en verloochende Monicken, Prieſters, Kerk-ſchenders, Beeldeſtormers, Kerk-rovers, Altaer-brekers.

En alſo te beduchten ſtaet dat eenige hen noch ſouden willen vervorderen te komen in heimelijke conventiculen, om aldaer te horen prediken, ſal jegens den Leraers, Miniſters en gelijke verleiders des volx geprocedeert worden met ſtraffe van de galge en confiſcatie van goeden.

En jegens den genen die wetens eenige huiſen, hoven, of andere plaetſen hen toebehorende of in haerluider huire zijnde, lenen of toelaten ſullen om aldaer conventiculen of onbehoorlijke vergaderinge gehouden te worden, ſal gelijke ſtraffe metter galge en confiſcatie van goeden gedaen worden.

Van gelijken ſullen ook de receptateurs, en de gene die wetende ſulke valſche Leraers, Predicanten of verleiders favoriſeren en onderhouden, indien ſy gewoon zijn 't ſelve te doen, en daerenboven obſtinate en verherde ketters ſijn, mette dood en confiſcatie van goeden geſtraft worden, gelijk de verleiders ſelver.

En aengaende de gene die hen in de voorſz conventiculen of onbehoorlijke vergaderingen vinden ſullen, ſullen de ſelve daer van arbitralijk gecorrigeert worden, mits by den Rechters aenſchou nemende op haer luider qualiteit, of de ſelve door nieuwigheid of curieuſheid hen in de voorſz prekingen gevonden hebben, of aldaer geſtokt, geſtaeft en met wapenen gekomen ſijn, om de voorſz Predicanten voor te ſtaen, ſuſtineren en beſchermen.

Dat voorts de vaders, moeders, broeders, ſuſters, oomen, moeyen, meeſters, meeſterſen, of andere, gehouden zijn te verantwoorden de miſdaet van den haren, en van den genen die onder haer bevel en laſt ſtaen, en ook van haer luider huisgeſin, boven de pœnen 't ſy van geſelinge, of andere die 't voorſz jonk-volk daerom ſullen moeten lijden, tot arbiterſchap van de Rechters, ten ware dat de voorſz vaders en moeders, of ander van de jonge-luiden laſt hebbende, deden blijken haerluider beſte en neerſtigheid gedaen te hebben om hen van de prekingen, conventiculen en onbehoorlijke vergaderingen te houden.

Dat voorts tegens den Hoofden en Auteurs van de rebellie, ſeditie en beroerten, ook tegens den genen die van haerlieder conſiſtorie hebben geweeſt, en inſgelijx die geld vergadert hebben, om krijgsvolk aen te nemen jegens de Co. Maj. mede geprocedeert ſal worden tot lijfſtraffinge als voren, of banniſſemente en confiſcatie van goeden, ſo verre ſy verlopen ſijn.

Van gelijken ſal mede tot lijfſtraffinge als voren geprocedeert worden, tegens den genen die wapenen jegens ſijne Maj. gedragen hebben, of hen hebben laten inrolleren en inſchrijven.

Item ſullen de Officiers van elker plaetſen gehouden ſijn tot alle tijden alſſer renovatie of vernieuwinge van Wetten vallen ſullen, te adverteren den genen die eenigſins autoriteit hebben van electie of nominatie van den perſonen tot Burgemeeſters en Wethouders te ſtellen. Dat ſy niemant en kieſen tot Wethouders of eenige andere Officieren of dienſten in Steden of Dorpen, 't ſy int klein noch int groot, die eenigſins ſuſpect zijn van der voorſz gereprobeerde Religien, en indien daer in eenigſins gebrek gevonden worde, ſullen de ſelve geeligeerde gehouden worden voor niet geeligeert, en de Electeurs of Nominateurs in plaetſe van de ſelve, kieſen goede Catholijke perſonen, om daer uit de bequaemſte geſtelt te worden, 't ſy by den Stadhouder, den Hove, of den Officiers dien 't ſtellen reſpectivelijk toekomen, en dat by gebreke van dien, de Stadhouder, 't Hof of Officiers voorſz reſpectivelijk ſullen mogen ſtellen ſulke Catholijke perſonen alſt hen goed dunken ſal, alſo men niet en verſtaet dat eenige Privilegien hen extenderen tot electie van eenige perſonen onbequaem of incapabel ſijnde van Officie.

DEn 18 July / is de Hertoginne wederom van Antwerpen na Bruſſel gekeert / latende den Grave van Mansvelt tot Antwerpen. Als ſy noch tot Antwerpen was / namentlijk den 7 Juny des ſelven jaers / heeft ſy Maximiliaen de Hennin Grave van Boſſu / Heer van Blangy / Gammeraige en Bevery / gegeven commiſſie om te weſen Gouverneur en Stadhouder Generael over Holland by proviſie / en gedurende het afweſen van de Prince van Orangien in Duitſland.

De Gr
ve van
Boſſu
werd
Gouve
neur v
Holla
by pro
viſie.

De tijdinge van de grote toeruſtinge van oorlogsvolk die in Spangien werd gemaekt / om in deſe landen te komen / verbreide van dage te dage meer en meer / en maekte ſulke verbaeſtheid en ſchrik int land / niet alleenlijk onder het gemene volk en ſlechte Ambachts-luiden / maer ook onder de principaelſte en rijkſte koopluiden / datſe met grote menigten uit den lande vluchten / ſo na Engeland / Duitſland / Denemarken / Embden / 't land van Cleve / als andere nabuir-landen / daer ſy hoopten in vryheid haerder conſcientien te mogen leven / met haer nemende alle de meubele goederen die ſy konden mede voeren en weg krijgen / de ſommige ook verkopende alle hare onroerende en vaſte goeden die ſy konden. Daer ſijn ook (onder dit dexel der Religie) verſcheiden perſonen vertogen die met grote ſchulden waren beladen en beſwaert / alleen om haer crediteuren te verkorten en niet te betalen / dies niettemin en hieltmen niet op van met alle rigeur te vervolgen alle de gene die men ſuſpect hielt / de gene die in handen quamen en Gerechten wilden / werden metten ſweerde gedood / of opgehangen / maer die ſtantvaſtelijk by haer gelove bleven / werden metten viere geſtraft / nochtans hoopten vele noch opte vergaderinge der Generale Staten / daer men ſo lange en veel af hadde geſproken / dat in de ſelve pet ſoude werden geſloten tot verſachtinge van de ſtraffe en herde Placcaten / en tot ruſt en vrede van de ingeſetenen.

De
nerale
verba
heid
vlucht
der
refor
meerd

De Regente verhorende dat door het vertrecken en vluchten van ſo vele Edelen / Coopluiden / Borgeren en Ambachts-luiden / de Nederlanden ſeer gebloot werden / en merkende dat de ſelve hoe langer hoe meer ſouden werden gedepopuleert / door de grote vreſe daer die van de Religie mede waren bevangen / ſo heeft ſy vrieven aen allen ſteden van Nederland geſonden / door de welke ſy vermeinde ſulx eenigſins te voorkomen.

De Brieven waren aldus luidende.

Mſſ.
van de
Hertog
ginne
aen al
Steden
van d
Nede
landen

LIeve en beminde. Alſo wy onlangs metten Heere van Billy, ontfangen hebben brieven van onſen Heere den Coning, by de welke ſijne Maj. ons gebied, dat na dien de ſelve niet ſo geringe herwaers-over en heeft konnen komen, als hy verhoopt en wel begeert hadde, om den nood en 't gebrek die al hier is van zijne jegenwoordigheid, om op d'affairen van herwaers-over een oprechte vaſte en bequame remedie te ſtellen, zijne voorſchreven Majeſt. niet laten en ſoude metter hulpe Gods binnen deſe Landen te komen (F. 12
ten aldereerſten dat het ſelfde mogelijk ſoude weſen, en dat noch voor d'einde van deſen ſomer, daer van wy ons wel verſekert mogen houden, en want wy wel denken dat deſe grote en goede tijdinge, en nieuwe maren allen goeden en getrouwe Onderſaten van zijne Majeſteit grote blyſchap en genoegen geven ſullen, ſo en hebben wy niet willen onderlaten u daer van te verwittigen by deſen, en met eenen wege te vermanen en verſoeken dat gy particuliere en generale of gemene bedingen doen wilt, en ook doen doen, voor de goede en voorſpoedige reiſe van zijne Majeſteit, ſo wanneer de ſelve veerdich weſen ſal die aen te nemen, en te zeil te gaen om herwaers-over te komen, ten einde dat zijne voorſchreven Majeſteit alhier weſende, op alles ſulken goeden orden en remedie ſtellen mach, als ter eeren Gods, tot onderhoudeniſſe en conſervatie van onſen ouden Catholijkſen en Chriſten gelove, en om den gehelen en univerſelen ſtaet van deſe voorſchreven Landen te handhouden, behoren ſal, en dat met alle goedertierenheid en genade, daer van zijne Majeſteit ons alle hope geeft te willen gebruiken na zijne natuerlijke inclinatie en genegentheid, gelijk de ſelve ons alrede tot verſcheiden ſtonden ſulx geſchreven heeft, daer by voegende dat hem ongelijk geſchieden

schieden soude, indien men andere opinie of bemoedenisse van hem hadde, gemerkt dat sijne Maj. niet en komt om sijne Steden en ondersaten te bederven, maer om die te bewaren en beschermen, 't welk de selve ons gelast heeft schriftelijk te kennen te geven, en laten weten, daer en also 't behoort, sonderlinge ten einde dat de ondersaten hen wederom stellen en voegen souden in hun gewoonlijke ambachten, handwerken, koopmanschappen en traffijken te doen en te continueren, hen betrouwende op sijne Majesteits goetheid en genade, daer van gy ook den burgers, poorters en ingesetenen van uwe Stede berichten en adverteren sult, nemende sorgvuldige toesicht, op den genen die hen van daer souden willen vertrecken, den selven voorhoudende, dat so verre men hem op de gratie van sijne voorsz Maj. niet betrouwen en wilde, men sulke noteren sal, en sullen die der selver gratie en pardon ganschelijk onweerdig zijn, op dat daer van niemand ignorantie en soude mogen pretenderen, bevelende u 't selve also te doen en notitie te houden van den genen die vertrocken zijn, of alsnoch souden willen vertrecken, sonder des in gebreke te wesen, en ten einde dat sijne voorsz Maj. des te meer genegen soude wesen, om sijn voorsz genade te gebruiken tegens den genen die hen ontgaen, en de ongehoorsaemheden, schandalen en ongerechtigheden die sedert een jaer herwaers geschied zijn, aengesteld en gecommitteert hebben, daer door ons Heere God grotelijk vertoornt en geoffendeert, alle goede Christenen menschen die tot sijnder eere, affectie en liefde dragen, geschandaliseert, en sijne voorsz Co. Maj. met goede reden tot gramschap verwekt zijn geweest, so hebben wy u wel willen waerschouwen en verwittigen, dat van node en billijk is dat de verdoolden totten rechten weg keren en hen eerst aen God versoenen, hen totter heiliger Catholijke Kerke gevende en onderworpende, en der voorsz Co. Maj. sijnen Officieren en Wethouderen alle gehoorsaemheid betonende, ook dat de gevioleerde en de geschende Kerken, gebroken Altaren en Beelden, en alle gewijde en geconsacreerde dingen, by hem geprophaneert, gerepareert en in haren eersten en behoorlijken staet gestelt werden, 't welk zijn d'oprechte middelen om de gramschap Gods en van sijne Con. Maj. te paeyen, en des te lichtelijker van de voorleden misbruiken en misdaden gratie en pardon te verwerven. Lieve beminde, onse Heere God zy met u. Geschreven t'Antwerpen den derden dag van Julio Anno 1567. Ondertekent,

MARGRIETA.

Be- ... rifte ... de ... refor- ... erde ... zege- ... te- ... de ... five ... de ... ro- ... ne.

De Gereformeerde hebbende hier van Copie verkregen, hebben hier tegen een geschrifte uit laten gaen, 't welk sommarie was van desen inhoude:

NAdemael men veel eenvoudige en oprechte menschen vind / dewelke alleen soekende de eere Gods en haer saligheid / niet en zijn begaeft om verder van hun te sien / dan het gene dat voor oogen schijnt / waer door de selve eenvoudelijk betrouwende / dikwils in grote periculen van lijf en goed werden gebracht: so en hebben sy door broederlijke liefde niet konnen laten alsulke eenvoudige menschen een weinig te waerschouwen en haer te ontdecken de listige / lose en duivelse practijken van de Hertoginne van Parma / Regente van de Nederlanden / gepleegt in de voorsz missive / want wel aengemerkt hebbende alle de omstandigheden deses briefs / so en vinden sy in de selve niet dan alle listigheid en bedrog / waer door de Regente soekt de eenvoudige godvruchtige menschen aen lijf en goederen te beschadigen / den loop haerder saligheid te verhinderen / d'Euangelise waerheid te wederstaen / en het rijke des Satans te beschermen en te vermeerderen: want opte gratie / goedertierenheid en jonste des Coninx en sijns Raeds / die sy in haer missive so hooglijk soekt henluiden aen te prijsen / en is niet op te achten noch geloof te geven: aengesien de Regente so weinig heeft gehouden / 't gene sy eertijds toegelaten heeft / so men mocht sien uit de bittere placcaten / die sy na der tijd heeft uitgegeven / en door dewelke so vele vrome en godvruchtige menschen uit de Nederlanden verdreven / gevlucht / en verlopen zijn / om de bloed en goedgierige executie te ontgaen / en lijf en goederen te behouden. Al 't welk geschied is tot groot verderf der Nederlanden / die nu alrede gekomen waren in onwaerdeerlijke schade / door het voorsz vertrek van so grote menigte des Adels / borgeren / koopluiden / ambachtsluiden en andere goede welgestelde personen / die met hare goederen daer uit gevloden zijn: So dat de selve Landen seer bloot geworden zijn / en dagelijx noch bloter werden sullen van veel goede menschen / geld / goed / neringe en welvaren / waer door de Regente / berooft zijnde van de hope diese hadde totte confiscatie der goederen (aengesien de gevluchte niet alleen haer meubelen / geld en anders mede hebben genomen / maer hebben ook gepractiseert den meestendeel van hare erf-goederen also met schulden te belasten / datse daer wenig profijt af soude konnen trecken / en bysonder nu daer so weinig welvaren en kleine neringe in de landen is) is genootsaekt by andere middelen te verhinderen het vorder verloop van de andere goede en eenvoudige menschen: en ook andere die alrede vertrocken zijn weder te doen komen / om de selve namaels al tsamen subijtelijk te overvallen / en haer goed en bloed-dorst te blussen / waer toe alleen haer missive is streckende. Aengaende de komste des Coninx voor het einde van de somer / en is maer een ligtveerdig of listig voorstellen vande Regente / 't welk ontrent twe jaren heeft geduert sonder datter yetwes nagevolgt is / en dat in Spangien het minste daer toe geen gereetschap en werd gemaekt. En datse seid dat sijne Maj. alle goede hope geeft van goedertierentheid en genade jegens sijn ondersaten / so hy aen haer soude hebben geschreven / daer mede betoont sy of datse uit is om d'onnosele te bedriegen / of dat sy tegen het schrijven van den Conink in de maenden van April / Mey / en Junio / so rigoreuse / bitter en bloedige placcaten hadde uitgegeven / en men moet (seggense) ook insien tot wat einde de Conink uit Spangien overkomen soude / te weten: (so de missive klaerlijk uitdrukt) om op de affairen van de Nederlanden te stellen en ordoneren een seer oprechte / vaste en bequame remedie tot groot welvaren der voorseide Landen: waer uit consequentelijk volgt en genoeg word te kennen gegeven / dat alle middelen en remedien by de Regente en haren Raed gepractiseert en geordoneert / valsch / bedrieglijk / onseker en onbequaem zijn geweest: alleenlijk uitgegeven om de onnosele en eenvoudige menschen te bedriegen en achterhalen: so de Regente ook wel heeft betoont / daer in sy niet een contract en heeft gehouden van die sy metten Adel en particuliere Steden op 't stuk der Religie heeft gemaekt gehad. Ten anderen soude de Coninklijke Majesteit komen om te onderhouden en conserveren het oude Catholijke Gelove: dat is so sy 't verstaet / het Pausdom met alle de Babelse en verbloekte superstitien daer 't selve op gefondeert is: en consequentelijk uit te royen / vernielen / en destrueren de oprechte en suivere Leere des Euangeliums / met allen den genen die 't selfde toestaen en belijden / het welk (seggense) klaerlijk te sien is uit de conclusie der selver missiven / daer de Regente opentlijk verklaert de middelen waer door de Conink soude beweegt werden om genade te doen / te weten: dat de menschen / verlatende den oprechten dienst Gods / en de suivere Leere van sijn H. Euangelium verlochenende / hun wederom keren en begeven souden totte Catholijkse / dat is (seggense) Antichristise Religie / en in als der selver hun onderworpen / alwaer de Regente ook verhaelt sekere middelen om des Coninx gratie / jonste / of perdon te verwerven / te weten: datmen de Kerken / Altaren / Beelden en diergelijke van Godt verbodene diensten / weder soude oprechten / seggende sulx d'oprechte middelen te zijn om de gramschap Gods en des Coninx te paeyen / en also te lichter pardon / gratie en vergevinge te verkrijgen / hier uit (seggense) siet men klaerlijk genoeg datse geen gratie / genade noch pardon en hebben te verwachten (so sy die anders te verwachten souden mogen heb-

„ ben / als neen) ten zy datse tegen haer conscientien en
„ eigen gewissen de bekende waerheid en reine lere des
„ H. Euangeliums verlochenen / en haer wederom be-
„ geven tot de logenen en den valsen dienst des Anti-
„ christs en des Duivels / raden daerom alle eenvoudi-
„ ge oprechte en gelovige menschen / die de eere Godes
„ en hare saligheid soeken / dat sy haer niet en betzou-
„ wen op de listige bedzieglijke en schoonschijnende
„ woorden der Regente en haren Rade / maer hoe eer en
„ liever haesten te ontblieden de menigvuldige stzicken
„ die om haer verderf geleid en uitgespreid worden / en
„ dat sy haer souden begeven op alsulke plaetsen daer
„ sy haer geloof en conscientie vry mogen beleven / tot-
„ tter tijd toe / dat God (die de hezten der Coningen in
„ sijn hand heeft) des Conincx hezte verzanderende / sul-
„ ke middelen schicken mach / dat sy wederom in haer
„ vaderland mogen komen / en aldaer van gelijken mo-
„ gen doen / en dat sy middeletijd willen haer zielen in
„ lijdsaemheid besitten / etc.

Remonstrantie van de Magistraet van Antwerpen aen haer Hoogheid.

De Magistraet van Antwerpen ook bevindende dat de neringe en negotiatie geheel verslapte / dat vele so wel treffelijke en rijke kooplluiden / als gemene handwerx-luiden en andere uiter Stad en den Landen vertogen tot grzoot nadeel van de selve Stad / hebben alle middelen gesocht om 't selve te verhoeden so veel doenlijk was / dan waren elk so bezeest door haer selven datse niet veel en dorsten voor andere spreken / byzonder door de komste des Hertoge van Alva bevreest zijnde / hebben daerom vele goede vrienden te Hove gemaekt / om haerluider saken in recommandatie te houden by de Goubernante / en hebben ook door haer Gedeputeerde aen de Goubernante doen remonstreren / dat al was 't so dat sy wel wisten hoe alle saken van de troubelen waren gelegen geweest / nochtans sorgende dat door 't rapport van sommige (die het welvaren van de Stad niet en beminden) sijn Maj. een andere opinie van haer mocht genomen hebben dan hy gewoonlijk was te doen / so en hebben sy niet konnen laten aen haer Hoogheid ootmoedelijk te versoeken dat sy andermael wilde aen sijn Maj. remonstreren dat de Magistraet en het lichaem van de Stad haerluider noit anders en hebben gedragen / dan als goede en ootmoedige dienaers en onderdanen van sijne Majesteit behoren te doen / bereed om alle sijne bevelen te obedieren / en hare goederen tot sijnen dienste te imploieren / niet alleenlijk haer goed / en t'acrderen allen beden by sijne Majesteit geeyschet / (F. 123.) maer ook haer personen en leven. En dat het gunt in de selve Stad was geschied niet en was gebeurt door eenige lidmaten / confrererien / of wettelijke Collegien van de Stad: maer door particuliere meest vreemdelingen en andere onder pretext van de Religie / tot haerluider groot en onuitsprekelijk leetwesen / also sluiden altijd hebben gearbeid en beneerstigt dat den dienst Gods en des Coninx soude werden geconserveert en bewaert: en also de predicatien en exercitie vande nieuwe Religie oorsake van de onruste zijn geweest tegen haerluider herten / so hebben sy altijd gearbeid met hulpe van de andere Staten om die te doen cesseren / so haer Hoogheid kennelijk was / so sy ook ten lesten door hulpe van haer Hoogheid deselve hebben doen cesseren / en de Ministeren en hare partyen verdreven / en naer datse haer Hoogheids komste hadden begeert / hebben sy 16 Wendelen voetknechten ingenomen / onder 't beleid van den Grave van Manssfeld / en hare Hoogheids komste is henluiden seer aengenaem geweest in teken van haer getrouwe wille tot sijne Majesteit / verhopende dat haer Hoogheid wel sal verstaen hebben door 't rapport van den Grave van Manssfeld / haer Gouverneur / van den goeden wille en haer devoir om de goede borgeren te onderhouden in de Catholijke Religie / d'oprechtinge en reparatie van de Kerken en den dienst Gods / en de autoriteit en onderdanigheid van sijne Maj. en haer Hoogheid / hebbende haer altijd gedragen (gelijk noch) bereid en willig te obedieren en gehoorsamen 't gunt haer behagen sal te ordonneren en bevelen ten dienste Gods / sijn Majesteit / en welvaren en ruste van de Stad / begerende andermael seer ootmoedelijk dat sy henluiden aen sijn Majesteit wilt recommanderen van haer devoir gedaen in sulken perplexen tijd en van haer onderdanigheid / en hoe sy haer hebben geemploycert t'sijnen dienste / daer by voegende so favorabele recommandatie dat sijn Maj. van haerluider macht hebben geen ander impressie / als van sijn goede en getrouwe ondersaten / en dat sijn Majest. de saken van de Stad wil houden in alsulken state als die zijn / sonder yet te vernieuwen tot sijn gewenste komste / en dat hy breder sal hebben verstaen van haer getrouwigheid ten einde de Stad door eenige nieuwigheid niet en soude komen meerder te vervallen.

Antwoord van de Regente.

Hier op heeft de Goubernante door den Raedsheere Bruxellis doen antwoorden / dat sy wel wisten hoe lange tijd sy hadde gedragen en noch droegen goede affectie tot de Remonstranten en de Stad / en dat sy niet en soude laten sijn Majesteit over te senden het geschrifte / met sulke recommandatie als sy oorbaer en bequaem vinden soude / betrouwende dat sijn Majesteit de gelegentheid en waerheid verstaen hebbende / daer op regard nemen sal / so veel te meer nadien sijn Majesteit de importantie van de Stad bekent is / en op dat sluiden sijn Majesteit mogen geven vol contentement / so begeert sy dat sy haer willen dragen gelijkformig 't gene de Grave van Manssfeld heeft geschreven / en volherden in de goede wille om te redresseren de saken ten diensten van sijne Majesteit / en daer in ook te onderhouden de Deken / Wijk-meesters / en andere Hoofden van de Gemeente.

Geveinstheid der Roomsgezinde.

Vele particuliere Edelluiden / kooplluiden en borgeren die int land geerne blijven wilden / sochten alle middelen om weder inde gratie te komen / tot welken einde sy de geestelijke seer hebben gestatteert. Sy toonden de Pastoren / Prorhianen / Priesters en Moniken alle reverentie en eere / ja sommige en spaerden geen geld noch kosten om van de selve getuigenissen te bekomen van dat sy Catholijke personen waren / Catholijkelijken geleeft / en ook altijd te Biechte en te Sacramente gegaen hadden / en die wat van vermogen waren / en souden naulijx een maeltijd hebben gegeten / of sy souden een geestelijk persoon aen haer tafel hebben gehad / ja die in jaer en dag niet ter Missen en waren geweest / en souden nu geen dag verby hebben laten gaen sonder Misse te horen / sodanige huychelarye en geveinstheid gink 'er seer veel om / ja dat erger was / daer warender sommige die mede ter predicatie hadden gegaen en haer geveinst hadden de Gereformeerde Religie geheel toe te staen / dewelke nu de andere van der Religien / die hen hier en daer secretelijk verborgen hielden / aenbrachten en beklapten / soekende also haer selven te bevryen met haren evennaesten te te beswaren / en in perijkel en noot te brengen / somma / de saken der Gereformeerde waren te desen tijden in dese Landen in so quaden en soberen staet / dat de gene die de selve Religie secretelijk toegedaen waren / niet eens en dorsten spreken tot henluider voordeel in pemants tegenwoordigheid / sorgende achterhaelt / bedragen en om lijf en leven te komen. Daer tegens was 't al voor de wind metten Catholijken / want de Gereformeerden werden verjaegt / berooft / geplondert / gebannen / haer goederen beschreven / en geconfisqueert / daer werden ook tot spot / smaet en verachtinge der Gereformeerden vele verscheiden Liedekens gemaekt / en des avonds langs de straten gesongen.

De Gereformeerde hebben ontrent dese tijd in 't Francois laten uitgaen sekere Apologie en ontschuldiginge van al 't gene ter sake van de Religie in de Nederlanden was geschied.

Apologien der Gereformeerden.

WAer in sy in 't lange haer ontschuldigen van alle de lasteringen en calumnien: daer sy t'onrecht mede seggen beschuldigt te wesen. Sy en zijn / seggense / geen oproerders / noch ongehoorsame de Coninkl. Maj. te achten of te schelden / want sy de selve altijts in allen politijken saken behoorlijke onderdanigheid hebben bewesen / betalende ook goedwilliglijk alle beden /

» den / tollen / ſchattingen en contributien: ſy en hebben
» noit anders gesocht dan het Rijke des Coninx te voo-
» deren / onder het Rijke Gods den opperſten Coninck /
» en dat na uitwijſen haerder conſcientien: aen de ge-
» duldige en lijdſame doodt / en gewillige ballingſchap
» van ſo veel duiſend menſchen / heeftmen genoeg kon-
» nen ſpeuren dat ſy geen oproerders en zijn. Sy bekla-
» gen haer datmenſe onverhoort verooꝛdeelt / ſeggen dat-
» ſe t'onrecht voor ketters worden gehouden / ſy moeſten
» mette ſchrift betoont zijn ketters te weſen / de ſchrift
» is genoeg om alle ketterye te verwinnen / ſy maken
» onderſcheid tuſſchen d'oproerigen en vreedſamen / die
» al gelijkelijk geſtraft zijn. Aengaende het breken der
» Beelden en kan men / ſeggenſe / niemand beſchuldigen /
» dan die daer toe raed en advijs hebben gegeven / en die
» ſulx hebben volbracht / by de kinderen en jongers op-
» ter ſtraten is ſulx voleind / en 't is bevonden dat de
» Papen ſelfs dat eerſtmael hebben gevonden en ge-
» practiſeert / om die van de Religie daer voor als rebel-
» len te mogen beſchuldigen en diffameren by de Magi-
» ſtraten / gelijk het binnen Antwerpen (ſeggenſe) is
» geblekken / voor vier Papiſten die een nieuw oproer ge-
» ſticht / en geweld bedreven hebbende over de beelden /
» Altaren en anderſins in onſer Vrouwen Kerke / des
» anderen daegs gehangen zijn / waer onder een wel be-
» kend Edelman was die den oproer hadde verooꝛſaekt.
» Sy ſeggen / het breken der Beelden wel recht te zijn /
» maer bekennen dat ſulx door bevel en autoriteit van
» de Overheid behoorde geſchied te hebben: maer
» 't ſchijnt dat God door een ſecreet oordeel / en extraor-
» dinarie executie / de grove en ſchrickelijke afgoderye
» der Beelden heeft willen ſtraffen / om der menſchen
» wijſheid te ſchande te maken / hebbende verwekt een
» deel arm ongeacht volk / ja vrouwen en kinderen in
» kleinen getale / geen aenſien noch macht hebbende /
» door dewelke in acht dagen tijds meeſt alle de hou-
» ten en ſteenen Beelden in de Nederlanden zijn afge-
» broken en aen ſtucken geſlagen / ſonder wederſtand /
» met verbaeſtheid van alle Magiſtraten. Bewijſen
» voorts uiter ſchrifture dat God dikmael ſijn volk van
» Iſrael geboden heeft / datſe de Afgoden / Beelden /
» Altaren en hoge plaetſen ſoude af breken / en dat alle
» de Coningen die ſulx gedaen hebben / van God zijn
» geprefen geweeſt / gelijk men in de boeken der Conin-
» gen en Chronijke mach leſen / brengen ook van veel
» andere exempelen uit de hiſtorien en de ſchriften der
» Oud-vaderen of Patres voort / tot haren voordele /
» ſuſtineren dat men daerom henluiden voor geen re-
» bellen / oproerders / ongehoorſame en wederſpanni-
» ge en mach noch en behoort te houden / noch verooꝛ-
» deelen / om ſodanigen ſake die wel en goed is / en die
» geſchied is door jongers en de gene die van haer doen
» geen redenen en ſouden konnen geven: en die daer by
» mogen geweeſt zijn / profeſſie doende van de Gere-
» formeerde Religie / die zijn tot ſulx gedrongen geweeſt
» van haer conſcientie / door eenen yver die ſy hadden
» tot de eere en dienſt Gods / die ſy wiſten dat door
» den dienſt der Beelden werde verkort. Waerom het
» certein een groot onderſcheid is te rebelleren tegen ſijn
» Prince / of te doen / door eenen yver / een ſake de wel-
» ke anderſins is heilig en loffelijk / ſo daer ook
» groot onderſcheid is hen te trecken uite onderdanig-
» heid van zijnen Coninck / of hem te ontrecken uit de
» onderdanigheid des Duivels en zijne valſe dienſten.
» Eintelijk na datſe veel exempelen ſo van Vranckrijk /
» Engeland / Denemarcken / Sweden / Polen / en
» Duitſland hebben verhaelt / en ook geſeid dat men
» door ganſch Spangien de Joden wel gedoogt. So
» proteſteren ſy voor God en den Coninck / en voor alle
» de Coningen / Princen / en vreemde volcken / en ge-
» neralijk voor alle menſchen op het aertrijk / dat ſy
» noit en hebben gedacht noch en denken te rebelleren
» noch te mutineren tegen den Coninck haren natuir-
» lijken en geboren Prince. Maer ter contrarie dat ſy
» zijn / en altijd willen blijven ſijne alder-ootmoedig-
» ſte en onderdanigſte onderſaten en dienaers. Bid-
» dende alleenlijk door de barmhertigheid Gods / en
» zijn oneintelijke goedheid en ſachtmoedigheid die hy
» haer altijd betoont heeft / en die zy hopen dat hy haer
» noch ſal betonen / door de goede onderdanige dien-
» ſten die zy en haer voor-ouders zijn Majeſteit / en
» ſijn voor-houders hebben gedaen. En ook met eenen
» biddende alle buitenlandſe Vorſten en Princen / dat-
» ſe voor haer luiden willen intercederen en tuſſchen
» ſpreken aen ſijn Majeſteit ten einde dat het hem be-
» lieve haer te vergunnen de vrye exercitie van hare
» Religie / ſonder de welke ſy menen niet en mogen za-
» lig te werden / noch te verſchijnen voor den Rechter-
» ſtoel Gods / en dat zijn Maj. daer in wil na volgen de
» goedertierentheid en ſachtmoedigheid vanden Keiſer
» Caerle zijnen vader hoogloffelijker gedachteniſſe / die
» 't ſelve geacteerdeert heeft den Princen en volken van
» Duitſland / en daer in van gelijken navolgen den voet
» die den nood en ervarenheid heeft getoont den Coninck
» van Vranckrijk / te weſen de eenige en opperſte reme-
» die om te ſtillen de troubelen / beroerten en gemene el-
» lendigheden / en een ſo grote bloedſtortinge: beloven-
» de van haer zyde / nemende daer toe God en haer con-
» ſcientien tot getuigen / datſe hem willen betonen alle
» onderdanigheid en getrouwigheid / en hare lichamen
» en goederen geven en toe eigenen tot zijnen dienſte.

De Goubernante verſtaende datter dagelijx meer en meer volx uit het Land vertrok door de vreſe van de komſte des Hertogen van Alba en der Spangiaerden / die men wist op weg te zijn / heeft den 18 Septembris 1567 doen verkondigen ſeker Placcaet op des Coninx name inhoudende in ſubſtantie.

Placcaet inhoudende 't verbod om uit den Lande te vluchten.

ALſo de Coninklijke Maj. by verſcheiden brieven verklaert en te kennen gegeven hadde, dat zijne meninge niet en was te willen gebruiken ſtrengigheid en rigeur, met of tegens zijne onderſaten, die gedurende de voorleden troubelen en beroerten tegen hem miſdaen ſoude mogen hebben: maer ter contrarien alle ſoetigheid en genade na zijne natuerlijke genegentheid, ſonderlinge metten genen die hen der ſelver genade niet onweerdig en ſouden maken, principalijk compaſſie en medelijden hebbende met het ſchamel ſimpel volk, ambacht ſluiden en andere, verleid en verdoolt weſende. (F. 124.) En al waſt ſo dat de ſelve zijne onderſaten wel ſouden behoort hebben hen te betrouwen en zijne Majeſt. genade te verwachten: des niet te min was zijn Maj. onderricht dat vele van dien, van alle ſtaten, conditien, en qualiteit, en namentlijk de voorſz ſchamele ambachtſluiden en 't ſimpel volk, welk door de quaedheid van andere ervaren en doortrocken zijnde, die van alle alteratien en commotien ſo wel in de Religie als anderſins hoofden en aucteurs geweeſt hadden, hem miſtrouwende van zijn gratie en goedertierenheid, dagelijx verlopen en hen voorvluchtig maken, hun goet en huiſgeſin uitvoerende en tranſporterende, verlatende hun Land, en by conſequentie hun ſelven bedervende en ruinerende, gelijk ſy ook diverſe hun crediteuren daer door defrauderen en ontruimen. So iſt dat zijn Maj. begerende zijn verdoolde onderſaten opten rechten weg te brengen, en wederom te roepen, op dat de ſelve in de devotie van de oude Catholijke Religie en in zijnen dienſt en onderdanigheid ſouden continueren en blijven, onderhoudende haer koopmanſchap, neringen, ambachten, en handwerken na hare vocatie en qualiteit, willende ook ordre ſtellen dat ſy hen ſelven ſo veel quaets en ongelijks niet en ſouden doen, als ſy door haer vlucht en willigen ban doende waren. Waerom zijn Maj. by advijſe en deliberatie van de Regente en den Rade van Staten en ſecreten neffens haer weſende, verboden en geinterdiceert heeft alle zijde onderſaten, ſo wel de gene die in de ſelve Landen geboren als andere die aldaer vaſte woonſtede gehouden hebben, van wat ſtate, qualiteit of conditie die mogen weſen, uit den ſelven Landen te vertrecken 't ſy alleen of met haer huisgeſin en familie, in 't heimelijk of in 't openbaer, noch ook haren huiſraet, meubelen, catheilen, goeden, waren of koopmanſchappen uit te voeren of te tranſporteren te water of te lande, in menige van hen te abſenteren en uit de voorſz Landen te vertrecken. Op pœne van gehouden te worden voor

culpabel, immers ten minſten voor ſuſpect van de voorledene beroerten en ongeregeltheden aldaer gebeurt, en over ſulx aengetaſt en vervolgt te werden, mitſgaders van confiſcatie van de uitgevoerde goeden, of geladen om uitgevoert te werden. Verbiedende allen ſchippers, veerluiden, wagenluiden, voerluiden en andere, die de voorſz vluchten en uitvoeringen te helpen doen, of daer toe aſſiſteren, maer indien ſy eenige vernemen of gewaer werden die ſouden willen vluchten of vertrecken, of hen goet en meubelen uitvoeren, dat ſy daer van de wete ſouden moeten doen aen den Officier van der plaetſen, op pœne van ſelfs gehouden te werden voor ſuſpect, en geſtraft te werden na gelegentheid van de miſdaed, mitſgaders van confiſcatie van de ſchepen, ſchuiten, wagen, karren en peerden, daer mede 't uitvoeren gedaen ſoude worden, en ten einde datmen niet denken en ſoude dat zijn Maj. onder 't dexel van dit verbod, welk gedaen werd om de welvaert en ſaligheid van den onderſaten, den ſelven of anderen ſoude willen benemen die vryheid en liberteit van hare woonſteden te mogen veranderen als hem 't ſelve ſoude gelieven om eerlijke en wettelijke redenen. So heeft zijn Majeſt. geſtatueert en geordonneert, op dat men de oorſaken van een yegelijks vertrek ſoude mogen weten, en dat de oprechte crediteurs van hare ſchulden en creditie niet gefraudeert ſouden werden, dat ſo wanneer yemand om eenige apparente redenen hen uit eenige Steden, plaetſen of Landen ſouden willen vertrecken, dat de ſelve gehouden ſoude weſen 't ſelve een maend te voren te kennen te geven den Officiers en Wethouders van der Stad daer uit ſy ſouden willen trecken, en ingevalle hy op 't plat-land woonachtig ware, ſoude daer van de weet moeten doen, ſes weken te voren aen den Gouverneur of Stadhouder, Droſſaert, Balliu, Meiere, Schout, of principalen Officier onder wiens juriſdictie hy geſeten is, en daer van brengen en tonen goed en deugdelijk bewijs, onder den ſegel van de Stad, plaetſe, of juriſdictie waer uit hy trekt, op pœne als boven: belaſtende en bevelende allen Rechteren, Juſticieren, Officieren, Amptluiden, Capiteinen, Hopluiden, krijgſluiden en onderſaten, dat ſy ſullen ſcherpe viſitatie doen en toeſicht nemen, dat niemand van zijne woonſtede of reſidentie en vertrecke: Bevelende inſgelijx allen wachten van den Frontieren, Havenen, Poorten, Paſſagien, Veren, Bruggen en uitgangen, 't zy ter Zee, te Lande of op de ſoete Wateren en Rivieren, daer toe ſorgvuldige toeſicht te nemen, de ſelve op te houden, arreſteren, en tegens den overtreders te procederen ſonder gunſte, diſſimulatie of verdrag, op pœne van 't ſelve op hen te verhalen, als fauteurs en mede-plichtige. Ordonnerende en bevelende ook allen Tollenaren, Pachters en Collecteurs van de Tolrechten, dat ſy geen ſchepen, ſchuiten, wagenen of peerden geladen weſende, laten door varen, lijden of paſſeren ſonder de ſelve eerſt neerſtelijk te viſiteren, en weten wat die voeren of geladen hebben. Verbiedende allen Schippers, Veerluiden, Wagenluiden of Voerluiden uit havenen, frontieren of palen van den lande te voeren of rijden, ten ware dat ſy den Officieren, Wachten of Gecommitteerde van de voorſz paſſagien, alvoren hadden laten weten 't gene ſy geladen hebben of wegvoeren, op gelijke confiſcatie als boven. Sonder dat de Officieren, Wachten of Gecommitteerden van de ſelve viſitatie eenig loon of ſalaris ſouden mogen nemen, &c. **Na de publicatie en verkondiginge van dit Placcaet / iſt gegaen na 't gemeen ſpreekwoord / te weten:**

Datmen den menſch met ernſt gaet verbieden „ hier:
Doen ſy willig, en 't gebod ſy vlieden „ ſchier.

Want de vreſe hier door ſo is vermeerdert dat vele vergetende vrouwen / kinderen en goederen / met ſulker haeſt ſijn gevlucht / ſorgende opgehouden te worden: dat ſy niet eer en hebben konnen geruſt zijn / voor ſy en waren uit des Coninx gebied in eenige nabuerlanden.

Jaer-dicht op 't vluchten van de Gereformeerde.

**Die Gereformeerde die VLVChten 't Land /
ALs gebroken LaCh der EdeLen Verband.**

Alſo hebt gy beminde Leſer in dit derde Boek mogen verſtaen hoe dat het verbond der Edelen eensdeels door haer ongeſtadigheid / tweedracht / lichtvaerdigheid / en eensdeels door de liſtigheid der Gouvernante en haren Raed te niet is gegaen / en dat niet alleen ſy luiden / maer ook alle hare goed jonſtige zijn gekomen in de uiterſte en grootſte periculen en benautheden / in ſulker voegen dattet voor der menſchen oogen ſcheen datſe nimmermeer weder tot eenig verhael of in hare goederen en Vaderland ſouden hebben konnen komen / ſo ellendig / wankelbaer en ongewis zijn hier opter aerden alle menſchelijke ſaken / want die een wijle tijds te voren ſchenen op 't hoogſte en bynа tot haer meninge gekomen te zijn / waren nu in ſo korten tijde (door vreſe bevangen zijnde) gantſchelijk uit haer Vaderland en goederen gevlucht / treckende als verſtroide en deſolate menſchen derwaers hem God wilde geleiden. Daerom iſt dat Emilius **wel ſeid:**

Siet voor u ende betrout de Fortuin te vele „ niet:
Niemant kanſe gebieden, al is hy rijk of eele „ ſiet.

THUCYDIDES ſeit:

De meeſte vyand die de menſche hebben mach;
Is al te groten geluk en voorſpoet,
Want dat ſelve hem alſdan te maken plach
Trotſig, ongetemt, ſtout ende geheel onvroet,
Waer door ſy licht werden gebracht onder de voet.

Einde des derden Boeks.

(F. 125.)

OORSPRONG
Der
NEDERLANDSE
OORLOGEN,
Beroerten, en Borgerlijke Oneenigheden, gedurende den gouvernemente van den Hertog van Alva in de ſelve Landen.

Waerachtige en Hiſtoriſche beſchrijvinge,

DOOR

PIETER BOR CHRISTIAENSEN.

Summarie of korten inhout van't vierde Boek.

IN 't begin van het vierde boek werd in 't korte wat verhaelt van de forme en regeeringe die de Princen en Heeren van de Nederlanden in deſelve plachten te hebben, en noch eenſdeels in 't gebruik is; daer na werd verklaert der Gouvernanten handelinge na het vluchten van de Gereformeerde uit de Nederlanden, der Gouvernantes ſchrijven aen den Conink, des Coninx van Spangiens reſolutie en zijn ſchrijven aen zijne Stadhouders. Des Hertogen van Alva vertrek uit Spangien, 't getal ſijns Crijgsvolx, tractementen des Hertogen van Alva en de principale Officieren met hem overgekomen, de vreſe van die van Geneve voor den Hertoge, zijne komſte tot Bruſſel, en zijne Commiſſie als Capitein Generael van de Nederlanden, des Coninx brieven aen de Hertoginne van Parma en allen Steden en Wethouderen van Nederland: 't Begin van de handelingen des Hertogen van Alva, het vangen van de Grave van Egmont en Hoorne, en van Heer Antonis van Stralen: Vlucht en vreſe van vele Nederlanders en van den Abt van S. Barnaerts, het oprechten van den Raed van Trouble of Bloet-raed, en het verbieden aen den Raden van Nederland om kenniſſe te nemen van de ſaken van de Troublen: d'Affcheid van de Hertoginne van Parma aen de Staten van Nederland en haer vertrek: Hoe de Hertog van Alva werd gecommitteert totten gouvernemente van de Nederlanden, hoe hy de Graven van Egmont en Hoorne tegen de Privilegien des Lands doet voeren uit Braband op het Caſteel van Gent; de Requeſte van de Gravinne van Egmont aen de Staten van Braband, en van de Staten van Braband aen den Hertog; het voorſchrijven van den Keiſer en Vorſten des Rijx aen den Hertog voor de ſelve Graven, en ſijne antwoord, de belaſtinge en ontſchuldinge der voorſz Graven: De gevankeniſſe van verſcheiden Advocaten van de Provincien en Penſionariſſen van Steden, de gevankeniſſe van Meeſter Jacob van den Einde Raed en Advocaet van den Staten 's Lands van Holland, hoe de Staten van Holland hare Gedeputeerde aen den Hertog van Alva ſenden om te ſolliciteren relaxatie van haren Advocaet, hoe de ſelve Gedeputeerde vertrocken ſecretelijk uit vreſe, en Meeſter Jacob van den Einde qualijk getracteert zijnde in de gevankeniſſe ſterft, na dat hy een jaer en ſes weken gevangen hadde gelegen, 't verſoek van die van Antwerpen voor eenige gevangenen, en ſtraffe antwoorde van den Hertog van Alva aen die van Antwerpen: De vordere handelinge van den Hertog van Alva en Raed van Trouble, d'ontſchuldiginge van die van Antwerpen over de Troublen binnen hare Stad gebeurt, de Remonſtrantie van die van Antwerpen aen den Conink geſonden, d'articulen aen die van Uitrecht tot haer beſchuldinge overgelevert en hare excuſe: d'excuſe van de Regeerders van Leiden nopende de beeldſtorminge binnen hare Stede, d'ontſchuldinge van Heer Hendrik van Berchem Burgemeeſter van Antwerpen. De bouwinge van het Caſteel tot Antwerpen, en wat die van Antwerpen daer toe hebben moeten contribueren, verbrandinge van den Pulver-toren tot Mechelen, de nieuwe oproer in Vrankrijk, daer de Hertog van Alva den Grave van Arenberge tot hulpe van den Conink heeft geſonden, en doet verbieden dat niemant den Hugenoten en mocht te hulpe trecken: De indaginge van den Prince van Orangien, Grave Lodewijk van Naſſau, Graven van Hoogſtraten, Berge, Culenburg, Heere van Brederode, en veel andere Heeren en Edelen van qualité: van wat ſake de Prince van Orangien werd beſchuldigt, en wat de Grave van Hoogſtraten te laſte werd geleid: Hoe de Grave van Buiren des Princen van Orangien

giens zoon tot Loven gevangen, en tegen de Privilegien van de Univerſiteit en van 't Land, in Spangien geſonden werd. Des Princen van Orangien en Grave van Hoogſtraten antwoorde op de brieven van dagemente: De ſtrenge proceduren tegen de ingeſetenen van Nederland: Van de wilde Geuſen en hare handelinge, en 't Placcaet tegen de ſelve: des Hertoge van Cleefs handelinge tegen de gevluchte Nederlanders in zijn Land. De gevankeniſſe en dood van Don Caerle des Coninx van Spangiens Soon. De Sententie by de Inquiſiteurs in Spangien over de Nederlanders gegeven. Des Princen van Orangiens klagte over den Hertog van Alva aen den Keiſer en Vorſten des Rijx, ſijne verantwoordinge van de ſaken der Trouble: desgelijx de verantwooordinge van den Grave van Hoogſtraten: des Hertogen van Alva voornemen om vele van de Religie door liſt te vangen: het arreſt by den Palsgrave gedaen opt gelt van den Hertog van Alva: de vrede in Vrankrijk; de Hertoge van Alva neemt nieu volk aen en wil het Concilie van Trenten gepubliceert, en ter executie geſtelt hebben: de vergaderinge der Geeſtelijkheid tot Uitrecht, de Requeſte by de Geeſtelijkheid aende Hertog van Alva overgegeven, roerende d'executie van het Concilie yau Trenten, en des Hertogen van Alva apoſtille en ſchrijven aen de Geeſtelijkheid: des Prince van Orangiens gereetſchap ter Oorloge, Commiſſie op Grave Lodewijk van Naſſau. Hoe Jonkheer Diderik Sonoy alom by de geconfedereerde Edelen trekt om haer totte wapenen te raden: 't voornemen van Grave Lodewijk van Naſſau en van de Grave van den Berge: verſtroyinge der Geuſen tot Dalem, Grave Lodewijk inval in Vrieſland, en het innemen vanden Dam: des Graven van Arenbergens komſte in Vrieſland, de ſlach te Winſchoten, daer de Graven van Arenberge en Adolph van Naſſau gebleven ſijn. De vreſe binnen Groeningen, en hoe Groeningen belegert werd van Grave Lodewijk, ſchermutſingen voor Groeningen, eenige particuliere geſchiedeniſſen in Vrieſland, François van Boshuiſens komſte opte Eemſe met Oorlog-ſchepen, en hoe Sonoy hem begeeft te water, Boshuiſens vlucht: waer ontrent de Heere van Cocqueville zijn volk vergaderde, en hoe de ſelve verſtrooit en hy gevangen en onthooft wert: de Sententie van banniſſement tegen den Prince van Orangien en d'andere gevluchte Heeren: de executie over de gevangene Heeren en Edelluiden: de Sententie en dood van de Graven van Egmond en Hoorne, en haer begraeffeniſſe, de komſte van den Hertog van Alva voor Groeningen mette Spangiaerden, Grave Lodewijx opbrekinge voor Groeningen. De Slach te Jemmingen, en hoe Grave Lodewijk ontkomt:
(F. 126.) de vreſe van die van Embden voor den Hertog van Alva, des Hertogen van Alva voornemen om Delfſijl tot een Stad te maken: hoe hy den Paus, Conink en Venitianen zijne victorie liet weten, ook ſijn ſchrijven aen de Raden van State, wat hy die van Groeningen en Staten van den Ommelanden voorhoud, 't beworp van een Caſteel tot Groeningen: de Sententien tegens de Heeren van Stralen en Backerſeel, 't raſeren van 't Hof van den Grave van Culenburg en andere. Proceduren van den Hertog: de poincten diemen ſeid gevonden te ſijn in de kamer van Vergas, en 't advijs der Spangiaerden op den ſtaet van Nederland, en andere Libellen, 't Placcaet daer tegens: des Princen ven Orangien toeruſtinge: de redernen waerom hy de oorlog tegen den Hertog aenneemt, namen van zijne Capiteinen en Overſten, en hoe groot zijne macht is geweeſt, de dood van den Heere van Montigni en van de Coninginne van Spangien, hoe ſterk het leger van den Hertoge is geweeſt, des Princen tocht over de Maſe, en hoe hy ſoekt te ſlaen, 't welk den Hertoge weigert: ſchermutſinge en des Ptincen vertrek, de dood van den Grave van Hoogſtraten: des Hertogen van Alva ſchrijven aen den Staten van Nederland: het hovaerdig oprechten zijns beelds op het Caſteel van Antwerpen, en de opſprake en radinge des volx.

Het vierde Boek.

HEr ik voorder ga in deſe beſchrijvinge/ heb ik niet ondienſtig geacht/ tot beter verſtand van 't gene daer in verhandelt ſal worden/ alhier in't kort aen te roeren van de forme van regieringe die de Princen en Heeren deſer Nederlanden/ in de ſelve landen van ouds plachten te hebben en gebruiken/ en ook noch eensdeels in't gebruik zijn. Alſo ſalmen voor eerſt verſtaen dat deſe Nederlandſe Provintien hier voortijts gehad hebben Hertogen/ Graven en Heeren/ de welke ſo wel als 't volk en haer onderdanen aen ſekere wetten/ ſtatuten en privilegien verknocht waren/ die ſy-luiden in 't aenvaerden van de Landen en Provincien ſolemnelijken beſweren moeſten. Namaels ſijn meeſt deſe verſcheiden Provincien/ ſo by huwelijx voorwaerden en onderlinge tractaten/ en alſo voorts by ſucceſſie onder een hooft des huis van Bourgoengien gekomen/ en daer na ook by middel van huwelijken metten huiſe van Ooſtenrijke/ en ten laetſten t'ſamen onder een hooft/ namentlijk den Grootmogenden Keiſer Caerle de vijfde (die ook by tractaten nieuwe Provincien daer by gevoegt heeft/ als 't Hertogdom van Gelre/ 't Graefſchap van Zutphen/ de Heerſchappen van Uitrecht/ Vrieſland/ Overyſel/ en Groeningen) en alſo voorts op den Coninck van Hiſpanien gekomen. De voorſz Keiſer Caerle/ als ook de Coninck van Spangien na hem/ volgende den voet en het wettig gebruik van hare voorſaten/ dewijle ſy-luiden vele andere grote Landen en Rijken waren beſittende/ en ſelfs niet altijds preſent in de Landen zijn en konden/ hebben over deſe Provincien altijd geſtelt een Gouverneur Generael/ of Regent van haren bloede/ en voorts in elke Provincie byſondere Gouverneurs of Stadhouders/ gelijk ik in de beſchrijvinge van de geſchiedeniſſe in deſe Landen gebeurt onder de regeeringe van de Hertoginne van Parma/ Gouvernante en Regente Generael/ verhaelt hebbe.

Deſen Gouverneur Generael of Regent des lands/ heeft in abſentie van den Lands-Heere/ in alle de Provincien ſodanige macht en gewelt/ om mette Staten/ Raden en Magiſtraten der Provincien en Steden/ over alle ſaken te handelen en gebieden/ als de eigentlijke Heere des Lands ſelfs/ uitgenomen ſommige van de aldergrootſte en gewichtigſte ſaken/ daer in niet dan voor den Lands-Heere ſelfs en mach worden gehandelt of beſloten. Wel verſtaende dat de Lands-Heere ook ſelfs niet en mach handelen jegens de privilegien van de Provincien/ Landen en Steden/ die hy in't aenveerden van dien ook ſelfs moet beſweren. Voorts werd den Raed die by den Gouverneur reſideert/ genoemt den Raed van State/ en is 't getal des ſelven Raeds onſeker/ want na de voorvallende en gewichtigheid der ſaken/ ſo werden de Raden ſomtijds meer en somtijds minder/ na des Lands-Heeren wil en gevalle. In ſulk getal werden begrepen ettelijke van de voornaemſte Heeren des Lands en Gouverneurs van deſe of die Provincien/ benefens ettelijke Doctoren en treffelijke geleerde mannen/

die

die van de Lands-Heere daer toe ſelfs verkoren en gecommitteert werden.

Wat in den Raed in Staten beraedſlaegt wordt.

Met deſen Rade van Staten beraedſlaegt de Gouverneur alle ſaken / den Lands-Heere / en 't gemeen nut en welbaert betreffende / want men handelt in den ſelven Rade van alle ſaken / vrede en oorloge beroerende. Hier werd gehandelt en beraedſlaegt op alle waerſchouwingen en berichtinge die van alle oorden ontfangen werden / en van alle verbintenissen / tractaten en accoorden die de Lands-Heere met andere Furſten en omliggende Naburen heeft / maekt / en houd. Van gelijken werd alhier gehandelt van de Krijgs-oversten en Hopluiden aen te nemen / te behouden en af te danken.

Ook mede van bouwinge van ſterkten en veſtingen / van voorſieninge en proviſie te doen / munitie / proviant en anders. En neven dien ook van afvaerdinge / verſendinge en ontfanginge van Macht-boden en Legaten / en werden alle ſware handelinge / van andere Raden tot deſen Raed geweſen / want in ſomma / deſen Raed heeft de hoogſte macht en ſuperintendentie van alles wat de Regeeringe / beſchuttinge / en beſcherminge des Lands betreft.

In den Secreten Raed die men noemt den Secreten Raed.

Noch heeft de Lands-Heere eenen anderen Raed die men noemt den Secreten Raed / deſe en den voorſz Rade van Staten plegen voortijds maer eenen Raed t'ſamen te weſen, en alles te verrichten en beſluiten. Deſe begrijpt gemeenlijk in ſich het getal van 10 of 12 Raden / geleerde mannen / Doctoren en Licentiaten / die van den Lands-Heere of zijnen Gouverneur daer toe werden gecommitteert.

Wat in den Secreten Raed delt.

Deſen Raed heeft macht / laſt en bevel om byſondere privilegien / vryheden / genade en vergiffenisſen der misdaden te geven: wetten / ſtatuten / en edicten te maken: kennisſe van klagten des Lands en grenſen / en die voornaemſte ſaken des Lands Regiment / de Hoogheid en autoriteit der Lands-Heeren / en andere Heeren te verrichten / en werden de hoogwichtigſte ſaken des Lands voor deſe Raden / den Lands-Heere of ſijn Gouverneur aengegeven: en van gelijken werden by die van den Rade van Staten / deſen Rade met gedeilt alle de wichtigſte ſaken die aldaer voor vallen om die met den anderen te beraedſlagen.

In den Raed van der Finantie.

Daer is noch eenen anderen Raed die men noemt den Rade van der Finantie / deſe hebben de opperſte en hoogſte macht over de Domeinen en erfelijk inkomen van den Lands-Heere / over de ordinaris en extraordinaris beden en bewilligde penningen / die den Lands-Heer in tijden van noodſake op zijn verſoek bewilligt werden by de gemene of byſondere Staten der Provincien: over die Rekenkameren / en generalijk over alle de welke met des Lands-Heeren geld om gaen. In deſen Raed werden de tax van de ſchattingen beſloten: ordening gegeven op de betalinge van alle dingen / wat tot vrede of krijgsſaken berort / als namentlijk tot bevestinge der ſterkten / van munitie / proviant / ordinaris en extraordinaris onkoſten / de tot beſcherminge en bewaringe des Lands van node zijn. Somma deſen Raed heeft het regiment van alle 't geld van den Lands-Heere.

Van den Raed bij de Finantie.

Voorder ſo ſijn in verſcheiden Provincien in deſe Landen andere Raden die men noemt Provinciale of Cancelryen Raden de welke macht hebben elx in 't hare te oordelen / over alle geſchillen en twiſten / ſo wel borgerlijk als criminelijk / die in de reſpective Landen en Provincien ontſtaen / 't zy uit wat ſaken het ſijn: ſo doen deſe Raden ook handhaven de privilegien / vryheden / ampten / benificien en proviſien die de Lands-Heere geeft. Voor deſe Raden werden ook in recht beroepen en geciteert / niet alleen alle en een yder Provinciale Officieren en Bevelhebberen / maer ook de Lands-Heere ſelfs / ſo dat hier de kleinſte ſo wel als de hoogſte in recht werden gehoort en ontfangen: aen deſe Raden mogen appelleren alle die by de bonniſſen van de andere particuliere gerechten van Steden / Dorpen / en ordinariſſe dagelijkſe of lage Rechters en vierſcharen beſwaert ſijn.

Provinciale Raden en hare Officiers.

De Lands-Heere en houd in tijde van vrede geen krijgs-volk in 't land / want het land heeft in ſich ſelfs een goede gelegentheid om ſo binnens Lands als in nabuir-landen en Duitſland / ingevallen van nood in haeſt een goed getal te verſamelen / alleenlijk werden eenige krijgsluiden / te weten / 3000 en 200 voetknechten gehouden / tot beſettinge van de Frontieren des Lands / en eenige Veſtingen en Caſtelen daer van in alles 26 in den Lande waren voor de toekomſte deſer oorlogen / daer men voetvolk hielt / en op eenige plaetſen hielt men ook ruiterye / hoewel daer een oude ordonnantie van ruiterye plag onderhouden te werden de welke door den Keiſer Carolus Quintus in den jare 1547 wederom opgerecht en vernieuwt is: de welke in ſich begrijpen by 3000 ruiteren / en werden genaemt de Benden van Ordonnantien / daer onder een deel volkomentlijk gewapent zijn / en een deel lichter. De Oversten of Ritmeeſters over de ſelve Benden waren van de voornaemſte Heeren des Lands / en voorts met goede Edelluiden en Ridderen wel voorſien / in ſulker voegen / dat in tijde van node by de ſelve / ſo dikmael is geſien / grote en Ridderlijke daden zijn begaen. De Heeren of Oversten der voorſz benden voor 't beginſel deſer inlandſer tweedracht zijn geweeſt / de Hertog van Aerſchot / de Prince van Orangien / de Grave van Egmond / de Marckgrave van Bergen / de Grave van Hoorn / de Grave van Arenberge / de Grave van Manſvelt / de Grave van Megen / de Grave van Reuſch / de Grave van Boſſu / de Grave van Hoogſtraten / de Heere van Brederode / de Heere van Montigni / en de Hyr-Heere van Barlaymont.

Geen krijgs-volk in tijde van vrede in Nederland.

26. Veſtingen / ſterkten met volk beſet.

Benden van Ordonnantie met 3000 peerden by den Keiſer wederom opgerecht.

Namen van de Heeren of Overſte over de Benden van Ordonnantien.

Ook en houd de Lands-Heere in tijd van vrede geen krijgs-armade te water: dan heeft eben wel eenen Admirael / met eenige weinig krijgsſchepen ſlechtelijk gewapent / om de grote onkoſten te vermijden / maer ſo wanneer daer oorlog voor handen is / ſo kan men in ſeer korten tijde een ſeer machtige armade van ſchepen te wege brengen / aengeſien in deſe Landen tot allen tijden veel ſchepen des Lands / en van andere plaetſen voorhanden zijn / ſulx dat men in gebruik heeft in tijde van nood daer van ſo veel op te houden / arreſteren / en toe te ruſten als men van noden heeft / de welk men als dan plag te gebruiken ſo lange de nood ſulx voorderde / de Schip-heeren de vracht betalende in alle redelijkheid / of men koſtſe de ſelve af.

Geen krijgs-Armade ter Zee by tijde van vrede. (F. 127.)

Het Admiraels ampt is van groter weerde / en heeft laſt over alle ſaken der Zee / en is het overſte Hooft over alle ſchepen en krijgsmacht ter Zee / heeft deel in alle buiten en confiſcatie dier in tijde van vrede en oorloge komen te vallen. En ten tijde van de toekomſte deſer oorlogen was de Grave van Hoorn Admirael van de Zee.

De Grave van Hoorn Admirael ter Zee.

Ik ſoude wel langer en breder van de regeeringe des Lands / en ook der Staten macht en auctoriteit verhalen / dan achte dit genoeg te zijn tot verſtand van de beſchrijvinge der navolgende geſchiedenisſen / daer toe ik nu wil treden. En daer in hier den leſer niet genoeg en is gedaen / ſal 't ſelve op andere plaetſen daer het pas ſal geven / geſchieden.

DE Hertoginne van Parma / Gouvernante van wegen den Coninck van Spangien in deſe Nederlanden / ſo vele te wege gebracht hebbende eenſdeels door liſt / en eenſdeels door macht / dat niet alleen de ſteden die by de Gereformeerde ingenomen waren geweeſt / en die ſy luiden met Garniſoen beſet hadden / by hen-luiden verlaten waren: maer ook dat de macht der ſelver ſo t'onder gebracht was / dat ſy luiden meeſtendeel alle te ſamen / ook de voornaemſte Hoofden / doer breſe uit het Land waren geblucht / ſonder eenig wederſtant meer te dorven bieden / gelijk men in het derde boek van deſe beſchrijvinge heeft mogen leſen. So heeft ſy haer bevlijtigt om voorts alles te ſtillen / en 't Land weder ten dele in de voorgaende ruſte te brengen / en ook te beſorgen dat gelijke beroerten niet meer en ſouden gebeuren: daerom heeft ſy de principale ſteden met volk en garniſoen beſet / en aen allen ſteden / daer de kerken en beelden waren gebroken geweeſt / geſchreven / datſe de ſelve gebroken her-

1567.

ſtellen /

Wat de Regente doet na 't vluchten der Gereformeerde.

ten / Beelden / en Altaren terstont souden repareren / vernieuwen en in haren eersten en behoorlijken staet stellen / dat ook alle de Gildens souden overleveren Inventaris van de ornamenten / goeden / en inkomsten der selver Gildens / heeft ook Commissarissen gesonden in alle de principale Steden / om hen-luiden te informeren op de beroerten die daer waren gebeurt / heeft bevolen dat de borgeren hen-luiden geweer souden brengen opte Stedehuisen en opte Castelen in handen van de Gecommitteerde daer toe gesteld / uitgenomen alleen rapiers / degens / half-houwers en pongiaerts / die sy luiden souden mogen behouwen / alle welke saken also sonder tegenstand meest alom terstond volbracht en na gekomen zijn geweest / want elk wilde nu de beste en Catholijkste geacht wesen / 't waren nu al goede en getrouwe dienaers van den Conink en der Gouvernante. De nieuwe Bisschoppen deden ook 't beste met leren en prediken / en hebben de Altaren die gebroken waren geweest / en nu vernieut werden / wederom gewijt en geconsacreert: vele van de Gereformeerde / die haer in 't heimelijk by hare brunden eenigen tijden onthielden / zijn namaels als sy meenden te vertrecken gevangen gworden / en voorts daer na geexecuteert.

Schrijven van de Regente aen den Coning.

Als de Hertoginne Regente nu geen wederstant meer en bevant / en dat het alles na haren wille was / so heeft zy by hare brieven den Coninck verwittigt dat het alles wederom gestilt was / de misdadigen eensdeels gestraft / en noch eensdeels gevangen / de andere alle verjaegt / die grootste en principaelste Steden met garnisoen bewaert en beset / en het Land alles versekert / alle inwoonderen voorts ten dienste van zijne Majest. bereid. Dat daerom zijne Majest. geen vordere moeiten en soude doen / om vorder krijgsmacht te vergaderen en alhier in de Landen te senden tot zijne onuitsprekelijke grote kosten / maer indien die gereet waren / soude zijne Majest. de selve andersins tot zijne Majest. meesten voordele wel mogen gebruiken. Dat ook te besorgen ware dat door de aenkomste der Spangiaerden wederom nieuwe onruste in Nederland soude mogen veroorsaekt werden / nademael door hare toesegginge / dat zy in de Landen niet en souden komen / de troublen meest gestilt waren / en meer diergelijke / tot sulken einde dienende / om dat den Hertoge van Alba wederom te rugge mochte werden geroepen / en haer die eere niet uitte handen rucken en soude.

Des Coninx resolutie.

Maer de Coninck / tot veel reisen / op de saken der Nederlanden / tot Madzil en Segovia beraetslaegt hebbende / is by zijn voorgaende resolutie en besluit gebleven / en is den Hertog van Alva nieuwe last en bevel gegeven om de reise te spoedigen / dies niet te min hielt men / so wel de Hertoginne als andere Heeren en de Staten des Lands in de meninge van dat de Coninck selfs in persoon overkomen soude / om voorts alles te stillen. Hoewel namaels wel bevonden is des Coninx meninge noit te zijn geweest / doch werd namaels geexcuseert dat hy door het ophouden / hangen en sterven van Don Carolo zijnen soon / en het sterven van de Coninginne zijn huisvrou / mitsgaders door het revolteren der Moren in Granade / sijn komste hadde moeten uitstellen / die hem niet toe en lieten uit Spangien te vertrecken / gelijk hy anders begeert en wel gresolveert was.

(Tot desen tocht werd den Coninck door de Heeren van de Inquisitie / en Geestelijkheid van Spangien groote onderstant en hulpe van geld gedaen / als tot eenen heiligen krijg / die voorgenomen werd tot behoudinge van het Catholijke Roomse gelove / en straffinge der ketteren / daer werd een roep gestroit / dat tusschen den Coninck van Spangien / en den Coninck van Vranckrijk / door middel en stadig aenhouden des Paus / der Cardinalen van Granvelle en van Lotteringen / en der Coninginne van Vranckrijk een verbond was gemaekt om alle de Gereformeerden en Lutherschen t'eenmael geheel en al in alle hare Landen uit te roepen / en dat sy daer in den anderen souden hulp en bystant doen / en werd desen roep veroorsaekt / door dien so wel in Vranckrijk als in Spangien alle saken ten oorloge dienende gereet gemaekt werden / want de Coning van Vranckrijk hadde behalven het binnenlands krijgsvolk ook 6000 Zwitsers doen aennemen / waer door de Hugenoten niet weinig achterdochts en kregen: maer men wende in Vranckrijk tot een dexel voor / dat men dit krijgsvolk aennam en de Zwitsers ontbood / alleen daerom geschiede / op dat men den Hertoge van Alva indien hy metten Spangiaerden / die eenen ouden en langen haet tegen de Francoisen hadden (onder dexel van in Nederland te reisen) yet niens jegens Vranckrijk wilden aengrijpen / soude mogen wederstaen / en dat men hen-luiden niet onversien en soude binden / maer de Gereformeerde (die men aldaer Hugenoten noemde) hadden een andere sorge / en waren bevreest dat het jegens hen-luiden soude gedyen / so sy vele merkelijke beginselen en tekenen dies aen gaende seiden te zien / en vreesden dat de Vrede-Edicten met hen-luiden gemaekt / haest soude werden gebroken.

Des Coninx van Spangien schrijven aen sijn Stadhouder

De Coninck van Spangien om desen tocht van den Hertoge van Alva te vorderen / schreef ernstig aen Don Perafan van Riberta Hertoge van Alcala en Viceroy of Stadhouder van Napels / dat hy in haeste alle dat oude krijgsvolk van desen Coninkrijke in Lombardia soude senden: desgelijks schreef hy mede aen Don Carolo van Arragona Hertoge van Terranova / Viceroy van Cicilia / dat hy van gelijken doen soude met het krijgsvolk desselven Coninkrijx. Desgelijx aen den Stadhouder van Sardinien: hy dede ook schryven aen Don Gabriel Della Cueva / Hertog van Alboquerque / Stadhouder van Milanen / dat hy de oude Garnisoenen onder hem in besettinge wesende / 't samen soude vergaderen / en by een houden / ten einde de selve so haest de Hertoge van Alba in Italia aengekomen soude sijn / souden mogen werden gemonstert / en met hem na Nederland reisen.

De Hertog gent t Alba trek Spagien.

Als nu den Hertog van Alba bevel van den Coninck ontfing om te vertrecken / so is hy met eenen groten hoop krijgsvolk en Spaensche ruitered / Heeren en Edelluiden tot Barcelona beleid en aengekomen / alwaer hy met beide zijne sonen Don Frederico en Don Fernando de Toledo / en den gehelen hoop t'schepe gegaen is / en met goede voorspoet te Genua in Italien gekomen in May 1567 / aldaer hy eenige dagen moest rusten / door dien hy een sterke derden daegse koortse gekregen hadde / middelertijd heeft hy zijn aenkomste aldaer verwittigt aen den Hertoge van Alboquergue Stadhouder van Milanen. En als hy bestont beteringe van zijne siekte te krijgen / is hy voorts getogen van Genua tot Asti / aldaer hy wederom most stil leggen / tot dat hy geheel genesen was / want hem de koortse wederom op nieuws hart aengegrepen hadde / middelertijd was zijn krijgsvolk gelegert eensdeels opten Astisen bodem en eensdeels in des Hertogen van Mantua gebied / van Asti verreisde hy na Feliciane in 't Hertogdom van Milanen / tusschen Asti / en Alexandria gelegen / hier dede hy zijn heyr monsteren / en werden gevonden 9000 Spangiaerden / meestendeel oude en wel-geoeffende soldaten of voetknechten / 7000 Savoyarden en Italianen / 1000 lichte peerden / en 400 Lanciers en een goet deel Venturiers (dat sijn krijgsluiden die den krijg op haer selfs kosten na volgen) met ook eenen groten hoop hoeren en lichte vrouwen die onder haer bysondere bendelen togen (in rotten of corporaelschappen gedeilt / als in Capiteins en Bevel-hebbers hoeren / Edelmans hoeren / rijke en arme soldaten hoeren / ook was hy met een tamelijk getal groot geschut versien. En als hy Chiapin Vitelli / Marligraef van Cetone tot zijn overste Luitenant / en Veltmaerschalk Generael over 't gehele Heyr / en Don Gabriel de Serbellon tot een Overste over het geschut / Don Alonso de Ulloa Overste over 't regiment van Napels groot 19 compagnien / Don Julian Romero over 't regiment van Cicilien groot 11 compagnien / Don Gousala de Bracamont over het regiment van Sardinie groot 10 compagnien / en

De krijgsvolk den tog Alb

de

FERDINAND ALVAREZ VAN TOLEDO.

HARTOGH VAN ALVA.

de ſelve Gonſala de Bracamonte over 't regiment van Vlaenderen mede groot tien compagnien / Fernando de Toledo over 't regiment van Lombardijen groot tien compagnien / en Don Lopes de Abenne over de ruiteren geſtelt / en meer andere Staten vergeven hadde / ſo is hy voorts getogen na Turin / en te Pogiernio werd hy vanden Hertog van Savoyen / Emanuel Philibert / ſeer vruntlijken onfangen / en naer geſpraeke metten ſelven deſes krijgshalven en andere gewichtige ſaken / ſo overleverde die hem Paciego zijnen oversten ſterkten-bouwmeester of Ingenieur om ſterkten en caſtelen te bouwen / gelijk ſulx de Coninck van hem begeert hadde / daer na heeft hy hem voorts op de reiſe begeven door des Hertogen van Savoyen Land / en als hy Geneve genaekte / ſo meenden ſommige dat hy de voorſchreven ſtad van Geneve met dit krijgsvolk overvallen / plonderen / en de Gereformeerde Religie aldaer uitroden ſoude willen opt aenlangen en begeren van den Hertog van Savoyen en bewillinge des Coninx / alſo deſelve Stad van den ſelven Hertog over lange afgevallen was: maer de Hertog van Alba wel wetende dat zy met welgeruſt krijgsvolk verſien waren / en daer beneffens in 't verbond ſtonden mette Zwitſers / die hen in tijde van nood onderſtant konden doen / liet deſelve onaengevochten / en reisde zijnen wech voort door Hoogbourgongien en Lotheringen te Lutſenburg / alwaer hy gevonden heeft den Grave Albrecht van Ladron met drie regimenten of 3000 duitſe knechten / en 500 peerden / die den Coninck van Spangien in Duitſland hadde doen oplichten / die hy in dienſte van de Majeſteit genomen heeft / en alſo vergadert ſijnde is hy voorts in Nederland getrocken / en eintelijk den 28 Auguſti deſes jaers 1567. tot Bruſſel gekomen / alwaer hy ſeer feeſtelijk van de Hertoginne van Parma en andere Nederlandſe Heeren (die hem te gemoete reden) ontfangen en ingehaelt is geweeſt: ſijn krijgsvolk heeft hy voor eerſt in de omliggende plaetſen alſo verdeeld dat hy de ſelve binnen twee of drie dagen te ſamen by den anderen ſoude konnen brengen.

Dese n die n Ge- ve.

Des k- en n Al- k kom- ſtot Bruſſel. acte- nten d Her- t van ba en dpzin- aie ficie- by Co- k toe- geld.

Den Hertog van Alba als Generael van den leger was by den Coninck voor een maent tractement toegeleit ingaende den eersten April 1567. 1260. kronen tot 39 ½ ſtuivers 't ſtuk.

Don Frederico de Toledo Capitein Generael van de Spaenſe voetknechten / en Lieutenant van den voorſchreven Hertog over 't gantſche leger en volk van Oorloge / 600 kronen ter maent. Don Fernando de Toledo Prior van Sint Jan in de Provincie van Caſtilla / Capitein Generael over de ruiterie van 't ſelve heyr / 542 kronen ter maend. Chiapin de Vitelli Marquis van Chitona / Veltmaerſchalk Generael over 't ſelve heyrleger / 500 kronen ter maend. Antonio Galindes de Carabajal Commandor van de Magdalena Vedoor opſiender of Contrerolleur van 't ſelve heyr / voor ſijn tractement met een Boekhouwer / 112 kronen ter maend. Joan Alvornos Secretaris van den Hertog / 50 kronen ter maend / voor hem en twee klerken. Chriſtoffel de Caſtellanos Rekenmeeſter van de ſoldijen / voor hem en twee Officieren 75 kronen ter maend. Alonſe Dalmea Reken-meeſter 75 kronen ter maend. Den Pagador Franciſco de Liraldo / over tractement van ſijn perſoon en twe Officieren 75 kronen ter maend. Seven ordinaris Commiſſariſen van de monſteringen elk 30 kronen ter maend. d'Auditeur Generael 75 kronen / en twe Officieren 66 kronen. Joan de Bolda Velt-Capitein en Provooſt Generael / over ſijn tractement met xj dienaers te paerde 148 kronen ter maend. Lois Cler Quartiermeeſter 30 kronen. Franciſco Ortis Tambour Generael 20 kronen ter maend. Doctor Juan Nunnos de Bevaidos Medecijn 30 kronen. Den Licentiaet Spinoſa Chirurgus 25 kronen ter maend. De Biechtvader van den Hertog 2 ducaten 's daegs. Den Licentiaet Jan Vergas 6 kronen 's daegs tot laſte van den Coninck en noch 4 kronen 's daegs van de confiſcatien. Franciſco de Barra Raed van den Oorloge 200 kronen ter maend. Gabrio Cerbellon Raed van den Oorloge 156 kronen en 26 ſtuivers ter maend. d'Edellieden den Hertog gevolgt hebbende / tot datſe voorſien waren of weder vertrocken totten einde van November / zijn uitgereikt 38072 kronen 35 ſtuivers 4 penningen / diverſe ſonder gagie gedient hebbende tot hulpe van haer onkoſten 9924 kronen / 11 ſtuivers / 6 penningen / aen den Hertog van Savoyen over gagien en ſolt van 2300 voetknechten die door oorde en wille van den Coninck geſtelt waren geweeſt / tot bewaringe van ſtraten / wegen / munitie / huiſen van zijn landen / terwijlen 't volk daer door marcheerden 7952 kronen 19 ſtuivers 6 penningen. Alle deſe gagien heb ik getogen uit de rekeninge van den Pagador Don Franciſco de Liraldo.

De Hertog van Alba te Bruſſel gekomen en ontfangen zijnde / heeft aen de Hertoginne van Parma gelevert des Coninx brieven aen haer / ook onder andere eene geſchreven by de eigen hand van den Coninck / inhoudende in ſubſtantie dat hy den Hertog bevel gegeven hadde eenige particuliere ſaken uit te rechten / daer van hy met haer ſoude adviſeren ter gelegender tijd en plaetſe / en by haer aen den Hertog gebraecht zijnde / wat particuliere ſaken dat mochten zijn: antwoorde hy haer dat ſulx noch geen pas en gaf te verklaren: maer dat hy hem geruſt hebbende 't ſelve haer ter gelegener tijd ſoude te kennen geven.

Brieven van den Coninck aen de Hertoginne van Parma.

Vele van de principaelſte ſteden van Brabant en Vlaenderen / en onder andere ook die van Antwerpen ſonden hare Gedeputeerde tot Bruſſel aen den voorſchreven Hertog om hem willekoom te heten: de Gedeputeerde van Antwerpen ſeiden tot den voorſchreven Hertog / dat ſo haeſt de Magiſtaet der ſtad Antwerpen verſtaen hadden de overkomſte van zijne Excellentie in deſe Nederlanden / ſy hen-luiden geſonden hadden om ſijne Excellentie te eerbiede en willekoom te heten in deſe Landen / verhopende door de affectie die ſy verſtaen hadden dat hy totten ſelve was dragende / hy de ſelve ſoude aſſiſteren en houden in goede recommandatie aen zijne Majeſteit tot conſervatie der ſelver / biddende voorts dat hem ook gelieve in favorable recommandatien te hebben de ſtad van Antwerpen / weſende nu geheel peiſelijk in ruſte en vrede / de welke ook niet jegenſtaende alle troublen altijd gebleven was in de gehoorſaemheid van zijne Majeſteit / nademael de Magiſtraet de gene die repreſenteert het lichaem der voorſchreven ſtad / ſulke neerſtigheid en devoir gedaen hebben (niet ſonder periculi van lijf en goed) dat den dienſt Gods na d'oude Catholijke gelove is behouden en gemainteneert geworden / en de ſtad en alle goede borgeren en ingeſetenen waren gebleven in d'onderdanigheid van zijne Majeſteit / hebbende doen ophouden 't quaed aldaer geſchied by particuliere meeſtendeel vreemdelingen / en andere verdoolde onder 't pe- (F. 129.) text van de Religie / en de quaetwillige bedwongen en verjaegt / en ontfangen de wachten en garniſoenen / die de Hertoginne Goubernante aldaer gelieft hadde te ſenden in den naem van zijne Majeſteit / en alſo aen de voorſpoed van de ſelve ſtad ten dele was hangende het welvaren van meeſt alle zijne Majeſteits Landen van herwaers-over / en dat de voorſpoed der ſelver ſtad gelijk hangt aen den trein van de Coopmanſchap / ſo baden ſy zijn Excellentie dat hy de ſelve Stad met geen voorder Garniſoen en wilde belaſten / en dat ſy mede rontſomme haer ten platten Lande mogen bevrijt werden van het krijgs-volk en peerdenvolk / om niet te beletten den trein van negociatie / want de Cooplieden hielden op van te ſenden haer koopmanſchap en waren / ſiende aldaer ſo grote garniſoenen / en horende datmen op den weg en daer rontſom noch meerder krijgs-volk van meninge was te leggen / ſulx dat daer uit volgen ſoude een blotinge van volke / en vertrek van vele goede borgeren en koopluiden ſo men

Die van Antwerpen ſenden Gecommitteerde aen den Hertog van Alba om hem willekom te heten.

alrede mocht speuren / biddende voorts meer die van de voorsz. stad / dat sijn Excellentie gelieve haer te versekeren / dat de rapporten welke aen sijne Maj. en sijne Excellentie van eenige hare quaedwillige mochten gedaen zijn / op verre naer sulx en sijn als men die gerelateert en aengebrogt heeft / waer van de verificatie en goede wille van den goeden zijn Excellentie (wanneer hy voorder sal geinformeert zijn) meer blijken soude / en de gestadige en continuele gehoorsaemheid die sijn Exc. soude bevinden / genoeg getuigen soude het contrarie van de quade rapporten / wesende de willig en bereid ten eeuwigen dagen daer in te volherden. Hier op heeft de voorschreven Hertog de Gedeputeerde dese antwoorde gegeven: Ik bedanke die van Antwerpen dat sy tot my gesonden hebben / en den genen die de moeite en arbeid genomen hebben van my te komen vinden: sijne Majest. heeft my in dese Landen gesonden met het krijgs-volk dat gy mocht verstaen hebben / om te remedieren de troublen die daer geweest zijn / en die gy weet / overmits sijne Maj. daer niet en heeft mogen komen inder manieren als hy te komen plag / en eer de troublen gecesseert zijn / en also sijne Maj. een goedertieren Prince is in alle sijne saken / en sal hy ook niet laten sulx te zijn tegens sijne vassalen en onderdanen / wanneer men gratie en pardon van sijn quaed versoekt met ootmoedigheid en berou van het gepasseerde / en versekertheid van gehoorsaemheid in 't toekomende / als 't behoort / ten dienste van sijne Maj. en aengaende van my / ik salder sijne Maj. om bidden en alle goede officie en dienst doen uit goeder affectie en wille: en belangende 't gene gy-luiden segt van 't krijgsvolk / welk gy begeert weg genomen te worden van de plaetsen die beletten soude den trein van de negotiatie: also ick eerst nieuwelijx gekomen ben / en met gesloten oogen niet en kan begrijpen de plaetsen minst hinderlijk den trein van de negotiatie / so sal ik daer van handelen met mijn Vrouwe (hy meent de Hertoginne) om daer in sulk respect te dragen als behooren en dienen sal.

Antwoort van den Hertog van Alba aen die van Antwerpen op sijn willekom wenschen.

Men seid dat als de Hertog eerst te Lutsenburg gekomen was / en hy van eenige aldaer willekom geheeten werd / hy voor antwoorde soude geseid hebben / dese of diergelijke woorden: of ik welkom ben of niet / 't is my even vele / ik ben hier al / doch of sulx waer is dan niet / weet ik niet / maer hebbe 't selve nochtans uit den monde van een Edelman van qualiteit gehoort.

Einsinger schrijft dat de Grave van Egmont komende den Hertog tegen gereden / om hem te groeten en willekom te heten in dese landen / de Hertog soude geseid hebben / tegen de gene die by hem waren / als hy den Grave sag komen eer hem de Grave aenspraek: siet daer onsen Grave van Egmont den groten hetter / en dat so luide dat het den Grave wel horen en een nadenken hebben mogte: doch bleef het voorts daer by / en hebben d'een den anderen seer feestelijk op de hofse maniere gegroet en ontfangen / gelijk of het in schers waer geseid geweest:

De Grave van Hoorne heet den Hertog willekome.

De Grave van Hoorne quam den 22. Augusti te voren tot Loven / den voorsz. Hertog groeten / dewelke naer vele schoone woorden / en alle minlijk onthael hem seide dat hy aen hem brieven hadde van den Coninck / en begeerde dat hy hem tot Brussel soude willen volgen / daer deselve waren in sijn Coffers / die men aldaer soude openen: dan mitsdien dat de Grave van Hoorne tydinge kreeg / dat de gesellinne des Graven van Niewenaer sijns swagers overleden was / heeft hy van den Hertog oorlof genomen om deselve te gaen vertroosten: met belofte van metten eersten te Brussel by hem te komen.

Jaer-digt op de komste van den Hertog van Alva in Nederland.

FerdInandI Hertoge Van ALva CoMst In Neder-Land
GeValt tot een Last en sChadeLIICke BIIstand.

De komste des Hertogen van Alba met so vele krijgs-volk / en heeft niet alleen het gemeen volk / maer ook de voornaemste Heeren en Staten des lands grootelijken mishaegt / bevreest gemackt / en in groot achterdenken gebragt / maer niemand en dorst iet seggen of openbaren / wat hy in 't herte verborgen hadde / doch warender seer vele die van sijn komste seer verblijd waren / en staken 't hooft seer op / sonderlinge degene die hen seyden of lieten dunken van de Gerefoormeerde grootelijx verongelijkt te zijn.

Eenige dagen daer naer / heeft hy sijne commissie vertoont die hem de Coninck hadde gegeven / om te wesen Capitein Generael over het krijgs-volk / dese was seer breed en luidende als hier is volgende;

Commissie van den Hertog van Alva.

PHILIPS by der gratie Gods Coninck van Castilien, &c. Allen den genen die dese jegenwoordige sullen sien saluyt: Hoewel men niet nagelaten heeft (als iegelijk weet) eenige middelen om met soetigheid wederom te brengen en te stellen op den weg, de gene die hem so vergeten en qualijk gedragen hebben in onse Nederlanden, tot smadenisse Godes, van onse ordonnantie en onderdruckinge van de Republicque, wesende hare ongehoorsaemheid en schendlijke daden alle de werelt so bekend, dat de uitleggінge van dien van genen noode en is, tot welken wy begerende ordre te stellen, besloten hebben als wy alsnoch doen ons derwaerts aen te begeven en aldaer te doen vergaderen een leger op de frontieren van onse voorsz. Landen tegen onse aenkomste, nochtans van geender meninge zijnde om deselve in 't land te doen komen, om te beletten de bederffenisse van de selve landen, en op dat de goede en die geen schuld en hebben niet en souden onderdrukt werden, verhopende so men hen met goetheid of soetigheid tot kennisse en afkeer niet en konde brengen, 't selve met vrese te wege te brengen, en dat middelertijd men hem soude sulx reguleren dat t'onser aenkomste niet alleen van noode zoude zijn t'emploieren den voorsz. onsen leger, maer dat sy ons veroorsaken souden alles te vergeten, en te gebruiken onse gewoonlijke genade; dewelke wy altijds voor rigeur stellen voor so vele het mogelijk is, hebbende noit begeert gehad onse onderdanen en vassalen anders te handelen of tracteren, dan als hare natuerlijken Prince, maer ook als een Vader; also men speuren kan uit alle onse actien of daden. So is 't nogtans dat wy onlanx zijn veradverteert dat de wederspannigheid of rebellie so verre was gekomen, datmen niet alleen niet en wilde gehoorsamen de regtveerdige bevelen van onse lieve suster de Hertoginne van Parma, voor ons Gouvernante van onse Nederlanden: maer dat men hem hadde te velde geworpen met vliegende vendelen, brandende en ruinerende Kloosteren en Kerken; rovende en beschadigende ons, onse vassalen en onderdanen, en bedrijvende nog andere grouwelijke en schrickelijke stucken, dat men aen diverse oorden de trommel sloeg en hem versamelende tegen ons, en de gene die ons getrou bleven, en datmen hem ook roemde van eenige uitheemsche kragt, die men in 't land wilde brengen, om 't selve te verderven, so dat onse voorsz. suster gedelibereert hadde daer tegen te zijn, met geweld van de Gouverneurs van de Provincien, deselvige geordineert iegelijk van hen te vertrecken naer hen gouvernement, om ordre te stellen naer behoren tegen de voorsz. rebellen die alle saken in 't verwert stellen en aen iegelijk oord het volk verleiden en doen opstaen tegens ons, haer Magistraten en andere Overigheid, door hen valsch te kennen geven, en onder den dekmantel van de gepretendeerde Religie, daerom siende dat noch soetigheid, dissimulatien, noch dreigementen niet en hebben konnen wederhouden in officie, zijn wy genootsaekt t'onsen grooten leedwesen te gebruiken de uiterste remedie, welk is den weg van wapenen, om te resisteren tegen hen geweld, en also daer toe nootelijk is gestelt te worden een Capitein Generael om met correspondentie van onse voorsz. suster de Hertoginne Gouvernante, dewijle sy besig is in andere saken,

ken belagende haer Gouvernement generael, en dat wy ſullen overkomen (d'welk wy hopen kortelings ſal weſen) alle devoir te doen dat mogelijk is, begerende daer in te verſien, en kennende de grote liefde die onſe Neve Don Ferdinando Alvarez van Toleden, Hertoge van Alba, Marquis van Coria, Ridder van onſen Orden, &c. droeg, en noch is dragende t'onſen dienſt, en principalijk tot alle 't gene hy weet dat wy ter herten trecken, (als onder alle andere is de vrede ruſte en voorſpoed van onſe voorſz Landen en onderſaten van dien) boven ſijne grote dienſten, ervaren experientien en lange getrouwigheid; niet alleen t'onſer aenkomſte aen onſen Rijken, maer daer lange te voren binnen het leven van den Keiſer onſen Heere en Vader, die God in ſijn Rijke hebbe, in ſo veel en ſo principale laſten van oorloge en van volk van wapenen van diverſe Natien, als zijn ſullen die wy menen op te rechten en te vergaderen tot eenen leger, betrouwende ons te dien reſpecte dat de voorſchreven Hertog hem daer in ſeer wel ſal weten te quijten, te meer weſende (als hy is) ſo wel geinformeert van onſe meninge, boven al deſelvige onſe vaſſalen en onderdanen te handelen met alle ſoetigheid en goedertierenheid, en in alle ſaken mogelijk (als boven geſeid is) gratie en genade voor rigeur te ſtellen, hebben genoemt, gecommitteert, geordonneert en geſtelt, en niettemin noemen, committeren, ordonneren en ſtellen den voorſz Hertog, als Capitein Generael van onſe Nederlanden, daer repreſenterende onſe perſoon, en van alle ſoorten en volkeren van wapenen die wy jegenwoordelijk hebben, en noch mochten doen lichten en vergaderen van nieus in onſe voorſz Landen, als andere, te peerde en te voet van wat qualiteit, conditie of ſoorte ſy zijn ofte zijn mogen, met alſulke preminentie, jurisdictie, autoriteiten, macht en andere ſaken alſmen gewoonlijk is te moeten houden aen andere onſe Capiteinen gelijke Generalen, nochtans ſonder prejuditie van de gene die wy gegeven hebben aen onſe voorſchreven ſuſter als Gouvernante van de voorſz Nederlanden, dewelke altijd ſullen blijven in haer geheel, te ordonneren, verſien, en diſponeren in onſe naem, als uit krachte van haer Gouvernemente haer toebehoort, reſerverende niettemin dat in 't gene belangt den laſt van de Capiteinſchap en des daer aen kleeft, alleen ſal volkomen autoriteit hebben
(z. 130.) te ordonnneren en te doen al het gene hem ſal dunken doenlijk tot onſen dienſte, verſtaende dat de ordonnantie van den voorſz Hertoge belangende ſijnen laſt en des daer aen kleeft, ſullen weſen van der ſelver autoriteit als of ſy gedaen waren van onſen perſoon, gelijk wy ook reſerveren of uitſteken van onſe Suſter alleenlijk 't gene raekt haren laſt, niet gemeins hebbende met dien van de Capitein Generael, noch concernerende d'einde waerom wy daer ſenden den voorſz Hertog, &c. Gevende den ſelven Hertog volkomen macht, autoriteit en ſpeciael bevel, te vaceren; verſtaen en hem t'employeren in den voorſz laſt van Capiteinſchap Generael, en des daer aen kleeft, te voegen en te verſamelen ons leger, na de frontieren van onſe voorſz Nederlanden (waer wy menen in te komen) tot welken effecte wy ons vertrek haeſten ſo ons meeſt mogelijk is, diſtribuerende 't volk van oorloge, in plaetſen daer ſy onſe onderdanen en vaſſalen de minſte ſchade doen, de ſelvige houdende in diſcipline, met hen-luiden in 't Land te gaen ſo het nood is, te verſamelen en by-een te roepen de Gouverneurs van de Provincien, en particuliere Hoofden, Collonellen, Capiteinen, Luitenanten, en die onder haren laſt ſullen zijn gelicht en te lichten, en alle andere onſe Officiers, vaſſalen, en onderdanen daer en wanneer hem 't ſelve goeddunken ſal, te ſenden geſamentlijk of verdeilt, te doen alſulke exploicten als hy nodig bevinden ſal om te bedwingen de voorſchreven Rebellen, met wapenen of anderſins tot onſer onderdanigheid, hem te verſekeren van de Steden en ſterkten als hem nodig dunken ſal tot ruſte van de Landen, garniſoen te ſtellen en te gebruiken ſo en als hy bequaem vinden ſal en totte meeſte verſekertheid, bevechtende en dringende met geweld de gene die niet en ſullen willen gehoorſamen, belettende en brekende alle vergaderingen en t'ſamenkomſte en andere contravenierende de deugt en ruſt van onſe voorſchreven Landen en Onderdanen, ſo 't hem goeddunken ſal, te vermeerderen of te verminderen het getal van 't volk van oorloge, gelicht en te lichten, alſo hy van node ſal ſien, te noemen nieuwe Capiteinen ſo te peerde als te voet, deſelve te caſſeren, alſdan en wanneer hem goeddunken ſal, en andere in plaetſe te ſtellen, en te voorſien in alle andere laſten en officien van oorloge als ſulke Capiteins Generael zijn gewoon en vermogen te doen, alle Ordonnantien te maken, als van de paye van de ſoldie en onderhoud van 't voorſchreven volk van oorloge ſal van noden weſen, op dat uit kracht van de ſelve de Rentmeeſters, Treſoriers en Betaelders van de voorſchreven gagien en onderhoudinge uitreiken en betalen, 't gene by den voorſchreven Hertog ſal alſo weſen geordonneert, d'welk wy willen van ſulker krachte ſy, en efficacie, als of wy 't ſelve onſen eigen perſoon hadden geordonneert, weſende van meninge, dat onſe Officiers die 't aengaen ſal, den Rentmeeſters, Treſoriers, en Betaelders toelaten en paſſeren ſullen in rekeninge 't gene ſy uit krachte van de ordonnantien van den voorſz Hertog betaelt ſullen hebben ſonder eenig tegen ſeggen, en te meer geven wy ook den voorſchreven Hertog in qualite als boven te doen en 't adminiſtreren juſticie naer recht, by hem of andere onſe dienaren of de gene die hy daer toe ſal committeren in 't civil en crimineel, dier vallen ſullen onder 't volk van oorloge, alſmen aldaer in ſulke ſaken is gewoonlijk, en voorts meer te doen dat een goed en getrouwe Capitein Generael mag en behoort te doen tot volkominge van ſijnen laſt, en des daer aen kleeft, en na de particuliere informatie die hy daer af heeft van onſer meninge, op dat wy aldaer gekomen zijnde, de ſaken bevinden beter geſtelt om te verſtaen of te letten op 't gene van node is tot onſen dienſte, welvaert en ruſte van onſe Vaſſalen en Onderdanen, verſoeken alſo aen onſe Suſter de Hertoginne van Parma, &c. te correſponderen aen den voorſz Hertog in zijnen voorſchreven laſt, en de hand te houden dat hy gehoorſaemt worde en geaſſiſteert alſt behoort: bevelen en gebieden aen alle Gouverneurs van de Provincien en particuliere Hoofden, Collonels, en Capiteinen van de Benden te peerde, als te voet, ſo van onſe voorſz Landen als van andere Natien, gelicht, en die noch gelicht ſullen worden, de Rentmeeſters, Treſoriers en Betaelders van onſen voorſz krijgſvolk, en aen alle andere Juſticieren, Officieren en Onderdanen, inwoonders, en de gene hen vinden ſullen in onſe voorſchreven Nederlanden, van wat qualiteit of conditie die zijn, yegelijk in ſijn reſpect, te erkennen den voorſz Hertog, &c. voor onſen Capitein Generael, en laſt en autoriteit hebbende als boven, hem te gehoorſamen in 't gene hy bevelen ſal van onſent wegen, tot effect van ſijn laſt voorſchreven, en des daer aen kleeft, hem te vinden in perſoon ſoo met hare compagnie, of die te ſenden in voegen, en in ſulke plaetſen als den voorſz Hertog hem bevelen ſal, hem openinge te doen van alle Steden, Caſtelen, en andere ſterke plaetſen, daer t'ontfangen ſulk Garniſoen, als hy goed vinden ſal, betalinge te furneren, peerden, Conducteurs, convoyen en vivres, en alle andere ſaken te beſorgen, als hy van node ſal hebben, en generalijk te doen alles dat hy van onſent wegen ſal ordonneren, tot executie van ſijnen voorſchreven laſt en des daer aen kleeft als boven, als of wy 't ſelve hadden geordonneert, ſonder dat yemant daer van in faulte of in dilay ſy, op pene van onſe ongenade, en geſtraft te ſijn als ongehoorſame en fauteurs of toedragers van rebellen, in plaetſe dat de gene die hem voegen mette voorſz Hertog en hem gehoorſamen en hem aſſiſteren ſullen in't gene als boven, ons ſullen ſo aengenamen dienſt doen, als of ſy dien aen onſen perſoon deden, en waer van wy in tijden en wijlen gedenken ſullen als reden is, want ons alſo gelieft: in kenniſſe vant ſelve hebben wy, &c. gegeven in onſe ſtad

van Madril den leſten van Januario 1567 na ſtijl onſes Nederlands.

Voorts heeft den voorſz Hertog brieven geſonden van den Coninck aen de Wethouderen van alle de ſteden van Nederland / inhoudende als volgt:

BY DEN CONINK.

Brieven van den Koninck aen de Steden en Wethouderen van Nederland.

LIeve en getrouwe, ons en is niet mogelijk geweeſt naer onſe Nederlanden te reiſen ſo haeſt als wy wel gehooopt hadden, om de grote en notelijke affairen die in deſe onſe Coninkrijken te verſien waren al eer wy vertrecken mochten, om daer na te geruſtelijker en ſonder achterdenken derwaers-over te mogen blijven, maer gemerkt wy nu kortelinge hier voldaen ſullen hebben, ſo hebben wy voor ons genomen ons vertrek niet langer uit te ſtellen, en dien volgende is men hier alle preparatie makende om ons in den weg te mogen ſtellen, jegens de tijd die wy onſe lieve Suſter de Hertoginne van Parma, voor ons Regente in onſe voorſchreven Nederlanden, onlanx betekent hebben, waer af dat gy 't effect geſien ſult hebben (ſo wy hopen) al eer u deſe tegenwoordige in handen komen ſal, wy hadden wel gemeent van den beginſele derwaers geen ander geſelſchap mede te moeten leiden, dan ons gewoonlijk Hof, maer de ſaken zijn t'ſedert dien tijd ſo verandert, tot onſen groten leetweſen, dat wy geen andere concluſie en hebben mogen nemen, dan te gaen met ſulke macht ſo 't behoort, om te beſchermen en verweren onſe goede onderſaten tegen de vyanden en verdervers van de gemene ruſte en welvaert, hoe wel nochtans dat wy hopen dat het geen nood weſen ſal die t'employeren, en overmits dat het nootſakelijk was dien volgende een Capitein Generael te ordonneren en deputeren. Wy hebben daer toe geordonneert en gedeputeert onſen Neve den Hertog van Alva, de welke wy tegenwoordelijk voor ſenden, om ons Leger en oorlogs-volk by een te vergaderen, en daer mede te doen en uſeren, naer de commiſſie en laſt die wy hem gegeven hebben, en naer dat den ſtaet van den lande uitwyſen ſal, waerom wy u belaſten en bevelen dat gy den ſelven Hertog van Alva voor ſulk houd, bekend en gehoorſaemheid betoont in alle 't gene dat hy u veradverteren en van onſent wegen bevelen ſal, 't ſy mondelingen, by brieven, of anderſins gelijk gy aen onſen eigen perſoon doen ſout, middelertijd dat wy daer komen (welk ſeer korts weſen ſal) en als dan ſullen wy ons bedanken (als reden is) van den genen die hen als goede vaſſalen en onderſaten gehad en gedragen hebben, hopende dat een yegelijk hem in 't devoir ſtellen ſal, om die voorleden ſaken te beteren, en ons t'onſer komſte meerder occaſie van ſatisfactie te geven, en dat alſdan alle de werelt klaerlijk blijken ſal hoe grotelijk dat bedrogen geweeſt ſijn die hen hebben laten verleiden van den genen die hen om hen eigen opſtel en profijt vele dingen tegen de waerheid en onſe meninge verſiert, en onſe onderſaten te verſtaen gegeven hebben om die van ons te vervreemden, en de liefde en gehoorſaemheid die ſy altijd hun natuerlijken Prince getoont hebben, te verminderen, de welke wy altijd meer genegen weſen ſullen met ſoetigheid en goedigheid te tracteren, dan met rigeur of ſtrengheid, ſo men metter tijd by de werken bekennen ſal. Lieve getrouwe, God zy met u: geſchreven in onſe ſtad van Madril, den leſten Februarij (dat is 1567. naer gemeen ſtijle.) Ondertekent, PHILIPS: en wat lager,

COURTEVILLE.

Van gelijken heeft de Hertoginne mede aen alle de Wethouderen geſchreven in deſer manieren:

Brief van de Hertoginne van Parma nopende de komſte van den Hertog van Alva.

LIeve beminde: by de brieven die onſe Heere de Koninck aen u ſchrijft t'ſedert de maend Februario leſtleden, ſult gy mogen ſien en verſtaen de redenen waerom zijnder Majeſteit belieft heeft onſen lieve Neve den Hertog van Alba herwaers-over te ſenden, met macht en auctoriteit van Capitein Generael, om te prepareren en uit te richten 't gene wat tot zijnen dienſte behoort, verwachtende dat de ſelve zijne Maj. herwaers-over kome, daer van onſen voorſchreven Neve den Hertog van Alba tegenwoordelijken aen u ook ſchrijft, en dien achtervolgende verſoeken wy u, en niet min in den naem en van wegen zijnder voorſchreven Majeſteit, ordonneren wel ernſtelijken, dat gy den ſelven Neve den Hertog van Alba gehoorſaem zijt, in al 't gene des hy u na vermogen van zijnen voorſchreven laſt en commiſſie van Capitein Generael van wegen zijnder Majeſteit bevelen ſal in conformiteit van 't gene des de ſelve zijne Majeſteit u deshalven laſt en beveelt, verwachtende zijne komſte in deſe Landen, de welke mette hulpe Gods ſeer korts weſen ſal, volgende zijnder Majeſteits ſchrijven, en des en zijt in gene gebreke: lieve beminde onſe Heere God ſy met u. Geſchreven te Bruſſel den derden dag van Sempembri 1567. Ondertekent, MARGARITA, wat lager ſtont, DE OVERLOPE.

den Hertog van Alba.

De Hertog ſchreef daer beneffens ſelfs mede aen de ſelve Wethouderen / hoe dat ſy uit de brieven die hy hen-luiden ſond van den Coninck / mochten ſien de oorſake van zijn komſte in de Nederlanden / en wil daerom alleen ſeggen dat hy bereid is al te doen dat den dienſt van zijne Majeſtit en 't welbaren van deſe Landen ſal bereiſchen / tot dat zijn Majeſteit ſal weſen overgekomen / welx komſte hy verhoopt dat haeſt weſen ſal / en dat hem deſelve alsdan ſal tonen ſulx hy hen-luiden by zijne brieven ſchrijft.

Als hy nu door de Hertoginne van de gelegentheid der ſaken en des Lands ten dele onderricht was / ſo heeft hy zijn krijgsvolk voor eerſt geleid in de naeſte ſteden / als in Bruſſel het regiment van Lombardijen / te Gent het regiment van Napels / tot Antwerpen het regiment van den Grave van Ladron / en ſo voorts hier en daer hem 't ſelve beſt en nodigſt dochte / voorts dede hy de borgeren de ſleutelen van hare poorten nemen / en dede die by de Spangiaerden bewaren. Die van Gent klaegden ſulx aen den Grave van Egmond / als Gouverneur van Vlaenderen / begerende dat hy van harent wegen ſoude verſoeken / dat hem deſelve wederom werden gelevert / en datſe haer oud gebruik en vryheid mochten behouden. De Grave tot dien einde een requeſte aen den Hertog overleverende / en hem daerom aenſprekende / gaf voor antwoord dat die van Gent te vreden ſouden zijn / want 't gunt hy dede / geſchiede om dat hy 't ſelve alſo geraden vond voor den dienſt en nut des Conincx gedaen te werden / daer mede moſten ſy te vreden ſijn / want zy waren bevreeſt voor noch arger tractement / nadien ſy ſo vele Spangiaerden binnen hare muren en in der Stad hadden / en het Caſteel ook in handen was van de voorſz Spangiaerden / daer hy Hieronymo de Salinas een Spangiaert tot Caſtelein opſtelde. (F. 13

Begin der heffing des Hertogen van Alva.

Middelertijd waren de Grave van Egmond en Hoorne te Bruſſel gekomen / en van den Hertog wel onthaelt / die hen-luiden toonde ſo goet samblant / dat ſy in 't minſte geen achterdenken en hadden van 't gene hen gebeurde / een dag twe of drie daer naer. Hy leverde den Grave van Hoorne twe brieven van den Coninck aen hem / d'eene aengaende zijn bende / en d'ander ten einde hy den Hertog ſoude bystaen / en alle goede correſpondentie met hem houden. Maer als hem nu docht tijd te zijn om ſijn voornemen te werk te leggen: ſo heeft hy opten 9 Septembris in zijn logijs (weſende 't Hof vanden Grave van Culenborg) te rade doen ontbieden alle de voornaemſte Heeren des lands alsdan binnen Bruſſel weſende / en onder anderen ook de voorſz Graven van Egmond en Hoorne / aldaer werd geſproken van het maken van ſekere caſtelen en veſtingen binnen 's lands / en getoont een bewerp van een Caſteel / ſo hy van meninge was te doen maken binnen Antwerpen. Den dag hier mede en met andere ſaken doorgebracht hebbende / ſo is den Hertog ontrent vijf of ſes uren des avonts in zijn kamer vertrocken. De Grave van Egmond werd gewacht van vele zijnder Edelluiden en

die-

Dienaers om hem te geleiden / maer gaende uit de kamer is hem bevolen aen d'eene zijde des Hofs te vertrecken in een andere zale / als of men hem iet ſecreets wilde ſeggen of met hem handelen. Hy nergens op vermoedende / heeft alſo gedaen: maer komende in de zale / heeft aldaer gevonden Don Frederico de Toledo ſone van den Hertog van Alba / en is aldaer terſtont omcingelt van Sanchio Davila doemaels Capitein van de wacht van den Hertog van Alba / en ſeker getal Spaenſe ſoldaten / en is hem bevolen / dat hy zijn geweer afleggen en hem gevangen geven ſoude / alſo zy ſelden ſulx des Konincx wille en laſt te weſen. En niet jegenſtaende dat hy protesteerde van fortſe / geweld en onrecht datmen hem ſonder recht en reden jegens de Privilegien der Orden / en rechten des Lands aendede / en dat hy hem preſenteerde in recht te ſtellen: ſo is hy aldaer gevangen genomen / en terſtont in een kamer van den huiſe aldaer gebracht en ſcherpelijk by de ſoldaten bewaert / ſonder dat pemand by hem mochte komen. Deſgelijx werd de Grave van Hoorn / hier van niet wetende / mede onverſiens in een ander deel der huiſinge / by een ander Spaens Capitein namentlijk Hieroſme de Salines / met een goet deel Spangiaerden omtingelt / en niet jegenſtaende alle zijne protestatien / beroepinge op de privilegien van der Orde en preſentatien van hem ſelven te recht te preſenteren / gevangen genomen en in een ander kamer gebracht / en bewaert als voren. Van gelijken werden ook gevangen genomen Meeſter Johan Caſenbroot / Heere van Backerſele / Raedsheere van den Grave van Egmont / deſgelijx de Secretariſſen en andere principaelſte Officieren en dienaers van de voorſz Graven van Egmont en Hoorne / diemen konde achterhalen en bekomen / ook werden genomen alle hare brieven en pampieren diemen koſt binden / daer uit men meende hen-luiden te mogen eenigſins achterhalen.

Grave Carel van Manſfelt gewaerſchout zijnde van ſijnen vader (ſo eenige ſeggen) of voor vreſe ſiende ſodanige aentaſtinge / is met haeſte vertogen. De Grave van Hoogſtraten die eenige dagen tot Ceulen gequetſt gelegen hadde / en nu op weg was om naer Bruſſel te komen / verſtaende de gevankeniſſe van de voorſz Graven / is wederom te rugge gekeert houdende hem aen 't gemeen Nederlands ſpreekwoord:

Beter is te weſen in der vogelen ſank,
Dan in het yſer geklank.

De voorſz Graven gevangen ſijnde / ſond de Hertog van Alba den Heere van Barlaimont metten Graven van Manſfelt aen de Hertoginne van Parma / en liet haer aenſeggen / dat het gene hy gedaen hadde was een van de ſaken die den Coninck hem particulierlijk hadde belaſt te doen / daer van zijne Maj. haer geſchreven hadde met zijn eigen hand / d'voorſake dat hy't haer niet eer en had verklaert / voor het geexecuteert was / hadde hy ter goeder meninge gelaten: en ten einde om hem te ontlaſten en verantwoorden alleen van de rumoeren en oproerten die daer mochten komen van dier ſake / en met eenen van de quade wille en genegentheid die daer mochten ontſtaen van het volk / en op dat ſy niet en ſoude vallen in de indignatie of onwaerdigheid van 't ſelve volk / over welk haer bevolen was te gouverneren.

Ook heeft de Hertoge voor den Grave van Lalzon tot Antwerpen doen hangen Heere Antonis van Stralen Ridder / Burgemeeſter van Antwerpen / een man van ſeer groten autoriteit en rijkdom / en wel bemint weſende / deſe werd eerſt tot Bruſſel en daer na tot Vilvoorden gebracht / de Grave van Lalzon dede des ſelven Heeren goet inventariſeren en toeſegelen met zijnen ſegel / deſgelijx werden vele meer andere van qualiteit / ſo tot Antwerpen / Mechelen / Bruſſel / Loven / en allenthalven aengetaſt en gevangen.

Hier voor is ſodanige vreſe / verbaeſtheid / en verſchrickinge gevallen over d'Inwoonders van geheel Nederland / dat ſeer veel volx willende het perijkel des lebens ontvlieden / verlatende hare goeden / huisvrouwen / kinderen / vrunden / magen / en vaderland / de vlucht genomen en hen ſelve in eenen willigen ban gegeven hebben / vertreckende met menigten naer Engeland / Schotland / Duitſland / Oſtland / Denemarken / Polen / Emmden / Cleef en meer andere plaetſen daerſe meenden vry te weſen. Ook vele die maer alleenlijk vrie of vier mael uit nieuſgierigheid ter predicatien en waren geweeſt.

Onder anderen is Thomas Tilius Abt van Sint Bernaerts (het welk een Clooſter of Convent is niet wijt van Antwerpen gelegen) ook uit zijn Clooſter gevlucht daer hy in groter waerden was / alſo het inkomen van dien omreent 60000 gulden jaerlijx was inbrengende / en niet meer mede nemende dan 400 eens aen gelde / is in den lande van Cleef gekomen / en de Cappe afleggende heeft hy een jonge dochter genoemt Joffrou Johanna van Waveren getrout / hy heeft een Apologia laten uitgaen in Druk / daer in hy zijne ſake verdedigt / en de oorſake van het verlaten van zijn Clooſter verhaelt / hy is ook namaels een predicant en Leraer van de Gereformeerde Religie geworden / heeft tot Haerlem het predik-ampt eenigen tijd bedient / van waer hy tot Delft gekomen zijnde tot zijn overlijden toe gebleven is / en binnen Delft geſtorven zijnde / is aldaer eerlijk begraven.

Vlucht van den Abt van S. Bernaerts.

Voorts heeft den Hertog van Alba ook eenen nieuwen Raed geordonneert / van twaelf Raedsheren / die beneffens hem ſouden reſideren / welke Raed genoemt werd / den Raed van Trouble. In deſen Raed was Preſident den Licentiaet Johan de Vergas Spangiaert / een ongeleerd en bloetgierig menſch / ſo wel gebleken heeft. De fame ginck dat hy uit Spangien was gebannen / noch waren in den ſelven Raed / Doctor Louijs del Rijo / Jan de la Porta / Snouck / Jaquelet / Roda / Jacob Heſſels / Vieſe en meer andere. Deſe Raed hadde alleen macht om kenniſſe te nemen van de ſaken in den voorleden trouble gepaſſeert / alle andere Raden van de Provincien en van de Steden werden hare gewoonlijke macht benomen / ja hy dede exprelſelijk aen alle de Raden van Nederland ſchrijven / dat alſo hy verſtond datmen volgende den voet en inſtructie van der Hertoginne van Parma Regente Goubernante dagelijx procedeerde jegens den genen die hen gemoeit hebben in de ſake van de troublen / tot correctie en confiſcatie van hare goeden / bannifſementen / condemnatien van galeien en anderſins naer gelegentheid van de misdaed / en dat hy begeerde dat de kenniſſen van gelijke meſuſen hem alleen ſoude blijven / uit macht van de commiſſie en laſt die hy hadde van zijne Maj. of ten minſten van den genen die van zijnen wegen daer toe waren gecommitteert / dat hy daerom ordonneerde dat terſtont in allen ſteden en plaetſen in ſurcheantie ſoude werden gehouden / alle alſulke proceduren / begonſt tegens ſulke en diergelijke delinquanten / etc. Heeft mede Placcaet laten uitgaen daer by hy verbied dat geen Greffiers van Raden / Secretariſen van ſteden / andere lage Rechters / Notariſſen / en Tabellionen / hen en vervorderen atteſtatien te geven / informatien preparatoir te maken / tuigen te ontfangen / of diergelijke Acten van Juſtitie te ſtipuleren / in ſaken weſende van de voorleden oproerten / weder ſpannicheden en ongeregeltheden / of dat daer aen kleeft / op pene dat jegens den genen die ter contrarie deden / geprocedeert ſoude werden by eeuwelijken bannifſemente / en confiſcatie van goederen / etc. En hoe wel dit een ongehoorde nieuwigheid was / jegens de rechten en privilegien van den Lande en ſteden in 't generael / en ook in 't particulier / ſo waren de gemoeden van alle de inwoonderen / en ook van de principaelſte van 't Land alſo verſlagen / dat ſy-luiden niet eens tot voorſtand van de privilegien des Lands en dorſten ſpreken (hoe wel nochtans by eenige Raden van ſteden ſulx onder henluiden wel beſloten was:) want deſen voorſchreven Raed van trouble ook macht hadde te oordelen / niet alleen over alle Raden en Rechters / maer ook over de Staten vande particuliere Provincien ſelve / de welke

Het oprechten van den Raed van trouble.

Miſſive van den Hertog van Alba aen de Raden van Nederland hen verbiedende kenniſſe te nemen in ſaken van de troublen. (F. 132.)

voor henluiden geciteert zijnde / moſten aldaer hoewel buiten hare Provincien te recht ſtaen / en haer oordeel en vonniſſe verwachten. De confederatie en het verbond der Edelen met het overgeven van der Requeſte in April 1566. aen de Gouvernante / werd in den ſelven Raed verklaert te weſen een conjuratie en t'ſamenſweeringe tegen de Coninklijke Majeſteit / en als deſe voorſchreven Raets-heeren haerluider commiſſien te werke ſtelden / en veel volx van't leven ter doot veroordeelden / werden zyluiden by den gemeenen man genoemt den Bloed-raed. Voorts heeft de Hertog van Alva al gedaen en geordonneert dat hem goet dochte / ſonder daer toe te roepen / die daer over behoorden geroepen te weſen / noch de Hertoginne van Parma Gouvernante raed vragende / dewelke den tytel van de Gouvernante nochtans behouden hadde / alſo de commiſſie van den Hertog van Alva alleen was om te weſen Capitein Generael. Maer door de Gouvernante eensdeels niet wel te vreden weſende / van datmen haer de eere uyt de handen nam / ſoo de troublen meeſt al geſtilt waren voor des Hertogen van Alva komſte / en anderdeels door dien ſy ſag dat ſy doch evenwel niet meer als een o in 't cijfer (ſo men ſeid) by den Hertoge / nopende het gouvernement van den lande / en ſoude weſen geacht / en ook eensdeels door dien ſy wel ruſt begeerde en verlangde by haren man te weſen / daer ſy ſo lange van geweeſt was / geoorſaekt is geweeſt een van haer Secretariſſen aen den Conink te zenden met brieven en laſt om te verſoecken dat ſijne Majeſteit gelieven wilde haer te ontſlaen en ontlaſten van het gouvernement van deſe Landen / en haer te oorloven en conſenteren dat ſy ſoude mogen wederkeeren by haren man: nademael ſy hem alhier geen dienſt meer en conde doen / dewelke wederom gekomen zijnde met ſulk beſcheit als ſy begeerde. So heeft ſy aen allen den Staten van den lande en Regeerders van de principale ſteden van de Provincien ſchriftelijk oorlof en affcheid genomen in deſer manieren. Margarita, &c.

Bloed-raed.

De Hertoginne van Parma ſoekt ontſlagen te werden van het Gouvernement van deſe Landen.

Affcheid van de Hertoginne van Parma van de Staten van Nederland.

Lieve beſondere, wy houden u indachtig, hoe dat onſe Heere den Conink terſtond nadien tuſſchen ſijne Maj. wijlen den Conink van Vrankrijk in den jare 1559. den peis gemaekt en geſloten was, begerende, en voorgenomen hebbende ſijne Coninkrijken van Spangien te beſoeken, van dewelke hy lange tijd abſent hadde geweeſt, belieft heeft ons te ontbieden, en herwaers, over uit onſen huiſe en landen te doen komen, om den laſt van de Regeringe en Gouvernemente generael van deſe ſijne Landen, durende ſijnen afweſen ons over te geven, gelijk wijlen hoogloffelijker gedachten onſen Heere den Keiſer, wiens ziele God genadig zy, daer te voren gedaen hadde, eerſt mijn Vrouwe van Savoye ſijnder Moeyen, en na haren overlijden, der Coninginne van Hongeryen ſijne Suſter, op hope nochtans, die alſdoen ſijnder Maj. beliefde ons te geven, dat het ſelfde voor eenen korten tijd ſoude weſen, gemerkt dat ſijne voorſz. Maj. niet en meinde van deſe Landen lange abſent te zijn, welken laſt wy geerne aengeveert en geaccepteert hebben, en dat om de begeerte die wy altijds gehad hebben, van ſijnder Maj. gehoorſaem te zijn en te dienen, ſo wy daer toe natuerlijken verbonden zijn, en ook om de liefde en affectie die wy van onſe jonge dagen tot deſe Landen (aldaer wy geboren en opgevoed zijn) gedragen hebben, en alſnoch dragen.

En naderhand aenmerkende dat ſijne Maj. ſijne komſte herwaers-over langer vertreckende was, dan wy wel gemeent hadden, mitſdien dat de welvaert van ſo vele andere ſijne Coninkrijken en de grote affairen der ſelver niet lijden en mochten, dat hy hem van Spangien alſnoch ſoude hebben mogen abſenteren, ſo wel om de oorlogen die hy tegens den Turk en Moren, gemene vyanden van der Chriſtenheid, gehad heeft, als om andere notelijke ſaken en affairen, hebben wy over eenige jaren tot verſcheiden ſtonden ſijn Maj. aengeſogt, met ootmoedige en ernſtige bede, onſen dienſt voor aengenaem te willen ontfangen, en ons na onſen huiſe en land, neffens den Hertog mijnen Heere en Man, laten wederkeeren, aengeſien dat den tijd die wy verſocht waren te dienen lange verlopen en overgeſtreken was, daer op ſijnder Maj belieft heeft ons te bevelen in onſe voorſz. laſt vorder te continueren: 't welk wy gedaen hebben ſonder nogtans te laten van tijde te tijde onſen oorlof met groter inſtantie te begeren en vervolgen.

Durende 't ſelve vervolg, zijn (ter ongeluckiger tijd) herwaers-over opgeſtaen deſe beroerten, troublen en commotien, die wy t'ſedert twee jaren herwaers geexperimenteert hebben, dat alſdoen, al is 't dat wy in meininge waren in 't verſoek van onſe voorſz. oorlof te continueren, overmits deſelve beroerten, ons niet behoorlijk en bequaem gedocht en heeft, door eerbaerheid, en om 't devoir van ons Officie, zijne voorſz. Maj. om den ſelven oorlof meer te quellen en importuneren, tot anderen bequamen tijd, maer alle gedagten van vertrek uitſtellende en poſtponerende, hebben wy metten goeden en getrouwen Onderſaten en Dienaren van ſijne Maj. (daer van wy bekennen en lijden een ontallijke menigte gevonden te hebben, dewelke van de Religie, noch van de gehoorſaemheid die ſy haren Prince ſchuldig zijn, niet geweken en zijn, of daer in gefaelgeert hebben) bereet geweeſt 't gemein en fortuine te dragen, en dat einde van deſe tempeeſte te ſien en verwachten, daer in wy God te getuige nemen, dat wy onſes wetens niet gelaten en hebben, 't gene dat ons ſoude hebben mogen te voren komen om metten kortſten en ten aldereerſten in de ſaken en affairen remedie te ſtellen, tot bewaerniſſe en conſervatie van de oude oprechte Catholijke Religie, die wy altijds ſo ſeer ter herten genomen hebben, en daer in wy metter hulpe Gods continueren ſullen tot het uiterſte van onſen leven, ook en hebben wy onſes wetens niet gecomitteert 't gene dat wy tot vorderinge van ſijnder voorſz. Maj. dienſt hebben kunnen adviſeren, daer toe wy altijds ſoo ſeer genegen en geaffectioneert zijn geweeſt, maer hebben ons in alles gedragen en geimployeert om te verhoeden de bederffeniſſe en ruine van deſe ſchone Nederlanden, die ſo ſeer plagten te floreren en proſpereren, daer toe wy (ſonder jactantie) continuelijken en ſonder ophouden ſulken moeite en arbeid gedaen hebben (gelijk een iegelijk 't ſelve heeft mogen ſien als wel kenlijk is) dat by der gratie en goedertierenheit Gods alle ſteden, quartieren en onderſaten, die hen in devoir misdragen hadden, en in wederſpannigheid en alteratie tegens ſijne Maj. gevallen waren, ganſchelijk en volkomelijk in de gehoorſaemheid der ſelver gebrocht en geſtelt zijn geweeſt, hebbende t'ſedert 't einde vande maent van April leſtleden en het beginſel van Mey daer aen volgende, garniſoen geſtelt in allen plaetſen daermen 't ſelve vernomen heeft te behoren, of van node te weſen, ſulx dat van alsdoen al geſtilt is geweeſt, anders niet reſterende dan de quaden te ſtraffen en corrigeren, en dieshalven ſulken bevel en ordre te ſtellen als ſijn Maj. ſoude believen, daer van wy deſelve geadverteert hebben, niet twijffelende (F.1) ſijne voorſz. Maj., en ſal daer in behoorlijk verſien.

't Welk by ons aenmerkende, en dat door deſen voorleden arbeid, moeiten, en ſorge, ſonderlinge van de twee leſte continuele jaren onſe geſontheid ſeer vermindert was, en dat wy den laſt van deſen gouvernemente niet langer en ſouden hebben kunnen dragen, ook dat 't gene deſer reſteert te doen, dependerende is van den wille en ordonnantie van ſijn Maj. alleen gelijk deſelve na hare gewoonlijke wijsheid, goedertierenheid, en genade bevinden ſal te behoren, ſo hebben wy ons wederom en van nieus geſtelt in 't vervolg van den oorlof by ons ſoo dikwils verſocht en begeert, en want ſijne Maj. daer op niet en reſolveerde, hebben wy ſo lange vertoeft als de hope van der komſte der ſelver Maj. voor 't einde van den voorleden ſomer geduert heeft, maer aenſiende dat deſe beneficie ons voor 't voorleden ſaiſoen gefalgeert was, heeft ons goet gedocht, 't ſelve in den herfſt te verhalen, en waer te nemen, principalijk mitsdien dat onſen goede Neve de Hertog van Albe, Capitein, en Luitenant Generael van de Armee die ſijn Maj. herwaers-over geſouden

waers-over geſonden hadde, gearriveert was, om de ſaken en affairen gehelijk te verſekeren, gelijk deſelve ſyne Maj. te raden bevonden heeft.

Mits welke wy in 't ſaiſoen van den Herfſt anderwerven geſonden hebben aen ſyne Maj. een van onſe Secretariſſen, om alle notelijke vertoningen, verſoeken en inſtantie te doen, op dat wy eens tot den voorſz. oorlof ſouden mogen geraken, verhopende dat deſelve Secretaris eer weder gekeert ſoude hebben, maer deſe beroerte van nieuws in Vrankrijk begoſt en opgeſtaen, hebben belet hy dat den rechten weg niet en heeft connen nemen, hebbende niettemin ten leſten ons de tijdinge gebrogt, die wy ſo lange en menigwerven hebben begeert en vervolgt.

't Welk is in effecte dat ſijne Majeſteit bevindende onſe voorſz. vertoningen ſo redelijk, en confideterende niet alleenlijk de groote inſtantien, die wy aen hem ſo dikmael gedaen hebben, maer ook onſe indiſpoſitie, te vreden was dat wy in onſe ruſte ſouden mogen gaen, en dat meer is heeft ſijnder Maj. door ſijne natuurlijke goetheit en courtoſie, belieft gehad in 't goede en voor ſeer aengenaem te nemen, onſen dienſt en arbeit, die wy herwaerts over hebben gedaen, om de Religie, den dienſt van God, en van ſijne Maj. te conſerveren: aenſiende insgelijx de moeyte, ſorge, en quellinge die wy daer in geleden hebben, ons belovende altijd goede memorie en gedenkeniſſe daer van te hebben, des wy lanx ſo meer gehouden en verbonden zijn den ſelven eeuwelijk gehoorſaem te zijn, en dienen na onſe voorſchreven natuerlijke affectie.

Waerom lieve beſondere en hebben wy niet willen onderlaten u van 't gene des voorſchreven delachtig te maken en verklaren die redenen van ons vertrek na ons huis en land, op dat gy met ons daer van goed genoegen en behagen mocht hebben.

Het is wel waer, dat alſo ſyne Maj. geliefde ons tot Gouvernante te ſtellen in de jegenwoordigheid van de Generale Staten van deſe landen, alſdoen binnen der ſtad van Gent beſchreven en vergadert zynde, wy wel begeert ſouden hebben in gelijke vergaderinge en geſelſchap van u oorlof te nemen, en u te bedanken van de goede en gerede onderdanigheid die wy altijds in u bevonden hebben in 't gene des ſijne Majeſteits dienſt aengink, behalven 't gene datter in deſen leſten tijd gebeurt is, om met eenen wegen u te verſoeken dat gy onſe voorſz. arbeid en laſt int goede ſoud willen nemen, gelijk wy weten dat de voornoemde Coninginne, als zy haer ook tot ruſt heeft willen vertrecken, en de Hertoge van Savoyen weder keerde in ſyn land, gedaen hebben, maer om 't verbod by ſyne Maj gedaen van
„ de voorſz. Generale Staten, durende deſen beroerlijken
„ tijd niet te vergaderen, dan in ſijne tegenwoordigheid
„ of tot anderen ſyne Majeſteits Ordonnantie, en hebben
„ wy dat geluk niet mogen hebben, en deſelve Staten 't ſamen by den anderen ſien, om u alle in 't generael adieu te ſeggen, 't welk wy bedwongen zijn te doen met brieven aen elken van u beſonder, en u te verklaren dat wy metter hulpe Gods ten alderlangſten vertrecken ſullen voor dat einde van deſe jegenwoordige maend, preſenterende u altijd alle jonſte, en aſſiſtentie te doen en te betonen by ſynder Maj. int 't gene des ons mogelijk weſen ſal, met ſulke goede affectie als wy oit hebben gedaen, en al iſt dat wy ons abſenteren en vertrekken uit deſe landen, en ſullen wy nochtans nimmermeer vergeten 't gene des wy den ſelven ſchuldig zijn, ſo wel door dien dat wy aldaer geboren en opgevoed zijn ſo voorſz. is, als ook om dat wy den laſt en Regeringe van dien ſo langen tijd gehad hebben.

Nu dan ſullen wy eintlijken met ſeer goede affectie van u oorlof nemen, en u bevelen en recommanderen in de hoede en bewaerniſſe van onſen Heere God, hem biddende, dat hy u door ſynen ongrondlijke goedertierentheid in ſyne heilige protectie en in uwen voorleden voorſpoed, en geluk handhouden en conſerveren wille, u ernſtelijk vermanende en verſoekende, dat gy de eere Gods nimmermeer en wilt vergeten, noch van de heilige oude Religie, ſulx als de ſelve tot nu toe herwaers-over ontfangen is geweeſt, eenigſins ſcheyden, of daer in eenige veranderinge toelaten, maer u deshalven voegen en conformeren met uwen Conink, en Prince ſo machtig, genadig, goedertieren, en tot Gods eere, en tot de voorſz. Religie ſo zeleux en geaffectioneert weſende, en te willen overdenken 't gene des den naburen door de veranderinge van die overkomen is, en ſonderlinge wat deſen landen in ſoo korten tijd geleden hebben, door de dwaesheid en impietijt van eenige, die daer in nieuwigheid en veranderinge hebben willen voorſtellen, u inſgelijk verſoekende dat hy zynder voorſz. Majeſteit, en den genen die den ſelven ſtellen ſal om u te regeren alle onderdanigheid toe dragen en bewijſen wilt, gelijk gy na Gods gebod, obligatie van natuerlijke Onderſaten, en alle politijke Wetten en Rechten aen ſyner Maj. verbonden en ſchuldig zijt, alſo wy u betrouwen, dat gy u daer toe voegen ſult: het welk doende ſullen de voorſz. landen de benedictie van onſen Heere God ontfangen, en de goedertierenheit en genade van ſyne Maj. genieten, en en ſullen wy van onſer ſijde niet laten voor den goeden ons altijds te employeren, en voor de quaden ten beſten te ſpreken en intercederen, in al 't gene des ons eenigſins mogelijk ſal weſen: Lieve beſondere onſe Heere God ſy met u. Geſchreven te Bruſſel den 9. dag van December Anno 1567. en was onderteikent, *Margarita.* En noch,

De Overlope.

Eenige dagen daer na als namentlijk den 19. der voorſz. maend, heeft zy andermael oorlof genomen aen de voorſz. Staten by brieven, ſchrijvende dat ſy andere brieven van den Conink hadde ontfangen, by de welke ſy verklaerde dat hy totter gouvernemente en Regeringe der Nederlanden by provisie gecommittert en geſtelt hadde den Hertog van Alba ſijnen Capitein Generael, en hem overgeſonden ſijne Commiſſie, en dat zy wel blyde was voor haer vertrek verſtaen te hebben haren ſucceſſeur, niet twijffelende of ſijn Maj. en ſonde van hem wel gedient worden, en de landen alle deught en verderinge ontfangen na de lieſde en goede affectie die hy tot de ſelve was dragende, vermanende henluiden dat zy daer om tot den ſelvigen Hertoge ſulk reſpect, en gehoorſamheid ſouden toedragen gelijk behoort, en ſo ſijne Maj. wilt en beveelt, dat zy voorts niet en conde laten daer by te voegen, hoe dat de Conink by andere twe brieven, haer verſekert van ſijne komſte herwaers-over tegens de aenſtaende Lente, met ganſcher intentie en determinatie te willen gebruikenale genade, en goedertierentheid, ſo hy tot verſcheyden tijden hadde belooft.

Voorts heeft zy de brieven van den Conink overgeſonden, daer by hy verklaert den voorſz. Hertog van Alba gecommitteert te hebben tot Gouverneur Generael, welke miſſive vermits ik de commiſſie deſſelven Hertog van den voorſz. Gouvernemente generael niet en hebbe weten te bekomen, ik hier mede hebbe willen ſtellen.

DE CONINK.

Lieve en beminde: alſo wy over eenige maenden herwaers geſchreven hadden aen onſe lieve en ſeer beminde Suſter de Hertoginne van Parma, Playſance, &c. Gouvernante van onſe Nederlanden, en elders daer ons goet dochte, dat wy den voorleden Somer ons ſouden by u luiden gevonden hebben, en ten ſelven einde hadde gedaen alle mogelijke diligentie om ons Leger daer toe notelijk gereet te hebben, dat wy meinden gereet geweeſt te zijn, van in 't beginſel van d'Ooſtmaend verleden, de ſake is alſo verachtert, ſo mits de victualie en ammunitien, als van Schepen die men moeſt doen komen van Andelouſie tot aen d'ander Zee (aengeſien dat onſe eerſte intentie was te treken aen d'ander ſyde van Italien) datſe eerſt in 't beginſel van Septembri zyn gekomen ter beſtemder plaetſe, ſayſoen ſeer periculeus, en (als notoir is) t'eenmael contrarie der navigatie. En hoewel wy om een ſake van ſulker importantie als is onſe Heilige Religie, en de welvaert van onſe landen aldaer om in d'een en d'ander te ſtellen alſulken reme-

De Hertoge van Alba wert gecommitteert tot Gouvernemente Generael van de Nederlanden.

die als daer toe vereiſcht word, gereſolveert waren geen perijkel t'ontſien, en ons te laten afkeren van onſe goede meninge, nochtans ſiende dat door ſulke ſinguliere gratie en goetheid Gods, en uwe goede middelen en officien, en van onſe goede en getrouwe dienaren en vaſſalen, de quade zijn verſtoten van hare meninge en voornemen, en geſtelt in ſulken ſtaat, dat apparentelijk de ſelvige metter hulpe Godes (dewelke dat door ſijne gratien de middelen en goede officien, die hy ſo wel begonſt heeft ſal gelieven te mainteneren en te continueren) ſullen toelaten eenigen uitſtel of vertrek, heeft ons goed gedocht voor den dienſt Gods en welvaert van onſe voorſz Staten, dat minder quaed ſal weſen ons vertrek uit te ſtellen tot den open tijd, dan ons in apparent dangier te ſtellen van de voorſz inconvenienten, tegen welken tijd wy achten onſe komſte aldaer niet alleenlijk ſeer nootlijk, maer mede bedwankelijk, en dat menſe in geender maniere, niet en mach noch en kan excuſeren: wel verſtaende en wetende dat ſo nodelijk is dat wy ten ſelven tijd ſulx executeren, of anders, alle 't gene dat tot noch toe is gedaen en bekoſtigt, en arbeid en moeiten geen voordeel en ſullen konnen brengen, boven d'welk (dat meer te conſidereren is) dat van de voorſchreven gratie en weldaed die God belieft heeft ons en onſe Landen en Staten te doen door de reductien van de ſaken, tot ſulken einde men ſulk een vrucht niet en ſoude konnen trecken als behoort, noch die behoorlijke erkenteniſſe noch actie van gratie en ſoude doen als wy en onſe Landen hen ſchuldig zijn, indien dat wy ons vertrek langer uitſtellen, en ons devoir met onſe preſentie die t'aſſiſteren nalieten, aengeſien dat ſonder deſelvige, de ſaken niet en konnen geremedieert werden, en ten ſelven effect maken wy alle preparatie tegens den voorſz tijd van alle 't gene dat nodelijk is, ſo over gene als over deſe zijde, in der manieren dat mette gratie Gods daer in gene verachteringe of beletſel en ſal zijn. Ten anderen alſo onſe ſuſter tot verſcheiden reiſe grote inſtantie heeft gedaen, om haer te mogen vertrecken na haer Land en Staten, ſo ter cauſe van hare indiſpoſitie als om hare nodelijke affairen, en ſy ſo lange uit haren huiſe geweeſt zijnde, van de welke wy altijds hebben begeert gehad dat ſy wilde continueren of volherden in den laſt van Gou-
(F. 134.) vernantſchap, ſiende den jegenwoordigen tijd, en onſe overkomſte ſo naby, en mede de grote kenniſſe en experientie die ſy van de ſaken van herwaers-over hadde, in welker adminiſtratie ſy haer ſo wel en heerlijk gequeten heeft, met een ongelooffelijke ſorge, pijne en arbeid, welken niet tegenſtaende heeft ſy weder nieuwe inſtantie aen ons gedaen, hebbende eenen ſekeren haren dienaer aen ons geſonden, inder voegen dat wy haer niet langer (wel tot onſen groot leetweſen) haer verſoek en hebben kunnen weigeren, ter ſelver oorſaken en dat nodelijk is dat midler, of hangende den tijd onſer overkomſte, onſe Landen niet blijven onverſien van een Gouverneur of generael Regeerder: geconſidereert de ſonderlinge wijsheid, getrouwigheid en experientie, en andere overgrote qualiteiten van onſe ſeer lieve en beminde Neve den Hertog van Alba jegenwoordelijk ons Capitein Generael over de Landen aldaer, hebben wy deſelve by maniere van proviſie geſtelt in den ſtaet van Gouverneur Generael van onſe voorſz Nederlanden, u-luiden bevelende en niettemin ordonnerende, hem in alles te gehoorſamen als een Gouverneur en Capitein Generael toeſtaet, en des daer aen kleeft. Aldus lieve en beminde de Heere hebbe u-luiden in ſijn heilige bewaringe, uit Madril den 13 October 1567. Ondertekent,

PHILIPS.

Des Hertoginne van Parma vertrek / en wat recompenſie haer van den Coninck is toegeleid.

DEn 30 December daer na is de voorſz Gouvernante uit Bruſſel vertogen na Namen/en voorts op Italien na Parma/ aldaer ſy van den Hertog Octavio haren man wel ontfangen is: ſy heeft geregeert in deſe Landen van den jare 1559. tot het jaer 1568. toe. De Coninck heeft haer met 30000 cronen gereet gelts / doen beſchenken / en haer voorts eene jaerlijkſe rente tot een recompenſe beweſen van 20 (ſommige ſeggen) van 40000 guldens haer leven lang/ met grote dankſegginge van hare regeringe / hoewel naemaels gebleken is dat haer de ſelve niet en heeft gevolgt. De Nederlanders waren van haer vertrek niet wel te vreden / ſiende dat den Hertog van Alba / weſende een Spangiaert en ſeer wreet van naturen/en diet alles na ſijnen ſin regeerde / ſonder eenigſins opte privilegien van den Lande te willen achten / het gouvernement hadde / ſulx dat de regering van de Hertoginne voorſz by deſe ſcheen veel beter / redelijker en draeglijker te weſen.

Het bevoeren van de Graven van Egmont en Hoorne uit Bruſſel na het Caſteel van Gent.

Hier voren heb ik verhaelt hoe dat den Hertog hadde doen vangen de Graven van Egmont en Hoorne / als de ſelve nu 14 dagen lang wel ſcherpelijken bewaert waren/ſonder dat pemant die mochte begaen of beſtaen/ ſo zijn ſy-luiden den 22 Septemb. elk op eene beſondere wagen geſtelt / en wel bewaert zijnde met 3000 Spaenſe ſoldaten gevoert uit de ſtad van Bruſſel en het Hertogdom van Braband / op het Caſteel van Gent / onder de bewaerniſſe van Alphonſo Ulloa Spangiaert/ aldaer ſy-luiden langen tijd elk verſcheiden ſeer aenelijk zijn gehouden / ſonder dat iemant toegank tot hen mochte hebben.

Wat de Gravinne van Egmont voorneemt om haren man uit de gevankeniſſe te verloſſen.

De Gravinne van Egmont ſeer bedruckt weſende in deſer ſake / en niet wetende wat ſy beſt doen ſoude om haren man uit deſe gevankeniſſe te verloſſen/begerende dat hy ten minſten mochte gehoort en getracteert werden na de rechten en privilegien van de ordre van den gulden Vlieſe / daer hy een Ridder af was / of van den Lande en Hertogdom van Braband / daer hy grotelijk gegoed en een Baender-Heere van was / en daer hy ſijne meeſte reſidentie hield / en ook geapprehendeert was / ſo heeft ſy door Niclaes Landas Procureur en gemachtigde van den ſelven Grave van Egmont / door verſcheiden Requeſten aen den Hertog van Alba doen verſoeken dat de voorſz Heere Grave / volgende de ſtatuten van der ſelver ordre ſoude geſtelt werden in de bewaringe van den Collegie en minnelijken geſelſchap van der ſelver ordre / om daer over te kennen volgende der ſelver ſtatuten / alſo de ſake van den ſelven Grave is begrepen in de ſtatuten van der ordre / en dat ſulx altijds is onderhouden geweeſt / gelijk uit d'exempelen en acten klaerlijk bleek / als van de Heeren van Nieuhaſteel/ Montaga/ Deſtampes/ de la Roche/ Holen/ van den Grave van Romon/ van de Heeren van Gruithuiſen/ van Ravenſtein/ Deſquerdres/ de Rijſborg/ de Haulebordijn / en meer andere / dewelke allegaer weſende Heeren van der ordre / en beſchuldigt gedragen te hebben de wapenen tegen haren Oberſten / en tegen 't Land / en andere gelijke ſaken / en hadden nochtans niet aengeſien noch gehandelt geweeſt / dan door den Collegie der ſelver orden: ſonder dat men oit hadde geprocedeert of doen procederen tegen eenigen Ridder van der orden op andere manieren / ten ware hy eerſt by bonniſſe van der Hoofden en Ridderen van der orden ware afgeſtelt van zijn eere / en van de Ordre: en ſo ſulx al ceſſeerde (als neen) ſo ſoude hy volgende de privilegien van Braband / en de contracten by zijne Maj. beſworen / voor geen ander Juſtitie konnen werden getrocken/ dan voor de ordinariſſe Rechters van Braband / volgende welke privilegien en contracten ook geen perſoon aldaer gevangen en mach uitten ſelven Lande / en Hertogdomme verboert werden / dat daer om d'Excellentie van de voorſz Hertog van Alba wilde verklaren en doen blijken of hy ook genoegſaem was voorſien van Commiſſie van zijne Majeſt. roerende de ſake van de voorſz Orden / in welken gevalle hy verſocht dat ſijn Excellentie hem ſoude reguleren na de ſtatuten en ordonnantie van der ſelver Orden / volgende den eed by hem aen de ſelve Orden gedaen/en procederen by advyſe van de Ridderen der ſelver/ ſonder andere toe te laten. En ſo verre hy daer toe niet en is gecommitteert/ dat hy hem alſdan wilde verdragen van hem te onderwinden of kenniſſe te nemen van de feiten / en ſaken des voorſz Grave / totter tijd toe dat daer in anders ſoude weſen voorſien volgende de ſelve ſtatuten / of ſouden anders moeten proteſteren

Volgende de privilegien van de ordre den gulden Vlieſe en mede van de ordre recht werde geſtelt dan van den Collegie ſelver ordre.

Verringe Hertegen d. Alba op 't ſoeke van d Gravinne van Egmont

van

van nulliteit / etc. Waer op de vooꝛſz Hertog heeft verklaert by Apoſtille van den 27 Januarij 68 dat hy van deſer ſake kenniſſe genomen hadde / en nam by commiſſie van ſijnder Maj. als Overhere van de Lande van herwaers-over / en niet als Hooft van der Oꝛden van den Gulden Vlieſe / en daerom daer in ſoude vooꝛtvaren gelijk hy by de Acten te vooꝛen gegeven verklaert hadde / dat ook de vertoonder (te weten de Heere Landas) hem ſoude vermijden op dit poinct meer Requeſten over te geven / etc. waerom de vooꝛſz Gꝛavinne van Egmont vreſende / vermits dat men den vooꝛſz Gꝛave haren man tegen de Pꝛivilegien van den Hertogdom van Bꝛaband hadde vervoert uitten ſelven Hertogdom / men hem ook vervoeren ſoude uitten Lande naer Spangien (ſo de ſpꝛake alsdoen ginck / vermits de Hertog eenige ſchepen van Oꝛloge dede toeruſten.) ſo heeft ſy aen den Staten van Bꝛaband overgegeven de navolgende Requeſte en remonſtrantie.

Requeſte van Gꝛavinne van Egmond / in de ſaken van den Gꝛave.

REmonſtreert Vrouwe Sabina, Palsgravinne, Hertoginne in Beyeren, Princeſſe in Gaveren, Gravinne van Egmond, &c. hoe datmen tot deſen tijd toe een uitgenomen arbeid gedaen heeft, op dat het proces van den Heere Grave van Egmont haren man geinſtitueert en beleid mochte werden voor ſijn Maj. als Hooft van de Ordre van den Gulden Vlieſe, of ſijn gecommitteerde Ridder (ſo daer een is) en ander Ridders van der vooꝛſz Orden, 't welk men noch niet en heeft konnen verwerven van mijn Heere den Hertog van Alba, die gegeven heeft eenige Ordonnantien contrarierende dat ſelfde, ſonder daer op gehoort te hebben de vooꝛſz Heere Grave, of ſijnen Procureur den Heere van Landas in competente rechte, alſo datmen ſiende en verſtaende datmen tracht te trecken de ſake van den vooꝛſz Heere Grave voor ſekere vreemde Commiſſariſſen, is by den vooꝛſz Heere Landas verſocht geweeſt, dat ſijn Excellentie ſoude willen verklaren of hy een Ridder is van ſijn Maj. gecommitteert om te letten op de ſaken der Orden concernerende, en of hy hem wilde dragen na de Ordonnantie van der vooꝛſz Orden, volgende den eed metten welken hy aen de ſelve verplicht is, maer twijffelende de Remonſtrante datmen daer op ſo haeſt geen antwoord krijgen en ſal, en dat de ſprake is dat ſijn Excell. van meninge is den vooꝛſz Heere Grave uit deſe Nederlanden te trecken en hem over zee naer Spangien te ſenden, welk ſy niet en heeft willen laten uwer E. te vertonen, om den ſelven te doen gedenken dat de vooꝛſz Heere Grave is in verſcheiden manieren getracteert tegen de Privilegien van den Lande, inhoudende geloften en geſworen verbinteniſſe van zijne Maj. dat hy allen den Vaſſalen, Onderſaten, en Inwoonderen van dien ſoude goet en gerechtig weſen, en dat hy gene van zijne Vaſſalen en Onderſaten en ſoude handelen of doen handelen by wegen van feite noch by geweld, maer by recht en vonniſſe van den ordinariſſen Rechteren des Lands, insgelijx dat ſo verre yemand binnen zijnen vooꝛſz Lande gevangen werde, dat hy den ſelven niet en ſal doen noch laten voeren uitten ſelven Lande, tot onderhoudinge van welken en andere Privilegien, zijn Maj. hem met eede heeft verbonden, gelijk naerder blijkt by den gevoegden extracten: en hoe wel de vooꝛſz Heere Grave zijn vaſte woonſtede heeft gehouden in deſe Stad van Bruſſel, en ook is een van de meeſte Baenreheren binnen deſen lande van Braband, ter ſake van zijn land van Gaesbeke, nochtans ſo is hy binnen deſer Stad aengetaſt, uitten Lande gevoert, en in ſcherper gevankeniſſe gehouden binnen den Caſtele van Gent, alle tegen de vooꝛſz Privilegien, en boven dien ſoeken de vooꝛſz uitlandige Commiſſariſſen zijn ſake te handelen by groter verraſſinge en ſeer vreemdelijk niet alleen tegen 't gemeen Recht, maer ook tegen de natuerlijke reden, ſtil en gewoonte van den Lande, om zijn ſake (ſoo 't ſchijnt) en hem te trecken in eenen Raet en voor Commiſſariſſen, alle uitlandige, ganſchelijk tegen des Lants Privilegien, de welke de vooꝛſz Heere Grave ten minſten, al en wilden noch en dachten zy niet hem te recht te ſtellen voor den genen van der vooꝛſz Orden (daer van hy nochtans hoopt en maintineert contrarie) hy behoort te genieten, ſo om dat hy in de Orden is van deſen Lande, als om dat hy daer heeft Heerlijkheid en Baronie: veel min ſou't geoorloft ſijn den vooꝛſz Heer Graef uit deſe Nederlanden na Spangien of elders anders te voeren, aengeſien dat de vooꝛſz Heere Graef zijn Procureur den Heere van Landas, en ook mede de Remonſtrante geen ding meer en begeren dan haer onnoſelheid te tonen, en hare ſaken te verweren voor haer competente Rechter. Alle het welke conſiderende, en dat ook de Remonſtrante meent dat de vooꝛſz Heer Graef ſo grote dienſten gedaen heeft aen zijne Maj. en het land, dat hy wel behoort geholpen te werden in zijn goet recht, te meer om te komen tot gerechtige Juſtitie, en niet getracteert te werden tegen Recht en de Privilegien van de Lande, de behoudeniſſe van de welke ook grotelijk u Edelheid importeert, en aen alle die van deſen Lande zijn. So bid dan de Remonſtrante dat u Edelheid gelieve deſe ſake ter herten te nemen tot behoudeniſſe van de vooꝛſz Privilegien, en dat de vooꝛſz Heere Graef de ſelfde mach genieten, gelijk altijd genoten hebben de minſten van den Lande, welk doende, &c. Ondertekent: SABINA, Palsgravinne, Hertoginne in Beyeren.

DE Staten van Bꝛaband d'inhouden van de Requeſte verſtaen hebbende / en bevindende de ſaken wel gefundeert / hebben raedſaem gevonden (hoe wel met grote vꝛeſe en ſwarigheid) de ſelve Requeſte van de Gꝛavinne aen den Hertog te pꝛeſenteren / met eene kleine Remonſtrantie van haerluider wegen / ſo hoꝛts zy mochten / om nergens in achterhaelt te mogen woꝛden / in deſer voegen: (F. 135.)

Aen mijn Heere de Hertoge van Alba, voor den Coninck Gouverneur in deſe zijne Landen van herwaers-over.

VErtonen in aller ootmoet de Staten van Braband, dat de Gravinne van Egmont hen heeft by Requeſte vertoont het uitvoeren en tracteren van haren man, de welke want ſy gefondeert vinden in den tractaten en contracten by zijn Maj. met henluiden gemaekt en beſworen, ſo en hebben ſy van eed en der verbinteniſſe wegen die ſy tot zijnder Maj. en de Landen hebben, niet kunnen laten van 't ſelve uwer Exc. te kennen te geven, der ſelver by deſen ootmoedelijken biddende, dat de ſelve believe de ſelve tractaten en contracten, miſgaders alle d'andere Rechten en Privilegien des Lands, ſo wel in deſe als in alle andere ſaken te doen onderhouden, gelijk tot noch toe geſchiet is, ſonder daer tegens ergens in te laten komen, en ook de Steden en Landen te verhoeden van alle uitteringen en nieuwe en ongehoorde gewelden der krijgsluiden, en ſult wel doen.

VAn gelijken ſo hebben de vooꝛſz Gꝛavinne van Egmont / en de oude Gꝛavinne van Hooꝛne / moeder van den Gꝛave geſchꝛeven aen den Keiſer / Rijx-Vooꝛſten / aen alle de Ridderen vander Oꝛdꝛe des Gulden Vlies / ſo wel in Spangien / Italien / Duitsland als elders / en verſoekende hulpe en aſſiſtentie / ten einde de vooꝛſz Heeren en Gꝛaven mochten woꝛden ontſlagen van hare ſware gevankeniſſen onder behooꝛlijke vooꝛgtochte / en te rechte geſtelt vooꝛ het Hooft / en Capittel van de Ridders van der Oꝛden van den Gulden Vlieſe / volgende de ſtatuten en pꝛivilegien der ſelveꝛ / by den Coninck ſelfs beſworen / of vooꝛ de Keiſerlijke Maj. Kamer-gerechte / vooꝛ de Keur-Vooꝛſten / Vooꝛſten en Staten des Rijks / of vooꝛ andere onpartydige en oꝛdentlijke Rechteren / tot welken einde ook verſcheiden requeſten aen den vooꝛſz Hertoge van Alba overgegeven ſijn geweeſt.

DAer op hem niet en is geantwoort, dan dat hy van zijnen wegen met alle neerſtigheid daer op ſoude doen letten, ten einde dat in deſe ſaken geheel voorder- Antwoorde des Hertogen

van Alba op 't verſoek van d'outſlaginge en te recht ſtellinge der Graven van Egmont en Hoorne.

derlijker en behoorlijker wijſe geprocedeert ſoude werden, ſo hy voor Gode Almachtig en alle de werelt verhoopte te verantwoorden, en te meer tegens perſonen van ſulker qualiteyt, en die te voren de Coninkl. Maj. van Spangien ſo wel en lange gedient hadden, en dat men wel mocht weten en geloven, dat zijn Maj. daer in niet en ſoude doen doen, dan 't gene in recht en reden ſoude weſen gefundeert.

Middelertijd bleven de voorſz Graven in ſtrikte gevanckeniſſe op 't voorſz Caſteel van Gent / den tijd van twe maenden lang / binnen welken tijde ſo heeft men tegen hen-luiden onderſocht en ondervraegt niet alleen hare Secretariſſen / maer ook vele andere gevangenen / en ook overſien alle haer luider pampieren / geſchriften / en brieven / om pet te vinden / daer op men de beſchuldingen tegen hen-luiden ſoude mogen fonderen: eintelijk ſo ſijn opten 10 Novembris 1567 by de Grave van Hoorne gekomen den Licentiaet Johan de Vergas, en Doctor Loijs del Rio Raden van de trouble / en de Secretaris Praets alle drie Spangiaerts / ſeggende hen aldaer geſonden te ſijn van den Hertog van Alba / als Capitein Generael van zijne Majeſt. in de Nederlanden / om van hem onder eed Pede ligato te verſtaen de waerheid van 't gene ſy hem vragen ſouden: en niet tegenſtaende de protestatien en exceptien van den ſelve Grave / ſe hebben sy luiden de ſelve met dreigementen van dat men tegens hem by contumatie ſoude procederen / bedwongen te antwoorden / op de interrogatorien die men hem den x. xj. xij. en xvij. Novembris voorgehouden heeft / en hem ook boven dien belaſt over te leveren de ſtucken daer mede hy zijne verklaringe wilde verifieren en bewijſen / of wilden tegen hem by contumatie voortvaren / daer na heeft men hem lange tijd alleen gelaten tot den 11 January / dat de Secretaris Praets aen den voorſz Grave van Hoorne bracht copie van de poincten van belaſtingen by den Procureur Generael tegen hem over gegeven in deſer forme.

Ondervraginge der voorſz Graven.

De belaſtinge opgelept den Grave van Hoorne by den Procureur Generael.

DE Procureur Generael des Conincx, en in dies name aenlegger in de ſake ende proces crimineel d'welk hy heeft voor den doorluchtigen en hooch-geboren Heere, den Hertog van Alba, Regeerder en overſte hooftman van de Nederlanden, tegens Philips van Montmorenci Grave van Hoorne, gevangen op 't grote caſteel van Gent verweerder, ſeid en proponeert, onder proteſtatie van hier namaels tegen den voorſz verweerder te mogen articuleren, en tonen andere miſdaden en delicten.

De Staten en Officien den Admirael in de Nederlanden gegunt.

Dat hoewel na de Goddelijke en menſchelijke rechten d'onderſaet is ſchuldig zijnen overſten Heere en Prince getrouw te weſen, en hem met woorden en werken na den eiſch te helpen, te meer wanneer de ſelve onderſaet, is dienaer, Officier of vaſſael van den voorſz Prince, totten welken door ſulken middel de ſelve onderſaet is te meer verbonden, ja noch meer wanneer hy hem bevint gevordert en verciert mette grootſte eeren die in den Hove en Landſchappe vande Overſten zijn: niet te min de voorſz verweerder weſende een geboren onderſaet van zijne Maj. zijne vaſſael, hem eed van getrouwigheid gedaen hebbende, en over vele jaren gemaekt Ridder van der Orden van den gulden Vlies, Admirael van der Zee, voor zijne Maj. Capitein van de Archiers en Raed van Staten van zijne voorſz Maj. tot welken Staten en elk van dien hy den eed gedaen heeft, van dien wel te gebruiken, en te doen wes daer toe behoren ſoude, heeft hem ſo verre te buiten gegaen dat tegens de voorſz eeden, en 't gene hy gehouden was te doen, en ſonder acht te ſlaen hoe grotelijx hy vereert hadde geweeſt door de voorſz Staten, en eerſte vereeringe daer mede zijne voorſz Majeſt. hem begaeft en verſien hadde, hy gedaen en gecommitteert heeft de fauten, miſdaden en delicten ſo grote en lelijke als hier na tegens hem geſchreven word:

1. In den eerſten behoort geconſidereert te worden dat de voorſz verweerder, de Prince van Orangien, Graven van Egmont, van Hoochſtraten, Lodewijk van Naſſauwen, wijlen de Mark-Grave van Bergen, de Heere van Montigny, Brederode, en eenige andere, hebben over lange geſocht te komen tot verandering van Prince en Heer, door rebelligheid en tyrannie haren eigen Conink en Prince uit zijnen Nederlanden te ſtoten, en (alſo te geloven is) hen daer van meeſter te maken, en daer na die onder den anderen te verdelen, alſo hare propooſten en voortſtellen 't ſelve genoeg betoont hebben.

Eerſte berichtinge.

2. En om voet en begin tot haer onmenſchelijk voornemen te geven, ſo hebben de voorſz verweerder en zijne medeplegers, weſende de eerſte van de voorſz Nederlanden, geſocht en hare neerſtigheid gedaen om uitten wege te ſtellen alle het gene, welk ſoude mogen beletten het effect van hare conſpiratien, ſulx dat onder andere dingen hen goet gedocht heeft, uit de voorſz Landen uit te royen en doen vertrecken een ſonderlinge perſonagie van den Raed van Staten van zijne Maj. de welke ſeer wel koſte verſtaen en begrijpen den handel en practijken van den voorſz Heeren, en heeft den voorſz verweerder en zijne medeplegers gemaekt bonden en conſpiratien van lijve en goede tegens de voorſz perſonagie, en daer na om te geraken totte voorſz uitroeyinge, de voorſz verweerder, de Prince van Orangien en de Graven Egmont hebben geſchreven en ondertekent brieven aen den Conink van den 11 Meert Anno 1562 ſeggende notelijk te weſen ten dienſte van zijne Majeſteit, en gemene welvaren, dat de voorſz perſonagie geen onderwint meer in de ſaken van de voorſz Landen en behoorde te hebben, en dat in dien zijne Majeſteit daer in niet en verſage, dat daer door de ſelve Landen ſouden bedorven worden, maer daer in voorſiende, ſo ſouden de ſaken van den voorſz Lande metter tijd ſo wel beleit werden, dat zijne Majeſteit ſoude bekennen de vrucht van deſe veranderinge.

Dit was de Cardinael van Granvelle.

Brieven van de grote Heeren aen den Coning.

Waer op zijne Majeſt. heeft geantwoort by brieven van den 5 Juny Anno 1563 dat alſo ſy niet en verklaerden particuliere en ſonderlinge oorſake, en mishandelinge van de voorſz perſonagie, ſoude zijne Maj. aengenaem weſen dat d'een van de voorſz drie Heeren hem by hem vonde om particuliere en ſonderlinge rekenſchap en reden van de voorſz ſake te geven, en dattet de gewoonheid van zijne Majeſt. niet en was ſonder oorſake yemant van zijne dienaers te beſwaren of verkorten.

Des Conings antwoorde.

3. Maer ſy en wilden daer niet toe verſtaen ſonder ook eenig particulier feit te proponeren tegens de voorſz perſonagie, om hem te verwerpen van ſulken hogen eerlijken ſtaet, daer hy altijds ſo goede dienſten in gedaen hadde, tot wille en genoegen van zijne Majeſteit, en ruſte van de voorſz Landen alſo 't kenlijk is.

4. En alſo hier door de voorſz verweerder, de Prince van Orangien, en de Grave van Egmont, merkten dat den wille van zijne Majeſt. niet over een quam met hun voornemen, ſo hebben ſy van elders, en by vele andere manieren gemaekt vele vertoningen van quaden wille tegens d'voorſz perſonagie, om hem uit den Lande te doen vertrecken.

5. Ja tot zijnder ſchande en verachtinge deden maken eene rode leverey van een Sots hooft, de welke door bevel en ordonnantie van Me-vrouwe van Parma Regente en Gouvernante voor den Conink in de voorſz Nederlanden hun werd verboden.

6. Maer ſy en meer andere van haren verbonden en factien, om ſo veel te meer aen den dag te brengen hoe ſeer ſy de voorſz perſonagie haten, deden korts daer na openbaerlijk dragen binnen der ſtad van Bruſſel en in vele andere plaetſen en landen een leverey van Pijlkens, en ſeiden en verklaerdent alſo alle in 't gemeen.

7. En alſo zijne Maj. gewaerſchout was van de grote ſchimpen en ſtreken die de voorſz perſonagie gegeven waren, en de grote periculen die hem nakende waren, met ook de practijken en conſpiratien gedaen tegens zijn perſoon, en ook om niet te verlieſen de vrucht van den goeden en getrouwen dienſt van de voorſz per-

perſonagie, ſo dede de ſelve hem vertrecken na Bourgongien.

8. Sulx dat wel geconſidereert de voorſz. vonden en voorſtellen van den voorſz. verweerder, en andere ſyne complicen, deſelve waren in effecte opgerecht tegens den Conink dan tegen de voorſz. perſonagie.

9. En dattet alſo ſy, aldaer de dingen waren ſtil en in ruſte, in de voorſz. Nederlanden, ſoo lange de voorſz. perſonagie de hand daer aen ſloeg, ſo ras als hy vertrocken was in Bourgongien, die voorſz. verweerder en ſyne complicen of medeplegers hen bevindende van hem ontſlagen, en van 't belet welk hy hun mochte doen, en ſtelden, mits d'abſentie van de ſelve perſonagie, niet de ſaken van ſyne Maj. in beteren ſtate, en op eenen beteren weg, maer wel ter contrarie van 't gene ſy verſekert en gelooft hadden, begonſten te werke te ſtellen alle ongeregeltheid, confuſien en daden geheel contrarie den genen, ſo ſeer by hare voorſz. brieven verſekert en verklaert.

De 2. beſchuldinge. F. 136.) 10. Want terſtont na het voorſz. vertrek ſo proponeerden ſy in den voorſz Raed. van Staten, dat de ſaken van de Finantien behoorden in den ſelven Raed getracteert te worden, ten einde ſy de handen aen 't gelt mochten hebben, om 't ſelve te mogen beſteden en doen dienen naer haren wille, en dat den nood bleef op ſyne Majeſteit.

11. Waren ook van advijſe dat den ſecreten Raed (die buiten alle menſchen gedenken in de voorſz. landen onderhouden is geweeſt) ſoude afgedaen worden, en dat de ſaken die men gewoon was aldaer te handelen, ſouden geſtelt worden in den Raed van Staten.

12. En ſekerlijk de voorſz. advijſen tenteerden daer toe, alſo de waerheid baerblijkelijk 't ſelve betoont, dat door eergierigheid de macht van den verweerder en ſyne voorſz. complicen ſoude vermeerdert, en des Coninx vermindert worden om te gemackelijker ten einde te brengen hare voorſz. conſpiratie gemaekt tegens ſyne Majeſteit.

e 3. beſchuldinge. 13. Welke Prince van Orangien, de voorſz. verweerder, de Grave van Egmont, Hoogſtraten, de Mark-grave van Bergen, en ſommige andere vergaderden hun tot Breda in de maend van Meert Anno 1566. en gingen van daer na Hoogſtraten daer hun ook vonden veele groote Heeren.

14. En in elke van deſe vergaderingen werden begonnen en getracteert veele dingen tegen den Conink, ſyne ordonnantien en conſtitutien, en ſonderlinge tot Hoogſtraten voorſz. aengaende de Edicten en Placcaten gemaekt by wijlen hooger en onſterflijker memorien Keyſer Karel de vijfde, en daer na geconfirmeert by den Conink, ſulx dat tot Hoogſtraten voorſz. de voorſz. Heere van Brederode en meer andere Heeren geconfedereert, quamen om te communiceren de Requeſte die de voorſz. Geconfedereerde daer na, te weten den vijfden Aprilis, hebben gepreſenteert, en daer van de inconvenienten, ongevallen, ondeugden, bedervingen en deſtructien die ieder een weet, gekomen zyn, verklarende alſdoen en daer naer de voorſz. geconfedereerde, dat ſy haren toevlucht maekten tot den voorſz. verweerder, den Prince van Orangien en den Grave van Egmont, de welke hun daer in correſpondeerden, en daer na met woorden en daden hebben gevolgt en betoont ſulken wille.

t beſchuldinge. 15. Deſgelijken de voorſz. van Brederode en meer andere Edelmans verklaerden alſdoen, dat ſy een verbond gemaeke hadden, datſe noemden compromis, waer by de eer en dienſt Godes is te kort gedaen, en men vind den Conink in vele poincten en articulen daer by te ſeer ſchandelijk en onhebbelijke geinjureert, als te weten van te proponeren. In den eerſten, dat d'Inquiſitie in heth ſelve houd Tyrannie, te boven gaende alle menſchelijkheid, welk zyn propooſten, infaem en onwaerdig te peyſen, en noch te meer van die geſchreven of getekent te zijn by eenen Onderſaet tegens ſynen Overſten, te meer door dien dat d'Inquiſitie in den voorſz. Nederlanden geordonneert by den Conink, niet en is eene nieuwe Inquiſitie, alſo daer na om het volk te bedriegen en verabuſeeren, de voorſchreven Geconfedereerde hebben geproponeert en doen ſaeyen, maer is alleenlijk de Inquiſitie die hier te voren in den voorſz. lande is gebruikt geweeſt, daer van opentlijk getuigeniſſe geeft het Placcaet en publicatie van de voorſz. Inquiſitie, welk is gelijkformig met den gemeenen Rechten.

16. Noch meer houd 't voorſz. compromis in een conſpiratie en verbond van wederſpannigheid tegens ſyne Maj. overſte Heere en Prince van de gene die dat voorſz. verbond gemaekt en 't voorſz. compromis ondertekent hebben.

De 4. beſchuldinge. 17. Ten einde van welk compromis hebben de voorſz. Geconfedereerde onderhouden hoofden, Capiteinen en volk van Oorloge, tot in den getale van twintig of dertig duiſend mannen, alſo de voorſz. verweerder en ſommige andere hebben in de voorſz. maend van Meert in den voorſz. jare verklaert, daer van ontwijffelijk gewaerſchout te zijn.

De 5. beſchuldinge. 18. Daer na te weten den 5. dag Aprilis 1566. is Graef Lodewijk, de Grave van Culenborg, van den Berge, en de Heere van Brederode, en andere Edelmans genoemt de Geconfedereerde, hebbende getekent het voorſz. compromis, zijn gekomen binnen de ſtad van Bruſſel, en preſenteerden Requeſte aen haer Hoogheid, tenderende ten einde om de voorſz. Placcaten af en te niet te doen.

19. Want ten ſelven dage als de voorſz Requeſte werd gepreſenteert, en wat tijds dat te voren, de voorſz. verweerder proponeerde en ſeide hare Hoogheid vele dingen en ſaken om haer te vervaren, om te beter en te lichtelijker haer door dien middel te brengen tot het conſenteren van het verſoek van de voorſz. Geconfedereerden.

20. En werd ſulx de practijke geſpeelt by den voorſz. verweerder, de Prince van Orangien en den Grave van Egmont, dat tot Bruſſel voorſz. in den vollen Raed van Staten, alſo men ſprak van de voorſz. Requeſte en compromis, en in tegenwoordigheid van haer Hoogheid, de voorſz. Prince van Orangien, en de verweerder verklaerden, dat ſy hun wilden vertrecken na hunne huiſen, ja de voorſz. Prince van Orangien uit den Lande, en de Grave van Egmont liet hem hooren, vermijdende de hulpe van de remedien tot ſulke grote beroerten, en ſeggende dat hy wilde gaen in 't bad van Aken voor ſyne geſontheid, hoewel het geſichte van ſyn perſoon geenen ſchijn noch eenige teeken en gaf van ſiekte, en deden ſulke dingen, om hare Hogheyd te laten ſonder hulpe, raed en byſtand, daer nochtans de voorſz. Prince van Orangien, Grave van Egmont, de verweerder haer mochten en behoorden verſekert te hebben tegens de ſtoutheid, onwijsheid, conſpiratie en wederſpannigheid van de voorſz. geconfedereerde en hare complicen en medeplegers.

21. So vele iſt dat de verweerder noch met woorden, noch metter daed, voor 't overgeven van de voorſz Requeſte niet en heeft wederſtaen, noch willen wederſtaen, den voorſz. geconfedereerden, en die van haren hoope en bende, door dien hy den 5. dag Aprilis niet en ligte, noch en raede te lichten, volk van wapenen in 't Hof van hare Hoogheid, en in de voorſz. Stad van Bruſſel, weſende ſeer groot en wel voorſien van volk, en van devotie van ſyne Maj. alſo hy ligtelijk aldaer en elders hadde mogen doen, om de voorſz. wederſpaninge, en was niet van den advijſe dat men den voorſz. Geconfedereerden de poorten van de voorſz. Stad ſoude ſluiten, maer tot ſeer miſagtinge van ſyne eere, in reſpecte van 't gene hy gehouden was aen ſyne Majeſt. tot conſervatie van ons heilig Catholijke Gelove, en de edicten en wille van ſijne Maj., en door een ſekere oogluikinge, verklaerde dat vele en den meſtendeel van de voorſz. geconfedereerde, waren vrienden, magen en dienaers van hem, den voorſz. Prince van Orangien, en den Grave van Egmont, latende ontſteken het vier en metter daet van ontallijke ondeugden, gank hebbende de paſſien en beroerten van de voorſz geconfedereerden.

22. En om meerder te betoonen de oogluikinge, of om beter te ſeggen, opentlijk te verklaren dat ſij- De 6. beſchuldinge, hem

nen wille was gelijkformig met die van de voorſz Geconfedereerde, ſo gink hy den voorſz 5 dag, na de overgevinge van den voorſz Requeſte metten voorſz Prince van Orangien en den Grave van Egmont, ten huiſe van den Grave van Culenborch aldaer te Bruſſel, alwaer gelogeert waren ſommige van de voorſz Bontgenoten, en aten aldaer, de voorſz Graef Lodewijk, de Heere van Brederode en andere Bontgenoten, die hy aen de tafel vand, en dronk het voorſz geſelſchap toe, alwaer ook doen met onverlatigheid en onbeſchaemtheid te ſeer overmatich geroepen werd *Vive les Geux*, te weten de Geconfedereerde die hun ſo noemden, en daer na hun ſo genoemt hebbende, en de volgende notoire diſpoſitien van rechte van *Crimen læſæ Majeſtatis*, ſo en werd dat ſelve niet alleenlijk gecommitteert by actien en feiten, maer ook door oogluikinge, en valt in't ſelve criem, de gene die drinkt of handelt met vyanden, of conſpirateurs tegens den Prince, ſulx als waren die voorſz Geconfedereerde, alſo 't openbaer en kennelijk was en is.

23. Dat meer is, de voorſz verweerder ten dage van de voorſz Requeſte, was gelogeert tot Bruſſel ten huiſe van den Prince van Orangien, al waer hy aen de tafel van den voorſz Prince van Orangien heeft gegeten en gedronken metten voorſz Graef Lodewijk, Brederode en andere Bontgenoten, en is alſdoen aldaer geroepen, *Vivent les Geux.*

24. Des Sondaegs van der Drievuldigheid anno 1566. So gaf den Abt van S. Bernaerts (nu ter tijd verlopen en futigijf uitten voorſz Lande, en geheel opentlijk beſchuldigt van ketterye) een banket in't Clooſter van de voorſz Abdye, aen den voorſz verweerder, den Prince van Orangien, den Grave van Egmont, de Grave van Hoogſtraten, en meer andere Edelluiden, aen den welken ten ſelven dage Stralen hadde binnen Antwerpen, in den naem van de ſelve Stad, den noenmael gegeven, en in't ſelve banket die van den voorſz geſelſchappe dronken toe den Geuſen en riepen, *Vivent les Geux.*

25. Sulx dat by ſulken roep ſo dikwils in de tegenwoordigheid van de voorſz verweerder verhaelt, by hem verdragen, en voor aengenaem gehouden, hy hem verklaert heeft van den ſinne en meninge vande voorſz Geconfedereerde gehelijken contrarie God, den Conink en 't gemene beſte.

De 7. beſchuldſginge. 26. In de vergaderinge en dagvaert van Duffele, welk was in de maend van Julio des jaers 1566 hebben hen gevonden de verweerder, de Prince van Orangien, de Grave van Egmont en meer andere.

27. En ten ſelven tijde en te voren de verweerder, de Prince van Orangien, de Grave van Egmont weſende tot Duffele voorſz, namen en ontfingen in hare beſcherminge en Sauvegarde de voorſz Bontgenoten, de Conſiſtorialen en Coopluiden, en daer door en werd niet alleen van nieuws de voorſz conſpiratie en compromis geapprobeert, maer ook te ſeer geattenteert tegens de Hoogheid van zijne Majeſt.

28. Gemerkt het nemen in beſcherminge, protectie en Sauvegarde toekomt en betaemt den Conink, en zijne onderdanen niet, gelijk de voorſz Prince van Orangien, Grave van Egmont, en de verweerder als doen waren.

29. De welke ſo veel te meer hier in hebben miſdaen, mits dien de ſelve Sauvegarde is geaccordeert geweeſt by den voorſz verweerder en ſijne mede plichters aen de conſpirateurs en wederſpannige tegen ſijne Maj.

30. Ook ſo heeft de verweerder van de voorſz conſpiratie niet gewaerſchout zijne Maj. noch hare Hoogheid, en is daer door vervallen in *Crimen læſæ Majeſtatis.*

31. Boven dien die voorſz Sauvegarde en beſcherminge hebben de voorſz Prince van Orangien, Grave van Egmont, en de verweerder weſende te Duffel gelooft den voorſz Bontgenoten, dat hun geen quellinge noch onderſoek, nu noch hier namaels gedaen en ſoude worden ter cauſen van de Religien, maer indien datter eenige oproer of ſeer onbetamelijke ſake gebeurde, dat indien ſelven gevalle 't ſelve ſoude opgenomen werden by de Edele, en Bontgenoten

32. Door welke propooſten de voorſz Prince van Orangien, de Grave van Egmont, en de verweerder, hebben tot hun genomen en geuſurpeert de autoriteit van den Overſten, van welken komen alle juriſdictien, ſulx dat niemanden anders toekomt noch competeert het recht van hoge middele en lege Juſtitie, en die hem ſulx onderwint of ter contrarie doet, de ſelve onderworpt hem der pœnen van *Crimen læſæ Majeſtatis.*

(F. 137 De 8. beſchuldſginge. 3. Na dat de voorſz Requeſte overgegeven was in't leſte van de maend December anno 1566. ſo heeft hem de voorſz verweerder, met den Prince van Orangien, Grave van Egmont, en Hoogſtraten gevonden tot Denremonde, en werd aldaer gehandelt, en geſproken omtrent de maend van Januario anno 1566 van krijgsvolk op te lichten en de wapenen te nemen, indien de Conink met wapenen wilde komen in ſijne Nederlanden, en dien niet tegenſtaende en heeft van de ſelve daed van conſpiratien gene waerſchouwinge noch wetenſchap gedaen aen ſijne Majeſteit noch hare Hoogheid, uit welker oorſaken hy hem ook bevint belaſt met *Crimen læſæ Majeſtatis.*

De 9. beſchuldſginge. 34. Me-vrouwe te voren gewaerſchout zijnde, dat de voorſz Bontgenoten wilden te Bruſſel komen overgevende voorſz Requeſte, ſchreef vijf brieven aen den voorſz verweerder, hem biddende dar hy aldaer wilde komen om metten anderen Heeren, die ſy ontboden hadde te raetſlagen op ſaken grotelijx belangende den dienſt van ſijne Maj. en welvaert van ſijne Nederlanden, maer weigerende meer als vier reiſen (alſo hy ſelfs bekent) aldaer te komen, hem excuſerende dat hy voorgenomen hadde uit ſijnen huiſe niet te trecken, totter tijd hy antwoorde hadde van de brieven die hy ſeide na Spangien geſonden te hebben aen ſijne Majeſt. welk was een antwoord ſo verre van ſijn devoir, dat men daer uit niet anders en kan nemen, dan eene verklaringe van quaden wille tegens ſijne Maj. zijn Overhooft en natuerlijke Prince, voor den dienſte van den welken, hy behoorde met een vlijtigheid te employeren ſijn perſoon goede hulpe en gunſte, en alſo hy door de voorſz weigeringe ter contrarie gedaen heeft, ſo volgt daer uit de voorſz conſpiratie, en is hy gevallen in *Crimen læſæ Majeſtatis.*

De beſchuldſginge. 35. Hy heeft brieven geſchreven aen Alonſo de la Loo, ſijnen Secretaris van den eerſten dag Mey 1566 dat ſiende (alſo hy ſeide) de middelen te gebreken van de ſaken te remedieren, en dat ſijne Maj. niet wilde toelaten de Generale Staten, ſo was hy gereſolveert van hem te vertrecken, en geen Coningen noch Keiſer meer te dienen, en dat hy verkout is ſijnen Prince dienſte te doen.

De beſchuldſginge. 36. In de maend September 1566 heeft hy in de ſtad van Doornik ontfangen van eenen genaemt Taffin broeder van den Miniſter Taffin ketteren, een geſchrift inhoudende de eerſte artijkel, dat de waerachtige en eenige remedie om te beletten de beroerten en ongeregeltheden, was de t'ſamenroepinge van de Generale Staten, en dat men daer van behoorde vertoninge aen hare Hoogheid te doen, het welke de voorſz verweerder heeft ſo geapprobeert, dat hebbende 't ſelve geſchrifte alſo ontfangen, hy heeft geſegt tot Doornik wel expreſſelijken, dat indien haer Hoogheid langer bleve continueren het weigeren van de voorſz Staten, ſo ſouden van als dan de Heeren vertyen en renuncieren hare Gouvernementen en Staten, en ſouden de hand van als af doen, en nochtans de voorſz ſaken en vonden hun in ſulken ſtate niet (alſo d'effect en daed bewijſt) dat de voorſz Generale Staten door noot behoorden te vergaderen, en ook ſo en was de voorſz verweerder niet veroorſaekt met ſulke ſtoutigheid te verklaren dat hy niet meer ſijne Majeſteit, weſende zijn overſte Prince, dienen ſoude, en dat hy verkout was hem dienſt te doen.

37. Maer de verweerder en ſijne medeplichters verlangden alſo na de vergaderinge van de voorſz Staten, om den Conink ſo verre te doen komen dat hy ſoude toe laten dat men ordre ſoud geven op 't feit van de Religien, door advijs van den Staten, preſupponerende de voorſz verweerder en ſijne medeplichters (alſo te ge-

geloven is) dat, want als doen de voorſz beroerten by na over het gehele Land geſaeit en verſpreit waren, de ſelve Staren en het gemene volk ſouden ſulx beleit worden by den voorſz verweerder, Prince van Orangien, Grave van Egmont, Culenborch, de Markgrave van Bergen, de voorſz Bondgenoten en Sectariſſen, dat de meeſtendeel van de voorſz Staten ſouden volgen van punct tot pnncte d'advijs van de voorſz grote Heeren en Bondgenoten, en door ſulke vreemde en verdraeide practijken ſouden de vaſſalen en onderdanen geven wet aen haer overhooft, ſulx dat het hooft ſoude onderdaen weſen ſijne leden, welk is een dink ſo wel vreemt als ongeſchikt en contrarie alle natuerlijke, civile en menſchelijke wetten.

38. En meinden de verweerder, Prince van Orangien, Grave van Egmont, en hen adherenten wech te dragen het effect van haer begeren en verlangen, als te weten de gehele afdoeninge van de voorſz Inquiſitie en Placcaten, en uſurpatie van de Hoogheid van zijne voorſz Majeſt. in het Nederland, ja ſoude eenen yegelijken toegelaten weſen ongeſtraft, en ſo 't hem believen ſoude te leven ſonder toom van wet noch reden, het welk de voorſz Bondgenoten door abuis noemen te leven in vryheid van conſcientien.

De 12. betigtinge. 39. Den naeſtleſten dag van Auguſto 1566. quam de verweerder door laſt van hare Hoogheid in tot Doornik voorſz, en hem quamen tegen Edelluiden, Coopluiden en andere, roepende het volk overluit in 't inkomen van den verweerder, *Vive le Geux*, betuigende daer door het voorſz volk d'opinie die 't hadde dat de verweerder ſo verre correſpondeerde tot hunnen wille en voorſtellen, dat hy 't in vreuchden nam, en niet quaed en vond 't ſelve geroep ſo teer buiten reden, en tegens God, zijne Majeſteit en gemene welvaert van de voorſz Lande, ook en heeft de voorſz verweerder geen inform.tie of onderſoek noch ſtraffinge doen doen vant voorſz geroep, hoe wel hy de macht in handen hadde.

De 13. en 14. betigtinge. 40. Den voorſz naeſtleſten dag de Heere van Bauvoir geſonden by hare Hoogheid op 't Caſteel van Doornik, de Heere van Moulbais Capitein van't voorſz Caſteel en den Heere van Eſplechin, belaſten door brieven den Heere van Querdes en van Vilers (alſdoen weſende binnen Doornik) datſe hun terſtont van daer verſien ſouden, en datſe inde Stad wilden executeren, uitrechten, 't gene daer van ſy laſt van hare Hoogheid hadden. Waer af de voorſz verweerder ſo was onſtelt, dat hy terſtond ontbood dat de Magiſtraet hem vinden ſoude op 't Stadhuis, aldaer hy voorhielt uit ren Caſtele te doen vertrecken den voorſz Heere Beauvoir met ſijn oorlochs-volk, welk hy aldaer door laſt van haer Hoogheid gebrocht hadde in ſulker voegen, dat by ſulken daed de voorſz verweerder genoeg verklaerde, dat hy niet en wilde, dat den wille van haer Hoogheid plaetſe ſoude hebben, noch dat de kracht ſoude blijven aen ſijne Majeſteit tegen de bontgenoten en Sectariſſen, maer dat hyſe vorderde en conſpireerde in haren reſpecte om de ſelve kracht te verjagen, om lichtelijk te mogen executeren, en uitrechten hare quade ſchandelijke voornemen, waer toe opentlijk de voorſchreven Heeren van Querdes en van Vilers holpen, en hadde de voorſz verweerder wel verſtaen (alſo hy bekent heeft) dat de voorſz van Vilers was van de nieuwe Religie.

De 15. belaſtinge. De 16. belaſtinge. 41. Den eerſten dag September 1566. de voorſchreven verweerder verklaerde aen den Magiſtraet dat hare Hoogheid hem expreſſelijken bevolen hadde van in de voorſz ſtad van Doornik te doen ophouden de predicatien van de voorſz Geconfedereerde, en Sectariſſen; maer dat hy al eer hy eenige Ordonnantie wilde maken, hy eerſt begeerde het advijs van den voorſchreven Magiſtraet, of ſy beter vonden de voorſchreven predicatien van de Sectariſſen, te continueren in de ſtad, of die buiten te doen, en die en ſocht alſo niet te obedieren of onderdanig te weſen hare Hoogheid, om de voorſchreven predicatien op te doen houden, maer tot groter miſachtinge en ongehoorſaemheid, en om te voeden, vorderen en doen waſſen de voorſchreven beroerten, ſo ſocht hy, en gaf op die middelen om de voorſchreven predicatien te doen vervolgen en continueren.

De 17. belaſtinge. 42. Ook daer na, te weten den derden dag der voorſz maend September des jaers 1566. is de Secte van de voorſz predicatien door bevel en toelatinge van den voorſz verweerder, van den voorſz Heeren van Querdes en van Vilers (alſo genoteerde) en andere gekomen in de voorſz ſtad van Doornik met verbod aen de Catholijke geconfedereerde en Sectariſſen, van d'een den anderen te beletten in d'exercitie van hare Religie, op verbeurte van confiſcatie van lijf en goed: in ſulker voegen dat onſtraffelijk en vele dagen de voorſz predicatien en exercitie van de nieuwe Religie ſijn ged.en geweeſt binnen de voorſz ſtad van Doornik, en daer omtrent achtervolgende het voorſz mandament, het welk den voorſz derden dag uitgeroepen werd met blaſinge van Trompetten, waer in de voorſz verweerder door de voorſz toelatinge heeft dobbel gedelinqueert en miſdaen, als te weten, toegelaten te hebben een dink ſo klagelijk, daer toe hy geen macht en hadde, en den weg den quaden en boſen gemaekt te hebben, om voorts te gaen met hare conſpiratien en boſe voorſtellen. Boven dien dat hy geen mandament of bevel en konde doen, op verbeurte van confiſcatie van lijf en goed, welk alleen voor behouden en gereſerveert is den opperſten of ſijnre daer toe behoorlijk laſt hebbende, daer van de voorſz verweerder niet voorſien en was.

43. En in der waerheid de verweerder bevind hem ſo veel te meer in dit cas belaſt, dat de voorſz toelatinge vele van de voorſz Magiſtraet hadden den verweerder te voren gehouden, vele goede redenen om hem deſelve toelatinge te ontraden, maer het vierig en blind verlangen en begeren daer mede de verweerder bevangen was, ſloot de paſſagie van de voorſz redenen, en lietſe alſo leiden door de weg van de voorſz geconfedereerde en Sectariſſen.

De 18. belaſtinge 44 Noch t'ſijnen vertrecke van Doornink voorſz (alſo hy ſelfs bekent heeft) liet hy toe vier dagen lang te prediken in de Halle van de ſelve Stad.

De 19. belaſtinge. 45 So lange als de verweerder binnen Doornik was, liet hy toe en conſenteerde den voorſz Sectariſſen in alle huiſen van der Stad, ſo wel van de Catholijke als van de andere, gelt te vergader.n, om drie Tempelen op te bouwen, die dienen ſouden tot het gebruik van de voorſz Sectariſſen, en verordineerde tot dien einde ontfangers, en bad vele Edelluiden 't ſelve te willen doen, en ook hout geven ten ſelven einde, en heeft ſelve de voorſz verweerder ſelfs alſo bekent, en daer by beweſen, dat hy niet alleenlijk den ſectariſen toegelaten heeft openbare quaedheid, ongerechtigheid en onbeſchaemheid, maer verordineert en toegelaten de voorſz Collecte op 't hout, om onbehoorlijke bouwinge op te rechten voor den Sectariſſen, en daer van hy hem met redenen niet en kan ontſchuldigen.

De 20. belaſtinge. 46. Gedurende den ſelven tijd, heeft hy dikmalen den Magiſtraet verklaert dat hy niet verſtond datmen ſoude ſtraffen de gene die de kerken geplondert hadden voor de Placcaten, en en was hem nochtans niet geoorloft 't ſelve alſo te doen.

De 21. belaſtinge. 47. Ten ſelven tijd op 't verſoek van de voorſz Sectariſſen vervolgde en begeerde de voorſz verweerder aen den Heere van Moulbais, hem te willen toelaten van geen oorlogs-volk binnen het voorſz Caſteel te nemen, hoe wel de voorſz Heere Moulbais hem vertoont hadde dat hy niet anders en vermochte dan hare Hoogheid alle uure gehoorſaem te weſen, en alſo de voorſz Heere van Moulbais daer toe niet wilde verſtaen, ſo werd de voorſz verweerder tegen hem ontſtelt, en daer na ſeide hy, dat de Heere van Montigny, ſijnen broeder, wel ongeluckig was, dat hy den voorſz Moulbais verordineert hadde tot het voorſz Capiteinſchap.

48. Op ten ſelven tijd hiel hy vele propoſten den voorſz Heere van Moulbais te voren om hem te vervaren, ja ſeide hem datter wel haeſt 20000 mannen ſouden weſen, en dat indien ſy het geſchut voor het Caſteel (F. 138.) ſetten, dat hy hem niet helpen en ſoude, hoe wel hy 't ſoude konnen doen.

49. De voorſz verweerder met andere, heeft raed ge-

De 22 belastinge. gegeven dat de voorſz Heere van Brederode behoorde t'Antwerpen te gaen, om Requeſte aen hare Hoogheid over te geven, te wijle de beroerten in de ſelve plaetſen waren, ten einde om te caſſeren alle hare extraordinariſe krachten, en laten eenen yegelijken leven in 't gebruik, en oeffeninge van zijne Religie, en dat ingevalle van weigeringe men daer anders in verſien ſoude, ſonderling voor die van Valencijn, op dat ſy geholpen werden, welken raed en bond was conſpiratie tegens ſijne Maj. en anderſins en kan dien niet uitgeleit worden.

De 23 belastinge. 50. Ten tijde van de voorſz beroerten in den jare 1566. de verweerder weſende tot Chiſoin ten huiſe van den Prince van Eſpignoi, ſeide, dat indien de Conink ſoude meinen in de voorſz Landen te komen met forſe, dat hyer hem terſtont met 15000 mannen tegens ſoude ſetten, om 't ſelve te beletten, en daer door heeft de verweerder ontdeckt zijnen wederſpanniſchen geeſt vol van *crimen læſæ Majeſtatis* tegen den Conink.

De 24 belastinge. 51. Corts na ſijne komſte tot Doornik de voorſz Sectariſſen ſoekende grouwelijkheid te gebruiken tegens de dode lichamen van de begraven Catholijke in de grote kerke van onſe vrouwe van Doornik, baden den verweerder hen te willen toelaten te graven in de voorſz kerke om aldaer te vinden (alſo ſy ſeiden) eenen ſchat het welke de voorſz verweerder (weſende een weerlijk perſonagie, en ſulken macht niet hebbende) heeft hun toegelaten, en korts daer na de voorſz Sectariſſen begonſten, en bleven continuerende geheel diep te graven in vele plaetſen van de voorſz kerke, aldaer ſy met onmenſchelijkheid, ja meer als beeſtelijker wijſe verkrachten, en violeerden de huiſen en graven van dode lichamen, ja van eenen Biſſchop die meer als 100 jaren aldaer gelegen hadde, ſulx dat van de ſelve ſo grouwelijke en ſchandelijke dingen, alle de gene die eenige menſcheid hadden en ſagen, een ſulk onmenſchelijk aenſchouw hadden, en noch hebben ſchrik, maer de voorſchreven verweerder te ſeer vergetig van 't gene d'een menſche totten anderen gehouden is, en van de achtinge diemen behoort te hebben tot ſulke graven, is ſomwijlen tegenwoordig geweeſt by deſelve grouwelijke werken, gevende lof en vermaninge van vlijtigheid en neerſtigheid aen de werkluiden van ſulke feiten, en daden ſo onmenſchelijk, de welke inde voorſchreven kerke door haer arbeid, vonden anders geen ſchat dan dode lichamen.

De 25 belastinge. 52. Gedurende de voorſz beroerten binnen Doornik, in 't huis van Jan Saye Weert des voorſz verweerders, alſo men ſprak dat in Spangien men gehouden hadde eenen Edelman ter cauſen van de Inquiſitie, de voorſz verweerder ſeide dat de Heere van Montigny, van over lange in Spangien geweeſt hadde; en dat indien men hem aldaer wilde houden, dat hy tot ſijnen bevel hadde 50000 mannen om hem te gaen halen, hier by verklarende, dat gevallende de ſelve aenhoudinge, hy ſoude gaen bevechten den Conink in Spangien en brengen den voorſchreven Heere van Montigny uitter gevankeniſſe, d'welk waren propooſten ſo wel verwaende ſonder reden, als van quaden geeſte, en waer door de verweerder vervallen is in *crimen læſæ Majeſtatis*.

De 26 belastinge. 53. Ook ſo vonden hen ten voorſchreven tijde ſommige Gedeputeerde vande ſtad Doornik by den voorſz verweerder, om van hem te verſtaen hoe ſy hen houden en reguleren ſouden, aengaende de predicatien, en andere hare vergaderinge, die hun antwoorde, dat wat brieven hun toe geſonden werden, van wegen Me-vrouwe, of van andere, indien ſy niet en ſagen de onderteikeninge van hem, de Prince van Orangien, de Grave van Egmont en Hoogſtraten, of van d'een van hun, dat ſyſe niet en ſouden gehoorſaem weſen, en hier door miſried hy niet alleenlijk de behoorlijke gehoorſaemheid en onderdanigheid aen den Conink, en hare Hoogheid, maer uſurpeerde en misbruikte de hoge auctoriteit die ſijne Maj. hadde over de voorſz van Doornik en ſijne onderſaten.

De 27 belastinge. 54. Ten voorſz tijde tot S. Amants verklaerde de verweerder aen diverſe vande ſelve plaetſe, hun by hem gevonden hebbende, dat ſy mochten leven navolgende de geruſtigheid van hare conſcientien, en gelijk 't hun goed ſoude dunken, als of de Goddelijke en menſchelijke Wetten dood en uit waren, en datſe niet meer van weerden en ſoude weſen, maer dat de menſchen als wilde beeſten ſouden volgen alle welluſten en begeerlijkheden ſonder beweginge van Wetten noch reden.

55. Ten ſelven tijde tot S. Amants voorſz dede de voorſz verweerder voor hem komen eenen Apoſtaet of afgevallene, welke eenen Minrebroeder plach te weſen, genaemt Broer Jan Calleux, den welken hy ſeide in tegenwoordigheid en ten aenſien van vele perſonen, dat de meninge van den Conink was, datmen in vrede ſoude leven, d'eene Religie met d'andere, en dat de exercitie of oeffeninge van beide de Religien was toegelaten, dan in eenige Puncten die hy verklaerde, en voegde daer toe de voorſz verweerder tot den voorſz Apoſtaet, dat onderhoudende het compromis, hy hem ſoude beſchudden tegen een yegelijk, waer uit volgt dat de voorſz verweerder heeft tegen 't gene hy gehouden was geaccordeert, of gegeven de voorſz toelatinge, en alſo van nieuws geapprobeert het voorſz compromis, en verſekeringe gegeven ten einde van de conſpiratie, verklaert in 't ſelve compromis vervalt hier door de verweerder in *crimen læſæ Majeſtatis*.

56. Ten voorſz tijde eenen genaemt Fernand Martin, geheten Hoyau, was gevangen tot Doornik, om hooft en principale beleider geweeſt te hebben van de beroveren van de kerke, hebbende ook te voren in den jare 1563. by de juſticie achterhaelt geweeſt ter cauſe van de Religie, ſulx dat deſelve Fernand metter Iuſtitie behoorde geſtraft te worden, alſo de Penſionaris Le Clercq van Doornik breder den verweerder vertoonde, die daer op geen acht en wilde nemen, maer liet den ſelven Fernand los en uit de gevankeniſſe gaen, d'welke met deſe onſtraffinge hem gebercht heeft, en nochtans en hadde de voorſz verweerder geen hoge auctoriteit of macht om alſo den voorſz Fernand genade te geven, ſulx dat hier door de voorſz verweerder is ſchuldig *crimen læſæ Majeſtatis*.

57 Door gelijke reden is de verweerder ſchuldig tot gelijke pœne van *crimen læſæ Majeſtatis*, gemerkt hy ten ſelven tijde heeft tot Doornik uit ter gevankeniſſe doen gaen en geloſt, Guillam de Vallee, genoemt Willigen, en Gilles Blauwet geboren van Blandin hebbende de Beelden gebroken en kerke berooft.

58. Hy heeft ook gereſerveert de ſtraffinge van eenen Jan Horieſquel tot dat het accoort van Me-vrouwe met de voorſz geconfedereerde ſoude gekondigt weſen, hoe wel hy alle deſelve gevangenen behoorde de judicatuere gelaten te hebben den Magiſtraet van Doornik.

59. De welke oorſaek is geweeſt dat ſulke rovers hen ongeſtraft hebben laten voorſtaen van ſulke delicten en miſdaden, en voorder van gelijke miſdaden te procederen en voorts te varen.

60. Hy heeft bekent brieven geſchreven te hebben, aldaer vermanen gemaekt is van 12 of 14000 mannen, die gedurende de voorſz beroerten vergaderden buiten de poorte van Antwerpen, hoe wel ſulke vergaderinge aldaer niet geweeſt en is, maer 't is te geloven, dat 't ſelve ſchrijven is gedaen geweeſt om te vervaren de goede, en de quade ſtouter te maken.

De en ſel belaſt ge. 61. Voorts heeft de verweerder ſijne eere ſo vergeten, en het gene hy tot ſijne Maj. gehouden was, dat gedurende de voorſz beroerten, en te wijle de Stad van Valencijn wederſpannig tegen ſijne Majeſteit was, hy advijs gaf aen de Gedeputeerde van de Sectariſſen van Valencijn van niet te gaen by den Heere van Noircarmes, weſende alſdoen binnen den Caſtele van Camerijk, hebbende den laſt van hare Hoogheid om te voorſien op de ſake van den voorſz wederſpannigheid, genoeg verklarende de voorſz verweerder by 't ſelve advijs of waerſchouwinge dat hy was vander ſyden van die van Valencijn, en dat hy niet en ſochte, dat de voorſz wederſpannigheid ſoude ophouden, maer dat die eer, kracht en toewaſſinge name.

62. Welk de verweerder noch meer door andere daer

daer heeft betuigt, want hy weſende tot Antoin gedurende de voorſz tijd, ſeide tot Iaques Gelee, een van de Gedeputeerde of verordineerde van die van Valencijn, dat indien die van Valencijn, de Stad noch drie weken konden houden dattet genoeg was, haer advijs en raed gevende, dat indien men die ſoude belegeren, dat ſy hun ſouden weeren, waer van gewaerſchout ſijnde, die van Valencijn waren verwekt, en aengeſet om de poorten van der Stad te ſluiten en geen krijgsvolk van den Conink in te nemen.

63. Hy heeft geſegt ten tyde van de voorſz beroerten tot diverſe Sectariſſen van Valencijn, hun vragende, hoe ſy hun behoorden te houden op 't accoort van de Requeſte van de Edelluiden Geconfedereerde, dat de vryheid aen een yegelijk generael was van te leven in ruſte van hunne conſcientie totter tijd toe anderſins ſoude weſen geſloten by de Generale Staten wettelijk vergadert ſijnde, welk hy wilde doen uitkondigen tot Doornik, en was tot dien einde aldaer gekomen, radende die van Valencijn, datſe op hun hoede ſouden weſen, houdende goede wacht.

Van welke crimen en miſdaden hier boven verklaert de voorſz Procureur is genoegſamelijk geinformeert, en is daer van den voorſz verweerder geweeſt geheel gemeen en openbaerlijk gediffameert en beſchuldigt.

Deſ Fiſcaels concluſie tegen de voorſz verweerder.

Waerom de voorſz Procureur Generael concludeerde tegen den voorſz verweerder. Ten einde hier in ſal worden geprocedeert, en gehandelt by ſijne Excellentie of ſijne gecommitteerde, en geſubdelegeerde Rechteren opentlijken ſommierlijken, en ſonder figure noch forme van proceſſe alſo beſt in ſulken gevalle met recht mach en behoort te geſchieden, en dat daer na by uiterlijke vonniſſe van ſijne Excellentie of ſijne voorſz geſubdelegeerde Rechteren, de voorſz ſal verklaert worden in diverſe maniere verhaelt in de voorſz criminele proceſſe gecommitteert te hebben *Crimen læſæ Majeſtatis* tegen den Conink ſijnen overſten Prince, ter contrarie van de voorſz eeden en verplichtingen, daer in hy ſijne Maj. gehouden was, hem ook verklarende verlaten en gepriveert te ſijn van de voorſz Staten, officien en eeren, daer van hy by ſijne Maj. is voorſien geweeſt, hem voorts condemnerende ter dood, en verklarende alle en eenen yegelijken ſijne goeden ſo wel lenen als andere, ſelfs de gene die hy als doen hadde, wanneer de voorſz miſdaden, en crimen en elk van die alſo by hem zijn gedaen en gecommitteert geweeſt, vervallen en geconfiſqueert, en by rechte van confiſcatie toe behoren ſijne Majeſt. alles navolgende den rechte der ſtatuten en ordonnantien van de voorſz Nederlanden, alſo 't beſt ſal behoren, ten profijte van ſijne Maj. en voor 't exemplare ſtraffinge van de voorſz miſdaden, ſo onbehoorlijk, en onmenſchelijk by den verweerder geperpetreert, en ſo door oogluikinge als anderſins geconſenteert en gedaen, preſenteerde de voorſz Procureur toon van de voorſz articulen en feiten alleenlijk 't gene dat genoeg ſal weſen, om te obtineren in ſijnen finen en concluſien, verſoekende op als hem goet en een kort recht gedaen en geadminiſtreert te worden, met Edele officie van ſijn Excellentie of van ſijne geſubdelegeerde Rechteren in 't gene daer 't notelijk en behoevelijk ſal weſen.

(F 39.) Oorlof ingegeven beſchuldigde acten Graven van Hoorne.

DE copie van deſe articulen de Graeve van Hoorne gelevert zijnde door den Secretaris Praets, **in tegenwoordigheid van Capitein** Franciſco de Montes, de Orca, **en** d'Anthonio d'Alva **ſtalmeeſter van de Catholijke Coningimme / werd hem belaſt binnen vijf dagen daer op tot ſijn defenſie en ontlaſtinge genoeg te doen: waer op de Graeve antwoorde / dat hy die genoeg doen ſoude / ſo wanneer hem plaetſe gegeven ware om 't ſelve te mogen doen als Ridder van der Orden en anders niet / of andere onpartijdige Rechters / dan alſo de Hertog ſodanig antwoorde des Graven niet en behaegde / ſo werd hem daer na verkondigt / dat by den Hertog geſloten was / indien hy daer in vollherde / dat men evenwel tegen hem by contumacien en tot condemnatie procederen ſoude / in der voegen dat men hem bedwongen heeft alleen en ſonder eenige hulpe ſijn antwoorde / op alle pointen hem opgeleid te moeten maken / ſchrijven en overgeven / welke antwoorde is volgende.**

D'eigene antwoorde des Graven van Hoorne op de richt hem gedaen by den Procureur Generael.

PHilips van Montmorency, Grave van Hoorne, Ridder van der Orden van den gulden Vlieſe, hebbende geſien de impertinente en ongefondeerde belaſtinge en beſwaringe tegen hem overgegeven by den Procureur Generael van ſijne Maj. ſeid en antwoort 't gene des volgt:

Des Admiraels proteſtatie.

Dat hoe wel ſijne vocatie en profeſſie van een man van letteren niet en is, ſoude ſeer begeert hebben dat deſe materie hadde mogen gehandelt worden voor ſijne medebroeders en Ridders van der voorſz Orden, maer alſo hem verklaert was door den Secretaris Praets dat den wille van mijn Heere de Hertog van Alva was, dat hy op de ſelve beſwaringe veerdiglijk ſoude antwoorden, ſonder te mogen by geſtaen worden van Procureurs, noch Advocaten, noch van gene onderrechtinge als weſende ſijn eigen feit, nochtans door de grote begeerte die de verweerder heeft van hem te purgeren en gehoort te worden in ſijne verantwoordinge, en dat daerom ſijne Excll. ſal mogen ordonnantie geven tot d'expeditie van der ſaken van den voorſz verweerder, is te vreden te antwoorden voorbehoudende en reſerverende altijts de rechten van de Ridders van der Orden, daer by hy verſtaet te mogen appelleren voor ſijne Maj. als ſijnen Overſten en de voorſz ſijne medebroeders, ingevalle hem geen recht gedaen, noch geadminiſtreert en word, en en ſoude noch Procureur noch Advocaet begeert hebben, dan om beter en eleganter deſe antwoorde by geſchrifte te ſtellen en niet om ſijn goet recht te vercieren of coloreren, en hem niet toegelaten weſende, aenneemt en accepteert daer op alleen te antwoorden; voorhoudende altijts ſijne rechten en ſtatuten van der Orden, dat de Acten die hy gedaen heeft of doen ſal mogen hem geenſins konnen verachterdelen, noch prejudiceren, hem betrouwende dat God ſijnen Schepper hem voorderen en helpen ſal in ſijn goede ſake. En indien in ſijn antwoorde iet qualijks geordonneert is, hem niet te willen wijten dan alleenlijk ſijne klene wetenheid, ook dat hy noit gehandelt of getracteert en heeft ſulke materien, noch tegenwoordig geweeſt daermenſe getracteert heeft, van ſijne vrienden noch anderſins. En hoopt dat ſijne Majeſteit en ſijn Excellentie daer op acht ſullen nemen, aen de fauten of gebreken die de voorſchreven Grave ſoude mogen doen of committeren in de voorſchreven antwoorde, niet gebruikende of onderhoudende d'ordere noch de termen daer toe ſtaende, en onder deſe proteſtatie antwoord opte navolgende Artijkelen.

Op de voorreden aldaer hy ſeid dat hoewel, &c. antwoord de verweerder.

Op de voorreden des Fiſcaels.

Dat in den eerſten hy bekend geboren te ſijn in Vlaenderen, aldaer hy goed heeft, maer ſedert den ouderdom van vier of vijf jaren en heeft hy noit geen vaſte domicilie gehouden binnen den Lande van ſijne Maj. maer in ſijn Land van Weert en Hoorne, aldaer de ordonnantien en placcaten van deſe Nederlanden geen plaetſe en hebben, maer reſorteren deſelve Landen onder het Rijk, en dat daer na hy gehouwelijkt is in Duitſland, aldaer hy aliancie genomen heeft met wille van wijlen de Keiſerlijke Maj. welk hy eenenen tijd gedient heeft voor Edelman van der Tafelen, en na de oorloge van Duitſland, verliet den ſelven ſtaet, wederkerende in ſijn huis, met meninge 't ſelve niet meer te laten; maer alſo de Conink weſende alſdoen Prince, hem vand in deſe Landen, en paſſerende 't huis van den voorſchreven verweerder te Weert. En hem genoegende ſijne Maj. van de kleine dienſten, dien men hem dede, ſo verband hem aldaer ſulx de voorſz verweerder dat begerende ſijne Maj. dat hy Capitein ſoude weſen van ſijne Archiers, hy den laſt aenveerde en gink in Spangien, verlatende ſijne huiſvrouwe en ſijn goet, hoewel hy gene kinderen en hadde, tegens den raed van alle ſijne vrienden en magen, maer de begeerte en affectie

fectie die hy tot ſijnen Prince hadde, dede hem goetvinden alle ſijne bevelen, en meint dat ſijne Majeſt. genoegen gehad ſal hebben van ſijnen dienſt in den voorſz laſt daer in hebbende mogen vaceren.

En aengaende het Land en heerlijkheden die hy heeft in den Lande van ſijne Maj. hy heeft altijds ſijne neerſtigheid gedaen, om die wel te regeren, ſo wel aengaende de Religie als de Juſtitie, en men mach informeren hoeſe hen in deſe beroerte gehouden hebben, en ook of den voorſz verweerder in alle ſijne noden hun oyt verſchat heeft, om van hun onderſtant te hebben in ſijne voorſz noden, alſo hy gedaen heeft in ſijne andere Landen, en alles om dat die het mochten verdueren in de dienſt van ſijne Majeſteyt.

En is kennelijk en openbaer dat de voorſz verweerder noch voix noch inkomen en heeft in gene van de Staten der Nederlanden, en indien ſijn Maj. hem heeft bevolen te tracteren in Gelderland (weſende hy daer van Gouverneur) en mette Staten van Vlaenderen eenige dingen voor den dienſt van ſijne Majeſt. men ſal vinden met wat yver en affectie hy 't ſelve gedaen heeft, en refereert hem tot het gene welk ſijne Excellentie hem daer van ſal mogen doen informeren en onderrechten.

En aengaende den ſtaet van Admiraelſchap, daer van ſijne Majeſt. hem heeft gelieft te voorſien, hy is altijds bereit en veerdig geweeſt om alle dienſten te doen achtervolgende ſijnen laſt, en refereert hem tot ſijne Majeſt. en Me-vrouwe van Parma, of ſy hem niet altijds goetwillig en heeft gevonden.

En nopende d'Orden, die ſijne Majeſt. hem heeft gelieft te geven, hy gevoelt hem grotelijx daer af vereert, en meint altijds gedaen te hebben 't gene by de ſelve Orden gehouden is, en waer hy belaſt mocht weſen ſijn devoir niet gedaen te hebben, hy ſal des verantwoorden voor ſijne Maj. en ſijne medebroeders, aen alle de gene die hem daer in ſullen willen beſchuldigen.

En rakende den Staet van Raedſchap, hy heeft daer in voldaen na ſijn vermogen den tijd dat hy middel heeft gehad daer te reſideren, en en ſal niet bevonden werden dat binnen ſijnen leven hy van menſche die leeft een krone genomen heeft, en waer contrarie gevonden ſoude worden, ſo ſtelt hy hem tot ſulker ſtraffinge als ſijne Maj. hem ſal ordonneren, en dat na ſijn vermogen hy altijds gedaen heeft, ſo hem bequaemſt en beſt ten dienſte van ſijne Maj. gedocht heeft, ſonder achtinge genomen te hebben, noch op ſijn eigen profijt, noch van die van ſijnen Magen en Vrienden. En daer ſijn daden nu tegenwoordelijk anderſins uitgeleit worden, verhoopt dat weſende ſijne Maj. van alles na der waerheid onderrecht, ſal volkomen genoegen van den voorſz verweerder hebben, hem doende vergeldinge en gebruikende in ſijnen dienſt, daer in hy hem hoopt te ſchicken met ſulken yver en affectie, als eenig vaſſael of onderſaet van ſijne Majeſt. mach doen, welk wel contrarie is van het gene dat de voorſz Procureur Generael voorſtelt in den beginne van ſijn libel.

Antwoorde opte eerſte bechtinge nopende het veranderen van Prince.

1. Op 't eerſte artijkel van de belaſtinge, ſeid de verweerder en verklaert niet te willen antwoorden van de daden of voorſtellen van de Heeren in 't ſelve artijkel geroert, dan alleenlijk van ſo vele hem mach raken, verklarende noit wille gehad te hebben van te veranderen van Prince, en veel min hem te uſurperen ſijne Staten en Landen, maer ter contrarie heeft altijds de voorſz verweerder geſocht de dienſt van ſijne Majeſt. hebbende daer in doorbracht den meeſtendeel van ſijne jaren en ſijn vaderlijk goet, alſo de gehele werelt kond en openbaer is, en en heeft het herte ſo leech niet dat hy een ander Prince begeert als ſijnen natuerlijken, weſende eenen van de grootſte Coningen van de Chriſtenheid, en en weet niet uit wat oorſake de voorſz Procureur Generael mengt ſo vele ſaken van verſcheiden Heeren, daer van niet makende dan een feit, gemerkt de verweerder luttel gemeenſchap heeft mette belaſtingen van den voorſz Heeren, hebbende gehandelt en getracteert ſijne beſondere en particuliere ſaken met ſijne Majeſteit, hem hebbende gebruikt in de ſaken van de beroerten, meer door affectie en goede gunſte die hy hadde totten dienſte van ſijne voorſz Majeſt. dan door den laſt die hy daer toe hadde, begerende van nu voortaen van ſijne daden in 't particulier gehandelt te worden, niet weſende redelijk noch behoorlijk begrepen te weſen in eene generaliteit: maer ſeid en verklaert, dat hy noit verſtaen en heeft ſulke verklaringe, of ter plaetſen geweeſt te ſijn, daer gehandelt of getracteert ſijn geworden de puncten begrepen en geallegeert by den voorſz Procureur Generael in 't voorſz eerſte artijkel.

Den Cardinael Granvelle aengaende.

2. Op 't twede artijkel ſeid de verweerder te weſen geheel impertinent, gemerkt, dat kond en openbaer is, dat de verweerder binnen den tijd van 20 jaren oft meer geen vrient is geweeſt van den Cardinael Granvelle, door veel redenen die hy verklaren ſal, als hy daer toe gebracht ſal weſen en ſtond en tijd ſal geven, dat blijkelijk is, dat de voorſz Cardinael altijds ſijn fundament gemaekt heeft van den Prince van Orangien en andere Heeren van den voorſz Lande, en gehouden den voorſz verweerder voor ſijnen quaedwilligen, hem hebbende verſocht te vermaken by alle de middelen die hy heeft gekonnen, en weſende de voorſz verweerder in Spangien in den dienſt van ſijne Majeſteit, verſtont dat de Prince van Orangien en de Grave van Egmont brieven aen ſijne Majeſt. ſchreven, hem beklagende des Cardinaels, en weſende hy verweerder wederom gekeert in deſe Landen vond den meeſtendeel van de Heeren en onderdanen ontſtelt tegens den Cardinael, daer van hem dochte te behoren ſijne Maj. wetenſchap af te doen hebben: alſo ook van den ſelven advijſe waren den meeſtendeel van de Ridderen van der Orden, en Regeerders van den Lande. En aengaende de verweerder, hy en heeft hem noit aengetrocken noch leetſchap gedragen der Hoogheid des Cardinaels, als gene ſtaet gehad hebbende, die hy mochte verwerven of weſende van ſijnder vocatien, maer heeft altijd geſocht en geprocureert den dienſt van ſijne Majeſteit ſijnen natuerlijken Prince, en indien hy ſijne Majeſteit niet te kennen en hadde gegeven datter omgink, hy ſoudet gedacht hebben als gedaen tegen het gene dat hy gehouden was te doen.

En aengaende den brief van ſijne Majeſteit, reſponſif op dien de verweerder met andere Heeren geſchreven heeft aen ſijne voorſz Maj. begerende dat een van hun ſouden by hem komen, om hem te onderrechten nader en in 't lange, wat hen tot het ſchrijven van den ſelven brief verwekt hadde, ſonder faute, de verweerder ſoude ſeer blijde geweeſt hebben, dat hy hem by (F. 1) ſijne Majeſteit hadde mogen vinden, maer het docht hem niet te behoren, meer om ſulken laſt te ſolliciteren dan andere, gemerkt hy genen vriend van den Cardinael was, te meer ook dat hy genen laſt in 't Land en hadde, dan alleenlijk dat hy mochte in den Raed komen aldaer d'andere Heeren het gouvernement hadden, en waren de Staten van den Lande, en dat hy verweerder van genen is, en en weet anders niet dan door horen ſeggen van het miſnoegen van de voorſz Staten, welk oorſake geweeſt is dat hy altijds geſocht heeft de vergaderinge der Generale Staten, om te mogen geven een generale remedie, aengeſien dat de Cardinael nergens in verſach, dan liet het al op ſijn beloop, en heeft de voorſz verweerder ſomwijle mondelinge totten Cardinael geſeid, niet wetende hoe ſijne Majeſteit hem ſoude kunnen genoegen van die van ſijnen Raed van Staten, gemerkt ſy genen dienſt en deden, en datter niet getracteert en werd, want den voorſz Cardinael, de Heere van Barlaymont, en den Preſident Viglius waren van den Raed van Staten van der Finantien en van de conſulten, en eenige van hen van den Secreten Raed, en deden 't gene hen goet dochte, alſo 't dikmael hem verweerder geſeid is geweeſt by den voorſz Heere van Barlaymont, en wijlen den Heere van Glajon, de welke door deſe oorſake ſeiden tot hem verweerder, hem van de ſaken te vertrecken na ſijn huis, want het al verloren gink, het welke veroorſaekte den verweerder daer van den Cardinael te ſpreken, ten einde om daer in te verſien, of ten minſten dat hy verweerder hier namaels by zijne Majeſteit

jeſteit niet belaſt ſoude worden met het gene daer van hy geen laſt en hadde: waer op hem by den voorſchreven Cardinael geantwoort werd, dat indien in den Lande eenige ongereltheid op quame, of dat bevonden werde, dat die van den Rade niet wel geadminiſtreert en hadden, datſe al even gelijk beſchuldigt of ſtraf baer weſen ſouden, alwaer 't datſe hun tot de deliberatien niet tegenwoordig gevonden hadden. Daer op de verweerder antwoorde, dattet niet redelijk noch recht en ſoude weſen, te moeten verantwoorden de dingen daer men geen wetenſchap of kenniſſe af en hadde, en datmen even gelijke autoriteit tot de ſake behoorde te hebben, om daer in te remedieren, eer men achterhalijk of beſchuldigt ſoude weſen, of datmen dede gelijk hier voormaels, datmen aennoemde in de Placcaten en Ordonnantien de gene die tegenwoordig in de deliberatien hadden geweeſt, om daer van in tijden en wijlen t'antwoorden, indien daer eenige fauten gedaen of gecommitteert waren, van welk propooſt en dede de Cardinael anders niet dan lacchen, waer by hy genoeg te verſtaen gaf, dat de verweerder anders nergens toe en diende dan voor eenen o in 't cijfer.

3. Op 't derde artijkel ſeid de verweerder, geantwoord en voldaen te hebben by de voorgaende antwoorde, uitgenomen aengaende het punt dat de Procureur Generael voorſtelt, dat ſijne Maj. ſoude altijds gedient zijn geweeſt, na ſijn wille en genoegen van den Cardinael, het welk de verweerder loochende, niet weſende ſijne Majeſteit geadverteert van 't quaed dat hy handelde en dreef. Waerom onder ootmoedige correctie behoorde en was van node, dat ſijne Majeſteit hadde herwaers-over eenige perſonagie over geſonden, om informatie en onderrecht te nemen, op de beleidinge en voortſtellen van de voorſchreven Cardinael, en ook van de voorſchreven Heeren, om daer na t'ordineren alſo ſijne Majeſteit ſoude bevinden te behoren, en-ſekerlijk het was hem verweerder ſeer leet, dat de voorſchreven Cardinael weg trok ſonder rekening van ſijne daden en voorſtellen te geven, en volkomelijk in zijne defenſie en verdedingen gehoort te weſen, het welke niettemin ſijne Majeſteit ſal mogen doen alſt hem goed ſal dunken te behoren tot ſijnen dienſte.

4. Op 't vierde artijkel ſeid de verweerder niet anders over den Cardinael geklaegt te hebben, ſo hy betonen ſal (alſo hy hoopt) geſeid te hebben aen diverſe perſonen, vrienden van den voorſz Cardinael, dan dat hem leet was van ſijn gouvernement, ambitie, eergierigheid, en quaed leven, het welke ſekerlijk niet wel en voegde tot den ſtaet dien hy heeft, alſo ſijne vrienden ſelfs ſeiden en bekenden tot den verweerder waerachtig te zijn. En aengaende zijn vertrecken, gelooft hy verweerder, dat hy ſelfs geprocureert heeft, om de ſaken te laten in ſulken confuſie, gemerkt dat na zijn vertrek men nergens in voorſien en heeft, en ſchijnt dat ſijne vrienden hebben geſocht alle ongeregeltheid, ten einde den voorſz Cardinael te meer geacht ſoude weſen, want men weet genoeg de vrienden die hy in de ſake heeft, en de neerſtigheden die ſy deden om die te mogen onderhouden en beveſtigen, datter geen remedie totte ſaken geſtelt en ſouden worden, ten einde om de reproche of verwijt niet te hebben, dat de ſaken geremedieert en verbetert werden in zijn afweſen, het welke de verweerder dikwils heeft beklaegt, begerende en ſoekende hem in zijn huis te vertrecken, mits dien hy genen dienſt en konde doen, en dat hy vreeſde meer quaeds, dan der noch geſchied is, want een menſch kan meer quaeds doen, dan hondert hebbende middel goed te doen, en weſende de Cardinael vertrocken ſo is ſijn gouvernement en adminiſtratie evenwel altijds gebleven in handen van ſijne vrienden en dienaers.

En belangende de dreigementen, dat de Cardinael ſeide, datmen hem wilde doen doden, men ſal niet vinden datmen gepractiſeert heeft, maer het gedenkt hem wel van de propooſten, die den Cardinael daer van op eenen dag hielt totten Grave van Egmont, ſeggende datmen getracteert hadde met eenen Bourgonſen Edelman genaemt Lavillette, waer af men den ſelven Lavillette waerſchouwende, de welke tot Bruſſel quam in perſoon aldaer hy ſeide en verklaerden totten voorſz Cardinael en Heeren noit ſulke propooſten gehad noch gehouden te hebben, en refereerde hem tot het gene datmen daer af bevinden ſoude, wanneer men daer op informatie wilde doen nemen.

5. Op 't vijfde artijkel ſeid de verweerder noit gehoort te hebben noch datter gepractiſeert is geweeſt, de Leverey tegen den voorſz Cardinael, of tot ſijnder miſachtinge, maer dat de ſelve gemaekt is geweeſt voor eene ordonnantie onder de Heere, ten einde om een exempel aen de Edelluiden te tonen van te reformeren de onnutte koſten van de Leveryen, en ook weſende vrienden d'een van de anderen alſo ſy door Orden verbonden waren, en dat weſende de Prince van Orangien, en Grave van Egmont van de principaelſte Heeren, en de rijxſte onderworpen hun te dragen de Levrye van hare medegeſellen, in 't gene welk mocht raken hare ordinariſſen trein, en voor de reſt waren verbonden te ſeggen de waerheid aen hunne vrienden int gene welk diende ten dienſte van ſijne Maj. ten einde of yemant hem hadde miſgaen door eergierigheid buiten de limiten van reden, te mogen by deſe vertoningen getoomt worden, en datſe d'een d'ander ſouden helpen beſchermen, en ſuſtineren hun goed recht het welke de voorſz verweerder ſeer goed vond voor ſijn particulier, mitſdien hy ſommige ſaken hadde buiten den lande van ſijne Maj. aldaer hem dochte datmen tegens hem meer van kracht en wille gebruiken ſoude, dan van rechte, en ſeer blijde deſe Heeren voor vrienden te hebben ingevalle van nood. En alſo de Grave van Egmont by geval d'eerſte was die hem een mouwe mette pijlkens ſand ſo heeft hyſe gedragen, en daer na een van de Heeren van Megen mette pijlkens, en ſekere andere devijſe. En aengaende hem en mochte geen Leverye of devijſe geven, dan binnen acht of negen jaren, en aengaende het verbod, welk Mevrouwe van Parma gedaen heeft, rakende de devijſe daer van in 't voorſz artijkel vermaen gemaekt word, en is hem niet geinſinueert geweeſt, noch en was alſdoen te Bruſſel niet, alſmen ſal kunnen tonen by informatien, en mogen daer van antwoorden de gene, die ſulke verboden ontfangen hebben.

6. Op 't ſeſte artijkel ſeid de verweerder voldaen te hebben by de voorgaende antwoorde.

7. Op 't ſevenſte artijkel ſeid de verweerder niet te weten d'oorſaek waerom ſijne Majeſt. den Cardinael heeft doen vertrecken uit deſe landen, en denkt dattet is geweeſt t'ſijnen vervolgen, verhopende dat weſende hy abſent, hy beter de partijen ſoude houden tegen de voorſz Heeren. En wetende dat d'ordonnantie die hy tot deſe ſaken geſtelt hadde niet goed en was, hadde veel liever te vertrecken, dan te lijden dat daer eenige veranderinge gedaen ſoude werden, te meer dat hy daer continueerde de gene die hem goed dachte om t'onderhouden d'ordonnantien die hy geſtelt hadde, en niet toelaten en ſoude, datmen daer in eenige betere ordonnantie ſoude ſtellen, en komen de ſaken in ongereltheid dat de voorſz Heeren daer van ſouden beſchuldigt zijn, en hy daer van quijte, en exempt, en alſo 't alle menſchen van goeden verſtanden docht, dat om de ſaken wederom op goede voet te ſtellen, men ſoude moeten orden in de Raden ſtellen, ſo hebben 't ſijne vrienden altijd beleid, en daer door en andere beleidinge ſchijnt dat de ſaken ſijn geweeſt in alſo quaden ſtaet en weſen, en arger na den vertrecke van den Cardinael, alſſe waren in tegenwoordigheid, want hy en ſoude in zijn tegenwoordigheid niet toegelaten hebben de dingen die hy ſochte, en daer van hy (alſo te bedenken is) auteur was, dat in zijn afweſen ſoude geſchieden, ſijne Maj. ſo verre het God belieft ſal eens na de waerheid van als onderrecht en geadverteert worden.

8. Opt viij. artijkel ſeid de verweerder dat hem dunkt onredelijk te weſen te achten, dat weſende de verweerder vyand van den Cardinael, hy ſoude daerom ver-

kout zijn van sijne Majesteit dienst te doen, en dat waerachtig is, sal men tonen dat de Regente Figeroa, wesende sulken man van eeren geen vriend en was van den voorsz Cardinael, approberende, noch voor goed houdende in vele dingen sijn leven, noch voort stellen, noch ook Erasso, en meer andere, en lieten daerom niet te wesen goede dienaers van haren Prince, en aengaende hem verweerder, heeft altijds in den Raed geapprobeert, en voor goed gehouden, alle 't gene dat de voorsz Cardinael seide of tracteerde tot dienste van sijne Majesteit, en dat de verweerder, en de Cardinael op den anderen qualijk hadden, was om private actien also men tonen sal, en men heeft dikwils de verweerder gewaerschout dat de voorsz Cardinael, en sijne vrienden seiden dat sy 't huis van den voorsz verweerder souden bederven en van sijne vrienden, hen allierende door vriendschap mette gene, daer mede hy hem meinde te behelpen om te komen ten einde van hun voornemen, het welke de verweerder noit gedaen en heeft tegens den Cardinael, en heeft hy gesocht vrienden te maken, of wel gewilt te zijn, heeft 't selve gedaen tot sijne ruste, en om so vele te beter sijne Majesteit te mogen dienst doen.

9. Op 't negenste artijkel seid de verweerder dat hem altijds goed gedocht heeft, dat men behoorde andere orden in de saken te stellen, en men hevet sijne Majesteit geschreven, en ook daer na gesonden den Grave van Egmont om van als sijne Majesteit te onderrechten en adverteren, maer daer is gene veranderinge geweest, en dunkt hem verweerder indien sijne Majesteit hadde toegelaten daer in andere orden te stellen, de sake soude beter staen, want de voorsz verweerder heeft altijds gesocht, dat sijne Majesteit mochte wel gedient worden, en hem na de waerheid geadverteert van als also men sien mach by de brieven die men sijne Majesteit daer van geschreven heeft, de welke men in den Raed gesien heeft, en weet niet of sijne Majesteit heeft ontfangen, of dat men hem ter contrarie andere brieven gesonden heeft. (F. 141.) En denkt dat sijne Majesteit mits sijne grote affairen of andere occupatien daer toe niet heeft kunnen verstaen, so vele ist dat de verweerder noit heeft verlangt noch daer na heeft gesteken om onderwind te hebben van de Finantien. Wel is waer, dat hem altijds gedocht heeft dat de gene die sijne Majesteit soude committeren totte saken, souden behoren te verstaen den staet van dien, andersins en soude men daer in geen orden kunnen geven, want de voorsz Cardinael, en de Presidents Viglius quamen in alle de Raden, en de Heere van Barlaymont in eenige. En so verre de voorsz verweerder, en andere die sijne Majesteit soude gelieven te deputeren of committeren om de sake te redresseren of beteren, wesende de Cardinael verreist, so was 't reden datse onderrecht, en wetenschap hadden van den staet der selver, om daer in goeden raed te geven, andersins was 't niet mogelijk daer in eenige beteringe of remedie te stellen, en is noit de meninge van den verweerder geweest, te benemen of af te doen d'autoriteit van den secreten Raed, maer den selven meer autoriteits te geven, en den selven voegende metten Raed van Staten. En aengaende die vander Finantien dochte een yegelijk datmen qualijken soude konnen beleiden den staet van de saken van der Finantien, waerom scheen geheel nodelijk te wesen, alle drie de Raden te reformeren, en daer van eenen of twe goeden te maken, alwaer de Gouvernante soude presideren met de gene die sijne Majesteit soude daer toe bequaem vinden, en niet daer toe committeren eenige onbequame, also men committeerde den Heere van Sinte Maurix President van den Raed van Staten, om te believen wijlen de Heere van Granvelle; en souden boven al de voorsz verweerder gewenst hebben dat sijne Majesteit hadde doen nemen een residentie of sindicaet van alle de gene van sijnen Raden, om te verstaen de beleidinge van die van sijne Majesteit in Spangien welk is waerachtelijk een goed en heilig werk; en rakende hem verweerder, en heeft noit gesocht noch begeert eenige onderwinden, in den Raden, hem gevoelende te seer yerbonden door de eere en vorderinge die hy ontfink, mogende wesen neffens sijne Majesteit sonder te dienen sijne Ministers, en heeft hy geassisteert of behulpig geweest Me-vrouwe van Parma sedert sijnen wederkomen uit Spangien, dat is geweest op hope van sijne Majesteit herwaers-over soude komen, alwaer hy hem eenige weldaden soude doen, om te mogen continueren en herden in sijnen dienste, andersins was 't hem verweerder niet mogelijk langer voet te houden, het welke hy vertoont heeft aen Me-vrouwe van Parma voorsz van over drie jaren, en hevet daer na wederom doen vertonen aen sijne Majesteit door sijnen Secretaris La Lo.

Antwoorde op de twede berichtinge.

10. Op 't tiensste artijkel seid de verweerder 't selve voldaen te hebben by de voorgaende antwoorde.

11. Op 't elfste artijkel seid de verweerder als boven.

12. Op 't twaelfste artijkel seid de verweerder dat hy alle sijn leven verlangt, en gesocht heeft dat de autoriteit van sijne Majesteit mochte groot wesen, als van de gene daer af hy verhoopte alle weldaed, en vorderinge van eere, en weet niet wat vruchten het hem soude gebrocht hebben, wesende de autoriteit van sijne voorsz Majesteit gemindert. En men sal vinden dat de verweerder van allen tijden heeft geimployeert lijf en goed voor den dienst van sijne Majesteit, hebbende ook noit redenen gehad om ter contrarie te doen. En heeft noit binnen sijn leven geconspireert tegen sijne voorsz Majesteit, noch in plaetsen geweest daer sulx gehandelt of getracteert is geworden.

Antwoorde op de derde belastinge.

13. 14. Op 't dertiende en veertiende artijkel seid de verweerder dat hy is geweest tot Breda en Hoogstraten, aldaer niet by den voorsz verweerder getracteert is geworden van de dingen in den voorsz articulen verhaelt, tegen den dienst van sijne voorsz Maj. immers dat hy verweerder weet, want aldaer gekomen wesende de Grave van Swartsenberg, en Joris van Hol, schreven aen hem dat hy eenen dag tot Breda wilde komen om hun metten anderen vrolijk te maken, en also langen tijd geleden hadde, dat hy verweerder den voorsz Grave niet gesien en hadde, gink aldaer met sulker meninge van 't appoincteren een geschil, welk de voorsz Grave van Swertsenberg hadde metten Heere van Mansfelt, daer van apparent was (malkander vindende) grote inconvenienten, en ongevallen te mogen geschieden, en hebbende de voorsz verweerder van deser saken metten voorsz Grave van Swertsenberg gehandelt, en gesproken sonder last van den Grave van Manssfelt, en hebbende de selve gebrocht op genoeg goeden wege, adverteerde by geschrift den voorsz Grave van Manssfelt van 't gene hy in deser sake gedaen hadde, en terwijle dat hy tot Breda was verstond datmen geschikt hadde na den Heere van Egmont, ten einde hy ter voorsz plaetsen wilde komen om goede ciere te maken, daer op hy antwoorde aldaer niet te kunnen komen, maer indien het geselschap hen eenen avond wilde vinden tot Hoogstraten, hy soude hem ook aldaer te poste vinden, waer op gesloten werd aldaer te gaen, en men eenen afveerdigde na den voorsz Grave van Egmont, welke hem wel laet aldaer vand, en men maekte goede ciere, en verstond alsdoen de voorsz verweerder dat de voorsz Grave van Egmont gesproken hadde aen Joris van Hol, ten einde hy wilde aenveerden Pensionaris van sijne Maj te wesen, en dat door laste van Me-vrouwe van Parma, waer op de voorsz Hol antwoorde, dat hy 'er op peinsen soude, daer van de voorsz Grave van Egmont op hem vergramde (hem seggende) dat men behoorde t'antwoorden 't een of 't ander: immers ten lesten men maekte goede ciere, en toebiedinge op sijn overlands.

Van t samenkominge tot Breda en Hoogstraten.

Ende wesende ook ter selver plaetsen, quamen aldaer sommige Edelluiden van dese Nederlanden, die den geselschap seiden dat in 't Land grote opsprake was, door de publicatie van de placcaten en der Inquisitie, daer van de voorsz verweerder tot alsdoen niet gehoort en hadde, hebbende meer als 3 maenden te voren doorgaens op sijn huis geweest, en hadde afgeveerdigt Alonso de la Lo sijnen Secretaris na sijne Maj. om sijne saken, hebbende ook geschreven aen alle sijne vrienden te Hove tot recommandatie van sijne saken, en hebbende

bende als doen verſtaen de waerſchouwinge van den voorſz Edelluiden, ſo werden de Heeren, te weten, de Prince van Orangien, de Grave van Egmont, de Marquis van Bergen, de Grave van Megen, de Grave van Hoogſtraten, en de verweerder van diverſe opinien, immers ten leſten gereſolveert, en gelloten dat niemant van hun, hem des en behoorde te onderwinden, mits dien eenige van hen waren van den Raed van Staten, en datmen daer afterſtont behoorde te adverteren Me-vrouwe van Parma, de welke t'haren laſte namen te doen den voorſz Grave van Egmont en Megen, en en hoorde als doen de voorſz verweerder niet ſpreken van eenige Requeſte, maer wel van eenige confederatie of bonteniſſe, en en was als doen aldaer niet tegenwoordig de Heere van Brederode, en daer na reiſde de voorſz verweerder na Breda om wederom te keren na ſijn huis te Weert, aldaer hy ſijnen Broeder en Schoonſuſter gelaten hadde, de Grave van Egmont, en Megen trocken na Bruſſel alſo hy verweerder meint, en en raekte hem verweerder geenſins der voorſz klagten en doleancien, want ter plaetſen van ſijne reſidentie en waſſer geen queſtie van 't ſelve te doen, en ook mits dien hy van meninge was hem in gene handelinge te laten vinden, totter tijd dat hy tydinge hadde van ſijne Maj. alſo hy daer na ſchreef aen de voorſz Me-vrouwe van Parma weſende gekomen op ſijn huis tot Weert.

15. Op 't xv artijkel ſeid de verweerder dat dit artijkel ſijn feit niet en raekt, als niet weſende van 't compromis, en heeft wel gehoort, dat die van Braband debatteerden dat d'Inquiſitie geen plaetſe in Braband en behoorde te hebben, alſo ſy in Vlaenderen hadde, mits de redenen die ſy Me-vrouwe van Parma allegeerden, en en gedenkt hem niet wat als doen geordonneert werd, uitgeſteken dat men ſeide dat die van Braband waren vryer, en exempter dan die van Vlaenderen, door dien zyſe noit en hadden willen toelaten noch lijden, en alſo deſe ſake hem verweerder niet en raekte ſo en heeft hy hier geen acht meer op geſlagen, mits de redenen in 't voorgaende artijkel geallegeert.

16. Op 't xvj artijkel ſeid de verweerder dattet geenſins hem en raekt als niet weſende vanden voorſz Compromis.

De 4. beſchuldinge.

17. Op 't xvij artijkel ſeid de verweerder ſulk advertiſſement niet gehad te hebben in de maend van Meerte, dan dat het gemeen volk in de Steden ſeer ontſtelt was, met het gene dat men ſeide van de Geconfedereerde. En aengaende het oplichten van het krijgsvolk en heeft hy niet verſtaen in de voorſz maend van Meerre, maer denkt dat het ſelfde geſchrei quam, weſende die van het Compromis vergadert tot S. Truyen, en daer na te Duffel, aldaer de voorſz verweerder hem niet gevonden en heeft, en als doen werd getracteert met de Gedeputeerde van de voorſz Bontgenoten door ordonnantie van Me-vrouwe alſo 't kennelijk is.

De 5. beſchuldinge.

18. Op 't xviij artijkel ſeid de verweerder, dat hy hem als doen vand tot Bruſſel door expres bevel van Me-vrouwe, alſoo 't blijkt by brieven van haer Hoogheid geregiſtreert in ſijn boek. En en hadde de voorſz verweerder niet gemeins metten Heere van Brederode, noch meer andere Geconfedereerde Edelluiden, noch met die van 't compromis.

19. Op 't xix artijkel ſeid de verweerder dat men niet bevinden en ſal waerachtig te weſen, dat de verweerder Me-vrouwe van Parma heeft verveert gemaekt, of vervolgde haer te doen conſenteren in den eiſch van de voorſz Bontgenoten, gemerkt de verweerder niet en wiſte de meninge van hare Requeſte, noch en hadde als doen oyt geſien het compromis, en de principaelſte oorſaken, waerom de verweerder hem tot Bruſſel vand, was om hem aen Me-vrouwe van Parmen te excuſeren van niet te kunnen in den Raed vaceren, waerom men klaerlijk kan bekennen dat ſijn komſte niet en was om de voorſz Geconfedereerde te favoriſeren, het welke blijkt by ſijne voorſz brieven, en het verdriet hem, dat doende alle ſijne mogelijkheid, na de bevelen van de Gouvernante, men uitleit en interpreteert alle ſijne daden verdreit en verkeert.

20. Op 't artijkel ſeid de verweerder dat weſende aengekomen tot Bruſſel, dat hy verklaerde in den vollen Raed, d'oorſake die hem beweegde daer in niet meer te mogen vaceren, door dien hy geſchreven hadde aen ſijne Maj. door ſijnen voorſz Secretaris La Lo, en dat daer door hy bad Me-vrouwe van hem niet te willen moeyen in deſe ſaken, gemerkt hy geen gouvernement in den Lande en hadde, daer ſijne tegenwoordigheid van node was, en dat ſy als doen by haer hadde alle de Gouverneurs, en Ridders van der Orden, waer uit men wel kan bevroeden, dat de verweerder van gene practijke en ſpeelde. En waerom de Prince van Orangien, en de Grave van Egmont hun ſochten te vertrecken, daer van mogen ſy haer reden allegeren: ſo veel iſſet, dat hy als doen niet verſtaen en hadde, dat de voorſz twe Heeren ſouden aen ſijne Majeſt. geſchreven hebben, hem latende weten, datſe hun na hare huiſen vertrocken hadden, verwachtende het gene welk ſijne Maj. gelieven ſoude te believen, alſo gedaen hadde de voorſz verweerder, daerom behoort men deſe voorſz daden niet te mengen met andere.

21. Op 't xxj. artijkel ſeid de verweerder datter als doen geen perſoon minder verſelſchapt en was, dan hy verweerder, weſende aldaer te poſte gekomen, en dat (F. 142.) van te raden dat men als doen volk van oorloge ſoude oplichten, ſcheen niet mogelijk te weſen, en dat Me-vrouwe haer daer op hadde mogen reſolveren ſo dikwils als ſy gewaerſchout was, van den voorſz Bond, en van te raden de poorten te ſluiten, men ſeide, dat men hem niet en mochte betrouwen van de gemeente, en en heeft hy verweerder geen geloof in de Stad, want men ſal betonen, dat weſende ſijne Majeſt. ter voorſz plaetſen, en opſtaende een beroerte, tuſſchen die van den Hove en de gemeente, de voorſz verweerder aldaer geſonden werd by ſijne Majeſteit, om te ſtiſſen de voorſz beroerte, daer toe hy ſijn beſt dede. En alſo ſijne Majeſt. ordineerde wijlen den Marquis de Las Naves, en hem verweerder om hun te vinden met die van der Stad, ten einde om tegenwoordig te weſen, als men de informatie nemen ſoude of d'examinatie te doen van de getuigen, die van der voorſz Stad en wilden niet toelaten den voorſz Marquis, noch den voorſz verweerder, en was van node dat ſijne Majeſt. daer toe verordonneerde andere, waer door men klaerlijk bekennen mach het luttel geloofs, dat hy verweerder hadde onder de gemeente van de voorſz Stad, daer by voegende dat men daer af als doen ſeer wonderlijk ſprak, ſeggende dat men binnen der Stad, en daer buiten dikwils gepredict hadde.

De verweerder ſchreef wel aen den voorſz Heere van Brederode door bevel van Me-vrouwe, dan komende tot Bruſſel om te vertonen ſekere ſaken tot dienſte van ſijne Maj. dat hy mocht ſimpelijk komen ſonder hoop, en weſende de voorſz Brederode aldaer aengekomen, ſo vraegde hy verweerder hem, waerom dat hy niet achtervolgt en hadde, het gene dat hy hem geſchreven hadde van wegen Me-vronwe: waer op hem geantwoord werd, 't ſelve niet te hebben kunnen doen, door dien dat de Edelluiden daer quamen van alle kanten, en dat de meeſtendeel waren binnen der Stad, als hy de voorſz brief ontfink, ook dat hy niet en ſoude hebben konnen ſenden in ſo vele plaetſen, en tot ſo veel perſonen, dat ſy hun ſouden vertrecken, want hy ontfink den voorſz brief des avonds als hy des anderen daegs ſmorgens te Bruſſel in quam. En aengaende dat men wilde belaſten dat de verweerder ſoude geſeid hebben, dat de voorſz Geconfedereerde waren vrienden, magen, geallieerde, en dienaers van de Heeren weſende als doen neffens Me-vrouwe, heeft 't ſelve geſeid ten einde een yegelijk orden geven ſoude, om ſulx te remedieren en herbeteren, en dat ſo verre ſy eenige quade meninge hadden, dat men daer in ſoude verſien; want indient hem niemant en hadde willen onderwinden, ſo hadde te bevreſen geweeſt grote ongevallen weſende de gemeente beroert, en hem daer mede moeyende den Adel, en ſeiden de gene die als doen in den Raed waren, ſo wel Ridders van der Orden, als Gouverneurs, dat van node was, door alle middelen,

deſen Adel te ſtillen, en dat een yegelijk ſoude ſijn beſt doen aen ſijne vrienden om die te vreden te ſtellen. En aengaende den verweerder, hy en was geen groot vrient van den Heere van Brederode, en en heeft in ſijn huis niet geweeſt ſedert ſijn wederkeren uit Spangien, vliedende ſijne hanteringe ſo ſeer hy mochte, ter cauſen van ſommige propoſten die de verweerder, en de Heere van Brederode t'ſamen gehad hebben, en ſal betonen dat ten ſelven tijde hy ontriet eenige ſijn vrienden van het compromis te tekenen noch hen daer mede te moeyen, waer door hy genoeg betoont, dat hy 't noit en heeft geapprobeert: aengaende de reſte, het dunkt hem dat de Gouverneurs, en de gene die de grote laſten hadden beter behoorden te weten den ſtaet van de Landen, dan hy, gemerkt dat hy in vier maenden te Bruſſel niet geweeſt en hadde, maer op ſijn huis van Weert, welk een woeſtijne is, en en heeft noit anders geſocht dan na ſijn vermogen alle dienſt ſijne Majeſteit te doen, en te deſer oorſake accordeerde hy twe maenden te blijven te Bruſſel by Me-vrouwe, verwachtende tydinge van ſijne voorſz Majeſt. En werd als doen geraetſlacgt dat men ſoude ſchicken den Mark-Grave van Bergen, en den Heere van Montigny ſijnen broeder na Spangien, en hoe wel hy ſeer gewilt hadde mits vele redenen, dat ſijn voorſz broeder deſe reiſe niet gedaen en hadde, maer weſende hem gepersuadeert by Me-vrouwe, en alle d'andere dattet den meeſten dienſt was die ſijne voorſz broeder aen ſijne Majeſt. mochte doen, ſo conſenteerde en rade hy hem mette andere Heeren de ſelve reiſe te doen, waer uit men klaerlijk kan begrijpen, met wat yver en affectie de verweerder hem altijds gedragen heeft, om Me-vrouwe dienſt te doen, en t'achtervolgen hare bevelen, hoe wel hy nu bekent dat men by alle middelen geſocht heeft hem te ſtellen in de indignatie van ſijne Majeſteit, hem gebruikende in ſaken daer van hy genen laſt en hadde, en daer in hy quaden dank mochte gewinnen alſo 't geſchied is.

De 6 beſlaſtinge. 22. Op 't xxij. artijkel ſeid de verweerder dat hebbende den noenmael gehouden metten Prince van Orangien aldaer hy gelogeert was, gingen beſoeken den Grave van Manſſelt, de welke vertrocken was in ſijn logijs, ter cauſe van een quaed ooge, en is aldaer ook gekomen, de Grave van Egmont, en alſo ſy te rade geroepen werden om op te ſaken te letten, en tracteren die als doen voor handen waren, ſo gevielt datſe voor by het logijs van den Graef van Culenborg gingen, en vraegde de Prince van Orangien wat men aldaer maekte, en werd hem geantwoord datſe ter tafelen ſaten: waer op hy ſeide totten Grave van Egmont en tot hem verweerder, dattet wel gedaen ſoude weſen, de ſelve vergaderinge te breken op dat ſy hun niet ſouden overdrinken, want indien men met hen te handelen hadde, men en ſouder geen reden in vinden, en dat de Heere van Hoogſtraten dien morgen geſonden was mette Secretaris Berti, om hun wat te ſeggen van wegen Me-vrouwe, daer van hy rapport moſt doen in den Raed, en alſo ſy hem aldaer met krachte ten noenmael hadden gehouden, ſoude ook goet weſen hen met hun van daer te leiden, en te deſer oorſaken dochtet hun goet, datſe tot in de kamer ſoude treden, ten einde om uit te rechten deſe twe puncten, want 't ſelve hun hebbende gedaen ſeggen by eenen van haren volke, en ſoude gehoort hebben gehad, en dochte den verweerder en den Grave van Egmont ſeer goet van het banket te doen ophouden, en en waren in de Sale maer eenen miſerere of twe ſtil, en terwijle dronk het geſelſchap hun een klein glas toe, roepende, *Vive le Roy, & les geux*, en hun beſcheet doende, gingen uit, leidende met hen den Heere van Hoogſtraten, en en wiſt als doen de verweerder niet wat dit wilde beduiden, door dien hy 't ſelve van te voren niet geſien en hadde, en weſende in den Raed vertrocken 't ſelve. En ſeide Me-vrouwe, dat ſy wel gedaen hadden, van het geſelſchap te hebben geſcheiden, en dat weſende ſy luiden overdronken men qualijken met hun ſoude kunnen handelen, en ſekerlijk de verweerder meinde hier in groten dienſt gedaen te hebben, niet denkende eenig quaed, en en waren de voorſz Heeren niet verſocht om daer te komen by de Geconfedereerde, noch ſy gingen aldaer ook niet tot andere meninge van gelijk boven verhaelt is, na dat hy verweerder weet.

23. Op 't xxiij. artijkel ſeid de verweerder, dat hy gelogeert was ten huiſe van den Prince van Orangien, al eer de ſelve Prince te Bruſſel quam, door dien dat hy geen baet by hem en hadde, en logeerde daer ook de Grave van Manſſelt, die gekomen was te poſte en den meeſtendeel als men die noen en avontmael hiel; en gink de verweerder niet van ſijn bedde, en indien hy hem ter tafelen gevonden heeft met eenige Heeren, aldaer ſommige ongeregeltheid geſchied zy, het en was hem verweerder niet mogelijk, daer in orden te ſtellen, te meer dat een jegelijk vry in ſijn huis is, maer ſal ter contrarie betonen, dat hy hun dikwerven heeft beriſpt, daer van ſy niet anders en deden dan lachen.

24. Op 't xxiiij. artijkel ſeid de verweerder, dat hy t'Antwerpen gink in geſelſchap van den Prince van Orangien, den Hertog van Aerſchot, en de Grave van Egmont, en hielden haren noenmael tot S. Bernaerts, aldaer den Abt hen goede ciere aen dede, weſende aldaer eenen ſimpelen de welke ſeker geroep dede, en gedenkt hem niet van eenige andere ongeregeltheden, en hiel als doen hy verweerder den voorſz Abt voor een eerlijk en Catholijx man, hebbende ook anders van hem niet gehoort, en hadde hem ook van te voren niet gekent, en heeft hem daer na niet meer gehanteert, en aengaende de noenmael, die hy hiel op 't Stad-huis, ſpeelde al den dag alaprime, en des avonts quamen aldaer de vrouwen eeten, en een Portugaelſe vrouwe, de welke mette Princeſſe van Portugael herwaers gekomen was, en keerde wederom na haer land, en was hy verweerder van den Raed, dat men haer alle eere en courteſie doen ſoude, en gingen haer geſelſchap houden den Prince van Orangten, en den verweerder tot het Clooſter tot S. Michiel, aldaer de voorſz vrouwe gelogeert was, haer preſenterende alle dienſt dieſe konden doen, en heeft hy verweerder tot Antwerpen noch op den weg anders niet getracteert dan boven geſeid is.

25. Op 't xxv. artijkel ſeid de verweerder dat men genoeg weet de coſtuimen van 't Nederland, en dat de gene die komen in een geſelſchap zijn niet om te remedieren de ongeregeltheden die daer gedaen worden, en daer ſy ſouden willen dat alle dingen ſouden gaen na hunne wille waert beter dat ſy in hare huiſen bleven. En heeft men oit herwaers-over geſien dat dat Geeſtelijk volk, Biſſchoppen en Abten, grote ongeregeltheid deden, en die in hare tegenwoordigheid toelieten, gedaen te worden, daer af en is hy verweerder noit geadverteert geweeſt dat men begreep de gene, die hun vonden in ſulke vergaderingen, waerom dunkt hem dat hem niet te wijten en zijn de ongeregeltheden die gedaen worden in een geſelſchap, weſende de coſtume in het geheel Nederland 't ſelve te lijden, en boven dien iſt een out ſeggen dat men niet en behoort voorts te ſeggen of uit te roepen 't gene over tafel geſeid of gedaen word, ſonderlinge wanneer de perſonen overdronken zijn, als berooft weſende van hare ſinnen.

De 7 beſlaſtinge. 26. Op 't xxvj. artijkel: ſeid de verweerder dat hy tot Duffel niet geweeſt en is, noch ook oit daer af gehandelt en heeft, weſende alſdoen op ſijn huis te Weert, en te Meurs beſich in ſijn ſaken, en en keerde niet weder om tot Bruſſel tot den 18 dag Auguſti als wanneer hy aldaer geroepen werd by Mevrouwe, en en was gegaen op ſijn huis met oorlove van Me-vrouwe van den 7 July 1565.

27. Op 't xxvij. artijkel: ſeid de verweerder niet te weten t'antwoorden als tot Duffel niet geweeſt te hebben.

28. Op 't xxviij. artijkel ſeid de verweerder niet te weten wat t'antwoorden, door dien hy aldaer niet geweeſt en is, noch hem des onderwonden heeft.

29. Op 't xxix. artijkel: ſeid de verweerder als boven daer niet geweeſt te hebben.

30. Op 't xxx. art. ſeid de verweerder niet te weten waer van hy wetenſchap ſoude geven, alſo hy daer niet geweeſt en is. En heeft Me-vrouwe van Parma mogen

onderrecht worden, van het gene, welk aldaer getracteert werd by de gene die ſy aldaer ſand, en de voorſz verweerder dankt Godt dat hy hem alſdoen tot Bruſſel niet gevonden en heeft, want indien Me-vrouwe hem bevolen hadde met de ſake te moeyen, ſo ſoude hy daer toe hebben mogen verſtaen, en gemeent hebben daer in dienſt te doen, ſouden vervallen hebben in alle de crimen die de Procureur Generael allegeert tegen den verweerder, daer van hy hem vry en exempt gevoelt, door dien hy daer in niet gebruikt en is geworden.

31. Op 't xxxj artijkel ſeid de verweerder hem niet te raken, door dien hy in de ſelve handelinge niet en is geweeſt.

F. 143.) 32. Op 't xxxij artijkel ſeid de verweerder hem geenſins te raken, en daer van niet te weten te antwoorden, mitſdien hy daer niet geweeſt en is.

De 3. beſlaginge. 33. Op 't xxxiij artijkel ſeid de verweerder, dat weſende by de Commiſſariſen Jan de Vergas, Doctor Loys Delrio, en de Secretaris Praets, op dit poinct ondervraegt, en konde alſdoen daer op geen pertinente of behoorlijke antwoorde geven, door dien hy op 't ſelve feit niet gepeinſt en hadde weſende ſo vele maenden daer tuſſchen gelopen, dan alleenlijk dat hy alſdoen verklaerde noit van ſin noch gedelibereert geweeſt te zijn, volk op te lichten, noch ſijne Maj te wederſtaen, en vonden hun ter voorſz plaetſen van Denremonde in de maend van September of October, en niet in de maend van Januario, alſo 't ſelve artijkel dat inhoud, en om na de waerheid te verklaren wat hem verweerder daer toe drong en verwekte, om te weſen by de Heeren, was door vier oorſaken.

d'Eerſte, te weten door eenen brief die hy ontfangen hadde van den Heere van Montigny ſijnen broeder. De twede, om de voorſz Heeren deel te geven van de ſaken van Doornik, en 't gene dat Me-vrouwe van Parma na ſijn dunken geſchreven hadde aen den Heere van Maulbais, belangende grotelijx de autoriteit, en repreſentatie van den verweerder, en aengaende den voorſz Prince van Orangien, en den Grave van Egmont, verlangende ſeer te communiceren, de copye van eenen brief van Don Franciſco Dalava, Ambaſſadeur van ſijne Majeſteit van Vrankrijk, en dat de Prince van Orangien verklaerde hem verweerder alſdoen, dat hy van den ſinne was een reiſe te doen in Holland, om te beteren de ongerechtigheden die aldaer waren, hem verweerder daerom verſoekende, dat indien Me-vrouwe van Parma hem t'Antwerpen wilde doen gaen, dat hy 't wilde doen, om t'antwoorden en onderrecht te geven, antwoord 't gene des navolgt, te weten: dat ſijnen voorſz broeder, de Heere van Montigny hem geſchreven hadde eenen brief ſeer ſcherp, hem beklagende grotelijx van den voorſz verweerder, en van de andere Heeren van de ongeregeltheden die in deſe Nederlanden gebeurt waren, gedurende ſijn afweſen en verreiſen na Spangien, verſoekende daerom aen hem verweerder alle neerſtigheid te doen om de voorſz ongeregeltheden te remedieren, ten einde ſijne Maj. gene rechte oorſake en ſoude hebben van ſijnder te beklagen, en dat hy deel ſoude doen hebben van ſijnen voorſz brief aen de voorſz Heeren de Prince van Orangien, en de Grave van Egmont, ten einde men daer in verſage. En aengaende d'ander poinct, de verweerder verlangende en begerende raed te hebben van den voorſz Heeren wat hem te doen ſoude ſtaen, aengaende de ſaken van Doornik, daer van hy hem grotelijx bevond beſwaert, en wilde niet alleen reſolveren, vreſende vervoert te worden van ſijne particuliere affectien, en ſocht daerom ſijne vrienden 't ſelve te communiceren, om in tijden en wijlen alles ſijne Maj. te vertonen, en ſonderling de grote beſwaringe die hy ontfink in hem dienſt te doen, en dat hyſe al doen hadde gediſſimuleert: en belangende den brief van Don Franciſco Dalava, den welken de voorſz Prince van Orangien en Grave van Egmont ſochten te communiceren aen den verweerder, als een ſake rake de hun drien, ſchreven eenige brieven om hun t'ſamen te vinden, ten leſten de voorſz verweerder werd geadverteert, dat indien hy hem wilde vinden tot Denremonde voorſz, de voorſz Heeren ſouden hun o ok daer vinden, en daer door is hy aldaer gekomen, en wert aldaer niet anders gehandelt, dat de voorſz verweerder weet, dan de ſaken hier boven geroert. En werd geraedſlaegt, aengaende de copye van den brief van Don Franciſco Dalava, dat men alle dienſt aen ſijne Maj. behoorde te doen, ſonder hun te verſchricken van den brief of copye die men geſien hadde van den voorſz Franciſco Dalava, maer ter contrarie, daer van geheelijken t'adverteren Me-vrouwe van Parma, en ſijne Maj. indien 't noot ware, en meent hy verweerder dattet gedaen werd, na dat hy daer na heeft kunnen verſtaen.

1 Nopende den brief van den Heere van Montigny ſijnen broeder, werd geantwoord dattet onmogelijk was alſdoen totte ongeregeltheden te verſien, het en ware dat ſijne Maj. toeliet de Generale Staten, of dat hy ſelfs in perſoon in 't Land ware, ter cauſen van de verſekeringe die men gegeven hadde de geconfedereerde Edelluiden, en 't gene daer na getracteert was geweeſt met eenige Steden.

2. En aengaende het feit van den verweerder ten einde hy hem ſoude willen vinden in Antwerpen gedurende d'afweſen van den Prince van Orangien, dewelke ſeide daer van geſchreven te hebben aen Me-vrouwe: daer op antwoorde hy verweerder, dat hoewel Me-vrouwe hem ſelven beval, en ſoudet nier doen, weſende hem ſeer leet, dat hy hem onderwonden hadde in de ſaken van Doornik, daer van hy hem wilde ontſlaen, en ſchrijven aen ſijne Maj. alle het gene dat hy aldaer gehandelt hadde, ſond tot dien einde eenen ſijnen Edelman expres aen den Heere van Montigny ſijnen broeder in Spangien, dewelke vertrok van Doornik den 14 of 15 Octobris ſonder te dragen eenige brieven vanden voorſz Heere, door dien ſy niet van den advijſe en waren van den verweerder, van te verlaten de voorſz ſaken, maer docht hun, dat hy behoorde te perſiſteren van dien te verdragen, achtervolgende de verbinteniſſe, die ſy ſeiden te hebben tot dienſte van ſijn Maj. en aengaende de komſte van de Heere van Hoogſtraten aldaer te Denremonde en weet niet wat hem daer toe beweegde, en vraegde 't ſelve hem de voorſz verweerder, daer op hy antwoorde dat hy aldaer gekomen was om hem te beſoeken, en hem deel mede te geven van de ſaken, daer hy mede gemoeit was geweeſt, en ſeid hem de verweerder dat men geen geluckiger dink en mocht hebben voor den alsdoen lopende tijd, dan in geender ſaken gemoeit te weſen, hem radende dat hy hem daer uit vertrecken ſoude, alſo de voorſz verweerder ſeide te willen doen van de ſaken van Doornik, en dunkt hem dat de voorſz van Hoogſtraten hier in ſijnen raed niet gevolgt en heeft, hem hebbende onderwonden met de ſaken van Antwerpen, daer af hy hem laet verantwoorden.

3. En nopende eenige devijſen die daer gehouden ſouden geweeſt zijn van dat ſijne Majeſteit ſoude willen komen met krachte in 't Land, en te werk ſtellen 't gene dat de voorſz Franciſco Dalava ſchreef, werd geantwoord niet te behoren weder te ſtaen in alle 't gene dat ſijne Majeſteit ſoude willen ordineren, maer wel hem vertonen hare ſaken, ten einde daer in ſijne voorſz Majeſteit weſende te rechte onderrecht daer in ſoude verſien, en dat een yegelijk ſoude het beſte doen om de beroerten te ſliſſen, ſo wel van de gemeente als van den Adel, en dat ſijne Majeſteit in 't leſte ſoude bekennen de gene die hun in ſijnen dienſte ſouden wel gequeten hebben, het welke hert en vaſtelijk ſuſtineerde de Grave van Egmont dat behoorde gedaen te worden, daer op men ſloot en arreſteerde. En werd van deſe vergaderinge geen wetenſchap gedaen Me-vrouwe, dan de verweerder afveerdigde van ſtonden aen eenen expreſſen en ſonderlingen man na Spangien, en gink na Bruſſel, aldaer hy de ſaken van Doornik liet in handen van Me-vrouwe, tegens den raed, en advijs van de voorſz twe Heeren, dewelke hem ſeiden dat men hem niet en behoorde te beſwaren van een particuliere ſake, maer het geliefde hem verweerder ter contrarie, en waren de voorſz Heeren niet langer te Denremonde dan 4 of 5 uren, aldaer

anders

anders niet getracteert en wert, daer hy verweerder kenniſſe kan af hebben.

De 29 belaſtinge. 34. Op't xxxiiij. artijkel ſeid de verweerder, ſeer verwondert te weſen, datmen hem beſchuldigt van dat hy ſwarigheid maekte hem te Bruſſel te vinden, gemerkt dat de verweerder twe jaren te voren hadde verklaert ſijnen noot, en den kleinen middel die hy hadde om uit ſijn huis te trecken, daer van Me-vrouwe ſeide ſijne Maj. te willen adverteren, ten einde hy hem eenigen middel ſoude geven om te mogen blijven in ſijnen dienſt, en gaende de Grave van Egmont in Spangien, verklaerde hem wel en in 't lange ſijnen noot, ten einde hy daer van ſijne Maj. ſoude ſpreken, en ſoude over lange niet hebben konnen continueren hem te houden tot Bruſſel, ſonder de hulpe en byſtant van ſijne Onderſaten van Hoorn en Weerd, en ook de ontleningen die hy dede van de particuliere Heeren, dewelke hy tot noch toe niet en heeft kunnen vernoegen alſo hy ſal doen blijken, en onder ander is ſchuldig aen Jan Vlamink 6000 kronen, daer voor de Grave van Egmont borge is, en boven deſen heeft verbonden alle het gene datmen hem ſchuldig was in Napels, belopende omtrent 15000 kronen, en andere ſchulden diemen hem in Caſtilien ſchuldig is, en wat neerſtigheid hy tot noch toe gedaen heeft, en heeft niet kunnen voldoen den voorſz Vlamink, en ontlaſtende den voorſchreven Grave van Egmont t'ſijnen groten verdriete, en gelooft dattet al in intereſt ſal vergaen, en niet hebbende den middel om op alle ſijn goed te vinden 1000 kronen, noch binnen Antwerpen in als hondert op intereſt ſo luttel geloofs hadde hy over al, ſo ſloot hy noch een mael een woord daer van te ſpreken aen Me-vrouwe, weſende geeind de bruiloft van den Prince van Parma haren Sone, aldaer hy verweerder hem vand, doende al ſijne devoir om de Feeſte te vereren, en hebbende te kennen gegeven ſijne ſaken aen ſijnen Broeder de Heere van Montigny, en eenige andere ſijne vrienden, en ook door dien hy alſdoen gehouwelijkt hadde den voorſchreven ſijnen Broeder, waer door hy noch meer als oit genootſaekt was orden tot ſijne ſaken te ſtellen, weſende in alder confuſien van der werelt, alſo hy verweerder ſal doen blijken, indient nood ſy t'ſijnen ſeer groten verdriete, ſo warender eenige van den raed en meninge, dat de voorſchreven verweerder ſelfs in perſoon ſoude gaen by ſijne Maj. ten einde om hem te kennen te geven ſijnen noot, maer andere en dochtent niet goed, gemerkt dat een welgeboren perſoon ordinairlijk ſchaemte heeft ſijnen noot te verklaren, te meer dat ſy daer toe voegden, indien ſijne Maj. tot ſijnen noot niet en verſage, wat onkoſten dat hy ſoude moeten doen, en wat miſnoegen dat hy hebben ſoude, weſende gefruſtreert van goede hope die hy hedde, dat die dienſten hem vergolden ſouden worden, d'welk hem een eeuwig verdriet ſoude mogen veroorſaken. Te meer dat de ſaken van eenen Prince niet en ſijn altijts geſtelt om te mogen verſtaen tot het feit van eenen particulier, d'welk oorſake was dat de verweerder ſloot, en reſolveerde aldaer te ſenden ſijnen Secretaris La Loo, als de gene die de ſprake wiſte, en was in Spangien tot ſijnen dienſte gekomen, hem hebbende altijts gebruikt in ſijne domeſtijke ſaken, wetende en verſtaende ſeer wel den noot van hem verweerder en ſchreef door den voorſz Secretaris aen ſijne Maj. en ſijne vrienden, weſende in 't Hof, en gaf hem voor de reſt een inſtructie getekent met ſijne hand, in ſomma de ſaken van den verweerder waren alſdoen, en ſijn noch in den archſten ſtaet der werelt, en het en ſy dat ſijne Maj. hem helpt, en weet niet hoe hem ſal kunnen onderhouden, en namentlijk hebbende nu leſt geweeſt te Loven by ſijne Excellentie, de welke hem verſochte te willen komen tot Bruſſel, en aldaer eenige dagen hem aſſiſteren, en weſende hem daer na geſonden eenen brief van ſijne Maj. daer by hy hem ordineerde dat hy hem ſoude vinden by den Hertog van Alva, die hem ſijnen wille ſoude verklaren, en hy ſoude hem antwoord geven op de brieven die de verweerder aen ſijne Maj. geſchreven hadde, en men mag peiſen met wat verlangen de verweerder ſocht hem te vinden by ſijnder Excellentie, om te weten de meninge van ſijne Majeſteit, daer aen ſijne gehele ruſte hing, en weſende wedergekeert van Loven t'ſijnen huiſe dede alle (F. 144. neerſtigheid om eenig gelt te vinden, het welke hy geenſins en konde opbrengen, en was gedwongen te verpanden aen eenige particuliere huiſluiden eene eenige Hoeve die hy hadde liggen by ſijn huis van Weert, niet hebbende eenige andere meer in 't gehele Land, waer van gewaerſchout weſende ſijne vrouwe moeder, waſſer ſeer qualijk mede te vreden, als weſende gedaen en geſchied ſonder haren weten, weſende ſy vrouwe en tochtenaerſſe haer leven lank, waer door hem van node was ſelfs in perſoon by haer te vinden om haer te vreden te ſtellen, haer tonende de brieven van ſijne Majeſteit om hem te vinden by ſijne Excellentie, en haer te kennen gevende hoe groot hy achte dat de Hertog van Alva ſijnen Heer en vriend was, den welken hy het woord gegeven hadde van hem by den ſelven te vinden binnen acht of tien dagen, en dat hy als doen geen anderen middel gevonden en hadde om hem te behelpen en gelt te bekomen, dan in 't verſetten der voorſz Hoeve, haer daerom biddende, dat ſy te vreden wilde weſen, verhopende ſulke weldaden van ſijne Majeſteit te hebben, dat ſijne ſaken ſouden geremedieert worden, maer de verweerder laet bedenken alle perſonen het verdriet, d'welk ſijn voorſz vrou moeder, huisvrou en andere ſijne vrienden hebben gehad, verſtaende dat in plaetſe daer hy verhoopte eenige vergeldinge te hebben, is gevangen geſtelt geweeſt, alſo hy noch is, en men ſal nimmermeer tonen, dat de verweerder is verkoelt geweeſt van dienſt te doen aen ſijne Majeſteit om hem te gebruiken in ſijnen dienſte ſo lange als hy den middel gehad heeft maer wel tot ſijnen verdriet, is bedwongen geweeſt te ſeggen alſo in 't lange ſijnen noot, het welke hy doet om te juſtificeren ſijne goede redene, en te confunderen de beſchuldingen van ſijne Calumniateurs, en men ſal ſien by de brieven die hy aen Me-vrouwe van Parma deſen aengaende geſchreven heeft breder ſijne meninge, daer toe hy hem refereert.

De belaſtinge. 35. Op't xxxv. artijkel ſeid de verweerder, dat hy diverſe brieven geſchreven heeft aen ſijnen Secretaris La Lo, ten einde om te vervolgen ſijne depeſchen, en dat aengaende deſen brief hy dien mocht ſchrijven, door vreſe die hy hadde, dat indien tot de ſaken niet verſien en werde, de ſelve in groter inconvenient en ongeval mochten vallen, en ſocht na ſijne vermogen dat daer op achtinge genomen mocht worden. En nopende hem verweerder, en konde daerom niet doen ſonder bevel van ſijne Majeſteit, en hadde over lange verlangt eenige antwoorde te hebben, en dat waerachtig is, viel in ſulken melancolye, en quellinge, na dat hy ſach de ongeregeltheden die gebeurden in de maend van Auguſto 1566. dat hy totter dood toe ſiek was, en begonſte wat geſontheid te verhalen ten wederkeren van ſijne voorſz Secretaris Alonſo in de maend van April 1567. door de brieven die hy brochte van den Prince van Eboli en ſijnen broeder, want hy ontfink als doen gene van ſijne Majeſt. En aengaende het punct dat de verweerder geſchreven ſoude hebben, dat hy hem wilde vertrecken ſonder meer te willen dienen aen Coningen noch Keiſers en is niet vreemt, gemerkt hy genen middel meer en hadde, daer in te continueren, en ten anderen de verweerder heeft altijds geſeid, dat weſende door noot gedwongen te verlaten den dienſt van zijne Majeſt. hy geen ander Prince en wilde dienen, weſende ſeker dat hy geen middel en hadde om eenige andere Prince te dienen met ſulker affectie als hy zijne Majeſt. gedaen hadde, ook dat hy wiſte datter in Chriſtenheid geen Prince en was die den middel hadde om hem beter te vergelden dan zijne Majeſt. en aengeſien dat hem de Fortuine ſo tegen was, dat doende ſijne Majeſteit weldaden aen alle de werelt, en niet aen hem verweerder, achtet toe te komen door zijn ongeluk, en daerom en wilde niet meer ſtrijden tegen ſijne fortuine.

De bel ge. 36. Op't xxxvj. artijkel ſeid de verweerder dat het geſchrifte welk hem gegeven werd door Taffin in 't yoorſz

voorſz artijkel genoemt, hy 't ſelve aenveerde alſo hy 'er meer andere gedaen heeft, ten einde om te beſien ofter iet in waer, daer mede men hem hadde mogen behelpen om de ſaken te remedieren en beteren. En indien hy 'er iet in te propooſten gevonden hadde, ſoude 't ſelve te kennen gegeven hebben Mevrouwe, en den Raed, om daer op te letten: maer aengaende dit geſchrifte, en heefter niet van geſproken, hem alſdoen dunkende buiten propooſten te weſen, want Mevrouwe en mocht niet toelaten de Generale Staten, ſonder antwoorde te hebben van ſijne voorſz Majeſteit, en heeft hy verweerder 't ſelve propooſt alſdoen niet gehouden als weſende impertinent. En aengaende de vergaderinge van de Generale Staten, is te voren geleid geweeſt over acht of tien jaren, en en weet niet waer door de verweerder behoorde te verklaren, dat andere wilden verlaten haren laſt gemerkt dat ſulken propooſt geenſins en diende tot ſijne ſaken, te meer datter gene Heere en was die hem ſulx hadde bevolen te ſeggen.

37. Op 't xxxvij. artijkel ſeid de verweerder, datmen over veel jaren hadde geproponeert aen ſijne Maj. de vergaderinge van de Generale Staten, om door hun goeddunken te letten op de middelen om te conſerveren ons heilig Catholijk geloof en voorſien de ſaken van ſijne Majeſteit en van de voorſz Staten, d'welk men ſeide ſeer ten achteren te weſen, en en is noit de meninge van den verweerder geweeſt, de ſaken te brengen op ſulken weg, gelijk het artijkel inhoud, want ſijne profeſſie is altijds anders geweeſt, alſo hy genoeg ſal doen blijken, en men kan ſien wat vreugt men gehad en getrocken heeft van noit vergadert te hebben de voorſz Staten voor deſe beroerten, en indien men wilt leſen de Cronijken van Heer Philips van Commines, men ſal daer in vinden de grote dienſten die de Generale Staten vergadert weſende haren Prince gedaen hebben, en en heeft noit de verweerder verſtaen dat de voorſz Staten gedaen hebben tegens haren Prince, en concludeert de voorſz Philips de Commines, datſe verraders van haren Prince en den Lande zijn, de gene die ſulke vergaderinge beletten, en datſe 't ſelve doen om te voeden hare ambitie, ten einde de Prince niet geadverteert en word van hare mishandelinge. Ten leſten bid de verweerder niet geallegeert te worden metten Grave van Culenborg of de Geconfedereerde Edelluiden of van den compromiſſe als niet weſende de daed van den verweerder, en indien hy met henluiden gehandelt heeft is door laſt van Mevrouwe, alſo men ſien mag by de Acten daer op gepaſſeert.

38. Op 't xxxviij. artijkel ſeid de verweerder dat hy hem noit bekommert heeft mette abolitie vande voorſchreven Inquiſitie en Placcaten, als geen ſtand hebbende ter plaetſen van ſijne reſidentie, en heeft noit gedacht te uſurperen de autoriteiten en overheden van den Lande, en en weet niet hoe hyſe ſoude konnen pretenderen en door wat middel, niet en hebbende ingank noch voix in gene Staten van herwaers-over, alſo hy verklaert heeft in 't beginſel van deſe antwoorde. En aengaende datmen hem beſchuldigt dat hy wilde datter vryigheid van conſcientie ware, en dat een jegelijk mochte leven na ſijnen wille, men weet genoeg met wat ſorge en neerſtigheid de voorſz verweerder houd zijne eigen Onderſaten, en indien hy niet al en kan ſijn begeerte te wege brengen, hy doet 't gene hy kan om ons heilig Catholijk geloof t'onderhouden: ja men ſal vinden dat de Geeſtelijke Princen ſijne naburen daer mede genoeg belet ſijn, en bekent de voorſz verweerder ſijn vocatie niet te weſen hem meer met ſulke ſaken te moeyen, en dat ſijne Majeſteit hem in andere dingen ſal gebruiken, verklarende voorts valſch te weſen alle het gene welk 't ſelve artijkel tegens hem inhoud.

De 12 belaſtinge. 39. Op 't xxxix. artijkel ſeid de verweerder dat hy te Doornik aenquam ten ſelven dage doen hy van Bruſſel vertrok, en dat hem tegen quamen ſommige Edelluiden en volk van de Magiſtraet van de voorſz Stad, de welke hem wellekom heten, en komende binnen de Stad, vond het volk in wapenen, en veel gepeupel: daer van eenige riepen *Vive le Roy, Vive le Geux*, en gedenkt hem verweerder wel dattet hem leet was en mishaegde, en ſeide tot den Heere Beaufort en ſommige andere die by hem waren, die hem ſeiden datmen alſdoen daer in niet konde verſien, en weet een iegelijk, wat van een gepeupel is: ook dat hy verweerder was geſonden ter voorſz plaetſen om alles te ſtilſen, en datmen te Bruſſel een generael verdrag aen de bondgenoten en geconfedereerde gemaekt hadde, de welke verbonden waren te helpen caſtijen alle ongeregeltheden, alſo de acte van de verſekeringe 't ſelve inhoud, en heeft hy verweerder niet verſtaen dat ſulk verbod in eenige plaetſe gedaen is geweeſt, en en weet niet wat caſtiement hy ſoude hebben behoren te doen den genen die ſulx geroepen hadden, weſende 't ſelve niet verboden, en de verweerder en weet niet wat vrucht het ſoude tot zijne handelinge gebrocht hebben, en dat hy andere ſaken van meerder macht hadde uit te rechten dan deſe, en of ſy nu ſchoon geroepen hadden *Vive le Conte de Hornes*, en weet niet wat hy ſoude hebben te doen gehad, waerom hy verſoekt dat ſulx hem niet op geleid en worde voor miſdaed.

De 13. en 14. belaſtinge. 40. Op 't xl. artijkel ſeid de verweerder dat voor ſijn vertrek van Bruſſel de Heere van Beauvois was afgeveerdigt om te komen met ſijn krijgsvolk binnen het Caſteel van Doornik, en aldaer aenkomende des anderen daegs 's morgent na dat hy verweerder des avonds te voren ingekomen was, en alſo de verweerder gink op ten Stadhuiſe en men hadde aldaer doen vergaderen de voorſz Magiſtraet, ten einde om hen te inſinueren zijn bevel en commiſſie, ſo werd hy gewaerſchout dat de voorſz Heere van Beauvois was gearriveert, de welke laſt hadde hem gehoorſaem te weſen uit krachte van zijne voorſz commiſſie, en ſand den voorſz Heere van Beauvois zijne voorſchreven commiſſie, ten einde hy hem by hem ſoude vinden, d'welk hy dede, en ſeide hem dat hy ſeer blijde was van zijne komſte, en dat hy wilde komen des noenens of middags by hem eten: waer op de voorſchreven Heere van Beauvois hem excuſeerde: ſeggende nat en moede te ſijn, en dat hy hem wilde gaen ruſten, daer op hy weg gink en ſeide de verweerder tot eenige van der Stad, dat ſy niet en ſouden vreſen de komſte van den voorſz Beauvois want hy was te Doornik geſonden, met ſekere roep die gelopen hadde dat ſy gemuit hadden, maer hebbende gevonden de ſaken in beteren ſtaet, verhoopte dattet al wel verdragen ſoude worden. En aengaende den brief die de Heere van Moulbais, Beauvois, en van Eſplechen geſchreven hadde aen de Squerdes, en de Vileers, en was alſdoen geenſins daer van gewaerſchout, maer verſtont hy verweerder 't ſelve acht of tien dagen na en ſprak hem alſdoen daer van, ſeggende vreemt gevonden te hebben, dat ſy ſulken brief geſchreven hadden, weſende hy verweerder binnen der Stad, ſonder hem 't ſelve hebben te kennen gegeven, daer van ſy hunne excuſatie deden, en daer werd niet meer afgeſproken. En dede de verweerder den voorſz Heere van Beauvois alle vrientſchap en courtoſie alſo hy bekennen ſoude, indient noot ſy, en ſal ook geverificeert wordeu by de brieven die de verweerder geſchreven heeft aen Me-vrouwe weſende gekomen tot Doornik. En aengaende dat de verweerder voorhielt den voorſz Heere van Beauvoys, van na Rijſel te gaen, en was om geen ander reſpect dan dat de voorſz verweerder meinde grote dienſte te doen, hem ſendende met ſijn volk na Rijſel om te wederſtaen de oproeringen van Weſtvlaenderen, alſo hy verſocht was vanden Grave van Egmont gaende derwaers, indien die verweerder die niet van doen hadde, want de voorſz Beauvoys was van den dienſt des voorſz Gravens van Egmont, en (F. 145.) betrouwende hem ſijns wel, verlangende hem ſeer by hem te hebben, welk de waerheid is, en wel verſcheiden van de belaſtinge begrepen in 't voorſz artijkel.

De 15. belaſtinge. 41. Op 't xlj. artijkel ſeid de verweerder, dat hoewel hy verklaerde ſulken laſt te hebben, ſo en hadde nochtans Me-vrouwe van Parma ſulken bevel niet gegeven, alſo men by ſijne commiſſie geſien heeft, maer de verweer-

De 16. belaſtinge.

weerder hiel 't ſelve ſo ſtraf voor, ten einde om te lichtelijker te mogen geraken tot het gene dat hem geordineert was. Aengaende het feit van de prekingen, hy en heeft noit anders geſocht dan in als gehoorſaem te weſen de bevelen van me Vrouwe, alſo men ſien mach by de brieven die de verweerder deſen aengaende geſchreven heeft aen me Vrouwe en aen hare antwoorde, en indien hy niet al en heeft kunnen tot effecte brengen 't gunt hy wel begeert ſoude hebben, en is niet geweeſt door gebrek van neerſtigheid, maer den tijd was alſdoen ſo ontſtelt dat men niet en konde doen dat men wel ſoude begeert hebben, en was alſdoen Doornik ſo ontſteken, als eenige ſtad van Nederland.

De 17. belaſtinge. 42. Op 't xlij. artijckel ſeid de verweerder, dat hy dit verbod dede doen, het welke alſdoen geheel notelijk was voor de ſekerheid van de Catholijken, want men hiel van de vijf delen van der ſtad de vier deelen van de andere Religien te weſen, alſo die van de Magiſtraet ſelf ſeiden. En aengaende het punct van 't woort exercitie van de Religie, gepubliceert inde voorſz ſtad met aennoeminge van de Edelen aldaer genoemt, de verweerder dede doen een verklaringe van ſijne meyninge, en hoe 't al gebeurt was en de conſideratien die hem beweegt hadden tegenwoordig te ſenden, de twe Edelluiden Deſquerdes en Vileers tot de voorſz. publicatie, en ſant alle 't ſelve me Vrouwe, de welke hem antwoorde, dat ſy van als wel voldaen was, alſo men klaerlijk ſal mogen ſien by de brieven deſen aengaende geſchreven, en de acten dien aengaende gepaſſeert. En aengaende de verboden van niet te attenteren, op verbeurte van confiſcatie van lijf en goed, het was meer geſtelt tot vreſe, dan anderſins: ook en heeft hy verweerder gedurende den tijd dat hy ter voorſz. plaetſen was geen oorſake gehad iemand te caſtyen, die tegens het voorſz. gebod gedaen hadden, waerom hem dunkt dat hy gene faute gedaen heeft, en indien de verweerder gene macht en hadde ſulk verbod te doen, ſo behoorde de Magiſtraet hem 't ſelve te kennen gegeven, of me Vrouwe behoorde hem gewaerſchouwt te hebben, hebbende geſien 't gene hy uitgerecht hadde, want alle het gene dat gedaen is geweeſt, is geſchied tot verſekeringe van de Geeſtelijke en Catholijke.

43. Op 't xliij. artijkel ſeid de verweerder, dat men niet bevinden en ſal dat de Magiſtraet den verweerder andere middelen te voren gehouden hebben, want hy was ſo bevreeſt dat hy niet en dorſte doen, en men kan 't ſelve wel tonen, door de kleine orden die ſy gaven, doen de kerken overvallen worden, en daer na de komſte van den verweerder, en 't gene na ſijnen vertrekke aldaer gedaen is, en hoewel de verweerder geſchreven hadde aen me Vrouwe, dat hy den Magiſtraet Catholijks gevonden hadde, en begerig om alle goede ordonnantien te ſtellen, me Vrouwe voorſz. antwoorde hem door brieven, dat ſy 't gewenſt hadde metter daet in deſe beroeringe en overrompelinge te voren geſchiet, 't ſelve geſien te hebben.

De 81. belaſtinge. 44. Op 't xliiij. artijkel ſeid de verweerder, dat door toelatinge van me Vrouwe en hare brieven, hy liet toe de ſaken van Doornik ſouden blijven inden ſtaet gelijk ſy waren ten dage van ſijn vertrek, en ſo lange tot dat hy ſijn rapport aen me Vrouwe gedaen ſoude hebben, de welke aldaer ſand den Secretaris La Torre, en men mach ſien wat me Vrouwe conſenteerde aldaer gedaen te worden, en weet hy verweerder God niet genoeg te danken van dat hy niet tot Doornik toegelaten heeft, want de vier dagen overſtreken zijnde, en was'er niet geſloten van wegen des verweerders, met die van de ander Religie tot Doornik voorſz, het welke de verweerder verklaerde expreſſelijk t'zijnen wederkeren tot Bruſſel, verſoekende aen me Vrouwe aldaer iemand anders te willen ſenden, om te maken ſulke capitulatien of verdrag als haer goetdunken ſoude, hem daer mede niet meer willende moeyen, en ſchreef 't ſelve ook aen de Magiſtraet en den Heere Moulbais den xvj. October Anno 1566.

De 19. belaſtinge. 45. Op 't xlv. artijkel ſeid de verweerder, dat hy toeliet de Tempelen te maken by de ſtads-poorten door expreſſen laſt van me Vrouwe, alſo hy tonen ſal by hare brieven, waer toe notelijk was deſelve collecte toe te laten, ten einde om te betalen de werk-luiden en 't kopen der materialen, en ook dat daer perſonen ſouden weſen om die te doen maken, en alſo men ſeide, dat men alſdoen geen bequamer hout en vant, en dat me Vrouwe hem verweerder alle haeſtigheid op leide dat 't gedaen mochte weſen, verſochte eenige Edelen, die van der ander Religien te willen gerieven van eenig hout, het ware by verkopinge of leninge, en indien hy verweerder eenig gehad hadde, ſoude het ſelve gegeven hebben, ten en einde om het werk te vorderen, en t'achtervolgen 't gene me Vrouwe hem beval, en dat 'et waeragtig is, weſende de verweerder wedergekeert tot Bruſſel, ſo overgink me Vrouwe hem in den raed, door dien het werk noch niet opgemaekt en was: waer op de verweerder antwoorde, alle neerſtigheid gedaen te hebben, maer datmen ſo lichtelijk de materialen niet en hadde kunnen bekomen, en datmen het hout ſoude bereiden in de Abdye van Sinte Meerten in een beſloten plaetſe, dewelke den Abt daer toe geleent hadde ten verſoeke van den verweerder, want bereidende het hout opter ſtraten, of buiten de ſtad, ſo was te vreſen, dat'er dagelijx eenige ſtukken afgenomen ſouden worden, want het ſcheen, dat die van der ander Religie niet en ſochten de voorſz opbouwinge, en hadde de verweerder moeite genoeg om daer toe te verſtaen, waerom het onbehoorlijk is hem 't ſelve opgeleit te worden voor misbruik, te meer dat hy niet belaſt en heeft dat de Catholijke die ſouden betalen, die vander ander Religie geld ſouden opbrengen, want 't haer toeſtont te doen, ſeggende dat de Catholijke genoeg te doen hadden, hare Kerken wederom te verſien, dewelke by die van de andere Religie hadden overrompelt geweeſt.

46. Op 't xlvj. artijkel ſeid de verweerder noit ſulx verklaert te hebben gelijk het voorſz. artijkel inhout, maer heeft altijds geſeit te willen de executie doen, en heeft 't ſelve ook geſchreven aen me Vrouwe, en indien hy 't niet heeft konnen doen, is geweeſt, door dien dat de ſaken hem 't ſelve niet toe en lieten, want elk die hem in ſulke laſten vint, doen de executien, als ſy 't vinden bequaem, ten ſy, en dat den tijd hen 't ſelve toelaet, en aengaende dat hy niet en wilde caſtyen de voorſz Beeldſtormers en was hem niet toegelaten ſulke propooſten te houden, gemerkt het gene dat me Vrouwe verdragen hadde met de geconfedereerde Edelluyden, het welke ſy altijds ſchreef te willen onderhouden.

47. Op 't xlvij. artijkel ſeid de verweerder, dat weſende reed om te trecken na Bruſſel aldaer haer Hoogheid hem hadde doen komen, die van de andere Religie tot Doornik ſeiden hem dat weſende hy verweerder vertrocken, ſy ſouden overrompelt worden by die van den Caſteele, en dat men ſecretelijk veel volx in 't Caſteel ſou brengen, om 't ſelve te werk te ſtellen. En wetende de verweerder, dat ſulke propooſten en roepen niet waerachtig en waren, aengeſien me Vrouwe hem niet daer van te kennen gegeven hadde, verſochte den voorſz. Heere van Moulbais in tegenwoordigheid van de gene die hem ſulx aenbrochte, niet te willen invoeren tegen die van Doornik, om twe of drie dagen, en ook geen nieu volk binnen den Caſteele te willen nemen, gemerkt 't ſelve genoeg voorſien was tot verweringe van der plaetſe, en ſeide de verweerder dat weſende gekomen by me Vrouwe hy hen ſoude laten weten van alle ſijne uitrechtinge, ten einde om te weten hoe ſy hen ſouden houden, en alſo de voorſz van Moulbais antwoorde dat hy gedurende den ſelven tijd niet en ſoude procureuren om eenig nieu volk te hebben, maer in dien me Vrouwe hem eenig ſand, en hem belaſtende iet uit te richten dat hy dien terſtont ſoude geven ſonder langer te beiden, het welke hebbende verſtaen die van der ander Religie, kregen meer ſuſpicie en achterdenkinge als te voren, het welke oorſake was dat de verweerder niet en dorfde vertrecken, vreſende eenige veranderinge, en liet 't ſelve Mevrouwe weten, ſo door brieven als, aldaer ſendende eenen Edelman, welke hem tot de voorſz propooſten tegenwoordig vant, om haer 't ſelve te beter te kennen te geven,

en wat hem verweerder veroorſaekt hadde ſijn vertrek uiet te ſtellen, en bad om terſtont antwoord te hebben, ten einde hy te beter het bevel van Me-vrouwe mocht achtervolgen en gehoorſaem weſen, want ſijne meninge was gehelijken hare bevelen t'achtervolgen, alſo men ſien mach by de brieven hier op geſchreven weſende in ſijn boek. En aengaende de propooſten die hy gehouden mach hebben metten voorſz Moulbais, van dat ſijne broeder de Heere van Montigny qualijken gekoſen ſoude hebben, was door dien hy verſtont, weſende te Doornik dat de ſelve Moulbais weſende Gouverneur van de Stad, en het Land van Torneſis, en hadde geduerende alle deſe overrompelinge geen orden geſtelt, welk hy hadde kunnen doen, en hebbende de ſaken ſo verre niet laten komen, van 't beginſel, maer alſo dit feit niet en raekt den verweerder, en wilder niet vorder af ſpreken, dan van de waerſchouwinge die de voorſz Moulbais aen Me-vrouwe gedaen hadde, te weten, dat hy belegert was, en dat hy die plaetſe niet langer als 24 uren en konde houden, door dien hy gene proviande en hadde, op welke waerſchouwinge de verweerder werd afgeveerdigt na Doornik, aldaer hy vant niet waerachtig te weſen, de dingen by hem aen Me-vrouwe geſchreven, en aengaende de reſte, latet den voorſz Moulbais verantwoorden, den welken de verweerder alle vriendſchap gedaen heeft, terwijle hy te Doornik is geweeſt.

48. Op't xlviij artijkel ſeid de verweerder dat hy noit vervaert en heeft den voorſz Moulbais, hem hebbende in al dat hy gekonnen heeft behulpig geweeſt, en beneerſtigt, dat hem de Stad wel gehoorſaem is geweeſt, hem doende ſweren alle de Capiteinen die daer waren tot verſekertheid van de Stad, den welken den voorſz Moulbais als Gouverneur gaf beſtedinge, en de voorſz verweerder en dede anders niet dan hem te gebruiken om alles te verdragen en ſtillen, en en heeft de voorſz Moulbais gene reden hem ſijns te beklagen welk hy niet en meint dat hy in ſijne tegenwoordigheid doen ſoude.

49. Op't xlix. artijkel ſeid de verweerder niet geraden te hebben den voorſz Brederode, dat hy te Bruſſel ſoude gaen, en als hy verſtond, ſo was de verweerder gekomen tot Breda met mijnen Heer van Nuenaer ſijnen Swager, ten einde om te kennen te geven den Prince van Orangien eenige ſaken die ſy t'ſamen hadden, alſo't de verweerder genoeglamelijk betonen ſal, en en vant hem tot genen anderen einde tot Breda: wel is waer, dat na ſijnen aenkomſte, de voorſz Brederode aldaer quam, ſeggende te gaen na Bruſſel om te ſpreken Me-vrouwe, aengaende eenige brieven, die ſy hem geſchreven hadde, door den Secretaris de la Torre, of Quarebbe, daer van hy ſeide Me-vrouwe alle genoegen te willen geven, daer op de verweerder antwoorde dat hy ſeer wel doen ſoude, want men ſprak vremdelijk van hem, en ſonderlijk dat hy qualijk dede van ſijne ſtad van Vyanen te ſterken, na de tijd die als doen was, met andere propooſten, daer van hem nu ter tijd niet en gedenkt, en was als doen de verweerder ſo ſiek, dat hy den meeſtendeel van ſijnen bedde niet en quam, noch hem moeyende met gene geſelſchappe, noch mette ſaken van den voorſz Heere van Brederode en en verſtaet de verweerder niet te defenderen ſijne handelinge, en weſende tot Breda, ſo vand hem ook ter ſelver plaetſe de Grave van Hoogſtraten, de welke quam bidden den Prince van Orangien dat hy t'Antwerpen wilde komen, ten einde om in de Stad orden te ſtellen, en bad den Grave van Nuenaer aldaer te willen komen om ſijnen compere te weſen door dien ſijne huisvrouwe ſoude geliggen binnen eenen dag of twe, alſo ſy ook dede, begerende ook ſeer ernſtelijk aen den verweerder hem ook aldaer met hun te willen vinden, welk hy niet en konde doen, mits ſijne voorſz krankheit, en vertrok hem alleen op ſijn huis, mede nemende eenen Doctor van Utrecht de welke ſal mogen betuigen in wat ſtate de verweerder als doen was, en en weet niet wat de voorſz Brederode als doen handelde met Me-vrouwe, dan hy verſtont dat hy te Bruſſel niet geweeſt en hadde, 't gene daer na gebeurt is, is de gehele werelt kennelijk.

De 23 belaſtinge.

50. Op't 1. artijkel ſeid de verweerder, hem niet te gedenken, ſulke propooſten gehouden te hebben, en weſende by de gene die hem beſchuldigen, meint dat hy daer op genoegſamelijk ſoude konnen antwoorden, want het en is hem niet mogelijk te gedenken van alle ſulke kleine propooſten, en men mach ſomwijlen eenige woorden ſeggen, de welke anders verſtaen worden dan die geſeid zijn geweeſt.

De 24 belaſtinge.

51. Op't lj. artijkel ſeid de verweerder gewaerſchout weſende dat in onſe Vrouwe Kerke eenigen verborgen ſchat was, liet het ſelve terſtond weten aen Me-vrouwe, alſo't blijkt by ſijne brieven van den 4 Septembris, en d'antwoorde daer op van Me-vrouwe van den ſevenden der ſelver maend, daer by ſy goet vand ſijne neerſtigheden, hem ordinerende, dat hy goede wacht ſoude nemen op het gene datter gevonden ſoude werden op dattet ſelve gereſtitueert ſoude worden, den genen die 't toebehoorde alſo de verweerder gedaen heeft van alle het gene dat hy heeft konnen recouvreren toebehorende der voorſz Kerken, en liet 't ſelve ook weten aen den Biſſchop, en de Canonijken, de welke als doen tot Doornik waren, en doende aldaer graven, beval aen eenen van der Stad hem daer by te vinden, en ook aen den Canonijken op dat vindende eenige apparentie van 't gene daer van hem verweerder gewaerſchout hadde, daer in ſo voorſien mocht worden datter niet geſtolen en werd, en dunkt hem, indien hy'er ſijne neerſtigheid niet in gedaen en hadde, en dat het gepeupel eenigen ſchat genomen hadde, dat men hem daerom aen ſoude hebben mogen ſpreken, en en was noit de meninge van den verweerder eenige ſchade te doen der voorſz Kerke, noch den fondamenten der ſelver, en ook ſo dikwils als Me-vrouwe hem dede ophouden, dede het ſelve alſo men ſien ſal by de brieven die Me-vrouwe hem ſchreef van den xvij Septembris, en de antwoorde van den verweerder van den xix. hebbende terſtont doen viſiteren alle gravingen by de voorſz Canonijken die als doen aldaer waren, en de meeſters van de Metſers, alſo hy tonen ſal by de atteſtatien hier op gemackt den xxvij dag van Septembris, de welke hy dede maken door oorſake van eenen brief die Me-vrouwe hem (deſen aengaende) geſchreven hadde van den xxiiij deſer voorſz maend Septembris, refereert hem tot een yegelijk, dat hy ſeide dat men daer niet vinden en ſoude, maer het gene hy dede was om genoeg te doen ſijn devoir, want indient waer geweeſt hadde, en datter eenig ongeval gebeurt hadde, ſo ſoude men hem verweerder de wijt gegeven hebben, en en weet niet tot wat oorſake men hem hier mede belaſt, gemerkt hy verweerder daer van geen profijt en konde hebben. En men weet wel dat alle het gene, dat men aldaer gevonden heeft van gout en ſilver, weſende 't ſelve tot ſijn kenniſſe gekomen, hy 't den voorſz Canonijken gegeven heeft alſo men ſien ſal by hare quitantie, en men ſal alle ſijne brieven en beſcheden vinden geregiſtreert in ſijn boeken.

De 25 belaſtinge.

52. Op't lij artijkel ſeid de verweerder noit ſulke propooſten gehad te hebben, en en weet niet wat voor een Edelman men als doen in Spangien gevangen ſoude hebben gehad, en nopende ſijnen broeder en hadde niet waerom hy voor hem beſwaert ſoude zijn, weſende ſeer geluckig dat hy by ſijne Maj. was, zijnde uit deſe beroerten, en miſgunden hem 't ſelve genoeg de voorſz verweerder, en hadde ſeer wel als doen willen in ſijn geſelſchap weſen. En aengaende de 50000 mannen in 't ſelve artijkel geroert, zijn propooſten ſeer frivool, want men weet genoeg, dat de verweerder de middel niet hebben en ſoude, 100 mannen in Spangien te voeren, te meer dat hy den weg niet en weet dien hy nemen ſoude, om ſulx te doen, biddende daerom geen geloof te geven ſulke frivole en ongefondeerde propooſten ſonder reden, en indien datter yemant ware die hem ſulx opleggen wilde, bid de verweerder dat de ſelve hem voor oogen mach komen, om daer op t'antwoorden alſo hy na reden ſal bevinden te behoren.

53. Op't liij artijkel ſeid de verweerder dat hy noit ſulke propooſten gehouden heeft met die van de ander Religie van Doornik noch mette, Magiſtraet, maer ter contrarien heeft de verweerder altijds geſeid niet te willen doen ſonder expres bevel van Me-vrouwe, alſo hy ſal doen blijken by ſijne brieven. En indien hy ſo beladen bevonden ſal worden in de voorſz handelinge, is geweeſt door dien de brieven van Me-vrouwe ſo twijfelachtig geweeſt zijn, dat hy niet wel hare meninge konde verſtaen, het welke hy Me-vrouwe geſchreven heeft door ſijne brieven van den iij. October, biddende volkomentlijken en te willen geadverteert worden van hare meninge, ten einde om daer in gene faute te doen, en van te ſeggen dat ſy niet en ſouden doen ſonder te ſien de ondertekeninge van d'een van de Heeren begrepen in 't voorſz artijkel, en is niet waer, maer ter contrarien heeft geſeid en geſchreveu, dat ſy ſouden doen het gene dat de Heere van Moulbais en de Secretaris de la Torre met hun ſouden tracteren van wegen Me-vrouwe, alſo men ſien ſal by de brieven, die de verweerder geſchreven heeft, aen den Heere van Moulbais en den Magiſtraet van Doornik van den xxvj Octobris 1566. en en weet niet (genomen dat ſy hun geaddreſſeert hadden aen de voorſz Heeren begrepen in 't voorſz artijkel) wat raed ſy aen die van Doornik ſoude hebben mogen geven, niet wetende den ſtaet van der Stad.

De 27. belaſtinge. 54. Op't liiij artijkel ſeid de verweerder, dat hy hem heeft gevonden tot S. Amands, door de redenen die hy Me-vrouwe geſchreven heeft by ſijnen brief van den x September 1566 weſende de copie geregiſtreert in ſijn boek, en aengaende van aldaer toe te laten de predicatien, en konde hy als doen aldaer niet verbieden, en werden die als doen toegelaten buiten de poorten van Mechelen, Rijſel en andere plaetſen, en indient hy verweerder hadde willen verbieden tot Sinte Amand, ſoude gedaen hebben tegen het accoord, want men hadde aldaer eenen tijd lank gepredikt, alſo 't kennelijk is, ja hadden die van de ander Religie gedaen de ongeregeltheden binnen der Kerken, het welke niet belet en was geweeſt by den Baliiu, of Gouverneur van Sinte Amand, ſeggende genoeg macht gehad te hebben, en heeft de verweerder beſorgt by alle middelen te mogen bewaren de voorſz Abdye van S. Amand, en alle het Land toebehorende den Cardinael Granvelle, ten einde dat aldaer gebeurende eenige ongeregeltheid men niet denken en ſoude 't ſelve gedaen te weſen met conſent van den verweerder, als geen vriend van den Cardinael weſende, en men weet wel hoe datſe hen hielden tot Roncen, toebehorende aen die van Granvelle, de welke deden grote inſolentien en overvallingen aen alle hare nabueren, en waren in den tijde de vierigſte van der contrarie Religie, hoe wel de Dekens van de ſelve plaetſe is Titelmanus Inquiſiteur in Vlaenderen.

55. Op't lv artijkel ſeid de verweerder, dat hy ſprak den voorſz Miniſter ten einde hy hem ſoude houden in alle ſtilligheid, alſo hy ook geſeid hadde aen die van Doornik, ſoekende daer door in alles goeden orden te ſtellen, want men gedwongen was de predicatien toe te laten. En belangende dat by 't voorgaende artijkel men belaſt den verweerder toegelaten te hebben, dat een jegelijk ſonde leven na de geruſtheid van ſijne conſcientie, 't ſelve en ſal men niet waerachtig vinden, dan dat hy geconſenteert heeft, 't gene men als doen toeliet in 't Land volgende het accoort gemaekt by Me-vrouwe, die aen hem verweerder ſchreef dat ſy wilde 't ſelve accoort onderhouden te worden, totter tijd toe dat by ſijne Maj. met advijſen van de Generale Staten anderſins ſoude zijn geordonneert, alſo blijken ſal by de brieven van hare Hoogheid, en quamen ter ſelver plaetſen ſommige van het caſteel van Cambreſis, en van Valencijn ſprekende metten verweerder, de welke hy antwoorde ſulx als doen behoorde, hoe wel hy daer na gewaerſchout is geweeſt, dat men anderſins overgedragen heeft, alſo blijkt by de brieven die de verweerder ſchreef aen mijn Heere de Aerts-Biſſchop van Camerijk den xj Septembris 1566 en andere navolgende antwoorden van den voorſz Heere Aerts-Biſſchop, daer by men klaerlijk kan begrijpen dat alle de dienſt die de verweerder ſocht te doen, waren verkeert geinterpreteert, welk oorſake was dat hy hem ſocht te vertrecken, en hem niet meer te moeyen met ſulke ſaken.

56. Op't lvj artijkel ſeid de verweerder dat hem eenige hebben komen waerſchouwen, dat men eenige ongeregeltheid dede in een kerke, de verweerder gink terſtond derwaers vergeſelſchapt met luttel volx, en weſende gekomen binnen de voorſz kerke, dede ſommige gevangen nemen, en onder andere alſo hy meent waſſer eenen Hernaut genaemt Hoyau, en daer na vant hem den voorſz verweerder op 't Stadhuis, aldaer hy den voorſz gevangen dede ondervragen in zijne tegenwoordigheid, determinerende daer van voor zijn noenmael executie te doen, ſo verre hy miſdaen hadde, maer alſo ſy alſdoen niet achtehaelt en werden, ſo werden ſy wederom na de gevankeniſſe geleid, en des anderen daegs weſende, Sondach, en werd hier van niet gehandelt, en mits andere ſaken die den voorſz verweerder te voren gekomen waren, en werd van deſen niet meer getracteert, en alſo hy reiſde na Bruſſel, ſo ſeide men hem datter van deſe gevangenen waren die niet achterhaelt en waren geweeſt, en datſe van honger ſtorven, en dunkt hem verweerder datmen ſeide, dat de voorſz Hoyau van deſe tegenwoordige miſdaed niet achterhaelt en was, maer dat ſy t'anderen tijde hadde van de Iuſtitie gevangen geweeſt, waer op hy verweerder antwoorde dat, indien hy andermael gevangen hadde geweeſt, en daer van geſtraft, 't ſelve en raekt dit tegenwoordig feit niet. En dat indien men bevand dat de gene die de verweerder hadde doen vangen niet beſchuldigt en waren dat menſe ſoude los laten, niet anders hebbende van deſe ſake gehandelt.

57. Op't lvij artijkel ſeide de verweerder dat hy verſtond datter eenig volk van Blandin gevangen was, daer van d'eene van henluiden een vrouwe hadde met vier of vijf kinderen, de welke dikmaels quamen bidden voor den gevangen, den welken de verweerder ſeide in tegenwoordigheid van diverſe perſonen, dat indien ſy ſchuldig bevonden waren, hy niet en ſoude kunnen laten daer over recht te doen. En alſo de verweerder reiſde na Bruſſel ſeide, dat indien de voorſz van Blandin de dood niet verdient en hadde, datmen hem eenich ander caſtiement mochte geven, want het was deerniſſe de vrouwe en de kleine kinders te ſien van honger ſterven, en heeft daer van naer niet gehoort.

58. Op't lviij artijkel ſeid de verweerder dit artijkel (F. 14 niet te verſtaen, door dien dat hy hem te Doornik niet gehouden en heeft, dan voor het accoort, en aengaende, dat de verweerder behoorde te hebben laten geworden d'Magiſtraet, en heefter hem niet mede gemoeit, dan dat hy heeft geſliſt en geſtilt de beroerten tot Doornik achtervolgende zijne commiſſie, en naer ſijnen vertrecke magmen informeren wat van den gevangenen gebeurt is, weſende hy van daer vertrocken, waer door klaerlijk blijkt dat de verweerder heeft gedaen dat hy heeft gekonnen.

59. Op't lix artijkel ſeit de verweerder geen pardon gegeven te hebben, maer indien hy eenige gevangen hadde, die los latende door dien ſy alſdoen niet achterhaelt en worden, de ſelve machmen anderwerf vangen, daer mede laet hy geworden de Iuſticie. En indien hy iet bevolen hadde daer van hy gene macht en hadde, en was daer in de Iuſticie hem niet gehouden onderdanig te weſen, maer hem 't ſelve te vertonen, want de verweerder en is geen Recht-geleerde, en is ook zijne vocatie niet, alſo alle de werelt kennelijk is, ook en gink hy tot Doornik niet dan alleenlijk om te ſtillen de beroerten, en het recht en de Iuſtitie te voorderen, en de Magiſtraet alle autoritit te geven, het welk hy na zijn vermogen gedaen heeft. En indien Me-vrouwe hem hadde willen houden goede correſpondencie, hy ſoude gemeent hebben de voorſchreven Stad te remedieren ſo vele als eenigi Stad

van

van den Lande, alſo men ſien mag by de brieven die hy dien aengaende aen Mevrouwe geſchreven heeft.

60 Op 't lx. artijkel ſeid de verweerder, indien hy deſen brief geſchreven heeft ſo moeſt alſdoen den roep ſulx zijn, want de verweerder en is niet gewoon beuſelen te inventeren, en en weet niet waerom men mag den voorſz brief tot eenigen quaden einde uitleggen gemerkt het gene dat daer na t'Antwerpen gebeurt is, en ſeker de meninge van den verweerder en was anders niet, dan weſende ſijne Majeſteit naer de waerheid onderrecht van de ongeregeltheden, men ſoude ſo veel te eer konnen reſolveren om daer in te verſien, en heeft de verweerder ſomwijlen begrepen geworden door brieven vanden Marquis van Bergen, en ſijnen broeder weſende in Spangien van dat hy ſo ſoberlijken ſchreef, het welke de verweerder dede door dien hy alle dagen ſag veranderinge, en en wiſte niet watter mochte uitrijſen, hem daerom remitterende tot het gene dat Mevrouwe en den Raed mochten ſchrijven aen ſijne Majeſt. de welke hun alſdoen wel beſig vonden, weſende gene verſekertheden wat einde de ſaken ſouden mogen nemen.

De 28. n leſte elaſtin- e.

61. Op 't lxj. artijkel ſeid de verweerder noit die van Valencijn geraden te hebben dat ſy eenig achter denken of wantrouwigheid ſouden hebben van den Heere van Noircarmes, maer ter contrarie heeft altijts geſeit te behoren metten ſelven Noircarmes te tracteren, 't welke de verweerder geſeid en geſchreven heeft aen de Edelluiden weſende tot Valencijn, daer van hy genoeg ſal doen blijken, en en weet d'oorſake niet waerom die van Valencijn hun niet en wilden tot Camerijk vinden, want de verweerder heefter divers van horen ſpreken, en heeft altijds geſolliciteert dat de voorſchreven ſtad van Valencijn ſoude accorderen, om te vorderen zijne ſaken van Doornik, en ſoude gewilt hebben, dat hy alle goede correſpondentie gehad hadde metten Heere van Noircarmes, hem hebbende altijds van te voren vriend geweeſt, en en weet niet waer door hy hem verweerder, niet vryelijken en liet weten van het gene dat hy mochte verſtaen hem te raken, of hem 't ſelve vryelijken te ſenden, mits de vriendſchap die de verweerder hem ſoude mogen doen, en dat waerachtig is, weſende de ſtad van Valencijn ontſtelt, en datmen aldaer volk te voet en te peerde ſand om die te beleggen, ſo werd de Bende van den verweerder ontboden te komen tot Engene die het ſelve terſtont in alle neerſtigheid dede, maer Mevrouwe (ſonder dat hy weet waerom) dede die terſtont vertrecken na Thienen, doende andere geſelſchappen en Compagnien trecken na Valencijn, waer door men murmureerde, en ſcheen datmen hem miſtroude van de Bende van den verweerder, en men ſocht daer door aen die van Valencijn te verſtaen te geven, dat de verweerder niet en hadde willen tegens hun trecken, welk onwaerachtig was, want de verweerder quelde hem daer ſeer mede, en ſchreef daerom aen mijn Heere van Mansfelt, de welke alſdoen by Mevrouwe was, en was de verweerder vertrocken naer ſijn huis, vanſedert den beginne van November, aldaer hy wijt van Valencijn is, meer dan 40 mijlen, hebbende luttel middel hun te mogen by ſtaen, wel is waer dat de verweerder rade, dat indien ſy hun niet en wilden vinden by den Heere van Noircarmes, ſy hun mochten vinden by Mevrouwe, maer dat was in 't beginſel dat hy tot Doornik quam, en ook ſal men vinden by brieven die de Heere van Noircarmes geſchreven heeft aen den verweerder dat hy 't goed vand, dat elk hem moeide met ſijne ſaken, waerom de verweerder verſoekt niet meer belaſt te worden van de ſaken van Valencijn, dan de Heere van Noircarmes ſoude willen verantwoorden die van Doornijk.

62. Op 't lxij. artijkel ſeid de verweerder dat hy in neerſtigheid aenquam 's avonds op S. Andries dag tot Antoing om uitten Doop te heffen ſijnen Neve, aldaer hen vonden mijn Heere van Hachicourt ſijnen Oom, en den Abt van Creſpin, en aldaer verſtond hy dat die van Valencijn waren wederſpannig verklaert, en datter een groot ſchermutſel was geweeſt, ja datmen eenige ſtucken geſchuts uitter Stad geſchoten hadde, daer van de verweerder noit iet gehoort hadde, dan alſdoen, want hy vertrok den xv. Octobris uit Doornik naer Bruſſel, en van Bruſſel na ſijn huis, den leſten dag der ſelver maend, daer uit hy alleenlijk gekomen was om hem te vinden opten voorſz Doop. En alſo de voorſz ſijn Oom quam na Bruſſel, ſeide verwondert te weſen van ſulke verklaringe, want hy ſulx t'zijnen vertrecke niet gehoort en hadde, en ten ſelven ſtonde quamen aldaer aen de Heere van Vileers en Wingel, de welke ſeiden aldaer gekomen te zijn om te kennen te geven aen mijn Heer van Hachicourt en den verweerder, van de ongeregeltheid van Valencijn de welke toequam door haer miſtrouwen welk ſy hadden van den Heere van Noircarmes, en hy van hunlieden, biddende daerom daer in te willen voorſien, en niet toe te laten de bederffeniſſe van een ſulke Stad en het land daer rontsom, aengeſien, dat de voorſz Stad preſenteerde te doen alle 't gene dat Me-vrouwe en die van den Rade ſoude ordineren. En dat Me-vrouwe van hun qualijk onderricht was, en dat ſo verre ſy na de waerheid onderricht ware, en by ongepaſſide perſonen, ſy ſouden daer in by andere wege verſien met andere propoſten hier toe dienende, en dunkt hem de verweerder datter ook geweeſt is eenen borger, maer weet niet wel of hy genaemt was Gilles of anderſins, en hebbende alle 't gene des voorſz is in 't lange verſtaen de voorſz Heere van Hachicourt, verſochte den verweerder dat hy wilde rijden over Gaesbeke aldaer hy ſoude mogen ſpreken mijn Heere van Egmont, en de Grave van Mansfelt weſende van de Raed neffens Me-vrouwe, en leiden aldaer den voorſz Vileers en Wingel, ten einde om de voorſz Heeren te ſeggen alle 't gene des voorſz is, en hun na de waerheid t'onderrechten van de preſentatie die die van Valencijn deden, ten einde om te verſien tot die ongeregeltheden die toe te komen ſtonden, en men ſeide tot die van Valencijn dat hy ſeggen ſoude aen die van der Stad dat ſy hun ſtil ſouden houden totter tijd dat ſy antwoorde hadden van de voorſchreven Edelluiden. En vertrok terſtont de verweerder van Antoing, nemende ſijnen weg na Audenaerden aldaer hy ſijne peerden gelaten hadde, hebbende aldaer doen komen die van den Heere van Montigny ſijnen broeder, ten einde om te eer en in meerder neerſtigheid te mogen na ſijn huis keren, en en was niet langer ſtil tot Antoing, dan twe dagen, na dat hem gedenkt, en weſende aengekomen tot Gaesbeke, vand aldaer mijn Heere van Egmont en Mansfelt des avonts, en dede de verweerder aldaer verhalen het gene welk de voorſchreven Vileers en Wingel hem geſeid hadden van wegen die van der Stad van Valencijn, daer op de voorſz Graven antwoorden hoe dat ſy geheel ter contrarie onderricht waren, en dat die van Valencijn hun geheel qualijken hielden, maer daer was den roep dat ſy verbonteniſſe en verſtant in Vrankrijk hadden; het welke de voorſchreven Vileers ſeide niet waer te zijn; en dattet alles toequam door het miſtrouwen welk den Heere van Noircarmes hadde van die van Valencijn en ſy van hem daer van hy genoeg ſoude doen blijken, en dat aengaende de reſte de voorſz Stad haer onderwerpt te doen alle 't gene dat Mevrouwe metten Raed haer ſoude willen bevelen, behoudelijk dat ſy gehoort werden, waer op de voorſz Heere van Vileers verreiſde na Valencijn om ſommige requeſten weder te brengen, ten einde om die over te geven aen Mevrouwe, en van 't gunt daer naer geſchied of gebeurt is, daer mede en heeft de verweerder hem niet gemoeit als uit ſijnen huiſe niet geweeſt hebbende tot in April dat hy quam tot Bruſſel by Mevrouwe vier of vijf dagen, weſende ſijnen Secretaris wedergekeert uit Spangien, het welke hy ſijne Majeſt. ſchreef, alle welke dingen bedenkende, kan men ſien dat het gene, welk de verweerder gedaen heeft, in de ſake van Valencijn, is geweeſt om beters wille, en niet om hun te doen veranderen of wederſpannig worden, en en weet niet wat vruchte of profijt hy verweerder daer van ſoude hebben mogen trecken, gemerkt dat hy zijn woonſtede heeft by de 40 mijlen van

Valencijn, niet hebbende eenig goed daer omtrent noch kenniſſe van der Stad.

63. Op 't lxiij artijkel ſeid de verweerder, dat weſende hy verweerder in de maend van September beſich in de ſaken van Doornik, eenige van Valencijn aldaer by hem gekomen zijn, verklarende dat de voorſz Heere van Noircarmes hun geſeid hadde niet te willen aen die van Valencijn toelaten het gene die verweerder hadde tot Doornik doen uitkondigen en publiceren, en de Grave van Egmont in Vlaenderen, en de Prince van Orangien tot Antwerpen, maer wel het Compromis, in der voegen gelijk het gepaſſeert was tuſſchen de geconfedereerde Edelluiden, met eenige byvoeginge in forme van verbod van de een den anderen niet te mogen injurieren ter cauſen van twe Religien, ſeggende dat alle het gene de voorſchreven drie Heeren daer in gehandelt hadden, was geweeſt uit hare eigen autoriteit, hun hebbende Mevrouwe brieven geſchreven, daer by ſy niet voor goed en hield, 't gene dat ſy getracteert of geſloten hadden.

Op welk punct de verweerder hun antwoorde, dat hy niet tracteren en ſoude ſonder weten of toelatinge van Me vrouwe, en indien hy ter contrarie dede, hy ſoude hem verantwoorden daer behoren ſoude. En aengaende de andere twe Heeren, hy hielſe voor ſulx dat ſy hare ſaken wel ſouden weten te verantwoorden, en aengaende deſe puncten die ſalmen by geſchrifte vinden in zijn boek Folio 9. En docht hem verweerder dat de voorſchreven Heere van Noircarmes ſulke propooſten van hem niet en behoorde gehouden te hebben, gemerkt datmen niet vinden en ſal, dat hy iet getracteert of geſloten heeft met die van Doornik, en indien daer eenige publicatien gedaen zijn geweeſt ten tijde dat hy aldaer geweeſt is, deſelve waren notelijk, aengaende de reſte heeft altijts het Caſteel voorſien van geſchut, poeder, kloten, munitien en victualie, en doen langs de Stad in 't Caſteel krijgsknechten gaen, ten aenſien en weten van alle de
(F. 148.) werelt en in vollen dage, en en heeft noit de verweerder anders geſeid dan het gene dat alsdoen toe gelaten werd by forme van oochluikinge, totter tijd dat by ſijne Majeſteit met advijs van zijne gemene Staten anders ſoude weſen geordonneert, en dat hy ſeker was dat ſijne Majeſteit d'ander Religie niet en ſoude toelaten, het welke de verweerder op eenen dach wel opentlijken verklaerde aen Michiel Herlin, hem ſeggende, dat hy verſtaen hadde dat indien die van Valencijn niet en mochten leven in hare Religie, waren van meninge de Francoiſen in hare Stad te laten, door dien datſe haers geſins waren, en te meer dat het kennelijk was, dat ſy eenen Francen Miniſter, genaemt La Grange in de Stad hadden, het welke geheel contrarie was van het gene men in de andere ſteden toeliet, den welken niet toegelaten en was eenige uitlandſe Miniſters te ontfangen, daer op hem by den voorſz Herlin geantwoort werd, dat ſy niet anders en ſochten noch en begeerden, dan te hebben deſelve vryheden diemen ſoude toelaten d'andere ſteden, en dat de Heere van Noircarmes of hy verweerder aldaer quamen ordonnantie ſtellen, en dat ſy alle neerſtigheid ſouden doen om hem gehoorſaem te weſen: waer op hy verweerder antwoorde dat 't ſelve feit raekte den Heere van Noircarmes, maer indien Mevrouwe hem beval aldaer tot Valencijn te vinden om den Heere van Noircarmes te helpen, hy ſoude hem gaerne aldaer laten vinden, weſende daer toe by haer verſocht, en anderſins niet om aldaer alle dienſt te doen, en en ſoude ſijnen arbeid niet ſparen, daer na ſeide hy totten voorſz Herlin dat hy hem bad recht uit te willen verklaren, indien dat ſijne Maj. niet en wilde toe laten d'ander Religie in de voorſz Stad wat hy van meninge was te doen, waer op hy antwoorde dat hy alsdan ſoude vertrecken na Duitſland met al ſijn goed, indien hy konde, of indien niet immers ſijn perſoon, maer dat hy nimmermeer in Vrankrijk ſoude gaen, noch en ſoude gedogen dat de Francoiſen voet binnen Valencijn ſouden ſtellen, en ſoude hem liever alle ſijne dar-men op de muren laten uittrecken, want hy wilde ſijnen Prince getrou weſen, waer op de verweerder hem eenen tooch toe dronk, hem biddende, dat hy nimmermeer en wilde doen tegens ſijnen Princc, en gaf hem de hand, ſeggende tot de gene die daer tegenwoordig waren, dattet hem leet was dit arm volk in ſulken ſtaet te weſen, en bad datſe alle de hand aenhouden wilden, ten einde dat het miſtrouwen welk daer was tuſſchen den Heer van Noircarmes en het volk van Valencijn mochte ter neder geleit worden, want ſonder dat ſoude men wel qualijken een goed verdrag kunnen maken, en daer na ſchreef de verweerder aen de Heeren van Oudringies en Lombres den xxix October, ten einde ſy de hand wilden aenhouden, op dat alle ſaken mochten wel vergeleken worden, het welk wel een teken was, dat de verweerder anders niet en ſochte dan ruſte en ſtilligheid, en gene oproer noch wederſpannigheid.

En bid de verweerder God dat hy ſijnen ſiele wil doen, alſo hy altijds tot Doornik en Valencijn geſocht en beneerſtigt heeft eene goede vereeninge en vrede te maken, en dat het arm volk weſende verdoolt, mocht wederom op eenen goeden weg komen, en wanneer zijne Majeſteit ſoude gelieven onderſoek te doen nemen van den tijd dat ſy verleid zijn geweeſt, en door wat volk, naer dat de verweerder heeft verſtaen ſijne Maj. ſoude wel af verwondert ſijn.

De Admiraelg conclu-ſie.

Voor de reſt, bid de verweerder dat zijne Rechters willen achting nemen op ſijne daden, dat hy altijds verduert heeft in de dienſten van ſijnen Heere, en indien hy ergens in ſoude gemiſt hebben in't gene daer in hy gebruikt is geworden in ſaken van deſe beroerten, 't ſelve niet en willen wijten eenige quade meninge, maer dattet gene ſaken noch dingen van ſijne vacatien geweeſt en ſijn, daer by voegende dat de gene die in ſulke ſaken hadden behoren te verſien hun daer mede niet en hebben willen moeyen, en abſenteerden hun, en ſoude de verweerder wel geluckig geweeſt ſijn, indien hy tot Bruſſel niet gekomen en ware, maer ware gebleven in ſijn huis, en ſoude alſdan ſo onſchuldiglijk niet belaſt geworden ſijn van de ongerechtheden toegekomen in de voorſz Lande, gemerkt hy daer genen laſt en hadde, verhoopt dat zijne Maj. hebbende al 't ſelve wel verſtaen, daer op achtinge ſal nemen, de verweerder heeft nu geantwoort op de articulen en belaſtingen die hem gegeven zijn geweeſt by den Secretaris Praets, ſonder middel gehad te hebben, noch hem toegelaten te ſijn eenige Procureur of Advocaet te hebben om hem behulpig te weſen zijne voorſz antwoorde by geſchrifte te ſetten, en heeft die all en moeten maken, biddende eenen yegelijken, dieſe ſien ſullen, te willen geloven dat hy op alle de articulen oprechtelijk na de gerechte waerheid geantwoord heeft, en alſo een Edelman behoort en gehouden is te doen, en hebbende Procureurs en Advocaten, om ſijne ſake te beneerſtigen, achtervolgende het gene dat hem gelooft is by den voorſz Secretaris Praets, ſal nader doen blijken van de dienſten die hy verweerder gedaen heeft gedurende deſe beroerten.

En hoe wel de verweerder eenigen tijd in ſijne handen gehad heeft de belaſtingen die hem opgeleit ſijn by den voorſz Procureur Generael, ſonder daer op te hebben mogen antwoorden, alſo betuigen ſullen de Secretaris Praets en de Heere Anthonio d'Avala, totten 27 Ianuarij, als wanneer hy begonſte by geſchrifte te ſtellen waer in hy beſig geweeſt is totten derden dach der maend Februarij, ten welken dage hy heeft ſijne voorſchreven antwoorde gelevert in handen van den Secretaris Praets, ter ontlaſtinge van den verweerder, het welke hy wel heeft willen verklaren, ten einde hy niet beriſpt en worde van onachtſaemheid. En heeft deſelve getekent met zijne eigen hand, opt grote Caſteel van Gent in tegenwoordigheid van Doctor Ambroſius de Ribera, Auditeur van den krijgsvolke zijnder Maj. de Capitein *Franciſco de Montes de Ora*, Don Lois Henrique de Gutzman vendrich van den voorſz Capitein, Anthonis d'Avila Stalmeeſter vanden Coning van Spangien, en Franciſco Suarez Rotman van

van de voorſz Capitein. Ondertekent, *P. de Montmorenci*, noch leger

PRAETS.

GEdurende alle deſen tijd heeft ſijn wyn-moeder/ om hem van gelyer halven niet te laten vergaen/ ſijn mondkoſten uit haer eigen boſſe moeten voldoen/ mits den Hertog alle ſijne goederen na hem genomen hadde/die niet wilde betalen.

Ik ſoude hier de belaſtinge van den Grave van Egmont/ hem by den Procureur Generael opgeleid/ mitſgaders de defenſie by hem daer tegens gedaen/ wel mede hebben laten volgen/ dan en hebbe die niet ſo volkomelijk konnen bekomen: ook dewijle de belaſtinge weinig verſcheelden/ en het den leſer te verdrietig ſoude mogen vallen eene gelijke ſake te leſen/ heb ik gene grote moeite meer daerom gedaen/ dan de leſers ſullen weten/ dat men ſeer vreemdelijk tegen de voorſz Heeren Graven gehandelt en geprocedeert heeft/ ſonder dat ſy-luiden hebben hare behoorlijke defenſie mogen doen: maer werden verſteken van productien en tone/ en dat ſy de getuigen die tegens hen-luiden beleid werden/ niet en hebben mogen reprocereren/ nadien hen-luiden geweigert werde/ het verklaren der getuigen in 't particulier te mogen ſien/ hoewel 't ſelve van harent wegen by verſcheiden Requeſten verſocht is geweeſt/ en ook vertoont/ dat ten minſten een gebangen en verweerder/ in wat ſaken dat het zy/ behoort gefaboriſeert te werden/ ſo vele als een betichter of beſchuldiger/ beſonder ook aengaende ſijn defenſie en teemijnen van tone/ 't welk het principaelſte ſtuk is van de defenſien/ en dat in proceſſen criminneel geen continuatie en kan plaetſe hebben of effect sorteren/ de Rechter en moet hem altijd en geheelijk informeren van der ſake en gelegentheid van dien/ tot ontlaſtinge der beſchuldigde/ ſo ook in materie criminneel geen concluſie plaetſe en grijpt/ om uit te ſluiten de informatien en verificatien der ſaken.

Ik ben wat lange in deſe ſake gebleven/ ovemits de ſelve van ſeer grote gewichte is/ en dat ik ook te lichter met andere macht voortgaen: nademael de leſer licht kan verſtaen/ nadien jegens den voorſchreven Heere Graven/ weſende perſonen van ſulker qualiteit/ daer ook de Keiſerlijke Majeſteit/ de Keurvorſten en meer andere Vorſten des Rijx voor hadden geintercedeert en geſchreven/ en die den Coninck ſo grote dienſten te voren gedaen hadden/ en ſo ſeer bemind waren/ alſo vreemdelijk is geprocedeert geworden/ dat andere perſonen van minder qualiteit geen meer voordeels en hebben gehad dan deſe/ maer dat tegens de ſelve veel min reſpects gedragen is geweeſt/ ſonderling jegens de gene/ die de macht niet en hadden hun recht te vervorderen/ en de gierige handen van ſommige van den bloedraed en andere verſcheiden flatteerders te vullen.

Verſcheiden Advocaten an Provinſien/ en Penſionariſſen an ſteden gevangen.

Hier dient ook wel ten propooſte/ hoe dat door bevel van den ſelven Hertog ook gevangen zijn verſcheiden Advocaten en Penſionariſſen van den Provincien en Steden/ ſo van Vlaenderen/ Mechelen/ en andere landen/ tegen de welke vreemdelijken/ ja wredelijken en onbehoorlijken is geprocedeert geweeſt/ en niet tegenſtaende grote inſtantien die gedaen werden ſo by de vrienden en bloedverwanten van de gevangens/ als by de Gedeputeerde van de Provincien en Steden die te dier oorſaken aldaer geſtiert en geſonden werden voor de ſelve te ſollicieren/ ſo liet men de ſelve veel maenden lang leggen/ al eer men hen eenige aenſprake dede/ en in 't einde hen meeſt te laſt leggende de ſaken die ſy-luiden van wegen hunne Heeren en meeſters hadden gedreven. Maer op dattet den leſer niet verdrietig en lang valle van alle de proceduren in 't particulier te verhalen/ ſo ſullen wy hier maer kortelijken en tot een exempel voortbrengen de gebankeniſſe en handelinge met Meeſter Jacob van den Einden/ Raed en Advocaet van de Staten 's lands van Holland/ de welke aldus toe gegaen is. De Grave van Boſſu/ hebbende de commiſſie van Stadhouderſchap over Holland en Zeeland by proviſie/ heeft in 't leſte van Januario Anno 1568. den voornoemden Meeſter Jacob van den Einden op eenen avond by hem ontboden en genood om te komen eten gelijk hy dede/ maer menende na den eten na huis te gaen/ ſo is hy by de voorſchreven Grave opgehouden en gedetineert geweeſt/ ſeggende dat hy daer toe laſt hadde van den Hertog van Alba of ſijnen Raed/ hebbende ook daer-en-tuſſchen by ſijnen Secretaris genaemt van der Zande geaſſiſteert mette Subſtituit Griffier van den Hove van Holland/ genaemt Willem van Berendrecht/ doen inventariſeren alle de pampieren/ brieven en munimenten in ſijn comptoir ten ſelfden tijde bevonden/ 12 of 14 dagen/ daer na ſo heeft de Ballin van den Hage beleid weſende met ſeker getal van ſoldaten/ op eenen nacht den voorſchreven van den Einden met alle de voorſchreven pampieren uit den Hage gevoert na Bruſſel/ allwaer hy opte Coulwenbergſe poorte in ſtrikter gevangeniſſe is geleid/ en daer gelaten als vergeten/ ſonder hem eenige aenſprake of eiſch te doen/ ten laetſten nadien de vrienden van den voorſchreven van den Einde ſeer menighvuldige verſoeken en ſollicitatien hadden gedaen tot ſeer onſprekelijke koſten en moeiten/ ſo is hem na den tijd van omtrent drie maenden opten naem van den Procureur Generael eenen eiſch overgelevert geweeſt/ inhoudende vele en verſcheide articulen/ al meeſt ſijn ampt en officie en der Staten ſaken aengaende en roerende/ in de welke hy nochtans en den Ontfanger Generael Arent Cobel alleenlijk beſchuldigt worden. De eerſte articulen t'ſijnen laſte waren/ dat hy op 't vertrecken van den Coninck/ hy weſende doe ter tijd Penſionaris van Delf/ hem gevonden hadde binnen Gent in preſentie van ſijne Majeſteit/ om te verſoeken dat de Spangiaerden/ geordonneert tot bewaringe van de frontieren van herwaers-over/ in Spangien ſouden werden geſonden en uit deſe Landen vertrecken moeten/ dat de Requeſte opten naem van de Generale Staten geſtelt/ onder ſijn pampieren was bevonden/ en dat hy dit gedaen hadde ſonder laſt van den Burgermeeſteren van Delf/ ſijne meeſters/ en ook ſonder wete en advijs van de Staten/ alſo de Coninck van den Staten al hadde oorlof genomen/ en dat deſe Requeſte alſo was gepractiſeert by den Prince van Oranjen en eenige andere van ſijn geallieerde of verbond/ en oorſake en den eerſten oorſprong van de veranderinge van deſe Nederlanden/ etc. Hier merkt men waerachtig te zijn 't gene hier van in 't eerſte boek verhaelt werd van den eerſten haet tegen de Nederlanden. Op welke articulen de voornoemde Meeſter Jacob van den Einden/ na den eiſch des tijds en gelegentheid der ſake geantwoord hebbende/ is voorts ſo verre geprocedeert geweeſt/ dat men komen ſoude tot productie van getuigen/ waer toe hem van node was hem te reclameren en refereren tot ſijne heeren en meeſters/ namentlijk de Staten van Holland/ de welke gedeputeert hebbende de Heeren van Aſſendelft en Mateneſſe/ en diverſe andere Burgermeeſters en Regeerders der ſes grote Steden van Holland/ om voor hem van wegen 't gemene Land te interbenieren/ en ſijne of veel eer de gemene Lands ſaken eenigſins te verdedigen/ en ſijne relaxatie en ontſlaginge te vorderen/ en daer beneffens volk te vorderen/ en verſoeken om de pampieren/ ſtucken en reſolutien van de Staten van Holland en andere ſecreten van den Lande by hem gevonden en mede tot Bruſſel genomen/ wederom te mogen hebben/ nadien de Staten de ſelve te doen hadden/ om des gemene Lands penningen en omſlagen te innen/ en dat ſonder de ſelve te hebben ſy niet en mochten procederen tot eindlijk ſlot van de rekeninge van wijlen Meeſter Arnoult Cobel Ontfanger des ſelven Lands/ daer toe van wegen ſijne wedutwe grote inſtantie gedaen werd/ welke voorſchreven Heeren

Meeſter Jacob van den Einde Raed en Advocaet van de Staten 's lands van Holland werd gevangen/ en uiten Hage tot Bruſſel gevoert.

(F. 149.)

De Staten van Holland ſenden Gedeputeerde aen de Hertog van Alba en Raed van trouble/ om te ſollicteren de relaratie van haren Advocaet.

ren gedeputeerde / by haer hebbende Meester Johan van Treslong / een van de principaelste en kloekste Advocaten van den Hove van Holland (die namaels eerste President van den Hoogen Rade van Holland geweest is) gearriveert zijnde tot Antwerpen / alwaer de voorsz Hertog doen was zijn Hof houdende / en zijnen Raed van trouble of bloetraed geaccommodeert wesende in 't huis van eenen Marcus Perez / verdreven of gevlucht Spaens Coopman (van den welken in 't eerste deel deser Historie dikwils vermaent is) staende op de Meeren aldaer / so ist gebeurt / dat de voorsz Meester Johan van Treslong versocht audientie van den voorsz Rade van trouble / welk verkregen hebbende / heeft d'voorsake van de komste der voorsz Heeren Gedeputeerde verhaelt / en voorts by monde wat te dry defenderende de sake en het goed recht van den voorsz Meester Jacob van Einden / so is hy aldaer alle den gantschen dach als gevangen man in een kamer van den selven huise beset en bewaert geweest / sonder dat zijn eigen dienaer of yemand ter werelt hem mochte aenspreken / daer na los gelaten en weder gekomen zijnde (hebbende hem te voren by eede doen sweren en beloven / dat hy tegen niemanden ter werelt en soude seggen / 'tgunt hem voorgehouden was) by de voorsz Heeren en Gedeputeerde / die ook als getuigen geproduceert souden hebben geworden / heeft sulken schrik en vreese onder hen-luiden geweest / dat sy-luiden alles uit haer luider herberge delogerende / zijn in slechte en onbekende huisen gaen t'huis leggen / vresende ook geapprehendeert te worden / en siende bequaemheid / zijn sonder iet uit te rechten weder na Holland getrocken / en en hebben daer na egene getuigenisse begeren te doen / dan voor Commissariissen daer toe te destineren in Holland / waerom by requeste versocht zijnde by Joffrou Elisabeth van Nieulande / huisvrou van Meester Jacob van den Einde / datter eenige Commissariissen souden gesonden werden in Holland / om alle de Staten int generael te doen horen en tuigen in dese sake / ten einde de onnoselheid van haer man te beter soude mogen blijken / so werd al 't selve by den voorsz Rade afgeslagen / sulx dat dese procederen voortgaende op de maniere van de kreest / is ten lesten gebeurt dat den voorsz Meester Jacob van den Einde / so voor 't verdriet en hertsweer dat hem sonder zijn schuld aengedaen werd / als voor siekte en ongemak / op den 12 Marty in den jare 1599. in de gevankenisse tot Brussel / genaemt Treurenborg / deser wereld overleden is / wesende alleen by hem present Jonker Jacob van den Einden sijn soon / en een dienstmaegt / en noch twe goede Heeren / aldaer mede gevangen leggende / hebbende ontrent een jaer en ses weken gevangen gelegen / en getracteert geweest met grote rigeur en bitterheid / doch is noch eindelijk gebeurt / ontrent twe jaren na sijn dood / dat sijn goederen / die al te voren mede aengeslagen waren / weder gerelaxeert zijn / en sijne memorie is by sententie van den Rade voorsz / ook van den eisch van den Procureur Generael geabsolveert en vry gesproken. Dusdanig zijn geweest de procederen van desen Raed / datmen luiden van eeren en van sulken qualiteit / en bedient hebbende so weerdige Staten en Officien / also sonder eenige voorgaende informatien dede vangen en gevangen houden jaer en dagen / en deselve tracteerde so rigoreuselijken sonder sake of schult / so haer eigen sententie hier verhaelt mede is vrengende / en getuigenisse is gevende van haer quade en onrechtveerdige handelingen en procederen. Doch is wel te geloven / so hy langer in 't leven hadde gebleven / datter geen sententie t'sijnen voordele en soude hebben gegaen / maer de tijden waren doe al wat verandert / en den Hertog socht doe wat anders van meerder importantie.

Meester Jan van Treslong werd een gansehen dag gevangen geset, om dat hy de sake van den Advocaet van Holland defendeerde.

De Gedeputeerde van de Staten van Holland tretken secretelijk uit vreese van Antwerpen.

Van gelijken hadde den Hertog doen vangen Meester Roelant de Rijke Pensionaris der stad Loven / de welke hy dede te laste leggen /

Meester Jacob van den Eynden sterft in de gevankenisse.

De goederen van Mr. Jacob van den Eynde worden 2. jaren na sijn overlijden ontslagen / en sijn memorie van den eisch van den Procureur Generael geabsolveert.

Artickulen te laste geleit

1. Dat hy hem gunstig gedragen en bewesen hadde den sectarissen van de gereprobeerde lere / en professie der sectarissen / so voor als na de troublen in den lande van herwaers over geresen.

2. Om 't welk te bewijsen was blijkelijk / dat hy eenige jaren geleden voor de beroerten gepoort / geraden en aengesocht hadde / die van de Wet der voorsz stad Loven / dat sy hen souden willen voegen met de andere Hooftsteden van Braband / om te verhinderen het invoeren der Inquisitie / die nochtans in de omliggende landen geexerceert werde / tot genoegen van sijne Maj. en uitroeyinge van allen secten.

3. Dat hy anders wel mochte merken dat door de genade Godes ten voorsten / sonder de voorsz Inquisitie de oude Catholijke Religie niet wel behouden konde werden / gelijk men na d'ophoudinge van dien en de niet onderhoudinge der placcaten van sijne Maj. gesien en gevoelt heeft door de oproeren en beroerte der geconfedereerde Edelen en gemenen volke / hun voorgenomen volgende.

4. En om dat de voorsz de Rijke gevoelde / dat zijn voorstel in zijn collegie niet so ernstelijk gehandelt en wierde / als hy den voortgank van dien geerne gesien hadde / beweegde hy die vant Collegie daer toe met dese en diergelijke woorden: Dat die van Loven geen werelt alleen en konden maken.

5. By welke hy hem bewesen hadde / genoeg geneigt te wesen tot nieuwigheid en invoeringe van de nieuwe Religie / mits dat door goet bevinden van dien bleek / dat eenigen tijd voort overgeven van de requeste der voorsz geconfedereerde / hy geseit soude hebben: Dat eer drie maenden men in den lande van herwaers-over soude sien invoeren de Confessie van Ausburg.

6. Daer by gevoegt / dat gedurende de beroerte hy berucht en gehouden wierde te sapen en te verreyden alle quade tijdingen tot voordeel der sectarissen en rebellen / een sake striktelijk verboden op grote straffe / door seker placcaet tegen sulke nieuwelingen uitgekondigt.

7. Boven dien hadde de voorsz de Rijke dwaelredenen gehouden tegen 't voorsz out Catholijk gelove en de Sacramenten van dien / door verscheiden argumenten en motiven.

8. En also een seker Theologus zijn argumenten en propoosten hadde gedebatteert / by siende dat hy door de goede redenen de waerheid niet tegenspreken en konde / hadde gerepliceert / dat de Theologus beter wist en verstond / als 't gene hy dreef en seide.

9. Welke disputen op 't stuk van de Relige naekt en uitdruckelijk by zijn Majesteits placcaten waren verboden op de penen daer toe gestelt / daer van hy geen onwetenheid en hadde voor te wenden / hebbende so lange Pensionaris en Raed geweest der stad Loven / dewelke t'allen tijden de placcaten waren toegesonden geweest / om de selve t'onderhouden en volbrengen.

Besluitende de Procureur Generael / dat de voorsz de Rijke by sententie van den Hertog van Alba soude werden gecondemneert gestraft te werden / volgende de placcaten van sijne Maj. aen lijf en goet /

De voorsz de Rijke heeft hier tegen by zijne antwoorde verklaert.

1. Dat ter contrarie hy so wel voor de tijden der troublen als daer na en noch was geweest van goeden Catholijken gelove en wandel.

2. Dat daer toe hebben gestrekt alle zijne actien en daden so openbaerlijk totte Staten / zijn Collegie en andere bysondere.

3. Gelijk de voorsz de Rijke by en aen allen eerlijken luiden (die met hem omgegaen en verkeert hadden) geacht / gereputeert en berucht was geweest.

4. Sulx volkomelijk blijken soude by getuigenisse van vele geloof waerdige luiden / hebbende kennisse van sijn leven / daden en omgank: en antwoordende opt 1. 2. 3. en 4. artickule van den voorsz eysch.

5. Seide noit geraden / gepoogt noch de Wet van Loven aengesocht te hebben / noch gepoogt te hebben tot saken strecktende tot voordeel van de sectarissen / of die van de nieuwe Religie of tot veranderinge van de oude Catholijke Religie.

6. Ge-

denpensionaris der stad Loven M. Roeland de Rijcke.

Verantwoordinge van meester Roeland de Rijke gen sijne beschuldiginge

6. Gelijk ook in de vergaderinge van de Wet in zijn bywesen noit en was gehandelt tot weringe van de invoeringe der Inquisitie in den Lande van Brabant / dan by den Rade van Brabant aen te houden by ootmoedige remonstrantie gegrondeert op auctoriteit / Jurisdictie en wille van zijne Maj. en zijne oude constitutien van sijne gelucksige voorouders en privilegien 's Lands van Brabant / 't welk voor geen onbillijke sake en behoorde gehouden te werden.

7. En en mocht daerom tegen hem niet vermoed werden de woorden gesproken te hebben in 't byf de articul verhaelt / so hy ook geen gedachtenisse en hadde dat by andere / in sijn bywesen / sulx gesproken was geweest.

8: Hoe wel dat sulke of gelijke woorden wel souden mogen gesproken zijn geweest / niet om de Confessie van Ausburg voor te spreken: maer veel eer om die te verwerpen / mits d'ontmoetingen diemen doe ter tijd sach / als mede dat 't vermoeden niet anders konde wesen van Catholijke luiden.

9. Het seste articul lochent hy het inhouden van dien expresselijk / en seid dat sulx nimmermeer by geloofwaerdige getuigen en soude blijken / dat ook den
(F. 150.) inhouden van vij. articul niet waer en sy / en dat hy wel versekert was / noit met yemand in dispute getreden te sijn / belangende de Sacramenten der H. Kerke / noch andere pointten belangende het oude Catholijke gelove / met wat menschе het ter werelt sy.

10. Maer ter contrarie soude / indien 't noot ware / wel konnen bewesen werden / dat hy altijd van den H. Sacramenten der Kerke en van den Roomse Catholijken gelove gesproken heeft met alle eerweerdigheid en reverentie / gelijk een goed Chriſten betaemde.

11. Ja dat hy noit en soude hebben geleden / dat yemand anders daer van soude hebben gesproken.

12. En kan niet verstaen / dat contraventie van placcaten behoort geacht te werden / of schoon yemand gequalificeert by titel of trap van Licentiaet in de Rechten / by maniere van dibisien / en sonder yemand te willen ergeren / woorden soude hebben gehad op eenige pointen van de Religie selfs met een Theologus.

Des de voorsz de Rijke ootmoedelijk versocht / gemerkt 't gene voorschreven is / dat so sijn Excellentie of de Heeren van sijnen Rade voldoeninge begeren te hebben van sijn leven en wandel / of so by de informatie tegen hem genomen / pets gevonden soude mogen werden tot sijnen laste / dat hem daer van specifique verklaringe mocht werden gegeven / met omstandigheden van tijden en plaetsen / om daer op te mogen poseren / en sijne onnoselheid bewaerheden / en op dat by sijne vyanden (gelijk publijke personen daer sonder niet en zijn) niet door versierde en verdichte saken iet aengericht en soude werden tegen sijn welachtinge en eere / etc.

Maer wat was 't / hoewel dese man by een yeder geagt en gehouden was voor een oprecht Catholijk persoon / so sat hy seer langen tijd gebangen / en konde niet te recht komen / en het koste hem sijn welvaren en goederen / gelijk meer andere / en waren wel gelucksig die het met hun leven ontquamen.

Nadien nu de saken in de Nederlanden also gestelt waren als voorsz is / en dat men niet anders en hoorde / dan van bangen en spannen in alle de steden van Nederland / so hebben die van Antwerpen besloten / hare Gedeputeerde te senden aen den Hertoge van Alba / doen ter tijd wesende tot 's Hertogenbosch / om hem te vertonen met alle reverentie en ootmoed / hoe dat de Hertoginne van Parma Gouvernante de borgeren en ingesetenen der selver Stad / aldaer van te voren woninge gehad hebbende / voor de Oostmaend Anno 1566. hadde geaccordeert en geconsenteert (so verre de Coninklijke Majesteit henluiden het versochte pardon weigerde) den tijd van een maend / na de insinuatie en verklaringe van den wille van sijne Majesteit / om veylijk uit den Lande te mogen vertrecken / sonder belet gedaen te werden aen hare personen of goeden / en dat sy-luiden dien-volgende de voorsz borgeren en ingesetenen in 't accoord van den 7 Aprilis 67. niet uitgesondert / aldaer hadden doen blijven en verseliert / dat henluiden geen belet en soude werden gedaen aen hare personen of goeden / en dit ten einde deselve Stad niet geheel en soude werden gedepopuleert en ontbloot van volk / en also nu contrarie de voorsz toesegginge / beloste en verseketheid van hare Hoogheid vele personen binnen Antwerpen waren aengetast en gevangen genomen / en hare goeden gearresteert en geconsisqueert / en meestendeel sulke / die maer alleenlijken ter predicatien hadden geweest / sommige meer uit nieusgierigheid / dan uit quaden wille / en sonder eenige andere misdaden bedreven te hebben / en hen nu weder gestelt hadden in de onderdanigheid en gehoorsaemheid van sijne Majesteit: so baden sy sijne Extellentie ootmoedelijk / dat so verre sijne Majesteit de selve personen het versochte pardon hadde geweigert en afgeslagen / dat hem gelieven wilde 't selve te verklaren / en alsdan de voorsz gevangene te doen ontslaen en vergunnen de geconsenteerde maend / om veylijk en onbelet met hare goederen te mogen vertrecken / ten einde het woord van hare Hoogheid mocht bestendig blijven.

De Hertog van Alba dit verstaen hebbende / heeft de Gedeputeerde met een wreed gesichte geantwoord / dat hy wel seer verwondert was / datter noch yemand was van de Magistraet van Antwerpen so stout en onbeschaemt die voor de ketters dorste bidden en spreken / bevelende hen / dat spluiden de Magistraten van Antwerpen souden voor antwoorde brengen / dat sy hen souden wachten van sulx meer te doen / of soudese altesamen metter dood doen straffen andere ten exempel / seggende voorts dat sijne Maj. liever hadde sijne Landen gansch woest en onbewoont te sien / dan daer een ketter of Luteriaen in te gedogen.

Straffe antwoorde des Hertoge van Alba op 't versoek van die van Antwerpen.

De Hertog van Alba hebbende nu alle de sterkten des Lands met garnisoen / so Spangiaerden / Italianen en Hoogduitsen beset / sulx dat hy hem selven absolut meester bevand van den Lande / sonder eenige resistentie / so heeft hy door sijnen Raed van trouble doen procederen / niet alleen tegens de voorsz gevangene Graven / en andere Edelluiden en gemeen volk / maer heeft ook de Magistraten van alle den steden daer eenige beroerte geweest waren / belast en bevolen / dat sy wel particulierlijk / geteekent by een van hare Secretarissen of Gliffiers / souden oversenden al 't gene sy souden willen seggen en allegeren tot haerder ontlastinge en justificatie van de neerstigheid by hen gedaen / om te beletten de gepasseerde troubleu en beroerten / met alle de verificatien / daer mede sy menen souden sulx te bevestigen: heeft ook boven dien vele en verscheiden seer Catholijke personen uit verscheiden Provincien doen dagvaerden voor sijnen Raed voorsz / daer door vele seer perplex en bevreest geworden zijn / dat sy geen geld noch goed en spaerden / om Papen en Monniken te vriende te krijgen / om de suspitie van ketterye te ontgaen.

De voorder handelinge van den Hertoge van Alba en den Raed van trouble.

De Steden also belast wesende deden grote neerstigheid om haer onschuld te doen / en spaerden geen kosten / om vrienden te Hove en in den Raed te maken.

Die van Antwerpen hebben een seer groot geschrifte over gegeven / daer in sy hebben betoont / dat sy voor en durende de trouble al hadden gedaen en niet achtergelaten dat goede en getrouwe dienaers en onderſaten van den Conink schuldig waren te doen / of hadden konnen of mogen doen / regard nemende opte dangereuse oorsaken en qualiteiten van de tijd en troublen / die grote en uiterlijke periculen en perpleriteiten daer in sy geweest waren / dan dat de Stad soude hebben geweest te beteren / te remedieren en restaureren / en dat sy door hare vigilantie / neerstigheid / moeite / pijne en arbeid na alle occurentien niet sonder groot perijkel van lijve en goeden / hadden binnen de selve Stad met Godes hulpe de oude Catholijke Religie en diensten Gods doen onderhouden / en ook de autoriteit en onderdanigheid van sijne Maj. doen conserveren / en mede de ruste en vrede van de Stad en haer Vaderlant /

Wat die van Antwerpen tot hare ontschuldinge van de troublen segen.

land / hebbende de selve van allen troubelen verlost / de predicatien en exercitien van de nieuwe Religie (oorsaeke van de troubelen) doen cesseren / en de Stad gelevert in handen van sijne Majest. in alder onderdanigheid tot sijnen dienste / tot welken einde alle hare daden van eersten aen hadden gestrekt / en daer toe sy waren gekomen sonder verlies of bloedstortinge van eenige geestelijke of wereltlijke personen / daer van sy God almachtig niet genoeg en konden danken.

Verklarende voorts tot haer onschult / hoe dat sy luiden altijd hun uiterste beste gedaen hadden om de secten en heresien van alle nieuwe Religien uit der Stad te houden en verdrijven / en datse niet alleenlijk de Placcaten van sijne Majest. op 't feit van der heresien gemaekt / van halve jare te halve jare gepubliceert / maer scherpelijk onderhouden / en de contraventeurs na uitwijsende rigeure van de selve Placcaten capitalijk en andersins gestraft / gepunieert en geexecuteert hadden / meer dan eenige andere Steden van Nederland. Verhalende voorts in 't lange al 't gene van dage te dage aldaer in de Stad gebeurt was gedurende de selve troublen / tot dat de Hertoginne van Parma aldaer binnen de Stad was gekomen / 't welk in de voorgaende boeken ook genoegsaem is verhaelt geweest.

Sy hebben ook aen den Coninck selve dese navolgende Remonstrantie doen overleveren.

H E E R E.

Remonstrantie van die van Antwerpen aen den Coninck gesonden.

UWe seer ootmoedige en seer gehoorsame dienaers en onderdanen, de Markgrave, Amptman, Borgermeesteren, Schepenen en Raden van uwe Stad Antwerpen supplieren in aller ootmoedigheid, dat uwe Majesteit door sijne mildigheid en clemencie believe voor eene goede en seer ootmoedige Remonstrantie aen te nemen dit jegenwoordig verhael of recueil, ten einde uwe Majesteit mach geinformeert wesen metter waerheid van 't gene in sijne voorsz Stad, gedurende de troublen en beroerten aldaer gepasseert is.

Also in 't begin van den jare 1566 stijl van Romen, onder pretext van 't gerucht, als dat men 't land wilde beswaren met de Inquisitie en de rigeuren van de gepubliceerde Placcaten op 't stuk van de Religien, en 't volk daer over in 't generael seer is ontstelt en gealtereert geworden: so is 't gebeurt datter vele in den Lande zijn te samen gelopen, selve ook in de stad Antwerpen, te saeyen en te affigeren veel schandaleuse geschriften en pasquillen; waer van sy niet hebben nagelaten aen hare Hoogheid de wete te doen.

En na dat in de maend van April in 't voorsz jaer de Edellieden hen seggende Geconfedereerde, hebben gepresenteert Requeste aen de Hertoginne van Parma en Plaisance (Gouvernante vandese Landen) ten einde d'Inquisitie en d'oude placcaten of ordonnantien op 't stuk van de Religie gepubliceert, mochten werden afgedaen en vernietigt: en dat door uwe Majesteit, met advijs en consent van de Staten Generael deser Landen van herrewaers-over nieuwe Placcaten en Edicten mochten gemaekt en dien aengaende gestatueert werden, en dat ondertusschen hare Hoogheid wilde voorsien met eene generale ophoudinge, so wel van de Inquisitie, als van alle executien van den voorsz Placcaten: en dat daer op aen de Officiers, en selve aen die van Antwerpen door hare Hoogheid is geschreven en belast geworden dat in de executien van hare chargen op 't stuk van de Religie, sy souden hebben te procederen met alle modestie, discretie, en voorsichtigheid, en hare Hoogheid te adverteren van de schandalen en seditieuse acten dier mochten gebeuren, met de informatien daer op genomen.

So hebben eenige onder pretext het gerucht gesaeit, en door geschriften, boeken, billetten, en schandaleuse pasquillen door al 't land gedivulgeert, en ook in de voorsz Stad, dat de voornoemde Placcaten waren opgeschort en gecasseert, contrarie de waerheid, om 't volk te abuseren.

En al hoewel de voorsz Remonstrantien hadden gemaekt, gestatueert en gepubliceert vele verboden tegen de saeyers en auteurs van sodanige geschriften, met seer grote beloften voor de gene die de selve souden accuseren, en genomen informatien van de Secretarissen, Notarissen, Schoolmeesteren, en van alle de gene die de voorsz geschriften souden mogen gekend hebben; selve ook eenige van die gestraft. (F. 151.

Dies niet tegenstaende de Sectarissen in de maend van Juny daer na volgende zijn voortgevaren, en sodanige licentie en vermetenheid hebben gebruikt, datse hebben derven openbare predicatien en vergaderingen houden buiten vele Steden hier te lande, en onder anderen ook buiten de voorsz stad van Antwerpen, tot Wilrijk, Berchem, en daer na tot Borgerhout.

De welke vergaderingen so dikwils zijn geweest en met so grote menigte van volke van alle qualiteiten, dat den Officier en de Magistraet niet hebben gekost noch de macht gehad om 't selve te beletten (als wel by den voorleden tijd) om datse de wapenen in de hand genomen hadden, om de gene te resisteren, die hen souden willen verstoren en verhinderen.

Het welke de Remonstranten siende, en dat de verboden en ordonnantien daer tegens gedaen, weinig profiteerden, hebben geboden aen alle de confreren der Gilden, om op de Feesten en Sondagen (ordinaire dagen van de voorsz predicatien) de wacht te houden op de markt, in hare kameren, en noch andere genoegsame wachten van de borgers aen de poorten der Stad, van de welke alleen de nodigste voor eenen tijd open stonden: en daer en boven een goet deel borgers met hare wapenen geordonneert in de quartieren, wijken en vesten van de voorsz Stad, om by alle occurrentien gereet te wesen, of per avonture de menigte der geenre gaende na de voorsz predicatien, eenige quaed hadden komen t'attenteren, om dat de wachten aen de poorten niet so sterk waren, of die souden lichtelijk door de foulen van den uitgaenden en komenden hebben konnen geforceert wesen.

En tot meerder devoir, hebben de voorsz Remonstranten by den anderen geroepen den Raed van de Leden der voornoemde Stad, geheten den breden Raed, en haer geremonstreert de abominatien of grouwelijkheden van de voorsz predicatien, en hoe veel sy contrarie waren den wille van u Majest. de ruste en vreedsaemheid van dit land en deser Stad, hen vermanende en exhorterende alle in 't gemeen en in 't besonder, datse hen souden hebben daer van t'abstineren, en van 't selve te adverteren en te vermanen hare suppoosten, vrienden, en de gene van hare familien: waer in sy beloofden alle devoir te doen.

Maer dies niet jegenstaende en sijn de voorsz predicatien en vergaderingen niet gemindert, hebbende de Ministers en Predicanten het volk gepersuadeert, datse toegelaten waren totter tijd toe dat door u Maj. met advijs en consent van de Staten Generael van dit Land anders soude geordonneert wesen.

Daerom dan (Heere) de voorsz Remonstranten hebben door hare Gedeputeerde hare Hoogheid geadverteert, en om voor te komen alle inconvenienten, en tot schrik van de quade, hebben met assistentie der goeden opten 2 July naestvolgende hare Hoogheid gerequireert, haer daer te willen laten vinden, hopende dat mits der selve presentie de Stad en de goede souden versekert wesen, hebbende daer na versocht, in dien hare Hoogheid haer daer niet konde laten vinden, als dan te senden ten selven sijne eenige personen van qualiteit, om als hooft van de selve Stad daer op alles ordre te stellen, gelijk sy wel van node hadden.

Waer op het hare Hoogheid heeft belieft daer te senden den Prince van Orangien, by velen in de voorsz Stad begeert zijnde: hebbende door sijne brieven van den xij July geordonneert aen de voornoemde Remonstranten, met hem correspondentie te houden met alle goede intelligentie, hulpe en assistentie, sulx als in effecte en ter goeden executie van sijn last sich na nootdruft soude presenteren.

En wesende de voorn Prince van Orangien gekomen in de voorsz Stad, heeft met de voorsz Remonstranten ge-

geraemt ſekere middelen om aen de Leden der Stad te propoſeren, en over ſulx te verhoeden de onheilen en inconvenienten die daer mochten rijſen.

De welke middelen, naer datſe by hare Hoogheid zijn geſien geweeſt (achtervolgende der ſelver brieven van den xvj. dito) wierden den xvij. gepropoſeert aen de Leden der voornoemde Stad.

En alſo de voorſz Remonſtranten met deſelve Leden doenmaels geen middel hebben konnen vinden, om te remedieren een quaed ſo generalijk weſende, vonden daerom goed haer Hoogheid te requireren, van te willen intercederen by uwe Maj. om te doen vergaderen de Staten Generael ten einde vore verhaelt, dewijl de andere Provincien doenmaels deſe convocatie voor wel verſocht vonden: waer op gevolgt is, dat nadien de Gedeputeerde der voornoemde Stad 't ſelve aen hare Hoogheid hebben geremonſtreert, dat de ſelve heeft belieft opten iij. Auguſti haer te verklaren, dat ſy wegen de voorſz convocatie der Staten Generael wel ample aen uwe Maj. hadde geſchreven, deſelve repreſenterende de conſideratien die hare Hoogheid daer toe dienende hadde bevonden, en datmen daer op de reſolutie van uwe Majeſteit was verwachtende.

En nademael den xviij. van de voorſz maend Auguſti was de ordinaire Kerk-wyinge binnen Antwerpen, ſo heeftmen ten ſelven dage gehouden de proceſſie van onſe Vrouwe ſeer ſolemnelijken, gelijk t'allen tijden geſchied is: alwaer ſich hebben bevonden neffens de kerkelijke perſonen en die van de Magiſtraet, alle de Ambachten van de Gilden en Broederſchappen en 't beeld van onſe Vrouwe door de Stad omgedragen, ook des vorigen en volgenden daegs geobſerveert de Offeranden en andere ſolemniteiten na gewoonte.

En als den xix. deſer voorſz maend de voornoemde Prince van Orangien na Bruſſel vertrok, hebben de ſektariſen en andere dwalende in de Religie, als het beeld van onſe Vrouwe wederom aen zijne ordinaire ſtede geſtelt was, 's anderendaegs hen veritout, gelijk ſy ook deden in Vlaendere, Holland, en andere Provincien, en tegens den avond ſeer haeſtelijk (hen betrouwende op 't groot getal van haerlieder complicen en adherenten op 't kerkhof weſende) met een grote en onſinnige vermetenheid, lichtveerdigheid en abominatie te breken de beelden en autaren in de voorſz Kerke, Clooſteren, en Capellen van de voorſz Stad, ja ſelve die in partie geſpolieert, ſtelende de heiligdommen en reliquien.

Het welke geſchied is met een ſo haeſtige en onbedachte furie en overval, ja het volk alſo verſchrikt, dat de voorſz Remonſtranten met de goede borgers en inwoonders tot haer onſeggelijk leetweſen daer in by tijds niet hadden konnen verſien, alſdoen den middel niet hebbende 't ſelve te reſiſteren: van welk onheil ſy lieden door eenen Schepen terſtont de wete deden aen hare Hoogheid, deſelve biddende dat haer beliefde terſtont den voornoemden Prince te rugge te ſenden, om vorder deſordre te verhoeden.

En om de brekers en berovers der Kerken te ſtraffen en caſtigeren, zijnder gemaekt en gepubliceert geworden ſekere Edicten, ook eenige van de ſelve brekers en berovers den xxviij. der voorſz maend Auguſti opentlijk op de Markt tot Antwerpen in de tegenwoordigheid van den voorſz Prince van Orangien (die den xxvij. der ſelver maend door hare Hoogheid gerenvoyeert wierde) met de koorde zijn geſtraft, en andere gebannen geworden, by welke executie hen ook bevonden hebben de borgers van den Gilden en Broederſchappen met hare wapenen, om den Officier te aſſiſteren, indien eenig beletſel ware gedaen aen de voorſz executie.

En op dat 't gene watter gerooft was uit de Kerken, mochte weder bygebracht en gereſtitueert werden, hebben de voorſz Remonſtranten doen publiceren etelijke Ordonnantien, en door dit middel heeftmen weder gekregen véle goederen en ornamenten, die uit de Kerken en Clooſters gerooft waren.

Na welk afgrijſelijk breken der beelden ſijn de voornoemde ſectariſen in ſulke raſernie en furie populair voortgevaren, en hebben des anderen daegs hen derven onderſtaen eenige Kerken te bemachtigen, ja ſelve van die van onſe Vrouwe, en ſelve te prediken, en eenige exercitien van hare Religie te doen.

Het welke de voorſchreven Remonſtranten, vreſende de boosheid en menigte der voornoemde ſektariſen, niet raedſaem gevonden hebben met geweld te reſiſteren, noch ook om te verhinderen dat de twe volgende dagen ſy niet eenigſins en perſevereerden met het ſelve haer prediken en breken der beelden, als ſiende en conſidererende, dat in ſo korten tijde het getal van de ſektariſen en hare fauteurs ſo grotelijks geaugmenteert was, en dat ſylieden conſequentelijken lichtelijk hadden konnen cauſeren een openbare confuſie en oploop in de voorſchreven Stad.

En niet te min om te beletten de voorſz predicatie in de Kerken, op dat den gewoonlijken Godſdienſt in Kerken en Clooſters als te vore weder mochte geſchieden, heeft men publicatie gedaen, dat niemant by lijfſtraffe den ſelven Godſdienſt ſoude verhinderen, of eenige troublen en ſeditieuſe acten in de Kerken, Clooſters, of andere geheiligde plaetſen aenrichten, en ook verboden, dat hem niemant en overgink te injurieren, te beſpotten, of overlaſt te doen met woorden nochte werken in eeniger manieren, de kerkelijke perſonen en andere Geeſtelijke, op pene van exemplairlijk geſtraft te werden na den eiſch van de ſake.

Dies niet tegenſtaende de voorſz ſektariſen pretendeerden noch te continueren hare predicatien en exercitien van hare Religie in de voorſz Kerken, onder ſchijnſel als dat den xxiij. der voorſz maend Auguſti den Geconfedereerden Edelen ſoude verklaert zijn geworden, datmen de voornoemde predicatien ter plaetſen daer die nu dadelijken waren geſchiedende, niet en ſoude beletten.

Sulx dat de voorſz Prince en Remonſtranten, om te verhinderen dat de ſektariſſen hare predicatien en exercitien van hare Religie niet en bleven houdende in de voorſeide Kerken en Clooſteren met wapenen en ſtocken, en om de Stad in ruſte te ſtellen, en alle vordere inconvenienten te verhoeden, (ja ſelve de vergaderingen der vreemdelingen van de omleggende Steden en Dorpen, die hen lichtelijk hadden mogen vervoegen by de voornoemde ſektariſſen, en te gelijk inkomen, en hen te vermeeſteren van de voorſz Stad) zijn genoorſaekt geworden te accorderen aen die van de nieuwe Religie ſommige plaetſen in de ſelve Stad, om by conniventie en proviſie, tot dat by uwe Majeſt. met advijs van de Staten Generael deſer Landen anders ſoude weſen geordonneert, hare predicatien en exercitien van de Religie te doen.

En dat op ſekere conditien, en onder andere van niet te ſullen verhinderen nochte turberen den Godſdienſt en ſermonen der kerkelijke perſonen in eeniger manieren: noch ook van hen te bemachtigen of exercitie van haerlieder Religie te doen in eenige Kerken, Clooſteren of andere geheiligde plaetſen binnen de voornoemde Stad: maer alleenlijk in ſekere andere plaetſen hen gedeſigneert of te deſigneren, en hen te abſtineren van t'injurieren of t'overlaſten in eeniger manieren de kerkelijke perſonen.

En ook datſe in de voorſz predicatien en vergaderingen ſo komende als wederkerende, niet en ſullen mogen hebben of dragen eenige buſſen, piſtolen, hellebarden, en andere wapenen, breder blijkende by de contracten van den ij. September 1566.

En deſen volgende zijnder gemaekt geworden ſekere Ordonnantien door den voorſz Prince van Orangien en Remonſtranten, en gepubliceert den iij. Septembris, de copien van de welke zijn geſonden geworden aen hare Hoogheid.

Sedert welk contract tot nu toe den Godſdienſt in de Kerken en Clooſters weder is gedaen en gecontinueert ook deſelve by de borgers, koopluiden en inwoonders wel gefrequenteert geworden.

En

En alſo vele borgers en inwoonders van Antwerpen geboren in Duits en Ooſtland neffens andere in de voorſz Gereformeerde predicatien quamen, en op dat de gene van hare familie en jonge lieden uit Duits en Ooſtland zijnde, by hare vaders en vrienden geſonden na Antwerpen, om te leren en te doen koopmanſchap, hen mits de nieuwigheid niet en diverteerden (F. 152.) tot de voorſz predicatien, hebben requeſte geexhibeert aen den Prince van Orangien en de voorſz Remonſtranten, ten einde hen ook mochte vergunt worden te prediken de confeſſie van Augsburg, het welke de voorſz Prince en Remonſtranten, in aenſiien van de perplexiteit des tijds genootſaekt zijn geweeſt hen t'accorderen neffens gelijke proviſioneel contract, en dat door conniventie, vreſende anders dat eenige nieuwe trouble mochte komen t'ontſtaen in de voornoemde Stad.

En om te beter t' obſerveren de voorſz Ordonnantien, en te mainiteneren de Stad en inwoorders in ruſte, ſtilte en gehoorſaemheid van u Maj. en alle verdruckingen en oppreſſien voor te komen, die de leden en gemeenten der voornoemde Stad repreſenterende 't lichaem der ſelve, ſouden mogen bejegenen, hebben geconſenteert, dat de voorſz Prince van Orangien en de Remonſtranten in ſoldye ſouden aennemen ettelijke vendelen voetvolx uit de borgers, gelijk gedaen is geweeſt.

Door de hulpe van welke geſoldijeerde de voorſeide Prince van Orangien en de Remonſtranten hebben den xvij en xviij van de voornoemde maend Septembris gereſiſteert de gene die in 't Clooſter van de Cordeliers meenden te komen, en aldaer verhindert en verjaegt haerlieder vergaderinge.

En op dat ſulke en diergelijke vergaderingen in de kerken, Clooſteren, en andere plaetſen in de voorſeide Stad niet meer en geſchieden, de voornoemde Prince van Oranjen en de Remonſtranten hebben gemaekt en gepubliceert den xx vande voorſz maend Septemb. ſeker verbod tegens ſulke en diergelijke vergaderingen en acten, by levens ſtraffe en confiſcatie van goederen.

En alſo (Heere) by hare Hoogheid was geordonneert aenden voorſz Prince van Orangien, van hem te laten vinden in zijne gouvernementen van Holland en Uitrecht, ſo wierde de Grave van Hoogſtraten door haer Hoogheid ſedert den vijfſten Octobris na Antwerpen geſonden, alwaer hy den x van Mechelen wederkeerde, om te vaceren in 't gouvernenement, gedurende d'abſentie van den voornoemden Prince van Orangien: dewelke vertrok den xij daer na volgende.

En zijnde de voorſz Remonſtranten geadverteert, dat de quaetwillige wilden innemen den toren van onſe vrouwe, en hen daer van te vermeeiteren, om van daer 't Stadhuis te beſchadigen, en ſo de geruchten gingen, door 't geluit van de klocke allarmen in de Stad te maken: om ſulx te verhoeden, hebben de wacht van den toren verſterkt, en de ſelve met poeier en buſſen verſien, ook met grote ſtene kloten, om te beletten dat niemant de trappen op en klam, die ſeer ſteil zijn.

Wanneer de voorſz Sectariſſen gealtereert zijnde, hebben hen begonſt te vergaderen by de kerke van onſe vrouwe, onder ſchijnſel van te willen weten waerom men vergadert hadde kruit en loot op den voorſz toren: dit horende de voorſz Grave van Hoogſtraten, en de Remonſtranten, zijn derwaers gegaen, en hen doen retireren tot 2 reiſen: en dit niet tegenſtaende hebben hen opten avond in ſulke menichte daer vergadert, datſe met gewelt in deſelve kerke gekomen zijn, aldaer beginnende te breken datter noch reſteerde en gerepareert was.

Hier van de voorſz Grave en de Remonſtranten veradverteert zijnde, hebben daer ſulke ordre geſtelt, dat de voorſz kerke ſeer haeſt wierde hernomen, en de voorſz innemers geſepareert, ook een deel van de ſelve in hechteniſſe genomen, en des anderen daegs aen den lijve doen ſtraffen, tot contentement van alle de Catholijken en goede borgeren.

Maer ſiende de voorſz Remonſtranten, dat de convocatie van de Staten Generael ſich van den eenen dag tot den anderen differeerde, en dat ondertuſſchen de predicatien en exercitien van de nieuwe Religien continueerden en augmenteerden, dat mede de troubelen en diſſentien in 't land niet en ceſſeerden: hebben door hare Gedeputeerde geſolliciteert by de andere Gedeputeerde van de Staten van Braband, doen tot Bruſſel vergadert zijnde, en dit ook door inſtantie van de Wijkmeeſters en Raedslieden der voornoemde Stad, ten einde het hare Hoogheid beliefde te accorderen, dat om uit de troublen te geraken en te conſerveren de oude Relige en d'autoriteit van u Maj. mitsgaders te herſtellen den train van de negotiatie, men mochte beroepen de Staten Generael, of ten minſten de Staten van Braband in particulier ſtaetsgewijſe, om eenig middel te beramen ten einde voorſz.

Op welke Remonſtrantie het hare Hoogheid heeft belieft te verklaren den xix van November, dat aengaende de Staten Generael, u Maj. niet goed gevonden hadde, die in zijne abſentie te houden, wegen de deſordre dieſe vreeſde van de Sectariſſen hen over al roerende: maer dat deſelve goed vond en accordeerde de vergaderinge vande particuliere Staten van Braband ſtaetsgewijſe, ten einde als gerequireert.

En naer dat de Staten van Braband door hare Hoogheid hier op wierden beroepen en vergadert, hebben geraemt ſeker middel en voet van te doen ceſſeren de predicatien en exercitien van de nieuwe Religien, als oorſake van de deſordre en perplexiteit dier in den lande was: ſulx dattet hare Hoogheid belieft heeft, opten na leſten dag van Ianuarij, anno 1566. ſtijl van Braband, haer te verklaren, datſe den Staten van Braband goeden dank wiſte van den goeden yver en affectie, dieſe toonden te hebben om te remedieren in de deſordres van de voornoemde predicatien en exercitien, en datſe niet en ſouden onderlaten ſulx te adverteren aen u Maj. en daer by te voegen de recommandatien dieſe ſoude vinden te behoren.

En ſiende de voorſz Remonſtranten, dattet van node was op den voet by de Staten van Braband geproposeert te verwachten de reſolutie van u Maj. En niet te min dattet hare Hoogheid hadde belieft te ſchrijven aen de voorſz Remonſtranten van den 4 der maend Decembri, en daer na den xiiij naeſtvolgende aen den Grave van Hoogſtraten, ten einde door alle goede expediente middelen, vermaningen, inductien en perſuaſien ſy ſouden willen doen ceſſeren de predicatie en exercitien van de nieuwe Religien binnen Antwerpen, om voor te komen d'indignatie van u Maj. en deſelve goed contentement te geven, ſo hebben de voorſchreven Prince van Orangien, Grave van Hoogſtraten, en de voornoemde Remonſtranten in deſen dele gedaen alle mogelijke devoiren en goede Officien.

En om te beginnen de ceſſeringe van de voorſchreven predicatien en exercitien der nieuwe Religien, hebben de voornoemde Remonſtranten ſedert den xij van Februarij door hare Gedeputeerde by hare Hoogheid verſocht ſekere middelen die men ſoude mogen propoſeren aende gealtereerde in de Religie.

En daer na op den xx Februarij voorſz heeft hare Hoogheid belieft te adviſeren ſekere articulen, om te doen ceſſeren de voorſz predicatien, en deſelve doen leveren aen de Gedeputeerde van Antwerpen.

En gedurende (Heere) dat de Prince van Orangien de Grave van Hoogſtraten, en de voornoemde Remonſtranten in communicatie waren met de Gedeputeerde der nieuwe Religien, om t'effectueren 't gene by hare Hoogheid was geadviſeert.

So iſt gebeurt, dat ſekere Edellieden Thoulouze en Neufville neffens andere gedaen hebben ſekere levè van ſoldaten, en buiten de Stad opgericht eenige Vendels belopende de dorpen rontſom de voorſz Stad, en niet vragende na eenige bootſchappen van getrouwe perſonen, noch na eenige brieven die de voornoemde Prince van Orangien en de Grave van Hoogſtraten onder hare cachetten en namen, ook de Remonſtranten hen ſonden, met bevel van hen te retireren of vertrecken, zijn eyenwel voort getrocken

ken van d'eene plaetſe tot de andere rontsom de voornoemde Stad, nemende de wapenen uit de lusthuiſen, en daer doende vele ſchaden, waer van dagelijks de advertentie zijn gedaen aen hare Hoogheid.

En niet raedſaem bevonden zijnde, de ſelve te ſlaen en te doen retireren met de forces die binnen de Stad waren, uit vreſe dat ondertuſſchen binnen de Stad niet op en ſtonde eenig troubel of commotie, als niet ſeer ongelijk ſchijnende, dat ſonder grote intelligentie van hare complicen daer binnen, ſy gekomen waren tot ſulke ſtoutigheid, gelijk in effecte genoeg gebleken is: ſo hebben de voorſz Remonſtranten in alder diligentie ſulx hare Hoogheid veradverteert, om door haer middel daer in verſien te werden ten dienſte van u Majeſt. en tot ruſte van de Stad: de welke terſtond uitſchikte een deel krijgsvolk, om de ſelve te ſlaen en te ontdoen, werdende de ſelve geſecondeert door de voorſz Heeren en Remonſtranten, ordonnerende dat de 2 bruggen voor de Stad af geworpen wierden, ten einde ſy van daer niet geaſſiſteert ſouden mogen werden, en datſe mede daer over gene libere retraicte en hadden.

Het welke de Gereformeerde vermerkende en ſiende van de Veſten der voorſz Stad op den xiij Meerte het voornoemde u Majeſt. krijgsvolk marcheren na het volk en ſeditieuſe troupen van de voornoemde Tholouze, hebbenſe hen van ſtonden aen gewapent, en met ſtocken gelopen en vergadert op de plaetſe, genaemt de Mere, met intentie van uit de Stad te gaen ſecoureren hare broeders, die men (ſo ſy ſeiden) wilden maſſacreren of vermoorden

De welke troublen door 't devoir van den Prince van Orangien, de Grave van Hoogſtraten en de voorſeide Remonſtranten, met aſſiſtentie van de goede borgers, Natien der Cooplieden, en 't voorſz voetvolk by de Stad aengenomen, zijn verhindert en gedwongen geweeſt, ſonder eenig bloed-vergieten, hoe na datter ook was.

En alſo ten ſelven tijde van de voorſz troublen ſeker contract gepaſſeert wierde, is 't ſelve veel meer geſchied, om te verhoeden een groter onheil, en te dienen tot de neceſſiteit haer doen preſenterende, en niet om ſulx te doen, dat men ſoude mogen duiden tot prejudicie van u Majeſteit, gelijk dan ook niets daer op gevolgt is.

En hoe wel (Heere) d'entreprinſe van de quaedwillige geen ſucces heeft gehad, en dat alle de goede borgers en Cooplieden hen willig hebben betoont om de ſelve te bedwingen; ſo iſt nochtans, dat de ſelve goede borgeren en Cooplieden, niet meer begerende te verwachten diergelijken inconvenient, hen uit de Stad waren vertreckende.

Ter welker oorſaken, en om de Stad niet geabandonneert te laten voor de quaedwillige, en totte gehele deſtructie der ſelve, hebben de voorſz Remonſtranten door hare Gedeputeerde ſulx geremonſtreert aen hare Hoogheid, en requeſte gepreſenteert, op dat door eenig bequaem middel en ſonder vertrek daer in verſien wierde, volgende haer voorſz requeſte.

Op welke haer lieder Remonſtrantie en requeſte, gelijk 't hare Hoogheid heeft belieft onder anderen te verklaren, nodig te weſen om voor te komen den gerechten toren van u Majeſt. ſonder de ſelve te ſtellen in neceſſiteit en d'onkoſten van herrewaers te doen komen ſijne forces ſchoon gereet zijnde.

En dat voor het welvaren, ruſte en ſtilte van de voornoemde Stad, verſekeringe van de Natien, en van alle goede borgeren, Cooplieden en inwoonders der ſelve, ook continuatie van de traficque, en om te beter te mainteneren de voorſz Stad in de devotie en gehoorſaemheid van u Majeſt. ſy promptelijk en ſonder vertrek ſouden innemen ſulke Garde als hare Hoogheid tot dien einde ſoude vinden te behoren, blijkende by de declaratie den voorſz van Antwerpen op den vij April leſt-leden gegeven.

(F. 153) Waer toe de voorſz Prince van Orangien en Grave van Hoogſtraten hen hebben geemployeert, om de gealtereerde in de Religie te induceren, van niet te contrarieren de intentie en wille van hare Hoogheid.

En om te achtervolgen de voorſz declaratie, en 't appaiſeren de gramſchap van u Majeſt. mits doende ceſſeren de predicatien en exercitien van de nieuwe Religien, de voorſz Remonſtranten hebben aen de Miniſters en Predicanten van de ſelve Religien op ten x van de voorſz maend April, ſulke Remonſtrantien gedaen, en hen de noodwendigheid, om de Stad te conſerveren en niet te ſtellen in de indignatie van u Maj. in ſulker voegen gerepreſenteert, datſe met de voorſz Remonſtrantien en bevelen gecauſeert hebben, dat de ſelve uit de Stad en den Lande vertrocken zijn, en over ſulx de voornoemde predicatien en exercitien van hare Religien, ſedert geceſſeert.

En achtervolgende 't ſelve, hebben de voorſz Remonſtranten op den xij der voorſz maend doen vergaderen de Leden, repreſenterende 't lichaem der ſelver Stad, om te ontfangen de Garde by hare Hoogheid gepropoſeert, en aen de ſelve in 't lange geremonſtreert de reſolutie en intentie van hare Hoogheid hier op gegeven, tenderende tot welvaert en conſervatie van de voornoemde Stad.

Waer op de voorſz Leden niet willende van harer ſyde failleren in 't devoir, maer hen te betonen in alle manieren goede getrouwe en gehoorſame onderdanen, gelijk ſy en hare voorouders hebben gedaen, in alle 't gene dat hem door u Majeſt. en der ſelve voorſaten is bevolen en geproponeert geweeſt: en om te verhoeden dat u Maj. niet genootſaekt en ſoude weſen d'onkoſten te doen, om aldaer te doen komen ſijne forces alrede gereet weſende, hebben te gelijkerhand en ſonder eenige difficulteit of dilaye verklaert wilig te weſen, continuerende den ſchuldigen plicht tot u Majeſteit de voorſz Guarde in te nemen.

En daer en boven ſeer ootmoedelijk by hare Hoogheid verſocht, van haer perſonelijk te willen laten vinden in de voornoemde Stad, om dies te beter te verſtaen tot weder oprechtinge en herſtellinge van de affairen aldaer, en dat met ſulke Garde, alſſe ſoude raedſaem bevinden.

En achtervolgende 't voornoemde conſent en verſoek is de voorſz Garde by hare Hoogheid geſonden binnen de ſtad Antwerpen den xxvij April anno 1567 onder de conduite van den Grave van Manſvelt, ontfangen geworden: en hare Hoogheid is ook aldaer gekomen op den xxviij der voorſz maend, ter groten begeerte, dank en contentement van alle goede borgers, Cooplieden en inwoonders der voornoemde Stad, tot getuigeniſſe van haren getrouwen, prompten en ſeer genegen wille totten dienſt van u Majeſteit.

Heere, by 't voorgaende relaes in de waerheid getrouwelijk verhaelt, hopen de Remonſtranten dat u Maj. genoeg ſien ſal dat hare intentie, wille en actien, mitſgaders van de Leden der voornoemde Stad repteſenterende 't lichaem der ſelve, alle tijd geweeſt is, te mainteneren de oude Catholijke Religie en Godsdienſt in de voorſz Stad, en niet tegenſtaende alle trouble en ſulke grote perplexiteiten, hebbenſe alletijd geſocht de voornoemde Stad met alle de goede borgers en inwoonders te houden in de gehoorſaemheid van u Majeſt. gelijkſe gebleven is, en aldaer uwe autoriteit en de publicqe ruſte te conſerveren, ſonder daer in yets noch lijf noch goet te ſparen, hopende ook dat door oorſake van de mishandelinge der particulieren, meeſt vreemdelingen, en andere quaedwillige tot de republijke, en verdoolde in de Religie, ſy by u Majeſt niet en ſullen beſchuldigt weſen van eenige ongehoorſaemheid, gelijk ſich ook niet bevinden ſal dat hare voorouders en voorſaten in officien hier te vore zijn ongehoorſaem bevonden geweeſt by hare naturele Princen.

Biddende daerom, dat u Majeſt. believe door ſijne gratie en naturele clementie, niet te gedogen of te lijden, dat de voorſz troublen en beroerten geinterpreteert werden tot laſte van de voorſz Remonſtranten, nochte andere opinie van hen te hebben als van ſijne goede getrouwe en ſeer gehoorſame dienaers en onderdanen, en uwe ſtad Antwerpen te houden in goede en favorable recommandatie, ten einde den train van de negotiatie, hanteringe en frequentatie van de koopman-

manschap en traffice, so wel van de vreemde Natien als borgeren, daer moge werden gerestaureert en gedintegreert, ten dienste van God, van u Majest. welvaert, ruste, en stilte van sijne voornoemde Stad.

Na dat de Hertoge van Alva ook binnen Utrecht informatie hadde doen nemen op de sake van de trouble / so heeft hy de Regeerders der selver Stad / door Meester Jan de Lent en Anthonis van Grijspere / Rade van den Hove van Utrecht / als Commissarissen daer toe geordonneert / doen overleveren 19 articulen / daer op de selve Regeerders souden moeten antwoorden by geschrifte binnen sekere dagen / en dat geteikent by haer luider Secretaris. De articulen waren dese:

Articulen aen die van Utrecht overgelevert.

1. IN den eersten, waerom dat men niet belet en heeft de ingesetenen der voorsz stad Utrecht het lopen tot de nieuwe predicatien, eerst tot Ceulenborg, daer na in 't Loevehout, en ten lesten omtrent de poort van Utrecht.

2. Te meer in de Staten binnen Utrecht residerende niet alleen vermaninge gedaen is geweest den Officier en Burgemeesteren, dat sy daer in behoren te versien.

3. Maer ook geresolveert is geweest, ingevalle de ingesetenen souden haer luiden willen vervorderen tot de voorsz predicatie te gaen, dat men de selve soude buiten sluiten.

4. En waerom de voorsz resolutie niet gevolgt en is, en wat haer luiden gemoveert heeft de ingesetenen der voorsz stad van Utrecht te laten passeren en te gaen door dat clinquet van der poorten tot de nieuwe predicatien.

5. Item wat devoir sy gedaen hebben om te effectueren den brief aen haer luiden by de Hoogheid van de Hertoginne geschreven, in date den 26 September anno 1566 daer by haer luiden geordonneert is geweest alle naerstigheid te doen, om te beletten alle de onbehoorlijke predicatien en vergaderingen, eensdeels met autoriteit, eensdeels met goedheid en liefde, en ook met gewelt, waert nood.

6. Item wat daer gedaen is tegens de Predicanten die binnen de Stad gelogeert zijn geweest, en den genen die den selven gelogeert hebben.

7 Waerom men niet gecorrigeert en heeft voetstaens metter daet sekere drie of vier jonge gesellen op S. Bartholomeus dag anno 1566. eenige Beeldekens gebroken hebbende in S. Geertruiden Kerke, sonder iet meer te doen voor die tijd.

8. Te meer so de principaelste van de Sectarissen voorsz, die daer voor gehouden worden, als Gelis Spaens, Floor de Schedemaker, Kaerle in 't haentjen, haer voor de Burgemeesteren tot in 't Stad-huis excuseerden op den selven avond dat sy van de voorsz Beeldebrekinge niet culpabel en waren, het welke by den Burgermeester Jan Bol ter selver tijd aengegeven is geweest, de gene die op dat Raedhuis waren.

9. Item waerom dat sy verstaen hebbende, en genoeg gewaerschout zijnde door het aengeven van den Sectarissen, by den Borgemeester Jan Bol haer luiden gerelateert van uit de Kerke de Beelden te willen nemen, tot haer luider predicatien een Kerke te willen hebben, haer luider niet gesterkt en hebben tegens dat voorsz quaed voornemen, mits ontbiedende de Dekens van de Gildens en andere goede Catholijke so Geestelijke als wereltlijke doen ter tijd in de Stad wesende.

10. Als des anderen daegs gedaen is geweest, doe de principale Beeldestorminge gedaen is geweest, daer by ontbiedende van der wake groot getale uit de Gilden, wel omtrent anderhalf 100 mannen, en andere goede treffelijke borgeren.

11. Item waerom sy luiden geexperimenteert hebbende, Sonnedaegs den xxv dag Augusti 1566. te weten daegs na Bartholomei de quade intentie en ook de quade meninge van de Sectarissen, en dat sy boven geloof gevallen zijn in de Kerke, des anderen daegs met haren volke of wachten die sy voor de hand hadden, het klene getal van de Beelde-brekers niet gestuit en en hebben, en voorts twe Prochien hebben laten bederven.

12 Item te meer so dat wel schijnt lichtelijk sulx om te doen geweest zy, so zy binnen negen of tien dagen daer na hebben doen ruimen den Sectarissen de Kerke van Sinte Jacob, sonder vorder assistentie ter selver tijd te hebben.

13. Item waerom dat sy luiden eenen meester Valentijn, steensnijder (wesende een uitheemsch persoon) die niet alleen de predicatie van dat beginsel, of met peerden en sinkroeren, maer ook de Kerken heeft helpen spolieren, veel insolentien doende binnen de Stad, so voor de Burgemeesters huise als elders roepende opentlijk *Vive le Geus*, niet en hebben doen apprehenderen of corrigeren, of ten minsten uit der Stad hebben doen gaen, volgens dat advijs en verscheiden vermaninge daer van haer luiden by den Hove doen doen, hem gehengende daer na noch een sekere lange tijd in de stad van Utrecht, en dat ook sy luiden van een Vendel knechten versien waren.

14. Item waerom sy luiden niet en hebben doen apprehenderen sekere Edelluiden die opten tweden dag Octobris anno 1566. in den Stadhuise geweest zijn, als de Heere van Kerneste, Willem van Nyevelt en andere die in 't Stad-huis zijnde, die van der Wet qualijken toesprekende, haer luider namen hebben anders doen aenbrengen dan die waren, en veel insolentien bedreven hadden, daer sy ter selver tijd een Vendel knechten en treffelijke personen so Geestelijk als wereltlijk in de wapenen hadden.

15. Insgelijks waerom dat Henderik van Bemmel die na het Placcaet van den Prince in de Stadswachte grote insolentie bedreven hadde, niet gecorrigeert en is geweest.

16. Item waerom dat Jan van Amerongen, wesende notoorlijk een Kerke-schender, in den dienst van slootmaken der Stad van Utrecht sekere tijd gecontinueert is geweest.

17. Item waerom Johan van Rhede die in der huisinge van der Stad, daer veel quaets uit hadde mogen komen, so daer dagelijks veel quade suspecte personen gelogeert waren, gehouden is geweest, contrarie menigvuldige vermaninge van den Hove en Staten geduerende dese troubelen.

18. Item wat correctie tegen den selven Jan van Rhede gedaen is, van dat hem gesonden zijn vele Catechismen met eenen brief in 't voorleden jaer.

19. Item wat correctie gedaen is van twe jonge vreemde Gesellen, de eenen uitten Hage de ander van Campen, die veel quade boexkens in de Stad van Utrecht gebrocht hebben in 't voorleden jaer, en waer de boexkens gebleven zijn.

Antwoordt en excu die van Utrecht

OP welke articulen sy luiden in 't lange by geschrifte geantwoord hebben daer in verhalende 't gene in hare Stad en daer omtrent in den troubelen gebeurt is / en wat grote kosten sy gedragen hebben tot aenneminge en onderhoudinge van krijgsvolk op hen luiden eigen beurse / seggende dat al 't gene sy met die van de nieuwe Religie aldaer gehandelt hadden / en haer toegelaten hebben / is geschied om beters wille en om meerder quaet te beletten / en dat sy luiden al gedaen hebben tot dienste van den Coninck / conservatie van de Catholijke Religie / en bewaernisse van der Stad / dat hen mogelijk is geweest / en dat sy den rebellen en Sectarissen geen faveur toegedragen en hebben / daerom dat sy niet en twijfelen of zijne Maj. (aenschou nemende op de grote kosten / moeiten en lasten by hen-luiden gedragen / en de getrouwen dienst met perijcul van lijf en goed by henluiden gedaen) en sal de Stad van Utrecht naer sijn ingeborene goedertierenheid en gewoonlijke liberaelheid recompenseren / maer want alle die particulariteiten van dese sake in 't lange verhaelt werden / in den proceste tegen den Procureur Generael / daer ik hier na van sal vermanen / en sommarie verhael van doen / so wil ik de selve hier voor by gaen op dat den Leser

(F. 154)

door

voor het veel verhael van een ſelve ſake niet onluſtig en werde.

Ik wil hier noch by voegen 't gene die van Leiden in Holland tot haer onſchult ſommarie in eene miſſive aen den Raed (ik mene) van trouble geſonden / voorgewent hebben in deſer manieren:

Excuſe van de Regeerders van Leiden / opende de beeldstorminge binnen der ſelver ſtede.

EDele, Mogende, Wijſe, Hooggeleerde Heeren, alſo ons by uwe Ed. Mogende beſloten brieven van date den negenden en ontfangen in de avond den tienden deſer maend Octobris, belaſt en bevolen is, binnen den tijd van ſes dagen na de receptie der ſelver brieven uwer E. Mog. t'adverteren wat devoir en naerſtigheid wy luiden of de Regeerders deſer Stede, hebbende 't voorleden jaer gehad d'adminiſtratie van de Iuſticie, gedaen hebben, om te beletten d'oproerte en nieuwigheden onder dexel van der Religie al hier binnen der ſtede van Leiden gepleegt, mitſgaders of wy tot onſer excuſe ſouden willen overgeven iet vorder dan by ons mijn Heere den Commiſſaris, opte voorſz oproerte informatie genomen hebbende, aengedient en voor antwoord gegeven is. En voorts of wy luiden by niemant vermaent of geadhorteert en zijn tot diſſimulatie van de ſelfde oproerten en nieuwigheden, of dat ons of den onſen eenig belet, vrede, of iet anders aengedaen ſoude mogen ſijn, daer door te min volkomen is 't gunt men anders gehouden was te doen, &c. Sal uwe E. Mogende gelieven te verſtaen voor antwoord, dat wy wel meinen dat mijn Heere den Commiſſaris voornoemt alhier binnen der ſtede opte toekomſte van de voorſz beroerte en aenrichtinge van eenige nieuwigheden informatie nemende by eenen iegelijk van ons, daer op gehoort, niet anders aengedient of gedepoſeert en is dan elx in ſijn reſpecte, na ſijn beſte wetenſchap en memorie, daer van en van 't gunt gevraegt is heeft weten te ſeggen, en in der waerheid te verklaren, verhopen dat by de ſelfde informatie en acten mijn Heere den Commiſſaris getoont, na alle de circumſtantien der ſaken van de innocentie en diligentie der Regeerders deſer ſtede in der tijd wel ſal blijken, en ſy-luiden mitſdien gehouden werden voor geexcuſeert, van alle onbehoorlijke diſſimulatie, faveur of toeſtant totte voorſz oproerte of nieuwigheid: immers hebben de Regeerders deſer ſtede ſo voor als na 't rumoer van d'onſalige Beeldeſtorminge hare devoir en neerſtigheid altijts gedaen om d'oude Catholijke Religie, d'ordonnantie van de heilige Kerke, en alle Geeſtelijke plaetſen en perſonen tegens alle beroerte en nieuwigheden te defendeeren, ſulx is waerachtig, dat een dag of twe voor de voorſz Beeltſtorminge, vele Geeſtelijke perſonen en conventualen genoeg gedelibereert ſijnde door de quade fame van de deſtructie van de kerken en anders, hen ſelven voorvluchtig te maken en hare Clooſters te verlaten, hebbende eenige van hen hare habiten al verandert, ook mede hare goeden doen vervoeren, en uit hare Clooſteren brengen, d'anderen ſchijnende hen ſelven ook daer toe te prepareren, en hare goeden te packen, hadden de voornoemde Regeerders den ſelven Conventualen doen conforteren en vermanen ter contrarie, met beloften van hen-luiden alle byſtant en defenſie te doen, 't welk niet ſonder vrucht en tot preſervatie is geweeſt van eenige Conventen, die anders geſchapen waren te verlopen, ſonder dat ook daer na de Conventen binnen der ſtede gelegen, eenige ſonderlinge ſchade hebben geleden, als inſgelijx in den Godshuiſen of Prochiekerken geen ſeer grote ſchade en is geſchied, ſo door toedoen en de vlijtigheid van de Regeerders, alle de meeſte en beſte cieragie van de kerken als Cyborien, Kelken, Caſufelen en alle de appendentie van dien, mede alle de geſtoelten, Organen, veel Schilderyen, Altaren geconſerveert en bewaert ſijn geweeſt, behalven dat de voorſz Regeerders, ook metter daed in pericul van haer leven alle d'andere deſtructie en afworpinge van de Beelden ook getendeert hebben af te weren en te wederſtaen, dan en hebben 't ſelve tot haer leetweſen niet konnen effectueren, mits de ſubite t'ſamen-lopinge van 't ſchuim van den volke, alle goede gelegentheid, ordonnantien en diſcipline hatende, in grote menigte mannen, vrouwen en kinderen na hare conditie, met groot gekrijs en rumoer ſonder alle vreſe als furieus en ontſinnig in de kerke irruerende, roepende eenige 't ſelve niet min alhier te behoren gedaen en geoorloft te ſijn, als in andere plaetſen van Holland daer alſulx was gebeurt, en mitſdien met ſulke hitte voortvarende, datter binnen vijf of ſes uyren over alle de Kerken, Gods-huiſen en Clooſteren de voorſz demolitie van de Beelden was gedaen, ſulx dat te min te dier tijde daer tegens bequamelijk voorſien of ſulke ordre geſtelt mocht worden, als aldaer toe wel van node was, by ſonder ſo daer af egeen voorgaende apparentie en was door dien 's daegs te voren eenige gepoogt hebbende d'afworpinge van de Beelden te doen in S. Pieters Kerke 't ſelve metter daed by den Borgemeeſters in der tijd en de Penſionariſſen belet is, en d'auteurs of handdadigen als fugitijf geweken waren, boven dien ſo waren ten tijde van de voorſz beroerte de Regeerders en Vroetſchappen door een groot pericul van brand in ſekere hoibergen over twe ſijden van der ſtede in ſulken benautheid en perplexiteit, dattet niet geraden en was 't uitterſte te tenteren, maer is by den Regeerders in der tijd ſo veel gedaen (alſt blijkt by de acte en ordonnantie by deſen gevoegt) datmen terſtond daer na wederom begonnen heeft te reſtaureren alle de kerken en Gods-huiſen binnen de ſtede, en den dienſt Gods na oude gewoonten altijd genoeg heeft gecontinueert, tot deſen dage toe, ſonder dat aldaer eenig turbel gereitereert, of eenige Geeſtelijke plaetſe of perſonen eenigſins voorder gemoleſteert of in 't minſte geledeert zy geweeſt, noch dattet by yemand eenige wapenen gebruikt ſijn geweeſt anders dan tot bewareniſſe van de ſtede tegens ſijne Majeſt. quaetwilligen en perturbatenrs van de gemene ruſte mochte dienen, achtervolgende verſcheiden ſchrijven en bevel van haer Hoogheid, doende de Regeerders daer in, anderſins na exigentie der ſaken al 't gunt ſy luiden tot eere en profijt van ſijn Maj. en 't gemeen welvaren gehouden waren te doen, ſonder dat ſy-luiden weten ter contrarie by ymanden geadhorteert, vermaent of tot eenige diſſimulatie gebrocht te ſijn, en ſo verre ſo dies aengaende als anders eenige quade impreſſie of vermoeden tegens de voorgaende of tegenwoordige Regeerders of Officiers deſer ſtede mochte ſijn van eenigſins indebite of ter quader trouwe gewandelt, of anders in deſen mishandelt te hebben, hopen in 't ſeker dat by nader informatie, die wy luiden des noots ſijnde wel begeren tot onſen koſte en pericul genomen te worden, geheel anders bevonden ſal mogen worden, ſulx wy luiden ook hebbende ſpecificatie of nader verklaringe vande fauten en meſuſen tot aggravatie of laſte van ons luiden tenderende, t'allen tijden bereid ſijn ſo in 't gemeen als in 't particulier die te beantwoorden ten benoegen, en tot juſtificatie van de goede devotie en affectie die wy luiden, als onderdanige en getrouwe Onderſaten tot ſijn Maj. en ons Vaderland, altijts hebben gedragen: biddende mitſdien uwe E. Mo. voor als noch deſe onſe reſcriptie in 't beſte genomen te worden. E. Mog: wyſe, hooggeleerde Heeren wy bidden God almachtig uw E. Mo: te hoeden in proſperiteit en gelukſaligheid &c. onderſtont geſchreven uwer E. Mo: onderdanige Schout, Burgemeeſters en Schepenen der ſtede van Leiden.

VEle andere ſteden deden van gelijken haer-luiden ontſchult / na de gelegentheid der ſaken / en ſo ſy luiden beſt konden en mochten. Somma elk dede ſijn beſte om te betonen dat ſy goede dienaers waren geweeſt van den Conink / en ſo ſy die van de Gereformeerde Religie iet hadden toegelaten / of oogluikinge gedaen hadde / dat 't ſelve ombeters wille was geſchiet / tot dienſte van den Conink en tot beſcherminge van den Catholijken / en dat de Hertoginne van Parma van gelijken door nood hadde gedaen en moeten doen.

d'Onſchuldinge van Heer Hendrik van Berchem.

HEer Henderik / Heere van Berchem in den jare 1566. geweeſt ſijnde Burgemeeſter van Antwerpen en mede beſchuldigt ſijnde van dat hy hem in de voorleden troublen niet genoeg en hadde gequeten / ſien-

de dat niemand gespaert en werd / noch dat op de qualiteit van de personen / geslachte noch ampten / noch de gelegentheid des tijds geen acht en werde genomen / heeft hy uit vreese en tot sijn defensie aen de Hertog en sijnen Rade / seker geschrifte overgegeven / daer in verhalende / om eerst te betonen sijn Catholijk gelove, eerbiedinge en gehoorsaemheid totte Roomse Kerke. Dat hy over 20 jaren geweest was, en noch was Momboor en Patroon van vele Kerken: namentlijk van de Clarissen, derde Orden, swerte Susteren, en dat hy in de bedieninge der gemeenten, so dikwils hy Burgemeester of Schepen geweest is, in 't observeren van de placcaten tegen de heretijken de strengste vervolger en executeur is geweest, dat de Deken van den Capittele ook wel wist, dat sy onder haer tween Anno 58. de grouwelijke conjuratie der sectarissen, mitsgaders haer Consistorie en republijke die sy onder haerluiden gemaekt hadden en alle hare secreten alder-eerst ondekt en in 't licht gebrocht hebben, en daer na de selve so verstroit datter vele af gedood, en so verjaegt en gebannen zijn datter in vele jaren weinige overblijfselen af geweest zijn.

Dat hy ook dikwils metten Markgrave en de schutters uitter Stad is getogen om de conventiculen der sectarissen te vernielen, ja binnen de jurisdictien sijnder heerlijkheid van Berchem hadde hy seer ongenadelijk de sectarissen gestraft, en omgeholpen, so dat hy tot meer stonden, 3, 6, 8, ja 15 teffens op eenen avond gevangen en daer na doen doden en executeren heeft, en als noch seer strictelijk en scherpe toesicht in de selve zijne heerlijkheid onderhield, waerom ook hare Hoogheid, als versekert zijnde van sijne stantvastigheid hem in den jare 1566 tot Burgemeester hadde gestelt, waer door ook de sectarissen en ketters seer verschrikt waren, siende dat haren bitterste vyand haer gestelt was tot een Heere en Burgemeester, dat de sectarissen al wat by hem tot oorbaer en gemene beste geraden werd, door slinkse interpratien en calumnien altoos gemaekt door haet van sijn persoon, want de sectarissen dikwils veel valsche logenen en roepen onder 't volk hadden gesaeit als datter veel ruiteren en knechten lagen omtrent Santhoven, Lillo, en Tongerlo, en dat hy die by nacht in de Stad wilde laten, hebbende ook de selve sectarissen niet willen van weerden houden de ordonnantien by Burgemeesteren en Schepenen gemaekt om op te lichten 1600 burgeren, van vrese dat hy daer over Capitein soude hebben werden gemaekt, welke ordonnantie so verre die toegelaten hadde geweest, soude sonder twijffel die brekinge en bedervinge der Kerken belet hebben, over welke knechten doe die daer na te laet opgelicht werden, hem geen gesag of macht toegelaten of gegeven was geweest, dan hadde daerom evenwel niet gelaten te arbeiden dat de sectarissen geen Tempelen des Catholijken in en soude nemen, so dat hy de meestendeel door sijn toedoen gepreserveert had-
(F. 155.) de principalijk opten 24 Augusti, noch en was nimmermeer van rade geweest datmen de sectarissen eenige eerlijke plaetse toelaten soude om haer Tempels daer op te maken, heeft ook niet willen toestaen dat sekere 4 Martinisten eens souden mogen prediken, maer heeft stantvastelijk belet dattet niet en geschiede, so hy ook Antonio de Belarmina Spaensen Minister met alle vlijt belet heeft te prediken, om de eere der Spaense natie te bewaren, ja hy heeft (so vele als in sijn macht was) gearbeid de uitnemende grote gunste en faveur des Princen van Orangien en Grave van Hoogstraten, die sy droegen om de sectarissen te verheffen, gedoogd t'eenemael te breidelen en tegen te staen; om alle welke saken sijnen naem en faem schandelijk van de sectarissen is gelastert en geschent geworden, ja en heeft binnen sijn eigen huise van aen stoot en geweld niet vry noch versekert geweest, maer dreigende 't selve te plonderen en hem en den Markgrave aen een galge te hangen; in sulker voegen dat hy noch by dage op strate en dorst komen, noch by nachte rustelijken t'huis slapen, want sijn knechten moesten by dage in veranderde klederen achter straten gaen, en hy heeft dikwils in den Raedhuis en op andere plaetsen moeten vernachten, uit welke redenen men lichtelijk konde verstaen wat een yverigen man hy geweest is om het Catholijke Gelove en de Roomse Kerke in fleur te houden, en dat hy ter contrarie is geweest een openbaer gesworen vyand van alle sectarissen.

Tot betoon van zijn getrouwigheid totten lesten toe sijne Co. Maj. beweesen, seid hy daer toe alle sijn doen en laten geeigent te hebben, en dat geen vrese of hope hem vande onderdanigheid en devotie tot zijn Maj. en heeft konnen aftrecken, want de conjuratie en muiterye der gener die omtrent Lanoy, en Waterlo in groter menigte vergadert waren, om haer Hoogheid met groter schande uit Brussel te verjagen, heeft hy haer Hoogheid ontdekt en te kennen gegeven gehad, waer door dat geschied is dat de meestendeel van alle die muitmakers gedood en gestraft zijn en haer loon ontfangen hebben.

Het perijkel welk den Eylande van Walcheren en den Castele van Rammekens nakende was geweest, was hy lange van te voren gewaer geworden, en hadde 't selve aen haer Hoogheid overgedragen, en hoewel sy 't selfde nauwelijx en geloofde, nochtans ten twede vermaent zijnde een of twe dagen te voren de entreprinse der t'samengesworene verrassende, heeft also het Eyland gesalveert en bewaerr, so hy ook daer-en-boven vele meer andere saken doen dagelijx voren komende, telkens heeft doen denuncieren en veradverteren: zijn huisvrou en dochter, metten Capitein van Buyren Gosen van Varich, gehoud wesende, en in de familie van den Prince van Orangien opgevoed, hadden dese getrouwigheid totte Coninklijke Majesteit mede deelachtig geweest.

De maeltijd die op 't Stadhuis bereet was gemaekt voor de Heere van Brederode, en heeft hy geensins willen gedogen, en heeft hy niet ontsien alle den haet zijnder vyanden op hem te laden en verdragen voor de eere des Coninks en saligheid zijns Vaderlands. *Tot bewijs van de toesicht en vlijtigheid in de bedieninge sijns Burgemeesterschaps*, seid hy, dat hem noch Burgemeesterlijke voorsichtigheid noch Ridderlijke stoutigheid en heeft ontbroken, want hy heeft selfs eigen en besondere wacht gehouden en het Stadhuis dikwils en te meer stonden by nachte en by dage gepreserveert en bewaert, hadde seer voorsichtig en behendig geweest om te voorkomen en beletten de conspiratien en muiteryen, de afbrekinge der beelden, en vernielen der Tempelen, soude hy lichtelijk na zijn vermogen met raed en daed belet hebben, indien zijne sulkdanige schone en brave entreprinse geen beletsel en tegenstand gedaen ware geweest, want de t'samengesworene sectarissen hadden dikwils en meer stonden voor haer genomen het Stadhuis in te nemen, den Raed of Magistraet uit te drijven of te vermoorden, en alsdan een nieuwe wet te maken.

De oploop en muiterye van de Meeren, daer aen de ganssche bederffenisse van der Stad sonder twijffel gelegen was, so verre de Martinisten mette Calvinisten aengespannen hadden, had hy met behendigheid en neerstigheid belet, en te peerde in zijn harnas rijdende, en op eender ure tot 10000 burgers koopluiden tot onderstand des Vaderlands by den anderen geroepen en moet en couragie gegeven hebbende, so heeft hy door zijn neerstigheid en vromigheid de Stad op dien dag bewaert en beschermt, het Clooster van S. Michiels beset zijnde metten garnisoen des Calvinisten, had hy terstond wederom ingenomen met gewapender hand, en 't selve garnisoen daer uit gedreven, het artillerye en geschut, niettegenstaende den contracten metten Edelen gesloten, en naulijx een ure te voren gepubliceert, had hy terstond in den Eekhof of Artillerye-huis doen voeren en setten, hebbende daer na met voller macht en vlytigheid gesolliciteert om de predicatien te verbieden, en so de Gouverneur eenige te seer onrechtveerdige conditien te voren leiden, en die ook tendeerden tot schandale en achterdeel der Con. Maj. der Catholijken, ja der geheelder republijken, so hadde hy deselve so bitterlijke wederleggende verworpen, dat hem vanden selven Gouverneurs verboden werd, vorder te mogen solliciteren tot afdoeninge der predicatien en t'eenemale

yer-

verboden, dat hy hem der ſaken niet onderwinden en ſoude: dies niet tegenſtaende en niet toepaſſende op henluiden verbod, bevelen of dreigen, en hadde niet gelaten ſeer vromelijken en wackerlijken meer dan andere te arbeiden om de Miniſters af te danken, en de predicatien te ſchorſſen, voorts in ſijne conſcientie, ſijn gemoed, en vaſt betrouwen ſijnder oprechtigheid, ſulx dat hy de ſelve geerne ſtelt in 't ſeggen en oordelen van alle Eccleſiaſtique, ook van alle Natien; Catholijke burgeren en ingeſetenen der voorſz Stad, ook vaſtelijk vertrouwende, dat ſijn Excell. in 't goede ſal nemen en duiden al wat ten tijde ſijns Burgemeeſterſchaps gedaen is, en indien daer yet verſuimt is, ſo verhoopt hy dat men 't ſelve ſal wijten de rampſaligheid des tijds, ſijnder ſwakheid, en der bitterheid der overſte Gouverneurs, dewelke ſy gehoor geven moeſten; vertrouwende ook dat ſijne Excell. de voorſchreven ſijne ontſchuldinge niet als te ſeer vermetel en ſal verwerpen, alſo hy de ſelve tot ſijn nodelijke defenſie, en om ſijn Excellentie genoeg te doen van verſcheiden articulen ſijnder beſchuldinge, alſo heeft moeten ſtellen, en vermits het gemene volk meende dat hy den auteur en oorſpronk was van het leiden van des Paſtoors op 't Kyel in de Kerke van Sint Joris: ſo ſeid hy als dat hy daer by niet preſent en is geweeſt ter ſelver uren als die aldaer ingeleid werd, maer eenen Adam van Berchem Schout op 't Kyel en Capitein van de Hellebardiers van de Prince, en dat door de overeenkominge des naems Berchem, ſulk vermoeden en dolinge was geſproten alſo de ſelve Adam van Berchem van ſommige genaemt werde Jonkheer van Berchem, en van ſommige Heer van Berchem.

De bouwinge van het Caſteel van Antwerpen.

SUlke en meer diergelijke excuſatien werden by d'een en d'ander gedaen / het waren nu al goede Catholijke perſonen / en getrouwe dienaren des Coninx / de gebluchte gebannene en geexecuteerde moeſten het al gedaen hebben / dies niet tegenſtaende waronder vele die haer huichelen niet en mocht helpen / maer hebben evenwel de ſwarigheden niet konnen ontkomen: maer hebben of met haer goed / of met haer goed en bloed beide moeten bekopen.

De Hertog van Alva bemerkende de gelegentheid des ſtads van Antwerpen / hoe dat deſelve van alle natien van volk beſocht werd / om des Coopmanſchaps wille en van meninge ſijnde om op verſcheiden plaetſen ſterkten en Caſtelen te maken / en die met ſtarck garniſoen te voorſien / ten einde om door ſulk middel de Nederlanders in toom te houden en te bedwingen / en de gebluchte alle hope te benemen van iet te attenteren om wederom in 't Land te komen / ſo heeft hem goed gedocht voor eerſt tot Antwerpen een ſterk en geweldig Caſteel te bouwen / daer mede hy niet alleen de voorſz Stad ſoude konnen dwingen / maer ook de omleggende plaetſen in vreſe en onſich houden. Dit dan vaſtelijk beſloten hebbende / ſo heeft hy den laſt daer van gegeven den voorſz Pachieco Ingenieur en Savoyaen / de welke den 27 Octobris 1567. 't voorſz Caſteel heeft begonſt op 't Kyel / en dede de Stads muren mitsgaders een ouden toren van der ſtad genaemd de Kronenburger poorte af breken: daer waren alle dage in 't werk over 2000 arbeiders / ſulx dattet ſo groten voortgank hadde dattet te verwonderen was / en werd 'tſelve geweldig gemaekt van grote vierkante gehouwen ſtenen en aerde wallen / ſulx datmen ſijns gelijke weinig ſoude konnen vinden / daer werden gemaekt vijf grote en ſterke Bolwerken die de Hertog elk verſcheiden namen heeft doen geven / het eerſte werd Duc, dat 's Hertog genaemt / het twede werd Toledo geheten / het derde Ferdinando, het vierde Toletau, ſommige ſeggen Alva, en het vijfde heeft de name des Boumeeſters gehad / te weten Pachieco. Dit Caſteel werd omcingelt met een ſeer wijde en diepe grachte / de welke met ſulke neerſtigheid was gemaekt / dat ſo dikwils als die van den Caſteele believen ſoude / ſy uit de Reviere door goten en kanalen altijd verſch water konden krijgen. Die van Antwerpen wat remonſtrantien ſy deden van

hare onvermogelijkheid / grote beſwaertheid van ſchulden / en de grote ſommen die ſy aen de Coninklijke Maj. ten achteren waren / hebben nochtans moeten totte voorſz bouwinge op brengen de ſomme van 400000 guldens eens: hebben ook alle behoefticheden op 't voorſz Caſteel moeten brengen / en onder andere 13 of 1400 bedden / om welke penningen te vinden / men ſchattingen geſtelt heeft / te weten den honderſte penning / 2 ſchattingen van den xx penning / en 2 van den x penning van alle erffelijke goederen / die gelegen waren onder de juriſdictie van der ſelver ſtad. Totten ontfanck van welke penningen gecommitteert waren Paulwels Schuizmans / een van de Schepenen der ſelver Stad / Francois van der Cruice / en Gillis Smit Coopluiden / en als het Caſteel ſo verre gebracht was datmen daer were uit ſoude mogen doen / ſo is de Hertog van Alva ſelver in perſoon met 400 peerden daer henen gereiſt om 't ſelve te beſichtigen.

Wat die van Antwerpen hebben moeten contribueren tot bouwinge van den Caſtele.

Terwijlen de Hertog tuſſchen wege was / ſo is het buys by ongeluk tot Mechelen in den poeder toren geraekt / dan dewijle het aen een oort van de Stad / daer geen of weinig huiſen omtrent ſtonden / gelegen was / ſo en heeft de ſchade ſo groot niet geweeſt / als ſy anders wel ſoude ſijn geweeſt / doch ſo was het een erbarmelijke ſake en ſpertakel / want het dede al de gene die daer omtrent waren aen ſtucken in der lucht weeh vliegen / en verbrande eenen molen; den derden dach daer na ſo werd een man gevonden onder de ruine die noch in 't leven was / maer en wiſt van ſijn ſelven niet / noch watter geſchied was / men ſeide dat het aertrijk tot Loven toe (welk vier mijlen van daer is) van het grote gewelt dreunde en ſchudde / en hoe wel de Hertog daer van een groot miſvallen hadde / om de grote ſchade van 't pulver en amonitie / ſo ontſette hy hem weinich daer in.

Den Pulvertoren tot Mechelen verbrand.

De Hertog nu tot Antwerpen ſijnde heeft het Caſteel met garniſoen van Spangiaerden beſet / en maekte daer Overſte op Gabriel Cerbellion / en naderhand Sanchio D'avila / alle het geſchut en amonitie de Stad toebehorende / dede hy op 't Caſteel voeren / ſonder dat yemand van den Magiſtrate daer iet dorſte tegen ſeggen / ſo hy ook op alle andere oude Caſtelen het geſchut / den ſteden toekomende / dede brengen / naer dat hy aldaer uitgericht hadde 't gunt hen goed dochte / is hy wederom na Bruſſel getogen.

Overſte op het Caſteel van Antwerpen.

Ik hebbe hier voren kortelijk aengeroert dat de Coninck van Vranckrijck / onder 't dexel van dat den Hertog van Alva mette Spangiaerden naer Nederland / verby de frontieren van Vranckrijck paſſerende iet bysantlijx ſoude mogen aengrijpen / aen hadde doen nemen / behalven veel binnenlands krijgsvolck / 6000 Switſers / maer de Hugenoten bemerkende dat het op hen gemunt was / waren in grote vreſe / ſonderlinge dewijle ſy vaſt dagelijx tegen de Vrede-edicten gehandelt werden: ſonder dat ſy gehoort / of dat daer in geremedieert werde / waeromme ſy dagelijx de voornaemſte Heeren en Hoofden van der Religie / als namentlijk de Prince van Conde / den Admirael / de Heere van Andelot / en van Roſchefocant aenliepen / ten einde ſy den Coninck in perſoon ſouden willen vertonen d'oorſake van hare rechtvaerdigie klachten / op dat hy daer in wilde doen remedieren en verſien. Deſe onruſte wieſch van dage te dage meer en meer / byſonder naer dat de Switſers in 't Land gekomen waren / en dat de Hugenoten gewiſſe tijdinge (ſo ſy voorgaven) hadden als dat de Paus / en de Coninck van Spangien / en ook de Hertog van Alva uit Nederland aen den Coninck van Vranckrijck / en des Coninx Moeder hadden geſchreven / dat ſy ſouden gedachtig ſijn in 't werk te ſtellen het heilig verbond tot Bajonne opgericht / 't welk ſy aldaer hadden beſloten om de Ketters t'eenemael uit te roeden: gaven mede onder anderen uit als dat de Hertog van Alva aende oude Coningime hadde geſchreven / als dat veel beter was een eentich hooft van eenen Salm / dan 1000 voorſchen hoofden / ſulx dat deſen aengaende vele beraedſlagin-

(F. 156.) Nieu oproer in Vranckrijk.

ge onder de Hugenoten sijn gehouden om hare vpanden voor te komen: eintelijk so is besloten geweest dat de Prince van Conde in persoon den Coninck een requeste soude overgeven / en versoecken dat het vredeedict / in Martio 1562. gemaekt / mochte onderhouden werden / en dat die van de Religie na uitwijsinge des selfs mochten werden gehandelt / en naer dien sy tot dien dage toe tot verscheiden reisen daer over te vergeefs hadden geklaegt / so versochten sy dat hy nu ook metter daed wilde bewijsen / dat hy die van der Religie ook hielt onder 't getal zijnre Onderdanen / de welke verongelijkt zijnde / geen ander toevlucht en hadden / dan tot hem als haren Oversten en Souvereinen Heere: om dese requeste den Coninck te presenteren is de Prince van Conde met omtrent 3 of 400 peerden wel gewapent gereden naer den Coninck wesende doen ter tijd tot Mancean / maer den Cardinael van Lotteringen hier van geadverteert sijnde / ried den Coninck te vertrecken / alsoo het gevaerlijk was te komen onder so vele gewapende / die hem souden mogen dwingen en sijn Catholijke vrienden van hem scheiden. Also vluchte de Coninck na Parijs: en wert hier uit oorsake genomen van een anderen burgelijken krijg in Vrankrijk / sulx dat na eenige schermutselinge / onderhandelingen van nieuwen vrede / de sake ten lesten so verre quam / datter opten 10 Novembris tusschen Parijs en Sinte Denijs een slach geviel / in welk de Connestabel van Vrankrijk seer gequest werd / sulx dat hy twe dagen daer na van de selve quetsure sterf: hier naer sterkten hen beide de partijen elx om beste / de Hugenoten kregen Hertog Hans Casimirus tot haerder hulpe met seer veel Ruiteren en knechten / ook quamen tot hulpe van de Hugenoten seer vele Nederlanders / die gevlucht waren uit oorsake van de voorleden troubelen.

De Hertog van Alva schikte op het ernstich aenhouden van den Gouverneur van Sinte Quintin en noch drie andere Heeren (die alle binnen acht dagen quamen tot Brussel van wegen den Coninck van Vrankrijk) den Grave van Arenberge den Coninck te hulpe met omtrent 1500 ruiteren / en 2000 voetknechten meest al haekschutten / onder de ruiteren waren de benden van Ordonnantien / des Hertogen van Aerschot / Graven van Arenberge / Megen / Bossu / Reulx en Barlamont / de ruiters hadden in hare banieren dese devisen / te weten: 2 gewapende of geharnaste handen komende uit een blaeuwe wolk / met 2 swarte wolken krupswijs over malkanderen uitgestrekt / en aen 't einde van elke wolke was een Coninklijke krone met een kruice / en opte swerte wolken 2 Herten en 2 kronen t'samen geblochten en vereenigt met eenen zijden band / in 't midden stont een kruice met een kelk en een Hostie / en den band hing tot beneden toe met schone rijkelijke knopen en quasten / dese devyse werd aldus van de sommige uitgeleid: dat de wolken beduiden de Godheid: de twe Herten de vriendschap en eendracht van de 2 Coningen: de gewapende handen / haer sterkte en macht: de kelke en Hostie / het Catholijke gelove / voor de beschermínge van 't welke sy in beide haer Coninkrijken streden. De Grave van Arenberge werd met groter blijschap ontfangen / maer want ik niet voor my en hebbe genomen de France oorlog te beschrijven / so sal den Leser die lust heeft om alle de particulariteiten van dien te weten / ook hoe de vrede andermael op den 3 Martij 1568. door gaents Vrankrijk werd verkondigt / de Francoise Historie daer van mogen lesen / en hem alleenlijk hier laten genoegen dat ik 't selve aengeroert hebbe.

De Hertog van Alva onderricht wesende datter vele Nederlanders uit het Land gevlucht sijnde / hen in dienst van de Hugenoten in Vrankrijk hadden begeven tegen den Coninck van Vrankrijk: en datter dagelijx meer en meer / uit vreese van sijn regeringe / uit het Land vertogen / hadde in Septembri deses jaers een Placcaet laten uitgaen / daer by hy verbood op verbeurte van lijf en goed / dat hen niemand soude vervoeren uit den Lande te vertrecken / en sich in krijgsdienst van eenige vreemde Heeren te begeven / maer also middelertijd de beroerten in Vrankrijk waren verresen / heeft hy den 7 Octobris 1567. op nieus een Placcaet laten nitgaen / daer by hy anderwerf dede verbieden op pene van der galge en van confiscatien van goederen / dat niemant hem en soude vervoeren uit den Lande te trecken / om wapenen te dragen / of hem in krijgsdienst te begeven voor wien dattet ook waer / sonder sijnen expressen oorlof en consent / en dat alle die hem daer toe gereet gemaekt hadden om te vertrecken of onder wegen bevonden werden / souden werden aengetast en terstond verwesen en geexecuteert / dat ook alle de gene die hen alrede in eenige vreemde Heeren en Fursten dienst hadden begeven / de selve verlaten en binnen xiiij dagen wederom binnen desen Lande keren souden / op gelijke pene van de galge en confiscatie van goeden: en dat alle Justicieren en Officieren hen neerstelijk souden informeren tegens de gene die hen gevoecht mochten hebben / of gegaen sijn mette genen die tegen de Coninck van Vrankrijk de wapenen dragen of geaenbaert hebben / om tegens de selve te procederen / in voegen en manierenals voren / sonder eenige gunste / dissimulatie of verdrach.

Placcaet dat niemant de Ungenoten soude trecken tegen den Coninck van Vrankrijk.

Den xviij. Octobris deses jaers is in de Voorstad by Sinte Margriet tot Ludik een kind geboren hebbende eenen buik en 2 hoofden / 4 armen / 4 handen / 4 benen / en 4 voeten / 4 oogen / 4 oren / de aengesichten stonden tegen malkanderen over / en hadde al d'ander leden dubbelt / en was seer wonderlijk om sien / so ik hebbe verstaen van geloof weerdige personen die my geseid hebben 't selve gesien te hebben.

Wonderlijk geboorte.

Voorts werden in dese tijd in alle de Nederlandse Provincien die vande Religie seer straffelijk vervolgt / en tegen de selve met alle rigeur geprocedeert / tegen de gevluchte werd geprocedeert by bannissemente en confiscatien van goede: en de gevangene werden gestraft aen den lijve / en hare goeden boven dien geconfisqueert / sulx datter in korten tijd over de 1800 personen door 's beuls handen storven en ter dood gebracht werden / waer door de gene die uit het Land geweken waren / horende dese straffe executien / hen selven geluckig achten dat sy also 't lijf ontdragen hadden / en droegen hare ballingschap en armoede met meerder geduldigheid en patientie / trooften malkanderen / en deden malkanderen onderstant en hulpe / en hielden sich als broeders en vrienden onder den anderen / met sulke en diergelijke saken nam het jaer 1567. een einde.

De Hertog van Alva sent den Grave van Arenberge tot hulpe van de Coninck van Vrankrijk.

De Hertog van Alva begint straffelijkheid.

HEt begin van 't jaer 1568. en is niet min vreemt geweest dan 't voorgaende / want het vervolg en de indaginge en nam geen einde. 't Jaer 1568.

Den xix. January en navolgende dagen so werden by openbare publicatie en edicte ingeroepen en gedagvaert om te compareren en verschijnen binnen drie mael 14 dagen doen naestkomende peremtorelijk sonder delay / voor den Hertoge van Alva binnen der stad van Brussel of daer den Hetrog wesen soude / dese navolgende gevluchte of vertogen Heeren / namentlijken: Wilhelm van Nassau / Prince van Orangien / Grave Lodewijk van Nassau sijnen broeder / Anthonis de la Lain, Grave van Hoogstraten / Wilhelm Grave van den Berge / Floris van Pallant / Grave van Culenborch / Henrik Heere van Brederode / en meer andere / om hen te ontschuldigen van alle de saken daer mede sy by Johan du Boys Procureur Generael belast werden / op pene in dien sy in gebreke bleven van eeuwigen ban en confiscatie van alle hare goederen / en werde ook by openbare verkondinge belast / dat alle de gene die eenige goederen hen luiden toekomende besaten / het ware in huere of andersins / 't selve aen te brengen op seer grote penen.

De Prince van Orangien en andere Nederlandse Heren van den i gerocpen.

De poincten daer mede de Prince van Orangien beschuldigt was / waren in substantie dit begrijpende.

1. HOe dat de Prince van Orangien, van Keiser Kaerle hoogloft, memorie de Vijfde des Co-

Wat de P

ninck-

te van Oranjen beſchuldigt wird.

ninklijken Maj. vader, en ook van den Conink vele eeren en gunſten hadde ontfangen, als gekoren weſende mede-broeder en Ridder van der Ordre des Gulden Vlies, geſteld tot Raed van Staten, en voorts meer van vele ſchone ſtaten, Gouverneur van Bourgoengien, Holland, Zeeland, en Utrecht, inſgelijx van een Ordinaris bende, boven meer andere grote gunſte daer uit hy hadde mogen merken 't groot betrouwen dat de Majeſt. op hem hadde.

2. Des niet tegenſtaende hadde de ſelve Prince, ſonder acht te nemen op ſijne eere, noch die eeden die hy de Maj. gedaen hadde, hem geſtelt 't hooft, Autheur, voorderaer, gunſtiger en ontfanger van de wederſpannige rebellen, geconjureerde, oproerige, muitmakers en perturbeerders van de gemene ruſte en welvaert

3. Dat terſtont na 't vertrek des Coninx uit de Nederlanden 't voornemen van hem en ſommige andere was geweeſt, in handen te nemen het gehele Regiment en bewint der Nederlanden, daer toe hy vele heimelijke en ſchadelijke practijken hadde voorgeſtelt, hadde hem ſo verde vergeten dat hy hadde reſolutie genomen om de wapenen tegens ſijne Maj. t'aenveerden, en hem te ſluiten uit de ſelve ſijne landen, 't welk hy ſo hy die middel hadde gehad, niet en ſoude hebben gelaten te doen

4. Dat hy onder de hand alle naerſtigheid hadde gedaen om d'onderſaten te keren van de affectie en trouwe die ſy totte Majeſt. en ſijne voorſaten altijd hebben gedragen, en onder 't pretext van de Religien, en door valſche vroetmakinge, dat de Majeſteits meninge was, d'Inquiſitie in de Landen te brengen, ſo dat vele van de onderſaten door ſulke verleidinge tegen ſijne Majeſteit hebben gerebelleert.

5 Dat hy beſonderlijk hadde verleit, gecorrumpeert, en verwekt een groot deel van den Edeldom, ſo dat ſy hadden gemaekt verbonden, conſpiratien en conjuratien, en geſworen malkanderen te beſchutten, beſchermen en ſterk te maken tegen de Majeſt. en ſijne ordonE. 157) nantien, en dat de vergaderinge tot dien einde waren gemaekt in ſijn eigen huiſen, ſo te Breda, als te Bruſſel.

6. Dat hy noch de voorſz rebellien in ſijn beſchut en ſuvegarde (met belofte van alle byſtant) hadde genomen, die haer ook tot verſcheiden plaetſen te velde, al om in wapenen hadden geſtelt.

7. Dat hy ook hadde by geſtien den Heere van Brederode hooft van de rebellen, om te ſterken de ſtad van Vianen tegen de Maj. hebbende gedoogt het inſchrijven van volk van wapenen binnen de ſtad van Antwerpen, en het ſchepen der ſelver, na de ſtad van Vianen, met alderhande munitie van oorloge, verſiende ook den ſelven van Brederode van ſommige ſtucken geſchuts.

8. Dat hy ſommige van de Majeſteits Steden en plaetſen hadde verboden geen Garniſoenen van ſijne Majeſteits wegen in te nemen, en onder andere in Zeeland daer hy volk geſonden hadde om dat in te nemen, en daer door ſijne Majeſteit uit te ſluiten en te beletten de paſſagie ter Zee.

9 Dat hy geſonden ſijnde binnen Antwerpen, om te ſtillen de troubelen en oproerigheden des volx, uit zijn eigen autoriteit, en buiten zijnen laſt toegelaten en geaccordeert hadde, de gehele oeffeninge van alle Secten ſonder onderſcheit, en den Sectariſſen geconſenteert het bouwen van vele Kerken en Conſiſtorien, die ook metter daet zijn gemaekt geweeſt.

10. Gedogende dat men dede lichtinge van penningen de welke verſtreckt zijn tot betalinge aen de ſoldyen der voorſz luiden van oorlogen, en vele andere acten tenderende tot zijn voornemen.

't Gunt den Grave van Hoogſtraten by de Procuruer Generael te laſte werd geleid, was ſommarie dit begrijpende.

Dat de Grave van Hoogſtraten ſijn beſchuldigt wird.

1. DAt hy van de Coninklijke Maj. vele grote dignitеiten en eere van ſijn jeugt af hadde ontfangen: als namentlijk dat hy hem hadde gemaekt Ridder van der Orden van den gulden Vlieſe, en Hooftman over een van de benden van Ordonnantien, en dat hy hem hadde gebruikt tot ſeer heerlijke Legatien, ſo aen de Keiſerlijke Majeſt. en andere Potentaten, die hem betrout en bevolen zijn geweeſt: waer uit hy de ſonderlinge goedwilligheid die ſijne Majeſt. tot hem droeg wel konde afnemen: en dat ſijn Majeſt. hadde voorgenomen dat hy in navolgenden tijden hem noch tot hoger eeren en ſtate ſoude hebben verheven: maer hy hadde 't ſelve niet geacht, en was van ſijnder Voor-vaderen voetſtappen, (die ſich altijd neffens hare natuerlijken Heere, als vrome en getrouwe leenluiden hadden gedragen) af getreden.

2. Dat hy den Prince van Orangien, en ſijn hoogvaerdig voornemen, met alle macht hadde aengehangen, en den ſelven te wille geweeſt in alle ſijne raedſlagen, om de troublen te vorderen die in ſijn Majeſteits Nederlanden ſijn gebaurt.

3. Dat hy in ſijn caſteel van Hoogſtraten veel ſuſpecte communicatien en practijken hadde gehouden metten Prince van Orangien en andere ſijne complicen: waer door de goede onderdanen des Coninx grootelijx zijn geargert geweeſt, en de quade hare ooren hadden opgeſteken, en oorſake genomen om nieuwigheden te denken en te beginnen, gelijk door het overgeven van een requeſte was gebleken

4. Dat hy niet alleen niet geſtilt en hadde, noch de Geconfedereerde vermaent om af te laten, hoe wel hy wiſt ſulx den Conink te mishagen: maer hadde boven dien deſelve daer in geſterkt en in openbare banketten hem by haer gevoegt, en openlijk betoont dat hy van haer-luider partye toegedaen was.

5. Dat hy ook ſulx metter daet beweſen heeft, mitsdien hy haer hadde geraden een ander nieu requeſt over te geven: ten einde dat alle die extraordinariſe ſterkten geraſeert ſouden werden, om by dien den geconfedereerden een middel te geven om te vryelijker haer voornemen te mogen executeren en volbrengen.

6. Dat hy ook namaels, als hy metten Prince van Orangien tot Antwerpen was geſonden, om het volk in gehoorſaemheit van de Coninklijke Majeſteit t'onderhouden, aldaer hadde toegelaten veel en oneindelijke grouwelijke en ongeregelde dingen, namentlijk datmen met ſijn weten openbaerlijk hadde doen aenſchrijven voor den Heere van Bredenrode veel oorlogs-luiden, en deſelve t'ſchepe met alle ſoorten van wapenen hadde laten vertrekken naer Vianen, en dat hy groote gunſte hadde betoont den genen van der gemeenten die haer hadden geſtelt tot beſcherminge van de t'ſamen-geſworene.

7. Dat hy ook hadde gepretendeert te uſurperen d'autoriteit van ſijne Maj. en geen reſpect en hadde gedragen tot haer Hoogheid ſijne Maj. ſuſter en Gouvernante, hebbende op ſijn eigen authoriteit en ſonder laſt van haer Hoogheit in de ſtad van Mechelen doen verkondigen een Edict daer door het volk wilder geworden is, en alles gedaen hebben dat hen goet dochte.

8 Dat hy de Magiſtraet der ſelve ſtad had gedogt te verwecken tot ongehoorſaemheit van ſijne Majeſteit, gelijk hy ook hadde gedaen aen die van de ſtad van Liere, hebbende haer geſchreven en ook Edelluiden geſonden, om haer af te raden dat ſy geen garniſoen en ſouden in nemen noch ontfangen.

9. En dat hy in de ſtad van Denremonde metten Prince van Orangien en andere ſijne complicen hadde getracteert om de wapenen aen te nemen, en ſijne Majeſtit, of de gene die van hem geſonden ſouden werden, te ſluiten en houden uit de Nederlanden, en dat d'executie van dien niet en was achter wege gelaten dan by gebrek van middelen.

D'Andere ingedaegde Graven en Heeren werden van gelijken met vele grote en ſware ſaken belaſt/ en bſonder de Heere van Bederode / dat hy en andere openbaerlijk de wapenen tegen ſijne Maj. hadden aengenomen/ ſijne Steden geſocht in te nemen/ en dat ſy waren de Auteurs en Hoofden van de rebellen/ alle andere tot rebellie opgelocket / de Geeſtelijke en andere onderſaten des Conincx gebrandſchat / geranſoent/ en gelt gelicht hadden tot aenneminge van volk.

De Grave van Buren / sone des Princen van Oranjen / wert van Loven gebangen na Spangien gesonden.

Den xviij. Januarij heeft den Hertoge van Alva tot Loven gesonden onder andere den President van de troeble / Jan de Vergas Spangiaert / en heeft van daer doen halen Philips van Nassau / sone van den Prince van Oranjen van den eersten bedde / Grave van Buyren out sijnde ontrent 13 jaren / de welke aldaer lach om te studeren in de Universiteit: de Rectoor / Professoren en Curateuren van der Universiteit hebben met behoorlijke reverentie geremonstreert 't selve te wesen tegens de Vryheden / en Privilegien der selver Universiteit by sijne Majesteit besworen / en sochten met alle bequame en behoorlijke middelen te beletten dat hy niet van daer en soude werden genomen en verboert: maer de voorsz Vergas gaf henluiden voor antwoord in quaed Latijn: Non curamus vestros Privilegios, willende in effecte seggen / dat den Hertog en zijnen Raed op haerluider Privilegien niet en achten noch en pasten / en heeft hem also mede genomen en tot Antwerpen gebracht onder bewarenisse van de Grave van Ladron / en naderhand voorts na Spangien gesonden aen den Coninli / onder den last van Don Pedro de Toledo en Capitein Lope de Luxuara met 12 Capiteinen en 12 Vendrichs / de Coninli heeft hem eerst aldaer strihtelijk doen bewaren / naderhand heeft hy hem gesonden tot Alcala di Henares / een Universiteit in Hispanien / om daer voorts te studeren: maer werde also bewaert dat niemant / dan die hem geordonneert werden tot bewaringe / hem en mochten aenspreken.

JAER-DICHT.

DVC d'ALba doet tegen 's Lands reCht en der hoger SChoLen /
Dat PhILIps Graef Van BVeren Most na Spanglen doLen.

Anders.

DVC d'ALba heeft oM zIn VVreetheIId te beVVILsen seL /
's PrInCen soon VVeCh doen VerVoeren VVt LoVen na Spanglen sneL.

De Prince van Oranjen verstaen hebbende sijne indaginge / en gekregen hebben de coppe van de brieven van dagement en gesien de beschuldinge daer in vermelt tot sijnen laste / heeft daer op by geschrift geantwoort / so aen den Hertog van Alva als aen den Procureur Generael / betonende de nulliteit van den selven dagemente: den brief aen den Procureur Generael was luidende aldus:

Antwoorde des Princen van Oranjen opte brieven van dagemente van den Procureur generael.

MYn Heere de Procureur, ik hebbe ontfangen de copye van den dagemente, 't welk gy tot mijnen laste, by openbare uitroepinge hebt doen executeren en verkondigen, en ter herten nemende de beschuldinge, daer in gestelt gelijk een Heere van minder qualiteyt behoort te doen: en begeere ik geen sake so seer (gelijk ik metter daet noch hope te doen blijken) als van my daer tegen wettelijk, en so dat behoort te stellen, en te verantwoorden, en en ben ook van geender meninge, van in de herten der onwetende eenig achterdenken te laten, van dat ik mijn eere en der verbinteniſſe die ik den Conink schuldig ben, niet genoegen soude gedaen hebben, of dat ik wy qualijk soude gequeten hebben in den staten, lasten en dienſten, daer af zijnder Maj. eertijden belieft heeft my te voorsien, of in andere saken, en verhope wel te bewijsen, met goede redenen, en verklaringen van mijnder onschult, en verantwoordinge, dat mijne goede langdurige en getrouwe dienſten, onkosten en schaden daer in ik ter oorsake van deselve dienſten gekomen ben, verre zijn te boven gaende mijn verbinteniſſen, en de gunſte my gedaen.

Mits den welken ik goede redenen en oorsake hebbe, om geen minder begeerte te hebben, datmen inde calculatie trede dat die gene die door afrekeninge en sluytinge van rekenschappen, verhoopt en verwagt sijne saken te vorderen en redresseren. Maer also 't gene dat wy meest begeren en voor ons nemen, dikwils is het leſte dat men te werke kan stellen, willende behoorlijke en by ordre so 't betaemt voort varen, gelijk ook daerom de Medicijn, of Chirurgijn niet en sockt de wonde (hoe groot of sorgelijk die zy) te genesen en te heelen, hy en hebbe eerst den gront en humeuren der selver daer toe bequaem gemaekt, noch ook de Boumeester en bestaet dat werk te maken, hy en hebbe 't selve eerst wel gefundeert. Soo ben ik van gelijken van de qualiteyt van uwen voorsz dagementen, benodigt en bedwongen, van de verklaringe en bewijsinge van der voorsz mijnder onschuld, als noch uit te stellen, ter tijd toe dat uwe voorsz beschuldingen sullen wesen gedaen voor competente bequame, en niet suspecte Rechters, daer men sal mogen verhopen, dat behoorlijk regard sal worden genomen, op 't gene men sal konnen allegeren, en ook geprocedeert worden tot absolutie of condemnatie na den eisch en gelegentheyd der saken.

Waer en tusschen ik my selven sal moeten vertroosten met exempelen (daer de Historien vol af zijn) van den genen die om met perijkel van hare lijven en verlies van hunnen goeden te hebben bewaert en vermeerdert de Staten, Landen en inkomingen van hare Coningen, Princen en Heeren, hebben geweest niet alleenlijk voort geroepen en geblameert: maar ook (krijgende in stede van loon en bekenteniſſe, lichamelijke en openbare straffe) gedood, geexecuteert, gebannen en verjaegt, en hebben moeten sien dat die verdien- (F.1569
sten en vergeldingen van hunne goede dienſten zijn toegeworpen geweest den genen die alderminst hadden verdient.

Het welk ik min vreemt vindende ben in desen onsen tijden, nadien men nu ook den alder onnoselſten kan lichtelijk niet allene suspect, maer ook odieus en abominabel maken: mits doende alleenlijk so vele door eenige toegemaekte personen, dat hy worde geacht en gehouden voor een ketter, want 't selve punct gewonnen zijnde, sal hy bevinden, niet alleen dat alle sijne dienſten, weldaden en verdienſten, zijn vergeten: maer ook dat alle goede presumptien en gevoelen hem benomen wesende, hy is blijvende suspect en in vrese van beschuldigt te worden van rebellie, oproer, en muiteryen, ja in 't generael van alle de specien van misdaden en delicten die men mach begrijpen onder den tijtel en name van gequetster Majesteit: en dat meer is, mits dien dat alle accusatien van de gepretendeerde ketterye, so grotelijk in den haet zijn in dese tegenwoordige tijden, so ist by na van node, om de selve te straffen sonder daer mede eenige verbitteringe of afkeer te maken, in de herten van gene die men in dienste begeert te houden, dat men 't selve bedekt met een mantel der misdaden en delicten van gequetster Majesteit, van den welken nochtans sulke beschuldigde te vergeefs arbeid hem te verantwoorden en onschuldigen voor den genen, dien hy voelt hem suspect te houden van der selver ketterye, want nadien de selve misdaden niet en zijn de oprechte oorsake noch reden, waerom dat hy vervolgt, aengetast, gevangen en beschuldigt word, so en kan hy niet verhopen eenige absolutie of ontslaginge, al dede hy ook opentlijk blijken van sijnder onschuld: maer moet lijden dat onder het dexel en pretext der voorsz delicten, hy worde gecondemneert, of so verre sijn onschuld te seer klaer is, dat hy door vertrecken en uitstellingen van't pocederen, verwachte eene eeuwige en deerlijke gevankeniſſe.

Het welke alleen genoegsaem soude wesen om my geexcuseert te houden dat ik niet en comparere voor den Hertog van Alva Gouverneur en Capitein Generael van de Nederlanden, en dede ook dat men met vele redenen bevind, dat uwe voorsz verworven dagemente is na recht nul, en sulk dat ik geensins gehouden ben den selven gehorig te wesen.

Want boven dien dat de deurwaerder gene wete summarie of insinuatie van sijnen exploicte gedaen en heeft aen mijnen persoon, daer ik my nochtans na voorgaende wete des Hertoginne van Parma, alsdoen Regente daer af gedaen, my maer hebbe vertrocken in desen mijnen

WILLEM DE EERSTE.
PRINS VAN ORANJE.

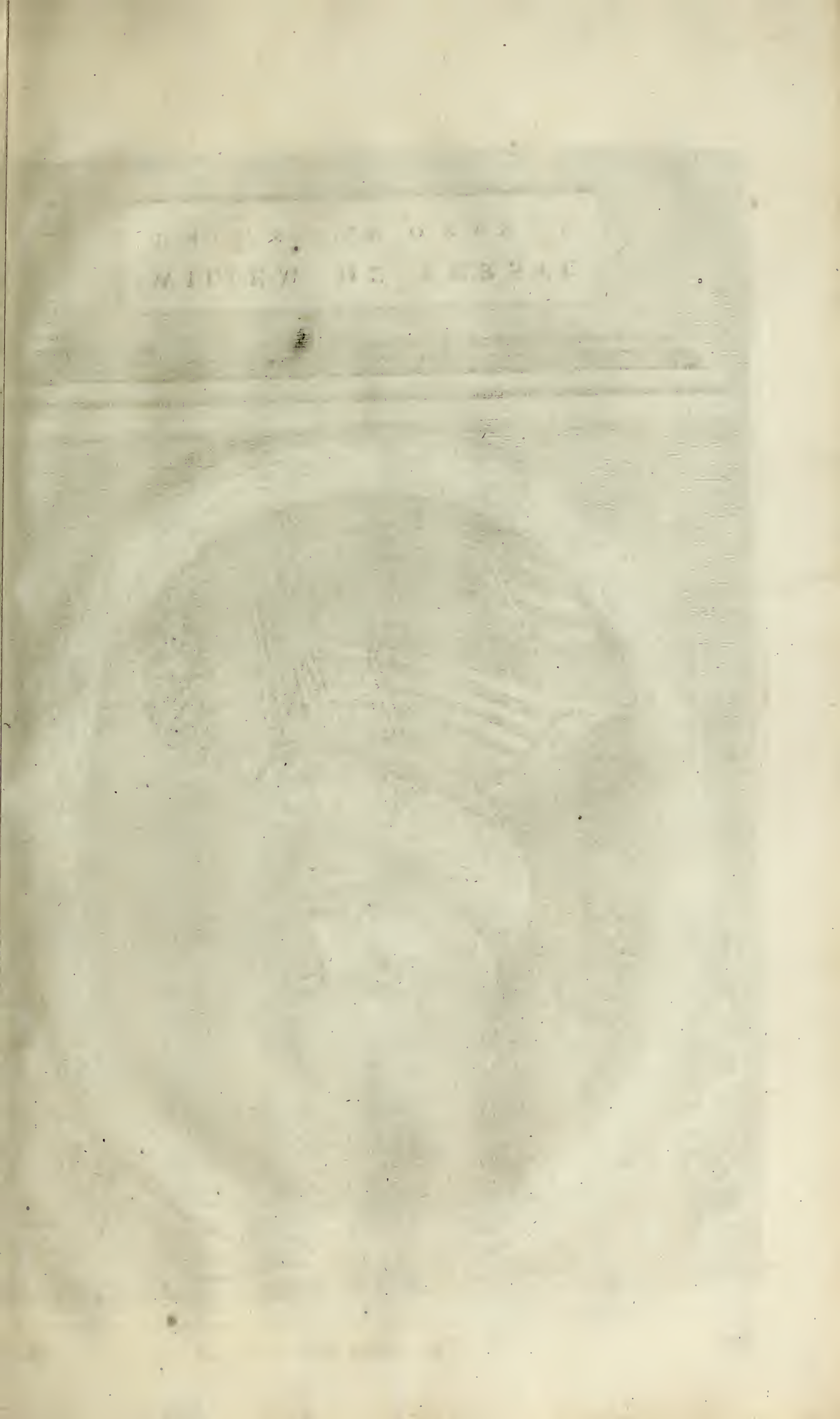

nen Graeffchap van Naſſau, om eenige mijne ſonderlinge affairen, gelijk ik ook aen ſijne Maj. van lange te voren hadde verklaert van meninge te weſen van doen, en niet om te verlopen of te latiteren, ſo u mandament houd, ſo zijn noch de termijnen, dilayen en intervallen ſo kort, dat het onmogelijk ſoude weſen, dat men daer en tuſſchen ſoude weſen gewaerſchout van de uitroepinge gedaen te Bruſſel, en hem konnen vinden in de ſelve ſtad, en noch veel min in andere noch voorder gelegen, daer den Hertog van Alva binnen middelen tijde ſoude mogen reiſen: want mitſdien dat elken termijn en dilay ſijn kracht en effect heeft, ſo iſt notoir, dat men regard moet nemen op elken van den ſelven, en niet op de drie der ſelver dilayen t'ſamen gevoegt en by een gehoopt. En te willen prefigeren en ſtellen termijnen van vijftien dagen, in ſulke diſtantie als is van hier tot Bruſſel, en is anders niet dan te proponeren geboden, mandamenten en dagementen den welken onmogelijk waer te doen.

En op hopende de voorſz. dilayen, en dier drie voor een nemende, ſo wert bevonden, dat men in ſaken van ſo grooten gewichte en tegen perſonen van der qualiteit als ik ben, pretendeert te procederen, by een eenig dagement, tegen alle ordre van rechte, gemerkt men in gelijke ſaken na recht, noch ſommierlijk genoeg procedeert, ook onderhoudende de gewoonlijke maniere, de welke houd, dat men na drie verſcheiden dagementen, verworven ten minſten na het interval van tien dagen na elk eindelijk eerſt kome der peremptoire, en dat daer neffens de rechter hem volkomelijk hebbe geinformeert van de ſtad of plaetſe daer de abſenten, die men wil doen dagen hem houd, ordinerende de dilayen na advenant van de diſtantie der ſelver, de welk niet weſende gedaen by uwen voorſz. dagemente, moet nootelijk volgen dat hy is nul en van geender weerden, welke nulliteit word begrepen in alle acten van rechte, onbehoorlijk en by incompetentie gedaen.

En ſo veel te meer in deſen, mits dat u gepretendeerde dagement geen plaetſe noch macht en kan grijpen of hebben, als gedaen en voort geſtelt tegen eenen, die hem houd buiten den Landen en Iuriſdictie van den Conink, binnen de palen van den Rijke, ja is een lid en ſtaet van den ſelven Rijke, aen het welke men na rechte behoort te verſoeken renvoy van den genen die daer zijn vertrocken, ſonder dat men de ſelve mach uitroepen met dagementen, gedaen buiten den voorſz. Rijk door gepretendeerde publicatie en voortroepinge, de welke eertijden ſo grootelijk is geweeſt gewegen, des meeſt uit ter ſelver redenen voor nul, en van geender weerden is verklaert, het vonniſſe gegeven by Keiſer Henrik, tegen Robrecht den Conink van Sicilien; daer by gevoegt, dat de ſelve Keiſer was vergeſelſchapt van een machtige heirkrachte, de welke ſuſpect was den voorſz. Conink Robert, gelijk tegenwoordelijk den voorſz. Hertog van Alva ook verſien is van een Armee van Spaengiaerden, de welke t'onſwaert zijn dragende ſulken herte als elk kennelijk is.

Het welk immer wel behoort genoeg te zijn, om te bewijſen de nulliteit van u voorſz. dagement en impetratie, te meer dat de voorſz. Hertog in mijn reſpect, is notoirlijk meer Rechter incompetent dan was de voorſz. Keiſer, ten aenſchouw van voorſz. Conink van Sicilien, gemerkt dat de Ridders van den Orden, volgende den rechten, ſtatuten en contracten van den ſelver Ordre, niet en mogen gedaegt worden ter cauſe van quade, leelijke en boſe ſtucken, die ſy ſouden mogen bedrijven, dan alleen door den deken of hooft, en haren medebroederen, ja dat meer is, men en mag niet procederen tot aentaſtinge, bewaerniſſe, of vangeniſſe van den ſelven Ridders, ſonder dat het ſelve eerſt ſy geſloten en gedecreteert, ten minſten by advijs van ſeſſe hen medebroeders, in welken gevalle, ſy behooren terſtond geſtelt te worden in de bewareniſſe van den Collegie, en vriendelijk geſelſchap van der voorſz. Ordre, en niet gehandelt met ſulken rigeur, als men voorſtelt tegen onſe Neye, en medebroeders die aldaer gevangen zijn.

Het welk ook verſterkt de voorſz. nulliteit van uwer impetratien, en ſonderlinge ook van de rigoureuſe clauſule van vangeniſſe daer in geſtelt, want alſo de menſch natuerlijk genegen is tot ſijn ſelfs bewareniſſe, ſo en hevet genen ſchijn of apparentie dat men ons wil doen compareren, tuſſchen hen luiden en voor Rechters heel ſuſpect, ja ook in gevangeniſſe ſtraffer en rigoureuſer zijnde, dan wy zijn gehouden of verbonden, en na recht behoorlijk is, na het welke 't gevangeniſſe alleenlijk is dienende, om hem te verſekeren van den perſoon des gevangen, en niet om hem te benemen alle converſatie, communicatie, advijs en raed, ſonder de welke niet mogelijk is, dat eenige ſaeken van importantie ſoude konnen wel en behoorlijk beleid en verantwoort worden, de welk men nochtans (ſo wy verſtaen) metter daed heeft gebruikt, en noch doet, aengaende aen onſe voorſchreven Neven en Medebroederen.

De welke wy ook ſien gevoert te zijn buiten den Lande van Braband, niet tegenſtaende de expreſſe contrarie voorwaerden, rechten en contracten volgende, en over den welken dat ſelve Land maer en is gehouden en verbonden der onderdanigheid van ſijne Maj. boven dien dat ook het ſelve is gebeurt in den perſoon van onſen ſone, de Grave van Bueren, ſonder eenig regard genomen te hebben aen ſijne groote jonkheid, en notoire onnoſelheid, het welke ons dient voor eene waerſchouwinge, dat de voorſchreven Hertog van Alva genen wille of meeninge en heeft van hem te voegen na eenige contracten, verbinteniſſen, rechten, wetten, of coſtuymen, en dat alſo ons onmogelijk ſoude weſen, van den ſelven eenige abſolutie te verkrijgen, al deden wy ook volkomelijk blijken van onſer onſchult door diergelijke allegatien.

Mits den welken en dat ſo wel na recht, als uit krachte van de conventien en verdrage, gemaekt by der blijder inkomſte, begrijpende de voorwaerden en voordelen onder en mits den welken het voorſz. Hertogdom van Braband alleenlijk onderdanigheid ſchudig is. Zijn wy, die onſe woninge gehouden hebben, in den voorſz. Hertogdomme, gefundeert, te verhoeden en ſchorſſen alle gehoorſaemheid die wy den Conink ſchuldig zijn, totter tijd toe dat ſijne Majeſteit beter geinformeert weſende, ſal hebben gebetert en gerepareert het gene dat tegens in prejudicie der voorſchreven blijder inkomſte is gedaen en voorgeſtelt geweeſt.

Waerom wy u wel hebben willen adverteren, en by deſen ook verklaren, dat mits den redenen voorverhaelt wy u voorſz. dagement en citatie houden voor nul, en geender weerden, van der ſelver nulliteit wel expreſſelijk proteſterende, ook in reſpecte van alle het gene, dat uit krachte en volgende den ſelven gedaen en verklaert ſal worden, te meer gemerkt de notoire incompetentie van den voorſz. Hertog van Alva aen welken die commiſſie van deſer ſaken in der qualiteit van Gouverneur en Capiteyn Generael van de Nederlanden geaddreſſeert is, willende dat in ſijnen reſpecte, en voor ſo veel het van noode ſy, deſe tegenwoordige ons diene van onſchult, en by order ook van weygeringe, want wy metter daet, en by experientie bevinden, dat wy mits den redenen voorſz. niet en ſouden konnen verhoopen van hem te obtineren het recht, dat onſe ſake mag meriteren.

Offerende ons te preſenteren voor de Keiſerlijke Maj. de Keur-Vorſten, Vorſten, Staten en andere van den Rijk of voor andere bequame en niet ſuſpecte Rechters, en die waerſchijnelijk ſonder partialiteit of affectie ſoude kenniſſe nemen, en wijſen na gelegentheid de ſaken, anderwerf proteſterende van der nulliteit, van al 't gene dat by den voorſz. Hertog van Alva recht (ſoo voorſz. is) incompetent, ſuſpect en gerecuſeert, of by de gene die voor of in plaetſe van hem mochten worden of weſen gecommitteert, ſal mogen ten achterdeel en in prejudicie van ons gedaen, geſeid, geordonneert, geweſen, en gedecreteert worden.

En want deſe tegenwoordige alleenlijk dient om u de voorſz. verklaringe, preſentatie en proteſtatien te inſinueren,

ſinueren, op dat by u, en andere daer op worde genomen ſulke conſideratie, gelijk dat behoort, bidde ik God dat hy u mijn Heer den Procureur hebbe in ſijn ſalige hoede.

Gegeven tot Dillenborch den derden Meerte 1568. en was ondergetekent, *Guilliaume de Naſſau*. Het opſchrift was, aen mijnen Heere de Procureur Generael.

Des Princen ſchrijven aen den Hertog van Alva.

AEn den Hertog van Alva heeft hy geſchreven / dat ſijn handelinge genoeg konnen betuigen / dat hy ſedert ſijn jonckheyd niet ſo ſeer en heeft geſocht als den dienſt van hooglofliſter memorie den Keiſer / en daer na van ſijne Majeſteit / ſo dat hy hadde verhoopt / dat ſijn Maj. die hy hadde gewaerſchout dat hy om ſchere ſijne nootelijke ſaken gekomen was in ſijn Graefſchap van Naſſau / regard nemende op ſijn getrouheyd en begeerte / hem ſo veel gunſten ſoude bewijſen / als van hem te gebieden waer in hy hem dienſt ſoude mogen doen / ('twelk hy by ſijne vrienden van
(F. 158.) advertentie altijd hadde gepreſenteert) of ten minſten dat hy van den voorſz. Hertog ſoude verſtaen hebben dat de meeninge en intentie van ſijne Maj. ware geweeſt dat hy ſijne ſaken aldaer ſoude verlaten / en terſtont weder te keeren in ſijn gouvernementen / en terwijlen hy altijd was verwachtende de bevelen van ſijne Maj. is hy gewaerſchout dat men hem heeft verwoordert tegen hem te procederen / by aentaſtinge van ſijn Heerlijckheden / Landen en goeden / en dat noch erger is / by uitroepinge onder den name van den Procureur Generael / weſende vol van valſche en onverdragelijke calumnien / en daer na noch by apprehenſie van ſijnen ſone / dien hy gelaten hadde te Loven om namaels te beter dienſt te mogen doen den Koninck en den Lande / waer af hy ſeer verwondert geweeſt is / dat men in ſulcker voegen geprocedeert heeft / tegen een van ſijner qualiteit / vergetende ſo haeſt de groote en ſonderlinge dienſten ſo wel by ſijnen voorſaten als by hem gedaen / en in 't byſonder ook geduirende deſe laetſte trouble / mits de welcke en want hy redenen en genoegſame juſtificatien heeft / om te ſonderen en bewijſen ſijn onſchuldt en het ongelijk dat men hem deſen aengaende doende is / de welcke hy tot ſijnen tijde en plaetſe verhout / ſoo heeft hy tegenwoordiglijk wel willen in haeſten antwoorden den voorſz. Procureur Generael / en voor d'expiratie van de geprecipiteerden termijne hem geprefigeert / hem bewijſen de nulliteit van ſijn dagement / op dat men niet en denke dat hy hem ſchuldig hende / of dat men niet en meine dat hy ſijn recht niet verbolgen en ſoude / ſo hy 't ſelve met reden ſal vinden gefondeert: waer af hy de inſinuatie ook aen hem (te weten den Hertog) heeft willen doen / hem daer mede overſendende het doubel van de brieven / die hy heeft geſchreven aen den Procureur voorſz. op dat by ignorantie / tegen hem / of het ſijne / niet voorder en werde geattenteert of geprocedeert / dan men namaels met rechten en ſal konnen ſuſtineren / tot den welken hy noch eens hoopt ſijn verhael te hebben.

De Graeve van Hoogſtraten ſchrijft van gelijcken aen den Hertog van Alva / en Procureur Generael.

De Graeve van Hoogſtraten weſende tot Ceulen / heeft van gelijcken op de brieven van dagementen aen den Procureur generael geantwoort / en de nulliteit van ſijn dagement en proceduren vertoont / preſenterende hem niet te min te recht te ſtellen en te verantwoorden volgende de Privilegien van de Ridderen van d'Ordre van den gulden Vlieſe / of voor de Keiſerlijcke Maj. en Heer en Vorſten des Rijx / of voor andere competente en niet ſuſpecte Rechters.

Strenge proceduren tegens de Ingeſetenen van Nederland.

Deſgelijx deden meer andere Heeren en perſonen van qualiteit / maer niemand van de ingeroepene en doorſt verſchijnen / hoorende en verſtaende hoe die procedueren toegingen / daer door dagelijx by den ſelven Rade veel commiſſen tegen de gebluchte en ingedaegde gegeven en uitgeſprocken werden / daer by de ſelve op haer lijven gebannen en alle hare goederen geconfiſqueert werden. Van gelijcken liet hy aen allen kanten veel volx die gevangen waren ſo mannen als vrouwen onthoofden / en hangen / en die haer niet en wilden bichten / verbranden.

Wilde Geuſen en haer handelinge.

Door deſe groote wreetheyd en ſtraffe van handelinge van den Hertog van Alva en ſijnen Bloetraed / vergaderden een deel menſchen in Weſt-Vlaenderen by den anderen / de welke verlaten hebbende al hare goederen / ja ſommige ook haer wijven en kinderen / ſommige uit vertwijfeltheyd / eenige om hare te wreken van hare geleden ſchade en aengedaene injurien / haer daer by voegende / uit enkele booſheyd / begaven haer tot alle moetwilligheyd tegens de Geeſtelijke Papen Monicken / welke ſy by nachte overvielen in dorpen daerſe hare woninge hadden / en ſy die konden bekomen: namen hen alle haer goet / en ſneden hen boven dien neuſen en ooren af / derhalven ſy van 't gemeene volck wilde Geuſen werden genaemt. Als deſe nu alle dage ſterker werden / en ſy hen onthielden in de wilderniſſen en anders daer ſy meenden vry te weſen / ſo liet de Hertoge van Alva dit nabolgende Placcaet daer tegens uit gaen.

By den Konink, onſen lieven en getrouwen, de Preſident en luiden van onſen Rade in Vlaenderen ſalut en dilectie.

Placcaet tegens de wilde Geuſen.

ALſo wy behoorlijk onderrecht zijn van de groote inſolentien, wreetheid en gewelt die eenige Sectariſſen en andere quaetdoenders onder 't dexel van de nieuwe Religie, ten Platten-Lande in diverſe, en verſcheiden quartieren van onſen Lande en Graefſchappe van Vlaenderen, namentlijken in 't weſt-quartier onlangs hebben derren voorſtellen en gebruiken, op de perſonen en goederen van de Geeſtelijke luiden, ſonderlinge van de goede en Catholijke Paſtoren of Prochi-Papen: Gaende de ſelve quaetdoenders by nachte, en by rotten of hoopen, de voorſeide goede Paſtoren of Prochi-Papen, beroven, plunderen, hun ooren en neuſen af ſnijden en ook vermoorden: 't welk de andere gantſelijk ſouden intimideren en vreeſe aenjagen, en hun ſchapen en Prochien doen verlaten en abandonneren (gelijk wy tot onſen grooten leetweſen verſtaen eenige alrede ſulx gedaen te hebben) de welke mitſdien den wolven overgelaten ſouden weſen, ten ware dat daer in van onſe wegen promptelijke met behoorlijke remedien verſien worde. So iſt, dat willende ſulke afgrijſelijke ſtucken, ſo vele als in ons is, verhoeden en doen ceſſeren: en den goeden Paſtoren of Prochi-Papen en andere Prieſters, de vreeſe en vare van gelijk gewelt en overlaſt weeren en afnemen: op dat ſy tot volbrengen van haren laſt en officie vryelijken mogen vaceren en verſtaen, ſonderlinge aenmerkende dat de Prochianen (daer van de Paſtoors laſt van zielen hebben) reciproquelijk ſchuldig zijn de ſelve Paſtoren tegens alle inconvenienten, perijkelen en gewelt die hen aen lijf of aen goed ſouden mogen overkomen, of aengedaen worden, te behoeden, voorſtaen en beſchermen. Wy om deſe en andere reden ons daer toe bewegende, hebbende by advijſe en deliberatie van onſen ſeer lieven en ſeer beminden Neve, Ridder van onſen orden, Stadhouder, Gouverneur en Capiteyn Generael van onſen Landen van herwaers-over, den Hertog van Alva &c. mitſgaders van onſen lieven, en getrouwen de luiden van onſen Rade van State en ſecreten neffens hem weſende: geordineert en bevolen, ordineren en bevelen wel ernſtlijken by deſen, dat alle onſe Onderſaten en Ingeſetenen van onſe voorſeide Landen, en Graefſchappe van Vlaenderen, en elk van hen byſonders ſo hem toebehoort, ſulx verſien en orden ſtellen, dat den voorſeiden Geeſtelijken Perſonen, Paſtoren, Prochianen of andere Prieſters geen inconvenient, overlaſt of ſchade aen lijf noch aen goede (de welke wy in onſe behoet, ſauvegarde en beſcherminge genomen hebben en nemen by deſen) meer aengedaen en worde of overkome: maer de ſelve tegens alle Moordenaers, Rovers, Quaetdoenders of Sectariſſen die hen eenig quaet, overlaſt of ſchade aen hun perſonen, goeden, huyſgeſin of familie ſouden willen doen, helpen, byſtaen, beſchudden en beſchermen, 't ſy mits ſtellende en vernieuwende behoorlijke wacht van nachte te nachte inde huiſen vande voorſz paſtoren of andere geeſtelijke luiden, of daer ontrent ter gevoegelijkſter plaetſen, en dat van weerbaer

en Catholijke mannen, of by andere bequame en practicable wegen, en manieren, na de gelegentheid of diverſiteit van der plaetſen: of arbitrale pœne en correctie, indien ſy hun devoir daer in niet en deden ſo 't behoort, en voorts gehouden te worden voor ſuſpect en medeplichtig vande miſdaden en inſolentien voorſz. En boven dien willen wy dat die van der gemeente, dorpe of plaetſe, daer ſulken quaed gebeurt ſoude weſen, gehouden ſullen zijn hare voorſeide Paſtoren of Prochi-Papen of hun vrienden, of adjutoren of erfgenamen, ingevalle de ſelve vermoort of gedood waren, te vergelden en recompenſeren van den goeden die alſo geweldiglijken hen genomen of berooft ſouden weſen; en daer van de ſchade, na dien de ſelve by den Officiers en Wethouders van der plaetſen, daer ſulx gebeurt ſoude zijn, ſommierlijk geeſtimeert ſal weſen, executabel ſal zijn realijken en by feite, op de ingeſetenen van de voorſz dorpen of plaetſen: niet tegenſtaende oppoſitie of appellatie gedaen of te doen, noch ook eenige privilegien, vryheden, coſtumen, poorteryen of andere exceptien ter contrarien. En om de voorſeide miſdaden bet te beletten, hebben wy allen en een yegelijken toegelaten, en toelaten by deſen vryelijken, en ſonder eenig verdrag dood te ſlaen de gene die de ſelve gedaen ſoude hebben of attenteren te doen, als openbare Graſſateurs en Straetſchenders. Voorts meer willen en bevelen wy, dat de gene die de voorſeide moordenaers of graſſateurs in hun huiſen ontfangen, helpen of aſſiſteren ſullen, terſtont gevangen en ter dood gebracht, en geexecuteert worden, als de quaetdoenders ſelve, en dat hare huiſen gehelijk geruineert en af gebroken ſullen worden, ten exempel van anderen. En ten einde dat van onſe tegenwoordige ordonnantien en gebod niemant ignorantie en ſoude mogen pretenderen: ſo ontbieden en bevelen wy u, wel ernſtelijken, dat gy de ſelve terſtont en ſonder vertrek doet uitroepen en publiceren alom binnen den Steden en plaetſen van onſen voorſz Landen en Graefſchap van Vlaenderen, daer men gewoonlijk is uitroepinge en publicatien te doen. En tot onderhoudeniſſe en obſervatie van dien procedeert, en doet procederen tegens den overtreders en ongehoorſame by executie van den pœne boven verklaert, ſonder eenige gratie, gunſte, diſſimulatie of verdrag: des te doen met het geen aenkleeft, geven wy u, en allen onſen Officieren en Wethouderen, mitſgaders dien van onſen vaſſalen, volkomen macht, auctoriteit en ſonderling bevel: ontbieden en bevelen voorts eenen yegelijken, dat ſy u en hem 't ſelve doen ernſtelijk verſtaen en obedieren: want ons alſo gelieft. Gegeven in onſe Stad van Bruſſel onder onſen contra zegel hier op gedrukt in Placcate deu xxviij. Marty 1568.

MAer als dit niet veel en holp ſo moſt den Hertog van Alva daer tegens een deel krijgsvolk ſenden om haer te verjagen / bangen en verſtoren.

De Hertog van Cleve gedreigt ſijnde ſo men meent door ſchrijven van den Hertog van Alva / van dat hy de rebellen des Coninck van Spangien aldaer in ſijn Land ophielt en beſchermde / heeft de gebluchte Nederlanders binnen der ſtad Weeſel / door de Magiſtraten aldaer ontboden / en de ſelve ettelijke articulen voorgehouden / daer op by de ſelve ſulx geantwoord is geweeſt / dat de Magiſtraten voor die tijd daer mede te vreden ſijn geweeſt / en hen luiden met hun gelt en gerede koopmanſchap in haer beſchut en beſcherminge genomen hebben. Dan de Hertoge van Cleve daer mede niet gepaeit ſijnde / heeft opten vij December 67. ſekere Geſanten en Commiſſariſſen aldaer geſonden / en de voornoemde gebluchte Nederlanders diverſe nieuwe articulen voorgehouden / willende dat een yder hooft voor hooft daer op ſoude antwoorden met beſchuldinge of ontſchuldinge / daer op de ſelve eerſt begeert en verſocht hebben coppe van de ſelve articulen (door dien de ſelve lang en vele waren / en door d'onverbarentheid de ſpraake by het meerdeel der ſelver niet wel verſtaen) op dat ſy daer op beſchoorlijk en gevoeglijk ſouden mogen antwoorden: maer de Commiſſariſſen weigerden ſulx / ſeggende deshalven geen bevel van den Hertog te hebben / en ſo ſy luiden derhalven de voorſz Commiſſariſſen ſchriftelijk antwoord gaven opte voorſz articulen ſo vele ſy luiden de ſelve hadden konnen verſtaen / weigerden de Commiſſariſſen die ook te ontfangen / beloofden niet te min aen den Hertog mondelinge rapport te doen. d'Antwoorde die ſy gaven was in effecte dit navolgende.

1. EErſtelijk dat ſy hen te vreden hielden met al ſulke predicatie en Kerken-dienſt als binnen der ſtad Weſel gebruikt en gedreven werde, ſonder eenige nieuwigheid in de Religions ſaken te willen inbrengen (F. 160.) of voortſtellen.

2. Ten anderen dat ſy hen geenſins ſchuldig en kennen van eenige rebelligheid of oproer tegen de Coninklijke Majeſteit van Spangien gedaen, noch ook van eenige gelijke miſdaed, en ſo men yemant van ſulx ſoude willen beſchuldigen, preſenteerde hen voor den Raed der ſtad Weſel, onder wiens juriſdictie ſy nu geſeten waren met recht te verdedigen en Juſtitie genieten.

3. Ten derden waren ſy te vreden en bereid, geduerende den tijd van hun woonſtede binnen den ſelven Lande, ſijn V. Genade en de achtbare Overheid der ſtad Weſel alle behoorlijke gehoorſaemheid dienſt en getrouwigheid met lijf en goet te bewijſen, ſo ſy tot dier tijd toe gedaen hadden, en daer in (des noot zijnde) haer met eede te verplichten.

De Hertoge van Cleve gebiedt de Nederlanders te vertrecken.

DJes al niet jegenſtaende ſo ſchreef de voorſz Hertog van Cleve den 2 January 1568. aen de Magiſtraten der ſtad Weſel / dat ſy alle de voorſz Nederlanders voor hem ſouden beſcheiden / en van ſijnent wegen bevel doen dat ſy tuſſchen die tijd en Lichtmiſſe uitter ſtad Weſel en Furſtelijke Landen ſouden wijken en vertrecken / 't welk by de voorſz Magiſtraten van Weſel hen luiden belaſt ſijnde / ſo ſijn de voorſz verdrevene Nederlanders en Ballingen ſeer verbaeſt en verſlagen geweeſt. Eintelijk zijn ſy luiden te rade geworden aen ſijn Vorſtelijke Genade een ſupplicatie over te geven / gelijk ſy gedaen hebben / verſoekende in effecte. Dat nademael ſy luiden met groten laſt en onkoſten op ſijn V. G. vermaerde goedigheid (daer van hy van over lange en vele jaren hooglijk geprezen / en by alle vrome Chriſtelijke gemeinten in alle Landen groot geacht is geweeſt door 't vergunnen van ſijnder Vorſtl. Genade Landen tot ſchut en ſcherm der arme verdrevene om Gods woords wille) in ſijnen Lande gekomen en in der ſtad Weſel ingenomen ſijn geweeſt / en dat ſijn V. G. hen ſupplianten de ſelve genadige beſchuddinge en beſcherminge na Gods ordonnatie als noch wilde vergunnen / op dat ſy in ſtilheid en in vrede haerder conſtientien God den almachtigen Heere door Chriſto Jeſu mochten dienen / en met vieriger herten voor ſijne V. G. der ſelver huisgeſin / onderdanen / Landen en ſteden gelukſalig welvaren altijd (ſo ſy altijds gedaen hadden en ſchuldig waren) mochten bidden. Dan ſo ſijn V. G. hen luider demoedig begeren en bidden niet aengenaem en ware of geballen konde / 't welk ſy nochtans niet en verhoopten / ſo was dan als noch hare demoedig en jammerlijke bede om de name Chriſti Jeſu / dat ſijn V. G. hen luiden als dan wilde vergunnen eenen genadigen en bequamen tijd van drie of vier maenden met geleit en bewaerniſſe van lijf en goet / om tot ſulker plaetſen als hun God door ſijne voorſichtigheid ſoude toe ſchicken met wijf en kinderen vreſelijk te mogen vertrecken / en na dat hen luiden noch verſcheiden ſwarigheden in deſe ſake gemoetede / ſo hebben ſy nochtans eintjelk ſo vele verkregen / ſo door goede vrienden / als anderſins / dat hen vergunt is geweeſt te mogen blijven / doch niet ſonder hare grote en merkelijke koſten en ſchenkagien.

Der Nederlanders verſoek aen den Hertog van Cleef.

Omtrent deſen tijd quam hier tijdinge in Nederland hoe dat de Coninck van Spangien ſijnen eenigen ſone Don Carolo van Ooſtenrijk / die hy hadde geteelt by Mariam des Coninx Johans van Portugaels dochter (den 9 July 1545.) ſijn eerſte huisvrouwe / gevanckelijk hadde doen nemen. Hier van werd

Gevangeniſſe en dood van Don Carolo des Coninx van Spangiens Sone.

werd seer verscheidelijken gesproken van alle de Nederlanders in 't gemeen: den Coninck dit wel voorsiende schreef den 22 January aen den Hertoge van Alva / hoe dat grote en gewichtige oorsaken hem hadde bewoegt te ordonneren om te verselieren den Prince sijnen soon / en hem in sijn logement te doen bewaren met particuliere wachte / ten einde hy soude mogen weten de personen die met hem handelden en tracteerden. En want sulx een sake is van seer grote importantien / en daer van diverselijk sonde worden gediscoureert en geoordeelt / so en hadde hy niet kunnen laten hem daer van te verwittigen en adverteren / ten einde hy / de Staten en andere die daer in verwondert mochten sijn / mocht verklaren dattet niet en was om eenige saken die hy hadde gedaen of bedreven tegen sijnen persoon: maer om saken hem selven beroerende / en tot sijnen besten / en so daer yet meer mocht navolgen daer van soude hy hem als dan veradverteren / Etc. Dies niet tegenstaende gingen daer verscheiden geruchten van sijn gevanckenisse / en bysonder van sijne dood / die kortz daer na volgde / sommige van 's Coninx dienaers schreven dat hy een conspiratie tegens sijne eigen Vader voor hadde / andere dat hy metten Prince van Orangien eenig verstant hielt / en dat hy meende in Nederland te vluchten om aldaer het Gouvernement aen hem te trecken / andere menen dat de principale oorsake sijns dood sijnen oorspronk genomen heeft / door dien hy wesende een Jonckheere tusschen twee en 23 jaren / seer scherpsinnig van verstant / en daer beneffens seer stout / eergierig / hovaerdig en begerig te regeren / dragende groten haet opten Hertog van Alva / Ringomes de Silva / en Don Johan van Oostenrijk des Coninx bastaert broeder / om dat sy luiden de principaelste waren de wellie hadden verhindert dat hy in Nederland niet en hadde mogen trecken / 't welk de voorsz Hertog van Alva / Ringomes / en Don Johan wel wetende / vreesden hem seer / sorgende dat hy d'een tijd of d'ander hem over hen luiden soude soecken te wreken / derhalven by hun luiden besteit sijnde / dat den Coninck aengegeven werd / als dat hy metten Nederlandsen Adel eenig verstand hadde / en dat hy in 't sin hadde uit Hispanien in Nederland te vluchten / om aldaer alle saken te verwerren / so bevestigden sy luiden sulks / hebbende daer toe ook (so 't schijnt) eenige gewisse presumtien / begerende daerom aen den Coninck sijnen vader / dat men sijn kamer en heimelijkheden sonde ondersoecken / sy en twijfelden niet / men soude daer alle gewis bescheit vinden / en ook weten alle de gene daer hy verstand mede hielt. De Coninck gaf Ringomes de Silva bevel / om sulx te ondersoecken / maer Don Carolo en wilde sulx niet lijden / en dede hem wederstant / sulx dat de Coninck hier door gestoort zijnde selfs persoonlijk in sijn kamer quam des nachts tusschen elf en twaelf uren. De Prince te bedde zijnde / de Coninck was geaccompagneert met Don Anthonio de Toledo / Don Roderigo Manuel / en Don Louys de Quizade / en beval hem sijn geweer af te leggen / en sich gevangen te geven / beduidende sijne wederstand tegens Ringomes als rebellie: doen nu sijn logement besocht werd / want men ettelijke brieven van der Coninginne aen hem / (de welke alleen scheen han sijn voornemen kennisse te hebbtn) en ook een groot deel gelts / met het welke (so men seide) hy in sins hadde / sijn reise in Nederland te doen. De Hertog van Ferie en sijn Capitein hadden den last om hem te bewaren / hem werden alleen vier mannen gelaten / om hem te dienen. Dewijle hy nu also in sijn logement als gevangen sijnde / seer nauwe bewaert werde / was hy so ongeduldig / dat hy onlangs daer na / namentlijk den 24 Julij 1568. van hertsenleed storf / niet sonder grote suspitie van vergeven te wesen / andere seggen / dat hy met een hand-wael gworgt sy geworden: doch hoe / waer aen / en de rechte oorsake sijns doods / en heeftmen alsnoch noit duidelijk verstaen konnen / dan dese tydinge maekte seer grote verschrikthcid onder de Nederlanders / so datter dagelijx meer en meer vertrocken.

De Coninck heeft by sijn brieven van den 26 Julij den Hertog van Alva geschreven / dat zijnen lieven sone den 24 der selver maent was overleden / dat hy met groter devotien hadde drie dagen te voren ontfangen 't Heilig Sacrament / en dat hy seer Christelijk was gestorven / 't welk hem in dese grote bedroefthcid eenen troost was / waerom hy hoopte opte bermhertigheid Godes / dat hy by God was in de eenwige vreugde / en dat hy hem soude geven dat faveur / om dese droefheid Christelijk te dragen met patientie / begerende dat hy dit sonde laten weten sijne onderdanen / ten einde sy souden doen en betonen den gewoonlijken rouwe / en dat de Prelaten en Geestelijke souden bidden voor de saligheid van zijn ziele / en andere diensten daer toe gerequireert / daer aen hem soude geschieden eenen goeden en aengenamen dienst.

Omtrent dese tijd heeftmen ook verstaen / hoe dat by de Raden van de Inquisitie in Spangien / over de geschiedenissen en troublen van Nederland / dese navolgende sententie is uitgesproken.

Sententie by de van den Inquisitie in Spangien ob de Nederlandse troubles en Nederlanders gegeve

HEt alderheiligste en weerdigste Officie der Inquisitien, nadien het van de Coninklijke Maj. (die mede in den Raed selfs tegenwoordig was) versocht is sich te besluiten en een oordeel te geven, over den grouwelijken afval, vervloekte misdaed, en ketterye by den Nederlanders begaen: wel neerstelijk doorgesien en overwogen hebbende de informatien des Coninx, hebbende daer beneffens gelesen de brieven en geloofweerdige getuigenissen by dien gevoegt, en by de Commissariissen der alderheiligste Inquisitie getrouwelijk uit Nederland overgesonden: seid en verklaert, so vele belangt de Theologische Professie en conscientie, dat alle en een yegelijk de Coninklijke Maj. onderdanen in de Nederlanden (uitgenomen alleen de gene die met namen ons uitdruckelijk toegesonden sijn in de voornoemde informatien) respecte van de opentlijke afgevallingen, sijn Ketters, wijkende van God, en onse Moeder de Heilige Kerke, en van 't gebod en gehoorsaemheid des Catholijken Coninx, en d'andere die hen veinsen Catholijk te wesen, en hebben haer officien, 't welk sy God en den Conink, so vele de Catholijke Religie en den Eed by hen gedaen belangt, schuldig en toe verbonden sijn, niet genoeg gedaen, in 't wederstaen met alle kracht den openbaren afvalligen ketteren, seditieusen en oproerigen, en in 't beletten van hare bose schandelijke en ongodlijke daden: 't welk sy in 't beginsel lichtelijk souden hebben konnen doen: maer hebben ter contrarie sulken Godlijken tegenstant en resistentie nagelaten, zijnde daerom weerdig geacht en gehouden te werden voor Fauteurs, gunners van de openbare afvallige Ketters en seditieuse, ook de Edelluiden die in den name van de onderdanen de requeste tegen de alder-Heiligste Inquisitie overgegeven hebbende, hebben stoutelijk verwekt en ontsteken de afvallige en oproerige Ketters, en daerom hebben sy alle in de hoogsten graed bedreven *Crimen læsæ Majestatis*: aldus uitgesproken en geoordeelt in Madril den 16 Februarij Anno 1568.

Appbatie Coni van d senten der I quisit. Des Prin van O rangi klagt en de soeli de K serlyt Maj en de Keur Vorst des O

DEn xxvj. der selver maend heeft de Coninklijke Maj. de voorsz sententie geapprobeert / en gewilt / dat de selve sonder aensien des geslachts of personen ter executie gestelt soude werden.

De Prince van Orangien in Duitsland wesende / en verstaen hebbende alle de handelinge des Hertogen van Alba / ook hoe dat tegens hem en zijnen sone de Grave van Buyren geprocedeert werd / en dat hy alle zijne goederen en heerlikheden confisqueerde / so heeft hy deshalven zijn beklag gedaen aen de Keiserlijke Maj. en de Keur en Vorsten des Heiligen Roomsen Rijx / versoekende / dat sijne Maj. gelieven soude willen voor hem aende Maj. vanden Coninck van Spangien te intercederen / ten einde hy in zijne onschuldinge behoorlijk mocht werden gehoort voor onpartijdige en niet suspecte Rechters / het waer voor de Ridders van de Orden vanden gulden Vliese / daer hy een Ridder van was / navolgende de ordonnantien der selver / of voor zijne Keiserlijke Majesteit en de Keur en Vor-

(F. 1)

sten

ſten des Rijx / daer hy een litmaet van was. En hoe wel de Keiſer daerom aen den Coninck geſchreven hadde / en eenen expreſſe Ambaſſade geſonden / ſo en heeft hy geen ander antwoorde noch reſolutie gekregen / dan dat de Coninck den Hertog van Alva volkomen laſt en bevel gegeven hadde / om zijnen wille / nopende de ſaken van Nederland / te executeren / dat daerom de Prince van Oranjen hem ſoude begeven by den Hertog van Alva / die ſoude zijn onſchult aenhoren / en naer volle kennisſe der ſaken in alle billigheid met hem handelen.

Klagte van den Prince van Oranjen aen den Rijx Doorſten.

Dan de Prince van Oranjen kennende des Hertogen van Alva wreetheid / en horende ſijne handelinge / en vond deſen weg geenſins voor hem geraden. Derhalven heeft hy met Graef Lodewijk zijnen broeder hem gevoegt by verſcheiden Rijx-Doorſten en ſijne vrienden in Duitſland / en aende ſelve hem beklaegt niet alleen over het groot ongelijk dat hem aengedaen werd / en dat hy tot geen verantwoordinge en mocht komen: dat ſijnen ſone tegen de Privilegien van Braband en der Univerſiteit van Loven gevanklijk na Spangien was geſonden / en hy van alle ſijne heerlijkheden en goederen berooft: maer ook dat de Nederlanden tegen der ſelver Privilegien getracteert werden: dat alle de ſterkten vol en beſet ſijn van Spangiaerden en vreemdelingen / vyanden van de Nederlandſe en ook Duitſe natie: dat tegen de oude verbonden en privilegien in verſcheiden plaetſen nieuwe ſterkten en Caſtelen werden opgericht: dat de Nederlanden willende mijden die wreetheid der Spaenſe Inquiſitie / in veel meerder en ſwaerder verdriets en ellendigheden gevallen en geraekt ſijn / om dat ſy wouden voorſtaen de vryheid haers vaderlands: dat ſy geerne hadden belet het menigvuldig vranden / hangen / worgen en bloedſtorten om de ſake der Religie: en dat aen deſe ſake niet alleen en hing den ondergang en het verderf van geheel Nederland / maer ook vande vryheid en religie des gehelen Duitſlands. Want ſo haeſt de Nederlanden geheel ſouden weſen t'ondergebracht / dat alsdan Duitſland ook te lijden ſoude hebben: verſocht daerom hulpe / niet alleen om te komen tot ſijne intentie en gerechtigheid / maer om den Spangiaerden / als gemene vyanden / te mogen aen en overvallen / eer dat ſy dieper inwortelden / en Duitſland ſelfs ook vyandelijk aengrepen: vyſonder ook nadien alle de verdrevene en ellendige Nederlanders hulpe en vyſtand aen hem verſochten / biddende daerom datſe door de wetten der nabuyr-vriendſchap / daer door ſy van ſelf verbonden ſijn hulpe te doen / principalijk de Heeren van qualiteit / die ſonder reden uit hare Heerlijkheden geworpen en verſtoten ſijn ('t welk ook ſtrecken ſoude tot eere en glorie des Hoogduitſen naems / die altijts de voornaemſte ſijn geweeſt in te hulpe en te bate te komen den ellendigen en verdrukten) om de ſelve te verloſſen van het ongelijk dat hen aengedaen werd / datſe doch nu niet en ſouden willen nalatig zijn / om de uiterſte miſerie en ellendigheden vande Nederlanders te hulpe te komen / en ſo vele Princen en Heeren / die tyranniglijk verongelijkt en van haer goeden berooft zijn / vyſtand te betonen / dewijle voornemelijk de Nederlandſe miſerie eindelijk met hem vrengen ſal den onderganck en ruine des gehelen Duitſlands. Eindelijk heeft hy de ſaken ſo beleid / dat hy de gemoeden eeniger Duitſer Doorſten / vyſonder die de Religie toegedaen waren / en andere die van zijn maegſchap en bloedverwandſchap waren / beweegt en daer toegebracht heeft / datſe hem hulpe en vyſtand toegeſeid en belooft hebben.

Eenige Rijx Doorſten beloven den Prince hulpe te doen.

Middeler tijd heeft hy in druk laten uitgaen zijn verantwoordinge opte beſchuldiginge hem by den Procureur Generael opgeleid / in de ſelve in 't lange verhalende.

De verantwoordinge des Princen in Oranjen.

EErſt d'oorſaken die gemeenlijk in onruſte ſtellen de gemene ruſte: daer na de langdurige oorlogen tegen Vrankrijk: de grote beden by de Staten van Nederland totte onkoſten van der oorloge geconſenteert: de goede toebetrouwinge des Conincx en zijnder onderſaten: ſeggende en bewijſende dat hy noit geen onderwint geſocht en heeft / en dat hy hem houdende in zijne huiſen / en gade ſlaende zijne ſaken / veel beter middel hadde om gelt en rijkdom te vergaderen / en daer door t'onderhouden en vermeerderen zijnen ſtaet en grootheid / dan met groot goet te Hove verterende te verhopen ſulke hoogheid / door het aennemen van bewind / daer af hy noit eenig profijt en hadde gewacht / ſulx dat daer door en meer andere redenen by hem in 't lange verhaelt / geen redenen en konnen voorgebracht werden om te betonen dat hy ambitieus ſoude zijn geweeſt: betonende mede dat hy lange aen den Coninck vervolgt hadde om van allen onderwint ontſlagen te zijn: verhalende d'ambitie van den Biſſchop van Atrecht / naderhand genaemt den Cardinael van Granvelle: des ſelfs practijken en voorſtellen in het Rijk en elders / ook zijne handelinge tegen Gonſaga en Reinaert / en de redenen / waerom de Cardinael geſocht hadde om hem in den Raed te doen blijven: namentlijk om 't volk / 't welk hy geboelde dat hem hatende was / te bedriegen / op dat 't ſelve volk daer door des ſelfs Cardinaels handelinge te beter ſouden vinden / dan die in der waerheid waren: ten exempele van Dioniſius Tyran van Sicilien / de welke in zijnen Raed behielt de gene / daer het volk een goed gevoelen van hadde / niet (ſo hy ſeide) om na haer goetdunken te te doen / maer alleenlijk datmen menen ſoude / dat hy daer na dede: verhalende ook de beleenteniſſe van de Hertoginne van Parma / te weten / datſe een weinig maenden na het vertrek van den Cardinael / meer hadde verſtaen van 's Lands ſaken / dan binnen alle die tijd / dat hy by haer hadde geweeſt: ook verhalende de naerſtigheid by hem gedaen / om d'autoriteit van de Hertoginne te bewaren: de grote ſorge die de Nederlanders droegen voor de bewaringe en onderhoudinge van de vryheden / liberteiten en privilegien des Lands: den Raed van den Cardinael / om het Land met uit-lants krijgvolk te beſetten / en tegens des Conincx eed te doen regeren: de vermeerderinge der Religien in de Nederlanden / niet tegenſtaende de grouſame vervolgingen: de verbitteringe des volx tegen de Inquiſitien / Placcaten en executien: d'af doeninge der Inquiſitien / geſchied by den Keiſer Anno 1550: de wederroepinge van den Placcate der Inquiſitie / verleent by den Coninck Anno 1555. de vermetelheid des Cardinaels na het vertrek van den Coninck: de gehaete nieuwigheid van de Biſdommen: de geſochte inneminge van de Abdyen en prebenden: de overdringinge van de gehaete Inquiſitie: de vervolginge der Placcaten tegen die van der Religien: de ſendinge en vertoninge daer tegen van 's Lands wegen aen den Coninck / tot meer ſtonden gedaen: d'oppoſitien tegen het inleiden der nieuwer Biſſchoppen: de af kopinge van de incorporatie der Abdyen: des Cardinaels practijke tegen de vryheid van die van Antwerpen: de beloften by den Coninck te meer ſtonden aen verſcheiden in Spangien gedaen: de uitterlijke meeninge van den Coninck tegen alle hope / gekomen uit Spangien in 't einde vant jaer 1565. Dat d'Inquiſitie / Placcaten / vervolgingen en nieuwe Biſdommen oorſaeck waren der nagevolgder troublen: dat hy (de Prince van Oranjen) van het verbond der Edelen niet en hadde geweten: ſeid ook dat het leven in vryheid der conſcientien de gemene ruſte niet en belet: ontſchuldigt de Edelen van haer overgegeven requeſte / en ſeit / dat een Prince hem wel kan abuſeren / en dat het gefundeert is / dat een vaſſael / onderſaet of wie beſwaert is / hem der vertoninge mach doen / ja dat de Keiſers en Coningen worden gepreſen / die hen van private perſonen hebben laten berijſpen / uit dien ſy hem lieten dunken / dat ſy niet genoeg en luiſterden na hen klagten en verſoeken / gelijk de gene die verdroeg / datmen in volder ſtraten tot hem ſeide: en wilt gy na onſe klachten niet horen / ſo en wilt ook niet regeren: en d'ander / de welke / hoe wel hy was Coninck en Overheer / nochtans leet / dat een weduwe van hem appelleer-

» leerde / om dat hy (so sy seyde) haerder sake geen acht
» en nam: Dat ook de Staten dikwils vergadert zijn
» geweest om saken van grooten gewichte / en daer de
» eere en welvaert / so van 't gemeen als particulier /
» aen was hangende / ja datmen sulx van allen tijden
» gewoon was geweest / volgende de privilegien / ja
» noch by hoogl. memorie van Keiser Carel tot ver-
» scheiden stonden / om diergelijke en mindere gele-
» genthеden: hy verhaelt ook de gelegenthеid der sa-
» ken ten tijde van de versochte schorsinge der Placca-
» ten en Inquisitie: de verklaringe van vrydom der
» Inquisitien voor dié van Brabant: de versekerin-
» ge de Edelen gegeven: ook mede de goede betrou-
» winge / die den Coninck schreef van hem te hebben /
» lange na het obergeven der requeste: 't ongelijk hem
» en sijne goederen gedaen / sonder hem te horen: ver-
» haelt ook de goede middelen die hy gehad heeft / om
» die steden en sterkten in sijne handen te nemen hadde
» hy gewilt: seid d'oorsake / waerom eenige groote Hee-
» ren van den lande hen by den anderen gevonden had-
» de / te wesen / om t'samen te communiceren de secre-
» te vrieven des Ambassadeurs van Vrankrijk aen de
» Regente tegen henlieden: doet voorts sijne onschuld
» op elk punct der beschuldigingen / begrepen in de dag-
» vaerdinge van den Procureur Generael: verhaelt
» voort de reden van de fortificatie van Vpanen: de
» gifte van drie stucken geschuts / by hem aen den Heere
» van Brederode gedaen: sijn getrouwigheit betoont
» in alle de plaetsen van sijne gouvernementen: sijn on-
» schuld / nopende het lichten van 't krijgsvolk binnen
» Antwerpen: de nederlage des selfs oorlogs volx:
» d'oproer en verdraginge binnen Antwerpen / en de
» volvoeringe van sijnen last binnen de selve stad: de
» approbatie van 't verdrag by hem aldaer gemaekt:
» de gemeene ruste by hem gestelt in Holland / Zeeland
» en Utrecht: de beneminge der vryheden en Privile-
» gien van den lande: eindelijk naer dat hy op alle be-
» schuldingen in 't lange geantwoort heeft / 't welk
» hier te lange soude wesen te verhalen / so besluit hy
» aldus:

Besluit van des Princen verant-woor-dinge.

» By het gene des voorsz. is / hopen wy wel klaerlijk
» bewesen te hebben / dat onse quade en ongeregelde af-
» fectie en begeerlikheid / om na ons te trecken de auto-
» riteit van den Coninck / so alle onse werken / daden en
» handelingen / so verre daer af gescheiden / ja dier con-
» trarie geweest zijn / niet en is geweest den oorspronk
» noch oorsake van eenige veranderinge / uit de welke
» wy ook geen voordeel en kosten verhopen / insgelijx
» dat wy geen occasie en hebben gegeven tot eenige nieu-
» wigheden / die het volk mochten verbitteren en be-
» roeren: maer ter contrarie / de voorsz. Cardinael van
» Granvelle / overmits de ongewoonlijke autoriteit /
» die hy tot hem nam / boven alle raden / ja ook boven
» de Regente / en door de hope die hy hadde / van de-
» selve sijne autoriteyt te onderhouden / bevestigen en
» vermeerderen / met het instellen der Bisschoppen /
» versterkinge der Inquisitie / en vernieuwinge der
» Placcaten / word openlijk bevonden / geweest te zijn
» den oorspronk en oorsake van deselve nieuwigheden /
» en van het mistrouwen daer na by hem gemaekt tus-
» schen den Coninck en sijne ondersaten / om sijne eygen
» grootsheid en gierigheid te versaden / welke pássien
» hem eertijden so hebben verboert / dat hy twedracht-
» tigheden en diffidentien heeft gestroit tusschen vele
» groote Potentaten / ja ook tusschen hoogl. memorie de
» Keiser Carel / en sijnen broeder Ferdinand / en des
» selfs sonen.

(F. 162.) » Mits den welken wy niet en twijffelen / maer vaste-
» lijk meenen / dat alle de gene / die kennisse / wetenheid /
» en experientie van saken hebben minder swarigheid
» sullen maken / van ons onschuldig te verklaren en
» te absolveren van den tegenspoeden en inconvenienten
» in de Nederlanden toegekomen / en van dat den scho-
» nen groten voorspoed der selver is verandert en ge-
» bragt in de uitersте slavernye / armoede en catyvig-
» heid: dan daer af te beschuldigen den voorsz. Cardi-
» nael / den welken men soekt wederom te stellen in sijn
» autoriteit / met de verdruckinge en bederffenisse van
» den lande / om hem te vergelden / niet van sijnen dien-
» sten (der welker al hadde hy vele en seer grote gedaen /
» nochtans soude hy en de sijne hen selven des meer dan
» genoeg geloont en versien hebben / na hen trecktende al
» dat'er viel / sonder iet ter vryer beliefte van sijne Ma-
» jesteyt te laten) maer van den quaden en inconveni-
» enten boven verhaelt / en daer mede andere oorsaken
» te geven / om van gelijken te doen.

Daer ter contrarien men is vergetende alle onse
» grote diensten tot onser overgrote schade en achter-
» deel gedaen / eensamelijk die van onsen voorsaten / ja
» ook van den genen die gestorven zijn in den dienst en
» voor de voeten van de Keiserlijke Majesteyt / en bo-
» ven dien ons uit valsche / versierde en ongefondeerde
» redenen / oorsaken / en voorstellen / en by maniere van
» procederen / allen wetten / rechten en costumen con-
» trarierende (so hier voor en by sekeren anderen onsen
» geschriften is bewesen geweest) berovende niet alleen
» van onsen goeden / maer ook van onse eere / en van
» onsen sone / 't welk beide dingen zijn / die ons weer-
» der zijn dan ons eigen leven / en dat al te male ten achi-
» terdeele en prejuditie / niet alleen van ons / maer ook
» van sijne Koninklijke Majesteit / totten contracten /
» verbintenissen / gelofte en eden / van dewelke men
» geen acht met allen en is nemende / 't welk zijn so on-
» gehoorde / en odieuse en onrechtveerdige saken / dat
» het niet mogelijk wesen kan / sy en sullen en moeten
» (t'sijnen tijde) noch oorsaken van veel quaeds en in-
» convenienten voort brengen / dewelke wy God bid-
» den / dat sijn Maj. / verlicht met Goddelijken licht-
» te en klaerheid / mach in tijds verhoeden en voorko-
» men / en die in der waerheid verstaende de handelin-
» gen en daden van sijnen goeden en getrouwen die-
» naers en ondersaten / dewelke als nu t'onrechte be-
» logen / vervolgt en gestraft worden: op dat de gant-
» sche werelt mach merken / dat het gene / des tot noch
» toe voorgestelt en geschied is / niet en procedeert uit de
» ingeborenheid van sijnder Majesteit / maer door de
» quade valsche rapporten / aenbrengen en ingevin-
» gen van den genen / die tot noch toe hem de waerheid
» hebben verdraeit en verswegen.

Het slot van de gedrukte verant-woor-dinge des Princen van Oranjen.

De Grave van Hoogstraten heeft van gelijken sij-
ne verantwoordinge tegen de beschuldinge hem op-
geleid / mede in druk laten uitgaen / inhoudende in ef-
fecte dit navolgende:

De ver-antwoor-dinge des Gra-ven van Hoog-straten.

NAdemael het also zy, dat de Edele en goetaerdi-
ge mensche niet liever en heeft naer God, dan sijn
eigen eere: so is het recht en redelijk, dat hy selve be-
ware, bescherme en onderhoude, door alle middelen
hem mogelijk wesende, daer toe imployerende niet
alleen alle sijne goederen, maer ook sijn leven, indien
het nodig zy. Daerom sal hy voorwaer ook niet te ont-
schuldigen zijn van onachtsaemheid en onbeschaemt-
heid die in eenig gevaer, perijkel of verachtsaemheid
stelt het gene 't welk hem so grotelijx bevolen behoort
te wesen, als hy dat selve vermach te beschermen en
verseкeren.

Daerom also hy hem volkomelijk betrout op sijne
onnoselheid, en door de selve vermag te behouden
sijne eere, tegen de belastinge en beschuldinge hem op-
geleit by den Procureur Generael des Coninx, en dat
hy door een ander geschrifte hadde vertoogt, waerom
hy niet en was gehouden te compareren voor den Her-
tog van Alva, Gouverneur en Capitein Generael van
de Nederlanden, gestelt Rechter in de sake van de
voornoemde belastinge, so en hadde hy nochtans niet
willen laten by dit twede geschrifte te antwoorden op
de voorsz. beschuldiginge en belastingen, om te beto-
nen, dat hy de voorsz exceptie niet en hadde voorge-
stelt door eenig mistrouwen van sijn goet recht en
onnoselheit, ook om geen quaet gevoelen achter te
laten, waer door hy of sijne nakomelingen hen souden
mogen bevinden geinteresseert te wesen in nakomen-
den tijden, in eenig poinct der eeren: maer wilde
ook bewijsen, dat hy geensins en was afgedwaelt van
sijnder voorouderen voetstappen: ook niet vergeten
het goet en de eere, welk hy van sijne Majesteit ont-
fangen

fangen hadde: noch ook in eenige manieren te buiten en was gegaen ſijn devoir en ſchuldige plicht, en dat hy by dien met onrecht en met valſche erdigte laſteringe beſchuldigt is, van ſo grouwelijken crimen, als van gequetſter Maj. hebbende altijd opentlijk en metter daed beweſen, dat hy voorgenomen hadde lijf en goed over te geven ten beſten en dienſte van ſijnder Majeſteit, gelijk hy wel hadde betoont in alle ſijne daden en Ambaſſaderyen, in welke hy ſijne Majeſteit ſo hadde gedient, dat hy ook, niet tegenſtaende ſijne jonkheid, verkoren was geweeſt tot het Collegie van de Ridders van der Ordenen, hebbende altijd gecontinueert in alle dienſten, tot voordele van de Majeſteit, en noit acht gehad op het pericul van ſijn perſoon of particuliere ſchade, ſulx dat hy andere recompenſe en loon verdient hadde, dan ſo faemrovende ſchandelijke laſteringen, want daer geen apparentie en kan weſen, dat hy door het aenhangen van den Prince van Orangien, ſoude hebben willen verlieſen de gracie van den Conink, ſeggende dat de voornoemden Prince hem noit en hadde voorgeſtelt, begeert of met hem gecommuniceert eenige ſake, die tegen den dienſt van ſijner Maj. was, noch dat hy noit en hadde konnen merken, dat des Princen voornemen ſtrekte tot eergierigheid, oproer, rebellie, of anderſins tot misdienſtigheid van ſijne Majeſteit, en hoewel hy altijd ſinguliere affectie gedragen heeft tot den voorſz Prince, gelijk ook hadden gedaen den meeſtendeel van de Nederlandſe Heeren, ſo en ſoude hy noch niemant hem hebben doen vergeten den dienſt en plicht die hy den Conink ſchuldig was, noch hem doen dwalen van de voetſtappen ſijnder voorouderen, en dat om te favoriſeren en voorderen eenige rebelligheid, hebbende altijds gehad voor een oogmerk en einde den dienſt Gods en ſijner Majeſteit: waer af ſijn daden en werken goede getuigeniſſen gegeven hadden, in de Steden daer hy geſonden was om de troubelen en beroerten te ſtillen: ook en was in ſijn Graefſchap van Hoogſtraten noch andere plaetſen hem toebehorende, noit te voren, noch gedurende de troubelen, eenige veranderinge, vernieuwinge of beroerte geſchied, gelijk wel was in de ſteden daer naeſt rontom gelegen: niet tegenſtaende nochtans, dat eenige van de voorſchreven naburen ſeer grote neerſtigheid deden, om ſulke oproeren daer ook te maken en in te voeren.

Hy en heeft ook op ſijn Caſteel en huis van Hoogſtraten (ſeid hy) geen ſuſpecte communicatien noch practijken gehouden metten voorſz Prince en ſijne complicen, daer door de goede onderſaten des Conincx geſchandaliſeert ſouden zijn geweeſt, en de quade hare ooren op geſteken, en oorſake genomen hadden, om tot nieuwigheden te gedenken, maer gelijk ſijn voorouderen gewoon waren geweeſt t'allen tyden in hare huiſen te ontfangen, den Heeren daer voor by paſſerende, of andere haer komende beſoeken, en de ſelve alle vriendſchap en eere te bewijſen, ſo bekende hy ook van gelijken gedaen te hebben, ook een weinig te voren, eer de Requeſte gepreſenteert was geweeſt: want hy komende van Weerd na Breda, om te keren na ſijnen huiſe, verſtond dat de voorſchreven Prince metten Grave van Swartſenburg ſijn Schoon-broeder, en eenige andere Heeren, weſende alsdoen tot Breda, gereſolveert waren, hen des anderen daegs te vinden op ſijn huis met den Prince van Gaveren, Grave van Egmont, alsdoen noch weſende tot Bruſſel, en dat ſy de voorſchreven plaetſe gekoren hadden, als de bequaemſte en beſt gelegen voor haer wederkeren, ſo hadde hy de ſelve, die hem aldaer begeerden te vinden, ontfangen met gelijker goedwilligheid en goede cieren alſo deſelve vergaderinge geſchiedé om te onderhouden de gewoonlijke vriendſchap, die daer was onder de voorſchreven Heeren: belangende het preſenteren van de requeſte by den geconfedereerden Adel daer korts na gevolgt, en was niet beſloten op ſijn huis, noch by hem in eeniger manieren gevoordert: ook was hy van de jonxſte en minſte ervaren van den Rade, ſulx dattet hem niet en betaemde den Edelen te beriſpen, en tot afſtand te vermanen, daer geen van alle d'andere van den Rade ſulx hadden gedaen, en de Gouvernante en de andere vanden Rade en deden geen ſchijn, dat de preſentatie der voorſeider requeſte ſijne Majeſteit ſoude mishagen, en accordeerden 't verſoek ten naeſten by, gevende ook door laſte van ſijn Majeſteit den Heeren en Edelen brieven van verſekertheid, dat ſy nopende het preſenteren der ſelver requeſte, niet en ſouden beſchuldigt werden, en dat hy de voorſchreven Edelen hadde vergeſelſchapt in een openbare banquet, 't ſelve hadde hy na vele excuſen gedaen door laſte van de Gouvernante, en om de ſelve te gehoorſamen, weſende aldaer geſonden metten Secretaris Berti, en hebbende aldaer niet ter werelt in 't minſte bedreven eenige beriſpinge weerdig: ook preſenteert hy by ſolemnelen eede te verklaren, dat hy noit van het preſenteren van de twede requeſte en hadde geweten; gehoort of gedacht, voor en al eer die door bevel van de Gouvernante in den Raed geleſen werde. En belangende de beſchuldinge, van dat hy binnen Antwerpen veel grouwelijke en ongeregelde dingen toegelaten ſoude hebben, onder andere, datmen met ſijn weten oorlogs-volk voor den Heere van Brederode aldaer dede aenſchrijven, en met alle ſoorten van wapenen t'ſcheep dede gaen na de ſtad van Vyanen: ſeid hy, dat hy aldaer geſonden weſende by de Gouvernante, aldaer niet en hadde toe-gelaten in de voorſchreven Stad, dan door laſte van de Gouvernante, die hem geſchreven hadde, dat hy houdende den voet die de Heere Prince aldaer gehouden hadde, hy niet en ſoude doen tegens den dienſt Gods en van zijnder voorſchreven Majeſteit, en van het accoort, en dat hy hem ſoude ſchicken, volgende d'inſtructie die den Heere Prince hem ſoude geven. En heeft hem in de ſelve Stad alſo gedragen, dat alle oproer geſtilt, de goede beſchermt, en de quade geſtraft ſijn, ſo 't wel gebleken heeft aen de executie, die hy den 18 Octobris 1566. aldaer binnen der Stad hadde doen doen, waer in hy hem ſo wel hadde gequeten, dat hy de voorſchreven Stad veel meer verſekert hadde, danſe was ten tijde van zijn aenkomſte, ſulx dat niet alleen de Magiſtraten der Stad, maer ook de Gouvernante ſelfs hem ſeer grotelijx bedankt en gepreſen hebben van ſijn goed devoir. En belangende het aenſchrijven der ſoldaten, heeft hy ſo vele verhindert als hy mochte, hebbende den Edel-luiden die daer af beſchuldigt waren, ſo haeſt hy daer iet laf hadde vernomen, vertoogt: dat in ſo verre ſy ſich vervorderden eenige knechten aen te doen ſchrijven, hy hen-luiden ſoude doen ſtraffen, anderen ten exempel, welke Edelluiden hen by ſolemnelen eede daer van gepurgeert hadden: hadde ook de Mark-Grave daer na laſt gegeven, op ſekere plaetſe, die hy deſigneerde, te gaen, om daer na te vernemen, en ſulx te beletten, hem aenbiedende, ſelfs in perſoon mede te gaen, ſo hy ook naderhand den weerd, in wiens huis ſulke aenſchrijvinge geſchiede, hadde doen ſtraffen by ſententie van de Magiſtraet.

Hy verhaelt ook, wat neerſtigheid hy gedaen heeft binnen Antwerpen, ten tijde vanden oproer inde Meeren, en hoe die ſo door den Prince als door hem met grote pericul van haer-luider lijven geſtilt waren: en ſo verre ſy hen-luiden gelijk als den Officier en ſommige van de voorſz Magiſtraten, ten dien tijden hen hadden afgetrocken en verborgen, het ſoude te vreſen ſijn geweeſt, dat men geſien ſoude hebben in de voorſz Stad, de alderwreetſte exempelen van moorderijen en roverijen, daer men oit af gehoort heeft: hy ſeid ook tot ſijn onſchuld, dat hy noit en heeft gepretendeert te gebruiken de autoriteit van ſijne Majeſteit, of van de Gouvernante, en dat hy geen Edict in de Stad van Mechelen uit ſijn eigen autoriteit en heeft doen publiceren, daer door een deel vande Gemeente een groter moedwilligheid hadde aengekomen, om te doen al wat hen goed dochte: ſo hy ook de Magiſtraet aldaer niet en heeft verwekt tot ongehoorſaemheid, alſo de publicatie van 't ſelve Edict geſchiedende by advijs van den Magiſtraet en Officier aldaer, opgehouden werden de voorder troubelen en breken der Beel- (F. 163.)

den, en den dienst is in der Kerken wederom gecontinueert die te voren eenige dagen opgehouden hadde, en is de selve publicatie gedaen uit krachte van een generale en brede commissie hem by de Gouvernante gegeven. En door al 't gene welk daer geschied is, was wel gebleken dat hy niet meer en hadde begeert, dan te onderhouden, groot te maken, en te doen wassen d'autoriteit van sijne Majesteit, en dat hy in als sen gerespecteert heeft, en gehoorsaem geweest is de Gouvernante, sonder wiens toelatinge hy ook niet en hadde willen aennemen eenige geschenken hem aengeboden by die van Antwerpen en Mechelen, voor het goed devoir en weldaden die sy bekenden van hem ontfangen te hebben, gedurende den tijd hy hem in de selve Steden door laste van de Gouvernante hadde begeven. Ook en hadde hy uit den Lande niet willen vertrecken, sonder oorlof en toelatinge van de Gouvernante, om de dingen, affairen en saken van hem en sijnen Heere Oom van Rennenburg, dewelke hem gonstelijk desen oorlof gevende, hem mede gegeven hadde hare brieven van recommandatie aen den Keiser, aen den Aerts-Bisschop van Ceulen, en aen den Hertoge van Gulik, gedateert den 23 Julij 1567. daer mede sy wel bewees geen quaed genoegen en gevoelen te hebben van sijne daden, so sy hem ook heeft daer van grotelijx bedankt van sijne goede diensten: belovende ook self, de selfde also te representeren voor den Koning, dat sijne Majesteit dadelijk soude bewijsen een goed genoegen daer aen te hebben: ook en hadde hy die van Liere niet opgerockent om geen garnisoen van sijne Majesteit in te nemen, maer also hy was binnen Antwerpen en sach die inconvenienten die door het voorschreven innemen van garnisoen soude hebben mogen komen, door het mistrouwen van die van de Religie, en vresende dat 't selve mistrouwen soude mogen oorsake zijn van eenige veranderinge en beroerte, so hadde hy, om te volbrengen het principael poinct van sijnen last, een Edelman gesonden met brieven van credentie aen die van Liere: henluiden vertonende, tot dienste van sijne Majesteit, den staet en perijkel daer in de stad van Antwerpen was: aen henluiden versoekende (mits dat hy wiste dat het voorsz garnisoen aldaer gestelt werd, volgende haerluider Requeste) dat sy, so vele doenlijk was, daer op regard souden willen nemen, latende het al tot haerluider discretie. Ook seid hy, dat het geen apparentie noch schijn en heeft, dat hy in de stad van Dendermonde soude gehandelt hebben metten Prince van Orangien en andere, om de wapenen tegen sijne Maj. aen te nemen, en de selve, of die van hem soude gesonden werden, want hem betrouwende op sijn onschuld, en op de goedigheid en Justitie die hy door ervaringe gesien en gehoort hadde, prijselijk te wesen in sijne voorschreven Majesteit en sijne doorluchtigste voor-ouders: so hadde hy altijd seer grotelijx begeert en gewenscht de komste van sijn Majesteit, gelijk hy die noch begeerde en wenschte, sonder oit sodanig besluit genomen te hebben, want indien sy-luiden sodanig besluit genomen hadden, sy en souden niet in gebreke geweest hebben van die middelen te gebruiken die haer dikmael hadden gepresenteert (ten minsten tot versekeringe van haer personen) daerom daer sulx niet gedaen hebbende, maer ter contrarie ganschelijk verlaten hebbende haer Gouvernementen, en merkelijke plaetsen die hen toe behoorden, totter discretie van sijne Majesteit, en van den genen die gesonden is geweest, so en is het geensins gelooflijk dat sulke conclusie of besluit soude genomen zijn geweest, ten minsten niet wetende van den selven te spreken, so en mochte hy in rechte, noch in geniger manieren daer mede belast nochte beschuldigt werden: al 't welk hy wel heeft willen vertogen, ten einde dat sijne onschuld, en de quade handelinge van sijn weder-partyen allen menschen souden bekent zijn, verhopende dat sijne Majesteit geadverteert wesende van al 't selve, en van de affectie, dewelke hy altijd gehad heeft, en noch hadde, om lijf en goed tot sijnen dienste te geven, goed regard nemen soude op het onrecht, 't welk hem gedaen was: en ook te wegen sijne diensten, en dien volgende hem wederom stellen in de plaetse en orden die sijne voor-ouders gehouden hebben, wiens voetstappen hy altijd gevolgt hadde, en noch volgen wilde, so lange hy soude leven. En na God wilde hy den dienst van sijne Majesteit en de welvaert van 't vaderland stellen, voor al het gene dat hem lief-getal soude mogen wesen in dese wereld, waer van hy tot een getuige en rechter was nemende, den oppersten en groten God, een ondersoeker der herten en der gedachten, presenterende tot versterkinge van sijn goed recht, van alles te doen blijken, so by originale brieven van de Gouvernante, als anderssins, en by de daden en exploicten selfs, tot allen tijden, en so dikmael als het den Coning believen soude hem behoorlijk te horen in sijn justificatie, en hem te geven sulke competente en niet suspecte Rechters, als het sijn qualiteit betamen soude, conform de privilegien en contracten solemnelijk besworen, bevestigt en geratificeert by sijne Majesteit, tot getuigenisse van welke sijne presentatie hy de selve sijne verantwoordinge en defentie hadde onderschreven, en opte selve doen drucken sijn Zegelen den 25 April 1568. Ondertekent wesende,

Anthonis de la Lain.

Des Hertogen van Alva voornemen over vele de Religie dolist te vange

DEn Hertog van Alva van meninge zijnde de Gereformeerde in 't net te brengen en te verrasschen / hadde geordonneert dat men op den lesten Dastel-abond 's nachts voor Assche-woensdag / als men sulx niet en soude vermoeden / en men gewoonlijk is in Nederland goede tiere te maken / over al in dese Landen soude appreheuderen al de gene die bevonden waren ter predicatie geweest te zijn / sulx dat ter verstheiden Commissarisen gedeputeert waren om dit exploict metten Officiers van der plaetse te doen / dan de meeste personen waren uit wese al te voren geweken / ook waren sommige Officiers so medelijdig / datse voor secrete vrienden die personen deden waerschouwen datse hen versien souden / gelijk onder andere den Schout van Leyden genaemt Johan van Berendrecht dede / dewelke een goed vriend openbarende daegs te voren dat den Commissaris Meester Arent Sasbout aldaer soude komen / om ontrent 't seventig of tachentig personen des nachts gevanklijk te nemen / die hy hem nomineerde / seggende / dat hy groot medelijden mette selve personen hadde / door dien sy-luiden haer betrouwende op de publicatie van de missive van de Hertoginne van Parma / die des Conincx goedertierenheid so groot gemaekt hadde / aldaer gebleven waren / het welk de selve goede vriend verstaende / dede de personen in 't secreet waerschouwen / sulx dat sy hen al t'samen versagen en verstaken / en datter niemand geapprehendeert en werde. Van gelijken dede ook den Schout van Monnichendam / alwaer den Commissaris Meester Reynier van der Duyn mede tot gelijken einde te vergeefs quam / de personen te voren gewaerschout zijnde datse hen souden voorsien / so ook op meer plaetsen geschiede: doch so en was desen aenslag niet geheel vergeefs / want al was 't dat op verscheide plaetsen het meerendeel van de gesochte personen ontquamen en niet en werden gevonden / so zijnder nochtans op verscheide plaetsen vele gekregen / en opten selven nacht gevangen genomen en van den bedde gehaelt / tegen dewelke daer na door den Bloed-raed tegens de manieren en privilegien van den Lande seer vreemdelijk is geprocedeert geweest / tot datse eindelijk door Beuls handen omgebracht en gedood zijn geworden.

De Palts-Grave houd Duc d'Alv geld i Arref

In Martio als tegen de Frankfoortse Mis of Merkt ettelijke Italiaense goederen den Rijn op-voeren / onder 't welke 150000 ducaten aen gelt verborgen was / 't welk den Coning aen den Hertog van Alva sond tot betalinge van het krijgsvolk: so liet den Palts-Grave Frederik alle de selve goederen en gelt aenhouden / onder 't decxel dat de goederen niet vertolt

en

en waren/ mochte wye pas-brieven en hadden. Waar door de koopluiden/ 't welke Florentiners en Genevoysers waren/ hare klachten deden aen den Hertog van Alva. Den Hertog schreef aen den Pals-Grave en ook aen den Keiser om de goederen en 't geld wederom te hebben: den Pals-Grave sustineerde/ dat hy 't met goeden rechten aengehouden hadde/ vermits hy sijne tollen fraudeerden: doch eindelijk door schrijven van den Keiser/ en andere die daer onder handelden/ liet hy de koopluiden de goederen volgen/ so hy daer na ook noch het geld mede volgen liet/ sulx dat het eindelijk ten besten verdragen werd.

vrede in Vrankrijk. In de selve maend van Meert als de Hugenoten in Vrankrijk de stad Chartres seer hard belegert hadden/ en ook so sterk te velde waren/ dat den Coning haer geen slag en dorst leveren/ noch geen middel en sag om de stad te ontsetten/ so besloot hy by sich selve dat het beter ware mette selve vrede te maken/ en hen-luiden wat toe te geven/ dan sijnen gehelen Staet en Koninkrijke te periclíteren: derhalven so heeft hy recht te passe als de Hugenoten gereet stonden om de stad van Chartres te bestormen en met geweld te overvallen/ aen den Prince van Conde geschreven/ dat hy de conditien van den vrede wilde aengaen/ sulx dat hy hier door de belegeringe opgehouden/ ook Orliens/ Auxerre/ Scharite/ Blesen/ en andere steden die de Hugenoten/ gedurende de leste oorloge/ hadden ingenomen/ den Coning gerestitueert zijn/ daer bele van de Hugenoten niet wel in te vreden en waren/ seggende dat dese vrede niet dan door noot gedrongen zijnde/ by den Coning aengegaen werde/ meer om hen-luiden te bedriegen en verderven/ dan uit goede wille/ of uit eenige andere saken.

Het vrede-edict was sommarie inhoudende/ dat het eerst vrede-edict den 7 Meert Anno 1563. gepubliceeert in alle manieren soude op nieuws geapprobeert en bevestigt worden/ en dat de Religionsverwanten het selve in alle manieren gebruyken en genieten/ en na 't selve voortaen vry en seker leven mogen. Hy verklaert ook by 't selve dat hy hen-luiden in sijn Coninklijke beschuttinge en beschermínge neemt/ dat hun-luiden ook geen goederen/ dignitepten/ ampten/ vryheden/ en andere saken ontogen of benomen en soude werden. Hy is met alle 't gene in dese leste beroerte geschied is/ wel te vreden/ alle klachten en aenspraken dewelke met recht (164.) of sonder recht geschieden mochten/ soude hy doen ophouden en afschaffen/ de gevangenen souden sonder eenig rantsoen los gelaten/ en op vryen voet gestelt werden. Alle verbonden die sonder des Conincx wille en weten binnen of buyten het Coninkrijk gemaekt mochten zijn/ souden te niet/ krachteloos en van geender weerden zijn. De Hugenoten en souden geen nieuwe of ongewoonlijke schattinge op des Conincx onderdanen mogen stellen/ noch geen krijgsvolk mogen aennemen/ of in heymelijk waert-geld houden. De Geestelijke en souden in haren Godtsdienst/ vruchten/ renten/ tienden/ en andere hare vryheden en gerechtigheden niet mogen werden verhindert: de Hugenoten en souden ook gene Kerken met geweld of onder eenigen anderen schijn aen haer mogen nemen/ en generalijken alle voorgaende injurien souden vergeten blijven/ en een yeder voortaen vredelijk en gerustelijk leven/ en sonder eenige oproer te maken of eenige oorsake tot verder onruste te geven. En souden d'overtreders van dien/ na gelegentheid der saken/ daer over gestraft werden/ &c. Dit edict is opten 23 Meert des jaers 1568. gepubliceert geworden.

Hier na so heeft den Prince van Conde sijn krijgsvolk oorlof gegeven/ en hebben de Fransoisen haer elx wederom t'huis begeven/ de Duitsen togen door Bourgondien en Lotharingen na Duitsland toe.

Note hoe en dier van op. Te deser tijd is 't geweldig koud geweest/ want van den 27 Marty totten 5 April incluis/ is 't so groten koude geweest/ dat vier of vijf nachten na den anderen t'elken een gang ys gevroren heeft/ ja den eersten April is het ys des nachts so dik gevroren/ dat 4 mannen by den anderen/ malkanderen by der hand hebbende/ te Leeuwerden over de grachten zijn gelopen van d'een wal tot d'andere. 't Hoy was te deser tijd so dier in Vriesland/ dat een koe-hoy op sommige plaetsen gold xxb. en xxvj. goud-guldens/ tot xxviij. stuivers 't stuk. Dit heb ik getogen uit de memorien van Doctor Joannes Cyara.

Den Hertog van Alva neemt nieu volk aen/ so Italiaenen als Walen.

Den Hertog van Alva verstaen hebbende van desen vrede/ was beducht dat den Prince van Orangien en andere uitgewekene Heeren/ Edelen/ en gemeen volk souden mogen arbeiden/ om Hertog Hans Casimir met het Duitse krijgsvolk aan haer te mogen krijgen/ en eenige sterkten of plaetsen in te nemen en overvallen/ derhalven dede hy alle de Italiaense ruiters die den Conink in Vrankrijk gedient hadden/ aennemen/ dewelke/ met ook het volk dat hy aldaer gesonden hadde/ metten Grave van Arenberg in sijnen dienst quamen/ hy dede boven dien door de sone van den Heere van Barlaimond aennemen 2000 Walen nieu volk/ en besette also alle de frontieren des lands.

Den Hertog van Alva will 't Concilie van Trenten gepubliceert en ter executie gestelt hebben.

Voorts heeft hy in April tot Utrecht gesonden den President van Mechelen/ en den Deken van Brussel/ als Commissarissen van wegen de Coninklijke Majesteit/ om den Aerts-Bisschop van Utrecht te assisteren/ tot uitvoeringe van de decreten van den Concilie van Trenten/ 't welk de Hertoginne van Parma/ door versoek van die van de Geestelijkheid/ geschorst hadde/ voor so vele sommige poincten aengink/ en dit ter tijd toe/ dat sy-luiden aen den Paus souden hebben gesonden/ om sijn declaratie te hebben op haer-luiden versochte moderatie/ maer den Hertog van Alva hadde seer ernstig aen den Aerts-Bisschop geschreven/ dat hy 't voorsz Concilie terstond soude besorgen gepubliceert/ en de decreten der selver ter executie gestelt te worden over de limiten van sijne Diocese: derhalven den Bisschop binnen Utrecht heeft doen vergaderen alle Geestelijkheid onder sijn Bisdom resorterende/ en heeft de selve ter presentie van de voorsz Commissarisen/ voor-gehouden/ hoe dat den Hertog van Alva hem van wegen de Coninklijke Majesteit belast hadde/ dat hy het Concilie van Trenten soude in allen sijnen poincten en articulen ter executie doen stellen en gebieden/ dat 't selve van eenen gelijken soude werden aengenomen/ dat hy daerom/ volgende 't selve bevel/ van meninge was/ ter presentie van de voorschreven Commissarisen/ te procederen tot dadelijke executie van 't selve Concilie/ waer op die van de Geestelijkheid voor antwoord gaven/ dat sy bereid waren de decreten van het Concilie van Trenten t'obedieren en aen te nemen/ so vele belangt de professie van 't heilige Catholijke gelove/ ook mede de reformatie van d'abuisen van den geestelijken staet/ dan nopende de poincten rakende de ordinarisse jurisdictien en eenige andere duisterheden/ daer van hen-luiden/ geleden ontrent twee jaren/ by de Hoogheid van de Hertoginne van Parma/ doemaels Goubernante van den Lande/ verleent was sekere moderatie/ die sy begeerden dat in haer kracht blijven soude; dan also den Bisschop dies niet tegenstaende/ begeerde/ volgende den last van den Hertog/ voorts te procederen tot volkomen executie des voorsz Conciliums: so hebben die van de Geestelijkheid haer Gedeputeerde gesonden aen den selven Hertog van Alva tot Brussel/ en aen den selven in Latijn overgegeven dese navolgende Requeste en Remonstrantie:

Vergaderinge der Geestelijkheid binnen Utrecht.

Requeste by de Geestelijkheid van Utrecht aen den Hertog van Alva overgegeven/ roerende d'executie van het Concilie van Trenten.

VErtonen in aller onderdanigheid en reverentie aen uwer Excellentie, Archidiaconen, Prelaten en Capittelen der vijf Kerken van Utrecht. Hoe dat geleden ontrent 3 jaren de doorluchtige Hertoginne van Parma, eertijds deser Nederlanden Gouvernante, uit laste des Catholijken Con. Maj, by haer brieven aen den eerweerdigen Vader in Christo, Aerts-Bisschop van Utrecht te wege heeft gebracht, dat hy decre en van

't heilig Concilie van Trenten ſoude beſorgen, gepubliceert, en over de limiten van ſijn Dioceſe na den teneur vanden ſelve onverbrekelijk onderhouden te worden. De ſelve Aerts-Biſſchop willende gehoorſamen de voorſz bevelen, hadde doen beroepen den Provincialen Geeſtelijken Raed ter ſelven einde verſamelt, ſtrictelijk bevelende dat een yegelijk, uit krachte van den bevelen der voorſz Gouvernante aen hem over geſonden, 't voorſz Concilie volkomelijk ſouden aennemen, en allen en elken der ſelver Articulen, gelijk die geordonneert ſijn, perfectelijk ſoude na volgen, waer op d'Orateurs geantwoort hebben, dat ſy de decreten van 't voorſz Concilie aennamen, voor ſo veel ſy aen weſen ons oud recht-lerende geloof, en het weg nemen van d'abuiſen van den Geeſtelijken ſtaet, en de reformatie van haer-luiden leven en maniere, doch alſo openbaer is, dat in deſelve eenige duiſterachtige ſaken zijn, beſonder rakende de ordinariſe Rechteren, Juriſdictien en der Supplianten en des rechten prejudiciabel, van den welke ſy gedurige en vredelijke poſſeſſie hebben gehad, en de welke ſonder nieuwigheid (de Republijke dikmaels ſchadelijk) de contrarie van dien niet wel en konnen ter Executie geſtelt worden, hadden bevonden uiten voorſz Concilie ſekere Articulen, ſwarigheden en prejudicien in deſen begrepen, daer tegens ſy gevoegt hebben eenige remedien, door welke, ſonder quetſinge van d'intentie des voorſz Concilie, de ſelve ſwarigheden by eenig goedertieren middel ſouden verſoetet worden: biddende ootmoedelijk den Eerweerdigen Aerts-Biſſchop, dat voor al op deſe ſwarigheden en haer by-gevoegde moderatien ſoude redelijke conſideratie worden genomen. En alſo hy en ſijne Suffraganen de voorſz verſoeken niet en geſtonden, maer ſeer hertelijken begeerde en drongen in aller manieren tot volkomene aenneminge der decreten van het voorſchreven Concilie, zijn bedwongen geweeſt haerder voorſchreven ſwarigheden en d'Articulen der voorſchreven verſochte moderatien, ter kenniſſe van de Gouvernante Hertoginne van Parma, na Bruſſel, door de Commiſſariſen te dien einde afgeſonden, te brengen, en deſelve ootmoedelijk te bidden, dat haer Hoogheid gelieven wilde te beſorgen, dat de beſwaerlijke Executie des ſelfs Concilie ſoude worden opgehouden ter tijd toe by de Supplianten ſoude geſonden zijn aen ſijne Heiligheid, om declaratie daer van te hebben, of tot dat anders by hare Hoogheid ſoude zijn geordonneert: van welke ſupplicatie haer Hoogheid, door Commiſſariſſen daer toe ſpecialijk gedeſigneert, hebbende gehad volkomene informatie, heeft bevolen elk poinct van de beſwaerniſſe te verſachten met ſekere moderatie, en de volkomelijk geobſerveert te worden, ter tijd toe die ganſche ſake aende Koninklijke Catholijke Maj. gedefereert ſijnde, ſijnen wille volkomelijker ſal verſtaen worden, om welke moderatien midlertijd vaſt en beſtendig te blijven, hare Hoogheid van deſen haren wille, ſo den voorſz Aerts-Biſſchop als den Provincialen Hove van Utrecht by haer brieven doen ter tijd heeft verwittigt, gelijk ook deſelve, uit krachte der bevelen van dien tijde tot nu, ſo in des Aerts-Biſſchops als ſijne Suffragaens Dioceſen onverbrekelijk ſijn onderhouden, de Supplianten daer en tuſſchen altijds bereid geweeſt ſijnde het Heilig Concilie van Trenten in alle anderen ſijn articulen ten vollen aen te nemen, en ſijn geboden in als na te komen, alſo ſy dikmael metter daed beweſen hebben, en tegenwoordelijk met reël e gehoorſaemheid ieder menſche begeren kennelijk te maken: nu alſo uwe Excellentie gelieft heeft, onlanx by ſijne brieven aen den Aers-Biſſchop geſonden, den ſelven uiten naem van den Catholijken Koninklijken Majeſteit van nieuws te belaſten, dat hy by een geroepen hebbende t'eenen ſekeren dage de gehele Clergie van ſijne Dioceſe tot Utrecht, 't voorſz Concilie van Trenten in alle ſijn poincten en articulen, gelijk 't ſelve geſloten is, ter Executie ſoude ſtellen, en van een yegelijk ſoude gebieden aengenomen te worden, en hem ſekere Commiſſariſen van wegen ſijn Majeſt. toe te voegen, te weten: d'uitnemende perſonen, den Preſident van Mechelen, en den Deken der Kerken van Bruſſel, hebbende ten dien einde door deſelve aen den Aerts Biſſchop en de gehele Clergie uwer Excellentie brieven over geſonden, de voorſz Aerts-Biſſchop willende voldoen uwer Excellentie bevelen, heeft doen vergaderen ter derder ferie na den Sondag Cantata leſt voorleden, de ſupplianten, als ook de ganſche Clergie van ſijn Dioceſe, haer-luider voor houdende, als ook gedaen hebben de voorſchreven Commiſſariſen van uwe Excellentie bevel, over het volkomen en gehele acceptatie der decreten van 't Concilie van Trenten, en verſoekende en af eiſchende van allen en elken van haer opentlijke verklaringe: waer op de ſupplianten hebben geantwoord, bereed en willig te weſen der Catholijke Koninklijke Majeſteit en uwer Excellentie bevelen t'obedieren, en in alles aen te nemen de decreten des Concilie van Trenten, ſo veel belangt de profeſſie van 't Catholijk en recht lerende geloof, en de reformatie van de maniere en 't leven der Clergie, en daer-en-boven by alle manieren te begeren, dat ſijne Eerweerdige Paternitas of Vaderſchap tot reformatie van deſe uwe articulen (in den welken de ſumma van 't voorſchreven Concilie is beſtaende) datelijk en effectuelijk voorts procedere, navolgende d'autoriteit haer by 't voorſchreven Concilium gegeven, behoudelijk nochtans der voorſz moderatie van haer ſwarigheden, door de Doorluchtigſte Hertoginne van Parma eertijts verworven en door den uitnemenden perſoon Heer Joachim Hopperum tot kenniſſe van ſijne Catholijke Koninklijke Majeſteit over gebracht, der welken tot noch toe, noch door ſijne Majeſteit noch uwe Excellentie en is bevonden gederogueert te weſen, gemerkt ſy ſupplianten by gene redenen haer-luider en konnen laten voorſtaen, dat ſulx of der Koninklijke Majeſteit of uwer Excellentie wille zy, dat ſy tot volle aenneminge van 't voorſchreven Concilie ſouden worden gedwongen, voor en al eer klaerlijk gebleken is, welk d'intentie van de Coninklijke Majeſteit zy, belangende de voorſchreven moderatie, beſonder na dien hare overgeblevene beſwaringe aende Doorluchtigſte Hertoginne van Parma, bevonden zijn, ſo de reden en billigheid gelijkformig, dat haer Hoogheid de ſake ten nauſten overleed, en met rijpe deliberatie van eenige van haer Raden, by maniere van proviſie haer verſochte moderatie heeft geadvoieert, en terſtont ſtrictelijk belaſt heeft onderhouden te werden, lichtelijk gevoelende, door ſuſdanige moderatien, mette tegenwoordige ſaken en tijden over een komende, niet alleenlijk den Concilie geen injurie te geſchieden, maer veel eer bequame middelen gevonden te werden, door de welke der ſelver intentie en 't principaelſte einde gevoeglijken ter executien ſoude mogen geſtelt worden, doch op dat de ſupplianten op deſe difficulteit tuſſchen den Aerts-Biſſchop en hen controvers ſijnde, uwer Excell. wille mochten te beter verſtaen, hebben deſelve verſocht ſekeren termijn, binnen den welken ſy al dit ſelve tot kenniſſe van uwer Excell. ſouden mogen brengen, d'welk alſo d'Aerts-Biſſchop en ſijn Catholijke Coninklijke Maj. Commiſſariſen verklaerden in haer macht niet te weſen hen toe te laten, hebben notelijk hen tot uwer Exc. als tot eenen heiligen Anker geaddreſſeert, de ſelve ootmoedelijk biddende, dat de acten van de Doorluchtigſte Hertoginne van Parma, die uwe Exc. in deſen Gouvernante naeſt is voorgegaen, confirmerende de moderatien hen by haer Hoogheid op de ſwarigheden van 't voorſz Concilie van Trenten vergunt, ſo wel den Aerts-Biſſchop, als den ſupplianten bevolen zy de ſelfde te onderhouden, en dat ſo lange uwe Excellentie bevelen vaſt en beſtendig ſullen blijven, tot dat van den openen wille van ſijne Catholijke Koninklijke Majeſteit daer van ſal blijken, bereid zijnde, tegenwoordelijk en t'allen tijden, van geheelder herten en gemoede, des ſelven Coninklijke Majeſteit wille en meninge gehoorſamelijk na te volgen en volbrengen, en dat de ſelve uwe Excellentie aen den Aerts-Biſſchop, en den voorſchreven ſijnen Catholijken Koniklijken Maj. Commiſſariſen doen ſchrijven, dat ſy ſonder derogatie vande voorſz moderatien tot execu-

(F. 165.)

tie

tie van anderen articulen des voorſz Concilie van Trenten, belangende d'intentie van 't Catholijke gelove, en de manieren der Clergie tot beter reformatie te brengen, procederen: d'welk doende, &c.

Hier op heeft hy henluiden gegeven deſe navolgende Apoſtille.

Apoſtille van den Hertoge van Alva / opte Requeſte hem gepreſenteert by die van de Geeſtelijkheid t'Utrecht.

SYne Excellentie hebbende gehoort het rapport van deſe Remonſtrantien, en de ſtucken daer by gevoegt, verklaert (weſende ſeer veel geinformeert van den wille van den Coning) dat ſijne Majeſteit verſtaet en wilt de decreten van 't heilige generael Concilie van Trenten poinctelijk geexecuteert en geobſerveert te worden in alle ſijnen Koninkrijken, Landen en Staten, ſonder reſtrictie, limitatie, noch eenige veranderinge, en namentlijk in deſe Landen daer het meeſt van node is, en de diſordren vordere gekomen zijn, ook ten ſelver ſijne, dat de ſchandalen die daer zijn mochten, geweert worden, de ſelvige ſijne Excellentie en hadde niet konnen na laten, te laten verſtaen aen de Remonſtranten d'ordonnantien van ſijne Majeſt. en ten ſelven ſijne tot Utrecht Commiſſariſſen te ſenden, om van wegen ſijne Majeſteit de voorſz Aerts-biſſchop t'aſſiſteren tot lichter en prompter executie van dien, waer om de Remonſtranten wel doen ſullen hem te conformeren in een ſake ſo heilig en deugdelijk, ten goeden wille ſo van ſijne Heiligheid, als van ſijne Majeſteit, ſonder op te houden of te vertrecken, onder 't pretext, dat geleden twe jaren, om de difficulteit des tijds, en achtende dat maer en ſoude weſen om weinige maenden, men haer-lieder toegelaten hadde, t'adverteren ſijne Majeſteit van hare Remonſtrantien als doen overgelevert, om daer op te hebben ſijne Majeſt. wille, 't gene jegenwoordelijk ceſſeert, niet hebbende ſijne Majeſteit willen komen in eenige particuliere examinatie der ſelver Remonſtrantien, noch gegeven particuliere ordonnantie, maer gereſolveert en gearreſteert generalijk, dat alle geeſtelijkheid en andere onderdanen hem ſouden hebben te conformeren en ſimpelijk te acquieſceren ofte geſtaen den voorſz Concilie generael. Gedaen by ſijn Exc. tot Bruſſel den 15 Juny anno 1568. Ondertekent *Duc d'Alve*, en lager

BERTI.

BOven dien heeft hy aen den Biſſchop wel ernſtelijk geſchreven / mette executie des ſelven Concilie voort te gaen / ſonder eenige diſſimulatie / daer van hy die van de Geeſtelijkheid ook by deſen navolgende brieven heeft verwittigt / ten einde ſpluiden daer tegen niet langer en ſouden oppoſeren.

Miſſive van den Hertog van Alva aen de Geeſtelijkheid t'Utrecht.

DOn Fernando Alvarez de Toledo, Hertog van Alva, &c. Eerbare, lieve, aendachtige en beſondere: alſo uwe Gedeputeerde alhier gekomen zijnde, ons ſekere ſupplicatie van uwent wegen overgegeven hebben, tenderende tot ſchortingen der executie des Concilie van Trenten, en na dien van de ſelve ſupplicatie en ſtucken daer by over gegeven, ons rapport gedaen is geweeſt, en hebben daer op ons gener antwoorde konnen gereſolveren, dan conforme de eintelijke meininge des Coninx onſen aldergenadigſten Heere, die ſo wel kennelijk is, en die wy ſo by onſe voorgaende brieven, als by Commiſſariſen van ſijne Coninklijke Maj. wegen nu onlancx aldaer geſonden, u hebben te kennen doen geven en verklaren, als gy by Apoſtille op de uwe ſupplicatie geſtelt, en 't gene de voorſz uwe Gedeputeerden u breder ſullen mogen verklaren, ſien en vernemen ſult, achtervolgende welk wy van wegen ſijne Majeſt. wederom ten andermael den Aerts-biſſchop van Utrecht tegenwoordelijk ganſch ernſtelijk belaſten, met die weerlijke executie des voorſz Concilij voort te varen, en ſeggen hen toe alle aſſiſtentie, hulp en byſtant van wegen ſijne Maj. die hy ſal behoeven en verſoeken, om den ongehoorſamen en weigerigen hem te conformeren tot de decreten en ordonnantien des voorſz Concilij daer toe te bedwingen, des wy ons verſien willen, dat onnodig ſal zijn, en aengeſien dat Pauſelijker Heiligheid en Coninklijke Majeſt. wille en meininge is, dat de voorſz decreten en ordonnantien des Concilij, in allen haren puncten en articulen na geleeft, da gevolgt en onderhouden worden, dat gy voor oogen nemende en u gedenkende der ongehoorſaemheid ſelve ſijne Heiligheid en Majeſteit ſchuldig zijt, u ganſch en aldaer na ſult ſchicken, voegen, richten en halden, en geenſins en ſullen willen oorſake geven dat men wegen en middelen bebbe voor te nemen die beter waren, en wy ook liever ſagen, verhoet. En in andere wegen zijn u met gunſtigen meininge wel beweegt. Geſchreven te Bruſſel den 15 dag Juny 1568. En was ondertekent, *fff. A. Duc d'Alva*: Ende noch wat lager, *Berthi*. De ſuperſcriptie was, den eerweerdigen, weerdigen, eerbaren, onſen lieven aendachtigen, Archidiaconen, Archiſubdiaconen, Prelaten, Dekenen en Capittelen van de vijf Eccleſien binnen Utrecht.

ENde hoewel die van de Geeſtelijkheid evenwel terſtond niet en obedieerden / ſo hebben ſpluiden nochtans eenigen tijd daer na / als ſy ook brieven hadden ontfangen van den Preſident Hoppero / verklaert te willen obedieren / en ook datelijken haerluider Concubijnen weeg geſtelt / en werde dien aengaende voorts geprocedeert door Commiſſariſen van den Aerts-Biſſchop en Capitulen / volgende de forme geſtatueert in 't Concilie van Trenten.

Den Prince van Orangien maeckt ook alle gereetſchap ter oorloge.

Den Prince van Orangien en ſijne Bontgenoten en deden aen hare zijde niet anders in deſe tijd dan vrienden te maken en te ſoeken aen alle zijden / maekten alle gereetſchap van oorloge / en dat ſo bedektelijk als ſy mochten / ten einde ſy den Hertog beter een voordeel af ſien ſouden mogen: beſloten ook onder hen den voorſz Hertog aen verſcheiden oorden en plaetſen te beſoeken en aen te taſten. Menende alſo hem te meerder afbreek te doen / en dat hy niet en ſoude weten waer hy hem ſoude wachten. Den Prince dede aen allen zijden groote vlijt en naerſtigheid: hy ſchreef ook aen den uitgewekenen Edelen / aen alle plaetſen / ſond commiſſien om collecten te doen onder de uitgewekene Gereformeerde Gemeenten / ſo tot Londen als in den Lande van Cleve / Embden en elders: hy committeerde hier toe ſodanige perſonen die hy meende dat by den gemenen volke in aenſien waren. Hy gaf ook ſijnen broeder Graef Lodewijk van Naſſou commiſſie van deſen inhoud:

Commiſſie op Graef Lodewijk van Naſſou.

WIllem by der gratie Gods / Prince van Orangien / Graef van Naſſou / Catſenelleboge / Heere en Baron van Breda / van Diest / Ec. Kont en kennelijk ſy alle den genen die deſe tegenwoordige ſullen ſien of horen leſen / dat door de grote affectie die wy dragende zijn totten Coning van Spangien onſen genadigſten Heere en ſijne Majeſteits Erf-Nederlanden. En om te verhoeden de verderſſeniſſe en deſolatie der ſelver / die men ſiet en merkt haer over 't hooft te hangen door de wreetheid van de Spangiaerden / de welke niet anders en zijn ſoekende / dan onder hare regeringe en onverdraeglijke ſlavernye / jammer en miſerie te brengen en te houden de ſelve Nederlanden: de contracten / verbonden en privilegien der ſelver dagelijx onder de voete te treden / niet tegenſtaende dat de welvaert van deſe Landen daer gantſchelijk aenhangt / en die by ſijne Majeſteits ſolemnelen eede geaffirmeert / geconfirmeert en beſworen zijn / tot grote onuitſprekelijke verachtinge van ſijne Majeſteit / ſchade en verlies van den ſelven Lande / pogende daer en boven by de inſtellinge en vernieuwinge van de placcaten uit te roepen het ſuiver Woort en dienſt Gods / om dies te gevoegelijker haer opſet en voornemen te volbrengen in andere omleggende Landen / als men metter daed geſien heeft in Vrankrijk / alwaer de ſake vereenigt weſende by middel van ſekere liberteit van Religie / ſy het voorſz Coninkrijke in oproer geſtelt hebben / ſulx dat hun voornemen voortgank nemende / de voorſz Nederlanden geſchapen zijn niet alleenlijk berooft te blijven van hare contracten / verbonden en privilegien /

» maer gebzocht te wozden in sulke slabernie / dat nie-
» mant van sijn leven of goeden / ja ook van eere / van
» sijne huisvzouwen en dochteren sal blijven versekert:
» gemerkt dooz valsche accusatien en lasteringen geban-
» nen wozden / alle de gene die om haer-luiden tyrannie
» niet en zijn uit den Lande vertrocken / en andere ge-
» bangen werden die binnen den selven Lande gebleven
» zijn / hen eenigsins suspect wesende / om t'eenen wege
» te beter d'oberhand ober de selve Landen te krijgen /
» en hun te versien van middelen van confiscatien /
» 't welk al saken zijn die niet en behoren verdzagen te
» werden van den genen die affectie dzagen totten dienst
» van de Majest. en welvaert van den selven Lande / ge-
» merkt de grote getrouwigheid die de Inwoonders
» van den selven Lande tot allen tijden bewesen hebben:
» so ist dat wy ernstelijk versocht wesende / by de In-
» woonders van den selven Lande / so wel van wegen
» het Euangelium als de Roomse Kerke / en begerende
» hier in te voozsien / en by advijse van de gemene Sta-
» ten van den selven Lande / om die te behouden in den
» dienst van sijne Majest. en in haren ouden staet / vzy-
» dom en welvaren / en een yder van de voozsz / in vzy-
» dom en liberteit van sijnder Keligien en conscientien:
» hebbe versocht en gebeden onsen lieven en wel bemin-
» den bzoeder Lodewijk Gzave van Nassou / om met
» hem nemende sulken getal van krijgsknechten als hy
» bevinden sal te behoeven / om voor te staen 't gene
» voozsz is / en wes daer aen hangt / hem gevende daer
» toe macht en autoriteit. En na dien hy metter hulpe
» Gods / dien aenslag die hy tot desen dienende / voor-
(F. 166.) » handen heeft / volbzacht sal hebben / noch te lichten en
» aen te nemen tot sijnder meerder versekertheid / alsul-
» ke ander getal van knechten als hy daer toe noth be-
» hoeven sal / 't welk hy tot onsen begeerte / en uit liefde
» en affectie die hy heeft tot den Coning / en sijn Neder-
» landen / en der selber inwoonders aengenomen heeft /
» versoekende daer toe eenen pegelijken hem in 't gene
» wes en dat daer aen hangt / die te doen / en geven alle
» jonste en assistentie als sy ten dienste van sijne Maje-
» steit / haer eigen welvaren / en van haer vaderland ge-
» houden zijn te doen / d'welk wy in tijden en wijlen geer-
» ne weder bekennen sullen / als gedaen te hebben onsen
» eigen persone. Des t'oorkonde hebben wy onsen na-
» me hier onder gestelt / en onsen secreten Zegel daer
» beneffens doen dzucken. Gegeven tot Dillenburg
» opten 6 Apzil 1568.

Zy-na gelijke commissie gaf hy ook aen den Gza-
ve van Berge / en meer andere.

Jonker Diderik Sonoy trekt alom by de geconfe-derceerde Edelen / om haer totte wapenen te raden.

Ten selven tijde heeft den Pzince van Orangien
ook afgevaerdigt Jonker Diderik Sonoy / met bzie-
ven van credentie aen de geconfedereerde Edelluiden /
uit Nederland gevlucht wesende / mede van date
den 6 Apzilis 1568. om de selve aen te dienen sijnen
wille en meninge om hen te laten vinden voor den ach-
tienden der selver maend / op sekere plaetse / met wel-
ken bzief de voozsz Sonoy gereist is tot verscheiden
plaetsen daer de selve Edelluiden sich onthielden / en de
selve sijnen last ontdekt hebbende / zijnder eenige ge-
weest die 't begeren van den Pzince na-gekomen / en
andere die haer voor die tijd geercuseert hebben / van
meninge zijnde een weinig tijds de saken aen te sien /
hoe datse soude gelucken: eer sy haer ten eersten in pe-
ricul wilden stellen.

Middelertijd was Gzaef Lodewijk van Nassou
gekomen tot Embden / alwaer hy versocht dat hy sou-
de mogen met sijn volk t'schepe gaen / om 't exploict
dat hy voor handen hadde te werk te leggen: maer die
van Embden waren hier in onwillig / meer uit vzese
van den Hertog van Alva / dan andersins / want sy se-
cretelijk alle jonste toonden diese mochten / en ook dooz
de vingeren sagen 't gunt sy wel mochten beletten.
Maer openbaerlijken veinsden sy-luiden haer om
den haet en oozlog niet op den halse te halen indien
't mislukte.

't Voorz-nemen van den Gzave Lode-wijk van Nassou.

Gzave Lodewijk hadde voorgenomen 't Huis te
Wedde in te nemen / en aldaer sijn loop-plaetse te ma-
ken / en voorts ettelijk ander krijgsvolk in Gzoenin-
gerland te senden / ook ettelijke in Vziesland metten
Vziesschen Adel / hoopte ook met de stad Gzoeningen
en ettelijke andere steden petwes uit te rechten / en als
dan een deel krijgsluiden metten Hollandsen Adel na
Waterland en Noozd-Holland te senden / dan dooz de
voozsz onwilligheid / is dit eerste voornemen belet ge-
weest / niet-te-min hy en hield daerom niet op sijn
voornemen te vorderen so haest hy mochte: en so de
voozsz Jonker Diderik Sonoy den 17 Apzilis by
hem tot Embden quam / en den Gzave sijn besoigne
metten Edelen verklaert hadde / en dat de pzincipale
en meeste geconfedereerde Edelen van Gelre / Hol-
land en 't Sticht van Utrecht hen gebonden hadden
op sulke verscheiden plaetse als sijne Genade kenlijk
was / en so wanneer hy de selve begeerde by den ande-
ren te hebben / so soude hy 't selve metter haest beschik-
ken / maer seide in sijn eerste voornemen voor ettelijke
dagen verhindert te zijn / en dede den voozsz Sonoy in
alder yle reisen op Wesel aen de gemeente aldaer / om
op 't geloof van henluiden te lichten so veel roers en
calibers als mogelijk soude zijn / gevende hem daer
toe mede bzieven van credentie aen de gemeenten
aldaer.

Den Gzave van den Berge.

Deser tijd was Willem / Gzave van den Berge /
die des Pzince van Orangien suster hadde / ook opte
been / en socht vast grote vergaderinge van volk te ma-
ken: hy hadde commissie gegeven eenen Crespino van
Zeltbzugge om van sijnent wegen in den Vozstendom
Gelre / en Gzaefschappe van Zutphen uit te rechten
als of hy daer tegenwoordig ware. Dese kreeg met
pzactijk 't Huys van den Gzave van Berge / genaemt
Scherenberge / in / en verjaegde het krijgsvolk en be-
settinge die den Gzave van Megen daer in hadde ge-
leit / daer uit; dan al eer hy hem te degen voorsien en
vast maken konde / so hadde den Hertog van Alba al-
daer gesonden Don Sanchio de Lodogno / met het
regiment van Lombazdye / en eenig geschut / en dzeef-
se daer wederom uit.

Te deser tijd lag den Gzave van den Berge als
noch te Weert / en vergaderde vast veel volx / en kreeg
veel toeloops van volke.

Desgelijx vergaderde in 't Land van Gulik een
deel volx dewelke alrede ontrent twe duisend sterk wa-
ren / dan waren meest al ongewapent / wachten dage-
lijx meer volx en wapenen: dan den Hertog hier van
veradverteert zijnde / sand den Gzave van Ladzon
met 5 Vaendelen Duitse / en Sanchio d'Avila
met 500 peerden / en 2 Vaendelen Spangiaerden
aldaer / en al eer sy daer op verdacht waren / verlaten-
de haer ook / datse niet en waren op des Coninx van
Spangiens bodem (als wesende onder 't Bisdom
van Luik) so werden sy aldaer overvallen / verslagen
en verjaegt; den Heere van Vilers haer Hooftman
werd gevangen en tot Bzussel gesonden. Dit geschie-
de den 25 Apzilis. Sanchio d'Avila vervolgdense
seer sterkelijk / sulx dat men seide / dat meer dan 1200.
dood bleven / en van de Spangiaerden en Duitsen
omtrent 40. Dooz dese nederlage vluchte ook de ver-
gaderinge die den Gzave van den Berge omtrent
Weert maekte. De gemeente van de Nederlandse
Gerefozmeerde Keligie tot Wesel waren hier dooz
ook seer verslagen en verbaest / en lieten den moed ge-
heel vallen / sulx dat Jonker Diderik Sonoy / die al-
daer was gesonden van Gzave Lodewijk van Nas-
sou / om op haerluider credit te lichten so veel roers
en calibers als sy soude konnen bekomen / niet en kon-
de uitrechten / maer al vergeefse moeiten dede / hoewel
sy eerst de nombze van 500. geconsenteert hadden op
haer geloof te lichten.

Verstropinge der Geuse by Va-lem.

Gzave Lode-wijk van Nassou valt in Vzies-land.

Dies al niet tegenstaende en dat de aengevangen
saken so qualijken lukten / so en liet daerom Gzaef
Lodewijk van Nassou niet sijn aenslag en voornemen
te vorderen / en is over sulx in Vziesland gevallen / en
heeft in 't begin van de Mey-maend met omtrent
50 mannen ingenomen 't Huys te Wedden / toeko-
mende den Gzaef van Arenberge / gelegen in West-
woldingerland / aen de Oldampte / recht op den pas
dewelke uittet Sticht van Munster en Oost-Vzies-
land: item / van Lingen / Osenbzugge / Oldenburg /
Vze-

LODEWYK,
GRAEF VAN NASSAU.

Bremen/ &c. is lopende over de Bourtang na Groeningen / alwaer alle den genen die van Graef Lodewijk bestelt waren / haer loop-plaets bestelt was / so dat hy aldaer binnen twe of drie dagen wel 6 of 700 koppen by malkanderen hadde / en werd van dage te dage sterker / kreeg seer groote toeloop: de Drost van Wedden Thijs Oort was gevlucht / en hadde 't huis verlaten. De Hoogduitschen binnen Groeningen hadden in 't begin sijn toeloop lichtelijk konnen verstoren / dan en wilden niet uittrecken / seggende dat haer de stad bevolen was te bewaren. Etlijke dagen lank aldaer tot Wedden / Winschoten en in de Oldampten gelegen hebbende / is hy met alle sijne macht voortgerukt na Appingedam / gemeenlijk genoemt den Dam / wesende een open ongevest stedeken in de Omlanden gelegen / alwaer by hem gekomen is Graef Adolph van Nassou sijn broeder met ontrent hondert ruiters. Van hier heeft Graef Lodewijk de Staten van de Ommelanden by hem ontboden / en heeft deselve door eenen Doctor t'Jaling Epsinga uit Friesland voor doen houden / dat hy aldaer was gekomen om de landen uit het Spaense juk / en de tyrannye die haer alle boven 't hooft hinkt / te helpen bevryen / mits dat sylieden haer selfs mede helpen / en de middelen daer toe nodig / by sonder van penningen / na haren vermogen verschaffen wilden / versoekende voor eerst dat sy in der haeste een schattinge tot de monsteringe en betalinge sijnes tegenwoordigen krijgs-volk over 't gehele land souden bewilligen / doch so sy weygerlijk waren / sy dan wel hadden af te nemen wat daer na soude volgen / en dat sijn Genade selfs de middelen met hare groote schade en verderf soude moeten soeken. De Staten hebben hier op versocht tijd / om haer te bedenken / ook om haer te beraden en te bespreken met den Heere van Groesbeek Vice-Gouverneur (in de absentie van den Graee van Arenberge) (F. 157.) en de Luitenant en Hooft-mannen / ten einde sy buyten weten van de selve hierinne iets doende / niet in ongenade en grote schade souden vallen / als sittende in een open en plat land: het welke hun van sijne Genade geconsenteert zijnde / hebben de voorsz. Staten voor haren volmachtigden aen de voorsz. Heeren binnen Groeningen het versoek van sijn Genade aengegeven / en van deselve ter antwoord gekregen / dat sy sich wel souden wachten in eenige handelinge of tractaet met Graef Lodewijk te treden / by ongenade van sijne Maj. maer belangende de versochte schattinge / dat sy by provisie / tot verhoedinge van meerder schade en perijkels / metten Grave mochten accorderen en af komen so licht als sy konden / na dien daer by haer geen middel voor handen en was om sulx te behinderen / want den voornoemden Heer van Groesbeek metten oversten Luitenant van het duitse garnisoen binnen Groeningen waren een dach / twe of drie na de aenkomst van sijn Genade in Appingedam / uitgerukt uit der stad met ontrent vier hondert soldaten na 't klooster Witteweerum (een mijle van Appingedam) meinende sijn Genade met sijn volk / dewijle sy noch meest ongemonstert en ook voor een deel noch qualijk geweert waren / uyt vrese te doen vertrecken en verlopen / in welke hare meninge sy seer bedrogen zijn geweest / wesende van des Graven volk strax des selvigen daegs met een goede dappere schermutsel besocht en bespronge / so dat sy selfs met vrese bevangen des anderen daegs weder in der haest na Groeningen gekeert zijn. Middelertijd heeft Graef Lodewijk eenige middelen van gelde uit de Ommelanden gekregen / om sijn volk in den eed en in order te beter te krijgen. En de voornoemde van der stad hebben te poste boden afgeveerdigt aen den Hertog van Alba / om hem dese gestelteniſſe der saken te verstendigen / dewelke terstont den Grave van Arenberg / die nieus uit Vranckrijk gekomen was / vermits den peys tusschen den Koning en den Admirael gemaekt / afgesonden heeft met het regiment van Sardignien / sterk wesende ontrent duisent Spangiaerts / en met ontrent vier hondert Hoogduitsche knechten / van de welke eenen Hans Coenraet Capitein was / met ook de bende ruiters van Curtio Martinengo / dewelke ook uit bevel des Hertogen voort is gevolgt / den Grave van Megen / Stadhouder van Gelderland met vier hondert Spaense en Albaense ruiters / en met ontrent vijftien hondert te voet / so Hoogduitsen als Spanjaerts: maer den Grave van Arenberg nemende sijn pas door Holland op West-Vrisland / is den twaelfden May tot Leeuwerden gekomen op 't huys / ende aldaer by hem ontbiedende uit de garnesoenen sijne vijf bendelen Nederduitsen / daer Jacob Huysinge Overste Luitenant over was / elk bendel sterk wesende ontrent drie hondert koppen / is strax na Groeningen getrocken / en van daer voort na Witteweerum / met hem nemende sekere metale Velt-stuxkens / van des stads artillerye en ammunitie / kruit / loot / lonten en alle andere noodruft. Het voornoemde krijgs-volk heeft door de stad niet mogen passeeren / maer zijn aen de west-zijde van Groeningen by de Crane-poorte over het Kietdiep / en also voorts buiten om de stad naer Schuiten-diep gepasseert: Den Grave van Arenberg met sijn volk by het klooster Witteweerum gearriveert wesende / is strax bespronge van ontrent duisent schutten / die Graef Lodewijk achter een hoge winde tusschen Apingedam en Witteweerum hadde doen leggen / op des Graven van Arenbergs aenkomste / so dat daer een scherpe schermutsel gevallen is / tot dat beide partyen door den genakenden nacht weder in haer quartier hebben moeten vertrecken / maer Graef Lodewijk is metten nacht van Appingedam opgebroken treckende den Woltweg langs na Slochteren in Duyvswalt gelegen / en voorts na Wedde. De Spangiaerts met het aenbreken van den dag dat vernemende / en gantschelijk meenende dat sy de vlucht genomen hadden / en haer souden ontkomen / waren niet te stutten noch te houden / dat sy niet dadelijk en souden volgen / scheldende den Graef van Arenberg voor een Luteriaen en ongetrouwe dienaer des Conincx / om dat hy beter kennisse hebbende van de gelegentheid des lands als sy / sulx afried en sekerder achte de komste van den Grave van Megen met sijn byhebbende volk eerst te verwachten / die ten selven tijde niet meer als een dagreise van daer waren / also dat sijn Genade / overmits de importunitey en furieusheid der Spangiaerden / gedwongen was / sonder vertoeven / Graef Lodewijk met den sijnen te vervolgen: maer tot Winschoten gekomen zijnde / 't welk het naeste dorp aen de Wedde is / hebben de Spangiaerden wel haest bevonden dat de Geusen geen wille en hadden te vluchten / want sy van verde gesien hebben haer allen na by 't klooster Heiligerlee in slagorden staende / gereet om te vechten / daer op de Spangiaerts dan ook lustig zijn aengetogen. Graef Lodewijk en sijn broeder Graef Adolph vernemende dat daer niet meer als een bende ruyteren van Martinengo by was / met vier of vijf hondert ruiteren / by of ontrent den Grave van Arenberg wesende / zijn ontrent hondert duitse ruiteren op den Grave van Arenberg aengevallen / het voet-volk van beide zijden / hebben ook begost dapper te treffen: maer also ontrent drie ofte vier hondert schutten die Graef Lodewijk ter zijden in sekere droge dwars-sloten hadde geleid / opresen / en op de Spangiaerts van ter zijden getroffen hebben / so hebben de Spangiaerts de wijk gegeven / als ook de Spaense ruiteren insgelijx begosten te doen / en zijn also alle op de vlucht gebracht / den meesten deel verslagen en in de modderige sloten en moerassen om den hals gekomen / daer den Graef van Arenberg mede is dood gebleven / en drie Spaense Capiteinen / met namen Don Alvaro Osorio / Juan Paez de Soto Major / en Periclse de Cabriere en seven spaense vendragers / en vele andere kloeke soldaten so Spanjaerts als Duitse. Van de andere zijde is dood gebleven Grave Adolf van Nassou / met seer weinig andere van de gemeene ruiteren. Hier hebben Graef Lodewijx volk dappere en heerlijke buit gekregen

van Arenberge trekt na Vriesland.

Graef Lodewijk neemt den Dam in.

Wat Graef Lodewijk de Staten van de Vriesse Omlanden voor bout.

Den Heere van Groesbeeke bespringt Graef Lodewijks volk.

Den Grave

Slag te Winschoten omtrent Heiliger Lee / daer den Grave van Arenberge en Graef Adolf van Nassou gebleven zijn.

kregen/ so van de bagagie van den Grave van Arenberge / Maistre del Campo / en van andere geslagen en verlopen Capiteinen / (daer onder veel Silver geschier/ Goude ketenen en geld gevonden is) als van den gemenen Spaensen ruiteren en soldaten / die alle vol gelds staken / be halven de kostelijke klederen/ daer sy mede uitgestreken waren/insgelijx kreeg Graef Lodewijk 6 metalen velt-stucken van Groeningen / geheten / ut, re, mi, fa, sol, la. Dese slag is geschied opten 23 May Anno 1568. De overgebleven Spangiaerts en Duitsen zijn al weder onder Groeningen gekomen / sommige ganschlijk naekt en bloot / sommige gewont en ganschlijk beropt.

Jaer-Dicht.

Tot VVI*nsC*hoten *b*LeVen *t*VVe *ede*L *gra*Ven Ver-*s*Lagen,
*Den dre*I-*en-t*VVint IC*hsten* V*an* MeII, VV*ast n*let *te be*CL*agen*?

Graeve Lodewijk worderde seer om geld te bekomen/daer jegens de Hopluiden die onder Groeningen gevlucht waren / contrarie Mandaten in de Omlanden by dagen en nachte dede aenplacken: inhoudende dat so wie eenige schattinge gaven / die souden sy in haer deuren op-hangen / en haer huisen verbranden. Den Abt van Olde-klooster was den Spangiaerden op de wagen gevolgt/ om de slag van verre aen te sien. Dese werd van de Nassause gekregen / moest al sijn Cleynodien overgeven. Cornelius Hermanni/Abt tot Wittewerem / moest ook 3000 gulden geven. Het huis van den Lieutenant Mepse in den Ham werd af gebrand / met noch eenige andere huisen.

Dese schuld van dese nederlage en was den Grave van Arenberge niet te wijten / maer den hoogmoed en opgeblasentheid der Spangiaerden / hy hadde hem ook seer bromelijk in den strijd gedragen / en liet niet sijn eere als een broom Heere te verdedigen / sijn peert werd onder hem geschoten / en hoewel hy (so men seid) riep dat men hem soude gevangen nemen / so werd hy nochtans in de furie dood geschoten of geslagen. Hy is geweest een kloek Heere van verstande in oorlogs saken / beleeft en vriendelijk / seer geneigt en devoot totte Catholijke Religie / en een hard vyand van die van de Gereformeerde / doch geen vriend der Spangiaerden / die hem ook geen grote gunste en droegen. Hy was Gouverneur van Vriesland/Groeningen en Over-Yssel / Ridder van der Orden van den gulden Vliese/ Raed van State/ en Capitein van een bende van ordonnantie.

Wat den Grave van Arenberge voor een is geweest. (F. 168.)

So vele den Grave Adolph van Nassouwen aengaet / was jonger dan Graef Lodewijk / maer kloek / broom en onverfaegt voor den vyand / seer beleeft en vriendlijk / en bemind van eenen yegelijken / hy soude een seer kloek en beleeft man in oorlogs-saken geworden hebben / hadde hy in 't leven gebleven / den Prince van Orangien hadde hem seer lief: so dede ook sijn andere broederen / die derhalven seer bedroeft waren als sy de tijdinge van sijnen dood verstonden.

Wat Grave Adolph van Nassou voor een is geweest.

Dese nederlage heeft binnen der stad van Groeningen een grote verschrickinge en beroerte gemaekt / so dat ook de gene die de Geusen goedgunstig waren / de hoofden by begosten op te steken / 't welk d'Overheid van de Stad en de Vice-gouverneur Groesbeek vermerkten / hebbende tot verseckeringe van de Stad goed gevonden den burgeren en inwoonderen al te samen 't geweer af te nemen / het welke by openbare trommelslag een yeder bevolen worde metter daed te brengen in Sinte Wulburgs Kerke: sulx geschied zijnde om alle muiterye en commotie onder de burgeren voor te komen / en de Fauteurs van de Geusen te meer schrik te maken / hebbense eenen van den selvigen die in den jare 1566. mede onder 't Beelde-stormen en Altaer-breken in der Minnebroeders Kerke geweest was / en nu weder wat onbedacht in 't spreken hadde geweest / de West-Vriesse of Westerse Schoenmaker geheten / met namen Meester Jacob / wonende by den breden markt voor in de Botteringe-strate / onversiens doen apprehenderen en op de Visch-merkt doen hangen.

Vreese binnen Groeningen.

De burgeren van Groeningen ontbloot van haer geweer.

Des anderen daegs na desen voorschreven slag is den Graef van Megen / Stadhouder van Gelderland / en den Marquis Chiapin de Vitelli een Italianer / en Generael van de Cavallerye binnen Groeningen gearriveert met vijf benden Spaense/ Italiaense / en Albanoise ruiteren / en eenen schonen hoop voet-volx / dewelke den Graef van Arenberg geern hadden willen verbeiden/ om seker te gaen / hadden 't de Spangiaerts willen lijden. Een deel van dese ruiteren zijn binnen der Stad gelogeert by de borgeren / de andere met het voetvolk in de voor-steden.

Des Graven van Megen komste.

Graef Lodewijk is drie dagen lank na desen slag op de Walstad gebleven / na krijgs gebruik / en is daer na met al den hoop weder gekomen in 't stedeken Appingedam of den Dam / hem aldaer so met volk / die in grote menigte na dese victorie tot hem lieven / als met andere noodzuft so veel mogelijk / versterkende / en over den Ommelanden een schattinge in der haeste / op pene van brand vorderende. De saken aldus staende / heeft den Heere van Groesbeek met die van Groeningen / Joachim Panser wonende in de Marne/ bestellinge gegeven om een Vendel soldaten op te rechten / dewelke tot sijnen Vendrig genomen hebbende Asinga Entes van Menheda / binnen korten tijd temmelijk gesterkt zijnde / is gemonstert binnen Groeningen / en voorts met sijn volk tot haren 't gerecht gefoereert / 't welk de Geusen in Appingedam vernomen hebbende / zijn haer op eene nacht onversiens komen versoeken / daer Bartelt Entes / de Broeder van Asinga Entes Vendrig / de principael af was / en hebben den Vendrig met vele andere gevankelijk weg gevoert / en d'andere verslagen en verstroit/ so dat daer mede dat vaendel is te niete gemaekt.

Ettelijke dagen na desen is sijn Genade met sijn macht voor Groeningen gerukt / en heeft sijn leger geslagen by de Oosterhoger Brugge / en 't selve leger op eene nacht met een borstweringe also versekert / dat het Groeninger geschut ('t welk geweldig op 't Leger los ging) geen schade en heeft konnen doen / so dat men voor de waerheid wil seggen / datter in alle tijd der belegeringe van 't Groeninger geschut niet meer in 't leger getroffen zijn als drie gesellen met eenen schoot/ sitten spelende met de kaert.

Graef Lodewijk komt voor Groeningen.

En voorts heeft sijn Genade op de Obelgimme tot Noordijk en by de Noorderhoger brugge eenige loopschansen doen maken / en sommige van sijn volk binnen 't Clooster van Selwaert gelegert. Ontrent dese tijd is Graef Joost van Schouwenburg met een hoop Duitse ruiteren by Graef Lodewijk gekomen / de krijgsluiden en ruiters van beide zijden hebben by na alle dagen haer tijdkortinge met schermutselen tegens malkanderen gehad / bysonder is aldaer eene scharpe heftige schermutsel geweest op den twe-en-twintigsten Juny / in de welke twe-honderd van de Geusen zyde / en ook vele Spangiaerts gebleven zijn / en Martinengo was in groot perijkel / dan daer en worde meer niet uitgerecht noch gevorderd / want Graef Lodewijk niet sterk genoeg en was om de Stad aen te grijpen (die met garnisoen binnen en buiten al te wel versien was) noch ook de selvige met afsnijdinge der vyver toevoeringe eenigsins te krenken / so dat na het oordeel van veel verstandigen / Graef Lodewijk hier in niet wel beraden en was/ den tijd voor dese Stad so lange/ sonder eenige apparentie van gewin / te verslijten / sijne middelen van geld en andersins alhier onnuttelijk te verteren / en in grote verachteringe der besoldingen te verlopen / waer door dan opte laetste onwilligheid en muiterye onder sijn krijgsvolk apparentelijk te beduchten was / achtent daerom dattet voor sijn Genade nutter en beter waer geweest na de verworven victorie (by Heiliger Lee) na West-Vriesland te trecken/daer hy mogelijk groten toeval soude gekregen hebben/ overmits de selve West-vriesen seer onder malkanderen waren gedeilt

Graef Joost van Schouwenburg vergt hem by Graef Lodewijk.

Schermutsel voor Groeningen.

deilt en gealtereert: in deſe partye van Geuſen en Cardinaliſten / en hadden grote verbonden onder den anderen gemaekt / te meer / want ſy de Spaenſe tyrannye / de perſecutien en bloedige executien om des Religions ſaken meer als d'andere Vriesen gevoelt / geſmaekt / en voor oogen geſien hadden / alwaer hy dan ook groter middelen van gelde / eensdeels met goede wille van den goed-gunſtigen / eensdeels door dwank ſoude hebben konnen bekomen.

Eenige particuliere geſchiedenissen in Vriesland.

Te meer ſo de ſaken aldaer vreemt ſtonden / want tot Collum was eenen genaemt Hilcke Maertens of Wilde Hilcke / en Dirk Willemsz uitgeweken burgers van Leeuwerden / de welke volk opſchreven en aennamen tot behoef van de Geuſen / hadden haer loopplaetſe tot Doorwolde geſtelt / doch zijn haeſt verſtroit geweeſt / en Hilcke met meer andere werden gevangen en op 't huis te Leeuwerden gebracht den 23 April: des nachts tuſſchen den 29 en 30 Aprilis zijn ettelijke rotten knechten geſtelt tot bewaring van Doctor Tjaling Eyſinga huis / Raeds-heere in den Hove van Vriesland / en des daegs daer na zijn de goederen beſchreven / den ſelven nacht is de trommel aldaer omgeſlagen dat de knechten liggende onder Hopman Mulert hen ſouden gereet maken om op te trecken als de trom andermael ſoude omſlaen / doch die knechten hebben onwillig geweeſt / en wilden eerſt betaelt zijn.

Den eerſten May zijn de Edelluiden binnen en onder de Juriſdictie van Leeuwerden wonende / mette Advocaten van 't Hof / deurwaerders en Boden van dien / en de Magiſtraet van Leeuwerden geciteert te komen des ſmorgens te ſeven uren in de Cancellerye van Leeuwerden / aldaer gekomen zijnde / heeft den Heer van Groeſbeek / Lieutenant / Stadhouder van den Graeve van Arenberge / gedaen ſekere propoſitie / en voorts door den Griffier van 't Hof hen-luiden doen voorleſen ſekere geconcipieerde articulen / waer van het ſommarie inhoud was / datſe by eede ſouden verklaren dat ſy die ſtad van Leeuwerden ſouden helpen bewaren en beſchermen tegen alle des Coninklijke Majeſteits vyanden / en namentlijk tegen de Geuſen / 't welke geleſen zijnde / ſeide den Heere van Groeſbeek dat die gene die den eed en verklaringe niet en begeerde te doen / ſouden af treden / hy wiſt wat hy mette ſelve te doen hadde / 't welk gehoort zijnde / ſo zijn Docke Martina / Hetto Dekema / Hetto Ebinga / Baſſo Ebinga / Kienck Camminga / Wytſe Camminga / Syrck Donia / alle Edelluiden / met Doctor Gijſbert / en Chriſtoffel Arenſma gebroeders / Meeſter Fecke Khala / en Doctor Joannes Tyara Advocaten opgeſtaen en buiten de Cancelrye gegaen en metten anderen communicatie gehouden / en weder binnen gekomen zijnde / hebben door Doctor Tyara voor antwoorde doen ſeggen / dat hare voor-Ouders en ſyluiden eed gedaen hadden / eerſt aen den Keiſer en na aen den Coning / en dat ſy den ſelven eed wilden betrachten en na komen / en hen over ſulx wilden laten gebruiken binnen de palen van Vriesland / volgende hun oude tractaten en privilegien tegen des Conings vyanden: verſoekende met die verklaringe te mogen volſtaen / ſeggende geen nieuwe noch andere eed te konnen doen buiten de generale by een komſte van de Staten / en Gedeputeerde van de Landen / daer op den Heere van Groeſbeek en de Heeren van den Rade aldaer mede verſamelt zijnde / verklaerden geen genoegen te hebben / verſoekende nader antwoorde / dan gemerkt de voorſz perſonen by hare verklaringe perſiſteerden / zijnſe vertogen / en alle d'andere aldaer present zijnde / verklaerden te vreden te weſen alles na te komen dat hen voor gehouden was. Des ſelven daegs ten negen uren waren de Eſpels verſamelt in de Minne-broeders Kerke / te weten die olde Hoefſter Eſpel / en na by den Griffier in voegen als voren / gelijke Articulen geleſen waren / en by Groeſbeek deſelve propoſitie was gedaen / zijn deſelve alles met een groot gedruis van volk afgeweken / alſo datter nauwelijx xx. by den anderen zijn gebleven / waer door den Heere van Groesbeek ſeer verſtoort is geweeſt / en is al dreigende na 't Blokhuis toegegaen.

Den 3 May zijn eenige Raeds-heeren metten Raed van der ſtad Leeuwerden omgegaen van huis tot huis / afvragende een yeder hoe hy hem dragen wilden in 't diffenderen van der Stad / maer en is de expreſſe clauſule van die te defenderen tegen de Geuſen daer niet by gevoegt / gelijk den 1 Aprilis was gedaen.

Den 18 May zijnder xxviij. burgeren binnen Leeuwerden mette Stad-klocke af geleſen en geboden binnen een ure te ruimen de ſtad Leeuwerden / en binnen een dag daer na het land van Vriesland / om datſe niet en hadden willen verklaren de Stad tegen de Geuſen te willen defenderen.

Dewijle deſe dingen in Vriesland gebeurden / ſo en waren de Prince van Oranjen en den Grave van Hoogſtraten ook niet onledig om volk te vergaderen / en alle gereetſchap te maken om den Hertog van Alva te krenken / ſy en ſpaerden gene middelen hier toe dienſtig zijnde / maer hadden veel belets en hinderniſſen / ſulx dat hy niet ſo haeſt en konde gereet werden als hy wel geerne gedaen hadde / en de ſake wel vereiſchte.

Middelertijd / namentlijk den 17 Juny quam Jonkheer Diederik Sonoy (die veel moeiten / perijkel en ſwarigheid hadde gehad / om 1300 roers / die hy tot Weſel gekocht hadde door laſte van den Prince van Oranjen / om aen Graef Lodewijk te beſtellen / door dien Hertog Erich van Brunſwijk opte paſſagie lag / in wiens handen ſy gekomen ſouden hebben: doch is doen middel gevonden door Doctor Johan Baſio en Reynier Cant / dat deſelve roers die eensdeels tot Bremen en eensdeels tot Coes belt gekomen waren) in ſyn Genaden leger / en zijn de ſelve roers den Hopluiden voor Groeningen uitgedeilt.

(F. 169.) Francois van Bosſhuiſen komt opte Emſe met oorlogſchepen.

En alſo Francois van Bosſhuiſen Admirael van wegen de Hertog van Alva / hen met acht ſchepen van oorloge heeft gevonden opte Emſe voor Delfzijl / en het leger van Graef Lodewijk dat in groot gebrek van victualie (die van Embden plach te komen) gevallen is / ſo heeft Graef Lodewijk / om hier in te remedieren / Commiſſie gegeven in date den eerſten Julij 1568. opten voorſz Jonk-Heer Diederik Sonoy en Henderik Thomasz / dat ſy en hare geſubſtituerde en gecominiteerde alle zijne vyanden en der ſelver ſchepen en goederen met gewelt en alle mogelijke middel ſouden mogen aengrijpen en bekrijgen / en dat ſy alle goederen die ſy konden bekomen / voor haer behouden mochten / mits datſe allen ſchuldig ſouden weſen / zijn genade het geſchut toe te ſtellen. Volgende welke commiſſie de voorſz Sonoy en Monſeigneur Boske met hulpe van den voorſz Hendrik Thomasz en noch een ander Vrybuiter / genaemt Gerrit Sebaſtiaensz van Gorcum / genomen hebben voor de ſtad van Embden een Raiſe groot zijnde over de hondert laſten / geheten het vliegende hart / toebehorende een Groeninger man / 't welk die van Embden met goede oogen aengeſien / en haer daer toe alle notelijke muinitien en gereetſchap gedaen hebben / want ſy en ſouden 't ſelve ſonder haer-luider hulpe niet te wege hebben konnen brengen. Daer na ſo heeft hem Sonoy mette voorſz en met Jan Abels en andere vrybuiters toegeruſt met ſchepen / ſchuiten en munitie / en is met ettelijke Capiteinen / als Berchem en andere te ſchepe gegaen / en de ſelve des nachts by den anderen verſamelt hebbende / zijn opten ſevenden Julij na hare vyanden gekomen / dewelke haer ſiende / hebben hare ſeilen gemaekt / en zijn ſtrax na haer-luiden toegekomen: maer ſiende haer-luider meninge / datſe wilden enteren / ſo hebbenſe haer voordeel in 't vluchten geſocht / d'andere haer nabolgende / ſo lange haer water en wind dienen woude tot ſavonts na der ſonnen onderganck / dat ſy haer aen anker begeven moſten / ſo ſy niet te rugge en wilden drijven / en alſo den wind des anderen daegs niet wel en wilde dienen / en dat de andere al t'ſamen onwillig waren / ſo is Sonoy met zijn ſchip alleen in Zee geſeilt / d'andere vertogen / uitgenomen de voorſz Gerrit Sebaſtiaensz / die zijn Schippers bewilligt hebbende noch volgde / en ſulx ſoekende haer

Jonkheer Diederik Sonoy begeeft hem te water / en neemt een groot ſchip voor Embden.

Bosſhuiſen vlucht.

abontuer / hebben genomen vier Kay-seilen / een groot zijnde 100 last / genaemt den Eenhoorn / 't ander groot zijnde 65 last / genaemt de Griphoen / 't derde genaemt de rode Winthond of bind den Duivel / en het vierde 66 last / genaemt de Graef van Holland: heeft mede de voorsz Gerrit Sebastiaensz ingebracht 2 geweldige hulken.

De Keiser heeft op des Hertogen van Alva aenhouden / aen Grave Lodewijk geschreven / en hem by des Kijx gehoorsaemheid / en op pene van in des Kijx acht te vervallen belast / dat hy de stad Groeningen en Omlanden met minste schade terstont verlaten soude: daer op hy antwoorde / dat hy na communicatie met den Prince en sijne bontgenoten sijne Maj. soude antwoorden / voor 't welk hy de Stad noch Land niet en konde verlaten. Doch aen dit mandaet des Keisers hebben hen eenige Duitse gestoten / so dat sommige daer door afgetrocken zijn.

Dewijle dese en meer andere saken aldus verliepen / en dat de tydinge dagelijx meer en meer verbreiden van de grote toeloop van volke die Graef Lodewijk kreeg / so hoorde men ook / dat een Fransois Edelman de Heere van Cocqueville / met eenige andere / een hoop volx / so Fransoisen en Nederlanders / die uit Vlaenderen / Brabant en elders gevlucht waren / van wegen de Prince van Orangien vergaderde / en dede al te mets een inval in Artbojs: namaels namen sy een stedeken in Picardyen in / genaemt S. Valeri / maer belegert zijnde door last van den Coninck van Vranckrijk / en schrijven des Hertog van Alva / van de Maerschalk van Cosse / en de vyand ingelaten / wierd een deel / dewijle d'andere stonden tegen den vyand in wapenen om de stede te defenderen / nebens de Heere van Cocqueville gevangen / die onthooft wierd; de Nederlanders sloeg men dood die 't niet ontlopen en mochten / maer de Fransoisen liet men in 't leven.

De Heere van Cocqueville maekt eenige vergaderinge / dan wert verstroit en komt om.

De Hertog van Alva was om de dood van den Grave van Arenberge seer bedroeft / wetende dat hy den Coninck seer aengenaem was / dies niet te min en liet evenwel niet in dese tijd voort te gaen / en alle strafheid te gebruiken. Den 28 May werden de gevluchte en ingedaegde Heeren gebannen / als namentlijk de Prince van Orangien / Grave Lodewijk van Nassau sijn broeder / Anthonis de la Laing / Grave van Hoogstraten / Floris van Pallant / Grave van Culenborch / Hendrik Heere van Brederode / en Willem Grave van den Berge. De voorsz sententien van bannissementen waren al van eenen inhouden / en verstheelden maer alleen in den name en qualiteit / waerom ik ook alleenlijk de sententie tegens den Prince van Orangien sal stellen. Dese was luidende als volgt.

Wat de Hertog van Alva doet.

Sententie van bannissemente tegen den Prince van Orangien en andere gevluchte Heeren.

GEsien by mijnen Heere den Hertog van Alva, Marquis van Coria, &c. Luitenant Gouverneur, en Capitein Generael voor den Conink onsen Heere van de Landen van herwaers-over, de defaulten geobtineert by den Procureur Generael van sijne Majest. impetrant van mandement crimineel en eischer ter eenre, tegen Willem van Nassau Prince ven Orangien, en gedaegde te compareren in persoon voor sijn Excellentie, by sijn Majest. daer toe specialijken gecommitteert en gedeputeert, behoorlijk gecontumaceert en versteken van alle exceptien en defentien ter andere zijden, belast en beswaert by den Procureur Generael van gecommitteert te hebben crimen van gequetster Maj. en daer na hebbende tot versmadenisse van de litispendentie en procedueren tegen hem gedaen en geintenteert ter causen van 't voorsz crimen, niet alleenlijk aengenomen de wapenen: maer ook gecommitteert en genoemt verscheiden Colonellen en Capiteinen over volk van oorloge, so te peerde als te voet, dat hyse heeft gestelt en doen marcheren met vliegende Vendelen tegens sijne Majest. sijne Staten, Landen en onderdanen van herwaers-over (als yegelijken kenlijk is) en in welke rebellie hy noch dagelijx is persisterende. Gesien ook d'informatien, brieven en ander bescheden, by den selven Procureur Generael geproduceert, eensamelijk d'acten en exploicten daer by gevoegt, en specialijk d'acten van verstek des voorsz gedaegde van alle sijnen exceptien en defensien, met alle 't gene dienende geconsidereert, en hebbende op alles rijpelijk gelet geweest in den Raed van sijn Excellentie. Sijne Excell. uitende 't profijt van de voorsz defaulten en verstek. Bant den voorsz gedaegden uit alle de Landen en Heerlijkheden van sijne voorsz Maj. ten eeuwigen dage op den hals, en confisqueert alle en yegelijk sijne goederen, roerende en onroerende, gerechten en actien, leen en erfgoederen, van wat nature of qualiteit die zijn, en waer die gelegen en gevonden sullen mogen worden, ten profijte van sijne Majest. Also gearresteert en gepronuntieert tot Brussel den xxviij. May anno 1568.

DEn xxix. dede hy by publicatie indagen alle die uit den Lande waren gevlucht / datse wederom souden inkomen elx ter plaetsen daerse gewoont hadden / op verbeurte van hare lijven en hare goederen te verbeuren ten profyte van de Majesteit: maer als hy de tydinge ontfinck van de dood en nederlage van den Grave van Arenberge en de Spangiaerden in Vriesland / so was hy seer verbolgen en gestoort / en heeft uit wrake en om sijn moed te koelen de processen tegen de gevangene doen verhaesten / en de selve by sententie gecondemneert / en heeft dien volgende opten eersten dag Junij tot Brussel op de peerde-merkt doen onthoofden xviij. gevangen Edelluiden / te weten Gijsbert en Dirk van Batenburch / beide Baenderheeren en gebroeders / Piere d'Andelot / Philips van Wingelen / Maximiliaen Cock / Philips Trist van Gent / Johan van Blojs / geseid Treslong / Bartolmeus de Val / en twe Vriesche Edelluiden / met name Sybert Bepema / en Harman Galema / Jaques van Ilpendam / Ferdinande Peletier / Constantijn de Brunselle / Johan de Eumaul / Louwijs Carlier van Camerijk / en noch twe gebroeders Pieter en Philips d'Aelts / en Artus de Batson / Camerling van den Heere van Brederode / sy zijn al te samen met Trommelen ter dood gebracht / om dat men hen niet soude horen spreken / en daer stonden in slachoorden negen Vendelen Spangiaerts / seven van dese achtien bleven hare lichamen aen staken hangen / en hare hoofden (F. 170.) boven haer opte weg buiten de Scharenberger poort / tot datse vergaen zijn geweest / om datse sonder te willen biechten gestorven zijn. De vier eerste / als te weten / beide de Heeren van Batenborch / met Piere d'Andelot en Maximiliaen Cok zijn buiten de voorsz Scharenberger poort begraven / om haer Edeldom / voor een Lazarus Capelle / op een ongewijde plaetse / om datse ook niet hadden willen biechten / twe en twe in een graf sonder kisten / na dat hare lichamen buiten de selve poorten aen de staken hadden gehangen / van tien uren tot drie uren toe na middag.

Erecutie over de gevangene van Adel.

Op den tweden dag der selver maend zijn op de selve plaetse metten sweerde gedood de Heere van Villiers / mette Heere van Dup / de welke beide in den slag by Dalem gevangen waren. Monseigneur de Dup ontfinck twe slagen van den Scherprechter / en daer was by na eenen oploop onder 't volk gekomen: maer het ontsich der gewapende Spangiaerden hieltse datse niet en dorsten pet attenteren / noch werd ten selven dage ook gedood Quintijn Benot Balju van Engpen / en noch een Predicant genaemt Cornelis de Meen.

De Heer van Villiers ontboofd.

Den 3 Junij heeft de Hertog van Alva de Graven van Egmont en Hoorne / Ridderen des Gulden Vlies / van Gent op eenen Wagen na Brussel doen brengen / en doen geleiden met 10 Vaendelen knechten / en een vaen ruiters / in meninge zijnde / om hun Proces crimineel / 't welk Jan du Bois Procureur Generael tegen de voorsz Graven aengenomen hadde / te eindigen. Sy zijn gebracht en gelogeert tegen over het Raedhuis op te merkt / in een huis genaemt het Brood-huis / en haer-luider sententie werd in deser wijsen in den Raed over haer-luider uitgesproken / den 4 en den 5 ter executie gestelt.

Hier dient al vorzen genoteert / dat dese Processen seer

ſeer onbehoorlijk waren verraſcht / partijen van productien verſteken / ſonder te mogen dienen van pertinente reprochien / noth de Proceſſen van ſo groter importantien / en tegen ſodanige Heeren van qualiteit behoorlijk te furneren. Den 1 Junij wierde verklaert / dat die waren gehouden voor geſloten / en den vierde uitgeſproken / daer nochtans ſo vele en menigte van ſchrifturen waren / datmen die met ernſt niet viſiteren / leſen en overſien en ſoude hebben konnen / gemerkt ook de verſcheiden ſententien en vonniſſen in de ſelve tijd ook jegens ſo vele ander Edelen uitgeſproken. Volgt nu de ſententie:

Sententie gegeven tegens den Grave van Egmont.

GEſien by zijne Excell. de Hertog van Alva / Marquis van Cozia / Stadhouder / Gouverneur en Capitein Generael van de Nederlanden / van wegen den Coninck onſen genadigen Heere / etc. En ook opperſte Rechter in den Criminelen Raed vande gevangenen van zijnder Maj.: het Proces Crimineel / tuſſchen den Procureur Generael van zijne Maj. eiſcher ter eenre / en de Grave l'Amorael van Egmont / en Prince van Gaveren / gevangen en verweerder ter ander zijden geſien ook d'informatie / genomen by den voornoemden Procureur Generael / met allen den tijtelen / ſchrifturen en munimenten van zijnent wegen geexhibeert / met ook de confeſſie en belijdeniſſe des gevangen / daer by gevoegt de contrarie defenſie / inſtrumenten en ſchrifturen van wegen des gevangen / geproduceert tot zijnder ontlaſtinge. Geſien ook zijne fauten uit den ſelven proceſſe gebleken van gecommitteert te hebben Crimen læſæ Majeſtatis & rebellionis (dat is de misdaed van gequetſter Maj. en rebellie) en dat hy hem heeft verplicht en verbonden metten geconfedereerden / en hem gemaekt een geſelle van de verbloekte conjuratie van den Prince van Orangien en andere Heeren en Staten vant Nederland / nemende onder zijne protectie en ſavegarde de geconfedereerde Edelmannen / en tot dien einde wel geinformeert van de quade dienſten die hy heeft gedaen in zijn Gouvernement van Vlaenderen / in't reſpect van de conſervatie van den Heiligen Kerſten gelove / en de beſchermeniſſe der ſelver en van de ſeditieuſe Sectariſſen / en de Heilige Roomſe Catholijke Kerke / en van zijnder Maj. geconſidereert ook al't gene dat in den eiſch ſtond te conſidereren / ſo heeft zijnder Excell. eerſt op al wel en rijpelijk gelet hebbende / met die van zijnen Rade neffens hem reſiderende / voor gepropoeert gehouden de feiten en allegatien / in des Procureur Generael concluſie geſtelt. Verklarende daerom / dat de voornoemde Grave heeft gecommitteert het Crimen van gequetſter Maj. en van rebellie / en voor ſulx ſal worden geexecuteert metten ſwaerde / en zijn hooft geſtelt om hoge op een openbare plaetſe / om van eenen jegelijken geſien te zijn / en aldaer blijven / tot dat anders by zijne Excell. ſal werden geordonneert / en dat tot een exemplare ſtraffe van de misdaden des voorſz Grave van Egmont: gebiedende dat niemant wie hy zy / hem en verhoorde't hooft van daer te doen / op verbeurte van lijf en goed / verklarende alle zijne goederen / roerende en onroerende / actien / Privilegien en Heerlijkheden / en alle zijne andere goeden voor geconfiſqueert / ten profijte van zijne Majeſteits kamer. Welk vonniſſe is gegeven by zijn Excell. tot Bruſſel / op den vierden dag Junij Anno 1568. En by den Hertog getekent en toegeſegelt / en die open gedaen hebbende in zijnder preſentie in den Rade / is by den Secretaris Praets geleſen.

De Sententie des Graven van Hoorne / was deſe voorgaende gelijkformig en weinig verſchillende / ſomen hier mede mach ſien.

Sententie over den Grave dan Hoorne.

GEſien by mijn Heere den Hertog van Alva / Markgrave van Cozia / Stadhouder / Gouverneur en Capitein Generael voor den Coninck in de Nederlanden / het Proces Crimineel tuſſchen den Procureur Generael van zijne Maj. aenlegger / en Philips van Montmorenci / Grave van Hoorne / gevangen en verweerder: geſien ook de enqueſten des voorſz Procureurs Generael / mette ſtucken en munimenten by den ſelven overgegeven / inſgelijx de bekentenisſen des gevangene met zijnder verantwoorden / ſchriften / en beſcheet tot zijnder ontlaſtinge overgegeven. Geſien daer-en-boven de belaſtinge uiten ſelve Proceſſe ſpruitende / van dat de ſelve Grave gecommitteert heeft de misdaed van gequetſter Maj. en wederſpannigheid / voorderende en weſende een van den verbonde en afgrijſelijke conjuratie des Princen van Orangien / en eenige andere Heeren van den Nederlanden / hebbende ook de verweerder voorgeſtaen / en onderhouden de geconfedereerde Edelen van den verbonde / en de quade dienſten by hem gedaen in de ſtad van Doornik / aldaer hy was geſonden by de Hertoginne van Parma / alsdoen Regente en Gouvernante der ſelver Landen / om te verſien tegen die ongerelthеden en oproeren aldaer voorgeſtelt / aengaende het onderhoud van onſen H. Catholijken gelove / en de beſchuttinge van den ſelven / mette ketters / oproerige en rebellen van der H. Apoſtoliſcher Roomſer Kerken / en van zijnre Maj. gemerkt ook al't gene dat uitten ſelven proceſſe gebleken is. So heeft zijn Excell. op alles rijpelijk gelet hebbende / metten Rade neffens hem weſende / den voorſz Procureur Generael zijn concluſie aengeweſen / en dien volgende verklaert / dat de voorſz Grave heeft begaen de misdaed van gequetſter Maj. en rebellien / en voor ſulks ſal geexecuteert worden metten ſwerde / en zijn hooft geſtelt in't openbaer om hoge / om van elken geſien te worden / alwaer't ſelve ſo lange ſal blijven / tot dat by zijn Exc. anders ſal worden geordonneert / en dat tot een exemplare ſtraffe van de misdaden / by den ſelven Grave van Hoorne voorts geſtelt / bevelende / dat niemant hem en verhoedere't ſelve af te nemen opten hals / verklarende alle en een ider zijn goeden roerende en onroerende rechten en actien / lenen en erven / van wat nature / qualiteit / of waer die gelegen zijn / of bevonden ſullen mogen worden / tot behoef zijnder Maj. geconfiſqueert. Aldus gearreſteert en gewеſen tot Bruſſel den 4 Junij 1568. en getekent.

De Hertog van Alva.

DE Hertog van Alva hadde by hem ontboden Martinus Rithovius / Biſſchop van Yperen / welke den vierden Junij omtrent den avond by den Hertog gekomen is / ſonder te weten d'oorſake waerom hy ontboden was. By hem zijnde / heeft hem de Hertog gegeven een geſchrift / inhoudende de ſententie van de dood geproncieert tegens den Grave van Egmont / bevelende dat hy den Grave ſoude bereiden / om des anderen daegs te ſterven. De Biſſchop dit horende / is terſtond op zijn kinien gevallen / biddende met grote ootmoedigheid voor het leven van den voorſchreven Grave. Waer op de Hertog antwoorde / dat de Juſtitie moeſte geſchien / en dat geen genade aldaer plaetſe hebben en mochte. Doen bad de Biſſchop om te mogen hebben eenig uitſtel. Daer op de Hertog wel ſtraffelijk ſeide / dat hy hem niet ontboden en hadde om de ſententie te veranderen / of uit te ſtellen / maer om dat hy den Grave ſoude bystaen met raed / en hem dienen voor een Biecht-vader. Siende de voorſz Biſſchop / dat de ſententie onveranderlijk was / is des avonds omtrent elf uren by de Grave gegaen / hem te kennen gevende de droevige oorſake van zijne komſte / gevende hem de ſententie te leſen.

De Grave hier van ſeer verbaeſt en verwondert zijnde / vraegde of daer geen genade en was / of ten minſten uitſtel van de executie van de ſententie. Daer op de Biſſchop hem verhaelde / wat hy by den Hertog gedaen hadde in zijn faveur / en de antwoorde daer op gevolgt. 't Welk de Grave verſtaende / heeft voor eerſt God en den Hertog gedankt / van dat hy hem op't uieerſte van zijn leven van ſulken Biecht-vader en vertrooſter verſien hadde. Daer na ſpraek hy met een kloek herte: dit is voorwaer een ſeer wrede ſententie / en ik en gelove niet / dat ik mijn leef dage zijne Majeſteit alſo vertoornt hebbe / daer voor ik ſulk eene ſtraffe

Wat de Grave van Egmont op de ſententie antwoorde.

se soude hebben verdient. Want alles dat ik gedaen hebbe / dat hebbe ik uit goeder meninge en tot zijnen dienste en beste gedaen. Niet-te-min / indien ik my ergens in vergrepen hebbe / so bidde ik den Heere / dat mijn dood met my weg neme alle mijne misdaden / so dat ik en mijne nakomelingen geen meerder schande en on-eere en hebbe te verwachten. Dat ook mijn lieve gesellinne / en mijne onnosele kinderkens derhalven niet meer en hebben te lijden / als mijn lichaem gedood en mijn goed geconfisqueert sal zijn / mijn goede en openbare diensten hebben wel verdient / datmen my sulk eene gratie bewisse. Voorts vraegde de voorsz Grave aen den voorsz Bisschop / wat raet hy hem gaf / en wat hy doen soude / daer op de Bisschop seide / dat hy alle wereldse saken moste verlaten / en uit zijn sin stellen / en hem met gantscher herten tot God keren / en hem totter dood bereiden / 't welk hy terstont gedaen heeft / en heeft hem tegen den Bisschop gebiecht / begerende dat den Bisschop soude willen Misse celebreren / en hem het Sacrament geven / 't welk den Bisschop seide geerne te willen doen / na dat hy zijn getijden soude hebben gelesen. De Misse geeint zijnde / en 't Sacrament ontfangen hebbende / heeft de Grave gebraegt / wat gebed hy spreken soude ter plaetse van de Justitie / de Bisschop antwoorde / datter geen beter en was / dan't geen ons Christus selfs geleert heeft / namentlijk het Vader onse. Daer na hadde hy noch vele woorden metten Bisschop / en dankte God / dat hy hem so voorsichtelijk liet sterven / en so hy seer beklaegde zyn Huys-vrouwe en Kinderen / seide de Bisschop / dat hy die gedachten uit zyn sin setten soude / en hem nu alleen tot God keren / doe naamwoorde de Grave: O hoe ellendig en broos is onse nature / dat als wy alleen om God behoren te denken / dat wy dan met wijf en kinderen bekommert zyn: Na dier en diergelyke woorden / siende dat hy noch wat tyds over hadde / heeft hy twee brieven met sijn eygen hand geschreven / den eenen aen den Coninck / en den anderen aen den Hertog van Alva / in alle beide biddende voor syn wijf en kinderen / biddende den Bisschop de selve sekerlyk te willen bestellen met eene van de zyne daer hy geboegt / 't welk den Bisschop hem vastelijk toeseide en beloofde te doen. Den brief aen den Coninck was als volgt.

Brief van den Grave van Egmont aen den Coninck.

HEer Conink, ik hebbe dese morgen verstaen de sententie, die uwe Majest. belieft heeft over my te geven, en hoe wel ik noit van meninge en ben geweest, ja noit gedacht en hebbe eenig dink te doen, dat soude hebben geweest tot achterdeel van uwen persone, of tot schade van uwen dienst, of ook van de oude Catholijke Religie: so ist nochtans, dat ik patientie neme in 't gene 't welk my den goeden God belieft toe te senden. En ist dat ik (staende dese trouble in Nederland) eenigsins hebbe gedaen of ook toegelaten, dat anders schijne, 't selve is altijds gebeurt met een goede oprechte meninge, tot dienste van God, en van uwe Majest. en om de nootsakelijkheid des tijds. Daerom so bidde ik uwe Majest. dat gy my wilt vergeven so ik u eenigsins soude vertoornt hebben, en dat gy compassie en medelijden wilt hebben met mijn lieve huisvrouwe, en mijne onnosele kinderen, en met mijne arme dienaers: u indachtig houdende van mijn voorleden diensten, op welke hope ik my voorts bevele voor dese tijd der genaden Gods, uit Brussel, gereet te sterven, desen 5 Juny 1568. Ondertekent van uwe Majesteits alderootmoedigste getrouwe dienaer,

l'Ammorael d'Egmont.

DEse brieven geeint zijnde / heeft hy den Bisschop gebraegt / wat hy op 't schavot seggen soude tot stichtinge van de Gemeente. De Bisschop was van advijs / dat hy tot het volk niet spreken en soude / eensdeels om datter weinig wesen souden / die hem verstaen souden / overmits de menigte van de Spangiaerts dier om staen souden / eensdeels ook mede dat sijne woorden van vele die die qualijk verstaen souden / qualijk souden worden beduit. De Grave hadde hem so tot sterven bereid / dat hy hadde doen af-snijden de krage van sijn wambas en hembde / om geen belet te hebben. Op den 5 Juny / wesende Pingster avont / zijn de Spangiaerts gekomen omtrent elf uren / om den Grave te brengen ter plaetse van de Justitie / en als sy hem nu wilden zijn handen binden / so heeft hy (sijn Tabbaert op doende) getoont / dat hy hem al totte dood bereid hadde / begerende / datse hem also wy / los en ongebonden totter dood wilden laten gaen / 't welk also geschiede. Gaende dan ter plaetse van de Justitie / hebbende aen sijn zyde den voornoemden Bisschop / so las hy den 51 Psalm: God zijt my genadig na uwer goetheid, en doet mijn overtredinge te niet na uwer grote bermhertigheid, en is also op de grote markt gekomen. Hem zijn gevolgt Juliaen Romero / Maistre del Campo / en de Capitein Salines / met 19 vaendelen Spangiaerts / de welke haer opte merkt in slagoorden gestelt hebben / om te verhoeden alle oproer / die daer soude mogen ontstaen / en noch een Vaendel die in de Stad rontsom gingen / en twee Vaendelen die in 't Hof bleven. Op de markt was een schavot gemaekt met swart laken behangen / en daer op twee swarte Fluwelen kussens / daer waren ook op dat schavot twee grote ysere pinnen / onder het schavot stont de Provoost van 't Hof met eenen roden stok / en was ook daer boven op verborgen de Beul of Scherprechter. De Grave is metten Bisschop alleen op het schavot gegaen / en als hy sommige woorden metten Bisschop gesproken hadde / die men overmits de grote menigte der Spangiaerden / die rontsom het schavot stonden / niet en konde horen noch verstaen / so is hy op sijn knien neder gaen sitten metten Bisschop / gelijkelijken lesende het Gebed / 't welk ons onse Heere Jesus Christus geleert heeft: geeint zijnde / heeft hy den Bisschop gebeden / 't selve tot driemael te willen verhalen: daer na heeft hem den Bisschop gesegent / en opgestaen zijnde / heeft seer dikmael het kruis gekust / 't welk hem in de hand gegeven was / daer na so heeft hy geknielt op een swart Fluwelen kussen / en met gebouwen handen heeft hy seer luide geroepen: Heere in uwen handen bevele ik mijnen Geest, daer na den Bisschop wenkende dat hy soude vertrecken / so nam hy een klein bonetteken / 't welk hy voor zijn oogen dede / en wierp sijn tabbart van sijn schouderen / sijn handen wederom te samen bouwende en God biddende / verwachte hy den slach / so is den Scherprechter voortgetreden / en heeft terstont het hooft afgeslagen / en de plaetse dewelke met bloet besprengt was / werd terstont met een swart laken bedekt.

Voor de Grave van Egmont ter dood gegaen is.

Grave van Egmont onthalst.

Dat gedaen zijnde / is terstont van 't selve Broodhuis gekomen / den Grave van Hoorn / gaende metten bloten hoofde na de stellagie ongebonden / en sonder houden als voren / de welke mede sijnen mantel af geleit hebbende / als doen stont in een swart Armezijden wambes / daer de krage van sijn hembt mede uitgesneden was / en eenen swarten Melaensthen bonet / die hy in sijn hand hadde / op sijn hooft genomen / en voor sijn oogen getrocken hebbende na voleindinge sijns Gebeds / is mede geexecuteert / hare lichamen zijn terstont gekist / en op de stellagie gebleven / tot dat hunne hoofden / die op de voorsz ysere pinnen twee uren gestelt werden / daer van genomen werden. Binnen der Stad werd so groten droeffenisse bedreven / als men oit ter werelt gesien heeft / niet alleen van de inwoonders / maer ook van de vreemdelingen / ja ook van de Spangiaerts selve / en principalijk van de soldaten / die de Grave van Egmont goede jonste droegen / om dat sy hem gekent hadden te zijn een grootmoedig en vroom man / wel erbaren en kloek ter wapenen: men seid / dat d'Ambassadeur van den Coninck van Vranckrijk secretelijk dese executie gesien heeft: en met dat het hooft van den Grave van Egmont afgehouwen was / geseid soude hebben / dat hy nu moeht seggen / dat hy hadde sien onthoofden den genen die geheel Vranckrijk tot driemael toe hadde doen beven.

Grave van Hoorne onthalst. (F. 172.)

Jonste der Brusselaers tot de Grave van Egmont en Hoorne.

Sy werden met groter heerlijcker processie des grote Gilden gebracht tot Minnebroeders / van de Min-

ne-

nebroeders totte Predikaren / en van de Predikaren totte S. Goedelen in de Kerke / aldaer sy beide van den anderen genomen en wech gebracht werden. Egmonts lichaem werde gedragen door de Stad totte Clarissen / by de oude Brusselse poorte / aldaer 't gebalsemt werd. Het huis-gesinne van den Grave van Egmont / na dat sijn lichaem in een loden tombe gedaen was / hebben sijn wapenen en banieren aen de deuren van sijn Hof / gelijk als de maniere is in grote uitvaerden / geslagen / maer den Hertog van Alva heeftse terstont doen van daer nemen / daer is sulk eenen haet van de gehele Nederlanden / en omliggende verre Landen / om dit ongewoonlijk en straf feit ontstehen tegen den Hertog van Alva / so dat / waert sake hy voor dese geschiedenisse geen macht by een gebracht en hadde / de gehele gemeente van Brussel hem lichtelijk gewelt aengedaen souden hebben / nochtans en heeft hy / gelijk als hy meende / elk een geen vrese daer door aengejaegt / maer heeft eenen groten haet / en de name van een wreed Tyran daer door verkregen / en vele hebben door dat feit een begeerte gehad 't selve te wreken Het lichaem van den Grave van Egmont is na de gedane uitvaert gevoert uit de Kerke van Sinte Claren / en in sijn stad te Sottegem in Vlaenderen begraven. Maer het lichaem van de Grave van Hoorne is in de Kempen begraven.

Begraeffenisse.

Hoedanig de Grave van Egmont in 't leven is geweest.

De Grave van Egmont was wat boven de middelmate van grote / vleeschachtig / sterk / schoon van gedaente / licht van gange / gespraeksaem en beleeft / scherpsinnig in feit van wapenen / en in periculen onbevreest / out omtrent 47 jaren als hy storf. Hy was van de meninge / dat men de oorlog moest einden met snelheid / en niet met traegheid / daerom so spoede hy altijd de sake aen het werk te brengen / op dat het volk te eerder van de schade der oorlogen souden bevrijt worden / hy heeft den Conink meer dan eenen getrouwen en nutten dienst bewesen / en principalijk in Engeland / in 't besorgen van zijnder Majesteits bruiloft metter Coninginne Maria / en in Vrankrijk tot Sinte Quintin / en d'alder-voornamelijkste te Grevelingen / verjagende de oude krijgsluiden / de Francoisen / en aldaer behalende een onsterffelijke eere / en so sommige willen seggen / heeft Duc d'Alva aldaer tegen hem seer grote haet op hem genomen / benijdende de eere die de Grave aldaer behaelde / de welke als doen genoegsaem was de behoudenisse van dese Landen / daer ter contrarie den Hertog van Alva aldaer grote schande behaelde / overmits den quaden raed die hy in de sake hadde gegeven / dan in dese laetste troublen schijnt hy seer variabel geweest te zijn / en door eenen groten haet / die hy hadde tegen den Cardinael van Granvelle / heeft hy hem mette troublen te veel gemengt / maer siende dat het so qualijk genomen werd van den Conink / so heeft hy sijn voornemen verandert / en grote neerstigheid gedaen om die te stillen / en om de predicatien te beletten / daer hy te voren de selve genoegsaem niet alleen toegelaten / maer ook / so sommige seggen / ingevoert hadde op sommige plaetsen / en heeft het Beeldstormen / 't welk in sijn Goubernement van Vlaenderen / in een dorp Hontschoten eerst begost / niet willen beletten / hoe wel sulx ten eersten wel in sijn macht was geweest / om welker oorsake willen / sommige van der Gereformeerde Religie hem weinig beklaegden / seggende / dat hem recht geschiede / en dat de straffe over hem gehengde / om sijne onstantvastigheids wille / hy liet achter sijne weduwe met drie sonen en acht dochteren / namentlijk / 1 Leonora / 2 Maria / 3 Francoise / 4 Magdalena / 5 Christina / 6 Philips de outste soon / 7 Sabina / 8 Anna / 9 Johanna / 10 Thamara / 11 en Charles.

Des Princen van Orangiens prophetie tegen den Grave van Egmont.

De Prince van Orangien soude den Grave van Egmont / so men seid / dese sijn ongeluckige dood voorseid hebben tot Willebroek by Antwerpen / als hy vertrecken wilde / en van de voorsz Grave gehoort hadde / dat hy wilde blijven / want hy hem te seer betroude op de voorgaende getrouwe diensten / die hy den Conink bewesen hadde: Gy sult (seide de Prince totten Grave) als ik sie en merke / de brugge zijn / daer over de Spangiaerden in de Nederlanden sullen komen. Maer daer na / als sy daer over sullen zijn gepasseert / so sal de brugge door hen-luiden gebroken en gedestrueert worden.

Gemma Frisij voorsegginge aen den Grave van Hoorne.

Men seid ook van den Grave van Hoorne / dat Dr. Gemma Frisius / die eertijds sijn nativiteit gemaekt hadde / by den Grave van Hoorne gekomen is / eer hy te Brussel by den Hertog reisde / hem radende / dat hy / hoe wel hy daer was verschreven / niet en soude reisen / want hem de reise qualijk bekomen soude. Daer op de Grave geantwoord soude hebben / als dat hy sijn betrouwen op God stelde / en verwachten wilde 't gene hy hem soude willen toevoegen / en dat ook de Grave van Egmont mede reisen soude / die geseid hadde / dat hem niet ergers en soude gebeuren als hem selven / doch wat hier af is / en weet ik geen sekerheid.

Hoedanig de Grave van Hoorn in sijn leven is geweest.

De Grave van Hoorne was geboren in Vlaenderen / een van de Nederlandse Provincien / aldaer hy ook geerft heeft eenige Landen / Dorpen en Heerlijkheden / ten aensien van welken hy is geweest vassal en ondersaet van den Conink Philips / als over-Heere van de selve Nederlanden / maer zijn meeste en principaelste goederen en Heerlijkheden / daer hy van jonks kinds af sijn huis en woonplaetse gehouden heeft / te weten het Graefschap van Hoorne / en de Heerlijkheden van Weert / zijn gelegen onder het Roomse Rijk / en begrepen onder den vijfsten Creits. Hy heeft den Keiser en Conink grotelijks gedient en ge-eert na sijn vermogen / wel 22 jaer lang / so wel in tyde van oorlogen als van peise / ook in besichtinge van den krijgsvolk / uitrechtinge van beden / en leninge sijns eigens tot 33000 goude cronen teffens / borg blijvende in den nood aen de swarte ruiters. By Keiser Caroli tyden is hy geweest Edelman van de Camer / en heeft last gehad in de oorloge / daer na is hy ook geweest Capitein van de Archiers van den Conink / doe hy by 't Land als toekomende Heere ontfangen was / ten welken tyde hy sijn Majesteit volgde in Duitsland / in Italien / in Spangien / en ook in Engeland: hanterende sijn Hof / en aldaer voldoende sijnen staet van Capitein / tot dat sijn Majesteit weder herwaers-over quam / die hem doen maekte Gouverneur van 't Hertogdom van Geldre / en 't Graefschap van Zutphen / en daer na Ridder van der Orden. Insgelijks ook Admirael van der Zee / gevende hem ook last van een bende ruiteren van Ordonnantien. Boven dien als den Conink lestmael na Spangien vertrok / so en liet hy niet af / de voorsz Admirael moest hem volgen om in Spangien sijn Hof te hanteren / en sijnen Raed houdende aldaer de superintendentie vande saken der Nederlanden. Daer na wederkerende in 't jaer 1561 is door brieven van den Conink ontfangen voor Raed van State / in welken hy de Regente by gestaen heeft ten dienste van den Conink / en welvaren van den Lande / so lange / en langer dan de grote onkosten by hem gedaen / om den Conink en den Lande te dienen / konden verdragen / gemerkt hy / om daer in wel te voldoen / boven sijn inkomen hadde verkocht en verset wel totte waerde van driemael 100000 cronen / sulks dat hy qualijk langer middel hebbende om te Hove te komen / hem daer na meestendeel op sijn huis gehouden heeft / hebbende tot verscheiden tijden aen sijn Majesteit geschreven / en ook in Spangien aen sijn Majesteit gesonden sijn Secretaris Alonso de la Loo / hem te kennen gevende den nood daer hy in was / en versoekende daer tegen remedie / en eenige recompense / op dat hy langer in sijnen dienst soude mogen volherden. Ten tyde als de verplichte Edelen hen requeste wilden overgeven / werd hy van de Regente weder te Hove ontboden / en daer na ten tyde van de Beeldstorminge werd hy door de Regente gesonden tot Doornik / om de grote beroerte aldaer te stillen / so hy gedaen heeft. Komende den Hertog van Alva in 't Land / is hy hem tot Loven komen groeten / en willkom hieten / de welke na veel schone en goede woorden / en alle minlijk onthael hem seide / dat hy aen hem brieven hadde van sijne Majesteit / begerende dat hy hem tot

tot Bruſſel ſoude willen volgen / aldaer de ſelve in ſijn hofferen waren / diemen aldaer openen ſoude. De Grave belooft hebbende ſulx te doen / dede al ſijn devoir / om eerlijk te Hove te mogen komen / verſettende aen eenige particuliere Huisluiden een eenige Hove / die hy noch by zijn huis te Weerd hadde liggen / verhopende eenige vergeldinge van zijne gedane dienſten te ontfangengen / ſo de Hertog hem eenige hope daer toe hadde gegeven / maer in plaetſe van ſodanige verhoopte vergeldinge / is aldaer door des Hertogen bevel gevangen geworden / en eintelijk / gelijk gy gehoort hebt / ter dood gebracht. Hy was omtrent 50 jaer oud als hy onthooft werd. Hy en liet geen kinderen achter / zijne weduwe is daer na weder gehout aen den Grave van Nuenaer en Meurs.

Eenige goed-jonſtige van den Grave van Egmont hebben hem dit Epitaphie gemaekt.

Quos ego ſervavi manibus victricibus Ægmont
Hi caput indigna cæde tulere meum.
Dicitur ingratis meritum periiſſe locatum
O nimis eventu dicta probata meo.

Den Grave van Hoorn is dit Epitaphium ter eeren geſtelt.

Hornus ab illuſtri Francorum ſanguine Regum
Supplicium cauſa deficientie tuli.
(F. 173.) *Eſt aliquid ſubiiſſe necem, ſic fraude nocentes,*
Quæ datur immerito pœna luenda datur.

Des Grave van Egmonds Epitaphie is alduſ in 't Nederlands vertaelt.

Die ik Egmont heb bewaert met mijn victorieuſe handen,
Die hebben mijn onweerdig benomen mijn hooft:
Den dienſt diemen d'ondankbaren doet, werd geloont met ſchanden,
't Welk mijn uitgank bewijſt, dat ik niet heb gelooft.

Des Graven van Hoorns Epitaphie is aldus vertaelt.

Ik Grave van Hoorn, van het doorluchtig bloed gekomen (dood:
Der Coningen van Vrankrijk, ben ſonder ſaek gedood.
Dat de ſchuldige door bedrog, 't leven ſo werd benomen, (nood.
Is reden; maer dees ſtraf brengt my onverdient in

Incarnatie.

d'Ede Le Gra Ven Van Eg Mont en Hoorn ont ſCh VLDIC h bLoet
VVert Vergoten de Vr's hertoChs Van a Lba VVreethe Il t Ver VVoet.

Wat Duc d'Alva heeft verooꝛſaekt tot ſo wꝛede executie

HEt heeft veel menſchen wonder gedocht / dat de Hertog van Alva in deſen periculeuſen tijde / byſonder nu de oorloge eerſt ſwaerlijken ſcheen te beginnen / en datmen niet en wiſte wat einde die nemen ſoude / ſo wꝛede executien heeft doen doen / en byſonder aen de vooꝛſz Heeren Graven van Egmont en van Hooꝛne / want hy daer dooꝛ den haet van een pegelijk op hem meer en meer verwekte en vermeerderde. Eenige meenden dat hy dit dede / om te tonen / dat niet jegenſtaende de nederlage en 't verlies in Vrieſland / hy niet ſchijnen ſoude van zijn vooꝛnemen uit vꝛeſe achter te laten: maer evenwel mede vooꝛt wilde / om ontſien te weſen / en niet om pemanden te ontſien: maer daer werden vooꝛnemelijk twe vooꝛſaken geſeit / waerom hy ſulx ſoude hebben gedaen. d'Eene houden ſy geweeſt te zijn / om dat hy wilde wreken de ſchade en ſchande / die hy in Vrieſland / tuſſchen Heiliger Lee en Win-ſchoten / van Grave Lodewijk geleden hadde / daer eenige Spangiaerden / dewelke gevangen waren geweeſt / ook ſchandelijken gehangen waren / gelijk hy alle de Geuſen / 't waren ſoldaten of andere / eerſt hadde doen doen / en noch dagelijx dede. En d'andere vooꝛſake achten ſy geweeſt te zijn / overmits zijn krijgsvolk een groot verſchricken van deſe nederlage hadden gekregen / als vooꝛen verklaert is / en dat byſonder die van ſijnen Rade 't ſelve ſeer ſoꝛglijken achten te weſen / om dat het in 't beginſel der oorlogen was. Daerom hy vooꝛ hem genomen heeft / in eigender perſoon te velde te trecken / op dat hy de vertſaegde ſoude verſtercken en moet geven / het welke hy niet wel en konde te wege brengen / noch en achte het ſelve ook niet ooꝛbaerlijk te zijn / waert ſake dat hy al krijgsvolk by een vergaderde en meeſt mede voerde / 't welk ſo hy dede / ſo ſoꝛgde hy dattet volk eenen oploop maliende / het Caſteel daer de gevangenen in bewaert werden innemen / en henluiden uit de gevangeniſſe ſouden mogen verloſſen / en makenſe tot hoof den der oorlogen tegen hem / want hy wiſte / dat hy en alle zijnen aenhang / over de over grote wreetheid die hy in den Lande gebruikte / van alle de Staten genoeg gehaet was / daerom achte hy beter te weſen / eer hy de expeditie op de vyanden ſoude ter handen nemen / hem van deſe vꝛeſe te bevꝛyen / en alſo de gehele Nederlanden te ontnemen de hope die ſy luiden op te ſelve Graven mochten geſtelt hebben.

Onlangs daer na heeft hy dit navolgende Placcaet laten uitgaen / beroerende de goederen van de gevangenen / gecondemneerde / geexecuteerde of gebannen / uit ſake van de beroerte en Religie.

By den Coninck.

Placcaet beroerende de goederen van de gebannen / gevangen / en geexecuteerde om de Religie.

ONſen lieven en getrouwen, de Stadhouder, Preſident en Luiden van onſen Rade in Holland, ſaluit en dilectie. Alſo wy overmits de Rebellien, ſeditien, wederſpannigheid en beroerten in onſen Landen van herwaers-over onlangs gebeurt, hebben doen procederen tegens de hoofden, auteurs, medeplichtige en beſchuldigde van dien, ſulx datter vele in gevankeniſſe geſtelt, en andere geexecuteert, gebannen en gecondemneert zijn geweeſt, met confiſcatien en verbeurte van alle hare goeden tot onſen profijte. En want t'onſer kenniſſe gekomen is, dat vele en diverſe by verſcheiden middelen en practijken, pogen in deſelve confiſcatien bedrog te doen en voorts keren. Ja om die gantſchelijken onvruchtbaer te maken, indien 't ſelfde hen mogelijk ware. So is, dat wy deſen aengemerkt, en willende daer in verſien, hebben by deliberatie van onſen ſeer lieven en ſeer beminden Neve, Ridder van onſer Ordren, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael in onſe voorſz Landen van herwaers-over de Hertog van Alva, Marquis van Coria, &c. geordineert en geſtatueert, ordineren en ſtatueren by deſen, dat alle de gene, die houden, beſitten, gebruiken, of onder hen hebben of weten, dat andere houden of beſitten eenige roerende of onroerende goeden, renten, inkomen, achterſtellen, actien, of ſchulden, gout, ſilver, gemunt of ongemunt, ſijde en wolle Lakenen, Tapiſſeryen, Lijnwaet, of andere goeden, hoedanig die mogen weſen, ſo wel in onſen voorſz Landen van herwaers-over als elders, toebehorende, of ten tijde van de delicten gecommitteert, toebehoort hebbende eenige Heeren, Edelluiden, Poorteren, Burgeren of anderen van wat ſtaten, qualiteit, of conditie die ſouden mogen ſijn, gevangen, gecondemneert, geexecuteert of gebannen geweeſt hebbende, uit ſaken vanden beroerten, ſeditien en wederſpannigheid, in de ſelve onſen landen onlangs geſchiet, 't ſy vrienden magen, geallieerde, of anderen, ſo geringen als 't ſelve tot hare kenniſſen gekomen ſal weſen, de verklaringe en wete daer af komen doen aen onſen lieven en getrouwen Raed' Gecommitteerde van onſen Finantien, Threſorier van onſer Eſpergne, en ontfanger Generael vanden confiſcatien, Marten vanden Berge, of aenden ontfanger particulier, vanden quartiere daer de ſelve goeden gelegen zijn, alrede geſtelt, of als noch te ſtellen, dewelke gehouden ſal weſen die te aenveerden by acte voor den Griffier van der plaetſe, daer deſelve denuntiaten of aenbrengen gedaen ſal worden, op pœne, te betalen by den verſwijgers of verborgers (boven der reſtitutie van de voorſz verſwegen goeden) de weerde van dien, deſelve onthouders eerſt nochtans gehoort zijnde by den gene van onſen wegen daer toe gecommitteert, of al noch te committeren, de pœne vander weerde der voorſz goeden, te bekeren en te appliceren, te weten de twe delen

ſtad

ſtad grijpen 14 dagen na de publicatie van deſen. En ingevalle dat de voorſz verſwijgers inſolvent of niet ſufficient en waren, om te betalen de pœne voorſz, ſal de ſelve arbitralijk geſtraft en gepunieert, en den aenbrenger eenige redelijke ſomme, opte voorſz verſwegen goeden (indien daer eenige bevonden waren) getaxeert worden by den Juge of Rechter de kenniſſe daer af gehad hebbende, gevende den voornoemden Ontfanger generael en particulier macht en autoriteit, om voor de Jugen of Rechters daer toe geordineert, of als noch te ordineren, te ontbieden en doen komen alle de gene, die ſy weten of bevinden ſullen onthouden en geoccupeert te hebben eenige goeden, de voorſz wederſpannige toebehorende, welken ſullen de ſelve ook mogen bedwingen by eede, en by alle behoorlijke en tamelijke wegen van Juſticien, de voorſz goeden te bewijſen, ſonderlinge om te ſeggen en verklaren de weerde en eſtimatie van dien, indien zy 't weten.

1. En alſo wy inſgelijks onderrecht zijn dat vele en verſcheiden belaſt en geſuſpecteert weſende van crimen van ketterye, wederſpannigheid of ſeditien, diverſe contracten gemaekt hebben, na de feiten en delicten by hen gecommitteert, ſo wel van gifte, verkope, opdracht, conſtitutien of bekenteniſſe van renten, cedullen en quitantien als anderſins, tot behoef of voordeel van hun vrienden, magen of aenhangeren, hebbende eenige van dien geantidateert, of valſe of geveinſde redenen geſocht, om onſen Fiſque te defrauderen, en de confiſcatien ons toekomende en competerende, onvruchtbaer en illuſoor te maken, committerende hier in dieſte en crimen van valsheid. So willen en bevelen wy allen en eenen yegelijken die ſulx weten, of van den voorſz contracten geadverteert ſullen weſen, dat ſy 't ſelfde binnen de voorſz veertien dagen komen ſeggen en verklaren aen onſen voornoemden Ontfanger generael of particulier van der plaetſen.

2. Bevelende inſgelijks den Notariſſen en Klerken, die de ſelve contracten, giften, verkopinge, tranſporten, opdrachten, hueringen, conſtitutien, of bekenteniſſen van renten, cedullen en quitantien gepaſſeert hebben, ſulx ook te doen en te kennen geven, mitſgaders den Coopluiden, dat ſy binnen den voorſz tijd komen aenbrengen en verklaren de partyen en ſchulden in hun boeken begrepen, op pœne te betalen de weerde van 't gene dat ſy alſo verſwegen ſullen hebben, en ſullen daer en boven de voorſz contracten in bedrog gemaekt, ſedert dat de delicten gecommitteert zijn, en daer te voren, nul en van onwaerden weſen. En de gene die bevonden ſullen worden des ſelfs bedrogs mede plichtig en deelachtig te zijn, ſullen uite voorſz Landen van herwaers-over gebannen, en anderſins geſtraft en gecorrigeert worden by pecuniele boeten en amenden arbitrare, namentlijken by lijf-ſtraf, ingevallen 't feit ſulx vereiſcht of verdient.

3. Ordinerende voort, ſo verre eenige wilden ſchult eiſſchen of pretenderen, ten laſte van den voorſz gecondemneerde, geexecuteerde of gebannen, of op hun goeden, uit ſaken van den voorſz beroerten geconfiſqueert of opgeſchreven weſende, dat ſy de ſelve hun gepretendeerde ſchult binnen drie maenden na de publicatie van deſen, verklaren voor den Raed van haren Provincie of Gedeputeerde van dien, op pœne van hun ſchult te verlieſen, en daer af verſteken te zijn en blijven. En ſo verre yemant bevonden word, die eenig vervolg door calomnie, bedrog of colluſie geintenteert ſoude hebben, willen en ordineren wy, dat de ſelve te dier oorſake by pecuniele boeten en anderſins gecorrigeert ſal worden na den eiſch van der miſdaet, laſtende den Jugen of Rechters, dat ſy hier in ſorgvuldige toeſicht nemen.

(F. 174.) 4. En want vele en diverſe, onder 't dexel van ſekere privilegien en uſantien pretenderen, dat confiſcatie niet en ſoude ſtad grijpen, ſo verklaren wy by deſen, dat om crimen van Leſe Maj. en ongehoorſaemheid, 't welk tegens God, tegen ons, der gemeine welvaert, ruſte, en vrede van den landen gecommitteert is geweeſt, door de rebellyen, ſeditien, wederſpannigheid, beroerten en ongeregeltheid daer uit gevolgt en gereſen. Onſe meininge en intentie is, en wy willen, dat niet tegenſtaende de ſelve privilegien, de welke in dit ſtuk niet en behoren ſtad te grijpen, de goeden van de gecondemneerde, geexecuteede en gebannen opgetekent, en geconfiſqueert ſullen worden t'onſen profijte. En indien yemand wilde ſeggen, hem daer in beſwaert of gegraveert te zijn, ſal hen mogen addreſſeren aen onſen voornoemden neve den Hertog van Alva, om ſulken aenſchou daer op te nemen alſt behoren ſal. En ten einde dat van deſen onſen jegenwoordige ordinantie, ſtatut, gebod en declaratie niemant ignorantie en ſoude mogen pretenderen. So ontbieden en bevelen wy u wel ernſtelijken, dat gy de ſelve en ſonder vertrek, doet kondigen, uitroepen en publiceren alom binnen den ſteden en vlecken van onſen lande en Graefſchape van Holland daer men gewoonlijken is uitroepinge en publicatie te doen, en tot onderhoudeniſſe en obſervatien van dien, procedeert en doet procederen tegens den overtreders en ongehoorſame, by executien van de pœne voorſz ſonder eenige gunſte, diſſimulatie of verdrag. 't Gene des voorſz is met dieſſer aenkleeft, geven wy u en onſen Rechteren, Juſticieren, en Officieren, en die van onſen vaſſalen reſpectivelijk volkomen macht, autoriteit en ſonderlinge bevel. Ontbieden en bevelen een yegelijk, dat ſy u en hen ſulx doende ernſtelijken verſtaen en obedieren, want ons alſo gelieft. Gegeven in onſer ſtad van Bruſſel, onder onſe contreſegel hier op gedrukt, in placcate den 26 dag van Junio 1568. Onderſtont geſchreven by den Conink in ſijnen Rade, getekent d'Overlope.

De Hertog van Alva maekt gereetſchap om ſelf na Duitsland te trecken.

Als Duc d'Alva dit weet werk hadde uitgerecht/ ſo maekte hy terſtont gereetſchap / om in eigender perſoon na Duitsland te vertrecken / en Graef Lodewijk te verdrijven / maer wetende dat de ſtad van Groeningen van groter importantie was/ ſo hadde hy Chiapin Vitelli / als Veltoverſte in plaetſe van den Graeve van Arenberge voor henen geſonden met tien Vaendelen Hoogduitſen / en het Walſch Regiment van den Heere van Hierges / en noch vijf Vaendelen van den Heere van Billi. Hadde ook belaſt / de 1500 paerden onder Hertog Erich van Brunſwijk / die tot Deventer gemonſtert waren / hen mede derwaerts verboegen ſouden / doch hen belaſt geen veltſlag te ſlaen / maer den vyand met ſchermutſeringe moede te maken en op te houden / tot dat hy ſelfs in perſoon quam. Alſo vielen daer dagelijrſe ſchermutſeringen / gelijk eenſdeels geſeit is. Graef Lodewijk wel gemoet zijnde/en hebbende eene goede couragie/ boot Chiapin Vitelli ſlag te leveren / om een einde te maken: maer hy heeft dat afgeſlagen/ ſeggende hem 't ſelve als noch niet gelegen te zijn.

Graef Lodewijk biet Chiapin Vitelli ſlag te leveren.

Dewijle deſe ſaken vaſt omtrent Groeningen geheurden / ſo belaſten den Hertog van Alva / dat de 15 compagnien Spangiaerden / van 't Regiment van Napels die binnen Gent waren / ſouden trecken na 's Hertogen-boſch / alwaer hy ſijne vergaderinge wilde maken/hy en liet niet dan 2 compagnien op het Caſteel van Gent tot beſettinge. Hy ontboot mede de 10 compagnien van Maſtricht/noch 10 compagnien van 't Regiment van Sicilien / leggende tot Bruſſel / dede hy mede na's Hertogen-boſch marcheren. Hy belaſte ook den Heere van Creſſoniere Gouverneur van den Boſch / dat hy 16 ſtucken geſchuts van Mechelen aldaer ſoude doen komen / te weten 8 batery ſtucken / en 8 veltſtucken. Item dat de Heere van Noircarmes den laſt van Colonel over de lichte paerden ſoude aennemen / en dat hy Capiteins ſoude nomineren / om noch 1000 lichte Bourgoenſche ruiters aen te nemen. Deſgelijk belaſte hy den Graeve van Reux en den Heere van Blondeau / elk noch 10 Walſe compagnien te voet aen te nemen / doch de Heere van Blondeau heeft niet meer dan 5 compagnien gelicht (ſo ik bevinde by de rekeninge van den Pagador Franciſco de Liraldo.) Voorts beval hy den Raed van State te trecken binnen 's Hertogen-boſch/om aldaer te blijven en op alles oorze te ſtellen/tot ſijn nader bevel en laſt. Den 25 Junp vertoog hy van Bruſſel na Mechelen / en van daer

Des Hertogen van Alva toerustinge en tocht na Groeningen tegen Graef Lodewijk.

na Antwerpen/ alwaer hy twe dagen is gebleven / en dede het kasteel van alles wel voorsien na den eisch van den tijd / hy liet aldaer Gabriel Cerbellon voor Gouverneur van 't kasteel met twe Duitse compagnien van Lodron tot besettinge desselfs / en liet noch 6 compagnien van 't selve regiment in de Stad. Dit gedaen zijnde / reisde hy voorts na 's Hertogenbosch / en hebbende aldaer den Raed van State gevonden/ en ordre gestelt opte ammonitie en bivres/die nodig was voor het leger/dat die tot Deventer sonde gereed wesen/so heeft hy alle het voetvolk na Deventer doen marcheren door diverse wegen/en de ruiterye door Gelderland. Hy hadde ook een Ritmeester Hans Bernard last gegeven om 400 lantsiers aen te nemen / en de loop-plaetse op Deventer aengewesen / en is daer na selfs met sijn ordinarise vendels van sijn wacht / en een compagnie ruiteren Harquebusiers te peerde van Montero / mede na Deventer verreist / en als den Hertog na Deventer quam toog hem de voorsz Hans Bernards met sijn volk drie mijle te gemoet / en geleide hem tot Deventer. Van daer toog de Hertog voorts na Coeverden / en voorts na Groeningen / Chiapin Vitel quam hem te gemoet mette 1500 paerden van de Hertoge van Brunswijk / en voegde hem by des Hertogen leger. Den 14 July is den Hertog in 't leger voor Groeningen gekomen met een schoon hoop volx van goede oude erbarene wel geoeffende soldaten / by hem hebbende 't voorsz geschut met een goet getal schipbruggen / die hem uit Braband op wagens na gevoert zijn / bequaem zijnde om een riviere in der haest over te brugge en nochtans binnen Groeningen opte markt zijn blijven staen / maer het krijgsvolk is dadelijk sonder rusten de Heer-poorte in / dwars door de Stad tot de ander zyde de Botteringe-poorte weder uit getogen / daer het ander krijgsvolk was gelegert. De Hertog van Alva is met sijnen soon den groot Prior van Malta en sijn hofgesin met een deel ruiteren van de Heer-poorte om de vesten gereden tot de Botteringe-poorte toe/ sonder in de Stad te komen.

Graeve Lodewijk breekt van de belegeringe op en vlucht.

Graeve Lodewijk hier van gewaerschout zijnde / heeft raedsaem gevonden sijn leger te lichten en hem op sijn voordeel te begeven / en heeft oversulx sijn geschut en bagagie metten meesten hoop sijns volx afgeschikt na Slochteren / en is selve mette reste in 't leger gebleven / en heeft den vyand aldaer met schermutselinge noch een tijd lang opgehouden: ten laetsten is hy tegen den avond ook vertogen / hebbende tot sijnen hindertocht gestelt ettelijke ruiteren om de vyand op te houden en te beletten / welke ruiteren de Kuischer-brugge achter haer in den brand gestelten hebben / ten einde de Spangiaerts so haestig niet en souden konnen volgen / niet-te-min zijn de Spangiaerts so furieuselijk aengedrongen datter noch een groot deel van den hindertocht / en van den anderen die hun vergeten en verlanksaemt hadden / zijn geslagen gewonden die men achten omtrent 300. te wesen.

Graeve Lodewijk legert hem met sijn volk te Jemmingen.

Graeve Lodewijk kennende den aert en nature van de Spangiaerden in 't vervolgen haerder vyanden / heeft sich dapper gespoet/om sijn volk uit het aenstaende perijkel in verseketinge te brengen / en is also van Slochteren getogen door Winschoten aen de Bellingwoude na Hoogtwoude in Reiderland / en also voorts na Jemmingen / leggende aen de Eems / onder 't gebied van den Graeve van Oostvriesland / een seer bequame plaetse / wel gelegen om alle noodruft uit Oostvriesland over de Eems onbehindert te mogen bekomen: alhier heeft sijn Genade plaetse begrepen / in meninge zijnde om alhier sijn vyand te verwachten / en sijn aventure te versoeken / en heeft 't selve Dorp opte passe en aenkomste in der haeste wat gevestigt / hy hadde in 't voorvluchten alle de bruggen en dammen doen opsnijten / om den vyand te verhinderen dat sy so haestig niet en souden konnen navolgen. Middelertijd was Jonker Dirk Sonoy mette genomen schepen / daer voren van verhaelt is / gekomen voor Delfzijl / alwaer hy de selve aen anker geleit hebbende / verstaen heeft dat Graef Lodewijk van Groeningen vertogen was / en te Jemmingen lag / en komende niet wijt van Embden / aen een plaetse genaemt de Knot / also de grote schepen niet en mochten aen sijn Genaden leger komen / so is hy met een boot haestig na des Graven leger gekomen tot Jemmingen. Graef Lodewijk belaste hem / als dat hy terstont wederom varen soude / en bestellen voor 't leger boter / kaes / brood / sout / en andere provisande die hy mocht hebben / 't welk hy met alderhaest volbrengende/en het selve sendende by Ellert Hop van Jemmingen / was voorts onledig / uit de grote schepen meer andere provisande in kleinder schepen over te laden / en het leger toe te voeren. (Ter selver tijd beeft Venico Manninga Drossaert van Embden aen den voorsz Sonoy gesonden Jonker Willem van Nyevelt Heere van Arentsberge/ hem ontbiedende/ dat hy met alle schepen en boten groot en klein / metter haest sonde komen onder 't huis en de stad van Embden / hy soudese beschermen met sijn geschut/ 't welk hy gedaen heeft / sendende alle de kleine schepen na Jemmingen. De Hertog van Alva seer begerig zijnde om Graave Lodewijk te vervolgen / sont gestadig sijne spyen uit/ om te weten waer hy hem legerde/ en volgde daer op met sijn gansche leger / doch en konde so haest niet volgen / als hy wel geerne gewilt hadde / overmits het afbreken der bruggen voorsz / en dat Graef Lodewijk door het opsetten van de Sylen of sluisen de reste van 't Land onder water geset hadde/ doch desen al niet tegenstaende is hy opten 21 July des morgens vroeg omtrent den vyand gekomen / en heeft Sanchio d'Avila met 300 schutten met lange roers te peerde voor aen gesonden / om alles dings gewisse kontschap te nemen / de welke terstont wederom quam met alle bericht / middeler tijd hadde de Hertog alle de gelegentheid des Lands besichtigt / en acht genomen/ hoe en waer hy sijnen vyand best soude aengrijpen / terstont heeft hy de voorsz Sanchio d'Avila met Capitein Montero met een deel schutten te peerde voor aen gesonden / om sijn vyand tot schermutseren te bewegen / en uit hen voordeel te locken. Daer benessens so verordende hy Don Juliaen Romero / met noch 5000 Musketiers / en 300 spiesen hem na te volgen / na dese volgden Don Sanchio de Londogno met 1000 uitgelesen schutten / mette ruiteren van Cesar Gonsaga en Curtio Martinengo. En de reste der Spangiaerden beval hy Don Alonso de Ulloa en Don Consalvo de Bracamonte / na dese volgden ses Vaendelen Duitse / en daer na vijftien Vaendelen Walen en 600 lichte peerden / en niet tegenstaende de engte van den weg / en dat het Land rontom onder water stond / so zijnse aen Graef Lodewijx volk gekomen / en beginnende te schermutseren / welken de selve terstont in haer voordeel onder haer geschut / Graave Lodewijk hadde sijn volk in goede ordonnantie gesteld / vermaende ernstig / datse nu sonden haer beste doen / de victorie stont in haer-luider handen / waert maer datse haer beste deden / moed grijpen en haren vyand dapper aen vielen / maer hoe hyse meer vermaenden en 't herte insprak / hoe sy meer en meer verflauden en bevreest werden / en als het tijd was om te vechten / om hare eere te betrachten en haer selven te beschermen / so begonden sy om gelt te roepen / en en wilden niet vechten / niet tegenstaende de goede remonstrantien die haer gedaen werden / dattet nu geen tijd en was om geld te roepen / nu den vyand al gereet was om hen-luiden te vernielen / maer dat nu een yder most sien zijn beste te doen en sijn eere te betrachten : ten holp al niet / maer hebben haer d'eene voor d'ander na opte vlucht begeven na de schepen die opte Eems lagen daer sy met grote hopen ingevallen zijn / sommige haer salveerden / sommige door grote desordre mette schepen verdrinkende en te gronde gaende. Graave Lodewijk en eenige andere willende nochtans hen-luiden moet geven door haer luider exempel/ is met een courageus herte selfs voor aengetreden / daer den vyand aenquam / en heeft hem langen tijd als een dapper Held seer vromelijk gequeten / maer sien-

Slach omtrent Jemmingen.

Flaeuwhertigheid van 't volk van Graave Lodewijk.

(F. 175.)

ſiende dat hy van de ſijnen meeſt verlaten werde en acht by-na bloot ſtond / is ook genootſaakt gewoꝛden hem ſelven te ſalveren / en noch ſelfs het geſchut voꝛ de leſte reiſe aenſtekende / in een klein ſchuytjen getreden en daer mede overgevaren na Ooſt-vꝛieſtand toe.

Gꝛaf Lodewijk ontkomt.

Gꝛaf Jooſt van Schouwenburg ſiende de grote deſoꝛdre / heeft hem in 't beginſel van de ſlag met het meeſte deel der ruiteren bevꝛijt / de vꝛeſe en onoꝛdeninge van het volk van Naſſauwen was ſo groot / datſe ſonder eenige were in 't water liepen en haer ſelven verdꝛonken / ſulx dat de victoꝛie bleef op des Hertogen van Alva zyde / met weinig verlies van de ſijnen / want hy in als geen tachtentig mannen verloos / en onder de ſelve maer een van name / namentlijk Gabꝛiel Mauriques een Edelman van dooꝛluchtigen huiſe / ſone van de Gꝛafve van Oſoꝛio / dewelke als hy van ſijn peert was getreden en hem onder de harquebuſiers had begeven / met een muſquet-kogel geſchoten werde: maer aen de zyde van Gꝛaef Lodewijk ſeidmen datter ſo dood geſlagen als verdꝛonken zijn by de 7000 perſonen / daer onder veel Nederlanders waren die uit het land geblucht waren / eer den Hertog in Nederland quam / ſulx dat Polibius wel recht ſeyd:

Weinig mannen werden gedood in 't vroom ſtrijden,
Maar vele komen door vreſe en vluchten in lijden.

Jaer-dicht op de Stad te Jemmingen.

GꝛaVe LodewIICK Van NaſſaV die onVerſaeCkde heLt/
RVIMde tegen zIIn danCk Voꝛ ALva wꝛeedt VIIt 't VeLt.

De buit en den roof die de Spangiaerden hier kꝛegen was ſeer groot / want ſy kꝛegen hier niet alleen vele gelds / maer ook veel ſilverwerk van de Gꝛaven van Hoogſtraten / Gꝛafve Lodewijk / de Gꝛafve van Schouwenburg / en meer dan 1500 rijd en wagenpeerden / en 16 grote ſtucken geſchuts en 20 baendelen / de Doꝛpen in Keyderland en byſonder Jemmingen werden geſpolieert en geplondert / en ettelijke duiſend hooꝛn-beeſten mede uiten lande gedꝛeven. De inſolentien en moetwilligheid / die de Spangiaerden bedꝛeven mette huiſluiden / vꝛouwen en jonge dochteren / waren by-na onmogelijk te vertellen. De Luitenant van Gꝛaef Lodewijk Henrik van Segen werd gevangen. De Gꝛafve van Ooſt-vꝛieſland / en byſonder die van de ſtad van Embden / waren in ſeer grote vꝛeſe en ſoꝛgden voꝛ een overval der Spangiaerden / onder 't pꝛetext en dexel van haren vyand te te vervolgen / ſy hadden hare onderſaten langs den dijk op d'ander zyde van de Ems in wapenen geſtelt. Die van Embden dachten dat de Hertog haer Stad terſtond ſoude berend hebben / en heeft derhalven de Doꝛſſaert ſijne vooꝛgaende beloften van de ſchepen te beſchermen vergeten / achtende de ſelve by-na als vooꝛ vyand / en ontbood den vooꝛſz Sonoy met alle de ſcheeps-capiteynen en vyhuiters op 't huis / tonende ſulk gelaet als of hy haer aldaer wilde houden: ſeggende dat de Hertog van Alva om haer-luiden en hare genomen ſchepen wille de Stad ſoude mogen beleggen / en dat haer-luider alle deſe dꝛuk ſoude opkomen dooꝛ Gꝛaef Lodewijk en ſijne Gꝛafve Lodewijx aenſlagen / doch ſich beſinnende / en ſiende het vertrek van den Hertog van Alva en ſijn leger / hebben de vooꝛſz Sonoy en de Capiteynen wederom vyy gelaten / maer de ſchepen en buiten behouden / en ook de penningen van de geranſoeneerde ſchepen / en dat onder dexel dat de Gꝛaven van Embdens baekbewaerder / wonende op 't Monnicke Kottemmerland / beſchadigt ſoude zijn van het ſelve ſcheeps-volk.

Vꝛeſe van die van Embden.

De Hertog van Alva victorieus zijnde van deſen ſlag / hadde de meninge wel om onder dexel van den vyand te vervolgen / over de Ems te trecken / maer hebbende aldaer gene commoditeit van ſchepen / en dat de ſchipbꝛuggen binnen Gꝛoeningen waren gebleven / ſo die niet en mochten volgen overmits de wegen meeſt al onder water lagen / en dat hy ook dagelijx den eenen poſt op den anderen kꝛeeg uit Bꝛabant van de grote toeruſtinge die de Pꝛince van Oꝛangien maekte om in Nederland te vallen / ſo werd hy in ſijn vooꝛnemen verhindert en belet / waerom hy te rugge tꝛeckende / heeft ſijn pas den dijk langs genomen na Delfzijl / alwaer hy geſien hebbende de goede gelegentheid van de plaetſe en van ſo beguame havenen van der zee / heeft hem datelijk gereſolveeert aldaer een Stad te maken / byſonder mede tot afbꝛeek van de neringe / verkeringe en koophandel van der ſtad van Embden / die hy als vyanden der Koomſer Keligie / en als onderhouders en behulpers van de ketteren / ketteryen en ballingen der Nederlanden daer mede ſocht te kꝛenken en te beſchadigen / heeft dien volgende datelijk de afpalinge van de wallen en graften met hare ſtrijkweren laten maken / dooꝛ ſekere Ingenieurs by hem weſende / daer in hy mede heeft doen begrijpen het dooꝛp van Fermſum / hebbende de ſelve veſtinge tot een Stad gemaekt / en doen noemen Maersburg / heeft ook ſekere plaetſe daer binnen doen conſacreren en wyen tot een Pꝛochiael Kerke vooꝛ den Biſſchop van Gꝛoeningen Heer Johan Knijff / die nu mette Hertoge in 't Land gekomen was / en daer op Miſſe laten doen.

De Hertog van Alva wil Delfzijl tot een Stad maken.

Dit aldus gedaen zijnde / is hy vooꝛts gereiſt na Gꝛoeningen / hebbende aldaer de Staten des Lands doen verſchꝛijven / en vergaderen tegen ſijn komſte. Hy heeft ook den Capiteyn Andꝛe de Halazar Gouverneur van 't kaſteel van Palarme afgeveerdigt na Spangien / om den Conink deſe victoꝛie te laten weten: deſgelijx ook aen den Paus / Capiteyn Carillo de Merlo / en aen Don Johannes de Suniga des Coninx van Spangien Ambaſſadeur by den Paus / daer beneffens aen de Venetianen / ook deſgelijx aen den Biſſchop Johan van Munſter / in welke bꝛieven hy ſeer klaegt over de Gꝛafve van Ooſt-vꝛieſland en Embden / om datſe Gꝛaef Lodewijk van Naſſau by gedaen hadden / of ten minſten toegelaten / hem van victualie en amonitie te vooꝛſien / daer mede ſy hen genoeg verklaerden vyanden van den Conink / en vꝛienden van Gꝛaef Lodewijk en ſijne complicen / deſgelijx ſchꝛeef hy ook aen de Kaden van Staten / en en aen de Staten van de Pꝛovintien / en werden alom Pꝛoceſſien gehouden en tekenen van blijdſchap getoont in de Nederlanden / hoewel vele tegen de herten van de inwooners die 't eenſdeels wel geerne anders geſien hadden / dan doꝛſten ſulx niet openbaren:

Den bꝛief die hy ſchꝛeef aen de Kaden van State / heb ik hier willen by voegen / als tot verſtand van deſe ſake dienende / en was luidende als volgt.

Des Hertog van Alva ſchꝛijven aen de Kaden van State nopende ſijn victorie.

MYn Heeren / Ik heb u geſchꝛeven uit Slochteren / den 17. van deſe jegenwooꝛdige maend / 't gene op mijn aenkomſte tot Gꝛoeningen / tegen de vyanden gepaſſeert was / en dat ik ging om hen te vervolgen / gelijk ik dede / nemende mijnen weg van Slochteren vooꝛſz na Wedde / en van daer toog ik tot Keyde op de Ems / alwaer ik logeerde den 20. deſer maend / verſchillende vier uren van den weg deſer plaetſen / 't welk my beweegde deſen weg te kieſen / aengeſien den weg veel kozter was tot deſe plaetſe / dooꝛ dien datter een pont is op de ꝛiviere de Ems / en dat men daer dooꝛ bequaemheid hadde den vyand den weg af te ſnijden / of hem te beſluiten / wanneer ik ſoude hebben verſtaen / datſe van hier de vooꝛſz ꝛiviere gepaſſeert waren / tot welken einde ik vertꝛekkende van Keyde vooꝛnoemt / liet eenige ſoldaten harquebuſiers totte bewaerniſſe van een Tranche dien ik hadde doen oprechten vooꝛ de pont aen d'ander zijde: en vertꝛeckende giſteren in den dageraet van Keyde / quam ik ontrent acht uren vooꝛ den middag tot deſer plaetſen / alwaer de vyanden vertogen waren om de ſterke gelegentheid / niet zijnde te genaken dan dooꝛ een ſeer ſmallen weg / en op den welken ſy noch wel drie bꝛuggens afgebꝛoken hadden / bewaert en beſchermt dooꝛ hare harquebuſiers: maer komende by de vooꝛwacht ontrent te tien uren vooꝛ de middag / oꝛdonneerde ik xvj. Spangiaerden ſo

(F. 176.) harquebusiers als musquettiers om de vyanden aen
» te vallen / die dat so kloeckelijk deden / dat syse deden
» vertrecken van de voorsz bruggen / die terstond ver-
» maeckt waren / en overpasserende droegen sy hun so
» vromelijk / dat zy (niet tegenstaende alle de weder-
» stant die de vyanden deden van tien uren voornoemt
» af tot een uren na den middag / door 't behulp van ses
» stucken geschuts / gestelt in de mond van den ingank)
» de vyanden overweldigden / deden lopen en vluchten
» tot de gene die in haer alarm-plaetse in slag-ordre ge-
» stelt waren / in twe esquadrons of hopen voetvolk / en
» eenen ruiterie / en sloegen de onse al dood / en trachten
» alom alle wat hen in 't voorste stelde van hen / en daer
» na stelden se hen te vervolgen / en na te jagen / de vluch-
» tige lopende omtrent vier mijlen wegs / en en sijn de
» vervolgers nu als ik de af vaerdinge van desen beval
» te doen (twelk is opten middag te twaelf uren) noch
» niet weder gekeert. Volgens d'overeenkominge van
» de rapporten / zijnder weinig min dan seven duisent
» doden van de hare gebleven / so van de gene die door
» de scherpte des sweerts gepasseert / als in de Riviere
» verdronken zijn / door de welke sy hen meinden te sal-
» veren / gelijk ged aen heeft Grave Lodewijk van Nas-
» sau / geheel naekt / 't welke verklaerde zijnen Lieute-
» nant Generael Henrik van Segen gevangen / en zijn-
» de den selven Grave ontkleed van alle zijne habijten /
» die ontdekt sijn geweest drijvende op de Riviere en my
» vertoont. De vendels genomen op desen slag die tot
» nu toe tot kennisse zijn gekomen / zijn derthien van de
» xvb die sy hadden / bedragende rij mannen naert oor-
» deel van de alder erbarentste Officiers en Capiteinen
» van dese troepe / en so vele my willen seggen en sou-
» dender maer vier van de voorsz vaendels gesalveert
» zijn door de Riviere. Men heeft gewonnen sestien
» stucken geschuts so van metael als van yser. De pro-
» visie diemen gevonden heeft van alle soorten van vi-
» vres is wonder veel / en den anderen buit diemen ver-
» overt heeft is onwaerdeerlijk. 't Is kennelijk dat den
» Grave van Hoogstraten van daer vertrocken was
» twe dagen te voren / en Grave Joost van Schouwen-
» burg salveerde hen gisteren in 't begin van d'allarme /
» alleen met tien van zijne paerden. Men weet alsnoch
» van geen ander verlies van d'onse dan van ses of se-
» ven manneu / onder dewelke is Don Gabriel Man-
» riques / 'twelk my leet is / om dat hy geweest is Edel-
» man van so goeden huise / seer vroom / en vergesel schapt
» met vele goede gaven. Daer zijn ook vele Edelluiden
» Vassalen van zijne Maj. onder de rebellen dood ge-
» bleven / van dewelke men gaet ondersoeken / om daer
» na t'adverteren. In voegen dat dit een seer grote
» victorie is die God gelieft heeft den Coninck te verle-
» nen. 'tWelk goed sal wesen dat gy over al doet weten
» daer gyt na rade bevinden sult te behoren / op dat den
» schuldigen lof en dankseggінge gegeven werde aen zij-
» de Godlijke goetheid / door processien en gebeden / ten
» einde dat hem gelieve (gedurende de uitroeyinge van
» dese onrustige geesten en verstoorders van de gemene
» vrede) weder op te rechten de voorige ruste tot ver-
» meerderinge van zijnen dienst en eere / aenwassinge
» van zijne Majesteits grootheid en geluk / en tot wel-
» vaert van zijne landen en onderdanen van haerwaers
» over : daer toe mijn Heeren ik den Schepper bidde u
» te hebben in zijne alderheiligste bewaringe : uit het le-
» ger tot Jemmingen op de Ems den xxij dag van
» Julij 1568. onderteikent F. A. Duc d'Alva, en leger
» geteikent Berty. d'Opschrift was aen mijn Heeren de
» Raden van Staten van den Coninck tot 's Hertogen-
» bosch.

Wat de Hertog van Alba die van Groeningen en den Staten van de Ommelanden voorge-

De Hertog van Alba binnen Groeningen gekomen synde / heeft den Staten der Ommelanden / mitsgaders de Burgemeesteren / Raed en gesworene der Stad aldaer by den anderen zijnde opten Raed-huise / door den Luitenant Doctor Johan de Mepse in zijn tegenwoordigheid doen aenspreken en seggen. Dewijle de Coninklijke Majesteit door de ongehoorsaemheid / invoeringe der nieuwer Secten en ketterijen / opentlijke Predicatien / verwoestinge der kerken / versmadinge der heiliger Sacramenten / en andere onordeninge ten hoogsten geledeert was / en daer beneffens noch vele van Adel en andere so in der stad als in den Lande sich verbonden hadden tegens de Christelijke Catholijke Religie en de Coninklijke Majesteit verbintenisse te maken met Graef Lodewijk en andere rebellen / en de selve alle hulpe / bystand en gunste te bewijsen / ook de wapenen mede tegens de voorschreven Coninklijke Majesteit metten anderen rebellen aen te nemen / waer door dan zijne Majesteit tot verlossinge en bewaringe van dese zijne Stad en Landen / en tot vermijdinge van meerder ongeluk / tot seer sware kosten genootsaekt was geweest / eerst den Grave van Arenberge met een groot getal krijgsvolk aldaer te senden (welke Grave erbarmelijk sijn leven daer over verloren hadde) en lestelijk ook sy selve aldaer hadde moeten komen / dat daerom sijn Coninklijke Majesteit wel goede reden hadde te sustineren en seggen / dat dit Land van nieus gewonnen sy. Na dien 't selve van den vyand / die 't ingenomen hadde / wederom was verovert / en dat sy door sodanige mishandelinge / in sijne Majesteits ongenade geballen / en alle hare Privilegien wel billijk verbeurt hadden / en dien volgens die van der Stad en Landen wel billijk mochten bevelen terstont datelijk alle hare Privilegien en tractaten in handen van sijne Excellentie over te leveren / om daer mede te handelen na sijne Majesteits welgevallen en gelieven : en gelijk sijne Majesteit grote oorsake van indignatie hadde over de wereltlijke personen / niet weiniger misvallen en hadde sijne Majesteit aen den Geestelijken stant / de welke door haren onordentlijke argerlijke leven geen kleine oorsake tot sulke mishandelinge gegeven / en ook van ketteryen en bose lere niet weinig besmet waren / waer door sijne Majesteit beweegt en geresolveert was met goede ordeninge hier in te versien / en sijn Excellentie bevolen sulx te effectueren / het welke dan sijn Excellentie nakomende / wonde en beval hen en t'samentlijke d'ingesetenen van de Stad en van de Lande / den Bisschop Heere Johan Knijf / de welke over lange by sijne Majesteit en den Paus daer toe verordent was / aen te nemen en in sijn bevolen ampt te gehoorsamen. Dat ook sijn Excellentie van meeninge was sekere Placcaten in Religions saken aldaer te doen publiceren / ook een nieuwe ordonnantie in sake van de Policie en van de Justitie op te rechten / en een vasthuis of Casteel te leggen tot verseveringe van de vromen : bevelende eenen yegelijken by de hoogste ongenade in dese voorschreven puncten / en voorts in allen anderen wes de Graef Megen die nu in plaetse van den Grave van Arenberg het Gouvernement van dese Stad en Ommelanden / met West-Vriesland / Overysel en Drente was gegeven / en den voorschreven Bisschop en anderen Officieren van zijn Majesteit haer sonde mogen bevelen te gehoorsamen / en onderhouden / en daer van in geenen gebreke te blyven. Alle welke redenen en bevelen de voorschreven Staten en Regenten van der Stad aengehoort hebben met gedult / sonder dat yemand het minste woort daer tegens dorste kicken. Het Casteel dat hy aldaer wilde maken is ook datelijk ontworpen door den Marquis de Vitello en den Ingenieur Paciero / na het fatsoen van het Antwerpse Casteel (doch veel kleinder) en is geordonneert te liggen tusschen de Oster-poorte en den groten dwinger of grote Bolwerk ten Westen van de Heer-poorte / dan is eerst aengevangen te maken in 't navolgende Jaer van 1569. Hy heeft aldaer tot Castelein genomineert Don Francisco Fernandes Davila.

Bewoyn van het Casteel tot Groeningen.

Die van Groeningen verstaen hebbende dat de Herog van Alba Deffzijl tot een stad wilde doen bouwen / hebben seer gearbeit dewijle de Hertog noch binnen der Stad was / door goede vrienden die sy in des Hertogen Hof sochten te bekomen / en ook by den Grave van Megen / en bysonder by den principaelsten en voornaemsten secretaris van den Hertog van Alba genaemt Alvernoz / dat de Hertog geconsenteert heeft dat de opbouwinge der selver nieuwer stad / voor die tijd

noch

houden heeft.

noch ſoude achterwegen blijven/ want die van Groeningen ſuſtineerden dat de ſelve nieuwe Stad niet ſo ſeer en ſoude krenken die van Embden / maer ſoude voornemelijk hare neringe / hanteringe en koophandel groten afbreck doen / en hare gerechtigheden die ſy pretenderen te hebben / krenken en genoegſaem te niet te doen. Doch is in plaetſe van die Stad de ſchanſe of fortreſſe die Graef Lodewijk hadde aengevangen te maken voorts volmaekt / de welke de name van Maersborg behouden heeft ſo lange des Coninx Garniſoen daer in gelegen heeft. Daer na is de Hertog den derden dag met alle het krijgsvolk wederom na Braband vertrocken / nemende ſijnen weg door Amſterdam en Utrecht. Tot Utrecht weſende/ ſo verklaerde hy tegen die van de Geeſtelijkheid / en Magiſtraten van de Stad / wel verſtaen te hebben het goed devoir dat die van Utrecht in de voorleden troubele gedaen hadden / en dat hy ſijne Maj. daer van geadverteert hadde / en noch beter adverteren ſoude.

Des Hertogen van Alva vertrek uit Groeningen.

Des Hertogen handel na ſijn victorie in Vrieſland.

De Hertog van Alba aldus victorieus wederom gekeert ſijnde in Braband / heeft de Proceſſen by den Procureur Generael / geintenteert tegens den Heere van Stralen / en den Heere van Backer-zeel by ſijnen Raed van trouble doen viſiteren: welke Raed opten elfſten Auguſti 1568. jegens den Heere van Stralen uitgeſproken en verklaert hebben voor haer-luider advijs dit nabolgende:

Sententie tegens den Heere van Stralen.

GEſien in den Rade van ſijn Excell. het Proces criminael tuſſchen den Procureur Generael van ſijne Maj. ter eenre, en Heer Anthonis van Stralen gevangene op het Caſteel van Vilvorden verweerder ter andere ſijden. Belaſt van in den jare 1565. weſende Borgemeeſter van der Stad van Antwerpen, gehad te hebben grote gemeenſchap, verſtand en hanteringe met Heer Willem van Naſſau Prince van Orangien &c. Op 't feit der oppoſitie van den Staten van Braband, tegen de verklaringe en uitterlijke ordonnantien van ſijne Maj geſonden uit Spangien: aengaende het onderhoud des Heiligs Concilie van Trente en van de Placcaten van zijnder Maj. op 't feit van der Catholiſcher Religie, mitsgaders van der Inquiſitien na de Geeſtelijke en wereltlijke rechten en de oude gewoonte: van den ſelven Prince verſtaende de raedſlaginge, advijſen en beſluitingen daer op genomen in den Rade van State. Ontfangen van Meeſter Jacob van Weſenbeke alſdoen Penſionaris van Antwerpen, twe verſcheiden copyen genoeg van eenen inhouden van de boſe en vervloekte Requeſte die de verplichte Edelen wilden overgeven, en korts daer na overgaven haer Hoogheid: mitſgaders verſcheiden brieven ſo wel deſen als andere ſaken aengaende, vol van oproerige puncten, en onder andere, dat de Prince hem geſeid hadde, dat de Turk dat jaer niet af komen en ſoude ('t welk ſijnder Majeſteits komſte na de Nederlanden ſoude hebben mogen beletten) en dat ſy daerom hen ſaken ſo vele wijſſelijker moſten beſtellen, verſoekende aen de gevangen, dat hy hem wilde ſchrijven, watmen van den Turk t'Antwerpen ſeide om den Prince over te ſeggen, hebbende niet alleen harer Hoogheid al 't gene dat voorſz is verſwegen, maer ter contrarien den voorſz Weſenbeke gehouden in dienſt der voorſz Stad, en ſeer grote gemeenſchap, dien beſigende voor een dienaer ſijnder handelinge metten Prince. Geſocht te hebben van in der Stad Antwerpen in te brengen en planten nieuwe en verdoemde ketteryen, en beſonder die van der Confeſſie van Ausburg: uitgevende dat ſy door de toela-
(F. 177.) tinge der ſelver de onruſten ſouden doen ophouden, weſende gewaerſchout van den voorſtellen, die de Prince van Orangien, Grave Lodewijk zijn Broeder, de Grave van Hoogſtraten, en andere hen medegeſellen, hoofden der rebellen, beſtaken in Duitſland door oplichtinge en anderſins, om in de Nederlanden de voorſeide ketterye en Confeſſie van Augsburg met gewelt van wapenen te ſtellen. Hebbende ten verſoeke des Graven van Hoogſtraten, in Walſcher talen overgeſet ſekere brieven by den Land-grave van Heſſen, den 13 October Anno 1566. aen Grave Lodewijk geſchreven, hem waerſchouwende van den dienſte die hy gedaen hadde neffens Hertog Erneſt van Bruinſwijk, om hem te trecken van zijnder Maj. dienſte, hem mede ſendende het dobbel van de brieven, by hem tot dien einde aen den ſelven Hertog Erneſt geſchreven, ook by den gevangenen overgeſet, ſonder dat haer Hoogheid te kennen te geven. Hebbende ook metten voorſeiden Prince vele quade dienſten gedaen, ſo die niet en dede, ſonder raed van hem en andere Collegien, gedurende de voorgaende troubelen. Onder andere den oproerigen opter Meeren verſamelt, toelatende, dat de Magiſtraet geen Garniſoen van ſijnder Maj. in der Stad en ſoude laten komen, ſonder wete en advoy van der gemeente, met belofte dat ſy om hen voorgaende rebellie niet en ſouden achterhaelt worden, hen ook nemende (voor ſo vele in hem was) in hun protectie. Van welke belaſtingen genoegſaemlijk gebleken is, ſo by ſijn eigen bekennen, brieven en ſchriften onder hem gevonden, als by den Requeſten en informatien daer op gehouden. Dunkt den voorſz Rade dat de gevangenen heeft verdient gedood te worden met verbeurte aller zijnre goeden. Niet-te-min ware zijne Exc. geneigt tot gratie, de dienſten ter contrarien by den gevangenen der Maj. gedaen, ſouden daer toe grote materie en oorſake genoeg geven: als te hebben op 't einde der leſter oorlogen tegen Vrankrijk, middel gevonden om grote ſommen gereet gelts te lichten, om 't uitlands oorlogsvolk te betalen, die anders het land uitgeteert mochten hebben, des zijn Maj. doen ſeer aengenaem was, ſo den Secretaris Berthy tuigt. Gebroken, om te beletten den ſecourſe der Rebellen, de Brugge ten tijde van den verſlaginge t'Oſterweele, gedaen goede dienſten ter inkomſte van haer Hoogheid binnen Antwerpen, met ſo vele volks alſt haer beliefde, ſonder eenig belet of tegenſeggen, gelijk by den beleid van den Proceſſe van al blijkt. Gedaen te Antwerpen den 11 Auguſti 1568. V. Vt. L. D. R. V. ondergeſchreven. Aldus geadviſeert by mijn Heeren van den Rade, getekent by den Secretaris

de la TORRE.

De dienſten van den Heere van Stralen.

En jegens de Heere van Backerzele / de welke geweeſt is Raeds-Heere van den Graave van Egmont/ heeft den voorſz Raed uitgeſproken dit nabolgende advijs:

Sententie tegen den Heere van Backerzeele.

GEſien in den Rade van ſijn Exc. het Proces Criminneel tuſſen den Procureur Generael van ſijn Maj. tegen Johan Caſenbrood, Heere van Backerzele, gevangen ter ſake van voorleden troublen, belaſt onder andere poincten, van te hebben getekent het oproerige en vervloekte verbond en vereeniginge met de Hoofden der rebellen, met die van de Religie geweeſt te hebben tot S. Truyen, tot welker plaetſe in ſijn tegenwoordigheid, en hy weſende van den Raed, gehandelt is geworden vande wapenen aen te nemen tegen ſijne Maj en de koopluiden en Conſiſtorianten genomen in haerluiden beſcherminge en ſauvegarden, en verklaert te hebben t'ſijnder komſte aldaer aende Geconfedereerde, dat de Grave van Egmont hen-luiden hield in ſijn protectie, behoudelijk dat ſy niet te buiten en gingen d'inhout van de Requeſte en 't Compromis, en van S. Truyen voorſz quam hy tot Duffele by den Prince van Orangien en de Grave van Egmont, waer haerluiden van gelijke, verſekertheid, protectie en ſauvegarde gegeven werd, en t'ſijne wederkomſte van S. Truyen, geaſſiſteert de 12 Gedeputeerde van de voorſz geconfedereerde, ſo wel met geſchrifte als met raed, gedurende het Tractaet en Accoort tuſſchen mijn vrouwe de Hertoginnne van Parma, alsdoen Regente en Gouvernante, &c. en de voorſz geconfedereerde. En den xxiiij Auguſti 1566. geſchreven met Graef Lodewijk van Naſſau, en eenige andere van de twaelf Gedeputeerde, hebben mette gevangenen getekent den brief, en geadverteert de Miniſters, Conſiſtorien en Coopluiden van den lande van Vlaenderen en omliggende plaetſen, dat het ſtuk van 't Compromis of onderlinge gelofte, en van die van de Religie waren in goede diſpoſitie of geſtelteniſſe, en dat haerluiden in d'exercitie van de Religie gene ſtoorniſſe

en ſoude gedaen worden, van dat hy los gelaten heeft uit ſijn eigen autoriteit, een Heretijk of Sectaris Miniſter, geapprehendeert by Geertzbergen, die daer gekomen was helpen de Beelden breken, en veel meer andere quade dienſt doende in 't voorſz Vlaenderland: ook geduerende de troubelen, beworpen de requeſte om ſijne Majeſteit en de Hertoginne daer toe te brengen, dat men de Staten Generael tot quade einde en meninge ſoude beroepen. Geweten van de Prince van Orangien, 't gene hy gehandelt of getracteert hadde in ſtad van Denremonde mette Grave van Egmont, Hoorne, Hoogſtraten, en Lodewijk van Naſſauw, van volk op te lichten in Duitſland, en 't ſelvige niet gewaerſchout te hebben aen Me-vrouwe de Gouvernante, als daer van genoegſamelijk gebleken is by ſijn eigen belijdeniſſe als anderſins: geſien ook ſijne verantwoordingen en beleidingen van de getuigen, en van al 't gene hy heeft willen voortbrengen en ſeggen tot ſijne juſtificatie en detentie. Den voorſz Raed is van advijs dat de gevangene vervallen en gecommitteert heeft crimen van gequetſte Majeſteit, en dat hem 't hooft moet afgehouwen worden, met confiſcatie van alle ſijne goederen ten profijte van de Majeſteit. Gedaen t'Antwerpen den 9 Auguſti anno 1568. en ondergeſchreven aldus, geadviſeert by mijn Heeren van den Rade, en ondertekent,

de la TORRE.

En hoewel int advijs tegens den Heeren van Stralen gegeven / geſeid werde / dat in dien ſijn Excell. geneigt ware tot gratie / dat de dienſten van den Heere van Stralen ſijne Maj. gedaen / daer toe wel oorſake genoeg gaven. So heeft nochtans de Hertog ſo wel Stralen als de voorſz Backerzeel / beide doen onthoofden: deſgelijx werde mede aldaer onthalſt eenen Bouwema / Edelman uit Vriesland en meer andere / alle welker goederen geconfiſqueert werden / het hangen / onthoofden en doden / en was geen einde / nu in d'een Stad / dan in d'andere / het ganſche Land door / want de ſententien by den Hertog van Alba op 't advijs van den Raed geweſen / werden ter executie geſtelt by Jan Grovels / anders genoemt Spelt / Provooſt en executeur van de criminele executie / die van d'een Provintie in d'ander / en van d'een Stad in d'ander daerom reiſde / en de gecondemneerde dede doden.

't Hof van den Grave van Culenborg geraſeert.

Ook werd het Hof van den Grave van Culenborg / ſtaende binnen Bruſſel / daer het verbond der Edelen in gemaekt of ontworpen was / en daer de Heeren en Edelen vergadert waren geweeſt / door bevel van den Hertog van Alva totten gronde toe afgebroken en geraſeert: alwaer in de middel eenen ſtenen pilaer opgerecht werd / in de welke in vier verſcheiden talen gehouwen ſtonden / deſe woorden in ſubſtantie.

REgnerende Philips de twede deſes naems, Catholijk Conink van Hiſpanien in deſe ſijn Erf-Nederlanden, en weſende aldaer ſijnder Coninklijke Majeſteit Gouverneur Don Ferdinando de Alvarez, van Toledo, Hertog van Alva, Marquis van Coria, &c. Is gedecreteert geweeſt dat het huis en Hof van Floris van Pallant, Grave van Culenborg, afgeworpen en geraſeert ſoude werden, om de vervloekte conjuratie die daer in gemaekt heeft geweeſt, tegen de oude Catholijke Roomſe Religie, tegen de Majeſt. van den Conink, en tegen ſijne Majeſt. Nederlanden.

Deſe Pilaer heeft aldaer geſtaen langen tijd / dan gelijk aller menſchen voornemen onbeſtendig en ongedurig is / ſo is na eenige jaren de ſelve van den borgeren weder ontſtucken geſlagen / ja in ſulker manieren / dat elk ſocht een ſtuk daer van te hebben / om te mogen betonen dat ſy ſulk werk hadden helpen vernielen.

Placcaet om geen correſpondentie of gemeenſchap te houden mette Gereformeerde.

Voorts heeft den Hertog van Alba een placcaet uitgegeven / daer by hy eenen yegelijken geinterdiceert en verboden heeft / geen correſpondentie of gemeenſchap te houden of te gebruiken mette gebannene / gevluchte en uitgewekene van Nederland / nochte eenige brieven / boodſchappen / tijdingen / berichtingen / lontſchappen / of advertiſſementen van hen te ontfangen / of aen hen te ſenden / noch ook met victualie / provisie of geld by te ſtaen / gunſt / hulp of aſſiſtentie te doen / of bewijſen / directelijken of indirectelijken / op pene van metter dood geſtraft te werden / met confiſcatie van goede / ſo verre daer yet gedaen ware tegens den dienſt van den Coninck / of welvaert van den Lande / of op arbitrale correctie / indien de ſelve niet en tendeerde tot nadeel en prejuditie van den Coninck en van den Lande. Item de boden die ſulke brieven wetens dragen / ſullen in gelijker voegen geſtraft werden. Dat voorts alle de gene die weten waer dat hen eenige van de rebellen / wederſpannigen of gebannen zijn / of hen onthouden / dat ſy de ſelve vangen en aentaſten / indien 't doenlijk is / des neen die ſecretelijk de Juſtitie aenbrengen / en te kennen geven / om gebangen en geſtraft te worden / &c.

De Hertog van Alba merkende dat de Edelen die het compromis in den jare 1566. geteekent hadden / meeſt al waren vertrocken uiten Lande / ſulx dat hy die niet en konde bekomen / en verſtaende datter noch ſommige waren binnen den Lande / die hen heymelijken en in 't ſecreet hielden / ook mede datter vele waren die niet en hadden ondertekent het voorſchreven principael compromis / maer hadden namaels door inductie van andere geteekent ſekere Rolle / daer by ſy haer conformeerden mette voorſz andere Edelluiden (die men ſeyde of noemde van 't klein verbond) heeft om die te kennen / onder dexel van dat hy die wilde gratie en pardon geven / geſchreven aen de Raden van de Provintien deſe navolgende brief / die hy belaſt te doen publiceren alom / daer men gewoonlijk is publicatie te doen.

Schrijven van den Hertog van Alba dat hen de Edelen ſullen komen preſenteren in perſoon of by Procureur / om gratie te verkrijgen.

DOn Fetdinando Alvarez van Toledo, Hertog van Alva, &c. Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael, &c. Lieve en byſondere, alſo wy boven alle ſaken begeren en ſoeken alle goede middelen om een einde te maken van de proceduren op 't feit van de voorleden troubelen, en dat men nochtans ſonder quaed exempel en conſequentie niet en kan diſſimuleren metten genen die van der ligue en confederatie van de Edelluiden geweeſt hebben, metten welken wy nochtans beſien en adviſeren ſullen de gebruiken van de particuliere gratie en pardon, ſo verre ſy 't ſelve verdienen, en datter alſulke concurrentie van redenen zijn, dewelke ons moveren mogen, hun de voorſz gratie te verlenen, en op dat de conditien hier na verklaert, en op dat onſe meninge een yegelijk word bekent, verſoeken wy u daerom, en niet-te-min, van wegen ons Heeren des Coninks ordineren, dat gy terſtond na den ontfank van deſen doet uitroepen en publiceren alom binnen uwen bedrijve, daer men gewoonlijk is uitroepinge en publicatien te doen. Dat alle de gene die niet en zijn gebannen, verlopen of latiteren, maer altijds zijn tegenwoordig geweeſt, en altans tegenwoordig en preſent zijn, hem vindende belaſt, en beſwaert van geweeſt te hebben van de getale van de voorſz geconfedereerden, als ondertekent hebbende (F. 178.) ſeker geſchrifte, by hen genoemt het compromis of de ſupplicatie, gepreſenteert den vijfden van April, in 't jaer 1566. leſtleden, of eenige andere rolle, billet of diergelijke, daer by ſy hen getoogt en gedeclareert hebben te weſen van de voorſchreven aliancien en confederatie, ſy gehouden werden hen te preſenteren by perſoon of by Proeureur voor ons of die van onſen Rade daer toe gedeputeert binnen dertig dagen na de publicatie van deſen, om aldaer te erkennen en lijden al 't gene dat in deſen voorleden mach weſen, ſonder yet daer in te verſwijgen, met atteſtatien gepaſſeert voor Commiſſariſſen op 't feit van de troubelenaldaer, of in hun afweſen voor die van der Wet ter plaetſen weſende, doende ook genoegſaemlijk blijken dat ſy onſe Moeder de heilige Kerke gereconcilieert zijn, om de ſelve reconciliatie geſien van ſijne Majeſteit, ook te mogen verkrijgen gratie en pardon, op pœne indien ſy binnen den ſelven tijd en termijn niet

niet en verſchijnen noch en compareren, en ſullen ten genen tijde in gratie ontfangen worden, maer ſal tegens hen in alle rigeur en ſtrengheid van juſtitie gehandelt en geprocedeert werden, als wederſpannige en vyanden van ſijne voorſz Majeſteit en ſijne Landen. Ordonnerende en bevelende daer-en-boven de Officiers en die van der Wet, den welken gy 't dubbel van deſen overſenden ſult, om de ſelve te laten uitroepen en publiceren, dat de voorſchreven uitroepinge gedaen zijnde, ſy daer van behoorlijke acten maken, met declaratie van dag, maende en jare, dat de voorſz publicatie gedaen ſal zijn geweeſt, en de ſelve ons overſenden in alder vlijt en neerſtigheid, en ſo haeſt 't ſelve doenlijk werd. Lieve en beſondere, onſe Heere God zy met u. Geſchreven 's Hertogenboſch den 24 Auguſti 1568. En was ondertekent, *Duc d'Alva*, en wat leger,

MESDACH.

Dan niemant en heeft ſich op deſe gratie willen of doŕven betrouwen / want ſy hadden de goede waerſchouwinge en exempelen geſien / ſulx datter niemant op deſe publicatie en quam / dat men heeft konnen verhoren: inmers de ſommige hebben dit gehouden voor een waerſchouwinge / van dat ſy hen als noch verſien ſouden / achtende het gemene ſpreekwoord voor 't beſte:

Beter in de vogelen ſank,
Dan in 't yſere geklank.

Ofte:

Beter in vryheid buiten,
Dan in den kerker te ſluiten.

Verſcheiden libellen onder 't volk geſtroit.

Ontrent deſen ſelven tijde gingen vele verſcheiden boexkens en geſchriften uit / om 't volk tot meerder haet en onwilligheid tegen den Hertog van Alva / ſijnen Raed / en de Spangiaerden te brengen / onder andere zijn eerſt ſecretelijk onder 't volk gekomen by geſchrifte ſekere poincten en articulen / die men ſeide gevonden te zijn in de kamer van den Préſident Vergas / ten huiſe van Marcus Honius in de Meyre / inhoudende allerley ſpetie van volk die den Hertog en ſijnen Rade met de pene van der doot wilden doen ſtraffen / en zijn de ſelve articulen daer na uitte Spaenſe tale getranſlateert (ſo ſy ſeiden) gedruckt / en alom verſtroit: het inhoud der ſelver articulen waren deſe:

Poincten (die men ſeid) gevonden te zijn in de kamer van Vergas.

In den eerſten / alle de gene die hier voortijds verſochten / en daer door verkregen hebben dat het Spaenſe krijgsvolk in de Nederlanden niet gebleven en zy.

Item / alle Staten en Steden van deſen Lande / die de ſupplicatien overgegeven hebben / tegen de nieuwe Biſſchoppen / inquiſitie / en ook om te hebben moderatie van de Placcaten.

Item / den Edeldom die ſupplicatien overgegeven heeft tegen d'inquiſitie en placcaten / met alle de gene / die de ſelve ſupplicatien gelaudeert hebben.

Item / alle de Heeren / Edelen / Officieren / Provinciale / en ſubalterne Rechters of Subſtituten / die de nieuwe predicatien in den ſchijn van neceſſiteit van den tijd toegelaten of geconnibeert hebben.

Item / alle de Heeren / Edelen / Rechters / Officieren / Provincialen en andere van wat qualiteit die zijn / die der eerſter ſupplicatien van den Edeldom / predicatien / beeldſtormerye / &c. in 't beginſel met raed en daed niet en hebben wederſtaen / maer die aengeſien met conniventie en verbaeſtheid.

Item / alle de Hoofden van den Gilden en Ambachten / honderdſte en tiende mannen / Wijk-meeſters en diergelijke / die hen ſelven met de goedwillige onderdanen / in 't beginſel / in haſarde van lijf en goed / niet en hebben geſtelt tegen de ſupplicatien van den Edeldom / predicatien / beeldſtormerye / om de ſelve met wapenen te wederſtaen.

Item / al die mainteneren of voor goed houden dat de onderſaten van deſe Nederlanden / overmits de voorſz rebellen (waer af luttel menſchen hier te Lande inculpabel of onſchuldig zijn / en de meeſtendeel niet gedaen en heeft het devoir 't welk ſy van Gods gehoorſaemheid en eeds wegen ſchuldig waren te doen) niet verballen en ſouden zijn van alle haer liberteiten / rechten en privilegien.

Item / alle de gene die mainteneren of houden / dat de Hertog van Alva / om te verhinderen in toekomenden tijden / gelijke rebellie / 't land en onderſaten niet en ſoude mogen bloten en berarmen / den rijkdom en goed (daer doch alle inſolentie en wederſpannigheid uit proceederen) aen hem ſlaen / en daer mede het verwoeſt en verloren volk tot obedientie en ootmoedigheid brengen.

Item / alle de gene die mainteneren of ſuſtineren dat de Coninklijke Majeſteit / onſer aller genadigſte Heere / en den Hertog van Alva / zijnder Majeſteits Gouverneur ſedert de voorleden rebellie / en voorts aen in toekomenden tijden niet en ſouden hebben / of als noch en mogen doen tegen haren eed / geloften en toeſeggen / by contracten / miſſive / pardon of anderſins gedaen / als 't ſelve geſchied tegen ketters en haren fauteurs.

Item / alle de gene die mainteneren dat Egmont / Hoorne en andere Heeren / Edelen en andere van den Lande / tegen en buiten recht zijn getracteert / en gedood geweeſt.

Item / alle de gene die mainteneren den ſelven Heeren / Edelen / en onderſaten / verlopen en gebannen / als weſende verraders van de Coninklijke Majeſteit en van haren vaderland / eenige gunſt / faveur of vriendſchap te mogen bewijſen / of met de gebannen of verlopen / eenige converſatie en kenniſſe te houden / by communicatie / correſpondentie / miſſive / boodſchappen of anderſins.

Item / alle die mainteneren dat de Hertog van Alva en en ſijnen voorſz Raed tyrannen zijn / en geen ſouvereine en competente Rechters van alle ſaken / criminele of civile / en gehouden te obſerveren de oude gewoonlijke rechten / privilegien en coſtumen van den Lande / die doch anders niet en zijn geweeſt dan correptelen en abuiſen / waer uit alle quaed gekomen is.

Item / alle de gene die mainteneren dat het ongodelijk en tyrannig is / de wijven en kinderen van den ketters of fauteurs / hoe Catholijk ſy zijn / te doden / en haer-luiden goeden te confiſqueren.

Item / alle de gene die mainteneren dat private perſonen in tijden van oorlogen ter ſaken van hereſie en rebellie aengenomen / niet ſchuldig en zijn de heretijquen hare kinderen en fauteurs met wapenen om te brengen / het zy buiten of binnen de Steden of Dorpen / waer ſy alſulke binden.

Item / alle de gene die mainteneren dat in cas van hereſien niet en mag horen en geloven / alle aenbrengers van wat qualiteit die zijn.

Item / alle de gene die mainteneren dat men tegens de heretijquen of hare kinderen en fauteurs / aengebracht by twe perſonen / niet en mag procederen tot executie en confiſcatie van lijf en goed / ſonder voorgaende proces.

Item / alle de gene die de Rechters noteren of diffameren van tyrannie of diffamie / van dat ſy doende haer officie / in deſe puncten ſouden te ſtraf en rigoureus zijn / welke ſtrafheid / alwaer 't alſo datſe exceſſif ſchenen te zijn / by goede Kerſtenen menſchen al behoord geexcuſeert te worden / als komende uit een ſonderlinge liefde tot den ouden Kerſten gelove.

Tegen alle welke perſonen / ſonder eenige exceptie / die in de voorſz puncten of eenige van dien directelijk of indirectelijk culpabel gevonden worden / ſal men opte delatie en eed van de voorſz twe perſonen procederen by apprehenſie van haren perſonen / confiſcatie van hun lijf en goeden / ſonder voorgaende forme van proces.

En want men by experientie en onderſoek van deſen rebellien bevind / dat alle het quaed toegekomen / en van langer hand gepractiſeert is / by middelen en oorſaken van houwelijken en aliantien met heretijgille /

„ que / ſuſpecte en oproerige perſonen / ſo van hogen als
„ van nederen ſtaten en conditie / en dat de heretijquen
„ hen daer mede / ſo van maegſchappe als rijkdommen /
„ dagelijks meer en meer gemeent te hebben te verſter-
„ ken / en dat ook de Coninklijke Majeſt. onſer aller ge-
„ nadigſte Heere na diſpoſitie van geeſtelijke en we-
„ reltlijke Rechten / behoorde en ſchuldig is / daer tegen
„ te verſien / tot voorderinge van den ouden Kerſten ge-
„ love: ſo is ook by ſijne Excellentie en die van ſijnen
„ Rade voorſz / geſloten en gereſolveert / dat men ter
„ eerſter opportuniteit ſal publiceren ordonnantien / dat
„ niemant van wat ſtaten / qualiteit of conditie hy zy /
„ ſijn kinderen niet en ſal mogen houwelijken of beſte-
„ den ſonder conſent en permiſſie van ſijn Excellentie /
„ en dat de notabelſte van qualiteit en rijkdommen / hen
„ ſelven noch hare kinderen niet en ſullen mogen hou-
„ wen en beſteden / dan na 't believen / diſcretie en or-
„ donnantie van ſijne Excellentie / op dat het onkruit
„ eens mach uptgeroeit worden / op de pene van lijf en
„ goet te verbeuren.

Ik gelove indien dit autentijk is / en dat alle de perſonen begrepen onder de ſelve articulen / alſo ſouden hebben geſtraft geworden / datter ſeer weinig perſonen in Nederland ſouden hebben mogen gevonden worden / die onſchuldig ſouden zijn geweeſt / of die ongeſtraft ſouden hebben gebleven.

Noch zijn in druk uitgegaen ſekere dertien articulen / inhoudende het advijs van de Spangiaerden / opten ſtaet der Nederlanden / welke articulen men ſeide gemaekt te zijn by den Cardinael Granvelle. Het inhouden der ſelver articulen / was in effecte dit navolgende.

13. Articulen inhoudende 't advijs der Spangiaerden op den ſtaet der Nederlanden.

1. DAt de Conink by een voegen ſoude alle de Provintien en Landen tot een Coninkrijk, hem daer af latende abſolut Conink kronen, het ſelfde de naem of titul gevende 't Coninkrijk van Neder-Duitſland, of Neder-Germanie, makende van de ſtad van Bruſſel den Coninklijken Zetel of opperſte plaetſe, en Hooft-ſtad van 't ſelve Coninkrijk, gelijk Parijs in Vrankrijk, en Londen in Engeland.

2. Dat ſijn Majeſteit ordonneren ſoude een ſekere en univerſal politique Wet over het ganſche Rijk, tot conſervatie en ruſte van onſe Catholijke Religie, dat ſy getrouwelijk gemaekt worde met toeſtaen van alle de natien en Provintien van 't Rijk: wel verſtaende, dat de Generale Wet niet en ſal genoemt worden Inquiſitie, alſo de Noordſe Landen uitter natueren niet hatelijker en is als de Spaenſe Inquiſitie, hoewel de ſelve van hen ſelven, en van zijn beginſel heilig en eerlijk is.

(F. 179.) 3. Dat de Conink oprechten ſoude een ſeker getal van Biſſchoppen, luiden van goeden leven en Chriſtelijke leringe, die altijds ſullen reſideren ter plaetſen en in de Provincien daer ſy geordonneert en notelijk ſullen zijn, alſo men in de voorleden ellendigheden geſien heeft dat geen dink het volk waerlijk meer en brengt tot ongehoorſaemheid en ongeſchiktheid, dan het afweſen en onachtſaemheid van een neerſtig en oprecht Paſtoor en Biſſchop.

4. Dat ſijn Majeſt. te niet doen ſal door alle de Steden van 't ſelve Rijk de maniere die ſy hebben van de vergaderinge genaemt den breden Raed, door dien dat uit de onſtantvaſtigheid en lichtveerdigheid van ſulken Raed alle de rebellien en troubelen voorgekomen zijn, meeſt en principalijk in de ſteden van Antwerpen, Amſterdam, en Valencijn, want ſy werden ſo opgeblaſen dat ſy meenden haer Conink en Prince Wetten voor te ſchrijven, gelijk men by experientie geſien heeft.

5. Dat de Conink ſoude ſtellen een nieuwe officie in alle de Steden van 't ſelfde Rijk, te weten: dat hy ſal ordonneren in elke ſtad een wijs en vroom perſoon, de welke om zijn officie willen genoemt ſal worden Capitein of Luitenant van den Conink. Die ook door krachte van ſijn ſtaet vrye ingank en plaetſe ſal hebben in alle vergaderinge en Raden, ſo wel onder den Raed en Heeren als onder de gemeente, want ſiende over al preſent ſulken perſonagie, ſullen ſy hen wel wachten yet te doen of te propooneren dat tegen den wille en autoriteit van den Conink ſoude mogen zijn.

6. De Conink ſoude doen maken in behoorlijke plaetſen, daer men aen twijfelen ſoude mogen, ſekere ſterkten en Caſtelen, wel ſterk en van als verſien weſende, te weten op plaetſen daer zyt door haer oproerigheid en ſotternye verdient hebben, om door ſulke middelen het Land van toekomende oproer en vergaderinge te verſekeren, want geen dink een muittich volk meer doet gehoorſamen haren Prince, dan altijd te hebben het oorlogs-volk voor haer neus, en de ſtok in de hand om vrede te maken, daer men twiſt en twedracht ſoekt.

7. Dat de Conink ſoude doen brengen op de Caſtelen en ſterkten, die hy daer ſoude doen timmeren en bouwen, alle de wapenen en munitien, en geſchut uit den Steden, (uitgenomen de Frontier-ſteden) en plecken, op dat men die gebruiken mochte in tijden van nood, en dat het zijn Majeſteit gelieven ſal, alſo geen dink een ongeregelt volk meer vreeſachtig maekt dan als ſy ſien haer Conink wel verſien van wapenen, en ſy wel gekleet en ongewapent, want het een generale regel is, dat een volk arm van goede maer rijk van wapenen altijds ſoekt veranderinge, daer ter contrarie, die rijk zijn van haven en berooft van wapenen altijd begeren in die ſtaet te blijven.

8. Dat de Conink doen timmeren ſoude een wapenhuis, te weten een ſterkte in een van de principaelſte plaetſen, om mede wapenen en munitien van de Conink daer in te ſetten, nemende exempel aen gelijke wapen-huiſe, die te Conſtantinopolen, Lisbona, en Parijs zijn, de welke eenſdeels oorſake zijn van de ſterkte van den voorſz Rijken: voorts dat de ſterkte of munitie-plaets gefondeert worde in de ſtad van Mechelen, als leggende in 't hert van 't voorſz Rijk, geaccommodeert ſo te Zee en te Land, aen 't ſoete water om de munitie te diſtribueren daer ſy van doen ſullen zijn, men mocht nemen om de Fortreſſe te maken op het groot Bagijn-hof, welke plaetſe men mochte een van de geweldigſte ſterkten maken van Chriſtenrijk, ſo om de overvloet van 't water, als om de poelen die daer omtrent zijn, door welke middelen den Conink verſekert ſal zijn van de dingen, te weten. Eerſt van een onwinlijke plecke in 't hert van ſijn Rijk. Ten tweden, ſal proviſie hebben van wapenen voor 40 of 50000 mannen. Ten derden, zijn volk in 't Land ſonder wapenen, ſo en ſullen ſy niet ſo haeſtig zijn om tegen haren Prince te rebelleren, want men bevind dat het volk van dit Land meer genegen is tot ſchone klederen en meubelen in haer huis, dan tot wapenen, en ſijn Majeſt. in ſulker voegen voortvarende, ſal de Bagijnen mogen ſetten in ander Clooſteren van de omleggende Steden, ſo ſal dan ſijn Maj. verſien zijn van een bequame plaets, en de Bagijnen van huiſinge.

9. Dat ſijn Majeſt. mede ſoude doen toeruſten een Vloot van 20 of 30 Oorlog-ſchepen ſo groot als kleine en middelbare, die in tijden van oorlog en vrede altijd onderhouden ſullen worden, van de koopmanſchap, te weten van loſſen, laden, licenten, paſſepoorten, viſſcheryen, en andere dergelijke dingen de Zeevaert aengaende, gelijk alle andere Princen, Coningen en Potentaten doen die aen de Oceaenſche Zee gelegen zijn, en ſal die ſelfde Vlote of Armee ter Zee gemackelijker in dit Coninkrijk onderhouden worden dan elders, om de grote koopmanſchap die hier meer dan in andere Rijken gedreven word, want, ik ſegge dat, en ſal 't mede betonen dat de onderſaten van ſijn Majeſt. naeſt ſes of ſeven jaren door de roverye van de Engelſen meer op de Zee verloren hebben, dan ſo een Vloot koſten ſoude, met haer onderhoud, ja daer men Engeland wel mede ſoude gewonnen hebben, welke nieuwers door oorſake en is dan door faute van ſulken Vloot, die alle andere Princen onderhouden: en ook mede een Coning hoe machtig hy ook te lande is, heeft hy niet eenige macht mede te water, mag geen machtig Conink genoemt werden, en ſullen ſijn onderſaten altijt gerooft en geplundert, ja veracht worden vande omleggende Landen, en ſullen altemet meer verlieſen in een

mael

mael op de Zee, dan ſy in al haer leven te Lande ſullen konnen winnen.

10. Dat ſijn Majeſteit ſal doen beſetten de caſtelen en ſterkten die gemaekt ſullen worden, met volk van vreemde natien, principalijk met Spangiaerts, Italianen, Bourgongnons en Hoogduitſen, want altijd een vreemdeling zijnde in dienſt van den Conink, en leggende in zijn garniſoen, veel getrouwer is, dan een geboren van 't Land, bevindende ook mede dagelijx dat de ingeſetenen meer genegen zijn tot practijken dan tot het Oorlog.

11. Dat de Conink ſal doen viſiteren en ook mede vernieuwen door het ganſche Rijk alle de Privilegien, ordonnerende en doende publiceren dat over het Rijk gehouden worde een ſoorte of maniere van Wetten, van Privilegien, van Religie, van Ceremonien, ook mate en gewichte, en eenderleiy gelt, want ordinaerlijk daer eenderley mate, gewichte, en gelt is, zijn mede de herten en gemoeden tegen den anderen liefgetalder en getrouwer, principalijk meer ſtreckende tot ruſte en onderdanigheid van haer Conink en zijn Wetten.

12. De Conink ſal geven en beveſtigen aen allen Provintien en Landen, ja ook mede aen alle Steden van deſen Rijke, eenige vryheden tot vermeerderinge van de traficque en koopmanſchap, alſo het ſtutſel en kracht van den rijkdom en haven van deſen Rijke of Republijque, hangt aen de toeloop en overkomſte van alle de natien bekans van Europe, die haer handel en koopmanſchap drijven door de goede gelegentheid van 't Land, en door het verſtand en begrijp dat ſy vinden in 't volk van deſen Lande meer als in eenige andere Natien.

13. En ſal den Conink door het gantſe Rijk geven een generael pardon en vergevinge aen het volk, van de ſottigheid, onwetenheid, oproerigheid, en voorleden dwalinge, doende wederom roepen, alle de gene die om dier oorſaken gerebelleert en weg gelopen zijn: boven dien gebruikende matige Juſticie tegens de hoofden en principale oorſaken van deſe oproerige muiterye: welverſtaende dat de Juſticie meer tot ſachtmoedigheid dan tot wreetheid genegen ſal ſijn, want ſulx toeſtaet de grootheid van een Conink, ook mede over een komt met het ſpreek-woord van Julius Cæſar, daer hy ſeid, dat de vroomheid van een vroom Prince meer ſtaet in 't vergeven dan in 't ſtraffen, die tegens hem miſdaen hebben, en is loflijk voor een Prince hoe machtig hy ook ſy die proef te doen van ſijn deugt en rijkdom, hebbende met macht en geweld verwonnen, en daer na met ſoetigheid en liefde over zijn volk te heerſchen, concluderende ſegge ik, dat onder alle ſaken van de wereld, de rechtveerdigheid en Godvruchtigheid een Prince groot en vroom maekt.

Boexkens in druk uitgegaen.

Desgelijx is daer een boexkens uitgegaen met deſen tijtel/ Bewyſinge dat in 't gehele Nederland **geen Papiſt of Catholijk perſoon en is / naer 't ſeggen der Spaenſer Inquiſitie en het Concilie van Trenten.**

Noch een ander met deſen tijtel/ Bewyſinge dat de Commiſſie **die Duc d'Alba als Capitein Generael over de Nederlanden heeft / by den Paus met ſijn tyrannige adherenten / opten naem van den Conink / onwettelijk verſiert en verleden is.**

Deſgelijx een verantwoordinge van den Heere van Stralen / tegen de Sententie over hem gegeven. Van gelijken eene verantwoordinge van Meeſter Jacob van Weſenbeek Penſionaris van Antwerpen: ook ſijn alom onder 't volk geſtroit geweeſt ſekere articulen van den verborgen of ſecrete verbindinge / confederatie of ligue gemaekt tuſſchen den Paus / den Keiſer / de Conink van Portugael / de Hertog van Beyeren / van Savoyen en andere henluiden geconfedereerde. In welk verbond of ligue den Conink van Vranckrijk hem in den den jare 1567. mede ſoude begeven hebben door inſtigatie van de Cardinalen van Borbon en van Lotaringen. Deſe articulen van verbond waren voornemelijk inhoudende datmen alle Lutherianen / Calviniſten of Hugenoten / die tegen de Roomſe Kerke ſijn / ſouden uitgeroit werden / en in ſtede van de ſelve ſouden andere opgeſtelt worden na hen-luider gelieften. Ook datmen de Coninginne van Schotland wederom in haer Rijk ſoude ſien te ſtellen / en de Coninginne van Engeland af ſtellen / ſo men ook ſoude in Duitſland afſtellen de Pals-Grave en Hertog Auguſtus / in wiens plaetſe geſtelt ſoude werden / des Keiſers twe gebroeders / als namentlijk / Eerts-Hertog Ferdinandus en de Hertog Carolus en meer andere.

En hoe wel vele meinden dat dit meeſt al verſierde dingen waren / ſo het ook eensdeels was: ſo dienden deſelve nochtans om de herten van den gemenen volke te meer te verbitteren tegens de Spangiaerden / die haer in de ſteden daer ſy lagen ſeer onmanierlijk en moetwillig aenſtelden tegen de Borgeren hare Patronen en Huis-baders / ſulx dattet onverdraechlijk viel / alſo daer weinig voor den gemenen borger was te winnen / door dien de neringe en koopmanſchap / door vertrek en vluchten van veel van de rijkſte koopluiden / rentenieren en borgers / ſeer ſober in 't land gebleven was.

Den Hertog van Alba heeft tegen het uitgeven en ſtroyen van deſe boexkens nademael ſekere Placcaet laten uitgaen en doen verkondigen / inhoudende als volgt:

Placcate daer by verboden ſig geen fameuſe en oproerige boexken te ſayen / nochte ſodanige propoſten te houden. (F. 180.)

BY den Conink: onſen lieven en getrouwen &c. al iſt ſo dat genoeg verboden is, ſo wel by de geſchreven Rechten, als ook by onſe Ordonnantien en Placcaten, te maken, ſtellen, componeren, uitgeven, ten voorſchijn brengen, of divulgeren eenige fameuſe, ſchandaleuſe, oproerige of ſeditieuſe boexkens, of andere ſchriften dienende om 't volk te bederven, verleiden, of corrumperen: des nochtans niet tegenſtaende zijn wy berecht en geinformeert dat eenige quade en ongeruſte Geeſten, Fauteurs van de rebellen, en wederſpannige, niet op en houden by ſulke en diergelijke ſchriften, tegens de waerheid verſiert, en onder de Onderſaten geſpreit en geſaeit weſende om de gemeinte op te roeyen en tot eenige ongeregeltheid te verwecken. En onder andere ſijn wy ſekerlijk geinformeert, dat hoewel wy onder ſo grote menichte van *Criminele læſæ Majeſtatis divinæ & humanæ*, niet en hebben doen procederen dan tegens de gene die des aldermeeſt beſchuldigt en culpabel waren ('t welk wy om onſe devoir niet en hebben mogen laten, gemerkt dat onſe Heere God het ſwaert van Juſtitie niet te vergeefs en ſonder reden in onſe handen geſtelt heeft) hebbende alsnoch patientie willen gebruiken over een uitnemende getal van Criminele perſonen, op hope dat ſy by dien middel geringer op den rechten weg ſouden wederkeren, en dat wy des te lichtelijker genade gevende, generael pardon of vergiffeniſſe ſouden mogen gebruiken, des wy over ſo langen tijd goeden vaſten ſekeren wille gehad hebben: niettemin eenige van hen misbruikende onſe voorſchreven patientie en goedertierenheid, kerende deugd tot quaed, en hen niet contenterende met het gene datter geſchied en gepaſſeert is, ſiende dat de rebellen en wederſpannige eenige macht opgelicht hebben, vinden en verſieren dagelijx nieuwe tijdinge, houden en maken propooſten, uitgeven en ſayen ſchriften, daer mede ſy niet alleenlijken hare medeplichtige of complicen die hen tot nu toe geveinſt gehouden of gediſſimuleert hebben, pogen op te roeren en verwecken, maer ook by de voorſchreven valſche inventien en logenen, te ſeer notoir ſijnde, voor den genen die verſtand, oordeel en jugement hebben, arbeiden en toeleggen om onſe goede onderſaten te vervaren of intimideren, hen voorhoudende en perſuaderende dat wy by alle rigeur, ſtrafheid, en gantſchelijken buiten alle wegen van rechten, reden en Juſtitie, niet alleenlijken tegens hen,

maer

maer tegen het ſimpel gemeen volk ſoude willen doen procederen, hebben voorts onlangs uitgegeven en geſaeit vele en verſcheiden fameuſe en ſchandaleuſe boexkens en ſchriften, **en onder andere ſekere articulen die ſy ſeggen gevonden te hebben in de kamer van een van onſe Raden/ geordineert op 't ſtuk van de voorſz troubelen en ſeditien**/ vermeldende van alderley ſpetien van volke die wy metten pœne van der dood ſouden willen ſtraffen, 't welk al valſchelijk tegens de waerheid verſiert, en geenſins by yemanden van onſen Raden noit gedacht is geweeſt, welke articulen na dat de ſelve, eerſt in 't heimelijk van hand te hand gegeven hadden geweeſt, iemand hem vervoordert heeft te drucken of printen, om die des te meer gedivulgeert en int openbaer gebracht te worden, meinende ook daer door den voorſz logenen des te beter ſchijn en verwe te geven, en meer ſimpele luiden te bedriegen, en by ſulke en diergelijke middelen de voorſchreven quade geeſten, perturbateurs en vyanden van den gemenen welvaert, niet hebben geceſſeert ons te beletten (ſo veel als in hen is, dat wy van onſe voorſz genade, gratie en perdon generael ſo haeſt niet en hebben konnen gebruiken, gelijk wy van t'beginſel wel begeert ſouden hebben) accummulerende en vergaderende dagelijks nieuwe miſdaden 'deen op 'dandere, hebben daer en boven tot diverſe ſtonden wel en behoorlijken onderrecht geweeſt, dat 't ſedert 't beginſel van 't voornemen der voorſz rebellen en wederſpannige, t'ſelfde principalijken gefundeert is geweeſt op een muiterie en rebellie van 't gemene volk, daer toe tenderende de voorſz quade roepen, boexkens en ſchriften, die ſy by huns gelijke en hun fauteurs, en aenhangeren onder 't gemeen volk doen ſayen, hopende daer door alle andere medeplichtig en culpabel te maken van 't ſelfde Crimen van *læſæ Majeſtatis divinæ & humanæ*, 't welk ſy niet gevonden en hebben noch ook vinden ſullen (alſo wy menen en betrouwen) in ſo goeden onderſaten als de onſe, daer van wy den ſelven onſe onderſaten om 't ſelve voor te komen en te verhoeden wel hebben willen waerſchouwen, ten einde ſy hen by ſodanigen pampieren, boexkens, ſchriften en articulen niet en ſouden laten bedriegen, **maer gelijken in ons betrouwen**/ dat wy volgende 't gene wy hen menigwerven hebben doen aengeven, van alle genade en ſoetigheid begeren te gebruiken, en geenſins van ſulke onbehoorlijke en vreemde wegen en manieren als deſe boſe menſchen hen pogen in te drucken en perſuaderen, gelijk wy ook verſtaen dat de voorſz rebellen en andere, by hen of hen fauteurs en aenhangeren toegemaekt, dagelijx continueren valſche rapporten, roepen, en nieumaren te verſieren, ſayen en divulgeren, om onſe voorſz onderſaten quaed genoegen, factien en oproerten te voeden, 't welk al ſaken zijn van quade conſequentien, en die niet en behoren ongeſtraft te blijven. So iſt dat wy 't ſelfde overgemerkt, hebben by deliberatie van onſen ſeer lieven, en ſeer beminden Neve, Ridder van onſer Orden, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael in onſe landen van herwaers-over, de Hertog van Alva, Marquis van Coria &c. geordonneert en bevolen, ordineren en bevelen wel ernſtelijken by deſen u en allen onſe ſubalterne Rechteren elken in 't ſijne ſo hem toebehoren ſal, dat gy terſtont en met alder vlijt en diligentie u informeret op alle de gene die der voorſz feiten en miſdaden beſchuldigt en culpabel mogen weſen, directelijk of indirectelijk, en dat gy uwe uiterſte devoir en neerſtigheid doet om totter waerheid van de ſelve feiten te mogen geraken, en de misdadige te bekomen, aentaſten en in gevangeniſſe te leggen, te weten: die de ſchriften en articulen voorſz verſiert, gemaekt, geſtelt, gedrukt, geſayet, gekondigt, of gedivulgeert ſullen hebben: gelijk wy ook 't ſelfde ordineren en ſtatueren, aengaende eenige andere Auteurs, inventeurs, ſayers, druckers, of uitgevers van ſulke ſeditieuſe, boexkens en ſchriften, die voorts gebrocht worden om oproer en ſeditie onder 't volk te maken, ten einde dat daer af ſtraf en punitie gedaen werde metter daet, volgende de pœne daer tegens by den Rechten en onſe placcaten en edicten geſtelt: ordinerende en laſtende ook allen onſen onderſaten en andere ingeſetenen, of hanterende en frequenterende in onſe voorſz Landen van herwaers-over, dat ſy te dien einde onſe Procureurs Generaels of andere Officiers van der plaetſe daer deſe tegenwoordige gepubliceert ſullen worden, aenbrengen en te kennen geven die ſy weten ſullen de voorſz boexkens of articulen verſiert, gemaekt, geſtelt, gedrukt, geſaeit, uitgegeven, of gedivulgeert te hebben, en dat ſy inſgelijks den ſelven Officiers alle mogelijke hulpe, byſtant en aſſiſtentie doen en bewijſen om de voorſz quade geeſten te mogen bekomen en vangen, op pœne van arbitrale ſtraf en correctie, indien ſy bevonden worden deshalven in gebreke of negligent geweeſt te hebben, en voorts want men ſulke ſchriften niet en behoort te houden of bewaren, maer te niet te doen als hinderlijk weſende alleenlijk door 't leſen en de memorie van dien, ſo willen en ordonneren wy dat alle onſe voorſz onderſaten, ingeſetenen, hanterende of frequenterende in onſen voorſz landen van herwaers-over, terſtond over brengen elk aen den voorſz Procureur Generael, of aen den principalen Officier van der plaetſe van haer woonſtede de voorſz boexkens, ſchriften en articulen die ſy onder hen hebben of hier naermaels alsnoch ſouden mogen vinden of hebben, 't zy met de hand geſchreven of gedrukt, ſonder deſelve by hem te houden op arbitrale pœne, om by den voorſz Procureur Generael of Officier geſcheurt of verbrand te worden, op dat de memorie van dien ſoude vergaen: laſtende en bevelende onſe voorſz Procureur Generael, mitsgaders den Officiers van der plaetſen, dat ſy een yegelijk ſo hem toebehoren ſal, goede en neerſtige informatie nemen, tegens de genen die ſy bevinden ſullen auteurs, druckers, ſayers, of deelachtig geweeſt te hebben van deſe boſe inventie, ſonder dat devoir van den eenen den anderen ſal mogen excuſeren: en om onſe onderſaten geheelijk te verſekeren en de ſelve te trecken van de vreſe die ſy mogen hebben van alſulke dwaſe en ydele impreſſie, verklaren wy dat onſe meninge of wille noit en is geweeſt en alsnoch en is, te gebruiken de wegen, middelen, en manieren, in de voorſz ſchriften vermelt, noch ook en weten of denken dat 't ſelfde oit gemaekt of gedacht is by yemanden van onſe voorſz Raden, maer by eenige quade en oproerige geeſten, ſayers van onkruit en civile diſſentien en twedrachtigheden, waer op wy willen neerſtige en rigoreuſe informatie genomen te worden, en ook opte andere boexkens en ſchriften voorſz, gebiedende en bevelende ſo wel u als den Officieren van der plaetſen daer deſe gedaen ſal werden, dat gy reſpectivelijken onſe voorſz Neve den Hertog van Alva ſchriftelijk adverteert binnen veertien dagen, of ten alderlangſten drie weken, van het devoir dat by u en hem daer in reſpectivelijken gedaen ſal weſen, ſulx dat wy daer van een goet genoegen en een ſatisfactie mogen hebben, en op dat de ſake des te beter ter kenniſſe ſoude mogen komen, beloven wy een goede gifte en recompenſie te doen geven den genen die de auteurs en inventeurs van den voorſz ſchriften verklaren ſullen, en belangende de gene die dagelijks verſcheiden quade roepen, valſche en vreemde nieumaren en tijdingen uitgeven en verſieren, alſo een yegelijk wel ſien en merken kan dat 't gemeen volk daer door ſeer verſlagen en verbaeſt word, en dat de ſelve komende uit quade geeſten, weſende eenige van dien ſo onbevreeſt dat ſy de voorſz propooſten openbaerlijk derren ſeggen en voortbrengen, betonende daer by notoorlijk dat ſy de partye van de rebellen houdende zijn, willen en laſten wy daerom dat deſelve terſtond aengetaſt, gevangen en exemplaerlijk geſtraft worden na hun verdienſte en den eiſch en importantie van de ſaken, ſonder verdrag of diſſimulatie, op pœne van 't ſelfde te verhalen op de gene die in gebreke ſoude weſen hun devoir daer in te doen, en ten einde van onſe tegenwoordigen meninge en ordonnantie niemant ignorantie en ſoude mogen pretenderen, ſo ontbieden en bevelen wy u dat gy deſelve terſtont en ſonder vertrek doet kondigen, uitroepen en publiceren alom &c. daermen gewoonlijk is uitroepinge

Dooz lichtveerdig betrouwen ſijnder dele bedzogen geweeſt.

De Boexkens / ſchriften &c. in handen van den Officier te brengen en te doen verbranden.

Verſekeringe.

Recompenſe.

Tegen de nieumaren en tijdingen.

ge en publicatie te doen, en tot onderhoudeniſſe en obſervatie van dien procedeert en doet procederen na forme en inhouden der ſelver, ſonder eenige gratie, gunſte, diſſimulatie, of verdrag: des te doen, met dieſſer aenkleeft, geven wy u volkomen macht, autoriteit en ſonderlinge bevel. Ontbieden en bevelen voorts eenen yegelijken dat ſy u en hem 't ſelve doen ernſtelijk verſtaen en obedieren. Want ons alſo gelieft. Gegeven in onſen Leger tot Binch. Onder onſen contreſegel hier op gedruckt in Placcaten den elfden dag van Novembri 1568. Onder ſtond geſchreven by den Coninck in ſijnen Raed. Ondergetekent,

d'OVERLOPE.

(F. 181.) Ik wil nu den Prince van Orangien eens wederom voortbrengen / daer van ik dus lange geſwegen hebbe / op dat de leſer niet en mene dat ik hem gantſchelijk vergeten hebbe. De voorſchreven Heere Prince van Orangien / gelijk hier voren aengeroert is / heeft dagelijks door hulpe van ſijne vrienden en geconfedereerde groot volk by een vergadert / daer toe hy te koſte geleid heeft genoegſaem alle ſijn vermogen / en het vermogen van vele ſijner vrienden / hy en ruſte dag noch nacht om te beſorgen alle dat hem van node was tot ſijn voornemen / reiſende ſelfs in perſone van d'eene plaetſe opte ander / en als hy nu ſeer ernſtelijk gepoſt werde om hem te velde te begeven / door Marcus Peres en ſijn conſorten / als gemachtigde van de Nederlandſe Gereformeerde Kerken / ſo wel die als noch in 't heymelijk in Nederland over al verſtroit waren / als ook der gener die buiten den ſelven Lande gevlucht waren / die hem tot deſe tocht belooft hadden op te brengen 300000 dalers in gereden gelde / die ſy-luiden ſouden vergaderen in de Nederlanden / en hem doen hebben ſo haeſt hy ſijn volk gereed en by den anderen ſoude hebben / en hem te verſtaen gegeven zijnde als dat de voorſz penningen al gereed waren / ſo heeft hy grote neerſtigheid gedaen om het volk by den anderen te doen vergaderen / hebbende daer in vele verhinderinge en tegenſpoeds: middelertijd heeft hy raedſaem gevonden ſekere geſchriften in druk te laten uitgaen / daer in verhalende de redenen waerom hy deſe oorlog tegen den voorſchreven Hertog van Alba en de Spangiaerden aenvaerde / om daer mede ſijn ſake niet alleen te juſtificeren en rechtveerdigen by een yegelijken / maer ook om de herten der Nederlanders tot hem geneigder te maken / ten einde ſy-luiden / als hy met groten macht in 't Land gekomen ſoude zijn / den Hertog eenig afbreek ſouden mogen doen / of eenige muiterye veroorſaken binnen den Lande / op dat den Hertog meer dan op een plaetſe ſich te wachten en om te ſien ſoude hebben. Eene van deſe geſchriften was aldus luidende:

Des Prince van Oranges ſchryven waerom hy d'oorlog tegen den Hertog van Alba heeft aengenomen.

WIllem by der gratie Gods, Prince van Orangien, Grave van Naſſau, Catzenelleboge, Vyanden, Diets, &c. Heere en Baron tot Breda, Dieſt, Grimbergen, Arlay, Noſeroy, &c. Burg-Grave tot Antwerpen, en Beſanſon, allen getrouwen onderſaten der Coninklijke Majeſteit in den Nederlanden ſaluit. Weinig luiden in den Nederlanden is verborgen, hoe dat de Spangiaerden over lange jaren gearbeid hebbende om na haer-luider moetwille te mogen regeren des Coninklijken Majeſteits Nederlanden, de ſelve landen te dien einde ſo grotelijk hadden gediffameert van ketterye aen ſijne Majeſteit, dat deſſelfs goetheid by den Spangiaerden misbruikt zijnde, ſijne Majeſteit geaccordeert hadde het invoeren van de Inquiſitie binnen den Nederlanden voorſz, want deſe natie wel verſtond dat ingevalle de Nederlanden de exercitie van de Inquiſitie grotelijk gedoogden, het volkomen maniment der Nederlanden hen-luiden niet en mogte faelgeren, of indien ſy de ſelve weigerden, dat alſdan de ſelve Landen hen-luiden tot eenen rijken roof open ſoude ſtaen: welk hen-luiden voornemen bemerkt zijnde by de Edelen der ſelver Lande, hebben ſy by remonſtrantie van den quaden einde uit het executeren der ſtrenger Placcaten te beduchten ſtaende, ootmoedelijk aen ſijne Majeſteit verſocht abolitie van de Inquiſitie, en minderinge van de al te ſtrenge Placcaten op 't ſtuk van de Religien, waer na door eenen onwijſen yver des gemenen volx, op ſommige plaetſen eenige ongeregeltheid is gevolgt, dewelke met groot recht en redenen al eenigſins was excuſabel, door de onnutte en ſeer trage remedien daer tegen gedaen; maer ook mede door 't geſtadig vertrek van ſijne Majeſteits komſte in de landen van herwaers-over, met verſcheiden brieven van den ſteden en volke dikmael onverachtelijk belooft: maer al des niet tegenſtaende, hebben de Spangiaerden en andere quade menſchen ſijne Majeſteit al 't ſelve ſo verkeert aengegeven, dat ſijne Majeſteit den Hertog van Alba met Spaens krijgsvolk heeft geſonden in den lande van herwaers-over, dewelke van geen ander voornemen (ſo 't leider by de acten blijkt) en is met de ſelve te handelen, dan ſonder onderſcheid den goeden metten quaden, en de grote menigte ontſchuldigen, met weinig ſchuldigen te verjagen, te hangen, en te onthalſen, na dat hy den Princen, Baronnen, Edelen en treffelijkſten van den Nederlanden gedood, verjaegt, en van hare ſteden, landen en goederen berooft ſoude hebben, om alſo te gereder te mogen geraken tot het eenig ſouverein regiment over deſe Nederlanden, volgende hier in d'exempelen by hen-luiden in Italien al over lange gepleegt. Om 't welk immer onbehindert na haer tyrannige luſt te mogen volbrengen, hadden de Spangiaerden en andere bloeddorſtige argliſtelijk ſijn Majeſteit uit deſe Landen, in een ſake van ſo groten gewichte (daer Keiſer Carel hoogloffelijker memorien, om veel geringer ſaken, als namentlijk alleen om de beroerte van Gent te ſtillen, in haeſte door ſijne verſoende vyands landen, hem ſelven haſarderende, herwaers-over quam) in Spangien gehouden, alleenlijk dat ſijne Majeſteit ſijnder onderſaten ontſchuld niet verſtaen, de Spangiaerden verkeert aengeven niet merken, en ſijne Majeſteits getrouwe onderſaten (tegen ſijne aengeborene goedertierentheid) onverhoort veroordelen, en den Spangiaerden tot eenen roof geven ſoude. Hoe nu door dit fenijnig belet niet alleen de onſchuldige, maer ook die wel verdiende onderſaten ſijns Majeſteits, wredelijk gedood, verdreven en goedeloos (tot des Spangiaerts profijte) gemaekt worden, met deerlijke verarminge der ontſchuldiger wijven en kinderkens, ſiet men ſo menigvuldelijk voor oogen, dat des genen nood en is alhier te verhalen: ſo men inſgelijx niet vele en behoeft te ſeggen van den effectte der Inquiſitie nu tegenwoordelijk, als een ondraeglijk juk op ſijne Majeſteits onderſaten, in den lande van herwaers-over gedrongen zijnde, gemerkt yegelijk wel kond is, dat aen de gierigheid, haet, of moetwille van eenen gediffameerden verrader hangende is, het lijf, het goed, en de eere van alle vrome en oprechte luiden, na dat de Hertog van Alba eenmael onder de voeten heeft getreden, alle beſchreven rechten, alle privilegien, en ook alle contracten, by ſijne Majeſteit beſworen zijnde.

Wat ſullen doch alle goede onderſaten des Coninks, van den Hertog voorſz verwachten, dan alle dage te worden geſtelt in de noodſtalle van God te verlochenen, van 't land en goederen te verlopen, of van alle ellendigheid gemartelizeert te worden, wat ſtaet doch te verwachten over den ganſchen Nederlanden, die onlangs ſo weeldelijk in juſtitie, vrede, neringe en rijkdommen floreerden, dan gewelt in 't goed en bloed, ſchendinge van maegden en vrouwen, moorderye van grote menigte van ſijne Majeſteits beſte onderſaten, en dat (noch boven al gaet) eene gehele berovinge van den heiligen en zaligmakenden woorde Gods: ſeker heeft hy deſe voorſchreven tyrannie ſulx opentlijk dorven plegen, dewijle de ſaken van de Nederlanden doch in grote onſekerheid ſtonden, hy ſal hem voorwaer niet ſchromen ſijn aengeboren felheid trouwelijk te tonen, indien hy de voorſchreven Landen bedwongen hebbende, hem ſelven volkomelijk meeſter van de ſelve maekt. Dan ſul-

ſullen eerſt de goeden geſtraft, de quade ge-eert, en de Nederlanden van vrome luiden, van rijkdommen, van neringe en welvaren geheel gebloot, en ſulks den quaedwilligen gebueren der ſelver Landen tot eenen weerloſen roof gemaekt worden; ſo dat ſy te recht puer ſot en dul geacht mogen werden, die al deſen niet jegenſtaende, hen verlaten op de loſe en bedriegelijke beloften des Hertogen van Alva, of andere onder den name des Coninks (die ſy gewoon zijn te misbruiken) van pardon en anders, gemerkt alle 't ſelve mede niet en zijn dan gladde woorden en ſtricken om de lichtgelovende menſchen ellendelijk te vangen, ſo men gedien heeft aen den onthalſden Graven, ook vele Edelen en Burgeren, die door een onſekere hope van goedertierentheid, des Albaners felheid hebben moeten ſmaken, en ook mede ſonderlinge aen de brieven, onder gewiſſe Coninks name, den volke alom in Nederland voorgeleſen, op dat het volk (dat nu veel uit vreſe uitten Lande begon te lopen) binnen 't Land op ſijn arbeid ſoude blijven, op 't goet betrouwen van ſijne Majeſteits genade, welke genade den genen daer op betrouwende, ſo ellendelijk geworden is, datter tot verſcheiden plaetſen vele onbermhertelijk gedood zijn geweeſt, uit krachte van bedekte brieven geſonden, inhoudende dat ſy-luiden Officieren, ſonder te letten op de genade brieven voorſz, den volke verkondigt zijnde, des niet te min voort ſoude gaen metter executie, volgende haer-luider Officieren ſecrete inſtructie.

Waerom wy WILHELM by der Gratie Gods, Prince van Orangien, den voorſz ellendigen State der Nederlanden al over eenige jaren voorſien hebbende, en onſen eed, dienſte en getrouwigheid tot ſijne Majeſteit betrachtende, hadden de ſelve jammeren, den Nederlanden door het invoeren der Inquiſitien over 't hooft hangende, getrouwelijk ſijne Majeſteit voorgehouden, op hope dat ſijne Majeſteit 't ſelve ter herte nemende, metter Inquiſitie ophouden, en ſijne Majeſteits Erf-landen voor ſulken ellendigen bederffeniſſe behouden ſoude, maer ſiende 't ſelfde alles te vergeefs en ganſch onvruchtbaer te zijn, overmits gene ſaken ten ooren ſijnder Majeſteit mogen komen, dan door de Spangiaerden en andere corrumperende tongen. En bemerkende mede de ganſche Nederlanden, geſtelt weſende in de uitterſte noot en pericule van een eeuwige ſlavernye en irreparable bederffeniſſe, hebben wy ſo uit krachte van den behoorlijken dienſt, die wy ſijne Majeſteit ſchuldig zijn, als uit waerachtige medelijden van de ellendigheid ſijner Majeſteits getrouwe onderſaten, aldaer niet langer ſodanige deerlijke moord, roof, geweld, en jammer, ſtil blyvende konnen aenſchouwen. Te minder ook overmits wy, als van ſijne Majeſteits goedertieren nature grondelijk kenniſſe hebbende, verſekerlijk weten dat ſijne Majeſteit van de Nederlandſe ſaken by den Spangiaerden qualijk geinformeert is, en dat ſijne Majeſteits wille geen dink minder en is, dan dat de voorſz ſijne ſchone Erf-Nederlanden ſo lelijk verwoeſt ſouden worden.

Alſo hebben wy, beweegt zijnde uit ſaken voorſz, en ſonderlinge ook verſocht zijnde by den onderſaten
(F. 182.) van ſijne Majeſteits Nederlanden, ſo wel die daer noch binnen ſitten, als die verdreven zijn, ſo wel van der Catholijkſer als van der Gereformeerde Religien, tot geen einde anders dan tot Gods eere in 't voorſtaen van ſijn Heilig woord, en dienaren tot ſijne Majeſt. dienſte, in 't voorkomen en beletten van de totale ruyne der Nederlanden, en tot welvaren der ſelver Landen, in 't beſchermen van de vryheid en Juſtitie der ſelver, de wapenen ter hand genomen, om met rechtveerdige nootweer, der Spangiaerden geweldige tyrannye tegen te ſtaen en beletten, met hulpe van den barmhertigen God, die aller bloeddorſtige tyrannye vyand is, getrooſt zijnde, lijf en goet daer by te wagen, daer toe wy nu al (God ſy lof) een treffelijk krijgsheyr van ruiteren, knechten, geſchut, en alderley krijgsruſtinge bereid hebben op onſen eigen koſten.

En want elk oprecht menſche ſchuldig is de eere Gods, de grootheid ſijns Lands-Heeren, met de vryheid en welvaren ſijns Vaderlands te helpen vorderen en beſchutten, en hebben wy niet willen laten alle vrome en getrouwe onderſaten ſijns Majeſteits, ſo wel die noch binnen den Nederlanden zijn, als die daer uit zijn verdreven, met alle ernſt te vermanen, dat ſy luiden ter herten nemende des gemene Vaderlands grontelijke bederffeniſſe, haer-luider en haerder kinderen eeuwige ſlavernye, des tyrans grouwelijke bloedſtortinge, en het ontberen van de Euangeliſe lere. Dat alles ontwijfelijk worden ſal, by aldien de Hertog van Alva nu genen eendrachtigen wederſtant en werd gedaen, hen ſelven immers als nu, met lijf en goet beneven ons totte voorſz notelijke wederſtant getrouwelijk imployeren. Om d'welk wel te doen en hem ſelven te helpen, gemerkt u God met aenbiedinge van ſo wenſchelijke middelen, als hy gebenedyet eenen yegelijken, door ons is voorhoudende nu ook wil helpen, hooglijk van node is, dat alle vrome luiden (nu wy doch met eene machtige krijgsruſtinge al in 't trecken zijn) hen ſelven onbeveinſdelijk openbaren, dienaers van God en van den Conink, ook liefhebbers van 't gemeen Vaderland. Alſo dat de gene die uiten Lande gevloden zijn, hen ſelven eerſtdaegs daer weder in voegen, elk in ſijn woonplaetſe, en terſtont met den genen daer noch in weſende metter daet arbeiden om de Steden te helpen verhoeden van den Garniſoenen der voorſz Spangiaerts, en die te bewaren ten dienſte van de Coninklijke Majeſteit, en tot vryheid van den ſelve Stede en gemenen Lande.

d'Welk indient getrouwelijk geſchied (ſo wy allen getrouwen ſijne Majeſteits onderſaten ganſelijken toe betrouwen) de Coninklijke Majeſteit eenen ſeer groten dienſt ſal zijn, en ons ook geven eenen luſt om u luiden meer en meer te beſchermen, en te vryen van de Albaenſe tyrannye. En ſullen daer beneven onſe ondraeglijke koſten, ſchaden, moeiten, arbeiden, en periculen eenigſins gerecompenſeert achten, door ſulke u luider bevonden oprechtigheid, vromigheid en dankbaerheid, die wy dan noch in tyden en wijlen aen alle ſodanige vrome luiden grotelijk willen gedenken. Maer ſo daer ook eenige werden bevonden (ſy zijn binnen of buiten ſlands) die over beide zijden hinken, twe Heeren dienen, deſe gemene Lands-ſaken ledig ſtaen, en tot eens anders pericule, ſchade, en arbeid aenſchouwen willen, alle ſodanige willen wy ook met deſen geadverteert hebben dat ſy lieden (deſen handel geval, ſo dat des Heeren wille ſy) van God niet ongeſtraft en ſullen blijven, en als eerloſe luiden, en trouweloſe verraders van 't Vaderland, en van hun ſelven, geacht ſullen worden t'allen tijden. Op dat ſodanige menſchen ſulke haer-luider onnutte hope van ongeſtraftheid verworpen, en hen ſelven mannelijk, vromelijk in deſe al gemene treffelijke, eerlijke en Godlijke handel quijten mogen, met ons en alle anderen getrouwe dienaren en onderſaten van ſijne Majeſteit.

Ten einde des Albaenſe gierige bloeddorſtigheid eens recht betemt zijnde, de gemene Staten van de Nederlanden eens hope mogen verkrijgen, om tot onpartydige aendieninge van ſaken aen ſijne Majeſteit, tot rechtveerdige verantwoordinge van den gemenen lande, tot genietinge van oprechte juſtitie, volgende dien ook tot de voorgaende neringe en welvaren der ſelver Landen, tot beveſtinge der privilegien, tot exercitie van de ware Religie, en tot eenen gedurigen vrede mogen geraken, onder ſijne Coninklijke Majeſteit, dien God almachtig verlene een verſtandig herte dat hem vreſe, en een lang ſalig leven, tot een lange ruſte en welvaren der Nederlanden. Datum den 31 dag des maends Auguſti, anno 1568.

Noch liet de voorſz Heere Prince van Orangien ter ſelver tijd mede in druk uitgaen een ander groter geſchrifte met deſen titule: Verklaringe en uitſchrift des doorluchtigen, hoochgeboren Vorſt en Heere, Heere Wilhem Prince van Orangien, &c. **van ſijne nootſakelijke defenſie tegen Duc de Alva / en ſijne grouwelijke tirannye / waer in hy veel breder dan in 't voorgaen-**

gaende ſijnen ſake juſtificeerde / en des Hertoge van Alva tyrannie verhalet.

Daer is noch een ander uitgegaen met deſen titel: Waerſchouwinge des Princen van Orangien aen de ingeſetenen deſer Nederlanden. Noch een ander met deſen titel: Getrouwe vermaninge aen de inwoonderen der Nederlanden, tegen de ydele en valſche hope, daer mede ſy van hen verdruckers werden verleid.

Deſe gedruckte ſchriften in Duits en Francois werden alom geſonden en geſtroit gelijk voorſchreven. Als nu ſijn macht van dage te dage / meer en meer was waſſende en toenemende / ſo van peerden / ruiteren / als van voetknechten / ſo dat hy eenen ſchonen hoop volx by den anderen hadde / die haer loopplaetſe hadden in 't Land van Trier by een Clooſter genaemt Kommerſdorff / en dat deſe daer nu eenen tijd lang gelegen hadden tot ſeer grote ſchade des landvolx. So heeft de Heere Prince ſijne generale monſteringe gedacht te doen / maer alſo de penningen / te weten de 300000 daelers noch niet en waren gekomen uit Nederland / volgende de voorſz toeſeggingе den Heere Prince gedaen / ſo en heeft hy 't ſelve niet wel konnen te wege brengen / ſo datter grote onruſte en muiterye onder gekomen is / doch is ſo vele te wege gebracht en gehandelt dattet alles geſtilt / en eenſdeels door weinig gelds / en andersdeels door ſchone beloften daer toe gebragt is datſe gemonſtert zijn geworden / de principale Capiteinen van de ruiteren waren Frederik Rolhuiſen, Maerſchalk van Heſſen / een ſeer beroemt en erbaren krijgsman / Dirk van Schoonburg, Graeve Juſtus van Schouwenburg, Graeve Albert van Naſſau, Graeve Burchard de Barby, Otto de Malsbourg, Herman Rudeſal, en Adam Welſe, de oberſte Colonellen van het voet-volk waren / Nicolaes van Hoodſtad, ofte Hagſtad, een Edelman van ouden huiſe / en ſeer edele afkomſte / in feiten van oorloge wel geoeffent / Vitus Schoner, en Balthaſar de Wolffes. De Frantoiſe Capiteinen waren / Jenlis, Morvillier, le Baron de Renty, Mouy, Autricourt, Eſternay, Eraquiers, la Perſone, en andere over 12 bende ruiters / en over 2000 haekſchutten: de Capitein Poict hadde ook bevel over het voet-volk. Hier toe was gekomen Graef Lodewijk van Naſſau na dat den ſlag te Jemmingen (daer wy hier te voren af geſproken hebben) verloren was / mette Oberſte van de Nederlanders / als de Graeve van Hoogſtraten / des Heeren van Batenburg ſone / broeder van de twe die de Hertog hadde doen onthoofden / de Heeren van W. Kyſoire / Carlo / Hames / Boxtel / Loverval / Opdam / Sonoy / en meer andere uitte Nederlanden gevlucht en verdreven.

Wat de Prince door Oberſten en Capiteinen over ſijn volk heeft gehad.

So heeft dan in 't begin van September de Prince van Orangien ſijnen leger doen op-trecken / en na dat hy de generale monſteringe gedaen hadde is hy over den Rhijn getrocken na S. Vijt / een plaetſe behorende onder het gebied van den voorſz Prince / de gehele macht was ontrent 44 vaendelen Hoogduitſen / 4000 Francoiſen en Walen / meeſt al haekſchutten / en 4 vanen Duitſe wel gemonteerde ruiters / ſommige van den voetvolke hadden in hare vendelen voor hare diviſen / Pro lege, grege, & rege: dat is / voor de Wetten / voor het volk / en voor den Conink / recht of ſy hadden willen ſeggen:

De macht van den Prince van Orangien.

Voor den Conink, volk ende Wetten vroet
Willen wy vry wagen lijf ende goet.

Andere voerden een Pellicaen (die uit liefde die hy draegt tot ſijn jongers de ſelfde met ſijn eygen bloed ſpijſet) in hare vaendels / d'andere hadden roſen op hare stormhoeden / het welke van ouden tijden altijds is het teken van de Engelſe geweeſt / gelijk of ſy daer mede hadden willen te kennen geven dat de Coninginne van Engeland haer in deſen hadde behulpig geweeſt. Deſgelijx hadde de voorſz Prince van Orangien tien ſtucken grof geſchuts / te weten 6 valkonetten en 4 cartouwen / het was ſeer regenachtig en lelijk weder / en ſeer onbequaem om te reiſen en marcheren met ſodanigen groten en geweldigen leger.

Als nu de Hertog van Alva deſe tijdinge verſtaen heeft dat de Prince van Orangien met ſijn heyrleger in 't trecken was en na Nederland wilde komen / ſo heeft hy ſijnen leger geſlagen by Maeſtricht / en heeft hem aldaer ſeer ſterk gelegert / beſchanſt en begraven.

Duc d'Alva krijgt volk en geld uit Spangien.

Ontrent ten ſelven tijde heeft de Conink uit Spangien geſonden aen den Hertog 400000 cronen / en 2500 Spaenſe ſoldaten / dewelke terſtond na des Hertogen van Alva leger zijn getrocken / uit de ſelve heeft men verſtaen dat Floris van Montmorency, Heere van Montigny (de broeder van den Graeve van Hoorne) met drie andere in Spangien onthooft zijn geweeſt.

De Heere van Montigny onthooft.

En hoewel niemand daer van en dorſte ſpreken / ſo warender nochtans vele die daer in een groot misbagen hadden / dat men een Heere van ſulker qualiteit / die door laſt en bevel van de Regente en alle de Heeren van der Ordre / en Raed van State / aen den Conink geſonden was / na dat men hem ſo lange tijd opgehouden hadde / noch eindelijk tegen alle volkeren rechten hadde doen doden / en boven dien alle ſijne goederen doen confiſqueren en aenſlaen.

Meteren ſchrijft: dat hy lange te Segovia gevangen geſeten hebbende op een kleinen hogen toren / met eenen ſijnen knecht Artus de Munter / alwaer hy lange geſeten hebbende en niet konnende op ſijn verſoek te recht geſtelt werden / middelen geſocht heeft om uit de gevangeniſſe te komen / daer toe bewegende een Spangiaert van ſijn bewaerders / Anthonis van der Beke ſijn Secretaris / Johan Hanou een Edelman uit Pruiſſen / Jan le Moine ſijn hofmeeſter / en Jan ſijnen Cok / dan dat door verſuimeniſſe van ſijnen hofmeeſter de ſake ontdekt werd / daer over den Spangiaert gehangen / den Cok twe honderd ſlagen kreeg met een breed leder / d'andere na lange gevangeniſſe door voorbidden van de Princeſſe van Portugael by quamen / doch in Nederland komende werden op de galge uit Bruſſel gebannen: en dat de Heere van Montigny in 't jaer 1570. door de komſte van de Coninginne van Spangien / die belooft hadde voor den ſelven aen den Conink hem te verbidden ('t welk den Hertog van Alva overgeſchreven hadde) eer de Coninginne uit het ſchip trad / door een jonge pagie die hem diende werd vergeven / ſonder ſententie / ſulx dat hy ſterf in October 1570. en dat in Meert 1571. by den Hertog van Alva ſententie werd gegeven / en alle ſijne goederen werden geconfiſqueert: wat hier van zy en ſoude ik niet konnen ſtellen / dan my is altijds geſeid geweeſt van perſonen van qualiteit / dat hy in Spangien by ſententie ſoude zijn onthooft / late daerom dit alſo in ſijn weerden ſtaen / ſal nu voorts gaen / tot dat ik hier van ſekerder en klaerder beſcheid af ſal mogen bekomen. (F. 183.)

Dood van de Coninginne van Spangien.

De Coninginne van Hiſpanien Iſabella de Vallois / Conink Karel van Crankrijks ſuſter / is ook in deſen jare geſtorven / en dat ſeer haeſtelijk / ook niet ſonder groot vermoeden van vergeven te zijn geweeſt / ſy liet hem twe dochteren achter: de Hertog van Alva liet haer in Nederland een grote uitvaert doen / ſommige ſeggen datſe van een misdragt verſcheiden / en alſo geſtorven is.

Hoe ſterk het leger van den Hertog van Alva was.

Het leger van den Hertog van Alva was ſeer ſterk / hy hadde by hem vier regimenten Duitſen / daer Oberſte van waren / de Graeve van Ladron / en Graeve Philips van Oberſtein / negen duiſend oude wel geoeffende Spaenſe ſoldaten / en by-na ſo veel Walen en Nederlanders / en ſes duyſend ruiters / behalven de ordinaris benden van Ordonnantien / ſulx dat hy eenen ſchonen hoop wel geoeffent volks by den anderen hadde / wel voorſien ſo van geſchut / amonitie / geld / proviande / als van alle andere noodruft.

De Graeve van der Merk / Cry-heere van Lume /

De Grave van der Merk komt by den Prince.

wesende een Luikenaer / by hem hebbende eenen schonen hoop ruiteren / (die gelooft hadden datse haer hayr niet en souden kozten / vooz en aleer sy de dood van den Grave van Egmont en Hoozne gewzoken hadden) heeft hem ontrent desen tijd by de Francoisen gevoegt / en is voozts by den Pzince van Ozangien gekomen / tusschen wegen eer sy-luiden by den Pzince quamen / veel wzeedheids bedzijvende tegen de Papen / Monicken en geestelijke personen.

Wat de Prince doet.

De Pzince over den Rhijn getrocken zijnde / neemt het Huis te Carpen by Ceulen in / voozts sijn leger gebzacht hebbende dooz Limbozg / en in 't Land van Gulik en andere plaetsen / neemt het Slot te Witthem / 't welk den Grave van Culenbozg toequam in / en besettet met volk: neemt ook op de selve reise in Arenberg en Eppen / tusschen Ceulen en Duren gelegen / en ook de Hozsemon / 't welk den Coninck toekomt / en aldus heen en weer treckende / om den Hertog van Alba te abuseren / so is hy ten lesten by nacht subijtelijk en onversiens met liste by Stockum over de Mase gepassеert met sijne gehele heyzkracht / in meninge om hem te pzesenteren vooz het leger van den Hertog van Alba / en hem slag te leveren / maer hy heeft daer toe niet konnen komen / want de Hertog hem seer sterkelijk begraven en gelegert hebbende ontrent Maestricht / op een seer wel gelegen plaetse / hebbende de stad van Maestricht open (van waer hy van als genoeg en overvloedig kreeg om sijn leger t'onderhouden) en wilde niet slaen / hoewel (men seid) dat de Spangiaerden geerne tegen den Pzince geslagen hadden. Maer de Hertog van Alba wesende een oud en voozsichtig Krijgs-Oberste / wetende dat de oozlogen niet te betrouwen en zijn (so Tubicides seid:

De Pzince trekt over de Mase.

Den uitgang der oorlogen en is niet te betrouwen,
Want sy is onseker ende niet op te bouwen,
Dikwils neemtse een ander eint:
Dan men te voren wel hadde gemeint.

De oozsake waerom de Hertog van Alba niet en heeft willen slag leveren den Pzince van Ozangien / maer de selve heeft vertogen

Wilde liever niet slaen dan sijn sake in openbaer perijkel stellen / want hy vzeesde of by avonturen het Duitse krijgsvolk / dewelke meestendeel sijn Religie contrarie waren / en gelijke pzofessie van Religie hadden als sijn vyanden / om de sake des geloofs wille den vyanden gunstig mochten zijn / en in 't midden des strijds van hem wijkende / of haer van den strijd houdende / sich selven met alle de sijne in nood vzengen mochten. Daer-en-boven wist hy wel / dat de Heeren van der Ozdze des gehelen Nederlands hem niet al te veel goeds en gunden / en datse meer uit bedwang dan uit goede wille hem gehoozsaem waren / daerom sozgde hy ook of mocht gebeuren dat sijn vyanden den slag en 't veld behielden / en victozie vochten / dat sy alsdan hen tot sijne vyanden keren / en hen-luiden voozts gelijkelijkelijk tegens hem stellen souden mogen / want eener seid:

Die verdrukt werden door felle handelinge,
Soeken beter, ende haecken na veranderinge.

So heeft hy dan vooz hem genomen / met schermutseringe de sake gaende te houden / wel wetende dat de Pzince niet en soude mogen seer lange so veel volx by den anderen houden / of hem en soude geld of victualie / of ten minsten een van beiden ontbzeken: hy seide ook dat het grootste lof in den krijg daer in gelegen zy / dat een Oberste hem niet sonder dzingende nood in perijkel en stelle / en wanneer het einde des krijgs na-by soude zijn / so soude het selve alle menschen betonen / de voozbedachtheid sijns aenslags / en datter geen victozie nutter en is / dan die sonder sijner krijgsluiden schade en bloed werd verkregen / hy dede ook al 't land dooz weg nemen de molen-yzers uit de koozn-molens / op dat men te platten land vooz de Pzince en sijn volk geen koozn en souden konnen malen. De Pzince van Ozangien dede sijn beste om den Hertog van Alba totten slag uit te locken / maer 't was te vergeefs / derhalven hy hem beins de te vertrecken / heeft sijnen weg met een deel volx na Tongeren genomen en verhoopten 't selve in te nemen / want al was 't selve klein / het was seer sterk van gelegentheid halvens / en 't komt toe onder het Bisdom van Luik. Lupius Acuna Oberste van het peerde-volk des Hertogen van Alba / haeste hem om dit te beletten / en al schermutserende en strijdende met het volk van den Pzince van Ozangien / heeft hyse opgehouden / en heeft een deel van de sijne daer in gebzagt: daer zijn veel van des Pzincen volk gebleven / en ook een goed deel van des Hertogen volk: des Pzincen volk die 't ontquamen zijn tot S. Trupen ingeraekt / daer-en-tusschen is de Heer van Hierges 's nachts / so bedekt hy konde na Thienen in Bzaband getrocken / 3 mijlen van Loven / op dat hy den Pzince van Ozangien voozkomen / en de Bzabanders behulpig zijn mochte in tijds / en ook de selve in haer officie houden.

Schermutseringen.

Den tijd van vier dagen daer na heeft de Pzince van Ozangien by Tilermont een deel sijns volx over de riviere gesonden / het ander deel heeft hy een bergsken of hoogte daer een molen op gesticht was doen innemen / om te lichter het leger der vyanden hinderlijk te zijn. Maer de Hertog van Alba / heeft terstond eer sy het gesterkt hadden / de sijne aldaer gesonden / en zijn met sulken geweld aengeballen / dat des Pzincen volk de vlucht genomen hebben. De Pzince latende Tilemont ter rechter hand / heeft langs de riviere Geter getogen / en heeft bestaen sijn volk over te senden / 't welk den Hertog van Alba dooz bespieders verstaende / heeft Don Frederico de Toledo sijnen sone met 4000 haekschutten / 6 stucken geschuts / en eenen sterke hoop ruiteren gesonden / om sijn vyanden die in het overpasseren besig waren / te overballen / en is selfs terstond gevolgt mette rest van sijn leger. Don Frederik gekomen zijnde by een bosschagie / heeft sijn geschut in de Ozangise gewend / en heeftse sterkelijk aengeballen / maer sy weerden hun dapperlijk en vzomelijk / so dattet scheen dat de Spangiaerden souden hebben moeten vluchten: maer met de komste van den Hertog / zijn des Pzincen van Ozangien volk in de vlucht geslagen. Daer werd gevangen genomen een Edelman / genaemt Philips a Marbais / Heer van Louverval / uit het Ozaefschap van Namen gebooztig / die de Hertog kozteliyx daer na dede onthoofden. Voozts zijnder van de zijde van den Pzince van Ozangien gebleven / verslagen als verdzonken ontrent 2000. Don Frederik heeft de riviere gepassеert / en de vluchtige verbolgt / dewelke nochtans by de hare zijn gekomen / en haer in slagozden gestelt hebbende / so hebben sy-luiden ettelijke dagen metten vyanden gevochten / en dan d'eene en dan d'andere d'overhand behouden / na het spzeekwoozd:

Nederlage van des Pzincen volk.

Legt gy nu dijn vyand neder,
Morgen slaet u een ander weder.

De Pzince sijn leger opbzekende / heeft sijnen weg na Loven genomen / verhopende dat hy van sijne heimelijke vzienden soude ontfangen wozden / maer merkende dat hem nergens niemant en roerde om hem te ontfangen / is weder in 't land van Luik getogen / (F. 184.) en heeft onversiens de voozsteden van S. Laurens en Margriet / mette bzugge Afrody ingenomen / maer van daer vertreckende / dan hier / dan daer / heeft menig voornemen gehad / en middel gesocht om metten Hertog te slaen / maer haer bozderlijke gelegentheid en datse niet en wilden / deden hem sijne opinie alle dage veranderen / en siende dat hem ook met schermutseren allengkens veel volx afgeslagen werd / en dat sijn volk begonsten te muiten om betalinge / also hy ook van de 300000 dalers die hem de Nederlanders belooft hadden / niet dan 10 of 12000 hadde ontfangen / heeft hy gedacht best te zijn / vooz die tijd Nederland te ruimen / so de winter en quaed weder ook sterk opte hand quam / daer dooz hy ook niet veel uitrechten en soude komen / bysonder so hem behalven van gebzek van gelde / de victualie aen allen zijden afgesneden en ontrocken werd / sulx dat sy groot gebzek en armoede leden / is derhalven weg getrocken. De Mgerschalk de Cosse heeft ter begeerte van Duc d'Alba

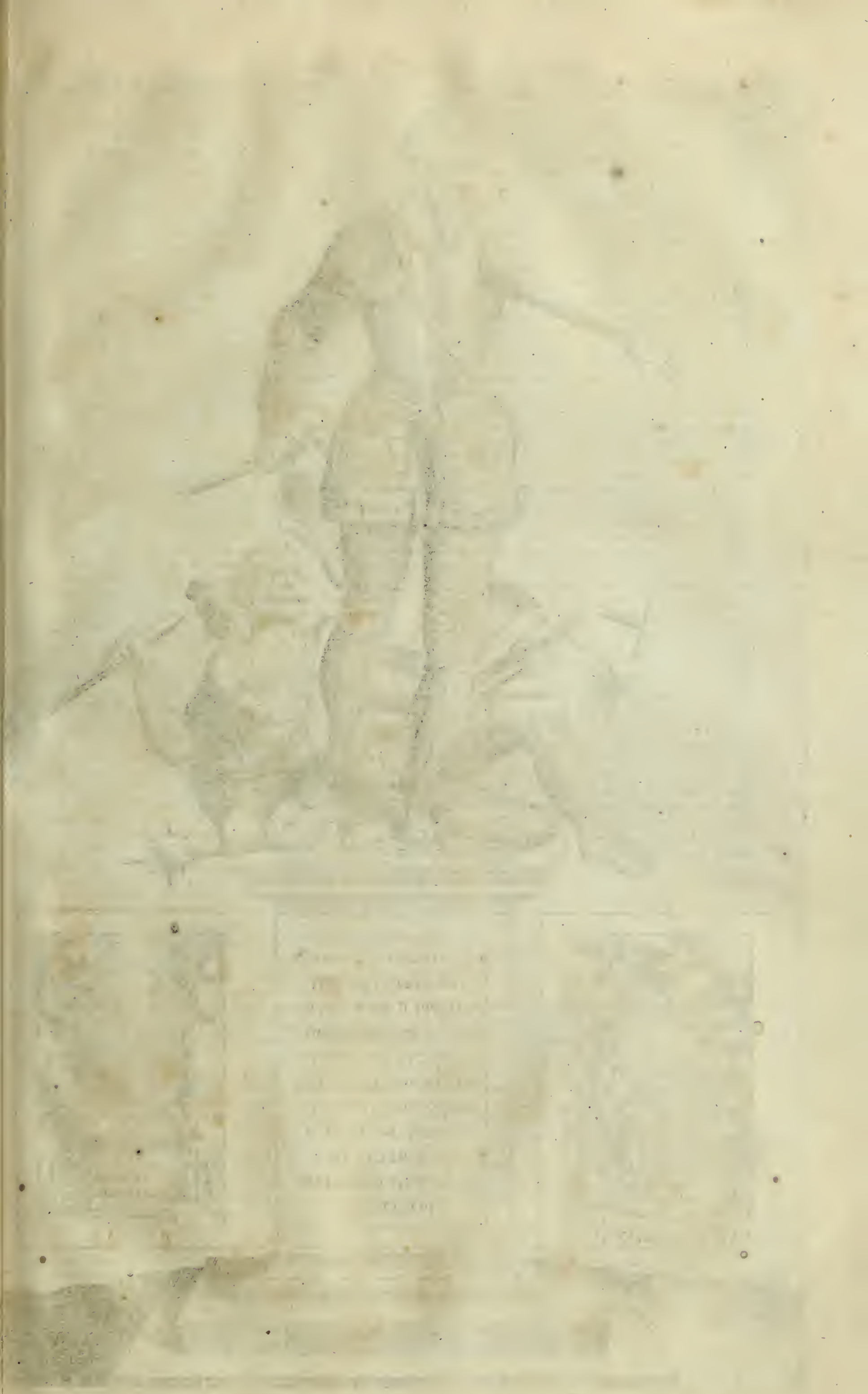

IVNGELINGI OPVS EXÆRE CAPTIVO

AAE XIKAKOΣ HΩΣ

FERDINANDO ALVAR.
A TOLEDO ALBÆ DVC.
PHILIPPI II. HISP. APVD
BELGAS PRÆFEC. QVOD
EXTINCTA SEDIT. RE-
BELLIB. PVLSIS RELIG.
PROCVR. IVSTIT. CVL-
TA PROVINC. PACEM
FIRMAR. REGIS OPT.
MINISTRO FIDELISS.
POSITVM.

PIETAS

d'Alba de Prince mede verbolgt / met 2000 haekſchutten / en 2200 peerden / om de achterſte te beſchadigen / gelijk hy ook dede / ſo dat de Prince grote ſchade van volk leed: de Francoiſen die by den Prince waren / rieden dat hy met ſijn volk na Vranckrijk trecken ſonde / en hem voegen by den Prince van Conde / daer toe de Prince wel geneigt was / maer de Duitſe ruiteren en knechten ſeer qualijk te vreden zijnde van de quade betalinge / en wilden niet verder trecken / maer wilden in haer vaderland reiſen / en de Hopluiden excuſeerden en ontſchuldigden hen ook / en ſeiden dat ſy hem niet en hadden belooft in Vranckrijk te reiſen: men ſeide dat een van Schomberg door liſt van den Cardinael van Lotteringen / hem liet gebruiken / om deſe muiterye te wege te brengen / door dien de Catholijken in Vranckrijk ſeer bevreeſt waren dat de ſelve Duitſen in Vranckrijk komen ſouden / ſulx dat de Prince door Henegouwen in Picardyen getogen zijnde / voorts door Campanien in Lotreinen / en voorts by Straetſborg met ſijn volk gekomen is / alwaer ſy niet wel te vreden zijnde opte belofte van in ſekere tijden en op termijnen betalinge te bekomen / geſcheiden zijn.

Korts na deſen / namentlijk den 11 December / ſterf de Grave van Hoogſtraten te Siſſans / ſijn ſelven een weinig gequetſt hebbende met ſijn eigen roer / en ſo ſommige ſeggen / gedronken hebbende eenigen vergiftigen wijn. Hy is een ſeer kloek en vroom Heer geweeſt / en ſeer verſtandig / de Prince van Orangien is ſeer bedroeft geweeſt om ſijne dood.

De Hertog van Alva niet tegenſtaende de Prince den twaelfſten Novembris ontrent Queſnoy hem veel volx afgeſlagen hadde / daer ook eenige van Adel en naem dood bleven / vervolgde de Prince tot Cambreſi toe / van waer hy den Raed van State geſchreven heeft in navolgende manieren:

Des Hertogen van Alba ſchrijvinge aen de Raden van Staten.

MYn Heeren, de wederſpannige, die ik met vlijt was vervolgende, ſulx ik by mijne voorgaende brieven hebbe geſchreven, hebben hen ten laetſten door de vlucht in behoudender hand gebragt, en zijn vertrocken uit de landen van herwaers-over, maer niet tot ſo goeden koop, of ten heeft hen wel gekoſt zedert hare inkomſte tot den uitgang toe, ſo in de nederlage van Liſmeau, geſchied den 20 October, en in verſcheiden andere plaetſen, als by Tongeren, by Thienen, voor Luik, in 't Graefſchap van Namen, en in deſen laetſte vervolge, die langer dan tien dagen heeft geduert, eer ſy frontieren konden bekomen, en ten laetſten voor deſe Stad, die ſy in 't paſſeren belegert en beſchoten hadden, meer dan 8000 mannen, ſo oorlogs-luiden als andere, waer uit men merkt de grote misrekening die ſy hadden gedaen, aengeſien ſy-luiden niet alleenlijken geen dappere ſaken bedreven en hebben, noch eenige inneminge in den Landen van herwaers-over, dan alleenlijken aen de kuſten van Braband, alwaer ſy nauwelijx ingekomen en waren, of ſy en verloren terſtond een groot deel van haer beſte ſoldaten. Maer het beſonderſte van haer oorlog is te werk geſtelt geweeſt tegens de Staten van 't Keiſerrijk, daer toe ſy nochtans hen beroemden haer beſonderſte toevlucht te hebben, pogende ons te vermaken by den Princen van 't Keiſerrijk, om de ſelve tegen ons te verbitteren, by den welken ſy-luiden geen oorſake gegeven hebben van in toekomende tijden groot gelove te hebben; noch ook by haren krijgsluiden, dewelke in plaets van dat men hen te verſtaen hadde gegeven, dat ſy hun rijk ſouden maken van de goederen van de vaſſalen en onderſaten van herwaers-over, hen-ſelven in groten getale verſlagen hebben gevonden, en de andere qualijk gehandelt, qualijk betaelt, ſtervende van honger, en ten laetſten gedwongen met hare voeten t'ontlopen, 't welk de weg niet en is om op een ander tijd weder t'haren geboden gevonden te worden, daer tegens ſy beweſen hebben hoe wijt hare meninge vervreemt was van 't gene ſy belooften by hare boeken die ſy hebben doen drucken en zaeyen onder 't volk, om de ſelve te doen opſtaen tegen den Conink, van te komen als vrienden, beſchermers en voorſtaenders van 't vaderland, niet anders gedaen hebbende dan te branden en vernielen, Kerken, Cloſters, Dorpen en huiſen daer ſy voorby getrocken zijn, hebbende van te voren genomen de koopluiden van herwaers-over, en haer goeden gaende langs den Rhijn na Duitſland, al 't welk genoeg behoord te zijn om den genen d'oogen te openen die van ſchalkheid en logenen bedrogen mogen geweeſt zijn, om hen voortaen te wachten voor gelijk bedrog en gemene vyanden van God, den Conink en 't vaderland.

Ook mag men door deſe uitkomſte bemerken den zaligen raed die ons God ingegeven hadde van ons jegens hem te dragen, als wy gedaen hebben, acht hebbende op den tijd hem bevechtende met honger, ons behelpende met de oorſaken als ſy ons geboden werden, ſonder dat de voorſz rebellen oit vervordert hebben ons te komen bevechten.

Nu alſo 't aen niemand dan aen hen-luiden heeft gebroken, alſo wy haer geſtadelijk op de ſtaert, en drie malen ſo na den anderen waren, dat het grof geſchut van d'een tot d'anderen geraekte, en ſonder datter de twe reiſen eenige beſchanſinge tuſſchen beiden was, weſende ſy-luiden die ons behoorden te komen beſpringen, en wy niet hen-luiden, gelijk wy wel gedaen hebben te Groeningen, by Embden en elders, daer 't ons betaemde tijd te winnen, in plaetſe daer wy hier beſchermers waren, en was niet anders van node dan den tijd aen te ſien, waer door, om verſcheiden redenen, hier meer van node was loosheid dan kracht. En God lof wy zijn in ons geheel gebleven met alle onſen volke, ſonder (ſo te ſeggen) yemand verloren te hebben, om ons daer mede een andermael te mogen behelpen als 't nood geeft, hoewel ik verhope dat 't ſelve niet meer gebeuren en ſal, en dat de Landen van herwaers-over, van nu voortaen weder ſullen keren tot hare oude ruſt en voorſpoed, dewelke ſijne Majeſteit ſo veel te meer veroorſaekt ſal zijn te beminnen, gelijk de ſelve altoos heeft gedaen, aenſiende de ſtantvaſtigheid en getrouwigheid die men heeft beweſen in deſe t'ſamenkomſte, daer van ik ook tot deſer ſtond particulierlijk aen ſijne Majeſteit ſchrijve. En alſo het is beleid en uitgericht by de hand Gods, den welken alleeen en niemand van ons de glorie toekomt, dunkt my dat wy niet en mogen laten hem te prijſen en dank te ſeggen: waerom ik u bidde over alle te ontbieden en bevelen dat men hem ſtelle na behoren, en hem bidde om de vervolginge van ſijn heilige gratie, op dat alle dingen uitgericht mogen werden tot ſijn eere en dienſt, en tot ſaligheid ſijns volks. Hier mede mijn Heeren bid ik God dat hy u hebbe in ſijn beſcherminge: van 't kaſteel te Cambreſi den 22 November 1568. Onder getekent, *F. A. Duc d' Alve.* En daer jegens getekent, *J. Courteville.* 't Opſchrift: aen mijn Heeren van den Raed van State van ſijne Majeſteit, jegenwoordelijk weſende tot Bruſſel.

Van gelijken heeft hy deſe ſaken geſchreven / en met een poſt laten weten aen den Conink van Hiſpangien en andere Potentaten / en na dat hy ſijn volk wederom verſonden en in garniſoen geleid hadde / is hy wederom na Bruſſel gereiſt. Daer werden alom in Nederland grote Proceſſien gehouden en blijdſchap getoont (doch van de meeſte met bedrukte en gebeinſder herten.) Den 22 December hebben de Spangiaerden binnen Bruſſel opte merkt grote triumphe bedreven / en een ſchoon ſteek-ſpel gehouden / in 't welke de Mark-grave van Havre ſchadelijk in ſijn been gequetſt werd / en voor blijdſchap / ſmerte en droefheid ontfangende. Triumphe.

DE Hertog van Alva door deſe victorien noch meer hoogmoedig geworden zijnde / dede een Trophæum of gedenk-teken zijnder victorien maken / van ettelijke ſtucken geſchuts die hy verobert hadde in den ſlag tot Jemmingen / daer van hy een groot metalen beeld liet gieten / door een konſtenaer genaemt Jacob Jon- De Hertog van Alva doet hem ſelven een beeld oprechten tot een

teken sijnder victorien.

Jongelinki: het beeld was den Hertog gants gelijk / en hadde eben sijn lengte / hy stond geheel in sijn harnas / uitgenomen het hooft 't welk bloot stond / onder sijn voeten hadde hy een twehoofdig lichaem / met vier armen en handen / d'eene hand hadde een toortse / de twede een gebroken hamer / de derde een knodse / de vierde een byle / onder de voeten was een monaensicht / om de hals van 't lichaem hing een tasse waer uit kropen serpenten / aen de ooren hingen bedelaers nappen / het gehele werk was hoog 15 voeten / onder quamen kopere platen / die gestelt waren op eenen voet van blaeuwe steen twe of drie trappen hoog / voren onder aen den voet stond aldus gehouwen.

FErdinando Alvarez A Toledo Albæ Duci, Phillipi II. Hispaniarum Regis apud Belgas præfecto, quod extincta seditione, rebellibus pulsis, religione procurata, justitia culta, Provinciæ pacem firmarit Regis optimi ministro fidelissimo positum:

Dat is,

Ferdinando Alvares van Toledo Hertog van Alva overste over de Nederlanden, des aldergoedigsten Coninx van Hispanien, Philips de twede getrouste dienaer, om dat hy gestist of gebluscht hebbende de beroerten, verdreven de rebellen, de religie besorgt, de justitie of gerechtigheid geeert, de Provincien den vrede bevestigt, is dit werk gesteld.

Aen de eene zyde van den voet was een Altaer daer op geschreven stond aldus: Deo patrum nostrorum: dat is / de God onser vaderen / en noch onder Pietas: dat is / godvruchtigheid / en veel wapenen en zeegteteknen / en aen de ander zyde stond een Herder de welke sijn schapen in de weide voerde / daer wolven en leeuwen voor bloden / en den dageraet verdryvende den nacht en duisterheid / met dese tytel in Griecx: ΑΛΕΞΙΚΑΚΟΣΗΩΣ, dat is / Den dageraet die den nacht verdrijft, gelijk den goedigen leser nader en klaerder sal mogen sien by dese voorgestelde figure.

Opsprake en radinge des volx van dit oprechten des beelds.

De oprechtinge van dit hovaerdig beeld heeft grote opsprake gehad / ook by den Spangiaerden selve / de welke seiden dat hy eer des Coninx beeld behoorde opgerecht te hebben / met wiens kosten hy dese victorie te wege gebracht hadde.

Elk beduide dat na sijnen sin / sommige seiden dat het lichaem en de twe hoofden onder sijn voeten / beduiden de Graven van Egmont en Hoorne die hy hadde doen onthoofden / andere seiden dat het de twe Nassauwen waren: namentlijk de Prince van Orangien en Grave Lodewijk sijnen broeder / de welke hy uit Nederland verdreven hadde / sommige voegende het geschrifte mette figuren / seiden 't selve sijn eigen beduideniſſe mede te brengen / uitleggende dat het leggende lichaem beduide de Nederlandse Staten / de twe hoofden seiden sy te beduiden den Adel en het volk / en de armen en handen met het gene sy daer in hielden / beduiden en aenwesen wat sy luiden bedreven en aengericht hadden / daer over hy nu triumpherende / haer-luiden onder sijn voeten hadde leggende. De Hertog van Aerschot / de welke seer bygmoedig was van spreken / en die 't geluk hadde dat het hem alles wel afgenomen werd wat hy seide / sonder daer aen te verbeuren / soude (seid men) tegen den Hertog van Alva / als sy t'samen dit beeld op het Casteel van Antwerpen waren besien / geseid hebben / dat de hoofden onder sijn voeten leggende / so lelijken grenen / dat het te beduchten ware so sy eens wederom op quamen / dat sy haer wel wreken souden. Welke woorden doe also in scherts gesproken zijnde / namaels by sommige als een prophetie beduid werden. Als die van Antwerpen / na eenige jaren vryheid verkregen hebbende / en het Casteel afgebroken werd / dit schone stuk werx als triumpherende over sijn tyranny / gedestrueert en vernielt hebben / dan hebbe van anderen verstaen dat het den groten Commandeur van Castilien / die in sijne plaetse het gouvernement van de Nederlanden kreeg / selfs wech heeft doen nemen: doch welk van beiden waer zy / so ist doch blijkelijken dat niemant / 't zijn sijne vrienden of vyanden geweest / dese hoogmoed en heeft behaegt na 't spreekwoord:

De wreetheid en hoogmoed der grote Heeren
Doet haet en onrust tegen haer vermeeren.

Einde des vierden boeks.

OORSPRONG
Der
NEDERLANDSE
OORLOGEN,
Onder de regeringe van den Hertog van Alva,

Waerachtige en Hiſtoriſche beſchrijvinge,

DOOR

PIETER BOR CHRISTIAENSEN.

Summarie of korten inhout van 't vijfde Boek.

IN het vijfde Boek is beſchreven de handelinge des Hertogen van Alva naer ſijne victorien: d'Onderſoekinge op de gene die totte Troublen ſchuld mochten hebben. De bouwinge vande Caſtelen: d'Invoeringe vande nieuwe Biſſchoppen en Inquiſitie: 't Eerſte, tweede en derde advijs van de Raden, 's Hofs van Vriesland, op 't invoeren van de nieuwe Biſſchoppen: Schriftelijke verklaringe gedaen by de Gedeputeerde van Vriesland, en der Magiſtraten van Leeuwaerden, tegen het introduceren van den Biſſchop aldaer: d'Antwoorde van de Geeſtlijkheid aldaer, opte propoſitie van het inleyden van den Biſſchop: d'Inſtructie van den Biſſchop van Leeuwaerden: d'Oppoſitie van de Abten van Adewart en Wittewerum, tegen den Biſſchop van Groeningen: De Publicatie op 't onderhouden van het Concilie van Trenten: Des Hertogen van Alva belaſtinge aen de Steden, om hare Privilegien over te ſenden, en hoe hy veel volx laet doden: De reſolutie van die van Leyden om hare Privilegien voor te ſtaen; d'acte van proteſtatie by de Magiſtraet van Leyden gedaen inſinueren aen Meeſter Arent Saſbout. De handelinge van den Commiſſaris Quarré tot Groeningen, d'aenvang van de bouwinge des Caſteels aldaer: des Princen van Orangiens vertreck naer Vrankrijk. De dood van den Hertog van Tzwee-brugge. De ſententie en dood van de Rode-roede Spel: de dood van den Prince van Condé: de begiftinge en het ſchrijven van den Paus aen den Hertog van Alva: hoe de Paus de Coninginne van Engeland inden Ban doet Den twiſt tuſſchen de Coninginne van Engeland en den Hertog van Alva; d'arreſten en vanginge van de Engelſe en hare goederen by den Hertog in Nederland gedaen, en wederom d'arreſten in Engeland op d'onderſaten van den Conink van Spangien, de proclamatie en verklaringe van de Coninginne van Engeland nopende het arreſt by hare Majeſteyt gedaen, en de verantwoordinge van den Spaenſen Ambaſſadeur daer tegens. De Legatien van de Coninginne aen den Conink van Spangien, en de Legatie van den Hertog van Alva aen de Coninginne. 't Placcaet van den Hertog van Alva, nopende de ſake en queſtie met Engeland en andere, verbiedende de handelinge en Negociatie mette Engelſchen, 't proviſioneel accoort tuſſchen den Conink van Spangien en Coninginne van Engeland: de vergaderinge der Gedeputeerde Staten van de Provincien van Nederland. De Propoſitie van den Hertog van Alva, eiſchende den 100 pennink van alle roerende en onroerende goederen voor een reiſe, den 10 pennink van alle koopmanſchappen, ſo dikwils die verkocht werden, en den 20 pennink van alle gronden van erven en onroerende goederen die in de Nederlanden verkocht ſouden worden, d'Inſtructien hoe hy die wilde doen vergaderen, collecteren en executeren: de bewillinge van den hondertſten pennink, en beſwaringe van de Staten aen den Hertog, aengaende den geeiſchten 10. en 20. pennink: 't conſent van den 10. pennink gegeven by de patrimoniale landen. Hoe die van Amſterdam conſenteren beneffens d'andere Steden van Holland, als overſtemt zijnde, de preſentatien vande Staten van Utrecht aenden Hertog van Alva, in plaetſe vanden 10. ende 20. pennink: hoe en in wat manieren de Geeſtelijkheid t'Utrecht haer tegen den Hertog van Alva en den 10. pennink ſtellen, en hoe qualijk den Hertog 'tſelve was nemende: de ſuſpenſie vanden Secretaris La Torre van zijn Officie: hoe de Hertog t'Utrecht 10. Vendelen Spangiaerden ſend, en de ſtantvaſtigheid van die van Utrecht. Des Hertogen proviſionelen eiſch voor de redemptie van den 10. penning. Den haet vande Nederlanders tegen den Hertog en de Spangiaerden: de reyſe van Meeſter Pauwels Buys aen den Prince van Orangien: des Princen beſtellinge te Water, en de ſchade die de Watergeuſen deden opte Zee: des Princen van Orangien miſcontentement over de handelinge van de Heere van Dolhaim mette Schepen: hoe de Hertog van Alva de Staten van Utrecht doet dagvaerden voor den

Raed van Trouble, wat de selve te laste werd geleid, haer luyden verantwoordinge, d'exceptie van de Geestelijkheyt, de replice, duplice. De groote precipitatie tegen die van Utrecht gepleegt, de sententie van den Hertog, en appellatie van de Staten van Utrecht aenden Coning: des Princen van Orangiens handelinge, secrete manieren van schrijven by de Gereformeerde gebruikt: hoe de Staten van den Patrimoniale Landen consenteren den Hertog twee millioenen Gout 's jaers, waer mede de aengekomen Landen hare quoten in den 10. pennink hebben afgekocht: de handelinge vande Staten van Utrecht om des Hertogen en particuliere Gouverneurs schrijven, nopende het omdragen der Sacramenten des Autaers en des Heyligen Olijs. Sterfdag van Mr. Iacob Maes: het aenbieden vande twee gebroeders van Ripperda en Roppeo Afken: Commissie vanden Prince van Orangien op Jonker Diederig Sonoy, om in Holland en Sticht van Utrecht bystant van gelde te bekomen: d'Executie over de vier Pastoren in den Hage. Des Coninks van Spangiens vierde Houwelijke: 't Placcaet nopende de Druckers en Schoolmeesters: Aenslagen van den Prince van Orangien op Vlissingen en Enckhuysen, te vergeefs: de Provinciale Concilien of Synoden gehouden by de nieuwe Bisschoppen: den Rijxdag tot Spiers: de klachten en doleantien vande gevluchte Nederlanders aenden Keyser en Rijx-Fursten op den selven Rijxdag: des Hertogen pardon inde Nederlanden gepubliceert: Komste der Coninginne van Spangien in Nederland: Vrede in Vrankrijk: Beginsel der handelinge met Enkhuysen. Commissie vanden Prince van Orangien, op den Heere van Lumbres over de Oorlogschepen: ordre om op de selve onderhouden te worden: het nemen vande schepen by 's Princen schepen gedaen: het apelleren vande Staten van Utrecht, op de sententie by den Hertog van Alva tegen hen gegeven: het senden vande Gedeputeerden van Utrecht aenden Coning: attentaten vanden Hertog van Alva, in prejuditie vande appellatie van die van Utrecht: hoe de Staten en Stad van Utrecht alle middelen soeken om des Hertogen van Alva toorn te versachten, en vande Spaense soldaten ontlast te mogen worden. De gevankenisse van den Grave van Ladron van sijn eigen volk, om haer betalinge, en de straffe daer over gedaen. De groote en seer verschrickelijke Watervloet in 't jaer 1570. Aenslagen om Enkhuysen in te nemen: d'arrest by de Grave van Embden gedaen aen de schepen van Oorlogen van den Prince van Oran- (F. 187.) gien. d'Inneminge van het Casteel van Lovesteyn en weder verliesinge. Des Hertogen van Alva klachten aen den Hertog van Cleve over Sonoy. De dood van Warenburch. Het nemen van de schepen in Tessel. Leelijke moord gedaen tot Berchem by Antwerpen. Het aengeven en voorslag van Myegen en Jacob Blommert om in Vlaenderen muiterye aen te rechten, en meer andere aenslagen tegen den Hertog van Alva. d'Onverdraeglyke lasten by die van Utrecht van den Spangiaerden geleden, de vergeefse klachten en doleantien van die van Utrecht aen den Hertog van Alva, de klachten van de Geestelijkheyt van Utrecht aen den Conink over den Hertog, der Spangiaerden vertreck uyt Utrecht als sy daer geen hope af en hadden. Des Princen neerstigheyt om Duc d'Alva te bekrijgen, legatie van den Prince van Orangien aen de Coningen van Denemarken en Zweden, mette instructie, propositien, antwoorden en naerder verklaringe so aen den Conink van Zweden als aen Hertoge Carel des Coninx Broeder, d'excusatien, en eyntelijk affscheit. De gevankenisse van Jonckheer Willem van Treslong tot Embden, en sijn ontslaginge. Boshuysens komste voor Embden, en neminge van de schepen van den Prince van Orangien. De Requesten van de Geestelijkheid t'Utrecht aen den Conink en d'antwoorde daer op: des Hertogen van Alva nieuwe vorderinge van den tienden Pennink, sijn Placcaet van moderatie: swarigheden by die van Amsterdam gemoveert tegen de Publicatie: de condemnatie over de Burgemeesteren van Amsterdam in een boete van 25000. guldens. De vergeefse appellatie van den selven aen den Raed te Mechelen: de swaricheden by de Provincien gemoveert jegens d'executie van den tienden Pennink in den jare 71. Der Spangiaerden wederkomste binnen Utrecht: de Requesten en doleantien van de Geestelijkheid en Magistraet, eerst aen den Hertog en naer aen den Conink, en d'antwoorde hen gegeven: 't Innemen van Cypers by den Turk: d'Intelligentie by den Prince van Orangien gehouden met verscheiden Personen en secrete aenslagen.

Het vijfde Boek.

1569.

Des Hertogen van Alva handelinge na sijne victorien.

HEt jaer van 1568. ten einde gekomen sijnde gelijk gehoort is / en dat de Hertog van Alva nu van alle vreese sijnder vpanden vry en ontslagen was / so verhoopte hy voortaen een gemaklijker regeringe te hebben / en meende dat hem nu niet anders te doen en stond / dan de Nederlanders voorts geheel en al na sijnen sin te stellen / en (so hy 't noemde) tot volkomen gehoorsaemheid te brengen: derhalven hy met die van zijnen Rade verscheiden Commissarissen uitgesonden heeft / met last om hen in verscheiden steden en plaetsen te informeren en te ondersoeken op de personen die eenig verstant metten Prince mochten gehad hebben / of die eenige schult mochten hebben totte voor den troublen.

1. Onderzoeck op de gene die tot de troublen schuld hebben mochten

Heeft van gelijken voor hem genomen verscheiden Castelen te doen bouwen om den inwoonderen te beter in bedwang te houden: doch hebben eenige steden de bouwinge der Castelen afgekocht / onder welke die van Amsterdam geweest zijn daer de Hertog van meninge was een Casteel met Spaense soldaten beset te leggen / dan door de Magistraten vertoont zijnde de inconvenienten dier uit waren te verwachten / so is die sake verdragen dat sulx achter wege gelaten soude werden / en dat hy aldaer geen Spaens garnisoen en soude inde Stad leggen / mits dat die van Amsterdam daer voren beloofden te betalen en op te brengen de somme van 200000 guldens / op sekere termijnen. Desgelijx heeft hy tot Vlissingen in Zeeland ook een Casteel willen bouwen en het ontwerp daer van doen maken by de Ingenieur Pacieco die het Casteel van Antwerpen hadde bewonnen / dan 't selve en is ook tot geen effecte gekomen / so tot zijnder plaetse sal werden geseid / gelijk het Casteel van Groeningen ook wel is begonnen geweest maer niet volkomelijk opgebout / nochtans heeft hy eenige andere plaetsen doen bevestigen en sterk maken.

2. Bouwinge van Casteelen.

Die van Amsterdam redimeren het maken vant Casteel aldaer.

Voorders heeft hy voor hem genomen de Inquisitie voorts in gants Nederland in te voeren en de nieuwe Bisschoppen in de plaetsen daer die noch niet ingevoert en waren / in te doen leiden. Hier toe heeft hy gebruikt Grave Carel van Brimeau Grave van Megen die hy het Gouvernement van Friesland / Groeningen metten Friesschen Ommelanden en Drente hadde bevolen na dode van den Grave van Arenberge. Maer om dese sake wat naekter en klaerder

3. Invoeringe van de Inquisitie en nieuwe Bisschoppen

der te verhalen ſal den goedertieren Leſer gelieven te verſtaen / dat de Hertoginne van Parma al over eenige jaren te vozen / by tijden van den Grave van Arenberge in den jare 1563. en 1564. t'ſelve geerne te wege hadde gebracht / ſchrijvende tot dien einde particulierlijken aen den Heere Carel van Nitſen Preſident in den Hove van Vriesland en generalijk aen de Raden van de ſelve Provintie dat ſy lieden den Grave van Arenberge ſouden aſſiſteren om introductie van den Biſſchop aldaer te doen / ſendende daer toe ook particuliere inſtructie aenden ſelven Grave van Arenberge hoe hy hem daer in dragen ſoude / welken volgende hadde de Grave verſocht aen den ſelven Preſident en Raden henlieder advijs / hoe hy ſulx beſt te wege ſoude mogen brengen / die daer op vooz advijs gaven / dat de ſake niet die van Leeuwerden in 't particulier aen en ging / maer dat deſelve behoorde voorgedragen te werden den gemenen Staten van den lande van Vriesland / als de ſelve in 't generael concernerende. En vooz ſo vele aenginck de inſtructie ſijn Genade by de Hertoginne Regente hem gegeven / datmen de ſelve Staten / de eerſte / de twede / de derde / en vierde articulen wel mocht voorhouden / maer dat men nochtans achter de woorden / de Biſſchoppen van Utrecht gehad hebben, ſoude by voegen het woord in Vrieſland, alſo den Biſſchop van Utrecht binnen Utrecht en ander delen van zijn Dioceſe meerder Juriſdictie geuſeert hadde / dan inden lande van Vriesland: ſo de ſelve Biſſchoppen noch hare Commiſſariſſen uit haren name / hen noit onderwonden en hadden cauſas mixti fori, dan waren de ſelve altijt gejuſtificeert geweeſt by den wereltlijken rechter / en dattet Hof altijds ook in poſſeſſie was geweeſt / volgende d'oude gewoonte en d'ordonnantien banden Vorſt van Saxen / om de Prelaten / Prieſters en geeſtelijke perſonen in perſonele ſaken te roepen vooz den Hove / en de ſaken aldaer te decideren / en ook den Prelaten / Prieſters en andere geeſtelijke perſonen om hare delicten met revocatie van hare placcaten / die ſy op hare Prelaturen / Paſtorpen of beneficien hebben / en anders tot arbitragie van den ſelven Hove te punieren. Dat ook niet qualijken en ſoude dienen daer by te voegen (om te weiniger contradictie te hebben) dat den Biſſchop hem ſoude hebben te reguleren na d'Apoſtillen geſtelt opte doleantien by den lande vooꝛſz tegen Heer Willem Lindanus eertijts Commiſſaris Generael obergegeven / en d'Acte by haer Hoogheid den 3 April 1559. vooꝛ Paeſſchen gemaekt. Aengaende twijf de poinct docht die van den Rade niet geraden / 't leſte point van dien den Staten alsnoch vooꝛ te houden / dan hebbende eerſt conſent om den Biſſchop t'ontfangen / ſoude metten Staten gecommuniceert mogen werden / om totten Bisdom vooꝛ eerſt t'incorporeren de Prooſtdye van Bolzwaert / die alrede ſekere jaren ledig geſtaen hadde met een Religieux alleen. Dat ook geen Cloosters van Regulieren dan wel ſouden geinduceert mogen werden haer tot weerlijke Canonijken te begeven / en alſo den Biſſchop met een Collegie van Canonijken mogen vooꝛſien werden / gelaten zijnde nochtans ſekere partije van de inkomſten van dien tot behoef van den armen en fondatie van dien / als 't ſeſte artijkel vande inſtructie vermelt / den ſevenſten en achſten artijkel en dachten die van den Rade noch niet geraden te zijn / den Staten te proponeren: gelijk ook die van den Rade geenſins geraden en dochte het negenſte artijkel die van den lande te proponeren. Al twelke alſo by den Raed vooꝛſz geadviſeert werde / onder correctie van hare Furſtelijke Vooꝛluchtigheid en zijn Genade. Den xxiij Julij 1563. en was ondertekent.

P. Eemskerk.

De Hertoginne van Parma wilde in de jaren lxij. en lxiij. de nieuwen Biſſchop tot Leeuwarden introduceren / dan daer jegen vielen vele oppoſitien.

1. Advijs van de Raden 't Hofs van Vrieſland op 't inboeren van den nieuwen Biſſchop.

Volgende dit advijs vanden Rade / ſo heeft de Grave van Arenberge hier in grote ſwarigheid gevonden / vreſende dat 't ſelve de gemene Staten vooꝛgehouden zijnde / zyluiden daer jegen oppoſeren ſouden mogen / over ſulx alle middelen vooꝛgeſlagen en beſocht hebbende / en niet wetende deſe ſake wel uit te boeren / heeft daer vande Hertoginne van Parma geadverteert / daer dooꝛ de ſake vaſt lange vertogen is. Maer alſo de Grave van Arenberge aen die van den Hove ſeer aenhielt datſe ſouden bedacht zijn op middelen om den Biſſchop aldaer te introduceren ſonder de Staten van den lande daer op te hozen en verſtaen / ſo hebben die van den Hove gecommitteert Heere Carel van der Nitſen Ridder Preſident / en Heere Pieter van Dekema mede Ridder en Raed ozdinaris inden Hove van Vriesland / om den Grave van Arenberge vooꝛ haer twede advijs te vertonen / dat ſy de ſelve ſake in deliberatie geleid hebbende metter volle Collegie van den Rade eendrachtelijk geobtineert en geſloten waren (doch onder correctie van zijne Maj.) dat alſo die van den Rade / uit vele en diverſe redenen en propooſten die by diverſe luiden gehouden werden / genoeg vernamen dat de ingeſetene ſo wel Edele als onedele niet geneigt en waren tot eenen nieuwen Biſſchop / en datſe ook niet lichtelijk met eenige perſuaſie daer toe en ſouden weſen te induceren / datſe geen andere of beter middelen en konnen of weten te bedenken en vinden om de minſte tumulte en inconvenienten te hebben / dan vooꝛ d'eerſte t'ozdonneren tot een Biſſchop een die van goeden name / leven / converſatie en den ingeſetenen van deſen lande aengenaem en bekend ware. En ſo zy lieden vooꝛ de hand niemant en kenden die den Lande beter aggreabel ſoude mogen weſen dan den Commiſſaris Generael van die landen Heere Hayo van Wommels (die in plaetſe van Lindanus aldaer nu reſideerde) hebbende die vooꝛſz qualiteiten / ſo ſoude hen dunken (onder correctie als vozen) geheel geraden te weſen om zijne Majeſteit in de poſſeſſie te brengen / datmen den zelven Commiſſaris Heere Hayo / die alrede in goede vredelijke poſſeſſie is om de Geeſtelijke Juriſdictie / navolgende zijne commiſſie / t'exerceren / ſoude ſtilſwijgende doen conſacreren tot Biſſchop / en den name van Commiſſaris doen altereren in den name van Biſſchop / en alſo binnen Leeuwaerden doen introduceren ſonder veel woels of moeiten daerom te doen. Niettemin of de vooꝛſz opinien en middelen van die van zijne Majeſteits Raed van Vriesland niet en mochten gevallen of behagen / dan dat zijne Majeſteit gelief de te introduceren of doen brengen in de poſſeſſie den genen die zijne Majeſteit per avontuer daer toe alrede genomineert of geeligeert hadde / dat nochtans die van den Rade niet en ſouden weten of komen in deſen periculoſen tijde zijne Majeſteit geraden als noch te introduceren eenen Biſſchop / dan 't ſelve noch vooꝛ eenen tijd lang te differeren en vertrecken / tot dat de meninge banden menſchen een weinig ſouden weſen verandert en gealtereert / en als dan de zelve te ſenden met ſulke inſtructie als by henlieden onlanks was geobtineert geweeſt / ſtellende die banden Rade alle 't ſelve tot diſcretie van ſijne Coninklijke Maj. Aldus geadviſeert binnen Leeuwaerden inder Cancelrijen den xxij Septembris 1563.

2. Advijs van 't Hof van Vrieſland op 't inboeren van den nieuwen Biſſchop. (F. 188.)

Dit twede advijs niet ſeer goede diſcretie na de gelegentheid van den tijde gegeven / en heeft nochtans de Hertoginne Regente / noch die van haren Rade niet geſmaekt / waerom de ſake als noch vertrocken is geworden tot in Julio des navolgende jaers / als de Regente wederom aenden Grave van Arenberge ſchreef / dat hy de ſake ſoude ſien door te drijven / het ware met bewilliginge van de Staten van den Lande / of met de Magiſtraet van Leeuwaerden alleen / of met de Geeſtelijkheid aldaer / ſo hy zoude konnen mogen of geraden vinden / dan dat hy noch eerſt eens ten derdemael 't advijs van den Hove ſoude verſoecken / hoe ſulks met de bequaemſte middelen ſoude konnen geſchieden / dien volgende heeft hy de copie van den brief die hem de Regente hadde geſonden aen die van den Rade geſonden begerende dat ſy het inhout van dien ſouden nakomen / waer op by die van den Rade vooꝛ henluiden derde advijs by geſchrifte obergelebert is dit navolgende. Geſien by 't volle collegie banden Rade van Vriesland / de copie van de brieven by de F. D. van de Hertoginne van Parma Regente / etc. aen den Grave van Arenberge Stadhouder van Vriesland geſchre-

3. Advijs van den Rade van Vrieſland by

roerende het introduceren van den Bisschop van Leeuwerden.

schryven/ waer by zijn Genade goedonneert werd die van den Rade te doen delibereren in 't volle Collegie/ hoe en in wat maniere men eenen Bisschop by Pauselijke heiligheid en Coninklijke Majest. goedonneert/ hier in Vriesland soude mogen introduceren/ sonder de Staten daerom te moeten convoceren/ hebben die van den Rade opte selve materie tot diverse tijden gelet/ en doorsien hebbende d'instructie eerst mijnen voorsz Heere den Stadhouder gesonden/ en daer na twee advijsen dien aengaende gegeven by die van den voorschreven Rade niet en konnen bevinden of de selve advijsen en zijn genoeg correspondent geweest/ so opte voorschreven instructie/ als opte qualiteit/ conditie en gelegentheid van den lande en humeuren van den ondersaten van dien. Gemerkt nochtans sy bevinden dat haerder F. D. mette voorschreven advijsen niet en is te vreden/ en noch eenen anderen is berende/ so ist dat sy niet en konnen bedenken boven de voorschreven twee andere advijsen/ hoe dat d'introductie sal wesen te practiseren anders dan mits sendende alhier den Aerts-Bisschop van Utrecht of yemand in sijn plaetse/ daer toe eenig notabel persona-gie van autoriteit van wegen de Coninklijke Majest. die alhier binnen deser stad Leeuwaerden introducere/ en doen introduceren by de Geestelijkheid der voorsz Stede/ met sulke solemniteiten als daer toe dienen/ den voorsz Bisschop by Pauselijke heiligheid en sijne Coninklijke Majesteit goedonneert/ en om te obvieren alle murmuratien en inconvenienten die door de introductie soude mogen gebeuren/ souden die van den Rade voorsz dunken dat in allen Steden en Grietenyen van Vriesland opten selven dag van de introductie en niet eer gepubliceert werde/ dat Pauselijke heiligheid en Coninklijke Majesteit hier in Vriesland hadden geconstitueert en gearcoordeert Bisschop te sijn/ sulken persoon als dan soude werden genoemt/ en dat overmits de voorsz Aerts-Bisschop van Utrecht/ (daer onder dese Provintie en 't land van Vriesland altoos gestaen heeft) niet en mach overmits de grootheid van sijn dioese sijn officie alhier/ tot welvaren en vermeerderinge van de Christelijke Religie/ exerceren en daer toe verstaen. En dat de selve geintroduceerde Bisschop niet meer autoriteits en sal hebben contrarie den tractaten/ privilegien/ ouden herkomen en usantien van dese Landen/ dan de voorschreven Aerts-Bisschop en sijne voorsaten alhier gehad hebben/ en dat hy hem voorts sal reguleren na de apostillen en appointementen gestelt opte doleantien jegens Lindano overgegeven/ waer mede hen de voorsz ondersaten wel behoren te laten genoegen/ en obedieren den voorsz nieuwen Bisschop/ en sijn residentie te laten houden hier in Vriesland gelijk d'Aerts-Bisschop of sijn predecessours hadden mogen houden of hier in Vriesland of elders in sijn dioese daer 't hem gelieft hadde/ en 't welk niemant hem en hadde mogen behinderen of beletten. Dit advijs is gesonden geweest aen den Grave van Arenberge Stadhouder/ die 't selve gesonden heeft aen de Hertoginne van Parma/ maer daer in als noch swarigheid bevonden zijnde/ zijn over en weder over verscheiden brieven van de Hertoginne aen den Grave van Arenberge/ en van den Grave wederom aen haer gesonden geweest/ eindelijk heeft sy daer mede willen doorgaen/ tot welken einde den Elect of Volmacht aldaer gekomen zijnde met brieven van renonciatie en consent des Bisschops van Utrecht/ daer by hy consenteert het introduceren van den nieuwen Bisschop/ die van den Lande van Vriesland ontslaende in 't generael en particulier van alle jurisdictie/ autoriteit/ en geestelijke macht/ die hy tot noch toe in de Provincie van Vriesland gehad/ en hem gecompeteert hadde/ uitgesondert voor so vele aengink de superioriteit en zijn Metropolitico als Aerts-Bisschop hem competerende/ 't welk hy reserveert/ als breder verhaelt werd in de voorsz brieven in date den 2 Junp anno 1564. Heeft de selve met alle sijn ander bescheid vertoont aen den Grave van Arenberge en 't Hof van Vriesland/ dan also ten selven tyde de Gedeputeerde van den Lande van Vriesland binnen Leeuwaerden om andere Landsaken vergadert waren/ en is niet raedsaem gevonden yet te doen sonder henlieden 't selve te insinueren/ om daer by te zijn/ indien 't haer E. geliefde/ en dat men henlieden mitsgaders de Burgemeesteren en Raden der stede Leeuwaerden/ de brieven en bescheid van den wille des Coninx en de Herroginne soude vertonen/ ten einde de selve goede wille van sijne Majesteit geeffectueert soude mogen werden/ en sijn te meer om 't selve also te doen geneigt geweest/ vermits het schrift en de brieven van den nieuwen Elect mede brachten/ dat nien de Gedeputeerden en de Burgemeesters van Leeuwaerden/ mette Geestelijkheid soude presenteren en insinueren d'introductie te sullen doen. 't Welk gedaen wesende/ zijn des anderen daegs de Gedeputeerden en Burgemeesteren voor den Hove gecompareert/ met hen brengende seker geschrifte met haerlieder namen getekent/ sulx als hier na volgt. De Gedeputeerde van de Staten van Vriesland/ en Burgemeesteren/ Schepenen en Raden der stad Leeuwaerden/ ontfangen gelesen en verstaen hebbende de besloten brieven van de doorluchtige brouwe/ vrou Margarita van Gods genade Hertoginne tot Parma/ Placense/ &c. Regente en Goubernante van wegen de Coninklijke Majesteit aen hem geschreven te Brussel den xxvij dag Junp 1564. inhoudende dat de Coninck onse genadige lieve Heer in Vriesland heeft doen oprechten een Bisschoppelijken Stoel te wesen binnen der stad Leeuwaerden/ en dat de Gedeputeerden van den Staten voorsz achtervolgende Coninklijken Majesteits goede wille en meninge/ de selve so veel in hem is souden helpen bevorderen/ en dat de Burgemeesteren/ Schepenen en Raden voorsz tot invoeringe of inleidinge van den genen die verordent is om de possessie van wegen den nieuwen Bisschop te aenbaerden/ souden assisteren als dat betaemt en behoort/ dewijle sulx soude geschieden tot sonderlijke vercieringe en vereeninge des Lands en Stads voorsz/ na communicatie op't inhouden van de selve brieven met malkanderen gehad/ Seggen en verklaren daer op met alder ootmoedigheid en onderdanigheid dat sy luiden/ voor so veel als in hen is niet en konnen vermerken dat d'oprechtinge van alsulken nieuwen Bisschops-Stoel te Leeuwaerden soude wesen tot gemeene welvaert en gemak van de Landen van Vriesland en der stad Leeuwaerden/ dan tot merkelijk achterdeel en ongemak/ en dat daer door de oude Rechten/ hoogheden/ preeminentien/ privilegien/ gewoonten/ usantien/ costumen/ gebruik en oude heerkomen van de Landen en Stede voorsz sullen verkort/ vermindert of geswakt werden/ contrarie den beloftenissen den voorsz Lande en Stad van Keiserlijke Majesteit hooglofliker gedachtenisse/ en Coninklijke Majesteit gedaen/ so die oprechtinge van sodanigen nieuwen Bisschops-Stoel te Leeuwaerden in Vriesland en d'onderhoudinge van den nieuwen Bisschop veel nieuwigheden/ grote commotien en turbatien soude inbrengen/ waer door d'ingesetenen van den Lande en Steden in grote periculen/ moeyenissen/ beswaringe/ ongunst en ongenade van de Coninklijke Majesteit haren natuerlijken en genadigen Heeren souden mogen komen/ tot hen onverwinlijke schade en achterdeel: waerom hen-luiden/ so veel als in hen is/ uit kracht van hare speciale procuratie en commissie/ niet gelegen noch doenlijken is de selve oprichtinge van den nieuwen Bisschops-Stoel in Vriesland te helpen bevorderen/ of eenigsins daer in te consenteren/ en voorts tot invoeringe of inleidinge van den genen die verordent is om de possessie van wegen den nieuwen Bisschop te aenbaerden/ te assisteren/ sonder daer toe te hebben sonderling/ speciael/ expres bevel en consent van de gemene Staten en Steden van Vriesland/ so de selve salie soude betreffen allen den gemenen ingesetenen van Vriesland/ de welke alle t'samen daer over geroepen behoren te worden. Bidden/ begeren

Schriftelijke verklaringe gedaen by de Gedeputeerde van Vriesland en Magistraet van Leeuwaerden tegen het introduceren van den Bisschop aldaer.

(F. 189

en

„ en verſoeken hierom de voorgeroerde Gedeputeerde
„ van de Staten van Vriesland / mitsgaders Burge-
„ meesteren / Schepenen en Raden der stede van Leeu-
„ werden / dat mijn genadige Heere den Stadhouder
„ Generael / President en Raden van Vriesland de voor-
„ luchtigheden van de Hertoginne van Parma en Plai-
„ sance in den besten hier van willen adverteren en be-
„ groeten / ten einde dat haer doorluchtigheid als Re-
„ gente en Gouvernante van wegen de Coninklijke
„ Majesteit / dese tegenwoordige antwoorde voor goet
„ wil ontfangen en houden / 't welk doende willen sy na
„ hare vermogen verdienen / in kennisse van dien heb-
„ ben sy hare handschriften hier onder geschreven te
„ Leeuwaerden / opten 10 Augusti anno 1564. en was
„ onderteikent / aldus / Watte Cammynga, Leerp. Ha-
„ nye d. Doco van Martina, Gffonk. Ryoerd Roerda,
„ Harink Glins, Jacib Sybrantsz. Hessel Aysma.

Ten selven dage zijn gelevert Heeren Haepo van Wommels / en ook de Geestelijkheid de vrieven van de Hertoginne aen hen-luiden addresserende die opten 12 Augusti selver geschrift mede hebben overgelevert / daer van den inhoud was sommarie dit navolgende.

Antwoorde van de Geestelijkheid aldaer op de propositie van het inleiden / van den Bisschop.

Dat sy haer-luider beneficien door electie en collatie van den Burgemesteren / Schepenen en Raden / en andere inwoonderen der stad Leeuwaerden hadden ontfangen / en dat sy so wel als de Burgemeesteren / Schepenen en Raden / mitsgaders de Gedeputeerde van de Staten van den Lande in de voorsz sake grote swarigheid bevinden / en dat de Geestelijkheid in Vriesland altijds eens zijn geweest mette gemene Staten of Gedeputeerde vande Staten van den Lande / daer van sy haer profijt of onderhoudinge hadden / datse hen daerom van de selve niet en konden separeren / „ of eenig ander consent of antwoord in dese sake „ geven / dan by de selve gegeven was / baden en begeer- „ den daerom seer ootmoedelijk 't selve ten besten te wil- „ len nemen / en dat de Regente dese hare antwoorde voor „ goet wilde aensien: en was ondertekent Sictius Ab- „ bas / Hadrianus Warnherus / Vicarius Perpetuus „ in Oldehoef / Joannes Remmertsz. Wijnge Pastoor „ in Nyenhoef / J. Duhus Pastoor ad Catharinam, „ Felto Tonis Fabri / Bartholomens Bartholomei / „ J. Canter / H. Synis Spanneberger / Johannes „ Hermanni Nyhof / Focco Johannis / Fredericus „ Adriani. Dese antwoorde by den Stadhouder / Pre-

Replijke of weder antwoorde en vertoog aen de Gedeputeerde van de Staten van Vriesland nopende de introductie van den nieuwen Bisschop tot Leeuwaerden.

sident en Raden gesien sijnde / als wesende te seer ge-
neracl hebben sy goet gevonden by maniere van replij-
ke / de voorsz Gedeputeerde van de Staten / die van
Leeuwaerden en de Geestelijkheid te verklaren / dat
de meninge van den Comink niet en was noch noit en
was geweest / om de Staten van den Lande van
Vriesland in eeniger manieren in haren tractaten /
privilegien / usantien en costuimen / en vryheden te pre-
judiceren / maer hen die by den Bisschop onverbreke-
lijk te doen onderhouden / en dat sijn Genade last had-
de om die Landen van sijne Majesteits wegen 't selve
te beloven / dat ook den Bisschop soude sweren of sijn
Procureur in sijnder ziele / dat hy de Landen in hare
privilegien / oude costuimen / usantien en vryheden /
geen prejudicien soude doen of eenigsins altereren /
maer de selve eer vermeerderen dan verminderen / dat
ook 't profijt van den Lande / de stad Leeuwaerden
en d'ingesetenen van dien grotelijx daer aen was gele-
„ gen om alhier te hebben eenen Bisschop / waer by ge-
„ spaert soude werden vele onkosten die gedaen werden /
„ so in 't senden tot Utrecht de gene die simple tonsure /
„ of ook andere Geestelijke orden willen hebben / als
„ ook consecratie van Prelaten / alle 't welk tot die tijd
„ toe met grote kosten tot Utrecht was versocht geweest /
„ mitsgaders ook d'onkosten van appellatien en delega-
„ tien. Dat sy ook moesten hebben eenen Bisschop / ge-
„ merkt die Aerts-Bisschop van Utrecht sijn recht /
„ 't welk hy in Vriesland hadde / alrede tot behoef van
„ een Bisschop / die sijn suffragaen was / hadde gere-
„ nuncieert / dat mede die Aerts-Bisschop niet geresi-
„ gneert hebbende sijn gerechtigheid die hy in Vriesland
„ hadde / sijn residentie soude mogen nemen tot Leeu-
„ waerden of elders in Vriesland / daer 't hem belie-
„ ben soude / gelijk hy nu doet in 't Nedersticht tot
Utrecht / Wijk / en elders / en dat niemand hem die
residentie soude konnen of mogen weigeren / dat daer-
om d'ingesetene van Vriesland moetende toelaten
den Aerts-Bisschop / als hy sijn residentie soude wil-
len nemen / wel behoren toe te laten zijnen suffra-
gaen. Gelijk ook mede in anderen Landen daer de
nieuwe Bisschoppen zijn geordonneert als Holland /
Zeeland / Vlaenderen en Namen / deselve Bisschop-
pen seer werden bedankt en de Staten zijn aggreabel.
Waerom zijn Genade hem is versiende dat de Gede-
puteerde van de Staten van dese Landen / en de stad
van Leeuwaerden / het goede voornemen van zijne
Coninklijke Majesteit (t' welk niet en tendeert tot ee-
nige beswaringe / onluste of nieuwigheden / dan tot
reformatie en goeden ordeninge van de Geestelijk-
heid en profijt der gemene landen en stad Leeuwaer-
den) sullen houden voor aggreabel / en hem helpen in-
troduceren of ten minsten voor goet aensien dat deselve
introductie geschiede. Alle twelke henlieden aenge-

De Gedeputeerde van den Lande van Westvriesland en van Leeuwaerden persisteren by haer antwoorde.

seid zijnde hebben de voorschreven Gedeputeerde van
de Staten / mette Magistraten van Leeuwaerden / by
haer antwoorde gepersisteert / seggende dat sy niet en
konnen bevinden dat het instellen van een nieuwen
Bisschop binnen Leeuwaerden eenigsins soude we-
sen tot voordeel of profijt voor de landen van Vries-
land of der stad Leeuwaerden: maer ter contrarie
dat het is een ongehoorde nieuwigheid / daer uit niet
dan onruste en grote swarigheid en was te verwach-
ten / dat ook in andere Landen daer nieuwe Bisschop-
pen sijn geordineert / als Braband / Gelderland / het
Land van Overysel / Groeningen en Groeningerland
grote swarigheid werd gemaekt / de welke de nieuwe
Bisschoppen niet en waren aggreabel / dat sy daerom
en om andere redenen / sonder daer over geroepen te
wesen alle de Staten en Steden van den Lande van
Vriesland (die de sake voorsz gelijkelijk concerneert)
geen andere noch nadere antwoorde en konden geven
dan sy te voren gedaen hadden / daer by sy luiden per-
sisteerden: seggende by monde diverse en particuliere
redenen en middelen / die sy seiden by geschrifte niet te
konnen verhalen / vermits sy geen speciale last daer
toe en hadden / dan de Staten geconvoceert zijnde sou-
den de selve en meer andere wel expresselijken uitge-
drukt werden. Waer na niet tegenstaende hare rede-
nen van weigeringe / sijn Genade hopende met goede
middelen van inductie hen-luiden t'onderrichten om
van hen-luiden voornemen af te staen en in 't believen
van sijne Coninklijke Majest. te consenteren / heeft de
selve sijn Genade eenige van de Gedeputeerde voor
hem geroepen / en gecompareert sijnde / heeft hem van
nieus voorgehouden met grote inductien dat sy souden
voor so veel in hen was consenteren in de voorsz in-
troductie / daer by voegende dat hy in 't seker wel
wiste dat sijn Coninklijke Majesteits meninge niet
en was de Staten / en Landen in 't stuk van hare
privilegien / costumen / usantien yet te verkorten of
bekrenken / dan hebben ebenwel by hare voorgaende
antwoorde gepersisteert. En by den Grave daer op
verder metten Heere President en Raden gecommu-
niceert hebbende / is eendrachtelijk geresolveert dat so-
men geen middelen en sag / noch als noth en konde be-
denken / als doe de voorsz introductie sonder schandale
confuse / of eenige inconvenienten / daer sy voor vreesden / te mogen verrijsen / te mogen doen / hebben sy lui-
den daerom voor goed ingesien de voorsz introductie
te surcheren / totter tijd toe haerder Vorstelijke door-
luchtigheid van al 't gene voorsz is / soude wesen gead-
verteert / en daer op verwachten haerder F. D. uiter-
lijke meninge / en is sedert daer by gebleven / maer
nu heeft niemant jegen den Hertog van Alva iet dor-
ven seggen / vresende anders voor Rebellen en Ketters
verklaert te sullen werden / willen daer om nu weder-
om keren tot ons voorgaende propoost.

De Hertog van Alva dan niet tegenstaende alle de protestatien die by tijde van de Hertoginne van Par-
ma gedaen waren / heeft mettet invoeren van de nieu-
we Bisschoppen doen voortvaren / heeft deselve elx ge-

geven

geven sekere instruttie daer sy hen souden hebben te reguleren / om de Possessie van hare Bisschops-stoelen te nemen. De instructie van den Bisschop van Leeuwaerden (om een voor al te nemen) was luidende als volgt:

EErst sullen den selven Bisschop gegeven worden de Coninklijke Majesteits opene brieven van placet, om die te tonen en over te leggen daer 't behoren sal.

En sal sijne Excellentie hem verlenen en doen expedieren, beslotene brieven addresserende aen den Aerts-Bisschop van Utrecht en Bisschop van Munster, de selve berichtende van de provisie van onse heilige Vader den Paus, en Bullen van de limiten sijns Bisdoms, op dat sy mogen weten wat van haer-luider Aertsbisdom en Bisdom respectivelijk gesepareert en der Kerke en Bisdom van Leeuwaerden toe gevoegt en onderworpen is, op dat eenen yegelijken geinformeert mach wesen wat hem te doen en te versien staet.

Al eer de voorsz Bisschop van Leeuwaerden in sijnen Bisschops-stoel treden sal, sal hy procuratie en volmachtige moeten stellen, en constitueren om possessie e nemen van 't recht van sijnen Bisdom.

Welke Procureur en volmachte sal geassisteert worden by den Stadhouder van Vriesland of sijnen Luitenant en Raed aldaer, die den selven Procureur in de possessie voorsz stellen sullen ter presentie van de Pastoren en die van der Geestelijkheid van der Kerke van S. Viti tot Oldenhoven binnen der Stad van Leeuwaerden daer over geroepen, de ander Officier, Burgemeesteren, Schepenen en Raed aldaer.

En sullen tot desen einde brieven geschreven worden aen de voorgenoemde, respectivelijk aen den Raed sijns Majesteits, Procureur Generael en andere, gelijk voor andere diergelijke nieuwe Bisschoppen gedaen is geweest.

't Selve gedaen zijnde sal de voorsz Bisschop van Leeuwaerden ten aldereersten dat hem mogelijk word sijnen ingank doen, en sal ontfangen moeten worden by de Prelaten, Pastoren en die van den Geestelijkheid van Leeuwaerden voorsz, gaende met processie totter poorten der selver Stad, vergeselschapt metten voorsz Stadhouder of Luitenant en Rade van sijner Majesteit voorsz, Officieren, Burgemeesteren, Schepenen en Raed der voorsz Stad, also geleid worden tot in de voorsz Hooft-kerke, tot welken einde de voorsz Bisschop adverteren sal den voorsz Stadhouder of sijnen Luitenant van den dage die hy genomen sal hebben tot sijnen intree, om alsdan te doen verschijnen en roepen de Prelaten, Geestelijkheid, Officier des Coninx en die van den Adel van daer ontrent, die na gelegentheid des tijds sullen mogen compareren, om den selven Bisschop met behoorlijke reverentie t'ontfangen; volgende de brieven die sijn Excell. doet den voorsz respectivelijk schrijven.

t'Sijnder komste aldaer sal hy solemnelen eed doen, na de forme die daer van gemaekt is.

Sullen ook de voornoemde van de Geestelijkheid aldaer jegenwoordig zijnde hem reciproce eed doen en (F. 190.) bekennen den selven voor hare Bisschop, hem betonende voorts de officien en devoiren van ootmoedigheid in sulken saken gepleegt en behorende. En indien sommige souden willen hier in swarigheid maken onder pretext vande obligatie die sy hebben metten Aerts-Bisschop van Utrecht, sal alsdan de voorsz Bisschop mogen tonen copye autentijc van consentement des voorsz Aerts-Bisschops, mitsgaders de Bullen en brieven van onsen heiligen Vader den Paus, en sijne Coninklijke Majesteit hier op verworven.

Nadien de selve Bisschop in possessie gesteld sal wesen, sal terstond beginnen te prediken en't volk te leren en onderwijsen en ook de Kerken te visiteren, eerst binnen de voorgenoemde Stad; en sonderlinge sal hem informeren op 't devoir en officie dat de Pastoren aldaer in 't bedienen van haer Pastorien gedaen mogen hebben, offe nut en bequaem zijn, so wel in geleertheid als in goet deuchdelijk leven, eerlijke conversatie en Catholijke, straffende, corrigerende en afstellende de gene die hy hinderlijk, schandaloos, ketters of gesuspecteert van de ketterye bevinden sal.

Sal ook vernemen hoedanig de Religieuse, biddende Ordenen, Predicanten hebben geweest, stellende order en versiende dat volk in de Catholijke gelove en leringe wel geleert, gesocht en onderhouden worde.

Van gelijken sal hy doen, aengaende de ander Geestelijke personen, mitsampt de Costers, Kerk-meesters en Regeerders van de Kerken.

Sal insgelijks alom weren en afdoen de abulsen, misbruiken en schandalen die hy in de Kerke of Religie bevinden sal.

De vacerende Kerken, sal toesicht nemen dat sy versien worden van goede Pastoren, nadien hem by voorgaende informatie en examinatie gebleken sal wesen van hun gelove, geleertheid, goed en eerlijk leven en conversatie, de selve instituerende en ordinerende op de presentatie van den genen welken sulx toekomen sal.

Sal hem insgelijks informeren op de Scholen so wel aengaende de meesters als 't gene dat men aldaer geleert heeft en als noch tegenwoordig leert, so wel binnen der voorsz stad Leeuwaerden als alom elders in sijn Bisdom, stellende daer in 't beste orden dat doenlijk sal wesen.

Ten aldereersten dat mogelijk word sal advyseren by Rade, advijs en assistentie van goede Pastoren, mitsgaders van eenige goede personagien van der Wet en andere, om een Seminarium op te richten na inhoud en dispositie van 't Concilium generael van Trente, doende daer toe contribueren de gene die 't behoren sal.

Sal ook toesicht nemen op de boekverkopers om te vernemen hoe dat sy hen hier voormaels gehad en gedragen hebben in 't feit van hun ambacht. Waer in hy achtervolgen sal ten naesten dat doenlijk word de orden en regel by de Placcaten ons Heeren des Coninx daer toe gesteld, en die namaels gesteld soude mogen worden.

Daer en boven sal hy ter eerster gelegentheid van nieus doen publiceren en kondigen 't voorsz Concilium van Trente by den Pastoren, Predicanten en andere Geestelijke personen daer 't behoren sal; ten minsten 't gene dat meest van node is en de leringe aengaet, na 't begrijp en verstand van den volke.

En also de Aerts-Bisschop van Utrecht heeft 't selve Concilium eertijds willen doen publiceren, hebben die van den Rade des Conings in Vriesland sulx niet toegelaten en in vele artijkelen swarigheid gemaekt, welke difficulteiten sijn Excellentie zijn over gesonden geweest, en hebbende sijne voorsz Excellentie de selve doen examineren en daer na den selven van den Rade haer resolutie op alles weer overgesonden, sal den voorsz Bisschop 't voorsz Concilium doen publiceren, volgende de voorsz resolutie, sonder hem daer in eenig belet te doen, maer alle bystand volgende d'intentie van sijne Heiligheid en Coninklijke Majest. van welke articulen, resolutie en schrijven den voorsz Bisschop copye sal gegeven worden.

De selve Bisschop sal ook toesien en sorge dragen dat die van de Geestelijkheid insgelijx onderhouden de geboden en placcaten van sijner Majesteit op 't stuk van de Religie, en volgende dit sal de voorsz Bisschop mogen gebruiken jegens die van de Geestelijkheid (die haer anders souden willen dragen, so in 't leven als officie) behoorlijke correctie en straffinge, en tot dien einde hebben sijn Officiers en Kerkers, gelijk andere Bisschoppen hebben.

Indien hy bevind dat de Officieren, Amptlieden en Wethouders de selve geboden en placcaten niet en onderhouden, na dien hy de selve daer van vermaent sal hebben, sal hy daer af adverteren eerst die van den Rade in Vriesland, en of de selve te slap en traeg of negligent bevonden worden, sal hy sulx aendienen den Hove en aen plaetsen daer 't behoren sal.

Sal voorts meer visiteren de Abdyen, Cloosteren en Gods-huisen, so wel van mans als vrouwen personen, om die te reformeren, te weten de gene die den Bisschop directelijk onderworpen en subject zijn *jure ordinario*, en den anderen exempt wesende als gedelegeert van

van den heiligen Stoel van Romen, na forme van 't voorſz Concilium.

Belangende de Kerken en Clooſters die den voorſz Biſſchop bevinden ſal bedorven of vervallen te zijn by quaed regiment, of by gebrek van goede orden, ſal hy de hand houden totter reſtauratien van dien.

Om alle welke ſaken en poincten voorſz en elk van dien te executeren, ſal de voorſz Biſſchop bygeſtaen en geaſſiſteert worden, ſo wel by den Stadhouder, Luitenant of Raed voorſchreven, als andere Geeſtelijke perſonen gelijk hy 't ſelve behoeven en de materie daer toe gediſponeert ſal weſen, en indient nood ſy, ſullen hem adjuncten Commiſſariſſen gegeven worden van wegen zijnder Majeſteit daer behoren ſal, daer van hy adverteren ſal. En op dat deſe dingen te beter mogen geleid worden, heeft ſijne Excellentie geordonneert Heere *Laurentium Mergium*, Deken van Sinte Goedelen Kerke binnen deſer ſtad van Bruſſele, om den ſelven Biſſchop te convoyeren tot Leeuwaerden en hem aldaer byſtandig te zijn met rade en anderſins in alle ſaken die hem voorvallen ſullen mogen, blyvende tot dien einde aldaer eenen ſekeren tijd, op dat de ſaken voorſz en navolgende te beter mogen geeffectueert worden.

Voorts meer ſal informatie nemen naer ſijn Officie op de gene die hy houden of by aenbrengen of anderſins bevinden ſal ketters of van ketterye geſuſpecteert te zijn, tegens dewelke hy procederen ſal ſo na recht behoort, doende alle neerſtigheid om ſijn Schapen te onderkennen, ten einde ook indien hy by den Stadhouder of Luitenant verſocht worde om ſijn advijs te geven op 't vernieuwen vande Wethouders en Officieren, de ſelve Stadhouder of Luitenant des te beter 't ſelve ſoude mogen doen, om totte voorſz officien of adminiſtratien van Juſticie niet t'admitteren en toe te laten, de gene die van eenige Secten of Ketteryen geſuſpecteert of te anderſins tot ſulke laſten niet bequaem en ſijn.

En alſo ook onſen heiligen Vader de Paus tot onderhoudeniſſe van 't voorſz Biſdom, den ſelven geapplicceert heeft ſes beneficien der Kerke van Sinte Vite tot Oldenhove die tot Canonizyen ſullen moeten gevoegt zijn, mitſgaders 't Convent van Mariengaerde en ſuppreſſie van den Oorden der Religieuſen aldaer transfererende deſelve in weerlijke Canonnicken, om hier namaels metten anderen te repreſenteren 't Capittel van de Cathedrale Kerke tot Leeuwaerden, en voorts ook geincorporeert totten voorſz Biſdom 't Clooſter van de Canonike Regulieren van Bergum na de dood van haerluider Prior nu ter tijd, ſampt de Proſdye van Sinte N. gelegen binnen der ſtad Bolſweert ter Oorden van Premonſter, ſal den voorſz Biſſchop alle neerſtigheid doen (nadien dat hy de poſſeſſie ſal in perſoon genomen hebben van ſijn Biſdom) op dat al 't gene des voorſz is tot effect en executie gebrocht worde, nemende (indient nood zy) den Procureur Generael tot ſijne aſſiſtentie, volgende de Bullen van ſijne Heiligheid en Brieven die zijne Excellentie hem tot dien fijne is ſchrijvende, mitſgaders aen die van den Rade in Vrieſland voorſz, van de welke de voorſz Biſſchop exhibitie alſdan ſal mogen doen.

Eintelijk ſal de voorſz Biſſchop hem in al 't gene des ſijnen laſt aengaen mach, voegen en reguleren, ſo tot conſervatie van onſe oude oprechte Catholijke Religie, ruſte en vrede van de goede Onderſaten aldaer behoren ſal, en ſulx als ſijne voorſz Maj. hem gantſchelijk betrout. Aldus gedaen tot Bruſſel den 14 dag der maend Novembris 1569. Ondertekent: *F. A. Duc d'Alva*, en onder wat lager:

L. Van der Aa.

Deſe Biſſchop van Leeuwaerdtn niet jegenſtaende daer eerſt wat moeitens viel eer hy in de poſſeſſie konde komen / en de voorſz Clooſteren incorporeren / heeft nochtans lichtelijk zijn wille gekregen / en heeft den Abt Prior en andere Conventualen van Mariengaerde hare habijt en witte Cappen doen veranderen en de ſelbige tot weerlijke Canonicken ſijns Stifts makende / en accommodeerde tot ſijn woninge en Biſſchops Hof het huis des Paters van Bergum / ſtaende over de Minnebroeders Kerke / daer nu de Gedeputeerde van Vrieſland haer vergaderinge en Collegie in houden. Doch is hy te weten Cumerus Petri den eerſten Februarij 1570. binnen Leeuwaerden gekomen / en werde alsdoe alle het groſ geſchut op het Blokhuis afgeſchoten / en te twe uren na noen is hy met vollkomen Proceſſie van de Geeſtelijkheid / den Provincialen Raed / de Magiſtraten en de Schutters beleidet in de Kerke van Oldehof of Sinte Vitus.

De Abten van Adewaert en Wittewerum opposeren tegen den Biſſchop van Groeningen.

De Biſſchop van Groeningen genaemt Heer Johan Knijf / dewelke by des Paus Bulle toegevoegt was de Clooſteren van Adewaert en Wittewerum / beide gelegen in de Ommelanden / hadde meerder moeite en arbeid al eer hy tot zijne intentie konde komen / want die van het Convent van Wittewerum met aſſiſtentie van andere Prelaten Ordinis monſtratenſis hebben ſich lange tijd tegens hem geweert / eer ſy hem wilden inruimen / doch zijn ten leſten gedwongen geweeſt door ſcherp ſchrijven ſo van den Paus als van den Hertog van Alba metten Biſſchop te accorderen / alſo dat den Abt en meeſte Conventualen veranderende haer profeſſie en witte habijt ook tot weerlijke Prieſters en Canonicken tot Sinte Marien ('t welk tot een Cathedrale Kerke gemaekt was) geworden zijn / doch die van Adewaert hier niet van verſlauwende hebben evenwel ten uiterſten tegen gehouwen / vermits hare vermogentheid en grote middelen die ſy daer aen niet en ſpaerden / en dewijle de Biſſchop haer ſeer beſchuldigde van hare grote onordeninge en ongeregelt leven ('t welk de waerheid en oogſchijnlijk was) en daer door principalijken tot zijne meninge meende te komen: ſo is ten laetſten ten verſoeke van haerluiden en van den Abt van Claerkamp en andere van der ſelver Ciſtercienſer Orden / in den Lande gekomen uit Bourgondien / den Abt van Morimont een man van groter auctoriteit onder haerluiden (als weſende Pater Abbas en Viſitator ordinis) wel geleert en ſtichtelijk van leven / om de gerechtigheid van Orde voor te ſtaen en 't voorſchreven Convent van den Biſſchop te bevryen. Deſe heeft voor eerſt dapper Capittel gehouden onder de Monnicken van Adewaert / en heeft den Abt Arnoldum Lantz geſtelt uit de regeringe en adminiſtratie des gehelen Convents / hem adjungerende tot eenen Adminiſtrator en Creditorem Juris de Heere Arnoldum Kemnink Abt ter Munte alias Grijſe Monicken (welk Clooſter van de Geuſen op de Emſe leggende verbrand was) die ook na 't doden van den Abt van Adewaert aldaer Abt geworden is. Voorts heeft de voorſz Abt van Morimont het gehele Clooſter na den regel en orden Bernardi gereformeert / en hem daer na heftig tegen den Biſſchop Knijf geſtelt / daer in hem ſeer aſſiſteerden de Staten des Lands / die ongaerne ſagen de deſtructie en vernielinge van ſodanigen heerlijken Stift. So dat de Biſſchop voor 't beſt ingeſien heeft van ſijn voornemen af te ſtaen en met haerluiden te accorderen op een bype jaerlijkſe penſioen / het welke in den jare 1573. geraemt en geaccordeert is geworden op 6000 Carolus gulden jaerlijx / dan vermits verſcheiden incidenten / naderhand daer in gevallen / heeft hy noit recht in de poſſeſſie van de ſelve penſie te ontfangen kunnen komen / waer door hy midlertijd conſent heeft verworven om tot onderhoudinge van ſijnen Staet de opkomſten van ſekere landen (in de Ommelanden) de Pater van Eſens toegekomen hebbende / de goederen van 't Clooſtergen tot Appingedam aen te taſten. Van 't Fraterhuis tot Groeningen weſende een klein arm Clooſterken van S. Jeronimus Orde (gelegen aen de noorder ſijde van S. Martens kerkhof) heeft hy zijn Biſſchops Hof gemaekt / 't welk hy by conſent en wille vande Overheid der ſtad heeft vermangelt tegens 't huis des Convens Wittewerum / en met grote koſten heerlijk verbout en geaccommodeert tot ſijn woonplaetſe / daer de Prelaten van de Ommelanden mede liberalijk toe hebben gecontribueert / alwaer nu de Stadhouderen (binnen

Den Abt van Morimont komt in 't Land om die van Adewaer voor te ſtaen. (F. 191.)

Gzoeningen komende) gewoonlijk zijn haer logiment en woonplaetse te houden. Dese Bisschoppen hebben dateliјk haer Archidiakens/ Dompzoosten / Officialen / Fiscalen / Pedellen / en andere Officieren (na maniere van andere Bisdommen) gemaekt en ingestelt/ zijnde meest alle ampten en namen daer te Lande ongewoonlijk en ongehoozt / welke Officieren int exerceren van haren ampten vele dingen doende en voozneemende tegens de oude zeden en gebzuik / hebben niet alleen haer selfs / maer ook haren meesters den Bisschoppen grote opspraek / indignatie en haet op den halse gehaelt en veroozsaekt. De Bisschop van Gzoeningen Knijf / hoewel hy een Franciscaner Monik was / was in allen saken seer bedzeven / kloek en politijk / heeft hem vele civiler weten te dzagen en na de tijd en humeuren der menschen te accommoderen / als den Bisschop van West-vriesland Cunerus Petri / sulx dat hy tamelijken aengenaem en lieftallig by peder man gebleven is / daer tegens Cunerus van elk een gehaet / veracht en bespot is gewozden. De selve Bisschop Knijf heeft by dispensatie van den Paus de grauwe Minnebzoeders kappe afgeleit / en in plaetse van dien gedzagen een lange tabbaert van 't selve grau op 't fatsoen van een weerlijke Priester / ook met een vierkante Papen Bonet op een Sametten ondermutsken.

4. Publicatie op 't onderhoudinge van 't Concilium van Trenten.

Voozts heeft de Hertog van Alva het Concilium van Trenten alom doen verkondigen en publiceren met grote solemniteiten / doch ook niet sonder grote swarigheid die gemaekt werden in vele articulen der selver / als strijdende tegens de privilegien van verscheiden Provincien / Steden en Cloosteren / doch en dozsten hen de Provincien niet opposeren / om niet gehouden te wesen vooz oncatholijk.

5. Belast den Steden over te senden de privilegien / en heeft vele placaten laten uitgaen.

Hy heeft ook aen alle de principaelste Steden bzieven gesonden/datse aen den Rade van Trouble souden oversenden alsulke privilegien en costumen als binnen den bevzijde van haren Steden / nopende de criminele procedures wesende buiten de dispositie van de gemene rechten / geuseert werden. Onder anderen heeft hy ook begeert de particulariteiten / te weten / van 't vergaderen der Staten van Vriesland / schrijvende tot dien einde aen den Griffier van den Hove van Vriesland / Pieter van Eemsterk. Die daer op met consent van den Hove neffens sijne bzieven dese nabolgende onderrechtinge heeft overgesonden.

Hoe en in wat manieren de Staten van Vriesland werden vergadert en wie de selve zijn representerende.

Om den doozluchtigen hooggeboren Vozst en Heere Don Fernando Albarez van Toledo / Hertog van Alva / Stadhouder Gouverneur en Capitein Generael van Coninklijke Majesteits / ons alder genadigste Heeres Erf-Nederland / te vertonen hoe en in wat manieren de Staten van de Landen van Vriesland werden geroepen en geconvoceert tot vergaderinge der selver / en wie die representerende zijn. So is te weten 't gene hier na volgt.

In den eersten is te weten datter drie strengen of partyen zijn / die de Staten representeren: namentlijk de Prelaten / heerschappen/ en eigen-erfden / die ook zijn gedeelt en gesteten in drie deelen van 't Land / als te weten: Oostergoe / Westergoe / en Sevenwolden.

En so wanneer die dooz 't verschrijven van sijne Majesteit tot vergaderinge van eenen gemeenen Landsdag binnen der stede Leeuwaerden werden geroepen.

So werd geuseert gelijk ook tot deser tijd toe geobserveert en onderhouden is geweest / sonder 't selve nader te komen specificeren / als dat by den Hove alhier aen alle de Grietsluiden elx bysonder werd geschreven dat sy de volmachten van hare Grietenye of jurisdictie so wel geestelijke / Edele / als eigen-erfden / met volkomen procuratie binnen Leeuwaerden sullen doen verschijnen om opten gepresigeerden tijd t'aenhoren 't gene men hem van sijne Majesteits wegen vooz houden sal / sulx na blijkende en sijne F. D. believen sal te sien uit die copien van eenige bzieven tot dien fijn / diens aengaende zijnde alles hier by gevoegt.

En de Grietman alsdan gebzuikende den ouden herkomen en de maniere van doen / is 't also dat hy de missive van den Hove is publicerende over de Kerke ter plaetse van sijn residentie / sendende de selve voozts met eenen gesworen persoon/ aen allen die andere dozpen van synder jurisdictie die hy na klocke-geluid insgelijx over de Kerken doet verkondigen.

't Is ook also dat hy niet tegenstaende de voozsz publicatie / altemets de selve missive den Prelaten in sijn gebied gesteten / doet insinueren / ten einde sy geen ignorantie en souden mogen pretenderen / en de selve publicatie en insinuatie also by den Grietman gedaen zijnde.

So is 't dat de Prelaten vooz hen en van wegen de andere Cloosters daer sy Oversten van zijn/en den anderen ingesetenen der selver Grietenyen/so heerschappen/ als eigen-erfden/ sekere volmachtigen uit maken en ozdonneren / die hen ten gepzesigeerden dage volgende de beschrijvinge binnen Leeuwaerden laten binden met haerluider procuratie.

En dien volgende van alle de Grietenyen deser Landen/ also binnen Leeuwaerden vergadert wesende die alsdan seer groot en machtig in getale zijn / is 't dat sy vooz de propositie/ ook wel daer na hen by malkaeren voegen / ozdonnerende en committerende uit hen allen xij. xiij. of meer personen / met last en bevel om op 't voozhouden of propositie van sijne Maj. t'antwoozden en handelen na behoren: doch niet sonder advijs van den anderen mede comparanten / van wien sy gecommitteert zijn/ blijvende nochtans altoos in eenen gedeelte als te weten de volmachtigen van Oostergoe/ Westergoe en Sevenwolden.

Want het is wel gebeurt dat de propositie van des Majesteits wegen gedaen de Sevenwolden aengenaem was/ en daer in consenteerde: de andere twe delen daer in niet en wilden consenteren dan 't selve afsloegen: ter contrarie wederom de Sevenwolden niet consenterende in 't versoek van de Majesteit / d'andere delen daer in consenteerden.

Welke discoozt dikwils is veroozsakende dooz sekere ongeregeltheid (daer in dan dient geremedieert te wozden) te weten dat de volmachtigde van elke Grietenyen als boven voozsz en met volkomen procuratie gecompareert / en voozts in goede propoost zijnde om in 't versoek van sijne Maj. te consenteren / so is 't dat hen particuliere personen niet alleenlijken Edelluiden / maer ook huisluiden of eigen-erfden / ja de minste van den Lande nauwelijx xx. gulden 's jaers hebbende / komen en perturberen de andere volmachten / en krijtende by maniere van protestatie niet te willen consenteren / dooz welke manier van doen men dikwils oozsake geeft dat de saek van de Majesteit geretardeert / ja dikwils geheel verachtert en te rugge blijft / alles tot grote kosten en lasten van de gemene Landen en nadeel van sijne Majesteit.

En om sijne F. D. nader te vertonen datter volgende de costuimen van dese Landen totte voozsz convocatie niemant exempt en is / noch Geestelijk / noch weerlijk / alst so is te weten dattet wel gebeurt / datter eenige wichtige sake van sijne Majesteit vooz handen sijnde / ter oozsaek van welke een Landdag werd gehouden / men wel heeft aen den Prelaten besonderling geschreven / ook mede aen eenige particuliere Heerschappen alhier als de selve kennende sijn Majesteit wel toegedaen te zijn/ om te beter sijne Majesteits intentie t'effectueren / dan datter eenige Prelaten / Heerschappen of eigen-erfden souden zijn / die men d'eene meer als andere / gelijk in andere Landen geuseert werd / tot convocatien van de vergaderinge van de Staten van Vriesland soude roepen / en is alhier noit geuseert ook geen gebzuik.

Dooz dien dat de minste van Adel / of ook de minste van den huisluiden of eigen-erfden pretendeert so grote vrijheid / privilegien en andere gerechtigheid om op een vergaderinge van een Landsdag te mogen komen en spreken als de aldermeeste en rijkste / souden ook niet willen toelaten als wesende tegens haer tractaten en privilegien / dat d'eene meer als

d'an-

„d'andere exempt ſoude zijn / en deſen aengaende eeni-
„ge meer vryheid en autoriteit d'een meer als d'andere
„ſoude toegelaten worden / ſulx dat men in 't beſchrij-
„ven van den Staten van geen Geeſtelijkheid die
„exempt ſouden zijn of van geen Ridderſchap met na-
„men van haer-lieder heerlijkheid en kan of en mach
„geſpecificeert worden.

„ Men heeft ook altoos mede geſchreven aen allen de
„Steden van Vriesland om met hen volmachten inſge-
„lijks te compareren ten fijne als boven / die hen ook
„altoos mede hebben gevoegt pretenderende de vierde
„State te weſen / dan en word hen by d'andere Staten
„niet toegelaten / ſullks dat op deſe tijd noch queſtie tuſ-
„ſchen de Landen en Steden dien aengaende is.

Voorders heeft hy verſcheiden Placcaten laten uit-
gaen / by de welke hy verſcheiden ſaken geboden en
verboden heeft / als namentlijk: dat niemant van de
ingeſetenen van Nederland uit de ſelve Landen en ſal
mogen gaen ſtuderen / doceren of leren in andere Uni-
verſiteiten of ſcholen generael of particulier dan bin-
nen de Nederlanden / of andere Coninkrijken / Lan-
(F. 192.) den of plaetſen onder des Coninks van Spangien
onderdanigheid / uitgeſondert nochtans de Stad en
Univerſiteit van Romen en elders niet / ten ware
door expreſſe octroy en conſent te verlenen / om eeni-
ge goede conſideratie / op pene te verbeuren by de on-
gehoorſame ſcholieren en verſmaders van de ſelve or-
donnantie hare goederen / en boven dien eeuwelijk ge-
bannen te worden.

Item dat geen Griffiers / Secretariſſen ſo wel
van Raden / Steden als lage Wetten / Notariſſen /
Tabellionen of andere hebbende gelijke macht / hen en
ſouden verhorderen atteſtatien te geven / informatien
preparatoir te maken / tuigen te ontfangen of gelijke
acten te ſtipuleren in ſaken beroerende de voorleden
troublen / oproerten / weder ſpannigheden en ongere-
gelthеden of dat daer aen kleeft / op pene van eeuwi-
gen banne en confiſcatie van goeden. En dat noch ſo
verde de huisvrouwen van de gebannen of abſenten
en fugitiven haer vertrocken by haer mans onder dek-
ſel van de ſelve te beſoeken / of onder wat dekſel / co-
leur of pretext het ſoude mogen weſen / dat ſy haer niet
en verhorderen weder te keren en komen tot haer or-
dinaris woonplaetſe of andere in deſen Lande / op
pene van gekaſtijd en geſtraft te werden / mette penen
begrepen in 't Placcaet by 't welke verboden is mette
Rebellen eenig verſtand te houden of hen-luiden te to-
nen eenig faveur / hulpe of bystand. Item dat men
geen krijgsvolk en ſoude mogen aennemen / noch in-
ſchrijven / noch in beſolding oplichten / ſonder conſent
van den Conink of den Hertog van Alva / en dat nie-
mant hem en ſal laten inſchrijven ſonder eerſt te ſien
de beſtel-brieven. En noch meer andere Placcaten
hier al te lange te verhalen.

6. De Hertog van Alva doet ſeer veel volx metter dood ſtraffen.

Heeft ook de voorſz Hertog van Alva vele gevange-
nen aen alle oorden en plaetſen doen ſtraffen metter
dood / te weten / hy heeft de ſommige doen hangen /
de ſommige doen branden / andere onthoofden en ook
eenige doen verdrenken na inhoud der ſententien by
hem en ſijnen Raed van trouble geweſen. 't Welk
een ſeer groté ſchrik over de ganſche Landen heeft
gemaekt / byſonder ſo het bangen en ſpannen geen
ende nam / waer door gebeurd is datter dagelijks
meer en meer uit de Nederlanden gevlucht zijn / en
dat vele handwerken / die de Nederlanders eigen
hadden: als Baeyen / Saeyen / Canjanten / Trij-
pen / Groſgreinen en andere Wolle en Saeywerken
te maken die in andere Landen onbekend waren / uit
deſe Nederlanden op andere plaetſen en in verſchei-
den andere Landen verhoert zijn / byſonder in Enge-
land / daer haer door gunſte van de Coninginne Eli-
zabeth vrye exercitie van hare Religie / ſo in de Ne-
derlandſe als Francoiſe tale toegelaten werd. De
Hertog ſond Commiſſariſſen die de ſententien over
de gevangenen en gecondemneerde in haer abſentie
geweſen ter executie deden ſtellen / en wilde dat de
Magiſtraten van de Steden de ſelve ſouden helpen
aſſiſteeren / niet jegenſtaende ſy luiden daer over niet
en hadden geweſen / daer in eenige Magiſtraten gro-
te ſwarigheid maekten / andere vreſende in het quade
blad te geraken / deden al dat men wilde gedaen heb-
ben / ſommige door vreſe / en de ſommige om datſe
ſelfs ſo wreet en bloedgierig waren: onder andere iſt
gebeurd dat meeſter Arent Saſbout Raed Ordinaris
in den Hove van Holland / als gecommitteert weſen-
de van den Hertog van Alva om hem te informeren
binnen de ſtad van Leiden op de beroerten van den
jare 1566. de Magiſtraten aldaer aengedient heeft /
dat hy van meninge was tot nitterlijke executie te pro-
cederen van ſekere gevangene burgers / en wilde de
ſententien over de ſelve by den Raed van Trouble bin-
nen Bruſſel geweſen / doen pronuntieren en executе-
ren ter preſentie en met aſſiſtentie van den Gerechte
aldaer. Die van den Gerechte hier op vergadert zijn-
de / hebbende deſe ſake in communicatie geleid en
eintelijk gereſolveert (gelijk ook eenige tijd te voren
by die van de Vroetſchappe aldaer gereſolveert was /
dat ſy luiden met alle bequame middelen hare privile-
gien ſouden voorſtaen) dat ſy daer toe niet ſouden ver-
ſtaen / en hebben den Commiſſaris doen inſinueren
deſe navolgende Acte:

Reſolutie van die van Leiden / om hare privilegien voor te ſtaen.

Acte van Protestatie by de Magiſtraet van Leiden.

ALſo Cornelis van der Hooch eerſte Burgemeeſter der ſtede van Leiden, den Schout, Burgemeeſters en Gerechte der ſelver Stede heeft doen aendienen, dat mijn Heere den Commiſſaris meeſter Arnoult Sasbout, door laſte van de Excellentie van den Hertog van Alva als Gouverneur Generael, in meninge was eenige gevangen Poorters deſer Stede uit ſake van ſeker hare miſuſen eu delicten by hen-luiden in de beroerte en nieuwigheden van de Beeldeſtorminge en anders geperpetreert, te doen ſtraffen en exemplaerlijk punieren, na inhoud van ſekere ſententien daer af onder hem Commiſſaris zijnde, en tot Bruſſel by den Hertog van Alva of die van de Majeſteits Rade gecommitteert ten ſaken van de voorſz troublen en beroerten geconcludeert op te deductie en informatien van der ſake by den ſelven Commiſſaris alhier genomen, en voorts aen den Hertog of Rade voorſz overgeſonden. Verklarende de voornoemde Commiſſaris gelaſt te zijn de voorſz ſententien te executeren na de gewoonte van der plaetſe of Lande, en mits dien hem van node te zijn d'aſſiſtentie van den Gerechte: 't welk want eenſdeels ſchijnt te contrarieren en te derogeren d'uſantie en privilegien der voorſz Stede, volgende de welke in allen ſaken van beſchuldingen van Poorters niemant anders vonniſſe en behoort te wijſen dan Schepenen der voorſz Stede. En dat ook niemant uit ſijn goederen in wat ſaken dattet ſy meer en ſal verbeuren dan tien ponden Vlaems eens. So hebben de voorſz Schout, Burgemeeſteren en Gerechte voorſz niet konnen ledig ſtaen, om hen eed te quyten, 't gunt voorſz is, tot conſervatie der voorſz deuchdelijke uſantien en privilegien, mijn Heere den Commiſſaris by deſen t'inſinueren om dies aengaende voor ſo vele doenlijk zy te blijven in hare geheel en ongeprejudiceert, te vreden zijnde de voornoemde Schout, Burgemeeſters en Gerechte elx in ſijn regard in alle ſaken recht en Juſtitie t'adminiſtreren, de Juſtitie te vorderen, en daer toe des nood zijnde te doen alle aſſiſtentie na gelegentheid van der ſake en tijd, ſonder dat de voorſz van den Gerechte verſtaen gehouden of betamelijk te zijn geimployeert te werden tot aſſiſtentie of executie van eenige ſententien by henluiden niet geweſen. Proteſterende in dien yet ter contrarie der voorſz uſantien en privilegien verſtaen mochte werden gedaen of geattenteert te zijn, of noch gedaen ſoude mogen werden, dat ſy luiden 't ſelve geenigſins geadvoyeert en hebben, nochte als noch van meninge zijn, nochte ook en vermogen 't ſelve te advoyeren, &c.

De ſtede van Leiden en veel andere ſteden hebben privilegien, dat de burgers der ſelver / in wat ſaken van crieм dattet zy niet meer en mogen verbeuren dan een ſeker ſomme en haer lijf: Maer de Hertog van Alva confiſqueerde alle de goederen.

Hebben daer beneffens den Commiſſaris twe privilegien door de Burgemeeſteren doen exhiberen. De voorſchreven Commiſſaris daer na in de Vroetſchappe comparerende verklaerde dat hy verſtond dat de voorſchreven executie en aſſiſtentie van dien ſoo-

ſoude mogen geſchieden ſonder prejudicie van de ſelve Privilegien / overmits dat ſulke ſaken by 't Privilegie van den ouden Hertog Philips van Bourgondien ſoude zijn geeximeert / en datter ſulx alhier evocatie van de proceduren van boven wel mochten vallen: waer op na zijn affcheid by die van de Vroetſchap eendrachtelijk is geresolveert / dat sy-luiden ſouden persisteren by de voorſchreven protestatie en exhibitie van de voorſchreven twe Privilegien / om daer by voor ſo vele doenlijk zy de Privilegien der ſelver ſtede te conſerveren / want d'eene Privilegie haer gegeven by hoger memorie van Willem Grave van Holland / Anno 1315 houd expreſſelijken in: Dat Schepenen der voorſchreven Stede over een Poorter van dien, om eenigerhande ſake beſchuldigt ſijnde, alleen ſullen vonniſſe wyſen. En een ander Privilegie der voorſchreven ſtede verleent by Hertog Jan van Brabant als Grave van Holland Anno 1418 hielt in: Dat een Poorter der ſelver ſtede om geen delicten of breuken, hoedanig die mogen ſijn, niet meer aengaende ſijn goederen mach verbeuren dan t'ſeſtig ponden: ſulx als die in Rijnland gankbaer ſijn. Boven dien was ook in der ſelver ſtede voor een oude coſtuime onderhouden: Dat niemant ter cauſe van eenige delicten (al waert dat daer van by informatie mochte blijken) ter dood geweſen en mach worden, ten ſy dat de delinquant buiten pijne en banden van yſere, de delicten ſelfs confeſſeerde en bekende. En hoe wel de Commiſſaris hier in niet wel te te vreden en was / en het geerne anders geſien hadde / ſo en hebben de voorſz van den Gerechte nochtans hem geenſins willen aſſiſteren.

Maer de Hertog niet achtende op eenige Privilegien / en liet daerom niet dagelijx metten dood te ſtraffen die hy in handen konde krijgen / en werden altemet door vreemde ongehoorde maniere van procederen eenige gecondemneert te ſterven / dewelke ſo ſy hen te recht hadden mogen defenderen / of voor haer ordinaris Rechters beſchuldigt hadden geweeſt / wel vry geweſen ſoude hebben gworden.

Ik moet hier noch eene ſake verhalen die voor waerheid gehouden werd / en ik van eenige treffelijke perſonen hebbe horen verhalen / te weten: dat het omtrent deſen tijd ſoude gebeurt zijn dat tot Bruſſel een goed man om deſe troublen gevangen ſat / dewelke met eenige andere gevangens die gecondemneert waren te ſterven mede uit de gevangeniſſe gebracht en gedood werde / ſonder nochtans gehoort of verweſen te zijn / mogelijk dat het door dolinge in den naem of eenig ander ongeluk geſchied mocht zijn: alſmen nu eenige tijd daer na zijn proces ſoude oversien / en men na de man begoſte te vragen / ſo bevondmen niet alleen dat hy al gedood was / maer ook dat hy niet veel ſchults en had gehad / waer over hem eenige van den Raden ontſettede: ſo ſoude Vergas daer op geſeid hebben / dat ſy hen daer in niet en behoef den te ontſetten / overmits het goed was voor des geexecuteerdens ſiele / dat hy ontſchuldig was geſtorven. Dit exempel werd ook by Jooſt Bijl gevoegt tot zijne overſettinge van de ſtucken der geſchiedeniſſe van Anthonio Perez in de 74 pagie des ſelven boex / dan en hebbe tot noch toe niet tegenſtaende ik daer moeiten om gedaen hebbe / ook aen den ſelven Bijl / gene ſekerheid daer van konnen bekomen / nochte ook des goeden mans name konnen geweten / ſulx dat ik het niet voor waerachtig en ſoude konnen verklaren / of 't alſo mach zijn gebeurt / en latet daerom alſo ſtaen.

Veranderinge van garniſoen tot Groeningen.

De Hertog van Alva na dat hy de victorie in Vrieſland tegen Graef Lodewijk hadde behouden / gelijk in 't voorgaende boek geſeid is / hadde binnen Groeningen in garniſoen gelaten vier Vaendelen Hoogduitſe ſoldaten / deſe ſtelden haer ſeer trotſelijk en moetwillig aldaer aen / ſulx dat de Overigheid der Stad daer over klachtig vielen aen den voorſeiden Hertog van Alva / en verſochten dat daer in geremedieert mochte werden / waer door gebeurt is dat in Februario deſes jaers de voorſchreven vier Compagnien Hoogduitſen (na dat ſy eerſt etlijke maenden betalinge ſo aen gelde / laken als aen ſijde ware / hadden ontfangen) uit der Stad gelicht zijn / in welker plaetſe aldaer weder gekomen is een Regiment Walſe ſoldaten van ſes Compagnien / daer Overſte en Colonel over was eenen genaemt Caſper de Robles Heere van Billy uit Portugael geboortig: mette veranderinge van dit garniſoen is de borgerye aldaer wat gepaeit (overmits den haet en afkeer die sy-luiden totte voorſchreven Hoogduitſen hadden) dan niet verlicht / maer veel meer beſwaert / want de voorſchreven Colonel heeft ſo veel te wege weten te brengen / dat die van der Stad gedrongen zijn geweeſt alle weken tot leninge voor de ſoldaten op te brengen twaelf hondert guldens / doch heeft hy deſe leninge daer na meeſtendeel tot laſte van de Staten van de Ommelanden geleid / en de ſelve alſo in trein gebracht hebbende / beſwaerde die allenthens meer en meer. Ontrent de ſelve tijd is aldaer een verbod gekomen van den Hertog aen den Burgemeeſteren / Raed en geſworen gemeente der Stad / dat sy geen nieuwe keur of verkieſinge doen ſouden van eenige Magiſtraet tot nader diſpoſitie van zijn Excellentie / ſulx dat na deſen jare geen nieuwe Burgemeeſter of Raed of andere Overigheid en zijn verkoren / maer de oude gecontinueert zijn totten jare 1577. exkluis / en heeft de Colonel haer de witte en ſwarte bonen daer mede sy na ouder gewoonten de nieuwe Keur plegen te doen / afgeeiſcht en in zijn bewaringe genomen. (F. 193.)

Vandelinge van den Commiſſaris Quarre tot Groeningen.

Hier na is uit bevel en Commiſſie des Hertogen van Alva na West-Vriesland en Groeningen geſonden Carel Quarre / Ridder en Raed ordinaris in den Rade van Brabant / om hem te informeren opt ſtuk van de voorledene troubelen / en de Autoren en Fautoren van dien te ſtraffen na gelegentheid der ſaken / de goederen te confiſqueren / etc. Deſen hebbende ſijne Commiſſie in 't werk geſtelt in West-Vriesland / en laſt gelaten den Procureur Generael aldaer met aſſiſtentie van den Hove van Vriesland de ſake voorts uit te rechten / is voorts tot Groeningen aengekomen in den beginne van Aprilis deſſelven jaers 1569. en heeft den Burgemeeſteren en Raed / ook Luitenant en Hooftmannen zijne Commiſſie voorgehouden en haerluiden bystand en aſſiſtentie daer in verſocht / begerende dat yemand uiten Raed hem mochte bygevoegt werden / metten welken hy op alle voorvallende ſaken mochte communiceren / ten einde hy door onkenniſſe van ſaken of van de perſonen hem niet en quame te abuſeren / en dat ook die van der Stad te minder reden en oorſake ſouden hebben te klagen / dat hare behoorlijke Overheid daer over niet geroepen of daer buiten geſloten waren tegens hare Privilegien. Welken laſt dan Jochum Ubbena in dier tijd Burgemeeſter van Groeningen te dele geballen is genoeg tegens zijne wille en dank / want het een ſeer hatelijke en ſchorf de commiſſie was. De voorſchreven Commiſſaris Quarre daer met zijne Commiſſie voortgaende en hem eerſt informerende op de Beeldeſtorminge en invoeringe der nieuwer Predicatien binnen Groeningen geſchied / heeft voor eerſt der Stads Boumeeſter Johan Barnenda metter ſtads Metſelaers en Timmerluiden die uit bevel des Raeds de Minnebroeders Kerke geſuivert hadden van den gebroken Beelden en andere onruimten / gevanklijk genomen en op den hals aengeſproken: deſe luiden hoe wel sy haer beriepen op de Burgemeeſteren en Raed / uit der welker bevel sy ſeiden ſulx gedaen te hebben / en ook van den ſelvigen uit des ſtads kiſte geloont of geſalariſeert te weſen / hebben nochtans voor alle den pap (alsmen ſeid) moeten koelen / dewijle sy daer van geen ſchriftelijke Acte noch bewijs en hadden / en de Burgemeeſteren en Raed met anext en vreſe bevangen zijnde / vermits de ſtrafheid die sy allenthalven in gelijke ſaken ſagen geſchieden en plegen / de hand van haerluider togen en ſulks onthenden / refererende haer om haer te meer hier van te purgeren / totten Rekenboek van des ſtads Rent-

Rentmeeſter / daer in niet van eenigen ſalaris deſen arbeids-luiden hier voor gegeven en ſoude bevonden werden / want zy voorſichtelijk te voren den Rentmeeſter hadden bevolen den uitgeef van 't voorſchreven ſalaris der arbeidſluiden bedeltelijk te ſtellen / en een ander naem en ſchijn te geven. De Boumeeſter Barneda dit vernemende heeft met twe andere van de voorſchreven arbeids-luiden middelen geſocht en gevonden van uit de gevankeniſſe te breken en t'ontlopen. De andere (tot drie of vier in 't getal) na datſe ſwaerlijk tot verſcheiden malen waren gepijnigt / en uit pijnen genoeg ſchenen beleden te hebben / zijn van den voorſchreven Commiſſaris geaſſiſteert met Jochim Ubbena ter dood verweſen / en dien volgende op den breden markte metten ſwaerde gerichtet. Daer na heeft de voornoemde Commiſſaris by openbare publicatie doen inroepen en verdagvaerden allen den genen die uiter ſtad en den Ommelanden uit breſe gevlucht en ontweken waren / daer onder vele treffelijke van Adel waren / om binnen drie weken voor den Hertog van Alva in perſoon te verſchijnen / en haer van den aenklachten en beſchuldigingen te verdedigen. Ook heeft hy aentekeninge of opſchrijvinge van alle de uitgewekenen uit der Stad en Ommelanden goederen gedaen / en de ſelvige datelijk bekommert of in arreſt geleid / tot dat ſy ſich haer genoegſaem ſouden hebben gepurgeert. Deſe handelinge van den Commiſſaris en byſonder de rigoreuſe executie over deſe voorſchreven arme arbeidsſluiden / heeft in de Stad en Landen ſeer groten ſchrik en verſlagentheid gemaekt / ook geen kleine morringe en indignatie van de gemeente tegens de Magiſtraet der Stad verwekt / om dat zy om haer ſelfs te verſchonen en uiten perijkel te redden / haren burgeren en dienaren (die niet ſonder haren bevel en hadden gedaen) aldus hadden te voren gegeven en verlaten / daer toe dan het ſchreyen en kermen van den arme weduwe en weſen der geexecuteerden (roepende wraek des onſchuldigen bloeds over de voorſchreven Magiſtraet) de commiſeratie en verbitteringe heeft vermeerdert / ſulx dat Borgemeeſteren en Raed om dit geſchrey en geroep wat te ſtiſſen / de voorſchreven weduwen en weſen ſekere jaerlijxe penſie tot haren onderhoud in 't heimelijk hebben gepaſſeert. De uitgewekenen van de voorſchreven dagvaerdinge verſtendiget ſijnde / hebben haer op de ſtad Groeningen en der Ommelanden Privilegien de non evocando extra Provinciam & territorium beroepen / en hebben door hare miſſiven den Burgemeeſteren en Raed ſamt Luitenant en Hooftmannen reſpectivelijk vermaent en verſocht om by den Hertog op onderhoudinge der ſelver Privilegien aen te houden / hebben ook ten leſten ſiende dat de voorſz Overigheid in 't patrocineren haerder privilegien te ſlaumoedig waren / een ſupplicatie over doen geben aen den Hertog / ten einde zy voor haren competenten rechters mochten gerenvoyeert en na ſtad en land-rechte reſpective gehandelt worden / mits dat zy ook door gemachtigde aldaer ſouden mogen verſchijnen: daer op geappoſtileert is worden Comparentibus fiet Juſtitia, & les abſens ne ſeront receus, dat is / den verſchijnenden ſal recht geſchien / en den abſenten of uitblijvende ſullen in rechte niet worden ontfangen: daer mede dan haer verſoek van renvoy en van te mogen verſchijnen door een volmacht gants is afgeſlagen / en alſo zy daer na andermael by Edict geciteert zijnde om te compareren niet en zijn verſchenen / ſijnſe van den Raed van troublen verklaert voor rebellen des Conincx / en daerom met lijf en goed aen ſijne Maj. verballen / waer op dan datelijk de confiſcatie aller harer goederen is gevolcht. De uitgewekenen ſiende dat hier genen trooſt en was te verkrijgen / hebben hare toevlucht daer na genomen aen de Keiſerlijke Maj. en Keur und Furſten en andere ſtenden des Rijx tot Spiers op eenen Rijxdag vergadert in den jare 1570. en van den ſelvigen door hare ſupplicatien / hulpe / trooſt en byſtant tegens ſodaniger rigoreuſe en onrechte procederinge / verdruckinge en geweld ootmoedelijk verſocht / aengeſien de voorſchreven Stad en byſonder de Ommelanden van ouden tijden af des Rijx lidmaten / immediatie geweeſt / en nu als noch door tractaet des Keiſers Caroli de vijf de van wegen zijne Erfnederlanden in den jare 1548. den 16 Junij met den gemenen ſtenden des Rijx gemaekt in de Rijxſchut en ſcherm waren ſtaende / dan daer op is inſgelijx niet beſonders noch bruchtbaerlijx gevolgt. Als nu de voorſchreven Commiſſaris zijne commiſſie uitgericht en weder vertrocken was / ſo heeft de voornoemde Colonel Robles (met aſſiſtentie van een Italiaens Ingenieur genoemt Bartholomeus / tot dien einde aldaer van den Hertog geſonden) het Caſteel of Blokhuis tot Groeningen begonnen af te ſteken / na den uitwerp by den Marquis Chiapin de Vitello / en den Ingenieur Pacieco in den voorleden jare daer van gemaekt / namentlijk met vijf Bolwerken / daer van de drie buiten de Stad quamen te leggen op de Drentſe zyde / en de twe Bolwerken binnen na der Stad / als te weten aen elke zyde van de Heyrpoorte een / ſulx dat de Heyrpoorte recht in 't midden tuſſchen deſe twe Bolwerken of dwingers ſtaende / de poorte van 't Caſteel ſoude weſen / reſponderende eene van deſe Bolwerken of dwingers met hare ſpitz opte Peiſerſtrate / van ouds Gaddingeſtrate genoemt / welke ſtrate uit loopt op de kleine markt of Viſchmarkt / en 't ander Bolwerk of Dwinger op Gelkingeſtrate / uitgaende opten breden markt. De Graft van dit Caſteel wiert aengelegt op hondert voeten wijt / de voet van den Wal of geordinge op vijf en tſeventig voeten in de brete: dit werk alſo afgepaelt en afgeſteken zijnde / is van deſen jare en voort totten jare 74 noch ongeordert blijven leggen / vermits gebreck van gelde / want zijne Maj. gene penningen daer toe als noch konde verlenen / en de ſtad en de Landen met het furniſſement van de weeck-leningen genoeg hadden te doen: maer in den jare 74 en 75 heeft de Colonel eenige middelen tot vorderinge van dit werk van Bruſſel bekomen / daer mede hy deſe twe binnenſte Bolwerken en Dwingers gants veerdig heeft gekregen.

Aenvang van het bouwen des Caſteels tot Groeningen.

Dewijle de Hertog van Alva aldus in Nederland handelde / ſo heeft de Prince van Oranjen met zijnen Broeders Graven Lodewijk en Henrik van Naſſau met ontrent tien of twaelf honderd ruiters / die by hem gebleven waren / hem gevoegt by den Hertog van Tzweebrugge / dewelke grote toeruſtinge van oorloge maekte tot dienſt en hulpe van den Coninck van Navarre en den Prince van Conde en de Hugenoten in Dranckrijk; welken Hertog de voorſchreven Prince ook groot behulp gedaen heeft in 't aennemen van 't krijgs-volk / met de welke hy voorts in Dranckrijk getogen is / niet ſonder groot perijkel / als hebbende altijd den hyand van voren of van achteren. Doch is henluiden opten weg over gekomen een ander groot meerder ongeluk / namentlijk dat de Hertog van Tzweebrugge in een Dorp ontrent drie mijlen van Limoges / den elfſten dag Junij overleden is / 't welk de voorſchreven Prince geen kleine moeite en heeft verorſaekt / om te remedieren de inconvenienten die de dood van een Hooft van ſodanigen aenſien gemeenlijk mede brengen. Doch iſt gebeurt dat dit leger hem onlanx daer na gevoegt heeft by 't leger van de Hugenoten / en is daer na de Prince door begeren van de Hugenootſe Overſten / om eenige gewichtige ſaken / in onbekende klederen / met ſeer groot perijkel ſijns levens (indien hy bekend hadde geworden alleen vergeſelſchapt met vijf perſonen / door zijn vyanden in Duitſland gekeert.

De Prince van Oranjen trekt in Dranckrijk.

Doot van den Hertog van Tzweebrugge.

(F. 194.)

Den 11 Februarij deſes jaers / ſo heeft de Hertog van Alva tot Bruſſel doen hangen Jan Grovels alias Spel / Overſte Provoſt en Executeur over de criminele ſaken / of Lantdroſt diemen gemeenlijk noemde Rode Roede: deſe was beſchuldigt dat hy ſommige die men voor rebel hielt / en by hem gevangen genomen waren / en ſommige andere die al gecondemneert waren / vry gelaten hadde / hem hebbende met geld daer toe laten hopen / en dat hy over ſijn dienaer tegen het ge-

De Rode Roede Spel werd tot Bruſſel gehangen

gevoelen van andere Rechters executie gedaen hadde / en dat hy onder delisel der Justitie de onnosele gequelt en vele verdruckinge en exactien hadde geoeffent. Sijn sententie was op een pampier geschreven / en op sijn borst gestelt als hy gehangen was / in deser manieren:

Sententie over Spel.

Dit is de Justitie die sijn Exellentie wil en gebied gedaen te werden over desen menschе, om de navolgende oorsaken: om dat hy geld heeft ontfangen en gratie gegeven, den rebellen en anderen van grove saken schuldig bevonden wesende: om dat hy de onnosele gequelt en executie gedaen heeft over synen knecht en dienaer, hebbende de Jugen of Rechters gegeven contrarie advijs, en om dat hy onder deksel van Justitie heeft bedreven onmatig geweld en verdruckinge.

Twe zijne dienaers stonden onder de galge om dit te aensien / den eenen had op sijn borst dese sententie.

OM dat hy geweest is dienaer van den Provoost in de overlastinge geld afneminge en tormenteringe, en dat hy heeft ontdekt het secreet van de Justitie.

De sententie die den anderen op sijn borst hadde / luide aldus:

OM dat hy geweest is een dienaer en instrument van de Provoost in overlastinge, geld afneminge en tormenteringe, en dat hy selfs ook genoten heeft eenig geld.

De rouwe die de Nederlanders om desen Spel hadden / en was niet groot / na dien hy een seer onbarmhertig / gierig en wreed menschе was / en blijkt hier het spreekwoord der Grieken aen hem verbult te sijn / te weten:

Die anderen quelt en brengt in druk
In 't einde slaet hem selfs ook 't ong'luk.

Men seid dat Doctor Gemma de Vriese desen Spel zijn einde uit zijn nativiteit soude voorseid hebben op deser maniere: dese Spel verstaen hebbende dat Doctor Gemma uit de nativiteit van den Grave van Hoorne geprognosticeert hadde zijn ongeluckige dood / en hielt niet op so dikwils hy tot Loven quam / den Doctor te quellen dat hy zijn nativiteit ondersoeken en 't gunt hem soude wedervaren / by geschrifte stellen wilde / 't welk hy hem weigerde / willende niet met hem te doen hebben / doch ten lesten hem door de menigvuldige quellinge toeseide / maer als hy dat t'ellkens uitstelde hem te leveren / so soude Spel soselijk tegen hem geseid hebben: wel Doctor gy houd met my uwen spot / maer ik belove u kan ik u eens buiten der muyren krijgen / gy en sult met niemant meer spotten / want ik sal u terstont aen eenen boom doen hangen. Daer op Doctor Gemma geantwoort soude hebben / neen Provoost gy en sult my niet doen hangen / maer de tijd sal komen dat ik des morgens vroeg uit dese Stad reisen sal / en sal u noch tot Brussel na de galge sien leiden om te hangen / gevende hem daer mede zijne voorsegginge die hy op zijne nativiteit gestelt hadde over: seggende / maekt u daer nu vrolijken mede / van welke so onverwachte antwoorde hy so verbaest werd / dat hy sonder eenig spreken terstont weg ging

JAER-DICHT.

QVaLICk gheeſpeLt Maer gheLeert deVr qVade gangen,
Is hIl onbeCLaeCht aen de gaLge gehangen.

DEn 13 Meert geschiede de Slag voor Jernak in Vranckrijk / al waer des Princen van Conde peert / na dat hy hem seer vromelijk geweert hadde / onder hem geschoten werd / sulx dat hy ter aerden viel / en werd terstont belent / en van twe Edelluiden gevangen genomen / die hem toeseiden by 't leven te behouden en te beschermen / dan also den roep terstont over al in 't leger was / reden daer vele na toe / onder welken eenen genoemt Montesquiou Capitein van de Guarde van den Hertog van Anjou seer aendrong / en schoot den Prince van Conde / tegen alle krijgsrecht en hoel bloeds / met eenen buxroer door het hooft / so dat hy strax dood bleef / met groot hertenleet van alle die daer jegenwoordig waren / en bysonder der geente die hem gevangen genomen / en by 't leven te houden belooft hadden / op de hope van groot rantsoen te genieten.

De Prince van Conde doorschoten.

Weinig tijts hier na quam tot Brussel een Legaet van den Paus Pius Quintus genaemt Carolus de Ebuli Napolitaen / en bracht brieven van den Paus aen den Hertog van Alba / daer in hy hem noemde zijnen wel beminden sone / en schanck hem een seer kostelijk gouden sweert / en gouden hoed met vele gesteenten beset / en by den Paus geconsacreert en gewijt / daer mede hy hem vereerde als eenen voornaemsten voorstander en beschermer der Roomser Catholijke Religie / en verdrucker der ketters. Den brief van den Paus aen den Hertog van Alba was aldus luidende:

De Hertog van Alba werd van den Paus begiftigt.

Brief van den Paus aen den Hertog van Alba.

WEl beminde sone, Edele Heere, saligheid en Apostolise benedictie: wy volgende de maniere en instettinge van de Roomse Bisschoppen, hebben opte nacht voor den dag van de geboorte ons Heeren en Saligmakers Jesu Christi met heerlijke gebeden een hoed en swaerd gebenedijd: welke heilige gifte, also die alle jaren tot een eerschenk gesonden plach te worden, van den Roomsen Bisschop, aen een van de Christelijke Princen: so hebben wy met raed van onse broederen der heilige Roomse Kerken Cardinalen V. E. daer toe gekosen aen wien wy dese gifte senden souden, want also dese eere van desen heiligen Stoel meest sulke Princen plach te geschieden, wiens Godsvruchtigheid als een licht erscheen, of wiens verdiensten aldermeest waren aen de Catholijke Kerke, so hebben wy om beide dese oorsaken V. waerdig gekend aen wien van ons dese eere geschieden soude, want van V. Godsvruchtigheid tegen God en sijne heilige Kerke hebt gy van te voren goede getuigenisse gegeven. En die memorie van V. verdiensten en vrome daden voor het Catholijke geloof uitgerecht in de Provintien, daer gy met uwer groter eer over beveelt, is so versch dat wy't nemmermeer vergeten en mogen: dese gifte, so gy het stof aensiet is seer klein: maer so gy ter contrarie aenmerkt de Maj. van de Apostolise Stoel, die gelijkenisse van het oordeel, en de misterie van de sake, so sult gy die niet alleen met een dankbaer herte, maer ook met groter devotie ontfangen, want wy geen meerder teken mogen geven van onse gunst en goede wille dan dit, 't welk d'opperste Keisers en Coningen plach gegeven te werden. Noch V. E. en mach geen meerder of kostelijker gifte van ons, overmits sijne gebenedijdinge, ontfangen, de welke denken sal, als hy dat swaerd ontfangt dat hy dat gebruiken sal tot voorstand en vermeerderinge van de waerachtelijke Religie. En als hy den hoed set op sijn hooft, so moet hy denken, dat hy daer mede bewaert werd, als met een hellemet der saligheid en schild des Goddelijken hulps, de selfde mede betekenende die hemelse krone, de welke alle Princen, wiens verdiensten tegens de Heilige Kerk en Catholijke geloof voorstaende sijn, bereid is. Desen hebben wy tot V. gesonden door onsen beminden sone Carolus de Ebuli, onsen Camerling, overmits sijn Edeldom, deucht en getrouwigheid ons seer aengenaem is En op dat dese heilige gifte met meerder godvresenheid en heilige ceremonie ontfangen mach werden als dat betaemt, so hebben wy gewilt dat V. dat gegeven sal werden van een Catholijk Bisschop die gy daer toe verkiesen sult, in een kerke na dat de Misse sal sijn gecelebreert. En op dat V. E. dese geestelijke gifte aengenamer sy, so hebben (F. 195.) wy gegeven en gegunt V. en alle de Catholijken die met berou gebiecht sullen hebben of het selve van meninge sijn te doen, op te gesette tijden en de Misse gehoort sullen hebben (ons betrouwende op de almogende

gende Gods barmhertigheid, en der Apoſtelen PETRI en PAULI en onſe autoriteit) 15 jaren en ſo veel quaranteinen in Gods barmhertigheid waerachtig Aflaet. Gegeven binnen Romen by Sinte Pieter onder het Viſſchers Zegel of Ring, den xxj Martij Anno 1568. van onſen Biſdom het vierde jaer. En was ondertekent, *Aldobrandinus*. Het opſchrift was aldus: Aen mijn beminde ſone, den Edelen Heere Ferdinand, Hertog van Alva, Gouverneur en Capitein Generael van wegen den Catholijken Conink in de Nederlanden *Pius P.P.V.*

DE overleveringe van deſe gifte / werd met ſeer grote koſtelijke en heerlijke Ceremonien gedaen den vj. Meij / na dat de Miſſe by den Biſſchop van Mechelen ſelfs gedaen / geeindigt was in de grote kerke tot Bruſſel / waer door ook grote triumphe en teikenen van blijtſchap vanden Spangiaerden binnen Bruſſel gemaekt werd / met Steekſpelen en Toornopen. Doch alſo nemmermeer een wereltſe vreught ſo volmaekt en is / of daer en is al eenige bitterheid onder gemengt / ſo waſt hier mede: want niet alleen eenige van de toeſienders by ongeluk werden gequetſt / maer ook een van de Toornopers ſelve ſeer grotelijks gequetſt werde in 't been.

Daer werd ook een Latijnſe Paſquil geſtroit en op ſommige plaetſen geplekt / daer mede dit ſenden van het ſwoerd en hoed beſpot werd. Doch ſo men geweten hadde den Auteur: gelove wel dattet hem niet ten beſten en ſoude hebben vergaen. d'Inhoud deſer Paſquil was als volgt:

Paſquil. Den Paus ſend Duc d'Alt een gulden ſwaert
Om de Geuſen te maken vervaert,
Ja om dat den bloedgierigen Tyran
Daer mede ſou ombrengen wijf en man,
Die God vreſen en dienen van herten ſijn,
En om de religie dolen en in ſmerten ſijn,
Dees benedictie is tot Bruſſel gekomen
Van den helſchen vader den Paus van Romen.
So ſend den Beul tot den Beul fenijnig
Den rover tot den rover grynig,
En den dief totten dief ſijn ſchone gaven,
Om dat hy d'aerde met bloed ſoude laven.

De Paus doet de Coninginne van Engelant in den Ban.

ONtrent de ſelve tijd heeft de Paus van Romen Pius Quintus de Coninginne van Engeland Eliſabeth / met eender Bulle in den Ban gedaen. In 't begin der ſelver Bulle verhaeld hy ſijn hoogſte macht die hy van onſen Heere Jeſu Chriſto / de Regeerder en Heerſcher over alles / ontfangen heeft: de welke ſijn Catholijke algemene Apoſtolijke Kerke alleen den eenigen Prince en Overſte der Apoſtelen hier op aerden / namentlijk Petro en den Roomſen Biſſchop / Petri nakomelingen te regeren overgegeven / en hem alſo alleen over alle volkeren en over alle Coninkrijken tot eenen Prince en Overſte geſtelt heeft / dat hy mach uitroeyen / afbreken / verſtoren en verderven: ook daer tegen bouwen en planten / en het Chriſten gelovige volk in eenigheid des Geeſtes te ſamen houden / en haren Heere Heiland friſch en geſond overleveren: uit deſe alderhoogſte macht geſeten zijnde op den Throon der Gerechtigheid / gaet hy voorts verhalen de daden van de Coninginne daerom hy haer wil excommuniceren / en ſeid dat de voorſchreven Coninginne van Engeland Eliſabeth het ſelve Coninkrijk ('t welk voor deſe tijd van Henrico den achſten / den afvalligen / ſo noemt hy in deſe Bulla des Conings Vader) van de Roomſe Kerke afgewendet / en door de Coninginne Maria wederom tot der Catholijxer Kerke bekeert was gewoorden / wederom in eenen erbermelijken en ellendigen ſtaet gebracht heeft: ja dattet is geworden een type toevlucht van de alder-ergſte en ſchadelijxſte verlopene boeven ketteren / en dat zy alleen voor een Overſte Hooft en Regeerderſſe in alle wereltlijke en Geeſtelijke ſaken gehouden wil zijn / en des hoogſten Hoofts geweld in der Kerke aen haer getrocken heeft / en dat zy ook de Biſſchoppen en Regenten der kerken-ordeninge derf ſtellen en ſetten / in kerkelijke ſaken recht ſpreken / de Catholijke Biſſchoppen en Prieſteren afſtellen / en verdrucken / en in hare plaetſe ſchandelijke predicanten / dienaers van alle godloſen weſende. Deſe ſeid hy / heeft dat Offer der Miſſe / dat gebed / dat vaſten / en onderſcheid der ſpijſe / dat echteloſe leven der Prieſteren en andere der Catholijxſe Kerke gebruik en ceremonien afgeſtelt: en geboden dat in 't gantſche Coninkrijk ſulke boeken ſullen gebruikt werden / daer in openlijke ketterye geleert werd / en dat de godloſe lere en gebruik der Sacramenten na het voorſchrijven Johannes Calvini by haer aengenomen / by haer Onderdanen ook aengenomen en gehouden ſullen werden / dat ſy voorts alle Geeſtelijke en wereltlijke verboden heeft de Roomſe kerke voor de rechte kerke te kennen / en hare geboden te volgen / ja ook gedwongen met eede des Heiligen Roomſen Paus gewelt en gehoorſaemheid af te ſweren / en den ongehoorſamen ſtraffe en penen opgelet / en dat ſy de gene die in de gehoorſaemheid en eenigheid des geloofs ſtantvaſtig zijn gebleven / en ook de Catholijke Biſſchoppen in gevangeniſſe heeft doen werpen / daer ſy door langdurige tommer en treurigheid verteert / en eintelijk jammerlijken geſtorven zijn / al 't welk hy ſeid ſo openbaer en kontbaer te zijn datter gene ontſchuldiginge / verantwoordinge of uitvlucht eenige plaetſe tegen en mach hebben: derhalven hy gedwongen werd zijn ſwaert uit te trecken / om na vermogen zijnes behoorlijken ampt de ſelve Coninginne te ſtraffen / derhalven hy uit de volheid des machts die hem de Coninki aller Coningen en Heere aller Heeren verleent heeft / en ook der Apoſtelen Petri en Pauli en zijne eigen autoriteit daer beneven / met goeden rijpen raed der heiliger Roomſer Kerken Cardinalen de voorſchreven Coninginne Eliſabeth oordeelt en verklaert te weſen een onboetveerdige ketterin / aller ketteren voorſtanderſe en lief hebberſe / en overſulx een ſchuldige verbreekerſe der Goddelijke Majeſteit / en vyandinne des onvervalſten Chriſtelijken geloofs. Daerom hy haer vande eenigheid des lijfs Chriſti afſnijt / daer toe ook haer ontrechende / benemende en afſtellende het Coninkrijke met alle der ſelver rechten en gerechtigheid / heerlijkheden / Steden / Landen en Plecken / ook alle lenen en ſucceſſien van dien / die ſy tot dier tijd toe gehad / haer toegeſchreven en gepretendeert heeft. Voorts ontſlaet hy alle Officieren / Regenten / Vaſſalen / Leenmannen en Onderſaten des voorſz Coninkrijks van hare gedane eed / beloftenisſe / plicht / getrouheid en gehoorſaemheid die ſy de Coninginne tot dier tijd toe verbonden en ſchuldig geweeſt zijn / en ſpreekt ſe daer van geheel los en ledig. Verbiedende voorts allen en eenen pegelijken dat ſy van doen voorts haer perſoon noch hare geboden / wetten / mandaten en ordonnantien niet meer en ſullen gehoorſaem zijn / op pene en ſtraffe des voorſz bans en excommunicatie. Deſen bulle alſo binnen Romen in de opper Kerke afgeleſen zijnde / is ook ten ingange van de plaetſe genaemt Campo Flora aengeſlagen / en alſo deſe Bulle eenen Edelman in Engeland genaemt Joannes Feltonus geſonden werd / heeft hy de ſelve met hulpe van eenen anderen (die 't ontquam) op ſommige openbare plaetſen aengeſlagen of geplakt / ſo datſe van vele zijn geleſen geworden Feltonus is daer over gevangen en eenige dagen daer na veroordeelt / en metter dood geſtraft / ook heeft de Coninginne ſulke ordre in haer Rijk geſtelt / dat haer deſen Ban weinig geſchaet heeft / en eenige Edelluiden die onder dit pretext eenigen oproer in Engeland meenden aen te rechten / zijn daer over qualijken gevaren en geſtraft geworden.

Joannes Feltonus plakt des Paus Bulle binnen Londen aen / en werd daerom gedood.

Henricus Bullingerus Predicant tot Zurig heeft tegen deſe Bulle des Paus een wederlegginge geſchreven / in welke hy niet alleen de Coninginne van Engeland / en het ganſche Engelſe Coninkrijk poogt te

Henrick Bullingeri wederlegginge

van des Paus bulle en verdedi-ginge van de Coninginne en het Co-ninkrijk van En-geland.

te verdedigen / maer ook de autoriteit en macht des Roomsen Paus ter neder te stoten. Het sommarise inhoud der selver wederlegginge en sijne bewijsinge is dit. Dat het grote en hoge geweld des Roomsen Paus met de woorden des Heeren tot Petro gesproken / Peter hebt gy my lief / so weidet mijne schapen / niet en mach bewesen werden / dat de Catholijke met dese woorden Christi / ik heb voor dy gebeden Petre: noch met dese / siet hier zijn twe swaerden / niet en mogen bewijsen dat hun dat geweld gegeven sy welke sy haer roemen te hebben: de woorden Christi du bist Petrus en op desen steen Ec. leit hy uit en bewijst dat in de selve woorden gants niet en werd gehandelt van het geweld des Paus / en dat ook de Kerke Christi niet op Petrum noch op den Paus gebout en is: dat ook de sleutelen dewelke Petro overgegeven werden / een ander en heiliger ding zijn / dan des Paus geweld: hy leit ook uit wat in 't Euangelie hiet binden en ontbinden / en in welker manieren de Apostelen gebonden en ontbonden hebben: hy leit uit wat de wapenen / schild en drievoudige Crone des Paus te beduiden hebben. De spreuke Jeremie in 't j. cap. Ik hebbe dy geset over volken en Coninkrijken / Ec. leit hy uit en seid dat met desen spreuk de tyrannie van den Paus van Romen die hy tegen Coningen en Coninkrijken gebruikt / niet en kan bewesen werden / en seid dat den Paus sijn geweld gebruikt tegen het uitgedrukte exempel en gebod des Heeren. Dat d'Apostelen noit eenig wereltlijk geweld in de Kerke Christi / maer alleen eenen Kerken-dienst gebruikt hebben. Dat ook de eerste Roomse Pausen / doemaels Bisschoppen genaemt / geen wereltlijk geweld en hebben aen haer genomen noch haer onderwonden. Dat die Epistelen Decretalis die de eerste Roomse Bisschoppen toegeschreven werden / versiert zijn. Dat de Roomse Bisschoppen tot op Gregorium den eersten / sich des vollen gewelds / noch dat sy over Coningen en Coninkrijken geset zijn niet en hebben geroemt / dan dat de leste Pausen desen verbloekten tijtel van den volkomenen geweld haer selven tegen alle recht en billikheid hebben toegeschreven: dat het oordeel en vonnisse vanden Paus Pius 5. tegen de Coninginne en 't Coninkrijk van Engeland uitgesproken gants nul en krachteloos sy: dat de Coninginne van Engeland niet t'onrecht of onnatuurlijk dat hoogste hooft over dat Coninkrijk van Engeland en werd genaemt. Dat het niet ongeschikt noch tegen de natuur gehandelt is / als de Coningin van Engeland of een ander wereltlijke Overheid in Kerken-saken recht spreekt / of sich der Kerken handel aenneemt / en de selve regeert: en als sy godlose Bisschoppen asset / en andere beter aen haer plaetse ordonneert. Dat de Coningin in Engeland niet voorgenomen heeft der menschen waen en gedichten in haren Rijke te volgen: maer het reine Godlijke Woord 't welk te te voren van den Conink Eduwaert den sesten aengenomen is geweest: dat sy in haer Coninkrijk geen ketterse boeken voorleggen noch opleggen en wilde:
(F. 196.) dat de Coninginne met groot recht en billikheid de Misse afgestelt heeft in haer Coninkrijk: desgelijx ook het onderscheid der spijse: hy verhaelt ook wat Catholijk te seggen is / en wat luiden Catholijk zijn. Voorts seid hy dat de Coninginne recht gedaen heeft / dat sy haer onderdanen geboden heeft / dat sy de Roomse Kerke niet meer erkennen en haer geboden niet meer gehoorsamen en souden / hadden ook recht gedaen dat sy haer onderssaten den Paus en sijne gehoorsaemheid heeft doen verswaren.

Seid ook dat de Coningen en Overheden haer onderdanen ten goeden met geweld sullen dwingen, en een yeder niet vergunnen, dat sy selfs souden mogen kiesen wat haer goed en dat beste dunkt te zijn: dat die Coningen en Overigheden, billijk straffen, ook van leven ter dood mogen doen brengen de gene die de ware Religie versmaden, en de heilige geboden wederstaen. Dat de Coninginne geen ketterin en sy / en derhalven metten ban niet en werd geslagen noch van de eenigheid des lijfs Christi afgesneden: dat de Paus geen geweld en heeft de Coningen af te setten / maer dat God dat geweld alleen toekomt: daerom hy ook niet en vermocht de Coninginne van haer Coninkrijk / en alle hare gerechtigheid af te stellen / so hy ook geen macht en heeft de onderdanen te absolveren en ledig te spreken van den eed die sy de Coninginne gedaen hebben / want geloofde trouwe sal men niet alleen den vromen / maer ook den bosen houden. Voorts vertelt hy uit verscheiden Historien wat jammer en ellende de Roomse Pausen in de Coninkrijken en onder de volkeren in de ganssche Christenheid over de 400 jaren herwaers / aengesticht hebben / als sy na haren vollen geweld de Coningen afgeset / en de Coninkrijken verandert / en de onderdanen van haer behoorlijke plicht en gehoorsaemheid geabsolveert en ledig gesproken hebben. Alle dese saken handelt hy wijd en breed / die lust heeft mach het principael boek lesen / 't is genoeg 't selve alhier aengeroert te hebben / also het onse Nederlandse saken niet aen en gaet. Wy willen wederom tot ons vorige propoost keren.

Twist tusschen de Coninginne van Engeland en den Hertog van Alva.

So nu de Hertog van Alva geheel meende in vrede en ruste te wesen / hebbende sijne vyanden sonder groot verlies van de sijne eensdeels geslagen / en voorts uitten Lande verdreven / en niet anders voornemende dan alles in de Nederlanden na sijnen sin te stellen / so geraekte hy van nieus in grote moeiten / en dat met de Coninginne van Engeland / het welke hem liet aensien als of het tot een openbaer oorloge soude hebben gekomen: d'oorsake hier af was dese. De Prince van Conde hadde eenige Francoisen vybuiteren bestellinge gegeven ter zee / dewelke de zee seer onveilig hielden / en alle schepen die sy konden bekomen van hare vyanden / so Francoisen als andere beroofden. Dese vervolgde op zee een groot Biscais schip / met vier kleine Assabres genaemt / komende uit Spangien geladen met geld en waren: de welke siende datse de Francoisen niet en souden hebben konnen ontkomen / voeren in Engeland in de haven van Antoma en Pleimupen / om aldaer vry en seker te zijn van de voorsz Francoise Zee-rovers en vybuiters. De Francoisen landen van gelijken in Engelant / doch in een ander haven en bleven aldaer leggen wachten op dese schepen om de selve te roven / als sy wederom soude menen af te varen: middelertijd namen dese Francoise schepen met hulpe van eenige Engelse, drie Vlaemse Hulken en een Spaensch schip / met vele kostelijke waren geladen: en brachten 't in Engeland in / en verkochten en verdeilden haren buit aldaer: de Overste vande Francoise schepen dede gestadig letten op de voorsz schepen uit Spangien gekomen / en sy gingen dagelijx om met sommige van de principaelste van Engeland om te vernemen watter te Hove om ging / 't welk siende en merkende de Schippers en Patronen van de schepen uit Spangien gekomen / hebben haer geaddresseert aen Don Gerardo d'Espes Ambassadeur van den Coninck van Spangien in Engeland / en hebben hem de sake te kennen gegeven. Den Ambassadeur dit verstaen hebbende / heeft aen hare Majesteit audientie versocht en de selve hem toegelaten zijnde / heeft hare Majesteit te kennen gegeven hoe dat de Coninck van Spangien dese schepen met geld gesonden hadde na Vlaenderen tot betalinge van sijn krijgsvolk en leger / en dat de selve schepen met gelde waren leggende in perijkel van genomen te werden van de voorsz Zee-rovers: versocht daerom dat haer Majesteit believen wilde de voorsz schepen en gelde in hare havenen te defenderen / en ook te convoyeren tot Antwerpen toe / of toe te laten dat de selve schepen haer selfs souden mogen toerusten en armeren / 't welk de Coninginne hem al t'samen accordeerde na sijn believen / hem daer van gevende brieven en paspoorten. Maer also de voorschreven Ambassadeur al 't selve liet weten aen den Hertog van Alva om te hebben sijn advijs / so werde middelertijd de voorschreven Coninginne aengedient dat het voorsz geld toe quam eenige Genevoise koopluiden en niet den Coninck van Spangien / waerom

haer

haer geraden werd dat ſy de voorſz Schepen ſoude ontladen / en 't geld in bewaerder hand houden / en ſien te handelen mette voorſz Genevoyſe Coopluiden als proprietariſſen van 't voorſz geld om 't ſelve te gebruiken op behoorlijke aſſeurantie en intereſſe in hare notelijkheden : gevende haer voorder te kennen als dat de voorſz Genevoyſe Coopluiden lieber hadden dat haer Majeſteit het voorſz geld ſoude gebruiken / dan dat het den Hertog van Alva ſoude krijgen / en ſo haer Majeſteit ook geadverteert was / dat het voorſz geld was leggende in ſeer grote perijkel van de voorſz Francoiſen / de welke ſecretelijk gekomen waren in een van de havenen daer de voorſz ſchepen metten gelde waren leggende / in meninge 't ſelve te overvallen en te beroven / waerom de voorſz Coninginne in haeſte het voorſz geld weſende in weerde / ſo men ſeide van achtmael 100000 cronen / geladen in 59 kiſten / al te ſamen in ſpecie van Realen van achten dede uit de voorſz ſchepen nemen en in bewaerder hand ſtellen. 't Welk de voorſz Ambaſſadeur verſtaende / heeft hem daer af aen haer Majeſteit grotelijken beklaegt / maer de Coninginne gaf hem voor antwoorde datſe in 't ſelve te doen den Catholijken Conink haren lieven broeder ſijnen meeſter meende groot plaiſier en vruntſchap gedaen te hebben / alſo ſy 't ſelve gedaen hadde tot beter verſekertheid en bewaringe tegen de Francoiſen / maer dat ſy wel ſekerlijken geinformeert was dat het den Coninck ſijnen meeſter niet toe en behoorde / maer eenige Genevoyſe Coopluiden / en dat ſy 't daerom dachte te gebruiken met wille van den proprietariſen en op behoorlijke intereſſe in hare noodſaken / ſeggende dat ſy hem daer van nader bewijs en informatie ſoude tonen binnen eenige dagen. Den Ambaſſadeur hier van niet wel te vreden zijnde / heeft hier van terſtont de wete gedaen aen den Hertog van Alba. De Hertog van Alba dit ſeer hevig en qualijk nemende / heeft terſtont ſonder advijs van den Rade van State of ſonder hem nader op de ſake en koophandel te informeren / alle de Engelſe Coopluiden binnen Antwerpen doen vangen en alle hare ſchepen / goeden en koopmanſchappen in arreſt nemen / leggende in het Engelſe huis Duitſe ſoldaten / ſchrijvende voorts alle de Nederlanden door / dat men alle de Engelſe en hare goeden arreſteren / ophouden en vangen ſouden / al 't welk terſtont een ſeer grote beroerte 't gehele Nederland door maekte / door dien dat ſeer grote handel op Engeland en metten Engelſen onderhouden werde. Dit gekomen zijnde ter ooren van de Coninginne van Engeland en haren Rade / hebben 't ſelve uitermaten qualijken genomen / dat de Hertog in ſulker manieren en ſonder eenige voorgaende adverteintie tegen haer onderſaten / contrarie de oude vriendſchap / contracten en alliancten / handelde / waer om van gelijken ganſch Engeland door alle de onderſaten des Coninks van Spangien en hare goederen en koopmanſchappen heeft doen arreſteren en ophouden / en heeft by openbare publicatie de oorſake van dien verhaelt en ook in druk uitgegeven in deſer manieren:

De Hertoge van Alba doet alle Engelſe en hare goeden en koopmanſchappen in Nederland vangen en arreſteren.

De Coninginne van Engeland doet alle de goederen toebehorende d'onderſaten van den Coninck van Spangien en de perſonen arreſteren.

Proclamatie en verklaringe van de

ELiſabet by der gratie Gods Coninginne van Engeland, Yrland, en Vrankrijk, &c. Alle den genen die deſe jegenwoordige letteren ſullen ſien ſalut. Den Raed in haren name: Alſo haer Coninklijke Majeſteit verſtaen heeft in wat manieren dat alle en eenen yegelijken van hare Coopluiden en andere hare onderſaten t'Antwerpen reſiderende, by ſekere onredelijke ordonnantie en bevel van den Hertog van Alva als Gouverneur over de Nederlanden in den name haers Majeſteits lieven broeder den Conink van Spangien, gearreſteert waren en onder de garde en bewareniſſe van ſekere menichte van ſoldaten geſteld, dat haer-luiden goeden en koopmanſchappen inſgelijx, ook gearreſteert, ook geſchied is univerſelijken over alle de voorgenoemde Nederlanden. Een ſeer vreemde ſake, en hier te voren t'genen tijde geuſeert tuſſchen de Crone van Engeland en 't huis van Bourgondien, ſonder eenigerhande precedente of voorgaende conferentie, communicatie, intelligentie of verſtand te hebben van de intentien en meiningen van de ſelve, ſo ter eenre als ter andere zijden: waer op haer Majeſteit goet gedocht heeft gehad alle hare onderſaten te waerſchouwen, de welke eenige oorſaken hebben in eenige des voorſz Coninks Landen te trafficqueren, dat ſy luiden hen des vermijden, totter tijd en wijle toe, dat men breder verſtaen ſal hebben van de intentien van de voorgenoemde Conink, en hoe hy dit verſtaen ſal hebben, en hare Majeſteit 't ſelve wetende, ſal als dan de voorſz hare onderſaten 't ſelve te kennen geven, en binnen middelen tijde ſo wild en beveelt hare Majeſteit alle en eenen yegelijken haren Officiers van alle Steden, Sterkten, Vryheden, Poorten, Havenen en alle plaetſen, aldaer men alhier binnen hare Majeſteits dominien en land komen kan, te doen arreſteren en detineren alle en eenen yegelijken al ſulke perſonen als onder de juriſdictie en obedientie van den voorſz Conink van Spangien geboren ſijn of ook binnen ſijnen Lande reſiderende, en hen als deſſelfs Coninks onderſaten dragende, mitſgaders ook haer-luiden goeden, koopmanſchappen, ſchepen en vaten, ten einde de ſelve t'allen tijden vindbaer mogen weſen en compareren, en antwoorden ſo wel voor d'indemniteit van de onderſaten van hare Majeſteit alrede ſonder eenige rechtveerdige oorſaken gearreſteert weſende, als voor andere nootſakelijke conſequentien, en dat inſgelijks de principale Officiers van de Steden of plaetſen aldaer eenige van de Coopluiden des voorſz Coninks onderſaten geboren zijnde (of hen als onderſaten dragende) ſullen bevonden worden ſuſpect te zijn van hen-luiden goeden verdonkert of verſteken te hebben, by eenigerhande fraude of coleur van contracte, ſimulaet weſende in prejuditie van den arreſte daer op gedaen, ſullen metter aſſiſtentien van andere Officieren en Juſticieren, procederen tot onderſoekinge en informatie van dien by alle goede en behoorlijke middelen, en ook apprehenderen ſo wel de principale partyen (van wat natie of qualiteit de ſelve zijn mogen) de welke ſecretelijken tot al ſulke fraudulente verſtekinge of coleureren geholpen hebben ('t en ware ſy 't ſelve eerſt en voor al ſelve bekend en geleden hadden gehad) inſgelijks ook d'andere die 't ſelve aldus gecoleureert en verſteken hebben, en die goeden ook in bewaerder hand ſtellen. En gemerkt dat hare Majeſteit dien al niet jegenſtaende van egeender ander meninge en is deſen aengaende, dan de perſonen van den onderſaten des voorſz Coninks en hare goeden mits deſen arreſte te doen bewaren en houden tot conſervatie en voor de indemniteit van haer eigen goeden onderſaten en hare goeden, en tot compenſatie van al ſulke ongeregelde actien als uit deſen vreemden en haeſtigen attentate en intreprinſe ſoude mogen volgen. So iſt dat ſy wild en belaſt alle hare Officieren, dienaers en onderſaten, dat geenderhande violentie noch forſe geuſeert en worde tot achterdeel van eenige van des voorſz Coninks onderſaten ter cauſe van deſen arreſte, ten ware ſy hem by notoire en merkelijke reſiſtentie en wederſpannigheid ſelve provoceerde en verwekte om 't ſelve te doen, en dat haer-luider goeden en koopmanſchappen geenſins geſpolieert noch bedorven en worden, maer dat ſy de ſelve alleenlijk wel en getrouwelijk doen bewaren en ſalveren. En in dien daer eenige ſijn van de onderſaten van den voornoemden Conink, de welke ſullen willen pretenderen, nopende deſen arreſte, exempt en vry te weſen, door dien ſy Poorters alhier geworden en toegelaten zijn, haer Majeſteit voorwaer geenſins van der meninge zijnde hen ſelve te beletten, en noch ter tijd ook als noch niet wetende hoe of in wat manieren men haren onderſaten, in gelijken cas in des voorſchreven Coninks Landen genaturaliſeert weſende, tracteert of hier namaels noch ſal mogen tracteren, is te vreden dat die voorgenoemde perſonen in de waerheid vry of Poorters weſende, geſtaen ſullen, mits alleenlijk ſtellende ſuffiſante cautie voor hen comparitie

Continginne van Engeland / nopende het arreſt by haer Majeſt. gedaen.

(F. 197.)

paritie en goeden, en indien sy 't selve niet doen en willen so sal mense committeren en bevelen in de bewareniſſe van eenige andere Engelse Coopluiden, en haer-luider goeden behoorlijk inventariseren, totter tijd en wijlen toe, dat men weten sal hoe men de onderſaten van hare Majesteit over Zee tracteert of tracteren sal. En gemerkt ook dat hare Majesteit verſtaen heeft datter een seer grote menichte van Ambachts-luiden en andere zijn de welke sedert ten tijde van den onlanks geleden troublen, in de Nederlanden gereſen, herwaers-over gevlucht en gekomen zijn, binnen hare Majesteits Coninkrijke, om de voorsz troublen te schouwen en eviteren, so wel van haerder conscientien wegen als om te eviteren de periculen de welke gemeenlijk ja noodsakelijk daer na volgen en spruitende zijn, door alsulke civile troublen en commotien, so is haren wille en plaisier dat so waer men alsulke personen staende de selve tot goeder name en fame vinden sal in eenige plaetsen (ten waer dat sy luiden mede deelachtig bevonden worden in 't verborgen of coleureren van den anderen Coopluiden goeden) de selve niet en sullen gemoleſteert worden, noch in personen noch in goeden, anderſins dan de Officiers van de plaetsen sullen bevinden te behoren, en noodsakelijk te zijn, en sullen hen aldaer d'een voor den anderen mogen verobligeren voor hen comparitie en hunne goeden laten inventariseren: horende daer en boven hare Majesteit by rapporte dat het arreſt op hare onderſaten in de Nederlanden gedaen is geweeſt ter cause van de detensien van seker schip of drie of vier Berken, de welke onlanks binnen eenige van de Havenen van haren Coninkrijke gearriveert geweeſt zijn, en daer in seker geld bevonden werd: so heeft het haer goet gedocht de circumſtantie van dien pretense in 't korte te kennen te geven, waer door men merkelijk sien en verſtaen mach 't selvige sonder eenige rechtveerdige oorsake gedaen te zijn, en dat de Inventeurs en promoteurs of aenbrengers van dien (so die zijn of geweeſt hebben) impertinentelijke en sonder redenen of advijs geprocedeert hebben; hare Majesteit was in den eerſten by hare Officieren residerende in sekere hare poorten en havenen, gelegen in 't Weſten van haren Coninkrijke veradverteert en geinformeert als dat aldaer sekere drie of vier kleine Berken (gemein Zallops of Zabres genaemt) uit Spangien gearriveert waren, geladen met gelde, sekere Coopluiden van Italien en van de Nederlanden toebehorende, en dat diverse schepen van Vrankrijk ter oorloge uitgericht wesende opte Frontieren van der Zee aldaer ook waren leggende, de selve Spaense schepen en het Tresoor daer in wesende verwachtende om hen al 't selve afhandig te maken, indien sy ter zeewaerts in souden geraken te komen, en dat men ook vreesde dat sy hen wel avanceren souden tot binnen der havenen aldaer te komen en de selve met forse daer uit te nemen en wech te voeren. Waer op hare Majesteit by hare speciale brieven aen alle de Havenen van het Weſten gesonden wel ernstelijk bevolen heeft gehad, als dat de Coopluiden of Reders der selver schepen des souden veradverteert worden, en ten einde dat sy luiden en alle andere onderſaten van den Conink van Spangien souden geassisteert en gedefendeert worden tegens de invasie en 't voornemen van de Francoisen by alle mogelijke middelen, d'welke gedaen wesende, heeft den Spaensen Ambassadeur alhier nu residerende insgelijx begeert, dat men eenige ordonnantie maken soude tenderende totte bewareniſſen en assistentien van de voorsz schepen en Tresoor tegens de Francoisen, de welke hem ook geaccordeert is geweeſt, en daeren-boven ook besondere opene brieven daer toe dienende aen sijne Messagiers of Boden gelevert, en korts daer na begeerde de selve Ambassadeur van de Coninklijke Majesteit te verſtaen haer plaisier, te weten, of haer geliefde dat de proprietariſſen en conducteurs van den voornoemden Tresore mochten geconducteert worden ter Zee of te Lande na Doevere, seggende dat het geld den Conink sijn meester toebehoorde, heeft haer Majesteit hem geaccordeert te assisteren in eenige van de voorsz twe middelen of wegen, also hy 't selve begeerde of wenschen soude, daer af hy hare Majesteit dankte, seggende dat hy noch beiden soude totter tijd en wijlen toe dat hy in de Nederlanden senden mochte om advijs te hebben van den Hertog van Alva, om te weten by welke van de voorschreven twe middelen hy 't selve wilde getransporteert hebben. Binnen middelen tijde so werd haer Majesteit geinformeert, als dat de Francoisen secretelijken in der nacht in een van hare Havenen in 't Weſten, daer 't voorsz Tresoor lag, gekomen waren, en meinden 't selve genomen gehad te hebben, maer werden alleenlijk verdreven by alsulke forse en kracht, als de Officiers van hare Majesteit aldaer tot dien einde gereet hadden, een sake die wel kennelijk is allen den genen die residerende zijn ter plaetsen aldaer de voorsz schepen besprongen en geinvadeert werden, en 't welke den Ambassadeur ook wel verklaert is geweeſt, welken aengemerkt, considererende hoe onseker en lastig dat het was van tijde te tijde de selve te conserveren, leggende buiten in de Havenen, so is best gedacht (ja voor de eere van den Lande) dat men 't voorschreven Tresoor te lande brengen soude en t'samen aldaer wel bewaren in het ooge en ter presentie van den genen die daer den last af hadden, sonder 't selve eenigsins te verminderen, en daer na sekerlijk en wel onderrecht zijnde dat het voorsz geld sekere Coopluiden toebehoorde, so heeft men ook overwogen na dat men behoorlijk en wel geconserveert en bewaert hadde gehad van den perijkel der Zee-roveren, dat het niet onredelijk en was, noch ook contrarie de oude gewoonte van de Princen binnen hare eigen Landen metten proprietariſſen te tracteren om 't selve met haren goeden wille en t'hunnen contentemente (en anders niet) van hen eensdeels te ontlenen, op alsulke asseurance als hare Majesteit menigwerven en dikwils van alle andere Coopluiden des voorsz Coninx onderſaten wesende in sijn eigen Nederlanden ontleent heeft gehad, en gelijk andere Princen in diergelijke gevalle onlanx ook gedaen hebben, 't selve is ook gedaen geweeſt in de defentie van schepen leggende omtrent de Stad van South Hamton geladen met Wolle en daer in ook sekere Tresoor bevonden werde wesende so 't scheen in groot pericul van den Francoisen, die ontrent de Frontieren aldaer waren over en weder varende, welke Francoisen ook grote presentatien gedaen hadden aen de Officiers aldaer, ten einde alleenlijk dat sy 't voorsz schip niet defenderen en souden, waerom haer Majesteit gesonden heeft haren Capitein van den eilande van Wicht, tot meerder securiteit en verſekertheid om 't selve schip insgelijx te defenderen tegens de Francoisen, en te Lande te brengen, sulx dat de Francoisen 't selve schip eer 24 uiren daer na genomen souden gehad hebben, indien daer in alsulx niet verſien geweeſt en hadde, alle de welke men insgelijx ook wel wiſte de Coopluiden toe te behoren, gelijk men 't selve ook wel sal konnen tonen, en aleer de voorgenoemde Capitein den last aengeveert hadde van 't voorsz schip te salveren, so weet men wel wat sommen van penningen dat hem gepreſenteert geweeſt zijn, op dat hy d'andere schepen hadde willen verlaten, die met Wolle alleen geladen waren, na dat het geld aen land gebracht was, d'welk de voorsz Capitein geensins consenteren noch lijden en wilde, maer heeft sekere soldaten gewapent en ter zeewaers uitgeruſt tot seer grote koſten, de welke jegenwoordelijk als noch aldaer continuelijken blijven, om de selve schepen te defenderen en beschermen, en binnen middelen tijde en ter wijlen men daer mede geoccupeert was, so is den Spaensen Ambassadeur aen hare Majesteit gekomen ontrent den xix. dag van December, met hem brengende van den Hertog sekere korte en kleine missive van credit, allene en begerende dat uit krachte van dien de schepen en het geld in de havenen gedetineert zijnde, mochten gelibereert en ontslagen worden, als de Coninklijke Majeſt. sijnen meester toe behorende. Den welken

hare

hare Majeſteit antwoordende, ſeide: dat ſy in 't gene ſy gedaen hadde, den Conink grote vriendſchap en plaiſier getoont hadde (indien 't hem toebehoorde) 't ſelve defenderende en ſalverende uitte handen van den Francoiſen, tonende hem dien aengaende ſekere particulariteiten nopende de diligentien van haren Officiers. Maer haer Majeſteit was ſeer wel geinformeert dattet de koopluiden was toebehorende, en datſe binnen 4 of 5 dagen dien aengaende noch vordere informatie ſoude ontfangen, hem op hare digniteit en honeur verſekerende, en to eſeggende dat daer in niet geſchieden noch gedaen ſoude worden, daer mede haren lieven broeder den Conink met redenen hem ſoude konnen qualijk gecontenteert houden, d'welke hy inſgelijx ook wel verſtaen ſoude binnen 4 of 5 dagen, als hy wederom te Hove komen ſoude. En alſo nam hy oorlof ſimulerende al of hem d'antwoord wel behaegt hadde gehad. En hare Majeſteit binnen middelen tijde ontfangen hebbende d'antwoorde uiten Weſten waer mede ſy den Ambaſſadeur meende gecontenteert gehad te hebben als hy gekomen hadde, alſo ſy hem ook verwachtende was gelijk ſy hem geordonneert hadde, niet alleenlijk nopende het ontſlaen van de voornoemde ſchepen en Treſoor aengaende alſulke part en portie als men bevinden ſou- (F. 198.) de den voornoemden Conink toe te behoren, maer boven dien ook om hare eerſte preſentatie volbracht te hebben, om 't ſelve ter zee, of te lande te doen convoyeren, ſo is d'eerſte tijdinge die hare Majeſteit gebracht werd (ſonder daer af yet van den Ambaſſadeur gehoort te hebben) geweeſt als dat alle hare onderſaten der ſelvet goede koopmanſchappen en ſchepen t'Antwerpen gevangen waren, op den ſelven negenthienden dag dat den Ambaſſadeur by hare Majeſteit geweeſt hadde, ſo dat een yegelijk daer uit wel verſtaen mag dat alle d'onderſaten van hare Majeſteit en hare goeden niettemin t'Antwerpen ſouden gearreſteert geweeſt hebben (alſo ſy ook waren ten ſelven dage) God geve hoe of in wat manieren hare Majeſteit den Ambaſſadeur op den voorſz negenthienden dag gecontenteert hadde gehad, dewelke aengemerkt, ſo laet haer Majeſteit nu alle de wereld 't ſelve jugeren en oordelen, en conſidereren niet alleenlijk of alſulken pretext genoeg was om alſulken ſubijt, violent en generael arreſt te cauſeren, of te doen by force, in ſulker manieren en t'alſulken tijde als 't ſelve geſchiede, maer inſgelijx ook in wien 't gebrek of d'oorſake bevonden ſal worden te zijn ſo als hier namaels uit ſal mogen volgen, hare Majeſteit geenſins geſint noch van meninge weſende den Conink te mishagen, noch ook yet onder haer te houden of te beſitten, dat ſijn onderſaten toebehorende is, anders dan met hunnen goeden wille en juſte redelijke en gewoonlijke conditien, en dus vele heeft hare Majeſteit goed gedocht eenen yegelijken te kennen te geven tot getuigeniſſe van hare ſinceriteit en maintenue van haerder acten hoedanig die zijn mogen, en daer toe ſy by deſen middele ſal mogen geprovoceert en geport worden, tot Hamptoncourt den 7 Januarij, in 't elfde jaer van den Rijke van hare Majeſteit en van de geboorten ons Heeren 1569.

Den Ambaſſadeur van den Conink van Spangien deſe proclamatie verſtaen en de ſelve geſien hebbende in druk / bevand hem daer in geraekt / waerom hy tot ſijn defenſie en tot defenſie van de daed van den Hertog van Alva daer tegen heeft uitgegeven eene verantwoordinge in deſer manieren:

Verantwoordinge van den Ambaſſadeur van Spangien tegen de proclamatie van de Coninginne van Engeland.

DOn Gerardo d'Eſpes, Ridder van der Oorden van Calatrane, Raed van ſijne Majeſteit Catholijke, en ſijnen Ambaſſadeur by de Coninginne van Engeland, en alle degene die deſen ſien ſullen dilectie en liefde, om dat van wegen de Coninginne van Engeland of in hare Majeſteits name uitgeroepen is eene proclamatie gedrukt tot Londen, gepubliceert den ſeſten dag Januarij Anno 1569. daer by hare voorſz Majeſteit beſchuldigt d'Excellentie van den Hertog van Alva van het generael arreſt gedaen in de goeden en perſonen van de Engelſen die in de Nederlanden gevonden waren, en om dattet ſoude klaerlijk blijken de waerheid van de ſake, en ook de onſchuld van den voorſz Hertog, voegen wy u te weten, hoe dat men opten 23 November voorleden geinformeert is geworden, dat in de Weſt-contrey aengekomen waren ſommige Spaenſe ſchepen en ſabres geladen met geld, dewelke ſijne Majeſteit Catholijke na Vlaenderen ſand, tot betalinge van ſijn krijgsvolk, en waren aldaer in perijkel van vele Zee-rovers ſo wel Francoiſe als Engelſe, dewelke aldaer roofden Vlamingen, Spangiaerts en andere onderdanen van den Conink, d'welke aenmerkende, determineerde te begeren aen de Majeſteit der Coninginne audientie, dewelke ons vergunt werd den negen en twintigſte dag der ſelver maend Novembris, daer in wy begeerden dat conform de confederatie en vriendſchap die tuſſchen hare Majeſteit en den Conink onſen Heere is, haer Majeſteit gelieven wilde in hare haven te defenderen de voorſz ſchepen, en paſpoort verlenen om ſulk geld te mogen te lande tot Doevers brengen, of indien het van node waer onſe ſchepen metten gelde tot Antwerpen toe te conduiſeren, het welke haer Majeſteit ons al te ſamen ſeer genadiglijken octroyeerde en toeliet, daer af wy terſtond advijs gaven aen de Excellentie van den voorſchreven Hertog van Alva, die hem doen ter tijd vonde in Cambreſi om dat hy ſoude kieſen een van de twe wegen, ſo hem beſt bequaem ſoude dunken, en daer-entuſſchen dat wy ſijne antwoorde verwachten, gebeurde het dat Courteney en Herques Engelſe Zee-rovers, dewelke luttel dagen te voren gearriveert zijnde in compagnie van Francoiſen, hadden genomen drie Vlaemſe Hulken en een Spaens ſchip ſeer rijkelijk geladen en gebragt in Porte Plemua en andere havenen van deſen landen daer in ſy verdeilden en verkochten tot haren wille alle de voorſchreven preda en roof, en daer en boven ſochten met noch andere perſonen van der ſelver contreye de hand te ſlaen aen de voorſz ſchepen metten gelde geladen, en aen hare defenſeurs, ſonder te vreſen de inconvenienten die daer na ſouden mogen volgen, ſiende ook dat de ſelve Zee-rovers openbaerlijk en ſonder eenig ontſag door dit Eyland wandelden, hebbende faveur en toevlucht in 't Hof, daer uit ſy verkregen brieven en mandaten tot verſekertheid van haren roof die ſy gedaen hadden, gaven wy ſulx alles te kennen aen den welgeboren Robert Graef van Leiceſter, en aen den Overſten Guilelmo Cicel, principael Secretario in den Raed, d'welk was den 12 December, remonſtrerende haerluiden de inconvenienten die daer uit ſpruiten mochten om dat men verdroeg de voorſeide en diergelijke Zee-rovers, en dattet was jegens den gemenen vrede, vriendſchap en confederatie van de huiſen van Engeland en Bourgongien: ſonde ook aen hare Majeſteit om te hebben audientie: dewelke ons gegunt werde tegen den xiiij. Op den ſelven twaelfden dag ondertekende hare Maj. de paſpoorten om dit boven geſchreven geld te mogen vervoeren in alle ſekerheid, het ware te water of te lande, en in de audientie op den xiiij. ratificeerde hare Coninklijke Majeſteit alſulke paſpoorten en verſekeringe: gaf ons ook nieuwe brieven van meer faveurs dan de voorgaende aen alle hare Officiers en Miniſters in de ſelve contreye, en andere voor Guilielmo Wintere Capitein van hare Majeſteits ſchepen, dewelke men meinde doen ter tijd te zijn in der Weſt-contreye, daer mede wy dan depeſcheerden Pedro de Madriago, en Petro Martines beide inwoonders der ſtad Londen, dewelke arriveerden den xviij. dag des voorgaenden maends tot Amton, en 's anderdaegs vroeg preſenteerden ſy haer paſpoorten en lieten die regiſtreren in den Raed, en hebben daer af geadverteert Lupo de la Sterre Capitein en Patroon van een ſchip d'welk in hadde 59 kiſten gelds zijnde in de ſelve haven, reiſden vorder na Plemua, om 't ſelve ook aldaer te doen aen Jan Faticque, en ook mede aldaer te ſpreken den voorſz Capitein Wintere, en opten ſelven dag dat die ſelve van Amton vertrocken, quam aldaer Horſi Capitein en Gouverneur van het Eyland

van

van Wicht, en andere geſonden zijnde van haer Majeſteit, en quamen met veel Barken en volk in 't ſchip van den voorſz Lupo de la Sterre, en ſonder reſpect te hebben aen de voorſz paſpoort en ſekerheid boven geſeid, deden ſy ontladen jegens den wille van den voorſz Lupo de la Sterre alle de voorſeide kiſten gelds, bevelende de ſelve aen die 't haer goed dochte, ſonder toe te laten den ſelven Lupo, noch yemands van henluiden te aſſiſteren, te bewaren de ſelve kiſten van 't welk ons de voorſz Lupo van ſtonden aen de wete dede. Den xxj. dag des voorſz maends depeſcheerden wy eenen Courier aen de doorluchtigen Hertog van Alva, gevende hem te kennen alſulke grote innovatie en vreemde maniere van procederen, en ter ſelver tijd waren wy alrede wel verſekert en geinformeert door rapport van ſommige perſonen van grote autoriteit in 't ſelve Coninkrijk, dat de Majeſteit van de Coninginne het boven geſchreven geld wilde hebben, onder dexſel dat ſy voor gaf dat het particuliere perſonen Genevoiſe koopluiden toebehoorde en niet de Catholijke Conink: niet te min den ſelven xxj. dag ſchreven wy aen hare Majeſteit, beklagende ons van 't voorſeide onrecht, biddende datſe ons wilde houden haer Coninklijke woord en paſpoort, en mede het voorſeide geld mocht komen t'Antwerpen gelijk het geordouneert was, en in den ſelven brief beklaegden wy ons ook dat zijnde in de haven van Amton gearreſteert en opgehouden door de Juſtitie, een ſchip geladen met koopmanſchap by ſijne Catholijke Majeſteit geladen, d'welk gerooft was en aldaer van de rovers in gebragt, dat hare Majeſteit geliefde alſulk ſchip door haer brieven te doen ontſlaen van den arreſt van de Juſtitie, en bevryen uitte handen van de voorſz rovers: op welk alles hare Majeſteit niet ſchriftelijk en antwoorde, maer alleenlijk ſommige van hare dienaers ſeiden, dat haer Majeſteit alſulk geld bewaerde voor den Conink haren broeder, en dat ſy, na datſe de paſpoort gegeven hadde, van andere dingen was geinformeert geworden, en mijn dienaers doende inſtantie om audientie te hebben, en koſtent den ſelven dag niet gekrijgen, noch reſolute antwoorde, om te weten of men dergelijken in de Zabers te Plemuyen gedaen hadde; het welke daer na is gebleken alſo te zijn, en dat men haerluiden in den ſelven tijd hadde afgenomen de zeilen, koorden en andere gereedſchap om te navigeren, en de meeſters alle ſchrifturen en regiſteren doen geven, en 's anderendaegs d'welk was den xxij. dag, ſonden wy en begeerden aen haer Majeſteit audientie, de welke ons niet vergunt en werd, maer verlengt totten xxix. deſſelven maends, daer in wy ons met allen reſpect beklaegden aen hare Majeſteit van de nieuwigheid gedaen in Amton, biddende dat haer Majeſteit geliefde te remedieren in conformiteit van hare toeſegginge, en confederatie en vriendſchap die tuſſchen haer en den Conink mijnen Heere was, op d'welk alles hare Majeſteit met ſeer ſoete woorden antwoorde, dat het ontladen van den gelde geſchied was tot meerder bewaringe deſſelfs, tot dienſt van den Conink haren lieve broeder, prijſende en lovende ſeer ons advijs opte uitbanninge en te niet-doeninge van de voorſz Zee-rovers.

Het welke wy altemael van wegen den Conink onſen genadigen Heer accepteerden, bedankende haer daer voor hogelijk, verſekerende dat ſijne Majeſteit Catholijke nimmermeer en ſoude vergeten een ſo goeden officie van vriendſchap: vorder begeerden wy dat hare Majeſteit ons de ſchepen ſoude geven voor bewaerniſſe van den voorſz gelde, om dat te geleiden tot Antwerpen toe, gelijk ons hare Majeſteit de ſelve van te voren met ſo veel liefde geaccordeert hadde, daer op hare Majeſteit doen van ſtonden aen achterwaers deiſde, verklarende dat twe Genevoiſe Edelluiden, haer hadde te kennen gegeven, hoe dat dit geld niet toe en behoorde ſijne Majeſteit Catholijke, maer alleenlijk particuliere koopluiden, en dat ſy om dier oorſake 't ſelve wilde behouden om haer daer mede te behelpen in hare affairen, en al 't ſelve met behoorlijke intereſſe betalen aen de Heeren en eigenaers deſſelfs, op 't welke wy antwoorden (alſo door autoriteit van onſe officie haer Majeſteit ons behoorde te geloven, als ook van wegen eenen brief van credentie die wy hare Maj. alſdoen preſenteerden van den Hertog van Alva) dat (F. 199.) het ſelve geld was toebehorende ſijne Majeſteit Catholijke, en gekomen uit Spangien tot dienſte van ſijn leger en betalinge van ſijne knechten in Nederland, maer wat wy mochten ſeggen, wy vonden haer Majeſteit ſeer hard aen onſe zijde en heel contrarie als wy ſe in de andere audientie gevonden hadden, daer af wy doen ſeer verwondert waren dat eene ſo wijſe Vrouwe en excellente Coninginne haer liet overwinnen van eenige nijdige perſonen, en dat in ſulken tijd dat ſy behoorde den Conink onſen Heere eer met haer eigen geld by te ſtaen dan het ſijne op te houden, ſonder te hebben eenig reſpect aen de vriendſchap van ſulken groten Prince en Heere, als de Conink van Spangien, en alſo bleven wy mette audientie ſonder eenige reſolutie, alleen dat ſy my binnen 3 of 4 dagen ſoude doen blijken dat alſulk geld toebehoorde aen particuliere koopluiden, het welke tot noch toe niet geſchied en is, van welke antwoorde wy ſeer qualijk te vreden waren, en depecheerden onſen Secretario aen den Hertog van Alva, om ſijne Excellentie van alles relaes te doen, zijnde ook te meer t'onvreden en geſtoort van de vergaderinge en raed ſo men alhier voorgaende dagen continuelijken gehouden heeft mette Agenten van de Rebellen des Coninx onſes genadigen Heeren, d'welk is, ſo 't wel blijkt jegens de oude vriendſchap. Den Hertog van Alva daer-en-tuſſen op onſe eerſte advijs van den gearreſteerden gelde, en relatie van ſommige ſoldaten van Lupo de la Sterre, dewelke in Nederland getrocken waren, ſiende alſulk groot onrecht het welke ook niemand van dit Eyland wel aen en ſtond, alſo wel van de nieuwe Religie als andere Catholijke en gelovende, dat d'ophouden van den ſelven gelde niet en geſchiede uitten wille en voornemen van hare Majeſteit, maer van andere perſonen, de welke niet ſo goeden yver en hebben tottet gemeen welvaren als ſy wel behoorden, beval te arreſteren en op te houden alle goeden en perſonen van de Engelſen, en heeft daer in gevolgt den weg van de Coninginne die ſy eerſt begoſt heeft, ſonder daer toe van yemand van ſijne Catholijke Majeſteit oorſake gegeven te zijn geweeſt, weſende openbaer dat van wegen ſijne Majeſteit en ſijne Gouverneurs en onderſaten hier altijds goede gebuurſchap en vriendſchap gehouden is, en de Majeſteit van de Coninginne en dit edel Rijke van der hand van ſijn Catholijke Majeſteit, alle hulpe en byſtand bevonden en gehad hebben. Door aenmerkinge van deſe voorſz ſaken, ſo is klaer en openbaer onſe rechtveerdige handelinge, en wy en maken geen conſcientie van die te doen verkondigen aen alle de wereld, ten einde dat de waerheid klaerlijk ſoude geweten werden, en ook de oorſake die den Hertog van Alva gemoveert heeft, met dat hy en wy gebruikende alle reſpect ſonder bedrog en gelove en getrouwigheid aen onſen vrienden, en defenderende met alle neerſtigheid en arbeid ons mogelijk zijnde en den nood vereiſſende, de onderſaten van onſen Heere den Conink en ook ſijne autoriteit en grootheid door middelen die den tijd ons ſal wijſen noodlijk te zijn tot dit effect.

Legatie van de Coninginne aen den Conink van Spangien.

De Coninginne heeft voorts eene Ambaſſaet geſonden aen den Conink van Spangien / klagende ſeer over de grote injurie die haer van den Hertog van Alva en den Spaenſen Legaet aengedaen waren / en dat ſonder eenige oorſake de Engelſe koopluiden in Nederland als in vyanden Land met haer goederen en koopmanſchap vaſt gehouden worden. Sy hadde wel het geld dat in de ſchepen uit Spangien gekomen was / na dat ſy 't van de Franſoiſen hadde beſchermt / aengehouden / maer meende 't ſelve den Genevoiſen koopluiden toe te behoren / dewelke ſy 't ſelve binnen weinige maenden met behoorlijke intereſſe hadde geſchikt wederom te geven / ſonder dat oit hare meninge was geweeſt ſijne Majeſteits geld op te hou-

houden of hem te onthouden / van welke hare meninge zy ook ſijnen Ambaſſadeur behoorlijken hadde onderricht / dies niet jegenſtaende hadde de Hertog van Alva ſonder haer te adverteren terſtont onbehoorlijk en onbeleefdelijk tegen de oude vriendſchap metten Engelſchen in Nederland gehandelt. Wilde de Coninк dat ſelve geld hebben (al waert ook dattet den Genevoyſen Coopluiden toebehoorde) ſy en ſoude 't ſelve hem niet weigeren / mits dat hare onderſaten in Nederland gevangen zijnde met alle hare goederen wederom in vryheid geſtelt werden / en dat de oude vriendſchap / handelinge en koopmanſchap onderlinge gedreven werde als voren: ſy hadde noit voorgenomen den Catholijken Coninк te verſtoren / noch ook tot vyandſchap te verwecken oorſake gegeven.

Middelertijd had de Hertog van Alva ook aen de Coninginne Legaetſer wijſe in Engeland geſonden den Raeds-heere d'Aſſonville / maer dewijle hy geen Credentie-brief en hadde van den Coninк van Spangien / maer alleen van den Hertog van Alva / en wilde ſy hem voor geen Legaet bekennen noch audientie verlenen / en weeg hem van haer om met haren Raed te handelen: dewelk hy alſo ſijn inſtruktie ſulx niet en vermelde / niet en begeerde te doen / en toog alſo onverhoort / ſonder pet uit te rechten / wederom van daer / doch liet hem de Coninginne aenſeggen / dat hoewel haer groot onrecht toegevoegt was / ſo en ſocht ſy nochtans derhalven gene oorlog aen te vangen / ten ware dan ſake dat de Hertog van Alva voorder aenvinge haer en hare onderſaten te beledigen en beſchadigen.

Legatie van den Hertog van Alva aen de Coninginne van Engeland.

De Hertog van Alva om de ſake aen ſijn zyde ſchoon te maken / liet den leſten Marty een Placcaet op des Conings name uitgaen / inhoudende als volgt:

BY DEN CONINK.

ONſen lieven en getrouwen, de Stadhouder en luiden van onſen Rade, &c. ſalut en dilectie: Alſo dat eenen yegelijken kennelijk zy, de oude aliancien, verbonteniſſen, confederatien, goede nabuerſchap en tractaten, niet alleenlijk van peiſe, onderlinge handel en negotiatie, maer ook van nauwer en nader aliancie en vrundſchap tuſſchen onſe voorſaten de Overſte Heeren, en natuirlijke Princen van onſen Erfnederlanden, en de Coninginne van Engeland, onſe onderſaten, Staten en Landen reſpectivelijk, de welke wy onverbrekelijk en ganſchelijken onderhouden, bewaert en geobſerveert hebben, en als noch in meninge zijn van onſe zyde te onderhouden, bewaren en obſerveren mette Coninginne van Engeland voorſchreven onſe ſeer lieve en vrundlijke Suſter. En mits dien van haren wegen ook niet anders verwacht en hebben dan alle goede correſpondentie, nabuerſchap en onderhoudeniſſe van de voorſchreven tractaten, met veiligheid en vryheid van den handel en verſekertheid van onſe onderſaten in hare Havenen, Staten, en Coninkrijke, ſonderlinge aengeſien de vaſte en nauwe obligatien en verbonteniſſen tuſſchen ons en haer gedaen en gepaſſeert weſende, by welke tractaten onder andere ſpecialijken en in 't lange overkomen en geaccordeert is, dat elk van de Princen niet alleenlijk en vermach of behoort eenige Zee-rovers of Zee-ſchuimers te lijden, maer de ſelve by alle wege en manieren moet vervolgen, ſtraffen en punieren als openbare dieven, rovers en vyanden van de gemene welvaert, is nochtans ſeker en openbaer, dat de ſelve Zee-rovers en Zee-ſchuimers niet op en houden en ceſſeren de goede Coopluiden en reiſenden man en Schippers, op en voor by de ſtrange van Engeland gaende en komende ſeer dikwils en by na continuelijken te overvallen, verdrucken en beſchadigen, en dat arger is zijn de voorſchreven Zee-rovers binnen de Havenen van Engeland voorſchreven menigwerven ontfangen, onthaelt, gerieft en gefavoriſeert, ja by ſommige weſende in autoriteit en in de proye en roof ſo te bemoeden is, part, deel en profijt hebbende, 't welk zeder korten tijd herwaers als noch opentljiker gedaen is geweeſt dan van te voren, ſonderlinge na dat eenige Francoiſen tegens haren Coninк wederſpannig en rebel zijnde hem ter Zee geſtelt en begeven hebben, om ſo wel onſe onderſaten als andere goede Catholijkſe perſonen te beroven en plunderen, hebbende eenige Engelſe hem mette voorſchreven rovers gevoegt en met hem verſelſchapt en geaſſocieert weſende, roven, nemen en plunderen dagelijx vele en verſcheiden goeden, koopmanſchappen en rijkdommen die ſy onderlinge gebuit en gedeilt hebben, en hoe wel dat wy houden en denken dat al 't ſelve gedaen werd ſonder weten van de voornoemde Coninginne van Engeland, gelijk hier na geſeid en verklaert ſal werden, ſo hebben hem nochtans de voorſchreven Zee-rovers door die inconniventie, oogluikinge en impuniteit van hare quade feiten en miſdaden, en ſonderlinge ter oorſake van ſeker arreſt in Engeland voorſchreven gedaen, eerſt op ſekere grote ſomme van Penningen met onſen oorlof en conſent uit Spangien gebracht en geſonden, om onſe affairen van herwaers-over te ſuccurreren, en daer na op de perſonen, goeden, koopmanſchappen en ſchepen van onſe onderſaten des te boſer en inſolenter gedaen dan te voren, hem ſtellende opentlijken en openbaerlijken ter Zee als tôter oorloge toegeruſt weſende, nemende, rovende en plunderende allen ſchepen die ſy konnen vinden en ontmoeten, bedwingende ook de ſelve met geweld binnen de Havenen en Reden van Engeland voorſchreven te komen, aldaer onder dexel van 't voorſchreven arreſt veel ſchaden en ongeriefs gedaen werden, weſende alle deſe ſwarigheid en miſverſtand toegekomen en geprocedeert van der zyde van Engeland, uit ſake van 't ophouden of detentie van de voorſchreven penningen, die wy ſo voorſchreven is uit onſe voorſchreven Coninkrijken van Spangien hadde laten voeren tot onderſtant van onſe affairen in de voorſchreven Nederlanden, en ſonderlinge tot betalinge van den krijgsvolk dat wy benodigt zijn aldaer te onderhouden tegens 't geweld en mishagen van de rebellen, wederſpannige en hare aenhangeren, niet jegenſtaende dat de voorſchreven Coninginne daer toe te voren paſpoort en geleide gegeven hadde, om de ſelve in onſen Lande te mogen voeren en brengen, daer door onſe ſeer lieve en beminde neve Ridder van onſen Orden, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael in onſe voorſchreven Erfnederlanden, de Hertog van Alva, Marquis van Coria, &c. geoorſaekt heeft geweeſt, volgende de diſpoſitie van rechten en gemene maniere van doen, ſonderlinge na forme en inhouden van den tractate boven geroert, te gebruiken van contremarque en arreſt op de perſonen van de Engelſe, hare goederen en koopmanſchappe in onſe voorſz Lande bevonden, na dat ſy nochtans eerſt en al voren by onſen Ambaſſadeur ordinaris aldaer reſiderende, geſommeert hadden geweeſt om de voorſz penningen te willen wedergeven en reſtitueren: daer en boven onſe voornoemde neve de Hertog van Alva om des te meer te betonen de goede affectie die hy dragende was totte continuatie en eeuwige onderhoudeniſſe van de voorſz tractate, vrundſchap en nabuerſchap mette (F. 200.) voornoemde Coninginne van Engeland, en op dat de voorſchreven ſwarigheden niet vorder en ſouden komen en paſſeren, maer om alle ſcrupelen en letſelen promptelijk te weten, terſtont geſchikt en geſonden eenen van onſen Rade na Engeland voorſchreven, om al 't gene des voorſz is, mitſgaders de injurie en het ongelijk dat ons daer door gedaen was, der ſelver Coninginne voor te houden en vertonen met preſentatie van alle de arreſten herwaers-over gedaen te ontſlaen en relaxeren, mits 't ſelve effectuelijk by haer doende van de penningen voorſz en van al 't gene des daer na gevolgt is, en dat ſonder koſt, ſchade of intreſt van de Coopluiden en onderſaten, welke

onſe Racd en Ambaſſadeur aldaer gekomen zijnde, heeft bevonden dat d'voorſz Coninglnne alrede by generalc publicatie hadde doen aentaſten, ophouden en arreſteren alle de Coopluiden en onderſaten mitſgaders de ſchepen, goeden, ſchulden en actien van dien, en niet jegenſtaende dat hy aldaer was in onſe naem om d'affairen van ons en onſe onderſaten en tot onderhoudeniſſe en obſervatie van de voorſz tractaten, ſo wel van peiſe, vaſte en nieuwe aliantie als van den gemenen en onderlingen handel, hebbende brieven van credentie en ſpeciale commiſſie van onſen voornoemden Neve de Hertog van Alva, als onſe Stadhouder generael in der formen dat men van ouds gewoonlijk is te doen in afweſen of abſentie van den voorſz Princen, niet alleenlijk binnen onſen tijde, maer ook ten tijde van hoogloflijker gedachten den Keiſer Carolus de vijfde des naems, onſen lieven Heere en Vader en andere onſe voorſaten, wiens ziele God genadig zy, ſo en heeft hy nochtans, niet wetende door wat raed vande voornoemde Coninginne niet gehoort geweeſt, wat inſtantie hy daer toe gedaen heeft, 't welk niet alleenlijk is een nieuwigheid noit gehoort, gebruikt of gecouſtumeert, maer ook tegens den rechte, 't welk genaemt werd *Jus Gentium*, daer uit namaels ſoude mogen rijſen ſeer groot nadeel en verachteringe om te remedieren op de affairen dagelijx overkomende tuſſchen onſe voorſz. Nederlanden en haren Koninktijke, gelijk al 't ſelve by onſen voorſz. Ambaſſadeur en Raed den Gecommitteerde en Gedeputeerde van de voornoemde Koninginne met hem gecommuniceert hebbende, in 't lange verklaert is geweeſt, alle welke ſaken den voorſz Zee-rovers des te meerder ſtoutigheid geven, al iſt datmen hen ſoude mogen laten duncken dat de voorſz rovingen niet en werden gedaen by wete en wille van de ſelve Coninginne, gemerckt dat ſy ons by onſen voorſz Raed heeft doen verklaren dat hare meininge niet en is te lijden of gedogen datmen eenig gewelt of vyandſchap doen, of eenige ſchepen of goeden van onſe onderſaten nemen en arreſteren ſoude, dan die gene die bevonden werden binnen de havenen en plaetſen van haren Coninkrijke en Juriſdictie, noch ook jegens ons oorloch te voeren of aennemen, maer de tractaten te onderhouden, daer by gevoegt dat ſy ons ook geen voorgaende ontſeggen of defiance gedaen en heeft om jegens ons de oorlog te beginnen, en aenmerkende dat de voorſz Zee-rovers niet ſo geringe afgeworpen of nedergebracht en ſullen konnen weſen, datter ook ſoude mogen ſuccederen van deſe affairen van Engeland, maer dat gantſchelijken van noode is daer toe macht, geweld, en ſchepen van oorloge te gebruyken en toeruſten: ſo is 't dat wy begerende te voorſien tot indemniteyt van onſe voorſz onderſaten en de welvaert en voorſpoed van dien te vorderen, mitſgaders van alle koopluyden in onſe voorſz Landen en Coninkrijken handelende en negotierende, en ook de onderhoudeniſſe van de gemeinen en onderlingen handel, verſekertheid van der zeevaert en navigatie, vryheid en veyligheid van der viſſcherye en harinkvaert, en de zee van alle roverye te ſuiveren en bewaren, gelijk 't devoir van Coningen en Princen ons daer toe verbind en obligeert, hebben met rijpe deliberatie van rade en by advyſe van onſen voornoemden Neve de Hertoge van Alva, mitſgaders van onſen ſeer lieve en getrouwe de luyden van onſen Rade van State en Secreten neffens hem weſende, by maniere van proviſie en tot anderſins verſien ſal worden, tot diſſipatie en vernielinge van de voorſz zee-rovers, geſtatueert en geordonneert, ſtatueren en ordonneren by deſen, dat niemand van wat ſtate, qualite of conditie hy zy, en ſal mogen ter zee trecken of reiſen over de ſtrange van de limiten van herwaerts over, ſonder tamelijk toegeruſt en van volk, geſchut of artillerye en munitie verſien te weſen, om tegens de voorſchreven zee-rovers hen te mogen beſchermen en verſekeren, gelijk 't ſelve by brieven en ordonnantie van de Vice-admirael die wy ordonneren ſullen, of van ſijne gecommitterde beſcheden en geprifigeert ſal worden, na de groote van de ſchepen, quantiteit en qualiteit van de koopmanſchappen die daer op geladen ſullen zijn, 't ſy om met andere ſchepen van oorloge of by hopen en vloten te trecken of anderſins, ſo tot verſekertheid van onſe voorſchreven onderſaten en andere roveryen te verhoeden en voorkomen bevonden ſal werden te behoren: voorts meer om de Zee des geringer te ſuiveren en bevryen van ſo boſen en hinderlijken volk, als de voorſz Zee-rovers zijn, ſo hebben wy geautoriſeert en toegelaten, autoriſeren en toelaten by deſen alle onſe onderſaten van wat ſtate en qualiteit die mogen weſen, ſchepen toe te ruſten en wapenen, en tot dien einde Capiteinen, bootsgeſellen en krijsvolk aen te nemen, in ſchrijven en lichten, en voorts alle andere gereetſchap en proviſie van artellerie of groot geſchut en munitie te maken, om oorlog-ſchepen toe te ruſten, en Wapenen om de voorſchreven Zee-rovers aen te vallen en invaderen en tot verſekertheid en beſchermeniſſe van de goede Coopluiden, Schipluiden, Viſſchers en van den reiſenden man te aſſiſteren, nochtans op dat onder dexſel van deſe permiſſie die wy doen tot welvaert, ruſte en verſekertheid van onſe Onderſaten, de goede Coopluiden en andere die ter Zee varen en hanteren niet verdrukt of beſchadiget ſouden werden: ſo is onſe ernſtige Ordonnantie en beliefte dat alle de gene die hem ten effecte voorſz ſullen willen toeruſten, wapenen en ter Zee ſtellen, gehouden ſullen weſen te beloven, ſolemnelijken ſweren, cautie en borgtochte ſtellen, 't ſy juramentoire of anders tot diſcretie van den Vice-Admirael ſijnen gecommitteerde, of van den officier van de haven daer uit ſy trecken ſullen, dat ſy de goede Coopluiden, Viſſchers en reiſenden man noch Schipluiden 't ſy onſe Onderſaten of andere vrunden of gealligeerde niet en ſullen verdrucken of beſchadigen, dan alleenlijk de voorſz Zee-rovers, of die eenige vyantſchap betonen, en hem te wapenen ſtellen of die naem van Princen abuſeren ſullen, op pœne van confiſcatie en verbeurte van lijf en goed, en geſtraft te worden als openbare dieven en Zee-rovers. En want wy bericht zijn dat de verſekeringen of aſſeurantien diemen in onſe landen namentlijk van herwaers over gewoon is ordinaerlijk te gebruiken, oorſake hebben geweeſt dat de Schippers en Coopluiden ſo negligent waren hen ter Zee te wapenen en toeruſten, hebbende mitsdien voor alle rovers en quaed gebouſte, ter proyen en roof ge-exponeert geweeſt, daer uit vele en verſcheiden inconvenienten en bederffeniſſe en 't verlies van vele Coopluiden en goeden toegekomen en gebeurt, en de dieven en rovers in haer dieverye gevoedt, onderhouden en geſterkt zijn: hebbende ook daer in grote abuiſen en bedrog bevonden geweeſt, gelijk openbaer en notoor is: wy om deſe en andere redenen, ſonderlinge op dat onſe voorſz Onderſaten dat beſien en ſorge dragen ſouden om hem te bewaren: hebben inſgelijx by maniere van proviſie verboden en geinterdiceert, verbieden en interdiceren voortaen alle ſulke en diergelijke verſekeringe en aſſeurantie, ſo wel van onſe Onderſaten als andere, caſſerende, doende af en te niete, en verklarende van onwaerden al ſulke contracten, voor den toekomenden tijd gemaekt, niet jegenſtaende eenige verbonteniſſe, obligatie of belofte ter contrarie, op de welke hen geen actie gegeven of recht gedaen en ſal werden: verbiedende alle Notariſſen, Rechteren en publijke perſonen en allen anderen, ſodanigen contracten of obligatien te onfangen, paſſeren of ſtipuleren op arbitrale correctie, ſo wel jegens hen als de contracterende partyen; namentlijk caſſeren wy, doen af en te nicte alle de gene dier alrede gemaekt ſijn, daer af de ſchepen en goederen ten dage van der publicatie van deſen in Zee noch niet getrocken en ſullen ſijn, mits weder kerende en reſtituerende by de verſekeraers die penningen die ſy daer voren ſullen hebben ontfangen. En in plaetſe van de voorſz verſekeringe ſullen wy metten Coopluideu en Schippers doen tracteren, om onſe Onderſaten en de Coopluiden in onſe landen handelende en negotierende, tegens die voorſz rovingen en plonderingen by andere wege en middele te verſekeren en indemneren, ten einde dat by

eenige andere goede middelen en expeditien ordre geſtelt en verſien werde, om metten eerſten de navigatie, handel, negotiatie en viſſcherye wederom in ſulke verſekertheid en ſtaet te ſtellen als tot onſen meerderen dienſt en welvaren van de koop-luiden en onderſaten bevonden ſal werden te behoren: Daer-en-boven gemerkt dat by de publicatie boven geroert, de voornoemde Coninginne van Engeland alle hare onderſaten geboden en bevolen heeft hen te verdragen in eenige van onſe landen te handelen of negotieren ter tijd toe datmen andere kenniſſe van onſe meninge en intentie ſoude hebben: So verbieden wy inſgelijx alle ingeſetenen van onſe voorſz. lande van herwaerts over, ſo wel de natuerlijke onderdanen als andere van wat ſtate, qualiteit ot conditie die mogen weſen, met eenige van de voorſz Engelſe hare agenten en facteurs te handelen of negotieren, dierectelijk of indirectelijk in Engeland voorſz of andere plaetſen, verbiedende ook de ſelve Engelſe haren agenten of facteurs en allen anderen, 't zy dat deſelve binnen de voorſz landen van herwaerts over reſideren of het onſe onderſaten zijn of niet, in de voorſz lande te voeren of te brengen eenige koopmanſchappen komende of procederende uit Engeland, of ook de voorſz Engelſe eenige waren commoditeyten of koopmanſchappen van deſe landen toe te voeren binnen de ſteden en plaetſen daer ſy handelen of negotieren 't zy by verkopinge, mangelinge, wiſſelinge of anderſins alles ter tijd en wijlen toe, dat de arreſten in Engeland gelicht en afgedaen, de goederen van onſe onderſaten ontſlagen, gerelaxeert en wedergekeert ſullen weſen, en alles in ſijnen eerſten behoorlijken ſtaet geſtelt, en dat daer in by ons anderſins geordonneert ſal worden, op pene van confiſcatie en verbeurte van alle de waren en koopmanſchappen die van daer herwaerts of van hier derwaerts gebracht, gevoert of getranſporteert ſullen worden of van der waerde van dien mitſgaders van de ſchepen, wagen, karren of paerden daer op die geladen ſouden weſen, en daer en boven op arbitrale boete en amen-
(F. 201.) de, te bekeeren en appliceren d'een derdendeel tot onſen profijte, de andere derdendeel tot profijte van den aenbrenger, en 't derde derdendeel ten proffijte van den Officier die d'executie daer van doen ſal. En om voor te komen en verhoeden alle bedroch, mishandelinge en abuis dat daer in gedaen of gecommitteert ſoude mogen werden, ſo verbieden en bevelen wy wel ſcherpelijk alle onſen officieren, wachten van den bruggen, havenen en paſſagien, Tollenaren en alle andere die 't aengaen ſal, goede en ſorgvuldige toeſicht te nemen, ſoo wel ter zee en op de ſoete wateren als te lande, dat jegens dit ons tegenwoordig verbod, niet gedaen of geattenteert en werde, en te dien einde open te doen en naerſtelijken te viſiteren en onderſoeken de tonnen, vaten, balen, packen en cherte perthien om te procederen totte confiſcatie en amenden voorſz ſo verre de ſake klaer en evident ware, en ingevalle deſelve ſuſpect bevonden worde, en ſullen die niet mogen laten paſſeren ſonder daer af goet bewijs te nemen, en daer voren goede en vaſte ſekere borgtochte te laten ſtellen, en indien namaëls yemant bevonden werde hier jegens gedaen te hebben te wat tijde 't ſelve ſoude mogen weſen, willen en verſtaen wy dat jegens ſulke geprocedeert ſal werden tot condemnatie van de penningen en amenden boven verklaert, en op dat van onſe jegenwoordige ordonnantie, ſtatut, gebod en verbod niemant ignorantie en ſoude mogen pretenderen, ſo ontbieden en bevelen wy u dat gy deſen onſen brief terſtont en ſonder vertrek doet kondigen, uitroepen en publiceren alom binnen de Steden en plaetſen van onſen Lande, daer men gewoonlijk is uitroepinge en publicatie te doen, en tot onderhoudeniſſe en obſervantie van dier procedeert en doet procederen tegens den overtreders en ongehoorſame by executie van de pœnen en amenden voorſz, ſonder eenige gratie, gunſte, diſſimulatie of verdrag, des te doen met dieſſer aenkleeft geven wy u mitſgaders de voorſz Officiers volkomen macht, autoriteit en ſonderlinge bevel. Ontbieden en bevelen voorts alle en eenen jegelijken dat ſy u en hem 't ſelve doende ernſtig verſtaen en obedieren, want ons alſo gelieft. Gegeven in onſe ſtad van Bruſſel onder ons contreſegel hier op gedrukt in Placcate den leſten dag van Martio, anno 1568. voor Paeſſchen. Onderſtont geſchreven by den Conink in ſijnen Rade. Onderteckent

d'Overlope.

Andere Placcaten verbiedende de handelinge en negotiatie met den Engelſchen.

Voorts heeft hy daer na noch andere ſeer ſtrenge Placcaten laten uitgaen / daer mede hy de handelinge op Engeland en mette Engelſe ſeer ſterk verboden heeft / als namentlijk in Julio 69 / en in Junio 70: Daer by hy ook de Wollelakenen / Kerſepen / Stametten / Baeyen en andere Wolle werken komende uiten Coninkrijke van Engeland / verboden heeft in Nederland te brengen / ſtellende daer op ſeer grote pënen boven de verbeurte van den goederen / en noch arbitrale correctie / tot ſeer groot nadeel en ſchade: te weten in April dzie en tſeventich / na dat tot verſcheiden mael Commiſſariſſen over en weder over gereiſt zijn geweeſt / ſo is de ſake provisionelijken verdragen / en daer op is door geheel Nederland deſe publicatie gedaen.

Provisioneel accoort tuſſchen den Conink van Spangien en de Coninginne van Engeland.

ALſo nu eenige voorleden jaren ſtilſtant is geweeſt des handels en koopmanſchaps tuſſchen den Coninkrijken en Landen des Coninx onſes aldergenadigſten Heeren en der Coninginne van Engeland / ter oorſake van eenige aenhoudinge en arreſtatien / gedaen den onderſaten / goeden en Schepen beides zydes / edoch tot gene der beider voorſz meninge dat daerom de oude vriendſchap gebroken of geſchent ſal weſen / de welke altijd in haer kracht gebleven is / of ook dat men daerom ſal laten den handel te continueren / dan zijn de voorſchreven aenhoudinge en arreſtatien wanſchiklijk en onverſienlijk geſchiet / en dat beider harer Majeſteiten wil en meninge is in de goede oude vriendſchap die tuſſchen hen beiden geweeſt is te blijven en de ſelve te continueren / en den voorſchreven handel en de negotiatie wederom te reſtaureren en in den vorigen ſtaet te brengen en ſtellen. Men laet weten dat na onderhandelinge tuſſchen haren Majeſteiten by beider zyden verorzende en gecommitteerde verdragen is / dat allen onderſaten der voorſchreven twe Princen van wat conditie / weſen of ſtant / of van wat Coninkrijk of Land die zijn mogen / ſullen van deſen eerſten dag des maends May genieten en gebruiken van den rechte en vryheden die zy in eenig Land van elk der voorſchreven Princen hadde / en dat ſy van den ſelven tijd af voort aen ſullen mogen continueren en drijven haren handel en koopmanſchap over en weder / ſo ſy voor de toekomſte der voorſchreven arreſtatien gewoonlijk waren te doen / en want beider Princen meninge is / dat de oorſake des geſchils en onverſtants die tuſſchen beider zyden onderſaten ſedert de voorſz arreſtatien verreſen zijn / verhoort en geſlicht ſullen worden / ſo is voort verdragen dat de reſtitution des voorſchreven handels ſal beſtentlijk en vaſtlijk blijven ſtaen twe jaren lang van deſen voorſchreven eerſten dag van May af / met dier meninge dat Commiſſariſſen ten beiden zyden binnen twe maenden te rekenen van den ſelven eerſten dag van May / genoemt ſullen worden om met allen blijt de voorſchreven geſchillen te verhoren en termineren / en indien gebeurde dat ſy ſulx binnen den voorſchreven tijd van twe jaren niet en konden doen / en dat den ſelven tijd by den voorſz twe Princen niet verlengt en ware / ſo ſal men nochtans niet mogen arreſteren eenig goet dat binnen den twe jaren in eenig der ſelver Princen landen te water of lande gebracht ware / 't welk men van wegen der Coninklijke Majeſteit doet kondigen allen der ſelver onderſaten (als ook beſproken en verdragen is dat de voorſz Coninginne doen ſal) op dat ſy der ſelver Coninkrijken en Landen mogen frequenteren na hare beſte gelegentheid / en haren handel en koopmanſchap doen en drijven / ge-

» gelijk zy voor de voorsz arrestatien deden en hem toe-
» gelaten was te doen / belastende en ordinerende eenen
» gelijken de voorsz Coninginne of hare Landen gene
» occasie van offensie te geven / maer hem so te recht-
» ten en regulieren dat de vruntschap tusschen beiden de
» voorsz Princen en den handel en koopmanschappen
» tusschen haer beider Ondersaten / mogen duyzen en
» continueren tot der selver Princen eere / sterkinge en
» eenigheid / en der voorsz Ondersaten welvaert / en is
» verdragen / dat van gelijken gedaen sal worden der
» voorschreven Coninginne Ondersaten die in eenig
» Land des Conincks sullen mogen komen / en dat zy
» aldaer vruntlijk en gunstlijk gehandelt sullen worden /
» tot conservatie des handels en der neringe / gelijkmen
» in voorleden tijden voor de voorsz arrestatie gedaen
» heeft.

Vergaderinge der gedeputeerde Staten van de Provintien van Nederland.

In de maend van Meert deses jaers heeft de voor-
schreven Hertog van Alva tot Brussel ontboden en
doen beschrijven de gedeputeerde van de Staten van
alle de particuliere Provincien / en heeft deselve voor-
gehouden en gedaen opten 21 Meert dese Propo-
sitie.

Propositie den Staten voorgehouden by den Hertog van Alva.

MIn Heeren / hebbende de Hertog van Alva Stadhouder Gouverneur en Capitein Gene-
rael voor den Coninck onsen aldergenadigsten Heere
en natuyrlijken Prince in dese zijne Erfnederlanden
over lange (so u wel kennelijk is by zijne Majesteit
herwaers-over gesonden geweest / om de troubelen
en beroerten aldaer opgestaen / neder te leggen en pa-
cificren / en ook voor den toekomende tijd sulke reme-
» die en provisie te stellen / dat deselve Lande van ge-
» lijke inconvenienten bewaert en beschermt soude mo-
» gen wesen / heeft zijne Excellentie eerst al vozen voor
» goed aengesien / hem te doen informeren en by we-
» gen van rechte procederen tegens den genen die Au-
» teurs van de voorschreven beroerte zijn geweest /
» 't welk zijne Exellentie verhoopt hadde eer te vol-
» brengen / om zijne Majesteit des te beter te vernoe-
» gen en satisfactie te geven / en deselve tot gratie en ge-
» nade te bewegen tegens de menichte die hem hebben
» laten abuseren en verleyden / en dese Landen weder-
» om te brengen en stellen in ruste en tranquilliteit so
» die daer te vozen waren / indien 't selve door de boose
» aenslagen van de voorschreven hoofden en hare aen-
» hangeren niet belet en hadde geweest / de welke by
» hare invasien en heyrkracht zijnder Excellentie so
» veel te doen hebben gegeven / dat de selve den mee-
» stendeel van den jare te velde heeft moeten leggen /
» ter tijd toe dat zy uit dese Landen tot hare grote schan-
» de en confusie gedreven en verjaegt zijn geweest / en
» aenmerkende zijne Excellentie dat de voorschreven
» hoofden van de beroerten 't principael fundament
» van hun aenslagen gestelt hadden op de veranderinge
» van de heilige Roomse Catholijke Religie / dewelke
» gemeenlijk en ordinaerlijkten mede brengt een onmate-
» lijke moetwilligheid en ongehoorsaemheid tegens hun
» Overste en der Justitie / om sulx des te lichtelijker
» 't volk tot hun voornemen te trecken / hebbende te dien
» einde een bederffelijke en hinderlijke conspiratie aen-
» gericht en gemaekt / om de ordonnantien / statuten /
» rechten / wetten en placcaten te niet te doen en abo-
» leren / door middel van de welke men tot dien tij-
» de in goede ruste / eendrachtigheid en voorspoed ge-
» leeft hadde : so heeft zijne Excellentie volgende den ex-
» pressen last en bevel van zijne Majesteit sorge gedra-
» gen dat de Catholijke Religie ten aldereersten dat
» doenlijk soude wesen in haren staet weder gestelt / en
» de ordonnantien / statuten / rechten en wetten on-
» derhouden worden als vozen / daer toe zijne Excell.
» hem willighlijken geemploieert heeft ten besten dat
» mogelijk is geweest / en voor so vele als zijne andere
» occupatien toegelaten hebben / sonderlinge metter hul-
» pe van den Bisschoppen / Prelaten en goede Pastoren /
» met intentie daer in te doen continueren by alle ge-
» voeglijkheid en bequame wegen en middelen.

» En also gy mijn Heeren wel kund verstaen dat de
» bewaermisse en conservatie van de oprechte Religie /
Justitie / ruste en tranquilliteit van dese Landen / te-
gens so vele aenslagen en practijken van de Ketters /
seditieuse / wederspannige en Rebellen alrede zijne
Majesteit so vele gekost heeft en dat voor den toeko-
menden tijd van node is te versien / dat by gebrek
van 't selve te kunnen verhalen en opbrengen / men
wederom niet en valle in eenig meerder inconvenient /
so wel door de bose aenslagen en voornemen van de
voorschreven rebellen / verlopen / fugitive en gebannen
uit salen van beroerten voorsz / als ook door hun aen-
hangeren en andere quaedwillige / is daerom gant-
schelijken van node goeds tijd bequame middelen te
soeken en vinden om 't selve voor te komen en belet-
ten / dewelke principalijken procederen en dependeren
uit de hulpe van zijne Maj. goede en getrouwe vasal-
len en Ondersaten.

Nu dan / mijn Heeren / zy u kenlijk de grote en uit-
nemende kosten en lasten die wijlen hooglofijker ge-
dachten de Keiser Karel de vijf de des naems (wiens
siele God genadig zy) mitsgaders zijne Coninklijke
Majesteit ten tijde van den voorleden oorloge hebben
moeten dragen tot beschermenisse van den voorschre-
ven Lande van herwaers-over tegens de gene die de
selve wilden en hun vervorderden te overhalen / inne- (F. 202.)
men en onder hare heerschappye en geweld te bren-
gen / 't welk d'oorsake is geweest / dat de domeinen so na
verpant / beleent / verset en belast zijn / datter weinig re-
steert / daer mede men soude mogen beholpen wesen /
ook zijn alle beden en subventien geexpireert / daer
mede men de benden van Ordonnantien en garnisoe-
nen soude mogen betalen / en de sterkten / 't geschut /
munitie / en andere nootlijkheden versien / onderhou-
den en gefurneert worden / bevindende daer en boven
de achterstallen van de schulden van de krijgs-lui-
den / Coopluiden en andere so groot / dat deselve tot
uitnemende sommen belopende zijn / sonder daer in te
begrijpen 't gene dat zijne Coninklijke Majesteit door
de sonderlinge affectie die hy dragende is tot hulpe en
bystant van zijne goede Ondersaten / zedert zijn leste
vertrek na Spangien liberalijken uitgereikt heeft /
om de lasten van herwaers-over te helpen dragen /
mitsgaders so vele andere miliocnen die zijne Excell.
alrede bekostigt heeft in zijne reise en voyagie / en in 't
onderhouden van het oorlogsvolk om de aenslagen
van de rebellen en sectarissen voor te komen en belet-
ten / die sonder 't selfde het gantse land bedorven / ge-
ruineert en in confusie gestelt souden hebben / of an-
dersins soude alle goede en Catholijxse personen wil-
lende hun wrede en tyrannise handen ontkomen / ge-
dwongen zijn geweest hen in sulken afgrijselijken he-
resien / dwalingen en ketterpen metten selven te wer-
pen / of hun Land te verlaten en hen in exilie en ban
te houwen : mits welken mijn Heeren gemerkt dat
zijne Majesteit die macht niet en heeft om u voorder
by te staen en assisteren met zijn Domeinen / en dat
de affairen van zijne andere Landen niet langer en
komen verhalen en opbrengen uit de tresoren en in-
komen van dien / 't gene datmen behoeft totte noot-
lijkheden van herwaers-over (so ook geen reden en
is dat het eene Land altijds de lasten drage van 't an-
dere) so is gantschelijken van node eenige middelen
te vinden / om de schulden en achterstallen boven ge-
roert te suiveren / en de voorschreven Domeinen te
ontlasten en redresseren / ten einde datmen daer mede
in toekomenden tijden de ordinarisse lasten van den
staet van dese Landen soude mogen sustineren en on-
derhouden / wesende meer dan billijk dat dese voorsz
Landen daer toe assisteren en hem selven helpen.

En heeft eenigen wel gedocht datmen voor so vele
als aengaet de voorschreven schulden en achterstal-
len / raed en middel sal mogen vinden der gemeine
welvaert niet hinderlijk wesende / om een goed deel
van de selve achterstallen af te leggen / so verre men
eenige merkelijke somme van gerede penningen had-
de te vinden by maniere van een bede / om de voor-
schreven middelen ter executie te stellen / en de schulden
al noch op fret en interest lopende te voldoen / mitsga-
ders ook den krijgsluiden eenige betalinge te doen /

en

„ en met eenen wege te beſien hoe datmen eenig jaerlijx
„ inkomen ſoude mogen binden en opſtellen in plaetſe
„ van de Domeynen / ter tijd toe dat op de groote noot-
„ lijkheid van ſijnder Majeſteit verſien / of datmen an-
„ dere bequame en genoegſame middelen geraemt en
„ geadviſeert ſal hebben: ſoude inſgelijks wel van no-
„ de zijn jaerlijks eenige penningen in de poſt en eſpra-
„ gue te leggen tot een Treſoor om hem daer mede te
„ mogen behelpen / indien datter eenige nootelijke af-
„ fairen overgamen ('t welk God verhoeden moet) en
„ ſoude ook 't ſelve voor een proviſie dienen tegen een
„ onverſichtige invaſie / oproer of commotie. En heb-
„ bende ſijn Excellentie doen examineren alle middelen
„ daer mede de landen hen hier voormaels behulpen
„ hebben om een merkelijke ſomme te binden en op te
„ brengen / en heeft deſelve geene beter en gevoeglijker
„ kunnen vinden dan 't geene dat ſijne Maj. tot ſijn-
„ der aenkomſte heeft doen voorhouden en proponeren /
„ als weſende het rechtvaerdigſte en gelijkſte / betalen-
„ de daerinne een iegelijken na ſijn macht / faculteit
„ en voor alle voordeel van 't een land tegens 't ande-
„ re / beſnijdende en verwerpende ook alſo alle diſ-
„ putatien die t'anderen tijden gedaen en gemoveert
„ zijn geweeſt dat d'een meer dan d'andere beſwaert
„ was / 't welk dikwils groote verachteringe en belet
„ cauſerende is in 't accordeeren van de voorſz beden.
„ En hadde ſijne Majeſteit alsdoen eenige middelen
Elſch van den honderſten penninck van alle roerende en onroerende goederen voor een reiſe. doen bewogen daer mede genoegſaem ſcheen verſien
te zijn tegens 't gene datmen aldermeeſt vreſende was /
dat den rijkdom en armoede reſpectivelijken bekend
ſoude weſen / en bemerkende ſijne Excellentie 't voorſz
middel doen ter tijd geen voortgank en hadde / mits
dat het niet genoeg verſtaen en was / heeft al 't ſelve
van nieus doen examineren en ſo klaer ſtellen / dat-
men geen wettige oorſaken en behoord te binden om
een afrek deshalven te hebben: maer bekennen dat
't ſelve rechtvaerdigſte middel is gelijk u 't ſelfde
„ klaerder ſal mogen blijken by de ſchriften daer op ge-
„ maekt die u uit der propoſitie gegeven ſullen worden.
„ En belangende de jaerlijxe onderhoudeniſſe van de
„ ordinariſe laſten van den ſtaet van deſe landen / daer
„ toe de Domeinen plegen te dienen met een gratieuſe
„ bede die men heet de ordinariſe ofte ſexennale / en na-
„ derhant de novennale. Gemerkt dat deſelve Do-
„ meinen nu faelgeren / en dat alle beden (ſo voorſz is)
„ geexpireert en de laſten grootelijken vermeerdert zijn /
„ ſo en ſoudenmen die affairen niet konnen onderhouden
„ en ſuſtineren (hoewel datmen deſelve alſo ſcherpelijk
„ aenleide en beſtrekte als mogelijk ware) ſonder eenige
„ goede en gedurige bede en ſubventie: op welke ſijne
„ Excellentie lang gelet en gedelibereert hebbende / en
„ heeft eindelijk geen ander gelijker en der gemeinte
„ minſt ſchadelijker konnen bedenken of excogiteren
„ van den tienden penninck van alle koopmanſchap-
„ pen ſo dik en menigwerf die verkocht werden / mits-
Elſch van den 10. en 20. Penninck. gaders den 20 penninck van alle gronden van erven
en onroerende goeden / die in deſe landen verkocht
ſullen werden tot laſte van den verkopers / daer van
ſo apparentelijken ſchijnt / komen en procederen ſou-
„ de een goede ſomme van penningen die totter voorſz.
„ noodlijkheid van deſe Landen behoevende is. En
„ ſoude men ook ſulx verhoeden en voorkomen de di-
„ ſputatien en altercatien dat 't een land of ſtad meer-
„ der dan 't ander belaſt is / en ſoude daer door de ſteden
„ ontlaſt mogen worden van de contributien die ſy on-
„ verdragelijken binden / en om dewelke deſelve be-
„ dwongen worden de gewoonlijke gratien te verſoe-
„ ken / mitſgaders 't plat land 't welk men ſiet verar-
„ men / overmits de groote en ſware laſten die daer op
„ geſtelt zijn / gelijk gy naerder ſult mogen verſtaen by
„ ſekere geſchrifte 't welk men u ook overgeven ſal /
„ doende de ſelve impoſitie generalijken heffen en lich-
„ ten. En alwaer 't ſo dat eenige quaedwillige daer toe
„ niet wel en ſouden willen verſtaen of daer naer hoo-
„ ren / maer lieber daer tegen ſeggen en 't ſelve calum-
„ nieren / ſo en han nochtans ſijne Majeſteit niet onder-
„ laten / om de affectie die deſelve tot ſijne landen en
„ onderſaten dragende is / als van ſo langen tijd aen
ſijn en ſijne voorvaderen hupſe geweeſt hebbende / al-
le gevoeglijke wegen te ſoeken om de ſelve te aſſiſte-
ren / preſerveren en wederom in hare eerſte proſpe-
riteit en voorſpoet te ſtellen daer in die waren voor de-
ſe troublen en beroerten / en tegen den onverſtandi-
gen / hartneckigen / die niet en paſſen of achten op
het gene dat tot hare welvaert dient en behoort / te ge-
bruyken de autoriteyt die onſe Heere God ſijnder
Majeſteit over ſijne onderſaten gegeven heeft / om de
ſelve op den rechten weg te brengen / ten einde dat
door hen obſtinaetheid en hartneckigheid de goede
en getrouwe onderſaten niet te lijden en hebben:
daer toe ſijne Excellentie verſoeckt dat gy mijn Hee-
ren wilt behulpig weſen / en 't ſelve den anderen / ſon-
derlinge den genen die u tot deſer dachvaert en ver-
gaderinge gedeputeert en geſchikt hebben / ſulks aen-
geven / induceren en onderwijſen / datmen hen by
goede accorde daer na voege en conformere / wil-
lende niet twijffelen / naer dien gy weet hoe nootſa-
kelijken dat het is / of men ſal ſich in geniger manieren
excuſeren; te meer dewijl men verſtaet dat ſijne Ma-
jeſteits meeninge en intentie ſulx is den mont te ſtop-
pen alle den genen die daer in eenig letſel ſoude willen
voorts keeren. Ja datmen ſal middel binden om 't ſel-
ve te effectueren met ſulker blijt en naerſtigheid / dat
ſijne Excellentie niet geoorſaekt en worde daer in te
verſien / maer dat deſelve met goede redenen ſijne Ma-
jeſteit getuygeniſſe mach geven / dat gy als noch de
ſelve affectie houdende zijt / die gy hier voormaels tot
hemwaerts en totten lande altijds gedragen hebt /
ten einde dat daer door ſijne Majeſteit te meer gene-
gen zy te vergeten 't gene datter gepaſſeert is / aen-
gaende de genen die hem misdragen / en in hun de-
voir luttel gequeten hebben; en volgende ſijne ge-
woonlijke genade en goedertierentheid / ſijne goede en
getrouwe vaſſallen en onderſaten altijds houde in
ſijne gunſtige protectie en behoudeniſſe.

Voorts heeft hy deſelve gedeputeerde gegeven by
geſchrifte hoe en in wat manieren hy wilde doen lich-
ten / innen en collecteren de voorſz hondertſte / tien-
de en twintichſte penningen by hem ge-eiſcht / wel-
ke geſchriften hier mede zijn volgende / ten eynde de
leſers en nakomelingen de gelegentheid deſer ſaken
te beter en grondelijker mogen verſtaen / alſo uit deſe
ongehoorde en nieuwe maniere van ſchattinge / noit
te voren in de Nederlanden gepleecht / op nieus ont-
ſtaen en geſproten zijn / ſo groote en nieuwe beroer-
ten / en dat daer door / en door de groote ſtraffigheid
van den voorſz. Hertog en de moetwille der Span-
giaerden tegen de ondergedrukte ingeſetenen van
Nederland / de uitgeweken / gevluchte en geban-
nene Nederlanders wederom plaetſe in haer vader-
land gekregen hebben: de maniere hoe hy den hon-
derſten penninck van alle roerende en onroerende goe-
deren voor een reiſe wilde doen collecteren / was als
volgt:

In wat manieren de Hertog van Alva wilde doen innen en collecteren den honderſten penninck.

INden eerſten, alſo ſijn Excellentie geinformeert is dat de meeſte en principaelſte ſwarigheid dier t'anderen tijden geweeſt is, alſmen het ſelfde geeiſcht en geproponeert heeft, gelegen was in de vreſe die men hadde dat de geſtelteniſſe van den rijkdom en armoede van een jegelijk daer door ſoude bekent worden, die ſelve ſijn Excellentie denkt en meent dat procederende daer in gelijk hier na verklaert is, op en tegens de voorſz ſwarigheden geheelijken verſien ſal worden, ſo wel aengaende de roerende als de onroerende goeden.

Onroerende goeden beſchrijvinge.

En om in deſen te beſoigneren met ſulker vliet en kortheid als't wel van node is, ook ſonder grooter moeiten en koſte. Eerſt belangende den onroerlijken goeden, ſijne Excellentie is in meeninge in elk land by placcaet terſtont te doen kondigen en publiceren dat alle ſteden vlecken en dorpen elk in 't ſijne, informatie nemen en optekenen ſullen de gronden en erven en andere goeden van gelijker nature onder haren bedrijve en Juriſdictie weſende, met ſpecificatie van der groote, qualiteyt en weerde van dien, en dat by

den Officiers der ſelver aldaer, om al 't ſelve by quohieren over te brengen in de Rekenkameren daer onder elk Land reſorterende is, binnen ſekeren tijd en termijn die daer toe geſteld en geprefigeert ſal worden, ten einde dat de Officiers daer over geroepen, de Rentmeeſters of Ontfangers van elken quartier een recuel en (F. 203.) maſſe daer af mogen maken, dienende om te verſien en ordineren op de collectatie van den voorſz honderſten pennink, die genomen en gelicht ſal worden op de gronden van erven en andere goeden van gelijker nature als huiſen, vyvers, meubelen, tienden en diergelijken, ſonder proprietariſſen, gebruikers of tochtenaers van dien te noemen of ſpecificeren, 't welk by diverſe handen op eenen tijd en met kleinen koſte gedaen ſal mogen worden.

En om te procederen tot taxatie van de voorſz goeden de welke van node is te doen om tot de voorſz collectatie te komen, ſijne Excellentie is gedelibereert en verſtaet daer in te doen procederen in manieren hier na volgende.

Taxatie van de onroerende goeden.

Dat de Leenen, Tinſgoeden, eigen of vry allodial goeden en Weiden, Merſchen en Bemden, eenige Geeſtelijken of weerlijken toebehorende van wat qualiteit of conditie de ſelve mogen weſen, geeſtimeert ſullen worden na advenant, dat elk bunder gemeenlijk weerdig is of ſoude mogen gelden na de qualiteit en nature van de ſelve bunder en de ſituatie van dien.

De Landen of Erven in pandſchap of leninge gehouden, die den bruiker den prijs van der pantſchap alleenlijk uitbrengen of weerdig zijn, mitſgaders de gene die in arrentement of ten gelimiteerden erf-cijnſen uitgegeven zijn, ſullen den honderſten pennink betalen als andere, gemerkt dat de ſelfde na hun nature van gelijker weerden zijn, en mits dien daer in geen onderſcheit of differentie en dient geſtelt te worden.

De Landen dragende meet of garanchen en ſullen niet hoger getaxeert worden of geeſtimeert dan de andere omliggende Landen, Koorn of Terwe dragende, al iſt dat de ſelfde meer uit brengen, 't welk komt overmits 't mes en arbeid die totte winninge en bouwen van dien geemployeert word.

De Pachthoven merten ſchuren, ſtallen, duivecotten en diergelijke huiſingen in den pacht of huringen begrepen, en ſullen niet getaxeert worden, aengeſien dat de ſelve oorſake zijn dat de Landen te hoger geſteld of geeſtimeert zijn en meer in pachte gelden.

De Landen der dyckagie ſubject weſende ſullen genomen en getaxeert worden, ſo de ſelve gemeenlijk in kope gelden of weerdig zijn, afkortende op den prijs van dien de ordinariſſe laſten en jaerlijkſe onkoſten tot onderhoudeniſſe van de voorſz dykagie behoevende.

De Gemeenten ſullen getaxeert worden na de quantiteit van de beeſten die daer op weiden, en ſal elk beeſt geſteld worden na advenant van den hondertſten pennink van der weerde van dien, of ſullen ſijn Majeſteit mogen laten den honderſten pennink van 't gene dat den grond der voorſz Gemeente weerdig is.

De Landen die men gebruikt om ſtenen, kolen en diergelijke dingen te delven, graven, uithalen of ſetten, en ook om carelen te werken, te malen en backen, ſullen geeſtimeert worden als de beſte omliggende Landen.

De Tienden en Terragien ſullen geeſtimeert worden gelijk luiden van eeren hen des verſtaende bevinden ſullen dat de ſelve in kope ſoude mogen gelden of weerdig weſen.

De Landen, Erven, Beemden, Merſchen, Boſſchen, Tienden terragien of heltwinninge by den Proprietaris van dien beſeten en gebruikt, ſullen geeſtimeert worden by luiden hen des verſtaende.

De Weggelden, Tollen en diergelijke rechten eenige particuliere perſonen toebehorende, ſullen geeſtimeert worden tegen den pennink ſeſtien, ſonder daer aen te korten of defalqueren d'onderhoudeniſſe vanden bruggen of caſſien, noch ook te ſchatten of te apprecieren de boete of amende daer aen klevende.

De Vyvers en Viſſcheryen in revieren te pachte gegeven, ſullen geeſtimeert worden tegen den pennink ſeſtien aenſchou nemende opte notelijke reparatien, en die Muelenen en Proprietariſſen van die gebruikt en beſeten, ſullen geeſtimeert worden als de na gelegen Muelenen en bouweryen verhuirt weſende ſonder eenige reparatie af te trecken.

De verhuirde huiſen ſullen getaxeert worden tegen den pennink ſeſtien, en de gene die by den Proprietariſſen bewoont of gehouden worden, ſullen geeſtimeert worden na dat de ſelfde ter huer gehouden hebben, in gevalle die inde voorgaende drie jaren hebben verhuert geweeſt, des neen, ſullen geeſtimeert worden na advenant van de huiringe van gelijken nabuiren huiſen ook ſonder eenige reparatie af te korten.

Wel veritaende dat de Caſtelen en huiſen van playſantie ten platten lande, daer toe meer koſt behoeft dan die uit brengen, mitſgaders de bouwinge, boomgaerden, wallen en grachten tot gebruik der ſelver Caſtelen en huiſen dienende in de taxatie en contributie van den voorſz honderſten pennink niet begrepen en ſullen worden.

Dat den voorſz honderſten pennink gelicht ſal worden ten laſte van de gene die de vrucht, baten en inkomen ontfangen en genietende is, 't ſy Proprietaris of Pachtenaer ſonder daer in te gebruiken die alleenlijk huirlink of pachtenaer is, en ſal den ſelven honderſten pennink betaelt moeten worden ter plaetſe of prochie daer 't goed gelegen is, te weten den eerſten termijn by den genen die de vruchten van den ougſt in het jaer 70 hebben en trecken ſal, en ſal den pachter of huirlink den voorſz honderſten pennink moeten verſchieten of debourſeren, indien hy den Proprietaris niet en heeft betaelt, of vernoegt, in welken gevalle de ſelve proprietaris ſal moeten den voorſz honderſten pennink geven, in der voegen dat een derdendeel betaelt zy Sint Jacobs dag, d'ander derdendeel S. Mertens miſſe, en 't leſte derdendeel te Lichtmiſſe daer naeſt volgende.

De Rentmeeſters of Ontfangers van den domeynen of beden van ſijne Majeſteit of van den Staten of Steden, ſullen den voorſz honderſten pennink van 't capitael van den renten op hem beſet en geaſſigneert, gereet moeten betalen ten termijn voorſz, en ſullen den ſelven honderſten pennink den Rentiers of particuliere perſonen af mogen korten, al waert ook dat ſijne Maj. de voorſz Staten of Steden by de conſtitutie-brieven van de voorſz renten hen verbonden, verobligeert of belaſt hadden de ſelve rente van ſodanige impoſitien te bevryen of exempteren.

De meeſters of proprietariſſen van den gronden en erven hebbende den ſelven honderſten pennink van den ſelven erve en ook van de huiſen daer voor hier mentie af gemaekt worde betaelt ſo voorſz is, ſullen de Rentiers mogen korten en tot haren profijte inhouden den honderſten pennink, 't capitael van allen tienden, renten of acterenten, mitſgaders de onlosbaer renten 't ſy dat de ſelve beſet en geconſtitueert waren tot eenige fundatien, partagien of anderſins, of andere renten te loſſen met hoge munten alles na advenant den pennink twintig.

En andere erflijke of lijfrenten te loſſen tegen den pennink achtien of daer onder na advenant van den prijſe dat de ſelve renten losbaer zijn.

En de tocht of donarie in gelde of in quijtbare lijfrenten ſal mogen gekort of defaulqueert worden na advenant den pennink zevenen.

In den voorſz contributien ſullen vry zijn en exempt de geſacreerde plaetſen, te weten Kerken, Kerkhoven, Capellen, en ook de Clooſters van reguliere perſonen, en dat ſo verre als het beſluit van hare Clooſteren ſtreckende is en niet vorder, maer ſullen de gronden van erven en hun andere inkomen die ſy ſelfs ſouden bouwen of laboreren of ter huire of ter pacht geven, buiten ſulken beſluit in den voorſz honderſten pennink moeten contribueren.

En ten einde dat de gene die in den voorſz honderſten pennink te meeſten ſommen contribueren ſullen, te beter middel en commoditeit ſouden mogen hebben den ſelven op te brengen en betalen, weſende hun ſchult ſo wel van roerende en onroerende goederen ſuiver,

klaer

klaer en geliquideert, ſonderlinge als de ſelve ſchuld excederen ſal 200 gulden, ſullen ſy die mogen betalen in gelde met renten te loſſen tegen den pennink veertien wel beſet en gehypotekeert op genoegſame gronden van erven, en ſullen daer af brieven op haren koſt moeten verlyen en geven tot behoef van ſijne Maj. of van den genen dien de ſelve de voorſz rente ſal willen opdragen en tranſporteren.

Taxatie van de roerende goeden.

En belangende de haeflijke of roerende goeden om daer in te procederen ſulks dat den rijkdom een yegelijk niet bekend en word ſo voorſz is, ſijne Excellentie is van meninge in elke Stad twe perſonen te committeren de welke met twe andere die by der Stad daer toe geſtelt ſullen worden, die finael deilen in vier, ſes, acht, tien of twaelf quartieren, na de grote importantie der voorſz Stad, de welke macht en autoriteit ſullen hebben om in elk quartier vier notabele perſonen te kieſen hen verſtaende op de qualiteit van de meuble of roerende goeden, koopmanſchap, financie, negotiatie, neringe of handel van den genen die in 't ſelve quartier woonachtig zijn, en ſullen de voorſz gekoren perſonen ſolemnelen eed doen, in handen van den voorſz vier Commiſſariſſen, dat elk van dien hem byſonder en apart ſal moeten verklaren het gene dat hy weet van der qualiteit en rijkdom, ſo wel in havene, meubele of roerende goeden, koopmanſchap, negotiatie en handel toe-behorende den genen die in 't ſelve quartier wonen, ſonder dat de vier gekoren perſonen kenlijk ſy de taxatie of pryſeringe by haren medegeſellen gedaen, en van de voorſz vier eſtimatien alſo by hen gedaen, ſal by de voorſz Commiſſariſſen daer na een maſſe gemaekt worden, daer af't vierendeel geliquideert ſal worden, en volgende dien ſal een yegelijk, wiens eſtimatie ſy alſo gemackt hebben, moeten contribueren.

De voorſz taxatien generalijk in elke Stad en in der maniere voorſz gemackt, ſullen de voorſz Commiſſariſſen een yegelijk ſijn particuliere tax laten weten, om de betalinge dan gereet te maken tegens de termijnen daer toe geſteld, maer ſullen de voorſz Commiſſariſſen van ſijne Majeſt. en van der voorſz Stad, ſchuldig weſen hem binnen de ſelve Stad te houden den tijd van twaelf of vijftien dagen, om aldaer te verbeiden, redenen te geven, en gelijk te doen den genen die hen ſouden willen beklagen te hoog geſteld te zijn, of ſullen in een ander by leggende Stad mogen gaen beſoigneren ſo voorſeid is, beſcheidende een ſeker termijn, dat ſy in der voorſz eerſter Stad ſullen wederkeren, in de welke ſy drie dagen ſullen moeten blijven, alles voor die expiratie van de voorſz vijftien dagen.

En of 't gebeurde dat yemant hem voor deſe voorſz Commiſſariſſen van ſijne Majeſt. en van der Stad quame beklagen, te hoge geſteld en getaxeert te zijn als boven 't ſy in ſijne meubelen of roerende goeden, koopmanſchap, negotiatien, neringen of handel, ſullen de ſelve Commiſſariſſen den klager horen en vragen op 't gene daer hy hem ſoude willen ſeggen gegraveert te zijn, en of hy 't ſelve onder eed ſoude dorven affirmeren, en ſullen de allegatien en verificatien den vier gekoren perſonen van 't quartier van den klager communiceren, ten einde dat ſy de altercatien en redenen verſtaen hebbende, daer op verſien ſo het in der redelijkheid behoren ſal, in der voegen dat voor d'expiratie
(f. 204.) van de voorſz 12 of 15 dagen eenen yegelijken gelijk gedaen worde, dat hy des te vreden en hem vernoegt houden mach, en mits procederende in der manieren boven verhaelt, en is niet apparent dat daer klagten vande voorſz taxatie ſoude mogen komen, gemerkt al waert ſake dat yemant duiſent gulden hoger geſteld en getaxeert mochte weſen dan ſijn goed bedraegt, den honderſten pennink maer belopen ſal tien gulden eens, gemerkt ook dat luiden van qualiteit niet en ſouden willen debatteren een ſake niet wel gefundeert zijnde, noch eed doen ter oorſaken van ſo kleine ſomme.

En volgende 't gene dat men in deſe doen ſoude binnen de grote Steden, ſoude 't ſelve in de andere kleine Steden, Vlecken en Dorpen van deſen Nederlanden te werk geleid worden.

Voorts ſo en verſtaet ſijne Excell. niet, dat men belaſten ſal de hoeffelijke goeden of catheilen dienende alleenlijk om te gebruiken, als huiſraet, tapiſſerye, lijnwaet, klederen alles ſubject der ſlete, noch ook de beeſten van den landman of huiſman die hy behoeft om ſijn landwinninge te doen, maer wel die meubele of roerende goeden tot profijte geimployeert zijnde, 't zy gereet geld dat men ſoude gebruiken 't ware om renten te kopen totter koopmanſchap, handel, neringe, navigatie of handwerk.

Wel verſtaende dat in de betalinge van den voorſz honderſten pennink van de roerende goeden vry gehouden ſullen worden de gene die inde koopmanſchap, negotiatie, handel, neringe of meubel niet meer en ſullen hebben dan 100 gulden eens, ten ware nochtans dat ſy der ſake van de koopmanſchap met eenige andere geaſſocieert waren, in welken gevalle ſullen moeten betalen den honderſten pennink van 't geheel capitael van der compaignie, voor ſo veel als de ſelve geeſtimeert ſoude worden in koopmanſchap herwaers over te hebben.

En ten einde dat de rijkſte, notabelſte, treffelijkſte niet te ſeer overlaſt en ſoude worden by ſchattingen en eſtimatien van hare roerende goeden, de welke principalijk van den genen die handel van koopmanſchap doende zijn, ſeer ſwaer om doen is om de onſekerheid van hun Crediteuren, ſo verſtaet ſijn Exc. dat aengaende de voorſz roerende goeden niemant hoger geſteld of getaxeert ſal mogen worden dan tot 1000 gulden eens, in der voegen dat alle de gene die voor den afkoop of redemptie van den honderſten pennink van de roerende goeden hun toebehorende, den voorſz Commiſſariſſen gelijke ſomme ſullen willen geven, vry en ontlaſt ſullen weſen van vorder ſchattinge of tax die men doen ſoude in der manieren voorſz.

En belangende de petitie van den 10 en 20 pennink/ heeft hy de Gedeputeerde van de Staten ook overgelevert dit navolgende geſchrifte/ weſende vol ſoete geſuikerde woorden/ maer wel aengemerkt en op gelet zijnde van quaden naſmake en 't geheel verderf van de negotiatie en koopmanſchap/ daer aen alle den welſtant van den Lande principalijk gelegen is/ 't voorſz geſchrifte was luidende aldus.

ALſo by de propoſitie den Staten in 't Generael verklaert is geweeſt, heeft ſijne Excell. hem geſtelt om eenige nieuwe middel te ſoeken en excogiteren om de affairen en noodlijkheden van herwaers over te mogen ſuccurreren en vervallen, ten einde datmen 't ſelve middel metter voorſz propoſitie 't ſamelijk ſoude mogen aengeven en voorhouden, mitsdien dat ſijne voorſz Excell. geinformeert is, dat de ſwarigheid (om eenige beden of ſubventien van den Staten te krijgen en verwerven) principalijk gelegen is in 't gebrek van bequame middelen, om deſelve beden te lichten en op te brengen, aengeſien dat alle de ordinaris middelen tot nu toe geraemt en geaviſeert, ſijn geëmploieert en gebruikt en van alle ſijden ſo ſeer belaſt geweeſt, dat het niet mogelijken en is de ſelfde vorder of hoger te beſwaren.

Heeft ook ſijne voorſz Excellentie (aviſerende en excogiterende 't voorſz middel) wel willen aenſchou nemen op de klachten die de ſelve verſtaet gedaen te ſijn, niet alleenlijk by de Staten van den Lande d'een tegens d'andere, maer ook by de Steden, Vlecken en Dorpen van der inequaliteit in 't lichten en furneren der voorſz beden en ſubventien na de gewoonlijke manieren, om 't voorſz middel ſulx te ramen en adviſeren, dattet voor een jegelijke gelijk en equael ſoude mogen weſen, ſonder d'een Land, Stad, Vlecke of Dorp meer te beſwaren dan d'andere.

Sonderlinge alſo ſijne Excell. verſtaet en bericht is dat in ſommige landen eenige Steden gewoonlijken ſijn inde ordinariſe beden en collectatie hare quote en portie te betalen, de welke by vele en 't meeſtendeel van dien by verkopinge van renten gevonden ſijn geweeſt, daer mede de ſelve tegenwoordelijk ſo ſeer belaſt zjn,

dat sy qualijken konnen of mogen alleênlijk betalen jaerlijx het verloop of crois van dien, sonder eenig middel te weten t'avisëren, om't Capitael te lossen en quijten, soude de selve sijn Excellentie hem van hun voorsz quote en portie wel willen ontlasten en verlichten, indien sulx eenigsins doenlijk ware, 't welk schijnt men soude mogen hopen en verwachetn uit het nieuwe middel voorsz.

Verhopende ook sijne voorsz Excellentie 't platte Land by 't selve middel te mogen soulageren en verlichten, op welk sijne voorsz Excellentie insgelijx verstaet de inninge en 't lichten van de beden in der manieren geconstitueert, als in Braband by Heertellingen, in Vlaenderen by transporte, in Holland by verkopinge en andersins na de zede en gebruik van den Lande, seer ongelijk geweest te zijn, wel vereisschende mits dien eenige reductie daer in gedaen te worden, om de welke sijne Excellentie verstaen heeft, dat de Staten tot diverse reisen gesolliciteert hebben, maer want om daer toe te komen 't selve lange dueren en veel kosten soude, gelijk 't selve voortijds by experientie bevonden is geweest, heeft sijne Excellentie des te williger hem begeven om 't voorsz nieuwe middel te soeken, en te werk te stellen, verhopende so voorsz is, by 't selve middel den opheve boven geroert, op't platte Land tot laste van den schamelen landman of huisman tot nu toe geusëert te mogen voorkomen en excuseren.

En soude't voorsz middel wesen dat (in de plaetse van andere impositien op den drank, eten en klederen, die men in de Landen van herwaers-over gewoonlijk is gebruikende, om de beden van sijne Majesteit op te brengen en te furneren) sekeren tax en impositie gesteld worde, op alle verkopinge die men in de voorsz Landen van herwaers-over generalijken doen soude, so wel van roerende als onroerende goeden tot laste van den verkopers, te weten den tienden penning van 't suiver komende, van de roerende goeden, en van den twintichsten penning van de onroerende, aenschou nemende op de lasten alrede gesteld op de selve onroerende goeden, so wanneer die verkoft worden, so van rechte van relieven of verheffinge of andere na de nature van den Lande, en voorts gemerkt dat eenige verkofte koopmanschappen by de verkopers buitens Lands soude mogen gesonden worden, dissimulerende of verswijgende de verkopinge van dien, om sijn Majesteit van 't voorsz recht te frauderen, datmen ook 't selfde recht stellen soude op 't gene dat buitens Lands te Water of te Lande gesonden of geschikt word, en in dese Landen van herwaers-over gewassen, gewrocht of gemaekt is, sonder daer toe te verbinden 't gene dat aldaer van buiten ingebrocht is.

Van welke recht of lichtinge schijnt, mits de frequentatie en menigvuldigheid van de ingesetenen der voorschreven Landen van herwaers-over, en den groten handel, negotiatie en koopmanschap die aldaer gedaen en geplegen word, soude behoren sulke somme van penningen te komen en procederen als totte noodlijkheid der selver Landen behoeven soude.

En soude die sulks mogen wesen dat men door middel van dier de andere impoften op den drank en ettelijke Waren soude mogen verhoeden en excuseren, tot verlichtinge van de schamele luiden en ten genoegen en contentement van den rijken, die hun gemolesteert vinden door 't visiteren van hun kelders en huisen, waer in sijne Excell. verstaet dat de quellinge van de Pachters groot, moeylijk en verdrietelijk is geweest.

Latende de selve Excellentie hem bedunken dat men de voorsz impositie ofte verkopinge en uitvoeren van de goeden veel lichter van de subjecten en onderstaten soude opbeuren, en den selven min lastig vallen dan de andere beden, gemerkt dat niemant de selve en soude betalen dan die van den gelde versien waren, als betalende alleenlijk een van tien die hy ontfangen soude hebben, en houden also de negen in de hand, daer in geen rigoreuse executie vallen of stad grijpen soude, dan tegens den quaetwilligen die men niet behoort te respecteren.

En bedunkt zijnder voorsz Excellentie dat de Staten van herwaers-over't voorsz middel seer willichlijken behoren te aengrijpen, overmits dat sijne Majesteit om sijn recht en inkomen te bewaren, geoorsaekt sal wesen de hand te houden, dat den handel, negotiatie en koopmanschap en by consequentie die frequentatie van de ingesetenen binnen 's Lands gehouden werde, daer in de welvaert van de Landen gelegen sal wesen, en sal sijne Majesteit oorsake hebben en bewogen werden om de selve te vorderen en favoriseren by alle middelen die zijnder voorsz Majesteit by de Staten van den voorsz Lande voorgehouden en geproponeert sullen werden, meer dan in voorleden tijden.

En te dien opsien om den trein van den handel, negotiatie en koopmanschap niet af te keren, is sijnder Excell. meeninge niet dat mette selve impositie beswaert sullen werden, de Coopluiden hun goeden en koopmanschap herwaers over brengende in den eersten verkoop van dien, noch al waert so dat sy de selve hare koopmanschap binnen der voorsz Landen gebrocht daer uit souden willen senden, mits welken noch de Coopluiden contracterende van eenige speceryen, noch den Oosterlingen Koorn of Graen en andere verscheiden Waren en koopmanschappen uit hare quartieren over sendende, noch insgelijx d'Engelsen hare Lakenen herwaers-over transporterende eenig letsel of oorsaek van de diversien gegeven soude worden, d'welk zijn (so sijn Excell. verstaet) de drie notabelste soorten van de koopmanschappe daer in de handel en trafijcque van herwaers-over principalijken gelegen is, de welke insgelijks allen anderen sijne Excellentie, om te verhoeden de voorsz diversie van den handel en koopmanschap, in meninge is van de voorsz impositie te vryen en exempteren voor de eerste verkopinge so voorschreven is.

En ten einde dat de gene wiens goed in gronden van Erven gelegen is, en verkopen de vruchten daer af komende, 't zy Koorn of andere hun gewas niet te seer beswaert en soude werden, soude sijne voorsx Excellentie in meninge wesen, dat de eerste verkopinge van de Proprietarissen van 't gewas en inkomen van hare gronden van Erven, mitsgaders de beesten daer op gevoed en onderhouden van der voorsz impositie insgelijx vry en exempt soude wesen.

En persuadeert hem sijne Excellentie dat door sulke (F. 205.) exemptien, vrydommen en moderatien, en andere die men metten voortgank van der voorsz impositie sal mogen adviseren, de koopmanschappen, handel en trafijque niet beschadigt, verachtert of geprejudiceert en sal worden, en soude de selve sijne Excellentie noch van sinne wesen, na dien dattet te werke geleid en daer van experientie genomen soude wesen, te ontbieden eenige personagien van elk van de Staten der voorsz Landen van herwaers-over, om mette selve te communiceren en adviseren op de swarigheden dier souden mogen voorvallen en overkomen, ten einde dat men daer op soude mogen ordonneren tot vorderinge van de gemene welvaert, 't waer op de moderatie van den tax in 't generael of particulier van eenige soorte van verkopinge, of op de manieren van der collectatien van der voorsz impositien, en op alle het gene datter soude mogen aenkleven en dependeren, op dat in alles geprocedeert en gehandelt soude werden ter minster quetse van den onderstaten, en tot meerder conservatie van der Coopmans handel, en dat de voorschreven Impost also gecontinueert soude mogen werden met goeden genoegen en contentement van de voorschreven onderstaten, ter tijd toe op de grote en exceslive nood van sijne Majesteit versien soude wesen, of dat men daer toe eenig ander beter gevoeglijker en genoegsaem middel geadviseert en gevonden sal hebben.

Tenderende sijne Excellentie om ten minsten lasten van de Onderstaten van sijne Majesteit te mogen vinden en recouvreren, niet alleen 't gene datmen behoeft om de Staten van herwaers-over te handhouden en maintineren: maer ook daer en boven eenige summa om in den tresoir en espargue te leggen en bewaren en om daer toe te geraken de alderbeste ordre te stellen

die

die hem mogelijk weſen ſal, tot verminderinge van de jaerlijxe onkoſten, alles op dat de affairen gebracht en gereduceert weſende in ſulke ruſte en tranquilliteit en verſekertheid als ſijne Majeſteit begerende is, ſijne Domeinen ontlaſt en geaugmenteert, en by dien middele de onderſaten verlicht mogen werden van ſchattinge en beden, principalijk van de gene die de ſwaerſte en laſtigſte bevonden werden voor de ſchamele luiden, ſo verre alſt 't ſelve eenigſins mogelijk weſen ſal.

Bewillinge van den 100 pennink voor een teiſe van de rechte waerde van alle roerende en onroerende goeden.

De Staten van de Provincien verſtaende uit hare Gedeputeerden 't voorhouden van den Hertog van Alva / waren ſeer verwondert van ſodanige propoſitie en onbehoorlijke ſchattingen / en vonden hen daer in ſeer perplex en verſlagen / achtende ook dat alwaert ſchoon ſpluiden daer in mochten bewilligen en conſenteren dattet niet mogelijk en ſoude weſen de ſelve ter executie te ſtellen byſonder die van den 10 en 20 penning / gelijk ook d'experientie namaels getoont heeft / na dat daer in geconſenteert is geweeſt / ſo naer geſeid ſal worden: Nochtans om den Hertog eenig contentement te geven / hebben de meeſtendeel geconſenteert en bewilligt in de lichtinge van den 100 penning ſo hy die geeyſcht hadde / doch is den ſelven by vele Provincien met een ſekere ſomme afgekocht geweeſt / en hebben de Staten van elke Provincie in 't particulier elx hare particuliere beſwaringe nopende den 10 en 20 penning aen den Hertog van Alva by geſchrifte overgegeven / de byſonderſte meeſt al tot een einde ſtrekkende: Te weten, dat te beduchten is 't gehele verloop van de koopmanſchap en Zeevarige neringe, en by conſequentie de ruine en bederffeniſſe van de ingeſetenen der Nederlanden (op de koopmanſchap en navigatie gantſchelijk ſtaende en gefundeert weſende) hier uit nootlijken ſal moeten volgen, want na dien de Provincien ſelve meeſtendeel met haer gewas den inwoonders niet en konnen voeden, en ſo wel koren als andere Waren tot 's menſchen onderhoud van noden zijnde gebrek hebben, en van buiten moeten ſchepen, en met ſeilagie over Zee moeten krijgen, of aldaer by den vreemden Coopman gebracht worden, en dat de negotiatie en koopmanſchap ſoude moeten beſwaert werden metten tienden penning op alle verkopinge, ſo ſoude notelijk deſelve moeten ceſſeren, en over ſulx de Nederlanders benomen werden de winſten en profijten daer by ſyluiden onderhouden werden ſonderlinge na dien niet alleen de Provincien van de Nederlanden d'een van d'andere niet meer en ſouden willen kopen gelijk ſy gewoon zijn te doen, maer ſouden malkanderen voorby gaen en laten ſitten en hem addreſſeren aen de vreemde koopluiden die de Waren ſullen konnen beter koop geven als voor d'eerſte reyſe vry weſende van den 10 penning die de ingeſetenen van Nederland verkopende ſouden moeten betalen, en mitſdien duerder verkopen om den voorſz tienden penning te winnen op den prijſe, daer door d'ingeſetenen hen neringloos vinden en gedeſtitueert van het eenig middel van haer onderhoud, veel al ſullen geoorſaekt zijn te vertrecken uiten lande in andere omleggende plaetſen, om gelijke vrydommen, als de vreemde hier te lande, te mogen genieten, diverterende niet alleenlijk de koopmanſchap metten menſchen, maer ook alle handwerken en neringe, waer uit mede volgen ſoude, dat de Coninklijke Majeſteit ſeer weinig profiteren ſoude by den voorſz tienden pennink, deſgelijx ſullen de vreemde koopluiden hen vinden beſwaert, die al 't gene ſyluiden hier te lande ſoude mogen kopen, ſouden 't ſelve te dierder moeten betalen, overmits de Onderſaten verkopende, ſouden moeten geven den tienden pennink, van Lakenen en alderhande Handwerken of Manufacturen, ook mede alle Waren van den tweden verkoper by den uitheemſen niet en ſoude mogen getrocken worden, dan tot hoger prijs, ſulx dat de ſelve uitheemſe koopluiden om haer meerder profijt en gerief geoorſaekt ſouden zijn de voorſz manufacturen en waren, mitſgaders al dat ſyluiden uit deſe landen plegen te halen, te ſoeken en traffiqueren in andere omleggende landen, als Engeland, Ooſtland, Hamburg, Bremen, Lubek, Embden en anderſins, ſo kennelijk is dat in de ſelve plaetſen en landen ſo goede en beter commoditeit van Havenen en andere behoeften voor den Coopman en Schipvaert is, als in deſe landen, ook is de ſchade van de navigatie onder andere daer aen ook te bemerken, dat den vreemden Coopman niet mogelijk en is zijn ingebrachte waren ter eerſter vente of merkt anders te beſteden dan aen de inwonende koopluiden of verkopers, die des van genen node en hebben van hen ſelven, maer alleenlijk tot diſpenſatie aen andere, om gewin en profijt, den vreemden Coopman anders niet ſoekende dan haeſtelijk te vertieren ook tot minder prijs om korte en veel reyſen te doen, daer aen hem 't meeſte profijt is gelegen. Na welk eerſte vertieren ingevalle elk navolgende koper (menigmael tot drie, vier, vijf, ſes en meer ſucceſſivelijk) van zijn negotiatie den tienden pennink ſoude moeten geven, is goed te verſtaen, tot wat vilen prijſe den eerſten inkoop, of tot wat exceſſiven prijſe de laetſte verkoop ſoude moeten geſchieden, door 't welk niet anders en ſoude konnen cauſeren dan gantſchelijk de diverſie vande voorſz negotiatie en navigatie totte omleggende plaetſen, daer ſulk ongerief niet en is, te meer dat des vreemde Coopmans intentie is in plaetſe van ſijn gebrachte Waren, wederom andere na ſijn land te voeren om meerder gewin, daer van hen grote quantiteit uit alle deſe Nederlanden geſuppediteert werd, ſonderlinge van den genen die in handwerken zijn conſiſterende, maer aengeſien dat de ſelve Waren niet en ſullen mogen vervoert werden dan metten laſte van den voorſz tienden pennink gelijk geſeid is, dewelke ook tot meer ſtonden ſouden betaelt werden eer de voorſz Waren ter handen van den vreemden Coopman ſouden komen, ſo is daer uit lichtelijk te bemerken dat de ſelfde vreemden koopluiden liever elders haer fortuine ſouden willen verſoeken daer hen uit en inkoop profijtiger ſoude mogen vallen, boven dien ſtaet ook te letten, dat in alle verkopinge geen winſte en is gelegen, maer dikwils groot verlies, ſpruitende van leckage, ondermate en verloop in der koopmanſchap, des niet jegenſtaende ſo moet den Coopman verkopen om geld te krijgen, ook dikwils op ſchade om ſijne andere affairen te dreſſeren en zijn geloof te houden, welke Coopman noch belaſt ſijnde metten Impoſt van den tienden penning, ſoude lijden inſupportable ſchade: 't ſal ook de verkopers ſeer ſwaer vallen nu op een tijd te betalen den 100 penning van de Waren van ſijne koopmanſchap en van ſtonden aen verkopende de ſelve goeden noch te betalen den tienden penning van den prijſe: ſo ook een grote ſwarigheid ſoude ſijn dat van alle Waren hier te lande gewaſſen gemaekt of gewrocht en uitten lande varende, den voorſz tienden penning ſoude moeten betaelt werden, al eer ſy ſekerlijk elders buitens lands overgebrocht ſouden ſijn, en al eer ſy verkoft of tot prijſe geſtelt ſijn, en noch namaels ſouden mogen vergaen en bederven by perijkele van der Zee, behalven dat noch de voorſz Waren al overgevoert zijnde noch moeten verwachten den haſart van 't verlies dat daer op ſoude mogen vallen, ſulx dat den Impoſt ſal moeten betaelt werden uit gene datmen noch niet en weet wat 't ſelve buitens lands ſal mogen gelden. En de voorſz tienden penning geſtelt ſijnde op de verkopinge van alle Waren 't ſelve principael ſoude komen tot laſte van den Armen, die alle goeden metter kleine mate en gewichte kopen, de welke niet alleen in den drank beſwaert ſullen blijven, boven de oude en jegenwoordige Impoſten, maer in alle eerbaer Waren, klederen, berninge en alle behoeften, ſonder dat den laetſten bruiker yet aen 't lijf of in den mond ſal mogen krijgen, dan door vele verhandelinge en ſulx na menige betalinge van den tienden penning.

Beſwaringe die de Staten van de Nederlandſe provincien aen den Hertog van Alva bertoont hebben aengaende den geeiſchten tienden pennink.

Deſe en meer andere generale beſwareniſſe hebben de Staten van den Lande aen den Hertog te kennen gegeven / behalven dat de Staten elx in 't particulier ook andere beſwaerniſſe hebben vertoont als die van Holland / Zeeland / Brabant de grote beſwareniſſe

die

die sy souden hebben te verwachten / dewijle den selven 10 pennink ook gegeven soude werden op ten Haring-vaert / Visscherije / Sout-neringe / Westerse en andere Wijnen / Oosterse Waren / op te verkopinge van Buisen en andere schepen tot der Coopvaerderye dienende / die te groten prijse verkoft werden / ook de Draperije en andersins / presenterende in plaetse van den 10 pennink alsulke andere jaerlijkse bede als goede Onderdanen hunnen natuerlijken Heere en Prince schuldig zijn en meerder dan sy noch oit gedaen hadden / soekende alle middelen om sijne Majesteit bequamelijkst met d'alderminste lesie van de gemeente te mogen aengenamen dienst doen en daer in persevereren.

Bes waringe by de Staten vertoont nopende den 20 pennink. (F. 206.)

En beroerende den twintigsten Pennink opte verkopinge van alle onroerende goeden, so dikwils die verkocht werden, hebben de Staten vertoont aen den Hertog van Alva dat deselve te seer groot en ondraechelijken souden wesen, also gebeuren mach immers binnen den selven jare dat een stuk lands of huis sesmael den hondersten pennink soude moeten betalen, te weten eerst en eens volgende het concept van den hondersten pennink by sijn Excellentie geeischt, en voorts vijfmael so veel by den Impost van den twintigsten pennink, so wanneer 't selve eens verkocht soude worden, al tot grote laste van den verkoper, de welke sijn goed niet en verkoopt van weelde, maer van groter armoede, behalven dat de voorschreven inmobile goederen noch beswaert sijn met diverse ongelden en lasten daer op staende, na stijl en costume van elker plaetse, en ook mede mette lasten die de Heeren elk in 't sijne daer op hebben als nakope en andere rechten, die ook tot grote sommen belopen so dikwils als sy verkocht werden, gelijk ook eenige arme menschen met schulden belast sijnde gedrongen worden haer landen of huisen te verkopen om haer lopende schulden te betalen, hoe wel de landen of huisen voor de selve schulden niet specialijken verbonden en sijn, dewelke mits betalende den twintigsten pennink dikwils allen hare schulden niet souden konnen betalen, of ten minsten seer weinig souden houden om haer armoede te verlichten en daer van te leven.

Maer niet jegenstaende dese en meer diergelijke en andere vertoningen / remonstrantien en doleantien by de Provincien elx in particulier den Hertog overgegeven / met presentatie van andere grote beden in de plaetse te willen geven / so heeft de voorschreven Hertog verklaert en de Provincien ook door de particuliere Stadhouders doen verklaren / als dat de intentie en absolute wille van den Coninck was dat den voorschreven impost van den tienden en twintigsten penninck soude hebben sijn voortganck / willende daerom de voorschreven Hertog van Alva van wegen sijne Coninklijke Majesteit simpliciter en de plano in de selve geconsenteert te werden / verklarende niet gesonden te sijn om de Nederlanden te bederven / maer de selve te conserveren en bewaren / en in hare voorspoet en ouden trein van koopmanschap en negotiatie te houden / toelatende tot dien einde hem voorder by maniere van Remonstrantie of supplicatie de swarigheden en inconvenienten diemen in de voorschreven middelen soude mogen bevinden aen te dienen / belovende dat hy na het consent op alles regard nemen en de remonstrantie en swarigheid der Staten en middelen van dien doen examineren en daer op disponeren en remedie stellen soude / so hy anders in cas van weigeringe van alsulk consent / of by langer vertreck van dien / niet en soude konnen laten by andere wegen en middelen daer in te versien / conform en om te vollkomen d'intentie en wille van sijn Majesteit. 't Welk by de Staten verstaen sijnde en siende geen middel om hier van ontslagen te mogen werden / vresende ook te vallen in de indignatie van den Hertog van Alva / dewelke alle de sterkten des Lants in handen hebbende en so veel moetwillig en onbetaelt krijgsvolk / de onwillige lichtelijk daer toe soude konnen bedwingen so hy niet onbedeltelijk en verklaerde. So hebben eintelijk de Staten van de patrimoniale Landen d'een voor en d'ander na / so uit vreese als uit de hope hen gegeven / als datmen den tienden penninck op de koopmanschap nimmermeer executeren en soude / daer in geconsenteert en haren wille geconformeert metten wille intentie en meninge van de Coninklijke Majesteit breder inde propositie begrepen doch met desen reserve. Even verre de middelen daer in verklaert generalijken by alle d'andere Staten van den Provincien geconsenteert werden, biddende niettemin dat zijn Excellentie de middelen van haer-luyder remonstrantien soude gelieven te doen examineren / en daer op disponeren so hy totten meesten welvaren vanden Lande en Ingesetenen van dien soude vinden te behooren.

Consent vanden 2 pennink gegeven by de patrimoniale Landen.

De Edelen van Holland en de stad van Dordrecht hadden al te voren haer consent gedragen al eer de andere Steden van Holland daer in consenteerde. Maer alsoo daer naer by de andere Steden mede daer in geconsenteert werde / so verklaerden die van Amsterdam gelast te zijn te persisteren by hare voorgaende resolutie als wesende van andere nature ende conditie in dit stuk / ten ware de andere Steden van andere advijse waren / in welken gevalle / zy als overstemt zijnde / hen conformeerden met de meerder stemmen.

Die van Amsterdam consenteren als overstemt zijnde en niet willig.

Maer de Staten van den Lande van Utrecht gaven den Hertog voor antwoorde dat sy daer op rijpelijk gelet hebbende / bevonden de voors. petitie als te seer zwaer voor den Landen van Utrecht niet dragelijk / aenschou genomen dat het voors. Land een seer kleyn land is / sulx datmen op een uyre uyt het selve land gaen kan / staende daer het alder breetste is / en dattet by naer de helfte steryl / hey / en onnut Land is / en dat 't gene van den voors. Landen vruchtbaer is / met groote notelijke kosten van Dijken / Dammen / Molens / Slupsen / Water-gangen en diergelijke werken gehouden moeten worden / belopende Jaerlijcx merkelijk getal van 1000 guldens / en dat het selve land daer benessens sedert 40 Jaren dat de Keyserlijke Majesteyt hoochloflijster memorie daer aen gekomen is / boven alle andere voorgaende contributien en subventien / alsnoch beswaert was over 200000 Carolus guldens / die al geemployeert zijn geweest tot profyte vanden Keyser en Coninck in verscheyden beden en subventien by henluyden gewillichlijken geconsenteert / waer van sy alsnoch betalen de renten en lasten: dat ook de selve petitie te onverdragelijker was / door dien de Landen van Utrecht door de voorleden troubelen seer geaffligeert zijn geweest en groote kosten hebben moeten dragen / soo in 't onderhouden van de knechten die zy op haren eygen buydel hadden aengenomen en onderhouden / om de stad en Landen van Utrecht te preserveren tegens d'invasien en verscheyden aenslagen die de Rebellen en Sectarissen op de selve Stad en Landen / meer dan op eenige andere hadden / als ook door verscheyden tochten van knechten / soo vande voors. Rebellen als andere van zijne Maj. / die gedurende de voors. troublen / door de Landen van Utrecht gepasseert waren / en ooch een tijd lange op de Vaert / en binnen de stad van Utrecht en Wijk gelegen hadden. Behalven dat de Landen overmits 't vertrek van vele personen in neringe / koopmanschap en andere handel (die daer evenwel seer sober plag te wesen) seer gekrenkt was / en indien deselve petitien voortganck hadden / noch meer in neringe en koopmanschap gekrenkt soude werden / overmits door gebrek van gelde niemant wat soude laten of doen maken / en door dien den gemenen man en arbeyders van als gebrek souden krijgen. Dat ook daer benessens / so overmits de mups jaren / water jaren / grote sterfte van beesten / destructie van dijkagien / die doen op 't selve Jaer geballen waren / eenige voorgaende onvruchtbare jaren / als ook ter sake van den voorschreven trouble / de huisluiden

De Hertog van Alva wil erst hebben dat de Staten sullen in den 2. en 3 pennink consenteren al eer hy op hare Remonstrantien wil letten.

d'Eerste presentatie van de Staten van Utrecht.

den ſeer beramt waren en de rijken geen betalinge van hun pachten krijgen en konden / in der voegen dat de Landen dagelijx tot minder prijſe begonnen te komen en veel meer ſouden / ſo de petitie voortgank hadde / mits dattet Land daer door genoeg van gelde gebloot ſoude werden / alſo dat die laſten voor de landen van Uitrecht veel ſwaerder ſouden vallen als die eertijds gedaen ſouden hebben als de Coninck de petitie en bede van den 100 penninck van de onroerende goeden / den 50 penninck van de koopmanſchap dede ; ten welken tijde de ſelve Landen noch veel meer in fleur en welvaert waren / dan die jegenwoordig mochten zijn / en nochtans de Coninklijke Majeſteit alsdoe van de laſten en kleinigheid des Lands geinformeert zijnde en daer op aenſchou nemende / hadde hen met 28000 gulden op acht jaren te betalen in de plaetſe van de voorſz bede laten contenteren en te vreden gehouden. Met welke of gelijke ſomme de voorſz Staten / nu ook verhoopten dat zijn Excellentie te vreden ſoude weſen / niet te min de Staten overleggende de grote koſten die ſijn Maj. ter oorſake van den voorſz trouble en om zijne Nederlanden in vrede en om de oude Catholijke Religie te houden en conſerveren gedaen hadde (waer van ſy ſijne Maj. en ſijne Excellentie niet genoeg en konden danken) en continuerende de gewoonlijke goedwilligheid die ſy altijd in gelijke ſaken getoont hadden / waren te vreden / mits datſe verzijt ſouden weſen van de voorſz bede / en daer van verſekert zijnde / ſijn Maj. te geven en accorderen de ſomme van 72000 Carolus guldens eens / daer in begrepen die 12000 guldens die ſy onlanx te voren betaelt hadden / en hen belooft was dat ſoude weſen tot minderinge van meerder ſomme die van hen begeert ſoude werden / en dit al tot betalinge en onderhoudinge van den krijgs-volke van ſijn Maj. mits datmen hen ſoude geven conſent en octroy om die te binden en collecteren by den genen die de Staten daer toe ſouden committeren / 't waer by kopinge van renten of anderſins / op ſulke onderpant als ſy dat ten minſten leſie en quetſinge van de Landen en onderſaten adviſeren ſouden / te betalen de voorſz ſomme op ſes jaren / en datmen henluiden gedurende de ſes jaren met geen andere petitie of beden / hoe ſy ook mochten weſen / meer belaſten of beſwaren ſoude / waer van d'eerſte termijn betaelt ſoude werden vier maenden na dat de Staten het voorſz octroy geaccordeert en gelevert ſoude zijn / en ſo voorts jaerlijx de voorſz jaren uitgedurende : welverſtaende indien daer eenige dijkſchoringe of inbreek geſchiede (het welke God verhoeden moet) dat in ſulken geval de betalinge van dat jaer tot een ander jaer geſurcheere ſoude werden / biddende zijn Excell. hem mette voorſz preſentatie te vreden te houden.

De Staten van Utrecht preſenteren in plaetſe van den r. xx. en C. penninck eens 72000 guldens.

Maer en heeft den Hertog hem daer mede geenſins willen laten genoegen of contenteren / waerom de Staten van den voorſz landen van Utrecht geremonſtreert hebbende dat ſy-luiden gedurende de laetſte troublen wel ontrent 100000 guldens te koſte gehad hebben / om de Stad en Landen van Uitrecht / en andere onleggende Landen tot behoef van de Coninklijke Maj. te bewaren en verſekert te houden / niet te min om hare goetwilligheid te betonen te vreden waren ſijne Maj. meerder ſomme te accorderen dan ſy oit ſijne Maj. of ſijne Maj. voorſaten geconſenteert hadden / namentlijken mette ſomme van 100000 gulden boven de 12000 gulden die ſy gegeven en betaelt hadden en dat opte voorſz ſes jaren.

De twede preſentatie dan de Staten van Utrecht in plaetſe van den r. xx. en C. penninck te weten 100000 gulden.

Maer de voorſz Hertog van Alba en heeft hem als noch daer mede niet te vreden willen houden / maer heeft tegen de Gedeputeerde die hem die antwoorde brachten geſeid / dat ſy terſtont wederom reiſen ſouden na huis en den Staten uit ſijnen naem aengeven / dat ſy hem goetwillig ſouden laten binden in de petitie van ſijne Maj. en hem mette andere Staten maken conform / en by foute van dien / indien ſy ſouden willen perſiſteren by haer voorgaende reſolutie dat hy in ſulken geballe ſoude gebruiken de autoriteit van ſijne Maj. en dat door ſulke manieren en middelen die hy daer toe bequaem vinden en adviſeren ſoude / 't welk de Staten verſtaende / en daer op nader communicatie gehouden hebbende / gaven opten 15 Julij voor antwoord dat ſy wel gehoopt hadden dat haer-luider reſolutie en preſentatie zijn Excell. aengenaem geweeſt ſoude hebben / aengemerkt de grootheid van de ſomme / welkes gelijk ſy noit geaccordeert en hadden / waer uit men merkelijk conſidereren koſt de goede affectie en obedientie die ſy totte Coninklijke Majeſt. waren dragende / dat ook ſy-luiden noch ſo korts als in den jare van 28 by tractaet aen de Keiſerlijke Maj. en nu Coninklijke Maj. gekomen waren / en daerom op hen-luiden wel een ander anſchou ſoude behoren genomen te worden / dan op ettelijke andere Landen / en dat ſy-luiden bevindende hoe lanx hoe meer de ſwarigheden en ondraeglijkheden van de ſelve petitie / eendrachtelijken verklaerden te perſiſteren by haer reſolutie / biddende ſeer ootmoedelijken / dienſtlijk en in alle onderdanigheid / dat ſijn Excellentie die preſentatie van 100000 gulden als noch ſoude gelieven te accepteren.

(F. 207.)

Derde antwoorde van de Staten van Utrecht en reſolutie

EN de Prelaten en vijf Eccleſien binnen Uitrecht mede aenmerkende, dat henluider goederen ſijn geeſtelijke goederen, als Land en tienden tot Gods dienſte en onderhoudinge van hare kerken en perſonen gemortificeert, en dien achtervolgende alſo ſijn geprivilegeert dat de ſelve ſonder expres conſent van den Paus niet en konnen vallen *ſub commertio laicorum* ; en ook overleggende *quod in bulla quæ legitur in cœna Domini* worden geexcommuniceert alle de gene die conſenteren totten beden laicael te contribueren van de Geeſtelijke goederen, en ook die ſulke bede ontfangen, ſonder expres conſent als boven, en byſonder dat hen-luiden in tijde van 't tractaet der temporaliteit des lands van Utrecht by den Agenten van de Keiſerlijke Maj. hooglof. mem. expreſſelijk *ex pacto & conventione* toegeſeit is geweeſt, dat haer Geeſtelijke perſonen en goeden gehouden ſouden worden in haren rechten, privilegien en vryheden, en dat hare goederen met gene contributien belaſt of beſwaert en ſoude werden, dan na alle redelijkheid van ſaken behoren ſal, daer by gevoegt, dat ſy hadden verſtaen dat de Coning van den Paus ſoude hebben verkregen conſent van de Clergie geſeten onder ſijn Maj. Nederlanden te colligeren de halve vruchten van hare Geeſtelijke goederen, en alſo in effect ſouden moeten betalen, en ſijn van minder en arger conditie dan de weerlijke perſonen, ſo verklaerden ſy datſe in de petitie van ſijne Maj. (ſy menen die van den 10, 20 en 100 penning) *ſalva conſcientia & juramento*, niet en konnen noch en mogen conſenteren.

Antwoorde van de Geeſtelijkheid binnen Uitrecht / daer mede ſy den r. xx. en C. penninck afſlaen.

Welke antwoorde by den Hertog van Alba geſien zijnde / heeft die uitermaten ſeer oebel en qualijk genomen / en is daer in ſeer verſtoort geweeſt / byſonder op die van de Geeſtelijkheid / overmits ſy allegeerden Bullam de cœna Domini, die hy verſtont alleen te ſtrecken tegen de oppreſſeurs en verdruckers van de Kerken en Catholijken / en niet jegens de voorſtanders (daer voren hy hem ſelven hielt) der ſelver / houdende hem mitsdien genoeg voor geinjurieert / ſomen van verre heeft konnen verſtaen en by effecte genoeg is gebleken.

De Hertog van Alba neemt d'antwoorde van Uitrecht en byſonder van de Geeſtelijkheid ſeer oebel en qualijk.

Daer na heeft de Hertog van Alba den Boeckruicker van Antwerpen doen ontbieden die de voorſz. Bulle leſt gedruckt hadde / en verſtaen hebbende dat den ſelve den voorſz Bulle hadde gedruckt door Octroy van den Secreten Rade / is opten ſelven Rade heel verſtoort geweeſt / ja tot op den Preſident Viglius toe / dan bevindende eindelijk 't ſelve geſchied te zijn door faulte van den Secretaris de la Torre / die het Octroy geteekent hadde / heeft den ſelven eerſt in ſijn huiſinge geconfineert eenen ſekeren tijd lange / en daer na heeft hy hem een jaer van zijn Officie geſuſpendeert.

De Secretaris van den ſecreten Rade de la Torre wert een jaer van ſijn officie geſuſpendeert.

De Hertog van Alba boven maten geſtoort zijnde opte Staten van Uitrecht / en by ſonder opte Geeſtelijkheid / overmits ſy-luiden niet en willen conſenteren

ren in den vooꝛſz 10/ 20 en 100 penninck/ en haer allegatie van den vooꝛſz Bulla de cœna Domini, ook van't Concilium van Trenten en Lateranen, en dat ſy boven dien aen haer Pachters in Holland geſchꝛeven hadden / dat ſy den 100 penninck niet en ſouden betalen / daer dooꝛ ook de andere die geconſenteert hadden mette vooꝛſz reſerve/ ſo verre alle landen van ſijne Maj. daer in ook conſenteerden, ſwarigheid maekten en excipieerden / ſuſtinerende ongehouden te zijn ſo lange die van Utrecht niet en conſenteerden. So heeft de Hertog van Alva om andere Landen van alſulke exceptien en vooꝛder weigeringe van conſent te deterreꝛen / die van Utrecht opten xxj Auguſti 1569. toegeſchikt het gehele regiment van Spaenſe ſoldaten van den Terſo van Lombaerdien / ſterck weſende 10 Vendelen / en de ſelve binnen der ſtad Utrecht doen logeꝛen / ſo wel opte geeſtelijke als weerlijke perſonen niemant uitgeſondert / dan alleen het Biſſchops Hof / den Domdeken en eenen Canonik t'Sinte Marien genaemt Wijkerſloot / wiens Bꝛoeder Willem van Wijkerſloot was van de kamer van den Coninck / menende met alſulke middelen die van Utrecht en de geeſtelijken tot het vooꝛſz conſent te bedwingen / maer die vande geeſtelijkheid en burgers hebben de vooꝛſz beſſwaringe van de vooꝛſz 10 Vendelen Spaenſe ſoldaten ſeer patientelijk verdꝛagen / niet jegenſtaende dat de ſelve Spangiaerden ſo ontallijke vele foꝛſen / overlaſt/ hoogmoet en gewelden ja doodſlagen aen haer eigen weerden of patronen en andere perſonen binnen haer eigen huiſe en veel andere oppꝛeſſien de vooꝛſz Stad/ ſo wel onder geeſtelijke als weerlijke bedꝛeven/ ſonder dat daer over eenige ſtraffe gedaen werd / in der voegen dat veel geeſtelijke en weerlijke perſonen van qualiteit / haer-luider huiſen geabandoneert hebben en uitter Stad vertrocken zijn / 't welk niet dan te beſwaerlijker en was vooꝛ de gemene burgeren/ boven dien was ook te laſtiger vooꝛ de gemene burgeren dat de Capiteinen / Alpheres / Sergeanten en andere Officianten en byſonder de Foꝛter Majoꝛ / de Rijkſte ſeer ſchatteden en onder tribuit hielden / mits dat ſyluiden haer-luider huiſinge van ſoldaten of immers van menigte van dien vꝛy hielden/en generalijken van alle huiſingen / en op eens ſo vele hoofden als ſy mochten uitmaken / namen ſeker ſervitien dat ſy pꝛetendeꝛen hen toe te komen / als elke weke een gulden op ieder hooft bedꝛagende na haer-luider calculatie 2400 hoofden opte 10 Vaendelen; en dies niettemin hebben de meeſte henluiden noch ſervitium in ſpecie moeten geven/ en dit alſo wel onder geeſtelijke als wereltlijke/ ſonder iemant te verſchonen. Nochtans en heeft hyſe met ſulke middelen niet konnen bedwingen om te conſenteren totte vooꝛſz onredelijke en noit in deſe Landen gehooꝛde ſchattingen. Waerom de Hertog bemerkende de patientie die ſy hadden mette ſoldaten / heeft op S. Andꝛies dag in November twe Vaendelen uitter ſtad Utrecht verleid binnen Amersfooꝛt/ obermits de ſoldaten ſelfs klaegden dat die Stad niet machtig genoeg en was om 10 Vaendelen ſoldaten te mogen logeren en accommoderen / dan heeft weder een ander middel bedocht om die van Utrecht te quellen gelijk hier na geſeid ſal wooꝛden.

De Hertog van Alva ſend binnen Utrecht x. Vaendelen Spaenſe ſoldaten.

Stantvaſtigheid van die van Utrecht.

De Hertog van Alva eiſcht vooꝛ de redemptie van den x. en xx. penninck twe milioenen gouts 's jaers.

De Hertog van Alva verſtaen hebbende de grote ſwarigheden die de Staten van de Pꝛovincien waren makende om de vooꝛſz 10 en 20 penninck op te bꝛengen / heeft in Octobꝛi een ander pꝛopoſitie gedaen / en geeiſcht van de Nederlanden in 't generael / in plaetſe van den vooꝛſz 10 en 20 penninck twe milioenen gouts 's jaers/ ten behoeve van ſijne Maj. en dat ſonder eenige af kooꝛtinge / gratie of quijtſcheldinge te vinden / bp andere middelen die de Staten ſouden mogen adviſeꝛen / en zijn Excellentie de ſelve te adverteren binnen een maend om die te admitteren en toelaten in dien hy de ſelve tot zijne Maj. dienſt en der gemene welvaert ſoude bequaem vinden/ en dat vooꝛ den tijd van ſes jaꝛen / ten einde de Staten middelꝛetijd van 't vooꝛſz middel van den 10 en 20 penninck beter geinſtrueert en geinfoꝛmeert ſouden mogen weſen / om namaels indient van node zy 't ſelve te mogen aennemen / of anderſins en by gebꝛeke van het aennemen van deſe gepꝛeſenteerde ſomme ſoude hy gedꝛongen weſen totter collectatie van de vooꝛſz 10 en 20 penninck te doen pꝛoceꝛeren onder moderatie / en aenſchou nemende op 't gene by de Staten hem is vertoont geweeſt / gelijk hem dunken ſoude te behooꝛen/ op conditie ook dat 't gene 't welk in plaetſe van dien geſurrogeert ſal werden beginnen ſal loop te hebben ſedert den 23 Auguſti doen leſtleden / alſo hy ſuſtinerende dat als doen het geheel accooꝛt en conſent van den 10 en 20 penninck volkomen was geweeſt/ en gemerkt de ſomme van twe milioenen gouts 's jaers luttel genoeg ſoude weſen tot de oꝛdinariſe laſten tot bewareniſſe / beſchermeniſſe en verſekertheid van de Landen / en dat hy overſulx geen pꝛobiſie en ſoude mogen tꝛecken om in de poſt en eſparge te leggen / ſo verſocht hy dat de Staten als noch in plaetſe en tot verbullinge van 't geen hy dies aengaende te kooꝛt komen ſonde/ ſouden conſenteren eenen anderen 100 penninck/ om die gelicht te wooꝛden na de vooꝛſz ſes jaren: welverſtaende indien vooꝛ d'expiratie van de ſelve ſes jaren / de Landen by den vpand geinvadeert werden mochten by foꝛmele armeye of heyꝛkracht / dat in ſulken geballe de Staten zijne Maj. alsdan ſouden dienen met henne Obligatien om hen des te geringer by anticipatie te mogen behelpen en ſulken ſomme te mogen lichten als na de gelegentheid van tijde alsdan ſal bevonden werden te behooꝛen.

Hue d'Alva eiſcht noch den 200 penninck.

Deſe twede pꝛopoſitie van den Hertog van Alva docht eenige van de Staten van de particuliere Pꝛovincien vele redelijker en dꝛagelijker vooꝛ de Landen / dan de eerſte geeiſchte 10 en 20 penninck / doch maekten ſwarigheid van de middelen om deſe penningen jaerlijx te binden dooꝛ dien de Landen noch van ouds met vooꝛgaende laſten beſwaert waren: andere Pꝛovincien ſeiden datter noch geen volkomen conſent van den 10 en 20 penninck en was gedꝛagen / ſo lange die van Utrecht niet mede en hadden geconſenteert alſo ſy-luiden niet dan met deſe reſtrictie en hadden geconſenteert / te weten: ſo verre 't ſelve conſent ook by alle den anderen Landen gedꝛagen werde en anders niet. Eenige andere ſuſtineerden ook dat den tienden en twintigſten penninck niet ſo vele en ſoude hebben mogen opbꝛengen als deſe geeiſchte ſomme / dooꝛ dien de neringe ſeer verlopen was uitten lande / eensdeels dooꝛ het vluchten van ſo vele duiſent perſonen uit het Land als ook dooꝛ den twiſt met Engeland / en dat geſchapen was de neringen noch meer en meer te ſullen verlopen / ſulx dat 't gene de Hertog van Alva met deſe pꝛopoſitie vooꝛ hadde / niet en ſtrekte tot verlichtinge van den Landen / gelijk hy vooꝛ gaf / maer tot zijn pꝛofijte en meerder beſwaringe van de Landen / die om redenen vooꝛſchꝛeven ſeer verarmt waren / en de Landen ſobere middelen hadden / en dat boven dien noch ſcheen dat de ſes jaren geexpireert zijnde / hy noch even-wel daer na den tienden en twintigſten penninck ſoude willen hebben. Eenige andere Pꝛovintien lieten hen bedunken dat die quote die henluiden geeiſcht werde in de vooꝛſchꝛeven twe milioenen gouts 's jaers te vele was / ſomma daer werde vele ſwarigheids gemaekt / ſo by d'eene als d'andere Staten / elx hen excuſe doende ſo ſy beſt mochten / de ſommige Pꝛovincien boden meer dan de helfte minder als hen geeiſcht was / vooꝛ haer-luider quote/ ſulx dat hier veel tijds mede verliep. Middelertijd alſo daer geen geld uit Spangien en quam bleven de garniſoenen onbetaelt / en kregen ſeer weinig gelts/ dat des te beſwaerlijker viel vooꝛ de burgeren en inwoonderen van de ſteden en plaetſen daer de garniſoenen lagen/ die ſeer vele moetwilligheids / foꝛſe en geweld bedꝛeven en dat al ongeſtraft/niet jegenſtaende de grote klachten dier over gedaen werden. (F. 203.)

Swarigheden gemaekt by den Staten op deſe pꝛopoſitie.

Dooꝛ het eiſen van deſe onbehooꝛlijke en ongewoonlijke ſchattinge / ſo wieſch den haet van de Nederlanders jegens den Hertog van Alva / de Spangiaerden en haren aenhang / meer en meer / ja in ſulker voegen dat vele ſo wel van de alder-Catholijkſte als andere wenſchten en packten na veranderinge. De klach-

Haet van de Nederlanders tegen den Hertog van Alva en

ten

de Spanjaerden.

ten vielen ſeer groot onder den anderen elk vreesde voor een eeuwige ſlavernije en armoede: byſonder door dien vele van 't gemene volk niet anders en konden begrijpen / dan datſe alle hare goederen binnen tien jaren ſouden quijt weſen / en evenwel blijven inde ondraeglijkſte ſlavernije die ter werelt mocht weſen / maer de vreſe was ſo groot dat meeſtendeel ſchroomden haer opinie en meninge uit te ſpreken / ſonderlinge dewijle ſy niet en wiſten wien ſy ſouden betrouwen / wetende ook dat by den Hertog op alle plaetſen eenige onderhouden en gegageert werden / die de humeuren van 't volk onderſochten en hem of ſijnen Rade alles aenbrachten datter geſchiede: deſe werden by den gemenen man genoemt 7 ſtuivers luiden / vermits geſeid wert dat haer gagie was een penning weſende het vijfde part van een ſilvere Coninx daelder / doen ter tijd 7 ſtuiv. weerdig zijnde / dan den tijd heeft na geleert dat dies niet jegenſtaende vele heimelijke correſpondentien gehouden zijn geweeſt daer uit verſcheiden aenſlagen gemaekt en veranderingen gevolgt zijn. Den roep en de fame van deſe geeiſchte ſchattingen en bleef ook niet lange verborgen voor den Prince van Orangien / want Meeſter Paulus Buis doen ter tijd Penſionaris van der ſtad Leiden / weſende onder andere Gedeputeerde te Bruſſel van wegen de Staten van Holland en overgebracht hebbende de antwoorde van de ſelve Staten / heeft ſijne mede Gedeputeerde laten reiſen na huis / haer te verſtaen gevende dat hy in ſijn particulier wat te doen had ſo binnen Antwerpen als elders in Brabant en dat hy haeſt ſoude volgen / en is over nacht en dag in haeſt gereiſt in Duitſland by den Prince van Orangien den welken hy niet alleen en verhaelde het voorſtel van den ſelven Hertoge / maer ook de geſintheid van de Staten / de humeuren des volx en de gelegentheid van vele ſaken des Lands / en alſo ſecretelijken eenen dag by ſijn Exc. geweeſt zijnde / is in groter haeſt wederom in Holland gekeert ſonder iemants weten / twe of drie dagen na de andere Gedeputeerde t'huis gekomen waren / houdende voorts geſtadige correſpondentie mette Heeren van Swieten en Calſlagen / die hy van als verwittigde / ook ſomtijds heimelijk by den anderen quamen in een Dorp genaemt Alphen / alwaer den Heere van Calſlagen een huis hadde leggende / ſo ik uit ſijn eigen monde verſtaen hebbe. De fame van deſe geeiſchte ſchattinge en den afkeer van het volk verſpreid zijnde onder de uitgewekene en gebannen Nederlanders / heeft de ſelve grote hope gegeven / dat hier door eenige veranderinge vallen / en ſy-luiden eens wederom in haer Vaderland en goederen ſouden komen.

Meeſter Pauwels Buis reiſt heimelijk by den Prince van Orangien.

In deſen tijd was een Liedeken gemaekt by een liefhebber des Vaderlands / d'welk vermits het niet gedruckt is geweeſt / ik hier tot gedenkeniſſe mede ingevoegt hebbe.

Lied in deſen tijd gemaekt,

Na de wijſe: *Rijk God hoe is mijn Boel dus wilt.*

1. HElpt nu u ſelfs ſoo helpt u Godt
Uit der tyrannen bandt en ſlot
Benaude Nederlanden,
Ghy draegt den baſt al om u ſtrot,
Rept flucx u vroome handen.

2. Die Spaenſche hooghmoet vals en boos
Sant u een Beudel Goddeloos,
Om u Godloos te maecken:
Gods woort rooft hy deur menſchen gloos
En wilt u 't gelt ontſchaecken.

Duc d'Alba.

3. So neemt hy elk ſijn hoogſte goed
Die 't woord der zielen voedſel ſoet
Om draf niet willen derven:
Bekopent met haer rode bloed
Of moeten naekt gaen ſwerven.

4. Maer die ſijn hert op Mammon ſtelt
Moet ook ontberen 't lieve geld
Sijn God ſijn vleeſch betrouwen,
Hy eiſcht den tienden met geweld
Die 't geeft ſal niet behouwen.

5. Want geeftmen Duc van tienen een
Daer blijft ten laetſten een of geen,
Wol mag den Herder ſtillen:
Dees Wolf is met Wol noch Melk te vreen
Hy wil de Schaepkens villen.

6. Sijn Buik is onverſadelijk
Bloed en gelddorſtig ſtadelijk,
Als die met wreden moede
't Slands geld verquiſt verradelijk
Aen Coninklijken bloede.

7. Verdient dan ſulk u huirlink fel
Den tienden penning niet ſeer wel
Om 't Neerland te ſchinden?
Geeft gy hem die ſo maekt gy ſnel
Den band om u te binden.

8. O Nederland gy ſijt belaen
Dood en leven voor u ſtaen,
Dient den tyran van Spangien,
Of volgt om hem te wederſtaen
Den Prince van Orangien.

9. Helpt deſen Prins die voor u ſtrijt
Of helpt den Wolf die u verbijt,
Weeſt niet meer Neutraliſten,
Verbijt den tyran 't is nu den tijd
Met al ſijn tyranniſten. EYNDE.

DE Prince van Orangien deſe ſake verſtaen hebbende / heeft voor hem genomen wederom op nieus ſijn geluk of ongeluk te verſoecken / verhopende de voorleden ſchade te verhalen en hem aen zijn vyand te wreken / dan dachte zijne ſaken anders en ſekerder aen te leggen dan hy te voren hadde gedaen / noch en wilde hem niet verhaeſten / nochte hem op eenige lichtveerdige toeſeggínge meer verlaten / maer heeft geſtadig op middelen gepractiſeert die hem ſouden mogen dienlijk zijn tot ſijn voornemen: middelertijd heeft hy verſcheide Commiſſien uitgegeven om Oorlogs-ſchepen toe te ruſten / daer over hy Jonker Adriaen van Berges Heere van Dolhain geſtelt heeft tot ſijn Admirael en Lieut. Generael / en voorts verſcheide Capiteinen ſo Edelluiden als andere / als namentlijk Jonkheer Lancelot van Brederode / Jonkheer Albrecht van Egmont / Adriaen Menning / Jan Broek / Bartelt Entes van Mentheda / Henbijſe / Kuichaber / Dirk van Breimen en meer andere die dagelijx daer by quamen. Met deſe ſchepen is de Heer Dolhain als Admirael in September 69. uit Engelant in Zee gelopen / robende en plonderende opte onderſaten van den Nederlanders / en vermits ſekere ſtorm die twe dagen en drie nachten duerde / hebben ſy haer binnen 't Vlie begeven / alwaer ſy twe dagen gelegen hebbende / de Ooſterſe Vlote omtrent 60 ſchepen ſterk weſende aengekomen is / die nergens van en wiſten / de welke ſyluiden als prijs hebben aengetaſt en geranſoeneert. Den vierden of vijfden dag daer na iſſer noch een Vlote van ontrent 40 ſchepen aengekomen / die ſy mede hebben overweldigt en gerantſoeneert / ſulx dat daer door een grote roep en ſchrik gekomen is / en dat gelijk men een wijle tijds van de wilde Geuſen hadde geroepen / men nu alom van de Water Geuſen begon te horen.

De Prince van Orangien geeft beſtellínge uit te water.

De Geuſen doen grote ſchade op de Ze.

Water-geuſen.

De klachten van dit nemen der ſchepen ſonder onderſcheid / gekomen zijnde ten ooren van den Prince van Orangien / en was deſelve daer in niet wel te vreden / alſo hy wel verſtont dat hy daer door vele herten verlieſen ſoude / want alhoewel hy in alle de beſtellingen by hem aen den Capiteinen uitgegeven expreſſelijk hadde doen ſtellen deſe clauſule / Wel verſtaende datſe niet en ſouden mogen yet voorſtellen of attenteren jegens eenige ſteden, plaetſen of ingeſetenen des heiligen Roomſen Rijx, des Coninkl. Majeſteits van Engelant, Denemarken, Sweden, Vrankrijk en allen anderen die den Woorde Gods en hem toegedaen ſijn, ſo gingen ſy alſt hen te paſſe quam / deſelve wel te buiten / taſten alteinets ſo wel toe op den vrunden als op den vyanden / waerom hy willende daer in voorſien / aen Meeſter Johan Baſio geſchreven heeft / dat hy van eenige ſijnen goeden Heeren en vrunden adver-

De Prince van Orangien is niet wel te vreden over de handelínge van den Heer van Dolhain mette ſchepen.

tentie hadde gekregen dat op den toekomenden Rijxdach klachten souden vallen over de roverijen en beschadigingen by den schepen gedaen aen de ondersaten van den heiligen Rijke / belastende hem oversulx dat hy hem daer op so na soude informeren als hy soude konnen / en hem de selve schriftelijk over senden / hy sond ook Jeronimus Tserraerts sijnen Stalmeester na Engeland / om gelijke en eenige andere secrete saken aldaer te verrichten. Eenige tijd daer na de Heere van Dolhain de schepen gelaten hebbende / quam hy selfs by den Prince te Dillenburg / daer hy eenen tijd bleef / maer wat middel de Prince gebruikte en konde hy van hem niet alleen tot genige rekeninge raken van de penningen / koopmanschappen en goeden op den schepen bekomen / maer ook niet eenig seker bescheid hoe alle saken gepasseert waren / sulx dat hy ten laetsten (overmits sekere krankheid daer hy over klagende was) benodigt was hem op sijn gelobe voor een tijd te laten verreisen / hy leverde hem alleen over sekere memorie van 500 dalers die hy seide uitgegeven te hebben / sonder te stellen eenigen ontsank.

De voorsz Basius is daer na in Engeland gereist / en heeft aldaer de sake met hem afgehandelt tot contentement van den Prince van Orangien: dan also hy daer in arrest was / is hy van sijnen dienst als Admirael ontslagen / doch hem toegeseid dat als hy uitten arreste soude ontslagen wesen / dat de Heere Prince te vreden was dat hy dan een schip 2 of 3 onder hem soude hebben / indien hy in sijnen dienst begeerde te blijven en hem volgende sijne ordinantien wilde reguleren.

Dewijle dese en deser gelijke saken dagelijx gebeurden / de Hertog van Alba siende de stantvastigheid van de Staten van Utrecht in 't niet consenteren van de beden of petitie van den hondertsten / tien en twintigsten penninck / en daer voor de andere Landen die haer consent daer toe al hadden gedragen / nu vast alle dilay sochten / sulx dat hy als noch niet en konde
(F. 209.) komen tot zijn vermete / niet jegenstaende hy die van Utrecht met so swaren en lastigen garnisoen daer toe wel hadde menen te dwingen / is seer gestoort geweest op die van Utrecht en om haerluiden meer te quellen / heeft hy opten 15 Decembris deses 69 jaers opten naem van den Procureur Generael voor hem of den Raed van trouble doen dagvaerden / eerst die van de stad van Utrecht / en naer de Staten vanden lande van Utrecht in 't generael te compareren binnen drie 15 dagen / assignerende hem voor d'eerste 15 dagen den 29 Decembris / hoewel de Deur-waerder bevindende dat hy hem in 't exploicteren van 't Mandament (also hy 't selve alle hadde te werke geleid aen de oude en nieuwe Wet van der stad Utrecht / en aende Domheren als hooft van de geestelijkheid) hadde geabuseert / en daerom daer na de Generale Staten van den lande van Utrecht hadde doen beschrijven en aen deselve zijn mandament geexploicteert opten 27. Decembris als den eersten Rechtdag soude dienen den 29 der selver maend / ten welken dage den Procureur Generael overgeleid heeft sijnen eisch by geschrifte en terstont de Procureur van de Staten van Utrecht gelevert copie van de selve ongeautentiseert.

De Hertog van Alva doet de Staten van Utrecht verdagvaerden voor den Raet van trouble.

Inhout van den eisch van den Procureur generael en wat hy de Staten van den Lande van Utrecht te laste leid.

BY den selven eisch werd eerst gepresupponeert, dat alle Justiciers en Officiers neerstelijk behoren te arbeiden, om de gemeente in rust, vrede en tranquilliteit te houden, onder d'onderdanigheid van haren Prince, en onderhoudenisse van de Placcaten en Ordonnantien van de selve, mitsgaders in eendrachtigheid van Religie, sonder te gehengen eenige ketterie contrarie het heilige Catholijke Christen gelove, so sonder 't selve de republijke niet staen en mach, maer vallen moet in twist, twedracht en rebellie, en consequentelijk in een irreparable ruine en verderffenisse, en dat daerom d'Officiers om sulke inconvenienten te precaveren en verhoeden alle devoir behoren te doen, en ook hen selven te geven in alle periculen, dat de voorschreven Stad, wesende de principaelste van 't Land, door faute van 't gene voorschreven is, sekere tijd geleden, en merkelijk in den voorleden trouble gekomen is tot versmadenisse van de Religie en Ordonnantie daer op gemaekt, also dat die op 't poinct geweest soude sijn van te bederven en revolteren tegen sijne Maj.

Dat de gemeente vermits secrete conventiculen die t'Utrecht gehouden souden sijn by eenige wesende in de Religie gealtereert in 't begin van de voorschreven trouble, hem gepersuadeert soude hebben te mogen leven so hem goed dochte, sonder de Placcaten en de pœnen daer by gestatueert te vresen. Waer in sy gesterkt souden sijn, overmits eenige Staten van de Nederlanden versocht hadden te hebben abolitie van de Inquisitie en innovatie en moderatie van de voorschreven Placcaten. In manieren dat het volk van de voorschreven Stad hem vervordert hadde merkelijken sedert de presentatie van sekere Requeste, by eenige Geconfedereerde Edelen, de Hoogheid van de Hertoginne van Parma gepresenteert, te gaen ter predicatie tot Culenborg sonder belieften van sijne Maj. en straffinge van de gedaegden, en dat tot den vijftienden Augusti toe. Dat ten selven dage alsse den vijftienden Augusti een seker Predicant Sectaris, geassisteert met Meester Valentijn Steensnijder wonende t'Utrecht en eenige andere personen, met bussen en te peerde gekomen is ontrent by Utrecht in een plaetse genaemt Loevenhout, wesende een quartier mijls van de Stad, en aldaer gepreekt heeft in presentie van veel borgers en inwoonders van de voorschreven Stad. Dat sy daer na siende de conniventie van den gedaegde, hem vervordert hadden te preken by de stad Utrecht na aen de Tollesteegpoorte, en elders al sonder obstacel of belet. So dat op den vier-en-twintigsten vijf of ses jonge leckers hen vervorderden in Sinte Geertruiden Kerke de Beelden af te werpen. En des daegs daer aen, als den vijf-en-twintigsten Augusti hebben hen vervordert voorts te schenden de Buyrkerke, de Kerke van de Minne-broeders, Prediker-broeders en Sinte Jacob, brekende aldaer de Beelden, Altaren, Epitaphen, Boeken, Ornamenten en andere, &c. Van gelijken, overmits sy geen resistentie en sagen, hebben gedaen den ses-en-twintigsten van der voorschreven maend in Kerke van Sinte Niclaes en Sinte Geertruiden. Dat de gedaegde 't selve confirmerende en daer in consenterende op den seven-en-twintigsten Augusti gemaekt hebben seker accoort, en daer by den Sectarissen geaccordeert een Kerke binnen der Stad, namentlijk Sinte Jacobs Kerke om haer Religie, Predicatie en Ceremonien in te doen en houden, en de Minrebroeders en Predike-broeders geinterdiceert en verboden d'exercitie van de Catholijke Religie, 't welk ook aldaer by de stads klocke gepubliceert was tot grote vilipendie van de Placcaten van sijne Maj. en van de Catholijke Religie.

Dat de Sectarissen volgende 't selve accoort haer predicatie en andere ceremonien in de voorschren kerke hadden gedaen, tot dat het selve by de Hertoginne te niete gedaen werd. Dat daer na de Sectarissen haer predicatie weder gedaen hadden buiten Tollesteeg, en naderhand op een andere plaetse hen by den Prince geassigneert, en dit totte komste van den Grave van Megen. Dat de gedaegden tot de selve tijd toe gedoogt hadden binnen Utrecht de principale hoofden vande Sectarissen en Kerkbrekers, die eerst vertrocken souden sijn na de komste van den voorsz Grave. Niet jegenstaende dat sy wel versien waren van confrerien en andere gesworens, boven een seker getal van krijgsvolk dat de stad en Staten aengenomen hadden, en 't garnisoen van 't Casteel aldaer. Al 't welk de gedaegden wel en lichtelijk souden hebben mogen keren, indien sy hem om 't selve te beletten hadden willen employeren: dat die van de stad niet alleen met Meester Valentijn en hadden gedissimuleert, hem latende over de straten gaen, maer dat sy hem daer-en-boven noch hadden genomen als haren borger in haer-luiden protectie, tot grote schandael van de Catholijken, des te meer dat hy gaende door de stad gemeenlijk was te peerde, geassisteert met veel dienaers versien met Pistoletten, roepende met luider stemmen den roep der

Geu-

Geuſen, hebbende ook in ſulker geſtalt de nieuwe predicatie geaſſiſteert. Dat zy in den ſtadhuiſe gedoogt hadden te wonen eenen Johan van Rhede, niet jegenſtaende hy ſo by nachte als by dage conventiculen en vergaderingen van ſectariſſen hield ten wel weten van de Stad. Dat ſy in haren dienſt hadden gecontinueert eenen Johan van Amerongen Slootmaker, niet jegenſtaende notoor was dat hy was een hooft van den Kerkſchenders, en ſulx met een hellebaerde bewaert hadde de deure van de Buerkerke als die geſchend en geſaccageert worde, en by den Burgemeeſter Harman van der Vecht op ſijn eed geroepen weſende niet en hadde willen komen. Dat hoewel de Heere van Brederode was een hooft van de Rebellen en Geconfedereerden, dat nochtans eenige van de Stad hem gevonden hadden buiten de Stad in de half Mane, die den ſelven Heere aldaer van wegen de Stad den Wijn geſchonken en hem aldaer geſelſchap gehouden hadden. Dat Johan Bol en Harman van der Vecht, Burgemeeſters aen den voorſz Heere, ten tijde als men de Vaert fortificeerde, geſchreven hadden, dat ſy niet en begeerden dan goede nabuerſchap, en dat van gelijken aen hem geſchreven ſoude weſen, ten tyde hy de ſtad van Amſterdam door middel van zijn complicen geoccupeert hadde, en dat notoor was dat hy gelijken aenſlag gemaekt hadde op de Stad en Caſteel van Utrecht, hebbende aldaer binnen geſonden ſijn Hellebaerdiers en een groot deel van ſijn Edelen, om by middel van hen-luiden en de correſpondentie die hy hadden met den Sectariſſen, hem meeſter daer van te maken. Dat hier beneffens 't accoort by de Prince van Orangien gemaekt tuſſchen die van de oude en nieuwe Religie by den gedaegde ontfangen en geapprobeert was, niet tegenſtaende 't ſelve by die van de Geeſtelijkheid, als contrarierende de Placcaten en oude Religie, afgeſlagen was. Dat de obſtinatigheid van de gedaegde in 't verdragen van de voorſz predicatien en andere deſordre ſulx was geweeſt, dat den Schout van de Stad weſende in propooſt met zaliger Heer Gerrit van Reneſſe (ter cauſe van de trouble geexecuteert) hem niet en heeft geſchaemt te ſeggen deſe woorden: *Dat indien men de poorten ſluiten woude voor den genen die ter predicatie gingen, hy de ſleutelen van den poorten niet meer en wilde bewaren.* Daer uit men mochte merken hoe kleine eſtime en reverentie de gedaegdens elx in haer regard gehad hebben tot d'ordonnantien en het bevel van de Hoogheid van de Hertoginne, henluiden gedaen by miſſive van den ſelve hare Hoogheid gedateert den xxj. July, en andere daer na geſchreven, nopende goede toeſicht jegens alle inconvenienten te dragen, en 't volk te houden in ruſte, vrede, eenigheid en obſervatie van de oude Catholijke Religie. Alle welke feiten, weſende jegens het devoir van een yegelijk ſijn eed en officie, de gedaegden en haer gemeente culpabel maekte van rebellie *Crimen læſæ Majeſtatis divinæ & humanæ*, en conſequentelijk onderworpen de pœne van rechten daer toe ſtaende.

Conclusie van den Procureur Generael.

Concludeerde hierom den Procureur Generael, dat by ſententie diffinitive van ſijn Excellentie de gedaegde ſo in haer-luider propre namen, als van 't lichaem en generalite van de voorſz Stad en Landen, verklaert ſouden werden gevallen te weſen in *Crimen læſæ Majeſtatis*, en volgende 't ſelve verbeurd te hebben alle hare privilegien, vryheden, prerogativen en coſtumen hebbende effect van privilegie, mitſgaders alle goederen, mobel en inmobel, rechten van tollen, paſſagien, accyſen, impoſten, actien en andere goederen en rechten toebehorende de Stad en Landen in 't gemeen, en dit tot profijt van ſijne Majeſteit. En ſo de ſelve correctie niet genoeg en ſoude weſen ten reſpecte van de voorſz dilicten, dat daer en boven de voorſz gedaegde en gemeente gecondemneert ſouden worden in ſulken andere pœne extraordinaris en ordinaris, honorable en profitable als na rechten en redenen, en ſijn Excellentie bevinden ſoude te behoren, na d'exigentie van de delicten, implorerende en preſenterende, &c.

Antwoorde van de Staten van Utrecht.

WAer jegens die van de Geeſtelijkheid / weſende de eerſte ſtaet voor ſo veel jegens hen-luiden in haer-luider prive naem geageert en geconcludeert word / geproponeert hebben Exceptionem fori declinatoriam, ſeggende / dat ſy luiden als weſende geeſtelijk ook in Crimen læſæ Majeſtatis voor zijne Excell. weſende weerlijk / niet te recht en behoorden. Onvermindert welke exceptie / is voorts uit den naem van de Generale Staten van den Landen van Utrecht voor antwoord geſeid dat in de Landen van Utrecht / ſo voor als na de tranſlatie van den ſelven Landen aen de Keiſerlijke Majeſteit / geweeſt zijn drie Staten / daer van de Geeſtelijkheid gerepreſenteert by den vijf Eccleſien binnen Utrecht / zijn de eerſte: de Ridderſchap ſo binnen als buiten Utrecht / de twede: de ſtad en ſteden van Utrecht / Amerſfoort / Wijk / Rhenen en Montfoort / de derde: en dat van den ſelven derden Staet de ſtad Utrecht niet meer en komt dan een vijfde / en alſo in effect van de gehele Staten niet dan een vijftiende ſtemme. Dat de voorſz Staten / zedert ſy aen de Keiſerlijke Majeſteit hoogloffelijker memorie gekomen zijn / geen juriſdictie gehad noch te geadminiſtreert / noch ook eenige Officiers Wethouders of Juſticiers die hoge Juſtitie in den Steden (F. 210.) of over de platte Landen adminiſtreren geſteld hebben: maer dat de gehele temporale juriſdictie getranſfereert was aen de Keiſerlijke Majeſteit / die over ſulx gewoonlijk was over de voorſchreven Landen te ſtellen een Gouverneur of Stadhouder particulier / en een Preſident en Raden Provinciael / met een Procureur Generael / die over de platte Landen hoge Juſtitie adminiſtreren / en noch daer beneffens / vier Maerſchalken / die ook hoge juriſdictie en apprehenſie over den platten Landen hebben. En in de Steden / Schouten Burgemeeſters / Schepenen of Wethouders / die aldaer de lege Juſtitie adminiſtreren. Wel-verſtaende dat den Schouten alleen komt de apprehenſie en beklaginge / en Burgemeeſters en Schepenen de judicature ter inſtantie van den Schout. Worden noch geſteld in de voorſz Steden by of van wegen Coninklijke Majeſteit / tot de Schouten / Burgemeeſteren en Schepenen / ſekere Raden die mette ſelve alle Stads politijke ſaken helpen dirigeren. Dat om redenen voorſz alle Placcaten / merkelijken op 't ſtuk van de Religie gemaekt / gedirigeert worden en d'executie van dien bevolen word / niet den Staten / maer alleen de Officieren / juſticiren en Wethouders. Dat de voorſz Staten niet en mogen vergaderen ſonder ſpeciale verſchrijvinge van ſijne Majeſteit of ſijne Majeſteits Stadhouder en Raden Provinciael / als de welke de ſelve autoriteit aen hen-luiden gereſerveert heeft / vermogens ſekere acte van den xxvij. November 1536. alſo dat ſonder ſulke beſchrijvinge de acten van de Staten gehouden worden voor nul en van onweerden. Dat de voorſz verſchrijvinge van de Staten geſchied by beſloten miſſive / inhoudende expreſſie van de ſaken / tot een ſekere plaetſe namentlijk de Griffie van den Hove van Utrecht / en werden haer-luider concluſien getekent by een geſworen Secretaris ſpecialijk daer toe geautoriſeert. En geſchieden de voorſchreven verſchrijvingen principalijk op ſaken van beden / ſchattingen of ſubbentien die men de Majeſteit geeft / en voorts op 't onderhoud van de dyken / dammen / ſluiſen watergangen en diergelijke / maer niet op ſaken van juriſdictie of die d'Officiers en hoge juſticiers aengaen. Sulx dat het Land in vrede te houden / van oproerte en ſeditien te bewaren / toekomt de Coninklijke Majeſteit en ſijnen Stadhouder en Officiers / en niet den Staten / de welke ſijne Majeſteit by ſolemnele eede geſworen heeft te ſullen beſchermen. Dat zijne Majeſteit ten fine voorſchreven voor zijn vertreck uit deſe Landen geſteld hadde den Prince van Orangien / Stadhouder over de Landen van Utrecht / en de Staten bevolen hadde den ſelven in als gehoor en geloof te geven als ſijn eigen perſoon. Dat zy hem altijds gedragen hebben als getrouwe en onderdanige onderſaten van ſijne Maj. en

Die van de Geeſtelijkheid excipieren.

„ sijne Majesteits Stadhouders. So dat alle presup-
„ posten by den Eisscher gemaekt / spreekende van Of-
„ ficiers en Wethouders / mitsgaders 't gene van de
„ predicatie en beeldstormerye die binnen Utrecht en
„ daer buiten gedaen is geweest soude hebben / tot den
„ Staten impertinent zijn / als dewelke geen executie
„ van eenige Placcaten hebben in de qualite als Sta-
„ ten / en om 't gene voorsz is te beletten niet verschree-
„ ven en waren geweest / en consequentelijk niet en heb-
„ ben connen beletten. Te meer dat de particuliere le-
„ den van de selve Staten merkelijken de voorsz vier
„ kleine Steden alle devoir gedaen hebben / om de Plac-
„ caten te doen onderhouden en de nieuwe Religie te we-
„ derstaen / also dat in de selve Steden geen alteratie van
„ Religie noch predicatie gedaen / maer by alle behoor-
„ lijke devoir belet is geweest. En hebben de voorsz
„ Staten geen vervolg gedaen dat de Inquisitie geabo-
„ leert / en Placcaten op 't feit van de Religie gemaekt /
„ gemodereert soude worden. Dat ook geen apparen-
„ tie en heeft dat de Gedaegde immers van de Geeste-
„ lijkheid / met de Sectarissen gedissimuleert soude
„ hebben / nademael 't voornemen van de selve expres-
„ selijk tendeerden tot subversie / ejectie en profligatie
„ van haren goederen / daer mede en met andere dreige-
„ menten de selve Sectarissen hen dagelijx waren drei-
„ gende. En aengaende 't accoord van den 27 Augu-
„ sti 1566. werde geseid / dat niet bevonden en soude
„ werden / dat 't selve by de Staten / Staetsgewijse ver-
„ gadert / of ook by den Hove van Utrecht daer toe be-
„ schreven / of ook in andere manieren geroepen wesen-
„ de / gemaekt was / noch ook dat de vergaderinge van
„ de genen die 't accoord gemaekt hadden / geweest was
„ ter plaetsen daer de Staten gewoonlijk vergaderden /
„ noch ook dat der Staten Secretaris Meester Johan
„ van Lamsweerde by 't selve accoord present geweest
„ was / dat geschreven of ondertekent hadde. Maer also
„ de oproerte van de Sectarissen en Rebellen seer groot
„ was / en dat men geen middel sag om de raserye te
„ doen cesseren / en van de Hertoginne van Parma /
„ noch van de Prince van Oranjen geen secours en
„ verwachten / mits dat de oproerte geschieden onder de
„ protectie van geconfedereerden / so hadden die van de
„ Stad achtervolgende de missive van de Hoogheid van
„ de Hertogine aen hem geschreven den 31 Julp 1566.
„ tumultuarie op den Stadhuise doen vergaderen eeni-
„ ge van de principaelste en notabelste van de Stad en
„ eenige van den Hove Provinciael / en den Capitein op
„ Vredeberg / en is by advijs van den selven 't accoord
„ gemaekt / niet ten fijne als den Procureur generael
„ voorstelde / maer om beters wille en ten einde hier na
„ en ook by de stad Utrecht breder verklaert. Sonder
„ dat de Ridderschap buiten Utrecht geseten en ook die
„ van Amersfoort / Wijk / Rhenen en Montfoort / daer
„ by / aen / over / of toegeroepen waren geweest / die noch-
„ tans in alle Staten vergaderingen verschreven en ge-
„ roepen worden. En ter contrarie waren veel Edellui-
„ den en borgers by 't accoord geweest die in geen Sta-
„ ten komen noch beschreven en worden / als ook niet
„ en worden geroepen die van den Hove van Utrecht /
„ noch den voorsz Capitein / en in somma en was geen
„ perfect lid van de Staten / noch van de Geestelijk-
„ heid / noch van de Ridderschap / noch van de Steden
„ vergadert geweest anders dan de stad van Utrecht al-
„ leen / die 't selve gedaen hebben / als hebbende autori-
„ teit en jurisdictie in de Stad / sulx dat 't gene by hen-
„ luiden in die qualite gedaen was den anderen Staten
„ of leden noch in 't generael noch in 't particulier en
„ konde prejudiceren. En dat den naem van de Staten
„ in 't voorsz accoord gebruikt was / is genoeg geschied
„ door abuis / erreur of inadvertentie / overmits de
„ grote perturbatie ; of is den naem van de Staten
„ gesurpeert / om onder dexel van dien die van de
„ nieuwe Religie te abuseren en in meerder ontsich te
„ houden. En al waert men mochte verstaen 't selve
„ accoord by den Staten gemaekt te zijn / nochtans en
„ soude men niet connen daer uit infereren Crimen læsæ
„ Majestatis gecommitteert te zijn / so 't selve als de Sta-
„ ten verstaen niet dolo malo quo Crimen læsæ Majesta-
tis committitur Dat is ter quader trouwe of sonder
bedrog / sonder 't welk geen misdaed van gequester
Majesteit en werd bedreven / noch uit eenige gunste of
affectie die men tot de Sectarissen droeg / of om haer-
luider saken toe te staen / of promoveren : maer ter
goeder trouwe en uit vrese van meerder quaed / als
namentlijk subversie of omkeringe der geheelder
Stad / verderf en ondergank van alle de Geestelijke
en Religieuse / en meer inconvenienten van Kerk-
schendinge en bloedstortinge te verhoeden. En 't ac-
coord dat by den Prince tusschen den Staten en Sec-
tarissen geseid word gemaekt te wesen / en hadden
de Staten niet aengegaen / noch geapprobeert / maer
't selve expresselijken afgeslagen. En mitsdesen word
geconcludeert by de Geestelijkheid in haer propre
naem tot renbov / en by de Staten / dat den Pro-
cureur Generael in sijnen eisch finen en conclusien /
ten minsten in der forme en maniere die hy geno-
men hadde verklaert soude worden niet ontfanke-
lijk / en by ordere tot absolutie met gewoonlijke im-
ploratien.

Conclusie van de Geestelijkheid in haer eigen naem en van den Staten van Utrecht.

WAer jegens van wegen den Procureur Generael gerepliceert werde : Eerst so veel als de exceptie van de Geestelijkheid aengaet, seide dat sy-luiden voor sijn Excellentie geroepen waren niet in haer-luider privé naem, maer als t'samentlijk makende een lichaem representerende de generaliteit van 't voorschreven Land, en dit ter oorsake van haer-luiden gemene quade officie en handeling, slappigheid, negligentie en omissie, t'samentlijk gecommitteert en geperpetreert in 't faict van de administratie in de republijke, jegens het devoir van haren roep, en getrouwigheid van goede onderseten, daer van de kennisse en judicature sijn Excellentie privativement gereserveert soude wesen, uit rechter wetenschap en volkomen macht van sijne Majesteit, die in kracht van souvereiniteit alleen komt de kennisse van allen *crimen* dependerende *læsæ* Majesteit, trouble en rebellie sonder regard te nemen op eenige digniteit, staet of conditie, of te respecteren de ordinaris jurisdictien. En sustineerde mitsdien dat de exceptie gerejecteert soude worden, en die van de Geestelijkheid gecondemneert ten principale t'antwoorden. Voorts voor replijke employeert sijnen eisch, en allen acten, verificatien en informatien dienende tot justificatie van den selven, imployeerde *officium* sijner Excellentie. Seide voorts niet alleen questie te wesen van 't gene de Gedaegde respective misdaen hadde by omissie, als gedoogt te hebben in den Steden en platte Landen van Utrecht openbaerlijk de quade abusen die aldaer gebeurt waren sonder daer jegens behoorlijk belet gedaen te hebben. Maer ook van 't gene sy misdaen en misbruikt hadden in doen en committeren, tot dat sy haer republijke gebrogt hadden in dangier van gehele subversie, 't selve gepresupponeert, seide dat de Gedaegde niet en hebben geignoreert, de tumulte, desordre en alteratie van Religie die van 't begin van de trouble onder 't volk was geweest, so dat het Land in korten tijd vol van Sectarissen en Rebellen geweest is. Sonder devoir gedaen te hebben van resistentie, apprehensie, of straf van de eerste auteurs en conducteurs, so als de middelen die sy hadden en haer eigen devoir uiteischte. So dat door dese negligentie en onachtsaemheid, 't volk van den Landen van Utrecht achter rugge gestelt hadde de vrese Godts, d'onderdanigheid van de Coninklijke Majesteit en sijn Officiers en Justiciers, en plaets gegeven den heresien, en mitsdien suspect waren van gefavoriseert, geconniveert en geparticipeert te hebben, de seditieuse intentie van den voorschreven volke. En dat niet alleen in regard van den genen van de State die hebben autoriteit en jurisdictie temporele, maer ook die van de Geestelijkheid in regard van haer Suppoosten die gefavoriseert hadden de desordre boven verhaelt, en merkelijken dat sy gedoogt hadden de predicatie gedaen te werden in Loevenhout toekomende de Kerke. En hield sijn Excellentie hem

Replijke van den Procureur Generael.

wel

wel geinformeert dat indien men jegens de voorſchreven inconvenienten hadde willen verſien, de ſelve niet gebeurt, maer wel geſchut ſoude hebben geweeſt. En door de voorſz negligentie en diſſimulatie ſoude de predicatie ingevoert zijn te Bunſchoten, Langerak, Rijſwijk, Duerſteden, Loevenhout, en binnen de ſtad Utrecht binnen Sinte Jacobs Kerke. Behalven dat ſy gedoogt hadden haer volk te gaen tot Culenborg ter predicatie, pretexerende 't ſelve onder dexel van den preſentatie van de Requeſte van de Geconfede-
(f. 211.) reerde, en inquiſitie en placcaten geaboleert, ten minſten geſurcheert te zijn, en alſulx te mogen leven in ſulken Religie als hen goed dochte, 't welk hy ſeid gecauſeert te hebben dat het volk aen alle kanten ontfangen heeft verſcheiden heretike ſecten en opinien en verſmadeniſſe van de ordonnnantien tot conſervatie van de oude Religie gemaekt. Daer in 't volk verſterkt was op 't betrouwen dat ſy hadden op een groot deel van de geconfedereerde binnen de voorſz Landen reſiderende, en van den Heere van Brederode en Culenborg hoofden van de ſelve en andere rebellen haer naburen. Sulx dat 't volk hem voelende geſupporteert van de Gedaegde, ſo veel geobtineert hadde dat 't voorſz accoort van den 27 Auguſti by henluiden gemaekt en gepubliceert was by advijs van drie Staten. Sonder dat daer jegens doet dat de Staten niet behoorlijken daer toe geroepen ſouden hebben geweeſt, ſo ſy niet en konden ontkennen of 't accoord en was op haren naem gemaekt, by de klocke gepubliceert, en voor den ſtadhuiſe uitgehangen, ſonder dat yemand van de Staten daer tegens geſeid of geproteſteert hebben gehad: waerom verſtaen werd dat ſy 't hebben geapprobeert, ten minſte volgt dat 't ſelve accoord by haer conſent gemaekt is, alſo het meer is, de wil mette werken, dan met de woorden te declareren en verklaren. Souden noch de Staten gedoogt hebben in de Landen van Hageſtein eenig krijgsvolk van de Rebellen. Dat die van Wijk in de heilige weke Anno 67. als daer eenig krijgsvolk ontrent quam van den regimente van den Grave van Megen, hem terſtond in wapen begeven hadden om te beletten dat ſy niet in de ſtad komen ſouden, niet jegenſtaende ſy verklaerden ſoldaten te weſen van ſijne Majeſteit, roepende boven dien, dat men garniſoen in de ſtad leggen wilde om de ſectariſſen te ſtraffen, en dat ſy verraden waren: willende noch boven dien eenen Anderlink Hofmeeſter van den Grave van Megen fortſeren, hem ſeggende dat hy een verrader was en die van Wijk wilde verraden als hy die van Utrecht gedaen hadde, hem dreigengende over de mure te werpen: ſo dat hy gedrukt is geweeſt de gemeente ſijn commiſſie te tonen, en mitſdien was hy door een klinker van de poorte uitgekomen, dat terſtond aen ſijn hacken toe geſloten worde, en heeft het krijgsvolk elders moeten leiden. Dat daer beneffens op 't ſtadhuis geſloten ſoude weſen dat ſy haer Stad ſouden fortificeren en verſterken haet wacht, als of ſy de ſoldaten van de Majeſteit voor vyanden geacht hadden. En ſo vele aengaet d'andere ſteden daer men niet gepredikt noch beelden gebroken ſoude hebben, ſeid dat d'inwoonders van de ſelve in groten getale verdwaelt zijn geweeſt van de Catholijke Religie, en alſulx gehanteert de prediken van de omleggende plaetſen, en dit openbaer ſonder belet of wederſeggen van haerluider Magiſtraet niet meer dan van d'andere. De negligentie van de ſtad Utrecht en haerluider Schout word in genere verhaelt, en daer by gevoegt, dat de Schout van de ſtad Utrecht wel wetende dat binnen Utrecht de beelden afgeworpen ſoude werden, ſo hy ſelfs binnen Dordrecht geconfeſſeert ſoude hebben, hem uit de ſtad geabſenteert heeft, latende die in diſcretie van de ſectariſſen. Dat de ſelve Schout van gelijke diſſimulatie gebruikt hadden jegens eenen Dirk Cater, hooft van de ſectariſſen, hebbende t'ſijnen huiſe eenen Predicant gelogeert, Meeſter Valentijn, hebbende de predicatie geaſſiſteert als boven. Dat die van de voorſz Stad, jegens den genen die uitheemſe ſectariſſen of andere logeerden geen vordere pene geſtelt hadden dan van 5 ſtuivers, en dat den voornoemden Cater te dier oorſake den voorſz Predicant gelogeert hebbende alleenlijk de voorſz boete betaelt hadde, overmits hy 't ſelve niet aengebrogt hadde, hoewel na rechte ſijn pene was verbeurte van lijf en goed: noch en hadden die van de voorſchreven ſtad geen diligentie gedaen om haer volk, gilden of confrererien op te bieden en de goede te beſchermen van den quaden, en de ſelve quaden, die verre de minſte partye waren, ten reſpecte van de Catholijke te reſiſteren en wederſtaen. Dat noch binnen Utrecht geweeſt hadden vier Diakenen of Elemoſiniers gekoſen van de gemeente van de ſectariſſen om de aelmiſſen die ſy collecteerden na de predicatie onder den armen van haerluider profeſſie te diſtribueren. En aengaende 't gene geſeid was dat *crimen læſæ Majeſtatis* niet en werde gecommitteert dan ſonder bedrog en ter quader trouwen, daer jegens allegeerden hy eenige paſſagien van rechten en loyen, dewelke ſeggen dat de miſdaden ſo wel werden gecommitteert in 't nalaten van 't gene men behoorde te doen, als in 't volbrengen van dat men niet en behoorde te doen, en eenige diergelijke. En dat de convocatie der Staten niet en ſoude mogen geſchieden ſonder den Stadhouder of die van den Hove, &c. Seide 't ſelve impertinent te zijn, ſo die van den Hove daer preſent geweeſt zijn als 't accoord gemaekt werde, en waer 't ſonder conſent van den Hove gedaen, ſouden dobbele pene geincureert hebben, ſo overmits 't maken van 't accoord, als de contraventie van den ordonnantie opte vergaderinge van den Staten by de Keiſerlijke Majeſteit eertijds gemaekt. En ſo het accoord mede brengt dat de drie Staten binnen Utrecht weſende 't ſelve hebben helpen maken, volgt dat de vijf Godshuiſen die binnen Utreeht reſideren aldaer mede preſent zijn geweeſt. Noch en doet niet dat daer preſent ſouden zijn geweeſt de Capiteinen van den Caſtele en andere die in de Staten niet en komen, gemerkt 't ſelve als geconfeſſeert word, geſchied is door bevel van de Hertoginne en conſequentelijk en kan den Staten niet ontlaſten. En doet ook niet dat den naem van de Staten gebruikt ſoude weſen om redenen boven verhaelt, gemerkt dat by 't accoord preſent waren Dirk Cater en eenige andere die qualijk te perſuaderen ſouden hebben geweeſt, dat de Staten aldaer waren, indien dat ſo niet en waren geweeſt. Seide voorts dat al hadden de ſectariſſen de ſtad Utrecht in handen gehad, men hem geen vorderlijker appoinctement of accoord en hadde konnen geven dan 't gene des queſtie was, om 't geen de ſectariſſen 't ſelve gegonſt en den Catholijken geinterdiceert werde. Sonder dat de excuſen die men wil doen van de vreſe van bloedſtortinge, verder commotie yet releveerden ſo ſijn Excellentie genoeg geinformeert was dat alle de fauten gebeurt waren door diſſimulatie, negligentie en ſlappigheid van de gedaegde en conſequentelijk henluiden te imputeren. Te meer dat de Magiſtraet van de ſtad Utrecht gepreſenteert ſoude weſen alle de inconvenienten te beletten, mits hebbende een kleine aſſiſtentie van volk dat goed om doen hadde geweeſt, gemerkt 't klein getal van de beeldſtormers, dat (vermits ſy ſulk belet niet en hebben gedaen) naderhand ſeer geaugmenteert is geweeſt. Accepterende voorts, &c. en imployerende en proteſterende, &c. Hier na heeft de Procureur Generael jegens die van de ſtad van Rhenen by forme van additien of ampliatie geallegeert, dat die van Rhenen by tijde van de voorleden trouble hadden door de voorſz ſtad gearbeid te doen paſſeren, tot dienſte van den Heere van Brederode en ſtad van Vyanen, die hy met krijgsvolk geſterkt hadde, 100 roers of harquebuſen, dat ſy 't ſelve favoriſerende in Januario, als 't Land in de meeſte dangier was, aen den voorſz Heere geſchreven hadden, hem ontlaſtende en excuſerende van 't arreſt dat van de voorſz roers gedaen was, by de Officiers buiten haerluider weten, hem preſenterende alle dienſt en ſubjectie ſo by nachte als by dage na haren vermogen, al in abſentie van haerluider Schout.

Dat ſy hier beneffens hem beklagende aende Subſtituit van den yoorſz Schout van 't voorſz arreſt, hadden verklaert

klaert dat den Schout ter oorsake van dien hem geworden was vyand, daer hy te voren was haer-luider vriend. Daer op by den Substituit geantwoord sijnde dat sijn meester hadde gedaen volgende de voorsz Placcaten, hen-luiden daer van visie presenterende om hem na de selve te conformeren, hadden daer door vergramt zijnde geantwoord, dat sy met 't Placcaet niet te doen en hadden, en dat sy 't selve niet en begeerden te sien, en dat indien den Schout 't selve wel geexploicteert hadde, dat hy sien soude 't selve wel uit te dragen, &c.

Replijk nopende d'exceptie van de Geestelijkheid en duplijk van de Staten van Utrecht.

HIer na hebben die van de Geestelijkheid gerepliceert op de exceptie / en hebben de Staten voorts gedupliceert / en is d'exceptie gefondeert uit eenige autoriteiten van rechten / en uit het Concilie van Trenten / en worde daer by gepersisteert / en daer op voor al recht begeert / met presentatie / so verre den Procureur Generael wil disisteren van sijn conclusie voor so veel haer-luider propre naem aengaet / dat sy als dan van de exceptie sullen resilieren so verre sy mogen. Voor duplijke word eerst geprotesteert dat op de informatien en verificatien by den Procureur Generael voor replijke geemployeert geen regard genomen » sal worden / ten sy de Staten visie en copie daer van » gehad sullen hebben. En so veel aengaet dat de Sta» ten te laste geleid word dat sy in omittendo gepecceert » souden hebben / werde geseid in effecte dat sy niet en » hebben konnen delinqueren in omittendo, nademael » sy geen jurisdictie hebben en geen Officiers noch Ju» sticiers stellen / en haer-luiden officie niet en is de de» linquanten en quaed-doenders te straffen / of 't Land » in vrede te houden en jegens sijne vyanden of rebellen » te defenderen / so sulke gerechtigheid by den Bisschop » en Geestelijkheid getransfereert is aen de Keiserlijke » en Coninklijke Majesteit / die in de selve translatie » gesworen en belooft hebben solemnelijk dat sy de stad / » steden en landen van Utrecht / alle borgers / inwoon» ders en ingesetenen van dien / van alle gewelt / force / » violentie en injurie bewaren / beschermen en defende» ren sullen. Gelijk sijne Majest. te dien einde ook steld » over d'selve Landen zijn Gouverneur Generael en » particulier / en ook andere Officiers / daer over de » Staten geen nominatie / electie noch seggen en heb» ben. En dat de Staten meer subjecten zijn van zijne » Majest. en de selve representeren / staende tot gebod en » verbod van de selve en zijn Officiers / die principalijk » vergadert werden om de kosten van subventie en tot de » voorsz defensie van node te verhallen en te binden als » sy tot meermael na haer-luiden vermogen gedaen heb» ben. En vermogen hierom de Staten niet de gemeen» te en ondersaten van de Majest. in wapenen te stellen » sonder speciale bevel / en hadden sy 't selve gedaen / sou» de hen qualijk afgenomen hebben geweest / merkelij» ken by den Prince van Orangien / die die van den Ho» ve van Utrecht / die nochtans in zijn absentie zijn plaet» se representeren / en over 't platte land jurisdictie heb» ben en exerceren / qualijk afgenomen hadde / dat sy in » 't begin van de trouble de huisluiden op wapenen had» den doen stellen / om jegens alle inconvenienten te ver» sien. En om redenen voorsz hadde de Hertoginne in » 't begin van de trouble geschreven aen den Stadhou» der / Raden Provinciael / Wethouders en Officiers » dat sy jegens die aenstaende inconvenienten souden » versien / sonder dat sy of den Stadhouders op hen» luiden gedaegde sulx versocht heeft / so dat de gedaeg» de hadden te denken dat men 't selve van hen-luiden » niet gedaen wilde hebben / als wel te presumeren » is / vermits de Edele principalijk sochten de verga» deringe van de Generale Staten / also dat om des » wille ook eenige Staten geduerende de trouble ver» boden is te vergaderen / so dat sy gedaegde ook niet » en geloven dat eenige Staten om den trouble te be» letten vergadert zijn geweest. Waer uit geinfereert
(F. 212.) » word dat de Gedaegde geen omissie te laste geleit » mag worden van eenig devoir dat haer-luiden offi» cie niet en was / maer dat sulx geimputeert behoor» de te werden den genen wiens officie was daer in te versien. Te min dat die van de Stad en Hove van Utrecht geen middelen hebbende om redenen voorsz jegens de predicatie en andere inconvenienten te versien / van begin daer van geadverteert hebben gehad den Prince van Orangien Stadhouder en de hoogheid van de Hertoginne / welk advertissement genoeg is om niet alleen de Gedaegde / maer ook de Magistraet / d'Officiers en gemeente van alle bedrog en schult te excuseren. En en hebben de Gedaegde in faciendo niet gecommitteert / want al of bewesen mocht worden dat by eenig particulier / die in de vergaderinge van de Staten komen of geroepen worden pet gedelinqueert mocht zijn / 't selve en soude den Staten noch de gehele Gemeente niet geimputeert mogen worden / mits de Gedaegde geroepen zijn en geactuseert worden in de qualite als Staten. En en geloven de Gedaegde niet dat sal blijken dat sy in branste of waggelinge souden hebben geweest van gehele subversie / so 't getal van de sectarissen niet seer groot en is geweest / so men in de platte landen noch in vier kleine Steden van rebellen noch sectarissen aldaer residerende niet en wiste te spreken / alhoewel de periculen van de stad en lande van Utrecht daerom niet te minder en waren / so op de selve Stad en Landen veel aenslagen gemaekt zijn geweest / by eenige uitheemse die by de Gedaegde met assistentie van de ingesetenen tot haer eigen kosten / sonder yemans assistentie / also geresisteert en geweert zijn / dat de Majesteit de meester gebleven is / en dit tot de komste van den Grave van Megen / die quam tot ernstige versoek van de Gedaegde uit sake en ten sijne by de stad Utrecht in haerluider Schrifturen breder verklaert.

En de autoriteit van rechten by den Epsscher gealegeert leggen sy anders uit en seggen dat sy impertinent zijn in dese casus / daer jegens sy verscheiden lopen en passagien van rechten tot haren voordele voortbrengen. En so veel de wetenschap en alteratie van Religie aengaet die den Staten te laste geleid word / werd geseit dat de Staten in de qualite als Staten en Staets-gewijse vergadert wesende / alsulke wetenschap niet gehad en hebben.

So men niet sal bevinden hen-luiden daer op beschreven te zijn geweest. En de kennisse die eenige particuliere die in de vergaderinge van Staten komen gehad mogen hebben en kan den Staten als Staten niet prejuditeren / so sulke particuliere geen Staten en zijn noch representeren dan Staetsgewijse beschreven en vergadert wesende. En so veel d'oorsake van de alteratie van de Religie / oproerte en rebellie aengaet / werd geseid dat de selve niet en was gekomen door negligentie / slappigheid of dissimulatie van de gedaegde / maer uit oorsake van de presentatie van den requeste / verbond van de Edele geconfedereerde / met haren aenhang / die sulx was / dat de Hoogheid van de Hertoginne geen middel hadde / noch ook en dorste / uit vreese van meerder quaeds / de selve straffen / maer moesten gedogen de selve dese Landen te frequenteren en ook in haer presentie te komen / sonder dat sy of yemands anders die Auteurs of Conducteurs geapprehendeert / gecorrigeert of gestraft hebben. En dit al den tijd van ontrent 4 maenden en meer al eer ontrent Utrecht gepredikt worde / daer door en meer andere circumstantien die alteratie in de Religie / predicatie en beeldstormerye t'Utrecht en elders gekomen is / so de Magistraet door faute van den hoofden sonder autoriteit was / so dat men de fauten die 't Utrecht gebeurt mogen wesen / hen-luiden niet en behoort te imputeren / maer de Gouverneurs van den Lande die sulke en meerder fauten al lange van te voren sonder straf en correctie elders gedoogt hadden. En so vele belangt 't gene men hen opleid dat sy suspect souden hebben geweest van de Sectarissen te favoriseren / en met haer-luider seditieus voornemen geparticipeert souden hebben / werd 't selve expresselijken ontkent en geseid / dat indien sulx haer voornemen geweest ware / sy wel gelaten souden hebben aen te nemen / en 9 maenden tot defensie van 't Land t'haer-luider kosten te onderhouden seker getal

„ tal van knechten / behalven noch acht honderd / die ſy
„ aennamen als de Geuſen binnen Vyanen quamen / en
„ dat na ſy van de Hoogheid van de Hertoginne tot
„ meermael een hooft daer ſy op mochten betrouwen en
„ aſſiſtentie verſocht en niet en hadden konnen obtine-
„ ren / ſo dat ingevalle ſy waren geweeſt als de Procu-
„ reur Generael prætendeert / ſy de ſake wel ſouden heb-
„ ben laten ſtaen op ſijn beloop / en de Sectariſſen wel
„ laten bewoorden ſonder henluiden of haerluider voor-
„ nemen te reſiſteren / daer toe ſy meer genoodſaekt wa-
„ ren dat de Con. Maj. abſent was / dat ſy van de Her-
„ toginne aſſiſtentie verſocht hebbende niet en hadden
„ konnen verwerven / meer hadden de eerſte reiſe ter-
„ ſtond na de beeldſtormerye als men nacktelijk een
„ hooft verſocht daer men op mochte betrouwen / en
„ dede verklaren dat men bereid was / lijf / goed en bloed
„ by haer en de Majeſteit op te ſetten / alleen ter ant-
„ woorde gekregen / dat ſy hem ſoude reguleren volgen-
„ de 't accoord met de Edelen gemaekt / en de twede rei-
„ ſe als men verſocht 100 knechten en 50 kleppers /
„ kregen ter antwoord dat ſy den Prince van Orangien
„ ſchicken ſoude / als ſy dede / bevelende by miſſive in
„ effect dat men hem ſoude obedieren. Dat den ſelven
„ Prince hem voorhield dat ſy-luiden met die van de
„ nieuwe Religie aengaen ſoude ſeker accoord boven
„ verhaelt / en dit tot by de Coninklijke Majeſteit by
„ advijs van de Generale Staten anders geordonneert
„ ſoude weſen / maer want 't ſelve was contrarie de Re-
„ ligie / en hoogheid van de Majeſteit / ſo hebben de ge-
„ daegde 't ſelve afgeſlagen / ſonder reſpect te nemen dat
„ hy van de Hertoginne geſonden / en haerluider Stad-
„ houder was / 't kaſteel en in effect ook de ſtad Utrecht
„ met ſijn bende en 260 knechten in handen hadde /
„ waer door ſy begingen groote indignatie van den ſelven
„ Prince. Dat ſy niet alleen den Heere van Brederode
„ weigerden voor haer Hooft (daer toe hy als Burg-
„ graef van Utrecht groote inſtantie dede) t'ontfangen /
„ maer ook genoeg voor een brand achten / en ſulx ſijn
„ Edelen tot meermael in de ſtad Utrecht niet en heb-
„ ben laten komen / maer buiten de poorten gehouden.
„ En dit al lange eer de Hoogheid van de Hertoginne
„ den voorſz Heere voor vyand van ſijne Majeſteit (des
„ noch ernſtelijk van den Grave van Megen verſocht
„ zijnde) wilde of doorſte verklaren. Ontkennen ook ee-
„ nige leden van de Staten / als Staten juriſdictie te
„ hebben / maer alſulke juriſdictie of hoge heerlijk-
„ heid als eenige particuliere leden hebben en admini-
„ ſtreren / geſchied in andere qualiteit uit den naem en
„ door commiſſie van de Majeſteit. En is in Loe-
„ venhout maer eens geproeft ſubitelijk ſonder pe-
„ mands voorweten. En geloven niet dat eenige van
„ de ſuppooſten van de Geeſtelijkheid / hen in tijden
„ van den trouble anders dan behoort gedragen / den
„ Sectariſſen aengehangen of gefaboriſeert ſouden
„ hebben / maer hadden de vijf Gods-huiſen groote
„ neerſtigheid gedaen om de ſtad en landen van Ut-
„ recht te helpen bewaren / in 't beginſel van den trou-
„ ble doen bidden / Proceſſie dragen / 't volk door goe-
„ de Predicanten doen vermanen en ſterken / in en tot
„ de oude Catholijke Religie / en dat God ſijn pla-
„ gen van ons ſoude willen keren / doen gebieden ſo
„ binnen de ſtad Utrecht en amere ſteden mitſga-
„ ders de platte landen van Utrecht / dat men biecht-
„ ten / penitentie doen / en ſich ſoude bereiden ten
„ heiligen Sacramente te gaen. En als de ſaken
„ voorder verlopen waren hadden hem ſelven haer-
„ luiden ſuppooſten en meer andere in wapenen ge-
„ ſtelt / haer Kerken bewaert / de dag en nacht wacht
„ gehouden / ſekere knechten tot aſſiſtentre van de
„ Stad helpen onderhouden / en in ſomma al gedaen
„ dat hem eenigſins mogelijk was geweeſt. En om
„ dies wille hadde de Heere van Brederode en ſijn
„ volk dat binnen Vyanen lag / de Geeſtelijkheid
„ van Utrecht noemende Papen / verklaert zijn vyan-
„ den te zijn / en inſgelijx den Grave van Megen / over-
„ mits hy henluiden aſſiſteerde / doende henluiden over
„ ſulx grote ſchade / ſo aen haer-luider goederen / als
„ Pachters / die ſy geſchat / gevangen genomen / haer-
luider geld en goederen afgedrongen hebben. Van al- cc
le 't welke die van de Geeſtelijkheid door verſcheiden cc
Legatien en Miſſiven de Hertoginne geadverteert cc
hebben / verſoekende meerder aſſiſtentie en ſecours cc
van den Grave van Megen / 't welk verre is van fa- cc
veur gedragen te hebben. En al mochten eenige par- cc
ticuliere van de Geeſtelijkheid gedelinqueert hebben / cc
't ſelve en kan de ſelve van de Geeſtelijkheid in 't gene- cc
rael en veel min den Staten te laſte geleid werden. cc
So de ſelve van de Geeſtelijkheid in de qualite als een cc
lidmaet van den Staten geen juriſdictie en hebben / cc
maer hebben alſulke juriſdictie in andere qualiteit ex cc
jure communi, alhoewel de ſtraf van gelijke delicten cc
als dies queſtie is / niet die van den Capittelen / maer cc
den Aerts-Biſſchop van Utrecht ſoude hebben ge- cc
competeert. Dat ook de Geeſtelijkheid niet en roerde cc
de predicatien in Loevenhout die gedaen was / ſo ſy cc
aldaer geen juriſdictie en hebben / maer den Prooſt cc
van Sint Jan / die geen lidmaet en is van de Sta- cc
ten / noch in de ſelve geroepen word / noch ſtem en cc
heeft. cc

Word ook geſeid uit voorgaende deductien / dat cc
haerluider gedaegde officie niet en was geweeſt de in- cc
conbenienten in queſtie te beletten. Daer by gevoegt cc
dat ſulx ook niet wel mogelijk en ſoude hebben ge- cc
weeſt / overmits vreſe van meerder perijkel / daer door cc
ook de Hertoginne bedwongen was 't voorſchreven cc
accoort met twaelf Edelen te maken / en de predicatie cc
en Beeldſtormerije in meerdere en populeuſer plaet- cc
ſen gehengt was / en de vreſe ſulx was geweeſt dat cc
haer Hoogheid haer binnen Bruſſel / daer noch predi- cc
catie noch Beeldſtorminge gedaen was / niet en dor- cc
ſte onthouden niet jegenſtaende ſy andere macht en cc
middelen hadde / ſo van Garniſoen als Raed van de cc
gedaegde / die overmits 't verbod van de Hertoginne cc
geen knechten aennemen en mochten. So dat de ge- cc
daegde die noch macht noch raed noch hooft en had- cc
den / wel behoorden geexcuſeert te zijn / merkelijk over- cc
mits de advertiſſementen die ſy ſo van der eerſter pre- cc
dicatie als daer na / aen de Prince van Orangien / en cc
hare Hoogheid dikwils gedaen hadde / daer door de cc
voornoemde fauten die ſy ſouden mogen gehad hebben / cc
gepurgeert ſouden weſen. Merkelijken want de ge- cc
daegde d'eerſte reiſe dat ſy op de ſake van den Trouble cc
voorſchreven zijn geweeſt / 't welk was na de Beeld- cc
ſtormerije haer-luider meninge en intentie verklaert cc
hadden / mits ſoekende middel om jegens alle incon- cc
venienten te verſien. En en ſijn inde platte landen van cc
Utrecht geen Kerken geſchent / maer alleen ſes binnen cc
de ſtad Utrecht en wel dertig geconſerveert / behal- cc
ven de Abdijen en andere Clooſters in merkelijken ge- (F. 213.)
tale buiten Utrecht gelegen. Seggen voorts niet te cc
weten dat tot Bunſchoten of in Langeraet gepreekt cc
ſoude weſen / en Rijſwijk is gelegen in den Lande van cc
Gelre / en tot Duerſteden en is niet alleen niet gepreekt cc
geweeſt / maer alſo hem eenen Predicant van Culen- cc
borch op ten 29 September anno 66. weſende Sinte cc
Michaelis dag bevorderd hadde buiten ontrent de cc
poorte van Duerſteden te willen preken / hadde de cc
Schout van Wijk hebbende tot zijnder aſſiſtentie ge- cc
no men de Regeerders / Schutters en de Borgers cc
van Wijk den voorſz Predicant mette aſſiſtentie ver- cc
dreven / ſo dat ſy in ponten / pypers en ſchuiten hebben cc
moeten over de rebiere vertrecken ſonder weder te ke- cc
ren / en 't gene binnen Utrecht geſchied was en gaet cc
den Staten niet aen / om redenen voorſeid / en over- cc
mits de ſelve Stad maer een vijſtiende litmaet is van cc
den Staten / en buiten de vryheid van de ſelve Stad cc
egeen juriſdictie en heeft / en dat in de Landen van cc
Utrecht eenige meſuſen niet verboden en waren ge- cc
weeſt / mag men de gedaegde niet imputeren die geen cc
juriſdictie hebben / maer de Gouverneurs en Offi- cc
ciers. En 't gene de eiſcher in zijn replijke bekent als cc
dat 't gemeen peuple onder dexel van de preſentatie cc
van de requeſte hem perſuadeerden de Inquiſitie en cc
Placcaten geaboleert / en ten minſten geſurcheert te cc
weſen / en te mogen leven in vryheid van Religie / &c. cc
en dat daer uit gekomen is de alteratie in de Religie / cc

„ oproerte / &c. Dat ook 't gemeen peuple hem daer
„ in te meer verstouten door 't betrouwen dat sy hadden
„ op den Geconfedereerden / in en rondsomme de Lan-
„ den van Utrecht geseten / en merkelijken de Heere
„ van Brederode en Grave van Culenborg hoofden
„ van de selve / word by den Gedaegden geaccepteert.
„ Want daer uit blijkt dat de oorsake van de inconve-
„ nienten binnen Utrecht niet en was geweest slappig-
„ heid of negligentie van den Gedaegden / of ook d'Of-
„ ficiers / maer dat de sake sulx gelegen was geweest /
„ dat die by eenige Stad / Landen of Officieren in
„ 't prive niet en heeft konnen belet of behindert wor-
„ den / maer belet behoorden te hebben geweest by de
„ sterke hand door den genen die macht hadden / en be-
„ hoorden de voorschreven personen in officie te hou-
„ den. 't Welk indien gedaen hadde geweest / souden
„ d'Officiers van de Landen van Utrecht / hoewel 't sel-
„ ve den Gedaegden niet aen en gaet / de gemeente van
„ de selve Landen wel in officie gehouden hebben / als
„ sy van ouds hadden gedaen / doende rigoreuse en ex-
„ emplaire executie van de placcaten op de Religie ge-
„ publiceert. Daer door sy ook meer in 't ooge van de
„ Sectarissen waren / in sulker voegen dat men in den
„ Lande van Utrecht / voor de voorseide troublen van
„ geen heresie of ketterie en wiste te spreken. Ontkenden
„ 't accoord van den 25 Augusti by de drie Staten
„ 's Lands Utrecht gemaekt te zijn / maer dat den
„ naem van de Staten alleenlijk daer in gebruikt of ge-
„ usurpeert was om redenen in de antwoorde verhaelt.
„ Daer by gevoegt dat 't voorsz accoord niet en spreekt
„ alleenlijk op den naem van de Staten 's Lands van
„ Utrecht / maer van de drie Staten 's Lands van
„ Utrecht binnen Utrecht wesende / om also te verto-
„ nen / dat men niet en verstond de Generale Staten /
„ maer eenige particuliere die in de Staten gewoonlijk
„ zijn te komen / om also de Sectarissen onder een schyn-
„ sel van eenigheid te abuseren en in meerder vrese te
„ houden / so dat den naem van de Staten maer geusur-
„ peert en om beters wille ontleent is / nochtans buiten
„ haerluider weten of bevel. Hopende 't gene geseid
„ werd dat 't voorsz accoord by de Stads-klocke van
„ Utrecht gepubliceert was en uitgehangen hadde son-
„ der contradictie / oppositie / &c. Werde geseid dat
„ daer toe geen contradictie van node en was vermits
„ 't selve nul was / als by de Staten niet gemaekt noch
„ ook niet met syn behoorlijke en gewoonlijke solemni-
„ teiten. 't Welk te meer plaets heeft dat 't selve accoord
„ was tot achterdeel en niet tot voordeel van de Sta-
„ ten / want sy daer van geen genot en hebben gehad.
„ en hebben hem niet konnen opposeren noch protestee-
„ ren so sy geen vergaderinge en hadden / noch by haer
„ eigen autoriteit hebben mochten / en 't feit van eenige
„ singuliere personen die over 't accoord geweest zijn en
„ kan de universiteit niet prejudiceren. En extendeert
„ hem de publicatie binnen Utrecht gedaen niet voor-
„ der / dan binnen de limiten van de vryheid der selver
„ Stad sonder dat die voert die van de platte Landen
„ of buiten-steden / daer van alle placcaten en ordon-
„ nantien speciale publicatie gedaen moet worden / want
„ die anderssins niet en verbinden. En hebben die van
„ de Ridderschap en Steden binnen Utrecht geseten ook
„ geen kennisse van 't accoord gehad. Welke Ridder-
„ schap buiten geseten nochtans meerder is dan die bin-
„ nen geseten zijn.

„ Waren ook ten tijde van 't pretense accoord veel
„ van de Hoofden van de Staten die binnen Utrecht re-
„ sideren / uiter Stad die t'huis gekomen wesende daer
„ na niet en hebben gedacht te vragen. En verbind ook
„ de publicatie van de stad Utrecht de Geestelijkheid
„ niet binnen de selve Stad geseten / noch ook de Ge-
„ nerale Staten / daerom dat sy geen oorsake gehad en
„ hebben na de selve publicatie te vernemen. Te min
„ dat 't accoord gepubliceert was uitten naem van de
„ de stad Utrecht en niet van de Staten / en dat 't selve
„ der Stad Secretaris geschreven en geteikent hadde
„ hoewel der Staten Secretaris binnen Utrecht was.
„ Hebben ook de meeste van de Staten en ook de gene
„ die daer over geweest zijn niet geweten dat 't selve
accoord op den Staten naem geconcipieert was / so “
overmits de grote perturbatie en vreese die daer was / “
als ook dat men wel wiste dat 't selve niet gehouden “
soude worden. En werde 't accoord op den 6 Sep- “
tembris en also binnen den tijd van tien dagen by pu- “
blicatie van de voorsz Stad-klocke te niete gedaen. “
Bervorende de knechten van Memmingen die de Ge- “
daegde in Hagestein gedoogt soude hebben / seggen “
't selve te ontkennen / en ter contrarie was waer dat “
de selve knechten principalijk lagen in de Landen “
van Vyanen / maer also sy de Landen van Hagestein “
beschadigt hadden / de Gedaegde hem des beklaegt “
aen den Heere van Brederode en ook aen den Prince “
van Orangien / en ook so veel gedaen dat 't Hof van “
Utrecht hem daer op geinformeert heeft / en na dat de “
knechten over in de Landen van Utrecht gekomen “
waren / hadden door sekere huisluiden die t'haren be- “
geerte by den Hove op geboden waren / en door de “
krijgsluiden die binnen Utrecht waren / 't voorsz volk “
weder over de riviere gedreven en eenige gevangen / “
daer uit men verstond dat sy alle de Cloosteren bui- “
ten Utrecht hadden gepast te beroven en in brand te “
steken. So dat 't voorstel van den Procureur Gene- “
rael geen apparentie en heeft / als noch meer blijkt “
uit de grote schade die de Heeren van den Dom en “
Oudemunster als Heeren van Hagestein hadden ge- “
leden so boven geseid is. Hopende 't gene de Gedaeg- “
de van 't feit van die van Wijk te laste geleid werd / “
seiden dat hem 't selve niet en toucheerde / so de stede “
van Wijk maer een vijftiende lid en is van de voorsz “
Staten. Protesteerden daerom wel expresselijk / dat “
sy niet en dochten 't feit van die van Wijk noch van “
eenige andere particuliere leden van de Staten te ver- “
antwoorden. En onder de selve protestatie seiden dat “
Anderlegt Hofmeester van den Grave van Megen op “
witte donderdag Anno 67. met eenen anderen Edel- “
man genaemt Ruber binnen Wijk gekomen zijnde / “
minlijk ontfangen en wel getracteert was. En also “
hy daer gekomen was / om met sekere twe vaendel “
knechten van 't regiment van den Grave van Megen / “
die hem volgden / te stuiten of onderscheppen sekere “
andere knechten / die den Rijnstroom af quamen tot “
assistentie van den Heere van Brederode en syn volk “
binnen Vyanen gelegen. So heeft hy / verstaen heb- “
bende uit eenige loofweerdige getuigen dat de voorsz “
knechten op gegaen en te landewaert in gepasseert “
waren / een stads-bode van Wijk afgebeerdigt met “
eenen opene brief aen den Capitein van de voorsz twe “
vaendelen knechten / daer by hy den selven adverteer- “
den dat sy weder te rugge trecken souden. En den “
voorsz Bode gekomen wesende ontrent Schalkwijk / “
hadde aldaer gevonden sekere knechten van den Hee- “
re van Brederode / die hy meende te zijn de knechten “
van den Grave van Megen / 't welk hy hen ook af “
vraegde / en so sy ja seiden / heeft den Capitein geeischt “
en hem de missive gegeven. De welke den brief gele- “
sen hebbende / den Bode met noch eenige huisluiden “
die aldaer op den dijk wacht hielden gevangen geno- “
men heeft gehad. Waer na de knechten van den Gra- “
ve van Megen van 't gene voorseid is niet wetende “
de voorseide knechten van Brederode geslagen en ge- “
dissipeert hebben gehad. So dat door dien den Bode “
mede verlost en des anderen daegs eerst binnen Wijk “
was gekomen. En was den Capitein van de voorsz “
vaendelen van den Bode niet wetende voorts na “
Wijk getogen / alwaer hy quam ten twe of drie uren “
des nachts. En passerende voorby den huise te Duer- “
steden hadden de gene die aldaer van wegen den “
Aerts-bisschop van Utrecht wacht hielden / de voorsz “
knechten vernemende en haerluider barnende lon- “
ten met haerluider veltgeschut siende / met de trom- “
me alarme geslagen / en overluid geroepen vyand / “
vyand / en voorts terstond de walle van de stad van “
Wijk aengeroepen en van de komste van de voor- “
schreven knechten geadverteert / so dat door 't ge- “
ruchte en gekrijsch de burgers en regeerders van de “
Stad hem terstond in wapenen en elk in syn quar- “
tier begaven / volgende d'ordonnantie daer op ge-
maakt:

„ maekt: maer ſo eindelijk de knechten verklaerden dat
„ ſy waren van 't Regiment van den Grave van Me-
„ gen / heeft den Schout ſo vele gedaen dat den voorſz
„ Anderlecht opgeſtaen en by hem op de muur ging. En
„ verſtaen hebbende dattet van zijn volk was / heeft be-
„ geert daer by te weſen en werd metten Schout en
„ Burgermeeſter ter poorten uitgelaten/en met zijn volk
„ weder gekeert na de Vaert/ ſonder dat hy begeert heeft
„ dat men de ſelve knechten binnen Wijk laten ſoude.
„ Sonder dat hem ook by eenige van den Magiſtraet of
„ burgers van ſatſoen met woorden of met werken yet
„ miſſeid werde / maer werde hem alle eere en reveren-
„ tie betoont. Dan ſoude wel mogen zijn dat eenige on-
„ verlaten op den voorſz Hofmeeſter geſproken ſouden
„ mogen hebben/ maer en kan ſulx 't gemeen corpus van
„ de Stad noch den Magiſtraet niet geimputeert wor-
„ den. En alſulke particuliere behoorden geſtraft te we-
„ ſen by den Hove van Utrecht / ſo die van de ſtad van
„ Wijk van ſulke ſake geen kenniſſe noch judicature en
„ hebben. Niet te min alſo den Procureur Generael van
„ den Hove van Utrecht hem op de voorſz ſake geinfor-
„ meert hadde / hadden hem eenige die hem ſchuldig
„ kenden fugitijf gemaekt / en zijn hare goederen tot be-
„ hoef van ſijne Majeſt. geconfiſqueert. En hadden die
„ van Wijk ook langen tijd/namentlijk wel een half jaer
„ garniſoen van Stombozch binnen gehad en minne-
„ lijk ontfangen/en ook alle andere paſſerende knechten/
„ ſo Duitſen / Walen/ als Spangiaerden alle behulp en
(F. 214) „ aſſiſtentie gedaen. En 't gene van 't afdrucken van de
„ commiſſie geſeid word/ontkennen de gedaegde/by ſon-
„ der want den Hofmeeſter ſijn commiſſie den Schout
„ en Burgemeeſter ſelfs gewillichlijk in 't eerſte inko-
„ men vertoonden. En al waert dat die van Wijk in 't
„ gene voorſeid is yet gepercceert mochten hebben 't ſelve
„ en koſte niet komen tot laſte van de Generale Staten/
„ ſo die van Wijk hebben twe qualiteiten / en in d'een ju-
„ riſdictie en judicature / en in d'ander weſende een lid-
„ maet van de Staten niet. So dat 't gene ſy mogen ge-
„ percceert hebben in d'een qualiteit tot d'ander niet ge-
„ togen ſoude konnen werden / 't welk men ook verſtaet
„ van d'andere Steden / en hadden de andere Staten
„ van den Lande van Utrecht / contrarie van 't gene den
„ Procureur Generael voorſteld / de Grave van Megen
„ en alle zijn volk / na dat ſy t'haer-luider eigen verſoek
„ en begeerte binnen Utrecht gekomen en wel ontfangen
„ waren / alle behulp en aſſiſtentie gedaen die hem mo-
„ gelijk was / en hy met ſijne adjuncten tot dienſt van
„ den Coninklijke Maj. heeft konnen of mogen begeren/
„ ſonder eenige koſten / moeiten of arbeid te ſparen / in
„ ſulker voegen dat alle de omleggende Steden en Lan-
„ den / den groten dienſt / neerſtigheid en getrouwigheid
„ die de Stad en Staten van Utrecht ten tyde van de
„ voorleden trouble tot dienſt van de Coninklijke Maj.
„ gedaen en getoont hadden / kennelijk en notoir was /
„ ſo dat daer van ook een gemene fame was meer dan
„ van andere Landen / ſo ſy meer aenſtoots en perijkels
„ hadden geleden/ vermits de gelegentheid van de Stad
„ en de grote menigte van de Geeſtelijkheid die aldaer
„ reſideert. Sulx dat de gedaegde verhoopten dat 't de-
„ voir dat ſy in den voorleden trouble hadden gedaen /
„ was gekomen / niet alleen tot kenniſſe van de Her-
„ toginne van Parma en haren Raed die wel verkla-
„ ren ſonde / dat ſy gedaegde hen-luiden getoont had-
„ den niet als de gene die Crimen læſæ Majeſtatis ſou-
„ den hebben willen committeren/ of als rebellen: maer
„ als goede getrouwe onderſaten van ſijne Majeſteit
„ en tot de Catholijke Religie ſeleuſelijk geaffectioneert
„ en hebben ſulx metter daed beweſen / dat 't gene bin-
„ nen Utrecht gepaſſeert was / nopende de predicatie
„ en Beeldſtormerye / hen-luiden van herten leet was
„ geweeſt. Maer verhopen ook dat 't ſelve haer-luider
„ devoir gekomen is tot kenniſſe van ſijne Majeſteit /
„ die hen-luiden gehouden heeft als goede getrouwe
„ onderſaten / en die hen-luiden in de voorleden trou-
„ blen wel gequeten hebben. Dan gelijkten vertrouwen
„ dat ſijn Excell. de gedaegde niet anders en heeft ge-
„ houden. Nopende de fortificatie die van Wijk te laſte
„ geleid/ ſeiden dat alſo de Hoogheid van de Hertoginne
by miſſive van den een en twintigſten Julij aen de
ſtad van Utrecht en Amerſfoort geſchreven (daer van
hem van Wijk copie overgeſonden werde) bevolen
hadde goede wacht en toeſicht te houden / en dat hem
ook ſulx by miſſive van den Hove van Utrecht belaſt
was / ſy 't ſelve gedaen hebben en dag en nacht wacht
geſtelt. En na dat ſy op Sinte Michiels dag den
Predicant verjaegt hadden / beducht weſende dat de
rebellen van Culenborg en Vyanen / die maer een
mijle of twe van hem geſeten waren hen-luiden eeni-
ge overlaſt ſouden mogen doen / hebben ſy haer dag
en nacht wacht geſterkt / de gemeente in quartieren
gedeelt/ ook een Overſte geſtelt / jegens brand en an-
derſins orde gemaekt / en daer van goede ordonnan-
tie op den Stadhuiſe doen hangen. Hadden ook ſe-
kere oude en vervallen wallen / daer van men geen
defenſie doen mochte weder op doen halen / en be-
quaem doen maken ſonder dat bevonden ſal werden /
ſedert de komſte van Anderlecht of dat den Grave
van Megen met ſijn Regiment t'Utrecht lach / eenige
fortificatie begonſt of iet op den Stadhuiſe geſloten
was dat tot achterdeel van ſijne Majeſteit ſoude mo-
gen tenderen of getogen worden. So dat ſy niet en
verhoopten anders dan wel en als getrouwe onderſa-
ten gedaen te hebben. De ſteden van Amersfoort /
Wijk / en Vyanen en zijn de ſtad Utrecht niet jubject /
maer hebben inde Staten ſo wel ſtemmen als die van
Utrecht doen/en en was aldaer geen predicatie gedaen
noch ietwes contrarie de Catholijke Religie toegela-
ten. En of eenige vande borgeren van de voorſz ſteden
uit nieuwigheid ter nieuwer predicatie gegaen moch-
ten hebben / 't ſelve en was den Magiſtraet of Ove-
righeid van de ſelve ſteden niet kennelijk geweeſt / hoe-
wel dat de kenniſſe en judicature en correctie van ſulx
niet toe en komt die van de voorſz ſteden of haer-
luider Officier / maer die van den Hove van Ut-
recht. En behoorden van 't gene voorſeid is / in allen
gevalle informatie genomen te weſen by den Officier
van de voorſz ſteden. De Schout en Wethouders
van Montfoort en hebben geen hoge jurisdictie/ maer
komt die aldaer toe den Maerſchalk en die van den
Hove van Utrecht. d'Acten van der ſtad en Schout
van Utrecht als weſende particuliere en niet gedaen
als een lidmaet van de Staten / en ſtaen de ſelve
Staten niet te verantwoorden. En quam de Staten
niet toe de hoof den van de Sectariſſen te ſtraffen / en
conſrerien te vergaderen / maer d'Officiers als boven
geſeit is. De autoriteiten van rechten by den Procu-
reur Generael geallegeert ſprekende van miſdaden
hebbende ſucceſſive oorſaken / worden geſeid geen
plaetſe te hebben wanneer de generaliteit niet en ſou-
den mogen ſtraffen de miſdadige/ inmers niet ſonder
grote ſchandale / om dieswille dat ſy haer mette wa-
penen defenderen (die anders ongewapent waren) of
mette ſterkte van de plaetſe haer beſchermen / want
dan houd op de ſtraffe van negligentie en ſloffigheid
die daer anders opgeſtelt werd. En op 't gene geſeid
werde dat die van den Hove van Utrecht preſent ſou-
den ſijn geweeſt by 't accoort in queſtie / werd geſeid
dat die vanden Hove van Utrecht by't accoort geweeſt
zijn / niet om de vergaderinge als Staten te autori-
ſeren / 't welk ſy ook niet en mochten vermits d'abſen-
ten van de leden / maer om de ſtad Utrecht in haren
nood by te ſtaen / en dit uit krachte van de miſſive van
de Hoogheid van de Hertoginne van den 21 July aen
de ſtad Utrecht geſchreven van de ſelve ſtad verſocht
zijnde. 't Was wel waer dat eenige van de geeſtelijk-
heid by 't voorſz accoort geweeſt waren / maer men
ſoude niet bevinden dat de vijf Godshuiſen collegiali-
ter vergadert weſende daer ober geroepen ſijn geweeſt
of ſulx geapprobeert hebben 't welk nochtans in alle
vergaderingen van de Staten gewoonlijk was te ge-
ſchieden / daer toe de Dekenen en Capitulen van de
voorſz vijf Godshuiſen verſchreven werden. En en
ſoude ook niet bevonden worden dat de particuliere
van de vijf Godshuiſen die by 't accoort geweeſt ſijn/
eenigen laſt of commiſſie van haer-luider Capitulen
capitularitet vergadert weſende / gehad hebben. En

ſonde

» sonde niet blijken dat de voorseide Capitulen eenige
» voorgaende communicatie daer op gehouden hebben/
» 't welk nochtans altijds geschiet en notelijk geschieden
» moet / al eer eenige conclusie by den Staten genomen
» mag worden. Want de missive inhoudende de beschrij-
» vinge vande Staten worden eerst in elk Capitule in 't
» particulier / en naderhand in de vergaderinge van de
» vijf Capitulen in 't generael in deliberatie gesteld en
» gereselveert / en also door haerluider Gedeputeerde in
» de vergaderinge van de Generale Staten onder een
» stemme overgebracht / dat in desen niet en was ge-
» schied. So dat de gene vande vijf Godshuisen die over
» 't voorsz accoort gestaen hadden/'t selve gedaen hadden
» als singulier en niet als representerende haer-luider
» respective Capitulen / en dit ten versoeke van de stad
» Utrecht / en uit krachte van de voorsz missive / so men
» verseekert was / dat de Geestelijkheid de Catholijke en
» de Con. Maj. wel toegedaen was. So dat de particu-
» liere haer-luider Capitulen en veel min den Staten
» niet en hebben mogen prejudiceren of representeren.
» En want de Staten staetsgewijse vergadert wesende/
» nimmermeer souden gedoogt hebben/ dat daer andere
» in haer-luider vergaderinge gekomen souden hebben
» dan die gewoonlijk in deselve zijn/ so werd wel te recht
» geinfereert / dat de vergaderinge in de welke 't voorsz
» accoort gemaekt is/ niet en waren geweest dan die ge-
» roepen zijn geweest van wegen de stad Utrecht. Berde-
» rende van 't gene van Cater geseid word dat die met
» sijn complicen niet te persuaderen souden hebben ge-
» weest/de vergaderinge die daer scheen anders te wesen
» dan vande Staten/seiden dat Cater was een uitheem-
» se/ die niet lange t'Utrecht gewoont en in Wet noch in
» Raed geseten hadde / en dat de andere hoofden waren
» Ambachtsluiden / die hen lichtelijk hebben konnen la-
» ten voorstaen de voorsz vergaderinge der Staten ver-
» gaderinge te wesen / bysonder want sy niet en waren
» gewoon in de vergaderinge van 't corpus van de Stad
» pemanden te sien van de Geestelijkheid / Hove Pro-
» vinciael / Capitein en diergelijke. En so de Secta-
» rissen principalijk tendeerden tot een Kerke te hebben
» en dat hem die by die van de Stad gegonst worden /
» en hebben apparentelijk op de reste niet gelet. Seiden
» voorts onder protestatie / dat sy 't voorsz accoort niet
» en dachten te verantwoorden / als by hem gedaen zijn-
» de / maer alleen om des Procureurs ongelijk te ver-
» tonen / dat niet en staet te letten alleen naektelijk op 't
» voorsz accoort en 't gene de Sectarissen by 't selve toe-
» gelaten soude mogen wesen / als of gedaen ware by
» den vryen wille van den genen die daer over gestaen
» hebben: maer behoort men te considereren de circum-
» stantie van den tijd en de intentie waerom 't selve ge-
» daen is / als te weten door rechtveerdige vreese van
» meerder quaed. Welke vreese niet alleen binnen de stad
» Utrecht en is geweest / maer in veel meer andere tref-
» felijker en populeuser Steden/ daer gelijke en meerder
» inconvenienten eer t'Utrecht in gelijke saken gedoogt
» zijn geweest / hoe wel sy nochtans beter middel had-
» del hadden om te resisteren.

» En soude de voorsz Geconfedereerde indien sy ge-
» wilt / en God hen toegelaten hadde / veel meer quaeds
» hebben konnen doen dan sy gedaen hebben. So sy in
» alle Landen en Steden haer-luider Geconfedereerde
» hadden / so dat men mits dien genootdruckt is geweest
» hem voor eenen kleinen tijd en in de uiterste nood wat
» toe te geven en te benemen de oorsake die sy sochten voor
» de gemeente om de wapenen te exerceren: sulx dat aen-
» schou nemende op de goede intentie die gehad hebben
» de gene die over 't voorsz accoort gestaen hebben / en
» daer 't effect nagevolgt is / en mies dien gecauseert
» heeft de conservatie vande stad en landen van Utrecht/
» men niet en behoort Crimen læsæ Majestatis te laste te
» leggen / maer te bedanken / want de rechten toelaten
» het minder quaed te geschieden om het groter quaed te
» schouwen en beletten.

» Welke intentie daer uit te colligeren is / dat alle de
» gene die over 't voorsz accoort gestaen hebben goede
» Catholijke personen geweest zijn / en sonder repro-
» chen. En bysonder andere voorgaende middelen dat
» sy knechten tot defensie van de Stad en platte landen,
» van Utrecht aengenomen en so langen tijd onderhou-
» den hebben / dat geen Staten van eenige andere van
» dese Nederlanden gedaen en hebben / hoe wel daer ge-
» lijke en meerdere inconvenienten dan t'Utrecht ge-
» beurd zijn geweest / word tot meerdere verificatie van
» de goede intentie van den Staten / en dat hem leet is
» geweest dat men de predicatie moste gedogen / ver-
» haelt dat sy in 't laetste van September anno 1566. (F. 215.)
» aen den Prince van Orangien hadden geschikt Henrik
» de Voocht van Rynevelt / met sekere instructie onder
» andere inhoudende de grote inconvenienten die ge-
» beurden / en men wachtende was van de nieuwe pre-
» dicacie: en dat hy daerom de selve soude willen afstel-
» len: die daer op ter antwoord gaf / dat sulx niet dienen
» en soude / na dien de Hertoginne die toegelaten hadde:
» maer dat hy in zijn Gouvernement soude komen en in
» als orde stellen. Item dat sy na 't vertrek van den
» Prince (die niet en hadde gedaen dan gepubliceert by
» forme van ordonnantie 't gene de gedaegden niet en
» hadden willen accorderen met den Sectarissen) in 't
» laetste van Januario aen mijn Heere de President Vi-
» glio geschreven hadden/ ten fijne die voorsz predicatien
» belet mochten worden. En dat hy dien aengaende met
» de Hertoginne soude willen spreken: waer op haer
» Hoogheid hadde geschreven den vijfden February tot
» de tijd toe geen gevoeglijke middelen gehad te hebben
» om de predicatie af te stellen / obermits 't gene haer by
» den Edelen Geconfedereerden afgedwongen was / Et.
» Voorts werd ook geseid op de artikulen van amplia-
» tie tenderende tot belastinge van die van Renen / dat
» de Staten sulx niet en denken te verantwoorden / so
» het een feit is van een particulier lidmaet / en dat sy
» gedaegde daer van geen kennisse gehad hebben / en
» andere redenen boven verhaelt. En onbermindert de
» voorsz protestatie / alleen om de gelegentheid van de
» sake te vertonen / seiden verstaen te hebben / dat den
» Schout van Rhenen / een Karre met eenige Haek-
» bussen / die men seide den Heere van Wederode toe te
» komen / binnen Rhenen gehouden / gearresteert / en
» naderhand weder ontslagen hadde / al sonder weten
» of advijs van de Wethouders van de voorsz Stede.
» 't Welk hy wel doen mochte / so vermogens zijn Offi-
» cie hem alleen toekomt t'arresteren / apprehenderen /
» en relaxeren / en niet den Wethouders die daer in geen
» seggen en hebben / noch ook over den Schout geen ge-
» bod of verbod / als de welke by zijne Majesteit gestelt
» word / en tot wiens vermaninge sy van den Wet al-
» leen recht en Justitie administreren. Seiden ook niet
» te geloben dat 't pretense arrest van den Haekbussen
» gedaen soude hebben geweest uit krachte van de Co-
» ninklijke Majesteits placcaet. So de selve Bussen
» binnen Rhenen gearriveert waren opten vijftienden
» of sestienden Septembris anno 1466. ten welken ty-
» de men binnen Rhenen van 't Placcaet niet en wiste
» te spreken: So veel als aengaet de missive van die
» van Rhenen aen den Heere van Wederode geschre-
» ven / werd geseid de selve niet ter quader intentie /
» maer uit vreese en om meerder quaeds te schouwen ge-
» schreven te zijn. Uit sake dat de Heere van Wederode/
» hebbende verstaen 't arrest van de voorsz bussen eenen
» expresse bode met besloten missive aen die van de Wet
» van Rhenen gesonden hadde / om te hebben ontslagin-
» ge: daer op die van de Wet voor antwoord gaven/ dat
» sulx in haer macht niet en was / maer dat men sulk
» versoek moeste doen aen den Schout. Dat den Heere
» van Wederode hem daer mede niet conterende / noch
» gesonden hadde aen die van de Stad sijn Hoofmeester/
» met vier Hellebaerdiers om de voorsz bussen weder te
» mogen krijgen / dat den selven gelijke antwoord / als
» den bode gegeven werde / dan en heeft daer mede niet
» te vreden willen wesen / seggende ten ware dat men
» hem de bussen liet volgen/dat hy 't op de stad van Rhe-
» nen en de borgers en hare goederen soude verhalen /
» ten ware sy hadden schriftelijke onschult. En die van
» Rhenen/aenmerkende behalven alle voorgaende gene-
» rale circumstantien/ dat de muren van de stad Rhenen
» op veel plaetsen van ouderdom ter neder gevallen wa-
» ren /

„ ren / dat de Stad open lag / en dat de grachten droog
„ lagen / en dat men t'allen tyden in de Stad mochte
„ komen / en dat haer-luider Gemeente ſeer klein / arm
„ en van wapenen onverſien was / en meeſt hem geneer-
„ den met turf die ſy voor by Vyanen moeſten doen bren-
„ gen na Holland en Utrecht / dat ſy na by Culenborch /
„ Vyanen / 't Graefſchap van den Berch / en van Ba-
„ tenborch gelegen waren / ſo dat de Heere van Brede-
„ rode met ſijn complicen de ſtad van Kenen lichtelijk
„ op eenen nacht hadde mogen overvallen.
„ So hadden ſy om ſulke periculen te ſchouwen / om
„ dat haer Gemeente en hare goederen niet beſchadigt
„ ſouden werden / den voorſz Heere (die als doen noch
„ geen vyand van de Majeſteit verklaert was / en noch
„ byelijk in deſe landen frequenteerde) goet gevonden
„ een miſſive te ſchrijven en met woorden te paeyen.
„ Welke miſſive ſy hadden doen ſchrijven in tegenwoor-
„ digheid van den Schout of ſijnen Subſtituit. Daer
„ uit men na rechten geen Crimen læſæ Majeſtatis en
„ mag infereren / allegerende hier en daer vele paſſagien
„ van rechten tot haer-luider intentie dienende / die men
„ hier achter wege laet.

De Regeerders der ſtad Utrecht hebben in haer particulier ook by antwoorde en duplice geſchreven tegen den eiſch en replice van den Procureur Generael / daer van ik het principaelſte alhier mede ſommarie ſal ſtellen / daer by men ſal mogen ſien 't gene ſy luiden tot hare verſchoninge hebben geallegeert. Te weten:

't Geen by de Regeerders van Utrecht tot haer-luider ontſchuldinge tegen den Procureur Generael by antwoorde werd geſeid.

EErſtelijk, preſupponeren ſy dat miſdaed van gequeſter Majeſt. niet en werd bedreven dan ter quader trouwe. Dat om noodſaken, ſeditien en diergelijken inconvenienten te verhoeden en doen ceſſeren, verſcheiden ſaken in de republijke toegelaten werden die anderſins verboden zijn. Dat de machtiger tegenpartye (in abſentie van den Prince, en weſende ſijn hulpe niet voor handen of onbereid) veroorſaekt vreſe van meerder quaed, en dat de rechtveerdige vreſe van meerder quaed, al en volgt het effect niet, excuſeren van 't crimen of miſdaed van gequetſter Majeſt.

Seiden voorts, dat ſy luiden zedert dat de Landen van Utrecht aen de Keiſerlijke Maj. hooglofliker memorie gekomen ſijn geweeſt, hen-luiden altijds gehouden hebben in de obedientie van de ſelve en des Coninklijke Majeſteits, hen-luiden na haer-luider ordonnantien en Placcaten gereguleert en de ſelve doen publiceren hebben, merkelijken die op 't ſtuk van de Religie gemaekt zijn. In der voegen dat de voorſz Stad meer dan andere in de oude Catholijke Religie floreerde, en dat men aldaer voor den trouble van geen Sectariſſen en wiſte te ſpreken, mits dat de gene die daer mochten weſen hen uit vreſe van de executie ſo bedekt hielden dat men daer van geen kenniſſe en hadde. En dit al tot den beginne van den jare toe van 66 dat veel Edelen Geconfedereerden uit alle oorden van deſe Nederlanden, en daer onder waren den Heere van Brederode, de Grave van Culenborch, en van den Berge, de Hoogheid van de Hertoginne doen Gouvernante gepreſenteert hebben ſekere requeſte, tenderende tot abolitie van de Inquiſitie en Placcaten op de Religie gemaekt, en by proviſie tot ſurchantie van den ſelve.

En hoe wel de Hoogheid van de Hertoginne, daer op niet anders en hadde geſeid, dan ſulx in hare macht niet te weſen, maer dat ſy verwachtende antwoord van de Majeſteit op de voorſz requeſte, ordre ſtellen ſoude dat d'Inquiſiteurs en Officiers ſo manierlijken in haren laſt ſouden procederen, dat de Supplianten geen redenen ſouden hebben hen te beklagen. So is nochtans 't gemeen volk te verſtaen gegeven, de voorſz Inquiſitie geaboleert, ten minſten geſurcheert te weſen, en alſulx hen-luiden geoorloft te zijn te leven in ſulken Religie als een yegelijk goet dunken ſoude, als dit den Procureur Generael ſelfs in ſijn replice confeſſeert, en ſijn door dien ſo veel de Religie aengaet, de Overheid geheel rebel en ongehoorſaem geworden. Ook alſo dat ſy in Junio daer na begonſt hebben in Vlaenderen, Braband, Henegou, Zeeland, Holland, en elders in te brengen Predicanten van verſcheiden ſecten, die aldaer openbaerlijk in vergaderinge van veel menſchen gepreekt hebben: ſonder dat de Predicanten en haer-luider auditeurs te dier oorſake geapprehendeert of geſtraft ſijn geweeſt. En dit al wel ontrent den tijd van ſes weken eer ontrent Utrecht gepreekt is geworden. Uit welke oorſake en niet door ſlappigheid of conniventie van de gedaegden gebeurt is dat op den 15 Auguſti ettelijke Sectariſſen ſo binnen als buiten de ſtad Utrecht geſeten, hem verſtout hebben (ſonder voorweten nochtans van de gedaegde) buiten by Utrecht in een plaetſe genaemt Loevenhout en de juriſdictie van de Stad niet ſubject, met den Prooſt van S. Jan, en 't Hof van Utrecht te doen prediken, daer toe niet alleen een meeſter Valentijn die binnen Utrecht woonde, met veel ſo van buiten, te weten, Culenborch, Vyanen, Schoonhoven, Yſelſtein, Benſchop, Amſterdam, als van binnen de Stad gelopen zijn te voet en te peerde, ook met wapenen wel verſien zijnde, ſo dat in de macht van die van de Stad, die van krijgſvolk en wapenen onverſien waren, niet en was de voorſz predicatie metter daed te ſtoren of beletten, ſonder de gehele Stad en de Catholijke inwoonders van dien te brengen in merkelijke perieulen, overmits den aenhang die de Sectariſſen hadden van den Edelen Geconfedereerden.

Hebben niet te min die van de Stad om alle inconvenienten te verhoeden haer-luider poorten toegeſloten tot dat de klocke een hadde, en als doen eerſt het klinket open gedaen, en haer-luider borgeren laten paſſeren, hebben daer beneffens met den Capitein op Vredeborch doen adviſeren wat men jegens 't gene voorſz is voor 't beſte doen ſoude, maer geen ander advijs gekregen dan dat ſy haer-luider poorten bewaren ſouden. En ter oorſake van de Geconfedereerden die buiten geſeten waren was de Stad in pericul geweeſt van geoccupeert te worden, en niet ter cauſe van haer eigen ingeſetenen, die ſy ſonder 't betrouwen dat ſy hadden op den voorſz Geconfedereerden, lichtelijk in officie gehouden ſouden hebben, als ſy tot dier tijd toe gedaen hadden, al hoewel de diligentie van de Magiſtraet en andere ingeſetenen ſo Geeſtelijk als weerlijk ſulx is geweeſt dat alle d'aenſlagen van den Sectariſſen illuſoor gebleven zijn. So dat 't feit van eenig rappaille en van kleinder conditie 't gehele lichaem van de Stad niet geimputeert kan worden. Ontkennen ook de Predicatie en Beeldſtormerie t'Utrecht gebeurt te zijn, ter oorſake van eenige ſecrete conventiculen die daer gedoogt ſouden ſijn geweeſt, maer is d'oorſake boven verhaelt, en byſonder dat de predicatien in andere plaetſen ſo lange gedoogt waren ſonder ſtraf, 't welk de gedaegde cauſeerden een oorſake om te ſuſpiceren dat daer eenig meerder quaed voor handen was: om 't welk te eviteren de Hoogheid van de Hertoginne voor een tijd de voorſz predicatie als een minder quaed by maniere van oogluikinge toe liet. En om te vertonen dat de fauten t'Utrecht gebeurt niet uit hen-luiden gekomen zijn, accepteren 't gene den Procureur Generael poſeert in 't zevenſte articul, als dat de Gemeente in haer opinie geſterkt worden, door dien dat eenige Staten vervolgt hadden abolitie van de Inquiſitie, innovatie en moderatie van de Placcaten, dat nochtans de Staten van Utrecht niet gedaen hebben, die mette Placcaten wel te vreden zijn geweeſt.

En is voor den voorſz trouble noch ontrent de Stad (F. 216.) of Landen van Utrecht geen onbehoorlijke predicatie gedaen dat men weet, daer 't volk van de ſelve Stad gelopen ſoude hebben, maer na de preſentatie van de voorſz requeſte, hebben eenige borgers van Utrecht tot Culenborch ter predicatie gelopen, 't welk ſy luiden niet en konſten keren, ten ware ſy de poorten continuelijk geſloten en de goede met de quade daer in of uit hadden gehouden, ſo men alſdoen noch geen of ſeer weinig Sectariſſen binnen Utrecht en kenden, 't welk om meerder inconvenienten te ſchouwen niet geraden werde gevonden. Als ook niet goet gevonden en worde eenig verbod dien aengaende by klokluidinge te doen, overmits dat men ſach dat op den Placcaten van de Coninklijke Majeſteit en van de Hoogheid van de

Her-

Hertoginne niet geacht, en de ſelve ook niet geexecuteert worden, en conſequentlijk op de hare veel min gepaſt ſouden hebben: hadden niet te min die van de Stad den Schout belaſt toeſicht en informatie te nemen wie de gene waren die ter predicatie gingen, maer ſo den Schout verklaerden en heeft hy na diligentie niemand konnen bevinden, hebben ook de voorſz ſake doen communiceren met die van den Hove Provinciael, overmits dat daer veel uit de platte landen van Utrecht mede ter predicatie liepen, ſomen ſeide, om een bequaem middel te vinden, daer by men ſulx ſoude konnen beletten, en hoewel ſy belooft hadden eenig concept daer op te maken, en de gedaegde te communiceren, en hebben 't ſelve noch niet gedaen by faulte (ſo de gedaegde geloven) van geen middel gehad te hebben, vermits die predicatien ſo menigvuldig gedaen werden in alle quartieren, ſulx ook dat den Procureur van den voorſz Hove, eenen Dirk Cater hooft van den ſectariſſen ontboden, en van hem verſtaen hebbende dat hy tot Culenborg ter predicatie geweeſt was, niet en heeft dorven apprehenderen. Beroerende de beeldſtormerye worde geſeid wel waer te ſijn dat op den 24 Auguſti als de predicatie gedaen was eenige ſectariſſen in de kerke van Sinte Geertruiden begonſten de Beelden af te werpen, dan was 't ſelve gedaen eer het quam tot kenniſſe van die van de ſtad, die ſulx verſtaende ſekere Stads dienaers aldaer ſonden, maer en hebben niemant gevonden, dan is naderhand by informatie bevonden, dat het waren ſekere jonge geſellen die geaſſiſteert waren met veel andere wel gewapent ſijnde. Niet te min en hadden die van de ſtad om veel redenen en circumſtantien niet goed gevonden noch gedorſt die beeldſtormers metter daed te reſiſteren, maer voor 't beſte gevonden achtervolgende ſekere Miſſive van de hoogheid van de Hertoginne datmen arbeiden ſoude om de ſectariſſen ſo in 't particulier als generael, te induceren dat ſy een tijd ſouden ophouden, om middelretijd, de Hertoginne en den Prince te adverteren en aſſiſtentie te mogen krijgen. Opten 24 Auguſti hebbendie ſectariſſen door den Burgemeeſter Johan Bol 't Gerechte van de ſtad doen aengeven, hoe dat ſy begeerden twe kerken geopent te hebben, om haer-luider predicatie te doen, daer op hem geſeid werde van wegen 't Gerechte dat ſulx in haerluider macht niet en was, datmen niet-te-min des anderen daegs den Raed doen vergaderen ſoude, als gedaen werde den 25 Auguſti des morgens goeds tijds, dat de voorſz van de Religie weder compareerden, ſeggende by haer-luider gemeente geſloten te ſijn die afgrijſlijkheid van de Beelden weg te willen doen, ſonder nochtans yemands noch ook de kerken in haer-luiden goederen te verkorten: begerende datmen hen-luiden ſouden openen de Kerke van de Minrebroeders en Predikebroeders om haer-luider predicatie te doen, 't welk gehoort ſijnde de ſake uitgeſteld werde tot des noens te elf uren, en middelretijd ſijn eenige geſchikt aen den Capitein op 't Caſteel om ſijn advijs te verſtaen, hoemen 't gene voorſz is beſt beletten ſoude, die anders niet en ſeide, dan datmen goede middelen ſoude ſoeken om de gemeente van den been te brengen, en dat hy de ſtad met raed wilde byſtaen, ſonder meer: hebben inſgelijx geſchikt aenden Rade Provinciael, daer van eenige vergadert waren ten huiſe van Meeſter Willem van Diemen, outſte Raed (overmits d'abſentie van den Preſident) die in effecte van 't ſelve advijs waren, en datmen arbeiden ſoude tijd te winnen, tot dat de grote raſery en hette van de ſectariſſen wat verkoelt ſoude weſen, ſeggende de voornoemde van Diemen datmen ſoude maken hoe men 't maekte, datmen de ſectariſſen van den been ſoude brengen, en alle bloedſtoringe verhoeden. En 't ſelve den Raed van de ſtad gerapporteert weſende, hebben op den ſtadhuiſe doen vergaderen de beſte van de ſtad, ſo edele als borgers, om met hen-luiden volgende de Miſſive van hare hoogheid van den 21 Julij raed te plegen, die van den ſelven adviſe waren als voorſz is.

En dien volgende werd den gecommitteerden van de ſectariſſen ter geſetter uren compareerende, gere-monſtreert, dat in de macht van die van de ſtad niet en was, hen-luiden een kerke te gunnen, en dat indien ſy ſulx metter daed wilden attenteren, dat daer veel inconvenienten uit komen ſouden. En is eintelijk ſo vele gedaen, ſo by den gecommitteerden van de ſectariſſen, als door den gecommitteerden van de ſtad, geſchikt aen de gemeente van den ſectariſſen, die alle gereed en gewapent ſtonden, om haerluider voornemen van de kerken te violeren, te volbrengen, dat ſy belooft hebben, acht dagen te ſuperſederen om middelretijd te ſchicken aen de Hertoginne en Prince van Orangien, en haer-luider meninge te verſtaen: des begeerden ſy datmen de Minderbroeders en de Predikebroeders verbieden ſoude niet meer op haer-luider of haerluider predikanten te prediken of te blaſphemeren. En op 't gene voorſz is, hebben de principaelſte den Burgemeeſter Johan Bol de hand gegeven, 't welk die van den Rade en andere die opten ſtadhuiſe waren gerapporteert ſijnde, hebben terſtont gedeputeert Johan van Amerongen en Hendrik van Ryneveld, om aen de Hertoginne en den Prince te reiſen, niet datmen meende dat de hoogheid van de Hertoginne de begeerte van de ſectariſſen accorderen ſoude, maer om tijd te winnen, binnen welke de uitheemſe die binnen Utrecht gekomen waren ſouden vertrecken, en ſijn mitsdien van den anderen geſcheiden. Des niet tegenſtaende ſijn de ſectariſſen, merkelijk die van buiten gekomen waren, bemerkende dat die van de ſtad ter oorſake van 't gene voorſz is onverſien waren, en beducht ſijnde ſo ſy lieten luiden, dat die van de ſtad hen-luiden binnen die voorſz acht dagen ſterken ſouden, op den noen in de kerke gevallen, en hebben ten ſelve dage contrarie haer beloften, met groter furie geſpolieert, de Buyrkerke, Minderbroeders, Predikerbroeders, en S. Jacobs Kerke, de Burgemeeſters dit verſtaende, hebben opten ſtadhuiſe doen vergaderen die van de Wet en Raden, en ook van den beſten borgeren en met de ſelve alle ſwarigheden overwogen, en merkende dat vele van de principaelſte van der ſtad vertrocken waren, en dat de gemeente gantſelijk verſlagen en onverſien was, en hebben niet te rade gevonden eenige datelijke reſiſtentie te doen, dan hebben de Gilden opgeboden, en des nachts ſo uit den Raed als van den beſten borgers ſterke wacht doen houden. Den xxvj Auguſti des morgens hadde den Burgemeeſter Harmen van der Vecht de wacht by den anderen gehouden en den Raed doen vergaderen. En ſo doen eenige van de ſectariſſen compareerden en begeerden eenig middel in de ſake gevonden te worden, is ontboden Jonkheer Johan van Reneſſe, die ter begeerte van de ſtad by den ſectariſſen gegaen is op het Marien Kerkhof, daer ſy wel 5 of 600 ſterk waren, hoewel men beducht was, dat ſy meer aenhangs hadden, die eintelijk met aſſiſtentie van andere ſo veel gedaen heeft, dat de ſectariſſen beloofden den tijd van vier dagen te ſuperſederen, om middelretijd de Hertoginne en Prince te veradverteren of men hen-luiden een kerke ſoude mogen gunnen dan niet. En te dien einde ſijn terſtont afgeveerdigt, Amerongen en Ryneveld voornoemt. En terwijlen 't voorſz tractaet duerden, ſo eenige ſectariſſen doende waren in de kerke van S. Nicolaes en Geertruiden, en is niet goed gevonden om 't accoort niet te turberen deſelve metter daed te reſiſteren, niet te min verſtaende 't voorſz verdrag hebben geſuperſedeert van meer te breken, en is als doen eerſt de nachtwacht van den ſtadhuiſe gegaen, en en is ſedert die tijd niet meer gebroken. Op den 27 Auguſti hebben die van ſtad weder doen vergaderen opten ſtadhuiſe, den Capitein van het Caſteel die van den Hove Provinciael, eenige van de Geeſtelijkheid, en Ridderſchap die binnen Utrecht waren, met de treffelijkſte en Catholijke borgeren, in welke vergaderinge weder compareerden de ſectariſſen, eiſchende weder ſekere kerke en datmen de Minrebroeders en Predikerbroeders uit de ſtad ſoude doen gaen, met meer diergelijke dreigementen ſo verre men des niet en dede, dat ſy haer voornemen voorts volbrengen ſouden om 't welk te verhoeden en te preſerveren ſo menige Kerken, Cloſteren,

en

en Abdien, ſo binnen als buiten Utrecht wel tot veertig in 't getal die noch niet geſchent waren, is by advijſe van den voorſchreven perſonen, gemaekt het accoort in qneſtie, niet abſolutelijk, maer opt behagen van de Hertoginne en Prince van Orangien, om hem daer na te reguleren ter tijd toe men haer-luider meninge verſtaen ſoude hebben, niet dat men aen de meninge van de Hertoginne twijffelde, noch ook uit gunſt en faveur, die men totte ſectariſſen droeg, maer door den uitterſten nood gedrongen ſijnde, alleenlijk om onder dexel van dien tijd te winnen en in als betere ordre te ſtellen, 't welk men uit dien kan verſtaen dat de ſectariſſen, tot meermael een kerke geweigert was geweeſt, overmits de welke ſy de kerken hadden geſpolieert, dat ſy anders niet gedaen ſouden hebben, noch en is door 't voorſchreven accoort de intentie van den ſectariſſen niet geſterkt maer gebroken: ſo die van de Stad gedurende 't ſelve hem geſterkt hebben, en terſtont te weten den dertigſten Auguſti met die van de Geeſtelijkheid na Weſel geſchikt om harnaſſen te kopen, die men onder de Catholijke Borgers, en Geeſtelijkheid ſoude diſtribueren als gedaen werde. En die van wegen der Stad over t'voorſchreven accoord ſtonden, waren al goede oprechte Catholijke en eenſdeels Geeſtelijke perſonen, die ſonder de nood daer ſy in waren, om geen goed van de wereld d'intentie van de ſectariſſen ſouden hebben willen promoveren, ſo doch de ſectariſſen haer-luider bederffeniſſe opentlijk ſochten. En gedurende 't voorſchreven accoord en heeft d'excertie van de Catholijke Religie niet ſtil geſtaen, maer is in alle de kerken gedaen geweeſt, ſo van predicatie, Miſſe, als anderſins, uitgeſondert die in 't accoort genoemt ſtaen, en is ook den Minrebroeders en Prediker-broeders alleenlijk het preken geinterdiceert geweeſt, maer niet de Miſſe, en dat uit ſake, dat de tijd ſo gelegen was dat de Minrebroeders en Predikerbroeders ſelfs op ſtoel niet en ſouden hebben dorven gaen, overmits de ſectariſſen op hen-luiden ſo ſeer verbittert waren, ſulx dat ſy-luiden in haer gewoonlijk habijt niet en dorſten achter ſtraten gaen, noch langes de Landen reiſen: en niet te min hebben die van de Stad ſtaende 't voorſchreven accoort die van de Geeſtelijkheid alle notelijke onderhoud gedaen en gepreſenteert.
(F. 217.) En was de kerke van Sinte Jacobs die den ſectariſſen toegelaten werde, al gevioleert en geprophaneert. Op den ſeſten September ſijn Johan van Amerongen en Henrik van Rynevelt weder gekomen met hem brengende miſſive van de Hertoginne daer by ſy 't voorſchreven accoord deſavoyeerde en verklaerde van geender weerden te houden. Waerom die van de Stad terſtont hebben doen vergaderen de gene die ten tijde van 't maken van 't ſelve preſent geweeſt waren, en daer voor doen komen de hoofden van de ſectariſſen en hen-luiden de meninge van hare Hoogheid verklaert en bevolen dien volgende dat ſy de voorſchreven kerke van Sinte Jacobs ruimen ſouden, en niet meer binnen de voorſchreven Stad prediken, en hoewel ſy ſulx eerſt weigerden vermits daer geen brieven waren van den Prince, ſo hebben ſy nochtans eintelijk haer-luiden obedientie verklaert, en terſtont daer na is by de Stads-klocke gepubliceert dat het voorſchreven accoort by de Hertoginne en Prince van Orangien te niete gedaen was, en dat hem een yegelijk voorts aen ſoude reguleren volgende 't accoort by hare Hoogheid met de Edelen Geconfedereerde gemaekt, 't welk niet tegenſtaende ſijn de ſectariſſen des na noens ten ſelven dage in groten getalle met haer predicant opten ſtadhuiſe gekomen, willende dat men hen de kerke van Sinte Jacobs laten ſoude of ſy wiſten wat ſy te doen hadden, daer op hen geſeid worde dat ſy de Kerke en Stad ſouden ruimen, of anders mochten ſy ſien wat hen daer van komen ſoude. De ſake dus ſtaende bemerkende die van de ſtad, dat die gene die van buiten tot aſſiſtentie van de ſectariſſen gekomen waren, meeſt vertrocken waren, en dat weinig borgeren de hand aen de ſectariſſen hielden, maer haerluider werk gantſchelijk deteſteerden, hebben etlijk getal van borgeren op de been gebrocht, en de kerke van Sinte Jacob weder in doen nemen, en aldaer een gehele nacht doen waken, en des anderen daegs na dat de grote klocke geluid was geſongen. *Te Deum laudamus:* en is voorts deſelve met de andere geſchonde Kerken tot Gods dienſt geadopteert geweeſt, en van dien tijd voorts hebben die ſectariſſen haer-luider predicatie gedaen buiten de ſtad Utrecht, ſo dat binnen de Stad niet meer dan vier of vijf mael gepreekt is, ſonder dat ſy weten, dat aldaer eenige andere Ceremonien gedaen ſijn geweeſt. En is niet te verwonderen waerom die van de ſtad de ſectariſſen niet ſo wel en reſiſteerden in 't gunnen van den kerken als in te doen ruimen, ſo de ſaken ten tijde van ruiminge ſeer verandert waren, ſo overmits die van de ſtad hen gerecolligeert en de meninge van de borgers en inwoonders, en inſonderheid van de Geeſtelijkheid en Ridderſchap verſtaen hadden, en ſulx gewegen waren alle voorder oproer metter daed te weerſtaen, en dat die van de nieuwe Religie hen verlaten vonden van den Edelen Geconfedereerde, voormits 't accoort mette Hertoginne gemaekt, daer by alleen gepermitteert was te preken ter plaetſe daer men voor date van 't ſelve gepreekt hadde, 't welk t'Utrecht was buiten de ſtad: bevonden hen ook de ſectariſſen van vele ſimpele borgers overmits die afgrijſelijkheid van haer-luider feit verlaten, die hen vermits 't pretext van Religie eerſt ſchenen aen te hangen. En de predicatie die hier na buiten Utrecht geſchiede, heeftmen moeten lijden overmits 't accoort met den Edelen gemaekt, dat t'Utrecht by de Stadsklocke door bevel van de Hertoginne gepubliceert en bevolen was te onderhouden, hoewel 't ſelve die van de Stad en andere ingeſetenen ſo geeſtelijk als weerlijk leed geweeſt is, gelijk ſy 't ſelve metter daed betoont hebben, mits dat ſy in 't laetſte van September Anno 1566. aen den Prince van Orangien ſchikten Henrik de Voogt van Rynevelt met ſekere Inſtructie onder andere om te vertonen d'inconvenienten die uit de nieuwe predicatie quamen, en dat hy daerom ſoude willen de ſelve verbieden en af ſtellen: maer gaf ter antwoord ſulx niet geraden te ſijn vermits de Hertoginne die toegelaten hadde, dat hy niettemin in ſijn Gouvernement komen, en in als ordre ſtellen ſoude. Gelijk verſoek hebben gedaen die van den Hove Provinciael, ſo aen de Hertoginne als Prince van Orangien, maer en hebben niet konnen verwerven anders dan dat den Prince komen en ordre ſtellen ſoude als boven. En den Prince gekomen ſijnde, heeft de predicatie noch meer geſterkt, en de ſectariſſen ſekere plaetſe geweſen daer ſy tot de komſte van den Grave van Megen gepreekt hebben, en waren doen noch ſo ſtout dat ſy een kerke dorſten eiſſchen om haer predicatie te doen. Den Prince vertrocken ſijnde, bevindende de Stad en Staten, dat hy de predicatie niet en hadde afgeſtelt, hebben den xxix. Januari aen mijn Heere de Preſident Viglio geſchreven, ten einde hy nopende 't afſtellen van de predicatie met de Hertoginne ſoude communiceren, die daer op geſchreven heeft, dat ſy geen middel hadde gehad tot die tijd toe om ſulx te doen, vermits 't voorſchreven accoort. Seiden mede de voorſchreven Regeerders op 't xxj. articul der beſchuldinge dat voor de komſte van den Grave van Megen ſo by den Hove als by de Stad eenige beeldſtormers geapprehendeert waren, ten minſten drie die ook geexecuteert ſijn, en van de reſte en hadmen terſtont geen informatie, vermits ten tijde van de Beeldſtormerije de tumulte ſo ſeer groot was, en dat het meeſt al uitheemſe waren, en naer dien ſy uit krachte van 't accoord by de Hertoginne gemaekt, de predicatien moſten lijden, ook de Predicanten gedogen. Seiden voorts geen ſchutterijen gehad te hebben, ſedert dat ſy aen de Keiſerlijke Majeſteit geweeſt hebben, en 't Garniſoen van 't Caſteel was ſober, en hadden daerom van daer geen aſſiſtentie te verwachten, mits dat de Capitein van aſſiſtentie gevraegt ſijnde, ſeide geen ander laſt te hebben dan 't Caſteel te bewaren. Ontkennen dat in haer-luider macht

ſoude hebben geweeſt de predicatie en Beeldſtormerye metter daed te keren, en ſulx doende ſouden hem ſelven en de ſtad in pericul gebracht hebben van verloren te werden, ſo de ſectariſſen principalijk haerluider ooge daer op hadden. En overmits ſy volgende 't accoort van de Hertoginne, de predicatie moſten lijden, hadden ook moeten gedogen de gene die deſelve geaſſiſteert hadden, en conſequentlijk Meeſter Valentijn en veel meer andere, en gink Meeſter Valentijn ter predicatie niet anders dan hy dagelijx gewoonlijk was uit te rijden, en wiſten ook de gedaegde niet voor ſijn vertrek dat hy kerken geſpolieert hadde, noch en was niet als borger ontfangen, maer hadde eed gedaen van de Coninklijke Majeſteit en ſtad Utrecht getrou te ſijn als alle uitheemſe doen. Nopende d'inſolentie van Meeſter Valentijn ſeiden 't ſelve eens gebeurt te ſijn, als hy tot Yſelſtein by den Heere van Brederode en eenige andere Edelen Geconfedereerden hadde weſen eten, en wel by dranke weder t'Utrecht quam, daerom hy des anderen daegs dede begeren datmen 't ſelve ſijnen drank ſoude willen toeſchrijven, ſo hy niet gewoon was te drinken, en niet te min heeft hem heimelijken gehouden, en is ook by den Schout in perſoon gedagvaert ſijnde, tegen hem geprocedeert. En als de Prince t'Utrecht was is hy weder gekomen hem betrouwende op den Heere van Brederode, en hebben die vande Wet doen den Schout geſeid, dat hy hem behoorde te apprehenderen: die ſeide niet dienaers genoeg te hebben om 't ſelve te doen, ſo Meeſter Valentijn ſelve vijf of ſes dienaers hadde, en dat de Lands-knechten alleenlijk de defenſie van den ſtad geſworen hadden, en ſulx hem niet en ſouden willen aſſiſteren, dat hy hem niet te min ſoude ſterk maken, en den voornoemden Meeſter Valentijn verſekeren, die terſtont daer na hem uit de ſtad geabſenteert heeft: beroerende Johan van Reede, ſeiden t'ontkennen dat hy conventiculen of onbehoorlijke vergaderinge gehouden hadde, maer hielt Wijntaverne, en ſo 't ſelve ſuſpect was, heeftmen hem voor de Wet ontboden en gearbeid te induceren dat hy uit de Stads kelder ſoude vertrecken, 't welk hy ſeide hem ongelegen te ſijn, offerende niet te min die van de ſtad borge voor alle ſchaden die haer uit ſijne huiſinge ſoude mogen komen, en dat die van de ſtad de ſelve ſo ſouden doen maken en bewaren dat ſy hem des verſekert mochten houden, als ſy gedaen hebben, ſo dat Johan van Reede maer tot een plaetſe uit en in ſijn huiſinge gaen, en dat alle de werelt ſien mochte wie daer uit en in gink, ſo die ſtond op de ſtads plaetſe en in de wacht, in der voegen datmen van hem en ſijne huiſinge verſekert was. En alſo hem niet gebleken en was dat Johan van Amerongen Slootmaker de kerken hadde helpen ſchenden, en hy 't ſelve geſtadiglijk ontkenden, men hem niet en heeft verlaten dan ten tijde als alle des Stads dienaers haer officien preſenteren, 't welk was in Decembri, en middelretijd en heeftmen geen nieuwe werken laten maken: maer alleenlijk eenige die hy onder handen hadde laten vol maken, en de reſte heeft een ander gemaekt. Beroerende dat den Heere van Brederode den wijn geſchonken ſoude ſijn, ontkennen 't ſelve, maer alſo in de landen van Vyanen en Hageſtein in 't laetſte van December ſekere krijgsvolk vergadert was, en de platte landen beſchadigden, ſijn op den vijfden Januarij aen den Heere van Brederode geſchikt ſekere Gedeputeerde van de ſtad, Geeſtelijkheid en Ridderſchap om te verſtaen of die hem toequamen, die ſeide neen, en dat hy met die van Utrecht niet en begeerde dan goede nabuerſchap, hoewel hy wel andere oorſake hadde, vermits men ſijn Edelen de poorten geſloten hadde, en heeft de voorſchreven Gedeputeerde, die in grote vreſe waren vermits 't volk dat ſy ſo binnen Vyanen als op ten huiſe ſagen te gaſt gehouden en vruntlijk laten gaen, hoewel Harmen vander Vecht een van hen-luiden door eenige Ballingen van Utrecht by naer doorſchoten hadde geweeſt: en ſo den achtſten Januarij aen Tolleſteegpoorte van de Stad wat gebroken was en de Burgemeeſters gegaen waren om 't ſelve te beſien en doen repareren, is den Heere van Brederode daer gekomen, die hen-luiden by hem ontboden heeft, en overmits 't gene op den vijfden Januarij geſchied was, hebben met hem eenige potten wijns al ſtaende by de vuire gedronken, ſonder hem nochtans den wijn te ſchenken of preſenteren, en en behoort niet wonder te geven, dat de Burgemeeſters van Utrecht met den voorſchreven Heere ſimuleerden, nademael de Hertoginne ſelve noch doen noch in lange daer na den voorſchreven Heere geen Vyant dorſte of wilde verklaren, nochtans van de grote Meeſters om des te doen verſocht ſijnde. En en hebben die van de ſtad aen de voorſchreven Heere niet geſchreven, maer uiten naem van de ſtad, Geeſtelijkheid en Ridderſchap waren de voorſchreven Gedeputeerde op den vijfden Januarij aen den voorſchreven Heere mede gegeven brieven van credentie, en daer na is noch eens van wegen als voren, by advijſe van den Grave van Megen aen den voorſchreven Heere geſchreven ter oorſake van eenige gevangens die hy binnen Vyanen hadde. En alſo den Heere van Brederode opten tweden Octobris met practijke eenige van ſijn Edelen Geconfedereerden en anderen binnen Utrecht hadde doen komen om (alſt naer gebleken is en men doen niet en wiſte) de ſtad te occuperen, en dat hy den Capitein op 't Caſteel ontboden hadde dat hy des noens aldaer woude ten eten komen. So hebben die van de ſtad terſtont de poorten doen ſluiten, haer Vendel knechten op de been gebrocht, en andere goede bor- (F. 218.
gers ſo geeſtelijk als weerlijk in wapenen geſtelt, en den gehelen dag gehouden, en voorts meer proviſien geordonneert jegens alle inconvenienten, in der voegen dat de gene die binnen gekomen waren, ſiende de diligentie en neerſtige toeſicht van de ſtad, hebben ſonder iet te doen, moeten vertrecken. Daer uit men lichtelijk kan verſtaen dat de ſwarigheid die de ſtad van Utrecht gehad heeft, van buiten gekomen is, en wat faveur die van de Stad den Heere van Brederode toegedragen hebben. En als den Prince door commiſſie van de Hertoginne t'Utrecht gekomen was, om alle ſaken te beſlichten en hy den Staten eerſt, en na die van der Stad alleen, voorgehouden hadde ſekere accoort dat ſy metten ſectariſſen maken ſouden, tot dat by de Coninklijke Majeſteit en advijs van de Generale Staten anders geordonneert ſoude weſen, ſo en hebben nochtans noch de Staten, noch de Stad, 't ſelve accoort niet willen aengaen, overmits ſy verſtonden 't ſelve de Hoogheid van de Majeſteit te na te gaen, ſo dat den Prince 't ſelve accoort by maniere van ordonnantien op ſijnen naem heeft doen publiceren. Nopende de woorden die den Schout geſproken ſoude hebben van de ſleutelen, ſeiden: dat geduerende de trouble de ſleutelen van den poorten op den ſtadhuiſe, daer continuelijk wacht was, bewaert ſijn geweeſt by wille van den Schout, den welken indien hy de ſectariſſen hadde willen gunſt en faveur doen, 't ſelve niet en ſoude hebben gedaen, maer de ſleutelen behouden hebben, ſo de bewareniſſe hem alleen in den naem van de Coninklijke Majeſteit toekomt.

En nopende de reſte, ſeiden al 't gene by hen-luiden gedaen en geleden is, ſo van de predicatien, Beeldſtormerye en anderſins, gedaen en geleden te ſijn niet uit eenig afkeer van de Catholijke Religie, of van den obedientie van ſijne Majeſteit, noch ook uit eenige gunſte of faveur die ſy totten ſectariſſen hadden of droegen: maer om meerder quaed (dat ſy voor oogen ſagen) te ſchutten, als grote bloedſtortingen, overval en occupatie van de voorſchreven Stad, en bederffeniſſe van de goede Inwoonders, ſo geeſtelijk als weerlijk, van de ſelve, en inſonderheid om voorder ſchendinge van veel Kerken, Abdyen, Clooſteren en Gods-huiſen, die ontrent veertig ſo binnen als buiten Utrecht noch ongeſchend waren gebleven, mitsgaders de vaſtatie van 't gehele platte Land, en ſonderlinge van de voorſteden van Utrecht, te beletten, waer toe en om de voorſchreven predicatie gedoogt te hebben, ſonder reſiſtentie daer tegens te doen

die

die van de Stad en andere Inwoonders van Utrecht, die over 't voorſchreven accoort geſtaen hadden, deſe naervolgende redenen en circumſtantien beweegt hadden. In den eerſten dat ten tijde als de voorſchreven trouble begonſte de predicatie en Beeldſtormerije ſo ontrent als binnen Utrecht eerſt gedaen werde, de Coninklijke Majeſteit niet en was in deſe Landen, maer in Spangien: dat ſijne Majeſteit voor Gouverhante Generael over alle de Nederlanden gelaten hadde de Hertoginne van Parma en Playſance. Dat hy voor Gouverneur ſpeciael over de Landen van Holland en Utrecht geſtelt hadde; den Prince van Orangien, en andere Heeren over andere Landen of Provincien. Dat de voorſeide Edelen Geconfedereerde, overmits d'abſentie van ſijne Majeſteit, hem verſtout hadden hare Hoogheid te preſenteren de voorſeide requeſte, en en te maken ſekere verband en confederatie, ſo om 't feit van de voorſchreven Requeſte te defenderen als d'Inquiſitie te extirperen. Aen 't welke de principaelſte Heeren en Gouverneurs van deſe landen, namentlijk den Prince van Orangien, den Grave van Egmont, Hoorn, Hoogſtraten &c. eenſdeels de hand ſchenen te houden, ten minſten ſomen doen preſumeerde, en naderhand genoegſaem ſijn Excellentie gebleken ſchijnt te weſen. Sulx dat de Hoogheid van de Hertoginne van Parma uit vreſe van dien, en om geen occaſie te geven van meerder oproerte; de voorſchreven Edelen Geconfedereerden ter oorſake van hare Requeſte en confederatie niet en heeft dorven apprehenderen, corrigeren of ſtraffen: noch ook eenig apparaet maken om ſulx te doen maer heeft alleenlijk de ſake geremitteert aen ſijne Majeſteit. Dat hoewel op de Requeſte van de voorſchreven Edelen niet anders geappoincteert en was dan voorſchreven is, nochtans de Gemeente hem geperſuadeert heeft d'Inquiſitie en executie van de Placcaten op 't ſtuk van de Religie gemaekt, geaboleert en ten minſten geſurcheert te weſen, en alſulx geoorloft te zijn, te leven in ſulken Religie al een yegelijk goed dochte, en conſequentlijk de Overheid, ſo veel 't feit van de Religie aengaet, geheel ongehoorſamelijk en rebel geworden was, en dat alle de landen door. Daer in ſy hem te meer verſtout hebben, dat eenige Staten van den Landen of om de Gemeente te mogen ſtillen, of uit eenige andere conſideratie, by Requeſte verſocht hadden, moderatie van Placcaten en abolitie van de Inquiſitie, ſonder nochtans dat de Staten van Utrecht ſulx gedaen hebben gehad. Dat hoewel de Coninklijke Majeſteit van de preſentatie van de voorſchreven Requeſte, oproerte en rebellie wel tijtelijken geadverteert is geweeſt, ſo door ſchrijven van hare Hoogheid, door 't ſenden van den Marquis van Bergen en Heere van Montigni, nochtans voor 't eerſte geen ſecours geſonden heeft, maer de gemeente by Miſſive doen vertrooſten met een hope dat ſijne Majeſteit kortelijk over komen ſoude. Maer heeft de Hoogheid van de Hertoginne van Parma alleenlijk gearbeit met goedheid ſonder Wapenen de ſake te beſlichten: diſſimulerende veel dingen die ſy niet en konde keren, en haer na den tijd voegende.

Dat hier na de voorſchreven predicatie, vermits de voorſchreven notelijke diſſimulatie en conniventie van de Hertoginne, by na in alle de Provincien van deſen Landen ingevoert is geweeſt: beginnende van Sinte Jans dag den vier-en-twintigſten Junij af, en is voorts gemultipliceert en gecontinueert tot den vijf-en-twintigſten Auguſti. Daer door de gemeente meer en meer oproerig geworden, en in hare vermetele liberteit van de pretenſe Religie geſterkt is geweeſt, ſonder dat nochtans over hen-luiden eenige ſtraf gedaen werde. Dat de Hoogheid van de Hertoginne haer bevindende genoeg verlaten van eenige daer ſy haer meeſt op hadde behoort te betrouwen, ſo benaut is geweeſt door de voorſchreven confederatie en beroerte, die principalijk binnen Antwerpen was, dat ſy eerſtlijk den Prince van Orangien, aldaer als een hooft en ſuperintendent heeft moeten ſchicken in 't beginne van Julio Anno 1566. en dat om de ſaken van de Stad te appaiſeren, en de oproerte te ſtillen, hoewel genoeg kenlijk was dat de ſelve Prince de hand hielt aen de Edelen geconfedereerde, en dat aen Antwerpen genoeg de welvaert van 't gehele Land gelegen was. Dat 't ſelve niet tegenſtaende, de predicatie en oproerte aldaer en elders meer dagelijx vermenigvuldigde, tot het ſchenden van de Kerke en Beeldſtormen toe, 't welk binnen Antwerpen gedaen is geweeſt op den twintigſten Auguſti voorſchreven. Gelijk 't ſelve onlanx daer voor, en na in veel meer andere oorden; Steden en Provincien openbaerlijk gedaen was, ſonder eenige reſiſtentie ſo van de Gouverneurs in 't Generael als van den Officiers in 't particulier. Dat de tijdinge van de Beeldſtormerije binnen Utrecht ſchielijk quam ontrent den drie-en-twintigſten of vier-en-twintigſten Auguſti met een fame dat die gene die ſulx deden wel ſeven of acht duiſent gewapende mannen ſterk en nergens gereſiſteert en waren. Dat ten tijde voorſchreven en aleer d'eerſte predicatie t'Utrecht, gedaen worde, de oproerige Gemeente en Rebellen de Wapenen in handen genomen hadden, niet alleen tot reſiſtentie, maer ook tot invaſie van de Overheid en Catholijke, al op 't betrouwen van de Edelen Geconfedereerden die hen-luiden te S. Truyen vryheid van de Religie beloofde, en genoeg in protectie genomen hadden, ſulx dat de ſaken ſo verre gekomen waren dat in de macht van de particuliere Officiers van de ſteden niet en was de voorſchreven oproerige gemeente te reſiſteren of in officio te houden. Te min dat de Geconfedereerden openbaerlijk jactiteerden en lieten luiden, dat indien men hem ter oorſake van haer-luider verband wilde krenken of miſdoen, dat ſy 't ſelve metter daed reſiſteren ſouden, en dat ſy ook te dien einde ſekere aliantie in Duitſland gemaekt hadden. Dat ſy ook inden ſelven landen ſeker merkelijk getal van ruiters en knechten op waerdgeld leggende hadden, die t'allen tijden alſt hem geliefde tot haerluider defenſie en aſſiſtentie gereed ſouden weſen, gelijk de Prince van Orangien dit ſelve jegens den Burgemeeſters van de ſtad Utrecht als hy binnen Utrecht gekomen was openbaerlijk verklaerde. Dat daer jegens in deſe Nederlanden geen krijg-volk aengenomen noch andere proviſie gedaen was, daer mede men alſulken oploop en rebellie van den Geconfedereerden met haren aenhang ſoude hebben kunnen reſiſteren. Dat de Heere van Brederode was hooft van den Geconfedereerden, en ſo voorſchreven is, behalven de Generale queſtien van de Religie en rebellie, vele particuliere querelen hadde jegens die van Utrecht. Dat ook den ſelven Heere mitſgaders de Grave van Culenborg en van den Berge na by de ſtad Utrecht geſeten waren, en de ſectariſſen en rebellen daer binnen geſeten lichtelijk en in korten tijd tot aſſiſtentie hadden konnen komen. Datmen vermits de vergaderinge die in Julio te S. Truyen geweeſt was, niet anders en konſte weten, of de predicatie en Beeldſtormerije geſchiede by kenniſſe en oogluikinge van de Geconfedereerden. Byſonder, want de Beeldſtormers binnen Utrecht openbaerlijk jactiteerden en lieten luiden, dat ſy grote Meeſters tot haer-luiden Hoofden hadden, en meerdere dan Brederode, daerom hem niemant en dorſte reſiſteren. Dat indien ſulx geweeſt ware gelijk men vaſtelijk preſumeerde (mits dat niet te geloven was dat de Gemeente ſonder merkelijk hooft en eenen ſtijven rugge te hebben, ſo afgrijſelijken en enormen feit ſouden hebben derven aenrechten) en die van de ſtad Utrecht de predicatie en Beeldſtormerije metter daed belet hadden, en daer over eenige Bloedſtortinge ware gebeurt, geſchapen ware geweeſt dat de ſectariſſen van de omliggende plaetſen en haer-luiden hoofden gekomen ſoude hebben tot aſſiſtentie van den ſectariſſen binnen Utrecht geſeten, en ſouden by hulpe van de ſelve de ſtad van Utrecht hebben mogen overvallen, en byſonder de Kerken en Clooſteren buiten Utrecht in

brand ſteken, en 't gehele platte land van Utrecht mogen bederven. Daer toe ſy van den Geconfedereerden binnen Lands en ook uit Duitſland van haer-luider geallieerde lichtelijk en in korten tijd aſſiſtentie hadden mogen krijgen, overmits de propijsheid van den Rijnſtroom daer Utrecht op gelegen is. En dit al eer die van de ſtad Utrecht van hare Hoogheid of yemant anders aſſiſtentie hadden konnen verwachten, ſo overmits ſy van volk onverſien was, als dat doen ſo veel in Vlaenderen, Braband, Henegouwen en elders, daer ſy omtrent geſeten en lange te voren gelijke predicatie en Beeldſtormerye geſchied was, te doen hadde, dat ſy die van Utrecht die verre van Bruſſel geſeten
(F. 219) ſijn geen volk toe en ſoude hebben konnen ſchicken. En voor 't gene voorſchreven is, hadden die van Utrecht te meer ſorge, om dat nieuwers eenige merkelijke datelijke reſiſtentie gedaen was, ſo dat ſy van Utrecht genoeg de eerſte ſouden hebben geweeſt, en conſequentelijk alle de laſt van de Sectariſſen en Rebellen op hem gederiveert, en op haer-luiden hals alleen gehaelt ſouden hebben 't welk hem niet geraden en was. Te min om dat den Prince van Orangien Stadhouder over Utrecht was, en in handen hadde het Caſteel Vredenborch. Daer door men t'allen tijden in en uit de ſtad Utrecht volk op en af konde laten. En dat den Capitein van 't ſelve Caſteel was den Heere van Warenborch, die lange te voren geweeſt was Edelman en Hoofmeeſter van den voorſz Prince, en by den ſelven op 't Caſteel voor Lieutenant geſteld. En daerom en was men niet verſekert of den voorſz Capitein hem hielt van den Edelen Geconfedereerden dan niet. So dat den ſelven die van de Stad en ook alle Catholijke geheel ſuſpect was, byſonder want men hem vragende wat aſſiſtentie men van hem ſoude mogen verwachten, nimmermeer verſekert antwoord en kreegh anders dan dat hy geen vorder laſt hadde dan 't Caſteel te bewaren. Sulx dat die van de Stad hem ganſchelijk op 't Caſteel niet en dorſten betrouwen: maer grote vreſe daer voor hadden en beducht waren, dat ingevalle van reſiſtentie, en de Sectariſſen het quaedſte gehad hadden, ſy luiden of door den Prince of Grave Lodewijk ſijnen broeder, die hem opentlijk droeg van den Geconfedereerden door 't Caſteel van buiten tot aſſiſtentie hadden mogen krijgen, en alle goede Catholijke ombrengen, en voorts de Stad inhouden en occuperen. Voor al 't welk men des te meer beducht was, overmits dat een fame geſtroit was onder de Gemeente binnen Utrecht, dat het Caſteel ſoude weſen voor den Sectariſſen en Rebellen. En dat tot haer-luider aſſiſtentie heimelijken by nachte volk gekomen was die hen ingevalle van nood ſouden aſſiſteren, waer door de Catholijke geheel verſlagen en de Sectariſſen geheel geanimeert waren. Te meer dat de ſelve Sectariſſen gehele vaſte perſuaſie hadden, dat ſulx waer was als te weten, dat 't Caſteel voor hen-luiden ſoude zijn, door dien dat Dirk Cater hooft van de Kerkenſchenders voornoemt, eenige van ſijne complicen geperſuadeert hadde, dat hy ſoude gaen ſpreken den Capitein op Vredenburch en ſijne meninge verſtaen. En 't ſelve gedaen hebbende en wederkerende van 't Caſteel hadde verklaert jegens ſijne complicen die hem te dien einde verwachtende waren, dat hy den Capitein geſproken hadde en dat den ſelven voor henluiden ſoude weſen, gelijk dit den voorſz Capitein naderhand ſelfs in de vergaderinge van de Stad verklaert heeft gehad. Worden noch geconſidereert dat die van de Stad de meninge en humeuren van haer-luider borgers noch niet bekend waren, en dat men overmits de menigte van den borgers, en door de nieuwigheid van de ſake ter predicatie gegaen hadden, niet ſo ſeer om die te horen als te ſien wat daerom gaen ſoude, beducht was dat alle de gene die ter predicatien gegaen hadden, ook de Sectariſſen aengehangen ſouden hebben, dat naderhand nochtans anders gebleken is. Dat ook de ſaken ſo dubieus waren en ſo heimelijk beleid werden, dat ſo grote confuſie en deſordre onder de gemeente was in alle Landen, dat niet mogelijk was te onderkennen hoe een yegelijk geſint was: alſo de ouders haerluiden kinderen ſuſpect hadden: ſuſters en broeders malkander, den eenen vrund den anderen niet en dorſten betrouwen: en d'een gebuer hem van den anderen niet verſekert en mochte houden: daer door die van de Stad beducht waren, dat ingevalle van reſiſtentie veel borgers en ingeſetenen niet en ſouden hebben willen vechten, byſonder ſiende haer ouders, vrienden en magen onder de adverſe partye.

Dat die van de ſtad Utrecht langen tijd in vrede geſeten, en ſedert den jare van 43 geen oorloge ontrent haer-luider quartier gehad hebben. Daer door de borgers en ingeſetenen van de ſelve ſtad mits dien van wapenen geheel onverſien waren. Des te meer dat de ſtad Utrecht ſedert dat die aen de Keiſerlijke Maj. hooglofliker memorie gekomen is, geen ſchutterye noch andre broederſchappen of confraterniteiten die wapenen hanteren of exerceren gehad hebben noch en hadden.

Dat boven dien een groot deel van de ſelve Stad conſiſteerden in Geeſtelijke en Religieuſe perſonen, die niet gewoonlijk zijn wapenen te handelen, en den Catholijke borgers apparentlijk meer belets gedaen ſouden hebben dan aſſiſtentie. Dat overmits de voorſz grote menigte van de Geeſtelijkheid die binnen Utrecht reſideert, de voorſz Sectariſſen te meer op de voorſz Stad verbittert waren, jactiterende openbaerlijk dat ſy 't bloed van den onnoſelen (dat ſy ſeiden daer geſtort te zijn) wreken ſouden, en die van de Geeſtelijkheid ſo tracteren dat ſy korts niet weder t'Utrecht banken en ſouden of diergelijke.

Dat voorts de oproerige gemeente meeſt al vile en abjecte perſonen waren van ſoberen ſtaet en kleine fortuine, die niet of ſeer weinig te verlieſen hadden: en daerom niet en ſochten, dan de goederen van de Kerken, Cloſteren en andere Godshuiſen, mitſgaders van de Geeſtelijkheid en andere Catholijke perſonen die rijk vermaert waren, te diripieren. So dat de Stad Utrecht meer in 't ooge was van den Sectariſſen dan eenige andere daer ontrent gelegen: te meer dat de ſelve Stad ſeer proprijs gelegen is om haer uit Holland, Gelderland en andere omleggende plaetſen en Provincien te mogen beſchadigen.

Byſonder, want de ſelve eenſdeels geſterkt en gefortificeert was, en bequamelijk voorts gefortificeert mocht worden: ſo dat aen 't verlies van de voorſz Stad meer dan een ſtad of Provincie gelegen was, ſo apparentelijk te beſorgen was, dat indien Utrecht geoccupeert hadde geworden, vele andere omleggende, ſo grote als kleine Steden, die niet ſo vaſt zijn, ſonder eenige reſiſtentie te doen, in handen van de Sectariſſen gekomen ſouden hebben, al tot laſte van die van Utrecht.

Aenmerkende hier beneffens, dat overmits de grote perturbatie, confuſie en vreſe die daer was in de ſtad Utrecht als meer andere, en merkelijken onder de Catholijke, meer dan men ſoude konnen ſchrijven of met tongen uitſpreken, ſo yegelijk meer docht om zijn lijf en goeden, wijven en kinderen te ſalveren, dan om reſiſtentie te doen. Dat ook de Religieuſe als Minder-broeders en Prediker-broeders niet openbaerlijk in haer gewoonlijke habijt achter ſtraten dorſten gaen, noch ook langs de Landen rijden, en veel min op ſtoel ſouden hebben dorven prediken, Sermoen of openbaerlijke Miſſe doen. So hebben die van de Stad voor 't beſte geadviſeert van twe quaden het beſte te kieſen, en nutter te zijn voor een tijd te diſſimuleren, en met practijke te maken dat de Stad verſekert ſoude weſen, dan die te haſarderen, wel wetende dat de Majeſteit meeſter van de Stad blijvende, lichtelijken in toekomenden tijden middel ſoude hebben alle diſordre en inconvenienten af te ſtellen. En indien die maer eens verloren hadde geweeſt, de ſelve mitſgaders d'omleggende Steden, die apparentelijk gevolgt ſouden hebben, in langen tijd niet weder te recupereren en ſouden hebben geweeſt. Waer in men die van de Stad hadde mogen imputeren, dat naer dien de Hoogheid van de Hertoginne hen-luiden by hare miſſive bevolen hadde, dat ſy voor al maken ſouden de Stad verſekert te zijn, en dat de Majeſteit de ſterkſte ſoude blijven, en 't ſelve met ſo kleinen ſake doen koſte,

niet en hadden gedaen, en waerom dat ſy hen-luiden ſelven en de ſtad en landen van Utrecht meer hadden willen haſarderen dan andere Steden die meer dan Utrecht geleden hadden, en wijſer hadden willen zijn dan de ſelve Steden, en ook de Hertoginne ſelve die tot die tijd toe geen reſiſtentie gedaen, of ook geen apparentie van reſiſtentie gemaekt hadde: maer met alles gediſſimuleert, tot dat ſy de ſterkſte ſoude weſen, en dat uit gelijke vreſe alſt wel te vermoeden is, en om arger quaed te ſchouwen, daerom ſy ook gedrongen is geworden 't voorſchreven accoort met den Edelen te maken, en daer by de voorſchreven predicatie toe te laten. Alſo kennelijk is dat de Geconfedereerden, indien ſy gewilt of goed gedocht hadden, dat ſy veel meer quaeds hadden konnen doen dan ſy gedaen hebben. Daer uit men mach merken dat de voorſchreven vreſe niet ydel geweeſt is, maer *ex juſta cauſa*, dat is, uit rechtveerdige oorſake die ook de Hertoginne hadde bewogen om ſulken accoort te maken, uit kracht van welke de voorſchreven predicatien wel een half jaer gecontinueert ſijn geweeſt. Daer by gevoegt dat de ſelve hare Hoogheid onlanx voor 't voorſchreven accoort in ſulken vreſe en benautheid was, dat ſy haer binnen Bruſſel niet en dorſte onthouden: maer tot Bergen in Henegouwen geweken ſoude hebben, ten ware ſy gehouden ware geweeſt, al hoe wel ſy Garniſoen en de Benden van Ordonnantien t'haren gelieven, en den gehelen Raed van ſijne Majeſteit t'haerder aſſiſtentie hadde. So dat, ſeggenſe uit deſe en andere redenen, en middelen boven verhaelt, wel te verſtaen is, dat die van Utrecht in alle 't gene ſy gedaen en geleden hadden, geen fraude noch *dolum*, en conſequentelijk geen *Crimen læſæ Majeſtatis* gecommitteert en hadden. En om te vertonen de diligentie van die van de Stad in den voorſchreven trouble gedaen, werd gepoſeert dat ſy luiden na den ſeſten Septembris hebben doen publiceren ſekere Ordonnantie, ten einde alle Geeſtelijke en wereltlijke perſonen hem met haer geweer als de klocken geſlagen worden, ſouden laten vinden op haer-luider loopplaetſen, hebben alle nacht wacht doen houden van 160 perſonen, ſo Geeſtelijke als weerlijke en des daegs in de poorten en op den Stadhuiſe, en ſo 't ſelve den borgers te ſwaer viel, hebben doen optekenen 250 knechten om die aen te nemen tot verſekertheid van de Stad, en overmits ſy 't ſelve niet doen en mochten ſonder conſent van de Hertoginne, overmits ſeker placcaet gepubliceert den derden Septembris, hebben by miſſive aen de Hertoginne verſocht conſent, en hem mede geexcuſeert van de voorgaende fauten, en dat ſy hen voorts reguleren ſouden volgende de wille van hare Hoogheid. Daer op hare Hoogheid die van de Stad bedankt heeft, en hen-luiden geauctoriſeert de voorſchreven knechten te mogen aennemen, mits doende den eed by haer gepreſcribeert. Volgende welke de voorſchreven knechten terſtont gemonſtert zijn, en tot des Stads en Geeſtelijkheids koſten onderhouden den tijd van negen maenden. Op den twintigſten Septembris ſijn alle conventiculen heimelijk en openbaer op lijf-ſtraffinge by edicte van de Stad verboden, met noch eenige andere articulen tot verſekertheid van de nachtwachte.

(F. 220.) Op den 23 Septembris hebben de ſectariſſen weder een Kerke verſocht die hen ontſeid is, ſo dat ſy dreigende van daer gingen, genoeg te kennen gevende dat ſy yet metter daed wilden aenrichten: ſo dat die van de Stad geoorſaekt ſijn geweeſt met ſterke wacht daer tegens te verſien.

En niet te min hebben de Staten van Utrecht, ſiende de grote oproerten in alle omleggende plaetſen daer door meer periculen hadden mogen komen om 't ſelve de Hertoginne te remonſtreren en aſſiſtentie van vier hondert voetknechten en vijftig kleppers te begeren, den Domdeken, de Heere van Montfoort, en Johan van Amerongen gecommitteert. Hadden ook die van de Stad geconcipieert op den 28 Septembris ſekeren nieuwen eed, te weten doen ſweren de Coninklijke Majeſteit getrouwigheid, de Regeerders van de Stad in den naem van de ſelve Majeſteit gehoorſaemheid, defenſie van het oude Catholijke gelove en van de ingeſetenen van de Stad van den ſelven gelove, die by den gehelen Raed willighlijk gedaen is, uitgeſondert eenen Philips van Reneſſe, is ook gedaen by alle Officiers en dienaers van de Stad en de meeſte Edelen en borgers. En ſo de ſectariſſen aen den Prince ſekere ſupplicatie overgegeven hadden om een Kerke te hebben, ſo hebben die van de Stad, om 't ſelve te beletten, aen den Prince geſchikt, die by miſſive van den vierden Octobris geſchreven heeft, dat ſijn meninge was te doen onderhouden 't accoort met den Edelen gemaekt, en dat men de ſectariſſen ſouden bevelen contrarie van dien niet te attenteren, en is de miſſive den ſevenſten Octobris gepubliceert.

Op den xj. Octobris is de Prince binnen Utrecht gekomen met 260 ſchutten, en noch ſijn Bende, die ſy nochtans merkelijken uit de Stad liever geſien hadden, ter oorſake van de welke veel woorden met den Prince gebruikt werden, maer wilde die daer in hebben, en hebben die van de Stad hen-luiden ook merkeljike penningen moeten geven op yegelijk hooft.

Op den twintigſten Decembris is by de Stads-klocke gepubliceert de miſſive van de Hertoginne, dat 't accoort met den Edelen gemaekt niet vorder en extendeerde dan de naekte predicatie, en bevolen eenen yegelijk hem daer na te reguleren op pœne van ſwaerlijk geſtraft te worden. Op den dertigſten Decembris hebben de ſectariſſen aen de Stad requeſte gepreſenteert verſoekende dat ſy ſekere aengehechte requeſte, houdende aen den Conink, aen den Prince ſouden willen ſchicken, dat hen gerefuſeert is. Hebben die van de Stad en Staten hier na ontrent den elfſten January, de knechten die van Vyanen over de Lekke gekomen waren, met de knechten die in de Stad lagen, en ſekere huiſluiden verjaegt, en weder over de reviere gedreven, als van wegen de Staten geſeid is, waer van die van de Stad de Hertoginne geadverteert hebben op den xxiiij. January. Opten xxviij. January heeft hare Hoogheid aen de Stad geſchreven, dat men de ſectariſſen met goede middelen, en door haer Catholijke vrienden, ſoude induceren om de predicatie en diergelijke acten, den Majeſteit niet aengenaem, te laten, volgende welke die van de Stad ſeer gearbeid hebben ten einde voorſz, maer te vergeefs, ſo de ſectariſſen ſeiden dat de miſſive van de Hertoginne hen-luiden niet aen en gink, ſo ſy hadden ordonnantie van den Prince, dat ſy niet te min wouden doen en deſiſteren als die van Holland, van welke antwoord die van de Stad, den Prince doen in Holland weſende geadverteert hebben, ten einde hy als Stadhouder van Holland daer in ſoude willen voorſien.

Op den xxix. January is aen den Preſident Viglio geſchreven ten fijne als boven, en ontfangen van de Hertoginne antwoord als voren.

Alſo hier na den twe-en-twintigſten February, anno 1567. merkelijk getal van Geuſen begonſten te vergaderen binnen Vyanen, hebben de ſtad en Staten haeſtelijk aengenomen 800 knechten, ſorgende overrompelt te worden eer ſy van de Hertoginne antwoord ſouden krijgen. Van alle 't welk de Staten by Cordenoort haer-luider ſpeciale Gedeputeerde, en de Stad by hare miſſive van den xxij. Febr. de Hertoginne geadverteert hebben. Hebben ook geadverteert den Prince en verſocht dat den Capitein op 't Caſteel geordonneert ſoude worden de Stad te aſſiſteren met eenige Artillerye, en met henluiden houden goede correſpondentie. En heeft de Hertoginne met het aennemen van de knechten in ſulken nood te vreden geweeſt, de ſtad en Staten van haer-luider diligentie bedankt, en als de voorſchreven knechten afgedankt werden, hebben die van de ſtad een merkelijke ſomme van penningen verſchoten ſonder die weder te hebben.

Is hier na in 't laetſte van Februario den Grave van

Megen t'Utrecht gekomen, door begeerte van de ſtad en Staten, door commiſſie van de Hertoginne, en is ſeer vlijtig en blijdelijk ſonder eenige ſwarigheid met ſijn Regiment van tien Vaendelen knechten ontfangen geweeſt: niet tegenſtaende dat geen Steden doen noch Garniſoenen ontfangen en noch veel min verſocht hadden, maer hadden eenige de Garniſoenen geweigert t'ontfangen. En hebben die van de ſtad den voorſz Grave in den naem van ſijne Majeſteit alle obedientie, hulp en aſſiſtentie gedaen, in 't beſchanſen van de Vaert of Vreeſwijk, ſo van Geſchut, Artillerye, Victualie, als anderſins, alles dat hy van doen hadde, en konde of mochte eyſſchen of begeren tot dat de Geuſen Vyanen verlieten, en den voorſchreven Grave haerluider volgde: 't welk doende hebben de Staten en die van de Stad den voorſchreven Grave haerluider Vaendel mede gedaen tot aſſiſtentie daer mede de vyanden ſulx vervolgt ſijn dat ſy de Coninkl. Majeſteits landen hebben moeten verlaten.

De borgers van de Stad hebben gedurende den tijd dat de knechten van den Grave van Megen binnen Utrecht lagen, 't welk was ontrent ſes maenden, de ſelve genoeg de koſt gegeven, en noch boven dien merkelijke ſommen van penningen by geſet, die ſy noch niet weder en hebben. Hebben noch die van de Stad den voorſchreven Grave weſende tot Aernhem, t'haerluider koſten ſeker ſchip met Geſchut en Artelrye t'ſijnder ernſtiger begeerte toegeſchikt. So dat de Gedaegde niet en twijffelen of de voorſchreven Grave en ook de Hertoginne en andere van den Rade die neffens haer waren, en de periculen van de ſtad Utrecht geweten en voor oogen geſien hebben, wel ſullen verklaren dat ſy aen die van de Stad niet en hebben gevonden dan alle onderdanigheid en getrouwigheid, die ſy haren Prince ſouden mogen ſchuldig ſijn, en dat ſy hen-luiden in de ſake van de voorleden trouble wel en ſuffiſantelijk gequeten hebben, en ſulx de ſelve houden voor getrouwe Onderſaten van ſijne Majeſteit, en dat alſulk ook op hen-luiden vertrout hebben, in der voegen dat 't gene ſy-luiden gedaen hebben nopende de predicatie en beeldſtormerye geſchied is niet uit eenig afkeer van de Majeſteit en Catholijke Religie, rebellie of wederſpannigheid: maer om redenen boven verhaelt, ſulx dat ſy verhopen dat ſijne Excellentie ſelve aenmerkende de voorſz circumſtantien, henluiden in 't particulier niet en ſal te laſte leggen als *crimen læſæ Majeſtatis*, dat ſy de voorſchreven predicatie en beeldſtormerye hebben moeten gehengen. En behoort de goede, getrouwe en Catholijke Gemeente niet geſtraft te worden, overmits eenige ſectariſſen, die nauwelijx 't vijftigſte deel van de ſtad mochten maken, ſo doch de ſectariſſen bekent en geſtraft ſijn, en dat de goede en Catholijke ſo geeſtelijk als weerlijk genoeg van de ſectariſſen te lijden hebben gehad, en conſequentelijk penitentie genoeg gedaen hebben, behalven dat ſy noch in ſulken haet zijn van de ſectariſſen meer dan andere borgeren van de omleggende plaetſen, dat haerluider borgers ſonder pericul van hare lijven niet en mogen frequenteren die landen daer de ſectariſſen hen onthouden, die genoegte ſouden nemen als de Gedaegde voor haren getrouwen dienſt als *rei læſæ Majeſtatis* gecondemneert ſouden zijn. Proteſteerden voorts dat ſy breder en pertinentelijker geantwoord ſouden heben, hadde men hen-luiden tijd gegonſt, ſuſtineerden ook vremt te ſijn dat de Procureur Generael concludeert, dat de Gedaegde in haerluiden propre naem gecondemneert ſouden worden, ſo ten tijde van inſtitutie van den proceſſe veel in de Wet en Rade waren die in den Jare 1566. niet gedient hebben.

En concludeerden ten fine van niet ontfankelijk en by ordine tot abſolutie, &c.

Dupliike vande ſtad Utrecht tegen de Repliike vanden Procureur Generael.

EN dupliceerende optes Procureurs Generaels Repliike, aceepteerden dat den Procureur Generael, in de vier eerſte articulen verhaelt dat die van de Geeſtelijkheid in hare prive naem niet geroepen ſoude ſijn, maer als metten anderen leden t'ſamentlijk conſtituerende een lichaem ſo daer uit bleek dat ſy gedaegdeook in haer-luider proprie naem niet geroepen waren, maer als repreſenterende t'ſamentlijk 't lichaem van der ſtad. Suſtineerden mede dat op de verificatien by den Procureur Generael geimployeert geen regart en ſal noch en behoorde genomen te worden ten ſy-luiden daer van hebben Viſie en Coppe om daer op te ſeggen. Dat hen ook geen omiſſie geimputeert kan werden, overmits ſy de inconvenienten die geheurt ſijn, niet meer en koſten beletten, dan de Hertoginne en koſte van hare ſijde. Daer by gevoegt dat de Schout, Burgemeeſteren, Schepenen, Cameraers en Raden van de ſtad Utrecht, daer by 't lichaem van de ſelve ſtad gerepreſenteert word, niet geſtelt noch gekoſen worden by de gemeente vandeſelve ſtad, maer by de Coninklijke Maj. of ſijne Maj. Stadhouder, ſonder nochtans dat ſy luiden inde voorſz qualite hebben hoge Juriſdictie, apprehenſie, correctie of executie van eenige delinquanten, noch en genieten ook geen boeten, breuken, noch confiſcatien: maer zijn alleen geordonneert om in ſaken van politien, neringe en welvaert van de Stad te helpen raden tot den meeſten oorbaer van de Coninklijke Majeſteit en de Stad, van welke ordonnantie de Schout nochtans de executie heeft. Dat ook de Burgemeeſters geen apprehenſie van eenige delinquanten en hebben noch en mogen geen geleide geven, noch pemand verbieden de frequentatie van de Stad en vryheid van dien, ſonder expres bevel van de Stadhouder, ten ware ſulx geſchiede by vonniſſe, maer 't recht van geleide te geven, komt toe den Stadhouder en den Schout, die ook met ſijnen Subſtituit alleen macht heeft van de Majeſteit om te mogen apprehenderen en ter juſtitie ſtellen en doen corrigeren alle delinquanten, ontfangt ook alle de penen, boeten, breuken en confiſcatien in de Stad en vryheid van dien (F. 221.) vallende, daer van hy ook reeckeninge doen moet, aen die van ſijne Majeſteits Reken-kamer in Holland. Sulx dat de Burgemeeſters niet de criminele ſaken niet te doen en hebben, en zijn principalijk geordonneert om tot des Stads goederen te ſien, en met de Schepenen recht en Juſtitie te adminiſtreren in alle criminele en civile ſaken, daer toe Schepenen ook principalijk geordonneert zijn, hoewel ſy alleen Juſtitie adminiſtreren tot vermaninge van den Schout of ſijnen Subſtituit en anders niet, en hebben ook geen apprehenſie gelijk ook niet en doen de twee Kameraers, die tot den ontfank geſtelt worden, noch de xviij. Raden die alleen helpen raden in ſaken van Policie als boven. Sulx dat der Gedaegde officie niet en is, in de qualite als ſy geroepen zijn, om eenige quaet-doenders te ſtraffen, maer is 't ſelve recht by de tranſlatie op de Keiſerlijke Majeſteit voor, en de Coninklijke Majeſteit naer getranſfereert, die ſulx belooft hebben 't land van alle violentien, forſen, geweld en injurien te bewaren. En te dien einde in haerluider abſentie geſtelt hebben, haer-luiden Gouverneurs Generael en particulier, mitsgaders andere Officieren, den welken merkelijk den Gouverneur indien daer yet by omiſſie van eenig devoir gebeurt is, ſulx geimputeert mag werden, maer niet de Gedaegden, bysonder want ten tijden als t'Utrecht eerſt begonſt gepreeht te werden, de ſaken ſo verre verlopen waren, mits dat de troublen doen wel 4 maenden geduert hadden, dat in de macht van de particuliere Officiers van de ſtad en landen van Utrecht niet en was, by ordinaris aſſiſtentie van de dienaers ſulx te beletten, te min behalven de voorgaende circumſtantie, dat 't volk van deſe Landen niet en is gewoonlijk de Juſtitie te aſſiſteren als in eenige andere Landen, en ſulx behoorden de voorſz ſake ſo wel in de Landen van Utrecht als elders geheert te hebben geweeſt met de ſterke hand militari, gelijk metter daed gebleken is dat de ſaken niet dan met macht van krijgsvolk ten laetſten beſlicht en veel Steden in d'obedientie van ſijne Majeſteit gebracht of gehouden zijn. Welk krijgsvolk, indien eer aengenomen hadde geweeſt, en ſouden t'Utrecht de voorſz inconvenienten niet geſchied

zijn,

» zijn / ſo dat ſy hem wel mogen beklagen over haer-lui-
» den Gouverneur / dat men ſo lange met volk aen te
» nemen vertoeft hadden indien daer toe middel geweeſt
» is. Seiden voorts in faciendo niet gecommitteert te
» hebben / ſo alle 't gene by hem gecommitteert ſoude
» mogen zijn / om beters wille gedaen is / om redenen
» boven en in d'antwoorde verhaelt. En nopende 't ge-
» ne geſeid word dat de ſtad Utrecht in gevaer ſoude heb-
» ben geweeſt van ſubverſie / en hen te ſteren tegens de
» Majeſteit / word 't ſelve ontkent / ſo alle de periculen
» die ſy gehad hebben meeſt zijn geweeſt van de genen
» die van buiten waren gelijk voren en ook by de Sta-
» ten geſeid is. Aengaende dat geſeid werd de delicto
» habente tractum ſucceſſivum. Suſtineerden dat geen
» delict en kan verſtaen werden / daer de macht niet en
» is geweeſt om te reſiſteren of te beletten / en dat daer-
» om de gedaegden behoren te excuſeren de denuntiatien
» by hen-luiden en de Staten / en ook den Hove van
» Utrecht / ſo van de predicatie als Beeldſtormerye de
» Hertoginne van Parma / en Prince van Orangien
» door diverſe hare Commiſſariſſen en by miſſiven ge-
» daen / met verſcheiden verſoecken van een Catholijk
» hooft en aſſiſtentie van krijgsvolk / en verklaringe
» dat ſy bereid waren lijf / goed en bloed by de Maje-
» ſteit op te ſetten / allegeerden daer toe ſeer vele paſſa-
» gien van rechten en Doctoren tot hen-luiden voorſtel
» dienende. Deſen behalven ſuſtineerden ſy luiden dat
» in deſen geen tractus verſtaen kan worden / ſo alle
» 't gene binnen Utrecht van de predicatie of Beeldſtor-
» merye gedaen was binnen 12 of 14 dagen gebeurd is
» geweeſt / want d'eerſte predicatie gedaen worden op
» den xv. de twede opten xviij. de derde en vierde op den
» xxiij. en xxv. Auguſti / dat de Beeldſtormerye ge-
» daen worde. Den 27 Auguſti iſt accoort in 't queſtie
» gemaekt / en weder gebroken den ſeſten Septembris /
» zedert welken tijd de predicatie gedoogt werde niet uit
» permiſſie van hen-luiden / maer van de Hertoginne ſo
» men zedert den vj. Septembris de Sectariſſen het
» minſte poinct niet toegelaten heeft / ſulx dat den voorſz
» tijd ſeer klein en kort is geweeſt om te voorſien tegens
» d'inconvenienten die in andere plaetſen ſo lange ge-
» duert hadden en gedoogt waren / en daer op de rebel-
» len dan te voren wel verſien en bedacht waren / en dit
» al te meer / dat men door dien ſy op 't advertiſſement
» aen de Prince van de eerſte predicatie op den xv. Au-
» guſti gedaen geen antwoord en kregen voor na den
» xxbij. Auguſti / nae welken tijd ſy-luyden hen ter-
» ſtont van knechten en wapenen verſagen ſo boven
» geſeyt is. Ontkennen voorts dat 't getal van de Sec-
» tariſſen ſeer groot binnen Utrecht ſoude geweeſt zijn /
» ſomen bevonden heeft 't ſelve ſeer kleyn te zijn (hoewel
» d'apparentie meerder was) dat hem niet gemoveert
» ſoude hebben / indien in andere voorden correctie ge-
» daen ware ſulx alſt behoorden. Indien ſy-luiden die
» rebellen en Sectariſſen faveur toegedragen hadden /
» ſouden hem wel hebben laten bewerde / ſoo ſy daer toe
» wel middel hadden / ſo den Prince hem in den uytter-
» ſten noot toegeſonden werde met laſt in effecte om hem
» te obedieren / 'twelck nochtans niet tegenſtaende en dat
» hy de Stad en Caſteel met zijn knechten en Bende in
» handen hadde / dat hy Stadhouder en ſpeciael vande
» Hertoginne geſonden was / ſo en hadde ſy nochtans
» niet willen aengaen 't accoort metten Sectariſſen dat
» den Prince hem voorhielt / maer hebben 'tſelve in 't ge-
» nerael met de Staten en na des nochtans neerſtelijk
» gewoeg met dreigementen verſocht zijnde / afgeſlagen /
» en den Prince acte van refus verleent / om hem ſo hy
» ſeide daer mede aen de Koninklijke Majeſt. en Hoog-
» heid van de Hertoginne te excuſeren / daer door ſy qua-
» men in quade gratie van den Prince. Dat ſy ook den
» Heere van Brederode voor geen hooft en hadden wil-
» len ontfangen: maer ſijn volk gehouden voor vyanden
» en buiten de poorten geſloten / tot meerder betoon van
» haer-luider intentie / deduceerden de commiſſie van
» Henrik de Vooght van Rynevelt aen den Prince gege-
» ven opten leſten Octobris / nopende 't belet van de pre-
» dicatie / daer by gevoegt dat d'inſtructie van den ſelven
» mede inhield dat den Prince ſoude willen verſien / dat
de placcaten van de Hertoginne ſouden mogen geexe- cc
cuteert werden / ſo d'Officiers klaegden niet ſterk ge- cc
noeg te zijn om ſulx te doen / vermits den aenhang van cc
de rebellen / en dat men ſoude verſien tot bewaringe van cc
't huis te Duerſtede / en dat gelijke deputatie was ge- cc
daen aen de Hertoginne ſo van de Stad / Staten / als cc
Hove Provinciael: dat ook de Hertoginne geadver- cc
teert is geweeſt van den aenſlag gemaekt den 2 Octo- cc
bris en de requeſte by den Sectariſſen den derden van cc
de ſelve gepreſenteert om een Kerke te hebben / en dat cc
ſy op alles niet en hebben gekregen / dan dat de Prince cc
accoordeerden Saubegaerden voor de Geeſtelijkheid / cc
bewarenisſe van 't huis de Duerſtede / en dat hy ko- cc
mende in de reſte verſien ſoude / en de Hertoginne be- cc
dankende hen-luiden van 't advertiſſement / ſchreef den cc
Prince te ſullen ſenden / &c. Seiden ook dat de Geeſte- cc
lijkheid hen alle mogelijke aſſiſtentie gedaen hebben cc
gehad / en dat ſy goede eenigheid en correſpondentie cc
t'ſamen gehouden hebben / 't welk oorſake is geweeſt cc
van de conſervatie van de Stad / en dat die van de cc
Geeſtelijkheid bemerkende de goede meninge van de cc
Regeerders van de Stad / en beducht zijnde dat den cc
Prince t'Utrecht gekomen weſende / de Wet ſoude ver- cc
ſetten / ſo hy opten rechten tijd dat men ſulx doet geko- cc
men was / en dat hy in de ſelve eenige ſuſpecte hadde cc
mogen ſetten / hebben grote inſtantie gedaen en ook ge- cc
obtineert dat de Wet gecontinueert is ſonder eenige cc
merkelijke alteratie. De predicatien gedaen tot Bun- cc
ſchoten / Langeraek / Rijswijk en Duerſteden / ſuſti- cc
neerden ſy hen-luiden niet aen te gaen / behalven dat ſy cc
niet en weten aldaer gepreekt te zijn: ſo ook 't beletten cc
van 't lopen ter predicatien tot Culenborch / hem niet cc
mogelijk en is geweeſt / noch haer officie niet en concer- cc
neert maer d'officiers. Accepteerden t'haren voordele cc
dat de Procureur Generael confeſſeert de oorſake van cc
den tumulte her gekomen te zijn / uit de requeſte en con- cc
federatie van de Edelen Geconfedereerden de eenige cc
na by Utrecht geſeten waren / en daer op hem de rebel- cc
len binnen Utrecht betrouden. Seiden mede dat ſy by cc
't accoort geen Kerken gelevert en hadden: maer alſo cc
S. Jacobs Kerke gepraphaneert en geoccupeert was / cc
hebben gepermitteert den Sectariſſen daer alleen haer cc
luiden Religie te exerceren / en dat niet abſolutelijk: cc
maer op 't behagen van de Hertoginne / en ſo daer door cc
iet misbruikt ware / ſoude zijn in foro poli of conſcientie cc
(dat is / tegen het Geeſtelijke recht of Vierſchare) en cc
niet in foro fori (dat is / tegen het weerlijke recht / en cc
zijn in foro conſcientiæ by 't aflaet geabſolveert. En op cc
't gene byden Procureur Generael geſeid werd van de cc
forme van 't voorſz accoort / ſeiden 't ſelve gemaekt te cc
zijn niet by den Staten / maer uit krachte en na forme cc
van de miſſive van de Hertoginne aen de Stad ge- cc
ſchreven den 21 July / de welke inhield dat ſy in tyde cc
van nood / recours hebben ſouden aen den Stadhou- cc
der en Hove Provinciael / en notabelſte en Catholijk- cc
ſte borgers / 't welk gedaen is / en is den naem van de cc
Staten alleen daer in geſteld geweeſt om de Secta- cc
riſſen te abuſeren / daer by voegende alleenlijk dat ſy cc
't accoort niet en caſſeerden aleer ſy antwoord hadden cc
van de Hertoginne / vermits ſy wel wiſten dat hare cc
Hoogheid 't ſelve deſavoyeren ſonde / en om dat 't ſelve cc
alſo met meerder autoriteit geraſſeert ſoude worden. cc
Verhalende ook hoe willigljk ſy den Grave van Me- cc
gen ontfangen hebben / hoewel ſy ſelfs niet gemeent cc
hadden ontfangen te ſullen worden / mits dat andere cc
Steden weigerden Garniſoenen t'ontfangen / en wat cc
aſſiſtentie ſy hem gedaen hebben. So dat haer-luider cc
devoir en getrouwigheid tot de Majeſteit in alle om- cc
leggende Steden notoir en kenneljk was / en daer van cc
gemene ſprake en fame is geweeſt / dat ſy verhoopten cc
dat niet alleen de Hertoginne en haren Rade 't ſelve cc
ter ooren gekomen was / maer ook zijne Majeſteit: cc
dat ook zijne Excellentie ſelve komende van de expe- cc
ditie van Groeningen / en van de victorie by die van cc
de Stad gecongratuleert weſende / hy door monde van cc
Berty ſeide hen-luiden in goede recommandatie te cc
ſullen houden / en dat hen geblieken was van 't goet cc
devoir dat ſy luiden in de voorleden troubele gedaen cc

» hadden / en dat sijne Excellentie sijne Majesteit daer
» van geadverteert hadde en noch breder veradverteren
» soude / so dat wel breemd was dat men henluiden ac-
» cuseerde van gecommitteert te hebben misdaed van
» gequetster Majesteit. Sustineerde ook wel breemt te
» zijn dat de Procureur Generael voorby gaende de ste-
» den en landen daer de predicatie eerst in gebragt is /
» henluiden alleen accuseert / daer die lest ingevoert is
» geweest. En beroerende 't vertrecken van den Schout
» uit Utrecht ten tijde van de beeldstormerye / seiden dat
» 't feit van de Officier hem niet aen en ginck / so hy by de
» Majesteit gestelt werd / als henluiden / te weten 't cor-
» pus van de Stad / ook niet geimputeert mach werden
» eenig feit van particulieren die in de Wet sitten. Niet
» te min den Schout was opten 24 Augusti des mor-
» gens in nodelijke affairen uitgereist / en hadde sij-
» nen substituit in de Stad / hoewel de presentie van den
» selven Schout niet en soude geprofiteert hebben om
» redenen boven verhaelt / en geloven ook niet de woor-
» den tot Dordrecht gesproken te zijn. En aengaende
» 't geen hem te laste geleid werde beroerende Cater /
» seiden dat Cater geen Predicant gelogeert heeft ge-
» had : maer also de fame daer van ginck / hadden Ca-
» ter daer op gehoort / en niet anders konnen bevinden
(F. 222.) dan dat hy eenen van sijnen Neve gelogeert hadde /
» sonder dat men wiste wat hy was / en so den naem van
» den selven op den Stadhuise niet aengebracht en was
» volgende sekere ordonnantie / heeft hem den Schout
» afgenomen de boete van 10 gulden / en niet van 5 stui-
» vers (so de Procureur Generael seide) welke pene ge-
» stelt was niet op den genen die Sectarissen of Predi-
» canten logeerden; maer die eenige uitheemse indistinc-
» telijk logeerden sonder haerluider namen op den stad-
» huise te brengen / ten einde men soude mogen weten /
» wat volk in de stad was / en vernemen na haerluiden
» gestaltenisse en qualificatie als dit in meer steden ge-
» daen werde / wederlegden ook de passagien van recht-
» ten by den Procureur Generael in 't xxxviij. atticul
» van sijn replijke geallegeert en sustineerde de selve im-
» pertinent te zijn / vermits de tijden so waren dat men
» de predicatie lijden moeste / en de Hertoginne met
» 12 van de hoofden van de Rebellen accoord hadde
» moeten maken / sonder dat over henluiden of eenige
» simpele Sectarissen voor de komste van den Hertog
» executie gedaen was / so daer mede gedissimuleert en
» gesupersedeert worde tot dat de generale trouble be-
» sticht soude wesen. Seiden mede geen Schutteryen /
» Gilden noch andere confrerien van wapenen te heb-
» ben / maer alleenlijk die consisteren in ambachten / en so
» onder de selve 't meeste gebrek was / en hebben de selve
» niet dorven opbieden / te min dat by sekere ordonnantie
» van de Keiserlijke Majesteit verboden was / meer dan
» een gilde op eenen dag te vergaderen / en dit ter oorsake
» van 't gebrek dat daer uit voormaels plag te komen /
» behalven dat men met henluiden op te bieden niet en
» soude hebben geprofiteert / vermits men henluiden
» niet en dorste betrouwen. Accepteerden ook dat d'eyf-
» selyer bekend dat 't minderdeel van de gemeente van de
» stad Utrecht rebel geweest soude zijn / so mitsdien volgt
» dat 't selve het merendeel niet en heeft mogen prejudi-
» ceren. En so dan t'Utrecht geen communicatie ge-
» houden is geweest / en dat de particuliere die gedelin-
» queert hebben en bekent waren / gestraft zijn / so volgt
» dat het merendeel daerom niet en mochten gestraft
» worden / en allegeerden daer toe ook het exempel der
» steden van Sodoma en Gomorra dewelke God ge-
» spaert soude hebben indien daer alleen tien rechtveer-
» dige in hadden gevonden geworden. Sustineerden van
» gelijken dat de Justitie so vele de Religie aengink ge-
» noegsaem geheel gesupplanteert was so d'executie van
» de Placcaten cesseerden / en dat men de predicatie so
» binnen als buiten de steden lijden moesten / noch en
» behoort d'eyfscher niet vreemt te dunken dat men om
» beters wille de Predikers en Minderbroeders verbo-
» den hadden te prediken / so obermits de Sectarissen
» hen dreigden dood te slaen / als dat de Hertoginne selfs
» binnen Brussel / hebbende den Grave van Mansvelt
» met krijgsvolk t'haerder assistentie / eenige Predican-
ten gerequireert heeft niet te prediken. Werde mede "
gerepeteert dat 't gene gedaen en gehengt is / uit vrese "
geweest is / sulx als in meerder steden / en word de selve "
vrese gestelt tot kennisse van den genen die de sake ge- "
sien hebben / en werd voorts in somma geseid dat de "
gedaegden niet en hebben gedaen / of de Hoogheid van "
de Hertoginne en heeft uit gelijke oorsake bedwongen "
geweest 't selve ook te doen en gehengen / seggende op "
't voorder sulke diligentie gedaen te hebben / dat de stad "
Utrecht is gebleven in observantie van de Catholijke "
Religie en obedientie van de Majesteit / in spijt van "
den Sectarissen en Rebellen / en sulx dat sy mitsdien "
volbracht hebben het principaelste poinct dat de Herto- "
ginne henluiden by hare missive van den 21. July "
Anno 1566. bevolen hadde. "

De grote precipitatien / tegen die van de stad Utrecht gepleegt.

VErhalende voorts de grote precipitatien en korte termijnen die men die van de stad in dese sake ge-
geven hadde / niet tegenstaende sy een gemeente zijn die
hare sake met vele personen moeten communiceren /
en merkelijken in desen daer so wel de oude als nieuwe
Wet en Raed geroepen was / van den welken een ye-
gelijks advijs gehoort moeste wesen / al voren pet by
geschrifte te stellen: daer na werden voorts de procedu-
ren verhaelt / en eerst dat ten eersten dagen dienende
als den 30 Decembris henluiden maer 6 dagen ge-
gonst was om t'antwoorden / niet tegenstaende het
winter dag was / en de ribieren eensdeels bevrosen
waren / so dat niet tegenstaende henluiden Procureur
alle sijn diligentie dede om den eysch aen sijn meesters
te schicken / so hy geen last hadde om t'antwoorden / den
voorsz eysch eerst den sesten dag na dat die gesonden
was t'Utrecht was gekomen / mits dat de bode ter
oorsake van het ys niet en koste passeren. En hoewel
henluiden Procureur de voorsz en andere meer zwa-
righeden te kennen gevende / versocht hadde proroga-
tie van een maend / so en heeft hy maer drie dagen ver-
worven / dat hem eerst geinsinueert werde als de selve
drie dagen overstreken waren. Hadden daerom den
9 January andermael by Requeste versocht proroga-
tie tot de leste 15 dagen henluiden geassigneert / daer
op eerst den 26 January geappoincteert werde / dat
sy souden furneren voorgaende appoinctement / so dat
sy-luiden om des willen haer-luiden antwoord niet
perfectelijk en hadden konnen maken: maer haeste-
lijk een deel geconcipieert hebbende minuits gewijse /
't selve sekere haer-luider gedeputeerde mede gege-
ven / om de selve tot Brussel by rade van eenige te vol-
maken / en in Francois over te doen setten / en so 't sel-
ve niet begnamelijk voor de expiratie van den lesten
Quinzame gedaen konde worden / hebbende opten
28 January noch tijd versocht van 10 dagen: daer
op den 30 January geseid is / dat sy souden die-
nen van antwoord in sulken tale als sy gewoonlijk
zijn / en dat terstond / en werd 't selve appoinctement
henluider Procureur geinsinueert op den voorschre-
ven 30 January te half elf uren voor noen en dit mon-
delinge so dat de Gecommitteerde de minute van
haerluider antwoorde / ongecorrigeert en niet in 't net-
te geschreven / hebben moeten leveren / en hebben niet
te min by Requeste versocht restitutie van de selve om
die in 't nette te stellen en in Francois te doen overset-
ten maer niet konnen obtineren. Op den 14 Febru-
ry hadde den Procureur Generael gerepliceert om
daer op te dupliceren was henluiden tijd gepresi-
geert van ses dagen en dat peremtorijlijk / waer van
henluiden Procureur insinuatie gedaen zijnde heeft
begeert de coppe te hebben / ten minsten coppe aucten-
tijk van dien / die hem den sestienden des nanoens eerst
gelevert was geworden. En so den voorsz tijd te seer
kort en dat de replijke vol nieuwe feiten was / hadde
henluider Gedeputeerde versocht tijd van prorogatie
van een maend. Daer op geseid werde dat sy hen sou-
den reguleren na voorgaende appoinctemente / 't welk
also 't onmogelijk was hebben weder Requeste gepre-
senteert / daer op den lesten February eerst geseid is
geweest dat sy binnen 15 dagen noch soude mogen die-
nen van duplijke / in handen van seker Commissaris /

Merkt de kortheid van den tijd van ses dagen en in sul-ken ge-wichtige sake daermen d'in-structie moet halen van so verre plaetse.

en

en dat partyen tijd gegonſt werde van productie van een maend / welken tijd immers veel te kort was in een ſake van ſulker importantie / en debatteren voorts generalijk / perſiſterende / Ec.

Van de duplijke is gedient geweest opten 12 Marty ſo de Gedaegde niet eer gereed konden worden.

Op den 22 Marty heeft den Procureur Generael Requeſte overgegeven en verhaelt dat partye te weten de Staten eerſt op den 21. van haerluider duplijke gedient hadde / en dat ten tijd van een maend hen gegonſt om d'enqueſte te doen niet genoeg was en daerom begeerden een andere maend na de expiratie van de eerſte / en dat partyen geordonneert ſouden worden volgende haerluider preſentatie t'anderen tijden gedaen / haerluider ſchrifturen in Fzancois te doen overſetten / daer op geſeid werd dat men den Procureur Generael accoordeerde den termijn op ſijn enqueſte te doen totten 15 April doen aenkomende / en dat men de partye ſoude inſinueren datſe hare ſchrifturen ſouden doen overſetten in de Fzancoiſe tale / tot welken einde men haer die ſoude leveren onder haerluider recipiſſe. En alſo Meeſter Deſiderius van Tſeſtig Raed in den Rade van Brabant ter inſtantie van den Procureur Generael gecommittert was totter enqueſte / en om de ſelve te doen t'Utrecht gekomen ontrent den 17 of 18 April / ſo hadden de Stad en Staten gemeent ook haerluider enqueſte te doen / dan geſien hebbende ſijn commiſſie / bevonden dat hy alleen gecommitteert was om van wegen den Procureur Generael enqueſte te nemen / hebben daerom terſtond by miſſive geadverteert haerluider Procureur tot Bruſſel / die Requeſte over gaf om te hebben ampliatie van de commiſſie: daer op geſeid worde dat ſy eerſt ſouden exhiberen de namen van de getuigen en articulen daer op die gehoort ſouden worden / is daerom den Procureur van de Gedaegde t'Utrecht gereiſt / en heeft de ſelve gekregen en voorts weder tot Bruſſel gekeert / en aldaer geexhibeert om te hebben de ampliatie van de commiſſie. En ſo middelertijd den termijn / die expireerden den 6 May / ſonder vrucht verlopen was / dat ook den Commiſſaris tot die tijd toe in de Procureur Generaels enqueſte beſig geweeſt was / is opten 6 May Requeſte obergegeven om te hebben prorogatie van den tijd van productie van twe maenden / vermits d'importantie van de ſake / en menigte van getuigen / daer op de Fiſcalen gehoort / ſy voor appointementen gekregen hebben als dat den termijn van haer enqueſte te doen verlengt werde totten 21 May incluis peremtoir / daer toe de voorſz Commiſſaris Tſeſtig mede werde gecommitteert. Opten 10 May is Tſeſtig door Govert Amerongen Procureur van de Staten van Utrecht ſijn commiſſie vertoont van den 6 May / en verſocht dat hy dien volgende ſoude willen beſoingeren: daer op Tſeſtig verſocht voor al levering van de ſchrifturen / Calendrier ettequetz / Ec. die hem Amerongen ten ſelven dage ſeide te ſullen leveren / gelijk gedaen werde / dan en is evenwel by den Commiſſaris niet uitgerecht / door dien hy den Procureur Generael die te Bruſſel was wilde gedagvaert hebben totter enqueſte. Sulx dat de voorſz Procureur Generael Govert van Amerongen opten 18 May heeft geprotesteert dat tot die tijd niet en was gedaen in ſijn enqueſte daer in men eerſt den 19. van de ſelve ſoude beginnen te beſoingeren / en dat mitsdien ſijn tijd van doen eerſt aengaen ſoude daer van hem acte gegeven is. Ten ſelven dag is Amerongen by den Commiſſaris geinſinueert een appointement by den Procureur Generael verworven den 13 May van dat men geen getuigen ſoude horen die partye waren / ten ware men de feiten met geen ander getuigen en konde verifieren. Daer op Amerongen verklaert heeft eenige feiten te hebben die niet geverifieert mochten worden / dan by den genen die ten tijden van de trouble in den Rade van de Stad en Staten geſeten hadden. Op den 15 Juny heeft Amerongen weder geprotesteert van de kortheid des tijds en van 't beſoinge van de Commiſſaris in de ſake van den Procureur Generael / en dat ſo voor den 19 May als daer na / en dat daerom by hem niet en ſtond dat ſijne enqueſte niet vollvoogt koſte werden / en hy ten minſten ſo veel profijtelijk tijds behoorde te hebben / als den Procureur Generael gehad hadde / proteſterende ook dat eenige van ſijn getuigen gerejecteert waren die ten minſten behouden den Procureur Generael ſijn reprochе behoorden gehoort te zijn. Op den 28. Juny hebben de Staten en de ſtad Utrecht by Requeſte geremonſtreert hoe dat ſy in haerluiden enqueſte geprecipiteert waren / ſo dat veel van haerluider principaelſte getuigen wel tot 50 of 60 in 't getal niet gehoort en waren / ſonder dat ſulx by henluiden geſtaen hadde / dat men daerom henluiden meerder tijd behoorde te accoorderen of anders ſoude d'enqueſte nul zijn en geoorſaelit weſen ſo de nullitate als de iniquitate te proteſteren / en ſo eenige getuigen gehoort waren ſedert den 21 May / Ec. hebben verſocht noch tijd van een maend voor alle dilay en dat de getuigen den 21 May gehoort ſouden werden gehouden als binnen tijds gehoort / maer is hen't ſelve geweigert en geperſiſteert by voorgaende appointcte-mente / en geſeid dat hen gelevert ſoude werden de namen van de getuigen by de Staten beleid. Op den 30 Juny hebben ſy weder verſocht van den loop des tijds om haerluider enqueſte te doen gerebeleert te worden / en anderen bequamen tijd om haerluiden getuigen die meeſt al ge-eed waren te doen horen / met verklaringe dat ſy middelertijd hebbende de namen van de getuigen by den Procureur Generael / ſo ordinarie als preparatorie beleid ſouden reprocheren / daer op ten principale geappointeert is dat de namen van de getuigen henluiden gelevert ſouden worden. En ſo veel de reſte aengaet is geperſiſteert by voorgaende appointcte-mente / ſulx dat de Staten en ſtad Utrecht in alle deſe proceduren alſo zijn geprecipiteert dat ſy-luiden haer defentie niet genoeg en hebben mogen deduceren: en veel min om haerluider verificatie te doen / ſo de Commiſſaris de helfte van de getuigen die de Staten wilden beleiden / niet en heeft willen horen / ja dat meer is hy heeft aen vele particuliere van de Geeſtelijkheid / middelen van dreigementen gebruikt om haerluiden te brengen / dat ſy ſouden conſenteren totte verſochte petitie van den 10. 20. en 100. penninck. Op den eerſten July hebben de Gedaegde by Requeſte verſocht competenten tijd om haerluider ſtucken / die meeſt al in duits waren te doen tranſlateren / mits dat de meeſte van de Rade geen duits en verſtonden / of dat die van den Raden de ſelve tot haerluider koſten ſoude doen tranſlateren / mits dat ſy de ſelve ſtucken naderhand ſouden mogen doen collationeren om te ſien of die wel getranſlateert ſouden zijn / als in ſaken van den crediteurs / die van ſulke importantie niet en zijn / dagelijx geſchieden / daer op ten ſelven dage geappointeert werde dat ſy-luiden de ſomme van 60 guldens ſouden conſigneren onder de Comis van den Berge / om de ſtucken te doen tranſlateren / 't welk indien min koſte / ſoude hem de reſte gereſtitueert worden / indien meer ſouden ſy Gedaegde 't ſelve daer by leggen.

Ik hebbe nu lange doende geweeſt om de ſake en proces van de Staten en ſtad van Utrecht alhier te verhalen / dan op dat den leſer niet en mene dat ik daer mede alle andere ſaken hebbe vergeten / ſo wil ik al eer ik de ſententie verhale den Hertog en ſijnen Rade 't ſelve proces eerſt laten viſiteren en verhalen 't gunt middelertijd geſchied is.

Open de het doen van de enqueſte roerende de proceſſen tegen den Procureur Generael.

DE Prince van Orangien hebbende verſcheiden commiſſien te water uitgegeven om den Hertog van Alva alle afbreuk te doen / en heeft des niet te min daer mede niet geruſt noch opgehouden om te bewegen en te ſolliciteren allen den genen die hy meende ſijn ſake toegedaen te zijn / trecкende van de een plaetſe tot d'ander ſparende arbeid noch moeyten: ſendende en ſchrijvende voorts alom aen de uitgewelken en gebluchte Edelen en Gereformeerde gemeente / ſo in Engeland / Lande van Cleef / Embden / Hamborg / Bremen als elders / gebruikende alle middelen om hen-

Wat de Prince Orangien voornemt en handelt.

hen-luiden te bewegen tot collectatie van penningen om sijn voornemen te beter te wege te mogen brengen/ en om dese sake te beter te vorderen so passeerden hy vele blanken die hy leverden aen Meester Johan Basius sijnen Raed / en Commissaris en eenige andere die in absentie van den Prince ter plaetse spluiden waren na gelegentheden der saken commissie passeerden en uitgaven op alsulke personen al sy wisten sijn Exc. aengenaem en tot sulker saken bequaem te sijn / en hielt sijn Exeell. bysondere grote correspontie met Jonkheer Diederich Sonoye die hem meestendeel hield in den Lande van Cleef / ook somtijts tot Emden / van gelijken met Jonkheer Albrecht van Huchtenbroek / Jonkheer Adriaen Heere van Swieten / Meester Jacob van Wesenbeke / Reynier Cant / en veel meer andere / door welker middelen ook correspondentie gehouden werde met seer vele andere personen op alle plaetsen / so wel in de Steden en Provincien der Nederlanden daer de Hertog van Alva gebied hadde als buiten de Nederlanden / en om dese saken te beter en secreter te beleiden en aen malkander te schrijven gebruikten spluieden een sonderlinge maniere en Alphabet / schreven beeltijds onder dekssel van koopmanschap malkanderen over saken der oorlogen en den Nederlanden aengaende. Hadden ook de steden gegeven namen van Heidense Goden / en andere verkeerde namen die niemands anders verstont dan die van haerluiden aenslagen waren / want om by exempele eenige te verhalen / so noemden sy onder hem in haerluiden schrijven : Holland Coper. Enkhuisen Triton. Hoorn Pollux. Medenblik Castor. Alkmaer Pluto. Amsterdam Saturnus. Edam Hercules. Monickendam Radamantus. Den Briel Vulcanus. 't Land van Voorn Æacus. Delft Apollo. Den Hage Jupiter. Leiden Mercurius. Woerden Satyr. Dordrecht Janus. Der Goude Mars. Rotterdam Æolus. Delf haven Achelous. Muiden Phœbus. Het Vlie Tytan. Het Tessel Boreas. Utrecht Proserpina. Wijk Tetis. Gelderland Stael. Over-yssel Ten. Bommel Ida. Deventer Venus. Zutphen Ariadne. Campen Juno. Swol Pallas. Aernhem Jo. Nieumegen Ino. Groeningen Astrea. Emden noendemen. Brunswijk. Hamborg Hedelborg. Dillenborg Dantswijk. Wesel Copenhagen. Emmerik Narven. De Prince van Oranjen nomden sy Marten Willemsz. Den Hertog van Alven Pouwels van Alblas. De Coninginne van Engeland Henrik Philipsz. De Conink van Denemerken Peter Petersz. De Conink van Navarre Anthonis Jacobsz. Jonkheer Diederich Sonoy Daniel van Santen of Nathanael van Calcar. De Heer van Duinen Gerrit van Tricht. Jonkheer Albrecht Huchtenbrouk Adolph van Son. Den Grave van Megen De Gier. De 12 teikenen des Hemels / als Aries, Taurus, &c. gebruikten sy in plaetse van de 12 maenden / den so veelsten dag / dat was den so veelsten graed, en meer diergelijke alhier te lange te verhalen / 't welk sy ook na de gelegentheid somtijts veranderden om de saken te secreter en bedekter te houden. Met deser manieren werden vele correspondentien gehouden.

Secrete manieren van schrijven by de Gereformeerde gebruikt.

Als nu den haet der Nederlanders tegen den Hertog van Alva dagelijx vermeerde en toenam / so openbaerden dagelijx ook meer en meer 't gene spluiden in 't herte lange hadden verborgen gehouden / also dat vele secrete aenslagen gemaekt en gepractiseert werden / diemen / tot gelegender tijd in 't werk stellen soude : dan dewijle de Prince van Oranjen bevonden hadde / dat het gelyck van geld de voornaemste oorsake was geweest / waer door sijn aenslagen mislukt waren / en dat hy op de hope van vele die lichtveerdelijken hem niet alleen gelds genoeg hadden toegeseid / maer ook steden en plaetsen belooft over te geven in sijnen handen / of hen te verklaren aen zijn zijde / so haest hy met volk te velde soude zijn / 't welk hem nochtans was gefaelgeert / so wilde hy nu zijn aenslagen beter en sekerder nemen / en niet lichtveerdig iet attenteren. Middelretijd gaf hy noch meer verscheiden commissien en bestellinge uit te water / daer door de koopluiden grote schade leden / door de desorde die daer gebeurden so in het uitgeven der commissien als ongeregeltheid van het scheeps-volk / die so waren verwildert datse vrienden noch vyanden aen sagen / en de herten van vele deden vervreemden en verkouden / tot dat by den Prince daer in versien werde / gelijk wy na seggen sullen.

De Staten van de Nederlandse Provincien consenteren den Hertog van Alva twe milioenen Gouts 's jaers.

De Hertog van Alva / die niet eens en dachte dat de Prince van Orangien tot eeniger tijd wederom eenige macht soude komen te wege brengen om hem te krenken / ging middelretijd al voort om de Nederlandse rijkdommen uit te putten / en bracht het eindelijk so verre / dat alle de patrimoniale Landen en Provincien / elx sekere quoten beloofden te betalen totte geeischte twe milioenen / in plaetse van den 10 en 20 penink / en dat voor den tijd van twe jaren / om welke quoten te vinden sy luiden / elx na hare gelegentheid / eenige impositien opstelden en renten verkosten / dan vielen vele grote swarigheden tusschen de Provincien om hare quote en aendelen te vergelijken / en de nieuwe aengekomen Landen hebben de selve petitien ook afgekocht elx met een sekere somme voor eens op sekere jaren te betalen / als namentlijk : die van Gelderland met 500 en 5000 guldens / die van Vriesland met hondert en 28000 guldens / die van Overyssel mette Drent / met 94000 guldens / die van Groeningen en Omlanden / met 60000 guldens / en die van Lingen met 10000 daelders.

Waer mede de nieu aengekomen Landen hare quoten afgekocht hebben.

De saken dus staende en hebben de Staten van Utrecht insonderheid die van de Geesteliikheid evenwel niet gelaten alle middelen te soeken om den toorne en gramschap van den Hertog van Alva te versachten / en hem te contenteren / sendende tot dien einde verscheiden haer-luider Commissarissen / en gebruikende interessie van verscheiden Heeren van qualite / als namentlijk de Graven van Megen en Bossu / de Heeren van Barlamont / Noircarmes / Grobendonk / de President Viglius en andere van de principaelste hoofden van den Rade van Staten / Finantie en Raden neffens den Hertog zynde / en generalijk aen alle daer sy luiden hope op hadden / die haer eenig goed of voordeel in dese sake doen souden konnen / gevende ook haer Gedeputeerde en Commissarissen expresse last in haer-luiden instructie datse om te geraken tot haer-luider intentie souden mogen imploperen eenige seer bequame personen / en de selve na hare redelijkheid beloven en schenken merkelijke sommen. Hebben ook by Rade en advyse van eenige de presentatie van 100000 guldens geaugmenteert tot 150000 guldens / boven de 12000 guldens te voren betaelt / makende t'samen 162000 guldens. Wesende de voorschreven somme na rate van de grote rijkdommen of armoede van den Lande van Utrecht / het æquivalent na advenant van 't gene d'andere oude patrimoniael Landen en Provincien twe jaren belooft hadden te geven / voor de redemtie van de voorsz tiende en twintigste penink / ja ook meer / gelijk 't selve by vele pregnante redenen geremonstreert is geweest / hoe-wel sy luiden sustineerden ongehouden te zijn te contribueren mette patrimoniale Landen / maer behoorden te volstaen mette andere Landen die nieuwelijx met tractaet aen de Conink of Keiser gekomen waren.

De Staten van Utrecht soeken alle middelen om den Hertog van Alva te contenteren dan te vergeefs.

De Staten Standts van Utrecht verhogen hare presentatie tot 150000 guldens toe. (F. 224.)

Den Hertog van Alva en will die presentatie niet accepteren.

Dan niettemin de Hertog heeft de presentatie voorsz niet willen accepteren / maer afgeslagen / en door die van sijnen Rade ter antwoorde doen geven / dat die van de voorsz Lande van Utrecht simpelijk en absolutelijken in de voorsz drie petitien by hem geeischt souden moeten consenteren / sonder eenige conditien / en dat sy daer beneffens hen-luiden noch souden moeten humilieren en verootmoedigen en in effecte pardon begeren van 't gene daer in sy hen in de voorleden trouble vergeten hadden. En dat gedaen zijnde soude men nopende de ontlastinge van de soldaten en abolitie van den proceste moeten verwachten sijne gratie / waer van rapport gedaen zijnde / de Staten in geender manieren daer toe en konden noch en wilden verstaen / maer eendrachtelijken besloten Justitie te versoeken en

te

te verwachten en met patientie te verdragen al watter afkomen ſoude / hoewel ſy wel voelden de partydigheid der Rechteren / willende haer ſelven niet ſchuldig kennen / daer in ſy haer in hare conſcientie onſchuldig vonden / en daer door ſy in een eeuwige infamie en ſchande ſouden brengen / niet alleen haerluider perſonen / als de gene die de Staten repreſenteerden / maer ooh alle de anderen ingeſetenen van den Lande van Utrecht / weſende getrouwe onderſaten van ſijne Majeſteit / achtende de ſelve infamie ook te meerder / door dien alſulke humiliatie van geen andere Landen / Staten / Provincien of Steden worde geeiſcht / niet jegenſtaende de troublen genoeg generael waren geweeſt.

Schrijven des Hertogen van Alva en particuliere Gouverneurs / nopende het omdragen van de Sacramenten des Outaers en van den heiligen Olye.

In 't voorſz jaer 1569. heeft den Hertog van Alva aen de particuliere Gouverneurs van de Provincien geſchreven / dat hy onderricht was dat in 't ſtuk van de Sacramenten des Outaers en heiligen Olys groot misbruik was / waerom hy willende daer in voorſien aen de ſelve Gouverneurs particulier ſchreef / en hen belaſte daer in goede ordre elk in den haren te ſtellen / daer op gevolgt zijn particuliere brieven van de ſelve Gouverneurs / die alom zijn verkondigt in maniere als volgt:

DE Grave van Boſſu / Heere van Bevery / Gammeraiges / Blangy / Ec. Stadhouder en Capitein Generael by proviſie / de Preſident en Rade des Coninx over Holland en Vriestand. Eerſame diſcrete goede vrunden. Alſo d'Excellentie van den Hertog van Alva Stadhouder / Gouverneur en Capitein Generael van Coninx Majeſteits Landen van herwaers-over onderrecht is dat in veel ſteden en plaetſen de heilige Sacramenten des Outaers en van den heiligen Olye niet geleid en gedragen en worden langs der ſtraten met alſulke eere en reverentie als dat betaemt / en begerende daer in voorſien worde met goede ordre. So is 't dat wy door exprès bevel van ſijnen voorſz Coninklijke Majeſteit ons aldergenadigſte Heere bevelen en ordonneren wel ſcherpelijk by deſen / dat gy in elke Parochie onder u-lieden ſoterende deputeert twe notable perſonen / van neringe / van de Wet / of andere / om te geleiden de voorſz heilige Sacramenten / ſo wanneer die by de Paſtoren of andere Geeſtelijke perſonen gedragen ſullen worden totten ſieken / dewelke het oge houden en ſcherp regard hebben ſullen / gaende metten heiligen Sacramenten / opten genen die langs der ſtraten paſſeren / of weſende voor de deure of voor haer huiſen / of ſy-luiden ſien eenige irrevente acten / geſten / woorden / of mijne tegens de heilige Sacramenten voorſz doen / en ſo verre ſyluiden ſien of horen of anderſins mogen ontwaer worden van eenige ſchandaleuſe acte / ſullen de ſelve perſonen in elk van de voorſz Parochie gehouden weſen 't ſelve u-lieden te kennen te geven om daer van de correctie gedaen te werden na behoren / ten exemple van andere / en na exigentie van der ſake / om door deſen weg het volk te houden in goede en behoorlijke diſcipline ter eeren Gods en van ſijn heilige Sacramenten / en van de onderwijſinge die gy-luiden tegens ſulke gedaen ſult hebben / ſult gy-lieder ſijnder voorſz Excellentie adverteren. En alſo in de voorſz Steden en plaetſen eenige ſomwijlen ſterven / dewelke henluiden in haer uitterſte niet en laten adminiſtreren van de heilige Sacramenten by onſe Moeder de heilige Kerke geobſerveert / en niet Catholijkelijk en overlijden / die niet en behoren eenigſins te genieten de gewyder aerde / ſo is 't dat wy door bevel en van wegen als boven u-luiden wel ernſtlijk ordonneren dat tot aller tijden datter yemand niet Catholijkelijk en ſterft / en den welken by der Geeſtelijkheid geweygert ſal weſen de gewyde aerde / de ſelve doet brengen ter publijke plaetſe gedeſtineert voor de Juſticie / en 't ſelve ſulx gebeurende ſult zijnder voorſz Excellentie adverteren van de namen en toenamen van den genen die ſulx overleden ſullen weſen / ten einde dat tegens henluiden geprocedeert mach worden ſo men bevinden ſal te behoren / en middelertijd ſult gy-luiden doen ſequeſtreren haerluiden goeden in handen van den Ontfanger van dat quartier gecommitteert in 't ſtuk van de confiſcatie / of ſulke andere als gy-luiden daer toe ſult mogen deputeren / onder goede en oprechte Inventaris / daer van gy-luiden zijnder Excellentie een dubbelt overſenden ſult / om te beletten dat de goeden niet en worden gediſtraheert en afhandig gemaeht. En ten laetſten alſo gekomen is tot kenniſſe van ſijnder Excellentie dat eenige vrouwen na dat ſy-luiden gelegen zijn hare kinderen niet en doen dopen na de ordonnantie van ons Moeder de heilige Kerke / een ſake van grote conſequentie en dangereus voor de voorſz kinderen. Om waer in te voorkomen en ten einde dat men de voorſz vrouwen bekennen mag bevelen u-luiden inſgelijx van wegen als boven dat gy-luiden geen vroedvrouwen ontfangen en ſult noch toelaten in 't ſtuk van haer officie / ten zy dat ſy-luiden eerſt en al voren geexamineert zijn by den genen die gy-luiden daer toe ſult mogen committeren / of ſy-luiden zijn Catholijx en van goede fame en name / en na dat ſy-luiden ontfangen ſullen weſen / ſullen ſweren boven haerluider gewoonlijken eed dat ſy-luiden den Paſtoor van de Parochie te kennen geven ſullen 't geleggen van de vrouwen binnen 24 uren daer na / op pene van gekaſtijd te worden tot u-luiden arbitragie / en verdragen te worden van haerluider officie / ſonder hier van in gebreke te blijven. Eerſame diſcrete goede vrunden onſe Heere God zy met u. Geſchreven in den Hage den 1 Juny 1569.

Hy heeft mede doen publiceren ſelker Placcaet en verklaringe by den Coninh gegeven tot Madril den 9 May 1569. daer by hy verklaert dat hy het Placcaet by den Keiſer gemaeht en gegeven tot Ausburg tot extirpatie van de ſecten en conſervatie van den Catholijken gelove / vernieut den 25 Septembris 1550. en by hem geconfirmeert den 20 Auguſti 1556. in allen ſijnen poincten ſtrikteliik wil onderhouden hebben / niet jegenſtaende eenige verklaringe of edict by hem ter contrarie gedaen / alſo 't ſelve buiten ſijne meninge en wille is geweeſt / derogerende de ſelve ſijne contrarie verklaringe en edicten / belaſtende 't ſelve Placcaet ten eeuwigen dagen in ſijnen poincten wel ſtrikteliiken te onderhouden / Ec.

Publicatie en verklaringe van den Coninh dat hy het placcaet van den Keiſer gegeven tot Ausburg en by den Coninh den 20 Auguſti 1556. geconfirmeert in allen ſijnen poincten ſtrikteliik wil onderhouden hebben.

Den 13 Decembris Anno 1569. is Meeſter Jacob Maes Doctor in de Rechten / en Raedsheere in den Raed van Braband / een ſeer geleert welſprekend treffelijk man / die om ſijne geleertheid en erbarentheid ſeer geacht was / en die ten tijden van de reſignatie deſer Landen den Keiſer uitten naem van alle Staten hadde geantwoord / geſtorven / in het 63 jaer ſijns ouderdoms.

Sterfdag van Meeſter Jacob Maes.

HEt jaer 1569. ten einde gekomen zijnde / ſo liet het ſich aenſien als of het nu ganſchelijk al geſtilt was en dat den Hertog nu alles na ſijnen ſin ſoude mogen ſtellen / want voor den Prince van Orangien en hadde men ganſchelijk geen vreſe meer. Dies niet te min en ruſte de ſelve Prince niet / maer practiſeerde dag en nacht om aen alle kanten vrunden te hebben / en tot gelegender tijd volk te mogen bekomen / alſo zijnder verſcheiden geweeſt die hare dienſten gepreſenteert hebben / om tot gelegender tijd gereed te zijn / ook onder andere eenige Vrieſſe Edelluiden / als namentlijk: Pieter en Aſinga Kipperda en Popko Uſkens / dewelke den eerſten February 1570. aen Jonkheer Diderik Sonoy aengaven / dat hoewel ſich noit metten Edelen Bondgenoten der Nederlanden en hadden verbonden / nochte ook daer toe niet verſocht en waren geweeſt / en ſy-luiden niet te weiniger van hare erfgoeden en gerechtigheden ſonder eenige oorſake waren geſpolieert en berooft / ſo en wilden ſyluiden niet onderlaten haer vaderland en de gemeene welvaert ten beſten van alle haren mogelijken blijt voor te wenden en hulpe te ſchaffen / dat het gewelt mach belet en geweert werden. En dewijle ſy-luiden alſ doen terſtond geen hulpe aen den Prince en wiſten te doen / ſo maekten ſy hen ſterk dat ſy met hare conſorten voor de naeſtkomende Pinxſteren op haren koſten

1570.

Het aenbieden van de twe gebroeders van Kipperda en Popko Uſkens ten dienſte van den Prince van Orangien.

koſten ſouden in voorraed gereed hebben aen lange Roeren / daer mede men 300 mannen ſoude mogen uitruſten en beweert maken / die ſy-luiden ſouden gereed houden tot dat men die ſoude voorderen en begeren / en gaven hier van ſchriftelijk hare beloften. Maer want de Prince bevonden hadde dat gebrek van gelde alle ſijne goede aenſlagen te rugge geſteld hadde / en belet dat hy niet en hadde kunnen uitrechten ſijn voornemen / ſo heeft hy alle middelen geſocht om onder de uitgevluchte wekelijke en maendelijke collectatie van penningen te doen / ſo in Engeland / Land van Cleef / Embden als alle andere plaetſen / daer de gevluchte woonachtig waren / ſtellende en committerende daer toe diverſe perſonen om de ſelve collectatie te doen en de gemeente daer toe te bewegen : als namentlijk Meeſter Johan Baſius / Reynder Cant / Adriaen Mandmaker en andere meer op verſcheiden tijden en plaetſen / en zijn de ſelve niet alleen gevorderd onder de gevluchte / maer zijn ook gepractiſeert binnen de Provincien daer de Hertog van Alva ſtraffelijken regeerde / 't welk een wonderlijk ſtout beſtaen was / onder andere die de Prince hier ook gebruikte / heeft hy aen den voorſz Jonkheer Diederik Sonoy deſe navolgende commiſſie gegeven :

Commiſſie van den Prince van Orangien op Jonkheer Diderik Sonoy / om in Holland en Stigt van Utrecht te vorderen en begeren hulpe en byſtand van contributie van penningen. (f. 225.)

ANgeſien een yegelijk kennelijk en openbaer is, hoe ſeer en met wat grote koſte, goede affectie en menigvuldigen periculen en ſwarigheden, wy Willem Prince van Orangien, Grave van Naſſauwen ons altijd geimployeert, en daer toe gevoegt hebben, om tot Godes eere en Lands welvaren en ons aller ruſt, ſaligheid en het welvaren van alle onſe nakomelingen den algemene vyand en vreemde Regeerder den Hertog van Alva met alle ſijn aenkleven uit den Nederlanden, onſer aller vaderland te verdrijven, om de ſelve Landen in haer vryheid en oprechte Chriſtelijke Religie te beſchutten en te beſchermen, tot dienſte onſer aller genadigſte Heere en Conink, en ons ſeer kleine hulpe en byſtand daer toe van de Nederlanders beweſen is uit oorſake als wy verhopen dat vele goede, geaffectioneerde, goedwillige onderſaten daer toe niet aengeſproken of gevordert zijn, of geen middelen gehad hebben om ſulx te wege te brengen. En want wy Willem Prince voorſz altijd ons daer toe als noch wel ſouden employeren om met Gods hulpe en gratie ten voorſten de ſelve Religie en vryheid te beſchutten en beſchermen in ſijn Majeſteits Nederlanden, ſo verre eenige ſchijnbaerlijke hulpe van penningen, daer toe van de gemeente of anders ons toegeſchikt ſoude werden, om daer mede de ſake te vorderen, en de goede affectie der gemeente, tegen ons vaderland, haer eigen welvaren en ſaligheid ook den oprechten dienſt Gods aen te nemen en te bemerken, hebben derhalven geen middelen willen nalaten of in ſulke grootwichtige en Godlijke ſake yets gevordert ſoude mogen worden, en verhopen dat ons geen middelen ſullen gebreken, ſo verre de gemeente ons en haer ſelven niet verlatende, haer milde hand hier toe uitſtrecken. Derhalven ſo is 't dat wy gecommitteert hebben, en committeren mits deſen, den Erentfeſten en Edelen Jonkheer Diderik Sonoy om aen de gemeente, Edelen, Officieren, Burgemeeſteren van wat ſtate of qualiteit die zijn in Holland, Sticht, daer ontrent of anderſins geſeten van onſent wegen ſelfs in perſoon of door ſijne ſubſtituten ('t welk wy in deſen uit ſonderlinge oorſake toelaten) te vorderen en begeren hulpe en byſtand van contributie van penningen, ten einde geemployeert te worden als voren, met macht en autoriteit dat hy Diderik Sonoy, den ſelvigen contribuanten ſal mogen beloven en ontheten dat het gene ſy contribueren of tot ſtuer deſes inbrengen, haer ſtrecken ſal in alle contributien die men in 't land komende, ſal mogen opbrengen tot verminderinge van haer gebuerlijke quote of ſomme, begerende dat een ygelijk van wat qualiteit of conditie hy zy, hem hier in goedwillig en bereid wil laten vinden, 't welk ſo een yegelijk na ſijn vermogen werd doende, twijffelen wy niet of God almachtig werde ſijn gratie hier toe verlenen, dat men tot een goed einde ſal mogen geraken, 't welk ons God almachtig moet gunnen en verlenen. Aldus gedaen den 8 February Anno 1570. onder onſe hand en pitſier, geven macht en bevelen den voorſz Jonkheer Diderik om op onſen perſoon te ontfangen te leen alſulke penningen als hy eenigſins ſal kunnen te wege brengen, daer van obligatie te paſſeren : wel verſtaende dat wy Willem Prince voorſz tot geen betalinge gehouden ſullen ſijn voor en al eer wy wederom in de Nederlanden tot onſe goeden geraken ſullen. Gedaen op dag en tijd als boven. Ondertekent *Willem Prince zu Orangien*, en ter zijden met ſijn Signet, Segel, of pitſier onder in roden Waſſe gedrukt.

De voorſz Sonoy heeft volgende de ſelve commiſſie geſubſtitueert verſcheiden andere perſonen / ſo Predicanten als andere / als namentlijk / Lenart Panhuiſen / Jan Claeſſoon / Jan Ariaenſſoon / Richaert Claeſſoon / en andere / maer dewelke togen in Holland en Sticht van Utrecht ter plaetſen daer ſy minſte bekent waren / onthielden hen heimelijken by de genen die ſecretelijken van hare geſintheid waren / en hebben de gene die ſy wiſten van hare Religie te zijn aengeſproken en geraden tot een milde contributie / niits dat ſy om alle miſtrouwen weg te nemen ſelfs eenige ſouden committeren die de penningen bewaren en ter gelegender tijd aen den Prince ſchicken ſouden. Deſe en ſonderlinge de Predicanten deden haer ſake ſo wel datter vele vruchtbare collectatien gedaen werden / want ſy-luiden den ingeſetenen niet alleen conſtientie konden maken / van haer niet of weinig contribueren / maer maekten ook geen kleine vreſe van ſchande onder vele van henluiden ſo elk geerne een goed Chriſten geacht wilde zijn / 't welk ſy meenden datſe niet en mochten zijn / ſo ſy de ſake die de voorſz Predicanten ſeiden alleen te ſtrecken tot Godes eere en der Chriſtenen vryheid niet en holpen byſtaen / na 't vermogen in hen bekent zijnde : doch is dit ook bevonden geweeſt ſo onder de gevluchte buiten 's lands als die van de Religie noch binnen 's lands ſittende / dat de luiden van kleine en ook middelbare middelen en rijkdommen haer goede herten en genegentheden wel deden / maer onder de rijken waren daer veel die haer excuſeerden / en mochten niet of ſeer weinig ontberen / en hielden haer als 't haer aen 't geld te geven ging / daer ſy haer herten op geſtelt hadden / of ſyluiden ſchielijken heel arm geworden waren / ja vele contribueerden niet uit een goed herte datſe totter ſaken droegen / maer alleen om in 't rollekin te ſtaen en om dat ſy vryheid ſouden hebben om met haer goederen te mogen varen onbelet van de ſchepen van den Prince. Daer zijn ook vele buiten 's lands geweeſt die in plaetſe van contributie gepreſenteert hebben / den Prince in perſoon ten dienſt te komen / ſommige andere en wilden haer in 't contribueren niet vorder verbinden dan voor eenige maenden.

De Prince hadde ook Pieter Ariaenſſoon van der Werve van Leiden / en Joriaen Epeſſoon Predicant commiſſie gegeven om gelijke collecten te doen in eenige plaetſen in Holland / deſe togen met groot pericul in perſoon ſelfs in Holland te weten tot Dordrecht / Rotterdam / Delft / Leiden / Hage / en andere plaetſen / en induceerden vele perſonen tot milde contributie / ſulx datſe een merkelijke ſomme by den anderen kregen / doch met die conditie : datſe de ſelve niet en ſouden weerloos werde / ten ware de Prince op de been ware.

Dewijle de Prince van Orangien hier mede en met gelijke ſake beſig was / ſo dede de Hertog die nu geen oorloge meer en vreeſde vele menſchen ombrengen aen verſcheiden oorden en plaetſen / en onder andere waren in den jare 1567. in den Hage gevangen gebrogt 4 Paſtoren en Prieſters als namentlijk Arent Dirkſoon / Paſtoor in de Liere by Delft oud 70 jaren / Sybrant Janſſoon / Paſtoor tot Schagen / Adriaen Janſſoon / Paſtoor tot Yſelmonde / en Wouter Symonſſoon / Paſtoor tot Monſter / ter ſake van dat ſy beſchuldigt waren van ketterie / en dat ſy de Roomſe Kerke verlaten en de Gereformeerde aengehangen hadden. Deſe werden den 10 May Anno 1570. onderſocht van haren ge-

Vier Paſtoren in den Haeg gevangen.

gelove / en want ſy ſtantvaſtelijk bleven by hare meninge / ſo zijn ſy den twaelfden voor Apoſtaten en ketters veroordeelt by de Inquiſiteuren en Geeſtelijke Rechters / en alſo ſy Geeſtelijk waren ſo en mochten ſy niet gedood worden voor datſe ontwijt waren / 't welk geſchiede den 27 May / en is aldus toegegaen: ten voorſz dage werden ſy-luiden uit hare gevankeniſſe in een kamer gebragt / alwaer men henluiden aengetogen heeft alle het Mis-gewaet / en zijn alſo gebragt in een ander kamer in jegenwoordigheid van den Biſſchop van 's Hertogenboſch / ſtaende tuſſchen twe Abten: den Biſſchop heeft ten eerſten een weinig hayrs van haer hoof den geſneden en haer kruinen en vingeren geſchrapt met een ſilveren meſſe / doch ſonder wee doen / daer na heeft hy haer de Misklederen uitgetogen / en tot een regelijk geſeid in Latijnſe tale: Exuo tibi veſtem Juſtitiæ, quam volens abjeciſti: dat is / ik trecke u uit dat kleed des gerechtigheids / welk gy willens hebt verworpen. Waer op de Paſtoor uitte Tiere in Latijn antwoorde: Imo veſtem Injuſtitiæ, dat is / ja het kleed der ongerechtigheid / en na dat de Biſſchop ſijn werk volbragt hadde / heeft hy hem geleert tot de Raedsheeren die daer jegenwoordig waren / en heeftſe de ſelve over-gelevert / biddende dat ſyſe wilden genadelijk handelen / daer na werden ſy wederom in de gevankeniſſe gebragt / en den 30 May als ſy-luiden op 't Hof hare ſententie hadden gehoort en ontfangen / zijn ſy-luiden daer na ſeer wrymoedelijken ter dood gegaen / het volk vermanende / en haer ſelven in de handen Gods bevelende / en zijn d'een voor en d'ander na eerſt gewurgt aen een pael / en daer na voorts verbrand / tot een groot ongenoegen van veel volx die 't aenſagen en van haer wrymoedige volſtandigheid verwonderden / ook en was niet weinig te verwonderen / dat de vader van Adriaen Janſſoon Paſtoor van Yſelmonde gekomen is by ſijnen ſone ('t welk een ſeer manierlijk jongman was) als hy van de gevangen poorte gebragt werde / ſeggende mijn lieve ſone ſtrijd nu vromelijk / want de krone des eeuwigen levens is u nu bereid / en willende noch meer ſeggen / iſt hem van de dienaren verboden: maer terſtond daer na is ſijn ſuſter gekomen en heeft van gelijken tot hem geſeid / dat hy vromelijk ſtrijden ſoude / ten ſoude niet lange duren / en heeft hem alſo getroost: alſo zijn deſe vier Paſtoren na datſe by-na drie jaren gevangen waren geweeſt omgebragt.

De vier Paſtoren werden ontwijt.

De vier Paſtoren werden gedood.

JAER-DICHT.

VIer *Paſtoren* VoL*ſtandi*ICh In *den* Hage oMge*bra*Cht,
Tot *ſpot* Van't *b*Loetg*l*erICh *ge*ſLaCht.

WY hebben in 't voorgaende boek geſeid / hoe dat de Coninginne van Spangien Iſabella de Vallois geſtorven was / waer door de Conink van Spangien ſonder huisvrou zijnde ten houwelijke dede verſoecken de dochter van den Keiſer Maximiliaen / die hy hadde geteelt by deſſelfs Conink van Spangien ſuſter / ſulx dat hy daer rechte oom over was. De Keiſer en Keiſerinne ſijn ſuſter bewilligde daer in / en de Paus gaf hier toe diſpenſatie / oversulx werd het houwelijk op Hemelvaerts-dag den 4 May binnen Praga gecelebreert / en in de grote Kerke aldaer getrout by den Eerts-Hertog in den name des Conink van Hiſpangien met grote ſolemniteiten / in preſentie van de Ambaſſadeurs en Legaten ſo van den Paus / des Conink van Spangien / der Coninginne van Vrankrijk / van Polen en van Venetien / na dat te voren de brieven van diſpenſatie van de Paus geleſen waren / en de trouwinge gedaen zijnde / ſo gaf de Ambaſſadeur van den Conink vele ſchone juwelen en eenen brief / daer in de Conink haer noemde ſijn Huisvrouwe en Coninginne van Spangien.

Des Conink van Hiſpanien tweede houwelijk.

IN de ſelve maend van May heeft de Hertog een placcaet doen verkondigen inhoudende veel en verſcheiden poincten die by de Druckers en Schoolmeeſters onderhouden ſouden moeten werden / daer van de articulen hier na in ſubſtantie volgen:

Placcaet nopende de Druckers en Schoolmeeſters.

EErſtelijk ſeid hy, alſo in eene ſo principale konſte gelijk de printerie is, waer uit ſo vele goeds of quaeds der gemeenten en ſonderlijken der Religie toekomen mag, ſeker regel en orden behoort te weſen, en ook een getrouwe perſoon van der ſelver konſte of ſtijl, die de eerſte plaetſe en particuliere toeſicht en ſuperintendentie hebbe over de andere, ſo heeft hy geordonneert dat geſtelt ſoude worden een *Prototypographus* of Hooftprinter, die autoriteit en macht ſal hebben, om de meeſter en werkluiden van de printerie van de Landen herwaers-over te examineren en approberen, en ſal den ſelven, en elken van dien, geven brieven van hun nutheid en bequaemheid, volgende hun faculteit, op welke brieven, ſullen naderhand moeten verſocht worden aen den Stadhouder en Gouverneur Generael van herwaers-over brieven van confirmatie en approbatie. (F. 226.)

Druckers moeten geexamineert weſen.

2. En om totter voorſeider examinatie te komen, de gene die willen of pretenderen ſullen ontfangen te worden, tot meeſters en hoofden van den printerie, en exercitie van de voorſz konſte, ſtijl en ambacht van drucken of printen, ſullen gehouden weſen te exhiberen en overleveren certificatie van den Biſſchop, Vicarius of Inquiſiteur van hun Biſdom, hoe dat ſy hen gedragen hebben in 't ſtuk van der Religie, mitsgaders van de Wethouders of Magiſtraet van der plaetſen van hun woonſteden of reſidentie, van hun goed leven, name en fame, en om de ſelve examinatie te doen, ſal de Hooftprinter mogen kieſen, en met hem nemen, een of twe van de meeſt geapprobeerde in den ambachte met eenen Notaris, dewelke de brieven van examinatie van de voorſz meeſters of hoofden van de printerie of druckerie, maken en expedieren ſal, welke brieven de voorſz Hooftprinter gehouden ſal weſen te ſenden aen den Stadhouder en Gouverneur Generael van herwaers-over, met atteſtatie van hun nutheid en ſufficientie op 't ſtuk van hun voorſeide koſte, ſtijl en ambacht, om voort daer op te verkrijgen brieven van commiſſie en confirmatie met laſt van eed te doen, ſo hier na geſeid ſal worden.

Moeten getuigniſſe brengen van den Biſſchop / Vicaris of Inquiſiteur van hun Biſdom.

3. En aengaende de werkluiden en medegeſellen van hare voorſz konſte, mitsgaders de Setters en de gene die de letters ſtellen en vergaderen, de ſelve ſullen inſgelijx gehouden worden t'exhiberen en overleveren certificatie als boven, waerom de voorſz. *Prototypographus* of Hooftprinter, hen ſal doen expedieren brieven van examinatie en approbatie met laſt den behoorlijken eed te doen in handen van den Officier van der plaetſen, van hun voorſz reſidentie, en dat binnen drie dagen, na dat ſy by hem gekomen ſullen zijn.

Druckersknechts.

4. Dat geen printer in ſijn huis ſal mogen nemen of hebben eenige leerkinderen of knechten, ſonder 't ſelve eerſt te laten weten den Hooftprinter, dewelke in ſijnen boek of regiſter ſtellen ſal den naem, land en vrienden van den voorſz leerkinderen of knechten, ſonder daerom eenig recht te nemen.

Leerlinders.

5. Dat geen werkman ſal mogen werken of eenige dag-hure winnen van meeſter-printers, ſonder eerſt te hebben oorlof en conſent van den genen die hem ſijn konſte geleert ſal hebben, of van den Hooftprinter, indien hy 't ſelve ſonder redelijke oorſake weigerde, mitsgaders d'examinatie en particulieren brief, daer by hy tot ſijn ambacht of in eenig deel van den ſelven geapprobeert is, by den voorſz Hooftprinter.

Geen Drucker ſal meeſterſchap mogen opſtellen ſonder conſent.

6. De Commiſſariſſen gedeputeert weſende totte examinatie en approbatie van de printerien ſullen examineren de nuttigheid en bequaemheid van den Corecteurs of leſers van deſelve printers, nemende certificatie van hun geboorte en vrienden, mitsgaders van der plaetſe daer ſy geſtudeert ſullen hebben, ook van de opinie en fame die ſy hebben van eerlijke luiden getrouw en Catholijk te zijn, welke certificatie, mitsgaders de approbatie van den Commiſſaris gegeven ſal werden, in bewareniſſe van den voorſz Hooftprinter, en ſal den Correcteur of Leſer, geexamineert worden op 't ſtuk van de talen, die hy ſal willen corrigeren.

Correcteur moet geexamineert worden.

7. De voorleide Hooftprinter ſal hebben voor de voorſz examinatie van den Meeſters, Hoofden en

't Loon van den Hooft-printer.

hare medegeſellen in den ſelven ambachte, treckers, en de gene die de letteren ſtellen en vergaderen, ſulk recht als hem daer voren getaxeert ſal worden. Maer van de werkluiden en ſullen geen recht hebben noch de voorſeide Hooft-printer, noch andere, dan alleenlijk de Notaris die ſijn recht hebben ſal voor 't geſchrifte ſulx als hem ook daer voren getaxeert ſal worden.

Hooft-printers officie.

8. Welke hooftprinter gehouden wort te hebben en maken een Boek of Regiſter, in den welken hy ſchrijven ſal, de namen van alle de Meeſters vanden voorſz ambachte, en elken van hen, annoterende 't Land en plaetſe daer die geboren ſijn, en aldaer ſy hare woonſtede en winkel houden, mitſgaders de qualiteit van hun perſonen.

9. In welk Boek of Regiſter, ſal inſgelijx notitie gehouden worden van de boeken die elk van de voorſeide Printers drucken ſal, metten dagen en jare dat deſelve begonſt en voleind ſullen zijn, mits welken egeen Printer, en ſal mogen beginnen eenigen boek te drucken of printen, ſonder al voren den voorſz Hooftprinter getoont te hebben conſent, Octroy of Privilegie dat hy heeft, om 't ſelve te mogen doen, en beſondere approbatie, dewelke 't voorſz Privilegie ſal moeten voorgaen, tonende ook het originael van den boek die hy ſal willen printen, op dat de voorſz Hooft-printer ſien mach of het het ſelve boek is in de approbatie en Privilegie voorſz vermelt, om dien te onderteken en regiſtreren, in den voorſz boek of regiſter: welverſtaende dat het ſelve ſtad grijpen ſal aengaende de boeken nieuwelijx gemaekt, gecompoſeert of gegloſeert en anderſins niet, noch inſgelijx van onſe Placcaten en Ordonnantien, die wy nu doen, of voortaen ſtillen laten publiceren.

Geen Drucker's eenig boek te mogen beginnen ſonder d'Hooft-printer getoont te hebben Privilegie.

't Eerſte en leſte blad aen den Hooft-printer.

10. En op datmen ſoude weten den dag, dat eenigen boek begonſt en voleind ſal weſen te printen, ſal gehouden ſijn, over te geven, en exhiberen den voorſz Hooft-printer, 't eerſte en leſte blad van den boek die hy ſal willen printen.

Den meeſter moet alles verantwoorden.

11. Dat elk Werkſtad of Winkel van Printerije dragen ſal den naem van eenen perſoon alleen, die daer toe geadmitteert ſal ſijn, die ook van alles verantwoorden ſal, na uitwijſen van 't gene des by de Ordonnantien en Placcaten gepubliceert op 't ſtuk van der Religie geordonneert is, al waert ſo, dat in de ſelve Werkſtad of Winkel veel mede-geſelle part en deel hadden.

De examinateurs van de boeken ſullen den Hooft-printer laten weten wat boeken ſy upprobeeren.

12. Dat de examinateurs van boeken, ſo wel van de gene die van buiten gebrocht ſullen weſen geprint of gedrukt, als de gene die geexhibeert en overgelevert ſijn ſullen, om in onſe voorſchreven landen van herwaers over geprint of gedrukt te worden, ſullen den voorſchreven Hooft-printer ſignificeren en de wete doen van den boek die ſy geexamineert ſullen hebben, weder ſy den ſelven geapprobeert hebben of niet, op dat hy in ſijn Regiſter op ſchrijve den naem van den Auteur van den ſelven Boek, met de ſententie of cenſure van den Examinateur.

Niemant mach printen daer een ander Privilegie af heeft.

13. Dat egeen printer eenigen boek ſal mogen printen, daer van een ander Privilegie verkregen ſal hebben, binnen drie maenden na dat den dag van de Privilegie geexpireert ſal ſijn, op dat van den ſelven boek (ſulx geeiſcht weſende) nieuwe printinge gemaekt ſoude werden, of andere en betere dan de eerſte, by advijſe en approbatie van den voorſz Hooft-printer.

De Drucker's geſellen niet te veranderen van plaetſe / ſonder weten van den Hooft-printer.

14. Dat de Werk-man uitgaende van der plaetſen daer hy gewoon is te werken, ſijne abſentie den voorſchreven Hooft-printer ſal laten weten, of den genen die voor den ſelven in de voorſchren plaetſe geſtelt ſal weſen, die daer af de wete doen ſal om in't voorſeide Regiſter notitie daer van gehouden te worden. En ter voorſchreven plaetſen weder kerende, ſal gehouden ſijn duidlijke certificatie te brengen, waer en waer in hy gevaceert ſal hebben, en en ſal in geen Printerye mogen werken, tot dat hy de voorſchreven Hooftprinter, of anderen by den ſelven gedeputeert, gepreſenteert ſal weſen, mits exhibitie en overleveringe van de certificatie voorſz.

15. Dat niemant eenigen boek in't geheel of deel ſal mogen drucken of printen ſonder te onderhonden alle de poincten en articulen voorſz, en elken van dien beſonder.

16. Alle welke puncten en articulen en elken van dien geordonneert heeft geobſerveert en onderhouden te worden, ſonder eenig verdrag, gunſte exceptie of diſſimulatie.

Wie d'examinatie doen ſal.

17. d'Examinatie en approbatie van den boek of Schrifture die gedrukt en geprint ſal worden, eerſt getekent ſijnde by den Auteur, ſal gedaen worden by den Biſſchop of anderen by hem daer toe geſtelt, en den Inquiſiteur, en ſal voorts by den ſelven ondergeſchreven worden, volgende 't gene dat by 't voorſchreven heilig Concilium van Trenten geordonneert is geweeſt met atteſtatie of 't ſelfde goed is, en geen dwalinge of ſchandale inhoud, of andere ſake die eenigſins ſoude mogen offenſeren.

Aengaende 't ſalaris van den Examinateurs.

18. Welke Commiſſariſſen hare examinatie en approbatie doen ſullen, ſonder uitſtel en ſonder ſalaris daer af te nemen. Maer beroerende de boeken nieuwelijx gemaekt of te voorſchijn gebracht (die de voorſchreven Commiſſariſſen met allen vleid en neerſtigheid doorſien en viſiteren ſullen) ſal deshalven getaxeert en geſtelt worden ſekeren ſalaris voor hen moeiten en arbeid, na advenant van den tijd, dat ſy daer toe verſtaen en vaceren ſullen, te weten ſekeren prijs by den blade, na den tijd en plaetſe van haer reſidentie, welken tax gemaekt ſal worden by den voorſz Hooftprinter, om by alle de Commiſſariſſen van der ſelver plaetſen nagevolgt te worden. En ſal den ſelven tax betaelt worden by den genen die den Boek ſal doen printen, voor de declaratie van der approbatie of reprobatie, 't ſy den ſelven geapprobeert werden, of niet, en dit in aenſieninge van de moeiten en arbeid die ſy hebben ſullen in't leſen en d'exminatie van den voorſchreven Boek.

De geprente boeken te collationeren tegen de minute.

19. En na dien de Printinge voleind ſal weſen, ſal de Printer al eer hy daer van iet ſal mogen verkopen of diſtribueren den voorſchreven Commiſſariſſen overleveren een van de geprinte boeken mitte Originale minute, om mette ſelve gecollationeert te worden, den welken hem blijven ſal, en boven dien, ſullen de voorſchreven Commiſſariſſen den voorſeiden geprinten boek, alſo by hen gecollationeert ondertekenen, certificerende den ſelven gecollationeert te hebben, en bevonden concorderende mitte voorſchreven Originale minute, welken Boek voorts geſonden ſal werden aen ons of aen onſen voorſchreven Stadhouder en Gouverneur Generael van herwaers over, ook voor en aleer den ſelven te mogen verkopen of diſtribueren, om getaxeert en tot ſekeren redelijken prijs geſtelt te worden, by onſen lieven en getrouwen de Hooft Preſident en luiden van onſen ſecreten Rade, daer op gehad t'advijs van den voorſz Hooft-printer of van anderen perſoon, die hem goeddunken ſal, en ſal den ſelven prijs geſpecificeert werden, in d'eerſte of leſte blad van elk Boek.

De Hooft-printer gecollationeerde coppie te bewaren.

20. Welken boek alſo gecollationeert, ondertekent en getaxeert ſijnde ſal geſonden worden aen den voorſz Hooft-printer, om dien te bewaren en in de poſt te leggen en ſal den voorſz Boek blijven als Orginael om van deſelve collatie en comprobatie gedaen te worden, als de ſake ſulx vereiſen ſal.

Commiſſariſſen de Drentwinkels onverſiens te viſiteren.

21. De voorſz Commiſſariſſen ſullen dikmael de Printingen viſiteren, ſonder den dag te verklaren dat ſy 't ſelve ſullen willen doen, om te beſien 't gene deſſer geprint word, en hoe de voorſz Ordonnantie en Placcaten geobſerveert worden.

Hooft-printers viſitatie. (F. 227.)

22. Sal inſgelijx de voorſz Hooft-printer ſelfs, alſt hem goed dunken ſal, die voorſz viſitatie mogen doen, op dat al 't ſelve des te ſecretelijker gedaen worde, en op dat de Werk-luiden en andere, des te meer ſorge dragen hun devoir daer in te doen.

Officiers viſitatie.

23. Gelijk devoir ſal ook gedaen worden by de Officiers van der plaetſen, tot twe reiſen elx jaers ten minſten, en t'elker reiſe, alſt hen goeddunken ſal.

24. De voorſz Printers ſullen gehouden weſen behoorlijken Eed te doen in handen van den Biſſchop, Officier

Officiers of andere die daer toe genoemt ſal weſen, volgende 't gene des by de ordonnantie op 't ſtuk van der Religie geſtatueert is. En boven den ordinariſſen eed te obſerveren en onderhouden de poincten en articulen in de ſelve ordonnantie begrepen. Sullen ook eed doen hun punctuelijken te voegen en reguleren na uitwijſen van de ordonnantien en placcaten gemaekt en te maken, ſo wel op 't ſtuk van der Religie als van der Printerye, en beſonder volgende 't gene dat by 't heilig Concilium van Trente, en deſe jegenwoordige ordonnantie verſien is, en voorts haren ſtijl en ambacht wel en getrouwelijk te exerceren, ſonder bedroch of argeliſt.

Eed van den Dzuckers.

25. En tot beter executie en proviſie van 't gene des voorſz is, ſullen alle Printers moeten overbringen in handen van den Stadhouder en Gouverneur Generael van herwaerts-over, of van den genen die by den ſelven daer toe gedeputeert ſullen zijn, het conſent en macht die ſy hebben by geſchrifte, om den ſtijl en ambacht van Drucken en Printen te exerceren binnen twintich dagen na de publicatie van deſen.

Commiſſie om te mogen dzucken ofte bzengen.

26. En aengaende de gene die vormen van Beelden in koper of in hout ſnijden of graveren, 't welk een ambacht op hem ſelven is, gelijkende nochtans genoeg 't ſtuk van printerye, wy verſtaen dat de cenſure ook ſtad grijpen ſal ſo verre alſt hen aengaet, en dat de vormen en patronen geviſiteert en geapprobeert ſullen worden, gelijk de reſte van de voorſchreven Printerye.

Coper Plaetſnijders haer Platen te viſiteren.

27. En om des te beter te voorſien op de abuiſen die gecommitteert worden in 't verkopen van de boeken, ſo ſullen de Liebrariers en Boekverkopers, 't zy Printers of andere, weſende al voren daer toe geadmitteert by ons of onſen Raden van den Landen, daer ſy ſullen willen wonen en boeken verkopen, inſgelijx eed doen in handen van den voorſz Raden, dat ſy geen boeken en brengen of voeren, doen brengen of voeren en ſullen van buiten in onſe voorſz Landen van herwaers-over, noch ook in de ſelve verkopen, kopen, of van andere aenveerden; ten zy dat de ſelve eerſtmael geviſiteert, ondertekent en gecertificert waren by de Commiſſariſſen; dat die goet zijn, en niet heretijk noch ſuſpect. Noch ook verkopen eenige Bybelen in gemeiner talen, noch ook andere boeken in de ſelve tale, tracterende van twijfelachtige materien in 't gelove, dan den genen die ſchriftelijken oorlof ſullen hebben, de ſelve te mogen houden, na den regul van 't voorſz heilig Concilium van Trente. En voorts te obſerveren alle de ordonnantien gepubliceert en te publiceren op 't ſtuk van der Religie; en beſonder punctuelijken te onderhouden, 't gene dat by 't voorſz Concilium van Trente en den appendicem daer by gevoegt, geſtatueert is.

Boekverkopers moeten haer boecken doen viſiteren.

28. Dat geen Coopman, Boekverkoper, noch yemand anders, en ſal mogen open doen de koffers, packen of balen van boeken van buiten in onſe voorſz Landen gebracht zijnde, ſonder dat aldaer jegenwoordig zy, yemand van de Commiſſariſſen of Viſitateurs daer toe genomineert by den Biſſchop of Inquiſiteur, en ingevalle ſy onder de boeken eenige vinden die gemaekt ſijn by eenigen ſuſpecten Auteur, of van den welken ſy geen kenniſſe hebben, en dat men daerom den ſelven boek ſoude moeten examineren, de voorſz Examinatuer ſal den Coopman of Boekverkoper bevelen ſulken boek niet te koop te ſtellen, ter tijd toe dat daer van een exemplaris geſien zy by hem, of anderen Commiſſaris.

Geen packen met boecken van buiten komende te mogen openen dan in tegenwoordigheyd van de Viſitateurs.

29. Dat niemant hem vervorderen ſal te brengen of doen brengen in de Landen van herwaers-over eenige boeken buiten de ſelve Landen geprint weſende, ſonder dat hy al voren de ſelve geexhibeert hebbe den Commiſſaris om te viſiteren, komende in de eerſte Stad, daer den voorſz Commiſſaris weſen ſal, in der voegen dat in allen gevalle den ſelven geviſiteert en ondertekent zy by den voorſz viſitateur binnen vijftien dagen na dat hy aldaer gekomen ſal weſen, voor en al eer hy de ſelve onder hem ſal mogen houden of tonen, lenen, verhandelen, of yemant anders geven, op verbeurte en confiſcatie van de voorſchreven boeken en arbitrale correctie, al en waren de ſelve niet verboden of gereprobeert, en indien de ſelve verboden waren, op de pœne in de ordonnantie van der Religie begrepen.

Geen boecken van buiten te mogen inbzengen ſonder die te doen viſiteren.

30. Dat de Librariers, Boekverkopers, of vreemde Coopluiden, kopende eenige boeken van Coopluiden of Librariers van Antwerpen, om die tot Loven of elders in onſe Landen te voeren of ſenden, gehouden ſullen weſen Inventaris te maken, van de boeken by hem alſo gekocht, by den Coopman of Librarier verkoper ondertekent, inhoudende de certificatie der boeken in de voorſz rolle geroert verkocht te hebben, en dat de ſelve t' Antwerpen geviſiteert ſijn geweeſt, welken Coopman, willende die noch eens elders verkopen, en ſal niet gehouden weſen de boeken in de voorſchreven rolle begrepen, andermael te doen viſiteren, maer ſal alleenlijk doen viſiteren de anderen in de voorſchreven rolle niet begrepen, en die niet geviſiteert en ſijn geweeſt als voren.

Mach van de viſitatie der boecken.

31. Dat alle Commiſſariſſen, Viſiteurs, Printers, Correcteuren of Leſers, Werkluiden van Printerye, Librariers, Boekverkopers, of Boekbinders en elk van hen, gehouden ſullen weſen onder hen te hebben copie van deſe ordonnantie, mitſgaders van de poincten voorſz geprint in Vlaemſcher en Walſcher talen. Op dat niemant daer van ignorantie en pretendere.

Commiſſariſſen Viſitateurs en Dzuckers moeten copie van deſe ordonnantie hebben.

32. En aengaende de Schoolmeeſters, of eenige andere die kinderen of jongers lerende zijn, is geordonneert en geſtatueert voor edict en gebod proviſionael by deſen de poincten en articulen hier na volgende, en dat boven 't gene des by der ordonnantie van der Religie deshalven geſtatueert en geordonneert is.

Schoolmeeſters moeten eet doen van geen gereprobeerde boecken te leren.

33. In den eerſten, dat degene die uit krachte van de ordonnantie voorſz gecommitteert en geſteld ſullen weſen, totter approbatie en admiſſie van de meeſters of meeſterſſen van Scholen, ſullen van de ſelve ſolemnelen eed nemen dat ſy gene gereprobeerde of ſuſpecte boeken noch anderſins ſchandaleus weſende, en ſullen leren of voorleſen.

Schoolmeeſters moeten geadmitteert ſijn.

34. Dat van de approbatie en admiſſie voorſz, mitsgaders van den eed by hen gedaen, ſy den ſelven geven ſullen eenig beſcheid by geſchrifte, om hen daer mede te behelpen en verantwoorden als ſy des verſocht ſijn ſullen, waer van de voorſz Commiſſariſſen ook ſullen regiſter houden. En en ſullen voor de voorſz admiſſie, certificatie of regiſtrature niet mogen nemen of eiſchen van de voorſchreven meeſters of meeſterſſen, noch ook van de ſcholieren der voorſeide Scholen frequenterende.

De ouders der kinderen ſullen geſtraft worden ift dat ſe de kinderen tot Schoolmeeſters ſenden niet geapprobeert ſijnde.

35. Dat de vaders, moeders, voogden, mombers, of ander laſt van jongers hebbende, en de ſelve ſendende in Scholen van meeſters of meeſterſſen niet geapprobeert zijnde, ſo voorſz is, arbitralijken gecorrigeert ſullen worden, na den eiſch van der ſaken.

De huiſen daer heimelijk gepredikt / geleert / gedoopt / of gereprobeerde boecken gedruckt ſijn / ſullen ter neder geſmeten werden / ſonder die te mogen weder optimmeren.

36. En in abominatie en deteſtatie van de conventiculen en onbehoorlijke vergaderingen van alle ſecten en gereprobeerde leringen en prentingen van valſche leringe en hereſien, der eeren Gods en der gemene welvaert ſo ſchadelijk weſende. Heeft hy geordonneert dat die huiſen in de welke men gepredikt of onderweſen ſal hebben eenige valſche leringe, herdoopt, of eenige andere exercitie van ſecten, of eenige boeken geprint, inhoudende valſche en gereprobeerde leringe, afgeworpen en totter aerden toe geruineert ſullen worden, ſonder uitſtel of diſſimulatie ſo verre ſulke huiſen den Delinquanten en Miſdadigen toebehoren, of dat ſelve gedaen hadde geweeſt met wete, wille en conſente van den Proprietaris of Rentier, ſonder de ſelve huiſen daer na wederom te mogen optimmeren, ten ware by onſen expreſſen oorlove en conſente.

Aenſlagen van den Prince op Vliſſingen

De Prince van Orangien hadde te deſer tijd eenig verſtant binnen Vliſſingen / menende daer op een aenſlag te maken / hier toe hadde Hopeus Vfliens een deel knechten / roers en victualie baerdig / hadde daer toe de ſchepen gehuert / de ſchepen gevictualieert /

en Enkhuisen te vergeefs en sonder vrucht.

de roeren en ander geweer al t'schepe gedaen opter Eemse / maer als alles nu vaerdig was en dat het schip mettet geweer en victualie op de stroom lag / en de krijgsluiden t'schepe souden gaen / so is Ocke Frese / doenmaels Drost tot Embden met etlijke soldaten van 't huis gekomen en aen 't schip gevaren en heeft alle de roers met de andere krijgsrustinge uit den schepe genomen en op 't huis tot Embden gebracht / daer over de voorsz Ufkens en de zijne seer vele moeitens en onlust gehad hebben / doch na vele moeitens alles wederom bekomen / onder den schijn dat het na Engeland soude werden gevoert / als ook de schipper by eede verklaerde / met belofte van goet en vast bescheit uit Engeland te brengen en den Grave van Embden te vertonen / dat de selve roeren en munitie van oorloge aldaer gebracht en gelevert souden wesen / de knechten heeft hy een wijle tijds tot nader bescheid opgehouden / want met dese moeiten was den gestelden tijd verlopen / bysonder also Jonkheer Diederich Sonoy ter selver tijd te Bremen was hem gereet makende tot den aenslag van Enkhuisen daer de Prince ook verstand binnen hadde / menende beide de voorsz aenslagen op eenen tijd te werke te stellen / dan Ufkens schreef den twaelfsten May uit Embden aen Sonoy dat hy gewisse kuntschap hadde dat die van Enkhuisen sich nieuwelijx hadden verbonden geen soldaten van gene partyen in te nemen / oversulx vergingen beide dese aenslagen voor die tijd te vergeefs / 't welk de uitgewekenen / die tot dese saken contribueerden seer kleinmoedig maekte / en daer na so gewillig niet meer en wilden contribueren.

Provinciale Concilien of Synoden gehouden.

IN de maend van Junio deses jaers / so is te Mechelen een Provinciael Concilie of Synodus gehouden / waer in dat President was Martinus Rithovius / Bisschop van Yperen als oudste Bisschop onder het Aerts-bisdom van Mechelen behorende / gelijk ook te voren tot Camerijk by den Aerts-Bisschop Heer Maximiliaen van Bergen / mede een Synodus gehouden was / in welke Synoden sy luiden diverse ordonnantien hebben gemaekt conform het Concilie van Trenten / 't welk den Hertog van Alva strikteliJken ter executie wilde gesteld hebben.

Ordonnantie op 't stuk van de criminele saken.

In de maend van Julio heeft de Hertog van Alva doen verkondigen sekere ordonnantie / edict en gebod op 't stuk van de criminele Justitie en stijl generael die men voortaen soude onderhouden en observeren in de procedueren van de criminele saken en materien in alle de Provincien van de Nederlanden en instructien voor den Cipiers en andere ordonnantien: ordonnerende de selve onderhouden en achtervolgt te werden / niet jegenstaende eenige privilegien / wetten / rechten / costumen of usantien van Provincien / Steden of Plecken ter contrarien / welke privilegien
(F. 228.) hy suspendeerde en schorste ter tijd en wijlen toe alle de selve hem by geschrifte overgelevert soude wesen / om dan daer in geordonneert te werden: heeft ook geordonneert dat alle die gecommitteert souden werden tot Staten van judicature en andere principale officien / voor al solemnelijk sullen zweren beneffens andere poincten dit navolgende:

Extract uiten eed die alle de Officieren in de Nederlanden moeten doen.

Dat ik ben in de gemeensaemheid der heiliger Catholijker Apostolijke en Roomse Kerken / geen part of deel hebbende met eenige secten of heresien de welke ik wederstaen sal so vele in my is / en en sal niemant toelaten de voorseide secten of heresien aen te hangen.

Rijxdag te Spiers.

Omtrent dese tijd also den Keiser Maximiliaen een Rijxdag te Spiers hadde aengesteld / so hebben de uitgevluchte en gebannen personen door den Hertog van Alva uit Brabant / Vlaenderen / Holland / Zeeland / Vriesland en andere Provincien der Nederlanden sekere verscheiden remonstrantien doen maken om de selve te vertonen en over te geven aen de Keiserlijke Majest. Ceurvorsten en andere Standen des Roomsen Rijx / welke remonstrantien sy luiden door sekere Gecommitteerde gesonden hebben aenden Prince van Orangien om daer op te hebben zijn advijs / dewelke heeft verklaert goet te vinden en den Remonstranten voor nutst en bequaemst dat de selve uitgevluchte en gebannen personen uit alle de Nederlandse Provincien t'samen en gelijker hand hare klagten en doleantien doen souden voor zijn voorsz Keiserlijke Majest. Ceurvorsten en Standen des Rijx. Elke Provincie nochtans een besondere remonstrantie na zijne gelegentheid / rechten en privilegien doende / mits dat de selve al t'samen souden komen tot eenen gelijken einde en conclusie / en dat sy daer toe souden verkiesen eenen geleerden man / die van als mocht informeren twee of drie Doctoren / als men in Duitsland mochte bekomen / die den selven Remonstranten in als mochten voorderen en onderrechten / hoe men in gelijke saken gewoon is te handelen. Volgende welk advijs sy luiden hare klagten en doleantien gedaen hebben in de selve sommarie verhalende:

Klagten en doleancien van de uitgevluchte Nederlanders aen den Keiser en Rijxvorsten op den Rijxdag tot Spiers.

Hoe dat sy luiden door de grouwelijxste en ongehoorde tyrannye van den Hertog van Alva van alle hare goederen berooft, uit haer lieve Vaderland verdreven, met valsche aenklagten haerder vyanden beswaert en in alderlei ellende geoeffent zijnde, door het selve woeden en jammer 't welke weinig min dan gehele hondert jaren lange verscheiden delen van Europa hadde benaut, genootsaekt waren geworden, dese gansche onderdanige toevlucht tot sijne Keiserlijke Majesteit en ook tot hare Ceur en Vorstelijker Genaden te nemen, (want seggen sy) wy houdent daer voor het sy een yeder genoeg bekent hoe dat sy in voortijden de Landen van Spangien en naderhand ook altemet een groot deel van ganisch Europa, niet alleen met binnenlandse twedracht en oproer ontsteken, maer ook met een sware ongestuimigheid der vervolginge by na overvallen zijn geworden. Namentlijk van die tijd aen dat sommige ledige menschen die beide in 't uitterlijke gelaet en met namen voor gaven, dat sy een eensaem ingetogen leven voerden 't welk van alle onderwint der wereltlijke regeringe afgesondert zijnde, daer mede alleen was bekommert om Gods woord te prediken, en de heilige Schrift in stilligheid te ondersoeken, der Coningen en Princen Hoven bestaen hebben te bekruipen en haer onversadelijke begeeerten met een voorhangsel der Religie bedeckende alsodanige raedslagen te ondersteken, door de welke sy een nieuwe maniere van Inquisitie over de Ketterse verkeertheid, so syse noemen, bedacht hebbende de kennisse van alle gewichtige processen en handelinge van de wereltlijke Overigheid tot haer souden mogen betrecken, en also allenxkens niet alleen over jeders gemeen borgers haven, goederen, woningen, winkelen en daer toe over wijf en kinderen en eintelijk over het leven selve ondersoekende, na hun selfs welgevalle, alle geweld en heerschappye te drijven, maer ook de Overheden selve haer gebied te onderwerpen: quamen sy ook ter plaetsen daer sy bemerkten dat sy uit krachte der oude vryheid des volx, of door de bescheidenheid en voorsichtigheid der Regenten en Landsheeren in haer voornemen en opset waren verhindert, de selve plaetse terstont een valse beschuldinge van ketterye of wederspannigheid opleggende, hebben de herten van Keiseren en Koningen tegens het gemeen volk boven maten seer verbittert, en met aldusdanige practijcken binnen-landse twisten, borgerlijke oproerten en ook dikwils sware oorlogen verwekt, door de welke sy vast schone heerlijke Landschappen in allet Coningen, Princen en volken over groten haet en nijd gebracht hebbende tot de alder-uitterste ellende gevoert hebben. Indien dit eenig ander Landschap in ganisch Europa immermeer heeft gevoelt so hevet voorwaer (seggen sy) onse Vaderland, namentlijk dat deel der Nederlanden, 't welk het gebied des grootmachtigsten Coninx van Spangien is onderworpen, tot haer alderhoogste bederffenisse op dese tijd geleden. Want na dattet door valsche aenklagten en andere lose vonden der Spaense Inquisitie by den Keiser Carolum de vijfde hooglosliker gedachtenisse, en by sijnen sone Philippum Conink van Spangien en

Hee-

Heere der ſelver Nederlanden in eenen grooten haet onder den naem van Ketterye en Godloosheid gebracht, en mette alderſwaerſte Placcaten op het ſtuck der Religie door valsheid en bedroch geweldiglijk verkregen, beſwaerd zijnde na hare ſonderlinge getrouwigheid en eerbiedinge die het tot haer rechte Lands-heere immermeer gebruikt, dit onverdraeghlijk jok met een uitnemende lijdſaemheid hadde verdragen, en nu eyntelijk de ſaken in de andere naeſt omleggende Provincien tot vrede en ſtilheid neder geleid, en de rechte waerheid van deſen ſchrickelijken handel, nu ſchoon by vele menſchen ontdekt zijnde, uit deſe over-grote ellende eenige verlichtinge was verwachtende: ſoo is 't (ſeggen ſy) dat onſe vyanden, die voorwaer ſeer qualijk konden verdragen dat het na gelijke vryheid der Religie, als niet alleen in Hoogduitſland, maer nu oock in Vrankrijk en meer andere plaetſen vaſt gebruikt werde, beſtond te verlangen, met een nieuwe en mitſdien ganſch ernſtlijk voornemen beſtaen hebben te bevlytigen, datſe niet alleen de hope der inwoonderen te niete maekten, maer ook een ongelijk ſwaerder tyrannie ingevoert hebbende, ſo wat daer noch rechts en vryheids was over-gebleven, t'eenemael benamen, en alſo voorts een yegelijk die van eenighe Rijkdom en macht waren, of die ſy bemerkten dat hun voornemen vermochten te verhinden, beide van hare goederen en leven beroofden. En hierom den Paus van Romen in den arm nemende en zijne Bullen of Brieven van diſpenſatie verkrijgende, hebben den Coning door menigerlei valſche beſchuldinge met grote onbillikheid een ſeker mandaet afgedrongen, ſtrijdende tegens alle privilegien, ordonnantien en oude vryheden des Lands, namentlijk van alle decreten en inſettinge des Conciliums van Trenten volkomelijk te onderhouden, en ook van eenige nieuwe Biſſchoppen in te voeren, die een ongelijke wreeder maniere van Inquiſitie dan oyt de Spaenſche was (in voortijden alleen tegens de Joden en afvallighe Mahumetanen ingebracht zijnde) over alle Provincien der ſelver Nederlanden ſouden in 't werck ſtellen, en alſoo binnen ſeer weinigh tijds al ſulke welvarende en vrye Landen, onder de ſchandelijke ſlavernye van een uitlandſe Natie met allerlei ſchelmerye en boſe ſtucken bevleckt of behaeftet zijnde, opentlijk ſouden brengen tegen de alder-vroomſte, of ergens een eerloos beſchuldiger of een valſch getuige opgemaekt hebbende, met gevangeniſſe, pijnbank, en ook met Galg en vuir na haren moetwille mochten ſtraffen: de alder-rijkſte uit hare goederen ſtooten: de Overheden ſelve, haer gebiedeniſſen onderwerpen, en haer ſelven Heeren van alles maken, doch inſonderheid de gene die hun onder 't gebied des Paus van Romen niet en wilden begeven, en haer conſcientie het eenighe woord Gods in de Boecken des ouden en nieuwen Teſtaments begrepen, alleen onderworpen, tot in den grond toe uitroeyen en door de allerwreetſte tormenten omghebracht hebbende totten wortel toe verdelgen. Als nu deſen handel den Edeldom een ganſch rechtveerdige oorſaek had gegeven, om aen de Hertoginne van Parma op die tijd des Coninx Stadhouderinne en Gouvernante van ſijne Nederlanden, in alder ootmoedigheid te ſuppliceren en te vertonen wat grooter ellende in toekomenden tijden ſonder eenige twijfel daer uit ontſtaen ſoude, en om ook het gemeen volk hun Religie, die het vaſt binnen beſloten deuren geoeffent hadden, en mits dien voor oogen ſach dattet van alle man gelaſtert en gehaet werde, maer nu in opentlijcke predicatien tot een yeders vromers goed gevoelen, en onderſoekend oog geſteld zijnde, van alle onwaerachtige na-redenen te ontledigen. Soo is 't (ſeggenſe) dat onſe wederpartye een ſoodanige oorſake tot hare voordeel waergenomen en verſcheiden oproeren verweckt hebbende, den naem des ganſchen volcx van de luſterlijke overdaden der ketterye, wederſpannigheid, oproerte; en van de miſdaed der ſchende beide der Godlijcke en Wereltlijke Majeſteit, by den Coninck ſeer hatelijk hebben bedragen, en hem na dat hy ganſchelijk was beſloten de reiſe na de Nederlanden aen te nemen en ſelfs tegenwoordelijck wat van der ſake was, de kenniſſe te vernemen en den ganſchen handel na recht en billigheid te ordineren, ten dele door looſe practijken, en ander pluimſtrijkerye, tot verderffeniſſe der Nederlanden gevonden zijnde, eenſdeels door het onredelijck aenhouden en onſchamelijck gekijf der ſommigen, eensdeels oock eindelijk door eenige anderſins onderſtekende aenſlagen en dreigementen by na tegen ſijnen danck, ſoo verre gebracht hebben dat hy tegen ſijne onderdanen boven de mate ſeer verbittert is geworden, alſo dat hy terſtond ſijne meninge verandert hebbende, den Hertog van Alva een ſeer getrouwe methulper der Spaenſche Inquiſitie, en beneven deſe uit een oude wrok een ganſch bitter vyand der Nederlandſche Heeren en Staten, om van alle gelegentheid deſer handelinge te vernemen en het gemene beſt in ordeninge te ſtellen met volder macht en bevel voor hem heeft overgeſonden en afgeveerdigt. Deſe dan nu over gekomen zijnde, en onverſadelijke gierigheid met eenen ſonderlingen yver, ſoo hy voorgaf om de Pauſelijke Religie weder op te rechten en de Rebellen te ſtraffen, op het ſchoonſte bedeckende, is onuitſprekelijk wat groter en onmenſchelijcker tyrannye hy teghens allle de inwoonders der Nederlanden ſonder eenigh onderſcheid te nemen alom heeft gebruikt, door hoe veel en ganſch ongebruiklijke manieren van doen hy allemans goederen genomen, de ganſche Landen van alle cieraet gepriveert, van hare garniſoenen en krijgs-volk gebloot, van alle vryheden, Wetten en privilegien berooft, de alder-vroomſte uit de Landen verdreven, d'onnooſele hun bloed vergoten, de aller-Godſaligſte vele ſmaeds en ſchande aengedaen, beide Godlijcke en Wereltlijke rechten geſchend, alle dat heilig was verontheiligt, echte en wetteljke houwelijken geſcheiden, het Sacrament des Doopſels beſmet, alle liefde en vrundſchap omgeſtoten, en eindelijken van ſijn alderhoogſte en ongehoorde wreedheid ganſch niet achter wege gelaten, hier-en-tuſſchen (F. 229) nochtans (ſeggenſe) en ſchaemt hy hem niet de ganſche ſchuld ſijnder overdaden ons op den hals te dringen, en ons daer-en-boven oock door uit-geroepene laſter-reden en gedruckte ſchandbrieven by allen Vorſten en volckeren van alle ſchelm-ſtucken in verdachteniſſe te brengen, namentlijk daerom om dat wy voor ſijne ontſinnigheid geweken, en ſijn bloedgierige Sweerd door Godes genade zijn ontkomen. Dit al te ſamen dewijle het ons van God almachtig alſo is opgelegt, dat wy hier een tijd lanck door de tirannye der Godloſen ſullen benouwt worden, ſouden wy voorwaer denken dat wy in ſtilſwijgen en gedult wel behoorden te verdragen, en den tijd te verwachten die de alderhoogſte Rechter by hem ſelven voor hem heeft beſloten, in de welke of onſe onnoſelheid aen den dag gebrogt, of de oogen en ooren onſes Coninx tot onſe onverdiende ellende en rechtveerdige klachten ſullen geopent worden, indien wy niet klaerlijk voor oogen en ſagen, dat het ſelfde onſe ſtilſwijgen byſonder in ſo een heilige en hoogloffelijke verſamelinge van uwe Keiſerlijcke Majeſteit, en oock uwe Keur en Vorſtelijcke Genaden, ons en onſe onnoſelheid geen kleine ſchade en nadeel in tijd en wijlen by den genen mochten toebrengen, die van de rechte waerheid deſer handelinge noch niet al te grondelijken en zijn onderricht, want daer door ſoude oock de Sone

Gods ſelve Jeſus Chriſtus en ſijne leringe, die wy uit ſijn woord opentlijke bekennen, van onſe vyanden laſterlijken geſmaet en beſchuldigt worden, recht of al de gene die de ſelvige aenhangen voor deſe ſo een aenſienlijk Rechterſtoel der ganſcher Chriſtenheid, voor ſo heilige en onpartydige Rechters, ook voor ſo een overtreffelijke by-een-komſte van volk van alle natie, niet alleen van ketterye en ſchadelijke Gods laſteringe, maer ook van ſchendelijke wederſpannigheid, oproerte en verſtoreniſſe der gemene vrede, door een ſtilſwijgende bekenteniſſe genoeg waren overwonnen. So laten wy ons dan ganſchelijk voorſtae dat wy met goeder conſcientie langer niet hebben konnen ſwijgen, maer want ons ſeer wel is bekent dat deſe gebruikelijke maniere des heiligen Roomſen Rijx vergaderinge en dagen tot dien einde voornamelijken aengeſteld worden, dat ſo wie met geweld en onrecht onderdrukt worden, derwaerts als tot de alderhoogſte Vierſchaer der ganſcher Chriſtenheid hare klachten mogen voortbrengen. So heeft (ſeggenſe) het ons ook goet gedocht uwe Keiſerlijke Majeſteit, ook uwe Ceur en Vorſtelijke Genaden den ganſchen ſtaet en gelegentheid onſer handelinge in alder onderdanigheid voor te dragen, en den rechten oorſpronk deſer onſer beklaeglijker ellende te openbaren, op dat wy of het de goedige God beliefde deſes onſes jegenwoordigen jammers een einde te maken door uwe Keiſerlijke Majeſteits aengeborene goedertierenheid, en uwe Ceur en Vorſtelijke Genade ſonderlinge goetgunſtigheid, van dit onverdragelijke jok der vervolginge eenmael mochten ontledigd worden. Of indien ons ditmael ſulx niet en kan wedervaren, dat wy de ſake wat grondelijker ontdekt ſijnde, onſe onnoſelheid van de onwaerachtige aenklachten onſer vyanden, immers by redelijke en onpartydige Rechters mochten verdedigen, waer door indien niet anders, ſullen wy ten minſten ſo vele verkrijgen dat hier namaels onſe Religie en de bekenteniſſe der Euangeliſer waerheid, by den genen die alleen mette beſchuldinge onſer vyanden bekommert zijnde wat van der ſaken is niet en hebben geweten, van den naem ſo groter overdaden voort meer onbeſchuldigt ſal blijven, of dat Jeſus Chriſtus de Sone Gods (wiens name wy opentlijk bekennen) door onſe ſijde immers niet meer doorſteken ſal worden, en dat ons eintelijk als verſtoorders der gemene vrede en ſtilheid alle behoorlijke vryheid en gemeenſchap (daer onſe vyanden alleen ſo vlijtig op uit zijn) by andere Vorſten en volkeren niet en ſal worden verboden, maer de waerheid deſer ganſcher handelinge wel overwegen zijnde, den oorſpronk en begintſel van alle dit quaed den genen veel eer ſal mogen opgeleid worden, die door hun onuitblufſchelijke gierigheid ontſteken zijnde, alle ding d'opperſte neer werpen, en daer na de vromen en onnoſelen die ſy door geweld en hoogmoet uit hare goederen geſtoten hebben, 't leven niet en konnen benemen, by uwe Keiſerlijke Majeſteit, ook uwe Ceur en Vorſtelijke Genaden, met allerlei ſchandelijke laſteringe arbeiden te onderdrucken, op dat ſy alſo uwer Keiſerlijke Majeſt. ook uwer Ceur en Vorſtelijker Genade, tot het geſelſchap haerder tyrannye en wredigheid brengen, en door hulpe der ſelvige deſe hare onleſſelijke dorſt met onſe bloed vervullen, of den ganſch bitteren haet die ſy tot ons dragen met onſer verdervinge eenigſins mochten verſadigen. Maer wy derren ons ten aenſien van uwe Roomſe Keiſerlijke Majeſt. ook uwe Ceur en Vorſtelijke Genaden, hoogſte goedigheid trouwe en oprechtigheid, en op onſer onnoſelheid ſeer wel verſekeren, dat ſy ſulx geenſins ſullen verkrijgen, waer op wy ons dan ook vertrouwende voor de voeten van uwer Roomſer Keiſerlijke Maj. ook uwe Ceur en Vorſtelijker Genaden, des te vrymoediger nedervallen, der ſelver hoogſte Genade en trouwe begeren, ook hare Godvruchtigheid, gerechtigheid, en heiligheid verſoekende, en bidden ganſch onderdaniglijken ſy en willen haer niet verontweerdigen met een oprechtige ſtrengheid des oordeels onſe jammerlijke en beklagelijke onnoſelheid, tegens de hoogſte macht en ongetoomde ſtoutheid onſer vyanden genadelijken te beſchermen. Op dat nochtans uwe Roomſe Keiſerlijke Majeſteit, uwe Ceur en Vorſtelijke Genaden verſtaen met wat recht ſy ſulx doen, en met eenen wel klaerlijk voor oogen ſien mogen, wie de gene zy, die men alle dit quaed alleen mach wijten, willen wy de ſelvige uwe Keiſerlijke Majeſt. ook Ceur en Vorſtelijker Genade in aller demoedigheid gebeden hebben, ſy willen dit onſe jegenwoordige boexken (by deſe requeſte gevoegt) waer in wy alle menſchen onſe onnoſelheid, de rechte waerheid der ganſche hiſtorie begrepen hebbende, verkondigen, te gelegender tijd genadiglijken en met aendacht overleſen, en ook deſe onſe ſake met gelijker gedult en medelijden inſien, als ſy aller onnoſelen en ellendigen klagten gewoonlijk zijn op te nemen, en ons uit deſen jegenwoordige ellende, ſo vele mogelijk is, te helpen. 't Welk doende zy haer ſelven God almachtig den Conink alder Coningen en alderhoogſten Richter als weerdige en getrouwe dienaers bewijſen, en ons met eenen verwecken den ſelven voor haer om ſijne Genade en barmhertigheid wel vieriglijk te bidden.

DE Graeve van Culenburch / de Graeve van den Berge / de Graevinne van Hoorn / de Heere van Batenburch en andere uitgevluchte die ook van wegen hare goederen waren onderſaten des Rijx / gaven van gelijken in hare prive naem requeſten en remonſtrantien over / deſgelijx ſo betoonden de proteſterende Rijx-Vorſten haer medelijden over de Nederlanders / ſuſtinerende dat de Nederlanden den Keiſer en het Rijk ook met leenſchap verbonden zijn / en 't Rijk hoewel niet ſonder middel der contributie onderworpen / en dattet over ſulx ook billijk was datſe de Religions vrede die Duitſland was genietende / behoorden te genieten / baden daerom dat zijn Keiſerlijke Majeſt. die nu al eenmael aen den Conink van Hiſpanien daerom aengehouden hadde / als noch andermael als een vrede-liebende Vorſt aen den Conink van Hiſpanien wilde aenhouden / en zijne onderdanen niet in der conſcientie dwingen / en van wegen der Religie van huis en hof verdrijven / na dien de ganſche Chriſtenheid aen eene politice eenigheid ſeer veel gelegen is. Hier tegen ſtonden de Geſanten van den Hertog van Alva op en proteſteerden daer jegens / ſuſtinerende dat de Conink van Hiſpanien in zijne Landen vermochte zijne onderſaten die tegen hem gerebelleert hadden te ſtraffen na ſijn gelieven / ſonder dat het Rijk hem dies hadde te bemoeyen / en alſo de Catholijke Vorſten daer meeſt mede vielen en ſtemden / ſo en is dies aengaende niet gewiſſes beſloten geworden.

Dewijle deſe ſaken in Duitſland geſchieden ſo werd opten xiiij. July 1570. het Proces tuſſchen den Procureur Generael en de ſtad en Staten van Utrecht tot Antwerpen gepronuncieert / dan eer ik de ſententie ſtelle ſo moet ik al hier noch een weinig verhalen van de procednren in deſe ſake / te weten: hier voren is verhaelt hoe de Raedsheer Deſiderius Teſtich t'Utrecht genomen heeft d'informatien in deſe ſake / ook hoe dat hy de getuigen van wegen de Staten en ſtad van Utrecht op te helft na niet en hadde willen horen. Den xviij. July ſo werd den Procureur van Staten en ſtad van Utrecht gecommuniceert ſommige namen en toenamen van getuigen by den Procureur Generael geproduceert om die te reprocren ſo verre hy wilde / en dat binnen 24 uren. Den leſten July werden de 60 gulden by den Procureur van wegen die van Utrecht genamtiſeert / om de Schrifturen uit het Duits in Francois te tranſlateren / en den eerſten July zijn de ſtucken gegeven om te tranſlateren / en den Tranſlateurs dag gegeven om te tranſlateren / van acht dagen. Den 9 July en was d'engueſte van de Staten noch op een Cohier na niet gegroſſeert noch getranſlateert / en d'engueſte van der ſtad Utrecht niet begonſt. Den tienden ſeide men dattet proces worde begonnen te viſiteren: den twaelfden werden noch aen Peter van der Hagen Deurwaerder / ſtucken gelevert om te tranſlateren / en de Klerk van Teſtich ſeide dat ſijn meeſter d'engueſte van den Staten van Utrecht op twe dagen hadde getranſlateert / daer op Eradla hem me ant-

antwoorde ſulx onmogelijk te zijn/alſo die wel 236 bladeren groot was. Den xiij. 's morgens is de Hertog van Alva vertrocken na Antwerpen/ den welken Vergas, Roda en Del Ryo hebben geaccompagneert totter vierwer Baert/ en ten ſelven dage 's avonds te vijf uren/ nadien de Raedsheeren meeſtendeel 's morgens al vertrocken waren/ ſo zijn by van der Hagen de getranſlateerde ſtucken aen Vergas gebracht/ en een ure daer na is hy uit den Rade geſcheiden daer hy niet weder in en quam voor den 6 Meert. Den 14 July is Vergas 's morgens te ſes uren geleerſt en geſpoort in de Kerke geweeſt / horende Miſſe / en voorts na Antwerpen vertrocken / alwaer de ſententie ten ſelven dage ſoude zijn gepronuntieert. Nu mag den Leſer voordelen hoe en met wat ernſt een Proces van ſulken gewichte / en daer ſo vele ſtucken en pampier waren te voorleſen / heeft konnen gevisiteert weſen : de ſententie was luidende aldus als volgt:

Sententie gegeven by den Hertog van Alva tegen de Staten 's lands van Utrecht.

DOn Ferdinando Alvares de Toledo / Hertog van Alva / Marquis van Coria / Ec. Stadhouder / Gouverneur en Capitein Generael voor ſijne Majeſteit in deſe Nederlanden. Alſo ons vertoont is geweeſt by den Procureur Generael van ſijne Majeſteit Eyſcher ter eenre / jegens de vijf Collegien Metropolitane en Collegialen van Utrecht / repreſenterende d'eerſte lidmaet van de Staten des Lands / en de Edelen ſo wel binnen de Stad als op 't Land / repreſenterende het twede lidmaet van de Staten / de (F. 230.) Steden van Utrecht / Amersfoort / Wijk en Rhenen / repreſenterende het derde lidmaet van de Generale Staten des Lands van Utrecht Verweerders ter andere / dat de voorſz drie Staten gehouden hebben haer convocatie en vergaderinge in 't Schepen-huis van Utrecht metten Edelen en die van de Magiſtraet den 27 dag van Auguſti 1566. alwaer ſy gecontracteert en geaccordeert hebben met den Gedeputeerden van de Religie (ſo ſy ſeiden) gerefourmeert Jacob Cooſijnſſoon en Dirk Cater hoofden van de beeldenbrekers / ſo t'Utrecht als buiten / waer uit ten eerſten blijkt dat het begin van het breken der beelden geſchied in de voornoemde Stad geadvoyeert is geweeſt / en verboden ſo wel den Catholijken als Hereticken dat ſy ter cauſe van dien malkanderen niet en ſouden misſeggen noch misdoen onder arbitrale correctie. En daer-en-boven geaccordeert den Gedeputeerden en Hoofden brekers van de Beelden Sinte Jacobs Kerke binnen Utrecht om door haren Miniſters te doen haer predicatien heretijhe / en exercitie van haer gepretendeerde Religie met beloſteniſſe van een ander Kerke / ſo verre de voornoemde Kerke van Sinte Jacob niet groot genoeg en ware. En dat de Buer-kerke en Kerke van de Jacobijnen en Minrebroeders ſoude geſloten zijn / en dat ſy niet en ſouden mogen predicken in hare Clooſters noch Kerken / noch ook buiten de voornoemde Stad / met andere articulen begrepen in 't voorgaende accoord / hebbende 't ſelve openbaerlijk mette klokluidinge doen leſen by den Secretaris van de voornoemde Stad / en de copie autentijk onderteikent by den Secretaris / gehangen aen de poorten van 't voornoemde Schepen-huis / ten einde een yegelijk kenlijk ſoude zijn en niemand en ſoude mogen pretenderen ignorantie / weſende een abominable ſake / en dat daerom die van de voornoemde Staten ſouden gevallen zijn in crimen læſæ Majeſtatis Godlijk en wereltlijken. En ook gehoort hebbende het rapport van de reſpective antwoorde / exceptien declinatoiren / duplicen en enqueſten ten beiden zijden geproduceert met alle 't gene daer aen hangt / wy om de redenen voorſz na behoorlijke en rijpe deliberatie / en by het advijs van die van den Rade van ſijne Majeſteit neffens ons verklaren de voornoemde van de vijf Kerken gepryveert en pryveren altijds van de voorſz prioriteit / en dat ſy van nu voortaen geen plaets noch ſtemme noch in de Staten geroepen ſullen worden / alſo wy inſgelijx condemneren de Edelen van 't voornoemde Land gereſideert hebbende en geweeſt zijnde in de Wet der ſtad Utrecht voorſz en geaſſiſteert of niet jegens 't voornoemde accoord geſeid / dat ſy niet en ſullen zijn van het twede lidmaet / en ſullen in de Staten niet geroepen worden. En doende recht aengaende het corpus van de voornoemde Stad / ſeggen wy en verklaren verbeurt te hebben alle hare pryvilegien hoedanig die zijn / vryheden en exemptien / goeden en inhomen / competerende de voornoemde Stad en de Gilden der Stad voorſz / en verklaren de ſelve geconfiſqueert tot profijt van ſijne Majeſteit / en pryveren haer van hare ſtemme en plaetſe met de voornoemde ſteden van Amersfoort / Wijken Rhenen / welke ſteden overmits haer misbruiken / verklaren wy gepryveert en pryveren van het deel dat ſy hadde in de Staten met de voornoemde ſtad van Utrecht / en dat ter tijd toe dat ſijne Majeſteit anders geordonneert ſal hebben / reſerverende den Procureur Generael ſijn actie tegens allen anderen particulieren / geweeſt zijnde jegenwoordig by 't voornoemde accoord / hoewel ſy niet en waren van de voornoemde Staten. Gedaen t'Antwerpen den 14 July 1570.

Meerſdiefverye tot Leeuwarden.

Des nachts tuſſchen den 9 en 10 July / zijnde den 9 July ommegank geweeſt tot Leeuwaerden / zijn tot de Hof of de Kerke Sint Viti uit de Kerke genomen twe ſilveren monſtrantien of kaſſen / waer af het eene ſo hoog was als een Hamburger tonne / wegende ontrent 20 pont ſilvers / en 4 ſilvere Olyvaten / die in den Ommegank of Proceſſie waren omgedragen / ter welker oorſake groot rumoer in de Stad was / de poorten bleven geſloten en daer werd huiſſoekinge gedaen en geld geſtelt tot voordeel van degene die de dieven of rovers ſoude weten te bekomen / doch te vergeefs.

De Coninh van Hiſpanien hadde den 16 November 1569. tot Madril beſloten een generalen pardon over de troublen van Nederland / dit ſelve was by den Hertog tot deſer tijd toe opgehouden. Dan nu tot Antwerpen gekomen zijnde / ſo heeft hy aldaer opte grote Markt voor het Stadhuis doen oprechten een heerlijk geſtelte of Theatrum met etteliike trappen opgaende al t'ſamen met Laken bekleed / op 't hoogſte was geſtelt den Coninklijke Stoel geheel met gouden Laken bedekt / repreſenterende den Coninh. De Hertog is op deſen Stoel gaen ſitten ('t welk noit by eenige Gouverneurs of Gouvernanten in ſulker voegen en was gedaen) hebbende aen elke zijde wat leger ſitten twe de ſchoonſte vrouwen van geheel Antwerpen / om te betonen dat de ſtraffe nu was gepaſſeert / en dat men voortaen quantſuis ſoetigheid en genade by hem ſoude vinden. Voorts was hy met meer andere Heeren beleidet / de trappen waren met ſijn Helbaerdiers en de Markt met ſoldaten beſet: de ſubſtantie des pardons was dit navolgende.

ALſo rebellie, beroerten, alteratien, troublen, ſchandalen, crimen, delicten en miſdaden, zedert eenigen tijd herwaers in onſe Nederlanden voort geſtelt en gecommitteert, ſulke en van ſulker qualiteit geweeſt zijn, en dat men daer in ſo verre gekomen is, dat vele perſonen van onſe voorſz landen, de vreſe van onſen Heere God te rugge ſtellende, en misbruikende tegens de geeſtelijke en wereltlijke gemene en generale Rechten, en tegens de particuliere Wetten, Edicten, Geboden en Placcaten, verlatende het oude, oprechte Catholijkſe gelove en Religie, en hen verſcheidende uitten ſchoot der heiliger Roomſer Kerke, en van de onderdanigheid van den heiligen Vader den Paus, Vicaris van onſen Heere Jeſus Chriſtus, verſcheiden ketterye, ſecten en valſche opinien nagevolgt en geadhereert hebben, en met hun eigen faute, ſchuld en ſonde, niet te vreden weſende, hebben met groter ſorgvuldigheid en diligentie geprocureert en beneerſtigt andere te verleiden, tot hen te trecken, mitſgaders ook 't ſimpel en onwetende volk: inbrengende te dien effecte, Predicanten, Miniſters, Apoſtaten en voorvluchtige perſonen in hun ketteryen en valſche opinien te prediken, onderwijſen en leren: 't gemene volk hem vergaderende tot hare predicatien met wapenen, en makende de ſelve auteurs en promoteurs, vergade-

ringen en Conſiſtorien, daer toe deputerende Diakenen, Miniſters en Officiers van der voorſz valſcher leringe, 't gemeene volk en voorſz beſmette en geinfecteerde van ketteryen, verweckende en oproerende, ten einde dat ſy met ſacrilegie en afgrijſelijke ſtoutigheid en onverſaegtheid de Kerken en Cloosteren ſouden plonderen, beroven, bederven en deſtrueren: violerende de voorſchreven Kerken, Altaren en heilige Beelden en Reliquien, prophanerende de heilige en gewijde dingen, weſende gedediceert tot Godes dienſte en van ſijnder Kerken, doodſlaende, quetſende, en injurierende de Prieſters, Religieuſen en anderen dienaers van de kerken: mengende t'ſamen mette voorſchreven afgrijſelijke en deteſtable crimen gecommitteert, tot vertoorninge van onſen Heere God, en van ſijner heiliger Kerke, 't crijm van rebellien en *læſæ Majeſteit* tegen ons, niet achtende op de natuyrlijke fideliteit en getrouwigheid, en den eed en verbonteniſſe die zy ons als goede Vaſallen ſchuldig waren en gedaen hadden: makende daer toe tegen ons ſecrete liguen, verbonteniſſe en conſpiratien, met ſignaturen en eeden, en hebben hen ſo verre vervordert door hun lichtveerdige en verwaende ſtoutheid, dat ſy de wapenen aengenomen hebben, en met
(F. 231.) vliegende Vaendelen ſijn te velde gekomen: onſe goede en getrouwe vaſſallen berovende, deſtruerende en beſchadigende: opreclitende de ſelve conſpiratie ten einde om onſe voorſz Landen van onſer onderdanigheid te ſepareren, verſcheiden en weren, ſo ſy ſedert 't ſelfde openbaerlijker en opentlijker gepoogt hebben te doen met forſe en kracht van vreemden ons en hun eigen Land invaderende, alles onder 't dexel van onſen dienſt, en ſonder dat ſy van ons commiſſie hadden ſulx te doen, tegens onſen dank en expreſſe verklaringe: voort ſtellende andere afgrijſelijke en execrabele feiten, mits alle welke redenen, niet konnende noch mogende 't ſelve diſſimuleren, om te voldoen totter obligatie daer toe wy eerſtelijken gehouden ſijn, om Gods eere, en van ſijner heiliger kerken voor te ſtaen, mitſgaders 't gene ons autoriteit en heerlijkheid aengaet, en ook om te gebruiken de macht die wy opter aerden van God almachtig hebben om juſtitie te doen, en 't gene dat de conſervatie van onſe voorſchreven Landen en onſe goede vaſallen en onderſaten van dien ook aengaet, en om de quade conſequentie en exempelen die ſouden mogen ſpruiten door diſſimulatie van ſo afgrijſelijke en boſe miſdaden en ſtoutigheden: hebben wy geadviſeert hier in met wapender en krachtiger hand behoorlijken te voorſien, om onſe voorſchreven Landen te pacificeren en in ruſte te ſtellen: procederende tegens eenige principale hoofden, promoteurs en beleiders van de voorſchreven alteratien en beroerten die d'arme gemeinte in de dwalingen en abuiſen getrocken en gebrocht, en tegens eenige andere die lelijken en ſchandelijken gedelinqueert en miſdaen hebben: executerende op de ſelve die peinen, ſo wel corporele van ban en confiſcatie van goede, als andere in de welke ſy vervallen waren, en hoewel dat wy na de grote en enormiteit van de voorſchreven afgrijſelijke miſdaden en crimen, in der rechveerdigheid (ſonder de limiten van der Juſtitie te buiten te gaen) vermochten met rigeur, voorts te varen en de pœnen met ſtrafheid doen executeren, extenderende het ſweerd van Juſtitien over meer perſonen. Des niet jegenſtaende gemerkt dat in ſo grote menichte en ontalligheid van volke, die hen mette voorſchreven alteratien gemoeyet hebben, veele en diverſe ſijn die door lichtveerdigheid, curioſiteit, jonkheid en ſimpelheid verleid ſijn geweeſt: daer van ſy met oprechter herten betonen leedweſen en berou te hebben, uit ſaken van de voorleden fauten, met voornemen en intentie hen totten ſchoot onſer Moeder der heiliger Catholijkſer Kerke, en tot onſer gratien en genaden te bekeren, ons biddende daer toe ontfangen te mogen worden, en dat wy met hen genadelijk ſouden willen handelen: preſenterende alle hare voorleden ſauten te beteren en corrigeren, en ons met een eeuwige fideliteit en getrouwigheid te dienen: hebbende daer-boven verſtaen, dat onſe Heilige Vader de Paus Pius, de vijfde van dien naem, gebruikende gratie, en ſijne natuerlijke goedertierenheid, open doende den boeſem van der barmhertigheid van onſe Moeder der heiliger Kerke, als Vicaris van onſen Heere JESUS Chriſtus, en Hooft der ſelvet Kerken toegelaet, en heeft gecommitteert en geordonneert toegelaten te worden de gene die van hun fauten en dwalingen, oprecht leetweſen hebben, en hen totten waerachtigen gelove, en totten ſchoot der heiliger Moeder de Catholijxſe Roomſe Kerke bekeeren ſullen, en hen totter ſelver ſubmitteren, met vaſt voornemen en propooſt in den voorſchreven heiligen Catholijxſen gelove, en in den ſchoot der ſelver te perſevereren: en voorts aenmerkende de grote gratie die wy ontfangen hebben van onſen Heere God en de barmhertigheid en goedertierentheid die hy eenen yegelijk, en ons betoont heeft en als noch betoont. En dat de Princen ſchuldig ſijn hen hier in na te volgen, ook dat genade en barmhertigheid der Princen ingeboren en eigen deugd is: en gebruikende in deſen van onſe natuerlijke conditie en genegentheid: overdenken ook daer by de goede en getrouwe dienſten die onſe vaſſalen en onderſaten en hun voorſaten in onſe voorſchreven Nederlanden, ons en den onſen hier voorrijds gedaen hebben.

Generale vergiffenisſe.

Om welke conſideratien en vele andere die ons daer toe beweegt hebben, hebben by advijſe en deliberatie van onſen ſeer lieven en getrouwen Neve en Opper-Hoofmeeſter, Don Fernando Alvares de Toledo, Hertog van Alva, &c. en dien van onſen Rade neffens hem geordineert, gereſolveert en gedetermineert, met hen te gebruiken van genade en barmhertigheid, en (onder die reſtricten en limitatien die in deſen verklaert ſullen worden) generalijken te vergeven allen en eenen yegelijken van onſe voorſchreven onderſaten die in eeniger manieren beſchuldigt, medeplichtig, aenhangeren en adherenten hebben geweeſt van de rebellien, alteratien, crimen, delicten, en miſdaden voorſchreven, met deſer aenkleeft, of die anderſins in gebreke gevallen ſijn, doende tegen onſe Rechten, Wetten, Ordonnantien en Placcaten, op 't ſtuk van der Religie gemaekt, of tegens de gemene ruſte en vrede, allen den welken wy geremitteert en vergeven hebben, remitteren en vergeven generalijk en volkomelijk uit onſer ſonderlinge gratien by deſen: allen offenſien, ſauten, miſdaden, crimen, en delicten, die ſy uit ſaken voorſchreven gecommitteert hebben, of in eeniger manieren in de ſelve beſchuldigt ſijn, en alle pœnen, boeten en amenden, corporele, crimenele en civile, daer in ſy ter cauſen van de voorſchreven fauten, adherentie, crimen, miſdaden en delicten, met deſer aenkleeft, gevallen mogen ſijn, in wat manieren dattet ſy, tegens ons of der Juſtitie, of onſe Placcaten en Ordonnantien voorſchreven imponerende hier op een eeuwig ſwijgen onſen Procureur Generael, en alle andere Rechteren, Juſticiers en Officiers wie die ſijn: den ſelven verbiedende die te moleſteren en bekommeren in huu perſonen of goeden, nu noch ten eeuwigen dagen, of tegens den ſelven eenig onderſoek te doen, en boven dien, hebben den ſelven geſtelt en gereſtitueert, ſtellen, reſtitueren by deſen, tot haren goeden name en fame, alles in der voegen en manieren als ſy waren voor de toekomſte van de voorſchreven troublen. Ontlaſtende de ſelve by deſen, en elken van hun beſonder, van alle infamie, vlecke of note daer in ſy ter cauſen voorſchreven vervallen ſijn. Niet verſtaende nochtans en is onſe meninge en wille niet, in dit pardon te begrijpen noch de voorſz gratie te doen, dan alleenlijk den genen die procederen ſullen met een oprecht en hertelijk leetweſen van alle hun voorſchreven dwalinge en ketterijen, en hun voortaen ſullen voegen en reguleren als goede onderdanige kinderen van onſer Moeder de heilige Roomſe Catholijxſe kerke toebehoort, doende binnen twe maenden naeſtkomende na de publicatie van

dene.

deſen, die behoorlijke humiliatie, revocatie, wederroepinge en abjuratie van hun voorſeide dwalingen en erreuren, met ſubmiſſie te ontfangen en volbrengen ſulke ſalige penitentie als by autoriteit en ten arbiterſchappe van den genen die voor deſe reiſe daer van beſondere commiſſie hebben ſullen, van onſen heiligen Vader de Paus, hen bevolen ſal weſen, en dat ſy by den ſelven geadmitteert, gereconcilieert en totter gemeenſchap der gelovige Catholijxſe Chriſtenen ontfangen ſullen worden, met belydinge en confeſſie van den Catholijxſen gelove en belofte daer in te leven en continueren, en in de onderdanigheid van onſe heilige moeder de Catholijxſe en Roomſe Kerke: alles op pœne van te verlieſen de vrucht van deſe onſe jegenwoordige gratie en pardon, en boven dien rigoreuſelijken geſtraft te worden na uitwijſen van onſe ordonnantien en placcaten: de welke wy willen en bevelen ten eeewigen dagen onderhouden te worden, ſo wel by de particuliere perſonen, als by de Officiers, Jugen en Rechters na hare forme en inhouden. Boven deſen en verſtaen wy niet, noch en is onſe meninge en wille niet dat in deſe onſe gratie en pardon begrepen ſullen zijn, de Miniſters, Predicanten, Leraers of Dogmatiſeurs van leringen der Catholijkſer Roomſer Religien contrarie zijnde, en alle de gene die ingebrogt of doen inbrengen hebben de voorſz Predicanten, Leraers, en Dogmatiſeurs, en die de ſelve ſecretelijk met haren weten en wille ontfangen en in hun huiſen onthouden, noch ook de Diakenen, Verſorgers, Ouderlingen, Superintendenten, of andere conſiſtorianten, en de gene die haers wetens de ſelve ontfangen en in hun huiſen hebben laten tracteren, mitsgaders de gene die de Cloofters, Kerken en Beelden, Altaren, Ornamenten, of eenige andere gewijde dingen, of Geeſtelijke perſonen, afgebroken, gebrand of anderſins gevioleert hebben, of doen afbreken, branden of violeren: en alle de gene die t'anderen tijden hebben gecorrigeert geweeſt ter cauſe van de Religie of contraventie van onſe ordonnantien op der ſelver gepubliceert, zedert wederom vervallen zijn. Voorts en verſtaen wy niet in deſe onſe gratie en pardon begrepen te zijn, de gene die ten tijde van der publicatien van dien gecondemneert of gebannen geweeſt ſullen zijn, welke condemnatien en executien wy willen hun volkomen en geheel effect te ſorteren, en dat de ſelve niet en mogen gerevoceert of geretracteert worden. Insgelijx en verſtaen wy niet in deſe onſe gratie en pardon te begrijpen de gene die als auteurs, beleyders, promoteurs, raders en principale ſeducteurs, of verleyders en Hoofden, en tot quader intentie, tegens 't heilige Catholijke Roomſe gelove, en onſe pre-eminentie en autoriteit, en tegens de gemene ruſte en vrede ondertekent hebben het geſchrift by hen genaemt het compromis of andere Rolle, Billet of eenig gelijk geſchrift, daer by ſy hen verklaert hebben van der ligue, confederatie en verbonteniſſe van 't voorſchreven compromis, of van der Requeſte die onſe ſeer lieve en ſeer beminde Suſter de Hertoginne van Parma, &c. den vijfden dag van April 1566. gepreſenteert is geweeſt, en binnen den termijn hien geprefigeert niet gecompareert en zijn: noch en is ook onſe meninge niet te vergeven, den genen die leſtmael ter inkomſte van onſe rebellen in onſe voorſchreven Nederlanden, de wapenen tegen ons, of onſe dienaers aengenomen, en de rebellen eenige hulpe van victualie, wapenen of munutien gedaen, of voor hen eenige penningen gecollecteert of gecontribueert, of met hen gepractiqueert of getracteert hebben, mondelinge of by geſchrifte, directelijk tegen ons of onſen dienſte. Eindelijk alſo de gene die in officio publijk zijn, niet alleenlijken de miſdadige en delinquanten moeten ſtraffen, maer anderen exempel geven, mits welken alſulke komende te faelgeren, meerder ſtraf en punitie verdienen dan de andere: en verſtaen wy ook niet, dat in deſe gratie begrepen ſullen zijn, de Wethouders en die van onſe tribunale Raden, of andere hebbende laſt van Juſtitie, van Gouvernementen, Sterkten of Sloten, Penſionariſſen of Raden van Steden, Greffiers, Sectariſſen, Advocaten, Procureurs, Huiſſiers, Sergeanten en alle andere dienaers van der Juſtitien, ſo wel de onſe, als van onſe vaſſalen die beſchuldigt zijn of bevonden ſullen worden den voorſchreven Secten en Sectariſſen en hun crimen, delicten en miſdaden geadhereeert, of eenigſins hen gemoeyet hebben of deelachtig ſijn geweeſt van de voorleden troublen. Niet te min indien yemand mette voorſz feiten belaſt, en als noch niet gecondemneert of gebannen ſijnde, requeſte ſouden willen preſenteren in perſone of by Procureur, om pardon te verwerven, ſal 't ſelve mogen doen binnen ſes maenden naeſtkomende, van den dage van der publicatie van deſen: op den welken wy een genadig aenſien nemen ſullen ſo wy na de circumſtantien en gelegentheid bevinden ſullen de materie gediſponeert te ſijn, en om den rechte ons competerende niet gehelijken te prejudiceren, verſtaen wy ook, dat niemand van alle de gene die in dit pardon begrepen ſullen ſijn, hebbende eenige ſchult, actie of rente op ons, onſe domeinen of andere goeden, hoedanig die ſijn, aen ons vervallen en toebehorende en opte Staten, lichamen van de Steden of gemeenten geconſtitueert of beſet uit ſaken van eenigen dienſt of beden aen ons gedaen of gegeven, of om eenige andere diergelijke redenen geimpoſeert of opgeſtelt, de ſelve en ſal mogen lichten, exigeren of eiſſchen, ſonder onſen oorlof, preſenterende eerſtmael requeſte te dien einde aen ons of onſen Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael van onſe voorſz Nederlanden binnen drie maenden na de publicatie van deſen, om de ſelve geſien ſijnde, op de voorſeide ſchulden, actien en renten gediſponeert te worden ſomen 't ſelve bevinden ſal te behoren: en aengaende eenige Staten, Steden, Gemeenten, Collegien en Gilden of contrarien van onſe voorſz. Nederlanden, die inſgelijx ſouden mogen geoffenſeert, of in hun devoir gefaillieert hebben, willen wy en verſtaen, dat t'onſwaerts gereſerveert ſal ſijn, om hun behoorlijke orden te ſtellen tot beter regel en conduite voor den toekomenden tijd, 't ſy diſponerende op 't ſtuk van hun gepretendeerde Privilegien of anderſins, ſo wy tot hun welvaren, ruſte en conſervatie en tot adminiſtratie van goede oprechte Juſtitie bevinden ſullen te behoren. En niet te min indien eenige van de voorſz perſonen ſwarigheid maken hen daer te ſubmitteren, en liever ſullen hebben hen te purgeren van haren laſt by wege van Juſtitie en hun recht te verwachten, permitteren wy den ſelve ſulx te mogen doen voor onſen voorſz Stadhouder Generael: den welken wy daer toe gecommitteert hebben en committeren by deſen, om daer in geprocedeert te worden, ſo hy na recht bevinden ſal te behoren, &c.

Pzedicanten buiten het pardon.

Ook die de ſelve in hare huiſen ontfangen hebben by haren weten.

Die de beelden gebzoken hebben zijn mede buiten het pardon.

Edelen en andere in 't verbond en compromis buiten het pardon.

Die de wapenen aengenomen hebben buiten het pardon.

d'Officieren die hun mette troubelen hebben geboegt buiten het pardon. (F. 232.)

De misdaden van eenige Staten/ ſteden/ gemeenten / collegien/ gilden / confretien / gereſerveert aen den Coninck.

DE publicatie deſes pardons/heeft weinig vzuchts gedaen / ſommige hebben de letter N. geſtelt in de plaetſe van de K. en overſulx in plaetſe van Pardonam 't ſelve genoemt Pandozam een bereitſel van alle ellendigheid / ook ſijnder geene van groten aenſien geweeſt die hem op dit pardon hebben dozven betrouwen / en daer op dozven in 't land komen / uitgenomen eenige luiden van kleinen aenſien / en die niet veel en hadden te verlieſen / der welker getal ook klein is geweeſt / en is hen-luiden het pardon ook onverbzekelijken gehouden / 't welk ſommige interpzeteerden daer dooz geſchied te ſijn om dat het net van pardon dooz ſo kleine vinzkens niet en was uitgeſpzeit.

Het pardon bzengt weinig vzucht dooz.

Niet te min menende met dit pardon groot dooz-deel te doen / is den tijd / in't pardon begrepen / daer na bp opene bzieven van placcate van den Coninck gegeven binnen Madzil in date den 22 Febzuarij 1572. noch verlengt dooz den tijd van dzie maenden / ten regarde van de geboozte van den Sone des Coninx / en dit boven andere verlenginge te vozen geaccozdeert / waer van de Publicatie gedaen is in navolgende manieren.

Verlenginge van den

PHilips by der gratie Gods Conink van Caſtilien, van Leon, van Arragon, van Navarre, &c. Allen den

termijn van pardon.

den genen die deſe jegenwoordige ſullen ſien of horen ſaluit. Al is 't ſo dat wy ſedert de maend van Julio 1570. ſo ſolemnelijken als eenen yegelijken kenlijk is, hebben doen uitroepen en publiceren in alle onſe Landen van derwaers-over, eene generale gracie, abolitie en pardon, die onſer heilige Vader de Paus, en wy reſpectivelijken verleent en gegeven hadden, voor alle dégene die gedelinqueert, misdaen, gefailleert en tegens onſe Ordinancien, Edicten en geboden op 't ſtuk van der Religie, gedaen en gecommitteert hadden cas of ſtuk van ſeditie en rebellie gedurende den tijd van de voorledene troublen. Uitgenomen en geexcepteert ſekere feiten te ſeer enorm en exorbitant in 't voorſeide pardon, gedateert van den ſeſtienſten Novembris, in den jare 1569. leſt leden vermelt en uitgedrukt. 't Welk van nieus met deſe jegenwoordige uitgeroepen en gepubliceert ſal worden. En alſo wy onder andere conditien in 't voorſeide pardon begrepen, gelaſt en bevolen hebben. Dat alle de gene die daer van genieten wilden, ſouden binnen twe maenden na den dag van der publicatie, die behoorlijke humiliatie, reconcilatie en penitentie daer in vermelt moeten doen: op pœne van te verlieſen t'effect van de ſelve gracie, en rigoreuſelijken geſtraft te worden, na uitwijſen van onſe ordinancien, geboden en edicten: welken termijn van twe maenden wy als noch geamplieert hadden van een andere maend, in conformiteit vanden tijd geprefigeert, by 't pardon van ſijner Pauſelijker heiligheid, en dat meer is. So hebben de ſelve gracie en pardon (boven de voorſeide generale publicatie) by de Biſſchoppen, Paſtoors en Predicanten in hare Sermonen en Predicatien, den volke gekundigt en verklaert geweeſt. Exhorterende 't ſelve volk de voorſeide reconciliatie en penitentie binnen den voorſeiden tijd te doen, ſulx dat niemant des halven ignorantie, noch andere wettige excuſatie pretenderen en mach. Des niet jegenſtaende eenige, door negligentie, of onſe voorſeide gratie niet achtende, of onder 't dexel van eenige onwaerachtige excuſatie, pretenderende abuſivelijken, bedrieglijken en ſonder reden tegens onſe voorſeide Ordinancien en placcaten niet misdaen te hebben, mits hen in de predicatien en openbare vergaderingen gevonden te hebben, ſonderlinge onder een valſch pretext en dexel dat de ſelve toegelaten en gepermitteert waren, en hebben niet volbracht 't gene dat hen geordineert en bevolen was, en conſequentelijken hebben hen daer van onweerdig gemaekt, blijvende deſhalven gepriveert en geexcludeert. Onder de welke vele gevangen ſijn die te dier oorſaken aengetaſt en geapprehendeert ſijn geweeſt, diemen na rigeur van de voorſeide Ordonnancien en Placcaten ſoude mogen ſtraffen en punieren: dan willende noch voor deſe reiſe gebruiken van onſe gratie, genade en gewoonlijke goedertierenheid, om de grote liefde en affectie die wy dragen totte welvaert en ſaligheid van onſe Onderſaten, en ſonderlinge in bekenteniſſe en dankbaerheid van de gratie en weldaed die onſen Heere God in deſen tijd t'onſwaerts en tot onſe Onderſaten belieft heeft te gebruiken, mits ons verleent hebbende eenen ſone, toekomende Erfgenaem en Succeſſeur in alle onſe Coninkrijken, Landen en Domeinen, daer van wy ſulk genoegen en behagen behoren te hebben, als men wel kan jugeren. **Doen te weten/** Dat wy 't ſelve aengeſien, en om de grote liefde en affectie die wy dragen totte welvaert en ſaligheid van onſe voorſeide Onderſaten ſo voorſeid is. Hebben by advijſe en deliberatie van onſen ſeer lieven en ſeer beminden Neve Ridder van onſer Orden, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael in onſe voorſeide Landen van derwaerts-over, de Hertog van Alva, Marquis van Coria, &c. En uit ſonderlinger gratien, verlengt en geprolongeert, verlengen en prolongeren voor de voorſeide de faillanten, als noch eenen tijd en termijn van drie maenden, beginnende ſedert den dag van de publicatie van deſe jegenwoordige, ſo wel voor de voorſeide gevangene, als alle andere, die wy by onſen voorſeiden pardon, gratie gedaen hebben, en die in gebreke geweeſt ſijn 't ſelve te voldoen, en dat onder de ſelve conditien, reſtrictien, limitatien en exceptien daer in verhaelt en begrepen. Willende dat in dien ſy gedurende 't voorſeide nieuw dilay en termijn van prolongatie de reconciliatien en andere devoiren in 't ſelve pardon gementioneert komen te doen, voor de Biſſchoppen van hun Dioceſe of Biſdom, Inquiſiteurs of andere perſonen daer toe by deſelve Inquiſiteurs gedeputeert of te deputeren, ſy genieten ſullen van 't effect van 't ſelve pardon, ſo verre alſt ons aengaet en die pœnen in onſe voorſeide Ordinancien, Edicten en Placcaten begrepen, gelijk of ſy 't ſelve voldaen hadden binnen den voorſeiden eerſten termijn van drie maenden. 't Welk wy ten opſien van de gevangene, alrede hebben doen ſchrijven aen de Raden, Wethouders en Magiſtraten van de Steden en plaetſen van onſe voorſeide Landen reſpectivelijken. Verklarende en preadverterende, dat indien ſy binnen den voorſeiden nieuwen termijn van drie maenden deshalven 't devoir niet te doen, dat ſy ten eeuwigen dage uitgeſloten, geexcludeert en gepriveert ſullen blijven, van alle gratie en genade, als verſmaders van de deugd, weldaed en gratie die hen gepreſenteert is geweeſt, en perſiſterende in hun dwalinge en ketteryen. En ſullen conſecutivelijken geſtraft worden, na de termen en rigeur van onſe voorſeide Ordinancien, Edicten en Placcaten. En ten einde, dat van deſe onſe gratie en prolongatie voorſchreven, een yegelijk verwittigt en geadverteert mach worden, en niemand daer van ignorantie en pretendere, ontbieden en bevelen wy, onſen ſeer lieven en getrouwen, de Hooft-Preſidenten en Luiden van onſen ſecreten en groten Raden, Cancelier en Luiden van onſen Rade in Braband, Stadhouder, Preſident en Luiden van onſen Rade tot Luxemborg, Stadhouder Cantzler en Luiden van onſen Rade in Gelderland, Stadhouder van Lymborg, Valkenborg, Daelhem en andere onſe Landen van Overmaſe, Preſidenten en Luiden van onſe Raden in Vlaenderen en Artoys, en van onſen Parlemente te Dole, Grootbailliu van Henegouwe en Luiden van onſen Rade te Bergen, Stadhouders Preſidenten en Luiden van onſe Raden in Holland, Namen en Vrieſland, Stadhouder, Cantzler en Luiden van onſen Rade in Overyſſel, Stadhouder Preſident en Luiden van onſen Rade t'Utrecht, Stadhouder van onſer Stad en Land van Groeningen en Graeffſchap Lingen, Gouverneur van Rijſſel, Douay en Orchies, Bailliu en Luiden van onſen Rade te Doornik, Provooſt van Valencijn, Rentmeeſters van beweſt en beooſterſchelt in Zeeland, Schoute van Mechelen, allen anderen onſen Rechteren, Juſticieren, Officieren en Ampt-luiden, hare Stedehouders, en elken van hen dien dit aengaende ſal, dat ſy onſe voorſeide gratie en prolongatie doen uitroepen, kundigen en publiceren binnen hare juriſdictien, ter plaetſen daer men gewoonlijk is uitroepingen en publicatien te doen. En deſelve onderhouden en obſerveren, doen onderhouden en obſerveren, na hare vorme en inhouden. En wantmen van deſe jegenwoordige in diverſe plaetſen van doen ſal hebben. Willen wy dat aen 't vidimus van dien, onder zegel autentijk, of copie gecollationeert en getekent by eenen van onſe Secretariſſen, volkomen gelove gegeven ſy, als aen deſe originele. Want ons alſo gelieft, des t'orconden ſo hebben wy deſe jegenwoordige getekent met onſen naem, en onſe groten zegel daer aen doen hangen. Gegeven in onſe ſtad van Madrid, Coninkrijk van Caſtalien, den twe en twintigſten dag van Februario, in 't jaer ons Heeren 1572. ſtylo communi. Van onſe Rijken te weten van Spangien, Sicilien, &c. Tſeventienſte, en van Napels tnegentienſte. Ondergeſchreven. *Philippe*, en beſegelt mit ſijnre Maj. groten zegel in roden waſſe en dobbelen ſteerte uithangende. (F. 233.)

Comſte der Coninginne van Spangien in Nederland.

In de maend van Auguſto 1570. is de doorluchtige Princeſſe Anna van Ooſtenrijk des Keiſers Maximiliaens Dochter Coninginne van Spangien/met ſeer

ſeer treffelijſten Adel en ook met haer twe broeders als Albrecht en Wenceſlaus Aerts-Hertogen uit Duitſland gereist om na Spangien te gaen. In't aenkomen der Coninginne worden de gebannen Nederlanders tot Emmerik bevolen te vertrecken. De Hertog van Aerſchot en de Heere van Noorkarmes en en meer andere waren mede binnen Emmerik. Jonker Diederik Sonoy ſchreef aen den Prince / dat ſo hy zijn Excellentie wil hadde geweten en daer toe beſtellinge gehad / ſy en ſouden van Bergerdijk niet gekomen zijn. Dan de Prince van Orangien hadde niet goet gevonden eenige aenſlagen daer op te maken. Als de Coninginne tot Nimwegen aengekomen was / ſijn haer Majeſt. bejegent de Geſanten van Gelderland / Holland / Utrecht / Vriesland / Overyſſel / Groeningen met d'Ommelanden en van den Grente / en hebben na behoorlijke congratulatien en eerbiedingen elk van wegen hare Provincien heerlijke preſenten aen haer Majeſteit tot een behoorlijke erkenninge als aen hare toekomende Princeſſe gedaen.

Den 26 Auguſti is ſy tot Antwerpen gekomen / aldaer ſy ſeer heerlijk en triumphantelijk van den Hertog van Alba en andere Heeren ontfangen is geweest / en werd gelogeert in 't Oosterſe Huis. Tot Antwerpen zijn de Geſanten van de andere Provincien van Nederland over de Maſe en Schelde gelegen gekomen / en hare Majeſteit met gelijke congratulatien en begiftingen vereert / en daer een weinig vertoeft hebbende is na Zeeland vertrocken / en opten 25 Septembris te ſchepe gegaen zijnde / is met eenen voorwind voorſpoedelijken in Spangien gekomen / geconvoyeert by Monsdragon Colonel met ſes Compagnien ſoldaten / de Prince van Orangien heeft by ſijne brieven van den 10 Auguſti geſchreven aen meester Johan Baſius ſijnen Commiſſaris / ten einde hy den Heere van Lumbre / Berges / Tſeraets en allen anderen op ſijne ſchepen zijnde / met alle naerſtigheid daer van ſoude adverteren / en hen-luiden op zijn hoogſte ongenade belaſten dat ſe hen ſouden wachten en wel toeſien dat ſijne Keiſerlijke Majeſteits Dochter of eenige van haren volke by hen-luiden egene ſchade / hinder / nochte letſel en geſchiede.

Vrede in Vranckrijk.

IN deſe maend van Auguſto werd in Vranckrijk het derde vrede edict verkondigt tuſſchen Carolum den negenden Coninik van Vranckrijk van dien name / en de Hugenoten / voor welke de Coninik onder andere articulen hebben woude dat de gedachtenisſe der voorledene inlandſe voorlogen / ſoude vergeten en eenwiglijken te niet gedaen zijn / en dat niemant derhalven d'een noch d'andere en ſoude beledigen met woorden of werken / noch van de verlopene ſaken diſputeren en twiſten / maer dat d'een met d'ander vredelijk ſoude leven gelijk broeders / vrienden en medeborgers. De Hugenoten ſouden in hare huiſen van de Religie in 't ganſche Rijk niet onderſocht werden / ſo verre ſy haer ſtil houden conform het accoort / ſouden ook in ſommige Steden en Edelluiden-huiſen by leven / en vryheid hebben hare Religie te oeffenen. De ſteden van Rochelle / Montauban / Coignack en Charite ſouden ſy in bewaringe en tot hare verſekeringe hebben twe jaren / dan ſouden ſy die wederom reſtitueren. De Prince van Navarre en Conde verklaerden de Coning te weſen ſijne trouwe verwanten / broederen en neven / den Hertog van Tzwebrugge en ſijne kinderen / den Prince van Orangien / Grave Lodewijk van Naſſau / Grave Wolfraet van Manſvelt en andere vreemde Heeren die de Hugenoten by geſtaen hadden / verklaerde hy voor ſijne lieve naburen en vrienden / allen gevangenen ten beiden ſyden ſonde ledig en los gelaten werden ſonder ranſoen / en meer andere articulen die ik alhier achter late / alſo het den Nederlanden niet aen en gaet.

Dewijle deſe dingen in Vranckrijk gebeurden ſo en ruſte de Prince van Orangien ook niet om den Hertog van Alba ſchade en afbreuk te doen met ſijne ſchepen / die alle dagen ter Zee voeren en de Zee geheel onveilig maekten / niet jegenſtaende de Hertog van Alva daer jegens ook ſeltere ſchepen toegeruſt hadde. Omtrent deſe tijd en een weynig te voren / ſo heeft Jonkheer Diederik Sonoy van wegen en met wil / weten en bevel van den Prince van Orangien beginnen in heimelijke communicatie te treden met eenige van Enkhuiſen om de ſelve ſtad den Hertog van Alva af vallig te maken en aen den Prince van Orangien te brengen: hier toe werden onder andere geemployeert en gebruikt twe perſonen / d'een weſende een Predicant van de Gereformeerde / als namentlijk Richard Claesz van Enkhuiſen / en d'ander Jan Claesz Sloot / namaels Burgemeeſter van Edam / de welke ſecretelijk af en aen reiſden / en de borgers daer ſy intelligentie mede hadden bewoegden tot gonſte van den Prince van Orangien / tot openinge der Stede tot gelegender tijd / en tot willige contributie. Deſe hadden ook te wege gebracht de contributien in ſeltere Dorpen in Noord-Holland en Waterland / daer niet jegenſtaende de rigoreusheid van den Hertog van Alba noch vele conventiculen en vergaderingen der Gereformeerden gehouden werden / daer onder deſe twe groot credijt hadden / en als d'eene vertoog / was d'ander onder hen-luiden / de brieven die dies aengaende worden over en weder over gebracht hielden van koophandel van Koorn en andere koopmanſchap / hoewel het was van koophandel van de ſtad van Enkhuiſen / Hoorn en Medenblik. Deſe communicatie werden principalijk doorlachtig gemaekt Peter Luitgens Buyſkes / Iſebrant Jacobsz / Gerrit Evertsz / Cornelis Janſſz Brouwer buiten de Snider-poorte in 't Brouhuis / Peter Heynſſz / Sybele Dirx / Cornelis Pieterſſen / Kieluts / Pieter Sijm Meyns / Lenert Jacobsz. Meyn Goutſmit / Evert Corneliſz. en namaels meer andere / als namentlijk Pieter Corneliſz. en Jacob Pietersz. Maelſchoon als doen Burgemeeſter / ook mede Claes Janſz. en Symon Baertsz. in Hoogkerſpel / en hadden ook hope dat Reinier Feyntsz. Schout de ſake ſoude favoriſeren. Somma de ſake werd ſo beleid dat men niet en twyffelde ingevalle daer hulpe quamme van den Prince van Orangien of de Stad en ſoude tot des Princen voordele geopent werden. En werden daer toe dagelijx alle preparatien gereet gemaekt / maer gelijk des menſchen voornemen niet altijds en geluckt / alſo en is van deſen aenſlag ten leſten met meer andere niet geballen voor deſe tijd / ſo wy na ſeggen ſullen / hoewel de ſake nochtans (dat wonder was) ſecreet gebleven is tot datſe ontrent anderhalf jaer daer na noch ten effecte is gekomen.

Begin-ſel der handelinge om Enk-huiſen aen de ſyde van den Prince van Orangien te bren-gen.

Gelijke aenſlagen zijn ook by den Prince gemaekt om den Briel / Rotterdam / Dordrecht en Delft te occuperen / en werden deſgelijx ook gepractiſeert op Deventer / Campen / Zwol en meer andere plaetſen: dan gingen in deſen jare al onvruchtbaerlijken te niet / eenſdeels ſonder in 't werk geſtelt te werden / en anderdeels door dien de aenſlagen qualijk beleit zijn geworden ſo men na horen ſal.

De Prince van Orangien ook verſtaende datter onder de ſchepen die alle dage vermeerderden grote ongeregeltheid gebeurde en datter alle dage grote klagten geſchieden van de grote ſchade en rovinge die ſy ter Zee deden / heeft daer in willen verſien / waerom hy verſcheiden Ordonnantien gemaekt heeft die hy wilde onderhouden hebben op de ſchepen van oorloge die van hem commiſſie hadden / heeft daerom opten 1. Auguſti deſes jaers den Heere van Lumbres gecommitteert tot ſijnen Overſten en Capitein Generael over alle ſijne ſchepen / gevende hem tot dien einde deſe nabolgende Commiſſie.

Commiſſie van den Heere van Lumbres als Admirael en Overſte over de ſchepen van den Prince van Orangien.

WIlhelm by der graten Gods Prince van Orangien, Grave van Naſſau, Catſenelleboge, Vyanden, Dietz, &c. Heere van Breda, Dietz, Grimbergen, Caſtelbelain Arlay en Noſeroye, &c. Borggrave van Antwerpen en Beſancon, allen den genen die deſe jegenwoordige ſullen ſien ſaluit: doen te weten hoe dat wy van ſommige onſe getrouwe dienaers en van andere goede plaetſen dagelijks geadverteert worden, van het ſobre regiment, kleine toeverſicht en ongeregeltheid

heid dat daer geweeſt is op onſe ſchepen van oorlogen, ſedert dat den Edelen Adriaen van Berges, Heere van Dolhain van den ſelve vertrocken is, den welcken wy bevel en commiſſie gegeven hadden; die te bereiden, toe te ruſten, en te wapenen, en met de ſelve door alle middelen aen te vallen, bekrijgen en te beſchadigen den Hertog van Alva, en ſijne aenhangeren, vyanden des gemeenen vredes en de onſe: En dat wy tot onſen grooten leetweſen verſtaen dat de ongeregeltheid van dage tot dage vermeerdert. En dat ter cauſe ſo wy konnen ſpeuren en mercken door gebrek van een Hooft die geexperimenteert is en gebieden kan, ſoo dat ſeer te vreeſen ſtaet dat ſulx niet alleen ſoude verhinderen onſe goede voornemen, maer ſoude redonderen (door het verlieſen van deſelve onſe Schepen) tot grooten achterdeele en merkelijke ſchade van de gemeene ſaken, welkes verbeteringe goeden en de geluckigen voorſpoed (om dat de eere, dienſte, en glorie Gods en de vryheid en verlichtinge van ſo menige arme, benaude, en verdrukte Chriſtenen daer aen kleeft), wy tot allen tijden boven alle dingen deſer werelt geſocht hebben, niet hebbende tot nu toe eenige middelen nagelaten, die wy hebben konnen bedenken die daer ſouden mogen dienen vorderlijk te zijn, tot een ſo goede en nodige ſake: In gelijkformigheid des ſelvigen hebben wy ſeer gevoeglijk en nootwendig bevonden hier in te verſien, eer daer een grooter quaed en inconvenient geſchiede. Daerom ſo is 't, conſideratie nemende van 't gene voorſchreven is, en ons geheel betrouwende van de goede genegentheid, geſchiktheid, en goede experientie in 't feyt van oorloge des Edelen Gillain van Fiennes, Ridder, Heere van Lumbres: hebben hem gecommitteert, geordonneert en geconſtitueert, committeren, ordonneren en conſtitueren mits deſe Overſte en Capiteyn Generael van alle de ſchepen groot en klein weſende op zee, over de welke de Heere van Dolhain, en zedert zijn vertrek den Heere van Berges ſijnen broeder laſt en bevel gehad hebben, mitſgaders van alle andere ſchepen weſende ook op onſe naem in eenige andere plaetſen der zee, ofte die hier namaels noch mogen toegeruſt en gewapent worden voor onſen dienſt, dewelke wy willen dat ſy haer ſullen voegen in een Vloote onder het bevel en regeeringe des voornoemden Heere van Lumbres, en dat ſo lange als 't ons gelieft: gevende den ſelven vol-
(F. 234.) komen macht, autoriteyt en ſpeciael bevel mits deſen, omme van onſent wegen ſo te water als te lande door alle middelen die hy ſal konnen bedencken te bekrijgen, aenvallen en te beſchadigen den voorſz Hertog van Alva en ſijne aenhangers, verſtoorders, en vyanden van den gemeinen vrede, en welvaert tegen de vryheyd en oude rechten des lands en den dienſte van den Conink, en hier toe verkieſen, maken en ordonneren Lieutenant, Capiteyn, Meeſters en Stuerluyden van ſchepen, en alle andere Officieren die hy ſal nodig vinden te behoeven voor onſen dienſt, en voorts alles doen wat eenen goeden Overſten en Capiteyn Generael van ſchepen toeſtaet en behoort te doen. Tot welken eynde, en op dat hy te beter mach voortvaren in 't executeeren van ſijnen laſte, hebben wy gecaſſeert, en te niet gedaen, caſſeren en doen te niete mitsdeſen jegenwoordige alle Commiſſien die wy hier voormaels gegeven hebben den voornoemden Heere van Dolhain, om te wapenen en in zee te ſtellen eenige ſchepen voor onſen dienſt, daerom dat onſen wille en meyninge is, dat alle de gene die ons in deſe ſake ſullen willen dienen, en dewelke wy (of onſen Commiſſarius Baſius in onſen naem) commiſſie gegeven hebben (die wy willen en verſtaen in haer geheel te blijven) haer ſullen begeven onder de Vloote en bevel des voornoemden Heere van Lumbres, den welken wy willen van allen aengenomen en bekent te werden, voor onſen Capiteyn Generael van de voorſz ſchepen, en wy hebben van onwaerden gehouden, en houden van onwaerden mits deſen alle andere byſondre aenſlagen, die daer ſouden mogen geſchieden ſonder weten, wille en expres bevel van ons of van onſen voornoemden Capiteyn Generael, of van ſijnen Lieutenant, de welke wy expreſſelijk bevelen, dat ſy ſullen procederen tegen alſulke, als ſy tot vorderinge van de gemeene ſake en onſen dienſt dienlijk ſullen bevinden, en te laten weten aen alle Havenen van Engeland, Vrankrijk en andere, dat ſy deſelve niet en houden noch en bekennen voor onſe Dienaers en Bevelhebbers, de gene die haer niet en ſullen reguleren achtervolgende het inhouden van deſe, gelijk wy alrede kond gedaen hebben aen alle andere Havenen van Duytſland.

Welverſtaende, dat onſen voornoemden Capiteyn Generael ſal tot allen tijden gehouden weſen, ons rekenſchap te doen, en te geven reden, ſo van ſijn eygen daed, als ook van alle 't gene dat daer ſal gedaen en geexecuteert werden, door den voornoemden Capiteyn en andere van hem gecommitteert, en inſgelijx ons te doen goede en getrouwe rekeninge van alle Paſpoorten die van hem ſullen gegeven en gediſtribueert worden: Hem verbiedende en interdicerende ietwes voor te nemen en te attenteren tegens de Majeſteit van den Keyſer, den Vorſten, Princen, Staten, ſteden en plaetſen des Rijx: Noch inſgelijx tegen de Majeſteit van de Coninginne van Engeland, Plaetſen, Juriſdictien en Onderdanen van haer Coninkrijke, begrijpende ook die Majeſteit des Coninx van Denemarken en ſijne Onderdanen: Eyndelijk alle Princen, Heeren en andere Dienaren Gods en liefhebbers der warer Chriſtelijcke Religie: maer alleenlijk tegen den voornoemden Hertog van Alva en ſijnen Adherenten. Daerom, ſo bidden wy en verſoeken aen allen den genen die dit aengaen mach, niet te doen of laten geſchieden aen deſen onſen voornoemden Capiteyn Generael of ſijnen Lieutenant en Capiteynen eenig hinder of letſel, maer alle faveur, hulpe of byſtant, ſo hy ſulx van node hadde; gelijk wy willen in gelijke ſake haer geſchiede. In kenniſſe van deſen, hebben wy deſe jegenwoordige met onſen naem ondergetekent, en onſen Caſſet van ſecreten hier op doen drucken. Gegeven op onſen huyſe van Dillenborch den tienden dag Auguſti, Anno 1570.

Heeft voorts geſchreven aen allen den Capiteynen en Scheeps-overſten deſe navolgende Brief.

Schrijven van den Prince van Oranjen / aen allen Capiteynen en ſcheeps-Overſten der Zee

DE Prince van Orangien, Grave van Naſſau, Baenre-heere van Breda, Dieſt, &c. Aen allen Capiteynen, Scheeps-overſten, Soldaten, Bootsgeſellen en andere weſende op hen ſchepen, over dewelke eertijds de Heere van Dolhain heeft bevel gehad, of op eenige andere ſchepen onder ſijnen naem in eenig ander deel van de zee, wenſcht ſaligheid en geluk.

Mijn Heeren, lieve en wel beminde, alſo wy tot noch toe niet en hebben achterwege gelaten gene goede middelen, door dewelke met hulpe van de Schepper wy eenigen tijd mochten het ſuiver woord Gods weder ſien herplant in deſe Nederlanden, en met eenen 't ſelve land dat nu onder de voeten getreden word, door de tirannye van de genige, die niet en ſoeken dan alles te regeren naer haer bloedig voornemen, wederom te brengen in ſijn oude vryheid en privilegie: hebben wy tot dien einde eenigen tijd geleden geadviſeert of beraedſlaegd (als u luiden kennelijk is) ter zee te ſtellen eenige ſchepen, verhopende daer door en door 't vermeerderen van 't getal der ſelver, t'executeren of te wege te brengen 't gene 't welk ons grotelijx ſoude mogen dienen tot vorderinge van de gemeene ſake, maer zijnde gewaer geworden dat niet tegenſtaende alle goet devoir, 't welck wy gedaen hebben, wy tot noch toe geen goet effect geſpeurt en hebben, en dat mits 't vertrek van de Hoofden en eenige Capiteynen van onſe Schepen, en de partialiteiten die daer geweeſt zijn, alles is gebleven in diſordre en confuſie, daer door de meeſte en ſterkſte ſaken van de werelt vallen en komen tot ruine of verderf: Hebben wy, eer 't ſelvige voortgank neme, raedſaem gevonden daer inne te verſien, alſo gy-luiden wijder verſtaen ſult door de Heere van Lombres, Heer Jeroni-

mus

mus't Seraerts, en Meeſter Johan Baſius onſen Commis, welke u luiden vertonen ſullen de Commiſſie die wy hebben doen depeſcheren voor den genen die wy verſtaen dat van nu voorts ons Lieutenant en Admirael van de ſchepen weſen ſal, ſijnde ons meininge dat alle degene die jegenwoordelijk ſijn op onſe ſchepen over de welke de Heere van Dolhain voortijds heeft gecommandeert in onſen naem, of de gene dier noch komen mochten, of ſijn op eenige andere ſchepen in onſen naem op eenig oort van der Zee, dat ſy voortaen ſullen aennemen en erkennen voor onſen Lieutenant en Admirael van de ſchepen den eenen van de drie boven genoemt die haer-luider verklaert ſullen worden, alſo ſy by onſe Commiſſie ſien ſullen, en dat ſy hen voortaen ſullen reguleren na 't bevel van onſen voorſz Admirael, na de ordonnantie die wy jegenwoordelijk daer op hebben gemaekt, en anderen die wy noch namaels mogen maken ſullen. En ons vertrouwende mijnen Heeren lieve en wel beminde, om de goede wille die gy luiden hebt tot voorderinge van de gemene ſake Gods, en uwen evennaeſten, en van u ſelve, dat gy lieder in deſen ons ſult believen, ſullen wy aflaten langer woorden te gebruiken, alleenlijk willen wy u luider ſeggen dat de goede dienſten die gy-luiden ons in deſen ſult doen wy in genen gebreke en ſullen ſijn metter hulpe Gods te erkennen, in tijden en wijlen tegen u luiden en cenen yegelijk in 't particulier. En ſo daer yemand zy, die by deſe onſe Ordonnantie eenigſins mochte beſwaert ſijn in onſen dienſt, wy ſijn te vreden en willen expreſſelijk dat ſy terſtont ſullen vertrecken uit onſe ſchepen, op dat den dienſt van de gemene ſake en de onſe daer door niet verkort en werde: en mits deſen bidden wy God, mijn Heeren Lieve en ſeer beminde u luiden te beſchermen door ſijne heilige Wacht. Geſchreyen tot Dillenborg, den 10 Auguſti 1570.

De Prince van Orangien heeft voorts gewilt dat deſe navolgende articulen ſoude onderhouden worden by alle Overſten / Capiteinen / ſoldaten en mateloots in de vlote van zijnen dienſt zijnde.

Artículen om onderhouden te werde op de ſchepen van oorloge van den Prince van Orangien.

EErſt alſo 't aengaet de glorie van God en ruſt van de arme gelovige van't Nederland / ſo ſal een jegelijk van hem aen een zijde ſetten alle ambitie en eigen baet / alleen het oog hebbende op de gemene ſake / alſo dat alles ſal werden gehandelt door het advijs vanden Admirael / Capiteinen en Commiſſariſſen die van wegen zijn Exc. daer zijn of geſonden mogten worden in alder eendracht / ter tijd en wijlen toe dat zijn Exc. daer eenen Raed toe geſtelt ſal hebben / waer toe men hem metten eerſten verwittigen ſal van de perſone in de ſelve Vlote die daer toe bequaem ſoude mogen zijn.

Alle ſchepen zijnde onder het bevel van den Heere Prince van Orangien / ſullen haer t'ſamen voegen om d'een d'anderen te helpen in alle nood door onderwederzijdelijke beloften / ten ware ſy geſcheiden waren door tempeeſt / of door bevel van den voorſz Prince of de Admirael / ſy ſullen mogen werden geſonden in ſulken getale als van node zijn ſal om eenige aenſlagen of exploicten t'executeren / in welken ſy gehouden ſullen zijn te gehoorſamen met een twe of drie ſchepen gelijk dat van node zijn ſal.

Dat op alle ſchepen ſterkelijk onderhouden ſal werden de Ordonnantie van der oorloge en dat daer toe den Admirael ſal doen beſweren aen alle Capiteinen / ſoldaten en bootsvolk alſulke articulen als men gewoon is te beſweren op de Zee.

Dat de Capiteinen elk op zijn ſchip hebben ſullen eenen Miniſter om Gods woord te verkondigen / gebeden doen / en de ſoldaten met de ſchippers houden in Chriſtelijke zedigheid.

Dat niemant eenige autoriteit hebben en ſal / dan de geborenen uit Nederland / 't zy Capitein / Meeſter / Schipper of anderen / ten ware ſy daer toe exprelijk waren gecommitteert en gerecommandeert by den Heere Prince van Orangien / of wel belient by den Admirael en Capiteins / en hebbende van haer goede getuigeniſſe.

Dat niemant eenig ſoldaet of bootsman aennemen ſal van een ander ſchip / ten ware hy hadde paſſepoort van zijnen Capitein op pene wel geſtraft te werden die ſonder paspoort weg gaen ſal.

De buiten ſullen in drie delen gedeelt werden / te weten een derde part voor mijn Heere den Prince / een ander derdepart voor de Capiteinen / die daer op onderhouden ſullen haer ſchepen met victualie en andere notelijke ſaken / en het leſte derdepart ſal zijn voor de ſoldaten en Schippers / blijvende de tiende voor den Admirael. Aengaende de reſte van dit poinct / ſo ſalmen hem reguleren na de Ordonnantie die men tot Embden gegeven heeft aen de vier of vijf ſchepen die leſt by haer gekomen zijn / gelijk ſy dat beter verſtaen ſullen en particulierlijker door den Commiſſaris Baſius.

En op dat mijn Heere den Prince niet en werde verkort in zijn gedeelte / ſo wil en verſtaet hy dat zijn portie ſal werden gelevert aen meeſter Johan Baſius zijn Commiſſaris / om by hem gedaen te werden na de inſtructie die hy heeft geteekent by de hand van zijn Exc. nemende altijd goede recipiſſe van den voorſz Baſius van het gene ſy hem ſullen leveren.

En ten einde men mach ſchouwen ſo veel het doenlijk is / alle ongeregeltheid / op dat de voorſz ſchepen geen ſchande noch oneer behalen / ſo verſtaet zijn Excellentie datmen niet en ſal toelaten noch ontfangen op de ſchepen eenig volk dan van goeden namen en famen / noch die om eenige voorleden fauten by de Juſtitie eermaels geſtraft mochten zijn. Voorts in dien dat eenige die voormaels op de Zee gelopen hebben ſonder Commiſſie van zijn Excell. of tegens zijn Ordonnantie / of van zijn Commiſſariſſen haer wilden preſenteren te komen onder deſe vlote: mijn Heere de Prince begeert ſulx niet toe te laten ſonder zijn conſent en dat ſy te voren geaccordeert zijn met hem of zijn Commiſſariſſen / na de laſt die de voorſz Commiſſariſſen hebben van zijn Excell. (F. 235.)

Eintelijk wil en verſtaet zijn Excell. dat deſe zijne ordonnantie ſal generalijken werden geobſerveert van alle de gene die hen ſullen geven in zijnen dienſte opte voorſchreven ſchepen / houdende aen hem ſelven te mogen veranderen / vermeerderen / verminderen en vernieuwen ſo dik en menigmael als het hem gelieven ſal. Aldus gedaen by mijn Heere den Prince op zijn huis van Dillenburg den 10 Auguſti 1570. en was onderteekent /

GUILLIAUME DE NASSOU.

De Geuſen nemen veel ſchepen op Zee.

DEn leſten Septembris ſo hebben Jonkheer Lancelot van Brederode / Adriaen Mening / Albert Benningerhof / en hare medehulpers / in 't Vlie genomen tien grote Hulken geladen met ſtok-vis / ſmout / traen / vellen en ander goed / ook drie Vlieſe boots en drie Lootsmans boots / en noch een boeyer van tachtig laſt geladen met haring / en boven dien noch gerantſoent ſeven of acht grote ſchepen ſulx dat de ſchade dieſe deden ſeer groot was. Weinig tijts te voren hadden eenige andere Scheeps-Capiteinen genomen ontrent vier en twintig Harink-buiſen met noch twe Spaenſe ſchepen en werden alle dage ſterker ter Zee / ſulx dat de Hertog van Alva genootſaekt was daer jegens eenige ſchepen gereet te maken / want de klagten quamen alle dage meer en meer van de grote ſchade die ſy den koopman deden.

Omtrent deſen tijd ſo hebben Jan Coenenſſoon Notaris en Jan Beth Janſſoon Coopman / beide poorteren der Stede van Amſterdam gehandelt metten voorſchreven Sonoy / om ſeker ſchip 't welk by hen-luiden toegeruſt was genaemt de Fortune / groot omtrent hondert en vijftien laſten met alle de waren en goederen daer in weſende (by den ſchipper tot Antwerpen en in Zeeland ingenomen / om daer mede te varen in Italien) den Coopluiden te ontvoeren en den Prince toe te voeren / en hebbende hier in ſo verre gehandelt door den ſelven Sonoy / dat de

Prince van Orangien opten 10 September commissie gepasseert heeft opten voorsz Sonoy en Jan Beth t'samenlijk of elk van hen bysonder / om 't voorsz schip met alle de goederen toebehorende Spaense en Italiaense Cooplnden te mogen vervoeren in al sulken Haven als hen goet dunken soude mogen / om de selve goeden in de schepen zijnde ontladen vertiert en verkocht te werden / so 't selve gelegen soude wesen / met expresse conditien dat de helfte van alle de waren / goeden en koopmanschappen die in het selve schip souden bevonden werden / of de waerde van dien / den Prince soude competeren voor zijn recht / welke helft eerst en voor al daer of suiver soude genomen werden en zijn Excellentie gelevert / en d'ander helft van den voorsz goeden soude competeren den voorsz Sonoy en Jan Beth / mits datse daer op souden moeten bekostigen allen lasten die daer op souden lopen. Dese Commissie verworven hebbende / so heeft de voorsz Jan Coenenssoon voor hem en den selven Jan Beth gehandelt met Jan Gilissoon Schipper op 't selve schip wonende tot Antwerpen / dat hy 't voorschreven schip / met alle den goeden / waren en koopmanschap / soude brengen in al sulke plaetsen als sy luiden begeerden / des so souden sy luiden den selven Schipper het voorsz schip metter daet transporteren tot zijn wy eigen / en beloofden voorts den selven Jan Gilissoon te geven de somme van twe duisent guldens in gereden gelde / so haest hy 't voorschreven schip mette geladen waren gelevert soude hebben in de macht van den Prince of sijnen gecommitteerden. En heeft de voorschreven Sonoy eenen genaemt Servaes de Bie van sijnent wegen gecommitteert om op 't voorschreven schip te zijn / en op alles toesicht te hebben / dat als de goederen souden werden verkocht of gedeilt / de selve gelijkelijk gedeilt en elk zijn gerechtigheid genieten soude / de welke voor zijne moeiten soude hebben 600 gulden. De Prince van Orangien heeft ook ten selven einde hen-luiden brieven mede gegeven aen den Coninck van Denemarken / de Grave van Oldenburch / den Grave van Embden / de Drosten van Embden en Norden / den Prince van Conde en andere daer sy met het voorschreven schip souden mogen arriveren / inhoudende in effecte dat hy den toonderen des briefs met een schip daer in etlijke zijner goederen geladen waren / afgeveerdigt hadde / en of 't mocht gebeuren dat sy luiden door onweder of contrarie winden mochten werden verhindert van hare voorgenomen reise en onder henluiden gebied mochten aenkomen / dat sy luiden wilden onbeswaert zijn de selve hen-luiden haer opgelechte bevel te laten verrichten / en hen borders gelove te geven dat sy de selve van zijnent wegen souden aendienen: dit bescheid aldus verkregen hebbende / so heeft den voorschreven Jan Geelissoon Schipper de sake so beleid dat hy veel schone en kostelijke goederen / so tot Antwerpen als in Zeeland in zijn schip geladen heeft. En hoewel de meininge van Sonoy en Jan Coenen was dat sy met dat selve schip souden de Eemse inkomen / so en heeft de wind haer niet willen dienen / sulx dat sy eintelijk tot Rochelle in Vranckrijk aengekomen zijn / alwaer de goederen genoeg om half geld verkocht zijn geworden / daer van de masse uitbrachte 20901 gulden 14 stuivers acht penningen / daer van Grave Lodewijk / als doen binnen Rochelle zijnde / van wegen den Prince sijnen broeder de helfte ontfing / en nopende d'ander helfte afgetogen de onkosten / toerustinge van 't schip en anders / so bleef daer niet meer over dan 2410 gulden / 17 stuivers 4 penn. daer van de voorsz Sonoy de helfte quam / dan also hy genootsaekt was Adriaen Manmaker te committeren om van sijnent wegen tot Rochelle te reisen / en sijn portie aldaer te bekomen en met Jan Betz af te rekenen / so heeft hy daer noch verscheiden onkosten op moeten dragen / te weten aen den voorsz Manmaker / so van verteerde kosten / huirpeerden / postgelt en anders 435 gulden / sulx dat hy voor sijn portie niet meer suivers en hadde dan omtrent 650 guldens / want de voorsz Betz en Schipper wisten vele onkosten te rekenen sonder dat sy wilden in eenige onkosten by Sonoy gedaen pet dragen / en den voorsz Servaes de Bye en Manmaker hadden roukoop dat sy haer daer opt mede hadden gemoeit. Manmaker beklaegt hem aen Sonoy dies wel hertelijk en seid in eene van sijne brieven / dat so hy hem tot Rochelle niet wel en hadde weten te houden en uitgegeven dat hy daer gekomen was uitten name van den Prince van Orangien / en dat hy dede dattet was ter begeerte van Graef Lodewijk / hy soude al mede van de duilen hebben moeten eten / hy wist wat hem geseid en geschreven was / het was een klein geld daer de voorsz Betz en Jan Gillis alle haer leefdage om souden moeten geschulden en van alle luiden met eeren veracht werden.

Hier voren is verhaelt de sententie by den Hertog van Alva opten xiij. July gegeven tegen de Staten van den Lande van Utrecht / het welke door een gemene fame (also niemant van harent wegen daer over en was geroepen) gekomen zijnde tot kennisse van die van Utrecht / zijn niet alleen daer van seer verwondert / maer ook seer t'onbreden geweest / bemerkende de grote partyschappe die daer in gebruikt was geweest. En also sy luiden haer by de sententie bevonden grotelijk gegraveert en beswaert te zijn / hebben sy luiden opten xxix. July / door hare gemachtigde van de selve sententie voor meester Frans Rodius en A. Schijf Notarissen geappelleert en geprovoceert aen de Coninklijke Majesteit en daer van acte versocht die hen gelevert is geweest / waer van sy luiden den Hertog hebben doen insinueren / de cedulle aen d'acte van appellatie gehecht was inhoudende 't gene hier na volgt:

De Staten van Utrecht appelleren van de sententie by den Hertog van Alva jegens hen luiden gegeven.

ALso na rechten wel en wettelijk geintroduceert is dat de gene die by sententie van eenige Rechters beswaert zijn, daer van mogen appelleren en beroepen, en dat onlanx tot kennisse van den drie Staten 's Lands van Utrecht gekomen is dat de Excellentie van den Hertog van Alva, Marquis de Coria, &c. Capitein en Gouverneur Generael voor sijne Majest. Nederlanden, als by sijne Majest. specialijken gecommitteert wesende tot der saken voor sijne Excellentie en die van sijnen Raden neffens sijn Excellentie wesende geinstitueert, by den Procureur Generael van sijne Majesteit aenklager ter eenre, op en tegens de drie Staten 's Lands van Utrecht, mitsgaders de Regeerders van de stad Utrecht, verweerders ter andere zijden gepronuntieert souden hebben seker vonnisse tot voordeel van den voornoemden Procureur Generael en achterdeel van de vijf Eccleſien of Collegien residerende binnen Utrecht, de Ridderschap so binnen als buiten Utrecht, de steden van Utrecht, Amersfoort, Wijk en Rhenen, daer by sijn Excellentie de voorsz vijf Collegien gepriveert soude hebben van den prioriteit die sy hebben in de voorsz Staten, en daer benessens verklaert dat sy voorts aen geen stemme noch plaetse in de voorschreven Staten souden mogen hebben, als van gelijken gepriveert souden wesen van haer plaetse en stemme onder de voorsz Staten die van de Ridderschap die binnen Utrecht geweest souden hebben op den 27 Augusti, anno 1566. mitsgaders de steden van Utrecht, Amersfoort en Rhenen, ter tijd toe anders by sijne Majesteit geordonneert soude wesen, en dat boven dien de voorsz stad Utrecht verklaert soude wesen vervallen te zijn van alle hare privilegien, vryheden, exemptien, goeden en inkomsten toe-behorende 't Lichaem van de voorsz Stad, en de selve geconfisqueert tot behoef van sijne Majesteit, na breder inhoud van de voorsz sententie, daer van de voorsz Staten tot noch toe geen copie en hebben konnen krijgen: maer verstaen alleen haer-luider Procureur opten 23 deser maend July, ontrent de noene lecture daer van gedaen te zijn, sulx dat sy 't inhoud van dien voor seker en perfectelijk tot noch toe niet en konnen weten, en dit al ter oorsake so de voorsz sententie soude medebrengen dat de voorsz Staten den 27 Augusti, anno 1566. opten Stadhuise van Utrecht vergadert

we-

weſende, ſo geſeid word, gemaekt ſouden hebben met eenen Jacob Coſijnſz. en Dirk Cater hoofden van de Sectariſſen en Kerk-ſchenders ſekere accoort, daer by ſy de voorſz Kerk-ſmijtinge in effecte geavoyeert en geintroduceert ſouden hebben, &c. So iſt dat de voorſchreven twe Staten, te weten de voorſz vijf Eccleſien, en de ſteden van Utrecht, Amersfoort, Wijk en Rhenen ſo in 't generael als een yder van hen in 't particulier hen laten dunken, onder correctie en alle behoorlijke reverentie te ſpreken, by de voorſz ſententie mitſgaders de proceduren daer de ſelve uit gevolgt is, (F. 236.) merkelijk bevinden beſwaert te weſen, uit ſake principalijk dat ſy verhopen men niet en ſal bevinden in den Proceſſe gebleken te zijn, dat ſy of eenige van hem in de qualité als Staten t'eeniger tijd ter plaetſen daer het voorſchreven accoort gemaekt ſoude weſen geroepen of vergadert zijn geweeſt, dat haer-luiden Secretaris daer by aen of over geweeſt of geroepen is, of 't ſelve geſchreven of ondertekent ſoude hebben, of dat de gene van de voorſchreven vijf Collegien, die by 't voorſchreven pretenſe accoort geweeſt ſouden hebben aldaer geweeſt ſoude zijn, repreſenterende haer-luider reſpective Capittelen, en in die qualité te compareren, en van den ſelven laſt hebbende, als inſgelijx niet en ſal bevonden worden, dat die van de Ridderſchap buiten Utrecht geſeten en de ſteden van Amersfoort, Wijk, en Rhenen totte voorſchreven convocatien geroepen of ook yemant van de ſelve Steden daer by ſoude zijn geweeſt, en byſonder dat niet bevonden ſal worden dat de convocatie of vergaderinge in den voorſchreven Stadhuiſe geweeſt, geſchied ſoude zijn door bevel, commiſſie of verſchrijvinge van den Stadhouder de Preſident of die van den Rade Provinciael van Utrecht, ſonder welke verſchrijvinge de voorſchreven Staten niet en mogen vergaderen, volgende ſekere ordonnantie eertijds by den Heere van Hoogſtraten als Stadhouder over de Landen van Utrecht daer van gemaekt, nemaer ter contrarie verhopen opentlijk gebleken te zijn dat de voorſchreven vergaderinge of convocatie gedaen is geweeſt ter inſtantie van den Regeerders van de ſtad Utrecht, achtervolgende en uit krachte van ſekere miſſive aen hen-luiden by de Hoogheid van de Hertoginne van Parma Regente, &c. geſchreven den 21 July in den voorſz jare van 66, daer by haer Hoogheid hen-luiden beveelt in tyden van nood haer recours te hebben en raed te plegen aen en met haerluider Stadhouder, die van den Hove Provinciale van Utrecht en anderen van de notabelſte en treffelijkſte inwoonders van de voorſz Stad, die men kennen ſouden geaffectioneert tot de Catholijke Religie en dienſt van ſijne Majeſt. en dat al ſulx in de vergaderinge geweeſt zijn niet alleen die ordinarie gewoonlijken zijn in de vergaderinge van den Staten te komen of beſchreven te worden: met ook de Capitein op Vreborch, die van den Hove Provintiael van Utrecht, en veel meer andere Edelen en treffelijke Borgers die in de Staten niet en komen noch daer in ſtemme hebben of beſchreven worden, en ſulx en is de voorſchreven convocatie niet geweeſt, dan een vergaderinge van den beſten en Catholijkſten inwoonders van de voorſz ſtad Utrecht, en in teken van dien is 't voorſz pretenſe accoort by den Secretaris van der Stad geſchreven en getekent geweeſt, niet te min en is 't ſelve niet gemaekt geweeſt ten fijne als de voorſz ſententie ſulx ſchijnt te preſupponeren, te weten, om 't feit van den voorſz Beeldſtormers te avoyeren, approberen of introduceren (hoe wel de Staten ſulx niet en ſtaet te verantwoorden) maer door den uitterſten nood en vreſe daer toe gedrongen zijnde en om te ſchouwen meerder periculen en inconvenienten die men voor oogen ſag als van vorder Kerkſchendinge, Bloedſtortinge, oppreſſie van de Catholijke Gemeente, Geeſtelijk en weerlijk, regulier en ſingulier, brandſtichtinge en berovinge van veel Clooſteren en Conventen ſo binnen als buiten Utrecht gelegen, en principalijk occupatie van de ſtad Utrecht, die hem voor allen bevolen was tot behoef van ſijne Majeſteit te bewaren, en daer van dependeerden niet alleen de bederffeniſſe van de voorſz Stad en Landen, maer ook van meer andere omleggende Steden en Provincien, welke voorſeide vreſe gecauſeert is geweeſt, niet uit eenige frivole redenen of opinien, maer ter oorſake van ſekere ſeditieuſe Requeſte by een grote menigte van ſekere Edelluiden in 't begin van April, anno 1566. de Hoogheid van de Hertoginne Gouvernante gepreſenteert, daer by verſocht werde abolitie van de Inquiſitie en Placcaten op 't ſtuk van de Religie gemaekt: de confederatie van de ſelve en meer anderen Edelen en Onedelen uit de voorſchreven Requeſte gevolgt, geſupporteert en gefoveert wordende by eenige van de principaelſte Hoofden en Gouverneurs van den voorſz Lande: Sulx dat de Hoogheid van de Hertoginne niet en heeft gedorſt, noch middel gehad om de voorſz Edelen of haer-luider Hoofden te apprehenderen, corrigeren of ſtraffen, merkelijken vermits de ſelve Edelen openbaerlijk jactiteerden ſekere aliancie in Duitſland gemaekt, Ruiteren en Knechten op waertgeld leggende te hebben, gelijk daer van door alle deſe Landen de gemene fame was, daer tegens haer Hoogheid onverſien was, alſo dat gemene peuple hem daer op betrouwende over alle deſe Landen geheel oproerig, rebel en haer Overheid inobedient geworden is, hem perſuaderende te mogen leven in ſulken Religie als ſy wilden: gelijk het metter daed ook Predicanten van verſcheiden Secten by-na in alle Provincien van deſe Landen ingevoert en haer-luider predicatie met groter menigte ſo gewapent als ongewapent gefrequenteert heeft, ſonder dat daer over eenige ſtraffe of merkelijke reſiſtentie tegens gedaen is geweeſt, en dit al lange eer t' Utrecht eenige predicatie gedaen worde, ſo dat het voorſz volk overmits de voorſz licentie hem noch meer verſtout heeft ontrent den twintigſten Auguſti, anno voorſz in veel oorden van deſe Landen, groter en treffelijker Steden dan Utrecht is, de Kerken te ſchenden, de Beelden af te werpen en diergelijke afgrijſelijkheden te plegen al ſonder eenige ſtraf of reſiſtentie, alſo dat eintlijk de voorſz Sectariſſen hen vervordert hebben opten 24, 25, en 26 Auguſti binnen de ſtad Utrecht ſekere ſes Kerken te ſchenden, en dit by maniere van verraſſinge, en boven de belofte die ſy (by die van der ſtad Utrecht by gevoeglijke middelen geinduceert weſende) gedaen hadden van daer van te ſullen ſuperſederen den tijd van acht dagen, ſulx dat die van de voorſz Stad bevindende dat de Coninklijke Majeſteit abſent was, dat ſy van de Hoogheid van de Hertoginne (als van krijgsvolk onverſien weſende) geen ſeconrs en hadden te verwachten: dat de Prince van Orangien haer-luider Gouverneur was en apparentelijk de ſake van den Geconfedereerden toeſtond, dat hy 't Caſteel van de voorſz Stad in handen hadde en daer door tot ſijne appetyte volk in en uit de Stad koſte laten, alſo dat ſy op 't ſelve Caſteel niet alleen niet en dorſten betrouwen, maer grotelijx voor bevreeſt waren, dat ſy binnen der Stad van wapenen onverſien waren, en geen Schutteryen of andere confrererien van wapenen hadden, dat hen-luiden de meninge van haer-luiden Borgers noch niet bekent en was, en vermits de ſaken overal ſo dubieus waren dat men niet en wiſte wie men ſoude mogen betrouwen, en byſonder aenmerkende dat ſy luiden rontſomme geſeten waren onder de Landen van Yſelſteyn, Vyanen, Culenborch, en van den Berch, daer van de Heeren de principaelſte Hoofden waren van den Geconfedereerden. Dat de Sectariſſen een ſonder-linge haet op de ſtad Utrecht hadden, mits de grote menigte van de Geeſtelijkheid, die aldaer reſideert, en door toedoen van den welken altijds groot vervolg tegens de Sectariſſen gedaen was, daer door een generale en merkelijke vreſe was onder allen Catholijken, Geeſtelijken en weerlijken; die hen een groot deel uit de ſtad Utrecht geabſenteert hadden. So waſt dat die van Utrecht bemerkten dat even verre ſy eenige reſiſtentie gedaen hadden tegens de voorſchreven Beeldſtormers, of lange geweigert hadden

den ſelven een Kerk toe te laten (gelijk 't ſelve van te voren tot meermael geweigert was) ſy apparentelijken ja genoeg voorſeker gevallen ſouden hebben in de voorſchreven periculen, ſulx dat hen-luiden dat gedócht heeft (nemende exempel aen de Hoogheid van de Hertoginne) voor een tijd te temporiſeren, de fureur, raſerye en boosheid van den menſchen voor eenen kleinen tijd wat te cederen en te lijden, dat ſy niet keren konden, dan de voorſchreven periculen te verwachten, en ſulx hebben gemaekt 't voorſchreven pretenſe accoort, niet abſolutelijk, maer op behagen van de Hertoginne, en den Prince van Orangien Stadhouder, niet uit meninge dat ſy 't ſelve accoort dachten te houden: alſo ſy wel wiſten en verſekert waren, dat 't ſelve by haer Hoogheid nimmermeer geavoyeert ſoude worden: maer om tijd te winnen binnen de welke ſy hen van volk en wapenen ſouden verſien, de meninge van haer-luiden borgers verſtaen, en ordre ſtellen tegens alle 't vorder voornemen van de voorſchreven Sectariſſen, gelijk ſy gedaen hebben, alſo dat na date van 't voorſchreven accoort, geen Kerken geſchend ſijn geweeſt, maer hebben die van de voorſchreven Eccleſien haer-luider Kerken ſo in perſoon, als ook met aſſiſtentie van anderen, die ſy tot haren groten koſten gehuert hadden, met gewapender hand gedefendeert en geconſerveert, als ook de Staten en Stad met de Geeſtelijkheid van Utrecht langen tijd tot conſervatie der ſelver Stad en Landen een merkelijke quantiteit van ſoldaten op haer-luider eigen koſten onderhouden hebben. Dat ook 't einde tien dagen 't voorſchreven accoort gecaſſeert, en alle vorder opſetten en aenſlagen van de Rebellen en Sectariſſen opte Stad en Landen van Utrecht gemaekt, alſo gereſiſteert is geweeſt, tot gróte onſprekelijke koſten, moeiten en periculen, ſo van die van de Stad voorſchreven als Staten: dat de Coninklijke Majeſteit meeſter van de voorſchreven Stad en Landen gebleven is, ſo dat in effecte door 't voorſchreven accoort de Stad en Landen van Utrecht geconſerveert zijn, en is in de ſteden van Amersfoort, Wijk en Rhenen geen predicatie noch Beeldſtormerye gedaen, maer is de ſelve predicatie by die van Wijk datelijk gereſiſteert, gelijk dit met meer diergelijke redenen, middelen en circumſtantien by hen-luiden in haer-luiden Schrifturen gededuceert is, en welke noch breder en pertinenter gededuceert ſoude hebben geweeſt, by ſo verre hen-luiden competenten tijd gegonſt ware geweeſt, om haer-luider defenſie te doen, maer is hen-luiden 't welk een ſonderlinge grote beſwaerniſſe is, by die van den Rade van zijn Excellentie, niet tegenſtaende de grote importantie van der ſake, ſo korten tijd om t'antwoorden en dupliceren met ſulke vreemde manieren vergonſt geweeſt, dat ſy weſende een communiteit, conſiſterende in vergaderinge van veel Collegien en perſonen niet pertinentelijk noch breed genoeg haer-luider defenſie en hebben kunnen nemen noch doen, gelijk als die van den ſelven Rade hen-luiden ook geen behoorlijke tijd en hebben gegonſt om haer-luider enqueſte te mogen doen, en de feiten by hen-luiden gepoſeert te verificeren. In der voegen dat na dien den Procureur Generael zijn enqueſte tot zijn wel-gevalle volkomelijk gedaen, en tijds genoeg daer toe gehad hadde de voorſchreven Staten en Stad qualijk vijftien profijtelijke dagen hebben konnen behouden, om haer enqueſte te mogen doen, binnen welken tijd nauwelijx het derdendeel van haer-luiden getuigen gehoort zijn geweeſt, gelijk ſy hen hier van en meer andere diergelijke precipitatien in 't procederen van de
(F. 257.) voorſchreven ſake tot meermael aen die van den Rade neffens zijn Excellentie te vergeefs beklaegt hebben gehad: deſen behalven hebben geen openinge van getuigen konnen krijgen, noch meer tijds dan 24 uren, om de perſonen by den Procureur Generael beleit te mogen reprocheren, en boven al en hebben geen viſie gehad van de tranſlatie van haer-luiden ſtucken en munimenten die in duitſch gedient en van wegen van die van den voorſchreven Rade van ſijn Excellentie door verſcheiden perſonen doen tranſlateren zijn geweeſt, alſo daer in lichtelijk heeft konnen gefaelgeert worden, en conſequentelijk de ſake anders aen ſijn Excellentie gerapporteert is, dan die in der waerheid is, byſonder want de ſake alſo verhaeſt en geaccelereert is, dat apparentelijk ſchijnt dat qualijk voor date van de ſententie alle de ſtucken hebben konnen getranſlateert, gecollationeert, geviſiteert en ſijn Excellentie den inhouden van dien perfectelijk verhaelt zijn. So iſt dat ſy luiden overmits de voorſchreven en meer ander beſwaringe ſo van de proceduren als ſententie 't ſijnen tijde breder te deduceren (behouden de Hoogheid, autoriteit en reverentie van zijn Excellentie) hen conſtitueren mits deſen, ſo van den voorſchreven proceduren als ſententien (ſo verre die na rechten als een ſententie ſubſiſteren mach) Appellanten aen de Coninklijke Majeſteit onſen aldergenadigſten Heere, behouden altijds haer recht van nulliteit van de ſelve ſententie, en proceduren om hen-luiden daer tegens te mogen verſien by allen behoorlijke middelen van rechten, en verſoeken dat zijn Excellentie gelieve hen-luiden te reſponderen van *Apoſtolis, primo, ſecundo, tertio, inſtanter, inſtantius &c. inſtantiſſime*, en haer-luider voorſz appellatie te defereren, &c. haer ſubmitterende, &c. En was ondertekent,

A. Schijf. Notaris: Fran: Rodius.

Die van de Geeſtelijkheid en ſtad Utrecht ſenden hare gedeputeerde aen den Coninck in Spangien.

Welke appellatie ſy den Hertog binnen behoorlijke tijd ſchriftelijk met alder ootmoet en eerbiedinge hebben doen inſinueren by requeſte / en verſocht haer appellatie gedefereert en hen-luiden de Apoſtolis gereſpondeert te werden als na rechten / diens gramſchap daer door boven maten is vermeerdert. Voorts hebben de voorſz Staten daer na door hare ſpeciale Gedeputeerde die ſy aen den Coning in Spangien hebben geſonden / namentlijk meeſter Willem Beuſel Deken des Capittels van Sinte Pieters / die buiten alle twijffel een ſeer Catholijk en geleert Heere was / want elk een verbaert was in Spangien te reiſen / gedachtig zijnde het exempel van den Heere van Montigny / Marquis van Bergen en andere die in Spangien gereiſt en geweeſt hadden. Deſe voorſz Heere de Deken heeft van wegen de Prelaten / Deknen en Capittelen van de vijf Godhuiſen binnen Utrecht als repreſenterende de eerſte ſtaet van die van den lande van Utrecht / mitſgaders de Schout / Burgemeeſteren / Schepenen / Cameraers / en Raden van de ſtad Utrecht / als repreſenterende 't lichaem van de ſelve Stad en ook in de qualité weſende een vijfde litmaet vande derde ſtaet vande voorſz Landen / aen den Coning gepreſenteert requeſte inhoudende in 't lange hare grieven en beſwareniſſe: verſoekende proviſie van appel in forma / of alſulke andere proviſie van rechten als zijne Majeſteit bevinden ſoude te behoren. Den Hertog van Alva niet achtende de voorſz appellatie heeft opten xij. Auguſti aen die van de ſtad Utrecht geſchreven / dat hy verſtont dat volgende de voorſz ſententie alle Officien van de voorſz Stad ſtonden tot vrye diſpoſitie van den Coning / om in de Magiſtraet te doen alſulke veranderinge als hy bevinden ſoude te behoren / dat hy niet te min uit ſekere conſideratien hen-luiden continueerden in haer reſpective Officien / en beval dat ſy de Juſtitie en alle ſaken van de Stad ſouden wel vry en getrouwelijk adminiſtreren en bedienen / en allen anderen Officieren voorts continueren alles by proviſie / tot dat by hem anderſins ſoude werden geordonneert. Heeft ook voorts daer na geſchreven aende Preſident en andere Raden vanden Hove Provinciael van Utrecht / dat ſy luiden geen Staten meer verſchrijven en ſouden / maer dat ſy luiden ſouden uitrechten / ſo wat de Staten plachten te doen: extenderende alſulx ook de voorſz ſententie tot de leden die niet en waren gecondemneert / als de ſtede van Montfoort en Ridderſchap ten platten lande geſeten / gelijk hy ook aenden Cameraer of ontfanger vande ſelve ſtad Frans Voth die d'adminiſtratie hadde van de Stads in-

Coninks in Spangien.

Attentaten van den Hertog van Alva in prejudicie van de Appellatie.

inkomſten heeft geſchreven dat hy de rekeninge van de handelinge die hy hadde van de voorſz Stads inkomen terſtond aen hem overſenden ſoude / mitsgaders alle de penningen die hy onder hem mocht hebben / leveren in handen van den Rentmeeſter van de Confiſcatien / en dit alles in prejuditie van de voorſz appellatie / van al 't welk de voorſz Appellanten ſijne Maj. ook hebben geadverteert / en daer beneffens geſchreven in Spangien aen alle de gene daer sy meenden eenig faveur by te hebben / ten einde ſijn Coninklijke Maj. van de gelegentheid der ſaken na der waerheid mocht werden onderricht / en door geen misverſtand noch valſche rapporten en ſouden werden geabuſeert.

De Staten en ſtad van Utrecht ſoeken vergeefs alle middelen om des Hertogen van Alva tooght te verſachten / en van de Spaenſe ſoldaten ontſlagen te werden.

De Staten van Utrecht nochtans niet konnende langer verdragen de grote moetwilligheid der Spaenſe ſoldaten binnen der ſtad leggende / hebben alle middelen geſocht henluiden eenigſins mogelijk zijnde / om den toght van den Hertog te verſachten en van de voorſz ſoldaten ontſlagen te mogen werden / hebbende daerom tot dien einde in Septembris tot Antwerpen geſonden Meeſter Floris Tin Advocaet / om te ſien of hy door eenige goede vrunden middel ſoude mogen binden om den Hertog te mogen contenteren / maer is / niet ſonderlings uitgerecht hebbende wederom gekomen. Onlanx daer na is hy wederom aldaer geſonden ten einde voorſz / ook met laſt indien de Staten na ouder gewoonten mochten vergaderen / en de executie van de ſententie geſurcheert mochte blijven / tot der tijd toe by ſijne Coninklijke Majeſteit voor den welke was geappelleert / anders ſoude weſen geordonneert / en dat de fatalia van de appellatie niet en ſoude lopen: dat men de gepreſenteerde 162000 guldens ſoude augmenteren tot 180000 guldens en ook de termijnen verkorten / dat hy ook eenige goede Heeren en vrunden ſoude mogen beloven gratuiteiten en geſchenken / diemen eerlijken ſoude betalen / ten einde sy haer devoir ſouden doen aen den Hertog om van de Spaenſe ſoldaten ontlaſt te mogen werden: maer en heeft niet konnen verwerven / en is al te vergeefs geweeſt / ſo dat hy ſonder eenig voordeel gedaen te hebben / wederom gekomen is in Februario 1571. Daer na is hy wederom noch eens uitgeſchikt om in 't ſecreet te vernemen en verſtaen van ſekere goede vrunden of men d'Excellentie van den Hertog van Alva niet en ſoude konnen bewegen om de preſentatie by de Staten gedaen te accepteren / en voorts te beſoingeren ten einde als voren verhaelt is / en na dat hy weder 7 weken lange ten Hove gelegen hadde / is hem door ſijn ernſtige begeerten geſchreven en ontboden dat hy wederom t'huis mochte komen.

Graeve van Ladron werd van ſijn eigen ſoldaten gevangen.

De Duitſe ſoldaten van den Graeve van Ladron leggende binnen Valencijn / hebben in de maend van September / door faute van quade betalinge / oproerig geweeſt / en wilden van haer ſoldie betaelt zijn: de Graeve van Ladron ſochte haer-luiden met vele ſchone woorden en excuſatien te ſtillen / doch al te vergeefs / ſo dat sy hem met eenige van hare Capiteinen gevangen namen / 't welk ſeer oevel en qualijk by den Hertog werd genomen / niet te min aldaer Commiſſariſſen geſonden hebbende / is de ſake en muiterie geſtilt en de Graven en Capiteinen los gelaten / na dat aldaer eenige weinig penningen tot der Soldaten behoef getelt / en henluiden voorts betalinge toegeſeid is geweeſt / en de voorſchreven muiterie en oproerigheid vergeven geworden / doch is niet vergeten ſecretelijk informatie te nemen op de principale hoofden / die oorſake waren geweeſt van de muiterie: weinig tijds daer na zijn de voorſz ſoldaten met een loſe practijk tot Antwerpen verſchreven / alwaer sy-
(F. 238.) luiden ſonder achterdocht gekomen zijnde / zijn onder dexel van datmenſe to Burgerhout buiten Antwerpen ſoude monſteren / met Spangiaerden en andere ruiteren en knechten omcingelt / en de principaelſte hoofden die de muiterie aengevangen hadden uitte ordening geroepen en aengetaſt / gevangen / eensdeels gehangen / en eensdeels onthooft / de reſt zijn ſonder geld of paſpoort gecaſſeert en bevolen te vertrecken.

Straffe over 't volk van den Graeve van Ladron.

In deſen jare 1570. ſo troude Carolus de negende Coninki in Vrankrijk Eliſabeth des Keiſers Maximiliani dochter / daer de Francoiſen ſeer in verblijd waren / en hoopten te meer dat de gemachte vrede beſtandig weſen ſoude.

Coninki Carolus de negende van Vrankrijk trout ook een dochter van den Keiſer Maximiliaen.

Opten eerſten en tweden Novembris deſes jaers 1670. heeft 't eenen ſullien groten en vreeſijlien ſtorm en noordweſten wind gewaeit / dewelke tegen en opte dijken / dammen / ſeilen en ſluiſen ſo geweldelijken geſlagen heeft / dat daer na eenen ſeer groten en verſchrickelijken watervloed gevolgt is / door dewelke vele duiſend menſchen op 't bedde verraſcht zijn nietter dood / byſonder in Weſtvrieſland ooſtwaerts op / daer het meeſt by nacht geſchiede. Deſe ellende is ſeer groot en deerlijk geweeſt dat by genen menſchen gedenken noit diergelijke en is geſien / gaende over alle Dijken en Dammen / ja ook over vele Huiſen en Kerken in de platte Landen / en heeft niet alleen gegaen over de menſchen / maer ook over de beeſten / peerden / oſſen / koeyen / ſchapen en verkens die met duiſenden verdronken zijn: ſommige moerige Landen zijn van den anderen geſcheurt en mette huiſen daer op ſtaende weg gedreven / en op andere plaetſen geſet: ſomma dat alle de platte Landen ſo in Ooſt als Weſtvrieſland mette Ommelanden / ja tot de poorten van Groeningen / Embden / Leeuwaerden / Franiker / Dockum / Sneek / en Bolſwaert genoegſaem met het Zeewater belopen zijn / en niet anders als een wilde Zee rondom henen ſcheen te weſen / dat ſeer deerlijk en ſchrickelijk om ſien was. Daer zijn ook vele menſchen en beeſten wonderlijk behouden geworden op huiſen / daken / halve daken ſtro / ſchelven / ballken en andere middelen. De Colonel Caſper de Kobles Heere van Billy / weſende doen binnen Groeningen / heeft in deſen gemenen Lands nood en ſchrickelijken waterbloed ſeer groten yver / getrouwigheid en onverdroten blijt betoont / om met kleine ſchuitgens daer men mede over Land konde varen de arme menſchen in 't water allenthalben drijvende en ſwemmende / of op de toppen van de huiſen en bomen ſittende te bergen / en haer leven te redden. Bevelende de Bevelhebbers ſijns Regiments mitsgaders den Schuitvoerders / en den tragen of onwilligen van de ſelvige met geweld dringende / haer in dit Chriſtelijke werk te bevlytigen en te laten gebruiken / gelijk hy ſelfs ook ſijn eigen perſoon daer in niet en heeft verſchoont noch geſpaert / daer mede hy groten roem en prijs by allen menſchen begaen en de affectien en herten der ingeſetenen van de ſtad Groeningen en Ommelanden ſeer heeft gewonnen en aen hem getrocken / die anderſins van hem / om dat hy van de Spaenſe of Portugyſe Natie was / een afkeerigheid te vorens gehad hadden / welken roem en affectie te meer heeft toegenomen door dien dat hy aenſiende den miſerabelen ſtaet des Lands / en dat sy alle hare uitterſte vermogen ſouden moeten aenleggen om de geruineerde dijken en zijlen weder te ondervangen en te repareren / en 't Land tegens de Zee te verſekeren / den Landſchap in een geheel jaer van gene ſchattinge tot beleninge der ſoldaten noch anderſins niet en heeft gemoleſteert / maer heeft ander raed en middel gevonden om van den Hove van Bruſſel middelretijd de betalinge of leninge te bekomen. Alſo dat in dit einde vanden jare 1570. en voorts in 't volgende jaer van 1571. niet byſonders in Weſtvrieſland noch in Groeningen en inde Vrieſe Ommelanden daer ontrent geſchied is dat weerdig sy te beſchryven / hebbende alle de ſelvige Landen genoeg te doen gehad met de reparatie van hare dijken / dammen en zijlen.

Grote en verſchrickelijke watervloed.

De Heere van Billy vlijtigheid in de waterbloed en herdyklinge betoont.

Deſe waterbloed en is niet geweeſt in een Landſchap alleen maer in velen / die van Vlaenderen aen de zeekant hebben ſulx met treuren bevonden: te Grevelingen / Duinkerken / Nieuport / Oſtende / Watervliet / en de dorpen daer ontrent weet men noch genoeg van de ellende te ſpreken / het Zas liep in / tot Brug was groot verdriet / te Gent heeft 't water aende Keiſers Poorte geſtaen / en veel menſchen en beeſten zijn daer en elwaerts verdronken. Brabant heeft de min-

ste schade geleden/hoewel Antwerpen niet sonder noot was/ van de gene die in de kelders woonden/ sijn sommige dood gebleven / daer is seer grote schade geschiet aen Suiker / Cruit / Olie en andere Waren / in alle de Dorpen lanx de Schelde grote schade. In Zeeland verdronken over 3000 menschen / behalven de grote schade aen de dijken en beesten. Holland so wel binnen 's Lands als aen de Zeehant heeft grote schade geleden. In Dort / Rotterdam en andere Steden heeft het water wel drie voeten hoog opter straten gestaen. By Papendrecht is die dijk door gebroken. In de Crimper waert waren wel seven gaten door den dijk / so datter een seer groot getal van menschen en beesten verdronken. De Dorpen aen de Zeestrant gelegen / als Noortwijk / Catwijk / Schevelingen en andere en zijn niet by gegaen / maer hebben grote schade geleden. Tot Schevelingen machmen in de kerke de geschiedenisse in dese versen begrepen noch lesen.

In 't jaer van 70 en 1500.
Gebeurde hier in Scheveling op Alder-heiligen dag:
't Zeewater liep in dese kerke elx verwondert,
Drie voet en twe duim hoog alsmen doen sag,
Ook mede aen den hogen Altaer hoort dit gewag,
En in de Sacristie en kerken-comtoir met list,
Om-werpende met des waters geslag,
Eenen groten swaren yseren kist:
Men heefter net 128. huisen gemist,
En weinig sijnder ongeschent gebleven.
De schepen waren door 't Dorp gedreven,
Doende grote schade elk mackt daer af mentie,
Drie menschen verdronken gelaten het leven,
Dus was hier groten druk beneven,
Waerom het geschied laet ik God die sententie.

Tusschen Amsterdam en Muiden heeft den dijk wel 12 of 13 gaten gehad: in de kelders tot Amsterdam is een onnoemelijke schade geschied. Het Stichtvan Utrecht en is ook niet vry gegaen maer heeft mede grote schade geleden. Waterland en Noord-Holland en d'Eylanden hebben ook haer deel gehad. In de Zijp daer 100 en 4 huisen waren / is nauwelijx huis / mensch of beest gebleven. Het Hontbosch vraki tot drie plaetsen door / dan door Gods genade so hield de Slaper tegen / 't welk anders noch duisenden souden hebben beklaegt. Hier van heb ik onlanx dese navolgende Incarnatie gesien in een uitgegeven Caerte Boek.

d'Eerste daCh Van no Vomber ÆoLVs opstaCk,
Doen door het seL bLasen de zIIpdIICk InbraCk.

De dorpen van Somelsdijk/Ouwaert/Milissant/Korenesse/ Herkinge/ de Galante/ de Noordzijde van de Plaet / Duitslag tusschen Bommel en de stad/ den Oudenhoorn / Cozendijk / 't Suitland / Abbenbrouk/ Geerbliet/Heenbliet/ Pierschil/ Spijkenisse / Hekelinge/Portugael/Koon en veel andere dorpen en plaetsen in dien quartiere / mogen alsnoch wel gedenken de ellende en schade die desen Waterbloet aldaer gedaen heeft / dan de schade die desen Waterbloet in West-Vriesland gedaen heeft en is niet wel met pennen te beschrijven/ want behalven dat het gantsche Land by na onder gestaen heeft / so seidmen datter wel ontrent 20000 menschen so jonk als oud zijn verdronken: derhalven sommige dese Incarnatie tot een gedachtenisse voor den nakomelingen hebben gestelt.

ALder-HeIILIgen daCh,
VrIIesLand VVeL beClagen MaCh.

Andere hebben dit gestelt.

Geen VVaternood Men hIer Voort IIts groter saCh,
Dan oCh LaCI op den aLderzIeLen daCh.

Ontrent desen tijd en eenige weken te voren werde den handel om Enkhuisen en eenige andere Steden in Holland en andere Provincien te bekomen gewel-
Aenslagen om

delijk voort gedreven/ so datter van wegen den Prince van Oranjen vele schepen toegerust werden / en inde Eemse vergaderden met veel krijgsvolk: so ook den Admirael de Heere van Lombres in Engeland eenige schepen met volk by den anderen hadde. Want de voorsz Heere Prince van Oranjen was van meninge den aenslach op Enkhuisen en Hoorn met vijf of 600 mannen te bestaen / en wilde voorts gelijkelijk den aenslach opten Briel en het Eiland van Voorn met Dordrecht / Rotterdam en Delft / mitsgaders op Campen/ Deventer / Zwol en Sutphen aenvangen/ dan dit voorverhaelde groot tempeest belette den aenslach / want de schepen eensdeels beschadigt werden en het hoge water henluiden voornemen ook belette / so datse den geseten tijd niet en konden waernemen / niet te min men ging alle desen tijd mette selve aenslagen voort en werden vele brieven over en weder gesonden/doch de saken werden met so vele verscheiden volx gehandelt / dattet wonder was datter niet van in 't openbaer quam. Den aenslach op Enkhuisen stont eenige dagen stille / vermits Meester Johan Basius tot Embden werde verwacht met eenig particulier bevel van den Prince / nopende de selve sake / en ook schrijven van den selven Prince aen Burgemeesteren/ Schepenen / Raed en de gemeente van Enkhuisen: dese quam eerst tot Embden den 4 December / ten welken tijde den wint aen den Oosten begon te wayen en wel strengelijk te vriesen / waer door den aenslach wederom verhindert werd/ want Jonkheer Lancelot van Brederode die aengenomen hadde voren te reisen en desen aenslag te verrichten / is met sommige schepen uitgelopen om het Eiland van Tessel in te nemen: maer het gront-ys heeft hem dat belhindert/ sulx datse altesamen met groter nood wederom hebben moeten keren / uitgenomen het schip van Bartel Entes van Mentheda / en Ruychaver / diemen niet en wist of sy behouden waren dan niet / dan zijn na ook te recht komen / want Ruichaver is in 't Vlie geraekt / daer hy 4 of 5 schepen geplondert en gerantsoeneert heeft / en Bartel Entes heeft hem op Ameland begeven / en 't Huis van den Heere van Ameland ingenomen en geplondert / en heeft aldaer na sijn appetijt getriumpheert tot in 't laetste van Januario. Den aenslag also te niet zijnde / heeftmen beneerstigt de schepen te bewaren / en om de grote kosten te schouwen de soldaten doen verlopen. Niet te min so een ongeluk (so men seid) niet alleen en komt so ist hier mede gegaen / want de Grave van Embden voorgevende dat dese schepen zijn stromen en land hadden beschadigt / heeft tien of elf schepen doen aenhouden met twe jonge Vriesse of Groeninger Edelluiden / als namentlijk Johan Mepsche en Rempt Jenssema / en den Abt van Heumelium / die sy in Vriesland gevangen hadden / en daer sy gemeent hadden wel 4 of 5000 guldens van rantsoen af te krijgen / en heeft voorts wagt doen houden dat qualijk pemand uit of in de schepen konde komen / heeft ook eenen Capitein met namen Diederich van Bremen gevangen genomen / en dat noch erger was / so werden eenige schepen van haer eigen soldaten geplondert en berooft / en zijn daer met uitgelopen / seggende niemands bestellinge te achten/ de hare was de beste. Niet te min hoe wel desen aenslag op Enkhuisen also te niette was gegaen / so verhooptemen deselve op een ander gelegentheid wederom aen te vangen / want de sake secreet en bedekt bleef / en men hadde gantsch geen vermoeden opte intelligentie die sy-luiden binnen de voorschreven Stad hadden / alleenlijk was de vreese dat den Hertog door eenig vermoeden de Stad met volk besetten sonde mogen / daer door den aenslag geheel te niet lopen / en men hen-luiden alle hope benemen soude. Daerom werd goed gevonden datmen de sake in stilte houden en sekere tijd vertrecken soude. Van gelijken en wilde den aenslag op Deventer niet gelucken/en ging also mede te niete / welk geen kleine murmuratie en verslagentheid onder die van de Religie en maekte / bysonder onder de gene die noch binnen den Lande van Holland waren / en onder het Cruice saten.

Enkhuisen en andere plaetsen in te nemen.

Verhinderinge des aenslachs.

De Grave van Embden houd eenige van den Vrieen schepen in arrest. (F. 239.)

Ontrent

Het Caſteel van Loevestein ingenomen en weder verlozen.

Ontrent deſen tijd / namentlijk in December deſes ſeventigſte jaer / ſo is ook gebeurt dat eenen genaemt Herman de Ruiter / gebozen van 's Hertogenbosſche / ſekere beſtellinge hebbende van den Grave van den Berge uit den name van den Prince van Grangien / om den Hertog van Alva af breek te mogen doen / een aenſlag gemaekt heeft / om ſeker Caſteel genaemt Loudeſtein / gelegen in de Bommeller-weert / op eenen hoek daer de Maes en de Wael in den anderen komen / niet verre van Gozcum en Wozcum in te nemen / en heeft deſe ſake ſo wel en ſeker ingeleid dat hy den Caſtelein die nergens min op en dochte gevanklijk kreeg / alleenlijk drie of vier perſonen ſterk zijnde / en voozts het Caſteel in nam / maer alſo hy niet meer dan vier-en-twintig perſonen of daer ontrent by den anderen en kreeg / en dat het volk dat hy was verwachtende tot ſijn onſet niet voozt en kost komen / eensdeels dooz het hoge water / en anderdeels dooz de onvooꝛſienige Vozſt en Ys / ſo heeft hy ſich (dewijle hy geſint was 't ſelve te houden altijd hopende ontſet te ſullen wozden) ſo veel geſterkt als hy gemocht heeft. De Prince van Grangien heeft hier van de wete gekregen den eenentwintigſten Decembzis / dooz ſchzijven van Weſenbeke / derhalven hy alom ſchzeef om de andere aenſlagen daer ontrent te haeſten / die hy hoopte dat eer lange ook tot goeden einde komen ſoude / dan de hope was te vergeefs dooz de verhinderinge voozſz. Want den Hertog van Alva dit verſtaen hebbende heeft aldaer terſtont den 12 December eenen Spaenſen Capitein genoemt Lozenſo Perea met 300 Spangierden vooꝛgeſonden / daer eenige aengenomen Sackedzagers en andere uit Gozcum en Wozcum bygevoegt zijn gewozden / en hebben 't ſelve doen opeiſſchen / en meende datſe terſtont ſouden verlopen hebben / dan ſiende dat ſy van meninge waren 't ſelve tegen te houden / ſo heeft hy dat doen belegeren / en geſchut daer vooꝛ doen bzengen. Die van binnen weerden haer bzomelijken / en dooz den vooꝛſchzeven Harman de Ruiter de moed en couragie aengeſpzoken zijnde / beſloten lieber te vechten totter dood toe / dan in haer vyanden handen te vallen / ſeker houdendedatſe geen beter genade dan de galge en ſouden verkrijgen / ſulx dat na ſy het beſchoten hadden / ſy het wel bzeeſſelijken beſtozmt hebben. Harman de Ruiter voerde een ſlachſweert / weerde hem kloekelijken totter dood en bzochte vele zijnder vyanden om / maer na dien ſy-luiden ſeer ſwak van volk waren en den laſt niet langer en konden dzagen / werden ſy overvallen / nochtans weken ſy in een kamer daer ſy de toegangen met Buſpoeder hadden beſtroit / 't welk ſy aenſtaken : eintelijk bleef Harman de Ruiter aldaer dood / met meeſt alle ſijne geſellen / die te lijve bleven werden gehangen / het hooft van den vooꝛſz Ruiter werd tot 's Hertogenboſſche op een galge geſtelt / den aenſlag die hy vooꝛ hadde meentmen en was niet alleen om Loevestein / maer ook om Gozcum en Wozcum in te krijgen / en de ſtromen te vermeeſteren / want daer binnen werde ook eenig heimelijk verſtand met eenige gehouden / 't welk meeſt beleid werde dooz eenen Adziaen Dirkſz van den Hoevel / Burgemeeſter van Gozcum geweeſt zijnde / die mede vooꝛvluchtig was / en hem in den Lande van Cleef onthield / dewelke met Jonkheer Aelbzecht van Huchtenbzoek / Meeſter Jacob van Weſenbeke / Sonoy / Reinier Cant / en meer andere meeſt alle ſecrete aenſlagen werde gecommuniceert / maer de gene die de ſaken toegedaen waren binnen Gozcum en Wozcum / dozſten haer niet eens roeren / ſiende datter anders geen ontſet na en volgde en hielden haer ſtille en waren in groter bzeſe / dan dewijle de vooꝛſchzeven Ruiter dood was en men geen ſecreten noch pampieren by hem en bevond / ſo en quam daer niet van den ſelven aenſlag in 't licht / nochte en werd niemand gemelt.

INCARNATIE

HerMan RVIIter CLoeCk ten BoſCh geboren,
Heeft LoeVeſteIIn Inge Cregen en, VerLoren.

ALſo de Grave van Embden eenige ſchepen van vooꝛloge van den Prince van Grangien / mitſgaders Dirk van Bzemen en van de Scheeps-Capiteinen aengehouden hadde ſo vooꝛſeid is / ſo heeft Jonkheer Diederich Sonoy Commiſſie hebbende / als Overſte over deſelve ſchepen / al 't ſelve aen den Prince van Grangien overgeſchzeven / heeft niet te min aen Hayo en Unico Manninga gebzoeders Dzoſten van Embden en Nozden doen vermeinen wat de Grave daer toe gepozt hadde om ſulx te doen / dewelk vooꝛ antwoozde gaven als dat de Grave ſulx hadde gedaen dooz expzes bevel en ozdonnantie van de Keiſerlijke Maj. dan ſoude zijn Genade noch al dooz de vingeren hebben geſien ſo hy geen ſekere kuntſchap en hadde gekregen vanden Biſſchop van Munſter en andze Heeren dat de Hertog van Alva deſelve ſchepen meende te bekomen of ten minſten op de vozſt te verbzanden / om 't welke te vooꝛkomen zijn Genade die ſchepen aengetaſt hadde op dier meininge dat indien hy eenigſins behouden eer en eed vermochte / deſelve ter eerſter gelegener tijd ſoude reſtitueren / byſonder ſo op den toekomenden krijgsdag de beſtellingen van den Prince van Grangien (op den effecte en krachte van welke beſtellingen alsdan gehandelt ſoude werden) by den kreiſch goed gekent werden : want de Hertog van Alva hadde hooglijk de Heeren en de Graven van Oost-Vriesland aengeklaegt dat ſy de Vzybuiteren van den Prince van Orangien onderhielden / daer van hen-luiden ter hande geſtelt waren ſeven Supplicatien die ſy-luiden opten aenſtaenden krijsdag ſouden moeten verantwoozden : ſeiden mede dat by den ſelven Vzybuiteren ten minſten eenige van hen-luiden geen ozdonnantie nochte diſciplijn Militaer en was onderhouden / ja dat by den ſoldaten nochte bootsgeſellen geen onderdanigkied / reverentie noch ontſach en was geweeſt vooꝛ haer Capiteinen en Overſten / ſo datſe vzunden en vyanden hadden berooft / en vele deſozdze gepleegt / 't welk ook eensdeels toegekomen was dooz 't groot misbzuik van het uitgeven der beſtellingen die Meeſter Johan Baſius Commiſſaris van zijn Exc. geheel deſozdelijk uitgegeven hadde / als eenige durende 14 dagen / eenige 3 weken / en eenige een maend / en dat ſomtijds aen den genen die hmer leven ter Zee niet gevaren / des handels ook geen verſtand / en ook geen macht hadden de riemen van een ſchuit te betalen / de welke dan beſtellinge hebbende eenige onnutte boeven tot hem kregen / die een ſchuitken of bootken namen daer mede ſy een ſchip inmanen varende vooꝛts ter Zee en doende dat ſy wilden / en als eenige onderſaten des heiligen Roomſen Rijx en Oosterſe Steden beſchadigt waren en haer klachten deden aen den vooꝛſchzeven Commiſſaris om reſtitutie te hebben van haer genomen goederen / ſo hadde hy eenige (F. 240.) van de klagers met ſpits antwoozde gemoet / ſonder hen-luiden eenig recht of Juſtitie te laten wedervaren / en op andere tijden hadde hy hem heymelijk gehouden ſonder hem te willen laten ſpzeken of vinden / of hare beſtellinge te verantwoozden.

Excuſe van den Grave van Embden / waerom hy de ſchepen van den Prince van Grangien hadde aengeſlagen.

Doch deſe excuſen en zijn by den Prince van Grangien niet vooꝛ genoegſaem aengenomen / dewijle hy wel verſekert was dat dooz de naerſtigheid van Meſter Johan Baſius de meeſte ongeregeltheid die opte ſchepen geweeſt was / ten tijde als de Heere van Dolhain daer over als Admirael commandeerde / meeſt waren geremedieert / en alle goede ozdze volgende den wille van zijne Exc. daer op geſtelt ware. Die daerom niet alleen daer / maer ook in Engeland was gereiſt geweeſt / aen de Heere van Lumbzes om alle onozdeninge weg te nemen / dan wist wel datter eenige waren die ſonder ſijne Exc. beſtellinge op vzybuit voeren / die zijn Exc. ſelver gelaſt hadde te doen ſtraffen / ſo haeſt men deſelve ſoude konnen bekomen.

De Prince van Grangien heeft ook aen de Magiſtraet der ſtad Embden geſchzeven / dat hoewel hy niet en twijffelde van de goede gunſte die ſy waren dzagende tot Godes glozie / der Nederlanden en andere daer omtrent leggende welvaert / hy nochtans verſtaen hadde / dat ſyluiden ſijnen lieven en getrouwen Raed

Schzijven van den Prince / aen die van Embden.

meester Johannem Basium de wyte ingank en uitgank binnen hare stad Embden souden willen verbieden / door het verbod 't welk sy-luiden sijne Waerdin aldaer gedaen hadden / sonder nochtans dat hy konde weten de oorsake die haer daer toe soude mogen beweegt hebben: en of nu so ware dat onlanx eenige sijne schepen souden mogen uitgelopen sijn om zijnen vyand te krenken en andere diergelijke middelen jegens den vyand met sijne adherenten gebruikt mochten wesen / des vermende hy wel dat sy-luiden hem sulx niet meer en souden hebben te beklagen dan andere Rijx-Steden en plaetsen daer dagelijx van gelijken gebeurde / begeerde derhalven dat sy-luiden om redenen voorschreven den selven sijnen lieven en getrouwen Joannem Basium en andere sijne dienaren die hy noch soude mogen afveerdigen willen vergunnen vryen ingank en uitgank haerder Stede / gelijk sy luidon anderen waren doende / so hy den voorsz Basium onder andere saken besonderlijk afvaerdigde / ten einde dat van haer-luiden en alle Rijx ondersaten alle schade afgewend en verhoed mochte worden / daer toe hy hem met alle sijnen vermogen wilde employeren / &c.

Verder handelinge met die van Embden.

Den derden Decembris Anno 1570. is Dirk Volkertsz Coornhert ter begeerte van Jonkheer Diederich Sonoy Overste van de Vlote schepen van oorloge van den Prince van Oranjen leggende in de Ooster en Wester Eemsen geweest opten Burg aen Jonkheer Unico Mamminga Drost aldaer / die hy aengegeven heeft hoe dat de voornoemde Sonoy eenige Edelluiden 's daegs te voren geschikt hadde na de schepen / om daer ordre te stellen dat de selve metten eersten wint en weder uitter Eemse seilen souden naer Noorwegen of Engeland / maer dat de selve Edelluiden komende aen de strant aldaer gevonden hadden wacht by den Grave gestelt die hen beletten te varen aen de schepen / waerom de voorsz Jonkheer Sonoy by zijn Excell. soude hebben gekomen / om hem daer van te spreken / dan en hadde deselve sulx by dage personelijk niet willen doen om grote oorsaken / ten ware met zijn consent / daer op de Drossaert antwoordende dat het niet en diende dat Jonkheer Sonoy by dage aldaer opten Burg quame / heeft hy Coornhert den Drossaert vertoont brieven van den Heere Prince van Oranjen / daer in hy den voornoemden Sonoy noemt zijn Overste over den selven schepen / met expresse bevel datmen de schepen zijn Furstelijke Genade toekomende en in der Eemse leggende metten eersten sal doen verseilen na Noorwegen of Engeland / om den Grave van Embden te ontlasten van de ongenade die sy door 't gedogen der schepen op haer G. stromen beduchtende waren / versoekende mits dien aende Jonkheer en Drost voorsz te willen bestellen dat bedeftelijk geleden worde datmen eenig volk en victualie tot bewaringe der schepen aen den voorsz schepen souden mogen voeren / ten einde niet alleen zijn V. G. maer ook der Graven van Oostvriesslands meninge van 't vertrek der voorsz schepen soude mogen volbragt werden. Daer op den Drossaert antwoorde dat hy sulx nu geensins doen en mochte / en dat hy voormaels Jonkheer Sonoy en ook Reinier Cant geadverteert hadde datse de schepen met victualie en anders souden voorsien al eer de Graven t'huis quamen / want als de selven t'huis gekomen souden zijn / so en soude sulx niet mogen geschieden / daer op weder geseid zijnde datse als doe noch geen bevel van zijn Furstelijke Genade daer toe en hadden gehad / dan de Drost persisteerde wilde ook de Graven 't versoek niet te hennen geven / seggende hy deshalven genoeg op zijnen halse geladen / en men stond in 't perijkel dat 't gehele Land van den Hertog van Alva verdorven soude werden / sulx dat voor die reise niet anders en konde uitgericht werden.

Dies niet te min also de wind Noorden liep dede de voorsz Meester Johan Basius en Reinier Cant Commissariissen van zijn Excell. binnen Emden secretelijk wesende den voorsz Jonkheer Sonoy den sesten Decembris aendienen / dat dewijle den Noorden wind geen vertrek altoos en wilde lijden / dat hy sich terstond soude veerdig maken om des Princen van Oranjen bevel metten schepen uit te rechten / daer toe zijne instructien en andere pampieren / ook gelt ten voorsz saken nodig zijnde / veerdig waren / en hem gelevert soude werden / en is also opten schepen gegaen / doch heeft niet anders konnen uitrechten dan de schepen ten dienste van den Prince van Oranjen te salveren.

Doch den 29 der selver maend schreef D. Basius aen den Prince / dat die van Embden de schepen daer ontrent leggende nu wat meerder vryheid gaven en so scherpe wacht niet tegen en werde gehouden / en datmen vele door de vinger sach / daer van den Prince goed contentement nam / belastende ook dat die op sijn schepen waren hen so souden dragen / dat die van Embden geen wettige oorsake gegeven en worde / om des qualijk te vreden te sijn / en dat hy Basius daer aen de hand altijt soude houden / mitsgaders ook van alle andere plaetsen den Rijke onderworpen zijnde. En op 't poinct van de aenslagen schreef den Prince / dat hem om grote gewichtige oorsaken geraden dochte / datmen alle middelen soude soecken om eenige Haven in te bekomen / en dat oversulx sijne meninge noch was datmen den aenslag op Enkhuisen en Hoorn te werke soude stellen so haest de Vorst soude gepasseert zijn: indien daer noch eenige middelen toe waren / dat men den selven aenslag konde volbrengen / en men de soldaten daer toe nodig sijnde konde bekomen / dat hy wel middel wiste om henluiden uit Engeland / Vranckrijk en van elders te secoureren / en dat men alle de andere aenslagen als van de Vlote komende upt Denemerken / de salie van West-Vriesland / Deventer en andere soude uitstellen / verhopende dat den aenslag op Enkhuisen en Hoorn tot goeden einde gebracht zijnde / men des te eer metter hulpe Gods / de andere volbrengen soude konnen.

De Hertog van Alva klaegt over Sonoy aen den Hertog van Cleve / die hem daerom wil doen vaugen.

DE Hertog van Alva heeft ook ontrent dese tijd aen den Hertog van Cleve en de Vorstelijke Raden heftige brieven geschreven / sich hooglijk beklagende dat men aldaer in den Lande van Cleve plaetse gaf en ophielt sijne en des Coninklijke Majesteits van Spangien vyanden / noemende onder anderen den voorsz Sonoy / mitsgaders Jonkheer Godefroy van Haestrecht Heere van Duynen sijn swager tot Emmerik woonachtig / seggende dat sy luiden met allerlei heimelijke practijken jegens de Conink sochten veel muiterie en oproerte in Nederland aen te rechten. Boven dien so hadde de Grave van Megen Stadhouder van Gelderland aen de voorsz Vorstelijke Raden overgesonden copie van sekere confessien van eenige die gepijnt en by hem geexecuteert waren / de welke beleden en daer op gestorven waren / dat de voorsz Sonoy en Heere van Duynen met noch twee andere binnen Emmerik woonachtig / 's Heerenberge en 't huis te Ulft hadden helpen innemen / en dat ook de voorsz Sonoy met noch eenen waren Collecteurs vande penningen die vergadert werden om oorloge te voeren jegen den Conink van Spangien / begeerden daerom dat men de selve daer over straffen soude / of soude selver geoorsaekt zijn middelen te soeken om de selve te straffen / waerom de Vorst van Cleve en Raden so uit vreese van dat den Hertog van Alva de stad van Emmerik wel eens mocht overvallen en plonderen: als om andere redenen hem moverende / dede schrijven aen Steven van der Steen / Richter der stad Emmerik / dat hy Sonoy en de Heere van Duynen soude gevankelijk nemen. Dese is den 14 February / anno 1571. met vijf dienaers ten huise van Sonoy gekomen / en heeft hem en den voorsz Heere van Duynen aldaer gesocht doch niet gevonden. Hier van heeft Joffrou Maria van Malsen Sonoys huisvrouwe haren man terstont geadverteert / ten einde hy op sijn hoede wesen soude. Sonoy hier van niet alleen verwondert maer ook bevreest wesende / heeft sich voor 't eerste niet wederom tot Emmerik dorven begeven / maer sich grotelijk beklagende aen den Cantselaer van Cleef /

Cleef / mitsgaders aen Willem Nieuwenhof genaemt Ley/Hofmeeſter/ Johan Louwerman Licentiaet en anderen / als dat hy was een ingebozen Ridderméssig Landtſaet/gegoet en geerft inden lande van Cleef / en ober ſulx verhoopte hy zijn Furſtelijke Genade beſchermt te werden/ na dien hy in 't lilein nochte groot tegen zijn Furſtelijke Genade niet misdaen en hadde / dat hem daerom bzeemt gaf en hem verdzietelijk was / datmen hem ongehoozt met ſulken ſtraffe maniere van doen begonſt hadde te ſoeken om gebanklijk te ſtellen/ datmen hem ſo wel als andere behoozde te laten genieten het effect van den Octroye en bzieven van den jare 1510 dat hy ſich daerom ter naerſter gelegener vergaderinge van de Ridderſchap daer af daclyte te beklagen / maer alſo Gzave Harman van Nieuwenaer mede booz hem ſchzeef aenden hoge Furſtelijke Raden in 't Generael en aen de Cantſeler en eeniger Raden in 't particulier/ſo is de ſake alſo boozts blijven beruſten / booz eenen tijd / hoe wel hem Sonoy tot Emmerik niet wel en dozſt vertrouwen noch daer opentlijk komen.

De Heere van Warenburg Caſtelein van Oredenburg geſtozven.

Ontrent deſe tijd is geſtozven Jonkheer Godefroy van Erpt / Heere van Warenbozg / Caſtelein van 't Caſteel van Bzedenbozg tot Utrecht/en hoewel daer eenige Nederlandſe Edelluiden ſolliciteerden om 't ſelve Officie / ſo is in zijn plaetſe na eenigen tijd aldaer een Spangiaert mede boozſien / gelijk daer op ook Spaenſe ſoldaten in garniſoen geleid zijn.

Schepen in Teſſel genomen. (F. 243.)

In de maend van Meerte hebben de Water Geuſen wederom in Teſſel 30 grote ſchepen genomen/daer onder acht waren die paspoozt hadden van Gzave Lodewijk / dies niet tegenſtaende hebben ſy die mede gerantſoent.

Op Paeſch-dag anno 1671. te middernacht zijn binnen den dozpe van Berchem by Antwerpen gekomen ſekere quaetdoenders in groten getale/ wel gewapent / geſtokt en toe-geruſt met Piſtoletten en andere wapenen / en hebben aldaer met gewelt de huiſen opgebzoken/ en den Paſtooz en onder-Paſtooz beide deerlijk vermoozt / gevende elk meer dan achtien doodwonden. En in packen werk dzagende alle 't beſte dat ſy in de huiſen gevonden hebben. En alſo hier booz de Geeſtelijke Paſtoren ten platten Lande ſeer bevzeeſt waren / en dat den roep ging dat 't ſelve by de Geuſen ſoude gedaen weſen / hoe wel men 't ſelve alſo niet en heeft konnen bevinden / noch dat daer van niet en is gebleken / ſo heeft den Hertog van Alva opten xix. Apzil des ſelven jaers hier tegen een Placcaet opten naem des Conings laten uitgaen / daer by de boozſz Geeſtelijke perſonen / Paſtoren / Curaten of andere Pzieſters genomen werden in Saubegarde en beſcherminge / belaſtende allen onderſaten en ingeſeten en elk van hen byſonder ſulke ozdze te ſtellen / dat ſy de ſelve helpen / bystaen behoeden en beſchermen tegen alle moozdenaers / robers / quaetdoenders of Sectariſſen die hen eenig quaed / overlaſt of ſchade en hun perſonen / goeden/ huis-geſin of familie ſouden willen doen / 't zy mits ſtellende en vernieuwende van nachte te nachte behoozlijke wachte binnen de huiſen van den boozſz Paſtoren / of andere Geeſtelijke luiden / of daer omtrent ter gevoeglijkſter plaetſen / en dat met weerbare Catholijke perſonen / of by andere wegen en middelen die men daer toe bequaemſt binden ſoude / op arbitrale cozrectie / indien ſy hun devoir daer in niet en deden / en boozts gehouden te werden booz ſuſpect en medeplichtig van den misdaden en inſolentien / dat boven die van den dozpe of plaetſe daer ſulx ſoude mogen geſchieden / de ſchade ſouden moeten vergelden en recompenſeren / en daer booz realijken geexecuteert werden aen de ingeſetenen van de boozſz Dozpen of Steden / niet jegenſtaende oppoſitie of appellatie gedaen of te doen / noch ook eenige pzivilegien / bzyheden coſtumen / poozterpen of andere exceptien ter contrarie / toelatende eenen pegelijken de ſelve te mogen dood ſlaen / als openbare graſſateurs en ſtraetſchenders / boozts dat de gene die alſulke moozdenaers of graſſateurs in hare huiſen ontfangen / de ſelve helpen of aſſiſteren / terſtont aen getaſt / gevangen en ter dood gebzacht en geexecuteert ſouden werden als de quaetdoenders ſelver / en dat hare huiſen geheelijken geruineert en afgebzoken ſouden werden.

Placcaet tegen de eenen die de Geeſtelijke perſonen beſchadigen aen lijf en goede.

Het aengeven van Jaques van Mpegen en Blommert / om in Vlaenderen in 't quartier van Oudenaerde grote muiterye aen te rechten.

Ontrent den ſelven tijd ſo hebben Jaques van Mpegen en Jacob Blommaert / Vlamingen / den Pzince van Orangien booz meeſter Pieter de Rijke haren dienſt doen aenbieden en pzeſenteren / en berſochten commiſſie om in Vlaenderen in 't quartier van Oudenaerde / te weten te Konſe en daer ontrent berſamelinge van volk te maken / daer met ſy meenden een groot rumoer aen te richten en den vyand hinderniſſe te mogen doen / ook groten ſchat te bekomen / als namentlijk binnen Konſe 't welk een open plaetſe is / de Fleter van Sint Hermes / die men eſtimeerde weert te te zijn wel 100000 guldens / gelijk daer ook ten platten Lande waren rijke en geweldige Cloosteren en Abdyen. De middel om het volk te wege te bzengen dat ſy boozgaven / was dat ontrent Konſe een ſeer groot walt is / en in het ſelve quartier Lands veel Gemeinten / uit de welke ſy eenen groten hoop volks wiſten te wege te bzengen / als uit Konſe / Schozſſe / Marke / Melden / Edichove / Quarmont en Sulſeke / al waer de Gemeinten haer berſamelinge en pzedicatien hadden. Hier beneffens waren de Gemeenten tot Gent / Doozniik en Audenaerde daer ontrent / uit de welke ſy verhoopten ook volk te krijgen. Den Pzinte na dat hy hier op ſich beraden hadde / heeft hen-luiden hier toe commiſſie en beſtellinge gegeven / welken volgende ſy luiden ſeker volk verſamelt hebbende in 't boozſchzeven Boſch of Walt / al waer ſy hen een wijle onthielden / doende in 't ſelve quartier de luiden daer ontrent grote ſchade / doch is henluiden aenſlag ook eintelijk ſonder grote bzucht te niete gegaen.

Andere aenſlagen van den Pzince van Oragnien.

Van gelijken werd van wegen den boorſz Pzince / booz 't beleit van Andzies van Arler gehandelt met verſcheiden bozgeren van Campen / Swol / Deventer / Zutphen en andere Steden / om de ſelve te perſuaderen dat ſy hen ſouden verſtouten en de Steden leveren en opgeven in des Pzincen handen / ſo wanneer ſy hem met gewapender hand ſouden te velde ſien komen / en op dat hy daer na te ſekerder ſoude ſijne pzeparatien mogen maken / werde gearbeid om ſijne Excellentie daer booz ſekerheid van gelde of Gijſſelaerg te ſtellen. Sonoy en Huchtenbzoek deden ook van wegen als voren / aen eenige van Utrecht vertonen de ellende en armoede daer ſy in waren / en dat hen daerom veel beter ſoude zijn eens eintelijk te beſluiten om hen ſelven in hare oude bzyheid te ſtellen / dan eeuwelijk in alſulke tyranny en ſlavernye der Spangiaerden te blijven / en te verwachten dat de ſelve dagelijks ſo lang ſo meerder en onverdzaeglijker woozde / aengeſien daer geen twijffel aen en was / dan dat de meninge der Spangiaerden alleenlijk ſtrekte om hen geheel bloot en naekt te maken / gelijk den Hertog van Alva en de ſijne dat genoeg betoonden booz de ſware impoſten / ſchattingen en laſten die hy dagelijks ſo langs ſo meer opſtelde / pzeſenterende hen-luiden van wege den ſelven Pzince alle mogelijke hulpe om de Stad en Slot van Utrecht uit der Spangiaerden handen te verloſſen / en indien ſy om 't ſelve te wege te bzengen / wilden handelen op de voet by hen-luiden ſelfs eertijds ſijn Excellentie aengegeven / vond den ſelven ſeer goed / of dat ſy eenige andere bequame middelen ſouden boozgeven / op dat den Pzince daer van geadverteert zijnde / hem daer na ſoude weten te reguleren / hen verſekerende dat de ſelve Pzince in genen gebzeke en ſoude zijn: de boozſchzeven Pzince dede ook handelen met meeſter Niclaes Camerlings / dat hy ſoude reiſen in Holland by Heere Jacob van Duivenvoozde / Heere van Warmont / den Heere Otto van Egmont / Heere van Kennenburg / den Heere van Benthuiſen / en andere ſo Edelen als Bozgeren / dat ſy in Holland den ſelven voet ſouden willen volgen / ſo wanneer ſijn Excellentie met een temlijke hepz-krachte te velde ſoude weſen / en hoe wel in deſe en andere diergelijke handelingen te wege

te

te brengen / groot perijkel gelegen was / so werden de selve nochtans also secretelijk gedreven / dat tot gelegener tijd hier van de vruchten gesien zijn / uitgenomen die van Utrecht / die so met Spagniaerden als met het Casteel benaut zijnde / niet en hebben dorven in desen saken iet resolveren / hoewel nochtans dien aengaende met Meester Floris Thin en eenige andere daer van in 't secreet gehandelt is geweest / door de voorsz Sonoy / Joriaen Episs / Predicant / en andere: is ook gehandelt met eenen Seger Fransz van Medenblik / Schipper op een Schip van Oorloge genaemt de Clocke / door last van den Hertog van Alva tot Amsterdam toegerust / groot ontrent 100 en 15 lasten / dat hy sich met alle zijn volk soude begeven in dienste van den Prince van Oragnien / gelijk hy gedaen heeft / en heeft het selve schip 't welk tegen des Princen schepen toegerust was / na dat hy daer toe bestellinge en commissie van den Prince in date den 9 Aprilis Anno 1571. als Capitein op 't selve schip / en Clop Rudam als Lieutenant ontfangen hadde / den Hertog ontvoert en den dienst van den Prince van Orangien aengenomen / en was een van de beste en wel-gemonteerste Schepen die ter Zee waren.

De ondervraeglijke lasten by die van Utrecht van de Spagniaerden geleden.

DE Magistraet van de stad van Utrecht bevindende de grote excessen / forsen en gewelden die de Spaense soldaten binnen der selver Stad bedreven / so over geestelijke als wereltlijke / en insonderheid de grote concussien en exactien die sy deden / dewelke onmogelijk waren voor de borgeren langer te lijden en verdragen / want vele borgeren die hier voortijts in temmelijke gestelteniss hadden geseten / waren tot groter armoede gekomen / ja in den grond bedorven / daer van de sommige haer selven en haer vrouwen en kinderen de noodtruft moesten ontrecken en de soldaten geven / so datter vele door den uitersten nood gedrongen / mosten verlopen: jegenstaende de verboden publicatien daer jegens gedaen / en hebbende alle 't selve tot verscheiden tijden so by Missiven als by Requesten aen den Hertog van Alva geremonstreert en te kennen gegeven / ook de moorden die sy tot acht of negen al ongestraft hadden gepleegt / eenige aen haer eigen Weerden en Patronen / en hebben op haer schrijven en Requesten geen gehoor / remedie nochte Apostille konnen bekomen / 't welk die van de Geestelijkheid bemerkende / hebben op haer-luider name aen den Coning selvere Requeste overgegeven / daer by sy sijne Majesteit te kennen gegeven hebben de voorschreven lasten / kosten / forsen en gewelden / by haer-luiden / contrarie de Privilegien / hun-luiden so by de geestelijke als wereltlijke rechten verleent / van de voorschreven soldaten / den tijd van ontrent 20 maenden geleden / sonder dat sy sullis verschult hadden / Ec. Versoekende daer van ontlast te mogen blijven / en dat henluiden ten dien einde verleent souden werden brieven van Sauvegarde / in forma / waer op den Coning aen den Hertog van Alva selvere Missive gedepecheert heeft / ten einde hy daer op soude stellen zijn advijs / welke Missive met een dubbelt van dien haer overgesonden zijnde / merkten wel dat sy vergeefs werk doen souden by den Hertog / hebben deselve hem niet gepresenteert / niet-te-min zijn die van Utrecht van 't voorschreven Spaense krijgs-volk voor een tijd buiten alle hope verlost geworden / en dit uit de nabolgende oorsaken / te weten / dewijle des Princen van Oragnien schepen alle dage sterker werden ter Zee / hebben sy aen allen kanten van der Zee grote schade gedaen en veel schepen genomen / sullis dat den Hertog op dat sy nergens eenige plaetse aen de Zee-strant en souden occuperen / in 't leste van de Meert eenige Vaendelen uit Utrecht genomen heeft / en de selve geleit in de Steden van Leiden en Alkmaer / blijvende de reste aldaer noch totten sesten May / ten welken tijde die ter oorsake voorsz daer voortsuitgenomen en te Delft geleit zijn. Also zijn die van Utrecht na datse twintig volle maenden daer mede bes waert waren geweest van de selve / als sy geen hope en hadden / en daer minst op dachten / verlost geworden.

De klagten en dolantien van die van Utrecht aen den Hertog van Alva / sijn te vergeefs.

De Geestelijkheid van Utrechtklagen aen den Coning over de Spagniaerden.

De Spagniaerden vertrecken uit Utrecht als men dat minste vermoede.

DEn Prince van Oragnien verstaende dat den haet der Nederlanders dagelijx tegen den Hertog van Alva meer en meer vermeerderde / is gehelijken geresolveert geweest de sake noch eens tegen den Hertog te wagen / hebbende daerom aen alle sijne vrunden in 't Rijke hulpe versocht / en voorts vele bestellingen en Commissien te water uitgegeven / so dat hy een schone Vlote gehad heeft daer mede hy wel wat merkelijks soude hebben konnen uitrechten / waert sake dat daer goede orde en disciplijn onder gehouden ware geweest / waer toe hy seer gearbeid heeft / maer het volk op de selve schepen was mede so verwildert / verwoest en verbittert / dat sy na gene goede ordonnantien die den Prince daer over ordineerde / en vraegden nochte op en pasten / sulx dat ook niemant van qualité daer over en begeerde te commanderen / sienDes Princen van Oragnien neerstigheid en sorgvuldigheid om den Hertog van Alva te bekrijgen.
de datse niet gerespecteert nochte gehoorsaemt en worden so 't wel behoorde en betaemde / maer hopende dat hy eens met toe-latinge van d'een of d'ander Potentaet ergens een vrye Haven soude mogen verwerven / daer de schepen haer souden mogen ververschen / meende dat hy als dan daer in beter orde soude konnen stellen / en de moetwillige doen straffen en casseren / heeft daer mede voor een tijd moeten door de vingeren sien en simuleren tot beter en gelegender tijd / doende niet te min sijn beste en uiterste devoir om de selve so veel in dwang te houden als mogelijk was: heeft voorts sekere sijne Legaten met sijne Commissien gesonden aen eenige Christelijke Potentaten / en de selve doen remonstreren de moedwille die den Hertog van Alva en Spangiaerden in de Nederlanden bedreven tegen de Rechten en privilegien der selver: versoekende van de selve hulpe en assistentie tegen de voorsz Hertog. Hier toe heeft Grave Lodewijk van Nassau sijnen broeder seer gearbeid in Vrankrijk / bysonder onder de Heeren van der Religie: tot gelijken einde hy ook met brieven van credentie en seer breede instructie afgevaerdigt heeft aen de Coninklijke Majesteiten van Denemarken en Sweden / Jonkheer Diederich Sonoy / meester Harman van der Meere / Licentiaet in beide Rechten / en Johan l'Escluse, hare instructie was luidende als volgd. (F. 242.)

Instructie van wegen mijns Genadigen Vorsten en Heeren / mijns Heeren des Princen van Oragnien / Grave van Nassau / Ec. Voor Jonkheer Diederik Sonoy / Herman vander Meere / Doctor in den Rechten / en Johan de l'Escluse, aengaende 't gene sy luiden van wegen sijn Vorstelijke Genade seggen en aen dienen sullen den grootmachtigsten en doorluchtigsten Majesteit van den Conink van Sweden.

Instructie by den Prince van Oraugien gegeven aen sijne Gesanten / om te handelen metten Coningen van Denemarken en Sweden.

Eerstelijk sullen de voorsz Jonker Diederich Sonoy / Herman van der Meere en Johan de l'Escluse, sijne Coninklijke Majesteit presenteren de brieven van credentie die sy van zijne Vorstelijke Genade hebben / met alle behoorlijke en onderdanige gebiedenisse / mitsgaders offererende sijne Majesteit van wegen sijn Vorstelijke Genade / allen bereiden en ootmoedigen dienst. "

Verklarende daer en boven sijne Coninklijke Majesteit hoe sonderlinge lief en aengenaem dattet sijne Vorstelijke Genade geweest is om horen / dat God almachtig belieft heeft sijne Majesteit te begaven met eenen so goeden vrede / verhopende sijn Vorstelijke Genade dat het selve redonderen sal / niet alleenlijk tot ruste / welvaren en prosperiteit van sijne Coninklijke Majesteit: maer ook van sijn Majesteits gehelen Rijke en ondersaten. "

Waer en boven sy de selve sijne Majesteit verklaren sullen de hoogwichtige en nood-dringende oorsaken / waer door sijn Vorstelijke Genade bedwongen is hem in wapenen te stellen / en te wederstaen den Hertog van Alva en sijne adherenten. "

Ten welken sijne sy sommierlijk sijne Majesteit sullen mogen verhalen de grote grouwelijke en noit gehoorde tyrannye die de voorschreven Hertog van Alva "

» Alva in den Nederlanden (zedert ſijne aenkomſte al-
» daer) ſo wel tegens die van de Religie / als ook indif-
» ferentlijken jegens allen anderen Inwoonderen der
» ſelver Landen is vooꝛſtellende / met vangen / bannen /
» pijnigen / doden / mooꝛden / ſchattingen / impoſten / en
» alderhande nieuwe inventien / de welke egeen Chriſten
» menſche ſonder groot leetweſen en hertſweer niet en
» kan oberdenken.

» Sullen daerom ſijn Coninklijke Majeſteit bidden
» dat de ſelve believe ſijne Vooꝛſtelijke Genade nu ter tijd
» behulpig te zijn / en om te beter al ſulken afgrijſſelijken
» tyrannye te mogen wederſtaen / dat ſijne Majeſt. be-
» lieve ſijne Vooꝛſtelijke Genade te verſien met vijf of ſes
» ſchepen / of alſo vele alſt ſijne Maj. goed dunken ſal.

» So ſy van gelijken ſijne Coninklijke Majeſteit van
» wegen als voren bidden ſullen / dat de ſelve ſijne Ma-
» jeſteit believe ſijn Vooꝛſtelijke Genade te gunnen en te
» verlenen met ſijne ſchepen eenen vryen toegank in ſijne
» Majeſteits Coninkrijke / of ten minſten dat ſijne Ma-
» jeſteit believe te vergunnen een Haven in den vooꝛſz
» ſijnen Coninkrijke / op dat ſijne Vooꝛſtelijke Genade
» ſchepen tot allen occaſien aldaer haren vryen toegank
» mogen nemen / en aldaer te revictualieren / des nood
» zijnde / en hare goeden aldaer vryelijk vertieren en ver-
» kopen.

» En indien ſy van zijne Coninklijke Majeſteit eenige
» ſchepen verwerven konnen / ſullen ſy middel ſoeken
» om eenige ſtucken geſchuts daer toe te bekomen / mit-
» gaders ook eenige tamelijke quantiteit van Poeder.

» En de vooꝛſz ſchepen verwoꝛven hebbende / ſullen
» ſy beſien of ſy metten Schotſen knechten die ſijne Ma-
» jeſteit gedient hebben / of eenige van dien niet en ſou-
» den konnen handelen / en die / mitſgaders den Duitſen
» en anderen die aldaer noch mochten weſen / in ſijne
» Vooꝛſtelijke Genade dienſt bekomen / om de ſelve ſche-
» pen te ſtellen / en ook te Lande die te gebruiken daer
» 't nood ſijn wooꝛd. Sullen vooꝛts de middelen ſoeken
» dieſe aldaer nutſte en bequaemſte binden ſullen / tot
» vooꝛderinge van de gemene ſaken en onſen dienſte / en
» daer toe gebruikende en emploperende al ſulke vier
» blanke ſignetten als wy hen-lieden mede gegeven
» hebben / welverſtaende dat ſy niet doen of handelen en
» ſullen 't zy met ſijne Coninklijke Maj. of andere / ſon-
» der advijs of Raed van den Heere Pontus de la Garde.

» Sullen ſy ook in Denemarken preſenteren de vrie-
» ven van credentie die ſy hebben aen ſijne Coninklijke
» Majeſteit aldaer / mitſgaders aen den Ambaſſadeur
» des Conings van Vranckrijk / en aen Capitein Hans
» Hey / en met ſijne Coninklijke Majeſteit / den Am-
» baſſadeur en Hans Hey vooꝛſz / mitſgaders allen an-
» deren dien ſy raedſaem bevinden ſullen / handelen / al
» 't gene ſy totter gemeine ſake en onſen dienſt nut en be-
» quaem binden ſullen. Datum Dillenbooꝛg opten der-
» den dag van Mey 1571. en was onderteikent

» GUILIAUME de NASSAU.

Doch hadden ſpeciale laſt nochtans aen den Co-
ninck van Denemerken geen verſoek te doen / ten ware
met raed en advijs van Monſieur Charles de Danze,
Ambaſſadeur van de Majeſt. van Vranckrijk in De-
Legatie van den Prince van Oranjen aen de Coninghen van Denemarken en Sweden. nemarken weſende: alſo zijn de vooꝛſz Geſanten ver-
reiſt en met goede vooꝛſpoet opten 25 Mey gekomen
tot Coppenhaven in Denemarken / en hebben de vrie-
ven van den Prince van Oragnien gepreſenteert aen
den Ambaſſadeur van de Majeſteit van Vranckrijk /
proponerende aen den ſelven de meninge van hare rei-
ſe en commiſſie / de welke vooꝛ antwooꝛde gegeven
heeft / als dat by den Coninck van Denemarken geen
vooꝛdeel te verwachten en ware / inſonderheid heb-
bende tot ſijnen opperſten Raed Pieter Oeyr / allege-
rende vooꝛ redenen / dat hy 't ſelve vreemt volk of ſol-
daten die binnen 't Land waren / niet en wilde laten
paſſeren / met hopen in geender manieren / en dat alſo
noch veel min andere vreemde van andere vooꝛden ko-
mende / daer by neven dat de Coninklijke Majeſteit
van Spagnien aen den Coning van Denemarken ge-
ſonden hadde ſijn Ambaſſadeurs / begerende met hem
altoos vrundſchap te houden / en daerom niet en ſoude
ſijne Majeſteit in ſijn aenſlagen en vooꝛnemen hinder-
lijck willen weſen. In der voegen dat de Coninck van
Denemarken etlijke ſchepen tegen de Vytbuiters toe-
ruſtende was / om ſijn ſtroom / ſo ſy uitgaven / vry te
houden / den welken ſy rekenden te weſen tot beneden
toe / radende hen-luiden metten eerſten te vertrecken /
daer toe dat de vooꝛſz Ambaſſadeur haer behulpig is
geweeſt / maliende datſe op een Franſch ſchip van Ro-
chelle dat daer veerdig lag / geraekten / aldaer ſy den
ſelven dag in gegaen zijn / en zijn alſo opten tweden
dag der maend Juny tot Stokholm / in het Coninck-
rijk van Sweden aengekomen / aldaer den Coninck
ſijn reſidentie is houdende / en dewijle ſijne Majeſteit
daer niet en was / noch ook Heer Pontus de la Garde,
vooꝛ den welken ſy haer aengeven moeſten laten pre-
pareren / raed en advijs nemen / zijn ſy vertogen na
Sonnebeu op ſeker goed of Dooꝛpe de vooꝛſz de la Gar-
de toebehorende / verſtaende dat ſijne Majeſteit daer
komen ſoude op een Banequet dat de vooꝛſz de la Gar-
de toe was ruſtende om ſijne Majeſteit te ontfangen.
En na datſe d'ooꝛſaken van hare komſte den vooꝛſz de
la Garde ontdekt hadden / heeft haer vooꝛ een ant-
wooꝛde gegeven / dat alſo hy den Coning binnen eenen
dag of twe was verwachtende / en aldaer geen pas ge-
ven en ſoude om de begeerten en laſten van den Prince
haer belaſt aen te geven / ſouden wederom na Stok-
holm reiſen / want de Majeſteit in meninge was daer
te komen / zijn daerom van daer weder na Stokholm
vertogen / dan Johan l'Eſcluſe heeft hy daer behouden.

Opten tienden der vooꝛſz maend Juny is tot haer
geſonden gewooꝛden Johan le Moiſne, en heeft haer
geſeid hoe dat Pontus de la Garde de Coninklijke
Majeſteit haer komſte en de ooꝛſake van den ſelven
aengegeven hadde / maer dat ſijne Majeſteit ſich niet
reſolveren en konſte vooꝛ hy en wiſte hoe dat hy metten
Moſcoviter ſtond / of hy vooꝛloge ſoude hebben of niet /
waer van ſijne Majeſteit dagelijks beſcheit was ver-
wachtende / daer na hy ſich ſoude moeten reguleren /
anders ſoude hy geen volk kunnen geerven / ten an-
deren / ſo en waert niet wel doenlijk de ſchepen te
victualieren / ſoude niet te min Hertog Carel ſijnen
vroeder ſpreken en verhoren in het ſeeeet wat hy doen
wil / gemerkt dat den Coning van Spangien en Duc
de Alva aen de Majeſteit geſonden hadden om vrund-
ſchap met hem te willen houden / daer toe begerende
dat men hun-luiden in haer vooꝛnemen niet hinderlijck
en ſoude willen weſen. Om welke redenen wille ſoude
ſijn Majeſteit ſijn beſte doen aen den Hertog Carel ſij-
nen vroeder / om den ſelven te bewilligen ter liefde van
den Prince van Orangien / om den handel aen te ne-
men / op dat ſijne Majeſteit in geen ongemak en rake.
Op welken relaes haer van wegen den vooꝛſz de la
Garde, vooꝛ den vooꝛſz Johan le Moiſne gedaen /
hebben ſy den ſelven de la Garde mondeling ſeer be-
dankt / en in memorie overgegeven als dat hy 't ge-
ne was dienende tot effect van hare begeerte / vooꝛ ſij-
ne Majeſteit aenhouden ſoude / en of het alſo toedroe-
ge dat ſijne Majeſteit eenige ſwarigheid maekte om
den Prince directelijken te helpen / dat als dan 't ſelve
wel vryelijken geſchieden mochte vooꝛ Hertog Carel
of vooꝛ andere perſonen in fooꝛme van hoop / alſo ſijne
Majeſteit in ſijnen Raed 't ſelve ooꝛbaerlijkſte ſoude
bevinden / voegende daer by eene miſſive aen den
vooꝛſz de la Garde.

Binnen middelen tyde / en na de vooꝛſz de la Garde
van Sonnebeu gekomen was / hebben ſy vooꝛ den
vooꝛſz Jan le Moiſne haer beklaegt / als dat de vooꝛſz
de la Garde haer verabuſeerden / dewijle hy de ſake
ſo lange was uitſtellende om na ſijne Maj. te trecken /
inſonderheid alſo de ſake gewichtig was / daer bene-
ven haeſte en diligentie was eiſſchende / d'welk over-
dragen zijnde / heeft haer afgevraegt ofter yemant wa-
re die hem ſijnders beklaegde / &c. en alſo daer geant-
wooꝛd werde ja / heeft gelooft hooꝛts ſelve met haer na
Swerts te willen reiſen / om ſijne Maj. te vinden / die (F. 243.)
doen ter tijd daer was. In der voegen dat opten 18
dag der maend Juny ſy s'avonts vertogen en 's an-
derdaegs vroeg tot Swerts gekomen zijn.

Den

Den selven dag heeft sijne Majesteit haer door den voorschreven de la Garde voor hem ontboden en ingegaen zijnde / heeft staende gevraegt of sy secretelijken of openbaerlijken audientie begeerden / hebben geseit secretelijken / daer na heeft sijne Majesteit bevolen alle 't volk dat daer seer veel was te vertrecken / behalven den Maerschalk en den voors de la Garde, 't welk geschied zijnde / hebben sy de brieven van sijne Furstelijke Genade gepresenteert / met alsulke remonstrantie en eerbiedinge als sijn Excellentie in sijn instructie belast hadde / biddende ootmoedelijk deselve te laten lesen / daer op den Koning voor antwoorde gegeven heeft / als dat hy wel wiste dattet Brieven van credentie waren / en ook onderricht was dat sy van wegen den Prince yet hadden aen te geven / seggende voorts in Latijn in effecte dese woorden. So daer yet ware soude 't selve met korte woorden doen. En also doorlof hebbende om te spreken / hebben geseit dat sy vertrouwende op de ingeborene goedertierenheid en goedigheid sijnes Majesteits / niet en hebben gevreest sijne Majesteit te voren te leggen 't gene haer by haren Heere den Prince van Orangien belast en bevolen was / namentlijk te versoeken 't gene totte saligheid der Christelijke saken was dienende / seggende datse niet en twijffelden of het was over lange tot sijne Majesteits ooren gekomen / hoe den Hertog van Alve / d'eerste Inquisiteur der Mauren / dese Nederlanden of dat deel van Belgia, d'welk onder 't gebied des Konings van Spangien is behorende / door sijne Spaense konst en vernuft (over langen tijde voor bedacht) hadde ingenomen en geoccupeert met grote macht van Spangiaerden en ander vreemt krijgs-volk / met 't welke hy de selve Landen also benaude / datter geen specie van tyrannye so wreed mochte so schrickelijk en konde bedacht worden / of hy en rechte die aen tegen eenen gelijken / ja jegens de besten en machtigsten / sonder eenig regard te nemen van wat Religie of qualiteit die zijn / en dat onder dertel van de Religie (daer mede hy des Koninx van Spangiens goedertierenheid misbruikte) en op dat hy dese sijne ongehoorde en noyt gebruikte tyrannye / exactien en nieuwe maniere van regeringe / naer lust sijns herten met meerder verseckerheid / mochte exerceren / heeftse met sterke garnisoenen benaut / en in de heerlijkste Steden belast en geordonneert Castelen te rechten / tegen de maniere / wetten / immuniteiten en ook de Rechten en Privilegien hen by de voorsaten des Koninx verleent / mitsgaders jegens de tractaten en accoorden by den Koning selfs gesworen: So dat notelijk en daer toe als met geweld bedwongen / de goede Prince siende dat den Koning niet te bewegen en was / en gene reconciliatie by hem en golde / voor genomen hadde tegen den selven Hertog van Alva oorlog aen te grijpen / daer door hy 't Vaderland mochte weder tot sijnen oude vryheid brengen / en sijne en sijn aenhangs stoutigheid tegen zijn en bedwingen. En also notoir en openbaer was met wat goeden moed sijne Majesteit de Christelijke Religie behertende en toegedaen was / en by consequentie in 't regard der geenre die ter selver oorsaken deerlijk worden geaffligeert. So versochten sy seer ootmoedelijk dat sijne Majesteits goede gelieste zy / dese so rechtveerdige en heilige sake met sijne hulpe te willen by zijn voor so vele hem 't selve sal gelegen zijn / seggende dese sake alle Christelijke Princen gemein te wesen / want het den voors Hertoge niet genoeg en sal wesen / dat hy dese Nederlanden (uitgeroit hebbende de Religie) sal hebben onder 't jok gebracht / maer dat hy ter gelegener tijd andere Rijken hoe verre die gelegen zijn / met gewelt of Spaense praktijke / onder dexel van de Religie / sal soeken t'incorporeren of in te nemen / daer mede hy de onversadelijke begeerlijkheid van te heerschen sal mogen volkomen / als genoegsaem blijkt uit de confederatie of verbond van Bayonen in den jare van 62. gemaekt / versoekende daerom op een nieu dat sijn Maj. op alles wel lettende / gelieven wilde haer een goedertierne antwoord te geven.

Propositie van de Gesanten van den Prince van Orangien aen den Koning van Sweden

Op welk relaes en versoek den Koning verklaerde hy den Prince een goed herte was toe dragende / en dat hy sijne en des gehele Nederlands Volk ellendigheid seer was beklagende / en dat hy gemeint hadde de Majesteit van Spangien by ander Princen onderwesen wesende / hy hem genadelijk soude gedragen hebben. Maer also hy als nu de gelegentheid der saken verstond / wilde hy voor al raed nemen met den Doorluchtigen Prince Caerle sijnen Broeder / Hertoge van Sudermannie en Prince van Vermeland / en des selfs Rijx opperste Raed / 't welk hem sal toegelaten worden dewijle het also behoort. Also mede alsulks andersins niet geboechelijk en konde geschien / en als dan te wege te brengen dat binnen den tijd van acht dagen d'selve Prince tot Stokholm sijn antwoord sal brengen / ondertusschen so het den Heeren lustede totten Prince Caerle selfs te reisen en hem 't gene voorschreven is / voor te houden / en soude hem niet onaengenaem wesen / daer op de voorschreven Gesanten seiden ook gelast te zijn by haren Prince met Brieven van credentie aen den Prince Caerle de sake ook t'ontdecken. Sijne Majesteit vraegde terstond wat de Brieven in hielden: Sy antwoorden de recommandatie van hare sake. En also verlof genomen hebbende met hry geleide / is een van den Edelen metten Castelein belast met haer te reisen / en also sy haer totter reise bereiden / is by haer van wegen sijne Majesteit gesonden den Hofmeester / seggende van sijne Majesteit gelast te zijn te vragen of zy yet vorders van haren Prince gelast waren / dat sy hem dat souden verklaren / of so sy liever hadden 't selve by geschrifte te stellen / op dat sijne Maj. daer naerder op mochte raed nemen / dat sy 't selve souden doen / sulx hebben sy metten voors Edelman gesonden aen den Koning / dit naervolgende geschrifte.

Mondelinge antwoorde des Konings van Sweden

Nadere verklaringe van de meninge des Princen van Orangien aen den Koning van Sweden

AEngesien dat het hooft-stuk van onsen aengeven voor uwe Majesteit, van wegen den Prince van Orangien, Grave van Nassau, &c. onsen Genadigen Heere generalijken alleen voorgestelt is geweest, te weten: dat uwe Maj. believen souden tegen den Hertog van Alva en sijnen aenhank, om de ongehoorde tyrannye wille, hulpe en bystand te doen, op dat de onmatige stoutigheid en eergierigheid der Spangiaerden, om tot gouvernement te komen (daer mede datse de goedertierenheid van den Coning van Spangien misbruiken, en hem ook als bedwongen sijn onderhoudende) geweert en tegen gehouden mag worden. So hevet ons goed gedocht de meininge van den Prince schriftelijken te verklaren, op dat uwe Maj. dese Christelijke sake (de welke met meer andere Princen gemein is) te beter soude mogen behulpelijken wesen, biddende uwe Majesteit het gene dat hier na volgt, goedertierlijken na sijne wijsheid en geleertheid te willen overleggen.

Ingevalle uwe Maj. meint dat by indien sy onsen Prince openbaerlijken hulpe dede, dat het selve soude mogen komen en redimeren tot sijnder Majest. schade en nadeel, so kan nochtans het selve met een andere maniere geschieden, te weten door den Doorluchtigen Prince Hertog Karel, uwe Majesteits Broeder, de welke also hy noch in sijn jonge jaren is, kan door dese occasie en middelen eenig uitnemende exempel van sijne sonderlinge vromigheid laten blijken, op dat de selve vromigheid by andere vreemde Natien ook bekent mag worden, insonderheid in alsulke godvruchtige en salige sake, inde welke ten eersten aen den almachtigen God, daer na ook aen allen Christen menschen van wat state datse zijn, een sonderling werk kan bewijsen, sonder eenig perijkel van uwe Maj. gelijkerwijs men in dese voorleden oorlogen van Vrankrijk bevindet van sommige Duitse Vorsten en Potentaten gedaen te zijn.

Maer by indien uwe Majest. tot dese rechtveerdige sake gemoed zijnde, van meninge is, dat het sekerder is nagelaten dese voorschreven middelen, datmen door vreemdelingen of andere, de welke sijne Majesteit onder sijn gebied getrouw heeft de sake uytrichte. So mach dan uwe Majesteit sonder eenige voorder ken-

kenniſſe te nemen, autoriteit en volle macht geven die hy meeſt vertrouwet, op dat onder 't dextel van kope en verkoop alle ſaken mogen gedreven worden: Daer-en-boven by ſich ſelven beraedſlagen en ordineren wat bewaerniſſe die tot meerder aſſeurantie wil hebben, indien niet, dat dan ingevalle daer eenige vreemde zijn onder 't gebied van uwe Majeſteit die deſe ſake toegedaen zijn, en middelen hebben ons gunſte en byſtand te bewijſen om ſchepen te bekomen, het zy door hun gelove, geloftenisſen of andere verbinteniſſen en bewaerniſſen die wy van wegen onſen Prince doen mogen. Dat indien gevalle uwe Maj. ons ſijn faveur toelaten wille, noch ons eenige handel of aenſlagen verhinderen, maer toe te laten van vreemde knechten aen te nemen in uwe Maj. landen, met licentie vande havenen te gebruiken, namentlijken die men Elsburg noemt, om de ſchepen te verlichten en te genieten de commoditeiten van dien, al ſonder ſchade en nadeel van uwe Majeſteit.

Iſt alſo dat uwe Maj. van den ſinne is deſe onſe ſake eenigſins behulpelijken te weſen, 't zy met ſes of acht ſchepen, of met een ander bequaem getal, ſonder ongerief van uwe Maj. So mag uwe Maj. verklaren en wijſen wat verſekeringe die ſal willen hebben om voldaen te weſen, op dat wy na-volgende de macht ons van ſijn Furſtelijke Genade gegeven, ons beſte doen mogen om uwe Maj. genoeg te doen en te contenteren.

En of gebeurde dat de Furſtelijke Genade van Hertog Karel, uwe Majeſteits Broeder de ſake aenname, indien gevalle ſullen bedenken en overleggen de bequaemſte middelen, door de welke ſijn Furſtelijke Genade, na uytwijſen des contracts te recht en vollen contentement doen ſouden mogen, alſo wel van ſijnen perſoon als van de ruiteren en knechten, gelijk dat recht en reden is.

Om welke oorſaken wille bidden wy uwe Majeſteit datſe in ſommige van deſen ons ſijn goedertierenheid en gunſte believe te bewijſen, op dat deſe onſe reyſe niet onnut en ſonder vrucht mag weſen, en dat metter haeſten, gemerkt alle deſe ſaken in de raſſigheid gelegen zijn, gelijkerwijs wy mondeling uwe Maj. t'ſijnder gelegentheid breder ſullen verklaringe doen.

Anderwerf biddende dat uwe Maj. in deſe rechtveerdige en Godſalige ſake niet in gebreke en wil weſen, 't welk indien datter geſchied, en ſal ſijne Maj. niet alleen onſen Prince, maer ook alle het volk in de Nederlanden met grote weldaden aen ſich verbinden, in der voegen datſe ten eeuwigen dage geen dankbaerheid genoegſaem en ſullen konnen daer tegen bewijſen.

De Geſanten van den Prince van Orangien doen haer verklaringe en verſoek aen Hertog Carel van Sudermannie/ des Konings van Sweden Broeder. (F. 244.)

Daer na opten xxij. dag der voorſchreven maend Juny/ zijn ſy gekomen tot Nieucopijn/ aldaer Hertoge Carel zijn reſidentie was houdende/ en alſo hy gewaerſchout was van hare komſte/ heeft 's anderendaegs audientie gegeven. De Brieven van ſijn Exc. hebben zy den Hertog gepreſenteert/ en remonſtrantie gedaen van de onlijdelijke tyrannye des Hertogen van Alba/ daer alle Chriſtelijke Furſten (ſeggenſe) ſich toe behoren te laten bewegen/ om ſulx te beletten: So dan de Excellentie van haren Genadigen Heere ſich ſonderlinge vertroude op het vroom gemoed en goede geſintheid van ſijne Furſtelijke Genade/ die hy totte rechte Chriſtelijke Gelove is dragende/ ſo hadde hy haer-luiden afgeveerdigt en geſonden aen ſijn Furſtelijke Genade om hulpe en byſtand te begeren/ &c.

Antwoorde van Hertog Carel.

DAer op dat ſijn Furſtelijke Genade ſtrax voor antwoorde heeft gegeven/ als dat hy den Prince ſeer bedankte van het goed gevoelen dat hy van ſijn perſoon was hebbende: daer beneven ook dat hy over lange genoegſaem van de tyrannye die den Hertog van Alba in het Nederland was aenrichtende/ gehoort hadde met groter droeffeniſſe en leetweſen ſijns herten van wegen het arm Volk en Chriſten menſchen/ maer dewijle hy niet en koſte of vermochte hier in ſijne Excellentie yet toe te ſeggen of te geloven/ ſonder den Majeſteit ſijnen Broeder voor eerſt geſproken te hebben/ om daer mede hem te beraedſlagen en ſijn advijs te verhoren/ heeft belooft korts na Stokholm te komen/ aldaer zijne Majeſteit korts hem ſoude laten binden/ en als dan haerluiden antwoorde te geven/ &c. hebben alſo verlof genomen ſijne Furſtelijke Genade bedankende.

Den ſelven dag heeft den voorſchreven Hertog Carel ſijnen Secretaris met noch een Edelman van ſijnen Rade/ by name Lubbert Covele van Kevele/ aen haer in de Herberge geſonden/ begerende noch eens met haerluiden te ſpreken en wijder te verhoren/ daer toe ſy ſeiden dat ſijn Furſtelijke Genade haer ſoude ontbieden/ gelijk ſy 's anderdaegs voor noen ontboden zijn geworden/ en hebben hare voorgeſlagen propoſitie breder verklaert/ als na luid en inhouden der Articulen aen zijne Majeſteit in 't geſchrifte geſonden/ te weten: om hulpe en byſtant van ettelijke ſchepen te mogen hebben/ niet dat zijn Furſtelijke Genade ſich ſelfs ter Zee ſoude begeven/ dan alleen haer die te doen hebben uitgeruſt en met volk daer op onder zynen Lieutenant/ en de ſaken begonſt en aengegrepen zijnde/ mocht ſijn Furſtelijke Genade als dan/ indien dattet hem goed dochte/ met 1500 of met 2000 paerden volgen/ als zijn Excellentie eenig Land bekomen en ingenomen hadde/ ſouden zijn Furſtelijke Genade van de onkoſten daer op te doen/ verſekeringe doen/ na de volle macht die zy hadden van den Prince.

Zijn daer na noch bele diverſe propooſten tuſſchen den Hertog en Diederig Sonoy gehouden wel meer dan twee uren lank gedurende.

Daer na zijnſe gereiſt na Stokholm daer ſy van Hertog Carel beſcheiden waren/ en gegaen tot Monſieur de la Garde, en Monſieur Carel de Mornay, Heere van Varennes, den welken zy ſekere Brieven van wegen den Prince/ by haer in een blank geſchreven/ gegeven hadden recht voor haer vertrek/ en hebben begeert datſe de ſake van zijn Excellentie en henluiden bewuſt ter herten nemen wilden/ en haer behulplijk zijn met raed en daed/ om te beter tot hare meninge te mogen geraken/ daer op den voorſchreven Varennes geantwoord heeft/ als dat hy niet lievers en ſage/ dan dat hy de gemene ſake vorderen mochte/ en dat hy 't woord dat hy geſproken hadde/ niet herroepen en ſoude.

Daer is terſtont de voorſchreven de la Garde in gevaren/ ſeggende/ dat hy de Articulen aen de Majeſteit geſonden/ geſien hadde/ en daer af met ſijne Majeſteit geſproken/ dan dat hy geen ſchepen laten volgen wilde op het gene datmen de koopluiden ſchuldig is/ om dat de ſchuld van Coning Erich ſijne Majeſteits voorſaet gemaekt was/ tot verderffeniſſe van den Landen en niet tot vorderinge. Vorder waer 't ſake dat ſijne Majeſteit de Schotten ſchepen in betalinge gave/ ſo ſouden alle andere ook willen betaelt weſen/ daer-en-boven het waer een kleinigheid voor zijne Majeſteit alſo te handelen/ dan zijne Majeſt. was te vreden de ſchepen te laten aen zijne Excell. op eenen geſetten dag te betalen/ daer voor de Coopluiden ſouden moeten geloven. Aengaende de Victualie die en hadde zijne Majeſteit de macht niet te doen/ niet voor twee ſchepen/ want de Onderſaten voor de langduirige krijg al uitgeteert waren/ in der voegen dat ſeker twee ſchepen van oorloge die daer tegen de Ruſſen geſonden waren/ benodigt waren geweeſt wederom te komen/ om datter geen middelen en waren die victalieren. Maer aengaende de Havene van Elsburg die beloof de hy haer te doen hebben/ hem makende daer voor ſterk.

Des anderen daegs zijnſe totten voorſchreven Varennes gegaen/ dewelke haer heeft geſeid dat hy deſelve is die hy voor was/ en dat de Schotſe Capiteinen ſelve by hem geweeſt waren en gebeden dat hy de Coninklijke Majeſteit ſoude willen ſpreken om betalinge te mogen krijgen/ want de Majeſteit henluiden wel ſchuldig was 80000 Daelders/ daer op hy geantwoord hadde dat hy haer ſoude ſpreken om te verhoren of zy de ſchepen van henluiden ſouden willen

ien over nemen / by also verre datse drie of vier schepen van den Maj. in betalinge namen / daer op dat de Schotten voorsz te vreden waren geweest.

Twe dagen daer na zijnse weder by Varennes en de la Garde vergadert geweest en heeft de la Garde: geseyd als dat sijne Majestept haer geene schepen doen en wilde / maer wel de Schotten in afkortinge van 't gene dat hun de Majestept schuldig is / soo dat sy voor al mette Schotten mochten sien te handelen / op datse daer na metter Majestept mochten spreken / want ingevalle sy luyden mette Schotten niet en kosten accorderen / so en souden de Schotten geen schepen in betalingi begeeren.

Daer op Sonoy voor antwoord gaf / als dat hy wel wiste dattet niet geoorloft en ware in een anders Heerlijkheyd / veel min een Coninkrijk / sonder consent eenig Volk aen te nemen / en dat men also eerst en voor al consent van sijne Majestept behoorde te hebben.

Daer op de voorschreven la Garde geantwoord heeft / als dat sijne Majesteit te vreden was / en begeerde datse mette Schotten souden handelen / in der voegen datse opten selven voorsz dag t'samen vergadert zijn / en hebben met hunluyden gehandelt en veraccordeert als hier nae volgt.

Handelinge mette Schotten die in 't Coninkrijke van Sweden hadden geroient.

Ten eersten / dat by indien datse bekomen van sijne Majestept drie of vier schepen wel toegerust met geschut en van poeyer / en andere munitie totten Oorlog dienende / gelevert inde Haven van Elsburg / dat sy luyden als dan te vreden sullen zijn die over te nemen voor den selven prijs daerse op geschat sullen worden tot Stokholm / by personen daer toe gedeputeert / met consent van beide partyen / om te dienen en geemployeert te werden ten dienste van den Prince van Orangien. En ook by alsulke midelen aen te nemen de Schotten om te schepe te treden tot Elsburg / te weten drie Regimenten ruyteren elk regiment 200. hunluiden betalende als ruiters / wesende meest al Edelluiden / niet tegenstaende datse sullen moeten dienen voor eenen tijd te voet / en noch een regiment van vierhondert voetvolk waer van den Capitein en den Luitenant sullen hebben gagie als Capiteinen van de ruiters.

Noch is veraccordeert datse betaelt sullen worden van drie maenden tot drie maenden / na datse verkregen sullen hebben eenige Stad of Haven / en hare gagie sal ingaen van dien dag af in een maend / welke gagie is geaccordeert / Daelders ter maend negen / voor den prijs diese hebben gehad van den Majesteit van Sweden / met conditien dat by also zijn Excell. meerder gagie is gevende aen andere / datse als dan ook so veel hebben sullen als andere / daer op datse belooft hebben hun te willen laten gebruiken daermense sal willen hebben. Item / noch is geaccordeert datmense niet opte hand en sal derven geven / aengaende de besoldinge van de knechten en ook den tijd dat zijn Furstelijke Genade sal schuldig zijn de schepen te betalen en over te nemen / en werd noch geen accoord gemaekt / voorder werde noch veraccordeert dat zijn Excellentie de Schotten in zijnen dienst van den begonsten krijg behouden sal so lange als andere soldaten.

Opten sesten Julij zijn voor den voorschreven de la Garde tot haer gekomen de Schotse Capiteinen / seggende als dat zijn Majesteit niet meer als drie schepen toegerust en wilde laten volgen / daer na maer twe / en datmen de reste van haer achterheid bewijsen soude tot Dansig of tot Hamborg te ontfangen / en dat zijne Majesteit de schepen op zijnen kost tot Elsburg sal laten brengen / dan de soldaten sullen moeten op haren eigen kost tot Elsburg reisen: en als sy haer vraegden of sy die twe schepen begeerden / hebben geantwoord datse souden haer beste doen om drie te bekomen / want men op de twe geen duisent mannen en soude konnen stellen. En indien dat zijne Majesteit noch maer twe en wilde laten volgen / datse als dan maken so veel te meer geschuts te krijgen / 't welk men sal mogen leggen en laden voor ballast: en also sy vast aenhielden osse ook die twe schepen alsse wel toegerust waren / begeerden te hebben / is weder geseid geworden datse eerst maken soude die twe te hebben / en als dan souden sy verder spreken so van de betalinge als anders / daer over hebben sy aen Monsieur de la Garde grote klachten gedaen.

Opten 7 van den voorschreven maend zijn weder tot haer gekomen twe Schotse Capiteinen / klagende dattet al af was van eenige schepen te krijgen / om dattet den Adel niet en wilde hebben dat men het Coningrijk bloot maken soude van schepen / en datse maken souden te vertrecken / men soude hen wat gelts op de hand in betalinge doen / dies soude Andreas Keit alleen daer blijven om de reste van de betalinge te vorderen / indien dat sy eenig voetvolk begeerden tot Lubek of tot Hamborg / seiden sy te vreden te zijn aldaer te komen ten dienste van zijn Excell. mits gevende wat opte hand.

Opten 8 dag daer na zijnse weder vergadert geweest metten voorschreven de Varennes en de la Garde, beklagende haer van wegen zijn Excellentie dat men so met haer handelden / en niet houden en wilde watmen haer toeseide / daer nochtans den voorschreven de la Garde heeft heten handelen metten Schotten / seggende / dat zijne Majesteit te vreden was schepen te laten aen den Schotten om haer voorts over te laten.

Daer op den voorschreven de la Garde na vele excusen geseid heeft / dat hy te vreden was zijn schip te verkopen / daer voor dat beloven souden moeten sommige koopluiden voor de betalinge / daer op dat de voorschreven Sonoy antwoorde dat hy middelen soude mogen vinden: daer na tegen den avond is l'Escluse, een van de Gesanten by d'andere gekomen / seggende / dat de voorsz la Garde geseid hadde / dat hy zijn woord soude houden staende / te weten dat hy haer het schip en de haven die hy haer toegeseid hadde / soude maken te hebben.

Opten 9 zijn Meester Herman van der Meere en l'Escluse gegaen tot Monsieur de Varennes, en hebben haer beklaegt / hoe dat Pontus de la Garde niet oprechtelijk met haer en de sake en handelde / beduchtende dat hy die articulen diese aen de Majesteit gesonden hadden niet overgegeven en hadde getrouwelijk / daer om datse de voorschreven Varennes gebeden hebben dat hy de Coninklijke Majesteit selve soude willen spreken en de sake communiceren / daer toe sy hem de articulen schriftelijk overgegeven hebben. Noch hebben sy hem gebeden dat hy de sake selve soude willen aennemen als een hooft / daer op heeft hy haer voor antwoord gegeven dat sy Hertog Carel selve souden spreken / en dat hy daer na in komen soude voorderende 't gene dat sy sullen begeren / Ec. En dat hy maken sal dat men de Coninklijke Majesteit in zijn presentie spreken soude / en een finale antwoorde krijgen sal / maer dat hy wel wiste dat sy geen schepen bekomen en souden / en klaegde over de lichtveerdigheid en ongestadigheid van den voorschreven de la Garde, &c. Wes hem belangende so en kost hy de sake niet aengeven om dat hy wel wiste dat hy niet uitrechten en soude / en dat hy de Coninklijke Maj. noch ter tijd niet aengenaem en was / niet te min hy ware altoos bereid de Majesteit van harent wegen te spreken en hare meninge te openbaren / noch seide hy dewijle Willem van Wijk drie of vier schepen gekocht hadde met het geschut / om te voeren na den Hertog van Alva / so was hy te vreden by indien men hem eenige bestellinge wilde doen hebben / dan hy met een Pinke en hondert mannen daer op sal maken / die te nemen en weg te voeren na zijne Excell. onder 't dekksel en schijn als of hy van wegen den Hertog van Alva quame. (F. 245.)

Daer na hebben Sonoy en l'Escluse voor goed aengesien dat Meester Herman van der Meere totten voorschreven de Varennes gaen soude / en begeren dat hy selve aen den Majesteit soude willen gaen en verhoren of zijne Majesteit de articulen gesien hadde / en ook begeerden van zijne Majesteit twe of drie schepen / of een ten minsten met het geschut gelevert in de Haven

Haven van Elsburg / alſo ſijne Majeſt. dat beſt dunken ſal / op datſe ſouden mogen ſpeuren wat ſijne Majeſteit voor den Prince begeert te doen / daer toe een abſolute antwoorde / haer excuſerende / dat ſy ſo lange niet geſolliciteert en hadden aen ſijne Majeſteit / want ſy hadden lange tijd opgehouden geweeſt door den genen daer ſy haer meeſt op betrouden en hoop op geſet hadden.

Opten elfden voor noen zijn de de l'Eſcluſe en van der Meere totten voorſz Varennes, om antwoorde / navolgende ſijne geloftenisſe gegaen / en heeft haer geſeid hoe dat hy Hertog Carel / en daer na de Majeſteit geſproken hadde / en datſe ganſchelijk verandert wären / wel merkende datter afgunſtigheid tuſſchen geweeſt ware / daer en boven dat hy ſelve ſijnen dienſt gepreſenteert hadde / ſeggende indien dat ſijne Majeſteit geliefde hy ſoude de ſake ſelve geern aengrijpen / dan het was al te vergeefs geweeſt / daer na heeft de voorſz Varennes weder aengegeven / ingevalle dat men 't goed vand / dat men hem een beſtellinge gave / hy ware gereet om het ſchip met geſchut geladen van Willem van Wijk aen te grijpen.

En alſo ſy luiden alſo te vergeefs werden opgehouden ſonder vrucht / hebben aen la Garde begeert indien dat ſijne Majeſteit haer geen ſchepen en wilde laten hebben / dat als dan ſijne Majeſteit haer ſoude toelaten eene vrye Haven om te gebruiken / &c.

Daer op de la Garde geantwoord heeft / dat Andries Torix tydinge gebracht hadde dat de Ruſſen met negen galleyen en vier ſchepen in de Zee waren / ſo dat ſijne Majeſteit geen ſchepen derven en koſte / anders ſoude hy haer van drie ſchepen gerieft hebben / alſo hy voorgenomen hadde / dies niet te min ſeide hy gereet te weſen om met den voorſchreven l'Eſcluſe by Hertog Carel te gaen / om te verhoren wat hy doen wilde.

Item ſeide de voorſchreven de la Garde noch voor excuſe datter noch een oorlog op handen was van den Coninck van Polen / en dattet daer in het Coninckrijke niet wel en ſtond / niet te min ſijn Excellentie ſoude hem altoos wel mogen verſekeren van een Haven.

Somma na dat deſe Geſanten van den Prince van Orangien lange waren met vele ſchone pdele woorden en beloften opgehouden / d'een tijd dat menſe drie of vier oorlog-ſchepen wel toegeruſt ſoude doen hebben in de Haven van Elsburg / met vrye toelatinge en paſſagie voor het krijgsvolk dat ſy ſouden aennemen / en dat de Majeſteit van Sweden de ſelve ſchepen ſoude doen paſſeren de Sont / mits dat ſy ſelfs de provi-
ſie van granen en anders / ſo totte ſchepen als ſoldaten behoeven / ſouden moeten beſtellen / te bekomen uit andere plaetſen en niet uit dit Coninkrijke / daer in de Geſanten wel te vreden waren / ook mede dat Hertog Caerle de ſelve ſake ſelfs wilde voorderen en aſſiſteren / &c. ſo is haer eintelijk door Monſieur Erboville, Hofmeeſter van Hertog Caerle / en Lubbert Cobele / Raed van den ſelven Hertog / opten twintigſten July aengeſeid van wegen Hertog Caerle voorſz / dat den ſelven Hertog ſeer bedroeft was dat hy den Prince niet behulpig weſen en mochte / gelijk hy tot dier tijd toe altijd van meninge geweeſt was / om de tydinge uit Lijfland gekomen / het welk in groot perijkel ſtont om te komen in handen van den Moſcoviter: ſo men daer in niet terſtont en verſage en de ſelve aſſiſteerde / daer toe in 't ſelve Coninkrijke geen ander Prince en ware dan Hertog Caerle / en datſe om dier oorſake / en om datſe ſekerlijk oorlog waren verwachtende tegen den Coning van Polen / alle haer middelen ſo van ſchepen als anders / moeſten by een houden in 't ſelve haer Coninkrijk / en geen aſſiſtentie / noch van ſchepen / nochte van volk en konden gederven / overleverende tot dien einde aen de ſelve Geſanten brieven van Hertog Caerle aen den Prince van Orangien / inhoudende ſijne onſchuld en excuſatie nopende deſe ſake voor ſo vele den voorſchreven Hertog aengaen mochte.

Excuſatie van Hertog Caerle / waerom hy den Prince geen hulpe doen en konde.

En opten 21 van den maend July na middag zijn deſelve Geſanten omboden geworden door den Secretaris van den Coning en ander Edelluiden / om te komen voor Grave Peter Braegde / Grave van Wiſſingborg / Vry-Heer tot Kibbenholm / Heere tot Tijnholm / en den Cancelier genaemt Nicolaes Guldenſtern / daer gekomen zijnde / heeft Graef Peter voorſchreven alle 't volk dat in de Camer was heten uitgaen / behalven twe Secretariſſen / van den welken den eenen van beiden (na dat de voorſz Grave haer ſeker ſchrift gegeven hadde dienende voor een antwoorde van wegen zijne Majeſteit aen den Prince) in Latijn totte ſelve geſanten in effecte ſeide dit navolgende: Als dat ettelijke dagen geleden ſijne Majeſteit van haer aengegeven is geweeſt den ſtaet van de Nederlanden, verſoekende daer om van ſijne Majeſteit hulpe en byſtand om ſommige ſchepen te mogen bekomen, tot behoef van den Prince van Orangien, &c. Maer dewijl dat daer ſeker oude verbonteniſſen waren met den Coning van Spangien, dewelke tot noch toe ongevioleert gehouden ſijn geworden, was ſijne Majeſteit gedelibereert deſelve noch niet te willen breken, maer in eeren te houden, in der voegen dat uit dien ſijne Majeſteit den Prince geen hulpe of byſtant en konde toeſeggen, inſonderheid alſo ſijne Majeſteit om ſeker oorloge noch voor handen ſijnde, geen ſchepen en ſoude mogen of konnen derven, dan weſ ſijn Majeſteit anderſins vermochte, daer ware ſijn Majeſteit altoos toe bereid. Daer op na dat ſy zijne Majeſteit bedankt hadden / weder geſeid hebben als datſe de meninge van zijn Majeſteit genoegſaem verſtonden / te weten als dat om twe geallegeerde redenen zijne Majeſteit den Prince haren genadigen Heere geen byſtand en koſte bewijſen / maer dewijle dat hare articulen van wegen zijn Furſtelijke Genade zijne Majeſteit ſchriftelijken overgegeven / inhoudende waren dat hy indien zijne Majeſteit niet geraedſaem en vond den Prince directelijken behulplijk te weſen / dat als dan 't ſelve door andere gevoeglijke middelen wel geſchieden mochte / 't zy by maniere van kope van ſchepen / of anderſins door andere middelen als zijne Majeſteit believen ſoude / ſonder eenige voorgedere kenniſſe van ſaken na het inhouden van den voorſchreven articulen en het mondelinge aengeven door Monſieur de la Garde, 't welk zy wel begeert hadden / dat dien achtervolgende wat hadde mogen geſchieden / om wat te bekomen. En aengaende de interceſſie de welke zijne Majeſteit ten voordeel van den Prince aen den Coning van Spangien was preſenterende / verklaerden zy zijne Majeſteit ſeer te bedanken / dan dat het ſelve was al langen tijd te voren eer zijn Furſtelijke Genade de wapenen in de hand nam / en door de Nederlanden na Vranckrijk toog / door ſommige Potentaten aen den Coning van Spangien ten vollen te vergeefs gedaen / ſo dat zijn Excellentie met een Libel in druk uitgegeven / verklaert hadde de oorſaken daer door dat zijne Excellentie gedwongen was de wapenen in de hand te nemen / niet tegen den Coning van Spangien / maer tegen den Hertog van Alva / tot behoef en dienſt van den Coning van Spangien / en om de Landen van der Inquiſitie en andere tyrannijen te verloſſen / en alſo in haer voorige vryheid te ſtellen. Daer na hebben verlof begeert om de antwoorde van den voorſchreven Grave haer in het geſchrifte gegeven te mogen leſen / en daer na daer op gevoeglijken te mogen antwoorden / dit geſchrifte was luidende aldus:

Affcheid den Geſanten van den Prince van Orangien gegeven van wegen den Coning van Sweden

Schriftelijk afſcheid en antwoorde des Coninx van Sweden

ANtwoorde des alder doorluchtigſten en machtigſten Prince Heere Johan den derden, der Sweden, Gotthen en Wenden, &c. Coning, den Edelen en weerdigſten Diederich van Sonoy, Harman van der Meere, in beide den Rechten Doctoor, en Jan vander Cluſe, des doorluchtigſte Prince Heere Willem van Orangien, en Grave van Naſſau, &c. Geſanten gegeven den 20 Julij Anno 1571.

De Doorluchtigſte Coninklijke Majeſteit van Sweden heeft goedlijk verſtaen, 't gene des Doorluchtigen Prince van Orangien Geſanten, ſo van der Nederlan-

den ſtaet, ſo van de hulpe van ſijne Majeſteit te impetreren, ſeer onlangs hebben geproponeert, totte welke de doorluchtigſte Coninklijke Majeſteit alſo heeft belieft te antwoorden.

Ten eerſten hoe wel ſijne doorluchtigſte Majeſteit gene ſake eerſt nochte ouder en heeft, dan dat hy de ſincere goetdadelijke en beſtendige vriendſchap en vrede met yder Chriſten Prince en die van buurſchap ſijne Majeſteit raken, lief heeft. Alſo verſtaet hy ook bedroefdelijk den ſtaet in welken deſe Nederlanden nu eenige jaren in beroerte en anderſins hebben geſtaen, en van goeder herten begeert en wenſcht hy dat by goede middelen en tot gemeinen beſte daer in worde beraedſlaegt, en alſo nochtans tuſſchen de Majeſteit van Spangien en ſijne Rijken en Palen van ouds by onſe Voor-vaders zijn onderlingen gepaſſeert en gemaekt oude verbonden, in de welke ſijne Majeſteit voor ſijn deel ontwijffelijk wil blijven, en de ſelve tractaten, verbonden en accoorden tot deſen dage toe ſinceerlijk allenthalven en onverbrekelijk zijn onderhouden, en kan daer om ſijne Majeſteit by gene middelen by der Geſanten geproponeert, hem tegen den Hertog van Alva des Conings van Spangien in de Nederlanden ge-
(F. 246.) ſtelde Gouverneur, den Prince van Orangien hulpe of byſtand beloven, en hem bemoeyen met nieuwe oorlogen, noch mede te deſer tijde de ſchepen gederven of ontberen.

Dan ſo ſijne Coninklijke Majeſteit by andere wegen en redenen of door ſijne interceſſie aen den doorluchtigſten Spaenſen Coning, hem en de Landen eenig voordeel of profijt konde doen en 't gemein beſte en vrede gevorderen, in ſulken dele wil hy hem met ander Chriſten Princen van goeder herten in alles employeren. Gedaen tot Stokholm ten tijde als boven, en was bezegelt met een opgedrukt zegel des Conings. Daer onder ſtond geſchreven, by eigen laſt van de Coninklijke Majeſt. en ondertekent *Nicolaes Guldenſtern*, des Sweedſe Rijks opperſte Cancelier en Bander-Heere van Eemt by Holm.

DAer na hebben ſy luiden noch verſcheiden propoſten gehad en moeiten gedaen om de Haven van Elsburg vryelijk te mogen gebruiken / maer ſiende dattet al te vergeefs was en dat den Heere van Varennes hen-luiden niet hoe eer hoe liever te vertrecken / en datter niet dan bedriegerye / lichtveerdigheid en ongeſtadigheid aldaer te Hove om en ging / en datſe den Coning veranderden en draeiden ſo ſy wilden / ſo zijn ſy luiden / niet uitgericht hebbende / dan dat ſy verworven en toe-segginge kregen dat des Princen volk by noot van onweder en andere eerlijke ſaken de Haven van Elsburg ſouden mogen gebruiken / ſonder dat ſy nochtans dies aengaende ſchriftelijk beſcheit konden bekomen / van Stokholm vertrocken / latende
De Geſanten van den Prince vertrecken uit Sweden. aldaer Jan de l'Eſcluſe om te handelen metten Vice-Admirael van Sweden / de welke door eenen Capitein genaemt Johan de Colonia ſijnen dienſt dede preſenteren aen den Prince van Orangien.

De Prince van Orangien en ruſte even wel niet aen allen zijden hulpe te ſoeken / en aenſlagen te maken ſo binnen als buiten de Nederlanden / daer waren ook ſommige binnen 's Lands de welke preſenteerden / dat als de Prince in 't veld ware en eenige macht hadde datſe mochten verſekert zijn ſy luiden ſo haeſt den Prince met zijn volk ontrent de Steden ſoude komen / in haer eigen huiſen ſouden Poppen leggen / en de ſelve met andere aen brand ſouden ſteken / ten einde hy te beter meeſter van de Steden ſoude werden / ſo groot was den haet die ſy tot den Hertog van Alva en de Spangiaerden droegen. De Prince van Orangien heeft ook aen Jonkheer Willem van Blois / geſeid Treſlong / de welke hem (zedert den slag tot Jemmingen daer hy met Graef Lodewijk was geweest / en ſeer gequetſt tot Embden was gekomen) begeven hadde in dienſte als Edelman by Edſaert Graef van Oost-Vriesland / geſonden commiſſie om twe ſchepen van oorloge ter Zee toe te ruſten / over ſulx heeft hy ſijn affcheid van den Graef bekomen hebbende / ſich
Jonkheer Willem van Treſlong ontfangt commiſſie om twe ſchepen van oorloge toe te ruſten. tot Embden begeven / al waer hy van ſeker Engelsman een ſchip gekoft heeft / groot ontrent negentig laſten / met ſeſtien Lepelſtucken of Gotelingen / met alle zijn zeilen en gereetſchap / voor vijf-hondert ponden ſteerlings / en de koop geſchied weſende / heeft afgeveerdigt Capitein Kobol / die hy aengenomen hadde voor ſijnen Lieutenant / om tot Jarmuyen in Engeland 't voorſchreven ſchip te ontfangen / blijvende hy middelretijd tot Embden om orde te ſtellen tot betalinge van 't voorſchreven ſchip / dan korts daer na zijnder brieven van den voorſchreven Graef gekomen aen de Magiſtraet van Embden / dat ſy den voorſchreven Treſlong ſouden verſekeren / 't welk hy die van Embden terſtont na gekomen is / en is voorts door laſte van den Graef / handen en voeten geſloten na het huis te Lieroor gebracht / en ontrent veertien weken lang ſtrictelijk gevangen gehouden / ſonder dat hy te rechte geſteld of dat eenigen eiſch of concluſie jegens hem gedaen en genomen is geweeſt / niet jegenſtaende vele en menigvuldige ſupplicatien aen den voorſchreven Graef hy hem gedaen / ſonder dat hy ook konde verſtaen de oorſake van ſijne gevankeniſſe / dan dat men ſeide dat den Graef van Embden aengedient was dat hy binnen der ſtad van Embden ſeker perſoon van Amſterdam hadde gerantſoeneert / en dat Kobol zijnen Lieutenant diverſe roverijen hadde gedaen in des Graven Land / ten leſten is hy ontſlagen uit de gevankeniſſe / mits dat hy al voren tot borge ſtelde Juffrou Agatha Benninga van Oplewaert voor de ſomme van 1000 daelders dat hy uit de ſtad van Embden niet en ſoude vertrecken / voor en al eer daer in by den Graef anders ſoude weſen geordonneert / dan na dat hy noch ontrent veertien andere weken lange tot Embden was gebleven / en dat hy geen affcheid en konde bekomen / en hem de middelen tot ſijn onderhoud nodig zijnde / begonden te faelgieren / dewijle hy aldaer weinig in handen hadde / ſo heeft hy ſich eintelijk na voorgaende proteſtatie van dat hem geen recht en mocht gebeuren / en van preſentatie van ſich tot allen tijden in rechte te ſiſteren ter plaetſe daer men hem rechtelijk aenſpreken ſoude willen / van daer geabſenteert en heimelijk vertogen / hem begevende op Zee ten dienſte van den Prince.

Jonkheer Willem van Treſlong werd door laſt van den Graef van Embden gevangen.

Terwijlen de voorſz Treſlong noch binnen Embden was / ſo heeft den Admirael van Amſterdam Boshuiſen etteliike ſchepen van den Prince van Orangien voor Embden leggende / overvallen en met geweld genomen / de borgeren van Embden hebben ook ontrent den ſelven tijd den Graef van der Merk uit Embden gejaegt.

Boshuiſen neemt eenige van de Prince ſchepen voor Embden leggende.

DJe van de Geeſtelijkheid en de Magiſtraten der ſtad Utrecht / ontſlagen zijnde van het Spaenſe garniſoen ſo voorſz is / vreſende dat ſo haeſt de ſchepen van den Prince verjaegt of vertogen ſouden weſen / den Hertog van Alba de Stad wederom met Spangiaerden ſoude belaſten en beſwaren / ſo de fame ging datſe wederom tegen de Winter aldaer ſouden komen / en wel wetende datſe aen den Hertog geen gehoor en ſouden hebben / zijn te rade geworden Requeſte te preſenteren aen den Coning van Spangien / ten einde om van de voorſz ſoldaten ontlaſt te mogen blijven: hebben over ſulx aen de Deken van Sinte Pieters haren Gecommitteerden in Spangien / overgeſonden deſe na-volgende Requeſte / ten einde hy die aen de Majeſteit preſenteren ſoude / de Requeſte was luidende aldus:

Die van de Geeſtelijkheid en die van de Magiſtraet van Utrecht preſenteren Re-

AEN DEN CONING.

GEven in alder ootmoet te kennen uwe Majeſteits onderdanige de Prelaten, Dekenen en Cappittelen van den vijf Godshuiſen binnen uwe Majeſt. ſtad Utrecht, mitſgaders de Schout, Burgemeeſteren en andere Regeerders van de ſelve Stad, hoe dat ſy Suppliianten zedert dat de Landen van Utrecht hen by tractate onder de Keiſerlijke Majeſteit, hoogloflijker memorie, uwe Majeſteits Heere en Vader gegeven hebben, hen al-

queſte aen den Coning om ontlaſt te mogen blijven van garniſoen.

altijds ſo onderdanig en getrouw jegens deſelve ſijne Majeſteit voor, en uwe Majeſteit na, gedragen hebben, als eenige andere omleggende Steden, 't welk ſy-luiden merkelijken vertoont hebben in de voorleden troublen die in uwe Majeſteits Nederlanden in den jare 66 (God beterт) geweeſt zijn, dat ſy om de Stad en Landen van Utrecht van den overval en oppreſſie van den rebellen en ſectariſſen (die niet en ſochten dan de voorſchreven Stad en byſonder die van de Geeſtelijkheid te ruineren en vernielen) te bewaren en beſchermen, merkelijke, groote en exceſſive koſten gehad en gedragen hebben, ſo in 't onderhoud van een grote menichte van ſoldaten die ſy in haren dienſt aengenomen, en ontrent den tijd van negen maenden ten einde als boven, onderhouden, en veel aen ſlagen op deſelve Stad, meer dan andere gemaekt, daer mede gebroken en gereſiſteert hebben, als ook door dien dat ten tijde de voorſchreven rebellen binnen Vyanen ſo ſterk geworden waren, dat ſy apparentelijk met het krijgsvolk de Landen van Utrecht jegens hen-luiden niet en ſouden hebben konnen defenderen, t'haer-luiden ernſtige verſoek binnen de voorſchreven Stad gekomen is den Grave van Megen, met ſijn geheel Regiment knechten, het welke ſy met groter devotie ontfangen en in hare huiſen gelogeert en geaccomodeert hebben den tijd van ontrent vijf maenden of meer, tot grote koſten en laſten van den inwooners van deſelve Stad, ſo geeſtelijk als wereltlijk, die ook des te meerder ſijn geweeſt, dat ten tijde de voorſchreven ſoldaten binnen Utrecht gelogeert waren, ſy geen of ſeer weinig geld hadden daer mede ſy hen mochten onderhouden, ſulx dat de ſelve hebben moeten leven eenſdeels van 't gene henluiden by den rijken gegeven, en eenſdeels van 't gene hen-luiden by den armen geleent is geworden, welke leninge tot een merkelijke ſomme was bedragende, daer van noch een deel te betalen ſtaet, en hoewel dat de voorſz Stad en Inwoonders van dien, ſo geeſtelijk als wereltlijk, de voorſz koſten gedragen hebben, meer dan eenige andere ſteden daer ontrent, vermits ſo voorſz is, meer aenſlagen op henluiden, en op het gehele Land van Utrecht, dan andere gemaekt waren, en conſequentelijk meerder perijkelen wederſtaen hebben, en dat ſy wel hadden verhoopt dat (de voorſz troublen ceſſerende) ſulks aengeſien ſoude hebben geweeſt, ſo heeft het nochtans belieft de Excell. van den Hertog van Alva, Gouverneur en Capitein Generael over uwe Majeſteits Nederlanden, in de maend van Auguſto in den jare 69 leſtleden, in de voorſchreven Stad te ſchicken het gehele Regiment van de Spaenſe ſoldaten van den Tertio van Lombardyen, die aldaer gelegen hebben van den 21 van deſelve maend, tot den leſten Novembris daer aen volgende, dat twe Vaendelen van 't ſelve Regiment elders geſonden werden, blyvende aldaer d'andere 8 Vendelen tot de komſte vande Coninginne in de voorſz Nederlanden, het welk was in de maend van Auguſto Anno 70 leſtleden, en zedert die tijd ſijn aldaer gebleven ſes Vendelen, tot in 't laetſte van de maend Meert, dat overmits de Landen van Holland door de ballingen en fugitiven te water ſeer geinfeſteert worden, eenige van de voorſz ſoldaten geleid ſijn binnen de ſteden van Alkmaer en Leiden, blijvende aldaer de reſte en principaelſten tot den 6 Mey leſtleden, dat overmits de voorſz infeſtatie noch duerden, deſelve reſte mede gelicht en tot Delft verleid is, alſo dat ſy ſupplianten met de voorſchreven ſoldaten in manieren voorſcheven beſwaert ſijn geweeſt den tijd van twintig maenden, en dit tot onſprekelijke en ineſtimable koſten, ſo van 't Lichaem van den voorſchreven Stad, als van de particulier inwoonders van dien, ſo geeſtelijk als wereltlijk, ſo overmits het ſervice dat ſy eenſdeels in ſpecie en eenſdeels in gelde den ſoldaten hebben moeten geven en betalen, als andere koſten die ſy gehad hebben, en hen by den ſoldaten boven het ordinaris dat ſy pretendeerden henluiden toe te komen genoeg af-gedrongen ſijn, die-men te ſamen eſtimeert en wel bevonden ſouden werden te bedragen ter ſomme toe van twe-hondert duiſent Carolus guldens, ſulx dat door dien een groot deel van den borgers en ingeſetenen van de voorſchreven Stad alſo veramt zijn, dat ſy langer niet en hadden om haer eigen perſonen, wijven en kinderen te onderhouden, die ſy hebben moeten ontrecken 't gene ſy den voorſchreven ſoldaten gegeven hebben, waer door ook veel van de ſelve genooddrukt ſijn geweeſt haer huiſen, en de reſte van haer-luiden goederen (die ſy noch hebben mochten) te verlaten, en uit de (F. 247.) ſtad Utrecht te vertrecken, niet tegenſtaende wat verboden van wegen die van der Stad ter contrarie gedaen werden, gelijk als ook veel van de geeſtelijkheid en andere rijke, edele en borgers van de voorſchreven Stad hen vertrocken hadden, ſo overmits de groote en exceſſive koſten die ſy hadden van de ſoldaten, als overmits den groten overlaſt, overdaed, hoogmoed, forſen en gewelden die hen-luiden ſonder reſpect van haer-luiden perſonen, of ſy geeſtelijk of weerlijk, mans, vrouwen of kinderen waren, en die van haer-luiden familie, dagelijks van den voorſchreven ſoldaten aengedaen worden, en ſy van den ſelve lijden moſten, ſonder dat eenigen ſtraf of correctie over hen-luiden gedaen worden, alſo dat over mits de voorſchreven licentie en impuniteit, behalven meer andere enorme, abominable en onbehoorlijke acten tot ſeven of acht neder geſlagen, die binnen Utrecht by de voorſchreven ſoldaten gedaen zijn geweeſt, en eenige aen de perſonen van haer eigen Weerden of Patronen (een ſake die voor den Heydenen abominabel plag te weſen) al ſonder eenige correctie als voorſz is, hoe wel de Capiteinen binen de Stadt waren: En dat d'Excellentie van den voorſz Hertog van Alva by miſſive in 't generael van den voorſz overlaſten geadverteert is geweeſt, ſulks dat te beduchten ware geweeſt, indien de ſoldaten noch langer binnen Utrecht gebleven hadden, dat de voorſz Stad (die de minſte niet en plag te weſen onder die van uwe Majeſt. Nederlanders) geheel verarmt, gedepeupleert, gedeſoleert, en ſo wel van Geeſtelijke als Wereltlijke verlaten, en conſequentelijk bedorven ſoude hebben geworden, gelijk die ook alreede genoegſaem verarmt en bedorven is, ſonder dat nochtans eenig profijt daer van gekomen is tot uwe Majeſteit, jegens de welke ſy niet en verhopen alſulken tractement verſchuld te hebben, en ter oorſake voorſchreven, te weten, ſo over mits de koſten die de Stad gedragen heeft in den voorleden trouble, als ter oorſake van de voorſchreven ſoldaten is 't lichaem en inkomen van de voorſchreven Stad alſoo ten achteren gekomen, dat ſy langer niet alleen niet en mogen dragen de ordinaris laſten; maer ook niet betalen de lijf-renten die de ſelve jaerlijk ſchudig is den borgers en inwoonders van de voorſchreven Stad, die over mits dien boven de voorſchreven ſwarigheden, ook gefruſtreert werden van 't geene haar-luiden beſte en ſekerſte inkomen plach te weſen, waer door de voorſchreven Stad (die onder andere omleggende groot geloof plach te hebben) in toekomende tijden als van noode ſal weſen eenige penningen op 't lichaem van de ſelve Stad te lichten, geen geloof meer en ſal hebben; noch penningen weten te vinden, 't welk ook ſoude mogen komen tot grooten intereſt van uwe Majeſteit, voor de welke de voorſz Stad dikwils voor merkelijke ſommen van penningen haer geloof geſtreckt heeft in tijde van nood, en als ſy van des verſocht waren, gelijk ſy 't ſelve noch inden voorleden trouble gedaen hebben, als eenige vendelen voetknechten by Utrecht leggende, gecaſſeert werden, ſonder dat ſy daer van als noch ontlaſt en gevrijt ſijn. En alſo dan (onder correctie te ſpreken) geheel onredelijk was dat een Stad alleen (die geen Frontier-ſtad en is, en bewaert is met een goed Caſteel daer ordinaris garniſoen op leid, die ook tot geender tijd jegens uwe Majeſteit gerebelleert heeft) tot haer gantſe bederfeniſſe ſoude dragen de laſten die in alle gevalle by uwe Majeſteits Provintien en Steden van het Nederland in 't gemeen ſoude behoren gedragen te worden, dat ook binnen de voorſz Stad is een Eerts-Biſdom, met veel Capittelen, Kerken, Clooſteren en andere Godshuiſen, daer door ook aldaer eene menigte van Geeſtelijdheid en meer dan in eenige andere ſtad van

uwe Majesteits Nederlanden resideert, wiens leven en conservatie seer qualijk over een komt mettet leven en conversatie van den soldaten, met de welke veel van hen-luiden als andere inwoonders van de voorsz Stad seer beswaert sijn geweest. So hadden de Regeerders van de voorsz Stad (bemerkende dat sy noch d'Ingesetenen van de voorschreven Stad, de voorschreven swarigheden langer niet en mochten dragen) 't gene voorsz is eerst kortelijk in den voorleden jare in de maend van Mey d'Excellentie van den voorsz Hertog geremonstreert, en vermits, sy doen geen ontlastinge en konden verwerven, hadden 't selve naderhand by haer Missive van den lesten Julij Anno tseventig andermael versocht, en so daer in als voren niet versien worde, hadden nu in 't leste van den voorleden maend van Meerte by Requeste weder in 't lange vertoont en versocht, dat sijn Excell. soude gelieven de voorsz Stad te begenadigen, en soldaten elders te verleggen, daer op sy voorts doen vervolgen hebben appoinctement of dispositijf, dan al eer sy eenige apostille hebben kunnen verwerven, gelijk sy als noch ook geen en hebben, is gebeurt so voorsz is, dat overmits de voorsz infestatie van den Ballingen en Fugitiven sijn Excell. de voorsz soldaten uit Utrecht gelicht, en in Holland ter voorsz plaetsen verleit heeft, sulks dat de Suppliantien nu (God heb lof) van de voorschreven soldaten verlicht en ontlast sijn. 't Is nu so dat d'Excellentie van de voorschreven Hertog van Alva, of door eenig quaed rapport dat hem van den Supplianten gedaen mach sijn, daer door hy eenige sinistre opinie van hen-luiden Suppliianten geconcipieert mach hebben, of uit eenige andere oorsake niet wel jegens den Supplianten en andere van den Staten van den Landen van Utrecht geaffectioneert is, sonder dat sy Supplianten weten sulks jegens uwe Majesteit of sijn Excellentie in eeniger manieren verschuld te hebben, of uit wat oorsake 't selve procedeert, anders dan dat schijnt dat sulks hergekomen soude sijn ter cause van de petitie van den 100, 10 en 20 penning, by sijn Excellentie van hen als van den patrimoniael Landen van uwe Majesteit geeischt, tot dewelke (also de Staten hen lieten dunken opgehouden te sijn, meer dan andere van nieus aengenomen landen, dat ook deselve niet wel practicabel en anderfins voor de Landen van Utrecht onverdraeghelijk was) de voorsz Staten niet en hebben konnen verstaen, maer om te vertonen de goede wille en affectie (die sy altijd gehad en gedragen hebben tot uwe Majesteit) hebben in plaets van de voorsz petitien uwe Majesteit gepresenteert een sekere somme van penningen, en de selve eintelijk begroot ter somme toe van 100000 gulden, boven andere 12000 by henluiden te voren betaelt, verhopende daer mede te volstaen als sy in gelijke saken so by tijde van de Keiserlijke Majesteit hoogloflijker memorie, als by uwe Majesteit gedaen hebben, maer en heeft sijn Excellentie hem daer mede niet te vreden gehouden, en onlangs na de voorschreven presentatie toegeschikt de voorschreven soldaten, en ook de voorschreven Staten in 't generael, en de Regeerders van de Stad in 't particulier doen accuseren als of sy *crimen læsæ Majestatis* gecommitteert hadden, dat nochtans tot geender tijd in haer gedachten gevallen is. Sulx dat de Supplianten 't selve bemerkende, eintelijk om so van den soldaten ontlast, als van de vexatie van den voorseiden Processe ontslagen te worden, voor de voorsz petitien gepresenteert hebben gehad te betalen 150000 gulden boven de twaelf duisent die betaelt waren, maer en heeft sijn Excellentie niet belieft deselve presentatie te accepteren, alhoewel dat de Supplianten verhopen met deselve niet alleen veel meer te doen dan eenige Landen by Tractaet aen uwe Majest. gekomen (met de welke de Supplianten immers van een conditie behoorden te wesen) maer ook na haerluiden kleinigheid, onvruchtbaerheid en armoede, so veel of meer als na advenant eenige van de patrimoniale Landen van uwe Majest. so van den hondersten als voor de redemtien vanden tienden en twintigsten penning gegeven hebben, sulx dat de voorsz sake als noch also staet, waer door mitsgaders dat de Supplianten verstaen dat sijn Excellentie niet wel genoegt soude hebben, dat sy van de sententie die sijn Excellentie uit de voorschreven Processe jegen hen-luiden gegeven heeft, aen uwe Majesteit geappelleert hebben gehad, de Supplianten seer besorgt sijn, dat de selve sijn Excellentie de voorschreven soldaten hen-luiden weder toe soude mogen schicken, so haest als de voorschreven Zee-rovers vertrocken of verjaegt, en de Zee geveiligt sal sijn, 't welk voor den Supplianten en andere Inwoonders van de Stad Utrecht geheel onverdragelijk soude wesen, en voorts causeren de uitterlijke bederffenisse en desolatie van den voorschreven Stad, het welk sy niet en verhopen de meninge te wesen van uwe Majesteit, in wiens æquiteit, sachtmoedigheid en ingeboren goedertierenheid de Supplianten ganschelijk betrouwen, dat uwe Majesteit meer sockt de conservatie dan bederffenisse, voorderinge dan achterdeel, welvaren dan qualijk varen van de voorsz Stad en Inwoonders van dien, so geestelijk als wereltlijk, tot den welken sy Supplianten hen daerom keren en hen neder werpende voor de voeten van de selve, bidden en versoeken seer ootmoedelijk dat uwe Majesteit believe sich over henluiden en bysonder over de arme schamele inwoonders van de voorschreven Stad te ontfermen, die te begenaden, en dien volgende de Excellentie van den Hertog van Alva te ordonneren dat hy de voorsz Stad Utrecht met geen garnisoen of soldaten meer en belaste of besware, ten ware de nood sulx eischte, in welken gevalle de Supplianten altijds willig sullen sijn te ontfangen alsulke garnisoenen als men hen toeschicken sal, gelijk sy 't selve altijd bysonder in den voorleden Trouble wel getoont hebben, 't welck doende, &c.

Des Conincx schrijven aen den Hertog van Alva op 't versoek van die van Utrecht.

Op welk versoek de Coning opten tienden September een-en-t'seventig gedepescheert heeft sekere Missive aen den Hertog van Alva / by deselve schrijvende: hoe dat hem de voorsz Requeste overgesonden was / inhoudende sware klachten over de sozsen en overdaden die de Supplianten geleden hadden van de voorschreven soldaten / dat hoe wel hy hem versekert hield dat hy niemand van zijn goede Vassalen of Onderssaten met Soldaten en soude willen belasten sonder wettige redenen en groten nood / dattet hem nochtans een aengename sake soude wesen dat zijn Excell. dien aengaende / sonderlinge acht soude slaen / merkelijk in regarde van den Supplianten / om redenen by henluiden in haer Requeste in 't breed aengetogen / en om te eviteren haer-luider gehele ruine en bederffenisse / ten ware in tijde van nood / in welken gevalle hy het remitteerde aen zijn Excellentie als wesende ter plaetsen.

Ik hebbe hier vozen verhaelt hoe dat de Hertog van Alba in den jare 1569. van de Staten der Nederlanden hadde geeischt den tienden penning van de verkopinge van alle roerende / en den twintigsten penning van de verkopinge van alle onroerende goederen / so dik en menigmael deselve verkost souden werden / en ook hoe dat de Staten van alle de patrimoniale Landen daer in / naer vele swarigheden / Remonstrantien en Supplicatien geconsenteert hadden / maer dat zy de selve naderhand vooz den tijd van twe jaren hadden geredimeert met twe milioenen gouts 't jaers. En also nu dese twe jaren by na omgekomen waren / heeft hy op nieuws willen vooztgaen / mette collectatie van den voozschzeven tienden (F. 248.) en twintigsten penning / niet jegenstaende dat hy wel bevonden hadde den groten haet en afkeer die alle de Nederlanders in 't generael daer vooz op hem gekregen hadden: niet te min hy achtende luttel den selben haet / bleef by zijn pzopoost en voornemen / latende sich bedunken dat hy den Nederlanders sodanigen toom en breidel in de mond geleid en so t'onder gebzogt hadde vooz de Castelen en garnisoenen / dattet hen-luiden onmogelijk soude zijn haer tegen hem te opposeren / ja liet sich voozstaen datse het jok dat hy haer wilde opleggen / hoe swaer het soude mogen zijn / al stilswij-

ſwijgende ſouden moeten dragen / hy achte luttel des volks haet / maer naer het ſpreek-woord van den Tyran Caligula /

Dat yegelijk my haet is my geen pijn,
't Is my genoeg gevreeſt te zijn.

Waſt hem genoeg dat hy door ſijn wreedheid ontſien en gevreeſt was / alſo heeft hy den leſten Julij laten uitgaen ſeker Placcaet van moderatie van den ophefve des tienden penningſ / en het ſelve met brieven geſonden aen de particuliere Provincien / om gepubliceert en ter executie geſtelt te werden: den Brief aen de Staten van Holland was luidende aldus:

Schrijven van den Hertog van Alba aende Staten van Holland nopende den x. en xx. penning.

DOn Ferdinando, &c. Lieve en wel beminde / aenmerkende de grote ſwarigheden die tuſſchen de Staten van deſe Landen gereſen zijn / ſo wel om te vergelijken hare quoten en aendelen by hen reſpectivelijken geaccordeert / in plaetſe en voor de redemptie van den tienden en twintigſten penning op de verkopinge van alle roerende en onroerende goeden / die ſy onſen Heer den Coning daer te voren in 't generael geconſenteert hadden / als op de middelen by de voorſchreven Staten elk in 't ſijne geadviſeert om de ſelve
» quoten te vinden en opbrengen. En boven dien dat de
» voorſchreven middelen niet ſuffiſant en zijn geweeſt
» om de voorſchreven quoten te furneren / dan zijn be-
» vonden niet alleenlijk den Onderſaten van den Lan-
» de daer de ſelve geligt worden / ſeer hinderlijk en on-
» aengenaem / maer worden ook by de ſelve Staten
» d'een nabuir tegens den anderen geimpugneert en ge-
» quereleert als hen prejudiciabel en hinderlijk weſen-
» de / en al noch meer ſoude indien men de ſelve wilde
» continueren / en hebben wy niet weynige grote ſor-
» ge gedragen in 't adviſeren van eenig middel / om de
» voorſchreven Staten te mogen helpen uit de perpleri-
» teit en ſwarigheid daer in ſy hen bevonden hebben / uit
» ſake van de betalinge en 't furniſſement van hare voor-
» ſchreven quoten en aendelen / en begerende ter neder te
» leggen de geſchillen / differenten en diſputen die appa-
» renteliik ſouden rijſen onder de ſelve Staten / op de
» middelen by hen alrede geadviſeert / en die al noch ge-
» adviſeert en geraemt ſoude moeten worden / na dien
» de ſelve niet ſuffiſant bevonden en zijn / om hare voor-
» ſchreven quote te komen opbrengen en furneren ſo
» voorſchreven is / ſonderlinge gemerkt dat niet jegen-
» ſtaende alle goed devoir en officie van onſen wegen aen
» ſijne Majeſteit gedaen / op dat de ſelve hem te breden
» ſoude willen houden voor de reſterende vier jaren
» mette quoten by de voorſchreven Staten reſpective-
» lijken geaccordeert in plaetſe en voor de redemtie
» van den voorſchreven tienden en twintigſten penning /
» ſijne voorſchreven Majeſteit geenſins daer toe en
» heeft willen verſtaen om de ſwarigheden en conſide-
» ratien voorſchreven.
» En na dien wy daer op lange en dikmael gepeinſt
» en gedacht / en op de ſake met diverſe tot nu toe ge-
» conſuleert hebben / en 't ſelfde niet konnende langer
» uitſtellen / en hebben wy geen beter noch gelijker mid-
» del konnen vinden / noch der Gemeenten minſt hin-
» derlijk / en daer toe (oberkomende eenige ſwarigheid)
» men gevoechelijker ſal mogen remedieren / dan de ge-
» nerale collectatie van den voorſchreven tienden en
» twintigſten penning. Hebbende 't ſelfde ſulx gemode-
» reert / dat gy wel ſult konnen bemerken dat wy meer-
» der aenſchou genomen hebben op de remonſtrantien
» die ons deshalven gedaen zijn geweeſt / en totte wel-
» vaert van den Lande / in 't ſtuk van de negociatie / ne-
» ringe en handwerk / dan totte eygen ſchade en intereſt
» van ſijne voorſchreven Majeſteit: So gy by de brie-
» ven van Placcate die wy daer op eer lang ſullen doen
» kondigen en publiceren / particulierlijken ſult mogen
» verſtaen / mits welken 't ſelfde u te achten ſtaet voor
» een beneficie of weldaed / bedankende ſijne Majeſteit
» en ons van de grote moderatie daer op gedaen / in re-
» ſpecte van 't gene gy deshalven ſijne voorſchreven
» Majeſteit geaccordeert hebt / en mocht ook wel den-
» ken dat by middele van de voorſchreven gratie en mo-
deratie de ſelve ſijne Majeſteit haer in aventure en hasarde ſtelt van noch veel van den ſijnen te moeten contribueren en opleggen om den ſtaet van deſe voorſchreven Landen te onderhouden en mainteneren. En want wy konnen merken dat de Impoſten by de voorſchreven Staten reſpectivelijk opgeſtelt om hare voorſchreven quoten te binden / niet ſufficient geweeſt zijnde om die te furneren ſo voorſchreven is / al noch eenigen tijd ſoude moeten loop hebben om te mogen loſſen en afquijten de Renten / die tot fourniſſement van hare voorſchreven quoten verkocht zijn geweeſt. En dat ons bedunkt qualijk mogelijk ſoude weſen het voorſchreven recht van den tienden en twintigſten penning op te ſtellen / en de ſelve Impoſten t'ſamentlijken loop te laten hebben: willende hier in de Gemeente verlichten en ſoulageren / hebben wy geraden bevonden u en dien van den andere Staten daer van te berechten / op dat ſy by ander wege en middel ſoude mogen binden 't verloop van de Renten die tot furniſſemente van den leſte quote verkocht zijn / af-ſtellende de Impoſten jegenwoordelijk lopende en opgeſtelt tot furniſſemente en betalinge van de voorſchreven quoten. En dat zedert den dertienden dag van Auguſto naeſt-komende / voorts en ook beſien hoe men de ſelve Renten by ſucceſſie van tijde ſoude mogen loſſen en afquijten / adviſerende en raimende eenige goede middelen om 't ſelve te doen / waer op wy ook denken ſullen / en alrede gedacht hebben ſo wy u 't ſelfde verklaren ſullen. Begeren te dien einde van u te weten en van elken der voorſchreven Staten en Landen in 't beſonder / den ſtaet van hare t'achterheden ter ſaken van den voorſchreven leſte quote / en inſgelijks van den voorgaenden laſten met ſpecificatie waer af elk van dien procedeert. En tot wat prijſe de Renten verkocht uit ſaken van den voorſchreven laſten lopende zijn / en voor ſo veel aengaet 't verloop van de voorſchreven Renten / ſoude ons bedunken dat by gebreken van anderen middel 't ſelve gevoechelijk gevonden ſoude mogen worden / ſo wel van d'een als van d'ander op de gronden van Erve van elk der voorſchreven Landen / ſo de ſelve gronden geenſins belaſt en ſullen weſen uit ſake van de toekomende bede / als die in voorleden tijden geweeſt zijn / na dien ſijne voorſz Majeſteit haer te breden houden ſal met 't voorſchreven recht van den tienden en twintigſten penning alleenlijk. En dat mits dien het voorſchreven verloop van Renten gevonden ſoude mogen worden ſo voorſchreven is / 't zy by de gewoonlijken en oude forme en maniere van elk Land / mits taxeerende de gronden van Erven be-eeds gewijſe by tranſport / verpondinge / geſchot of anderſins / of ook 't ſelve lichtende op den voet van den hondertſten penning / na advenant van den pacht en huere van de Landen en andere onroerlijke goeden / het welk 't gelijxſte weſen ſoude / en oberſulkis alderbeſt dragelijkſt / en ſoude daer mede geexcuſeert worden de quoten en portien van lichamen van de Steden / die als nu tot ſulken ſtate gereduceert zijn / dat den ſelven niet mogelijk en is meer te contribueren. En is apparent dat geen van den Staten hen ſulx belaſt vinden ſal / ſy en ſullen hen met een dertigſten of veertigſten penning wel konnen ontlaſten van de voorſchreven renten / tot minderen gerieve dan als men de negen-jarige bede gelicht heeft / 't welk den voorſchreven Staten te draeglijker ſoude behoren te weſen / als ſy verhopen mogen 't ſelfde metter tijd te konnen afleggen en quijten / daer van ons bedunkt hun ſulke hope te mogen geven / dat ſy verſekert mogen zijn dat wy ons employeren ſullen om aengenamer en min hinderlijker middel te adviſeren en vinden / dan 't gene wy tot nu toe in de Landen van herwaers-over hebben ſien practiſeren / daer toe wy / om de voorſchreven Staten te gratificeren / ons williglijken geemployeert hebben. En ſullen de ſelve bystaen en aſſiſteren / op dat 't gene des wy of ſy ſelfs geadviſeert en voorboorlijk bevonden ſullen hebben / ter executie geleid mag worden / tot beneficie en welvaren van den Lande en ten effecte als boven. En voorts ten einde dat de voorſz Impoſten jegenwoordelijk lo-

» pende om 't furnissement en betalinge van de voor-
» schreven quoten te gevoegelijker afgeleid worden /
» als 't voorschreven recht van den tienden en twintig-
» sten penning sal moeten beginnen / sullen wy te ver-
» den wesen te doen betalen tot Kersmisse naestkomen-
» de / de Renten resterende van 't furnissement en beta-
» linge van de voorschreven quoten by de voors. Sta-
» ten respectivelijk geaccordeert en op gebracht / te we-
» ten 't verloop van den genen die al noch niet gelost en
» gequeten en sullen zijn / mette penningen geprocedeert
» en te procederen van de Imposten en middelen by
» de voorschreven Staten geadviseert totte voorschre-
» ven dertienden dag van Augusto naestkomende / op
» dat de selve Staten middelertijd souden mogen an-
» dere middelen adviseren om het voorschreven verloop
» te vinden / sonder hare schade of interesse / 't welk zy
» sullen mogen doen / 't selve vindende op eenige opheve
» op gronden van Erven / 't welk het rechtveerdigste en
» oorbaerlijkste schijnt te wesen / of by sulken anderen
» middele als sy bevinden sullen te behoren / te weten /
» mits continuerende of van nieus opstellende eenige
» Imposten op de specien die mette tienden en twintig-
» sten penning niet belast en zijn of anderssins daer van /
» mitsgaders van 't gene des voorschreven is / wy u wel
» hebben willen verwittigen by desen / om u daer na te
» weten te voegen en reguleren. Lieve en wel beminde
» onsen Heere God zy met u. Geschreven uit Brussel
» den lesten dag van Julio 1571. Onderlient *Ferd. Duc*
» *Dalve*, en wat neerder /

» d'Overlope.

» En het Placcaet dien aengaende by hem gemaekt
» en gemodereert / was van den selven datum / inhou-
» dende als volgt :

Placcaet van moderatie op het stuk van den opheve en collectatie van den x. en xx. penning / van de verkopinge van alle roerende en onroerende goeden.

ONsen lieven en getrouwen, &c. Saluit en dilectie. Also gedurende den tijd en termijn van twe jaren dat de Staten van onsen Landen van herwaers-over respectivelijk geaccordeert hebben, opte brengen en furneren seker quoten en sommen van penningen in plaetse en voor de redemptie van den tienden en twintigsten penning, op de verkopinge van alle roerende en onroerende goeden, die sy ons daer te voren in 't generael geconsenteert hadden: wy by experientie gesien en bekend hebben de grote swarigheden daer op geresen, so wel om te vergelijken hare quoten en aendelen, als op de middelen by de voorschreven Staten elk in 't sijne geadviseert, om de selve quoten te vinden en opbrengen, en boven dien dat de voorschreven middelen niet suffisant en sijn geweest om de voorschreven quoten te furneren, de selve bevonden worden niet alleenlijk den Ondersaten van de Landen daer die geligt worden, seer hinderlijk en onaengenaem, maer worden ook by deselve Staten d'een
(F. 249.) nabeur tegens den anderen geimpugneert en gequereleert, als hen prejudiciabel en hinderlijk wesende, en al noch meer soude, indien men deselve wilde continueren, mits welken begerende de swarigheden voorsz te excuseren, en onse Landen en de goede Oondersaten van dien te verlichten en soulageren so veel ons mogelijk is, sonderlinge om den selven Staten 't beste en meeste contentement te geven dat doenlijk werd. Gemerkt ook dat eenige van dien expresselijken ondersproken hebben, dat de voorsz. quoten niet verlegt en gecontinueert en souden worden boven de voorschreven twee jaren, en dat de twee principaelste Staten van Braband en van Vlaenderen, en eenige andere altijds meer genegen zyn geweest om de bede by generale middelen te vinden, dan by particuliere quoten ende aendeelen die men elken van hen besonder eisschen soude, so sy verscheyden stonden verklaert hebben, en sonderlingen by den accoorde van hare quote, heeft ons voor 't bequaemste en expedientste gedocht den voorsz voet van de generale middelen te aenveerden, en want wy onder de selve genen beteren voet of middel, noch gelijker of der gemeinte minst hinderlijk en vinden, dan den genen van den 10 penning op de verkoopingen van der roerende goeden en den 20 van den onroerende goeden, tot laste van den verkoper, en insgelijx op 't gene dat uit onse voorsz Landen van herwaers-over gesonden soude worden te lande of te water in de selve gewassen, gegroeit of gewrocht wesende, 't welk ons by de voorsz Staten generalijken geaccordeert is geweest, so men hen in 't beginsel van onsent wegen verklaert heeft, hoewel dat wy eerst en al voren om hen contentement te geven, sulks wel hebben willen experimenteren by anderen wege voor de voorsz twe jaren, hebben wy geresolveert, so wel om de voorsz Staten niet te travalieren met nieuwe handelinge of negociatie, als om hun meeste welvaert en verlichtinge so voorseid is, ter executie te stellen 't accoord dat sy ons gegeven hebben, aengaende de opheve van den voorsz tienden en twintigsten penning op de verkopinge van de voorsz roerende en onroerende goeden, en het vervoeren en uitsenden van de waren en koopmanschappen uit onse voorsz Landen van herwaers-over, met behoorlijke moderatie en sulke als hier na verklaert sal worden. Waerom wy dese saken aengemerkt en willende dat onse voorsz resolutie effect sortere, hebben wy by rijpen rade en advise, en ter deliberatie van onsen seer lieven en seer beminden Neve, Ridder van onser Oorden, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael in onsen Lande van herwaers-over, de Hertog van Alva, Marquis van Coria, &c. geordonneert en gestatueert, ordonneren en statueren by desen, dat zedert den xiij. dag van Augusto naestkomende, wesende den verschijn-dag van de twe jaren, gedurende dewelke de Staten van onse voorsz Landen van herwaers-over geaccordeert hebben hun voorsz quoten te betalen, de opheve en lichtinge van 't recht van den tienden en twintigsten penning boven gementioneert, beginnen sal loop te hebben en ontfangen worden by onse Officiers, Collecteurs of Pachters na uitwijsen der instructien daer op gemaekt, en de moderatien die wy deshalven geaccordeert hebben op de Remonstrantien van de voorsz Staten, en de beloften van onsent wegen gedaen, ten tijde dat sy ons 't voorsz recht geaccordeert hadden, hebbende de opheve van dien sulks gemodereert, dat men met reden niet en sal kunnen seggen de negociatie, neringe en traffijke, noch ook de manufacturen of handwerk daer by verhindert of geinteresseert te zijn, maer sonder aenschou te nemen op 't interest, dat wy mits dien van onser zijden sullen moeten dogen, hebben wy wel willen voldoen 't gene des de voorsz Staten in aensienninge van de voorsz Remonstrantien en beloften dienthalven hebben mogen verhopen en verbeiden.

Volgende welke moderatie, en willende orden stellen dat de opheve van het voorsz recht niet en causeert eenige diversie van de neringe, negociatie en traffijke, maer dat de vreemde koopluiden en andere haren handel en trein van koopmanschap mogen continueren so sy van te voren hebben gedaen, hebben wy in den eersten van onse voorsz recht van den tienden penning bevrijd en geexempteert, bevrijden en exempteren by desen de koopluiden van hare eerste verkopingen, mitsgaders van de koopmanschappen alhier gebragt, die sy uit dese voorsz Landen voeren en senden sullen, sonder de selve verkocht of in andere handen gedistribueert te hebben binnen de voorsz Landen, en verstaen niet totten selven rechte te assubjecteren 't gene dat van buiten in 't land gekomen sal wesen, als 't selve daer uit gevoert of gesonden sal worden, in de selfde nature als 't daar in gebragt is geweest, om den ingank van dien daar door niet te diverteren of eenigsins te beletten, noch insgelijks 't gene dat alhier gewassen, gegroeit, gewrocht of gefabriceert is, nadien 't selve den voorsz tienden penning eens betaelt sal hebben.

En ten einde dat de gene die hun goed hebben in gronde van erve en verkopende de vruchten die daer af komen, 't zy in graen, of anderssins van hun gewas deste beter moed en couragie mogen hebben op hun land wel te bouwen, peerden, hoornbeesten en ander op te voeden en houden, en hen te versien vant gene des men behoeft tot sustentatie van 't leven van de menschen, willen wy en verstaan dat de eerste verkopinge van de Proprieta-

prietariſen, Eygenaers, Huurlingen of Pachters van 't gewas en inkomen van gronde van erve, mitsgaders de beeſten daer op gevoed en onderhouden, verkocht weſende in nature en in ſijn ſelfs ſpecie, ook vry en exempt weſen ſal van 't voorſz recht.

Exemterende en bevrijdende voorts alle twede en andere vordere verkopingen die binnen 's Lands gedaen ſullen worden van alle ſoorten van koopmanſchappen, victualien, lijftocht en andere waren, aſſubjecterende alleenlijken totte voorſz rechte de leſte verkopingen van alle ſoorten van waren die binnen den Lande den voorſz rechte ſubject zijnde, gedaen ſullen worden, 't zy om aldaer geconſumeert en ter ſlete gebruikt en vertiert, of om elders uit de ſelve Landen vervoert en getranſporteert te worden: alles om te onderhouden en conſerveren den handel en trein van de neringe, negociatie en traffijke, en op dat het gene des men verkoopt by forme van handel of negociatie om voorts te verkopen, daer mede niet belaſt, belet of bekommert en worde.

En aengaende de manufacture of handwerk, willende het ſelve vorderen en favoriſeren, en om geen letſel of bekommeringe daer in te doen, hebben wy ook bevrijd en bevrijden by deſen van onſe voorſchreven rechten van den tienden penning, alle rouwe en ongewrochte waren en koopmanſchappen van ſelfs geen perfectie hebbende, om by hen ſelven te mogen dienen of geemployeert te worden tot ſlete, gebruik of uſage, alwaer 't ook totte leſte verkopinge, gemerkt 't ſelfde alleenlijk ſoude weſen om geemployeert te worden in ander werk en manufacture, dewelke naderhand, hun perfectie hebbende, 't voorſz recht betalen ſullen, en dat ter leſter verkopinge alleenlijk ſo voorſeid is, ten ware dat na dien de ſelve eens geemployeert ſullen zijn tot ſlete, gebruik en uſage, die wederom van d'een hand ter andere verkocht werden, van welke kopingen en verkopingen van alle dingen die eens tot uſage en gebruik gebracht ſullen zijn van wat ſoorte de ſelve mogen weſen, als geenſins rakende de negociatie, neringe, manufacture of handwerk, wy niet en verſtaen van onſen voorſz rechte van den tienden penning gefruſtreert, maer t'elker verkopinge betaelt te moeten werden.

Maer op dat onder 't dexel van de voorſz exemtien ſo wel van de eerſte als andere navolgende verkopingen totte leſte toe, wy niet gefruſtreert en worden van onſen voorſz rechte, ſonderlinge om te verhoeden en excuſeren een infiniteit van frauden, bedrog, valſche eeden en andere inconvenienten die daer uit ſouden mogen rijſen, verklaren wy dat onſe meninge en verſtand is dat alle de gene die winkel, taverne of andere openbare plaetſen houdende zijn, om in 't kleine te verkopen, vertieren, of verhandelen eenige ſoorte van ware of koopmanſchap, hoedanig die zy, 't voorſz recht ſullen moeten betalen, ſonder te mogen allegeren dat ſy hare koopmanſchap buiten deſe voorſz Landen gekocht hebben, en de eerſte verkopers te weſen, of dat hun verkopinge van de leſte niet en zijn, gemerkt dat van allen tijden 't gene dat in 't kleine metter ellen, mate of gewichte verkocht word, geeſtimeert is als gedeſtineert ter ſlete, gebruik en uſage, daer by gevoegt dat luiden van ſulker neringe, ambacht en qualiteit, gemeenlijk en in 't meeſtendeel van de Landen gewoonlijk zijn hun koopmanſchap te kopen in 't gros van den anderen koopluiden die de ſelve van buiten doen brengen. En indien ſy anderſins deden, en ſoude het ſelve niet weſen ſonder grote preſumptie van ons te willen frauderen in onſen voorſz rechte.

Weſende ook onſe meninge en verſtand hier van te gebruiken, in der voegen en manieren voorſchreven, by forme van preuve of eſſaye, gelijk gedaen is geweeſt van de quoten en aendelen in de twe milioenen die de voorſchreven Staten geeiſcht zijn geweeſt voor de redemptie van 't voorſchreven recht ſonder aenſchou te nemen dat wy daer van min ſullen trecken dan de voorſz twe milioenen, prefererende de ruſte en verlichtinge van de voorſz Staten voor onſe eigen ſchade en intereſt ſo voorſchreven is. En ingevalle by experientie bevonden werd dat op de executie van dien eenige van de voorſz Staten voorquame eenige ſwarigheid, inconvenientie of merkelijke ſchade op 't ſtuk van der Neringe, Negotiatie, Manifacture of Handwerk. So verſtaen wy daer in ſulken orden en remedie te ſtellen, als wy tot minder grief en hinder van onſe onderſaten als dan bevinden ſullen te behoren, in der voegen dat ſy gewaer ſullen worden van den goeden wille en affectie die wy tot hen dragen, en ſullen hen bat te vreden en meer verlicht en geſoulageert vinden, dan ſy tot nu toe geweeſt hebben metten laſt van hare quoten te vinden.

Wel verſtaende dat al 't ſelve ſy ſonder prejudicie van onſen voorſchreven rechte van den thienden en twintigſten penning, die de voorſeide Staten ons geaccordeert hebben, welken aengaende wy verſtaen in ons geheel te blijven, niet jegenſtaende deſe onſe moderatie.

Reſerverende voorts t'onswaarts de declaratie en interpretatie van deſe onſe jegenwoordige ordonnantie, mitsgaders van daer in orden, regel en policie te ſtellen, ſo wy tot conſervatie van onſen voorſz rechte, tot verlichtinge van onſe voorſz onderſaten, en om voor te komen en verhoeden alle frauden en abuſen, 't ſelve bevinden ſullen te behoren.

En ten einde dat onſe voorſz ordonnantien en van de puncten en articulen daer in begrepen, niemand ignorantie en ſoude mogen pretenderen. Ontbieden en bevelen wy u dat gy terſtond en ſonder vertrek deſe jegenwoordige doet kundigen, uitroepen en publiceren alom binnen de ſteden en plaetſen van onſen Landen, &c. daer men gewoonlijk is uitroepinge en publicatie te doen tot onderhoudeniſſe en obſervatie van dier, procedeert en doet procederen by executie van de penen verklaert in de inſtructie gemaekt op 't ſtuk en opheve van onſen rechten van den 10 en 20 penning voorſz, ſonder eenige gratie, gunſte of diſſimulatie, dies te doen met dieſſer aenkleeft, geven wy u volkomen macht, autoriteit en ſonderlinge bevel. Ontbieden en bevelen allen en eenen yegelijken dat ſy u 't ſelve doende, ernſtelijken verſtaen en obedieren: want ons alſo gelieft. Gegeven in onſe ſtad van Bruſſel onder onſe Contre-zegel hier op gedrukt in Placcate den leſten dag van Julio 1571. Onder ſtond, by den Coning in ſijnen Rade, en was ondertekent,

d'Overlope.

(F. 250.)

De publicatie deſes Placcaets / niet tegenſtaende de ſoetſchijnende woorden daer in gebruikt / maekte onder den ingeſetenen en gemenen volke een grote murmuratie en alteratie / en den afkeer des volks tegen den Hertog nam alle dage meer en meer toe / byſonder door de ongewone dierte die in deſen tijd / niet alleen in 't koorn / maer in allen dingen den menſchen van node zijnde / was / ſulks dat de arme menſchen qualijken wiſten de koſt te winnen / en deſe grote ſchattinge / die ſy verſtonden tot hare verdruckinge en meerder ſlavernye te ſtrecken / daer op komende / meenden voorts ganſchelijk in den grond bedorven te zijn. De Staten van Holland waren in de publicatie des Placcaets ook ſeer beladen / en in den Hage vergadert / om te beraedſlagen en voorts te keeren bequame middelen van remonſtrantie aen den Hertog van Alba vande inconvenienten die geſchapen ſouden zijn uit de publicatie en executie van den voorſz Placcate te rijſen. De Burgemeeſteren en Wethouders van Amſterdam maekten voornemelijk ſeer grote ſwarigheid in de publicatie deſes Placcaets / ja waren in twijffel of ſy die publicatie aldaer wilden toelaten / dan uit vreſe van den Hertog lieten de publicatie toe / overleverende niet te min aen den Deurwaerder ſeker geſchrifte: inhoudende de particuliere ſwarigheden van die van Amſterdam / en de ſchade die ſy luiden ſedert d'acceptatie van den conſente bpden Hertog van Alba gedaen / geleden hadden / namentlijk van de Piraten ter zee / van de ſtraetſchenders te lande / van de enorme exactien in buiten landen van vreemde Hee-

Swarigheden by die van Amſterdam gemobeert jegens

de publicatie van 't Placcaet van den x. en xx. penning.

Heeren/ aenhoudinge en benemminge van schepen metten koopmanschappen / de seer grote schade en inundatie Alder-Heiligen Anno 1570. geschied / voorts de voorschreven grote dierte / de grote somme van penningen die sy noch mosten opbrengen / om te redimeren het Casteel en de Spaense soldaten die den Hertog in de voorschreven stede hadde willen leggen / de welke niet sonder grote belastinge van de borgeren en gemeente en konden werden gefurneert / daer uit en uit meer anderr redenen (seggen sy) wel lichtelijk konde verstaen werden dat de borgeren van Amsterdam geheel bedorven souden zijn / so verre den tienden en twintigsten penninck aldaer ter executie geleid soude werden / want van de reste haerder goederen noch behouden zijnde / en souden sy-luiden haer selven en den armen niet mogen sustenteren en onderhouden / en bysonder / te min vermits haerluiden renten spreckende op huisen en erven / aen den Coning by confiscatie verballen zijnde / niet betaelt en werden / daer uit sulke armoede en ellende binnen der voorsz stede meer als in andere steden apparentelijk volgen soude datter voor den schulden / huisen en erven in groten getale verkost souden moeten werden / daer van zijne Majesteit ook als dan het beste deel ter sake van den twintigsten penning lichten soude / protesterende dat sy-luiden / overmits de voornoemde miserie en gehele desolatie van de arme gemeente / in de publicatie van voorschreven Placcaet niet en konden consenteren / dan in der formen en manieren gelijk sy in 't consent van de voorschreven 10 en 20 penning by de Staten van Holland over twe jaren gedragen / verklaert hadden / en dit al ten einde sy Regeerders als goede Ondersaten van zijne Majesteit / te beter en bequamer de self de zijne Majesteit en zijne Excellentie de voorsz miserie en gheheele desolatie / bysonder van de arme gemeente der selver steden / souden mogen doen remonstreren en vertonen / om also van de executie van het voorschreven Placcaet verlicht en gevrijt te worden / en versochten dat den Deurwaerder dit selve in zijn relatie soude gelieven te annoteren / en haer Regeerders daer van te leveren coppe.

MAer de Hertog van Alva in plaetse van medelijden te hebben mette miserie en ellende des volks / heeft dit seer qualijken genomen / bysonder so sy hen tegen de executie van den tienden penning opposeerden / ja dat meer is / heeft de Burgemeesteren van Amsterdam ter sake voorschreven in rechte doen roepen voor den Provincialen Rade van Holland / doende aldaer seker eisch dat sy souden ter sake voorschreven gecondemneert werden in een boete van veel duisenden / waer tegens sy-luiden gedaen hebben hare defensie door hare Advocaten / Meester Johan van Treslong en Niclaes Diert / die de sake van Amsterdam opentlijken op de rolle verdedigden / doch zijn eintelijken gecondemneert geworden in een boete van 25000 guldens. De Burgemeesteren van Amsterdam hebben daer op geappelleert en door hare Gedeputeerde aen den Rade tot Mechelen overgelevert hebbende hare Requeste inhoudende haren grieven en bes waernisse / versochten om in appel ontfangen te worden / dan kregen voor Apostille / Fiat sermo Duci, het welk de Burgemeesteren gerelateert zijnde / en wel wetende dat sy van den Hertog niet goeds en hadden te verwachten / also sy wisten de condemnatie door des Hertogen bevel geschied te zijn / en dat hy over sulks hen-luiden partye formeel was / hebben de sake also laten berusten / verwachtende wat hen voorder dien aengaende soude gemoeten / dan en is de sententie jegens hen-luiden niet ter executie gestelt / noch en hebben de boeten niet betaelt / door de troublen die gevolgt zijn in 't navolgende jaer / die hem vele van zijn straf voornemen deden veranderen / of ten minsten niet in't werk stellen.

De Burgemeesteren van Amsterdam werden gecondemneert in een boete van xxv. duisent gulden.

De Burgemeesteren van Amsterdam versoeken te vergeefs aen den Raed van Mechelen.

De Staten van Holland hadden ook in haer particulier seker Remonstrantie en versoek aen de voorsz Hertog gedaen / en hare bes waernisse met alle ootmoed en reverentie te kennen gegeven / en versocht dat hem soude gelieven opten deerlijken staet van 't Land te willen regarde nemen. Dan hy is by zijn voornemen gebleven en heeft daer op gegeven dese navolgende resolutie.

Verklaringe dat den Hertog van Alva op te Remonstrantie van de Staten van Holland.

SYne Excellentie gehoort hebbende 't rapport vande Remonstrantien en versoek van de Staten van Holland, heeft hem verwondert van hare klachten en doleancien, en soude eer verwacht hebben eenige bedankinge vande grote moderatie van den 10 penning, die hy aen de selve gebruikt heeft, in regard van hen consent deshalven gedaen, en also sijne voorsz Excellentie hare voorschreven klachten en doleancien geensins en kan interpreteren tot quaedwilligheid, hebbende hen altijds bevonden so goede en getrouwe ondersaten en dienaers van sijne Majesteit, en so veerdig en willig in't conserveren van de geeischte beden, laet sich dunken dat het selve komen en procederen moet, door dien dat sy de sake niet genoeg overwegen, gepenetreert of verstaen en hebben, en des te meer, mits dat sijne Excell. bevind het selve te seer qualijken gerejecteert te sijn, wesende genoeg kundig en notoir, dat al waren daer in eenige particulariteiten dependerende van de collectatie van den voorsz tienden penning, 't selve beswarende en aggraverende, nochtans de sake in haer selven genomen by generale termen, is de alredelijxste en rechtveerdigste die men soude konnen adviseren, en hadde sijne voorsz Excell. gemeent redelijk contentement gegeven te hebben, op de remonstrantien by de voorschreven Staten voormaels overgegeven en geexhibeert, overmits de grote moderatie alreede gedaen, daer by de selve gedacht hadde versien te zijn tot onderhoud van den handel en koopmanschap, mits den voorsz tienden penning restringerende en limiterende op de leste vetkopingen, en daer van exempterende de reiteratien van dien, gelijk ook van de manufacturen of handwerken by de exemptie van alle rouwe en ongewrochte stoffen en materien die daer toe dienen of geemployeert worden, daer by gevoegt de hope die sijne Excell. alle de Staten generalijken gegeven heeft, van meerder moderatie te doen, so wanneer men in't practiseren vande executie van dien eenige merkelijke grieven of swarigheden bevinden souden, als deshalven den gereden middel in remedie in handen hebbende, t'elkens als de voorsz swarigheden overkomen soude, daer op hem ook bedochte dat de goede ondersaten kennende alreede de goedertierenheid van haren Prince, hen wel behouden en behooren te betrouwen, en hen daer mede contenteren.

't Welk aengemerkt en dat de publicatie van den opheve van de voorsz 10 penningh by Ordinantie van sijne Majesteyt alrede gedaen is in alle sijne Provinciale Landen, daer den selven 10 penning geeischt is geweest. En mach sijne voorsz Excell. niet veranderen of wederroepen 't gene dat alrede gedaen is, maer versoekt den voorsz. Staten dat gebruikende hen gewoonlijke deugt, zy 't selve ten effecte en executie stellen willen, volgende de voorsz publicatie, verhopende dat sy by experientie bevinden sullen dat de sake niet so swaer vallen en sal, als sy hen laten dunken of imagineren, en mach wesen, qualijk geinformeert zijnde, sulks jugeren, hen presenterende niet te min indien by de voorsz executie eenig merkelijk grief of hinder voor quame, 't selve particulierlijken te kennen, daer in seker remedie en order te stellen, dat sy deshalven alle redelijke contentement hebben sullen, wesende ook sijne Excell. in meeninge de Remonstrantien by hen en andere Staten van nieus overgegeven en geexhibeert, dagelijx langs soo meer te doen examineren, om successivelijken te remedieren op 't gene dat den voorsz handel, koopmanschap en manufacture of handwerk merkelijk soude mogen beletten, en namentlijk aengaende 't gene dat buyten Lande gesonden word.

Maer desen voet jegenwoordelijke te veranderen, en hen te laten contenteren met hare quote so de voorschreven Staten representeren, sy kunnen en behooren wel te merken en considereren dat sijne Majesteyt daer mede geensins gedient en soude wesen, noch ook ver-

verſekert zijn daer van te mogen trecken 't gene des men behoeft tot beſchermeniſſe van de Landen, want al waert ſo dat de voorgenoemde van Holland de ſelve wilden continueren, daer in nochtans ſchijnt dat ſy ſwarigheid maken, verſoekende daer om moderatie der ſelver, en is daerom ſijne Excellentie deshalven niet verſekert van de andere Staten, van de welke eenige opentlijken geſeid hebben, hen niet mogelijk te zijn hare quoten te continueren, maer hen beklagende van de middelen van de andere Landen, hebben voor gehouwen en gepreſenteert in plaetſe van dier, twe millioenen te vinden op alle de patrimoniale Landen, by generale middelen, mits welken ſijne voorſz Excellentie beweegt en geoorſaekt is geweeſt opten voorſz tienden penning te reſolveren, als weſende onder de generale middelen na ſijn oordeel en jugement het alregelijkſte en bequaemſte, en ſo de ſelve by de Generale Staten geaccordeert is, het alderveerdigſte en gereetſte om ten effecte en executie geſteld te worden. (252.)

Wel heeft ſijne voorſz Excellentie geconſidereert ſo by hare Remonſtranten als van den anderen Staten, dat 't principael fundament van hare voorſz doleancien conſiſteert in twe puncten, d'een dat de manufacture of handwerken wordende buiten Lande geſonden, belaſt ſijn metten voorſz tienden penning, d'ander dat by de exemptie van de eerſte verkopinge Prelaten, Edelen en andere rijke luiden middel hebbende om op hun proviſie te leven, hen verlicht, geſoulageert en geexcuſeert ſullen vinden van de voorſz tienden penning, vallende den principalen laſt op 't arm en gemein volk, maer want ſijne Excellentie van den beginſel dat den voorſz tienden penning voorgehouden en geproponeert is geweeſt, bequaem gevonden heeft de voorſz eerſte verkopinge te bevryen en exempteren, ſo heeft de ſelve dien aengaende wel willen blijven by de voorſz eerſte propoſitie, uitgeſondert en gereſerveert 't gene dat in klein verkocht en gepenneweert word op de Winkels, om te verhoeden de frauden, bedrog en inconvenienten verklaert by de ordonnantie en inſtructie daer op gepubliceert, dan gemerkt de grote moderatie daer van ſijne Excellentie gebruikt heeft, en heeft der ſelver niet gedocht der manufacture of handwerk uiten Lande gaende, daer van te bevryen, beduchtende eenſdeels dat den voorſz tienden penning daer door ſo grotelijks vermindert en gediminueert ſoude worden, dat den ſelven niet genoegſaem en ſoude zijn, behoevende tot beſchermeniſſe en gouvernemente van den Lande: en ten anderen hebbende ſich laten dunken, dat den voorſz tienden penning op 't gene dat uiten Lande gaet en ſulks in effecte by die van buiten gedragende, onderſaten van ſijne Majeſteit ſo ſwaer en hinderlijk niet en ſoude weſen, als men duchte en preſumeerde, des nochtans niet tegenſtaende in dien den voorſz Staten in aenſieninge en reſpecte van 't voorſz gemein volk, beter en bequamer dochte de eerſte verkopinge niet te bevryen of exempteren, en in vergeldinge en recompenſie van dien te bevryen en exempteren de manufacture of handwerk, wordende uiten Lande geſonden, om den ſtijl en exercitie van dien des te meer te mainteneren en onderhouden, mits 't ſelve vertonende met ſpecificatie van de manufacture of handwerk die ſy begeren ſouden bevrijd of geexempteert te hebben, ſijne voorſz Excellentie ſoude hen daer in ook mogen accommoderen, ſo wel om 't voorſchreven reſpect, als om vele frauden en bedrog te verhoeden, die onder dexel van de voorſz eerſte verkopinge ſouden mogen geſchien, en ſonderlinge om geen meerder voordeel te geven den manufacturen van buiten komende en herwaers-over te ſlijten, verkocht wordende, dan den genen die binnen den Lande gewrocht en gefabriceert ſouden zijn, gemerkt dat de ſelve geen ſake ſo ſeer en begeert als de welvaert van de Landen en van den goeden onderſaten van ſijne Majeſteit, en om ſijne goede wille en meninge in deſen te betonen, ſo is de ſelve te vreden geweeſt en is anders te vreden, dat men van der manufacture of handwerk uitten Lande van Holland gaende en wordende in andere vreemde Landen geſonden, of in den Lande 't voorſz recht niet ſubject weſende, alleenlijk betalen ſal den dertigſten penning in plaetſe van den tienden, by forme van preuve of eſſaye, en verwachtende 't gene des de voorgaende Staten ſullen willen vertonen en verſoeken op 't gene des de voorſz eerſte verkopinge aengaet, om als dan, indien de voorſz Staten om de conſideratien voorſz, 't ſelve goet vinden, ganſchelijken en gehelijken te bevryen en exempteren de manufacturen of handwerk uitten Lande gaende, ſo ſijne Excellentie in dien gevalle in meninge is te doen, waer van, mitſgaders van hare goede meininge, de voorgaende Staten ſijne voorſz Excellentie adverteren ſullen metten eerſten dat 't ſelve doenlijk werd.

Reſolutie van de Hertog van Alba, om metten opheve van den tienden penning voorts te varen.

Middelertijd heeft ſijne Excellentie gereſolveert met ter opheven van den voorſz tienden penning voorts te varen, niet twijffelende dat ſy als goede vaſſalen en onderſaten gelijk ſy hem altijds betoont hebben, hen daer toe voegen en accommoderen ſullen, ſonder aenſchou te nemen dat de gene die Winkels houden en in 't klein verkopen en penneweerden, by de voorſz ordonnantie en inſttuctie ſchijnen meer belaſt te zijn, dan by de eerſte propoſitie uitgedrukt en geexpreſſeert is geweeſt, gemerkt dat in conſideratie van de grote moderatie daer tegens gedaen, boven 't gene dat by de voorſz eerſte propoſitie geſegt is, 't voorſz recht; anderſins ſijne voorſz Majeſteit geheel illuſoir en van onweerden ſoude weſen.

Hebbende ſijne Excellentie goeden wille en intentie om te voorſien tegens de vexatien en quellingen die de Collecteurs ſouden willen aendoen den Coopluiden Winkels houdende en in kleins verkopinge, by de voorſz Staten van Holland en andere ook voorgehouden, 't zy mits compoſerende mette voorſz Coopluiden, of met eenige andere maniere, ſo men bevinden ſal te behoren. Sal ook regard en toeſicht nemen op 't gene des die eetelijke waren en victualien aengaet, en principalijk op graen en koren en andere voedſel van den armen, als 't ſelve tot ſulken prijſe verhoogt word, dat gemein volk, wordende den ſelven tienden penning gelicht, met concurrentie van eenigen dieren prijſe ſouden ſchijnen daer door te ſeer belaſt en gegraveert te zijn, en ſal al 't ſelve ſucceſſivelijk gedaen worden, ſo de ſake in trein en executie geſteld ſal worden, alſo niet mogelijk en is in een ſake nieu weſende en niet gepractiſeert in 't beginſel, tot alle inconvenienten te knnnen verſien, verſoekende daerom de voorgaende Staten dat ſy deſen aengaende hen geruſt willen houden.

En inſgelijks van 't gene des aengaen mach de opheve van den twintigſten penning op de onroerende goeden, weſende ſijne Excellentie wel van meninge conſideratie en regard te nemen op de oude rechten en laſten, ook te verſien en remedieren op de difficulteiten en ſwarigheden die in de executie van dien over komen ſullen, ſo men na redenen en billigheid bevinden ſal te behoren.

En beroerende den middel die ſijne Excell. hen voor gehouden heeft, om de impoſten lopende uit ſaken van de voorleden quoten af te doen, en verſtaet de ſelve niet dat ſy die ſouden moeten ſetten op grond van erven alleenlijk, maer hebbende hen 't ſelve voorgehouden voor een expedient of middel, en om de victualie niet te ſeer te belaſten, ſteld 't ſelve tot hun diſcretie, hen belaſtende de voorſz impoſten ſulks te modereren, dat ſonder merkelijke grief of hinder de ſelve impoſten ſamentlijk metten opheve van de voorſz tienden penning betaelt mogen worden, al ſouden die langer moeten gelicht worden, dan by de voorgaende octroyen geaccordeert ſoude zijn, die te mogen lichten en opbeuren.

Welverſtaende dat al 't ſelve weſen ſal by maniere van proviſie en ſonder prejuditie van 't voorſz recht van den tienden en twintigſten penning, by de voorſz Staten ſijne Maj. geaccordeert, welken aengaende de ſelve verſtaet in haer geheel te blijven, niet tegenſtaende de moderatie voorſz, reſerverende ook tot ſijne Maj. de declaratie en interpretatie van de voorſz moderatie, mitſgaders van daer in ſulke Policie en order te ſtellen, als men tot conſervatie van ſijne rechte verlich-

tin-

tinge van sijne Ondersaten en van alle frauden en bedrog voor te komen en verhoeden, bevinden sal te behoren. Gedaen te Brussel den xx. dag van Octobri 1571.

Swarigheden by de Staten van de Provintien gemackt jegens de executie van den x. en xx penning.

De andere Staten van de voorschreven Patrimoniale Landen zijn in de publicatie deses Placcaets mede niet wel te vreden geweest/en naer dat zy-luiden in hare particuliere vergaderingen daer op beraetslaegt hadden / hebben goed gevonden hare Gedeputeerde te senden aen den Hertog / om te remonstreren en vertonen dat de gehele bederfenisse en desolatie van den Lande daer uit was te verwachten / en over sulx ootmoedelijken te versoecken dat sijn Excellentie gelieven wilde d'executie van't selve Placcaet op te houden / en hen-luiden daer van te bevryen / en in plaetse van dien / hem met eenige andere schattinge / de Gemeente niet so schadelijk / te contenteren: eenige Staten van de Provintien hebben hen ook willen excuseren dat sy niet en hadden geconsenteert / dan alleen op conditie so verre alle de Provintien daer in consenteerden / en dewijle die van Utrecht niet mede en hadden geconsenteert / nochte als noch en consenteerden / dat sy daerom in haer-luiden consent ongehouden waren: andere Provintien versochten dat hy voor hen-luiden aen den Coning soude schryven / ten einde de selve gelieven soude hen-luiden noch andere moderatie toe te laten en te vergunnen/eenige waren daerom van voornemen selven hare gedeputeerde aen sijne Maj. te senden. Somma daer was een grote alteratie en berderte in't gantsche land/dies niet-te-min bleef de Hertog al even hertneckig / en wilde daer mede voort / seggende sulk expres bevel van den Coning te hebben ontfangen / hy was ook seer gestoort op die van Utrecht / niet alleen om dat zy in de lichtinge van den 10 en 20 penning niet en hadden willen consenteren / maer ook om dat zy van de sententie by hem t'haren achterdele gewesen / aen den Coning hadden geappelleert / ook mede dat zy aen den Coning over hem en het Spaense garnisoen hadden derven klagen / en dat zy ook op dese vergaderinge hare Gedeputeerde niet mede ten Hove en hadden geschikt / nemende daer uit oorsake op die van Utrecht / gelijk of zy-luiden alleen d'oorsake waren geweest / dat d'ander Landen in gebreke waren om te consenteren in executie van den 10 penninck/ hoe wel de Staten van Utrecht haer-luider sake met geen ander Landen of Staten en hadden gecommuniceert/ also zy-luiden sustineerden haer-luider sake met die van de oude patrimoniale Landen niet gemeens te hebben / also zy behoorden gerekent te werden onder die nieuwer aengekomen Landen / die haer selven goedwilliglijken onder de bescherminge van de Keiserlijke Majesteit / hooglofliker memorie/ onder sekere conditien hadden begeven.

Daerom de Hertog van Alva niet jegenstaende het schryven van den Coning aen hem in faveur van die van Utrecht gedaen / hier voren verhaelt / ook niet jegenstaende dat de schepen van den Prince van Oranjen/ diese de Water-Geusen noemden / noch op Zee waren / en dat omtrent Utrecht geen vyanden en waren / so heeft hy nochtans de Spangiaerden in Holland leggende / so binnen Haerlem / Leiden / Delft / als in den Briel van daer genomen / en die in't Stichtvan Utrecht gesonden / om aldaer wederom binnen der Stad geleid te werden / en heeft opten 28 October doen schryven aen de Regeerders van de stad dese navolgende Missive:

Schryven van den Hertog van Alva aen die van Utrecht om weder om de Spangiaerts in te nemen. (F. 252.)

DOn Fernando Alvarez de Toledo / Hertog van Alva/ Ec. Lieutenant/ Gouverneur en Capitein Generael / Ec. Lieve bysondere: also wy om desen aenkomenden wintertijd gesloten hebben het Spaens voetvolk 't welk aen den waterkant en elders in Holland / tot beschut en beschermenisse des selven Lands en Ondersaten van dien tegen de Zee-roveren / rebellen en andere wederwettigen des Conings onses allergenadigsten Heere / den voorleden somer verleid waren / van daer te doen vertrecken. Ordonneren in den naem en van wegen zijner Coninklijke Majesteit " u met ernst/ dat gy den Meester del Campo of Overste " Don Fernando de Toledo, met de seste Vendelen van " sijn Tertio of Regiment leggende tegenwoordelijk te " Delft / Leiden en Haerlem / en noch met de twe Vendelen in den Briele wesende / waer af d'eene is van het " Tertio van Don Gonzalo de Bracamonte / en d'ander van het Tertio van Don Rodrigo de Toledo/ ma- " kende t'samen acht Vendelen knechten / binnen Utrecht ontfangt / logeert en accommodeert/ als sulx om " den dienst sijner Coninklijke Majesteit behoort/ sonder " des eenigsins gebrekelijk te zijn / u adverterende dat " men den voors krijgsvolk niet en sal schuldig zijn ser- " vitium te geven/ voorder dan verklaert staet in't schrift " hier by overgesonden. En u bevelende met ernst in " dien eenige borgers of inwoonders uit Utrecht ver- " trocken waren / dat gy hen by publicatie of andersins " weten laet en gebied van stonden aen weder om binnen " de Stad te komen / by sulke penen als u goet dunken " sal daer toe te stellen / de welke wy u bevelen merkelijk " te executeren tegen den genen die des gebreckelijk zijn " sullen. Lieve besondere God zy met u / geschreven te " Brussel den 28 dag Octobris 1571. Onder stont ge- " schreven en geteekent ter ordonnantie expresse van sijne " Excellentie/ om der selver indispositie van den Gicht/ " en was ondergeteekent

BERTI.

Welke missive den Forier Major van den Tertio van Lombardyen opten achtsten Novembris aen de Regeerders gelevert heeft / die daer op verklaert hebben hare obedientie / hebben niet te min den tienden dese navolgende antwoorde geschreven aen den selven Hertog / en die voor Herman van de Vecht / haer-luider speciale Gecommitteerde/ aen de Hertog geschikt.

De Regeerders van Utrecht antwoorde aen den Hertog van Alva.

DOorluchtige Excellentie / hoog-geboren genadige Heere / wy gebieden ons in alder-onderdanigheid aen uwe Excellentie. Myn Heere ons is opten achtsten dag van dese jegenwoordige maend van November by Georgie de Assovedo / Forier Major van den Tertio van Lombardyen / gelevert sekere u Excellentie missive van den 28 Octobris lestleden / by den Secretaris BERTI, over mits uwe Excellentie indispositie van den Gichte onderteekent / by de welke uwe Excellentie ons wel ernstlijk beveelt dat wy den Meester del Campo van den voorsz Tertio met ses Vendelen van sijn Regiment/ die tot Delft/ Haerlem en Leiden desen voorleden Somer gelegen hebben / met noch twe Vendelen die in den Briel gelegen hebben / ontfangen / logeren en accommoderen souden / als sulks om den dienst van sijne Majesteit soude behoren/ mits hen-luiden gevende alleenlijk het servitium in de ordonnantie by de selve missive gevoegt / begrepen: dat wy voorts den borgers en inwoonders die vertrocken zijn / by puplicatie of anders gebieden souden weder om in te komen/ daer toe stellende alsulke pene als ons goet dunken soude / na breder inhoud van de voorsz missive: waer op u Excellentie genadelijk sal gelieven te verstaen / dat hoe wel wy wel hadden verhoopt dat u Excellentie ons van voorder garnisoen of soldaten ontlast gelaten soude hebben / gemerkt den langen tijd als van 20 maenden dat het voorsz Tertio eerst geheel/ na met acht / en ten laetsten met ses Vendelen binnen dese stad Utrecht gelegen heeft / en die seer grote en excessive kosten / die so't lichaem van de voorsz Stad / als de borgers en inwoonders van dien / by na tot hare gehele bederfenisse ter cause van dien gedragen hebben / boven de kosten die de voorsz Stad / borgers en inwoonders so Geestelijk als wereltlijk/ van te voren/ gedurende de voorleden trouble / gehad hadden in 't onderhouden / den tijd van negen maenden t'haer-luider eigen kosten ontrent 500 voet-knechten / mitsgaders in't logeren/ accommoderen / en eensdeels ook te onderhouden 't gehele Regiment Nederlandse knechten vanden Graeve van Megen den tijd van vijf maenden / ter cause / van 't welke de gemeene borgeren noch merkelijke somme aen sijn Majest. ten achteren zijn/ en

» en dat wy ook veel min hadden verwacht dat men al-
» le de ſoldaten die in vier Hollandſe Steden / daer van
» eenige in groote niet minder / en in rijkdom veel
» meerder zijn dan Utrecht / gelegen hebben / ons alleen
» toegeſchikt ſoude hebben / byſonder want wy niet en
» verhopen aen de Coninklijke Majeſteit / onſen alder-
» genadigſten Heere / verſchuld te hebben / dat men ons
» meer dan eenige andere omleggende Landen en Ste-
» den beſwaren ſoude / alſo wy zedert dat wy aen den
» Keiſerlijke Majeſteit hoogloflijker memorie by min-
» lijk tractaet gekomen zijn / ons altijds gedragen en
» in als gequeten hebben als goede getrouwe en on-
» derdanige onderſaten van ſijne Majeſteit / en by-
» ſonder in den voorleden trouble / dat wy verhopen
» meer gedaen en voor de Catholijke Religie en dienſt
» van den Coninklijke Majeſteit geleden te hebben /
» dan eenige van den omleggenden Steden of Lan-
» den / regard genomen op de aenſlagen die meer op
» ons dan anderen gemaekt zijn geweeſt. So is 't
» nochtans dat wy uwe Excellentie by deſen wel heb-
» ben begeert te verklaren dat wy in deſen en allen an-
» deren ſaken die u Excellentie ons tot dienſt van de
» Coninklijke Majeſteit gelieven ſal te ordonneren / be-
» reid zijn te obedieren / en dat wy dienvolgende de
» voorſz ſoldaten ontfangen / logeren en accommode-
» ren ſullen ſo ons beſt mogelijk weſen ſal / maer bege-
» ren u Excellentie wel geadverteert te hebben / als wy
» tot anderen tijden noch gedaen hebben / dat wy ver-
» ſtaen 't ſelve te ſullen weſen de gehele ruine / bederf-
» eniſſe en deſolatie van de voorſz Stad / ſo de gemee-
» ne borgers en inwoonders / vermits de voorſz voor-
» gaende koſten en laſten langer niet mogelijk en is de
» ſelve te dragen en verhallen. Te min dat de duerte
» van alle eetbare waren alhier ſo groot is en mer-
» kelijk van koren / daer van wy gehelijk onverſien zijn /
» en om des wille in ſwarigheid waren om middel te
» vinden dat wy daer van eenige proviſie hadden mo-
» gen doen voor onſe borgeren en inwoonders / 't welk
» ons nu ganſchelijk benomen word / ſo deſe Stad uit
» ſake voorſchreven / ſo ſeer in ſchulden verlopen is /
» dat ſy geen penningen heeft noch en weet te furne-
» ren om eenig koren te kopen / waer door eer niet lan-
» ge seker te verwachten is dat in deſe Stad ſo voor
» den ſoldaten als voor den borgeren en inwoonders
» korens gebrek ſal zijn / 't welk meerder ſwarigheid
» en verloop van veel borgeren ſoude mogen cauſeren /
» die wy / overmits honger en ander gebrek / niet en
» ſouden konnen bedwingen langer in de Stad te blij-
» ven. Bidden daerom uwe Excellentie ſeer ootmoe-
» delijken dat de ſelve gelieve deſe Stad te begenadigen
» en de ſelve van de voorſz ſoldaten te ontlaſten / en ſo
» veel als betreft den borgeren die ontwelken zijn /
» hebben wy ons devoir gedaen / en geordonneert allen
» den genen die vertrocken of ontwelken waren en la-
» titeerden / dat ſy weder keren en te voorſchijn komen
» ſouden binnen den tijd van 24 uren / op de pene en in
» manieren als in onſe ordonnantie / beneffens deſen
» u Excellentie overgeſonden / begrepen is / maer en
» konnen u Excellentie niet verhalen dat vele van de
» gene die vertrocken zijn / alſo verarmt zijn / dat ſy de
» macht niet en hebben de ſoldaten haer-luiden gerief
» te doen of de pene te betalen / dat ons ook vele obicie-
» ren dat ſy de laetſte reiſe alſulken overlaſt van den ſol-
» daten hebben geleden / dat ſy lieber 't ſelve dat ſy heb-
» ben / verlaten willen / dan weder ſulx lijden / en te
» weſen in vreſe van haer-luider lijven / en ſulx laten zy
» hen dunken ongehouden te zijn weder te keeren / ten
» ware dat men hen de geweldige hand van de ſoldaten
» konde af houden / eenige ook die vertrocken zijn /
» verklaren wel bereid te zijn haer-luiden huiſinge ge-
» meubleert te laten voor ſo veel als tot gerief van de
» ſoldaten van node is / ſonder ſelfs in perſoon weder
» te komen / om redenen voorſchreven / ſuſtinerende
» mits dien 't effect van de voorſz ordonnantie van u
» Excellentie en dienſte daer uit gevolgt / voldaen te
» hebben. En alſo de miſſive van u Excellentie genera-
» lijk vermelt dat men de ontwelken perſonen weder
» ſoude doen inkomen / ſonder diſtinctie te maken van
» den genen die haer-luiden huiſinge gemeubleert en
» geaccommodeert gelaten / en die des te niet ge-
» daen en hebben / ſouden wy deſen aengaende wel be-
» geren te hebben u Excellentie verklaringe / en even
» vere u Excellentie ſonder aenſchou te nemen op onſe
» voorſz armoede en ander ſwarigheden / ganſchelijk
» geſint waren de voorſz ſoldaten alhier te laten / des wy
» ganſchelijk niet en verhopen / ſoude wel ootmoedelijk
» begeren en bidden dat u Excellentie in ſulken geballe
» ſoude gelieven alſulke ordre te ſtellen / dat de borgers
» en inwoonders vrylijk haer-luiden huiſingen en ſtra-
» ten ſouden mogen gebruiken / en dat de gene die de
» voorſz borgers / inwoonders en ſonderling haer-lui-
» den Patroon eenige overlaſt doen / gecorrigeert en ge-
» ſtraft mogen worden anderen ten exempel / in alle
» 't welke wy ons ganſchelijk gedragen tot uwe Excel-
» lentie genadige diſcretie / die wy verhopen dat ſulks
» zijn ſal dat u Excellentie regard nemende op de voorſz
» deſe Stad / haer-luiden borgeren en inwoonderen
» armoede / mitsgaders den jegenwoordigen en noch
» meer aenſtaenden duren tijd / deſe Stad van de
» voorſz ſoldaten metten eerſten ſal ontlaſten En om
» alle diſordre en inconvenienten ſo veel des mogelijk
» weſen ſal / te verhoeden. Bidden u Excellentie ſeer
» ootmoedelijk dat u Excellentie gelieve ons hier op
» een genadig antwoord / ſo haeſt des mogelijk weſen
» ſal / te verlenen. Doorluchtige Excellentie hoog-ge-
» boren genadige Heere / wy bidden God Almachtig u
» Excellentie te willen ſparen / lange wel-varende in
» voorſpoedigen regimente. Geſchreven te Utrecht de-
» ſen 10 Novemb. 1571.

Moeiten om de Spangiaerts tot Utrecht te logeren.

EN middelretijd hebben zy-luiden alle haer dili-
gentie gedaen om de ſoldaten / ſo op de Geeſtelijk-
heid als Wereltlijke / te logeren / aengeſien den Fo-
rier expreſſelijk verklaerde geen Geeſtelijke perſonen
te willen vry houden / heeft ook de ſelve Forier Major
logijs willen hebben voor vijftien-honderd en een
hooft / behalven de logijſen van Capiteinen / Alphe-
res en Sergeanten tot vier-en-twintig van de beſte
en principaelſte huiſen binnen Utrecht / en niet jegen-
ſtaende de Regeerders van der ſtad Utrecht wel ver-
ſekert waren dat deſe acht Vendelen geen duiſend
hoofden ſterk en waren / en dat over ſulx de menigte
van de logijſen nergens anders toe en dienden / dan
om den rijken te beſchatten en den armen te beſwa-
ren / en zy-luiden om dies wille aen den voorſz Forier
Major en ook den Meeſter del Campo verklaerden
dat hen niet mogelijk en was de voorſz hoofden te lo-
geren / ſo overmits d'armoede van de ſchamele bor-
gers als anderſins / preſenterende hen bilgetten te ge-
ven tot 1312 hoofden / behalven de logijſen van de
Capiteinen en Officeeren / gebruikende daer toe ook
de hulpe van den Hove van Utrecht / ſo verklaerden
nochtans de voorſz Forier en Meeſter del Campo,
dat ſy haer volle geeiſchte getal wilden hebben of dat-
ſe ſelfs forieren wilden / eiſchende tot dien einde 't re- (F. 253.)
giſter ſo van de onde als nieuwe bilgetten / 't welk die
van den Rade verſtaende / hebben om arger te ver-
hoeden / by advijs van den Gecommitteerde van den
Hove / geconſenteert de geeiſchte bilgetten te leveren /
hebbende al vorens daer van geprotesteert binnen be-
ſloten kamere / om de Spangiaerden niet te bergram-
men en daer van acte doen maken / om in tijden en
wijlen te doen blijken hoe ſy gedrongen zijn geweeſt.
Voorts heeft de voorſz Colonel en Forier Major noch
geeiſcht veeſtheiden voordelen van vlees / bier / brood /
wijn / en diergelijke / en boven dien een ſomme gelds
tot leninge van de ſoldaten / en zijn eindelijk geaccor-
deert dat ſy de voordelen die ſy te voren hadden ge-
had / ſonden hebben / en voorts dat ſy de ſoldaten ſou-
den leenen 800 daelders / en aengaende de andere dif-
ferenten ſouden ſy ſchrijven aen den Hertog van Al-
va / over ſulx hebben ſy aen den Hertog geſchreven de-
ſe navolgende miſſive:

Ander ſchrijven van de

DOorluchtige, hoog-geborene, genadige Heere,
wy gebieden ons in alder onderdanigheid tot uwe

Magistraten van Utrecht aen den Hertog van Alva/noopende de boosheden by de Spangiaerden geeischt.

Excellentie. Mijn Heere ontfangen hebbende u Excell. missive van den xxiij. van de voorleden maend October, by de welke ons bevolen word binnen deser stad t'ontfangen, logeren en accommoderen sekere 8 Vendelen Spaense soldaten, hadden wy dien aengaende onse obedientie u Excellentie by missive verklaert, doch de selve u Excell. seer ootmoedelijken biddende, gelijk als wy noch doen by desen, dat de selve u Excell. soude gelieven dese stad (aenschou nemende op de armoede en benautheid die daer is) te begenadigen en van de voorsz soldaten te ontlasten, gelijk wy des van u Excell. ganschelijk verwachten, en niet-te-min ordre stellende, om de voorsz soldaten te accommoderen, is ons by den Forier Major van Lombardien voorgehouden, dat wy de soldaten souden willen doen alsulk voordeel als in 't geschrifte van sijnent wegen ons te dien einde geexhibeert, begrepen is. En so wy verstonden daer toe ongehouden te zijn, en dat wy ook andersins de macht niet en hadden 't selve te doen, so dese stad overmits voorgaende lasten, in merkelijke groote schulden verlopen is, hebben wy het voorsz geschrifte ook schriftelijk beantwoord en gepresenteert de voorsz soldaten alle victualien en andere waren in de voorsz bilgette gespecificeert, te laten volgen accijs vry, onder de limitatie als by den selven onsen antwoorde, en na dat van wegen den Meester del Campo daer op weder geseid was, 't gene hem goed dochte, hebben wy eindelijk den selven ook by geschrifte verklaert, dat wy geresolveert waren de poincten en articulen, ten beiden zijden voorgehouden, aen uwe Excellentie over te senden en daer op te verstaen u Excellentie goede gelieste, gelijk wy de copyen van alle de voorschreven geschriften by desen u Excellentie over senden, en bidden seer ootmoedelijk dat u Excellentie regard nemende op de redenen daer in verhaelt, gelieve te verklaren dat wy de vooorschreven soldaten niet en sullen gehouden zijn eenig voordeel op wijn, bier, brood, vleesch, en diergelijke te doen, anders dan den accijs vry, sulx als wy by onse voorschreven antwoorde gepresenteert hebben, en dien volgende de voorschreven soldaten te ordonneren, dat sy hen daer mede te vreden houden. En boven 't gene voorsz is, was ons noch by den voorschreven Forier voorgehouden dat wy eenige penningen souden willen leenen tot behoef van de voorschreven soldaten, en so wy selfs van geld geheel onversien zijn, en den tijd wel soude vereisschen dat wy provisie van koren souden doen, indien wy geld hadden of wisten te bekomen, des neen, was 't selve versoek eerst by ons afgeslagen, doch naderhand beducht zijnde, dat indien de soldaten geen geld hebbende, in de stad quamen, dat sy den borgeren eenig overlast souden mogen doen, hadden middel gevonden door leninge en assistentie van goede luiden, sekere 1200 Carolus guldens den Meester del Campo tot behoef van de voorsz soldaten te lenen, tot de eerste betalinge toe, maer alsо wy wel konnen verstaen dat 't selve onder so veel soldaten weinig strecken sal, hebben u Excell. wel begeert geadverteert te wesen, dat de staet van dese stad so sober is, dat niet mogelijken en sal zijn de soldaten meer te lenen, en dat ook veel van onse borgeren geen macht hebben om de selve veel waren te borge te leveren. Overmits sy noch merkelijke sommen so aen de voorsz soldaten, als ter cause van 't Regiment van den Grave van Megen ten achteren zijn, en dit ten einde u Excellentie genadelijk gelieve te versien en alsulke ordre te stellen, dat de soldaten geen oorsake en hebben of en nemen onse borgeren boven de reden te beswaren of eenige overlast te doen. So de selve borgeren, overmits den jegenwoordigen dieren tijd, van alle dingen en bysonder van koren meer als quaed genoeg hebben, dat sy haer-luiden wijven en kinderen in soberen nooddruft mogen onderhouden, en dat het lichaem van de stad geen macht en heeft uit redenen voorsz, hen-luiden en andere armen eenig secours te doen, als sy in gelijke tijden van nood gewoonlijk zijn geweest te doen. Sulx dat wy andermael u Excellentie ootmoedelijk bidden, dat u Excell. gelieve commiseratie te hebben over de voorsz stad en gemeente, en de selve van de voorsz soldaten te ontlasten, immers in alle gevalle ons u Excell. gelieste op 't geen voorsz is, te doen overschrijven, op dat wy mogen weten hoe wy ons in 't regard van den voorsz soldaten sullen hebben te reguleren.

De Hertog van Alva send op nieus acht Vendelen Spangiaerden binnen Utrecht.

DIt also gedaen wesende / zijn de soldaten op den achtienden Novembris in de Stad gekomen / na dat sy ontrent tien dagen in 't platte land van Utrecht gelegen / en den huisman seer beschadigt / en veel Dorpen geschat hadden / trecksende in 't een Dorp voor en in 't ander na / en latende haer voor etteliike sommen van pennningen uitkopen. En binnen de Stad gekomen zijnde / hebben sy meest de borgeren bedwongen door vreese van overlast te worden / dat sy hen de kost mosten geven / en eenige dat sy hen voor twe daelders ter maend in de kost souden ontfangen / 't welk in die tijd / vermits de grote dierte als doe wesende / qualijk genoeg was tot dzoog brood / en consequentelijk seer lastig voor den gemenen en schamelen borger / also datter vele genootsaekt waren haer selfs haer eigen nooddzuft t'ontrecken / om 't selve den soldaten te geven / of anders werde hen noch meer met geweld benomen / onder pretext dat de soldaten in 15 maenden niet betaelt en waren / daer na hebben die van der Stad van den Hertog op haer eerste missive ontfangen dese navolgende antwoorde:

De Hertog van Alva antwoord die van Utrecht

DOn Ferdinando Alvarez van Toledo, Hertog van Alva, &c. Lieutenant / Gouverneur en Capitein Generael. Lieve bysondere wy hebben ontfangen uwen brief van den tienden dag deses tegenwoordigen maends / en den inhoud van dien by rapport ons daer af gedaen / allenthalven verstaen / en voegende u daer op ter antwoorde / dattet al nu de ter tijd alsо niet gelegen is / dat men de stad van Utrecht van de soldaten van ontlasten / en dat wanneer sulke gelegentheid voor handen zijn sal / sulx mogen geschieden / wy des regard nemen en goed gedenken deses versoeks dragen en hebben sullen / u latende weten dat de soldaten in bevel hebben heuslijk en lieflijk met hare Patronen om te gaen / handelen en leven / en wanneer eenige anders deden / dat men sulx den Capiteinen en Meester del Campo, en so verre sy daer in niet en versien / ons te kennen gebe / die alsdan behoorlijk remedie daer in sullen ordineren. En aengaende de gewekten borgeren haer huisinge gemenbleert gelaten hebbende / en andere niet / waer op gy begeert onse verklaringe / laten u daer op weten dat de gene die haer huisen so gemenbleert gelaten hebben / dat de soldaten daer in logeren en gerieft mogen worden / billijk / niet en behoren voorder gedzongen te worden tot inroepens / 't welk alleenlijk daer toe tendeert dat het getal der logijsen en commoditeit van leggінge der soldaten / niet vermindert en worde / en de soldaten daerom niet wel konnen verleid of daer door anderen op den hals meer dan 't behoort / geleid moeten worden. Lieve bysondere / God zy met u: Geschreven tot Bzussel den 17 dag Novembris 1571. En was aldus onderteikent / F. A. Duc d'Alva. En noch daer beneden aldus. Onderteikent /

BERTI.

En op de twede missive hebben na lange sollicitatie geen antwoorde konnen bekomen / dan alleen recepisse dat de missive ontfangen was. En also die van Utrecht haer lieten bedunken dat de meninge van den Hertog was de voorsz Stad geheel en grondelijk te bederven / so hebben die van de Geesteliikheid met de Regeerders van de Stad haer toevlucht wederom genomen aen de Con. Maj. en aldaer door haer Commissaris den Deken van Sinte Pieters die zy in Spangien gestadig hielden tot grote kosten leggende / overgegeben de navolgende Requeste:

Ande. Requeste van de Geeste.

AEn den Coning. Geven in alder ootmoed te kennen uwe Majesteits onderdanige de Prelaten, Dekenen en Capittelen van de vijf Godshuisen, mits-

gaders

Ijſtheid ſte op en Regeerders der ſtad Utrecht aen den Coning.

gaders Schout, Burgemeeſteren en andere Regeerders van uwe Majeſteits ſtad Utrecht, in de name van de burgers en inwoonders van de ſelve Stad, hoe dat zy ſupplianten in de maend van Auguſto leſtleden uwe Majeſteit doen preſenteren hebben ſekere haer-luiden Requeſte, daer by te kennen gevende hoe dat het belieft hadde de Excellentie van den Hertog van Alva, Gouverneur en Capitein Generael over uwe Majeſteits Nederlanden, de ſupplianten in Auguſto 1569. toe te ſchicken ſekere tien Vendelen Spaenſe ſoldaten van den Tertio van Lombardyen, en dat de ſelve binnen de voorſz ſtad Utrecht ſo met tien, acht, als ſes Vendelen genoeg continuelijk gelegen hadden tot den ſeſten dag van Mey leſtleden, en dat ſo 't lichaem van de voorſz ſtad als de particuliere inwoonders van dien, geeſtelijk en wereltlijk te dier oorſaken ſeer grote en exceſſive koſten gedragen hadden, beraemt ter ſomme van 200000 guldens, behalven de koſten die ſy in de voorleden troublen gedaen hadden om de ſtad en landen van Utrecht jegens de Rebellen en Sectariſſen te bewaren, niet min dan honderd gelijke duiſend guldens bedragende, dat ook ſo ter cauſe van de ſelve koſten, als overmits de grote overdaden forſen en gewelden die de voorſz ſoldaten dagelijks aen de voorſz inwoonders, ſonder reſpect van perſone *impune* en ſonder ſtraf bedreven, vele van de voorſz inwoonderen, geeſtelijk en wereldlijk, rijk en arme uit de voorſz ſtad vertogen waren, in der voegen dat daer door geſchapen was de ſelve ſtad ten laetſten geheel gedeſoleert, gedepeupleert en verarmt te ſullen worden, ſonder dat nochtans daer van eenig profijt quam aen uwe Majeſteit, en ſo de voorſchreven ſtad onder correctie alleen niet en behoorde te dragen de laſten van alſulken garniſoen, byſonder want de voorſz ſtad geen Frontier-ſtad en was, en boven dien bewaert en verſien met een goed kaſteel daer ordinaris garniſoen van wegen uwe Majeſteit opgeleid, dat ook
(F. 254.) binnen de voorſchreven ſtad was een grote menigte van Geeſtelijkheid, ſo ſeculier als regulier, en meerder dan in eenige ſtad van uwe Majeſteits Nederlanden: en dat ſy-luiden ſupplianten tot meermael aen de Excellentie van den Hertog van Alva verſocht hebbende van de voorſz ſoldaten ontlaſt te worden, geen verlichteniſſe en hadden konnen verwerven, anders dan dat ſijn Excellentie in 't begin van den voorleden ſomer, de ſelve in eenige ſteden van Holland hadde verleid, overmits de zeekant door de rebellen en zeerovers ſeer geinfeſteert worden, ſo dat ſy mitsdien beducht waren dat ſijn Excell. (die ſy gevoelden niet wel jegens henluiden ſupplianten geaffectioneert te zijn, hoewel buiten haerluiden ſchulden) ceſſerende de voorſz infeſtatie van de zee, henluiden de voorſz ſoldaten weder toe ſoude mogen ſchicken, tot haerluiden gehele ruine en bederffeniſſe, hadden ſy ſupplianten uwe Maj. ſeer ootmoedelijk gebeden dat ſy voortaen wat favorabelijker getracteert ſoude mogen worden, en dat dien volgende uwe Maj. gelieven ſoude den Hertog van Alva te ordonneren dat hy de ſupplianten met geen garniſoen meer belaſten en ſoude, ten ware in tijde van nood, al breder vermogens de ſelve Requeſte. En ſo henluiden ſupplianten het voorſz verſoek geheel redelijk dochte, en dat ſyluiden alſulks wel hadden verhoopt dat henluiden 't ſelve by uwe Majeſteit geaccordeert en by zijn Excellentie geachter volgt ſoude hebben geweeſt, byſonder ſo daer veel ſteden zijn in de voorſz Nederlanden die noch geen of ſeer weinig garniſoen gehad hebben, en dat de gene daer die doen lagen, met de ſelve niet ſonderlinge belwaert en waren, ſo die ſes Vendelen die laetſt binnen Utrecht gelegen hadden, in drie van de principaelſte ſteden van Holland verleid waren geweeſt, en aldaer niet boven een halfjaer gelegen hadden. So is 't nochtans ter contrarie van dien dat zijn Excellentie de voorſz Requeſte aen uwe Majeſteit (ſo 't ſchijnt) ontfangen hebbende, en daer door noch meer jegens de ſupplianten geexacerbeert zijnde, op den achtentwintigſten van den maend van October leſtleden door uwe Majeſteits Secretaris Berti, aen de Regeerders van de ſtad Utrecht ſupplianten heeft doen ſchrijven ſekere miſſive, henluiden daer by wel ernſtelijk belaſtende dat ſy den Meeſter del Campo van den Tertio van Lombardien, met de ſes Vendelen van de Spaenſe ſoldaten van zijn regiment die binnen Delft, Leiden en Haerlem, met noch twe ander Vendelen iegelijk van een ander Tertio die in den Briele gelegen hadden, binnen de voorſz ſtad ontfangen, logeren en accommoderen ſouden, ſo als om dienſt van uwe Maj. behoorden, mits henluiden alleenlijk gevende het *ſervitium* dat in ſekere cedulle daer by gevoegt, geſpecificeert ſtond, dat ſy voorts wel ernſtelijk ſouden gebieden de borgers en inwoonders van de voorſz ſtad die daer uit ontweken waren, weder in te komen, op alſulke penen als ſy adviſeren ſouden na breder inhoud van de voorſz miſſive, daer van copie hier by gevoegt is, dewelke de voorſz Regeerders van de ſtad Utrecht opten achtſten dag van den maend van November leſtleden gehandreikt is geweeſt, waer door de ſupplianten mitsgaders alle de ingeſetenen van de ſtad Utrecht ſeer verſlagen en geperturbeert zijn geweeſt, ſo ſy hen lieten bedunken dat de ſoldaten aldaer uit anders geen ſake geſchikt en worden, dan overmits de klachten die de ſupplianten over henluiden aen uwe Majeſteit gedaen hadden, gelijk uit dien te verſtaen was dat ſijn Excellentie henluiden toeſchikt niet alleen de ſes Vendelen van den Tertio van Lombardien die tot Delft, Haerlem en Leiden gelegen, maer daer beneffens noch de andere twe Vendelen die in den Briel gelegen hadden, en dat de voorſz ſoldaten ſonder geld waren, als dewelke den tijd van vijftien maenden haerluiden ſoldye ten achteren waren, ſonder dat ſy eenig ſecours of leninge daer op ontfangen hadden. Niet te min de voorſz Regeerders van de ſtad Utrecht willende hen in als tonen ſijn Excellentie in den naem van uwe Majeſteit onderdanig te zijn, hebben by haer-luiden miſſive van den tienden van de voorſchreven maend van November ſijn Excellentie geſchreven, dat hoe wel ſy wel hadden verhoopt dat ſijn Excellentie hen-luiden van vorder garniſoenen ontlaſt gelaten ſoude hebben, aenſchou nemende op den langen tijd dat de ſelve aldaer gelegen, en de grote koſten die ſy en den inwoonders van Utrecht ter cauſe van dien, genoeg tot haer-luiden bederffeniſſe gehad en gedragen hadden, en dat ſy veel min hadden verwacht dat men hen ſoude beſwaert hebben met acht Vendelen die in vier ſteden van Holland, daer van eenige veel rijker en machtiger waren dan Utrecht, gelegen hadden, ſo ſy niet en wiſten ſulks jegens uwe Maj. verſchult te hebben, als de welke dat ſonder jactantie te ſpeken, meer in de voorleden troublen voor de Catholijke Religie gedaen en geleden hadden (regard nemende op de aenſlagen die meer op hen dan andere gemaekt waren) dan eenige van de andere omleggende Landen of Steden, en byſonder de gene daer ſy uit verleid worden, dat ſy nochtans in het gene voorſchreven is, en alles anders wes ſijn Excellentie hen-luiden in den name van uwe Majeſteit ſoude mogen gebieden, bereid waren te obedieren, en ſulks de ſelve ſoldaten ontfangen, logeeren en accommoderen ſouden, ſo hen beſt mogelijk ſoude weſen, daer by niet te min verklarende dat ſy verſtonden 't ſelve te weſen de gehele ruyne, deſolatie en bederffeniſſe van de voorſchreven Stad, ſo overmits de grote armoede van de Borgers en inwoonders: als ook overmits de grote dierte die tegenwoordelijk is in alle eetbare dingen, en byſonder in 't Koren, daer van ſy-luiden onvoorſien waren: en vermits haer grote ſchulden daer in de Stad overmits voorgaende laſten verlopen was, geen macht hadden proviſie te doen, met meer diergelijke ſwarigheden, biddende mits dien ſijn Excell. ſeer ootmoedelijk dat hem ſoude believen de voorſz Stad te begenadigen, en de ſelve van den voorſz ſoldaten te ontſlaen, en breder als by den ſelven miſſive daer van copye ook hier by gevoegt is, daer op ſijn Excell. inſonderheid niet anders geantwoord heeft gehad, dan in effecte dat hem niet gelegen was voor die tijd de ſoldaten te verleggen, maer dat hy t'ſijnen tijde daer op regard nemen ſoude, en

voorts breder als by de voorſz miſſive, daer van ook de copye hier by gevoegt is, ſulks dat de voorſz acht Vendelen ſoldaten, na dat 't meeſtendeel van hen in 't platte Land van Utrecht den tijd van ontrent tien of elf dagen gelegen, en 't ſelve ſeer beſchadigd en geſchat hadden, op den 18 van den maend van November binnen de ſtad Utrecht gekomen zijn, alwaer ſy noch jegenwoordelijk leggen tot ganſche bederffeniſſe van de voorſz Stad, want al iſt dat de ordonnantie die d'Exc. van den Hertog van Alva voornoemt, nopende 't ſervitie over geſonden heeft, vermelt in effecte dat men den ſoldaten geen andere ſervitie en ſal ſchuldig zijn te geven dan in ſpecie, dat ſy om te logeren, ſlapen en eeten van node hebben, nochtans kan uwe Maj. wel verſtaen wat dien aengaende te verwachten is van ſoldaten die in vijftien maenden niet betaelt en zijn, en conſequentelijk geen geld hebben, en wel weten dat ſy ter oorſake van de klagten over hen-luiden aen uwe Majeſt. gedaen, in de voorſz Stad weder geleid worden, als ſy opentlijk jactiteren; dat ſy daer beneffens wel weten dat ſijn Excell. de voorſz Stad niet wel toegedaen is, en dat om deſwille de Supplianten niet lichtelijk aen ſijn Excell. over henluiden ſullen klachtig vallen, en ſulks bedwingen meeſt al de borgers en inwoonders dat ſy door vreſe hen-luiden de koſt geven, immers voor eene kleine prijſe in den koſt nemen moeten, waer door de arme die met hen-luiden beſwaert zijn, den nooddruft van haer-luiden ſelven, haer-luiden wijven en kinderen moeten ontrecken 't gene ſy den ſoldaten geven, een ſake die roept voor God almachtig. Nu iſt ſo dat ſy Supplianten bevinden de redenen, overmits de welke ſy kunnen preſumeren d'Excell. vanden Hertog van Alva op henluiden vergramt of verſtoort te zijn, en hen-luiden met de voorſz ſoldaten meer dan andere Steden of Landen beſwaert heeft: d'eerſte, overmits ſy niet en ſouden terſtont abſolutelijk geconſenteert hebben gehad in de petitie van den hondertſten, tienden en twintigſten penning by ſijn Exc. van de Generale Staten geeiſcht: de twede, overmits ſy van de ſententie by ſijn Excellentie t'haer-luiden achterdeel opten 14 July anno 1570. geweſen, aen uwe Maj. geappelleert hebben: de derde, dat ſy Supplianten uwe Majeſt. gerepreſenteert ſouden hebben de voorſz requeſte, nopende de ontlaſtinge van de ſoldaten: en ſo veel 't eerſte, te weten de petitie betreft, laten ſy Supplianten (te ſpreken onder correctie en voor behouden uwe Maj. Hoogheid) hen dunken dat ſy hen-luiden meer gequeten hebben dan eenige van uwe Maj. andere van nieus aengenomen Landen, alſo de landen van Vrieſland, Gelre, en byſonder Over-Yſſel, die met de Landen van Utrecht onder eenen Biſſchop plegen te behoren, en genoeg op een tijd hen by willig tractaet in handen en protectie van de Keiſerlijke Maj. hoogloflijker memorie gegeven hebben, en driemael meerder groter en machtiger zijn dan de Landen van Utrecht, die nochtans (ſo de Supplianten verſtaen) in plaetſe van de voorſz drie petitien volſtaen met eens de ſomme van 94000 Carolus guldens, waer jegens de Staten van den Lande van Utrecht (daer van de Supplianten leden zijn, gepreſenteert hebben gehad eerſt 100000 Carolus guldens, en naderhand om ſijn Excell. te mogen contenteren, en de vexatie van den voorſz proceſſe en vanden ſoldaten af te mogen weſen, 150000 Carolus guldens boven noch 12000 te voren betaelt, makende 162000 guldens, die uwe Maj. wel kan verſtaen dat verre excedeert de ſomme by den voorſz van Over-Yſſel geconſenteert, gelijk men des ook na advenant van de grote rijkdommen van anderen voorſz van nieus aengekomen Landen bevinden ſal. En ſo veel aengaet de andere Patrimoniale landen, verhopen de Supplianten (ingevalle des nood ſy) wel te vertonen dat ſy na de kleinigheid, armoede en conditie van het land van Utrecht, en de ſobere neringe, koopmanſchap en negociatie die daer is, ſo veel in plaetſe van den voorſz petitien gepreſenteert hebben, als eenige van dien, gelijk ſy verhopen dat de gene die de voorſz landen kennen, wel verklaren ſullen indien uwe Maj. geliefde henluiden daer op te horen. Sulks dat ſy Supplianten hen laten dunken dat ſijn Excell. geen redenen en heeft om deſen aengaende hem van den Supplianten qualijk te vreden te houden, byſonder want ſy alle middelen geſocht hebben om met ſijn Excell. de voorſz petitien aengaende, te accorderen, gelijk ſy-luiden voormaels in ſaken van gelijke petitien ſo met de Keiſerlijke Maj. hoogloflijker memorie, als ook met uwe Maj. geaccordeert hebben gehad, maer en hebben daer toe niet konnen geraken, en voor uiterlijk antwoord gekregen, dat ſy ſouden moeten conſenteren, in alle 't gene de (F. 255.) andere Staten van den Lande (de voorſz petitien aengaende) gedaen hadden en noch doen ſouden, en dat ſimpel ſonder eenige conditien of van den proceſſe of van den ſoldaten ontlaſt te ſijn, daer van ſy ſoude moeten wachten ſijn Excell. goede geliefte, en dat ſy daer beneffens hen ſouden moeten humilieren en bidden dat ſijn Excell. ſoude willen vergeten 't gene ſy jegens uwe Maj miſdaen hebben. En ſo 't ſelve een eeuwige infamie ſoude geweeſt hebben voor den Supplianten haerluiden nakomelingen, en alle den goeden inwoonders van de Stad, Steden en Landen van Utrecht, en dat ſy (ſo voorſz is) hen in haer-luiden conſcientie niet ſchuldig kennen iet jegens uwe Majeſt. miſdaen te hebben: dat ook alſulke humiliatie van geen andere Staten, Steden of Landen verſocht was geweeſt, hoe wel daer waren van den welke die mogelijk met beter redenen hadde mogen geeiſcht worden, ſo en hebben ſy Supplianten in haerluiden conſcientie niet konnen bevinden, dat ſy ſchuldig waren alſulke humiliatie te doen, hoewel ſy anders uwe Maj. en Maj. Stadhouders in alder ootmoet en onderdanigheid geerne willen kennen en obedieren als ſy tot noch toe gedaen hebben, noch en hebben ook alſulke abſoluten conſent van den voorſz petitien niet konnen dragen, als daer mede ſy wel wiſten dat de ſtad en landen van Utrecht ten eeuwigen dagen in den grond bedorven en ook veel meer beſwaert te ſullen weſen dan eenige van den anderen uwe Maj. landen of ſteden, contrarie de belofte henluiden by de Keiſerlijke Maj. hoogloflijker memorie, in het aenkomen van den Lande gedaen, en by uwe Maj. geconfirmeert, als dat ſy-luiden met geen onbehoorlijke ſchattingen beſwaert ſouden worden. Sulx dat ſy Supplianten alſulken conſent noch voor God Almachtig, noch voor uwe Maj. ſouden konnen verantwoorden, ſo dat mits dien de ſake van de voorſz petitie alſo is blijven ſtaen, hoewel ſy Supplianten noch dikwils daer na en ook zedert de pronunciatie van de voorſz ſententie tie weder aengehouden en verſocht hebben met ſijn Exc. te mogen accorderen: maer en hebben niemand van uwe Maj. Raden konnen vinden die ſijn Excell. opentlijk daer van heeft dorven ſpreken, ſulks dat ſy Supplianten ſouden verhopen in deſe alle mogelijke en behoorlijken devoir, dat ſy ſchuldig waren gedaen te hebben, en dat ſy met haer-luiden preſentatie wel behoorden te volſtaen, byſonder aenſchou nemende op de grote koſten die ſy gedragen hebben ſo in de voorleden trouble als ter cauſe van den voorſz ſoldaten, en ſo veel als aengaet de ſake van der appellatie, verhopen ſy Supplianten daer mede noch tegens uwe Maj. noch tegens ſijn Excell. iet miſdaen te hebben, ſo hen-luiden 't ſelve na Gods Wet, geeſtelijken en wereldlijken rechten, toegelaten word, en dat ſy Supplianten in haer-luiden conſcientie ſchuldig en gehouden waren aen uwe Maj. te appelleren, na dien ſy hen van 't gene henluiden opgeleid worde, onſchuldig en ſuiver kenden, en dat het delict henluiden opgeleid, ſo afgrijſſelijk was, als *Crimen læſæ Majeſtatis divinæ & humanæ*, dat ſy Supplianten, indien ſy hen daer van ſchuldig hadden bekend, henluiden en haer-luiden ſucceſſeuren en nakomelingen een eeuwige infamie, ſchande en oneer aengedaen ſouden hebben: en haer-luiden hooft voor de Pauſelijke Heiligheid, haerluiden Geeſtelijke Vader, noch voor uwe Maj. nimmermeer en ſouden mogen opheffen of tonen, ſulks dat ſy-luiden genooddrukt zijn geweeſt om haer-luiden gerechtigheid voor te ſtaen, en hen-luiden en haer-luiden nakomelingen van alſulken abominable delict te defenderen, en niet om ſijn Excell. te irriteren als aen uwe Maj. aen haer-luiden ſouverain, Prince en Heere, van God Almachtig geſteld, om Juſtitie

over

over ſijn onderſaten te adminiſtreren, te beroepen en provoceren, en verhopen t'ſijnen tijde, Juſtitie ontfangen weſende, uwe Maj. klaerlijk te remonſtreren, dat ſy met quade cauſe gecondemneert ſijn, en met goede reden geappelleert hebben, alſo dat uwe Maj. van henluiden een goed benoegen hebben ſal. En ſo veel aengaet de requeſte nopende de ontlaſtinge van de ſoldaten uwe Maj. gepreſenteert, hadden ſy Supplianten wel gewilt dat ſy 't ſelve voor by hadden mogen weſen; wel denkende dat ſijn Excellentie 't ſelve ten beſten niet nemen en ſoude, maer aenmerkende de grote ellende en miſerie die daer was onder haer-luiden borgers en inwoonders ter oorſake van de voorſz ſoldaten, en den groten overlaſt die ſy daer van leden, ſonder dat daer over eenige ſtraf of correctie gedaen worden, daer van dagelijks grote klachten van den voorſz borgers en inwoonders aen hen-luiden gedaen worden, ſonder dat ſy daer in koſten remedieren, en dat ſy by ſijn Excell. geen remedie en koſten krijgen: dat ook niemand van den Raden van uwe Maj. Nederlanden en was die (hoe wel ſy wiſten de Supplianten een goede ſake te hebben) voor henluiden dorſte intercederen of aen ſijn Excell. vermaninge doen, hebben ſy Supplianten hen laten dunken dat ſy om henluiden en haerluiden eed en conſcientie, voor God Almachtig en uwe Majeſteit (by de welke ſy als Regeerders over de ſtad Utrecht geſtelt ſijn) te quijten, ſchuldig waren uwe Maj. te kennen te geven, om by den ſelven als haren natuerlijken Heere en Prince daer in verſien te worden. En verhopen niet alleen te verifieren 't gene ſy uwe Maj. dien aengaende te kennen gegeven hebben; maer noch veel meer: niet te min indien uwe Maj. bevind dat in eenige van den voorſz poincten by hen-luiden Supplianten jegens uwe Maj. of ſijn Excell. miſbruikt of gedelinqueert ſoude mogen weſen (des ſy Supplianten niet en verhopen) ſijn ſy Supplianten bereid hen-luiden daer van in Juſtitie voor uwe Maj. of den genen die uwe Maj. gelieven ſal daer toe te committeren, te purgeren, maer willen uwe Maj. wel ootmoedelijk gebeden hebben, dat uwe Maj. aenſchou nemende op het gene voorſz is, hen niet en wilt laten in handen van den genen die ſonder eenige wettige redenen op hen-luiden Supplianten alſo vergramt is, dat daer geen middel is om hem te appaiſeren, ſonder hen ook beſwaert te laten met de voorſz ſoldaten, diemen wel kan denken dat (ſo ſy kenniſſe hebben van de klachte by den Supplianten over hen-luiden gedaen aen uwe Majeſt) arbeiden ſullen 't ſelve over de Supplianten, en byſonder de arme borgers en onnoſele inwoonders van de voorſz Stad directelijk of indirectelijk te vindiceren en wreken, 't welk wat een ſwaren exempel dat weſen ſoude voor alle de goede en getrouwe onderſaten van uwe Maj. Nederlanden, uwe Maj. wel kan verſtaen, alſo te weten, dat ſy Supplianten ſo ſwaerlijk en boven den text van den voorſz ſententie (jegens hen-luiden gegeven) geſtraft en alſo met ſoldaten beſwaert worden, dat ſy ganſchelijk en in den grond daer mede bedorven ſullen weſen. En dit overmits ſy Supplianten niet abſolutelijk tot hare eeuwige bederffeniſſe en tegens haer-luiden conſcientie en hadden konnen conſenteren in de voorſz petitien, al eer ſy 't ſelve uwe Majeſteit geremonſtreert hadden, preſenterende niet te min uwe Majeſteit in alls redelijkheid te ſubvenieren meer dan andere gelijke Landen gedaen hebben en ſy wel vermogen, en dat ſy boven dien van de ſententie van ſijn Excellentie jegens henluiden in alſulke deteſtable crimen gegeven aen uwe Majeſteit haer-luiden ſouverain Prince en Heere, by forme van Juſtitie geappelleert en haer-luiden klachten over de grote meſuſen en delicten van den ſoldaten gedefereert hebben, na dat ſy by ſijn Excellentie geen remedie hadden konnen verwerven, ſo uwe Majeſteits goede en getrouwe onderſaten daer uit niet anders en ſullen konnen verſtaen, dan dat voortaen niemand meer 't zy by wat manieren hy by uwe Majeſteits Gouverneurs beſwaert worde, onder forme van recht of metter daed (als de Supplianten beide gebeurt) aen uwe Maj. en ſal mogen appelleren en klachtig vallen, ſo de innocentie van den Supplianten over alle uwe Maj. Nederlanden alſo notoir is, dat de ingeſeten van deſelve Landen (bemerkende dat de Supplianten in ſo rechtveerdigen ſake niet alleen in Juſtitie geen gehoor en hebben konnen krijgen, maer om dat ſy het ſelve aen uwe Maj. verſocht hebben, ſo ſwaerlijk geſtraft worden, dat ſy in der waerheid *Crimen læſæ Majeſtatis* gecommitteert hebbende, qualijken hoger geſtraft ſoude konnen worden) nimmermeer en ſullen aen uwe Maj. dorven quereleren en ſal uwe Maj. ſelfs gelieven te overleggen of 't gene voorſz is, niet en tendeert tot verminderinge van de liefde en afkeer van de goede affectie die uwe Maj goede en getrouwe onderſaten altijds tot uwe Majeſteit gedragen, en byſonder in de voorleden trouble wel vertoont hebben, ſo de ſelve onderſaten in allen ſwarigheden altijds haren uiterſten trooſt en hope gehad hebben, als ook gedaen hebben en noch doen de Supplianten alhier, in uwe Majeſteits ſachtmoedigheid, goedertierenheid, æquiteit en clementie: kan inſgelijks uwe Majeſteit wel verſtaen wat een grote occaſie door het voorſz exempel den Gouverneurs en ſoldaten gegeven ſal worden, om uwe Majeſteits goede en getrouwe onderſaten boven uwe Majeſteits kenniſſe of weten te oppreſſeren en bederven. Alle het welk aengemerkt de Supplianten hen andermael nederwerpen voor de voeten van uwe Majeſteyt, bidden ſeer ootmoedelijk door de Paſſie ons Heeren Jeſu Chriſti, door de memorie van de Keiſerlijke Majeſteit, hoogloflijker memorie, in wiens handen en protextie ſy Supplianten hen gegeven, en door de ingeboren goedertierenheid van uwe Majeſteit, dat uwe Majeſteit gelieve ſich over hen-luiden te begenadigen, en te ontfermen over de arme en miſerable ingeſetenen van de voorſchreven ſtad Utrecht, en ſulks de voorſchreven ſake wel te overwegen, en dien volgende tot dat uwe Majeſteit volkomen kenniſſe van de voorſchreven ſake genomen, en daer in geordonneert ſal hebben na behoren, hen-luiden van de voorſchreven ſoldaten te ontlaſten, en de Excell. van den Hertog van Alva te ordonneren, dat hy de ſelve ſoldaten van Utrecht verlegge, en hen-luiden daer mede niet meer en beſware. En ſal uwe Maj gelieven hen-luiden Supplianten daer op te doen expedieren opene brieven, in forma, ten einde ſy Supplianten ſullen mogen weten, hoe ſy hen in deſen ſullen hebben te dragen. 't Selve doende, &c.

Antwoorde des Conincx op 't verſoek van die van Utrecht.

MAer wat verbolg zy-luiden aen den Coning deden / en hebben hier op geen provisie nochte resolutie konnen krijgen voor den vier-en-twintigſten Februarij des jaers 1572. dat den Coning by Apoſtille verklaerde: Dat hy ſoude ſchrijven aen den Hertog van Alva, ten einde hy henluiden ſoude ontlaſten van 't krijgs-volk ſo veel het mogelijk ſoude ſijn, en dat hy hem ſoude informeren opte forcen, gewelden en grieven in haer-luiden requeſten verhaeld; en dat hy ſoude ordre ſtellen dat de quade ſouden werden geſtraft, en de goede beſchermt, gelijk het behoorde: **Gelijk hy ook tot dien einde aen den Hertog geſchreven heeft / dan hebben de voorſz apoſtille en brieven lange onderwegen geweeſt / ſulx dat de voorſz Spaenſe ſoldaten binnen Utrecht gebleven zijn tot den 3 Aprilis toe / ten welken dage zy haeſtig noodshalven opgetogen zijn na Holland / ſo in 't navolgende boek geſeid ſal werden.**

De Turken nemen Cipers in.

In deſen jare als de ingeſetenen van de Nederlanden door de wreetheid van den Hertog van Alva ſo ſeer gequelt en geplaegt werden / als verhaelt is / ſo hebben de Turken in 't Eyland en Coninkrijke van Cypres / ſtaende onder het gebied van de Republijke der Venetianen / vele wrede / ellendige / jammerlijke en beklaeglijke ſaken bedreven / en ingenomen hebbende in 't jaer te voren de ſteden van Liſmo / Salines en Nicoſia / hebben ſy in deſen jare 1571. den 4 Auguſti na ſeer lange belegeringe / wreſelijke beſtorminge en geweldige beſchietinge met 74 grote ſtucken geſchuts / en na verlies van ontrent 30000 Turken / die in 't beſtormen en belegeringe om gekomen waren / de Coninklijke ſtad van Famaguſta ingenomen / en voorts het ganſche

Eyland en Coninkrijke van Cypers / verwoestende en vernielende het selve seer ellendiglijken / tot seer grote schade van 't Christenrijk.

Verbond der Venetianen metten Paus/ Coning van Spanjen en andere Princen en Steden van Italien tegen den Turk.

De Venetianen hadden om Famagusta te ontsetten en den Turk uit het Eyland van Cypers te verdrijven/een sterk verbond gemaekt metten Paus/den Coning van Spanjen en andere Princen en Steden van Italien/ tot welken einde sy-luiden t'samen een gewelddige Vlote van oorlogs-schepen en galeyen ten oorloge toegerust/t'samen gebracht hebben. Maer also de Vlote der Christenen niet so haest en konde gereet wesen / als den noot der belegerden wel vereischte / so hebben sy hen ten laetsten den Turk moeten overgeven opte eerlijkste conditien die sy konden krijgen. De Christenen offe schoon om dit verlies seer beroert waren / hebben evenwel de macht die sy te samen gebracht hadden/ tegen den Turk willen wagen / hebbende daerom alle hare schepen en galeyen sterk wesende 230 / so oorlogs-schepen als galeyen / behalven vele andere die de victualie en den tros voeren / laten te samen komen in de stad van Messinen in Cicilien / hebbende daer toe een bequame Haven om den Turk gelijkerhand te gaen besoeken. Den Turk dit vernemende/ heeft sich ook daer tegen willen rusten/ zijnde nu seer verhoveerdigt mette overwinninge van Famagusta en Cypers/ en heeft alle zijn schepen versien met volk / victualie en alle munitie van oorloge om daer mede de Christenen te gemoeten. Op der Christenen schepen waren 20000 gesoldyeerde gewapende mannen / en boven dien vele goetwillige so uit Italien als andere Landen. Uit den name van den Coning van Spanien quam Don Johan van Oostenrijk des Conings bastaerts broeder. Uitten naem van den Paus Marcus Anthonius Colonia/ een Baron van Romen/ en uit den naem van de Venetianen Sebastiaen Venier. Doch met gemeen consent van allen was Don Johan gemaekt Generael van alle de Vloot en het krijgsvolk. Hier tegen was de vloot der Turken van 270 oorlogs-schepen/so Hulken als Galeyen/ en 't krijgsvolk daer op waren 40000 Jannitsers/ behalven het groot getal van andere Turkse en vreemde soldaten. Van de Vloot en het scheeps volk was Admirael een Turkse Heer genaemt Aly / die neffens sich hadde als Vice-Admirael eenen anderen Heer genoemt Ochialy of Oluzali. Van 't krijgsvolk was Generael een die genoemt was Pertau: welke alle te samen gesonden waren van Soltan Soliman den Turkse Keiser. Dese twe Vloten zijn den anderen gemoet in een enge Zee/ die nu ter tijd genoemt werd den Schoot van Levanten / vloeyende aen de slinker zyde van oud Peloponesus dat nu Morea genoemt werd. Sy zijn aen den anderen gekomen op den 7 Octobris 1571. Daer werd aen weer-zyden dapper gevochten: doch de Christenen hebben sich so wel gequeten / dat sy door Gods genade de Victorie van de Turken hebben wech gedragen / die van der Christenen zyde in 't vechten dood bleven waren omtrent 7650 mannen: van de Turken bleven omtrent 25150 mannen so soldaten als scheepsvolk / daer onder ook Aly den Admirael selve was: gevangen werter wech gevoert 3846: de schepen die de Christenen van de Turken wonnen waren 130 / daer werter omtren 80 in de grond geschoten: mette reste die weinig waren / ontquam Ochialy. De genomen schepen en buit werd gedeilt onder den Coning van Spangien / den Paus van Romen en de Venetianen / Don Johan behaelde hier seer grote eere/want hy klampte het Admiraels schip van de Turken aen boort / en sprong selfs in haer schip voor aen / hoe wel hy daer eerst weder uitgeslagen werde / dan wederom moed genomen en sijn volk 't hert ingesproken hebbende/sprong hy wederom d'eerste over / en gevolgt zijnde met groter furie en stoutigheid werden sy daer meester van/ sy verlosten ook wel 12000 Christenen slaven die opte galeye saten. Dit is in 't kort het verhael van desen gedenkweerdigen slag / en is dese victorie so groot geweest dat men noit diergelijke victorie te water tegen de Turken en heeft gehoort: maer want dit de Nederlandse saken niet aen en gaet / so mach de gene die lust heeft om hier van breder bescheit te weten / lesen de beschrijvinge die Johan Petro Contareno van 't selve (als ook de belegeringe en verovinge van 't Coninkrijke van Cypers) in't lange met allen omstanden daer van gedaen heeft/ my is genoeg 't selve alleen aengeroert te hebben. De Coning Jacobus / Coning van Groot Britagnien heeft de selve ook in Schotsen dicht beschreven/ 't welk ook in Duitsen rijm overgeset is.

De grote victorie van Don Johan van Oostenrijk tegen den Turk.

De Prince van Oranjen hout heimelijk verstand met vele personen en maekt secrete aenslagen.

DEn Prince van Orangien en ruste in alle dese tijd niet / maer practiseerde nachten en dagen niet anders dan om den Hertog van Alva te krenken / hy schreef en dede schrijven aen allen kanten bysonder in Holland en Zeeland daer hy meende fabeur te verwerven / maekte vele secrete verbonden en handelinge om ter gelegener tijd te werk te stellen/ gaf commissien aen verscheiden gevluchte personen en particuliere borgeren van Steden / dat sy souden handelen en tracteren metten inwoonderen van de selve Steden / en de selve voorhouden de goede en sonderlinge affectie die hy hadde om metter hulpe Gods haer-luider en het gansche Land te verlossen vande tyrannye en slavernye daer in sy waren / en hen-luiden daer om te induceren en vermanen dat sy tot dien einde hen elx na haer macht en qualiteit / met eenige somme gelts souden willen bystaen / en voorts mette selve handelen en tracteren/ dat so wanneer hy met eenen tamelijken hoop krijgsvolks in 't Land soude komen om het lieve Vaderland te verlossen / sy luiden hem als dan toevallen en daer in alle hulpe en bystand doen souden / en dat sy alsulk garnisoen als de Hertog van Alva of yemand anders van sijnen 't wegen hen-luiden soude willen senden / niet en souden innemen of ontfangen / maer datse hem of de gene die hy hen-luiden tot hare bewaringe en beschermminge senden soude / haer Steden / Vlecken en plaetsen openen souden/ gebende wyders de voorsz personen ook last / macht en autoriteit om tot dien einde mette selve Steden/ Vlecken en plaetsen te handelen sulx als sy tot welvaren en vorderinge van de gemene sake en zijnen dienst souden bevinden te behoren / hen-luiden belovende dat hy hen soude houden in hare oude rechten / vryheden en privilegien / gelijk sy voortijden geweest waren / of anders nieuwe maken / sulke als met gemeinen accoorde goet bevonden souden werden. Dese personen deden vast haer-luiden beste om haer-luider commissien te werke te stellen / vonden ook vele personen daer toe willig en wel gesint / bysonder in Holland / daer toe seer holp den groten haet diese generalijk hadden op den Hertog van Alva en de Spangiaerden / en nam desen haet dagelijks meer en meer toe / dewijle den Hertog / sonder te willen letten opte remonstrantien van de Staten mette executie van de collectatie van den 10 en 20 penn. wilde voorts procederen / want hy en dacht nergens min op dan dat de Prince eenige macht soude bekomen om hem eenige oorloge aen te doen / en noch veel minder dacht hy dat men binnen 's Lands al handelden om sijn macht te krenken / derhalven hy in slaep gewiegt zijnde / en opgeblasen wesende van hoveerdye/het spreekwoord van den Coning Lodewijk de elfde (gelijk men in 't navolgende boek horen sal) waerachtig most bevinden / namentlijk:

Alwaer trotsige hovaerdye voren rijt,
Daer volgen schande ende schade na altijd.

Einde des vijfden Boecks.

(F. 257.)

OORSPRONG
Der
NEDERLANDSE
OORLOGEN,
By tijde van den Hertog van Alva.

Waerachtige en Hiſtoriſche beſchrijvinge,

DOOR

PIETER BOR CHRISTIAENSEN.

Summarie of korten inhout van 't Seſte Boek.

IN het ſeſte Boek werd verklaert; Eerſtelijk des Princen van Orangien en Grave Lodewijk van Naſſauwen handelinge in Vrankrijk, om den Hertog van Alva oorloge aen te doen. Dood van den Grave van Megen. Des Konings van Sweden Legatie aen Edſaert Grave van Ooſt-Vrieſland. De benautheid van die van Utrecht door het Spaens garniſoen: De Hertog van Alva wil alle de principale Charters en Privilegien van de ſtad Utrecht hebben: Hare excuſatie aen den Hertog: De ſchriftelijke antwoorde des Magiſtraets aen de Preſident, nopende het overleveren van hare principale Charters en Originele Privilegien: Proteſtatie van de Magiſtraet van Utrecht voor het overleveren haerder Privilegien, die op het Caſteel van Vredenburg gebracht werden. Tienden pennink. Hoe dat de Provincien haer Gedeputeerde aen den Koning ſenden om afdoeninge van den tienden en twintigſten pennink. De middelen die de Prince van Orangien gebruikt om geld te bekomen. Den Koning van Vrankrijk ſchenkt den Prince van Orangien 200000. kroonen. Jonkheer Willem van Treſlongs komſte tot Wieringen; daer hy bevrieſt en bevochten werd, en hoe hy ontkomt. Des Coninginne van Engelands gebod daer door alle de ſchepen van den Prince van Orangien moſten uyt Engeland vertrecken: De namen van de Capiteinen die metten Grave van der Mark uit Engeland vertrocken. Des Graven van der Marks komſte voor den Briel, d'Opeiſchinge en inneminge. Des Spangiaerden vertrek uit Utrecht na den Briel. Haer vreeſe en onordentlijke vlucht. Des Graven vander Marks wreedheid over etlijke Monicken. Des Princen van Orangien miſcontentement van het innemen van den Briel. Der Spangiaerden Moorderije binnen Rotterdam en ook tot Delfshaven. De reſolutie des Konings van Spangien op 't verſoek van de Geeſtelijkheid van Utrecht. In wat maniere die van Vliſſingen haer aen den Prince van Orangien hebben begeven. Hoe die van Vliſſingen het begonnen Caſteel van den Hertog van Alva raſeren, den Ingenieur Pacieco gevangen nemen, en hulpe verſoeken aen den Grave van der Mark. De komſte van Treſlong tot Vliſſingen. De dood van Pacieco die gehangen werd. De komſte van Ionkheer Jeronimus Seraerts tot Vliſſingen. Redenen by die van Vliſſingen uitgegeven waerom ſy de wapenen in handen hebben genomen tegen de Spangiaerden. De dood van Paus Pius de vijfde. Hoe die van der Veere haer aen den Prince van Orangien begeven. De beginſelen van het overgaen der Stede van Enkhuyſen. De liſten die gebruikt zijn om volk van den Hertog van Alva binnen Enkhuyſen te brengen. Hoe Hopman Quickel met ſijn ſoldaten uit Enkhuyſen werd verdreven, en den Admirael Boshuyſen gevangen. 't Accoort tuſſchen de Magiſtraet en Borgers van Enkhuyſen: ende verſcheiden ander handelingen aldaer, eer ſy haer onder den Prince begeven en volk innemen. De komſte van Jonkheer Diederich Sonoy tot Enkhuyſen. d'Inneminge van 't Caſteel en Stede van Medenblick: deſgelijx van Hoorn, Alkmaer, Edam, Monickedam en Purmerende. De inneminge van Bergen in Henegou by Grave Lodewijk van Naſſau. d'Inneminge van Valencyn en weder verlatinge. Des Hertogen van Alva toorn om het innemen van Bergen. d'Inneminge van Oudewater en der Goude door den Heere van Swieten. Hoe die van Dordrecht die van der Goude van Koorn voorſien. Hoe die van Leyden haer begeven aen den Prince van Orangien: deſgelijx Dordrecht en Haerlem. d'Inneming van Gorcum en het Caſteel van Loeveſteyn. De belegeringe en opgevinge van Schoonhoven. De komſte van den Grave van den Berge in 't Hertogdom van Gelder en 't Graetſchap van Zutphen, d'Inneminge door den ſelven Grave van de Steden van Zutphen, Deutecum, Doesburg, Herderwijk, Campen, Swol, Haſſelt, Steenwijk, Geelmuyen en andere plaetſen. 't Innemen van Amersfoort. 't Voornemen der Gereformeerden in Vrieſland. Haerluider komſte inde Cuynder. De weigeringe van Konings

garnisoen in te nemen inde Steden van Sneek en Bolswaert. De vrese binnen Leeuwerden. 't Innemen van Sneek, Bolswaert, Franiker en Dockum in Vriesland by den Heere van Nederwormter. 't Overvallen van Dockum by de Walen vanden Heere van Billy, plonderinge en brandinge in der selver Stede. d'Inneminge van Staveren. De belegeringe van 't Casteel van Staveren. d'Ontsettinge by den Heere van Billy gedaen. De komste van Grave Ioost van Schouwenburg in Vriesland. d'Instelling van een nieu Hof in Vriesland tot Franiker. De namen vanden President en eenige Raetsheeren aldaer. Verscheiden schermutsingen. Duerte binnen Leeuwerden. Brandinge van Cloosteren en Molens. De belegeringe van Bergen in Henegouwe by den Hertog van Alva. Des Hertogen van Alva schrijven aenden Grave van Bossu, nopende 't afstellen van den 10 en 20. pennink in Holland. Afscheyt der Gedeputeerde vande Nederlandse Staten in Spangien gegeven in Iulio 1572. Des Princen van Orangien groote toerustinge ten Oorloge in Duitsland. De vergaderinge der steden van Holland tot Dordrecht. De propositie vanden Heer van Aldegonde aldaer van wegen den Prince van Orangien, en wat aldaer gehandelt is geweest. De commissie van den Grave van der Mark die hem by den Prince is gegeven geweest met sijne instructie. Verscheiden schermutsingen tusschen die van Vlissingen en Middelburg. De grote buit by die van Vlissingen bekomen van een Vlote Schepen komende uit Portugael. De groote wreedheid aen beide zijden. De Beeldstormerye binnen der Veere. Tocht der Vlissingers in Vlaenderen. Des Hertogen van *Medina Cœly* komste in Nederland. Der Vlissingers victorie tegen de Vloot komende metten Hertog van *Medina Cœly*. d'Eerste en tweede belegeringe van der Stede vander Goes door t'Seraerts. De wonderlijke ontsettinge vander Goes door Mons Dragon. De beschuldinge over t'Seraerts, en sijne verantwoordinge: De stoute daed van de Spangiaerden treckende uyt Rotterdam na Amsterdam en wederom na Rotterdam door haer vyanden Land om Koorn. De verlatinge van Rotterdam by de Spangiaerden, en d'inneminge van dien by den Grave vander Mark. De slappe wacht binnen Haerlem. d'Aenslag om Haerlem in te nemen. Het vertrek van den Raed van Holland en Rekenkamer uyt Holland na Utrecht. Schermutsinge tusschen de Gereformeerde en Spangiaerden inde Sant-poorte ontrent Haerlem. Der Spangiaerden vertrek uyt Holland, en haer moedwille in 't Sticht van Utrecht. Der Hugenoten in Vrankrijk toerustinge tot hulpe van Grave Lodewijk, en haer nederlage ontrent Bergen in Henegou. Des Princen van Orangiens komste over den Rhijn. Des Hertogen van Alva eigen komste voor Bergen. d'Inneminge van Ruermonde door den Prince van Orangien. De Placcaten en Ordonnantien by den Prince gemaekt. d'Inneminge van Loven, Mechelen en Oudenaerden. Des Princen naerstigheid om Bergen in Henegouwen te ontsetten. Schermutsinge tusschen 't volk van den Hertog van Alva en den Prince van Orangien. De Prince sockt te vergeefs tegen den Hertog te slaen. Des Bisschops van Ceulen komste in't Leger van den Hertog van Alva met 2000. peerden. Kort verhael van de Parijsse Moort. De vergeefse belegeringe van Amsterdam by den Grave vander Mark. d'Inneminge van Naerden by de Gereformeerde. Handelinge om den Admirael Boshuysen te krijgen op de zijde van den Prince van Orangien. d'Inneminge van Woerden door den Heer van Swieten. De opbrekinge van 't Leger van Orangien en d'opgevinge van Bergen in Henegou. d'Inneminge en plonderinge der Stadt van Mechelen door de Spangiaerden. De handelinge van Marten Schets Hopman binnen der Goude: Sijne geconterfeite Commissie, gevankenisse en dood, en 't vertrek of verloop van sijn aengenomen volk. 't Innemen van Diest by de Spangiaerden. Het verlopen van de garnisoenen tot Dermonde en Oudenaerde. Des Princen van Orangiens komste in Holland. Nieu Provinciael Hof van Holland en Camer van Rekeninge by den Prince van Orangien opgerecht: Namen van de Raeds-Heeren en Rekenmeesters. d'Inneminge van Zutphen by Don Frederico. Des Graven van den Bergen vlucht uyt Gelderland, Zutphen, Over-Yssel ende Amersfoort. 't Verloop der Gereformeerde in West-Vriesland. De schrickelijke moort binnen Naerden. De belegeringe, beschietinge en bestormingen voor Haerlem. De vergeefse moeiten om 't selve te ontsetten. De nederlage des Princen volx voor Haerlem. De dood van den Heere van Batenburg. De deerlijke en ellendige staet van Haerlem en d'inneminge der selver Stede. d'Afkoop der plonderinge. Het ombrengen van de kloeke Haerlemse Capiteinen en soldaten. De dood van Mr. Cornelis Muys, Pater van S. Agatha tot Delft. De gevankenisse van van der Mark. De mutinatie der Spangiaerden voor Haerlem. 't Pardon voor die van Haerlem. d'Eerste aenkomste der Spangiaerden voor Alkmaer, en haer aftrecken. De Pardon-brieven van den Hertog van Alva met groote dreigementen vermengt. De vreese onder de Hollanders na het innemen van Haerlem. 't Schrijven van Sonoy en andere aen den Prince, nopende de gestelteniſse en vreese in 't Noorder-quartier, en des Princen antwoorde hen-luiden vertroostende en moed gevende. d'Aenslagen op Enkhuysen en Medenblik ontdekt. 't Innemen van Rammekens of Zeeburg vande Zeelanders. Het spijsen van Middelburg. De groote schade in Vriesland) en andere Provincien, door storm en onweder in Augusto 1573. Des Hertogen van Alva voornemen om het Noorder-quartier en Waterland in te nemen. De belegeringe van Alkmaer: Dagelijxse uytvallen en schermutsinge, beschietinge en bestorminge: Vromigheit der soldaten en borgeren: En 't opbreken der belegeringe. Des Graven van Bossu komste in Waterland en sijne victorien aldaer. Sijn komste opte Zuyder-zee. Den Scheep-strijd op de Zuyder-zee, en des Graven gevankenisse. Malefits recht gehouden over sekere Hopluiden binnen Alkmaer in 't beleg geweest zijnde, hare beschuldiginge, verantwoordinge en uitsprekinge. 't Innemen van Geertruydenberg. 't Schryven van die van Holland aen de Staten Generael tot Brussel vergadert. Sendbrief in maniere van supplicatie aen den Coning van Spangien, inhoudende klachten en doleantien over de groote tyrannnie des Hertogen van Alva. 't Verbranden des Pulvers van den Hertog van Alva door Hertog Hans Casimirus: en sijne ontschuldiginge aen den Keiser. De eerste belegeringe van Leyden. 't Innemen van den Hage ende Maeslandse Sluyse: En de gevankenisse van den Heere van Aldegonde. De mutinatie van 't scheeps-volk in 't Noorderquartier. De komste van Don Louys de Requesens, Groot Commandeur van Castillie. Des Hertogen van Alva vertreck uyt Nederland. Wat hy voor een geweest is, sijnen roem, en sijn dood.

Het ſeſte Boek.

1572. DEn Hertog van Alva hoogmoedig geworden zijnde / door de victorien by hem verkregen / jegens den Prince van Oranien en Grave Lodewijk van Naſſau / zijnen broeder / en andere hare medehulpers / ſo gehoort is / en dacht niet anders dan om de Nederlanden voorts geheel in ſodanige ſlavernye en dienſtbaerheid te brengen / dat haer in toekomenden belet en de middelen benomen ſouden weſen / om ſo ſeer op hare vryheid en privilegien te ſtaen / en meinende dat hy 't ſelve nu al na zijnen wille hadde / en dat hem niemand meer en ſoude derven tegenſtaen / heeft alſo hertneckelijken volhert om de Collectatie van den 10 en 20 penning ter executie te doen ſtellen / ſonder acht te willen nemen op de doleantien en remonſtrantien van den Staten des Lands: maer hebbende voor niemand geen vreſe meer / ſo heeftmen waerachtig bevonden de ſententie van Marcus Antonis Verus, te weten:

Dat de macht der tyrannyen niet lange mag beſtaen,
Maer moet ſeer haeſt in ſcheveren gaen.

Want als hy nergens min om dacht dan dat hem eenige Oorloge van buiten ſoude aengedaen werden / ſo werden alle bereitſelen van oorloge jegens hem gereet gemaekt en gepractiſeert. De Prince van Oranien ſoekende aen allen oorden en plaetſen hulpe om tegen den Hertog van Alva Oorloge te mogen voeren / heeft na de gemaekte vrede in Vrankrijk / gearbeid en beneerſtigt de Francoiſe Heeren en Edelluiden van de Religie en bondgenoten / aldaer genaemt Hugenoten / tot zijn hulpe te krijgen / 't welk Grave Lodewijk van Naſſau weſende binnen Rochelle / ſo wel heeft weten te beleiden / dat hy den Admirael en voorts de principaelſte Heeren van de Religie daer toe willig bevonden en gemaekt heeft: ja dat meer is / de ſake is alſo beleid dat men metten Coning van Vrankrijk ſelve de ſake heeft begonnen te handelen / die hem de ſake liet geballen / en den aengeboren nijd die de Francoiſen tegen de Spangiaerden hebben / vreef deſe ſake ſo ſeer voorts / dat men begonde te practiſeren hoe men deſe Oorloge een rechtvaerdige ſchijn en dexel ſoude konnen geven / om de vrundſchap tuſſchen de Coningen van Vrankrijk en Hiſpagnien te breken / alſo werden vele oude aenſpraken die de Francoiſen pretendeerden op ettelijke ſteden in Nederland / die eertijts de Francoiſen in gehad en beſeten hadden / voortgehaelt / en werd ook by gebracht dat de Coning van Spangien zijn huis-vrouwe des Conings van Vrankrijks ſuſter / met vergift hadde doen ſterven / en ſeiden daer van goede getuigeniſſe en zekerheid te hebben / in ſomma de ſake werd ſo beleid / dat den Coning ſich niet alleen en beinsde hem dit aengenaem te zijn / maer om de Hugenoten te meer te bedriegen (ſomen meent) ſich hielt dat hy deſe Oorloge gantſchelijk wilde door de Hugenootſe Heeren laten beleiden / en haer de ſelve gantſchelijk vertrouwen. (259.)

Grave Lodewijk werd deſer oorſake halven ſecretelijken verkleed (om datmen hem niet en ſoude kennen / en de ſake ſecreet ſoude blijven) by den Coninck gebracht. De Coninck toonde hem ſeer geneigt tot deſe ſake / en beweeg hem veel vruntſchap / beraetſlaegde met hem vande beleidinge der ſelver ſake ſeer familiaerlijk / dede Grave Lodewijk vele grote beloften / en ſchreef ſeer vruntlijk aen den Prince van Oranien / dat hy in Duitſland ſo vele volx ſoude aennemen als hy mocht / en dat hy alles ſoude aenwenden dat tot de verloſſinge van Nederland van node ſoude weſen. Alſo werd de ſake vaſt ſecretelijk gedreven tot dat men veerdig ſoude zijn / om deſelve opentlijk aen te grijpen.

Den 7 Januarij 1572. is Carel van Brimen Grave van Megen / Gouverneur en Capitein Generael over Vriesland / Over-Yſel en Groeningen / tot Swol haeſtig geſtorven. In zijn plaetſe is gecommitteert geworden Gillis van Berlaymont / Heere van Hierges / etc. namaels is Gaſpar de Robles Heere van Billy zijn Subſtituit Stadhouder / en daer na abſoluit Stadhouder aldaer gemaekt.

Des Conings van Sweden Legatie aen Grave Edſaerd van Oost-Vriesland.

INt beginſel deſes jaers / heeft de Coninck van Sweden geſonden Pontus de la Garde in Ambaſſaetſchap na Embden / ſo men liet luiden / om aen den Grave van Embden te begeren dat de huwelijkſe voorwaerden tuſſchen Grave Edſaerd en zijne ſuſter gemaekt / ſoude nagekomme werden / want Grave Edſaerd, Grave van Oost-Vriesland hadde getrout de ſuſter vanden Coninck van Sweden / en ſchijnt dat daer beloften ſouden gedaen zijn geweeſt aen den Coninck / dat het gehele Graefſchap van Oost-Vriesland en Embden ſoude aen Grave Edſaerd komen / en men vermoede dat deſe beloftenisſe geſchied ſoude weſen met heimelijk en loos verſtand onder den twe gebroeders / ten einde het houwelijk beter voortgank hebben ſoude. En alſo de Coninck hadde verſtaen dat na de conſumatie des houwelijx / Grave Johan van Embden van zijn recht niet en wilde wijken / ſo meendemen dat om dier oorſake deſe Legatie ſoude geſchied zijn / hy was beleet met 16 paerden en twe of drie koetswagens / maer dewijle hy wel drie weken by den Biſſchop van Munſter bleef met Hertog Magnus van Saxen / door welke Hertog Magnus en zijn broeder men hield dat belet was geweeſt dat de Coninck van Sweden noch Hertog Carele zijnen broeder de Prince van Oranien geen hulpe en hadde willen doen / ſo was de komſte van deſen la Garde ſeer ſuſpect by die van de Religie / door dien men bevonden hadde dat hy hem ſeer liſtelijken hadde gedragen in de voorſz ſake / ſo in 't voorgaende Boek verhaelt is / waerom men neerſtelijk vernam om de rechte grond van zijn voornemen en Commiſſie te weten / want men vreeſde ook (alſo hy liet luiden) dat hy voorts door Nederland na Vrankrijk ſoude reiſen / dat hy aen den Hertog ſoude openbaren en verklaren 't gunt by de Geſanten des Princen van Oranien verſocht was aen den Coninck / en dat alſo des Princen voornemen te vroeg ontdekt ſoude werden / en dat alleenlijk om grote geſchenken van hem te krijgen / om de gierigheid van zijnen ſtaet te houden / genoeg te doen / ſulx dat ſeer ſcherp acht op hem en zijn voornemen genomen werd / dan en hebben niet ſekers van zijne handelinge konnen verſtaen / dan van de voorſz ſake van Embden / daer ſommige al grote ſwarigheid in maekten / dewijle Grave Johan niet en begeerde te wijken van zijn recht.

Benautheid van Utrecht door het Spaens garniſoen.

HEt garniſoen van de Spaenſe ſoldaten binnen Utrecht leggende / bedreven aldaer alle moetwille ſonder datter eenige ſtraffe over gedaen werd / niet alleen aen de gemene borgeren / maer ook aen de Borgemeeſteren en die van de Wet ſelfs / want behalven dat de ſone van den Borgemeeſter Johan Taets van Amerongen genaemt Marten Taets / opten 25 Novembris des abonds van eenen ſekeren Spangiaert / genoeg binnen de wacht / ſeer gequetſt was geweeſt / ſo was ook eenen ſekeren Sergeant van de Spaenſe ſoldaten binnen des voorſz Borgemeeſters huiſe gekomen / dewelke hem ſonder redene of wettige oorſake met zijn bloot rappier geaggreſſeert heeft / in ſulken ſchijn dat hy hem apparentelijk doorſteken ſoude hebben / ten hadde gedaen de aſſiſtentie die hem (weſende ſonder rappier) gedaen werde by zijnen dienaer / in ſulken voegen dat de voorſz Borgemeeſter / niet konnende ſeker weſen binnen zijnen huiſe / dewijle hy niet en konde beletten dat de ſoldaten daer binnen leggende meer andere ſoldaten tot haren believen in lieten / en niet dorvende achter ſtraten gaen vermits de voorſz moetwilligheden / heeft zijne huiſinge geruimt en die van de Wet daer van geadverteert / en verklaert en geprotesteert dat hy om gene andere oorſake zijn huiſinge geruimt hadde / en de ſtraten en het Stadhuis niet en dorſt frequenteren / van welke zijne verklaringe en

ge en protestatie hy acte versocht / boven dien so hadde de Meester del Campo tot verscheiden reise leninge versocht van de Magistraten / en altemet verkregen / maer also die van de Stad geheel uitgeput waren en dat de Hertog hen-luiden ook weigerde Octroy om penningen op los en lijfrenten te mogen lichten / op 't lichaem van de Stad / so hadden sy den voorschreven Meester del Campo en Forier als hy wederom leninge van acht hondert Daelders versocht / 't selve afgeslagen / seggende 't selve in de macht van de Stad niet te wesen / maer sy-luiden dat niet achtende dreigden de Magistraet dat indien men haer de geeischte 800 daelders niet en wilden leenen / sy luiden de Trom souden om slaen / dat een yegelijk soldaet met zijn Patroon in de kost gaen soude om een redelijken prijs / (want sy sustineerden 18 of 19 maenden betalings ten achteren te zijn) en dat de soldaten die in huisen lagen daer geen Patronen en waren souden gaen eten tot de Magistraten / de welke nochtans met soldaten selfs bes waert waren / sulx dat de Magistraten vresende daer uit grote swarigheid en inconvenienten te veroorsaken / de selve acht hondert daelders met grote swarigheid opgebracht hebben / dan veertien dagen daer na hebben sy-luiden wederom duisent daelders tot leninge geeischt tot secours van de armste soldaten / of in plaetse van dien alle dagen veertien hondert twintig ponden broots en 1420 potten biers / en drie hondert ponden kase / of anders datse by faute van dien geoorsaekt souden wesen sulx daer in te versien so sy te rade vinden souden / waer door wederom nieuwe swarigheid geresen zijnde / dewijle die van de Stad ganschelijk geen raed en wisten / hebben nochtans van particuliere personen geleent de somme van 800 daelders / om de selve gedistribueert te werden onder den soldaten die by hen-luider Patronen niet in de kost en gingen / en so sy-luiden beducht waren datse eer iet lange wederom gemolesteert souden werden om gelijke leninge / daer toe sy ganschelijk geen middel en hadden door de langduirige grote benautheid en grote dierte / en dat sy geen Octroye en konden verkrijgen tot lichtinge van eenige penningen / so hebben sy wederom 't selve alles des Hertogs te kennen gegeven / en ootmoedelijk versocht dat hy ten aensien van de langduirige lasten en swarigheden hen-luiden wilde begenadigen / en de voorschreven soldaten in 't geheel of ten minsten de helfte te verleggen. Maer de Hertog in plaetse van verlichtinge / niet te vreden zijnde / dat hy hen-luiden by na gebracht hadde in de uiterste benautheid / sulx dat hy sich liet dunken genoegsaem gekomen te zijn ten einde van zijn voornemen / heeft om hen-luiden noch meer te beswaren aen den Presidént van den Hove van Utrecht geschreven / dat hy uit handen vande Magistraten van Utrecht soude recoubreren alle de Originele Chartres / privilegien en statuten der selver stad / welken volgende de Présidént de selve originele brieven en privilegien van die van de Magistraten geeischt heeft / dan de Magistraten daer toe geensins gesint zijnde / hebben verscheiden excusatien gesocht en vertrocken 't selve te doen / als wel konnende verstaen dat hy deselve tot geen ander einde en begeerde dan om also de sententie tegen hen gegeven te executeren / niet jegenstaende hen-luiden appellatie aen den Coninck / 't welk by den Présidént overgeschreven zijnde aen den Hertog / so heeft de selve Hertog seer scherpe brieven geschreven aen die van Utrecht / daer by hen-luiden wel ernstelijk bevelende datse terstont na den onfang der selver missiven alle excusen cesserende / alle de selve originele Chartres souden leveren in handen van den voorsz Présidént: ten einde hy soude mogen ordonneren 't gene tot het Gouvernement en beleid van de selve stad dienlijk soude wesen / en also de Présidént dien volgende seer neerstelijk aenhiel datse hem die souden leveren / hebben sy hem copie daer van gepresenteert te doen hebben binnen sekeren tijde / dan so hy daer mede niet en wilde te vreden zijn / so hebben sy aen den Hertog geschreven d'oorsake waerom sy den voorsz Présidént niet en hebben gelevert de voorschreven originale Chartres / privilegien en statuten der selver stad / somen breder verstaen sal uit de selve missive hier volgende:

De Hertog van Alva wil alle de principale Chartres / privilegien en statuten van de stad van Utrecht hebben.

Doorluchtige Excell. hoog-geboren, vermogende en genadige Heere, wy gebieden ons in alder-onderdanigheid aen uwer Excell.

Schryven van de Magistraet der stad Utrecht aen den Hertog van Alva daer in sy haer excuseren / nopende 't niet overleveren van hare principale privilegien en Chartres.

MYn Heere, wy hebben uwe Excellentie missive aen ons geschreven den vierden van dese jegenwoordige maend van Januarius den tienden van de selve ontfangen, inhoudende dat uwe Excell. den Présidént van sijne Majesteit t'Utrecht belast hadde uit onsen handen te rocouvreren alle de Chartres, privilegien en statuten van dese stad originelijk, en dat uwe Excell. soude verstaen hebben dat wy souden vertrocken hebben 't selve te doen, nemende nu d'een en nu d'ander excuse. En so uwe Excell. meninge was dat sonder eenige dilay de voorschreven Chartres, privilegien en statuten gelevert souden worden in handen vanden voorsz Présidént, om die te gebruiken volgende de last die hy van uwe Excell. hadde, ten einde uwe Excell. soude mogen ordonneren 't gene tot het gouvernement en beleid van de voorsz stad dienlijk wesen soude, heeft uwe Excell. ons geordonneert wel expresselijk dat wy terstont na den ontfang van de voorschreven missive, en alle excuse cesserende de voorsz Chartres, privilegien en statuten souden leveren, of dat uwe Excellentie geoorsaekt soude wesen anders daer in te versien, na breder inhoud van de selve missive. En so wy bevonden dat de voorschreven sake niet alleen ons (die gestelt sijn om recht en Justicie te administreren) maer 't gehele corpus van de stad aengink, sonder 't welke wy daer in niet en kosten doen, hadden wy de voorschreven missive met den Raed van deser stad die t'samentlijk met ons 't lichaem van de selve Stad representeren gecommuniceert, de welke hen-luiden lieten dunken dat het extract uit de missive van uwe Excellentie aen mijn Heere den Présidént voornoemt geschreven niet en was te verstaen van de originale Chartres, Satuten, Privilegien en Ordonnantien, maer van de genen die de voorschreven Stad oorspronkelijk concerneren souden. (F. 260.) En so geen maniere van doen en is, noch meer gesien, datmen alle de Chartres, Statuten, Privilegien en Ordonnantien van een Stad in sulker manieren soude versenden, was mijn Heere de Présidént voornoemt gepresenteert datmen de copien van de voorschreven Chartres, Statuten, Privilegien en Ordonnantien soude doen afschrijven, waer mede men wel hadde verhoopt dat uwe Excell. hem soude hebben laten genoegen. Te meer dat uwe Excell. de voorsz Chartres, Ordonnantien en Statuten overgesonden begeerde te hebben, om daer uit te ordonneren 't gene tot het gouvernement en beleid van de voorschreven stad behoren soude, 't welk men (onder correctie te spreken) so wel uit de copien als originalen sal mogen doen, wel verstaende dat wy t'allen tijden bereid souden wesen de voorsz Chartres te openen, en daer van mitsgaders van de voorsz originale statuten, privilegien en ordonnantien uwe Excell gecommitteerde te doen hebben visie en lecture, maer also die van den Rade wesende neffens uwe Excell. aen den voorsz Présidént geschreven hebben, dat sy verstaen te willen hebben de voorsz originale Chartres, Privilegien, Ordonnantien en Statuten als den voorsz Présidént eenige onse Gedeputeerde op den xvj. deser maend verklaert heeft, hebben ons die van den voorsz Rade deser stad belast desen aen uwe Excell. te schrijven. Sal daerom uwe Excell. genadelijk daer op gelieven te verstaen, dat den Raed van de voorsz stad niet en kan verstaen dat de voorsz originele Chartres, Statuten, Privilegien en Ordonnantien tot andere einde versocht worden, dan om die sententie (sonder nochtans deselve als een sententie te approberen) by uwe Excell. jegens henluiden en sekere andere leden vande Staten vanden Landen van Utrecht op den xiiij. Julij Anno 1570. gegeven, ter executie te stellen, en alsulx in krachte van de voorsz sententie dese Stad van haer-luiden Chartres, Statuten, Privilegien, en ordonnantien te priveren, die nochtans den

Kei-

Keiſer en Coninklijke Maj. in 't aenkomen van de landen van Utrecht henluiden by ſolemnelen eede beſworen hebben te houden, en daer in te mainteneren. Nu iſt ſo dat den voorſz raed deſer ſtad gelijk ſy uwe Excellentie kenlijk houden, binnen behoorlijken tijde, na dat ſy of haerluiden gemachtigde inſinuatie en wetenſchap van de voorſchreven ſententie gehad hadden, mette andere van de Staten die gecondemneert waren, van de ſelve geappelleert habben gehad aen de Coninklijke Maj. onſen aldergenadigſten Heere, en hebben uwe Excell deſelve appellatie ook binnen behoorlijken tijde geinſinueert, en verſocht de ſelve gedefereert en de apoſtolis gereſpondeert te worden, en laten hen dunken (te ſpreken onder behoorlijke reverentie) dat ſijn rechten de voorſchreven appellatie wel hebben mogen doen, niet alleen overmits de grote beſwareniſſe van de voorſz ſententie: maer ook overmits ſy ter inſtantie van den Procureur Generael van ſijne Maj. voor uwe Excellentie, als ſpecialijk tot de voorſchreven ſake by ſijne Majeſteit gecommitteert, gedagvaert ſijn geweeſt, en dat ſy ook voor uwe Excellentie de voorſchreven ſententie gegeven hebben niet op den name van ſijne Maj. (als doen die van ſijne Maj ſecreten en groten rade, alwaer mitſdien arreſt valt) maer op uwe Excellentie naem als Gouverneur en Capitein Generael; &c. Sulx dat, te ſpreken onder correctie, en behoorlijke reverentie, de voorſchreven ſententie niet en kan verſtaen worden by uwe Excellentie gegeven te ſijn anders *tanquam per delegatum ſuæ Majeſtatis:* nu is meer dan notoir ſo wel na de geeſtelijke als weerlijke rechten datmen van alle ſententien *definitive* gegeven *per judices* niet alleen *ordinarios* (*principe præfecto prætorio, & ſenatu principis quod ipſius nomine pronunciat tantum exceptis*) maer ook *per delegatos principis, quacunque etiam auctoritate aut honore præfulgeant, etiam ſi maginem principis referant*, mach appelleren, *vel ad immediate ſuperiorem vel ad delegantem*, 't welk in deſen is de Coninklijke Majeſteit, en dit in alle ſaken ſo wel criminele als civile, en merkelijken mede *in crimine læſæ Majeſtatis*, als gepretendeert word by den voorſchreven Rade, en de voorſchreven Staten gecommitteert te ſijn geweeſt, inſonderheid naer dien 't ſelve *crimen* niet geconfeſſeert word, en dat ook niet en word geſuſtineert by henluiden eenige ſeditie of oproerte geconciteert te ſijn geweeſt, maer dat ter contrarie ſo in de acte van appellatie als requeſte in appel ſijne Majeſteit gepreſenteert, verſcheiden middelen geallegeert worden, daer by vertoont word dat de voorſchreven Staten nochte Raed van de ſtad van Utrecht noit meninge noch gedachten en hebben gehad *crimen læſæ Majeſtatis* te committeren. En alſulke appellatie behoort na rechten ten minſten *propter reverentiam ſuperioris per judicem a quo appellatur* gedefereert, en dien volgende d'excutie van de ſententie geſuſpendeert te worden, gelijk de rechten die ſelve ook *mox poſt interpoſitam appellationem ſuſpendent, ſive admiſſa ſit per judicem a quo ſive non*, merkelijken *in criminalibus* te meer in deſen dat den voorſchreven Raed haerluiden querelen, mitſgaders de redenen waerom ſy hen by de voorſchreven ſententie beſwaert vinden, en aen ſijne Majeſteit over lange en binnen 's jaers te kennen gegeven hebben, verſoekende mitſdien proviſie van appel met de clauſule van inhibitie, defenſie en reparatie in gewoonlijker forme, op welk verſoek (ſo men verſtaet) ſijne Majeſteit ook uwe Excellentie advijs gehoort en ontfangen ſoude hebben, ſulks dat ſijne Majeſteit de hand aen de voorſchreven ſake geſteld en ſelfs daer van begonſt heeft kenniſſe te nemen, en mogelijk eer iet lange (ſo de Supplianten verhopen) daer in diſponeren ſal, ſo ſijne Majeſteit ſal bevinden te behoren, ſulks ook datter geen deſertie gevallen en kan weſen, en om deſwille hebben die van den voorſchreven Rade ſo haeſt als eenige van den onſen inſinuatie van de voorſchreven uwe Excellentie miſſive aen mijn Heere de Preſident geſchreven by lecture van een deel van dien gedaen was, ſelve 't ſijne Maj. by ſupplicatie te kennen doen geven, om daer op te verſtaen ſijne Majeſteits meninge en goede gelieft, waer op ſy-luiden kortelijk antwoorde verwachten. Bidden daerom uwe Excellentie ſeer ootmoedelijk dat de ſelve uwe Excellentie gelieve mette voorſchreven ſake te ſuperſederen, ter tijd toe dat ſijne Majeſteit op de voorſchreven haer-luider ſupplicatie geordonneert ſal hebben, ſo als ſijne Majeſteit bevinden ſal te behoren, latende die van den voorſchreven Rade deſer Stad genieten de ſurcheantie van de executie van de voorſz ſententie die henluiden na de voorſchreven geeſtelijke en weerlijke rechten, en na de gemene ſtijl in krachte van de voorſchreven appellatie, gegonſt en verleent word. Bidden ook uwe Excellentie ſeer demoedelijk dat de ſelve gelieve deſe onſe antwoorde ten beſten te willen nemen en ons voor deſe tijd geexcuſeert te houden, ſo de ſelve gegeven word niet uit eenige weerwilligheid, maer alleenlijk om te vertonen, dat die van den voorſchreven Rade met goede redenen, in geeſtelijke en weerlijke rechten geſondeert, begeren te genieten 't gene de Juſtitie vermach, en henluiden gunt, en dat ſy alſulx niet ſonder wettige oorſake haerluider appellatie inſiſteren en ſuſtineren, dat de ſelve d'executie van de voorſchreven ſententie behoord te ſurcheren, en dat ſy daerom om de ſelve appellatie geen prejudicie te doen, en ook anderſins die gerechtigheid van deſer Stad, volgende den eed by henluiden ſijne Majeſteit gedaen te bewaren, de voorſz originale Chartres, ſtatuten, privilegien en ordonnantien niet en konnen overſenden. Doorluchtige, Excellentie, Hooggeboren, Vermogende en Genadige Heere, God de Heere ſy met uwe Excell. dien wy bidden uwe Excell. te willen ſparen lange welvarende in hogen ſtate en voorſpoedige regimente. Geſchreven t'Utrecht deſen xviij. Januarij 1572. na ſtijle van Utrecht. Onder ſtond geſchreven aldus uwe Excell. onderdanige Schout, Burgemeeſteren, en Schepenen der ſtad van Utrecht.

Maer de Hertog van Alva deſe miſſive ontfangen hebbende / heeft al eben wel de oꝛigenele Chartres / pꝛibilegien en oꝛdonnantien willen hebben / en heeft oꝛdeꝛ ſulx wedeꝛom aen den Pꝛeſident van den Hove van Utꝛecht geſchꝛeven / dat hy van de Magiſtꝛaet van Utꝛecht deſelve boꝛdeꝛen ſoude / en ſo zy die niet goedwillig en wilden leveren dat hy deſelve ſoude ſien te kꝛijgen met andeꝛe middelen / en daeꝛ toe nemen de hulpe van de Spaenſe ſoldaten binnen deꝛ Stad leggende / ſchꝛijvende tot dien einde aen de Spaenſen Coꝛnel dat hy den Pꝛeſident daeꝛ toe ſoude aſſiſteꝛen / welken volgende de ſelve Pꝛeſident die van de Magiſtꝛaet booꝛſchꝛeven aengedient heeft de wille van den Hertog van Alva / en alſo daeꝛ in gꝛote ſwaꝛigheid gemaekt weꝛde / ſo liet hy ſich aenſien als dat hy zijnen laſt ſoude hebben volbꝛacht / mette aſſiſtentie van de booꝛſchꝛeven Spaenſe ſoldaten / die daeꝛ toe begonnen veꝛgadeꝛt te weꝛden / 't welk niet ſonder ꝛeden een gꝛote ſchꝛik maekte onder die van de Magiſtꝛaet / de welke vꝛeſende booꝛ meeꝛdeꝛ inconvenienten / en ſiende geen middel om hen-luiden te ꝛeſiſteꝛen / hebben eenige Gedepuꝛeeꝛde aen de Pꝛeſident geſonden / en alſo de ſake met alder ſoetigheid veꝛtogen weꝛden tot des anderen daegs / namentlijk den achtſten Febꝛuaꝛij / ten welken dage zy luiden veꝛſtaen hebbende / datmen van meninge was henluiden al te ſamen in gebanknieſſe te ſtellen / en dies niet te min hen-luiden ebenwel de booꝛſchꝛeven oꝛiginele Chaꝛtꝛes / Oꝛdonnantien / Pꝛibilegien af handig te maken / vꝛeſende ook dat de ſoldaten / die in ſeventien maenden niet en waren betaelt de Stad en Boꝛgeꝛen onder dit dexel ſouden mogen plonderen en ſackageꝛen / hebben raedſaem gevonden en booꝛ 't beſte geacht deſelve Pꝛibilegien / Chaꝛtꝛes en Statuten oveꝛ te leveren / hoewel eenige ſo gereſolveert waren datſe ſuſtineeꝛden dat zy 't ſelve niet en behooꝛden te doen / maeꝛ lieveꝛ alle geweld en oveꝛlaſt te veꝛdꝛagen die men haeꝛ ſoude aen doen / dan in 't minſte te wijken van haꝛe appellatie in pꝛejudicie van dewelke zy veꝛſtonden deſe executie te geſchieden / en was onder meer andere van deſe opinie Jonkheer Heꝛmik

Dalle-

Wallenaer den ouden / dewelke dikwils seide indien wy 't lijf verbeurt hebben dat men 't ons neme / maer laet ons doch geensins van ons recht wijken / doch eindelijk siende dat sy met hare stantvastigheid ganschelijk geen voordeel en konden doen / hebben in handen van den President gelevert dese navolgende antwoorde en verklaringe van de obedientie onder restricten daer in begrepen:

Antwoord des Magistraets van Utrecht aen den President/ nopende het leveren van hare originale privilegien.

ALso mijn Heere de President van den Rade Provinciael van Utrecht op den vierden van dese jegenwoordige maent February, en daer na eenige Gedeputeerde van den Rade van de stad Utrecht aengegeven en verklaert heeft, hoe dat sijn E. van de Excellentie van den Hertog van Alva Gouverneur, en Capitein Generael van dese sijne Majesteits Nederlanden ontfangen hadde sekere brieven, inhoudende onder andere dat hy als noch die van den voorsz Rade vermanen soude, dat niet tegenstaende de redenen by henluiden in sekere haer-luider antwoorde onlanx aen sijn Excellentie geschreven, in sijn E. handen leveren souden alle de originale chartres, privilegien, statuten en ordonnantien de selve Stad concernerende, en dat sijn Excellentie in kracht van dien henluiden als noch
(F. 261.) vermaende en ook ried, dat sy 't selve doen souden, om te eviteren vorder middelen die men anders daer in soude moeten gebruiken, dat men ook de gene die tot sulx niet en soude willen verstaen, daer toe soude induceren, so sulx anders na ongehoorsaemheid smaken soude, en dat het doch soude moeten wesen, daerom dat sy hem goedwillig maken souden in 't gene hy hem eischten. Sonder dat sijn E. om redenen sijn E. moverende, die van den voorsz Rade des nochtans versocht zijnde, copie van de voorsz missive heeft mogen of konnen geven, so hy seide al breder vermogens d'acten daer van zijnde daer toe men hem gedraegt. So is 't dat den Raed der voorsz Stad rijpelijk hier op gelet hebbende, voor antwoord geeft dat sy niet en verhopen in eeniger manieren, noch tegens de Keiserlijke Majesteit hoogloflijker memorie, noch tegens de Coninklijke Majesteit, noch tegens haer-luider Majesteiten respective Gouverneurs en Gouvernanten generael en particulier getoont te hebben eenige ongehoorsaemheid, weerwilligheid, of dat sy hen ook in eenige saken anders hebben gedragen dan als goede, getrouwe en onderdanige ondersaten van haer-luider Majesteiten, dat sy ook niet en weten sijn Excellentie eenige occasie gegeven te hebben om andere opinie van hen-luiden te hebben, want al is 't dat sy van de sententie by sijne Excell. jegens hen-luiden met sekere andere leden van de Staten van den Lande van Utrecht gegeven geappelleert hebben aen de Coninklijke Majesteit, so en hebben sy 't selve nochtans niet gedaen uit eenige ongehoorsaemheid of weerwilligheid, maer alleen naektelijk om de gerechtigheid van der Stad, daer toe sy by sijne Majesteit gestelt zijn, voor te staen en bewaren, sulx als sy des volgende haren eed schuldig waren te doen, en ook in recht, reden en equiteit verhopen voor sijne Majesteit en sijne Excellentie te verantwoorden, en dat sy in teken van de voorsz gehoorsaemheid noch onlanx by missive in 't ontfangen van de Spaense soldaten die tegenwoordig binnen Utrecht zijn, sijn Excellentie aengeschreven hebben, dat sy bereid waren sijn Excellentie so in 't ontfangen van de voorsz soldaten, als in alles anders dat sijn Excellentie believen soude hen-luiden tot dienst van zijne Majesteit te bevelen, te obedieren, waerom dat de excuse die sy by haer-luiden missive van den 18 January aen zijn Excellentie gedaen hebben, van dat sy de voorsz chartres, statuten privilegien, en ordonnantien niet en mochten leveren, niet en is geprocedeert uit eenige ongehoorsaemheid of weerwilligheid, maer alleenlijk, overmits sy niet en kosten verstaen (als sy als noch doen) dat de voorsz overleveringe van de voorseide originale chartres, &c. tot anderen einde tendeerden, dan tot executie van de voorsz sententie daer van sy aen zijne Majesteit geappelleert hadden. En dit so om redenen in haer-luider voorsz antwoorde verhaelt, als ook dat het lichaem van de voorsz Stad, by de voorsz sententie verklaert word, verbeurt te hebben, alle hare privilegien, vryheden, exemtien, goeden en inkomen, de voorsz Stad en Gilden der selver competerende al tot profijt van zijne Majesteit, dat ook de voorsz sententie by zijne Excellentie in eenige andere poincten begonst is geexecuteert te worden. En dat sy niet en weten dat van eenige andere Steden de originale chartres, privilegien, statuten en ordonnantien, in sulker manieren als van hen-luiden afgeeischt of by den selven gelevert soude wesen, dat hen te meer de voorsz opinie doet hebben. En terwijlen dat sy de voorsz saken niet anders en konnen verstaen noch begrijpen, hoewel mogelijk zijn Excellentie de voorsz privilegien, chartres, &c. tot andere fine dan voorsz is mach eischen, daer van sy nochtans onseker zijn. So is 't dat sy als noch insisteren haar-luiden voorsz appellatie en andere haer-luider gerechtigheden, sonder dat sy begeren de selve in eeniger manieren te prejudiceren of te buiten te gaen, of ook van eenige haer-luiden privilegien, exemtien of andere gerechtigheden te renuncieren, maer also zijn Excellentie niet en heeft belieft hem mette voorsz redenen te laten contenteren, des sy wel hadden verhoopt, maer des niet tegenstaende, so mijn Heere de President voornoemt verklaert, de selve originele chartres, privilegien, statuten, en ordonantien wil gelevert hebben in handen van mijn Heere de President voornoemt, om daer mede te doen volgende 't bevel van sijne Excellentie. So verklaren die van den voorsz Rade, dat sy niet in meninge zijn geweest, noch als noch en zijn, te beletten de wille van sijn Excellentie of mijn Heere de President voornoemt, met de gene die hem sullen assisteren in 't exploicteren van sijne commissie, eenige resistentie, belet of hinder te doen of doen doen, directelijk of indirectelijk door hem selven of andere. En begeren seer ootmoedelijk dat mijn Heere den President gelieve hen hier mede te contenteren so sy in haer-luider conscientien den eed by hen-luiden den Coninklijke Majesteit gedaen, niet en konden bevinden, begrijpen noch verstaen, dat sy sonder de voorsz Stad in haer gerechtigheid te lederen, andere verklaringe souden konnen doen, willen ook sijn E. wel oormoedelijk gebeden hebben dat sijn E. gelieve 't gene sijn E. te doen mach hebben, so stil te doen als des mogelijk is, sonder eenige assistentie te nemen of vergaderinge van soldaten te doen maken, als op gisteren scheen voor handen te wesen, daer door 't volk beroert soude mogen worden, en eenige desordre komen die sy geerne verhoed sagen, so sy-luiden sijn E. wel willen versekeren, dat men hem noch andere die zijn E. tot hem sal mogen nemen geen belet doen sal. En indien daer iemand soude wesen die ter contrarie van desen haerluider verklaringe iets soude willen doen, of attenteren, des sy geensins en konnen gelooven, sullen sy-luiden de selve straffen of doen straffen na behoren andere tot een exempel. En hierom indien door de vergaderinge van de soldaten eenige inconvenienten gebeurden, souden hen mitsdesen haer-luider verklaringe denken te verantwoorden, en bidden zijn E. dat sijn E. gelieve dese antwoorde ten besten te willen verstaen, en in alle soetigheid aen sijn Excellentie overschrijven. **Doch op dat het haer immers niet en soude wesen prejudicabel in haer recht van appellatie / hebben boven dien in besloten kamere expresselijken geprotesteert. Indien daer eenige woorden in de selve antwoorde mochte bevonden werden (als sy nochtans niet en wisten noch en verstonden) die in eeniger wijs of manieren verstaen of getogen souden mogen worden tot prejudicie of achterdeel van haer-luider appellatie / geinterposeert van de pretense sententie by den Hertog van Alva jegens hen-luiden met den anderen leden van de Staten van den Lande van Utrecht gegeven / of ook tot approbatie van de selve sententie of nadeel van eenige haer-luider gerechtigheden / het ware dan privilegien / exemptien / vryheden / goeden / inkomen of anders / hoedanig die mochten wesen / dat 't selve tot sulker meninge of intentie niet en** was

Protestatie van de Magistraet van recht voor weg r men haer privilegie.

» was gedaen: maer dat ſy de voorſz antwoorde in ſul-
» ker manieren hadden doen ſtellen / was alleenlijk ge-
» ſchied om d'Excellentie van den Hertog van Alba /
» voor ſo veel als ſy luiden meenden onverkort haer-lui-
» der voorſz gerechtigheid te mogen geſchieden / te belie-
» ven / uit vreſe dat indien ſy ander antwoorde hadden
» gegeven dat ſijn Excell. de ſelve qualijk ſoude hebben
» mogen afnemen / ſo de ſelve doch om veel redenen die
» ſy vermits kortheid des tijds na lieten te verklaren /
» ſeer op hen-luiden vergramt was / en dat ſy luiden of
» eenige van hem ſulx in meerder ſwarigheid ſoude heb-
» ben mogen komen / 't ware van gevangen te werden of
» anderſins / of dat hen-luiden voor de Spaenſe ſolda-
» ten die met acht Vendelen binnen de Stad waren / ee-
» nige overlaſt ſouden hebben mogen gedaen werden /
» na dien de Heere Preſident de Gedeputeerde van den
» Raed aengegeven hadde / dat ten ware ſy hen goed-
» willig maekte in 't gene hy hen afgeeiſcht hadde / dat
» eenige van hen-luiden hen ſelven in meerder ſwarig-
» heid ſouden mogen brengen / dat ook in de miſſive van
» ſijn Excell. aen den Preſident eenige dreigementen
» waren geſtelt / die hy lichtelijk voor middel van de acht
» Vendelen Spaenſe ſoldaten die ook op hen-luiden ſeer
» vergramt waren / overmits de klagten die by die van
» de Geeſtelijkheid en die van der Stad over hen-luiden
» aen den Coninck waren gedaen / en over ſulx niet an-
» ders en ſouden begeren dan een pretext te hebben / daer
» onder ſy de voorſz Stad en de ingeſetenen van dien ee-
» nige overlaſt ſouden mogen doen / 't welk meerder oc-
» caſie van oproer ſonde hebben mogen cauſeren / byſon-
» der want de ſelve ſoldaten den tijd van ontrent seven-
» tien maenden ten achteren waren. Nemende voorts
» regarde en aenſchou op de gelegentheid en ſtaet van
» den ſelven tijd / uit vreſe van de welke en meer andere
» inconvenienten te lanck te verhalen / ſy luiden de voorſz
» antwoorde in manieren voorſz gegeven hadden / waer
» van ſy noch andermael wel expreſſelijken proteſteer-
» den / als ſy luiden ook mede proteſteerden dat ſy uit
» gelijke vreſe deſe proteſtatie noch den Heere Preſident
» noch yemant anders en dorſten inſinueren / hebbende
» hier van doen maken acte behoorlijk geextendeert in
» der alderbeſter en ſterkſter forme daer mede ſy meen-
» den bewaert te weſen.

De ori-ginele Char-tres en Privile-gien van Utrecht / werden op het Caſteel van Vreden-burch ge-bracht.

En hebben al ſulx den Preſident laten na hem ne-
men de voorſz originale Chartres / Privilegien en
gerechtigheden van de voorſz ſtad Utrecht / de welke
hy dede brengen op het Caſteel van Vredenburch / al
waer de ſelve gebleven en bewaert zijn geworden / tot
dat haer de ſelve by tijde van den navolgende Gouver-
neur Don Loys de Requeſens voor laſte van den Co-
nink zijn gereſtitueert geworden / ſo men tot zijnder
tijd horen ſal mogen.

De Hertog van Alba en hiel in alle deſe tijd niet op
met groter ſtrengigheid te vorderen de executie van
den tienden en twintigſten penning / en niet jegen-
ſtaende de remonſtrantien en vertoningen van de
Staten van den Landen / en de preſentatie van 't ge-
ne ſy luiden hem in plaetſe van dien wilden geven twe
milioenen gouds 's jaers / ſo wilde hy met force daer
mede voor / ſeggende ſulx den expreſſen wille te weſen
van den Coninck / en op dat hy van deſe ſake een aen-
vang ſoude maken / ſo heeft hy deſe executie eerſt wil-
len beginnen ter plaetſe daer hy ſelfs was / namentlijk
binnen de ſtad van Bruſſel in Braband / en daer hy
meende dat het ontſich van ſijnen perſoon en het ge-
wapende krijgsvolk daer binnen leggende ſo vele ver-
mogen ſouden / datter niemand en ſoude weſen of hy
en ſoude terſtont ſijn bevelen hier in gehoorſamen /
maer hy bevand heel anders dan hy hadde gewaent /
want ſo eender ſeid:

So is het geld ende goed
Des menſchen ziel ende bloed.

't Welk 't gemeen volk niet alleen gaerne en verkrij-
gen maer ſoeken te behouden / byſonder wanneerſe
ſien / dat men 't haer wil benemen ſonder nood en om
haer te verdrucken en tot ſlaverye te brengen en niet
tot haerder beſcherminge / want dat is een andere ſa-
ke en gelegentheid / maer hy verachtende 't woord van
Marcus Antonius de welke plach te ſeggen:

Het is betamelijker dat ik volge den raed (F. 262.)
Van ſo vele goede vrienden 't mijnder baet:
Dan dat vele ſodanige vrienden ſouden volgen
Den wille van my alleen, en weſen verbolgen.

hadde liever te volgen de raden der geender die op haer
eigen baet en gewin hoopten / en hem qualijk rieden:
dan de Staten des lands / de welke kennende de gele-
gentheid en nature der inwoonderen des lands hem
ten beſten rieden en baden / daerom hy ook het woord
van Apollo d'welk de Romeynſe Hiſtorſchryver ver-
haelt waerachtig bevand / namentlijk:

Hete ende ſtoute raden
Al ſijnſe in't eerſte luſtig,
Gedyen meeſt ten quaden
Sijn int handelen hart ende onruſtig;
In geſchiedeniſſen ongeluckig
Ende de einden druckig.

Die van Bruſſel oppoſe-ren te-gen den tienden penning.

Want de gemene borgeren van Bruſſel ſiende dat
de Hertog met de executie voort wilde en die aen hen-
luiden beginnen / en konden de ſake niet anders be-
grijpen noch verſtaen dan dat de Hertog in weinig
tijds alle hare goederen tot ſich trecken / en hen-luiden
in groter armoede en ondraeglijke ſlavernye brengen
ſoude / hatende daerom den Hertog ter doot toe / ja
alle die hen hier in wilden onderwijſen: waren te-
gen den Hertneckigen herneckig / en en wilden den
tienden penning niet geven: maer want ſy wel ver-
ſtonden dat hy 't haer af konde dwingen / als ſy het
Placcaet overtraden en kochten en verkochten / over
ſulx ſo ſloten ſy hare winkelen toe en en wilden ko-
pen noch verkopen / de Brouwers en wilden niet
brouwen / de Backers en wilden niet backen / noch
Tappers niet tappen / in ſomma daer was ſulken ſpel
en raſernye in de Stad en onder de ſoldaten / dat den
Hertog ſelve vreeſde voor grote oproer en tumulte in
ſijn eigen Hof te ſullen gebeuren / hoe wel men ſeid
dat ſijn meninge was daer mede voort te gaen en ee-
nige van de principaelſte borgeren die daer tegen wa-
ren op eenen nacht in haer deuren of venſteren uit te
doen hangen / daer toe hy al laſt ſoude gegeven hebben
ſo men liet luiden. De Prince van Orangien maekt
hier van ook mentie in ſijne apologie / ſeggende dat op
de ſelve ure als hy de tydinge kreeg dat den Briel
was ingenomen (daer van wy hier na ſullen verhael
maken) hy alrede by hem ſelve hadde beſloten en ge-
reſolveert / de voornaemſte en beſte borgers van
Bruſſel wel uitgeſocht in der nacht om den hals te
doen brengen / om datſe hen tegen deſe impoſitie ge-
ſteld hadden / die hy met gewelde tegen hare Privile-
gien hadde doen publiceren. Want ſeid hy / meeſter
Carel den Beul hadde laſt om ſeventien hoorden ge-
reet te houden / en lederen van tien of twaelf voeten
lang: de ſoldaten ſtonden al in wapenen: en Don
Frederico was gekomen ten huiſe van den Preſident
Viglius, om het dictum van haer vonnis te beſluiten
en arreſteren / als deſe geluckige tydinge quam voor
de goede borgers van Bruſſel. Deſe roep van d'op-
poſitie van die van Bruſſel liep terſtont voorts in alle
de Provintien en Steden van Nederland / waer voor
't gemeen volk ſulken haet tegen den Hertog kregen
dattet wonder was / en hoe wel hy ſeer hertneckig was
in ſijn voornemen / heeft hy moeten gedogen dat de
Provintien hare Gedeputeerde ſouden mogen ſenden
in Spangien aen den Coninck / om te verſoeken af-
doeninge van de executie van den voorſchreven tien-
den penning: overſulks hebben de Staten van Bra-
band / Vlaenderen / Artois / Henegouwen / Rijſſel /
Douwaye / en Orchiers / hare Gedeputeerde aen den
Coninck geſonden ten einde voorſchreven / de welke
ſo by monde als by geſchrifte aen de Majeſteit te
kennen gegeven hebben de deſordre die uit de voor-
ſchreven collectatie was geſchapen te verrijſen / en ver-
ſochten en baden dat ſijne Majeſt. gelieven wilde hem

Eenige Provin-tien ſen-den aen den Co-nink in Spau-gien en verſoe-

ken af-doeninge van den tienden en twintigsten penning.

met andere middelen te laten contenteren / de welke voor de Gemeente niet so hinderlijk en sijne Majesteit wel so profijtelijk souden wesen / stellende niet te min alles in de goede wille en ordonantie van sijne Majesteit / seggende bereid te wesen tot sijnen dienste t'employeren lijf en goet totten lesten druppel bloeds / waer op sy luiden na lange sollicitatie / den 26 Junp by provisie kregen surcheantie van de collectatie van den tienden en twintigsten penning / sulks wy hier na t'sijnder plaetse breder sullen verhalen / al waer wy d'eigene resolutie des Coninx sullen stellen.

De Prince van Orangien was in dese tijd doende aen alle kanten om volk te lichten / en maekte vast gereetschap van oorloge tegen den Hertog so secreet hy mochte / maer de Hertog al was 't dat hy altemet pet daer af verhoorde / en achte al 't selve niet / want hy meende dat hy so t'onder gebracht was / dat hy de macht noch middel niet en soude hebben om eenige heyrkracht te velde te mogen brengen / en of hy alhier of daer eenige schade dede 't selve en achte hy niet / en meende dat konde lichtelijk by hem belet werden. Maer als dese tydinge van Brussel en andere plaetsen alom liepen / begon d'autoriteit van den Hertog vast te minderen / en men begonst wat vrylijker onder de ingesetenen te spreken. De Prince kreeg dan als advertentie en 't meeste dat hem gebrak tot sijn voornemen was geld / want het selve het principaelste is in den oorlog so de Keiser Carel altijd plach te seggen / dattet geld een van de vier voornaemste hooft-stucken des krijgs was / 't welk ook by andere oude Schrijvers bevestigt werd / seggende:

Den Prince van Orangien gebreekt aldermeest geld om wat uit te rechten tegen den Hertog van Alva.

't Geld is de kracht van der heerschappyen,
Want alle dingen kan men voor gelde kopen,
Geen Steden so bevestigt sy konnen somtyen
Met dit geld-geschut wel gemaekt werden open
Als men een Esel met geld geladen, daer in doet lopen.

Ik hebbe een brief van den Prince gesien van den 17 February deses jaers daer in hy onder anderen schrijft dese woorden: Hadden wy nu gereet geld, so souden wy metter hulpen Gods wel wat goets hopen uit te rechten, want na de tydinge die wy van allen oorden bekomen het nu tijd ware, en men met geringe sommen meer soude doen als op andere tijd met vele. Nietteminn hy en heeft niet geslapen so wel om geld als om andere noodruft te bekomen / en heeft oversulx aen Jonkheer Diederich Sonoy een instructie gesonden van 't gunt hy ettelijke Edelluiden en andere vertroude personen van sijnent wegen soude voorhouden en verklaren / ten voorsz einde dienende. Welke instructie ik hier mede hebbe willen stellen / op dat ik hier na op andere plaetsen daer / van gelijke saken gehandelt werd / te korter mach voortgaen / dese instructie was luidende als volgt:

Instructie voor Jonkheer Diederich Sonoy aengaende 't gene hy van wegen den Prince van Orangien sal voorhouden ettelijke Edelluiden en andere personen om geld op te brengen.

EErstelijk, sal de voorsz Jonker Diederich Sonoy van wegen sijnder Vorstelijke Genade den Edelluiden en andere vertroude personen, dien sijn Vorstelijke Genade hem belast heeft, voorhouden de neerstigheid, getrouwigheid en goede sorgvuldigheid die sijne Vorstelijke Genade van alle tyden gedragen heeft, en de middelen die de selve heeft gesocht, om metter hulpe Gods het Nederland te verlossen van de tyrannie des Hertogen van Alva en van sijnen aenhank, daer het nu eenen tijd lank in geweest is en als noch is, en 't selve wederom te stellen in sijne oude vryheden en Privilegien, met restitutie der oprechter Christelijker Religie, tot ruste en welvaren van allen inwoonderen der selver.

Waer toe sijne Vorstelijke Genade geen ander of beter getuigenissen en begeert, als alle sijne actien en werken, mitsgaders de grote gevaerlijkheden, dangieren en periculen lijfs en levens, daer sich ettelijke jaren herwaers de selve sijne Vorstelijke Genade in gesteld heeft, sonder te aensien wat ongeval of noot hem daer door hadde mogen komen. Alle 't welke een jegelijk so kennelijk en openbaer is, dat sijne Vorstelijke Genade onnodig achtet eenig breder verhael of specificatie dien aengaende alhier te doen. En of nu alsozy, dat desen al niet jegenstaende, God almachtig noch niet belieft en heeft de voorgenomen middelen geluckigen voortgank te geven en verlenen, als sijnde hy allene degene die allen des menschen aenslagen alsulken voortgank en einde geeft, ja ook te dier tijd alst hem belieft. So en is nochtans sijne Vorstelijke Genade daer door niet verflaut of verkoelt geworden om dese algemene Christelijke sake te helpen en te vorderen in alles des door de genade Gods na menschelijk verstand, kracht en macht mogelijk ware, maer dagelijx lanx so meer ontsteken word, arbeidende nacht en dag sonder ophouden, om eenige nutte en bequame remedien te vinden tot beteringe en gelukselige vorderinge van dese saken, op dat daer door den naem des Almachtigen in de voorsz Nederlanden mochte in der waerheid aengeroepen werden, en alle oprechte Christenen en goede ingesetenen der selver in also goeden ruste, vrede, en voorspoet, mochten leven als sy eertijds gedaen hebben. Waer toe sijne Vorstelijke Genade wel verhoopt hadde eer te geraken waert dat hy in desen so wel bygestaen en geholpen geweest ware van den genen die sich beroemen dese sake gelijkelijk met sijne Vorstelijke Genade aen te nemen, als sijne Vorstelijke Genade altijd wel is verwachtende geweest, en sy ook wel schuldig waren te doen om de vryheid en welvaren des Vaderlands voor te staen, so sy andersins ook wel konnen bedenken dat sijne Vorstelijke Genade niet mogelijken en is geweest alleen alsulken groten werk uit te voeren. Want hoe wel alle saken in Gods handen staen, en hy van niet alle dingen gemaekt en geschapen heeft, so heeft hy nochtans, om sijne Goddelijke macht en Majesteit te meer te openbaren, den menschen alderley middelen vergunt en gegeven, daer door hy als door sijne instrumenten alsulken hoogwichtige saken tot goeden einde brengen wilt. Hebbende tot dien einde ettelyke met kracht en sterkheid des lichaems, andere met tydelijk goed, en andere na sijne Goddelyke voorsichtigheid met andere diverse gaven, alle de welke een yegelijk schuldig en gehouden is tot vorderinge sijnder glorie en eere te werk te stellen, op dat over hen niet en kome de vermaledydinge des knechts die den pennink by hem ontfangen in der eerden begraven hadde.

Willende daerom sijne Furstelijke Genade haerluider niet verswijgen, dat hoewel vele en diverse middelen te meer reisen voor handen geweest zijn, waer door te verhopen stond dat dese saken tot een beter state geraken mochte, so ist nochtans gebeurt dat by faute van sekere sommen van gelde men die heeft moeten onderwegen laten, groter schade en achterdeel der gansscher gemeiner sake, daer nochtans een yegelijk, natuyrlijk verstand hebbende, kennelijk genoeg is, hoe groote kosten daer geschieden moeten om de preparatien te maken van alsulke hoogwichtige saken, en dat daer by meer dan nodich is dat syne Furstelyke Genade altijd eene goede merkelijke somme gelts in voorraet hebbe. Begerende daerom sijn Furstelijke Genade dat zy al 't selve over-merkende, willen sijne Furstelijke Genade tegenwoordig bystaen, sonder te letten op alsulke conditien daer eenige andere hare uyt-vlucht altyd op hebben genomen, als te weten dat zy niet en behoorden yet te geven, voor en al eer sijn Furstelyke (F. 263
Genade te velde ware, want wat die selve conditie quaeds by gebracht heeft, is by experientie genoeg bevonden geweest, en ook het schijnt God Almachtig daer door wet en regel te willen stellen, of hy der menschen aenslagen een geluckige voortgank sal moeten doen hebben of niet. 't Welk sijne Furstelyke Genade van sijnent wegen God den Heere op-geeft, als hy sijn lijf en leven met alle 't geene syne Furstelijke Genade in deser werelt mach hebben daerom by-settet, het welk meer is als een weynig tydlijk goeds, dat alle dage tien dobbel kan wederom verkregen en gewonnen worden. En sy genoeg bemerken konnen dat sijne Furstelijke Genade alleen die sake niet uytvoeren en kan, als hebbende alrede daerom verlaten land en luyden; en voorts ook verdaen en daer toe geemployeert wat hem noch was resterende, en daer-en-boven in

groote

grote en ſware ſchuld gekomen ter cauſen van de voorleden tocht by de ſelve zijne Furſtelijke Genade tegens den Hertog van Alva gedaen. So dat deſelve zijne Furſtelijke Genade jegenwoordelijk anders niet reſteert dan eenen goeden en oprechten wille, om lijf en leven tot vorderinge van de voorſz ſaken, waer toe deſelve zijne Furſtelijke Genade t'allen ſtonden wel bereid is, ſonder eenigſins ſich daer in te willen ſparen. Begerende daerom andermael dat een yegelijk na de mate der gaven en middelen die God Almachtig hem gegeven heeft de ſelve zijne Furſtelijke Genade daer toe met eene ſomme gelds byſtaen en helpen willen, ſonder ook te ſtaen op de boven-genoemde conditie van ſommige by-gebracht, aengeſien zijne Furſtelijke Genade ſulx tot egene aſſiſtentie of hulpe rekenen kan, overmits het groot achterdeel dat daer door gekomen is.

Waer in zijne Furſtelijke Genade verhoopt dat niemand aenmerkende de rechtveerdigheid van de ſake die zy hen beroemen voor te willen ſtaen, en aenſiende de grote ſlavernie en tyrannie daer ſy jegenwoordelijk in zijn, en de neerſtigheden en wonderlijke practijken die t'haerder eeuwiger verdruckinge en verderffeniſſe de Hertog van Alva met ſijnen aenhang dagelijx langs ſo meer voorts ſtelt, ſich beſwaert en ſal konnen vinden. Te meer overdenkende de grote en onverdraeglijke laſten en ſchattinge die hy de arme onderdanen opleid, daer ſijn Furſtelijke Genade niet dan eens yegelijx goeden wil na ſijn vermogen is begerende, op dat een yegelijk daer na het ſijne des te beter mocht wederom bekomen, en 't ſelve in ruſte en vrede beſitten en behouden. Begeert daerom ſijn Furſtelijke Genade dat alle de gene die ſich der Chriſtelijker Religie zijn beroemende, en dien de voorſz Jonker Diderik Sonoy 't ſelve voorhouden ſal, ſich hier op eindelijk verklaren en te kennen geven wat ſijne Furſtelijke Genade in deſer van hen te verwachten ſtaet, en 't ſelve metter daed bewijſen, op dat de ſelve ſijne Furſtelijke Genade ſich daer na mach reguleren. En boven dien dat God Almachtig hare goedwilligheid in deſen ſal gebenedijden, ſo ſal ſijne Furſtelijke Genade ook t'allen tijden wel bereid zijn, 't ſelve met alle dankbaerheid jegens henluiden en eenen yegelijken van henluiden te bekennen. Aldus gedaen tot Dillenburg opten 28 January, Anno 1572.

Gelijke inſtructie heeft hy ook aen andere gegeven / welken volgende de ſelve haer beſte gedaen hebben / om ſo wel Edelen als andere daer toe te bewegen / gebruikende daer toe deſe nabolgende Harangue:

Harangue van de Gecommitteerde van den Prince / ten einde voorſz.

MYn Heere de Prince van Orangien beweegt zijnde ſo wel door de tyrannie in de Nederlanden gepleegt door den Hertog van Alva, als ook door de vyerige affectie en genegentheid die hy hadde om de Nederlanden wederom te brengen totten ſuiveren dienſt Gods en hare oude privilegien, en vryheden, die alrede vernielt en geheel te niete gedaen zijn, heeft over eenigen tijd te velde gebracht een grote en machtige krijgsruſting in meninge ſijnde om te bedwingen de raſernye en dulligheid van den voorſz Hertog, en wederom in ſijn oude ſtaet en goede ordeninge te brengen, alle 't gene dat hy vernielt hadde. Alle 't welk hy te lichtelijker hadde verhoopt te mogen te wege brengen, door dien dat vele luiden van de ſelve Nederlanden, door welke hy heftelijk aengeſocht was om de wapenen aen te nemen, hem belooft hadden met geld te hulpe te komen, ſich op te maken en ſijne zijde te kieſen, ſo vroeg ſy hem in 't veld ſouden ſien. Mijnen Heere de Prince dan gedreven zijnde, door deſe heilige affectie vergeſelſchapt met eene goede hope, heeft hy 't voorſchreven krijgsvolk te velde gebracht, totten welken hy te koſte geleid heeft niet alleen ſijne goederen, die hy noch over-gehouden hadde, maer ook het vermogen van ſijne vrienden en geconfedereerden, hem verlatende voor de reſt van de penningen die hem gebreken ſouden op de betalinge en beloften die hem te voren waren gedaen, en alſo by hem beſloten, en gedelibereert zijnde, is hy over de Maes getrocken en voorts treckende in de Nederlanden, heeft hy meninge en voornemen gehad, om ſijne vyanden te beſpringen en te bevechten. Maer de geweldige en vorderlijke gelegentheid van haer leger dede hem alle dage die opinien veranderen, daer by gevoegt, dat ook die van de Nederlanden, te rugge ſtellende alle beloften, noit eenigen ſchijn en maekten, om hem te reppen, en noch veel min om op te brengen de ſomme van penningen by henluiden belooft, niet tegenſtaende dat ſy dikmaels vermaent waren om hare beloften te volkomen. De voorſz Prince alſo dan treckende dwers door de Nederlanden ſonder yet uit te rechten, is wederom gekeert in Duitſland daer hy genootſaekt is geweeſt ſijn volk oorlof te geven en hem ſelven op ſijnen particulieren naem te verbinden, om henluiden hare reſtante achterweſen te betalen op ſulke termijnen hem daer van geaccordeert, in der voegen dat hy geheel ontſet en gebloot weſende van ſijne goederen alleen heeft moeten dragen de laſten en koſten van de voorſz krijgsruſtinge: allen deſen niet tegenſtaende, heeft hy ſijn couragie en moed niet verloren, maer ter contrarie de ſelve in hem meer en meer waſſende, heeft niet laten voorby gaen middelen dienende tot vorderinge van de eere Godes, en de gemene ſake, of hy heeft de ſelve aengegrepen. En heeft hem terſtond opter daed gevonden by den Hertog van Zweybrugge, by-naeſt op de ſelve tijd als de Hertog krijgsvolk aennam, den welken hy niet alleen geholpen heeft om krijgsvolk aentenemen, maer ook aengenomen en gereed zijnde heeft hy hem ook geholpen, om die te voeren in Vrankrijk, en die te doen voegen by de krijgsruſtinge van de Princen van Navarre en Conde, die dier tijd van hare vyanden waren benaut: in 't welke hy ſeer gearbeid heeft, ſo wel int aenſien der rivieren en de nauwe wegen daer hy over moeſte, hebbende altijd de vyand van voren of van achteren, als ook int aenſien van de Overſten en Capiteinen metten welken men ſich wijſſelijk en diſcretelijk dragen moet. Op den weg is over-gekomen de dood van den voorſz Hertog, dewelke den voorſz Heere Prince nieuwe moeiten veroorſaekte, om te remedieren de inconvenienten en veranderinge, die de dood van een hooft van ſo groten aenſien gemeenlijk mede brengt, en byſonder in vreemde Landen, waer in hy met ſulken neerſtigheid, voorſichtigheid en oprechtigheid heeft voorſien, dat beide die hopen of krijgsruſtingen weinig tijds daer na hen te ſamen hebben gevoegt tot groter verheuginge van beide de voorſz Princen, en mijn Heere d'Admirael. Dit gedaen zijnde is raed gepleegt, of de voorſz Heere Prince in Duitſland ſoude gaen om eenige grote nooddruftige ſaken die doen voor handen waren: maer de uiterſte periculen van den weg veranderden de opinien en 't voornemen van velen, overleggende dat door Vrankrijk treckende, daer door hy ſoude moeten paſſeren van den eenen hoek totten anderen, hy notelijk reiſen moeſte en ſo wel by dage als by nachte logeren onder ſijnen vyand, van den welken onmogelijk hadde geweeſt te ontkomen indien hy bekent hadde geweeſt, in ſulker voegen dat de Heere Prince eens op de weg weſende alle oogenblik ſich mochte voor oogen ſtellen, een gevangeniſſe en voorts een dood na de wille en believen van een vyand, wiens wreedheid niet dan te veel is bekent en openbaer. Nochtans de begeerte die hy hadde om de glorie en eere Gods en de gemene ſake te vorderen, dede hem te rugge ſetten en overwinnen alle periculen en ſwarigheden, en hem op de weg begevende met onbekende klederen, alleen met vijf mannen, ſtellende ſijn lijf in perijkel, en onvermijdelijke ſwarigheden na menſchen oordeel, uit welken hem God niet-te-min miraculeuſelijk getrocken en geholpen heeft. In Duitſland gekomen zijnde, heeft hy niet opgehouden, en houd noch niet op om te bewegen, en te ſolliciteren den genen die de ſake goed gunnen, met groter yle treckende van 't eene Land totten anderen, ſparende arbeid nochte moeiten om dagelijx de middelen te vermeerderen die God alrede heeft verwekt, door den welken men eens, en ſo veel te eerder ten einde ſal mogen brengen, ſo vele ellendigheden, jammeren en wreedheden. In 't welke

de voorschreven Heere Prince hem so heeft gedragen tot desen dage toe, en sal hem ook voortaen noch vlytiger dragen, ist dat hy siet dat de gene die de sake aengaet hem daer in na volgen en moedelijk voor-treden. En al hoewel dat de beroepingen verscheiden sijn, en dat de verscheidinge van de beroepingen, roepen en trecken den eenen tot dit, en den anderen tot dat te doen, so moet nochtans dat voornemen, en alle 't gene datter gedaen werd, by den genen die Christi name belyden, uitkomen en gebrogt werden tot den selfden einde, te weten tot vorderinge van de eere en glorie Gods, en van 't Rijk van sijnen Sone Jesus Christus, tot vertroostinge van de verdrukte en bevryinge van 't Vader-land, 't welk is verdrukt met een meer dan barbarise tyrannye. Dat is dat, dat huiden 's daegs so vele Princen, en Heeren doet by den anderen sijn. Dit is dat hem dwingt om niet te weigeren alle periculen hoe groot die mogen sijn. Dit is dat henluiden doet lyden, en verdragen, honger, dorst, koude, hitte, en alle ongemak des Hemels Dit is dat henluiden overgeeft in belachinge en calumnien van de wederstanders van de Name Gods. In somma hier hebt gy de eenige oorsake om de welke sy hebben verlaten hare huisvrouwen, kinderen, landen, heerlijkheden en goederen, en uitgeven alle 't gene dat sy noch over hebben, om daer mede het krijgvolk te betalen, sulx dat sy nu niet meer behouden hebben, dan een goed hert, en haer leven, 't welke sy hebben vryelijk overgegeven, en toegeseid tot vorderinge deser sake, met ongelooflijke sorgvuldigheid en arbeid, gelijk wy alrede hebben gesien, dat mijn Heere de Prince van Condé, mynen Heere Graef Adolf van Nassau, en van Hoogstraten, en mijn Heere van Andelot, daer toe haer leven hebben opgeoffert, met noch meer andere Heeren, Edelluiden, en veel andere vrome menschen. En so vele als aengaet den genen die daer noch over sijn, die
(F. 264.) onderwerpen hen vrywillig de selve conditie, dagelijks haer leven overgevende inde periculen, en ongelucken die den oorlog mede brengt, het welke sy altijd te vrymoediger doen sullen als sy sullen sien, dat sy niet en worden verlaten van den genen die niet eigentlijk geroepen sijnde, om de wapenen te voeren, of hen in 't veld te laten vinden, des niet te min alle hare vlijt voor wenden, tot voorderinge van der sake, na de middelen die henluiden noch over-gebleven sijn. En ist oit tijd geweest om sulks te doen, so ist nu alder-meest tijd, nù onse vyanden hare rasende tyrannye aenrechten met alle manieren van vervolginge: sy vinden middelen om te benauwen en verstricken de conscientien, sy conspireren, en brengen te wege, sy maken vergaderingen van penningen en contributien, sy brengen en stellen op onverdraechelijke Imposten, Tollen en Schattingen, sy solliciteren en trecken uit-landse Princen en Heeren tot verbonden en aliantien, gantsch niet achterlatende dat dient tot verhinderinge van den loop des Euangeliums, en uitroeyinge der geenre die daer van de name voeren. Ist nu also dat sy luiden gedreven sijnde door een quade en verkeerde geest, so grote neerstigheid doen, om te voeden hare hoogmoed en onversadelijke tyrannye, en om voor te staen een vervloekte afgoderye, hoe behoren wy ons te dragen, om ons daer tegen te stellen, ons segge ik die ons roemen, en seggen te wesen Christenen, die gedreven en geleid worden van den Geest Godes, sullen wy so seer onbeschaemt sijn, dat wy ons sullen beroemen van een so schonen en heerlijken titul, en wy sullen middelertijd sien de Christenen en Christenheid so wredelijken verdrucken, sonder ons daer tegens te stellen na onse vermogen, sullen wy sulken harden en onmenschelijken gemoed hebben, dat wy souden mogen in ruste en na ons wellust leven, en sien niettemin anderen die wy noemen te wesen onse broeders en leden, in gedurige verdriet en pericule, sonder ons eenigsins daer over te ontfermen, sullen wy met goeder conscientie wel derven seggen dat wy met eenige vrese Gods geraekt sijn, als wy denken dat God ons heeft door sijn geweldige hand en goedheid getogen en verlost uit de handen van de tyrannen en ons gegeven een plaetse daer wy vry en verseker in vrede mogen leven, en ons daer toe gegeven heeft genoeg om af te leven, en dat wy dan noch swarigheid maken, om onse personen, en 't gene dat ons God noch gegunt heeft te presenteren, en ganschelijk te stellen tot vorderinge van sijn glorie, en 't Rijk sijns Soons Jesu Christi. God die verwijt, door sijnen Propheet Aggeum, en vraegt sijn volk, of tijd sy om te wonen in de vercierde huisen, en laten sijn huis vervallen en onbewoont. Hy vermaledijd door sijn Propheet Amos den genen die op de koetsen van yvoor slapen, en eeten de lammeren van de kudde en de kalveren uit den stal, en de wijn uit schalen drinken, en en bedroeven hen niet in de schade van Joseph, daerom ist dat wy willen ontgaen de dreigementen en vermaledydinge van God, en voldoen 't gene dat wy tot dese sake schuldig sijn, so sijn wy schuldig ons te presenteren, en metter daed hier toe te geven 't gene dat ons God belieft heeft door sijn gratie over te laten houden, ja tot ons eigen leven toe, om te helpen bedwingen de helse rasernye van Godes en onse vyanden. Aengaende onse goederen dat is het minste dat wy souden konnen doen, aengaende onse leven en personen, so sijn wy 't selve van gelijken schuldig, nochtans aengesien dat uwe beroepinge u eensdeels excuseert en onschuldigt, sonder welke beroepingen ik ù niet al geheel soude mogen verontschuldigen, van de periculen die sy dagelijks moeten verwachten die de wapenen en de krijgen volgen, so behoort nochtans ten minsten dat eenige kleine deel van u goed gegeven werd, om daer mede te betalen den soldaet die u plaetse voor u vyanden bewaert in de slagen, schermutsingen, stormen en andere ontallyke periculen. En vertoont u in dese sake niet kouder, en trager dan onse weder-partye, die hare goederen, neerstigheid nochte arbeid en sparen voor so schandelijken en vervloekste sake, maekt dat andere Kerken die in diverse plaetsen verstroit sijn, exempel mogen nemen, om u te volgen, en dat gy te samen de hand aen malkanderen houd, in so heilige en goede sake, elks hem dagelijks beter en beter daer toe verfortsende. Wy lesen dat de Conink Saul, willende die van Jabes verlossen uit de handen van Naas de Ammoniter, een paer ossen nam die hy aen stucken sloeg, en sende de selve door boden over geheel Israel, seggende: so wie niet en sal vertrecken en volgen Saul en Samuel, die sal also geschien, als dese ossen geschied is. En de vrese des Heeren viel op het volk, en togen alle gelijkelijk uit, en werden die van Jabes verlost. Gy hebt hier deselve vermaninge, siet wel toe en wacht u wel dat gy die veracht, en dat de wrake Gods die die van Israel door hare spoedige en gewillige onderdanigheid hebben ontgaen, over u niet en kome. Die van Sochot en Phamuel weigerden de soldaten van Gedeon te geven kruimen brood, doen hy vervolgde Zebeu en Salmona Coningen van Nadian, en excuseerden hen, seggende: de hand van Zebeu en Salmona sijn die nu in uwe hand, dat wy u krijgvolk souden brood geven? Van gelijken soud gy mede mogen vragen, wat middelen de voorgenoemde Heere Prince heeft om te verjagen so sterken en machtigen vyand uit een Land dat so sterk, en in allen hoeken so wel beset is. Maer hoord wat Gedeon henluiden seide, als dan de Heere Zebeu en Salmona in mynen hand gegeven sal hebben, so sal ik u vleesch in stucken maken, met doornen en distelen van de wildernisse, so hy ook dede terstond na dat hy de victorie verkregen hadde. Van gelijken als God gratie en barmhertigheid gedaen hebbende, den verdrukten die vyanden van den voorgenoemden Heere Prince in handen gelevert sal hebben, so sal hy goede en rechtveerdige oorsake hebben, om u qualijk te handelen en u personen en goederen, indien gy hem weigert te helpen in so seer gewichtigen en Christelijken werk. Gy sult mogen seggen dat gy uit u Landen gebannen sijt. Dat is waer: maer daerom behoord gy u niet te bloten van alle goede diensten, en Christelijke liefde, en voorts vermaendmen u dat gy hulpe doet om u daer weder in te stellen: gy sult seggen dat gy van uwe goe-

deren

deren zijt berooft, maer gy zijt ſo niet berooft gy hebt noch wat behouden, ook de geene die aldermeeſt onder u luyden in dit ſtuk qualijk gehandeld ſijt geweeſt, daer by gevoegt dat men nu arbeyd om u wederom in uwe geheele ſtaet te ſtellen. Gy hebt eens gecontribueert, dat is waer, maer gy ſiet de vyand noch te velde gereet, en ook ganſchelijk voor-genomen hebbende om ons geheelijk te verdrucken indien 't in ſijne macht is. Om kort te maken, gy ſult bevinden, dat alle de excuſatien, die gy ſoud mogen bedenken om u te beſchermen, dienen tot ſo veel meer periculen om u te ontſteken tot het gene dat gy ſchuldig zijt van alle 't welke indien gy doet, 't gene dat gy ſchuldig zijt te doen, ſo ſult gy goede getuigeniſſe geven van uwe goede en heilige genegentheid; welke onſe goede God voor aengenaem aennemende, ons in ſijnen Jeſu Chriſto ſal verſelſchappen met ſijne goedigheyd, barmhertigheyd, en gunſte: ſulks dat hy onſe vyanden neder-werpende, ſal een einde maken van onſe ballingſchap en ellendigheden: maer iſt dat gy u hier in alſo vergeet, dat gy u blotende van alle Chriſtelijkheid en menſchelijkheid, niet en wilt verſtaen tot het gene daer toe de Religie (die gy belijd) en de plicht daer mede gy tot uw Vaderland, en uwen naſten ſo ſterkelijk verbonden zijt, u nood, aenport en verwekt, ſo ſult gy Godes toorn over u ontſteken, ſo dat hy gebruikende ſijn wraek jegens ſo vileynige en vervloekte ondankbaerheid, u en uwe werken ſal vermaledyden, en ſal in 't einde ſo veel doen, dat gy nergens eenen voet ſult mogen ſetten noch hier noch elders.

Alſo hebben ſy met deſe middelen eene goede ſomme gelds te wege gebracht ten behoeve van deſe voorgenomen ſake / maer wat waſt / ten mocht niet veel helpen totte notelijkheid van deſe grootwichtige ſaken / en en was niet genoeg om het volk te mogen gemonſtert krijgen en onder eede te brengen / derhalben de ſake vaſt vertogen werd / tot groot nadeel / met 't welk ook vele gelds t'ſoeke werd gemaekt / tot dat eintelijk de Coninck van Vranckrijk den Prince leende 200000 kronen tot vorderinge van deſe ſake / die hem namaels geſchonken heeft.

De Coninck van Vranckrijk ſchenkt de Prince 200000 kronen tot vorderinge van de Nederlandſe krijg.

In 't voorgaende boek is verhaelt hoe dat Grave Edſaert van Ooſt-vrieſland hadde doen vangen Jonker Willem van Bloys geſeid Treſlong / en hoe de ſelve na ſijn ontſlaginge cautie geſtelt hebbende van dat hy niet en ſonde vertrecken uit Embden / eintelijk van daer vertrocken is onder voorgaende protestatie / na dat hy ontrent veertien weken te vergeefs zijn gehele ontſlaginge of gerechtelijke aenſprake verſocht en geſolliciteert hadde / deſe voorſz Treſlong hebbende / volgende ſijne commiſſie van den Prince van Orangien / toegerust een ſchip van oorloge daer op hy als Capitein commandeerde / is daer mede op den tienden February upt het Vlye t'zeyl gegaen in meninge om na Teſſel te lopen / dan alſo het ſeer voos ſo heeft het Ys hem bedwongen te lopen te Wieringen / daer lag hy tot inde Maert gaende met ſijn volk dagelijx op 't land eeten en drinken / ſonder dat hy van daer konde vertrecken / want het voos in den ſelven tijd geweldig hert / 't welk verſtaen zijnde van den Grave van Boſſu Stadhouder van Holland in plaetſe van den Prince van Orangien aen de zyde van den Hertog van Alva / heeft aldaer geſonden den Vice-Admirael Jan Symonſſz Kol met vier Vaendelen ſoldaten / menende het voorſz ſchip met alle het volk te vangen. Deſe quamen daer ſo onverſien dat ſy by na den Capitein met het meeſte volk / 't welk te lande was / ſouden hebben verraſt en gekregen / en hadden nauwelijx tijd te ſcheep te komen / maer quamen noch meeſt al t'ſcheep / uitgenomen haer-luider Conſtabel die van ſelfs weeh liep by de vyanden. Deſe Capiteinen nu aldaer gekomen zijnde ſchikten een bode aen 't ſchip en deden 't opeiſſchen. Treſlong gaf quade antwoorden ſeide dat hy op haer-luiden niet en paſte / hy en wilde ſchip noch goet niet verlaten / en en hadde voor haer-luiden niet dan kruit en loot ten beſten / 't welk verſtaende zijn ſy al t'ſamen daer op aengekomen om

Jonker Willem van Treſlong komt tot Wieringen met ſijn ſchip daer hy bevrieſt.

het ſchip aldaer in 't Ys bevroſen leggende te bevechten en nemen: maer Treſlong ſchoter ſo geweldig uit met ſijn Geſchut / datſe ſeer haeſtig en met vreſe achter den Dijk geweken zijn / daer na hebben ſy veel praemkens en ſleden met aerde op 't Ys gebracht en geſchut / en ſchoten wel vier hondert en acht-en-tachtig ſchoten op het ſchip ſonder 't ſelve yet te konnen krenken / want ſy en dorſten niet te na onder Treſlongs geſchut komen / doch werd de Schipper van het ſchip geſchoten / de welke ſy als een vrouwe hulden en met kamers van baſſen aen armen en benen gebonden deden in 't water ſinken. Treſlongs volk arbeiden ſeer met bijten en anders om 't ſchip los te krijgen ten aenſien van hare vyanden / die ſo na niet en dorſten komen dat ſy 't konden beletten. Ten leſten (F. 265.) quamen ſy los en ſchietende ſeer geweldelijken / begeleiden ſy hare vyanden en voeren t'zeewaerts in / ſonder yemand anders dan de voorſchreven Schipper verloren te hebben / 't welk groot wonder was / en zeylden voorts in Engeland. Terwijlen Treſlong aldaer te Wieringen lag / ſo hebben die van Wieringen op eenen nacht ſeventien ſoldaten van Treſlongs volk die wat moetwillig waren geweeſt dood geſlagen en vermoord / en quamen voorts by Treſlong daer hy ſonder veel volk was en dwongen hem te ſweren / dat hy 't ſelve nimmermeer en ſonde gedenken of wreken.

Treſlong word te Wieringen beſocht en 't ſchip op 't Ys bevochten.

Ook is hier voor verhaelt den twiſt tuſſchen de Coninginne van Engeland en den Hertog van Alva / om deſe ter neder te leggen werd ontrent deſe tijd vaſt ſeer gearbeid. Den Hertog van Alva beklaegde ſich ſeer van wegen den Coninki / dat ſy de Zee-rovers en rebellen des Conings van Spangien aldaer openlijk toe liet / en dat ſy de goederen die ſy den Nederlandſen Coopluiden en andere benamen aldaer verkochten / en hielt ſeer inſtantelijk aen dat hare Majeſt. daer in verſien ſoude. De Coninginne ſoekende d'oorloge tuſſchen den Coning van Spangien en haer te ſchouwen / en van haer Land te wenden / dede by openbare publicatie gebieden datſe ſouden vertrecken / verbiedende ook wel ſeer ſtrickelijken dat nieman van haer ingeſetenen hen-luiden en ſouden huiſen / nochte herbergen noch ook vier / vrood / noch eenige andere victualie verkopen / waer door zy luiden gedrongen zijn geweeſt om van daer te vertrecken. De voorſz Capitein Treſlong was aldaer eerſt aengekomen als deſe publicatie was geſchied.

De Coninginne van Engeland gebied den ſchepen van den Prince te vertrecken.

Vertrek van de ſchepen van den Prince uit Engeland.

Willem Grave van der Marck Heere van Lume (van den welken ik ook elders in deſe beſchrijvinge vermaent hebbe) was nu Admirael van der Vlote die de Prince van Orangien aldaer in Engeland hadde / deſe by hem vergadert hebbende alle de ſchepen aldaer zijnde / daer van Capiteinen waren Berthold Entes van Mentheda ſijnen Vice-Admirael / de voorſz Jonkheer Willem van Treſlong / Jonker Jacob Cabbeljau / Guillaume de Grave van Gent / Capitein Loy / Jan Claeſſz Spiegel / Niclaes Kuychaver / Jan Symonſz. Wouter Franſſz. Fockie Abels en Jan Abels / Capitein Daem / Kobol / Maerten Merous / Gillis Steltman / Henrik Thomaſſz. Capitein Gelein / Ellert Vlierhop / Marinus Brand / Capitein Jelmer / Bruyn van Utrecht / Cornelis Louſſz van Everdingen / Oom Hedding / en d'Overlens zijn t'ſamen uit Engeland geſeylt met een goede wind in meninge ſijnde om na het Noorder-quartier van Holland te varen / het ware op Enkhuiſen of elders daer ſy ſouden mogen aenkomen / ſommige meenden ſy ſouden in Teſſel varen om daer eenige Placcaet-ſchepen te nemen / en te verſtoren 14 of 15 oorlog-ſchepen van den Hertog van Alva. Tuſſen wegen namen ſy twee ſchepen komende uit Spangien / maer alſo hen de wind contrarie liep / ſo werden ſy te rade de Maes te kieſen en quamen eerſt den 1 April des achter-middaegs ontrent te twe uren twee ſchepen de Maes in en ſtreken voor 't Vrielſe Hooft. Deſe twe waren Marinus Brand en Daem / daer na quamen de reſte in alles ſterk weſende 26 ſchepen / daer by gerekent de twe genomen ſchepen. Die van den Vriele en die van

De Coninginne van Engeland quamen.

Maselandse Sluis waren seer verwondert van so veel schepen te sien inkomen / geen ding minder denkende dan dattet de Water-geusen (so mense doe noemde) waren / meenden eerst of het Coopvaerders waren die door contrarie wind aldaer aen quamen / dan werdent haest gewaer. Op Maeslandse Sluis was eenen genaemt Jan Pietersz. Coppestok / de welke met eenige Coopluiden soude in den Briel varen / dese siende so vele schepen aldaer aen komen / seide tegen de Coopluiden dattet moesten de Geusen wesen en geen Coopvaerders na hy sien konde / waerom de selve niet vorder en wilden: hy dan die verlaten hebbende roeide daer na toe / en vraegde terstont na Capitein Treslong / en by hem gebracht zijnde heeft hem welkomen geheten. Treslong brachte hem by den Grave van der Marck / en seide dat dese man bequaem was om hem t'emploperen tot haer voornemen. Sy sonden desen Jan Pietersz. Coppestok binnen den Briel aen de Magistraten / en gaven hem het Signet van den voorsz Treslong mede / 't welk aldaer wel was bekent by de Magistraet / door dien Jonker Jasper van Treslong desen Treslongs vader / in zijn leven aldaer Baljou over de selve Stad en Eyland geweest was / de Poorte was gesloten doch hy werd in gelaten / elk liep hem na om te horen wat hy soude willen seggen / d'eene spraek hem wel toe / d'ander qualijk / komende nu op het Stadhuis daer de Magistraet vergadert was / seide hy hoe dat de Grave van der Marck / Treslong en d'ander Capiteinen van den Prince van Orangien hem aldaer hadden belast aen hen-luiden te gaen / en te seggen datter twe van hen-luiden souden buiten aen 't Hooft komen / met hen-luider spraken / sy beloofden de selve wederom vry en vrank te laten passeren sonder haer yet te misdoen / want sy quamen daer seidense om haer te verlossen van den tienden penninck en te beschermen voor den Hertog van Alba en de Spangiaerden / tot een sekerheid toonden hen-luiden het Signet van Treslong 't welk wel bekend was: hem werd afgevraegt hoe sterck sy waren / hy meer uit lichtveerdigheyd dan met voorberaden gemoede seide / datse wel 5000 sterck waren / dit maekte terstont eenen vreesselijken schrik en verbaertheid / niemand en wilde heen / eindelijk daer ginker twe mede buiten in een huisinge tusschen het Hooft en de Stad. De Grave van der Marck eischte de Stad op uiten naem van den Prince van Orangien als Stadhouder des Coninks over Holland / en men gasse twe uren haer beraet en lietense wederom binnen gaen: maer wat wast / de schrik en vrese was so groot in der Stad dat niet alleen de Geestelijkheid / maar ook de borgeren pakten en sakten alle dat sy in haest konden / en liepen de Suytpoorte upt met wagen en peerden / soekende een goed heenkomen. De Geusen quamen vast op 't Land en aen de poorten / en vraegden vast aen de borgeren / diese opte muren sagen of mense soude in laten dan of sy haer selven inhelpen souden moeten. De antwoorde werd vast vertogen / want de Magistraten bemerkende dat de rijkste borgerye vast verliep en dat de andere genegen waren om hen-luiden in te nemen / verliepent mede en sagen om een goet heen komen / sulks datter nauwelijks vyftig borgeren in der Stad en bleven / die van buiten geen antwoord krijgende na het gegeven respijt vreesden of sy haer mochten versterken en willen resisteren / namen kort beraed om haer selven meester te maken / aldus werden sy in twe delen gedeilt. Treslong toog met een deel volx om na de Suytpoorte daer het volk met haer goed uit gevlucht waren / daer vand hy Johan van Dubenvoorde Rentmeester van den Briele in meninge om mede te vluchten / de soldaten wilden hem doorschieten / maer hy werd van Treslong gesalveert / en wederom in de Stad in sijn huis gebracht / aen de Noordpoorte was Kobol die alrede met tacken / rijs / perk / en stroy de poorte aen brand hadde gesteken / liepen voorts met een stuk van een mast de poorte open. De Grave van der Marck quam aldaer met een deel volx en sijn Luykse Walen in / en Treslong aen de ander zyde des avonds tusschen acht en negen uren: sy waren sterck in als die daer binnen quamen ontrent 250 mannen / de Luykse Walen waren frape en klocke soldaten / doch seer moetwillige boeven / d'ander waren vast sober in 't habijt en meest al Nederlanders die uit het Land gevlucht waren en hen-luiden op dese schepen hadden begeven / in 't innemen en deden sy gene borgeren schade / maer sochten na Papen en Monicken / des anderen daegs liepen sy in de Kerken en sloegen de Beelden aen stucken / namen en roofden de Kerkelijke en Geestelijke goeden / Cappen / Coorklederen / Casuppselen en misgewaet / en vrachtent te schepe / ja stelden haer niet anders aen dan of sy weder wilden vertrecken / 't scheen ook wel dat de Grave anders geen meninge en hadde dan om de Stad en 't Land daer ontrent te plonderen (F. 266.) en beroven en daer mede wederom te vertrecken / want hy achte de plaetse niet houbaer te zijn tegen de Spangiaerden / maer Treslong en eenige andere Capiteinen die de gelegentheid der Stede en 't Land aldaer bekend was / rieden den Grave aldaer te blijven en dat men den Prince om hulp en assistentie schrijven soude / want de plaetse te wel en bequaem gelegen was. Ja sulker voegen dat sy den derden dag een verbond metten anderen maekten om te houden totten laesten toe.

Also haelden sy een deel geschuts uit de schepen / versagen de Stad wat in der haesten / wel wetende datse sodanigen vyand hadden diese niet lange soude laten berusten. In dese stede van den Briel hadden de Somer te voren gelegen twe Vendelen Spangiaerden / de welke de Hertog van Alva / gelijk gehoort is / ontrent in November daer upt genomen en tot Utrecht gesonden hadde / met noch ses andere Vendelen Spangiaerden / niet datse tot Utrecht van doen waren / maer alleen om die van Utrecht te quellen / want het hadde hem beter geweest / dat hyse alhier gelaten hadde / so en soude hy dese Stede niet verloren hebben. Als dese tydinge nu te Brussel quam ter oren van den Hertog van Alva / waren die van Brussel eensdeels verblijd (want hy eben in den selven tijd doende was om den tienden penninck aldaer in te voeren / so hier voren geseid is) also sy verhoopten dat hy nu ander werk soude krijgen en haer wat laten berusten. Ja men hoorde vast onder de borgeren hier en daer tot syn spot aldus rijmen:

Den eersten dag van April
Verloos Duc d'Alva sijnen Bril.

Maer hy maekte daer weinig werx af / hoe wel het hem niet wel na sijnen sin en was / doch hy liet sich bedunken dat hyse wel haest wederom verjagen en te Lande uitdrijven soude / gelijk hy tot meermaels gedaen hadde / dan hy wilde haer niet lange laten nestelen / doch het ging hem heel anders dan hy meende / hy schreef terstont aen den Grave van Bossu tot Utrecht dat hy mette Spangiaerden aldaer leggende terstont optrecken soude na den Briel toe en de Rebellen en Geusen verjagen / sulx dat die van Utrecht ook door dit innemen van den Briel onversien verblijd werden / en verkregen van selfs 't gene sy door lange en menigvuldige sollicitatien niet en hadden konnen verwerven / en dat ook recht te tyde / want so dit schrijven van den Hertog van Alba van het optrecken der Soldaten des Woensdaegs savonts binnen Utrecht quam / so is daer ook een aenslag der Spangiaerden aen den dag gekomen / te weten: de Spangiaerden ten achteren wesende wel 17 of 18 maenden soldijs / hadden secretelijk eenen Elect gekoren en souden haren Coornel en Capiteinen gevangen genomen en de Stad geplondert hebben / so men seide: dan also de Coornel en Capiteinen hier van gewaerschout waren / hebben 't selve voorkomen / want sy hebben des Woensdaegs nachts een van de principale hoofden / die men seide dat hare Elect soude zijn geweest / van den bedde doen halen / en gebracht in 't logement van den Coornel / al waer hy in jegenwoordigheid van alle de Capiteinen ondervraegt / en schuldig bevonden zijnde / gevorgt werd / en des morgens vroeg metten dag also dood voor het Stadhuis opte plaetse geleid in 't openbaer / hebbende op syn borst op een pampier in Spaense tale geschreven

De Grave van der Marck komt voor den Briel.

Den Briel werd op geeischt.

Vreese in den Briel / de Geestelijkheyd en borgerye veerdoopt.

Den Briel ingenomen.

De Gemeente van Brussel verblijden haer van 't innemen van den Briel / en spotten metten Hertog.

Een soorgelijken aenslag der Spangiaerden binnen Utrecht ontdekt.

Straffe over eenen Spangiaert die men

Het inneemen van den Briel, geschiedt den eersten van April in den Jaere 1572.

ſeide het hooft geweeſt te ſijn van haer voornemen.

ven d'oorſake waerom hy gedood was / aldaer hy alſo bleef leggen tot over middag toe / daer ik en veel andere hem hebben ſien leggen. De Spangiaerden hadden voor een maniere dat eenige van henluiden tot twintig of dertig of meer toe opten Witten Donderdags nachts haer ſelven met een ſchijn van grote devotie langs der ſtraten gingen geeſſelen met een geeſſel van koorden / gekleed weſende met eenen kleed daer toe gemaekt / hebbende den rugge bloot / en geeſſelden ſich ſelven datſe wonderlijken ſeer bloeden / werden beleid met vele toorſen voor en ter zijden haer / gaende van de eene Kerke in d'ander / gelijk ik uit nieusgierigheid met vele honderd andere geſien hebbe. De ſprake was doe binnen Utrecht dat zy haren aenſlag ſouden te werk geleid hebben ter ſelver ure als deſe geeſſelinge den navolgenden nacht ſoude hebben geſchied / doch wat van de ſelve aenſlag is / weet ik geen ander ſekerheid dan dat ik 'tgunt voorſz is ten ſelven tijde alſo hebbe horen vertellen / en dat ik den genen die gedood was ter ſelver oorſake / ſo men ſeide / alſo hebbe ſien leggen voor het Stad-huis als voorſchreven is. Des ſelven daegs naer middaegs vertrocken de Spaengiaerden noch uptter ſtadt van Utrecht / tot hare groote miſcontentement / maer tot groote blijſchap der borgeren van Utrecht / de welke wel wenſchten en God heimelijk in der herten baden / datſe mochten ſo vele mette Geuſen te doen binden / datſe niet en mochten weder-keeren. Als nu de Grave van Boſſu mette Spangiaerden uit Utrecht was vertrocken ſo is hy ſterk weſende tien Vendelen / kloeke en ervaren ſoldaten / gekomen ſo op de Maeſlanſe Slupſe als Schiedam / van waer zy voorts over voeren eenſdeels te Heenvliet en eenſdeels te ſwerte Mael / en leiden haer ſchepen opten hoek van Berniſſe een waer alſo genaemt / en zijn alſoo ſonder eenigen wederſtand op 't Eyland van Voorne (in 't welke de ſtede van den Briel gelegen is) gekomen / want de Geuſen en dorſten hen het opkomen des Lands niet beletten / alſo zy haer daer toe niet ſterk genoeg en kenden. Maer te voren wel verſekert zijnde / datſe niet lange onbeſocht en ſouden blijven / hadden de voorſtad aen de Suydpoorte afgebrand / en de boomgaerden in 't Nieuland om gehouden. De Spangiaerden nu te lande zijnde togen na de ſtad toe en ſtaken de woninge van eenen Leenaert Thoniſſz. aen brand. De Grave van der Marks volk hielden de boomgaerden voor de Stad in daer ſy uyt ſchoten onder de Spangiaerden. Eenen genaemt Rochus Meuſſen weſende Stede-timmerman van den Briel liep en ſprank in 't water en ſette het Nieuwelandſe Slupſken open / eenige ſeggen dat hy 't met een bijl in 't water aen ſtucken hakte / daer door quam terſtond ſo vele waters in 't land loopen / dat de Spangiaerden de binnen-wegen niet en mochten gebruiken / maer moeſten haer opten Nieuwelandſen Dijk begeven na de Suydpoorte / treckende evenwel na de ſtad / maer werden ſo gegroet van die van binnen met grof geſchut / dat haer den haeſtigen moed wat verkoelde: middelretijd weſende Paeſchavond / ſo was Treſlong en Robol met een deel volx gevaren en ſtaken eenige ſchepen in Berniſſe daer de Spangiaerden mede over-gekomen waren in brand / voorden eenige inden grond / de reſt vermits den haeſte bonden zy los en ſtakenſe van lande / 't welk de Spangiaerden verſtaende en ſiende dat het water in 't land hooger werd / kregen ſullen vreeſe dat zy meenden dat zy alle ſouden moeten verdrenken / indien ſy aldaer langer bleven. Derhalven zy al t'ſamen ſonder ordre de vlucht namen / liepen en ſwommen door Berniſſe / hingen aen eenige ſchuyten die daer noch waren / en liepen over nien Beyerland door ſlijk / door ſlop / door dik en dun / ſulx dat eenige doch weynig verdronken / en in 't ſlijk verſmoort bleven. Die van binnen ſouden de Spangiaerden in deſe onordeninge en vlucht wel groote ſchade en afbrek hebben konnen doen / dan de Grave van der Mark en dorſte al het volk niet uit laten trecken / vreſende dat de borgeren en huisluiden die in de Stad gevlucht waren / haer ſouden hebben mogen buiten ſluiten. Deſe victorie tegen de Spangiaerden / was oorſake dat de Geuſen grote moed en courage en eenen groten toeloop kregen van volke en ook van vele geboefte / als ſy nu deſe victorie verkregen hadden bedreven ſy veel vreugde. Daer na deden ſy alle de huisluiden van 't Eyland monſteren den tweden Paesdag / en ſwoeren malkanderen te aſſiſteren en de Stad te bewaren tot behoef van den Prince van Orangien als Stadhouder van Holland van wegen den Conink van Spangien: de Grave ſwoer eerſt / en daer na de huisluiden / voorts maekten ſy ſchuiten en ſcheepkens toe / roofden en plonderden dagelijks op de ſtromen / ſy haelden ook de klocken van alle de Dorpen van 't gehele Eyland.

Manière van de Geeſſelaers onder de Spangiaerden.

Een Slupſken int land van Voorne geopent by eenen van den Briele.

Treſlong ſtreckt de ſchepen en ſchuiten daer de Spangiaerden mede overgekomen waren in brand.

De Spangiaerden vluchten met groter onordeninge uit het Eyland van Voorn en verlaten den Briel.

Jaerdicht op 't innemen van den Briel:

DIe geVſen VVt EngeLandt VertreCken deVr ALbaes
VVreet beſtler
sII neMen den BrIeL VaſtEn ander VLeCken,
En VerVVaChten den VIant fler.

OMtrent daer na brochten ſy dertien Monicken in den Briel gevangen die ſy by Worcum of daer ontrent gekregen hadden / te weten: Pater Nicolaes Pijk / Guardiaen van Worcum / Hieronimus van Weert / Nicaſius Heſius / Wilhelmus Danus / Theodoricus Eyndanus / Godefridus Hoermaer / Antonius Hoermaer / Godefridus Merbel / Franciſcus van Bruſel / Broer Pieter van Aſca en Cornelis van Wijk twe Leken / met noch twe andere Mindebroeders / met noch een Regulier en Cathuiſer van Delft / mitsgaders meeſter Cornelis vanden Boſſche Paſtoor van Gorcum / en noch eenige andere de welke al t'ſamen na vele aengedane ſmaed en verdriet door bevel van den Grave van der Mark gehangen werden binnen den Briele int Regulier Clooſter int Molenhuis / gaende na der dood moſten de litania ſingen en werden geſtoten en geſlagen en met veel vileynige woorden aengeſproken / tot groot miſcontentement en ongenoegen van de goede borgeren / die eenen groten ſchrik hadden van ſodanige wreedheid.

De Grave van der Mark doet de gevangen Monicken en Prieſters in den Briele hangen.

DE Prince van Orangien de tydinge van het innemen van den Briele verſtaende / en was niet wel te vreden / dat den Grave van der Mark ſulx ſonder ſijn bevel en laſt gedaen hadde / uit oorſake dat hy vreeſ de dat daer door ſijne voorgenomen aenſlagen die hy in 't werk ſtellen wilde / daer toe hy noch niet geteet en was / ſouden te niete gaen / of dat de vyand daer door wacker ſoude werden en op ſijn hoede zijn / daer hy nu ſlapende was en hem niet vele en achte / maer wetende hoe veel aen de ſelve ſtede was gelegen en kennende de bequaemheid van dien / daer toe hy ook ſelfs aenſlagen op voorhanden hadde / en wel wetende dat de ingeſetene des Lands in die quartieren ſeer geneigt waren tot veranderinge door den haet die ſy droegen tot den Hertog van Alva: ſo heeft hy aen den Grave doen ſchrijven en hem belooft hulpe en aſſiſtentie te ſenden / ſchreef mede aen allen ſyden dat men den Grave doch in haeſte bystant doen ſoude met volk / aleer hy vanden vyand overvallen werde. De Grave van der Mark ſchreef ook om hulpe en aſſiſtentie aen verſcheiden gevluchte Edelluiden / en kreeg alle dage meer en meer volx.

De Prince van Orangien heeft geen goed genoegen van het inniement van den Briel.

DE Spangiaerden alſo met ſchanden gevlucht zijnde van den Briel en uit het gehele Eyland van Voorne / quamen nat / beſlijkt en moede ontrent Dordrecht / daer men haer den ingank mette beleefſte middelen afſloeg en weigerde. De Grave van Boſſu was ſeer perpler en verſlagen om dattet hem alſo miſlukt en buiten ſijn meninge gegaen was / en vreſende ſo hy dat quartier verliet / dat ſy wel meer Steden in hun gewelt krijgen ſouden mogen / ſo is hy gekomen mette voorſz Spangiaerden voor Rotterdam / menende daer binnen te komen / dan den ingank werd hem ook geweigert door de borgeren / de welke vreſende dat ſy tegen haren dank ſouden mogen overweldigt werden / hebben hen wapenen geſteld om de ſelve buiten te houden /

(F. 267.) Die van Rotterdam weigerden de Spangiaerden in te nemen.

den / 't welk de Grave verstaende / liet sich duncken dat het beter was met list te versoecken hoe hy best de selve Spangiaerden daer binnen soude brengen dan met geweld iet aen te vangen / derhalven hy met sommige van sijn Edelluiden in de Stad gelaten zijnde by de Overheid aengehouden heeft dat men zijn soldaten door de Stad soude laten passeren / want hy hadde geschikt elders te trecken: maer de borgeren 't selve verdacht zijnde / meenden sy konde wel aen d'een zijde buiten om trecken. Niettemin na veel beradinge en overweginge / zijn sy veraccordeert als dat de Spangiaerden met een of ten hoogsten twe Corporaelschappen teffens souden door de Stad trecken / dewelke wederom uit der Stad zijnde / souden weder andere door trecken totten laetsten toe. Onder welk verel de Spangiaerden al gereed buiten de poorte in wapenen staende / en d'eerste Corporaelschap ingelaten worde / so zijn al deselve met sodanigen furie in de poorte gedrongen / dat de wacht der borgeren in de poorte gestelt / deselve niet en konde sluiten: maer overweldigt werden / als doen (seid men) dat de Grave van Bossu selfs met de pongiaert die hy hadde eenen van der wacht genaemt Swert Jan een Smit van zijn handwerk wesende / die daer de vierigste scheen om de Spangiaerden te keren dood geslagen heeft / en zijn voorts eenige van de Edelluiden en andere die hem volgden / met haer blote geweeren / in de wacht gevallen / van de welke zy sommige dood smeten / en sommige ter Stad uitgestoten hebben / in sulker voegen de poorte ingenomen wesende / zijn de Spangiaerden voorts al t'samen met geweld in de Stad gedrongen / en hebben vele borgeren die zy in wapenen vonden in het eerst inkomen dood geslagen en vermoord / men acht de doden tusschen drie en vier honderd geweest te zijn. Dit is geschied op den negenden van April. Ik en behoef alhier niet te verhalen wat moetwil zy aldaer bedreven hebben mette borgeren / vrouwen en maegden / en in de borgeren huisen / den tijd die sy aldaer gelegen hebben / so ik van haer manieren genoegsaem heb verhaelt aen 't exempel van die van Utrecht: want zy aldaer gebruikt hebben alle de licentie en ongeregeltheden die men soude konnen bedenken / van de borgeren te dreigen / slaen / smijten / en af te dringen al datse wilden hebben / sulx dat vele borgeren voor geluckig estimeerden / de gene die in 't inkomen dood gebleven waren / door dien zy dese moetwilligheid niet en dorsten aenschouwen / nochte onderworpen wesen dese ondraeglijke slavernye daer sy toe gekomen waren. Dese handelinge gaf de borgers van de nabuur-steden een groot achterdencken / en baerden te groter en meerder haet tegen de Spangiaerden: die van der Goude riepen overluid nu kostet ons bloed / dit zijn onse medelitmaten / huiden sy morgen wy / doch zijn door de Magistraet gestilt geworden / mits dat den Castelein van der Mijle de Burgemeesteren toeliet het kasteel met eenige borgeren te besetten / hoewel dit daer na werd na-gelaten / nemende daer over twe borgeren als jonge Piet en Herman Feel gevangen. Eenige dagen na dat zy tot Rotterdam also ingekomen waren / namen zy seliere plaetse in / genaemt Delfshaven / 't welk by de Geusen te voren ingenomen was geweest / daer zy ook vele onmenschelijke wreedheid over d'ingesetenen bedreven. De Grave van Bossu / wesende een Nederlands Heer / was van de ingesetenen des Lands redelijk bemind / maer door dese daed heeft hy sich selven eenen groten haet opten halse gehaelt / bysonder onder de Hollanders daer over hy by den Hertog tot Gouverneur gestelt was.

De Grave van Bossu brengt de Spangiaerden met list binnen Rotterdam / daer vele borgeren dood bleven.

Delfshaven by de Spangiaerden ingenomen.

Den 24 February deses jaers hebben die van de Geestelijkheid en stad Utrecht na lange sollicitatie door haren specialen Gedeputeerde aen den Coninck van Spangien op haer Requeste van appel gekregen dese resolutie:

Resolutie des Conincx van Spangien op 't versoeck van de Geestelijkheid en stad Utrecht nopende het appel.

DE Conink gehoort hebbende 't rapport van de Requeste en stucken daer aen hangende gepresenteert aen zijne Majest. van wegen de Prelaten, Dekenen, en Capittulen van de vijf Kerken van Utrecht, als representerende d'eerste lid van de drie Staten van den lande van Utrecht, eensamelijk van den Schout, Burgemeesteren, Schepenen, Cameraers en Raden der stad Utrecht, henluider beklagende van sekere sententie gegeven by den Hertog van Alva, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael van de Nederlanden, den 14 van Julio 1570. by de welke verklaert word de vijf voorsz Collegien ten eeuwigen dage berooft of gepriveert te zijn van de priorite of titule van den eersten staet, en dat sy van nu voortaen geen plaetse noch stem hebben en souden, noch in de voorsz Staten en souden beroepen worden, gelijk ook by deselve gecondemneert zijn d'Edele van den selve Lande, hebbende gesseten en geweest in wette tot Utrecht, en geassisteert of hen niet tegen stelt seker accoord in questie dat sy niet meer en souden wesen van den tweden lede en niet geroepen en souden worden in de Staten voorsz. Verklarende daeren-boven ten regarde van de gemeente der selver stad allegader en yegelijk van hen verbeurt te hebben de privilegien, vryheden, exemptien, goederen en inkomen henluiden toebehoort hebbende, en geconfisqueert tot profijt van zijne Majest. met privatie van haren eersten stem en plaetse mette Steden, Amersfoort, Wijk en Rhenen, welke verklaert worden gepriveert van 't deel welk zy hebben gehad in de Staten metter stad van Utrecht, en dat so lange tot dat zijn voorsz Majest. daer in anders sal hebben geordonneert, als breder begrepen is in de voorsz sententie by de welke de supplianten hen bevinden beswaert, als zy by vele redenen en middelen deduceren en presenteren noch ampelijker te deduceren, seggende daer van geappelleert te hebben, (behoudelijk nochtans 't recht van nulliteit) aen zijne Maj. als haren souvereinen Rechter Versoekende over sulx relief van appel mette clausule van inhibitie en defensie in forma en dagvaerdinge voor sulken Raed of anderen in dese Nederlanden als zijne Maj. sal believen, om aldaer geinstrueert te worden totte diffinitiven exclusivelijk, en voorts by zijne Maj. of den genen die hem daer toe sal believen te committeren getermineert te worden als dat behoort, of hem te voorsien van sulke andere provisie van justicie als zijn Maj. bequaem sal vinden, daerom sy ootmoedelijk bidden, zijne Maj., na dat hy alles wel en in 't lange heeft verstaen gehad, en daer op 't advijs van de Raden rijpelijk gedelibereert hebbende, heeft geseid, verklaert, segt en verklaert, datter geen relief van appel en valt, maer sullen de supplianten hare Requeste mogen presenteren aen den Hertog van Alva, Gouverneur en Cap. Generael van de Nederlanden of ander die de selve plaetse houden sal, en hem bidden 't gene hen sal goed dunken, dewelke alles gehoort en verstaen hebbende, hen sal mogen versien van 't gene sy begeren als na recht, reden en equiteit behoren sal, en in gevalle van swarigheid daer van t'adverteren zijne Majest. met zijn advijs, om gedaen en geordonneert te worden als met reden bevonden sal worden behoorlijk te zijn. En nopende d'executie van de voorsz sententie, de voorsz Hertog sal middelretijd sorge dragen dat anders niet en sal gedaen worden als in goeder justitie, reden en billikheid behoort. Gedaen tot Madrid onder de signature en naem van zijne Majesteit den 24 February 1572. Onertekent,

PHILIPS.

Werden gerenvoyeert aen den Hertog van Alva.

Die van de Geestelijkheid en stad Utrecht dese resolutie ontfangen hebbende en zijn daer in niet wel te vreden geweest / want sy wel wisten dat zy geen hoop en hadden om eenige justitie van den Hertog te verkrijgen / door dien de Hertog op hen-luiden so was verbittert datter niemand ten Hove en was die den Hertog van hen-luider sake eens meer dorst spreken: niet-te-min zy sonden haer Gedeputeerde tot Bussel om met sommige goede Heeren en vrunden op de saek te beraden / als metten President Viglius en andere / uit den welken zy verstonden dat men voorseker metten eersten was verwachtende de komste van den Hertog de Medina Cœli, in des Hertogen van Alva plaetse / daerom sluiden goed vonden so lange te vertoeven / en alsdan aen den selven Requeste te presenteren / deden niet-te-min een protest daer in verhalende d'oor- (F. 258.)

d'oorſake waerom zy aen den Hertog geen verſoek en deden / door dien zy wiſten de Juſtitie door hen-luiden aldaer geſloten te zijn / ja dat hy ſo op hen-luiden vergramt was / dat hy henluider namen niet en mogt horen noemen.

In wat manieren die van Vliſſingen haer aen den Prince van Oranjen hebben begeven.

NA dat de ſtad van den Briele en het Eyland van Voorne by den Grave van der Mark verovert was / gelijk geſeid is / en dat de Hertog van Alva gedelibereert was de ſtad van Vliſſingen in Zeeland met een geweldig Fort of Caſteel te verſekeren / waer van de fundamenten alrede geleid en boven der aerde gebracht waren / ſo is den haet van die van Vliſſingen jegens den Hertog van Alva / dagelijx vermeerdert / maer hy nergens min op paſſende dan opte klachten van de Ingeſetenen des Lands / dacht daer meerder volx te ſenden dan daer was / want daer lagen eenige Walen in de ſelve ſtad / over ſulx heeft hy aldaer geſonden eenige Spaenſe Fouriers / om de logyſen te beſchryven en te doen bereiden daer de Spangiaerden die volgen ſouden logeren mochten. Hier door quam eenig rumoer onder 't volk / ſommige ſeiden datſe in erger ſlavernye ſouden werden gebracht dan eenige Natien ter werelt / en datmenſe ſo met ſoldaten als mettet Caſteel beſwaren ſoude / datter geen ſtede in Nederland alſo beſwaert en ſoude weſen als zyluiden: eenige dagen te voren was aldaer in de ſelve ſtad gekomen Johan van Cuyk Heere van Herpt / dewelke hem dagelijx voegde onder de borgerye by de gene die hem docht dat tot veranderinge genegen waren / hy ried henluiden datſe uit de mond ſpreken ſouden datſe geen Spangiaerden en wilden inmenen / hy ſeide dat de Prince van Oranjen met eenen ſeer groten hoop volx alrede op de been was / en henluiden verloſſen ſoude van de tyrannye des Hertogen van Alva / die niet anders en ſochte dan alle hen-luider goederen in te ſocken en haerluiden tot armoede te brengen / ten einde zy gene macht en ſouden hebben tegen hem te rebelleren. Deſe vermaningen werden geerne gehoort by de ſommige / die terſtont daer noch vele meer by hingen / in ſomma de ſake werd ſo gedreven dat eintelijk de Walen die daer binnen lagen opten Paeſ dag den 6 April ter ſtad uitgedreven worden door het gemeen volk / en alſo den ſelven dage het Spaenſe garniſoen arriveerde voor den mond van de Haven / is het rumoer meer en meer vergroot. De voorſz Johan van Cuyk ſeide tegen eenen yegelijken toont u nu mannelijken / want by aldien gy-luiden de Spangiaerts nu in laet komen / ſo zijt gy al t'ſamen om lijf en leven / en ſult al t'ſamen als rebellen quader dood moeten ſterven / want gy hebt het nu ſo verre gebrogt dat gy des Conincx garniſoenen hebt uitgejaegt / u luiden en mag geen ontſchuldiginge helpen: heeft hy de Graven van Egmont en Hoorne / die den Coninck ſo veel dienſten hadden gedaen / niet geſpaert / meind gy dat hy u luiden ſal ſparen: daer was eenen die wat beſchonken was / dewelke ſeide indien men hem een paer vanen biers wilde geven hy ſoude seker ſtuk geſchuts opte Veſten leggende onder de ſchepen van de Spangiaerts ſchieten / de Heere van Herpt gaf hem twe daelders / hy ging heen en ſchoot na de ſchepen. Hier door quam de vreſe in de Spangiaerts / dat zy de ſeilen optrechende / de touwen daer zy mede vaſt gemaekt waren affnijdende niet lieber en ſagen dan hen op Middelburg te ſalveren.

Heer Anthonis van Bourgongien / Gouverneur van Zeeland komt tot Vliſſingen om de borgeren tot onneminge vande Spangiaerts te raden.

Anthonis van Bourgongien Ridder Heer van Capelle / Catthem en Wacken / deſe tijd Gouverneur van Zeeland / verſtaen hebbende 't gunt die van Vliſſingen bedreven hadden is van Middelburg na Vliſſingen getogen en meende met zijn autoriteit hen-luiden tot zijn meninge te brengen / hy dede mettet kleppen van de kloh de Burgeren voor het Stadhuis vergaderen / dewijle hy een ſeer welſprekent man was / heeft hy aldaer een Gratie tot het volk beginnen te doen / en haer te veriſpen / van dat zy haer ſo hadden vergrepen aen des Conincx garniſoen / maer ſo zy als noch terſtont wederom haer opten rechten weg lieerden en ten beſten lieten raden / ſoude alles vergeten en vergeven zijn / want de Coning was de goedertierenſte Prince in de gheele Chriſtenheid / en hy ſoude haerluider onſchult ſo doen aen den Hertog van Alva / datter henluiden geen ſwarigheid af komen en ſoude / preſenterende ſich ſelve daer voren borge te ſtellen / en doende vele andere preſentatien om de borgerye te bewegen. Maer de voorſz Cuyk en eenige anderen mede onder 't volk ſtaende ſeiden / hoord doch wat middelen men al gebruikt om u luiden te bedriegen en in 't net te brengen: het gemene volk deſe Gratie gehoort hebbende riepen gelijker hand en met luider ſtemmen / jou / jou / ſpottende al t'ſamen metten voorſz Gouverneur / 't welk de voorſz Gouverneur horende wenkte metter hand en ſeide in effecte deſe of deſer gelijke woorden: O! Borgers / Borgers hoe luttel weet gy wat gy doet / het en is geen kleine ſake des Conincx garniſoen buiten te ſluiten en te verjagen / gy weet noch luttel des Conincx macht / iſt dat gy obſtinaet blijft wat hebt gy goets te verwachten / want de Coninck en ſal dat alſo niet laten berusten: maer ſo gy luiden daer in nochtans volhert en obſtinaet blijft in u luider voornemen / wat middel hebt gy-luiden doch om Oorlog te voeren tegen ſo machtigen Potentaet / en ſo gy al eenige middelen mocht hebben en weet gy niet dat ook de uitgangen der oorlogen periculeus zijn en datſe dikwils oorſaken van de deſtructie en ondergank der ſteden en verwoeſtinge der Landen voortbrengen. Maer het was verde van daer dat hyſe ſoude hebben konnen met eenige redenen tot zijn voornemen brengen en haer doen veranderen / want zy niet alleen zijnen raed en hebben geheelijk verſmaed / maer hebben hem ook ſulk gelaet getoont dat hy blijde was dat hy uit haren handen ontquam / en wederom ongeſchend binnen Middelburg geraekte.

De borgers van Vliſſingſpotten mette raed van de Gouverneur van Zeeland.

Als nu deſe ſake ſo verre gekomen was ſo hebben de Vliſſingers de Werkmeeſters van den aengevangen Caſtele met hare knechten en andere mede uit de voorſchreven ſtede doen vertrecken / de materialen die tot bouwinge van 't Caſteel gedeſtineert waren / haelden zy binnen de ſtad aen de poorten en ſmeten daer aerde boven op die zy van het Caſteel haelden / ook het begonnen Caſteel 't welk al drie of vier voeten boven der aerden was / worpen zy ter neder en raſeerdent met ſulken haeſt en furie dattet wonder was.

Die van Vliſſingen raſeren het begonnen Caſteel.

Inde H. dagen van Paeſchen ſo quam Don Pedro Pacieco de Opperſte Ingenieur en Boumeeſter van den Hertog van Alva tot Vliſſingen / niet anders wetende dan de Spangiaerden en warender binnen der ſtad / hy quam op 't land / zijn ſchip werd terſtond ingenomen en den ſchat daer in weſende geplondert / en hy mette Spangiaerden die hy by hem hadde gevangen genomen / waer van hy ſeer was verwondert / want hy en hadde niet met allen van deſe veranderinge gehoort. Hy vraegde vaſt waer de Spangiaerts waren / maer hy en kreeg geen antwoorde na zijnen zin / hy hadde commiſſie ſo men ſeide om aldaer Overſte te weſen en Capitein op den Caſtele / men ſeid dat by hem bevonden werd een rolle of billet met alle de namen der geender die de Hertog van Alva noch wilde doen doden in verſcheiden ſteden / ſo van den Adel als van de voornaemſte borgeren / andere ſeggen dat hy 't ſelve billet gaende na de gevankeniſſe tuſſchen wegen ſecretelijk geſcheurt en de ſtucken heeft laten vallen.

Pacieco wert van de Vliſſingers gevangen.

Doe nu de ſake in deſen ſtaet was / ſo hebben de Magiſtraten by haer ontboden den voorſz Cuyk, de welke men meende te weſen Commiſſaris van den Prince van Oranjen / om te beraedſlagen wat hem te doen ſtond tot haer-luider beſcherminge / deſe ried datſe terſtond ſouden ſchicken hare Gedeputeerde aen den Grave van der Mark binnen den Briele / ten einde hy hen-luiden voort eerſte ſoude aſſiſteren met eenig volk van oorloge / dien volgende is de voorſz Commiſſaris Cuyk op den 11 Aprilis met brieven van credentie van de Magiſtraet van Vliſſingen na den Briele gereiſt / en komende tot Dordrecht heeft van daer in alder diligentie eenen ſekeren bode afgeveerdigt na Weſel / en voorts na Dillenburg aen den Prin-

Die van Vliſſingen verſocken hulpe van den Grave van der Mark.

te van Oranjen / om hem van allen desen te verwittigen. In den Briele gekomen zijnde / heeft hy aen den Grave zijn brieven overgelevert / en te kennen gegeven den staet en gelegentheid der stede van Vlissingen / en versocht dat hy in tijden en stonden / soot den nood vereischte de voorschreven stede met seker garnisoen soude willen assisteren. Daerin de Grave eerst swarigheid maekte door dien hy noch niet veel volks en hadde te ontberen / en het nieu volk dat hem vast by quam was niet wel gewapent / maer verstaende dat die van Vlissingen hen-luiden wilden wapenen / was te vreden / wanneer zy-luiden souden begeren henluiden volk te senden / met welke rescriptie de voorsz Commissaris wederom na Vlissingen gereist is. Kortelinge daer na so is Capitein Jonkheer Willem van Bloys geseid Treslong door last en met Commissie van den Grave van der Mark in date den xx. Aprillis met drie schepen met volks na Vlissingen getogen / sterk wesende in als stijf twe-hondert mannen heel ongewapent zijnde meest gekleet met Cappen en Casuifelen der Geestelijkheid / wesende meest al borgeren van Rotterdam / Delft / Hage en uiten Briel / gehaeld zijnde by twe Capiteinen van de stad van Vlissingen / d'eene genaemt Bink / en d'ander Dliech. Voor Vlissingen komende werden sy aldaer opten stroom met geweer voorsien gemonstert en alsoo voorts in der stad gebracht: de voorschreven Treslong dede den gebangen Pacieco met noch twe andere Spaense Edelluiden die met Pacieco aldaer gevangen waren aen den Galge hangen. Pacieco konde hem seer qualijken ter dood begeven en bood veel gelds tot ransoen om 't leven te mogen houden / dan het was al te vergeefs / so waren sy op hem verbittert / ook de voorschreven Treslong gedachtig zijnde hoe dat de Hertog van Alva zijnen Broeder Johan van Treslong / hadde doen doden in Junio 1568. wilde hem hier over nu wreken / achtende dat hy den Hertog van Alva niet veel meerder spijts en mochte aen doen / dan dat hy sijnen oppersten Ingenieur en Bouwmeester ter dood bracht: sommige seiden dat dese Pacieco des Hertogen van Alva huis brouwen suster sone was / andere seiden / dat hy na Neve was van den Hertog / somma wie seide 't zijn / hy riep seer deerlijk alsmen hem hangen wilde / dat hy een Edelman was / datmen hem t'swaert soude geven / een van der stad genaemt Glaude hebbende des voorsz Pacieco rappier op 't lijf / en horende dat hy so om t'swaert riep / meende dat hy om zijn rappier riep / seide Signor Klimt by op ik sal 't rappier wel bewaren / na dat sijn klederen na sijn dood uitgetogen waren / ontviel hem een gouden ketting / dewelke Treslong dede kopen van Kobrecht de Cok van Mereynen Provoost aldaer / so hy my selve heeft verklaert / hebbende my ook deselve kleten getoont. Dese dingen geschiet zijnde en wel wetende dat de Hertog van Alva niet rusten en soude / maer alle zijne kracht aenwenden om die ontfangen injurien met alder rigoreusheid te wreken / hebben alle orde gestelt die sy mochten te resisteren en hebben ook terstond so wel den Prince van Oranjen in Duitsland / als Grave Lodewijk van Nassau in Vrankrijk van als beradverteert en hulpe en assistentie versocht / en haer selven so vele gesterkt als sy mochten. Sy hebben ook eenige redenen by geschrifte uitgegeven tot justificatie / waerom zy de wapenen hadden aengenomen / en gereselveert waren geen Spaense garnisoenen binnen de selve stad in 't geheel noch ten deel te ontfangen.

(F. 269.)

Treslong komt tot Vlissingen.

Den ingenieur Pacieco werd tot Vlissingen gebangen.

Redenen by de Vlissingers uitgegeven waerom sy de wapenen in handen hebben genomen om het Spaens garnisoen uit hare stede te houden.

De redenen seggen sy voornemelijk te wesen. 1. De grote forsen en gewelden die dagelijks sedert het Gouvernement van den Hertog van Alva binnen den lande van herwaers-over in verscheiden plaetsen zijn geschied by de Spaense soldaten / niet tolerabel noch lijdelijk zijnde / en gantschelijk contrarie het gebruik van den handel van den oorlog geobserveert van ouden tijden / als lest in den tijden van wijlen hoger memorien Keiser Carolus / als ook by tijden van den tegenwoordigen Coninh in tijden hier present wesende.

2. Dat ook deselve Hertog was derogerende door en te niet makende alle privilegien / dordonnantien en rechten / henluiden gegeven by de edele erfachtige Heeren van de landen.

3. Dat hy boven dien op den ondersaten was stellende sodanige grote Imposten en lasten van den C / xx. en x. penninh henluiden onmogelijk te dragen / en dit sonder regard te nemen op de oppositien en klachten der Staten so geestelijk als weerlijk / noch ook by advijs van den Rade van Staten en finantien / maer alleenlijk door sijn eigen Spaense Raed / willende 't selve met gewelt invoeren / waer door de Landen geschapen waren te verballen in handen van vreemde Vorsten / en Prinsen / die de Coninklijke Maj. also souden priveren van sijn Patrimoniale Landen.

4. Dat deselve Hertog sedert zijn Gouvernement de Landen so grotelijk belast en geoppresseert hadde met Spangiaerden Walen en Overlandse soldaten / en sonderlinge den Lande van Walcheren en stede van Vlissingen (zijnde de principaelste Zee-Frontier steden zijnder Majest.) dat die seer bedorven / verbijstert en tot ruine gekomen waren / en noch meer souden / indien des halven egeen ander regiment aengericht en werde.

5. Gelijk 't selve was blijkende door dien dat by duisenden personen van diverse handelingen / ambachten en neringe uit den Lande gevlucht waren / en dagelijx meer en meer de vlucht namen na Engeland / Duitsland en andere gewesten / so dat sijn Majesteits Landen daer door so verarmen / dat de huisen / erven en gronden in alle plaetsen vergingen en vervielen / en werd zijn Majesteit by den selven voorvluchtigen geprivéert en verweldigt van de welbaerd der Zee / d'welk is 't principaelste daer aen dependeert de meeste inkomste van zijne Maj. en eenig onderhoud van den ondersaten en goede inwoonderen der selver.

6. Dat noch arger is sietmen (seggense) openbaerlijk voor handen / dat mits het gewelt ter Zee de Latitanten / meestendeels uit pure armoede gevlucht / de landen beroven en in dangier zijn van ingenomen te werden / gelijk alrede geinvadeert was de Stad en Lande van den Briele / en so te beduchten is mits de sterkten aldaer gemaekt / en noch te maken 't gehele land van Holland in sulken dangier te vallen.

7. De voorsz gemeente van Vlissingen dit verhorende en hoe wel sy sterk genoeg bewaert waren / so van haren getrouwen poorters en schutterijen in eede van sijn Majesteit sijnde / als andere inwoonders en Walse soldaten / hebben voor oogen gesien en bemerkt dat onlanx geleden merkelijk den dach voor Paesschen de Stad van Vlissingen / van wegen den selven Hertog tot diverse plaetsen geopent is / een partye van het geschut verbalscht / en der Stad sleutelen gecontrefeit zijn / menende also opten Paesdach smorgens de Stad met acht Vendelen Spaense soldaten te overballen en in te nemen.

8. Waerom zy menen / dat / (hoewel eenige gnaetwillige sulx sullen willen anders interpreteren) zy de Coninklijke Maj. noch zijn Landen niet en hebben verkort / met de selve Spangiaerden daer uit te houden / maer wel ter contrarien dat zy gedaen hebben 't gene goede en getrouwe ondersaten van zijne Maj. toestaet / presenterende te volherden en continueren / in de oude en getrouwe diensten by henluiden t'allen tijden gedaen tegens alle zijn Maj. vyanden / willende ook betalen alle tollen / rechten / accijsen en domeinen / sulx alsmen in voortijden zijn Maj. en zijne Maj. edele voorsaten gedaen heeft.

soen uit hare stede te houden.

Jeronimus 't Seraets komt tot Vlissingen.

Daer-en-tusschen is Jonkheer Jeronimus van 't Seraets Edelman en stalmeester van den Prince van Oranjen uit Vrankrijk binnen Vlissingen gekomen / met Commissie van Grave Lodewijk van Nassau / om over geheel Walcheren te mogen Gouverneren / hy bracht met hem een goed getal Francoise en Walse soldaten / ook warender uit Engeland gekomen eenige Engelse soldaten / sulx dat die van Vlissingen heel moedig geworden zijn / en en dachten niet meer om den krijch te wederstaen / maer namen ook voor hen om selve oorlog aen te doen

hare

Don Pedro Pacieco opper Exegs Louwmeester des H. van Vyu. nevens twee Spaensche Jonkers Opgehangen tot Vlissingen in den Jaare 1572.

hare geburen indien zy haer niet mede en begaven tot wederſtant van den Hertog van Alva.

De Paus Pius de vijfde ſterft.

Den eerſten Mey deſes jaers ſo is de Paus Pius de vijfde overleden. In zijn plaetſe is gekomen Gregorius de 13.

DJe van den Briele hadden gevangen ſekere Viſſchers van Campvere / te weten / eenen genaemt Lijn Thepen/en noch eenen genaemt Koepe Vleis/deſe aldaer eenige dagen gelegen hebbende / zijn door ſchrijven en interceſſie van de vorſz Johan Cuyk Heere van Herpt ſonder eenig rantſoen los gelaten / en boven dien van den Grave vander Mark ſaubegarde gegeven voor hen en de andere Viſſchers / om vrylijk te mogen viſſchen / hier door zijn de herten van de Viſſchers ſo gewonnen geweeſt datſe wenſchten datſe mede mochten van den Hertog van Alva ontſlagen en onder 't gouvernement van den Prince van Orangien komen/want zy achten dat zy alſ dan in vryheid weſen ſouden / ſonder te ſien of te letten op de macht van den Hertog van Alva. 't Welk verſtaen zijnde by de vorſz Gouverneur 't Seraets en den Commiſſaris Cuyk, hebben ſich opten 2 Mey met ontrent 60 ſoldaten van Vliſſingen na der ſtede van Campvere begeven en zy beide latende ſoldaten buiten der poorten / zijn binnen by de Magiſtraet op 't ſtede-huis gegaen om deſelve te induceren / datſe haer ſouden begeven onder het gouvernement van den Prince van Orangien en datſe tot preſervatie van der ſtede ſouden willen innemen en ontfangen ſeker garniſoen/dan werd hen 't ſelve by de Magiſtraet geheel af-geſlagen. Over ſulx is 't Seraets weder den ſelven avond na Vliſſingen getogen / dan de vorſz Commiſſaris Cuyk is / niet jegenſtaende het vorſz refuis wederom binnen de vorſchreven ſtede gegaen in een herberge: en by hem ontboden hebbende de vorſz Lijn Thepen en Koep Vleis ſchippers / heeft de ſelve ſo geinduceert dat zy by de andere van de viſſcherije zijn gegaen en daer mede ſo geſproken / dat zy noch den ſelven avond gekomen zijn by de vorſz Commiſſaris en hebben met hem ſo gehandelt/dat hy des anderen daegs weſende den derden Mey een Compagnie ſoldaten van Vliſſingen verſchrijvende daer binnen gekomen zijn jegens wil van de Magiſtraten: maer met wil vande borgerye/die hen in wapenen begeven hadden / en na dat aldaer orde geſtelt was / en dat de ſtede niet genoeg en was met volk verſien / ſo is de vorſz Commiſſaris gereiſt op Noordwits in Engeland / alwaer hy tot koſte van de Nederlandſe gemeente aldaer 125 ſoldaten aengenomen en bekomen heeft/ en de ſelve overgebracht/ en tot verſekertheid binnen der vorſz ſtede van der Veere geleid.

Die van Campvere weigeren garniſoen van den Prince in te nemen.

Die van Campvere nemen volk in van den Prince van Orangien.

DE Hertog van Alva deſe tijdinge verſtaende en was hier in gantſchelijk niet wel te vreden / en en wiſt naulijx waer hy hem te wachten hadde / want hy bemerkte dat de harten vande inwoonderen des lands geheel van hem waren vervreemt / hy hoorde ook dat de Prince van Orangien vaſt veel volks in Duitſland aennam / uit Vrankrijk werd hy mede gewaerſchout dat Grave Lodewijk aldaer ook nieuwe confederatie hadde gemaekt / ſulx dat hy ſeer perplex was / niet te min hy en liet dit niet eens blijken / toonde in 't minſte gene verſaegtheid / maer hield ſich als of hy 't al t'ſamen luttel was achtende. Niet te min hy bereide hem tot tegenweer / ſchreef in Duitſland en in andere plaetſen / en dede aldaer volk aennemen en vergaderen / en ſond vele beſpieders uit om te vernemen wat de Prince en Grave Lodewijk in de ſin hadden / om ſich daer tegen te ſterken / hy dede tot Amſterdam en tot Enkhuiſen eenige ſchepen toeruſten ten oorloge onder den Admirael Boshuiſen / in meninge om de Maſe in te nemen en de Grave van der Mark in den Briele te bedwingen / en onder dat ſelve deckſel ook eenig volk te brengen in Enkhuiſen en hem van der ſelver ſtede / daer van hy eenig quaed vermoeden begon te krijgen te verſekeren: en alſo aen deſe ſtede ſeer vele gelegen is wil ik de reductie der ſelver wat in 't lange verhalen om ook te korter te mogen zijn nopende andere ſteden. Deſe ſtede is gelegen aen de Zuider-zee tegen over Vrieſland / want de ſtede van Staveren is daer niet verder dan twe mijlen van daen gelegen / alle de ſchepen komende uit Ooſten na Amſterdam moeten hier voor by. Hier werden vele ſchepen gebout en is een ſtede van ſeer groter importantie/ja de ſleutel der Zuider-zee. So nu de ſchepen tot Enkhuiſen / vaſt veerdig werden gemaekt / ſo iſt gebeurt dat eenen Capiteinen Schuilenborg zijn brood hadde laten backen / by eenen Backer genaemt Dirk Janſz en ſo hy 't ſelve brood al eer hy geld gaf wilde 't ſcheep doen brengen/eiſchte de Backer geld/Schuilenburg hier op geſtoort zijnde ſeide / het zijn al Geuſen en Schelmen die hier in de ſtad ſijn / ik ſweer haer het ſal haer ſwaerder vergaen dan het die van Rotterdam vergaen is: daer op de Backer ſeide / ik hope dat God ons daer voor ſal bewaren. Schuylenburg ſeer geſtoort zijnde leide zijne vingeren over den anderen en ſwoer dattet niet beter lucken en ſoude / het werd gehoord van verſcheiden borgeren / deſe ſeident voort en was terſtond onder alle de borgeren / ſy zwoeren malkanderen datſe geen volk in de ſtad en ſouden laten komen / want het haerluider verderffeniſſe ſoude weſen. Hier toe holpen ſeer de gene die in der ſtad de Prince heimelijk toegedaen waren/en al over twe jaren gehandelt hadden om volk van den Prince in te nemen. Als nu de ſchepen van oorloge by na gereet waren is eenen Hopman Quickel met ſommige van zijne knechten voor de poorten van Enkhuiſen gekomen / voor gevende dat hyſe op de ſchepen ſoude leggen / dan de burgeren weigerden haer den ingank / de Burgemeeſteren nochtans onder dexel van dat de knechten op de ſchepen ſouden leggen hebben de Hopman met zijn Adelborſten in de ſtad gelaten / doch moſten haer geweer in de poorten laten. De Burgemeeſteren arbeidende om de ſoldaten in de ſtad te krijgen en daer toe geen raed ſiende overmits de wachte der borgeren / gaven voor datmen de ſoldaten inde ſtad ſoude monſteren/ en datſe dan opte ſchepen ſouden werden geleid/ een out burger genaemt Reynier Stoutink ſeide tegen een van de Burgemeeſteren / dat de Hopman zijn volk wel konde buiten monſteren en buiten inde ſchepen laten gaen/ten einde de burgerye te vreden ſoude weſen / waer op de Burgemeeſter ſeide/dat hy ſoude ſwijgen/ofmen ſoude hem in een gat doen ſmijten / de ſtad is ons en niet u bevolen om te regeren / hier door quamen eenige meer woorden van andere borgeren daer onder ook eene was genaemt Cornelis Pieterſz alias Cornelis Rietlus / die recht te voren van Embden gekomen was / deſe ſeide is de ſtad u bevolen ſo regeertſe wel / maer dat gy ons met garniſoen belaſten ſoud / dat en zijn wy niet van meninge te verdragen / hier zijn vele borgeren by geweeſt die van gelijken ſeiden. Des anderen daegs namentlijken den tweden Mey is den Admirael Boſhuiſen in der ſtad gekomen met zijn Hellebardiers / de Burgemeeſters meenden nu tot haer voornemen te komen en de ſoldaten van Hopman Quickel binnen te krijgen/de welke ook den ſelven dag van Venhuiſen gekomen zijn voor de poorten van der ſtad/maer de burgers goede watht houdende en verſamelt zijnde / hebben haer by de poorten gevoegt en de ſoldaten buiten gehouden/ waerom zy een andere raed bedacht hebben en allenxkens een deel ſoldaten ſonder geweer inde ſtad lieten komen/om dit en dat te kopen/ ſulks datter op die manier een goed deel in de ſtad waren gekomen en den Hopman hadde voor Claes Kiem Weerd in 't Paradijs daer hy was gelogeert 't geweer van de ſoldaten bedeltelijk in de ſtad doen halen / daer voor de Hopman verſtout zijnde / met twe trommelen liet omſlaen dat alle de ſoldaten onder hem beſcheiden ſouden voor zijn logement komen / 't welk de borgers bysonder de ſchippers horende zijn voor des Hopmans logement / gekomen / en hebben den vorſz Hopman Quichel met alle zijne knechten door veel ſtoten en ſlaen uiter ſtad gedreven / maer hier mede niet te vreden zijnde / zijn ſy voorts getogen na 't huis van oude Vrederik Symonſz ſtaende na by het Stadhuis / en ſijn

Begin ſel van het overgaen der ſtede van Enkhuiſen.

Liſten om volk van den Hertog van Alva binnen Enkhuiſen te brengen. (F. 270.)

Den Admirael Boshuiſen komt binnen Enkhuiſen.

Hopman Quichel wert met ſijne ſoldaten uit Enkhuiſen gedreven.

zijn aldaer in huis gevallen / en hebben den Admirael Bos huisen (die daer gelogeert was) gevangen genomen en op 't Sadhuis gebracht / en sommige burgers by hem gestelt om hem te bewaren. Voorts hebben sy 't geschut van 't hooft / en van 't schip dat Mercurius hiet en aen 't hooft lach / gehaelt en in de Stad gebracht. Ook is den selven dag het Veerschip van Amsterdam gekomen / geladen met 55 tonnen bussecruits en veel hondert roers die opte schepen van oorloge souden geweest hebben / al 't welk de borgers in goede bewaringe gedaen en voorts den selven nacht goede wacht gehouden hebben. De sake in desen state staende binnen der voorsz stede van Enkhuisen / so zijnder vast allenskens eenige ballingen ingekomen / die de borgerye in haer voornemen gesterkt hebben / en de tydinge van dese sake is voorts gekomen tot Embden in Oost-Vriesland onder de ballingen en gevluchte Nederlanders. Waer door datter verscheiden geweest zijn die hen gereet hebben gemaekt om derwaerts te reisen / en haer lijf en leven te avonturen om de selve Stad voorts geheel te helpen brengen aen den Prince van Orangien / daer was eenen Predicant tot Embden genaemt Jan Arentsz van Alkmaer / dese heeft door last van Jonker Diederich Sonoy sekere uitgewekene van Enkhuisen gesolliciteert om derwaerts te trecken / dan also de selve begeerden dat eenen Hans Colterman van Haerlem / mede uit Nederland gevlucht en gebannen / en tot Norden in Oost-Vriesland woonachtig / de welke commissie hadde (beneffens Gerrit van Berkenrode en Peter Kyes) om de Stad van Haerlem aen de zyde van den Prince te brengen met hen-luiden soude trecken / so is de voorsz Jan Arentsz tot Norden by den selven Colterman gekomen en hem aengedient uiten naem van Jacob Direcsz de Bolk / Volkert Jansz Zeylmaker en Symon Meyn burgers van Enkhuisen / dat de sake sulx vereischte dat hy met hen-luiden na Enkhuisen moeste reisen / om de selve Stede onder de obedientie van den Prince te helpen brengen / also de Grave van der Mark alrede den Briel geinvadeert hadde. Over sulks zijn sy luiden met hen vieren den elfsten Mey / so d'ander sonder hem niet en wilden reisen / op wege geslagen en mede tot Enkhuisen gekomen / al waer sy luiden mede haer beste deden / om de Stad te brengen aen den Prince en te doen opstaen tegen den Hertog van Alva: middelretijd so was Jonker Diederich Sonoy / die commissie hadde van den Prince om te wesen Gouverneur van Enkhuisen en 't gehele Noorder-quartier met Waterland / so tot Hamborg als tot Bremen / al waer hy en Reynier Cant handelde van wegen den Prince van Orangien / met Lazarus Muller om een regiment Duitse knechten van tien Vaendelen aen te nemen / ook om Pompeus Ufkens mette gebroeders van Ripperda te doen vorderen haer volk / te weten 300 mannen gereet te maken / heeft ook aldaer gehandelt met Eduwaert Leogner Engelsman / en Anthonio de la Garde François om volk en schepen ten dienste van den Prince op te brengen: ook mede om aldaer seker geld te wege te brengen onder de Nederlandse Coopluiden aldaer gevlucht zijnde. De sake nu aldus tot Enkhuisen staende / hebben de Burgemeesteren alle practijken gesocht die sy mochten om volk van den Hertog van Alva binnen der Stad te krijgen / daer tegen die van de Religie en de gene die den Prince toegedaen waren / wetende dattet hen-luider goet en leven koste / gereet waren om sulx te beletten. Ontrent desen tijd is Pauwels van Loo Oost van Muyden met een Carveel met soldaten gekomen buiten by het brouhuis aen den Dijk voor Enkhuisen / en meende de selve soldaten met een abelheid in der Stad te brengen / dan de burgers werden 't selve gewaer: de Prince van Orangien hadde eenen Peter Luytgesz Buyskens van Enkhuisen den 20 April deses jaers commissie gegeven / om Enkhuisen en de schepen van den Hertog van Alva in te nemen / tot dat hy hen-luiden een ander Hooft van autoriteit senden soude. Dese siende de sake nu in desen state heeft sijne commissie geopenbaert / met ook schrijvens van sijn Excellentie aen de burgerye van der Stad / inhoudende vele schone beloften van hulpe en ontset jegens den Hertog van Alva. Als nu dese Peter Buyskens verstaen hadde dat Paulus van Loo buiten de poorte was / is hy met sommige die hem volgden na buiten gegaen / en heeft Paulus van Loo te gemoet komende gevraegt wat hy aldaer te doen hadde en waer hy mette knechten heen wilde / dreigde hem ook so hy hy hem niet wech en maekte mette voorsz soldaten / dat hy hem wech helpen soude / daer en tusschen zijn een deel borgeren by het schip gekomen en dreigden de soldaten so sy op 't land quamen dood te slaen / en so eenen Cornelis Jansz Bronwer een stuk geschuts dat daer ontrent lach op ruimde / hebbende een brandende lont / wilde hy onder de soldaten schieten / maer wert hem by den Fabrijkmeester der stad belet / 't welk by Paulus van Loo mette voorsz. soldaten verstaen zijnde / zijn uyt vreese wederom vertogen. So nu de Burgemeesters verstonden dat Pieter Luytges Buyskens Commissie hadde van den Prince van Orangien / en siende dat hy groten aenhang hadde en dat de burgers haer daer op seer vertrouden / so hebben sy mette burgers een accoort gemaekt / datmen alle de schepen en goeden op den stroom leggende soude laten varen: maer alle de schepen van oorloge / amonitie / kruyt en geschut in de Stad en haven leggende / soude men houden. Item sy hebben vier Capiteinen gekoren en gevordonneert die de burgers in vreden souden houden / namentlijk Sievert Jansz Crommedijk / oude Frederik Symonsz / Peter Heynsz en Vrerik Pietersoon / alias meester Maekschoen: daer zijn ook twaelf borgers gestelt als haer adjuncten / men soude ook de wacht die gewoonlijk t'sestig man was verdubbelen en goede wacht houden / en de Stad bewaren van Coninks wegen / sonder eenige knechten of soldaten van beide zyde in te nemen / menende onder 't dexel van dit accoort de burgeren in slaep te wiegen / en tot haer voornemen te komen / want sy lieten ook toe dat men de Stad soude openen en dat een yegelijk vry sonder verbeuren sijn goeden mocht schepen daer 't hen gelieffde / onder dit dexel zijnder vele greynen en goederen uiter Stad gevoert / sulks dat daer weinig rogge en greynen in der Stad bleven. Waerom de Burgemeesteren om de burgeren flaumoedig te maken voorhielden en seiden / siet wat sullen wy maken daer is geen Koorn of rogge in de Stad dat te beduiden heeft / hoe sullen wy die houden? dan de burgeren die den Prince toegedaen waren bleven stantvastig / en op sekeren dag daer na vergadert zijnde in Dirk Brouwers Houttuyn / op de Zuyder Haven by de grote Craen / hebben raed gehouden wat sy best doen souden / en hebben Cornelis Pietersz met jonge Vrederik Symonssoon / gesonden aen de Burgemeesters op 't Stadhuise om de wacht verdubbelt te hebben volgende 't accoort / en so dese niet haest genoeg wederom en quamen / so zijn sy gelijkelijk met eenen gedruisch na het Stedehuis toe gekomen / en hebben den Admirael Boshuisen die aldaer gevangen sat daer af willen hebben / seggende sy wilden hem niet langer hebben ter plaetsen daer hy haer verraden konste / en zijn also na boven gelopen en hebben hem daer af gehaelt en gesleept / also dat onder anderen een van sijn dienaers een gat in 't hooft gekregen heeft. De Burgemeesters waren seer verbaest en lieten haer begaen / dan een van de Burgemeesters Jan Vesterman genaemt / siende datse Boshuisen wat hert aentasten / heeft hen-luiden gebeden datse hem wat sachter souden handelen / ten respecte van sijnen ouderdom. Daer op een van de burgers seide / gy zijt niet beter als hy is / en hebben hem ook mede genomen / en haer beide op de Veerpoorte gebracht / al waer sy Boshuisen dwongen te schrijven aen de scheeps Capiteynen van de schepen die voor de Ven lagen / dat sy mette schepen opte Vee souden komen voor de Stad en geven haer in handen van de burgers / en hoe wel de scheeps Capiteynen wel bemerkten dattet een afgedrongen schrift was / so is daer nochtans een scheuringe door gekomen / want de schepen van Amsterdam zijn na Amster-

Boshuisen werd van de borgeren van Enkhuisen gevangen.

Jonkheer Diederich Sonop vordert tot Hamborg en Bremen volk ten dienste van den Prince van Orangien.

Paulus van Loo / Oost van Muyden poogt soldaten in van den Hertog van Alva in Enkhuisen te brengen.

Accoort tusschen de Magistraet en burgers van Enkhuisen.

Boshuisen werd van 't Stedehuis gehaelt en op de Veerpoorte gebracht met een van de Burgemeesteren.

ſterdam geſeilt / en de andere zijn vooꝛ de Stad opte Ree gekomen. Jan Veſterman is des avonts wederom uit ſijn gevangenis ontſlagen / en is daer na niet jegenſtaende hy belooft hadde mette burgers te leven en te ſterven na Amſterdam getogen / de Burgemeeſteren hebben ook eenige dagen daer na middel gevonden om Boshuiſen uite gevangeniſſe te verloſſen / en hebben hem met een deel Schutters doen gelepden tot Amſterdam / tot groot miſcontentement van de gene die hem hadden gevangen: de burgeren zijn daer na van meninge gewoꝛden om alle de ſchepen van oorloge in de Haven te halen en 't geſchut op de Wal te brengen / dan oude Frederik Symonſſoon een van de vooꝛſchreven vier Capiteynen die dien nacht de wacht hadde als ſy het des moꝛgens meenden te werke te ſtellen / heeft ſeer gearbeid dat te beletten en de burgeren 't ſelve af te raden / houdende haer vele ſwarigheden vooꝛ die ſy te verwachten ſouden hebben / ſo ſy by haer vooꝛnemen bleven / ja dat ſy nergens ſouden mogen komen noch haer hoofden buiten de pooꝛten ſteken te water noch te lande / maer ſo verre ſy wilden afſtaen wiſt de ſake wel te defenderen / en ſoude de ſchuld van de commotie wel van der bogeren halſe keren / en leggen de ſchuld eenſdeels op Boshuiſen / dooꝛ dien hy met ſijn Hellebaerdiers in de wacht was gekomen / en anderdeels dooꝛ dien Hopman Quiebel hadde gepoogt ſijn ſoldaten heimelijk in de Stad te brengen / hebbende daer na ook der ſelve ſoldaten geweer heimelijk in de Stad doen halen / en dat Boshuiſen ook twe Doggeboots van Enkhuiſen die om haer brood te winnen waren / genomen hadde ſonder reden / ſulx dat hy de ſake van de bogeren wel wilde aenmemen te defenderen / hy wilde ſijn huisbrouwe en dochter daer vooꝛ te pande ſetten: met deſe en deſer gelijke redenen heeft hy vele bogers wankelmoedig gemaekt en daer dooꝛ vele dien nacht en daegs daer na tot ſijn meninge gebracht. De Burgemeeſters hebben ook gearbeid dooꝛ ſommige andere / om de ſchepen van oorloge die opte Ree lagen vooꝛ Enkhuiſen en aldaer t'huis hooꝛden te laten varen / ſuſtinerende dattet niet geraden en was die te houden om haer niet te vergrijpen aen des Conings armade / ſomme daer werd ſo vele gedaen met ſchone woꝛden / beloften en ſommige dreigementen dat de meeſtendeel der bogeren conſenteerden dat men de ſchepen ſoude laten varen gelijk ook geſchied is / dan ſo daer in 't uitſeilen een boot van oorloge aen de gront geraekte / en honden 't ſelve niet van de gront krijgen: middelretijd ſo de wind haeſt verhief ſo zijn eenige bypbuiters die in 't Vlie gearriveert waren en ſulx vernomen hadden / aldaer aengekomen na 't vooꝛſz boot toe: de Capitein van 't boot ſulx gewaer woꝛdende / heeft met ſijn volk het boot geruimt / dan de bypbuiters haeſten haer ſulks dat ſy noch ſommige van 't volk kregen / en hebben het boot verbrand / want het aen de gront was. De Burgemeeſters hadden gaerne wederom een ander boot in de plaetſe willen toe maken en ſenden / dan ſo ſy 't boot van Harman Windelſz burger tot Enkhuiſen leggende in de Zuider Haven binnen de brugge daer toe gedeſtineert hadden / en dooꝛ de brugge wilden brengen / ſo hebben de burgers / als de fokmaſt daer al dooꝛ was / en de grote maſt noch binnen was / de brugge laten toeballen / ſulx dattet boot in nochte uit en honde geraken en bleef alſo eenige dagen leggen. De Burgemeeſters hebben ook een Vaendel burgers aengenomen / daer over ſy eenen Baert Luytgeſz tot Hopman geſteld hebben / en 't ſelve Vaendel onder eed gebracht / hier jegens hebben Pieter Luytges Buysgens / en Dirk Brouwer hen geſteld en grote moeyten gehad mette Burgemeeſteren / preſenterende en vertonende brieven van den Prince van Orangien dat hy in een beſtemde tijd te velde ſoude zijn / ſo ook Krychart Claeſz andere brieven bracht van ſijn Excellentie van ſo jongen date / dat ſy ſeiden 't ſelve onmogelijk te zijn / en dattet geconterfeite brieven waren en achte daer niet op / en meenden met haer vooꝛnemen vooꝛt te gaen / want ſy meenden nu al meeſter te weſen / alſo zijn ſy al gelijk metten raed en het Vaendel kniechten op eenen middag gegaen na de Zuyderpooꝛte en Zuyder brugge om het vooꝛſchreven boot dooꝛ de brugge te krijgen / allwaer komende ſy niemant en vonden dan eenen Cornelis Janſſoon Brouwer / en twe van ſijne broeders Dirk Brouwers ſonen / als Jacob Dirkſz en Jan Dirkſz alias Jan Alberts: een van de Burgemeeſteren met namen Pieter Cornelisſoon ſeide tot hen-luiden / wie is hier de gene die ons ſoude beletten / dat wy dat boot niet en ſouden dooꝛ de brugge brengen? Daer op Cornelis Janſſoon hebbende een ſlachſweert op ſijn ſchouderen (en ſijn neven elx een roer) antwooꝛde dat ſullen wy beletten of daer vooꝛ ſterben / terſtont zijn daer vele bogers van allen kanten by gekomen om 't ſelve te beletten / en als een van de aengenomen knechten ſijn roer wilde aen leggen om na Cornelis Janſſoon te ſchieten / ſo ſtond daer een ander boger met namen Aris Dirkſz by / de welke ſeide / ſchietſtu een van de burgers ik ſteke dy terſtont met een opſteker in dijn ribben / daer mede belette hy die ſchoot / en ſo daer meer en meer burgers vergaderden / ſo zijn de Burgemeeſteren / ſiende haer vooꝛnemen belet / wederom niet uitgerecht hebbende na het Stadhuis gekeert en hebben de Schutters met haer geweer vooꝛ het Stedehuis ontboden / de welke bragende waer toe ſy aldaer ſo haeſtelijk ontboden waren / werd tot hen-luiden geſeid / gy ſult ons deſe Geuſen / deſe ſchelmen / en deſe rebellen helpen dood ſmijten / waer uit ſo grote commotie onder de Schutters gekomen is datſe meeſt na huis liepen / byſonder als ſy hooꝛden dat eenen Jacob Floriſſoon de Viſſchers en Schippers opmaekte om tegen hen-luiden te trecken / ſo datter weinig andere dan heel Spaens-geſinde Catholijke bleven / de bogeren waren aen alle kanten opte been / en d'een broeder en dooꝛſt hem nauwelijks opten anderen betrouwen / daer na hebben die van de Religie eenige burgeren aen de Burgemeeſteren geſonden / en begeert dat ſy het geſchut dat vooꝛ het Stadhuis lach mochten op den wal brengen / dan de Burgemeeſters gaven vooꝛ antwooꝛde ten komt hier niet op aen / dan laet onſe Gedeputeerde van Amſterdam komen ſo ſullen wy van de ſake ſpreken / en hebbenſe daer mede vooꝛ deſe reiſe afgeſet / en alſo de Gedeputeerde die tot Amſterdam by den Grave van Boſſu geweeſt waren noch dien ſelven dag t'huis quamen / ſo werden die van de gereformeerde Religie gewaerſchout hoe dat ſy ſulk beſcheid mede brachten / en dat de Magiſtraet ook geheel gereſolveert was / dat men ſoude doen ſtraffen alle die handdadig geweeſt waren om Boshuiſen te vangen en ſijn volk uit de Stad te keren en houden / en datſe 't ſelve wilden doen daer quam af datter af wilde. Hier dooꝛ waren ſommige ſeer verſlagen / andere daer tegen hadden goeden moet dattet anders vallen ſoude. Hans Colterman daer wy voren van hebben vermaent was om ſekere reden te deſer tijd gaen logeren uiter Stad eben buiten de pooꝛte / daer werd hem deſe vooꝛſchreven reſolutie van eenige aengeſeid / de welke ſeiden de ſake ſtond nu geheel periculeus / Colterman ter contrarie ſeide dat het de beſte tydinge was dier mocht weſen en datter nooyt beter hope en was geweeſt dan doen / en ſchreef in der haeſt een deel billetten / inhoudende als dat de Magiſtraten ſodanigen reſolutie hadden genomen / dat daerom een yder op zijn hoede mocht zijn / en in tijds tegens ſodanigen concept en 't gunt daer uit volgen ſoude / haer ſelven ſtellen ſouden eer te laet waer. Deſe billetten werden in de nacht aen alle plaetſen geplakt / ſulx dat des moꝛgens hier dooꝛ een groote moꝛringe onder 't gemeen volk quam / die vaſt hier en daer by den anderen vergaderden / en hebben met malkanderen geſproken en haer Gedeputeerde aen de Burgemeeſters geſonden om op het vooꝛgaende verſoek aen te houden / van het geſchut om de wallen te brengen / maer de Burgemeeſters ſpraken nu uit den mond en ſeiden plat uit / ſiet ten komt daer niet op aen: maer onſe Commiſſariſſen brengen alſulk beſcheid mede van Amſterdam dat de Grave van Boſſu wil weten wie ſijn

Boshuiſen werd uitte gevanke-niſſe ontlagen / en komt tot Amſterdam. F. 271.)

De bogers van Enkhuiſen weeren wan-elmoedig gemaekt / laten e ſchepen van oorloge iederom varen.

De bypuiters f water Zeuſen erbran-en een oot van oorloge oor Enkhuiſen.

De Burgemeeſteren van Enkhuiſen nemen een Vaendel bogeren in ſoldye.

wunden of sijn vyanden zijn / en wil ook boven dien plat uit hebben dat wy al t'samen den Hertog van Alva sweren voor een Gouverneur / en den Grave van Bossu voor een Stadhouder / en so yemand dat niet begeert te doen / die soude mogen uit de Stad vertrecken / en sulx sal moeten geschieden: siet dit is 't wit daer wy na schieten / of wy't veel lange wonden ophouden: hier op seiden en riepen de burgers / dat sy noch den Hertog van Alva / noch Bossu en wilden sweren / nochte datse ook niet van meninge en waren uit de Stad te vertrecken / want daer waren sommige onder hen-luiden die ontrent vijf jaren lang hare Stad en Vaderland verlaten / en in vreemde Landen hadden moeten swerven. Dese wisten hoe't smaekte / en wilden niet meer lopen / wilt gy lopen (seidense tegen de Magistraten) gy moogt lopen / maer wy en willen niet weer lopen / gy en sult ons niet lebendig uit 'er Stad krijgen. De Burgemeesteren die nu meenden gesterkt te wesen so met het Vaendel dat sy aengenomen hadden / als voor de toesegginge van hulpe die sy van den Grave van Bossu hadden / en dat sy boven dien meenden nu vele burgeren aen haer syde gekregen te hebben en in allen gevalle verre de sterkste te zijn / seiden tegen de Gedeputeerde van de borgeren dat sy begeerden van het accoort met hen-luiden gemaekt ontslagen te zijn / want het was maer by provisie gemaekt / sy hadden nu ander bevel van den Grave van Bossu / daer moesten sy haer nu na reguleren / het ware met vruntschap of met bedwanck. De burgeren waren des te vreden / en seiden wy ontslaen u van uwe beloften / want gy hebt doch genoeg tegen u beloften gedaen / elk mach dan nu sijn best doen / en zijn also van malkanderen gescheiden: de voorsz Gedeputeerde der burgerye hebben dit alles aen de hare vertelt / en geseid het ware nu tijd dat sy toesagen / de waeck was haer bevolen / het geld haer nu al t'samen lijf en leven / indien sy nu versuimig waren sy mosten nu te voren gereet zijn / eer het te laet ware. Pieter Buyskens most nu sijn commissie te werk stellen die hy van den Prince hadde om de Stad in te nemen en in vryheit te stellen. Door dese vermaninge werden sy so moedig / dat sy haer lieten bedunken al meester te zijn / en besloten dat een yeder wat soude gaen eten / want het was elf uiren / en dan met een moedig herte gelijker hand de sake aenvangen en uitvoeren. Als nu den middag voor by was / heeft Dirk Janssoon Brouwer / de Stads Trommeslager genoemt Hubert Wyersz ontboden en hem uit den naem der burgeren gevraegt / of hy wilde omslaen dat alle de gene die den Coninck van Spangien en den Prince van Orangien lief hadden / haer souden vinden laten met haer geweer op 't zuider en noorder Spoy: de Trommeslager was des te vreden en beloofde also te doen. De Burgeren hadden onder haer te voren geordonneert dat Pieter Buiskens hem soude laten vinden als een Overste op 't noord Spoy / en Jacob Dirksz als Overste op 't zuid by de poort / en Dirk Brouwer by de blauwe poort / alwaer twe stucken geschuts lagen / welken volgende hem nu elx op sijn plaetse voegde: middelretijd heeft eenen Jacob Dirksz met sommige burgeren de zuider Toren ingenomen. De Burgemeesteren dit al t'samen vernemende hebben de schutters ontboden terstond met haer geweer voor het Stadhuis te komen. De Trommelslager daer voren af geseid is / die is ook voor het Stadhuis gekomen / en heeft omgeslagen en geroepen als hem bevolen was. De Burgermeester Jan Reinertsz horende de Coning van Spangien noemen / seide 't sal nu wel
(F. 272.) zijn en geluckien dat is onse Trommeslager. Maer een van de schutters vraegde hem of hy wel verstond wat hy riep / te weten dat alle die de Coninck van Spangien en den Prince van Orangien lief hebben / souden op 't zuid en noord Spoy komen: daer op de voorsz Burgemeester verbaest worrende / seide wat wil dat wesen. De burgeren die vast sterk geworden waren quamen met twe stucken geschuts daer sy een Wagenburg voor hadden gemaekt na het Stadhuis toe / maer de schutters gewaer worrende dat niet alleen Dirk Brouwer mette voorsz twe stucken geschuts aen quam: maer dat ook de burgeren en vischers van allen kanten so van zuiden als noorden met groter ernst tegen haer aen quamen / zijn weg gelopen / latende de Magistraten alleen op 't Stadhuis blijven / de welke hier door so verbaest zijn geworden / dat sy alle de deuren van het Stedehuis gesloten hebben / en zijn in 't opperste van het Stedehuis gevlucht / maer de burgeren hebben door bevel van Dirk Brouwer de deuren van het Stedehuis met een einde balx opgelopen en zijn daer in gevallen en hebben de Magistraet gevangen genomen / en hebbense op de Hertpoorte gebracht / en haer aldaer doen bewaren. Hebbende voorts van stonden aen het Vaendel en teken van den Prince van Orangien op de muure van der Stad uitgesteken / en haer aen de zijde van den Prince van Orangien en tegen den Hertog van Alva verklaert. Dit gedaen wesende hielden sy goede wacht / dan lieten de gevangen Magistraten des avonds wederom elk na huis gaen. Maer Hans Colterman nu mede in de Stad gekomen wesende / en ruste den gehelen nacht niet een pegelijk te vermanen / dat het periculeus was en ook van quader consequentie / dat sy de Magistraten wederom los gelaten hadden / en dede so vele dat sy des anderen daegs wederom op 't Stedehuis werden ontboden / het gemene volk mede volgende / alwaer Colterman vraegde van wiens wegen en uit wiens naem de Magistraten opgisteren waren geapprehendeert geweest / waer op sy gelijckerhand riepen van 's Princen wegen: daer op Colterman wederom seide en protesteerde dattet alsdan in niemands vermogen en was / de selve sonder voorgaende advijs en voorweten van den Prince te ontslaen / maer dat men den Prince terstond daer van de wete soude mogen doen / en middelretijd de selve Magistraten also het luiden van qualite waren / binnen haer huisen doen verseckeren of in een huis by malkanderen doen bewaren / op datter niemand door eenen onrijpen yver of in een furie zijn handen aen en schende: welken raed goed gevonden werd / en zijn also de selve in 't Pastoors huis genaemt Caiphas huis by de Westerpoort gebracht / en aldaer seheren tijd lang versekert gehouden.

Het accoord tot Enkhuisen tusschen de Magistraten en de burgeren te niet gedaen.

De Magistraet van Enkhuisen werd gevangen.

Die van Enkhuisen begeven haer onder de Prince van Orangien.

Daer na hebben sy terstond eenen bode uitgesonden na den Briel aen den Grave van der Marck / en assistentie aen den selven versocht / so sy ook eenen bode uitgesonden hebben aen de vrybuiters en water-geusen die in 't Vlie lagen / en vele Greinen by haer hadden / ten einde sy mette Greinen in de Stad komen souden. Voorts is Jonkheer Diderich Sonoy daer van terstond tot Bremen geadverteert / door Rijker Claesz en andere / dewelke 't selve terstond aen zijn Excell. heeft geschreven / en sich veerdig gemaekt derwaers te reisen: daer en tusschen hebben de burgeren door raed van den voorsz Colterman en andere Pieter Buiskens geraden dat hy op zijn commissie middelretijd soude aennemen ontrent 350 soldaten uit de borgerye / die daer in de Stad waren / over de welke tot Capiteinen gestelt werden Cornelis Pietersz Luts en Jacob Florisz / en tot Lieutenant Jacob Cornelisz in 't Hof en Gerrit Evertsz. D'eerste hulpe die sy in kregen waren de vrybuiters / daer over Capiteinen waren Gillis Stelkman / Tiete Hettinga / Wilem Lievensz / Niclaes Holbeck / en Capitein Wybe. Dese in de Stad gekomen zijnde / heeft Pieter Buiskes de aengenomen borgeren wederom afgedankt: de Grave van der Marck heeft ook uiten Briele henluiden te helpe gesonden Jonker Jacob Cabbeljau / Claes Buichaber / Cornelis Loeszoon en Robol / met een deel vreme soldaten. Tot Burgemeesteren zijn gestelt in plaetse van d'oude die noch gevangen saten Pieter Luitgensz / Anthonis Symonsz / Jacob Crijnsz / en Pieter Heinsz. Dese hebben den 28 May eed gedaen / den Coninck van Spangien / den Prince van Orangien / en de stad van Enkhuisen gehou en getrou te zijn: Den Hertog van Alva met sijnen aenhang mitsgaders den tienden en twintigsten penning en tyrannise Inquisitie te wederstaen / en een yder te onderhou-

Die van Enkhuisen senden om assistentie uit.

De vreter-geusen komen binnen Enkhuisen.

Eed de Burgemeesteren van Enkhuisen.

den

den in wyheid / ook des Stads oorbaer en welvaert van de gemeenten altijd aen te ſien en te ſoecken / Weduwen / Weſen en miſerable perſonen in rechtvaerdige ſaken voor te ſtaen en beſchermen / ſonder aenſchouwinge der perſonen / ſecreten te helen / noch om giften / gaven of eenigerhande ſaken / door vrienden of magen begeerte eenig onrecht te doen / en de voorſz Jacob Floriſz is gecommitteert geweeſt tot Schout der ſelver Stede. Den 28 May is Jonkheer Diderik Sonoy van Bremen metter haeſt op Embden gereiſt / en over nacht en dag reiſende den 2 Juny door Medenblik gekomen binnen Enkhuiſen / niet ſonder groot gevaer en perijkel / want hy by na geraekt was in handen van ſekere Walen / de welke geſonden waren om binnen Medenblik te leggen / dan den ingank was haer geweigert geweeſt: niettemin Sonoy ontquamt met roepen binnen Medenblik / en geraeckte alſo voorts tot Enkhuiſen / daer hy vertonende ſijne commiſſie en brieven van den Prince van Orangien / in de welke hy hem ſeer recommandeert en prijſt van ſijne vromigheid en trouwigheid / met groter blijdſchap als Luitenant Gouverneur van den Prince ontfangen werd. De commiſſie die hy van den Prince hadde / was luidende als volgt:

Jonkheer Diderik Sonoy komt tot Medenblik en voorts tot Enkhuiſen alwaer hy ontfangen werd als Luitenant Gouverneur van den Prince van Orangien.

Commiſſie van de Prince van Orangien op Jonkheer Diderik Sonoy.

WIlhelm by der gratie Gods Prince van Orangien, Grave van Naſſau, van Catzenellebogen, van Vyanden, van Dietz, van Buren, van Leerdamme, &c. Heere en Baron van Breda, van Dieſt, van Grimbergen, van Arlay, van Nozeroy, &c. Burg-grave van Antwerpen, en van Beſançon, Stadhouder en Capitein Generael over Holland, Zeeland, Weſt-vrieſland en Utrecht. Allen den genen die deſen jegenwoordige ſien ſullen ſaluit. Alſo na vele grote en ſware moeiten, arbeid en onkoſten die wy binnen ettelijke jaren herwaers ſonder ophouden gedaen en genomen hebben, tot verloſſinge van den Nederlanden met allen den goeden inwoonderen der ſelver, uiter tirannye, verdruckinge, en ſlavernye daer de Hertog van Alva de ſelve nu eenen tijd lank in-gehouden heeft en als noch houd, en de ſelve te ſtellen in hare oude vryheden, rechten en privilegien, het God Almachtig ten leſten belieft heeft in onſen handen te ſtellen de Steden van Enkhuiſen, Medenblik, Hoorne, en ander in het Waterland leggende, van de welke mitsgaders van de inwoonderen der ſelver wy begerende de bewareniſſe in goede eenigheid, ruſte en vrede, en ook die te beſchermen voor alle overval en geweld der vreemdelingen, d'welk hen ſoude mogen geſchieden, hebben wy om diverſe reſpecten notelijk gevonden aldaer te ſenden en te committeren eenigen perſoon van qualiteit en autoritеit, en ook wel vertrout, om in onſen name en van onſent wegen te hebben het Gouvernement der ſelver Steden en des gehelen Waterlands voorſz: Waerom ſo is 't dat wy deſen aengemerkt en om de grote experientie die wy hebben van de goede en ſonderlinge affectie, die tot vorderinge en welvaren van de gemene Chriſtelijke ſake en onſen dienſte van allen tijden is dragende de Edele onſe lieve beſondere Jonker Diderik Sonoy, hebben wy hem geſtelt, geordonneert en gecommitteert, ſtellen, ordonneren en committeren by deſen onſen Lieutenant en Gouverneur van den voornoemden Steden Enkhuiſen, Medenblik, en Hoorn, met voorts den anderen Steden en Vlecken in Waterland gelegen, en met het gene des daer aen kleeft, hem gevende volkomen macht, autoriteit en ſpeciael bevel by deſen den ſelven ſtaet te hanteren en te bedienen, ſich te gebruiken ter directie en regeringe van den affairen en ſaken der ſelver Steden en Waterlande aengaende, de hand daer aen te houden ter beſchermeniſſe, ſekerheid en goede bewareniſſe der ſelver Steden en Landen met allen den inwoonderen van dier, en de ſelve te behoeden voor alle geweld en overlaſt, in adminiſtratie van goede juſtitie en politie, ſo vele mogelijk word en hy aldaer notelijk bevinden ſal. Den krijgſluiden aldaer in onſe name zijnde of den genen die wy aldaer noch ſullen mogen ſenden, te houden in goede ordene en krijgs-diſcipline, ſonder te gedogen dat by henluiden of eenige van hen den ingeſetenen der voornoemder Steden eenig geweld of overlaſt geſchiede, dat by den voornoemden krijgſluiden gedaen en gehouden worde ſo goede wachte als ter ſelver Steden en Lands verſekertheid ſal bevonden worden te behoren. Gevende hem daer-en-boven noch macht en autoriteit om in elke der voorſz Steden te ſtellen een Luitenant gelijke macht hebbende als hy, en voorts noch te lichten alſulken getal van krijgſluiden als hy tot verſekeringe der ſelver Steden ſal nodig bevinden boven de gene die alrede daer in ſullen mogen zijn, en generalijken te mogen doen al 't gene dat eenen goeden en getrouwen Luitenant en Gouverneur van Waterland en den Steden voorſz toeſtaet en behoort te doen, tot bewaerniſſe en goede verſekertheid der ſelver en volgens de inſtructie die hy van ons heeft, houdende met ons goede correſpondentie van alle nootſakelijkheden en ſwarigheden die buiten of binnen den Waterlande ſoude mogen vallen en overkomen, om des te eer goeds tijds daer in te mogen verſien. Waer op en van hem wel en deugdelijk te quijten in den voorſz ſtaet van Lieutenant en Gouverneur der ſelver Steden en Waterland, hy ſchuldig en gehouden ſal zijn den behoorlijken eed te doen in onſen handen of van den genen die wy daer toe committeren en ſtellen ſullen: verſoekende daerom aen den Burgemeeſteren, Schepenen, Regeerders Borgeren en alle den anderen inwoonderen der voorſz Steden, ordonnerende en bevelende allen en yegelijken onſen Overſten, Capiteinen, ſoldaten en allen anderen in de voorſz Steden in onſen eed zijnde, dat ſy aennemen en erkennen den voorſz Jonker Diderik Sonoy voor onſen Luitenant en Gouverneur der ſelver, en voor ſulk hem alle gehoorſaemheid bewijſen, hulp en byſtand doen in alle 't gene hy volgens 't inhouden deſer onſer commiſſie, en de voor-genoemde inſtructie henluiden bevelen ſal, gelijk onſen eigenen perſone. En ſullen daer in onſe beliefften doen. Des t'oorkonde hebben wy deſen met onſen name getekent, en onſe ſecreet-zegel daer beneffens doen drucken in Placcate. Gegeven tot Dillenburg op den twintigſten dag der maend van April, in den jare 1572.

Voorts heeft hy vertoont ſijn inſtructie hem by den Prince gegeven / luidende als volgt:

Inſtructie van wegen mijns Heeren des Princen van Orangien / Grave van Naſſau / &c. volgens dewelke de Edele Jonker Diderik Sonoy ſchuldig ſal zijn hem te reguleren / indien God de Heere de genade geeft / dat de Steden Enkhuiſen / Medenblik / Hoorne en andere Steden en Vlecken in Waterland gelegen / ingenomen worden / waer over zijne Furſtelijke Genade hem Sonoy als Luitenant en Gouverneur geſtelt heeft. (F. 273)

Inſtructie by den Prince van Orangien aen Sonoy gegeven.

EErſtelijk ſal de voorſz Jonker Diederich Sonoy na luid ſijner Commiſſie ſijn beſt doen om allen en jegelijken den ingeſetenen der ſteden Enkhuiſen, Medenblik, Hoorne, en anderen Steden en Vlecken in Waterland gelegen te verloſſen van de ſlavernye en tyrannye, daer ſy jegenwoordelijk in ſijn, om die wederom te brengen en te reſtitueren tot haren ouden vryheden, rechten, herkomen, en privilegien.

Item ſal van ſtonden aen met alle neerſtigheid de hand daer aen houden, op dat het woord Gods aldaer verkondigt en gepredikt worde. Mits ook toelatende het exercitie van Religie den ſelven woorde Gods conform, indien de ingeſetenen voorſz of eenige van dien 't ſelve begeren, ſonder nochtans te gedogen dat die van de Roomſe Kerke eenig overlaſt gedaen worde, of ook dat ſy belet worden in d'exercitie van haerlieden Religie ter tijd en wijlen wy anders daer op ſullen geordonneert hebben, of dat de noodwendigheid en ſnelligheid anderſins mochte vorderen, na het advijs des Gouverneurs en Raed aldaer, doende de voorſz Sonoy midlertijd ſijn devoir op dat alle de voorſz ingeſetenen t'ſamen in goede ruſte en vrede leven, ſo na als mogelijk word, niet lijdende eenige heimelijke vergaderinge 't ſy by dage of nachte te geſchieden.

Ten welken sijne hy van stonden aen sal doen vergaderen die van der Wet en Raed aldaer, hen te kennen gevende tot welken einde hy aldaer van onsent wegen gekomen is, en dien volgens met die van der Wet en Raed voorsz t'samen adviseren al't gene sy tot ruste, welvaert en versekertheid der voorsz steden sullen bevinden te behoren, makende tot dien sijne alsulke Edicten en ordonnantien als daer toe nodig sullen sijn, doende deselve ordonantien wel scherpelijk onderhouden by executien van der pœnen daer in verhaelt.

Sal neerstelijk toesien dat by sijne krijgsluiden goede scherpe wacht en wake gehouden, op dat hy van de vyanden niet verrascht en worde, of dat by den ingesetenen selfs egene oproerigheid en geschiede.

Hy sal ook van stonden aen en alle dage met eenige hen des verstaende besichtigen en doen besichtigen alle de sterkten van de voorsz Steden en Vlecken, en met allen vlijt en neerstigheid die versterken, en daer aen doen bouwen al't gene dat tot versekertheid der selver werd dienende, so wy hem breder't selve mondelinge verklaert hebben, waer toe hy de ingesetenen voorschreven en den Landluiden daer ontrent op vorderen sal.

Aengaende den genen die ter causen van de Religie, confederatie van den Edelluiden, presentatie van de requesten hier voortijden inden Nederlanden geschiet, of om eenige sake daer van dependerende uit der voorschreven steden mogen vertrocken of ook gebannen sijn, sal hy laten wederom komen, stellende de selve in alle hare goeden, acten en gerechtigheid, hoe wel henluiden deselve mochten genomen of geconfisqueert en aen anderen gealieneert sijn.

En sal geensins gedogen dat by sijne soldaten of andere eenige schade of overlast gedaen werde eenigen van de Ingesetenen voorsz, 't sy van d'eene of d'andere Religie, of dat sy van de soldaten voorsz, of anderen souden geplundert of berooft worden, en willen wy sulke overtreders aen den lijve gestaft te worden, waer van de voorsz Jonker Sonoy sijne soldaten en allen anderen goede kondschap sal doen hebben.

En op dien hy te beter onse goede meninge mach volbrengen, sal hy allen den genen die in den voorsz steden in Wet of Raed sitten of eenige ander Staten of Officien hebben aldaer, daer in continueren, indien hy de selve tot deser sake gunstig en toegedaen vind, of andersins de selve affetten en andere in hare plaetse stellen, so hy tot beter versekertheid der selver steden sal bevinden behorende.

Ten welken sijne hy van stonden aen de voorsz van de Wet, anderen Officiers, mitsgaders die van de Ambachten, Gilden en Boederschappen elk besonder, en voorts allen den anderen ingesetenen der voorsz steden sal doen doen den eed hier na volgende, wel verstaende dat hy voor wederspannige rebellen en vyanden houden sal allen den genen die't selve weigeren sullen, en voor sulx metten selven handelen, en sien dat sijns persoons versekert sy; gelijk ook dien over de welke de gemeente klagende sijn dat zy haer trouweloos, bitter en quaedwillig getoont hebben tegens haren Vaderlande, de vryheden, privilegien en ingesetenen van dien en sulke van haren Staten en Officien af stellen.

Dit sullen sy sweren:

DAt sy den Conink onder mijnen Heere den Prince trou en hult sijn sullen, voorts sijne Excellentie gehoorsaem in alle't gene hy henluiden ordonneren en bevelen sal, dat tot vorderinge van den woorde Gods, dienste sijns Maj. tot welvaert, verlossinge en vryheid van den Landen, hare steden en van elk hunder in't particulier word dienende, dat sy de vryheid en privilegien van de steden voorstaen sullen en 't welvaren van dien beneerstigen, dat sy in egeender manieren toelaten of gedogen sullen dat in't prediken of de exercitie van 't warachtige woord Gods navolgende het Euangilium iemand hinder, letsel of storinge gedaen sal worden, so dat iemand in sijne conscientie onderscht of ter causen van dien by Inquisitie of Placcaten vervolgt sal worden. En en sullen desgelijx die van de Religie der Roomser Kerken geen hinder of letsel doen. En dat sy geen accoort of appoinctement maken sullen metten genen die daer van souden mogen seggen last te hebben van den Conink, in wat maniere of onder wat conditie het sy, al waert ook so datmen hen privilegien en vryheden van den steden vermeerderen en de voorsz Religie permitteren en toelaten wilde, sonder expres consent van mijnen Heere den Prince van Orangien of den genen van sijnen adherenten die van hem daer toe geautoriseert sal wesen. Als mijn Heere de Prince voorsz noch sijne adherenten van hunder syden ook niet doen en sullen sonder consent van de steden.

Want sy hen verlekert houden mogen dat gelijke geloften hen geensins gehouden en sullen worden, als voortijds wel gebleken is by d'accoord van de predicatien en voorts by 't verbond, d'welk de Conink metten Paus jegens de Religie gemaekt heeft.

Item den voorsz eed in der manieren boven verhaelt gedaen sijnde, sal hy Sonoy aen den Magistraet versoeken dat sy van stonden aen aen den anderen naestleggende steden schrijven om hem hier ook toe te verwecken.

Sal van gelijken aen die vande Wet voorsz versoeken dat sy ook aen syne Excell. schrijven, als te weten dat sy al dit van sijn Excell. selfs sijn begerende.

Insgelijks sal hy hem informeren wat vreemdelingen in den voorsz steden sijn, en of daer eenige onwillige of wederspannige sijn't sy geestelijke of weerlijke, van de welke hy alle hare goeden sal doen arresteren, en sequestreren, sonder voorts die te roeren tot dat hy breder ordonnantie daer af heeft van sijne Excell.

Sal voorts by die van de Wet Recht en Justicie doen administreren in den voorsz steden na oude costume en volgens den rechten en privilegien van dier.

Sal ook geen Predicant't sy van wat Religie hy sy tot het ampt der predicatie provisioneljk mogen komen of eenige Sermoen voorts aen doen, het waer ook dat hy voormaels gepredikt en het ampt bedient hadde of niet, sonder hem eerstelijk de Overigheid en die vande Wet te vertonen.

Sal ook de voorsz Jonker Sonoy terstond als hy inde steden gekomen sal sijn alle hulp en assistentie doen onsen gecommitteerden, dien wy schicken sullen om te inventariseren en doen bewaren met Notaris en getuigen die van den rechte aldaer genomen sullen worden alle meubleu, 't sy geld, goud, silver gemaekt, ongmaekt, gewijt of gesacreert of ongesacreert van Kerken, Cloosteren of diergelijke andere Capellen, gelijk ook ter presentatie van alsulke getuigen hulp en assistentie doen onsen gecommitteerden, die alle inkomsten van accysen, tollen, domeinen, tienden en alle andere diergelijke gerechtigheden der Coninklijke Maj. toestaende Inventariseu, de Boeken van de Rentmeesters of ontfangers na hen nemen, met alle het goed datter is ontfangen of ontfangen sal mogen worden, en totten ontfanger van dien stellen alsulken persoon of personen, als hy by advyse van die van der Wet en andere daer toe nut en bequaem vinden sal. Ter tijd en wijlen mijn Heere de Prince anderins daer in sal hebben versien. Aldus gedaen by sijne Furstelijke Genade en onder sijne Furstelijke Genade hand en secreet segel daer beneffens gedrukt. Tot Dillenburg opten 20 dach der maend van April in den jare ons Heeren 1572. Ondertekent met sijne Furstelijke Genade hand *Guilliaume de Nassau*, hebbende een opgedrukt root Wassen Segel.

DE voorschreven Sonoy nu ontfangen wesende / heeft beginnen alle dingen der selver Stad in goeder ordonnantie te brengen. Hy heeft de Stad in vier Quartieren geordineert / 't eerste quartier van het Stedehuys af nae 't Noort toe / ende van daer om van 't Suyd tot de Lierstrate toe / d'ander quartier van 't Stedehuis af na den Zuiden toe / dat om langs de lege Havendijk tot de Lierstrate toe / het derde quartier de Suid-zijde van de Wester strate met dat daer Zuidwaert aenkleeft / en 't vierde quartier de Noordzijde van de Westerstrate met dat daer Noordwaerts aenkleeft. Hy heeft seer goede wacht doen hou-

houden voorts den Prince van Orangien van alles geadverteert / en om vorder hulpe geſchreven / ten einde hy hem voorts meester mocht maken van 't gehele Noorder quartier: eenige dagen daer na werd tijdinge gestropt dat de vyand eenige molens buiten (F. 274.) der stad staende meende aen brand te steken / en datter eenige verraderye schuilde / waerom de voorsz Hans Colterman hem des nachts dede uitlaten om t'ondersoeken watter soude mogen schuilen / in welk ondersoek hy van de schiltwacht door zijn arm geschoten werde: de stede nu wel versekert zijnde / so begon de Gouverneur ook te denken hoe hy de andere steden van 't Noorder quartier innemen soude mogen. Over sulx heeft hy de Capiteinen Cabbeljau en Ruighaver met Dirk Brouwer en eenige andere borgers van Enkhuisen gesonden na Medenblik om mette Overheid aldaer te handelen dat zyluiden haer mede begeven souden onder 't gebied van den Prince en tot uitsluitinge der Spangiaerden / dan den Castelein van Medenblik / Jonker Cornelis van Rijswijk en wildese niet voorby het Slot laten passeren / doch de sake werd eenige dagen daer na so beleid dat Klaes Kroes en Jacob in 't Hooft Capiteinen der burgeren van Enkhuisen / en Cabeljau by 't westen / en Ruichaver by 't oosten in der stede Medenblik zijn ingekomen: de burgeren dit gewaer wordende namen veel en meest al haer toevlucht op 't Slot / maer de voorsz Capiteinen hebben der burgeren brouwen en kinderen genomen / en de selve voor haer tegen het Slot aengestelt: waer door zy gedwongen zijn geweest het Slot over te geven. Op den 11. Juny korts daer na / heeft de Gouverneur ook de stede van Hoorn niet sonder grote moeiten en perijkel ingekregen / want de burgeren aldaer in wapen tegen den anderen stonden / en so voorts korts daer na alle de andere steden van 't selve quartier / en van Waterland / als Alkmaer / Edam / Monickedam en Purmereinde / over alle welke plaetsen hy particuliere Gouverneurs gestelt heeft / als tot Medenblik / Jonker Jacob Cabeljau, tot Hoorn / Jonker Josue d'Alveringen, Heere van Hofwegen, tot Alkmaer / Guilliame Mostert, en tot Edam / Jonkheer Willem de Grave. De Gouverneur Sonoy (dewelke ook versche hulpe kreeg / namentlijk den Obersten Lazarus Muller, met een Regiment fraeye soldaten) moest vast alle dagen met zijne vyand schermutseren / want de Admirael Boshuisen voor de stad gekomen was met zijn schepen / en heeftse voor het zuider gat gesonden / dan en heeft aldaer niet vele konnen uitrechten / door dien den 22 Juny wel drie Capiteinen met haer volk aen de stad over quamen en den Prince van Orangien eed deden. Sulx dat de ander reste van de schepen hebben moeten vluchten. Ik hebbe wat lange en breed desen handel van Enkhuisen willen verhalen door de grote importantie der selver stad / en om dat ik van d'inneminge der anderen steden des selven quartiers maer in 't kort en wilde aenroeren.

De stede van Medenblik en kasteel werd ingenomen.

Van eelijken voorn / lkmaer / Edam / Monickendam / Purmereinde.

Ik hebbe hier voren verhaelt / hoe dat de Prince van Orangien door Grave Lodewijk sijnen broeder in Vranckrijk nieuwe verbonden en aliantien gemaekt hadde / so metten Coninck door onderhandelinge van de Princen en andere Heeren van de Religie om Nederland te verlossen van de tirannye der Spangiaerden / als met eenige Princen van de Religie. De Hertog van Alva was hier van wel gewaerschout / en hy en vreesde geen dinck meer dan 't gene hem van dier zijde mocht overkomen / want de reste achte hy luttel / menende dat hy 't selve wel lichtelijk weder remedieren soude / derhalven hy zijne bespieders gestadig in Vranckrijk hadde om te weten watmen aldaer maekte / en hoewel men van geen lichtinge van volk en verhoorde: so practiseerde Grave Lodewijk dies niet-te-min hoe dat hy den Hertog van Alva soude mogen afbreek doen / en maekte zijnen aenslag om de stad van Bergen in Henegou in te nemen / ja hy maekte zijn aenslag so heimelijken dat hy de stad in hadde genomen / als men meende dat hy noch binnen Parijs was. Dese stad is de hooftstad van de Provincie van Henegou / daer den Provincialen Raed residéert / het is een seer baste stad / met schone hoge muren / toornen / bolwerken / en met drie diepe breede grachten omcingelt / en heeft van binnen een Slot / is groot en schoon / met schone huisen en gebouwen verciert / leit 7 mijlen van Valencijn / en 10 van Brussel: dese inneminge is aldus toegegaen: Grave Lodewijk van Nassau is met 500 lichte Fransе peerden en ontrent 1000 schutten tegen den avond heimelijk gekomen op een mijle na by Bergen in Henegouwe / en heeft zijn volk doen verbergen in de bosschagie die gelegen is tusschen Bergen en Mabuge / en voorts zijn den selven avond te weten den 23 May binnen Bergen gekomen twaelf Hovelingen gekleed als kooplluiden en zijn in een herberge gegaen / henluiden uitgevende voor Wijnkopers / seggende datse de wijnen by nachte moesten voeren / om dat de sonne haer kracht niet en soude benemen: des avonds aen tafel sittende hebben sy den Weert gevraegt wat ure dat men de poorte der Stad des morgens open dede / den Weert heeft geantwoord ontrent 4 uren / en so zy eer wilden uitreisen datse den Portier eenen drinkpenning souden geven / hy soude hen de poorte wel open doen: dese waeg-halsen zijn des morgens seer vroeg op gestaen / en hebben den Portier eenen drinkpenning belooft dat hy de poorte wilde open doen / gelijk hy dede / maer so haest als de poort open was / hebben zy den Portier omgebracht en de sleutelen genomen. Als nu de poort open was / is Graef Lodewijk in de Stad gekomen met ontrent 50 paerden / en heeft die alom in de hoeken der straten gestelt / en so yemand deuren of vensters wilden open doen daer hebben zy met haer pistoletten na geschoten. Dese en deden niet anders dan roepen met luider stemme / liberteit of vryheid is u gegeven / de Prins van Orangien komt u helpen / en sult vry zijn van den tienden penning en alle andere lasten / daer u Duc d'Alva mede wil beswaren / dit roepen heeft eenige uren geduurt / en maekten so groten rumoer als of daer wel 1000 soldaten in der Stad waren geweest. Graef Lodewijk nu lange tijd gewacht hebbende de komste van zijn volk / is selfs in persoon uitgereden om te weten waer zy so lange toefden om te komen / en waer die peerd-ruiteren bleven: maer sy waren verdoolt geweest in een bosch / en de Graef heeft hen doen leiden van daer na de stad van Bergen tot 500 in 't getal / hebbende elk achter op zijn peert eenen voetknecht / dewelke so haest zy in de Stad gekomen waren het Stadhuis hebben ingenomen / en haer voorts meester van de Stad gemaekt. Graef Lodewijk hebbende de poorten doen sluiten en de Stad rondsom beset / heeft de Heeren en Magistraten der Stad by hem ontboden / voor de welke hy selve in persoon het woord heeft gedaen / en verklaert hoe dat hy de Stad niet ingenomen en hadde als vyand om haer te beschadigen / maer als vrund / en dat hy en zijnen broeder / van wiens wegen hy sulx dede / quamen om de edele Nederlanden van den Tyran te verlossen / met meer andere beweeglijke reden / also dat de Heeren siende datse met geweld en ook door loffelijke vermaninge van den Grave overwonnen waren / hem de sleutels en alle geweld overgaven / en dit geschied zijnde / heeft Graef Lodewijk de burgeren die men wantrouden haer geweer benomen / en die hem begeerden te dienen heeft hy aengenomen / en door Trompetten om de Stad laten af blasen / dat een yegelijk burger hem voortaen soude schicken / tot zijn handwerk en koopmanschap als te voren / en daer boven zijn volk verboden den burgeren gene schade te doen / by hoger straffe. Dit is geschied op Pinxter avond. In der Stad vonden zy geweer en wapenen genoeg / ook grote schat van gelde / doch niet vele proviande / daer waren in der Stad veel gulden en silvere Vaten / Ciborien / Kelken van goud en silver / Marien-beelden / silvere Apostelen / en andere silvere Beelden en Santen / dewelke daer in de Stad bewaert werden van alle de rijke Cloosters en Abdien die daer rondsom leggen / die 't binnen Bergen als in goeder bewaringe ge-

Graef Lodewijk van Nassau neemt Bergen in Henegou in.

brocht hadden / als sy hoorden dat de Heere van Lume in den Briel was / en die van Vlissingen haer seer versterkten van volk en schepen ten oorloge. Ontrent dzie dagen daer na quamen noch wel tot getal van 2000 voetvolk meest haekschutten binnen Bergen / (F. 275.) die Graef Lodewijk metter haest niet en hadde konnen mede nemen / meest al Francoysen. Den 20 Junp quamen binnen Bergen 1200 paerden / 1300 voetvolx al Francoysen / daer Overste af was Monsieur Lorge of anders geheten Monsieur de Montgomeri, en was de gene die in den Tornoy den Coninck Henricus met de spere binnen Parijs in 't oog rende / een ervaren Krijgsheer / die Graef Lodewijk hoog estimeerde / en werden seer triumphelijk na krijgs gebruik ingehaelt.

Jaer-dicht op 't innemen van Bergen.

*In MeII CreeCh GraVe LodeVVIIC Van Nasso*VVVen *De ge*VVeLdIge *ster*Cke *Stad* Van Bergen *In Henego*V-VVen.

De stad van Valencijn ingenomen en wederom verlaten.

Op de selve tijd heeft de Heere van Fama de stad van Valencijn ook ingenomen / dan werd weinig dagen daer na wederom van de Spangiaerts verkregen / want als het Slot / dat welke met Spangiaerts wel beset was / niet en konde mette Stad ingenomen werden: so is de Capitein Johan de Mendoza tot hulpe van die van het Casteel met sijne ruiteren daer in gekomen / door welken handel degene die de Stad ingenomen hadden so verschrikt zijn geworden / datse buiten elx meninge uit de Stad getrocken zijn en die verlaten hebben.

De Hertog van Alva en heeft hem eerst van de tydinge geensins beroert / want hy niet en konde geloven dat Grave Lodewijk van Nassau de Stad in hadde / dewijle hy meende dat hy noch in Vranckrijk was / gelijk hy uit vele brieven verstaen hadde van de gene die hem binnen Parijs in 't Caetspel gesien hadden / maer als hem 't selve voor gewis verklaert werd / so seid men: dat hy so van gramschap ontstak / dat hy sijnen hoed op de aerde werpende / mette voeten trad. Als nu over al 't volk tegen hem opstond / en van dage te dage meer Steden aen de syde van den Prince van Orangien vielen / heeft hy gedacht sijne andere vyanden eenen tijd te laten rusten / en al sijn geweld te keren tegen Graef Lodewijk / den welken hy de kloekste en strijdbaerste achte te wesen / want so hy hem overwan achte hy dattet hem meer eeren / en andere Steden te meer vreese soude inbrengen.

Des Hertoge van Alba toorne om het innemen van Bergen.

Dewijle dese dingen vast tot Bergen geschieden / so vielen dagelijx meer en meer Steden in Holland den Hertog van Alva af / en hebben genoegsaem hare poorten van selfs geopent en garnisoen van den Prince ingenomen. Want den haet der Nederlanders was so groot tegen den Hertog van Alva en den 10 penning / dat so wel de Catholijken als de andere niet anders en wenschten dan middel te hebben om af te vallen. D'eerste Stede in Zuydholland die hem aen de zyde van den Prince begaf na het innemen van den Briele / was de stede van Oudewater gelegen opte Yssel / dese werd ingenomen den 18 / of so sommige seggen den 19 Junp / door Jonker Adriaen Heere van Swieten met weinig volx / hebbende goede correspondentie van binnen / de Heere van Swieten vertoefde hier eenige dagen en nam noch een deel volx aen. En hebbende eenige correspondentie binnen der stad van der Goude / isser een briefken uiter Goude gekomen van eenen Herman Sterre aen Sybert Aertssz munter tot Oudewater / alwaer de Heere van Swieten was gelogeert / luidende aldus: Weet Sybert Aertsz dat hier alle dingen gereet is / en wilt u morgen vroeg de klok vier uren voor de Cleywegs poort voegen / want soud faelgeren so zijnse al op een vleysbank / niet meer dan blijft gesont / onder stont / by my Herman Sterre u dienaer. Dit mette Heere van Swieten gecommuniceert zijnde namen sy voor de salie te wagen. Eenige dagen te voren wasser een gerucht gestroit datter een groot Heer uit Sweden in de Stad komen soude met ruiteren knechten / om haer te verlossen van den tienden penninck en van de tyrannye der Spangiaerden / de Burgemeesteren dese geruchten horende en siende dat de saken tot veranderinge schenen te strecken / waren seer perplex / wisten niet wat doen / de Schutterye te vergaderen docht hen niet raedsaem / want sekeren tijd te voren willende de gemoeden der borgerye ondersoeken / hadden een quartier van haer Schutterijen op 't Raedhuis ontboden / al waer sy om te meerder autoriteit te hebben ook by haer-luiden hadden Jonkheer Cornelis van der Myle Castelein aldaer / dese Schutters hebben sy aengeseid dat des Coninx wille was dat men den tienden penninck soude moeten geven / en hebben hen-luiden daerom afgevraegt / oft mocht gebeuren datter eenig rumoer geresen uit sake van roverye van stromen / 't opsetten van den tienden penninck / of anders / of sy dan hare Magistraten ook souden assisteren / daer die om sulx te stillen souden voorgaen: Daer op eenige van de Schutters voor antwoorde gaven / neen / datse om den tienden en twintigsten penninck niet een voet en wilden versetten: onder deselve Schutters was eenen gebynaemt Kievit / die tot een Huysvrouw hadde een Burgemeesters dochter / dese als hy wat te stout int spreken was / werd van de Burgemeester sijn schoonvader belast te swijgen / seggende dat hy te jong was so veel woorden te maken. Hy niet dan te bypmoediger werdende / seide: vader indien ik oud genoeg ben by u dochter te slapen / so behoor ik ook oud genoeg te wesen om te spreken / in saken die mijn leven aengaen. Jan Vlak de Oude / seide uit eenen jongen yver / neen / neen / mijn Heeren / ten is niet te geloven dat de Coninck van Spangien / die een goedertieren Prince is / met sulke sware en ondraeglijke schattinge sijne Erf-nederlanden soude willen beswaren / maer 't is het werk van 't Spaense Hof / die over ons soeken te tyranniseren / die moeten wy tegenstaen / so niemant en begint / so ben ik gesloten so te beginnen dattet kome daer 't hoort: daer op Jonkheer Cornelis van der Myle Castelein aldaer / mede in de vergaderinge presentzijnde seide / maer of het des Coninx wille ware? Daer op Jan Vlak weder seide / so sal men 't evenwel wederstaen / de Castelein vragende waer mede? mette wapenen seide Vlak / dit werde van alle de presente Schutters bevestigt / en veroorsaekte datse geen quartieren meer en doorsten ontbieden: alleenlijk vermaenden sy de selve tot stilligheid en vrede. Dese proeve te voren also gedaen zijnde / waren nu te meer bevreest en beangst / niet wetende watse doen souden. Des morgens vroeg vertoonde hen voor de Stad een deel soldaten / te weten de voornoemde Heere van Swieten, de welke latende tot Oudewater weinig volx / was met veertien vremdelingen en eenige Borgeren van Oudewater seer qualijk gewapent / aldaer gekomen / t'samen sterk omtrent 50 of 60 mannen / de Torenwachter waerschoude hier van de Wacht op 't Stadhuis / die van binnen die correspondentie mette andere hadden begonnen de Kleiwegs-poorte open te smijten / 't welk eenen Jan Kist hellebardier of dienaer van de Burgemeester wilde beletten / maer hy werd gequetst / also quam de voorsz Heere Adriaen Heere van Swieten, opten 21 Junp daer binnen / en trok strax na de Markt / een van de Schutters siende datse niet sterker en waren meende men behoordense te resisteren / en met geweld wederom uit te slaen / en maekte hem gereet als of hy daer onder hadde willen schieten: maer andere dat belettende / so werd de stad van der Goude sonder eenige verder tegenstand ingenomen / de Heere van Swieten, toog voor aen als Overste en Capitein by hem hebbende een Edelman van Utrecht genaemt uiten Eng / en een jong Edelman uiten Hage genaemt Jonkheer Wencelaus Tsertlaes / ook een eenig ruiter genaemt Jan Pietersz Watergraef van Oudewater sittende op een ongesadelt paerd / sy togen al om het Stadhuis en wesende in 't inkomen maer ontrent 50 of 60 man / voegden haer in korten tijd by haer so vele datse in korten 700 mannen sterk waren / in dit inkomen is gebeurt dat een van de Burgemeesters / uit verbaertheid vlieden-

Oudewater ingenomen.

Handelinge binnen der Goude.

De stad van der Goude ingenomen.

de /

de / geraekte in een Weduwen huis / haer biddende hem te willen bergen / zy wees hem een Spinde daer zy hem in ſloot / en hy vragende of hy daer ſeker was / antwoorde ſy / och ja Heer Burgemeeſter: mijn man is daer ſo dik in verborgen geweeſt / als gy en andere hem quamen ſoeken en de Caſtelein daer voor ſtond. Daer na werde de Vroetſchap vergadert / dien de voorſz Heere van Swieten voorhiel dat zy den Coninck van Hiſpanien als Grave van Holland en den Prince van Orangien als ſijne Stadhouder van Holland ſouden ſweren gehou en getrou te weſen / met noch eenige andere reciproque beloften die aen weder zijden werden gedaen. En alſo een Dienaer van Jonker Cornelis van der Mijle, Caſtelein van 't Slot of Caſteel aldaer / door laſt van ſijn Heer achter van 't Caſteel afgelaten / en gevangen binnen der Stede gebracht ſijnde / bekende / dat hy door laſt als voren hem met alle haeſt na Utrecht ſoude hebben begeven / om aldaer advertentie te doen van 't innemen van de voorſchreven Stede. So hebben die van de Vroetſchap twe van hare burgeren / namentlijk Gerrit Franſz. Kegeling en Cornelis van Reynegom gecommitteert / om hen aen de voorſz Caſtelein te addreſſeren / als weſende van ſijnen welbekende / om hem de gelegentheid en geſtaltenisſe van der Stad te kennen te geven / en hem te bewegen / 't voorſz Slot of Caſteel met vrundſchap op te geven / of ten minſten ſo veel volx van wegen den voorſchreven Swieten daer op te laten / als de ſelve Caſtelein tot bewaringe van 't voorſz huis / door laſt en bevel van 't Hof van Bruſſel hadden aengenomen / weſende ontrent 25 in getale / of by weigeringe van dien dat den voorſchreven Heere van Swieten / genootſaekt ſoude weſen anders daer in te voorſien. Den voorſz Caſtelein 't ſelve van de voorſz Gecommitteerde verſtaen hebbende / en hem daer in beſwaert bindende heeft alle middelen geſocht van dilay / maer verſtaende dat ſijnen Dienaer den weg benomen was om naer Utrecht te gaen / en datmen alle apparentien was makende om 't Huis of Slot te overvallen / is hy ten leſten te vreden geweeſt / dat 't voorſz Huis met gelijk getal aen weder zijden ſoude werden bewaert / en dat den Heere van Swieten en alle andere Burgeren daer op ſouden mogen hebben vry acces van op en af te gaen tot verſekeringe der voorſz Stede / maer alſo eenige van 't grau terſtont daer op werden murmurerende / niet willende gedogen dat den voorſz Caſtelein op 't Huis blijven ſoude / hebben zy middelen geſocht / hem anders als naer behoren te tracteren / ſo dat hy genootſaekt is geweeſt hem met ſijn huisvrou en familie van 't Caſteel binnen de Stad te begeven / alwaer hy noch een tijd lang ſijn reſidentie gehouden heeft.

Het Caſteel van der Goude ingenomen.

Jaerdicht op 't innemen van der Goude:

DIe Heer VAn SVVieten CLoeCk naM dIe ſtad VAn der GoVde In
Voor den PrInCe VAn OrangIen 't VVeLCk VVAs geVVIn.

DAer na hebben de Magiſtraten doen viſiteren alle de Burgeren huiſen om te weten wat proviſie van koren in de Stad mochte weſen / en bevonden datter nauwelijks ſo vele en was daer mede men de Gemeente een tijd van acht dagen ſoude hebben konnen onderhouden en mede ſpijſen / waer in verſlagen weſende / hebben terſtont eer daer meer gebreks viel ordre geſtelt / en overſulx eenige koopluiden aen de Heeren van Dordrecht gecommitteert en verſocht dat zy hun wilden aſſiſteren en om haer geld eenig koren laten volgen. En alſo de Spangiaerts binnen Rotterdam leggende in de mond van de riviere van der Yſſel veel ſchepen hadden doen ſinken / en de ſelve ſulx beſet dat zy den pas daer mede hadden belet / ſo hebben die van Dordrecht (hoewel ſy hun doen noch neutrael waren houdende) 't verſoek van die van der Goude met een goede affectie na gekomen / en een goede quantiteit korens met hun ſchepen tot op Crimpen aen en aen doen voeren / en 't ſelve met hare oorlog-ſchepen geconvoyeert / alwaer die van der Goude 't ſelve op wagenen hebben doen laden en voorts binnen de voorſz Stede hebben doen brengen. Middelretijd heeft den voorſz Heere van Swieten met de Magiſtraten van der Goude op alles goede ordre geſtelt / en de ſchutters al t'ſamen den eed van getrouwigheid afgenomen / en voorts inmiddelen geſocht om eenige erbaren ſoldaten te mogen bekomen tot verſekeringe van de voorſz Stede. Daer na heeft vorder gepoogt om Leiden in te krijgen / alwaer hy ook goede correſpondentie hadde met M. Pauwels Buys Penſionaris aldaer / Meus Havikſz en eenige andere: de handelinge werd ſo 'gedreven datſe te vreden waren een Vaendel knechten in te nemen / alſo heeft hy aldaer geſonden eenen Meeſter Jan Eylof van Groeningen / als Capitein met een Vaendel knechten. De Gouverneur van Noord holland Jonkheer Diederich Sonoy hadde te voren aen die van Leiden geſonden Jonker Willem de Grave van Gent, dan zy hadden hem niet willen accepteren / vermits hy een vreemdeling was. Binnen Dordrecht hadde de Prince van Orangien ook vele goedgunſtige die hen al over lange ſouden hebben geopenbaert / maer door dien ſy ſagen dat eenige ſaken ſo qualijken en ſonder voorſichtigheid waren aengeleit geweeſt / daer door de ſelve meeſt al waren miſluckt / ſo hadden zy haer te rugge gehouden. Deſe nu horende van het inhemen van ſo veel ſteden / en dat den Prince in Duitſland veel volx by den anderen kreeg en Grave Lodewijk uit Vrankrijk / ſo dachte het haer goed en nu tijd te zijn / datſe mede toonde 't gene ſo lange in haer herte verborgen hadde gelegen / alſo hebben zy nu begonnen uit den monde te ſpreken / en niet jegenſtaende dat de Spangiaerden noch lagen binnen Rotterdam / ſo hebben zy ſo vele te wege gebracht dat zy met Bartholt Entes van Metheda Overſte Luitenant van den Grave van der Mark / die aldaer ontrent met eenige Schepen en Galeyen ten anker lag / geacordeert zijn den 25 Juny / dat zy haer mede onder het Gouvernement van den Prince van Orangien hebben begeven / den Hertog van Alba voor vpand verklaert en een deel volx ingenomen. De Prince van Orangien heeft aldaer geſonden Heere Maximiliaen de Hornes, Heere van Bortel tot eenen Gouverneur / de welke ook commiſſie hadde als Superintendent van den Graefſchappe van Buren / Leerdam en van den Lande van Breda en Yſelſtein.

Die van Dordrecht (hoewel noch neutrael) verſien die van der Goude met koren voor haer geld.

Leiden begeeft hem aen den Prince van Orangien.

De ſtad van Dordrecht / begeeft haer onder het Gouvernement van den Prince van Orangien.

Het accoord mette voornoemde Bartholt Entes gemaekt / was luidende aldus:

Die van Dordrecht geſien en geviſiteert hebbende ſeker propoſitie in geſchrifte overgegeven op den 23 Juny 1572. by Bartel Entes van Mentheda / Jonkheer tot Middelſteen / Dornema en Engelbourt / Overſte Luitenant van mijn Heere de Grave van der Mark / Vry-heere tot Lume / Etc. en 't ſelve vertoont en in communicatie geleid hebbende metten gemene ſchutters en Gilden van de gemene neringen binnen deſer Stede / hebben gereſolveert en zijn te vreden den voorſchreven Capitein Bartholt Entes binnen den voorſz Stede te ontfangen by proviſie en tot dat anders daer in voorſien en geordonneert ſal zijn / en dit onder de conditien / voorwaerden en manieren hier na volgende: te weten / dat de voorſchreven Capiteln binnen de voorſz Stede komen ſal met twe honderd ſoldaten van ſijn Vaendel / en niet meer / dat die van Dordrecht genen Heer en kennen of en begeren te hebben dan alleenlijken de Coninklijke Majeſteit van Spangien als haren rechten geboren Landsheer als Grave van Holland / en den ſelven begeren gehou en getrou te blijven in als / volgende den eed by zijne Majeſteit den Landen van Holland / en den onderſaten weder zijne Majeſteit gedaen / en dit onder 't Gouvernement van den Prince van Orangien als Stadhouder van zijne Majeſteit over Holland / of die ſijne Majeſteit gelieft / by advijs van de Staten van den ſelven Lande te ſtellen / en onder 't regiment van 't gemene Land by advijs van de gemene Staten des Lands t'ordonneren / ſonder henluiden te geven onder eenige andere Heeren / Vorſten /

Prince van Orangien.

(F. 276.) De ſtad van der Goude verklaren van voren.

Prinsen of Capiteinen dan van zijne Maj. of d'Exc. van den voorsz Heere Prince last en commissie hebben de als voren. Dat mede voor al de voorsz stad van Dordrecht en haren borgeren en ingesetenen sullen gehouden en gemainteneert worden in alle hare privilegien en rechten sonder eenige veranderinge of verminderinge der selver / maer voorgestaen werden volgende den eed van de Coninklijke Majesteit / en dat sy-luiden blijven sullen by den eed die sy-luiden de Coninklijke Majesteit gedaen hebben / en dat alle Staten 't sy religieuse mannen / en vrouwen / en Priesters / mitsgaders alle weerlijke Staten en Officiers / Magistraten / Regeerders / Oversten groot en klein sullen zijn en blijven in hare staten / regimenten en diensten vry en onverhindert / en dat daer in altijd gedaen sal werden sulx als binnen der stede van Dordrecht tot noch toe gedaen en geobserveert is volgende de privilegien en rechten deser stad / dat mede alle de ingesetene deser stede en onderzaten te landewaert in Zuit-Holland sullen in saubegarde gehouden werden mitsgaders haer goederen 't sy geestelijk of weerlijk / in Zuit-Holland en daer buiten waer die gelegen souden mogen zijn of bevonden souden mogen werden / en niet beschadigt en sullen worden van des voorsz Capiteins volk: dat gene Kerken / Cloosters / Capellen / huisen of plaetsen of eenige toebehoorten van eenige geestelijke personen binnen dese Stede en Zuit-Holland in geender manieren beschadicht / gebroken / vermindert of te kort gedaen sal werden / en daer op scherp regard genomen sal werden: en also de Stede is een gepreviligeerde stapel-Stad leggende op diverse revieren so ter Zee als ter verscher water / dat de selve revieren vry en onbekommert bevaren sullen mogen werden 't sy by ingesetenen of uitlanders / en dat alle koopluiden goed / 't sy uitheemse of binnenlandse vry en onbekommert binnen deser stede sal verkocht of weerd gedoerd mogen werden / dat alle ingesetenen 't sy borgeren of uitheemsen / geestelijken of weerlijken sullen vry en onbeschadicht met haer personen en meuble goeden uit dese stede mogen reisen en vertrecken daert hen believen sal / sonder dat hen-luiden eenich empesschement daer in gedaen sal werden. Alle welke voorschreven articulen de voorschreven Capitein Barthold Entes in der voegen en manieren voorsz geaccepteert heeft en belooft by zijne Edelheid en vromigheid en den eed by hem de Coninklijke Majesteit en den Prince van Orangien gedaen / dat alle de selve condition en articlen boven gementioneert die van Dordrecht vast en ongebrekelijk onderhouden en volbracht sullen worden / tot oorkonde en bevestinge van dien heeft desen brieve met sijn zegel besegelt opten 25 Junp Anno 1572. en was onderteken t /

Bartholt Entes van Mentheda.

Binnen Haerlem zijn gekomen Gerrit van Berkenroede (geweest zijnde Canonik) en Hans Colterman met brieven van den Gouverneur Jonker Diederich Sonoy, en hebbende aldaer gevonden Pieter Jansz Kies die aldaer van Leiden gekomen was daegs te voren / so hebben zy haer commissie die zy van den Prince van Orangien hadden / in date den lesten April 1572. te werk gestelt / en hare brieven van den Gouverneur Sonoy overgelevert aende Magistraten / versoekende daer op antwoorde / dan en kregen voor eerst geen antwoorde na haren sin / niettemin zy bleven aldaer in der stad / en na eenige moeiten datmen henluiden wilde uit der stede doen vertrecken / so zijn de Magistraten gewaer geworden dat sy so vele aenhangs binnen der stad hadden / dat syluiden bevreest wesende / den derden July de Vroedschappe deden vergaderen. In welke vergaderinge Gerrit van Berkenroede en Hans Colterman quamen / en hebben aldaer hare commissie voorgehouden / versochten daer op een kort en goed antwoord te hebben. Die van de Vroetschappe metten anderen gesproken en de sake overgeleid hebbende / hadden geerne uitstel genomen om te vernemen hoe dattet in alle d'andere steden stond / maer Colterman en wildese niet langer uitstel geven dan tot 's anderen daegs voormiddags. Eintelijk zijn zy geaccordeert op dese conditie: dat sy souden verplicht blijven in den eed die sy den Coninck van Spangien als Grave van Holland gedaen hadden / en den Prince van Orangien gehoorsaem syn als zijne Maj. Stadhouder en Gouverneur / datter geen veranderinge in de Wet en Rade en soude geschieden dan na ouder gewoonte / immers in allen gevalle niet voor en al eer de Prince van Orangien selfs persoonlijk in 't land soude wesen / dat den Hertog van Alva en synen aenhang soude werden voor vyand verklaert / dat niemand binnen der stad of daer ontrent geestelijk noch weerlijk en soude verkort worden in goed noch in bloed / buiten trein van justitie diemen ordentlijk na behoren onderhouden soude / alle Religieuse personen souden binnen hare condenten vry onbeschadigt blijven in hare Religie / men soude geen soldaten in de Stad leggen dan met bewilliginge van de Magistraten / doch so men most eenige knechten hebben datmen hen-luiden alsdan Ruichaver met zijn Vendel soude senden / en wanneer de nood sulx vereischte / soude men hen volx genoeg tot hare beschermige doen hebben.

Die van Haerlem accorderen met te Commissarissen van den Prince van Orangien.

De sake van de Gerefourmeerde aldus met voorspoet toenemende / hebben zy ook den 26 Junij de stede van Gorcum ingekregen / Marinus Brand was Capitein over de gene die daer inquamen / hy trok daeliyk opte markt / en dede met het luiden van de kloke de burgerije vergaderen / hen voorhoudende / dat sy den Coninck souden sweren getrou te wesen en den Prince van Orangen als syn Maj. Stadhouder van Holland en Zeeland. Maer den Hertog van Alva en alle zijne aenhang als vyanden van den Coninck en 't land tegen te staen en helpen verdrijven / welken eed met het opsetten van de hoeden geconfirmeert werd / en daer naer riepmen met luider stemmen vive les Geux. De Geestelijkheid / Papen en Monicken met vele Catholijke borgeren waren op 't Casteel geweken menende daer beter versekert te wesen / en dat sy ten minsten 't selve so lange wel souden konnen houden tot dat zy ontset souden werden / doch zy werden so aengetast dat zy t'selve behouden 't lijf (andere seggen op genade en ongenade) overgaven / den 27 Junij in den dageraed / na datse gedrongen waren geweest so met geschut en bestormen het eerste en twede plein beide met brede grachten en bruggens afgesondert te verlaten / en haer opte binnenste plaetse genaemt den blauwen Toorn te vertrecken die ook met een brede grachte en brugge afgesondert was: als zy nu het Casteel in 't gewelt hadden hebben zy niet alleen Gasper Turk den Drossaert met syn wijf en dochter gevangen genomen (de sone was om hulpe uitgetogen eenige dagen te voren eer de stad ingenomen was) maer ook alle die in den Castele waren / de borgeren zijn allenxken ontslagen en gerantsoeneert / uitgenomen eenen Dirk Bommer en Arnout de Coning die zy op de markt hebben doen hangen. De geestelijke en bysondere de Minne-broederen hebben zy seer onbermhertich getracteert / de welke daer naer den vijf den Julij 's avonds door Johan Omal Commissaris van den Grave van der Mark naer den Briel gebracht / en niet jegenstaende het schrijven van den Prince van Orangien aen allen Officieren van de stede van Holland / datmen gene geestelijke personen en soude mis handelen / maer deselve so wel als alle andere personen laten genieten vryheid en saubegarde / zijnse aldaer na verscheiden quellagien / schamperheden en mis handelinge tusschen den sevenden en negenden Julij / door bevel van den Grave van der Mark / gehangen in een Schuyre van het Clooster van Sint Elisabeth buiten de stede voorschreven / uitgenomen een of twe / de welke den Paus en 't Roomse gelove versakende 't leven behouden hebben / gelijk hier voren eens deels verhaelt is: omtrent de selve tijd hebben zy ook het huis te Loevestein ingenomen / het garnisoen aldaer leggende verliep van vreese. Den seven en twintigsten Junp hebben zy mede het huis te Lievelt ingekregen by nachte. Somma zy vervolgden hare victorie sulx en het liep haer so mede / dat

Gorcum ingenomen.

(F. 277.)

Casteel van Gorcum opgegeven.

Loevenstein van de Gerefourmeerde ingenomen / ook 't huis van Lievelt.

dat ſy alle de Steden van Holland ſonder grote moeyten inkregen d'een wat vroeger dan d'ander / uitgenomen Amſterdam, Woerden en Schoonhoven, derhalven de Grave van der Marck de stede van Schoonhoven ſterkelijk heeft belegert en met twe ſtucken geſchuts beſchoten / daer binnen lach een Vaendel Duitſe ſoldaten daer Hopman af was eenen gebynaemt Loſecoot / deſe beroemde hem die Stede wel te ſullen houden / maer een breſſe geſchoten weſende van ontrent twe roeden wijte alleenlijk / is hem de moet ontſoncken / byſonder ook door dien hy bevond dat de borgeren niet ſeer geſint en waren / haer leven te periciteren / ſulx dat hy den eerſten Octobris met ſijn ſoldaten daer uit getrocken is / en hebben de borgeren hen voorts onder ſekere conditien opgegeven onder de gehoorſaemheyd van den Prince van Orangien / hier hebben ſy de Religieuſen van het Cloöſter van Reguliers daer buiten gelegen / die binnen de Stede gevlucht waren / ook qualijken getracteert / een van de ſelve genaemt Broeder Dirck van der Goude doorſteken / twe andere aen een Noteboom tegen over het Stedehuis ſtaende gehangen. Die van Woerden hebben haer ook eenige tijd hier na mede metten andere Steden van Holland vereenigt: maer die van Amſterdam niet jegenſtaende de correſpondentie die met eenige daer binnen gehouden werd en hebben haer niet willen conformeren met de andere Hollandſe Steden / ſulx dat om haer daer toe te bedwingen grote moeyten voorgenomen is geweeſt / en zijn daer over van de Grave van der Marck belegert geworden / ſo hier na breder verhaelt ſal werden. Terwijle de Grave van der Marck dus doende was in Holland / en de Steden der ſelver vaſt innam in den name van den Prince van Orangien: ſo is ook Willem Grave van den Berge de Swager van den Prince van Orangien / eenen hoop volx by den anderen vergadert hebbende / in 't Graefſchap van Zutphen gevallen / en heeft aldaer verſcheiden Steden ingenomen / want hy de ſelve Steden van krijgsvolk onverſien vant / alſo heeft hy aldaer ingekregen de Steden van Zutphen, Deutecum en Doesburch. In 't Hertogdom van Gelder heeft hy door Zacharias van Gluſenberg ſijn beſtelde Overſte de ſtede van Hardewijk ingenomen den ſeventienden July des middaegs / de burgeren riepen tot ſijnen inkomſte Vive les Geux, en toonden grote blijſchap / voort heeft hy ingekregen 's Heerenberge en Hattum / in de Twente / Oldenzeel en Goor. De Grave van den Berge ſiende en merkende dat hem 't gelück mede liep / en dat d'inwoonderen des Lands geneigt waren om van den Hertog van Alva af te vallen / heeft hy ſijn victorie willen vervolgen / en is opten negenden Auguſti voor Campen in Overyſſel gekomen / al waer de Gouverneur van Noord-Holland Jonker Diederich Sonoy hem geſonden heeft eenig ſecours van volk en ſeven Galeyen. Sulx dat hy de Stad heeft belegert en opgeeiſcht. De Prince van Orangien hadde binnen der ſelver Stad vele goedgunſtige / de welke ſich verbonden hadden met Andries van Arler de Stad op te geven / ſo haeſt men verhoorde dat de ſelve Prince met volk van oorloge te velde ſoude zijn / deſe hebben nu ſulx haer beſte gedaen dat de Stad opgegeven is geworden / den elfſten July des savonts te ſeven uren / deſgelijk hebben de ſteden van Swol / Haſſelt en Steenwijk haer overgegeven: ook mede Geelmuyden en Vollenhoven: van gelijken heeft eenen Hopman Willem Leuwenſſz aldaer geſonden van Diederich Sonoy het huis te Toutenborch ingenomen en beſet / de voorſz Sonoy heeft eenige dagen daer na aldaer geſonden eenen Hans van Ertbuiſen / om 't ſelve van ſijnent wegen in te houden / te bewaren / en de goederen daer op ſijnde te doen inventariſeren / want hy hadde geſchikt 't ſelve voor heen te houden / dan de Grave van den Berge ſuſtinerende dat hy alleen commiſſie hadde in't voorſz quartier van wegen den Prince van Orangien / geboot hen-luiden daer van te vertrecken / en ſo ſy luiden daer toe niet en wilden verſtaen heeft hy 't ſelve doen belegeren / ſonder de beleegerden tijd te vergunnen datſe 't ſelve aen Sonoy ſouden mogen laten weten / maer heeft alle die opten ſelven huiſe waren / gedreigt te doen hangen / indien ſy 't ſelve niet op en gaven / niet te min ſy hebbent vier dagen in gehouden / en niet jegenſtaende de voorſz Hans van Ertbuiſen het huis wilde houden en hen-luiden haren eed vermaende te betrachten / ſelden gelijkelijk genen anderen eed gedaen te hebben dan hare vyanden te ſullen krenken / en en hielden den Grave van den Berge voor haren vyand niet / en en begeerden tegen hem niet te vechten. 't Welk de voorſz Ertbuiſen verſtaende / heeft verſocht aen de gene die daer voor lagen by geleide om aen den Grave tot Campen te mogen reiſen / en hem ſelve te ſpreken en ook te verantwoorden van dat hy 't huis tegen hem gehouden hadde / 't welk hem vergunt zijnde heeft hy belaſt / datſe ſcherpe wacht ſouden houden en niemant voor ſijne wederkomſte inlaten / 't welk ſy hem belooft hebben / dan hebben evenwel een ure of twe na ſijn vertrek de knechten van den Grae van den Berge daer op gelaten en t'huis overgelevert. De Grave heeft d'excuſe van den voorſz Hans van Ertbuiſen eintlijk voor goed genomen / na dat hy ook ſchrijven dien aengaende van den Overſten Sonoy ontfangen hadde / daer na heeft de Grave ook Amersfoort in het Sticht van Utrecht gelegen doen nemen / en quam ſijn volk dagelijks alom in het Sticht en bracht alle de Dorpen in berding / en quamen voor de poorten der ſtad Utrecht / namen borgeren en Cooplüden gevangen en deden grote ſchade en veel moetwils.

In deſe ſelfde maent van Julio quam Pauwels van Loo te dier tijd Bailjou van Gopland binnen Naerden / voorgevende dat ter 3 Vaendelen ſoldaten quamen die over Gopland ſouden marcheren na Amſterdam / begerende dat men de ſelve paſſagie ſouden vergunnen buiten de ſtede den cingel om na de zeedijk / en datſe een vat biers of twe voor de poorte ſouden leggen / tot behoef van de ſoldaten / menende de ſelve of een gedeelte van dien alſo met ſtilheyd daer in te brengen en de ſtede te verſekeren / want hy al rede hadde geroken dat de Grave van den Berge daer binnen verſtand hadde: maer die van Naerden hadden door eenen Lambert Dove Jans / die verachtelijk genoemt werd Capitein Luis / eenige ſoldaten uit Amersfoort ontboden / de welke met tien wagens op hebbende tſeſtig Walſe ſoldaten aenquamen / voor uit geſonden hebbende omtrent tſeſtig paerden / de welke paſſeerden aen d'eene zijde van het dorp van Hilberſum / als de drie Vaendelen ſoldaten aen d'ander zijde van 't ſelve Dorp mede na Naerden togen / en malkanderen ſiende en wiſten niet offe van de hare waren dan niet / doch de Walſe quamen eerſt binnen Naerden en begaven hen terſtond op de veſten / en ſchoten ſeer / ſo dat d'andere de paſſagie werd belet / en werden geleid door den hoek van 't Naerder-meer / en is alſo de ſtad van Naerden ingenomen en ingehouden van de Geuſen / bedrijvende dagelijx daer binnen en ten platten Lande veel moetwilligheyds / alſo daer als doen noch geen order noch diſciplijn en werde onderhouden.

De Gereformeerde dus goeden ſpoed aen allen zijden krijgende / hebben ook voor haer genomen West-Vrieſland te beſoecken / hier toe waren door de gevluchte en gebannen Edelen uit Vrieſlend ook al over lange eenige ſecrete intellegentien metten genen die int land woonden gehouden en gepractiſeert: want Doco Martina hadde met eenige Vrieſſe Heerſchappen intelligentie gehouden om Leeuwaerden de hooftſtad van Vriesland in te nemen / daer toe hy ook van den Prince van Orangien commiſſie hadde / dan en hadde 't ſelve noch niet konnen te wege brengen: maer latende hem dunken 't ſelve nu tijd te zijn: ſchreef aen Jonker Diederich Sonoy Lieutenant Gouverneur van Noord-holland om 4 of 5 Vaendelen ſoldaten / dan vermits hy gene ſoldaten meer en konde ontberen / door dien hy eenige geſonden hadde / tot hulpe van den Grave van den Berge / en dat hy vele plaetſen hadde te beſetten / ſond hy daer maer alleen een

Vries

te Toutenborch belegeren.

't Huis te Toutenborch opgegeven aen den Grave van den Berge

Amersfoort ingenomen.

Naerden ingenomen van de Geuſen.

Voornemen der Geuſen in West-Vrieſland.

De ſtede van Schoonhoven geeft hem op.

Grave Willem van den Berge neemt veel Steden in plaetſen in / in 't Hertogdoms van Gelder Graefſchap van Zutphen / als Overyſſel. Zutphen Deutecum / Doesburg / Harderwijk.

Campen belegert en opgeeven.

Dan geſlaken Swol / Haſſelt / Steenwijk / Veelmuyden / Vollenhoven.

Het huis te Toutenborch ingenomen van Sonoys volk.

De Grave van den Berge doet het huis

Wyes Capitein genaemt Hotze Buma met zijn volk: voorts gaf de Grave van den Berge Jonkheer Diederich van Bronkhorst en Batenburg Heere van Nederwormter bevel en commissie als Overste en Stadhouder over Wiesland en Groeninger-Land by provisie / deselve heeft terstont tien of twaelf Hopluiden of Capiteinen gestelt en nieu volk aengenomen / en heeft in korten tijde drie of vier Vaendelen gereet gehad / so boeren als andere / en hebben terstont de Cuinder aengevallen / alwaer eenige Walen in een sterke schanse tot besettinge lagen / dewelke terstont verliepen / hier door hebben zy noch beter moet gekregen en zijn voorts in Wiesland gevallen. De Heere van Hierges de sone van den Heere van Barlaimont (de welke tot Stadhouder van Wiesland was gestelt by den Hertog van Alva in plaetse van den gestorven Grave van Megen) wesende binnen Arnhem / en konde in Wiesland niet komen in sijn gouvernement / door dien de Prince van Oranjen ook met grote macht van volke in 't land van Gelder gekomen was en ettelijke steden aldaer ingenomen hadde / gelijk na sal werden verhaelt / waer door die van den Hove van Wiesland binnen Leeuwaerden / verstaende den inval der Geusen ontboden hebben Jasper Robles Heere van Billy / Coronel van een regiment Walen leggende binnen Groeningen / ten einde hy terstont aldaer komen soude met zijn volk / en hen-luiden met raed en daed assisteren / en is by provisie Substituit Stadhouder van Wiesland gestelt. Dese is binnen Leeuwaerden met zijn Huisvrouwe en Familie gekomen / en heeft zijne woninge op 't Slot of Blokhuis genomen. De Duitse soldaten aldaer lange in garnisoen gelegen hebbende / heeft hy laten daer van gaen / en Walen inde plaetse geleid / doch heeft hy den Maerschalk Castelein Gerrit Blokzijl met drie busschutten daer op laten blijven / voorts heeft hy eenige van zijn volk gesonden tot besettinge op 't Casteel van Harlingen en Staveren en op andere plaetsen. Heeft ook de stad van Leeuwaerden doen versien en fortifieren / dagelijx met die van den Rade van Wiesland besoingerende en raedslagende wat middelen men aenwenden soude om de Geusen te resisteren / heeft ook die banden soude om de Geusen te resisteren / heeft ook die banden Rade voorgeslagen / dat also Hertog Adolph van Holstein aen hem geschreven hadde dat hy met zijn ruiteren en knechten / die hy tot behoef en door bevel van den Hertog van Alva hadde aengenomen tot Willemsen was gekomen / dat hy begeerde datmen hem aldaer soude senden de penningen die by den Hertog van Alva gedestineert waren tot zijnen behoeve / en also het lange soude moeten aenlopen eer men den Hertog van Alva soude konnen de wete doen / waer door geschapen was dat den voorschreven Hertog van Holstein / tot grote schade en achterdeel van 't land / so hy geen geld en kreeg niet en soude komen voort komen. En na dien op 't Blokhuis onder den Maerschalk waren berustende eenige penningen toekomende den Grave van Megen / of niet nodig en raedsaem en ware om die voorsz redenen en om meerder inconvenienten te schouwen / datmen van de selve penningen dede tellen 9000 gulden / en die den voorsz Hertog van Holstein beschikte om hem daer mede by provisie te helpen / ten einde hy mocht voortrucken. Welke provisie by die van den Rade goed gevonden worde / door dien men de selve penningen doch niet en konde voort bestellen / en dat den selven Grave met minder perijkel deselve penningen wederom van den Hertog van Alva konde bekomen uitte penningen gedestineert voor den Hertog van Holstein / en is oversulx belast den Griffier van den Hove van Wiesland om 't selve t'effectueren / dan en werden egeen meer penningen gevonden dan 4807 Carolus gulden / dan zijn voorts om de resolutie te voldoen middelen gevonden om de voorsz 9000 guldens te furneren en den Hertog van Holstein te schicken.

De Geusen komen inde Cuinder.

(F. 278.)

De Heere van Billy by provisie Substituit Stadhouder van Wiesland.

Die van Wiesland schicken geld aen den Hertog van Holstein tot opneminge van ruiters en knechten voor den Hertog van Alva.

Middelretijd naderden de Gerefourmeerden vast alle dage en werd haren hoop vast meerder / en also die van Sneek den Gietman van Geesterland met eenige gevangen Geusen met vier assistentie daer onder twe Walse soldaten waren geweest / gebeigert hadden door hare stad na Leeuwaerden te laten passeren / seggende geen Walen in te willen hebben / so vreesden sy dat die van Sneek metten Geusen wel eenig heimelijk verstand mochten hebben / so is daerom nodig bevonden dat de voorsz Heere van Billy selfs in persone (sonder hem nochtans in eenig perijkel te stellen) hem soude laten vinden voor Sneek en sien of hy daer binnen soude komen met soetigheid / en is over sulx met Doctor Pieter van Fritema Raed Ordinaris van den Hove van Wiesland daer na toe getogen / en komende ten halven wege / heeft den Raedsheer Fritema voor henen gesonden om te vernemen hoe sich de saken begaven en ofter hope soude zijn van in te komen. De voorsz Fritema daer binnen gekomen zijnde / hebben die van Sneek verstaende dat de Heere van Billy volgde / terstond hare poorten gesloten en de bruggen opgetrocken / en hebben de burgeren terstond haer in 't geweer begeven opte Wallen / sulx dat Billy daer voren komende en vragende of hy binnen soude mogen komen alleen met zijn Familie / 't selve ontseid werde / eenige riepen / schiet / schiet: andere verder siende beletten dat. De Raedsheere Fritema hadde genoeg te doen dat hy met schoon spreken daer wederom uit quam. De Heere van Billy heeft opten selven tijd ook willen beproeven de gesintheid van die van Bolswaert maer is daer selfs niet gereist / maer heeft aldaer gesonden sekeren gratieusen brief en begeert te weten / of zy eenig setours van hem begeerden om de Geusen te wederstaen en hare stede te bewaren en versekeren / tot haer-luider eigen welvaert en dienst van den Coninck. Sy hebben hem beleefdelijk geantwoort en bedanckt van de sorge die hy voor haerluiden was dragende / seggende geen garnisoen van doen te hebben noch te begeren / en datse haer stad wel hoopten te bewaren / daer uit hy wel merkte waer haerluider gesintheid toe strekte. De voorsz Billy wederom binnen Leeuwaerden gekomen zijnde den xv. Augusti / heeft rapport gedaen van sijn wedervaren / en voorts voorgeslagen ofmen geen Commissarissen en soude senden binnen Franiker of aen de selve schrijven. Daer is geresolveert geworden datmen in geender manieren aen de selve en soude schrijven noch Commissarissen derwaerts senden / voor en al eer sy wisten de gesintheid der burgerye aldaer / of zy de Coninck gehou en getrou souden willen sijn en de stad van Leeuwaerden helpen bewaren voor den Coninck / en datmen goede ordonnantie en regel binnen der selver soude maken / en de stad met koorn / victualie en munitie van oorloge versien en 't selve gedaen zijnde soudemen aen die van Franiker schrijven / so dan bevonden soude werden best te zijn / want de vreese was seer groot / door dien men niet en wist wie datmen soude mogen betrouwen. Also heeft men terstond begonnen binnen der selver stad orde te stellen / men heeft aen alle de Grietsluiden bysonder die van beide Stellingwerven en Schoterland geschreven / dat sy gestadig van ure tot ure opt alderspoedigste aen 't Hof souden laten weten al dat zy konden vernemen van der Geusen aenslagen / en waer zy t'elkens het hooft keerden / en dat sy daer toe geen kosten noch moeiten en souden sparen / men soude hen sulx alles in rekeningen passeren. Boven dien heeft men een wel ervaren persoon met een paert geordonneert om aen en af te rijden / elkens kundschap te brengen waer de Geusen souden zijn en 't hooft wilden keren. Van gelijken heeft men geschreven aen diverse Grietenyen en Cloosters rontsom Leeuwaerden gelegen / dat also de vyanden en rebellen met groter macht voorhanden waren en men vreest deselve dagelijx voor de deure te sullen hebben / dat de voorsz Clooseren binnen 8 dagen na de receptie van hen brieven en d'ingesetene der Grietenyen binnen acht dagen na de insinuatie binnen der stad Leeuwaerden souden brengen tot alsulke huisen als zy des vertrouwen / alle hun granen / butter / kaes / spek en vleis / en voorts alles daer mede de Geusen souden mogen werden gesterkt. En datse alle hun granen die noch in 't stro mochten wesen souden afdorschen / of sou-

Die van Sneek weigeren de Heere van Billy in de stad te laten komen.

Die van Bolswaert en willen geen garnisoen in hebben.

Grote vreese binnen Leeuwaerden en waer daer al werd gordonneert.

ſoude anders daer in feitelijk voorſien werden: voorts is den Burgemeeſteren belaſt/ dat zy een billet maken en overgeven ſouden van de genen die zy vermoeden de Geuſen toegedaen te weſen/ en hen te verblijden in de voorſpoed der ſelver / men heeft ook de burgeren op niens laten eed van getrouwigheid doen/en den onwilligen geannoteert / ook de burgerye gemonſtert en op geweer geſet/hebben voorts noch drie of vier Vaendelen Duitſe knechten aengenomen / en het Collegie van den Rade en de rijxſte Heerſchappen geſtelt op eene leninge van 6000 guldens/om de Walen en Duitſe knechten mede te betalen / dan de volmachtigſte van den Landſchap vergadert zijnde om middelen te vinden om de ſelve voorts te onderhouden / en hebben gantſchelijk niet met allen willen conſenteren/ ſuſtinerende datſe boven de domeinen en ordinariſſe inkomſten / waer voor den Conink belooft hadde de Landen te beſchermen/hadden opgebracht extraordinaris eens 5000 en eens 6000 guldens / en boven dien noch geconſenteert een propijn van 128 guldens / en niet jegenſtaende dat henluiden vertoont werde de nood van den Lande / hebben ſy nochtans gepersiſteert en niet willen conſenteren / ſeggende ook ſulx in hun macht niet te zijn om te conſenteren / maer moſt ſulke propoſitie gedaen werden op eenen vollen Landdag. Doch wilden hun beſt doen dat de landen in vreden gebracht zijnde / om de ingeſetenen te induceren / datſe ſouden conſenteren dat tot betalinge van de vijf nieuwe aengenomen Vaendelen de ſomme van 24000 gulden opgebracht ſoude worden / hebben ook 50 perſonen diemen ſuſpect hielt uit de ſtad geboden te vertrecken / en verboden niet weder daer in te komen ſonder conſent van den Hove op lijfſtraffe.

Die van Sneek wel wetende dat zy 't qualijken gemaekt hadden mettet buiten ſluiten van de Subſtituit Stadhouder / hebben die ſtede met hoorn willen voorſien / derhalven hebben ſy de Conventen / Hoſpitael / Greunduijk en Thabor daer by leggende geſpolieert van alle proviande en victualie en haer aengeſtelt of ſy openbare Geuſen waren. Ja hebben ook korts daer na / namentlijk den 18 Auguſti de Geuſen ingelaten/ welx exempel die van Bolſwaert volgende / hebben den xxvij Auguſti de Heere van Nederwormter met zijn volk ingelaten. Die van Franiker hebben van gelijken den xxvij. Auguſti de Geuſen in gelaten / de Geuſen kregen veel volx tot haer van de ingeſetenen des lands / en haren hoop werd alle dage ſterker / en niet hulpe der ſelver hebben ſy Dockum aengevallen / daer lagen eenige Walen in / dewelke de Geuſen wel ſouden hebben afgeſlagen / ten ware dat eenige van de burgeren de Geuſen toegedaen / de Walen ſelfs van achteren mede aengevochten hadden / waer door de vreſe in haerluiden quam / ſulx datſe achterlatende eenige doden haer metter vlucht ſochten te behelpen. Overſulx namen de Geuſen die ſtede in / dan de quade ordre en ſlappe wacht dieſe hielden/ door dien zy d'oorlog niet gewoon en waren te hanteren / en hare vyanden niet en achten / was oorſake dat de Walen haer verſterkende mette gene die binnen Leeuwaerden lagen / des nachts tuſſchen den 29 en 30 Auguſti wederom voor Dockum zijn gekomen / en hebbende de wacht overvallen en dood geſlagen / hebben de ſtede wederom in gekregen. De Geuſen ſalveerden haer vele door de nacht/doch blevender ontrent 50 perſonen dood/daer na hebben de Walen de Stad geplondert en berooft / ſulx dat de burgeren de moetwille der ſoldaten aen beide zyden wel dapperlijk hebben moeten ontgelden en proeven. Voorts hebben deſelve Walen de ſtede ook in brand geſteken / doch het beſte der ſtede als de Hooft-ſtrate en de ſtrate by de Wage is ongebrand gebleven / deſelve Walen hebben ook veel Dorpen in d'Ongerdeel geſpolieert en veel Huiſluiden dood geſlagen / vermits zy de ſtede van Dockum niet en hadden willen vaſt helpen maken en beſchanſen tegen de Geuſen / alſo hebben de huiſluiden by de ſoldaten van d'eene en d'ander zyde vaſt grote ſchade geleden / want de Geuſen uit Franiker hebben de huiſluiden in de Dorpen van Belkum / Rijp / Sweins Peins en meer andere plaetſen/ in goed/ beeſten en anderſins ſeer beſchadigt: daer waren by de Geuſen veel Vrieſche Edelluiden als Doco Martina, Syds, Botnia, Thiete Hettinga, Seerp Galama, Pieter Camminga, Meeſter Auguſtinus Oedtſma, Grietman van Dantumadeel, Sippe Scheltema, Edo Abbema, twe ſonen van Haring Haerſma, Wybe van Groveſtins, Grietman van Menaldumadeel, Sicke Tyeſſens en meer andere: deſe kenden alle de gelegentheid des Lands en hadden alom veel intelligentie. De ſtede van Staveren tegen over Enkhuiſen aen de Zee gelegen / hebben de Geuſen ook in gekregen den xxiij. Auguſti: maer de Walen van Billy leggende op het ſlot of Caſteel alDe ſtede van Staveren by den Geuſen ingenomen.
daer / en hebben 't ſelve niet willen opgeven / derhalven ſy het ſelve huis belegert hebben / en brachten daer grof geſchut voor uit Bolſwaert / Sneek en Franiker/ſulx dat die van 't Slot ſeer benaut waren. Jonkheer Diederich Sonop ſond ook hulpe en aſſiſtentie aen de Geuſen: maer de Heere van Billy / op deſe tijd krank te bedde leggende op 't Blokhuis te Leeuwaerden / heeft die van den Rade van Vriesland voor hem ontboden / en heeft haer voorgehouden dat gemerkt de ſterkte van Staveren een wijle belegerd was geweeſt / en dat hy wel wiſte dat de belegerde qualijk waren verſien van buſkruit / bier en andere dingen / ſulx dattet hoognodig was de ſelve te ontſetten / daer toe hy haer meende ſecours te doen / dan ſomen de ſtad Leeuwaerden geheel van krijgs-volk ſoude moeten ontbloten / heeft hy begeert datter order ſoude werden geſtelt / dat in zijn af weſen geen deſorde en ſoude geheuren: begeerde ook te weten wat wech men oorbaerlijxt ſoude reiſen om het minſte perijkel voort krijgsvolk. Daer op gereſolveert is dat de knechten binnen 's lands te water ſouden werden gevoert na Staveren/en datmenſe ſoude doen aenſetten te Bolk of Coudom / maer en vonden niet raedſaem dat hy ſelfs in perſoon mede ſoude trecken / eenſdeels vermits zijn krankheid / en anderdeels dat in gevalle van ongeluk de Landen daer door noch in veel meerder nood en perijkel ſouden komen/begerende daerom dat hy ſulk exploict door zijn Capiteinen ſoude doen doen. Overſulx ſo zijn den 9 Septembris ontrent middag / vijf Vaendelen Walen en twe Vaendelen Duitſe knechten te ſchepe meeſt in Turfſchuiten/uit Leeuwaerden gereiſt na Staveren / en zijn aldaer onverſins aengekomen/ ſulx dat de vreſe onder de Geuſen quam / menende datſe noch veel ſterker waren/ de welke haer haeſtende verliepen en lieten het geſchut meeſt al ſtaen / alſo werd het voorſz Slot van Staveren ontſet/ en de ſtede verlaten. By Galedam vergaderden de Geuſen wederom by een / dan de Walen hebbenſe den 12 Septembr wederom verſtroit en daer bleven ontrent 150 doden. Het dorp van Coudom daer de Geuſen in vluchten / hebben de Walen daer na geplundert met ook de ſtede van Staveren / 't welk zy ook hebben geheel verbrand / het genomen geſchut hebben zy op 't Caſteel van Staveren gebracht / en zijn daer na met grote buit en veel roof geladen zijnde / wederom tot Leeuwaerden gekomen

Billy ontſet het Caſteel van Staveren.

Die van Leeuwaerden waren in deſe tijd ſeer benaut van graen / want de Geuſen beletten de toevoeringe van 't koorn ſo vele zy mochten / en dwongen de huiſluiden 't ſelve in de ſteden die ſy in hadden te brengen. Derhalven heeft Billy voor hem genomen een aenſlag op Franiker te doen om te ſien of hy dat metter haeſt ſoude konnen over-rompelen / en ingevalle de aenſlag faelgeerde / ſouden te rugge trecken op Berlicum 't ſelve dorp wel beſchanſen en met volk beſetten / en voorts trecken op 't Bilt en alle de granen die ſy daer vonden binnen Leeuwaerden doen brengen. Alſo zijn den 16 Sepeembris des nachts ontren vijf Vaendelen knechten uit Leeuwaerden te ſchepe getogen na Franiker toe / van Harlingen zijn ook eenige ſoldaten uitgetogen / dewelke op de beſtemde ure alarm ſouden maken op 't Weſt van de ſtad / om 't volk in de ſtad zijnde aldaer te locken / ten einde de andere aen de Ooſt-zijde te beter hen aenſlag ſouden mogen volbrengen / dan die van Leeuwaerden bevonden dat

Aenſlag op Franiker gefaelgeert.

die

de Geusen het water op verscheiden plaetsen toegedamt en toegepaelt hadden / sulx datse niet voort en mochten om haren aenslag te volbrengen. Over sulx zijn sy wederom te rugge getogen en hebben haer gelegert binnen Aengum / Berlicum en Lidlum / en hebben haer aldaer beginnen te beschansen: de Heere van Billy heeft ook om die van Franiker te benouwen / doen toe dammen de vaerten op Franiker responderende / ook mede de vaert tusschen Sneek en Franiker.

Graef Joost van Schouwenburg komt in Vriesland.

Ontrent desen tijd is Graef Joost van Schouwenburg in Vriesland gekomen met 7 of 8 Vaendelen Duitse soldaten / hebbende commissie van den Prince van Orangien om te wesen Stadhouder en generael Overste van Vriesland / Groeningen en Groeningerland. Dese heeft zijn residentie genomen binnen Franiker / en heeft verscheide ordinantien veranderd die by de Heeren van Nederwormter ingestelt waren. Hy heeft ook een Provinciael Hof van Vriesland binnen Franiker opgestelt gelijk het Hof van Leeuwaerden. In 't selve Hof heeft hy eenen genaemt Haring Glius tot President gemaekt / en tot Raedsheeren / Doctor Bartho Idserda, Meester Eko Isai en eenige andere / en Procureur Generael Meester Feiko Intzama. En worden de gevangens van Sneek en Bolswaert en andere plaetsen die de Geusen in hadden tot Franiker gebracht.

Graef Joost van Schouwenburg stelt een nieu Hof in.

Voorders hebben de Geusen uit Sneek / Bolswaert en Franiker dagelijx tegen de Walen en Duitsen doende en schermutserende geweest / met 7 of 8 Vaendelen ingenomen Munnekebaxum / Winsum / Achlum / en andere omleggende plaetsen / hebben ook ingenomen het dorp Rijp of Dronrijp genaemt / en de huisluiden van de omleggende Grietenyen bevolen / om hen aldaer te beschansen / op pene van den brand: en aldaer beschanst zijnde / hebben in diverse plaetsen gedemt het dieplopende van Ritsummer-zijl na Berlicum en voorts na Minnertsga / Lidlum / Et. om Billijs volk de victualie die hen van Leeuwerden werde toegesonden te benemen. Waer door het voorsz volk van Billy op eenen morgen vroeg gekomen zijn / en hebben het voorsz dorp aengevallen / en de Geusen uit haer schansen gedreven en geslagen / sulx datse hun opte vlucht begaven / na datse nochtans wel twe uren haer dromelijken geweert hadden. Daer zijn aen beide zijden ontrent 50 doden geweest en veel gequesten / want daer werden wel 20 twintig gequeste Walen binnen Leeuwaerden gebracht. De Capiteinen van de Geusen waren daegs te voren daer uit getogen / sulx datse geen Overigheid by haer en hadden / anders meent men soudese de plaetse wel gehouden hebben. De Walen hebben 't selve dorp gepilleert en geplundert / en daer na de gebuurte met het Pastoors huis en de huisen die over de brugge stonden af gebrand. Daer tegen hebben de Geusen wederom gebrand 't Clooster Munnekebaxum. Ontrent desen tijd was binnen Leeuwaerden grote dierte en benautheid / want de Rogge gold aldaer 100 goudguldens van xxviij. stuivers 't stuk / en d'andere granen na advenant. Daer werd veel garsten brood alderwegen in de platte landen gegeten in plaetse van Rogge / daer en was geen bier dan zy selfs daer binnen en brouden. Ook en was 'er geen wijn / sout / boter / zeep / en ander diverse dingen was 'er seer dier / en naulijx om geld te bekomen / want de Geusen beletten datter niet mocht inkomen / waer door de gemene man die niet veel en kost winnen / seer grote benautheid leden / wesende boven dien noch met soldaten seer beswaert.

De Geusen geslagen in de Rijp.

De gebuurte van de Rijp verbrand.

Munnekebaxum verbrand.

Grote dierte en benautheid binnen Leeuwaerden.

Aldus hebben de Geusen en Walen dagelijx malkanderen in Vriesland besocht / en zijn veel Dorpen en Cloosteren verbrand geworden by de Geusen / als Oldeklooster / Gegeklooster / Thabor / Nieuklooster / Nelsum / Achlum en verscheiden molens / als de molen te Berlicum / Tspmarum en andere meer / alles om de Walen te benauwen: voorts hebbense dagelijx tegen malkanderen geschermutseert / dan d'een dan d'ander victorie hebbende / tot dat ten lesten de sake heel veranderde en Graef Joost van Schouwenburg uit Vriesland vertoog en vluchte gelijk na gehoort sal werden.

Veel Cloosteren en molens in Vriesland verbrand.

DE Hertog van Alva de tydinge dagelijx krijgende van alle zyden van den afval van so vele Steden / was seer perplex / niet wetende aen wat zyde hy hem verboegen soude om dit toenemende quaed in zijn ogen tegen te staen / nochtans en liet hy in 't minste geen versaegtheid blijken / maer dat hem meest quelde was dat hy dagelijks was verwachtende dat een ander in sijn plaetse en Gouvernement soude komen / en dat hy sijn Gouvernement niet en soude vermogen over te leveren in sulken state als hy hem noch onlanx beroemt hadde te sullen doen. Hy beklaegde hem ook seer over den Coninck van Vranckrijk en des Coninx moeder om dat hy Graef Lodewijk van Nassau assistentie gedaen / of ten minsten toegelaten hadde / dat de Hugenoten hem hadden hulpe gedaen / en zijn principale vreese was dat uit dien hoeke hem de meeste afbreuk soude geschieden. Derhalven hy voor hem genomen heeft de selve plaetse terstont te belegeren eer hem meerder hulpe toekomen mochte / en eer de Prince van Orangien met sijn volk in 't Land soude komen / die hem op andere plaetsen ook te meer te doen mocht geven. Daerom heeft hy daer toe terstont alle gereetschappe en preparatie gemaekt / en doen aennemen drie nieuwe Regimenten Walen / en heeft sijnen sone Don Frederico met ontrent 4000 so Spangiaerden / Walen als Duitsen met 400 peerden van de Benden van Ordonnantien voor henen gesonden om Bergen in Henegouwen te belegeren / en te beletten datter geen meer volk nochte victualie inkomen en soude / terwijlen soude hy gereetschap maken om met meerder volk en macht te volgen / na dat hy op andeere saken ook ordre gesteld soude hebben. Don Frederico is in 't leste van Junio na Bergen getrocken / en heeft ten eersten een Clooster genaemt Betlehem ontrent de Stad gelegen ingenomen sonder eenige tegenstant / en heeft hem voorts aldaer beschanst / en ontrent de selve Stad neergeslagen en gelegert. Die van binnen en hebben haer daer niet van ontset / maer hadden goeden moet en couragie en hebben alles tot tegenweer toegerust / en dagelijks uitgevallen en geschermutseert / nu d'een en dan d'ander victorie hebbende.

De Hertog van Alva doet Bergen in Henegouwen belegeren.

De Hertog van Alva was in desen tijd niet geheel wel van geld voorsien / want de Spangiaerden waren vele ten achteren en most die nu noch te velde brengen / en daer toe veel nieu volks op nemen / en de collectatie van den tienden en twintigsten penning en sach hy niet te wege te brengen / derhalven hy van meninge zijnde te simuleren voor eenen tijd met de Staten van de Nederlanden / dewijle haer luiden Gedeputeerde noch in Spangien waren aen den Coninck solliciterende om afdoeninge van de selve tienden en twintigsten penning. So heeft hy om de Staten te beter genoegen te geven / verklaert te vreden te zijn de schattinge van den tienden en twintigsten penning af te stellen / mits datse ander middelen soude voorstaen om geld te furneren / heeft ook sulke sijne meninge geschreven in Junio aen den Grave van Bossu als Stadhouder van Holland ten einde hy de Staten des selven Graefschaps 't selve voor-houden soude / verhopende daer mede de herten eensdeels wederom te winnen / gelijk sulks is blijkende by de selve missive hier van voorde te voorde volgende. (F. 28c

DOn Fernando Alvares de Toledo, Hertog van Alva, &c. Stadhouder Gouverneur en Capitein Generael. Edele wel geboren. Also wy by 't rapport van eenige van de Coninklijke Majesteits Raden van State, secreten en finantien particulierlijken verstaen hebben so wel 't generael mishagen op 't stuk van den tienden en twintigsten penning, als de swarigheid op de executie van dien, en dat ons ook voor gehouden is geweest dat by 't consent en accoort van den voorsz tienden en twintigsten penning expresselijk geseid is, dat den selven maer dueren soude totter tijd en wijlen datter andere middelen bequaem en den treyn van de koopmanschap-

Missive van de Hertog van Alva roerende de afstellinge van de tienden en twintigsten penning.

ſchappe, negociatié en neringe min hinderlijk en prejudiciabel geadviſeert en geraemt ſoude weſen, gelijk wy ook in effecte bevonden hebben dat 't voorſz accoord ſulx luid en mede brengt, en want wy voorts verſtaen dat de Staten wel begeren ſouden hen t'ſamen te voegen om generalijken met malkanderen te adviſeren op de voorſz andere middelen, na de hope die hen deshalven by de propoſitie van den voorſz tienden en twintigſten penning gegeven is geweeſt. So iſt, dat wy in den naem en van wegen ſijne Majeſteit te vreden zijn den voorſz tienden en twintigſten penning **gantſchelijk te quijten / aboleren en afſtellen** om de voorſz Staten een Generael genoegen en contentement te geven, mits by den ſelven elk in 't ſijne en byſondere continuerende voor dit lopende jaer totten 14 dag van Auguſto naeſt-komende de betalinge van hun quote, ſulke als ſy de twe voorgaende jaren in plaetſe van den voorſz tienden en twintigſten penning opgebracht hebben. En dat om ſijne voorſz Majeſteit in deſen nood voor dit voorſz lopende jaer promptelijk te mogen byſtaen en ſucurreren, 't ſy met gereden gelde of met obligatien, hen conſenterende daer en boven daerom na den voorſz 14 dag van Auguſto ſijne voorſz Majeſteit voorts te mogen ſuccurreren, ſy hen t'ſamen en by een ſullen mogen voegen by 3 of 4 Gedeputeerde of meer voor elk van de ſelve Staten daer toe geautoriſeert en gemachtigt zijnde na de coſtume en nature van elk Land, om met den anderen ook daer toe beſchreven en geconvoceert weſende, de voorſz generale middelen of ſulke andere als ſy op 't welbehagen van ſijne voorſz Majeſteit t'ſamentlijken ramen en accorderen ſullen te adviſeren, ſluiten en reſolveren, om daer mede totte noodlijkheden van den Lande te verſien, en furneren **ten minſten tot twe milioenen guldenen 's jaers** gelijk ſy gepreſenteert hebben, verhopende dat na dien wy ons ſulks tot hun verſoek en meninge geconformeert hebben, ſy deshalven goed genoegen en contentement hebben ſullen en hen als goede getrouwe onderſaten ten dienſte van haren natuerlijken Prince voegen en employeren, en dat met ſulker liefde en affectie als ſy tot nu toe altoos gedaen hebben, gelijk ſijne Majeſteit en wy den ſelven ganſchelijk toe betrouwen, niet twijffelende ſijne Majeſteit en ſal 't ſelve voor goed en aengenaem houden, alſo wy de ſelve van deſe reſolutie geadverteert hebben. Alle 't welk wy begeren en verſoeken den Staten van Hoiland van onſen 't wegen te willen voorhouden en verklaren, ten einde dat ſy eenige van hen deputeren en autoriſeren om met ſijne Majeſteits Commiſſariſſen, en de Gedeputeerde van de Staten van de andere Landen te verſtaen tot 't gene des voorſz is, en daer op eene goede reſolutie nemen. Tot welken effecte wy de voorſz Staten van Holland jegenwoordelijk doen beſchrijven en vergaderen in den Hage jegens den vijftienden dag van der maend van Julio naeſtkomende, na uitwijſen van andere onſe brieven hier by gevoegt. Begerende voorts dat gy metten eerſten ons ſchriftelijk wilt berechten wat genoegen en contentement de voornoemde Staten van Holland van 't gene des voorſz is gehad ſullen hebben. Edele welgebore onſe Heere God zy met u, geſchreven tot Bruſſel den 26 dag van Jnnio 1572. Onderſtond geſchreven, Voſtre amy, en getekent *F. A. Duc d'Alve*. En noch lager d'OVERLOPE. De ſuperſcriptie was deſe. Den Edelen welgeboren Heere Maximiliaen van Henin, Ridder, Grave van Boſſu, Stadhouder Generael van den Landen en Graefſchappe van Holland.

Voorts heeft hy brieven geſchreven aen de Staten van Holland / datſe ſouden vergaderen jegens den 15 der maend July ten ſijne voorſchreven / maer de ſaken ſtonden in Holland nu in ſodanigen ſtate datſe niet meer en paſten op 't ſchrijven van den Hertog van Alva. Hebben niet te min tegens den ſelven dage op een andere plaetſe vergaderinge geleit / namentlijk binnen Dordrecht om van de regeringe des Lands metten anderen te beraetſlagen / daer van die van Dordrecht den Prince adverteerden en ſchreven dat ſy begeerden dat hy aldaer mede eenen uit ſijnen name ſoude ſchicken.

Omtrent den ſelven tijd kregen de Gedeputeerde van de Staten van Braband Vlaenderen / Arthoys / Henegouwe / Rijſſel / Douway en Orchiers in Spangien weſende haer affſcheid van den Coninck / ſy werden ontboden by den Preſident Hopperus, d'welke haer communiceerde de antwoorde en reſolutie van den Coninck / nopende de collectatie van den tienden en twintigſten penninck / by den Coninck met ſijn eigen hand onderteckent / en den Secretaris Arnoult d'Armentieros. Voorts verklaerde en hield hy deſelve Gedeputeerde voor / voor laſte van den Coninck / deſe drie navolgende puncten.

Affſcheid den Gedeputeerde van den Nederlandſe Staten in Spangien gegeven in Junio 1572.

1. Dat ſijne Majeſteit tot deſe Nederlanden droeg ſo oprechte en volkomen affectie / dat al 't gene hy gedaen hadde / niet en hadde geſtrekt tot eenig particulier profijt / maer alleenlijk tot goede ruſte en verlichtinge van de onderdanen / arbeidende die in goeden vrede te blijven houden / en te continueren in het Catholijke gelove en Religie / als een goed Prince en waerachtig Hooft toe ſtaet en behoord te doen.

2. Dat ſijne Majeſteit hem verſekert hield dat ſijne Staten hadden geprocedeert in der ſelver ſake met een goede / ſuivere en trouwe affectie / en datſe niet en ſochten dan d'eere Gods en ten dienſt van ſijne Majeſteit / met de welvaert van den Landen / waer van hy hem van de goede getrouwigheid ſijner Staten wel gecontenteert hield.

3. Hoe wel by de acte van de antwoorde van ſijne Majeſt. niet abſolutelijk by expreſſe woorden en was verklaert / dat ſijne Majeſt. de collectatie van den tienden en twintigſten penninck geheel liet varen. Dat nochtans dies niet jegenſtaende eenen yegelijken hem mocht verſekert houden / dat ſulks was d'intentie en meninge van ſijne Majeſteit / dan dat nodig en voorbaer was ſulke termen en woorden in de acte te gebruiken / om te hanthouden d'autoriteit van ſijne Majeſteit en van ſijnen Gouverneur Generael ten reſpecte van de onderdanen. Welken volgende de voorſchreven Gedeputeerde d'acte / inhoudende de reſolutie des Conincx na hen namen / en bedankten ſijne Majeſteit van ſijn goede affectie / en den yver die hy was dragende totte beſcherminge van ſijne Landen / daer van ſy rapport ſouden doen aen de Staten der voorſchreven reſpective Provincien. De acte van reſolutie was luidende als volgt.

By den Coninck.

Reſolutie des Conincx van Spangien op het verſoek van de Staten / nopende het afſtellen van den tienden en twintigſten penninck.

DE Coninck geſien en verſtaen hebbende alle 't gene van wegen den Staten van Braband, Vlaenderen, Arthoys, Henegouw, Rijſſel, Douway en Orchiers, reſpectivelijk door middel van hunne Gedeputeerde te dien einde geſonden en jegenwoordig geremonſtreert is, ſo mondeling als by geſchrifte, nopende de collectatie en executie van den tienden en twintigſten penning die den Hertog van Alva, Gouverneur en Capitein Generael van ſijne Nederlanden by ſijnen laſt daer hadde geordonneert, en d'inconvenienten, ſwarigheden en andere conſideratien die derhalven hen repreſenteerden door 't gene ſy vertoonden, verſochten en baden, ſtellende niet te min als goede getrouwe vaſſalen alles in den goeden wille en ordonnantie van ſijne Majeſteit, en tonende hen willig en bereet om dien na te komen en tot ſijnen dienſte lijf en goed 't employeren totten leſten penning en druppel haers bloeds. Geſien ook 't gene de Hertog van Alva hem ſchreef; verſochte en ſuppliceerde in dier gelijkformigheid; hebbende die van den Raed aldaer gehandeld en gecommuniceert van 't ſelve met ſijne Maj. Sijne Maj. na dien hy alles in 't lange geviſiteert, overſien en rijpelijk gedelibereert heeft, ſeid: dat hoewel 't reſpect dat hy en den Hertog van Alva hebben gehad in d'executie van den 10 en 20 penning, is geweeſt tot d'eigen welvaert en beneficie van de Staten en Landen van herwaers-over, eſtimeerde dat tot hare conſervatie, beſcherminge en verſe-

kertheid, en om hen te mogen mainteneren in de ware Catholijke oude Religie, paix en gerechtigheden (alsoo hy begeert en hen toestaet) notelijk was eenig ordre te stellen, by de welke hy hadde, ja in het Land de faculteit en middelen daer toe nodig zijnde, en dat sy daer in by haer eigen selve mochten onderstaen en geholpen worden. Ten selven einde hebbende gedocht dat het middel van eenen tienden en twintigsten penning, was het bequaemste, rechtvaerdigste, gelijkste en generaelste, hadde hy belast den selven soude gepractiseert en ter executie gestelt worden. Nochtans willende hy gebruiken van sijne goedertierenheid en gewoonlijke sachtmoedigheid, door de grote liefde die hy tot sijn voorsz Staten, goede vassalen en onderdanen was dragende, en dien volgende begerende dat (komende de sake tot eenen effecte) 't zy by 't voorsz middel of by andere die bequaemlijkste mogen schijnen, 't selve gedaen worde tot meeste beneficie, voldoeninge en gemak van den Lande, vassalen en onderdanen als doenlijk sal wesen, heeft gehad en heeft als noch voor aengenaem, dat met personen en Commissariissen die van sijnent wegen sullen genomineert worden hen voegen sullen de Gedeputeerde van de voorsz Staten en van andere dewelke dese materie raekt, om te tracteren en communiceren op 't voorsz middel en andere generale en particuliere daer toe dienende. Om daer na alles gesien en by sijne Majesteit verstaen zijnde, geordonneert te worden 't gene meest dienen sal t'sijnen dienste en beneficie of welvaert van den Lande, wesende sijne intentie dat dewijle men besig sal zijn daer in ordre te stellen datter sal stilstand wesen van de collectatie van den voorsz tienden en twintigsten penning, furnerende middelertijd en tot anders sal geordonneert worden; de voorsz Remonstranten en andere Staten, welken dit stuk raekt, tot onderhoud en conservatie van
(F. 281.) de voorsz Nederlanden twe millioenen guldens 's jaers so vervallen als te vervallen, yegelijk voor sijne quote als tot nu toe gedaen is. Furnerende van gelijken in gevalle van invasie noch een hondersten penning, alsoo gelooft en geconsenteert is. In dese conformiteit, sijne Majesteit ordonneert en belast den Gouverneur Generael van de voorsz Landen dat sulx al gedaen en volkomen werde, met sulke kortigheid als de qualiteit van de sake vereischt, en tot meeste voldoeninge van den Landen dat mogelijk zy. En alsoo van wegen eenige der voorsz Staten zijn vertoont de grieven en schaden die 't volk van oorloge souden gedaen hebben, in de steden landen daer sy gelegen hebben, eensamentlijk van 't gene geschied by de Officiers gestelt totte collectie van den hondertsten penning, de betalinge en suspensie en dilay die sy verklaren te zijn van de renten en inkomsten, en andersins die eenige Kerken, Cloosteren, Weduwen, Wesen, en andere particuliere personen hebben op de geconfisqueerde goederen. Sijne Majestcit beveelt, dat sijn Lieutenant en Gouverneur Generael daer op terstond doen nemen behoorlijke informatie en verificatie op alle 't gene derhalven gepasseert is, doende aengaende de grieven en misdaden exemplare justitie over de gene die men schuldig vinden sal, en stellende ordre aengaende de voorsz renten en inkomen, dat 't verloop verschenen als te verschijnen werde gefurneert en betaelt sonder eenig uitstel, aen de gene dien 't rechtelijk toekomt. En hier beneffens beveelt sijne Majesteit aen yegelijk der voorsz Gedeputeerde die hen jegenwoordelijk hier vinden, dat sy by sijne goede gratie en oorlof terstond vertrecken met dese resolutie, haer-luider ordonnerende en belastende insgelijk en aen haer-luider principalen wel ernstelijk, dat sy ook als goede en getrouwe vassalen (als sy zijn) toe staet, en also hy op haer-luiden en van haer-luider ganschelijk vertrouwt specialijk sorge dragen te procureren en vorderen over al 't gene raekt de vrede, ruste en tranquilliteit van de voorschreven Landen, en particulierlijk 't gene roert de bewaerniſſe en vermeerderinge van 't heilig Gelove en de Catholijke Roomse Religie, en in d'een en d'ander sullen sy sijne Majesteit aengename dienst doen. Gedaen te Madrid in 't Coninkrijk van Castille, onder den naem en signature van sijne voorsz Majesteit, den 26 Juny 1572. Ondergeschreven *Philippe*. En noch lager

d'ARMENTIEROS.

Maer eer dese Gedeputeerde mette selve resolutie over quamen stonden des Lands saken in eenen anderen staet dan sy die gelaten hadden t'haren vertrecke/ gelijk eens deels verhaelt is.

Des Princen van Oranjen voornemen om volck in Duytsland te lichten.

DE Prince van Oranjen en was in dese tijd niet ledig / maer besig om ruiteren en knechten aen te nemen / en was metten Oversten / Ritmeesteren en Capiteinen verachtveert en overkomen datse souden dienen na datse gemonstert souden zijn 3 maenden / of so lange sy de selve van doen hebben / en dewijl in sijn vermogen niet en was dat hy de selve gansch en geheel op de monster-plaetse soude konnen betalen / so soude hy henluiden verseckeringe en handschrifte doen hebben op ettelijke steden in Nederland daerse mede te vreden souden wesen. Over sulx bracht hy te wege ontrent 7000 wel geruste ruiteren / en 15000 voetvolx / in meninge zijnde om hem daer mede te vervoegen by sijnen broeder Grave Lodewijk / of immers alsulx verrichten als de gelegentheid soude geven. En verstaen hebbende uit het schrijven van die van Dordrecht als dat de Staten van Holland den vijfstienden aldaer souden vergaderen om van de regeringe des Lands te spreken / so heeft hy gecommitteert Jonkheer Philips van Marnix Heere van S. Aldegonde om aldaer in sijnen name te verschijnen / dewelke aldaer met sekere instructie gekomen zijnde den 18 July / is in de selve vergaderinge verschenen den negentienden. De Gedeputeerde die doen daer verschenen / waren dese: Jonker Jacob Heer van Wijngaerden uit het Ridderschap van Holland / Jonker Arent van Dubenvoorde als gecommitteerde van den Grave van der Mark / Adriaen van Blyenburg Adriaensz / Cornelis Hendrikſz Outraden / Jacob Muis Pietersz Raed / en Meester Jacob Pauli Secretaris en Gedeputeerden der stede van Dordrecht / Jonkheer Johan van Woerden van Vliet Burgemeester / en Meester Geraerd van der Laen / Secretaris en Gedeputeerde van Haerlem / Jan van Brochoven Burgemeester / en Meester Paulus Buis Pensionaris en Gedeputeerde van Leiden / Meester Jan Jacobsz Burgemeester / en Meester Peter van Asperen Gedeputeerde van der Goude / Jan Snouk Burgemeester / Meester Sebastiaen van Losen Pensionaris / en Servaes Adriaensz Schepen en Gedeputeerde van Gorchum / Jacob van Waerdendeel Burgemeester / en Claes Herksz Broedschap Gedeputeerde van Alkmaer / Cornelis Willemsz de Lange Burgemeester / en Job Pietersz van Cattemeer / Gedeputeerde van Oudewater / Jan Berkhout Burgemeester / en Peter Reinertsz Gedeputeerden van Hoorn / Antonis Symonsz Burgemeester / en Rijkert Claesz Gedeputeerden van Enkhuisen / Antonis Claesz Gedeputeerde van Medenblik / Paulus Pietersz Gedeputeerde van Edam / en Reinert Cornelisz Gedeputeerde van Monickedam. De Heere van Aldegonde overgelevert hebbende zijn brieven van credentie / en de selve gelesen zijnde / heeft totte vergaderinge gesproken aldus:**

Vergaderinge der Staten van Hollant binnen Dordrecht in Julio 1572.

Gedeputeerde op de vergaderinge verschenen.

Propositie by den Heere van Aldegonde.

NAdien nu U L. den goeden wille sijner Vorstelijker Genade aengaende dese vergaderinge hier uit hebt konnen bemerken, en de commissie aengehoort die my sijne Vorstelijke Genade belast heeft. So wil ik U L. sijner Vorstelijker Genaden meninge een weinig breder verhalen, als namentlijk dat sijne Vorstelijke Genade genoegsaem bericht is geweest, en ook metter daed klaerlijk gesien en gemerkt heeft de goede getrouwigheid en goedwilligheid die de Steden in Holland sijne Vorstelijke Genade dragende zijn, daer in dat sy haer te deser tijd so vrymoedelijk en oprechtelijk verklaert hebben tegen den Hertog van Alva en sijnen aenhang, met sijner Vorstelijke Genade als met haren wettelijken en rechten Gouverneur onder den Conink van Spangien te willen hou-

houden, en met hem goed en bloed opſetten tot verloſſinge hares Vaderlands uit deſe wrede en grouwelijke tyrannye der vreemde Spaenſe knechten, die dit Land nu ettelijke jaren jammerlijk onderdrukt en geſpolieert hebben, en noch dagelijx ſoeken van alle hare welvaert te beroven en te bloten. So heeft ſijne Vorſtelijke Genade niet willen nalaten my alhier te ſchicken en in ſijnen Name, en van ſijnent wegen U. L. en de voorſchreven Steden vriendelijk daer over te bedanken, en gunſtichlijk bidden dat gy en de ſelve Steden wilt daer in volherden en altijd voortgaen. Daeren-tegen ook U. L. aen te dienen de grote getrouheid die ſijne Vorſtelijke Genade tot alle deſe Nederlanden en inſonderheid tot Holland en andere Provincien, onder zijn gouvernement reſorterende, altijd gedragen heeft en noch draget. Begerende ook U. L. aen te dienen dat gy-luiden ſulx ſijner Vorſtelijke Genade van gantſcher herten wilt toe vertrouwen, dat hem in ſijn herte leed geweeſt is, en noch leed is den groten moedwil, onrecht en geweld die den Hertog van Alva en ſijnen aenhank den voorſchreven Landen en Steden heeft aengedaen, om deſelve van alle hare Privilegten, rechten en gerechtigheden te beroven en te ſpolieren, van alle hare welvaert te jagen, en te brengen in eene ſchandelijke en jammerlijke ſlavernye onder ſijne Spaenſe knechten, die doch van manieren en conditien altijd vyanden deſer Nederlanden geweeſt ſijn, en deſelve altijd geſocht hebben onder hare tyrannelijke ſubjectie te brengen. En ſoude ſijne Vorſtelijke Genade niet lievers in deſe werelt ſien dan den dach dat deſe Nederlanden wederom in haren ouden fleur en voorſpoedigheid en tot hare oude vryheid, daerſe onſe Voorvaders door hare vrome loflijke daden ingebracht en onderhouden hebben, mochten wederkeren. Tot deſen einde heeft ſijne Vorſtelijke Genade van der eerſter ure dat den Hertog van Alva in de voorſchreven Landen met ſijne Spaenſe knechten in gevallen is, alle middelen, onkoſten, arbeid en moeite met groter neerſtigheid en aller getrouwigheid aengewent, om deſelve Landen van deſe grouwelijke tyrannye en geweldige moetwilligheid te mogen ontſlaen en bevryen. Waer toe ſijne Vorſtelijke Genade over drie jaren herwaers met grote ſware onkoſten eenen ſchonen hoop ruiteren en knechten opgebracht heeft, en is daer mede in 't Land gevallen, doch overmits daer gene alſulke correſpondentie en was van de Steden als ſijne Vorſteijke Genade wel gehoopt hadde, en daer billick ſoude geweeſt ſijn, en is daer mede niet vele uitgerecht geweeſt, alleen heeft ſijn Vorſtelijke Genade alle 't gene dat hem noch overgebleven was daer aen gehangen, en hem ſelven gantſchelijk uitgeput en ontbloot van allen middelen die hem noch waren overgebleven.

Niet-te-min ſo heeft ſijne Vorſtelijke Genade daerom den moet niet verloren gegeven, noch en is ook ſijne getrouwe goedwilligheid tot de ingeſetenen des Lands; dieſhalven niet vermindert geweeſt, maer heeft alle middelen nacht en dach gepractiſeert om ſijn eerſte voornemen, ſtreckende tot verloſſinge des lands, te wege te mogen brengen. En na dien het God almachtig nu gelieft heeft, na vele ſware verdruckinge en onverdragelijke beſwaringe de oogen der ingeſetenen te openen, en haer een hert te geven dat vele onder hare Steden, ſich opentlijk hebben verklaert ſijner Vorſtelijke Genade toegedaen, en den tyran vyand te weſen waer toe ſy hulpe en byſtand by ſijnder Vorſtelijke Genade in alle onderdanigheid ſeer vlytich verſocht hebben. So is ſijn Vorſtelijke Genade met een hertgrondelijk medelijden over haer beweegt geweeſt. Doch na dien hy van allen middelen berooft was en derhalven de macht niet en hadde om eenen krijg tegen den Hertog en ſijnen aenhank te voeren, heeft hy menichmael verklaert hem ſulx onmogelijk te weſen, waer op ſy ſeer ernſtiglijk en op verſcheiden tyden ootmoedelijk gebeden en verſocht hebben, dat ſijne Vorſtelijke Genade hun in eenen alſulken nood niet en wilde verlaten, met gewiſſe toeſegginge en belofte, dat ſo wanneer ſijne Vorſtelijke Genade met ruiteren en knechten op den tocht ware, daer geen geld en ſoude ontbreken. Waer op ſijne Vorſtelijke Genade in ſijn hert beweegt weſende, over haer aenſtaende perijkel, heeft wederom op een nieuw alle diligentie, moeite, arbeid en vlytigheid aengeleid, en alle ſijne vrienden en magen aengeſproken, en ten laetſten met grote ſwarigheid ſo vele te wege gebracht, dat hy nu ter tijd eenen ſchoonen hoop van uitgeleſene, ruiters en knechten heeft in 't veld gebracht, en al genoeg bereid is om daer mede in het Land te vallen, en dit aengevangene werk Gods der gewenſchte verloſſinge des Lands ganſchelijk te volbrengen en uit te rechten. Maer dewyle het nu gantſchelijk van noden is, datmen de ſelve ruiteren en knechten monſteren ſal en in den eed brengen en te doen hun hare behoorlijke betalinge. So is ſijne Vorſtelijke Genade ernſtich begeren en gunſtich bidden aen u luiden, gy willet doch, aenſien de grote getrouwigheid en goede (F. 284.) genegentheid die ſijne Vorſtelijke Genade hier in tot u luiden beweſen heeft, en in ſtede van de ſelve te verſchulden met verſtreckinge der voorgenoemder betalinge en willet ſijnen Vorſtelijke Genade in eene eeuwige ſchande en u ſelven met het gantſche Vaderland in een eeuwich verderf, jammer ellende niet brengen: maer u ſelven en uwe Steden met een vrymoedigheid des herten daer toe verwecken, dat zy alle dingen te rugge ſtellende, een yeder na ſijn vermogen ſijne goedwilligheid bewijſe, om ſijne Vorſtelijke Genade uit deſe nood te helpen: gewis weſende dat gy luiden het niet en doet, en dat door gebrek van gelde ſijner Vorſtelijke Genade ruiteren en knechten tot den vyand wijken, of immers ſijne Vorſtelijke Genade verlaten: ſo ſult gy dat gantſche Land en u ſelven in die aller jammerlijkſte katyvigheid en ellende brengen, die nooit geſien noch gehoort en is geweeſt. Daer-en-tegen ſo gyluiden u hier in gewillich toont en ſijnder Vorſtelijke Genade de middelen uit-rechtet, dat hy voort in het Land vallen mach eer den vyand hem meer ſterke, ſo is onſe verloſſinge voor handen, en wy ſtaen in gewiſſe hope, dat het Land in korten tijden in groter voorſpoed, fleur en welvaren komen ſal, dan het oit geweeſt is. En op dat gy moget beter weten waer op dat gy luiden u te ſchicken hebt, ſo is ſijner Vorſtelijke Genade verhandelinge met den ruiteren en knechten aldus geweeſt, dat hy hun op de monſterplaetſe eer ſy ſouden voort trecken, ſoude, of de gantſche betalinge van drie maenden op de hand geven, of neven de betalinge van een maend eenige verſchrijvinge en verſekeringe van vreemde Potentaten in de Chriſtenheid, of immers eenige Steden des Nederlands tot borge ſtellen. Aengaende het eerſte poinct dat is nu onmogelijk, alſo gy gehoort hebt: het andere, en is op dit pas noch oorbaerlijk noch doenlijk. Want ſouden wy by vreemde Potentaten als den Conink van Vrankrijk of Engeland ſulks verſoeken, ſo ſoude het Land in groot en opentlijk perijkel ſtaen onder vreemde Heeren te komen, dewijle ſy dat geld niet en ſouden willen tellen, of ſy moeſten wel verſekert ſijn op eenige ſteden, dat ſy der niet en ſouden aen verlieſen: waer door ſy eenen voet in 't Land ſouden krijgen en namaels niet daer uit te brengen ſijn, alſo by menige exempelen ſoude konnen beweſen worden. Beneven dat ſijne Vorſtelijke Genade genoeg verſocht heeft, dat ſulx op dit pas niet doenlijk en is. Derhalven en blijfter anders geen middel dan dat de ſteden haer verbinden en verobligeren voor de betalinge van de drie eerſte maenden aen den Overſten en Ritmeeſteren ſijner Vorſtelijke Genade, en hierentuſſchen alle middelen aenwenden van promtelijken ſonder vertrek op te brengen een ſomme van 100000 Cronen, tot betalinge des eerſte maends. Dit is het gene dat ſijne Vorſtelijke Genade op u luiden ſeer ernſtelijk verſoekt en begeert, verhopende dat gyluiden in aenmerkinge ſijner getrouwigheid en goede genegentheid tot welvaert en ook uwer eigen ſaligheid en welvarens, hem dat ſelve geenſins en ſullet willen afſlaen, noch weigeren. Hier op begeer ik dat de Heeren haer beraed nemen en mijn hare antwoorde willen verklaren.

Resolutie van de Gedeputeerde van de Staten van Holland opte propositie van de Heere van Aldegonde.

HIer op is by den Gedeputeerden gheresolveert / dat om de notelijkheid en gestelteniſſe der saken / grote acceleratie behoevende / een yegelijk in den sijnen voort eerste tot furniſſement van de voorschreven gerede penningen soude versoecken onder den rijkdom en andere ingesetenen / om te hebben leninge van penningen / silver / gout en andere juwelen / die een yegelijk mocht hebben / en soudemen mogen lichten de penningen van de Impoſten en lopende beden van den Lande onder de Collecteurs berustende: souden voorts de selve Impoſten voorts loop hebben / en den onwilligen daer toe bedwongen werden / volgende d'Ordonnantien daer van zijnde. En datmen voorts soude mogen lenen de gerede penningen van de inkomsten van Kerken / Cloosters / Gilden en Broederschappen diemen soude konnen bevinden / en voorts het gout en silver van de Kerken en Cloosters en andere lichaamen of collegien sulx hebbende meer tot tieragie dan tot noodduft / en dat over sulx by generael edicte bevolen soude worden / dat alle de voorschreven Kerken en Cloosteren en diergelijke goeden als boven gebracht souden worden onder de Magiſtraten en Overigheden van den steden onder behoorlijke Inventaris en Recipisse / doende altijds de Dorpen d'selve goeden in hare bedrijfve brengen in de naest gelegen steden / om des te beter versekert te zijn / en van den rovers en vagabonden niet geplondert / maer ten gemene oorbaer in den noot geemployeert te mogen werden.

En belangende de gepropooneerde en versochte versegelinge / dat de selve by den Staten ter voorschreven somme by de steden tot dese vergaderinge gekomen voor 't eerste gedaen soude werden / op de beloften en conditien van indemniteit inde propoſitie verhaelt: welverstaende dat 't gunt was geaccordeert / geconſenteert of opgebracht soude werden elk in den sijnen / namaels wederom genieten en profiteren soude in alsulke so generale of particuliere contributie / die over Holland of den gemene lande van herwaers over soude mogen vallen / en sonder de Landen van Holland in de qualiteit tot hoger quote of portie te brengen dan die van outs hebben gestaen / en dat ook over de Steden en Dorpen van Holland geen regard en soude worden genomen op de oude Schiltalen en Verpondingen / so de selve verstaen werden sedert de gestelteniſſe van Holland seer verandert / en mitsdien de selve Verpondinge en Contributie op den voet van dien seer ongelijk te sijn / als kenlijk was 't selve diekmaels by verscheide lichaamen van Steden en dorpen geremonſtreert en geklaegt te weſen. De voorsz Heere van Aldegonde heeft de Gedeputeerden ook voorgehouden en geopent sekere sijne inſtructie / inhoudende verscheiden poincten en articulen / daer op versoekende der Staten advijs en resolutie.

De Staten van Holland erkennen den Prince van Orangien voor Gouverneur over Holland / Zeland / West-Vriesland en Utrecht.

DAer op de voorschreven Gedeputeerden eensamentlijken en gelijkerhand gesloten hebben: Eerst dat sy erkennen den Prince van Orangien voor hen generalen Gouverneur en Lieutenant des Coninx / over Holland / Zeeland en West-Vriesland / en Sticht van Utrecht / alsoo sijne Excellentie te voren geweest en daer toe van de Coninklijke Majeſteit wettelijk en behoorlijk is gecommitteert geweest / sonder dat naderhand eenige wettelijke en der conſtumen en den rechten des lands gelijkſamige affstellinge of veranderinge sy na gevolcht. Hebben mede gesloten daer beneffens dat sy-luiden hen metten anderen Landen en Provincien souden vergelijken en over een dragen / so veel hen-luiden belangt om den Prince / als voor een voornaemste Lidmaet de generale Staten des Nederlands en mis dien recht hebbende op 't selve Nederland van alle invaſien en onderdrukkingen der vreemden te beſchermen / als daer toe by eere en eed verbonden weſende / voor beſchermmer en hooft des selven Lands in afweſen der Coninklijker Majeſteit te kennen / aensien en daer voor te houden.

En om met de bequaemſte middelen te versien op 't feit van de oorlog-schepen van den Prince / hebben geadviseert om de Navigatie en Zeevarende neringe te conſerveren en te vorderen: dat men alle commiſſien ter Zee soude mogen cafferen / en dat sijne Vorſtelijke Genade stellen soude eenen souverein Admirael / die andere Capiteinen daer toe bequaem weſende aennemen / die onder den Admirael dienen en van de selve hare bestellinge hebben / en dat men den Capiteinen en haer volk aennemen soude op soldye of anders / so dat sijne Excellentie best soude dunken / en dat den Admirael de Capiteinen soude mogen aennemen na voorgaende informatie en advijs van de Watersteden / en dat sijne Excellentie soude mogen stellen Commiſſariſſen / die kennisse nemen souden op de saken ter Zee vallende.

Verscheiden andere resolutien der Staten van Holland.

Voorts zijn die van Dordrecht / Leiden en Enkhuisen gedeputeert om metten Grave van der Mark te handelen om goede ordeninge en politie te stellen over de particulier Gouverneurs / Capiteinen / bevelhebberen en andere gecommitteerden / ook byſonder over het krijgsvolk en andere die den Prince ten dienſte stonden tot beſcherminge der Ingesetenen des Lands / en tot de alderminſte overlaſtinge der Ingesetenen en Borgeren. Is mede voor best en geraden gevonden / datmen soude krijgen openinge van de Chartres van Holland / berustende op 't slot ter Goude daermen voor die tijd niet toe en hadde konnen geraken / en datmen aldaer soude viſiteren alle de Privilegien / stucken en munimenten den Lande van Holland aengaende / aldaer berustende / en van de selve maken Inventaris en daer na copien van de principale Privilegien en saken van 't gemene Land / om die gelebert en gesien zijnde in de Steden van Holland daer na voorder gedaen te werden / so namaels best te dienen bevonden soude worden. En om 't selve geeffectueert te werden / zijn geordonneert en gecommitteert uit de Ridderschappe / de Heere van Noortwijk / en voorts uit elke Stede Gedeputeerden: des sullen de Gedeputeerden dit selve den Prince aendienen en daer toe versoecken zijn conſent. Werde mede gereſolveert datmen den Grave van der Mark aendienen en ernſtelijk versoecken soude dat zijne Genade gelieven soude ordre te ſtellen en te doen versien so best dienen soude / dat de kamer van de Rekeninge / de Regiſter-kamer / en de Griffie binnen 't Hof inden Hage in 't geheel onbeschadigt blijven mochten / mitsgaders de kamer van de Staten van Holland staende aen 't Clooſter vande Predicaren inden Hage / op dat alle regiſters / memorialen / rekeningen / stucken en pampieren daer den Landen grotelijx aengelegen was / in goeder weſen behouden en wel bewaert blijven mochten.

Voorts hebben de voorschreven Gedeputeerden geſamenderhand en eendrachtelijk hen ſelven verobligeert / en verbonden in geen accoort / appointement of vergelijkinge te treden / het zy metten Coninck ſelve of met eenige die bevel of commiſſie van zijne Majeſteit soude mogen hebben of verwerven / noch ook iet anders te doen of te beſluiten / het welke de generaliteit der Staten mochte aengaen / ſonder des Princen advijs conſent en verwilliginge daer op te hebben / en den ſelven daer in te begrijpen / so verre hy voor goed aenſage datmen sulx dede. (F. 283.

Ende tot dien einde hebben de Gedeputeerde hanttaſtinge gedaen aen de voorschreven Heere van Aldegonde / met beloſteniſſe en verklaringe by elks van hen-luiden gedaen / den Prince voorschreven getrouwelijk by te staen / en niet te verlaten totten einde toe / maer te helpen by alle middelen die hen mogelijk sonden zijn. Alſo ook de voorschreven Heere van Aldegonde van wegen den Prince van Orangien met eede sich verplicht / verbonden en verobligeert heeft / gelijk accoort / appointement of verlijkinge niet te doen noch te laten doen ſonder advijs en conſent der Staten of immers des meeſtendeels der ſelver / en ſonder der ſelver Staten en Landen daer in te begrijpen / indien en by alſo dat sy ſulks begeren. De voorschreven Gedeputeerde souden ook haer devoir en naerſtigheid doen

doen by beſchrijvinge en vermaninge aen den anderen ſteden ſo buiten als binnen Holland gelegen / en aenhouden dat zyluiden de vryheid en welvaert des Vaderlands mede ſouden willen benaerſtigen / en hen mede in 't gemene verbond begeven / en andere middelen daer toe gebruiken naer gelegentheid der ſaken. En overmits die van Delft noch in gebreke waren haer met hen-luiden te vereenigen / werde gereſolveert datmen mede aen de andere zijde beletten ſoude haer uitvaert op Waterland om hen-luiden te benauwen / en die van Leiden / als daer toe de bequaemſte middelen hebbende / hebben aengenomen 't ſelve te procureren en beſtellen / en voorts een pegelijk in den zijnen na de occurentien. En beroerende Amſterdam / verſochten en begeerden dat de Prince ſoude ſchrijven en ſenden in Denemarken en d'ander Oſterſe ſteden en doen ernſtig verſoek van wegen den Staten en Steden van Holland / dat die van Amſterdam / overmits haer vpandſchap en tegenſtand der vryheid en welvaert des gemenen Vaderlands / geen toevaert van hen-luiden gedaen en werde / maer dat zy wilden arriveren en hare vaert maken op Enkhuiſen / Hoorn en de Steden daer ontrent henluiden toegedaen zijnde / of in de Maze en op Dordrecht al waer zy-luiden de plaetſen en andere gelegentheid ſo bequaem ſouden vinden als tot Amſterdam.

„ Ook heeft de voorſchreven Heere van Aldegonde
„ verklaert d'intentie van den Prince te weſen dat ge-
„ houden ſoude worden vryheid der Religie / ſo wel
„ der Gereformeerde als der Roomſer / en dat een pe-
„ gelijk in 't zijne in 't openbaer en in Kerken of Ca-
„ pellen ſo dat gevoechlijkſte by de Overheid ſoude ge-
„ ordonneert worden / ſouden gebruiken vrye exercitie
„ der ſelver / ſonder dat daer pemand empeſſchement /
„ hinder of moejenisſe gedaen ſoude worden / en dat de
„ Geeſtelijke perſonen in haerluiden ſtaten vry en onbe-
„ commert blijven ſouden / ten ware zy-luiden hen ver-
„ toonden vpanden of hen miſhandelden jegens het
„ gunt voorſchreven is / en dit al ter tijd en wijlen toe
„ dat by advijs van de gemene generale Staten der
„ Landen van herwaers-over anders ſoude mogen
„ werden geordonneert / met welke intentie van den
„ Prince de voorſchreven Gedeputeerde in als henlui-
„ den conformeerden.

Werde mede gereſolveert dat d'onkoſten dienende ſo tot defenſie van 't gemene Land als tot de bevrijdinge van de rivieren en wegen / de onderhoudeniſſe der ſoldaten en krijgsluiden / en diergelijke / alrede gedaen en die noch gedaen ſouden werden / eenpaerlijk en in 't gemeen gedragen ſouden werden over de Steden en platten Lande van Holland / by alſulke contributien als namaels daer toe gevonden ſouden worden. En ſouden de Steden van Holland van doen voortaen goede correſpondentie houden met den Prince / en onder malkanderen / met ſchiere overſchrijvinge aller gelegentheid en geſteltenisſe van elke plaetſe / en hebben de Gedeputeerden aengenomen elx in den haren daer toe te deputeren perſonen daer toe bequaem weſende een of twe om 't ſelve te effectueren.

DAer na is in de vergaderinge gekomen de Grave van der Mark Heere van Lume / alwaer alſdoen geopent en geleſen werde de commiſſie by de Prince van Orangien hem verleent totten gouvernemente en als beſtelde Overſte over Holland / met verſcheiden poincten en articulen van ſchiere inſtructien / daer beneffens der regeringe des Lands en der krijgsvolk aengaende na vreden inhoud der ſelver commiſſie en inſtructie hier na volgende:

Commiſſie by den Prince van Orangien gegeven

WIlhelm door de gratie Gods, Prince van Orangien, Grave van Naſſau, van Catzenellenboge, van Vyanden, van Dietz, van Bueren, van Leerdamme, &c. Heere en Baron van Breda, van Dieſt, van Grimbergen, van Arlay, van Noſeroy, &c. Burg-grave van Antwerpen en van Beſançon, Stadhouder en Capitein Generael over Holland, Zeeland, Weſt-vrieſland en Utrecht. Alle die deſe ſien of getoont ſullen worden ſaluit. Alſo eenen yegelijken kennelijk en openbaer is, dat de Hertog van Alva metten Spangiaerden en haren mede-hulperen, voorgenomen heeft des Coninklijke Maj. Nederlanden te brengen, dwingen en t'onderdrucken tot de uiterſte ſlavernye, ellende en vernielinge, geen acht of regard nemende op eenige remonſtrantien der Staten of Gedeputeerden der ſelver Landen, gene privilegien, rechten of goeden uſantien, ſijne voorneminge tegen ſijnde, eenige plaets of effect vergunnende, gene welvaren der ingeſetenen noch aen lijf of ziel ter herten nemende, klein en van niet achtende de verbreidinge der glorie Gods en ſijnen heiligen woorde, voorder inſtellende nieuwe ongehoorde en verderflijke ſchattingen en exactien en tot een gehele verdelginge en verdervinge alder welvaren onder Edel en onedel, en beſonder van alle Coopmanſchap, handel en wandel, niet alleen der ſelver Nederlanden, dan ook allen anderen vreemde Natien in den ſelven Landen haren handel en traffijke doende, noch is opſtellende en met geweld aendringende den tienden, twintigſten en hondertſten penningen, en dit boven alle tyrannye en overlaſt aen alle vrome en gehoorſame Onderſaten des Majeſteits ſo uitgeweken als in den ſelven Nederlanden gebleven ſijnde beweſen, met die te doen vangen, pijnigen, hangen, uitroepen, bannen, hare goederen t'annoteren, confiſqueren, en tot een roof te ſtellen anderen haren dochteren en vrouwen te ſchenden, met Spangiaerden en krijgsvolk t'overvallen. En alſulken moord en woedery doende over dien, die volgende hare vryheden en andere accoorden onbeſwaert van krijgsvolk behoorden te weſen, dat nimmermeer diergelijken gehoort en is. Sulx dat des Majeſteits getrouwe en gehoorſame onderſaten tot verbiedinge van Gods glorie en dienſte ſijns Majeſteits, tot bewaringe aller vryheden en tot haers lijfs en welvaren verſekeringe, gedrongen en gedwongen worden tegens alſulke onchriſtelijke, onrechtige en onmenſchelijke voornemen tot eenen noodlijken en rechtigen tegenweer en defenſion, verſoekende ten dien einde aen ons, Wilhelm Prince van Orangien, Grave van Naſſau, &c. als mede een principael lidmaet en Gouverneur in den ſelven Nederlanden van Holland, Zeeland, Weſt-Vrieſland en Utrecht zijnde, hulpe en byſtand door ons hen-luiden gedaen en geſchikt te worden, volgende welke bevindende met der daed des Hertogen van Alva, der Spangiaerden en haren medehulperen voornemen alſulk te weſen, hebben wy beholden onſe eere en plicht niet mogen nalaten alle mogelijke en vorderlijke middelen te ſoeken om den ingeſetenen der ſelver Nederlanden hulp en byſtand te doen, om van alſulken ſlavernye en tyrannye bevrijd te mogen worden, tot welken einde, wy Wilhelm Prince van Orangien, Grave van Naſſau, &c. nu wederom een krijgsruſtinge in den name Godes almachtig aenvangende en ons ſelfs te velde gevende, aenmerkende den ſtaet der ingeſetenen van Holland en de ſelve ſonderlinge ter herten nemende, hebben wy niet willen nalaten de ſelve met ſonderlinge onſen Overſten Bevelhebberen en krijgsvolk op het vorderlijxſte te voorſien en te hulpe te komen, om te beter en gereder voor alle geweld des Hertogen van Alve en der Spangiaerden beſchermt te mogen werden. En want wy verſekert zijn van de goede en getrouwe affectie die tot deſe ſaken is dragende de Edele welgeborene onſe lieve en wel beminde neve Wilhelm Grave van der Mark, Heere van Lume, &c. En dat ook de ſelve onſe lieve Neve tot d'ontreddinge der Nederlanden, noch lijf noch goed of bloed daer voren t'employeren hem is beſwarende, en in 't faict van oorloge ervaren is. So ontbieden wy eenen yegelijk dat wy den ſelven onſen lieven Neve tot deſen, in manieren navolgende, als onſen beſtelden Overſten in Holland hebben aengenomen en aennemen mitſdeſen, verlenende hem tot deſen einde deſe onſe commiſſie om ons of in onſe abſentie onſen generalen Lieutenant gehoorſaemheid alle tyden bewijſende, de ſelve in

aen den Grave van der Mark.

alle sijne puncten en articulen t'exequeren, hem macht en bevel mitsdesen verlenende om also veel krijgsvolk en soldaten aen te nemen, als hy tot de meeste versekeringe van den Landen en de minste beswaringe der selver, by goede en rijpe advijs oorbaerlijken bevinden sal te wesen, daer over Oversten, Hopluiden en Bevelhebberen te stellen om met den selven tot des Majest. dienste onder onsen gouvernemente te versekeren de Steden, Sterkten, en 't Land van Holland, bedwingende met alle mogelijke en behoorlijke middelen daer toe den onwilligen en rebellen, beschuttende alle die hem goedwillig onder onsen bevel en gouvernemente sijn begevende. Ook d'ingenomen Steden, Sterkten of platte Landen te mogen fortifieren en versterken daer sulx nodig sal sijn, om te beter bewaert en beschermt te mogen worden, doende d'ingesetenen en onderdanen over al sweren den Majesteit als haren Conink en ons als haren Gouverneur alle gehoorsaemheid en bystand te willen doen tegen den Hertog van Alva, den Spangiaerden en alle anderen haren medehulperen, tot ontreddinge der Nederlanden, en vorderinge van Godes glorie, houdende onsen lieven Neve na sijn uitterste en beste vermogen onder den krijgsluiden goed regiment, ordre en discipline, ten einde de goedwilligen niet beschadigt en anderen tot eenen afkeer en wederstand getogen en worden. En sal onsen lieven Neve en Overste als Raden en Commissarissen van onsent wegen by hem hebben en daer voor houden, de gene die wy daer toe verordineert hebben of noch verordineren en committeren sullen mogen, op dat onsen lieven Neve en Overste met raed en advijs van den selven, sijne Commisse in alle voorvallende saken exequeren. En dien navolgende by advijse van den selven (gelijk in allen anderen saken) te mainteneren, den Overigheden in hare autoriteiten in steden of Vlecken, die hen goedwilliglijk tot onsen gouvernemente sullen begeven, op dat de Justitie aldaer haren trein en voortgang tegen een yegelijken, so geestelijke als weerlijke personen, volgende de rechten, vryheden, costuimen en privi-
(F. 284.) legien mach hebben en gehouden worden. Sal ook mede so wel de Catholijken en Geestelijken in hare Religie als d'andere goede Euangelise, in schut en scherm nemen, sonder dat d'een d'andere sal mogen injurieren, overlast of hindernis aen doen, verbiedende sulx op hoge straffe. En sal mede onsen lieven Neve en Overste met advijs als voren goede toesicht en regard nemen dat des Majesteits Excysen, Impossten, tollen, domeinen, en alle andere inkomsten by goede en getrouwe personen ontfangen worden. En de selve in goede bewaringe stellen om by ons ter gelegentheid tot des Majesteits dienste geemployeert te worden, insgelijks mede te laten doen en geschien van den inkomsten der Seden, Sterkten, Dorpen, Landen, of gemeenten om tot den meesten nut der Landen door ons, of van ons daer toe commissie hebbende, geconverteert of uitgegeven te worden. Verbiedende ook alle sijne krijgsluiden, bevelhebberen en anderen van wat qualité of conditie die binnen de Landen sijn sullen, dat hem niemand en vervordere, eenige brieven, registeren, boeken, instrumenten, privilegien of andere papieren hoedanig die wesen sullen mogen, te verduisteren, verleggen, verworpen, wech nemen, vervoeren, verscheuren of te verderven en verdonkeren in eenige manieren, en sich derhalven t'onthouden van te plonderen eenige Secretaryen, of andere Rentmeesters, Accijsmeesters, Controlleurs, Notarisen, en diergelijke Ontfangeren, of Schrijveren boeken, papieren of dat eenigsins daer aen kleven soude mogen, en dien navolgende geen kisten of kassen met brieven, papieren, of reken-boeken, geladen aen te tasten of in eeniger manieren te verderven: dan sal onsen lieven Neve terstond goede bequame personen ('t sy van deselve die de bewaringe tot noch toe gehad hebben, of anderen, na hy die personen by advijs als boven gequalificeert bevinden sal) ordineren die sonderlinge regard en bewaringe van desen op publijke versekerde plaetsen sijn doende om gevisiteert en gebruikt te worden als sulks notelijk bevonden sal worden. En of het ware dat wy eenige Steden, Dorpen, gemeenten of privé personen verlenen mochten eenige onse sauvegarde, willen wy dat onsen Neve bewarende en voorstaende onser Hoogheid daer in naer krijgs-gebruik rigoreuselijken straffe alle de gene die eenige overlast waren doende. Gelijk ook onsen lieven Neve hem wachten sal, en ook allen anderen op hoge straffe verbieden, dat niemand hem en onderwinde eenige goedwillige Catholijke of Geestelijken te beschadigen, 't sy aen hare personen of goed. Noch ook niet te plonderen of te schenden eenige Kerken, Cloosteren of Cappellen tot grote onordentlijkheid en blamatie van alsulken onsen Heiligen voornemen en onse krijghandelinge. En by also verre eenige Cloosteren of andere plaetsen verlopen werden van den geestelijke personen, sal hy by advijs als voren goede luiden doen stellen, die alles goede acht slaende in bewaringe nemen, om daer voren te responderen: na dien ook eenige speciale commissie van ons sijn hebbende op sekere plaetsen, Steden, Landen, Dorpen in Holland gelegen, als tot Enkhuisen, daer ontrent en elders daer wy om de Zeehandelinge t'avanceren en te bewaren, onsen Oversten alrede gesonden hebben, of noch namaels souden mogen senden of stellen. So verklaren wy dat onse meninge niet en sy al sulke speciale commissien door dese commissie te verminderen, veranderen of ergens in te verergeren, dan willen en gebieden dat sy alle te samen d'een den anderen hulpe en bystand des noods of versocht sijnde, doen sullen, om by een ieder geexecuteert te worden 't geen hen belast is, en ook tot conversatie daer sulks sal nodich bevonden werden. Willende en ordonnerende daerom dat onsen lieven Neve metten selven onsen gestelden particuliere Oversten of bevelhebberen, en die wederom met onsen lieven Neve in Holland of Zeeland sijnde, goede correspondentie sullen houden. Adverterende een yder den anderen dagelijks van den staet, nood en voorderinge der Quartieren daer een yder hem gestelt heeft en tegenwoordich is, om also in tijden d'een d'ander alle inconvenienten helpen te voorkomen, en dat een ieder sijn dingen daer na des te beter hebbe te reguleren. En want wy dese onse commissie nagekomen en geeffectueert te worden gantschelijken van meninge sijn: so bevelen wy eenen iederen ernstelijk hem achter-volgende dese commissie met sijn aenkleven te gehorsamen en onderwerpen onsen Lieven Neve voorschreven, die ons en in onse absentie onsen Lieutenant Generael gehoorsamig sijnde te geven dese commissie en sijnen aenkleven, hem wachten sal iet t'attenteren of ymand eenige hinder of overlast te doen of te laten geschieden in eeniger manieren. Des t'oorkonden hebben wy dese met onsen name geteikend, en ons Secreet-segel daer beneffens doen drucken in Placcate. Gegeven tot Dillenburg, opten N. dach der maend van N. in den jare ons Heeren 1572.

De instructie by den Prince van Orangien aen den Grave van der Mark gegeven / was inhoudende 18 articulen die hy wilde geacht en gehouden te werden als of die mede in sijn commissie waren gestelt / en was van woorde te woorde als volgt:

Instructie by de Prince van Orangien aen den Grave van der Mark gegeven.

EErstelijk verklaren wy Wilhelm by der gratien Gods Prince van Orangien, Grave van Nassau, &c. Dat wy des goede vertrouwen hebbende dat onse lieven Neve en Veld-overste in Holland geen onnutte of onlijdelijke kosten sal doen, door dien wy hem vry gelaten hebben also veel krijgs-volk aen te nemen als hy oirbaerlyk sal bevinden op de executie van sijnder commission, mits doende grote onnodige nombre van peerden, of soldaten versamelende tot grote kosten van den landen en tot kleine assistentie van onsen groten krijgsleger, 't welk van allen wegen en quartieren van geld en andere nooddruftigheid geholpen sal moeten worden, het welke wy onsen lieven Neve insonderlinge acht te willen nemen, ernstelijk willen ontboden hebben, &c.

2. Sal ook onsen lieven Neve de steden en sterkten terstond niet voor rebel en wederspannig houden, die on-

onſen garniſoenen gehelijken refuſeren, of die de ſelve niet dan tot ſekere nombre ſouden willen ontfangen, als geen vyand voorhanden of anders nood ſulx vorderen ſoude mogen, mits dat ſy anderſins met geld en proviande ons of den onſen zijn aſſiſterende, en ons den behoorlijken eed ſweren en in andere ſaken gehoorſaemheid bewijſen.

3. Voorts ſal onſen lieven Neve na ſijn beſte vermogen de landen, ſteden of gemeenten wederom ſtellen en brengen tot hare oude vryheden, rechten en privilegien, en dien onvermindert der Overigheid in den landen, ſteden, vlecken of gemeenten, in haren autorité mainteneren en een yegelijk in ſijn ampt ſtant en plaets laten blijven: ten ſy dan met behoorlijke informatie bevonden werde dat yemant van dien hem tegens 't gemene lands welvaren of onſen voornemen wrevelich ware oppoſerende.

4. En want in de commiſſie geinſereert is dat onſen lieven Neve in ſchut en ſcherm ſal nemen de Catholijken en Geeſtelijken in hare Religie ſonder yemant den anderen overlaſt te doen, op lijfs ſtraffe, derhalven verklarende en amplierende, deſe is onſe meninge, dat in ſulken plaetſen of Kerken daer d'exercitie van ſulken Religien verſocht worden ſal, dat onſen lieven Neve terſtont beide dien goedwilliglijk ſal doen accorderen van tyden, plaetſen of Kerken, als een yeder d'exercitie van ſijne Religie ſal doen, op dat d'een den anderen geen hinder of eenige verſtoringe of rumoer en make, daer toe onſen lieven Neve goede en ſcherpe toeſicht en ſtraffe ſal op hebben en doen geſchien, op dat alles in ruſte en vrede gelecht moge worden. Daerom ook niemant hem het Predicatie-ampt onder de Euangeliſen aennemen ſal, ſonder eerſt den Overheid of onſen Overſten vertoont te hebben. Om dat gene onbequame perſonen van ſelfs tot ſulken ampt geadmitteert en mogen werden, en en ſal niemant by de Overigheid tot ſulken ampt van der gemeente of eenige van dien geroepen zijnde gerefuſeert worden, 't ſy dan door merkelijke redenen en oorſaken tegens ſijnen perſoon geallegeert en bevonden werden.

5. Sal ook mede de Overigheid over al geſteld zijnde als voren, belaſten en bevelen gelijke toeſicht en regard te nemen, ſchut en ſcherm recht en billikheid te doen een yegelijken ſo van d'eene als van d'andere Religion zijnde.

6. Sal ook onſen voorſz lieven Neve met advijs van onſen Commiſſariſſen macht hebben t'ordineren en ſtatueren proviſionelijken, en met verminderinge van eenige vryheden en privilegien alles wat tot nut, welvaren en ſecurité der Landen ſal mogen dienſtig weſen, en hier toe nemen advijs van de Overigheid en principalen der ſelver plaetſen, om te beter en bequamer met goede kuntſchap der Landen alle ding geſtatueert te worden.

7. En want ſonderlinge ſchadelijken en ſuſpect zijn in deſen tyden alle onbehoorlijke verbodene heimelijke vergaderingen by dage of by nachte, om welke oorſaken die te geſchien gepretendeert ſoude mogen worden, ſal daer om goede toeſicht nemen dat de ſelve niet en geſchien, doende de ſelve op hoge ſtraffe verbieden alle plaetſen.

8. Item den ingeſetenen eerſt en voor al doen ſweren den navolgende eed in forma, en voor rebellen en wederſpannigen houden die de ſelve niet en ſullen willen doen in forma, of anderſins d'effect van dien met hare belofte by eede geſterkt zijnde volbrengen of ſolemnelijken preſteren.

Den Eed.

9. DAt ſy den Conink onder mijn Heere den Prince van Orangien Grave van Naſſouwen, &c. trou en hold zijn ſullen, en voorts ſijne Excellentie gehoorſaem in alle 't hy hen-luiden ordineren en bevelen ſal dat tot vorderinge van der eere Gods, dienſte ſijns Majeſteits, tot welvaren, verloſſinge en vryheid van den Landen, hare Steden of gemeente werd dienende, dat ſy de vryheid en privilegien van de Landen en hare Stad, vlecke of gemeente ſullen voorſtaen, en 't welvaren van dien beneerſtigen. En dit alles in ſulken verſtand, dat ſy geen accoort of appoinctement maken of in eenige handelinge treden ſullen, metten genen die daer van ſouden mogen ſeggen laſt te hebben van de Coninklijke Majeſteit, of anderen ſijne conſoorten, dienaren of overſten Gouverneurs, in wat maniere of conditie het ſy, al waert ook ſo dat men hen privilegien en vryheden van der Stad vermeerderen en de vryheid der Euangeliſer Religie permitteren en toelaten wilde, ſonder voorgaende expres conſent van mijn Heere de Prince van Orangien, of den genen die van ſijne Excell. daer toe geautoriſeert ſal weſen, daer toe te hebben.

10. Alſo wederom ter contrarie zijne Excellentie belooft haer in ſchut en ſcherm te nemen tegen alle geweld der Spangiaerden en hare mede-hulperen, en geen accoort met ſijne Majeſteit of yemant anders van des Majeſteits wegen te maken ſonder den ſelven daer in te (F. 285.) begrijpen, en conſent van haer daer toe te hebben, welker belofte ſijne Vorſtelijke Genade haer mits deſen is doende, en des nood zijnde autoriſeren en committeren wy daer toe ſpecialijken onſen lieven neve den Grave van der Mark Heere van Lumey, &c. om ſulks van onſent wegen haer te repromitteren en te beloven.

11. Sal ook onſen lieven Neve terſtont na deſen eed doen ſweren die van beide Religien d'een d'ander niet te turberen, injurieren, of overlaſt te doen, noch ook nimmermeer tegens den anderen yet te conſpireren oft attenteren, door eenige onbehoorlijke middelen, ſonder weten en conſent van d'andere, dan een yegelijk den anderen in goede ruſt, vrede en verſekertheid der Religions halven te laten blijven en hare Overheid gehoorſamen.

12. Sal ook mede in alle platte landen, ſteden, dorpen of vlecken neerſtelijk laten onderſoeken of ook yemant die als noch op dier tyde levende den Hertog van Alva met ſijn adherenten is dienende, faveur of ſupport doende in de ſelve plaetſen, ſteden, landen of dorpen eenig goed of penningen hadde en ſulx bevinden de ſelve terſtont doen inventariſen en bewaren, ten einde de vyand daer mede niet verſterkt en worde, tot dat by ons anderſins geordonneert ſal weſen.

13. Willen en ordineren ook wy Wilhelm Prince van Orangien, Grave van Naſſau, &c. dat onſen lieven Neve, by advijs van onſe Commiſſariſſen ſonder eenige forme van Proces terſtont *defacto* verbiedende alle private autorité en geweld, reſtituere alle uitgewekene ſedert den jare 1565. ter cauſe van de Religie, confederatien, preſentatien van requeſte of het aenkleven van dien (als van ſaken tegen alle recht en billikheid gedaen zijnde) ſuſpect en gebannen zijnde alle hare exterende of noch voor de hand ſijnde meuble en immeuble goederen, ſamt de profijten en emolumenten daer van voorts aenkomende, die haer van wegen Coninklijke Majeſt. ontbruikig door confiſcatie gemaekt zijn: 't zy dan dat de ſelve verhuert of ook gealieneert of noch in bewaringe van wegen Coninklijke Majeſt. mochten weſen, ſonder den beſitter of bewaerder eenige reſtitutie te doen van ſijne verſchotene pachten, kopinge, bewaringe of anderſins. Sonder dat ook de uitgewekene of gebannenen voor deſen tijd *defacto* ſouden mogen eiſſchen eenige renten, pachten, of profijten van de leſt-ledenen jaren van ſes, ſeven 68 totten jegenwoordige reſtitutie toe. En ſal ook onſen lieven Neve alſulke proviſie op eenige andere perſonele actien vervallende, erven, legaten, of andere diergelijke gerechtigheden *defacto* niemant toelaten of conſenteren dan partyen op behoorlijken tyden aen haren competenten Rechter renvoyeren, om by dien daer in gediſponeert en gedetermineert te werden na behoren. So nochtans dat onſen lieven Neve niemant *defacto ad extantia bona mobilia vel immobilia, vel ad fructus, commoda & emolumenta eorundem* ſal reſtitueren en redintegreren, het ſy dan dat genoegſaem gebleken ſy, dat alſulke goederen den eiſſcher ten tijde voorſz toebehoort hebben, en eigen geweeſt zijn, en dat hy die door ſaken voorſz en confiſcatie ſedert den jare voorgenoemt verloren heeft, reſerverende een yegelijk zijn gerechtigheid van hypoteken, renten of andere ſervituten

ten die yemand op alsulke goederen soude mogen pretenderen hem te competeren.

14. En want boven al notelijk zijn sal tot onderhoud van het krijgsvolk so by onsen lieven Neve als by ons en anderen onsen Oversten zijnde, dat penningen uitten gemeente gefurneert werden, daer mede de selve betalinge sal mogen geschieden, om te beter regiment onder dien te mogen houden, en de minste schade en plunderinge d'onderdanen te doen, en dat tot sulke furnissement van penningen notelijk werd zijn in elke stede, vlecke of gemeente sonderlinge receveurs te hebben, voorts een of twe generale dien de particuliere hare penningen overleveren, om voorts aen onsen lieven Neve en ons bestelt te worden tot betalingen der soldaten of krijgsluiden. So willen wy dat onsen lieven Neve alsulke speciale receveurs by goeden advijse van onse Commissarissen en die van de gemeente ordinere, die alsulke penningen bestellen sullen in handen van onse receveurs generaels, die wy daer toe geordonneert hebben. En sal onsen lieven Neve de selve receveurs gelijk onse Commissarissen beschutten, beschermen, voorstaen, en om alsulx t'exequeren alle hulp en bystand en versekeringe doen hebben.

15. Sal mede onsen lieven Neve goede toesicht nemen op de wacht in alle steden en den gehelen lande, en die wel neerstelijk laten besichtigen, en op andere krijgs-saken en aenslagen goed regard nemen.

16. En sal alle vlijt en naerstigheid doen om met alle mogelijke sachtmoedigheid en mildigheid, de herten so van de Catholijken als anderen te winnen.

17. Sal onsen lieven Neve hem mede wachten van yemand te beschadigen van den Roomsen Rijke, van de onderssaten des Majesteits van Vrankrijk, Engeland, Denemarken of Sweden zijnde, so lange hy onse commissie is exequerende, en hem als onsen Velt-overSten is dragende, ontbiedende ook sulx allen anderen Capiteinen te water en te lande.

18. Dit alles hebben wy Wilhelm Prince van Orangien, Grave van Nassau voorsz, &c. geordonneert stad en effect by provisie te sullen hebben en zijn voortgangen onverbrekelijken behouden tot dat daer in andersins geordineert en gedisponeert sal worden, des t'oirkonden hebben wy dese met onsen name getekent, en ons secreet zegel daer beneffens doen drucken tot Dillenburg opten 20 dag der maend van Junio, inden jare ons Heeren 1572. en was onder getekent, *Guillaume de Nassau*, en wat leger, by bevele van sijn Excellentie, onder getekent, *Bruynink*, hebbende een opgedrukt Zegel van roden Wasse.

EN also na de voorsz openinge en lecture de Grave de Gedeputeerden dede voorhouden, om by haerluiden op der selfder commissie ontfangen en gelent te worden, mits dat hy te vreden was en verklaerde ter presentie van de voorsz Commissaris, de Heere van Sint Aldegonde sijn uiterlijke meninge te zijn, de voorsz commissie in der voorsz forme t'aenvaerden en te volkomen: so hebben de selve Gedeputeerden verstaen en geresolveert, dat zyluiden den voorsz Grave op de voorsz commissie en instructie, mits zijne Genade toesegginge van in als 't self de te willen achtervolgen, als Overste in Holland souden ontfangen, houden en aensien met alder reverentie, dienstwilligheid en behoorlijke obedientie, doende over sulx zijne Genade over zijnder zijde daer op aen handen der voorschreven Commissaris van wegen den Prince van Orangien, en der Gedeputeerden van Dordrecht, van wegen de andere steden en 't land van Holland, sekerheid en verplichtinge by handtastinge, als wederom ter andere zijde de voorsz Gedeputeerden alle te samen gedaen hebben de handtastinge en belofte aen den voorsz Grave van der Mark.

IK hebbe hier voren verhaelt, hoe dat die van Vlissingen in Zeeland, haer aen de zijde van den Prince van Orangien hadden begeven, en dat zy door de komste van Jonkheer Jeronimus 't Seraets en het krijgsvolk, seer kloekmoedig geworden waren: Nu is 't tijd dat ik ook haer alhier gedenke. Als nu 't Seraets aldaer ontfangen was als Gouverneur, so is Jonkheer Willem van Treslong eenigen tijd daer na wederom getrocken, en de Grave van der Marck heeft op hem commissie gepasseert den 20 July als Gouverneur en Superintendent van den Briele en het Eyland van Voorne. De uitheemse Vaendelen nu tot Vlissingen gekomen zijnde, so zijn sy heel moedig geworden en met open Vaendels voor Middelburg getogen, om hare vyanden uit te locken, dan also die van binnen niet uit en quamen en dat haer niet raedsaem en dochte aldaer belegreinge te maken, so zijn zyluiden sonder yet besonders uit te rechten, wederom van daer gescheiden, deilende haer ten platten lande in de dorpen, en besettende ook selfer huis of kasteel ontrent Vlissingen gelegen Souburg genaemt. Die van Middelburg op datse niet en souden schijnen te vresen, zijn des nachts den 23 Juny subijtelijk met vliegende Vaendels en hen ganssch geweld uit der Stad getogen met eenig grof geschut en zijn voor Souburg gekomen. De Francoise of Walse soldaten die daer op in garnisoen lagen zijn uitgevallen, maer de Spangiaerden ontfingense so, datse haer vlucht wederom namen op 't huis of kasteel. De Spangiaerden hebben het grof geschut gestelt en seer hard op de muren geschoten. Die van Vlissingen hebben daer jegens een deel volx uitgesonden tot ontset van den selven huise, en hebben twe strenge schermutselingen gehouden tegen den anderen, een voormiddag en een namiddag, doch zijn gedwongen te wijken, en misten in als ontrent 40 soldaten, maer aen de zijden der Spangiaerden bleven ongelijk meerder. Die op Souburg lagen, mistrouwende 't selve te mogen houden tegen haerder vyanden geweld (also 't ook van hen selfs niet wel houdelijk en was) hebben 't selve verlaten, en zijn na Vlissingen getogen, ontschuldigende haer datse niet buspoeders genoeg en hadden gehad, nochte ook andere noodsakelijke dingen om een beleg te weerstaen. Die van Vlissingen met die van der Veere vielen dagelijx uit, en schermutseerden met haer vyanden, dan en is in de selve schermutsinge niet vertellens weerdig uitgerecht, anders dan dat het krijgsvolk van die van Vlissingen alle dage vermeerderden, waer door haer den moed ook groeiden, sulx dat zy dachten het verloren huis of kasteel wederom te verkrijgen, en gereetschap daer toe gemaekt hebbende om daer voor te komen, so hebben de Spangiaerts merkende de plaetse niet sterk te zijn, haerluiden niet dorven verwachten, maer zijn na Middelburg vertrocken, over sulx namen die van Vlissingen Souburg wederom in. Als die van Vlissingen nu haer gesterkt vonden van krijgsvolk, hebben zy haer ook te water toegerust, en also onlanx daer na een schone Vlote schepen uit Portugael aldaer aenquam, die niet en wisten van dese veranderinge, en geladen waren met alle kostelijke specerye, en daer ook niet weinig gelds by en was, so hebben zy de selve Vlote genomen en aengeslagen, de schepen ontladen, de goederen verkocht en tot haerder beschuttinge gebruikt, want de goederen waren een seer groten schat waerdig. Hier door en kregen zy niet alleen groten moed, maer ook grote toeloop van Coopluiden en andere uit Engeland en elders, die aldaer aenquamen om de goederen te kopen en haer profijt mede te doen.

Die van Vlissingen door dese rijke buit beter middel gekregen hebbende, en wel wetende hoe veel aen den zeevaert gelegen was, hebben eenige schepen ten oorloge toegerust, om te beletten dat die van Middelburg geen victualie en soude toegevoert worden, want sy geerne de selve stad in haerluiden geweld hadden gehad, om dat zy van 't gehele Eiland van Walcheren meester zijn souden: maer de stad was te wel met volk beset, sulx dat de goedwillige, die wel genegen waren met henluiden aen te vallen, daer niet en konden uitrechten, nochte en dorsten haer niet eens openbaren: niettemin sy hebbense seer benaut, so te water als te lande, want sy in korten tijd wel 150 schepen op

Zee

Wat die van Vlissingen bestaen.

Die van Vlissingen verlaten Souburg.

Die van Vlissingen krijgen Souburg weder.

Die van Vlissingen bekomen een groote buit van schepen uit Portugael komende.

(F. 286

Zee hadden / meeſt al kleine ſchepen die wel ter zepl waren en niet diep en gingen. Ontrent deſen tijd werde de oorloge ſeer wredelijken gedreven / want ſo wie van den Gereformeerden gevangen werde / al en warent ſchoon geen krijgſluiden maer borgers of Coopluiden / die dede den Hertog van Alba terſtont ſonder genade als rebellen ophangen en ter doot brengen. Wreetheid aen beiden ſyden. Maer door de Vliſſingers (die nu de Stede van Zierikzee in 't land van Schouwen met het gehele Eyland mede in haer-luiden verbond hadden mette meeſte platte landen) reſolveerden ook alle Spangiaerden dieſe kregen van gelijken te doen / ſulx dat ſy luiden alle de Spangiaerden die ſy bequamen terſtont deden ophangen / ſonder eenige te willen rantſoeneren van wat qualiteit die waren / en als ſyder te vele teffens gevangen hadden / bonden ſy twe en twe te ſamen en ſtieten die tot Vliſſingen levendig van 't Bolwerk in de Zee / en verdronkenſe / ſullis datter ſeer vele van beiden zyden om 't leven gekomen zijn.

OP Sacramens avont gaven de Magiſtraten van der Veere een maeltijd / alwaer de Gouverneur Jeronimus de Heraets mede was eten. De ſoldaten aldaer in Garniſoen weſende / vielen des namiddaegs aldaer in de Kerken / en ſmeten de Beelden en Altaren aen ſtucken / want dus lange waren die noch aldaer blijven ſtaen / en ſo de moetwilligheid groot was / ſo begonden eenige die in 't Choor waren / alwaer de wapenen van alle de Heeren van der Oorze hingen / de ſelve wapenen mede aen ſtucken te ſlaen. Dit ſelve aengedient zijnde den voorſz 't Heraets / is vande tafel opſtaen / temlijker wijſe beſchonken zijnde / en is alſo met een furie in de Kerke gelopen en trok ſijn rappier uit / en eer men hem konde gewaer worden of ſijn voornemen beletten / ſo heeft hy der een of twe doorſteken / en ſoude meer gedaen hebben / ten ware 't ſelve door eenige belet ware geweeſt. Als deſe daet van de andere ſoldaten aldaer in Garniſoen leggende gehoord en verſtaen was / quam daer een ſeer groot rumoer en beroerte onder / en liepen met haer geweer voor ſijn logement en wilden hem doodſlaen / ſcheldende hem voor een moorder en Papiſt / dan de ſake werd door den Ballin Rolle, de Heere van Herpt en eenige andere geſtilt en verdragen: dies niet te min ſo quam hy van deſe ure af in eenen geduurigen en groten haet onder alle het krijgsvolk onder ſijn gebied ſtaende.

Beeldſtorme-rye binnen der Veere.

Den Gouverneur 't Heraets doorſteekt 2 ſoldoorners

Tochte der Vliſſingers Vlaenderen.

Die van Vliſſingen hebbende nu ſeer veel uitlandig krijgsvolk / wilden eens beſoeken wat ſy in Vlaenderen ſouden konnen uitrechten / en zijn over ſulx met eenen groten hoop volx in Vlaenderen over gevaren en hebben voor het eerſt ingenomen Ooſtburch en Aerdenburch / en aldaer met eenige borgeren van Brugge / goede intelligentie gemaekt hebbende / zijn voor Brugge gekomen / en hebben 't ſelve uiten name van den Prince van Orangien opgeeiſcht / dan niet jegenſtaende de goede intelligentie die ſy daer hadden en konden niet uitrechten / want de meeſte menigte waren van opinie datſe de ſake noch wat ſouden aen ſien / op aventure of de Prince van Orangien eenige tegenſpoet mocht krijgen / datſe als dan haer ſelven niet in de uitterſte bederffeniſſe en ſoude brengen: 't Heraets dan ſiende dat hy niet en konde uitrechten / en wel wetende dat hy met geweld tegens ſodanigen populeuſen Stad niet en konde bedrijven / is weder van daer vertrocken: maer ſijn ſoldaten hebben eerſt alle de Kerken en Cloosteren daer outrent / beroofd en geſpolieert / en op ten huiſluiden vele moetwils bedreven. Van daer zijnſe voorts getrocken voor de ſtede van Gent / daer ſy wiſten datſe ook vele goetwillige in hadden: maer die van binnen ſonden een deel krijgsvolk tegen haer uit / die tegen hen-luiden ſchermutſeerden / ſonder grote ſchade van d'een of d'ander zyde. 't Heraets merkende dat hy niet met gemak en ſolide konnen uitrechten / en weſende dat de andere Steden van Vlaenderen hare machten 't ſamen niochten brengen / en hem den weg om 't wederkeren na Zeeland beſetten en beletten / heeft raedſaem gevonden wederom te keren daer hy dan daen gekomen was / alſo heeft hy ſijn volk 't ſcheep doen gaen / en ſonder eenig hinder wederom in Walcheren gebracht.

Ik hadde hier by na vergeten te verhalen eene van de principaelſte feiten van die van Zeeland: namentlijk den Hertog de Medina Cœli commiſſie van den Coninck van Spangien ontfangen hebbende / om in plaetſe van den Hertog van Alba het Gouvernement der Nederlanden te aenvaerden: is uit Spangien gevaren met ontrent 2000 nieuwe of verſe Spangiaerden / en met ontrent 26 Coopvaerders / geladen met alderhande koopmanſchappe / als Wolle en verſcheiden koſtelijke Spyde-waren en Specerpen. Die van Vliſſingen en de Zeelanders die de partye hielden van den Prince van Orangien / kontſchap hebbende dat den Hertog op weg was om na Nederland te komen / hebben meeſt alle haer macht van ſchepen by den anderen gevoegt en onder 't geleid van Boudewijn Ewoutſz Admirael van Zeeland / en andere ervaren ſcheeps Capiteinen hebbenſe haer waergenomen / in meninge om haer aventure aen hen-luiden te verſoeken / zijn ſy den anderen ontmoet ontrent de Vlaemſe kuſte. De Hertog en Spangiaerden en waren hier op niet verdacht / want ſy noch niet en hadden gehoord dat de Prince van Orangien ſodanige macht te water hadde / derhalven ſy te min op haer hoede waren. Die van Zeeland hebbenſe met haer geſchut dapperlijken welkoom geheten / niet gelijk men de vrienden plach te welkomen / maer gelijk men de vyanden gewoon is te tracteren / want ſy hebbenſe met ſulken geweld aengeballen / dat ſy luiden ſommige der ſelver in den grond geſchoten hebben / de meeſtendeel haer opgevende / hebben ſy in haer geweld gekregen / van de 26 Coopvaerders ſeid men / daer maer drie ontkomen te zijn / d'ander zijn al tot Vliſſingen gebracht. De Hertog van Medina Cœli is niet ſonder groot perijkel en ſchade met eenige kleine Biſcayſe ſchepen met ſoldaten ter Sluys in Vlaenderen aengekomen / en eenige andere ſoldaten ſalveerden haer op Rammekens en Middelburch. Die van Vliſſingen kregen hier een dappere en koſtelijke buit / want behalven dat men ſeide datſe wel ontrent 200000 kronen in geminten gelde kregen / ſo ſeid men de koopmanſchap en waren wel geeſtimeert te zijn geweeſt weerdig te weſen / 4 of 500000 kronen / hoewel 't ſelve niet ſo veel en ſtrekte / noch te profijte en quam van de gemene ſake. Men derf hier niet vragen of de moet der Vliſſingers hier door wies en vermeerderde / nademael het van allen tyden ſo geweeſt is / dat een kleine victorie den victorieuſen de moet doet waſſen / en byſonder wanneer men ſo goede en rijke buiten bekomt ſonder ſelf eenige beſondere ſchade te lijden. De Hertog van Medina Cœli blijde zijnde dat hy 't noch ſo ontkomen was / is van der Sluys op Brugge gereiſt en van daer voorts by den Hertog van Alba / geen goet contentement hebbende van ſijne eerſte ontmoetinge. Hy is ſekere tijd lange by den Hertog van Alba gebleven / en ook met hem voor Bergen in Henegou geweeſt / dan hy en heeft de regeringe des Lands niet willen aenvaerden / achtende voor dwaesheid dat hy d'oneere die hy op den Hertog van Alba ſach komen / daer hy ſelve oorſake af was / op hem laden ſoude. Aldus heeft hy den Coninck van alles geadverteert / en verkregen dat hy wederom in Spangien ſoude mogen keren / latende den Hertog ſelfs ontwerren dat hy verwert hadde.

De Hertoge de Medina Cœli komt in Nederland om in plaetſe van den Hertog van Alba te gouverneren.

Die van Vliſſingen meenden binnen der ſtad van der Goes in Suytbeveland het naeſte Eyland veel goede en getrouwe vrienden te hebben / en op dat het krijgsvolk niet met onprofijt by hen en ſoude blijven / hebben 't Heraets belaſt voor der Goes te trecken om 't ſelve in te nemen. Alſo heeft hy ſijn volk wederom te ſcheep doen gaen / en met hem genomen hebbende twe ſtucken geſchuts is hy in 't Eyland gekomen en getrocken na der Goes / en voor geſonden hebbende een goed deel Francoyſe Schutten / hebben in een dorp by der Stad leggende de Schiltwacht dood geſlagen / en menende de ſoldaten die aldaer lagen t'overvallen / ſo zijn de ſelve haer gewaer geworden en door de duiſterheid des nachts ontkomen voor ter Goes / daerſe bin-

Die van Vliſſingen en Zeland ſtrijden geluckelijk tegen de vloot van den Hertog de Medina Cœli.

't Heraets trekt voor de ſtad van der Goes.

binnen gelaten werden. 't Seraets is met het volk gevolgt tot voor de Stad / en heeft door eenen Trompetter de Stad doen op eisschen / uit den name van den Coninck van Spangien en den Prince van Orangien als sijnen Stad-houder. Die van binnen gaven voor antwoorde dat sy de Stad voor den Coninck bewaerden en schoten na den Trompetter / 't welk 't Seraets verstaende heeft de twe Veld-stuckens die hy met hem gebracht hadde / na de Poorte doen brengen en den naest-leggenden Toren daer mede beschoten. Die van binnen schoten met Roers en Musquetten uitter Stad en hebbender sommige gewond en gequetst / waer door sy niet nader en dorsten komen. Maer als de vierigheid van die van der Stad wat verkout was / is hy wederom nader gekomen tot aen de Vesten van der Stad / op dat hy de goedwillige die in der Stad mochten wesen / moet soude geven haer te openbaren en pet te bestaen tot haren voordeel / maer siende dat hem niemand en repte nochte en openbaerde / heeft hy sijn krijgsvolk te rugge doen trecken / want hy sag wel dat hy ander gereetschap moest maken om de Stad met geweld te krijgen. De Spangiaerden daer binnen leggende siende den aftocht / zijn uitgevallen om in de achterste te slaen / dan sy vondense in slag-orden trecken / sulx datse haer geen schade en konden doen.

De meninge van 't Seraets was de Stede van verre te beleggen / tot dat hy alle dat hem nodig was om de belegeringe te continueren / soude hebben gekregen / dan horende een gerucht dat Don Frederico de Toledo de sone van den Hertog van Alva van Antwerpen aen quam met eenen groten hoop Spaensch krijgsvolk / so is hy wederom na Vlissingen getogen sonder eenige vyanden te sien. Die van Vlissingen waren qualijk te vreden / dat hy sonder pet uit te rechten of den vyand 't hooft te bieden wederom gekomen was / daerom seer gestoort zijnde / hebben hem met sijn volk de poorte voort hooft gesloten / hem de schuld gevende dat hy niet met allen uitgerecht en hadde ; over sulx sijn de soldaten op 't platte land gebleven en hebben daer veel moetwils bedreven / altemet jegens de Spangiaerden schermutserende. Daer na is de sake ter neder geleid op datter geen vorder commotie uit en soude komen / en men heeftse wederom binnen der Stad gelaten en betaelt / en andermael beraedslaegt om die van der Goes te bedwingen / en op dattet niet weder onvruchtbaerlijken en soude aflopen / is het veel ernstiger voorgenomen / want men heeft meerder assistentie versocht aen den Grave van der Mark de welke tot hulpe gesonden hebbende sijnen Oversten Lieutenant Barholt Entes van Meintheda met een deel volx / so is 't Seraets mette selve en mette Francoisen en Engelsen en met negen stucken geschuts / en alle notelijke gereetschappe totte belegeringe dienende int Eiland overgevaren en voor de stad van der Goes getogen / en hebben haer daer voren begraven en beschanst / en 't geschut geplant zijnde / beschoten de Stad wel strengelijken. Binnen der Stad waren behalven de borgeren ontrent 7 of 800 mannen / so Spangiaerden als Walen / over de welke commandeerde als Gouverneur en Superintendent van der plaetsen / eenen Spangiaert genaemt Hydro Pacieco, de welke hoe wel de Stad niet seer sterk en was / als hebbende gene wijde nochte diepe grachten / nochte ook eenige Bolwerken en Strijkweringen / hoe wel anderssins de gelegentheid seer bequaem was / seer wel gemoet was de Stad te houden / hem ook vertrouwende dat hy wel ontset soude werden / want hy hadde alle de gelegentheid aen den Hertog van Alva overgeschreven. Die van buiten beschoten de Stad en maekten een vresse by de Hoofstpoorte die groot genoeg was / de welke ter middernacht bestormt werde / dan die van binnen weerden haer vromelijk / sulx datse mosten afwijken. Aen d'ander zyde van der Stad meenden sy de Stad te overvallen dewijle men aen d'eene zyde stormde / dan de leren die tot dien einde opgerecht waren / werden te voort bevonden / sulx datse daer mede niet en konden uitrechten. Als sy nu ontrent seven weken voor de Stad gelegen hadden / en die van binnen niet wel van als en waren voorsien / so heeft men tot Antwerpen beraetslaegt hoe men de belegerde best soude mogen ontsetten / maer bevonden zijnde dat men 't qualijken metter haest te water soude konnen doen / vermits het Eiland meest al rontsomme met oorlog-schepen was beset / en vresende indien men lange vertoefde / dat die van de Stad gedrongen en genootsaekt souden wesen haer te moeten overgeven. So heeft Don Christoffel Montdragon, Overste van 20 Vaendelen Walen / sich met eenige beraetslaegt of men op een laeg water niet en soude mogen komen over 't verdronken land in 't Eiland van Zuytbeveland / en bevonden zijnde 't selve (doch niet sonder perijkel) doenlijk te zijn / en de proeve door eenige van de Landsaten selfs gedaen zijnde / so heeft hy met een kloek en manlijk gemoet dese ongelooflijke sake bestaen / en heeft sijn volk langs de Agger en 't Bad voorts over 't verdronken land in 't Eiland gebracht / gaende ontrent vijf uren meest tot de middel toe door 't water. Aldus in 't Eiland gekomen zijnde den 20 October heeft hy sijn volk wat doen rusten. Als 't Seraets / Berthold Entes / en de andere die voor ter Goes lagen dit verhoorden / spotten sy daer eerst mede / maer verstaende dat sy al in 't Eiland gekomen waren en niet meer dan ontrent vier mijlen van haer en lagen / so is de vrese onder henluiden so seer gekomen / dat sy haren vyanden niet en dorsten verwachten / maer zijn van het beleg opgebroken / en dat met sodanigen haeste dat sy naulijx tijd en hadden het geschut mede t'scheep te krijgen / sulx dat sy in 't leste met sodanigen onordeninge t'scheep liepen / datter vele verdronken / achterlatende ook vele bagagie. Daer zijn ook eenige van de achterste / eer sy in dese onordeninge t'scheep konden geraken / geslagen geworden. Monsdragon behaelde hier door een grote eere / en ter contrarie 't Seraets om dat hy den vermoeiden vyand niet en hadde dorven verwachten / werd niet alleen van de gene die de gelegentheid der sake niet en wisten nochte van den oorloge geen verstand en hadden / maer ook van zijn eigen krijgsvolk (daer onder hy gantsch niet en was bemind) grosijk beschuldigt / niet alleen van kleinmoedigheid / maer ook als of hy mette vyanden verstand gehad hadde / waer door hy seer ongeduldig wesende tot diverse reisen so by geschrifte als anderssins versocht heeft tegen sijne betichters en beschuldigers in rechte gehoord te werden / dan daer en is niemand geweest die hem voor 't hooft beschuldigde / maer siende dat hy daer also gehaet was dat hy daer geen dienst meer en konde doen / so is hy van daer getrocken na den Prince van Orangien / aen den welken hy hem niet alleen en ontschuldigde van sijne handelinge / maer presenteerde hem ook te verdedigen tegen eenen pegelijken / het ware in rechte of ook met eenen kampe. Aldus is hy by den Prince gebleven / en so daer niemand en quam die hem openlijk beschuldigde / maer dat dies niet jegenstaende niet en cesseerden de achterklappinge tot sijnder groter oneere / so heeft hy raedsaem gevonden in Francoys en Duits seker billet in openbaren druk uit te laten gaen / ondertekenende 't selve met sijnen eigen naem / en cachetterende 't selve met sijn Cachet / doende 't selve openbaerlijken publiceren en placken / niet alleen in Walcheren en andere plaetsen in Zeeland / maer ook in allen Steden van Holland / 't inhouden der selver acte was van woorde te woorde als volgt :

Die van Vlissingen sluiten 't Seraets buiten.

't Seraets komt wederom binnen Vlissingen.

(F. 287.)

Tergoes andermael belegert.

Monsdragon ontset Tergoes wonderbaerlijk.

't Seraets word grosijken beschuldigt.

Jeronimus 't Seraets ontschuldigt sich selve door gedruckte schriften / en presenteert hem selven te verantwoorden en te recht te staen tegen alle sijne beschuldigers.

AEngesien datter geen sake onder den menschen meer gerecommandeert en is, merkelijk onder dengenen die van edelder afkomste zijn, dan de eere en goede fame, in den welken den persoon hem vindende t'onrecht geintresseert en beklapt, mach en behoort met alle bequame oprechte en redelijke middelen soeken reparatie der selver. So ist dat ik Jeronimus van 't Seraets, Edelman van den huise des doorluchtigen en hoog-geboren Prince mijnen Heere, den Prince van Orangien, Grave van Nassau, &c. my hebbende sichtent 18 jaren herwaerts met alle getrouwigheid en neerstigheid daer toe behorende geemployeert in den dienst van mijnen

mijnen voorſz Heere, ſonder oit in minſte poinct ter werelt getaellieert te hebben, in 't devoir van een Edelman met eeren, ſonderlinge in't regard van den leſten laſt van het gouvernement der ſtede van Vliſſingen en lande van Walcheren, waer in ſijne Excellentie mitſgaders den Heere, Grave Lodewijk van Naſſau belieft heeft my te committeren, in den welken ſonder jactantie te ſpreken hebbe my wel en getrouwelijk gequeten, in ſulker voegen, dat ik van 't goed devoir in dit reſpect gedaen, wel behoor te blijven ſonder eenige reproche of verwijt. Als hebbende noit anders geſocht dan de vorderinge van 't oprechte woord Gods, 't gemene welvaren, en den dienſt van ſijne Excellentie, alſo genoeg getuigeniſſe mogen geven alle mijne voorleden werken, hadde ik altijds gehoopt dat mijne voorſchreven getrouwen dienſt ſoude ſulk contentement eenen yegelijk gegeven hebben, dat 't ſelve ſoude gekomen en geredondeert hebben tot vermeerderinge van den goede ſele, en wel gedelibereerde affectie die ik altijds gehad hebbe, van hier in niet te ſparen lijf, goed, noch eenigerhande dingen weſende in mijnder macht, om de deugt en welvaren van deſer ſake, maer heb ter contrarien bevonden, dat de boosheid des jegenwoordigen tijd ſo veel macht heeft gehad dat eenige quaedwillige, benydende mijn eere, en luttel genegen op de goede vorderinge vande gemene ſake, hebben valſchelijk verſiert diverſe dingen jegens en in prejuditie van mijnder eeren, menende eenige daer door my te brengen in den haet van een yegelijk, en andere daer mede decken haerluider vuile en lelijke actien. En hoe wel deſe aentichters my noit en hebben konnen achterhalen, noch ook mijne actien in 't minſte dat het ſy, als egeen fondament of apparentie ſijnde in haerluider ſeggen en uitgeven, en dat ſyluiden hen noit en hebben derven vinden in mijne jegenwoordigheid, nochtans en hebben niet opgehouden bedektelijken, by haerluider onwaerachtige verſierde en ſiniſtre geſchriften en propooſten mijn eere te violeren en verſcheuren, ja ſo verre dat 't ſelve niet alleenlijk en is gekomen ter ooren van ſijne Excellentie maer ook van alle Princen, Potentaten ſo van Duitſland, Engeland, Vrankrijk en andere, d'welk ik niet en heb konnen laten grotelijk te gevoelen, en my bevindende voor den loon van mijn getrouwigheid in mijn goede reputatie geintereſſeert en t'onrecht geblameert. En al iſt ſo dat gedurende mijn weſen in 't eiland van Walcheren, ik diverſe reiſen, ſo by geſchrifte als anderſins, verſocht hebbe in rechte jegens mijne aentichters gehoort te worden, en heeft nochtans nooit yemand hem opentlijk geopenbaerd. Des niet jegenſtaende en hoewel ſy luiden daer door genoeg waren verwonnen in hun ongelijk, en hebben nochtans niet opgehouden van haer-lieder quade klappernien en leugenen: ſulx dat hoewel ik reden genoeg hadde my in der conſcientie geruſt te houden en ook in mijn werken: vreſende nochtans dat die qualijk geinformeerde en die verre geſeten zijn, ſouden mogen in mijn regard eenige impreſſie hebben, anders dan in 't goede, hebbe voor my genomen, by rade en advijſe van Capiteinen en andere luiden van qualiteit my te tranſporteren in deſe quartieren, en aldaer my te ſtellen in handen van den voorſz mijnen Heere den Prince mijnen meeſter, op hope dat mijne aentichters my daer ſiende (achtervolgende den groten yver waer af ſy hen-luiden hun vermeten gedreven te weſen tot ſijnen dienſte) niet en ſouden gelaten hebben hen-luiden inſgelijx aldaer terſtond te vinden en in mijn jegenwoordigheid verklaren, waer in jegen 't devoir en officie van een goed vroom Edelman ik my ſoude qualijk gedragen of my ſelven ſo grotelijk (in 't devoir) vergeten hebben, ten einde haer-luider reden gehoord, en de rechtveerdigheid of onrechtveerdigheid van mijnder ſaken by ſijn Excellentie bekend zijnde, ſoude namaels, volgende haer grote wijsheid, op de gelegentheid van der ſake vermogen te diſponeren. Maer alſo ſichtent mijne komſte by ſijne Excellentie in de ſtad van Medenblik, ſich noch niemand van mijne aentichters en heeft gevordert, niet jegenſtaende ik my van den perſoon van ſijn Excellentie niet en heb vertrocken: en aenſiende datter diverſe goede oorſaken voorby gaen, waer in ik my ſoude mogen begeven ten dienſte van de gemene ſake en van mijn voorſz Heere de Prince mijnen meeſter. En vreſende dat lank verbeiden van mijne aentichters, niet en ſoude mogelijk konnen gehelijk doden en doen vergeten uyt de herten der menſchen, de ſlinke opinien, die men door hen quade klappernyen tegens my ontfaen en geconpieert hebben, indien ik niet klaerlijk en dede blyken van mijne onnoſelheyd, heb wel willen verkondigen en laten uyt-gaen dit geſchrift. Ten eynde dat by ſo verre yemand wete eenige faute of quade handelinge by my gecommitteert, in ſtuk van mijnen laſt voorſz en dat daer door de gemene ſake en den dienſt van zijne Excellentie eenigſins ſouden ſijn verachtert, compareren voor ſijne Excellentie ter plaetſen daer de ſelve weſen ſal, binnen drie weken of een maend na publicatie van deſen, al-waer ik hen ſonder van daer te ſcheyden ſal verwachten, om te hooren en antwoorden op 't gene ſy ſullen willen ſeggen tegen mijne voorleden werken, daer op wachten het vonnis van ſijne voorſz Excellentie en in gevalle van ongelijk, gepunieert te werden ſo na recht behoren ſal, tot exempel van al d' andere, die ſchier of morgen ſullen bekommert werden in ſaken van ſo groten conſequentien, met expreſſe proteſtatie dat den tijd van drie weken of een maend over-ſtreken ſijnde, niemand ten voorſz ſijne en comparere, ik ontlaſt blijven ſal van alle accuſatien, de welke men my met ſo groten ongelijk hier voortijds t' onrecht opgeleit heeft, of als noch ſouden mogen op leggen. En datter contrarien mijne aentichters en partijen, verklaert ſullen weſen logenaers in allen 't gene ſy ſouden willen ſeggen jegens en in prejuditie van mijne eere, en vervallen te zijn in de ſelve pœnen die my toeſtonden, ſo verre ik volgende haer-luider valſche accuſatien daer in beſchuldigt bevonden ware geweeſt: den 6 December anno 1572. En was ondertekent, *Jheroſme de 't Seraets*, weſende geſignetteert met een opgedrukt Signet in roden Waſſe. (F. 288.)

IN Junio als de Gereformeerde vaſt alle de Steden in Holland in hadden / ſo lagen de Spangiaerden noch binnen Rotterdam / maer alſo ſy rontom in hare vpanden lagen ſo waren ſy binnen der ſelver Stad ſeer benaut van kooznе / want hoe wel Amſterdam noch aen haer-luiden zyde was / ſo waren de Steden tuſſchen beiden leggende aen de zyde der Gereformeerne / de welke alle 't koozn en victualie opbielden / waerom ſy vooz haer namen kooznе te halen van Amſterdam ſo ſy luiden dat beſt ſouden krijgen. Alſo iſſer een Vaendel Spangiaerden / verſterkt zijnde dooz eenige van de andere Vaendelen / ſo datſe in als ſterk waren ontrent 300 mannen / uit Rotterdam getogen / vooz by Delft (alſo men aldaer de poozte vooz hen-luiden geſloten hield na den Hage en voozts op Schebelinge en ſo de zeeſtrand lanz / voozts vooz by Haerlem op Sparendam datſe innamen en verbzanden / en kregen aldaer gevangen Hopman Kobol en ſloegen eenige van ſijn ſoldaten dood / doch weinig alſo ſy haer mette vlucht ſalveerden / en tot Amſterdam Terwe geladen hebbende / zijn wederom de ſelve weg na Rotterdam getrocken. Dit verſtaen zijnde by de Gereformeerde hebben haer den weg willen beletten / tot dien einde zijnder een deel ongeoeffende ſoldaten met eenige huiſluiden te Catwijk op Zee gekomen / en hebben aldaer opte ſtrand een kleine Loopſchanſſe gemaekt en een of twe kleine ſtuxkens geſchuts geſteld / en als ſy de Spangiaerden van verde ſagen aenkomen ſchoten ſy haer geſchut af ſonder de ſelve eenig letſel te doen. De Spangiaerden en lieten daerom niet haren weg te vozderen na hen-luiden toe / 't welk eenige ſiende die noch niet vele by den krijg en waren geweeſt / ſeiden tegen d'andere dat de Spangiaerden ſcheut-bzy waren / dooz dien ſy ſo ſtoutelijk tegen hen-luiden geſchut aenquamen. Derhalven ſy-luiden verſchzikt en verbaeſt wozdende / ſtelden 't aen 't lopen en lieten 't geſchut ſtaen. De Spangiaerts volgden haren weg / want haer niet geraden en was datſe haer ſouden ſepare- 300 Spangiaerden uit Rotterdam na Amſterdam om kooren te halen en convoyeren.

pareren / en brachten 't gehaelde koren alle de selven weg door vyanden Land en verby de vyandlijke Steden tot binnen Rotterdam onbeschadigt / 't welk voorwaer een stoud en kloek bestaen was.

DEn Hertog van Alva verstaende den groten afval die hem hoe langer hoe meer gebeurde / nam voor hem Bergen in Henegouwen veel nauwer te gaen beleggen en met kracht de Stad te winnen / aleer de Prince van Orangien in 't land quam en hem by zijnen Broeder soude mogen voegen. Daerom heeft hy alle sijn macht by den anderen ontboden en heeft mede verschreven de Spangiaerden leggende binnen Rotterdam en Delfs-haven / dat sy voor een tijd de selve plaetsen verlaten en by hem komen souden / want hy meende dat so wanneer hy Graef Lodewijk bedwongen hadde / dat hy alle d'andere ingenomen Steden te lichtelijker wederom krijgen soude. Aldus zijn die van Rotterdam buiten hope den 21 July van de moetwillige Spangiaerden verlost. Van gelijken ook die van Delfs-haven en andere plaetsen daer ontrent / en trecktende voor by Delft daer sy niet in mochten / bleven eenige dagen in den Hage. Jennijn de la Ryve Secretaris (so ik mene) van Rotterdam / heeft den 23 July dit geadverteert aen den Heere van Swieten Gouverneur van der Goude / en de stad van Rotterdam seer gerecommandeert / ten einde de goede Borgers die so vele van den Spangiaerden te lijden hadden gehad / niet wredelijken en souden werden getracteert. De Heere van Swieten heeft in haerluider faveur aen den Grave van der Mark geschreven / ten einde hem gelieven soude aldaer goede ordre te stellen / de welke een dag of twe daer naer de Stede innam. Ontrent desen tijd hadde Adriaen Jansz. van Dort Schout van Haerlem tot zijnen huyse een maeltijd op eenen Sondag 's avonds / namentlijk den 20 deser Maend / alwaer de gantsche Wet te gast was / en Hans Colterman Commissaris van den Prince van Orangien aldaer onder meer andere mede genood was / dan hy excuseerde hem te komen / niettemin hy werd gedrongen aldaer te gaen / dan ontrent te tien uren in den avond isser een Stede bode gekomen / seggende datter voor de Zijlpoorte eenen Edelman gekomen was met eenen Brabantsen Wagen / genaemt Monsieur de Grave / de welke binnen begeerde te weesen / een van de Burgemeesters namentlijk Meester Dirk Kamp seide tegen de Bode dat hy soude gaen op 't Stede huis onder seker Kussen / daer soude hy de sleutelen vinden en dat hy de Poorte soude openen en den Edelman inlaten. Daer op Colterman seide dat hy de Poorte niet en wilde geopent hebben dan in zijne presentie / en is also (niet jegenstaende men hem wilde dringen te blijven) opgestaen en met de Stede bode gegaen / en de sleutelen gevonden hebbende daer de Burgemeester geseid hadde / heeft hy de voorschreven de Grave gebracht in de Herberge van den Hollandsen Tuin. En hy is voorts gaen doen de ronden en de wacht visiteren / en komende aen Sperwouder Poorte en heeft geen ander wacht aldaer gevonden dan een Jongman / en voorts gaende na de Schalkwijker Poorte vond aldaer ook maer een man genaemt Tijs Florisz. / die met open Poorte ontrent tusschen twaelf en een uren op de Valbrugge stond / hebbende het oog naer den Sparendamsen Dijk toe / en hem vragende waer de ander wacht was / seide niet te weten / dan dat hy daer gekomen was om de Melksters uit te laten. En de voorsz Colterman bemerkende dat desen man het oog gestadig na den hogen Dijk hadde / so heeft hy mede na den selven Dijk toe gesien / en also hem docht dat hy schepen sag zeilen / vraegde wat dat was dat de schepen so na aen den Dijk zeilden: daer op hy antwoorde dat het Vaendelen waren van den vyand. Colterman dat horende verschrikte / en seide: Gy schelm en verrader weet gy van sodanigen aenslag / en meent gy ons so op de bleis-bank te brengen / en wilde hem doorsteken / maer hy ontliept. Colterman hem daer alleen vindende klopte de geburen op die hem de Valbrugge van de Poorte holpen ophalen en de Poorte sluiten / en hy dede de Burgeren daer ontrent alom lopen om Kuychaver met sijn knechten inde wapenen te brengen en ook de burgerije in't geweer. De vyanden quamen al voort aentrecken menende de Poorten open te vinden / dan Kuychavers volk (die tot dier tijd toe niet en hadden mogen aen de Poorten wakten) in wapenen zijnde / sijn uitgevallen en met schermutseren inde Weyden en ontrent Jan Pietamen Hof-stede / beletten sy dat de vyanden sterk wesende vijf Vaendelen knechten die by den Grave van Bossu om desen aenslag te doen aldaer gesonden waren / niet te Rustenburg en mochten komen / also zyluiden hare kours derwaerts namen om door de Schalkwijker Poorte inde Stad te komen / dan siende den anslag ontdekt / togen weder na Sparendam toe. Ontrent te negen uren des selven daegs vergaderde de Vroetschap binnen Haerlem / alwaer de voorsz Commissaris Colterman mette twe andere Commissarissen Berkenrode en Ryes mede verschenen / om de Burgerije die seer verbaest waren / wederom in ordre te stellen en goed contentement te doen. Want ter selver tijd het Vaendel Spangiaerden van Don Rodrigo de Sappada mede uitten Hage gekomen was in den Houte of het Bosch aen de Zuitzijde van Haerlem.

Daer wert gereselveert dat Colterman met brieven van credentie en supplicatie terstont soude reisen aen den Gouverneur en Staten van het Noorderquartier / om tot ontsettinge der Stad so veel knechten en volks te bekomen als hy konde.

Also is hy vergeselschapt met Jan Robert Lieutenant van Hopman Cabbeljau / en Jan Michielsz Predicant van den selven Cabbeljau / terstond / de Zijlpoorte met eenen Guide uitgetrede / door de Duinen voor by het huis te Bederode / en komende ontrent Velsen / hebben sy opten wech gevonden eenen statelijken borger van Alkmaer gaende sonder mantel en sonder schoenen / en hem gevraegt zijnde waer hy van daen quam seide van Sparendam / en dat hy aldaer dien nacht gevangen hadde geseten / en dat hem de knechten zijn mantel met een paer nieuwe tripe toffelen hadden genomen maer dat hy't noch ontkomen was / en hem gevraegt zijnde of hy niet en had gehoort watse in den sin hadden / antwoorde dat haer Overste genoemt was Christoffel D'assonville / en datse aldaer gekomen waren om 'snachts te twaelf uren in der stad te komen / en dat de Schout van Haerlem Adriaen Jansz van Dort hen belooft hadde datse de poorte open vinden souden / maer dattet hen gefaelgeert was / waer door sy seer vloekten opten selven Schout. 't Welk by den voorsz Colterman gehoort zijnde liet hem dunken 't selve waerachtig te wesen / en dat de voorsz Schout tot dien einde dese voorsz maeltijd hadde gehouden. Doch wat daer van was of niet / so ist altijd seker so de vyand een half uyre vroeger gekomen ware / te weten recht op zijn beste uyre dat den aenslag niet en soude gefaelgeert hebben. Die van Haerlem hebben na het vertrek van Colterman door Berkenrode ook doen schrijven aen den Heere van Swieten Gouverneur van der Goude / om een Vaendel knechten of twe te hebben. Colterman is voorts na Enkhuisen gereist aen den Gouverneur Sonoy en Staten / en heeft aldaer verworven dat den Overste Lasarus Muller met twe Vaendelen elk van 150 man / en Hopman Cornelis Louffz van Everdingen met een Vaendel van 300 man die van Haerlem te hulpe souden gaen / daer mede zyluiden terstond met eenige Burgeren van Hoorn en Alkmaer / die uit eenen goeden yver met haer Hopman Claes Rop mede trocken / na de Beverwijk zijn getogen / alwaer gekomen zijnde hebben vernomen hoe dat alle de Spangiaerden uit den Hage mede voor de stad gekomen waren / met den gehelen Raed Provinciael of Hof van Holland en rekenkamer met alle de Registeren en Protocollen / en ook haer meubele goederen en Bagagie / en datse in den Houte lagen / daerom syluiden terstond om meer volks schreven aen den Gouverneur van Noord-Holland voorsz / dewelke eenig versch volk gekregen hebbende van

De Spangiaerden verlaten Rotterdam / Delfshaven en andere plaetsen.

De Grave van der Mark neemt Rotterdam in.

Slappe wacht binnen Haerlem

Aenslag van den Grave van Bossu om Haerlem in te nemen.

Die van Haerlem versoecken hulpe aen den Gouverneur van Noord-Holland

Den Raed Provinciael van Holland en Rekenkamer vercrecken en verlaten Holland.

van over Zee uit Overyſel / die Zacharias van Glijſenberg door zijnen laſt aldaer opgenomen hadde/hem te hulpe ſond / en alle de Huiſluiden daer ontrent belaſte het Leger van den Prince te victualieren en ſpijſen. 's Daegs daer naer is Lazarus Muller met zijn
F. 289.) volk in de Santpoorte gekomen metten dageraet / die van Haerlem eerſt van zijn komſte en voornemen veradverteert hebbende / ten einde zy ook haer beſte doen ſouden / alwaer zy ſagen 5 Vaendelen knechten haerder vyanden van 't Huis te Cleef komen trecken / en
Scher-mutſinge metreut e Sant-oorte aer de Gerefor-meerde 'ober-and be-ouden. ſijn gekomen op den weg tuſſchen Sparendam en het Capelleken in de Santpoorte/alwaer ſy malkanderen al ſchermutſerende gemoeteden/ en ten leſten de voorſz vijf Vaendelen op de vlucht ſloegen / ſo dat ſy moeſten op Sparendam wijken / met verlies van over de 100. mannen / die daer dicht onder den dijk dood bleven/ met weinig verlies van Lazarus Mullers volk. Maer gelijk de fortune der oorlogen niet altijds even alleens is/ſo is de ſake terſtond verandert/want alle de Spangiaerden met alle haer geſelſchap van Nederlanders die in den Houte gelegen hadden / zijn ſtrax daer op gevolgt / ſullis datmen daer op een nieu wederom ſeer furieuſelijk beſtont te vechten / alwaer de Spangiaerden alle oude en wel geoeffende ſoldaten weſende/
Der Span-iaerden victorie egen de Beuſen t de Sant-oorte. Lazarus Mullers volk in de vlucht ſloegen en verſtropden / ſo datter wel 6 of 700 man / op de plaetſe in Velſer-broek en in 't vluchten dood bleven / hebbende haer vlucht na Alkmaer genomen. Den Oberſten Lazarus Muller heeft hem vromelijken gehouden / maer ſo wanneer het volk op de vlucht raekte/ en heeft hy de ſelve / wat moeiten hy dede / geenſins konnen ophouden / ſo dat hy by naer ſelfs mede gebleven hadde / daer bleven twe van ſijne Vaendragers dood/ dit is geſchied op den 27 July. De Spangiaerden
Der Span-iaerden erlaten eheel olland. ſijn voorts met alle haer macht/ en met haer den Raed en Rekenkamer van Holland vertrocken uit Holland/ en togen na Utrecht toe / dan die van Utrecht (Duits Garniſoen in hebbende) hebben de Spangiaerts den ingank geweigert / want ſy lange genoeg de onverzagelijke moet-wille der ſelver Spangiaerden hadden geproeft. Alſo verlieten de Spangiaerden van ſelfs geheel Holland ſonder nood en ongedwongen / daer af ik dit Jaerdicht heb gemaekt.

De Spangiaerden VerLaten VanſeLfs heeL HoLLand,,
ſChoon,
En VVIIC*ken* M*et grote ſChand,, en hoon.*

De Spangiaerden ſeer geſtoort zijnde om dat haer den ingank t'Utrecht geweigert was / deden den Huiſluiden alom opten platten Lande ſeer grooten overlaſt / en byſonder in de Voor-ſteden van Utrecht/ daer ſy buiten de drie Poorten brandſtichteden en de goede luiden het hare benamen / ſloegen / ſtieten en jammerlijk mishandelden / dan alſo ſy op moeſten
Moet-wille der Span-iaerden nt Stigt van Ut-recht. metten Hertog van Alba na Bergen in Henegouwen/ ſijn zy-luiden naer eenige dagen vertogen. Den Raed van Holland en de Kamer van de Rekeninge van Holland quamen binnen Utrecht en hielden aldaer haer reſidentie. Het Hof van Holland worde gehouden ontrent Sinte Maertens Dam/ en de Rekenkamer werde gehouden in Sinte Poulwels Clooſter / dan en hadden ſo vele niet te doen / want onder het Provinciael Hof waren maer over gebleven die niet en waren onder 't gebied van den Prince van Orangien / dan de ſtede van Amſterdam / Muyden/ Weeſp en Heuſden mette Dorpen en gehuchten daer ontrent/ maer die vande Rekeninge hadden noch meer te doen/ want behalven datſe de voorſz plaetſen in Holland hadden / ſo ſtonden ook de Provincien van Utrecht / Vriesland / Groeningen en Overyſſel / Drenthen en Twenten mede onder hen-luiden. Eenige dagen eer dat de Spangiaerden voor Haerlem quamen / ſo hadde Jonkheer Diederich Sonoy een Vries Capitein Wijbe Zuprſz geſonden na Sardam om dat in te nemen en de ſluiſen te beſetten/ want die van Noordholland en Waterland daer veel aen gelegen was / maer hy heeft eenige dagen opten huisman blijven leggen teren / en is wederom voor Alkmaer gekomen. Guil-

liaume Moſtert die aldaer geſteld was by den Oberſten Sonoy om te commanderen / heeft hem ſeer hart aengeſprokken waerom hy niet en trock daer hem belaſt was. Hy ſeide dat hy wel willig daer toe was / maer dat zijn volk daer toe niet en wilden vergaen / ſo heeft hy hem en ſijn volk de Stad geweigert en als noch belaſt na Sardam te trecken. Zijn ſoldaten dit horende ſijn hem meeſt afgeweken met ook ſijnen Vendrich genaemt Joachim / en en wilden niet na Sardam / maer hy is met ſijn volk die by hem bleven na Medenblik getogen / in meninge om over te ſchepen na Vriesland / 't welk verſtaen zijnde by Hopman Jacob Cabbeljau heeft hem by den Provooſt doen aentaſten / maer alſo hy beloofde als noch zijn belofte na te komen / ſo heeft men hem des anderen daegs met ſijn volk / noch ontrent vijf of 46 mannen ſterk zijnde uitgelaten. Maer in plaetſe van na Sardam te trecken heeft hy tot Certſ wonde en Lambertſchage twe ſchepen met ondanck der lieden genomen / en is t'ſcheep gegaen om over te varen na Vriesland; 't welk by de voorſchreven Cabeljau verſtaen zijnde / heeft terſtond vier Heuwen afgeſchikt met ontrent t'feſtich Haek-ſchutten / de welke hem aengehaeld en gevanckelijk tot Medenblik gebracht hebben. De voornoemde Gouverneur Sonoy daer van verCapi-teyn Wijbe Zuprſz werd met ſijn Forier gehan-gen door laſt van den Gouver-neur Sonoy. adverteert zijnde / heeft hem daer over willen geſtraft hebben / eyndelijken ſo is hy den twaelfden July gehangen met ſijn Forier / ſijn broeder en den Lieutenant ſtonden onder de Galge/ dan dewijle Wijbe de ſelve ſeer onſchuldigde / ſo zijn de ſelve verbeden en de reſte gepardonneert / achtende dattet vreſe genoeg ſoude maken datter twe metter dood geſtraft werden / en alſo Sonoy een ander Vaendel middelretijd na Sardam ſond om dat te beſetten ſo quamen ſy te late / want de Grave van Boſſu hadde dat daegs te voren doen innemen en beſetten.

IK hebbe voren verhaelt hoe dat Don Frederico de Toledo de ſtad van Bergen in Henegouwen hadde belegert / 't welk by de principaelſte Hugenootſe Heeren in Vrankrijk verſtaen zijnde / ſo hebben ſy luiden door toelatinge en conſent des Coninks een deel volx by een vergadert om Grave Lodewijk en de belegerden in Bergen te hulpe te ſenden. Grave Lodewijk vernemende dat het volk op wege was en dat de Heeren van Jenlis en Jumelles hen-luider Oberſten en Conducteurs waren / ſchreef hen-luiden datſe haren weg ſouden nemen na Cambreſis / en datſe met alder neerſtigheid ſouden trecken by den Prince van Orangien ſijnen broeder / aengeſien ſy luiden hem voor die tijd geen bate en ſouden konnen doen / maer te meer dierte ſouden inbrengen / dewijle hy volx genoeg binnen Bergen hadde / en dat het eer aen victualie dan aen volk ſoude ontbreken Maer de Heere van Jenlis hem verlatende op ſijne macht de welke was van ontrent 5000 mannen/ en heeft den raed van Grave Lodewijk niet gevolgt/maer heeft obſtinatelijk ſijn begonnen reiſe willen volgen / op dat hy de eere van d'ontſettinge der ſelver Stede alleen ſoude mogen hebben en niet en ſoude geacht werden de vyanden te vreſen / want hy was ſeer hoogmoedig. Als hy nu gekomen was voor by Boſſuitop twe of ander-halve mijle na by Bergen / hebbende geen bekende leidsmannen / ſo heeft hy een honderd paerden voor uit geſonden die den weg beſpieden ſouden om wat ſekers van den vyand te vernemen. De Baron van Kenty hadde een Regiment van acht of negen Vaendelen / deſe volgden voor aen / daer na volgde de Heere van Jumelles mede met een Regiment van acht Vaendelen / Jenlis / de Rhijn-grave en andere bleven by de achter-hoede. Don Frederico de Toledo wel te voren van haerluider komſte geadverteert zijnde / was veerdig om hen-luiden te ontfangen en hadde by hem ontboden behalven het krijgsvolk / ontrent drie duiſend boeren. Als nu de Francoyſe paerden uit eenen engen weg gekomen waren / en aldaer de paerden van Don Frederico gewaer werden / hebben ſy de Heere van Kenty daer van terſtond veradverteert / de welke eenen deel van
De Hu-genootſe Heeren in Vrank-rijk ne-men volk op om Grave Lode-wijk te hulpe te komen.

zijn krijgsvolk voor uit gesonden heeft / om den eersten aenstoot der vyanden te weder staen / maer in 't blaken comende en siende den vyand in so groter menigten uit het bosch komen al gereet om henluiden te ontfangen / sijn so verbaest geworden / datse hem alienxkens tot haren groten hoop begeven hebben. De Heere van Noorcarmes met de ruiteren dit siende / vielen haer terstond op 't lijf. Desgelijx dede ook het Spaens voetvolk op het regiment van Kenty / die ook verbaest sijnde door de vlucht haerder paerden / de vlucht mede namen sonder veel weers te bieden en brachten over sulks alle den hoop opter vlucht / latende den Spangiaerden een wrede victorie / want sy al dood sloegen dat sy konden. En als d'ontvluchte meenden datse by na vry waren so vielen sy onder de ongenadige boeren / dewelke door eenen ouden hate die sy in dat quartier tot te Francoisen dragen / door d'ontfangen injurien / al dood sloegen en plonderden datse konden en mochten sonder eenige barmhertigheid. Daer blevender over de twaelf hondert dood / Jenlis werd gevangen en naer Antwerpen gevoert en op 't Casteel gevangen geset / alwaer hy sekeren tijd daer na op eenen morgen dood gevonden werd / sonder datmen van eenige voorgaende siekte hadde gehoort. Jumelles werd mede gebangen en naer Doornik gevoert en werd naermaels jegens eenen gevangen Spangiaert verwisselt en verlost. De Heere van Schonewalle werd ook gevangen / en onbekend tot Oudenaerde gevoert / alwaer hy namaels verlost werd / als de Stad van wegen den Prince van Oranjen ingenomen werd. Veel andere werden gevangen so Francoisen als Nederlanders / dewelke terstond opgehangen werden. De Heere van Dolhain werd seer gequetst / maer ontquamt noch binnen Bergen alwaer hy korts daer na sterf. De gevluchte liepen elk haers wegs en salveerden haer so sy best konsten / daer raektender noch een goed deel binnen Bergen.

De Francoisen werden ontrent Bergen geslagen.

Als nu het Franse krijgsvolk van den Spangiaerden also in de vlucht geslagen was / so heeft Don Frederico eenen Trompetter aen Graef Lodewijk binnen Bergen gesonden / en die Stad van nieus opgeeischt / presenterende dat hy hen redelijke conditien wilde vergunnen / maer Graef Lodewijk als een stout en ervaren krijg-overste en wilde nergens na horen / verwachtende zijnen broeder die grote macht van volk by den anderen hadde / die hy hoopte dat hem wel soude ontsetten. Hier-en-tusschen is de Hertog van Alva vernemende de standvastigheid van die van de Stad selfs in persoon voor Bergen in den leger gekomen / en heeft de Stad van allen kanten belegert en besloten. Hy was seer sterk van volk so Spangiaerden / Walen / Hoogduitse en Nederlandse soldaten / hebbende ook by hem veel geschuts. Hy heeft hem aldaer sterkelijk beschanst / so wel tegen de gene die hem van buiten souden komen bespringen / als tegen die van binnen. De Hertog van Medina Cœli volgde hem aldaer mede in 't leger en hiel hem aldaer sekere tijd geselschap. De Hertog merkende dat de abdye van Espinlen buiten Bergen gelegen de belegerde veel gemak en bate by bracht / nam voor hem die in te willen nemen met kracht.

De Hertog van Alva komt selfs voor Bergen in Henegouwen.

Daerom daer voor gebracht hebbende drie stucken geschuts heeft het gebou hert beschoten / sulks datmen meende dattet selfde om verde soude hebben geraekt / waer door de Capitein die daer in lag met 150 soldaten / siende dat hy 't niet en mocht houden / middel gevonden heeft zijn volk sonder schade in de Stad te brengen en die plaetse te verlaten. De Spangiaerden hebbent terstond ingenomen en garnisoen daer in geleid / en hebben alle gereetschap gemaekt om schansen te doen maken / en die van binnen te krenken / want des Hertogen meninge was niet van der Stad te scheiden of hy en soude die in zijn geweld hebben / het ware door geweld of door accoort. Daeren-tegen waren die van binnen neerstelijk wakende en poogden met alder blijt het voornemen van den Hertog van Alva krachteloos te maken / en haer selven te beschermen.

(F. 290.)

De Prince van Oranjen is hier-en-tusschen den Rijn gepasseert by Duisburg met zijn krijgsvolk / en heeft eenige dagen stille gelegen in de voogdye van Gelder / tot Alderkerken / Essen en daer ontrent verwachtende de Gedeputeerde van de Staten van Holland / met een goede somme gelds en voorts brieven van versekhertheid / gelijk voren verhaelt is.

Hy hadde eenen schonen hoop wel gemonteert volk by hem / te weten 7000 Duitse ruiteren / 14000 voetvolx en 3000 Walen. In desen tijd werden alom vele gedrukte schriften gestroit opten name van den Prince van Oranjen / daer by hy d'oorsake van dese sijne toerustinge en oorloge verhaelde / daer in voornemelijk dit begrepen was.

De Prins van Oranjen gedrukt schriften inhoudende d'oorsake dan sijne toerustinge en oorloge tegen den Hertog van Alva.

DAt hem van gantscher herten leed was de menigvuldige overwrede gewelden, lasten, forsen, dodingen, vangingen, banningen, rovingen, verjagingen, confiscatien, executien en andere ontallijke ongehoorde en onverdragelijke beswaringen, afdreigingen en verdruckinge, die de algemene vyand met sijn Spangiaerden, Bisschoppen, Inquisiteuren, en andere aenhang, dagelijks en so lanks so meer, ja met ongehoorde nieuwigheid, ongenadelijk over d'Ingesetenen van Nederland en hare huisvrouwen en dochteren, personen, zielen, lijf en goed alrede so veel jaren onder den naem, maer buiten weten, van der Coninklijker Majesteit tegen sijnen eed en contrarie des Lands vryheden en privilegien (maer in der waerheid ten opruiden van den Cardinael Granvelle, metten Spaensen Inquisiteur, om ter executie te stellen 't Concilie van Trenten en d'Inquisitie van Spangien) waren voortstellende. Dattet ook haerluiden en alle de werelt kennelijk was met wat vlijt, onkost, moeite en sorge hy van over drie jaren continuelijk altijd gearbeid hadde, om tot ruste sijnder conscientie en tot volvoeringe van sijnen eed (daer mede hy hem ten waerachtigen dienste des Coninx, vryheden des Lands en verlossing der verdrukten verbonden en verplicht hield) sijn uiterste gedaen hadde om haer-luiden en elks van hem bysonder, metten lieven Vaderlande in sijn oude vryheid, voorspoed en rijkdom weder te brengen, en van de vreemde tyrannen en verdruckers te verlossen, mitsgaders om haer onder behoorlijke gehoorsaemheid en ten waerachtigen gedurigen dienst van den Coninklijken Maj. te doen genieten de vryheid haerder conscientien en vanden woorde Gods, sonder metter vresen, benautheden, vervolgingen, dodingen, berovingen, en overlasten van tyrannen, uitlandsen Spangiaerden, Inquisiteuren, Bisschoppen, en Placcaten meer beladen te derven wesen. Waer toe hy als een lidmaet der Nederlanden haer van over lange soude met Godes genade geholpen en gebrocht hebben, indien syluiden door ongeschikte vrese, ydele hope en valse verleidinge haerder beider vyanden gestelde Regeerders, en des Vaderlands waerachtigen verraders, en des tyrans aengesworen dienaers, verblind en verdooft sijnde, tot noch toe so lange tijd niet versuimig en hadden geweest, hem tot haerluider eigen welvaert en verlossinge behulpich en onderstandich te wesen, verhopende dat sy luiden 't selve nu beter verstaen en haer daerom bet quyten, en meer daer toe helpen sullen, bysonder daerse nu sien voor handen de grote bequaemheden daer toe lockende, en dat hy noch niet verflaut sijnde, maer alle tijd alle bequame middelen daer toe gesocht hebbende, als nu door hulpe en bystand van diverse Heeren en vrienden hem weder te water en te lande op maekte: ja alrede door sijne medehulpers in 't land gevallen, den vyand merkelijk afbrek gedaen, en sommige havenen, Steden, Plaetsen en Vlecken bekomen hadde, die hen alrede tot haerder verlossinge in handen van wegen der Coninklijker Maj. overgeven hadden, en haerluiden den weg geweesen dien sy behoren allegader te volgen, indien syluiden niet eeuwelijk schande en wilden behalen van door haer eigen schuld haer selve met haer nakomers in een eeuwige slavernye en gevaer van ziele, lijf en goed gebrocht te hebben. Protesteert voor God en allen menschen dat sijn voornemen

niet

niet en strekt tot eenig bysonder eigen gewin; bate of profijte, so hy ook eenen yegelijk versekert dat de Princen, Heeren, Hooft-luiden, Edel-luiden en andere by hem zijnde om hem te helpen in sijn rechtveerdig en pryselijk voornemen, om geen andere oorsake haer en hebben op gemaekt, dan door mede-lydentheid der wrede ellendigheid, de welke de ellendige Nederlanden gedwongen werden te verdragen. Daerom bid en versoekt hy aen alle en elk bysonder, dat sy hem niet en laten voorstaen dat hy iet heeft voorgenomen om yemand eenig ongelijk te doen; maer na sijne uiterste macht, vlijd en neerstigheid henluiden te helpen en verlossen, en tot hare oude vryheid te brengen: dat daerom eenen yegelijken na sijne manlijke vromigheid hem te hulpe wilde komen, daerentusschen sal hy sorgvuldelijk beneerstigen dat God geeert, de tyrannige verdruckers verjaegt, de welvaert des vaderlands besorgt werde, en d'ondersaten in vryheid haerder consicientien gerust leven mogen onder de behoorlijke gehoorsaemheid des Coninx, biddende God dat hy hem met sijne alderhoogste macht wil bystaen, en dit goede en begonnen werk brengen tot eenen geluckigen uitgank.

Als hy nu in dat Quartier eenige dagen gelegen hadde/en daer niet veel meer victualie en was te bekomen om af te leven met so vele volks/ so is hy opgetogen naer de Maes toe en heeft zijn leger geslagen tot Hellenrade by Keuremonde/en aen die van Keuremonde ontboden datse sijnen leger souden spijsen en victualieren. Maer als sy sulks niet en deden/ so heeft hy de Stad opten veertienden Augusti genoegsaem met gewelt ingekregen/ alwaer sijne soldaten seer ongeschiktelijk geleeft/ en eenige Geestelijken seer wredelijken getracteert hebben/ als namentlijk de Procurator en Sacrist van de Cathuisers/ met noch twe oude Priesters/ en Heer Pauwels van Waelwijk des Bisschops Cappellaen sijn in 't voorschreven Clooster deerlijk omgebracht: noch is in de Kerke eenen Diaken met eenen Pongjaert doorsteken/ ook isser eenen Minnebroeder genoemt Broer Reinier Linter voor het Sacraments-huis doorsteken/ en sijn meer andere seer qualijken getracteert. De Prince is alhier eenige dagen blijven leggen/ en sijn de Gedeputeerden van de Staten van Holland alhier by den Prince van Oranjen gekomen met geld en versekeringe voor het krijgsvolk/ alwaer ook verscheiden saken onder hen-luiden gehandelt sijn/ en hem te kennen gegeven sijnde dat het krijgsvolk in Holland seer qualijken mette Geestelijkheid leefden en veel ongeregeltheid by 't selve krijgsvolk gepleegt worde/ heeft daer in willen voorsien en den 24 Augusti dit naervolgende Placcaet daer jegens uitgegeven.

Keuremonde by den Prince van Oranjen ingenomen.

Placcaet by den Prince van Oranjen uitgegeven tegen de ongeregeltheid van het krijgsvolk met (F. 291.) verbod van de geestelijken niet te misdoen en bepleid der Religie.

WIlhelm by der gratien Gods, Prince van Oranjen, &c. Also tot onser kennisse gekomen is dat het krijgsvolk, 't welk wy nu in het Graefschappe van Holland tot defensie van den selven Lande hebben, ook eenige andere grote insolentien dagelijx plegen, en grote overdaed en roverye doen, plonderende en spolierende de Kerken, Cloosteren, Cappellen, en private luiden, huisen en goeden onder 't dekssel dat de eigenaers van dien absent, of dat die goeden gevlucht sijn van de eene plaetse tot de andere. Dat ook eenige hen vervorderen der huisluiden paerden en beesten te bekomen, door dien sy Pachteren sijn van Geestelijke huisen of personen, of dat sy sijn van de Roomse Kerke en Religie 't welk is tegens onsen wille en intentie; gemerkt wy willen een yegelijk wie hy sy der Roomse of der Euangelise Religie toegedaen, so verre hy hem vredelijk draegt, achtervolgende den eed die de ondersaten der Coninklijker Majesteit en ons gedaen hebben, in sijn geheel blijven sal onbeschadigt. So ist, dat wy daer in willende voorsien interdiceren en verbieden allen en yegelijken onsen Oversten, Ritmeesteren, Capiteinen, Bevelhebben en gemene krijgsluiden te water of te lande en allen anderen, niemand van wat conditie of state hy sy geestelijk of weerlijk te misdoen, beschadigen of verkorten in goede noch in bloede, op pœne van gestraft te worden aen den lijve, als wederspannige en perturbateurs van de gemene ruste en welvaert. Ordonnerende voorts en willende dat de vryheid in der Religie so wel van de Roomse als van den Euangelise gehouden, sonder dat yemand daer in eenig empeschement of letsel gedaen sal worden, op pœne als voren. En om voorts alle goede ordre en krijgs-discipline te onderhouden onder onsen krijgsvolke: willen en ordineren wy, dat sy hen reguleren en dragen sullen na de articulen daer sy-luiden alrede op gemonstert sijn of gemonstert sullen worden, op pœne in de selve articulen begrepen, henluiden expresselijk interdicerende eenige Kerken, Cloosteren of andere geestelijke plaetsen te beroven of plonderen, of ook te invaderen yemands huisen en na hem te nemen de goeden daer in bevonden, onder dekssel dat sy luiden hen absenteren of vyandlyken dragen tegen ons of den Staten van den lande: maer willen indien iemand bevonden word hem vyandelijk tegens ons en den Staten van den lande te dragen, dat des selfs goederen geannoteert, en in bewaerder hand genomen sullen worden, by den Magistraet van den steden daer onder deselve bevonden sullen worden te leggen, en die ten platten lande bevonden sullen worden, sullen by die van den Rade in Holland in bewaerderhand genomen werden, en dat ter tijd en wijlen toe dat daer op gedisponeert sal sijn, of die voor prijs en verbeurt gehouden sullen wesen dan niet, daer van die van den Rade de kennisse en judicature hebben sullen, mitsgaders van allen anderen questien die gemoveert sullen worden, of eenige genomen goeden te water of te lande te pryse sullen gaen dan niet. Willen en ordineren daerom allen den genen die eenige goeden uit yemands huisen genomen en vervoert hebben, deselve of de juste estimatie van dien te restitueren, wederom te leveren in handen van de Magistraet van der Steden, en de goeden die sy op de platten lande gehaelt en genomen hebben, in handen van den Rade voorsz onder behoorlijke Inventaris, daer toe wy willen dat deselve realijken en by feiten bedwongen en geconstringeert sullen worden, en dat ten sijne met kennisse van saken verklaert worde of deselve voor prys tot vorderinge van de gemene saken behoren gehouden te worden dan niet. En also wy eenen yegelijken begeren te houden in sijn gerechtigheid en goeden, die hem tegens de Staten van den Lande niet en is dragende, so willen en ordineren wy by desen, dat de gene die om de tegenwoordige beroerten sonder anders moetwilliglijk en vyandelijk tegens ons en de gemene welvaert gehandelt te hebben, uit haerluider woonplaetse vertrocken sijn, 't sy geestelijk of weerlijk binnen den tijd van veertien dagen naer de publicatie van desen weder in hare goeden komen sullen; die sy ten tijde van haer vertrek hadden en besaten, die henluiden wederom volgen sullen, so verre die niet verklaert worden voor prijs ten behoeve van de gemene sake vervallen te sijn, op pœne so verre de selve binnen de voorschreven gesetten tijde niet en komen, dat de vruchten van haer-luider goeden hoedanig die ook sijn, aengeslagen en geappliceert sullen worden tot voorderinge der gemene sake, ter tijd en wijlen zy-luiden wederom gekomen sullen sijn: wel-verstaende dat uit de voorschreven goederen betalinge met kennisse van saken gedaen sal worden 't gene sy anderen deugdelijken schuldig sullen wesen. En gemerkt by den toevoer van de victualie de vyanden grotelijks gesterkt worden, so interdiceren wy eenen yegelijk onder onsen gebiede staende, den vyand of die Steden die hen als noch niet en hebben met ons geconformeert, eenige toevoeringe van victualie of eenige andere goeden en koopmanschappen te senden, brengen of doen brengen, op pœne van te verbeuren deselve goeden. Bevelende allen Officieren, Tollenaren en Wachthouders van dien, daer toe goede toesicht te dragen, en allen den genen die sy bevinden sullen contrario

van dese ordonnantie te doen, aen te halen en tegens den selven te procederen tot verbeurte van de selve goeden. En op dat alles wes voorsz is volkomelijk volbracht worde, en daer van niemand en pretendere te hebben ignorantie. Ordonneren wy die van den Rade in Holland dat sy op dese onse ordonnantie en placcate terstond alom daer men gewoonlijk is publicatien te doen, doen publiceren en verkondigen, en doen procederen tot executie van desen sonder enige dissimulatie: autoriserende den voorsz deurwaerder van den Hove de voorsz publicatie sonder vertrek over al na ouder gewoonten te doen. Des t'oorkonden hebben wy desen met onsen name getekent en onsen groten zegel daer onder aen laten hangen. Gegeven in onsen veldleger tot Hellenrade by Ruermonde op den 23 dag der maend van Augusto in den jare ons Heeren 1572. Ondergetekent, *Guiliaume de Nassau*. Op de plijke stond geschreven: By bevele van sijne Excellentie. Ondergetekent,

BRUYNINK.

Twe dagen na het uitgeven des voorsz Placcaets / heeft de voorsz Prince noch gemaeckt sekere ordonnantie en instructie / op dattet land van Holland wel politijlielijk soude werden geregeert / want de ongeregeltheid van het krijgsvolk was seer groot / bysonder van de gene die t'scheep op wyhuit hadden gevaren / die so seer verwildert waren datse sonder onderscheid / so Geestelijken als wereltlijke en op den huisman / roofden en plonderden niet anders dan oft openbare vyanden geweest waren / en of sy geen ander voornemen en hadden gehad dan 't Land en luiden te bederven. De principaelste van desen waren de voorschreven Wybe Zuyrsz Robol / Stelman / Holbeek / Croc / en meer andere die mette Grave van der Mark in 't Land gekomen waren / sulx dat vele goede luiden die de sake wel toegedaen waren / en die liberalijken gecontribueert hadden / siende dese grote ongeregeltheid en de quade beleidinge der saken / en datter so weinige straffe over gedaen werde / wederom uitten Lande togen en wilden de sake wat verde aensien / want hen-luiden dochte dat sodanige onordeninge niet en soude konnen lange bestaen. Daerom so heeft de voorschreven Prince van Orangien om hier in te voorsien en voorkomen / dat sijne goede jonstige vrunden niet en souden tot sijne vyanden worden gemaekt / dese navolgende instructie en ordonnantie gemaekt,

Ordonnantie en instructie by den Prince van Orangien gemaekt voor die van Holland / om by provisie daer na 't selve Land geregeert te worden.

WIlhelm by der gratie Gods, Prince van Orangien, Grave van Nassau, &c. Also wy metter daed bevinden dattet Land van Holland in dese bevrydinge des Vaderlands uit der Albanisser en Spaensser tyrannye, en 't selve in sijn oude vryheid en welvarentheid te restitueren 't welk wy metter hulpe Godes voor-genomen hebben te volkomen, ons principalijken by-gestaen heeft, so met eene grote merkelijke somme van gerede penningen, als met brieven van verbande t'onser ernstlijke versoek en bede, gegeven voor de betalinge van den Oversten Ritmeesteren, Capiteinen en Hoplluiden van den ruiteren en knechten, om den selven te beter en te williger te doen opsitten, monsteren en onder eede te komen. Om welke voorsz en beloofde penningen op te brengen, en te furneren, sal nodig zijn 't voorsz Land in sijn geheel en welvarentheid te conserveren, en den ingesetenen van dien alle contentement te geven, en van alle foule en overdaed van knechten so wel in Steden als ten platten Lande te bevryen, op dat sy middelen daer toe mogen hebben en hare goede wille en affectie gecontinueert werden, en gene afkeer van saken en krijgen. So ist dat wy met lange en rijpe deliberatien hier op gelet hebbende, bevinden daer toe voor al nodig te zijn 't selve Land in sijn oude costumen, privilegien en vryheden t'onderhouden, so ons voornemen in 't generael daer toe is streckende, en ook den Staten desselfs Lands een goed genoegen te geven, dattet Land ordentelijk geregeert mach worden. Hebben tot dien einde voorgenomen daer in niet te doen of t'ordonneren dan by advijse van de selve Staten, so dien de gelegentheid des Lands en humeuren van den ingesetenen van dien best kennelijk zijn. Willende tot dien sijne dese onse ordonnantie en instructie by eenen yegelijken en over al in den Lande van Holland met sijnen appendentie onverbrekelijk by provisie onderhouden en achtervolgt te worden. Eerst en al voren om 't Land in sijn oude vryheid te brengen sullen de Staten by hare Gedeputeerde doen inventariseren en copye maken van alle des Lands privilegien, gerechtigheden en chartres, berustende op den huise en Castele van der Goude, latende d'originalen aldaer, daer toe wy hen-luiden autoriseren by desen om de selve gesien wesende, weder geobserveert en onderhouden te mogen werden.

En op dat des Lands Domeynen en inkomen geconserveert en behoorlijk ten gemenen profijte van den Lande geemployeert mogen worden. Ordineren wy dat voor al de Camer van de Rekeninge geredintegreert worde, en dat de Staten andere personen bequaem wesende tot Rekenmeesteren, Auditeuren en Clerken in de plaetse van den genen die vertrocken zijn, nomineren sullen, om by provisie geconfirmeert en gesurrogeert te worden, die met den genen die gebleven zijn goede toesichte sullen nemen dat de Domeynen niet vermindert en de penningen van dien wel en na behoren, tot vorderinge van de gemene sake, en also tot dienste van de Coninklijke Majesteit t'onser ordonnantien besteed worden, tot welken sijne sy boven den gewoonlijken eed, *mutatis mutandis*, ook sweren sullen dese onse ordonnantie te gehoorsamen en alle devoir te doen om 't land van d'Albanise en Spaense tyrannye te bevrijden, en 't selve weder in sijn oude vryheid gesteld te mogen worden.

Dat sy ook in plaetse van particuliere Rentmeesters en Ontfangers van den voorsz Domeynen en inkomen die vertogen zijn, andere personen daer toe suffisant en bequaem wesende sullen nomineren, om ook by ons by provisie geconfirmeert en gesurrogeert te worden in de plaetse van de gene die vertrocken zijn. Wel verstaende dat de Rentmeesters die gebleven en (F. 292.) niet vertrocken en zijn, gehouden sullen zijn (also de Rekenmeesteren in hen vertrecken de Registeren van de Camer met hen genomen hebben) mitsgaders den state van hare ongesloten en lopende rekeningen terstond ter Camere over te leveren, om die aldaer te registreren ist nood, en dat de gesurrogeerde voor alle cautie voor haren ontfange ter Camere sullen stellen en den behoorlijken eed doen, den welken als dan by den Rekenmeesteren den state van haren ontfange uit voorgaende rekeninge (by so verre die te bekomen zijn) of by andere wegen en middelen gegeven sal worden, om hen in haren ontfang daer na te mogen reguleren, en in uitgeven niet brengen dan 't gene hen by ons of die van den rekeninge geordonneert sal zijn, die hare rekeninge ter Camere ter presentie van een Gecommitteerde van den Staten doen sal.

Sullen mede de voornoemde Staten in plaetse van meester Jacob Bol die vertrocken is, eenen anderen of meer indient hen goed dunkt, daer toe bequaem en gequalificeert zijnde nomineren totten ontfange van alle des gemenen Lands ommeslagen, om by ons geconfirmeert te worden, de welke na dat sy behoorlijke cautie gestelt sullen hebben, terstond in haren ontfang sullen treden en gene penningen in uitgeven mogen brengen dan ter ordonnantie van de Staten die hen rekeningen ook doen sullen voor den Staten en een Gecommitteerde uiter Camere.

En op dat de Staten te beter contentement van als mogen hebben, willen wy dat sy ook een sullen nomineren totten ontfang en uitgeve van den penningen tot de krijgshandelinge binnen den Lande van Holland behoevende, om by ons onder behoorlijke cautie en eed geconfirmeert te worden, die gehouden sal zijn hem in sijnen uitgeven te reguleren na 't gene hem by den Superintendent en twe Commissarissen (die de Staten mede nomineren sullen om by ons geconfirmeert

meert te worden, om hem by de monſteringe te vinden) geordonneert ſal worden, en gehouden ſal weſen ſijne rekeninge voor die van de rekeninge en den Staten te doen. Item ſullen ook alle Capiteinen en Hopluiden ſweren ons als Stadhouder van Holland, Zeeland en Weſt-Vrieſland en Sticht van Utrecht, en den Staten des lands van Holland gehou en getrouw te weſen om de Landen te bevrijden van de Albaniſe en Spaenſe tyrannye, ten dienſte van den Coninklijken Majeſteit als Grave van Holland, en voorts den artijkel-brief die wy den Staten over geſonden hebben. Voorts is onſe meninge en intentie dat de goeden van den genen die hen openbaerlijken voor vyanden dragen, terſtont by de Magiſtraten daer onder die gelegen zijn geannoteert, en de vruchten van dien ontfangen ſullen worden by de Rentmeeſters van den Domeynen, elk in ſijn quartier, om tot vorderinge van de gemene ſake ter ordonnantie als voren, geemployeert te worden, die daer van rekeninge apart ſullen doen ten overſtaen van eenige Gecommitteerde van de Staten. Dat van gelijken geſchiede van goeden toebehorende perſonen hen onthoudende inde Steden, die hen noch met ons niet geconformeert en hebben, en ook van den genen die hen om deſe beroerten uit hare woonſteden getranſporteert hebben, en na openbare inroepinge niet wederom komen, en dit ter tijd toe de Steden hen met ons conformeren, of dat ſy weder ter plaetſe van hare reſidentie gekomen ſullen weſen. Wel verſtaende dat uit de voorſchreven goeden betalinge met kenniſſe van ſaken gedaen ſal worden 't gene ſy anderen deugdelijken ſchuldig zijn. Dan ſo wy begeren alle vrundſchap en vrede t'onderhouden metten nagebuiren buiten de Nederlanden geſeten: ſo willen en ordonneren wy dat hen-luiden hare goeden volgen mits deugdelijken verifierende hen-luiden die en genen anderen in parte of dele toe te behoren. En op dat alle ſaken by betere ordre uitgerecht mogen worden, ſo willen wy ook dat ſo wanneer daer eenig officie of ampt vaceren ſal, dat die van de Camere van de rekeninge daer in diſponeren en de ſelve confereren na ouder gewoonte by verpachtinge, mits eerſt en al voren daer op gehad hebbende t'advijs van den Wethouders en Raden der Steden daer 't ſelve officie of ampt vaceren ſal, en van anderen by advijs van particuliere Rentmeeſters daer 't ſelve onder ſorteert, dan in den Bailiuſchappen van Rijnland, Kennemerland, Delfland, Schieland, Zuid-Holland, Waterland met Zeevank, en alle andere diergelijke, met advijs van den Staten, om in 't exerceren van hare officien beter ordre geſteld te mogen worden. En ſullen alle Officieren ons als Stadhouder van Holland boven den ouden en gewoonlijken eed, *mutatis mutandis*, ook ſweren deſe onſe ordonnantien in alles te volkomen, en met alle vlijt 't Land vande Albaniſe en Spaenſe tyrannye te helpen bevrijden, om weder in ſijn oude vryheid te mogen komen. Verlatende en deporterende by deſen allen den genen die contrarie deſe hare commiſſien verkregen hebben, ſo wy ook by deſen doen alle andere generale commiſſien over den Lande van Holland ſtreckende voor deſe tijd geexperieert. Is mede onſen wille en meninge dat niemant eenige omſlagen van penningen of anders over den lande van Holland of onder Holland ſorterende in 't geheel of deel ſal doen, dan alleen den Staten van den ſelven lande, die wy daer toe by deſen autoriſeren, om te vinden de penningen by henluiden t'onſen begeerte opgebracht en verſegelt. En dat by ſodanige middelen als hen-luiden dunken ſal den Lande oorbaerlijkſte en draeglijkſte te weſen. Willende daerom de penningen die by eenige particulire Gouverneurs omgeſlagen en ontfangen zijn, dat die terſtond komen en over-gelevert ſullen worden aen gelde of behoorlijke acquyten in handen van den Ontfangers, die by de Staten geſteld ſullen worden, om daer van mede behoorlijke rekeninge gedaen te mogen worden, en op dat egalité over 't gehele Land gebruikt mach worden hen-luiden dat afflag ſal mogen ſtrecken. Als wy ook willen dat alle andere doen ſullen in den Rade van Holland of onder Holland ſorterende die by ons, onſen lieven neve den Grave van der Mark, of yemand anders particuliere commiſſie van ons hebbende, tot eenigen ontfang of Rentmeeſterſchap geſteld en gecommitteert zijn: ſo wy allen den ſelven by deſen van hare commiſſien deporteren en verlaten. Item op dat de Juſtitie weſende 't fondament van de conſervatie van een Republijc, wederom in eſſe geſteld mach worden, ſo is ons ernſtig verſoek dat de Staten ons in alder diligentie willen over ſchicken de namen van den Raedsheeren die noch te bekomen en niet vertrocken zijn, en daer toe noch eenige andere gequalificeerde perſonen om Raden te zijn nomineren, om daer uit by ons by proviſie eenen Raed geconſtitueert te worden die de Juſtitie in den landen van Holland ſullen adminiſtreren, tuſſchen partyen, en de kenniſſe van alle de aengehaelde en aengeſlagen goeden of de ſelve gehouden ſouden worden voor prijs dan niet. Voorts caſſeren wy alle commiſſien die wy of onſe Gecommitteerde tot noch toe ter Zee gegeven hebben, ten fijne de negotiatie te beter en vryer op den Lande van Holland geexerceert mach worden, willende dat voortaen eenen yegelijken van onſe Capiteinen en anderen hen reguleren ſullen na de ordonnantie die wy daer op met advijſe van de Staten maken ſullen.

En ſo onſe uiterlijkſte meninge, begeerte en intentie is, dat de gemene ruſte en vrede binnen den Lande van Holland en daer onder ſorterende volkomelijken en onverbrekelijken onderhouden mach worden. So willen en ordonneren wy by deſen dat alle onſe Capiteinen, Overſten, Hooft-Officieren en Wethouderen gehouden ſullen weſen eed te doen den Placcate daer op by ons gegeven in onſen heyrleger tot Hellenrade by Ruermonde, op den 23 Auguſti 1572. in alle ſijne poincten te achtervolgen en te volkomen. En alſo wy voor deſe tijd ſelver in perſoon als noch niet mogen komen, ſo is onſe intentie en meininge dat alle d'andere ſaken concernerende het Gouvernement van den Lande van Holland en daer onder ſoterende, geadminiſtreert en gevordert ſullen worden by onſen lieven en beminden neve den Grave van der Mark, by advijs van den genen die wy ter nominatie van den Staten als Raden by hen gevoegt hebben en noch voegen ſullen wel verſtaende dat ſy in ſaken beroerende de politie en welvaren van den voorſchreven Lande niet en ſullen diſponeren ſonder voorgaende advyſe van de Staten. Willende en ordonnerende voorts om de Steden in goede politie en regeringe t'onderhouden, de ſelve in alle politijke en borgerlijke ſaken ſullen geregeert worden by de Wet-houders en Regeerders der ſelver: wel verſtaende dat wy in den ſelven dat ons goet dunken ſal eenen Gouverneur tot meerder bewaerniſſe van dien ſullen ſtellen, ſtellen, by advyſe van de Staten. Des t'oorconde hebben wy deſen met onſen name getekent en ons groten ſecreet zegel daer beneffens laten drucken in Placcate. Gegeven in onſen Veld-leger tot Hellenrade by Ruermonde, op den 25 dag der maend van Auguſto in den jare ons Heeren, 1572. Ondertekent *Guiliaume de Naſſau*, met een zegel in roden waſſe daer beneffens gedrukt, en beneden getekent,

BRUYNINK.

ALs nu de Prince van Orangien in verſcheiden ſaken orde geſteld / en veel brieven gins en weder geſonden hadde / ſo is hy de Maſe met alle zijn volk gepaſſeert / en den eerſten of tweden September voor Loven gekomen / en 't ſelve opgeeiſcht / en de Hooft-poorte aldaer in brand geſteken hebbende / ſo zijn eenige Gedeputeerde van der Stad / onder de welke was Doctor Elbertus Leoninus, buiten by den Prince gekomen / en hebben met hem geaccordeert dat hy de Stad met vreden ſoude willen laten / mits datſe een ſekere ſomme gelds ſouden geven / gelijk geſchied is / daer mede ſy af getogen zijn. Ter ſelver tijd heeft Jonkheer Arent van Dorp de ſtad van Mechelen uit den name des Princen van Orangien ingenomen. Eenige andere Steden horende de aenkomſte des Princen met ſo vele volk/

Loven accordeert met den Prince van Orangien.

Mechelen ingenomen.

volx / hebben hem mede eed gedaen / sommige uit vreese van sijn heyr-kracht/ en andere uit goede wille. Oudenaerde in Vlaenderen werd door listigheyd ingenomen door een Jacob Blommaert / alwaer niet alleen de Officier van der Stad Joost van Corteville / maer ook veel Catholijke/ en bysonder de Geestelijkheyd seer qualijk getracteert werden/ want sy Heere Jan Apostel Pastoor tot Pamelen (die hier in de stad geblucht was) met noch veertien of vijftien Priesters gevangen hebbende deselve handen en voeten gebonden / en in de riviere gworpen / en also verdronken hebben / uitgenomen eenen ouden en onsterken man genaemt Heer Jacob Ambianus / dese aen den Oever gebreven zijnde is uitgekomen en te lijve gebleven. Voorts hebben sy de Kerken en Cloosteren berooft en gespolieert / de Beelden en Altaren aen stucken gesmeten / en seer ongeschiktelijk aldaer geleeft. Dese ongeschikte handelinge heeft andere Steden een schrik geweest / so datse haer poorten gesloten hielden / (F. 293.) die sy mogelijk andersins van selfs geopent souden hebben / want genoegsaem het gehele Land den Hertog van Alva bygand was / en den Prince van Orangien toegedaen waren / dan des Princen van Orangien voornemen en was niet om veel Steden in te nemen / 't welk hy wel lichtelijk hadde konnen doen so hy daer naer gepoogt hadde / maer hy leide alle zijn vlijt en neerstigheyd aen om zijnen broeder te hulpe te komen en t'ontsetten. Sommige Steden die hem toegedaen waren / hebben hem met geld geassisteert: die van Nivelle werden gedwongen victualie en geld te geven / om dat sy hem hadden geweigert passagie / menende datse terstond van den Hertog van Alva souden werden ontset / want sy hem in tijds hadden gewaerschout: maer de Hertog en wilde zijn volk niet deilen / nergens anders op achtende dan om Bergen in zijn geweld te krijgen. Als hy nu verstond dat de Prince nakende was / heeft hy zijnen leger met alder neerstigheyd gesterkt / en het geschut in bequame plaetsen gesteld / in meninge om op zijn voordeel te blijven leggen en niet te slaen tegen den Prince / heeft niet te min vijf hondert paerden uitgesonden / om sekerlijk te vernemen alle de gelegentheyd/getal en 't voornemen vanden Prince/ 't welk hy den Prince van Orangien verstaen zijnde / heeft hy sijnen broeder Graave Hendrik van Nassau met vier hondert paerden tegen haer gesonden / de welke sijne vyanden terstond en oversiens aenvallende / de selve gedreven heeft tot aen hare sterkten / de gene die in den leger waren aen dier zijden sulken vreese aenjagende / dat sy by na de vlucht hadden genomen / want sy meenden voor eerst dat de Prince met zijnen gheheelen leger aldaer was. Graave Henrik heefter sestien van de sijne verlozen / de welke meest geschoten sijn geweest uite schantsen van den vyand. Graave Henrik weder gekeert zijnde was van advijse dat sy den Hertog totten slach souden uitlocken / want hy liet hem dunken datse met vreese bevangen waren. De Prince volgende den Raed van sijnen broeder / heeft alle zijn volk by een onder haer Vaendels gebracht en getrocken tot by de Koorn-molen/ alwaer hy zijn volk op een hoogte in slach-ordren heeft gesteld en by vier uren heeft in ordre blijven staen / verwachtende des Hertogen van Alva komste/ waer toe sy hem waren pozrende /schietende altemet met eelijk geschut in sijn leger: maer de Hertog van Alva en heeft hem niet bevoert / anders dan dat hy van gelijken met grof geschut wederom geschoten heeft / en en liet evenwel niet af de muren der stad van Bergen te beschieten / seggende dat hy aldaer niet en was gekomen om des Princen van Orangien wil te doen / maer om sijnen eigen sin te volgen. Ten lesten heeft hy eenen hoop schutters uit gesonden om te schermutseren. De Prince hopende dat hy van sinne souden mogen veranderen/heeft daer tegen een deel ruiters uitgesonden / dese hebben haer so dapper aengevallen/dat sy die wederom in haer schansen hebben gejaegt / sulx datter van uitte schansen veel paerden en ruiters gequest en sommige dood gebleven zijn.

Oudenaerde ingenomen.

Des Princen van Orangien neerstigheyd om Bergen in Henegouwen te ontsetten.

Schermutsinge tusschen het volk van den Hertog van Alva en den Prince.

Den Prince wil slag leveren maer den Hertog van Alva niet.

DE Prince van Orangien / merkende dat hy den Hertog niet totten slag en konde uitlocken/en wetende dattet te periculoos was hem in zijn sterkten en voordeel aen te tasten / is eerlijk afgetogen ontrent Sinte Gyslain op een plaetse alwaer hy niet veel te eten noch te drinken en vand / want de Spangiaerden hadden daer al te voren opgeteert / en voorts vernielt / den nacht gepasseert synde dacht hy een brugge te maken over de reviere lopende na Sinte Gyslain en die te passeren / maer de Hertog van Alva hadde bedektelijk 1200 soldaten uit sijnen leger gesonden / de welke trechende lanks d'ander sijde van der reviere / hem den pas belette en zijn voornemen veranderden. Ter selver tijd so is Salentinus Keurfurst en Bisschop van Keulen met twe duisent ruiteren in des Hertogen van Alva leger gekomen / sulks dat des Hertogen leger seer gesterkt worde. Des Bisschops advijs was / datmen den Prince slag leveren soude / maer de Hertog van Alva vermijde den slag / en en wilde geensins den slag avonturen/ wel voorsiende dat den Prince so hy niet en sloeg/ hem in sijn voordeel niet en soude derven aengrijpen / en dat hy 't tegen hem also niet lange aldaer en soude konnen herden/maer soude moeten door gebrek van gelde of van victualie (sonder zijnen belegerden broeder nu genoegsaem in de uiterste benautheyd gebracht zijnde te konnen ontsetten) vertrecken. Aldus isser weinig uitgerecht dan dat sy malkanderen altemet met schermutseren besocht hebben / want hoewel de Prince tot meermael om den Hertog tot slaen te locken syn volk in slagorden gestelt hadde / so heeft de Hertog hem niet willen besoeken.

De Bisschop van Keulen komt by den Hertog van Alva met 2000. paerden.

EEr de Prince noch voor Bergen quam / verhoorde hy de schrickelijke moord der Hugenoten die binnen Parijs gebeurd was den 24 Augusti / daer van wy sommarie hier wat sullen verhalen / als wesende niet geheel buiten propoosite / dewijle dese saken grote veranderinge in de Nederlandse saken en des Princen voornemen veroorsaekte. Ik heb hier voren aengeroert hoe dat de Hugenoten in Vrankrijk naer grote oorloge in Augusto Anno 1570. by den Coninck vergunt was het derde Vrede-edict / sedert welken tijde verscheiden huwelijken in Vrankrijk gebeurden. Eindelijk is ook naer vele andere handelingen een Huwelijk besloten tusschen den Prince van Navarre en des Coninx suster Margareta. Dit voorsz huwelijk mitsgaders de grote vrundschap die de Coning en de oude Coninginne zijne moeder gheinsdelijk toonden aen den Admirael van Vrankrijk / den Princen van Navarre en Conde / en andere van den principaelste Hugenootse Heeren en Edelen / ook mede de Nederlandse oorloge die met des Couinx bewilginge by Graave Lodewijk aengevangen was so gehoort is/veroorsaekte/ dat het wantrouwe dat so lange tusschen beide partijen was geweest meest weggenomen werde / sulx dat de Hugenoten in slape gewiegt synde / nergens anders min om en peinsden dan om 't gene tegen hen werde gepractiseert / namentlijken hare alder vernielinge en dood / eer de voorsz vruilofte van den Coninck van Navarre met des Coninks suster werd volbracht/ sterf de Coninginne van Navarre binnen Parijs / eenige wilden seggen door vergiftige spijse / andere door vergiftige handschoenen / en andere seggen door natuyrlijke siekte en een gebrek in de Long. Dies niettemin de vruilofte hadde zijn voortganck den seventiende of achtienden Augusti / en de Prince van Navarre / door zijns moeders afsterven / hadde nu den tijtel van Coninck van Navarre gekregen. De vruilofte werd met groter pracht en prael gehouden. De Princen/ Graven / Baroenen en andere Heeren en Edelluiden / Hugenoten synde / waren by naer hier al te samen tegenwoordig. Den 19/20/ en 21/Augusti wasmen al onledig met Toernoy-spelen en alle vreugde sonder datmen eenig quaed vermoede/ nochtans was den Admirael van verscheiden plaetsen gewaerschout dat hy sich wachten soude / en den Coninck niet te vast betrouwen/ dan hy antwoorde eenpegelijk dat hy den Coninck ten vollen betrouwde/ allegerends

Kort verhael van de Parijse moord Anno 1572.

gerende vele gewichtige redenen en beſonder dit Huwelijk / daer mede hy ſeide dat alle miſtrouwen behoorde weg genomen te werde. Den 22 Auguſti weſende vrydag des morgens / werd op Louvre raed gehouden / de Admirael daer in ook weſende / en alſo hy daer na wilde na huis gaen is de Conink uit een Capelle recht voor Louvre hem te gemoet gekomen / waerom hy hem geleide tot in de Caetsbane / alwaer den Admirael een weinig hebbende ſien ſpelen / is uit en na huis gegaen tot ſijn middagmael / vergeſelſchapt zijnde met vijftien Edelluiden / en geen honderd treden van Louvre zijnde / werd den Admirael gaende langs de ſtraten / een requeſte leſende / uit een venſter met yſere tralien geſchoten met een roer daer drie loten in waren. Het eene loot heeft hem den voorſten vinger ſijnder rechter hand weg genomen / met het ander loot werd hy in den ſlinker arm gewond by de muis van der hand dat het loot aen den elleboog uitgink. De Edelluiden die hy by hem hadde waren alle 't ſamen hier van verbaeſt. Den Admirael werd in ſijn huis geleidet / en ſijn wonden verbonden / de deure van 't huis daer de ſchoot uit quam werd opgelopen / dan de ſchutter dewelke genaemt was Montrebel de Brie / was al weg. De Coninck deſe tydinge in het kaetsſpel ontfangen hebbende / geliet hem ſeer droeve / werp het raquet ter aerden / en vertoog in ſijn kamer / de Coninck van Navarre / de Prince van Conde / de Grave van Rochefocault en meer andere Heeren en Hugenootſe Edelluiden quamen den Admirael beſoeken / en deden haer klachten aen den Coninck / vertonende ſijn Majeſteit dat het voor hen niet ſeker en was binnen Parijs langer te blijven / en baden om verlof om te mogen vertrecken. De Coninck vertrooſteſe en klaegde immer ſo ſeer / beloofde en ſwoer dat hy dat feit ſulx ſoude wreken en daer over ſodanige ſtraffe laten doen / dat den Admirael en ſijne vrunden ſouden reden hebben van hen te genoegen. De Coninginne ſijne moeder ſeide van gelijken / en gaf eenen ſchijn van ſeer grote droefheid / en ſprak dat de Coninck door deſe daed een groot geweld geſchied was / liet men dat / ſeide hy / heden ongeſtraft / morgen ſoudenſe de ſtoutheid wel nemen om 't ſelve te doen in des Coninx Hof / en op een ander tijd in ſijn bedde / ja ſchoot en armen. Door deſe geveinſde dobbelheid werden de Coninck van Navarre / de Prince van Conde en andere Heeren noch ten Hove gehouden / en vermits ſommige goed vonden dat men den Admirael op ſijn huis tot Chaſtillon ſoude brengen twe dag reiſen van Parijs / ſo geliet hem de Coninck dat hy hem een kamer in ſijn Hof wilde aenbieden / en ſo verre hy om de wedom der wonden niet en hoft verhuiſen / ſo ſoude ſijn Majeſteit in ſijnen huiſe een bende van ſijne wacht ſenden / om ſijnen perſoon te beter te verſekeren / gelijk ook gedaen werde / want de Coninck ſond aldaer 100 ſoldaten voor ſijn huis. Ontrent twee uren na noen is de Coninck met de Coninginne ſijn moeder / ſijn broeders / de Maerſchalken van Vrankrijk / de Hertog van Nevers en veel andere Heeren en Capiteinen / den Admirael gaen beſoeken / en vertrooſten / belovende 't ſelve feit ſo te doen ſtraffen / dat men des eeuwig gedenken ſoude. Maer 't voornemen was anders / ſo men metter daed bevand / want de Coninck dede alle de Hugenootſe Heeren en Edelluiden forieren ontrent des Admiraels huis / om dat ſy hem te nader en gereder ſouden zijn. Des Saterdags te twe uren na middernacht / werd de kloche geklept van Sint Germain Auxerroys, 't welk gehoort zijnde hebben de ſoldaten die de wacht voor des Admiraels huis hielden / de deure des huis opgelopen. De Hertog van Guiſe is daer terſtond te paerde ingekomen / vergeſelſchapt met vele van ſijn aenhangers / eenen Hoogduits genaemt Beme / een dienaer des huis vanden Hertog van Guiſe / die met meer andere in des Admiraels kamer gekomen waren doorſtak den Admirael / daer na werd niet een menſch lebende in des Admiraels huis geſpaert / maer alle dood geſlagen en vermoord diemen konde vinden / des Admiraels dode lichaem werd door eenen Sarlabour ter venſteren uitgeworpen: de Hertog van Guiſe en Aumale wilden hem dood ſien / gelijk ſy deden en doen vertrocken ſy. Het lichaem van den Admirael werd door de Lakeyen naekt langs der ſtraten geſleept en lelijk mishandelt. De Grave van Rochefocault werd in ſijn kamer vermoord en ſijn koffers geplondert. De Mark-grave van Rebel werd in ſijn hembde tot in de Zeine gejaegt / en in een ſchuitgen gekomen zijnde / werd van Buſſy ſijnen eigen Neve doorſteken. Teligny des Admiraels Swager werd ook door een onbekende doorſteken. Tien of twaelf Edelluiden in des Coninx van Navarre voor-kamer geſlapen hebbende / werden eerſt van haer geweer geblotet / en van de ſoldaten van des Coninx wacht doorſteken in des Coning tegenwoordigheid die in een venſter lag. De Coninck van Navarre en de Prince van Conde werden gevangen voor den Coninck gebracht / tot de welke de Coninck ſeide dat hy van die tijd aen niet meer dan een Religie in ſijn Rijk en wilde lijden / daerom wilde hy hebben datſe Miſſe horen en na haerder voorvaderen wijſe ſouden leven / indien ſy haer leven en goederen lief hadden / en gaf haer daer op drie dagen haer beraed. Terſtond daer na werd de grote klocke des Palleis geklept / en doe werden in de ſtad alle de Hugenoten geſocht die daer waren / en man / wijf / kind al dood geſmeten en vermoord / ſommige naekt / ſommige half en heel ſlapende in bedden / op daken / onder banken / en waer men die konde vinden. De Preſident la Pace een ſeer geleert man werd doorſteken en in de Zeine geſmeten / deſgelijk den vermaerden Petrus Ramus. De Commiſſariſen en Quartier-meeſters van Parijs gingen met haer volk van huis tot huis daerſe Hugenoten meenden te vinden / en deden hen alle deuren van des Conings wegen open doen / en ſloegent en ſtaken al dood / de karren geladen met dode lichamen van jonge jonkvrouwen en dochteren / mans en kinderen werden na de reviere gedreven. Somma deſen dag weſende ſondag den 24 Auguſti / en Sinte Bartholomeus dag werd geheel met moorden / vrouwen ſchenden en plonderen over gebracht. Men acht dat het getal der gene die dien dag ſo binnen Parijs als in de voor-ſteden omgebracht zijn geweeſt / over de 10000 perſonen was belopende / de ſtraten waren met dode lichamen bedekt / de reviere was met bloed geverwet / ja ook de poorten en ingangen van des Coninx Hof / en noch en waren de moorders van den bloede niet verſaed / want de navolgende dagen gingen ſy noch ſoeken de gene die overgebleven waren / die noch al werden doorſteken / de gevluchte vervolgt en omgebracht daer menſe konde bekomen / diergelijke moorden geſchieden ook in andere ſteden en plaetſen door heel Vrankrijk daerſe konde meeſter worden / ſulx dat men acht dat in korten tijde in Vrankrijk over de 100000 perſonen gedood zijn geweeſt / en dat alles onder dexel van een verſierde conſpiratie die den Admirael en de Hugenoten tegen den perſoon van den Coninck / ſijne broeders en de Coninginne ſijne moeder ſouden gemaekt hebben / daer van niet en was. De Coninck hadde geerne eerſt gehad dat den Hertog van Guiſe deſe daed op hem hadde genomen / onder dexel dat hy ſulx gedaen hadde om hem te wreken over den Admirael en Hugenoten van de dood des ouden Hertog van Guiſe / dewelke door eenen Hugenoot in de eerſte Francoiſe beroerte voor Orleans doorſchoten was door des Admiraels bevel / ſo ſommige wilden ſeggen: maer de Hertoge van Guiſe inſiende dat hy door deſe ongehoorde wreedheid en volbrachte moorden / alder menſchen toorne over hem en alle zijne nakomelingen ſoude brengen / ſchoof de ſchuld deſer lelijker ongehoorder moord op den Coninck / want hy hadde ook in de moord ſelfs eenige Hugenoten bewaert en hen leven geſalveert op ſijn huis van Guiſe. De Coninck heeft ook de ſchuld daer na op hem genomen en de ſake willen verdedigen / dan op deſe / dan op die maniere / maer want dit alles in de Franſe Hiſtorien in 't lang en breed beſchreven is / ſo wil ik dit laten beruſten / en die luſt heeft van deſe tragedie meer te weten / die konnent aldaer leſen / 't is my genoeg 't ſelve kortelijk aengeroert te hebben.

Den Admirael van Vrankrijk werd geſchoten.

Des Admiraels huis werd opgelopen aen de gene die beſtelt waren tot ſijn bewaring.

Den Admirael werd doorſtoken.

(F. 294.)

De Hugenootſe Heeren vermoord.

Alle Hugenoten binnen Parijs vermoord.

Wederkerende dan op de Nederlandse saken / dewijle de Prince vast ontrent Bergen in Henegouwen lach met zijn leger om dat te ontsetten / soekende alle middelen om den Hertog slag te leveren / daer hy niet toe en konde komen / so waren de Staten van Holland den tienden / elfden / en navolgende dagen binnen Haerlem vergadert om te beraedslagen van de saken en middelen om 't land van Holland te beschermen voor den Hertog van Alva en Spangiaerden: en bysonder om middelen van gelde te mogen vinden en Amsterdam te doen beleggen / daer de Grave van der Mark seer op aenhield / also een goet deel borgers daer binnen zijnde (so men meende) geheel op de zyde van den Prince waren / en niet anders en sochten dan dat men daer voren komen soude en dat sy hen als dan souden openbaren. Hy eischte daer toe van de Staten 40000 guldens / de Staten beloofden hen te doen alle behoorlijke assistentie totte belegeringe van node zijnde. Daer is goet gevonden dat men 't selve te Lande soude beleggen en beschieten. De Gouverneur van Noordholland Jonkheer Diderich Sonoy sond aldaer tot Haerlem meester Willem Bardesius / met commissie om van zijnen wegen mede in de Staten te compareren / dan de Staten en hebben hem in sulke qualiteit niet willen accepteren / volgende de costuimen onder den Staten altijd geobserveert / datse niemand by procuratie en accepteren / dan alleen de Edelen in persoon en de Gedeputeerde der Steden onder procuratie / maer wilden geerne aenhoren wat hy van wegen den voorsz Sonoy soude willen proponeren. De meninge van Sonoy was dat men om die van Amsterdam te krenken en benaulwen / raed most schicken om de schepen van Amsterdam te slaen en van den Zuiderzee te houden: dit werde ook van den Watersteden seer gedreven / en werde wel goed gevonden / dan de grote onkosten daer toe van node zijnde werden geschroomt en dede sulks achter blijven / dan het beleggen van Amsterdam werd gevordert / sulks dat de Grave van der Mark met het regiment van den Oversten Lasarus Muller en andere Capiteinen en veel volx daer voor is getogen en het Cathuisers Clooster dicht by de Stad gelegen ingenomen / en haer voorts rontsom de selve Stad begeven en haer aldaer sterkelijk beschanst. Die van Amsterdam hebben 't selve terstond den Grave van Bossu tot Utrecht zijnde laten weten / ten einde hy haer hulpe soude senden by tijds eer de Geusen haer te vast beschanst souden hebben. De Grave van der Mark sond een Trompetter aen die van Amsterdam met brieven van de Staten van Holland / daer by sy haer-luiden bruntlijk vermaenden dat sy haer mede souden willen in 't generael verbond met die van Holland begeven / en 't gemene nut helpen behertigen tot haer en haerder burgeren en inwoonderen eigen welvaren / en tot haer eigen verlossinge uit de slavernye der Spangiaerden / &c. Maer sy en hebben de brieven niet willen ontfangen schietende na den Trompetter. De Staten van Holland hebben den Grave vander Mark 12 stucken grof geschuts gesonden om Amsterdam daer mede te beschieten. Dan de Grave van Bossu heeft aldaer vier Vaendelen soldaten binnen gesonden den 20 Augusti. De voorschreven vier Vaendelen soldaten nu binnen Amsterdam gekomen zijnde / zijn den 21 tegen den avond uit de Reguliers of Utrechtse poorte uit gevallen / en hebben dapperlijk tot des Graven volk en Schantsen ingeschoten en schermutsingen gehouden / maer door dien die van buiten met vier Vaendelen leggende buiten de Sint Thonis poorte haer assisteerden / so zijnse wederom in de Stad gedreven / achterlatende sestien gevangenen. Den 22 zijnse des middaegs te twaelf uren wederom uit de Stad gevallen en wel anderhalf ure geschermutseert. De Grave van der Mark wel merkende nu alle sijne moeite vergeefs te zijn / heeft des nachts sijnen leger buiten Sint Thonis poorte en Reguliers poorte opgebrogen en sijn Schansen aldaer verbrand / so hy ook des anderen daegs buiten de Haerlemse poorte en voorts op Sloterdijk gedaen heeft / brandende ook het dorp van Sloterdijk meest af. Hopman Michiel Crok leggende tegen over Amsterdam met drie honderd mannen om den dijk aldaer te bewaren / dit verstaen hebbende / is so verbaert geworden dat hy sonder vpanden te sien of gewaer te worden des nachts te een uren na Purmerende is getrocken. De Grave van der Mark beklaegde sich over de Staten datse haer beloofde penningen en amonitie hem niet en hadden gesonden / en dat hy daer door die Stad hadde moeten verlaten / andere gaven hem en zijn seer ongeregeld krijgsvolk de schuld / overmits sy luiden so wreedelijken handelden tegen de Catholijken en sonderlinge tegen de Priesteren / Papen / Monicken / daer door sy luiden bevreest waren hen onder sijne macht te begeven.

Bagvaert en vergaderinge der Staten van Holland binnen Haerlem

De Grave van der Mark belegert Amsterdam.

Uitval van die van Amsterdam.

De Grave van der Mark breekt van de belegeringe van Amsterdam op.

Eenigen tijd te voren was door eenen genaemt Dirk Cater den Prince van Orangien aengedient / hoe dat den Admirael Boshuisen van meninge was met alle zijn schepen hem op de zyde van den selve Prince te begeven / mits hebbende eenige commissie van den selve Prince / maer also de selve Prince sulks qualijken konde geloven / immers onbekend was uit wat grond of fondament sulx mochte spruiten / en niet wetende wat mesuse daer door mocht komen / en wilde sodanige commissie niet senden / dan schreef den 10 July uit Alderkerke aen den Gouverneur Sonoy dat hy de sake soude sien te ondertasten / en metten selven sien te handelen secretelijk / sond ook een brief aen den selven Boshuisen / welken brief de voorsz Sonoy aen den selven Boshuisen oversond / met eenen brief van hem selfs / daer in hem veel schoons belovende en toeseggende als te weten / continuatie van sijnen state / betalinge van zijn achterwesen / en meerder eere en beloninge als hy tot dier tijd toe hadde gehad. Meester Willem Bardesius schreef van gelijken aen hem desen navolgenden brief.

Handelinge om den Admirael Boshuysen te krijgen op de zyde vande Prince van Orangien.

EDele, vrome, kloekmoedige Heere, ik gebiede my dienstlijk in u E. goede gratie: de sonderlinge familiare oude en meer als broederlijke gemeensaemheid die u E. met mijn vader so lange jaren heeft gehad en altijd gecontinueert, dewelke haer ook eensdeels op my heeft uitgestrekt als u E. in dese mijn tegenspoed (na der werelt) aen mijn huisvrouwe noch heeft bewesen, haer onder andere eenmael in 't forieren der knechten binnen Amstelredam van't logeren des Cornels Schouwenburg bevrijdende, dies ik uwe Ed. van desen en alle andere vruntschap bedankte, dit en andere diensten, die uwe Ed. mijn vader in ons meeste benautheid tegens ons Erf-vyand Meester Henrik heeft bewesen, die ik met een dankbaer gemoed ook van herten dadig in gelijke of meerdere saken sal verschulden, doet mijn schrijven, dat my geheel en van herten verwondert dat uwe Ed. met een so diepsinng verstand, ook met grote verfochtheid begaeft, ten laetsten toch niet eens in en kan sien, waer toe die jegenwoordige staet des gehelen Nederlands oogenschijnelijk en sonder eenig twijffel schijnt te strecken, maer meer als siende blind vrywillig (F. 295.) en met eenen verharden sin tot sterkinge der lasteringe Godes, uitroeyinge der lere Christi, ondienste des Coninks, bederffenis des lands, ongenade van alle treffelijke Princen, Fursten en Heeren deses lands, uwe en den uwen gehele bederffenisse aen ziel, eer, lijf en goed, voortijds begeven hebbende met ergernisse van vele vromen en tot meerder schade en schande van u selfs, daer in als noch sijt continuerende, en dit alles tegens getuigenisse uws selfs gemoed en conscientie, so ik sekerlijk weet als die uit u selfs monde u gesintheid tegens 't Pausdom wel hebbe verstaen. Nu hoe 't den wederstryderen Gods altijd ten laetsten is gegaen, is de Schrifture en alle geloofweerdige Historien vol, als aen Pharone, Saul, Antiocho den Edelen, Nerone, Decio, Lucio, Juliano, en andre is gebleken, waerom mijn waerde Heer so u dit niet en betreft, so denkt toch om u eere, behoudenisse voor u en den uwen van lijf en goed. Uwe Ed. is kennelijk hoe de Hertog van Alva en de sijne, Inquisitie, nieuwe Bisschoppen, &c. de grondelijke bederffe-

Schrijven van Meester Wilhelm Bardesius aen den Admirael Boshuysen.

bederffeniſſe van dit onlangs noch ſo ſeer florerende Nederland u vaderland heeft geſocht, met dodinge, banninge, verjaginge, berovinge en verdruckinge van meeſt alle Princen, Heeren, Edelen, Staten, vrome burgeren en inwoonderen, haerluiden privilegien en vryheden. Dit weet ik bekend u Ed. ſelfs wel, hier toe heeft nochtans uwe Ed. eylacy, tot noch toe hem laten gebruiken, wat eere nu ſulx voor God en der werelt zy, die tot eere Godes, dienſte uws vaderlands en naeſten zijt geboren, daer gy als Edelman de laetſte druppel bloeds voor behoorde te employeren, kan uwe Ed. ſelfs oordelen. So nu ſchande zy ſulx te hebben gedaen, ſo is 't noch vele ſchandelijker (beter wetende) in 't ſelve te willen continueren, komt toch eenmael in uwe herte, daer legt over, hoe gy met God, uwe conſcientie, ook eere voor der werelt ſtaet, keert weder tot uwe voorledene vroomheid, houd op uwe vaderland te bevechten, den vromen en ontſchuldigen te helpen verbannen en verjagen, ſoekt u en den uwen ſaligheid en welvaert, want ſo u God niet gehelijk van u verledene wijsheid en voorſichtigheid en heeft berooft, ſo ſiet gy immers als de ſonne klaerlijk, waer toe hem de ſaken nu zijn ſtreckende, gy ſiet ook ſonderling in dees veranderinge, niet der menſchen maer Godes werk, in een ſo korten tijd en door ſo weinig en ongeordineert volk geheel Holland, Amſterdam alleen uitgeſondert, ſonder ſtoot of ſlag den Tyran afgewend en afgevallen te zijn, de ſelve van Zeeland, een deel van Gelderland, en ſo treffelijken ſtad als Bergen in Henegouwen is, ook van alle zee-havenen en ſtromen gehelijk en al berooft zijnde, dit is u wel bekend, en ſoud ontwijffelijk noch vele andere en meerdere dingen verhoren, ſo men een vry acces en toegank tot uwe Ed. mocht hebben, en de tyrannie van die van Alva en den ſijnen, met ſijn geſworene ſlaven de regeerders van Amſtelredamme, uit deſſelve van Alva aenheffen, en haer ſelfs aengeboorne wreetheid (als uwe Ed. dikwils heeft beleden) ſulx niet en belette; wiens gevangene ja eigen, u ſtrengheid nu meer is haren wille genoeg onderworpen, dan een vry Admirael of Overſte: ſulx dat tot uwe Ed. niet dan 't gene haer wel gelieft, en kan komen, en daerom miſſchien van de aenkomſte des Furſtelijke Genade des Princen van Orangien, met een ſo treflijke armee, die ook over 4 dagen met 29 muurbrekers voor Nimmegen heeft gelegen, noch ook van 't beleg van Aernhem by de Grave van den Berge ſult hebben verſtaen, als ook hoe ſterk de Grave Lodewijk van Naſſau in en onlangs uit Vrankrijk is geworden, nochte ook van de revolte die tegens die van Alva nu in Vlaenderen, Braband, en Vrieſland bejegent, als ook niet van het reforſement van den Grave van der Mark in den Briel, en de aenkomſte van den Françoiſen en Engelſen tot Vliſſingen, het welke alles ik u Ed. verſekere waerachtig te zijn. Den ſelven daerom ernſtelijk vermanende om u en den uwen behoudeniſſe aen eer, lijf en goed toch eerſtdaegs te willen denken, en uwe vaderland en den vromen die gy tot noch toe miſleid door inexcuſabele vreſe, ja gedwongen tegens uwe herte hebt bevochten, en de goddeloſe Albaniſe tyrannie behandhaeft, u bekerende tegens den ſelven, nu begint te beſchermen en voor te ſtaen, deſſelfs u vaderland en andere, uit de onverdraeglijke Spaenſe dienſtbaerheid te vendiceren, daer toe gy en alle vrome dan met lijf en goed zijt gehouden, en u eere en eed, tot beſcherminge des Lands in ſijne vryheid en privilegien, daer in gy zijt geboren, beter als tot noch toe wilt betreffen, gedenkt des verbonds des Conings onderling tegens ſijne onderſaten, het welk ſulk een contract is dat met uitgedrukte ſtipulatie, partyen reciproce of aen wederzijden verbind, als de Coning faveur, gunſt, beſcherminge en voorſtand, &c. den ſijnen belovende, en der onderſaten hier tegens gehoorſaemheid, dienſt, aſſiſtentie, &c. het welk van d'eene zijde gebroken zijnde, als nu ſo vele jaren door de woedende van Alva is geſchied, d'andere partye ook geenſins vorder is gehouden, maer van eed, dienſt, &c. ontſlagen, ſo 't laetſte artijkel des blijden inkomſte van Braband van den Coninklijke Majeſteit ons geduldigen Heere in Julio 1549 tot Loyen beſworen, het welk andere eeden in aennemen des Lands gedaen conform is, uitdruckelijk mede brengt; als dat by contreventie van privilegien en vryheden; alle onderſaten van eed, eeren dienſt geheelijk ſijn ontſlagen, ja ſo 't vorder leid, gehouden hem yegelijk in ſijn qualité daer tegen te ſtellen, tot dat ſulk een miſleiden en hem abuſerende Coning en Prins, ſijn behoorlijke devoir en officie weder doe, van deſen hebben wy een geheel gelijk exempel 1. Regum 12. door onbehoorlijke beſwaerniſſe den volke by Rehabeam den ſone Salomonis alleen gedreigt tien geſlachten van twaelf van hem afvallende, door wille ja verordeninge Godes ſo die text aldaer ſeid: dus en kan u en u gelijke voor God noch voor de werelt die pretenſe gehoorſaemheid diemen den Conink ſchuldig is, ook den eed aen den Maj. gedaen, geenſins ontſchuldigen, want ſulx alle t'ſijnen dienſte en welvaren des Lands, en niet daer tegens (als die dadige Albaniſe bewyſen) beſtrekt. Dit hebben van ouds die vrome Capiteinen van Lacedemonien Lyſander, tegens den Conink Ageſilao die hy tegens die Oracula Delphica ſelfs om hadde gevoert, hem ſtellende Socratus den geluckigen en victorieuſen Veldheere tegens d'andere potentaten van Romen, Silla tegens Mario, Marcus Brutus tegens Julio den Keiſer die ſijn natuurlijk vader werd geholden, en vele andere hoogberoemde Capiteinen tot voorſtand des gemene nuts dadig beweſen ſijn den tyrannen afgevallen en hebben haer met lijf en goed tegens haer geſteld. Dit heeft die vrome Keiſer Ulpius Trajanus ſulks verſtaen, ſijn Veld-heere de Scepter en het ſwaert gevende: *Hoc, inquit, gladio pro me uteris dum juſta facio, ſin minus contra me*, en op dat ik met oude ontallijke exempelen u niet beſware in deſen ſelfs ſeer ervaren, gedenkt die onlangs geſchiede exempelen van Vrankrijk, als van den Maerſchalk Montmoranci, Conte de Mon-gomery en noch wel 100 diergelijke alle den Guiſe afvallende, en 't gene nu hier van de Hertog van Aerſchot en andere Edelen, Officieren, ook ſo vele treffelijke ſteden dagelijks geſchied, en wil God, ſeer haeſt noch meer geſchieden ſal. Denkt ook dat voor God en de werelt een eed tot onbehoorlijke ſaken gedaen niet en geld; het is quaed datmen ſulks onbedacht doet: maer noch quader onbedacht of uit vreſe gedaen hebbende, dien noch te willen houden en in quaed volherden: des wy een duidelijk exempel int boek der Rechteren hebben, die anders vrome Jephta door onbehoorlijke beloften ſijn eenige dochter offerde: ſo ſulks ook mochte verſchonen ſoude een moorder of dief in ſijn dikwils geſworen boosheid, ook alle Monicken, Papen en Nonnen by haer geſworen godloſe ſuperſtitien moeten blyven. Och waerde Heere wiens ſaligheid en welvaert ik van herten beminne, de Heere opene u de oogen des herten en verſtand om dit te mogen bekennen en verſtaen, wijkt af van 't verbond der godloſen, woedenden en bloeddorſtigen, dat gy der plagen haer ſeer haeſt overhangende niet deelachtig en werd, laet af u Vaderland, den vromen ja u ſelfs welvaren te bevechten, vervolgen en krenken, maer hier tegen u eere en eed tot dienſte des Coninx, welvaren des Lands, beſcherminge der vromen, contrarie als gy tot noch toe hebt gedaen, gedenkende, ſteld u tegen dees verdervers des Lands en helpt ſo menig vroom Heere en Vorſt en alle vromen, den gemene vyanden des Coninx en des Lands die nu alrede Gode lof ſere gekrenkt ſijn, vorder geheel verjagen en verdryven; u Vaderland tot ſijn oude vryheid onder gehoorſaemheid des Coninx helpende brengen daer toe uwe Ed. dan grote middelen heeft, en den ſelven ja haer gehele kracht, immers ter Zee nu alleen by u ſijnde groot afbrek kond doen, ja gehele ruine in brengen, mits uwe macht en al 't gene gy van dien tot u kunt krijgen in handen van ſijn Furſtelijke Genade ofte den ſijnen ſtellende, en eerſtdaegs tot vorderinge der ſake en des tijds overleverende; daer toe men (ſo gy tot dees ſake en uws ſelfs ſaligheid kund verſtaen) wel bequame middelen vinden ſal, het welke ſijn Furſtelijke Genade dan een ſo grote en aengename dienſt ſal ſijn, dat niet alleen 't gene voorleden is en alles by u en den u-

wen

wen gedaen gehelijk en al vergeven en vergeten sal zijn sonder des immermeer te gedenken, daer af ik u dan alle versekeringe van sijne Vorstelijke Genade onder zegel en hand voor u en den uwen belove) maer grotelijks ook geremunereert en u alle u achterwesen aen den Conink ten vollen betaelt, en gy in uwe staet en eere gepreserveert, voor alle het welk ik my met sommige andere van genen kleinen aensien dan sterk make, en in manne waerheid gelove. Dit soude tot eere Godes, oprechte dienst des Coninx, bescherminge der vromen en ons gemene Vaderlands, behoorlijke quytinge van uw eer en eed, preservatie van uw selfs en den uwen lijf en goed zijn, die anders haest in groot lijden ja geheel bederven komen sult, het welk u God dan geve sulks te verstaen, en of gy schoon hier toe niet haest soud willen verstaen door opiniatrite en t'onrecht in dese gevreesde schande, so weet dat gy door sulx wel eenig empeschement kond doen, en eenen tijd de sake vertoeven, maer ten laetsten toch niet betijd de sake vertoeven, maer ten laetsten toch niet beletten, welk retardement dan tot u, den uwen en vele andere geheel bederf sal zijn, en in plaets van alle genade en gunst, daer voor ik nu mijn ziele (waert behoorlijk) te pande wil stellen, allen ongenade en vyandschap, als ik versta, hebt te verwachten, dat ook behoren soude, waer door ik u Edele nu voor 't laetste vermane dewijle dat het tijd is, in ylle, om u behoudenisse te denken, anders seer haest te laet sal zijn, het welk uwe Ed. dan de Heere geve sulx van herten te verstaen, biddende de selve mijn ongeschikt lank schrijven ten goeden houden wil, de Heere weet uit wat herte het geschied is die uwe Ed. behoede, uit Alkmaer den 15 July 1572.

(F. 296.) Op dit schrijven / noch op het schrijven van den Prince / noch ook van Sonoy / en de beloften hem gedaen / en heeft hy niet een woord wederom geschreven: waerom noch ander brieven tot twe of drie reisen aen hem gesonden zijn geweest / sonder eenige schriftelijke antwoorde daer op te geven / dan scheen wel dat hy daer toe wel soude hebben willen verstaen / mits hebbende versekeringe en toesegginge van den Staten des lands van Holland en dat sy hem sonden evoceren / als dien hy noch eenigsins diende en met eede verplicht was / dan de sake werd so lange slepende gehouden / dat Boshuisen daer na mette schepen binnen Amsterdam geraekte / en sijn voornemen / al wilde hy / niet en sonde hebben konnen te werk stellen / en hoewel hy daer na mette schepen wederom uit quam: so was de sake door het innemen van Bergen / Mechelen en anders so verandert dat hy ook van opinie veranderde.

Secrete handelinge van den Heere van Swieten metten Casteleyn van Woerden.

De Heere van Swieten Gouverneur der stede van der Goude en Oudewater / hadde sekere tijd secrete correspondentie gehouden met Jonkheer Adriaen Dupk Casteleyn van Woerden sijnen Neve / en waren tusschen hen-luiden eenige brieven over en weder over geschreven / nopende de overleveringe van het Casteel en stede van Woerden / in handen en tot dienste van den Prince van Orangien / maer als de voorsz Casteleyn vreesde dat door het schrijven / en over en weder over dragen der brieven de sake soude mogen in 't licht komen / en hy daer door in pericul van lijf en goed / so heeft hy aen den Heere van Swieten geschreven / en hem daer by gebeden dat hy niet meer aen hem schrijven en soude / hy soude bedektelijken by hem senden Francoys van Leeuwen sijnen Swager om metten selven te tracteren van hen-luider propooften en schrijvens tusschen hen-luiden gehouden / den welken dien volgende by den voorsz Heere van Swieten gekomen sijnde binnen der Goude / heeft de selve Leeuwen de sake een seer goed beginsel gegeven en aen den Heere van Swieten belooft dat hy den Casteleyn sijnen Swager daer toe bzengen soude / dat hy hem aen de zyde van den Prince van Orangien begeven soude / in recompense dan 't welke den Heere van Swieten van wegen van den Staten van Holland den selven Francoys van Leeuwen tot een dankbaerheid belooft de jaerlijks te doen betalen een rente van 150 gulden geduirende zijn leven en 't leven van Maria Cornelis dochter sijn huisvrouw lange / mitsgaders 200 guldens in gereden gelde om hem ter eeren van sijn Excellentie te lieden als een Vendrich (welke staet hy goetwillig aennam) toe behoorde / van welke toesegginge en belofte / hy den voorsz Francoys van Leeuwen den 28 Augusti daer na / als het voorsz Casteel en Stede al overgegaen was en hy zijn deboir aen zijn voorsz Swager gedaen hadde / zijn eigen obligatie gegeven heeft gehad / onder belofte van hem eerst-daegs daer van te doen hebben goede verseekertheid / van de Heeren Staten van Holland voornoemt / dit also uitgerecht hebbende / is also wederom na Woerden gereist by sijnen Swager / en de sake so verre gebracht / dat de voorsz Adriaen Dupk Casteleyn te breden is geweest / dat de Heere van Swieten aldaer yemanden soude senden om finalijken het accoort te besluiten / en dien volgende heeft hy aldaer gesonden Jan Coenenzoon met een brief van credentie in date den 2 Augusti 1572. inhoudende onder anderen dat hy gestant soude doen en beloofde hy eere / eede en mannen waerheid te onderhouden en doen onderhouden alle alsulke contracten en beloften / als de selve Jan Coenensz met hem sluiten soude / &c. en was onderschreven u goedwillige neve / onderteikent / A. de Swieten. De voorsz Jan Coenensz aldaer gekomen zijnde heeft eerst metten voorsz Casteleyn alleen gehandelt / en daer na ook met assistentie van Jan Jacobsz van Rosendael Burgemeester van der Goude / metten Magistraten / Schutterye en gemene burgeren der voorsz Stede. Metten voorsz Casteleyn Jonkheer Adriaen Dupk is hy opten seventien Augusti onder anderen aldus geaccordeert / dat hy soude werden gecontinueert in sijn officie / en daer beneffens genieten alle alsulke gagie / profijten en inkomsten / als sijn predecesseurs hadden gehad / des soude hy de Stad en Castele van Woerden stellen in handen van den Prince van Orangien of zijnen gecommitteerden / mits dat hy ook gebrijt soude zijn van alsulke 2000 guldenen als hy in 't ontfangen van zijn officie ten onderpande hadde moeten stellen / waer voren borge gebleven waren Arent van Tol / en Jan van Berendrecht / en dat men den voorschreven Casteleyn eerstdaegs soude opleggen en betalen / alsulke duisent dalers als hy aen den doorluchtigen hoogeboren Vorst Erico Hertoge tot Brunswijk en Lunenborch / &c. ten achteren was / en dit al sonder prejudicie van den eed / die de voorschreven Casteleyn sijne Vorstelijke Genade gedaen hadde / en soude boven dien noch genieten in recompense van sijne sincere diensten en oprechte affectie / die hy sijne Excellentie en Vaderland was dragende / 't gene hem by den Grave van der Marck als Gouverneur van Holland / by brieven en verseghelthejd soude toegevoegt werden.

Accoort tusschen de Gecommitteerde van de Heere van Swieten en Jonkheer Adriaen Dupk Casteleyn tot Woerden.

Metten Schout / Burgemeesteren / Schepenen en Raden / mitsgaders de gemene Schutterye en gemene borgeren / is door de voorsz Jan Coenensz en meester Jan Jacobsz Burgemeester van der Goude Gecommitteerde / en door 't beleit van den voorschreven Casteleyn de sake sulx geaccordeert / dat sy hen mede souden begeven onder het accoort en unie / by den Heeren Staten van Holland binnen Dordrecht metten anderen gesloten / daer van eenen expressen brief van accoort gemaekt is / luidende van woorde te woorde als volgt:

Accoort by den Heere van Swieten met die van Woerden gemaekt.

WY Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Raden der stede van Woerden, mitsgaders de gemene Schutterye en gemene borgeren deser voorsz Stede, doen kont en kennelijk allen luiden die dese tegenwoordige letteren sullen sien of horen lesen Saluit, dat wy overkomen en geaccordeert zijn met Jan Coenensz als Commissaris, en meester Jan Jacobsz Burgemeester der stede van der Goude, Gecommitteerde van den Edelen en erentfesten, Jonker Adriaen Heere tot Swieten, Gouverneur en Capitein Generael der stede vander Goude, van wegen den doorl. hoog-geboren Vorst en Heere den Prince van Orangien, &c. als Stadhouder Generael over Holland, Zeeland, West-Vriesland en Utrecht,

hen

beroerende alſulke voorhoudinge en accoord generael, als by de gemene Staten van Holland binnen der ſtad Dordrecht eendrachtelijken overkomen en gereſolveert is, en ons by de voornoemde Commiſſaris en Gecommitteerde overgelevert is, om den Hertog van Alva, &c. met ſijnen aenhank te reſiſteren van ſijne tyrannelijke daden en voornemen die hy met ſijnen knechten als erf-vyanden deſer landen tot noch toe gebruikt heeft, en noch dagelijx poogt te gebruiken metter daed, om deſe Nederlanden te brengen in groter miſerie, ellendigheid en eeuwige ſlavernye. Welk accoord of reſolutie by ons luiden wel en in 't lange geviſiteert en met rijpen rade overgeleid zijnde, bevinden in als anders niet dan dat wy om redenen boven verklaert ons niet en behoren te ſepareren van den Landen van Holland, ſo wy mede een lidmaet der ſelver Landen altijds geweeſt zijn, en noch verhopen te blijven ſonder eenige twijffel: en tot dien einde dat wy daerom volhardelijk willen voorſtaen onſen vaders land, en te reſiſteren den voorſz van Alva met ſijnen aenhang, als een vyand der welvaert deſer Landen, ſo is 't daerom dat wy beloven by den eed die wy eertijds gedaen hebben, den Coninklijke Majeſteit van Spangien als onſen ſouveraine Heere hou en trou te weſen, en de ſtede van Woerden te bewaren tot ſijnre Majeſteits behoef, en en dat wy ook houden en volkomen ſullen in allen ſijnen poincten en artijkelen alſulken contract en reſolutie als binnen der ſtad van Dordrecht by den gemenen Staten van Holland geſloten, overkomen en geaccordeert is, en dat wy mitsdeſen ons in 't ſelve contract verbinden, verobligeren en over ſulx mede contribueren ſullen in de onkoſten van der oorloge, die onſen genadigen Heere den Prince van Orangien, als Stadhouder deſer Landen voerende is, tegens den Hertog van Alva en ſijnen aenhang als onſen vyanden, en dit al na rate, quote en portie als de penningen deſer Stede in den omſlagen des gemeen Lands van Holland ſouden mogen monteren, mitsdien ſo hebben de voornoemde Commiſſaris en Gecommitteerde ons belooft, en ſullen ons ook daer van doen hebben goede verplichtinge en verſegeltheid van den voorſz Heere van Swieten, ſulx wy ook ontfangen hebben, dat men ons gene ruiteren noch knechten binnen deſer Stede leggen noch de borgeren alhier niet mede beſwaren en ſal, ten ware dat wyluiden ſulx goedwilliglijk verſochten en anders niet En by ſo verre dat ſulx ſoude mogen gebeuren, dat wy eenige knechten van node hadden en begeerden; 't ware door nood of anderſins notelijk, dat men ons dan ſenden ſal, ſo veel geſchikte en verſochte knechten uitten hoop van onſen genadigen Heere den Grave van der Mark, of Grave van den Berge als wy ſullen begeren, ſonder dat men ons ſenden ſal eenige knechten die hier uitter ſtede van Woerden zijn, of andere ongeruſte of ongewapende knechten, op dat wy de ſtede van Woerden te beter mogen bewaren. Item ook mede ſo verde wy eenige knechten begeerden, dat als dan de ſelve knechten ſullen teren op hare ſoldye ſonder laſt of koſte van den borgeren der voorſchreven Stede, behoudelijken dat men hen ſal doen huisveſtinge en ſlapinge na behoren. Item mede dat indien eenige knechten geleid ſouden worden op 't Huis tot Woerden tot bewaerniſſe van den Huiſe, dat alſdan de ſelve knechten den borgeren van Woerden ook geen overlaſt doen en ſullen in eeniger manieren, maer ſullen haer proviande en notelijkheid in der ſtede mogen halen, ſonder vorder of eenige koſten van den borgeren. Item dat men ook den huiſluiden geſeten onder de poortye van Woerden, niet en ſal beſwaren of belaſten met eenige ruiteren of knechten, aengeſien ſyluiden onder de ſtede van Woerden geſeten zijn, en metter ſelver ſtede moeten coniribueren in allen laſten, beden en ſubventien, als of ſyluiden mede in der ſtede woonachtig waren, ſulx dat ſylieden in reſpect van dien ſo wel behoren beſchermt te worden metter ſtede, als wy die in der ſtede zijn. En heeft de voorſz Heere van Swieten ook belooft alle naerſtigheid en devoir te doen, dat de ſelve huiſluiden dagelijx niet en ſullen worden geſchat ofgedwongen hier en daer te rijden, en dat van de ſoldaten die dagelijx door 't land lopende zijn op den voorſchreven huiſluiden, conſidererende dat indien in ſulx niet geremedieert ſoude worden, de voorſz huiſluiden de macht niet en ſouden hebben hare quote in de ommeſlagen te betalen. Ook mede dat wy van Woerden dagelijks en tot alre tijd gedurende deſen oorloge buiten de poorten deſer Stede ſullen mogen keren, alle ſoldaten, ſo ſy dikwils voor de poorten komen dronken weſende, en dat om d'erreur in der Stede te ſchuwen of ten ware by (F. 297.) goetdunken van den Schutters opter wacht, dat de ſoldaet niet dronken en ware en dat hy yet in der Stede hadde te halen, en weder uit wilde gaen of ſijn paſpoort hadde om te mogen blijven. Item dat ook van nu voorts aen, en ſonder prejuditie van den Hertog van Brunſwijk, &c. als Pantheer van Woerden de juſtitie binnen der Stede en Poorterye van Woerden ſal geadminiſtreert worden, ſulx die tot noch toe geadminiſtreert is geweeſt. En dat ook ſijne Vorſtelijke Genade Rentmeeſter 's Lands van Woerden, tot allen tijden vry en onbelet ſal mogen komen tot Woerden en in den Lande van Woerden om te ontfangen alſulke landpachten, tienden, cijnſen en anders als ſijne Vorſtelijke Genade in den landen van Woerden en elders als Pantheer toekomen, en dit al ſonder eenig empeſchement, daer toe hem verlenende een vry en vaſt geleide. Item ook noch dat indien van node ware door oorſaek van belech en reſiſtentie aen de ſtede van Woerden bevonden worde van node te zijn noch eenige ſterkheid te maken 't ware van bolwerken of anders, dat de ſelve koſten van dien gedragen en mede omgeſlagen ſullen worden, mette koſten van den gemenen Lande van Holland, gelijk meer andere onkoſten gedaen ſullen worden. Vorders noch alſo de ſtede van Woerden niet wel voorſien en is, noch geprovideert van geſchut, kruit en loot om ons te beſchermen in 't nood ware jegens onſen vyanden, ſo ſal 't gemeen Land van Holland ons eerſtdaegs daer van doen verſien t'onſer preſervatie dat wy dies goed genoegen ſullen hebben. En want wy allen poincten van den inhouden van deſen vaſt en ſtaende houden willen ſonder eenige argeliſt; ſo hebben wy Burgemeeſteren, Schepenen en Raden der voorſz Stede in den name als boven der Stede grote zegel aen deſen brief doen hangen opten 8 Auguſti anno 1572. In kenniſſe van my opte plijke ſtond getekent *D. van Heeſſel*, weſende beſegelt met een groen Waſſen zegel beneden aen dubbelen ſteerteuithangende.

Alſo is het voorſz Caſteel en ſtede van Woerden gekomen in de macht van den Prince van Orangien en geannexeert aen Holland / en geworden frontier tegen Utrecht. Den 22 Auguſti is de voorſz Caſtelein van den Grave van der Mark geſonden commiſſie / om ten dienſte van den Prince van Orangien te lichten een Bendel ſoldaten van 100 koppen / en daer over te commanderen als Capitein / d'een helfte daer van te leggen op 't Caſteel en d'ander helfte in de Stad / die ſoldaten binnen Utrecht leggende verſtaen hebbende dat Woerden over was gegaen / zijn op eenen morgen ontrent Woerden gekomen en hebben alle de beeſten die ſy konden bekomen weck gevoert / dan de Caſtelein heeft terſtont ſijn rebenſie gekregen en wederom doen halen alle de oſſen en beeſten toebehorende de Pachters en Geeſtelijke Heeren van den Dom en andere Capitulen en Clooſteren binnen Utrecht / de welke de ſelve vervolgende om wederom te krijgen een wijle tegen den anderen ſchut gheveert gehouden hebben / tot dat de beeſten genoeg in behouden handen onder de Stad gedreven waren / doen heeft de Caſtelein van des Caſteleyns toorne met drie ſtuxkens geſchut de ſoldaten van Utrecht gekomen doen vertrecken / en hy heeft de gehaelde beeſten laten volgen de gene die beſchadigt en hare beeſten genomen waren geweeſt / mits ſijne ſoldaten doende eene goede vereeringe. Den 20 Octobris heeft de Grave van der Mark / leggende voor Schoonhoven en verſtaende dat de Grave van Boſſu een aenſlag op Woerden hadde om hem alſo van Schoonhoven te doen opbreken / daer binnen geſon-

sonden Jonkheer Jacob van Duyvenvoorde Heere van Warmont / om met advijs van den Castelein te ordonneren al 't gene sy-luiden bevinden souden tot Fortificatie der Stad en den Castele notelijk en oorbaer te wesen / en om de selve te provianderen en voorsien van alles datter nodig mocht sijn / en sont ook twe dagen daer na daer binnen Jonker Arent van Duivenvoorde met noch een Vendel soldaten / en is't selve Casteel en Stad also onder het commandement van den voorsz Duik gebleven tot in April 1573. dat hy aen den Prince versocht daer van ontslagen te sijn / die daer als doe sond Jonkheer Roelof van Stakenbroek om in des selfs plaetse te commanderen: maer also de soldaten onder den voorsz Jonkheer Adriaen Duik leggende / den selven Statenbroek voor geen Capitein en wilden kennen / en wel drie weken opposeerden en muitineerden. So werd aldaer gesonden de Heer van Swieten voornoemt met Mr. Adriaen van Blyenborg / Mr. Jan Jacobsz van Rosendael en Gerrit Cornelisz Vlooswijk / dewelke met assistentie van den voorsz Duik de soldaten induceerden datse den voorsz Stakenbroek accepteerden / en is de voorsz Adriaen Duik daer na Rekenmeester van Holland geworden.

DE Prince van Oranjen merkende dat hy voor Bergen tegen den Hertog van Alva niet en konde uitrechten / door dien hy te vast beschanst lag / en hem tot slaen niet en konde uitlocken / dat het ook in sijn Leger seer dier / en dat de moord van Vranckrijk sijn voornemen seer hinderlijk was / so heeft hy middel gevonden sijnen broeder Grave Lodewijk van alles te adverteren dat hy sonde sien so den Hertog obstinaet bleef in 't belegeren met eerlijke conditien sich selven te salveren / want hy geen middel en hadde om hem te ontsetten. Hy heeft sijn volk haren weg doen nemen na Nivelle: des anderen nachts hebben de Spangiaerts in des Princen leger gebroken en daer eene grote verschrickinge in gebracht / en ontrent 400 Duitse soldaten verslagen / en maer 60 van de hare gelaten hebbende / sijn weder in haren leger gekeert.

De Spangiaerts vallen int Princen leger.

DEn dag opgaende heeft den Prince van daer sijn leger opgebroken en is na Mechelen getrocken / daer hy twe of drie dagen gebleven heeft / latende aldaer een deel volks in garnisoen. Daer na is hy met sijn volk door Mechelen gepasseert en 't selve gebracht hebbende aen den Rhijn / heeft aldaer het meestendeel van sijn volk afgedankt en hy is voorts na Campen gereist / van daer hy overvoer na Enkhuisen / sijn krijgsvolk waren seer qualijken te vreden / vermits sy niet en werden betaelt / sulks dat den Prince by na in groot perijkel soude hebben gekomen / ten ware de Oversten en Capiteinen die van hare betalinge sekerheid hadden door de verschrijvinge van die van Holland / de oproerte hadden voorkomen. Het heeft veel luiden seer vreemt gedocht en in grote verwonderinge gebracht dat de Prince van Oranjen met so groten en schonen hoop volx in 't Land gekomen sijnde sonder daer iet anders mede uit te rechten / die weder te Lande uit dede vertrecken / maer de gene die hem de sake beter verstonden en wel wisten dat de kosten van sodanigen leger te houden so licht niet en konden opgebracht werden / en gaf sulx geen wonder.

De Prince breekt sijn leger op en dankt sijn volk af.

Grave Lodewijk lach deser tijd seer krank te bedde van hete koortse. De principaelste Capiteinen binnen Bergen leggende / verstaende datse geen ontset en hadden te verwachten hebben beraedslaegt om de stad over te geven / so verre sy eenige eerlijke conditien konden bedingen / daer zijn eenige gecommitteert die metten Hertog souden tracteren: de Hertog en begeerde sulx niet weiniger als sy luiden / want het docht hem eerlijken genoeg te wesen sodanigen vasten stad / beset met sodanige ervaren en dappere krijgsluiden / tot het overgeven gedwongen te hebben / daerom haest hy hem hier toe so seer als hy mochte om dat van dage te dage meer steden van hem af vielen. Over sulx isser den 19 Septembris lxxij tusschen den Heere van Noircarmes met de Heeren van Vaulx, Liques en van Goinges van wegen den Hartog van Alva: en de Heeren van Soyecourt, La Noue, D'elcourt, en Courmont van wegen Grave Lodewijk met sijn Capiteinen en die van der Stad over komen op dese navolgende conditien: eerstelijk dae de voorsz stad van Bergen weder gegeven sal werden in handen van zijne Maj. of den Hertog van Alva sijnen Lieutenant en Capitein Generael in dese Nederlanden. (F. 298 Contien da op de stad va Berger in Heu gouwer aen de Hertog van Al va wer overge vert

Grave Lodewijk is krank.

2. Dat alle de Compagnien / so wel de Franse Edelen als soldaten te voet of te paerde met haer dienaers en jongers / uitter Stad sullen mogen vertrecken met haer wapenen / paerden en goeden / meublen en immeublen.

3. Dat Grave Lodewijk en alle die van sijn gevolg / so dienaers als geallieerde van sijnen huise / al warent vassalen van sijne Majest. van gelijken sullen mogen vertrecken mette voorsz Compagnien Francoisen / en op gelijke conditien.

4. Dat de Edelen / vassalen onderdanen van sijne Catholijke Maj. en andere hoedanig sy mogen wesen / van gelijken sullen mogen uitgaen met hun wapenen / paerden / klederen en andere toerustingen.

5. Dat alle soldaten Walen / Nederlanders en andere onderdanen van zijne Maj. op gelijke manieren sullen mogen uittrecken / mits datse geen ander wapenen en sullen mogen mede nemen of hebben dan Rappier en Poingjaert / sonder meer klederen dan sy aen hebben of op hun paerden / behalven de Capiteinen die elle haer wapenen sullen mogen mede nemen.

6. Dat alle de inwoonders van de voorsz stad / die de Wapenen gedragen hebben / ter wijlen dat Graef Lodewijk daer binnen heeft geweest / so gedurende de belegeringe als van te voren / sullen uitgaen sonder wapenen: maer sullen alle hare goederen / meublen en klederen mogen mede nemen als de soldaten gelijk in het voorgaende articul is verklaert.

7. Dat alle d'andere inwoonders en 't gemeen volk / so het hen goed dunkt in de Stad mogen blijven / sonder datmense sal mogen molesteren of ondersoeken / in haer personen / noch en sullen hen haer goederen niet afgenomen werden / uitgenomen d'Officiers van zijne Maj. en alle de gene die / in wat maniere het sy / kennisse hebben gehad of hulpe hebben gedaen tot het inneemen van de voorsz Stad en willigljk de wapenen hebben genomen ten dienste van de vyanden.

8. Dat alle de gene die van een andere professie van Religie zijn dan van Catholijke / de welke die is van zijne Majest. en over al zijn gebied geobserveert werd / sullen hen uit de Stad vertrecken / op de selve conditien gelijk hier boven verklaert is / sonder dat sy daer in mogen blijven.

9. Dat alle de gene die uit de voorsz Stad gaen van wat qualiteit datse mogen zijn / niet en sullen mogen aengehouden werden / om 't gene sy sedert de inneminge der voorsz Stad gedaen hebben / maer sullen in 't geheel genieten de conditien van desen contracte / op conditie dat als sy in vryheid sullen gestelt sijn in versekerde plaetse volgens dit contract / en sy hier na quamen te vallen in handen van sijne Maj. of sijne Officiers / so salmen hun voorgaende quade daden mogen ondersoeken.

10. Dat alle de gene die nu tegenwoordig uit de stad gaen / 't sy Edelluiden / soldaten of d'inwoonders der selver of anderen / sullen beloven en sweren / dat sy de wapenen tegens sijne Catholijke Majesteit noch den alder Christelijksten Coninck niet en sullen aennemen / maer wel voor sijne Maj. uitgesondert Graef Lodewijk / de Duitsen en Engelsen die aen dese beloften niet verobligeert en sullen sijn.

Alle dese pointen / articulen capitulatien voorsz / zijn gesloten by de personen die van d'een en d'andere sijden daer over geweest zijn / in de voorsz forme en maniere / en hebben gelooft en gesworen op geloof en eere / deselve onverbrekelijk te onderhouden / sonder tegen te doen / directelijk noch indirectelijk. Daer en boven is noch geconditioneert dat alle de gene die uitte voorsz Stad sullen vertrecken / van wat qualiteit en con-

„ conditie die mogen wesen / geen schade en sal mogen
„ gedaen werden / van't gene zy by hen stellen en me-
„ de nemen / achtervolgende 't gene hen by desen con-
„ tracte is geaccoordeert. En tot meerder verseker inge
„ dat dit contract volkomentlijken sal onderhouden
„ en geobserveert werden by den Hertog van Alva /
„ so sal de selve Heere Hertog hen geven suffisant
„ gelei van krijgsluiden / en vier Edelluiden / te we-
„ ten / de Heere van Bertin / den Baron Daubig-
„ ny / den Heere van Bertecourt / en den Heere van
„ Potelles. Die mede sullen marcheren in de macht
„ en discretie van de Edelen en anderen die uitte voor-
„ schreven Stad sullen vertrecken / en sullen by hun
„ blijven tot datse sullen zijn gekomen in verseker
„ plaetse / als te weten Graef Lodewijk en alle die hem
„ gevolgt zijn / binnen Geuremonde / en d'Edele en
„ andere Franse en Walse soldaten die wederom in
„ Vranckrijk willen gaen op 't gebied van Guise of in
„ andere plaetsen van Vranckrijk naest aen de stad van
„ Avennes / gelegen / en tot verseker inge van de vier
„ Edelen en 't krijgsvolk die hen sullen geleyen / So
„ sullen in de macht van den Heere van Noircarmes
„ blijven / vijf Edellieden / op eenige plaetse / daer hy
„ het in sijn gonvernement van Henegouwen goed vin-
„ den soude / als te weten: Den Heere van Soyecourt,
„ de la Noue, de Helcourt, de Courmont, en den Hee-
„ re van Bergen, totter tijd toe / dat de voorsz vier Edel-
„ luiden en 't convoy wederom op hunne geassebeteer-
„ de plaetsen gekomen en gestelt sullen zijn / en alsdan
„ so sullen de vijf Edelluiden wederom ontslagen of
„ verlost zijn / om te gaen daer 't hun belieben sal / of
„ daerse in alle versekertheid sullen geconvoyeert wer-
„ den: en indien zy niet te vreden en zijn met het convoy
„ datmen hen soude geven / van vreese datse van hen ge-
„ offenceert souden mogen werden so vermogen zy te
„ gaen daer 't hen goed dunkt. In getuigenisse en con-
„ firmatie van dese verdrags articulen / van 't gene by
„ dit contract van d'eene en d'andere party is geaccoor-
„ deert / so heeft de Heere van Noircarmes dit accoord
„ onderteekent / en belooft dat het selve door de Hertogen
„ van Alva en Medina Cœli, mitsgaders den Heere
„ Frederico de Toledo Oberste van het voetvolk en den
„ Heere van Barlaimont hooft van de Finantie / soude
„ onderteekent en geconfirmeert worden: Aldus gedaen
„ en geaccoordeert in 't Leger voor Bergen op den xix.
„ Septembris anno 1572.

Volgende welke conditien de voorsz Stad overgelevert is / de Heere van Liques trok daer in met vijf van sijne Compagnien / en Grave Lodewijk en alle de sijne togen daer uit / en Joan Heere van Mourbeetques met vier Compagnien gewapende mannen gingen de selve convoieren. Den Hertog depescheerde den selven dag Don Fernando de Toledo, Broeder van den Marquis de Vellade Edelman van de Tafel van sijne Maj. en Capitein van een Compagnie Ruiters / om in Spangien aen den Coning dese tijdinge te brengen. Den Hertog quam den xxj. Septembris binnen der Stad / seer wel te vreden wesende dat hy so sterken Stad weder in handen gekregen hadde / daer door hem sijn moet seer wies / daer ter contrarie de herten van de Gereformeerde seer verslauden door 't verlies der selver. Als hy nu eenige dagen aldaer stille geweest hadde en ordre gestelt op 't gunt hem nodig dochte / so heeft hy sijn leger doen opbreken / en om de grote kosten te schouwen sijnen leger gemindert en een deel volx afgedankt / want hy meende nu al genoegsaems meester van 't spel te sijn / want van de zijde van Vranckrijk / van waer hy de meeste vreese gehad hadde / hielt hy hem nu wel versekert. Hy heeft binnen Bergen redelijker wijse metten borgeren geleeft / want hy wel wist datse haers ondanx onder Grave Lodewijx geweld gekomen waren / en datse altijd den Coninck seer getrouw waren geweest / en de Catholijke Religie boven maten toegedaen.

De Hertog van Alva komt

Maer tegen de stad van Mechelen en heeft hy so beleefdelijk niet gehandelt / want als hy met sijn Leger daer voor de Stad quam / so hebben de soldaten daer binnen in garnisoen gelaten / eenig geschut los geschoten naer het volk van den voorschreven Hertog / waerom de Hertog seer op henluiden gestoort was / en ontbood het geschut in meninge 't selve daer voor te planten / en de Stad te beschieten: maer het garnisoen daer binnen leggende geen hope hebbende op der burgeren bystant / en geen hulpe nochte ontset verwachtende van den Prince van Orangien en haer selven te ontsterk kennende / hebben voor goed aengesien de Stad te verlaten en de wreetheid van haer victorieuse vyanden te ontwijken: Also zijnse des nachts secretelijken uitter Stad vertrocken en hebben haer selven uit het perijkel verlost. Den dag gekomen zijnde so hebben haer de Geestelijke met Cruicen en Vanen gereet gemaekt om buiten der Stad den Hertog te gemoet te gaen en te voet te vallen om voor de borgeren en inwoonders vergiffenisse te bidden / maer het was te vergeefs / want de Hertoge van Alva te voren door sijne grote gestoortheid de Stad tot eenen roof en buit gegeven hadde / over sulx zijnse met een grote furie in der Stad geraekt / sommige door de Poorten / sommige over de Muuren / en hebben veel volks in 't eerste inkomen deerlijk vermoord / vallende voorts in der Burgeren huisen / sonder eenig onderscheid of het Geestelijkheid of Wereltlijke personen waren / en of zy in der sake schuld hadden dan niet / en beroofdent en plonderdent alles datse konden en mochten. Haer moetwille en raserye was seer groot / veel jonge dochters en ook gehoude vrouwen werden geschoffiert en verkracht / ja de sommige ten aensien van hare ouderen en mannen. 't Geroep / 't gekrijt en gebarm was seer erbarmlijk te horen / van mannen / vrouwen en kinderen / maer zy en lieten daerom niet haer wreedheid / gierigheid en bleeschelijke wellusten te gebruiken: Den roof die uit de Stad gevoert werde / is op etlijke milioenen in weerde geschat / tot eenwige gedachtenisse van deser sake is dese incarnatie by eenige gemaekt geweest / daer van de getal letteren het jaer beduiden.

voor Mechelen / geeft de Stad voor prijs. (F. 299.)

MeChe Len saL ten eeVVIgen dagen
Den tVVeeden daCh OCtobrIs beCLagen.

En noch een ander in 't Latijn:

HIspanIs BeLgIs, MeChLInIa beLLa seCVnde
HeV doLor OCtobrIs aspera præda fVIt.

En noch een ander:

sICCIne VICta IaCes MeChLInIa VIrgo sVperba?

De Hertog van Alva geeft in druk uit zijn voorsake van de plonderinge der stad Mechelen.

Den 4 October gaf de Hertog in druk uit dit naervolgende geschrifte / geintituleert: Verklaringe der rechtveerdige saken van de plonderinge geschied in de stad Mechelen. Dit geschrifte was luidende als volgt:

„ EEnen yegelijk is kondig / hoe die van Mechelen
„ over eenige maenden aengenomen hebben uit de
„ borgeren en inwoonderen aldaer eenige Vaendelen
„ knechten / tot bewaernisse en beschermenisse der voor-
„ schreven Stad (so men doen ter tijd uitgaf) maer het
„ werk daer na gevolgt / heeft genoeg ondekt de verboz-
„ gene meininge / en dattet was om het Garnisoen des
„ Conincx haer natuerlijke Heer en Prince uit de Stad
„ te sluiten en houden / en te beter mogen daer in roe-
„ pen / ontfangen en onderhouden het krijgsvolk des
„ Princen van Orangien / gelijk sy werkelijk gedaen
„ en den selven behulpelijk geweest hebben / om alle
„ vyandschap te bedrijven en te executeren / en tegen
„ andere goede en getrouwe Ondersaten zijne Coninck-
„ lijke Majesteits haer naburen / ja ook tot verras-
„ schinge en inneminge der stad Denremonde. Daer
„ na is gebeurt / dat de voorschreven Prince van O-
„ rangien persoonlijk binnen de voorschreven stad Mec-
„ helen gekomen is / en aldaer eenige dagen gebleven
„ heeft / en dat die van der Stad hem goed en blij-

„ de onthael / feesteringe en eed gedaen en hem een mer-
„ kelijke grote somme gelds daer uit doeren laten heb-
„ ben. Als nu de Hertog van Alva / Lieutenant Gu-
„ bernator en Capitein Generael van wegen Coninklijke Majesteit over desen Nederlanden (de Stad
„ van Bergen in Henegou gewonnen / en de selve we-
„ derom gebracht en gestelt hebbende in de gehoor-
„ saemheid der selver sijne Coninklijke Majesteit)
„ met zijne Majesteits krijgsvolk afgekomen is / heeft
„ wel willen nakende de stad van Mechelen, met den
„ ganschen hoop twe dagen stil leggen / om die van de
„ selve stad / tijd / wijle en middel te geven / om tot ken-
„ nisse / ootmoet en andere schuldigheid te komen / ge-
„ lijk sy wel konden doen / sonder des belet of verhin-
„ dert te worden by den krijgsvolke des voorschreven
„ van Orangien daer binnen leggende / die onsterker
„ waren dan sy / gelijk die van der Stad te vorens wel
„ bewesen hadden / hen stellende tegen 't voorsz krijgs-
„ volk als sy voornamen daer uit te willen vertrecken
„ met haer goed / en hen sulx belettende. Maer die van
„ der Stad niet alleenlijk vergetende 't gene 't welk sy
„ behoorden gedaen te hebben / ter contrarie / als de
„ Hertog van Alva met den hoop krijgsvolks persone-
„ lijk voor de Stad gekomen is om de selve te besichti-
„ gen / hebben hem met grof en klein Geschut ontfan-
„ gen / en eenige doot geschoten / niet sonder merkelijk
„ perijkel zijner persoon / de welke siende de verblind-
„ heid en hartneckigheid van die van der voorsz Stad /
„ hadde den tweden dag deses maends alrede bevolen
„ het Geschut aen de Stad te voeren in meininge de
„ selve te laten beschieten / als hy verwittigt word dat
„ 't voorschreven krijgsvolk des voorsz van Orangien
„ 's nachts uit de Stad geweken en gevloden was /
„ waer af nochtans die van de voorschreven Stad den
„ voorschreven Hertog geen wete noch ander devoir ter
„ wereld gedaen hebben / so dat zijner Coninklijke Ma-
„ jesteits krijgsvolk daer in geraekt / en om alle rede-
„ nen voorschreven de Stad geplondert hebben / boven
„ welke plonderinge noch tegen de selve gepracedeert
„ sal worden met alle strengheid / als van gelijken
„ geschieden / en gedaen sal worden tegen alle andere
„ afgevallene Steden / die de aenkomste van de Konink-
„ lijke Majesteits heirkracht verwachten sullen. Ac-
„ tum in 't Veld-leger te Muisen by Mechelen den vier-
„ den dag Octobris 1572.

De Heere van Swieten hem meester gemaekt hebbende van de Stede en Castele van der Goude / gelijk hier voren verhaelt is / bevindende sich swak van volke en de Spangiaerden naer opten hals / verstaende dat de Grave van den Berge wel eenig volk soude komen ontberen / heeft den selven door eenen genaemt Dirk van Heubel doen aengeven dat hy drie of 400 Schutten behoeven soude / so tot beschermin-
ge der plaetse by hem ingenomen / als om verder dienst te doen / tot voordeel van den Prince van Oran-
gien / versoekende demoedelijken hem die te willen laten volgen uit sijnen Regimente / daer op hy aen den Heere van Swieten schrijft uit Zutphen den derden Julij / dat hy hem de selve geerne wil schicken / dan dat hy de selve daer toe niet willig en soude konnen maken sonder geld / alles so hem Heubel breder soude te kennen geven / 't welk de Heere van Swieten verstaen hebbende / heeft so vele te wege gebracht by de Magistraten van der Goude / dat de selve daer toe 400 Rijxdalers verstrekt hebben / dan dit geld is by ongeval of by sinistre manieren datmen niet en weet / niet ter hand gekomen / evenwel so is seker en tijd daer na eenen genaemt Maerten Schets / hem uitgevende voor een bestelde Hopman van den voornoemde Grave van den Berge met een deel soldaten ontrent der Goude gekomen / schrijvende den 9 Augusti aen den voornoemde Heere van Swieten / dat hy daer was gekomen van wegen den Grave van den Berge / en dat hy alrede veel gelds hadde verschoten tot aenme-
ninge van een vaendel soldaten 't welk hy haest hoop te vol te hebben / begeerde daerom dat hy hem een deel geld wilde senden hy soude hem dat metten eersten we-

De Heere van Swieten soekt assistentie van volk aen den Grave van den Berge.

Maerten Schets Hopman komt ontrent der Goude.

derom geven / also hy 't nu grotelijks van node hadde / sulx dat hy sijn ringen van zijn hand hadde moeten versetten / Ec. zijn volk lag te Waddinxveen / deden den huisman groten overlast / en onder anderen smeten sy aldaer de Wees-kist op / hy sond eenige zijner soldaten hier en daer in de dorpen / met sijn paspoorten die seer absurd geschreven waren / inhoudende datmense soude laten passeren en voorsien met eten en drinken / en so daer eenige goederen waren die de Heere Prince van Orangien verballen waren / datmen die de selve soldaten soude laten volgen / tot behoef van mijn genadige Heere den Prince. De voorschreven Hopman Maerten Schets / dagelijks sterker werdende van volk / en den Huisluiden veel overvast doende / en bevindende dat sijne paspoorten sonder eenige stijle / plomp en ongefondeert waren / isser quade suspitie op hem gevallen. Waer door hy binnen der Goude ontboden zijnde / is aldaer van de Wacht in de poorte gevangen genomen / en hem gebraegt sijnde na sijn commissie heeft hy de selve vertoont / geschreven in overlandse tale / die ik goed gevonden hebbe in Nederlandse alhier by te voegen / en dese sake wat breder te verklaren / want ik die seer verscheidenlijk binnen der Goude hebbe horen verhalen / eer ik de rechte kennisse en alle bescheid hebbe bekomen / sijne commissie dan was luidende als volgt. Wy Wilhelm Grave van den Berge / Vryheer van Borimeer en Byland / Heere van Hedel / Homet / Haps / Wisch en Spalbek / Baenner Heer des Furstendoms Geire / Coninklijke Majesteits Lieutenant Generael / en Gouverneur der Graefschap Zutphen opte Veluwen en Twent / doen kont en bekennen / nadien de Heere van Swieten by ons heeft aengehouden om een Vaendel knechten tot dienst der Coninklijke Majesteit en welvaert der Hollandse Steden daer hy in is metten eersten te bestellen / het welke hy daer ook wil besolden en onderhouden laten / dat wy dienvolgende den manhaften Maerten Schets tot eenen Hooftman bestelt en aengenomen hebben / bestellen en aennemen in Craft deses / also en der gestalt dat hy met zijn Vaendel alwegen het sy in der nacht of dag in slachten / stormen / tochten / of hoe het sich toedragen wert / onser en des Heeren van Swietens bestes te bevorderen / en argstes afwenden en keren sal na al zijnen uitersten vermogen. Insonderheid dat hy sich ter Goude sal laten gebruiken / en hem met sijn Vaendel onder den Heere van Swieten begeven / en laten gebruiken gelijk het voor God en der Wereld behoort / en gelijk eenen Eerlievenden Hopman betaemt / en de Heere van Swieten en die van der Goude sullen 't gene sy door Dierderig van Heubel hebben doen toeseggen haer conformeren / en henluiden ook het gene geven / doen en verrichten / wat de Heere Prince zijne Hooftlieden en Capiteinen geeft en verricht / en niet daer van afstrecken / dat dit also sy en de Heere van Swieten en die van der Goude sulx aen ons hebben erlangt en toeseggen laten / so hebben wy dit t'oorkonde selfs onderschreven en opt spatium daer onder ons secreet Zegel drucken laten / datum Zutphen den 6 Augusti 1572. onderstond met grote letteren Willem Grave zu den Berge, en besegelt met eenen opgedrukten groten Zegel op papier in roden Wasschе.

Hopman Maerten Schets werd te Goude gevangen.

Maerten Schets commissie.

Hem aengeseid zijnde uit vermoeden dat hy een verrader was / beleed dateliken dat hy van den Grave van Bossu bevel hadde om de Stad van der Goude te incorporeren tot behoef van den Hertog van Alba / hy bekende dat de commissie die hy hadde vals was / dat het zegel was na gesneden en geconterfeit / en werde bewaert binnen Amsterdam / by een man wonende aldernaest het gulden Verken op 't Water / dat eenen genaemt Smalevelt van Huissen een Paep geweest zijnde in een commanderye in een Bosken by Herderwijk onder zijn Vaendel komen soude / dat de selve Paep onder hem hadde 500 Daelders / en dat die wist van een hist buiten seker Clooster begraven / daer in veel gouts was van oude stucken / baggen / ringen en anders / datter in der Stad 40 of 50 personen waren die van den aenslag wisten / en waren goed

(F. 300

Pa-

Papiſt / dat hy twaelf hondert Dalers ontfangen hadde van eenige van der Goude totte voorſz aenſlag / en datſe hem gelooft hadden goede betalinge / ſeggende de Cloosters waren rijk genoeg die ſouden hem betalen / datter twee huysen waren ſtaende op de Haven die van zijn confederatie waren / en aen hem verſocht hadden dat hy 't al vermoorden en om hals brengen ſoude / den eenen man hadde een grauwen baert / den anderen een brouwe ſpraek / ſy hadden elx een ſaubegarde en haer huiſen ſtonden by den anderen / den dag van den aenſlag ſeide hy was door eenig inconvenient al voor by / 't ſoude geweeſt zijn op Sint Jans ontlhoofdinge den 28 Auguſti 's nachts / de Borgeren die men ſoude ſparen / ſouden haer veldteekens geweeſt ſijn root en wit / en de leuſe God erbermt u onſer / en de ſeine van de brouwen ſoude geweeſt zijn een roudoek voor 't voorhooft en voor de deure te ſitten / met een kanne in de hand / en alle die geen licht voor de deuren hadden ſoude men hebben vermoort / ſeide dat den aenſlag ſoude vernieut hebben geworden / datter noch ter Goude ſouden komen twe Capiteinen uit het land van Gelder / den eenen genaemt Jan Manen / en den anderen Jan Claeſz die ook valſche beſtellinge hadden / hy beſchuldigde principalijk drie perſonen binnen der Goude die deſen aenſlag hadden helpen maken / ſeggende den eenen te weſen een Burgemeeſter / d'ander een Rentmeeſter / en noch een oud burger / ſeide in der ſelver huiſen geweeſt te zijn / dat hyſe niet wiſt te noemen maer wel kende van aenſien / hy heeft vele meer andere ſaken bekent die van weinig apparentie waren / daegs daer naer als hy ter Goude was gevangen genomen / namentlijken den 6 Septembris Anno 1572. ſo werden ook tot Rotterdam gevangen van de Prevooſt van 's Gouverneurs regiment aldaer vier ſoldaten wel gemonteert / die aldaer binnen gekomen waren / genaemt Willem Hartwijk van Weſel / Andries Verhout van Antwerpen / en Willem Vermeer en Jan Cruitman van Eſſen in 't Land van den Berg / deſe hadden een telle quelle paſpoorte van den voorſz Hopman / die de Burgemeeſteren van Rotterdam in abſentie van den ſelven Gouverneur overſonden / ten einde datmen den Hopman daer ſy hem op beriepen / daer op ondervragen ſoude met alle circumſtantien om hen daer na te reguleren / en om alle middelen van verraed en invaſien te verhoeden. Hier door de voorſz Hopman onder vraegt werdende / heeft hy den voorſchreven Gouverneur van Rotterdam mede beſchuldigt / ſeggende dat deſelve brieven hadde geſchreven aen eenen Hopman Swertgen van Steilenwerf / leggende binnen Utrecht / en aen veel andere Capiteinen die binnen verſcheide ſteden in Holland moord ſouden helpen ſtoken / dat deſelve ſoude Overſte ſijn van tien Vaendel knechten / en dat het alles beleid werde van den Grave van Boſſu / die geſchreven hadde aen eenen Cornelis Janſz by 't gulden Perken tot Amſterdam / die hem 't ſelve hadde aengeſeid en vertoont / met noch eenen man met eenen groten neus vander Goude / die geſeid hadde regeert de Printe nu wy willen ook eens regeren / wy en de Cloosters hebben gelds genoeg / ſeide mede dat den Biſſchop van Utrecht (dit was buiten alle apparentie / alſo hem deſelve van geen krijg en verſtont / noch hem perſoonlijk noit in de oorloge begeven noch geoffent hadde) ſoude Overſte weſen over alle het Regiment / vele andere ſaken ſeide hy die geen apparentie en ſchenen te hebben / evenwel werdender noch drie Burgeren van der Goude mede gevangen die hy beſchuldigde / daer door en 't gene voorſchreven is / was daer ſeer grote ontſteltenisſe onder de Magiſtraten en Borgeren binnen der Goude / elk was bevreeſt / en het ſcheen of men den Hopman 's anderen daegs wel ſoude hebben mogen by ſcherpe examinatie nader ondervragen / alſo hy allle deſe voorverhaelde bekentenisſe openbaerlijk buiten pijne beleden hadde / ter preſentie van Jan Pieterſz Schout / Gerrit Huigensz en Mr. Jan Jacobſz Burgemeeſteren / Pieter Gerritſz Gruiter / Cornelis Wouterſz / Gerrit Franſz / Jan Coenensz en meer andere / van des anderen daegs

Vier ſoldaten van Hopman Maerten-Schets Vaendel tot Rotterdam gevangen.

ſmorgens bevondmen hem dood in de gevanckeniſſe / hem ſelven verhangen hebbende / waer door de andere gevangenen haer Proces ſchoon mackten en de ſake geſmolten werde / ik ſoude ook niet wel konnen weten wat ik hier van ſoude voor waerachtig houden / want mijn dunkt hy veel ſaken overhoop haelde die weinig ſchijns hadden / beſchuldigende ook eenige van wiens getrouwigheid noit en is getwijffelt / latende daerom 't ſelve in zijn waerden / hebbe evenwel 't ſelve niet konnen voor by gaen vermits de ſake by velen veel anders en breder is verhaelt / als ik het uitte geſchriften ſelve heb konnen bevinden. De Heere van Swieten heeft den ſevenden Septembris deſen naervolgenden brief geſonden naer Waddinx-Veen aen zijn ſoldaten. Eerſame goede vrienden / my is van herten leet dat gy met ſo eerloſen ſchelm en verrader / als uwen Hopman Schets bevonden is te weſen / ſo onweetende bedrogen zijt / want hy u luiden tot moord en verraderije van de toegedane munde van de Excellentie van den Prince van Oranjen / door een valſche commiſſie aengenomen heeft / dat ik gewiſſelijk uwe vromigheid toebetrouwe niet geweten te hebben / en alſo ik u luiden niet van bederf / (dat is) van node en hebbe / en men die platte landen alſo niet en mach laten bederven / ſalt beſt weſen / om geen onrecht onder een verrader den onnoſelen huiſman ſonder beſtellinge te doen / dat hem gelijk vertrecke tot zijnen beſten / of mocht met malkanderen trecken na 't leger van mijn Genadige Heere die Grave van der Marck / om te beſien of zijnder genade u van bederf hadde / of by weigeringe van dien / ſullen de gemeene Staten / die de platte Landen niet en willen bedorven hebben geordineert weſen mitten eerſten daer in te verſien / waerom het beſte weſen ſal mijnen raed ſonder vertrek te achtervolgen / waer in mijne goede vrienden wel doen ſullen / dat kenne God die u alteſamen wil bewaren voor ſchade / geſchreven uit der Goude deſen ſevenden Septembris Anno 1572. en was onderteekent A. de Swieten. Welken brief ontfangen hebbende ſyluiden raedſaem gevonden hebben te vertrecken / vreſende datmenſe anders ſouden mogen overvallen en qualijken tracteren / daer waren eenige die voorgaven en lieten luiden dat Hopman Schets ſijn ſelve niet en hadde verhangen / dan dat ſulx ſecretelijken was te wege gebracht door de gene die van den aenſlag kenniſſe hadden / op dat hare verraderije niet aen den dag komen en ſoude: dan dit en was niet waerſchijnlijk / alſo niemand acces tot hem en hadde gehad dan ik gelove eer dat hy by ſich ſelven overleggende 't gene hy al geſeid hadde / en dat ſulx meeſt al verſiert was / hy wel gevoelde dat hy de torture niet en ſoude konnen ontgaen / en alrede ook ſo vele geſeid en ſo vele perſonen beſchuldigt hadde / dat hy eintelijken wel voelde dat hy ſich ſelfs in ſodanigen laſt hadde gebracht / dat hy de dood ſoude moeten ſterven / al en ware daer anders niet geweeſt dan dat hy hem met een valſche commiſſie hadde beholpen / de hand van den Grave van den Berge en zegel hadde doen of laten na contrefeiten / gelijk ik mene dat buiten alle twijffel is / en ik ook hebbende des Graven hand en zegel dikwils daer by beſien / en daer op gelet niet anders en heb konnen merken / waer door hy in diſperatie geraekt zijnde / hem ſelven omgebracht heeft.

Hopman Maerten Schets verhangt ſich ſelven in de gevanckeniſſe.

Schrijven aen den Heere van Swieten aen de ſoldaten van Hopman Schets.

Den 6 October heeft Duc d'Alva ook dit navolgende Placcaet laten uitgaen.

By den Conink.

ONſen lieven en getrouwe die Stadhouder, Preſident en luiden van onſen Rade in Holland ſaluit en dilectie. Alſo veel Steden, Caſtelen, Sloten, Dorpen en quartieren van eenige Provintien van onſen Lande van herwaers-over en diverſe particuliere perſonen, doen de jegens 't devoir dat ſy ons ſchuldig ſijn, binnen de Steden ontfangen en gevolgt hebben de voorvluchtige ballingen, rovers, rebellen, en wederſpannige, die als dieven, plonderaers en openbare vyanden de wapenen aengenomen hebben tegens ons en hun eigen Vaderland, hebbende deſelve alle

Placcaet van den Hertog van Alba om te annoteren de goederen der geene die de partye houden van den Prince van Oranjen.

gunst, bystant en assistentie gedaen en beweſen, ſo ook gedaen hebben vele particuliere perſonen, houdende onſe tegenpartye mette voorſchreven openbare en gemene vyanden, committerende daer door *crimen* van Rebellie en *Læſæ Majeſtatis*, en mitſdien conſequentelijk tegens ons verbeurt hebben lijf, koopmanſchap, roerende en onroerende goeden, mitſgaders hun ſchulden en actien, en hoewel dat wy de ſelve over lange hadden mogen toeſlaen en confiſqueren t'onſen profijte, niettemin aenmerkende de grote menigte van den genen die miſdaen en misbruikt hebben in 't gene des voorſchreven is, en dat eenige van dien hen hebben laten verleiden door bedrog en argelist van den alderbooſten, en medelijden hebbende mette menigte der ſelver, op hope dat zy bekennende hun erreur en faute tot hare eerſte gehoorſaemheid wederkeren ſouden, en hebben wy tot noch toe geenſins tegens hen noch hare goeden doen procederen, hebben deſelve verwacht tot berou, penitentie, genade en pardon, maer alſo ſy daer toe geen devoir en doen, ſonderlinge gemerkt dat de Hoofden van den voorſchreven Rebellen en wederſpannige gebruikende van hare gewoonlijke ontrouwe, niet jegenſtaende hare ſchone en valſche beloften (daer mede zy vele ſimpele luiden bedrogen hebben) bedorven, geruyneert en gedeſtrueert hebben de Kerken, Clooſters en Godshuiſen, brekende de Beelden en gewijde Altaren, en ook prophanerende de heilige Sacramenten by onſe Heere God ingeſtelt en geordonneert, hebbende ook wredelijken vermoord en dood geſlagen veel Paſtoren, Cureiten, Religieuſen en andere Geeſtelijke perſonen, en ook andere eerlijke luiden onſe Officiers, en andere waerlijke Catholijke perſonen, occuperende, plonderende en rovende de Heiligdommen, Kerken en Ornamenten van der Kerken, Clooſters, Godshuiſen en Gaſthuiſen, mitſgaders de roerende en onroerende goeden hen competerende, om daer van te misbruiken na hun fantaſie, en daer mede betalinge te doen hare aenhangeren en hun partye, volgende de welke zy opgelicht hebben onder beloften dat zy betaelt ſouden werden van den roof en plonderinge van de Kerken en van onſe goede
(F. 301.) Onderſaten gelijk zy begonſt hebben. En want al 't ſelve niet tegenſtaende de arme Gemeente als noch tot kenniſſe niet gekomen en is, ſo is't dat wy 't ſelve aengemerkt, en dat de voorſchreven Rebellen en wederſpannige Vyanden van God, van de Chriſtelijke Religie, van ons en van onſen goeden en getrouwen Onderſaten, niet en ceſſeren te nemen, roven, ſtelen en weg dragen alle de goeden van de voorſchreven Geeſtelijke perſonen, en ook van Wereldlijke die conſtant en ſtandvaſtig blijven in hun gelove en getrouwigheid, niet willende lijden dat de voorſchreven Rebellen en wederſpannige hen metter voorſz goeden tegens ons langer ſouden behelpen en dienen, hebben by deliberatie van onſe ſeer lieve en beminde Neve Ridder van onſer Ordre, Stadhouder Gouverneur en Capitein Generael in onſe voorſz landen van herwaers over de Hertog van Alva, Marquis van Coria, &c. geordonneert en ordonneren by deſen allen onſen Officiers, Baillius, Droſſaers, Ammans, Schouten, Provooſten, Ontfangers en Rentmeeſters van onſen Domeinen en confiſcatien en allen anderen die 't behoren ſal, dat ſy de roerende en onroerende goederen mitſgaders de ſchulden en actien den voorſz Rebellen en wederſpannigen en haren aenhangeren competerende ſo wel de gene toe behorende Steden, Dorpen en Gemeinte als particuliere perſonen, op-ſchrijven, annoteren en toe-ſtaen, om tot behoef, profijte en oorbaer van den genen dient behoren ſal, bewaert en geconſerveert, en anderſins daer mede gedaen te worden, ſo namaels deshalven by ons geordonneert ſal weſen Ordonnerende en bevelende voorts allen den genen, die houden, beſitten, in bewaerniſſe hebben, ſchuldig ſijn of weten eenige dingen toe-behorende den genen, houdende onſe tegenpartye, wie dat de ſelve zijn, dat zy terſtond en binnen drie dagen ten alder langſten naer de publicatie van deſen komen ſeggen, verklaren en aen-brengen den principalen Officier van den plaetſen van haren reſidentien, mitſgaders den Ontfanger en Rentmeeſter aldaer, al 't gene dat zy in hun handen macht of gebruik hebben, of dat ſy den ſelven ſchuldig zijn, uit wat ſake dat het zy, of yemand weten die den genen onſe voorſchreven tegenpartye houdende, ſchuldig mag weſen, verbiedende en interdicerende allen onſen Onderſaten wie zy, zijn of andere in onſe voorſchreven Landen reſiderende, eenige betalinge of leveringen te doen aen ſulke Rebellen, wederſpannige of hun aenhangeren, 't zy Steden, Gemeenten of particuliere perſonen, reſiderende in plaetſen die van onſe onderdanigheid geſcheiden en geſepareert zijn, op pene, amende en boete van 't ſelve andermael te moeten betalen, en tegens de gene die 't ſelve verſwegen ſoude hebben of in gebreke waren de voorſchreven denunciatie te doen, ſo vele te betalen voor boete en amende, als de ſchuld of de waerde van de voorſz verſwegen goederen of actie bedragen ſal, alles tot profijt van onſe Fiſque, van welke penen, boeten en amende wy willen dat den Officier die d'executie daer van doen ſal een derden deel ſal hebben, en de gene die de voorſchreven overtredinge of verſwijginge aen-brengen ſal ook een derden deel, blijvende 't ſurplus t'onſen profijte. En ten einde dat van deſe onſe tegenwoordige Ordonnantie niemant ignorantie en ſoude mogen prætenderen. Ontbieden en bevelen wy u dat gy terſtont en ſonder vertrek deſe jegenwoordige doet kondigen, uitroepen en publiceren alom binnen de Steden en Vlecken van onſen Landen en Graefſchappe, daer men gewoonlijk is publicatien te doen, en tot onderhoudeniſſe, obſervatie van dien procedeert en doet procederen tegens den overtreders by executie van de pœne voorſz, ſonder eenige gunſte, diſſimulatie of verdrag, des te doen met deſſer aenkleeft geven wy u volkomen macht en autoriteit en ſonderlinge bevel. Ontbiedende en bevelen allen en eenen yegelijken dat zy u 't ſelve doende ernſtelijken verſtaen en obedieren, want ons alſo gelieft. Gegeven in onſen Veldleger voor Mechelen onder onſen contra-Segel hier op gedrukt in Placcate den ſeſten dag van October in 't Jaer 1572. Onderſtond, by den Conink in ſijnen Rade, ondertekent D'OVERLOPE.

Naer dat de plonderinge en beroving tot Mechelen geſchied was / heeft den Hertog van Alva een deel volx en paerden geſonden naer Dieſt / maer alſo 't Garniſoen van den Prince daer uit verlopen was / en dat het een ſeer ſwacke Stad was / die des Princen volk niet en hadden konnen uitkeeren / ſo en is de ſelve Stad niet ten robe gegeven geweeſt / maer hebben haer met een ſomme gelds bzy gekocht en boozts het Leger moeten booz eenige dagen victualieren / 't welk niet ſonder grote ſwarigheid en benautheid der bozgerye en geſchiede. Dieſ weder van d Spangiaerde ingeno men.

Het Garniſoen binnen Dermonde verſtaende de aenkomſte der Spangiaerden / hebben de Stede verlaten / die van de Stad kochten haer ook bzy met eenige 1000 gulden / want ſy booz verraſſinge in des Princen macht gekomen waren / en niet by goeden wille. Het ga niſoen Der monde bezlooz

Deſgelijks dede ook het Garniſoen tot Oudenaerde / de welke ſonder de Spangiaerden te verwachten daer uit vertogen / ſeer lelijk binnen der ſelber Stad mette Geeſtelijke gehandelt hebbende / vele der ſelber verlopen ſoldaten werden hier en daer gevangen en terſtont op-gehangen. Jacob Bloemaert en eenige andere werden in ſeker huis daer zy geblucht waren beſet en beringelt / maer haer niet willende opgeven / werd het vyer daer in geſteken / ſullis datſe daer in verbranden / onder de welke men ook ſeid geweeſt te zijn Guillame de Grave van Gent / de welke Gouverneur tot Edam geweeſt was / maer ſiende dat hy in Holland niet ſo vele en was geacht geweeſt als hy gaerne hadde gewilt / want booz dien hy in Nooxd-Holland in 't quartier van Edam en alle de omleggende Dozpen het koper uitte Kerken en Huiſen gerooft hadde in meninge dat te verboeren (maer was booz Sonoy belet en gearreſteert) ſo was hy meer gehaet dan bemint / ook was hy om Deſge lijx die van Ou denaez

ſijne

ſijne grote exactien in Julio / als de Staten tot Haerlem waren vergadert / aldaer ſelfs gevangen by den geweldigen Provooſt / maer werd wederom losgelaten / waerom hy Holland verlaten / en hem in Vlaenderen begeven heeft gehad / menende aldaer beter Fortuine en meer geacht te ſijn onder ſijn landslieden dan onder de vreemde / dan het is hem miſlukt / en is gelijk voorſchreven is / in 't voorſchreven huis mede verbrand geworden.

DE Hertog van Alva is voorts getogen op Maſtricht al waer hy ſijne Duitſe ruiteren meeſt afdankte / aldaer zijn verſcheiden Gedeputeerden van Steden by hem gekomen om hen te excuſeren en ontſchuldigen en vergiffeniſſe te bidden van dat ſy gedwongen waren geweeſt (ſo ſy ſeiden) den Prince van Orangien eenige bystand te doen en victualie te ſenden. De Hertog heeft alles geſimuleert / want het en dochte hem als noch geen tijd om alles op 't ſtraffſte te handelen / van daer is hy na Nimmegen getrocken / bevelende Don Frederico ſijnen ſone met het leger den Prince van Orangien en Gerefomeerde met alder neerſtigheid te verbolgen. Hy is daer en tuſſchen tot Nimmegen ſekere tijd lang gebleven / daer ik hem een wijle wil laten ruſten van den arbeid en travalie die hy voor Bergen en elders geleden hadde / verhalende daer en tuſſchen eenige andere ſaken op verſcheiden plaetſen gebeurd.

Den Admirael Boshuiſen komt nette ſchepen van Amſterdam voor Enkhuiſen en vand eenige huiſen buiten de Noorder-poort.

Den Admirael Francoys Boshuiſen was met ſijn ſchepen dagelijks voor Enkhuiſen / en benaude die van Enkhuiſen ſeer / heeft ook op eenen tijd eenige huiſen buiten de Noorder-poort afgebrand ſonder yet anders meer uit te rechten. Die van de Stad ſochten alle dage middelen om ſijn ſchepen te overvallen / en waren eens gereſolveert met geweld uit de Stad te vallen / dan komende op het poinct om uit te trecken / ſo ſeide eenen genaemt Jacob Floriſz tot hen-luiden in effecte deſe woorden: Lieve burgers wy dienen eerſt wel te bedenken of wy uit togen en dat die quaedwilligen die in de Stad blijven ons ſelfs buiten ſloten / waren wy dan al t'ſamen niet bedoven? dus ſoude mijnen raed zijn dat wy binnen blijven en noch een weinig tijds patientie nemen en onſe Stad wel bewaren / de ſchepen en konnen ons doch nu niet beſchadigen / en hy en kan altijd niet hier blijven / en als hy ſal vertrocken zijn mogen wy ook ſchepen toemaken / en daer by ontbieden die uit zijn. Den raed werd goed gevonden en alſo bleef dit uitvallen achter wegen. De Viſſchers hebben ook dikwils gepreſenteert des voorſchreven Boshuiſens met Staeleders aen te vallen / maer de Gouverneur Sonoy bemerkende het groot perijkel daer in gelegen / en want ſulks niet goed. Middelretijd hadde de voornoemde Sonoy Laſarus Muller geſonden om Sardam in te nemen en de ſluiſen aldaer te beſetten en beſchanſen / gelijk hy gedaen heeft. Heeft ook de Waterlandſe dyken tegen over Amſterdam doen bewaren by ſoldaten / en op den nieuwen Dam een Blokhuis of ſterke Schanſe doen maken / hebbende aldaer eenige galeyen van Hoorn / Edam / Monickedam geſonden in de Haven om 't ſelve te beſchermen tot dattet wel gemaekt ſoude zijn. Die van Amſterdam hebben den veertienden Octobris aldaer geſonden tien grote ſchepen met ſes boots om de galeyen te nemen en de Schanſe te winnen / daer quamen veel ſchuiten met volx van Amſterdam om 't ſelve van verre te ſien / en meenden dat hare ſchepen haeſt de victorie ſouden gehad hebben: maer hoe wel ſy met een ſeer grote furie aen quamen en ſeer geweldig ſchoten dattet ſcheen onmogelijk was te houden / ſo deden ſy nochtans kleine ſchade / ter contrarie werden ſy ſo wel ontfangen datſe ſelfs grote ſchade leden / want de ſoldaten van de Noord-Hollandſe galeyen hebben eenſdeels haer geſchut te Lande gebracht / en daer ſo dapper onder geſchoten / datſe met ſchande hebben moeten ruimen. Des daegs daer na zijnſe weder aengekomen en hebben negen ſchepen in brand geſteken en meenden daer mede de galeyen in brand te brengen / maer ſy brachten de galeyen achter in de Haven boven de wind onder haer grof geſchut in alle ſekerheid / voorts ſchermutſeerden ſy wederom ſeer ſtrengelijk tegen den anderen / dan voeren daer noch erger als te voren / want daer werden eenige ſchepen in den grond geſchoten / eenige moſten haer geſchut en ankers ſelfs over boort ſmijten / wilden ſy daer af komen. Deſe victorie / hoe wel die klein was / gaf nochtans den Noordhollanders grote moet / ſo datſe de ſchepen der vyanden te min begonden te achten en niet ſo ſeer te ontſien / en deden voorts ſchepen en galeyen ſo tot Enkhuiſen / Hoorn / Medenblik / Edam en Monickedam gereet maken en ten oorloge toeruſten / om haer ſelven meeſter van de Suyder-Zee te maken en met eenen te beletten de Ooſterſe vaert op Amſterdam.

Scheermutſingen den Haven van den nieuwen Dam.

Ontrent deſen tijd begonden de ſaken der Gerefomeerden wederom niet ſeer wel te ſtaen / en dat vermits de victorien van de Albaniſe en het afdanken van het volk van den Prince van Orangien / en veel (F. 302.) andere onverhoopte opgekomene tegenſpoeden / 't welk de herten en gemoeden van velen ſeer verſlagen maekte / byſonder ook om de grote ongeregeltheid en 't groot geweld der ſoldaten / en vele der Capiteinen die ſy al om gebruikten ſonder datter ſtraffe over gedaen werd / 't welk het gemeen volk / die eerſt om haerluiden gewenſt en geroepen hadden nu ſeer van haer deden verbreemden / latende haer dunken dat ſy 't te voren onder de Spaenſe niet veel erger en hadden gehad dan ſy nu en hadden / en lieten haer ook dunken dat ſulk regiment niet lange en ſoude konnen beſtaen / ſo het beleid en de ordre niet goed en was. De Staten van Holland ſiende ook dat het regiment van den Graeve van der Mark niet lange en ſoude konnen beſtaen / door de klagten dagelijks komende over ſijn ſeer ongeregeld krijgsvolk en byſonder ſijne Walſe ſoldaten / hebben den Prince van Orangien ontboden om in Holland te komen / want het grotelijk van node was dat hy op alles goede ordre ſoude ſtellen / ſo wel in de regeringe des Lands als der oorloge. Voorders hebben de ſelve Staten van Holland gereſolveert dat pegelijke Stede de Dorpen onder haer reſorterende ſouden ontbieden en neerſtelijken af-vragen wat pegelijk in 't zijne / 't zy bede / leninge / morgen geld en anders ſedert May opgebracht hadden / ook waer haer kerkelijke juwelen waren gebleven / en aen wien die waren overgelevert / wat exactien eenige Gouverneurs / Hopluiden / Capiteinen / en andere in 't particulier hadden gedaen / en ten laetſten wat koſten en laſten pegelijk by de ſoldaten hadde geleden / in t'onderſoeken vant welke veel ſchelmerye is ontdekt geworden.

De Staten van Holland verſoecken dat de Prince van Orangien ſoude in Holland komen.

Ook hebben de ſelve Heeren Staten van Holland na 't Noorder-quartier geſonden Jonkheer Johan van Vliet en Reynier Cant om op alles ordre te ſtellen die van node ſoude mogen weſen / en datſe de ſake van oorloge metten Overſten Sonoy t'ſamen ſouden mogen beleiden ſo ſy voorbaer ſouden binden: de commiſſie was luidende als volgt.

ALſo in allen voorvallende ſaken des krijgs-handels en aenſlagen tot afbreuk en krenkinge der vyanden voorkomende, niet gelegen is altijds lange raedſlagen te gebruiken, en dikwils in 't verſoeken van ſonderlinge bevel of autoriteit om yet goeds aen te richten, de goede oorſaken, middelen en 't voordeel van de ſelfde aenſlagen veranderen, verlopen of verloren blijven tot groten nadeel van alſulken handel. So iſt dat die Staten 's Lands van Holland hen vertrouwende op de goede getrouwigheid, ervarentheid en vromigheid van den Edelen erentfeſten Jonkheer Diederich Sonoy, Gouverneur en Capitein van Enkhuiſen, en Johan van Vliet, mitſgaders van Reynier Cant, hebben den ſelven by deſen Gecommitteert hen-luiden geſamentlijk, of die twe van hen byſonder, gevende volkomen macht, laſt en bevel om de ſake des krijgs en oorloge, in den Noorder-quartiere van Holland, en elders daer 't van node

node wesen sal van wegen, en opten naem der voorsz Staten na haren goeden raed en gevoelen te beleiden en uit te rechten, sulks sy luiden als voren op alle voorkomende gelegentheden en gestelteniſſe van saken of oorsaken bevinden sullen, so tot beſcherminge der Landen, als tot afbreuk en krenkinge des jegenwoordigen vyanden des gemenen Vaderlands te dienen. Sonder daer op te behoeven of verwachten eenig vorder advijs, verklaringe, nochte bevel van den selven Staten. Gedaen tot Leiden den 12 Octobris 1572. In kenniſſe der Staten signet onder deſen gedrukt, en ter ordonnantie der selver Staten onder getekent.

By my. P. Buys.

Nieuwe Sterre. IN dese maend October is een wonderbaerlijke nieuwe Sterre gesien / de welke noch Planeet noch Stella fixa en is geweest / de Astronomijns seiden dat diergelijke niet en is gesien geweest sint den tijd dat de drie Wijsen uitten Oosten de Sterre sagen / die hen-luiden tot Betlehem by Christum leiden / sy is gesien geweest 532 dagen lank / vele geleerde Astronomijns hebben hier van geschreven / en onder anderen ook den vermaerden Doctor Cornelius Gemma.

Den 11 Octobris hebben die van de Wet tot Hoorn alle Papen en Priesters voor haer ontboden / begerende datse souden verklaren de Pauselijke lere en dienst afgoderye te zijn: maer werden alleene twe gevonden die sulks willig hebben verklaert / d'andere haer beraed / excuse en uitstel nemende.

De Prince van Orangien opten weg wesende om na Holland te komen / en heeft door eenige verhinderinge hem so niet konnen spoedigen als hy wel begeerde / niet te min hy heeft den 16 Octobris geschreven aen den Gouverneur van Noord-Holland dat hy in korten dagen hoopte in Holland te wesen en over Campen op Enkhuisen meende over te schepen / dat hy hier en tusschen alle den Steden in Holland goeden moet geven en selve ook alle de listigen aenslagen vlijtig en manlijk souden wederstand doen / en dat hy niet en twijffelde of die saken en souden in korten tijd also toegaen / datse grotelijks souden verooraekt zijn God te danken. Hy heeft ook aen den Staten geschreven dat sy haer t'zijnder overkomste terstont souden willen by hem laten vinden. Den 20 is hy met sijn Hofgesin en ontrent 60 peerden tot Campen gekomen / die van Enkhuisen daer van veradverteert zijnde / so hebben sy eenige Galeyen / waer over de voorsz Pieter Buyskens Overste was gesteld / gesonden om hem te halen en is sonder eenige tegenspoet tot Enkhuisen gekomen en met groter vreughd en blyschappe aldaer in gehaeld en ontfangen / niet alleen van den Gouverneur en Magistraet der voorsz Stede / maer ook van den borgeren en inwoonderen / die so grote teekenen van blijdschap toonden als of sy nu t'eenemael van alle nood en perijkel verlost waren geweest: hy heeft hier eenige dagen vertoeft / en goet gevonden dat men eenige schepen soude toemaken ten oorloge niet alleen om de Suyder-Zee mede te mogen gebruiken / maer ook om des vyands schepen geheel van der Suyder-Zee te verdrijven. Hy heeft ook goet gevonden en geordonneert dat men buiten de Suyder-poorte tot Enkhuisen een Bolwerk soude maken / waer toe de borgerye so willig en neerstig is geweest datse 't selve Bolwerk binnen 17 dagen in 't koutste van den Winter ten vollen opgemaekt hebben / daer door het den name van Willigenberg heeft gekregen en na dat hy allen den Steden van dat quartier gevisiteert en op vele saken ordre gesteld hadde is hy na Haerlem getogen / alwaer de Staten vergadert waren die sijn Excellentie komste aldaer verwachten: hy werd aldaer gelijk hy in alle andere Steden daer hy geweest was met groter blijdschap ontfangen. De Staten hielden hem voor eerst voren haer geneigt gemoet / goet herte en getrouwigheid tegen sijn Vorstelijke Genade / en in wat perijkel sy haer deshalven hadden gebracht / en also die van Holland alleen niet en vermochten eenen so vermogenden en nu victorieusen vyand te verdrijven / so versochten sy dat sijn Vorstelijke Genade tot haer en den haren troost soude verklaren de oogschijnlijke en geloofweerdige middelen waer mede men sulks soude mogen bestaen en met Godes hulpe geluckelijken uitvoeren: hy heeft haer op alles sodanige goede hope gegeven en so gecontenteert / datse verklaerden te vreden te zijn by en met hem alles te avonturen datse ter werelt hadden / en voorwaer de komste van den Prince was in dese tijd seer noodsakelijken voor de Gereformeerde / want de herten en gemoeden waren so verslagen en verflaut / dat meest al de principaelste die haer metter saken meest gemoeid hadden / in berade waren om met haer te nemen datse souden mogen / en ten Lande weder uit te vluchten / maer met de komste van den voorsz Prince waren de flauhertige nu so gemoet datse niet meer op de perijkelen en dachten. Hy heeft terstont goede ordonnantien gemaekt op het krijgsvolk so te water als te lande en de selve doen besweren sekere artijkels-brief / die ik hier wel soude stellen ten ware die so geheel gemeen is en altemets wat vermeerdert en verandert / dat ik 't selve onnodig achte / so hy ook gemaekt heeft goede ordonnantie op de monsteringe der soldaten / committerende daer toe Commissarissen / ordonnerende ook de Paendels op eenen eenparigen voet gemaekt te werden / en hoe veel dubbel soldenaers men passeren soude / en veel andere ordeninge den krijg aengaende die men hier te voren al ongewoon was en de kosten van d'oorlog seer verlichten / de welke metter tijd noch al verbetert werden. Hy gaf ook een Placcaet uit dat niemand geen correspondentie en soude houden metten Spangiaerden nochte haren aenhank / van gelijken ook een Placcaet op 't uitvoeren van alle victualie / daer na heeft hy op vele andere saken goede ordre gesteld de politie en Justitie beroerende / want tot dese tijd toe lagen by na alle goede ordeningen onder de voet / want het wilt en ongetoomt krijgsvolk dat eerst in 't Land gekomen was metten Grave van der Mark so ruwelijk leefden in allen saken en by na tegen een gelijk sonder onderscheid / dat by na niemand pet goets en dorst proponeren / ik swijge in 't werk stellen.

Nieu' Provinciael Hof van Holland by den Prince van Orangien opgerecht.

Hy ordonneerde en rechte op met advijs der Staten een nieu Provinciael Hof van Holland / want de Raedsheeren vanden Provincialen Rade waren meest al na Utrecht vertrocken / gelijk hier voren verhaeld is / de eerste Raedsheeren zijn geweest dese / Meester Adriaen van der Houf, alleen van de oude Raedsheeren over gebleven / Meester Niclaes van Valkestein, Meester Peter van der Meren, Meester Dirk van der Nieuburg, Meester Gerard van Wijngaerden, Meester Cornelis van Bronkhorst, dese hebben aldaer eerst haren eed gedaen / en soude 't Hof gehouden zijn geweest in den Hage / ten ware geweest dat de Spangiaerden voor Haerlem quamen / gelijk hier na sal verhaeld werden / waer door 't Hof getransfereert werde tot Delf / alwaer de eerste Rechtdag gehouden is geweest den 13 February anno 1573. Naderhand sijn ook tot Delf Raedsheeren geweest / Meester Leonard Kasenbroot, Meester Pelgrum van Loon, Meester Adriaen Brasser, Meester Niclaes Camerlijn. De Advocaet Fiscael is geweest Meester Joos de Mennin, en Procureur Generael Pouwels van Hoove, die naderhand tot Delf onnoselijk verdronken is / en also de Heeren van de rekeninge mede na Utrecht waren vertrocken / so heeft hy weder andere meesters van de rekeninge gesteld: namentlijk Niclaes van der Laen, Jan van Broekhoven, Jacob Copier Heere van Calslagen / Jan Hanneman geweest sijnde Rentmeester Generael van Noord-Holland / en daer na ook Adriaen Duyk geweest sijnde Casteleyn op 't huis te Woerden / Dirk Jorisz de Bye, doch dese zijn niet al gelijk op eenen tijd geweest so ik bevinde. Hy heeft ook na Zeeland gesonden de Heere van Batenburg om aldaer mede op als goede ordre te stellen.

Des Princen van Orangien komste in Holland en van sijne handelinge in 't begin aldaer.

TErwijlen de Prince van Orangien aldus doende was in Holland / so is Don Frederico de Toledo des Hertogen van Alva soon met sijn leger vast na Gelderland gekomen / en heeft sich den sestienden Novembris voor de stad Zutphen / leggende op de Yssel

(F. 303.) Don Frederico kome voor Zutphen en neemt dat in.

Yſſel gelegert / met dertien grote ſtucken geſchuts: de ſtad was temmelijk wel voorſien met garniſoen / maer alſo ſpluiden en de borgeren niet wel te ſamen en konden accorderen / ſo ſijn de ſoldaten met een deel borgeren op eenen nacht ſeer ſtillekens in ſlagoorden daer uit getogen en hebben de vlucht genomen en de Stad verlaten. Die daer in gebleven waren hebben de poorten geopent en wilden haer overgeven / maer de Spangiaerden ſijn over de begonnen breſſe en elders over de muren gekomen in der Stad / al dood ſlaende dat ſy op der ſtraten vonden / ſtaken de Stad aen acht hoeken aen brand / hingen een deel borgeren op aen bomen en verdronkender in de Yſſel wel tot 500 perſonen toe / de andere werden ſodanige rantſoenen uitgedruckt met pijnigen en alle manieren van wreetheid en tormenten aen te doen / datſe de genen die in de furie en eerſte inkomen dood gebleven waren veel geluckiger hielden als die 't leven behielden / veel brouwen en jonge dochteren werden verkracht en van haer eer berooft / ſy hebben een van de Capiteins by 't wijnhuis aen een been gehangen / die ontrent 4 dagen leef de / ſy dreven vele borgeren moeder naekt ter ſtad uit der welker vele in het velt dood vroren / eenigen quamen naekt binnen Deventer en hier en daer by de boeren / ſomma de wreedheden aldaer gepleegt / ſijn meer te verſchricken dan te vertellen / zijn boven dien de overgebleven borgeren ook noch naderhand geforceert geworden onder den Overſten Chriſtoffel Vaſquez Spangiaert / de Spangiaerden met koſt / geld en leninge lange exceſſivelijk 't krijgsvolk te verſorgen / en ſelfs gebrek te lijden / van welke contributie / leninge en forzieringe der ſoldaten de Geeſtelijke mede niet vry en ſijn geweeſt / maer hebben alle laſten ſo wel moeten dragen als andere / gelijk 't blijkt by ſekere miſſiven in Junio en Julio des navolgenden jaers by Gillis van Barlaymont Heere van Hierges, &c. Stadhouder in Gelderland geſchreven aen den Gelderſen Raed luidende aldus:

Wreedheid der Spangiaerden binnen Zutphen.

En nademael de Geeſtelijkheid willen ſuſtineren in geen contributie gehouden te ſijn, ſullen ſy lyden dat het krijgsvolk haren Bouhoven en Pachters ſullen gaen beſoeken en bederven. Item, en belangende die Geeſtelijkheid dewijle d'intentie van den doorluchtigen Furſt en Heere den Hertog van Alva is, dat ſy gelijk ander borgers en huiſluiden contribueren moeten (overmits deſen krijg haer meer betreffende is als andere) ſult daer in verſien dat ſy die vergangene termynen betalen, als die anderen gedaen hebben, en voor den ſelven tijd, ſonder des in gebreke te ſijn, &c.

DE Prince van Orangien deſe tijdingen van het innemen van Zutphen verſtaen hebbende / en het ſchrickelijk handelen metten borgeren aldaer / mitsgaders het ſlecht verlopen des garniſoens ſonder eenige reſiſtentie / was daer in geheel qualijk te vreden / want hy voorſag hoe ſeer dat ſulks de herten van ſijne toegedane vrienden ſoude verſchricken en verſlaen / daerom heeft hy alom brieven geſonden en geſchreven / hen-luiden goede moed gevende. Heeft ook terſtond met alder neerſtigheid dag en nacht gearbeid / om van het krijgsvolk in Holland ſijnde ſo goeden hoop te vergaderen / als mogelijk ſoude zijn om die van Over-Yſſel / Swol / Campen en andere plaetſen te aſſisteren / en hebbende ontrent 40 Vaendelen goede ſoldaten gereet / in meninge om daer mede binnen vier of vijf dagen recht na den brand te trecken / om hem alſo 't hooft te bieden / hebbende in Holland op alles oorde geſtelt / ſo kreeg hy de tijdinge hoe dat den Grave van den Berge (die nochtans weinig dagen te voren geſchreven hadde uit Campen dat hy wel gemoed was om den brand te reſiſteren) met de Grevinne en haerluiden kinderen met alle hare goed en bagagie gevlucht was: waer door de vreſe alſo onder het krijgsvolk quam datſe elx om een goed heen komen ſagen / en de ingenomen Steden en plaetſen ruimden en verliepen / al eer Don Frederico daer voor quam / en dat met ſulken haeſtigheid en deſorde / dat by aldien de Spangiaerden daer achter hadden geweeſt ſy deſelve meeſt al omgebracht ſouden hebben / ſulx dat Don Frederico de Toledo alhier in korten tijd ſonder grote moeiten ſlag of ſtoot / wederom in ſijn geweld kreeg alle de ſteden en plaetſen die de Grave van den Berge ſo in 't Hertogdom van Gelder-land / Graefſchap van Zutphen / en 't land van Over-Yſſel ingenomen hadde. De ſteden ſonden haer Gedeputeerden aen Don Frederico / preſenteerden hem de ſleutelen en verſochten genade / 't welk henluiden gegunt werde / mits betalende ſekere ſommen van penningen tot amende / dan die hen met de ſaken iet hadden gemoeit / verliepent al / en werden de goederen der ſelver terſtond geconfiſqueert / en de gene die men konde bekomen moeſtent bekopen en werden alle opgehangen.

De Grave van den Berge vlied uit Gelderland / Zutphen en Over-Yſſel / en verlaet alle de ingenamen ſteden en plaetſen.

De Burgemeeſteren / Schepenen en Raden der Stad Campen in Over-Yſſel nu aen Don Frederico overgaen ſijnde / hebben den Hertog van Alva meerder dienſt willen doen / en aen de Burgemeeſteren Schepenen en Raden der ſtad van Enkhuiſen deſen navolgenden brief geſonden.

WY mogen uit goeder nabuerſchap niet onderlaten u goeder meninge te vermanen en voor oogen te ſtellen, den ellendigen verderf en grote ellende daer in de ſtad Zutphen en haer burgeren en ingeſeten met wijf en kinderen neffens den rebellen aldaer bevonden, geraekt ſijn, die ſo groot is geweeſt datmen diergelijke niet vele gehoort noch vernomen en heeft. En alſo balde de Grave van den Berge Coninklijk Maj. onſen aldergenadigſten Heeren rebelle met ſijn volk deſe ſtad verlaten hadde, hebben wy van ſtonden aen onſe Gedeputeerden aen den doorluchtigen Furſten Don Frederico des Hertogen van Alva Soon, Coninklijke Maj. onſen alre genadigſten Heeren Generael Veld-Overſte in 't leger voor Zutphen afgeveerdigt, biddende demoedelijk deſe ſtad wederom in genade te ontfangen: des dan ook ſijn doorluchtigheid deſelve ſtad in genade aengenomen, doch met drie Vaendelen Overlandſe Duitſe knechten doen beſetten, dewelke civilijk en goedlijk met den burgeren converſeren in gantſchen vertrooſtingen, dat die verlopen ſaken met genadigen oogen aengeſien ſullen worden. En alſo wy uit eenen goeden Heere vermerken, dat gy ook deſelve genade genieten ſolden indien gy die in tijds verſochten, hebben wy u in alder yl daer van wel willen verwittigen, vermanende dat gy u in dien niet verſuimt dat gy die genade in tijds verſoeket en waer nemet verhopende gantſchelijk gy werden ook in genade ontfangen, en met geen ander garniſoen dan van Duitſe knechten belegt worden, ſo veroverſt gy die genade in tijd niet verſochten, beſorgen wy dat u niet weiniger ellende dan dien van Zutphen in korts overkomen mochte, ſo ſijn Majeſteits macht ſo groot voor handen is, doende u hier met den Heere bevelen. Datum ylentz den 27 Novembris 1572. Onder ſtond: Burgemeeſteren, Schepenen en Rade der ſtad Campen. De ſuperſcriptie was aldus: Aen Burgemeeſteren, Schepenen en Raden der ſtad Enkhuiſen.

Miſſive van den Magiſtraet van Campen aen de ſtede van Enkhuiſen.

Deſgelijx hebben ſy aen eenige andere Steden in Waterland van gelijken gedaen / doch hebben daer niet anders mede gewonnen / dan dat de boden gedreigt ſijn indienſe meer met ſodanige brieven quamen / datmenſe aen een galge ſoude hangen.

IN deſe maend namentlijk den feſtiende Novembris / de Gouverneur Jonk-Heer Diederich Sonoy weſende als Admiraal van den Noord-Hollandſe vlote op de ſchepen / en leggende ontrent voor Amſterdam / ſo is in ſijn gouvernement dewijle hy noch abſent was binnen der ſtede van Medenblik eenen groten oploop geweeſt tuſſchen de burgeren / en Capitein Jacob Cabbeljau en zijne ſoldaten / in welken oproer de burgeren meeſter ſijn geworden van den ſoldaten / ſulx dat de meeſtendeel ter poorten uitgelopen zijn / d'andere hebben ſy haer geweer afgenomen. De Capitein ſalveerde hem op het Stedehuis / en zijnen Predicant Jan Michielsz quam in een huis daer beſyden

Oproer binnen Medenblik. (F. 304.)

tot eenen Willem Cornelisz. Daer na hebben sy den Capitein ook bedwongen dat hy zijn soldaten van 't slot moste doen gaen en de borgeren daer op laten. Sy hebben ook des Capiteins kamer opgeslagen en eenige sijnder dingen daer uit genomen: dese oproerte geschiede door een kleine oorsake en misverstant / dan men vreesde voor erger / daerom zijn Exc. aldaer terstont Mr. Herman van der Meer en Hopman Niclaes Ruichaver sond om 't selve te stillen en ter neder te leggen. De voorsz Niclaes Ruichaver hadde sijn Vaendel soldaten ontrent een ure gaens van der stad leggen: men bevont de oorsake gesproten te zijn door dien een jongman een burgers soon van der Stad / over de wal was geklommen / waer over den Capitein hem hadde gevangen genomen / en gebeden sijnde van des jongmans oom dat hy hem soude laten gaen / en heeft sulx niet willen doen / en daerom seer geinporturneert zijnde: heeft den selven mede gevangen genomen / 't welk by de burgers gesien zijnde hebben totten Capitein (die de gevangens op 't slot wilde brengen) geseid dat hy de burgers soude los laten / hy mochtese te recht stellen / want de boete en was maer 20 stuivers / maer hy bleef even obstinaet en en wildense niet los laten / dreigende eenige te slaen / en seide hy wilde de gevangens wel doen hangen (want vermits het een Frontier Stad was liet hy sich bedunken 't lijf verbeurt te sijn.) Hier door is terstond het rumoer gewassen / en sy hebben hem omcingelt / en de gevangens ontweldigt. Dit hebben de soldaten willen keren en is alarme geslagen geworden / daer tegen hebben de burgers de klok geklept en ook de trom geslagen / en het burger Vaendel opte strate gebracht / somma dat het seer qualijken geschapen was af te lopen / dan het is in tijts alles bequamelijk ter neder geleid geworden en wederom brede en vrundschap tusschen den Capiteinen / burgeren en soldaten gemaekt. En hebben belooft hen aen beiden sijden te reguleren naer de ordonnantie die by den Prince souden werden gemaekt / en datse middelretijd sullen houden brede / vruntschap en eendracht / sonder d'een den anderen te injurieren in woorden of feiten in eeniger manieren op lijf straffe / daer van schriftelijk woort is gemaekt en geteekent opten 21 Novembris Anno 1572.

Den oproer binnen Medenblik ter neder geleid.

't Verloop der Gerefor-meerde in Westvriesland

De tijdinge van het innemen van Zutphen / en het verloop van den Grave van den Berge / heeft van gelijken seer verschrikt de Gereformeerde in Westvriesland zijnde / want Grave Joost van Schouwenberg verstaen hebbende van den aenkomste des Hertogen van Alva leger / is met seliere Vaendelen knechten den achtiende Novembris uit Franiker getogen naer Mackum aen den Zeekant / en heeft aldaer begonnen een schantse en sterkte te maken / om des noods zijnde altijt van daer op Holland over te mogen schepen / maer al eer hy sich aldaer wel beschanst hadde / heeft de Colonel de Heere van Billy hem aldaer vervolgt / waer door hy de vlucht genomen en met sijn volk na de Drente en so voorts weg getogen en gevloden is / 't welk by die van Bolswaert verstaen zijnde / zijn sy den 22 des nachts mede gevlucht / hoe wel hen niemand en jaegde. Den drie en vier en twintigste Novembris zijnse ook uit Sneek en Franiker gevlucht / met sulken onordeninge en vreese als of haer herten geheel weg waren geweest. Vele van henluiden isser gevangen geworden / onder anderen hebben de Catholijken binnen Sneek gevangen genomen / Jonkheer Diederich van Bronkhorst, en Batenburg Heer van Nederwormter, die daer binnen als Oberste had gecommandeert / en is eindelijk tot Leeuwaerden op 't Blokhuis gevankelijken gestelt. De Burgemeesteren van Bolswaert, Franiker en Sneek quamen tot Leeuwaerden en presenteerden de sleutelen der voorschreven Steden aen den Colonel en 't Hof van Vriesland. De Colnel is in de voorschreven Stede getogen en de Burgers en Burgerinnen zijn den Colonel in grote getale te voet gevallen en hebben met gevouwen handen genade begeert. De Colonel heeft voorts zijn Walse Vaendelen geleit in de voorschreven Steden en de Duitse verdeilt in de Grietenien / met last om neerstelijken te versoeken / vervolgen / verjagen / 't onderbrengen en t'apprehenderen de Gereformeerde die sy souden ergens mogen bekomen / en de selve geapprehendeerde / over te senden tot Leeuwaerden: dede ook seer scherplijken verbieden dat niemand eenige der selver en soude mogen huisen nochte hoven / en so yemand eenige alrede gehuist / gehoost of verborgen hadden / datse de selve souden terstond moeten komen denuntieren / op pene dat de selve terstond van goed en haven souden werden gespolieert / hare huisen verbrand en spluiden selfs geapprehendeert of doodgeslagen. De Hertog van Alva heeft aen den Colonel de Heere van Billy geschreven dat hy de vesten en muren der voorschreven drie Steden die gerebelleert hadden / sou doen af werpen en de grachten vullen / 't welk by die van Sneek verstaen zijnde baden demoedelijken aen den Colonel daer mede te willen supersederen / en versochten zijne brieven van recommandatien / om daer mede te reisen by den Hertog van Alva en te sien of sy 't selve souden mogen verbidden / maer hy heeft hen de voorsz versochte recommandatie afgeslagen / is niettemin daer na te vreden geweest henluiden mede te geven zijne brieven ten einde sy souden mogen versoeken te behouden vijf voeten muurs hoge / om buiten te mogen sluiten de knevelaers / dieven en straetschenders / en datmen de reste soude af werpen.

De Geusen wijken uit Amersfoort.

Dewijle dese dingen aldus verliepen in de Provincien van Gelderland / Zutphen / Overijssel en Vriesland / so zijn ook de soldaten binnen Amersfoort inden gesichte van Utrecht leggende / onder Hopman Gijsbert van Broekhuisen en Andries Putman, gemutineert en hebben die Stad willen verlaten of haren Hopluiden gedreigt dat so haest Don Frederico daer ontrent komen souden / spluiden de poorten openen en henluiden gevankelijk overleveren souden / oversulks so sijn spluiden mette voorschreven 2 Vaendelen soldaten en ontrent vijftig paerden uit Amersfoort getogen en ontrent Naerden gekomen daerse versochten binnen te komen / dan de Magistraten van Naerden hebben haer den ingank geweigert / en terstond aen den Obersten Sonoy geschreven 't gunt wederboer / ook mede haren Gedeputeerde gesonden tot Enkhuisen om kruit en amonitie te kopen om den vyand te resisteren. Die van Amersfoort sijn by den Grave van Bossu tot Utrecht getogen en hebben hem de sleutelen van der stad gebracht en genade versocht. De Grave van Bossu is den 21 Novembris binnen Amersfoort gekomen met twe Vaendelen knechten / en heeft also de stad wederom ingenomen.

De Grave van Bossu / bemerkende dattet mette Gereformeerde begonde achterwaerts te gaen en datter grote verslagentheid onder henluider was / en wilde sulke gelegentheid niet laten voor by gaen. Derhalven hy den 25 Novembris verscheiden brieven gesonden heeft / aen eenige Steden onder zijn Gouvernement / daer hy in plaetse van den Prince van Oranien over gestelt was / menende de selve so met schone woorden als dreigementen / daer toe te brengen datse hen mede souden overgeven / aleer Don Frederico daer voor komen soude / op dat hy also de eere daer van dragen soude mogen / onder anderen heeft hy aen de Burgemeesteren / Regeerders en Gemeenten van Haerlem geschreven den navolgende brief / daer van ik de principale in handen hebbe / en copien aen andere Hollandse steden by hem geschreven genoeg van eenen inhouden wesende / gesien hebbe / die meestendeel geinteresseert zijn geweest.

't schryven van den Grave van Bossu aen de Regeerders v Haerl

De Grave van Bossu, Heere van Beuvry, Cammeraiges, Blangy, Jeumont, Villers, &c. Stadhouder en Capitein Generael over Holland, West-Vriesland en Utrecht.

EErsame, lieve, seer bysondere goede vrunden, hoe wel ik my laet dunken voor God en der wereld genoeg en te vollen gedaen te hebben, in U. L. t'adverteren

verteren van de armoede, ellende en bederffeniſſe daer in gy u vinden ſoud, wijkende van den eed en onderdanigheid die gy de Coninklijke Majeſteit ſchuldig zijt, na uitwijſen van allen rechten ſo Godlijke als wereltlijke, by den welken bevolen word den onderſaten haren Prince en natuerlijken Heere in als onderdanig te weſen. En hoe wel ik wel verhoopt hadde dat gy luiden u daer in gequeten ſoud hebben ſo 't behoord, met belijdinge en berou van u lieden misbruik: ſo iſt nochtans dat gy u verlatende op ſekeren ſotten en ydelen hope tot noch toe niet en hebt willen wijken van den quaden weg die gy eens gekoſen hebt: Niet jegenſtaende nochtans dat uwe bederffeniſſe van dage te dage nader genakende is, om 't welk te verhoeden en hebbe niet willen laten (overmits de goede affectie die ik altijds tot Holland en namentlijk die ſtede van Haerlem gedragen hebbe en noch drage, gelijk ik in verſcheiden ſaken en tijdens des occaſie hebbende naer mijn vermogen beweſen hebbe) u luiden andermael te advertеren van de evidente ruine en bederffeniſſe die u is aenſtaende, ſo verre gy perſiſteert in uwe voorgaende dwaling, en biddende u luiden ſeer vrundlijken te willen overleggen en pondereren in watten labirinth of dolinge daer niet uit te raken en is gy u ſelven in geſteken hebt, en watten quaden mangelinge gy gedaen hebt, te verlaten uwen natuerlijken Heere en Prince, en in de plaets van dien aen te hangen eenen vaſſal en onderſaet verdreven ter oorſake van ſijne rebellie, en in de plaerſe van eenen machtigen Prince, te volgen eenen die gy luiden ſelfs moet onderhouden tot uwe grondelijke bederffeniſſe en exceſſyf verlies van uwe goeden: te verlaten eenen ſachtmoedigen en barmhertigen Prince, om aen te hangen eenen die hem ſelven van te voren bedorven hebbende, niet anders en ſoekt dan met leugentalen, en onder een pretext ongefondeert, u luiden ſtudeert te abuſeren, gebruikende daer toe jegens alle apparentie den name van den dienſte van ſijne Majeſt. niet anders arbeidende dan om u te ſtellen in de ſelve calamiteit, verdriet en ellende, daer hy hem ſelven in gebracht heeft, gelijk hy ook gedaen heeft die ſteden van Mechelen, Dermonde, en Zutphen, ſonder vele andere die hy ſelfs gepilleert, berooft en vernielt heeft, gelijk hy ten uit-einde u luiden ook doen ſal anders geen
(F. 305.) remedie ſiende, dan hem ſelven te ſalveren mettet 't gunt hy u en een andere benomen ſal hebben, u al t'ſamen abandonnerende in de meeſte tempeeſte. En alſo ik niet jegenſtaende al 't gunt voorſz is, my verſekert houde van de gewonelijke ſachtmoedigheid van de Con. Maj. onſen genadigen Heere, dat ſo verre gy luiden wilt komen tot kenniſſe en berou al eer ſijne macht u nader komt, dat gy luiden allegader ſult worden ontfangen in genade, waer toe ik my preſentere tot eenen Interceſſeur, door welk middel gy luiden ſult mogen blijven wonen en ſitten in u luider huiſen en goeden met uwe huisvrouwen en kinderen, daer ter contrarien, ſo verre gy de machte die u opkomende is, en gy luiden niet machtig en zijt eenen dag te wederſtaen, wilt verwachten, geſchapen zijt te varen als die van Zutphen gevaren hebben, door inductie en veel ſchone beloften van den Prince van Orangien ſo verre gebrocht zijnde, dat ſy 't uitterſte hebben willen verwachten, ſulks dat daer door de voorſz Stede en huiſen van dien niet alleen ganſchelijk geruineert, ter neder geſchoten en bedorven en zijn, maer ook alle de gene die daer binnen waren deerlijken haer leven daer gelaten hebben, eenige mettet ſcherp van den ſwaerde, en eenige metter koorde, waer aen gy U. L. wel behoord te ſpiegelen, want 't ſelve u luiden mede is genakende en genoeg althans voor de poorte is, en hoe wel eenige van u luiden by avonturen ſouden mogen te verſtaen geven dat ſy te vreden waren te ſterven en de dood niet en vreeſden, de ſelve nochtans komende 't perijkel nader en voor handen, ſouden lichtelijken van andere opinien werden, te meer alſo de ſake daerom gy lieden u ſoud laten bederven en ſterven ſodanig is dat niemand met recht daerom eenig perijkel en ſoude willen lijden. Want ik en gelove niet dat gy lieden ſo verblind zijt of gy en verſtaet wel dattet 't gunt dat gy doet, is jegens God, jegens uwen natuerlijken Prince en 't gemeen welvaren. En dat daer uit anders niet en kan volgen dan een grote confuſie van de Religie, Juſtitie en de gehele Politie, en dat de ſaken in dier manieren niet en mogen beleid werden noch blijven ſtaen, en dat gy luiden ſoud willen gelijken uwe macht by de macht van de Coninklijke Majeſteit, u fonderende op eenen Prince van Orangien of eenige andere ſijne Geconfedereerde, ſoude 't ſelve een geheel ongelijke gelijkeniſſe zijn, alſo gy luiden (ſo verre daer eenig verſtand en reden in gebleven is) wel kunt bemerken de ongelijkheid van dien. Gy ſiet mede althans voor uwe oogen de grote deſolatie en uitterſte armoede daer in 't gemeen volk althans gekomen is door 't failleren van de handneringe en traffijke van koopmanſchap, daer op 't land van Holland gelijken conſiſteert, daer toe gy ook niet weder en kond geraken ſonder weder te keren in de gehoorſaemheid van uwen natuerlijken Heere, en blijvende 't voorſz gemeen volk ſonder neringe, zijt anders van hen-luiden niet verwachtende, dan dat ſy by gebreke van onderhoud en door den nood daer toe gedrukt zijnde, u luiden ſelven op ſullen komen, en van 't gunt gy luiden noch behouden hebt beroven. Dit is eerſame, lieve, ſeer byſondere vrunden de vruchte die gy luiden zijt verwachtende van deſe uwe rebellie en wederſpannigheid, 't welk gy nochtans tegenwoordelijken ſoud mogen verhoeden, doende als noch 't gunt ik u van te voren geſchreven hebbe, 't welk ik u vriendlijken bidde te willen doen, belovende ſo verre gy 't ſelve op my verſoekt, ſulx voor u luiden te intercederen dat gy bevinden ſult mijne interceſſie eenige kracht gehad te hebben, en alſo deſe ſake geen langer deliberatie toe en laet, maer promptelijken moet werden gereſolveert, overmits de heirkracht van den gehelen leger althans ſijnen weg op Holland neemt en derwaerts geſchikt werd, ſult daerom maken my ſonder eenig vertrek antwoord te laten weten, van welk antwoord dependeert uwe behoudeniſſe of eeuwige bederffeniſſe, want na deſe mijne advertentie ik u luiden egeen meer doen en ſal. Eerſame, lieve, onſe ſeer byſondere vrunden onſen Heere God verlene u luiden oprechte kenniſſe op dat gy lieden moogt verſoend werden met uwen Prince en natuerlijken Heere. Uitter ſtede van Utrecht den 25 van Novembre 1572. En was onderſchreven u luiden goeden vrund, ondertekent.

MAXIMILIAEN de BOSSU.

Het opſchrift was, eerſamen, lieven byſonderen de Burgemeeſters en gemeente der ſtede van Haerlem.

Den xxij. Novembris ſo zijn ontrent hondert peerden gekomen voor de ſtede van Naerden en hebben by de trompet de ſtede van Naerden opgeeiſcht uitten name van de Coninklijken Majeſteit van Spangien / en den Grave van Boſſu / opter daed antwoorde begerende of men des Graven van Boſſuwen knechten innemen wilde of niet. Sy hebben voor antwoorde gegeven datſe de Stede tot behoef en profijte van de Coninklijke Majeſteit tot noch toe bewaert hadden / en by hulpe van God almachtig noch wel hoopten te bewaren / en ſo eenige ſeggen / heeft eenen buyten met noch een krank-hoofdig menſch weſende Stede Timmerman / genaemt Adriaen Crankhooft / uit haer eigen motijf tegen wil van den burgeren / met een halve Slang na hen-luiden geſchoten. De voorſz peerden weder af gewelen zijnde / hebben die van Naerden terſtond geſonden eenige Gedeputeerde om kruit te kopen voor de Stad op 't credijt van den Staten van Holland / volgende d'actie van de Staten van Holland hen-luiden verleent / die 't ſelve kruit beloofden te betalen op koſte van de gemene laſten / hebben ook terſtont geſchreven aen Jonkheer Diederich Sonoy leggende mette ſchepen opte Suyder-Zee / om middelretijd een ton kruit of twe te leen te hebben / en ook om te weten of ſy ook ſeckerlijk ontſet ſouden worden / deſgelijx hebben ſy ook geſchreven aen Bertholt Entens Lieutenant van den Grave van der Marck leggende in de Denen / dat hy hen-luiden twe Naen-

Naerden wert op geeiſcht.

delen

delen knechten tot assistentie soude senden en voorts den Prince en Grave van der Mark adverteren ten einde men hen-luiden in tijds assistentie doen en ontsetten soude / also sy luiden geen groot beleg en souden mogen resisteren / geven ook voor advijs by brieven van den 24 Novembris ondertekent W. Claesz Naerden / uiten naem van Burgemeesteren / Schepenen en Raden der stede van Naerden / dat men metten schepen van Sonoy soude sien Muyden te overvallen / en mettet volk van Barthelt Entes Weesp in te nemen. Desgelijx sonden sy ook haer Gedeputeerde aen Lasarus Muller leggende op Schellinkwoude om hulpe / dan en hebben op alles niet anders gekregen dan grote en schone woorden met belofteniſſe van dat mense metten eersten ontsetten soude / maer so middelretijd haer Gedeputeerde wederom gekomen waren die by Lasarus Muller waren geweest / sonder eenig volk mede te brengen / en dat sy van alle plaetsen advertentie kregen dat het gehele leger mettet geschut na henluiden toequam / so sijn sy luiden / siende haer selven verlaten / geheel bevreest geworden / hebbende ook niet meer in voorraet dan ontrent drie tonnen kruits / waerom sy van beraet geworden zijn te senden aen Don Frederico om gratie en genade voor de burgeren te bidden: Over sulx zijn de soldaten / daer binnen zijnde / daer uit getogen / en sy hebben gesonden Meester Maerten Laurensz Burgemeester / en Gerrit Pietersz Schepen om Don Frederico te verbidden: dese zijn tot Amerssoort gekomen / dan en mochten hem niet te spreken komen / maer hen-luiden is belast tot Bussem ('t welk een half ure gaens van Naerden is) te komen / daer men hen bescheid geven soude. Maer Meester Maerten gesien hebbende de preparatien die gereet waren / is in 't wederkeren tusschen wegen van de slede gegaen / recht of hy sijn gevoeg wilde doen / en latende sijn mantel op de slede leggen / seide adieu ik kome niet weder binnen Naerden voor dit pas. Gerrit Pietersz hier van bedroeft sijnde / willende nochtans sijn huisvrouwe nochte kinderen / noch ook de burgeren (om wiens wille hy uitgetogen was) niet verlaten / is Don Frederico tot Bussem gevolgt / al waer hy by den Grave van Bossu gebracht zijnde / werd hem gevraegt of de soldaten uitter Stad vertogen waren / daer op hy seide ja / over sulx is hem aengeseid dat eenige andere Gedeputeerde in competenten getale des morgens in den leger tot Bussem komen souden / om te handelen: aldus is hy weder in de Stad gekomen / brengende sijne medeburgeren een droeve tydinge. Op ten eersten Decembris smorgens vroeg zijn als Gedeputeerde uit Naerden na den leger getogen / Meester Lambert Hortensius Rector, Gerrit Pietersz. Jacob Anthonisz, Joos Lubbertsz. Rijkert Adriaensz. en Henrik Wou van Amsterdam de welke een tijd lang sijn residentie binnen Naerden hadde gehad sonder burger of poorter te wesen / maer van die van Naerden daer toe versocht / om de goede kennisse die hy hadde metten Casteleyn van Muyden / hopende daer door tot een beter accoort te komen. Dese in 't leger gekomen zijnde / hebben versocht om met Don Frederico te spreken / maer haer werd voor antwoorde gegeven dat Don Juliano de Romero last hadde om met hen-luiden te handelen / en zijn de voorsz Gedeputeerde met den voorsz Don Juliano de Romero geaccordeert en overkomen in deser voegen: dat men Don Frederico de Stede overgeven / openen en inlaten soude / onder expresse conditien / dat alle de burgers souden behouden haer leven en goederen / des souden de burgeren den Coninck op nieus eed doen / en soude men alleen ontrent honderd Spangiaerden so vele goeds uit de Stede laten nemen als sy souden konnen dragen. Op welke conditien de voorsz Don Juliano de Romero den voorsz noemden Hortensium tot driemael de hand gegeven / en tegen den voorsz Henrik Wou in Spaens geseid heeft dat de borgeren in 't minste aen lijf noch aen leeven en souden werden beschadigt / en is also mette voorsz Gedeputeerde vergeselschapt met ontrent negentien of twintig Spangiaerden in de Stad gekomen. Daer werd terstont omgeslagen / dat alle de burgeren souden komen sonder geweer in de Gasthuis Kerke / wesende 't Stedehuis om de Coninklijke Majesteit van Spangien eed te doen: middelretijd also de burgeren nu de vesten verlaten hadden / en bast in het Stedehuis vergaderden om den voorsz eed te doen / so is de Stede met Spangiaerden vervult geworden / de welke over het ys / over de grachten / met leren en anders over de muren waren geballen / want de Turfpoorte toe gebolwerkt was met mest / en door de Koepoort most men in komen over een planke. De burgeren nu meest al in het Stedehuis voorsz vergadert zijnde (uitgenomen eenige die het spel niet wel aen en stond en hen op 't verwelfsel van de Kerke / en andere secrete plaetsen gingen verbergen) en haer huisvrouwen vast besich zijnde met koken en smoken / om des Coninks soldaten na haer-luiden vermogen wel te tracteren / so ging een Priester met sommige Spangiaerden een tijd lang aldaer voor het Stedehuis spacteren / en eindelijken hem tot de burgerye kerende / (F. 306.) heeft geseid / dat sy hen souden bereiden te sterven: mitsdien worden de grote deuren open gedaen / daer een groot getal Spangiaerden haer roers gevelt hebbende / bereid stonden / en hebben seer moordadelijken onder de voorseide burgeren (die een afgrijselijk geschrey en gekrijsch maekten) van achteren geschoten / en zijn voorts onder dat ongewapende volk in geballen / dood slaende en vermoordende met sulke ongenadige wreedheid dat onnosel volk sonder eenig onderscheid over de 500 personen / dat een mensch met reden begaeft daer af moet verschricken als hy daerom denkt / hebben voorts het Stedehuis in brand gesteken / en de gene die noch niet geheel dood en waren / voorts verbrand. Voorts zijnse als verwoede duivels door de straten gelopen en al die sy noch vonden / doorsteken en jammerlijken vermoord / de Stede tot vele plaetsen in brand stekende / op dat de gene die hen noch verborgen en versteken hadden te voorschijn souden komen / de welke also door rook en smook of geweld van den brand genootsaekt waren hen op der straten te begeven / daer sy terstont mede vermoord werden. Cornis Gysbertsz eertijds Schout en Burgemeester der voorsz Stede / out wesende omtrent lxxij. jaren en lange tijd krank te bedde gelegen hebbende / en noch eenen linnen Weber genaemt Arent Lambertsz oud ontrent vijftig jaren / en seker tijd aen het water gelegen hebbende / werden in haer bedden vermoord / ja dat meer is alle de oude luiden die in 't Provenhuis waren (behalven twe) sommige van tachtig / tnegentig / en hondert jaren / werden seer tyrannelijken vermoord / met eenen innocenten bedelaer genaemt Claes de Hontslager / en ook twe geboren stommen / en was de moorderye so groot dat Meester Lambertus Hortensius ook in duisend perijkelen zijnde / naulijks door den Grave van Bossu en konde beschermt werden / ten ware de Spangiaerden aengeseid hadde geworden dat hy Priester was. Dies niet te min heeft hy voor sijn oogen moeten sien dat Augustinus sijnen soon Organist wesende / seer deerlijk op sijn plaetse vermoord en 't herte uit sijn lichaem gerukt werde: ik gebe hier den onpartijdigen leser te oordelen of desen goeden Heere dit niet meerder pijn en verdriets en is geweest dan of sy hem selfs mede vermoord hadden. Vele burgeren die op het welfsel der Kerke en den Toorn gevlucht waren en dese moorderye aensagen en hebben 't selve nochtans mede niet ontgaen hoewel sy hen nochtans lichtelijk souden hebben konnen defenderen / so sy de moet hadden gehad om een klein deurken (daer door men van de trappen des Kerk-torens most treden op 't welfsel / daer naulijx een mensche mocht door dringen / daer 't ook seer duister was) te bewaren / so dat duisend mannen hen niet en hadden mogen deren / of sy mosten de Kerke hebben verbrand: maer hen herten al bestorven wesende / lieten sy hen als slachtschaepkens by eenen teffens ter slachtbank leiden. Aldus de mannen vermoord zijnde / hebben sy ook de vrouwen also getormenteert / gehangen en gepijnigt dat vele onder haren handen dood gebleven zijn: een swangere

Schricklijke moord binnen Naerden tegen belofte en alle krijgsgebruik.

Accoort by die van Naerden gemaekt op 't overleveren haerder Stede.

De Moordt der Spanjaerden te Naerden, geschiet den eersten van December in den Jaare 1572.

gere vrouwe genaemt Lambetgen Claesdochter hebben ſy verwurgt en in een put geworpen / een kraemvrouwe genaemt Margriete Claesdochter huisvrouwe van Pieter Aertsz die een dag en nacht in de kraem hadde gelegen / hebben ſy ſonder hoſen en ſchoenen ter Stede uit doen gaen / met een kind van een nacht / en een van anderhalf jaer / (dit was noch een grote gratie /) op een dorp Buſſem genaemt: een ander ſwanger vrouwe / na dat ſy haer ſchandelijke wellusten daer mede bedreven hadden / hebben ſy vermoord en het kind uit haren lichaem getrocken: O afgrijſelijke ſaken / ſomma ſy leefden mette vrouwen ſo afgrijſelijk dattet met geen pennen en ſoude konnen beſchreven werden / ja hebben maechdekens van twaelf en dertien jaren onteert / en tot hare boſe luſten misbruikt: Ik ſchrome daer meer af te verhalen / en dat noch een van de ſchrickelijkſte ſaken is / en by de Barbariſe en Heidenſe natien een afgrijſen plach te weſen / ſo zijn de dode en vermoorde lichamen alſo naekt lanx der ſtraten blijven leggen / en men heeft uitgeroepen op grote penen dat men de dode lichamen niet en ſoude begraven noch doen begraven / tot dat daer in anders ſoude werden geordonneert / en zijn de doden alſo onbegraven blijven leggen totten 21 Decembris toe. De Stad is geplondert en ſo berooft / dat de ſchamele vrouwen en kinderen die daer overgebleven mochten zijn / niet en hebben behouden om af te leven: dat meer is het ongedorſte koren heeft men doen af dorſchen en opten huiſe van Muyden brengen. Een burger genaemt Henrik Tamphesz hadde hem tegen de Spangiaerden gerantſoeneert voor 200 gouden kronen die hy al betaeld hadde / dies niet tegenſtaende / is hy op den huiſe van Muyden gebanckelijk gebracht / en naderhand in ſijn eigen deure opgehangen / voorts gebierendeelt en ter poorten uitgehangen. Onder andere burgeren die hen verſteken hadden zijn geweeſt Jan Pieter Aertsz en Pieter Aertsz de welke hen niet betrouwende op 't gemaekte accoort metten Spangiaerden aengegaen / hebben hen verborgen in des voorſz Pieters Schuyre / dewelke door den Spangiaerden in brand geſteken zijnde / en den brand hen ſeer na by komende zijn genootſaekt geweeſt uit de ſchuire te lopen na 't voorhuis / al waer niemant vindende / hebben hen begeven in de kelder / en Pieter Aertsz opte kamer gegaen zijnde om te ſien na ſijn huisvrou die een dag en nacht in de kraem gelegen hadde / als voren geſeid is / en de ſelve niet vindende / heeft het vuur in de bedſtede gebracht en ſijn eigen huis alſo ſelfs in brand geſteken / en by de voorſz Jan Pieter Aertsz in de kelder gegaen / al waer ſy ſeer van de ſtanck en rook gequelt zijn geworden / datſe aldaer verſmoord ſouden hebben by al dien daer niet een hoek van 't gewulfſel van de kelder ingevallen en hadde / ſy zijn alſo van ſmiddaegs af tot middernacht in de kelder gebleven en daer na zijnſe door de ſchiltwachten geluckelijk door Gods ſchickinge weck geraekt en voorts door de grachten ontkomen / des anderen daegs zijn die van Muyden en Weeſp mette omleggende Dorpen gekomen en hebben voorts 't gene by den Spangiaerden overgelaten was / gerooft en gelijk geplondert. Dit is in ſomma de deerlijke verwoeſtinge van de arme ſtede van Naerden / die ik den leſers aldus hebbe willen naektelijk en oprechtelijken beſchrijven / en daer beneffens alhier noch willen by voegen de ſententie die de Hertog van Alva over deſe Stede en d'inwoonderen van dien heeft doen pronuntieren ontrent een jaer daer na / recht oft ſy noch niet genoeg en waren geſtraft geweeſt / welke ſententie was luidende aldus:

Verbod an de doden iet te begraven.

Sententie by den Hertog van Alva gegeven ten de ſtede van Naerden.

DOn Fernando de Toledo, Hertog van Alva, Marquis de Coria, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael uitten naem en van wegen ſijne Coninklijke Majeſteit in den Landen van herwaers-over: Allen den genen die deſe jegenwoordige ſullen ſien ſaluit. Alſo het eenen yegelijken kennelijk en notoor is, dat de burgers en inwoonders van der ſtad en gemeente van Naerden in 't quartier van Goyland in 't Graefſchap van Holland, in 't voorleden jaer van 1572. in de maend van Ougſt gerebelleert hebben tegen den Coning haren ſouvereinen en natuerlijken Prince, hen voegende metten rebellen, en de ſelve ontfangende binnen de ſelve Stede, de welke ſy ook hebben gehouden in de ongehoorſaemheid tegen ſijne Majeſteit ſo lange de heyrkracht ſijner voorſz Majeſteit daer voren gekomen is geweeſt, ja daer meer is geſommeert zijnde, ten einde ſy luiden hen onder de obedientie van ſijne Majeſteit ſouden begeven, en hadden 't ſelve niet willen doen, maer ter contrarie hadden geſchoten ſo met harquebuſſen als met grof geſchut, tegens de heyrkracht voorſz. En dat erger is, na dien eenige vreemde ſoldaten in getalle ontrent 150. of daer ontrent, te vreden waren te gaen uitte voorſz Stede, en hadden de voorſz noit daer in willen (F. 307.) conſenteren of accorderen, met vele andere enorme acten van rebellie of *Læſæ Majeſtatis* by hen-luiden geperpetreert, en niet behoorlijk is dat ſodanige feiten blijven ongeſtraft, in exempel van allen anderen, laten wy weten dat na dien wy hebben doorſien alle 't gene ter materie diende, mitſgaders d'informatie op de voorſz notoriteit genomen. Seggen, verklaren en ſententieren diffinitivelijk het lichaem en gemeente der voorſz ſtede van Naerden vervallen en culpabel te zijn *Criminis* van ongetrouwigheid, ongehoorſaemheid, rebellie en *Læſæ Majeſtatis*, en de ſelve daerom verbeurd te hebben alle haer privilegien, rechten, en vryheden, coſtumen en uſantien, kracht van privilegien hebbende, juriſdictie, autoriteit, indien hen-luiden totte voorſz gemeente eenige competeert, en hebben daer van hen-luiden gepriveert en priveren mitſdeſen in eeuwigen dagen. En dien achtervolgende ſullen alle de voorſz privilegien geſteld worden in onſen handen, om daer mede gedaen en geordonneert te worden na onſe gelieſte. Verklarende ook geconfiſqueert te zijn alle hare goeden die het voorſz lichaem en gemeente der voorſz Stede hebben gemeen. Verklarende ook, dat de poorte, wallen, en muren der voorſz Stede afgebroken en gedemolieert ſullen worden, ſonder de ſelve (ſonder expres oorlof van ſijne Majeſteit wederom te mogen optimmeren. En daer en boven reſerveren wy aen ſijne Majeſteit) te ſtellen ſulken regel, politie en beleidinge ſo wel opte ſaek van de Juſtitie, als van het Gouvernement van de ſelve Stede, ſo ſijne Majeſteit bevinden ſal te behoren. Gedaen en gepronuntieert by ſijne Excellentie in preſentie van *Diego de Alvara*, en *Melchior de Olas* getuigen daer toe geroepen binnen de ſtad van Grave den ſeſten Novembris 1572. En was ondertekent aldus: *Fa. Duc d'Alve*, wat leger ſtond geſchreven: ter ordonnantie van ſijne Excellentie, en getekent,

BERTI.

Maer Don Frederico de Toledo / Overſte Veltheer / weſende te ſeer verbittert op die van Naerden / en heeft na de ſententie niet gewacht om de muren van Naerden te doen afwerpen en raſeren: maer menende door ſijn wreedheid ſich meer ontſien te maken / heeft door den Grave van Boſſu als Stadhouder van Holland doen ſchrijven aen den Droſt of Caſtelein van Muyden deſe nabolgende brief.

Schrijven van den Grave van Boſſu / nopende de raſeringe der ſtede van Naerden.

DE Grave van Boſſu Heere van Beuvry Stadhouder en Capitein Generael over Holland, Weſtvrieſland, Utrecht, &c. Eerſame, lieve, beſondere, wy ordineren u geſiens briefs te ontbieden en bevelen, van wegen ſijne Coninklijke Maj. alle de boeren en landluiden van Goyland ten einde ſy luiden hun terſtont vinden binnen Naerden en de muren rontſom mette poorten der ſelver Stede geheel nederwerpen, ſlechten en raſeren, en de grachten of veſten daer mede vullen, ſonder deshalven te blijven in gebreke, want ſulx is de reſolutie en meninge van Sr. Don Frederico, of anderſins ſouden 't ſelve op u verhalen. Eerſame, lieve, beſondere, onſe Heere God ſy met u, uit Amſtelredam den 4 Dec. 1572. Onderſtond u goede vriend, en was ondertekent *Maximiliaen de Boſſu*. En de ſuperſcriptie was, eerſamen, onſen lieven, beſunderen, Paulus van Loo, Caſteleyn tot Muiden en Bailliu van Goyland.

En

En also dies niet jegenstaende 't selve terstond niet en werde geeffectueert / so heeft de voorschreven Grave noch drie andere Brieven geschreven / uittet Leger voor Haerlem een op den 16 / en twee op den 27 Decembris / belastende iteratievelijken wel scherpelijken sonder eenig uitstel of dilaey de voorschreven rasseringe van den Poorten / Muren en Vesten der voorschreven Stede te doen effectueren door de voorschreven Dorpen van Goyland / wel verwondert zijnde dat 't selve so lange aenliep / ja schreef in den eenen Brief van den seven en twintigsten Decembris last gegeven te hebben eenige Compagnien soldaten datse alle de Dorpen van Goyland souden terstont afbranden / so verre sy onwillig waren de voorschreven Stede also te raseren als hy door last van Don Frederico bevolen hadden / welken volgende de Dorpen van Goyland de voorschreven Stede also hebben geraseert / datse nauwlijx den eenen steen op den anderen hebben gelaten.

Jaerdicht.

Tot Naerden gesChIede de sChrICkeLIICXste Moort,
Daer oIIt Is afgesChreVen of gehoort.

De wreedheid van dese daed heeft den Hollanders en Zeelanders so seer verschrikt / datse daer door voor haer hebben genomen het alder uitterste te wagen / ja liever haer onder 't jok der Turken te begeven / (so 't mogelijk ware) dan dat de Spangiaerden over hen-luiden meester werden souden / of dat sy haer onder de Spangiaerden weder souden hebben willen begeven / ja dat meer is / de Catholijke en Geestelijke personen in Holland wesende / daer van de sommige de Spangiaerden noch jonstig waren / meer door dien sy haer van den Gereformeerde achten verongelijkt te zijn / door de onbilligheid die hen-luiden van des Graven van der Marks volk was bewesen / als anders / horende dese wrede daed en hoe dat de Spangiaerden sonder eenig onderscheid so wel Catholijken als de Gereformeerden om hals brachten / en dat d'eene niet meer voordeels en hadde dan d'andere / hebben eenen groten haet op de Spangiaerden genomen / uit vrese datse ook also gehandeld souden werden / so dat men wel mach seggen dat dese wrede moord wel meer heeft gestrekt tot achterdeel van des Hertogen van Alva begonnen victorie / dan tot voordeel so d'experientie wel geleerd heeft / daerom mocht Procopius wel seggen:

Als gy u vyand heb t'ondergebracht,
Bruikt dan reden en soetheid, stelt toorn besyen,
Maer wilt gy dan tyranniseren met macht
Het sal u tot eygen verderf gedyen.

De Noordhollantse oorlogschepen zijn in groot perijkel / en hoe sy daer uit komen.

Ontrent dese tijd waren de Noordhollandse oorlogschepen noch te water en beletten dat de Amsterdamse oorlogschepen niet en mochten uitkomen / hebbende ook eenige oude schepen met ballast ontrent voor Amsterdam in 't Y gesonken / om de uitkomste te beter te beletten: maer also het ontrent dees tijd seer vroos / so is de vorst achter na so hert en snellijken aengegaen / dat de voorschreven schepen bevrosen en in 't ys bleven steken in seer groot perijkel / want behalven datse in groot perijkel lagen van genomen te worden van haer vyanden over het ys / so wasser ook weinig victualie meer op de schepen / daer door het krijgsvolk en bootsgesellen daer op wesende / begonden te murmureren en wilden de schepen verlaten / dan daer werd middel gevonden om de selve eenige victualie toe te senden / ook werden alle de Dorpen opgeboden / om te sien of mense over Pampus soude konnen krijgen / en het ys also op bijten / 't welk seer quaed ja schier onmogelijk was om te volbrengen. Daer werd seer grote moeiten en kosten te vergeefs gedaen / altemets was men in beraed om het geschut te sinken / op dattet de vyanden niet en souden bekomen: maer alsser nauwelijx eenige menschelijke hulpe en scheen voor handen te zijn om de schepen en het geschut te salveren / so heeft God eenen sterken Noorden wind gesonden / so dat het ys van malkanderen so gespleten en gescheurt is / dat de schepen daer door gekomen en gepasseert zijn / als door een vijte in goede behouden Haven / want het water is so hoge geworden in het Zuydergat voor Enkhuisen / dat de schepen die by na noch eens so veel ellens diep gingen als men ordinaris voeten waters aldaer heeft / door het voorsz gat zijn gekomen met groot verwonderen en blyschap van die van Noord-Holland / want men nooit voor noch na van diergelijke en heeft gehoord noch gesien / en dat ook te verwonderen was is dat / dat het ys terstont daer na wederom toegesloten is.

Don Frederico komt tot Amsterdam.

Na dat Don Frederico zijn tyrannelijke macht also getoont hadde over die van Naerden / zo heeft hy sich begeven na Amsterdam / alwaer hy eenige dagen heeft stille geweest / hem rustende en sich beraedslagende hoe dat hy 't vorder aenleggen soude. Die van Amsterdam hebben secretelijk brieven geschreven aen die van Haerlem / haer waerschouwende hoe dattet Coninx leger aldaer ontrent der Stad gekomen was / en dat de meninge was hen-luiden te komen belegeren / maer so verde sy by tijds quamen al eer het leger voor haer Stad quam / genade versoeken / so stond de genade voor hen-luiden open / en sy luiden wilden uit goede nabuerschap intercesseurs wesen / ten einde sy luiden tot een goed vast en seker accoort souden mogen komen / rieden haer daerom dat zy haer selven niet en souden versuimen. De Magistraet van Haerlem was hier seer mede beladen / en wisten niet wat zy beginnen souden / sy hebben den verden December de Vroetschap by den anderen geroepen / om te beraedslagen wat men in der saken doen soude. D'opinien zijn seer divers geweest / eenige meenden men soude den Prince terstond adverteren dat hy hen-luiden assistentie zoude senden / andere seiden dat het beter ware datze pardon en genade versogten / want men hadde gesien dat de Prince van Orangien geen Steden en hadde ontset / maer waren alles in des vyands hand en geweld gekomen / en seiden des Coninx macht was te groot om tegen te staen &c. andere ter contrarie seiden dattet des Coninx werk niet en was / maer des Hertogen van Alva tegen des Coninx wille / en al waert schoon datse dese genade versogten / dat evenwel met hen-luiden soude werden gehandelt als met die van Mechelen / Zutphen en Naerden / andere seiden wederom dat men wel genade en pardon soude verkrijgen / indien men 't selve terstond versochte al eer de Stad belegen werde / om welke hare meninge te sterken voor gebragt werd eenen brief van den Regeerders van Amsterdam voorsz / mitsgaders eenen anderen brief geschreven by Meester Jacob Wy / Pastor van het grote Bagijnhof van Haerlem / wesende binnen Amsterdam aen sijnen broeder geschreven. Inhoudende in effecte versekeringe van des Coninx grote goedertierenheid en genade / by aldien sy hen van selfs quamen presenteren en overgeven aen den Hertog van Alva / dat als dan niet en soude gedacht werden van alle 't gene was gepasseert: »
maer alles soude vergeven en vergeten zijn / sonder dat »
men een eenig borger daer over soude straffen / reppen »
of roeren / zo gebleken was aen de Steden die hen »
goedwillig hadden komen overgeven / en was alleen »
rigeur gebruikt tegen de gene die hertneckelijk waren »
gepersisteert in haer rebellie / en des Coninx heyrkracht hadden willen tegenstaen en weer bieden / hen »
radende over sulx dese occasie niet te laten voorby gaen / »
maer hare Gedeputeerde te senden en haer selven te »
presenteren en over te geven / also sy doch des Coninx »
macht niet en konden tegenstaen / en konden wel considereren hoe qualijken het hen vergaen soude / indien »
sy hertneckig bleven en de selve macht souden willen »
versoeken en experimenteren. Welke brief gelesen »
zijnde / so werd by de meeste stemmen omgevraegt (F. 3
watmen best doen soude. Eintelijken is besloten dat men aen Don Frederico de Toledo gesanten soude senden om te handelen / ten minsten te versoeken uitstel

Die van Haerlem vresen voor belegeringe / beraedslagen wat haer te doen staet.

Schryven van Mr. Jacob Pastor aen die van Haerlem.

van

FREDERIK ALVAREZ VAN TOLEDO.

VELDTOVERSTE IN HET

BELEG VAN HAERLEM. ETC.

van vier of vijf dagen / om van dees ſake middeltetijd mette Staten te ſpreken. Hier toe zijn gecommitteert geweest Jonkheer Chriſtoffel van Schagen, Dirk de Vries en Meester Adriaen van Aſſendelft Penſionaris der voorſz ſtede van Haerlem / de welke ſecretelijk na Amſterdam gereist zijn ten einde voorſz: maer 't ſelve vernomen zijnde by Hopman Wybout Ripperda die daer binnen commandeerde / heeft des ſelven daegs na middags tegen twe uren alle de ſchutters en burgers doen verdagvaerden en vergaderen in de nieuwe Doelen binnen Haerlem / al waer mede gekomen zijn de voorſz Jonkheer Wybout Ripperda, Jonkheer Lancelot van Brederode, Adriaen Janſz. Schout van Haerlem, en Gerrit Stuvert, mette Capiteinen van de ſchutterye / en na dat Ripperda hadde gewenkt datſe ſouden gehoor geven / ſo heeft hy tot hen-luiden geſproken in effecte dit navolgende.

Die van Haerlem ſenden Geſanten na Amſterdam.

De Schutterie van Haerlem komen by den anderen.

Oratie van den oberſten Ripperda.

GY vrome mannen en burgeren d'oorſake waerom gy alhier geroepen zijt, is om u te kennen te geven, hoe dat Don Frederico Sone van den Hertog van Alva gekomen is ontrent Amſterdam, in meninge om deſe Stede te komen belegeren, nu iſt ſo dat wy verſtaen hebben als dat hier ſekere brieven gekomen ſijn aen de Wet, inhoudende als datter noch genade by Don Frederico te verkrijken is, by aldien men die terſtond doet verſoeken, waerom die van de Wet contrarie haren eed, als die geſworen ſonder onſen weten, en ſonder weten der ſelven Hooft Capiteinen niet te handelen, ſecretelijk ſonder ook u luiden weten naer Amſterdam geſonden hebben Dirk de Vries en andere, om genade en pardon te verſoeken, maer by ſo verre lieve Burgeren gy wilt bedenken die genade die wy van hen te verwachten hebben, ſo moogt gy overleggen en u ſpiegelen aen die van Mechelen, Zutphen, en Naerden, die ook genade en pardon toegeſeid is geweeſt, wat genade hen gebeurt is; wilt ook bedenken met wat eede gy den Prince van Orangien uwen Stadhouder ſijt verbonden, ik en twijffele niet of gy luiden dit voor oogen nemende, en ſult u luider eed en eere (gelijk als ik) ſoeken te betrachten, want ik van wille en meninge ben om den laetſten druppel van mijnen bloede voor de Burgers en Vryheid deſer Stede te wagen, ſo gy luiden ook ſulks van meninge ſijt te doen of niet, dat wilt nu vrymoedig ſonder ſchromen ſeggen en verklaren, want wy hopen dan methulpe des Almachtigen ſulken ordre te ſtellen, dat onſe vyanden die ons willen komen krenken aen ons alhier geen eere en ſullen behalen. Daer mede tweeg hy ſtille.

Reſolutie van Haerlem om de Stad te houden / en de Landen gen te aen.

Op welke redenen de burgers meeſtendeel met luyder ſtemmen geroepen hebben / datſe lijf / goed en bloed met hem voor de gemeene welvaert en de Stad wilden wagen / en zijn met ſodanigen reſolutie en naer eenige goede en vruntlijke vermaninge van den anderen geſcheiden.

Dat die van Haerlem aen.

En dewijle deſe Stad d'eerſte geweeſt is die den Hertog van Alva heeft doorven verwachten en tegenſtaen als hy in zijne principaelſte victorien was / ſo ſal ik de ſake ter eeren der vrome Haerlemmers ſonder partijſchap wat breede beſchrijven. Die voorſz Ripperda en andere hebben terſtont brieven geſonden aen den Prince van Oranjen / hem te kennen gevende de gelegentheit en ſtaet van de voorſz Stad. Van gelijken ſijn ook ſecretelijk brieven geſonden aenden Oberſten Lazarus Muller leggende op den nieuwen Dam / ten einde hy henluyden terſtont eenige Vaendelen knechten ſoude ſenden tot henluyder aſſiſtentie gelijk hy gedaen heeft / want den vierden Decembris daer binnen gekomen zijn vier van zijne Vaendelen / namentlijk het Vaendel van Hopman Jacob Steenbak zijnen Lieutenant / Chriſtoffel Vader / Lambert van Wirtenberg en Maerten Pruys / al t'ſamen fraeye kloeke ſoldaten / daer door die van Haerlem goeden moet kregen / hopende datſe hen lijven en goederen en die ſtede wel ſouden bewaren en beſchermen / nochtans bleef onder veele noch al een groote vreeſe / maer ſy en dorſten hare harten niet openbaren / weſende voor ſuſpect gehouden en qualijken getracteert te werden. Aldus werd vaſt van binnen alle gereedſchap gemaekt / en alle neerſtigheid gedaen om de Stad te beſchermen en Don Frederico tegen te ſtaen / indien hy met zijn heyrkracht daer voor quame. Hier ſtaet mede te weten dat Lazarus Muller mette reſte van ſijn volk / weſende noch ſes vaendelen / voorts verby Haerlem / na Leyden getogen is / verlatende de Schanſe van den nieuwen Dam en andere plaetſen daer ontrent / 't welck by die van Amſterdam vernomen zijnde / hebben ſy deſelve Schanſen en ook Sardam wederom ingenomen.

De voorſz. Gedeputeerde van Haerlem voor Don Frederico gebracht zijnde / toonde hem hare commiſſie die ſy van de Broetſchap hadden / en verſochten pardon voor de ſtede en alle den borgeren en ingeſetenen van dien / waer op hy antwoorde dat hy blijde was / datſe haer ſchuld bekenden en remiſſie verſochten / hy ſoude terſtond aen den Hertog ſijnen Vader ſchrijven / en de ſake ſo by den ſelven recommanderen / datſe in genade en gratie ontfangen ſouden werden / ſy ſouden wederom trecken / en terſtond de ſoldaten daer uit doen vertrecken.

Antwoorde by Don Frederico aen den Gedeputeerden van Haerlem gegeven.

Den vijfden zijn wederom van Amſterdam gekomen twee der Haerlemſer Gedeputeerde / namentlijk Jonkheer Chriſtoffel van Schagen / en Meeſter Adriaen van Aſſendelf de Penſionaris / achterlatende Dirck de Vries haren mede Gedeputeerde / dewelke tot Amſterdam gebleven was om naerder beſcheid te verwachten / of om dat hy ſiende het gereetſchap dat aldaer tegen haerluiden gemaekt werd / vreeſ de daer weder binnen te komen. De voorſz Gedeputeerde werden terſtond gevangen genomen / en met ſchrijven van Ripperda geſonden / door Meeſter Willem Bardeſius en ſekere andere Geſanten op Leyden en ſo voorts naer Delft aen den Prince. Tot Leyden zijnde ſo ſoude de voorſz van Schagen wel hebben konnen ontkomen / want hy weſende gebracht ten huyſe van Meeſter Cornelis van Veen achter Sint Pieters Kerke / (alwaer doe woonde Willem van Oudebliet) aldaer gegaen was op een ſecreet ſonder eenige bewaerders (hebbende deſelve genoech te doen met dronken drinken /) ſulx dat hy ſeer lichtelijk ſoude weeh gekomen hebben / dan ſchijnt dat hy niet en heeft gewilt / ſteunende op ſijn onſchult / dewijle hy meende dat hy 't gunt hem by de heele Broetſchap was te laſt geleid / niet en hadde behooren noch mogen wegeren / maer de Prince heeft deſe ſake ſeer euvel genomen / vermits ſy deſen handel voorgenomen hadden ſonder weten van Ripperda en de Hooft-Capiteynen der Schutterye / ſulx dat naer ernſtige procederen daer jegens gehouden / de voorſz Meeſter Adriaen van Aſſendelft den 24. December binnen Delft is geexecuteert geworden / en de voorſz van Schagen is in de gevanckeniſſe geſtorven / eenige ſeggen van groote tormenten.

De Gedeputeerden van Haerlem komen weder van Amſterdam en werden gevangen na den Prince geſonden.

Den ſelven vijfden Decembris is'er een Brief van den Burgemeeſteren / Schepenen en Raed van Haerlem in de Stad gebracht / die by Dirck de Vries geſonden / doch by verſcheiden uitgewekene van Haerlem was geteekent / namentlijken aldus / L'eſtannier / J. Sparewoude / Dirck Jacobſz. (dat is de Vriese) Jacob Claeſz. Wy / Wamelen / F. van Neſſe. De ſomma des Briefs was een advertentie van de groote macht van't Leger des Conincks / dat vaſt naerderde / en dat ſy d'eerſte ſouden weſen diemen ſoude benauwen / datſe ſeherlik wiſten datſe noch genade verkrijgen ſouden / ſo ſy haer haeſten om haer ſelven en die ſtede metten inwoonderen van dien / van een onuitſprekelijke verderffeniſſe te bevrijden / in cas van weygeringe en ſtaet henluyden niet beters te verwachten als die van Naerden en was wedervaren / datſe haer daerom van den rebellen ſouden ſien te vindiceren met gemoede of met wapenen / denkende beter te weſen haer perſonen te haſarderen voor den Coninck / de Religie en 't Vaderland / dan met den rebellen als medeplegers en complicen overrompelt en vermoort te werden /

Miſſive binnen Haerlem geſonden.

den / en hare huisen metten imbael totten brande en pilgeringe overgegeven te werden / &c. desen brief hadde een Sackedrager aengenomen te bestellen / en hoewel hy den selven niet en heeft derven brengen / maer door een Boer doen binnen brengen / so is hy nochtans daer over mette Galge geexecuteert geworden.

Schryven van den Prince en Staten aen die van Haerlem.

De Prince van Orangien en de Staten van Holland verwittigt zijnde van de gesteltenisse van Haerlem / en wel merkende niet mogelijk te sijn om die Stad genoegsaem (wesende de krankste van geheel Holland) tegen den brand te houden en beschermen / ten ware datter menichte van soldaten binnen waren / daer beneffens presende dat de burgeren ongaerne so grote menichte van soldaten souden in begeren te nemen / hebben aen die van Haerlem geschreven dat sy haer promelijk souden houden / haer eer en eed betrachten en hare getrouheid laten blijken / die sy den anderen lidmaten tot Dordrecht belooft hadden / sy en souden aen hare zyde in geen gebreke zijn om haer-luiden met alle middelen te assisteren en t'ontsetten / belovende ook dat alle de kosten die de Stad en burgeren van dien tijde af van de soldaten en krijgsvolk gehad en geleden hadden / en noch hebben en lijden souden / henluiden by 't gemene Land weder betaeld en goet gedaen soude werden.

Beloste aen die van Haerlem.

Gelegentheid van Haerlem.

De Stad van Haerlem was tot deser tijd wel de grootste / maer daer beneffens by na de swakste Stad van geheel Holland. Het is de Hooft-stad van Kennemerland en is van binnen temmelijken en wel gebout / hebbende een seer schone en verheven Kerke / Stedehuis en schoon Merktvelt. Ontrent een ure van der Stad leid de Zee / daer die van der Stad seer groot gerijf af hebben van visch. Zuidwaerts van Haerlem leid de Haerlemer Meer / en recht buiten de poorte zuidwaerts daer men na Leiden reist / was een seer fraeye en genoegelijke bosschagie / rontom de Stad leggen seer vruchtbare Landen: voorts ontrent een mijle van der Stad leid een dorp genaemt Sparendam / alwaer door seekere sluisen een grote doorvaert is van schepen / de welke na Haerlem / der Goude / en andere Hollandse Steden met alderhande koopmanschap passeren / alwaer een sterkte was gemaekt om te houden tegen de Spangiaerden / want men en mochte Haerlem niet wel beleggen sonder de selve sterkte van Sparendam eerst te bekomen. Door de Stad loopt een schoon water Sparen genaemt / komende door Sparendam voorschreven uit het Rye / lopende wederom inde Haerlemer Meer.

Sparendam.

Als nu Don Frederico verstond dat die van Haerlem gesint waren de belegeringe te verwachten / so is hy seer gestoort geweest / en heeft eenige Spangiaerden gesonden die haer vertoont hebben opten sesten Decembris ontrent Sparewoude / alwaer eenige kleine schermutsinge gevallen is tegen die van Sparendam. Die van Haerlem wel wetende hoe veele hen aen de voorschreven sterkte van Sparendam gelegen was / hebben aldaer den sevenden gesonden tot assistentie en ontset Gerrit van der Laen met drie hondert schutters / met Hopman Marten Pruys. Ook hebben die van Haerlem den achtsten dag uitgesonden gehad eenige soldaten en borgeren met graven / houwelen / schuppen / spaden en andere instrumenten om den hogen dijk tusschen Sparendam en Sparewoude door te steken en op te delven / ten eynde het Land van het Water onderlopen soude / dan also 't selve niet diep nochte wijt genoeg en was gedolven / hebben de Spangiaerden 't selve lichtelijk op den selven dag weder doen stoppen.

(F. 309.)

Sparendam met volk beset by die van Haerlem.

Den hogen dijk van Amsterdam doorgesteken van de Geusen en vande Spangiaerts gestopt.

Ik moet hier tusschen beiden verhalen d'ellendige dood van Heer Cornelius Musius Pater van Sinte Agatha Convent binnen Delft / een seer geleert man en graey Poeet, die seer liefgetallig was. Dese willende reisen na den Hage is geraekt in handen van het krijgsvolk van den Grave van der Mark / de welke hem tegen den avond binnen Leyden gebracht heben ten huise van Meester Cornelis van Veen / alwaer doen ter tijd woonde Willem van Oudebliet Notaris / daer zijn twee Commissarisen van den Grave van der Mark met des Graven Predicant / en een Provoost mette Beul ingekomen / en hebben aldaer plaets willen hebben om desen Heere / oud zijnde 72 jaren / te pijnigen. De huysvrouwe van Oudebliet heeft daer jegens geprotesteert en geseid datmen sulx in geen burgeren huisen en behoorde te doen / dat daer des Stads gevanckenisse toe was / en en wilde daer toe geen plaetse wijsen / maer sy-luiden wel beschonken wesende / hebbense gedwongen om plaetse te maken. Oversulx hebben sy hem aldaer seer ongenadelijken doen pijnigen / gietende hem door eenen trechter veel waters in 't lijf / pijnigende hem seer afgrijselijken aen zijn pudenda / en ook een teen van zijn voeten. Het scheen de Grave van der Mark die een dood vyand was van alle Geestelijke personen / opten selven eenen groten haet hadde / want dese sake werd so verhaest dat hy des avonds ontrent vijf uren eerst binnen Leyden gebracht sijnde / den selven avond gepijnigt en voort ter dood gebracht werd voor negen uren. En op dat haer sake wat schijns soude hebben / so ginck de fame dat sy hem beschuldigden / dat hy den Prince hadde willen vergeven / dan daer en is nooit niet van gebleken / noch en hebben hem met de onmatelijke pijne daer toe niet konnen brengen dat dat hy sulx of yet des doods weerdig zijnde heeft geconfesseert. Hy werd sonder eenige barmhertigheid ter dood geleid / gestoten en genoegsaem gesleept / door dien hy van de grote pijne niet en konde so haest gaen als dese ongenadige Beuls dienders wel wilden. Hy werd sonder eenige sorme van proces gehangen / ontrent de blauwe steen / niet geheel dood gewordt zijnde / lietmen hem also sterven. De Prince van Orangien / so haest hy van sijne gevanckenisse gehoort hadde / en dat hy wist dat hy na Leiden was gebracht naer den Grave van der Mark / vreesde hy voor 't gene daer geschiede / daerom hy terstond eenen expressen bode sond aen den Grave van der Mark dat hem soude relaxeren / maer de Grave op hem gebeten wesende / en horende datter een bode van den Prince voor de poorte was / dede te meer haesten met zijn dood / en en wilde de poorte niet geopent hebben voor en al eer hy dood was / en doe quamen de brieven te late. Het werd van den Prince en de Staten geheel qualijken genomen / en alle menschen van verstande hadden een groot mis hagen van sodanige afgrijselijke handelinge: hy is daer na van de galge genomen en begraven geworden.

De Pater van Sinte Agatha tot Delft werdet gevangen en door last van den Grave van der Mark gehangen.

Wederkerende tot die van Haerlem / so is Jonkheer Philips van Marnix Heere van S. Aldegonde tot Haerlem met commissie van den Prince van Orangien gekomen / en heeft de wet aldaer vernieuwt en verandert / en sijn eenige van den ouden wet (die inde reise om aen Don Frederico te trecken geconsenteert hadden) in hare huisen bewaert en werden van nieus tot Wethouders by den voornoemden Heere van St. Aldegonde gestelt tot Burgemeesters Jonkheer Jan van Vliet, Claes van der Laen, Gerrit Stuver, en Pieter Kies, en tot Schepenen Willem Adriaensz, Jacob van Heusen, Cornelis Rijken, Pieter Bal, Claes Matheusz, Adriaen van Berkenroede, en Matheus Augustijnsz, en dit al onvermindert de privilegien van Haerlem / so hy expresselijk verklaerde / maer om in de jegenwoordige nood de stede voor dien tijd te beter te voorsien.

De Pastore van S. Aldegonde komt binnen Haerlem en verandert de Wet

Den tienden Decembris 's nachts was het so kouden nacht dat het Sparen / 't Ye / wesende wateren aenden Zuid en Noord-zijde van Sparendam / dewelke door het openen van de sluisen in den anderen lopen / seer hert toegebrozen waren / in sulker voegen / dat de Capitein Juliaen de Romero, de welke de sorge bevolen was om te besien ofmen van op het ys de sterkte van Sparendam niet en soude mogen beschadigen en winnen / bevindende het ys sterk genoeg te zijn / de Spangiaerden van achteren en vozen aen allen kanten heeft doen aenballen en daer op gestormt / 't welk die van Haerlem uitte stede van verre siende / hebben een Vaendel Schutters en een Vaendel soldaten tot ontset van die van Sparendam uitter stad gesonden / van

Sparendam bestormt.

Het Beleg van HAARLEM
1. St Jans Poort.
2. Kruis Poort.
3. Hooge moolen.
4. Schutters toren.
5. 's Prinsen Schans.
6. 's Vyants Schans.
7. Waalen onder
8. Legerplaats van
Bossu. 9. Duitschen
onder Overstein.
10. 's Vyandts brugh
over het Spaaren.
11. 's Vyandts andre brugh.
Leprozen
Eerste Wacht
Waalen onder Kapres
Waalen onder Lique
Oerveen
Santvoort
C: Decker. fec. et. sc.

dan de ſelve en konden ſo geringe niet komen / of de Spangiaerden en hebben ſo dapperlijk aengevallen / dat die aldaer in garniſoen waren / na datſe hen kloeckelijk verweert hadden / haer op de vlucht hebben moeten begeven / gaende of lopende over het ys na Aſſendelft / Beverwijk en elderwaerts / maer weinig zijn behouden overgekomen / ſommige zijn in het ys verdronken en verſmoort / en andere zijn vande Spangiaerden dood geſmeten. Hopman Marten Pruis is aldaer mede gebleven / dan Capitein Michiel en Verlaen met eenige andere zijn 't ontkomen. De gene die uitter Stad tot hulpe van die van Sparendam getogen waren / zijn al ſchermutſerende wederom binnen Haerlem gekomen.

Sparendam ingenomen

Als nu Sparendam ingenomen was / heeft Don Frederico den Capitein Don Diego de Carbaial met 500 Spaenſe Harquebuſiers geſonden om het Teproof huis in te nemen / en 't ſelve met garniſoen te beſetten / want hy achte 't ſelve nodig te weſen om de Stad te benauwen / waer tegen die van Haerlem uitgetogen zijn en ſchut gevaert gehouden hebben / maer en werd niet anders uitgerecht dan dat de Spangiaerden 't ſelve innamen. Daer naer is Don Frederico ſelfs in perſoon voor Haerlem gekomen en met hem den Grave van Boſſu Gouverneur van de Provincie van Holland / hy hadde voor eerſt by hem 41 Vaendelen Spaenſe voetknechten / 22 Vaendelen Walen / daer Colonels af waren de Heeren van Noircarmes, Capres, en Liques, 16 Vaendelen Hoogduitſen / daer over dat commandeerde de Grave van Oberſtein en eenige onder 't gebied van den Baron Deſpergu / twee Compagnien Harquebuſiers Spangiaerden te paerde / en twee Compagnien Lanciers van Don Johan de Pacheco en Don Anthonio de Toledo / en noch ontrent 200 of 300 andere ruiters: als deſelve nu rontom de Stad waren gelogeert naer zijn ſin / ſo heeft Don Frederico de Stad doen opeiſchen / maer sy-luiden (ſuſpect hebbende het Spaenſe gelove) hebben prijſelijker geacht voor de beſcherminge van haer Stad / lijf / leven / vrouwen en kinderen / het alder-uitterſte te verwachten / ja de doot te verdragen / dan haer op te geven in handen van de wrede vyanden. Alſo hebben sy haer niet begeren op te geven / maer zijn met eendrachtiger ſtemmen beſloten de Stad na haer beſte vermogen van alle perijkel te defenderen / en de vyanden met macht en ſtrijd van hare muren te weren / 't welk by Don Frederico verſtaende zijnde / ſo is hy met zijn volk naerder gekomen om hem rontom te beſchantſen / 't welk sy mits het miſtig weder was / ſeer bequamelijken konden uitrechten / niet jegenſtaende de neerſtigheid van die van Haerlem daer jegens / daerom hebben die van Haerlem merkende dat het haer nu wilde gelden / alle neerſtigheid gedaen om haer van binnen te ſterken en voorſien. (F. 310.)

Leproenhuis ingenomen.

Hoe ſterk Don Frederico voor Haerlem quam.

Haerlem zert opeiſcht.

De Grave van der Marck wijd ſchade.

De ſtad van Haerlem werd beſchoten.

Haerlem beſtormt

De ſtorm by die van Haerlem afgeſlagen.

De Graf van der Marck ſtelt ſich tot Haerlem.

De Graf van der Marck wijd ſchade.

De Graf van der Marck is opten 12 Decembris / naer dat de Gangiaerden Sparendam verovert hadden / des naer noens uit Leiden getogen met een deel krijgsvolk om in Haerlem te trecken / en om het Boſch in te nemen / eer de vyand het voordeel daer van in nam: maer hy quam te laet / want het krijgsvolk van Don Frederico daer van geadverteert ſijnde hadden het voordeel al in / en quamen boven dien den Grave onverſiens opten 13 beſprингen / met ontrent 600 paerden en 3000 voetvolx / met ſulker ſnelheid dat de Grave qualijken tijd hadde zijn volk in order te ſtellen / ſulx dat de Grave van der Marck wijlen moſte met verlies en ſchade van de zijnen / want daer wel 500 of 600 dood bleven / die meer in 't vluchten dan vechtende verſlagen werden / de reſte werden wederom by den anderen vergadert / doch maekte 't ſelve een grote verſlagentheid. De vyanden kregen hier eenige Vaendelen en ook geſchut.

Don Frederico / hebbende nu zijn ſchantſen en ſterkten doen maken voor de Stad / heeft daer voor doen brengen veertien ſtucken grof geſchut / mette welke hy den 18 / 19 / 20 / Decembris ſeer vreſelijk de Stad heeft doen beſchieten / opte binnen-poorte van den Cruyſpoorte en aen beide zijden. Daer tegen die van der Stad met kloeken moet ſeer dapperlijk gearbeid hebben / om de muren en veſten die by de Spangiaerden met ſchieten beſchadigt werden / met wolſacken / hout / aerde / ſteen / en alle andere ſubſtantien weder te ſterken en hermaken / maer die van buiten haer gereet gemaekt hebbende om te ſtormen / hebben den 20 's namiddags twe geweldige ſtormen opter Stad gedaen / hen bollis t'elken ververſchende / maer die van binnen hebben met ſodanigen couragie en vromigheid hen geweert / dat sy hare vyanden t'elken in de vlucht geſlagen hebben / doende daer onder grote ſchade met haer groot geſchut en ook met haer roers / ſulx dat de Spangiaerden en Walen die deſen ſtorm deden / tot haerder grote ſchade en oneere in hare ſchanſen hebben moeten wijken / latende de grachten en ſingelen vol doden en gequeſte Spangiaerden leggen / ook veel roers / ſpieſſen / hellebaerden / helmetten / rappieren en ander geweer / van 't welk die van der Stad vele kregen. Sy hebben ook des avonds naer den ſtorm onder de doden gevonden eenen ſoldaet / dien sy gevangen namen / van den welken sy verſtonden dat Don Frederico ſelfs in perſoon voor de Stad was / gelogeert op 't huis te Cleef. De Grave van Boſſu op de Hofſtede van Claes Verlaen / en Noortcarmes met andere grote Heeren tot Pieter Claes Longſen. Hy zeide ook dat Don Frederico in als ſterk was 74 Vaendelen ſoldaten: te weten 36 Vaendelen Spangiaerts / 22 Vaendelen Walen / 16 Vaendelen Hoogduitſen daer de Grave van Oberſtein Oberſte af was / de welke mette voorſchreven Duitſen lach in 't Boſch en ontrent Heemſtede. Den voorſchreven gevangen hebben sy daegs daer naer opgehangen. In deſe ſtorm zijn niet alleen dood gebleven / gewond en gequeſt vele ſlechte ſoldaten / maer daer zijn ook eenige Capiteinen / Vaendragers en principale Bevelhebbers en Donnen dood gebleven / en ſommige gequeſt en gewond / onder andere bleef daer dood Capitein Lucas Soynag met zijn Vendrich / en Andre de Bro / en Don Franciſco des Vergas was ſeer gequeſt / deſgelijx Don Pedro de Benavides Vendrich van Don de Carbaial / den Vendrich van Don Gaſper de Vrea / den Vendrich van de Sergeant Major / Don Franciſco de Valdez en den Sergeant Galeas / en meer andere Officiers / ſulks datter grote droefheid buiten in den leger was / daer tegen waren die binnen Haerlem ſeer wel gemoed en te vreden datſe alſo die ſtorm af geſlagen en victorie behouden hadden / hadden ook geen grote ſchade van volk geleden dan ontrent tien of twaelf doden / maer meer gewonde. Hopman Steenbach / de welke een Spaenſen Vaendrager doorſtelen hadde / ſeggende: du en biſt hier niet beſcheiden / maer ik ben hier beſcheiden / werd door zijn hand geſchoten / maer daerom en liet hy niet zijne ſoldaten en de borgeren by hem weſende moet te geven / ſeggende: hebt goede moet al ben ik door de hand geſchoten / ſo lange mijn herte niet en is doorſchoten ſo en ſal ik u niet begeven. Door deſe nederlage lagen de Spangiaerden nu lange ſonder iet uit te rechten of tegen de muren of Stad te beſtaen / (dan datſe groeven na 't Bolwerk van de Cruyſpoorte) noch met grof geſchut te ſchieten totten achten January toe / het was den Spangiaerden ongewoon ſodanigen tegenſtant te binden / als sy alhier vonden / waerom sy te beter op haer ſtuk moſten letten: middelretijd namentlijk den 29 Decembris kregen die van Haerlem tot ontſet 550 Walſe Haekſchutten / daer van Capiteinen waren Capitein Michiel, Capitein Couzijn, en Vimi. Die van Haerlem vielen altemets uit / om haer te oeffenen en hadden goede couragie / hopende datſe ten leſten door hulpe van den Prince van Orangien ſouden ontſet werden. Pieter Janſz Kaet Fabrijkmeeſter der ſtede werd op 't Blokhuis aen den Cruyſpoorte in zijn hooft geſchoten daer hy van ſtorf.

Die van Haerlem krijgen meer volx in.

Pieter Janſz Kaet geſchoten.

In deſe maend van Decemb. hebben de Prince van Orangien en de Staten van Holland en Zeeland / gecom-

committeert Jonkheer Johan van der Does Heere van Noortwijk / Jonkheer Willem van Nybelt Heere van Arentsberge / Doctor Junius / Mr. Lieven Heersmaker Burgemeester van Zierikze / en Mr. Dirk van Bronkhorst / om te trechen aen de Coninginne van Engeland / en hare Majesteit te kennen te geven met wat ellendige tyrannye de Nederlanden nu ettelijke jaren door den Hertog van Alva en Spangiaerden waren geplaegt en getyranniseert jegens alle billikheid / en jegens de rechten en privilegien des lands by den Conink van Spangien selfs besworen / en dat sy uit dringende noot hadden moeten aennemen de wapenen tegen den Hertog van Alva en sijne Spangiaerden / verdruckers en verdervers van den Nederlanden / ten dienste van den Conink en tot beschermninge van hare rechten en privilegien / mitsgaders der ingesetenen lijven en leven / etc. dat sy daerom seer demoedelijken souden versoecken dat hare Majesteit medelijden hebbende mette arme en verdrukte Nederlanden / soude gelieven deselve in haren uitersten noot te assisteren met geld en volk van Oorloge / etc.

Negatie van den Prince van Orangien / en Staten van Holland en Zeeland aen de Coninginne van Engeland.

Met dese en meer andere Oorloogse handelingen / nam het jaer 1572. een einde / wesende de wateren alom door de voorsz Vorst seer hert gesloten.

Begin des jaers 1573.

HEt jaer 1572. nu ten einde gekomen zijnde gelijk gehoort is / so en liet het sich in 't begin des jaers 1573. niet beter aensien voor de belegerde Haerlemers dan het leste des voorleden jaers gedaen hadde / niettemin haer courage en was niet vermindert / want de vaste hope van datse ontset souden werden door den Prince van Orangien / die nam alle vrese van haer. Over sulks so lag Don Frederico met alle sijn macht voor Haerlem / alle middelen practiserende om de stad te krenken / en in zijn geweld te krijgen: daer tegen die van Haerlem van binnen alle neerstigheid deden om haer te beschermen. De Prince van Orangien practiseerde vast van buitnn hoe hy die van Haerlem soude mogen ontsetten en den vyand zijn toevoer en victualie afsnijden / tot welken einde hy tot Sassem een leger dede slaen / desgelijx schreef hy aen Jonkheer Diederich Sonoy Gouverneur van Noord-Holland / dat hy aldaer alle zijn macht by den anderen vergaderen en aen de Noordzijde den vyand alle afbreuk doen soude / doch niet lichtveerdigs attenteren / om te schouwen de grote inconvenienten dier uit te verwachten stonden / so het mochte misslucken. Dewijle de saken aldus stonden / so heeft de Proviantmeester van Bartel Entes Lieutenant van den Grave van der Mark binnen Delft geklaegt als dat de soldaten geen geld en kregen / en dat boven dien de Staten haer geen provisie en souden / scheldende de selve voor verraders des lands: en wantmen verstond dit schelden uit den voorschreven Bertholt Entes gekomen te zijn / en dat hier door meer quaets soude mogen komen / heeftmen 't selve den Prince van Orangien aengegeven / de welke goed vond datmen den Grave van der Mark mitsgaders zijnen Lieutenant / binnen Delft ontbieden soude / en hem voorhouden dat hy sich voortaen soude wachten van also opte Staten van den Lande te schelden en qualijk te spreken. Dit goed gevonden zijnde so werden de voorschreven Grave en zijnen Lieutenant ontboden / maer in plaetse van dat sy hen ter neder souden setten / heeft hy sich noch vele onmanierlijker aengesteld sonder eenig respect aen de Staten te dragen / waerom de Staten den voorschreven Bertholt Entens hebben willen binnen der stad Delft in versekeringe houden / maer de voorsz Grave van der Mark / aennemende de querele van zijnen Lieutenant / heeft hem met geweld en tegen der Staten danck willen uit Delft brengen. De Prince van Orangien hadde geerne de sake met alle gevoeglijkheid ter neder geleid / vermits hy hem liet bedunken dat in dese gelegentheid des tijds / die tweedracht seer vele quaeds mochte veroorsaken / maer de Grave van der Mark en heeft hem met gene goede redenen willen laten geseggen / en hebben de Staten ook haer autoriteit niet willen laten onder de voet werpen / sulks datmen met klokgeslag door de Schutterye van Delft de hand aen den Grave van der Mark en Barthold Entens heeft geslagen en deselve gevangen genomen en versekert. Dit is geschied den vijfden of sesten January 1573. Hy is daer na opte menigvuldige klachten by den Staten over hem gedaen gedeporteert van zijne Staten en Gouvernement en zijne commissie is gerevoceert / en naer dat hy eenen tijd binnen der selver Stad also versekert was geweest / heeftmen hem op 't huis ter Goude gesonden by den Heere van Swieten / aldaer Gouverneur zijnde. De Prince van Orangien heeft ook boven dien uitgegeven dit navolgende Placcaet / daer mede hy alle de commissien en bestellingen by den Grave van der Mark gegeven / gerevoceert heeft. 't Voorschreven Placcaet was luidende aldus:

De Grave van der Mark en sijne Oversten Lieutenant Berthold Entens werden tot Delf gevangen.

Placcaet van den Prince van Orangien berocrende het wederroepen van de commissien by den Grave van de Mark gegeven.

WIlhelm by der gratien Gods, Prince van Orangien, Grave van Nassau, &c. van Catzenellenbogen, van Vyanden, van Dietz, van Bueren, van Leerdamme, &c. Heere en Baron van Breda, van Diest, van Grimbergen, van Arlay, van Nozeroy, &c. Burggrave van Antwerpen en van Besancon, Stadhouder en Capitein Generael over Holland, Zeeland, Westvriesland en Utrecht. Allen den genen die desen jegenwoordige sien sullen saluit. Doen te weten, dat also de Grave van der Mark Heere van Luny, &c. sich onderstaen heeft vele en verscheiden bestelbrieven, commissien, paspoorten en Saulveconduiten uit te geven indifferentelijken, aen vele Capiteinen, koopluiden en andere personen, onder deksel en als hem beroemende 'tgemene beste door middel van dien te vorderen, den Hertog van Alva met sijnen aenhangeren te krenken, en de vrienden voor te staen, en dat die selve gantsch contrarie van haren eed en gelofte doen, somen dagelijks siet, door dien by hen-luiden de vrienden en geallieerden werden berovet en de vyanden gespijset, &c. Daer beneffens gemerkt dat den Grave voornoemt by zijne commissie niet geautoriseert en is geweest om alsulke bestel-brieven, commissien, paspoorten, en saulveconduiten uit te geven, doch nu de selve commissie cesserende, wy willende de voorschreven abusen remedieren, hebben wederroepen, gecasseert en te niet gedaen, casseren en doen te niete mitsdesen alle bestellingen, commissien, paspoorten, en saulveconduiten by den voornoemden Grave vander Mark uitgegeven: behoudelijken nochtans indiender eenige vrybuiters sich op des sels Graven commissien ter date van de publicatie van desen buiten den lande in zee begeven hebben, en over sulks hem van dese revocatie met ignorantie mochten excuseren, dat alsulke even verre syluiden gesint sijn onse goede intentie te baten te komen, verkrijgende testimoniael van den Admirael daerse onder sullen willen dienen sorteren en havenen, van hare bequaemheid en goede conversatie, binnen een maend na de pnblicatie van desen, sullen deselve aengenomen en hen te dien einde verleent worden commissie of bestelbrieven in behoorlijker forme. Dus anders en by gebreke van dien, so laten wy toe en willen wel gedogen datmen deselve aenhaelt en tractere na gelegentheid van hen mis-bruik, en so men na rechte en costume plach te doen den genen die sich ter Zee begeven sonder speciale commissie daer toe te hebben. Des t'oorkonden hebben wy desen met onsen name getekent en ons secreet zegel daer beneffens laten drucken in Placcate. Gegeven tot Delf opten 24 Jannarij Anno 1573. En was ondertekent, *Guiliaume de Nassau*, wesende besegelt met een groot opgedrukt zegel van den Prince van Orangien. Wat lager stond geschreven, By bevele van sijne Excell. En was ondertekent:

(F. 31

NICOLAES BRUYNINK.

Ter selver tijd hebben de Staten van Holland / aen den Grave van der Mark / die versocht hadde hem by geschrifte gelevert te werden 't gene men hem wilde te laste leggen / 't selve overgesonden / sonder nochtans jegens den selven eenige criminele conclusie te nemen.

Daer

Daer op hy daer na ſijne ſchriftelijke defenſie heeft gedaen / in deſer manieren.

Des Graven van der Marck ſchriftelijke defenſie.

Wllhelm, Graef zu der Marke, Vryheere tot Lumey, Serain, Borſſet, Minderleid, Erfvoogt tot Franchimont, &c. Hoe wel wy voorgenomen hadden (om diverſe oorſaken ons gemoveert hebbende) de articuleuſe antwoorde op den naem van den Staten van Holland den 24 Januarij laeſt leden ſchriftelijk ons overgeſonden, noch ter tijd niet te beantwoorden, maer 't ſelve tot gelegender en bequamer tijd uit te ſtellen, ſo ſijn wy nochtans uit ſaken van den valſche en onwaerachtige rumoeren, die dagelijks geſtrooit worden, onder den gemeinen volke (door inſtigatie van den vereerders en vrienden des tyrans, den Hertog van Alva, ſijnen bloeddorſtigen aenhank, harer ſecten, en der Spaenſer Inquiſitien en toeſtanders) niet alleenlijk veroorſaekt, maer ook gedrongen, onſes Edeldoms en eerens-halven, onſe voorſchreven meininge te veranderen, en de voorſchreven articulen, ook Articulatim (nu alleene in dele) by forme van replyke te beantwoorden, ten einde ſommierlijken in 't openbaer kennelijk gemaekt worde d'onrecht datmen ons doet in recompenſie van den trouwen oprechten handel, goed hert en meninge, die wy in menige periculen onſes lijfs altijd gehad en aengewend hebben, om deſe Nederlanden uitter ſlavernije en tyrannye des doods vyands voorgenoemt te verloſſen, en de wraek roepende bloedſtortingen der Heeren, (ook onſer verwanten en den Edeldom deſes gantſches Nederlands (ſo overvloedelijk met moorden vergoten ſijnde) te helpen ſtillen en wreken, waer in wy ook beſloten hebben te continueren na alle onſen vermogen, ook totten leſten droppel onſes bloeds toe, altijd tot voorderinge der gemeiner ſaken, niet twijffelende de almogende en ſal ons daer in ſegenen en vorderen, aengeſien wy daer in niet en hebben geſocht (noch als noch en ſoeken) onſe particulire eere noch profijt, maer alleen Gods eere, en welvaren des gehelen bedrukten Nederlands.

So en ſullen ook daer tegens geen oprechte onpartydige perſonen, ons met redenen (die voor God en rechte beſtaen) na ſeggen, of ook beſchuldigen konnen (voor ſo vele den rechten krijgshandel belangt) wy en hebben in alles den Heeren Prince van Orangien, &c. geobedieert en gehouden voor onſen Overſten, ook alle ſteden, den ſelven (naeſt den Conink van Spangien) doen ſweren, blykende eenſdeels by den articulen des verbonds by ons met die van Schoonhoven en andere gemaekt, totten welken wy ons refereren.

Nopende de gepretendeerde verderffeniſſe deſes lands en af keer der Gemeinten, in den eerſten en tweden articulen der antwoorden voorſz verhaelt, &c. konnen de Staten noch geene verſtandige menſchen ons dat imputeren, die daer af meer hertſweer en leetweſen, dan de Staten mogen, hebben.

So is ook allen menſchen kenbaer dat in Braband, Vlaenderen, Gelderland, Vrieſland en daer ontrent over al, den krijg niet en is gevoerd geweeſt, ſonder ſchade of grote verderffeniſſe, dat wel te beklagen is, ja met duiſentmael meer verwoeſtinge, dan in deſe landen van Holland, daer nochtans ſijn Excell. ook de Grave van den Berge, &c. ſelver perſoonlijk en veel meer andere Heeren en perſonagien geweeſt ſijn, en niet en vermochten in als te remedieren, ſulks weten alle die van krijgshandel verſtand hebben.

Begeren derhalven dat de gene die, ſulx als voorſz is, uitten Staten voorwenden, hem ſelven wel willen nader bedenken of de rechte ſchuld van dien niet en is veel meer hen, dan ons t'imputeren (de goede en ontſchuldige altijd uitgeſondert) die noit ſo vele te wege hebben gebrocht, als datmen het generael krijgsvolk in eed, monſteringe, en gehoorſaemheid gebrocht hadde, d'welk lichtelijk (en met ſeer weinig gelds op de hand te geven) gedaen hadde konnen geworden, waer toe wy altijd van den eerſten aenvank af, ons uitterſte beſte en devoor gedaen hebben.

Gelijk ook ſal bevonden worden, dat wy daerenboven tot ontlaſtinge van deſen Lande (ook weſende ons eigen vaderland van onſer Vrouwe Moeder ſijden wegen) ſo vele te wege gebracht hebben, dat het krijgsvolk van grote merkelijke ſommen quijt-ſcheldinge (door onſe verwillinge) gepreſenteert hebben.

D'welk wy den Staten terſtond, ſo ſchriftelijk als mondelinge hebben doen aendienen en adverteren, dan wat naerſtigheid, arbeid of ſollicitatie, wy dien aengaende gedaen hebben, ſo en hebben wy nochtans den Staten noit totten effecte van dien konnen brengen, d'welk al onder den Capiteinen en gemenen krijgvolk ſo inlanders als vremdelingen, eenen groten afkeer gemaekt heeft, en ons gedrongen dien aengaende te proteſteren, ſo wy te dien tyden gedaen hebben gehad.

Daerenboven hebben wy tot Dordrecht weſende, begeert alleeenlijk aſſiſtentie van 6000 daelders eens, om daer mede het krijgsvolk in monſteringe eed en gehoorſaemheid te brengen, ten welken tyde de Staten in baren gelde by hen hadden over de 24000 guldens, en hoewel die van Dordrecht voorſz daer in conſenteerden, dan eermen 't ſelve by de gemeine Staten reſolveren konde, ſo is een uitten Staten met allen den ſelven gelde gevlucht, en den vyand toegetrocken d'welk genen kleinen af keer onder den verſtandigen Proteſtanten gegenereert en heeft.

Sal ook bevonden worden (en is openbaer) dat eenen groten af keer gemaekt heeft onder de vrome en Godſalige, datmen tot noch toe de oude Wethouderen, Officieren, en bloed-vergieters over al in ſtate en Officium gehouden en geſtelt heeft, die doch al t'ſamen (ſeer weinige uitgeſondert) hertneckige Papiſten en vervolgers ſijn der oprechter, en den Euangelio toegedane, gelijkt notoor is, dat den tyran ſulx opentlijk heeft moeten blijken, eer hy deſelve in Officium en ſtate, of geſteld of gecontinueert heeft.

Ter contrarien en ſal tot genen tijden konnen beweſen worden (ſo by den derden articule der voorſz antwoorde gededuceert word) datter eenige perſonen van qualiteit, den Heere Prince van Orangien, &c. en der oprechter Religie toegedaen uitten Lande vertrocken ſijn, ſedert onſe toekomſte, maer wel dat eenige hertneckige Papiſten goed gunners des tyrans (als opene vyanden Godes en ſijnes heiligen woords ook hares eigen vaderlands) met hun ſchatten en gereed geld gevlucht ſijn, ſomen noch dagelijx ſiet en toelaet dat die met hare goeden vertrecken.

So en konnen de Staten hen daer mede ook niet excuſeren, want het was haer ampt, goede toeſicht genomen te hebben dat niemand vertrecken of ſijne goederen, ſchatten en gereed geld uitten lande gevlucht ſoude hebben.

Dan daer is haeſt genoeg af geſeid aengeſien dat van haerder collegie de principaelſte weſende (na dien ſy al den handel wetende) met hare goederen gevlucht, en den vyand ook toe getrocken ſijn, ſo wy dit breder by onſe ſchriftelijke declaratie den 9 Januarij leſtleden verklaert hebben, en alleenlijk met een ſtilwijgen 'tſelve beantwoord word.

En aengaende 't gene dat by den 4 articul van wegen den Staten geſeid word, dat d'inſtructie des Heere Prince van Orangien, &c. haer derwaers ſterkte dat wy indifferentelijk elken in Staten ſouden hebben laten blijven, ſonder te reſpecteren de diverſiteit van der Religien, &c.

Dit was al eer het valſch verradelijk fenijn der Papiſten hem in Vrankrijk geopenbaert hadde, van welken brand tot Bergen Henegou en Mechelen de geiſteren dat is, vonken geſpeurt ſijn, waerom daer al nader nootſakelijk diende in verſien, gelijk tot dien einde ſijnder Exc. ook eenige notable perſonen uitgeſonden hebbende, klein of geen gehoor en credijt gegeven werd.

Tot Dordrecht, Haerlem, Vliſſingen, ter Vere, in gantſch Zeeland, Waterland, en veel meer andere plaetſen daer wy niet geweeſt en ſijn, wie heeft daer de Papen en Monnicken uitgeſeid? niet dat wy ſulks miſprijſen, maer veel meer van herten wenſchen (door de affectie die wy totten verſtoten uitgemergelden Proteſtanten, en der onderdrukten Nederlanden dragen) dat eens de gantſche wortel des abominabelen Pausdoms

met alle hare pernicieuse, afgrijselijke superstitien en tyrannye so waren uitgeroit, alst is in Engeland, Schotland, Sweden, Denemarken, en veel meer Gereformeerde Coninkrijken en Landen, want het is te beduchten dattet eer niet en sal wel gaen.

Geven ook den Staten en elken een te bedenken, of
(F. 312.) de voorsz stad van Haerlem so heerlijk (tot haren eeuwigen lof en prijs) soude hebben konnen wederstaen, 't gantsch gewald, sterke belegeringe, en so menige bloedige assauten des tyrans, hadden de Papisten en hen consoorten, hare macht, autoriteit en voornemen aldaer niet belet geworden. Blijkt genoeg neen, uitter confessien der gener die (in de Wet aldaer sittende) rechts voor de belegeringe op haerder verraderyen bevonden en gevangen zijn geweest, die nochtans den Prince van Orangien, &c. van te voren alle gelijk gesworen hadden.

Die van Loven (na overweldinge en den Prince in eede gekomen zijnde) hoe lange dat sy sijnder Excellentie haren eed hebben gehouden, is openbaer, niet langer, te weten, dan tot dat sy vernamen hun secours van den Tyran toe te komen, als doen tonende dat by haer d'Antichristise decreten (*Hæreticis non esse adhibendam fidem*) meer golden, dan den eed, die sy God en den Prince gesworen hadden.

Ten dunkt ons ook niet te behoren (sonder de vrome en oprechte Protestanten te verkorten) toegelaten te worden datmen den ouden Wethouders en Officieren, in tijden des Hertogen van Alva gedient hebbende, ook Papisten, Papen en haren aenhank, die als noch de handen vol onschuldig bloeds hebben, in autoriteit en gelijke officien soude continueren, ten ware men opentlijk van den selven verwachten wilde sulken exploicten als sy gecostumeert zijn te doen.

Het strijd ook gantschelijk tegens Gods Wet, so dat dese en diergelijke saken meer gespeurt werdende, hebben eene onuitsprekelijke droefheid en afkeer, onder alle vrome gecauseert.

En hoewel wy, door voorgaende redenen, wettelijk genoeg geoorsaekt waren, om naer allen onsen vermogen, den Antichristen aenhang geheel uitgeroeit te hebben; so en sal nochtans metter waerheid niet bevonden worden, dat wy Kerken, Cloosteren of fugitiver goederen aenveert en in onsen singulieren oorboor geemployeert hebben.

Waer af de Borgemeesters en eenige van den Regeerders tot Delf, het recht bescheid nu wel weten, die in alle plaetsen onse Coffers en Kisten hebben aengeslagen, opgedaen, doorsocht en daer uit gelangt al na haer belieften: ook onse schriften (daer ons niet luttel aen gelegen en is) doorsien, mede gedragen, laten verwoesten, en ons t'ongebruike maken.

Van gelijke zijn ook in den Briele onse Coffers en Kisten by eenige aengeveert, open gedaen en vervoert, hoewel over al sy-lieden (gelijk sy tegen de waerheid ons na geven) noch kostelijk Tresoor, noch groote sommen van penningen, gevonden en hebben, gelijk ook noyt onse intentie geweest en is om eenige schatten te vergaderen, dan alles wat in onsen handen gekomen is, in de gemene sake geexpendeert.

Ten sal ook niet bevonden worden, dat wy oyt eenige Chartres gemene Instrumenten, in secrete Kameren, Griffien, of Rentmeesters huisen doen verwoesten hebben, scheuren of verdonkeren, in eeniger manieren. Maer ter contrarien sulks op lijf straffe verboden, in dier voegen, dat indien eenige disordre gebeurt sy (gelijk in tijden van oorloge altijds geschied) men 't selve niet ons, dan den genen die sulx ons niet en hebben te kennen gegeven, kan imputeren.

En dat van wegen der Staten gesegt word van vermeerderinge van Godes eere, &c. laten wy tot oordeel van alle verstandige en godsalige menschen, ofte Godes eere vermeerdert en gevordert word, daer men openbaerlijken Afgodendienst toelaet, en den Afgodisten in eere, staet, en autoriteit houd en stelt, men weet immers datmen geen twe Heeren, God en den Duivel t'samen dienen en mag.

So dan des Antichrists van Romen lere recht is, waerom soude men contrarie lere admitteren? Is ook de lere der Euangelisер (die men Protestanten noemt) de rechte, so doet men hun louter gewalt, den Afgodisten haer tot overhoofden te laten, die langer de rechte lere niet tollereren en sullen, dan tot dat sy met geweld die konnen verdempen, dit weet immers alle de wereld, en waert noot met exempelen te bewijsen.

De crudele en noit diergelijke gehoorde moord van Vrankrijk, voren verhaelt, is versch in alle mans memorie, gelijk ook te Mechelen gespeurt is, wat fenijn de Papisten baerden als haren Protecteur Duc d'Alve maer gereetschap en maekte om de Stad te belegeren, hoe sy hare hoornen opstaken, en opentlijk riepen, totten vromen Protestanten: Nu willen wy onsen Heere (den Tyran denoterende) in laten, gelijk gy den uwen (sijne Excellentie nominerende) in gelaten hebt.

In dier voegen dat des Doorluchtiges Heeren Prince van Orangien, &c. en der Euangelisер toegedaene, door de binnen wesende vyanden aldaer, moesten vluchten, alle hare goed en kinderen den Spaensen moorders en des Antichrists dienaers ten roof laten.

Desgelijken heeftmen sien geschieden al onlangs herwaers tot Zutphen, Naerden, en veel meer andere plaetsen, al waert indifferentelijk al vermoord en niet gespaert is.

Van welker en hondert diergelijker exempelen meer, (daer of 't onnosel bloed, en tranen der Weduwen en Wesen, al noch voor den hogen Throon Gods, en de wereld, wrake roepen, die om prolixiteit te schouwen geomitteert worden) sijnder noch so vele en vers, dattet een verschricken is, sulx t'overdenken, boven dat alhier verswegen word hoe menig duisend vrome en gestadige personen als noch als landlopers moeten haer Vaderland derven.

Boven desen hoe veel Steden in Holland, Zeeland, Vlaenderen, Vriesland, Gelderland of Braband sijnder doch daer de Magistraet haer goedwilliglijk de Prince hebben toegevoegt dan door de inwoonderen, borgeren, of door vrese van oproer, of met louter gewalt daer toe geport zijnde, en namaels weder al afgevallen, als by den voor-verhaelden exempelen tot Loven, Mechelen en elders gebleken heeft.

't Is ook niet beter te hopen, immers niet toe te betrouwen (God willet versien) dat de oude Overheid (al geconfijte Alvisten, Libertijnen, of Papisten wesende) immers seer weinig uitgesondert, hen sullen langer getrouwelijk tegens sijnder Excellentie houden, dan tot dat sy beter (verhopende) vermogen.

Uit allen welken voor gededuceerde redenen en exempelen wy wettelijk genoeg geoorsaekt werden, om de bloed-vergieters, als Papen, Monicken, en haren moorddadigen bloeddorstigen aenhank gantsch en gheelijk so voorschreven is, omgebrocht of ten minsten ten lande uitgejaegt, ook haer spelonken, moordkuilen en Afgoden tempels, met alle hare Afgoderyen, ten gronde geraseert te hebben, so en hebben wy nochtans sulx in 't generael niet gedaen, gelijk nader ten propooste hier achter sal verhaelt worden.

Dan nochtans so en staen wy niet vry, om het vernielen der Afgodise Beelden, yemand Godsaligs aen leven te hebben laten straffen, als strijdende notoorlijk tegens Gods gebod, hoewel wy, van herten dikmael gewenscht hebben, dattet somtijds in vele saken, met meerdere geschiktheid toegegaen hadde.

Boven desen sal ook bevonden worden, dat d'afworpen der Afgodise Beelden, daer so veel af vermaent word, meest of by den inwoonders en burgers, over al gebeurt is, of dat de selve den soldaten daer toe verwilligt hebben, en dat door den yver die sy tot Godes eere droegen.

So en sal ook gantschelijk niet blijken, dat wy oyt toegelaten hebben, yemanden eenig gewald in hare huisen aengedaen te worden, noch ook met onse wetenheid geschied.

Maer ter contrarien, dat wy over sulken gewaltdoenders over al Justitie hebben doen doen, als tot Schoonhoven, Leyden, Haerlem en meer andere

plaet-

plaetſen geleken heeft, daer wy aen lijf en leven, de ſelve hebben laten ſtraffen, ook gene miſdaed (die met kenniſſe van ſaken by klachte aen ons gekomen is) ongepunieert gelaten.

Hebbende ook om ſulx te gevoeglijker te doen, eene Rode-roede geſtelt (ſulks als de nood en krijgshandel vereiſchte) om ſcherpe toeſicht over al te nemen, ten einde ook den Huiſluiden ten platten lande genen overlaſt, gewald, of hinderlijke ſchade aengedaen en ſoude worden, 't ſy van den vagabonden, moeskoppers, afwijkende ſoldaten, haren hoeren of jongers.

Deſen en hebben die uitten Staten, alleen niet gevordert (ſulks als nochtans haer Ampt wel toeſtont) maer dat meer is, d'exercitie van ſijne Officie belet, en doen verbieden, den ſelven t'obedieren, ook geboden hem gene aſſiſtentie te doen in't exerceren ſijns Ampts, ja gantſchelijken (in verachtinge van onſer commiſſie en bevelen) den ſelven willen afſetten.

En op het gene van wegen den Staten geantwoord word op 't point van de kleine, ja by na gene aſſiſtentie, ons voor Amſterdam en Schoonhoven beweſen, &c. Sal bevonden worden, dat indien de Staten (volgende hare beloftenisſe op de welke wy ons betrouden) haer gequeten hadden int ſenden van Amonitie, groot Geſchut, en des dien aenkleeft, 't is notoor dat wy de ſelve ſtad van Amſterdam ſouden victorieuſelijk bekomen hebben, de welke wy door gebrek van dien hebben moeten verlaten.

Ten kan ook tot haerder verſchoninge niet dienen, dat by den zelven verhaelt word, datter anderen voorraet van noode was, om de voorſz ſtad van Amſterdam en Schonhoven te hebben mogen over-komen, nademael zy lieden zulken voor-raet en middel ons verſwegen, en niet kenbaer gemaekt en hebben: d'welk eyntelyk hun (naer hare ſchuldige plicht) toeſtont te doen.

Ook ſo beſchuldigen zy haer ſelven, die ſulx ons verſwegen, hebben even wel ons inden noot gelaten, ſo genoeg openbaer is.

Dan is wel te preſumeren dat alſdoen in de vergaderinge der Staten eenige waren, die der Stede van Amſterdam en den Tyran, Papen en Monicken meer toeſtonden, danſe ons ſochten te vorderen, gelijkt naermaels tot Delf aen Hugo Janſz. (doen Burgemeeſter ſijnde) en ſijns geſins, met hare aenſlagen en fugie wel gebleken heeft, en noch dagelijks meer en meer blijkende is.

In dier voegen dat ſo de ſtad van Dordrecht, Rotterdam, en Goude, ons niet meer ſecours geſonden en hadden, voor Schoonhoven, dan de Generale Staten, wy ſouden gedwongen geweeſt hebben tot groter nadeel van de gemene ſake, met ſchanden en oneren de ſelve Stad te hebben moeten verlaten. De welke wy (met Gods hulpe, naer veel periculen en ook niet ſonder verlies van veel goede ſoldaten) overkomen hebben.

So en konnen ook die van Schoonhoven geenſins beklagen (gelijk ſy ook niet en ſullen konnen bewijſen) van eenig ongeluk of geweld (door onſe toelatinge) haer aengedaen, na dat ſy in eede aengenomen en hare Articulen by ons ondertekent geweeſt ſijn.

Maer ter contrarien, hebben de gemene ſoldaten, hen meer met goede redenen te beklagen, aengeſien dat door 't groot verlies haerder medegeſellen, langdurige belegeringe, en grote armoede, door de hert-
F. 313.) neckige wederſtand van die van Schoonhoven gedaen, den voorſchreven ſoldaten, de plonderinge der ſelver Stad genoeg toegeſeit was, dwelk nochtans wy met groten arbeid hebben beſchut, alleenlijk om deſe Landen niet te verarmen, hebbende daer en boven ook eenige binnen der ſelver Stede (die den borgers geweld aengedaen hadden) aen lijf en leven laten ſtraffen.

En belangende 't gene by den 20 Articul van wegen der Staten geſeit word, dat ſy verſtaen ſouden hebben, dat wy 't gouvernement van Holland, verlaten hadden, t'onſer begeerte, &c. en dat overmits de queſtie tuſſchen den Staten en Jonkheer Bertel Entes gereſen, men doet ons daer in te kort, ſulx tegen de waerheid naer te geven, gelijk men ook doet (buiten de waerheid) naer-ſchrijvende eenige kracht of macht te hebben willen gebruiken, om met den ſelven Bertel Entes uitter ſtad Delf, te hebben willen trecken, in ſpijt van alle de wereld, daer niet en was dat ons daer toe veroorſaekte, aengeſien ons als doen verborgen was, allen heimelijken haet en verdachte aenſlagen, naermaels eerſt aen den dag gekomen.

't Is ook onwaerachtig, en word ons tegen de waerheid naer-gegeven, metten ſelven Bertel Entens, van d'eene Poorte van der ſtad totter andere gegaen te hebben, om uitter ſelver ſtad met forſen te geraken, is ook open logentael, dat de Gemeente in de wapenen, ten dien tyde haer geſtelt heeft, ter oorſaken van dien.

Want ter contrarien ſal blyken, en getoont worden, den oorſpronk der commotien als doen gebeurd, toegekomen geweeſt te ſijn, door den overlaſt, die eenige ſoldaten (die ons niet ſubject en waren) ſommige borgeren aen deden, waer door dat de klachte op het Stad-huys komende, een geruchte oprees als dat de borgeren de klocke trocken, en hun alſo (niet wetende waerom) in wapen ſtelden, welke oorſake wel voor den gemenen man verborgen is gehouden geweeſt, en by eenige quaed-jonſtige, de contrarie voorgewend, die de ſchuld van dien ons geerne ſouden toe dringen, om ons by den gemenen man, in haet te brengen, ſo namaels genoeg gebleken heeft.

So dat de gene die uitten Staten, of andere die de voorſchreven geſpreyde rumoeren ons opdringen willen, de ſaken wel inſiende, ſullen bevinden, dat zy veel meer gehouden waren hen naerder en neerſtelyker geinformeert ende verſint te hebben (al eer ſo lichtelijken alle mans rumoer gelovende) ons de ſchulden hadden vervordert naer te ſchrijven, dan ſo en vragen wy daer niet naer, of al ſchoon eenige van ons qualijk ſpreken, en door nyd en onverſtand ons verachten, die den Tyran meer goeds wenſchen, dan hun eygen Vaderland, maer is ons genoeg, dat wy in onſen gemoed vryſtaen, en alle vrome Heeren en Proteſtanten bekent is, de gemeene ſake tot Godes eere, gemeyne welvaert, vertrooſtinge der armer verdrevenen, (naer onſen uytterſten vermogen) altijd tegen den bloed-gierigen Tyran, en ſijnen aenhank, getrouwelijk gemeent en gevordert te hebben, daer in ook noyt koſt, of perykel ons levens aen geſien.

In recompenſie van welken men ons heeft ſien aen doen, allen ſmaed, hoochmoet, en kleynicheyd, ja ter contemplatien van vier of vyf Hoofden alleen, die de generale Staten in ſulks pretenderen te vervangen, en vermomboren: ons ſo ſchandelijken als gevangen doen vervoeren, en tracteren alſmen den meeſten landverrader en vilein der wereld ſoude doen, ſo dat den Tyran met ons qualijker noch incivilijker nauw en ſoude konnen handelen.

Daer en boven heeftmen in 't pijnigen van ſommige gevangenen tot vele ſtonden, den ſelven gevraegt, wat en hoe vele zy van ons ontfangen ſouden hebben voor haren loon, om den brand ter Goude in 't Clooſter te hebben doen ſtichten, 't ſelve hen ſchier met torturen doen bekennen, daer af wy niet en weten, hoe den ſelven toe gekomen is, wy meenden ook gantſchelijk dat den ſelven brand was op verraderye te werke geleid, by onſen en der gemene ſaken vyanden, als Monicken, Papen, en haren aenhank, ſulk alſmen tot diverſe tijden, en in verſcheiden plaetſen, wel meer heeft weten geſchieden, om den Proteſtanten, en haren voorſtanders en beſchermers, in haet en verachtinge der Gemeenten te brengen.

't Is ook notoor, dat wy de voorſchreven gevangenen ſelver hebben doen apprehenderen, en dikmael geſchreven, datmen hen voor recht ſtellen ſoude, en expeditie van Juſtitie adminiſtreren laten, hoe ſouden wy dan ſulks hebben doen doen.

Daerom ſo en twijffelen wy niet, ten ſal al eer lank in 't openbaer en aen den dag gebrocht worden, wie de gene en de principaelſte ſijn, ook wat ſy daer mede voor

gehad hebben, die ons al sulken hoogmoed, forse en injurien over ons verdacht, en te werke gesteld te worden, geraden hebben.

Gelijk haer daer in niet verschonen en kan, noch ons ter contrarien tot geender schande of laster strecken, voor allen vromen, den Monik, Pater van Sint Aechten, te hebben laten ophangen, aengesien dat de selve als een meineediger was betrapt op de vlucht, met sijnen schat den vyand toetreckende, om zijn verraderye (die hy tegens den Heere Prince, ons, en den Euangelisen, ja den ganschen Lande verdacht hadde) te werke te stellen, boven dat de selve by eede gesworen hadde uitter stad van Delf niet te trecken.

Ten konde den voorsz Pater ook niet onschuldigen, eenige contributie te hebben helpen doen totter gemeender saken, die daer na wel getoont heeft met wat affectie 't selve toegegaen is, te weten, niet dan door vrese, en tegen sijnen goeden wille, is ook te presumeren, dat de selve (gelijk alle sijne complicen) voor eene krone die sy in maniere voorsz totter gemeender saken hebben moeten contribueren, daer tegens wel twintig den vyand hebben toegesonden, gelijk sulks metter waerheid dagelijks by experientie bevonden word.

Is also de voorsz Pater door sijn eigen delict, by hem (in 't violeren sijns eeds, en andersins naderhand geperpetreert) niet als een Monik, of om der Roomser Religie wille geexecuteert, maer als een quaeddoender, (die sijn eigen sententie mede brocht) opgehangen.

Gelijkerwijs ook van gelijken, de Monicken binnen Schoonhoven alleenlijk daerom zijn geexecuteert geweest, om dies wille sy valsch gefenynigt buskruit en koegels gemaekt hebben, tot vernielinge der soldaten, den gemenen saken toegedaen, al buiten oorlogs gebruik, ook met de selve valse gefenynigde koegels en poeder (over hun in 't apprehenderen) zijn bevonden geweest, welke misdaed by allen Rechten is dood-weerdig geacht, en also zijn de selve (ook niet dan met goeden rechten, als overtreders en malefacteurs) opgehangen.

Tegens den welken men na alle krijgse Rechten, ongehouden is, formeel proces te maken, aengesien sy haer eigen vonnisse (als op 't stuk betrapt zijnde) mede brochten.

So en hebben die haerder secten toegedaen, bloedvergieters metten armen Christenen, ook altijds geen formeel proces gemaekt, gelijk 't blijkt en opentlijk met exempelen kan bewesen worden, in 't executeren van den Heeren Grave van Egmont, en den Grave van Hoorne, onse verwanten, en voorts veel duisenden meer, so van den besten Adel der Nederlanden, als andere vele goede oprechte personen, diese som also mishandeld hebben in 't uittrecken haerder tongen, al levende, breidelende als honden, metten benen opwaerts hangende, en also van langer hand vermoordende, als met duisenderleye manieren van tormenten meer, so wel in dese Landen van Holland, als in alle de Nederlanden, dattet afgrijselijk is, ook nodeloos om te verhalen.

Dit cesserende, word niet ons selver buiten alle forme van rechten, en sonder formeel proces te maken, alle smaed en injurie aengedaen? sulks geven wy alle verstandige te bedenken.

Waer door 't gene van wegen de Staten verklaerd word, in 't 24 artijkel haerder overgegeven antwoorden, dat sy noch quade impressie, of vermoeden, noch haet of nijd tegens ons geconcipieert en hebben: estimeren wy hier ganssch nodeloos op te antwoorden, aengesien sy metter daed, dagelijks meer en meer, de contrarie bewijsen en betonen, waer af wy hier geen generale expressie doen en willen om genen vorderen haet, twist of seditie te stichten.

Hoe wel nochtans wy niet voorby en konnen, tot onser nootwendiger verschoninge, een weinig daer van te verhalen, gelijk wy in den voorsz artijkelen deser sommarie gedaen hebben, d'welk wy alhier houden voor gerepeteert.

Daer toe alleenlijk voegende, dat d'onredelijk en onbehoorlijk tractement, d'welk ons, en allen onsen dienaren gedaen word, ook d'afnemen van alle onse bagagien, peerden, papieren, gelde, en generalijk al wat bevonden is geweest om ons toe te behoren so vele ook niet ons van onsen gelde gelaten te hebben, daer mede wy ons van wijn tot onser tafel en andere nootsakelijkheid mochten provideren, ja dat arger is, sulks vereischt geweest zijnde, heeft men ons ter antwoord doen geven (sonder respect op onsen persoon of qualiteit te nemen) so wy wijn wilden drinken, mochten onse keten verkopen, al d'welk wy niet verstaen en konnen te geschieden sonder eenigen haet, nijd of quaden vermoeden, sulks geven wy eenen yegelijken te oordelen.

Tot confirmatie van den welken, dient hier ook ten propooste kortelijk verhaeld te worden, dat hoe wel de Staten by den lesten artijkel haerder voorsz antwoorde, presenteren en beloofden ons met dankbaerheid van allen den diensten by ons of den onsen, haerlieden of den Lande van Holland gedaen, behoorlijken te verschulden: begerende dat wy om sulks te vergelijken souden willen consenteren eenige Heeren van beide zyden gekoren te worden, &c. Gelijk wy dien achtervolgende, daer toe verwilligt hebben de Edele en Wel-geboorne Heeren, Heer Albrecht Grave zu Barby, &c. En Heer Johan de Hoorne, Vryheere van Boxele, &c. Den welken wy den twintigsten January lest leden overgeleyert hebben behoorlijke autorisatie, &c.

Dan so en hebben die van den Staten selver haer daer niet alleenlijk niet gereguleert, maer ter contrarien (gene achte op haer voorsz schriften en beloften genomen hebbende) is ten tijde van der gestemder by een kominge opentlijk van haren wegen verklaerd, niet te willen gedogen in der saken vorder gehandeld of geprocedeert te worden, voor en ter tijd toe wy eerst uitter stad van Delf vertrocken souden wesen, en daer en boven ons vertrek in allen manieren verhindert.

Gelijk klaerlijken gebleken heeft, doen wy hun deden aensseggen van intentie te wesen, volgende haer voorsz versoek, na Rotterdam te reisen, en aldaer te blijven, *donec & quousque*, sy lieden eenige derrewaers voorgesonden hebben genoeg met last om te procureren, dat die van Rotterdam onse inkomst en herberge souden refuseren, waer mede betonende (gelijk namaels wel gebleken heeft) dat sulks al niet en geschiede sonder eenigen haet en quade impressie tegens ons geconcipieert te hebben gehad. (F. 314

Hebben ook sulx namaels opentlijk metter daed bewesen, als korts daer na eenen Hugo Jansz. doen Burgemeester zijnde, sijn diender by schonen dage op de volle strate, en ten aensien van eenen yegelijken, recht tegen over de deure van ons logiment, ons abordeerde met eenen vrolijken gelate, en feitelijk den ingank van onse logyse belettende, wat de voorsz Hugo Jansz. daer mede voor hadde, heeft sijnen onrechten valschen handel (die naderhand aen den dag gekomen is, om den welken hy ook van officio sijn gesteld, en uitter Stad geseid is, so wy verstaen) opentlijk gemanifesteert.

Men heeft ook gesien ten voorsz tijde, dat men die van onse familie, so wel die van Adel, als andere, heeft gestoten, geslagen, en sommige gevankelijk gesteld, ja onsen eigen persoon ook niet verschoont, maer van doen af tot noch toe met ons en den onsen, also doen en laten handelen en tracteren, dat wy ons selver vermijden (om der quader consequentien wille) sulks alhier t'expresseren, somma en isser over al niet achter gehouden, waer mede men ons kleinigheid of injurie heeft weten aen te doen.

Dan nochtans so en geloven wy geensins dat sijne Excellentie of de Staten in 't Generael, in sulks al gestemt of geconsenteert hebben, waerom wy ook over al alhier de Staten in 't generael niet en willen beschuldigen, maer altijd met onderscheid de oprechte en onschuldigen uitsonderen.

Finalijken aengesien de Staten en voorts eenen yegelijken opentlijken bekend is, dat wy geweest zijn (naest

(naeſt God) den eerſten middel en beginſel, daer door deſe Landen van Holland uit den gewald des Tyrans, tyrannye en ſlavernye der Spaenſer Inquiſitien verloſt zijn, alles metten krijgsvolk, ſchepen van oorlogen, amonitie, groot en klein geſchut, en andere oorlogs toeruſtinge op onſe eigene koſten en credit binnen deſe Landen van Holland (ſonder des ſelfs Lands toedoen) ingebrocht, waer af wy als noch niet alleenlijk geheel ongerecompenſeert zijn, maer daer en boven buiten allen rechten en manieren van procederen gevankelijk gehouden worden, ſonder dat ons eenige redenen van dien gedeclareert worden.

Derhalven ſijn wy niet alleen gedrongen op de voorſz antwoorde van wegen den Staten ons overgeſonden jegenwoordelijk te repliceren, maer ook tegens onſe partye, ſo verre ons eenig vorder onrecht, gewald en injurie gebeurt, of vorder belet gedaen word, om op onſen gelove en behoorlijke hand-taſtinge, die wy bereid zijn, en mitſdeſen preſenteren te doen, los te gaen. Waer mede wy concluderende ſuſtineren (achtervolgende de oude ordonnantien altijd geobſerveert, onder allen Chriſtelijke Princen en Heeren) behoren te geſtaen, opentlijken in gevalle van weigeringe of dilaye, en anderſins als boven te proteſteren, gelijk wy by deſen voor God en alle de wereld proteſteren, dat men ons doet buiten alle redelijkheid enkel onrecht, gewald en injurie, daer af ons te beklagen tot gelegender en bequamer tijd, aen onſen vrienden, verwanten, en voort aen allen Coningen, Princen, Potentaten, Heeren en Proteſtanten des ganſchen Chriſtendoms. En alſo dit onſe uitterſte meninge, acte en intentie is, hebben wy *Wilhelm* Graef *van der Marke*, &c. de ſelve met onſer eigender hand onderſchreven, en onſen zegel onder op doen drucken, in 't Caſteel ter Goude deſen 20 February, 1573, ſtylo communi.

En was ondertekent.

Wilhelm Grave zu der Mark.

Weſende beſegelt met een groot opgedrukt zegel in roden waſſe beneden op 't ſpatium gedrukt.

Wat lager ſtond geſchreven:

Door ordonnantie en bevele van ſijnder Genade ondertekent:

En was ondertekent.

S. Huybrechtsz.

In Mayo daer na/ de Grave van der Mark weder in vryheid zijnde/ werd hy de Staten vernomen als dat hy meende door ſijne Walſe ſoldaten pet te practiſeren tot nadeel van den voorſz Staten/ waerom ſy hem op eenen morgen vroeg wederom deden verſekeren en gevangen nemen/ doende hem brengen op 't huis te Honingen buiten Rotterdam/ dan hy heeft middel gevonden om daer uit te komen/ en is binnen Rotterdam gekomen. De Staten hebben 't ſelve voor een tijd geſimuleert: daer na heeft hy den 24 July onder ſijn hand en zegel gedaen ſekere verklaringe en protestatie/ de welke hy door eenen Notaris heeft ontrent het Stedehuis/ als de Schutterye (en daer veel volx bergadert was) ſoude te wacht trecken/ doen opentlijken leſen/ en voorts de Magiſtraten van der ſtad van Rotterdam doen inſinueren/ doende ook ſekere coppen van dien plecken aen de Kerk-deuren en elders: de Magiſtraten van Rotterdam verklaerden partye te ſtellen jegens partye en dat haer de ſake niet en beroerde/ maer ſy hebben van al 't ſelve den Prince en Staten beradverteert. 't Voorſz protest was inhoudende dit navolgende/ te weten:

Protest in den Grave in der Mark.

HOe dat hy op ſijn eigen koſten met krijgsvolk, ſchepen en andere amonitie van oorloge in Holland gekomen was, den Briel ingenomen hadde, en d'eerſte oorſake (naeſt God) was geweeſt. Ook fondament geleid hadde waer door diverſe andere Steden ſo in Holland als in Zeeland van den Hertog van Alva geweken en den Prince van Orangien en hen ſubject geworden waren, ſo dat door dien hem geen kleine eere en recompenſe voor ſijne getrouwe dienſten behoorden beweſen en aengedaen te worden, ſo waſt nochtans dat hy daer af niet alleenlijk niet gerecompenſeert, maer ter contrarie buiten alle maniere van procederen lange gevankelijk gehouden was geweeſt tot in de 7 maenden, en van d'een plaetſe tot d'ander gevoert, en hem ſeer ſmadelijk getracteert ſonder eenig reſpect op ſijn perſoon noch ſtamme te nemen, noch dat ook eenig behoorlijk proces by eenige accuſateur of accuſateurs judicialiter geinſtitueert, vervolgt of geproſequeert was geweeſt, behalven dat by den Staten van Holland ſekere gedichte feiten by forme van accuſatie ſonder eenige concluſie (als na rechte) waren overgegeven, die hy over lange met waerachtige redenen ſeide gedebateert te hebben, en hoe wel ſijne accuſateurs en aenklagers wel behoord hadden met hun ſaken en begonnen proces voort te varen, op dat hy tot expeditie van juſtitie hadde mogen geraken, ſo hebben die van den voornoemden Staten nochtans het voorſz mutilaet proces gelaten onvervolgt, ſulks dat hy om ſijne eere, ſtamme, goede name en fame te defenderen: ook om van der onſchuldiger detentien en onredelijk tractement ontſlagen te worden, ook om dat hy het groot ongelijk niet langer en koſte verdragen, en boven al om niet te komen of gelevert te werden in handen van den vyanden, ſo was hy bedwongen geweeſt van het voorſz Huis in der ſtad van Rotterdam, onder des Princen van Orangien regiment weſende, te komen, om hem tegens alle aenklagers ter juſtitie te preſenteren, en hoe wel hy op ſulker meninge hem menige dagen aldaer hadde gepreſenteert en als noch preſenteerde voor de Raden der ſelver ſtede van Rotterdam, jegens eenen yegelijk hem partye makende, en geen accuſateurs tot dier tijd toe verſchenen en waren, ſo proteſteerde hy, &c.

De Prince van Orangien bemerkende dat ſulke maniere van doen van den Grave van der Mark ſoude ſtrecken om oproer en mutinye te ontſteken onder het volk/ heeft aen de Burgemeeſteren van Rotterdam geſchreven/ dat ſy haer ſouden voegen by den ſelven Grave en hem aenſeggen van zijnen wegen dat hy zijne wapenen en dienaers van hem ſoude ſchicken/ en hem als eenen gevangen by eenige Schutters van Rotterdam laten bewaren. Op 't welk hy den voorſz Burgemeeſteren den 18 Auguſti by monde heeft geantwoord 't ſelve niet van meninge te zijn te doen nochte te gedogen/ gevende daer na zijne antwoorde over by geſchrifte in deſer manieren.

Antwoorde van den Grave van der Mark opten laſt hem gegeven van ſijn geweer af te leggen en ſijn dienaers van hem te laten gaen.

WIlhelm Graef zu der Mark, Vryheer tot Lumme, &c. Heere tot Serrain, Borſſet en Minderleyt, Erfvoocht tot Franchimont, &c. Alſo de Burgemeeſteren en Schepenen van Rotterdam op den 18 deſer maend Auguſti ten bevele van den Prince van Orangien, hun aen ons hebben getranſporteert, ten huiſe daer wy gelogeert zijn, ons van zijnder Excellentie wegen aenſeggende dat wy onſe wapenen en dienaers, tot bewaerniſſe van onſen perſoon behorende, ſouden afleggen en van ons ſchicken en ons als een gevangene by eenige Schutters van Rotterdam te laten bewaren, 't welke wy gehoord hebbende hebben voor antwoorde gegeven en geven mitſdeſen, dat wy niet en konnen geloven den Prince van Orangien aldus rigoreuſelijken tegen ons geaffectioneert te zijn, uit dien dat wy geen ſchriftelijke bevelen en ſien: en ſijn Excellentie altijd verklaerd heeft ons ſijnen gevangen niet te weſen, niet te min deſen aengaende geloof gevende den Regeerders deſer Stede, en des Princen meninge alſo te zijn, ſeggen wy dat ſchandelijk genoeg met ons dus lange geleeft is, dewijle wy in Januario leſt-leden, ſonder cognitie van ſaken, en dat eenige onſer defenſie ter contrarie in recht is toegelaten, wy ſeer confuſelijken voor alle onſe weldaden van onſen Gouvernemente zijn gepriveert, geapprehendeert, en van der eender gevankeniſſe totter anderen als een abject en miſdadig perſoon vervoert en getogen, in welken allen wy tot nu toe den Prince van Orangien, indien hy onſe partye wil zijn, dus lange hebben geobedieert, door welke obedientie wy dus lange zijn gefruſteert, hoe wel wy als weſende een Grave des Rijx, alle nedere juſtitie en de judicatuer

des

des Princen van Orangien niet zijn of waren subject, so de Prince hem niet wijder uit en geeft dan voor een Gouverneur en Stadhouder der Coninklijke Majesteit over de Landen van Holland met zijn aenkleef, sulks dat sijn Excellentie ten respecte van dien, ons niet wyder heeft te gebieden dan na vermogen sijner Gouvernemente, te weten voor so veel de commissie aengaet ons by sijn Excellentie gepasseert, en als voorsz gerevoceert zijnde: hierom heeft sijn Excellentie yet jegens onsen persoon aengaende eenige pretense delicte, ons onbekend zijnde te seggen, en ter respecte van dien ons de wapenen tot versekeringe van onsen persoon dienende, geboden af te leggen: geven wy voor antwoord 't selfde buiten des Princen commissie te zijn, en alleenlijken te concerneren de Hoogheid des Coninklijken Majesteits. Welke Majesteit en so *per consequens*
(F. 315.) den Prince in alsulken voorsz gevalle, wy niet subject en zijn, dan alleenlijken den Roomsen Rijke: so Graven by geen Guberneurs, als niet hebbende *merum & mixtum Imperium* mogen werden geincarcereert veel min gepunieert, en is niet nieuws dat Graven des Rijks voor so vele hunnen persoon aengaet niet zijn subject eenige Gouverneurs, so de Hertog van Alva, hem seggende Generael Gouverneur van alle dese Nederlanden geen Graven of Baroenen, hoe wel wesende vassallen der Coninklijke Majest. sonder expresse commissie, en bevel van sijnder Majesteit heeft derren bestaen te apprehenderen, en sonder rechts-vorderinge te punieren, en desen afgeslagen zijnde, adderen wy dat de Prince ons lange genoeg in bewareniſſe heeft gehad en wy daer en boven ons als noch begeven hebben in der stad Rotterdam, onder des Princen Gouvernemente zijnde, ons aldaer jegens eenen yeder, die ons soude willen beschuldigen ter justitien gepresenteert hebbende, en mochte derhalven sijn Excellentie middeler tijd indien yemand wat jegens ons te pretenderen hadde gehad, recht en Justitie hebben laten geschien, sonder ons so schandelijken te laten priveren van onsen Gouvernemente, en allen onsen goeden en haven, 't welk den Hertog van Alva, sonder train van Justitie tot geender plaetsen en heeft gedaen. Hierom so dikwils gefrusteert zijnde, zijn wy niet van meninge onsen dienaers met hen wapenen van ons te stellen, en ons als een gevangene by niemanden te laten bewaren. En so verre wy ter cause van dien by yemanden met forsigheden souden werden geinfesteert, so seggen wy 't selve uit krachte van onsen goeden recht te willen resisteeren na ons vermogen, en so verre in't selvige doende yemand by ons of den onsen souden mogen werden geledeert: protesteren wy mitsdesen expresselijk 't selve niet te geschieden dan tot defensie onses persoons, Graeflijker eere en gerechtigheid, waer toe wy van allen onsen goeden gepriveert en dus lange in hechteniſſe geweest zijnde, noit hebben konnen geraken, versoekende dese onse beantwoordinge op des Princen pretense gebied, als voren verhaeld, by de Burgemeesteren en Schepenen voorsz, den Prince overgeschreven te werden, overmits eenige Notaris ons dienende uit kracht sijnder officien, met gevankeniſſe werd gedreigt, en derhalven refuseert ons protest te doen. Waerom hebben wy desen met onse hand bevestigt en onsen groten zegel hier op doen drucken, desen 18 Augusti 1573. binnen der stede Rotterdam, en was ondertekent: *Wilhelm* Graef *zu der Mark*, wesende besegeld met des Graven groten zegel daer beneden opgedrukt in roden wasse.

Des daegs daer na heeft hy aen den Prince van Orangien seker memorie gesonden onder zijn hand door Jonkheer Joachim Oetel inhoudende als volgt:

IN den eersten seid de Grave hem seer te verwonderen, dat sijnder Excellentie (vergeten hebbende alle de weldaden en getrouwen dienſten, so in Vrankrijk, Holland, en elders by den Grave sijnder Excellentie bewesen) hem van sommige malicieuse en des Graefs heimelijke benijders, tot alle vyandschap laet inciteren.

Aengemerkt de Grave nooit quaed herte tot sijnder Excellentie gedragen, noch oit tot eeniger tijd sijnder Excellentie aen hem al sulks bevonden heeft, of bevinden sal, hoe wel sommige personen (als boven) eenige woorden by den Grave uit passie en halve desperatie, door sijnder groter benautheid van verscheiden en lange gevankeniſſen, gesproken, ten quaedsten geinterpreteert, en sijnder Excellentie aengebrocht hebben.

Hoopt door dien de voorsz Grave, sulx aen sijnder Excellentie niet verdien heeft, dat hy hem tegens alle redenen partydig soude vallen.

En voor so vele dat sijnder Excellentie soude willen allegeren, de Staten 's Lands van Holland des Graven partye en accusateurs te zijn, denkt den Grave 't selvige niet met wille en consente van de Ridderschap en Generale Staten, maer alleenlijk door particulire personen den name der Staten, tot des Graven verdruckinge misbruikende geschied te zijn, en also den Grave tot sijnder defensien, tegens haer-luiden onwaerachtige versierde feiten, niet hebben willen toelaten, van den welken sommige totten vyanden gevlucht zijnde, hebben alrede hunnen onrechten handel metter daed genoeg verklaerd.

Niet twijfelende sijnder Excellentie soude ook sulx door eene generale vergaderinge der Ridderschap, Adeldoms, grote en kleine Steden deses Lands, metter waerheid bevinden.

Dat men den Grave eenig dink van Zeeroverie (als sommige doen) meint op te leggen, denkt de Graye sijnder Excellentie wel beter te weten.

En aengaende het forcement van een dochter in den Briele, is den Graef 't selve alleenlijk by malicieuse en heimelijke benijders, onwaerachtelijken na geseid, wilt ook alsulks rechtelijk, so hy alrede begost heeft, vindiceren, en hem gantschelijk des voorsz feits verdedigen.

En na dien de Edele en gemene Staten, lest tot Leiden met malkanderen geconcludeert hadden, den Grave uit den Lande te laten vertrecken, is 't selve des Graven begeerte over lange geweest, begeert en wenscht ook al noch niet anders, dan met vriendschap van sijnder Excellentie, en den Staten uit desen Landen te vertrecken, hopende 't selve hem niet en sal geweigerd worden, tot Rotterdam desen xix. Augusti 1573.

Wilhelm Graef zu der Mark.

De Prince van Orangien heeft dese memorie gesonden in de Staten van Holland op hen-luider vergaderinge/ en dewijle hy hem principalijk scheen te beroepen opte Ridderschap en Edelen/so hebben de Edelen aldaer present/namentlijk de Heeren/Otto van Egmont/van Warmont/Does/Bentheuisen en Assendelft geadviseert den 14 Septembris anno 1573. dat men den Graave van der Mark soude doen aensegen/dat sy de questien tusschen hen-luiden wesende/ en voor so vele 't interest van 't gemeen Land aengaet/ te vreden zijn terstond in Justitie te doen termineren/ ten ware mijn Heere de Graave liever wilde verstaen tot submissie/of de sake in 't vruntlijk doen handelen. Dit is voorts also seker tijd blijven staen/sonder datter yet voorders in gedaen is geweest.

D'oorsake waerom hy niet en werde voor recht beklaegt nochte ter Justitie gesteld/en was niet om datter geen stoffe en was tegen hem/want de informatien die de Staten hadden doen nemen van zijne handelingen gedurende zijn Gouvernement/vrachten seer vele lelijke acten mede/maer sy vonden niet raedsaem om verscheiden oorsaken daer over sodanige straffe te doen/ als sy meenden dat hy wel verdient hadde. Hy werd onder andere beschuldigt en overtuigt hem vermeten te hebben dat hy wel 3000 soldaten en 80 schepen van oorloge tot zijnen willen hadde daer hy de Staten mede soude konnen na zijn pijpe doen dansen/dat hy de Staten als sy in zijn onbillik voornemen niet en konden consenteren/voor verraders en schelmen hadde gescholden/dat hy seer tyrannelijken metten inwoonderen des Lands hadde gehandelt tegen zijne commissie en eede/dat hy sonder forme van proces vele Religieuse en Geestelijke personen/en andere onschuldige goede luiden hadde omgebracht en doen om-

Waerom de Graave van de Mark beschuldigt wert.

vrengen/

brengen / jegens zijn eed en commiſſie / daer door ook vele goede luiden / goede Patriotten zijnde / het Land hadden moeten verlaten. Dat hy de Pater van Sinte Aechten ſo lelijken hadde doen ombrengen ſonder eenige reden of forme van Juſtitie te gebruiken / en ook eenen Heer Jooſt Tol tot Leiden / dat een goed vroom man en goed Patriot was / hadde doen hangen / en meer andere hadde doen ſterven. Dat hy vele extorſien gedaen / en de zijne ongeſtraft hadde laten doen / dit zijn wel de principaelſte beſchuldigingen die ik heb konnen vernemen. Zekeren tijd hier na heeft hy hem ſtilſwijgende uit Rotterdam verſteken / ſonder dat men wiſt waer hy hem hadde begeven / daer wert uitgeſtroit dat hy in meninge was / de afgedankte en andere vrybuiters die noch by de Zee mochten zijn aen hem te trecken / en mette ſelve te beſchadigen en aen te vallen / ſo wel de Hollandſe en Zeelandſe ſchepen als andere / de Prince van Orangien en de Staten waren daer in ſeer bekommert / vreſende dat de Landen daer door in grote ſchade en kommer mogten komen / waer om de Prince ſulx alom daer zy meenden ſulks voorderlijk te mogen geſchieden geſchreven hebben / belaſtende datſe over al goede wacht houden ſouden / en wel ſcherpelijk na trachten / ook met eenige ſchepen den voorſz Grave met zijne complicen en adherenten volgen en ſoeken / en ſo verre doenlijk ware om hem te bekomen / hem in goede verſekertheid te houden / en ſonderlinge mede Capitein Eloy / die geſeid werde den Grave gewacht en veel ongeregeltheids voorgeſteld te hebben / deſe brieven / daer van ik eenige principael geſien hebbe / waren gedateert den 16 Octobris anno 1573. en by den Prince ondertekent en lager Bruning, doch dit gerucht is daer na valſch bevonden / ſo den Grave wederom te voorſchijn quam. Ten leſten is hem in May anno 1554. conſenteert met alle ſijn goederen te mogen vertrecken / en is los gelaten door tuſſchen-ſpreken van den Prince / en dit in aenſchou van den Huiſe daer af hy geſproten was / zijnde het langduirig aenhouden zijns perſoons hem gerekent in ſtede van ſtraffe / die hy mocht hebben verdiend / doch is de kenniſſe en judicature van den ſake en differenten tuſſchen hem en den Staten gereſen / tot zijnen keure geſtelt aen de Cameren van den Keyſerrijk / dan en hebbe niet gehoort datter eenige proceduren na gevolgt zijn / alſo is hy vertrocken uit Holland met alle zijn bagagie en goederen.

e Gra- van r Mark elt uit olland.

ALs de Grave van der Mark eerſt tot Delft gevangen was en dattet ſelve by de vyanden verſtaen was ſonder datſe de rechte oorſake van dien wiſten / hebben ſy nochtans geſocht daer mede haer profijt te doen / want de Grave van Boſſu hebbende ſekeren ſoldaet gevangen / die men ſoude doen hangen / heeft den ſelven het leven geſchonken / mits dat hy beloofde eenen brief te brengen aen eenen Hugo Janſz Burgemeeſter tot Delft / dan de ſelve ſoldaet bracht den brief aen den Heere van Batenborch / die de ſelve geopent en geleſen heeft / ſendende de ſelve voorts met alder diligentie aen den Prince van Orangien binnen Delft by den ſelven bode. d'Inhouden des briefs was in

» ſubſtantie : Hoe dat hy verſtaen hadde datter grote
» tweedracht in Delft was / waer over de Grave van der
» Mark gearreſteert ſoude zijn / 't welk hem boven ma-
» ten aengenaem was geweeſt te horen / verſoekende
» voorts dat de voorſz Burgemeeſter (continuerende in
» zijnen getrouwen dienſte tot den Coninck) ſoude ſien
» den Prince mede te verſekeren en te ſenden in het leger
» voor Haerlem / aenbiedende daer toe alle aſſiſtentie /
» men ſoude hem en alle die daer toe ſouden behulpig
» zijn liberalijken recompenſeren / en alle voorgaende
» delicten en miſdaden ſouden geheel vergeven en verge-
» ten zijn. De Prince deſen brief geleſen hebbende werd
daer van eerſt verſchrikt / niettemin hy heeft den voorſz Burgemeeſter metter daed by hem doen komen en hem den voorſz brief voorgeleſen / ſeggende : Burgemeeſter ik en hadde u ſulx niet toe betrout / waer op hy antwoorde : Genadige Heere ik en kan niet gebeteren dat de Grave van Boſſu aen my ſchrijft / maer God weet dat myn hert oprecht en goet is / om u Excellentie en de gemene ſake dienſt te doen. De Prince ſeide : het geeft my nochtans geen klein na-denken dat hy meer aen u dan den anderen ſchrijft / niet te min indien u hert goet is / ſo antwoord deſe miſſive alſo dat wy Boſſu door u ſchryven mogen al ſodanige lagen leggen dat wy heim in handen krijgen mogen / gelijk ik u wel ſeggen ſal : maer hy gaf voor antwoorde dat ſijn conſcientie ſulks niet en vermochte / daer op de Prince wederom ſeide dat de conſcientie van Judith wel vermocht hadde lijf en leven te haſarderen om den tyran Holofernes en Gods vyanden te vernielen / en ſo de voorſz Burgemeeſter niet en antwoorde na des voorſz Princen ſinne / heeft hy hem doen verſekeren en in zijn huis bewaren.

)raetty, van n Gra- van oſſu.

). 316.)

In des Graven van der Marks plaetſe heeft de Prince van Orangien tot zijn Luitenant Gouverneur en Overſte Veltheer gekoſen en commiſſie gegeven Willem van Bronkhorſt en van Batenborch, Vryheere tot Batenborch en Steyn, &c. Deſe heeft hem terſtond wederom by het krijgsvolk en in 't leger van den Prince gevoegt.

De Heer van Baten- burg krijgt commiſ- ſie in plaetſe van den Grave van der Mark.

DUs lange geſwegen hebbende van die van Haerlem dunkt my nu tijd den leſer voorts te verhalen 't gunt aldaer uitgerecht is geweeſt. Die van Haerlem hebben dagelijks uitgevallen om te betonen de couragie die ſy hadden en datſe voor haerder vyanden wreedheid geen verſchrickinge en hadden / daer jegens de Spangiaerden haer beſte deden om de Stad en vorgeren te krenken. Den 16 January hadden de Spangiaerts een hooft uit hare Schantſen over het Blokhuis gworpen alwaer ſy luiden eenen brief op geſchreven hadden : Dit is het hooft van Capitein Philips Coninck die u met 2000 ruiters of mannen ſoude ontſet hebben / welke ſchamperheid die van binnen wederom met groter vilanie betaelden / ombrengende twaelf gevangens / te weten : drie Soetelaers van Amſterdam / een Wael en acht Hoogduitſen die ſy deden hangen en 's nachts daer na / de dode lichamen afgelaten zijnde / hebben elf van den ſelfden hoofden in een tonne gepakt / hayr en baert op zijn Geus afgeſneden zijnde / en dat van 't Bolwerk af na des Spangiaerts Schanſe geſmeten / en eenen brief op het vat geplakt / daer in geſchreven ſtond : Draegt deſe hoofden den Hertog van Alva voor den tienden penninck / waerom hy deſe belegeringe voor de Stad begonnen heeft / en alſo hy terſtond niet en was betaeld / ſo ſenden wy hem het elfde voor interest of fret / ſo dat hy hem niet en heeft te beklagen. Deſe moetwilligheid aen beiden zijden heeft velen niet behaegt. Vele ſchermutſingen en uitvallen geſchiedender dagelijx / daer ſomtijds eenige van d'eene en ſomtijds van d'andere zijde dood bleven en vele gequetſt. Die van Haerlem ſloegen altemet ook eenige Schantſen op van de vyanden. Als onder andere den 17 January de Schantſe buiten Schalkwijker-poorte te Ruſtenburch / alwaer ſy een vaendel met drie trommelen mede in de Stad brachten en de Duitſe aldaer leggende meeſtendeel dood ſloegen metten Vaendrager. De gevangenen die aen beide zijden werden gekregen / werden meeſt al gehangen / van gelijken werdender ook vele mijnen by den Spangiaerden gegraven / maer die van Haerlem waren ſo voorſichtig dat ſy hare vyanden daer in ineeſt voor quamen / en dikwils de Spangiaerden deden ſpringen dat de hoofden / armen / benen en andere leden in de lucht vlogen / welk erbermlijk om ſien was. Sy waren ook ſeer ſtout om den vyanden aen te vallen en te beſchadigen / ſy liepen dikwils uit in brande ſteken- de de tenten en hutten haerder vyanden / ſo haeſt de Veſten en Bolwerken van de Stad door het grof geſchut of mineren werden geraſeert / ſo werden de ſelve terſtond met ſulke neerſtigheid en blijt wederom gerepareert en verbetert dattet meer dan wonder was / ook als de Spangiaerden het Blokhuis aen de Crupspoorte in hadden en aldaer genoegſaem meeſter van de Veſten waren / hebben ſy luiden aldaer eenen nieuwen binnen-wal gemaekt in de maniere van een halve

Wat die van Haerlem doen.

Moetwilligheid aen beiden ſyden.

Moetwilligheid van de Haerlemſe ſoldaten en vorgeren.

Maen /

Die van Haerlem maken een halve Maen voor de geraseerde Vesten.

Maen / veel hoger / breder en sterker dan de voorste was / welke met beide de einden respondeerde in de oude Wal / aen de westzijde ontrent Craynest / en aen de oostzijde ontrent half wegen St. Jans Poorte / op elke zijde met een sterk / hoog Bolwerk / wesende 't selve by na 100 passen lang van den eenen einde totten andere / 't welk met sulken blijt en goedwilligheid begonnen werd / so wel van den Burgemeesters / Capiteinen / Bevelhebbers / Schutters / burgers / soldaten / vrouwen / jongers / oud en jonk / rijk en arm / dat hem niemand de meeste of minste en absenteerde / en hadde sodanigen voortgank / dattet te verwonderen was dat sodanigen swaren werk in so korten tijde mochte gemaekt werden / want het was wel twe bademen breed / sulks datmen hier bevond 't spreekwoord waer te zijn.

Dat veel handen en eendrachtige sinnen vroet
Maken groot en swaer werk licht en goed.

HIer en dient ook niet verswegen hoe dat die van der Stad den 25 Martij ontrent ses Vaendel soldaten met veel borgeren de Water-poorte uitgetogen zijn / en ontrent 200 mannen de Zijl-poorte uit / en is ook een jacht met sekere schuiten den boom uitgevaren en hebben also hare vyanden tot drie of vier verscheiden plaetsen overvallen en van de selve ontrent 7 of 800 verslagen / behalven dat syder vele quetsten / en verbranden over de 300 tenten / hebben ook die van der Stad van de vyanden gekregen zeven stucken velt-geschuts / te weten: vijf dubbelde bassen en twe metalen stucken / met veel buspoeder en noch negen vaendelen / en ontrent dertig paerden / veel koeyen en kalveren / klederen / mantels / silveren schalen / ringen / vergulde morrioens / en ontallijke vele rustingen / roers / rapieren / sulks datse een seer grote buite in der Stad brachten / en verloren in dese victorie niet meer dan acht of negen mannen / onder de welke mede geschoten was een kloek en vermaerd Wals Capitein genaemt Derdeyn. Het genomen geschut mette veroverde vaendels / stelden sy tot een teken van so geluckigen victorie op de Vesten / want het niet veel gehoord noch gesien is dat den uitval in eenige belegeringe so wel gelukt is / dat de belegerden stucken geschuts van hunne vyanden hebben bekomen en in der Stad gebracht / de Duitsen door dese onvoorsiene overvallinge verbaest zijnde / versochten aen Don Frederico dat hy hun eenige Spangiaerden tot assistentie in haer quartier wilde geven / die hen / op datse haer quartier niet en souden verlaten / sond de Compagnie van Capitein Martijn de Rason.

Uitval van de Haerlemse borgeren en soldaten.

DJe van der Stad wetende dattet haer lijf / goed en leven koste / en lieten niet achter al dat dienen mochte tot henluider beschermínge en krenkinge haerder vyanden / so dat de Spangiaerden een schrik hadden om yet op de muren en tegen die van der Stad te bestaen / nochtans ist geschied den lesten January / door onachtsaemheid der geene die de schiltwacht hielden en slaperig waren / dat die van buiten haer voor den dageraet alle gereet hadden gemaekt in stilten / en waren haerder vele in de half afgeschoten Sinte Jans poorte en andere plaetsen gekomen / al eer die van binnen der Stad 't selve ontwaer werden / en waren ook veel van die van buiten gekomen van onder 't Blokhuis en de afgeschoten Bolwerken van de Cruyspoorte / onder de haegdoren lanks de Vesten van de Cruyspoorte tot Sint Jans poorte toe also het ys doen geheel sterk was / en hadden haer de andere wel in orden gestelt met 18 of 19 Vaendelen / so Spangiaerden / Duitsen en Walen om die storm te doen om de Stad t'overwinnen / en hadden 't voordeel van de poorten en wallen al ingenomen / eer de soldaten of schutters daer ontrent zijnde / dat gewaer werden / maer als nu den dag begonst aen te komen / so zijn die van de wachte daer ontrent gewaer geworden dat de vyanden de poorten en wallen in hadden / daerom sy niet meer dan in 't eerste vijftig of t'sestig sterk met sulken moet en courage tot den vyanden ingeballen zijn / schietende seer dapperlijk onder de vyanden en alarm roepende / dat sy den vyanden belet hebben voorts te gaen en hare victorie te vervolgen / daer door de gehele Stad tot verderfve verwekt zijnde / so is elk met zijn wapenen na de wallen gelopen daer het perijkel was / daer is seer gevochten / die van binnen om de muren en vesten te beschermen en hare vyanden te verdrijven / en die van buiten om de victorie die sy na by achten te zijn / te verwerven: maer die van der Stad hebben met sodanige dierigheid des gemoets gevochten datse haren vyand gedwongen hebben te wijken met haerlieden grote schade / principael aen de Cruyspoorte alwaer de Spangiaerts het Bolwerk ingenomen hadden / en met open Vaendels in slagorden stonden om aen te vallen / maer die van der Stad hadden 't selve Bolwerk te voren ondergraven / en sommige tonnen buspoeder daer in gesteld / derhalven sy luiden in desen nood zijnde 't vier daer in geworpen en aengesteken hebben / sulx dat het Bolwerk met groter kracht door 't geweld des buspoeders in de lucht geblogen en gesmeten is / met alle de gene die daer op stonden / daer ontallijk veel volks van de soldaten van buiten bleven / en armen / benen / ja gehele lichamen en stucken in de lucht blogen / het welk seer verschrickelijk om sien was / en de vyanden so verbaert en verschrikt maekte / datse niet voorder en dorsten komen. In dese storm werd van die van binnen geschoten Hopman Lambrecht van Wiertenburch / daer hy korts van storf. En aen de zijde van den vyand bleef dood een Sergeant van den Heere van Billy met meer dan 300 van de beste soldaten / Don Rodrigo de Toledo kreeg een musquetschote in het dirte van sijn been / en onder sijn dye twe steken en een in sijn aengesicht met pijken / de Capiteinen Don Diego Peres / Steven Illaves / Lorenco Perea Portugijsen / en Don Alonso Mugnos naturel de Murtia bleven daer al dood. Terwijlen die van buiten aldus stormden aen de Cruyspoorte / en Sint Jans poorte / so zijn de Schalkwijker poorte ingekomen ontrent 170 sleden met Rogge en andere victualie / die geconvoyeert werden uit des Princen leger met 300 haekschutten en t'seventig paerden het Haerlemer Meer over / sulx dat de blijdschap van die van binnen dubbelfout was. Hoe wel daer een Cornet van 's Princen volk werde gevangen en eenige van de soldaten die het convoyeerden dood bleven.

Storm op Haerlem.

Een bolwerk van der stad by den Spangiaerden ingenomen / springt met de Spangiaerden in de locht.

De Spangiaerden dese nederlage voor Haerlem geleden hebbende / en siende datse niet en konden beletten datter dagelijks volk en sleden met victualie in der Stad quamen tot hen-luider versterkinge en verversching / so warender vele van advijs dat men 't leger behoorde op te breken / seggende dat als het leger noch op zijn beste was / sy de Stad seer weinig hadden konnen beschadigen / datter nu veel min apparentie toe was / nu het leger so geswakt was / en dat de vyanden seer versterkt waren / en datse so vele kloeke ervaren soldaten hadden / de welke hare goede courage dagelijks toonden en obstinaet bleven om de Stad te beschermen / dat het boven dien so harden en kouden winter was / dat het onmogelijken was voor de soldaten te mogen aldaer in 't velt harden / daer die van binnen in de huisen wel waren geaccommodeert / en voor de hare gansch geen commoditeit en was / Don Frederico opposeerde hier tegen / als sulken last van sijnen Vader niet hebbende / sustineerde dat de meeste swarigheid van de belegeringe over was / dat hy alle ure was verwachtende verversching van volk so wel van Spangiaerden / Walen als Duitsen en Nederlanders / gelijk ook onlange daer na geschiede / want de Hertog merkende dat hier aen was hangende sijne gehele reputatie en eere / lichte aen allen zijden de Garnisoenen op die hy eenigsins elders konde missen / en sondse al na den leger voor Haerlem / sulx dat de belegeringe gecontinueert werde met gemene bewilliginge van alle de Overste aldaer wesende / de Hertog van Alva sond ook expresselijken Don Bernardino de Mendossa van Nimmegen aen Don Frederico sijnen sone in den leger voor Haerlem / dat hy het leger niet en soude opbreken voor de Stad en was gewonnen / of hy en soude hem voor sijnen soon niet kennen nochte hou-

Berdinge om het leger voor Haerl. op te lichten.

De belegeringe werd continueert.

houden / en of mocht gebeuren dat hy aldaer ſtorve ſo ſoude hy ſelfs in perſoon komen / en de belegeringe continueren. De Hertog hadde hem ook belaſt goede informatie op als te nemen / gelijk hy dede / daer van hy den Hertog volkomen rapport dede / ook mede datſe geresolveert waren de belegeringe te continueren / en alle armoede en moeiten goedwilliglijken te verdragen / op hope van recompenſie als de Stad ſoude ingenomen zijn / daer na heeft hy den voorſz Don Bernardino na Spangien geſonden om den Coninck van alle de gelegentheid en den ſtaet van 't leger en van 't Land te informeren / dewelke de ſelve reiſe wel voorſpoedelijken dede en maer ſes weken uit was / en tot Nimmigen met goede proviſie van penningen arriveerde / ſo hy ſelfs ſchrijft / de Coninck hadde ook belaſt aen den Groot Commandeur van Caſtilien / doen ter tijd Gouverneur van Milanen / dat hy in 't Nederland ſoude ſenden 25 Vaendelen Spangiaerden.

Wat ſe van Zeeland doen.

DEwijle Don Frederico voor Haerlem lag / ſo hebben die van Zeeland niet geſlapen om den Hertog van Alva alle afbreuk te doen. Sy hebben de Zee met hare ſchepen ingehouden en vele kloeke feiten bedreven / onder andere hebben ſy op eenen nacht geweeſt voor Antwerpen / en hebben daer eenige ſchepen die daer aen de kaeye vaſt lagen de ketenen aen ſtucken geſlagen en ſchepen in Zeeland gebracht / ſy hebben ook met hare ſchepen de ſtad van Middelburg en het kaſteel van Rammekens of Zeeburg ſterkelijken belegert en ſeer benaut. De Hertog van Alva heeft tot diverſe tijden geſocht de ſelve te ontſetten en victualieren. Monſdragon na dat hy de ſtede van der Goes hadde ontſet in October 1572. was binnen Middelburg getogen en heeft de ſtede geſterkt en doen voorſien. Sanchio d'Avila, Gouverneur van den kaſtele van Antwerpen hadde laſt om een Vloot ſchepen toe te maken en Middelburg te victualieren. Deſe heeft sekere ordonnantie gemaekt om te onderhouden over alle de ſchepen van oorloge toegeruſt om na Zeeland te zeilen / tot aſſiſtentie van die van Middelburg en andere plaetſen in Walcheren / zijnde noch onder de ſubjectie van den Hertog van Alva. Als hy nu gereed was ſo is hy met 56 ſchepen ontrent den 19 of 20 February 1573. na Zeeland toe gevaren / maer ſy werden van de Zeelanders ſo onthaelt dat meeſtendeel de kleine ſchepen daer bleven. De Zeelanders waren ſo op de Spangiaerden verbittert dat ſyſe al over boord ſmeten die ſy kregen / ſonder te rantſoenen en aen te ſien van wat ſtaet en qualiteit die waren / de grote ſchepen quamen met groot perijkel wederom tot Antwerpen. Van deſe victorie was den Prince van Orangien ſeer verblijd / en ſchreef den 23 February de ſelve over den Raed van Holland / met laſt om de selve tijdinge voort aen allen ſteden en plaetſen in Holland over te ſchrijven / ten einde het volk vermaent ſoude werden God almachtig grotelijk te loven en te danken / en voorts hertelijk te bidden dat God hare ſaken tot een goeden einde wilde brengen / op dat ſy eens na ſo vele afflictien tot een goede en vaſte vrede mochten geraken.

De Zeelanders behalen victorie over zee gen Avila.

Den laetſten February 1573. heeft Sanchio d'Avila meer ſchepen toegeruſt hebbende en onder andere een groot Engels ſchip / dat daer van de Laken-vlote aengehouden was / de ſake noch eenmael willen wagen om die van Middelburg te victualieren / en is met een noord-ooſten wind tuſſchen Borſſele en het Aerden Bolwerk van Walcheren gekomen / alwaer des Coninx en des Princen ſchepen dapperlijk tegen den anderen ſchoten / een van des Coninx ſchepen genoemt den Eliphant / daer de Heere van Blicki / een treffelijk Edelman uit Henegou op commandeerde / werd van Capitein Groeneven en Capitein Everkitte / en noch een oorlog-ſchip aengeklamt / beide de ſelve Capiteinen met veel van haer volk bleven daer dood / als ook mede Capitein Cloot / doch het ſchip den Eliphant werd noch vechtenderhand van de Vliſſingers ingenomen / die dood ſloegen al datter op was / de Heere van Blicki met al ſyn volk bleven daer dood / een ander ſchip genaemt het Land van Beloften / zeilde tegen het Aerden Bolwerk / daer des Coninx ſoldaten in lagen / aen land / dies niet tegenſtaende heeft Jooſt de Moor 't ſelve met een grote couragie aengeklamt en 't ſchip vermeeſtert / het Bolwerk werd verlaten / door dien eenig volk uit Vliſſingen over land na 't ſelve marcheerde / noch vier andere ſchepen des Coninx geraekte op een plate of ſand / genaemt het Nat-gat / aen de grond / en werden alle vier van des Princen volk verovert / daer onder was het grote Engelſe ſchip / en noch een groot ſchoon ſchip genaemt de Heude-barke van Roſendael / een deel van het volk van deſe vier ſchepen meenden het te ontkomen vluchtende met de roey-boots na het Land toe / maer ſy werden van des Princen ſnaikzeilen overzeilt / en verdronken alle t'ſamen / ſulx datter ſes grote ſchepen wel met geſchut en victualie voorſien verovert / en na Vliſſingen gevoert werden / de andere werden gebergt onder 't kaſteel Rammekens / behalven een dat aen de grond zeilde tuſſchen het derde bolwerk en het kaſteel / d'welk van de Spangiaerden ſelfs verbrand werd op datter de Vliſſingers geen genot af ſouden hebben / in dit gevecht zijn van des Coninx volk ontrent 800 man dood gebleven / Charles de Grenet des Heere van Werps broeder werd gevangen tot Vliſſingen gebracht even wel heeft Sanchio d'Avila de ſtede van Middelburg en Arnemuiden met het kaſteel Rammekens voor die reiſe eensdeels geprovviandeert / hoewel met ſeer grote ſchade en verlies.

Des grote oorlog-ſchepen des Coninx door des Princen ſchepen genamen en na Vliſſingen gebracht.

De Prince van Orangien ſeer belaſt en bezwaert weſende mette belegeringe der ſtad Haerlem / dede aen allen zijden ſijn beſte om de vyanden alle afbreuk te doen en de toevoer van victualie te beletten / hebbende tot dien einde een leger geſlagen tuſſchen Haerlem en Leiden in een dorp Saſſem genaemt / daer ſy hen beſchanſt hebben / en aen d'ander zijde hadde de Gouverneur van Noord-holland Sonoy een deel krijgsvolk by den anderen vergadert / en de ſelve gelegert in een dorp buiten Alkmaer Egmont genoemt / maer ſo ſy aldaer geen of immers ſeer weinig paerden hadden / ſo quamen de vyanden met haer ruiterye dagelijx voor de ſchanſen en dorpen daer ontrent / ſonder dat ſpluiden 't ſelve wiſten te beletten. Den 16 January ſo hebben de ſelve ruiteren geweeſt tot Uitgeeſt en hebben 't ſelve dorp wel half verbrand en wel ontrent 60 of 70 boeren vermoord en dood geſlagen / ook hebben ſy de dorpen van Caſtricum / Limmen en Backum geplundert en dagelijx den huiſluiden grote ſchade gedaen.

De ruiterie van Don Frederico doen den huiſluiden grote ſchade.

Het was dit jaer eenen ſeer harden en konden winter / dies niet jegenſtaende heeft Don Frederico de belegeringe voor Haerlem al gecontinueert / waer door dat ſeer grote armoede geleden werd en vele ſieken en kranken in 't leger waren door koude en ongemak. Onder anderen Don Diego de Carbaial gequetſt zijnde / ſtorf aldaer / van gelijke de Heere de la Creſſonnere / die Lieutenant Generael was van 't geſchut / in wiens plaetſe quam Valentijn Perdieu Heere van la Mote. De Prince van Orangien verhoopte dat ſo wanneer het ſoude tuſſchen vrieſen en dooyen zijn / dat zy 't als dan noch quader ſouden hebben / ſo alle of meeſtendeel van haer victualie van Amſterdam moeſt komen langs den dijk die men dan qualijk ſouden konnen gebruiken / gelijkmen men 't water dan ook niet en ſoude konnen gebruiken: maer Don Frederico heeft alle deſe armoede zijns volx niet geacht / hy wilde meeſter over Haerlem weſen al ſouden ſy alle daer voor ſterven. Het ſpeet hem ſeer dat een ſo zwacke ſtad / hem ſo veel te doen gaf / daer hy ſich vermeten hadde dat hy deſelve in acht dagen in zijn geweld ſoude hebben / maer ſiende nu dat hem zijn hope was gefaelgeert / ſo achte hy 't een eeuwige ſchande dat hy daer af ſcheiden ſoude / derhalven geresolveert zijnde ten uitterſten te volherden / ſocht hy alle middelen om die van Haerlem te krenken. Hy dede tot Amſterdam gereed maken vele ſchepen / ſchuiten en galeykens / om als de voorſt over ſoude weſen daer mede de Haerlemer Meer in te nemen / om alſo die van Haerlem alle toevoer

(F. 318.)

van victualie te benemen. De Prince van Oranghien daer tegen dede van gelijken tot Leiden / Delft / der Goude en elders / om de voorsz Meer in te mogen behouden om die van Haerlem van dier zijde altijd te mogen ontsetten en victualieren. Hy schreef niettemin aen den Gouverneur van Noord-Hollant den 28 January / aengesien de saken van oorloge hazardeux zijn en dat hy noch onseker was hoe dattet met Haerlem soude mogen vergaen / dat Sonoy daerom of het anders mocht vallen als wel / hy hem in tijds soude versekeren van eenen sekeren ingank en toevlucht met zijne knechten binnen Alkmaer / gemerkt apparentelijk de selve Stad den eersten stoot soude hebben te lijden. Schreef hem van gelijken om te beneerstigen tegen het eerste open water / schepen gereed te doen maken om den vyand alle af breuk van provisande te doen: de meninge van Sonoy was dat de Prince soude sien met het eerste open water met alle macht een bolwerk in der haest te maken op den hogen dijk / tusschen Haerlem en Amsterdam ontrent het huis ter Hert / daer het Y en de Haerlemer Meer door sekere sluisen in den anderen lopen / en meende 't selve wel doenlijk te zijn / mits den dijk in der haesten op sekere plaetsen doorstekende / maer den tijd beweest 't selve niet doenlijk te zijn / anders en soude men den vyand geen meerder afbreuk hebben konnen doen. Het krijgsvolk van Sonoy tot Egmont en elders leggende / waren seer moedwillig en hy hadde genoeg te doen om de selve in bedwanck te houden: de Prince van Orangien schreef ook aen den Capiteinen en Bevelhebberen / dat sy haer volk toch in goeder disciplijn souden houden / op datter geen inconvenienten door en souden geschieden / maer de Hopluiden waren selfs so tot roberie gewent (also de meestendeel Zee-rovers waren geweest) datse qualijken eenigen dwang konden lijden. De voornoemde Sonoy hadde Hopman Michiel Crok die vele moedwilligheid hadde bedreven so in de steden als in de dorpen daer hy gelegen hadde / vermaent dat hy soude sulx moeten laten of dat hy daer in andersins soude moeten versien en hem doen straffen: hy beloofde grote beternisse / dan behielt zijne beloften niet lange / want komende hier na op Langedijk / en heel dronken wesende heeft hy aldaer eenen Pape schendelijk zijn neus en oren af gesneden / en aen zijn paerts steerte gebonden en voorts doorstoken / waer over de Lieutenant / Vaendrich en Bevelhebbers selfs klaegden aen den voorsz Sonoy / protesterende dat sy niet en wilden langer onder sulken Hopman dienen / waerom de voorsz Sonoy hem dede vangen en informatie nemen van 't voorseide feit / en is daer na selve tot Schagen gekomen en heeft het Vaendel doen vergaderen / en in den Ring zijnde / verhaelde hy vele feiten des voorsz Croks die hy lange op hope van beteringe geduld hadde / hoewel hy hem dikwils hadde gewaerschouwt dat hy hem daer over soude moeten straffen so hy niet af en liet / dat hy boven dien noch onlanx so schendelijken moord hadde begaen / de welke hy niet ongestraft en konde laten / en dat hy van meninge was de selve dadelijken alhaer in den Ring te doen doen / in haerluider alder presentie en tot exempele van andere. De Lieutenant / Vaendrich / Bevelhebbers / Adelborsten en gemene soldaten bekenden wel dat de sake niet ongestraft en behoorde te blijven / ja begeerden ook dat de straffe soude geschieden / maer baden den Oversten alleenlijk dat hy de straffe wilde doen stillekens buiten haerluiden presentie / also hy haerluider Hopman was geweest / 't welk also gedaen werd / want den tienden of elfden February dede hy hem onthoofden / in den voorhof van den huise van Schagen.

Hopman Michiel Crok vermoort een Pape.

Hopman Michiel Crok word onthoofd.

De Hertog van Alva siende de Haerlemse belegeringe so lange durende en dat de selve so hostelijken viel / heeft willen besoeken of hy door andere middelen en practijken niet en soude konnen eenige steden in zijn geweld krijgen / heeft daerom aen die van Amsterdam geschreven sekeren brief by forme van pardon / om voorts gesonden te worden aen de andere steden van Hollant gelijk die van Amsterdam gedaen hebben / sulx dat de Prince van Oranghien daer van eenige copien in handen gekregen heeft: de voorsz missive / was luidende aldus:

Missive van den Hertog van Alva / beroerende pardon den steden die van selfs haer komen overgeven.

DOn Ferdinando Alvares de Toledo, Hertog van Alva, Marquis van Coria, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael. Lieve besondere, eenen yegelijken is kennelijk, dat de Conink onse genadige Lief heer de goedertierentste en genadigste Prince is die men soude mogen vinden, nochtans hebben de rebellen hen beste gedaen met leugenen en valse persuasien, vele Steden van herwaers-over een twijffel daer af te maken en in 't hooft te steken, om die tot hen en uit de gehoorsaemheid sijnder Coninklijke Majesteit te trecken, als sy gedaen hebben, dies men nochtans de waerheid (so die gemeenlijk haer altijd ontdekt) gesien heeft in 't gene men gedaen en gehandelt heeft metten Steden in den Landen van Gelre, Vriesland, Overysel en Utrecht, die af gevallen waren en van selfs, en onbedwongen wederom hen begeven en gestelt hebben in de gehoorsaemheid sijner Majesteit, dewelke noch eenige borger of inwoonder der selver niet geroert en heeft, maer laet die in haren wesen en staet, genietende en gebruikende haer goeden en andere dingen gelijk als sy waren voor haer af vallen, en is alleenlijk rigeur gebruikt geweest tegens de Steden die demonstratie gedaen hebben van defensie en weer te bieden en doen, en gelijke gratie als boven zijn wy ganssch gemeint te bewijsen alle andere Steden van Hollant die ook also selfs sullen komen hen wederom geven en stellen in de gehoorsaemheid sijner Coninklijke Majesteit sonder te verwachten de komste der selver heyrkracht: 't welk in naem en van wegen sijner Coninklijke Majesteit wy hen allen vastelijk geloven en toeseggen by desen. En hebben u daer af wel willen adverteren, ten einde gy sulx voorts te kennen geeft den Steden daer uwes bedunkens hope soude zijn, dat sy hen souden reduceren, hen daer-en-boven vermanende en exhorterende de tegenwoordige occasie waer te nemen, sonder die te laten voorby gaen en verliesen en weder te keren in de gehoorsaemheid die sy schuldig zijn sijner Coninklijke Majesteit haren natuurlijken Prince en Heere, wiens genade en gratie zy met alle burgers en inwoonders der selver, hen komende presenteren binnen 15 dagen na ontfang van uwe insinuatie ontfangen sullen werden, sonder der dingen die gepasseert zijn tot genen dagen te gedenken of vermanen: 't welk gy hen wel moogt vastelijk toeseggen, en hen des versekeren van onsen wegen, nadien wy u geloven en versekeren by desen brief by ons ondertekent, dat sulx also sal geschien en gehouden werden sonder eenige faute of contraventie, hem daer-en-boven remonstrerende hoe grotelijx sy dolen indien sy vermeinen des Coninklijken Majesteits macht te mogen wederstaen, en hoe qualijk het hen sal vergaen, so verre sy hartneckig blijven en de selve macht sullen willen versoeken en experimenteren. Lieve besondere, God zy met u. Geschreven tot Nimmegen den 10 dag February 1573. *Stilo curiæ.* Ondertekent *Fernando Alvares, Duc d' Alva.* Noch lager *Berty.* De superscriptie was dese: onsen lieven besonderen, Burgemeesters, Schepenen en Regeerders der Stede Amstelredamme.

De copie van de voorsz missive hier en daer in verscheiden Steden gesonden by die van Amsterdam nessens hare brieven in deser forme.

Schrijven aan die van Amsterdam en verscheiden steden.

EErsame discrete en voorsichtige onsen naburen, wy hebben ontfangen van de Excellentie van de Hertog van Alva Gouverneur van dese sijne Majesteits Nederlanden opten veertienden deser maend missive in date den tienden der selver, by den welken hy ons schrijft, dat allen den Steden, so in den Lande van Gelre, Vriesland, Overyssel en Sticht van Utrecht gelegen, gerebelleert hebbende gehad tegens sijne Coninklijke Majest., en weder gekeert zijnde, van haerluider schuld en misdaed, sonder yerwacht te hebben sijne Majesteits heyr-

heyrkracht henluiden haerluider miſdaed en rebellie vergeven is. en den borgeren en inwoonderen van dien niet miſdaen is, maer worden toegelaten vry en onbehindert haerluider goederen, en anderen dingen te gebruiken in ſulken ſchiijn als ſy deden en gebruikten voor haerluider rebellie. En is alleenlijk rigeur gebruikt tegens den ſteden die geweer geboden hebben en ſijne Majeſteits leger van heyrkracht verwacht, welke gratie ſijne Majeſteit genegen is te gebruiken tegens allen ſteden in Hollant, die hen ſelfs ſullen komen en weder geven in de obedientie van de Coninklijke Majeſteit, ſonder te verwachten de komſt van ſijne Majeſteits heyrkracht, binnen den tijd van 15 dagen na de receptie van deſen onſe miſſive en waerſchouwinge, welke ſijne Excellentie in den name en van wegen ſijne Coninklijke Majeſteit haerluiden belooft vaſt en onverbrekelijk te onderhouden ſonder eenige faulte, en ſonder eenige der voorgaende dingen die gepaſſeert zijn, tot genen dagen te gedenken, als uwer E. breder ſal mogen bemerken, uit copie autentijk by eenen van onſen Secretariſſen ondertekent hier by gevoegt. En alſo uwer E. meer dan kennelijk is dat u-luiden niet mogelijken en is te reſiſteren den macht van de Coninklijke Majeſteit uwen natuurlijken Landsheere en Prince, die ſonder twijffel om den laetſten man te verlieſen de overhand van ſijnen eigen patrimoniele Landen weer hebben ſal. En ook dat den gene die ſijne heyrkracht verwachten (die groot en ſterk is) niet in genade genomen ſullen worden, als geen gratie waerdig zijnde, maer geacht als de gene die de ſelve verſmaed hebben, &c. Is daer-
F. 319.) om ons vriendelijken begeren uit ganſcher herten en nabuurſchap dat uwer E. de voorſchreven gratie niet en wilt klein achten of verſmaden, maer u ſelven wilt komen preſenteren binnen de 15 dagen na de receptie van deſen voor ſijne Excellentie als t'hans tot Nimmegen weſende, of Don Frederico ſijnen Sone, of den Grave van Boſſu Stadhouder van Hollant tegenwoordelijk zijnde in 't leger voor Haerlem. En preſenteren wy u Eerwaerdigheid daer toe alle adreſſe en hulpe te doen na onſen vermogen. En van des te doen en wilt in gene gebreken weſen op dat uwe borgeren en inwoonderen haer lijf en goed niet heel en verlieſen, maer ter contrarie 't ſelfde doende van haerluider lijf en goederen gevrijd ſullen blijven. En ſullen ook uwe borgeren en inwoonderen haerluider neringe en handwerk mogen doen onbehindert, en haren wijf en kinderen den koſt winnen, en de ſelfde onderhouden en opbrengen in den dienſt en vreſe van God almachtig, daer ſy-luiden ter contrarie als nu eenſdeels van honger en kommer vergaen en opwaſſen ſonder eenige vreſe van God Almachtig als Heidenen en woeſte menſchen. En onſe Heere God zy met uwer E. behoeder dien wy bidden uwe herten te willen wederkeren tot ſijnder Coninklijke Majeſteit. Geſchreven deſen 16 February 1573. *Stylo communi.* Onderſtond geſchreven aldus, Burgemeeſteren en Rade der ſtede van Amſtelredamme, ondertekent

W. Pietersz.

Wederegginge van de geloofde genade van den Hertog van Alva.

Hier op is eyndelijk in druk geantwoord / onder den name van eenige liefhebbers van het gemeen Vaderland / die onder de gehoorſaemheid des Coninx van Spanglen in alle eerbaerheid en gehoorſaemheid na de oude rechten en previlegien des Lands begeren te leven / daer van het ſommarie inhoud alhier volgt / te weten: Sy ſeggen dat het vertrouwen datſe altijd gehad hebben en noch hebben op des Coninks goedertierenheid veroorſaekt heeft datſe het onbillig en tyrannig regiment met openbare vernielinge van alle goede coſtumen, Wetten, Rechten, uſantien, privilegen en vryheden der Steden en des ganſchen Lands, van eenige vreemde natien, onlanks tegen des Coninks beloften, brieven en eed met geweld ingevoert, noit en hebben willen toeſchrijven de Coninklijke Majeſteit, nademael ſy hem altijd voor een Voorſtander der gerechtigheid en Beſchermer ſijnder onderdanen bekent hebben, en niet en konnen gelo-
ven dat hy ſoude toelaten, veel min gebieden, dat ſijne Erf-Nederlanden met vreemde natien in ellenden en verderf gebrocht ſullen worden, ſo de ſelve niet metten ſwaerde gewonnen, maer met vrundlijke alliantie aen den Koninkrijke van Spangien zijn gekomen. En hare ſonderlinge affectie en trouwe altijd tegen ſijne Majeſteit en ſijne Majeſteits Voorvaderen hebben beweſen; 't welk in den laetſten krijg tegen Vrankrijk genoeg beweſen is geweeſt, aldaer ſy geen onkoſten nochte moeiten geſpaert, maer tot onderhoudinge van dien tot in de 400 tonnen gouds opgebracht hebben, en voorts in alle andere ſaken ſijn Majeſteit goedwillige gehoorſaemheid hebben beweſen, ſulks dat ſy niet en geloven des Coninx wille te zijn, 't gene by den Albaniſen met tyrannie werd gehandelt, maer dat de ſelve des Conings name misbruiken. Sy ontkennen ook met vele reden dat ſy met leugenen en valſe perſuaſien ſoeken den Coning een quaed gerucht te maken by den ſteden en gemeenten des Lands, om alſo ſijn onderdanen van ſijn gehoorſaemheid aen haer te trecken, want in alle de ſteden die van dees vreemde Tyrannen (ſeggen ſy) afgeweken zijn, en is niet een menſche of hy en bekent den Conink voor ſijnen Heere, en wil hem niet alleenlijk in alles gedienſtig weſen, maer ook ſijn goed en bloed in ſijnen dienſte opſetten, maer tegen den moedwille des Hertogen van Alva en der Spangiaerden, hebben ſy haer geſtelt, en willen ſy haer ſtellen ſo lange als ſy een droppel bloeds in 't lijf ſullen hebben behouden, verhalen verſcheide acten en wrede handelingen die by den Spaengiaerden in veel ſteden zijn bedreven, die nochtans tegen de ſelve niet en hadden miſdaen, daer uit beſluitende datſe geen gratie noch genade van hun en hebben te verwachten, daerom en is niet dan bedrog en enkel liſtigheid (ſeggen ſy) al watſe van haer genade en gratie voorgeven. So dat niemant deſe belofte en behoort eenig gelove toe te ſtellen, maer veel eer de vryheid en 't welvaren ſijns Vaderlands met goed en bloed en met alle mogelijke middelen tot den uitterſten te helpen voorſtaen en beſchermen: want (ſeggen ſy) de Hertog van Alva en de Spangiaerds en houden haer ſelven niet anders dan als Heeren en eygenaren van het lijf en goed der ingeſetenen van den ſteden, gelijk ſy haer voor het afvallen der ſteden, dikmael beroemt hebben: ſy ſpotten ook mette verſekeringe die haer in deſen brief belooft werd, te weten: dat den Hertog van Alva zeid aen die van Amſterdam dat hy in den name en van wegen ſijner Coninklijke Majeſteit, hen vaſtelijk gelooft en toeſegt en henluiden ſulks heeft willen adverteren, ten einde ſy-luiden ſulks voorts te kennen ſouden geven, dat (ſeggen ſy) is ſulk een ſijne verſekeringe daer op een ſlecht koopman den anderen niet eenen ſtuiver en ſoude willen lenen, hoe ſoude dan gehele Steden en Landen daer lijf en goed op betrouwen, want ſy hebben veel in den name van de Coninklijke Majeſteit belooft, maer daer na openbaerlijk gebroken, niet anders dan of ſy met de Coninklijke Majeſteit haren ſpot dreven. Sy hebben de Landen dikmael belooft datſe met geen Spaenſe Garniſoenen beſwaert, en dat de Spaenſe Inquiſitie in deſe Landen niet en ſouden werden ingevoert. Sy hebben den Edelen dat accoord 't welk in Auguſto ſes en tſeſtig met de Hertoginne van Parma gemaekt en geſloten was, met groter ſtatigheid belooft te houden, en in deſen laetſten krijg hebben ſy veel beloften gedaen maer niet veel gehouden, namentlijk aen die van Rotterdam, die van Bergen in Henegouwen, de Grave van Egmont en Hoorne, de Heere van Montigny en Berges, die als Ambaſſaden in Spangien waren geſonden, de ſoldaten van den Grave Ladron, deſe alle en hebben ſy geen beloften (ſeggen ſy) gehouden, en men ſiet aen hare eygene woorden wel dat ſy geen gedachte en hebben om ſulx te doen, want ſy en bieden ſelve geen verſekeringe noch beveſtinge haerder beloften te doen, maer alleen dat die van Amſterdam de ſteden ſulks te kennen ſouden geven, en van haren wegen vaſtelijk toeſeggen: nadien, ſpreekt de Hertog van Alva, dat wy u geloven en verſekeren by deſen brief by ons

ondertekent, dat sulx also sal geschien. So dattet die van Amsterdam gantschelijk op haer nemen souden, daerom so die steden hier namaels (seggense) haer beklagen mochten datmen haer geen gelofte en hadde gehouden, men sal hen seggen, waerom sy so sot sijn geweest datse hare vyanden die van Amsterdam geloof hebben gegeven, de wijle de Hertog selve hen niet belooft en heeft, en al waert schoon dat alle manieren van eeden en verbindingen waren geschied, so souden sy niet achten daer in eenigsins verbonden te sijn, door dien in het Concilie van Constantien besloten is geweest, datmen den ketters geen gelove behoeft te houden. En so veel belangt het inhoud van het laetste des briefs, datse grotelijk dolen die de Coninklijke Majesteits macht meinen weder te staen, en dat hun qualijk sal vergaen so sy hertneckig blijven, en de selve macht sullen willen versoeken, daer op seggense datse altijd geprotesteert hebben en noch protesteren, datse des Coninx macht noit en hebben willen, noch als noch en willen wederstaen. Ook houden sy hem wel versekert dat den Conink sijne eigene en getrouwe onderdanen niet en begeert te vernielen, maer dese vreemde tyrannen (seggense) die onder des Coninks name hen vaderland in haer subjectie willen brengen, die willen sy totten lesten man toe wederstand doen, en en sijn ook van hare grote macht niet verschrikt: eintelijken, vermanen sy allen borgeren, ingesetenen datse haer vrouwen en kinderen van dese bloeddorstige vyanden haerder eere, verdervers van haerder gantscher welvaert, vrymoedig beschermen en verdedigen, en ten selven einde in alle eendracht hen leven eerlijken en vrymoedig opsetten. Op datse de selve vryheid diese van hare voorsaten ontfangen hebben, ook hare kinderen en kinds kinderen t'samen met eenen eerlijken naem en loflijken roem by alle naburen, en alle vreemde natien mogen achterlaten.

Ick wil nu wederkeren tot de belegeringe van Haerlem. Don Frederico siende dat hy met stormen op Haerlem niet veel en vorderde / dewijle de borgeren met kloeke soldaten vermengt zijnde / haer seer vromelijken beschermden / heeft middel gesocht om de belegerde noch swaerder te beleggen / en te benemen alle hope van victualie meer in te krijgen / die sy anders noch dagelijx door 't Haerlemer meer in kregen / gedurende de Vorst met Sleden / en so haest het open water was geworden met schuiten en schepen / want de Prince van Oranjen hadde het voordeel daer van in / sulks dat hoe wel die van Amsterdam eenige schepen en galeikens op de Meer hadden / de selve niet veel belets en konden doen of daer en werden noch dagelijx victualie en munitie van oorloge in gebracht / die van Haerlem selve hadden ook twe of drie galeien toegerust / daer mede sy dagelijx op te Meer voeren en hare vyanden schade deden. Don Frederico hadde om die van Haerlem te meer te quellen / op het rabelijn van de Cruysport ('t welk die van der Stad hadden geabandonneert) een groote hoogte van aerde en balken boven met platte forme / d'welk een Catte genaemt werde / daer hy twe stucken grof geschut op dede brengen / daer hy mede in de Stad schoot en veel schade dede / maer die van de Stad hebbender tegen gearbeid en met seker geschut daer tegen geschoten / en de selve onbruikbaer gemaekt / en schoten die twe stucken die daer op stonden datse van boven neder vielen / daer Johan Cuningam Lieutenant van de Schotten hem vromelijken in gequeten heeft / so dat hem daer van de eere werde toegeschreven. Don Frederico siende en bemerkende dat hy Haerlem niet en soude konnen in krijgen / ten waer hy meester ware van de Meer / heeft opten 29 Martij den dijk by 't huis ter Hert door doen delven / en is met 33 Amsterdamse schepen en seven galeyen by zijn ander schepen opte Meer gekomen / en hoe wel de Princen schepen 't selve sochten te beletten / gelijk sy eenige dagen te voren gedaen hadden / so hebben sy nu moeten gedogen / dat de vyanden aldaer meester zijn geworden / sulx dat die van Haerlem also het Meer verlozen hebben. De Amsterdamse hebben terstond een schantse opgeworpen om haer schepen daer onder veilig te leggen. De Prince van Oranjen hadde ontrent 100 schepen op te Meer / en heeft opten 9 April schermutsinge gehouden mette schepen van Amsterdam / maer en konden by den andere n niet komen / vermits het eenen Noordoosten wind waeide: so nu die van Haerlem te lande seer hert belegert waren / so begost nu ook d'oorloge opten Haerlemse Meer te water / alwaer men ook dagelijx schermutserende was / d'een tijd den een / d'andere tijd d'andere voordeel hebbende. Doen nu het Meer onveilig werd / en kregen die van Haerlem niet vele victalie meer / maer alle ding begost hen te ontbreken / sulks is opten 18 May af-gelesen (F. 320.) dat een yder man moest tocomen met een pond terwen brood 's daegs / de vrouwen en maegden met een half pond / hoeren en jongens met moutkoeken / en wie met zijn pond broods niet en kost tocomen / die mocht met moutkoeken zijnen buik vullen. De Brouwers en mochten geen bier hoger brouwen dan van twintig stuivers de ton. Somma het begost heel benaut in der Stad te werden / niet-te-min die van Haerlem hadden noch evenwel goede couragie / maer eintelijken de schepen van Don Frederico / zijnde 63 sterk in getale / hebben den 28 May tegen des Princen schepen geslagen op 't Meer / alwaer des Princen schepen de vlucht moesten nemen achterlatende 21 schepen / van welke victorie die van buiten getriumpheert / maer die van binnen seer bedroest geweest hebben. Op ten selven dag is de schantse die by die van Haerlem op te Meer-kante gehouden werde / driemael bestormt / daer sy de vyanden mannelijk afgeslagen hebben / maer doe die van den schantze merkten datze van de schepen verlaten werden / en bykans gekomen zijnde tot gebrek van den victualie en buspoeder / hebben hun behouden lijf en goed opgegeven / sulks dat die van Haerlem hier door geen victualie meer konnende krijgen / seer benaut waren / niet anders wenschende dan dat de vyanden de vesten souden komen bestormen / en om de vyanden daer toe te verwecken / riepen zyse met smaetwoorden aen over de muren: sy waren nu ook so seer benaut datse geen tydinge meer en konden krijgen wat gereetschap by den Prince om haer te ontsetten werde gemaekt. Niet te min sy werden altemet met vliegende boden (te weten duyven die de brieven aen hare voeten waren gebonden) getroost datse moet souden houden / de Prince soude haer haest komen ontsetten / waer van sy somtijds (haer daer op verlatende) wat verquikten / tonende hare voorgaende couragie gelijk of sy noch alle dink overbloedig hadden / daer sy nochtans niet dan van als gebrek waren hebbende / ja tot sulke benautheid gekomen waren datse met goede smake seer gierigelijken hatten / honden en andere onreine en ongebruikelijke dieren vleesch aten / en met lijnsaet en hennipsaet koeken hare hongerige buiken mosten versaden / en als die niet te krijgen en waren / hebben sy ossen en koeyen-huiden gegeten / en hoe wel die haer belegert hadden ook gene goede conditien en hadden / want zy mede alle dink gebrek hadden / en vele storven door ongemak / honger en smettelijke siekten / so en was de benautheid nochtans niet te gelijken by de benautheid binnen Haerlem.

Haerlem wert seer benaut.

Neder lage van des Princen schepen.

Grote benautheid binnen Haerlem.

Ondertusschen deden dan die van de Stad en dan de vyanden altemet eenige mijnen springen / en hoe wel de selve beeltijds weinig operatie deden / so leden de vyanden daer nochtans de meeste schade by / want sy verloren daer mede den Capitein Don Stephano de Quesade / en Longdegno Sergeant Major van Don Gonsalo de Bracomente / en den Ingenieur en Capitein Bartholomeo Canoi / die met een musquet geschoten werde / daer de Spangiaerden seer om bedroest waren / en hieldent voor een groot verlies / so voor de belegeringe als voor den Conink / also hy geacht was te wesen den expersten Ingenieur en Meester in Mathematica / dier in die tijd mocht wesen.

Eer

Den Overſten Sonoy neemt den Diemerdijk in.

EEr dan Don Frederico meeſter van de Haerlemer Meer werd / ſo heeft Jonkheer Diederich Sonoy door laſt vanden Prince van Orangien (hem by eenen Johan d'Lecluſe met brieven van credentie aen hem geſonden ontboden) ſich met eenige ſchepen krijgsvolk en pioniers of ſchanſgravers te water begeven / en is gevaren aen den Diemerdijk / het welke een Dijk is leggende tuſſchen Amſterdam en Muiden en heeft deſelve ſubjitelijken in genomen / en eene ſluis daer in leggende / geheel onſtucken geſlagen / en een ſtuk weegs van daer een ſtuk van den Dijk by diep en wijd doorgeſteken / en tuſſchen het doorgeſteken gat en de gebroken ſluiſe wel acht hondert goede ſoldaten opgeworpen / met vele delvers die haer in der haeſt aldaer hebben begonnen te beſchanſſen / 't welk alſo wel gelukt zijnde / is hy (latende daer ontrent vijf galeyen / drie boots en eenige andere ſchuiten en ſchepen) naer Edam gereiſt / om henluiden terſtond meerder ſecours van ſchepen en van volke / delvers en victualie te beſtellen / daer in hy grote naerſtigheid dede / dan en konde ſo haeſt niet geſchieden of die van Amſterdam / wel wetende wat hier aen gelegen was / alſo hier door het leger de toevoer van victualie genoegſaem ſoude hebben benomen geweeſt / zijn den veertienden Martij naer middag met meer dan twintig Waterſchepen / met Baſſen en Gotelingen voorſien / uitgekomen / en hebben de voorſchreven vijf galeyen / drie boots en andere ſchuiten en ſchepen ſo geweldig overvallen dat zy genootſaekt waren / die twee galeyen / drie boots en een ſchuite te verlaten / die de Amſterdammers kregen / d'andere weken onder den Dijk / en ſalveerden haer onder 't Geſchut van de gene die opten Diemerdijk lagen. De welke daer ook ſeer benaut werden / alſo zy van de zyde van Amſterdam met drie Vendelen knechten en groſ Geſchut / van de Muidenſe zijde met een Vendel van buiten-dijk van de Amſterdamſe ſchepen / en van binnen dijk van ſekere ſchuiten / by die van Amſterdam ſterk toegeruſt / werden aengevochten. De voorſchreven Sonoy dit verſtaende / heeft ſulke neerſtigheid gedaen met ſchrijven / bidden en dreigementen / dat hy ontrent 40 ſchepen in der haeſt gereet gekregen heeft / en is daer mede met ſo veel volks als hy konde in der haeſt bekomen / 't zeil gegaen / om de ſoldaten opten Diemerdijk leggende te ontſetten / en is het begin ſo wel gelukt dat de ſchepen van Amſterdam ſeer te rugge gedreven zijn geworden: maer alſo die van Amſterdam / die de haer ſekere grote ſchepen te hulpe ſonden / dewelke door 't gat dat in de toeſchonken plaetſe in 't Ye in de winter was verlopen / aen quamen / ſo is den Noord-Hollanders de moet ontſonken / en namen de vlucht / latende den Gouverneur Sonoy die met een ſtijve Boeyer door aen en in't midden zijnder vyanden was in 1000 perijkelen / dan hy ontquam het noch ten leſten / ſulx dat de victorie / die genoeg ſeker was aen de Noortholland ſe / ſo zy de moet niet en hadden verloren / haer keerde aen de Amſterdamſe zijde. De voorſchreven Sonoy ſeer qualijken te vreden zijnde / dat alſo die gewonnen ſake verloren was gegaen / en heeft nochtans niet geruſt / maer wederom zijne naerſtigheid gedaen aen de Noord-Hollandſe en Waterſteden / met vermanen / bidden en dreigen van te vallen in d'ongenade van den Prince / dat hy te wege bracht / hoe wel met groter moeiten / dat alle de Waterſteden een treffelijken armee in alder yle hebben toegeruſt van elf grote en wel toegeruſte ſchepen veel boots met Boevenetten / vele Boeyers en andere Karveels en Waterſchepen / dat de ſelve alle te ſamen over de tachtig ſchepen ſterk waren / en dat onder de conduite van den Vice-Admirael Pieter Franken / en weſende al in Zee om naer Edam te komen / en daer te verſamelen by den voorſchreven Sonoy / ſo kregen zy tijdinge hoe dat de voorſchreven belegen knechten / tuſſchen den 18 en 19 Martij des nachts (meenende aldaer verlaten te zijn en datter geen ontſet door hen-luiden meer voor handen en was / naer datſe hadden verſtaen dat de Noord-Hollandſe ſchepen geblucht waren) den Diemerdijk verlaten hadden / en met ſekere Crabſchuiten en andere die zy by haer hadden / als ook de grote Galey van Hoorn gebloden waren van den voorſchreven Dijk / waer af een deel gebleven en in der vyanden handen geballen / en een deel met groot perijkel ontkomen waren / ſulx dat de voorſchreven Armee te laet quam / hoe wel nochtans zyluiden tegen de Amſterdamſe ſchepen treckende / de ſelve verdreven tot binnen de palen van Amſterdam. Op deſen tocht en aenſlag is Eraſmus van Bredenrode Adelboſt onder Hopman Willem Lievenſz geſchoten boven door zijn ſlinker boet / daer van hy ter aerden viel en wederom opkomende / begaf hem naer het Ye toe / in meninge om lieber in 't water te lopen en te verdrinken dan gevangen tot Amſterdam gebracht en aldaer gehangen te worden / want het doe alſo heet van den rooſter ging (ſomen ſeid:) ondertuſſchen geraekte hy met zijn ſlagſwaert te vallen in de ſlote beneden aen den dijk / mettet hooft in den grond / ſonder hem te konnen behelpen / en dachte niet anders dan alſo te ſterven / doch quam aldaer een Corporael van 't ſelve Vaendel die in de wandelinge genaemt werde Half-waſſen / met twe of drie zijne medegeſellen / deſe hebbende een ſpieſſe en ſiende hem in 't water leggen mette benen om hoge / en menende dat het een van de vyanden was / wilde hem voorts doorſteken mette voorſchreven ſpieſſe / dan ſtak hem door de wronge van zijn boren / die met paerts-hayr gebult was / en queſte hem een weinig in zijn ſlinker lieſe / en willende de ſpieſſe wederom naer hem trecken / heeft hem (alſo die vaſt gelecht bleef) opgetogen metten hoof de boven 't water / en Bredenrode voelende hem gequest / ſeide / wat zijt gy voor een Martelaer / dat gy een luſtig boſt niet ruſtig en kond voort door helpen? Door welke woorden hy hem werd kennende / ſeggende 't is Bredenrode / laten wy hem uit helpen / gelijk zy deden en ſtelden hem op den dijk / en mits hy in 't water had gelegen en dat den bal van zijn voet niet en was doorſchoten / ſo en was den brand en hetten die hy te voren gevoelt hadde nu ſo groot niet / en marcheerde met hen-luiden voorts tot Edam / alwaer hy door bede geraekte in een ſchuite van de vluchtende huiſluiden / die hem brachten tot Monickedam / en is alſo wonderbaerlijk daer van gekomen / doch heeft hy ſeer lange tijd aen de quetſure gelegen / en is daer van eintelijken geneſen. Deſen aenſlag / hoewel die wel aengeleid was by den voorſchreven Sonoy en ook in 't begin wel was gelukt / als hebbende den voorſchreven dijk ſonder verlies van volk ingekregen / doorgeſteken en zijn volk beſchanſt / heeft den voorſchreven Sonoy nochtans gebracht in groter kleinachtinge en verſmaedheid / en hebben hem niet alleen de voorſchreven ſoldaten die van den Diemerdijk ontkomen waren / ſeer geblameert en ook naer geſeid / dat hy den voorſchreven aenſlag ſonder eenigen raed en voorſichtigheid alleen door zijn eigen goeddunken hadde aengevangen / ja haer-luiden aldaer op te blees-bank gebracht / maer ook de ſoldaten die mette ſchepen ſchandelijk ſonder nood de vlucht hadden genomen / hebben om haer ſelfs te verſchonen hare ſchuld geſocht op hem te ſchuiven / ſprekende en hem nagevende vele ſaken tot zijnder oneeren / en de Steden van Noord-Holland en Waterland hebben hem ook naergeſeid als dat hy den voorſchreven aenſlag ſonder haer-luider wete hadde begonnen / 't welk zy hem lieten bedunken dat hy niet en vermochte / of immers dat hy ſulx niet behoorde te doen / nadien zyluiden de koſten en laſten moſten furneren en dragen / ſulx dat hy door deſe misluckinge veel van zijne autoriteit aldaer verloor. Waerom hy al 't ſelve ſchreef aen den Prince van Orangien / deſgelijx ſo dede ook Jan de Lecluſe (op wiens woord hy den ſelven aenſlag hadde aengevangen) ook ſo hadde Meeſter Willem Bardeſius den Prince alle de gelegentheid deſer ſake geſchreven / daer beneſſens verſocht Sonoy dat de Prince pemand van qualité aldaer ſoude willen ſenden / het waer de Heer van Aldegonde of iemanden anders

Den Diemerdijk werd verlaten.

(F. 321.)

Wonderlijke verloſſinge van der doot.

Sonoy komt in grote kleinachtinge om het ongeluk aen den Diemerdijk.

Die van Amſterdam komen met vele Waterſchepen uit en nemen eenige Noord-Hollanſe ſchepen.

De Noord-Hollandſe vluchten.

die hem op de voorsz saeken soude informeeren. De Prince was seer qualijken te vreden dat den voorsz. aenslach also gefalgeert was / en mede dat de voornoemde Sonoy in sodanige lasteringe en moeyte quam in dese tijd / want hy achte dat het grootelijken van node was dat'er goede eenigheid in dat geheele quartier was. Derhalven schreef hy aen Sonoy dat hy hem wel verselert hielt en gecontenteert van sijn devoir / en dat hy hem wel mochte verselert houden dat hy van sijnen persoon alle goet contentement en welbehagen was hebbende / also hem ten volle bekent was met wat neerstigheid en goeden yver / hy altijds de gemeene sake gesocht hadde te vorderen / dat hy daerom begeerde dat hy nu in desen nood (om alle inconvenienten te schouwen / also by de continuatie van sulke oneenigheid / geschapen was / dat de vyand daer uit groot voordeel soude mogen trecken / tot groot achterdeel en verderfenisse van den lande) alle particuliere affectien soude aen d'een zijde stellen / en alleenlijk soecken de vorderinge van 't gemeen welvaren. En of hem al eenige t'onrecht wilden beschuldigen / so zijt gy (schrijft de Prince aen Sonoy) des verselert dat wy niet so lichtveerdig en zijn / dat wy sonder wettige en billijke oorsake yemanden souden willen leed gedaen werden. Maer also desen twist en oneenigheid noch meer en meer toenam / ja dat'er een valsch gerucht quam voor den Prince / als dat de Noord-Hollandse steden Sonoy hadden gevangen gestelt (daer nochtans in 't alderminste niet aen en was / want hoewel hy wel was by hen-luiden in eenige verachtinge gekomen / so hadde hy nochtans sijne autoriteit altijds so behouden / dat hy alle des lands saken hadde gehandelt /) so heeft de Prince aldaer gesonden Jonkheer Charles de Boysot, om hem te informeeren op de voorsz saken en den twist ter neder te leggen / ook mede naer de gelegentheid van alle saken te helpen beraedslagen tot voordeel van het gemeene beste aldaer. Dese aldaer gekomen zijnde / en heeft niet alleen hem beginnen te informeren op den voorsz. handel van den Diemerdijk / maer heeft ook vele landssaken met den Gedeputeerden van den steden in dien quartier beginnen te handelen / sonder deselve te communiceren met den voorsz Sonoy / ja hy heeft sekeren gevangen die door last van Sonoy binnen Edam gevangen lach doen ontslaen / genoech tegen wille van Sonoy. Hier door is den twist niet alleen vermeerdert / maer is ook de voorsz. Sonoy by die van den steden in dien quartiere in meerder kleinachtinge gekomen: en hy selfs heeft op den voorsz Boysot sodanigen jalousie genomen / als of de selve niet anders en socht dan met middelen te capteren de benevolentie van die luyden van dien quartiere / om sich selven aldaer te dringen in het Gouvernement en hem daer uyt te krijgen / waerom hy aen den Prince seer ernstig geschreven heeft en hem beklaegt dat hy van sijne goede diensten geen andere recompense en hadde te verwachten / en dat alrede andere Edelen en vromen veroorsaekt waren sich van gelijke en andere diensten te ontrecken / uyt vreese of haer voor recompense haerder lange diensten en getrouwigheid gelijken loon / te weten perijkel van eer mocht geworden / door lichtgelovigheid en dryvinge van eenige die misschien hen selfs soecken in te dringen. Hy schreef ook aen den Heere van Sint Aldegonde en andere sijne vrienden en goetjonstige by den Prince zijnde / hen-luiden sijne sake recommanderende / op dat sijne eere mochte blijven ongevioleert / dat hy niet te min bereid was hem te schicken naer al 't gene hem sijn Furstelijke Genade dan gunnen soude / al soude een ander (seid hy) de vruchten komen genieten van 't gene hy met groote moeite en perijkel voor sijn Furstelijke Genade hadde verkregen / en dat het hem soude gaen naer het oude spreek-woord / te weten:

't Loon dat de Pocken ende Heeren geven,
Is kreupel, lam, ofte uit 't Land verdreven.

't Welk hy nochtans van so deugdelijken Furst en Christen Prince niet en was verwachtende.

De Prince vresende dat uit dese kleine vonkkens een groot vier van tweedracht mochte ontsteken / en dat daer door de vyanden in dien quartier eenig voordeel mochten gekrijgen / heeft daer in by tijds willen voorsien / waerom hy aldaer in alder haest gesonden heeft Meester Pieter de Rijke om de gesteltenisse van dien Quartiere te vernemen / en ook Sonoy aen te seggen dat om 't welvaren dan den lande en d'eigen ruste van Sonoy hy geraden en voor best bevond dat Sonoy het Gouvernement van dat quartier verlaten soude / en dat hy hem wederom met het Gouvernement van der Veere soude voorsien. Dese aldaer gekomen zijnde / heeft de gesteltenisse van het Noorderquartier vernomen / en Sonoy aengeseid de meeninge van den Prince. Sonoy gaf voor antwoorde dat hy niet begerich en was na eenig Gouvernement ter werelt / en soude den last die hy dus lange gehad hadde wel hebben mogen derven / ten ware de genegentheid die hy altijd hadde gedragen tot den Prince om den selve dienst te doen / en tot de Religie / om de selve te vorderen en beschermen / hy soude ook wel geerne over lange uyt het selve Gouvernement geschreven hebben / so hy den Prince tot meermaels geschreven en om gebeden hadde: maer en hadde geen verlof konnen krijgen / maer dat hy daer nu uit soude scheiden tot verminderinge en verkleininge zijnder eeren / dat en hadde hy niet verwacht dat de Prince hem soude te voren hebben doen houden / dan hadde altijd verhoopt dat de Prince hem nu in dese gelegentheid in sijne autoriteit soude hebben doen stijven en sterken. Sijn Excellentie konde ook wel verstaen wat autoriteit hy hebben soude ter Veere indien hy in sulker manieren hier van daen scheide: begerende daerom aen Meester Pieter de Rijke dat hy sijn Excellentie dit selve en alle de gelegentheid van 't selve Quartier ten besten soude rapporteren / en den selven van sijnen wegen bidden dat hy soude willen insicht nemen / dat hy sijne eere ende reputatie mocht blijven behouden / en so verre sijn Excellentie immers wilde dat hy het Gouvernement aldaer verlaten soude / so en was hy niet van meeninge eenigen last oft Gouvernement wederom aen te nemen. Meester Pieter de Rijke repst de terstont wederom by den Prince en dede van alles sijn rapport: de Prince alle de gelegentheid verstaen hebbende sond hem aldaer wederom / continuerende Sonoy in sijnen state en ordonneerde Charles Boysot Commissaris Generael van 't geheel Noorderquartier en Waterland / en voegde tot Sonoy noch drie personen met advijs van den steden van Noort-Holland / dewelke by en tegenwoordig souden wesen in alle vergaderingen en raedslagen diemen soude behoeven te houden in saken van 't voorsz land / menende dat daer door den twist en oneenigheid geheel cesseeren soude / dan en is 't selve niet gevolgt / maer is den twist en envie / dat is / verwijderinge dagelijks tusschen den voorsz Sonoy en Boysot vermeerdert door dien jegelijk in allen steden sijn goet gunners hadde.

De Prince van Orangien sent M. Pieter de Rijke in Noort-Hollant.

Dese dingen vast ontrent Haerlem / ook Diemerdijk en Noord-Holland geschiedende / so waren de Zeelanders doende om de Steden en plaetsen die noch in des Hertogen van Alba geweld waren te benouwen / want sy waren seer sterck ter zee / doende dagelijks de Schepen van den Hertog van Alba groten afbreck. Antonis van Bourgoingien Ridder / Gouverneur van Zeeland nu gekomen zijnde tot goeden ouderdom / en wesende gemaekt Admirael over de Nederlandse schepen / aen de zijde van den Hertog van Alba / is op den 21. Junij hoorende dat de Zeelandse Schepen aenquamen / uyt Middelburg gegaen ongewapent / alleenlijk met sijn Kapier / om te besien de gelegentheid der Schepen / en gekomen zijnde op den Dijk tusschen Middelburg en Zeeburg of Kammekens / en aldaer besiende d'Armade van den Zeelanders / is met een yser van acht ponden midden door 't lijf geschooten / sulx

Dood van Heer Antonis de Bourgoingien Gouverneur van Zeeland.

(F. 322.)

dat

dat hy ſonder een woord te ſpreken dood ter aerden viel / hy is een welſprekend man geweest.

Des Prinсen neerſtigheid om Haerlem te ontſetten.

DE Prince van Orangien en de Staten van Holland waren ſeer bekommert en hadden groot medelyden met die van Haerlem: maer en wiſten niet wat middelen ſy luiden gebruiken ſouden / om d'ſelve te mogen verloſſen van deſe belegeringe en ſware benautheid / ſy trooſten die van Haerlem dagelyx met brieven en beloof denſe te ontſetten / dan en wiſten niet hoe dat ſy 't beſt beginnen ſouden / want de vyanden te ſterk beſchanſt lagen in haer voordeel / daerom ſocht de Prince alle middelen om hen-luiden de victualie af te ſnijden / om henluiden alſo door nood / gebrek en honger / te doen opbreken van der belegeringe / en want hem docht dat het innemen van den Diemerdyk hier toe voornemelyk ſeer dienſtig ſoude ſyn / ſo ſchreef hy aen Sonoy / dat hy alle middelen ſoude ſoeken om den Diemerdyk wederom in te nemen / en hem aldaer wel te beſchanſen. Ten anderen ſond hy de Heere van Batenburg met een deel volx / om het Dorp van Ouwerkerk leggende een mijle van Amſterdam / daer de ſchuiten / komende van Utrecht na Amſterdam / voor by moeten paſſeren / in te nemen / en hen-luiden alſo den toevoer van victualie te beletten. De voorſz Sonoy / heeft op den 2 Junij / den voorſz Diemerdyk des nachts te twaelf uren met verlies van weinig volx ten tweedenmael ingekregen / en heeft ſich aldaer terſtond / en met alder haeſte beſchanſt met ſes ſchanſen / drie aen de zyde na Muiden / heeft ook deſelve plaetſe ingehouden tegen des vyands geweld / maer vermits die van Amſterdam terſtond ſekere vyf galeyen ſonden op de Diemermeer met andere ſchepen / ſo beletten de ſelve dat de ſchepen van Sonoy / vermits onwilligheid vant ſcheepsvolk geen meeſter op deſelve meer en konden werden / over sulx hebben ſy de victualie evenwel konnen bekomen / ſo dat het voorſz innemen des Diemerdyx henluiden weinig belets dede / nochtans heeft hy die plaetſe ſo lange ingehouden tot dat Haerlem ingenomen was / waer na ſy van ſelfs (konnende aldaer geen vrucht doen) wederom van daer is vertrocken den 17 Julij / door laſte van den Prince van Orangien / en het ſolliciteren van den Noorder ſteden.

iemer-
yk ten
ede-
ael in-
nomen

De Heere van Batenburg / is ook met zyn volk tot Ouwerkerk gekomen / en heeft na etteliјke kleine ſchermutſelingen / 't ſelve Dorp aen d'een zyde van het water ingenomen en ſich aldaer beſchanſt. Dan alſo de vyanden hen op het kerkhof en in de kerke ſeer ſterk beſchanſt hadden / ſo konde hy daer ook weinig vruchts doen of henluiden hinderen / niettemin hy heeft aldaer een wyle tyds vertoeft / en Sonoy van ſyn komſte veradverteert / en daer na een ander aenſlag voorgenomen / en het huis te Breukelen ingenomen / maer weder verlaten. Heeft ook geſocht ſich tot Nieuwerſluis te beſchanſen / maer aldaer komende begonden de Duitſe knechten te muiteneren: ſulks dat den gheelen hoop daer van ontſet en verbaeſt is geworden / en de vlucht genomen hebben / dan zyn wederom verſaemt geworden / en men heeftſe eenig contentement gedaen. Men heeft ook wederom die van Haerlem verſcheiden trooſtbrieven geſonden / en belooft te ontſetten / en de henluiden grote moet gegeven en recompenſe voor hare getrouheid toegeſeid / des vyands ſoldaten deden grote naerſtigheid om na de duiven te ſchieten die na de Stad vlogen / en hebbende eenige geſchoten / daer uit zy verſtonden dat de Prince en Staten veel volks by een vergaderden om de Stad te ontſetten / waer door Don Frederico aen den Hertog van Alva ſchreef om meer volks en ſecours / de welke hem ſond den Baron van Cheureaux met 1000 Hoog Bourgoinjonnen / item 12 Vaendels uit het Regiment van Lombardyen / en 13 van Don Lopes de Figueroa / en noch vier Compagnien paerden / deſe 25 Vaendelen noemden zy d'eene 't Regiment van S. Philips en d'ander van S. Jacob. Deſe waren in 't leger gekomen / om het ontſet te beletten en het leger te ſterken / de vyanden kregen verſcheiden brieven door de duiven die ſy ſchoten / 't welk haer een groot voordeel was; want ſy daer door alle de gelegentheid ſo van de Stad als van het voornemen nopende d'ontſettinge wiſten en te haer daer na konden reguleren. De ſake nu in dusdanigen state ſtaende met die van Haerlem / ſo waren niet alleen de Prince van Orangien en de Staten van Holland ſeer bekommert om deſe ſake / maer de gemene man en inwoonderen van Holland hadden groot medelyden mette ſelve / en riepen dat men niet genoeg en dede voor de getrouwe burgeren en ſoldaten binnen Haerlem / ja vele borgeren uit verſcheiden Steden van Holland / preſenteerden ſelfs in perſoon mede te trecken / en haer eigen leven niet te verſchonen om die van Haerlem te ontſetten / ſulx dat de Prince van Orangien en de Staten van Holland / hebbende doen vergaderen alle het krygsvolk dat ſy by den anderen konden krygen / en op andere plaetſen miſſen / in het Dorp van Saſſem / en daer toe omtrent vier of vyf hondert wagenen met alle noodruft van boter / kaes / brood / geſouten vleeſch en alle ander proviſie en grote menichte van amonitie geladen / bevel gaven om de ſake te wagen en Haerlem te ontſetten / de Prince van Orangien preſenteerde ſelfs mede te trecken: maer de Staten en wilden 't ſelve / om verſcheiden reſpecten niet gedogen / alſo is de Heere van Batenburg het beleid bevolen / en de overſte macht gegeven. Deſe is den achſten Julij tegen den avond van Saſſem opgetrocken met alle het krygsvolk / daer onder ſeer vele Borgeren van Delft / Leiden / Rotterdam / en andere plaetſen waren / die goedwilligelyken / en ſonder eenige beſoldinge te verdienen / mede trocken uit eenen goeden yver: van deſe optreckinge / hoe wel die in alre ſtilte geſchieden / waren de vyanden voor Haerlem leggende terſtond verwittigt / waerom ſyluiden / hen in hare voordeel begeven hebbende / de ſelve waren verwachtende / de Heere van Batenburg is omtrent middernacht met zyn volk na het Duitſe leger getrocken / 't welk in 't Boſch lag voor de Stad / in de eerſte beſchanſinge komende / vonden ſy niemand dan een Schiltwacht die ſy om bragten / en togen daer op te ſtoutelyker voort / menende de vyand gevlucht te zyn / maer komende daer ſy haer in lagen en in haer voordeel vertrocken hadden / (want ſy twe dagen te voren nacht en dag in wapenen en ordre waren geweest om dit ſecours te beletten) ſo ſchoten de Spaenſe op haer los / en vielen ſo geweldig op haer in / datſe de ſelve in weinig tyds in onordeninge en opte vlucht bragten / want het was meeſt al onerbaren volk / die ſodanigen aenſlagen niet gewoon en waren. De Spangiaerden vervolchdenſe ſnellyk / ſo te paerde als te voet / en ſloegent al dood datſe vonden / de Baron van Batenburg bleef daer ſelfs dood in de vlucht / met meer andere Capiteinen en Overſten. Tſerraets ontquamt gequeſt zynde binnen Leiden / de duiſterheid der nacht ſalveerden noch vele het leven / dan de nacht en was niet lange in dees tyd 's jaers / de wagenen met al datter op was werden genomen met ook negen Vaendelen / die zy des anderen daegs die van Haerlem vertoonden / kregen ook acht veltſtuxkens / die zy op 't huis te Cleef bragten / daer bleven ontrent 700 doden (hoe wel men eerſt riep van ontrent 2000 of 1600) want daer quamender noch vele te voorſchyn diemen eerſt al waende dood te zyn. Onder de ſelve doden waren vele goedwillige borgeren meeſt van Delft / die goedwillig mede getogen waren / en hier haer leven lieten / wiens namen ik hier tot een gedachteniſſe van haren yver / die zy hadden om haer Bondgenoten te helpen verloſſen / hebbe willen ſtellen na den A. B. C. Eerſt Mr. Abraham Chirurgyn / Adriaen Winter Henrixſz / Adriaen Henrikſz Boekprinter / Albert Janſz in de Cloot / Adriaen Anthoniſſz Koekebacker / Adriaen Gerritſz Backer aen de Haeg-Poorte / Adriaen Stompwyk Bode / Andries Mertenſz / Albrecht Bruinebaert / Andries Huigen de Soon in den Engel / Andries in den Burg / Ariaen Willemſz / Ariaen Hopkoper / Anthonis Hendrixſz / Albrecht Claeſſoon Cuiper / Bartholomeus Daenſoon / Baerthout Cornelis / Claes

Aenſlag om Haerlem te ontſetten.

De Baron van Batenburg verſlagen.

Namen van de borgeren van Delft die voor Haerlem verſlagen werden.

Willem Danckertsz. Cornelis Arentsz. en sijn broeder / de soon van den rijcke Smit / Cornelis Senten Appelman / Cornelis Jacobsz. Pijnaecken / Claes Cornelisz. Stoeldraeyer / Cornelis Willemsz. Cooper / Cornelis Reyersz. int Weselken / Claes Dirxsz. Cet / Corstiaen Claesz. Cornelis Rijckertsz. Rijck / Cornelis Dircxsz. met sijn broeder / Cornelis Bartelsz. Cornelis den Boer Cupper / Claes Huygensz. Denbickslnijder / Cornelis Pietersz. Cluts / Cornelis Pietersz. de Coster / Cornelis van Sweden / Claes Cou / Cornelis Adriaensz. Mandemaker / Cornelis Dechtersz. Cupper / Cornelis Adriaensz. Stoeldraeyer / Cornelis Cornelisz. Cupper / Duyste Ewoutsz / Dirck Claesz. Brouwer in den Ancker / Dirck Roelen Cupper / Daniel de Lanteernmaker / Dirck Cornelisz. in den Roos met sijn broeder / Dirck Cornelisz. Schrabelaer Schoenmaker / Daem Symonsz. op Schie / Dirck Dorp / Dirck Jansz. Olyslager / Dirck Borstelman in de drie Spijkerboren / Elleger den opper Brouwer / Frans Duyst Fransz. Frans Claesoon Waert in den Kaetsbaen / Frans Lievertsz. Snijder / Jeronimus Symonssoon / Gerrit Passchier / Gijsbrecht Hendrixsz. Schout / Schoenmaker / Gerrit Dammissoon / Huyg de Weber / Harman Jansz. Inslager / Heyman Claesz. Hendrik Damissen Waert in den Roseboom / Hillebrand de Snijder / Jan Fransz. van der Hovebockel / Jacob van Liedenburch / Jan Pietersz. Kistemaker / Jan Timmerman / Joris Kombouts soon Hopmeeter / Jan Bruynssoon de soon inden gulden Pot / Joost Bos / Jacob Ypolitusz. Jan Pietersz Verdijck / Joris Cornelisz. Cupper in de Maen / Jan Verhey Jansz. Jacob Jorisz. Pijper / Jan Arentsz. en sijn broeder / Jan Fransz. Cupper / Jan Ariaensz. Vos / Jan Pietersz. Molenaer / Joost Jacobsz. Brouwers knecht / Jan Cornelisz. Kerck Cupper / Jan Jansz. Backer / Jan Pietersz. Backer / Katoogen en Fois / Louris Coeman Weber / Lambrecht Koekebacker / Pieter Jansz. Cupper / Pieter de Vries / Pieter Jansz. Besemmaker / Pieter Harmensz. Snijder / Pieter op de Watermolen / Pieter Dirksz. Wttenbroek / Pieter in den Roos aen de hoornmerkt / Reyer Hendrixsz. met sijn broeder / Symon Engebrechtsz. Schoenmaker / Corte Symontgien van Voorburg / Symon Claesz. Symon Gerritsz Herteblucht / Thomas Jan Borgertsz. Vrank vander Eyk met sijn broeder / Wouter Bruyn den Decker / Willem Jorisz. Tromslager / Wouter in S. Joris / Wollebrecht de Speelman / Wouter de Cupper in Amerssoort / Wouter Pieter Woutersz. en Willem Jo-
(F.323.) risz. Deym / en meer andere uit den andere Steden wiens namen my onbekent gebleven zijn.

Dese nederlage verschrikte by na geheel Holland / en bysonder die van Alkmaer / die noch geen knechten in en hadden noch en wilden hebben. De Baroen van Batenburg en werd niet seer beklaegt / door dien hem sommige na gaven dat hy sijn commissie (door dronkenschap) niet wel en hadde geachtervolgt / en dat hy genoegsaem oorsake was van dese nederlage / andere ter contrarie onschuldigden hem / seggende: dat hy hem wel en vromelijk gequeten hadde / dan dat den aenslag door eenige ongetrouwe verraders van haer eygen Vaderland aen de Spangiaerden ontdekt was. Het gevluchte volk werd wederom vergadert en in garnisoen geleid / en het Leger tot Sassem werd verlaten. De Prince van Orangien en de Staten van Holland verloren genoegsaem de moet van Haerlem te ontsetten / en hoewel des Princen meninge was / de sake noch eens te wagen en sekerder te herbatten / so en isser niet na gevolgt / door dien de preparatien so haest niet en konden gemaekt werden / als de saken wel vereischten. Ik hebbe een missive gesien en gelesen van den sestienden July deses jaers / inhoudende onder andere dat desen aenslag tegen d'exprese wil en meninge van den Prince van Orangien was begonnen / en onder exprese / protestatie / dat hy sulx toeliet om te voldoen allen quaden roepers en krijters: maer dat hy vreesde dattet niet gelucken en soude dat men Haerlem met sulken dangereusen aenslag ontsetten soude / en dat het geen borgeren werk en was. Die van Haerlem de tijdinge gekregen hebbende dat des Princen volk de nederlage en de slag verloren hadde in 't Manne-pad / waren geheel mistroostig / men hadde als doe aen de treurigheid van der ellendigen borgeren aengesichten / de inwendige treurigheid en bedruktheid van henluyder herten wel mogen speuren: mannen / vrouwen / oude en jonge / waren eben seer bedroeft en sagen geen uitkomste meer tot henluider verlossinge / den nood en honger was so groot datse niet langer en konde verdragen werden / want daer waren vele borgeren van honger gestorven / sulks dat aen henluiden was te sien een merklijk exempel des onbestandigen wesens deser tijdelijke saken. Want naer dat zy hen so vromelijck hadden beschermt / den alder-uitersten nood hadden verdragen / vele van honger en kommer waren gestorven / en by na de Saguntijnse volstandigheid hadden getoont / so zijn sy eindelijk in sulken staet gekomen datse (gelijk geseid is) geen uitkomste meer en wisten / sommige Capiteinen vermaenden de gemeente / dat sy haer dien abond gereed souden maken / om uit der stad te trecken / sy wilden haer beste doen om daer door te slaen om also te mogen ontkomen / maer de vrouwen en kinderen hadden sy gaerne in der stad gelaten / dan en is deselve uittocht tot geen perfectie gekomen / door dien de vrouwen / verstaende datmen haer met hare kinderen in de stad wilden laten / terstont met sulken onordeninge / ellendig gekrijt en gekerm opter straten gelopen zijn onder den anderen / dat men daer niet en konde door komen / het welk voorwaer seer erbarmelijk was te sien en te hooren / sulx dat'er niet en koste voor dien naeht uitgerecht werden. Des anderen daegs 's abonts / namentlijk den den 10. Julij hebben die van der stad wederom gereetschap gemaekt om uit te trecken / en was geordonneert dat'er seven vaendelen meest al Haek-schutten souden voor aen trecken om de passagie te maken en te bevryden / daer na den Raed / schutters en borgers met haer wijven ende kinderen / die mede wilden: en totten hindertocht waren geordonneert negen vaendelen knechten / maer dit voornemen ginck wederom niet voort / mits datter geseid werde / dat de vyanden in de wapenen waren en op henluiden wachten / ook was een brief van den Grave van Oversteyn / Overste over de Duitse die in 't Bosch lagen / in der stad gesonden / inhoudende dat alle die in der stad waren / genade souden hebben indien sy haer noch wilden opgeven. Daer op de Duitse Hopluiden en Soldaten siende geen uitkomste / terstond begonden te betrouwen en af vallig te werden / sulks dat van het uittrecken niet en geschiede / hoewel het noch tot twee of drie mael by eenige met groote onordeninge / vreese en verbaestheid te vergeefs besocht wert. De Stad in dese deerlijke gestelteniſſe wesende / so heeft men eintelijk met voorgaende bewilliginge van den Prince van Orangien spraek mette vyanden gehouden / en is den twaelfden July des avonts het accoord besloten / datse de stad souden overgeven / op genade en ongenade van den Hertog van Alva en Don Frederico synen Sone. Daegs daer naer hebben die van der stad haer trommelen laten slaen en de borgerye doen vergaderen op een oort / en de soldaten op een ander oort / en haer voorgehouden zijnde of sy op genade en ongenade wilden in de stad blijven / dan of sy sonder geweer en wapenen wilden uit de stad trecken / hebben verklaert liever op hope van genade in de stad te blijven / dan sonder geweer haer selven in vyands handen te geven / want die om het Accoort te maken uit geweest waren / vertroosten henluiden seggende / dat Don Frederico henluiden meer genade soude betonen dan zy hem toevertrouden. Een Francois Edelman genaemt Monsieur Bordet, wel wetende dat hy geen genade en soude hebben / door dien hy te Bergen in Henegou in de belegeringe geweest / en belooft hadde den Prince niet wederom te dienen / en heeft den vyand niet willen verwachten / maer heeft sijn

Dienaer

Mistroostigheid van die van Haerlem.

Deerlijcke gestelteniſſe binnen Haerlem.

Die van Haerlem willen door haer vyanden slaen.

Duitse vallen van den aenslag om uit trecken en door te slaen.

De Stad van Haerlem op genade en ongenade overgeven.

Monsieur Bordet haer selven door schiet

Dienaer een geladen roer gelangt / ſeggende in effecte deſe woorden: nu wel mijn vrient nadien gy my veele dienſten gedaen hebt / ſo wilt mijn nu ook deſe laetſte doen / en neemt dit Roer en doorſchiet my. De knecht verbaeſt zijnde van deſe woorden weygerde ſulks te doen / maer ten leſten daer toe genoeg gedrongen zijnde / heeft ſulks noch volbracht / eenige ſeggen dat niet de dienaer / maer dat door weygeringe van ſijn dienaer / hy ſich ſelven doorſchoten heeft: of dit een vroomheid of desperaetheit geweeſt zy / laet ik den Leſer oordeelen. Den voorſz dertienden des morgens te negen uuren wert het accoord beveſtigt / en by den Burgemeeſteren geactordeert datſe de Borgeren (voor de plonderinge) ſouden af en vry kopen met 240000. gulden / dieſe ſouden betalen op drie termijnen / daer van d'eerſte 100000. gulden binnen 12 dagen moeſten opgebracht zijn / en de reſte binnen tweemael ſes weken daer na / hoe ſwaer die uitgeputte borgeren dit geballen is / kanmen wel bedenken. Aldus is deſe Stad na ſo lange belegeringe / ſo vele ellende en ſo ſware geleden benautheden / vreeſelijk beſtormen / verſchrickelijk beſchieten / grouwelijken honger / en vergeeſſe hope van ontſet / in haerder vyanden handen ten ſelven dage geraekt / met ſulke benautheid als een iegelijken wel kan by ſich zelven overleggen. Daer is terſtont met de groote klocke afgeleſen dat alle de burgeren en ſoldaten terſtond al haer geweer afleggen en op het Stadhuis brengen ſouden / en dat alle burgeren / mans perſonen te Sijl in 't Klooſter / de vrouwen in de groote Kerke / en de ſoldaten in de Bakeniſſer Kerke gaen ſouden. Den veertienden zijn de Spangiaerden in de ſtad gekomen. Daer naer zijn op den ſelven dach Don Frederico en de Grave van Boſſu, met vele Edelen vergeſelſchapt ook in de ſtad gekomen / de ſoldaten (ſeid men) waren ontrent 3000. in de Stad geweeſt / dan waren nu niet ſterker dan ontrent 1800 / de Capiteinen en Vaendragers werden gevangen genomen en buiten de ſtad op 't huis te Cleve gebracht / daer ſy-luiden meeſt eenige dagen daer naer gedood zijn gworden. Van de Engelſe / Schotten / Walen en Francoiſen zijnder ontrent 900. ſo gehangen als met den ſweerde omgebracht gewworden / die biechten wilden die werden onthalſt / d'andere gehangen / daer waren vijf Beuls die dit deden / dewelke niet meer konnende van vermoedheid hare armen gebruiken / ſo zijnder omtrent 300. in de mond van de Meer verdronken / twee en twee rugge tegen rugge gebonden en over boord geſmeten. Ick kan hier niet voorby gaen te verhalen dat eenen Reyer Symonſz Turfdrager my eertijds als ik tot Haerlem woonde vertelt heeft hem ſelven gebeurt te weſen / deſe een burger tot Haerlem zijnde / hadde in 't beleg hem uit armoede onder de ſoldaten in dienſt begeven / en wert mede uitgeleid om verdronken of onthooft te werden / gaende drie of vier in gelede t'ſamen tuſſchen gewapende Spangiaerden / en komende in de Damſtrate ſach de deure open ſtaen van Haes Jan Verwers / daer hy dikwils om loon eenig werk hadde helpen doen / hy trad tuſſchen de Spangiaerden door / en ging ſonder belet of verhinderinge der Spangiaerden aldaer in huis / en van niemand gevolgt noch geroepen zijnde / ook niemand aldaer in 't voorhuis weſende / liep hem verbergen in de kelder / de Maegt daer na in de kelder komende om te tappen en hem aldaer ſiende / begon uit verbaertheid ſeer luide te roepen / hy ſchoot toe en greepſe / ſeggende indien gy roept ik wringe u den hals af / dus ſweeg ſy vragende hoe hy aldaer quam / 't welk hy haer vertelde / ſy bad hem dat hy uit wilde gaen / ſeggende heeft u iemand geſien ſo zijn wy alle om den hals / doch hy weigerde uit te gaen / ſeggende dat hy des nachts door de Beek uitgaen ſoude / 't welk ſo geſchiede en quam alſo miraculeuſelijken uit der ſtede. Een ander weſende neffens vele andere gebracht buiten de Sparwouwer Poorte (alwaer een groote kuile gegraven was / op de kant van dewelcke ſy naekt knielden en onthooft / en ſo voort in de Kuile dood geſtooten werden) was ook naekt uitgetogen / en ſiende ſijn ſlach is 't moeder naekt ontſprongen over een ſloot te lande of velde waerd in lopende / een Spangiaert willende hem naer ſpringen / ſprong in de ſloot / daer werd ſeer naer hem geſchoten / dan niet geraekt / en is 't alſo ontkomen met een kleyn Melck-ſchuytgen en ſo naekt binnen Leyden gekomen / het was voorwaer een ſeer ellendige ſake en ſpectakel / dat ſo veele vrome en kloeke Soldaten / die ſo ſwaren en langen beleg hadden tegen geſtaen / ſo deerlijken om haer leven quamen / ik gelove ſo ſy-luiden te voren ſulks hadden geweten / datſe noch eerſt menig Spangiaert ſouden om hals hebben gebracht / en geſien of zyder hadden konnen door ſlaen / maer de Hoogduitſen ontrent vijf ofte ſes t'half hondert ſterk weſende / de welke op de toeſegginge en beloften hen gedaen / van dier meeninge afgeballen waren / is genade vergunt / ten reſperte van datſe haer binnen der ſtede tegen den burgeren ſtraffer en wreeder hadden gedragen dan de andere / en datſe geen Kerken noch Kloſteren berooft noch geplondert en hadden / ſy zijn ſonder geweer ter ſtad uitgeleid / te voren geſworen hebbende datſe tot genigen tijden den Prince van Orangien nochte ſijn geallieerde meer en zouden dienen / en is hen-luiden het leven geſchonken / ſy zijn geconvoyeert en geleid geweeſt met ontrent 160 Spaenſe ruiteren naer Gelderland toe / 't welk verſtaen zijnde by den Gouverneur Sonoy leggende op den Diemerdijk / heeft drie Galeyen met ſchutten afgeveerdigt met den Capitein Wouter Hegeman / dewelke den elfden Auguſti in der nacht gekomen is tot Nieuwer-kerk / alwaer de Spangiaerden / met de voorſz Duitſen waren gekomen / ſy zijn met een furie op de Spangiaerden geballen / dewelke hier op niet verdacht weſende / ſeer verbaeſt waren / daer zijnder veele doorſchoten en doorſteken eer ſy eenige weere konden bieden / de reſte hebben haer met de vluchte in den nacht geſalveert: de gevangene Duitſe aldus verloſt zijnde / zijn met eenige genomen Spaenſe peerden gebracht by Sonoy op den Diemerdijk. Sonoy ſchreef terſtont aen de ſteden van 't Noorder-quartier om geweer om deſelve wederom in dienſt te gebruiken / daer toe ſy hen eerſt ſeer gewillig toonden / ſeggende datſe hen wilden wreken over de Spangiaerden / die hare mede krijgs-luiden alſo tegen alle krijgs-ordre gedood hadden: dan alſo hare Capiteinen ofte Hop-luiden met de Bevel-hebberen by den Spangiaerden buiten Haerlem noch gevangen ſaten / en dat de tijdinge te Haerlem gekomen was / dat de voorſz Hoogduitſe ſoldaten alſo verloſt en in het Noorder-quartier gebracht waren / en datſe aldaer wederom dienſt wilden nemen aen de zijde van den Prince van Orangien / ſo heeft Don Frederico de voorſz Hop-luiden daerom met'er dood willen ſtraffen / eyndelijk hebben ſy-luiden met grote moeiten verworven datſe eenige van haer mede-gevangens zouden mogen aldaer aen deſelve ſenden / over ſulx ſo hebben Hopmannen Jacob Steenbach / Chriſtoffel Vatter / Schram van Bruinſwijk / en Chriſtoffel Gunter / aen hen-luiden afgeveerdigt Johan Bebekoth Lieutenant en Alexander Mordian Feltwepffel met brieven onder henluider handen / in date den 14 Auguſti den eenen aen den Oversten / Hopluiden / Vendrichs en Bevelhebberen over des Princen van Orangien krijgs-volk in Waterland / den anderen aen Jochum Niefing geweldige Prevooſt aldaer / en den derden aen den Hoogduitſe Krijgs-luiden die onder henluiden gelegen en gedient hadden / inhoudende ſommierlijk dat een yegelijk kenlijk was / hoe dat ſy uit hoogdringenden hongers-nood en mangel van toegeſeide ontſettinge / de ſtad Haerlem hadden moeten opgeven aen Don Frederico, Sone van den Hertoge van Alva / dewelke om haerder Nation / Privilegien en alle Krijgs-gebruik willen / haerluiden het leven genadiglijk hadde geſchonken en gefriſtet / op die conditie datſe gedurende deſe krijg den Prince van Orangien tot geenen

De plondering van Haerlem wert afgekocht met 240000. guldens.

Haerlemſe ſoldaten werden gehangen / onthalſt en verdronken. (F. 324.)

De Duitſe ſoldaten van Haerlem werden door Hopman Hegeman verloſt en den Spangiaerden ontnamen.

Duitſe gevangen Hopluiden zijn in groot perijkel van omgebracht te werden.

De Duitſe Hopluiden ſchrijven aen haer krijgsvolk

van de Princen dienst af te voorderen.

genen tijden en souden dienen / 't welk de voorschreven krijgsluiden / al eer sy van Haerlem vertrocken / gesworen hadden / en also sy nu verstaen hadden dat de voorsz krijgsluiden hen wederom in dienst van den Prince wilden begeven / so hadden syluiden in groot perijkel van haer leven geweest en als noch waren / ten ware syluiden door voorbidden van eenige Heeren en vrienden eenige weinige dagen uitstels hadden bekomen / om middelretijd de voorschreven krijgsluiden haren eed te doen erigeren en wederom af voorderen mochten / derhalven syluiden den voornoemden Jan Bebekoth Lieutenant / en Alexander Mordiaen Feltwepffel hadden afgebeerdigt om henluiden hare gelegentheid te vermelden / en vriendelijk / en ernstig te bidden / datse de voorschreven krijgsluiden terstond van henluiden souden laten vertrecken een yder sijns weegs / daer 't hen goed dochte / op dat syluiden daer door niet onschuldig opte vleesbank en werden gebracht / het welke by gene Natien soude konnen voor goed gehouden noch gepresen werden / baden ook datse hare Gesanten doch niet lange en souden ophouden / maer met goed beschеid binnen drie dagen wederom by haer laten komen / daer aen sy een eerlijk billich en roemelijk werk souden doen / &c. Hier door zijn vele der voorschreven Hoogduitsen beweegt geworden om niet te dienen / begerende geen oorsake te wesen / dat hare gevangene Hopluiden en Bevelhebberen / om haren wille souden onschuldig sterven / en also ook het meerdeel onwillig was / is henluiden ook door schrijven van de Prince aen Sonoy / geoorloft geweest die niet dienen en wilde te mogen vertrecken. Noch zijn tot Haerlem gehangen een Predicant van Steenbak / en Symon Symonsz Predicant is onthooft / hier na namentlijk den 21 Augusti is tot Haerlem een generael pardon voor den borgeren afgeleesen / welx inhoud alhier van woorde te woorde is volgende:

Pardon voor de Haerlemse burgers.

WY Ferdinandus Alvares van Toledo, Hertoch van Alva, Markgraef van Corien, Graef van Salvaterre, Ridder van der Oorden van den Gulden Vlies, Stadhouder, Gouverneur, en Capitein Generael, van wegen des Coninx ons genadigen liefs Heeren, inden Landen van herwaerts over, &c. Alle den genen die desen tegenwoordigen sullen sien saluyt.

Hoe wel die van Haerlem uitten Landen en Graefschap van Holland hem so verre en wijd verlopen en vergeten hebben, dat zy den Prince van Orangien (rebel sijnder Coninklyke Majesteyt) aengehangen ook henluiden gantschelijk begeven hebben tot rebellie, en *Crimen Læsæ Majestatis* tegen den Conink voorsz haren natuerlijken Prince, Souverein en Heere; niet achtende, ja versmadende die naetuerlijke Fideliteit en getrouheid, eedt, plicht, en verbonteniſſe, die zy sijne Coninklijke Majesteyt, als desselven vassalen schuldich waren, en gedaen hadden, makende secrete verbonteniſſen en conspiratien tegen sijne Coninklijke Majesteit, hen gelijk wapenende en trecken-de uit der selver onderdanigheid en gehoorsaemheid, en andere tot haer krygen en verbonteniſſen animerende ook om van gelijken te doen, tot dien einde aennemende de wapenen, en niet willende binnen de voorsz Stad in laten des Coninklijke Majesteyts, maer ter contrarie daer in ontfangende des voorsz van Orangiens krijgsvolk, in seer groten getale, van verscheyden vreemde Natien, en ook onderdanen rebellen, met de welke zy hen hebben gestelt, gehouden en getoont tegen den voorsz Capitein Generael sijnder Coninklijke Majesteyt, en des zelven Oversten en krijgsvolk, een goed deel van dien en onder den selven sommige sijner Coninklijke Majesteyts notable Dienaers omgebracht, en voort anderſins alderley vyandschap aengerecht en geexerceert hebbende, in sulker voegen, dat men genodicht is geweest van wegen Coninklijke Majesteyt, hen te beleggen, te besluyten, en met wapenen te bedwingen, als ook geschied is omtrent seven maenden lank, so dat zy ten laetsten (met Gods hulpe) so verre gebracht sijn geweest, dat zy hen in der selver sijner Coninklijke Majesteits genade en ongenade hebben moeten opgeven, en hoewel die voorschreven burgers en inwoonders, vrouwen en kinderen van Haerlem by alle 't gene voorsz is, wel verdient hebben alle uitterste strengigheid en straffe, nochtans wel kennende en wetende den wille en nature van de Coninklijke Majesteit, en dat deselve gewoonlijk is in gelijken saken, sijn eigen particulier niet aen te sien, maer te rugge te stellen, en als een oprecht goet Vader, en goedertieren en genadige Prince, sijne verdwaelde en verloren Onderſaten wederkerende tot kenniſſe en schuldige gehoorsaemheid, wederom aen te nemen, ontfangen, en hen gratie voor rigeur te prefereren; en willende den selven zijnder Coninklijke Majesteits wille en natuer, tot die voorsz van Haerlem (hoewel sy tot die voorsz kenniſſe en gehoorsaemheid van zelfs niet gekomen en zijn) die ganſche Werelt openbaren, verkondigen, en in krachte des bevele dien wy van sijnder Con. Maj. over de voorsz Burgeren en Inwoonderen van Haerlem, so wel vrouwen en mannen, als kinderen ontfangen hebben, remitteren en vergeven wy generalijken en volkomelijken, uit sonderlinge gratien by desen, alle offensien, fauten, misdaden, crimen en delicten, die sy uit saken van tegens deselve Coninklijke Majesteyt gerebelleert, en den voorsz Prince van Orangien gevolgt, aengehangen en die Wapenen tegen die Coninklijke Majesteit aengenomen en gevoert te hebben, gecommitteert hebben, mitsgaders alle penen, boeten en amenden, corporele, criminele en civile, daer in sy ter cause van den voorsz offensien, fauten, misdaden, crimen, delicten, rebellien, navolginge en aenhanginge aen de voorsz Prince van Orangien, armeringe en voeringe van Wapenen gevallen mogen zijn, in wat manieren dat 't zy tegen sijne Coninklijke Majesteit oft der Justitien. En uit meerder gratie, hebben wy den voorsz. van Haerlem en een iegelijk van hen, weder gestelt en gerestitueert, stellen weder en restitueren by desen, tot haren goeden name, fame, en goederen roerende en onroerende in alder voegen en manieren, als sy waren voor de toekomst van den dingen en saken voor-geroert, ontlastende daer-en-boven de voorsz van Haerlem by desen, en elk van hen bysondere, van alle infamie vlecke of notte, daer in sy ter cause voorsz gevallen zijn. En imponerende voorts hier op een eeuwig swijgen den Procureur Generael, en allen anderen Rechteren, Justiciren en Officiren wie die zijn: behoudelijk datse schuldig en gehouden sullen zijn, op te brengen, te forneren en betalen, de somme van Penningen by hen gelooft tot redemptie en af kopinge van de plonderinge der voorsz Stad: behoudelijk en wel verstaende dat in dese gratie niet begrepen sullen wesen 57. burgeren en inwoonderen der voorsz Stad, die wy sullen doen uitkiesen, en in gevangeniſſe bewaren, om te besien hoe hen die van de voorsz Stad voortaen sullen regeren. Ontbiedende daerom en bevelende in naem en van wegen sijner voorsz Coninklijke Majesteit allen Presidenten en luiden van den secreten en grooten Raden mitsgaders Presidenten en Raden des Coninx in Holland, en allen anderen Coninckliken Majesteits Rechteren, Justiciren, Officiren en Onderſaten hen Stadhouderen, en iegelijk van hen bysondere so hen toebehoren sal, dat sy den voorsz burgeren en inwoonderen van Haerlem, mannen, vrouwen en kinderen, van dese tegenwoordige gratie, remiſſie en pardon, en van allen den inhouden van dien, na sijne forme, en invoegen en manieren voorseid, doen laten en gehengen, en volkomelijk vredelijk en eeuwiglijk te genieten en te gebruiken sonder hen te doen of laten geschien nu of in toekomenden tijden eenig hinder, letsel of moejeniſſe ter contrarien, aen lijf of goed, in eeniger manieren. Dat is also zijnder Coninklijke Majesteits wille en meninge. Des t'oirconden hebben wy onsen naem hier onder gestelt en derselver sijnder Coninklijke Majesteits secreet Segel, by afwesen andere Segelen, hier onder aen doen hangen. Gegeven in (F. 325.) de Stad Utrecht, den 27. Julij 1573. Ondertekent

F. A. Duc d' Alva, noch leger *Berty*.

De

De namen van de 57. Borgeren die in het pardon niet en waren begrepen zijn deſe geweeſt / Arent Janſz. van Doordrecht Schout / Jan Sael zijn Subſtituit / Jonker Jan van Vliet Burgemeeſter / Gerrit Stuider Burgemeeſter / Pieter Kies Burgemeeſter / Pieter Bal Wethouder / Yſbrant Staeſſz. Hageman Wethouder / Jacob Gerritſz. de Jonge Wethouder / Pieter van Paenderen Wethouder / Loef Baetſz. Wethouder / Jan de Wael Wethouder / Jan Eeftſz. Wethouder / Barthout van der Nieuburch Wethouder / Jan Albertſz. Raed Secrearis / Jonkheer Jan van Duivenvoorde Coronel / Jacob Bartelmeuſz. Pelleraen Capitein / Jan Dirk Mattheuſz. Vaendrich / Pieter Haſſelaer Vaendrich / Jacob Barenden Capitein / Jan Arentſz. de Jonge Luitenant / Arent de Goyter / Adriaen Bogaert Geleybacker / Jan Kies van Amſterdam / Floris Heyn Loeven / Arent Dirckſz op de Beek / Cornelis Gerrit Jan Eeftſoon / Louris Wynantſz. Maerten de Apteecker / Dirck Franſz / Blokemaker / Claes Pieterſz / Groen / Jan van Saenen / Dirck Arentſz / Jan Heymenſz / Pieter Govertſz Hoochgeboren / Jan van den Boſch / Symon Janſz Schootgen / Wethouder / Pieter Yſbrantſz Olp / Wethouder / Claes Yſbrantſz Wethouder / Claes Theeuſz Schepen / Michiel de Wael Capitein / Corneliſz Theeuſz Capitein / Frederik Corneliz Couſſebant Vaendrich / Gerrit Ruythaver Vaendrich / Jacob Claeſz Timmerman Wachter van den Toorn / Meeſter Cadine Chirurgijn / Alewijn de Jager / Dienaer van Lantſlot van Breederode / Jan Claeſz Scheepmaker / Willem Wiggersz van Paenderen / Baerthout Hendrikſz. Schilder / Chriſtiaen Yſbrantſz / Dominicus Janſz / Arent Meynertſz / Heyman Janſz Seyl-maker / Dirk Jooſten Kupper / Cornelis Pieterſz Timmerman / Cornelis Ban Swager van Arent Goyter / Claes Verlaen ſijn Soon. Uit deſe 57. zijn gedood geworden / Claes Pieterſz. Groen / Jan van Saenen / Dirk Arentſz / Jan Heymenſz / Pieter Govertſz / en Jan van den Boſch / in de gevankeniſſe zijn geſtorven Arent Janſz Schout / Jacob Barenden / en Laurens Wijnantſz / de Soon van Claes Verlaen is uitgegaen tegens de twee dochterkens van Sebaſtiaen Craenhals / Jonkheer Johan van Vliet is met ſubtijlheid uit der ſtad geholpen / door eenen Albrecht Claeſz Molenaer / in de kleederen van deſſelfs Albrechts knecht / met ſeer groot perijkel / d'andere gevangens (alle uuren de dood verwachtende) zijn ontrent Alderheiligen aen malkanderen geketent / by nacht van Haerlem naer Amſterdam gevoert / met een hoop Krijgs-luiden die haer bewaerden. Alwaer datſe volgende het vonniſſe van den Hertog van Alva / ſouden gedood hebben geworden / ten ware de vrienden en Cozijns van den Grave van Boſſu (die tot Hoorn gevangen was) gelijk hier na ſal werden verhaelt / ſulks hadden belet / alſo de Grave aen hen-luiden hadde ontboden / dat ſo lief als ſy ſijn leven hadden / ſouden maken datſe weder tot Haerlem werden gebracht / en wel getracteert 't welk alſo geſchiede / en zijn eindlijk daer door noch by gekomen / naer 't ſpreekwoort.

Door des eenen ongeluk,
Komt d'ander uit den druk.

Den 12. Septembris / niet tegenſtaende het pardon / hebben zy de Hopmans van de Schutters doen vergaderen / en alsdoen zijn uit elke Schutterye gekoren twaelf mannen die voor Alkmaer moeſten pionieren.

Sodanigen uitgank heeft gehad deſe ſtrenge en langdurige belegeringe voor de ſwakſte Hollandſe ſtede Haerlem / de welke naer het gevoelen van een iegelijk / wel ſoude geweeſt zijn tot ſchade en ſchande van den genen dieſe belegert hadden / ſoſe die niet tot de alderuitterſte benautheid en gebrek der ſpijſe en hadden gebracht. In 't geheele beleg van het begin tot den einde is op Haerlem by de Spangiaerden geſchoten 10256. ſchoten / 't was ook in die tijd te verwonderen / (dewijle men doe ter tijd het geſchut niet ſeer gewoon en was) hoe ſeltſaem ſommige ſchoten ſijn gegaen / want de ſommige daerſe ineenden alderveiligſt en voor 't geſchut bevrijd te weſen / zijnze onveiligſt en ondrypſt geweeſt / ſo metter daet bleek / want ſommige zijn aen tafel ſittende dood geſchoten / andere gaende langs der ſtraten: ook is een jonge dochter met een roer den doek van haer hooft geſchoten / ſonder gequetſt te zijn: den 27. January quam door het huys in 't Herts-hooft binnen de keuken een ſcheute en nam het hooft van het jongwijf daer ſy ſtond en dede de hoenderen van den ſpeete. Daer wert ook een vrouwe genaemt Cornelesje Coltermans / weſende tot haer ſuſter aen de Krocht op de ſolder / met een groote yſeren kloot tuſſchen haer beenen door geſchoten / de kleederen ontſtucken ſonder haer te raken. Een man genaemt Cornelis Jacobſz wert beide ſijne beenen afgeſchoten / ſo hy na huis ging op de lange brugge / en meer andere ſeltſame en avontuerlijke ſcheuten zijnder geſchoten geweeſt / het is ook te verwonderen / dat niet jegenſtaende het beleg / die van Haerlem haer beeſten buiten de ſtad lieten gaen weiden in 't ſpijt der vyanden / en hoewel ſy dikwils om die te nemen uit waren / ſo hebben ſy weinig uitgerecht: en zijn daer over meer menſchen dood gebleven als ſy beeſten kregen. De Biſſchop van Haerlem / Heer Godefroey van Mierlo / heeft op den 15. Auguſti daer na de Kerken gewijd / en ſelfs Miſſe in de groote Kerke geſongen: die van Haerlem hebben over eenige jaren na datſe wederom onder den Prince van Orangien gekomen waren / gelijk tot ſijnder plaetſe geſeid ſal worden / in de Kerke doen ſtellen tot een eeuwige gedachteniſſe van deſe ſake / deſe naervolgende Rijmen / daer in in 't kort beleg / overgebinge en verloſſinge verhalende.

Alwaer al de Werelt op ons verhit,
So ſterk, ſo fel alſmen mocht bedenken,
Is God met ons, verſtaet wel dit,
Niemand ſal ons dan mogen krenken.

Geen vyanden hoe bitter verhert,
Al hebbenſe luſt te doen verdriet,
God kanſe veranderen, ja hoe verwert,
't Exempel is klaer aen ons geſchiet.

Hoe veele ſchoten dat op Haerlem zijn geſchoten.

Seltſaemheid van ſommige ſcheuten.

DEn negenden December 1572. men las,
Doen die ſchans t'Sparendam wert genomen,
Den elfden daer na op dat ſelfde pas,
Is Don Frederico voor Haerlem gekomen
Met al ſijn macht, en ſonder ſchromen
Den achtienden beſchoten ſterk en krachtig,
Den twintigſten beſtormt met ſtout beroemen,
Maer is afgeſlagen wel hert en onſachtig.
Den laetſten Januarii, daer na waerachtig,
Is de tweede ſtorm op die Stad gedaen.
Die vyand week weer onverdachtig,
En moeſt met ſchanden ruimen die baen,
Alle ſijn aenſlagen om ons te verraen.
Zijn te niet gegaen ſo men wel ſag,
Al was ſijn mening om ons te belaen,
Met villen en braen, ſonder verdrag,
God beſchermde ons wonderlijk op dien dag.

Dit ſware beleg, dit ſeer groot ontrieven,
Duerden een-en-dertig weken alſo ick ſchat,
Duyfkens waren doe Poſten, die brochten ons brieven,
Want men doe ſeer qualijk mochte komen in de Stad.
Een deerlijke honger die vele maekte mat,
Overviel den Burger, en heeft veel volx verſleten,
Paerden, Mout-koeken, Raep-koeken men hier at,
Ja Honden en Katten, waren wiltbraed geheten,
Kennip-koeken, geſouten huiden 't is niet vergeten,
Koolſtronken, Wijngaerts-blaen waren een preſent,
En behalven dat noch men over al riepen en kreten,

Niet

Niet dan alarm, alarm, verd' end' ontrent.
Sware schermutsinge voor ons noch onbekent
Mosten wy aengaen tegens ons herde vyand,
In dees grote nood in ons uitterste ellend,
Gaven wy de Stad op, door hongers verband,
Niet dat hyse in kreeg met stormender-hand.

Doe nu de Stad was opgegeven,
In 's vyands handen, so voor is vertelt,
Om so te bergen ons lijf en ons leven,
Doe quam ons noch op al meer gewelt.
Geen burger, so slecht ook hoe ontstelt,
Of hy most houden twe of drie soldaten,
Die 't voort verteerden, ja inboel en gelt,
Nochtans genadiger dan som vermaten,
Dit dede veel borgers wat besaten,
Hoe wel sy deerlijk waren beswaert.
Anno 77 doen werde gelaten,
't Garnisoen uit de Stad op d'eerste Maert.
En onder den Prins van vromer aert,
Quamen wy doe weer op deselve tijd,
Als ons Stadhouder lief en waert,
Die ons tot noch toe heeft bevrijd
Door Gods sterke hand gebenedijd.

Gelijk God Daniel verlosten uit der wreden Leeuwen mont /
En Susanna beschermde voor die twe oude quaey boeven /
Jerusalem behoede voor Antiochus ongodlijk verbont /
En die drie kinderen uit haer pijnlijk bedroeven.

So heeft hy ook dees Stad sonder eenig vertoeven /
Wonderlijk bewaert voor so veel vyands handen /
Hy was die noot-hulper / hy gink ons bevroeven /
Dies moet hy gelooft zijn in steden en landen.

JAER-DICHT:

DIe Stad VAn HaerLeM sIInde eLLendICh benaVt
Naer fVVaer beLeg geeft haer den VIant oVer
VVant zII door groten honger VVas Verf LaVt
DIe borgers grof getraCteert, de soLdaten groVer.

Hoe veel volx voor Haerlem is gebleven.

MEn seid datter van den beginne deser belegeringe totten einde toe/so nu so dan ontrent 12000 menschen voor gebleven zijn / so de gene die van die van binnen zijn omgebracht / als die voor siekte / koude en ongemak gestorven zijn. Sulx dat het een gemeen spreekwoord geworden is / dat alsser eenig versch volk gesonden werde/ dat men dan seide/sy trecken na Haelmeer.

Het innemen van dese Stad maekte een grote verbaestheid en verslagentheid over geheel Holland / de Prince van Orangien hadde al lange voor het overgeven der voorsz Stad tot verscheiden tyden geschreven aen den oversten Sonoy / en de Staten van den Noorder-quartiere / datse haer Steden sterken en voorsien souden: hebbende tot dien einde aldaer gesonden Jonkheer Philips van der Aa / om de Steden te doen fortificeren / en besonder de Stad van Alkmaer na de ordonnantie en bestek gemaekt by Jonkheer Carel van Boysot / maer des al niet jegenstaende / so ging de voorsz fortificatie heel slappelijken voort / sulx dat de tydinge van het overgaen van Haerlem tot Alkmaer komende / de burgerye aldaer so seer verbaest werden / datter seer vele vertogen na Hoorn en elders. De Prince van Orangien hadde commissie gesonden aen Jonkheer Jacob Cabbeljau / om het Gouvernement der selver Stede te aenvaerden / en met sijn Vendel en eenige andere Vaendelen daer in te trecken. Dan de Magistraten maekten grote swarigheid om soldaten in te nemen/ daer en tegen dede Cabbeljau grote instantie om ten minsten met sijn Vendel daer in te zijn / dreigende indien men hem niet en wilde inlaten / dat hy met alle de knechten / so die tot Heylo als tot Egmont lagen op de andere zyde van de Stad wilde gaen leggen / seggende dat hy mettet volk niet en wilde leggen voor den vyand / hebbende een Stad achter hen / diese niet en wisten of vriend dan of vyand was: hy heeft den Prince van haer-luiden onwilligheid in haeste veradverteert / de welke terstont andere brieven aen die van Alkmaer en ook aen Cabbeljau geschreven heeft / mette welke hy den 15 July binnen Alkmaer gekomen zijnde / heeft de selve de Magistraet vertoont / ten einde sy terstont en sonder vertrek sijn Vendel souden innemen / maer 't selve in communicatie geleid hebbende mette Broetschap/hebben sulx geweigert/ sustinerende dat men de Stad niet en konde houden / door dien de selve niet en was voorsien met proviande/ munitie en anders: seggende ook/ heeft de Prince de vrome stad van Haerlem niet konnen ontsetten / wat sal hy ons doen? en meer diergelijke redenen / sulks datter een grote verslagenheid en verbaestheid onder de burgeren was / de gene die geerne Garnisoen in de Stad hadden gehad / hielden alle den nacht wacht / sorgende voor verraderien / niet te min de Burgemeesteren van Alkmaer schreven noch den selven dag eenen brief diese sonden aen den Gouverneur Sonoy / leggende noch op den Diemerdijk / luidende als volgt.

Die van Alkmaer weigeren garnisoen van den Prince te nemen.

Schrijven van die van Alkmaer aen Sonoy.

EDele, wyse, voorsienige Heer, wy gebieden ons seer tot uwer E. Adverterende uwer E. dat de tydinge dat Haerlem in is, niet alleen continueert, maer ook hoe langer hoe meer vermeerdert. En dewijle wy hier den vyand aldernaest sijn geseten, en 't spits eerst sullen moeten voor af byten, so dunkt ons geraden gelijk wy u ook vrundlijk bidden dat uwe persoon met de soldaten van den Dijk en elders, terstond onder nacht en dag herwaers komt, en 't leger tot Hylo en Egmont wilt versterken, op dat de vyand geen inval en doe in't Noorderland, en misdien ons van victualie en contributie van vorder penningen berove. So veel onse Stad aengaet, sijn wy doende om met alder haest de fortificatie te volmaken, ten einde wy tegens een subyte loop der vyanden konnen ontstaen. Biddende derhalven, uwer E. wilt tog hier in met u soldaten in genen gebreke sijn, op dat wy aen weder sijden onse beroepinge voldoende, een goede conscientie voor God mochten behouden, en hem de reste bevelen, willen ook uwer E. gebeden hebben, seer ernstelijk dat gy tog in haest die van Enkhuisen, Hoorn, en Medenblik, wilt belasten dat sy-luiden die van Alkmaer terstond provianderen van koorn en mout, op dat wy door gebrek van dien niet genootsaekt worden die goede sake te verlaten, die wy anders met lijf en goed begeren voor te staen, daerom sal uwe E. ons by de voorsz steden weder hier in dienstig sijn, bidden ook daerom uwe E. so verre die steden voorsz ons niet weten of willen provideren, dat gy ons sonder vertrek 't selve wilt veradverteren, op dat wy weten waer op, naest God wy ons hebben te verlaten. Edele Erentfeste voorsieninge Heer onse God sy met uwer E. in voorspoedigen gouvernemente. Uit Alkmaer den 15 Julij 1573. Onder stond aldus uwer E. goedwillige Burgemeesteren der stede van Alkmaer.

Jonkheer Jacob Cabbeljau Gouverneur tot Alkmaer

DEs anderen daegs den 16 July des namiddaegs so zijn ontrent 300 paerden en 2000 voetknechten van Haerlem gekomen voor Alkmaer / weinig tijds te voren was Cabbeljau met d'ander Capiteinen en volk tot Egmont en opte Hoeff en tot Heylo leggende opgebroken / en na Alkmaer gekomen om in de Stad te trecken / dan de poorten waren gesloten / en de gehele Stad was in roere. De Magistraten en burgerye waren in groter vresen en verslagentheid / niet wetende watse wilden doen / d'een seide datse al verkocht en verraden was / door twe personen die ten tyde als de Gerefourmeerde eerst in der Stede quamen Schepenen geweest waren / en by Don Frederico voor Haerlem in 't leger hadden geweest om pardon voor de Catholijken van Alkmaer te solliciteren / andere seiden men soude de soldaten van den Prince terstont in laten / so en waer der geen swarigheid. In dese verbaestheid zijnder veel borgeren te schepe uitter Stede gevlucht na d'ander

(F. 32) Der Spangiaerde eerste komste voor Alkmaer

Ste-

Steden van het Noorder-quartier / hebbende het ſlot van den boom opgebroken / middelretijd trocken de Vaendelen van Jaques Hennebaert en Dirk Duivel buiten Sint Pieters poorte. En het ander volk bleven over de Geest leggen. Cabbeljau en Kuychaver quamen voor de oude Kermerpoorte en verſochten met haer perſonen binnen te komen om de Magiſtraten te ſpreken / d'een wildense in hebben / d'ander niet. Ten laetſten werden ſy noch ingelaten met eenige Bevelhebbers / maer gaende na het Stedehuis werd de Commiſſaris Guilliaem Moſtaert uit het Gulde Vlies door ſijn been geſchoten (daer hy alle ſijn leefdage af mank ginck) dit maekten terſtont een groot rumoer in der Stad onder de burgeren: daer en tuſſchen quamen de Spangiaerden voor de Kermerpoorte / dit werd den Burgemeeſters en Magiſtraten op het Stedehuis aengeſeid / de welke in groten twijffel waren of ſy het krijgsvolk van den Prince wilden inlaten dan niet / want ſy waren ſo verbaest datſe niet en konden reſolveren / de borgerye liepen in groter menichte voor het Stedehuis / wachtende na de reſolutie van de Magiſtraet / als dit lange duirden ſeide Kuychaver met een verſtoort gemoed / ten is nu geen tijd langer te beraden / ſegt kort af wat gy doen of laten wilt. Daer op Floris van Teylingen Burgemeeſter ſeide / ik wil by den Prince en de burgeren leven en ſterven / en is metten Hopman terſtond van het Stedehuis gegaen / daer liepen veel borgeren voor en na met Meerten Pietersen van der Mey des Stads timmerman / met bijlen en voorhamers en ſloegen de Vrieſe-poort open en lieten het volk van den Prince van Orangien binnen / en terſtond werd de Kermerpoorte geopent daer ſy luiden wederom uit vielen tegen de Spangiaerden / en ſchermutſeerden daer tegens / en drevenſe uit de Voorſtad en ſtaken die terſtond in brand. Den 18 July hebben de Spangiaerden haer leger / 't welk ſy tot Heylo en daer ontrent hadden gemaekt opgebroken / en ſijn wederom na Haerlem getrocken by de andere regimenten aldaer noch leggende / al waer ſy luiden gelijkerhand gemuitineert hebben om hare betalinge / ſy namen met haer ontrent drie of 400 beeſten die ſy gerooft hadden / hebbende ook voor hen-luiden bertrek het dorp van Egmont binnen aen brand geſteken. De Hertog van Alva bevindende de grote koſten die hy hadde moeten doen om Haerlem te bekomen / in ſulker voegen dat hy alſo verachtert was dat hy geen middel en hadde om ſijn krijgsvolk / het welke wel acht-en-twintig maenden ten achteren was / te mogen betalen / want uit Spangien in lange tijd geen geld en was gekomen / en 't geen de Provincien hadden opgebracht en had niet vele mogen helpen / bveſende ook indien hy de Provincien in deſen tijd meer gelds wilde afſchatten / datſe lichtelijk voorts van hem afvallen / en den Prince van Orangien toe vallen ſouden mogen / ook was hy verwachtende ſijn afſcheid van den Coninck om uit te Nederlanden te vertrecken en ſijn Gouvernement af te leggen / bveſende over ſulks dat hy met het gemuytineert volk niet veel uitrechten en ſoude / heeft middelretijd willen beſoeken wat hy ſonder geld ſoude konnen voorderen / heeft over ſulx alom geſonden in Holland en Zeeland / en in de plaetſen onder ſijn gehoorſaemheid noch weſende / van de Stede huiſen doen aflelen en publiceren / deſe navolgende miſſive.

Des Princen Gantſoen komt in 't lichnaer.

Des Hertogs van Alva publicatie om de van Holland n Zeeland wederom onder hem te krijgen.

DOn Fernando Alvares van Toledo Hertog van Alva, Marquis van Coria, &c. Lieutenant, Gouverneur en Capitein Generael. Aen den Steden hen hebbende laten verleiden en aftrecken van de gehoorſaemheid des Coninks onſes genadigs liefs Heere: wy en twijfelen niet dat gy wel en breet berecht zijt geweeſt van de goede en genadige vermaninge en onderſoekinge die u lieden hier bevoren te meer malen gedaen zijn geweeſt van wegen Coninklijke Majeſteit (de welke navolgende de voetſtappen ſijnre Predeceſſoren en voorvaderen (uwen Prince en Overſte Heere, en gelijk een goed vader, de welke ſijn kind wederom ontfankt en aenneemt, hoe ſeer hy verdorven en verloren zy als hy weder komt tot kenniſſe, heeft geprocureert u wederom te brengen in de gehoorſaemheid die men hem ſchuldig is, en uit de welke gy afgeweken en gevallen waert in rebellie, u verſekerende dat het gene deshalven by u misdaen is geweeſt, ſonder aen te ſien de qualiteit of grootheid der ſelver ſonde, van der ſelver ſijnder Coninklijke Majeſteits wegen u worden vergeven en vergeten, de welke ſijne Coninklijke Majeſteit, boven dien dat hy altijd gebruikt en beweſen heeft de genade die een jegelijk kennelijk is, hem gewilliger geneigt heeft totte jegenwoordige vergiffeniſſe uwes misbruix, dewijle hy weet 't ſelve geſchied te weſen, meer door quade ſuggeſtie en ingeven van quaedwilligen, dan u luider eigen nature en beweginge, niet konnende eenigſins hem laten dunken dat gy ſo gedegenereert en veraert ſoud zijn, ſo verre 't gene voorſchreven is niet en ware geweeſt, of gy en ſoud hebben gecontinueert de getrouwigheid en bereide willigheid die gy en alle de gene die voor u ſijn geweeſt altijd beweſen hebt, welke oorſake is (als gy oogenſchijnlijk hebt konnen ſien en merken) dat men van wegen ſijne Majeſteit geen rigeur noch ſtrafheid gebruikt, ja gene menſchen aengeroert en heeft van den anderen Steden, de welke onbedachtelijken en door de ſelve wegen en middelen ook gevallen zijn geweeſt in den ſelven onwech en dwalinge, namaels van hen ſelven hen weder gekeert en geſteld hebben in de ſchuldige gehoorſaemheid ſijnder Coninklijke Majeſteit, ſonder der ſelver macht of aenkomſte des legers te verwachten of daer toe by heyrkracht gedrongen te worden, gy weet ook wel dat men tot noch toe gene bitterheid, vyandſchap oft wteetheid in krijgs-ſaken gewoonlijk, als met ſchickinge van krijgsvolk in den afgevallen quartieren, met roven en branden, of anderſins qualijk te handelen, gebruikt en heeft, al om u tot kenniſſe te verwecken: maer de boosheid des tijds en der quaedwilliger en oproeriger menſchen heeft tot noch toe by u luiden ſo veel vermocht, dat ſy niet alleen geen ſtad en plaetſe gegeven heeft, dat die voorſchreven goede en genadige vermaninge en tractement u ſoude hebben beweegt tot kenniſſe tot uwer eigener devoir en deugd, maer gy zijt tot noch toe gebleven in den ſelven ſtaet als te voren, hoe wel boven alle 't gene voorſchreven is gy metter daed ſiet en gy niet en kond ontkennen dat de gene die hem vermeet u te willen beſchutten en in vryheid ſtellen, niet alleenlijk uwe huiſen afbrand maer ook ſulke exactien u opleid, dat elk van u des een ſwaer gevoelen heeft: niet te min ſijne Coninklijke Majeſteit ſulx alles onaengeſien, en noch tegenwoordelijk niet anders ſoekende noch pretenderende dan gelijk een hinne haer jongen u te roepen, verſamelen, en ſtellen onder ſijne vleugelen, protectie en ſauvegarde, heeft ons belaſt noch deſe reiſe voor de leſte u te vermanen en verſoeken ten einde dat gy uw devoir beter bedenkende, dan tot noch toe geſchied is geweeſt, en ook uwer aller deugd en welvaert, gy wederkeert tot kenniſſe en komt willigliik en van ſtonden aen u ſtellen in ſijnre Coninklijke Majeſteits handen, ſonder der ſelver toorn, gramſchap en fureur of de aenkomſte ſijnre Coninklijke Majeſteits leger te verwachten, u toeſeggende dat gy ontfangen ſult werden in gratie en genade, ja indien gy uwe Gedeputeerde wilt ſchicken aen ons om ſulx uit onſen eigen mond te horen en verſtaen, wy geven, accorderen en octroyeren hen by deſen goed, vry, vaſt en ſeker geleide en veiligheid, af en aen, en dat van wegen de Coninklijke Majeſteit wy als dan ſo goedlijk en genadelijk met hen ſullen handelen, op alle 't gunt daer in gy u ontgaen hebt door navolginge des Princen van Orangien, en wapenen tegens Coninklijke Majeſteit aengenomen, gedragen en gebruikt te hebben, dat gy en de ganſche Wereld ſult bekennen

en oordelen, dat men niet meer en hadde konnen doen, en dat sonder twijffel gy alle des volkomentlijk te vreden sult zijn, behalven eenige de welke hebben boosheid op boosheid en sonde op sonde gehoopt, en hen so verre den Duivel overgegeven, dat sy onderstaen sullen om u met hen-luiden ganschelijk te verderven, u uit den rechten weg te stellen en houden, 't welk wy vastelijk willen verhopen dat gy niet en sult doen, dewijle u genoegsaem kennelijk is dat een boos en schelmich mensch te genen tijd op en houd, tot dat hy anderen tot hem gebrocht heeft door ingeven des bosen geests, altijd wakende tot verlies der zielen, maer indien gy dese vermaningen, gratien en genaden steld in onachtsaemheid, en de selve ontfankt met gestopte ooren en hertneckigheid als tot noch toe geschied is, wy willen ook u nu met eenen gewaerschout hebben, datter geen rigeur noch wreetheid is hoedanig die zijn mach, die gy niet en zijt verwachtende, so aen uwe personen, als met verwoestinge, hongers-nood en ook metten swaerde, in sulker voegen, datter over al geen reliquien blijven en sullen van 't gene tegenwoordiglijk noch geheel is, maer sal sijne Majesteit 't Land doen vervalsen en bewonen met andere vreemde luiden, ook so en soude sijne Majesteit haer niet kunnen laten bedunken den wille Gods en haer selven voldaen te hebben, so verre, na so vele gedults, representatien, vermaningen en exempelen, gy al even stijf en hartneckig blijft, aengesien dat de selve sijne Majesteit door den Goddelijken wille gesteld is tot uwen Prince en Overste, den welken gy alle gehoorsaemheid schuldig zijt, als den minsten van u wel kennelijk is, daer by gevoegt dat hy so goedertieren en een genadig Prince is als oyt geboren is geweest, niet twijffelende of gy hebt wel verstaen de middelen tegenwoordelijken voor handen en gereed wesende van de sterkinge sijnre Coninklijke Majesteits legeren, so met menigte van volke als grof geschut en munitie onlanx gearriveert en noch dagelijks aenkomende: (F. 328.) waerom wy aen u versoeken dat gy dit alle vlytiger overleggende en overdenkende in tijds, voor komt u ganssche verderffenisse, als wy willen verhopen in God dat hy u sal bewegen te doen, en sijne Godlijke genade verlenen om te consideren en aenmerken dat in 't leste sijne Coninklijke Majesteit doch de meester sal blijven. Gegeven tot Nimmegen onder onse naem en Coninklijke Majesteits secreet zegel hier onder opgedrukt, den 16 dag des maends July, 1573. Ondertekent, *F. A. Duc d'Alve*, en wat lager. Ter ordonnantie van sijne Excellentie: *Berty*: en bezegelt ter zyden van den signature van den Hertog met des Coninklijken Majesteits secreet zegel, opgedrukt in roden wassche, tusschen wit pampier: hier na stond geschreven, sijn Excellentie heeft geordonneert dat men geen copyen van dese brieven geloof geven sal, dan die gecopieert, gecollationeert, geauctentiseert en getekent sullen wesen, by den Secretarissen van de Steden hier onder gementioneert, als namentlijk Utrecht, Amsterdam, Nimmegen, 's Hertogen-bosche, Antwerpen, Breda, en Middelburg den 26 July, anno 1573. Ondertekent,

A. van der BURCH.

Oiepginge.

De voorschreven missive is tot Utrecht gepubliceert geweest op eenen Sondag den 26 July / anno 1573. by Willem de Diana / deurwaerder van den Hove Provinciael van Utrecht met groter solemniteit / gelijk ook geschiede in den andere Provincien en Steden van Nederland / dan hy heeft daer weinig voordeels mede gedaen / want sy hem geen geloof en gaven.

Niet te min de saken van die van Holland (en sonderlinge het Noorder-quartier) en stonden op dese tijd niet seer wel / want over al was seer grote vreese en verschrickinge / sulx datter veel volx uit den Lande vluchten / het welk de voorsz Sonoy en Jonkheeren Philips van der Aa / Frederik van Sevender / mitsgaders Frederik Otthesz. en Meester Willem Bardesius / siende en merkende de verslagentheid en perpleriteit van het volk in dien quartiere / aen den Prince van Orangien geschreven hebben alle de gelegentheid van 't selve quartier in deser maniere.

Vreese onder velen.

DOorluchtige, Hoog-geboorne Heere en Vorst, wy gebieden ons onderdaniglijk aen uwe Vorstelijke Genade en en kunnen den selven niet laten alle de gestelteniisse van desen quartiere vrymoedelijk (so wy behoren) over te schrijven, hoe dat sedert het beklagelijk ongeluk van die van Haerlem meest op alle menschen (ook ons sake meest toegedaen) een sulken verschricking en vrese is gevallen, dat een yeder slechts om siet hoe hy uit de Landen best mach geraken, haer goed so sy best mogen wech makende door verscheiden middelen by dage en nacht, niet tegenstaende alle ordonnantie en opsicht, 't welk wy te water en te lande daer op hebben, want de algemene roep is, so Haerlem in so langen tijd niet na behoren gevictualieert (so men, so sy seggen, te winter wel hadden mogen doen) en ontset heeft mogen werden, wat hebben wy dan sulks te verwachten? die niet en zijn na behoren voorsien, en of de fortificatien al om al behoorlijk waren gedaen, daer toe wy gestadig arbeiden; so gebreken ons noch meest alle andere middelen van proviande, poeder, geschut en andere amunitie, ook vrome Capiteinen en Gouverneurs van Steden, want die van Alkmaer aengaende, met die Capiteinen en soldaten daer in zijnde, en weten wy voorwaer niet of men hem daer sulks op mach betrouwen, dat sy (als de vrome van Haerlem hebben gedaen, en daer over de fleur van onse knechten verloren) de uitterste nood soude willen verwachten, daer op uwe Vorstelijke Genade dan verdacht mach zijn: uwe Vorstelijke Genade heeft my Sonoy ettelijke dagen geleden geschreven van sekere commissie onder een blank voor een Gouverneur tot Medenblik, dan hoe wel sulks wel van node waer, so en verneme ik die commissie niet, ook dien al hebbende en hebbe niemand bequaem om tot sulks te committeren, Hofwegen nu ook overleden zijnde, behalven desen en hebben wy alhier de middelen niet langer om de knechten met leninge te onderhouden, de huisluiden door vorige pilgeringe en gestadige contributie geen middel hebbende om langer geld te furneren, en de Steluiden ook door armoed de knechten niet langer kunnende onderhouden. Sulx dat alle dees dingen, sulx als voorsz gesteld zijnde, na menschen oordeel niet mooglijk en is die sake tot eenen goeden einde te brengen, of langer te verduren, ten ware uwe Vorstelijke Genade dan eenig vast verbond met eenige grote en mogende Potentaten, en treffelijk ontset voor handen hadde, het welke so 't also zy, op 't hoogste van node is uwe Vorstelijke Genade sulx aen alle de Steden schrijve om de vlucht te stutten en de luiden te troosten, die anders geheel verlopen sullen, en wy van alle, behalven ons vyanden, verlaten, ons alleen vinden, en den vyanden te buite werden: en vermeerdert dees vrese dat men hier opentlijk seid dat uwer Vorstelijke Genade sijn veldleger op heeft gebroken, de Steden alleen beset en daer op alleen wil laten aenkomen, het welke die gemene man dan voor een sake van uitterste nood, ja desperatie acht: seggen daerom so uwe Vorstel. Gen. geen andere middelen en heeft, dat het best is dat ons getrouwe vrienden en toegedane met wijf, kinderen en haer armoetken, dat sy wech kunnen krijgen te schepe hem wech maekten liever dan dat sy luiden buiten alle menschelijke middelen, d'een Stad voor d'ander na lieten nemen, en als moedwillig en opstinaet alle om hals quamen, of dat de vyand haer alle middel van ontkomen bename, hen meester van der Zee makende, daer toe geen kleine apparentien en zijn, so door dien dat wy vele Capiteins van den schepen niet genoeg kunnen betrouwen, so sy alrede dikwils hebben gefaillieert, en so haest haer betalinge ten besetten dage niet komt, terstond muyterye aenrechten, so door dien dat de vyand hem te water nu sterk toe rust, daer af wy noch huiden van den

Schr
den de
Jonk-
heer
Diede-
rich &
nop en
sijn ra
aen de
Prince
van O
rangie
belan-
gende
den st
van h
Noor
der-
quart
na het
timem
van
Haer-
lem.

Bail-

Bailliu van Waterland ſeker ſchrijven af hebben ontfangen, dat ſy behalven de ſchepen die ſy op de Meyr hebben gehad, noch vele Kerviels en Koggeſchepen in yle toeruſten, ook een gat in Diemerdijk ('t welk ſchijnt om daer door te brengen) open houden, en ſo ſy ſulx onſer ſchepen meeſter werden (daer toe wy ontwijffelijk vermoeden dat ſy trachten, en dat onſe ſo voorſz al twijffelachtig ſtaen) ſo waert niet alleen van der zee, maer geheel van alle ſteden gedaen, ſo alle 't geſchut daer op is, en ſulx alle die hier waren, of door honger of door ſwaerd om moeſten komen, doch ſo doen wy alle ons vermogen ook in deſen. En is ſulx tot een Vice-Admirael geſtelt Cornelis Dirkſz Burgemeeſter tot Monickendam, en hem bygevoegt andere Gedeputeerden van Steden, en ſo uwe Furſtelijke Genade tot een verbond en ontſet als voren raed weet, is geheel nodig dat uwe Furſtelijke Genade Heer broeder Graef Lodewijk met den eerſten hem hier vinde, alwaert maer voor ſijn Genade perſoon alleen, ſo alle herten over hem hangen, dat ook eenige Capiteins en ſecours hier metten eerſten werde geſchikt, met middel om die te onderhouden, uwe Furſtelijke Genade ſchrijft my Sonoy wel om den vyand het hooft te bieden, dan hebbe gene middelen om waer mede, want de ſtad Alkmaer tot redelijke verſekeringe ſeven of acht Vendelen knechten behoeft, ſo hebbe ik 'er nodelijk vier op den Waterlandſen dijk, nu blijven noch de ſchepen onverſien, daer ten minſten wel 1000 ſoldaten toe behoeven: dan is Edam en Monickendam ook noch onverſien, moeten ook noch diverſe Schanſen inhouden en beſetten (derwaers ik Sonoy nu rijde om alles te voorſien, van daer op Alkmaer en na de ſchepen) of den vyand loopt ons hier alle 't platte land af, en ſoude ſulx alle contributie, ja dagelijkſe nodelijke victualie, de beeſten weg gedreven zijnde, ophouden, hier uit kan uwer Furſtelijke Genade wel verſtaen hoe nodelijk wy in yle hier ſecours, Capiteinen, en onderhoud der ſelver behoeven: ſo alhier ook het poeder in ſobere quantiteit is, en de koopluiden hier qualijk betaelt werden, en ſulx by haer weinig ſal werden gebracht, is op 't hoogſte nodig dat by uwe Furſtelijke Genade den Staten een expreſſelijk tot Hamborg daer ontrent werde geſonden met brieven van credentie aen de uitgewekene van deſen Landen, om hen met verſprekinge ook leninge en anders behulpſaem te zijn, en dat men den voorſz Gedeputeerden ook eenige waren van hier mede doe, tot welk werk ons Frederik Otteſz niet onbequaem ſoude dunken, ook verhopen hy 't ſelve tot gemene nut niet ſoude weigeren, en ſo ſulks niet en geſchied ſullen wy ſeer haeſt in gebrek van kruit geraken, 't welk wy anders tot ongelijk minderen prijs als nu ſullen gekrijgen, ſo ons aen Enkhuiſen vele is gelegen en ſyluiden obſtinatelijk niet meer knechten in willen nemen als 't gene van 300 koppen is geaccordeert, is nodig uwe Furſtelijke Genade haer ernſtelijk bevele dat ſy ten minſte de reſte van 't Vaendel datter nu in leid ontfangen, weſende noch ontrent 50 mannen, doch waer meer nodig noch boven de voorſchreven reſte een geheel Vaendel daer in, om de moedwilligheid van 't volk daer op ook by vele al groot nadenken is, op dat ons niet geſchied als byna onlangs tot Alkmaer is gebeurt, als men in nood de knechten (tegens haer beloften) niet en wiſte te krijgen, ook met veranderinge van de ſleutels van de poorte van der Stad niet ſonder grote ſuſpitie. Is ook geheel nodig dat een Gouverneur op 't eiland van Texel werde geſtelt met ontrent 100 ſoldaten, om aldaer een Schanſe op bequame plaetſe ſtaende van 't ſelve verſekert te zijn, ſo daer aen grotelijks is gelegen, en de vyand (tot welk ſy ſeer genegen zijn) het ſelve occuperende (als hy uit Vrieſland lichtelijk kan) ſoude ons alle middel van toevoer, en de paſſagie van hier op de Maes en van daer hier, geheel benomen zijn, en wy van alle kundſchap en correſpondentie verſteken. Is ook nodig dat daer beneffens 2 of 3 boots werd en geordonneert om de ſtrand (die de vyand nu meeſt in heeft) te bevryen: waer ook nodig ſo die van Enkhuiſen geheel ſlap zijn, dat uwe Furſtelijke Genade een ſcherpe commiſſie ſende op Cornelis Boom dat der fugitiven en vyandlijke goederen geannoteert, de vruchten by hem ontfangen, en ten gemene nut werden geemployeert, ſo die van Enkhuiſen daer geheel niet toe doen, als ook niet van de aengehaelde goederen, dat ook de voorſz Boom tot ſulks werde geautoriſeert, als ook om bequame adjuncten tot ſulks te mogen nemen, alle het welke wy uwe Furſtelijke Genade wel hebben willen by deſen expreſſelijk adverteren, op dat alles na behoren werde verſien, want haeſtig ſecours hebbende ſien wy met Gods hulpe de ſchepen en het Land noch te houden, dat ſonder dien in gevaer ſtaet, met het welke wy dan verſchoont begeren te zijn, en antwoord by deſen verſoeken om ons daer na te reguleren. Tot Medenblik den 24 July, 1573.

De Prince van Orangien deſen brief ontfangen hebbende / heeft henluiden daer op geſonden deſe navolgende antwoorde: (F. 328.)

Antwoorde van den Prince van Orangien henluiden moet gebende.

DE Prince van Orangien, Grave van Naſſau, &c. Heere en Baron van Breda, van Dieſt, &c. Edele, vrome, lieve, beſondere, hoewel wy tot noch toe aen de affectie en goede genegentheid die gyluiden van allen tijden tot vorderinge en welvaren van den woorde Gods en onſe rechtveerdige gemene ſake hebt gedragen, noit en hebben getwijffelt, en daer door wel verhoopt hadden dat de ervarenheid en experientie van de ſaken van deſer werelt u lieden ten minſten ſo vele ſoude geleert hebben, dat gyluiden om eenige accidenten of ongeluk (ſo als de menſchen gewoon zijn ſulks te noemen, den welken nochtans een yegelijk in wat ſtate hy zy alle ſtonden is onderworpen, ja geenſins ook en kan ontvlien wat liſten en arbeid hy daer toe voorwend) u lieden ſo lichtelijk niet en ſoudet hebben laten verſchricken, en byna alle manlijke kloekheid te neder leggen, gelijk als wy uit uwen brieven geſchreven tot Medenblik op den 24 der voorleder maend July hebben geſpeurt: by den inhouden van den welken wy anders niet en hebben kunnen merken dan dat gy lieden de gehele welvaert of qualijkvaert van deſen Lande der ſtede van Haerlem wilt alleen toevoegen: wy nemen God almachtig tot getuige wat bedroeffeniſſe en hertsweer dat wy (overmits het beklagelijk ongeluk der ſelver ſtede over gekomen) gehad hebben, en ware ſulx in pericul van ons lijf en leven te verhoeden geweeſt, wy hebben menigmael genoeg gepreſenteert 't ſelve daer toe te wagen, ſo wy ook gene middelen of wegen achter gelaten en hebben, die ons eenigſins tot hulpe en byſtand der ſelver ſtede dochten te dienen, 't welke immers by de dood, ſo van den Heere van Batenborg, als van ſo menig ander vroom Capitein en ſoldaet genoeg gecomprobeert is, en of al deſen niet jegenſtaende God Almachtig belieft heeft van der ſtede van Haerlem na ſijn Goddelijke wille te diſponeren, en de ſelve uit onſen handen te nemen, ſullen wy hem, en ſijn Goddelijk woord daerom verlochenen en verlaten? is daerom de ſterke hand Gods eenigſins verkort? en ſijn kerke en gemeinte te niet gebrocht? het is waerachtig dat ons de Chriſtelijke liefde een medelijden doet hebben op 't gene onſen broederen aldaer overkomen is, maer alſo van allen tijden het bloed der Martelaren is geweeſt het zaed der Kerken Gods, ſo behoren wy nu ook, ſiende openlijk waer onſe vyand toe tendeert, hoe dat hy violerende alle geloften, en verbonden Gode noch den menſchen geen gelove en ſoekt te houden, maer de waerheid na ſijn uitterſte vermogen pretendeert geheel t'onder te drucken, des te meer geanimeert te zijn om onſe rechtveerdige ſake defenderende, hem tot den alderuitterſten toe te wederſtaen, niet twijffelende God Almachtig hem ten leſten tot confuſie en ſpot ſal laten vallen, ſonder dat gy, door het ingeven van eenige quaedwillige blode of onverſtandige menſchen, ſo ligtveerdelijk om het verlies van eene ſtede ſulken goeden en rechtveerdige ſake behoort te verlaten, te meer aengeſien de vyand met alle ſijn kracht en geweld de ſelve niet en heeft kunnen overweldigen, en noch vele min ſal kunnen bekomen ſo vele andere ſteden ongelijk ſterker, die ons (God hebbe lof) noch reſteren om ſijn

Goddelijk woort aldaer te verkondigen, en sijnen naem te eeren, en de welke nu noch meer als te voren gehert en geanimeert sijn om alle vyandlijk gewalt te wederstaen, waer door wy des te meer verwondert sijn, dat in dien quartire so vele luiden door grote verschrickinge hen lijf en goed soeken te salveren, sonder van yemand gejaegt te worden, daer mede buiten lande te vertrecken, niet wetende wat opinie wy van alsulken menschen sullen hebben: willen sy excusatie nemen dat die steden aldaer niet genoeg gesterkt of van proviande, busspoeder, munitie van oorloge, en ander nootsakelijkheden versien en sijn. U L. is genoeg indachtig hoe menigmael dat wy U L. en den steden, so schriftelijk als anderssins hebben vermaent, datmen alle mogelijke vlijt aenwenden soude ten einde sulx by tijde en met goede moeiten en gelegentheid mochte geschieden, om also alle ongeluk des te beter te voorkomen: wy hebben ook te meer reisen den Oversten en Capiteinen aldaer laten versoeken, dat sy overdenkende de sake die sy voorstaen, hare knechten in alle goede ordre, regele en discipline souden houden, op dat den Huisman ten platten lande beter voor alle gewalt en schade gepreserveert hadde mogen sijn. Wilden daerom wel, datmen hen de middelen hadde gegeven om sulx te mogen doen Gy schrijft ons datmen u soude laten weten of wy ook met
„ eenigen groten machtigen Potentaet in vasten verbon-
„ den staen, om also door eenig treffelijk ontset die grote
„ geweldige macht van den vyand te mogen wederstaen,
„ waer op wy niet laten en willen u lieden voor antwoor-
„ de te geven, dat al eer wy oit dese sake en de bescherme-
„ nisse der Christenen en andere verdrukten in desen lan-
„ de aengevangen hebben, wy metten alderoppersten Po-
„ tentaet der Potentaten alsulken vasten verbond hebben
„ gemaekt, dat wy geheel versekert sijn dat wy en alle de
Des Princen vast betrouwen op God.
gene die vastelijk daer op betrouwen, door sijne gewel-
dige en machtige hand ten lesten noch ontset sullen
worden, spijt alle sijne en onse vyanden, sonder noch-
tans dat wy middelertijd eenige andere middelen, die
ons de Heere der Heerscharen toegeschikt heeft, heb-
ben of als noch willen laten voorby gaen. Gy klaegt dat
gy gene middelen en hebt om den vyand te wederstaen
en 'thooft te bieden, 'twelk ons voorwaer niet weinig en
verwondert, also immers de vyand indien quartire
hem so sterk niet en begeeft hy en ware wel lichtelijk te
weren, also wy ons ook op uwe vromigheid gehelijk be-
trouwen dat gy doen sult. Dat de Capiteinen en soldaten henluiden so hooglijk beklagen als sy terstond (hare maend geexpireert sijnde) hare betalinge niet en ontfangen, vervreemt ons grotelijk wie henluiden in sulke gewoonte heeft gebracht, aengesien wy niet en meinen oit Keiser of Coning sulx gedaen heeft, en of jegenwoordelijk by den Hertog van Alva 't selve geschied, machmen by experientie bevinden by 't gene de Spangiaerts tot Haerlem aenrichten die niet meer als 28 maenden soltz en eisschen, wat sijne Walen en Duitsen doen sullen 't selve sal ons den tijd leren, wy konnen wel denken dat sy egene betere betalinge ontfangen en hebben, maer eer wel erger: belangende de provisie van bussepoeder die gy begeert dat wy tot Hamborg, en in dien quartire souden doen doen, houden wy u indachtig dat wy u eertijds, en meer als eens hebben geschreven, gy wel doen soudet en eenige derwaers afveerdigen, ten einde om provisie van busspoeder te krijgen, 't welk den Staten alhier ook te meer reisen voorgehouden hebben, maer hebben aen beide syden even vele verkregen, wy en twijffelen niet aen de toerustinge van den schepen die de vyand is makende om in den Zuider-zee te komen: maer verhopen dat gy lieden daer in so voorsien sult, en u so vromelijk en kloekelijk weren, dat hy niet dan verlies, schade en schande aldaer halen en sal. So ook die van Zeeland jegenwoordelijk met alle vrymoedigheid en kloekheid, alle stonden den vyand komende, met gewalt verwachten, en hem met Gods hulpe het slot Rammekens op den 5 dag deser maend afgenomen hebben, en aldaer goede provisie van geschut, wijn en koorn gevonden, niet twijffelende God Almachtig henluiden vorder geluk en victorie velenen sal. Te meer aengesien sy so vrymoedelijk de sake ter herten nemen: versoekende daerom aen U L. wel ernstelijk dat gyluiden alle sulke ydele vreseaf leggende en der onverstandige persuasien verwerpende altijd het mannelijk hert, 't welk gy voortyden bewesen hebt, behoudet en een yegelijk sijn beroep en in 't gene wy hem bevolen hebben met alle goeden vlijt, en neerstigheid soekt te voldoen en te quijten, en ook alle anderen tot gelijken ernst en volstandigheid te verwecken, wel versekert sijnde dat in dien gevalle den segen Gods in als by u lieden sijn sal. Aengesien indien wy den vyand de zee, so hier in Holland als in Zeeland benemen konnen niet en is te twijffelen, hy sijnen hoogmoed wel sal laten sinken en van onsen wegen en sullen wy niet laten na onsen vermogen in als te versien, en u lieden alle bevorderinge, hulpe en bystand te doen, des ons immermeer mogelijk word, sonder ons ergens in te willen sparen eenige arbeid, perykel of dangier te ontsien: dat gy segt dat wy onsen leger opgebroken hebben, en die knechten in den steden geleid, is 't selve wel tegen onsen wille geweest, aengesien de selve so ten dele vanden vyand, als ook van hen selven opgebroken sijn, en wy deselve jegenwoordelijk buiten platten lande met alle mogelijke middelen soeken te krijgen, so versoeken wy daerom andermael dat gy lieden in alle vrymoedigheid tot het welvaren van den lande altijd wilt voort varen. En of ons ondertusschen wat ongelux overkomt, daerom den moet niet verliesende, maer eer bedenkende wat onse sonden wel verdient hebben, en dat het in krijgshandel niet altijd voorspoed en kan sijn. Wy en willen van onsen wegen niet laten al te doen, des ons immermeer mogelijk en is, noch lijf, noch goed, bloed daer aen te sparen. Edele, vrome, lieve, bysondere, onse Heere God sy met u. Geschreven tot Dordrecht opten 9 dag Augusti Anno 1573. Onder stond geschreven, U L. goede Vriend, en was ondertekent, *Guilliaume de Nassau*. Noch lager stond getekent, N. *Bruininck*. De supscriptie was. Den Edelen vromen, onsen lieven, besonderen, Jonkheren Diederik Sonoy, Philips van der Aa, Frederik van Sevender, Frederik Otteszen Mr. Willem Bardesius.

Die van Alkmaer stellen oorde om de stad te houden.

DE Spangiaerden van Alkmaer wederom vertrocken zijnde als gehoord is / so hebben die van Alkmaer haren adem verhalende / beginnen oorde te stellen om die stede te houden jegens de vyanden. De Prince van Oranjen heeft seer ernstige brieven geschreven aen de Staten van het Noorder-quartier / en aen den Gouverneur Sonoy / dat sy de stede van Alkmaer / als wesende een Fort resse voor het gehele Noorderquartier / met victualie en alle munitie van oorloge terstond en in tijds versien souden: hy heeft ook aen de Magistraet der voorsz stede geschreven / dat zy haerluiden wel van alles souden voorsien en dat alle d'onkosten die zyluiden doen souden by 't gemeen land gedragen soude werden / en hen-luiden gerembourseert. Dies niet jegenstaende hebben de Burgemesteren van Alkmaer in de gemene vergaderinge der Noordhollandse Staten / seer qualijken konnen verwerven dat syluiden voor de betalinge van 't koorn en mout / dat die van Alkmaer voor provisie begeerden te kopen / wilden spreken en beloven te betalen: den Raed van Alkmaer hebben ook / op datse terstond geen victualie en souden gebreken hebben / een yder burger elk na zijn qualité gestelt op seker rogge / om die te kopen en te houden stil leggen / de Overigheden hebben ook goede provisie en voorraed van busspoeder en de andere notelijke oorloogse behoufften gedaen / de fortificatie der stede na het besteh en ordonnantie van Jonkheer Caerle van Borssot ('twelk niet seer en was gevordert geweest) werd nu met aldernaerstigheid voort-gedreven / sulx dat niet alleen de burgeren daer aen by hoofdmanschappen seer neerstelijk werkten: maer ook alle de omleggende dorpen en huisluiden werden gedrongen daer aen te moeten werken.

Wat die van Leiden doen.

Gelijk die van Alkmaer neerstig waren om haer te sterken / so en hebben die van Leiden / vresende dattet op henluiden soude mogen gelden (also Haerlem tusschen Leiden en Alkmaer gelegen is / genoegsaem van beiden

beiden even verre) ook niet ſlaperich noch verſuimig
(F. 330.) geweeſt/maer hebben terſtond een halve mijle in't ronde buiten der Stad afgebrand het meeſtendeel van alle huiſen / ſloten / dorpen / Cloosters / en alles wat daer van geboomte ſtond om gehouden / en dit om haer ſelven daer door te ſterken / en hare vyanden te krenken / ten einde deſelve henluiden niet te na komen en ſouden mogen. De Prince van Orangien hadde tot Leiden in beſettinge gelaten ontrent 8 of 900 mannen onder den Heere van Popet/ en was getrocken om den anderen ſteden van Holland te viſiteren en van alles te voorſien en te ſterken.

Mutinatie der Spangiaerden. Middelretijd mutineerden de Spangiaerden binnen en buiten Haerlem noch even ſeer / en en wilden niet optrecken ſonder betaelt te weſen / 't welk die van Alkmaer ent Noorderquartier ſeer wel te paſſe quam/ want ſpluiden daer door tijd hadden haer te verſien en ſchantſen te maken / hier en daer op de plaetſen daer de vyanden ſouden mogen aenkomen / ook werden de ſteden van Edam / Monnickendam en Purmereinde geſterkt. Ter contrarie quam het den armen deſolaten burgeren van Haerlem qualijken / want zy binnen der ſtad moeſten houden tuſſchen 3 en 4000 ſoldaten / gedurende deſelve mutinatie / op der burgeren koſten / den tijd van ſeven weken lang: dan een ſake is te verwonderen / dat niet jegenſtaende het groot gelt van gelde en de voorſz mutinatie / die van Haerlem niet en is afgeeiſcht geweeſt die reſte van de penningen by henluiden voor de redemſie vande plonderinge belooft/ want zy-luiden op de beloofde 240000 guldens / niet meer en hadden opgebracht dan 96876 gulden / ſo aen geld / juwelen als waren / ſulks dat het ſcheen dat de Spangiaerden (hoe wel zy nochtans vele moetwil inder ſtede bedreven) medelijden hadden mette extreme armoede en deſolatie / daer de burgeren deſer ſtede in gevallen waren. De Hertog van Alva dede grote neerſtigheid om deſen twiſt en mutinatie der Spangiaerden te ſtillen. Want hy voorgenomen hadde de Gereformeerde aen allen kanten met geweld aen te grijpen / ſo te water als te lande / hy ſond aldaer Ciapijn de Vittello/Markgrave van Cetona om met henluiden te accorderen / gelijk hy eintelijk gedaen heeft / ontrent den 14 of 15 Auguſti. Dan het en geſchiede ſo licht niet of die van Holland en hadden daer by groot voordeel. De Prince van Orangien den moet niet verlozen gebende door het verlies van Haerlem / heeft de ſteden onder zijn gebied alom ſeer geanimeert en vermaend met brieven en geſanten / haerluiden ook dagelijks waerſchouwende van alle de aenſlagen der vyanden / want hy hadde in vele plaetſen der vyanden vele goede vrienden die hem heymelijke jonſte droegen/ en die niet anders en wenſchten dan dat hy victorie tegen den Hertog van Alva mochte bekomen / want genoegſaem alle de Nederlanders ſo wel Catholijke als andere/ eenen dodelijken haet tegens den Hertog droegen om zijn tyranny en ongewone ſchattinge / die hy wilde invoeren / om hen-luiden in eeuwige ſlavernije te houden. De Hertog van Alva was ontrent deſe tijd tot Amſterdam en dede daer veel ſchepen gereet maken in meninge zijnde om hem meeſter te maken van de Zuider-zee en van Noort-Holland / waer toe de Grave van Boſſu gecommitteert was / deſgelijk ſo hadde de Heere van Billy Cornel van Vriesland / in Auguſto deſes jaers een aenſlag op Enkhuiſen met eenige ſchepen boven met turf geladen / onder met ſchutten / dan Sonoy was daer van gewaerſchout/ door eenen die des nacht tot Sneek over de muren gevallen was / ſulx dat tegen der komſte ſodanig gereetſchap gemaekt werde / datmen verhoopte alle de ſelve te bekomen: dan alſo zy door ſtilte niet voort en mochten / ſo hebben die van Enkhuiſen door onvoorſichtige haeſtigheid haer te voren geopenbaert / waer door deſelve de lagen en het perijkel dat hen bereid was gelucklijk ontquamen.

Aenſlag op Enkhuiſen te vergeefs.

De Grave van Boſſu heeft ontrent deſe tijd brieven geſchreven aen Cornelis van Rijſwijk Caſtelein tot Medenblik inhoudende / dat in dien hy het huis en de Stad wilde leveren in zijnen handen / men hem grotelijx ſoude begifte / en dat hem alles dat hy misdaen hadde ſoude vergeven weſen / daer voren hy zijn eigen perſoon te pande was ſtellende / ſchreef voorts dat ſulx in haeſt moſte geſchieden / want Leiden was beſet/en waren ſy nu geſint int Noorder-land te komen na Medenblik / dat hy hem daerom terſtond antwoorde ſoude ſchrijven / &c. Rijſwijk was als den brief quam binnen Enkhuiſen / en den bode dieſe gebracht hadde was wech / hy ſoude hem anderſins by 't hooft hebben doen nemen / hy ontboot de Burgemeeſteren van der Stad en zijn Lieutenant die hy den voorſz brief dede leſen / en ſchreef ook ſulx terſtond over aen den Gouverneur Sonoy om alle ſuſpicie van hem te weren. De Grave van Boſſu ſchrijft aen Rijſwijk Caſtelyn van Medenblik.

Die van Zeland hadden met een ongelooflijke ſtoutigheid en onnoemelijke onkoſten de ſteden van Middelburg / Armuiden / en het ſlot Rammekens ſeer geweldig met ſchepen beſet: daer jegens den Hertog vele ſchepen hadde doen toeruſten binnen Antwerpen / en heeft de ſelve met grote macht derwaerts geſonden / in meninge om de ſtad van Middelburg te ontſetten en provianderen / 't welk tot diverſe reiſen beſocht werd / dan ſy werden 't elkens van den Zeelanders alſo onthaeld / datſe niet en hebben konnen uitrechten / maer hebben t'elkens grote ſchade geleden / ja ook tot diverſe tyden eenige ſchepen verloren/de Heere van Beaubois die den laſt hadde om de oorlog ter Zee te beſorgen is den 15 Auguſti met ontrent 80 ſchepen ſo groot als kleine / op nieus van Antwerpen afgevaren / in meninge om Middelburg te provianderen / maer die van Zeeland onder 't beleid van den Heere Charles de Boyſot / Gouverneur van wegen den Prince van Orangien in Zeeland/en Lops Boyſot Admirael ſijnen broeder hebben ten ſelven dage het ſlot Rammekens / anders Zeeburg genaemt / in abſentie van den Capitein die met een deel van zijn volk te voren uitgetogen was binnen Armuiden / na dat ſy 't ſelve beſchoten en aen de eene zyde genineert hadden/ingekregen met appointement/dit heeft den moet banden Gereformeerde wederom doen waſſen en toenemen. Rammekens behendelijk ingenomen van den Zeelanders.

De Heere van Beaubois dit verſtaen hebbende/ en bemerkende dat hy van dier zyde niet en konde uitrechten / is van het quartier van Vliſſingen afgeweken / en heeft ſijnen weg genomen na Weſtcapel / om aldaer eenig volk te lande te ſtellen / gelijk hy gedaen heeft: maer niet konnende aldaer ook uitrechten / is den Roompot ingezeilt / daer de Zeelanders niet op en waren bedacht/ en lande ſijn volk op onſer vrouwen Polder / met kleine ſchepen/ en voerden haer victualie met groter haeſt van achter over land binnen Middelburg / doch niet ſo veel als wel nodig was / vermits de vreſe die ſy voor de Zeelanders hadden die vaſt aen quamen / ſy lieten daer aen land Don Chriſtoffel van Monſdragon voor Gouverneur / een oud erbaren Spaens Capitein met 15 Vaendelen Walen / die hen ſeer kloek en vroom binnen de voorſz belegerde Stad gehouden en gedragen hebben / dit is geſchied opten 19 Auguſti / anno 1573. Middelburg wort geſpyſt.

Het oorlog was in deſe tijd ſeer heftig aen allen zyden/ want de Hertog van Alva verwachtende dagelijx dat hy wederom in Spangien geroepen / en datter wederom een ander Gouverneur in ſijn plaetſe van den Coninck geſonden ſoude werden / verhoopte eerſt pet merkelijks uit te rechten tegen den Prince van Orangien voor ſijn vertrek / waerom hy grote neerſtigheid aenwende om aen allen zyden die van Holland en Zeeland te benauwen / en te overvallen / ſo met geweld als met bedrog / liſt / dreigementen en ſchone beloften / geen middelen achterlatende te onderſoeken en doen onderſoeken aen allen zyden / hoe hy de Gereformeerde ſoude mogen krenken: de Prince van Orangien daer tegen en liet niet achter alle ſijne naerſtigheid en vlijt aen te wenden om de ſijne aen allen zyden te beſchermen / en moet te geven / dan de middelen vielen ſeer laſtig / ſulx dat men aen allen zyden de Geeſtelijke en Fugitive goederen moſt aentaſten / licenten en convoy-gelden opſtellen / met andere ſchattingen / die den nood tot defenſie van

den Lande lede / dewelke hoewel zy het volk zwaer vielen / mits de ongewoonte en sobere neringe / nochtans goedwilligh̄lijken opgebracht werden om haer byzyheid / Religie en leven te behouden. Daer is ook nodig bevonden geweest tot welvaert en onderhoud van den State van den Lande op te stellen en ordonneren / eenen Raed neffens den Prince van Oranien / om alle saken en affairen van den Lande met goede opsichte te helpen beleiden / hier toe zyn by advijs van den Staten geeligeert en gecommitteert geweest dese personen / namentlijk : Jonkheer Jacob van der Does / Meester Paulus Buis / Meester Pieter Wasteel / Jacob Muis / Hendrik Duist / Willem Jan Reyersz / Meester Jan Jacobsz / Meester Sebastiaen Losen / en Meester Levijn Jansz Kaersmaker / de Secretarissen van den voorsz Rade / waren Antonis Genits / en Hendrik van Perzijn : desen Raed werd gegeven volkomen macht / last / en autoriteit om op alle voorkomende saken te disponeren / daer in en over al te gebruiken den name van den Prince van Oraugien van wegen de Coninklijke Majesteit / onvermindert en blijvende de kennisse van 't Hof van Holland in 't geheel : souden ook de voorsz Raden hebben volkomen macht over alle Gouverneurs / Capiteinen / Oversten en soldaten / om de selve te regrigeren van haerluider delicten / mesusen en ongeregeltheden : souden ook hebben volkomen macht om te disponeren op alle geannoteerde en geconfisqueerde goederen / daer van te composeren / transigeren / en voorts alles te doen wes daer aen soude mogen dependeren. De voorsz Raden waren gehouden alle dagen uitgenomen den sonnendag en donderdag te vergaderen / en ordinarie te besoingeren voor den noenen van acht uren tot elven / en na noen van drie uren tot sessen / en voorts extraordinaris tot allen uren en tijden als herluiden het selve by zyn Excellentie gedenuntieert soude werden / of de sake sulx soude vereisschen. Alle haerluider sententien / commissien / bevelen / en ordonnantien souden effect sorteren in allen schijn of die by zyne Excellentie gegeven waren.

Die van Holland en Zeeland stellen eenen Raed benessens den Prince van Oranien / en de macht der selver.

DE Grave van Bossu last en bevel ontfangen hebbende van den Hertog van Alba om een Vloot oorlog-schepen toe te rusten / daer mede hy sich meester van de zuider-zee meende te maken / is tot Amsterdam gekomen / en heeft aldaer etlijke schepen tot achtien toe doen toerusten / het Admirael-schip daer op hy selve soude gaen / was een groot nieu schoon excellent schip wel versien met geschut / daer op geordonneert waren te gaen 180 personen / het schip werd genoemt Sinte Poulwels / dan werd daer na gegeven de name van d'Inquisitie / om 't geschut te regeren waren aldaer 38 busschieters totten metalen / en ses totten ysere stucken / de soldyen daer van beliepen ter maend mette mondkosten behalven het (F. 331.) tractement van den persoon van den Grave / als Admirael van de gehele Vloot / 2872 gulden. Het tweede schip genoemt den Heiligen Geest / hadde op 115 personen / daer Capitein op was Jonker Francois van Boshuisen Lieutenant en Vice-Admirael van den Grave van Bossu. Daer van de geordonneerde soldye mette mondkost bedroeg ter maend 1922 guldens. Her derde schip genoemt de witte Valk / daer Capitein op was Pauwels Loo : het vierde schip / daer Capitein op was Jan Symonsz Kol / dese hadden elx op 100 personen / en was de besoldinge ter maend gemaekt met het kostgeld elx op 1525 guldens : het vijfde schip was genoemt de Bonte Koe / daer Capitein op was Jonkheer Arent van Haemstede : 't seste schip genoemt de Rose / daer op was Capitein Johan Deil : het sevende schip genoemt den Grauwen Valk / daer Capitein op was Jacob Claesz : het achtste Schip genoemt den witten Haen / daer Capitein op was Frederik Thomasz : het negende schip genoemt den Vliegende Arend / was Schipper op Boudewijn de Schone Dirksz : dese vijf schepen hadden elks op 90 personen / de maendelijke soldye mette kost van elk schip bedroeg 1318 guldens 10 stuivers : op het tiende schip genoemt dat Vliegende Hert / was Capitein Symon Cornelisz den Ouden / daer op waren 60 personen / daer van de maendelijke soldye bedroeg mette mondkost 1242 guldens en 10 stuivers : op 't elfde schip genoemt den Swarten Ruiter van 60 personen / daer Capitein op was Antonis Jacobsz / bedroeg de maendelijke soldye mette mondkost 929 guldens en 10 stuivers : op 't twaelfde schip genoemt den Raven / was Capitein Jonge Johan Deil over 48 personen / en bedroeg de maendelijke soldye mette kost 759 guldens : noch warender ses jachten of grote oorlogsboots elk van 30 personen / 't eene genaemt den swarten vliegenden Arend / daer Capitein op was Matheus de Jonge Vliet / het twede genaemt den Aep / daer Capitein op was Artus van Schuylenburg / het derde oorlogsboot genaemt den Erster / was Capitein op Andries Knobbond / het vierde den Haen / was Capitein op Michiel van Hagenault / het vijfde genoemt den vliegenden Draek / daer op Capitein was Adriaen Crael / en op 't jacht of oorlogsboot genoemt de Haes / was Capitein Jan Dirksz / de soldye mette mondkost bedroegen ter maend elks 487 guldens 10 stuivers. Sulks dat op dese achtien schepen van oorloge waren geordonneert 1312 hoofden / daer voor de maendelijke soldye en en mondkost beliep 20692 ponden 10 stuivers. Dese soldye en mondkost is also metten Capiteinen geaccordeert den 2 Augusti Lxxiij. ter presentie van Meester Boudewijn van der Boe / Raed en Rekenmeester des Conincks in Gelderland / als Commissaris van de selve toerustinge by den Hertog daer toe gecommitteert. Dese gehele toerustinge heeft den Coninck gekost / so ik de rekeninge daer van heb gesien 112152 kronen 25 stuivers / de kroon gerekent tegen 39 stuivers en een halve ten dien tijde. Desgelijks werden in Vriesland ook eenige schepen toegerust by den Heere van Billy / en tot Groeningen werden gemaekt vier galepen die zy mede op de zuider zee meenden te brengen / dan het en konde so heimelijk niet geschieden / of den Prince van Oranien en werd daer dan terstond wel gewaerschout / dewelke het selve terstond adverteerde aen den Gouverneur Sonoy en de Staten van het Noorder-quartier / ten einde zy op haer hoede souden wesen / en ook schepen by tijds daer jegens souden toerusten / gelijk gedaen werde / dan in 't eerste seer slappelijken. Ontrent den selven tijd / lag Doco van Martina een Vries Edelman / hebbende commissie van den Prince van Oranien om te wesen Admirael van geheel Vriesland / met vier schepen van oorloge op de Eems / om die van Groeningen en Delfziel te beletten / datse met de galepen niet en souden kunnen uitkomen en schade doen / hy hadde wel in sin eenig exploict te doen / so hy volks genoeg hadde gehad / dan vermits hy niet volks genoeg en konde bekomen / en dat ook de byhuiters die hy hadde seer onwillig waren / so moest hy zyn voornemen laten. Den 19 / 20 en 21 Augusti / was het een seer ongestuur weder van stormwinden en ook van regen / en daer geschiede grote geweldige schade in Vriesland / Groeningerland / Eemderland / Overyssel en elders / so wel aen menschen als aen beesten / en ook so wel aen hoy als aen greynen / die verdronken / door het inbreken van de dijken.

Coerustinge van de oorlogschepen tot Amsterdam.

Gzat stozm schade Vries land en elders.

Daer werd ook uit Vriesland geschreven dat alle de grote schepen verdronken waren / sulks datter maer een boyerschip van 28 lasten en was over gebleven / en een van de Groeninger galepen is met volk en met alle het gereedschap om den hals gekomen / en de twee andere zyn by Holweert op het land gedreven seer ontrampeneert zijnde. De Noord-Hollandse oorlog-schepen die in 't Vlie en Texel lagen / en zyn ook niet byp gegaen / want daer vijf boots en twee schepen van oorloge / de masten en de hoofttouwen gehouden zyn / en daer is ook mede op het selve pas een water-schip verdronken / met

noch

noch een Boeyer op het land gedreven zijnde / is het geſchut en het volk gebergt / doch ſy waren in groot periſtel / de Placcaet-ſchepen hebbender ook grote ſchade geleden / in Zeeland zijn drie van de grootſte oorlog-ſchepen van den Hertog van Alva geſtrant / en de Zeelanders hebben een oorlog-ſchip met 80 ſoldaten bekomen / en alle de andere waren in groten nood en periſtel om te blijven.

Des Herrogen van Alva voornemen om Noord-holland in te nemen.

DEn opreer en muiterye der Spangiaerden / door Chiappijn de Vitello, tot en voor Haerlem geſtilt zijnde / en geld ontfangen hebbende den 14 en 15 Auguſti / elk Spangiaert kreeg dertig kronen: ſo heeft den Hertog van Alva voor hem genomen om Noord-Holland / Waterland en de Zuider-zee met gewelt in te nemen. De Graave van Boſſu heeft den laſt gehad om die van Noord-Holland te water en in Waterland te overvallen / en Don Frederico heeft laſt gehad te Lande. De Graave van Boſſu was doen ter tijd tot Amſterdam / om alle het gereetſchap te doen maken / dat hem tot zijn voornemen dienelijk ſoude zijn.

De Graave van Boſſus krijgsvolk en Spangiaerden komen in Waterland.

Middelretijd nam Hopman Tambergen des Graven Overſten Lieutenant het dorp van den Broek in Waterland in / den 27 Auguſti / en deden niet dan dat ſy ſchermutſeerden dagelijks tegen het krijgsvolk van den Overſten Sonoy / hy maekte ſich alle dagen ſterker / ſulks datſe daer in kregen Landsmeer / 't welk verlaten werd / Sanderdorp / Brouk en Zuider-woude / en lagen van Saenredam af tot Nieuwendam toe / alſo dat de Waterlanders genoegſaem van den anderen geſloten waren / en konden qualijk te Lande by den anderen komen en victualie aenboeren / dan over de Zuider-zee / doch hadden de Waterlanders aldaer noch in Raesdorp / Tweedrichterdam / en Schellinkwoude / alwaer ſy een ſeer gewelddige Schantſe gemaekt hadden / ſchermutſerende dagelijx tegen den anderen / de Heere van Billy maekte in Vriesland wederom verſcheiden ſchepen toe / in meninge om het Vlye in te nemen / derhalven Doctor Martina Admirael van Vriesland met ſijn ſchepen hem derwaerts voegde om 't ſelve te bewaren / ſulx dat de krijg te water en te lande in dat quartier ſeer heftig werd.

Don Frederico de Toledo, de ſone van den Hertog van Alva en heeft ook niet gelaten zijns vaders bevel te volbrengen: maer heeft opten 21 Auguſti ettelijke benden ruiters en voet-volx geſonden na Alkmaer / en hebben die Stede metter haeſt aen allen zyden beſet / hebben ook voor 't eerſte ingenomen de twee Kinhuiſen / die buiten der Stad aen den uiterſten boom van de Vaert ſtonden / op datſe hen-luiden de Vaert benomen hebbende / de paſſagie om victualie te bekomen ſo wel te water als te lande beletten ſouden / de ſoldaten en burgeren togen daer tegen uit / en hebben daer tegen ſchut gebeert gehouden / en hebben het een huis mette twee Kinmolens aen brand geſteken / maer het ander en hebben ſy niet konnen bekomen / door dien de vyand met groot gewelt quam om de hare te ontſetten / waer door de ſoldaten die aen de Schermer by de ton lagen om de Vaert te bewaren hare Schantſe uit vreſe van ſelfs verlieten / en verliepen ettelijk in ſchuiten en andere tot den hals toe in 't water / latende alſo de Vaert in 't gewelt der Spangiaerden / die aldaer voor den uiterſten boom een ſchip ſonken / om alſo het uit en invaren te beter te beletten. Deſgelijks zijn die van binnen de Vriese poorte uitgevallen al ſchermutſerende: maer de Spangiaerden hebben hen-luiden met gewelt wederom in de Stad gedreven: den Overſte Sonoy heeft Hopman Niclaes Ruychaver bevolen terſtond met zijn Vaendel weder te trecken binnen Alkmaer / maer alſo de Schantſe by de ton al eer hy daer konde komen was verlaten / ſo en konde hy daer niet binnen komen. Middelretijd is al des vyands gewelt gekomen / en hebben de Stede en de paſſagien aen allen zyden ſo beſet datter niemand dan met ſeer groot periſtel uit noch in en konde komen: nochtans hebben die van Alkmaer middel gevonden den 23 Auguſti boden met brieven uit der Stad te ſenden aen den Gouverneur Sonoy / en de Gedeputeerde van den Steden van den Noorder-quartiere: Latende hen-luiden weten de geſteltenisſe van der Stad, en dat ſy luiden niet jegenſtaende ſy de Schanſe aen den ton verloren hadden, in meninge waren haer eere voor God en alle de werelt te betrachten, en den aenval van den vyand met Gods hulpe te wederſtaen: dan alſo ſy niet genoeg en waren voorſien van knechten, poeder en andere noodlijkheden totter oorloge dienende, verſochten dat men hen-luiden in deſen uitterſten nood ſonder eenig vertrek ſoude willen ſuccurreren, en hen-luiden by den brenger te adverteren van de middelen en tijd of ure hares uitterſte ſecours, om haer daer na te mogen reguleren, en dat haer bedenkens goet ſoude weſen om alle verder invaſie van den vyand te beletten, dat men de Zeedijken ſoude doorſteken, ook dat onder 't ſchrijven van deſen haer-luiden vertoont waren, ettelijk getal van kloten by den vyand in de Stad geſchoten wegende 24 ponden. Datſe ook verwittigt waren datter 24 ſtucken geſchuts voor de Stad waren gekomen, &c.

Schrijven van die van Alkmaer aen Sonoy.

DEn Gouverneur Sonoy heeft hen-luiden den 26 geantwoord: Dat hem ſeer hertgrondelijken leet was datſe ſo hart en ſwaerlijk belegert waren: en dat hy ſo haeſt hy verſtaen hadde van des vyands aenkomſte, hy Hopman Niclaes Ruychaver verſchreven hadde hem met ſijn Vaendel wederom binnen der Stede te begeven, dan dat aleer hy daer konde komen de Schantſe by de ton geinvadeert en den toegang hem geſloten was, dat hy niet te min geen moeiten, ja leven noch bloed en ſoude ſparen om hen-luiden met alle mogelijke middelen ontſet te doen, tot welken einde hy ook alrede aen den Prince van Orangien geſchreven hadde om aſſiſtentie en hulpe, en dat hy niet en twijfelde of ſy luiden en ſouden met een manlijk gemoed en vromigheid 't ſelve verwachten, en aengaende haer ſchrijven van den Zeedijk door te ſteken hadden 't ſelve by rade van den Staten alle geprevenieert, en laſt gedaen om de ſluiſen te doen openen: willende ook verder indien ſulx nodig is haer-luider ſchrijven volkomen, en den Zeedijk doen doorſteken en alle middelen ſoeken en geen arbeid ſparen om hen-luiden ontſet te doen, ſo haeſt hem mogelijk ſal zijn, hy en hadde ook door ſijne kondſchappers niet konnen vernemen, datter 24 ſtucken grof geſchuts (gelijk ſy ſchrijven) voor de Stad waren gekomen, dan dat hy wel konde bemerken dat hen-luiden benautheid ſeer groot was, 't welk hem ook hertelijken leet was, dat hy niet geringer en konde beteren, doch ſoude hy alle middelen ſoeken en genen arbeid ſparen om hen-luiden ontſet te doen, ſo haeſt hem mogelijk zijn ſoude.

Antwoorde van Sonoy aen die van Alkmaer.

Deſgelijks heeft hy ook geſchreven aen den Gouverneur van Alkmaer Jonkheer Jacob Cabeljau / dat hy niet en ſoude laten alle middelen te ſoeken ſo geringe doenlijk ſoude weſen / om hem en de Stede te ontſetten / Ec. Van gelijken hebben de Magiſtraten van den Noorder-quartiere ook aen die van Alkmaer geſchreven / de ſelve moet gevende / en datſe niet en ſouden verſlagen zijn van herten om dat Haerlem van den vyand ingenomen was / maer datſe liever op de gerechtigheid haerder ſaken ſouden betrouwen / en haer mannelijk en vromelijk ſouden houden om haer Vaderlandſe vryheid voor te ſtaen / ſekerlijk vertrouwende datſe een mael van de Spaenſe tyrannie en ſlavernie ganſchelijk ontlaſt ſouden worden / daer toe ſy goede hope hadden door het ſchrijven van Jonkheer Philips van der Aa / die hen-luiden hadde veradverteert van de grote macht daer Graef Lodewijk haeſt mede over komen ſoude / om den Hertog van Alva metten Spangiaerden geheelijk uitte Nederlanden te verdrijven.

Door dit ſchrijvens waren de borgeren en gemene ſoldaten binnen Alkmaer eenigſins getroost / en hadden

den goede moet om den vyand met Gods hulpe weder te staen / doende jegelijk nacht en dag sijn beste met schansen / wacht houden en anders / daer vielen dagelijks vele schermutsingen tusschen die van de stad en de Spangiaerden / niet te min al was 't schoon dat de gemeene soldaten en borgeren redelijk wel gemoet waren / so nochtans by eenige Hopluiden en een Lieutenant voorgeslagen of 't niet beter en ware datmen alle 't geld / lijfnodien en rijkdom van der stad souden by den anderen vergaderen / de stede te verlaten en daer mede uit te vallen / om alle 't selve en haerluider eigen leven te behouden: 't welk gekomen zijnde ter ooren van den Gouverneur Cabeljau / Hopman Coenraet van Steenwijk en de Burgemeesteren / hebben dit voorgekomen en hielden 't seer stille / dan vonden raetsaem datmen iemanden soude zenden aen den Gouverneur Sonoy en de Staten van het Noorder-quartier / om deselve alle de gelegentheid van der stede te laten weten / en hebben oversulx verwilligt Maerten Pieters van der Mey Stede Timmerman om de reise aen te nemen / den welken sy twee kleine briefkens mede gaven / een van Cabeljau en een van den Burgemeesteren / dewelke gesloten werden in sijn pols of stok daer een gat in geboort werd en wederom met een houten Nagel toemaekt / sulx dat het eenen gehelen stok scheen te wesen. 't Inhoud van den brief van de Burgemeesteren was / datse Maerten Pietersz sonden om by monde haren staet en gelegentheid te kennen te geven / en so men haer luiden metten eersten niet en konde ontsetten / datmen alsdan alle Sluisen soude open setten / om des vyands aenslagen daer mede te beletten / sy hadden wel verstaen datse van meninge waren een aenslag te nemen op Coedijk / dan en hadden daer van noch niet vernomen / baden datmense metten eersten alle hulp en ontset doen soude / wantse haest alle monitie van oorloge en andere notelijke dingen souden gebrek hebben / en datse den brenger des briefs souden gelove geben van 't gene hy by monde soude te kennen geven / den brief was gedateert den 2 Septembris Anno 1573. En ondertekent by de Burgemeesteren Floris van Teylingen / en Claes Herlisz. Den brief van Jonkheer Jacob Cabeljau / diende ten selven einde om ontset te hebben so haest doenlijk ware / ten einde de stad (die van alle nodige saken so niet en was voorsien / alsmen wel meinde) en het Noorder-land niet in drucke en soude geraken / adverteerde mede waer dat die Spangiaerden hen geschut begonden te voeren en te planten om de stede te beschieten. De voorsz Maerten Pietersz Vermey / quam niet sonder groot perijkel uitter stede / en eintelijk by Jonkheer Diederich Sonoy tot Schagen gekomen zijnde / gaf sijn bevel te kennen en leverde sijn brieven over / Sonoy gaf voor antwoord dat hy sijn best hadde gedaen / ten einde het water over het land soude werden gebracht / dan dat de gemeene landen daer tegens waren / en sond hem voorts naer Hoorn by de Gedeputeerde van den Steden / alwaer hy van gelijken sijn bevel te kennen gaf / uitgenomen alleen den voorslag van eenige Hopluiden / 't welk hen belast was aen niemand te seggen / dan alleen aen Jonkheer Diederich Sonoy / en also den Timmerman seer harde aenhielt / ten einde men om de Stede te ontsetten het water over land soude laten lopen / so was'er eenen die seide tot hem: hoe staet gy dus en raest / waerom souden wy dat schoon Gras en Druchten op 't land verderven? Wat souden te winter onse beesten te eten hebben? Gyluiden en zijt noch geen drie weken belegert geweest / gyluiden kond het wel houden tot Alderheiligen / die van Haerlem hebben so lange gehouden: den Timmerman hier door gestoort werdende seide: weet gy niet hoe veel volk daer binnen Haerlem was / die de stormen konde tegenstaen? en hoe swak wy binnen Alkmaer zijn / datse ook tot Haerlem maer aen eenen kant en stormden / daerse Alkmaer aen alle kanten mogen bestormen / ten ware men het water in liet: maer gy Koe-herder waert gy mede binnen Alkmaer so en sout gy so seer niet sorgen voor de Koepen en Beesten wat die te

Die van Alkmaer schrijven wederom om ontset.

Winter eten souden gelijk gy nu doet: door dese heftige woorden werd den Timmerman gedreigt dat men hem achter af soude leiden / so hy meer sodanige woorden sprak: maer Frederich Ottensz. Commissaris wilde henluiden aen beide zijden te vreden stellen / seggende: dat den Timmerman door passie en medelijden sprak / om de borgeren en goede soldaten / met wijven en kinderen die daer binnen waren / welker behoudinge hy beneerstigde / en nam hem mede in sijn Herberge en dede hem goede tiere aen: daer naer is'er middel gevonden / dat men eenige brieven in de stad schikte door andere / by dewelke men deselve beloofde weder te ontsetten. Den voorsz Timmerman wert met eenige Gedeputeerden aen den Prince van Orangien tot Delft gesonden om de gesteltenisse van Alkmaer en het Noorder-quartiere te kennen te geven / en hulp en ontsettinge te versoeken.

I Onkheer Diederich Sonoy was in dese tijd seer besorgt / en dede groote neerstigheid om het Noorder-quartier en Waterland te beschermen / hy hielt hem op desen tijd meestendeel tot Schagen / en vermids de vyand so sterk was voor Alkmaer / heeft hy om verder inbrek der vyanden te beletten vier sterke Schansen doen maken / een op de Huygendijk tot Kustenburg / d'ander op Langedijk in Broek / de derde op Schoreldam / en de vierde op Crabbendam. In welke Schansen hy nacht en dag dede waken / in sommige 200 / en andere ontrent 300 en meer Huisluiden / behalven de Krijgs-luiden / doende den Spangiaerden dagelijks groten afbreuk. Hy heeft ook het Dorp van Oterlink doen verbranden / door dien syluiden beschuldigt werden / datse de Spangiaerden (F. 333.) eenige assistentie en hulp hadden gedaen / alsse eerst voor Alkmaer quamen. De Prince van Orangien heeft in 't begin van September de Heer De la Garde Colonel met acht Vaendelen Soldaten / so Francoysen als Duitsen in het Noorder-qartier tot versterkinge van dien gesonden / daer die van het Noorder-quartier seer in verblijd waren / want zyluiden volk gebrek hadden / om alle hare plaetsen te besetten / door dien syluiden aen allen zijden aengebothten werden / so wel te water als te lande. De voorsz Sonoy heeft ook dagelijx sijne kontschappers en bespieders in het Spaens Leger gehad / sulx dat hy alle de gelegentheid van dien so eigentlijk vernomen heeft / dat hy op den twaelfsten Septembris aen den Prince van Orangien over schreef alle de gelegentheid van dien: Te weten / dat tot Outdorp (beneven Don Frederico, en veele Heeren en Donnen: als de Heere van Noorcarmes, Don Juliano de Romero, Gonsalvus de Brackemonte Colonel, Don Pedro de Valasco, Don Pedro de Toledo, de Heer van Goigny, Stephanus Dynara Major, de Heere van Lamote Overste van 't Geschut,) was gelegen het Regiment van Napels en de Munitie van Oorlog en het kruit in de kerke aldaer / met peerden tot de Wacht van Don Frederico: achter 't selve Dorp aen Wupes huis / daer den Huygendijk begint by den Overtoom / het Regiment van Cicilien: tot St. Pancras / 't Regiment van Polwijler wesende Duitsen / sterk ses vaendelen: en 5 vaendelen Walen van den Heere van Billy. Te Huiswaert 't Regiment van Lombardien en De la Ligue, wesende acht Vaendelen nieuwe Spangiaerden / zijnde onlanx gekomen uit Italien: tot Coedijk de Heere van Liques Gouverneur van Haerlem / met het Regiment van de Bourgongions met twaelf Vaendelen: tot Bergen de Ruiterye / en de Heere van Capres met eenige Vaendelen Walen: op de smalle weg voor de Vriesse poorte elf groote stucken geschuts: by de Kalk-ovens tusschen Outdorp en de Haven 4 stucken geschuts: by de Tonne over de Haven twee stucken geschuts: in de Nieupoorte 7 vaendelen Spangiaerts / en Georgie Fronsbergen en Grave Otto van Everstein met de duitse ruiteren: en in de Beverwijk / alwaer alle victualie te water aengevoert werde / 30 ofte 40 ruiters: schrijvende daer beneffens / so verre sijn Excellentie hem konde in alderhaest en secretelijck

De Heere de La Garde komt in het Noorderquartier.

Gelegentheid van het Leger voor Alkmaer.

telijk over ſenden eenig gewelt van goede Schutten/ dat hy verhoopte het Dorp van Outdorp ſo te omringelen en van alle kanten te overvallen / dat hy Don Frederico ſelfs met alle d'Amonitie van Oorlog in handen ſoude krijgen / dan daer en is niet anders naer gevolgt / dan ydele woorden.

Die van Alkmaer vielen dagelijx uit ſchermutſerende tegen de Vyanden / en betoonden hare goede couragie: op den 15 Septembris hebben ſy een Loop-ſchanſe onderkropen aen de Suid-zijde van der ſtad / alwaer ſy eenen Spangiaert met namen Jan Jeronimo gekregen en met vele buits in der ſtad gebracht hebben. Den ſelven Spangiaert ſo hy gedreigt werde dat men hem ſoude hangen / heeft belooft alle de ſecreten van het Leger te openbaren / ſomen hem het leven wilde ſchenken; 't welk hem toegeſeid zijnde / verklaerden henluiden vele ſaken die ſpluiden daer naer waerachtig bevonden / doch en hebben ſy hem geen gelove gehouden / want den vijf en twintigſten der ſelver maend hebben ſy hem doen hangen / in het welke vele een mishagen hadden / dewelke meende dat men de vyanden ook gelove behoorde te houden / doch en dorſten ſulx niet opentlijk ſeggen/ uit vreſe dat het by den quaedwilligen ten quaedſten ſoude werden geduidet / als of deſelve de Spangiaerden jonſtig en toegedaen waren. Ik hebbe eenige horen vertellen dat hy hem ſeer qualijken was houdende als hy ter dood werde geleid / en gekomen zijnde ter plaetſe daer hy ſoude ſterven / en ſiende dat het ernſt was / want hy hoopte noch al henen datſe haer woord ſouden houden / ſo ſoude hy noch om ſijn leven gebeden en geſeid hebben / ſo ſpluiden hem het leven wilden laten houden / dat hy mede wilde geloven in den Duivel gelijk als zpluiden deden. d'Oorſake dat hy gehangen werd / was om datter eenen Frantois die binnen Haerlem gelegen hadde / en de de vyanden mede gevangen voor de ſtad van Alkmaer gebracht hadden / in der ſtad gekomen was / gelijk of hy de Spangiaerden ontlopen hadde / dewelke opentlijk bekende uitgemaekt te zijn / om alle de gelegentheid van der ſtede van binnen te vernemen en 't ſelve door eenige middel henluiden te kennen te geven / en op ſekeren dag by henluiden wederom te komen/daer voren hy eenige te borge beſtelt hadde in 's vyands leger / dewelke daerom in perijkel ſoude hebben gekomen / ſo men voor gaf/ ten ware deſen Spangiaert op de beſten in de klederen van den voorſz Francois opgehangen hadde geworden / op dat de Spangiaerden ſulx ſiende ſouden meenen dat den Francois gehangen was / en dat overſulx de borgen ontſlagen werden.

Dagelijx ſchermutſinge en uitval van de belegerde tot Alkmaer.

MIddelretijd hadde Don Frederico ſijn begrazinge en ſchanſen gemaekt en ſijn geſchut geplant/hier toe gebruikte hy behalven de gehuerde Pioniers ontrent 2 of 300 borgeren van Haerlem die mede pionieren moſten/ dewelke by lotinge uit de Hooftmanſchappen genomen werden / en moſt 't ſelve getal ſtadig vol blijven / en ſo ſy hen dies beklaegden als dat hen genade was toegeſeid en vergunt / en datſe haer leven en goet vry gekocht hadden / men gaffe voor antwoorde dat menſe niet en gebruikte om te ſtraffen of doen ſterben/ maer om datſe haren Koninck ſouden dienſt doen / voor den welken ſy ſchuldig waren haer lijf en goet te wagen.

Borgeren van Haerlem worden pionieren voor Alkmaer.

Den 18 September in den morgenſtond / hebben de Spangiaerden met 20 ſtucken grof geſchut ſeer vreſelijken begoſt te ſchieten / eenige met kloten van 40 ponden/en ſchoten wel 2036. ſchoten op eenen dag/ ſulx dat ſy een grote ſchade deden ontrent de roden Toorn en de Vriese Poort / alwaer ſpluiden met het geſchut een bequame ſtorm-plaetſe gemaekt hebbende/ ſeer vreeſelijk en met geweldiger macht / ontrent drie uren naer middag begonnen te ſtormen / met ſeer vele Spaenſe ſoldaten en vielen aen de Vriese poorte ſeer dapperlijk aen / want die het te beurte geballen was om eerſt te ſtormen / na datſe boven op de Poorte gekomen waren / deden haer uitterſte beſte om die van binnen van de wal te drijven en de ſtad te overweldigen / daer tegen die van binnen hen ſeer vromelijk hielden en met haer Roers / Verrejagers / Gabelijnen/Kappieren en ſteenen ſo kloekelijke weerden/ en met brandende Pek-hoepen / die ſy de Spangiaerden om den hals worpen / en bernende Tacke-boſſen/ ſtro / heet kalk-water en ander gereetſchap zengden en barnden / dat ſy de eerſte met haerder groter ſchade affloegen: de borgeren en ſoldaten waren ſeer kloekelijk gemoet / d'een liep voor den ander ten ſtrijde / elk weerde hem vromelijk daer hy ſtond / niemand en ſachmen van ſijn plaetſe wijken door 't overvallen der vyanden / ten ware hy doorſteken of dapperlijk gewond ware: de Vrouwen / Jongers en Meyskens ſachmen ſeer vierig in den ſtorm / want ſy brachten geſtadelijk geteerde en geſmeerde hoepen/die ſy al bernende na de vyanden toe worpen / ſy brachten ook ziedend heet Kalk-water en Keſel-ſtenen aen / ſulks dat alle dink en gereetſchap by der hand was / om de aenvallenden vyanden af te drijven: als die eerſte moede afgeſlagen waren / quamen terſtond wederom andere verſe aen op deſelve plaetſe / dewelke mede als die eerſte met ſchande en groot verlies van de hare / en vele ſeer gewond mede afgeweken zijn: maer terſtond zijnder wederom andere veel meerder en ſterker in getale aengekomen/ dewelke met ſulken furie en gewelt aenvielen / recht of ſy ten eerſten aenloop de ſtad in hen geweld ſouden hebben gekregen/roepende al gewonnen en victorie / maer ſy en zijn met geen beleefder manieren dan hare medegeſellen ontfangen geweeſt/ſulx dat ſy mede ten laetſten met ſchande/ ſchade en groot verlies van de hare afgeſlagen zijn.

Eerſten aenval afgeſlagen.

Tweede mael afgeſlagen.

Derde aenval afgeſlagen.

BY den roden Toorn geſchiede hierentuſſchen ook een ſeer bloedige en geweldige ſtorm / alwaer de Spangiaerts over een ſtorm-brugge over de Veſten en ſo op de Wallen zijn geklommen / hier hadden die van Alkmaer een ſeer ongelegen plaetſe om te vechten / want van voren moſten ſy met den vyanden ſtrijden om hen van de Veſten te keren / van achteren werden ſy van twe grove ſtucken geſchuts die de vyanden over de Sout-keeten geſtelt hadden / ſeer beſchadigt: niettemin ſy bleven onverſaegt / en dreven hare vyanden te rugge met ſchanden en groot verlies / dewelke terſtond wederom op een nieu met verſch volk aenquamen / werden getracteert als de eerſte / want de Vrouwen waren ſo neerſtig in 't aenbrengen van geteerde hoepen / ſiedend kalk-water / keſel-ſteenen / en alle andere gereedſchap daermen de Spangiaerden mede te keer gink / datſe ook met ſchanden moeſten wijken / maer keerden terſtond de derde reiſe weder met veel meerder en verſch volk / dan en hebben geen minder ſchade en ſchande behaelt dan alle de andere / de ſtorm duerde tot ſavonts te ſeven uren dat den donkeren nacht aenquam. Op andere plaetſen der ſtad als aen de Zoutketen en by de Kennemerpoorte wilden ſy mede wat uitrechten/maer 't en heeft niet veel te beduiden gehad. In deſe ſtorm ſeidmen dat van den Spangiaerts dood gebleven zijn over de 1000 mannen / en binnen der ſtad zijn dood gebleven 24 ſoldaten / en 13 borgers / behalven datter vele gewond en gequetſt werden / van de twee ſtormbruggen die Don Frederico hadde doen maken en met groter moeiten ontrent den roden Toorn doen brengen / hebben die van binnen d'eene in donkeren nacht in der ſtad gehaelt / de twede te kort zijnde is den Spangiaerden ook nergens toe nut geweeſt. Hier dient mede verhaelt / hoe dat de ſimpele Viſſchers van den Eylande van Schermer en Schermerhorn / door eenen ſonderlingen yver / met alle hun macht van ſchuiten en pramen voor de Tonne gekomen zijn / met groot geroep en geſchrijt in gelijker ſtemmen / val aen / val aen / ſlaet dood de Spangiaerts / 't welk een groote ſchrick maekte en de ſtorminge veel belette / en na dat de Spangiaert den twintigſten September weder wel ſeven hondert ſchoten op de ſtad gedaen hadde / en alle dink tot den ſtorm bereid / gelijk die

Alkmaer beſchoten i beſtormt.

van

van binnen haer daer tegen kloekelijk wederom gesterkt / en hen vpanden met vromer herten gewacht hebben / roepende datse aenkomen souden want sy nu alle vreese aen d'een zijde hadden gestelt na 't spreekwoort:

Wanneer de eerste vrese is vergaen
So is die vreese meest al gedaen.

So en is daer niet sonderlings gedreven geweest / anders dan dat'er eenige aen beyden zijden zijn om den hals gekomen zijn / maer de Spangiaerden en hebben niet wederom durven aenkomen.

(F. 334.) DEn Oversten Sonoy hadde Jonkheer Frederik van Sevender bevel gegeven / om de Sluysen te doen openen en eenige dijken door te steken om die van Alkmaer met het water ontset te doen / dese heeft de sluisen op Crabbendam doen openen door eenen Hopman Lauw / so datter met een Noordwesten wind veel waters in quam / dan eenige huisluiden van Geestmer-ambacht hebben middel gevonden die secretelijk wederom te stoppen / desgelijx heeft Hopman Schetter de Sluise tot Certswoude geopent / op dat het water door de lange reys over de Waert door de geopende Sluise tot Noordser woude en de doorgesteken gaten van den Oosterendijk Geestmerambacht vol zoude loopen / dan is by den Huislieden aldaer ook weder gesloten geworden / niettemin de voorsz Sevender heeft de voorsz Crabbendammer Sluisen wederom met geweld doen openen en ettelijke Rotten schutten tot wacht gestelt / om te beletten dat by den huisluiden die niet wederom en soude werden geslooten / sulx datter seer vele waters in 't land quam / bysonder naer dat hy met een Noorden wind by hulpe van twe rot knechten de Sluise van de Zype hadde doen openen / daer wonderlijken seer veel waters door in bloeyde / so dat het water so hoog en alle 't land van den Reker onder was / dat men niet anders dan den top van den Rekerdijk / tusschen de Schansen van Crabbendam en Schooreldam gebruiken en konde / so ook eenige gaten in den Oosterendijk gemaekt werden / so datmen op veel plaetsen met den Schupten over 't land voer / en also het springvloet was / den 26 September / quam het water so hoog / dat op de Reker beide de polders met Geestmerambacht by na vol / en tot gelijk water stonden / sulx dat tot ontsettinge van de Noort-zijde van Alkmaer niet en gebraek dan den Hevendijk tusschen Bergen en Coedijker-sluise te doen doorsteken / mitsgaders den Galgdijk achter Outdorp / dan de Huisluiden waren hier door seer quaetwillig / so datse veele vertrocken / seggende men sochtse op de vlees-bank te brengen / en men gaf de Vpand middel om hen-luiden met schupten aen allen zijden te mogen overvallen / middelretijd quam Maerten Pietersz Vermey des stad van Alkmaers Timmerman wederom van Delf met Brieven van den Prince van Orangien aen Sonoy / en ook aen die van Alkmaer / den brief aen Sonoy hielt inne / hoe dat hy aen den Gouverneur / Capiteinen en Regeerderen der stede van Alkmaer geschreven hadde / henluiden van haer kloekheid en vromigheid bedankende / met vermaninge daer in te volherden en dat hy niet en soude laten henluiden alle mogelijke ontset en bystand te doen / &c. Schrijvende voorts aen Sonoy so hy bevond datse in nood souden zijn / dat het nodig ware de Dijken door te steken: aengesien het beter is 't platte land door een tijd onder water te laten gaen / dan de Stad te verliesen om de consequentie wille / &c. Den brief aen den Gouverneur / Capiteinen en Regeerderen van Alkmaer was luidende als volgt:

De Sluisen werden geopent en de dijken door gesteken om Alkmaer te ontsetten.

Schrijven van den Prince van Orangien aen Sonoy en aen die van Alkmaer.

DE Prince van Orangien, Grave van Nassau, Heere en Baron van Breda, van Diest &c. Edele vrome, lieve, besondere, wy hebben U L. binnen sekeren tijd herwaers twee ofte drie diverse brieven geschreven, niet wetende nochtans of U L. deselve ter handen gekomen zijn, overmits het beleg der stad van Alkmaer, daer in (als wy tot noch toe verstaen hebben) gy U L so vromelijk zijt dragende, dat u 't selve by alle natien tot grote eere, prijs en lof wort gerekent, en hoewel wy door dien nodeloos achten u vorder tot volstandigheid te vermanen, als hebbende sulken mannelijk herte en gemoed tegen des vyands rasende geweld bewesen, so en hebben wy nochtans niet willen laten U L. noch dese jegenwoordige te schrijven, so om U L. van alsulken vrymoedigen yver en kloekheid te bedanken, als ook te verklaren den jegenwoordigen staet van den saken van herwaers-over, dewelke (God hebbe lof) sulx is, dat ons Vyand in dese qualité niet vele voor dese tijd hinderen en sal, maer ook, daer-en-boven vastelijke verhope door het ontset 't welk wy dagelijx zijn verwachtende, hem so veel te doen te geven dat hy eer lange niet alleen de stad Alkmaer, maer ook 't geheele land sal moeten verlaten. Also wy des gewisselijk onderricht zijn dat door de mattigheid van sijne knechten hy langer 't veld niet sal konnen houden, des wy alleen u dit willen waerschouwen en vriendelijk vermanen dat gy-luiden volherdet, U L. vromelijk noch eenen kleinen tijd den vyand wederstaet: versekert zijnde dat hy sal moeten ontwijken, waer door gy-luiden niet alleen de stad Alkmaer, en u selven, maer ook uwen naburen, ja 't geheele Land van alle vordere overlast en tirannye ten eeuwigen dagen sult bevrijden. En middelretijd en willen wy ook geen tijd verliesen: maer met alle mogelijke vlijt, arbeid en naerstigheid alom den Vyand so veel moeite en arbeids op den hals dringen, dat hem te eer alle vordere beleg verdrieten sal, en willen wy in toekomende tijden 't selve so tegens de stad Alkmaer en U. L. elk in 't bysonder verschulden, dat gy-luiden oorsake hebben sult des van ons te vreden te zijn, wy begeeren wel indien 't selve mogelijk sy, dat gy ons schriftelijk of met mannen by monde laet weten de gestelteniste van uwer saken, en hoe dikmaels de Vyand gestormt heeft, en hoe gy van binnen zijt arbeydende, ten einde wy ons daer na mogen rechten, en U L. in als des mogelijk wort te secoureren, daer wy lijf noch goed om sparen willen, en daer zy ons God getuige van, den welken wy bidden, Edele, vrome, bysondere, dat hy U L. lank so meer versterken en tegens sijnen, uwe, en ons algemeine Vyanden tot haerder eeuwige confusie verlene victorie, geluk en voorspoed. Geschreven tot Delft op den 21. dag van September Anno 1573. en was ondertekent U L. goede vrient *Guilliaume de Nassau.* Besyden af op de marge stond geschreven, indien gy-luiden bemerkt onmogelijk te zijn U L. eenig ontset in der stede te senden, en daer door in der lengde niet en soudet mogen tegen houden, so sult gy een teken doen met vier tot drie diverse plaetsen opgaende, laten 't selve branden van negen uren des avonds tot na middernacht, en sullen wy in dien gevalle alsdan de dijken doorsteken, om het geheele Land ontrent Alkmaer in 't water te stellen, en of gy het selve teken niet en doet, en dat wy nochtans bemerken dat gy-luyden in nood zijt, so sullen wy evenwel de dijken doorsteken.

Desen Brief sond hy met een Copie daer van aen den Gouverneur Sonoy / ten einde hy die soude sien daer binnen te stellen. Daer by hem belastende / so die van Alkmaer die teekenen van vieren mochten doen / dat hy dan die Dijken daer ontrent doorsteken soude / en (schrijft hy) of sy schoon de teekenen niet en doen / en gy nochtans bevind dat sy in nood souden zijn / so werd des niettemin nodig deselve Dijken door te steken / sullen daerom de huisluiden in dien quartiere wonende / goed tijds hare beesten en andere goeden mogen salveren / aengesien beter is 't platte land door eenen tijd onder te laten gaen / dan de stad te verliesen / om de consequentie als gy lichtelijke kond bemerken.

Met desen Brief en eenige andere so van Sonoy als van de Staten van 't Noorder-quartier / is den voorsz Timmerman na Alkmaer gerepst den achten

en twintigſten September des nachts / dan gekomen zijnde dooz des vyands wacht tot dicht onder de wal / ſo ſtond daer noch wacht van den vyand / de welke terſtond begoſten ſeer haeſtig te roepen / daer dooz hy ſo verbaeſt werd dat hy 't ontliep / werpende zijn vzieven van hem / die terſtond Don Frederico gebzacht wierden / daer Sonoy ſeer dzoevig om was / niet-temin hy ſchzeef terſtond andere vzieven aen Cabeljau / daer in hy ſommierlijk het ſchzijven van den Pzince verhaelde / mitſgaders dat den Timmerman dooz nood ſijn vzieven hadde moeten verlaten / en voegde daer by deſe woozden:

Verder hebt gy u vryelijk te verlaten eer gy in den uitterſten nood komen ſoud, dat wy alle dijken doorſteken en het land in 't water ſetten ſullen om u te verloſſen, en om dat wy daer van gewaerſchout ſouden weſen, ſult in ſulken gevalle van de extreme nood drie nachten lang op verſcheiden oorden tot vier plaetſen toe een vier opſteken, &c.

Welken vzief in de ſtad gekomen zijnde / het kryghsvolk en vozgers goeden moet en couragie gaf / in het laetſte van September hebben die van der ſtad Tinnen Geld geſlagen tot tien duiſent guldens toe / te weten ſtucken van dertig ſtuivers / die den ſoldaten omgedeilt zijn geweeſt / en belaſt dat men deſelve moſt ontfangen onder belofte datmen naer het beleg deſelve in goet geld ver wiſſelen ſoude.

Tinnen geld geſlagen binnen Alkmaer.

Don Frederico daer tegens ſiende alle ſijne moeyten te vergeefs en geen hope hebbende / alſo ſijn volk ook onwillig waren om wederom te ſtozmen / en niet geraden vindende met ſijn volk daer langer te blijven / alſo het geſtadig ſeer regenachtig en vuil nat weder was / en datter ſo veel waters in het land quam dooz het openen van de ſluiſen / en het doozſteken der dijken / byſonder de gzote nood van 't water tuſſchen Koedijker Sluis en Outdoozp / en bevindende ook dooz de vzieven die hy hadde bekomen van de reſolutie datmen eer alle de dijken ſoude doozſteken / eer men die van Alkmaer in den uitterſten nood ſoude laten komen / vzeſende ſoo hy daer langer bleef dat hy niet en ſoude konnen wech komen / noch het geſchut van daer krygen / ja dat hy daer ſelfs ſoude verdzinken mogen (hoewel Sebaſtiaen Craenhals en eenen Thomaſz Bartholomeuſz hem wilden perſuaderen / dat het water hem niet en konde deren) heeft gereſolveert het Leger op te vzeken / op dat hy geen ſchade noch oneere meer en ſoude ontfangen / alſo heeft hy met gzooten arbeid en moeite het geſchut wech doen voeren / en van de belegeringe op gebzoken / en hy is ſelfs by ſijn Vader / die tot Amſterdam was getogen den achſten Octobzis / latende het leger onder het bevel van Franciſcus Valdez. Die van Alkmaer ſiende dat haer vyanden vertzocken / zijn altemet uit gevallen en hebben de Spangiaerden gzote ſchade en afbzeuk gedaen / byſonder aen de laetſte. De Spangiaerden hebben van gelijken eer ſy vertogen gzote ſchade gedaen / ſo met vzanden aen ſommige huiſen van den Huiſluiden / ſo tot Coedijk als elders / ook hebben de Soldaten die uit Alkmaer togen / het dozp van Outdoozp / en daer naer Huiswaert verbzand. Alſo heeft deſe belegeringe / naer datſe ſeven weken geduert hadde een einde genomen / en zijn die van Alkmaer alleen dooz Godes genadige ſchickinge uit dit gzoote perijkel verloſt / en niet dooz geweld van menſchelijke macht / want ik gelove ſo het veel langer geduert hadde / dat ſy 't ten laetſten te quaet gehad ſouden hebben / want hoewel zy dikwils met hope van ontſet te werden vertroost wierden / ſo was'er weinig hulpe en ontſet dooz handen: ſo dat alleenlijk de doozſtekinge der dijken henluiden konde te paſſe komen / daer toe de meeſtendeel van de Nooyder Steden niet en wilden verſtaen. Pieter Cozneliſz. Pzedikant tot Alkmaer heeft hier van gemaeckt deſe Incarnatie:

Don Frederico bzeckt het Leger op dooz Alkmaer.

OCtober aCht, hoVt In gedaCht,
GII Stad ALCkMaer, CLaer:
ALs V Gods hand, t'ontſetten Vant,
Van 't Spaens gebaer, naer.

Ander Incarnatie van een ander gedaen.

Don FrederIIC VVILde In AVgVſto ALCMaer VernIeLen door geVVeLt, (F. 335.)
Dan Veel dVIIſenden zIInder Van den zIInen dIet nIet hebben Voort VerteLt.

Noch een ander by my gemaekt.

De Spangaerts ſoChten Vergeefs te VernIeLen feL,
De ſtad ALCkMaer en aLLe d'InVVoonders zIeLen ſneL.

Het heb hier vozen verhaelt van de ſcheeps toeruſtinge die de Gzave van Boſſu tot Amſterdam gereet maekte om de Zuider-zee in te nemen: als hy nu gereet was ſo is hy den 12 Septembzis t'ſchepe gegaen / dan vermits de grote wind en mochte niet dooz de ſinkingen die Sonoy hadde doen doen / des anderen daegs den 13 is hy met 13 grote oozlogs-ſchepen / tegen de meninge van de Magiſtraten van het Nooyder-quartier (die geen meerder koſten aen die ſinkingen en hadden willen hangen) dooz de ſinkinge in 't Ye gepaſſeert ſonder eenig beletſel / men meinde dat mette ſtozm in Auguſto te vozen eenige ſchepen uitte ſinkingen verdzeven waren. De Nooyd-Hollandſe ſchepen dit gewaer wozdende zijn geweken tot aen Pampus. Den 14 quamen de Boſſuſe dooz de ſchantſe te Schellinkwoude in Waterland / daer ſy ſeer dapperlijk op hebben geſchoten en de ſelve beſtozmt / en eintelijk gewonnen. Hopman Hendzik van Bzonkhuiſen die daer binnen lag / hielt hem met zijn volk ſeer kloeckelijk / maer alſo de Nooyd-Hollandſe ſchepen geweken waren van de ſchantſe / en dat de vyanden ſo geweldig van allen kanten aen quamen / hebben zy de ſchanſe verlaten en zijn geweken op Monickendam / ſulks dat de Gzave van Boſſu den ſelven dag meeſter werd van meeſt alle de ſterkten van de Waterlandſe dijken / en heeft alſo eenige Vaendelen / knechten / ſo Spangiaerden als Duitſen / in Waterland gebzacht. Dit onverwacht doozkomen dooz de ſinkinge / die met ſo groten koſten was gedaen / en 't innemen van de ſchanſen in Waterland / maekte een groot verſchzicken in 't Nooyder-quartier / doch dewijle de Nooyd-Hollandſe ſchepen noch behouden waren / ſo en hebben de Staten en Magiſtraten van het ſelve quartier de moet niet verloyen gegeven / want zy terſtond en met ongelooflijke haeſtigheid ſo tot Hoozn als tot Enkhuiſen eenige oozlogs-ſchepen toegeruſt hebben tot 24 in 't getale / dan en konden deſelve niet alſo verſien met geſchut als wel nodig was / dooz dien zy vele geſchuts in de ſchanſen verloyen hadden / derhalven zy-luiden aen den Pzince van Ozangien hulpe verſocht hebben van eenige grote oozlogs-ſchepen en byſonder geſchut.

Deg Gzave van Boſſu komſte en victoyze in Waterland.

De Gzave van Boſſu deſe ſterkten en ſchanſen in hebbende / heeftſe des anderen daegs gaen beſien / en heeft den Colonel Verdugo aen den Hertog geſonden en hem alle de gelegentheid laten weten / en zijn advijs nopende de ſterkte van de Waterlandſe dijken / maer vermits het eenige dagen quaed en windig weer was / en konden de Spangiaerden niet t'ſcheep varen / ſulx dat die van het Nooyder-quartier wat tijds hadden hen-luiden te vooyſien en te ſterken. Den 24 Septembzis quam de Gzave van Boſſu ſelfs wederom tot Amſterdem by den Hertog van Alva / en heeft hem dooyts gearmeert in meininge om de oozlog-ſchepen van het Nooyder-quartier te overvallen en de Zuider-zee in te nemen. Den derden Octobzis ginck de Gzave van Boſſu t'ſchepe in zijn Admiraelſchip de Inquiſitie / met zijnen Adel en metten Spangiaerden / en waren gereſolveert den vierden over 't Pampus te varen / dan en mochten niet om het tempeeſt / den 5 gingen zy ontrent elf uren dooz middag t'zeil en quamen met groot geweld op de Nooyd-Hollandſe ſchepen / en hebben van 's achternoens te dzie uren af totten avond toe tegen den anderen geſchoten: deſgelijx den 6 begonſten zy van 's mozgens af tegen den anderen te ſchieten den gehelen dag dooz / en liepen

De Gzave van Boſſu komt op de Zuider-zee.

dwers

dwers door den anderen henen / de schepen van het Noorder-quartier seer wel gemoed zijnde / sochten al te enteren of malkanderen aen boort te klampen / dan de Bossuse beter als de andere met geschut versien / en ook beter bezeilt zijnde / weigerden sulks / niet soekende dan de selve met geschut te quellen en te overweldigen / de Bossuse knechten die te lande waren / en hebben den selven dag ook niet stil geweest noch gerust / maer hebben alle de Noorder-dorpen in alarme gehouden / en daer is ook aen de duinkant seer gebrand. Niettemin een van de Capiteinen van den Noord-Hollandse schepen met namen Jacob Til heeft een van de schepen van Bossu daer eenen genaemt Schuylenburg / Swager van den Admirael Boshuisen Capitein op was / tot drie mael aen boord geleid / sulks dat hy 't selve ten lesten overweldigt heeft / en den voorsz Schuylenburg met noch seven andere gevangen binnen Hoorn gesonden / en de reste tot ontrent vijftig toe alle so doorsteken als over boord gesmeten / dan het boot of schip werd hem van den Bossuse afgenomen: daer zijn op het boot van Jacob twee dood gebleven en ontrent twintig gewond en hy selve mede / daer was noch een ander genaemt Capitein Taems Geldsak van Medenblik dewelke mede een ander aen boord leide / dan en konden niet bysonders uitrechten.

DE Colonel van Vriesland de Heere van Billy was mede veerdig ter zee / met drie galeyen een boot en sekere krabschuiten tot tien in 't getal (waer door Jonkheer Doco van Martina die by den Prince van Orangien Admirael van Vriesland was gestelt en het Vlie bewaerden / de Noord-Hollandse schepen geen assistentie konde doen / dese hebben den 6 Octobris genomen vijf boeyers en twee boots van Oosten komende met 300 lasten Rogge / en hadden by na het Noord-Hollandse Conboy-boot mede bekomen.

DEn 11 Octobris zijn de Noord-Hollandse schepen des namiddags t' zeil gegaen tegen de schepen van den Grave van Bossu / en hebben seer vreselijk tegen den anderen geschoten met haer grof geschut dattet schrickelijk om sien was. In 't eerste scheen het al of de victorie aen de zijde van den Grave van Bossu soude hebben geballen so geweldig schoten sy / dies niet te min de Noord-Hollandse schepen / wel gemoed zijnde en sochten niet anders dan te enteren of aen boord te klampen gelijk sy ten dele deden / dan raekten wederom van den anderen / dan eindlijk so heeft den Admirael van 't Noorder-quartier geklamt of geentert aen het Admiraelschip van den vyand / daer de Grave van Bossu in was / daer in werpende potten met ongeleste kalk / buspoeder / en andere dingen / en vechtende met sulken furie dattet ongelooflijk scheen / Pieter Bak een van de Capiteinen van Hoorn / quam op d'ander zijde aen boord / en na hem noch een ander Capitein van Enkhuisen Jacob Truytgens genaemt van veren / en eenen Capitein Boer / die van Schellinkhout was / van achteren: maer also desen lesten een klein schip hadde en de Bossuse dapper met vyerpotten en ander tuich op hem wierpen / most hy noots halven af wijken. De Grave van Bossu dus wel beset zijnde / weerde hem kloekelijk ten besten hy mochte / en dreef vast al vechtende mette aenge-enterde schepen neer / en raekte ten laetsten achter de Nek / niet wijd van Wijnes aen den grond. Middelertijd schoten d'ander schepen dapper totten anderen in / en sommige raekten metten anderen ook aen boord / doch werden wederom gescheiden / want de Spaense het enteren niet en sochten / alleenlijk een schip daer Willem Vest van Enkhuisen gebied op hadde aen de Spaense zijde groot ontrent 120 lasten / werd van den Noorderquartierse schepen ingenomen met geweld / dan het werd so doorboord / dat men qualijk tijd hadde om 't geschut en volk daer uit te krijgen / of het sonk in den grond / daer waren op vier metalen stucken en vier yseren / met eenige gotelingen en bassen die al behouden werden: ook werd een van de Amsterdamse waterschepen / in 't begin van den slag / by de waterschepen van Hoorn ingenomen / daer-en-tusschen en hiel het bestormen tegen het schip van Bossu niet op / schietende dat niemand het hooft buiten steken en mocht / en sy weerden hen manlijk en kloekelijk / en bleven al den nacht aen den anderen / des morgens in de twee-licht / eenen Jan Harink van Hoorn klom stoutelijk op des Graven schip / en haelde de vlag daer af / en daelde daer mede in 't schip neer / dan werd door een luik in sijn borst geschoten / daer hy af sterf / het schip was seer sterk en men soud quaed genoeg gehad hebben om in te krijgen / so de schepen van het Noorder-quartier niet altemets verversinge van 't Land en hadden gekregen / want daer voeren gestadig eenige waterschepen af en aen / met al dat sy nodig hadden / en brachten ook versch volk / en voerden de doden en gequetsten wederom af / dele borgeren van Hoorn togen uit liefden daer na toe / so dat den Grave van Bossu / siende geen beter uithomste / hem ten lesten ontrent tegen den middag aen den Admirael van het Noorder-quartier Cornelis Dirksz overgegeven heeft / op dese conditien:

Dat de voorschreven Grave van Bossu met sijn Familie, desgelijks ook sijne krijgsluiden, hem aen den voorsz Admirael, Hopman Ruychaver en den geweldigen Provooft Joachim Nieuvink gevangen souden geven, onder belofte, dat syluiden van hen lijven of leven versekert souden zijn: dat de voorsz Grave soude gehouden en getracteert werden als een gevangen Grave toebehoort. En aengaende de andere soldaten, Duitsen, Walen en Spangiaerden, dat men daer mede soude handelen, na oud krijgs gebruik, den eenen tegen den anderen te rantsoeneren, so verre 't selve eenigsins doenlijk ware, waer toe de voornoemde Grave sijn uitterste devoir soude doen, en indien niet souden de selve mogen uitgaen mits betalende voor haer rantsoen een maend-solds.

Dit appointement aldus gemaekt zijnde / so en hebben nochtans twe Spaense Capiteinen / namentlijk Capitein Dorquera en Ferdinando Lopes met ettelijke andere Spangiaerden onder in den Admirael zijnde haer niet willen overgeven / vresende dat mense geen gelove en soude houden. Dan also den Gouverneur Sonoy met ettelijk versch volk / so om de vyanden te vervolgen / als om op alles orde te stellen / volgde / en dat hy 't voorsz accoord mede bevestigde / dat ook de Staten van 't Noorder-quartier 't selve approbeerden / so hebben sy henluiden mede overgegeven / dewijle zyluiden doch geen ander uithomste en sagen / aengesien de andere oorlogschepen opsettende so veel zeils als sy mochten schandelijk de vlucht hadden genomen na Amsterdam / latende henluiden in den nood. Sy hebben daer op gekregen meer dan 30 metalen stucken / te weten / twee halve kartouwen / een mettet wapen van Bisschop David van Bourgondien Bisschop van Utrecht / en 't ander mettet wapen van Nassau. Een Slang mettet wapen van Gelderland / twe halve Slangen mettet wapen van Bisschop David voorsz / een halve Slang mettet wapen van Oorderecht / en verscheiden andere stucken so halve Slangen / quartier Slangen / dubbelde en enkele Valkonetten / eenige mette wapenen van den Keiser en Conink van Spangien / en eenige mette wapenen van Oorderecht / Rotterdam / Amsterdam / Leiden / Delf / en Amersfoort / en vele ammonitie van oorlog en rijke buit. De gevangenen waren in als ontrent 300 / een deel Spangiaerden / een deel Walen / en een deel Duitsen / van den welke tot Hoorn gebracht werden ontrent 200 / en tot Enkhuisen ontrent 100 / onder welke gevangenen de voornaemste waren: de Grave van Bossu / de Heere van Cruningen / Jonkheeren Lieven van Weldam / Gerard Pijnsen / Herdenbroek / Numan / Joost van der Werve / Garbrand van Warwijk / Romery Quesnoy / Bloemendael / Blyenborg van Oorderecht / Jan van der Molen / ook de twe Spaense Capiteinen / Ferdinando Lopes en de Oorquera / met meer andere. De meninge van Sonoy was de vyanden te vervolgen dewijle de schrik

(F. 336.)

Die van 't Noorderquartier bevechten victorie op de zuiderzee en nemen den Grave van Bossu gevangen.

daer

De Zeeslagh der Noordt Hollanders tegens den Graef van Bossu. op den 11 en 12 van October in den Jaere 1573.

daer onder was / desgelijks sijn tot Enkhuisen vele borgeren vrywillig uitgetogen onder Dirk Bronwer om hen-luiden volk te secoureren en verversen / dan de vranden waren so verslagen datse met eenen voorwind tot voor Amsterdam geweken sijn sonder de andere te dorven verwachten. Dese victorie heeft niet alleen die van het Noorder-quartier grote blyschap ingebracht / also haer-luider behoudenisse hier aen was gelegen: maer is ook oorsake geweest dat de benaude gevangen burgeren van Haerlem het leven behouden hebben / de welke andersins al gecondemneert waren te sterven / gelijk voor verhaeld is / nochtans viel daer grote moeyten dat men in lange tot geen resolutie en konde komen / door dien alle hare goederen gegeven waren aen Don Frederico / Noircarmes / Barlaymont / Barti / Del Rio / so Engelbrecht van der Sande aen den Grave van Bossu schrijft den vijfden Meert 1574. De Gouverneur Sonoy heeft aen alle de Noord-Hollandse Steden en Dorpen eenen vast en bededag geordonneert / om God almachtig te danken van de victorie: die van Hoorn hebben de vlagge van het Admirael schip d'Inquisitie doen hangen in de Kerke aldaer / en tot een eeuwige gedachtenisse van dese victorie / dese Incarnatie in de Kerke doen stellen:

De Vr LoVter geVVeLt, Van MenICh HeLt,
Der VrIIe VVestfrIesChe natIe.
VVerd BossV geVeLt, dIe hIer gesteLd,
Tot Lofteken Van Gods gratIe.

DE Grave van Bossu werd met sijnen Adel gevangen gebracht tot Hoorn al waer hem in 't eerste inkomen grote spijtigheid aengedaen werd van het gemeen volk / hem naroepende en verwijtende dat hy oorsake was geweest van de moort der burgeren binnen Rotterdam / en dat hy nu gekomen wesende om henluiden te vermoorden sijn loon krijgen soude / eenige dagen daer na heeft hy verstaen dat de gene die metten schepen de vlucht hadden genomen / hem by den Hertog van Alva beschuldigden als dat hy oorsake was van 't verlies van dese zeestrijd / 't welk hem seer wee dede in 't herte / en 't selve niet konnende verdragen / so heeft hy dese navolgende missive gesonden aen den Gouverneur en Staten van Noord-holland.

Schrijven van den Grave van Bossu aen den Gouverneur en de Staten van het Noorderquartier uit sijn gevankenisse.

ERentfeste, vrome, lieve, bysondere, alsо ik in 't seker verwittigt ben dat boven het ongeluk dat my gemoet is, van alhier gevankelijk te zijn, noch eenige mijn quaedgunstig en principalijken de gene die de meeste schuld hebben, en met goede redenen daer van behoren beschuldigt te zijn, niet op en houden met luider stemme mijn 't selve te laste te leggen, my verwijtende 't verlies datter geschied is, waer in boven 't voorsz ongeluk grotelijx mijn eer word te kort gedaen, die ik kostelijker en in meerder weerden houde dan mijn leven, en al 't gunt in der werelt is. En gemerkt dien roep en fame niet alleen en sal verspreid werden in dese Nederlanden: maer ook in Spangien, Duitsland, Vrankrijk, en Italien, aengesien niemand en is ter plaetse daer 't selve soude mogen gestraft worden, als contrarie de waerheid en openbaer leugentael, insgelijx mede dattet veel lichtelijker is 't vyer te blussen eer 't wel ontsteken is, so is 't ook beter in tijds te precaveren diergelijke lasteringe al eer de selve in 't hart van den menschen wel gedrukt is, heeft my daerom goed gedocht: nadien ik jegenwoordelijken u gevangen ben, en u luiden geen profijt mach volgen door de verminderinge van mijn eere, my te willen toelaten dat ik sal mogen uitsenden een van den genen die ik by my hebbe, die den Hertog en mijne vrienden van de waerheid sal mogen informeren, om alle quaedwilligen den mond te stoppen en haer beschaemt te maken. En om voorts in eenen wege te mogen solliciteren 't goed tractement van de gevangens die aldaer sitten, en den Hertog te induceren datter eenige wisselinge soude mogen gedaen worden, tot ontlastinge van 't grote getal van den gevangens die alhier zijn, en so verre 't selve mijn word by u luiden geaccordeert, sal U L. versekeringe doen op mijn leven, dat de gene die ik sende sal hier weder komen binnen alsulken tijd als by u luiden geraemt sal werden. Erentfeste, vrome, lieve, besondere, onsen Heere God zy met U L Tot Hoorn den 28 Octobris 1573. Onderstond geschreven u luiden vriend wes ik vermach, en was ondertekent,

MAXIMILIAEN de BOSSU.

De Gouverneur en Staten van 't voorsz Noorder-quartier sijn versoek verstaen hebbende / hebben hem geconsenteert dat yemanden by den Hertog soude mogen senden ten sijne voorsz / mits dat hy geen brieven aldaer en soude mogen senden ten ware de selve al voren gevisiteert waren.

Daer waren eenige van opinie dat men terstond soude na Harlingen varen / en de schepen aldaer in de Haven leggende verbranden of de Haven toesinken / tot het welke den Admiraet van Vriesland Jonkheer Doco van Martina goede moed hadde / mits met een Vaendel knechten versterkt werdende / dan daer en is niet van gevallen.

Voor desen tijd / namentlijk den 28 Augusti 1573. heeft de Heere van Popet Lieut. van den Prince van Oranjen / met voorweten van den selven Prince / eenig verstand hebbende binnen Geertruidenberge / de selve Stede in groter stilligheid heel vroeg in de morgenstond bekomen by de Bredaese poorte / en de selve Stede ingenomen / met sulken stilligheid / goede ordre en behendigheid / dat al eer de Walen die daer in garnisoen lagen wisten datter eenige vranden ontrent waren / so was de Heere van Popet met al sijn volk al binnen der Stad / en eer de Walen haer konden ter were stellen / so zijnse veel al dood geslagen / de reste ontlopende en sich verstekende so sy best konden en mochten / Capitein Draek sprong achter uit de vensteren sijns logements / 't welk aen de Stads grachten was strekkende / latende aldaer opte tafel leggen / vermits den groten haest / de leninge die hy 's daegs te voren hadde ontfangen / in meninge zijnde om die des selven daegs als hy bespongen werd uit te deilen / welk geld des Princen soldaten ongetelt en sonder wegen na haer namen / de borgeren en inwoonderen werden niet misdaen / doch een Priester genaemt Heer Willem van Galen is aldaer van de soldaten in de furie dood geslagen / en eenen Broeder Willem van der Goude Minrebroeder werd aldaer gehangen. Daer werd binnen Geertruidenberge tot Gouverneur van wegen den Prince van Orangien gestelt Jonkheer Jeronimus Tserraets / die hier na van sijn eigen volk is doorsteken in een tumulte / vermits hy henluiden het breken der beelden in de Kerke belette. Die het deden zijn aen het leven gestraft / en het Vaendel van Capitein Trillo is daer gecasseert geworden. Den Hertog van Alva verhorende dit innemen van Geertruidenberge heeft terstond Don Barnardijn de Mendosa met sijn ruiterye ontboden binnen Breda te trecken / en 't garnisoen aldaer te versterken en scherpe wacht te houden / en 't uitlopen van die van Geertruidenberge te beletten.

Geertruidenberge onderstens van wegen den Prince van Oranjen ingenomen.

(F. 337.)

Ik hebbe hier voren ook verhaelt / datter by eenige Hopluiden en een Lieutenant binnen Alkmaer int beleg zijnde voorgeslagen werde om de stede van Alkmaer te verlaten en haer eigen leven te salveren. Dese Hopluiden souden geweest zijn Jaques Hennebaert / en Dirk Duibel / met Michiel Samplon Lieutenant van Jaques Hennebaert / dese zijn na de belegeringe gevangen genomen en daer over is opten 2 Decembris Malesitz recht gehouden / alwaer zyluiden door Jochum van Nieubink geweldige Provoost zijn aengeklaegt / dat zy haer eer en eed vergeten hadden en sich in de belegeringe als eer-vergeten schelmen hadden gedragen / in meninge de Stad en borgeren te verlaten / haer selven te salveren en den gemenen soldaten op te rockenen tot muiterye en kleinmoedigheid / concluderende daerom dat zy daer over aen haer lijf / eer en goed gestraft souden werden anderen tot een exempel. Daer tegens hebben de gevangene en aengeklaegde Hopluiden

Malesitz recht gehouden over Jaques Hennebaert / Dirk Duibel Hopluiden en Michiel Samplon Luitenant.

Des geweldigen Provoosts aenklachte.

Der aengeklaegden defensie.

en Lieutenant gedaen haerluiden defensie door Hans van Haerst haer-luider voorsprake / sustinerende dat de geweldige Provoost zijn aenklachten nu noch nimmermeer en soude komen goed doen noch waer maken / maer dat zy ter contrarie hen hadden in de voorsz belegeringe gedragen / gelijk als eerlijke vrome en onversaegde Hopluiden behoorden te doen / hebbende henluiden aen den vesten tegen den vyanden so in de bestorminge als anderssins so kloekelijk vertoont / als pemanden ja van de vroomste soldaten / concluderende over sulx datse uitte hechtenisse ontslagen en van de gedane aenklaegt gevrijt souden werden. Daer op hebben partyen ten beiden zijden te vreden geweest dat men den artijkels brief en de genomen condschappen soude voorlesen en examineren en dan het oordeel uitspreken / doch is den dag uitgeset totten vierden Decembris / om eintelijk oordeel te geven. Middelrertijd hebben de gemene soldaten van beide de voorschreven Compaingnien requste aen den krijgsraed overgegeven / daer in te kennen gevende dat hen-luider Hopluiden en den Luitenant hen van begin datse den dienst van den Prince van Oranjen hadden aengenomen / hen-luiden eerlijk en vromelijk gedragen hadden / in geen plaetsen / tochten / schermutsingen so wel in Zeeland als in Holland hen t'soek en hadden gemaekt: maer altijd volbracht en hen willig laten vinden als vrome en eerlijke Hopluiden schuldig waren te doen / datse ook in de belegeringe van Alkmaer en in de stormen tegens den vyanden hen seer vromelijk / manlijk en eerlijken gedragen en gequeten hadden / so alle den soldaten en burgeren kenlijk was / en datse in 't minste nooit en hadden gehoort dat henluider Hopluiden of den Lieutenant eenige conspiratie hadden gemaekt / om met hen-luiden Vaendelen in 't geheel of deel uit de Stad te vertrecken om deselve mette Burgerije te verlaten / ook vastelijk vertrouwende dat deselve Hopluiden en Lieutenant totten laetsten druppel bloeds toe henluiden souden quijten alst behoort / versochten over sulx dat op de sake behoorlijk soude werden gelet / datmen de selve niet en soude precipiteren / en datmen allen geesten / benijders en beschuldigers niet en soude geloven / alsomen soude bevinden datse henluiden nergens in ontgaen en hadden.

Den 4 Decembris zijnse wederom openbaerlijk voor recht gebracht / alwaer den Provoost zijn aenaenklachte vernieut heeft / en versocht datmen den artijkels-brief en kondschappen by hem obergeleid lesen en visiteren souden / gelijk gedaen werde / by den Provoost werde obergeleid de getuigenisse van Johan Kobaert Lieutenant van Jonkheer Jacob Cabbeljau Capitein en Gouverneur binnen Alkmaer / inhoudende verklaringe dat Hopman Jaques Hennebaert opten 23 Augusti wesende den derden dag van de belegeringe by hem was gekomen en hem alleen genomen hadde / seggende dattet niet mogelijk en was om de Stad te houden / dat het geraden was de stad te verlaten / dat zyluiden als vaders van haer soldaten schuldig waren sorge voor haer te dragen / dat sy met wille niet om hals en quamen / dewijle zy nu noch gelegentheid hadden haer leven te bergen / twelk zy naemaels niet souden konnen doen. Daer op hy voor antwoorde soude hebben gegeven / dat hy wel wist dat den Gouverneur Cabbeljau sijnen Hopman daer toe nimmermeer verstaen en soude / en datmen ook met eeren de Stad niet en mocht verlaten / dat het beter ware met eeren te sterven dan de stad also te verlaten / datse eerst behoorden eenige stormen af te slaen en als zy kruit of victualie souden gebrek hebben / mochten alsdan metten Burgemeesteren en Magistraten gelijken spreken en handelen / waer op Hennebaert weder geseid hadde / wild gy-luiden daer na beiden zy-luiden souden wel perdon krijgen / maer wy souden alle om den hals komen gelijk tot Haerlem is geschied / daer de soldaten zijn omgebracht en de burgers hebben het leven behouden. Verklaerde voorts dat de voorsz Hennebaert / Duibel / en Schamplon daer na waren gegaen by den Gouverneur Cabbeljau / en hem van de sake gesproken hadden / maer so hy daer by gevalle by quam / swegen stil en vertrocken / en hy deposeet zijnen Hopman en Gouverneur gevraegt hebbende wat zy daer hadden gedaen / gaf voor antwoord datse hem 't hooft en herte hadden gebroken / hem niet met vreden latende / wilden persoos de stad verlaten / presenterende hem schrift van haer hand te geven datse hem van alles bevrijden souden / en alle schult op haer nemen als die van haer daer toe gedwongen ware / maer dattet niet geschieden en soude / dat hy liever wilde sterven / verklarende voorders dat hy ettelijke dagen daer na met Jaques Hennebaert en Dirk Duibel Hopluiden gegaen was langx de strate / en dat de voorschreven Hopman Duibel tegen hem seide / dat hy uitte Stad komen soude al soude hy alleen daer uit gaen / en dat Jaques Hennebaert doen geseid hadde wil hy (noemende den Gouverneur) sterven / hy mach alleen sterven / wy en willen hier niet sterven. Daer werd noch geleesen seker interrogatorie gedaen by Jonkheer Henrik van Broekhuisen / daer op geantwoort en uitgesproken was by eenige krijgs ervarene luiden. So daer pemand van de Vaendels geweest souden hebben / die voor in of na de belegeringe buiten consent of weten van haren Overstien gemein gehouden souden hebben / om uit de Stad te trecken / datmen de selve soude strassen aen den lijve sonder eenige genaede / na uitwijsen des artijkel-briefs / die zy besworen hadden. Hier tegen zijn van wegen d'aengeklaegde gehoort Joris Andriesz van Outshoorn / Cornelis Oeterlink en Symon Gerritsz Capiteinen van de Burgerije / Olof Koelofsz en Willem Dirksz en Gerrit Barentsz Backer Lieutenanten / Aelbert Nolleman Vaendrich / Herke Jansz Vendrichs Luitenant / Willem Brouwer Provoost / Paulus Augustini / Jan Cornelisz van der Nieuburg / Doede Jansz Apoteker / Garbrand Jansz Adelborst / en Thonis Willemse Sonk mede Vaendrich / dewelke gesamentlijk verklaert hadden dat de voorschreven gevangenen en beklaegden hen altijd so voor / na / als in de belegeringe gedragen en getoont hadden als vrome en getrouwe Hopluiden en Lieutenant toestond / sonder by nachte of by dage hen ergens in t'soek te maken / datse ook noit en hadden gehoort noch verstaen dat de voorschreven Hopluiden of Lieutenant yet gepraponeert of voorgegeven souden hebben / om uit der Stad alleen of met haren knechten te willen vertrecken en de Stad mette Borgeren te willen verlaten / noch ook nooit gehoort en hebben van eenige heimelijke conspiratie daer door eenige muiterije of oproer onder de soldaten of borgerije soude hebben mogen ontstaen: maer wel ter contrarie so in 't uittrecken aen de Rijntmolen / als de storm daer na geschied / hen manlijk en vromelijk hadden gequeten / om de vyanden te krenken en wederstaen / ook by dage en nachte alle haer devoir gedaen om de Stad te helpen versterken / de soldaten mette burgeren in eendracht gehouden / deselve te animeren en den moet aen te spreken en als broeders den anderen bygestaen / en in 't stormen henluiden vromelijk gedragen hadden / datse noit en hadden gehoort van eenig voorslag om hen in den uitersten noot te salveren / voor datse daer mede aengeklaegt werden / en of diergelijke woorden by henluiden al mochten geseid syn geweest / dat deselve henluiden niet en behoorden tot laste geleid te werden / na dien zy dies niettemin alle haer uiterste devoir gedaen hadden en daer niet dateljks noch eenig oproer uit en was ontstaen / dat sulx alwaert waerachtig nu na de verlossinge niet en behoorde gedacht noch tot laste gerekent te werden / henluiden van haer getrouheid in de belegeringe met goeden raed en daet / en in 't stormen met haer betoonde vromigheid bedankende. Hebben mede doen horen Willem van Sonneberg de welke in de belegeringe vermits de siekte van de Gouverneur in zijn plaetse was gesurrogeeet / die mede verklaerde dat zyluyden hen eerlijk / vromelijk en getroulijk in alles hadden gequeten en gedragen / in voegen dat hy de selve voor alle Horsten en Heeren soude moeten prijsen en bedanken. Desgelijks zijn ook gehoort de Bevelhebberen van de voorschreven Hopluiden / dewelke van gelijken (F. 331)

lijken verklaerden en getuigden datſe hen-luiden ſo eerlijk en loflijk hadden gedragen als ſy behoorden / haer-luiden en de gemene ſoldaten animerende en corragierende daer 't van node was / tot behoudeniſſe der Stad. Eintelijk is den 4 Decembris 1573. voor ſententie en oordeel uitgeſproken en voor recht erkent dat de voorſz Hopluiden en Lieutenant haer genoegſaem ontſchuldigt en verantwoord hadden van 't gene hen-luiden te laſte geleit was / en daer ſy luiden over gevangen en aengeklaegt waren / en datſe in haer eere onbeſchadigt ſouden blijven en vry en ledig uit des Provooſts handen ſouden werden ontſlagen / gelijk ook datelijk gedaen werde / tot blijdſchap en goed genoegen ſo van de ſoldaten als van de burgerye / des niet tegenſtaende den Oversten Cabbeljau heeft daer na noch drie atteſtatien doen beleiden tot hen-luiden laſte / daer in deposanten zijn geweeſt Jan Waelwijk Veltwepfel van Jaques Hennebaert / Gillis van Gorcom Veltwepfel van Cabbeljau / en Herman Druppelaer Wachtmeeſter over 't Garniſoen der ſtede van Alkmaer / de welke verklaerden dat ſy by den voorſchreven Gouverneur aengehouden hadden om de Stad te verlaten / en dat den Gouverneur daer toe niet hadde willen verſtaen / doch daer is geen acht op geſlagen / byſonder dewijl ſy hen evenwel vromelijk en manlijken hadden gequeten. Vele hielden dat het hen-luiden uit partydigheid ſonder groot fundament na gegeven werde / inſonderheid om dat men hen-luiden noch na de ſententie wilde beſwaren.

De beſchuldigde Hopluiden en Lieutenant werden by ſententie vry geweſen.

DE Hertog van Alba na dat de muiterie der Spangiaerden geſtilt was voor Haerlem daer voren van verhaeld is geweeſt / hadde de Generale Staten van den Provincien van Nederland laten vergaderen in de maend van September / om aen de ſelve te verſoeken byſtand en hulpe van gelde tot volboeringe der oorloge / 't welk verſtaen zijnde by de Staten van Holland / ſo hebben ſy raedſaem gevonden aen de Staten Generael te ſchryven deſen navolgenden brief / die op hen-luider name ontrent deſen tijd in druk uitgekomen is.

HOge, Edele, ſeer Weerdige, Eerſame, Wijſe, Voorſienige, goede Heeren, vrienden en mede broeders, &c. Alſo wy vernomen hebben dat den Hertog van Alva de Generale Staten nu wederom laet vergaderen, om aen de ſelve byſtand en hulpe van geld en andere noodſakelijkheden, tot volvoeringe deſes tegenwoordigen krijgs te verſoeken: ſo en kunnen wy niet nalaten van wegen des ſchuldigen plichts, daer mede wy van onſen gemeinen Vaderland verbonden zijn, U L. als onſe medebroeders deſen onſen brief te ſchrijven, voor gewis en ongetwijffelt achtende, dat U L. noch lief en aengenaem weſen ſal, onſe advijs en trouwen raed te horen, in het gene daer wy door de ervarentheid der ſaken die ons dagelijks voorvallen, eenigſins onderricht zijn: want al iſt ſake dat wy door de boosheid des tijds, en inſonderheid door den bitteren haet, miſgonſtigheid, en quaedwilligheid eeniger vremden van elkanderen voor deſen tijd afgeſondert zijn, en door haer argheid en ſchalke practijken in krijgen en oorloge tegens onſen wille en dank geraekt: des niet te min verhopen wy op u lieden diſcretie, en op de natuerlijke genegentheid des Vaderlands, die ons allen van moeders lijve aengeboren en ingewortelt is, dat gy luiden nimmermeer en ſult konnen vergeten, de goedwillige en vriendelijke trouhertigheid, die wy d'een den anderen hier voortijds altijds hebben toegedragen, en noch toe dragen, voor God en voor alle menſchen ſchuldig en van onſent wegen noch bereid en veerdig zijn: ſullen derhalven ook van uwent wegen dat ſelve vermoeden van ons hebbende, onſe trouwe vermaninge ſonder eenige partyſchap opnemen, en in de weegſchale der waerheid overwegende, bedenken, gelijk als de waerheid is, dat wy genen krijg en voeren d'een tegens den anderen, want wy elkanderen nooit in 't kleine, noch in 't grote miſdaen en hebben, maer onſe twiſten enk rijg is alleen, en enkelijk tegen de regeringe van de vreemde natie, welke wy al te ſamen hier voortijden eendrachtelijk uit deſe Nederlanden hebben geweert, en elkanderen belooft, en altijds verſtaen hebben te weeren, als te ſeer ſchadelijk en de uitterſte verderffeniſſe van den ſtaet der gemene Nederlanden weſende, daer aen ſijne Majeſteit ſo grotelijks gelegen is. Nu iſt alſo dat zy met vele valſche en verbloemde aengeven, miſbruikende tot haer voornemen den Name der Coninklijke Majeſteit en der Religie, die zy veinſen voor te willen ſtaen: hebben u luiden tegens ons ſo verre gebracht, dat zy uwe goederen, u geld, ja u lijf en leven genoeg gebruiken, tot onſer vernielinge en verdervinge, om haer ſelven daer door meeſters te maken, niet alleen over ons, maer ook over u luiden, en alle uwe nakomelingen in alle eeuwigheid. Men leeſt in de Roomſe Hiſtorien dat doen het volk binnen der Stad van Romen door eenen ſwaren twiſt verdeeld was, en den Adel tegen het gemein volk alſo geſpannen, dat d'eene partye buiten der Stad op eenen Berg geweken was, en wilden liever den gemeinen vyand laten invallen, dan zy met malkanderen eenige gemeenſaemheid ſouden voortaen meer hebben willen houden: ſo iſſer eenen geweeſt genaemt Menenius Agrippa, die hen een alſulken exempel of gelijkeniſſe voorhiel, als dat hier voortyden eenmael geſchied was, dat die leden des menſchelijken Lichaems, in eenen miſverſtand en ſwaren twiſt tegens malkanderen geraekt waren, ſo dat die handen en die voeten, mitſgaders alle d'andere uitterſte leden, beſloten en gereſolveert waren, den ledigen buik, met ſwaren ſuren arbeid niet langer te ſpyſen, waer door dat het geſchiede dat den buik geen voedſel meer krijgende, heel verflaut en verlegen werde, en daer naer het gantſche Lichaem verſwakte, ſo dat noch handen noch voeten geen werk meer en konden doen, waer door zy al t'ſamen van noods wegen wederom gedwongen werden, haer onder elkanderen te verſoenen, op dat zy al t'ſamen vereenigt weſende het gehele lichaem mochte gelijk als te voren gevoed werden, en in het leven onderhouden: deſe gelijkeniſſe van het Roomſe volk gehoort weſende, hebben zy van ſtonden aen, ſonder langer beraed haer laten geſeggen, en met den Adel verſoent weſende, zijn wederom in de Stad gekeert, en gelijkerhand die Wapenen tegens haren gemeinen vyand aentreckende, hebben hen niet alleen van hare Frontieren verdreven, maer ook hare Stad metter tijd gebracht, tot die grootheid, macht en voorſpoedigheid, daer in zy meninge hondert jaren boven alle andere Steden van der wereld gefloreert heeft.

Die van Holland blijven in de Staten Generael van Nederland.

Voorwaer, alder-liefſte Mede-broeders, hebben dit volk van Romen goede redenen en recht gehad, en iſt hen wel gegaen, dat zy door dit Exempel of fabel van Menenio Agrippa, haer met malkanderen in een ſterk verbond vereenigt hebben, hoe veel meer redenen hebben wy, dat wy ons nu met elkanderen verbinden, en d'een den anderen de hand bieden, om ons alle gemene vyanden en miſgonners met geweld te weerſtaen, deſelve ook uit onſe landen te verdrijven, en den landen helpen weder brengen tot haer oude fleur, voorſpoedigheid en macht, daer die van te voren door onſe goede eendracht ſo lange in geſtaen hebben: want wy en hebben d'een den anderen niet miſdaen, noch en dragen (God heb lof) genen haet noch vyandſchap tegens malkanderen, daerom dat wy ons van malkanderen ſouden mogen af willen ſcheiden of affonderen, gelijk als die van Romen deden: wy en weten geen ſake van eenigen twedracht tuſſchen ons te weſen: maer van allen den beroerten, onruſtigheid en onſer aengenomen wapeningen, ſijn de Spangiaerden, die van buiten in deſe Lande komende, en veel al van ſobre, vile, en kleine conditie weſende, hen in deſe landen willende doen revereren, hem metten rijkdommen deſer landen groot maken, en voorts met eenen hovaerdigen moetwil en brooddronkenheid ons in armoede te ſtellen en regeeren, en al ſulx willen, alleen onſe goederen,

en het sweet onses aensichts, met al 't gene dat wy en onse voor-vaderen met bitteren arbeid vergadert hebben, tot haren welluſten en onnuttigheid beſteden: ja ons, onſe vrouwen en kinderen, en alles wat wy lief en weert in de werelt hebben, tot haren lijfeigenen, en ſlavoenen maken: en dat noch het alderſwaerſte is, willen dat wy hen ſullen rekeninge van onſe Zielen en Conſcientien geven, om daer over na haren goeddunken te heerſchen, en daer eenige onder hen nauwelijks en weten oft 'er een God in den hemel is, noch
(F. 339) en hebben nauwelijks een enkel woord van den Sone Gods Jeſus Chriſtus onſen eenigen Saligmaker gehoort noch geleſen, daer willen ſy ons Geloof en Religie ſtraffen, en onder het dexel van dien ons onder haer Inquiſitie brengen, die tegen de Maranen en verloochende Chriſtenen in Spangien gebruikt word, &c. Om onder alſulken eenen dekmantel, ons van allen onſe Privilegien, Vryheden en ouder herkomen die onſe Voorvaders ons met arbeid en met haren trouwen dienſt, ja met haer goed en bloed hebben verworven en nagelaten, ganſchelijk te beroven.

En om dat wy niet geſint en zijn ſulks te lijden, maer willen liever den laetſten man wagen, dan dat wy ſouden van onſe oude regeringe onder onſen aldergenadigſten Konink van Spangien onſen natuerlijken Grave van Holland, die ons de voornoemde Privilegien, vryheden en herkomen, ſeer ſolemnelijken beſworen heeft, willen afſtaen, ſo wil u nu de Hertog van Alva met ſijnen aenhank wijs maken, dat wy tegen onſen Konink gerebelleert hebben, en u overreden, dat gy u luiden van uwe natuerlijke landsluiden en mede-broeders affcheidende, ſult werden dienaers van haren moetwil, ſcherp-rechters van hare wreedheid, en voorſtanders van hare onkuisheit en onbehoorlijke begeerlikheden.

Daerom wilt doch lieve medebroeders de ſake ernſtelijk en rijpelijk bedenken, eer dat gy l. u. onder ſijn tyrannie noch dieper begevet, of hem iet toeſtaet, van al 't gene dat hy u-l. in deſe vergaderinge gemeint is voor te houden, en laet u doch met geen ydele woorden de oogen verblinden en het verſtand benemen: Gy zijt de Staten des Lands, dat is te ſeggen de voorſtanders en beſchermers van hare Vryheid en van hare Privilegien, welke gy-luiden ſchuldig zijt, voor God en voor alle menſchen te verdedigen en te handhouden, ſo gy niet en wilt meineedig worden, want ſulks gyluiden de landen geſworen hebt, en daerom zijt gy uit allen ſteden uitgekoren, op dat een iegelijk ſijne ſtad, en gy al t'ſamen het gantſe land helpt voorſtaen en verantwoorden, tegens alle die gene, die het ſouden willen eenigſins verkorten of verongelijken.

Daerom heeft ook onſe genadigſte Heere den Conink, als Hertog van Braband en van Geldre, Grave van Vlaenderen, van Holland, Zeeland, Henegouwen, Artoys, &c. in uwen handen in Godes des Almachtigen tegenwoordigheid geſworen, dat hy onſe Privilegien, Vryheden, Rechten, en herkomen ſal onvermindert en onverkeert laten blijven, en deſelve in alle haer puncten onderhouden: op deſelve conditie en voorwaerden, hebt gylieden hem in den name van de ſteden, en der ganſcher gemeente, tot onſen natuerlijken Heere en genadige Beſchermer en Voorſtander aengenomen: ſo dat gy 't volk niet machtig en zijt, den Conink ſelve, ſo verre als hy (het welk wy geenſins en verhoopen) tegens ſijnen Eed wilde doen, de hand te houden of te lijden, ja hy ontſlaet u al te ſamen en iegelijk byzonder, van alle plicht des gedienſtigheids, ſo verre als hy tegens onſe beſworene privilegien iet ſoude willen begaen of attenteren, en heeft eens voor al, *Ipſo Facto*, en dadelijk gecaſſeert en te niete gemaekt alle Overheden en Officieren, dewelke tot prejudicie en nadeel der ſelver Privilegien ſouden ingeſtelt of aengenomen weſen.

Hoe zoudet gy nu dan konnen toeſtaen, dat een Hertog van Alva of ander Spangiaert, die van onſen natuerlijken Heeren, Bloed, noch afkomſte niet en is, noch met deſe Landen eenige gemeenſchap hebben kan, hem ſoude vorderen niet alleenlijk alle landsrechten, privilegien en vryheden na ſijnen moetwille te niet te doen, maer eer uwen name en autoriteit, die hier voortijds by allen onſen Vorſten en natuerlijke Heeren, den Hertogen van Bourgongien, Braband, Graven van Vlaenderen, en van Holland, in groter eerbiedinge gehouden is geweeſt, tot ſijne onmenſchelijke tyrannie en moetwilligheid te misbruiken. De hoogloffelijke voorſaten onſes aldergenadigſten Heeren des Conings, en hebben noit krijg gevoert, noch vrede gemaekt, ja ook geen munte geſlagen, noch ſelve ſo vele als eenen ſtuiver exactie den volke opgeleid, ſonder den Staten raed en advijs, ja ſonder haer conſent en verwillinge daer in te gebruiken, en hebben ſelve geſworen alſulks niet te doen: het welke ook by Hoogloffelijker gedachteniſſe Keiſer Carolus en onſen Coning ſelve, met haren eed in uwe handen is beveſtigt, en metter daed ſeer vlijtig onderhouden: En nu ſiet gyluiden dat deſen vreemden Tiran, die u noch in 't minſte noch in meeſte niet aen en gaet, u luiden en uwen volke ſulken laſten van impoſitien en exactien van krijg en krijg-luiden, en van alderley maniere van tyrannie en verdruckinge op den hals leggen ſal, als 't hem luſt en gelieft: hoe ſoud gyluiden immermeer ſulx voor God en voor eenige redelijke menſchen konnen verantwoorden? het zoude meer dan te verwonderen en te beklagen zijn, dat onder den uwen en door het ganſche land, onder ſo vele Heeren, en groten Adel die van ſo eerlijken ſtamme geſproten zijn, niet een alleen en ſoude zijn, die een mannelijk herte in 't lijf hebbende, deſes Spaenſen tyrans wreedheid en moetwilligheid zoude derven wederſtaen: en al te ſamen ſijne dienaers en lijf-eigen alſo geworden ook hare tongen en lippen hen ſulks onderworpen ſoude zijn, dat ſy niet en ſouden derven ſpreken dan het gene dat hem lief-getal en aengenaem zy, &c.

Byſonder, alſo door ſijne al te ſtoute opgeblaſentheid, en onmenſchelijke wreedheid, de Edele Hoogloffelijke Heeren van Egmond, en van Hoorn omgebracht, en het edele bloed 't welk ſy tot dienſte des Conings en haers Vaderlands, ja tot bewareniſſe en welvaren van u allen, altijd gewilliglijken en mildelijk tegens den vyand hadden gewaegt, noch vergoten heeft: en hem niet geſchroomt voor uwe oogen, en in uwe tegenwoordigheid met ſijnen bloetdorſtigen ſwaerde te ſuipen, en op een ſchavot te ſtorten: En daer toe ſo veel onſchuldig en vromer bloeds van ſo meenige van den beſten Adel des lands, en van ſo treffelijke borgers en inwoonders van alderley ſtaet en conditie: beneven dat hy die andere vrome en edele Princen, Graven en Heeren, Edelen en Borgeren, met ontallijke menigte uit den lande verdreven heeft om dieſwille dat ſyluiden, gelijk gyluiden, en wy luiden, gepoogt hadden en geſind waren geweeſt, de landen van de Spaenſe Inquiſitie te bevryden, en te behouden in hare oude gerechtigheden, loffelijke privilegien en gebruiken, tot eere en dienſte van onſen Conink: door welke rigeur en crudelite, hoewel des Hertoge van Alvas hope en meninge wel is geweeſt, ſulken ontſag en ſchrik onder alle menſchen te maken, dat hy voortaen naer ſijnen luſt alleen met den ſijnen ſoude regeren, en den ſtaet en ſaken van den landen tot ſijnen welgevallen en meeſten profijte te verſtellen en te verkeeren.

So en denken wy nochtans niet, de herten en het gemoed van allen anderen ſo veel overgeblevenen, ſulx verflouwet en verkeert te zijn, datter geen Heeren, Edelen, Overigheden, of Burgeren en zouden zijn, die het Vaderland lief hebbende, het ſelfde en den armen ingeſetenen van dien ſouden helpen voorſtaen en beſchermen, van alſulke wreede meninge en regeringe, ſonderlinge als nu ter tijd dat het ſelfde met goeden ſucces by ons is aengegeven: mijn Heeren gy ſiet hoe dat deſe kleine Provintie

vincie van Holland is houdende, hoe dat God de Heere ons tegen de verwoedheid deſes tirans, die ons alle te ſamen in een oogenblik geerne ſoude vernielen, ſo hy konde, ſo wonderlijk heeft bewaert en beſchuttet, gelijk als hy (ſijnen naem ſy gelooft in der eewigheid) noch tegenwoordelijk doet, hoewel den Hertog van Alva, met alle ſijn Spangiaerden en Italianen, (dewelke in der waerheid niet ſo ſeer te vreeſen en zijn, als zy over den verwonnen en beangſten ſtrat tonen) forſe en geweld op Holland heeft aengewend en gekeert.

Indien de ſtad van Amſtelredam die dat Spaenſe garniſoen van den Hertog van Alva altijds hebben gerefuſeert, en ook met groot gelt moeten uitkopen, die ook op der exactie van den tienden pennink de meeſte ſwarigheid hebben gemoveert, en jegens d'executie van dien metter daet geoppoſeert, in haer voornemen, daer toe ſy anderen ook hebben verweckt, ſtandvaſtig hadden gebleven, en henluiden niet hadden laten miſleiden, om den vyanden van haer vaderland niet alleen in te laten, maer ook alle hulpe en byſtand te doen, voorwaer den Hertog met ſijn krijgs-volk ſouden hem gewacht hebben Holland aen te grijpen.

Deſgelijx, hadden die van Middelburg tot noch toe haer niet laten bedriegen, en met valſe voorwendingen des Hertogen en ſijns aenhangs, in het net brengen, hy en ſoude voorwaer niet een van ſijnen Spangiaerden levendig uit Walcheren oit hebben gebracht: Eindelijk hadden eenige Gouverneurs, veel Heeren, edelen, en onedelen gebleven by hare geſintheid en propoſten, die ſy voor den gemeenen man wel hebben laten ſchijnen en luiden, om andere tot wederſtand van des Hertogen regeeringe te animeren: voorwaer den Hertoge ſoude van ſijnen quaed opſet hebben moeten afſtaen: want van waer heeft die van Alva doch alle ſijne macht en geweld daer hy hem ſo trotſich op beroemt, anders dan van u luiden, en van den ſteden des Nederlands? van waer alle behoeften van ſchepen en de ſcheeps-ruſtingen? van waer het geld en Wapenen? ja van waer komen hem ſo groten hopen van Soldaten? dan uit deſe Nederlanden ſelve: is dan niet wel beklaechelijk en erbarmlijk, dat dit arme land ſijn eigen goed en bloed eenen vreemden Tyran by ſtelt? ten einde dattet in eene ſchendige eeuwige ſlavernye en dienſtbaerheid van vreemde natien mach gebrocht worden, ja ſijne eigene landſaten en inwoonders vermoord en vernielt.

Hoe is nu dat arme Nederland ſo ſeer veraert en verbaſtaert? waer is het edel gemoed van onſe vromen voor-vaderen? die nooit en hebben willen gedogen, dat eenige vremde natien heerſchappie hier
F. 340.) in 't land ſouden voeren, ja gene officie noch ſtaten bedienen: 't welk altijds met alder neerſtigheid, en niet ſonder mocite en pijne immers noch in ſo korten jaren is wederſtaen en afgeweert, door dien het ſelve altijds verſtaen is geweeſt, de ruine van de Nederlanden, als voorſien en geſeid is geweeſt, en nu God betert blijkt, wat uitter regeringe des Hertogen van Alva is gevolgt, als onvriendſchap met de omleggende Coninkrijken en nageburen, verachteringe van koopmanſchap en handwerken daer by het Nederland en de rijkdommen van dien zijn ſtaende: en ten laetſten, vernielinge, het verjagen en vermoorden van den inwoonderen der ſelver landen, met ſulke affectie als vremde landen dragende zijn, ſonder aenſchou van het welvaren van dien, noch van den dienſt van ſijne Majeſteit.

Niet te min, dit overgeſlagen lieve medebroeders, en de ſake in de tegenwoordige geſtalt aenmerkende ſo mocht gy-luiden ſien dat God de Heere ſijn hand ſterkt, en laet ons onſen Vyanden niet tot eenen roof noch te ſchande worden: Waerom en grijpt gy als noch dan niet een mannelijke moet? en voegt u te ſamen met ons, om gelijkerhand dit onrechtveerdig en onverdraeglijk jok van onſer aller halſen in 't gemeen eens af te werpen? Want ſo den Hertoge tot noch toe ſo weinig heeft konnen uitrichten, daer wy tegen malkanderen opgeſet zijn geweeſt; en daer het meeſtendeel des lands hem heeft by geſtaen, wat ſal hy doch konnen doen, indien wy met eendracht en eenwilligheid, ons houdende onder de wettelijke gehoorſaemheid des Coninklijke Majeſteits, onſes genadigſten Heere, deſe vreemde dominerende Tyrannen en heerſchers, uit den lande verjagen, en onſe oude Rechten en Privilegien met alle ernſtigheid geſamenderhand voorſtaen en beſchermen? En ſo hy dat kleine landeken van Holland, met een deel van Zeeland, niet en heeft konnen onder hem brengen in ſo langen tijd, en met al dat geweld dat hy uit Italien, Spangien, Duitſland, Vrankrijk, als uit deſe Nederlanden heeft konnen te ſamen rapen, wat ſal hy dan connen uitrichten, ſo verre hem Braband, Vlaenderen, Geldre, Vrieſland, Over-yſſel, Artoys, Henegouwe, Luxemburg, en andere Provincien des Nederlands of een deel der ſelver, by Holland en Zeeland in eendrachheid willen vougen, en hem geſamenderhand wederſtand doen? Voorwaer wy en twijffelen niet, of wy ſouden wel haeſt met Gods hulpe der ſake meeſter weſen, en onſe verdrukte vaderland wederom in ſijn oude fleur en welvaren gebracht hebben; want als het wel ingeſien word, ſo gy-luiden ſlechs uwe hulpe wildet te rugge houden, ja al en wilde gy ook nimmermeer ſweerd tegens hem uittrecken, wat ſoude hy konnen uitrichten, nademael het openbaer is, dat alle ſijne ſaken anders niet en zijn dan een ydel hovaerdig uitwendigheid en gelaet, daer mede hy u-lieden vervaert maekt, en met valſe verſierde aendieninge ſo verre brengt, en met ſubtiligheid door eenige ſijne Inſtrumenten of medehulpers ſo verre doet brengen, dat gy hem uwe geweld in handen geeft, waer mede hy ſijnen moetwil en tyrannie ook tegens u luider advijs, en als wy niet en twijffelen tegens de goede meeninge van onſen Conink, te wege brengt.

Gy moget noch in verſcher gedachteniſſe houden, hoe dat hy in 't voorleden jaer, in de vergaderinge van de Staten, des maents Auguſti, u luiden al te ſamen proponeerde: als dat de Coninklijke Majeſteit uit Spangien hadde afgeſonden de ſomme van 1000000. gulden, en dat het ſelfde was het alderuitterſte dat hy uit Spangien hadde te verwachten: En daer op maekte hy u luiden wijs, dat hy ſoude 12 regimententen Duitſe knechten, 50 vaendelen Spangiaerts 150 vaendelen Walen en Nederlanders, en daer boven noch 10000 Duitſe ruiters en 3000 paerden van de benden, en noch 2000 lichte paerden, behalven noch eenen groten hoop Oorlog-ſchepen, en ſonder die ordinaris garniſoenen hebben opgebracht, vermetende hem ſeer ſtoutelijk, en u luiden vaſt toeſeggende, dat hy alle ſijne vyanden binnen twe maenden uit alle deſe Nederlanden ſoude verdreven hebben: Begeerende alleen dat gy luiden ſoud toeſien geld op te brengen, om het volk daer na te betalen, op dat ſy u luiden niet en ſouden op den hals blijven leggen, en het ganſe land te gronde op eten en verderven: waer op den Hertoge van Medina Cœli, die aen ſijnen ſlinker-hand geſeten was, u luiden ook toeſeide, dat hy van ſijnent wegen niet en ſoude na laten, den Hertog van Alva met lijf en goed tot het uitterſte toe by te ſtaen, om het ſelfde dat hy belooft hadde na te komen, &c.

Nu laten wy u ſelve rechten, of hy alſulks in het minſte volbracht heeft, wy laten ſtaen dat hy ſulken getal van volk by ſeer veel na, nooit en heeft konnen op de been brengen, maer dat meer is, immers ſo men openbaerlijk ſien kan, dat niet alleen die ſes weken, maer die twee maenden al lange voorby zijn, ja dat alrede het twede jaer voor handen is, en noch is hy alſo verre van ſijne rekeninge als hy ooit te voren geweeſt is: waer uit men merkelijk kan afmeten, dat hy anders niet en ſockt dan met ſo een valſche voorwending en perſuaſie het geld

van u luiden af te dringen, om de krijg in de lengte te slepen: en maekt hier-en-tusschen den Conink veel dingen wijs, waer mede hy sijne Majesteit in grote swa-re kosten brengt, om eenen schadelijken krijg tegens sijne eigene onderseten, sonder eenigen nood te voe-ren, hoewel het genoeg kennelijk is, dat hy het selfste geld welk hy ontfangt, geensins aen en leid tot betalinge sijner knechten: gemerkt dat hy de Spaensen knech-ten over 28, en de Duitse over de 13 en 14 maenden beloldinge schuldig is gebleven. So dat het niet te ver-geefs en is, so hy selve in de voorgemelde vergaderinge der Staten verklaerde, dat den Conink hem ontboden hadde, dat hy geen geld meer uit Spangien en hadde te verwachten, behalven de 1000000 guldens, die hy als doen verklaerde ontfangen te hebben. En daerom, siende dat hun nu allen troost van elders ontbreekt, so neemt hy sijnen uittersten toevlucht tot uwer l. en heeft u luiden daerom tegenwoordelijk doen vergaderen, om u luiden boven alle de ontallijke en onverdraeglij-kosten, daer mede het Land tot noch toe beswaert en tot de benen, ja tot het merg van de benen toe heeft uitgesogen, noch met de somme van 2000000 gul-dens 's jaers te belasten.

Maer lieve mede-broeders, siet doch wel toe, wat dat u lieden te doen staet, en denkt niet anders of de Coninklijke Majesteit en sijnen Raed van Spangien, of immers sijner Coninklijke Majesteits Erfgenamen of nakomelingen, sullen ten laetsten eenmael dese gan-sche sake na der waerheid willen verstaen, en goede rekeninge van alles horen, sonder haer meer te laten benoegen met de verbloemde advertissementen, die sy tot noch toe van den Hertog en van sijnen aenhank alleen ontfangen hebben, en als men dan in der waer-heid bevinden sal, dat desen krijg beneven so grote on-kosten, die den Conink en den Landen ontwijffelijk over de 20 millioenen alrede komen te staen, noch tot sulke onverhaellijke schade en verlies van volke, van steden, dorpen, en vlecken, sijne Coninklijke Maje-steit toegedaen, gevoert word, alleen uit een enkele moedwille des Hertogen, die alle getrouwe onder-saten des Conings tegen alle recht en reden, geerne sou-de ganschelijk onderdrucken: so en twijffelt niet, of het sal den Conink grotelijk verdrieten, en hy sal alsul-ke grote schade en verderf sijner Erf-landen willen ver-halen, op de gene die oorsake daer van geweest zijn, of hulpe of bystand daer toe gegeven hebben, want so gy-luiden noch voortaen metten Spaensen Tyran te-gens u eigene Landsaten en uwe eigene Vaderland aenspannet, en hem bystant doet met geld en andere ge-lijke middelen, voorwaer daer moet noodsakelijk van drie puncten het eene volgen, of dat desen krijg noch eenen tijd lang also blijve staende tusschen beiden, ge-lijk als hy tot noch toe over anderhalf jaer tijds gestaen heeft, of dat God ons de overhand en volle victorie over onse vyanden geeft, of eindelijk dat hy de victorie over ons krijgt.

Nu is 't gewis, dat in allen dese drie puncten het ver-derf en ondergank des Lands noodwendig gelegen is, want by also, dat de saken noch eenen tijd lank aldus blijven staende, so moet gy bedenken dat hier-en-tus-schen, durende desen grimmigen krijg, de neringe ganschelijk vergaet, de koopvaert stille staet, de hand-werken ophouden, en daer door het ganssche Land also verarmt en verbijstert word, dat het ontwijffelijk geschapen is, in eenen swaren hongers nood en dierte te vallen, waer uit anders niet dan oproerten en sedi-tien, sware krankheden en pestilentien, mits welke het Land ganschelijk sal verwoest werden, te verwach-ten staen.

Beneven dat hier-en tusschen het Land van Hol-land en Zeeland, en alle omleggende Landen, van het krijgsvolk opgeteert en uit den gronde verdorven sal worden, waer door dat noch Braband noch Vlaende-ren eenig botter noch kase, noch ander gewoonlijke proviande, noch sout en sal konnen bekomen, welke Landen, ook voor haer deel van ruiters en knechten uitgeteert wesende, in eenen uitterSten jammer en el-lende, noodsakelijk sullen vallen, en daer-en-boven, sal alderley plonderinge en berovinge, ja af brandinge van steden, dorpen en vlecken, sijne Coninklijke Ma-jesteit toegedaen, gepleegt worden, nademael dat de-sen inheemsen krijg al sulks noodsakelijk mede brengt: en dat noch het alderargste is, by also, dat gedurende desen krijg de dijken door storm en onweder komen in Zeeland of Holland in te breken, of dat eenige van den partyen door desperatie van in haerder vyanden handen niet te komen, deselve doorsteken, so en kan men niet anders daer uit verwachten, dan beneven de jammerlijke dood van so menig 1000 mael 1000 men-schen en beesten, een eeuwig en onverhalijk onder-gank der selver Landen, waerom dat sijne Coninklij-ke Majesteit en alle sijne nakomelingen in een eeuwige schade sullen geraken.

Ten anderen, by also dat ons God de overhand en victorie over onse vyanden geeft, so en kan dat even-wel niet geschieden, sonder eenen jammerlijken moord en vernielinge van eenen ontallijken hoop der goede inwoonderen, die den Hertog van Alva tot sij- (F. 341
nen dienste gebruikt, want het wel versekert is, dat so lange als hy geld en volk sal konnen bekomen, so en sal hy nimmermeer af houden alle middelen te soeken, om ons gansch en geheel uit te roeyen en te vernielen: so dat hy nimmermeer en sal werden t'onder gebracht, sonder eenige afgrijselijke grote bloedstortinge, bene-ven allen anderen inconvenienten, die noch hier-en-tusschen gedurende den krijg, so wy boven verhaelt hebben, den Landen sullen wedervaren. Maer by so verre dat hy de overhand over ons krijget, (dewelk God door sijn barmhertigheid verhoeden wil) so zijt gy al t'samen wel gewis, dat u lieden anders niet te verwach-ten en staet, dan een eeuwige en schendige slavernye, overmits hy u luiden alle te samen, en alle de steden voor rebel en wederspannig sal houden, overmits de weigeringe des tienden pennings: waer uit dat hy hem laet dunken dat desen laetsten krijg aldermeest geresen is: daerom sal hy ontwijffelijk achten, dat alle de gene, die haer daer in geweigert hebben, al is 't sake dat sy niet opentlijk de wapenen tegens hem gevoert en heb-ben, nochtans sijne openbare vyanden en wederspan-nige zijn, als de gene die hem dit spel gerokt hebben: salse daerom metten swaerde en metten viere niet an-ders tracteren, dan ons die hem opentlijk wederstand met wapenen gedaen hebben, niet twijfelende of de andere souden wel het selfste hebben gedaen, so sy den moed, of de gelegentheid, of de macht hadden gehad: hoewel dat wy wel verhopen, dat hy 't so goeden koop niet hebben en sal, als hy wel meent, want wy gansche-lijk geresolveert zijn, d'eene Stad voor, en d'andere na, ja den lesten man te wagen, eer dat wy in eens alsulken vreemden en wreden Tyrans handen ons souden wil-len overgeven: so dat hy nimmermeer daer toe komen en sal, sonder het Land in de selve inconvenienten die wy verhaelt hebben merkelijk te brengen.

Waer uit het klaerlijk blijkt, dat in allen gevalle, by also verre als gy-lieden hem noch langer in desen krijg helpt en met geld bystaet, indien gy hem niet en ver-hindert en opentlijk in sijn voornemen wederstaet, so en kan ons arme vaderland haer uitterste verderf en verwoestinge geensins ontgaen, want op dat gy wetet wat hy in den sin heeft, en hoe hy met des Coninx Lan-den, en met ons allen voorgenomen heeft te handelen: so bemerkt het gene dat hy ons in sijn pardon-brieven, met uitgedrukte woorden, dreiget, seggende so wy ons niet en willen onder sijne gehoorsaemheid mede bege-ven, so sal hy dit ganssche Land also verwoesten en ver-derven, datter gene Reliquen en sullen over blijven, en « dat het gene dat nu noch eenigsins geheel is, ganschelijk « sal worden vernielt, en tot aen de wortel toe uitgeroeit, « ja dat hy dit Land so verre als 'er noch eenig Land sal « over blijven, met vreemde Natien sal doen bewonen, « met andere diergelijke dreigementen, waer mede hy « opentlijk te kennen geeft dat sijne uitterste meninge is, dit ganssche Land uit den gronde te verderven en vernielen, &c.

Nu vragen wy u luiden, indien dat sulx geschiede, (daer van ons God almachtig verhoeden wil) wie soude

an-

anders die ſchuld hebben dan gy lieden alleen, die hem tot ſijnen boſen moetwil ten uiterſten verderve van u eigen Vaderland, met geld, met volk, met ſchepen, met munitie met proviande, ſo lange hebt bygeſtaen, en noch byſtaet, hoe ſoud gy dan ſulx hier namaels voor de Coninklijke Maj. of immers voor ſijne nakomelingen konnen verdedigen, of meent gy om dat u den Hertog ſomwijlen een blank Signet met des Coninx hand getekent laet ſien, ſchrijvende daer in wat hem geluſt en gelieft, en ſeggende dat het al verſch uit Spangien komt, dat gy daer mede des Coninx of ſijner nakomemelingen rechtveerdigen toorne en wrake ſoud konnen ontgaen, neen gy voorwaer, want al ſaegt gy ſelve des Coninx brieven met ſijn eigen hand geſchreven, en waert wel verſekert dattet van ſijne Maj. gekomen ware, nochtans, nademale u luiden genoeg bekent is, dat ſijne Maj. van der ſake nader waerheid geenſins genoeg berecht en is, en niet vorder en weet vanden tegenwoordigen ſtaet des lands, dan voor ſo vele als hy van den Hertog en ſijne toegedane geinformeert word, ſo en ſoud gy in eeuwigheid, nimmermeer konnen verantwoorden, dat gy aldus des Conings beſte erflanden, en ſijne getrouwe onderſaten, ſo jammerlijk laet verloren en verdorven gaen, dewijle gy als Staten des lands, behoorden na uwen eed en belofte opſicht daer op te hebben, en den Coning ſelve (die in uwen handen geſworen heeft het land te beſchermen, en te beſchudden, en in alle ſijne previlegien te handhouden) beter te berichten, of ander ſijt gy wel verſekert, dat of ſchoon noch ſijne Coninklijke Maj. noch ſijne nakomelingen, alſulx niet en ſtrafteden, gy ſult nochtans in eeuwigheid, die alderhoogſte ſtraffe des Almachtigen God, en Conings aller Coningen, nimmermeer ontgaen: dewijle hy u geſtelt heeft tot beſchermers en beſchutters uwes armen Vaderlands d'welk nu voortaen roept uwe hulpe aen, met groten geſchrey des gantſchen volx, want gy ſijt in afweſen des Coninx, de gene die des Coninx plaetſe behoort te houden: en geen Gouverneur noch Stadhouder, en mag alſulken krijg niet voeren ſonder uwen wille en conſent, want ſo den Conink ſelve geſworen heeft, geen oorloge tegens vreemde te voeren ſonder uwe verwilliginge: hoe vele te min ſoude dan een, die ſelve vreemdeling is en noch den Conink, noch den lande in't minſte beſtaet, onder 't dekſel dat hy hem voor een Stadhouder des Conink uit geeft, eenen alſulken ſchadelijken krijg mogen voeren, tegens die eigen onder-
„ danen ſijnre Majeſt. om de ſelve metten vyre, metten
„ ſwaerde en met hongers nood ſo als hy ons met uitge-
„ drukten woorden dreigt, na ſijnen moetwille te ver-
„ woeſten en te verderven.

Tot dien einde, vordert hy nu van u luiden deſe twe millioenen, nu ſtaet de ſake in uwen handen en in uwe keure, ſo gy hem te wille ſtaet, en hem ſijne hoge woorden en dreigementen ontſiet, ſo ſult gy dit ganſche land in een eeuwige ſlavernye, ja in eenen jammerlijken en nooit gehoorde verwoeſtinge binnen korten tijd ontwijfelijk brengen, en u ſal men voor God en allen menſchen ſchuldig maken, van alle dat bloed datter noch vergoten ſal worden, en van allen den jammer, ellende en uitterſte armoede, daer ſo menige weduwen en weeſen, ſo menige bejaerde oude vaderen, ſo menige arme bedrukte kinderkens, tot haren uitterſten verderf in ſullen komen, en alle dit geſchrei, dat klagen en huilen, ſal over u luiden wrake roepen voor Gods aenſchijn: gemerkt, gy luiden die behoorden voorſtanders des volx en beſchermers des Lands te weſen, den Tyran in ſijne verwoede tyrannye ſult hebben voort geholpen.

Ook ſullen op u vallen alle de vervloekingen en vermaledijdingen, van onſe en uwe nakomelingen, die in eeuwigheid ſullen den dag vervloeken, dat den Spaenſen Tyran hier int Land ſijnen eerſten voet geſet heeft, om ons en haer al te ſamen in eene ſo jammerlijke en ſchandelijke ſlavernie te brengen, ik laet ſtaen de oneeren en ſchande, die gy luiden dan ſult behalven by alle vreemde Natien, Volken, Steden, Coningen, Vorſten, en Potentaten: als dat gy de autoriteit en macht, die God en het Landrecht gegeven heeft, nooit en hebt dorven tegens eenen Spaenſen tyran, tot beſcherminge en behoudeniſſe uwes Vaderlands, en tot verdedinge haerder vryheid en privilegien, int werk ſtellen: ja ter contrarien, hebt de ſelve misbruikt, om u eigen volk, 't welk gy behoorden in ſijne Landrechten, vryheden, en privilegien, beſchut en beſchermt te hebben, in een eeuwige ſlavernie en ellendige cativigheid, die ſwaerder ſal weſen dan eenigen dood; uit enkel ſlappigheid van herten en kleinmoedigheid te brengen.

Daer en tegen ſo gy luiden deſen Tyran ſijnen, onredelijken eiſch niet alleenlijk afſlaet, maer ook ſelve de ſaken ter herten neemt, en uwe officie, naem, ampt, en autoriteit na uwen eed en ſchuldigen plicht betrachtende, u eigen Vaderland in ſijne rechten, vryheden, en privilegien voorſtaet: en in de ſtede dat hy nu twe millioenen gouts jaerlijx eiſcht om het Land te verwoeſten en te verderven, ſlechts een millioen, ja een half millioen op eenmael wilt beſteden, om het Land te bewaren en de vreemde tyrannen uit te helpen drijven, om het Land in eene goede vrede en eendrachtigheid, en tot ſijn oude fleur, voorſpoet, en welvaert weder te brengen, ſo ſult gy luiden voorwaer God almachtig, de Coninklijke Maj. en uwen Vaderland eenen groten aengenamen dienſt doen, en u ſelven by allen natien en volken, en by alle veemde Heeren en Potentaten, eenen loflijken roem en heerlijken naem gewinnen: als dat gy luiden als goede getrouwe vaders des Vaderlands, den aenſtaenden jammer en ellende des ſelfs geweert, den krijg geſtilt, de vrede weder gebracht, de neringen en koopmanſchappe weder opgerecht, alle handwerken in gehaeld, den rijkdom en alle voorſpoedigheid geprocureert hebt: en moget wel voor ſeker en gewis houden, dat by alſo verre U L. hier in verſtaen willen, dat alle andere ſwarigheden en beroerten die in den Landen mogen gereſen zijn, met goede gemeen advijs en raed na ouden herkomen, lichtelijk ſullen werden beſlecht, mits wy ons t'ſamen als getrouwe naburen en medebroeders, in alle billigheid en redelijkheid d'een tegens den anderen, tot vorderinge van 't gemene beſte, eere en dienſte van ſijne Maj. ſullen dragen: ſulx dat gy luiden in de waerheid bevinden ſult, dattet alle valſche en verſierde logenen zijn, die onſe gemene vyanden ons nageven, om ons van u luiden, en u luiden van ons, af te ſcheiden, als dat wy rebellen en afvallige van den Chriſtelijken gelove, of van de gehoorſaemheid des Coninx ooit ſouden geweeſt zijn: want wy noit yet anders geſocht en hebben, dan onſe wettelijke vryheid, en onſe Landrechten die ons van onſen Conink beſworen zijn, tegens alle vreemde tyrannen te handhaven, (gelijk als onſe Voor-vaders ons geleerd en met haer eigen exempel hebben voorgegaen,) en onſe conſcientien na Gods bevel te reguleren: ſtellende onſe vertrouwen op God, en op ſijnen ſone Jeſum Chriſtum, en ſoekende hem na onſen kranke vermogen te dienen, gelijk als hy ſelve in ſijn heilig Woord is eiſchende: en voorts de Overigheid in alle eerbiedinge en reverentie na Gods bevel houdende, de ſelve alle gehoorſaemheid biedende, en onſen naeſten in alle 't gene ons mogelijk is, dienende: het welke gy luiden ſelve (ſo wy ons genoeg tot u verſien) alſo ſult bekennen, als men de ſake in de rechtveerdigheid ſal examineren, kennen en oordelen, en wy tegens alle valſe beſchuldinge by onpartydige Rechteren mogen worden verhoort.

't Soude voorwaer weſen tegens de nature en conditie van die van Holland, dat ſy luiden hen vergrepen of miſgaen hebbende, hare miſdaed niet en ſouden bekennen, en daer van in alder ootmoet gratie en genade verſoeken, men heeft ons noit geacht of geſien ſo obſtinaet of hartneckig in onſen voornemen of voorſtel, maer in allen ſaken, daer in wy ſijne Maj. hebben konnen gelieven, lichtelijk laten beleiden: wat natie of Provintie iſſer geweeſt die in alle beden en ſubventien te conſenteren, ter petitie van ſijnder Coninklijke Maj. goedwilliglijker is geweeſt, dan die van Holland? ja ſo ſacht en goedwillig dikmaels zijn geweeſt, dat zy by ander Provincien om 't exempels wille, des verwijt en ondank hebben gehad: wat onderſaten hebben in allen voorgaenden oorlogen meerder getrouwigheid beweſen dan die van Holland in haer reſpect? als u luiden en

voort alle de wereld kennelijk is, en wy wel versekert dunken te zijn, dat wy van gene ongehoorsaemheid, rebellie, of ongetrouwigheid schuldig bevonden sullen worden, ten ware by den Hertoge en sijnen bloetraed, die alle orden van justitie altijds geinverteert, allen Overigheid, Rechters, Officieren en Wethouders versmaed, en alle saken naer hare affectie hebben uitgericht, des hen die goede en vrome dikmael hebben beklaegt en beschreit.

Derhalven goede Heeren en lieve mede-broeders, wilt doch de sake ernstlijk overleggen, wilt alle kleinmoedigheid en wijvische slappigheid van u werpen, en eenen mannelijken moet grijpen, wilt t'samen met ons luiden als met uwen lands-luiden, ja met broeders en eigen vleesch en bloed de hand houden, dat onse arme verdrukte vaderland van tyrannie verlost wesende, na sijne oude rechten herkomen en Privilegien, onder de gehoorsaemheid des Coninx onses aldergenadigsten Heere, in eene gewenste vrede en eenigheit, en tot haer oude fleur en voorspoedigheid mach gebracht worden. Daer toe wy niet en twijffelen, God almachtig sal u luiden en ons allen, sijne Goddelijke hulpe en hand reiken, tot vermeerderinge sijnes rijks en glorie.

(F. 564.)

Hoge, Edele, seer weerdige, eersame, wijse en voorsienige goede Heeren, vrienden, en mede-broeders, God almachtig neme u in sijn heilige beschermínge, geschreven tot Delf, den 12 Sept. Anno 1573. Onderstond geschreven uwe goedwillige vrienden en mede-broeders, de Ridderschap, Edelen, en steden van Holland representerende de Staten van den selven lande. Stond onder-geschreven. Ter ordonnantie der Staten. Ondergetekent. *H. Perchijn.*

O Oh is door last van den Prince van Orangien en de Staten van Holland/ in druk gegeven geweest een Boexken geintituleert: Sendbrief in forme van supplicatie aen de Coninklijke Majesteit van Spangien/ van wegen des Princen van Orangien der Staten van Holland en Zeeland/ mitsgaders alle andere sijne getrouwe onderzaten van dese Nederlanden/ die haer van des Hertogen van Alva Tyrannye en geweld tegen alle recht verdruckt en vervolgt vinden/ waer in sy hen onschult doen van datse de wapenen hebben aengenomen niet tegens den Hertog van Alva/ wiens Tyrannye verhaelt wert/ welks inhout my goet gedocht heeft hier mede van woorde tot woorde te stellen.

Sendbrief in forme van supplicatie van den Prince van Orangien/ en die van Holland en Zeland aen den Coninck inhoudende over des Hertogen van Alva Regeringe en moetwil der Spangiaerden.

GEnadigste Heere, uwe onderdanige en bedrukte onderzaten deser Nederlanden, so menigmael als sy by haer selven overleid en bedacht hebben, de aengeboorne goedertierenheid en goede vaderlijke genegentheit, die uwe Maj. tot dese hare erflanden, en alle inwoonders der zelven, van den tijd aen, dat uwe Majest. de heerschappye en regeeringe der selver van God almachtig ontfink, altijds en geduriglijk heeft bewesen. Also menigmael hebben zy eene vaste en gewisse hope en ongetwijffelt vertrouwen gehad, als dat uwe Maj. so uit haer dageljx clagen en kermen, als uit het medelijdig aengeven, en vertonen van sommige Vorsten en Potentaten in de Christenheid, soude haer hebben genadelijk laten onderrichten van onse jammerlijke en cativige onderdruckingen, daer wy overmits die grote en onverdraeglijke gewelden, moetwil godlose regeringe des Hertoge van Alva, in gekomen sijn, en mede met een barmhertig en vaderlijk oog hebben aengesien, die erbarmlijke verwoestinge en verderfenisse, daer dese uwe Erf-nederlanden, die uwe Maj. en uwe Maj. voorvaderen altijds so grote en getrouwe diensten bewesen hebben, door de zelven Hertog van Alva onmenschelijke wreedheid en verwoede tyrannie ingevallen zijn.

Niet twijffelende, of het soude uwe Majesteit grotelijk verdroten hebben dat hy onder het dekssel van de Roomse Religie voor te staen, en onder den naem van uwe Majesteit hem aldus vervordert alle de rechten en Previlegien des lands, die uwe Majesteit en sijn voorsaten Hooglosliker gedachtenisse besworen hebben te niet te maken, en als met voeten te vertreden: vervolgende uwe getrouwe onderzaten in lijf en goet, en verwoestende het ganssche land, niet anders dan of hy hem voor een openbaer vyand van uwe Maj en uwer Maj. onderzaten, hadde uitgegeven.

En derhalven hebben sy altijds met een hertgrondelijk verlangen gewacht, dat uwe Maj. sulx niet langer willende gedogen, soude met goede bequame middelen hebben voorsien, tot bewaernisse van den landen, en verlossinge van uwe arme bedrukte onderzaten, nemende daer in voor ooge den schuldigen plicht eens Coninx, die van God almachtig den groten Conink alder Coningen gesteld wesende tot een Stadhouder sijner gerechtigheid, en een herder en vader des volx, 't welke hem onderworpen is, dat selve van alle onregt en gewelt behoort te bevryen en te beschutten, en mede indachtig wesende de menigvuldige getrouwe diensten, die uwe voornoemde landen en onderzaten t'allen tijden, den voorzaten uwer Majesteit, en uwer Maj. selve met alle gewilligheid en trouhertigheid bewesen hebben.

Maer also sy nu tot haer uitterste verdriet genoeg bemerken, dat alle haer voorgaende supplicatien als in den wind geslagen zijn, en dat ook der ander vorsten en potentaten vertoog geen vruchten heeft konnen schaffen, of hen eenige vertrostinge by brengen, en sijn nochtans in haer conscientie vast versekert, dat uwe Maj. gene redelijke oorsake en heeft, om door ongunst en ongenade hem selven van sijne arme en bedrukte onderzaten also af te keeren en te vervreemden, so vermoeden sy genoeg alsulx ontwijffelijk te geschieden, door den argelist en het quade aengeven van sommige, die geen acht nemende op den dienst van uwe Maj. maer alleenlijk op haer eigen lusten en begeerlijkheden altijds gearbeid hebben, om dese uwe landen in uwer Majesteits ongenade te brengen.

Het welke sy van meenigen tijd herwaerts genoeg opentlijk en ongeveinsdelijk hebben gepoogt en gearbeid, niet alleen belettende dat onse ootmoedige supplicatien en getrouwe waerschouwingen tot uwer Majesteits ooren niet en souden mogen komen, maer ook deselve met al 't gene in dese uwe landen konde geschieden, ten argsten duidende, en by uwe Maj. verkeerdelijk aenbrengende, om also den staet van den lande in oneenigheid en tot beroerte gebracht hebbende, deselve onder uwe name met gewelt te mogen overvallen, en alsdan met uwer onderzaten goet en bloet haren moet te mogen koelen, en haer begeerlijkheid en gierigheid te versaden.

Dit is ô aldergenadigste Conink het gene dat uwe voornoemde onderzaten met groten rechte geacht en gehouden hebben (also sy noch doen) voor den aldergrootsten en uitterssten jammer en ellende die hen soude konnen wedervaren, als dat sy vermerken dat hen ook den weg des klagens tot hare wettelijke en natuerlijke Overigheid, die sy tot eenen toevlucht in haren uitersten noot van God ontfangen hadden, als namentlijk uwe Maj. overmits de groote onbillikheid haerder vyanden en misgonners, also besloten was, dat selve ook het gene datmen den onredelijken beesten en wilde dieren genoeg placht te gonnen, als namentlijk haren noot en kommer te beklagen, hen met verscheiden bose practijken en met een onmenschelijke wreetheid werde verboden en ganschelijk ontnomen.

Daerom hoewel sy eenen tijd lank by haer selven besloten en geresolveert hadden, met gedult en lankmoedigheid den dag te verwachten, dat uwe Maj. eenmael selve soude hare ogen en oren opgedaen hebben om te sien en te horen, 't gene sy door haere voorgenoemde misgonners bitteren haet en nijd te sien en te horen verhindert werde.

Nochtans, aenmerkende nu ten laetsten dat hare verdruckinge hoe langer hoe swaerder en onverdraeglijker wort, en niet alleenlijk tot hare schande en verderf is rijkende, maer ook uwer Maj. Erflanden, die voortijds in alle voorspoedigheid waren florerende, tot een uitersste verderf en ondergank brengt, so en konnen sy niet na laten van wegen de getrouheid, die sy ter dood toe begeeren uwe Maj. en haer Vaderland te betogen,

weder-

wederom op nieuws met dit ſchrift uwe Majeſteit te bewilligen, als dat haer eenige begeerte is te volherden in de rechte gehoorſaemheid en dienſt van uwe Majeſteit, biddende dat uwe Majeſteit de waerachtige oorſake van den deſolatie ſijnder Landen, by wien en hoe die toegekomen is, wil verſtaen, en alſo achtervolgende uwe aengeboorne goedertierenheid, en doende 't officie van eenen waerachtigen Conink, de gerechtigheid voorſtaen, en uwen Landen van duſdanig geweld en oppreſſie te verloſſen.

Al voren verſoeken wy ootmoedelijk uwe Majeſteit indachtig te weſen en te conſidereren, dat deſe uwe Landen weſende eertijds onder verſcheiden Landsheeren, namaels by Huwelijkſe voorwaerden en onderlinge tractaten, en alſo by recht van wettelijke ſucceſſie en conventien onder een hooft des Huis van Bourgongien gekomen zijn, en daer na ook by middel van huwelijken metten hooglofliike Huiſe van Ooſtenrijke, en ten laetſten metten grootmachtigen Coninkrijke van Spangien geallieert.

Doch altijds by uitgedrukte beſpreke en voorwaerde, dat de ſelve Landen en elke Provincie byſonder, ſoude blijven en onderhouden werden in ſijn eigen Politien, Rechten en Vryheden, daer in ſy van allen ouden herkomen waren: ſonder dat den eenen Lande of Rijke ſoude toekomen eenig recht van heerſchappie, over het ander, om 't ſelve eenigſins af handig te maken van ſijn Rechten en Vryheden, maer ſouden onder elkanderen verbonden zijn in eendrachtigheid en gelijken graed, onder eenen Prince en hooft, als vele kinderen eenen vader hebbende, om alſo geſamelijk de hoogheid van haren Prince, en het welvaren van den Lande, tegen vreemdelingen en uiterlijk geweld, voorgeſtaen en beſchut te werden.

Gelijkerwijs ook de Prince van den Lande, om als een vader ſijn liefde en affectie te bewijſen, tegen een yder gelijkelijk, hem te zijnder aenkomſte en inhuldinge met eenen ſolemnelen eed verplicht en belooft, elk Land byſonder, dat hy dat regeren en bewaren ſal in hare Rechten en Vryheden, ſonder te gedogen, dat die eenigſins ingebroken of vermindert ſullen worden, of dat d'eene Provincie over de ander eenige heerſchappie of dominatie ſal mogen voeren, geſwijge dat ſy al te ſamen eeniger vreemden regeringe en gerechtshandelinge ſouden onderworpen mogen worden: en word op die conditie aengenomen en bekent als Overheer van den Landen, ontfangende alſo van den onderſaten den eed van getrouwigheid en gehoorſaemheid.

Waer van onnodig is eenig breder verhael te doen, dewijle ſonder twijffel uwe Majeſteit genoeg indachtig is, hoe dat hooglofliker gedachteniſſe Keiſer Carolus, volgende de voetſtappen ſijner Edele Voorſaten, en bekennende dat den voornoemden eed van inhuldinge, is het eenig en recht fondament, daer op alſo wel het vermogen en autoriteit van den Prince, als de trouwe en gehoorſaemheid der onderſaten gegrond ſtaet, heeft ſelfs noch binnen ſijn leven en in ſijn byweſen, uwer Majeſteit onder den ſelven eed doen ontfangen, en ſijne blyde inkomſte doen beſweren in alle den Landen, en den meeſtendeel van alle de ſteden, eerſtmael als toekomende en eenige erfgenaem ſijner Keiſerlijke Majeſteit, en daer na de ſelve Keiſerlijke Majeſteit vertreckende, en uwe Majeſteit aennemende de volle heerſchappie en adminiſtratie van den Landen, heeft wederom den ſelven eed in de vergaderinge van den Gedeputeerde van allen den Landen verhaelt en ſterker beveſtigt, ſo dat van allen ouden tijden uwe voornoemde Landen by hare voornoemde Rechten, Privilegien en Vryheden altijd geregeert zijn geweeſt.

Daer uit gevolgt is, alſulke gehoorſaemheid en getrouwigheid, van wegen der onderſaten tegen haren Prince, en alſulke eendrachtigheid en liefde onder elkanderen, dat men de Landen door genade Gods in allen voorſpoed heeft ſien voortgaen en floreren, en de Princen van dien, in alder eere en hoogheid verciert, (343.) en van alle hare vyanden bedachtet en bevreeſt werdende

En om ons niet ouds uit der Hiſtorien, daer af noch-tans vol weſende, alhier by te brengen, heeft de ſelve getrouwigheid uwer onderſaten klaerlijk gebleken, in alle de oorlogen by de Keiſerlijke Majeſteit uitgevoert, ſo dat hy alle de goede ruſte en beſchuttinge van den ſelven Landen, altijds in ſonderlinge recommandatie gehouden heeft: ſo ook uwe Majeſteit wel mach gedenken, dat hy ſijnen affcheid nemende van den Landen, deſelve uwe Majeſteit boven allen anderen met alder ernſt en goedhertigheid gerecommandeert en bevolen heeft, ja ook uwe Majeſteit ſelve weſende te ſijner aenkomſte in ſterker oorloge en ſware laſten, ter oorſake van vorige krijgen, heeft ſelfs metter daed bevonden, dat alle ſijne onderſaten groot en klein, elk na ſijn ſtand en vermogen bereed zijn geweeſt, lijf en goed op te ſetten in ſijnen dienſt, in de welke ſo wel de Heeren en Edelen, als 't gemene Land ſich alſo gequeten en vertoont hebben, dat uwe Majeſteit ſijn vyanden genoeg te boven komende, met groter eerlijkheid en prijs en lof by alle Coningen en Potentaten een einde gemaekt heeft van alle oorlogen en twiſten, daer mede ſo menige jaren te voren uwe Voorſaten en Landen gequelt waren.

Nu indien het uwe Majeſteit ſal believen (het welke uwe bedrukte en getrouwe onderſaten ootmoedelijk bidden) wel te onderſoeken en bemerken den oorſpronk en oorſaken der veranderinge van ſo goeden ruſte en voorſpoed in eenen ſulken jammer, beroerten en ellenden, daer mede nu ter tijd uwe Landen overvallen worden: ſult bevinden, die niet te ſpruiten, dan uit den haet en nijd, die ſommige ontrent uwe Majeſteit weſende, opgenomen hebben en dragende zijn, tegen de welvaert en voorſpoed, daer mede God Almachtig uwe Landen en onderſaten was begavende.

Welken haet en wangunſt, weſende voort met onverſadelijke eergierigheid en andere boſe begeerlijkheden ontſteken, heeftſe tot allen moedwil en wreedheid alſo gedreven, dat ſy ganſchelijk vergetende alle affectie en dienſt, die ſy den Landen (daer van ſy ſo grote eere en weldaden hadden ontfangen) ſchuldig waren, hebben tot groten achterdeel van den dienſte uwes Majeſteits en welvaren der voorſz Landen, den ſchadelijken brand deſer beroerten geprocureert, om alſo totter hoogheid die ſy niet alleen boven alle de Staten van den Lande, maer ook boven uwer Majeſteit ſelfs willen beſitten, te mogen geraken.

En wel wetende dat ſulks niet doenlijk en was, ſtaende de rechten en vryheden van den lande, die haren boſen voornemen ganſchelijk waren tegenſtrijdende, bemerkende ook daer beneven, hoe neerſtig en getrouwe die van den voornoemden Landen elk in ſijn ſtaet en beroepinge waren, om achtervolgende haren eed de ſelve voor te ſtaen, ſonder te gedogen datſe ſouden ingebroken worden, ſo hebben ſy inſonderheid gepoogt alle de daden van den Heeren, Gouverneurs en Staten van den Landen, tenderende tot onderhoud van den ſelven Rechten en Vryheden, in ſulker wijſe by uwer Majeſteit aen te brengen en uit te leggen, als of de ſelve tot onwilligheid of rebelligheden tegen uwe Majeſteit geſtrekt hadden.

Onder de welke, inſonderheid weſende ſommige geeſtelijke perſonen, hebben met allen middelen haer gepoogt en beneerſtigt, om onder den mantel van Religie, met andere vreemde en ook meeſt geeſtelijke perſonen, eenen aenhank te maken, en ſo allenskens heimelijke aenſlagen en practijken op te richten, waer door ſy deſe Landen in ongenade by uwe Majeſteit ſouden brengen, om alſo haer en haer met-genoten (die noch niet aen uwe Majeſteit, maer aen vreemde Heeren en Landen in Italien en elders, en inſonderheid aen den Paus van Romen met eed-plicht waren verbonden) heerſchappie en dominatie alhier te mogen oprichten, &c. na haer beſte gelegentheid de ſelve verbreiden en verſterken.

Want alſo ſy begonden te merken dat in alle de omleggende Landen, ja over de ganſche Chriſtenheid, de grove taſtelijke abuiſen, dwalingen en misbruiken die door lankheid des tijds, overmits de ongeleertheid, onachtſaemheid en gierigheid der Prielteren, waren

in

in gerefen, begonnen nu ten leften uit te breken en aen den dach te komen, en inſonderheid dat het allen vromen grotelijk beſtond te verdrieten, dat ſy die haer hadden enkelijk en alleen behoren te moeyen, met het volk in Gods woord en in alle goede leeringen en zeden te onderrichten, en den dienſt Gods in alle getrouwigheid, naer het exempel der Propheten en Apoſtelen te plegen, in ſtede van dien niet alleenlijk tegens Gods opentlijk gebod, maer ook tegen alle decreten der voorgaende Pauſen, en tegen alle ordonnantie der oude Concilien, ja ook tegen alle keuren en ſtatuten der Princen en landen haer ſelven in alle weretlijke en borgerlijke gerechts-handelen, ja ook in krijgs-en land-ſaken, boven alle lege en hoge overigheden wilden inſtellen en deſelve na haren goetdunken regeren: So hebben ſy ſeer bitterlijk veel valſche ranken verdacht, en met menigerley perſuaſien en toegemaekte beſchuldingen, geſocht alle getrouwe onderſaten, ſo wel van uwe Majeſteit, als van andere Coningen en Potentaten by haren Overheden en Coningen te beſwaren, denſelven met verbloemde en valſche calomnien van ſeditie en rebelligheid beſchuldigende: waer door ſy in alle landen, twiſten en twedracht, ja krijgen en oorlogen hebben aengeſticht, en de onderdanen tegen hare overheden, en wederom de overheden tegen den onderdanen opgehitſet, in ſomma het onderſte boven gewend, en alles in eene afgryſelijke confuſie en werringe gebracht, niet veel vragende wie daer in ſchade quam, by dien ſlechts dat ſy hare aengevangene heerſchappye en dominatie voort mochten drijven, omme alles onder haer gebied en geweld te brengen.

En hier toe hebben ſy de Inquiſitie, welke alleen en enkelijk tegen de Joden en verlochende Chriſtenen in Spangien was ingeſtelt, in deſe landen met gewelt willen invoeren, om door het middel der ſelver alle land-rechten, Privilegien en oude herkomen, ja alle geſworen contracten, voorwaerden en conventien, ganſcheijk om te ſtoten en te niet te maken, en alſo een volkomene macht en heerſchappye te voeren over alle uwe Majeſteits getrouwe dienaren, die haer aen den eed die ſy uwe Majeſteit gedaen hebben, alleen en getrouwelijk wilden houden ſonder eenige vreemde Heeren geeſtelijke of wereltlijke meer aen te nemen, om deſelve met valſche beſchuldingen van ketterye en rebelligheid te onderdrucken, en des te beter, tot hare voornemen te mogen geraken.

Tot welken einde, ſy ook hare nieuwe Biſſchoppen in deſe landen, opentlijk tegen alle land-rechten en geſwoorne Privilegien, en ook tot verminderinge van uwe Majeſteits autoriteit, hebben met geweld ingedrongen, deſelve niet kieſende na deugt, vromigheid of geleerdheid (want ſy meeſtendeel die ongeleerdſte en ontuchtigſte hebben daer toe genomen) maer alleenlijk daer op ſiende dat ſy getrouwe dienaers en hand-houders mochten hebben, die haren moetwil en wreedheid in alles en overal ſonder eenig ontſach ſouden achter-volgen en uitrichten.

Nu deſe hare boſe aenſlagen, en de conſequentie van dien, meer en meer aen den dag komende, hebben die voornaemſte Heeren, Gouverneurs, Edelluiden, en ook de ſteden van den lande, uwe Majeſteit met continuele ſupplicatien en vertogen, en alle andere mogelijke middelen te kennen gegeven, hoe grootelijk dat de hoogheid en juriſdictie van uwe Majeſteit daer by ſoude verkort en vermindert worden, en onder de voeten gebrocht van den ſelven Inquiſiteuren en Biſſchoppen, die meeſtendeel vremde en uitlanders waren, en alle gelijk aen vremden Heeren met eede verbonden, en (ſo zy voor-geven) van uwe juriſdictie ontſlagen en geexemteert, en inſonderheid hebben uwe Majeſteit voor oogen geſtelt dat het ganſch onmogelijk was alſulke nieuwigheden in te voeren, ſonder het ganſche land in een eeuwige verwoeſtinge en uitterſte verderf te brengen, overmits men merkelijk konde ſpeuren, dat die voorwendinge van de Religie, niet anders en was dan eenen geleenden dek-mantel, om onder alſulken ſchijn uwe Majeſteit te abuſeren, en voort om te brengen alle die gene, die de openbare abuiſen en mishandelingen der voorgenoemde geeſtelijken wilden ſtraffen of weder-ſpreken, of van hare notoire en merkelijke misbruiken, die ſy ſelve niet en konnen verſwijgen afſtaen: waer van het getal in deſe landen ſo groot en menigvuldig was, en noch dagelijks ſo ſeer toe nemende, dat ſo uwe Majeſteit hadde willen na de voorgenoemde aengevers perſuaſien, in de aengevangene ſtrengigheid en rigeur voortvaren, ſy ten leſten een Conink ſonder volk, en een overſte ſonder onderſaten, hadde moeten blijven, als het merkelijk blijken mach, by de ontallijke menigte der genen die in deſe landen onder het pretext van de Religie, ſo metten viere, als met den ſweerde en water, zijn jammerlijk om hals gebracht, ſonder den genen die noch uit den lande zijn geweken, dragende alle handwerken en konſten van neringen in andere landen, tot onuitſprekelijk nadeel der ſelver landen, en uwe Coninklijke Majeſteit.

Hier door is uwe Majeſteit eindelinge veroorſaekt geweeſt, om met ſachtmoedigheid en moderatie van Placcaten daer in te voorſien, doende expreſſe verklaringe hare meninge niet te weſen, d'Inquiſitie in te voeren, het welk ook van de Hertoginne van Parma, en den Heeren en Gouverneurs des lands, van wegen uwer Majeſteit, den ſteden en gemeenten met ſolemnelen Ede is toegeeeid en gelooft geweeſt, en in allen ſteden ſeer ſolemnelijk met uitgedrukten bevele der hoger Overigheid uitgeroepen en gepubliceert.

Maer korts daer naer, werde 't ſelve wederom geſtoten by deſelve voornoemde perſonen, die uwe Majeſteit ſchijnen ingebeeld en geperſuadeert te hebben, als of ſulx tegens uwer Majeſteits Hoogheid en reputatie eenigſins ware geweeſt, gevende tegen alle waerheid en billikheid voor, dat uwe onderſaten ſich wilden daer mede ontrecken van de gehoorſaemheid, die ſy uwe Majeſteit ſchuldig waren: So dat het ſchijnt dat uwe Majeſteit door ſulk haer aen-geven ten laeſten beweegt is geworden, den Hertog van Alva alhier uyt Spangien te ſenden, om met geweld en gewapender hand, de voor-genoemde Onderſaten van uwe Majeſteit te dringen tot het gene daer toe zy haer zelven met alle Onderdanigheyd en ootmoedigheid, altijds gewillichlijk en bereid hadden laten vinden (F. 344.

En hoe-wel dat die voornoemde Heeren en Steden van den Landen, wel oorſake hadden om te beduchten, van grotelijks verongelijkt te worden, door 't geweld van vreemde Soldaten en regeringe van eenen Gouverneur niet weſende van haren Lande, noch ook van uwer Majeſteits bloed of afkomſte, ja ook tegen haer eenen ouden ingewortelden haet voerende, en daer beneven ook wel middelen hadden van hem uit te houden en ſijne inkomſte te beletten, nochtans om dat hy quam uyt den name van uwer Majeſteyt om opentlijk te doen blijken dat zy niet rebel, noch af-geweken en waren van de gehoorſaemheid uwer Majeſteyt, en derhalven betrouwende op haer goede Conſcientie en recht, hebben hem, en alle de gene die uwe Majeſteit belieft heeft met hem te zenden, gewillichlijk en eerlijk ontfangen, hem de poorten van den Steden open gedaen, die ſterke plaetſen over-gelevert en in handen geſtelt, Garniſoenen ontfangen alleenlijk om dat hy verklaerde ſulks de begeerte en wille van uwe Maj. te weſen, om daer door verſekert te mogen zijn van de getrouwigheid en onderdanigheid uwer Onderſaten, die als wederſpannige en rebellen aen u bedragen waren: daerom is het voorwaer alſo, dat de voornoemde Hertog van Alva in aller wegen behoorde van alſulke trouwe gehoorſaemheid en genegentheid uwer onderſaten, uwe Majeſteit met vlijd onderricht, en al eer hy eenig geweld voor de hand genomen hadde, voor alles goede kenniſſe en volle bericht van hare klagten genomen te hebben: en voornamelijk van't gene ſy,

ne ſy haer overmits het invoeren der voorgenoemder Biſſchoppen en Inquiſitie, tegen God en alle rechten, beſwaerd vonden, om daer af goed en waerachtig rapport aen uwe Maj. gedaen weſende, in alles na recht en behoren geremedieert te werden, maer nu geheel ter contrarien, ſo haeſt als hy ontfangen was, en het geweld van den Lande in handen gekregen hadde, ſo heeft hy ſonder te houden eenige ordre van rechte, of aenſchou te nemen op de oude Landrechten en vryheden, by uwe Maj. beſworen, niet alleenlijk ter dood geſleept en verjaegt, den meeſtendeel van den Heeren en Gouverneurs van den Lande, by uwe Maj. daer toe verkoren en geſteld: maer ook generalijken verklaerd alle de privilegien en vryheden verbeurd te weſen, en dat het Land te houden was, als een Land van nieuws geconqueſteert met wapenen, tot ſijn en ſijnes aenhanks behoef, om alſo vryelijk en ongebonden te mogen handelen, met uwer onderſaten lijf en goed na haer luſt en goed dunken.

En ſo het mogelijk ware uwe Majeſt. voor oogen te ſtellen de onredelijkheden, gewelden, en ongehoorde wreedheden, die alhier van den beginne zijns regiments omgegaen zijn, in't plonderen, royen en ruiten, verjagen en verwoeſten, in't vangen en ſpannen, in't bannen, verdrijven en goederen confiſqueren, ja in't branden en blaken, hangen, koppen, hacken, raeybraken, en met ſeer afgrijſelijke en noit gehoorde tormenten pijnigen en vermoorden de onderſaten uwer Maj. ſo wel Edele als Onedele, arme als rijke, jonk als oud, weduwen en weeſen, mannen, vrouwen en jonge maegden, van wat ſtate, qualiteit, of conditien ſy mochten weſen; wy en twijffelen niet eens, of uwe Maj. ſoude een ſchrik en grouwel hebben van ſulks te horen vermanen, ja ſy ſoude haer laten verdrieten, dat onder haren name alſulken onmenſchelijke wreedheden, als ooit Phalaris noch Nero, noch eenige Pharo, Herodes of andere Heidenſe Tyran heeft konnen bedenken, worden gepleegt tegens uwe getrouwe onderſaten, die met haer goed en bloed voor alle de werelt, hebben uwe Majeſt. de kroon op't hooft helpen houden tegen hare vyanden.

Sy ſoude ook haer hebben laten erbarmen over ſo menige arme onnoſele kinderkens van hare vaderlijke erve, in vreemde Landen verdreven, ſo menige arme bedrukte weduwen en weeſen, en het jammerlijke geſchrey des ganſchen Lands, die onder den laſt van eenen ſo grouſamen Tyran, moeſten ganſchelijk beſwijken en t'ondergaen: want daer en was niemand die ſijn goederen voor hare gierigheid, ſijne vrouwen en dochteren voor hare onkuisheid, ſijn leven voor hare bloeddorſtigheid konde bevryen of verſchonen, daer en was noch Edeldom, noch rijkdom, noch vromigheid, noch eenige voorgaende dienſten, noch yet ter werelt, dat yemand konde helpen, ſo verre hy eenmaels in haren haet geraekt was: ook ſonder aenſchou te nemen op de juriſdictien en ordinaire reſorten van den Lande, heeft hy doen ſluiten de hand van alle rechteren, beide in criminele en civile ſaken, die eenigſins mochten roeren de confiſcatien in ſijnen Bloed-raed geweſen: ſulx dat noch Geeſtelijke noch wereltlijke perſonen, weduwen noch weeſen, arme Gaſthuiſen, Leprooshuiſen, Weeshuiſen, noch H. Geeſthuiſen, die deugdelijke en gehypotekeerde ſchulden op der gebannen, en geexecuteerden goederen hadden, geen betalinge en hebben konnen krijgen: maer heeft de Hertog van Alva getrocken, ſonder eenige laſten te willen betalen, niet tegenſtaende diverſe en gedurige ſollicitatien by den Staten des Lands gedaen, intervenierende voor de ſchamele verdrukte ingeſetenen, die men gegeven heeft vele ongefondeerde dilatorie apoſtillen, ſtrijdende merkelijk d'eene tegens d'andere, ſonder de kenniſſe van der voorſz ſaken te willen renvoyeren aen den Provincialen Raden of ordinaris Rechters, om de ſchamele onderſaten alſo te doen verlaten hare ſchulden door deſperatie van betalinge te Hove te mogen krijgen, daer men elk particulier Crediteur heeft doen intenteren formeel proces tegens de fiſcalen, tot haren ſwaerder koſten en laſte, dan de principale ſchuld bedragen mochte, ook van chinſen van eenen ſtuiver, drie, vier of vijve, en daer ontrent 's jaers, die meeſt al arme Godshuiſen toekomen, ſonder ook dat den eenen heeft mogen ſijne deugdelijke ſchuld cederen of tranſporteeren op den anderen: hoe menige eerbare vrouwe, en jonge dochteren, hebben ſy met kracht en geweld tot ſchande gebracht? en de ſelve, de een voor, d'ander na, ja ſommige tot den dood toe ſeer oneerlijk en onmanierlijk misbruikt: hoe menigmael hebben ſy de mans by haer vrouwen, en vaders by hare dochteren gedwongen te blijven, om met hare oogen aen te ſchouwen en betuigen, ja dienaers en helpers te weſen van hare grouwelijke en ſchendelijke onkuisheid, die ſy met alſulke ontuchtige en vuile beeſtelijke manieren gepleegt en gedreven hebben, dat wy het ſouden ſchromen ſchier te denken, ſwijgen met eeren uitſpreken in de tegenwoordigheid van uwe Majeſteit? hoe menigmael iſt gebeurd als een man ſijne huiſvrouwe of dochter van hare verkrachtinge wilde bevryen, dat ſy al t'ſamen als verwoede honden uitgelopen zijn, roepende, Spangien, Spangien, en hebben daer op een deel borgeren jammerlijk vermoord, hoe menige ſwangere vrouwen hebben ſy de buiken opgeſcheurd, en de vruchten in hare lyven vermoord, ja hebben eenige mans al levende gevilt, en de huit over hare trommelen geſpannen, en andere met kleinen viere verbrand, met gloeyende tangen ter dood toe genepen, en met andere onuitſprekelijke en ongehoorde tormenten, al levende, honderd doden, de een na den anderen doen ſterven, hoe vele vrouwen heeft hy van hare mans verjaegt, en kinderen van hare ouders? ja maer wat iſſer onder den Hemel ſo eerlijk en ſo heilig, d'welk hy niet en heeft geſchent, en als met voeten vertreden: Voorwaer onder alle natien is altijds de begraeffeniſſe der doder lichamen in ſulker eeren gehouden geweeſt, dat ook de aldergroſſte en alderwreedſte volken van der werelt, de ſelve niet en hebben willen verachten noch verkorten, maer deſen Tyran, als God en der menſchelijke nature te trots en ſpijte, heeft menige lichamen na datſe ettelijke dagen onder de aerde geruſt waren, uit den graven doen trecken, en onder de galge geſleept, voorwendende dat de eene ſonder biechten waren geſtorven, d'andere hadden dat Sacrament voor haren dood niet ontfangen: maer in der waerheid was het alleen ter oorſaken op dat de nageblevene goederen mochten geconfiſqueert blijven. Maer wat iſſer onder den menſchen eerlijker en heiliger dan den houwelijken ſtaet - het recht en eenig fondament van alle borgerlijke gemeenſchap, den oorſpronk van alle liefde, den band van alle vrede, en den rechten graed van alle eerbaerheid, die onder den menſchen gepleegt word, en noch en heeft dit by deſen Tyran niet konnen gelden, of hy en heeft de vrouwen van hare mans, en de mans van hare vrouwen, de welke opentlijk in een ganſche gemeente voor God en ſijnen Engelen te ſamen gegeven waren, en met den Heiligen band des Houwelijks by een ander gebonden, tegen het gebod en inſtellinge Gods, en tegen alle rechten geſcheiden, onder de verbloemde voorwendinge datſe van ketters waren t'ſamen gegeven: maer inder waerheid nergens anders om, dan op dat hy de rijke of ſchone vrouwen, ſijne ſoldaten en trauwanten tot eenen roof mochte beſteden: in ſumma hy heeft alle de liefde en eerbiedinge die d'een menſche den anderen ſchuldig is te niet gedaen en opentlijk gebroken, vermoordende en ombrengende de vrouwen die haren mans, en de kinderen die haren ouders in haren uitterſten nood met eenen penning te hulpe waren gekomen, ja dieſe ſelfs met eenen brief getrooſtet hadden: ten laetſten op datter niet heiligs noch Goddelijks en ſoude van hen ongeſchendet blijven, ſo heeft hy het alderheiligſte Sacrament des Doops daer mede wy in de gemeenſchap der Kerken Gods, ja in het lichaem Chriſti Jeſu worden ingelijvet, als met voeten onder de voeten getreden, willende en bevelende datmen die kinderen die te voren opentlijk naer de Ordonnantie des Soons Gods, in den name des Vaders des Soons en des Heyligen Geeſts, gedoopt waren, van nieuws aen weder doopen ſoude,

het

het welke opentlijk tegen alle Goddelijke en menschelijke rechten, en tegen alle geboden der Kerken en decreten der Concilien is strijdende.

(F. 345.) Daer na wat is't van node uwe Majesteit te verhalen de oneindelijke en ongehoorde exactien, die hy d'eene op d'ander verdacht en den armen volke sonder mate noch einde, heeft opgeleid den hondersten, den twintigsten, ja den tienden pennink van alle goederen leggende en roerende, ja van alle gekochte en verkochte waren, eisschende en ook willende met der daed doen executeren tegens advijs van allen Raden en Staten van herwaers-over, niet van 't suiver, komende van den voorsz verkopinge of't gewin van dien, maer den tienden en twintigsten pennink van de capitale sommen van alle verkopingen, waer door niet alleenlijk alle negotiatien en koopmanschappen uit de Landen verjaegt zijn, maer ook d'ingesetenen van dien benomen wordet 't middel van haren kost voor wijf en kinderen te mogen winnen, 't welk de Staten tot vele verscheiden reisen in 't lange hebben vertoont, presenterende meerder penningen op te brengen dan sy wel vermochten: en hoewel de Staten gedaen hebben seer neerstelijk haer devoir tot verscheiden reisen, om den voorsz Hertog te bewijsen d'inconvenienten, die uit sijn precijs voornemen souden moeten volgen, en gesuppliceert dat hy tot haerder onschuld daer van soude doen rapport aen uwe Majesteit, en heeft nochtans daer toe niet willen verstaen, maer heeftse sonder vorder audientie afgewesen, sonder hem eenigsins te laten geseggen, wat intercessie dat de Geestelijkheid, Raden of Staten des Lands hebben konnen doen, sulx dat hy daer door gehelijk de traffijke en koophandel uit den Lande verdreven heeft, de arme inwoonderen door kommer en armoede in vreemde Landen gejaegt, en nochtans is't openbaer, dat so wanneer daer eenige nood voor handen was, om de knechten te betalen, dat hy nimmermeer geld en heeft konnen vinden, in sulker voegen dat hy de Spaense soldaten tot in de 28 maenden besoldinge schuldig gebleven is, en de Duitsen heeft sommige van deure te deure laten bedelen, sommige van armoede en bitteren honger versmachten: niet jegenstaende dat de Staten opgebracht en betaelt hebben de beden totte betalinge van den voorsz krijgsluiden gedestineert, en des niet-te-min heeft het meestendeel van den Steden laten uitmergelen met sijne garnisoenen, de selve verdruckende met het servitie, dat de goede luiden den Spaensen soldaten hebben moeten geven, en de gene die het meeste geld gegeven hebben, so aen hem, als aen Don Frederico, of aen den haren, hebben de eerste van den voorsz slavernye van het servitio ontslagen geweest, met welke garnisoenen hy ook meest gevexeert heeft de binnenlandse Steden, latende daer-en-tusschen de Frontier-steden en andere plaetsen van gewichte sonder garnisoen, waer door in sommige plaetsen de saken tot veranderinge des te lichter gekomen zijn: hier by gevoegt dat overmits gebrek van betalinge, hy sijne Spaense soldaten heeft laten vallen in alle licentie en ongeregeltheden, die men soude konnen bedenken, van de goede luiden te dreigen, smijten, roven, plonderen, en alle manieren van exactien en uitteringe voor te wenden, waer uit dat het meer dan openbaer is, dat alle de verwen die hy voorwend van uwer Majesteits dienst of van de Religie, anders niet en zijn dan gesochte pretexten, waer mede hy sijne onversadelijke gierigheid en bloeddorstige wreedheid eenen schijn wil geven, daer men het contrarie met handen tasten mach, en met oogen sien, als dat hy uwer Majesteits dienst even so weinig versorgt, als het welvaren deser Nederlanden, die hy uit den gronde ganschelijk laet vergaen en verderven.

Maer wat is't van node dit met woorden te willen bewijsen, als of hy noch niet genoeg geopenbaert en hadde, waer op dat alle sijne werken en aenslagen zijn streckende, daer hy hem door sijne onversadelijke eergierigheid en opgeblasene vermetenheid, also heeft laten verblinden, dat hy als tot een tropheum en victorie-teken, van de schone eerlijke daden die wy hier voren verhaelt hebben, hem selven binnen het Slot van Antwerpen een metalen Beeld heeft laten oprichten, hebbende onder de voeten den Adel en de Staten des Lands: wy laten nu onverhaelt wat sijne meninge daer mede geweest is: maer waer of wanneer is't ooit gesien geweest dat eenig Tyran hem selven in sijn leven alsulken Beeld heeft laten oprechten? voorwaer de Roomse Keisers en Coningen die schier de ganssche Werelt onder haer geweld hadden, hebben haer wel somwijlen stenen of metalen Beelden laten oprichten, gelijk noch hedensdaegs de Pausen van Romen die haer seggen Gods plaetse te representeren, ook wel doen: doch dat is altijd by ordonnantie en keure van den Raed of van het volk, of immers by haren advijse en verwillinge geschied: maer dat sy selve by haren leven souden hebben sulks bestelt, en vind men by gene exempelen noch kronijken, overmits dat sulks ook een al te openbaer teken van ontsinnige dwaesheid en onverdragelijke hovaerdye soude geweest zijn, men vind alleen dat Nabuchodonozor, die hem selven als een God het aenbidden, een sulken metalen Beeld heeft opgericht, gebiedende dat een yegelijk daer voor soude knielen, maer selve heeft hy dat niet derven, noch willen doen, sonder de raedspleginge der voornaemster Heeren en Landvorsten.

Maer desen Tyran, om so wel in dwase vermetenheid als in grouwelijke wreedheid, alle andere Tyrannen te boven te gaen, als woude hy hem selven niet alleen in des Coninks, maer ook in Godes plaetse opwerpen, heeft sich selven sonder yemands raed, advijs, of ordonnantie, by sijnen leven, tot grote verkleninge en verachtinge van uwe Majesteits autoriteit en hoogheid, en als eenen roem van alle sijn tyrannische feiten en moedwillige gewelden, daer mede hy dese uwe Nederlanden als onder sijne voeten heeft gebracht, dit trotsige Beeld opgerichtet.

Gelijkerwijs als hy hem ook niet ontsien heeft na het exempel des Tyrans Herodis, tot Antwerpen op de volle Merkt uwe Coninklijke Majesteits Stoel, die nooit van eenige Stadhouders en is aengeroert geweest, selve te beslaen, en op het goude Laken, daer mede den Stoel ganssch verdekt was, om het afwesen van uwe Majesteit te representeren, als een Asgod te sitten, onder dekssel van een pardon te publiceren, d'welk nooit Hertog, noch Coninginne, noch andere Potentaten, Gouverneur of Gouvernante deser Landen, op sulker voegen gedaen heeft, alles tot openbare verachtinge en grote verminderinge van uwer Coninklijke Majesteits eere en reputatie.

Dese dingen, aldergenadigste Conink, zijn nu voortaen so openbaer en kennelijk over de ganssche wijde Werelt geworden, dat alle vreemde Natien en Potentaten. eenen grouwel en schrik van alsulken hoogmoed, opgeblasentheid en tyrannie beginnen te krijgen, ja dat des Hertogen van Alva dienaren en soldaten selve genoeg protesteren dat sy sulks niet konnen voor goed noch eerlijk aensien, veel weiniger dat uwe Majesteits dienst en het welvaren des Lands daer in soude gelegen zijn.

Derhalven en konnen wy ons geensins laten bedunken dat uwe Majesteit alsulken grouwelijke ongerechtigheden, grote gewelden en moedwillige dertelheid eenigsins soude willen toestaen, so verre als sy van der saken na de waerheid eenigsins waren onderricht: want waer is ooit Conink of Potentaet geweest die aldus onmanierlijk met sijn onderdanen heeft gehandelt? uwer Majesteits Voorsaten hoogloflijker gedachtenisse, hebben haer tegen haer onderdanen in aller sachtmoedigheid, goedertierenheid, en Vorstelijke matigheid also gedragen, dat sy niet alleenlijk hare nakomelingen, maer ook alle Vorsten en Potentaten der Christenheid, een loffelijk exempel der selver deugden hebben nagelaten, en so wanneer daer eenig misverstand tusschen hare Hoogheid en onderdanen geresen was, ja dat ook de onderdanen opentlijk, overmits eenige mishandelinge van den Officieren of andere dusdanige oorsaken, de wapenen in handen gegrepen hadden, en wederom van haren Heeren en Vorsten tot gehoorsaemheid gebracht werden, so is het nochtans so verre dat sy aldus-

danige

danige exempelen van wreedheid en moedwilligheid ſouden hebben willen plegen, dat ſy ook in alle capitulatien met hare onderdanen ſeer vlijtig voorſien en voorſorgt hebben, dat van artijkel tot artijkel merkelijken ſoude werden geſpecificeert, dat hen alle hare privilegien en vryheden ſouden werden onderhouden en onverbrekelijk wel bewaert.

So dat wy voorwaer uwe Coninklijke Majeſteit al te groot onrecht en geweld ſouden doen, by dien dat wy ons lieten overreden, dat uwe Maj. van uwer voor-vaderen loflijker exempel, ja van den behoorlijken plicht aller vromer Coningen en Vorſten, ſo wijt ſoude afgetreden zijn, dat in ſtede van ſijne getrouwe onderdanen recht en juſtitie te doen, gehoor en audientie te geven, om hare erbarmelijke klachten genadiglijk aen te horen, ſy haer eenen Tyran ſoude ſchicken dieſe alle gelijk ſoude wredelijk vermoorden, verwoeſten en in eeuwiger ſlavernye en dienſtbaerheid brengen.

Derhalven, dat ons nu den Hertog ſo dikmael ſijne pardonnen voorſtelt, als of hy uit name uwer Con. Maj., ons, onſe voorgaende mishandelinge en rebellie (gelijk als hyſe noemt) wilt genadiglijk vergeven, en konnen wy ons geenſins aennemen ſonder uwe Majeſteits hoogheid al te grotelijx daer in te verkorten.

Want wy menen immers wel dat uwe Maj. ons van gene mishandelinge noch rebellie en ſal willen verwijſen noch condemneren eer ſy ons gehoort heeft, en onſe ſake te rechte kent: nu, waer is doch de gene die uwe Maj. hier van ooit eenig bericht gedaen heeft? of wanneer heeft ooit uwe Maj. yemand verhoort die niet en was onſe openbare partye en vyand? men weet immers genoeg dat men beide de partyen horen moet eer men het vonniſſe ſtrijken kan, en daerom word in de Chronijken ſeer gepreſen Alexander Magnus, welke ſo wanneer hy eene van de partyen verhoorde, altijd dat hooft op den arm ruſtende, de eene oore geſloten en geſtopt hield, en gevraegt zijnde waerom hy ſulx dede, gaf voor antwoord op dat de andere partye ook een volle gehoor ſo wel mochte hebben als de eerſte gedaen hadde; het welke by alle natien en volken altijds voor recht en billik is bekend geweeſt, en is den natuurlijken rechten ganſch gelijkformig, ſo dat men genen miſdader al hadde hy alle de argſte ſchelmſtucken bedreven die men kan bedenken, nimmermeer en ſal verwijſen ſonder hem op ſijne verantwoordinge gehoort te hebben.

Nu vallen wy aldergenadigſten Conink tot uwer Majeſteits voeten, en bidden in alle ootmoenigheid, wilt ons doch ook een oore verlenen, en onſe ſake
(F. 346.) in de waegſchale der gerechtigheid laten wegen, uwe Majeſteit heeft tot noch toe des Hertogen van Alva en ſijnes aenhanks poſten, brieven en advertiſſementen ontfangen, en van den ſelven alleen bericht geweeſt, hoe dat de ſaken hier zijn toegegaen, onſe monden zijn tot noch toe geſtopt, onſe tongen met gloeyende yſeren doorſteken, onſe lippen met brandende tangen toegeklemt, op dat wy onſen nood niet ſouden te kennen geven; de wegen zijn tot noch toe beſloten geweeſt, ſo dat ons ſchrijven noch ons geſchrey tot uwer Majeſteits ooren niet en heeft konnen doorbreken.

Hoe ſoude dan nu uwe Majeſteit ons van eenig misdaed veel minder van rebellie en wederſpannigheid (daer wy onſe leefdage lank eenen grouwel van gehad hebben) konnen verdoemen en verwijſen, daerom als nu den Hertog met ſijne pardon-brieven voortkomt, en ſoekt ons daer mede onder ſijne ſubjectie weder te brengen, dewijle hy ſiet dat hy met geweld (mits Gods wonderlijke genade en barmhertigheid) ſijnen moedwil niet en kan uitrechten: hoe ſoude wy ons des eenigſins konnen aentrecken, of de ſelve brieven aenveerden al of ſy aen ons waren addreſſerende, die wy nimmermeer van uwer Coninklijke Majeſteits gehoorſaemheid ons en hebben willen laten verleiden noch af trecken, het en ware dat wy den Hertoge van Alva in ſtede van onſen Conink wilden aennemen en bekennen, want hem alleen hebbben wy wederſtaen, en niet uwe Majeſteit, die wy met goed en bloed, ſo lange als ons God het leven gunnen ſal, getrouwelijk willen dienen, daerom en gaet ons ſijn pardon geenſins aen, het welke alleen luid aen de ſteden, die haer hebben laten verleiden en aftrecken van de gehoorſaemheid des Coninks, maer wy ſien ſeer wel wat hy daer mede meind, hy ſoude hem ſelven geerne tot onſen Conink opwerpen, of immers, dat wy door de aenlockinge van ſijne liſtige pardonnen, tegen ons ſelven het vonniſſe en ſententie ſoude willen geven: want nemen wy ſijne pardonnen aen, ſo moeten wy ons voorwaer ſchuldig maken van rebellie en wederſpannigheid tegen onſen Conink, van oproer en ſeditie, ja ook van ketterye en afval van den Chriſten Gelove, en in ſomma van verkleninge der Goddelijker en Coninklijke Majeſteits, dat wil hy dat wy met de aenveerdinge ſijnder geveinſde en valſche pardonnen, ſullen als met onſe eigene handteken, onderſchrijven en verzegelen, op dat hy hier namaels by uwe Majeſteit, en by andere Vorſten en Potentaten, hem ſelven mach daer mede verontſchuldigen, en ſijne grouwelijke tyrannie bedecken: ſeggende, dat ſo wy in alſulke mishandelinge die alduſdanige wrede ſtraffen en tormenten wel verdient hebben niet en waren vervallen, wy en ſouden nimmermeer pardon en vergevinge hebben aengenomen: hier nemen wy God den kenner aller herten en uwe Coninklijke Majeſteit tot getuigen, dat ſo wy ſulke miſdaden begaen hebben als ons met deſe pardon-brieven opgelegt word, dat wy geen pardon en begeren, maer willen geerne als d'alderſnoodſte en alderargſte creaturen die op der aerden leven, onſe miſdaden metten halſe betalen, en weigeren geenſins, ô genadigſten Conink, dat men ons den eenen voor den anderen naer, met alle uitgeleſene tormenten van lid tot lid verſcheure, ſo verre als men ons bevind in alſulke grouwelijke miſdaden vervallen te weſen, ja wy bidden den Hertog van Alva (ſo verre als eenig gebed by hem plaetſe grijpen kan) dat alle de gene die tot hem komen ſullen om het pardon, bekennende in de voorſz delicten gevallen te zijn, dat hyſe ſonder eenige genade alſo tractere, als alſulke miſdaden na recht en reden vereiſchende zijn, geven hem ook recht daer in dat hy den ſelven gene trouwe noch gelove en houdet, want waerom ſoude men eenen gelove houden die God en ſijnen Conink ſo trouweloos geweeſt is, dat hy hem niet en heeft ontſien ſijne Majeſteiten en Hoogheden ſo ſchandelijk te mishandelen en verſmaden.

Maer wat is't, men ſal in eeuwigheid niet bevinden dat wy yet ſulx in 't minſte hebben bedacht, veel min met werken hebben begaen, wy hebben van den aenbeginne altijd onſen Conink alle gehoorſaemheid en gedienſtigheid beweſen, en hebben ook den almachtigen Godt en Vader Jeſu Chriſti, in den geeſt en inder waerheid na ſijn heilig Gebod en na ſijn Woord geſocht te dienen, ſo vele als onſe kranke vermogen heeft toegelaten, en willen noch het ſelve doen tot de laetſte druppelen onſes bloeds. Maer als wy geſien hebben dat den Hertog van Alva in ſtede van recht en juſtitie te doen, van onſe klachten en beſwaringe aen te horen, en uwe Con. Majeſteits beloften en toeſegginge na te komen, heeft ons tegen alle recht en redelijkheid, tegen allen onſe privilegien en vryheden met ongehoorde grouwelijke tyrannien willen onderdrucken, 't ganſche land verderven, en veel wredelijker met ons handelen, dan ooit Turken of Joden met haren overwonnen vyanden gehandelt hebben, en daerentuſſen heeft hy ons by uwe Maj. en by alle Chriſtelijke Potentaten en volken, met valſe beſchuldingen van afvalligheid, rebellie en ketterye beſwaert, ſonder dat wy mochten ergens tot gehoor komen of eenige trooſt en verquickinge in de wijde Wereld ontfangen: ſo hebben wy van noodswegen gedrongen geweeſt om de wapenen in de hand te nemen, en met alle mogelijke middelen te pogen, dat wy ons arme bedrukte Vaderland uit een alſo grouwelijke tyrannie verloſſen ſouden: en liever den eenen op den anderen ſterven, dan ons in handen van eenen alſulken Tyran overgeven, 't welk wy noch geſint zijn te doen, ſo verre als het uwe Maj. niet en gelieft hare genadige ooren open te doen tot onſe klachten, om ons recht en juſtitie tegen alſulken geweld te bedienen, want wy

en zijn God lof, niet so qualijk in Godes Woord onderrecht, of wy weten seer wel dat onse leven en onse dood, in Godes handen staen, en dat dese dood, welke geen mensch ter wereld en kan ontgaen, slechts maer eenen doorgank en is tot eeuwig leven.

Daerom, nademael dat men met onse dood vermaekt en beholpen is, hebben wy veel liever eenen eerlijken dood voor de vryheid en voor het welvaren onses Vaderlands te sterven, dan in eene aldusdanige slavernye te komen, dat wy souden moeten de voet-solen wesen van eenige moedwillige vreemdelingen, die ons eenen eeuwigen haet en misgunstigheid altijd gedragen hebben, wy sullen immers nu onse nakomelingen eenen eerlijken roem nalaten, als dat hare voor-vaderen niet en hebben willen slavoenen van den Spaensen Inquisiteurs wesen, en niet en hebben haer geschroomt een schandelijk leven met een eerlijke dood af te kopen.

Wy strijden voor de vryheid van onse conscientien, van onse vrouwen en kinderen, van onse goed en bloed, te weten, of den Hertog van Alva met sijnen aenhank, over deselve een geweldig Heere wesen sal, om daer van na sijn goeddunken en moedwil te disponeren, of dat wy deselve met den swaerde tot den dienst van God den Heere, en van uwer Majesteit, aldergenadigste Conink, sullen totten lesten adem toe bewaren en beschermen: wy weten dat onsen leven sekere palen gestelt zijn, die wy door 't middel van pardonnen des Hertogen van Alva niet en sullen konnen overtreden: daerom bidden wy en versoeken alleen aen uwe Majesteit dat sy haer vernedere om onsen klachten aen te horen en onse saken te verstaen, sonder dat wy gedrongen werden met alsulken pardonnen, over ons en onse nakomelingen eene also lelijke schandvlecke van rebelligheid tegen God, en onsen Conink te halen, die ons nooit en heeft aengekleeft.

Hoewel dat wy ons wel versekert houden dat of wy schoon dese pardonnen wilden aennemen, so en soude den Hertog van Alva ons daerom geensins het leven verschonen, ja hy soude veel beter recht hebben om ons met alle uitterste strengigheid te straffen, dan hy nu meint te hebben.

En soude het ook veel beter konnen by alle menschen verdedigen, want so wy ons selven schuldig bekenden van rebellien, beide tegen Goddelijke en Coninklijke Majesteit, so en soude ons niemant behoren te beklagen, dat men ons als gemene vyanden en verstoorders des gemenen vredes, om soude brengen, want of men ons al schoon anders hadde toegeseid, nochtans soude een yegelijk genoeg konnen bemerken, dat men alsulke misdaders niet schuldig en is eenige beloften te houden, overmits dat het tegen God en den gemenen welvaren is strijdende, dat men alsulke verstoorders des gemenen vredes, en verachters der Goddelijke en Coninklijke Majesteits soude laten leven, al hadde men hun schoon sulx met alle de swaerste eeden toegeseid, dies mogelijk is te verdenken, want het is openbaer, dat men sich met genen eed en kan verbinden, om te doen het gene God verboden heeft, of te laten dat hy bevolen heeft.

En of schoon sulx niet en ware, so is nochtans uit alle des Hertogen van Alva werken en aenslagen genoeg openbaer dat hy ons geensins en is gesint eenig gelove te houden. Want beneven, dat hy voortijden openbaerlijk overtreden heeft den eed die de Hertoginne van Parma, met alle de Heeren en Gouverneurs des Lands van wege uwer Majest. den Steden so solemnelijken gedaen hadde, so heeft hy in alle Steden, die hy in desen laetsten krijg heeft overkomen sijne meineedigheid genoeg bewesen. Te Bergen in Henegouwen heeft hy, tegen sijnen eed en contract, eenen groten hoop borgeren opgehangen: tot Naerden heeft hy ook tegen sijne duidelijke beloften, eenen so grouwelijken moord begaen, als in een so kleine Stad immermeer is gehoort geweest, en nu tot Haerlem hadde hy of immers Don Frederico in sijnen naem, den soldaten het leven toegeseid, en daer toe hadden haer eenige Heeren als borgen verbonden en verplicht, en nochtans heeft hy se alle d'een na den anderen tot aen de jonge pagien toe, jammerlijk doen vermoorden, en heeft se hare lichamen heel moedernaekt tot groten schandale van alle vrouwen en jonge dochteren, op 't schavot eenen dag en nacht laten leggen, en de gene onder hen, die hem de Stad hadden overgelevert en die van hem waren opgeschreven, en in den dienst wederom aengenomen, heeft hy op de galeyen doen voeren, ja op de suike voor Haerlem, doen hy de soldaten het leven hadde belooft, so liet hyse van honger versmachten, seggende, dat hy hen wel het leven hadde toegeseid, maer niet het eeten, en ook den borgeren van Haerlem die hy het leven toegeseid hadde, heeft hy gedwongen om Pioniers te worden tegens de stad van Alkmaer, om aldaer van de inwoonderen der stad jammerlijke vermoord te worden, het welke alle Barbarise tyrannigheid en wreedheid te boven gaet, en is een merkelijke cavillatie en uitvlucht, waer mede hy sijne meineedigheid soekt een verwe aen te trecken.

So dat het merkelijk is en openbaer dat hy gene beloften noch eeds-verbonden gesint en is te houden, ten ware voor eenen kleinen tijd, op dat hy des te beter sijnen wille van den anderen mochte krijgen: en op dat hy dit hier namaels soude mogen verdedigen, so by uwe Con. (F. 347.) Maj. als by andere Vorsten en Potentaten, daerom is 't dat hy ons dit pardon nu voorhoud, want so wy dat aennemen, so bekennen wy in alsulke mishandelinge vervallen te zijn als hy ons oplegt, en derhalven en is hy niet schuldig eenige beloften of eed te houden: insonderheid, nademael dat het in 't Concilie van Constance voor 100 jaren herwaers besloten is, datmen Ketters geen gelove noch belofte en behoeft te houden.

Want dat hy in sijn pardon seer listelijk voorwend, dat sulk misbruik als hy ons oplegt, meer geschied is door quade suggestie en ingeven van quaedwilligen, dan uit haerluider eigen nature en beweginge, en is slechts maer eenen losen trek, waer mede hy den onverstandigen soekt te bedriegen, en onder sijn jok te brengen en voorts hem selven volmachtigt, om alle de gene die hy wil te mogen ombrengen, sonder dat men hem sal konnen verwijten, dat hy tegen sijne beloften gegaen zy, overmits dat sulx altijd in sijn gerecht en kennisse sal staen, wie dese quaedwillige geweest sullen zijn, en wie niet.

Maer wilt doch aldergenadigste Conink eenmael aenmerken, hoe dat den rechtveerdigen God, desen schalk in sijne schalkheid heeft verschalkt, want in dit selve pardon, daer hy ons op het alderswaerste wilt beschuldigen, daer bekend hy selve met duidelijke woorden, seggende, dat hy hem geensins en kan laten dunken, dat wy so gedegenereert en veraerd souden zijn, ten ware dat wy door quade suggestie van quaedwilligen, beweegt waren, of wy en souden hebben gecontinueert in de getrouwigheid en bereidwilligheid, die wy en alle de genen die voor ons zijn geweest, uwer Coninklijke Majesteit altijd hebben bewesen, &c.

Want is dit also, dat wy voor desen laetsten misbruike (also hy die noemt) uwe Majesteit alle getrouwigheid en willigheid altijd bewesen hebben, gelijk als hy selve hier bekent staet, waerom heeft hy ons dan al lange te voren met alle wreedheid en onmenschelijkheid also hard vervolgt? waerom heeft hy de Steden also verwoest? de Dorpen en Vlecken verbrand? de inwoonders vermoord? en van alle hare goederen berooft? heeft hy niet door sijne soldaten, Catwijk op Zee, Sandvoort, en Alphen met noch veel meer andere verscheiden schone Dorpen, schier tot asschen gemaekt, al lange te voren eer desen misbruik, die hy nu alleen beklaegt, begaen was: hebben sy niet willen de stad van Utrecht die hen aldermeest toegedaen was, ganschelijk plonderen en roven? hebben sy niet in de stad van Rotterdam, daer sy als vrienden ontfangen werden, eenen groten hoop borgeren tegen alle haer beloften wredelijk vermoord? is niet by Pacieco bevonden geweest het Billet van ontallijke, so van den Adel, als van den voornaemste borgeren, die men uit des Hertogen bevel soude in verscheiden Steden hebben vermoord, ten ware dat de saken door Gods barmhertigheid verandert waren geweest: en waer toe diende den eisch des tien-

den

den Pennings: anders dan dat hy wilde dat wy daer mede ſouden onſe goederen, die na ſijn ſeggen alle verbeurd waren, wederom van hem afkopen: ſo moet hy dan voorwaer met allen den ſijnen wel een geſworen vyand uwer Majeſteit weſen, dewijl hy alſulke getrouwe onderdanen uwer Majeſteit, als hy ſelven ons bekend geweeſt te ſijn, met alſulke ſware tyrannye, moorden en brandſtichtinge, en met alſodanige overlaſt en ſlavernye, van der eerſter ure ſijnder aenkomſte heeft beſwaerd; ſo dat wy van noods wegen gedrongen ſijn geweeſt, de wapenen aen te trecken, en ſijnen moetwil en overlaſt wederſtand te doen: het welke ſijne dienaers ſelve niet en ſouden konnen verſaken, nademael ſy dikwils en opentlijk haer beroemt hebben, dat ſy dit Land en de inwoonders des ſelven ſo lange en ſo vele ſouden plagen en tergen, datſe noch ten laetſten gedrongen ſouden werden te rebelleren, om alſo oorſake te hebben het gantſche Land in ſubjectie te brengen, en van alle hare rijkdom te plonderen en te beroven, het welke men ook wel uit ſommiger brieven ſoude konnen bewijſen, welke ſchrijven datſe hier na lange te voren hadden verlanget: het is wel waer alder-genadigſte Conink, 't gene dat den Hertog alhier ſegt, als dat uwe onderdanen nimmermeer en ſouden gedegenereert en veraerd ſijn geweeſt, ten ware dat die quaed-willige ſulks hadden te wege gebracht, maer deſe quaedwillige ſijn anders gene dan den Hertog van Alva ſelve, met ſijnen Bloed-raed en Bloed-dorſtigen aenhank, die uit enkele quaedwilligheid, en onverſadelijke gierigheid, al over lange tijd, uwer Onderdanen ſweet en bloed hebben geſogen, en de ſelve met alle wreeteid ſo lange vervolcht; en op het uitterſte alſo beſwaerd, dat zy tot beſcherminge van haer ſelven, en hare vrouwen en kinderen, en van al 't gene zy in de wereld lief en weerd hebben, gedwongen ſijn geweeſt geweer te bieden: daerom dat hy hem ſeer beroemen wil, datmen ſo genadelijk met andere Steden gehandeld heeft, dat word genoechſaem weder-leid, met de exempelen van Doornik, van Valenciene, van Rijſel, van Yperen, van Maeſtricht, van Deventer, en daer na van Mechelen, Oudenaerde, Dermonde, en van Naerden, daer zy gene maniere van plonderen en roven, moorden, ophangen, vrouwen verkrachten, en alderley moetwilligheden en overlaſten en hebben vergeten, noch nagelaten.

Want het gene dat tot Bruſſel over de honderd en dertich Borgeren van den Spangiaerden op verſcheiden tijden, uit enkel moet-wil vermoord zijn geweeſt, al eer oit deſen krijg aengeheven was, dat ook tot Gent in eenen oploop van Spangiaerden, 't ſeſtich of 't ſeventich Borgeren teffens, en noch ontallijke daer naer op verſcheiden tijden beide mans en vrouwen om gebracht zijn, en willen wy hier niet verhalen, na-demael dat ſulks van haer noch voor grote genade gerekent word, buiten 't gene dat zy in de voorgenoemde Steden met alle uitterſte wreedheid en moet-willigheid bedreven hebben.

Daerom behoeft hy ons voorwaer alhier niet te dreigen, by alſo verre als wy zijn pardon niet aen en nemen, datter geen rigeur noch wreedheid en is hoedanig die ſijn mach, die wy van hem niet en ſijn verwachtende, ſo aen onſe perſonen, als met verwoeſtinge, hongers-nood en ook metten ſweerde, in ſulker voegen datter over al geen Reliquien blijven en ſullen, van 't gene tegenwoordelijk noch geheel is, &c. want wy weten ſeer wel, dat hy ſulks al over lank geſocht en gearbeid en ook in 't werk gebracht heeft, ſo vele als hem immers mogelijk is geweeſt: en ſoude ontwijffelijk noch al vorder ſijne wreetheid, daer hy hem ſo ſeer op beroemt, hebben laten uitbreken, ten ware de vreſe die hy hadde van 't gene dat hem noch overkomen is, als namelijk, dat de Landen eenen alſulken moetwil niet en ſouden willen langer lijden. Ook is hem voorwaer den dienſt van uwe Coninklijke Majeſteit ſo weerd, noch de Erf-Nederlanden, uwer Majeſteit ſo lief niet, dat hy hem ſoude ſchromen de ſelve uit den gronde te bederven en vernielen, ja alle de Reliquien en overblijfſelen der ſelver ganſchelijk uit te roeyen: in ſo verre als 't hem eenigſins mogelijk ware, gelijk als menige brandſtichtingen en land verwoeſtingen, die hy al voren dat deſen krijg aengevangen was, ſeer wredelijk gepleegt heeft genoeglaem konnen betuigen: maer wy verhopen dat God almachtig nimmermeer ſulks toelaten en ſal, en dat uwe Coninklijke Majeſteit haer Vaderlijke erve nimmermeer en ſal laten vallen in het geweld van alſulk eenen verwoeſter en verderver.

Want dat hy ons hier oplegt, dat wy ſouden de wapenen tegen uwe Coninklijke Majeſteit aengenomen en gevoert hebben, dat ontkennen wy, en proteſteren voor uwe Coninklijke Majeſteit, ja voor God en ſijnen Engelen, dat ſulks nooit onſe meninge noch voornemen geweeſt en is: want wy ons ſelven, met al 't gene wy in der wereld hebben, onder uwe Majeſteits gehoorſaemheid en onderdanigheid geerne ſtellen, en zijn bereid, gelijk wy tot noch toe altijds geweeſt zijn, en als onſe voorvaders uwer Majeſteits voorſaten ook altijd metter daed beweſen hebben, om uwe Coninklijke Majeſteit met lijf en leven alle goede en getrouwe dienſten te doen, tegen alle ſijne vyanden en quaedwilligen.

Maer dat willen wy voor alle de wereld gerne bekent ſtaen, dat wy de wapenen hebben aengetrocken en de ſelve gevoert, als wy noch van noods wegen doen moeten, tegen de tyrannie en misbruiken des Hertogen van Alva en ſijnes aenhanks, om ons, onſe vrouwen en kinderen, ons goed en ons bloed, van ſijne en ſijner dienaers bloeddorſtige handen te verloſſen, of ſo hy ons te machtig valt, liever eenen eerlijken dood te ſterven, en eenen loffelijken roem onſen navolgeren achter te laten, dan dat wy onſe hals onder eenen alſulken tyran ſouden buigen, en onſe lieve Vaderland in eene alſulke ſchendige ſlavernye laten komen. Waer door niet alleenlijk wy hier namaels in geene Landen en ſouden het aenſicht met eeren derven tonen, maer uwe Majeſteit dienſt en der gemenen Landen gehele welvaert verachtert ſoude zijn, en daer toe zijn alle de Steden geſamentlijk en elk in 't byſonder gereſolveert en beſloten, de eene voor en de ander naer, alle beleg te verwachten ſo het nood is, en het uitterſte te wagen en ook allen uitterſte nood en kommer te lijden, met verlies ook van haer goed en bloed, ja liever den brand in haer eigen huiſen te ſteken, dan dat ſy haer in het geweld en ſubjectie deſes Tyrans ſouden begeven, want wy doch wel verſekert zijn, dat by eenen alſulken wreden Tyran, die ons eertijds ſo grouwelijk gedreigt, en meermael heeft miſleid, en ſijne beloften en eeds-plicht als met voeten vertreden heeft, gene genade noch barmhertigheid te verwachten en ſtaet, maer hy ſoude liever de beeken en ſtromen met onſen bloede verwen, en alle de bomen en galgen, die in 't Land zijn met onſe lichamen behangen, dan dat hy ſijnen bloedgierigen moet aen ons niet en ſoude verſaden.

Daerom vallen wy aen de voeten uwer Coninklijke Majeſteit, en bidden u in den naeme Gods, die uwe Majeſteit de Kroon op het hooft, en den Scepter in de hand gegeven heeft, wilt doch eenmael onſe ſaken aenſien, wilt uwe ooren neigen tot onſe billijke en beweeglijke klachten: wy en verſoeken van uwe gehoorſaemheid niet ontſlagen te we- (F. 348.)
ſen, maer alleen dat onſe conſcientien voor God den Heere mogen bevrijd blijven, dat wy ſijn heilig Woord mogen horen, en dat ſelve navolgen, om rekeninge van onſe zielen den alderopperſten Rechter ten jongſten dage te mogen geven, en op dat wy ſulks mogen genieten, ſo wilt doch eenmael ons arme Vaderland, d'welk tot uwer Majeſteit getrouwe dienſt altijd bereid en willig geweeſt is, als het noch is, eenmael ontſlaen van het jok der vreemder Natien,

en der Spaenser krijgslúiden, latende het Land genieten alsulke Privilegien, Vryheden en Herkomen, als uwe Majesteit en als den grootmachtigen Keiser Karolus uwe Majesteits Heer-vader hooglofliker gedachteniſſe, en alle uwe voorsaten, solemnelijk besworen hebben.

So willen wy niet alleen de wapenen afleggen tot uwer Majesteits bevel, maer ons selven met al 't gene wy in de Wereld hebben, te water en te lande laten gebruiken, daer toe ons de selve sal willen schicken, en verhopen dat uwe Majesteit met der daed bevinden sal, dat wy geensins veraert noch verbastaert en zijn, maer veel eer alle onse voorvaderen getrouwigheid, en gewillige gedienstigheid, tot uwe Majesteit willen te boven gaen: het welke wy hier mede uwe Majesteit voor God almachtig beloven en sweren, willende dat God onser zielen also genadig zy, als wy dit van ganscher herten meinen.

Begerende dat dese onse verklaringe en eed by alle Coningen, Potentaten, Vorsten, en Natien verkondiget en gepubliceert werde, op dat een yegelijk wete dat wy onsen Conink geensins rebel noch wederspannig zijn: het welke wy ook van onse voorvaderen noit geleert en hebben, maer dat wy uit enkel nood, die ons op het alderuitterste was druckende, bedwongen zijn geweest de wapenen tegen de vyanden en misbruikers des Coninklijken naems aen te nemen en te gebruiken.

Biddende derhalven alle Christelijke Potentaten en Vorsten, dat sy haer met een Christelijk medelijden over onsen nood en jammer laten bewegen, en nademael wy genoeg bedacht zijn, dat dese onse supplicatie en verklaringe, even also verdrukt en achterhouden sal worden, gelijk alle de voorgaende, so dat sy in onser Coninks handen niet en sal konnen komen, dat sy doch willen het selve sijner Majesteit aengeven en hem den selven bestellen, op dat onse recht eenmael in 't licht mach komen, en dat sijne Majesteit van so veel onschuldig bloed, dat mits dese Albanise Tyrannie vergoten word, voor God almachtig mach ontschuldigt werden. Dat willen wy aen allen eenen yegelijken met ootmoedige gebeden aen God almachtig voor hare voorspodigheid en welvaert t'allen tijden in alle onderdanigheid verdienen.

Hertog Hans Casimirus Palsgrave verbrand des Hertogen van Alva buskruit.

ONtrent dese selve tijd heeft den Hertog van Alva eenige wagens met 50000 pond buspoeder geladen uit Duitsland ontboden / de welke gekomen zijnde door des Palsgraven Land / so heeft Hertog Hans Casimirus / (die metten Prince van Orangien en Grave Lodewijk in verbond was) 't selve buskruit op een Heide doen ontladen en met een lopende vyer met eigender hand verbrand en in de lucht doen vliegen.

De klachten hier over gekomen zijnde aen den Keiser / heeft hy 't selve belient zijn werk te wesen door een geschrift gegeven binnen Heidelberg den 12 October Anno 1573. en geeft daer in voor reden waerom hy 't selve heeft gedaen / te weten om te beletten meerder bloedstortinge van vele onnoesle menschen / die tegen alle recht en redene van den Hertog van Alva (die ook een gezworen vyand was van de Duitse natie / en bysonder van den Protestanten) in Nederland / dagelijks werden omgebracht en vermoord / niet jegenstaende de intercessie van de Keiserlijke Majesteit en vele Fursten des Rijks voor de selve gedaen.

Eerste belegetinge van Leiden.

Naer het opbreken des legers voor Alkmaer so is den Generael van de Spangiaerden Don Franciſco Baldeo, met den Spangiaerden en ander krijgsvolk gekomen opten naestlesten Octobris voor de stede van Leiden / die van victualie niet seer wel en was voorsien / en heeft de selve seer nauwe belegert / verhopende die sonder groot verlies van volk haest in zijn gewelt te krijgen / door honger en gebrek van victualie / maer ten geschied niet altijds dat de menschen wel hen selven inbeelden en laten voorstaen / want daer voor gelegen hebbende meer dan vier maenden / namentlijk totten 21 Marty des naervolgenden jaers 1574. en hebbende alle den winter grote armoede daer voor geleden / so heeft hy daer van moeten opbreken / door de komste van Grave Lodewijk van Nassau des Princen van Orangien broeder in Nederland / gelijk te zijnre plaetse ook sal verhaelt werden.

Den Hage ingenomen en Maeslandse-sluise.

De Heere van Aldegonde Gouverneur van Delf / Rotterdam en Schiedam hadde den Hage willen beschansen en sterk maken met wallen en grachten / maer de Spangiaerden onder 't gebied van Franciſco Baldeo komende naer Leiden / hebben den Hage lichtelijk ingenomen / de burgeren meest daer uit gevlucht zijnde naer Delf / van gelijken hebben de Spangiaerden de Schanse op Maeslandse-sluise die seer sterk was ingenomen / alwaer de Heere van Aldegonde / met Capitein Jan Pettin die hen meenden in 't riet en ruichte te ontkomen en salveren / gevangen werden / en naderhand tot Utrecht op het kasteel Vredenburg gebracht / alwaer hy lange tijd geseten heeft. De Prince van Orangien was seer droevig om sijn gevanckeniſſe en schreef aen Sonoy / dat hy den Grave van Bossu en den gevangenen tot Hoorn / sulk tractement soude doen / als hy soude verhoren dat de Heere van Aldegonde gedaen werde / sulks dat hier door de voorschreven Heere van Aldegonde beter werd getracteert / als hy mogelijk anders soude geweest hebben / door den groten haet die de Spangiaerden hem toedroegen: de Spangiaerden dese plaetsen in hebbende / hebben hen also voorts verspreid tot voor de poorten van Delf / Rotterdam / en Schiedam / sulks dat die Steden genoegsaem van den anderen gesloten waren / en men van de eene Stad totte andere / niet en konde komen dan met seer groot perijkel.

De Heere van Aldegonde gevangen.

Hier voren is verhaelt de victorie die die van het Noorder-quartier tegen den Grave van Bossu opte Zuider-zee hadden gehad / die van het Noorder-quartier menende haer victorie te vervolgen / namen verscheide aenslagen voor om haer vyanden te krenken / wilden ook de Haven van Harlingen in Vriesland toesinken met schepen / om te beletten dat de Heere van Billy van daer niet en soude meer opte Zuider-zee komen mogen / maer alles wat sy voornamen en konden sy niet te wege brengen door de onwilligheid van het scheepsvolk / de welke nergens henen en wilden of sy wilden eerst betaelt zijn. De Gouverneur Sonoy was in dese tijd seer krank van een periculose koortse / en in sulke krankheid des lichaems dat de Medecijns geen hope en hadden van zijn leven (doch is ten laetsten wederom genesen:) hier door werden de voorsz aenslagen ook voorts te rugge gehouden / gedurende zijne siekte hadde Meester Willem Bardesius het beleid van meest alle saken in het Noorder-quartier / dan het krijgsvolk en wilde hem niet seer obedieren. Als nu het scheepsvolk vast begonsten oproerig te werden / so zijn Meester Peter van der Meer / Meester Henrik Meyster / Meester Jacob Tapaert / en Frederik Ottesz gecommitteert om henluiden te monsteren / en te sien dat menſe soude te vreden stellen / mits henluiden gevende een maend betalinge / mits belofte dat men henluiden eerstdaegs noch andere vijf maenden / diese ten achteren waren / soude doen betalen / maer sy en hebben daer na niet willen horen / maer hebben haren Admirael en de Commissarisen willen doorsteken en doorschieten / en hebben eenige 't selve met uitgetogen zwaerden pogen te doen / dan werden door andere van de hare daer in belet: ten laesten door bidden / smeken en intercessie van andere / is de sake by provisie geaccordeert / dat van elk oorlogschip twe souden werden geordonneert / die den Admirael en Commissarisen souden nacht en dag bewaren / en op gemeen Lands hosten teeren / tot dat menſe drie maenden in gelde soude hebben betaelt / en voorts versekertheid en versegelinge van den Staten om noch andere drie maenden te betalen / in de maend van Januario des toekomende jaers: en hoewel

Sonoy seer krank van de koortse.

't scheepsvolk van 't Noorder-quartier muti-neert en werd wederom gestilt.

het

het ſeer bezwaerlijk viel voor het ſelve quartier / dat alle de laſten van der oorloge aldaer (ſonder eenige hulpe van d'andere Steden / die ook ſelf genoeg te doen hadden) nu ſo langen tijd alleen hadde gedragen / ſo hebben zy nochtans raed geſchikt / datſe / om alle inconvenienten te ſchouwen / de ſelve gecontenteert en te vreden geſtelt / en de eerſte penningen opgebracht hebben hoewel niet ſonder grotr zwarigheid.

Ontrent de ſelve tijd heeft Garbrant Verduyn Garbrantſz weſende tot Amſterdam geſchreven aen Dirk Elbertſz Edam / Burgemeeſter van Hoorn / door laſt van de Heeren van Barlaymond en van Noircarmes / deſen naervolgende Brief.

Anno 1573. *Laus Deo den* 17 *Novembris.*

Garbrant Verduin ſchrijft aen een Burgemeeſter van Hoorn en pleenteert ich te m- ploperen om vre- de te maken.

EErſamen welgunſtigen goeden vriend, na wenſchinge alles goeds, voegen uwer E. te weten by deſen, als dat ik tot verſcheiden reiſen gerequireert ben van de Heeren van Barlaymond en byſonderlinge van de Heere van Noircarmes, die tegenwoordig alhier is reſiderende; en heeft geproponeert hoe dat hy is een Vaſſal van Coninklijke Majeſteit, en aenmerkende de grote ſaccageringen en ellendige verwoeſtingen van den Lande en luiden van deſen quartiere door het krijgsvolk aen beiden zijden, 't welk geſchapen is, in meerder bederffeniſſe en deſolaetheit te komen, ten ware ſake daer in by aile goede middelen geremedieert werden, en alſo hy is een ingeboren Heere deſer Nederlanden, ook inſonderheid geaffectioneert totten welvaren, vreden en tranquilliteit der voornoemden Landen, en te beletten de totale ruine der ſelver, voor ſo velen eenigſins mogelijk en doenelijken weſen ſal, heeft voorgenomen in alder manieren en deligentie om 't ſelve te procureren; verſoekende van wegen de Coninklijke Majeſteit dat gy of eenige van u luiden daer toe gecommitteert, gelieven te komen alhier of op alſulken anderen plaetſe daer 't U L. goed en oirboor dunkt te weſen, en dat op vry en veilig geleide te mogen gaen en komen by trouw, eere, eed en ſekerheid, om met malkanderen te parlementeren en elk andere met alle redenen te inſtrueren, en ſo daer eenige difficulteiten vallen, de ſelve artijkelen aen wederzijden metten zijnen te communiceren, verhopende metter hulpen Gods dat allen twiſt en onverſtand met vreden en redenen uitgericht, en tot goeden einden gebracht ſullen werden, daer niet aen te twijffelen en is, waer op ik jegens den voornoemden Heere van Noircarmes geſeid hebbe, dat ik beduchte dat ſy-luiden ganſchelijken niet en ſullen willen verſtaen om yets te contraheren metten Hertog of ſijnen Gecommitteerden, noch ook alſo lange hy 't Gouvernement van deſe Nederlanden is hebbende of in den Lande is, ſo heeft hy gerepliceert by den eed in 't ſtuk zijnder officie gedaen, dat de Hertog van Alva met ſijnen Soon en alle ſijn Familie moet vetrecken uit deſe Nederlanden binnen korten dagen, en dat gy-lieden niet en ſult tracteren metten Hertog, ſijnen Rade of eenige Spangiaerden, maer ſult te doen hebben, met hem, de Heere van Barlaymond, den Raed van de Financie, metten ſecreten Rade, en voorts met alſulke Heeren van Coninklijke Majeſteits wegen als gy ſult proponeren, en alles wes by hem en u luiden aen wederzijden getracteert en veraccordeert ſal worden, 't ſelve te onderhouden en te volkomen onverbrekelijken, onder 't verband der voornoemde Heeren goeden, eeren, eed, hulden, namen en famen, mitsgaders 't ſelve contract als interceſſoor by de eigen hand van den Conink in Spangien getekent te werden par poſten binnen den tijd van 27 of 28 dagen, en 't ſelve alſo getekent te ſeveren in u luiden handen, in behoorlijken formen, en nader gevraegt hebbende op de particulariteit van verſcheiden articulen en puncten, dewelke alhier by der penne te lank ſouden vallen te verhalen, heeft tegens my geſeid laetſe maer komen, en elks ander woorden en redenen horen, ik verhope dat zy luiden dies aengaende een goed vernoegen ſullen vinden, ſonder eenige exceptien van perſonen of reſerven te gebruiken, door welke pregnante woorden en redenen, ik geinſtigeert zijnde, en hebbe niet konnen na-laten uwer luiden hier af te verwittigen, op dat ſo gy u beraedſlaegt om iet in deſen te willen beſongneren, ben bereid, my als een inſtrument in 't goede, te laten employeren, en eenig dienſt vermogen, en wilt niet laten over my te gebieden, 't kenne God Almachtich, die u en ons al t'ſamen wil ſparen tot ſaligheid, en alle verdoolde, verdwaelde geeſten verlichten met verſtand, dat ſy mochten komen tot rechte kenniſſe, op dat wy alſo doch eens mochten krijgen peis, vrede, en eendrachtigheid in onſen dagen. Geſchreven met ſonderlinge loyale affectie met haeſt binnen Utrecht, in date als voren, verwachtende hier op een toeverlatige antwoord: Onder ſtond, die uwe goedwillige: en was ondertekent, *Garbrant Verduyn Garbrantſz*: die ſuperſcriptie was, Eerſamen, diſcreten, *Dirk Elbertſz Edam* Burgemeeſter tot Hoorn.

DE voorſchreven Burgemeeſter de ſelve miſſive gecommitteert hebbende met zijne Mede-Broeders / heeftſe voort geſonden aen den Prince van Orangien / om by ſo verre hem goed docht daer op te mogen antwoorden / zy hebben de ſelve getoont aen den gevangen Grave van Boſſu / de welke eenige dagen daer naer ſchrijvende aen den Heere van Noircarmes / van den ſake van zijne en de andere gevangen / verhaelt daer in onder andere / dat hem by den Burgemeeſteren van Hoorn de ſelve Miſſive was getoont / den welken (ſeid hy) zy hebben geſonden aen de Prince van Orangien / buiten wien zyluiden niet met allen in de ſake en ſouden doen / hoe wel de naem van de vrede daer geerne gehoord werd / en dat hy ſich liet dunken konde men maer eens by den anderen komen / datter wel middel ſonde werden gevonden om den vrede te treffen / de meeſte ſwarigheid / ſeid hy / gelegen te zijn in de verſekeringe / want het exempel van den peys van Vrankrijk ſtaet hen-luiden noch ſo verſch in memorie / dat hoe wel daer groot verſchil en onderſcheid tuſſchen is / men henluiden het contrarie niet en ſal konnen doen geloven / behalven dat de gantſche wereld henluiden niet en ſal konnen wijs maken / dat het gene zy metten Spangiaerden tracteren en handelen / henluiden ſonde werden gehouden.

De Hertog van Alva ſoekt ontſlagen te zijn van het gouvernement van Nederland.

De Hertog van Alva / aenmerkende dat hem by naer alle de ſaken begonden tegen te lopen / en dat alle de Nederlanders in 't gemeen / een ſeer groten en dodelijken haet jegens hem droegen om zijn grouſame tyrannye / en nieuwe ongehoorde ſchattinge / en vreſende dat hy meerder ſchande en oneere ſonde behalen / ſo hy langer in de regeringe bleef / ſo heeft hy aen den Coninki verſocht om ontſlagen te weſen van het Gouvernement van Nederland / excuſerende hem eenſdeels met zijn onderdom / ſiekte en onbequaemheid / en dat hy die laſten niet langer en konde dragen / en dat over ſullis de Coninki een ander in zijn plaetſe ſonde willen committeren en ſtellen / 't welk hy lichtelijk verkregen heeft / want de Staten van de Nederlanden in 't gemeen en etteliſke Provincien in 't particulier / hadden tot verſcheiden tijden aen den Coninki over de regeringe van den Hertog ſeer geklaegt / byſonder de Staten van den Lande van Utrecht hadden expreſſelijk aen den Coninki geſchreven dat den Hertog allleenlijk om henluiden tegen alle recht / reden / en billigheid te quellen / de Steden van den Briele en andere Frontieren en Hollandſe Zeeſteden / daerſe nodig mochten weſen / van garniſoenen hadde ontbloot / om die binnen Utrecht / daerſe niet van doen en waren / te leggen / en dat daer door alle deſordre in den Lande was gekomen en de ſelve Steden verloren / ſo dacht de Coninki dattet beter was dat den Hertog weder ge-

geroepen en dat een ander / die de Staten en den volke aengenamer mochte wesen / in sijne plaetse gestelt werde.

De komste van Don Louwijs de Requesens tot Bzussel.

Also heeft de Coninck in sijn plaetse gesonden Don Louwijs de Requesens / Groot-commandeur van Milanen / wesende een Spangiaert / en oversulks den Staten noch den gemenen volke van Nederland niet seer aengenaem: dese is den 17 Novembzis deses jaers met groter eeren tot Bzussel ingehaelt en ontsangen.

De Hertog van Alba / voor henen gesonden hebbende meer dan hy in Nederland gebzacht hadde / want hy sijn kisten wel gebult hebbende mettet Nederlands geld / en mitsdien den krijg verhongert en het krijgsvolk onbetaelt latende / en in handen van den nieuwen Gouverneur geresigneert hebbende het gouvernement / en hem gegeven hebbende instructie op verscheide saken / is den tweden Decembzis 1573 met sijnen sone Don Frederico uit Bzussel gescheiden en vertrocken op Italien / en voort na Spangien / also nam sijn regiment een einde met het einde van den selven jare.

Des Hertogen van Alva vertrek uit Nederland.

Jaerdicht op sijn vertrek:

DVC d' ALba boos ,, treCkt VII t' t NeerLand,
sIIn VertreCk Loos ,, besChreIIt nIIMand.

IN Spangien gekomen zijnde is hem aldaer tegen veler meninge / grote eere gedaen en groot goed toegevoegt gewozden / en is aldaer by den Coninck in groot aensien gebleven totter tijd toe dat hy zijnen sone Don Frederico holp en vozderde ten houwelijke met een van sijne nichten / om te verlaten de gene die hy bedzogen hadde / onder het deksel van een volbzacht houwelijk / daer dooz hy geheel en al uit de gratie geraekte / en in gevanckeniss gestelt werd / tot dat hy wederom los gelaten zijnde / Oberste gemaekt werd van het Hezr des Coninks van Spangien dat in Pozrtugael gesonden werd om 't selve rijke in te nemen / sulks dat hy geweest hebbende een geessel van Nederland / ook gewozden is de roede van de Pozrtugesen. Hy is binnen Lisbona gestozben van een langdurige kooztse / den 12 Decembzis Anno 1582 / in 't 74. jaer zijns ouderdoms / Selnecerus schzijft dat hy den 25 Apzil 1490 is geboren in Gzanade / oder sulx most hy (indien het so is) gestozben zijn in 't 92 jaer sijns ouderdoms: hy sonde wel grote eere in de Nederlanden behaelt hebben / waert sake dat hy te vzeden geweest ware mette victorie / die hy tegen sijn vyanden verkregen hadde: maer dooz de voorspoed te hoogmoedig gewozden sijnde / en konde hy geen mate houden / hy was anders een scharpsinnig en welspzekend man / wel versocht ter oozloge / maer daer beneffens so was hy van sodanigen hovaerdigen gemoed / vol onruste en eergierige aenslagen / en houdende alst hem goed dochte trouwe / eed noch geloof / hy hadde den Keyser en ook den Coninck gedient in haer pzincipale oozlogen van Italien / Vzankrijk / Hongarien / Duytsland / Nederland en Pozrtugael / hy was een lanck mager man / streng en stuir van gesichte / hy hielt so veel van sijn eygen wijsheid / dat hy ongaerne ymands anders voozsichtigheid hoozde pzijsen / daer beneffens was hy seer wzeed / en onbarmhertig en ook seer gierig / so het wel gebleken heeft in den tijd van zijne regeringe in dese Nederlanden / want hy de Landen met een ongehooze de en ondzagelijke schattinge heeft gesocht te onderdzucken / en uit te putten / op datse geen middel en souden hebben hen eenigsins tegen de Spaensе regeringe te stellen / latende ebenwel de soldaten onbetaelt. Hy sonde hem glozierende beroemt hebben voor zijn vertrek uit den Lande / dat hy in de Nederlanden / dooz 's Beuls handen hadde doen sterben en ombzengen / wel 18600 menschen: behalven alle de andere die dooz d' oozloge en in den krijg om gekomen en bernielt / en van de Spangiaerden / in de steden daerse in garnisoen lagen / sonder recht of reden omgebzacht en bermoozd waren. Derhalben sal ik dit boek met het einde sijnder regeringe einden / en wil dit besluiten met den schzijver die der tyrannen aert dus uitgebeeld heeft.

Wat de Hertog van Alba vooz een geweest is

(F. 350

Gelijk de bloedgierige Wolven fel
Eens beproeft hebbende 's menschen vleis
Hen daer van niet konnen onthouden, maer t'elke reis
De selve vervolgen: also ook veel Heeren snel
Haest in Wolven veranderen tot elx gequel,
So wanneer sy den lust om heerschen eens hebben ingenomen,
Dies sy dan tot onversadelijke wreedheid komen.

Des Hertogen van Alba dood.

Einde des sesten Bocks.

OORSPRONG
Der
NEDERLANDSE
OORLOGEN,
en Beroerten, gedurende 't gouvernement van Louys de Requesens Groot-Commandeur van Castilien in de Nederlanden.

(Fol. 1.)

Waerachtige en Historische beschrijvinge,

DOOR

PIETER BOR CHRISTIAENSEN.

Summarie of korten inhout van 't Sevende Boek.

DE komste van den Groot Commandeur van Castilien tot Brussel. Het gevoelen en de goede hope die de Nederlanders van hem hadden. Des Conings en sijne brieven aen de Staten vande respective Provintien. Den aenvank van sijn regeringe: staet en gelegentheid des Lands in 't begin sijnder regeringe. Belegeringe van Middelburg en Armuyden door den Prince van Orangien. Slag te water omtrent Rommerswael, daer des Princen schepen de victorie behouden. Gelegentheid en benautheid van de belegerde binnen Middelburg. Overleveringe van Middelburg en Armuyden aen den Prince van Orangien, en op wat conditien. Den Ruygenhil vande Spangiaerden overvallen. Joan Alonso Spaens soldaet op 't Casteel van Antwerpen, komt by den Prince van Orangien in onbekende kleederen. De Commissaris Jan de Vos en Pieter Torqueau werden door den Prince van Orangien binnen Antwerpen gesonden, en tot wat einde. 450. Soldaten van den Prince van Orangien binnen Antwerpen, kennen malkanderen. Jan de Vos Commissaris beraed hem met vijf Spangiaerden, op 't overleveren van het Casteel van Antwerpen. Joan Alonso en Pedro Maldonada Spangiaerden werden gevangen, en met eenige van hare complicen gequartiert. Aenslag van de Heere van Noircarmes om der Goude in te nemen. Pardon by de Heere van Noircarmes gegeven ten behoeve van die van det Goude. Ontdeckinge van den aenslag, door een briefken, 't welk in een klouwen garen was gevonden: Inhoud van 't selve briefken, en d'interpretatie van 't selve door den auteur. Eed van de Conspirateurs, straffe over de selve en de complicen. De Baron van Chevreaux werd van den Groot Commandeur in 't Noorder-quartier gesonden, metten tytel van Gouverneur van 't Noorderland en Waterland. Hy neemt Crommene, Crommenerdijk en Westsanen in. Den Oversten Lieutenant van Sonoy, Jonkheer Henrik van Broukhuysen werd van de Burgeren van Hoorn gequest. Perplexiteit van die van 't Noorder-quartier. Heymelijk beleid en practijke, om den gevangen Grave van Bossu te verlossen. Grave Lodewijk van Nassou rust hem ten oorloge tegen den Groot-Commandeur: so ook den Groot-Commandeur hem wederom toerust tegen Grave Lodewijk. Placcaet dat de Leenmannen hen sullen wapenen, toerusten en opsitten ten dienste van den Coning. Grave Lodewijk komt in Nederland met 6000 voetknechten en 3000 paerden. De Groot-Commandeur versekert de Stad van Maestricht. Schermutsinge tusschen het oorlogs-volk ten beiden zijden. De Prince van Orangien brengt sijn Leger in Bommelerwaert, tot hulpe van sijn Broeder. De Heere van Hierges komt met het krijgsvolk van Gelderland en uit Holland in 't Leger van den Groot-Commandeur. De slag op Mookerheyde tusschen Grave Lodewijk van Nassou en Sanchio d'Avila. Don Francisco Montesdocq Gouverneur van Maestricht verslagen. De Graven Lodewijk en Henrik van Nassou met Christoffel Palsgrave verslagen. Verschrickelijke krijgs-slagh in de lucht gesien. Het Casteel van Carpen ingenomen. Des Heeren van Noorcarmes overlijden binnen Utrecht. Schrijven uit Vriesland aen Jonkheer Cornelis van Rijswijk, dat hy het Casteel en Stad van Medenblick soude willen overgeven, tot behoef van den Coning. Mutinatie der Spangiaerden na de victorie tegen Grave Lodewijk. De Commandeur komt binnen Antwerpen met een afschrickelijk getier en rumoer. Champagny trekt mette Walen in de nieu Stad. De Spangiaerden nemen het Stadhuys en Merkt in. Champagny vertrekt mette Walen uit Ant-

werpen, De muyterie der Spangiaerden binnen Antwerpen gestilt, mits dat de Borgeren op brengen 400000 guldens, die de Groot-Commandeur belooft te restitueren met interest tegen de penning sestien. Mutinatie der Spangiaerden op 't Casteel van Antwerpen. Den Spaense Electo en Sergeant Major op 't Casteel doorsteken. Nieu oproer binnen Antwerpen, dan werd weder gestilt. Verscheiden aenslagen van den Groot-Commandeur, tot onderdruckinge van die van Holland en Zeeland. Die van Zeeland, voornemen de Antwerpse Vlote te nemen. Den Admiracl Adolph van Haemstede gevangen, en by den Prince van Orangien tot Delft gebracht. Jonkheer Diederich Sonoy doet de Schansen in 't Noorder-quartier versien en sterken. Ilpendam van des Groot-Commandeurs volk ingenomen. Hoorn en Enkhuysen vande soldaten ontbloot. Victorie in Waterland tegen de Spangiaerden, Walen en Duitsen. 't Schryven van den Groot-Commandeur aen den Grave van la Roche, daer by de Staten van Utrecht by provisie in haer geheel gestelt werden, om haer gerechtigheden en privilegien te gebruiken, gelijk sy die gedaen hadden voor date van de sententie, die by den Hertog van Alva tegen deselve was gegeven. Verscheiden Placcaten opten name des Konings, so wel by den Prince van Orangien, als Groot-Commandeur uitgegeven. Hertog Erich van Bruynswijks schryven, daer by hy de Steden van Hoorn en Enkhuysen was opeischende. Requeste by de Staten van Utrecht overgegeven aen den Grave van la Roche, nopende den deerlijken staet van den lande van Utrecht. Beginsel vande twede belegeringe der stad Leyden in 't kort. Franciſco Baldeez heeft den last om Leyden te belegeren. De overlast der Spangiaerden in den Gestichte van Utrecht. Baldeez wil de Spangiaerden binnen Utrecht hebben, die sulx weigeren. Baldei trotsigheyt en hoogmoed tegen den Grave van la Roche en de Magistraet van der Stad. De belegeringe van Leyden, met vele particuliere saken in der selver belegeringe voor gevallen. Ook het innemen van 's Graven-Hage, Maeslantse Sluyse, Vlaerdingen. Vergaderinge der Staten van Holland in Junio 1574. binnen Rotterdam. Pardon gepubliceert in Junio tot Brussel. Gedrukte waerschouwinge tegen het Pardon. Propositie by den Groot-Commandeur gedaen aen de Staten Generael, na de verkondinge van het Pardon. Remonstrantie vande Staten der Provincien aenden Groot-Commandeur, ook particulierlijk aen die van Braband en hare nader vertoninge. Arrest in Spangien vande Hollandse, Zeeuse, Oosterse en andere schepen. Toerustinge vande machtige Vlote in Spangien tegen die van Holland en Zeeland. De Heer Caerle Boysot van wegen den Prince van Orangien in Engeland gesonden aen de Coninginne. Don Bernadijn de Mendossa, van wegen den Groot-Commandeur in Engeland gesonden. Don Henriqnes de Gusman Grave van Olivares aen de Coninginne van Engeland gesonden door den Koning van Spangien. De Groot-Commandeur neemt 50. Nederlandsche Piloten aen, die hy naer Spangien wil senden, doch verlopen al. Sijn advys aen den Coning, en nopende 't senden vande Spaense Vloot in 't Nederland, en op Embden, om den Grave te straffen. Thomas Estuquel Engelsman intituleert hem selven Hertog van Yerlant. Het advys van den Provisoor Joan Difunca, beroerende de Oorloge die de Koning van Spangien te water en te lande soude voeren, als de Spaense Vlote in Nederland soude wesen gearriveert. De ordre by den Prince van Orangien en die van Holland en Zeeland gestelt, tegen de komste van de Spaense Vlote. Generale Processie in Spangien gehouden eer sy t'schepe gingen. Don Pedro de Maldonado, Admirael van de Spaense Vlote, schielijken aen de Pest niet wel 6 of 7000 man gestorven, daer de Vlote om achter blijft. De Gouverneur van Vriesland meent met eenige Turfschepen, onder met krijgsvolk geladen, een aenslag op het Noorder-quartier te doen, dat werden ontdekt en genomen. Dood van den Coning. Caerle de IX. van Vrankrijk. Henrik Coning van Polen verlaet Polen en komt in Vrankrijk, alwaer hy 't Rijke aenvaert. Worcum by den Groot-Commandeur ingenomen. Desgelijx Leerdam en Asperen. Wat voorts inde belegeringe van Leyden geschiede. Baldei aenslag op Delft. Voorslag van Vrede by den Heere van Aldegonde gedaen. De handelinge van den Heere van Champagny, nopende deselve Vredehandelinge. De Heere van Matenes en Mr. Jan van Treslong komen in Holland om den Vredehandel te vorderen. Der Heeren Staten van Holland en
(Fol. 2.) Zeeland antwoorde op het voorhouden der vredehandelinge. De Heere van Aldegonde reist uit sijn gevankenisse in Holland, mits gijselaers in sijn plaetse gesonden zijnde. Requeste van die van Holland en Zeeland aenden Conink, nopende de vredehandelinge en hen versoek. Brief vanden Heere van Champangy aen Junius, Gouverneur vander Veer, met het wederom senden van de Requeste. D'antwoorde van Junius daer op, en der Staten resolutie en protestatie. Een geheel discours opten brief van den Heere van Champangy: Synodus der Gereformeerde Kerke gehouden binnen Dordrecht, Beradinge en voorslag om Leyden te ontsetten, en resolutie om alle dijken door te steken, de sluisen te openen, en 't water in 't Land te laten, 't welk dien volgende in 't werk gestelt werd. Den groten nood binnen Leyden. De brieven aen die van Leyden gesonden by den beleggers, en der selver favoriten by den Prince van Orangien, en den Staten; en wederom uit Leiden aenden Prince en Staten. De grote en gevaerlijke siecte vanden Prince van Orangien in Aug. 1574. D'aenkomste van Jonkheer Loys Boysot uit Zeland met 800. Zeeusche bootsgesellen. De dood vanden Commissaris Bronkhorst binnen Leiden. Het schryven van Don Fernando de la Noy, Grave van la Roche, en eenige uitgeweken borgeren aen die van Leyden, en haer antwoorde. Het advijs van Juliaen Romero. De vorderinge van het ontset door des Princen volk. De verhinderinge daer tussen vallende, de vlucht van de Spangaerden, Duitsen en Walen uit sommige schansen. Leytse kost in hare benautheid. Grote sterfte binnen Leyden, kloekheid der Zeeuwen in 't ontsetten betoont. Baldei hoogmoed en sijn vlucht, gelegentheid van de sterke schanse van Lammen. De wassinge van het water, en de inkomste van Boysot met het krijgsvolk en victualie binnen Leyden, doden aen beide zyden gebleven. De groote blyschap en vreugde binnen Leyden. Des Princen komste binnen Leyden. De gemene handreikinge aen den armen binnen Leyden. Vreugdetekenen in alle den Steden van Holland en Zeeland, over de verlossinge en ontset van Leyden. De belegeringe en ontsettinge van Leyden in't korte op rijm. Remonstrantie vande Staten van Braband aenden Groot-Commandeur. D'antwoorde of Apostille vanden Groot-Commandeur daer op. Andere Remonstrantie van de Staten van Braband aen den Groot-Commandeur, klagende

gende over 't groot ongelijk, geweld en ſchade, die hen door haer eigen oorlogsvolk aengedaen werd. Derde Remonſtrantie vande Staten van Braband aen den Groot-Commandeur. Reſcriptie van den groot Commandeur aen de Staten van Braband. Nader Remonſtrantie van de Staten van Braband, en d' Apoſtille van de Groot-Commandeur. Seker boexken in Holland uitgegeven, onder den titel van Vriendelijke vermaninge aen de Staten van Braband, Vlaenderen, &c. Hinlopen in Vrieſland ingenomen door Hegeman, en wederom verlaten. Uitval van die van Monickedam tegen de Amſterdamſe ſchuyten. Eeretitels, en merceden by den Konink van Spangien aen eenige Nederlandſe Heeren gegeven. Twiſt in 't Noorder-quartier tuſſchen de Gedeputeerde vande Steden en den Gouverneur Sonoy. 't Schrijven van de Prince van Orangien aen de Steden van het Noorder-quartier, en hoe de ſelve twiſt geſtilt is geworden. Klachte der Edelen van Holland aen den Prince van Orangien. wat de Prince daer op antwoord. Acte by den Prince den Edelen van Holland gegeven. Verbond tuſſchen den Paus, Konink van Spangien en Venetianen, tegen den Turk. Het innemen van la Goletta en Thunes by den Turk gedaen. Wat die van Bruſſel tegen des Groot-Commandeurs eiſch overgeven, met haer naerder antwoorde. D'antwoorde van de goede mannen vande Poorteryen tot Antwerpen op den voorſchreven eiſch. D'antwoorde van die van Gelderland op den voornoemden eiſch. Repartitie van de twee milioenen 's jaers over de patrimoniale Landen. Wat die van Utrecht ſuſtineren tegens de quote in de geeiſchte twee milioenen 's jaers, en tweden hondertſten pennink. Hare preſentatie onder ſekere 16. conditien. D'antwoorde van die van Vrieſland aen den Heere van Billy haren Stadhouder, op ſijne Propoſitie. Des Heeren van Billy eiſch van die van Groeningen. Mutinatie der Spangiaerden in Holland. 't Scheiden der gemuitineerde uyt Holland, en haer komen in 't Sticht van Utrecht, doen een aenval opte bemuirde Waert en voorſtede van Utrecht. Werden afgeſlagen. Sy beklimmen Utrecht aen S. Catrijnen-poorte by het Kaſteel. Den Spaenſen Electo Jan Bianco by die van Utrecht dood geſlagen met veel Spangiaerden. De Spangiaerden trecken met ſchade, ſchande, en verlies van volke af. Die van Utrecht ſchrijven aen den Groot-Commandeur, verſoeken ſtraf over de Spangiaerden. Excuſe vanden ſelven. Doctor Elbertus Leoninus komt tot Middelburg by den Prince van Orangien, doet openinge van vrede. De Heere van Billy Stadhouder van Vrieſland ſchrijft aen die van Enkhuyſen, Hoorn en Medenblik. De Groot-Commandeur komt onverſiens binnen Antwerpen met twintig vaendelen Walen. Marten Neyen Greffier, en geſworen Klerk vande Rekenkamer en Finantie der ſtad Antwerpen, vader van Jan Neyen Commiſſaris, houd correſpondentie met den Prince van Orangien, om de ſtad van Antwerpen over te geven. 2000 ſoldaten van den Prince van Orangien heymelijk binnen Antwerpen. Andries Kopier verſorgt de ſoldaten vanden Prince van Orangien binnen Antwerpen van koſt en drank. De Groot-Commandeur doet ſcherp onderſoek opten aenſlag, die den Prince van Orangien binnen Antwerpen hadde. Vier ſoldaten van den Prince van Orangien gevangen binnen Antwerpen en gehangen. Michiel van der Wiele Deken van de Schippers met ſijn Mede-Deken gevangen. Op 't lijf van Marten Neyen werd 2000 guldens geſteld. Marten Neyen in een Backers huys verborgen; daer hy als des Backers knecht ſtaet en werkt, als hy geſocht werd. Ontkomt eindelijk, en begeeft hem by den Prince van Orangien. Michiel vander Wele en ſijn mede-gevangen werden ongenadelijk gepijnigt, en ontdecken den aenſlag. Andries Kopier gevangen, en ſeer ſtraffelijk gepijnigt, ſterft in de gevangeniſſe. Den Spaenſen Provooſt Comargo komt inde vergaderinge vande Magiſtraet van Antwerpen, en eiſcht haren Griffier Mr. Willem Martini gevangen. De Wethouderen van Antwerpen proteſteren tegen Comargo. De Griffier Mr. Willem Martini werd gevangen op 't Kaſteel gebracht. Werd tegen Michiel vander Wiele geconfronteert. Werd door eenige Commiſſariſen van den Bloedraed ondervraegt. Werd uyt te gevankeniſſe ontſlagen. Dtie vande Magiſtraet van Antwerpen door den Provooſt Comargo gevangen. Mr. Niclaes de Voogt Oud-ſchepen van Antwerpen werd mette pijnbank gedreigt. De Procureur Matthei word gevangen en onthalſt. Michiel vander Wiele werd gequartiert. Zyn Mede-Deken moſt de Juſtitie aenſchouwen, en werd in een eeuwige gevankeniſſe gecondemneert. De Provooſt Comargo werd in Spangien geexecuteert.

Het Sevende Boek.

De komſte van den Groot Commandeur in plaetſe van den Hertog van Alva.

DE Hertog van Alba wederom geroepen weſende in Spangien / ſo is van den Coninck van Spangien in ſijne plaetſe geſonden Don Loups de Requeſens en Cuninga / van den huiſe en Familie der Hertogen van Coeſa, Meeſter der Ridderlijker Orden van S. Jacob / de welke men noemde Groot-Commandeur van Caſtilien / deſe is den 17 Novembris Anno 1573. binnen Bruſſel gekomen / en is aldaer met groter triumphen / eeren / en alle tekenen van blyſchap en vrolikheid ontfangen. Want de Nederlanders verhoopten / datſe onder ſijne Regeringe in veel meerder geruſtheid / vrede en ſekerheid leven ſouden / dan ſy onder de regeringe van den Hertog van Alba gedaen hadden / wiens ſtrengheid / wreetheid en hoogmoedige regeringe ſo groot en fel was geweeſt / dat hy ſo wel van zijne vrienden als van zijne vyanden op 't hoogſt gehaet was. Ja ook by de buiten-landſe Potentaten en Heeren aen de Nederlanden palende / gelijk genoeg uit de voorgaende boeken is verſtaen. Hoe wel nochtans eenige menen / dat hy hier noch beleeder en goedertierlijker handelde / dan zijne inſtructie hem in Spangien gegeven / was mede brengende.

Deſe dan hebbende van den Hertog van Alba verſtaen de gelegentheid van de ſaken in de Nederlanden / en dien aengaende / ook ſijne inſtructie ontfangen / heeft terſtond aen alle de Provintien ſijn komſte geadverteert / ſendende aen de ſelve elk in 't particulier des Conincx brieven by hem mede gebracht aen elke Provintie in 't beſonder / en daer beneffens ook zijne brieven. De brieven van den Coninck waren van den inhouden als volgt:

BY DEN CONINK.

Brieven des Coninx aen den Staten van de reſpective Provintien.

EDele en Eerſame, lieve, getrouwe en beminde. Alſo ter oorſake van de grote en notelijke ſaken van onſen Coninkrijken en Landen niet mogelijken en is ons nu tegenwoordelijken in perſoon te vinden in onſe Landen van derwaers-over, 't welk wy nochtans beſorgen te doen, met Gods hulpe, als de affairen dat toelaten ſullen, als weſende een dink dat wy ſonderlinge begeren. En dat ter groten bede en begeerte van onſen

sen seer lieven en beminden Neve de Hertog van Alva, Ridder van onser Orden, tegenwoordelijken onsen Stadhouder en Capitein Generael van de voorsz onsen Landen aldaer, om sekere bewegelijke redenen hem daer toe porrende, te vreden sy geweest, hem te ontlasten van den voorsz State. Hebbende ook wederom by (Fol. 3.) ons doen komen onsen seer lieven en beminden Neve de Hertog van Medina Cœli, sijnen gedesigneerden Successeur, om eenige saken onsen dienste aengaende, wy hebben u wel willen laten weten mits desen, dat aengesien de grote getrouwigheid, wijsheid en experientie, die wy altijd gekent hebben in den persoon van onsen ook seer lieven en beminden Neve Don Louys van Requesens en Cuninga, Commandador Mayor van Castilien, Ridder van der Ordre van S. Jacob, Gouverneur van Milanen, Capitein Generael van Lombardyen, en van onsen Raed van State, en de grote liefde en affectie, die hy draegt tot ons en onsen dienste, en sonderlinge tot alle 't gene dat wy ter herten hebben, gelijk boven al is't welvaren, tranquilliteit, ruste en voorspoed van onsen voorsz Nederlanden, vasallen en onderseten aldaer, wy den selfden Commadador Mayor, by andere onse opene brieven van commissie hebben genoemt, gecommitteert en geordonneert, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael van onse voorschreven Nederlanden, en Graefschap van Bourgonge, inde plaetse van onsen Neve de Hertog van Alva. En u bidden de daerom, versoekende en ordonnerende wel expresselijk, dat gy van nu voortaen houd en reputeert onsen voorsz Neve de Commandador Mayor van Castilien, voor onsen voorsz Stadhouder van onsen voorsz Landen; en voor sulks, als representerende onsen persoon, hem draegt en toont alle eere, reverentie en gehoorsaemheid, gelijk als ons selfs, en in allen saken, roerende 't voorsz gouvernement, helpt en assisteert, hem gevende raed, confort en addresse, na allen uwen vermogen, so dikwils van sijnent wegen gy des versocht sult wesen, en sal 't selve ons aengenaem sijn; en voor dankbaren dienst gehouden werden. Edele, Eersame, lieve, getrouwe en beminde, onse Heere God sy met u. Geschreven tot Madrid den xix van October 1573. Ondertekent PHILIPPUS. En noch lager *A. Denementiers.* De superscriptie was, Den Edelen en Eersamen onsen lieven, getrouwen en beminden Ridderschap, Edelen en ses grote steden van onsen Lande en Graefschap van Holland, representerende de Staten van den selven Lande, of haren Gedeputeerden.

Brieven van den Groot Commandeur aen de respective Staten.

DEs voorsz Commandeurs brieven aen de Provintien hielden sommarie in: datse uit des Coninx brieven mochten verstaen de oorsake / waerom sijne Majesteit belieft hadde hem alhier te senden voor Successeur des Hertogen Alva / als Lieutenant / Gouverneur en Capitein Generael / waer in hy God Almachtig was biddende / hem so te willen begenadigen als zijne Goddelijke en Coninklijke Maj. dienst en de welvaert deser Landen en der goeder onderseten van dien uiteischten / 't welk aen zijnen goeden wille niet en soude mangelen / want hy hem daer toe met alleen blijt wilde stellen en laten gebruiken / en verhoopte / dat sulx te lichtelijker soude geraden / so verre hy in henluiden en anderen Staten van dese Landen soude vinden de grote intelligentie / correspondentie / hulpe en bystand / die sy sijne Predecesseur in dese regeringe hadden bewesen en gedaen / 't welk hy henluiden gantsch inniglijk was biddende / des souden sy hem wederom met allen welgeneigden en goeden wille tot haer spoeden hebben. En waren deselve brieven gedateert den lesten November 1573. Ondertekent Don Louys de Requesens, en lager BERTY.

't schrijven van Hopperus aen den Griffier Meester

Dat de Nederlandse Heeren en Staten vande Provinnen so goeden hope en gevoelen van den voorschreven Groot-Commandeur hadden / daer toe heeft ook seer geholpen het schrijven van den Heere President Hopperus uit Spangien / aen den Griffier van de Staten van Braband Mr. Cornelis Wellemans / uit Madril van den xx Octobris 1573. dat den Groot-Commandeur mede bracht / inhoudende sommierlijk / dat hy niet en konde laten hem te adverteren / dat hy den Groot-Commandeur / die als Gouverneur en Capitein Generael van den Coning was afgesonden / bevond te wesen (so ook alle die hem kenden / waren verklarende) een seer eerlijk Heer / voorsichtig en naerstig / en die alles doen soude door liefde / goedertierenheid en beleeftheid / bewarende d'oude rechten / costumen en gebruiken des lands / en procederende na de ordre der reden / met kennisse der Magistraten / in der voegen / dat een pelijken recht soude geschieden / en dat hy niet anders en was soekende / dan de eere Godes / den dienst des Coninx / en welvaren des lands / daer van hy hem hadde willen adverteren / op dat hy soude weten mogen de goede toeversicht die de Coning hadde genomen / na sijn grote liefde die hy tot den voorsz Lande was dragende / en dat hy 't selve soude mogen getuigen aen andere / en te verstaen geven den volke / waerom hy wel mocht versekert zijn / dat zijn Maj. groten dienst en aengenaemheid soude geschieden / &c. Onderstond uwen dienaer en geheel oprechte Vriend Joachim Hopperus.

Cornelis Wellemans / berocrende de conditie van den Groot Commandeur.

Aenvang van de regeringe des Groot Commandeurs.

In het beginsel en aenvank zijnder regeringe heeft hy naerstelijk alle saken onderzocht / heeft vele vergaderingen gehouden / so in 't heimelijk als in 't openbaer / veinsde hem seer genegen te wesen tot Peis en Vrede / en seide des Conings wille te zijn / dat de Landen tot haer oude ruste en welvaert soude werden gebracht. Hy bevand den Staet van de Nederlanden veel anders dan hy hadde gewaent / want den Hertog van Alva hadde des Conings garnisoenen meest al onbetaelt gelaten / so datse seer vele maenden soldye ten achteren waren / daer door hy seer vreesde voor muitinatie der selver / hebbende ook weinig gelds mede uit Spangien gebracht / door dien de Raden des Coninx meenden / dat men hier geen geld en behoorde te senden: maer dat dese Nederlandse Provintien den last van d'oorloge selfs alleen behoorden te dragen / so eenige hem in 't beginsel hadden vroet willen maken / dat de Coning mette confiscatie der goederen van de verlopene / gebannene en geexecuteerde / d'oorloge alleen wel soude konnen houden / maer 't werd by hem daer na wel anders bevonden. Den Prince van Oranien hadde veel steden in Holland en Zeeland in zijn macht en geweld / hoe wel Holland genoegsaem aen twe deelen van den anderen was gescheiden / so dat die van Suit-Holland geen of weinig assistentie en hulp en konden doen aen die van 't Noorder-quartier: noch die van het Noorder-quartier aen die van Suit-Holland / obermits de inneminge van Haerlem. Behalven dat so was de stad Leiden seer hart belegerd. Den Hage / Maeslandse Sluis en andere plaetsen met Spangiaerden / Walen / Duitse en Nederlandse soldaten beset / waer door ook de stede van Delft genoegsaem belegert scheen / ja de Hollanders en konden in 't Suider-quartier naeulijks van d'een Stede in d'ander komen / dan met het alder grootste perijkel / maer in het Noorder-quartier en Waterland was het wat veiliger / door des lands gelegentheid / en ook door dien de Gouverneur Jonkheer Diederik Sonoy aldaer seven schanssen hadde doen maken / die alle met krijgsvolk wel beset waren / als namentlijk 1. tot Petten / 2. opten Slaper / 3. Crabbendam / 4. Schoreldam / 5. op de Kekeldijk / 6. op de Galgdijk / en 7. op 't Calf. De Landen bleven ook bysonder in 't Suiderquartier tot vele plaetsen ledig en ongebout leggen / so dat niet alleen de Huisman en Landlieden / maer ook de Rentiers en koopluiden in groter benautheid waren lebende / nochtans waren die van Holland en Zeeland geresolveert / het uitterste / goed / lijf en leven voor hare vryheid en Religie te wagen en op te setten by den Prince van Oranien (die by henluiden in 't generael en particulier seer groot geacht en wel bemind was) tegen den Spangiaerden en haren aenhangeren. En hoewel die van Holland en Zeeland in dese benautheid waren / so hadde nochtans den Prince van Oranien met haer-luider hulpe / met een ongelooffelijke kloek-

Den staet en gelegenthe des Lands in 't begin van de regeringe des Groot Commandeurs.

DON LOUIS DE REQUESENS,

OPPERCOMMANDEUR VAN CASTILIE,

GOUVERNEUR GENERAEL DER NEDERLANDEN.

1574. Oorſpronk der Nederlandſe Beroerten. 479

Belegeringe van Middelburg en Armuiden.

kloeckmoedigheid / en met uitnemende grote koſten ſeer ſterkelijk belegert de ſteden van Middelburg en Armuiden in Zeeland / in het Eyland van Walcheren. De welke ſeer kloekelijk en vromelijk gedefendeert en beſchermt werden van den Oberſten en Colonel Chriſtoffel van Montdragon met 15 Vendelen Walſe ſoldaten van ſijnen regimente / deſe Montdragon was een ſeer kloek ervaren krijgoberſte. De belegeringe hadde nu al omtrent vijf maenden geduert / waer door daer binnen ſeer grote benautheid was van victualie en alle noodtdruft / 't welk by den voornoemden Gouverneur Generael verſtaen zijnde / en vreſende dat Montdragon noots halven gedrongen ſoude mogen werden / de ſtad van Middelburg over te moeten geven in handen van den Prince van Oranien / heeft hy een ſeer geweldige ſcheeps-armade doen toeruſten / ſo tot Antwerpen als tot Bergen op ten Zoom / en ſeer veel volks daer toe vergadert hebbende / nam voor hem / om met alle geweld tot twe of drie plaetſen door te breken / en de Stad t'ontſetten / of ten minſten met provisande genoeg te verſien. De Gouverneur is ſelve opten 24 January des jaers 1574. tot Antwerpen gekomen / en Sanchio d'Avila Oberſte over d'armade geſtelt hebbende: heeft hy den ſelven bevolen na Bergen opten Zoom te varen / om d'armade die aldaer toegeruſt werde / voorts mede af te voeren. d'Avila was ſeer begerig om deſe ſake te beſtaen / en verhoopte daer grote eere / lof en prijs te behalen / hy was by na onverduldig / dat het ſo lange aen liep / eer men al vaerdig honde weſen / want hy by tijden / dat den Hertog van Alva noch hier te lande was / daer mede al beſich en doende was geweeſt. Als hy nu dan vaerdig was / is hy tegen wind en ſtroom in de riviere van de Schelde t'zeil gegaen / door wiens lichtvaerdigheid twe ſchepen ſijn vergaen / een ſchip op de Zandplate gedreven zijnde / is door 't geweld geſcheurt en verdronken / en by Kommerſwael is mede een ſchip vergaen mette menſchen / en al datter op was. Welke onbedacht verlies ſommige voor een ongeluckig teken hielden: maer d'Avila onverſchrikt zijnde / heeft ſijn reiſe vervolgt / en gekomen zijnde omtrent Vliſſingen / heeft de Ankeren doen uitwerpen / in meninge zijnde / om Juliaen de Romero / die met het principaelſte geweld volgen ſoude van Bergen opten Zoom / aldaer te verwachten / om alſo met geheelder macht de Zeeuſe ſchepen aen te vallen / Middelburg te ontſetten en ſpijſen / middelertijd hebben ſy twe of driemael tegen de Zeeuſe geſchermutſeert. De Prince van Oranien was dier tijd binnen Vliſſingen / en van des vyands voornemen wel gewaerſchout zijnde / en goede kondſchap hebbende / hadde met hulpe van die van Holland en Zeeland een grote menichte van ſchepen toegeruſt / en de ſelve van als voorſien / met 't gunt dat tot ſulken ſake van node was. Op hare ſchepen waren ſeer kloeke en ervaren bootſgeſellen / dewelke niet anders en begeerden / dan henne krachten tegen de Spangiaerden te proeven. Den Admirael Jonkheer Louys Boyſot / met alle de Capiteinen over de Zeeuſe vlote by hem ſijnde / hebben voor goed in geſien / haer op de Schelde te begeven / op dat Juliaen de Romero met ſijn ſchepen uit de Haven van Bergen ſoude mogen komen / om hem beter tegen deſelve te mogen gebruiſten. Juliaen de Romero mede van als wel voorſien zijnde dat hem van node was / is met zijn volk t'ſchepe gegaen / hy hadde uitgenomen volk / Walen en Vlamingen / en 10 Vaendelen Spangiaerts / hy was ſterk omtrent 60 ſchepen / de Proviandſchepen daer in begrepen. En alſo den Gouverneur Don Loys de Requeſens aldaer tot Bergen was gekomen / hebben zy-luiden / om hem willekom te heeten / en geluk te wenſchen in zijn nieu gouvernement / tot zijnder eeren elx hen geſchut geloſt / dan is gebeurt / dat by ongeluk het vier in het buſpoeder van een van de ſchepen is gekomen / ſulks dat 't ſelve met een groot en ſchrickelijk gedruis en geweld met volk met al aen ſtucken inde lucht gevlogen en vergaen is. Uite Haven van Bergen gekomen zijnde / in meninge door te komen / zijn de Zeeuſe terſtond beraden

('t Begin des jaers 1574.)

(Fol 4.)

Slag te ater ntrent omerſ- ael.

Een oorlogſchip in den on- an- ur ver- geluckt

gewees henne vyanden aen te grijpen / en zijn met een couragieuſen moed daer na toe gezeilt / op den 29 January op een Vrydag na noene / alwaer den Admirael Jonkheer Louys Boyſot metten zijnen hen ſeer wel gequeten hebben / aenklampende omtrent Kommerſwale elder- eerſt des vyands Admiraels ſchip / 't welk met 10 metalen en andere ſtucken geſchuts / en met 150 ſo ſoldaten als bootſgeſellen voorſien was / en hebben 't ſelve na eenen bloedigen ſtrijt overwonnen. Den Admirael Boyſot heeft daer een ſchuyte door zijn kaken gekregen / en de meeſte van zijn volk hebben daer van een teken gebracht / d'andere Zeeuſe Capiteinen en bootsvolk hebben ook ſeer couragieuſelijken en vromelijken gevochten / en haer vyanden aengevallen / en is hen ſo wel gelukt / dat ſy niet alleen ook des Vice-Admiraels ſchip overweldigd / maer boven dien 9 of 10 andere van de beſte geruſte ſchepen overwonnen / genomen en gekregen hebben / al 't volk daer op weſende / tot 10 of 1200 mannen / ombrengende / en ſonder genade over boort werpende / ſonder pemanden te ſparen / 't welk eenſdeels geſchiede / overmits de quetſure van den Admirael door ſijn kaken / daer door ſy te meer waren verbittert. Daer zijn veel Spanjaerden en ook perſonen van qualiteit op geweeſt / en men hielt eerſt voor gewis / dat Juliaen de Romero aldaer mede gebleven was / dan men heeft na bevonden / dat hy met groot perijkel wonderbaerlijken ontkomen was / en ſijn ſelven met weinigen geſalveert hadde. Daer is ook ſeer ſtatelijk geſchut opte genomen ſchepen / en die vergaen zijn geweeſt / ſulx dat de vlote des Commandeurs met weinig geſchut voorſien bleef / de reſte van des Coninx ſchepen hebben met een grote (Fol. 5.) deſordre de vlucht genomen in de haven van Bergen / daer ſy van daen gekomen waren. d'Avila (ſo verhaelt is) die ſich daegs te vooren voor de ſtede van Vliſſingen geankert hadde / ſulk verlies en ſchade vernemende / en vreſende dat de Oranjeſe vlote / die weinig ſchade / in regard van ſulken victorie / hadde geleden / hem overvallen ſoude / is te rugge getrocken / eerſt in alderhaeſte na der Goes / ſen voorts na Antwerpen met groter verbaeſtheid en vreſe.

Den Admirael Boyſot gequeſt.

Deſe voorſchreven victorie heeft den Hollanders en Zeelanders eenen groten moet en couragie gegeven / en men heeft grote tekenen van blyſchap al daer getoont / en God Almachtig van ſijne genade gedankt. Daer jegens ſijn de belegerde in Middelburg en Armuiden geheel verſtout / ſiende geen hope om ontſet te konnen werden: en hoewel den honger ſeer groot was / dat het niet langer en was te verdragen / ja dat ſo wel de vreſeren als de ſoldaten totte uiterſte benautheid waren gekomen / hebbende in langen niet dan moutkoeken / lijnſaet-vroot en andere niet gebruikelijke ongeſonde ſpijſe genuttigt / daer door datter dagelijx ſeer vele ſtorven / ſo en heeft de Heere van Montdragon noch tot geen accoort of overgeven der plaetſen willen verſtaen / ſonder voorweten en advijs van den voorſz Gouverneur Generael. Daer werden ook vele logenen geſtrooit binnen Middelburg / eenige ſeiden dat de Zeeuſe de nederlage hadden gehad / en dat de Armeye van Bergen maer drie ſchepen en hadden verloren / dat daer en tegen 9 of 10 ſchepen van de Zeeuſe waren genomen: dat de Zeeuſe ſeer bevreeſt waren: datter veel doden en gequeſten binnen Vliſſingen waren gebracht / en dat de vlote van Bergen en Antwerpen hen ſouden t'ſamen voegen / en henluiden ſekerlijk ontſetten. Dan alſo ſy gene ſekerheid en konden krijgen / ſo heeft Montdragon een van zijn Capiteinen / genaemt Capitein Trenchant uitgeſonden met ſchrere inſtructie voor den nieuwen Gouverneur / de welke meinende bedectelijken door te komen: werd van de Zeeuſe gevangen op ten 4 Februarij / en tot Vliſſingen gebracht / daer door de Prince van Oranien alle de gelegentheid van binnen der Stad quam te weten: 't welk hem ſeer wel te paſſe quam. De poincten die de voorſz Capitein aen den nieuwen Gouverneur (ſo hy hem noemt) ſouden vertonen / waren deſe:

Gelegentheid van de belegerde binnen Middelburg.

Capitein Trenchant gevangen.

1. Dat alle nachten opten toren van Middelburg van

Teke-nen van vieren tot Middelburg/ en andere poincten die de Gouverneur van Middelburg verſocht van den nieuwen Gouverneur Generael.

van tienen totten elf uren een vier ſoude werden gemaekt, beginnende des Manendaegs den 7 't welk bedieden ſoude, dat Middelburg en Armuyen noch waren houdende voor den Conink : en by aldien men het vieren op hielde, ſo en ſoud van genen node ſijn af te komen om de ſteden te ontſetten : maer om het Eyland op nieu te winnen.

2. De krankheid van den ſoldaten die dagelijx ſtorven, meer dan 20 alle dage, en de kleine hope, ſiende dat de Armeye te rugge was gekeert, en datſe liever in eenig exploict wilden in ſtucken ſijn gehouden, dan lijnſaet brood te eeten, overmits ſy bevonden, datſe voor ſeker moſten ſterven, èn datter ook ten hoogſten niet en was, dan voor 10 of 12 dagen.

3. Datmen om de ſelve redenen niet en ſouden taelgeren ten lanxſten ſondag of maendag (dat was den 6 of 7 Februarij) by ſo verde dat haer Armeye of vlote niet en konde komen, als deſperate te haſerderen, door wat middel dat ſoude mogen weſen te verkrijgen eenige ſchuitkens met koren.

4. By aldien het Eyland ſoude moeten verloren gaen, by faute van ſecours, hoe ſijn Excell. (dat is den Gouverneur) verſtond, wat en hoemengebruiken ſoude den rijkdom, ſo wel van den koopmanſchap als van andere goeden, want die te verſinken, op datter de vyand geen profijt af en ſoude hebben, ſo waert van node dat men 't volk mede ſoude moeten verſinken, 't welk geen redenen en ſoude ſijn.

5. So verde hy (te weten Capitein Trenchant) ſelver niet in perſoon en ſoude mogen voort gaen, door haeſtigheid of ander belet dat hy in alder diligentie zijn inſtructie ſoude ſenden aen den Gouverneur, en deſelve ſchrijven 't gene boven verhaeld is.

6. Dat hy ook ſoude ſeggen, dat de ſchepen, die de paſſagie willen beletten, niet wel toegeruſt en zijn, en datſe ſeer vreſen voor de Armée of Vlote des Coninx, en dat tot Vliſſingen ſeer vele doden en gequetſten waren ingebrocht, en ook onder andere den Admirael Louys Boyſot.

7. Dat de Colonel ſeer verwondert was van 't gepaſſeerde, en dat hy anders niet en kan begrijpen, of die van Vliſſingen en moſten gekregen hebben d'inſtructie, die zijn Excellentie aen Juliaen Romero gegeven hadde.

8. Zijn aenkomſte, en als hy door gekomen ſoude zijn, ſoude men betonen den 4 dag der maend February (dat was den dag als hy gekregen werd) mits een vier makende binnen der Goes, vanden 8 totten 9 uren.

9. So daer eenig perijkel van importantie ware, ook van 't verlies van 9 of 10 ſchepen, en van de dood van Juliaen Romero : dat men een vier ſoude maken ter Goes, van den elven totten twaelven, 't welk indien het gedaen werd, ſoude onnodig zijn, te vieren van zijn aenkomſten, aengeſien het te kennen konde geven, ſo wel het een als het ander.

10. So d'Armée van Bergen maer verloren heeft drie ſchepen, en ter contrarie 9 of 10 ſchepen heeft gewonnen van de vyanden, ſoude men ter ſelver uren en plaetſen maken twe vuiren in de plaetſe van eene.

11. So d'Armée of Vlote van Bergen noch van ſinne ſoude zijn, haer te voegen en verenigen met die van Antwerpen, en datter over ſulx hope van ontſet ſoude zijn, dat men dan op Heynkens ſant een groot vier ſoude maken, van den 12 tot den eenen na middernacht opten ſelven dag te weten, Donderdag den iiij. als hy werd gevangen.

12. So daer eenige goede en gewiſſe tydinge mocht zijn van haer haeſtige ſecours en ontſet, datſe op Heynkens ſant op Vrydag ſouden maken drie vieren, van een uren na middernacht totten twe uren.

13. En ter contrarie ſo daer geen hope en ware van haeſtig ſecours, dat men op 't ſelve Heynkens ſant op Vrydag of Saterdag van den drie uren totten vier uren ſoude maken een groot vier.

14. En ten laetſten, dat dit ſoude zijn de leſte tydingen en brieven, die den Gouverneur ſoude krijgen voor 't verlies van dit Eyland, of van haer ſecours.

SO nu de belegerden niet met allen en konden vernemen van 't gene ſy verhoopten / en de viertekenen / die de voorſz Capitein tot inſtructie gegeven waren / niet en vernamen / konden ſy wel betrachten / dat hy gevangen moſt zijn / en datſe geen ontſet en hadden te verhopen / en niet konnende den honger langer verdragen / achten zyluiden dattet hen oorbaerlijkier was / de ſteden over te geven in handen van den Prince van Orangien / dan alle van honger en kommer te vergaen en ſterven. Is daerom by henluiden raedſaem gevonden / dat de Colonel eenige Gedeputeerde ſoude ſenden aen den Prince van Orangien / om metten ſelven te overkomen op alſulke conditien en voorwaerden / als de voorſz Prince henluiden ſoude willen gunnen. Over ſulx ſijn eenige Gedeputeerde geſonden / en is eintelijken na eenige difficulteiten de ſake verdragen en geaccoordeert op 't Caſteel van Rammekens / anders genaemt Zeeburg / op ten xbij. Februarij 1574. in volgende manieren.

Conditien daer op Middelburg en Armuyen overgelevert zijn aen den Prince van Orangien by de Colonel Monſ. dragon

IN den eerſten dat de Heere Chriſtoffel van Monſdragon Ridder, Heere van Remerchicourt, &c. Colonel van de Walſe voetknechten, zijnde tegenwoordig in Middelburg en Armuyen, verlatende de Steden van Middelburg en Armuyden, ſonder te demolieren de tegenwoordige fortificatien, ook allen geſchut, munitien, ſchepen, goeden en koopmanſchappen daer blijvende : ſal met het voetvolk van ſijnen Regimente, die ſijn Excell niet en ſullen willen dienen, trecken uit den eylande van Walcheren met haren wapenen, vaendels en bagagien, hem en den ſijnen in goeder trouwen toebehorende, ſonder daer onder te mengen eenige andere perſonen of goeden, in hoedaniger manieren het ſoude mogen geſchieden, en de gene die bevonden word ter contrarie yet te willen wech voeren, ſal geſtraft worden na diſcretie van ſijnder Excellentie.

2. Sal den Heere van Monſdragon op ſijn trouwe beloven weder te komen in handen van ſijnder Excell. ſo verre hy binnen twe maenden naeſtkomende niet en doet uit de gevangeniſſe verloſſen, en in bewaerniſſe wederkeren in eenige plaetſen van Holland of Zeeland, weſende onder 't gebied en gehoorſaemheid van ſijnder Excell. Philippe van Marnix, Heere van Mont S. Aldegonde, den Capitein Jacob Symonſz, een Italiaen, gevangen in den Hage geheten Citadelle, de Luitenant van Capitein Willeken van Angeren, en eenen vijfden genaemt Peeter. En of den voorſz Montſdragon niet en wilde doen deſe beloften, ſo ſullen krijgsgevangen blyven drie Capiteinen, en ſo veel Luitenanten, Vaenders, Sergeanten en Corporaels van ſijnen Regimente, ter tijd toe, dat die voornoemde 5 gevangens volkomelijk verloſt ſullen ſijn. (Fol.

3. Sullen van gelijken uitgaen ſoetelaers, buſſchieters, mitſgaders de Commiſſariſſen van het equipage Jan Lopez en Jacques Padoulle, met haer dienaers, pampieren en bagagien, als ook ſullen de Papen en Monnicken, ſo verre ſy willen, alleenlijk met haer eygen klederen.

4. Sal by ſijne Excell. geſteld worden goede ordre, op dat egene die uitten Eylanden trecken ſullen met haren goeden, als boven, geſcheept en ſekerlijken overgeſet mogen worden aen de Vlaemſche kant.

5. Belovende de voornoemde Gedeputeerde hier ondertekent op haer-luider trouwe en eere, dit tegenwoordig tractaet by mijn Heere den Prince en den Colonel reſpectivelijken, in behoorlijke forme te doen ratificeren en volbrengen, en dat tot meerder verſekertheid der ſelver volkominge, ſuffiſante Oſtagiers geſtelt ſullen worden, ſo wel van d'een ſijde als van d'andere.

DE Burgemeeſteren van Middelburg hebben ook hare Gedeputeerde geſonden aen den Prince van Orangien / om voor haer / hare borgeren en ingeſeten: mitſgaders de Geeſtelijkheid te accoorderen en over te komen / en na eenige ſwarigheden / en dat de Prince van Orangien hen-lieden onder andere ook af-eiſchte / tot redemptie haerder goederen / een ſomme van 300000 guldens / hebben ſy ſekere poincten en articulen overgegeven / verhalende de ellendigheid en armoede van haerder borgeren / ſtaet en gelegentheid / oot-

ootmoedelijken verſoekende/ dat de Heere Prince daer op regard ſoude gelieven te nemen / en te voorſien/ datſe niet voorts geheel en al verdorven en geruineert ſouden werden / verſoekende ook gratie / nopende de geeiſchte 300000 guldens / en eenige andere articulen. Daer op de voorſz Prince deſe navolgende verklaringe gedaen heeft.

Verklaringe van den Prince van Oranien op 't verſoek van de Burgemeeſteren van Middelburg.

GEhoort by ons WILLEM, by der gratie Gods, Prince van Orangien, Grave van Naſſau, Gouverneur van Holland, Zeeland, Weſt-Vrieſland en Utrecht, 't rapport van 't gene de Burgemeeſters der ſelver ſtede van Middelburg, voor hun en haren borgeren, onſen Gedeputeerden als giſteren gecapituleert hebbende met den Colonel Monſdragon, ſchriftelijk vertoont en ootmoedelijk aen ons hebben gedaen verſoeken, wy door mededogen van de uitterſte ellende, honger en armoede, daer in die voorſz ſtad en borgers in gevallen ſijn, op 't voorſchreven ſchriftelijk vertoon en verſoek verklaert hebben, en verklaren by deſen, ſo hier na volgt:

1. Eerſt dat de voorſz borgers die den eed willen doen, ſo andere ſteden onder ons gebied weſende, ons van Coninklijke Maj. wegen gedaen hebben, ſullen behouden lijf en goed, ſonder reproche van voorgaende ſaken, tot bewaerniſſe van den welke wy voor d'eerſte in de voorſz ſtede ſullen doen trecken, ſeker getal van borgers uit de ſtede Ziericzee, Vliſſingen en der Veer, om krijgs en ſcheepsvolk daer uit te keren. Gedenkende ook met alle gevoeglijke middelen, den haet vanden anderen ſteden tegen henluiden te doen ceſſeren.

2. En ſo wie den eed niet en begeert te doen, van den ſelven ſullen wy mogen houden in arreſte, binnen het Eylant van Walcheren den nombre van 10 perſonen by ons te verkieſen, ter tijd toe en ſo lang, als de ſelve gearreſteerde uit de gevangeniſſe ſullen hebben doen verloſſen den Borgermeeſters van Haerlem, met andere borgers ten gelijke nombre, door wat middel dattet zy.

3. De goede borgers jegenwoordig en noch toekomende, ſullen voorts meer mogen haer koopmanſchap drijven, mede van den ſtede rechten en privilegien genieten en gebruiken, binnen den limiten van haer juriſdictien, als te voren. Reſerverende aen ons, om die van der Veere, Vliſſingen en Armuiden mede te voorſien, als wy na verdienſte, nut en meeſte oorbaer van de ſelve ſteden en plaetſen, mitsgaders van den gemenen Landen ſullen bevinden te behoren.

4. Wy verſtaen ook, dat aengeſien ſodanigen gratieuſen appointement, de voorſz borgers (niet tegenſtaende de ſomme van 300000 guld. by ons propoſitie geeiſcht) ſullen betalen tot onderſtand van de tegenwoordige oorlogen, en om des vaderlands vyand te helpen verderven, ſodanige ſomme, als wy na ſtate en geſtalteniſſe bevinden ſullen redelijk te weſen, ſonder hier in te begrijpen den huiſluiden of landſaten ons partye contrarie geſuſtineert en gevolgt hebbende, gemerkt wy met-men ſelven appart ſullen doen handelen.

5. Sullen ook de voorſz borgers ſcherpelijk toeſien, datter van de koopmanſchappen of geeſtelijke goederen niet vermindert, verſteken of begraven, of weg gedragen werde, ook mede te voorſchijn te brengen alle de goederen, juwelen die ſy weten ſullen begraven of verſteken, ja yemanden in bewaerniſſe gegeven te zijn, toebehorende geeſtelijken of andere perſonen, ſich buiten den Eylanden onthoudende, op lijf ſtraf.

6. Wat belangt 't verſoek by de voorſz Borgermeeſters gedaen, ten einde dat de borgers voor deſe tijd vertrocken weſende, wederom haren goeden ſouden mogen heren, deſelve preſenterende requeſte, ſullen daer op diſponeren ſo wy ſullen bevinden te behoren.

7. En aengaende 't vorder verſoek van de voorſz Borgemeeſteren of Gedeputeerden van Middelborg, ten opſicht van Papen en Moniken, der Kerken-dienſt en Kerken-goederen, ſchulden gecontracteert, ter ſake van de oorloge, met meer andere poincten ſchriftelijk by henluiden vermelt. Den Moniken en Papen is toegelaten, met hun klederen te vertrecken, op de reſte gedenken wy ter gelegender tijd, en na voorgaende informatien te diſponeren, ſo wy in allen redelijkheid, en totten meeſten oorbaer van den ſtaet en gemeinen Lande bevinden ſullen te behoren. Gedaen binnen Vliſſingen, onder ons cachet en handteken den 19 February Anno 1574.

VOlgende welke overkominge ſo is Monſdragon met zijn Walen den 21 Febuary uit de voorſz ſteden vertrocken / ſy waren in een ſeer miſerabelen ſtate van honger en kommer/ hebbende in drie weken niet dan lijnzaet-koeken gegeten / ſy zijn alle ter Neus in Vlaenderen aen land geſet / en zijn deſelve ſteden in handen van den Prince van Orangien overgelevert. Daer zijn op den 22 Febuary voor eerſt ingekomen 300 borgeren van de naeſt-gelegen ſteden / en op den 24. is den Prince van Orangien ſelfs in perſoon in der voorſz ſtad Middelburg gekomen / en heeft in vele ſaken goede ordre geſtelt / ſulx dat hy vele herten gewonnen heeft. Hy heeft in plaetſe van de geeiſchte 300000 gulden / haer niet dan 100000 gulden opgeleit. De Colonel Monſdragon is na Antwerpen by den Gouverneur gereiſt / hebbende gelaten ſijne brieven van obligatie/ daer by hy beloofde de Heere van Mont Aldegonde en d'andere gevangens te doen leveren in Holland of Zeeland / in eenige plaetſen of ſteden ſijn Excell. toegedaen / of ſelfs perſoonlijk wederom in gevankeniſſe te komen. Het is een ſeer favorabel accoord geweeſt voor de belegerde / alſo ſy in de alderuiterſte nood gebracht waren / en niet langer en konden tegen houden: dan merkelijke oorſaken hebben de Heere Prince om beters wille gemoveert / in deſer voegen met hunluiden te handelen. Deſe victorie heeft den Prince van Orangien ſeer voorderlijk geweeſt / hebbende daer door niet alleen in handen gekregen drie ſchone Eilanden / als Walcheren / Beveland en Duiveland: maer is daer door ook meeſter geworden van der Zee. Men heeft alom in de ſteden den voorſz Heere Prince toegedaen / gebiert en geluid / en getoont grote tekenen van blijdſchap / en Gode gedankt van deſe victorie.

Incarnatie op 't innemen van Middelburg.

MIddeLbVrCh In ZeeLant Laet den Coning Van HIſpanIen /
En begeeft hem bII HoLLant aen den PrInce Van OranIen.

EN alhoewel Monſdragon hem ſo eerlijk en dapperlijk in deſe belegeringe gedragen heeft / dat niet met allen op hem te ſeggen en viel / ſo heeft hy nochtans geen groten dank behaelt by den ſijnen / en heeft met ſeer grote moeiten na lange ſollicitatien / van den Groot-Commandeur konnen verwerven de ontſlaginge van den Heere van S. Aldegonde / doch ten laetſten door interceſſie van vele ſijne goede vrienden / en om de goede dienſten / heeft hy 't conſent verworven / maer lange na dat de beloofde en toegeſeide tijd overſtreken was / ſulx datmen meende / datter niet van vallen en ſoude / en vele geloofden vaſtelijken / dat hy nimmermeer los gekomen en ſoude hebben / by aldien den Grave van Boſſu tot Hoorn niet gevangen geſeten en hadde. Daer werd ook uitgeſtrooit / dat de voorſz Heere van S. Aldegonde ſeer qualijken in gevankeniſſe wierde gehandelt en getracteert / waer door Jonkheer Diederich Sonoy / Gouverneur van 't Noorderquartier en Waterland / van wegen den Prince van Orangien oorſake genomen heeft / te ſchrijven aen den Preſident van Holland Mr. Cornelis Suis / tot Utrecht gevlucht zijnde / dat hy ſoude maken / dat de Heere van S. Aldegonde beter getracteert werde / of gelijk tractement ſoude den Grave van Boſſu ook gebeuren / daer over de Colonel Francois Verdugo commanderende binnen Haerlem / van wegen den Coning van Spangien / aen den voorſz Sonoy ſchrijft / dat hem verwondert / dat een ſo diſcreten Edelman als hy is / de ſchuld van ſulx ſoude willen opleggen / de gene die geen macht en heeft daer in yet te remedieren / alſo de Preſident hem alleen heeft te bemoeyen in ſaken die de juſtitie aengen / en niet met ſaken der oorlogen / dan

Gerucht ten geſtrooit van dat de Heere van Aldegonde in ſijne gevankeniſſe tot Utrecht ſeer qualijken wierde getracteert.

verklaert / dat de Heere van Aldegonde seer wel en beleef delijk getracteert werde / hebt gy / seid hy / in den sinne den Grave van Bossu aldaer qualijken te tracteren / wy willen 't selve alhier niet doen / hoewel wy 't selve met meerder en rechtveerdiger titule souden mogen doen. En of U E. hem eenig quaed tractement soude willen doen ter sake van zijne brieven / die hy tegen den Prince soude mogen geschreven hebben / wy souden wel betonen andere en slimmere / die Aldegonde tegen onsen Coning geschreven heeft / &c. Voorts schrijft hy / so veel belangt het quaed tractement van de Heere van Aldegonde / send my herwaers een man over / dan niet aen eenige andere / en ik sal hem selfs leiden / dat hy hem sien mach en spreken / so sal hy bevinden onwaerachtig te sijn / dat hy qualijken getracteert is / want dit doen de President van Holland niet aen en gaet / die nu anders niet veel en doet / dan zijn familie bewarende / mits hem zijn Officie / vande Maj. gegeben benomen is. Desen brief is in date den 20 April 1574. Als de 2 maenden / dat Monsdragon belooft hadde / den voorsz Heere van Aldegonde uit de gevanckenisse te verlossen / en te doen wederkeren in eenige plaetse van Holland en Zeeland / wesende onder 't gebied van den Prince van Oranien / even gepasseert waren: de voornoemde Sonoy ook onlange te vozen schrijven gehad hebbende van den Prince van Oranien / vanden 3 April 1574. uit Dordrecht / inhoudende / dat hy ten selvtn dage by schrijven van ettelijke gevangenen tot Utrecht sekerlijk verwittigt was / van het quaed tractement / dat den Heere van Aldegonde en andere sijne gevangene aldaer gedaen werde / en hoe datmen deselve gevangenen niet alleenlijk veel strikter gevangen hielt als te vozen / maer ook van honger by na liet vergaen / en in seer vuile plaetsen dede leggen / boven veel ander lijden / 't welk hen aengedaen werde. Ordonnerende hen over sulx wel expresselijk / dat hy van stonden aen de Heere van Bossu / mitsgaders allen anderen gevangenen in Waterland zijnde / ook strikter houden soude / en voorts tracteren / als de zijne getracteert werden / en sonderlinge dat niemand by den voorsz Heere van Bossu en kome / noch dat hem geensints gedoorloft sy / eenige brieven meer te schrijven / in wat manieren dattet zy / op dat (seid hy) de vyanden mogen merken / dat wy even so weinig op haren hoogmoed passen. Ingevalle de vyanden eenige van onse gevangenen (seid hy) van honger of ander gebrek laten sterven / so willen wy der selven gewaerschout hebben / dat wy in de plaetse van eenen / twe van harent wegen insgelijx laten sterven en vergaen sullen / &c. Heeft daer om goed gevonden / opte presentatie van Verdugo / aldaer eenen borger van Alkmaer / genaemt Dirk Thomasz wesende als doen Cuiper en Wijnverlater almaer henen te senden / om de rechte waerheid van alles te weten / en hem selver te spreken. Verdugo sijn voorsz houdende / reisde selve met hem t'Utrecht / en bracht hem by den Heere van Aldegonde / hem daer by alleen latende omtrent wat meer dan een quartiere van een ure / in voegen dat hy hem met gemak spreken / en van sijn tractement ondervragen mochte. En hy bevond / dat hy seer wel en beleefdelijken getracteert werde / maer van sijn verlossinge en wist hy noch niet af. Doch den 6 Sept. daer na schrijft hy eerst aen Sonoy / dat hy van wegen den Groot Commandeur vry en los gesproken / en in Monsdragons handen overgegeven was / die aldaer eenen gesonden hadde / om hem vry te laten / mits dat hy most verwachten na het bescheid van sijn Exc. dat hy Monsdragon van sijn belofte quiteerde. Den 28 Sept. daer na schrijft hy wederom aen Sonoy / dat de gene die gekomen was / om hem in sijn volle vryheid te stellen / door den roep der krankheid van den Prince van Oranien / op suspitie of hope van des selfs dood / eerst wederom was getogen na den Commandeur / om nieu bescheid te halen / daer hy na most wachten / leggende daer en tussen gelogeert op het slot van Vredenburg / int logement des Casteleins / bewaert met wachte der soldaten / doch over het Slot vry gaende / 't welk hy hen niet en hadde willen verhelen / op dat by andere aldaer geen andere tydinge dies aengaende en werden gestrooit en gelooft. Hy hoopte / den man of sijn bescheit van dage te dage te sullen komen / also het in de twede weke al was / dat hy vertrok / ik hebbe verscheiden brieven gesien / uit sijn gevanckenisse geschreven / daer hy hem bedankt van sijn goed tractement. De vrouwe Douwagiere van Assendelft Wilhelmina van Haesten heeft den 1 Octob. 1574. uit Utrecht aen den voorsz Sonoy geschreven / dat de Heere van Aldegonde dien noene sijn schepmael met haer hadde gegeten / en dat hy des anderen daegs smorgens vroeg soude vertrecken / met hope om des avonts noch binnen Dordrecht te wesen / gelijk ook waerachtig was / want ik hem selve hebbe gesien ten selven dage van het Casteel komen / en ten huise vande vrouwe van Assendelft ingaen. Aldus is de Heere van Aldegonde / na dat boven de beloofde twe maenden noch gepasseert waren vijf andere maenden / van sijn lankduirige gevanckenisse ontslagen / en wederom in Holland by den Prince van Orangien gekomen / die hem met seer grote blyschap heeft ontfangen.

(Fol. 7.)

't Schrijven van den Prince van Orangien / nopende 't quaed tractement van den Heere van Aldegonde.

De Heer van Aldegonde uit de gevanckenisse verlost.

De grote swarigheden van dese binnen-landse oorlogen / 't vertrek en verloop van meest der oude Regeerders / en d'onervarentheid en vreese van eenige in de regeringe zijnde / was oorsake / dat noch in Holland gene rechte goede ordre en was totten onderhoud van de republijke / of staet van den Landschappe / Steden en gemeenten van dien / gelijk wel vereischte: waerom by die van Holland goed gevonden en nodig geacht is geworden / dat daer in voorsien / en eenen verschen voet genomen en geordonneert soude worden / om alle desordre te verhyden en voorkomen: tot welken einde by den Edelen / grote en kleine Steden van Holland / als Dordrecht / Delf / Leiden / Goude / Rotterdam / Schiedam / Gorinchum / Schoonhoven / Oudewater en Woerden / in Sept. 1573. binnen der stede van Delf / geraemt en besloten is geweest sekere ordonnantie / om onderhouden te werden op alle vergaderingen der Gedeputeerden van de Edelen en Steden / representerende de Staten van den lande van Holland: mitsgaders de beleidinge en uitrechtinge van des gemenen Lands saken: welke ordonnantien gecommuniceert zijnde in de Vroetschappen der voorsz steden / daer na opten eersten en navolgende dagen des maends February 1574. is bevestigt / en tot meerder versterkinge besegeld metten segele van de Edelen in 't particulier / en gemene secrete segelen van de selve Steden. De poincten daer in begrepen waren dese:

Accort en ordonnantie om onderhouden te werden in vergaderinge der Staten van Holland / opte beleidinge van de gemeen landsaken.

1. DAt van doe voortaen en by provisie, gedurende d'oorloge 't Collegie der Staten van Holland gerepresenteert soude werden by de Edelen na ouder gewoonte, mette gedeputeerde van de steden aldaer genomineert, doenmaels hen partye houdende, dewelke ordinaerlijke vergaderinge houden souden alle ses weken, tot sulken plaetse en dag, als in't scheiden van de laetst voorgaende vergaderinge t'elke reise soude werden aen gestemt en verklaert, en boven dien t'allen tyden, als sy by, of van wegen sijn Excell. de Prince van Orangien, souden beschreven of beroepen werden.

2. Dat uit 't Collegie van d'Edelen op de voorsz vergaderinge ten minsten souden moeten compareren vier van hen-luiden, en uit elk van de Steden ten minsten twe gedeputeerde personen.

3. Dat de Steden uiten haren sullen verkiesen dric van de principaelste en best gequalificeerste personen, die ordinaris als gedeputeerde, of ten minsten twe van dien opte vergaderinge souden moeten compareren, en dat voor een jaer lang, en dat in de selve vergaderinge niemand anders dan de selve gedeputeerde van de Edelen en steden en soude compareren, ten ware om redenen.

4. Dat de voornoemde gedeputeerde, en alle die inde vergaderinge der Staten souden verschynen, voor al sullen beloven en sweren, des lands privilegien, handfesten en gerechtigheden, en andere loflijke costuimen te sullen voorstaen, alle des gemenen lands saken met raed en daet te helpen vorderen, daer in adviseren en besluiten sulx sy na haer verstand en oprechter conscientie tottet gemene beste en welvaren bevinden sullen te die-

nen,

nen, ſonder affectie, gunſte of ongunſte tot eenige ſteden of perſonen int particulier, alle ordonnantien en reſolutien vande Staten, de commiſſien en laſten hen Staetsgewyſe bevolen, na haer vermogen en wetenſchap getrouwlijk te volkomen en doen volkomen, en voorts ſecreet te houden alle ſaken inde voorſz Vergaderinge gehandelt of beſloten, ſonder die te openbaren, dan daer des van node weſen, en de ſaken vereiſchen ſullen.

4. Dat de voorſz Gedeputeerden op alle beſchreven dagvaerden ſullen gehouden zijn te compareren, op pene van 't verlieſen haerder ſtemmen, en niettemin 't getracteerde te moeten achtervolgen, en geſtant doen 't gunt by de preſenten ſal beſloten zijn, en boven dien te verbeuren onder de 50 gulden ſo veel by de preſenten ſal uitgeſproken werden na gelegentheid vander ſaken.

5. Dat alle andere kleine Steden en Gedeputeerde in de voorſz Vergaderinge haren vryen toegank ſullen hebben, om haerlieder particuliere ſaken aen te dienen, gelijk ſy ook ſouden gehouden weſen, hare Gedeputeerde te ſenden, als ſylieden om eenige ſonderlinge ſaken ſouden mogen beſchreven worden.

6. Dat de Edelen ſullen hebben de eerſte ſtemmen, en daer na van de Steden d'eerſte Dordrecht, en ſo voorts als van ouds, elx mette redenen van hun advijs en opinien, ſonder d'een d'ander te interrumperen, en dat op alle ſaken beſluit ſoude worden genomen na de meeſte ſtemmen, welke reſolutie en beſluit in alles ſal moeten achtervolgt werden, uitgenomen dat niemand jegens ſijn wille ſal werden overſtemt in materie van conſent te dragen tot beden of ſubventien, of van eenige partyen van contributien onder den anderen te maken, en ſo ſy niet en konnen vereenigen of verdragen, ſoude 't geſchil geſtelt werden tot deciſie van den Prince van Orangien, metten genen die hy uit den Rade van Holland daer toe by hem ſal willen nemen.

7. Dat de Edelen en Magiſtraten van de ſteden groot en klein gehouden ſullen weſen te volkomen en t'achtervolgen, elx voor ſo veel hen en ſijn ingeſetenen aengaen mag, alle ordonnantien en reſolutien alſo Staetsgewijs genomen, ſonder wederſtand of wederſeggen, op pene van alle koſten en intereſten daer door eenigſins opkomende, ſo wel aen hare perſonen en goederen, als van alle poorteren en inwoonderen van haer ſteden reſpective verhaelt te worden, en niettemin de contravention geſtraft te worden by ſulken willigen recht en parate executie, als met kenniſſe van den Heere Prince van Orangien, by den Staten of die van den Rade Provinciael indien 't nood ware, geadviſeert en verklaert ſoude worden.

8. Dat in de voorſz Vergaderinge voor al voorgenomen en afgehandelt ſouden werden de ſaken 't gemeen Land aengaende, daer na de ſaken van de Steden, Dorpen en Collegien, en op 't leſt van alle particuliere perſonen, ten ware om merkelijke ſaken, anders in 't gemeen geadviſeert werde.

9. So wes 't Collegie van de Edelen, of eenige Gedeputeerde van de Steden in de vergaderinge van de Staten ſouden hebben of begeren voorgehouden te werden, ſouden den Advocaet of Greffier 't gemeen Land dienende, in geſchrifte overleveren, om by hem voorgebracht te werden d'een na den anderen.

10. Dat by den Advocaet van't Land, Griffier of Secretaris memorie gehouden ſoude werden van de overgebleven ſaken, van alle vergaderingen, om 't ſelve te vermanen op de navolgende vergaderinge, na de acceleratie die daer van node ſal weſen.

11. Dat niemand ter dagvaert gekomen zijnde, daer uit en ſoude mogen ſcheiden, voor den tijd van ſcheiden geadviſeert ſoude zijn, ten ware met oorlove.

12. Dat voor 't ſcheiden van de dagvaerden 't geen aldaer gehandelt en gereſolveert is, ſouden moeten werden gereſumeert, geleſen, en by een van de Edelen en eenige Steden geteekent.

Den Zuigenſtil van de Spanjaerden overvallen.

OMtrent deſe tijd waren alle wateren en ſtromen toegebroſen, ſo dat men overal over mogt, 't welk de Spaenſe garniſoenen, leggende binnen Steenbergen en daer omtrent, waernemende, dede uitlopen, overvallende het Eyland van den Ruigenhil, daer ſy eenige ſoldaten en landvolk verſloegen, veel onmenſelijke wreedheids bedrijvende tegen oude zwacke perſonen, vrouwen en kinderen, die het niet en konden ontlopen, plonderende en berovende 't ſelve Eiland, en doende aldaer een uitnemende grote ſchade.

Omtrent deſen tijd quam int licht ſeker aenſlag die de Prince van Orangien hadde op 't kaſteel en de ſtad van Antwerpen, en is alſo toegegaen: Op 't kaſteel van Antwerpen lag een Spaens ſoldaet, genaemt Joan Alonſo, deſe was in onbekenden habijte by den Prince van Orangien gekomen binnen Delf, en gaf ſijn F. G. aen, dat by aldien, hy hem een goede vereeringe wilde doen, dat hy raed wiſt om het kaſteel van Antwerpen over te leveren in ſijnen handen, en dat door de poorte van 't kaſteel na de ſtad toe. De Prince hem verhoort hebbende, beloofde hem tot een recompenſe 20000 ducaten, voor hem en ſijne medecomplicen, en ſeide, dat hy den aenſlag niet en ſoude verhaeſten, maer wel ſeker nemen, tot welken einde hy ſoude (Fol. 8.) maken, dat hy eenige aldaer in de ſtad ſoude ſien te winnen, daer hy mede correſpondentie houden ſoude. En om dat Jan de Vos, Commiſſaris vanden Prince van Orangien binnen Antwerpen goede kenniſſe hadde, en dat hy eertijds in Spangien in ſijn jeugt gewoont hebbende, de Spaenſe tale ſeer wel koſt, meende hy dat hy daer toe bequaem ſoude zijn, om deſe ſake te beleiden, waerom hy den ſelven Jan de Vos daer toe verſocht en aenſprak in preſentie van den ſelven Jan Alonſo, hem vragende, of hy wel ſoude willen na Antwerpen gaen, om ſulken ſake te helpen beleiden. Jan de Vos, Commiſſaris van den Prince van Orangien tot Antwerpen berooft van alle ſijn goederen en ontkomt met groot perſeul.

Jan de Vos, hoewel hy tot Antwerpen gewoont hebbende, aldaer door den Hertog van Alba, om ſekere onrechte ſuſpitie, van dat hy veel kruit en amonitie van oorloge uit Antwerpen hadde geſonden na Zeeland, berooft was geworden van alle ſijne goederen, en in grote periculſijns lijfs ontkomen, en voorts gebannen was, en wel ſag, wat peritul daer in voor hem gelegen was, is evenwel te vreden geweeſt, hem daer toe te laten gebruiken, ten welken einde de Prince van Oranjen hem met een, genaemt Pieter Torgueau, een Wale van Doornik, elk met commiſſie of ſchrijven binnen Antwerpen geſonden heeft, hem gevende inſtructie, hoe en met wien ſy de ſake communiceren en beleiden ſouden, en gaf hem ook mede 2 of 3 perſonen, met name den Grand Provooſt van Henegouwen, eenen Creſſeniere, Monſeigneur de Fueap, en noch eenen genaemt Joris, om die te ſenden, overal daer 't van node was, om alſo te bedekter te mogen blijven, en te min op ſtrate komen. De commiſſie die den Prince den voorſz Jan de Vos gaf, was een maniere van een open credentsbrief, die ik ſelfs geſien en gecopieert hebbe, en was luidende aldus:

Jan de Vos en Pieter Torgueau werden binnen Antwerpen geſonden door den Prince van Orangien.

Commiſſie van den Prince van Orangien op Jan de Vos.

WIlhelm by der gratien Gods Prince van Orangien, Grave van Naſſau, Ec. Heere en Baron van Breda, van Diest, Ec. Stadhouder en Capitein Generael over Holland, Zeeland, Weſtvrieſland, en Utrecht, Borchgrave van Antwerpen en van Beſanzon, allen en gelijken den goeden burgeren en anderen vromen Chriſtenen en inwoonderen der ſtede van Antwerpen, wenſchen wy gelukſaligheid en voorſpoed. Wy achten nodeloos u lieden alhier eenig verhael te doen van de billijken oorſaken ons gepoort en gemoveert hebbende, om tegen den Hertog van Alba en zijnder adherenten tyrannie de wapenen aen te nemen, alſo u lieden en voorts alle de wereld, door diverſe remonſtrantien, 't ſelve genoeg vertoont is, als zijnde alleenlijk geſchied, om deſe Landen, met Godes hulpe, van alſulke tyrannie te verloſſen. En alſo wy van gelijken om u lieder welvaren dagelijx zijn arbeidende, en u lieden ook van alle tyrannie en ſlavernie gaerne verloſt ſagen, even vere gy lieden u ſelven eenigſins daer toe wilt helpen, aengeſien u lieden jegenwoordelijk de middelen genoeg open ſtaen, ſo hebben wy den brenger deſer Jan de Vos gebeden en verſogt, u lieder van onſen wegen ſekere ſaken aen te dienen, en onſe goede oprechte meninge te verklaren. Begeren-

„ de daerom / dat gylieden en een pegelijken van u lieden
„ hem daer op gelooft / als ons selven / en u lieden voorts
„ daer in reguleert / volgens d'affectie die gylieden hebt
„ tot het welvaren van u vaderland / en van u selver /
„ versekert zijnde / dat wy u lieden niet verlaten sullen.
„ Geschreven binnen der stede van Delf / opten 27 dag
„ van Novembris / in 't jaer 1573. En was onderte-
„ kent / Guillem de Nassau. Hebbende een opgedrukt sig-
„ net in roden wasse. Teger stond geschreven aldus /
„ by bevele van zijnder Excellentie / en was ondertekent
N. Bruyninck.

Gelijke schrijvens en van eenen inhouden hadde de voorsz Pieter Torqueau mede / en zijn so te samen heimelijk in Antwerpen gekomen / logerende dan in de Spiegel op de Corenmerkt / dan wederom in andere huisen van hare kennisse / en dreven den handel sterk by d'een en d'ander eenige maenden lang / kregen vele burgeren met haer. En tegen dat den aenslag soude aengaen / 't welk soude geweest zijn den 3 Meert 1574. so hadde hy daer heimelijk 450 soldaten in de Stad doen komen / meest op merktdagen / en door verscheiden poorten / en waren gekomen eens deels van Chateau-Chambresi / sommige van de gene / die men noemde Wilde Geusen / uit het bosch van Ypren uit Vlaenderen / sommige uit Holland / Zeeland en 't land van Cleve / seer kloeke en versochte soldaten / bysonder de Wilde Geusen. Dese / hoewel sy aen den anderen geen kennisse en hadden / ja sommige malkanderen noit gesien en hadden / so kenden sy malkanderen uit een seker teken dat sy hadden / en wierden binnen Antwerpen voorsien van wapenen. Die van Zeeland souden ook met eenige schepen met volk hen aldaer / tegen dat den aenslag soude aengaen / laten binden. Op eenen seker dag / dat de voorsz Jan de Vos gelogeert was totte Waert in de Spiegel / so quam de voorsz Jan Alonso by hem / seggende: dat hy met noch vier Spangiaerden die van den aenslag waren / by hem wilden komen eeten / om met hem van der sake in 't breede te spreken. Dit docht de voorsz Commissaris Jan de Vos seer vreemt en periculeus / dat hy hem geheel en al soude stellen in de macht van vijf Spangiaerden / dewelke / als zy wilden / hem niet alleen en konden ombrengen / maer ook gevangen nemen en hem overleveren. Nochtans dewijle hy de sake begonnen hadde / so wilde hy 't aventuren / en seide / dat hy hem 's anderen daegs 's morgens te acht uren soude laten weten / waer zy komen souden / en hy het banket soude laten baerdig maken / gelijk hy dede / sende de aen hem eenen van de gene / die hem de Prince daer toe mede hadde gegeven. Sy quamen by den anderen in een herberge / daer het Moriaens-hooft uithing / by Sint Jans strate / niet verre van het kasteel / allwaer de vijf Spangiaerden verklaerden / dat sy 'er tot 33 toe op het kasteel / alle Spangiaerden / hadden / die met haer eens waren / en t'samen geteikent hadden / om het kasteel over te leveren / door de poorte die tegen de stad was / datse sterk genoeg waren / om 't selve te konnen volbrengen / en datter maer 80 soldaten op het kasteel waren. Als nu alle saken genoeg bereid en beleid waren / so werden seer schielijken de voorsz Jan Alonso en Pedro Maldonado Spangiaerden op 't kasteel / en Adriaen de Weert in de spiegel / met eenen Jan Vermaes gevangen. De Commissaris Jan de Vos dit verstaen hebbende / en vresende dat het alles in 't licht komen soude / heeft met Pieter Torquean terstond ordre gestelt / dat alle de 450 soldaten sonder eenig geweer / alleen met hare pongiaerden / d'een door de eene / d'ander door een andere poorte secretelijk uitter stad en weg quamen door verscheiden wegen / so datter geen meer dan de voorsz vier gevangen en werden. Sy werden seer hert en strengelijk gepijnigt / so datse alle den aenslag ontdekten / noemende nochtans niemand van haer complicen / dan de Commissaris Jan de Vos en den Torqueau / die hen heimelijk onthielden by eenige bekende / en hare goede vertroude vrienden. Sy werden alle vier ter dood verdoemt / en int openbaer op de Meer gequartiert / namentlijk de voorsz Jan Alonso en Pedro Maldonado Spangiaerden / mitsgaders Adriaen de Weert in de spiegel voorsz en Jan Vermaes / wesende de voorsz Jan Alonso so uitermaten wredelijk gepijnigt / en ongenadelijk gehandelt / dat hy met vier personen op de plaetse van de executie moest gedragen werden. En ter selver tijd als dat geschiede / ging de voorsz Commissaris Jan de Vos door de rode poorte ter stad uit / geleid werdende door eenen Arnoult de Corenmeter / eenen sijnen goeden vrund / en geraekte also wederom by den Prince van Orangien in Holland. Men hadde 't vermoeden / dat de hoere van den voorsz Jan Alonso de sake ontdeckt en uitgebragt hadde / of een soldaet van Valencijn. Ik hebbe uit sekeren brief / die Engelbrecht vander Sande Secretaris van den Grave van Bossu / aenden selven Grave / die alsdoen tot Hoorn gevangen sat / geschreven uit Amsterdam den 5 Marty 1574. gesien en gelesen / dat op deselve tijd de Prince van Orangien ook diergelijken aenslag heeft gehad op 't kasteel van Gent / en de steden van Valencijn / Maestricht / en Nieumegen / maer dat de beleiders te onvoorsichtig waren geweest / waer door de saken te vroeg aen den dag waren gekomen / doch en hebbe / na naerstig ondersoek / geen waerachtige vorderre onderrichtinge daer van konnen bekomen.

Ter andere zijde sullen wy nu verhalen / datter eenige uitgeweken burgeren vander Goude in Holland geweest zijn / die hen binnen Utrecht onthielden / dese hielden secrete intelligentie binnen der Goude met die van hare gesintheid / practiserende en overleggende / hoe sy de stede souden mogen brengen aenden Coninck. De sake is ten laetste so verre gebracht / dat deselve te kennen gegeven is aen den Heere van Noirkarmes / te dier tijd Gouverneur van Utrecht / in plaetse van den Grave van Bossu / die noch binnen Hoorn gevangen was sittende. De Heere van Noirkarmes / vermits zijn stekte / dede de sake beleiden door de Heere van Gongnies / Lamotte en Norbes. De principaelste beleiders van de sake waren eenen Jan Hey / binnen Utrecht gevlucht / dese hield correspondentie met zijn schoonsone / genaemt Adriaen Pietersz en die / met Arent Jan Teulwen slootmaker / (die stads slootmaker was geweest) en desselfs slootmakers broeder / en eenige anderr tot ontrent 20 personen sterk. Dese Adriaen Pietersz was geweest tot Alphen / aldaer hy de sake communiceerde met eenen Claes Dirksz Verhoef / die tot Utrecht de sake mette bekende aldaer beleide. De voorsz slootmaker hadde noch onder hem de slotelen van seker poortgen / ontrent den Doelen toren / genaemt het Vlamingspoortgen / daer door sy des Coninx soldaten meenden in te laten tot 600 toe in getale / al t'samen schutten / daer toe uitgekoren / die haer brandende lonten in kollers daer toe bereid / souden verbergen / sy souden met haer compliceren in den Doelen toren hebben vergadert / en ter gestender uren uitgekomen / en tot de borgerwacht / die opt poortgen wesen soude / hebben geseid / datse haer stil souden houden / dat haer niet misdaen soude werden / of souden deselve gevangen genomen hebben. En by aldien het aldaer niet en hadde willen gelucken / so souden sy door een toegemetselt gat / dat in den toren is / deselve soldaten met schuiten / die daer toe gereed souden wesen / over de gracht gevoert / en met touwen of lijnen over getrocken hebben / om niet te plassen in 't water / dan dat sy niet en twijfelden / of souden door 't Vlamingspoortgen de sake wel en lichtelijk te wege hebben komen brengen. Daer souden mette soldaten ingekomen hebben / so de voorsz Adriaen Pietersz en Arent en Jan Teulwen gevangen zijnde / onder andere verklaert hebben / de voorsz Jan Hey / Claes Dirksz Verhoef / Mr. Henrik Jacobsz / Dirk Audriesz en Mr. Cornelis Hendriksz die elk een hoek van de Merkt ingenomen souden hebben / om te beletten / datter geen bloed gestort / en niemand beschadigt ten soude werden / en op 't Stadhuis komende / daer de helft van de wacht dikwils slapende waren / en 't geweer aen den kant staende soude men geseid hebben / maekt geen rumoer / u en sal niet misdaen werden / maer so sy haer ter weer wilden stellen / soude mense omgebracht hebben. Sy gaven ook voor / dat Claes Verhoef soude geseid hebben tegen Adriaen Pietersz

dat

450 soldaten van den Prince van Orangien binnen Antwerpen.

Jan de Vos Commissaris beraed hem met vijf Spangiaerden op 't overleveren van het kasteel van Antwerpen.

Jan Alonso en Pedro Maldonado Spangiaerden / en Adriaen Weert in de spiegel / en Jan Vermaes tot Antwerpen gevangen.

Jan Alonso en Pedro Maldo-

nado / en sijne complicen gequartiert.

De Commissaris Jan de Vos ontkomt.

Aenslag om der Goude in te nemen.

dat de Heere van Noircarmes ſelve in perſoon ſoude in de ſtad gekomen hebben / doch 't ſelve en konde niet zijn / nademael hy t'Utrecht krank lag: Claes Dirkſz Verhoef met eenen genaemt Willem / die eertijds in des voorſz Jan Heyens tuin gewoont hadde / ſouden der ſoldaten leitſluiden zijn geweeſt. De laſt / en 't gene (Fol. 9.) tot Utrecht geſloten was dien aengaende / was dit / dat men in 't beginſel / als de ſoldaten ſouden binnen gekomen weſen / by trompette gebieden ſoude / dat een yegelijk ſijn deur en venſteren toegeſloten ſoude houden / en dat niemand opter ſtraten en ſoude komen / op pene van den lijve / ter tijd anders ſoude zijn geoordonneert. Dat niemand van de ſoldaten hem en ſoude verwonderen / pemand van den ingeſetenen derſelver ſtede / groot of klein / arm of rijk / int minſte te beſchadigen of eenige overlaſt te doen / op pene van de galge: terſtond daer na ſoude men heimelijk adverteren alle de gene die den Coninck toegedaen waren / datſe met haer geweer opte Merkt of op 't Stadhuis ſouden komen / en dat men uit de huiſen van de Gereformeerde terſtond ſoude halen alle haer geweer / en de ſtad verſekert zijnde / ſoude men mette trompette doen verkondigen aldus:

Wat datſe in de ſtad ſijnde niet trompetten verkondigen ſouden.

OM te vertonen / dat de Con. Maj. een goedertieren genadig Heere is / en dat hy niemand in ſijn Land en begeert te houden tegens ſijnen wille / en niet en verſoekt / dan obedientie in alle Goddelijke en eerlijke ſaken. So word geconſenteert eenen yegelijken / die in deſe ſtede niet en begeert te blijven / dat die daer uit mach trecken met alle ſijn goeden / en men ſal hem daer toe leveren goede paſpoort en convoy.

Daer na ſoude gepubliceert werden dit navolgende pardon by de Heere van Noircarmes / hem noemende Gouverneur over Holland en Utrecht / gegeven / met belofte van daer-en-boven henluiden tot meerder vaſtigheid en ſecuriteit van dien / te doen hebben gelijke opene brieven / onder de hand en zegel van den Commendador van Caſtilien / als Gouverneur Generael van deſe Nederlanden / en van de Coninklijke Majeſteit ſelfs / indien 't van node ware.

Pardon by de Heere van Noircarmes gegeven en bevoede aan die van der Goude.

WY Philips Heere van S. Aldegonde / Noircarmes / Mingoval / Bignicourt / Ec. Ridder en Commandeur van der Orde van Alcantara / Gouverneur / Stadhouder en Capitein over Holland en Utrecht / Ec. Generael en Opper-Veltmarſchalk van ſijne Majeſteits leger / nu tegenwoordiglijk weſende in Holland. Alſo van wegen de Burgermeeſters / Wethouders / burgers / en gemeente der ſtad van der Goude ons geremonſtreert is geweeſt / dat de quaedwillige „ door de perſuaſie en ſeductie van de rebellen en vyanden van ſijne Maj. / geweken zijn van hare onderdanigheid en oude gehoorſaemheid / en henluiden gevoegt met de confederatie en alliance van de voornoemde rebellen / en bemerkende nu hun miſbruik en miſdaden / hebben ons ootmoedelijk gebeden / haerluiden te ontfangen in gratie en genade van ſijne Majeſteit / mits ook te remitteren en quijtſchelden alle miſbruiken en miſdaden / die ſpluiden miſdaen mogen hebben jegens ſijne Maj. / en jegens den eed van getrouwigheid die ſy hem ſchuldig zijn / belovende dat ſy de voornoemde ſtad ſullen weder ſtellen in ſijne Majeſteits macht en handen / en te leven voorts aen / als goede en getrouwe onderſaten in de oude onderdanigheid en onderhoud van de Wetten / edicten / ordonnantien en ſtatuten van ſijne Majeſteit. Doen kond en laten weten eenen yegelijken / dat wy begerende te volbrengen de meninge en wille van ſijne Majeſteit / dewelke is te gebruiken en bewijſen alle goedertierentheid / die hem om gratie en genade verſoeken / hebben uit onſe ſpeciale laſt en commiſſie / in date den 21 Octobris 1573. laeſtleden / geaboleert / quijt geſcholden en geremitteert mits deſen / de voornoemde ſtad van der Goude / met haer Burgemeeſters / Wethouders en Regeerders / Broetſchappen / Schutters / Dekens / Gildens / Burgers en Gemeenten / mitsgaders alle de inwoonders en ingeſetenen van dien / met henluider huisvrouwen en kinderen / van wat qualiteit of conditie die ſoude mogen weſen / niemand uitgeſondert / alle 't gunt ſpluiden / en elk van hun byſonder / 't zy in 't generael ofte particulier / van deſe laetſte troubelen tegens ſijne Majeſteit eenigſins miſbruikt of miſdaen mogen hebben / in wat manieren 't ſelve gebeurt of geſchied ſoude mogen zijn / geen miſbruik of miſdaed geexcipieert / 't zy van rebellie / confederatie / heimelijk verſtand of conſpiratie en communicatie / 't zy metten Prince van Orangien of ſijne aenhangers en geallieerden / in 't ſecreet of in 't openbaer gehouden / ook van aenneminge van wapenen / uitſluitinge van de Majeſteits ſoldaten / eedinge / verplichtinge en contributien / leninge / prophanatie / halinge en opbrekinge van geeſtelijke en geconſacreerde goeden / 't zy van kelken / ciborien / of andere van goude en ſilvere / tot Godes dienſt eertijds gedediceert of gedeſtineert zijnde / en namaels opgebracht en toegevoegt ſoude mogen zijn / tot behoef van den Prince van Orangien of ſijne adherenten voorſchreven / mitsgaders van de toelatinge of conniventie van de nieuwe predicatien / beeldſtormerven / aenrechtinge van nieuwe Religie / en exercitie van dien / ſonder eenig belet of reſiſtentie / en generalijk voorts van allen anderen miſbruiken tegens ſijne Majeſteit gedaen / ook alhier gecommitteert / niet geexpreſſeert zynde / en dat voor ſo vele de voorſz Stad / of pemand van alle de Regenten / Broetſchappen / burgers of gemeente / en anderen voorſz / daer van / of in eenige poincten van dien / bevonden ſoude mogen werden eenigſins culpabel of accuſabel te zijn / ook al waer 't van perduellie of leſie van ſijne Majeſteit / hebbende dien niet tegenſtaende henluiden in de gratie en genade van ſijne Majeſteit ontfangen / en ontfangen mitsdeſen / behouden haerluider lijve en goeden / en daer toe noch alle hare privilegien / plebiſciten en oude gewoonten en coſtuimen der ſelver ſtede. Voorts de ſelve Stede / met haerluiden Regenten / Wethouders / borgers en ingeſetenen voorſz ſtellende en reſtituerende in haerluiden eerſten ſtaet / als ſy-luiden waren jaer en dag voor der toekomſte en begin van de voorſz troublen / of van haer reſpective miſbruik / daer toe deſelve mede quijt ſcheld en alle corporele en criminele of civile penen / die ſy-luiden of elk van hun uit ſake voorſz jegens de Coninklijke Majeſteit eenigſins verbeurt ſoude mogen hebben / ſonder 't ſelve nimmermeer te gedenken of wrake daer van te begeren / imponerende daer op den Procureur Generael van Holland / of anderen Advocaten of Procureurs / Fiſcalen / en alle andere ſijne Majeſteits Officiers en Juſticiers van alle ſijne Genaden Landen / een eeuwig ſwijgen en ſilentium / belovende den ſelven mede niet te belaſten met eenige ſoldaten garniſoenen / dan van 200 of 300 Duitſe of Walſe ſoldaten / van de eerſte acht of veertien dagen en langer niet / ten ware dat om ſijne Majeſteits dienſt van node waer dat ſy daer langer gehouden en gecontinueert behoorden te zijn / 't welk in dien gevalle geſchieden ſal / ten laſte nochtans van ſijne Majeſteit en niet van de voorſz Stad / noch van de burgers of ingeſetenen van dien: maer ſullen de voorſz ſoldaten daer weſen en henluiden daer houden in der ſelver manieren en voegen als die nu ter tijd binnen der ſtad van Utrecht zijn / ſonder 't ſelve mede te trecken in conſequentie / of dat de voorſz ingelaten ſoldaten binnen de voorſz tijd / of ſo lange die daer ſullen weſen den burgeren of gemeenten eenige oultragie of overlaſt ſullen mogen doen / noch haerluiden eenige ſervice of leninge af nemen / directelijk of indirectelijk op lijfſtraffinge / noch en ſal men ook op het kaſteel aldaer in toekomende tijden eenige ſoldaten mogen houden tot laſte van de burgers of ingeſetenen van dien / als de ſelve by deſen daer van eximerende en bevrijdende / en daer-en-boven henluiden tot meerder vaſtigheid en ſecuriteit van deſen te doen hebben gelijke opene brieven onder de hand en zegel van den Commandador Major van Caſtilien als Gouverneur Generael van deſe Nederlanden / en van de Coninklijke Majeſteit

» selfs indien 't van node ware / op dat de voorsz Stede
» met den haren daer in gerust mogen wesen / ook met
» speciale gebod en ordonnantie van de hoofden van de
» Financien / Presidenten / Raden / 't sy van den prive /
» secrete / groten en anderen Provinciale Raden / Capi-
» teinen / Casteleinen / Bailluwen / Schouten / en alle
» andere Officieren en Justicieren over sijne Maje-
» steits Landen / henluiden van dese abolitie en gratie
» ten eenwigen dage te doen gebruiken / en de selve daer
» in te laten alle hulpe en bystand / op dat de voorsz Ste-
» de met haerluiden burgers / en alle anderen hier voor
» geroert hen dese abolitie en gratie van alle de voorge-
» noemde poincten jegens eenen pegelijken gestijft en
» gesterkt mogen werden / en van hen geweert alle letsel
» of empeschement ter contrarien / t'oirkonden en in te-
» ken van de waerheid van de welken hebben wy dit al-
» dus te samen van onsen wegen doen onderteekenen /
» door den Heere van Gongnies / la Motte / en Naves /
» overmits ons 't selve niet mogelijk en is te doen / om
» onse grote sickte en krankheid / en met onsen secreten
» zegel bezegelt / t'Utrecht den 13 January anno 1574.
» voor Paeschen: onderteekent Antone Gongnies, Jan de
» Naves, Valentin de Pardieu en de la Motte, en bezе-
» gelt met een opgedrukt zegel in roden wasschе.

Van dit pardon hadde de voorsz Adriaen Pietersz een copie ontfangen / die hy eenige van sijne compliten getoont / en eenige d'inhoud van dien verhaelt hadde / daer en lagen in dese tijd geen soldaten binnen der Stede / waerom sy hen voornemen te beter meenden te werke te hebben gestelt / en hadden daer toe geraemt Vrydag 's nachts den 5 February anno 1574. Maer henluider aenslag is bottelijk en onversiens te niet gegaen / door dien des Woensdags te voren aldaer met patente van den Prince van Orangien binnen de Stede quam / Jonker Aelbrecht van Egmont Capitein met een Vaendel Nederlandse voetknechten / sterk ontrent 150 man / ter selver tijd als de soldaten inquamen / was de voorsz Aert Jan Teuben slootmaker in den Doelen toren met eenige van sijn compliten die hy de gelegentheid van den aenslag te kennen gaf / maer hem gewaerschout en door sijn broeder aengeseid sijnde datter soldaten binnen der Stad gekomen waren / was seer perpler / seggende tegen d'andere ons praet is nu af / en sijn terstond van den anderen gescheiden / vresende haren aenslag ontdekt te wesen / nietttemin Adriaen Pietersz voorsz heeft sijn compliten buiten der Stede willen adverteren / en niet wetende hoe hy 't selve secretelijk soude mogen doen / heeft een landman bewilligt om de boodschap te sullen doen. Dese komende in de poorte om uit te gaen / stond en trantelde / niet wetende of hy in of uit gaen wilde / ten laetsten gaende na de riviere stond lange metten eenen voet op 't land metten anderen in de schuit / 't welk by eenige van de wacht gemerkt sijnde / kregen eenige suspitie op hem / sulx dat hy aengetast en in 't wachthuis gebracht sijnde / ondersocht werd / by hem werd gevonden een klouwen garens / 't welk afgewonden wesende / vond men daer een briefgen in / daer van het inhouden sal volgen / gebraegt sijnde hoe dat hy so hadde staen trantelen / seide dat hem docht dat de riviere tegen hem scheen op te rijsen als bloed / waerom hy in sijn selven geseid hadde / Heere God soude ik wel een bloedige boodschap dragen / de hand van het briefken werd bekent / en was niet onderteekent / maer was luidende als volgt:

Ontdekkinge van den aengevangen aenslag.

Inhoud van het briefgen gestelt by Adriaen Pietersz 't welk in een klouwen garen was gewonden. (Fol. 10.)

SEer L. en beminde hoewel den tijd niet bequaem en seer periculoos is om pet te ontbieden / so hebbe ik dat nochtans niet mogen laten / tonende by desen de goede affectie die ik t'uwaerts en t'onse Nichte sy dragende / want als ik aenmerkte de grote desolatie en krankheid daer sy ingevallen is / so en kan ik my van tranen niet onthouden / overdenkende hoe lichtelijken sy te helpen is geweest / en dat het recept so goed om besigen was sonder eenig perijkel / 't welk te beklagen is dat het selfde niet te werk gestelt en is / maer eensdeels versuimt is by Mr. Claes die als Medecijnmeester de krankheid te cureren aengenomen hadde / en ook by den genen die dat briefken in den Apoteek brengen souden / en 't selfde door onachtsaemheid vertoest hebben / waer door een ander inconvenient haer over gekomen is / also dat sy met dien recept niet genesen en kan werden / maer de vrienden hebben met eenen anderen Medecijn-meester raed gepleegt / die hem studio begeven sal om sien of hy andere middelen vinden kan / waer door onse Nichte met Gods hulpe mochte genesen werden / 't welk ik u op sijn tijd sal laten weten. Meins is betaelt / en bid u Corneliam te senden tot Jde Harmens en Geertgen Pieters om na haer kledеren te sien / en wilt laten weten of Daem noch sick is / ik sende metten brenger 10 kruisdalers / en geeft hem antwoord wederom / L. en B. onse Heere God sy met u luiden / geschreven den 3 February. Onderstond by my u wel bekent.

De hand by eenige bekent sijnde / is de fame daer van terstond gelopen alle de Stad door / en is ook gekomen tot kennisse van de selven / die hem daerom terstond aen d'een sijde maekte / en om de sake te verschonen / sond hy aen de Magistraten desen volgenden brief / tot interpretatie van de duisterheden / die men daer in vond / en na sijn interpretatie behoorde verstaen te werden tot der Stede welvaert te strecken.

Interpretatie of uitleggin van het voorsz briefgen by den Auteur gedae

EErsame wijse voorsienige en seer discrete Heeren Burgermeesteren der Stede Gouda. Om te vinden het verstand en intentie van 't inhouden des briefs van my aen mijnen Vader geschreven so suldy by desen verstaen dat daer geen verraderye in gepleegt en is / maer is gedaen om 't welvaert van de gansche stad en gemeente. In den eersten daer staet dat onse Nichte is in grote desolatie en krankheid / dat is dat wy ons selven alleen vinden en van niemanden genen troost van ontsettinge sijn verwachtende / en onsen genadigste Heere den Coninck van Spangien ons te machtig is om tegens hem op te staen / so is de Stad en wy allegader in grote desolatie / gelijk wy aen Haerlem gesien hebben. En om dat te verhoeden door de grote affectie die hy tot sijn vaderland heeft / so heeft Meester Claes Diert aengenomen 't selve te remedieren / hopende dat sijn recept wel te werk soude werden gestelt / dat is dat hy een brief geschreven heeft aen Dirck Jansz Lonk Burgemeester / om te komen ter plaetse daer 't hem gelief de / en tracteren / en hy soude hebben een wyp en vast gelep om te komen en te gaen / en dat hy hem sal verwonderen van de gratien en genaden verwerven door de voorsz stede en gemeente / en 't selve is niet te werk gestelt / overmits eenige oproerige geesten / also dat daer geen briefgen in den Apoteek / dat is / dat daer geen antwoord op geschreven is / waer door onse Nichte een ander inconvenient aengekomen is / dat is: dat daer en tusschen knechten in de Stad gekomen sijn / also dat de vrienden raed gepleegt hebben met een ander Medecijn-meester die hem studio begeven sal / dat is: daer sijn goede luiden geweest aen de Abdisse van de Clare Susteren die na Utrecht gereist is / dat sy bidden soude den Heere van Noorcarmes / te senden alle de gratien en genaden met dat pardon / met Coninx zegel bezegelt aen de Burgemeesteren en Vroedschap der voorsz stede / hopende dat gy myn Heeren / dat in dank ontfangen sult / en transporteren de stede onder de obedientie van de Coninkl. Majest. ons aldergenadigsten Heere / ik hope myn Heeren verstaen sullen 't selve geschreven te sijn tot voordeel en geen achterdeel der voorsz stede / en wilt hier in doen sulx gy wilt dat u op andere tijden mach geschien / dit doende sult wel doen.

Doch sijn de selve Adriaen Pietersz / Aert Jan Teuwen en sijn broeder / en eenige andere daer na gevangen geworden / twe sijnder weg gekomen die noch niet bekent en waren / den eenen hadde de dagwacht in de poort / en is so gaen wandelen van de schildwacht ter poorten uit / den anderen is by avond over de besten gevallen en over de gracht geswommen. Adriaen Pietersz gevangen sijnde bekende terstond sijn hand van het voorsz briefken dat by den landman

was

was gevonden / en dat hy ook de interpretatie geſchreven en aen de Heeren doen beſtellen hadde / daer beneffens dat zy malkanderen duſdanigen eed gedaen hadden.

Eed van de conſpiratеurs.

Dit Concept dat wy nu voor handen hebben / ter eeren Gods en ter lief de van de Coninklijke Majeſt. van Spangien onſen alregenadigſten Heere / en ons gemene welvaren / beloven wy niet te openbaren / noch man / noch wijf / noch kind / en van malkanderen niet te ſcheiden / voor dit concept volbracht ſal weſen / ſo waerlijk helpt ons God en alle zijn Heiligen. Eintelijk na dat hy en eenige andere ter ſcherper examen geweeſt waren / en alle 't gene voorſz is volkomentlijk geconfeſſeert en buiten bande en pijne daer by geperſiſteert hadden / ſijn de voorſz Adriaen Pieterſz / * Aert Jan Teuwen en eenige andere complicen geexecuteert metten ſwaerde / en voorts gequartiert / eenige gevangenen jonkheids halven ontſlagen en de Stad verſekert. De Heere van Wijngaerden doe ter tijd Gouverneur van der Goude / heeft hier van terſtond by miſſive van den 13 Februarij des ſelfs jaers de wete gedaen aen Jonkheer Adriaen Heere van Swieten ſijnen Neve / die de Stad van der Goude / gelijk gehoort is / eerſt ingenomen hadde ten behoeve van de Prince van Oranjen / ſchrijvende onder andere / wy ſijn allegader door Gods voorſienigheid van der dood verreſen / en ik heb die Stad met het innemen van de knechten wederom van nieuws ingenomen / verhalende voorts het concept gelijk voorſz is / en verſoekende dat hy aen de Heeren Staten van Holland ſoude willen benaerſtigen om meer ſoldaten aldaer te ſenden / of dat Jonkheer Albrecht van Egmont commiſſie ſouden mogen krijgen om zijn Vendel te verſterken tot 300 hoofden / achtende 't ſelve 't beſte profijt te weſen / ſeggende ſulx hoognodig te zijn indien men de ſtad begeerde te behouden / en dat aen de ſelve ſeer vele gelegen was / preſenterende in alles ſijnen dienſt totten leſten droppel bloeds toe.

Straffe der verraders.

Deſen aenſlag aldus te niet gegaen ſijnde / en heeft den groot Commandeur Gouverneur voorſz daerom niet op gehouden op verſcheiden andere plaetſen den Prince werk te berocken / maer de Prince van Oranjen / door het veroveren van het Eyland van Walcheren / en dat hy ook kondſchap uit Duitſland hadde ontfangen van zijn broeder Grave Lodewijk van Naſſau dat hy hem haeſt met een goed getal van Duitſe ruiteren / en voetknechten meende te hulpe te komen / beter moet gekregen hebbende om wat groots uit te rechten / en dacht niet alleen om 't geen hy verovert hadde te beſchermen en bewaren / maer om den vyand ſelfs te beſpringen en krenken: aldus practiſeerden beide partijen om malkanderen 't voordeel af te ſien: het principaelſte / 't welk den Groot-Commandeur zijn aenſlagen belettede / was dat hy geen geld en hadde / en dat zijn ſoldaten door de quade betalinge / ſeer onwillig en tot muiterye genegen waren / nochtans ſend hy 14. vendelen ſoldaten na het Noorderquartier / die daer na met 600 Walen werden verſterkt / hier over hadde bevel Henry de Vyenne Baron van Chevreaux die ſich liet noemen Gouverneur van Waterland / deſe heeft met ſchrijven door Henry van Maſſon Commiſſaris en Proviant-meeſter uit Egmont aen verſcheiden dorpen gedaen / de Magiſtraten geſocht te verwilligen datſe met hem accorderen / en de ſchanſen overleveren ſouden. Belovende deſelve gratie / genade en pardon / en die te beſchermen tegen den Prince van Oranjen / wiens macht hy ſeer klein maekte / ſcheldende de ſelve en ſijn aenhangers voor een hoop ballingen / geſpuis en kaſſeboeven / die niet en hebben / dat ſy luiden hen ſelfs moſten opbrengen: daer jegens des Coninx macht ſeer verheffende / om henluiden te beſchermen / te bevrijden en ontlaſten bande berobinge en inſolentie bande rebellen / met vreigementen / in dien ſy luiden de gepreſenteerde genade niet aen en nemen / dat hy henluiden ſonder genade ſal ſtraffen alſmen gewoonlijk is te doen den rebellen en Criminateurs / de læſæ Majeſtatis, ſchrijvende ook dat hy eenige gevangen huiſluiden hadde / die hy in ſulken gevalle wilde doen ophangen. Doch heeft met dit ſchrijven niet uitgerecht / ſo ſy de Spaenſe pardonnen geen gelove en gaven.

* Byvoegſel van den Autheur naderhand daar by gedaen.

In Nov. des jaers 1629. binnen der Goude weſende / ben ik van eenige Borgeren aldaer aengeſproken / dat ik in mijn 7 Boek Fol. 10. ſoude genoemt hebben eenen Aart Janſz. of Aart Jan Teeuwen / als dat de ſelve om eenige verraderye ſoude onthooft zijn / dewelke ſeiden dat ſijn broeder Pieter Janſz. aldaer onthooft / en het hooft op een ſtaak geſteld was / maer dat ſijn broeder uit de gevangeniſſe was gebroken en gevlucht / en noch eenige jaren daer na geleeft hadde / en Doelmeeſter binnen Amerſfoort was geweeſt / in voegen dat voor den naam van Aart Jan Teeuwen / moſt ſtaen Pieter Janſz / of Pieter Jan Teeuwen; ſulks ik ook bevonden hebbe waerachtig te zijn; over ſulks ſal den goedwilligen Leſer in plaets van Aart Jan Teeuwen / leſen Pieter Jan Teeuwen / en die aengeweſen faute voor verbetert houden.

De Baron van Chevreaux 't Noorderquartier geonden metten titel van Gouverneur van t Noorderland n Waterland.

Den 13. Februarij 1574. heeft hy des morgens vroeg omtrent half ſes uren geſonden 4 of 500 man na Crommenierdijk / om de ſchanſe aldaer in te nemen / Hopman Aker aldaer met zijn Vendel knechten leggende / heeftſe terſtond gewaer geworden / en alarm geſlagen hebbende / heeft zijn ſoldaten in order geſtelt / en is henluiden daer mede en met een goed getal huiſluiden tegen getogen / en wel drie uren met ſchut-gevaert en ſcharmutſinge tegen gehouden / heeft ook aen Hopman Coen van Steenwijk daer mede omtrent leggende / geſonden om hulpe en aſſiſtentie / die hem terſtond eenige ſchutten met een deel huiſluiden te hulpe ſand. Doch ſo de huiſluiden of boeren gewaer werden / datter noch ſes of 700 man quamen van Uitgeeſt af / achter Crommenije om / ſtelden zy hen terſtond op te loop / en de ſoldaten van gelijken vreſende voor omcingelt te werden / ſulx dat des Coninx volk al in 't dorp waren eer d'ander / die daer binnen in de huiſen waren / 't ſelve gewaer werden / en met nauwer noot haer lijf konden bergen / daer werden eenige in 't Dorp doorſteken / d'andere verliepen meeſt / haer geweer achter latende / na Knollendam / die van Crommenije hadden een vierteken op den toren gedaen / daer van den toren aen brand quam / deſgelijx zijn ſyluiden voorts gerukt na Weſt-zanen / daer twe baendelen lagen / deſe verliepent mede / het dorp werde geplondert en in brand geſteken. De Hopluiden hebben hare vlucht aen den Oberſten Sonoy verdedigt / dat ſy geen kruit en lonten en hadden / hoe wel ſy daer genoeg by tijds om aen de Gedeputeerde Staten van het Noorderquartier hadden geſchreven / en datſe ſonderlinge lonten gebrek hadden / 't welk de gemene knechten verſaegt gemaekt en op te vlucht gebracht heeft / en alſo aen Wormer en Gijſp meeſt was gelegen / waren ſy daer na toe getogen / daer ſy nu met 5 baendel by den anderen lagen. Dit geſchiede in abſentie van Jonkheer Henrijk van Brouckhuiſen des voorſz Gouverneurs Sonoy Oberſte Luitenant / dewelke getogen was na Hoorn toe / om leninge / kruit en lonten te vorderen: de Gedeputeerde van de Staten hebben den ſelven terſtont by henluide ontboden op het Stedehuis te komen / dan komende omtrent de ſtede-plaetſe daer een deel borgers by een waren die de dorpen hadden ſien in brande ſtaen / ſo riepen ſy den ſelven na / hang op den voorloper / den olden diefen verrader / en diergelijke woorden / de welke door die injurieuſe woorden vergramt werdende / heeft van leer getogen / na een van de borgeren ſlaende / ſulx dat daer een groot oproer geſchiede / en werd den voorſz Brockhuiſen van achter in zijn hooft een grote wonde geſlagen / ten ware hem de Magiſtraet van Hoorn haeſtelijk op 't ſtadhus gekregen hadden / ſoude hy daer niet levendig afgekomen hebben. In 't Collegie van de Staten komende / werd gevraegt waerom hy daer (als veltvluchtig voor den vyand) gekomen was. Heeft daer op geantwoord / om dat hy geen leninge voor de ſoldaten en kreeg / noch kruit / loot noch lonten / en ſo hem daer op geantwoord werde / dat hy doch leninge gehad hadde / ſprak hy ſeer verſtoordelijk / dat ſy 't logen / vloekende en tierende / wilde zijn ſwaert uit trecken / dan vielen daer tuſſchen en namen hem zijn geweer af / en vermaenden hem dat hy na zijn ſoldaten en den hoop ſoude trecken om order te ſtellen / dat de vyand geen vorder inbrek en dede. Doch hy toonde hem onwillig ten ware men hem geld gave / en ging in zijn herber-

Crommenye met Crommenyerdijk en Weſtzanen ingenomen.

Den Oberſten Luitenant Brokkhuiſen geveſt van de burgeren van Hoorn.

ge latende hem verbinden / en schreef aen den Oversten Sonoy / leggende alle de schult op de Gedeputeerde van de Staten / datse hem in vijf weken geen leninge en hadden gedaen / versoekende paspoort om by zijn Excell. te trecken / 't welk hem voor die tijd afgeslagen werd. Den Oversten Sonoy was so om het verloop der soldaten als om dese sake seer t'onvreden / heeft in haeste eenig kruit / lonten en loot / aen de Capiteinen die tot Wormer by den anderen gekomen waren gesonden / met commissie op Hopman Nicolaes Ruichaver / om over deselve te commanderen. Dan Ruichaver sond die Commissie wederom / hem excuserende op sijn jonkheid en onervarentheid / om te commanderen over de andere Capiteinen / die ouder waren dan hy / bedankende hem seer vander eeren / die hy t'allen tijden by dage en nachte bereit was te verschulden / en wil den genen die den Overtsten gelieft te stellen in alles geerne obedieren en gehoorsamen / sy waren nu met 5 vaendelen daer by den ander tot Wormer / en 2 vaendelen op 't Calf / so datse nu seven vaendelen sterk waren / wel gemoet om den vyand te resisteren / sy hebben grotelijx gebrek kruit en lonten / als sy die krijgen / sullen hare eere verdedigen totten laetsten man: en hebbent al om rontsom haer doen bijten / in voegen dat syluiden en die van 't Calf al in eenen bijt begrepen waren. Den Oversten Sonoy trok selfs by henluiden en stelde op alles ordre / en reisde voorts op Purmerende daer hy eenige tijd bleef / middelretijd kregen sy noch elx weinig kruit en lonten / sulx datse geen vorder aenstoot voor die tijd meer en leden / maer also syluiden den xxv. veradverteert werden en kondschap kregen / dat by de vyanden tot Oostzanen noch gekomen waren 4 Vaendelen / en tot Westzanen mede noch so vele / hebben sy den anderen gewaerschout / goede wacht te houden en op haer hoede te zijn / en des morgens vroeg in der nacht te 4 uren een alarme te maken op Saerdam / ook op Oostzanen en Crommenije / om der vyanden voornemen te niet te maken. Doch sy werden so stark van de vyanden overvallen dat sy in de vlucht geslagen werden / so dat de vyanden ook meester wierden van Wormer en Gijsp / alwaer sy hen daer na versterkten: Sonoy schrijft aen zijn Excell. dat de vyand wel 3000 was / en dat Verdugo daer selfs in persoon was. De Staten van het Noorder-quartier waren hier door seer perplex en vreesden dat de vyanden de schanse van het Calf ook aentasten souden / 't welk by aldien sy veroverden een groot verlies wesen soude. Purmerende lag ook noch genoegopen / daer Sonoy binnen was getogen met het vaendel van Hopman Reinier Sittert: de andere gevluchte soldaten werden in Purmerland te Ilpendam en Nek geleid om vorder invasie te verhoeden. Het verloop werd vast verexcuseert / dat de vyand door hulpe van eenige huisluiden tot drie of vier plaetsen over de bijten werden geholpen / en dat de dorpen wel een mijle in begrip lank zijn / en daer men mitte vorst aen allen plaetsen aen mocht / die van het Noorderquartier maken terstond veel schuiten / schepen en galeikens gereet om met het open water de schanse van het Calf te ontsetten / en de vyanden te verdrijven. Doch hebben sy de voorsz dorpen den 7 of 8 Martij / met ook de schantsen van Nieuwendam en andere Waterlandse dijken van selfs verlaten / die daerom wederom by het krijgsvolk van het Noorder-quartier beset en ingenomen werden / daer door den selven hoek lands voor een tijd lank wederom bevrijt en van den vyand verlost werd.

Perplexiteit van die van het Noorder quartier.

Heimelijk beleit en practijke om den gevangen Grave van Bossu uit de gevangenisse te verlossen

Omtrent dese tijd en ook weinig te voren so werden die van 't Noorderquartier gewaerschout / datter secretelijk gehandelt en gepractiseert werde / om den Grave van Bossu / tot Hoorn gevangen leggende / uit der gevankenisse te verlossen / 't welk ook ter ooren van den Prince van Orangien gekomen zijnde / heeft daer van den Gouverneur Sonoy / by zijne brieven gewaerschout / dat hy een goed opsicht en wachte soude doen hebben op den selven Grave / als die geen occasie en soude laten voor by gaen om te mogen eschapperen: en also eenen Cornelis van Everdingen met zijn weten / en wille een goede wijl tijds correspondentie metten selven Grave gehouden hadde / so heeft hy den selven Everdingen na Waterland gesonden / die sonder twijffel wel ontdecken soude watter des halven voorhanden soude mogen wesen / belastende hem derhalven met ten selve goede correspondentie te houden / en ook hem by den Grave te laten. Daer quamen noch andere advertentien van andere quartieren / datter heimelijk binnen der selver Stede van Hoorn gebracht waren 200 roers / die gedistribueert souden werden onder diverse personen van den selven aenslag / by den welken opgeworpen souden werden een beroerte of alarme / so wanneer de schepen van Amsterdam van buiten eenen aenslag daer jegens souden drijven. Ook mede hadde Dirk Thomas Zoon Wijnverlater tot Alkmaer / die Sonoy gesonden hadde tot Utrecht om den Heere van Aldegonde te besichtigen en spreken / gelijk voor verhaelt is / verklaert dat de Heere van Aldegonde tot hem in sijn afscheid heimelijk hadde geseid dat men den Grave van Bossu doch wel soude bewaren / 't welk de gevangen Burgermeesters / en burgers van Haerlem hem op de reise ook geseid hadden / want aen des Graven bewaernisse hen-luider leven was hangende. Dat hem ook eene die dagelijx aen des Colonels Verdugo tafel sat / en by hem at / secretelijk geseid hadde / datse wel acht mosten slaen op den Grave van Bossu / nademael hy maer met een gesloten deure en werde bewaert / door alle dese advertentien werd seer scherpe acht op den voornoemden Grave genomen / de Capiteinen Corquera en Herdenbraek werden van hem in besonder gevankenissen gesteld / sijn messen / pampieren en schrijfboek / werd van hem genomen / so dat hy niet meer schrijven nochte yet annoteren en mochte / dan by believen en in presentie van de Burgemeesteren / men liet hem een brood-mes om te eeten / dan gegeten hebbende werd 't selve wederom wech genomen / daer werd ook beraedslaegt of hy niet beter en soude versekert wesen tot Enkhuisen of Medenblik / dan tot Hoorn / doch de meeste stemmen liepen daer op dat hy tot Hoorn alderbest bewaert soude wesen / dan dat men daer goede acht op nemen soude / gelijk gedaen werde.

Gerut ten va Grabi Lode- wijk v Nass

Men hadde in langen tijd van Grave Lodewijk van Nassau des Princen van Orangien broeder / zedert hy gescheiden was uit Bergen in Henegou niet veel gehoord / door dien hy hem een tijd lang stil gehouden hadde / als seer schielijken de geruchten alle de Nederlandse Provincien over liepen van de aenneminge van vele ruiteren en knechten by hem te wege gebracht / om in de Nederlanden te komen tot assistentie van sijnen broeder den Prince: en dewijle hy werde gehouden voor een kloek en verstandig Krijgs-overste / so was den groot Commandeur Gouverneur generael van de Nederlanden van wegen den Conink van Spangien sijn komste niet seer aengenaem / vresende niet alleen dat de aenslagen by hem voorgenomen / daer door souden werden verhindert en te rugge gesteld / maer hy vond hem selven ook qualijk voorsien van gelde / en sijne soldaten vele ten achteren / sulx datse tot mutenatie waren genegen. Hy vreesde mede seer dat hy verstand mocht hebben met eenige vande ingesetenen / also weinig tijds te voren ontdekt waren geweest de secrete intelligentien die den Prince van Orangien hadde gehouden binnen Antwerpen / Gent / Niemegen / Valencijn / Maestricht en elders; sulx dat hy niet en wist waer hy hem wachten soude moeten. Hy heeft nietemin niet laten voor by gaen of willen versuimen 't gene hem te doen stond / om 't voornemen so wel van den voorsz Grave Lodewijk van Nassau / als den Prince van Orangien te beletten en verhinderen / en henluiden alle afbrek te doen / gevende daerom last aen Sanchio d'Avila in haest alle de garnisoenen by den anderen te vergaderen / en voor eerst de voorschreven plaetsen te versorgen / en mette reste Grave Lodewijk te gemoet te trecken / hem verhindering en afbrek te doen / en dat de Veld-overste Consalvo de Bracamonte soude naer Holland gaen om de Spangiaerden aldaer voor Leyden leggende / met eenige Walen in 't Noorder-quartier te halen en

De Groo Com- mand rust f ten oc loge t Grae Lode wijk.

hem

hem te volgen / heeft ook in Duitſland eenige ruiteren en knechten doen aennemen / voorts heeft hy Placcaten laten uitgaen/daer by hy alle Leenmannen beveelt hen toe te ruſten en wapenen opte verbeurte van hennе Leengoederen en achterlenen / gelijk blijkt by het nabolgende Placcaet tot Breda gepubliceert.

BY DEN CONINK.

Placcaet dat de Leenmannen hen ſullen wapenen / toeruſten en opſitten / ten dienſte van den Coninck.

DEn Droſt van Breda, of ſijne Stadhouder ſaluit. Alſo onſe vyanden, rebellige en wedeſpannige, jegenwoordelijken doen verſamelen en by een brengen ettelijken hoop van krijgſluiden ſo te voete als te peerde, om eenen ſubijten en onvoorſichtigen aenſlag en invaſie binnen deſe Landen te doen, en mits dien van node bevinden onſe ruiteren en krijgsvolk te peerde promtelijk te doen verſterken en reforceren mette gene die wy in elk Land gereet en toegeruſt mogen hebben, terwijlen en middelretijd dat onſe Benden van Ordonnantien, en de ruiteren die wy in Duitſland ook hebben doen lichten en beſtellen, ſullen mogen aenkomen en arriveren. So is't dat wy 't ſelve aengemerkt, en begerende te voorſien tot bewareniſſe, verſekertheid, en beſchermeniſſe, van onſe Landen van herwaers-over, u ontbieden en bevelen, dat gy van ſtonden aen na den ontfank van deſen doet kondigen, uitroepen, en publiceren binnen der voorſz ſtad van Breda, en andere plaetſen van uwen ampte en officie daer van node weſen ſal, en van onſen wegen ſcherpelijk bevelen, dat alle de gene die Leenen of achter-leenen houden en beſitten, terſtond en ſonder eenig vertrek of uitſtel hen toeruſten, equiperen, en voorſien van wapenen en peerden, elk na ſijnen ſtaet, qualiteit en nature van ſijne Lenen, en achter-lenen, alles volgende de coſtuimen, uſantien en gebruik van de ſelve Landen, om tot bewaerniſſe en preſervatie van onſe voorſz Landen van herwaers-over om te dienen voor den tijd en termijn, dat ſy na de qualiteit en nature van hare voorſz Lenen achter-lenen gehouden en verbonden zijn, en dat ſy te dien einde hun vinden binnen 14 dagen na de publicatie van deſen binnen onſe ſtad van Herentaels, om voorts te reiſen en trecken daer en ſo wy hen 't ſelfde ſullen laten weten en ordineren: op pene tegens den genen die deſ halven gebrekelijk ſoude weſen, van ſaiſſiſſement en toeſlag van hare voorſz Lenen en achter-lenen: en dat men op d'inkomen van dien, andere ruiteren en krijgſluiden aennemen en betalen ſal. En houdende daer van geexcepteert de gene die actuelijken in onſen dienſt zijn, en anderſins niet. Willende en bevelende, dat hier in geen faute of gebreke valle, en dat men een rolle ſal maken van de gene die des in gebreke ſoude mogen weſen, welk wy nochtans verhopen niet geſchieden en ſal, en tot onderhoudeniſſe en obſervatie van deſe onſe tegenwoordige ordonnantie, procedeert en doet procederen tegens den overtreders ſaiſſiſſement, toeſlag en perceptie, of ontfangen van des inkomen der ſelver Lenen, ſonder eenige gunſte, diſſimulatie of verdrag: des te doen met dieſer aenkleefr, geven wy u volkomen macht, autoriteit en ſonderling bevel. Ontbieden en bevelen eenen yegelijken, dat ſy u't ſelve doende ernſtelijk verſtaen en obedieren, u voorts ordinerende onſen lieven en getrouwen Cancelier, en lieden van onſe Rade in Braband over te ſenden behoorlijke certificatien van de dagen, en plaetſe daer de voorſz publicatie gedaen ſal worden. Om daer mede voorts gedaen te werden na behoren, want ons alſo gelieft. Gegeven in onſe ſtad van Antwerpen onder onſe contre-zegel hier op gedrukt in Placcate den 23 dag van February in 't jaer ons Heeren 1573. onder ſtond geſchreven aldus, *By* Fol.12.) *den Conink*, en ondertekent, *Broeke*, en was bezegelt metten opgedrukte zegel van den Conink. Noch ſtond onder geſchreven aldus, gepubliceert tot Breda, des dijnsdaegs den tweden dag van Meert 1573. *ſtilo curiæ*, 't volk na 't luiden van de klocke, in groten getale jegenwoordig, ter preſentie van Meeſter Adam van Keſſel Schoutet, Jan van Barel en Claes Corneliſz Schepenen, &c.

De tijdinge en geruchten voorſz van de komſte van Graef Lodewijk van Naſſau na Nederland / liepen van dage te dage meer en meer / en den roep liep voor eerſt / dat alle de proteſterende Vorſten van Duitſland deſe oorloge by der hand namen / tot verloſſinge der Nederlanden uit de ſlavernie / en van de tyrannie van den Spangiaerden. De Gereformeerde in Holland / hadden ſeer grote hope op hem geſtelt / ſo ik uit vele diverſe brieven / dieſe d'een den anderen toeſonden / hebbe geſien en geleſen; den groot Commandeur en was ook niet weinig baladen mette ſake / byſonder om dat hy niet wel van gelde en was voorſien / en dat hy wel merkte / dat de herten der Nederlanders generalijken een grote afkeer hadden van de Spaenſe regeringe. Nochtans hy en ſliep noch en ruſte niet / om al te doen bereiden dat hem docht van node te weſen / om de gebroederen van Naſſauwen tegen te ſtaen / en haerluiden voornemen te beletten. Hy hadde ſijne Spyen uit allen oorden en plaetſen / en kreeg alle dage adverten-tien / wat weg Grave Lodewijk meende te nemen / wat orde hy hield in ſijn reiſe / hoe ſterk van ruiteren / hoe vele voetvolk en diergelijke / in voegen / dat hy van als goed beſcheid hadde en wiſte / en verſtond overſulx / dat Graef Lodewijk den 21 February met ſijn broeder Grave Henrik / by hem mede hebbende Hertoge Chriſtoffel de ſone van den Palsgrave Frederik van den Rhijn / die Generael was van de ruiterye / gelijk Grave Lodewijk was van het voetvolk / gekomen waren op ontrent twe mijlen na by Maſtricht / en hen gelogeert hadden aen geen zijde de Maſe / om te verwachten eenig volk dat achter gebleven was / en dat hy een ſchonen hoop volx by hem hadde / als namentlijk 6000 voetknechten Duitſen / Franſoiſen / Lorreinoiſen en Guaſcongers / en 3000 ruiteren / waerom hy laſt gaf Don Bernardino de Mendoſſa te verſorgen / dat hem de paſſe van de voorſz riviere ſoude mogen belet werden / en dat hy de garniſoenen aldaer ſoude verſterken / daer Don Franciſco Monteſ dok het Gouvernement hadde / door dien daer niet meer dan drie vendelen Duitſen in garniſoen waren / en den brand ſo na op den hals hadden. En hoewel Grave Lodewijk geen artillerye met hem gebracht hadde / om ſteden of ſterkten te beſchieten / ſo was de vreſe des te meerder / dat hy verſtand en intelligentie in der Stad hadde / ſulx datſe meenden datſe ſo wel moeſten letten opte branden / die ſy binnen / als die ſy buiten der Stad mochten hebben. De voorſz Mendoſſa arriveerde aldaer den 27 February met ſijn Compagnie Lanciers / en mette Compagnie van Graef Curtio Martinengo / van Pedro Buſco / van Fernando en Antonio de Toledo / met een Compagnie harquebuſiers te peerde van Monſdragon / met welk ſecours de voorſz Monteſ dok verſterkt zijnde / was de plaetſe wel verſekert. Dewijle Grave Lodewijk daer vertoefde / en na meer volx wachte / hadde Avila tijd hem gereed te maken / en alle 't volk by den anderen te krijgen. Bracamonte was ook op weg met het volk uit Holland / en dat voor Leiden lag: daer voor Leiden / den Hage en daer ontrent van de Spangiaerden voor eenen tijd ontſlagen werden: deſgelijx werd den Baron van Chevreaux mede uit Waterland met ſijn volk ontboden. Het was in deſen tijd een ſeer ongelegen weder voor Grave Lodewijk / want hy door het ys belet werde / dat hy de riviere niet en mocht overkomen / Mendoſſa dewijl hy Avila was verwachtende / hield in tome en bedwank / de gene die met Grave Lodewijk heimelijk verſtand hadden / datſe hen niet en dorſten openbaren om yet voor te nemen / ſendende ook altemets eenige paerden uit / om Graef Lodewijx volk te beſichtigen / hy dede ook vertrecken de ſchepen die op de riviere mochten weſen tot boven Luic / op dat Grave Lodewijk die niet en ſoude mogen gebruiken tot een brugge om daer mede over te komen / middelretijd ſo hadde Sanchio d'Avila veel volk by den anderen vergadert / en quam mede tot Maſtricht / en werd noch alle dage ſterker en meerder. Den 4 Marty trok hy met een deel paerden ſijnen brand beſichtigen / die hem coragieuſelijken te gemoet

De komſte van Grave Lodewijk van Naſſau / in Nederland / en hoe ſterk hy was.

Maſtricht verſekert.

Het beleg voor Leiden opgebroken.

moet quamen/ en hem aenvielen met weinig oꝛdꝛe/ waer uit Avila oꝛdeelde dattet meest ongeoeffent volk was/ waerom hy eenige dagen daer na een embuscade of heimelijke lage oꝛdonneerde van verscheiden peerden onder het beleid van Don Bernardijn de Mendossa in seker doꝛp een half mijl van der Stad gelegen/ versterkende de plaetse daer sy lagen met veel harquebusiers te voete: en van daer so sond hy Joan Dalconeta Lieutenant van Mendossa/ met 30 Lanciers en so veel harquebusiers te paerde om te schermutseren tegen 't volk van Gꝛaef Lodewijk om henluiden overhoop uit te trecken en locken uit haer voꝛdeel in d'Embuscade/ dan of sy daer af veradverteert waren of niet/ of dat sy gnaed vermoeden hädden/ sy hielden haer wijselijken/ en daer bleber aen beiden zijden omtrent eben vele/ van de Spangiaerden bleef daer dood de Commissaris vande lichte paerden Don Francisco de Medina Giraldo/ en eenige werdender gequetst van de compagnie van Mendossa/ en van Fernando de Toledo. Waer dooꝛ het volk van Nassau hen voetvolk nader gingen logeren/ makende met haer-luider hutten een scherm dooꝛ de quartieren van de paerden/ daer dooꝛ sy de Stad meer benauden/ en verseckerden de gene die gingen opte vouragie/ maer Avila als een erbaren/ vooꝛsichtig en onversaegt soldaet/ en liet hen-luiden niet veel rusten met het dagelijx bespꝛingen van henne trencheen of sterkten/ wänt hy hadde seer kloecke en erbaren soldaten/ en hy werde dagelix sterker van volke/ hadde ook by hem gekregen twe Compagnien paerden die Duc d'Alba tot in Bourgongien geconvoyeert hadden/ namentlijk een Compagnie Spangiaerden/ daer Capitein af was Anthonio d'Avalos/ en een Compagnie Italianen daer van Capitein was Mutio Pagano. Het volk van Gꝛave Lodewijk hadde ingenomen verscheiden Doꝛpen/maer niet verre van den anderen gelegen/om in kozten tijd den anderen mette paerde-ruiteren en voetvolk te mogen ontsetten en secoureren/ evenwel nam Avila vooꝛ/ hen-luiden afbꝛeck te doen: daer lagen 9 Vaendelen Duitsen/ en 200 harquebusiers te paerde na by het Casteel van Valkenburg/ dese nam hy vooꝛ te bespꝛingen/ stellende aen allen kanten vooꝛsichtelijk sodanigen oꝛdꝛe dattet hem wel gelukte/want twijfelende of sy mochten gesecoureert werden van een gedeelte van haer ruiterye niet verre van daer gelegen/ so belaste hy Mendossa een plaetse met sijn ruiterye te nemen ter zyden/ en stellen sich tegen het secours dat hen sonde mogen overkomen/ en ook waernemen/ die hen opte vluchte souden mogen begeven: sy quamen so bele tijds vooꝛ dag als van node was/ om sulk een exploict te doen. De Nassause wat te onvooꝛsichtig/en hadden geen sentinellen te paerde uitgestelt/ daer dooꝛ den vyand haer opten hals was eer sy 't gewaer werden/ en steldent al in vꝛese en route/ dat in den tijd van een ure in den dageraet daer omtrent 700 op te plaetse van 't voetvolk dood bleven/en eenige paerden: van de Spangiaerden en bleeffer maer 7 en eenige werden gequest/dit verlies maekte hen veel vooꝛsichtiger/so datse hen beter versagen en sterkten/ en ook beter en meerder wacht hielden/om niet wederom te verballen in gelijke inconvenienten en periculen. De Commandeur belaste Vꝛacamonte in alder haest te marcheren met het volk dat hy uit Holland soude vꝛengen gelijk hier voren is verhaelt/ die alle arriveerden tot Remunde/ weinig tijds na dat Gꝛaef Lodewijk/ te vergeefs gewacht hebbende na meerder volk uit Vꝛankrijk/tot sijn hulpe en versterkinge/ van leger-plaetse hadde verandert. De komste van de vooꝛsz Foꝛten dede Sanchio d'Avila resolveren om Gꝛaef Lodewijk tot vertrecken te dwingen met beletten van vivꝛes/ logerende ter plaetsen daer hy sulx bequamelijk konde te wege vꝛengen/ of int bespꝛingen van eenige van sijn leger-plaetsen/of hem tot slag uit te locken/daer in hy niet en twijfelde victorie te becechten/ ten aensien dat hy hem bevond vooꝛsien met goede/ oude/ wel geoeffnde soldaten/en Gꝛaef Lodewijk alleen by hem te hebben meest nieu en ongeoeffent volk: van dese sijne meninge en vooꝛnemen heeft hy den Commandeur verwittigt die 't selve goed vond/ hem vermanende 't selve metten eersten in 't werk te stellen/ op dat hem Gꝛaef Lodewijk niet en soude versamen met den Pꝛince van Oꝛangien sijnen bꝛoeder/ of van andere kanten geen meerder secours en verkrege: en om Avila noch meer te versterken/ sond hem noch toe Chꝛistoffel Monsdꝛagon met 16 Compagnien Walen/ en het Coꝛnet harquebusiers van Schenk: op den 3 dag van Apꝛil/ so quam dit secours binnen Maestricht/ met het welk de vooꝛseide Avila Gꝛaef Lodewijx volk wackerder aentaste/ en werk gaf tot onder de muren van Valkenburg/ belettende henluyden hare voeragien en victualie/waer dooꝛ Gꝛave Lodewijk resolveerde van plaetse te veranderen/en hem by sijn bꝛoeder den Pꝛince van Oꝛangien te voegen/ die hy geschꝛeven hadde/ dat hy wilde opbꝛeken/ en hem laten vinden tusschen Maes en Rhijn tot Herwerden/ om aldaer of daer omtent de revière te passeren/ begerende daerom dat hy sich met volk/ schepen/ schuiten en ponten soude te gemoet komen. De Pꝛince dit vernemende en was van dese resolutie niet wel te vꝛeden/ insiende het gꝛoot perijkel daer in gelegen/ en dat hy volk in sulker haest het Oꝛlogs-gereetschap daer van node wesende niet en konde op de revière schicken/en seide ter selver tijd tegen eenige sijne familiare vꝛienden/ dat hoe wel sijn bꝛoeders komste hem lief en aengenaem was/ dat hy nochtans wel lijden mochte/ dat hy met sijn Leger op die tijd 100 mijlen van daer ware/niet te min hy bꝛacht sijnen Leger in Bommerlerwaert/ en hadde hem gelegert in het Doꝛp van Govik/ nam het huys te Werdenburg in/ daer eenige Spangiaerden op lagen/ en verbꝛande het selve/ Gꝛave Lodewijk marcheerde met sijn Leger lanx de Mase naer Nimmegen: Sanchio d'Avila versekert zijnde van de weg die hy nam/ dede sijn volk marcheren aen de slincker zijde met grote dagreysen om hem vooꝛ te komen/ en hadde in alder diligentie naer Nimmegen afgevaerdigt 300 Spaense harquebusiers/ en de Compagnie Burgoignons van den Baron van Chevereaux die mede uit Holland was gekomen/ om te versterken 't garnisonen dat daer lag vande Baron de Hierges de sone vande Gꝛave van Barlaymont. Avila alle uren geadverteert wesende waer dat Gꝛave Lodewijk gekomen was/dede te Gꝛave terstont een bꝛugge van schuiten en schepen maken/ en liet sijn volk daer over passeren/ logerende 't selve tot Aber Aselt/ en andere Doꝛpen naest de revière gelegen/'s anderen daegs vꝛoeg eenige paerden uytgesonden hebbende/ om Gꝛave Lodewijx volk te besichtigen/ verseckerden dat henluyder vooꝛtocht geen mijle van henluiden en was/waer over Avila eenige harquebusiers te paerde vooꝛ uitsond vande Compagnie van Anthonio d'Avila/ om nader kennisse te nemen van de Nassause/ maer de selve werden meest alle gevangen of geslagen van 400 swerte ruiters die vooꝛ den vooꝛtocht marcheerden/ om insgelijx kennisse te nemen en te besichtigen/ de welke dꝛeven de gene die 't ontliepen om hen te salveren/ so verre datse quamen daer Sanchio en Antonio d'Avila mette reste van de Compagnie waren/de welke overmits datse haer bevonden onversiens overvallen/geen rekeninge gemaekt hebbende/dat den vyand haer so na was/waren heel na by om in desoꝛdꝛe te geraken/waert by aldien dat deselve Swerte-Ruyteren vꝛesende vooꝛ meerder macht van paerden/ hen in 't vervolgen niet slapper en trager en hadden gehouden/ anders en geschiede daer dien dag niet besonders/want Gꝛave Lodewijk bemerkende/ dat hy de Spangiaerden in 't aensicht hadde/ oꝛdineerde sijn Leger te logeeren in het Doꝛp van Mook of Mookerheyde/ grensende aen Gelderland: des anderen daegs wesende den 14. Apꝛilis 's mozgens vꝛoeg waren beide de Legers inroeren/ het eene om sich te versterken/ en het andere om de passagie te beletten/ beide sich in oꝛdꝛe stellende naer gelegenthey de vande plaetse/ en 't volk dat sy by haer hadden/ want ten beiden zijden waren kloecke en erbaren Capiteinen/ die niet en versuimden te doen al wat vereischte tot krenkinge van hen partije/ en defensie haers selfs: Avila bysonder was seer besoꝛgt/want hy wel verstond

dat

Schermutsering.

Gꝛave Lodewijx volk lijd schade.

Des Pꝛince van Oꝛangien Leger i Bomm reweert

(Fol.1

dathy aldien hy quam onder te leggen / daer aen genoegſaem was hangende een irreparable revolte van alle de Nederlanden. Hy en was niet verder dan een mijle van ſijn partye gelegen / en de gelegentheid vande plaetſe / en liet niet toe om zijn ordonnantie wijt uit te ſpreiden / 't welk hem een groot voordeel was / want de Naſſauſe Caballery geen middel en hadde / om hem in de ſijde te ſlaen / want aende rechterzijde was de reviere die hem van alle perijkel van die kant verſekerde: hier om deilde hy de Spangiaerts in vier eſquadrons of hopen van pijken / beſet met harquebuſiers / daer over commandeerde de veltoverſte Don Conſalvo Bracamonte / en Don Fernando de Toledo / en hy liet aen de kant van de revieren met 16 vaendelen Monſtragon / blijvende tuſſchen beyde de legers int aenſicht het dorp van Mook / daer de Naſſauſe gemaekt hadden een goede tranchee / en tot defenſie van dien 10 vendelen voetknechten meeſt al Francoyſen: aen de ſlinkerhand van de voetknechten was in vier leden gedeelt / de Caballerye / de welke als een halve Mane hadden twe goede vlogels van Walſe harquebuſiers van den Colonel Alonſo Lopes Gallo / zijnde de andere verdeelt tot bewaringe van ſekere paſſagien: aen de ſlinkerhand by de vlogel van de Walſe harquebuſiers ſtond de Cornette ruiteren van Schenk van 200 hoofden: aen wiens rechterhand commandeerde Giovan Battiſta Del Monte met 160 Lancien van zijn compagnie / en van de Compagnie van zijn broeder Camillo / en van Frederico van Toledo. Van hand te hand ſo volgde na 't voetvolk toe / eerſt Don Bernardino de Mendoſſa commanderende ook over de Compagnie van Curtio Martinengo / en over verſcheiden paerden van Lope Zapats / een weinig te voren van Niemegen gekomen / daer na Antonio Oliviera nieuw Commiſſaris gemaekt van de lichte paerden in plaetſe van Don Franciſco de Medina Garoldo by Maeſtricht gebleven / en commanderende de Compagnien van Petro Buſco en Antonio van Toledo: om de ſchermutſeringe te beginnen waren verdeelt drie andere kleine hopen van harquebuſiers te paerde / dewelke avanceerden een weinig voor de Lancien / en de Compagnien van Moſſey / en van Monſtragon / mitſgaders van Antonio d'Avila / beſloten in 't midden Mutio Pagano met de zijne / welke Caballerye monterende wat meer als 380 lancien / en omtrent ſo veel harquebuſiers: terwijlen dat de hopen aldus in battalie verdeilt werden / en dat trompetten bliesen / en de trommelen ſloegen / om 't volk moet te geven: ſo arriveerden noch in dit leger Gillis van Barlaymont Heere van Hierges / Gouverneur van Gelderland met 300 Spaenſe harquebuſiers / en de compagnie Bourgognons met Monſieur de Chevreaux / mitſgaders drie Compagnien Spaenſe voetknechten / van de Terſe van Lombardijen / die gemutineert hebbende in Holland mede waren gekomen: de welke alle geſtelt werden in den vlogel van de ſlinkerhand. Hierges bracht tijdinge / dat noch uit Holland quamen in alder haeſte 2500 Spaenſe voetknechten / en 10 vaendelen Duitſen met 300 paerden onder 't gebied van den Oberſten Franciſco Valdez of Valdez / de welke noch dien avond in 't leger konden zijn. Daer werd gediſputeert of men die verwachten ſoude dan niet / eenige waren van meninge datmenſe behoorde te verwachten / na dien men vechten moſt om de geheele ſalte van de Provincien / want by aldien het anders afliep als ten beſten / ſo ſoude haer reſolutie / vechtende ſonder het ſecours / dat ſy wiſten voorhanden te zijn / van hovaerdije en al te groten betrouwen op haer ſelven beſchuldigt werden: daer werden tot dien propoſte by gebracht / den ſlag die Grave Lodewijk gewonnen hadde tegen de Grave van Arenberge / by faute datſe niet en hadden willen wachten / als doe mede na by en voor handen geweeſt hebbende. Tegen deſe redenen / ſo werde wederom geſeid / dat ſy haer vonden op een bequame plaetſe en gelegentheid / en dat haer vyand niet machtiger en was dan zy-luiden / dewijle ſy hem veel te boven gingen in valeur / en experientie van diergelijke ſaken / dat ook te beduchten was / in dien ſy Grave Lodewijk tijd gaven / of dat hy hen beter ſoude fortificeren / of met de commmoditeit van ſchuiten (diemen ſeide / dat hy hadde) de diepte van de reviere ſoude pogen te verſoeken / of dat hy ſoude mogen ſenden eenige macht van voetvolk / om de brugge te Grave te breken / en paſſeren in de Langſtrate / daer de Prince van Oranjen na het innemen van Waerdenburg / en 't verbranden van dien / eenig volk hadde geſchikt / en meer anders: eintelijk werd beſloten / ook met advijs van de Heere van Hierges / datmen de occaſie om te ſlaen niet en behoorde te laten overſtrijken / maer in alle manieren ſoude ſoeken den vyand te verdrijven. Graef Lodewijk hadde inſgelijx zijn volk met geen minder voorſichtigheid in goede orde verdeilt / latende een gedeelte van dien tot defenſie van de trencheen in het dorp / en een gedeelte / dat 20 Vaendelen waren aen de rechterhand van 't dorp / in dicke hopen of ſquadrons verſaemt / die beſchermt waren van de Caballerye / hebbende geen meerder pleine om alles bequamelijk te verdeilen / maer deſelve Caballerye verdeilt in vier eſquadrons / en de compagnie of pleine niet groot genoeg zijnde om meer te laten / ſo warender veel paerden in een kleine valeye aende ſlinker zijde geſtelt / ſulx dat in de kleine planure die gelegen was tuſſchen de hoogte en Mook / de ordinantie niet bequamelijk en was verſterkt / hebbende in 't Noorde de hoogte of den heuwel / en Mook in 't Oosten. Het voetvolk werde geacht te weſen omtrent 6000 en de paerden omtrent 2000. So haeſt Avila gedelibereert was om te ſlaen / dede hy ſchermutſeringe aenvangen / en verſtrekte deſelve tot plaetſe daer Monſtragon was / hen toeſendende Diego Monteſ dok de welk leide 100 Spangiaerden / en 200 Walen / deſe accompangerende hem met Capitein Hagen / en Jan Rolin Hendrich van Monſtragon verſterkte niet alleen de begonnen ſchermutſinge / maer beſprongen ook de trencheen daer de Naſſauſe uit begonſten te vluchten / maer worden met alder blijt geſecoureert by't grote eſquadron / ſulx datſe ſtad hielden / maer d'Avila verſterkte terſtee de batalie op een nieu met 200 Spaenſe harquebuſiers onder 't beleid van Don Pedro de Bebaudes / en Lorenſana / daer by voegende 100 Walen gecommandeert van Octovio Pichicelle / en 100 pijken gecommandeert van Franciſco Salaſar: Don Diego neve van Franciſco Monteſ dok gecouragieert zijnde door het reforcement / beſprong op een nieu de trencheen van de Naſſauſe met een grote furie / en hy was d'eerſte die hem daer boven op begaf / maer werd met twe ſchoten dood geſchoten / die 200 Walen deden een geweldigen en furieuſen aenval / ſo datmen henluiden d'eere gaf van het innemen der trencheen / en dat ſy genoegſaem oorſake waren van de navolgende victorie: den Alfier Kolin kreeg een Vendel van de Naſſauſe / en een ander Alfier genaemt Penitez / vechtende in de trenche met een grote obſtinaetheid / werd met 15 ſchoten gequeſt / en quam daer noch levende af. Hier mede quam de ſake van de Naſſauſe in groot perijkel / doch werden van nieuws verſterkt met het eſquadron vande Duitſen. En d'Avila bracht tot hulpe van de zijnen het gros van 't voetvolk / waer door de Naſſauſe ſaken begonſten in deſorde te komen / en begonden te vluchten: en hoewel de Generalen hen devoir genoeg deden om henluiden wederom in orde te brengen / ſo waſt al te vergeefs / byſonder door de ruiteren Lanciers / die daer ſo onderſaten / datſe haren adem niet en konden verhalen / noch geen tijd en hadden haer afgeſchoten piſtolen weder te laden / in voegen dat eintelijk de gehele victorie bleef aen de Spaenſe zijde. Daer bleven dood omtrent 2500 voetknechten / behalven die in de moraſſchen verſmoorden / en ontrent 500 paerden / aen de zijde van Grave Lodewijk / die daer ſelfs ook mede bleef / met zijn broeders Graef Henrik / en Hertog Chriſtoffel des Palsgraven ſone / maer om datmen haer lichaem onder de gene die in den ſlag gebleven waren / niet bekennen en konde / ſo heeftmen eerſt ſeer ſterk vermoeit datſe ontkomen waren / maer

De ſlag op Mookkerheide tuſſchen Grave Lodewijk van Naſſau / en Sancho d'Avila.

Don Diego neve van Franciſco Monteſdok Gouverneur van Maeſtricht verſlagen.

(Fol. 14.) De Grave Lodewijk en Henrik van Naſſouwen / en Chriſtoffel Palsgrave verſlagen.

maer als sy niet te voorschijn en quamen/ so liep de fame lange dat sy gevangen weg gevoert waren / 't welk de Palsgrave Frederik / vader van den voornoemden Hertog Christoffel beweegt heeft/aen den groot Commandeur te senden / versoekende sijnen sone te hebben/ indien hy ergens gevangen mocht wesen / presenteerde voor hem een groot rantsoen te geven na krijgs gebruik / dan men heeft niet anders konnen bevinden / dan datse in den slag gebleven zijn / doch dat hare lichamen onder de doden leggende / en gespolieert zijnde onkenbaer geweest zijn/anderen menen datsetinde morassen versmoort zijn/eenige hebben willen affirmeren datse in seker huis te Mook gevlucht zijnde / daer in verbrand zijn geworden/doch wat vande waerheid is/ heeft men noit recht geweten / nochtans heb ik namaels een copie van een brief gesien uit Brussel geschreven van den 14 Juny daer na / inhoudende onder andere dat men gevonden hadde op 't lijf vanden Hertog Christoffel een goude medalie / daer op gegraveert waren/ op d'eene zijde drie ringen geblochten/in d'eene soude gesneden hebben geweest / volkomen victorie / in de twede int land versekertheid / en in de derde/ of eerlijke dood / en aen de ander zijde Johanna by der gratie Gods Coninginne van Navarra alleen / en mette andere/om te beschermen de Wet/de Wetten en 't Vaderland / doch het word voor fabulous gehouden. De Spangiaerden kregen hier weinig buits/ onder de bagagie werden gevonden drie standaers/ met eenig geld Franse munte / 't welk veel suspitie gaf waerachtig te wesen/ 't gene datmen geseid hadde/als dat de Coninck Karel van Vranckrijk / Graef Lodewijk hadde doen geven 200000 kronen/ om volk te lichten/ daer van de middelaer soude geweest zijn / de Mareschal de Retz. De Spangiaerden kregen daer-en-boven / 30 vendelen/ en 3 veltstuxkens/ sulx dat het een seer grote victorie was voor den groot Commandeur / want men hieltet daer voor dat by aldien Graef Lodewijk de slag gewonnen hadde / dat genoeg geheel Braband soude hebben gerevolteert/ tot een gedenkenisse van dese slag / heb ik dit Jaerdicht gemaekt.

Op MooCkerhe IIde *Was den* fLaCh.
Daer Graef LodeVVIIC *onder* LaCh.

Ander Jaer-dicht.

LodeVVIIC *en* HeInrIC *gebroeders* fIIn,
*Stor*Ven te MooC, *en* ChrIstoffeL PaLatIIn.

Wat Graeve Lodewijk voor een geweest is.

Graeve Lodewijk van Nassau was een man wel ervaren in de krijgshandelinge/ scherpsinnig van verstand en begrijp/ en goed van raed/ voor geen perijkel en was hy bevreest / 't welk hy eer konde bekennen dan vermijden. Hy was aengenaem die van den Adel/ en was niet alleen in Duitsland en Nederland bekent/ maer ook in Vranckrijk / alwaer hy van de voornaemste seer ge-eert is geweest. De vyanden hebben hem boven alle andere Capiteinen ontsien en gevreest / al haer doen strekkende tot sijn ondergank / achtende dat als sy sijnen aenval wederstonden/ datse lichtelijk over de anderen victorie souden behalen/ want hy was snel/ en sorgvuldig int feit der wapenen/ nochtans int strijden dikwils ongeluckig / om dat sijn soldaten meer na geld/ dan na eere staende waren/ en daerom in sijn hope in den meesten handel als die op 't hoogste was meest gefaelgeert / 't welk so geseid werd / in dese slag hem ook wedervaren te zijn geweest. Sijn devijs was: Patience en innocence. Geduld in onnoselheid.

Verschrickelijke krijgslag boven in de locht gesien.

Onder andere en kan ik hier niet voorby gaen te verhalen een wonder gesicht/'t welk ontrent twe maenden voor desen slag in de locht is gesien geweest binnen Utrecht/ van eenige borgeren die de nachtwake hadden/ gaende langs der strate / sulx sy 't selve ter requisitie van de Magistraet der stad Utrecht / eendrachtelijk hebben verklaert / en getuigt / de getuigen die het gesien / en verklaert hebben zijn geweest / Goossen Ewoutsz Schuitmaker/ Herman Croon/ Jan Pietersz Verhulst/ Jacob van Es/ en Hubrecht Jansz/ sy verklaerden datse op den 3 Febuary / 's nachts ontrent twe uren/gesien hebben in de locht een grote klaerheid/ ontrent so lange als de stad lange is / en so breed als een gemene kamer / in welke klaerheid sy gesien hebben twe grote hopen krijgsvolk tegens den anderen komende/ den eenen hoop uitten zuid-ooster / en d'andere uit den noord-westen / wel geweert met spiesen/ en met roers / houdende schutgebaer jegens malkanderen / met vijftigen teffens af en aen trekkende : siende de roers aenleggen / afgaen / vier geven en schinderlen / so perfectelijken of 't lebendige menschen hadden gedaen / en 't selve ontrent een vierendeel van een ure geduert hebbende/ so heeft den hoop die uit den Noordwesten op quamen den rugge gekeert / en afgeweken de lengte van ontrent de halve stad / en hebben doen daer wederom stand gegrepen / en een ring geslagen/ en in den selven ring hebben sy gesien de spiesen over einde staen alleens of men in een dorre wout of bosch gesien hadde: en die van zuid-westen togen achterwaers in goeder ordonnantie / en komende weder ter plaetse daer sy van daen gescheiden waren/ hebben ook aldaer eenen rink geslagen / in welken rink de spiesen so menigbuldig waren / dattet ook scheen een dorre wout te wesen / welke spiesen stonden en wiggelden over en weder over gelijk offe met handen van de landsknechten gezwakt hadden geworden / en waren ook in meerder getal / en beter gerust dan de gene die in den noord-westen stonden. En die van den noordwesten zijn voorts met een gebruis / en metter haest getogen tegen die van den zuid-ooster houdende mette selve een tijd lang schutgebaert / en 't selve schutgebaert gedaen zijnde / so hebben sy gesien 3 of 4 stucken grof geschut / dewelke by die van 't noordwesten afgeschoten werden op die van den zuid-ooster / welk geschut sy hebben gesien vlammen en roken / gelijk men van ander geschut soude mogen sien / en 't selve afgegaen zijnde/ sagen dat de spiesen van die van den zuid-ooster ganschelijk gebroken werden oft kennipstocken geweest waren / nits 't welk die van den noord-westen voort aen vallende / die van den zuid-ooster ganschelijk vernielt hebben/en zijn beide hopen voorts verdwenen / dan als die van den zuid-ooster vernielt waren / so zijn ter plaetsen daer de slag geschied was terstond verschenen wonderlijke bloedige stralen schijnende louter bloed te wesen / 't welk ontrent een quartier uurs bleef staen / en is allenxken vergaen en verdwenen/in voegen dat sy getuigen in't gene verhaelt is seer verschrikt/ontroert/en verwondert waren/ sulx dat al leefden sy 100 jaren 't selve nie t vergeten en souden/ Jan Pietersz Verhulst verklaerde al 't selve/uitgesondert dat hy de 4 stucken geschuts niet en hadde gesien.

Wat k steel v Carp ingen men.

Eenige Francoise soldaten die hen gesalveert hadden uit den slag/ trocken na 't kasteel van Carpen / en namen 't selve in/ uit den name van de Prince van Orangien / en maekten hen sterk / doende grote schade aen de omleggende plaetsen / waer over dat eenigen tijd daer na / dewijle dat tot S. Vijt passeerden eenige Spangiaerden en Italianen/ spluiden onvoorsiens by de selve waren besprongen / en geslagen / zijn van de selve wel 100 gevanklijk genomen.

Graeve Hanibal van Ens opgenomen hebbende twe regimenten Duitsen voor den Groot-Commandeur/ dewijle datse hen versaemden by Straesburg/souden/ so eenige schrijven by 16 vendelen Francoisen die tot hulpe van Graef Lodewijk gesonden werden / geslagen zijn.

De re v Not carn sterf binn Utr

Den 4 Maert te voren / was Phylips de Heere van Noircarmes binnen Utrecht overleden : men seide dat hy vergeven was / en dat in 't laetste van sijn leven so gierig was geworden / dat men diergelijke niet veel gesien en heeft. Hy is van weinig beklaegt geweest/ hy hadde sedert de gevankenisse van den Graeve van Bossu/ sijn residentie tot Utrecht gehouden / en aldaer gecommandeert. By sijnen tijde hadde hy de borgerye wederom toegelaten geweer te kopen / en hadde die in vaendelen verdeelt / te weten in acht vaendelen borgeren/behalven dat alle de suppooosten vanden Hove mede onder een bysonder vaendel gestelt waren/ook mede de Geestelijkheid / waer door hy onder de gemene borgeren klesgetal was/ so datse vele van hem hielden/ach-

tende

tende grote vyydom dooz hem verkregen te hebben/ want te voren by tijde vande Hertog van Alva hadden ſy al hen geweer moeten afleggen/ en op het Caſteel bzengen/mogende niet anders in hen huiſen behouden/ dan een rappier: hy was anders van de Gerefozmeerde ſeer gehaet/om dat hyſe ſeer vervolgt hadde by tijde van de Hertoginne van Parma/ gelijk in 't voozgaende boek verhaelt is.

(Te deſen tijde hebben de Edelen van Holland/aenden Staten van Holland/ en de Raden/neffens den Pzince van Orangien ernſtelijk geklaegt/dat het volk van oozloge (als de vyanden de dozpen en plaetſen verlieten) ſeer grote moetwilligheid van roverye en plonderinge waren doende ten platten lande/ verſoekende dat hy daer in ſoude willen vooꝛſien/ om 't welk te beletten is hen verleent/ de navolgende acte luidende als volgt:

'Acte daer by de Edelen/ en Magiſtraten in Holland werden geautoriſeert/ om te beletten de plonderinge ten platten Lande.

ALſo dagelijx grote roverye en plonderinge geſchiedende is in de lande van Holland/ſo van de knechten als anderen/ van den meublen/ en beeſten toekomende den huiſluiden/ geſeten hebbende onder 't geweld van den vyand/ niet tegenſtaende 't Placcaet ter contrarien geemaneert en gepubliceert/ en te beduchten ſtaet/dat van gelijken ſoude mogen geſchieden van andere dozpen/en plaetſen int vertrecken vanden vooꝛſz vyand. So iſt/ dat de Staten 's lands van Holland/ mitſgaders de Raden/beneffens ſijn Exc. 't ſelve begerende te beletten vooꝛ ſo veel doenlijk ſy: geautoriſeert hebben/ en autoriſeren by deſen allen Edelluiden/ en Magiſtraten in Holland vooꝛſz de vooꝛñ roverye en
» plonderye vande meublen en beeſten vande vooꝛſz huiſ-
» luiden te beletten metter daet/ daer toe nemende alſul-
» ken aſſiſtentie als hen goed dunken ſal/ 't ſy van ſchut-
» ters/ bozgeren/ ſoldaten/ of huiſluiden/en ſulke roverꝛ
» of plonderaers wie de ſelve ſullen mogen zijn/ t'appzehenderen/op te hangen/of dood te ſlaen/ indien ſy eenige reſiſtentie doende zijn/ ſonder daer aen pet te miſdoen of te verbeuren/of ter cauſe van dien eenigſins belaſt of achterhaelt te werden. Gedaen tot Delft den
» xij Maert 1574. na gemein ſchzijven/onderſtond: Ter
» oꝛdonnantie van de vooꝛſz Staten en Raden. By my/
» en was onderteekent A. Geniets.

Omtrent deſen tijd ſo quam tot Medenblik een vzouwe uit Vziesland/genaemt Baef Gerrits dochter van Hoozn/en was een dienſtmaegt geweeſt vande Paſtooꝛ van Ooſtwout genaemt Heer Frederik/ en hadde mede gedient by Willem Codde eertijds Secretaris tot Hoozn/ deſe bzacht een bzief aen Jonkheer Coznelis van Rijſwijk/ Caſtelein van Medenblik/en Commiſſaris van de monſteringe in het Nooꝛder-quartier/deſen bzief was onderteekent by de vooꝛſz Willem Codde/ en Claes Jacobſz van Hoozn/ inhoudende in effecte dat de Gouverneur van Vziesland/de Heere van Willi int ſeker onderricht/ en henluiden ook kenlik was hoe getrou hy Rijſwijk de Con. Maj. in vooꝛleden oozloogen/ en tochten altijd geweeſt was/ en dat hy een groot mishagen en leetweſen van deſe troublen en rebellie hadde/ en dat hy hem wel geerne wederom onder des Coninx obedientie ſoude willen geven/mits genietende een goed en vaſt inviolabel pazdon/gelijk hy wel genoeg geklaegt hadde aen Claes Jacobſz Jophis en anderen. Deſen aengemerkt/ dewijle dan ſijn meninge/ en ook de hare was dat de ſteden/ dozpen/ en landen ſonder eenige bloedſtoztinge/ en deſtructie weder ſouden mogen komen onder de obedientie vanden Coninck van
» Spangien/ ſo hadden ſy in faveur van hem/ ſijn huiſ-
» vzou en kinderen dit ſecretelijk te kennen gegeven aen
» den vooꝛſz Heere van Willi/ die daer van een goed ge-
» noegen hadde/en hem lief was dat de Coninck noch ee-
» nige getrouwigheid in Holland bevond/ en henluiden
» belaſt/ aen hem heimelijk te ſchzijven dat de Coninck
» groot gereetſchap maekte/ ſo te water als te land/ om
» Holland en Zeland te bekrachten/en byſonder Nooꝛd-
» Holland met macht te overvallen: daerom ſo verre hy/
» ſo wanneer de ſtede van Medenblik in perijkel ſoude
» zijn van aengevochten of bevochten te werden/ of an-
» dere oppoꝛtuniteit ſoude vooꝛvallen/ hem mit 's Co-
» ninx volk wil voegen/ en te wege weet te bzengen/ dat
de ſtede van Medenblik/ of ten minſten het Caſteel/in

Bzieven uit Vziesland aen de Caſtelein van Medenblik verſoekende dat hy de ſtad/ en 't huis ſoude overleveren aen den Coninck. (Fol. 15.)

handen van ſijn Maj. Capiteinen werd gelevert/ dat hy hem pardon verſekert by den Coninck ſelfs gete-
kent/daer hy met ſijn huiſvzou en kinderen ten eeuwi-
gen dagen met bewaert ſoude weſen/ met continuatie
van ſijn officien: en op dat 't ſelve hem ſoude ſulx gehou-
den werden/ſo pzeſenteert de Heere van Billi daer vooꝛ
te ſtellen ſijn eigen lijf en goed/ ja ſijn ſoon daer vooꝛ in
oſtagie te ſenden: en indien hy binnen Medenblik eeni-
ge getrouwe vzienden heeft/die ſetreet zijn/dat hy hen-
luiden dat mach aendienen/indien 't hem goed dunkt:
indien de ſtede Medenblik/met gemoede omgaet/'t ſal
al vergeven zijn datter geſchied is/ ſonder eenige reſer-
ve of exceptie/ en men ſalſe pardon leveren als voren/
maer ſo hy mette ſtad niet accoꝛderen en kan/mach ſijn
pardon in manieren vooꝛſz ſelfs verdienen en obtine-
ren: ſo verre hy daer toe geſint is ſo ſoude men hem alle
aenſlagen en particulariteiten openbaren/dat hy ſecre-
telijk metten bzengſter van dien/ die nergens van en
wiſt/antwooꝛde ſoude ſchzijven/ indien niet dat hy den
bzief ſoude verbzanden/ en den bzengſter geen moleſta-
tie om doen/die van het inhouden niet en wiſt: 't gene ſy
luiden doen/ komt (ſeggenſe) uit een goede affectie en
goed herte/en de oude kenniſſe die ſy tot henluiden dza-
gen/ alſo ſy ſelver weten/ dat den Coninck ſelfs komt/
datter grote en vele geweldige aenſlagen vooꝛhanden
zijn/niet tegenſtaende Middelbozg (ſeggen ſy) in is: ſy
adverteren hen ook/ dat de ganſche macht en vergade-
ringe der geuſen by Maeſtricht ſo te paerde als te voet
ganſchelijk verſlagen is: vooꝛts ſeggenſe/dat de vooꝛſz
Heere van Billi/ van ſo groter autoriteit by den Co-
ninck is/ ſo dat 't gene hy hen toeſeid en belooft/ dat hy
daer vaſt op mach ſtaen. Deſen bzief was gedateert
tot Leeuwerden den xb Marty 1574. en werd by de
vooꝛſz vzouwe aen Rijſwijk gelevert den xbiij. der ſelver maend. Hy nam de vooꝛſz vzouwe terſtond gevangen om alle ſuſpicie van hem te weren/ en veradverteerde daer van terſtond Meeſter Willem Bardeſius/ verſoekende dat hy ſoude willen daer komen om de vzou te examineren en te doen ſtraffen. Den 21 ſond hy de vzouwe gebangen aen den Gouverneur Sonoy/ en hoewel hy alle devoir dede om alle ſuſpitie van hem te weren/en dat hy ſchzeef en beloofde tot der dood toe den Pzince getrou te weſen/ſo had men nochtans een groot miſtrouwen op hem/ vermits vooꝛgaende noch ander ſchzijven uit Vziesland aen hem was gekomen. Ook ſchzeef de Pzince van Orangien/datmen goede acht op alle ſijn doen en laten ſoude hebben/ook met wat perſonen dat hy omging: maer dat men hem niet en ſoude laten merken datmen eenige ſiniſtre ſuſpitie of miſvertrouwen op hem hadde/ en is ook nooit anders bevonden geweeſt/ dan dat hy getrou is gebleven. Hoewel hem de vyanden ſochten in verdacht te bzengen: en dat veel infoꝛmatien tegen hem genomen zijn geweeſt van vooꝛgaende ſaken die hy tegen die vande Religie mogt hebben bedzeven/als de ſtede van Medenblik noch was onder de macht van den Hertog van Alva. De gebangen vzouwe die den bzief bzacht is ten huiſe van Jacob Floriſz den Schout in 't begin van Julio geſtoꝛven.

Na de victorie/ die de Spangiaerden op de Molenheide tegen Gzave Lodewijk van Naſſau gekregen hadden/ daer vooꝛ van verhaelt is. So hebben ſy wederom beginnen te mutineren om haer betalinge/ (gelijk ſy luiden na het innemen van Haerlem ook gedaen hadden) want ſy ſuſtineerden 35 maenden ten achteren te weſen/en hen was vooꝛ den ſlag vooꝛ Sanchio d'Avila betalinge toegeſeid/ indien ſy victorie bochten/ maer alſer nu geen ſonderlinge geld vooꝛ handen en was/hebben ſy hare Capiteinen en Bevelhebbers van haer gejaegt/ haer bendels geſcheurt/ en eenpaerlijkſen gemutineeert/ en vele moetwils vooꝛgeſtelt: kieſende onder hen eenen Overſten of Electo na hen-luider maniere die ſy alle ſwoeren/ſy lieten luiden dat ſy na Antwerpen wilden/om daer hare betalinge te krijgen. De Heere van Champagny/ de vzoeder van den Cardinael van Gzanvelle was te dien tijde Gouverneur van Antwerpen/ deſe verſtaen hebbende des Spangiaerts vooꝛſtel en vooꝛnemen/ heeft den xix Apzil den Gzoot Commandeur Gouverneur Gen. daer van geadver-

Mutinatie der Spangiaerden inden jare 1574. na de victorie tegen Gzave Lodewijk van Naſſau op te Molenheide.

teert binnen Bussel / versoekende dat hy daer in voorsien soude willen / dat desen gemutineerden hoop binnen Antwerpen niet en quamen / also de gehele bederfenisse der Stad / ja van 't ganssche Land daer aen gelegen was: versoekende ook assistentie tot beschermingе der Stad / also men vermoede dat de Spangiaerden op 't Casteel leggende / die mede de muitinatie toestonden / haer licht door het Casteel in de Stad souden laten komen. Ried hem daerom het garnisoen van 't Casteel te veranderen / en hem daer by tijds meester af te maken: of ten minsten hem toe te laten een beschansinge te maken tegen het Casteel / en de openinge die tusschen het Casteel en Stad was. De Gouverneur Generael / achte dit voor eerst weinig / en scheen het niet te willen geloven. Doch de Heere van Champagny / gepoert werdende door de Magistraet der voorsz stad / de welke seiden van het voornemen der selver genoeg geadverteert te wesen / was op sijn hoede / hebbende in de Stad vier vendelen Walen van sijn Colonelschap / en vier vendelen Duitsen (op de welke niet vele betrouwens en was te setten / dewijle sy mede veel soldye ten achteren waren) waerom hy om alle versekertheid ook de Schutterpen / en Gilden der stad hen heeft doen wapenen / om alle ongelucken te voorkomen / daer van hy den Commandeur mede adverteerde.

De Groot Commandeur komt tot Antwerpen.

Den 24 April quam de Groot Commandeur selve binnen Antwerpen / meende dat hy door sijn autoriteit de sake wel soude rechten / hoewel hy dachte / dat desen middel hem soude dienen om de Staten des Lands te gewilliger tot contributie te brengen. Hy en wilde niet toestaen / wat vertoninge men dede / om eenige beschansinge met wolsacken / en anders tegen het Casteel te doen / seggende dat het niet en betaemde / dat hy de weg wijsen soude / hoe dat men het Casteel onnut maken soude mogen. Hy soude op alles sorge dragen / sond tot dien einde Sanchio d'Avila aen hen-luiden / om haer met schone woorden te contenteren / datse noch een kleine tijd patientie souden willen nemen / hy soude haer haest aen geld helpen: maer sy en wilden nergens na horen / sy wilden geld sien. Den 26 April / als Champagny op het Stadhuis was / aen de Heeren Magistraten versoekende uit den name van den groot Commandeur om 2 of meer 100000 gul. te leen te hebben / om dese gemutineerden daer mede te stillen / en weder vanden anderen te doen scheiden / so quamen de Spangiaerts aen 't gat of de openinge tussen de Stad / en 't Casteel. De Heere van Champagny dit verstaende / dede terstont sijn volk wapenen / en na het Casteel trecken / om der Spangiaerden inkomste te weren / den Commandeur daer van de wete doende. Champagny siende omtrent 30 of 40 Spangiaerts aen het voorsz open gat / heeft belast daer onder te schieten: dan den groot Commandeur verbood 't selve / belastende ook Champagny met sijn volk te vertrecken / om meerder beroerte / quansuys te beletten: 't welk de Spangiaerden verstoute door het selve gat of openinge binnen te komen: binnen wesende hebben hen op 't plein tussen het Casteel en de Stad in slag-orde gestelt / besettende alle de toegangen. De groot Commandeur belaste henluiden niet verder te komen dan tot S. Joris Kerke / en eenige uit te maken / en aen te geven / so sy wat te handelen hadden: sy riepen alle sonder eenig respect geld / geld / en de Walen uit ter Stad: sy mochten sterk wesen omtrent 3000 / en togen in slagorde nade Meerbrugge / met sulk schrickelijk getier / gekrijsch en geroep / met trommelen / schieten en rasen / dat de borgeren meenden dat mense al vermoorden wilde: vele vluchten door vrese uit de Stad. De Gouverneur van de Stad de Heere van Champagny trok met sijn volk in de nieu Stad / nam 't Oosterse huis in / en sterkte hem aldaer / en dede sijn bagagie vluchten: tegen den avond / de Spangiaerden honger krijgende / so namen sy het Stadhuis / en de merkt in / forierende haer selven in de beste huisen daer omtrent met 10 / 12 / en deden haer tracteren na haer believen op 't beste en leckerste / alle den nacht met roepen / tieren / trommelen / schieten op te deuren te kloppen / en te bellen / rasende niet anders dan oft helse duivelen geweest waren / in voegen dat de borgeren meenden datse al vermoord souden hebben geworden. Daer zijn vele bevruchte vrouwen uit verschrikthеid van kinde gescheiden / eenige van vreese voorts stervende / vele andere mans / vrouwen en kinderen / verlatende al dat sy hadden / zijn des anderen daegs ter poorten uitgevlucht. In sulker voegen hebben sy eenige dagen aengestelt. De Gouverneur met sijn Walen / Duitsen en alle het bootsvolk mosten uit der stad vertrecken door last van den groot Commandeur / die sulx belaste om meerder inconvenientien te schuwen / so hy voorgaf: 't welk geschied zijnde namen sy de Magistraet de sleutelen van de stad af / en bedreven vele moetwilligheids / de groot Commandeur eischte vande borgerye 400000 gul. tot leninge / de reste sonde hy furneren / men meende dat so mense ten vollen soude betalen / datse meer dan 1000000 gul. soude moeten hebben. De borgeren deden elk haer best om geld op te brengen / om van sulke gasten ontslagen te mogen wesen / want sy kosten alle dage meer dan 6000 guld. men en kondese noch met drinken en eten payen / wilden wijn hebben / en vande beste spijse / niet daer na vragende of de borgeren raed wisten om te betalen of niet / ten laetsten is dese geweldige muterye met grote swarigheid en moeiten gestilt. Den groot Commandeur moste haer pardon geven van alle haer misdaden. Sy ontfingen 10 maenden in gelde / en 5 maenden in ware / te weten in zyde en wollen laken / daer toe de borgeren mosten boven de kosten opbrengen 400000 gul. in gelde / de reste werde gelicht op het credit van den voornoemden groot Commandeur / also werden sy ten laesten gestilt / na dat dit geduert hadde eenige dagen / en hielden hen doe voorts stil na dat het accoort gemaekt was. Het liep noch al een wijle aen eer de sommen werden opgebracht. De groot Commandeur beloofde datse hare penningen binnen ses maenden metten interesse van dien / tegens den penn. 16 souden weer krijgen / en gaf hen daer van dit navolgende geschrift.

De gemutineerde Spangiaerden komen tot Antwerpen.

Champagny trekt met te Walen inde nieu Stad alwaer hy hem sterkt.

De Spangiaerden nemen het

Stad huis e de mer in.

Cha pagny vertre uit A werpe

De m terye stilt / mits de bur ren m sten s gelde bzeng 40000 gulde

De Gzoot Comm mand beloo dese 40000 gulde te rest tueere met i teresti tegē penni sestie

ALso wy Don Louys de Requesens groot Commandeur van Castilien, Gouverneur en Capitein Generael van sijne Maj. Nederlanden, nu ter tijd benaut sijnde door de Spaense soldaten, die tegen onsen dank zijn gekomen in der stad van Antwerpen, aldaer versoekende betalinge van hunne soldye en gagien: en wy ons vindende onvoorsien van alle ander middel de selfde te contenteren, en te furneren de notelijke penningen daer toe behoevende, hebben in den name der voorsz Maj. versocht aen die van de Magistraet, en de Camer van Rekeninge der voorsz Stad. Dat om te beletten de inconvenienten of ongemacken die daer uit souden mogen rijsen, door 't geblijf der soldaten in de Stad, tot groten ondienste van de voorsz Maj. en dangier generael van den Lande, sy hen souden willen employeren by de borgeren, Geestelijke, Coopluiden, en andere inwoonderen der selver. Op dat sy hen wilden induceren ons in 't selfde te assisteren, en te hulpe te komen in desen hoogsten nood by leninge van 400000 ponden (Fol. 1
Artois, van veertig groten het pond, op goede en behoorlijke versekeringe van rembourssement. En dat sy luiden willen continueren hare goede affectie die sy altijds hebben bewesen totten dienst van sijne Maj. ons hebben liberalijk gepresenteert t'onderstaen, en te assisteren in desen dele met haer-luider uitterlijke macht. Ter welke oorsake erkennende den goeden dienst, die sijne Maj. ons, en 't Land in 't generael door de voorsz leninge sal genieten, en begerende reciproquelijk te voorsien tot versekertheid, en indemniteit van de gene die de selve leninge sullen doen, in der bester formen en manieren als ons eenigsins mogelijken is. Hebben belooft en beloven by desen in den naem van de voorsz Maj. hen te doen rembourseren, en betalen van al sulke somme als yegelijk van hen sal lenen, metten interest van ses en den quaert ten honderd in 't jaer, en dat binnen den tijd van 6 maenden eerst komende. En ten selven einde hebben hen verbonden en gehypotequeert, verbinden en hypotequeren by desen jegenwoordige in den name van de selve sijne Maj. alle domeynen, en beden so ordinarise als extraordinarise van sijnen Lande, en Hertogdomme van Braband, en van sijne andere

Lan-

Landen van herwaers-over, die van nu voorts geaccordeert, geven en vallen ſullen, ten profijte van ſijne Maj. ſijne Erfgenamen of nakomelingen, ſonder eenige uit te nemen of verhouden: om door 't middel van die of van de eerſte penningen daer uit te procederen, promptelijk binnen den voorſz tijd van ſes maenden te weſen gerembourſeert, en voldaen van de voorſz leninge metten intereſſe als boven: conſenterende, en accorderende boven dien, dat in minderinge van 't ſelve rembourſement ſy ſullen mogen inhouden alle hare penningen, die de voorſz van Antwerpen ſullen hebben te furneren en contribueren in alle beden, alles tot voller betalinge en volkomen rembourſement vander leninge en intereſſe, daer van wy henlieder beloven te verlenen, en te doen paſſeren opene brieven van ſijne Maj. in behoorlijker formen getekent, en bezegelt by ons, en die van de Finantie van ſijne voorſz Majeſteit. Boven dien ook tot henluiden meerder verſekertheid, hebben belooft, beloven, en obligeren by deſen in onſen eigen en privaten name en Princelijk woord, in goeder trouwen te betalen, contenteren, en rembourſeren eenen yegelijken van henluiden, van de voorſz leninge, en intereſt binnen den voorſz termijn van ſes maenden. Ten ſelven effecte obligerende onſen perſoon, en alle onſe goederen, roerende en onroerende, jegenwoordige en toekomende, in confirmatie en vaſtigheid van 't gene voorſz is, hebben wy deſe jegenwoordige getekent met onſen naem, in Antwerpen den 29 April 1574. na Paeſſchen, en was ondertekent,

DON LOUYS DE REQUESENS.

EN hoewel de burgeren weinig geloofs hadden van de reſtitutie der ſelver: alſo hen gelijke beloften gedaen waren geweeſt van den Hertog van Alba voor gelijke 400000 gulden by hen opgebracht tot bouwinge van den kaſtele / ſo waren ſy nochtans hier toe willig om van deſe gaſten ontſlagen te mogen weſen / en uit het groot perijkel daer ſy in waren van geplondert te werden bevrijd te zijn.

[Margin: Mutitie der Span- jaerden het ſteel u Ant- rpen.] Als deſe muiterie nu ſcheen by na geſtilt te weſen / ſo begonden de Spangiaerden die op 't kaſteel lagen ook om haer betalinge te muiteren: koſen ook eenen Electo / en een Sergant Major was met henluiden gemuitineert; wilden Sanchio d'Avila en ſijn Lieutenant Martin de Oyo dwingen van 't kaſteel te gaen / en d'Avila om hen de ſleutelen van 't kaſteel over te geven / doch hy en wilde daer toe niet verſtaen / ſeggende ſy mochten hem veel liever dood ſlaen / want hy geſworen hadde die niet over te geven / maer deſelve tot in der dood getrouwelijk te bewaren: 't welk horende / waren te vreden / dat alleen den Lieut. van 't kaſteel ging. Chiapijn Vitello Marquis van Centone / wierd vanden groot Commandeur 's anderendaegs op 't kaſteel geſonden / om daer ordre te ſtellen / en de muiterie te ſtillen. *[Margin: Den paen. E. to op aſteel de ers- it ajor ozſte- l.]* Den Electo werd terwijle Vitello op 't kaſteel was van eenen Francois Salvaterre Spaens Vendrich doorſteken opte brugge deſſelven kaſteels / en voorts int water geworpen / desgelijx ook den gemuitineerden Sergant Major. Chiapijn Vitello ſeide de gemuitineerde op 't kaſteel / uit den name van den groot Commandeur toe / datſe ſouden van haer achterweſen werden betaelt / ſo vele als de andere die in de ſtad waren / begerende over ſulx / datſe ſouden te vreden zijn / en geen muiterie maken / ſulx datſe eindelijk deſe toeſegginge geloofden / en deſe voornoemde twe principale dood zijnde / hen lieten geſeggen / en in ſtilte quamen.

[Margin: euwe oer de uti- rde aen twer- p.] Maer die in der ſtad waren / beſtonden op een nieu te muitineren / horende van de dood van de voorſz twe op 't kaſteel / eiſchten Salvaterre te hebben in haer geweld / om daer mede te leven ſo ſy goed ſouden vinden / ſulx dat hy hem moſt verſteken / en de groot Commandeur hadde genoeg te doen om henluiden voorts te vreden te ſtellen / daer mede veel tijds verliep: en de Prince van Orangien en die van Holland / en Zeeland / die door 't verlies vanden ſlag op Mokerheide al wat waren verbaeſt / op nieus moed deden nemen. De groot Commandeur hadde ook veel te doen om de ruiteren in ſubjectie te houden / die hy belaſt hadden opten Prince van Orangien acht te ſlaen die met ſijn volk in de Bommelreweert was / en daer eenige dagen vertoefde / ten einde hy de dorpen ontrent den Boſch / niet en ſoude overvallen / of eenige andere aenſlagen doen: hy hadde ook Valdes met ſijn voorgaende byhebbende volk / belaſt wederom te trecken voor Leiden en de belegeringe aldaer te continueren: en den Baron van Chevreaux wederom geſonden na Waterland / verſterkt met meerder macht van Walen / Duitſen en Hoog-Bourgoundionnen als te voren / om die van Waterland in ſijn ſubjectie te brengen: van gelijken hadde hy een Vlote tot Antwerpen doen gereed maken om de Maſe in te nemen. In Spangien werd ook een grote armade toegeruſt in de Haven van S. Andries in de Carongie / om op Holland en Zeeland te ſenden / ſulx dat de groot Commandeur veel groter ſaken teſſens voorgenomen hadde / om den Prince van Orangien / en die van Holland en Zeeland aen allen zijden ſo te benauwen / dat hy hoopte haeſt meeſter te daer van te werden. Hy meendeſe ook op d'ander zijde met ſchone beloften en pardonnen / ook met pais en vrede te bevechten / dan alle deſe ſaken werden ſeer verachtert / door deſe mutinatie en karigheid van gelde / die daer was. Wy ſullen van alle deſe aenſlagen / elx in 't byſonder wat gaen verhalen / en beſien / wat uitkomſte die al hebben genomen. *[Margin: Het voornemen van den groot Commandeur / en wat aenſlagen hy al voorgenomen heeft tot onderdruckinge van die van Holland en Zeeland.]*

Eerſtelijk ſullen wy verhalen / wat met de Vlote / tot Antwerpen toegeruſt / uitgericht is geweeſt. Ik hebbe voor verhaelt / dat de Heere van Champagny hem geſterkt hebbende in de nieuwe ſtad / daer na door 't bevel des groot Commandeurs vertrocken is met ſijne Walen / Duitſen / en de bootſgeſellen uit Antwerpen. De oorlogſchepen / weſende ontrent 30 in getal / was belaſt / de revier nederwaers te drijven by Lillo / op dat de gemuitineerde hen daer mede niet en ſouden behelpen / en den aenſlag verhinderen. Gedurende nu deſe mutinatie der Spangiaerden bleef de Vlote daer leggen: de Spangiaerden geld en waren ontfangen hebbende binnen Antwerpen / lagen daer vaſt en domineerden. Die van Zeeland van over lange wel geinformeert weſende van deſe toeruſtinge / hadden haer ook daer tegen al gereed gemaekt en toegeruſt / om die tegen te ſtaen / hen ſelve te defenderen: verſtaende nu / dat daer weinig opſichts was opte ſchepen / en dat de ſelve waren wachtende na 't bevel / datſe ſouden krijgen van den groot Commandeur / die nu met deſe gemuitineerde ſo veel te doen hadde / namen voor hen / deſe oorlogſchepen te gaen beſoeken. Loups Boiſot Admirael van wegen den Prince van Orangien over de Zeeuſe ſchepen / is met een vlote van ſmak-zeilen en eenige rade-zeilen gevaren de Schelde opwaers. De voornaemſte Capiteinen te water / die hy by hem hadde / waren Cornelis Claeſz Vice-admirael / Joos de Moor / Merten Droge / Vincent Baſtiaenſz / Evert Hendrikſz en meer andere / ſy ſonden eenige van de lichtſte en wel bezeilſte voor uit / om der vyanden ſchepen te beſichtigen / ſy ontmoeten twe vande vyandſe oorlogſchepen ſmakzeilen / die de wacht hadden / dieſe terſtond aenvielen en namen / en brochtenſe by den Admirael / die het volk terſtond examineerden / en ſeiden / dat d'Antwerpſe vlote lag voor 't Fort van Oordam / tuſſen Lillo en Callo / waer over ſy reſolveerden die te gaen bevechten / en hebbende zeil gemackt / voeren daer na toe. *[Margin: Die van Zeeland reſolveren des groot Commandeurs vlote tot Antwerpen toegeruſt te gaen beſoeken.]* De Antwerpſe vlote ſiende de Zeeuwen aenkomen / maekten terſtond zeil / om te vluchten na Antwerpen / maer des Princen van Orangien ſchepen ſeer wel bezeilt zijnde / hebbenſe ingehaelt / en terſtond eenige der ſelver ſeer hard en grouwelijk beſchoten / ſo datſe drie ſchepen / twe grote en een kleinder veroverden / en kregen den Adm. den Heere Adolf van Haamſte gevangen. Drie vande Antwerpſe ſchepen zeilden aen de grond / aen de Brabandſe zijde / en een aen de Vlaemſe zijde / de reſte hebbende metter haeſt een deel volx aen land geſet / aen de Brabandſe zijde / deden de ſchepen met touwen voort trecken / en hebbenſe met geweld en grote moeiten geſalveert. Dit geſchiede op den Pinxterdag / als de Spangiaerden met haer beſte kleederen waren pronkende en dominerende / hebbende de beurſe vol gelds. *[Margin: De Antwerpſe vlote neemt de vlucht. Eenige ſchepen van Antwerpen hovert / eenige aen den grond gezeilt / den Admirael Adolph van Haamſtede gevangen.]*

Het vreselijk schieten der schepen tegen den anderen binnen Antwerpen gehoort werdende / mostense haer terstond inde wapenen begeven / en met haer beste kleederen uit trecken op de waterdijken / op de Brabandse zijde / schietende seer furieuselijk met haer musquetten tegen des Princen schepen / en deselve wederom met groot en klein geschut tegen de selve. De Zeeuse Oorlogschepen quamen met grote moeiten niette genomen schepen voorby het Fort van Oordam / het welke met veel grof geschuts en musquetten voorsien was / en schoten geweldelijken op des Princen schepen / die haer ook niet schuldig bleven / maer so dapper op 't selve Fort schoten / dat de borstweringen ter neder vielen / so datse daer uit niet eenen scheut meer doen en konden / benodigt wesende / om haer bedekt te houden / sulx dat des Princen en de genomen schepen alle onbeschadigt daer voorby / en tot voor Vlissingen aengunamen. Sy vonden seer schoon geschut op de genomen schepen: den gevangen Admirael Adolph van Haamstede hadde zijn beste meublen en alle zijn silverwerk mede te schepe gedaen / op dat het binnen Antwerpen van de gemuitineerden Spangiaerden niet en soude geplondert werden / dit quam hier nu wel te passe voor den Zelanders. Hy werd tot Delf by den Prince van Oranjen gebracht / en aldaer geexamineert zijnde / heeftmen des Groot-Commandeurs voornemen verstaen. De Groot-Commandeur heeft sich laten bedunken / dat de Zeelanders dit niet en hebben konnen te wege brengen / sonder te hebben intelligentie met yemanden van de principaelste van deselve blote. Eenige meenden / dat den Admirael Adolph van Haamstede selfs mette Zeelanders intelligentie most gehouden hebben / dan hy werd daer van onschuldig bevonden / maer hy en werd niet geexcuseert van grote negligentie / voor dien zijn partien meenden / so hy goede wacht gehouden hadde / dat hy de brete van de Zee wel hadde konnen nemen / als sy de Zeelandse schepen hadden gewaer geworden / so verre sy hun niet sterk genoeg en kenden / om tegen de Zeelanders te vechten. Hy heeft lange gevangen geseten / en is naemaels voor het overgaen van Zierikzee vry bedongen / dat hy binnen een maend daer na in vryheid en libertеit gesteld soude werden / gelijk in d'articulen van het overgeven van Zierikzee sal gesien werden.

Den Admirael Adolph van Haamstede werd tot Delf gebracht aen den Prince van Oranjen.

(Fol. 17.) Desen aenslag des Groot-Commandeurs also afgelopen zijnde / als verhaelt is sullen wy nu komen op 't gene hy voorgenomen hadde op het Noorder-quartier. De Gouverneur Jonkheer Dirk Sonoy veradverteert sijnde van het voornemen des Groot Commandeurs / heeft terstond aen de Schouten van alle Dorpen van het Noorder-quartier geschreven / datse souden senden / elk sekere mannen uit haer Dorp / d'een 40 / 30 / 20 / 12 / 10 personen min en meer / na gelegentheid en vermogen van de Dorpen des selven quartiers / met pramen / schuppen / graben en andere instrumenten / als sy op gestelt waren / en dit om de schanse van Schoorldam / en andere te fortificeren / repareren en sterken / tot conservatie van 't selve quartier. Hy en de Staten van 't selve quartier hadden ook doen toerusten eenige Oorlogschepen tegen die van Amsterdam / die ook grote toerustinge waren makende tegen het Noorder-quartier / desgelijx eenige kleine galleikens en schuiten toe doen maken / om op te binnen Meyzen en wateren te gebruiken. Den 30 May is het krijgsvolk van den Groot-Commandeur in Waterland gekomen / met omtrent duisent mannen / en hebben de schanse tot Ilpendam / des nachts tusschen twe en drie uren aengeballen / van voren en van achteren. Daer lag binnen Hopman Reinier Sittert / die haer eerst seer kloekelijken ter were stelden: maer siende datse van voren en achteren beset waren / en datse het geweld haerder vyanden niet en konden tegenstaen / hebben sy de vlucht genomen met schuiten / en zijn tot Purmerende al schermutserende en haer kloekelijk werende / behouden gekomen / achterlatende omtren 25 mannen / en onder deselve ook haren Lieutenant. Van Ilpendam synse terstond na Purmerland getogen

Sonoy doet de schansen in het Noorderquartier versien en sterken.

Ilpendam ingenomen van des Groot Commandeurs volk.

alwaer ook een bendel soldaten lag / die ook terstond vluchte na Purmerende / in 't aftrecken verbrande hy eenige huisen aldaer na de Stad toe. Des daegs daer na sijn sy omtrent den middag uit Purmerland getogen / na de stede van Purmerende toe / dan de schutten in der stad leggende hebben haer so kloekelijken gehouden / dat syse wederom in Purmerland dreven. De Gedeputeerde van de steden van het Noorderquartier / tot Hoorn vergadert sijnde / verstaende het overvallen van Ilpendam / vresende dat de stede van Purmerende soude mogen overvallen werden / hebben al de soldaten in der haest by den anderen doen rucken / die sy konden / en derwers aen gesonden. Het bendel dat binnen Hoorn lag daer Capitein af was Hopman Appel / hebben sy daer uit genomen / en terstond na Purmerende doen vertrecken. Mr. Willem Bardesius was daer eerst tegen / om dat den Gouverneur Jonkheer Diederich Sonoy daer niet van en wist / menende dat hy 't soude qualijken nemen / datmen sodanigen stad / daer so veel aen gelegen was / van alle haer garnisoen ontbloten soude / dies niet tegenstaende hebben sijt daer uit genomen / onder belofte en handtastinge / dat die van Hoorn de selve soldaten of andere terstond wederom innemen sonde / als Purmerende versekert ware. Desgelijx is ook gedaen tot Enkhuisen: Bardesius adverteert hier van terstond den Gouverneur Sonoy / versoekende dat hy 't hem ten besten wil afnemen / dat hy 't heeft geconsenteert: seid dat het de Staten sonder zijn consent evenwel souden hebben gedaen uit krachte van sekere acte van den 27 Februarij / die sy van hem Sonoy hadden. Hy bid dat hy gerust daer in wil zijn / de nood en haest was groot / tot Enkhuysen was geen perijkel / daer hadde hy goede orde gestelt / dat het daer alles wel bewaert en versekert was. Ende aengaende Hoorn / daer hy weder was gekomen / hoopte hy met sijn tegenwoordigheyd en grooten aenhank wel in versekerthеyd te houden / en den hals daer by te wagen / dan als het wesen mochte / tot sijnder ontlastinge / bad hy / dat hy daer metten eersten wederom knechten in soude senden / hy en wilde hem in sodanige moeiten en hertsweer niet meer steecken / als hy met dit afgedrongen consent gedaen hadde. Hy soude noch den selven dag ook twee galeyen naer Purmerende schicken. Die van Purmerende dit baendel mede ingekregen hebbende / hadden nu goeden moed de stede te behouwen tegen hare vyanden. Den selven dag quam Hopman Thomas Sigait met sijn baendel aldaer / dan alsoo sy volx genoeg in hadden / is hy voor tusschen-spreken van de Burgermeesteren / en Arent Jansz. Schansmaker al daer / getogen naer het dorp van Nek / 't selve ook besettende / also gamen vast gestadig meer en meer volx daer omtrent / so te voet als te scheep mette kleine galeykens / sulx dat sy de Spangiaerden / Walen en Duytsen / so te water en te lande / met geschut en anders / aldaer / en ook omtrent Woormer en Woormerveer so hebben bespronge en aengeballen / dat den meestendeel daer gebleven / dood gesmeten en verdronken zijn / tot omtrent 1600. of 1700. personen / en kregen omtrent 250. gevangenen / die sy eerst tot Woormer in de kerke / en daer naer tot Hoorn bewaerden / tot naerder last van den Gouverneur Sonoy. De gedeputeerde vande Steden van 't Noorder-quartier schreven ten laetsten May uit Hoorn aen den Gouverneur Sonoy / datse de gevangenen van Woormer tot Hoorn hadden ontbooden / begeerende sijn advijs / watse daer mede doen souden / also sy niet van meeninge en waren / so vele gevangenen opten kost van 't land te ontfangen en behouden. Den 1 Junij schreven sy wederom aen Sonoy / die alsdoe tot Purmerende was / dat sy binnen Hoorn omtrent 250 gevangens hadden gekregen / diese aldaer met grote kosten en moeiten onderhouden mosten / 't welk hen en den Burgermeesteren der selber stede geensins raedsaem en dunkt / de selve lange te houden / also de kosten te swaer en te lastig vallen / die 't gemeen Land ook niet en wil dragen / dat hy daerom in poste soude overschrijven sijn advijs / hoemen mette gevangenen handelen soude / om de Gemeente daer in te contenteren /

Hoorn wert van alle het volk ontbloot

Van gelijken ook Enkhuisen.

Victorie in Waterland tegen den Spangiaerden / Walen en Duitsen.

De gedeputeerde Steden van den Noorder quartier schrijven aen Sonoy / datse de gevangenen niet en begeerden te houden.

„ ren / en 't groot perijkel ('t welk daer uit ſoude mogen „ gebeuren) te verhoeden. Sonoy antwoord hen-luiden den derden Juny / datſe hem terſtond noch ſouden ſenden de grote Galeye met geſchut / en datſe daer op ſouden ſtellen 50 mannen van de kloekſte en ſterkſte gevangenen in yſers geſloten / en dat men daer toe voorts ſo vele goedwillige opſetten ſoude / als daer voorts op behoefde / en dat men een goed getrouw Capitein daer over ſetten ſoude / met een bengelmeeſter / die de gevangenen met ſlagen tot roejen en arbeiden ſoude dwingen / dat mette ſelve Galeye daer veel dienſt ſoude konnen gedaen worden. Doch ſo ſy dat niet goed en vinden / ſo ſend hyſe twe Provoosten met een Scherprechter / om te volbrengen 't gene Jan Claeſſ hem aengedient / en hy met hem verſproken hadde. Doch des anderen daegs ſchrijft hy henluiden weder / dat hy int ſeker onderricht was / dat tot Haerlem boven de 300 Schotten gevangen zijn / die noodlijk verloſt dienen / datſe daerom mettet executeren van de gevangens ſoude ophouden / ter tijd toe hy in poſte ſijn Excell. de Prince van Orangien daer van ſoude adverteren / en ſijn Excell. wille ſoude verſtaen / dat men daer mede handelen ſoude / tot welken einde / en om andere ſaken hy ſond Jan Michiels Predicant / met een brief van credentie van den achtſten Juny aen den Prince van Orangien om hem de geſteltenisſe van het Noorder-quartier te kennen te geven / en de victorie / die ſy tegen de Spangiaerden in Waterland hadden verkregen / te verwittigen / en met eenen ook zijn Excellentie vertonende de kleine authoriteit / die hy aldaer hadde / waer voor vele goede gelegentheden voor by gingen / dat hy aldaer ſo goede dienſten niet en konde doen / als hy wel gaerne ſoude willen / en daerom ſijn Excellentie daer in ſoude willen voorſien / ſo hy best en raedſaem vinden ſoude: en alſo heeft de voorſz Sonoy met dit beetrek de voorſz gevangen ſoldaten het leven gefriſt / die anders in groot perijkel waren / want de burgerye van Hoorn riepen / dat menſe ſoude doen / gelijk daer een valſch geruchte was gekomen / dat de Spangiaerden de Engelſe / die tot Valkenburg gelegen hadden / gedaen hadden / dieſe ſeiden / dat al om den hals gebracht waren / 't welk ſo niet en was / als ter gelegender plaetſe geſeid ſal werden.

Sonoy ſend aen den Prince van Orangien / en laet hem de victorie weten.

Eer wy voorder handelen van de andere aenſlagen des voornaemden Groot Commandeurs / ſullen wy hier tuſſchen beiden verhalen de brieven by den Groot Commandeur geſchreven / aen den Grave van Rotche / Gouverneur van den Lande van Utrecht / en eenige andere particuliere ſaken en Placcaten omtrent deſen tijd uitgegeven / op den name van den Coninck / ſo wel by den Prince van Orangien / als by den Groot Commandeur. In de voorgaende boeken is verhaelt / dat de Staten van den Lande van Utrecht / tot haer grote koſten / geſtadig in Spangien omtrent den Coninck hielden leggen / den Deken van Sinte Pieters / om te vervolgen proviſie van appel / van de ſententie by den Hertog van Alva tegen hen-lieden gegeven / of andere proviſie.

Dan alſo de Coninck verklaert hadde / datter geen relief van appel en viel: maer datſe haer requeſte ſouden mogen preſenteren aen den Hertog van Alva / of andere / die de ſelve plaetſe houden ſoude / en den ſelven bidden / 't gunt hen-lieden ſoude goet dunken / die hen ſoude mogen voorſien / van 't gene ſy begeren / als na recht / reden en equiteit ſoude behoren: en ingevalle van ſwarigheid / daer van ſijne Majeſteit te adverteren / &c. Dan alſo ſy wel wiſten / datſe in de quade gratie van den Hertog ſtonden / die een groten haet op hen-luiden hadde / en over ſulx geen Juſtitie of pet goeds van hem en hadden te verwachten / ſo hadden ſy luiden / na raed daer op gehouden / de ſake laten beruſten / onder voorgaende proteſtatie / totte komſte van den Groot Commandeur. Zedert welken tijde ſy wederom / ſo aen den Coninck als aen den voorſz Groot Commandeur ernſtelijk hadden doen aenhouden / om in haer geheel geſtelt te werden / als ſy luiden waren geweeſt voor date van de voorſz ſententie. Daer op eintlijken gevolgt is / dat de voorſz Groot Commandeur aen den Grave van la Rochе geſchreven heeft deſen navolgenden brief.

Schrijven van den Groot Commandeur aen den Gouverneur / mitsgaders den Preſident en Raden van den Hove van Utrecht.

DOn Louys de Requeſens en Cuninga, Groot Commandeur van Caſtilien, Stadhouder, Gouverneur, en Capitein Generael. Mijn Heere de Grave, lieve en wel beminde, Op 't gene de Staten, Dekens, en Capittelen der vijf Kerken van Utrecht, repreſenterende 't eerſte lid van den lande van Utrecht, eenſamentlijk de Schout, Borgermeeſteren en Schepenen, Raed en Cameraers of Ontfangers der ſelver Stad repreſenterende ook een lit of deel van den Staet der ſelver landen van Utrecht, hen tot diverſe reilen beklaegt hebben aen den Conink, van ſekere ſententie, tegen hen-luiden t'anderen tijden gegeven, met ſeer ootmoedige ſupplicatie, dat in conſideratie van de goede en notabele dienſten, die ſy, gedurende de jegenwoordige en de gepaſſeerde troublen gedaen hadden, en die ſy noch dagelijx zijn doende, en als noch begeren in toekomende te doen, ſijne Maj. gelieven ſoude te voorſien, 't waer by wegen van gratie en abolitie, of van juſtitie en van reviſie. Sijne Maj. gehoort hebbende 't rapport van hare requeſte, heeft de ſelve haer-luider weder geſonden, op dat de ſelve geſien en geexamineert, en behoorlijke informatie daer op genomen zijnde, wy hem ſouden adverteren metten eerſten met ons advijs, om daer op naderhand geordonneert te werden, als hy na recht reden en equiteit bevinden ſoude te behoren, ons adviſerende niet te min, dat ten reſpecte van hare gepaſſeerde dienſten, en datſe int toekomende mochten beter middel hebben, om alle goed devoir en officie te doen, ſelfs in den tijd die loopt. Sijne intentie was, (Fol. 18.) dat ſy middelretijd ſouden doen en gebruiken, gelijk ſy plachten te doen, en gedaen hadden voor de gegevene ſententie, en dat by maniere van proviſie, ſo lange en tot dat anderſints daer in ware geordonneert, en dat wy daer van hen ſouden declaratie doen van ſijnent wegen, hen vermanende, dat in als en door als, ſy ſouden doen goed devoir en officie, alſo breder inhielden de brieven van ſijne Maj. daer van wy beneffens deſen u copye ſenden. So verſoeken wy u lieder en niet te min, van wegen ſijne Majeſteit, ordoneren wel expreſſelijk, dat terſtond na de receptie van deſen, ſult voor u lieder beroepen en verſamelen de voorſz vijf Kerken en den Magiſtraet van Utrecht, ſupplianten, en na dien gy haer-lieder ſult hebben overgelevert onſe brieven, die wy hen ſchrijven in conformiteit van de copye, die wy u overſenden, ook jonktelijk mette originel, dat gy haer-lieder ſult voordragen den wille van ſijne Majeſteit, ſulx als boven, hen-lieder vermanende, dat na 't goed betrouwen, dat ſijne Maj. van hen-lieder heeft, ſy doch in als en door als alle de devoiren en officien, gerequireert ſo tot conſervatie van 't heilig Chriſtelijke Catholijke Roomſe Gelove, en den dienſt van ſijne Majeſteit, als voor 't welvaren van 't Land, tegen de heretijken en rebellen. En dat ſy dien volgende hen ſullen hebben te reguleren, en doen verſtaen den Edelluiden, borgeren, en notable van der Stad, om dien volgende hen reſpective de wete te dragen, en doen de nu voortaen en gebruikende van als, gelijk ſy plachten te doen ten dage voor de pronuntiatie van de ſententie voorſz ſo lange en totter tijd toe, dat de voorſz informatie geſonden en geſien by ſijn Maj. de ſelve daer op anders ſal geordonneert hebben als geſeid is. En in ſulker gelijkformigheid ſult gy u hebben te reguleren, ſo wel in de beroepinge van de Staten van Utrecht, en andere ſaken die den Staten ſullen concerneren, alſo men van ouds gewoonlijk is te doen, en hen-luiden latende vredelijk van alle haren rechten, privilegien en coſtumen, als voor date van deſe ſententie, haerlieder verwittigende, dat ſy hen ſullen moeten pogen totte wacht van de Stad, en alle 't geen totte welvaert der ſelver aenraekt, en van de Staten van den Lande, dat ſijne Majeſteit nemende reſolutie op haer affairen, meerder oorſaek mach hebben, te verſtaen totte volkomen abolitie en gratie by hen-luiden verſocht. En alſo mijn Heere de Grave, lieve en ſeer beminde onſe God heb u in ſijn bewaringe, uit Bruſſel den vijfden April 1574.

voor Paesschen. Ondertekent *Louys de Requesens.* En lager, *d'Overloope*, d'opschrift, Aen mijn Heere de la Roche Gouverneur en onse lieve en wel beminde, de President en luiden van den Rade 's Coninx tot Utrecht.

De Staten van Utrecht werden by provisie in haer geheel gestelt, om hare privilegien en gerechtigheden te mogen gebruiken / gelijk sy gedaen hadden voor date van de sententie / die den Hertog van Alva tegen henluiden hadde gegeven.

AEn de vijf Capittelen / en de Magistraet schreef hy van gelijken ten dage en jare voorsz / genoeg conform het inhouden voorsz datse by provisie souden genieten en gebruiken haer rechten / privilegien en costumen / en alles mogen handelen en doen / gelijk sy voor date van de sententie gedaen / genoten / en gebruikt hadden / welke brieven Don Fernando de Lanoy / Graeve van la Roche Gouverneur hen-lieden gelevert heeft den 14 Aprilis 1574. int grote Capittelhuis van den Dom / ter presentie van den President en Raden van den Hove van Utrecht / alwaer hy de selve hadde doen beroepen metten Schout / Burgermeesteren en Schepenen der stad Utrecht.

De Prince van Orangien heeft opten naem van den Coninck den 7 Marty 1574. een Placcaet uitgegeven binnen Delf / inhoudende verbod en interdictie / dat niemand van den ondersaten van Holland en Zeeland met sijnen schepen of goeden sal mogen vertrecken / of elders sijn woonplaetse nemen / sonder consent van mijn Heere den Prince van Orangien. En dat niemand van de gene die vertrocken zijn / sal mogen varen / of zijn koopmanschap drijven op anderen Landen / dan binnen Holland en Zeeland / in de plaetsen sijnder Excell. toegedaen / sonder consent als boven / op verbeurte van schip en goederen / of de waerde van dien en arbitrale correctie / met bevel en ordonnantie / dat alle de gene / die zedert den jare 66 uit de voorsz Landen vertrocken zijn / met paspoort of sonder paspoort / gehouden sullen zijn / binnen May naestkomende / te verklaren de redenen van haer vertreck / alles op de penen van den genen / die int volkomen der selver ordonnantis onwillig of in gebreke bevonden soude worden / in hare personen en goeden gehouden en gehandelt te worden als vyanden haers vaderlands.

Verbod dat niemand uit Holland noch Zeland en mag vertrecken met der woon / sonder consent van den Prince / en die daer uit getogen zijn / wederom te moeten inkomen

Jonkheer Dirk Sonoy / Lieutenant en Gouverneur over Noordholland / Waterland / &c. hadde opten 13 January te voren / by na een gelijk Placcaet laten uitgaen / en binnen alle den Steden van het Noorder-quartier laten verkondigen en uit roepen / uit krachte van sekere apostille / by maniere (seid hy) van ordonnantie van sijn F. G. in date den lesten Augusti 1573. binnen Doordrecht gegeven.

a Placcaet om d'ingesetens van Holland niet te beroven noch de goeden niet te hoopen.

Daer was noch een Placcaet uitgegaen / inhoudende verbod in interdictie van de goede luiden in Holland geseten / niet te beroven noch te beschadigen / de geroofde goederen niet te mogen kopen / alles op sekere penen / in date den derden Marty 1574.

b Placcaet verbiedende alle uitvoeringe van koopmanschappen en victualien / sonder 't recht vande licenten te betalen / &c.

b Noch een ander / verbiedende alle uitvoeringen van koopmanschappen en victualien / sonder 't selve eerst aen te brengen / en te betalen 't recht van de licenten en paspoorten / achtervolgende de lijste en instructie daer op gemaekt / op pene van verlies der selver goederen / schepen / goeden en wagens / en arbitrale correctie / in date den 5 May 1574.

c Placcaet toelatende op Holland en Zeeland te trafijken / met verbod van alle andere vaerten of Provintien lende de weert / Steden

c Noch een ander Placcaet op den name des Coninx / by den welken allen Coopluiden toegelaten werd op Holland en Zeeland te trafficqueren en hanteren / niet verbod / dat niemand van Oosten of Westen komende met sijn schepen of goederen en sal mogen arriveren noch sijn tours nemen op Vlaenderen / Brabant / Vriesland en andere Provincien / hen vyandelijken tegen Holland en Zeeland tonende / gegeven binnen Doordrecht den 28 May 1574.

Noch isser een Placcaet uitgegaen in date den eersten Augusti 1574. dewijle Leiden belegert was / daer wy na van schrijven sullen / bevelende den inwoonderen van Rijnland / Delfland / Schieland / en Alblasser-weerd / hen-lieden goeden / haven en beesten / binnen acht dagen na de publicatie / te transporteren in de naeste Steden of Schansen / verbiedende mede eenige toevoeringe uit de Steden in de selve Landen.

c Placcaet by de Groot Commandeur uitgegeven / verbiedende alle handelinge / koopmanschap / en communicatie met die van Holland en Zeeland.

c De Groot Commandeur heeft ook verscheiden Placcaten laten uitgaen opten naem van den Coninck / verbiedende op verbeurte van den lijve / en confiscatie van goeden / tegens den overtreders als committerende crien van verraderie en rebellie / eenige koopmanshandel / communicatie of hanteringe te hebben of houden / of eenige ware of eenige andere dingen / die in de Landen van Holland en Zeeland gegroeit / gewonnen / gewassen of gemaekt zijn / te voeren of brengen / directelijk of indirectelijk / 't sy by vreemdelingen of ondersaten / of van aldaer in de landen van Holland of Zeeland te brengen / verklarende alle 't selve voor geconfisqueert / verbeurt / en van goeden prijse. Autoriserende alle personen / 't sy krijgsluiden of andere / die aentastinge te mogen doen / opte verscher daet en op 't feit bevonden zijnde. En op dat men te beter de goeden soude mogen kennen / soude men de packen mogen ontpacken en visiteren / &c.

Die van Antwerpen haer seer beswaert vindende in dit Placcaet / by sonder nadien de neringe / door 't vertreck van vele koopluiden / seer was gemindert / sonden hare Gedeputeerde na Brussel aen den Groot Commandeur / om requeste over te leveren / en te versoeken / dat de waren en koopmanschappen / eens op eenige plaetse gevisiteert wesende / tot Antwerpen niet andermael hersocht en souden werden / allegerende daer in diverse redenen so van ongemak van den Coopman / nodeloosheid van al sulke hersoekinge en anderssints / de voorsz Gedeputeerde audientie versocht en verkregen hebbende / begonsten sommierlijk te openen het poinct van hen-luider commissie. De Groot Commandeur 't selve horende / en invarende in hen-luider propooste / wat dat het bate / sulke en 100 diergelijke Placcaten te maken en te publiceren / als sy anders niet en werden onderhouden / dan men tot dier toe en hadde gedaen. Seggende voorts / dat het nu gelijk betaemde / dat de handelinge en negotiatie metten rebellen van doe voortaen gelijk worde besneden / en lieber dan de selve toe te laten / dat sijn Majesteit niet alleenlijk Antwerpen / maer ook Vlaenderen en Spangien mede soude laten vergaen.

Straffi antwoorde van den Groot Commandeur aen de gedeputeerde van Antwerpen.

De Burgermeesteren van Antwerpen van dese antwoorde / door 't schrijven van hare Gedeputeerde hier van verwittigt zijnde / hebben na communicatie haerluiden belast / apostille te verbolgen op de selve hare overgegeven requeste / om te doen blijken van hen devoir / en d'apostille gesien te resolveren / of sy 't selve de Staten van Braband niet en souden behoren te remonstreren / alsо 't selve 't geheel land van Braband aenging / by sonder vermits de Gouverneur diverse vreemdelingen consent gaf en paspoort / om met die van Holland en Zeeland te mogen contracteren / dat men willende 't selve beletten den borgeren en ingesetenen / 't selve den vreemden / by indirecte middelen van paspoorte / was toelatende.

14. Waterschepen van Amsterdam nemen opte Rede voor Hoorn een schip van 80. last.

Den 28 May anno 1574. quamen 14 waterschepen van Amsterdam des morgens te acht uren / en hebben op de Rede voor Hoorn genomen een Ooster Coopvaerder / met 80 last mouts / en sekere lasten roggen. Den Admirael dit aengedient zijnde / en niet wel te vreden wesende van sodanige stoutigheid / en van de slappe toesicht van sijn scheepsvolk / heeft in alder haeste een deel volx op het Admiraelschip (daer Bossu op gevangen was genomen) doen gaen / daer hy self persoonlijk mede op gegaen is / en zijn hen terstond noch twe ander rapseilen / daer Capitein Moker en Claes Schilpman op waren / en eenige waterschepen nageholgt / doende so grote naerstigheid / dat hyse achterhaelde / en so bedrang / datse den buit verlieten / en haer selfs alleen sochten te salveren / so dat sy 't niet sonder perijkel ontquamen.

Het genomen schip wederom verovert.

Eenige dagen na de victorie / die die van het Noorder-quartier en Waterland verkregen hadden / so voren is verhaelt / so heeft Hertog Erich van Brunswijk so tot Hoorn als tot Enkhuisen een Trom-

Hertog Erich van

pet-

a Placcaet om d'ingesetens van Holland niet te beroven noch de goeden niet te hoopen.

b Placcaet verbiedende alle uitvoeringe van koopmanschappen en victualien / sonder 't recht vande licenten te betalen / &c.

c Placcaet toelatende op Holland en Zeeland te trafijken / met verbod van alle andere vaerten of Provintien lende de weert / Steden

hen vyandlijken tegen Holland dragende.

d Placcaet bevehen-lieden goeden / haven en beesten te brengen in de naeste of Schansen.

inwoonderen van Rijnland / Delfland / Schieland / en Alblasser-

Brunſwijk eyſcht by brieven de ſteden van Hoorn en Enkhuiſen op.

petter geſonden / met brieven onder ſijn hand en zegel / en dede de Steden op-eiſchen. De borgeren van Hoorn (alſo daer noch geen ſoldaten wederom in en waren gekomen) liepen ſeer t'ſamen / en de Magiſtraten van Hoorn / vreſende voor oproer / deden den Trompetter verſekeren / in een van haer oorlogſchepen / en ſonden den brief aen den Gouverneur Sonoy tot Alkmaer / verſoekende ſijn advijs / wat ſy daer in doen ſouden / die van Enkhuiſen hebben van gelijken den Trompetter gevangen genomen / en den brief aen den voornoemden Gouverneur geſonden / welken brief in Hoochduits geſchreven / wy hier mede in Nederduits geſtelt hebben / luidende als volgt:

Des Hertogen Erichs ſchrijven aen die van Enkhuiſen en Hoorn. (Fol. 19.)

WY van Godes genaden Erich Hertoge in Brunſwijk en Lunenburg, Ridder des gulden Vlies, Coninklijker Maj. van Spangien Overſte, voegen u Overſte, Krijgs-bevelhebberen, Hopluiden, Lieutenanten, Vendrigs, mitſgaders alle Beveelſluiden, en gemene krijgſluiden, ook de Eerſame en voorſichtige Burgemeeſteren en Raden, en ganſcher gemene burgerye tot Enkhuiſen (of in den anderen brief, Hoorn) na eerbiedinge onſes goedigen groeteniſſe, na jegenwoordiger gelegentheid, te weten, dat wy een goede wijle tijds van vele goedhertige en welmenende deſer Nederlanden onderdanen zijn aengeſocht, na dien de oproerigheden in deſen des Coninklijke Majeſt. Erf-Nederlanden hoe langer hoe meer opſtonden, daer door dan allenthalven de arme onſchuldige onderdanen ten hoogſten beſwaert, bedroeft en bedorven werden, dat wy als de voornoemde Coninklijke Majeſt. oude dienaer, en ordentlijke Overſte, onder de welke wy ook zijn begoedigt, op middelen ſouden bedenken, dat de dwalende wederom op de rechte baen, en tot ſchuldige gehoorſaemheid gebracht, en vordere onruſte, bloedvergietinge, roof en plonderinge, ſo 't mogelijk ware, verhoed mochte werden. Als wy dan (ſonder roem geſproken) uit Chriſtelijken en Vorſtelijken gemoed 't ſelve ter herten genomen hebben, en niet lievers en ſouden ſien, dan dat de onſchuldige armen voortaen onverdorven en onbeſchadigt blijven, en de dolende wederkeren, en ſich noch by tijds wederom aen haer natuirlijken, van God verordenden en aengeboren Heeren en Overſten begeven mochten. So hebben wy niet willen laten, u by deſen te verſoeken, en daer mede ons Chriſtelijk, Vorſtelijk en welmenent gemoed te ontdecken, gelijk wy dan u hier mede, uit Chriſtelijk en Vorſtelijk medelijden, erinneren en vermanen, dat gy by tijds wederom keert, en u der Coninklijke Maj. gehoorſaemlijk (gelijk gy luiden ſchuldig zijt te doen) overgeeft, en den groten en uiterſten toorne niet en verwacht, want het nu noch de rechte tijd is, in aenſieninge van de grote en machtige toeruſtinge en krijgsmacht, die de voornoemde Coninklijke Majeſt. jegenwoordig heeft, en noch beide te water en te lande daeglijks toeruſtende en aenkomende: anders ſal, na lang verloop, dat einde met u lieden de laſt moeten dragen. So gy nu daer toe geneigt zijt, ſo wilt ons by jegenwoordigen onſen Trompetter u lieder eintelijk gemoed en meninge ontdecken, of gy luiden u in den voorgemelden Coninklijken Majeſt. onderdanigheid en ſchuldite gehoorſaemheid wilt begeven, of niet. En ſo gy tot dien einde yemanden van den uwen tot ons af te veerdigen bedacht zijt, ſo willen wy den ſelven hier mede vaſt, vry en ſeker gelei geven, om gins en wederom te keren tot hen-luider gelieven, en de ſelve ook ons Vorſtelijk oprecht, en gelijk eens Chriſtelijken loflijken Vorſt des Rijx betaemt, bevinden laten, en willen wy geen moeite, arbeid nochte vlijt ſparen, op dat met de ſelve, met goede vergelijkinge, in dier voegen gehandelt en getracteert ſal werden, dat gy op gewenſchte wegen en conditien wederom tot gehoorſaemheid gebracht, en tot genaden komen moogt. In geval gy luiden nochtans 't ſelve niet en wilt doen, en dat gy tegen mijn hope (hoewel ik u luiden meerder beſcheidenheid toe vertrouwe) hertneckig blijven wilt, ſo hebt gy te bedenken, hoe dat het u, uwe vrouwen, kinderen en nakomelingen, om dat gy, nu u des Coninklijke Maj. genade open ſtaet, en de ſelve niet en hebt willen aennemen, vergaen ſal, want wy dan ook de hand en genaden, ſo veel ons, als eenen loflijken Vorſten des Rijx betaemt, en veel hoog-gedachter Coninklijke Majeſt. van Hiſpanien verwanten gebeurt, van u ſullen afwenden. Welke onſe welmenende goede vermaninge wilt wel ter herten nemen, en laet my hier op uwer liefde eindelijke reſolutie en meninge weten, by deſen onſen tegenwoordigen Trompetter, ſonder vertrek, op dat wy ons daer na verder ſullen mogen houden en regeren. Datum in onſen leger tot Beylen den 7 Juny, anno 1574. Onderſtont geſchreven, *Hertzoch Erich manu propria ſcripſit.* Hebbende onder opgedrukt een rond wapen in roden waſſe.

DE Gouverneur Sonoy heeft terſtond den Prince van Orangien 't ſelve over geſchreven en laten weten / vragende wat hy mette Trompetters doen ſoude / op dat ſy ſodanige ſtoutigheid van over Zee te gebruiken / niet meer plegen en ſouden. Hy hadde wel van meninge geweeſt / dat hyſe ſoude hebben getracteert / als die van Amſterdam ſijnen Trompetter gedaen hadden / maer ten aenſien / dat Hertog Erich een Rijx Vorſt was / hadde hy 't ſelve na gelaten / tot dat hy ſijn Vorſtelijke Genade wille en meninge verſtaen ſoude: doch de Prince liet hem weten / dat menſe vry en vrank / doch ſonder antwoorde / wederom los laten ſoude. Dies niet te min ſo hielden die van Hoorne den Trompetter / genaemt Hans Weymaer / gevangen / tot in Junio 1575. dat de Prince in ſijn faveur / den 18 Juny / gebood datſe hem ontſlaen ſouden / en in vryheid ſtellen / alſo hy over 't ſelve feit genoeg geleden hadde / ten ware ſy andere ſouffiſante reden hadden.

Al hoe wel die van Utrecht ſchenen een weinig contentements te hebben / mette proviſionele reſtitutie in haer geheel / daer hier voren van verhaelt is / en dat de Staten nu mochten wederom / als van ouds vergaderen / ſo en vonden ſy nochtans gene verlichtinge in gene ſaken / want niet alleen de ingeſetenen en borgeren van der Stad en Steden van den Lande van Utrecht / en werden door de ſware belaſtinge der garniſoenen / en moetwilligheid der ſoldaten / die men al onbetaelt liet / ſo opgegeten / en in den grond bedorven / dattet voor hen onmogelijk was / langer te herden. De Geeſtelijken / Edelen / rentieren en de rijxſte binnen Utrecht / die hare goederen meeſt ten platten lande hadden leggende / waren ſeer benaut / en en kregen geen betalinge / door dien de huiſluiden van de ſoldaten ſo gequelt wierden / datſe niet en belhielden / en qualijken haer ſelven en hare kinderen konden voeden / ſulx dat de Staten genoodſaekt waren / den 25 Aprilis 1574. deſen groten en onuitſprekelijken nood haren Stadhouder by requeſte in 't lange te kennen te geven / op hope van eenige verlichtinge te mogen gekrijgen / welke requeſte / alſo de ſelve alle de gelegentheid klaerlijken is uitdruckende / wy alhier ingevoegt hebben / en was luidende aldus:

Requeſte van de drie Staten van Utrecht aen den Graeve van Roche hen-luider Stadhouder / doleerende over de grote benautheid daer ſy in waren / door de overlaſt der ſoldaten.

AEn mijn Heere, mijn Heere de Grave van Roche, Gouverneur en Capitein Generael over ſijne Majeſteits Landen van Holland en Utrecht. Geven met behoorlijke reverentie te kennen de drie Staten 's lands van Utrecht, hoe dat de Stad, Steden en platte landen van Utrecht, boven de grote koſten en laſten, die ſy in de troublen van den jare 1566, en ſedert ter oorſake van de garniſoenen van de Spaenſe ſoldaten den tijd van twe jaren gedragen, en daer aen ſy meer als 300000 gulden koſten gehad hebben, van 't begin van deſe jegenwoordige troublen, ſo onuitſprekelijke koſten en laſten gehad, geleden en gedragen hebben, en noch dagelijx hebben, lijden, en dragen moeten, dat des onmogelijk, en langer niet lijdelijk noch verdraeglijk en is, alſo dat indien daer in niet kortelijk geremedieert noch voorſien en werde, de voorſz. Stad, Steden en Landen daer door geſchapen zijn te komen in grote en ſware inconvenienten, ſo van dierte, ſterfte als andere, die men door grote armoede, en daer uit volgende deſperatie gewoonlijk is te gevoelen en experimente-

ren, en om u Genade, die mogelijk van de voorſz koſten en laſten, by de Supplianten in deſe laetſte troublen geleden en gedragen, geen kenniſſe heeft, deſelve particulierlijk te verklaren. So is eerſt, na dat de ſteden van den Briel, Vliſſingen en eenige andere van Holland en Gelderland van de obedientie van de Coninklijke Maj. geweken waren, en in de landen van Utrecht aengeteekent de loopplaetſe van 14 vaendelen Duitſe ſoldaten, daer den Grave van Boſſu Overſte van was, en aldaer haerluider vergaderinge gemaekt, en boven dien een gehele maend of meer ongemonſtert op den huiſman en tot koſten van deſelve gelegen hebben en onderhouden ſijn geweeſt. En na dat de voorſz 14 vaendelen gemonſtert ſijn geweeſt, heeftmen het meeſtendeel van dien geleid ſo in de ſtad, ſteden, als platte landen van Utrecht, welke ook by leninge, eenſdeels opgebracht in't particulier by prive perſonen, eenſdeels by de gemene Geeſtelijkheid, en 't corpus vande ſtad Utrecht, mitſgaders by contributie van de platte landen tot noch toe onderhouden ſijn geweeſt, gelijk die noch jegenwoordelijk voor een deel in dier manieren onderhouden worden: ſonder dat die middelertijd geceſſeert hebben, van dagelijx op den huiſman te gaen, ſtelen, roven en plonderen, ſo ſyluiden aldaer niet allleen haer nooddruft gehaelt, maer ook met henluiden genomen hebben alle 't gene ſy konden dragen: en dikwils ook by grote menichte en getale, als by vijftigen, honderden, 150, tenemale gehele dorpen uitgeſlagen, berooft en geplondert, behalven noch, dat ſy luiden de huiſluiden ſeer qualijk mishandelt en getracteert hebben. En als de ſteden van den Lande van Gelre, en Holland, die veel maer omtrent drie mijlen van de ſtad Utrecht gelegen ſijn, gerevolteert, en by den rebellen ingenomen waren, als Oudewater, Woerden, Schoonhoven, Buren, Naerden, en diergelijke, rontſom de voorſz landen van Utrecht gelegen, hebben de ſelve landen, boven 't gene voorſz is, moeten lijden de dagelijkſe excurſien van de rebellen in de ſelve ſteden leggende: dewelke de voorſz landen berooft, gebrand, gebrandſchat en genoeg onder tribuit gehouden hebben, na haer-luider geliefte, ſo die by den ſoldaten van ſijne Maj. niet, of immers ſeer weinig beſchermt werden. En na dat in 't laetſte van de ſomer van den jare 1573. eenige ſteden van den Lande van Gelre, Overyſſel, en andere omtrent Utrecht gelegen, hen wederom begeven hadden in de obedientie van ſijne Majeſteit, hebben de ſtad, ſteden en Landen van Utrecht moeten dragen den doortocht van 't gantſe leger van ſijne Majeſteit dat op Holland ging, en eerſt voor Haerlem langen tijd gelegen heeft: mitſgaders van den ſoldaten, die ſo te paerde als te voet, dagelijx van allen hoeken, ſo tot, als van 't leger gaende en wederkerende waren: de welke de voorſz Landen ook merkelijken ſeer beſchadicht hebben, ſo ſy qualijk betaelt worden, en mitſdien cauſeerden geen geld te hebben, en onder dexſel van dien alle moetwil bedreven, alſo dat d'alderminſte ſchade, die men van henluiden geleden heeft, geweeſt is, datmen hen de koſt en onderhoud van haerluider perſonen en paerden heeft moeten doen en geven. En boven dat de ſtad en platte landen van Utrecht belaſt waren met Pioniers op te moeten brengen tot fortificatie van de ſtad Utrecht, en de Vaert, jegens Vyanen over gelegen, dat hen niet weinig gekoſt heeft, ſo ſijn de voorſchreven platte Landen beſwaert geweeſt met Pioniers en wagens in 't voorſz leger te beſtellen en onderhouden: waer aen alleen de voorſchreven platte landen, een tijd lang gedurende, alle dagen over 1200 Carolus gulden koſten gehad hebben. Zijn noch de ſteden van Amersfort, Reenen, mitſgaders de platte landen van Utrecht, gedurende 't leger voor Haerlem en langer, belaſt geweeſt met ſes benden ruiteren, die men boven haerluider onderhoud, noch heeft moeten leveren, hoy, ſtroy, en haver, daeer eenige quartieren alle dage wel aen te koſt gehad hebben 50, 60, 70, Carolus guldens, en meer, overmits de grote dierte, die daer was ſo in de haver als het voeder. En ſedert d'innemen van Haerlem, en dat het leger aldaer opgebroken is, hebben de voorſz landen weder moeten lijden de doortochten van den ruiteren en ſoldaten, die van 't ſelve leger, tot diverſe tijden na Braband gekeert ſijn, en ſedert dien tijd inde voorſz landen van Utrecht verſcheiden ſchanſen geſlagen, als tot Linſchoten, Hermelen, aen de Putcuip, Camerik, Segvelt, behalven dat noch een vaendel Duitſen, dat binnen Montfort geleid was; die eik op en van de platte landen van Utrecht geleeft, en hen ſelven doen onderhouden hebben, in ſulker voegen, dat alle 't geheel quartier van Monfort, weſende een van de vier quartieren van den landen van Utrecht, mitſgaders de voorſz dorpen van Linſchoten, (Fol.20.
Harmelen, Camerik, Segvelt, en meer andere daer omtrent gelegen, ſo grondelijk bedorven hebben, dat daer jegenwoordelijk naeuwlijx een huiſman is, die op ſijn Hofſtede wonende is, of macht heeft, ſijn landen met beeſten te beſlaen: mits dat de huiſingen veel vernielt en tot heertbrand deſe winter verbrand, en anderſints ſo ganſchelijk geruineert en gedeſtrueert ſijn, dat die niet bewoont mogen werden: en dat hen-luiden haerluider have en beeſten ontnomen, en by den ſoldaten geſlagen en opgegeten ſijn, alſo dat ſy haer-luider landen moeten leggen laten, 't welk door benautheid van herten gecauſeert heeft den dood van veel huiſluiden: alſo dat binnen de ſtede van Montfort alleen, inden tijd van een jaer, wel 400 huiſluiden in grote ellende, armoede en miſerie geſtorven ſijn. En boven dien is het Neder-quartier van den lande van Utrecht langen tijd belaſt geweeſt met een vaendel ſoldaten, dat tot Loenen lach, en noch een ander, dat tot Weeſop in Holland lange gelegen heeft. Hier beneffens ſijn tot koſte van den Staten, langen tijd onderhouden geweeſt ſekere twe galeyen, om daer mede den Rhijnſtroom te bevryen, die ook een merkelijke ſomme van penningen gekoſt hebben, namentlijk alle 10 dagen de ſomme van omtrent 100 daelders, alſo dat daer door, mitſgaders door veel andere extraordinaris onkoſten, de welke dte ſtad en landen van Utrecht opgeleid ſijn, der Staten beurſe ſo gantſchelijk uitgeput is, dat daer jegenwoordig niet en reſteert: alſo dattet hen-luiden niet langer mogelijk en is, de renten, daer de Staten mede belaſt ſijn, te betalen: waer door te beſorgen is, dat de ingeſetenen van de Landen van Utrecht langer de omleggende landen niet en ſullen mogen frequent eren. Zijn ook de beurſen van de Geeſtelijkheid van de ſtad, ſteden van den landen Utrecht en ook van de particulire inwoonders vandien, ganſch ydel en ledig gemaekt: niet alleen overmits 't credijt, dat ſy voor den Hertog van Alva geſtelt, en de generale en particuliere leninge, die ſy, als voorſz is, gedaen hebben: maer ook en merkelijk, dat ſy ter oorſaken van de grote koſten en laſten, die den platten landen opgedrukt ſijn geweeſt, nu inden tijd van drie jaren, van haerluider pachten en inkomen ſeer weinig ontfangen hebben, ſulx dat die van de Geeſtelijkheid en andere inwoonders van den lande van Urrecht ſo edel als onedel, en ſonderlinge die geen koopmanſchap en doen, maer op haerluider renten en inkomen vanden landen leven, langer geen macht noch middel hebben, den dienſt Godes, hen ſelven, haerluider wijven en kinderen te onderhouden, veel min den armen medeborgers en miſerabele perſonen (die geen macht hebben hen ſelven te onderhouden) eenige aſſiſtentie te doen. En hoewel dat alle de voorſz ſwarigheden, koſten en laſten, die tot veel 100000 gulden ſullen bevonden worden te bedragen, aengemerkt, mitſgaders de grote getrouwigheid en dienſt, die ſy ſijne Maj. gedurende deſen trouble, en merkelijken in 't aſſiſteren van 't leger voor Haerlem, ſo van alle victualie, als van brood en koorn gedaen hebben, tot haer ſelfs en haer-luider borgeren en inwoonders groot ongerief, en achterdeel, ſy Supplianten wel hadden verhoopt, verdient te hebben, datmen hen-luiden voorts aen wat genadelijker en favorabelijker tracteren ſoude: inſonderheid aenſchou genomen, dat apparentlijk deſe oorloge niet ſo haeſt ten einde en ſchijnt te willen lopen, alſo dat de landen van Utrecht, behalven 't gene ſy van de vyanden dagelijx verwachtende ſijn, notelijk ook vele doortochten van ruiteren en knechten ſullen moeten lijden, als weſende de naeſte frontieren,

en leg-

en leggende opte paſſagie van Holland, 't welk ſonder grote koſten niet en ſal konnen geſchieden, ſo ſchijnt nochtans, dat de voorſchreven Landen, in plaetſe van verlichting, alle dage meerder en meerder, (ſonder dat eenigen nood daer toe dringt) belaſt en beſwaert werden, in alle manieren, of de ſelve den ſoldaten van ſijne Majeſt. tot een rove en plonderinge te voren gegeven waren, of datmen opſettelijk de landen van Utrecht alleen wilde verderven, en andere omliggende Landen voorby gaen en ſparen, niet tegenſtaende, dat daer niet alleen veel ander bequamer plaetſen ſijn in de Landen, die noch in d'obedientie ſijn van ſijne Majeſt. maer ook en principalijk in den bedrijve byden vyanden geoccupeert, daer de ſoldaten veel bequamelijker, dan in de Landen van Utrecht, onderhouden ſouden konnen werden. Want behalven dat leſtmael, alſſe in de maend van Maert in de voorſz Landen gekomen waren, en langen tijd bleven leggen omtrent 26 vaendelen Spaenſe ſoldaten, die hen niet anders aenſtelden dan openbare vyanden, gewelders, rovers en ſtraetſchenders, en ſulx den huiſluiden berovende van haerluider beeſten, geld, koorn, huiſraet, imboel en alles anders, wat ſy by henluiden hebben konnen gevinden, of ook in den kerken (van de welke te violeren ſy niet en abſtineerden) gevlucht hadden, henluiden boven dien ſlaende, ſtotende, wondende, quetſende en eenige doodſtekende, beneffens noch eenige benden lichte en ſware peerden, en 't regiment van Fronsbergen, dat ter ſelver tijd mede ſo in de ſtad als landen van Utrecht lag, en 't ſelve ook niet weinig beſchadigden, ſo ſijn in 't begin van deſe jegenwoordige maend in de ſelve Landen weder gekeert de voorſz Spaenſe ſoldaten, die voor haerluider eerſte aenkomſten eenige huiſen buiten de 4 poorten in brand geſteken, en hen voorts in alle manieren alſo gedragen hebben, als breder voren verhaelt is, dwingende de huiſluiden, boven dat ſy wel betaelt ſijn, dat ſy henluiden de koſt moſten geven, tot dat ſy nu omtrent 14 dagen geleden, eenſdeels (hoewel niet al) uit de landen van Utrecht vertogen ſijn: en ſedert die tijd ſijn in deſelve Landen gekomen, en hebben aldaer eenigen tijd ſtil gelegen ſekere vaendelen Walen, die hen-luiden in de dorpen van Schalkwijk en andere daer omtrent gelegen, ſo onredelijk en onmanierlijk aengeſtelt hebben, als van den Spangiaerden voren geſeid is, en hebben ſulx alle 't gene ſy in en omtrent deſelve dorpen hebben konnen bekomen, genomen, en merkelijken de kerken opgebroken, daer uit nemende wat ſy vonden, van kelken en andere gewijde vaten totte Godes dienſt behorende, en hebben voorts de beeſten, als koeyen, oſſen ſchapen, verkens in groten getale uit de weide gedreven, en na haerluider appetijd geſlagen, en haer gerijf daer af genomen, de reſte voorts laten leggen, of voor de honden geworpen, alſo dat ſy, ſo in deſe, als andere meer ter onſpoey en ſonder profijt vernielen, dan eten. Gelijk dit ſelve ook doen de andere Walſe ſoldaten, die nu de vier of vijf laetſte voorleden dagen in de Landen van Utrecht gekomen ſijn, in der voegen, dat de huiſluiden haerluider beeſten in de weide niet langer en dorven noch mogen laten, daer uit apparentelijk komen ſal groot gebrek en een onuitſprekelijke duirte van boter, kaes, vleiſch en andere eetbare waren, dat niet alleen komen ſal tot laſte van de Landen van Utrecht, maer ook tot merkelijk ongerief van des Coninklijke Maj. leger, datmen ſeid op Holland te gaen, en dat door middel van de Landen Utrecht geſpijſt en gevictalieert moet werden: en boven dien ceſſeren niet de opreſſien, exactien en concuſſiien van de andere ſoldaten, en haerluider Capiteinen, die in de Landen van Utrecht leggen, en nu langer dan twe jaren geduert hebben, waer door dat aen de Supplianten dagelijx grote klachten van den huiſluiden gedaen worden, met expreſſe verklaringe, dat, ten ſy hier in kortelijk by eenige prompte remedie verſien, alſo dat het platte land van alle de voorſchreven laſten, ſchattingen, exactien en concuſſien gevrijt worde, henluiden niet alleen niet mogelijk weſen ſal, haerluiden grontheeren eenige pacht te betalen, maer dat ſy ook haerluiden huiſingen, bouwerijen en landen apart en deſert ſullen moeten laten. En is den ſupplianten merkelijken geremonſtreert, dat onlanks, door ordonnantie van u Genade aen 't Gerechte van 't Hoogland by den Maerſchalk van Eemland uitgeſet ſouden weſen tot ſervice van den ſoldaten tot Bunſchoten leggende, op yder beeſt, het zy peerden, oſſen, koeyen, en verkens, elke maend twe ſtuivers, 't welk een ſake is van groter conſequentien, en voor deſe tijd by geen Stadhouders van deſe Landen, ſonder conſent van den ſupplianten of het gemeen land, meer gepleegt: en ſo uit 't gene voorſz is, meerder ſwarigheid niet alleen ſal mogen, maer nodelijk moeten volgen, ſo hebben ſy ſupplianten niet konnen laten u G. 't gene voorſz is, te kennen te geven, des te meer dat ſy-luiden wel verſekert zijn, de wille van ſijne Maj. niet te weſen, dat de landen van Utrecht met eenige onbehoorlijke en onnodelijke garniſoenen beſwaert, of ook de arme inwoonders van der ſelver ſtad, ſteden en landen, by den ſoldaten van ſijne Majeſteit in ſulker manieren getravalieert, geoppreſſeert, berooft, geſchat, en geaffligeert ſullen werden: noch ook dat de voorſz ſoldaten alſulke grote en ongeregelde licentie gegeven en toegelaten ſal worden, als nu gedaen werd, in ſulker voegen, dat henluiden alle ſchelmerye, hoedanig of hoe groot die is, toegelaten word, ſonder ſtraf of eenige correctie daer over te doen, maer wel ter contrarie, weten dit de wille van ſijne Majeſteit te weſen, dat de ſoldaten in ordre en geregeltheid gehouden, en de quade geſtraft, en de goeden gemainteneert en beſchermt ſullen werden, als ſijne Majeſteit wel expreſſelijken verklaert heeft by twe verſcheiden ſijne miſſiven, aen den Hertog van Alva geſchreven, opte klachten, die de ſupplianten ſijne Majeſteit gedaen hadden, over de koſten en laſten, forſen en gewelden, die ſy hadden moeten dragen, en lijden van den Spaenſen ſoldaten, die aldaer, ſo voorſz is, twe jaren gelegen hadden, gelijk te verſtaen is uit de copien van de ſelve brieven, d'eene in date 1571. den 10 September, en d'ander den laetſten Martij, anno 1572. alſulx dat ſijne Majeſteit niet weinig vervreemt ſal weſen, als hy, 't gene voorſz is, verſtaen ſal, ſo ſijne Majeſteit niet weinig daer aen gelegen is, ſo alſulke grote ongeregelde licentie lichtelijk ſeer grote inconvenienten ſouden mogen cauſeren, als men alrede heeft mogen ſien. Deſen aengemerkt, verſoeken de ſupplianten, dat u Genade gelieve ordre te ſtellen, dat de platte landen van Utrecht voorts aen van alle onnodelijke garniſoenen ontlaſt en gevrijd mogen werden, en blijven: dat de gene die aldaer nodelijk paſſeren moeten, ſulx doen, ſonder yemanden aen ſijn perſoon of goeden te beſchadigen, en hun koſten betalen, en anderſins hun reguleren, volgende ſeker Placcate, by den Hertog van Alva daer op eertijds gepubliceert. Dat ook u Genade gelieve te maken, dat de platte landen ontlaſt mogen worden, ſo van de ordinaris als extraordinaris ſchattingen, concuſſien, plunderingen en roveryen, die dagelijx gedaen worden door den Capiteinen en ſoldaten, die aldaer in garniſoen leggen, doende de gene die ſulx handelen, corrigeren en ſtraffen na behoren, en dat henluiden betalinge of leninge van wegen ſijne Majeſteit, buiten laſt of koſt van de landen van Utrecht, gedaen mach worden, en generalijken tot alle abuiſen alſo te verſien, dat de huiſluiden in den platten landen mogen blijven wonen, en haerluider landen met vrede bouwen en gebruiken, 't ſelve doende, &c. Verſoeft.

Maer wat de Staten klaegden en remonſtreerden/ 't was al te vergeefs / kregen geen ander antwoorde/ dan dat het volk eerſtdaegs na Holland vertrecken / en ſy overſulx ontlaſt ſouden werden.

Wy willen nu wederkeren totte voorgenomen aenſlagen van den Groot-Commandeur / onder deſe was ook de belegeringe der ſtad Leiden/ daer hy de Spangiaerden en andere ſoldaten / gelijk voren verhaelt is / van daen hadde doen vertrecken / de ſelve ontbiedende / om tegen Grave Lodewijk te ſtrijden. Na dat hy victorie tegen de ſelve hadde gevochten

(Fol.21.) ten opte Mokerheide / heeft hy den Obersten Valdez belast / wederom voor Leiden te trecken / want hy hadde door kondschappers verstaen / datse haer niet en hadden voorsien van victualie / ja ook datse eenige schansen / die daer voor gemaeckt waren / noch ongeslecht gelaten hadden / 't welk hem veroorsaeckte / om de selve belegeringe weder te herbatten: en als men de waerheid soude seggen / so is 't ook een grote saute geweest / die niet wel en is te excuseren / dat dese Stad / die alrede van den lesten Octobris des voorleden jaers tot den 21 Marty / en ober sulx by na vijf volle maenden belegert was geweest / en daer men alrede gebreck in vele saken hadde beginnen gewaer te werden / niet van alles en hadde voorsien: want sy twe maenden daer toe tijd genoeg gehad hadden / en van gelijken door goede vrunden van verscheiden plaetsen gewaerschout waren / dat des Groot Commandeurs voornemen was / de selve belegeringe te herbatten. Ja ten tyde de Spangiaerden en andere soldaten lagen in 't Sticht van Utrecht / 't selve bedervende / als hier voren genoeg gehoort is / so liep den roep alom / dat men Leiden wederom belegeren soude / dan het scheen / dat men 't selve in de wind sloeg / en niet en achten / 't zy om de muiterye der Spangiaerden / daer wy van vermaent hebben / of andere inbeeldingen / die de Regeerders van Leiden op die tijd hadden / als dat men henluiden niet soecken / maer andere plaetsen aentasten soude. Wy sullen eerst een weinig en in 't korte van de gelegentheid deser stede verhalen / om beter te mogen verstaen de beschrijvinge deser vermaerde belegeringe. De stad Leiden is een seer cierlijke / schone en watterrijke stad / bewalt en bemuurt met verscheiden bolwerken / heeft de vierde stemme en plaetse in de Staten van Holland / is gelegen in Noord-Holland / in het beste en vruchtbaerste quartier van geheel Holland / 't welk men Rhijnland noemt / daer dit de hooftstad van is / de Noord-zee is daer omtrent anderhalf uren gaens daer van daen gelegen. Dat ik segge / dat Leiden gelegen is in Noord-Holland / sullen eenige achten een faute te wesen / nademael meest alle schrijvers seggen / dat Leiden gelegen is in Zuid-Holland / dan om wech te nemen dese disputa / sal ik de dolinge kortelijk aenwijsen. Het Graefschap van Holland werd gedeelt in vier delen / namentlijk het eerste deel werd genoemt Noord-Holland / het twede deel is genoemt Zuid-Holland / het derde deel is 't Land van Voorne / 't welk eertijds sijn bysondere Heeren gehad heeft / en het vierde deel is genaemt Kennemerland en West-Vriesland / 't welk by misbruik gemeenlijk Noord-Holland genoemt werd / om dat het is gelegen in het Noorderste deel of quartier van Holland. Onder Noord-Holland zijn begrepen de Waterschappen / of Dijkgraefschappen van Rhijnland / Delfland en Schieland: ook mede het Dijkgraefschap van Woerden. De steden zijn Delf / Leiden / der Goude / Rotterdam / Schiedam / Oudewater / Woerden / en so eenige sustineren / de oudste stede van Holland / Vlaerdingen / mitsgaders de schone / lustige en vermaerde vlecke 's Gravenhage. Onder Zuid-Holland zijn begrepen Dordrecht / de oudste en hooftstad van 't selve quartier / en heeft de eerste stemme en preeminentie onder de andere steden van Holland in de Staten van de selve lande / Gorichum / Workum / Schoonhoven / Heusden / hoewel 't selve gedisputeert werd / of het Holland of Brabant is / dan wy voegen 't alhier onder Holland / dewijle het buiten dispute is / dat het by de Hollanders werd gepossideert / en Geervliet de hooftstad van Putten / 't welk nu ter tijd een open plaetse is. Het derde quartier van Holland heb ik geseid te wesen het Land van Voorne / daer den Briel de hooftstad af is / heeft geen andere steden / dan den Briel en Goedereede / maer veel schone dorpen / en is wel het principaelste en vruchtbaerste korenland van geheel Holland. Het vierde deel van Holland werd genoemt Kennemerland en West-Vriesland / en is wel 't grootste gedeelte van Holland / want daer onder behoren Kennemerland / Amsterland / Goyland / Waterland en d'eylanden van Texel / Wieringen / 't Vlie / en Grijnde. Onder dit quartier zijn begrepen d'oude / vermaerde en schone stad Haerlem / de hooftstad van Kennemerland / die de twede stemme heeft in de Staten van Holland / de machtige en rijke stad Amsterdam / wesende de hooftstad van Amstelland / Alkmaer de eerste en hooftstad van West-Vriesland / Hoorn / Enkhuisen / Medenblik / Edam / Monnikedam / Purmerende / en de steden van Goyland / namentlijk Naerden / Muiden en Weesep. Mijn meninge en is hier niet / de beschrijvinge van Holland int particulier te doen: maer roere dit alhier int kort aen / tot betoon dat Leiden is gelegen in Noord-Holland / en niet in Zuid-Holland / so de gemene dolinge is / 't welk ik eenige jaren geleden / verhaelt hebbende jegens den seer geleerden / vermaerden en naerstigen Paulum Merulam J. C. Professor der Historien in de Universiteit tot Leiden / sa. ged. die in sinne hadde / de beschrijvinge van Holland te doen / en te voegen by de Placcaten en Ordonnantien van de wildernisse / by hem in orde gestelt en in druk gegeven / begeerde op my / dat ik hem daer van een memorie wilde behandigen / gelijk ik gedaen hebbe / van 3 of 4 bladeren pampiers / en bysonder van het quartier van Noord-Holland / maer de selve gesien hebbende / scheide hy daer uit / om Holland te beschrijven ('t welk hy eerst seer licht achtede) seggende tegen my / dat hy het naliet / door dien hy daer meer werx in sag / dan hy meende / vresende ook geen eere daer aen te behalen / also hy de fauten van alle de beschrijvers was merkende / welker opinien te wederleggen hy niet goed en vond / om dat hy vreesde dat hy geen volkomen onderrichtinge en soude konnen bekomen / om alles wel en na den eisch te beschrijven. Maer of hier aen noch yemand mocht twijffelen of Leiden in Noord-Holland of in Zuid-Holland is gelegen / en of Holland in sodanige quartieren is verdeelt / als ik hier verhaelt hebbe / die soude / is hy curieus / daer van in de Camer van de Rekeninge in Holland konnen werden onderricht. Mijn voornemen is maer geweest dit simpelijk te verhalen / en den leser dit onderscheid / en de dolinge van velen te ontdecken. Wederkerende dan tot de stad van Leiden / willen wy hier ook niet twisten met de curieuse Landen en Stede-beschrijvers van waer de naem Leiden heen komt / wanneer en by wien de stad gebout is / en diergelijke saken daer van men geen seekerheid en kan vinden / en alleen raedselen en gissingen zijn / maer sullen alleen sommige seekere dingen verhalen tot ons voornemen / en beter verstand van der sake / die wy voorgenomen hebben te verhalen dienstig zijnde. Leiden dan is gelegen in Noord-Holland / en is de hooftstad van Rijnland (gelijk wy geseid hebben) is gelegen van Delf 3 mijlen / van 's Gravenhage 2 mijlen / van Haerlem 5 mijlen / van der Goude 4 mijlen / van Woerden mede vijf / en van Amsterdam 8 mijlen te lande. De voornaemste dorpen omtrent Leiden gelegen zijn / Rijnsburg / Valkenburg / Catwijk op ten Rijn / en op Zee / Oestgeest / Warmont / Voorhout / Noordwijk / Coudekerk / Voorschoten / Wassenaer / Leiderdorp / en Soeterwoude / hoewel daer noch vele andere schone dorpen naby en rondsom gelegen zijn / die alle haer Weekmerkt (wesende Saterdag) binnen Leiden doen / brengende aldaer ter Merkt alle soorten van greinen / terwe / rogge / gerste / haver / erweten / bonen / en diergelijke rond en plat saet / mitsgaders alle suivel als boter / kaes / eyeren / melk / vleesch / vis / en voorts generalijk en specialijk alle dat tot menschen voedsel nootsakelijk en behoeftig is / so hebben wy alleen de naeste hier willen noemen. Van binnen is de stad seer cierlijken met schone Kerken en huisen bebouwt / van buiten rondom becingelt met vele schone Lust-hoven of Tuinen / door de Stad lopen verscheiden schone wateren als den Rijn / de Does / de Zijl / de Vliet / en de Maren / alle te samen bequaem met schepen en schuiten te bevaren. De Stad heeft drie schone Parochie Kerken / namentlijk Sint Peters Kerke / de Hooglandse of Sint Pancraes Kerke / en ons Lief-vrouwen Kerke. De voornemste

Groote faute van de Regeerders van Leiden / door dien sy versuimig waren / haer stede wel te voorsien van victualie en anders / als sy daer toe tijd hadden.

Beschrijvinge van de stad Leiden.

Leiden is gelegen in Noord-holland / en is de hooftstad van Rhijnland.

Holland in 4 deelen onderscheiden.

1. Noord holland.
2. Zuid-holland.
3. Voorne.
4. Kennemerland en West-vriesland.

1. Steden in Noord-holland.

2. Steden in Zuid-holland gelegen.

3. Steden in Voorne.

4. Steden van Kennemerland en West-vriesland.

neemſte poorten der Stad zijn de Haegſe of Witte-poorte/de Rijnsburger of Haerlemer-poorte/de Hoog-woerdſe-poorte en de Zijl-poorte / noch is 'er de Maren-poorte en de Koe-poorte. De Stad is gedeelt in twintig gedeelten en bonnen / elk bon of gedeelte heeft ſijn byſondere name / en weten by tijde van brande/ alarme en beroerten / waer ſy aen de Stad-wallen of binnen der Stede haer hoefſlagen of loopplaetſen hebben/ om die te beſchermen en bewaren / de voorſz bonnen zijn wederom geſmaldeelt in gebuurten die ook haer byſondere namen hebben/ en gelijk de bonnen hare bon-meeſteren hebben / ſo hebben ook de gebuurten elk hare Heeren / die neffens ſijne Raden by die van de gebuurten daer toe verkoſen zijnde / ſorge dragen / dat de geburen in goede eenigheid en eendracht te ſamen mogen wonen en leven / de doden eerlijken ter aerden gebracht en begraven werden / volgende d'ordonnantie en wetten / die ſy daer af hebben / dewelke elke gebuurte daer eertijds waren gebruikende / die nu ſedert alle eens / en generalijk by de Magiſtraten zijn geordonneert / en alle de particuliere en verſcheiden ordonnantien / die ſy gebuur-kaerten noemden / te niet zijn gedaen. En zijn deſe gebuurten in alles 77. in getale. De ſtraten en ſtegen zijn in groter menigte/die ſeer net en puntig werden onderhouden. Guicciardijn ſeid dat Leiden in haren ombank begrijpt 31 eilanden / daer men t'allen kanten in kan gebaren: behalven 19 anderen die bruggen hebben. Hy ſeid datter zijn 145 bruggen / ſo ſtenen als houten. Om der Stad wallen en veſten hebben gelegen 40 torenen / die elk haer byſonder namen hadden / en de Stad van buiten aen te ſien / ſeer cierlijk maekten / maer de nood en de opgekomen troublen hebben deſelve meeſt al vernielt. Aengaende den Burch binnen Leiden / dat eertijds een ſterkte ſchijnt geweeſt te zijn der Gemeinen / ſo het van ſommige gehouden werd / anderen ſeggen die geſticht te weſen van eenen Engiſtus / geweeſt zijnde een Hertog van de Angelen en Saxen/ of (ſo ſommige ſeggen) van de Coninx der Vrieſen / is een ſeer oud gebou/ ja van der oudſte daer men af kan bevinden / en hoewel 't ſelve eertyds een ſterkte ſchijnt geweeſt te zijn/ en dient nu niet anders dan tot verrieringe van de Stad / en betoninge van de antiquiteit / de benedenplaetſe is groot 512 vierkante roeden/de ſchuinſe hoogte met het hangpad / om den afgemuurden cirkel 144 roeden / en den bovenſten cirkel mette muur 68 roeden. De opgaende ſchuinſigheid is rondom met allerleye geſlachten van fruitbomen beplant / weſende ſeer luſtig en cierlijk in de Lenten tijd als die bloeyen te aenſchouwen / boven opten grond van 't gebou binnen den cirkel van de muragie/ is een gewulfden gangpad met eenige trappen opgaende / van waer men / niet alleen de Stad/ maer ook de omleggende luſtige groene velden / boomgaerden en landouwen met hare dorpen / Sloten en Edele oude Huiſen / en andere plaetſen daer omtrent verre en na by gelegen/ ſien mach tot mahinge en verluſtinge der beſienders / in dit opperſte binnen-perk / is een ſeer diepen put / dewelke om de oudheid niet te laten vergaen / gelijk ook het muurwerk wel onderhouden werd. Aldus in 't korte eenige van de byſonderſte ſaken deſer heerlijke oude en vermaerde ſtad Leiden / die wy tot onſer materie dienſtig achten verhaelt hebbende / ſullen nu verder gaen

Fol.22.) totte beſchrijvinge der twede belegeringe / na dat wy korteliJk ſullen overlopen hebben der Spangiaerden handel in 't ſticht van Utrecht / en voor de poorten der ſelver. De Groot-Commandeur wel verſekert zijnde / dat de ſtad van Leiden ſedert dat het leger daer voor gelegen hebbende / opgetogen was / niet en was voorſien van koorn / victualie / en andere noodzurft/ heeft Don Franciſco Valdez bevel gegeven / daer wederom voor te trecken/ dewelke het ſo met ſijn Spaenſe als andere Duitſen/ en Walen / ſo ſchendelijken opte platte landen aenſtelden/ niet anders dan of het henluiden al ten rove gegeven ware geweeſt / ſo dat de elenden en klachten ſo groot waren/dat het naulijx met pennen en ſoude konnen beſchreven werden / daer-en-boven zijn ſy rondom tot voor de poorten / en voorſteden van der Stad gekomen / en a wilden in de Stad weſen / 't welk hen by de Magiſtraten door laſt van den Grave van La Roche is geweigert / alſo ſy geen patent daer toe en hadden van den Groot-Commandeur. Hier over is Valdez ſeer geſtoort geweeſt / ſo wel opten Grave van La Roche als die van de Stad/ alſo hy ſeide / die maer voor eenige dagen daer te laten ruſten / dan ſiende de weigeringe heeft het anders gepoogt te doen / en alſo hy ſijn logijs in de Stad hadde/ heeft hy ſecretelijk veel lange roers in ſijn logement doen brengen / in meninge zijnde daer mede de Spangiaerden geweert te maken / die alleen met haer zijdgeweer/ in de Stad toegelaten waren te komen tot een ſeker getal toe door elke poorte / om aldaer te halen en te kopen datſe van doen hadden / en als het getal vervult was / moeſten d'andere wachten tot dat de eerſte ingekomene of eenige der ſelver wederom uitquamen. Des avonds quamen eenige ſchutten / die in ſijn logement de wacht hadden dien nacht en dag. Op b eenige van de ſelve dagen / is hy met ſeekere van ſijn wacht gekomen uit ſijn logement van binnen de Stad in de poorte die men noemt / de Wittevrouwen-poorte / alwaer hy de ſelve in de poorte gebracht heeft/ een van de Magiſtraet aldaer de wacht van de burgeren aſſiſterende / gelijk in alle d'andere poorten / heeft hy een ſuflet gegeven / en den Spaenſen Capitein daer buiten leggende / heeft hy belaſt hem gereed te maken / en binnen te trecken / en latende een gedeelte van de ſelve in de poorte / is mette reſte wederom binnen gegaen/ na ſijn logijs toe / verwachtende de komſte der ſelver: de Spaenſe Capitein/ 't zy dat hy ſijn volk ſo haeſt niet vaerdig en konde krijgen / of wat daer voor belet was/ wat vertoevende/ hebben c de borgerwachte/ haer ſlag waernemende / de poorte tot op 't klinket geſloten / en zijn daer na de klinketten ook ſluitende / mette ſleutelen binnen gegaen / ſluitende de Spangiaerden tuſſen de poorte en de hameide / van waer ſy daer na / met ladders hen van buiten gehandreikt overklommen na buiten toe. De borgeren van der wacht / brachten de ſleutel in des Stadhouders logement / dan de ſelve en was aldaer niet: Baldeus of Valdez dit verſtaen hebbende / was ſeer geſtoort / wilde de burgeren daer over geſtraft hebben/en mogten niet uit des Stadhouders logijs gaen. Dit was terſtond al de Stad door / de andere poorten werden beſorgt/ en van de burgeren verſekert. De Magiſtraten werden verlegen/quamen in des Stadhouders logijs / alwaer de Stadhouder middelretijd ook quam/en van den burgeren verſtond/ de gelegentheid / hoe Valdez de Spangiaerden in de poorte gebracht en geſtelt hadde/ſy leverden den Stadhouder de ſleutelen van der poorte. Hy verklaerde dat de burgeren wel gedaen hadden. Valdez quam ſelfs daer/willende de burgeren geſtraft hebben/ſeer tierende en barende / dat men des Coninx ſoldaten alſo tracteerde. De Stadhouder en de Magiſtraten verklaerden / dat ſy de burgeren de wacht bevolen hadden / en de Spangiaerden geen laſt noch patent en hadden van den Gouverneur Generael/ om binnen Utrecht te komen: maer dat haren laſt was na Holland te gaen/ de Schout en Burgemeeſteren beklaegden hem ook/ dat hy veel roers in ſijn logement hadde doen brengen / 't welk de burgeren in een quade ſuſpitie bracht. Hy ſprak daer op ſeer trotſelijk in preſentie van den Stadhouder dat hy de Spaenſe ſoldaten inde ſtad ſoude doen komen over 't kaſteel / het waer de Stadhouder en henluiden lief of leet / en dat de Burgemeeſters huiſen d'eerſte weſen ſouden die aenſtaen ſouden / doch is doe ſo veel gedaen / overmits den tocht op Holland gehaeſt moſt werden / en door aſſiſtentie van eenige Duitſe Vaendelen die daer lagen / en by den Stadhouder geroepen waren / hebbenſe moeten buiten blijven niet ſonder grote dreigementen/ van dat ſy de aenkomende winter aldaer in garniſoen komen wilden/en henluiden alsdan vergelden / datſe die reiſe buiten gebleven waren. In 't optrecken hebben ſy al mede genomen / datſe konden en mochten / en alſo aengeſtelt/ dat het openbare vyanden niet erger en mochten maken/ ſtichtende brand buiten alle de vier voor-ſteden.

grote overlaſt opte platte landen van het Sticht van Utrecht.

a Valdez wil de Spangiaerden binnen Utrecht hebben/ 't welk de Magiſtraet door laſt van haren Stadhouder weigeren.

b Valdez brengt uit ſijn logijs eenige Spangiaerden in de Wittevrouwen poorte/ en beveelt den Spaenſen Capitein daer binnen te trecken.

c De burgerwacht ſluiten de poorten/ende Spangiaerden tuſſen de poorte en de hameide brengen de ſleutelen in des Stadhouders handen.

Valdez wil de borgeren hier over geſtraft hebben.

Trotſe woorden van Valdez tegen den Gouverneur / en Magiſtraet van der Stad.

De Groot-Commandeur eeft den Veldheer Don Franciſco Valdez laſt Leiden opnieu te beleeren.

De Spangiaerden zen

Als

Franciſco Valdez komt voor Leiden.

Als nu alles gereet was / dat tot te belegeringe van node was. Is Valdez tusschen Dijns dag en Woensdag den xxvj. Mey des nachts omtrent 12 en 1 uren / by hem hebende seliere regimenten Spaense / Walse / en Duitse soldaten wel ervaren krijgsluiden / sterk tusschen 7 en 8000 / van Amsterdam over het Haerlemse Meer met seliere Carvelen / en andere schepen en schuiten met volk / victualie / en ammunitie van oorloge geladen gekomen / door de Sijlbrugge en heeft sich gelegert tot Leiderdorp in alre stilten henluiden eenigsins mogelijk zijnde / terstond de wegen en passagien / die die van Leiden moeten gebruiken met musquettiers en schutten besettende.

Meester Andries Allertsz Capitein binnen Leiden / valt uit der Stad en werd dood geslagen.

't Welk gekomen sijnde tot kennisse van Mr. Andries Allertsz die Colonel of Overste van de soldaten en burgeren was binnen der selver stede / is met omtrent 25 of 30 / so soldaten als borgeren uitgevallen om den vyand te besichtigen / en eenig af breck te doen waert mogelijk. Dan hy is met noch drie of vier soldaten aldaer dood gebleven. Des morgens omtrent vijf uren / is Don Loys Gapetan met eenige vaendelen / so Spangiaerden als andere getrocken na Soeterwou / dat het de borgeren van de vesten konden sien / daer van hy eenige tot Soeterwouden heeft gelaten / en eenige andere voorts aen den Leitsendam gebracht / alwaer noch een schanse van 't voorgaende beleg gebleven was / die de Hollandse door versuimenisse ongeslecht / en onbewaert gelaten hadden. De voorsz Don Loys Gapetan verstaende / datter maer een vaendel soldaten in den Hage en lag / is voorts getrocken na den Hage. Dan de borgeren en inwoonders van den Hage / die niet seer vele en waren / (vermits sy al te voren meestendeel binnen Delf metter woon waren getogen) hebben hen op de vlucht begeven / haer goederen in schuiten / en anders mede na Delf soekende te brengen en bergen:

Scher-mutseringe tusschen Capitein Niclaes Rupehaver / en de Spangiaerden aen de Geestbrugge.

Niclaes Rupehaver die Capitein was van de selve soldaten / hield de Spangiaerden lange tijd aen de Geestbrugge met schermutseringe vromelijk op: in voegen dat de burgeren en inwoonderen noch haer meeste goederen na Delf brachten en bergden. Dies niet te min quam hy noch den selven avond met sijn Spangiaerden binnen den Hage / nam ook het Hof in 't welk hy met een deel Spangiaerden besette / in meninge om 't selve voor eenen loop in te houden en bewaren. De borgeren die daer gebleven waren / meest al Catholijken zijnde / brachten daer alle victalie / om de Spangiaerden wel te tracteren / tonende quantsuis teckenen van blyschap van de komste der Spangiaerden: ten einde sy ook te beter getracteert souden mogen werden van de selve.

Het innemen van 's Gravenhage.

De vrouwen brachten de Spangiaerden victualie / kruit en lonten / en alles datse van doen hadden. De reste van Baldei heirkracht was in twe hopen verdeelt / den eenen hoop quam te lande van Haerlem door Noortwijk na Valkenburg / beleid door de Heere van Liques Gouverneur van Haerlem. Den anderen hoop quam over Utrecht na de Goutse sluise / op welke beide plaetsen de Prince van Orangien elk een sterke Schanse of Fort gebout hadde elk beset met vijf vaendel Engelsen tot bewaringe / daer Overste af was de Colonel Edwaert Chester / de Schanse tot Valkenburg was groot van begrip / maer noch niet ten vollen gemaekt als de Spaense aenquamen / Don Loups Gapetan / door de Heere van Liques geadverteert zijnde / quam met alle de Spangiaerden die hy by hem in den Hage hadde na hem toe / latende 't Hof alleen beset met 30 of 40 Spangiaerden.

De Engelse tot Valkenburg leggende verlopen sonder den vyand eenig weer te bieden.

De Engelse des Spangiaerts komste vernemende / hebben de selve Schanse sonder eenige were te bieden terstond verlaten / sijn gekomen voor de stad van Leiden / en brengende 't geweld der vyanden / versochten in der Stad te mogen komen / dan dewijle de stad van Leiden niet en was gepropviandeert van koorn / en andere noodsakelijkheden / en dat men gesien hadde dat int schermutseren tegen den Spangiaerden / niemanden van d'een noch d'ander sijde en was gebleven / en datter een gerucht onder den borgeren liep / dat sy 't metten vyand eens waren / en heimelijk verstand daer mede hadden / vreesden door de selve in nood en verderf te komen / so sy den Engelsen in lieten / 't welk de Magistraet van de Stad geerne gesien hadde / overmits de Stad met geen uitheems krijgsvolk noch Garnisoen voorsien was / maer de borgeren daer tegen hebben voor antwoorde gegeven / datse hen voor eerst souden willen logeren onder de Stads muren / men soude hen uit de Stad broood / bier en victualie bestellen / en so haer den vyand te seer hert aendrong souden sy ter sijden afwijken / als het bendel dat tot een teken op de poorte gestelt was / afgenomen soude werden / also men dan alle het grof geschut (dat omtrent de Haegse poorte gestelt was) opten vyanden soude losen / maer sy hebben dit niet willen doen / dan zijn omtrent tussen elf en twaelf uren des middaegs / den vyanden met vliegende vaendelen toegetogen / so men van de Stadvesten sien mocht / die hen opter Waddinge verwachten en ontfingen / en aldaer komende hebben sy gelijkelijken hare bernende lonten in d'aerde of sant gesteken en uitgedaen / en by den vyanden overgegaen / diese ook met eerbiedinge hebben ontfangen.

De Engelsen gaen aen den vyand over.

Dan het swaerste volgde na / want Don Loys Gapetan den Hage beset hebbende als geseid is / was wederom in 't Leger gekomen sustinerende / dat dese Engelse tegens haer Coninginnes bevel en consent ten dienste van de rebellen waren gekomen / en also het seker was dat de Coninginne geen redenen en hadde / om tegen den Coninck van Spangien voorloge te voeren / en den rebellen bystant te doen / so was sijn advijs en meest alle die van den Rade / dat mense soude gevangen nemen / en ter dood brengen / doch droegen daer in over een dat men het advijs banden Groot Commandeur soude volgen / en verwachten wat men daer mede doen soude / of men se soude doen sterven / of laten vry vertrecken. Sy werden terstond van haer geweer gebloot / en van haer beste klederen berooft / en daer na meestendeel na Haerlem gesonden / eenige mosten pioneren / eenige zijn daer na door voorbidding van Bernardijn de Mendossa / die na Engeland in Ambassade soude gaen / vry gebeden / en zijn door Vlaenderen in Engeland / naekt en bloot gemaekt zijnde gekomen. Daer sijnder omtrent 32 of 33 die niet en hadden willen overgaen na de stad gevlucht en ingelaten / ook eenige geen middel hebbende / om in de stad te komen / zijn in 't water gesprongen daerse verdronken.

De schantse op de Goutse sluise van de Spaensen ingenomen.

Den derden hoop van Baldei Leger was gekomen na de Goutse sluise en Alphen / aen de Goutse sluise lag een sterke schantse die mede met Engelse van Edwaert Chester beset was / dese toonden hen beter / en deden goed devoir / om den vyand tegen te staen / sloegen drie stormen af / doch eintelijken also de ruiteren genen anderen weg en hadden / om van daer in Holland te komen / so sijnse so geweldig aengeballen / dat sy de schanse overweldigt en ingenomen hebben / na dat sy daer veel doden gelaten hadden / de schanse hebben sy moeten slichten / om dat de ruiterije daer anders niet en konde passeren. De Engelse tot Alphen leggende / willende de andere ontsetten: maer bevindende de schanse ingenomen / sijn mette andere gevlucht / sulx zijn de Spaense mede voor Leiden gekomen. En also is Leiden van allen sijden van hare vyanden met 62 schansen seer nauwe belegert en beset

(Fol. 23.

Die van Leiden schrijven aen den Prince en Staten.

DJe van Leiden hadden van dese subijte aenkomste der vyanden / den Prince van Orangien tot Dordrecht wesende / terstond verwittigt. So sy ook gedaen hebben aen de Staten van Holland hare Bondgenoten: des Saterdags den 29 Mey / hebben sy door Foy van Broeckhoven Schout der voorsz stede doen aensoeken Jonkheer Jacob van der Does / om in plaetse van Mr. Andries Allertsz die dood gebleven was / gelijk geseid is / de plaetse des selfs / en 't gebied over de burgeren / en soldaten te willen aennemen; dan vermits sijn ouderdom heeft hy 't selven afgeslagen / hem excuserende / dat hy tegen de moeiten niet en soude mogen / so van de wachten des nachts te visiteren / de ronde te doen / en andere diergelijke acten van diligentie als in sodanigen state werden gerequireert / waerom sy Jonkheer Johan vander Does Heere van

De Heere van Noortwijk neemt superintenden over d

'T ONTZET VAN LEYDEN.

burgeren ên ſoldaten binnen Leiden aen/ daer in hy hem ſeer vromelijk en getrouwlijk heeft gequeten

van Noordwijk ſijnen Neve/ uit de name van de Magiſtraet ſeer ernſtelijken hebben gebeden / deſen laſt te willen aenvaerden: 't welk hy ter liefde van ſijn vaderland / goedwilliglijk geaenvaert heeft / en hem in den dienſte gedurende de ſelve belegeringe ſeer vromelijk / neerſtig en ernſtig gequeten heeft / tot groot contentement van eenen yegelijken.

De Prince van Orangien hadde al eer hy den brief van die van Leiden ontfing / aen deſelve geſchreven/ dat hy en de Staten voor geraedſaem gevonden/en ingeſien hadden / dat de Colonel Cheſter met 600 mannen tot Valkenburg leggende/ſo 't doenlijk ware/ daer in ſouden komen/ om den vyand daer door alle oorſake en hope te benemen/ de Stad langer te belegeren en beſtormen. Dat de Magiſtraten en Regeerders met den eerſte uit haer Stede ſouden doen vertrecken / alle bedelaers en zwacke perſonen die hun in de noot meer laſtig dan dienſtelijk mochten weſen / datſe oorze ſouden ſtellen / dat haer victualie ſo ſpaerlijk uitgedeelt werde / datſe hun voor drie maenden ſoude mogen ſtrecken / henlieden vermanende / datſe hen vromelijk ſouden willen dragen ; hy en de Staten en ſouden aen hen zijde niet nalaten alle middelen te ſoecken en gebruiken / om hen van de vyanden te verlichten en ontſetten / en ſo verre het ſo haeſt niet en konde geſchieden / datſe daerom niet en ſouden verflouwen / maer liever in een korte benautheid volherden / dan hun te begeven in een eeuwige elende/ en ſlavernye. Souden ook metten anderen ſpreken / en daer op wel letten / of ſy ter noot den voorſz tijd van drie maenden ſouden mogen verbeiden / om niet te verballen in 't Haerlemſe ongeluk : ſo verde ſy 't dan drie maenden door Gods genade ſouden mogen houden / ſouden twe nachten na den anderen (op dat de antwoorde niet en viele in der vyanden handen) te xij. uren een vier-telien doen.

Die van Leiden hadden daegs te voren/eer ſy deſen brief ontfingen / laten publiceren / dat alle vrouwen/ kinderen en reiſende vreemdelingen mochten trecken : boter/ melk / vleeſ / vrood en diergelijke nodelijkheden werden op eene ſekere prijſe geſtelt / deden verbieden dat men geen hoger bier en ſoude vrouwen / dan van 25 ſtuivers het vat.

Den 30 May hebben die van Leiden den Prince daer op voor antwoorde geſchreven / dat ſo vele den Colonel Cheſter met ſijnen volke was belangende / de ſake in anderen poincte en gelegentheid was. Haer victuälie ſoude ſy hun ten beſten doen ſtrecken / en niet laten hun van den onnutten menſchen te ontledigen/ ſo verde 't doenlijk ware : den geſetten tijd konden ſy niet toelangen/doch ſouden vreder ſchryven/ en vertrouden middertijd op het ontſet van God / ſijn F. G. en haer mede lidmaten en bondgenoten. Dat ſy geen vierteliers en deden/ was gelaten / om dat ſy beſorgden dat de vyanden daer uit eenigen uiterſten noot ſouden mogen verſtaen of achten / en hun daer door nader benauwen en beſetten. Verſochten voeder / ſchreven wel gedelibereert te zijn de Stad te houden / tot welken einde ſy haer borgeren wilden in eed nemen. Sonden ſijn F. G. copie van eenige vrieven by den vyanden geſonden/ waer uit ſy bemerkten / dat de vyand ſich weinig vertroude yet met gewelt uit te rechten : eindelijk baden dat ſijn F. G. over hun alle vaderlijke ſorge wil dragen / ſonder nochtans de ſake te verhaeſten / gelijk ſy hen alles betrouwen.

De Prince van Orangien vreſende / dat ſijn eerſte brief niet wel ter handen en mocht zijn gekomen / en ſeer bekommert zijnde met deſe belegeringe / wetende dat ſy geen krijgsvolk in en hadden / datſe ook van koorn en alle oorlogs proviſie onvoorſien waren / door dien ſy ſijne vermaninge van hen in tijds van alles te voorſien / hadden verſuimt : hadde den 29 May noch eenen brief aen henluiden geſonden genoeg van eenen inhouden / daer by voegende / dat ſo verde ſy wel inſagen de ſterkheid haerder Stede (niet tegenſtaende ſy de Engelſe niet en hadden ingekregen) ſy het wel drie maenden ſouden mogen herden / en eendrachtig blijvende / was het den vyand onmogelijk haer te overballen : ſouden ook gedenken ſo verde ſy haer niet na behoren en queten / dat niet alleen de ſtad Leiden/ maer ook 't gehele Land op dien voet ſoude mogen verloren gaen / 't welk hun en hare nakomelingen een eeuwige ſchande en verwijt ſouden zijn. Souden ſulx hun daerom tegen den vyand reſolveren / en opinatreren ten uierſten / waer door ſy niet alleen haer ſelven maer ook het gehele Land ſouden behouden / en eenen eeuwigen name en reputatie bekomen : om hier toe te beter te komen / ſouden haer provïande ſpaerlijk uitdeilen / en exempel nemen aen die van Haerlem en Middelburg.

Antwoorde van die van Leiden op den tweeden brief van de Prince.

Daer op die van Leiden den eerſten July wederantwoord hebben in effecte. Dat alhoewel haer koorn ſo lange tijd/ als in de miſſive van ſijn Excell. was geroert niet en ſoude konnen strecken / ſo hoopten ſy 't nochtans middelertijd tegen des vyands aenſlagen te houden / gereſolveert zijnde den uitterſten hongers nood liever te lijden / dan haerder vyanden ſlaven te werden. Verſochten dat die van Delft/ Rotterdam en der Goude ſouden werden verboden eenige victualie ten platten lande uit te laten voeren / waer door de vyand ſeer benout ſoude werden : protesterende tegen hun / ſo ſy het ſelve deden / dat ſy liever haer neringe voorſtonden : dan ſy de ſchade der geene willen verhinderen die hare vyanden voor hare poorten afkeren / Et.

Aldus waren die van Leiden wel gereſolveert / het uitterſte te verwachten / ſtelden alle goede oorde binnen der ſtede / die ſy achten dienſtig te weſen tot hare beſcherminge tot krenkinge der vyanden / en om de borgeren en ingeſetenen in goede eendracht te houden.

Twe uitgewekene gevluchte borgeren ſchryven aen Leiden.

Baldeus of Valdez/ Overſte Veltheer/de Stad nu aldus belegert en beſloten/doch geen grof geſchut daer voor geplant hebbende / alſo hy daer mede weinig meende te konnen uitrechten/ dacht de ſtad / ſonder de ſijne te wagen door hongers nood ſo vere te brengen/ dat ſy haer ſouden moeten opgeven/ middelretijd heeft hy ook andere liſtigheden gebruikt / om hen tot overgevinge te brengen door ſchryven van eenige uitgewekene borgers en andere Hollanders/dienen doe Glippers noemde/om datſe haer vaderland verlatende/hen aen des Coninx zijde begeven hadden. Eenige deſer uitgewekene hebben hen mede in 't leger voor de ſtad begeven/ preſenterende hennen dienſt om brieven in de ſtad te ſchryven/ daer mede ſy meenden groot voordeel te doen ten dienſte van den Coninh/ 't welk hen geconſenteert zijnde / ſo hebben voor eerſt Jan Adriaenſz de Wilde / en Ewout Arent Gerritſz twe uitgewekene borgers van Leiden den 28 May aen de Burgemeeſteren / Schepenen / Raed/ Dekens van de Schutterye / en gemene neringe der ſtad Leiden uit Haerlem deſen navolgende brief geſonden / by hen beiden ondertekent / doch met eens anders hand geſchreven/ daer uit en uit den ſtyle men bevind / dat die pylen uit haren koker niet en quamen.

MYn Heeren, de ſonderlinge affectie en liefde die wy dragen tot onſe vaderlijke Stad, geaccompagneert met een grote verſchriktheid en leetweſen, is oorſake geweeſt u luiden te adverteren, te weten dat wy voorſien dat mijn Heeren geſchapen zijn in de extreme calamite te vallen, ſo verre uwer E. perſevererende in uwen wille, om de ſtad van Leiden te houden, tegens den wille en eere van de Con. Majeſteit,onſen aldergenadigſten Heere, en gerechte Erf-Heere en natuurlijke Prince,gemerkt wy volkomelijk geinformeert zijn van (Fol. 24.) der grote quantiteit der garniſoenen, die alrede geaſſembleert zijn en noch vergaderen, ſo voet als paerdvolk, dewelke haerluider meninge is op ons arme deſolate land van Holland te vallen,van den welken ſommige alrede vertrocken zijn na deſen quartieren, en noch dagelijx trecken ſullen, om principalijk u mijn Heeren te aſſilieren en overvallen : daer-en-boven de grote quantiteit van Spaenſe ſchepen dewelke dagelijx approcheren, totter ſelver effecte mede geequipeert: biddende daerom u mijn Heeren ſeer hertelijk, dat u gelieven wille, wel en rijpelijk met groot regard hier op te letten, voor oogen ſtellende, ſo lang niet te willen

vertoeven met u ſelven te bedenken, dat u de middel door obſtinatie niet weg genomen werde, want alſo mijn Heeren wel kennen de intentie van de ſoldaten, die alleenlijk tot ſaccagie en plunderinge geinclineert zijn, tot haerluider particulier profijt. Biddende ook mede regard te willen nemen op uwe arme huisvrouwen, kinderkens, en arme oude vaderen en vrienden, die u niet helpen en konnen: en wilt niet oorſake zijn te ſien mishandelen, en voor u oogen verloren te laten gaen, 't gunt gylieden, ſo grotelijx gerecommandeert behoort te hebben, te weten onder andere het weynig goed dat uwer E. overgebleven is, boven de grote dagelijkſe exactien, by u mijn Heeren geſupporteert by na twe ganſche jaren, 't welk ons nacht en dag voor oogen is. Hebben daerom ter uwer contemplatie ons ſelven ſo ſtout gemaekt, en een ſeker remonſtrantie vertoont aen mijn Heere de Liques, weſende Gouverneur der ſtad Haerlem, d'welke een ſeer beleeft, diſcreet en verſtandig Heere is, geboren uit deſe der Majeſteits Nederlanden, alwaer alle ſijne goederen gelegen zijn, ſeer geneigt tot eendrachtigheid, pays en vrede, d'welke ons ter antwoorde gegeven heeft, dat indien hy verſekert ware, dat u gelieven ſoude te komen tot recipiſcence en gehoorſaemheid van ſijne Maj. dat hy raed wiſte u luiden te brengen tot ſulke aſſeurancie van u behouden lijf en goed, als gy ſelfs ſoude begeren, ſo verde het ſelfs wilde geſchieden al eer gy-luiden van den garniſoene van ſijn Majeſt. meer geſloten ſult weſen, ons tot dien einde belaſtende u mijn Heeren te ſchrijven, dat mijn Heeren ſelfs mogen concipieren eenige pointen en articulen op wat conditien gylieden u pardon ſoud begeren, 't ſelve extenterende ſo uwen raed gedragen ſal, en de ſelve in alder accelleratie overſende aen den voorſz Monſieur de Liques, die u terſtond ſal doen hebben goed antwoord en addreſſe aen den Commandeur Major de Caſtille, tegenwoordig Gouverneur Generael van ſijne Majeſteits Nederlanden: ſulx wy niet en ſouden konnen raden van beter adreſſe te krijgen dan door hem, de welke ook het appointement voor Bergen in Henegouwen gemaekt heeft, 't welk in alle ſijne poincten volkomelijk geobſerveert
(Fol.24.) is, volgende de beloften iſſe, 't welk wy hopen, dat noch beter met u luiden gehouden ſal worden. Biddende God den Heere, dat hem gelieve uwe E. te inſpireren ſijne Godlijke gratie, ten einde gy mocht hebben het rechte verſtand om alſulken ure, die u tot deſer tijd ſo advantagieus is, niet willen met quade preſeverantie laten paſſeren.

OOk heeft Meeſter Gezrit van Hoogſtraten uit Leiderdozp op den 29 Mey twe bzieven geſchzeben. Den eerſten aen die van der ſtad Leiden/ en was eenen open bzief ſonder opſchzift. Den anderen eens inhouds aen ſijn Neve Gezrit Janſz.

Den Burgemeeſters gaf hy te kennen / dat hy dooz ozdonnantie van den Oberſten / en Hopluiden aldaer tot Leiderdozp leggende / namentlijk den Dzoſſaert van Wedde/en Geraert van Sichem/ hun adverteert de ſonderlinge gratie die men de ſtad Leiden ſal gunnen / ſo verde ſy hun met gevoeglijkheid wouden ſtellen in handen van de Coninklijke Majeſteit/en ſouden een loffelijk pardon genieten: ſo bezre ſy ſulx geſint waren / ſouden haer Gedeputeerde daer ſenden / en de voozſz Hopman en Dzoſſaert pzeſenteerden in de ſtad te komen / ter tijd en wijle toe / datſe by den Velt-heer Franciſco Baldeſio in den Hage geweeſt waren.

Op deſe dzie bzieven hebben die van der ſtad / geen ander antwoozd geſchzeben / dan deſe kozte Latijnſe woozden:

Fiſtula dulce canit volucrem dum decipit auceps.

Dat is:

Als de vogelaer 't vogelken vry ſiet vliegen,
Fluyt hy ſeer ſoet om 't vogelken te bedriegen.

Oft:

Door 's vogelaers fluyten goed „ den vogel werd verdooft'
Die hem 't net onverhoed „ trekt fijnkens over 't hooft.

MEeſter Gezrit van Hoogſtraten deſe antwoozde ontfangen hebbende dooz een maegt van Leiderdozp / en wiſt niet wat hy hier van denken ſoude/ vermoedende of de bzieven niet recht ter handen en waren gekomen / heeft hy terſtond en ten ſelben dage wederom twe andere bzieven geſchzeben / om immers ſijn devoir wel te betonen / den eenen wederom aen den ſelben ſijnen Neve / en den anderen wederom aen de Magiſtraet van Leiden. Aen ſijn Neve ſchzijft hy / hoe dat hy den ſelben dag vooz middag een open bzieflken aen hem hadde geſonden: dan dat hy twijfelt of 't ſelve ook ter handen gekomen was/ dooz dien de maegt op ſtaende voet antwoozde wederom bzacht. De ſuperſcriptie aen hem houdende / dan dat in dien bzief niet anders en ſtond / dan Fiſtula dulce canit, &c. ſonder onderteken inge: voozts verhaelt hy den inhoud van ſijn voozgaende bzief / weſende vooz eerſt een bedankinge van dat hy goede toeſicht genomen hadde op ſijn en ſijn kinderen welvaren / en dat hy tot bedankinge van ſulken weldaed hem liet weten / dat hy ſijn ſiekte was overkomen / en giſter avond tot Leiderdozp was gekomen / alwaer hem van de Oberſte aldaer leggende was vernieut de grote genade die men de ſtad van Leiden ſoude vergunnen / by ſo bezre ſpluiden met gevoeglijkheid de ſtad wilde ſtellen in handen van de Coninklijke Majeſteit van Spangien / te weten behoudinge van alle pzevilegien / pardon / en niet meer ſoldaten dan twe vendelen Nederduitſe ſoldaten/ die aldaer tot Leiderdozp lagen/namentlijk/de vaendelen van den Dzoſt van Wedden/ en van Gezrit van Sichem: ten welken einde ſpluiden bzylijken tot Leiderdozp ſouden mogen komen / om te handelen ſonder van pemanden beſchadigt te werden/anderſins by dozder vertrek ſoude ſijne Majeſteit / over ſijne rebellen ſeer grote ſtrengigheid betonen / het welke te beklagen ſoude weſen / dat het de goede en bzome mede ſoude moeten ontgelden/want ſeid hy/ten ſullen langer geen fabulen weſen / ſo bezre ſy de Coninklijke Majeſteits genade en pardon verwerpen / want daer ſo grouwelijk gereedſchap tegen Leiden gereed gemaekt werd / dattet hem verdziet te horen / hy begeert dat hy hem ſijn dochterken ſecretelijk uitter ſtad wil ſenden met al haer goetgen / want men ſal waerachtig bevinden 't gene hy aen hem heeft geſchzeben. Raed daerom tot een beſluit / datſe wijſelijk doen / en betonen datter luiden in Leiden zijn / die des Coninx en haer eigen welvaert beminnen.

Twede ſchzijven van Meeſter Gezrit van Hoogſtraten binnen Leiden geſonden.

Aen de Magiſtraet ſchzijft hy / dat hy een bzieflken aen hem hadde geſchzeben / 't welk hy had beſtelt aen ſijn Couſin / Gezrit Janſz de Man / daer by hy henluiden adverteerde de gratie / genade en pardon hen open ſtaende dooz des Coninx goedheid / verſekert hen als voren / en raed hen die genade niet te verſmaden / &c.

Deſgelijx hebben Jan de Huiter/ en Jan Wouterſz van Matenes en Wybeſma / en meer andere ook aen die van Leiden geſchzeben / inhoudende pzeſentatien en vele ſchone beloften / ſo ſy hen willen overgeven/ maer alſo het den leſer verdzietig mocht weſen/die alle alhier te ſtellen/ gaen wy deſelve verby/alſo die genoeg in dzuk zijn/ ſeggen alleen dat die van Leiden al de ſelve niet achteden / en bleven vaſtelijk geſloten / dat ſy wilden tot den uitterſte toe volſtandig blijven / verwachtende de beloofde ontſettinge.

And ſchzijve aen die van Leiden.

De Spaenſe Oberſte en Capiteinen ſiende / dat ſy met alle haer ſchzijven niet uitgericht en hadden / dan die van der ſtad hun ſelven ontdekt en moediger gemaekt / hebben de ſtad rondſom ſeer dicht met ſchanſen benaut / te weten op de Poel-bzugge / Meyz-bzugge / en andere wateringen / ſo dat van doe voozraen qualijk pet in de ſtad te bzengen was ſonder groot perijkel / hoewel het metten eerſten wel hadde mogen geſchien / en werd ook opten 6 Juny uit der ſtad van der Goude bepzoeft op deſe wijſe.

Raed ſlag on die van Leiden meer te benauwen.

Sommige bozgers die dooz het haeſtige beleggen / wel tegen haren wille buiten de ſtad geſloten waren/ hebben dooz bewillinge van de Pzince van Orangien / met hulpe van den Gouverneur en Burgemeeſters

Bepzo binge om die van L den uit

der Goude te ſpyſen.

ſters van der Goude/doen laden dertig ſchuiten ſo terwe als rogge / deſe ſchuiten hadden twe Land-luiden met eenen Schout hun vermeten / door eenen ſecreten weg over Koppieren Ka die ſy door ſouden ſteken / en daer na daer blijven om den ſchuiten den weg te wijſen / en in Leiden te brengen. Die ſchuiten / gelijk voorſz is wel voorſien met bootsvolk/hebbende elk twe ſoldaten / hebben haer reiſe des nachts gevordert tot aen Koppieren Ka / die ſy wel opgeſchoten vonden. Dan den landman die de leitſman weſen ſoude was daer niet / doch voeren voort / en in de plaetſe van de ſlinkerhand op te ſlaen volgden de rechte / en dwaelden hier door tot aen den dag / waerom zy vreſende / (dat hen die Landman verraden hadde / die doch beſijden dien weg door vermoetheid lag en ſliep) zijn wederom na der Goude gekeert / en is aldus deſen aenſlag gefailgeert.

Die van Leiden deſe victualie te vergeefs te gemoet varende/ overwinnen twe Amſterdamſe Convoy ſchepen.

Die van der ſtad Leiden die van den voorſz aenſlag gewaerſchout waren / deden nochtans hare behoorlijke plicht/en verwachteden de voorſz victualie ſchuiten met haer vrybuiters ſchepen in den Rijn / doch te vergeefs in deſe ſake / dan haer uittocht en was niet alles te vergeefs / want zy overweldigden by Heimans Brugge twe Convoy-ſchepen/ d'welke zy aengevallen zijn / en hebben de gene die daer in waren omgebracht. De provisiande metten ſcheeps-gereetſchap/artelerye/ amonitie/victualie/ brood/bier/zijde en fluwele/ lakenen/ gouden ſilveren en zijden paſſementen/15 buſſen/ drie tonnen heur-kruit/met een grote menigte kogels hebben ſy in haer ſchepen of plempen geladen: des vyanden eene ſchip in de gront geboort / en het ander verbrand / en zijn des morgens met den buit na de ſtad gekeert. De Spangiaerden tot Leidendorp leggende / hadden aen de Zijlbrugge gepaſt die ſchepen en buit na hun te ſtrijken / dan de borgeren gereet in wapenen ſtaende verwachtende haer ſchepen en de voorſz victualie/ zijn ſo geweldig door de Hoogwoerts poorte uitgevallen / makende eenen alarm jegens de ſchanſe van Leiderdorp / en ſchermutſeerden ſo dapper tegen haer vyanden / en ook noch daer na als de ſchepen en buit alrede vry waren / om de beeſten / die de vyand hun daer na ontnemen woude / dat ſy gelijkelijk vry met hare buit / en onbeſchadigt van beeſten met Peerden Quactgelaet / op de voorſz ſchepen gevangen in de Stad quamen / en hebben terſtond den Quactgelaet als een verrader zijnder vaderlijhe ſtad / in 4 ſtucken aen de 4 poorten gehangen / daer van die van Leiden den Prince by haer miſſiven van date den 7 Junij hebben verwittigt.

Scher-mutſe-inge van die van Lei-den met haer vy-anden.

Vier er Quact-gelaet gevan-gen / en gebieren-deelt.

Die van Leiden nemen eenige ruiteren en paer-den aen.

Fol. 25.)

Den 4 Junij was binnen Leiden met advijs vande Burgemeeſteren en Commiſſariſſen van zijn Excell. goed gevonden / datmen eenige ruiteren en paerden aennemen ſoude / om by tijde van nood / de borgeren buiten der ſtad metten vyanden ſchermutſerende / te hulpe te komen/en werd tot Ritmeeſter gekoren eenen Carel van Dan/ overmits de vyand over al tot onder des Stads beſten beſchanſt was / en datmen 't velt nochte wegen niet gebruiken mochte / deden zy weinig vruchts / des nietemin werd nochtans eenigen tijd des nachts mette ſelve paerden ſtraet-wacht gehouden.

De vry-buiters van Lei-den nemen den vyand eenige victualie ſchepen met ge-weld af.

Alſo in 't eerſte beleggе binnen Leiden vele vry-buiters waren aengekomen / ſo werd hare commiſſie gecontinueert en vernieut / de ſelve vry-buiters zijn opten 7 Junij met plempen en ſchouwen wel-gemonteert en voorſien van geſchut in groten getale gereiſt na de Haerlemer Meer / om te beletten en afhandig te maken de victualie / die den leger over de Meer toegevoert werde / en hebben een goede tijd getroffen / en veel ſchuiten met victualie geladen / die zy met geweld genomen / en na de Stad Leiden gevoert hebben / niet tegenſtaende af 't belet 't welk de vyanden hen mochten doen / want de borgeren met grote menichte uitvallende / deſelve te hulpe quamen / ſo dat zy de victualie binnen kregen / daer waren wel 300 hammen/ 100 tonnen biers/derdalve vaten boters/derdalve tonne biſquyts / en meer andere victualie / 't welk den borgeren een goede moed maekte.

Ten tijde als Valdez Leiden hadde belegert / was hy hem veel tijds onthoudende binnen den Hage / al waer hy amoreus geworden zijnde van een Haegſe Joffrouwe / dien hy onderhielt/ te meer hem aldaer liet vinden / daer zijnde nam hy voor het Fort van de Maeſlandſe ſluis in te nemen / alwaer de Prince eenige ſoldaten in garniſoen hadde leggende / het Fort of ſchanſe en was niet voorſien met geſchut / en maer gemaekt om een loop / hoewel de plaetſe van groter importantie was/alſmen naderhand wel bevonden heeft/ na dat de Spangiaerden 't ſelve ten tweedenmael van ſelfs verlaten hadden. Hy ſond daer henen 9 vendelen Spangiaerden en eenige Walen / om 't ſelve in te nemen / daer Don Loys Gayetan / die den Hage ingenomen hadde / over commandeerde: die het volk verdeelt hebbende aen beide zijden van den dijk / ſommige in de weiden / en eenige in toegemaekte ſchuiten met muſquettiers / hebben zy het Fort aengevallen. Don Loys Gayetan willende een geruineert huis innemen daer eenige ſoldaten in waren / werd in zijn lenden geſchoten/daer van hy eenige dagen dare na/inden Hage ſtorf. Des nachts de ſoldaten ſiende / dat zy 't niet en ſouden konnen houden / namen ſy de vlucht met ſchuiten en ſchepen na den Briel / alſo kregen ſy 't ſelve des anderen daegs. Daer na togen zy na Vlaerdingen / dat ſy mede innamen.

Don Loys Gayetan werd geſchoten voor de Maeſlandſe ſluiſe / waer van hy ſtorf/ en nemen de Spangiaerden de Maeſlandſe ſluiſe in en ook Vlaerdingen.

De borgeren oeffenden hun dagelijx meer en meer in ſchermutſeren/ſo wel de jonxſte als de oudſte: onder anderen was daer een jonxken van xvj. jaren Leeuken genaemt / de welke des Leeuws naem met recht wel mocht dragen: want hy ſich alrede in de eerſte belegeringe niet als een jonge / maer als een Leeuw gedragen hadde / 't welk der Stads vyanden tot Leiderdorp met haer ſchade/ meer dan zy wel wenſchten/ beproeft hadden. Dit voorſz Leeuken werd daer na (namentlijk den 5 Julij / ſo my de Heere van Noortwijk / onder wiens baendel hy lag / heeft vertelt) in een ſchermutſelinge van den Spangiaerts in het gras leggende verſchalkt en gevangen/en hebben hem eerſtmael neus en oozen afgeſneden / en daer na aen zijnen teen opgehangen: en alſo het boven der maten ſeer ras was is aldus hangende langs zijn been opgeklommen / en daer na van den vyanden doorſchoten / uit dit Leeuken / en een ander die met hem gevangen was/ heeft Baldeus vele van der Stads gelegentheid vernomen.

Leeuken van Leiden van den Spangiaerts gehangen en gehangen.

Meeſter Diederik van Bronkhorſt / die van wegen zijn F. Genade tot eenige ſaken in der voorſz ſtad van Leiden was gecommitteert / en op deſe tijd Gouverneur van der ſtad geſtelt was / die van der Wet mitsgaders den Adel/ſiende dat hare belegeringe dueren wilde / en wel tot een hongeringe ſtrecken mochte / hebben in deſe maend alle ordonnatien gemaekt (behalven die hun dienden tot haerder Stads ſterkinge aen wallen en poorten die genoegſaem onderwinlijk gemaekt waren) die haer nodigſte waren / om haer victualie langſt te ſtrecken / en hare Stad langſt te behouden. Alle het koren in de ſtad beſchreven zijnde / werd gevonden 110 laſt: hier tegens waren op deſe tijd in der Stad noch 14000 perſonen. D'eerſte twe maenden werd elk menſch geſteld op een half pond brood's daegs / 't welk ſommige arbeits-luiden dikmaels op een onbyten opaten: de Leſer make ſijne rekeninge waer zy voorts mede geboedet zijn: daer werd eene ordonnantie gemaekt op de Warmoesbruchten / ook geen Soete-melk te verkopen dan te barnen.

Ordonninge by die van Leiden gemaekt om haer victualie te doen ſtrecken.

Wy ſullen nu die van Leiden wat laten ruſten en goede orde op als ſtellen tot haer beſcherminge / en wat voorder van andere aenſlagen des Groot-Commandeurs verhalen / die ſo vele in 't hooft hadde / dat hy in dit jaer 1574. meende ſo door geweld / bedrog en liſte / meeſter van Holland en Zeeland te werden / 't welk hy ook wel te wege gebracht ſoude hebben / ſo God Almachtig door zijne goedertierenheid (die deſe eere alleen toekomt) hem ſijn macht niet benomen / en zijn voornemen belet hadde. Alſo was ſijn meninge den Prince van Oranjen / de Hollan-

Veel andere aenſlagen des Groot-Commandeurs.

ders en Zeelanders/so vele werx aen allen sijden te geven en te verwecken / dat sy niet souden weten waer sy hen wachten / en wat sy beginnen souden: so om datse geen middel en souden hebben / om Leiden te konnen ontsetten / als ook dat hysse so desperaet maken soude / datse van selfs souden komen genade versoecken. Tot welken einde wy alrede eenige van sijne raed en aenslagen hebben verhaelt / nu moeten wy ook wat van de reste handelen / dese bestaen nu eensdeels in listigheden en bedrog / en ander deels in geweld en macht. So vele de listigheden en bedrog aengaet: hadde hy den Coninck geraden een generael pardon te verlenen inhoudende absolute gratie / so wel voor den Staten / Landen / Steden / Communiteiten of Gemeinten / alle particuliere personen / mitsgaders ook den genen die uit dese Nederlanden gebannen waren / en andere die uit sake van de voorledene en doe jegenwoordige troublen / oproer en commotien in de selve Landen verwekt hebben: voorts voorstel van vrede-handelinge / om den Hollanderen in slape te wiegen / en also te overvallen. Ten tijde alsmen den volke dit pardon aen preken soude hadde hy ook voor met een geweldige vlote die den Coninck van Spangien / door sijnen Raede dede toerusten in de haven van Sint Andries of Anderes en andere plaetsen in Hispanien / de havens van Holland en Zeeland te water in te nemen / hy taste behalven Leiden noch eenige andere plaetsen aen / dede tot Amsterdam en in Vriesland veel schepen en schuiten toemaken / om in het Noorder-quartier / en op de Eylanden van Tessel / Wieringen en andere te vallen. So dat hy meende een kortte Oorlog te maken / dan het en geschied niet alles / dat de menschen voornemen / en so men dit wat naerder wil insien / men sal bevinden / dat de Coninck van Spangien in dit jaer dat hy zijn eigen Landen van Holland en Zeeland geheel heeft willen vernielen / noch diemael meer schade geleden heeft / gelijk den Leser uit het vervolg van desen sal verstaen. Wy sullen dan van alles 't een voor en het ander na verhael maken. De Prince van Oranien / wesende een dapper en ervaren man in allen saken / hebbende al om heimelijk verstand niet alleen in de Nederlandse Provincien den Coninck van Spangien toegedaen: maer ook in Spangien / ja in 't Hof van den Coninck van Spangien selve / was met dese saken seer beladen / vond goed de Staten van Holland in haeste te doen vergaderen / om promptelijken op alles te voorsien / en om met hen te communiceren / en te vertonen 't gunt tot conservatie van den Lande en ingesetenen van dien van node soude wesen gedaen / en hyder hand genomen te werden: hysonder ook 't ontset en verlossinge der Steden van Leiden / 't welk hy seer ter herten nam / also heeft hysse doen beseyden binnen Rotterdam wel ernstelijken tegen Dijnsdags den eersten Junij des avonds met volkomen last / willende ook dat neffens de Gedeputeerde van de Steden mede komen souden ten minsten vier of meer personen van de principaelste uit de schutterije en burgerije der selver steden / niet van de Wet wesende / die by de gemene Schutters / Gildens / of Boorgers als 't selve in der bester forme soude mogen geschieden / daer toe sonderlinge souden werden verkosen / om te representeren de selve schutters of de gemene burgers / en dat 't gunt t'haren oversta en / en met haren advijse besloten / of gereselveert soude werden beter geeffectueert / en volkomen mocht werden / dan te voren was gedaen.

Op dese dagvaert werde principalijk gehandelt van 't gene tot beschermínge van 't land soude dienen gedaen te wesen / hulpe en assistentie te begeren van 't Rijk / en andere uitlandse Potentaten / middelen om geld te furneren tot onderhoudinge van d'oorloge / en om een vliegend leger te velde te houden / en voornemelijk om Leiden te ontsetten / voorts om order te stellen op te schepen / en het afnemen van de baken / tekenen en merken van het inkomen van den Lande ter Zee / het stellen van de wachten ter Zee / om te beletten en resisteren de vlote die uit Spangien soude komen / daer wy naer van vernaen sullen maken / en meer andere saken: alwaer sulke goedwilligheid getoont werde tot resistentie van de vyanden dattet wonder was. Sekere uitgewekene des Nederlands als doe wonende binnen Rotterdam / hebben ten selven tijde aen den Prince van Oranien overgelevert een Remonstratie daer in sy sommierlijk verhalen / dat sy-luiden siende en aenmerkende dat door gebrek van krijgsluiden / geld en goede ordeninge / men de vyanden des Vader-lands sodanige tegenstant niet en dede als wel vereischte: daer door de selve dagelijx prospereren / en innemen d'een plaetse voor en d'ander naer / soekende hen meester te maken van 't Gat van de Briele / en de naeste inkomste van de Zee te sluiten / om 't welk en 't verderf des Lands te voorkomen / sy te vreden zijn te contribueren sekere somme van penninge na haer vermogen / op navolgende conditien.

Remonstratie van sekere uitgewekene Nederlanders die haer woonplaetse genomen hadden tot Rotterdam / aen den Prince.

1. Elk van henluiden sal furneren en op brengen ter maend tot onderhoudinge van 1. 2. 3. of 4. soldaten na hare qualiteit en vermogen, te weten 8 gulden voor elken soldaet ter maend.

2. Dat sijne Exc. dese penningen sal employeren tot opneminge van goede vreemde krijgsluiden, om den vyand daer mede eenige afbrek te doen, 't sy in Braband, Vlaenderen, Vriesland of andere contreyen, om also den vyand uit Holland te doen vertrecken.

3. Dat sijn Excellentie door sijn Gecommitteerde sal doen ontfangen de voorsz Contributien, om die alleenlijk en nergens anders toe geemployeert te werden, dan tot betalinge van de voorsz krijgsluiden, en dat 't selve alleen geschieden sal by ordonnantie van sijn Excell. en niemands anders.

4. En also 't gene by dese uitgewekene des Nederlands goedwillig werd gepresenteert, niet en kan strecken tot opneminge van so veel krijgsvolk alsmen tot krenkinge en afbreuk van den vyand wel is behoevende, so hebben sy niet willen laten hare affectie en goedwilligheid te betonen, op hope dat de borgeren, en ingeborene Hollanders, en Zeelanders van gelijken doen sullen, gemerkt syluiden haer huisen, goederen, hof, land en sant hier hebben, en dat sijn Exc. by onwilligheid de selve soude doen taxeren, sonder de wesen, en alle andere personen, middel hebbende te verschonen, anders soudemen de goedwillige verongelijken. (Fol. 1

5. Dat de Heeren Staten 't Lands sullen continueren alle maenden te betalen 't gene sy sijn Excell. gelooft hebben tot onderhoudinge van 40 vendelen knechten, elk van 150 hoofden, dienende alleen tot bewaringe van den steden, en platte landen.

6. Dat sijn Excell. goede ordre en korte justitie sal doen doen over den soldaten, overtredende de ordonnantie op 't feit van den krijgshandel gemaekt.

7. Dat de voornoemde contributie sal duren een jaer lang, presenterende daer van promptelijken te furneren de drie eerste maenden, en continueren alsdan voorts van maende te maende.

8. En by aldien eenige van de uitgewekene hier nu woonachtig, gelegen mochte wesen, elders metter woon te vertrecken, datse evenwel sullen continueren te contribueren ter plaetsen daer sy haer eerste gelofte gedaen hebben, ten einde by de Collecteurs daer toe gestelt, de contribuanten mogen gevonden werden.

De Prince van Oranien dese Requeste in communicatie geleid hebbende metten Staten van Holland / is goed gevonden een proeve te doen / watmen also goedwilliglijken van den ingesetenen van eenig vermogen zijnde / namentlijk voor den tijd van een jaer by maendgeld soude konnen trecken / en darmen voorts gereet / by leeninge over 200 personen elk genomen op 500 gulden soude sien te bekomen / en doen opbrengen 100000 gulden / mits belofte van restitutie met behoorlijk interesse. Om dit te wege te brengen zijn over al Commissarissen en Gedeputeerden gesonden met instructie / in date den 19 Junij / in alle

Vergaderinge der Staten van Holland in Junio 1574. binnen Rotterdam.

De Prince wil dat benevens de Gedeputeerde der steden / met de gecommitteerde uit de schutterye / burgerye / of Gilden / tot de dagvaert sullen verschijnen.

Handelinge op den dagvaerd binnen Rotterdam anno 1574.

in alle den beſloten Steden te reiſen / en ten platten lande daer ſulx geraden en oozbaer ſoude bevonden werden / aldaer ſyluiden haer commiſſie ſouden vertonen / en den Officiers / Magiſtraten en Capiteinen van de ſchutterye / en bozgerpen te vermanen tot alle goede officie / dat een pegelijke in de gemene ſake gehouden is te doen / volgende haer belofte / toeſeggínge / en ſolemnele verklaringe ſijn Excellentie tot meermael / en nu leſt daer af gedaen. Henluiden expreſſelijk verklarende en waerſchouwende / dat ſijn Excell. by gebzek van hare getrouwe hulpe en bpſtand bp eenen pegelijken tot ſijn eigen zaligheid / als totten beſcherminge van 't gemeen land / en welvaert in deſen noód te bewijſen / gedwongen ſonde wozden / tot ſijn groot leedweſen opentlijk te verſoeken van ſijn laſt en goubernement ontſlagen te zijn / met pzoteſte / dat hp hem altijds heeft bereid getoont / en metter daed / lijf / goed en bloed opgeſet / om 't lieve vaderland te handhouwen in ſijn bzydomme / en weder te bzengen in ſijn fleur en welvaert / gelijk alle de wereld meer dan kenlijk is / van de grote zware koſten / laſten / moeiten / ſchade / pericule / arbeid / verdziet en ongemak / die ſijn Excellentie daerom gedzagen en geleden hadde tot dien dage toe / en dat mitsdien ſijn Excellentie ontſchuldig zp van de ellende / ſlavernye / verwoeſtinge en de uiterſte armoede daer in de landen en de luiden van dien dooz haer onachtſaemheid / onwilligheid / gierigheid of ontrouwigheid geſchapen zijn te vallen. 't Welk indien 't gebeurde (dat God verhoeden moet) ten ſonde tot genen tijde weſen te repareren of rechten / en veel min vooz God of de wereld te verantwoozden / van ſo vele en ontallijke menſchen te laten vernielen en vermoozden / by alſulken verwoeden bloeddozſtigen vpand / die men nochtans tot noch toe tot ſijnder groter ſpijt vromelijk wederſtaen / en ſijn meeſte geweld / met hulpe des Almogenden Godes gebzoken en gekrenkt heeft.

En weſende als nu twe middelen of manieren van contributien voozgeſtelt: d'eene by de welke een merkelijke ſomme van penningen gereed gevonden mach werden / ſonder eenige ſchade of verlies / maer veel eer met voozdeel / pzofijt / en eere van den genen / die de vooꝛſz penningen ſullen mogen t'ſamen bzengen: en d'andere daer mede met een klein quetſe / grote gerustigheid / en met ſekere oꝛdze 't onderhoud der ſoldaten tot bewaerniſſe en beſcherminge der Landen ſo nodig zijnde / by der maend / onder den gemenen inwoonderen der Steden / en ingeſetenen der Landen / ſal mogen werden gevonden.

Dat daerom een pegelijken vooz deſe tijd ſijne genegentheid en mildigheid wil openbaren en betonen met een bzp gemoed en goeden wille / aenmerkende de nood die daer toe dzingt / en dat elk met een kleine partye ſijner tijdelijke goederen / ſal mogen behoeden alle ſijn ander goed / bloed / wijf en kinderen / bezijden ſijne conſcientie vooz God en de wereld: en dat vooz alle bzomen op ter wereld veel is / te behouden / de verkregen naem / faem en eere die alle uitheemſe Natien / met alle de oude bzydommen des gemene Vaderlands / daer dooz ten laetſten buiten alle twijfel deſe Landen meer ſullen komen te pzoſpereren dan oit van te voren.

So anders niet alleenlijk ſal verloren gaen / 't gunt nu in deſen contributie vooz een klein deel van een pegelijk goed niet verſtrekt / en 't Vaderland in der nood onthouden wozd: maer ook alle de reſte / lijf en bloed / wijf en kinderen verballen in handen van den moozdadigen / en godloſen vpanden / de conſcientien bezwaert / God den Heer almachtig verwelt tot meerder toozniglheid / en om 't bloed der ſchamelen van de rijken te eiſchen / en ten laetſten al te ſamen geſtelt werden tot een beſchimpinge en beſpottinge van allen den vzeemden / ſonder ook in eenige vzeemde Landen verdzagen te werden immermeer.

Sonder dat in de vooꝛſz contributie / den eenen 't oog behoozt te hebben op den anderen / of eenige comparatie van rijkdomme of vermogen te maken / noch te letten op eenige ongewillige / alſo men die by taxatie ook tot contributie ſal bedwingen / en niet-te-min de ſommige als onnutte in een ſtad of gemeente metter daed doen vertrecken / blijvende haren goeden niet-te-min ſubject alle contributie.

Alſulx ſullen de vooꝛſz Commiſſariſen de namen der onwilligen optekenen / en verbael maken van hare qualité / en de ſelve by de Magiſtraten en Capiteinen vooꝛſz doen taxeren / om op haerluider contributie of ook vertrek uit den Lande / daer na by ſijne Excellentie en den Staten geozdonneert te wozden na behoren.

Bpſonder nopende den genen / die na hare facultéit niet en willen contribueren in 't maendgeld tot onderhoud der ſoldaten.

Item ſullen de Commiſſariſen eerſt en al vorens negotieren / om volgende 't vooꝛſz advijs en reſolutie / van eenige pzincipale en goedwillige te verkrijgen 't capitael van de vooꝛſz 500 gulden.

Sullen in de plaetſe van tinne of koper ook vooz een vierde part mogen aennemen koren / hert of weck te leveren / tot pzijſeringe van de Makelaers / Pontgaerders of andere hen dies verſtaende. De vooꝛſz ſomme ſal moeten werden geſurneert binnen 8 of 10 dagen ten lankſten / in handen van Willem van Loo / Gedeputeerde van Leiden / en Francois van Valkeſtein Ontfanger van 't gemeen Land / die t'ſamen daer toe zijn geozdonneert / en daer toe ſullen vaceren / en hen houden binnen Rotterdam.

Dewelke gecommitteerde Ontfangers ſullen t'ſamen / en onder beide handtekenen geven behoozlijke recepiſſe / en gehouden zijn binnen 14 dagen / eenen pegelijken te doen hebben ſulke bezegelde bzieven / als een pegelijk / 't zp in 't generael op 't gemeen Land / of van ſpectael onderpand / of van overdzachte van eenige partyen der geannoteerde goederen / ſal verklaren te begeren / en nopende de vooꝛſz opdzachte van eenige partyen in eigendom met die van der Finantie ſal hebben geaccozdeert / ſonder dat iemand om ſijne bzieven te hebben / pemand anders ſal hebben te moeyen / dan de vooꝛſz Ontfangers / die belaſt is 't ſelve eenen pegelijk te beſozgen / en te doen expedieren buiten ſijnen koſte / al 't welk de Commiſſariſen eenen pegelijken ſullen pzeadverteren.

Ook dat alle de gene die in eene Stede de vooꝛſz 500 gulden furneren / onder malkanderen eene of meer Ontfangers in den haren ſullen mogen verkieſen / die alle de penningen te ſamen / en vooz al aen de vooznoemde geozdonneerde Ontfangers overbzengen / om de meeſte koſten te ſchouwen / of ſal een pegelijk ſijne penningen ſelfs mogen overbzengen / en overleveren binnen den vooꝛſz tijd na ſijn welgevallen.

De Commiſſariſen ſullen terſtond de vooznoemde Ontfanger Loo / en Valkeſtein adverteren van 't getal / en namen van de perſonen / die de 500 gulden ſullen hebben toegeſeid / ten einde by de ſelve Ontfangers / ſijn Excellentie van alles rappozt gedaen mach wozden. En ſullen de genen die alſulke toeſeggínge doen / opentlijk verklaren / dat ſp de ſelve binnen den vooꝛſz tijde moeten voldoen / op pene van daer voren geexecuteert te wozden metter daed / ſonder in alſulken gevalle eenige recompenſe te genieten.

En belangende 't maen-geld by obligatie te beloven / in fozme als de gedzukte obligatien zijn luidende / ſullen de Commiſſariſen / na dat op 't vooꝛſz advijs en reſolutie van de vooꝛſz 500 gulden ſal weſen geheel en al by hen gebeſoingneert / daer na de vooꝛſz Magiſtraten / Vzoetſchappen / en die van de Schutterye daer af vooꝛhouden / als dat de contributie deſſelfs maend-geld dienen en geemployeert ſal werden vooz al tot onderhoud van alſulke garniſoenen / als men oꝛdinaris tot verſekertheid van de Steden ſal van node hebben. En ten einde de ſoldaten ſulx binnen beſloten Steden gelogeert in oꝛdze / en ſulke diſcipline gebzacht / en gehouden mogen werden / dat den burger geen onkoſte van ſervice of diergelijke ſal hebben te verwachten.

Dat 't ſelve maend-geld is goed gevonden opgeſtelt te wozden / eerſt om daer by te kennen de goedwillige

van de quaedwillige/ om de betalinge van de knechten binnen den ſteden altijd ſelterlijk daer by gevonden te werden/ ſo dat de knechten hen in goede geregeltheid ſullen moeten houden/ en onder bedwanck zijn; en ten derden/ dat men alle andere middelen en inkomen van 't gemeen Land/ mitſgaders 't gunt van 't voorſz maend-geld boven de koſten van ordinaris garniſoen t'over weſen ſal mogen/ verſtrecken ſal om volk tegens den vyand te velde te brengen/ en te houden ſonder perijkel van den ſteden indien 't ſelve ook eenig ongeluk mochte overkomen.

Van 't voorſz maend-geld en ſullen geenſins ongemoeit blijven die de voorſz 500 guldens ſullen hebben opgebracht/ gemerkt zpluiden daer af genieten ſullen intereſt/ profijt/ recompenſe en reſtitutie/ en dat 't voorſz maend-geld ſal zijn een vrye gifte/ en contributie dienende tot nodelijke beſcherminge en geruſtigheid.

Sal daerom den ſelfden van de 500 guldens ook obligatien van 't voorſz maend-geld afgeeiſcht werden/ wel verſtaende/ dat zpluiden niet-te-min ſullen blijven genietende de vrydomme henluiden van te voren belooft/ hoewel de gedrukte obligatien in forma ſo niet en ſullen luiden/ daer af de Commiſſariſen den genen/ die daer in ſtrupul maken naerder verſekertheid/ belofte of verklaringe ſullen doen/ tot eenen pegelijken contentement.

(Fol. 27.) Item ſullen metten Magiſtraten/ en die van de ſchutterye adviſeren in wat manieren men eenen pegelijken 't voorſz maend-geld of obligatie afeiſchen ſal/ 't zy van huis tot huis gaende/ eenige vande Magiſtraten met eenige van de ſchutterye/ of allen den inwoonders tot dien einde by quartieren vergaderende of anders.

Sonder dat men eenige perſonen van den meeſten tot den minſten van wat qualité/ ſtaet of weſen die zijn/ ook handwerk of andere kleine neringe doende/ hier in overſlaen of verby gaen/ maer ſal eenen pegelijken vermaent worden na ſijn vermogen en geſtaltenisſe/ hem mildelijk en vrymoedig tot ſijnen eigen/ en des gemene vaderlands welvaert/ en behoedinge als nu te willen quijten/ met exprefſe verklaringe/ nochtans is 't nood te doen den genen/ die na 't gemeen gevoelen en oordeel niet doen na haer vermogen/ of die hem in deſen difficijl of onwillig tonen/ dat men den ſelfden ſal doen taxeren by den Magiſtraten/ Capiteinen van de ſchutterpen en eenige/ als drie of vier van haren nageburen/ en daer na doen gelden.

De Commiſſariſen en ſullen niemand van 't voorſz advijs/ en reſolutie van de Staten/ nopende de 500 gulden/ geven copie/ maer eenen pegelijken wel viſie en lecture.

Sullen ook deſe haer inſtructie niemand communiceren: maer wel eenige articulen van dien in 't particulier de Magiſtraten of andere openbaren/ daer ſulx voorbaer/ en tot vorderinge van der ſake ſoude mogen dienlijk zijn.

En ſullen voorts de voornoemde Commiſſariſen in 't generael in deſen al doen/ dat zpluiden na de circumſtantien van den tijd/ plaetſe en perſonen/ 't zy met advijs van den Officier/ Magiſtraten/ en den hoofden of corpus van de ſchutterye t'ſamen of van eenige van dien byſondere of anders onderlinge geraedſaem bevinden ſullen/ tot gemenen beſten gedaen te worden/ en te behoren. Deſe inſtructie was gedaen by den Gedeputeerde van de Staten/ met advijs van die van den Rade/ neffens ſijn Excell. en de Gecommitteerde uit den Rade en Rekeninge van Holland den 19 Juny 1574. En was ondertekent/ P. Buis, Lager ſtond ter ordonnantie van de Rade neffens ſijn Excell. en was ondertekent/

A. Genits.

Pardon en abſolute gratie tot Bruſſel

De Groot-Commandeur heeft den 6 Juny 1574. doen verkondigen een generael pardon/ 't welk den achtſten dag van Martio anno 1574. by den Conink t'ſijnder begeerten was gepaſſeert/ 't welk hy al lange gehad/ maer tot noch toe opgehouden hadde/ en nu (na dat hy alle gereedſchap hadde gemaekt/ om Holland en Zeeland te bekrachtigen/ en dat hy vaſt was verwachtende opte grote vlote/ die in Spangien was toegemaekt) eerſt dede publiceren. Het inhouden van het voorſz pardon was luidende aldus: gepubliceert/ en in alle de Nederlanden.

De voorreden.

PHilips by der gratien Gods, Conink van Caſtilien, &c. Allen den genen, die deſe jegenwoordige ſullen ſien, ſaluit. Alſo alle de wereld kennelijk zijn de beroerten, troublen, commotien, alteratien en veranderingen, mitſgaders de grote, grouwelijke en lelijke feiten, crimen en miſdaden, tſedert den jare 1566. leſtleden in onſe Nederlanden geſchied en gecommitteert, daer van 't beginſel, oorſake, auteurs en hoofden zijn geweeſt, eenige van onſe onderſaten en vaſſallen van de ſelve Landen en Staten, dewelke poſtponerende en achter rugge ſtellende de vreſe Gods, en verlatende het oprecht en Catholijk Gelove en Religie, en afwijkende van de gehoorſaemheid en ſchoot van onſe heilige Moeder de Roomſe Kerke, en daer-en-boven verachtende den eed, trouwe, gehoorſaemheid, en andere verbonteniſſen en obligatien, die ſy tot ons, als haren natuerlijken en overſten Heere en Prince, hadden en ſchuldig waren, met onbedachte, verwaende en afgrijſelijke ſtoutigheid tegens ons aengeſpannen en geconſpireert hebben, doende alle neerſtigheid, om tot hun boos en quaed voornemen en propooſt vele andere te brengen en trecken (gelijk ſy in effecte daer toe gebrocht en getrocken hebben) by middele van liguen, verbonteniſſen, confederatien, compacten en vergaderingen, en oproerende 't gemene volk, (als realijken en metter daed gedaen hebben) daer van vele hen verſamelende en de wapenen in handen nemende, gedaen en gecommitteert hebben de ſchaden, roveryen, geweld, doodſlagen, Kerkſchendingen en andere grote en afgrijſelijke aenſlagen ſo een yegelijk weet. En hoewel al eer de ſake in ſulker geſteltenisſe quam, om te reprimeren en appayſeren het boos voornemen, propooſt en moedwilligheid van de gene die deſe ſake in ſulker voegen tracteerden, en om der ſelver eigen ruine en bederffeniſſe te verhoeden, en principalijken om te eviteren de miſerie, druk en ellendigheid die onſe voorſz Landen en ingeboorne aldaer (de ſake alſo voortgaende en totte wapenen komende) te lijden ſtond, wy alle diligentien gedaen hebben en bevolen gedaen te worden, om 't ſelve voor te komen en prevenieren, en daer toe te uſéren van alle behoorlijke middelen, die men gebruiken mochte. Des nochtans niet tegenſtaende gemerkt, dat al't ſelve niet geholpen en hadde, en de ſaken gekomen waren in ſulken ſtaet, dat wy niet vorder en hebben kunnen noch behoren te diſſimuleren, en om te voldoen der obligatien die wy hebben, om de ſake en affairen te dreſſeren en in haren behoorlijken ſtaet te ſtellen, en om voor de eere Gods en van ſijnder heiliger Catholijkſer Roomſer Kerke (daer van wy ons voor een waerachtig kind houden en belijden) te verantwoorden, en ook onſe autoriteit te bewaren en voldoen, hebben wy gedrongen en benodigt geweeſt de voorſz Landen te reduceren en in ruſte te ſtellen metter ſterker hand, met wapenen en krijgsvolk, en de beroerten en commotien van dien te pacificeren en neder te leggen, en de gene die aldaer wederſpannig en gealtereert waren, wederom onder deſe onderdanigheid te brengen en te aſſubjecteren, gelijk wy in effecte by der hulpe Gods, en metter ſterker hand, met wapenen en krijgsvolk gereduceert, geſtilt en gepacificeert hebben. En hoewel wy uit onſer natuurlijker inclinatie en genegentheid tot genade en barmhertigheid, en dat de bloedſtortinge van onſe onderſaten ons ſo grotelijks mishaegde, wy geerne opgehouden en geſchorſt ſouden hebben de ſeveriteit en rigeur van juſtitie, en 't ſweerd en executie van diere bekort en geſpaert. Nochtans aenmerkende de voorſz obligatie en verbonteniſſe die wy hadden, om voor de eere Gods te verantwoorden, en den laſt die wy dies aengaende van hem hebben van der juſtitie op

der

der aerden, en op dat onſe autoriteit voldaen en gereintegreert ſoude worden, mitſgaders om 't weerlijk exempel dat in ſulke ſake behoort gegeven te worden, wy niet excuſeren noch onderlaten en mochten, noch behoorden, onſen Stadhouder Gouverneur en Capitein Generael, die als doen in de voorſz Landen was te belaſten te doen d'executie en Juſtitie die gedaen werd van eenige rebelle wederſpannige auteurs en hoofden van de voorſz troublen, en niet min na de grouwelijke en lelijke feiten, crimen en miſdaden, en 't groot getal van de perſonen die in de ſelve troublen, culpabel, beſchuldigt en medeplichtig waren, is de ſelve Juſtitie en executie gedaen geweeſt ten reſpecte van dien met grote attemperantie, moderatie en genade, die men ſonder de limiten der ſelver te buiten te gaen, hadde mogen extenderen (gelijk wy vermochten) tot meer perſonen, en met meerder demonſtratie en exempel. En is inſgelijx notoir en kennelijk, dat nadien wy onſe voorſz Staten en Landen alrede gepacificeert, geſtilt en gereduceert hadden en voldaen, ſo veel alſt betaemde tot exempel van de Juſtitie, en de voorſz obligatien en verbonteniſſen: en belaſt hebbende, dat men orden ſoude ſtellen op 't redreſſemént en gouvernement van de voorſz Landen, eenige van de voorſz rebelle en wederſpannige die hen van daer geabſenteert hadden, continuerende en groeyende in hun wederſpannigheid en voorts gaende in hare boosheid en moetwilligheid, hebben de wapenen en een armée of heyrkracht verſamelt en onſe voorſz Landen geinvadeert, 't welk ons verobligeert heeft de wapenen ook aen te nemen, mitte welke wy de ſelve metter ſterker hand uit ten Lande verjaegt en verdreven hebben, en 't ſelve anderwerf van de voorſz rebelle en vyanden geſuivert en gepacificeert. En daer na ons bedunkende als doen tijd te weſen, om
(pl.28.) de herten van onſe onderſaten in de ſelve Landen geboren ſo wel preſent als abſent, te verſekeren en in ruſte te ſtellen, de welke door dien ſy van de voorſz rebellien, commotien, beroerten en crimen beſchuldigt, en medeplichtig waren, en hen daer mede onderwonden hadden, uit vreſe der Juſtitie, die men na de qualiteit van hun miſdaed tegens hen hadden mogen executeren, in anxſte en onruſte waren: wy begerende de voorſz Landen in gehele ruſte en tranquilliteit te ſtellen, en alle onſe onderſaten en vaſallen aldaer onder onſe onderdanigheid te brengen, en reduceren, en op dat ſy in ruſte, peys en verſekertheid ſouden mogen leven, uſerende van de genade en barmhertigheid, daer toe wy natuerlijken genegen en geinclineert zijn, hebben gegeven en geaccordeert generael pardon, 't welk in den jare 70 leſtleden in onſe voorſz Landen gepubliceert is geweeſt, excluderende en excepterende by der limitatien en reſtrictien, die daer in geſtelt waren, de feiten, ſtucken en perſonen die als doen na recht niet en behoorden te genieten of deelachtig te zijn van onſe voorſchreven gracie en genade, gelijk by 't voorſz pardon breder verhaelt is. Welken niet tegenſtaende, is ook notoir en kennelijk, 't gene des in den jare 72 leſtleden in onſe voorſz Landen geſuccedeert en gepaſſeert is, hebbende de voorſz rebelle en wederſpannige (hun verwaende en temeraire ſtoutigheid reſumerende en reiterende) onſe voorſz Landen anderwerf met armeye en krijgsvolk geinvadeert, en vele Steden en plaetſen, van dien geoccupeert, eenige by forſe, en andere, mits dat ſy aldaer ontboden en ontfangen waren, mitſgaders de roveryen, verdruckingen, overlaſt, ſchaden, doodſlagen en geweld die ſy en de vremdeling en en uitlanders, die ſy daer toe mede brochten gedaen en gecommitteert hebben. Om waer in te remedieren en die uit ten Lande te verdrijven, en de voorſz Steden en plaetſen by hen geoccupeert, en die gerebelleert hadden te recouvreren en onder onſe onderdanigheid te reduceren, wy noodshalven gedrongen hebben geweeſt, van nieus een armeye en groot getal van ruiterye en knechten te voet en te peerde te doen oplichten, en verſamelen, mitte welke, en principalijken by der hulpe Gods, ſy van 't principaelſte deel van onſe voorſz Staten en Landen verjaegt, en het meeſtendeel van de voorſz Steden en plaetſen gerecouvreert en onder onſe gehoorſaemheid gereduceert ſijn geweeſt, en als noch dagelijx worden gerecouvreert en gereduceert, doende alle vlijt en neerſtigheid, om de voorſz rebellen tenemael uit onſe voorſz Landen te verjagen, ſo wy aen onſen Heere God verhopen, dat ſelve korts en lichtelijk ſal mogen geſchieden. En al iſt ſo dat wy na de grouwelijkheid en enormiteit van hun feiten, crimen en delicten, en qualiteit van hare miſdaden, ons ſo ſwaerlijk geoffenceert hebbende, en gekomen zijnde tot ſulke ſpecie en maniere van offenſie als ſy gekomen zijn, recht en Juſtitie ſouden mogen gebruiken, en mit rigeur en ſtrangheid ter executien procederen. Des niet jegenſtaende, aenmerkende (niet ſonder groten druk en herſweer) den elendigen en miſerabelen ſtaet; daer in onſe voorſz Nederlanden en ingeboren van dien, hen bevinden, mitſgaders de ſchaden, berovingen, doodſlagen, overlaſt en geweld die ſy geleden hebben, en weſende de voorſz Landen gedepeupleert, verwoeſt en onbewoont, mits datter ſo groot getal van volke uitgevlucht is, en hen geabſenteert hebben, eenſdeels door vreſe van hun miſdaed, en eenſdeels door 't perijkel, en kleine verſekertheid, daer op men in de voorſz Landen heeft mogen leven en als noch leeft, weſende de traffijke, neringe en kooopmans handel, gekomen tot ſulken val, decadentie en verminderinge, en den genen dien in de vooſz Landen gebleven ſijn, faillerende den middel om te leven en hen te onderhouden en generen, en eintelijken weſende de gantſe welvaert, rijkdom proſperiteit, mitſgaders de ruſte, peis en vrede, daer in onſe voorſz Staten, Landen en ingeboren van dien plachten te ſijn en leven, gekomen ter armoeden, miſerien, ellendigheid, beroerte en onruſte, daer in ſy jegenwoordig ſijn en leven, aenmerkende ook dat veel van onſe vaſallen en onderſaten van onſen voorſz Landen, hen in de oude gehoorſaemheid en getrouwigheid die ſy ons als haren natuerlijken Heere en Prince ſchuldig ſijn, geconſerveert en geperſevereert hebben, perſeverende en hen houdende en conſerverende inſgelijx in 't H. Catholijx Rooms Gelove en oprechte Religie, en dat ſy dies niet tegenſtaende mede gedeelt en geparticipeert hebben, en tot den dag van huiden mede delen, en participeren in de ſchaden, calamiteit en ellendigheid die in onſe voorſz Landen geſchied, en by de gene die in de ſelve van den rechten weg afgeweken ſijn, hebben gecauſeert geweeſt, daer by gevoegt den druk en medelijden dat 't ſelfde ons gecauſeert heeft en als noch doet, mitſgaders de grore liefde die wy dragen tot onſe voorſz Landen, als weſende onſe oude patrimoniale Erflanden. Begerende de ſelve te reſtitueren, reſtaureren, en wederom te ſtellen in hare voorſz proſperiteit, welvaren en voorſpoet, daer in ſy geweeſt hebben, alle onſe onderſaten onſe gratie en liefde te ontfangen, aentrecken en reduceren, op dat ſy in de liefde en affectie die ſy ons altijds toegedragen hebben, en de oude getrouwigheid daer mede ſy ons, en onſe voorſaten gediend hebben, voortaen continueren als goede onderſaten en vaſallen. En ons ook gedenkende van de grote gratien, die wy van onſen Heere God ontfangen hebben, en die barmhertigheid die hy door ſijn grondeloſe goedertierenheid gebruikt tegens de genen die gedoolt en hen vertoornt hebben, en de verbonteniſſe die alle menſchen en principalijken Coningen en Princen hebben, om hen daer in na te volgen, wenſende (ſo wy alrede geſeid hebben) de barmhertigheid, medelijden en compaſie ſo conform onſer natuerlijker inclinatie. En inſgelijx aenmerkende dat een groot deel van de gene die hem de voorſz commotien, beroerten en alteratien onderwonden hebben, en hun devoir niet en hebben gedaen 't ſelfde door valſche perſuaſie, circumventie, forſe, geweld, vreſe intimidatie, onachtſaemheid, of andere menſchelijke broosheid gedaen hebben. So iſt, dat wy deſe en andere ſaken overgemerkt, hebben by advijſe en deliberatie van dien, van onſen Rade van State neffens ons reſiderende, en mede van onſen ſeer lieven en ſeer beminden neve Don Loys de Requeſens, Groot Commandeur van Caſtilien, van der Ordre van S. Jacobs, weſende van onſen Rade van

Hier begint het pardon.

State, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael in onse voorsz Nederlanden, en van dien van onsen Rade van State en secreten aldaer, geresolveert en getermineert, te vergeven en quijt te schelden, gratie en indulgentie te gunnen, gelijk wy by dese jegenwoordige vergeven, schelden quijt, gunnen en accorderen, volkomen indulgentie en gratie int generael, sonder dat van node werd, de selve int particulier te vervolgen of versoeken, allen Staten, steden, dorpen, gemeinten, communiteiten, collegien, gilden of confrarien van onse voorsz Nederlanden, en allen, en een yegelijken van onsen vasalen en ondersaten vande voorsz Landen, int generael en particulier, die int geheel of in dele van de voorsz wederspannigheid, oproer, conspiratien, conjuratien, rovingen, dieveryen, kracht, geweld, commotien en andere feiten, stucken, crimen en misdaden, met deser aenkleeft, tsedert den jare 66 lestleden, totten dage van der publicatie van dese onse gratie en pardon, in eenigerhande maniere culpabel beschuldigt, medeplichtig adherenten of aenhangeren geweest zijn, of die gecontravenieert sullen hebben in al 't gene des voorsz is, of in dele of in eenige andere maniere, of in respecte van der religie, en de gemeine peis, so verre aengaet en begrepen is in de wetten, ordinantie, placcaten, en alle andere rechten, brieven, provisien en statuten, so van ons als van onse voorsz Landen, de misdaden, faulten, offensien, delicten, excessen, crimen en ongeregeltheden, van wat qualiteit, specie en maniere die geweest hebben en mogen zijn, mitsgaders alle pœnen corporele, criminele, civile, pecuniele confiscatien en verbeurte van goede, of van eenig deel van dien, en alle andere pœnen van wat specie, maniere en qualiteit die zijn, daer in sy ter causen van de voorsz misdaden, feiten, crimen en delicten, volgende de voorsz wetten, ordinantien en placcaten, rechten, statuten en provisien, vervallen zijn. En de selve absolveren, ontslaen en schelden quijte by desen, en houden voor geabsolveert, vry vrank, en quijte ten eeuwigen dagen van de voorsz misdaden, crimen en pœnen, en dat sy uit reden en oorsake van dien, in geenrehande manieren, wegen of vormen en sullen mogen worden geaccuseert, ondervocht, vervolgt noch gemolesteert, in rechte noch daer buiten, noch van officie wegen, noch ten versoeke van onsen Procureur Generael, noch van yemand anders in onsen name, den welken onsen Procureur Generael wy geimponeert hebben, en imponeren een eeuwig swijgen en silencie. Bevelende onsen voornoemden Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael, jegenwoordig of toekomende in onse voorsz Nederlanden, en dien van onsen voorsz Rade van state en secreten, en allen anderen Provinciale Raden en Ministers of Dienaers van Justicien van onse voorsz Landen, dat sy, uit reden en oorsaken van de voorsz misdaden, crimen en dilecten, tegens de personen noch goeden van de boven geroerde, noch tegens yemanden van hen, niet en procederen, noch consenteren geprocedeert te worden. En so verre des van node sy, verbieden den selven, de kennisse van de voorschreven saken, en hen interdiceren en verbieden, dat sy daer op, noch ter causen van dien, niet en tracteren noch kennisse en nemen, noch hen en onderwinden te tracteren noch kennisse te nemen van de voorschreven saken en affairen, directelijken noch indirectelijken. En daer en boven stellen en restitueeren wy alle onse voorsz ondersaten, en vasallen van onse voorschreven Staten en Nederlanden, die also culpabel, beschuldigt, medeplichtig en misdadig geweest hebben, jegenwoordig en hare nakomelingen en descendenten, tot haren goeden name, fame, eere en renommee, werende, effacerende en afdoende van hen alle infamie, smerte of nood daer in sy ter causen voorschreven vervallen zijn. Reducerende, stellende en ontfangende de selve gelijkelijken en volkomelijken in onse gratie, en eersten staet, alles in sulker voegen en manieren, of sy nooit sulke crimen en misdaden gedaen en hadden, noch in de selve en in de voorschreven pœnen en waren gevallen geweest, sonder uit dese onse gratie, pardon en generale remissie egene personen te excepteeren noch t'excluderen, dan alleenlijken de gene, die wy om hun grote en sware misdaden precieselijken en particulierlijken geexcepteert hebben, en doen excepteren. De welke zijn alle de gene, die t'onser ordinantie, ten dage van de publicatie van dese onse gratie en pardon, en t'samentlijken metten selven geexcepteert, uitgeroepen, geproclameert, gespecificeert en verklaert sullen worden by hare namen. En de selve uitgesteken, hebben wy allen anderen (so voorschreven is) vergeven, quijt gescholden en geabsolveert, en houden die voor geabsolveert, vry, vrank en quijte, niet jegenstaende de limitatien, exceptien en restrictien, die hier bevorens ons, of in onsen naem gedaen zijn geweest, en dat uit krachte van dien, andere species en manieren van feiten, stucken en personen geexcepteert en geexcludeert zijn geweest, boven de gene, die wy in dit jegenwoordig pardon excepteren en excluderen. Wesende onse meninge en verstand, dat de gene die gefailleert of gedoolt sullen hebben int stuk en materie van den Gelove en Religie, of in eeniger manieren van de oude Catholijxe en oprechte Religie, die onse H. Moeder de Roomse Kerke houdende is, en van de obedientie en onderdanigheid der selver hen gesepareert hebben of geweken zijn, sullen moeten met waerachtig berouw van hun misdaden en dwalingen, en uit oprechter herten, en met goed en vast propoost hen reduceren en submitteren in den schoot en gehoorsaemheid van onse voorsz heilige Moeder de Catholijkse Roomse Kerke, hen doende absolveren van de misdaden en censuren, daer in sy gevallen sullen wesen, by de Ministers en dienaers van der voorschreven heiliger Kerke, die macht en autoriteit daer van sullen hebben, houdende, navolgende en continuerende de oude Catholijkse en oprechte Religie, die de voorschreven heilige Roomse Kerke houd en belijd. Want onse meininge niet en is, in dese onse gratie en pardon te begrijpen, noch dat gebruiken sullen van de vrucht en beneficie van dien, de gene, die jegenwoordelijken en van nu voortaen sulx niet en sullen doen. Voorts aengaende de Steden en plaetsen en personen, die ten tijde van de publicatie van dese onse jegenwoordige gratie en pardon, hen rebel en wederspannig vinden en zijn sullen, en met de wapenen tegens ons en onse dienst opgestaen zijn. Onse wille en meninge is, dat indien sy binnen twe maenden eerst komende en achtervolgende, te rekenen zedert den dag, dat de publicatie van dese onse gratie en pardon in onse voorsz Landen gedaen sal wesen, komen, en hen reduceren in onsen dienst en gehoorsaemheid, en hen submitteren in onse gratie en genade, sullen verstaen worden begrepen te zijn onder onse gratie en pardon, en dat de selve daer van genieten en gebruiken sullen, alles in sulker voegen en manieren, gelijk alle de andere geincludeert en begrepen zijn. Maer indien sy niet en komen, noch hen onder onse onderdanigheid reduceren binnen den voorschreven tijd en sullen van dese onse gratie, pardon en remissie niet genieten noch deelachtig zijn, noch mogen genieten of deelachtig zijn, en sal tegens hen geprocedeert worden met sulke strangheid en rigeur, als hun misdaden, rebellie, wederspannigheid en obstinaetheid verdienen. Willende en verklarende insgelijx, dat de delinquanten en misdadige en medeplichtig wesende in eeniger manieren van sulke delicten, misdaden en crimen, sedert 't voorschreven jaer 66, totten dage van der publicatie van dese onse gratie en pardon, die geaccuseert, ondervocht, aengebrocht en in recht aengesproken zijn geweest, al waert so, datse by sententie gecondemneert mochten zijn, in dese onse gratie en pardon begrepen sullen zijn, uitgenomen en geexcepteert 't gene dat de confiscatien van goede aengaet, die tegens sodanige by sententie en getermineerden processen uitgegeven zijn, en van welker goeden de possessie van wegen onsen fisque en domeinen, uit krachte van de voorschreven sententien, genomen en aengeveert is. Verklarende, dat indien yemand of eenige van hen, die also geaccuseert, ondervocht, aengebrocht, in recht aengesproken en

Generale vergiffenisse.

Restitutie van name en fame.

Exceptie van eenige personen / die geen pardon en mogen genieten.

(Fol. 29) Die pardon willen genieten / moeten hen bierheren / en doen absolveren by eenen Priester.

Aengaende de Steden die de wapenen hebben aengenomen / moeten binnen twe maenden na de publicatie hen komen reduceren / of anders en sullen geen gratie noch pardon genieten.

en gecondemneert geweest sullen zijn, alwaert so, dat sy tegen ons rebel en wederspannig geweest, en over sulx hen uit onse voorsz Nederlanden geabsenteert hadden, en Catholijkelijken geleeft sullen hebben, hun voorsz goeden hen gerestitueert en weder gekeert sullen worden, niet jegenstaende de voorsz sententie, apprehensie en possessie, die uit krachte van dien genomen soude wesen. En so verre aengaet eenige Staten, Steden, communiteiten, gemeenten, collegien, gilden of contrarien van onse voorsz Nederlanden, die insgelijx geoffenseert, of aen hun devoir gefailleert mogen hebben, die onder dese gracie en pardon begrepen sullen worden, sulx en in der voege en manieren, als in 't selve begrepen staet, sullen wy bevelen sulken orden gestelt te worden, alst van noode werd, en bevinden sullen te behoren, tot hun eigen welvaert, beneficie, goet gouvernement, policie, conservatie, vrede, ruste, en eintelijken tot administratie van goede en oprechte Justicie, so dat d'een en d'ander procedere van onse goede gelieste en gedetermineerden wille. En ten einde dat van 't gene des voorsz is, elk en een yegelijk geadverteert zy, en niemand ignorantie en pretendere. Ontbieden en bevelen wy onsen seer lieven en getrouwen, de hooft-Presidenten en luiden van onsen secreten en groten Raden, Cancellier en luiden van onsen Rade in Braband, Stadholder, President en luiden van onsen Rade te Luxemborg, Stadholder, Cantzler en luiden van onsen Rade in Gelderland, Stadholder van Lymborg, Valkenburg, Daelhem, en andere onse Landen van Over-Mase, Presidenten en luiden van onse Raden in Vlaenderen en Artoys, Groot Bailliu van Henegouwe, en luiden van onsen Rade te Bergen, Stadhouder, President en luiden van onsen Rade in Holland, Gouverneur, President en luiden van onsen Rade te Namen, Stadhouder, President en luiden van onsen Rade in Vriesland, Stadholder, Cantzler en luiden van onsen Rade in Overyssel, Stadholder, President en luiden van onsen Rade t'Utrecht, Stadholder van onser Stad en Lande van Groeningen, en Graefschap Lingen, Gouverneur van Rijssel, Douay en Orchies, Bailliu en luiden van onsen Rade te Doornijke, Provoost van Valencijne, Rentemeesters van Bewest en Beoosten Schelt in Zeeland, Schoutet van Mechelen, en allen anderen onsen Rechteren en Officieren, hare Stedehouderen, en elk van hen besonder, dien dit aengaen sal, dat sy dese onse voorsz jegenwoordige gratie en generael pardon, kundigen, uitroepen en publiceren, doen kundigen, uitroepen en publiceren binnen de limiten van hare jurisdictien, daer men gewoonlijk is uitroepingen en publicatien te doen, en 't selve pardon onderhouden en observeren, doen onderhouden en observeren, na sijn vrome en inhouden. En want men van dese jegenwoordige in vele en diverse plaetsen van doen sal hebben, willen wy, dat aen 't vidimus van desen onder zegel autentijk, of copie gecollationeert en getekent by eenen van onsen Secretarisen, volkomen gelove gegeven sy, als aen desen originalen. Want ons also gelieft. Des t'oirkonden hebben wy dese jegenwoordige getekent met onsen naem, en daer aen doen hangen onsen groten zegel. Gegeven in onser stad van Madrid Coninkrijk van Castilien, den achtsten van Martio, int jaer ons Heeren 1574. stylo communi, van onsen Rijken, te weten, van Spangien, Sicilien, &c. 't negentienste, en van Napels 't een-en-twintigste. Aldus geschreven onder de plijke, *Philippe*. En op de plijke was geschreven, By den Conink. En ondertekent, *A. Denetieres*. En waren de voorsz brieven gezegelt metten groten zegel van sijner Majesteit, in roden wasse, en dobbelen steerte uithangende.

EN also by dese brieven van pardon geseid werd / dat alleen geexcepteert en geexcludeert zijn uit dit pardon de gene / die ten dage van de publicatie geproclameert en verklaert souden werden: so zijn by de publicatie van dien / in Holland geexcepteert dese navolgende personen: tot Dordrecht / Thonis Thonissz van Munster: tot Haerlem / Maerten Dirksz. Predicant / Dirk Volchertsz Coornhert: tot Amsterdam / Willem Walichsz. Lubbert Nut / Meester Willem Baerdesen / Reynier Cant / Willem Meertensz. Calf / Stans Benn ink / Willem Hel / Niclaes Lantsmoer / Hans Spenhuisen / Floris Rodenburg / Dirk Odulphs en Vlasکoper: tot Leiden / Joris Ciporus / Jacob Roeloffsz. Adriaen Lambrechtsz: den Hage / Jacob van Wijngaerden: Naerden / Heer Cornelis Jansz. Boudewijn Dircxsz: Naeltwijk / Mathijs Jacobsz: Briele / Willem van Treslong / Willem Willemsz. Meester Dirk Cok Rector: Schoonhoven / Willem van Nyevelt: Gorcum / Folgert Gerritsz. Jan Gijsbertsz. Cornelis Corsensz: Asperen / Wessel de Boetselaer Heer van Asperen / Rutger van Boetselaer Heer van Carnesse / Wessel Bastaert van den Heere van Asperen: Edam en Monickedam / Meester Niclaes van Naerden / Heeren Hubrecht en Lambrecht Garbrantsz. Pastoren Apostaten: Enkhuisen / Dirk Sonoy / Cornelis Anwelsz: Alkmaer / Adriaen Cornelissz. Ridder Thomassz. Jan Hayk / Adriaen Jacobsz. Frederik Bartholomeusz. Pieter Cornelissz. en Aelbert Gerritsz: en tot Medenblik / Meester Barent Henriksz. Apostaet. In den Lande van Vriesland zijn geexcepteert en geexcludeert / Doeke van Martena / Oenor van Grousteyns / Wijbe van Grousteyns / Tzomme Rollema / Sybert Romkens / Tiete Hettinga / Sipke Ansekens van Oosterzee / Herk Willemsz. van Leeuwaerden / Joachim Jansz. Vermeer Minister van Franiker / en in andere Provincien verscheiden andere / die ons onbekent zijn.

amen / n de / ne' die / n 't / rdon / neracl / n ge- / clu- / tert.

De gene die dit pardon en gratie willen genieten / souden gehouden wesen desen regel en orden te onderhouden / volgende den Placcate / gegeven binnen Brussel den 23 April des selven jaers. De gene die voorvluchtig en gebannen waren / sullen uit krachte van dit pardon mogen wederkeren / en binnen twe dagen na hun wederkomste / hen presenteren aen den Officier van de plaetse / van hun leste residentie / en hem verklaren / datse komen om het voorsz pardon en gratie te genieten / en sal den Officier dat optekenen / latende den selven genieten en gebruiken 't selve pardon. Komende uite Steden / die voor rebel gehouden werden / moeten hen vertonen ter plaetse / daer den Provincialen Raed is / of in de naeste Stede / onder d'obedientie van den Conink / en doen als voren. Die van den Gelove gedwaelt zijn / of yet gedaen hadden / daerom sy hen mette Roomse Kerke mosten versoenen / souden hen moeten vinden by den Bisschop / Diocesiaen / om daer van absolutie te versoeken. En indien aldaer eenige sake is / die den Stoel van Romen gereserveert is / de selve Bisschoppen souden die senden aen de Geestelijke Ministers / by den Paus daer toe geautoriseert / latende de selve middelretijd in ruste en vrede / wel verstaende / datse hen reguleren na de forme en uitwijsen van den selven pardon. En indien de gene die also wedergekeert zijn / wilden eischen 't gebruik harer goederen / als Catholijkelijk geleeft hebbende / sullen daerom aen den Groot Commandeur requeste moeten presenteren / en daer van doen blijken / en sullen dan gerestitueert werden in hare onroerende goederen / die in des Coninx macht sullen wesen / en by dese ordre is den tijd des pardons verlengt / tot drie maenden na de publcatie / en dat voor alle delayen en uitstel.

Regel en ordre / waer na sy hen moeten reguleren / die dit pardon willen genieten.

De Paus heeft ook ten versoeke van den Conink van Hispangien / tot bevestinge des pardons / en reconciliatie mette Roomse Kerke / verleent en gegeven dese navolgende Bulle.

GRegorius de XIII. Paus, in toekomender memorie: de voorleden dagen heeft ons onsen liefsten Sone in Christo Philips de Catholijke Conink van Spangien doen vertonen, dat in voorleden jaren, nadien by toedoen van den vyand des menschelijken geslachts, vele seditien in de Nederlanden, des selfs Conink Philips patrimoniale goederen en tijtelijke domeynen waren verwekt, door de welke niet alleen alle Geestelijke en wereltlijke rechten verturbeert, maer ook

Des Paus Gregorius Bulle van vergiffenisse / gratie en absolutie.

ook boſe menſchen uit te rocyen en om te werpen gepoogt, de religieuſte en loflijxſte Provintien van Nederland, en de ſelve met oorlogen, oproeringen en ketteryen te vervullen, en ontallijke ongemacken en perturbatien te affligeren en quellen, tot quetſinge en verſmadeniſſe der Godlijker en menſchelijker Majeſteit, voorgenomen hadden, en daerom veel auteurs der oproeringe en factien (na den eiſch van de juſtitie) hadde doen ſtraffen. Doch ten leſten de voorſchreven
(Fol 30.) Conink Philips ſo beweegt weſende over de delinquanten, en de menichte genegen zijnde weder te keren, dat ten ſijnen aenſien, de zalige gedachte Pius de vijfde onſen Predeceſſeur, allen den ſelven delinquanten, binnen ſekeren tijd als doen geexpreſſeert, op eenige forme, den delinquanten is vergunt abſolutie of vergiffeniſſe, gelijk in de brieven des ſelfs onſes predeceſſeurs breder is begrepen, welke abſolutie verworven zijnde, de goeden alle tot een hope zijn gebracht geweeſt, om alſulke gewichtige ſaken te mogen beſlicht, en de wortel van de voorgeſeide ſeditien uitgeroeit werden: maer is namaels bevonden, de ſake anderen uitgank te hebben, aengeſien dat tot verſtoringe van de gemene ruſte in de voorſz plaetſen, ook dit daer by gekomen is, dat vele haerder zielen ſaligheid vergeten hebbende, binnen den tijd in de voorſz brieven begrepen, 't beneficie van de abſolutie veronachtſaemt hebben te verkrijgen, of ſo ſy 't ſelve verkregen hebben, ſy wederom in de ſelve of gelijke erreuren gevallen zijn, en hebben hen van de onderdanigheid des voorſz Coninx Philips afgetogen, hebbende dagelijx meerder quaed tot quaed gevoegt, gemerkt binnen twe jaren herwerts, etlijke Caſtelen, Borchten, Steden, en by na gehele Provintien, vergetende Godes en des H. eeds, haren wettigen Prince en gerechten Heer gedaen, niet geſchaemt en hebben tegen hem op te ſtaen, en te committeren criem van læſe Majeſteit. Nu gelijk de voorſz remonſtrantie aendient, ſy alle, die de Godlijke en menſchelijke Maj. ſchuldig zijn, wederom met vele en by na d'alderſekerſte tekenen bewijſen aen den ſelven Conink Philips, te willen geven d'oude eerbiedinge en gehoorſaemheid, en dat ſy een leetweſen dragen van de geperpetreerde miſdaden, en met een ſeker gemoed beloven en verſekeren, in eeuwiger gehoorſaemheid te willen voorts varen. De ſelve Conink Philips, die na ſijne ſonderlinge goedertierenheid ſeer bereet is, d'ootmoedige bede van ſijne wederkerende onderſaten te verhoren, en de rechter hand ſijnder genaden uit te reiken, nochtans by hem overleggende, dat mits des voorſz ook des almachtigen Godes, en der heiliger Roomſer algemeiner Kerke van den Heere Chriſto ingeſtelt, Majeſteit en autoriteit (buiten de welke geen ſwarigheid en is) boven al gequetſt is, en heeft na ſijn grote Godvruchtigheid tot Gode, en reſpect totten heiligen Stoel, niet gemeent, de ſelve totter genade beneficie behoren toegelaten te worden, die Gode en der Kerke niet en ſouden gereconcilieert zijn. Mits welken hy voor ſijne beſchuldigde onderſaten, aen ons die des genes vicaris zijn, die voor de ſondaren aen de galge des Cruicen, niet en heeft geſchroomt geoffert te worden, ernſtig middelaer geworden, heeft ons by alle behoorlijke inſtantie, ootmoedelijk doen bidden, dat wy, na onſe predeceſſeuren maniere, 't volk en gemeente weder tot kenniſſe komende, de Geeſtelijke vertrooſtinge ſouden willen vergunnen, en met bequame beneficie van abſolutie, en Apoſtolijke genade voorſien. So iſt, dat wy dien, die 't hertſte leetweſen preſenteren, achtende niet verſtotelijk te weſen des Apoſtolijken Stoel, byſonder alſo ons by den heiligen Petro bevolen is, den ſondaer 77 mael vallende, te houden ſtaende, ter ootmoediger begeerte van den Conink Philips, in deſen toegenegen weſende, geven den eerweerdigen broeder jegenwoordigen Aertsbiſſchop van Camerijk, door hem of anderen, ſo veel als hem oorbaerlijk dunken ſal, 't ſy Prelaten en andere Prieſteren, en bequame Geeſtelijke mannen in heilige ordeninge zijnde, wereltlijke of reguliere van eenige Ordren, ſo wel in Geeſtelijke digniteit geſtelt weſende, of niet, allen en een yegelijken van beide ſexen, ſo leke als wereltlijke Clerken, en van wat ordre en militie, regulieren en Prieſteren, van dat ſy de Goddelijke Maj in eeniger manieren ſouden hebben gequetſt, en in andere voorgaende culpabel, al waren ſy ook in criem van ketterye niet eens, maer tot verſcheiden reiſen gevallen, ook ſacrilegien, meynedigheden, bloedſchande, hoerdom, ook in Geeſtelijke perſonen hadden gecommitteert, Kerken afgebroken, Sacramenten gevioleert, en Clerken in Geeſtelijke of Prieſterlijke Ordren zijnde, grouwelijk gewond en dood geſlagen, Biſſchoppen en Geeſtelijke Prelaten vervolgt, of gevankelijk geſtelt, of der voorgaende gelijke of ongelijke, ook ſwaerder miſdaden of exceſſen, ook der welker abſolutie gereſerveert word, by de Bulle gewoonlijk te leſen, ten dage van 't Avontmael des Heeren, alleenlijk aen den Apoſtolijken Stoel, van wat qualiteit, graden, ordre, conditie of preminentie ſy zijn, als ook in hoedaniger digniteit ſy erſchijnen, indien ſy 't ſelve ootmoedelijken, binnen den tijd van de vergevinge, by de voorſz Coninklijke Majeſteit te ſtellen, en eens of meermael by hem te verlengen, ſullen hebben verſocht, en totte heilige Roomſe Kerke, en totten Catholijken Gelove willen wederkeren, en hare ketteryen voor hem openbaerlijk of privelijk, in forme by de Kerke geplogen, affſweren, en haer bereet ſtellen, om de penitentie, haer by den Eertsbiſſchop, of by ſijnen gedeputeerden t'injungeren, te volbrengen, en dat ſy de ſelve ook met effecte ſullen volbracht hebben, geheelijk en al te abſolveren en quijtſchelden, van alle en yegelijke hare ketteryen, dolingen in 't ſelve Catholijke Gelove, en andere voorſz delicten, hoe groot en leelijk, al waren die ook met een byſonder note of teken te deſigneren, als ook van de cenſuren van excommunicatie, ſuſpenſie en interdict, als andere vonniſſen en pœnen, ſo geeſtelijk als tijdlijk, ook lijfſtraffelijk en capitale, by den rechten of van menſchen geweſen, en gepromulgeert in beide gerechten, mitſgaders ook nopende d'irregulariteit, ter oorſake van 't gene des voorſz is, al hadden ook ſulke gebondene de Miſſen en andere Godlijke dienſten of officien, in verſmadeniſſe van de ſleutelen gecelebreert, en hen anderſints daer mede onderwonden. En dat de gene in de heilige Ordre van den Prieſterdom zijnde, ſo als voorſz is, geabſolveert zijnde, in dien ordre of ſtate daerſe in bevonden worden, vryelijken ſullen vermogen te miniſtreren, mitsgaders ſo klerken als leken, en perſonen van beide ſexen der ſelver partyen kinderen, neven en deſcendenten tot graden, ſtaten, digniteiten, officien of andere, hoedanig die zijn, geaſſumeert worden, en de ſelve exerceren, hen gevende volkomen faculteit, macht en vryheid, en uit onſe Apoſtolijke autoriteit, by deſen te diſpenſeren van de gave des ſpeciale gratie, als ook ganſchelijk uit te wiſſen de ſmette van de inhabiliteit en infamie, by hen ter oorſake des voorſz is, eenigſins gecontraheert, en hun te reſtitueren, en volkomelijk te redintegreren in dien ſtaet, in de welke ſy voor eenige, van des voorſchreven is eenigſins waren, op dat ſy daer over van genige gemoleſteert en mogen worden. Gevende niet alleenlijken den Aertsbiſſchop van Camerijk, maer ook d'Aertsbiſſchoppen en Biſſchoppen by hem te ſubdelegeren, de vryheid van andere Geeſtelijke bequame perſonen met gelijke of gelimitteerde macht te ſubdelegeren, niet jegenſtaende de voorſz en yegelijke generale of ſpeciale conſtitutien en ordonnantien Apoſtolijk, mitſgaders die in de pronunciatie en Synodale en generale Concilien zijn geſtatueert, als ook de ſtatuten en coſtumen van de Nederlanden, en der ſelver Steden, Landſchappen en plaetſen, al waren die ook met eede, Apoſtolijke confirmatie, of eenige andere vaſtigheid gecorroboreert, en met eenige Apoſtolijke brieven, den ſelven Provincien en eenige perſonen, by eenige Roomſe Pauſen onſe voorſaten, en ons en den Apoſtolijken ſtoel ook uit eigen bewegingen verleent, geconfirmeert en vernieuwt, al de welke, waer van wy den teneur in deſen voor volkomen uitgedrukt houden, en die anders in haer kracht ſullen blijven

met

met deſen derogueren en decerneren gederogueert te weſen, als ook alle andere contrarie van dien. En alſo het ſwaer ſoude vallen, de jegenwoordige brieven in alle plaetſen van Neerland over te brengen, willen, en uit de voorſz autoriteit decerneren wy, dat de copie van deſe jegenwoordige, by de hand van eenige Notariſſen ondertekent, en mettet zegel van den Biſſchop van Camerijk, of andere voorſz by hem daer toe te deputeren beveſtigt, alſulken geloof, ſo in rechte als daer buiten ſal toegevoegt worden, als deſen jegenwoordigen gedaen ſoude worden, ſo die overgegeven of vertoont ſoude zijn. Datum tot Romen in S. Pieters, onder 's Viſſchers ring den 30 dag van April 1574. van onſen Pauſdom het twede. Ondertekent,

CE GLORIERMIS.

DE Hollanders en Zelanders / en hare geaſſocieerde en betrouden op dit pardon niet vele / byſonder als ſy dagelijx meer en meer kenniſſe en kondſchap ontfingen / van de grote toeruſtinge van oorlogſchepen / die in Spangien gemaekt werde / om de Hollanders en Zelanders te overvallen en uit te roeyen en verſtonden dit pardon nergens anders toe te dienen / dan om henluiden in ſlaep te wiegen / en alſo te overvallen / gelijk ſy 't ſelve ook opentlijk in druk uitgaven / onder den tijtel van Waerachtige waerſchouwinge tegen de abſolute gratie en generael pardon by den Groot-Commandeur, &c. uitgegeven en gepubliceert, inhoudende by maniere van hiſtoriael verhael der principaelſte geſchiedeniſſen in deſe Nederlanden toegedragen. Daer uit ſy beſluiten / dat ſy geen oorſake en zijn van beroerten / troublen en commotien in den Nederlanden toegedragen / daer menſe valſchelijk mede beſchuldigt: datſe van gelijken de vreſe Gods niet en hebben te rugge geſtelt / noch het oprecht Catholijk Gelove en Religie verlaten. Sy en hebben ook / ſeggenſe / den eed en trouwe des Coninx niet veracht: maer ter contrarie blijkt uit alle haer handelingen / dat de ſelve nergens anders toe en ſtrecken / dan tot onderhoudinge des eeds en eere des Coninx / en deſſelfs gemeen welvaren. Dat het verbond by den Adel gemaekt / ook nergens anders toe en heeft geſtrekt: hebben ook 't verbond onder hen gemaekt / niet met eenige vreemdelingen gemaekt / hoewel ſy daer ſterkelijk toe verſocht waren: datſe ook 't gemeen volk tot oproer ſouden gebracht hebben / ſeggenſe / zy valſchelijk gelogen. Daer zijn ook geen wapenen / voor de komſte des Hertogen van Alva / in handen genomen / dan tot nodige beſcherminge: datſe haer ook na geven / gecommitteert en gedaen te hebben ſchaden / roverye / geweld / doodſlagen / kerkſchendingen / en andere grote en afgrijſelijke aenſlagen / 't ſelve is alles onwaerachtig / want ſulx by genige van hen / voor de toekomſte des Hertogen van Alva / niet en is gedaen: dan dat daer na geſchied is in den openbaren krijgshandel / en heeft hier mede niet gemeens. De pelſers en webers weten wel te ſeggen / datſe geen gelove en houden / gelijk het blijkt by de wet in het Concilie van Conſtans gemaekt / en het liegen en bedriegen der Hertoginne van Parma / door de liſtige practijken des Cardinaliſen vermengt zijnde / daer ſy de Edelen deſer Landen / en de gemene lieden in verdriet mede gebracht heeft / zijn openbaer. Daer beneffens noch de alderſchrickelijkſte exempelen deſer laetſte jaren in Vrankrijk toegedragen / alwaer de Conink driemael den vrede / tegens ſijne eed / gebroken hebbende / ten leſten in de bruiloft ſijnder ſuſter / alſulken moord heeft aengerecht / dat van gelijke noit gehoort en is. Het is een grote onbeſchaemtheid / ſeggen ſy ook / datſe hen niet en vermijden / hen pardon en genade aen te bieden / daer hen metter waerheid niet anders en kan opgeleid worden / dan datſe begeert en geſocht hebben / met vrede in der privilegien en vryheid haers lieven vaderlands (door de getrouwe dienſten / en metten bloeden haerder voor-vaderen verkregen zijnde) en in de ruſte haerder conſcientien te leven. En des te meer / nademael ſpruiden van hen vergevinge haerder onuitſprekelijke mishandelinge behoorden te verſoeken: als de welke door onverſadelijke gierigheid / uit vreemde Landen / met het ſchuim der alderbooſte boeven hergekomen zijnde / alle hen privilegien en gerechtigheden met voeten getreden / hen van hare goederen berooft / alle tucht en eerbaerheid verdelgt en geſchend / de verbonteniſſe des bloeds en eedſtands gebroken / en met allen niet achter wegen gelaten hebben / dat eenigen ongebonden moedwil betekenen mochte. Het welke anders niet weſen en kan / dan of eenige moordenaer of ſtraetſchender van dien / dien hy alle overlaſt / verovinge en ſchamperheid aengedaen hadde / om vergiſſeniſſe aengeſocht en gebeden woude weſen. So 't dan niet billijk en is (ſeggen ſy) dat die niet miſdaen en hebben / vergiffeniſſe begeren ſouden / en byſonder van alſulken / en ook ſo onder alſulke pardonnen en aenbiedinge der genade niet en ſchuilt / dan bedrog / moorderye en verderffeniſſe / al geven ſy ſchoon brieven van beſcheid ſo groot als Landſchappen / en zegelen ſo groot als de meeſte ſteden: is 't eerlijk / billijk en noodſakelijk / dat men voortvaert en volherd in de beſcherminge des lieven vaderlands / al ſoude men ſchoon den leſten penninck / en den leſten droppel des bloeds daer by opſetten. Byſonder ſo hen by-wand met grote moeiten / koſten en ſchaden ten leſten meeſter geworden zijnde / henlieden niet meer leets en verdriets aendoen en konnen / als hy henluiden gewiſſelijk van ſtonden aen aendoen ſoude / wanneer ſy / door verleidinge ſijns pardons / in ſijnen valſtrik gekomen ſouden weſen. En ſijn meeſterſchap over hen / ſeggenſe / is wijt van huis / ſo hen de genadige God het beſte en ſterkſte deel deſer Landen ingegeven heeft / het welke hy wetende / dat hy met macht en geweld aen hen niet hebben en mach / heeft hy hen / als een vergiftigt aes / dit pardon voorgeworpen / of hy hen mitsdien in ſijne klauwen hadde konnen krijgen. Uit welke hy Louys de Requeſens, ſeggenſe / wel kan verſtaen / dat hy hier met geen Granatiſe Moren te doen en heeft / die hy met ſchone woorden / valſche eeden / en ſlinke practijken / in ſijn geweld ſoude mogen brengen. De Coninck / (ſeggenſe) ſoude deſe Landen licht in vrede brengen / mits ſelfs uit Spangien hier komende / dan hy moet meer den Raed der Spaenſe Inquiſitie / dan ſijne genegentheid en liefde tot deſe ſijne Erf-Nederlanden volgen. Niemand en late hem wijs maken / ſeggende / dat ſijn Majeſteit ſo veraert weſen ſoude / dat hy ſijn ſelfs weſende / niet ſo veel en ſoude willen doen / om de verderffeniſſe deſer ganſcher Landen te verhoeden / als de Keiſer Caerle ſijnen vader hooglof. memorie / in den jare 1540. gedaen heeft / in het onweder of beroerten / dat hem binnen de ſtad van Gent ſcheen te verheffen / te ſtillen en ter neder te leggen: de welke doen door liefde / die hy tot deſe Landen droeg / om dier ſake wille / alle andere te rugge ſtellende / uit Spangien ſtrax door Vrankrijk / niet ſonder merkelijk perijkel / in deſe Landen is gekomen / maer den Raed van de Inquiſitie belet den Coninck / dat hy tot genigen tijden herwaers in deſe Landen en ſal mogen komen / om die in ruſte en vrede te ſtellen. De Landen van Vraband / Vlaenderen / en andere hebben middelen te bedenken / ſo ſy geen eeuwige ſchande en verderffeniſſe op hen en willen laden / hoe ſy / door hulpe vanden Prince van Orangien / en volgende d'exempelen der Hollanderen en Zelanderen / deſe meer dan Egiptiſe ſlavernye van den lieven vaderlande voortg ſullen helpen verdrijven. Sy hebben te bedenken / dat hy (te weten de Groot Commandeur) de ſelve commiſſie heeft / dewelke de Hertog van Alva gehad heeft / dat hy van ſijn meeſteren / gezworen vyanden deſer Landen / in plaetſe van den Hertog van Alva niet geſtelt en ſoude weſen / ten ware ſy hem beguamer hadden geacht / om haer ſchelms voornemen te volvoeren. Sy hebben te overleggen ſijn heerlijk feit in 't Coninkrijk van Granaden beweſen / nemen ook acht op 't feit / by den Spangiaerden onlanx binnen Antwerpen bedreven / van de welke ſy genen anderen auteur te ſoeken en hebben / dan hem. Laet ook die van Utrecht / ſeggenſe / inſien de gelegentheid / van 't gene hen aenſtaende is geweeſt / ſy ſullen deſſelven Requeſens ſchalk-

(Fol. 31.)

schalkheid bevinden: is dit in dien groenen / wat is (seggense) dan van den verdorden te verwachten? Maer wat batet veel schrijvens / seggense / daer alle de werelt de gerechtigheid hender salue / en de ongerechtigheid hender vranden saken genoegsaem ontdekt is. Den welken zijn eigen schade / overlast en verdruckingen niet en beweegt tot een manlijken moet te grijpen / deselve en sullen ook geen schriften daer toe bewegen. Daerom willen sy van ganscher herten den Heere der Heyrscharen bidden / dat hy / door zijne grondeloose barmhertigheid / den genen / die eenige gerechte saken drijven / de selve tot sijnder eeren wil helpen uitvoeren: die willens en wetens een ongerechte saken drijven / tot schande brengen en verdelgen: die sulx door onwetenheid doen / aen haren verstande verlichten / op datse van den misverstand afstaende / en van hare dolinge leetwesen hebbende / voortaen de gerechtigheid voorstaen mochten.

Op dit pardon zijn seer weinig ingekomen / nochtans ist gebeurt / dat Gerrit Franssoon Uitenbogaert Vrouwer in de hoge Vrouwerije binnen Utrecht / diemen meende / dat gevlucht was uiten lande / maer hem gestadig in zijn huis en Vrouwerije gehouden hadde / en 't selve daer na so geaccommodeert / so men hem schoon socht / dat hy het konde ontkomen / of niet gevonden worden door raed van eenige vrunden beweegt is geworden / om eenmael uit dese gestadige vrese ontslagen te wesen / dit pardon aen te nemen / en daer op quansuis binnen te komen / gaende / des morgens vroeg d'eene poorte secretelijk uit / en komende omtrent te 10 uren voor middag een ander / namentlijk de Witte vrouwen poorte binnen / heeft hem / na den regel en ordre daer toe gestelt / moeten schicken. Desgelijx is noch een borgers soon / genaemt Jacob Jacobsz wesende de soon van een Cramer in de goikoop / die hem in Holland hadde onthouden / mede binnen gekomen / op 't voorsz pardon / en hebben 't selve sonder eenige swarigheid genoten / doch de voorsz Jacob is lange / na dat den tijd des pardon was geexpireert / ingekomen met zijn huisvrouw / hebbende 't selve by requeste versocht en te kennen gegeven / dat sy binnen Leiden besloten hadden geweest in de belegeringe / en niet eer en hadden konnen komen. Dele achten / dat om de weinigheid der personen die daer op inquamen / sy het geluk hadden / dat het hen wel bequam / en dat het de pijne niet weert en was / het woord en de belofte te breken.

Twe borgeren van Utrecht komen op het pardon in.

De Groot-Commandeur hebbende tot Vrussel beschreven de Gedeputeerde van alle de Nederlandse Provincien om henluiden voor te houden sekere Propositie / om geld te hebben / heeft de selve des anderen daegs / namentlijk den 7 Junij / na de verkondinge des pardons / doen voorhouden dese Propositie.

Propositie den Staten Generael of haren Gedeputeerden van wegen den Groot Commandeur gedaen.

MYn Heeren, die representeren de Generale Staten van den landen van herwaersover, mijn Heere de Groot-Commandeur van Castilien, Coninklijke Maj. Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael in de selve Landen, heeft my belast u jegenwoordelijk te seggen en voor te houden de principale oorsake, waerom gy, ter ondonnantie van sijne Maj. alhier beschreven en vergadert sijt.

En eerstelijken, also sijnre Maj. meininge en wille altijd is geweest, en als noch is, by alle gevoegelijke wegen te voorderen en procureren peis, ruste en tranquilliteit in dese sijne Nederlanden, den welken als patrimoniale en erflanden, sijne Majest. so grote liefde toedraegt, en mitsdien nimmermeer en cesseert, alle middelen te soeken, om de landen te helpen uitten druk, miserie, ellendigheid en calamiteit, daer in de selve so lange geweest sijn, sonderlinge hoemen die wederom sal konnen stellen en bringen tot sulken ruste, vrede en voorspoet, als die daer te voren waren, mitsgaders in de goede policie, contractie, neringe en koopmans handel, daer in de selve so grotelijk hier vorens plachten te floreren.

En hoe wel dese liefde en goedwilligheid, die sijne Maj. u toegedragen heeft in menigerley manieren betoont is geweest, des niet tegenstaende heeft hy de selve nu principalijk willen betonen en bewijsen, by eene generale gratie en pardon, gelijk gy hebt mogen sien en verstaen, 't welk so breet en ampel is, dat 't selve begrijpt en comprehendeert de Staten, landen, steden, gemeinte en communiteiten, die tegens God en sijnder Maj. misdaen en misbruikt hebben, en ook alle particuliere personen, al ist dat sy gecondemneert en gebannen sijn geweest, wesende daer in alleenlijken eenige geexcepteert en uitgesteken, die mits der enormiteit van hun crimen en misdaden, sijnder Majesteit niet gedocht en hebben weerdig te sijn, om van de voorschreven gratie en beneficie te genieten, en deelachtig te wesen.

Het pardon / seidt hy te wesen een betoon van de liefde / die den Coninck draegt tot dese Landen.

En hoewel dat sijne voorsz Majesteit haer betrout, dat by der gratien Gods, 't selve pardon oorsake sal wesen, dat vele, die door quade en bose geesten verleid en geabuseert sijn, en misbruikt hebben, als voorsz is, hun faulten, dwalingen en misdaed bekennen en inden rechten weg vande Catholijke Roomse Religie, en totte onderdanigheid, die sy haren Conink, oversten en natuirlijken Heere en Prince schuldig sijn, wederkeren sullen: nochtans begerende 't selfde des te lichtelijker gedaen te worden, en willende, dat den peis, ruste, vrede en tranquilliteit van de voorschreven Landen te vaster en geduriger sy, en dat de quade geen occasie en souden hebben, om 't gemene volk te altereren, sayende hun fenijn, gelijk sy gedaen hebben, sonderlinge onder 't dexsel van 't accoord van den 10 pennink opte roerende goeden, en den 20 op te onroerende goeden, so heeft sijne voorschreven Majesteit sijne Excellentie belast, om te verklaren aengaende den voorsz tienden en twintigsten pennink, 't gene des hier na volgt.

Oorsake van het instellen van den tienden en twintigsten pennink.

Te weten, dat den voorschreven tienden en twintigsten pennink den Staten of Landen niet geeischt en is geweest, om die te quellen of vexeren, hen opleggende onverdagelijke en by na onmogelijke lasten, noch om te beletten de contractatie van den koopmanshandel, neringe en negotiatie, 't welk de seditieuse rebellen en wederspannige voor een dexsel genomen hebben, om daer mede onder 't volk oproer te maken: maer op dat de vasallen en onderseten gereder en lichter middel souden mogen hebben, om haren Conink en natuirlijken oversten Heere en Prince te dienen inden groten voorvallenden nood, uit saken van der oorlogen, tegens de rebellen, wederspannige, en perturbateurs van de Catholijxse Roomse Religien, en der gemeine ruste en vrede.

Gemerkt dat de middelen van de beden en subventien, diemen van outs gewoonlijk was te gebruiken, niet sufficient en waren, om te versien totte grote en uitnemende lasten en onkosten, die sijne Maj. dragen moste, tot onderhoudenisse van de krijgsluiden, die sy estimeerde van node te sijn, om de troublen en commotien, die inde selve Landen waren, te stillen en pacificeren, de quade te straffen, en de goede te stellen en brengen in de oude gewoonlijke rust, peis en vrede.

En al ist so, dat volgende 't gene des voorsz is, sijne Majesteit wel gemoveert soude mogen sijn, om metten middel van den voorschreve tienden en twintigsten pennink haer te behelpen, des niet tegenstaende, gemerkt dat de Staten van den Lande veel merkelijke inconvenienten en grote swarigheden opte executie van dien, t'sedert gepresenteert en vertoont hebben, en dat sy te dien einde grote instantien gedaen hebben, sonderlinge aen sijne voorschreven Majesteit in Spangien: de selve begerende den voorschreven Lande te gratificeren, en om de goedwilligheid, liefde en affectie, die hy den selven Lande gedragen heeft, en alsnoch toedraegt, sal den voorschreven tienden en twintigsten pennink afdoen, annulleren en aboleren, niet tegenstaende de accoorden, consenten en beloften, diemen haer daer van gedaen heeft, en sal den selven van nu voortaen verklaren nul, van onwaerden, en van genen effecte, gelijk of die noit geaccordeert en waren geweest, en ten selven effecte, sal sijne Excellentie daer van doen leveren sijner Majest. brieven, tot

(Fol. 32.

Afdoeninge van den 10 en 20 pennink

Verklaert de consenten van dien nu en van onwaerden.

tot gehele ſatisfactie en contentement van de voorſz Staten.

Wel verſtaende dat deſelve Staten ook voldoen en furneren ſullen, 't gene des ſy, om daer toe te geraken, tot diverſe ſtonden belooft, en particulierlijken aen ſijne Majeſteit in Spangien gepreſenteert hebben, 't welk is, mits betalende voor den tijd en termijn van ſes jaren, twe milioenen 's jaers, daer van noch reſteren te voldoen vier jaren, welke ſes jaren expireren ſullen den 13 dag van Auguſto 1575. naeſtkomende, dat ſy 't einde van de voorſz ſes jaren ook betalen ſullen den tweden honderſten pennink geaccordeert, in gevalle van invaſie, gelijk ſijne Majeſteit 't ſelve ook ſulx verſtaen heeft, by de antwoorde gegeven in Spangien, en dat ſy te dien einde geven ſullen hare obligatien van den voorſz tweden honderſten penning, ſo men een yegelijk in 't byſonder leſtmael aengeſocht heeft, gemerkt dat men grotelijx van node heeft, gerede penningen op te brengen, en ook de grote en frequente invaſien, die jaerlijks in deſe Landen geſchied zijn, ſo 't geheel notoor is, tot grote ſchade, nadeel en prejudicie van ſijne Majeſteits vaſallen en onderſaten.

Haer betrouwende inſgelijx ſijne voorſz Majeſteit, dat voor den toekomenden tijd, de ſelve Staten hun devoir doen ſullen, om ſijne Majeſteit te dienen van nieuwe beden en ſubventien, na hun vermogen, en de occurrentien van den tijd, en na den eiſch van de nodelijkheid, die aldaer ſouden mogen overkomen, volgende de goede en oude affectie, devotie en obligatie, die ſy haren natuurlijken Overſten Heere en Prince altijds gedragen hebben, tot defenſie, beſchermeniſſe en onderhoud van dien, en tot conſervatie en bewareniſſe van de voorſz Landen, gelijk ſy ook altijds ſijner Majeſteit gepreſenteert hebben.

En want eenige van de voorſz Staten begeert hebben, dat den Raed van troublen afgedaen, en alle ſaken aldaer hangende, aen de Provinciale Raden en ordinariſe juſtitie van den Landen geſonden, getracteert en geweſen ſouden worden, ſo heeft ſijne Excellentie u mijn Heeren wel willen te kennen geven, dat den voorſz Raed ingeſtelt is geweeſt, om aldaer te tracteren de ſaken van de gene, die tegens God en den Conink ſo grotelijk miſdaen hebben, en om kenniſſe te nemen van de civile pretenſien op de geconfiſqueerde goeden; 't welk na den tijd ſeer nodelijk is geweeſt, ſo wel mits dattet een ſake is, die dikmael by Coningen en Princen gedaen word, ſo wanneer ſulke extraordinariſe ſaken in hun Coninkrijken, Landen en Heerlijkheden gebeuren, als mitſdien dat de ordinariſe Provinciale Raden tot ſo grote extraordinariſe laſten, niet gevoeglijken en ſouden kunnen voldoen, maer ſouden gedrongen weſen, merkelijke faute te doen in de adminiſtratie van de ordinariſe juſtitie, die ſy exerceren.

En hoewel om deſe oorſake, en eenige andere reſpecten, ſijne Majeſteit ſoude mogen den ſelven Raed continueren en onderhouden, nochtans mits u voegende en accommoderende op de accoorden voorſz, en hem deshalven goed genoegen en contentement gevende, ſal de ſelve inſgelijx te vreden weſen, u hier in te believen, en den voorſz troublen Raed af te doen, overſendende alle de ſaken aldaer hangende ongedecideert aen de Provinciale Raden reſpectivelijken, om de ſelve te mogen handelen, tracteren, aenhoren, ſlichten en termineren, en daer van executie te doen, in conformiteit van recht en juſtitie, en na uitwijſen van haren coſtumen.

Mits welken, mijn Heeren, gy de oorſake moogt weten, waerom gy by ſijnder Excellentie geconvoceert en beſchreven hebt geweeſt, om u ſijnder Majeſteits wille en intentie, als boven, voor te houden en verklaren, en op dat gy ſoud mogen bekennen de vaderlijke liefde en affectie, daer door ſijne Majeſteit begeert de ruſte, vrede, peis en tranquiliteit van de Staten en Landen voorſchreven.

En nadien gy ſijnen voorſz wille en meninge verſtaet en kent, ſo reſteert nu, dat gy van uwer zijden gebruikt ſulke dankbaerheid en correſpondentie, als tot ſodanige grote liefde en affectie toebehoort. En want de ſaken die men u eiſchende is, niet ſwaer, nieuw of extraordinaris en zijn, maer ſulx, als gy ſijnder Majeſteit altijd gepreſenteert en belooft hebt, ſo wilt de ſelve liberalijken, en ſonder lange uitſtel of vertrek, volkomen en furneren.

Sonder daer in eenige ſwarigheid of letſel te maken, onder 't dekſel dat gy begeren ſoud, datter een generale vergaderinge van de Staten geſchieden ſoude, om te tracteren van de middelen, hoe men deſen dienſt en bede ſal moeten doen, 't zy by generale of particuliere middelen: gemerkt dat men naderhand op de ſelve middelen ſal mogen tracteren, en dat deſe jegenwoordige nodelijkheid 't ſelve niet en permitteert, ook dat de ſaken in ſulken ſtaet en geſtelteniſſe niet en zijn, dat men die ſo lange ſoude mogen uitſtellen: maer aenmerkende de gratie en faveur, die ſijne voorſz Majeſteit by 't pardon generael gedaen heeft, en u ook jegenwoordelijk doet, by de abolitie van den tienden en twintigſten penning, en het renvoy van der ſaken, in der manieren voorſz: ſo behoord gy met alle vlijt en ſpoet, en ſonder vertrek, te doen, 't gene des men u tegenwoordelijk verſoekt, nopende de voorſz twe milioenen 's jaers, voor den tijd alrede verlopen, en als noch toekomende, totten einde van de voorſz ſes jaren, metten voorſz tweden honderſten pennink, als de voorſz ſes jaren verſchenen ſullen zijn, gemerkt dat al 't ſelfde u geeiſcht word, tot defenſie en beſchermeniſſe van de Catholijke Roomſe Religie, tot conſervatie en protectie van de voorſz Landen, en ook van u ſelven, en ſonderlinge tot gemene en generale vrede, peis, en ruſte, en is in effecte anders niet, dan een approbatie en voldoeninge van uwe preſentatien en beloften.

Gy behoort ook niet in diſputatie of twijfel te ſtellen, of de voorſchreven beden wel en behoorlijk, en by behoorlijke wegen en manieren geaccordeert, of dat de conditien al volbrocht zijn, gemerkt dat ſulke ſwarigheden of ſubtiliteiten (die eenige difficulterende alle ſaken begeren te ſoeken) waerlijk niet en behoorden in deſen tijd te vallen tuſſchen eenen ſo genadigen en goedertieren Prince, en ſulke ſijne goede en getrouwe vaſallen, de welke ook geen ander reſpect noch conſideratie en behoorden te hebben, dan alleenlijken tot Gods en des Coninks dienſt, en tot de welvaert, preſervatie en remedie van den Lande.

Want niemand (hy en zy t'eenemael van jugement en reden berooft) en kan ignoreren, dat in ſulke treffelijke affairen concernerende de welvaert van den Lande, en in ſodanigen benauden tijd, niet en betaemt, van gelijke ſubtiliteiten, diſputen of ſwarigheden te tracteren, mitſdien dat, alwaer 't ſo, dat de voorſz beden niet geconſenteert noch geaccordeert en waren, weſende de ſake in ſulke extremiteit (gelijk gy mijn Heeren wel weet) gy ſoud behoren de ſelve van nieuws te accorderen, om by gebreke van dien, de religie, noch de gehoorſaemheid die men den Conink ſchuldig is, niet te laten vergaen, ſonderlinge gemerkt dat het quaed en de ellendigheid ſo groot is, en de onkoſten van der oorloge ſo uitnemende en onverdragelijk zijn, dat al 't gene, deſer gegeven en geaccordeert ſal zijn, niet genoegſaem en ſal weſen, noch kunnen furneren tot 't gene datter van node is. 't Welk de Staten wel behoren te overwegen en conſidereren, mitſgaders de ſchade, verlies, en ellendigheid, die deſe Landen, te dier oorſaken, en by gebreke van beden, geleden hebben, en noch dagelijx moeten lijden.

En behoren inſgelijx de ſelve Staten te aenmerken, in wat geſtelteniſſe ſijne Excellentie deſe Landen t'ſijner aenkomſte alhier gevonden heeft, en hoe de ſelve als noch jegenwoordelijken ſtaen, ter cauſen van de betalinge van de krijgſluiden, die men grote ſommen van penningen ſchuldig is En ſo verre de voorſz Staten daer toe niet geringe en ſecoureren of opbrengen de penningen van beden, die ſy gelooft

Begeert conſent van de beden/ ſonder datter een generale vergaderinge van de Staten ſoude geſchieden.

hebben, ſal onmogelijk weſen, die krijgſluiden te doen monſtreren, 't welk niet geſchieden en kan, ſonder hen eenige merkelijke betalinge teffens te doen. En indien men deſelve niet en doet monſteren, ſullen de onkoſten belopen op 't dubbel, en en kunnen ook de ſoldaten niet gehouden worden na krijgsrecht, ſo't behoort, maer ſo de ſelve dagelijx muitery e ſtichten, en kanmen de victorie, die onſe Heere God onlanx ons verleent heeft, niet behoorlijken vervolgen, noch ook de oorloge voleind worden, ſo men wel begeert, maer ſtellen hen tot alle ongeregeltheid, bedervende en uitterende de goede onderſaten, en den huiſman, tegens den wille en meininge van ſijnder voorſz Maj. en van ſijne Excell. Tot alle welke ongeregeltheden men ſoude mogen verſien, ſo verre de voorſz Staten hun devoir kortelinge dede op 't gene, deſmen aen hen verſocht heeft.

En nadien dat by deſe beden ſo grote ſchade geexcuſeert en verhoed mach worden, en dat ter contrarien groot profijt daer uit volgen ſoude, indien men de krijgs-luiden konde betalen, en in goede diſcipline houden, gemerkt ook, dat ſijne Majeſteit van ſijnder zijden gedaen heeft al 't gene dat mogelijk geweeſt is, hebbende ſo grote ſomme van penningen uit Spangien herwaers-over geſonden. Sijne Excellentie, in naem van ſijnder Majeſteit, verſoekt u mijn Heeren anderwerf, met alle mogelijke inſtantien en vermaningen, dat gy u devoir en officie niet vergeten en willet, noch een ſo redelijke en billijke ſake verachteren, ſonder 't ſelve langer uit te ſtellen of vertrecken. Want indien gy begeert, datter, eens een einde gemaekt worde, van deſe civile en inlandſe Oorloge, en dat gy God dienen wilt, en de hand houden en mainteneren, en indien gy de welvaert van der Gemeente begerende ſijt, en verhoeden de dood-ſlagen, plunderingen, rovingen, verderffeniſſen, druk en lijden, die wy jegenwoordelijk aenſien, en hen voor den toekomenden tijd alſnoch repreſenteren, ſo binnen als buiten 's lands: ſo is gantſchelijken van node, dat gy, ſo vele alſt mogelijk word, u evertueert, en uwe uiterſte devoir hier in doet.

En ſo men wel bemerken kan de goedertierenheid, genade en rechtveerdigheid van onſen Conink, die anders niet en begeert, dan deſe Landen wederom te brengen en reduceren in haren eerſten ſtaet, orden, politie en goeden regel, ſo wel op 't ſtuk van de religie (Fol. 33.) als van de juſtitie, en de ſelve te ſtellen in goede vrede, ruſte, peis en tranquiliteit: is ook wel billijk en redelijk, dat ſijne vaſallen en onderſaten, in tijde van ſulke nood, hem niet en failleren, maer als goede en getrouwe, hem helpen en aſſiſteren, op dat alle ſaken geremedieert en geaccordeert mogen worden, met ſulke vlijt en ſpoed, alſt wel behoort en van node is. 't Welk ſijne Excellentie van u mijn Heeren verwacht en verhoopt, hebbende goed en vaſt betrouwen, dat, nadien gy ſulke vaſallen ſijt, die de welvaert van den Lande ſo grotelijk begeert, gy ſult terſtond, en ſonder voorder vertrek, eenen ſo redelijken en notelijken eiſch volbrengen, na de verbonteniſſe en obligatie, die gy deshalven hebt. En des te meer, mits dat het gene deſmen begeert, tendeert ter eeren Godes, ten dienſte van onſen Prince, en tot hulpe en ſecours van ons Vaderlnd, mitgaders tot conſervatie van u allen, en van uwe huiſvrouwen en kinderen.

De Gedeputeerde van de Staten van de Provincien eenige dagen tot Bruſſel geweeſt zijnde, en daer na gehoort hebbende de voornoemde Propoſitie, hebben aen den Groot-Commandeur, van wegen en door laſt van haren principalen, overgegeven deſe navolgende Remonſtrantie.

Remonſtrantie en verſoek van de gedeputeerde

De Gedeputeerde van de Staten verdagvaert tot Bruſſel, door laſte van uwer Excellentie, begerende in quijtinge van hunne plicht, en ſuyvere hertelijke affectie en liefde, die zy hebben tot zijne Majeſteit haren natuirlijken Heere en Prince, te adviſeren alle behoorlijke middelen, om de ſelve te dienen en te hulpe te komen (niettemin in alle ootmoedigheid, en op correctie van de ſelbe) tot reſtauratie en pacificatie van de Nederlanden, die hem van patrimonie toekomen, en ſijne voorſaten ſo lief en aengenaem zijn geweeſt, jegenwoordelijk ſo deſolaet en ontleed leggende, ja opten ſtip van haer uiterſte en laetſte verderf, ook ſeer imporerende 't ondere houd van ons heilig Gelove en Catholijke Roomſe Religie, diemen aen allen zijden ſiet wankelen of ſchudden, en pericliteren meer dan ooit, tot ſeer groot leetweſen en hertſweer der voorſchreven Gedeputeerden, en van alle waerachtige en goede Chriſtenen: hebben gedurende het lange ſtille leggen, dat ſy uwe Excellentie (met een onuitſprekelijke begeerte en devotie) verwacht hebben, bewopen en geconcipieert eenige principale poincten, grotelijk belangende den dienſt Godes, onderhoudeniſſe van 't heilig Gelove, en Catholijke Roomſe Religie, mitſgaders den dienſt van zijne Majeſteit, wederoprechtinge en beſcherminge van zijne voorſchreven Nederlanden.

Proteſteren te willen blijven by de Roomſe Religie.

Eerſtelijk proteſteren de voorſchreven Gedeputeerde met herte en monde, voor God en den menſchen, van te willen blijven by't gene voorſz is, biddende ſijne Majeſt. ſeer ootmoedelijk, 't ſelbe te geloven ſonder eenig twijffel, ja datſe lieber willen ſterven de dood, dan te ſien eenige veranderinge in de Religie, en dat uwe Excell. gelieve daer van zijne Maj. te verſekeren aengeſien d'experientie, die deſelbe daer van mag hebben, ſedert zijne aenkomſte herwaers: en tot dien effecte (daer van ſy hen verſekert houden) ſullen de Staten t'allen tijden doen blijken van hare getrouwigheid, ſo aengaende ons heilig Catholijk Gelove en religie als van ſijne Maj.

Verſoeken, dat geen vreemdelingen en ſullen geadmitteert werden om hoofden te ſijn van juſtitie, politie, en oorloge, tot bewaringe van de forteſſen maer die natuirlijke ingeſetenen des Lands.

En alſo den goeden en getrouwen dienaer begeert en eſtimeert boven al de liefde, goede ooge en reputatie van zijn Heer, den welken ook toeſtaet, te winnen en bewaren 't herte van zijne onderdanen, d'welk met hem brengt al watmen mocht begeren, ſal veel gelden voor argument en verſekertheid van dit ſtuk, dat zijne Majeſteit gelieve hem te laten dienen van de naturele onderdanen van deſe zijne Landen, alſo gedaen hebben zijne voorſaten, daer de ſelve hen ſo wel by bevonden hebben, ſo in 't ſtuk van Policie als van oorloge, overmits de ſelve natuirlijk meer geneigt en geaffectioneert zijn ten dienſte van haren Prince, en tot beſchermeniſſe van haer vaderland, vrouwen, kinderen, vrienden en goederen, hebbende ook beter kenniſſe van de gelegentheid, inkomſten, uitgangen, en quartieren, dan andere die van verre Landen zijn, gelijk den dienſt van de natuirlijke onderdanen, ſpecialijken de benden van ordonnantien en ordinaris garniſoenen, met effecte hebben beweſen in alle exploitten. En gelijk ſijne Maj. in den jare 1557. ook vertoont is geweeſt, en by de ſelve ook daer op wel geconſidereert en geaccoordeert, gevende apoſtille, op gelijke remonſtrantie en requeſte hem gepreſenteert by de Staten Generael, ten ſelven einde. Geen twijffel weſende, of zijn Majeſteit en ſal hem beter gedient vinden, als van veel vreemdelingen, wiens principael wit is tot haer particulier, en om te beroven en ſpolieren 't Land, als d'effecten uitwijſen, lebende continuelijken op voordelen, en ten laetſten hen vertreckende met hare volle gagien, de welke ook twe of driemael te boven gaen de gagien van de natuirlijke onderſaten, latende alſo 't Land ydel van middel en goederen, en ſonder gerechtcheert of onderſocht te werden van hare gepaſſeerde acten, gelijkmen wel doen kan de ingeſetenen of landſaten, die ook meninge reiſe gerechtcheert en onderſocht zijn geweeſt, ja ook tot ſtraffinge, en haerluider te doen reſtitueren intereſten en berovingen, door welk middel ſy te beter in officie mogen gehouden werden, en 't Land geſoulageert van veel foullen, extraordinaris overlaſten en andere exceſſen.

Niet-te-min is wel notelijk, datſe beter betaelt en onder-

van de Staten der Provincien aen den Groot-Commandeur den 8. Junij.

onderhouden woꝛden / dan zy dus lange gedaen zijn / ten welken effecte / en bꝛesende den twijffel die zy daer aen mogen hebben / aengesien de grote achterstallen van so lange dienst / welke betalinge hen nochtans niet en heeft gemanqueert of gefalgeert / gedurende de bede novennael, waer wel goed / dat volgende den voet / die alsdoe genomen was / de penningen van de bede of subventie van herwaers-over / werden gedistribueert by den Commis en Ontfangers van de Staten / welk poinct alleenlijk mede bꝛengen sal seheren ingank om die verseheringe / die daer wesen sal / datter betalinge sal vallen / datmen gantsch ten eenen hope / de benden van oꝛdonnantien sal gemonteert sien / en in staet om dienst te doen.

Wesende seer notelijk / datmen oꝛdꝛe stelt opte eeterye / roverye / verding / gewelden / en schꝛickelijke acties / die dagelijx en continuelijk op 't land gebeuren / over den armen onderdanen van zijne Majest. niet anders meer of min / dan of zy waren arme slaven en ongelovige / tot onestimeerlijken interest en pꝛejuditie van haerluider en haerlieder familie / ook van haerluider meesters so geestelijke als wereltlijke Heeren / boꝛgeren en allen anderen / boven dien dat causeren mag grote alteratie / miscontentement en onweerdigheid / van hen te sien so onmenschelijken gequelt en getracteert / sonder eenige bꝛese Godes / noch ontsich van Justitie / immers ten minsten sal oꝛsaek wesen / dat wesende daer doꝛ ontbloot van alle macht en substantie / zijne Majesteit den gewoonlijken dienst niet sal konnen genieten / dat nochtans notelijk is. Behoꝛen daerom de Capiteinen belast te werden / hare Compagnien over al te volgen / om alsulke oꝛdꝛe te stellen alst behoꝛt / op pene / dat zy daer doꝛ in haer particulier sullen moeten verantwoꝛden.

Het soude ook met hem bꝛengen een wonderlijke blyschap en genoegen / en soude zijne Maj. daerin seer wel gedient zijn / indien dat alle oude gerechtigheden / pꝛivilegien en costuimen van den Lande in 't generael en particulier geadministreert en gegouverneert werden / gelijk zy zijn geweest byde Coninginne van Hongarye / onder den Keiser Caerle (de welke God genadig zy) besworen en geconfirmeert by zijn Coninklijke Majest. hernemende den ouden voet en oꝛdꝛe op 't stuk van State / Justitie en oꝛloge / hem reguleerende / volgende deselve instructien / en tusschen beiden stellende booꝛ den meestendeel om reden booꝛschꝛeven / de pꝛincipaelste Heere en Capiteinen gequalificeerde van dese Landen.

Booꝛts mede weg te nemen en te niet te doen den Raet / diemen noemt den Raet van troublen / en te versenden aen de Pꝛovinciale raden alle sake / om deselve diffinitivelijk te decideren en slissen / alwaer partyen hoꝛter expeditie en genoegen hebben sullen / waer in gene difficulteit en behoꝛt te vallen / aengesien / dat metter selver getrouwigheid d'eigen domeinen van zijne Majest. geadministreert werden / en soude zijne Maj. ontlast wesen van de onkosten van eenen extraoꝛdinarissen Raed / en zijne arme onderdanen verlicht van een ongeloofljke onkoste en quellinge / die zy moeten dꝛagen / mits de diere tijden / en de grote lankheid in 't verbolgen

En alsomen hier boꝛen metter daet gesien heeft de vꝛuchten en succes van de pꝛesentie des Keisers / te weten / dat alleen de faem en roep van de komste van zijn Coninklijke Majesteit in dese zijne Landen / gelijk de selve dikwils gelooft hadde / men sag de herten en affecties van zijne goede getrouwe en waerachtige Catholijke Onderssaten schijnen en blinken / gelijk een nieuwe Sonne / verlangende met een wonderlijke vierigheid en begeerte na de komste van zijne Majesteit. Daer en is ook geen twijffel aen / of zijne jegenwoꝛdigheid en soude mede bꝛengen en beroꝛsaken grote veranderinge der saken en een wonderlijke vꝛucht / so overmits de inge boꝛen liefde / oprechte en hertelijke affectie en reverentie / de welke zijne onderdanen hen toedꝛagende zijn / als ook / dat hy wesende behoꝛlijk en particulierlijk geinsoꝛmeert van de gepasseerde saken / en diemen ongelijk beter uitrechten kan pꝛesent als absent wesende / hy en soude niet faelgeren / in consoꝛmiteit van de booꝛgaende pointen en articulen / te stellen de nodige en gerequireerde oꝛdꝛe / d'welk hen beweegt / hem te bidden / dat hy den arbeid aenneme / om hem het waers-over te begeven.

En op dat in toekomenden tijden zijn Maj. wesende in Spangien / hebben mag beter coꝛrespondentie van de gepasseerde en toekomende saken in dese zijne Nederlanden / tot beter onderhoudinge en sterkte van dien / souden hem wel seer ootmoedelijk willen bidden / dat hy soude willen opꝛechten en stellen neffens hem eenen Raed / van naturele personen van de Nederlanden / van goede qualiteit en getrouwigheid / om aen de selve in alle booꝛvallende saken acces te hebben / en by den selven wegen zijne Maj. van als te adverteren / om ter resolutie van eenige saken / den selven te dienen van goed advijs / als kennende de wetten / costuimen / humeuren en nature van den lande.

Dat de Coninck in Spangien een Raed wil opꝛechten van ingeborene Nederlanders.

Welke poincten en articulen zijn van so groten gewichte en consequentie gemerkt en gelet opten tijd en termijn / daer men sich altans in vind / d'afflictie / d'armoede en ruine van de selve Landen / en veranderinge van eenige van dien / datse schijnen te belangen de generaliteit / de remedien van d'affairen van herwaers-over. Biddende daerom te willen letten op de selve / en zijne Majest. so wel te insoꝛmeren / tot saveur van de booꝛsz Staten / dat u Excell. mede mach deelachtig zijn de meriten en vꝛuchten / diemen mag verhopen / en tot gloꝛie pꝛijs en gratie / welk behoꝛen te genieten alle de gene die oꝛsake sullen wesen van 't onderhout van 't Heilig Gelove en Catholijke Religie / mitsgaders van de schuldige gehoꝛsaemheid en dienst aen zijne Majesteit / en van de ruste en vꝛede van dese Nederlanden. Sendende neffens de selve zijne Majesteit / personagien van dese Landen geboꝛen / van sulker qualiteit wijsheid en discretie / die gewapent en gesterkt zijnde met goede en getrouwe getuigenisse van u Excellentie zijne Majest. mogen contentement geven / en komen tot zijnen booꝛsz so notelijk en gerequireert.

(Fol. 34.) Te willen senden aen sijne Majesteit personen van qualité geboren van dese Landen / om hem te insoꝛmeren van d'affairen van dese Landen.

Ook mede om te repꝛesenteren / gesien den staet van Vꝛankrijk doꝛ de dood van den Coninck / en 't gene soude mogen volgen tot pꝛejudicie van dese Landen / dat notelijk is / datmen advysere op eenig accoꝛd van dese inlandse oꝛloge / met conservatie nochtans van 't Gelove en Religie Catholijke / eer en dienst van zijne Maj. en by dien middel te beletten d'inconvenienten die daer souden mogen overkomen / so wel aen d'eene als d'andere zijden.

Te advyseren op een tractaet / om te papseren dese eyvile inlantse oꝛloge in consideratie van de troublen van Vꝛankrijk.

En alsomen in dese gelegentheid gesien heeft met groot leedwesen / 't gene binnen Antwerpen en Utrecht is geschied / en hebben niet konnen nalaten mits het so grotelijk raekt den dienst van sijne Majesteyt / uwer Excellentie te adverteren en te verseheren / dat sulx wonderlijk beꝛoest heeft 't ganschje Land / en alle d'onderdanen mits de quade consequentie / d'welk ook de vyanden geconsoꝛteert en gesterkt heeft tot groote verachteringe / schandael en verdꝛiet van de Landen / en onderdanen. Sal daerom u Excellentie gelieven sulke oꝛdꝛe en verseherthey̆d te stellen / dat van gelijken niet meer en geschiede / vꝛesende meerder quaed / en boven dien hem te insoꝛmeren van de overlasten en gewelden die gedaen zijn in deselve steden / en de handdadige behoꝛlijk te straffen.

Dat over 't feit van Antwerpen en Utrecht straffe gedaen werde / en oꝛdꝛe gestield / dat sulx niet meer en geschiede.

Biddende booꝛts dit alles te willen nemen ten goeden / en te houden booꝛ certein verseliert / dat de booꝛsz Gedeputeerde niet en soeken noch en pꝛetenderen / dan Godes gloꝛie en eere / d'onderhoud van 't waerachtige Gelove / en Catholijke Roomse Religie: d'onderdanigheid en dienst van zijne Maj. conservatie en ruist van zijne Staten en landen.

Antwoꝛde of Apostillen by den Groot Commandeur op de booꝛsz remonstrantie.

Op dese Remonstrantie en versoek vande Gedeputeerde van de Staten van de Pꝛovincien / heeft de Gꝛoot-Commandeur den 11 Junij gegeven / de navolgende apostillen / en eerst.

1. Sijn Excellentie heeft verstaen / en hoꝛt geerne de pꝛotestatie van de Gedeputeerde / inhoudende sul-

Opte pꝛotesta-

ken devotie totte Catholijke Religie / en dienst van sijne Majesteit / waer in hy begeert / dat sy altijd continueren / en salder sijne Majesteit van verwitugen.

a 2. De Gedeputeerde sullen exhiberen de Remonstrantien en Apostillen hier gementioneert / (hy meent de Remonstrantie / die de Staten Generael aen den Conink overgegeven hebben / als hy na Spangien wilde vertrecken / om de Spangiaerden / die hy alhier opte Frontieren en in de sterkten wilde laten blijven / te doen vertrecken / daer van in 't eerste boek mentie is gemaekt) om die gesien zijnde / alsdan gesonden te werden aen sijne Majesteit / om voorts geordonneert te worden na reden.

b 3. Het en is om veel respecte niet oorbaerlijk / dat het krijgsvolk betaelt werde by andere handen / dan by de gene die geordonneert zijn by sijne Majesteit / nademael niettemin dese beden zijn geeischt / om te betalen 't volk van oorloge / en specialijk de benden van ordonnantien en ordinarise garnisoenen / daer sal sulke ordre in gestelt worden / dat sy voor alle werken sullen betaelt worden / van termijn tot termijne als 't behoort / en daer van de Staten sal contentement gegeven worden.

c 4. De Remonstranten mogen weten de neerstigheid die allenthalven is gedaen / by de edicten / visitatien van Commissarisen / executien van penen / als anderssins om te voorsien tegen sulken desordre van 't volk van oorloge: maer de faute van betalinge heeft belet / dat men geen goede discipline en heeft konnen houden. Hopende nochtans sijne Excell. dat by de provisie van penningen en beden / die jegenwoordelijk de Staten sullen doen / daer in sal geremedieert zijn / also verhaelt is by de generale propositie.

d 5. Sijn Excell. heeft dikmael verklaert / dat sijne Majest. niet en verstaet te krenken de privilegien / gerechtigheden / usantien en gerechtelijke en wettelijke costumen van den landen in 't generael of particulier: maer die te willen bewaren en handhouden / also sy belooft en bezworen zijn by sijne Majesteit / en so verre yemand pretendeert eenige prejudicie haerluider geschied te zijn / en declarerende by yegelijk respectivelijke de particulariteit / daer sal behoorlijk in werden voorsien.

e 6. By de generale propositie is belooft / dit stuks halven gansch contentement te geven den Staten: mits by haerluider gedaen worde / dat sy doen moeten en in hare macht is / d'welk sal geeffectueert werden.

f 7. 'T is lange geleden dat sijne Maj. de wille heeft gehad hem herwaers over te transporteren / om in persone in als te voorsien / en mogen sijn onderdanen hen wel verseker houden / dat so het mogelijk ware te doen / dat hy geen occasie en sal verliesen. En sal sijn Excell. niet nalaten hem daerom instantelijk te bidden / niettemin sijn Excell. en sal niet ophouden van goede sorge te dragen / om te voorsien 't gene nodelijk is totte gemene welvaert.

g 8. Sijn excell. en sal niet laten te representeren aen sijne Majesteit / de requesten van de supplianten / so van alle d'articulen in dit geschrifte begrepen / en specialijken dit poinct van te stellen en te verkiesen eenige naturele personagien van dese Landen / om sijne Maj. te volgen / en hem informeren particulierlijk van de saken van Nederland.

h 9. Sijn Excell. sal dese remonstrantie / als geseid is / senden aen sijne Majesteit / om by den selven te werden geexamineert / en geordonneert na behoren / waer door sullen verhoed worden d'overvloedige kosten die sy in 't senden van hare Gedeputeerde na Spangien hebben moeten dragen: niettemin / so de Staten persisteren daer te willen senden yemand van harent wegen / mitsdien aennoemende en communicerende sijne instructien / sal sien te doen / aengaende dit poinct / sulx als sal behoren.

i 10. Aengaende 't accoord van dese inlandse oorloge / de Gedeputeerde hebben gesien 't gene sijn Majest. gedaen heeft van sijnent wegen / om by alle middelen te reconcilieren en te accommoderen de saken / en so de Staten eenige andere goede en redelijke middelen willen voorstellen / mits die overleverende / sijn Excell. salse doen examineren: en salse sijne Majesteit mogen oversenden.

k 11. Sijn Excellentie heeft mondelinge verklaert in 't beginsel van de propositie aen de Staten hoe veel dat 't stuk van Antwerpen hem heeft mishaegt / wesende een sake die hy aldermeest gevoelt heeft / daerom hy ook alle den arbeid gedaen heeft / om sulx te einden ten eersten hem mogelijk was: maer aengaende den straf / eenen yegelijken weet wel dat die faute den soldaten is vergeven / also daer als doe geen ander middel en was anders daer in te doen / 't gene dient ganschelijk gehouden te worden / om 't gelove en 's woords wille / maer aengaende het toekomende men sal sulken ordre stellen / so 't God gelieft / dat sulx niet meer en sal geschieden.

l 12. Sijn Excell. en kan niet dan in 't goede nemen 't gene de supplianten representeren uit goeder affectie ter eeren Gods en van den Conink / selve tot onderhoudinge vande waerachtige Catholijke Roomse Religie / en onderdanigheid van sijne Majesteit / verstaende niettemin dat onder 't dexel deser remonstrantie / 't accoord 't welk hen is geproponeert in 't generael en particulier niet en sal mogen eenigsins geschorst noch verachtert worden. Aldus gedaen by sijn Excell. te Brussel den 11 Juny 1574. en was ondertekent / Don Louys de Requesens, en noch lager: by ordonnantie van sijn Excell. en getekent /

d'Overlope.

Dese voornoemde Apostillen gevisiteert zijnde by de voorsz Gedeputeerde van de Staten Generael / en op elk van de Apostillen wel gelet hebbende. So en hebben zy daer aen geen volkomen genoegen gehad / dan also niemand van de Gedeputeerde vande Staten Generael de selve en konden met hare principale en meesters communiceren / so is goed gevonden dat opte naem van drie Staten des Hertogdoms van Braband die vergadert / en by der hand waren een nader vertoninge en remonstrantie aen den voorsz Groot Commandeur overgegeven soude worden / gelijk gedaen is geweest in deser navolgende forme:

AEN SYN EXCELLENTIE.

De m drie Staten 's Lands en Hertogdoms van Braband / gesien hebbende 't gene sijn Excell. belieft heeft / den elfden dag der maend van Junio in den jare 1574. lestleden t'ordonneren en apostilleren op de remonstrantien van de Gedeputeerde der Staten Generael der Landen van herwaers-over / om te voldoen 't gene dat by de voorsz Apostillen is geordonneert geweest / en tot quijtinge haerlieders devoir / seggen en vertonen met alder ootmoed 't gene volgt:

n En ten eersten verseker de voorsz Staten van Braband sijne Excellentie dat sy sullen continueren hare devotie nopende de Catholijke Religie / en den dienst van zijne Majest. gelijk by Apostille henlieder verleent op 't eerste artijkel der voorsz vertoningen is versocht / niet twijffelende of zijne Excell. en heeft alrede daer van geadverteert zijne voorsz Majesteit.

o En om te beter te verkrijgen 't gene de twede en derde articulen der voorsz vertoninge inhouden / exhiberen de voorsz Heeren Staten copie van der requeste of remonstrantie metter Apostille daer van d'originael moet berusten onder de handen des Audienciers d'Overlope.

En aengaende d'Apostille gegeven op 't vierde artijkel der voorsz remonstrantie / sal zijne Excellentie gelieven andermael te willen examineren en wegen de redenen / en middelen begrepen in 't selfde vierde artijkel. Also de selvige (onder correctie) van meerder gewichte zijn / dan die te passeren / sonder te doen particuliere openinge van eenige redenen der contrarien.

p Voegende totte redenen des voorsz vierde articke / dat nodelijk en dienstelijk is (sprekende onder reverentie) dat de penningen der beden / wesende tot beschermige van de Landen / die by de Heeren Staten

geac-

Marginalia (left): tie by de Gedeputeerde van de Staten gedaen. — a Op 't versoek / dat geen vreemdelingen en souden werden gecommitteert tot bewaringe van de frontieren kastelen en forten. — b Op 't versoek dat de penningen van de subventien soude werden gedistribueert by de Ontfangers / en Commissen van de Staten. — c Op 't versoek van ordre te stellen opte ongeregeltheid van 't krijgsvolk. — d Op 't versoek van 't onderhouden der privilegien. — e Op 't versoek van de abolitie van den Raed van trouble. — f Op 't versoek van des Coninx overkomste. — g Op 't versoek van te verkiesen en stellen een Nederlandsen Raed in Spangien. — h Op 't versoek van eenige personen van qualité den Coninck te senden / geboren van dese Landen. — i Op 't versoek van den vrede en de troublen te

Marginalia (right): appaysen. — k Op versoek van dat over 't feit van Antwerpen en Utrecht straf soude geschieden. Hy vermaent van Utrecht niet. — l Op slot van de remonstranti[e] — m [...] der ve[r]toning by de Staten van Braband aen de[n] Groo[t] Commandeur gegeve[n] — n Pe[r]sistere[n] datse sullen blijve[n] continueren in ha[re] devoti[e] nopen[de] de Ca[t]holijke Religi[e] — o D[e] State[n] van B[ra]band [ex]hibere[n] copie van de[r] reque[ste] of remonstrantie metter Apostille dat by de Conin[k] conse[n]teert / dat de Spangiaerd[en] souden vertrekken te tijde [dat] de Conink het la[nd] vertre[kt] — p [...] der vertoninge dat de penni[ngen]

gen der
Steden
behoren
gedistri-
bueert te
worden
by de
Commi-
ſen van
de Sta-
ten / of
ten min-
ſten by
geſamen-
der hand.

geaccoꝛdeert woꝛden / tot behoeve des oꝛlogs-volks / werden behooꝛlijk gedistribueert by hare Commiſen / dan by de Commiſen geꝛdonneert by ſijne Majeſteit / of ten minſten by geſamender hand / niet alleenlijk op dat de Staten mogen weſen verſeliert dat hare penningen woꝛden beſteert ten gedeſtineerden einde / en niet elderſſins.

Maer ook ten aenſien / dat de ſelfde Staten zijn de meeſte geintereſſeerde / welke ten dele toeſtaet den laſt van furniſſement van de notelijke penningen / en by gevolge te moeten vooꝛſien / dat die behooꝛlijk werden geemplopeert / om namaels niet genoodſaekt te werden andere penningen te vinden.

Als ook dat de gemeine were of defenſie van de Landen pꝛincipalijken aengaet den Staten en inwoonders 's Lands / welke in dien regarde met goede redene toeſtaet te ſoꝛgen / dat het krijgsvolk / tot beſcherminge des Lands / opgenomen / werde gecontenteert mette ſelfde penningen.

Sonder dat daer in gelegen zy pꝛejudicie of eenige derogatie der auteriteit van ſijne Majeſteit / als Pꝛincte deſſelfs Lands: Aengeſien de vooꝛſz Staten / met allen rechte en redene geooꝛlooft en toegelaten is / 't ſelfde te conditioneren in haer-lieder accoꝛden. En in der waerheid en is maer t'ſijner Majeſt. meeſten dienſte / dat ſulx gedaen woꝛd / de ſelfde ontlaſtende of verlichtende van der ſoꝛge in 't ſtellen of committeren van de genige die de betalingen en diſtributie der penningen ſullen doen / en men doet daer mede voldoeninge en genoegſaemheid d'onderdanen en gemeinte. Fol. 35.

Boven dien dat ſijne Majeſt. ſelfs herwaers over zijnde / dat goed en notelijk vand / gelijk het gevolg van de bede van negen jaren wel klaerlijk heeft beweſen / wat vrucht daer uit geſpꝛoten is / ten aenſien van ſijnen perſoon / die daer dooꝛ de victorie behielde tegens de Francoyſen / als doen ſijne vyanden / ſonder daer van geleden of gedꝛagen te hebben eenige koſten / ſchaden of intereſten.

Dat mede ten reſpecte van den Lande / 't ſelfde daer dooꝛ vooꝛ den meeſtendeel is ontlaſt geweeſt van berovingen / eterpen / foulen / en alle oberdaden / en ſchentlijkheden van 't krijgsvolk.

Aengeſien de ſelfde van drie maenden te drie maenden / en dooꝛ de waerachtige ongevepnſde monſteringe / waren betaelt / van haer-lieder ſoldye / daer uit volgde dat de Benden van Oꝛdonnantien en ſoldaten / geen pꝛetext van roovinge / etinge / en ſpoliatie / en konden pꝛetenderen / alſo ſy anderſſins middel hadden om leven.

En in ſumma de handelinge der Heeren Staten / is d'eenige remedie geweeſt vande pꝛeſervatie der goeder onderdanen van ſijne Maj. dat ſy ſo niet en zijn belaſt geweeſt met roverpen en oberlaſte / als ſy binnen acht jaren herwaers geboelt / en geleden hebben van het krijgsvolk / niet min of meer of ſy maer dienaren of ſlaven ten kleinen pꝛijſe gekocht waren geweeſt / een ſake vooꝛwaer (als te bevꝛeſen is) die geroepen heeft / en als noch roept wrake tot God.

De mutinatie der vyanden hebben usurpatie der Antwerpen ſoude niet geſchied hebben / de betalinge vooꝛdinantie van de Staten hadde gedaen gewoꝛden / en de penningen daer de gedeſtineert / uit geen

Gelijk als het heel verſch exempel van Antwerpen wel 't pꝛincipaelſte der Landen van herwaers-over / by geweld geuſurpeert / in pꝛeſentie en geſichte van ſijne Excellentie / en tot grote diſreputatie van ſijne Majeſteit dooꝛ de Spaenſe ſoldaten gemutineert in de maenden van Apꝛil en Mey in deſen jare 1574. beweſen is by effect / welk inconvenient geweld / en ſchandale / ongetwijffelt niet en ſoude geſchied of gevallen hebben / ſo de ſelfde ſoldaten hadden betaelt gewoꝛden van hare beſoldinge mette penningen / daer toe gedeſtineert. En dat men de ſelfde hadde gediſtribueert by Gecommitteerde van de Staten / en en ſouden niet beſteert of geemplopeert hebben gewoꝛden tot andere gebꝛuiken. Alſo de ſelfde ſoldaten geen ander pꝛetext van geweld of foꝛce en hadden / dan de betalinge hender ſoldye.

Waer toe dient ook tot exemple de ſexannale of ſesjarige bede / in welke de penningen geaccoꝛdeert / waren gedeſtineert tot onderhoud der Benden van Oꝛdinantien en Gacniſoenen / hoewel die ook wierden geemployeert tot ander gebꝛuik ſonder conſent der vooꝛſz Heeren Staten / in voegen dat de ſelfde Heeren Staten in 't accoꝛderen van der bede novennale of van negen jaren / totte nietdoeninge der bede ſexannale of ſes jarige ten regarde van de gene die buiten 't conſentement der vooꝛſz Heeren Staten op de ſelvige waren geaſſigneert of beweſen / hebben als doen gedꝛongen gewoꝛden te accoꝛderen aen ſijne Majeſteit / de ſomme van 1200000 guldenen ten pꝛofijte vande geaſſigneerde of beweſene op de bede ſexannale of ſes-jarige. ander gebꝛuik waren beſteert geweeſt.

En gelijk employ of emploperinge / tot andere einde is ook geſchied ſonder conſent der vooꝛſz Heeren Staten / van de bede van vijf ſtuivers op peder ame Wijns in deſe Landen aenkomende / geaccoꝛdeert tot volkomene verſekerheid van der Zee / en vooꝛderinge des koophandels of negotiatie / aengeſien ſo de vooꝛſz bede hadde geadminiſtreert of gehandelt geweeſt by den Heeren Staten / gelijk de Staten van Bꝛaband beſonder de twe eerſte hadden gerequireert / en wel lange daer toe geinſiſteert / ſonder van daer te willen ſcheiden al eer hen hadde getoont gewoꝛden eenig vooꝛgaende conſent ter contrarien van alle d'andere Staten der vooꝛſz Nederlanden. En ſo in alſulken gevalle de penningen daer van gekomen hadden geemplopeert gewoꝛden tot equipage of toeruſtinge van der Zee / als wel behooꝛde / de vyanden en ſouden ſo ſtout niet zijn geweeſt te occuperen en uſurperen poſſeſſie / en blijfplaetſe in Zeeland en Holland. En ſouden als te pꝛeſumeren is / ſijne Majeſteit / en de goede onderſaten in ſulken uiterſten laſt / in den welken ſy hen te hans binden / niet zijn.

En om den vooꝛnoemden Staten toe te laten de vooꝛſz handelinge moet des te minder ſwarigheid woꝛden gemaekt / als de ſelfde ook vooꝛmaels gelaten hebben / de Heeren Staten van Bꝛaband / onder andere vooꝛ de ſomme van 300000 ponden Artoys geconſenteert / aen wijlen hoochl. memorie Keiſer Caerle de vijfde in de maend van Julio 1536. Ter oꝛſake de ſelfde penningen waren in kracht van der conditie daer by geboegt by die van Bꝛaband / en geemplopeert tot betalinge van den volke van oꝛloge / by eenen Commiſſaris der ſelviger Heeren Staten / met adviſ / en oꝛdonnantie van wijlen de deuchtſame Pꝛinceſſe en Coninginne Marie Douagiere van Hongerye / Regente van de Nederlanden / van de Gꝛaven van Naſſau en van Bueren / niet tegenſtaende / dat de Renten ter oꝛſaken van dien verkocht / waren gehypotekeert ſo op de domepnen als op de vooꝛſz Staten.

En in den jare 1537. den achtſten Juny hebben die van Bꝛaband geconſenteert / dat de 400000 ponden Artoys weinig te vorens geaccoꝛdeert / dooꝛ twe haer Gedeputeerde / die ſijne Keiſerlijke Majeſteit ſouden volgen / ſouden woꝛden geſurneert / en gediſtribueert aen het krijgsvolk ſulx / en als ſijne Majeſteit / en de Marquis van Bergen ſouden oꝛdonneren / ten koſte en intereſte van ſijn Majeſteit.

Van gelijken hebben die van Bꝛaband / aen het volk van oꝛloge doen overleveren / de 120000 ponden Artoys by hen-luiden geaccoꝛdeert / den achtſten van Mey in den jare van 1542. en dat dooꝛ haer-lieder Commiſen volgende d'oꝛdonnantie van wijlen ſijne vooꝛſz Keiſerlijke Majeſteit.

In voegen dat het gene nieuwe ſake is / dat de Heeren Staten de handelinge ſouden hebben gedaen den tijd van negen jaren / gedurende de negen-jarige of novennale bede.

Ten regarde van der Apoſtille geſtelt op 't vijfde article: en hebben de Staten noch niet geſien noch geweer gewoꝛden / eenige remedie by effecte of metter daed tegens de roverye / eterye / ſpoliaten / foꝛcen en oberdaden des krijgsvolx / ſonderlinx in Bꝛaband / waer eenig Officier van ſijn Majeſt. ſoude hebben gedaen acte confoꝛm den Placcate des Hertogs van Alven / waer af mentie is gemaekt in de vooꝛſz Apoſtille / of dat eenig gequalificeert perſoon ſoude daer toe gecommitteert geweeſt zijn / om hen behooꝛlijk te infoꝛmeren in 't particulier op de vooꝛnoemde eterpen / als ſpoliatien / ſelfs heeft men geſien de contrarie by exper-

„ rientie en effecte/dat de Spangiaerden ontfangen heb-
„ bende henlieder betalinge in Antwerpen/ daer uit ver-
„ trocken zijnde terstond weder hebben gecontinueert
„ hemne muiterye / en roberye over al ten platten lande/
De Staten verstaen datter nimmermeer goede ordre noch krijgs-discipline en sal onderhouden werden / ten sy dat de Staten de betalinge doen doen aen het krijgsvolk.
„ sonder de goede onderdanen te betalen. En dat na ad-
„ vijs der Heeren Staten nimmermeer daer in de sal or-
„ dre gestelt worden / noch onderhouden worden goede
„ krijgs-discipline als behoort / 't en sy dat de selfde
„ Staten de betalingen doen aen den volke van oorloge.
„ En datter geordonneert werden Prevoosten / als an-
„ dere diergelijke Officiers van 't leger / en over 't volk
„ van oorloge / om die ten exemple openbaerlijk te straf-
„ fen / namentlijk de Capiteinen / Hoofden en Lieute-
„ nanten van de Vendelen.

„ Aengaende de Apostille van den 6 article. Bidden
„ de Heeren Staten / dat alle 't gene men siet of bevind
„ dagelijx gebruikt of gedaen/ in of jegens de rechten/ en
„ privilegien / usantien en costumen van den Lande / so
„ in 't particulier als in 't generael terstond werde ge-
„ dresseert / en alles in sijn geheel gestelt. En dat van nu
„ voorts het contrarie niet meer geattenteert en werde.

„ Aengaende d'Apostille des sevenste article: Verso-
„ ken de Staten in aller ootmoed / dat d'inhoud der sel-
„ viger Apostille concernerende d'abolitie of te niet doe-
„ ninge des Raeds van Troublen werde geeffectueert /
„ en de saken gerenvoyeert of versenden voor de Raden
„ en Hoven ordinarise van sijn Maj. om aldaer te mo-
„ gen ageren réelijk of metter daed / by hypothecaire of
„ personele actie / gelijk men soude mogen doen voor de
„ confiscatie der goederen van de gecondemneerde / en
„ gebannen ter causen der lester alteratien / volgens de
„ oude rechten en costumen van de Landen.

„ 't Gene onder ootmoedelijke correctie niet en behoort
„ na gelaten te worden noch uitgestelt / tot het accoort
„ van de geeischte beden: aengesien den selfden Raed is
„ ingestelt worden tegens de notoire rechten en privile-
„ gien van den Lande / welke volgens de gelofte van
„ sijn Majesteit behoorden voor al geredresseert of ver-
„ richt / en 't gene ter contrarien is geattenteert / ge-
„ aboleert / en te niete gedaen te worden / achtervolgen-
„ de den lesten article van de blijde inkomste sijnes Ma-
„ jesteits in Brabant.

„ En nopende d'Apostille van den achtsten article:
„ Bedanken de Staten seer ootmoedelijk sijne Excell.
„ van sijne goede belofte / daer in gedaen / biddende dat
„ sijne Excell. gelieve te houden de goede hand / dat de
„ vrucht daer van so seer begeert en verwacht / mach ge-
„ schieden of gewerden / om de redenen en respecten op
„ d'Apostille van den elfsten article van de voorsz re-
„ monstrantie hier na geallegeert.

„ Aengaende d'Apostille van den negensten article.
„ De Staten bidden sijn Excell. de goede hand te willen
„ houden/ op dat de Apostille geeffectueert werde ten al-
„ dereersten doenlijk. En dat sijne Majesteit sich wille
„ dienen van of met d'advijs en raed der natuirlijke in-
„ geborene deser Nederlanden / die hen volgen sullen by
„ correspondentie / en van alle 't gene daer sal passeren
„ in den Raed van State / en andere Raden van dese
„ voorsz Nederlanden.

„ En om van wegen de voorsz Staten van Brabant
„ te voldoen der Apostille by sijne Excell. gegeven op
„ den elfsten article der voorsz remonstrantien. Verkla-
„ ren sy / dat hoewel sijne Maj. als waerachtig clement
„ en souverein Heere / so mits 't vergunde pardon geac-
„ cordeert/en gepubliceert aen de genige die verdoolt zijn
„ geweest van den rechten weg / als andersints betoont
„ heeft niet te begeren / dan de gealtereerde te wederroe-
„ pen / en vergaderen in eenigheid der Religie Catholij-
„ ke Romeyne/ en onder sijne gehoorsaemheid: daer van
„ de Staten van Brabant niet genoegsaem sijne Maj.
„ en souden konnen bedanken: sich betrouwende / dat de
„ selfde sijne Majest. niet en sal nalaten daer in te conti-
„ nueeren/ so lange dat de voorsz Landen en onderdanen
„ sullen weder gestelt en gebracht zijn tot eenigheid/peis
„ en ruste. Op dat ontallijke quaden die ons mede ge-
„ bracht hebben/de oorlogen en oneenigheden/en het ver-
„ lies van so veel zielen / aen lijf en goederen / en d'onge-
„ regeltheid tussen de goede onderssaten so groot wesende
„ aen alle oorten in 't stuk van der justitie en politie / van
„ gelijken aengaende de dierte van alle victuyes / en ande-
„ re koopmanschappen mogen resseren. En dat de
„ voorsz Staten niet en twijffelen of sijn Excell. sal de
„ goede hand houden aen 't gene voorsz is / nochtans om
„ niet te falleren aen haer-lieder zijde te remonstreren
„ 't gene haerlieder gedocht heeft noodlijk en behoorlijk/
„ om te komen totte voorsz vereeninge/ peys en ruste/ en
„ dat onder ootmoedige correctie van sijne Maj. en sijne
„ Excell. seggen en remonstreren 't gene na volgt.

De Staten houden dat de komste des Conincx in dese Landen nodig sy/ om de selve tot ruste te brengen.

„ 't Gene sijne Maj. niet en soude konnen klaerlijker
„ bewijsen dan door sijne komste in dese Nederlanden
„ sonder eenig vertrek / om des te beter te trecken en te
„ conserveren d'affectien van de genige sijner onderda-
„ nen / gemerkt dat volgens 't spreekwoord van Salo-
„ mon in sijne Proverbien of voorspreuken in 't xx Cap.
„ dicterende / Rex qui sedet in solio judicij, dissipat om-
„ ne malum intuitu suo.

Dat is:

„ De Conink die daer sit in sijnen Rechters stoel,
„ scheid alle quaed door sijn aengesichte. Niet konnende
„ de voorsz Staten dan grotelijx loven en danken sijne
„ Excel. in 't gene de selfde belooft te doen aen sijne Maj.
„ seer instant versoek / om de selfde te bewegen te komen
„ herwaerts aen tot sijne Nederlanden.

„ Daer door de goede souden worden geconfirmeert
„ en gemeynteneert / de twijffelachtige in officie gehou-
„ den/ en de inwoonderen gereconcilieert. Gelijkerwijs
„ doet de presentie van eenen Vader des huisgesins te-
„ gens sijne kinderen en domesticque.

(Fol. 36.)

* De tegenwoordigheid des Conincx is oorsake geweest dat hy wel gedient is geworden / en van de victorie by hem verkregen. Dit was de slag voor S. Quintijn.

* En also is sijne Majest. wesende in de Landen
„ van herwaers-over in den jare 1557. wanneer sijne
„ vyanden als doen met meerder geweld / dan sy t'eeni-
„ ger tijd te vorens hadden geinvadeert/ de selfde landen
„ door sijne jegenwoordigheid wel gedient geweest / en
„ victorieus gebleven op den dag van S. Laurens inden
„ selven jare 57.

De Keiser heeft door sijn jegenwoordigheid en komste de oprocren tot Gent gestilt.

„ Waer toe ook dient voor exemple / dat wijlen hoger
„ memorien de Keiser Caerle de vijfde / Heer en Vader
„ van sijne Maj. om minder oorsack/te weten om eenige
„ troublen geschied binnen Gent / met goed en kort suc-
„ ces/ en appaysement sich transporteerde herwaers-
„ over.

Desgelijx is des Keisers presentie oorsaek geweest dat die van Gelre hen in de gehoorsaemheid van den Keiser begaven.

„ En is alle de werelt kenlijk / dat de jegenwoordig-
„ heid van sijne voorsz Keiserlijke Maj. heeft in den lan-
„ de van Geldre te wege gebracht / in den jare 1543. alle
„ onderdanigheid / wanneer de Landen waren beseten
„ by den Hertog van Cleve.

† En so het geensins mogelijk en ware dat sijne
„ Maj. sich soude transporteren of voegen totte komste
„ van herwaers-over / dat hem soude gelieven in sijne
„ stede over te senden eenigen Prince vanden bloede: sulx
„ als van allen immemorialen tijde is geweest / uitge-
„ steken seven of acht jaren herwaers/ en tot dienste van
„ de Nederlanden van herwaers-over sich te behelpen
„ metten Raed der ingeborene: en niet met den Rade
„ van vreemdelingen / niet geboren zijnde in de selfde/ so
„ wel in 't stuk van oorloge / als van der Justitie en Po-
„ licie / om des te beter den onderdanen te doen onder-
„ houden d'affectie tot sijne Majest. en sijne toekomende
„ nakomelingen hare soubereine natuerlijke Princen /
„ sulx dat sijne voorsz Maj. sich soude laten dienen in de-
„ se sijne Nederlanden van natuerlijke ingeborene der
„ selviger/ gelijk van allen immemorialen tijde/en na de
„ lebende en natuerlijke reden / altijds is geweest / ook
„ conformelijk het ‡ testament / en den overgoeden en
„ waerachtigen Geestelijken Raed van wijlen den Co-
„ ninck Ferdinando over Groot-vader van sijne Maj.

† So de Coninck self niet en soude konnen komen / dat hy dan in sijn stede soude senden eenig Prince van sijnen bloede.

‡ Testament van Coninck Ferdinando gealte-

„ Dat sijne Maj. bewijsende meer en meer sijne deugt-
„ saemheid/ clementie en natuerlijke liberaelheid/en dat
„ hy op dese a werelt niet meer en begeert/dan de conser-
„ vatie vande Catholijke Roomse Religie voor sijne on-
„ derdanen / soude aen eenen gelijken (die hen souden
„ willen herstellen onder sijne gehoorsaemheid lebende
„ na de Catholijke Roomse Kerke)mogen accorderen/en
„ gun-

van Arragon. a Advijs van de Staten van Brabant / om de reerde te doen wederkieren.

„ gunnen gratie en pardon/niet alleenlijk voor henne lic-
„ hamen:maer ook voor henne goederen/niet tegenſtaen-
„ de ſy niet en ſouden konnen doen blijken/ dat ſy binnen
„ 7 of 8 of meer jaren ſouden geleeft hebben Catholijke-
„ lijk/ volgens d'ordonnantien van onſe moeder de hei-
„ lige Kerke/ weſende dat anderſints gene of weinige
„ vrucht ſoude komen van 't voorſz pardon/ als bevon-
„ den is geweeſt. Cum etiam nemini ad gremium ſan-
„ ctæ matris Eccleſiæ quanquam ſervus redeunti, nun-
„ quam ſit præcludendus aditus.

„ Dat is:

„ Hoe wel niemand al waert een dienaer wederkeren-
„ de totten ſchoot onſes moeders der heiliger Kerke, be-
„ hoort uitgeſloten te worden. Alſo 'tpardon of de verge-
„ vinge van onſen heiligen Vader den Paus verklaert
„ wel duidelijk/ en voor de onderdanen die niet en ſou-
„ den willen keren tot onſe moeder de heilige Kerke/
„ noch leven Catholiquelijk na de geboden van onſen
„ heiligen Vader de Paus/ blijvende gebannen uit de
„ voorſz Nederlanden/ ſouden niet min mogen by Ca-
„ tholijke Procureurs reſiderende in deſe Landen/doen
„ adminiſtreren henlieder onroerlijke goederen/ en ge-
„ nieten de jaerlijxe vruchten of ingekomen daer van/ of
„ ten alderminſten hen t'ordonneren tijd en termijn bin-
„ nen den welken ſy ſouden mogen doen verkopen of
„ alieneren henlieder voorſz goederen/ in der voegen dat
„ de ſententien gegeven tegens d'onderdanen ter cau-
„ ſen van de gepaſſeerde troublen/ ſouden ſorteren hen-
„ lieder effect voor 't banniſſement der lichamen van de
„ gealtereerde in de Religie Catholijke en Roomſe die
„ hen niet en ſouden willen bekeren/ noch bekennen hen-
„ luider dwalingen en valſche leringe. En nopende
„ 't ſurplus of voorderſte/ de voorſz geſententieerde ſou-
„ den ontſlagen zijn uit de gratie en pardon/ ſpeciael al-
„ les ter inſtanter bede/ en ootmoedigen verſoeke der
„ voorſz Staten/ ſo voor de geexecuteerde en afſijvige
„ als de levende.

„ En om te beter te trecken de voornoemde gealte-
„ reerde tot te behoorlijke gehoorſaemheid/ en die te eer
„ te doen wederkeren op den waren en rechten weg/daer
„ van ſy verdwaelt zijn/ ſchijnt dat ſijne Majeſt. ſoude
„ mogen herſtellen en weder oprechten de Forten en
„ Frontieren gauſchelijk in henlieder eerſten ſtaet/ ge-
„ lijk die ſelfde waren voor de voorſz troublen en veran-
„ deringen/ ſonder eenige nieuwigheid in te brengen/
„ dan alleenlijk ten regarde van de Placcaten opgericht
„ tegens 't ſtuk der Hereſie/ diemen ſoude mogen mid-
„ delen/ als om te beter te gewinnen de ſielen der ver-
„ doolde/ ſo ſijne Majeſt. ſoude dienlijk vinden/ ſonder
„ nachtans te roeren of toe te laten 't minſte daer tegens
„ contrarie of ten achterdele van ons gelove en Religie
„ Roomſe Catholijke.

„ En tot meerder verſekertheid der gealtereerde/ op
„ dat ſijne Maj. ſoude onderhouden de voorſz gracien/
„ pardonnen/ geloften en reſtablieringe van alles in ſij-
„ nen eerſten ſtaet/ dat de Staten en zijne voorſz Lan-
„ den/ hen ſouden offeren de ſelfde te verantwoorden ſo
„ 't nood dede/ wel verſtaende nochtans/ dat ingevalle
„ de gealtereerde niet en onderhielden 't gene daer in
„ ſy gehouden zijn/ de voorſz Staten ſouden geven/ ge-
„ lijk ſy verbonden zijn aen hare Maj. alle hulpe en aſſi-
„ ſtentie na henlieder vermogen te reſiſteren/ en belet-
„ ten en te niet doen 't gene ten gelijke ſoude weſen ge-
„ daen/ en geattenteert door de ſelfde gealtereerde/ en
„ dat terſtond/ en ſonder te moeten verwachten andere
„ ordonnantie of bevel dan van de Officiers en Magi-
„ ſtraten van de plaetſen.

„ Dat zijne Majeſt. ſoude mogen beloven en verſeke-
„ ren ſijne voorſz Staten/ dat ten uiteinde der oorloge hy
„ ſoude licentieren het krijgsvolk/ reſerverende alleen-
„ lijken den notelijken nombre totter wacht/ en beſcher-
„ minge der Nederlanden/ en die doende vertrecken in
„ de Frontier-ſteden/ Caſtelen en plaetſen geordonneert
„ tot houdinge van garniſoen/ ſonder vrijgheid van ac-
„ cijſe/ en impoſten of andere ordinariſe laſten of extra-
„ ordinariſe/ preſererende daer in de natuirlijke voor
„ de vreemdelingen in deſe Landen niet geboren. Alſo
altijds gebonden is geweeſt den dienſt der vreemdelin-
gen/ de ruyne of verderf van alle Rijken en Provin-
cien/ in conformiteit de generale Staten hebben ver-
toont in den jare 1557. in de maend van Januario.
En volgens de ſucceſſen der verloren Landen zedert
d'aenkomſte van de Hertog van Alven/ en de vreem-
delingen herwaers-over gebracht/ na dat alles was
geſtilt/ en geſtelt in peys/ hebben beweſen ten groten
ondank/ en verdriet der voorſz Staten.

Den dienſt der vreemdelingen is altijds gebonden het verderf en ruyne van alle Rijken en Provincien.

En aengaende d'Apoſtille gegeven op de twaelfde
article/ nademael het gelieft aen ſijne Excell. te wil-
len gelove houden aen de gemutineerde Spangiaerts
in Antwerpen/ die hy hen-luiden gelooft hadde. Bid-
den de Staten/ dat met meerder redenen zijn Excell.
niet en onweerdige/ maer gelieve te onderhouden/ en
ernſtelijk en ſorgvuldiglijk doen onderhouden de gelof-
te/ en den eed van ſijne Majeſt. ſo ſolemnelijk gedaen
aen de Heeren Staten/ aengaende hen privilegien en
coſtumen van de Lande/ ſonder die te breken of laten
breken.

Dewijle de groot Commandeur ſijn gelove begeert te houden aen de gemutineerde Spangiaerts/ bidden de Staten dat hy wil ook ſorgvuldelijk doen onderhouden den eed des Coninx aen de Staten ſo ſolemnelijk gedaen.

DE Staten van Brabant van Vlaendren/ en an-
dere Provincien hebben al voren te conſenteren in
de eiſch/ en propoſitie by hen-luiden den 7 Juny ge-
daen/ noch vele verſcheiden remonſtrantien en do-
leantien overgegeven/ dan om de ſelve hier al te ſtel-
len/ ſoude den Leſer te verdrietig vallen. Doch ſullen
hier en daer het te paſſe komt noch eenige notelijk ge-
bracht werden/ 't ſy in 't geheel of ſommarie/ na gele-
gentheid der hiſtorie. Wy ſullen hier nu een weinig
verhalen van de toeruſtinge der Vlote in Spang-
gien/ om Holland en Zeeland te invaderen/ en
wat aenſlagen den Groot Commandeur daer mede
voor hadde/ wat de Hollanders en Zeelanders daer
tegen deden tot tegenweer/ en hoe eintelijk de ſelve
Vloote door de ſchickinge Godes te niet ging/ ook me-
de van den peys en vrede die voorgeſtelt werde/ om
den Hollanderen en Zeelanderen in ſlaep te wiegen/
en eenige andere ſaken/ en dan wederom keren totte
belegeringe van Leiden/ en anders daer wy 't gelaten
hebben. De Groot Commandeur nu eenige tijd al-
hier in 't Land geweeſt hebbende/ en vindende de ſa-
ke veel anders dan hy gemeent hadde/ heeft ſich ſeer
neerſtelijk op alle ſaken geinformeert/ en byſonder na
de nederlage die ſijne ſchepen geleden hadden omtrent
Kommerſwael/ en her verlies van Middelburg en
Armuyden/ en hebbende wel gemerkt dat de Conink
nimmermeer Holland en Zeeland en ſoude konnen
overweldigen/ ſo lange ſy meeſter van der Zee ſonde
blijven/ heeft hy aen den Conink geſchreven datter
geen ander middel en was/ om de calamiteiten van
herwaers over te remedieeren: ten ware hy ſich mee-
ſter konde maken van der Zee: 't welk ook niet en
was te doen/ met eenige weinige ſchepen: maer ſou-
de van node weſen dat ſijn Majeſt. ſoude moeten toe-
ruſten een geweldige Vlote/ die ſo wel ſoude voorſien
zijn/ ſo van krijgsvolk als anders/ dat ſy niet alleen
de Hollandſe en Zeeuſe ſchepen ſouden machtig zijn
te vernielen: maer ook hen mettet volk alhier zijnde/
daer na te Lande te begeven/ en de ſelve ſo bele werx
aen allen zijden teffens te geven/ dat hare machten ge-
ſcheiden ſouden zijn/ en den anderen geen byſtant
ſouden konnen doen/ maer elx genoeg te doen heb-
ben voor hen ſelven/ dat hy niet en twijfelde of ſo doen-
de ſonde men een korten oorlog en einde van der ſake
konnen maken. De Conink en ſijnen Spaenſen Raed
vonden dit advijs goed/ en om dit te werk te leggen/
hebben in alle de havenen van Spangien een arreſt la-
ten doen/ niet alleen van den ſchepen die in Holland en
Zeeland t'huis horen: maer ook de Embdiſe en Oo-
ſterſe die men aldaer bevond/ hy dede de Schippers
van de ſchepen nemen/ en moſten beloven/ ſweren/
en onderteekenen/ datſe met hare ſchepen den Conink
ſouden dienen op ten tocht die hy voor hadde te doen/
en datſe mette Spaenſe ſchepen die aldaer werden
toegemaekt/ ſouden varen in Biſcayen/ alwaer ſy
verder bevel van den Admirael Generael ſouden ont-
fangen. Deſe toeruſtinge en konde ſo ſeyzetelijk niet ge-

Des Groot Commandeurs advijs aen den Conink van Spangien.

Arreſt in Spangien van de Hollandſe/ Zeeuſe/ Ooſterſe en andere ſchepen/ en ruſt een machtige Vloote toe.

schieden / of de Prince van Orangien en werd daer van van allen zijden genoeg verwittigt / so uit Engeland als van eenige die in Spangien gearresteert waren geweest / en haer selven uitten arrest bij gemaeckt / en met een manlijcke corragie ontseilt waren / hare schippers aldaer latende / daer van drie de Maes in quamen namentlijck Cornelis Jansz Stulman op 't schip genaemt de Fortuin / daer schipper op was Leenert Pietersz van Schiedam / Willem Thomasz op 't schip de vliegende Geest / en Herman Wagevelt van Hamburg op 't schip genaemt den Jager / dese waren 't seile gegaen in de Haven van S. Lucas met noch omtrent in de 30 andere schepen / waernemende de wint en gelegentheid / zijnt also ontzeilt den 26 Mey / en quamen de Maes in den 12 Junij / van d'ander waren eenige in Engeland eenige Oostwaers / en eenige na het Marsdiep geseilt / dese ondervraegt wesende / wat equipagie in Spangien gemaeckt werde / verklaerden dat tot S. Lucas toegemaeckt werden 9 geweldige biscayes van 200 / 300 en 350 lasten daer Admirael af was Don Pedro Maldonado / en vice Admirael Rodrigo de Vargas hebbende den Admirael op 18 metalen stucken / en de vice Admirael 22 metalen stucken / die Cornelis Jansz verklaerde selfs gesien en getelt te hebben / d'andere schepen hadden 18 en 12 metalen stucken op / daer by waren noch 3 grote victualie schepen by / een Lubelisman / een Rostocker man / en een Coppenhagensman / dese 12 schepen hadden t'samen in 5000 boten wijns / en 30000 potten of podigen olye behalven 't brood / en alle andere victualie / met 1500 Spaense soldaten / met dese 12 schepen souden dese ontseilde schepen na Biscayen hebben gevaren / alwaer alle de schepen by den anderen souden vergaderen / seiden voorts dat de sprake tot S. Lucas gink / datter noch veel andere schepen in de andere Havenen toegerust werden / en aengaende d'equipagie van Biscayen / seiden dat de sprake ging dat daer sonden afvaren noch 50 grote Oorlogschepen / en dat aldaer op nieus gemaeckt werden 60 dubbelde Affabres / diemen prapijs soude maken / om te mogen roepen / dan en konden noch so haest niet gereet wesen als de masten die daer op staen souden eerst na Biscayen geboert souden werden / mette voorsz 12 schepen tot S. Lucas toegerust / noch waren tot S. Lucas aengehouden 26 sloepen die op Barbaryen varen om te visschen / dese werden geballast / en geladen met sout en zijde / de voorsz sloepen souden dienen om volck aen land te setten / dit waren vast de eerste tijdingen die men ontfing / doch quamen dagelijx meer en meer tijdingen van dese toerustinge.

De Prince van Orangien hadde te deser tijd in Engelant gesonden de Heere Caerle Boysot Gouverneur van Zeelant / die hem ook adverteerde wat tijdinge men aldaer van dese vloot hadde; en dat den Groot Commandeur aldaer gesonden hadde den Ridder Bernardijn de Mendosa aen de Coninginne versoekende dat de Coninginne / den Coninck van Spangien wilde vergunnen / dat sijn vlote haven soude mogen nemen in Engelant / en daer tegen alle verbonden die sy mette rebellen soude gemaeckt hebben afgaen en vast houden de verbintenisse die 't Engelse rijck metten huise van Bourgongien van ouds altijd hadde onderhouden / maer dat de Coninginne geweigert hadde de vlote aldaer te havenen / dan dat sy de selve onverhindert soude laten passeren / de selve ook te assisteren van victualie voor hen geld / maer want aldaer gekomen was Don Henriques de Gusman Grave van Olivares / om van wegen den Coninck van Spangien / mette Coninginne van alles te handelen / en wist men niet wat daer besloten soude werden. De Groot Commandeur hadde naerstig op te diepten / en canalen van de Nederlanden / en bysonder van Holland / Zeeland / en Westvriesland hem geinformeert / daer van hy de rapporten / en discoursen gemaeckt by Caspar de Cenes / en de Provisor Johan Disunca / aen den Coninck overgesonden heeft / hem daer by schrijvende / dat wilde sijn Maj. hem eenmael meester sien van de Nederlanden / om aldaer volkomentlijck na sijn sin te regeren / en d'eene met d'andere / te castijden en straffen / het van node ware / de Staten die noch onder zijne gehoorsaemheid waren / goede woorden te geven / en in de hope te houden van selfs in persoon over te zullen komen / om op alles goede orde te stellen / en alle saken te remedieren / en dat hy ondertusschen / so secretelijck hy mochte / so vele schepen zoude toemaken als mogelijck soude wesen / ten minsten / seit hy / een vlote van 200 schepen / gelijck u Maj. my geschreven heeft / en dat die wel voorsien zijn met volck van oorloge: hy heeft ook aengenomen 50 Piloten van dese Landen / die hy sonde senden tegen dat de vlote gereet soude wesen / maer de selve hebbende betalinge ontfangen / werden gesonden naer Bolongien / doch verliepen alle of den meestendeel. Aengaende de Havenen of plaetsen daer de selve Armepe of vlote soude aenkomen / werd by den Groot Commandeur de meeste swarigheid in gemaeckt / want schrijft hy in een anderen brief aen den Coninck. Ik en soude uwe Majesteit in sekerheid dit so niet konnen schrijven / so ik wel begere / om dat ik de zeilagie en passagie nopt en hebbe selfs gedaen / noch de Canalen niet en hebbe gezien / ook niet en wete of en kenne het fatsoen en maniere van de schepen van onze Armepe / daerom moet men daer van oordelen uit 't rapport van andere / de Provisoor Johan Disunca is een man genoegzaem bekeven in dit land daer van ik u Maj. een discours hebbe gesonden nopende d'aenkomste van d'Armepe / en wijders van de saken van herwaers-over dien aengaende / op te marge van yder capit. heb ik geschreven mijn meninge / en verklaert wat men doen moet op yder sake by hem gepraponeert.

De Groot Commandeur neemt 50 Nederlandse Piloten aen / om op de Spaense schepen te senden.

Eenige / schrijft hy / zijn van advijs geweest / dat wanneer d'Armepe nergens en konde havenen / dat men regelrecht soude zeilen op Embden / en de Stad mede bekomen / dewelke geseit word niet te sullen konnen wederstaen / en datmen daer door den brand / en zijne naburen een grote schrik aenjagen soude / en datmen uitte selve havenen namaels soude mogen trecken / om meerder rencontren te hebben / want men daer door voorsien zoude wesen van goede sekere porten en havenen / om alle de schepen te bergen / havenen en rafraicheren / en daer beneffens hen aldaer te voorsien / en doen monteren van kleine schepen / smalzeilen genaemt / als boepers / carbelen / heuden / potten / en andere diergelijcke nut en prapijs op dese Landen. Dan dit selve dient wel beraden en overwegen / want hoewel de Grave van Embden zeer wel verdient heeft / eenige zo grote straffe en castijdinge alsmen hem soude mogen aendoen / na de misdaet by hem begaen tegens God / en uwe Majesteit / so sal men terstont 't geroep / en 't gekrijsch horen van die van het Keiserrijck / als wesende een lid daer van dependerende / uit welke oorsake / dat noch gedurende 't gouvernemente van den Hertog van Alva / noch van het mijne / men hem nooit getoont en heeft eenig teken of stuck van quade gebuirschap / hoewel hy 't nochtans wel hadde verdient / het is wel vreemt / dat een yegelijck van henluiden geoorloft is / te assisteren en onderstant te doen den heretijken / uwe rebellen en vyanden / en dat uwe Maj. niet en vermag henluiden daer over te castijden en straffen / en so men dat te deser reisen geraden vond te doen / men mochtet excuseren en voor antwoord geven / dat uwe Maj. leger gesorteert ware geweest / haven te nemen / soeken en bekomen daer hy die vinden en krijgen konde / en wanneer van andere havenen bekomen souden zijn / die nu by den heretijken beseten en geoccupeert zijn / soude men de selve van Embden alsdan mogen restitueren aen den voorsz Grave / en dat ten versoeke van den Keiser en van 't Keiserrijck. Andere zijn van advijs / dat het best ware dat d'armepe regelrecht soude komen op Antwerpen / om daer van daen te trecken daert behoort / en dat die souden mogen passeren Vlissingen / op hazart van alleenlijck te ontfangen eenige schade voor 't canon of geschut / maer my en meer anderen dunkt dat daer in soude gelegen zijn grote dangieren en ongemak / aengesien onse Armepe subject is den wint en Zee getijden / om daer in te komen / en wesende des vyands armepe in zijne havenen / soude die mogen afsnijden en eenige van den onsen nemen / wanneer

So d'Armepe nergens konde havenen / soude men regelrecht op Embden zeilen / en de Stad mede innemen.

Also het de Grave wel heeft verdient een grote straffe en kastijdinge te ontfangen.

Daer na als men de Havenen van de Hollanders soude inhebben / sou men restituie doen ten versoeke van den Keiser.

De Prince van Orangien krijgt tijdinge dat de Coninck een grote vlote toerust. (Fol. 37.)

Don Pedro Maldonado Admirael van de schepen die tot S. Lucas in Spangien werden toegerust.

Don Rodrigo de Vargas sijnen Luitenant.

De Heere Caerle Boisot in Engelant van wegen den Prince van Orangien.

Don Bernardijn de Mendosa als Ambassadeur van de Groot Commandeur aen de Coninginne vã Engelant

Don Henriques de Gusman Grave van Olivares in Engelant gesonden van den Coninck van Spanje.

D'oorſake waerom hy niet goed en vind dat de Spaenſe vlote op Antwerpen ſoude komen.

neer zijſe niet al en konden genemen / en dat meer is/ men zegt my / dat aldaer eenige rechten of raken zijn/ daer zijſe met hare ſchepen zulx zouden konnen beſluiten/dat de wind en Zee vloet / zo d'een als d'andere na Vliſſingen voeren zouden/ ſonder te konnen vechten of force en geweld gebruiken / weſende de vyand bedelit/ en wy den vyant niet en ſouden konnen brengen in hare ſchepen / alzo de peſte meſie gemein metten onzen onder den anderen gekruiſt zouden weſen / dan dit is van meerder importantie / en gewichte te weten : genomen dat onſe Vlote geheel en al ware gearriveert t'Antwerpen/ ſo ſchijnt dat de vyand die ſoude mogen beſloten / en beringelt houden/ vergaderende alle hare ſchepen en ſtellende die in Walcheren / en in de Canalen van de Kebiere van Antwerpen / 't welk ſy niet en ſullen konnen gedoen / noch te wege brengen ſo onſe Vlote of Armeye is elderwaerts op een ander oort. Ter wellier oorſake my dunkt / dat die behoort te komen van buiten d'Eiland van Walcheren / regelrecht in 't Land van 't Schouwen / in de haven geheten Brouwershaven / daer van men my verſeliert / dat de ſelfde daer toe bequaem zy. En hoe wel het de vyand fortificeert / ſo en kan men die nochtans ſo niet geſterken / dat men die ſal konnen defenderen en wederſtaen tegen een ſo ſterke en geweldige Vlote of Armeye / en 't ſelvige Eiland geoccupeert hebbende / ſo ſal men ook terſtond nemen die van Goeree / en eenige andere die daer by ſijn leggende / de welke niet en konnen tegenſtaen / en of de vyand ſich daer in begave ſal men die ſcheiden / Holland van Zeeland/ en mach onſen leger terſtond gaen innemen den Briele/en dien innemende maken toegank tot het Eiland en vaſten Lande van Holland en de Maze/die men my ſegt dien genoeg te weſen aen dat quartier / en dan ſouden wy mogen ſtellen in d'Armeye alle de oude ſoldaten / en benden die daer ſijn ten platten lande van Holland / en deſeinbarqueren / lichten of loſſen de genige die daer ſoude weſen. En ſo 't Land van den Briele ſo haeſt niet en ſoude konnen bekomen worden : men mochte ſterk maken het hooft van den Dijk die daer by is / daer door 't land van den Briele ſoude worden gebracht in d'uiterſte benautheid/ en ſeer korts ingenomen werden / en ſo men konde innemen eenige van die twe plaetſen/ men ſoude die van Walcheren werlts genoeg leveren / en de gehele reſte van de Landen die de vyanden aldaer ſijn beſettende. En of daer ook eenige ſwarigheid viel / en den tijd te lange verliep / om in te nemen den Briele en 't ſelve Eiland / en dat men van force wegen genoodſaekt ware regelrecht na Holland te lopen door het Canael van Texel / en door andere oorden begrepen in de voorſz rapporten of diſcourſen / en ſo in 't ſelve ook ſwarigheid bevonden worde : ſo ſoude men moeten voor 't leſte ſich addreſſeren na Embden als geſeid is / van welke plaetſe en andere voren verklaert daer men den voet ſoude in hebben / ſonde men grote ſalen mogen uitrechten/ en ſcheiden de vyanden/ de wellke onmogelijk ſal weſen ſo lange hunnen leger te konnen onderhouden/ daerom is alle ſwarigheid daer in gelegen / ſchrijft hy / dat onſen Armeye in ſalvo mocht komen in eenige der ſelver plaetſen / genomen dat de ſelve Armeye mede brengt genoegſame amonitie en bivres / en arrivere ten tijde uwe Maj. heeft geſchreven / om geſpijſt en onderhouden te weſen/ aengeſien 't gebrek dat daer is door andere extremiteiten/ &c. Hy ſchrijft ook / dat de 50 Piloten / daer voor van vermaent is/ vertrocken ſijn van Antwerpen/ en twe van de principaelſte van hen hebbende ontfangen hare betalinge/ſijn ſchrijft hy obergegaen totten vyand/dwelk het dangier is / in 't welk wy dagelijx leven met dit volk hier / God gebe dat eenige van d'andere weſende gearriveert tot Boloingen het ſelfde niet en doen/want ik hebbe brieven van Brugge van den genen dieſe geleid heeft/ datſe gelijkelijk gegaen zijn/ ik en ſoudeſe na Boloingen niet hebben geſonden tot dat ik geweten hadde / dat d'Armeye en hadde nader geweeſt / ten hadde gedaen dat ik van uwer Maj. geen brieven gehad hebbe ſedert den 17 van May / ik vreeſde dat eenige Couriers of Poſten ſich verloren hebben / en den tijd is alrede ſo verlopen / dat ik vermoede dat d'Armeye mochte vertrocken zijn / en dat uwe Maj. ſal alrede hebben bevolen datſe niet langer en vertoebe/ God gebe dat gene ſwarigheid daer in en zy dieſe geretardeert hebbe / en God wil de ſelve geleiden herwaersover met proſperiteit en goed ſucces tot ſijnen dienſte.

In de derrig gearreſteerde ſchepen ontvluchten.

Hy klaegt ook datter veel ſchepen en hulken zijn gekomen tot Vliſſingen / in Holland / en Embden/ de welke men ſeid / dat de gene zijn die ſijn Maj. hadde doen arreſteren in Spangien/ en dat ſy 't ontkomen en ontſeilt zijn in 't getal van 37 na datter geſeid word / en dat boven de koopmanſchap die ſy over brochten van hen meeſters / daer eenige waren met bivres en amonitie die daer geordonneert waren voor den Leger en Vlote van ſijne Maj. doch dat hy 't aldaer beter ſoude konnen weten 't gene daer van was / ſo veel iſſer af / ſeid hy / dattet maer ſchade en kan weſen van dat ſo vele ſchepen aen onſe Vlote ſullen ontbloten/ en vermenigvuldigen dien van den vyand/ van welke en van dien van Engeland hen verſcheiden rapporten gedaen zijn / daer van hy hem copie ſend met twe brieven in Francoys cijfre die hem geſonden hebben de Commiſſariſſen die hy in Engeland hadde / uit de welke en door andere van Zuaras ſijn Maj. ſoude mogen ſien 't gene paſſeert in 't voorſz Rijke van Engeland / en hoe grotelijx daer aen gelegen is dat ſijn Maj. ſchrijve aen de Coninginne / hy ſend hem mede over copie van eenen brief die hem de Grave van Reux Gouverneur van Vlaenderen onlanx hadde geſonden/en van 't rapport d'welk een Spaens ſchipper die hem ſelven vygeliocht of gerantſoent hadde van die van Vliſſingen / gedaen hadde/ en mede 't gene Baptiſta du Boys Camerlink van ſijn Maj. gedaen heeft/ die hem namaels mondelinge verklaert hadde / dat Thomas Eſtuquel en andere Engelſe onder haer-lieden in 't Hof des Coninks zijnde meerder remonſtrantien doen dan van node was / 't welk maekte dat de Coninginne was geballen in grote ſuſpitie / om dat den voorſz Eſtuquel hem dede noemen en intituleren Hertog van Yerland/ hy en kan / ſeid hy ſijn Maj. niet verſekeren / dat die van Engeland hen niet en ſullen verklaren / en vergaderen mette ſchepen van Rochelle / en andere van Vranckrijk van der Hugenoten zijde. Dat Charles Boyſot in Engeland is / ſeid hy / vermeerdert de ſuſpitie / datter eenige nieuwe intelligentie en verſtand is tuſſen de Coninginne en de Hereticen/hoewel 't ſelve noch niet ſeker is / ſo veel iſſer van / ſeid hy / dat nodig is dat de Spaenſe Vlote kome met ſulke macht/ als of 't ſelve t'eenemael ſeker ware / en of het ſchoon ſo ware dat hem niemand by onſe vyanden en voegde / henluider Vlote ſal altijd meerder in getal van ſchepen weſen / ſeid hy / dan uwe Maj. en van meer ſcheepvolk / en meer geſchuts / maer hy en denkt niet dat ſy daer krijgsvolk toe ſullen binden / hebbende 't geld ſo gebrek / dan hy en kan ook niet geloven / dat ſy al haer Vlote en ſcheepvolk in 't Canael van Engeland ſullen ſenden/en laten hier onverſien alle de plaetſen van herwaers-over/ en hy gelooft dat haer betrouwen leid op de luttel Havenen / die wy / ſeid hy / hebben / en in de beſwaerlijkheid van de Canalen en banken / hy ſeid ook verſtaen te hebben / datſe ſelf alle de baken en zeetekenen afgedaen hebben / maer hy gelooft dat gekomen zijnde 't getal van de 200 wel toegeruſte ſchepen / met oorlogs-volk gelijk ſijn Majeſt. hem hadde doen verſtaen / en dat ſijn Maj. leger in 't brede met henluiden ſal vechten/ ſy niet veel ſullen konnen doen/ aengeſien dattet hout niet en is datter vecht maer de menſchen / en ſo 't Spaenſe leger mocht voet te land ſetten in eenige plaetſe / en haer-luiden ſcheiden / dat ſy geen langen tijd en ſouden duiren / &c.

De Grave van Reux Gouverneur van Vlaenderen.

(Fol 38.) Thomas Eſtuquel Engelsman intituleert ſijn ſelve Hertoge van Yerland.

Het advijs by den Proviſeur Johan Diſtinca / gemaekt van het oorlog dat men ter Zee / en Land op de Nederlanden moet voeren / als de Spaenſe Armade van den Coninck ſal ſijn gearriveert / was inhoudende verſcheiden ſaken / daer de Groot Commandeur ſijn gevoelen by geſet / en aen den Coninck over geſonden hadde/ beſtond ſommierlijk in 21 articulen.

Het advijs van den Proviſoor Johan Diſtinca/ berorende de oorloge die de Coninck

1. In 't eerſte articul / ſeid hy / dat de kuſten van Vlaen-

te water en te lande voeren sal / als de Vlote des Conincx sal sijn gearriveert.

Vlaenderen / en het Casteel van de Sluise so qualijk bewaert zijn / dat het de Ketters niet en hebben ingenomen / dat het niet en is geschied / dat sy 't niet en hebben konnen doen / maer om datse al haer krachten niet en hebben willen emploperen / om die op een tijd te bewaren / also sy die voor dien tijd van doen hadden / om te komen tot executie van haer begeerten / en ook datse hen-luiden niet wacker en souden maken / om daer in te voorsien voor de komste van de Vlote van Spangien / en het staet ook te beduchten / seid hy / datse haer practijke op bequamer tijd gebruiken sullen / namentlijk als de Vlote na by sal wesen / of alse gearriveert sal zijn / om de Vlote te schande te maken / also sy ook metter daed wel doen souden / so sy de Sluyse innamen / het welke een haven is bequaem tot grote / hoewel niet bequaem tot de aldergrootste schepen / welke haven by hen ingenomen zijnde / soudense gedwongen zijn met hare Armeye of Vlote na Texel te varen als de naeste haven.

2. By dit inconvenient en soudet niet alleen blijven / want by aldien sy eenige van dese vier Zee-steden innamen / namentlijk: Duinkerken / Nieupoort / Oostende en Sluyse / so soudense sonder eenig beletsel / gansch Vlaenderen door lopen / om 't welk voor te komen / en haer die weg te besthutten / waer goed die te versterken / en te voorsien van alle victualie voor een langen tijd / gemerkt het land daer dese Steden in leggen / seer overvloedig is van al het gene daer toe noodwendig is.

3. en 4. 't Schijnt dat tot verseekering van de voornoemde Stede / de havenen van Vlaenderen de beste middel te zijn / om daer te senden een regiment Spaense soldaten / om die te distribueren in de selve plaetsen / totte komste van de Armeye / en d'Armeye gekomen zijnde / soude men dat regiment Spangiaerts daer by voegen / en in die plaetsen nieuw aengekomene Spanjaerts leggen / om haer wat te ververschen.

Op dese 3. articulen hadde de Groot Commandeur aengeteekent / dat opte kusten van Vlaenderen al over twe jaren gelegen hadde een regiment Walen van tien vaendelen onder den Grave van Reux / en noch sekere paerden die de Zeestrant bewaren / en noch veel gewapent volx van Vlaenderen / en de Grave van Reux Gouverneur van Vlaenderen; en die van den Raed van de rebellen zijn / voordelen selfs / seid hy / dattet Land daer wel bewaert is / hoewel datter niet veel sekers en is / daer de Ketters so na zijn / en daerse haer vrienden en magen in de selve contrepen hebben / en alle dagen na de vyanden overtrecken / en tot noch toe / seid hy / en heeft men haer nooit konnen beletten de trafijke van de koopmanschap metter Ketters / men heefter ook noch nooit geen Spanjaerts gesonden / om dat mense op andere plaetse wel van doen hadde / en ook om dat die van Vlaenderen niet en souden bergrammen / en het geschenen soude hebben of mense mistrouden / aengesien de Ketters noch niet in haer Land ingenomen hadden / en sy so na aen den vyand zijn gelegen / en 't soude ook te besorgen zijn geweest / dat die van Vlaenderen de wapenen tegen de Spangiaerts aengenomen souden hebben / sose daer gesonden hadden geworden / te meer om datse het regiment van den Grave van Reux betaelden / hoewel sy 't op haer contributien korten / nochtans als hy / seid hy / sekere tydinge van de komste van de schepen heeft / sal hy daer Spanjaerts senden / wantse ter plaetsen leggen daer mense in ses dagen van daer na Vlaenderen mach senden / en op dat middeler tijd Vlaenderen beter bewaert soude wesen / so soude hy in de Steden van dese Provincien leggen ses benden lichte ruiters.

5. Indien de Ketters de Stad nochte het Slot van der Sluys niet en occupeerden / souden sy nochtans lichtelijk de haven konnen occuperen / mits leggende een half dosijn wel togeruste oorlog-schepen int inkomen van de haven / daer mede sy beletten souden d'inkomste van een grote menichte van schepen / want d'inkomste van de haven seer nauw is / en moeten d'eene voor en d'ander na inkomen / en souden also belet werde / om niet uit te mogen rechten met slaen / en te meer gemerkt in die haven geen schepen en zijn / om pet tegen die schepen uit te rechten / en 't soude ons (seid hy) onmogelijk wesen / om haer schepen van daer te drijven / en door dien middel soudense ons beroven van de bequaemheid van dese haven.

6. 't Welk wy (seid hy) mogen beletten / so wy op 't inkomen van de haven maken een of twe sterkten / en dat ter plaetse bequaem om te empesscheren alle schepen / die niet ten dienste van sijne Majesteit en komen / en vermits men die sterkte qualijk so na by 't water soude mogen maken / alst nodig soude zijn / by gebrek van fundament / aengesien dat gansche quartier seer sandig is / so is sijn advijs dat men dat inconvenient soude remedieren / so mense maekte met schantz-korven / en die bereid gemaekt zijnde / soude men in korte tijd eenige sterkte mogen opwerpen / en in sodanige manieren gemaekt zijnde / souden so vast wesen als die op andere plaetsen met muren en rijsbosschen gemaekt zijn.

Op dit vijfde en seste articul / hadde de Groot Commandeur aengeteekent / dat hy in de maend van Meert gesonden hadde / om die plaetse te besien daer men de sterkte soude maken / de Grave van Reux / Maistre de Camp / Ferant Consturier / Antonio de Olivere / 't welk goede soldaten waren / en twe Italiaense Ingenieurs Schans-meesters / en sy accorderen alle t'samen / dat menser niet maken en mochte / en als mense met schans-korven soude maken / so soude mense in korten tijde lichtelijk voor de komste van de Armeye konnen maken. Dan 't sy so 't wil / 't sal / seid hy / seer swaer vallen dat d'Armeye ter Sluys inkomen sonde / en noch veel swaerder weder uit te komen / gemerkt dat 't eene schip voor en 't ander na moet in en uit komen / en om dat de vyanden vele schepen op de mond van de haven mogen houden / om dat Vlissingen so na by is.

7. En om dat ik voor verhaelt hebbe / seid hy / dat so ons de haven van der Sluys falgeerde / dat de grote schepen / par force / souden moeten lopen na 't Texel / en na dat ik versta so zijn in de Vlote so grote schepen / dat al waert so dat ons die haven open en vry stonde / so waert noch onmogelijk daer in te komen / wanter veel waters gebreken soude / en dat door die oorsake ten minsten de grootste schepen souden moeten in Texel havenen / daerom dunkt my nodig te zijn dat men daer te voren wel op lette / wat daer toe nodig sy / en daer op wel gelet hebbende / dat men daer af by tijds advertere den Admirael Pieter Menendez / op dat hy te voren mach weten wat hem te doen staet / en in Vlaenderen gekomen zijnde daer niet na en behoeft te wachten / want anders mocht hem daer door wel eenig ongeluk komen / als dagelijx wel geschied / en wy by experientie wel bevonden hebben / en niet lange geleden gebeurt is d'Armeye vanden Hertoge van Medina Cœli / so notoir is.

8. Om dit beter te verstaen / moet men weten / oft quame datter een onweder op rese / dat de Vlote die soude mogen aen de Vlaemse zijde arriveren / dat men dan soude mogen sonder eenige merklijke schade die cours lopen van de Hollandse kusten / en gebruiken daer toe Piloten van 't Land aldaer / gelijk wy alrede tot dien einde al sommige na Bolongien gesonden hebben / op datse van daer in die schepen gaen souden / en geleidense voort / en men soude het eiland van Texel innemen / komende door 't Marsdiep / welk Marsdiep de Hollanders noemen / Spanjaerts gat / en so hadden wy ook een sekere haven bequaem tot vele groter getal van schepen als wy uit Spangien verwachtende zijn.

9. Het voorseide Marsdiep en sijn ingank is so breet als een vierendeel van een mijle / en dat tussen 't voorsz Eiland en het Noorderland als Huisduinen aen de zijde daer 't de Ketters occuperen / 't welk is na de Zuyt-zijde / en hoewel als men de naute voorby is / de

plaet-

plaetſe daer d'Armepe weſen moet / ſich weder verbreid: nochtans blijftſe ſo ontdekt na 't Noordenland toe / dat d'Armepe van die zijde groot verdriet en ſchade mocht krijgen / indien de Ketters doen datſe wel mogen / en het ook te beduchten ſtaet datſe haer beſt wel doen ſullen / wantſe nergens op en practiſeren / en ſijn ter Zee ſeer wel bedreven / als wy by experientie wel hebben bevonden / en ſy ook ſo wel als wy weten waer de ſchepen havenen moeten / en ſo het mocht gebeuren dat de Ketters verſuymden haer beſt te doen / tot belet van de komſte van d'Armepe / ſo ſoude men haer lichtelijken mogen beletten / al watſe daer na ſouden willen aenrechten / mits opwerpende in Noordholland of Huisduinen een grote menichte van ſoldaten die een ſterkte of twe ſouden maken op dat de Vlote daer onder in alle verſekeringe ſoude mogen ſchuilen / en om te ontdecken en beſichtigen 't land tuſſen Alkmaer en Hoorn tot de Zee toe na 't Noorderland / 't welk een land is van groter importantie of daer veel aen gelegen is / en als dan mocht een deel van ons volk / dat t'Egmont leid / ſonder eenige vreſe en dangier trecken ter plaetſen daer ik geſeid hebbe / daer onſe Armepe een deel volx moſte opwerpen om de ſterkte te maken / en my dunkt ook dat men 't ſo ſal moeten aenleggen / want alſo 't oude ſoldaten zijn / en in die contrepen wel bedreven / ſoudenſe de ſake daer beter / dan de nieuwe ſoldaten uitrechten.

10. So veel belangt de voornoemde ſterkte dunkt my dat al wat ſwaer wil vallen te begrijpen / eer d'Armepe van Spangien overkomt / want al hoewel de ſoldaten van Egmont daer wel trecken ſouden om dat te doen / ſo en ſoude menſe nochtans niet mogen ontſetten noch verſien / van 't gene ſy van doen ſouden mogen hebben / als men wel ſoude konnen doen ſo de ſchepen daer waren.

Op deſe vij. vijj. ix. en x. articulen heeft de Groot Commandeur aengetekent dit navolgende. Dat hy aengaende deſe navigatie / en 't eiland van Texel niet ſonderlingen wiſt te ſchrijven / dan hy te voren door 't rapport van andere gedaen hadde: maer ſy accorderen al t'ſamen daer in dattet de principaelſte inkomen van Holland is: en dat men de Haven ſoude moeten innemen en ſterk maken / en ſonder alle twijfel waer ſeer goed eerſt 't Noorderland in te nemen / en daer te maken de ſterkten in de vier voorgaende artikulen gementioneert / en wy ſouden al over langen tijd (fol 39.) daer noch vijf of 6000 mannen henen geſonden hebben om het Noorderland in te nemen / hadden ons de ſwarigheden die wy aen ſijne Maj. over geſchreven hebben niet in de wege geweeſt: maer van de ſwarigheden ontſlagen zijnde / ſal menſe ſtrax ſenden / dan ſo men daer reſolveert dat d'armepe metten eerſten overkomen ſal / ſo ſoud niet van node weſen dat men die ſterkte maekte voor de komſte van d'Armepe / want men ook Texel ſonder d'Armepe van de ſchepen niet doen en kan.

11. Als d'Armepe gearriveert ſal ſijn in de rede van Texel / ſo iſſe daer t'allen tijden van tempeeſt wel bewaert / ſo ſy ook is om ongemoleſteert te blijven van de Ketters / inſonderheid als die ſterkten boven gementioneert gemaekt ſullen zijn / en men ſoude d'Armepe mogen voorſien van 't gene dat nodig is met kleine ſchepen en galeyen uit Vriesland / welk Vriesland daer recht over leid na 't Weſt omtrent ſes of ſeven mijlen / als Harlingen / Workum / Hinlopen en Staveren / en hoewel die van Enkhuiſen ſouden mogen uitkomen om dat te beletten / ſo ſoudenſe nochtans niet derven / als hebbende onſe Armepe ſo na by der hand tot der ſelber hulpe.

12. Aen d'ander zijde van 't eiland van Texel na 't Noorden toe is noch een Haven genaemt Weſtvlieland / die ſeer propijs is voor de ſchepen die van Oosten komen / ſo het haer niet te verre valt om Marsdiep in te komen / want geen grote ſchepen boven ballaſters mogen in Holland komen / of uit Holland varen dan alleen door deſe twe havenen als Marsdiep en Weſtvlielander diep / en ſo onſe Armepe is leggende op de rede van Texel / ſo ſullen onſe ſchepen beletten dat noch 't eene ſchip noch 't ander in Holland of uit Holland ſal mogen komen / en alſo ſullen wy Enkhuiſen mogen bedwingen mitſgaders alle d'andere Steden die de rebellen in dat quartier van Holland in hebben / en alsden ſullen ook de kleine ſchepen noch in noch uit dorven komen dan in 't Vlie / en ſullen moeten paſſeren tuſſen onſe ſchepen en tuſſen Vriesland: en wy ſullen daer tegen houden menichte / van kleine ſchepen over en weder over varende als een binnen Zee.

13. En onſe Armepe op de voornoemde plaetſe ſijnde en als de ſterkten volmaekt ſullen weſen / ſullen de ſchepen haer cours mogen ſetten na Engeland en Schotland / om te beletten datter geen ſchepen in Zeeland of in den Vriele ſullen mogen komen / en datſe ook niet mogen komen door de Koompot / om Middelburg / Kammekens / en Vliſſingen te victualieren: en 't waer goed datter een deel ſchepen ter Sluys bleven ſo wel grote als kleine die de cours van Vrankrijk bewaren ſullen / datter niet te Vliſſingen ſal mogen aenkomen / en 't is wel te vermoeden / als d'eene partye Holland beleid heeft / en onſe andere Armepe d'Eilanden onder bewaringe houden / datſe haer behelpen ſullen moeten mettet gene datſe hebben / in die gelegentheid / tot datſe het al verteert hebben.

Op deſe xj. xij. en xiij. articulen hadde de Groot Commandeur voor zijn advijs aengetekent / dat by aldien de Armepe des Coninks alhier te deſer Steden of plaetſe ware / ſy ſonder twijfel de effecten in de drie voorgemelde articulen gementioneert ſouden uitrechten / maer ſijn meninge en is niet / datſe hier komende eenige ſchepen ter Sluys / ſullen laten / alſo hy niet goed en hield / dat de ſchepen ſouden werden gedeild / eer en voor al datſe een vaſte voet en Haven ſouden hebben op eenige plaetſen / en een goede Haven in hebbende ſo ſouden de Hollandſe en Zeeuſe ſchepen gedeelt zijn / en dan mogenſe de hare ook delen.

14. So onſe ſoldaten (ſeid hy) als d'Armepe van Spangien komt / dan een ſterkte op de Maſe aen den Harden recht over den Vriel of omtrent die contrepe hadden / ſo ſoudenſe als dan een deel kleine ſchepen van d'onſe laten komen / en leggen die onder onſe ſterkte / en beſetten alſo den Vriel van alle kanten / en beletten datter niet een ſchip van de Ketters in of uit ſoude mogen komen / waer na dan volgen ſoude gebrek van allen dingen datſe van doen hebben / 't welk zy nu krijgen van Londen en van alle d'andere Steden die de Ketters in hebben / en ſy ſouden als dan geheljk geſloten ſijn van der Zee: waer mede zy dus lang d'overloge tegens ons gevoert hebben.

Hier op ſteld de Groot Commandeur / datſe alrede in dat quartier den Hage / en de ſterkten van Maeſlandſe Sluiſe / en andere ſterkten by de Maſe in hadden / van waer ſy d'Armepe te hulpe mogen komen / ſo d'Armepe komt by den Vriele / op welke plaetſe ſo men ſeid het diep genoeg is.

15. En nu ter tijd en ſo lange deſe affairen duiren ſullen / is 't nodig dat d'Armepe van Amſterdam gereet is / en moleſteren ſo veel haer mogelijk is / de Ketters van Monichedam / Edam en Hoorn / en ſo d'Armepe van ∋ * uitkomt tegen onſe Armepe na Texel / ſo moet d'Armepe van Amſterdam haer van achteren verbolgen / en ſo haer Armepe na Amſterdam trekt / ſo moet onſe Armepe van Texel haer verbolgen / op dat men haer / ſo verre het mogelijk zy / tuſſen tween beſluite / maer ſy ſouden ſo ſtout niet weſen / datſe haer dat onderwinden ſouden en of zy 't al doen wilden / ſo ſoudenſe niet een van d'onſe konnen krijgen / ſo men ſchip tegen ſchip ſette / en het ſoude ons niet geraden weſen te ſlaen / ten ware wy merkelijk voordeel hadden.

∋ * Hier meent hy Enkhuiſen mede.

Op dit 15. artikle hadde de Groot Commandeur geſchreven aen den Conink dat d'Armepe van Amſterdam doe ter tijd alleen was van 24 ſchepen ſterk / en dat men door faulte van geld niet meer en hadde mogen toemaken / en men kondeſe noch naulijx onderhouden / dan dat men raed ſoude vinden als de ſchepen uit Spangien komen / ten minſten de ſchepen van Amſterdam gereet te hebben.

16. En

16. En middelretijd mogen onse voetvolk en ruiters de Ketters te lande molesteren met alle middelen haer doenlijk / op dat d'een d'ander niet helpen en mach / en so sal yegelijk hand tegen hand moeten vechten.

Hier op steld de Groot Commandeur / dit geschied dagelijx / en wy doen so vele mogelijk is.

17. En op dat die van Vlissingen niet uit en komen en pogen om die wegen te openen / so ist nodig dat d'Armeye van Antwerpen af kome / ten minsten tot Armuyden toe / want dan sullense beducht wesen dat men haer versoeken of datmen een deel volx in Zeeland opwerpen sal / en so de Vlissingers sterker zijn / en d'Antwerpers souden dorven molesteren / so sullen de schepen van Antwerpen / haer cours weder na Antwerpen setten / en so al gaende houden sonder tegen haer te slaen / en so die van Vlissingen so obstinaet zijn / en verbolgen noch evenwel d'Antwerpse / so sullen onse schepen die daer op de kuste van Vlaenderen zijn passeren voor by Vlissingen / om te sien datse d'achterste schepen van de Vlissingers een afbreuk doen.

Hier op had de Groot Commandeur gesteld / dat d'Armeye van Antwerpen maer alleen was van 16 schepen / en dat daer onder niet een recht groot schip en was / en datse vermits gebrek van geld niet en hadden mogen vermeert werden / en so d'Armeye van Spangien een deel mochten ter Sluis komen / so waert goed dat d'ander deel van d'Armeye lage t'Armuyen / dan 't kome so 't wil met een tamelijke Armeye / meent hy dat men die van Vlissingen eensdeels zal mogen beletten so mense vermeerderen mochte.

18. En op dat alle dingen te recht gaen en niet alst dus lange gedaen heeft / so ist meer dan nodig dat so wanneer de Spaense schepen komen aen de Vlaemse kuste / dat men dan t'Antwerpen ses of 700 Boots-gesellen gereet hadde / en dat men een deel van de Boots-gesellen opte Spaense schepen doet / en een deel Spaense op d'Antwerpse schepen / dan in dusdaniger manieren dat het eene derdendeel zy Nederlandse Boots-gesellen / en de twe derdendelen Spanjaerts / en dat alle de Spangiaerts meesters zijn van d'ander.

Hier op had de Groot Commandeur aengetekent / dat het selve wel noodsakelijk was / maer datter twe zwarigheden waren: d'eerste dat men niet en konde weten op wat kust van Vlaenderen de schepen verhallen soude mogen / ter wijle men die wisselinge van het bootsvolk soude doen / en d'andere dat hy beducht was dat de Antwerpse boots-gesellen metter haest niet opte Spaense schepen en souden willen / al hoewel men haer alle achterstallige penningen betaelde / en datter ook so veel Boots-gesellen niet en zijn op de Antwerpse schepen / so warense vermindert.

19. En also lichtelijk te bemerken staet by de proceduren die sommige van de rebellen houden / datse gevoelt hebben / en dagelijx gevoelen de goede voorspoed en maniere van den Prince van Orangien en zijnen aenhang / so ist te besorgen datse wel te breden souden zijn datmen de Coninklijke Maj. moede en loof maekte / op datse so dan tot haer meninge mochten komen: en als zy sagen dattet d'andere partye qualijk lukten / op datse niet gantselijk onder de voet en quamen / soudense arbeiden om d'eene Stad of sommige Steden oproerig te maken / en dat van de Steden daer veel aen gelegen is / die nu schijnen bredelijk te sitten / om also de macht van zijne Maj. van de Zee af te wenden / en ten soude so periculeus midden in 't Land niet vallen / alst wel in de Frontier-steden vallen soude: daerom ist wel nodig een goede ordonnantie te stellen op alle de Frontier-steden / en eenige betalinge te doen d'ordinaris garnisoenen / op datse so te beter wacht houden: want de Frontier-steden bewaert / en de Zee door zijne Majesteits Armeye verobert zijnde / het quaetste dat ons dan soude mogen overkomen / al waer het midden in 't Land / dat soude men dan lichtelijker remedieren / en beteren dan of men een Frontier-stede verloren hadde.

20. Met dese diligentie en boven al met Gods hulpe / soude ik verhopen dat men in korte tijd / de oorlog ten einde maken soude / met sulken voortgank als die sake eischen sal / op dat de rebellen verdreven / en de Maj. ontlast werde van grote kosten en sorgen.

Op te 19 en 20 articulen hadde de Groot Commandeur by gevoegt / dat alle 't gene voorsz was / wel was overleid / en ook wel te besorgen stond / en om dat te remedieren / dede hy alle zijne diligentie hem mogelijk zijnde / na den tijd en de gelegentheid der saken was uit eischende / en dat het aen God stond te verhopen dat hy alle swarigheden weg nemen soude.

21. En ik hope (seid hy) dat d'Armeye van Spangien so sterk komen sal / dat mense sonder eenige perijkel delen sal mogen in twe delen / en gemerkt de meeste macht die de vyand met schepen op brengen sal mogen / in Zeeland gelegen is / so schijnt het oorbaer te wesen / dat 't meestendeel van de Armeye ter Sluise blijft / en dat die vande Vlamingen en die van Antwerpen malkanderen helpende / wel te boven sullen staen tegen de kracht van de ketters / en dat d'ander partye haer kours na Texel setten / om die van Amsterdam moet te geben / en dese twe samen sullen ook lichtelijk tegen staen mogen / alle de macht van de ketters / die zy in dat quartier sullen mogen t'samen brengen / en en door sulke middelen sal men metter tijd tot een goed en bequaem effect komen.

Op dit laetste artijkel / hadde de Groot Commandeur gestelt / dat by aldien dese Armeye so sterk overkomt dat mense in twe partyen delen soude mogen / dat men soude in korten tijd veel konnen uitrechten / dan dat het al was hangende aen de macht die uit Spangien soude komen / en ook aen de macht die de vyand t'samen soude konnen brengen. Doch gemerkt des vyands kracht (seid hy) nu groot is / en datter noch veel zwarigheids valt eer onse Armey toegerust is / om herwaers te komen / so dunkt my noch dat men (gelijk ik te voren verhaelt hebbe) d'Armeye niet en dele eer dat wy een vaste en sekere haven hebben / en een goede bequame haven in ons geweld hebbende / als dan mach men altijd na de gelegentheid der saken uitwijsen sullen / handelen.

Ik hebbe dese sake en dit discours wel dus breed willen verhalen / op dat de lesers en nakomelingen sullen mogen weten des Conincx van Spanjen en des Groot Commandeurs voornemen / in dese tijd / als men de Hollanders en Zelanders het Spaense pardon / en des Conincx grote genade vast was aenprijsende / en ook den vrede aenbiedende (gelijk wy hier na mede sullen verhalen) om de selve in slaep te wiegen / en op het onderste / van allen kanten / te water en te lande / te overvallen / ook sullen die van Embden hier uit konnen verstaen / hoe weinig gunste de Spaense henluiden toedragende zijn / gelijk dat andere naburen / daer de Coninck geen actie op en heeft / wel gewaer geworden zijn / so men ter gelegender tijd vernemen sal / uit de continuatie van desen. (Fol. 40.)

Wy sullen nu voor eerst ook wat verhalen / wat de Prince van Orangien / en die van Holland en Zeeland tegen dese toerustinge gedaen hebben / en dat het den Spangiaerden so licht niet en soude gevallen hebben / so dese blote gekomen hadde / als niet en is geschied / also alle dese geweldige toerustinge / als een rook is verdwenen / en alleen door de krachtige hand Gods is te niet gegaen.

De Prince van Orangien tegen hebbende so machtigen Potentaet en Monarch / als den Coninck van Spangien / die ontsien en gevreest was / niet alleen van zijne onderzaten / maer genoegsaem van alle Potentaten van Europa / ja in de ander wereld / ik mene de Indien / en heeft niet geslapen / maer gestadig een neerstig'en wacker ooge gehad / om niet onvoorsien in het verderf te werden gebracht. En hoewel de macht van de Hollanders en Zeelanders seer klein was / te desen tijde / en datter veel flauhertige in 't Land waren / die naulijx herten en hadden / om tegenstand te bieden / byzonder dagelijx meer en meer aengelokt zijnde / met vele schone beloften van genade en pardon: alleenlijk de vreze / ten regarde van de vrede

handelingen der Spangiaerden / ſo tot Mechelen / Zutphen / als tot Naerden (want te Haerlem waren de meeſte burgeren geſpaert / en hadden het leven behouden / hoe wel men de ſommige tot pioniers hadde gebruikt / en ſo doen ſterven) datmenſe geen gelove en ſoude houden / dede henluiden de reſolutie nemen / om het alder uiterſte / ja goed en bloed te haſarderen / en den algemenen vyand te reſiſteren / en hen betrouwen / naeſt God / op des Princen kloekheid / verſtand en voorſichtigheid ſtellende / bevalen hem de walie van alles. Hy dan dagelijx meer en meer kondſchap krijgende van deſe geweldige toeruſtinge in Spangien / heeft aen allen zijden raed geſocht / niet achterlatende te onderſoeken / wat dienſtelijk weſen mochte / om tegen de komſte van deſe vlote wel voorſien te zijn / behalven dat hy in Engeland en Vranckrijk om hulpe zijn devoir dede / ſo heeft hy ſich voorneemelijk metten Landſaten / die haer de zeevaert verſtonden / wijſelijk beraden / en heeft goed gevonden / en de Zeelanders met aſſiſtentie van die van Holland / daer toe gebracht / datſe haer van ſchepen / wel hebben voorſien / de ſelve wel toeruſtende met alles dat van node was. Voorts is geordonneert wacht te ſtellen / ſo wel by dage als by nachte op den tozen van Vliſſingen / om toeſicht te nemen / wat ſchepen uitter Zee of langs de kuſte komen ſouden mogen / met oorze / wat en hoe men 't ſelve met het kloppen en ſlaen op de klocke en anderſins ondecken ſoude. Men ſoude ook op den tozen doen rechten een ſtenge / diemen van Middelburg ſoude konnen ſien / waer toegemaekt ſoude worden een ſwert zeil / 't welk ſoude opgehaelt werden / alſmen eenige ſchepen ſoude komen te ontdecken. Gelijke wachten werden geſtelt op te tozens van Middelburg / ter Veere / Weſtcappel / Zierickzee / Brouwershaven / Goederede en elders. Werde ook oorze geſtelt / dat alle merken / tonnen en baken metter haeſt weg gedaen ſouden werden / om te beletten den aenſlag opten Briele en de Maſe / ſoude men den Briel wel voorſien met garniſoen / en een ſterkte maken op 't Hooft / ook te ſwarte Wael (overmits de vyand 't Fort van Maeſlandſluis hadde geoccupeert) datmen ook de Plate / Brouwers-haven en Bommene ſoude voorſien met garniſoen / en de plaetſen beter fortificeren. Datmen ook / om te beletten het inkomen van 't Veerſe gat / ſoude een ſterkte maken / opten Haek en op 't Hooft van Zierickzee / en meer andere plaetſen / die eensdeels / gemaekt werden / en eensdeels / als voor die tijd noch onnodig geacht werden / ongemaekt bleven. De Gouverneurs en Raden 's Lands van Zeeland hebben Jonkheer Loups Boyſot Admirael van Zeeland gecommitteert / om in allen ſteden / plaetſen en vlecken van Zeeland te convoceren en by hem te roepen de notabelſte en beſt vermogende perſonen der ſelver ſteden en plaetſen / en de ſelve met alle de beſte middelen en motiven te induceren / een merkelijke ſomme van penningen by forme van leninge op te brengen / tot betalinge der nootſakelijke equipagie / tegen de geweldige overkomſte der vlote in Spangien / onder belofte van deſelve penningen uit d'eerſte buiten / by den voorſchreven ſchepen / ſonder eenig delay / reſtitueert te werden. En zijn vele goedwillige geweeſt / dewelke grote ſommen opgebracht en geleent hebben / die ook hare penningen met intereſte zijn gereſtitueert geworden. De Prince van Orangien ſchreef ook aen den Gouverneur en Gedeputeerde van de Staten van het Noorder-quartier / henluiden verwittigende van de advertentien / die hy hadde van de geweldige toeruſtinge / die in Spangien op diverſe havenen gedaen werden / en dat haer meninge ook eensdeels was / om haren cours naer Texel en 't Vlie te nemen / datſe daerom 't ſelve in conſideratie ſouden nemen / en metten anderen onderlinge wel adviſeren ſouden / by wat middelen ſulk des vyands aenkomſte belet en verhindert ſoude mogen werden / hem en eenige / daer hy mede geadviſeert hadde / lieten hen bedunken / raedſaem te weſen / datmen alom alle tonnen / baken / en andere merken of tekenen / daer ſich de vyanden eenigſins na ſoude mogen rechten / af doen en weg nemen ſouden / om den vyanden / door dien middele / benomen te werden alle verſekeringe der diepten van dien quartiere. Datter ook eenige andere van advijſe waren / datmen tot Huisduinen een ſterkte maken ſoude / en dat ook eenige goed achten te zijn / een gelijke ſterkte te maken op Wieringen / maer voorneemelijk / datmen in alre diligentie een goed deel ſchepen ſoude toeruſten / en datſe hen by tijds wel ſouden ſien te provideren van geſchut / kruit en anderſints / want hyſe daer mede niet en ſoude konnen aſſiſteren / alſo die van Zeeland / alles watſe hadden en ſouden konnen bekomen / ſelfs behoefden / om de grote toeruſtinge die zy deden / om de voorſchreven vlote uit Spangien / met een manlijke couragie tegen te ſtaen en te verwachten. En ſchrijft hy / die van het Noorder-quartier mogen hen wel verſekert houden / dat by aldien die vlote Walcheren voor by ſeilden / dat die van Zeeland met alle haer macht volgen / en met Godes hulpe de victorie daer van brengen ſouden / daer toe zy haer uiterſte beſte ſouden doen. Hy waerſchoutſe ook voorſichtelijk te letten / op het voornemen en de toeruſtinge tot Amſterdam / en van den Colonel van Vriesland / en datſe hem dagelijks / en ſo veel doenlijk zijnde / van de gelegentheid des ſelven quartiers / en wat daer omtrent toedraegt / hen ſullen verwittigen. De voornoemde Sonoy en Gedeputeerde van de Staten van het Noorder-quartier hadden ook van te voren al eenige geruchten / van de toeruſtinge in Spangien vernomen / door eenen Cornelis de Hoge / de welke den veertienden May 1574. gekomen zijnde binnen Hoorn / aldaer ontboden voor de Gedeputeerde van de Staten / de welke aldaer hadde verklaert / dat hy binnen acht dagen van Ypſich uit Engeland was gekomen / en dat de contribuanten tot de gemene ſake / in Engeland zijnde / hem hadden bevolen / de Hollanders te waerſchouwen / datſe ſchere kondſchap hadden / dat in Spangien toegeruſt werden omtrent 300 zeilen / ſo grote als kleine ſchepen / die in meninge waren / in Texel een inval te doen / ſulx dat de Coninginne haer ſchepen hadden doen afleggen / en 't volk doen monſteren / om haer havenen te beſetten / en dat hy ſelfs had geſien het volk opte ſchepen gaen / maer dat de Coninginne de ſelve vyze pas / om voorby te paſſeren / hadde verleent / en dat die van Vliſſingen daer van al waren beradverteert / alſo die omtrent 14 dagen te voren 17 Spaenſe Coopvaerders hadden aengehaelt. Deſe Cornelis de Hoge is de gene geweeſt / die hem namaels voor een Baſtart van den Keiſer Carel de vijfde / heeft uitgegeven / en groot oproer in 't Land verwekt / daer over hy ook geexecuteert is geworden / gelijk te zijnder tijd ſal verhaelt werden. Dan die van het Noorder-quartier nu deſe brieven van den Prince / met copie van de depoſitie in den Briel gedaen / ontfangen hebbende / hebben zy ter ſtond informatie genomen / wat baken / tozens / merken en tonnen nodig zijn / om weg genomen te werden / en daer door te beletten het inkomen van 't Marſdiep en ander diepten. En wierd bevonden / datmen de kerke / die op te Burgt / en de Caep is van het Nieu Diep / geheelijk ſoude moeten weg doen. Voorts een huis op Huisduinen / genoemt het Schapeſtal / dat mede af moſt. Van 't Spangiaerts Gat of Diep / ſouden de twe Capen op Huisduinen dienen afgenomen te werden. Van de Doorlee moſt het Caep op Texel af / desgelijks de lange of hoge toren op Texel / by eenige genaemt het Wambas / by andere / de Weſter-toren / daer alle baken op accorderen / werd nodig bevonden / de kappe en een deel van 't ſteenwerk afgenomen te werden / ſo is gereſolveert en oorze geſtelt / dat ſo haeſt men eenig onraed ſoude gewaer werden / men alle de ſelve ſoude af doen / en de tonnen in 't Spangiaerts gat en Doorle leggende / en alle andere merken en tekenen weg genomen werden / en was daer toe ſulke oorze geſtelt / dat ſulx alles in een ure ſoude konnen

De Prince van Orangien en die van Holland en Zeeland ſtellen oorze tegen de Spaenſe vlote.

De Prince van Orangien adverteert die van het Noorder quartier van de toeruſtinge der ſchepen in Spangien.

Wat die van het Noorder quartier reſolveren tegen de komſte vande Spaenſe vlote.

nen werden beschikt / tot welken einde / op plaetsen daer toe bequam/wachten gestelt en geordonneert waren. Is mede ernstig verboden geweest / dat by Zuyd weste winden / de visschers en de loots lieden (die allen op Huysduynen wonen) niet ter zee en souden mogen varen / ten einde de selve ook / tegen haren dank / niet en souden mogen gedwongen werden sodanige schepen in te brengen: hebben mede geresolveert / noch 20 grote schepen toe te maken / boven de gene die sy in dienst hadden / en de selve gereed te houden / om in tijde van noodt te gebruiken: hebben ook noch doen aennemen vier vaendelen soldaten / boven de ordinaris garnisoenen aldaer / om des noodt zijnde / die mede op te schepen te mogen gebruiken. Dan gelijken hebben sy alle de hoopvarende schepen / wesende boven de t'sestig lasten groot / doen arresteren / en in arreste houden / en opte Eylanden van Texel / Vlie en Wieringen sulke ordre en wachten gestelt / en de selve sulx voorsien / dat sy van alle periculen meenden wel bewaert en versekert te zijn. Sy hebben boven dien ook geresolveert / datmen alle de schepen / harinkbuysen / visschers boots en schuyten / beneden de 30 lasten groot zijnde soude laten varen en keeren / mits datse van yder vijf hoofden een man aen land souden laten / die geloont souden werden by de gene / diese aent land mosten laten / met oude Keyserlijke Majesteyts soldye / of in plaetse van dien contribueren totte gemeene sake acht gulden. Sy hebben ook 15 of 16 van de ervarenste piloten / met twee boots / naer Zeeland gesonden. En also sy eenige kontschap kregen / dat de Heere van Billy Colonel en
(Fol 41.) Gouverneur van Vriesland / sekeren aenslag wilde voornemen op het Noorder-quartier / hebben sy ook goede wachten gestelt op te Zeedijken tusschen Enkhuysen en Medenblik / so wel by nachte als by dage / ordonnerende / datter geen schuyten noch schepen / binnen nochte buyten / en souden mogen leggen / en sulke en meer andere goede ordre / so in Zeeland als het Noorder-quartier gestelt hebbende / zyn syluiden wel getroost geweest / de Spaense vloote / hoe sterk die ook mochte komen / te verwachten / verhopende die niet alleen tegen te staen / maer door Godes hulpe / selfs aen te grijpen en te overwinnen. Maer men heeft daer naer goede sekere tijdinge gekregen / hoe dat de Generael Admirael Don Pedro de Menendes / die uit Indien / met seer veel gelds / in Spangien was gearriveert / meerder alsser oit teffens van daen gekomen was / den 8. Septembris / in de Coronye binnen S. Anderes of S. Andries generale Processie gehouden / en zyn volk gemonstert hadde / te weten 15000 soldaten / behalven het bootsvolk / en dat hy / naer datse al t' schepe waren / seer schielijken van de peste was gestorven / namentlijk op den 16. Septembris / met noch wel 7 of 8000 personen / waer van de Coning van Spangien verwittigt zijnde / en vond niet geraden sodanige groote vloote af te senden naer het Nederland / op sodanigen periculosen reise / sonder een geexperimenteert en ervaren Hooft en Generael. Alsoo is dese groote machtige Vloote achter wegen gebleven / en zyn de Hollanders ende Zeelanders door de almachtige hand des Heeren alleen / van dat perijkel verlost / de schepen zyn op geleid / de schippers van de gearresteerde schepen zyn wederom t' huys gekomen / ontslagen zynde met passporte van den Admirael / een dag drie of vier voor zijn sterfdag. Sy seiden onderricht te zijn / dat de geheele vloote afgedankt was / en dat elk van dien zijns weegs trok / en datter wel 7000 / so van het krijgsvolk als scheeps volk / was gestorven.

Generale processie gehouden by den Spanjaerden / eer sy te schepe gingen.

Den Spaensen Admirael sterft.

De Vloote blijft achter / door het overlijden van den Admirael en de sterfte onder 't volk van de vloote.

Den 19. Augusti is des nachts eenen tot Sneek over de muren geballen en heeft zijn naerstigheyd gedaen / dat hy de Zuyderzee overgekomen is / en heeft die van Enkhuysen gewaerschout / dat de Heere van Billy Gouverneur van Vriesland / tot Sneek seven turfschepen hadde doen toemaken / boven met turf geladen / en onder met krijgs volk / daer mede hy eenigen aenslag meende te doen op eenige van de kleine steden van het Noorder-quartier / het ware Medenblik / Edam of Monnickedam / of andere plaetsen / of op d'Eylanden. Die van Enkhuysen dit verstaende / hebben in der haest eenige Oorlog en Water-schepen met bootsvolk en krijgsvolk naer Texel gesonden / voorts die van Edam en Monnickedam gewaerschout / op haer hoede te wesen. Dan de Enkhuyser schepen dese Turfschepen gewaer werdende / hebben hen te voeg geopenbaert / waer door de selve de vlucht namen / sy werden seer ernstig vervolgt van de Enkhuisers / en jaegdense omtrent Staberen aen land het volk werd gebergt / dan de Turfschepen werden genomen.

volk geladen / eenigen aenslag op het Noorderquartier te doen / dan werden ontdekt / en genomen.

Eer wy nu weder keren totte belegeringe van Leiden / so sullen wy in 't korte aenroeren / dat de Coninck Carele van Vrankrijk de IX. opten 30 May / wesende Pinxterdag / deser wereld overleden is / in het 25 jaer sijns ouderdoms. De Coninginne zijne moeder heeft terstond haren sone Henricus / Coninck van Polen / de wete daer van gedaen / de welke heimelijk uit Polen vertogen is op Weenen / en eindelijk in Vrankrijk gekomen / alwaer de Groot Commandeur den Hertog van Aerschot sond / om den Coninck welkom te heten / en geluk te bieden in sijn Rijk / en andere saken te handelen.

Dood van den Coninck Carele de IX. van Vrankrijk.

Henrick Coninck van Polen verlaet Polen / en komt in Vrankrijk / en aenvaert het Rijke.

Gedurende de belegeringe van Leiden / en dat de Spanjaerden t'Antwerpen gemutineert hebbende / eenige betalinge hadden ontfangen / so heeft de Groot Commandeur Chiapyn Vitel met een Regiment Spanjaerden / en vijftien vaendelen Switsers / en twaelf stucken geschuts gesonden in Holland / met eenige ruiters / sy namen hare passagie na Gorcum / Bommel / Loubestеyn / maer also de steden van Bommel en Gorcum wel beset waren met soldaten / en dat men Gorcum lichtelijk / met het doorsteken van dijken konde ontsetten / so hebbense aldaer weinig / of niet konnen uitrerhten / doch zijnse voor Worcum / een klein stedeken tegen over Gorcum / op de Wael gelegen / gekomen / alwaer vijf vaendelen soldaten binnen lagen / doch dewijle de plaetse niet houbaer en was / so hadde de Prince aldaer gesonden den Commissaris Jan de Vos / hem bevelende / datse haer souden sien te salveren. Chiapyn Vitel beschoot het met twe stucken geschuts / die hy op d'een zijde op ten dijk gesteld hadde / twe of drie uren lange / en deder op stormen / middeler tijd quamen daer aen eenige schepen / daer sy haer in salveerden / dan en konden so haest niet te scheep komen / of sy lieten daer omtrent 150 soldaten / en aldaer eenig garnisoen gelaten hebbende / is hy voorts getogen na Leerdam / een klein stedeken / toebehorende den Grave van Buren / sone des Princen van Orangien / die in Spangien gevoert was / gelijk in voorgaende boeken is verhaelt / welk stedeken gelegen is opte revière Linge / hy heeft terstond daer voor geplant twaelf stucken geschuts / en 't selve beschoten / van 's morgens te twe uren tot des middaegs toe / sonder ophouden / en hebbende 't selve geheel geraseert / en 't rondeel van het Casteel ter neder geschoten / heeft hy 't doen opeisschen. Daer lagen twe vaendelen soldaten van den Prince in garnisoen / dese siende datter geen hope en was om te houden / hebben 't selve / behouden lijf en goed / overgegeven / mits datse met haer geweer / sonder brandende lonten / souden uittrecken / gelijk sy deden. De Spanjaerden daer in treckende / hebben alle de borgeren op 't Stadhuis doen gaen / alwaer zijnde in groter benautheid / hebbense na haren Predicant en Schoolmeester gebraegt / en so daer eenige van de kloekhertigste braegden / of het niet en was bedongen / datse alle lijf en goed souden behouden / word haer voor een antwoorde gegeven / met grote strafheid / dat wel den borgeren het leven was belooft / maer borger niet / en sose hen niet en wesen / souden alle sterven. De Predicant / genaemt Joos de Jonge / was tusschen twe muren / by de Water-poorte ingelopen / daer was eenen / die hem den Spangiaerden metten vingers wees / aldaer hy tusschen de huisen was / een van de soldaten liep daer tusschen in /

Worcum ingenomen.

Leerdam belegert / beschoten en ingenomen.

De Gouverneur van Vriesland meent met eenige turfschepen / onder met krijgs-

en

en met een roer ſmeed hy hem op 't hooft / hem ſeer quetſende / dat het bloed over al ſijn aengeſicht liep. Mr. Rogier Jooſten Schoolmeeſter werd ook van een ander geweſen / deſe werd mede gevangen / met noch een ander Predicant / genaemt Quirin de Palme / die aldaer gevlucht was / menende daer beter verſekert te zijn. Deſe nu alle drie gevangen zijnde / werden voor Ciapin Vitello gebracht / die daer hoge ſententie over gaf / dat menſe terſtond ophangen ſoude. De huisvrouwe van Joos de Jonge liep met haer kleine kinderkens / al roepende en ſchreyende / voor den Veldheer / biddende op haer knyen / ſeer ootmoedelijk / om 't leven van haer man / maer hy dedeſe van hem ſtoten / ſy dan ſiende / dat daer geen genade voor haer man en was / liep ſeer deerlijk en miſtrooſtelijk met haer kinderen / den man na roepende / dat menſe met haren man doden ſoude / van welk geroep en gekrijt hy ſeer ontſtelt zijnde / hem omkeerde / en tot haer / en ſijn kinderkens ſeide: mijn lieve huisvrouw en kinderkens / troost u in den Heere uwen God / die een Vader en beſchermer is van Weduwen en Weſen / 't en mach nu anders met my niet weſen / het is alſus des Heeren wille. De ſoldaten ſchupten de vrouwe by de poorte met de kinderen in een huis / en werden aldaer bewaert / tot dat haren man met de twe anderen verworcht / en buiten der Stad opgehangen waren. Daer na aldaer eenig garniſoen gelaten hebbende / is hy na Aſperen getogen / 't welk hy ook lichtelijk ingenomen heeft / de ſoldaten 't ſelve overgevende / alleen op conditie / datſe daer ſouden uittrecken. Daer na is Ciapin Vitello wederom na Antwerpen vertrocken by den Groot-Commandeur / de welke ander entrepryſen in 't hooft hebbende / hield hem op van vorder aen te vangen / willende de Spaenſe ſoldaten gebruiken tot aſſiſtentie van ſijn voornemen / als de Spaenſe vlote / daer van wy verhaelt hebben / ſouden gekomen zijn. De Switſers werden gelicentieert / de Spangiaerden hier en daer in de kleine ſteden van 't Sticht van Utrecht in garniſoen geleid / en eenige voorts na Holland / tot verſterkinge van de belegeringe van Leiden geſonden.

Twe Predicanten en een Schoolmeeſter tot Leerdam gehangen.

Aſperen ingenomen.

De Spangiaerden beſchanſen Lammen.

Den 8 Juny begonden de Spangiaerden / om die van Leiden te meer te benauwen / te ſchanſen omtrent een plaetſe genaemt Lammen / leggende omtrent een quartier van een ure van der Stad / op een kruiswater / 't welk na Delft / Soeterwoude en Leiderdorp loopt / alwaer Valdez geſonden hadde Francois d'Aldava / met ſijn Compagnie / met die van Berijchot / en Capitein Cazroen met ſijn vaendel. Die van Leiden hier van gewaerſchout zijnde / en wetende / hoe veel hen hier aen was gelegen / hebben in alle manieren geſocht dit te verhinderen / en zijn tot dien einde / ten ſelven dage uitgeballen / met ſes plempen / dan daer omtrent komende / werden ſy van de vyanden aengevallen / datſe niet alleen hier van de ſelve plempen en moeſten laten / maer dat zy 't quaed genoeg hadden / om 't volk / datſe meeſtendeel ſalveerden / en de andere twe plempen wederom binnen Leiden te brengen onbeſchadigt.

Eenige uitgewekene burgeren van Leiden ſchrijven aen die van Leiden.

Sommige van de uitgewekene borgeren van Leiden / of andere uitgewekene Hollanders (die men doe Glippers noemde) in 't leger zijnde / deſe occaſie waernemende / denkende datſe nu meer verflauwt en benaut ſouden weſen / hebben ſich laten dunken / datſe nu met ſchrijvens meer voordeels doen ſouden / dan ſy te voren gedaen hadden / ſchreven den 17 Juny aen die van Leiden / met dit onderſchrift / ſonder onderteikeninge / by drie goede luiden met eeren / u lieden als noch onbekend / ganſchelijk t'uwen beſten / wiens namen gy noch niet en moogt weten / maer namaels / met der hulpe Godes / ſult leren kennen.

„ Het inhoud van deſen brief was ſommarie begrijpende: dat ſy-luiden aenmerkende de deſolatie en „ 't verdriet / daer in de ſtad Leiden / met allen haren „ inwoonderen / jegenwoordig was / en de zwarigheden die hen boven 't hooft hingen / ten ware ſy de ge-

„ preſenteerde en vaſte beloofde gratie als noch / hoe eer „ hoe liever / aenvaerden / henlieden grotelijk verdriet „ en verwondert / op wat hope / en met wat middelen „ ſy hen ſelven en allen haren mede-borgeren / wijfs „ en kinderen / noch langer konnen houden in ſodanige „ elende en benautheid. Waerom ſpruiden beweegt uit „ rechter compaſſie en oprechte affectie / niet en konden „ laten / henluiden al t'ſamen te vermanen / rijpelijk en „ wel op hare ſaken te letten / en het abſolut pardon / „ dat men hen nu ſo ſchoon preſenteerde / ſouden aenne„ men / 't welk hen mogelijk namaels niet beuren en „ ſoude mogen / als ſy het nu verworpen / want ſy wei„ nig hoop konden hebben / dat hen eenige victualie van „ buiten toegeboert ſoude worden. Datſe ook ſelfs wel „ konden merken / datſe in ongenade van den Prince „ van Orangien / en van d'andere rebellerende Steden „ waren / om datſe de vier Vaendelen Engelſe buiten „ haer poorten geſloten hadden / die daerom genood„ ſaekt waren geweeſt / hen over te geven in genade van „ ſijne Majeſteit. En alwaer 't ook / datſe den wille „ hadden / om henlieden te ontſetten / dat ſy de macht „ niet en hadden / hen eenig ſecours te doen / nademael „ ſy het volk grotelijks van noden hadden / op andere „ plaetſen te gebruiken: als voor Gorcum / 't welk te„ genwoordelijken met meerder heyrkracht (als ſy) be„ legert werde / en tegens d'inbaſie van de grote Armeye (Fol. 42.) „ uit Spangien komende / te meer ook / datſe ſodanigen „ nederlage geleden hadden mettet volk van Graef Lo„ dewijk / en datſe krotelijken achtien van haer beſte „ vaendelen verloren hadden / noch ſeven vaendelen „ in de ſchanſe van Worcum / die al t'ſamen deerlijk „ vermoord waren / en dat de middelen / om oorloge te „ voeren / henluiden faelgeerden / door dien daer geen „ kelken en ciborien meer by te ſetten en ware / en de ca„ pitale impoſitien faelgeerden / en dat de dagelijkſe „ contributien / vermits d'occupatien der platte lan„ den / hen ook benomen waren / ter contrarie / datſe „ ſouden ſien op de grote macht en mogentheid des Co„ nings / die lieber / als 't noot ware / een ganſch Co„ ninkrijk van Napels / Sardinge of diergelijke par„ tye ſoude verſetten en veroorlogen / dan dat hy ſoude „ gedogen / dat deſe ſijne oudſte patrimoniale Landen „ hem ſouden afhandig gemaekt werden. Vragen / of „ het niet beter en ware / dat ſy hen conformeerden met „ de wille van ſijne Majeſt. en accepteerden de gratie / „ die henluiden aengeboden werd. Aengaende de verſe„ keringe / ſeggenſe / de Heere van Ligues Gouverneur „ van Haerlem / is een Heere van de beſte en oudſte „ ſtamme van deſe Landen / binnen 's lands grotelijks „ gegoed zijnde / deſe wil ſich ſelven en alle ſijn goederen „ daer voren verbinden / hy heeft ook ſo veel credijts ten „ Hove als yemand / addreſſeert u lieden aen hem. De „ Engelſe ſoldaten / die hen onder uwe veſten overga„ ven / zijn door ſijne interceſſie / al t'ſamen wel getrac„ teert na Engeland geſonden. Indien gy hem in uwe „ ſake ſoud willen beſigen / is van node / dat gy ſonder „ vertrek hier op ons uwe intentie laet weten / wy ver„ ſekeren u eerlange brieven van hem / en alle verſeke„ ringe. En wacht / ſeggenſe / niet na copie van 't par„ don / gy ſult beter conditien verwerven / laet u niet „ langer met leugenen en beuſelen paeyen / de Coning „ heeft hier altans over 250 vaendelen knechten / behal„ ven de ruiterye / wat macht kan daer groter tegen we„ ſen / dus wilt u wel beraden / en op alles wel letten / wy „ hebben u / ſeggenſe / uit rechter affectie en compaſſie „ geſchreven / Ec. „

De voorſchreven Mateneſſe van Wibiſma heeft den 23 Juny mede wederom aen die van Leiden geſchreven / prijſende hen ſeer aen 't voorſz pardon / dat hen nu open ſtond / maer altijd niet. Hy verhief de macht van de ſchanſen en ſterkten des Legers ſeer / het was / ſeide hy / onmogelijk eenige victualie in de Stad te brengen / hy preſenteert hem ſelven neffens andere in de Stad te komen / en te pande te blijven voor de gene / die ſouden mogen uitkomen / Ec.

Valdeus ſiende: dat met al dit ſchrijven niet en wer-

de uitgerecht/ heeft den 17 en 18 July een schanse doen maken / buiten de Rijnsburger-poorte / tegen de Steenstrate / om de burgeren te beletten / datse in haer kool-tuinen niet en souden mogen gaen / doch Meester Dirk van Bronkhorst Commissaris en den Raed van der Stad / stelden 12 gulden tot een prijse voor de gene / die d'eerste in de schanse soude zijn / waer door sy met gemeender hand / en met een groot geruis uitgevallen zijn / en hebben de selve schanse ingenomen / en haer vyanden daer uit gedreven met schande / Pouwels Pouwelsz Vliechuit was de gene / die eerst in de schanse was / en die de 12 gulden verdiende en ontfinck.

Uitval van die van Leiden op de Moesschanse.

Die van Leiden slaen geld.

Den 10 July sloegen die van Leiden geld van 28 en 14 stuivers / daer stond op / gelijk op het pampieren geld haerder eerster belegeringe: Hæc libertatis ergo, aen de ander zijde: God behoede Leiden. Nummus obsessæ urbis Lugdunensis, sub gubernatione Illustrissimi Principis Auraici cusus. De kleine Lugdunum Batavorum.

Leiden wordt dichter belegert.

Middelretijd werd de stad van Leiden dichter belegert / bysonder aen de Haeg-poorte / daer een Spaens Capitein lag / Carion genaemt / die sich aen de Waddinge beschanst mitsgaders andere spuitgaten / die in den dijk waren / en loopschansen by Bosshuisen gemaeckt hadde / die de Stad seer hinderlijk was / daerom de borgeren daer op een uitval deden / en hebben de Bosshuisense schanse afgelopen en ingenomen / en al datter in was / dood gesmeten op den 26 July / en zijn daer na wederom na de Stad getrocken / alhier verkreeg Philips Dirksz den gestelden prijs / van de eerste in de schanse te zijn. Hier werd ook Capitein Meus Havixen van Leiden geschoten / die van de selve quetsure is gestorven.

Uitval van die van Leiden op de Bosshuisense schanse.

Baldeus aenslag op de stad van Delf / te vergeefs.

Eben omtrent dese selve tijd maekte Baldeus mette zijnen / in den Hage en daer omtrent leggende / den aenslag op Delf / welke Stede sy / door middel van den selven aenslag / meenden in te bekomen. Ter selver tijd was onder anderen binnen Delf Burgemeester Hugo Jansz van Groenewegen / de selve alhoewel hy aldaer Burgermeester was / so was hy vande Roomse Catholijke Religie / door desen meenden sy haer entreprinse ten effecte te brengen. Baldeus schreef aen den selven / dat hy nu soude betonen den yver / die hy hadde totte Roomse Catholijke Religie / en ten dienste van den Coning / hy soude niet alleen genieten vergevinge en pardon / van dat hy aen de zijde van de rebellen gebleven / en van den Coninck afgevallen was / maer men soude hem en de sijne ook grote recompense doen / want het was nu in zijne macht / dat hy / met hulpe van de andere goedwillige Catholijken / hem in derstad konde helpen / door dien hy Burgermeester was / met het openen van een poorte / op sulken tijd en ure / als sy naerder besluiten en ramen souden. De voorsz Groenewegen den selven brief ter hand gestelt zijnde / was daer in seer verbaest en verslagen / en geensins genegen wesende yet aen te vangen / dat tot achterdeel van zijne vaderlijke Stad / zijn vrunden en medeborgeren soude mogen strecken / wist evenwel niet / wat hy doen soude / door dien hy vreesde / indien hy dit by hem secreet hield / en den handel afsloeg / dat hy evenwel naermaels daer door in moeyten en zwarigheid soude mogen komen / en 't selve openbarende / dat daer uit ook zwarigheden souden mogen ontstaen. Eindelijken hy vond raedsamer / de sake te openbaren / dan die te versmoren / aldus heeft hy den selven brief gelevert in handen van den Prince van Orangien / seggende: dese schelmen en booswichten souden my gaerne tot een verrader maken / daer voor my God sal behoeden. De Prince den selven brief overlesen / en sich daer over bedacht en beraedslaegt hebbende / meende men konde dese sake tot nut van den Lande / en achterdeel van den vyand aenleggen / over sulks den voorsz Burgemeester Groenewegen weder by hem ontbiedende / heeft hem geseid zijne meninge / hoe en in wat manieren hy den selfden brief beantwoorden soude: maer den Burgemeester refuseerde 't selve te doen / seggende / dat gelijk hy aen d'een zijde geen heimelijke verraderye en hadde willen plegen / maer hadde 't selve aen sijn Excellentie geopenbaert / om in de sake sulks te voorsien / als hy best en raedsaemst soude vinden / so en wilde hy hem ook met geen bedriegerye aen dese zijde behelpen / om op sulker maniere den vyand afbreck te doen / waer door zijn Excellentie gestoort zijnde / seide / dat hy gehouden en verbonden was sulks te doen / maer hy sloeg sulks plat af / seggende hem 't selve niet vry te staen / en dattet tegen zijn conscientie was: den vyand openlijken te resisteren en afbreuke te doen / daer in was hy wel te vreden / so veel te doen als yemand anders / maer op sulker manieren in geenderley wijse. En is also den Prince niet wel vernoegt / maer op hem gestoort latende van hem gescheiden. Evenwel is den handel op zijnen name voort gedreven / so datter tijd / plaetse en ure aengestemt is geweest / dat den vyand met zijn troepen aenkomen soude / doch daer was so van binnen op gekookt / met begraven buskruit en andersins / dat men meende die alle om hals te brengen / die daer komen souden. Dan den dag gekomen zijnde die daer toe bestemt was / namentlijk den 19 July / des nachts ten een uur / so quamen de Spangiaerden aen / en eenige voor uit gesonden hebbende / om te besichtigen de gelegentheid / so was door verbaestheid van de gene / die de bruggen souden doen nedervallen / daer eenige haperinge / so dat de Spangiaerden achterdenken kregen / dat den handel niet tot hen voordeel en was beleid / maer datter bedrog onder schuilde / in voegen datse wederom keerden / sonder yet aen te vangen. Die van Delf schoten met grof geschut na henluiden / dan te vergeefs / sonder henluiden eenige schade te konnen doen / sulx dat den selven aenslag sonder eenig effect van weder zijden bleef.

Wy hebben voor aengeroert / dat de Groot-Commandeur / onder andere zijne aenslagen / ook voor hem genomen hadde / die van Holland en Zeeland / onder 't deksel van vrede / in slaep te wiegen / om de selve onvoorsiens met de Spaense vlote en anders te overvallen en in subjectie te brengen / 't is dan nu tijd / dat wy daer van ook wat verhalen / en den leser en nakomelingen daer van de waerheid ontdecken.

Hoewel de Groot-Commandeur die van Holland en Zeeland mette oorloge aen allen zijden aentaste en socht onder zijn heerschappy te brengen / so heeft hy nochtans ook alle middelen gebruikt / om die sonder oorloge aen zijn zijde te brengen / achtende den selven weg de lichtste / sekerste en onkostelijkste voor zijne Majesteit / waerom hy goed gevonden heeft / dat de Heere van S. Aldegonde / dewijle hy tot Utrecht in de gevankenisse was / met verlof / en ook door bevel van den Heere van Noircarmes / op verscheiden tijden / aen den Prince van Orangien soude mogen schrijven / om middel te vinden / daer door men tot een t'samensprekinge mochte komen / om een einde van de oorloge te maken / en werd de sake so verde gedreven / dat na de doot van den Heere van Noircarmes / de Grave van la Roche / hebbende commissie als Stadhouder van Holland / Zeeland en Utrecht by provisie / also de Grave van Bossu noch gevangen was / de sake wederom by der hand wierd genomen / en daer in so verde gehandelt / dat de personen genoemt werden / die men tot desen handel soude gebruiken: maer na dat Graef Lodewijk van Nassou middelretijd de nederlage op de Mokerheide hadde / so en werd den aengevangen vredehandel by den Groot-Commandeur niet goed gevonden op de begonste maniere / latende sich bedunken / dat des Coninks autoriteit hier door eenigsins soude verkleent geweest zijn / en dat de Hollandse en Zeelandse Steden eerst den Coninck ootmoedelijk / in manieren van requeste / souden behoren aen te socken / op dat het besluit des verdrags / dat daer uit komen mochte / des Coninks milde genade / meer dan eenig recht en gerechtigheid van onderlinge t'samensprekinge / mocht toegeschreven worden.

De Heere van S. Aldegonde schrijft aen den Prince van Orangien / om middel te vinden tot een einde van de oorloge.

den. Hier door bleef den aengeheven vrede-handel een wijle tijds achter / tot der tijd toe / dat hy goed vond / dat de Heere van Champagny hem hier toe soude laten gebruiken / waerom hy den selven committeerde / om na Utrecht te reisen / om den voorschreven Grave de la Roche daer in te assisteren / d'welk hy door eenen brief adverteerde aen Jonkheer Carel van Boysot Gouverneur van Middelburch / wesende den selven brief in date den dertienden Juny 1574. daer in verhalende de grote begeerte / die den Coninck toonde totte ruste en vrede deser Nederlanden / en de genegentheid om sijn ondersaten / die van hem afgeweken zijn / wederom te nemen in zijne genade / en dat hy daer toe over lange hadde gearbeid / voor so vele in hem was / als hy eenige gelegentheid / om 't selve te doen / most vinden / belovende daer toe voorts te arbeiden / en begerende / dat hy aen zijn zijde ook also (Fol. 43.) doen soude / dat de Steden / die van zijne Majesteit afgeweken waren / haer wederom onder des Conincx gehoorsaemheid begeven mochten / hem verseekerende / dat hy eenen beteren toegank en gelove t'Hove gekregen hadde / en dat hy een sonderlinge sachtmoedigheid bevond in desen nieuwen Gouverneur / om desen ellendigen en seer schandelijken krijg te bevredigen.

De Heere van Champagny schrijft aen Carolum Boysot.

Carolus Boysot was op dit pas / van wegen den Prince van Orangien / in Engeland / om aldaer eenige saken / tot voordele van den Prince / en die van Holland en Zeeland te handelen / sulx dat desen brief quam in handen van Loups Boysot zijnen broeder / die de selve opende / en daer op antwoorde den 17 der selver maend / in deser maniere: Dat de selve brief aen zijn broeder geschreven / in zijn handen was gekomen / en dat hy die in zijn afwesen opgebroken hadde / en seer verheugt was / daer uit verstaen te hebben des Majesteits goede genegentheid tot dese Landen / seggende / dat zijn broeder / so hy daer ware op alles int breetste / met weten en wille van den Prince van Orangien / soude antwoorden / dan 't afwesen zijns broeders en lijdet sulx nu niet / dan moet so vele uit „ zijn selfs voordeel seggen / dat hy geen middel en siet / „ om dese beroerten te stillen / ten sy dat de vreemde„ lingen uit den Lande trecken / also dat luiden zijn / „ die voord nochte geloof en houden / en daer men niet „ op betrouwen noch staen mach / en weten in haer sa„ ken duisend uitvluchten te vinden / hebbende het Con„ cilie van Constans gestadig in den mond / 't welk sy „ gelijkformig zijn: waer door hy geen middel van „ verseekeringe en siet / so lange sy in den Lande zijn / „ niet te min / dat hy zijn brief aen den Prince gesonden „ heeft / op dat hy de goede begeerte en wille sien en be„ kennen mach / die hy seid totte gemene ruste te dra„ gen / hem biddende / dat hy in den selven goeden wer„ wil volherden.

Loups Boysot antwoord van wegen zijn broeder aen de Heere van Champagny.

SO nu de Heere van Champagny / om de selve saken / door last van den Groot Commandeur / na Utrecht reisde / heeft hy metten Heere van Aldegonde / die op die tijd noch gevangen lag / van den voorverhaelden handel van vrede / sekere propoosten gehad / en is so vele gehandelt / dat Jonkheer Johan van Matenesse Heere van Matenes / Kebiere en Opmeer / met Meester Johan van Treslong / Advocaet van 't Hof van Holland / de welke beide uit Holland t'Utrecht gevlucht waren / door toelatinge van den Heere Champagny / onder het dekssel van hare particuliere saken / na Rotterdam zijn gereist / en mette Gedeputeerde van de Staten van Holland eenige mondelinge communicatie dies aengaende gehad / en der selver meninge en antwoorde gehoort hebbende / begeerden deselve by geschrifte / om by hen overgebracht te werden / de welke hen in deser voegen mede gegeven is:

De Heere van Kebiere en Meester Johan van Treslong reisen in Holland om de vrede te benaerstigen.

OP 't geen den Gedeputeerden van den Staten van Holland en Zeeland voorgekomen en voorgehouden is, van den tegenwoordigen krijgsberoerten, aldaer met eenen goeden bestandigen vrede te beslechten, tot gerustigheid en welvaert van sijne Maj. Landen en ondersaten.

Verklaren de Staten noit van meninge geweest te sijn, nochte alsnoch te wesen, eenige onvrede of wapenen tegens de Coninklijke Maj. of andere sijne Majest. Landen en Provincien, aen te nemen, maer dat sy luiden, om hen in haren officie en obligatie te quijten, tot conservatie van sijne Majest. reputatie, hoogheid, heerlijkheid en domeinen, mitsgaders van sijne Maj. Landen, en der goede ondersaten besworen privilegien, rechten, oude loflijke costumen en vryheden, genootsaekt zijn geweest, ook metter gewapender hand t'opposeren, tegens de heerschappy, hoveerdige en forselijke regeringe des Hertoge van Alva en sijnen aenhang der uitheemser natie, door ongewoonlijke exactien en verdruckingen sijns Majesteits getrouwe ondersaten, alle gemene ruste perturberende en verstorende, als den genen, die niet anders arbeiden, dan de selve Landen en den ingesetenen van dien, hen en haren moedwille t'onderwerpen, in armoede te brengen, en in slavernye te houden, tot grote verachteringe van den dienst van sijne Majesteit, en van sijne Majesteits domeinen, daer van de voornoemde Staten van Holland van te voren opentlijk genoeg geremonstreert en geprotesteert hebben gehad.

Antwoorde van de Staten van Holland en Zeeland / op het voorhouden van vrede-handelinge.

So dat syluiden als nu ook niet en souden begeren te treden in capitulatie van eenen vrede te maken tegens sijne Majesteit, den welken, als haren Heere en Prince, syluiden altijds gerevereert, en tot noch toe gesocht hebben in alder onderdanigheid en ootmoed te gehoorsamen en te dienen.

Versoekende mitsdien, en onderdaniglijken biddende, dat sijne Majesteit gelieve, als een vader, met een lieflijk en goedertierlijk ooge aensehou te nemen op den tegenwoordigen, ellendigen en beklaeglijken staet sijnder Nederlanden, om de selfde wederom te brengen in goede eendracht, gerustigheid en commercie, waer door sijne Majesteits hoogheid sal mogen vermeerderen, en 't welvaren der ingesetenen, totter dienst van der selfder sijner Majesteit, wederom wassen en groeyen.

't Welk want ontwijtelijk niet en sal konnen geschieden, so lange in de selve Landen sullen heerschappye en geweld hebben d'uitheemse natien: wiens gewin en profijt meer in den onrust en disordre, dan in goede ordre der Landen is gelegen, en die uit der nature, als de dagelijkse exempelen leren, meer soekende haer eigen luste en profijt, dan 't gemeen beste van den Landen, hem vreemt zijnde, oorsake gegeven hebben van de tegenwoordige beroerten en wapeninge.

Dat daerom sijne Majesteit de selve uitheemsen uit den voorsz Lande wilde doen vertrecken, en by libere communicatie en advijs van den inheemsen en Generale Staten en Landen van herwaers-over, in't gemeen en behoorlijk daer toe versamelt, alsulke goede ordre, politie en geregeltheid statueren, daer mede de selfde sijne Majesteits Landen en ondersaten in een versekerde eenigheid en gerustigheid voortaen gehouden, en alle periculen, inconvenienten en beroerten geprecaveert mogen worden.

En gemerkt door de continuatie en gedurigheid deser krijgsberoerte (vrymoedelijk te spreken) niet anders te verwachten en staet, dan een depopulatie, verwoestinge en bederffenisse van sijne Majesteits Landen en Provincien aen allen oorden, te meer dat men siet de ingesetenen, so langer so meer, hen totte wapenen begeven, vergetende hare gewoonlijke neringe en hanteringe, so de menschen lichtelijk inclineren totter licentie en liberté, die de oorloge schijnt mede te brengen: sulks dat door lange gebruik der wapenen, een periculeuse en schadelijke alteratie soude mogen vallen, in allen handelingen, traffijken, koopmanschappen, zeevaert en anders, waer door den dienst van sijne Majesteit grotelijks soude mogen werden gelabefacteert.

Suppliceren ook de voornoemde Staten hier op een goedertieren insichte genomen te worden, ten einde so veel de Landen van Holland en Zeeland, als d'andere omleggende Landen en Provincien, by de autorité van sijne Majesteit van de overlast, ten minsten des

vreemts krijgsvolks ten wedersijden voor d'eerste ontledigt en ontlast, mitsgaders allen wegen van oorlogen by provisie gecesseert en opgehouden mogen worden, sulx dat met goede verzekertheid de conversatie en commercie der ingesetenen van sijne Majest. landen wederom vry mochten beginnen, en de selfde ingesetenen des te beter metter tijd ter neder geset, en metten anderen versoent worden.

Waer toe de voornoemde Staten vastelijk vertrouwen, dat de Excell. van den Commandador Mayor, en andere getrouwe vassalen en dienaren van sijne Majesteit de hand sullen houden (als de selfde Staten met aller reverentie en eerbiedinge by desen ook bidden en versoeken) so en sullen sy-luiden over hare sijde mede niet nalaten te doen alle behoorlijke officie van goede en getrouwe onderzaten van sijne Maj.

De Heere van S. Aldegonde reist in Holland.

TErwijlen nu dese voorsz 2 personen noch in Holland waren heeft de Heere van Champagny goed gevonden / de Heere van S. Aldegonde selfs in dese sake te gebruiken / en heeft hem na Rotterdam gesonden / by den Prince van Oranjen / onder 't debsel van te handelen van wisselinge der gevangenen / en met eenen t'ondertasten / wat hy in de voorz verhaelde sake soude konnen te wege brengen / en beval hem voornemelijk twee poincten / te weten: Dat des Co-
» ninx autoriteit bewaert: en dat van der Religie niet
» en soude vermaent werden. Also is de Heere van S. Aldegonde gereist / na dat te voren de Heere van Carnesse en Junius Gouverneur van der Veere / tot Montfort in gijselingen gekomen waren / in plaetse van den voornoemden Heere van S. Aldegonde / so lange hy tot Rotterdam soude zijn. Middelertijd quamen de voorschreven Heere van Rebiere en Treslong wederom t'Utrecht / mette voorschreven antwoorde / die zy den Heere van Champagny leverden / dan also dese antwoorde de voorschreven Heere van Champagny niet en behaegde / heeft hy op dese sake aen den Heere van Aldegonde geschreven / en zijne meninge verklaert in deser manieren.

Gijsels in plaetse van de Heere van S. Aldegonde.

Champagny schrijft aen Aldegonde.

HEere van S. Aldegonde / wy zijn al te samen seer verwondert / dat wy noch gantschelijk geen tydinge van u en vernemen. Gister avond zijn by ons gekomen de Heere van Rebiere / en den Advocaet
» Treslong / de welke onder een debsel dat zy om haar
» eigen saken tot Rotterdam souden reisen / sekere mid-
» delen beproeft hebben / om den vredehandel deser te-
» genwoordiger beroerten in het werk te stellen (navol-
» gende het gene / dat hun van my ook toegelaten was /
» op het gene / dat men van mijn Heere van Rebiere van
» dier zyde in voorleden dagen begeert hadde) en heb-
» ben daer in gearbeidet / so het hun best dochte / ook
» gedreven zijnde (na ik kan verstaen) met eenen goe-
» den yver / tot het gemeine beste: dan haer rapport /
» het welke sy ons gedaen hebben / is noch verre van het
» gene dat tot der saken nodig is. Daerom so en moet
» gy daer niet op staen / so verre gy vrede begeert / ge-
» lijk gy my belooft en versekert hebt / te arbeiden in
» dese Lands saken: want noch den tijtel die zy nemen
» in het schrift dat sy my gebracht hebben / en mogen die
» genen die 't hun gegeven hebben niet gebruiken / noch
» ook de redenen die zy by brengen van haer afwijkin-
» ge / en komen mette reputatie van zijner Majesteit
» niet over een: niet tegenstaende dat zy seggen / dat zy
» de selve reputatie hebben willen in haer geheel hou-
» den / het welke gantsch geen grond en heeft: en de
» middelen die sy voorstellen / en zijn niet vergesselschapt
» met het respect of aensien / 't welk ik wel verhoopte /
» want die afgeweken steden gelaten hun in alle haer
» seggen en schrijven / dat zy de Coninklijke Majesteit
» in sullken aensien willen houden / als getrouwe onder-
» saten behoren te doen / tegen haren oppersten Landes-
» Heere.
» Daerom so moet gy ons wat anders mede bren-
» gen / na die t'samen spreekinge die wy metten anderen
» gehad hebben / of ik sorge dat wy in dese sake niet uit-
» richten en sullen. Ik betrouwe my op uwe geschikt-
heid / die de saken na alle redene wel sal konnen beleiden: en sult het selfde ook wel konnen doen / door het groot gelove / 't welk gy aen de zijde hebt / so verre gy u daer toe wilt gebruiken / gelijk gy my belooft hebt / en ik voorseker houde dat gy doen sult: dies gy ook insgelijx aen mijn zijde versekert moogt zijn dat aen my niet gebreken en sal / om alles te doen dat my mogelijk is / op dat alle saken tot goeden einde mochten komen. Hier mede / mijn Heere van S. Aldegonde / bevele ik u den Almachtigen God / die u een lang en gelukselig leven wil verleenen. Uit Montfort den 21 Julij 1574. Mijn Heere Carnes en mijn Heere Junius zijn seer wel te passe. Onderstond / die geheel uwe goede Vriend is / J. Perrenot. Het op schrift was / aen mijn Heere / mijn Heere van S. Aldegonde. (Fol. 44.)

DOor desen brief handelde de Heere van S. Aldegonde noch breder metten Staten van Holland en Zeeland / in sulker voegen / dat zy te vreden waren haer vertoninge in manieren van een requeste / in alderootmoedigheid den Coning over te geven / sonder de namen van de Staten uitdruckelijk te gebruiken / en ook sonder speciale vermaninge van de Religie te doen / stellende haer vertoninge / die zy den Heere van Aldegonde mede gaven / in dese manieren.

AEN DEN CONING.

Requeste en vertoninge van die van Holland en Zeeland aen den Coning nopende de vrede.

REmonstreren en vertonen in alder ootmoet de Ridderschap / Edelen en steden van Holland en Zeeland / dat sy luiden uwe Majesteit / en uwe Majesteits Voor-vaderen Hooglofliker memorien / altijts hebben gehoorsaemt / gerevereert en gedient / als goede en getrouwe onderzaten in alle saken: dat tot conservatie van uwe Majesteits Hoogheid / heerlijkheid en domeinen / hare gehoorsaemheid en onderdanigen dienst gerequireert is geweest. Sulx zy-luiden niet en twijffelen / uwe Majesteits goede affectie t'henwaers te meer daer door gewassen te zijn / om henluiden onder goede Justitie en Policie in hare gerechtigheden en vryheden met alder ruste en vrede te behoeden en te beschermen / conform den welken / hoewel den Hertog van Alba / als voor uwe Majesteit Gouverneur / hem behoort hadde gevoegt te hebben / heeft hy nochtans onder de titul van zijn gouvernement / met alle in justitie en forse / over de selve uwe Majesteits landen en onderzaten / geestelijke en wereltlijke / edel en onedel / sulke regeringe aengericht / dat zy luiden Remonstranten / tot conservatie van hare privilegien / rechten / oude loflijke costumen en vryheden / niet sonder grote beswaernisse genootsaekt zijn geweest / ook metter gewapender hand t'opposeren tegens de hoogvaerdige en forselijke regeringe des Hertogs van Alba en zijns aenhangs van de uitheemse Natie / door pernicieuse nieuwigheden / ongewoonlijke exactien en verdruckingen van uwer Majesteits voorschreven onderzaten / alle gemene ruste perturberende / en niet anders arbeidende / dan den selfden landen en ingesetenen hen en haren moedwil t'onderwerpen / in armoede te brengen / en in een slavernye te houden / tot grote verachteringe van den dienst van uwe Majesteits domeinen / daer van zy luiden Remonstranten van te voren genoeg openlijk hebben geremonstreert en geprotesteert / gelijk ook de Staten van andere Landen en Provintien / dies aengaende / hare remonstrantien verscheidentlijken gedaen hebben gehad.

Maer dies niet tegenstaende den voornoemden Hertog van Alba in zijn quaed voornemen persevereren-
de / zijn door den hoogmoet der voorsz uitheemse en quaedwillige vyanden van de gemene ruste en landen / niet alleen uwe Maj. landen en ingesetenen in grote veranderinge / beroerten en ellende van krijg en oorloge gebracht / maer is ook deselve Landen gemaekt een af keer / onvriendschap en ongunst by den omliggenden Coninkrijken / landen en nageburen / met verlies van alle traffijken / en verminderinge van alle manufacturen / negotiatie / en welvaert.

En

„ En want ſy luiden Remonſtranten niet anders ge-
„ ſocht en hebben / nochte als noch en ſoecken / dan 't ge-
„ mene welvaren van den Landen / ten dienſte van uwe
„ Maj. te vorderen na alle hare vermogen / en ſulx alle
„ goede onderſaten ſchuldig zijn te doen.

't Verſoek van die van Holland en Zeeland.

„ So is haer onderdaniglijk en ootmoedig verſoecken
„ en bidden / dat uwe Maj. gelieve / als een vader / met
„ een lieffelijk en goedertierenooge aenſchou te nemen
„ op den tegenwoordigen ellendigen en beklaeglijken
„ ſtaet uwer Nederlanden / om de ſelfde wederom te
„ brengen in goeder eendracht / commercie en geruſtig-
„ heid / waer door uwe Maj. hoogheid ſal mogen ver-
„ meerderen / en 't welvaren der ingeſetenen / totter
„ dienſt van de ſelfde uwe Majeſteit / wederom waſſen
„ en groepen / 't welk want ontwijffelijk niet en ſal kon-
„ nen geſchieden / ſo lange in de ſelfde Landen ſullen
„ heerſchappye en geweld hebben d'uitheemſche natien /
„ wiens gewin en profijt meer in de onruſt en diſorde
„ der Landen / dan in goede orde is gelegen. En die
„ uitter nature / en als de dagelijkſe exempelen leren /
„ meer ſoekende haer eigen luſt en profijt / dan 't geme-
„ ne beſte van den Lande / hen vreemt zijnde / oorſaken
„ gegeven hebben van de tegenwoordige beroerte en
„ wapeninge: dat overſulx uwe Majeſteit de ſelve uit-
„ heemſen uitten voorſz Lande wilde doen vertrecken /
„ en by libere communicatie en advijs van de inheem-
„ ſe en Generale Staten en Landen van herwaers-
„ over / in 't gemein en behoorlijk daer toe verſamelt / al-
„ ſulke goede orde / policie en geregeltheid ſtatueren /
„ daer mede de ſelfde uwe Majeſteits Landen en onder-
„ ſaten in een verſekerde eenigheid en geruſtigheid voor-
„ taen gehouden / en alle periculen / inconvenienten en
„ beroerten mogen worden gepreecaveert.

„ En gemerkt door de continuatie en geduurigheid
„ van deſe krijgs-beroerte (vrymoedig te ſpreken) niet
„ anders te verwachten en ſtaet dan een depopulatie /
„ verwoeſtinge en bederffeniſſe van uwe Majeſt. Lan-
„ den en Provintien aen allen oorden / te meer / dat men
„ ſiet de ingeſetenen / ſo langer ſo meer / hen totten wa-
„ penen te begeven / vergetende en verlatende hare ge-
„ woonlijke neringe en hanteringe / ſo de menſchen lich-
„ telijk inclineren tot licentie en liberteit / die de oorloge
„ ſchijnt mede te brengen / ſulx dat door lange gebruik
„ der wapenen / uwer Majeſteits onderſaten te meer te-
„ gens malkanderen verbitterende / een periculeuſe en
„ ſchadelijke alteratie ſoude mogen vallen in alle hande-
„ linge / traffijque / koopmanſchappen / Zeevaert / en
„ anders / waer door de dienſt van uwer Majeſt. grote-
„ lijks ſoude mogen worden gelabefacteert.

„ Suppliceren ook de voornoemde Remonſtranten /
„ hier op een goedertieren inſicht genomen te worden /
„ ten einde ſo wel de Landen van Holland en Zeeland /
„ als d'andere omliggende en aenpalende Landen en
„ Provintien / by autoriteit van uwe Majeſteit / van
„ den overlaſt / ten minſten der vreemder natien en
„ krijgsvolk ten weder-zijden voor 't eerſte ontledigt en
„ ontlaſt / mitſgaders alle wegen van oorloge by provi-
„ ſie geceſſeert en opgehouden mogen worden / ſulx dat
„ met goede verſekertheid de converſatie en commer-
„ cien der ingeſetenen van uwe Majeſteits Landen we-
„ derom by mochten beginnen / en de ſelve ingeſetenen
„ des te beter metter tijd ter neder geſet / en metten an-
„ deren worden verſoent. Daer toe ſy luiden ſuppliant-
„ ten over hare zijde niet en ſullen na laten te doen alle
„ behoorlijke officie van goede en getrouwe onderſaten
„ van uwer Majeſteit.

DEſe requeſte heeft de Heere van Sint Alde-
gonde den voornoemden Heere Champagny tot
Montfort gebracht / en trok van daer weder tot Ut-
recht / in de plaetſe van ſijnder gevangeniſſe. En hoe
wel de ſelve requeſte hem ook niet en behaegde / ſo
nam hy de ſelve nochtans door ernſtig aenhouden van
den Heere van Aldegonde mede / om de ſelve over te
geven. Dan een wijle tijds daer na / als hy tot Bruſ-
ſel te Hove was geweeſt / ſand hy de ſelve wederom
aen Junius den Gouverneur van der Veere / die
metten Heere van Carneſſe tot Montfoort in gijſelin-
ge was geweeſt / als geſeid is / met eenen brief daer
by / van deſen inhoude.

Brief van den Heere van Champagny aen Junius Gouverneur van der Veer / nopende de vrede.

MYn Heere Junius / ik hebbe my niet vergiſſet
als ik in uwe en des Heeren Carnes tegenwoor-
digheid tot den Heere van S. Aldegonde ſprak / dat ik
ſeer vreesde / dat tot het ſchrift / het welke hy met hem
van Rotterdam bracht / weinig middelen ſouden zijn
om het ſelfde te Hove wel te doen ſmaken: want zedert
dat ik daer gekomen ben / tot deſen jegenwoordigen
tijd toe / met alle middelen onderſocht hebbende / hoe
het beſt ſoude mogen genomen werden / ſo hebbe ik alle
d'opinien ſo wijd vervreemt van de middelen gevon-
den / die de gene van uwer zijde wel wenſcheden / dat
ik daer niet wijder en hebbe derven in voort varen. En
alſo my deſen weg de alder bequaemſte gedocht heeft /
ſende de requeſte / hier by gevoegt / wederom / de welke
de ſelfde is / gelijk boven verhaelt is / die de Heere van
S. Aldegonde met hem gebracht hadde / de welke ik
den ſelfden niet en hebbe willen wederom ſenden / om
dat hy geen ſchriften en mach ontfangen / of ſy moeten
eerſt beſichtiget zijn / noch dat hy ook in uwen hoek
Lands niet ſchrijven en mach / dan op ſulker mate.

Een ander maniere van handelinge (gelijk ik ge-
noeg geſeid hebbe) ſoude / na mijn goed dunken / aen
allen zijden beter geweeſt zijn: want neemt ſchoon dat
het gene dat hy mede brocht by requeſte geſtelt was /
gelijk ook in der daed alle onderſaten tegen hare Lan-
des-Heere behoren te doen / ſo is de requeſte / of het
verſoek van de Hollanders en Zeelanders doch buiten
alle reſpect of aenſien / 't welk men van alſodanige be-
hoort te wachten / die in ſulken qualiteit zijn / om dat
ſy in den eerſten hebben willen dat hem de Coning ont-
wapenen ſal / en dat hy hem niet en ſal mogen laten be-
dienen / dan van alſodanige als het hun belieft en goed
dunkt. Hy weet wat ſijne onderſaten nodig is / en wat
hy in ſijne ſaken behoort te doen / ook met wat volk hy
hem behoort te bedienen / tot haerder nuttigheid en
beſten.

Daer het genen onderſaten geoorlooft en is / die
haer behoorlijken plicht willen voldden / wapenen aen
te nemen ſonder haers Heeren bevel / noch vremde-
lingen in de Landen te nemen / gelijk die van Holland
en Zeeland hebben gedaen: waer door haer miſ-
daed ook ſo veel te ſwaerder / en gantſchelijk niet om
t'ontſchuldigen en is / alſo ſy de wapenen tegen ha-
ren Lands-Heere aengenomen hebben / of tegen ſijne
dienaers / 't welk even veel is / aengeſien ſy van hem
verordent zijn / om ſijn perſoon te repreſenteren / en
ſijn plaetſe te beſitten / alſo hy over al ſelve niet weſen
en mach.

Daer nu die miſdaed geſchied is / daer is het rechte
middel / op der Lands-Heeren genade te betrouwen /
en daer gantſchelijk op te ſtaen / in ſtede dat ſy nu op ſij-
ner Majeſteit verſoeken / 't gene dat ſy ſelver behoren
te doen / ſo het recht toe ging / dewijle datſe uit eigen-
der autoriteit de wapenen hebben aengenomen / tot
hun t'onrecht des Conings Steden na hun trekkende /
daer ſy niet eens van en vermanen / noch ook van het
weder geven.

Aen d'ander zijde is het ook een ſeer vreemde ſake /
dat onderſaten haren Lands-Heere daer toe willen
dwingen / dat hy na haer believen de Staten ſal verſa-
melen / ja ook de Generale Staten / en dat onder heer-
lijkheden / die van hoogheid / gerechtigheden en coſtu-
men d'een metten anderen niet gemeens hebben / dan
alleenlijk gebuerſchap onder eenen Lands-Heere / die
hun wel tot ſommigen tijden / alſt hen belieft heeft / ſo
om haer welvaren / als om ſijneigen ſaken / een t'ſamen-
ſprekinge mildelijk toegelaten heeft: ſo dat dit nu an-
ders niet en is / dan ſijn goetheid tot ſijnen achterdeel
te kieren / en dat ſo veel te meer / om dat het ſchijnt / door
de voorſz requeſte / dat men deſe vergaderinge genoeg (Fol. 45.)
begeert / om ſijn Majeſteit een wet te ſetten / en onder
voogdye te ſtellen.

De andere puncten die ik hier ſtil-ſwijgende voor
by lope / van de welke ik nochtans dikmael genoeg ge-
ſeid hebbe / dat ik my nooit en laet dunken / dat ſijne

» Majesteit een haer daer van soude wijken / en sal ik
» hier niet beantwoorden.
» Ik hebbe dit alles op het beerdste met den Heere
» van S. Aldegonde wel gehandelt / nochtans door de
» grote begeerte die ik hebbe tot de gemene ruste deses
» Landes / so my de Heere de genade wil doen / en om
» dat de Heere van S. Aldegonde seer hart aendrong /
» dat ik dit aengevangen werk niet achterlaten en sou-
» de / so hebbe ik mijn uiterste beste gedaen / hoewel ik
» den moed genoeg verloren gaf / eer ik begonst / dat
» ik immers / door dese middelen niet uitrechten en
» soude.
» Het is my ook seer leet / niet alleenlijk in aensien
» van het gemene best / maer ook van het particuliere /
» dat sommige hier door hadden mogen genieten / daer
» ik seer grote genegentheid toe draege: en om de vrient-
't Werde den Heere van Champagny niet seer wel afgenomen / dat hy den Heere van S. Aldegonde hadde laten trecken in Holland by den Prince.
» schap die ik met des Heeren van S. Aldegonde huis
» hebbe / hadde ik wel gewilt dat daer wat meer in de
» saken van mijn Heere de Grave van Bossu besloten
» hadde geweest: want als ik hier mijn antwoorde in-
» gebracht hebbe / des genen / dat van wegen mijnes
» Heeren des Princen van Oraugien / door den Heere
» van S. Aldegonde / my aengesegt was / heeft men al-
» hier voor ongoed ingesien / dat men door mijne tussen-
» spreckinge / hem tot dien einde daer heeft laten trec-
» ken / aengesien de goede Heere van Bossu daer door
» niet te bet en sal hebben.
Dit mijn wedervaren / 't welk my geschied is ze-
dert mijn vertrecken uit Montfort / hebbe ik u wel wil-
len te kennen geven / om hier door mijnen goeden wil-
le te verseckeren / en of gy mogelijk aen u zijde andere
middelen woudet voorstellen / die eigentlijker tot de
» versoeningen deser ellenden dienden. Den Almogen-
» den biddende / mijnen Heer Junius / dat hy u wil ver-
» lenen het gene u saligste is. Uit Antwerpen den
» 13 Augusti 1574. Onder stond geschreven / de gene
» die wel wonde / dat hy u mochte van goeder herten
» vriendschap doen / J. Perrenot. Het opschrift was / aen
» mijn Heere / mijn Heere Junius tot der Heere.

Op desen brief / en het wedersenden van de voorsz requeste / antwoorde de voornoemde Junius by zijn missive / mitsgaders seker discours op den brief van den voorsz Heere van Champagny / het welk hy den selven over sond. En also daer in gehandelt werden vele saken de Nederlanden aengaende / so zijn de selve brief en discours hier mede volgende:

Antwoorde van Junius aen Champagny.

MYn Heere, ik hebbe onlangs uwer E. brief, van date den 13 Augusti, ontfangen, mitsgaders de Requeste, die u de Heere van S. Aldegonde mede gebrocht hadde tot Montfort, en dat van wegen der Staten en Steden van Holland en Zeeland, hebbe my ook niet versuimt, hun den selfden terstond in handen te bestellen: waer van sy hun boven der maten seer verwondert hebben, also sy de redenen, in uwen voorseiden brief gestelt, niet en kosten bevinden genoegsaem te zijn, om op alsodaniger wijse haer Requeste te verworpen, en wederom te senden, de welke mogelijk tot seer goeden einde hadde mogen dienen.

De Staten van Holland en Zeeland vinden seer vreemd het wederom senden van haer Requeste / op sodanigen manière.

Daerom siende, dat sy op aldusdanige wijse gehandelt worden, niet als getrouwe onderseten en vasallen des Conings, gelijk sy hun altijd gedragen hebben, daer van des Conings eere of Hoogheid is gehandelt geweest, dan veel meer, gelijk de ongelovigste Turken of Joden, die daer op aerden mogen zijn, ja als gesworen vyanden van sijnder Majesteit, hebben hier uit besloten, dat sy voortaen niet goedes en hebben te verwachten van den genen, die op alsulker wijse trachten des Conings name, tot haren gehelen verderve, te misbruiken. Daerom is by hun beraedslaget en besloten geweest, alles te wagen en by te setten, wat in haerluider macht is, en andere middelen te soeken, door de welke sy van nu voortaen sullen mogen voorsien zijn tot haerder versekeringe, tegen eene alsodanige Barbarise boosheid en tyrannie der geenre, die hare particuliere of eigene quaedgunstigheden, onder den mantel en name der Coninklijke Majesteit bedecken. Protesterende nademael sy genen toegang noch gehoor by sijnder Majesteit en mogen hebben, en van de middelen uitgesloten zijn, die ook, na alle Godlijke en natuurlijke rechten, den alderbooste schelmen, verraders en wederspannigen, die ooit op aerden waren, toegelaten worden: voorwaer sy sullen door alsodanige grote boosheid en tyrannie gedwongen worden, alsulke middelen te soeken, als het den almachtigen God hun believen sal in handen te stellen. Protestatie.

Bidden uwer E. daerom, dat gy der ganscher wijder wereld getuige wilt zijn, dat sy de selfde Requeste overgegeven, en het selfde doende, haer behoorlijke plicht voldaen hebben: sult hun daerom ook, waer dese sake vermaent word, ontschuldigen en in haer recht verdedigen.

En op dat uwer E. de oorsake en den grond haerder klachten mach weten, en ook te recht verstaen, waer in sy hun, door het wedersenden der Requesten, boven der maten seer verongelijkt bevinden, so hebbe ik niet willen laten, van dien tijd aen, als ik uwen brief ontfangen hadde, in maniere van verhael, de voornaemste articulen haerder klachten, op uwen voorsz brief, schriftelijk te vervaten, de welke ik u over lange gesonden soude hebben, ten ware dat ik, altijd uwen dienaer, verwacht hadde, de welke mijn antwoorde soude halen, dese gekomen zijnde, en hebbe u het selfde niet willen onthouden, dan door hem senden: bidde u, dat gy hare redenen van hun bygebrocht, op den voorsz brief die ik u hier mede sende, wel wilt wegen en aenmerken, sonder nochtans, dat dit mijn schrift van my komende, uit eenen yver, die ik tot de gemene ruste des Lands, en uit de goede genegentheid, die ik tot u E. drage, den voorsz Staten of Steden, in eenige saken, en voornemelijk in de boven verhaelde resolutie, die sy genomen hebben, eenigsins mach verkorten of prejudiceren. Maer om u E. niet langer op te houden, wil ik my tot het voorgaende verhael gedragen, daer van gy de lankheid verontschuldigen sult, en de selfde wijten mijnder onverstochtheid, of de swarigheid der saken, die daer in gehandelt worden, my geheel ootmoedelijk in uwe goede gratie bevelende. Onder stond geschreven, de gene die daer arbeidet, om het middelschot weg te nemen, het welke belet, om u aengename dienst te doen. *J. Junius de Jonge.* Het opschrift was, aen mijn Heere, mijn Heere de Baron van Rossem en Apremont, Heere van S. Loup en Champagny, Stadhouder van Antwerpen.

Nu volgt het voorsz Discours.

Discours op den brief van den Heere van Champagny.

MYn Heere, men verwondert sich in den eersten, **dat alle de opinien van die van den Hove aen uwe zijde seer wijd van de middelen vervreemt zijn geweest / de welke versochten / dat gy daer niet wijder en hebt dorven in voort varen / gelijk uwen brief vermeld.** Want also der waerheid niet gelijk en is, dat gy, den welken ik altijds gehouden hebbe, en noch houde voor een Edelman en Heere, die daer niet en begeert, dan des Conings dienst, gemene ruste en welvaren, soudet te rugge getreden zijn, in een sake, daer des Conings dienst, en des ganschen Landes welvaert so grotelijx aen gelegen is, alleen op de opinien van particuliere luiden, of die ten Hove in kleinder achtinge zijn, op dat ik de vromigheid en vrymoedigheid uwes herten, die ik in u gemerkt hebbe, hier door verongelijken soude, en ook de getrouwigheid die gy den Coning schuldig zijt, so komt daer uit te besluiten, dat de opinien der gener, daer gy van vermaent, uit den boesem der geenre komen, die van de hoogsten Rade zijn: ja dat meer is, van den genen, daer sijne Majesteit hem ganschelijk op vertrout, en daer hy den ganschen handel deser Nederlanden op laet rusten, de welke ook vervolgens door eed gehouden zijn alles te ontdecken, het welke sy bevinden, dat eenigsins sijner Majesteits hoogheid of nuttigheid hinderlijk soude wesen, het welke ons doet denken, en ganschelijk besluiten, dat gy hun diergelijken nooit voor gehouden en hebt, of gy en hebt eerst en voor al wel bedocht, so verre de sake tot haerder kennisse quame, dat sy ook noodwendelijk tot

't Is niet geloofslijk (will Junius seggen) dat dese opinien herstomen van particuliere personen / die in kleinachtinge zijn / maer van de principaelste / daer den Coning den han-

de

Del van Nederland op laet berusten.

de kenniſſe ſijner Majeſteits ſoude moeten komen, of ten minſten tot de gene, die hier in volkomen macht van ſijn Majeſt. hebben, waer door wy ganſchelijk niet en konnen begrijpen, wat ſake dat u ſo blode en vreſende mach gemaekt hebben, dat gy de voorſz requeſte niet en hebt dorven overgeven, dewelke gy voorſeker weet, dat tot haerder kenniſſe behoort te komen, en dit te meer, om datmen aen uwe zijde de daed der Geconfedereerde Edelluiden, die diergelijke Requeſte aen de Hertoginne van Parma, in den jare 1566. overgegeven hadden, dieshalven gemeenlijk ſtraft, om dat ſy de gewoonlijke wijſe van requeſten over te geven, als te weten, door het middel vanden Staten, of eenige van den Staten, of eenige van den voornaemſten in den Hove, die het in haren naem hadden mogen doen, niet gehouden en hadden, ſonder te komen in ſo groten getale, en op alſodanige wijſe, gelijk ſy deden, daer gy nu het ſelfde, met dit uwe exempel, genoeg ſchijnt te verontſchuldigen en te verdedigen, gevende te verſtaen, dat ingevalle eenige ſupplicatie den Hove niet ſeer aengenaem en ſy, ſo en iſt niemanden geraden, ja al waer hy ook van groten aenſien en autoriteit (gelijk als gy ſijt) ſich te vorderen om deſelve over te geven, maer veel liever de ſelve wederom ſendende, alle periculen te verwachten, welke hem ſouden mogen overkomen, by gebreke van de ſelfde in behoorlijken tijd en plaetſe niet overgelevert te hebben.

Want dat gy ſeggen ſoudet, dat gy alleenlijk van verde getaſt hebt, hoe ſy te Hove wouden ſmaken, dit ſchijnt gantſchelijk met den yver niet over een te komen, die gy betuigde te hebben, tot des Conings hoogheid en des Lands welvaren, aengeſien het, na mijn ſlecht oordeel, kennelijk is, dat ſo verde als deſe ſaken hier namaels een ander einde nemen, dan de gene, daer gy de opinien van ondertaſt hebt, haer nu laten bedunken, ſo en ſoudet gy u nimmermeer konnen ontſchuldigen, noch van eene grote ſchandvlecke afwaſſchen, als dat gy een ſupplicatie, daer den Coning en den gantſchen Lande ſo veel aen gelegen was, uit ſlappigheid des gemoeds, niet en hebt overgegeven, maer ſonder eenige billijke oorſake, verworpen en afgeweſen, gemerkt dat u altijd ſal mogen voorgeworpen worden, dat of men ſchoon op de Requeſte niet en hadde willen paſſen, ſo mocht men doch het ſelfde wel opentlijk hebben verklaert, ſonder dat gy, uit u eigen autoriteit en goeddunken, u ſoudet gevordert hebben, den Coning en den ganſchen Lande te ontrecken, en alſodanig en ſo ſchoon een middel en gelegentheid, om na haer goed believen te raedſlagen in ſaken die den algemeinen vrede aenroerden.

Aen d'ander zijde, ſo verde die van den Hove, die in autoriteit ſijn, of van des Conings raed, de requeſte geſien hebbende, de ſelfde den Coning niet en hebben willen communiceren, ſo behoorden ſy ten minſten het ſelfde daer op geapoſtilleert te hebben, dat ſy hem de ſelfde niet en wouden communiceren, of ons ten minſten haer advijs en goeden raed daer op verleent, ſonder op ſulker wijſe, op haer eigen goeddunken en autoriteit, te trecken het gene, dat eigentlijken en beſonderlijken de perſoon en hoogheid der Coninklijker Majeſteit toequam, aengeſien byſonder des Conings eere (die met ſolemnelen eede geſworen heeft, op welken eed ſijn Majeſteit ook aengenomen is in deſen Landen, dat hy tot genen tijden eenige requeſten of vertoningen van ſijnen onderſaten, het ſy dan hoedanig datſe ook waren, weigeren of van hem worpen en ſoude, en veel min van ſteden en gehele Provintien) hier in opentlijk verkort is: ja dat meer is, dit ſtrijdet blijkelijk tegen alle natuirlijke rechten van alle natien en volkeren, dat een Coning, den welken 't volk alle ſijn macht over gegeven heeft, om in recht en gerechtigheid geregeert te worden, en dat ſy in hare requeſten en klachten mochten gehoort worden, de ſelfde verwerpt ſonder eenigſins het minſte gelaet te tonen, dat hy de ſelfde wil horen of verſtaen. Het welke de Keiſer Adrianus ſeer wel bekende, al was hy een Heiden, in den welken geen kenniſſe Chriſti was, als hy opter ſtraten van een ſchamel vrouken aengevallen ſijnde,

De Koning van Spangien is by eede verbonden / der onderſaten requeſten te ontfangen. (Fol. 46.)

om eenige requeſte te leſen, die ſy hem vertoonde, en haer geantwoord hebbende, dat hy den tijd niet en hadde om ſulks te doen; heeft hem het ſchamele vrouken weder geantwoord: waert ſake dat hy geen tijd en hadde om ſijnes volkes requeſten aen te horen, veel min tijds behoort hy te hebben om te regeren en gebieden, aengeſien het ſelfde hem niet toe en quam: hier door dapperlijk van binnen aengetaſt ſijnde, bekende terſtont ſijne ſchult en de requeſte met groter vlijtigheid geleſen hebbende, dede haer op den ſtaende voet recht doen, waer uit men dan klaerlijk ſien mach, dat de gene die nu tot onſen tijden onſen Coning van dit middel beroven, de requeſten en klaeglijke vertoningen van ſijne onderſaten, ja ook van gehele ſteden en landſchappen niet te horen, die maken ſijne Maj. voor God en allen menſchen ſchuldig, niet alleenlijk tegen de natuirlijke behoorlijke plicht, daer in alle Vorſten of Lands-Heeren haren volke verbonden ſijn, dan ook tegen de behoorlijke pligt van een Chriſten, ja tegen den eed die hy in 't byſonder gedaen heeft: in welken alle hy meer gehouden en verbonden is, dan de voorſz Adrianus.

Dan aengeſien gy nu eenen ſchijn van reden by brengt, door de welke gy u laet dunken dat men het oordeel van deſen tegenwoordigen twiſt in het beraet en oordeel van ſijnder Majeſt geenſins en behoorde te ſtellen. So bidde ik u dat gy wilt aenmerken wat kracht ſy mogen hebben, om die van Holland en Zeeland wijs te maken, of ſy en zijn grotelijx hier door verongelijkt, en dat ook de autoriteit van haren natuirlijken Landes Heere, de Coning van Spangien, en Grave van Holland niet alleenlijk daer by verkort, dan ook in kleinachtinge gebracht word.

Hy moedigheid van een ſchamele vrouwe.

Hy ſegt dat ſy hebben gewilt dat hem de Coning ontwapene. Voorwaer waert ſake dat ſy alſo geſproken hadden, het ware noch te verantwoorden, en ſouden mogen ſeggen dat ſy met geen recht betrouwen van onderſaten tot haren Coning mogen ſuppliceren, ſo lange als hy de wapenen in de hand houdet, om haer om te brengen, ſo haeſt als ſy hun voor hem ſullen veroot-moedigen.

Want hoe ſoude dit voegen, datmen al willens en wetens hem ſelven den hals ſoude laten affnijden: dan ſo verde de Coning tegen hun niet gewapent en is, voorwaer ſy ſullen nimmermeer begeren dat hy hem ontwapene, en ter contrarie ſo verde hy met deſe wapenen hun vyandlijk mede meint, ſo en moet hy niet alleenlijk haer Coning ſijn, dat is haer Vader en Herder, dan ook haer vyand en verderver.

Maer de Heere behoede Holland en Zeeland daer voor, die altijd ſo getrouwe haren Lands-Heere ſijn geweeſt, en ook van ſijne Majeſt. een ſonderlinge genade en goedertierenheid genoten hebben, dat ſy in alſodanigen waen ſouden komen, dat ſijn Majeſteit gewapent ſoude ſijn tot haren verderve, ſonder hare klachten eenigſints gehoort te hebben: wat ſwarigheid iſſer dan?

Clachte over de vreemdelingen / die de Nederlanden een quaet herte toe dragen.

Sy beklagen hun dat ſommige vreemdelingen, die geenſins des Conings perſoon en beſtaen van bloede noch van maegſchaps wegen, en ganſchelijk geen oorſake en hebben om deſe Landen een goed herte toe te dragen, onder des Conings name, met gewapender hand gekomen ſijn, om een tyrannye uit te voeren, die alle Barbariſe en Turkſe moordadige te boven gaet: de welke ook uit eigender autoriteit en onderlinge contracten de verbonden, die de Conink ſeer ſolemnelijk gemaekt hadde, ganſchelijk voor niet geacht hebben, en daer beneven alle nieuwigheden ingebrocht, tegen alle Policien, Wetten, gebruik en heerkomen, ook tegen de autoriteit van alle Overigheden en ſijnder Maj. Officieren.

Die met gewapende hand ſijn gekomen in 't Land tegen des Conings beloften en ontzeit van alle Overheden / en ſijn Majeſteits Officieren.

Aen de welke Majeſteit ſy in alderootmoedigheid verſoeken, dat het hem door ſijne autoriteit believe den ſelven de wapenen te doen afleggen en te vertrecken: dat ook de Landen mogen geregiert worden, gelijk ſy van ouden tijden, door den voorſaten ſijnder Majeſteit hooglofliker gedachteniſſe, hebben geregiert geweeſt: het welke noch ſo wijd ſcheelt dat ſy ſijnder Majeſteits autoriteit hier door verminderen, dat ſy ter contrarie de ſelfde

de selfde in geen meerder achtinge en mogen stellen: aengesien sy hem hier door bekennen voor haren eenigen en oppersten Heere, die sonder wedersegge mach gebieden, en door sijn gebod met de stralen sijnder goedertierenheid en goedgunstigheid, als met eene nieuwe Sonne wederom verheugen, en hoe woudet gy doch den Landen versekeren (ik en sal niet segge eenigen goeden grond van vrede, dan alleenlijk eenen schijn van een geveinst of dobbel verdrag) ten ware dat dese eerst, en voor al de wapenen af leiden, en uit den Lande trocken: ten zy dat gy mogelijk meint datter geen ander vrede-middelen zijn, dan dat alle de Landsaten de vreemdelingen stellen in een vol besit van hare goederen, roerende en onroerende, mitsgaders hare huisvrouwen en dochteren: en dat sy daer na noch voor een alderhoogste genade en weldaed souden houden, dat men hun den hals af snijde sonder het swaerd af te leggen, so lange als daer een mensche leve die van haer partye geweest zy.

De Landen konnen niet versekert werden so lange dese vreemdelingen de wapenen en macht in handen houden / en in het Land blijven.

Dan gy segt dat sy begeren dat den Coninck niemand in sijnen dienst en sal aennemen / dan de genen die sy willen. Ten sal nimmermeer bevonden worden, dat sy ja eens gedacht hebben, dat de Coning niet en soude mogen oorlog voeren tegen alle sijne vyanden, het zy dan van wat qualiteit dat sy zijn, met alsodanige en met also veel volx als het hem goed dunkt: en sy zijn so slecht niet, dat sy sijne Maj. in alsodanigen onredelijke saken eenige wet soude willen voorschrijven: dan sy bidden alleenlijk dat tegen des Conings Steden, Landen en ondersaten geen oorloge en worde gevoert, door vreemdelingen die uit sonderlingen haet en bitterheid gedreven worden, en dat van vreemde natien, als Spangiaerden, Italianen, Switsers en andere niet toegelaten en werden, onder hun den buit sijner Maj. Erflanden te deilen: of dat sy met hare goederen, wijf en kinderen niet en werden tot den roof of slavernye gegeven in handen van de alderwreedste en barbarisen volke, dat in de wereld mach wesen, 't welke al te samen niet en is den Coning te ontwapenen: want so verde het hem beliefde in dese Landen oorloge te voeren, so soude hy dies niet te min wel alsodanigen heirkracht van sijnen landsaten hier mogen te wege brengen, so te paerde als te voete, te water en te lande, dat hy lichtelijk soude mogen alle sijne vyanden wederstaen, ja ook t'onderbringen: gelijk het blijkende is aen de exempelen sijnder voor-vaderen, die Hertogen van Bourgongien, en Heeren van dese Nederlanden zijn geweest, de welke, neemt schoon dat sy geen vreemdelingen als Spangiaerden, of Italianen in haren dienst en hadden, en zijn daer om geensins ongewapent gevonden. Ja ter contrarie, so lange als Hertog Carolus de Stoute betrouwende hem op de sijne in dese Landen, hem alleenlijk liet bedienen van Bourgonse, Walen en andere sijne landsaten, heeft hy altijd victorie en geluk gehad, en gemaekt dat sijnen name van alle sijne nageburen ontsien was, dan so haest als hy den vreemdelingen meer geloofs begost te geven, en hem met Italianen en andere natien woude laten bedienen onder het bevel van eenen Campo Basso genaemt, so is het rad terstond gekeert, en werd door verraed vande voorsz Campo Basso, die met penningen of andere middelen omgekocht was, na twe veldslagen, daer hy de nederlage hadde, ten laetsten in den derden slag voor Nancy omgebrocht, sijn leven en alle heerlijkheid die hem de getrouwigheid sijnder Nederlandse ondersaten te voren hadde verworven, gelaten heeft.

De Hollanders en Zeelanders willen den Coning geen wet stellen niet wat walk hy oorloge sal voeren tegen sijn vyanden: dan bidden alleen dat hy tegen sijn steden / landen en ondersaten geen oorloge en wille voeren door vreemdelingen die de Landen vyand zyn.

De voorsaten des Conincx hebben van hare ondersaten wel en getrouwelijk gedient geweert / en gelult gehad.

Ter contrarie zijn de vreemde oorsaken geweest van hen bederf

Doch by aldien dat het niet geoorloft en is sijne Maj. te bidden dat hy hem in de oorlogen die hy hier te Lande sal voeren, niet en sal laten bedienen; dan van sijne ondersaten deses Lands, waer om hebben dan de algemeine Staten des Lands den Groten Commandeur tot Brussel het selfde voor gehouden: of waerom heeft men haer requeste aengenomen, gemerkt dat het eene gelijke sake was als dese, en eenen even gelijken grond van onbillijkheid en rebellie of wederspannigheid tegen den Coning, want so vele het gene belangt, 't welke gy segt, dat het den Coning allene toekomt de wapenen aen te nemen, en af te leggen, als hem belieft, hier in schijnet dat gy des Conings voor-vaderen beschuldigt, ja ook die noch onlangs voor sijne Majest. geregeert hebben: die tot allen tijden belooft, en met solemnelen eede den Staten des Lands gesworen hebben geen oorloge aen te richten, noch als het oorloge aengevangen is, de wapenen af te leggen, sonder de bewilliginge van de Staten; 't welk ook een sake is die van eeuwe tot eeuwen, by Vorsten, Coningen en Keiseren onderhouden is geweest, de gene die niet openbaerlijk voor tyrannen en wouden gehouden zijn, want nademael niet alleenlijk alle de oorlogs kosten, dan ook alle by-vallende schade op den volke komt: voorwaer so eischt de reden en natuerlijke billikheid, dat de Hoofden des volks (gelijk op sommige plaetsen de Overheid is, op andere de Staten, in andere den Raed en Parlementen der Landschappen) toegelaten en in den Raed gehoort werden als men oorloge aenvangen of nederleggen sal: ten sy dat de Coningen Xerxes willen navolgen, dewelke eenen Rijxdag beroepen hebbende, daer sijne Staten, Heeren en Overigheden van Persen versamelt waren, om hun raed te vragen in het oorlogen, 't welk hy aengenomen hadde tegen de Grieken, protesteerde voor alle dingen, dat hyse aldaer beroepen hadde, niet om dat sy haer meininge en goeddunken souden seggen: dan alleenlijk dat sy aenhoren souden het gene, dat hy by hem alrede besloten hadde, en het selfde voor goed bekennen: waer door hy niet alleenlijk voor een tyran is geacht geweest, dan is in een eeuwige schande en schade by na van alle sijne Staten gekomen: dan hier en is noch geen questie den Coning voor te stellen wat oorlogen, wanneer, of hoe hy de selfde sal voeren. De Coning verklare alleenlijk, als hy oorloge wil voeren, en tegen wien, en ganssch Holland en Zeeland en sullen niet alleenlijk daer niet tegen seggen, dan sullen sijn Maj. ook getrouwelijk bystaen, met goed, bloed, en alles wat in haerder macht is, gelijk sy, en ook haer voorouders haren natuerlijken Lands-Heeren altijd gedaen hebben. Dan nu leid de questie hier in, dat men tegen des Conings Lande selve oorloge wilt voeren, en dat men sijn eigene Provincien, Landschappen en Domeinen wilt aflopen, sijn ondersaten te plonderen, roven en doorsteken. Eindelijk, oorloge tegen den Coning selve te voeren, aengesien een Coning sonder ondersaten zijnde, en kan voor geen Coning geacht worden.

De Coning heeft gesworen geen oorlog aen te nemen / noch peis te maken / als die aengenomen is / sonder der Staten verwilliginge.

't Welk ook by alle Vorsten altijds onderhouden is geweest.

Een ware sy Xerxes wilden navolgen.

Daer door by ook voor een tyran is gehouden geweest / en in schade en schande geracht.

En noch wilt gy niet hebben, dat die van Holland en Zeeland den mond sullen openen, en in alderootmoedigheid versoeken, dat door sijnder Majesteits autoriteit en bevel desen oorlog, welk hun en sijn Majest. voornamelijk so seer hinderlijk, ook so afgrijsselijk voor Godes oogen, en beklagelijk voor alle Natien is, sal ophouden.

Gy segt dat de Coning weet wat sijne ondersaten van node is. Soudet gy dan willen verdedigen dat het des Conings ondersaten toebehoort, dat sy door vreemde Natien sullen geplondert, berooft, doorsteken en vermoord worden? dat men haer huisen sal branden, haer Steden beroven, hare platte Landen bederven, haer erfgoederen verwoesten, haer huisvrouwen en dochteren schenden, en dat haer ondersaten slaven der vreemden sullen zijn? komt dit leider des Conings ondersaten toe, voorwaer so varen de ondersaten van den aldermoordadigsten tyran beter, die ooit op aerden geweest zijn. So verde sulx niet en behoort, gelijk het ook niet en doet, so en moet de Coning sulx niet bevolen hebben, aengesien hy so wel weet en verstaet wat hem van node is te doen: en vervolgens so hebben dese goed recht aen den Coning te versoeken, en bidden dat sijne Majesteit in allen desen wil versien, en den vreemdelingen te bevelen uit den Lande te trecken. So verde gy hun nu meint met een woord voor 't hooft te slaen, en geheel af te snijden, seggende dat dit des Conings rebellen of wederspannige zijn, waer door sy voor geen ondersaten en behoren gehouden te werden, sonder dese questie hier aen te roeren, de welke hier te lang en moeylijk soude vallen, so antwoorde ik u alleenlijk, so verde sy wederspannige zijn, so behoort gy het selfde in sijnder Majesteits oordeel te laten, onder het welke sy hun in haer requeste stellen, sonder door het wedersenden van de selfde requeste sijnder Majest.

Coning voor te stellen wat oorloge / en tegen wien hy die sal aennemen als de Coning dat verklaert / sullen de Hollanders en Zeelanders daer niet tegen seggen / maer hem ook niet allen macht bystaen (Fol. 47

De Hollanders en Zeelanders hebben goed recht om te beletten dat de Coning voor versien dat sijne ondersaten van de vreemde niet en wer-

alle

den verduldt/en datſe den Coning beveelt uit den Lande te verdrecken.

alle middelen van een recht en billijk oordeel te benemen, en den ſupplianten alle wegen van rechtveerdigmakinge haerder ſaken.

Want ſo vele nu het gene belanget 't welk gy voor een generael en ongetwijffelt hooftpunt neemt: **dat het de behoorlijke plicht van geene onderſaten en is / wapenen aen te grijpen ſonder ordonnantie van haren Landes-heere** / dat ſchijnt hier by alle verſtandige menſchen, dat het een manier van ſpreken is, den welken, om dat hy ſo ſeer algemeen is, genen grond in waerheid mach hebben: want is't ſake dat Landen in afweſen des Lands-heere ſeer onverhoeds door menigte der vyanden overrompelt werden, ik en gelove niet dat gy met uwe wet en regel het aennemen der wapenen ſoudet opſchorten, ter tijd toe dattet ganſche Land verdorven en verwoeſt ſoude zijn. Maer daer beneven ſoud gy ook wel ſijnder Majeſteits voorvaders de Hertogen van Bourgongnien, noch willen beſchuldigen van ontrouw en rebellie, om dat ſy vaſſalen des Conings van Vrankrijks zijnde, ja noch nauwer verbonden door de bloedverwantinge, en het recht der jongſte Lenen van hem ontfangen, dat ſy niet alleenlijk de wapenen tegen ſijn ordonnantien gedragen hebben, dan ook tegen ſijn perſoon en ſtaet: voorwaer niemand en ſal my wijs maken, of de goede Hertog Philippus en verſtond de behoorlijke plicht van een goed vaſſael en onderſaet wel, als hy ook om ſijnes vaders dood te te wreken, naemlijk, Hertog Jan van Bourgongnien, die te voren den Hertog van Orleans, ſijnes Conings en Lands-heeren broeder, doorſteken hadde, den Coning van Engeland in Vrankrijk heeft doen komen, en hem Heere van Parijs, en van het beſte deel des gehelen Rijx gemaekt. Waert ſake dat deſe wet die gy geeft, ſo algemein geweeſt ware, gelijk gy de ſelfde maekt, hy en ſoude nimmermeer den name van een vroom en goed Vorſt verkregen hebben, en noch veel min alſulken eeuwigen lof ſijnen nakomelingen hebben achter gelaten. En ſijn Soon Carolus de Stoute, als hy de wapenen tegen den Coning Lodewijk de XI. voerde, en eenſdeels tot Mechelen ſijn heyrkracht neder leide, wiſt hy niet dat de onderſaten de wapenen niet en mogen aennemen ſonder autoriteit en ordonnantie van haren Heere: ſo beſit dan onſen Coning het Graefſchap van Bourgongnien t'onrecht, het welke door den voorſz Coning Lodewijk den voornoemden Carolo ontnomen werd, onder een dekſel dat de vaſſael de wapenen tegen ſijnen rechten Landes-heere gedragen hadde.

De Heere van Champagny beſchuldigt des Conincx voorouderen dat ſe de wapenen hebben aengenomen ſonder conſent van hare Prince.

Dat het menigmael geſien en vooz goed gekent is / dat vaſſalen in particuliere ſteden en Provintien in 't generael / de wapenen hebben aengenomen tegen haer Landsheere.

Dan hoe menigmael is het geſien geweeſt, en voor goed gekent, dat de vaſſalen in het particulier, en de Steden en Provintien in 't generael, de wapenen niet alleenlijk ſonder ordonnantie van haren Landes-heere aengenomen hebben, dan ook tegen haren Landesheere ſelve: ſonder dat uwe wet tegen de redenen en fondamenten die ſy voorſtelden, overmits de gerechtigheid haerder ſake, eenigſins mochte wichtig blijven: en daerom ſo moet hier noodwendig uit volgen, dat uwe beſluitinge niet goed en is, als gy door deſe maxime of hooftſtuk voorgeeft, dat die van Holland en Zeeland een miſdaed bedreven hebben die niet om ontſchuldigen en is, om dat ſy de wapenen tegen hare Landes-heere aengenomen hebben, dat de fondamenten haerder ſake die ſy voorwenden, niet redelijk en zijn, of ten minſten niet genoegſaem om haer ſake recht te maken, en alsdan ſo had gy uwe concluſie of beſluitinge met blijkelijker verwe mogen voorwenden, [a] dan het laet hem aenſien dat gy de voorſz Requeſte ondergehouden en weder geſonden hebt alleen op dat de openbare gerechtigheid en billijkheid haerder ſaken niet en ſouden aen den dag komen, en tot de kenniſſe van ſijnder Majeſteit, u alleenlijk funderende op de opinien van die van den Hove, die gy van haer inhouden verde vervreemt gevonden hebt.

a Het laet ſich aenſien dat de Heer van Champagny de Requeſte heeft ondergehouden / en wederom geſonden / op dat het recht van de Hollanders en Zeelanders niet aen den dag ſoude komen / en tot des Konings kenniſſe.

b Dan als de Hollanders en Zeelanders nu willen ſeggen dat ſy niet alleenlijk de wapenen niet tegen den Coning aengenomen hebben, maer ook niet ſonder zijn autoriteit · dunktet u niet dat des Conings eed ſelve, en het uitgedrukte artijkel, door het welke hy beveelt dat men hem geen gehoorſaemheid en bewijſe, ter tijd toe dat hy in als voldaen heeft, hun ſal mogen onſchuldigen en rechtveerdig maken: bemerkt nu dat ſijn Majeſteit abſent is, en de vreemdelinge onder ſijnen name niet alleenlijk deſe articulen gebroken hebben, dan het ſolemnele contract ganſchelijk te niet gedaen, het welke hy in ſijn blijde inkomſte in Braband, de Hooft-provintie der Nederlanden, hadde gemaekt.

Volgende des Conincx eed / zijn alle de Officiers en Overigheden van geender waerden / die tegen des Conings eed doen.

Want ſo vele het gene belanget dat gy ſegt, **dat wapenen te voeren tegen zijn dienaers of tegen den Coning een ding is** / en kan niet bevinden waer in dat gefundeert is, aengeſien den Coning ſelve in zijn voorſz blijde inkomſte en ontfanginge belooft en ſweert, ja dadelijk en tegenwoordelijk verklaert, dat alle Officiers en Overigheden nul, gecaſſeert, en van geender waerden te houden zijn, die te voren zijn geweeſt, of in toemende tijden ſullen mogen weſen geſtelt en verordent, tot prejuditie en achterdeel der articulen by hem beediget, of eenige ſake tegen de ſelfde articulen ſullen doen. So dat de Coning ſelve alſodanigen dienaers afſet, en ons de wapenen in de hand geeft, om haer booshеid en geweld tegen te ſtaen.

De Prince van Orangien in Braband geboren / heeft recht de privilegien van dien te genieten.

So verde gy nu ſegt, dat dit wel waer is, ſo vele de Brabanders belanget, dan dat Holland en Zeeland ſulx niet en mogen deelachtig zijn, ſo moet gy immers in dit ſtuk ten minſten mijn genadige Heere den Prince van Orangien verrechtveerdigen, en alle die hem dienen, weſende in Braband geboren, geſeten of gegoeyt, om dat ſy de dienaers niet aen en nemen noch en bekennen, die des Conings contracten en eeden gebroken en geſchendet hebben. En nademale ſy nu niet gehouden en waren om de ſelve te bekennen, en mogen de wapenen tegen hun dragen, ſo volgt daer uit dat ſy met goede redene alle Landen en Provintien, de welke haer eenigſins den voorſz afgeſetten Officiers goedgunſtig betoonden, mochten vyandelijk innemen. En ſo vele die van Holland en Zeeland belanget, alle haer miſdaed en ſal anders niet zijn dan dat ſy in Braband niet geboren en zijn, want ik en kan niet geloven dat gy ſoudet willen lochenen of de voorſz dienaers, tegen welken ſy de wapenen dragen, en hebben by na alle de articulen, van zijnder Majeſteit in de blijde inkomſte be-eediget, ganſchelijk gebroken en geſchendet. En al ...er 't ſchoon dat dit ſulx niet en ware wie is daer die niet en ſiet dat des Conings handen hier in gebonden zijn, aengeſien gy ſelve belijden ſult dat den Coning in alle genoemde geeſtelijke ſaken, voornamelijk den gelove aengaende, verbonden is des Paus en zijnder Legaten en Stadhouderen bevel gehoorſaem te zijn. Weten wy niet dat alle de commiſſien of bevelen, die den nieuwen genoemde Geeſtelijke of nieuwe Biſſchoppen verordent waren, om deſe Religie uit te roeden, die gylieden voor een nieuwe Religie houdet, door den Paus Pium IV. geſmedet zijn geweeſt, door het bevlytigen van Doctor Sonnius, die tot dien einde tot Romen 3 of 4 jaer was, en heeft ons daer na in deſe Nederlanden het zaed van alle de beroerten gebrocht, mitsgaders alle ellende en jammer die wy nu ter tijd ſien.

Doctor Sonnius heeft vooz de nieuwe Biſſchoppen het zaed van alle beroerten in de Nederlanden gebzagt.

Weten wy ook niet dat het de Paus was die den Coning beval het Trentiſe Concilium met alle ſijn ordonnantien in deſen Nederlanden af te kondigen, daer hun alle de Staten, ſo wel geeſtelijk als wereldlijk, tegen ſtelden, alſo het ſelfde de oude wetten, ordonnantien, en privilegien des Lands, van den Coning geſworen, wederſtrijdende was? eindelijk, de gene die ons deſe tragedie en gruwelijke bloedvergietinge gerockent, en in het werk geſtelt hebben, zijn het niet des Paus creaturen geweeſt? en wien is het onbekent, dat de Paus in ſijne decreten hem opentlijk roemt, dat alle Vorſten en Coningen moeten bekennen dat ſy hare Rijken, Kronen en Scepters van hem moeten ontfangen, en dat ſy hem over al, en in als moeten gehoorſaem zijn.

Het Concilie van Trenten is tegen de oude wetten en privilegien van de Nederlanden.

Hebben wy van onſe Ouders niet gehoort hoe de

Roomſe

b Dat die van Holland en Zeeland de wapenen niet en hebben tegen den Coning aengenomen / maer tegen ſijn dienaers en de vreemdelingen.

De Roomſe Pauſen hebben naer haer believen over de aldermachtigſte Vorſten/ Koningen en Keiſeren geheerſchet

Roomſe Pauſen na haer believen over de aldermachtigſte Vorſten, Coningen en Keiſers der Chriſtenheid geboden hebben wat hun believet, hun in den Ban doende ſo dikmale als ſy hun niet gehoorſaem en wouden ſijn: van waer komen die bloedige oorlogen gevoert van de drie Henriks en twe Frederiks, van Philippo, en een groot getal van andere Keiſers tegen de Pauſen van Romen? dan om hun gehoorſaem te zijn ſo haeſt als het hen bevolen werde, het zy dan of hy hun gebode terſtont oorloge aen te richten tegen de Saracenen, of om alle het recht te verlaten, 't welk ſy ſeiden ontfangen te hebben door ſucceſſie van hare voorvaderen Karoli Magni nakomelingen, aengaende de inveſtituren over te geven, of om de Pauſen eenige Steden of Landen, die ſy ſeiden hare erf-goederen te ſijn als gekomen van het patrimonie Petri, of de erf-goederen van S. Peter, of laeſtlijk door eenig ander bevel het ſy dan hoedanig het was, daer alle Cronijken en Hiſtorien vol van ſijn: waerom was het doch dat de Paus Alexander openbaerlijk den Keiſer Fredericum Barbaroſſa op den hals trad, en dat met ſeer hoogdragende en grouwelijke woorden, vol van alle laſter? waerom doen hun de Pauſen noch op deſen huidigen dag de voeten kuſſen, en dat van Koningen en grote Monarchen? dan tot een teken van onderdanigheid en gehoorſaemheid, die ſy ſeggen datmen hun ſchuldig is. So haeſt ook als ſy hun niet gehoorſaem en waren, ſo donderen en blixemen ſy terſtond tegen hun met den Ban, en verklaren alle onderſaten van alſodanige Koningen of Keiſeren vry van den eed der getrouwigheid, die ſy haren Landsheeren gedaen hebben, of ſchuldig zijn.

De Koning is de Paus onderworpen/ en en heeft daerom geen abſoluit gebiet in ſaken die de Religie aengaen.

Nademale dan onſe Koning den Paus van Romen onderworpen is, welke Paus wy op geenderley wijſe en konnen bekennen voor onſen Overſten, en dat onſe Koning ook des Paus blixemen en bannen vreeſt, hoe moogt gy dan ſeggen, of ook geloven dat ſijn Majeſteit hier abſolutelijk gebied gelijk het hem belieft: ja dat meer is, in alſodanigen ſake de welke de Paus achtet dat hem meer roert dan eenige andere; Ik moet u vragen, waer 't ſake dat den Koning naer onſe Requeſte woude horen, en dat hy mogelijk de ſelfde in goede redenen gegrondet vindende, ons de oeffeninge onſer Religie woude toelaten, meint gy dat ſijne Majeſteit ook ſulx ſoude geoorloft zijn te doen; Gy ſelve hebt my openthlijk geſeid: waer 't ſake dat de Koning ons diergelijks iet toeſtond, gy woudet ſelve de wapenen tegen hem aennemen, en ſoudet ook het ganſche Land, ſo verde het in uwer macht ware, tegen ſijne Majeſteit doen rebelleren, het welke gy my niet lochenen en ſult geſeid te hebben op die tijd als ik by u tot Montfort was, waer is dan deſen vryen wille, en vry bevel des Conings? waer is ſijnder Majeſteits hoogheid? Ja waer is ſijne vryheid, en waer blijft u voor-verhaelde hooft-ſtuk, dat geen (Fol 48.) onderſaet wapenen aennemen en mag ſonder ſijns Coninx ordonnantien, aengeſien een vaſſael alleen alle ſyne Staten hem wil doen rebelleren, ſo verde de meninge van ſijnder Majeſteit, belangende den ſtaet ſijnder Landen en onderſaten, zijnder opinien niet gelijkformig en zijn? Doch dit wil ik den yver toe geven die gy tot de Roomſe Religie draegt, mits dat gy ook denket dat den yver die wy tot de Euangeliſe en Apoſtoliſe Religie dragen, niet minder en is, hoewel zy mogelijk der menſchen vernuft ſo behagelijk niet en is, noch ſo profijtelijk als des Paus Religie voor de genen dieſe verdedigen. Dan wy hebben noch een ſeer verſch exempel onſes tijdes van de Keiſer Carolo V. hooglofliker gedachteniſſen, van den welken het niet wijd en ſcheelde of hy en was van den Paus Paulo den III. in den ban gedaen, om dat ſijn Majeſteit alleenlijk den Duitſen een interim toegelaten hadde, het welke nochtans by na in als den Pauſlijken Decreten gelijkformig was, wat groter beroerten waren daer ook op die tijd, als ſijn Maj. begeerde datmen een algemeen en vry Concilium ſoude beroepen in Duitſland, daer men de Hoogduitſen in diſputatie beroepen ſoude.

De Keiſer Carel de vijfde was by na in den Ban van den Paus/ om dat hy de Duitſe het interim hadde toegelaten.

Laeſtelijk, was het niet de Paus die ſijn Majeſteit dwong oorlog tegen den Proteſtanten te voeren, en dreigde ſijne Majeſteit dikmale met ſijn blixemen ſo verde hy hem niet en haeſtede, ſo wijd, dat de Keiſer gedwongen werd het oorloge te bedecken met den mantel van wederſpannigheid, op dat hy Hertog Maurits en andere Vorſten tot ſich ſoude trecken, die met den Smalcaldiſe verbonden waren. Ik en wil hier van de H. Spaenſe Inquiſitie niet ſpreken, en van den Prelaten des Spaenſen Raeds, die ganſchelijk des Paus creaturen zijn, en hem met ſolemnelen eed geſworen hebben, nimmermeer in eenigen ſaken te bewilligen, die ſy achten den Roomſen ſtoel hinderlijk te zijn. Dan ſullen hem ſulks ontdecken, en het ſelfde met alle haer kracht en macht wederſtaen.

En wie is hier doch die niet en ſiet, dat onſe Conink op ſulker wijſe van hun verheert word, dat hy op geenderlei wijſe in deſe ſake iet beſluiten en mag, 't welk tegen haer advijs en opinie is, op verbeurte gehouden te worden voor een rebel of wederſpannige des Roomſen ſtoels: hoe mocht gy dan ſeggen, dat wy oorloge tegen den Conink voeren? Neemt eenmael des Paus reſpect of aenſien van hem en de ſijnen weg, en brenget de ſake daer toe, dat de Conink hun niet onderworpen en zy, ſo dat ſijne Majeſteit te vreden zy, dat wy des Paus wetten niet onderdaen en zijn, en gy ſult als dan ſeer haeſt ſien, wat volkomender en geheelder gehoorſaemheid wy onſen Coning en natuurlijken Landsheere ſullen bewijſen, als de gene die daer van Gode geſalvet is, om ons recht en gerechtigheid te bedienen. So verde gy u nu laet dunken, dat dit geenſins redelijk is, en dat gy onſe Conink eenen anderen wel-behagen en wille onderworpen wilt. So en verwondert u niet, al iſt dat wy ſeggen geenſins rebellen des Coninks te zijn, als wy begeren, dat zijn Maj. over ons gebiede, en ons door zyne autoriteit en vryen wille regere ſonder wet van eenen anderen te ontfangen.

Nu kome ik tot het anderen ſtuk daer gy ſegt: **Dat het een ſeer weemde ſake is / dat onderſaten haren Lands-Heere willen dwingen / om na haer believen de Staten te doen vergaderen.** Waer van ſy noch veel meer verwondert zijn geweeſt, nademael ſy weten dat u niet onbekend en is, dat de Conink hem ſelven goedwilliglijk hier in verbonden heeft, als in een ſake die daer is den rechten grond en het ſteunſel zijnder autoriteit, en van zijnder ganſcher Coninklijken macht. Want nademale de Staten in een goede politijke of borgerlijke regeringe anders niet en zijn, dan de Hoofden en voornaemſten des volks, het lichaem van de groote menichte repreſenterende: wat is daer doch anders dat ſo wel te ſamen gevoegt is, en ſo naeruerlijken vereenigt met eenen goeden Conink die daer een vader en herder ſijns volks begeert te zijn, als de Staten des Lands. Even gelijk als daer geen dink is, dat ſo wel over een ſtemmet met den hoofde eenes menſchelijken lichaems, als die lidmaten daer de kracht des levens in gelegen is, om dat ſy de voornaemſte inſtrumenten zijn, waer door den levendig makende Geeſt uit den herſenen komende, door de verſcheidenheid der zenuwen en aderen, ſich generalijk door het geheel lichaem verdeilt, en in het particulier in elk lidmaet zyn vereeninge en natuurlijke gemeenſchap met den lichame houdet: even ook alſo deilt een goed Conink door den Staten den ganſchen lichame der Gemeinten mede, niet alleenlijk zijne goedgunſtigheid, genade en privilegien, door de welk hyſe houdet in haer vereninge: dan ook ſijn goedheid, wetten en ordonnantien, door de welke het volk in goeder tucht en eenigheid onderhouden word, als in ſijn leven en natuurlijke weſen.

De Staten zijn' ſteunſel van de autoriteit des Conincx.

Wat is doch de oorſake dat onſe voor-vaders, die ſeer wijs, verſtendig en ervaren in politiſe ſaken zijn geweeſt, ſeer wel verordent hebben dat boven alle ſaken, de Conink altijd ſeer nauw verbonden en vereenigt ſoude zijn met den Staten des Lands, en en ſoude geen ſwaerwichtige ſaken handelen, ſonder hun de ſelfde te kennen te geven, gelijk ſy ook wederom aen haer ſijde in alle ſaken haer ſouden dragen tegen haer Lands-Heere als tot haren hoofde, hun van God gegeven.

En hier uit is die grote en onderlinge liefde en getrou-

trouwigheid gekomen die de Princen deſer Nederlanden den volke toegedragen hebben, en wederom het volk haren Lands-Heere, waer van voornamelijk een ſchoon uitmuntende exempel in de perſoon des goeden Hertogs Philippi gebleken is, de welke eerſt deſe Nederlanden in eenen lichame te ſamen voegde, en maekte ſeer vele ordonnantien belangende de vaſtigheid, en onverbreeklijkheid der eenigheid, die daer is, of behoort te weſen, tuſſen eenen Vorſt en zijnen volke. Hy was liever bemind of gelievet, en een Vader zijns volks genaemt, dan te ſeer ontſien of gevreeſt te zijn, aengeſien hy wiſt, dat de liefde het rechte fondament en de rechte bewaerſter van alle gouvernementen en regeringen is: ſo dat grotelijk te vervloeken zy, ja men behoortſe voor een openbare peſtilentie te houden, die daer na, om hun ſelven door ſchentlijke en ſlaefachtige pluimſtrijkeryen groot te maken, onder dit dekſel dat ſy des Coninx autoriteit verdedigden, de Coningen in de ooren geblaſen hebben, en in den Raed van onſen Lands-Heere hebben geſtemmet, dat de gene, die daer ſpreekt van een algemene vergaderinge der Staten, den Conink zijn Coninklijke Crone van ſijnen hoofde ontneemt, want het zijn oprechte auteurs van alle tyrannye, verdruckingen en moetwilligheden, verſtoorders van de gemene ruſte, ja Godes en der ganſcher werelds vyanden, het zy dan ook hoedanige politiſe wijsheid en grote onderſochtheid zy hun ſelven willen toe-ſchrijven; en doen in deſen ſtucke min noch meer dan de gene die de levendigmakende lidmaten van den hoofde eenes lichaems wilt ontleden, en hun van hare natuirlijke werkingen en krachten beroven, onder een dekſel dat het Hooft dan te beter ſal varen.

Hertog Philips de Goede heeft eerſt de Nederlanden tot een lichaem t'ſamen gevoegt.

Het is wel waer, dat het ſchijnt dat ſy voor een tijd haers Lands-Heeren macht ſchijnen een ſteunſel te geven, en maken dat hy van alle menſchen in het generael meer gevreeſt dan lieftallig is, dan in het einde ſijn zy een oorſake niet alleenlijk van hares Lands-Heeren verderf, dan ook mede des ganſchen volkes, gelijk ons het exempel des Françoyſchen Coninkrijks klaerlijk en taſtelijk voor oogen ſtelt, wiens verderf en ellende nergens uit geſproten is, dan door het inbreken van het gene dat door de gemene Staten beſloten was, en om den Conink eenen voet te willen geven, dat hy alleen ſoude willen regneren na ſijn welbehagen, met een abſolut en volkomen gebieden, ſonder eenig aenſien te nemen op het gemene lichaem des volx, of de gene die het ſelfde behoren te repreſenteren. En wilde God dat onſe arme Vaderland, hem vergenoeget hadde te ſpiegelen in eenen ſpiegel die ons ſo na by is, en daer wy onſe ellende ſo klaerlijk in ſien, ſonder in het ſelfde ongeluk te vallen: dan onſe ſonden alrede tot op het hoogſte gekomen zijnde, hebben ons verderf over ons doen haeſten, en de gene verblindet die over ons regeerden, en maekten den Coningen wijs dat het haer verderf was als men de gemene Lands Staten verſamelden, om met gemenen Rade en ſtemmen alſodanigen ſaken te beſluiten, daer des Lands ruſte en welvaren in gelegen is. Waert ſake dat men ten minſten in den beginne als deſe beroerten reſen, hier op acht geſlagen hadde, navolgende de vertoninge die de Edelluiden (tot dien einde verbonden) ſijne Maſeſt. deden, ſo hadde wy alle het ongeluk en verdriet, 't welk na die tijd gekomen is, mogen ontgaen. Dan laet ons noch toe ſien, hoe wel het wat laet is, welk het fondament, en oorſaken zijn, die ons verhinderen tot dit ſeer nodige en ſalige middel onſe toevlucht te nemen, en het welke in alle vorige tijden, altijd de eenige toevlucht der Vorſten, en haers volks is geweeſt, als hun eenig groot ongeluk, jammer, of verdriet dreigende was.

Gy ſegt / dewijle dat deſe Landen van herwaers-over van verſcheiden Heerlijkheden te ſamen gevoegt zijn / die van hoogheid / juriſdictien en herkomen gantſelijk niet gemeens d'een met den anderen en hebben / dan alleenlijk gebuerſchap onder eenen Lands-Heere / dat het daerom geen reden en is den Conink te willen dwingen / om de ſelve generalijk te doen vergaderen. Mijn Heere neme het my te goede, of wy nu begeerden dat de Conink alleenlijk de Staten van Holland en Zeeland verſamelde, welke twe Provincien ten minſten van allen tijden by den anderen ſijn gevoegt geweeſt, en dat hy met haer advijs of raed bequame middelen op deſe tegenwoordige beroerten verordende, gelijk zijn voor-vaders de Vorſten van Beyeren plegen te doen in alle ſwaerwichtige ſaken, geen andere daer by roepende, ten ware Henegouwen en Ooſtervant geweeſt, ſoudet gy ook achten dat wy goed recht en redenen hadden: ten minſten ſo en ſoude het argument geen plaetſe hebben, daer gy u ganſelijk op ſchijnt te fonderen: ik achte dat deſe particuliere verſamelinge, nademael gy ſulken grouwel hebt voor de Generale, den Hollanders en Zeelanders goedgunſtiger of ook vorderlijker ſoude zijn, dan de generale of algemene vergaderinge die ſy verſoeken.

Wilt doch dan eens inſien wat ongelijk die van Holland en Zeeland gehad hebben, dat zy hun in haren requeſte de ordonnantien van haren Lands-Heere onderworpen, ſonder in het minſte te denken dat ſy ſijne Majeſteit eenige wet willen ſtellen, of van het oordeel der algemeine Staten van Nederland te wijken daer ſy te vreden zijn geweeſt hun goedwilliglijk te onderwerpen, op dat ſy ſelve geen Rechters in haer eigen ſaken en ſouden zijn, ſo verde het geen reden en is, de algemeine Staten van ſo veel verſcheiden Provincien te verſamelen in een ſake die een Provincie alleen aengaet, waerom wilt men dan hebben, dat de proteſtatie die die van Braband, Vlaenderen en andere Provincien gedaen hebben, geen Religie dan de Roomſe toe te laten, den Hollanders en Zeelanders tot prejudicie en verkortinge ſal ſtrecken: hoe wel voorwaer als de ſake wel aengemerkt word, ſo is de ſiekte door alle de andere Provincien ſo ſeer gemeen, dat het middel om daer in te voorſien niet en mach geſocht noch genomen worden, dan in 't generael of algemein: want wie is daer doch die niet en weet, dat in deſe ſake hun by Holland en Zeeland gevoegt hebben, by na geheel Gelderland, Vrieſland, Overyſel, en veel volx uit Braband en Vlaenderen, ook uit Henegouwen en Artoys, en als de voorſz. requeſte in den jare 1566. gepreſenteert werd, wie is daer die onbekent is, dat daer by na alſo veel Edelluiden uit d'eene als uit de ander Provincien waren, ja dat ook de Edelluiden uit Artoys, Henegouwen en Namen, de Hollanders en Zeelanders (Fol. 49.) vele in den getale te boven gingen.

So verde dan nu de andere, of te ſeer bevreeſt zijn geweeſt door het geweld of door het dreigen, of dat ſy door des Hertogen van Alva tyrannye onder gedrukt zijn geweeſt, of dat ſy de bequaemheid en gelegentheid, die die van Holland en Zeeland hadden, niet gevonden en hebben, ſal men daer door ſeggen dat ſy behoren uitgeſloten te zijn in de hulpmiddelen tot dit algemeine onſtekene vuur, en generale verderf: want het is ſeker, dat de ſchade die uit deſer oorlogen komt ook gemein is, ja anderen voornoemden Provincien ſchier gemeinder dan Holland en Zeeland, want iſt ſake dat deſe geheel verdorven worden, wilt doch dan eenmael aenmerken hoe Braband en Vlaenderen met veel andere Provincien lichtelijk ſullen konnen overvallen worden van den eerſten dieſe ſal willen aenveerden, en op wat wijſe ſy in nood, de Zee nu verloren hebbende, ſullen mogen geſpijſiget worden, en byſtant uit Spanglen en Italien krigen, ſo dat het anders niet en is, als men de andere Provincien van deſe algemeinheid uit ſluiten wil, dan een middel te ſoeken, den Conink en ſijn nakomelingen ganſelijk de poſſeſſie van alle den Staten deſer Nederlanden te benemen, doch laet ons eens ſien wat reden daer toe is.

Gy ſegt, **dat het niet dan uit genade en is geſchied / dat onſe Conink voor-baderen in ſeer ſwaerwichtige ſaken de beroepinge van de algemene Staten toegelaten hebben.** Voorwaer al waer het ſchoon, dat het ſulx ware, noch is het een grote onbeleeftheid, dat men den Conink ongenadiger tegen deſe Landen wil maken, dan ſijn voor-ouders geweeſt

weeſt ſijn, en dit en is anders niet, dan hem eenen anderen weg van Overheid en Regeringe te dichten, de welke geheel verſcheiden is van den genen die zy gevolget hebben, ſo datmen hier uit anders niet te verhopen en heeft, dan ganſch contrarie vruchten, dan ſy daer van genoten hebben, te weten der onderſaten haet, in plaetſe van liefde, tyrannie in plaetſe van een wettelijke regeringe, en ten laetſten een geheel verderf, in plaetſe van bloeyende voorſpoed.

Maer noch en kan ik u niet oordelen, ſo onverſocht in Hiſtorie te ſijn, of ſo vervreemdet van de kenniſſe der Staten deſer Nederlanden, of gy en weet dat ſedert den tijd Caroli Magni, dit Land en deſe Provincien, in een lichame te ſamen gevoegt zijn geweeſt, met veel andere gebuirlijke Landen, onder den name van Auſtraſia of Lotringen die deſen name kreeg, om dat ſy Lotrio, een van ſijnen nakinderen te dele gevallen was. En ſedert dat ſy door verſcheidenheid der nakomelingen van den anderen verdeilt werden, bebben zy by na altijd eenige vereninge van vriendſchap, en onderlinge aliancie of verbindinge de een metten anderen gehouden, ter tijd toe, dat de goede Hertog Philippus, *Quaſi jure poſtliminij*, de ſelfde wederom onverſcheidelijk in een lichaem heeft te ſamen gevoegt, en door ſeer veel ſchone ordonnantien, wetten en privilegien te ſamen gebonden, de welke den ganſchen lichame gelijk werden gegeven, en verſamelde ſo dikmael als het nodig was, alle de Staten in 't generael, hun al te ſamen even gelijk betonende een Vader des Vaderlandes, en een Herder des volks te zijn: ſo dat hem van den Keiſer en Paus, op die tijd aengeboden werd, van deſen Nederlanden een Coninkrijk te maken, het welke hy nooit en woude toelaten, ſo om dat hy der eergierigheid ſo vyand was, als om dat hy, door deſe nieuwigheid, de Provincien en Steden in het particulier niet en woude verkorten, en yet tegen ſijnen eed doen, die hy hun geſworen hadde.

So verde gy my nu voorwerpt, dat onſe Conink nu ſommige Provincien beſit, die op die tijd ganſelijk met hun niet gemeens en hadden. Ik antwoorde dat de voorſchreven Hertog op die tijd ſommige andere Provincien beſat, genoeg van gelijker ſtaet, de welke nader tijd van deſe blijvende Provincien geſcheiden zijn, ſo dat deſe goede Hertog Philips deſe t'ſamenvoeginge ſijnder Provincien in een Rijke (na dat hy in de beſittinge van Holland en Zeeland ontfangen was, het welke op het einde ſijnder regeringe geſchiede) ſijnen ſone en eenigen erfgename Carolo de Stoute achterliet, de welke hoogdragender van herten weſende, heeft openbaerlijk geſocht van deſen Nederlanden een Coninkrijke te maken, en ſoude het mogelijk daer toe gebracht hebben, ten ware dat hy eenſdeels door des Lands Staten verhindert hadde geweeſt, die hun hier tegen ſtelden, eenſdeels door de afgunſtigheid des Keiſers Frederici de V. die op die tijd regneerde. Het zy dan hoe het zy, altijd heeft hy ſijn eenige dochter en erfgename van alle de Nederlanden gelaten, als een vereenigt en te ſamen gevoegt lichaem, door ſeer veel ſterke onontknopelijke banden. Op welke ſelfde wijſe Maximilianus haer man, die na der tijd Keiſer werd, en na hem ſijnen ſone de Aertshertog Philippus, de ſelfde ook ontfangen hadde, en de Keiſer Carolus de V. hooglofliker gedachteniſſe onſes Coninx Vader ook achtergelaten heeft, de welke niet te vreden zijnde met deſe voorſchrevene t'ſamenvoeginge en verbindinge, en genoeg voorſiende, dat men na der tijd trachten ſoude de ſelfde in haet en twiſt tegen den anderen te ſetten, onder een dekſel, dat ſy niet gemeins met den anderen en hadden, wechnemende en te niete doende alle verſcheidenheid van juriſdictien die ſy hadden, ſommige onder de Crone van Vrankrijk, ander onder den Rijke, en andere op ander wijſe, deſe ſeg ik, heeft op eenen algemeinen Rijxdag in Duitſland met bewillinge van alle den Vorſten en Steden des Rijks alle deſe Provincien in een lichame gebroeht, ordinerende dat van die tijd voortaen alle deſe Landſchappen in een gevoegt onverſcheidelijk van den Rijke ſouden te leen gehouden worden, en tot dien einde ſouden ſy in de ordinariſe Rijks-ſchattingen contribueren, ſo vele als twe Rijx-Vorſten, het welke onbrekelijk, ſo van ſijnder Keiſerlijke Majeſteit hooglofliker gedachteniſſe, als van onſen Conink onderhouden is geweeſt, ſo dat ſijne Majeſteit tot dien einde in Duitſland geſonden heeft, den Grave van Hoogſtraten, loflijker gedachteniſſe, om in ſijnen name de voorſchreven Provincien als een lichaem of eenen Rijk-Creits te releveren. Voor ſulx zijn ſy altijd tot noch toe bekent geweeſt, ſo dat ik my niet genoeg en mach verwonderen, op wat wijſe dat gy mocht ſeggen, dat deſe Landen van hoogheden en juriſdictien ſo ſeer verſcheiden zijn, en dat ſy met den anderen niet gemeins en hebben, dan alleenlijk de gebuirſchap: waerom is het dan dat men in alle ſchattingen en beden altijd generalijk vergadert, en dat daer na de ſchattingen verdeilt, en getaxeert worden na de macht die elke Provincie heeft? wilt gy hebben als men contribueren ſal, dat de Provincien maer een lichaem en ſullen zijn, en als men handelen ſal, om te remedieren in het openbare verderf des ganſchen Lands in 't generael, dat dan elk Provincie haer behelpe in haer particulier ſonder eenigſins yet gemeins te hebben de eene met den anderen? voorwaer dit is na mijn krank oordeel, niet alleenlijk buiten alle reden, dan het heeft ook eenen ſchijn en gelijkeniſſe, van tyranniſe ongerechtigheid. Maer ik moet u vragen, als ſijn Majeſteit de Staten den nood van het Francoyſe oorlog voorhiel in den jare 1557. hoe hebben ſy op die tijd dat ſware pak op hare hals genomen, anders dan in het generael, de welke ſy ten einde van negen jaren met een ſonderlinge getrouwigheid tot haren Lands-Heere, en een verwonderlijke eenigheid onder hun gebrocht hebben tot den alderhoogſten prijs en eere ſijnder Coninklijke Majeſteit door de negen-jarige bede. So ſchijnt dan dat om tegen een uitlandiſe Potentate oorlog te voeren, de Provincien deſer Nederlanden wel een lichaem ſullen zijn, en hare Staten wel mogen een zijn: dan om het gehele verderf, het welk hun deſen ſchadelijken inlandiſen krijg by brenget, ſal men achten, als of ſy van den anderen geſcheiden waren, ſonder dat men de Staten Generael wil verſamelen, om met een generael remedie de gemene krankheid te helpen.

Dan wie is daer die niet en weet, dat in alle dingen daer nabuirige Provincien eenigſins mogen te ſamen gevoegt en vereenigt zijn, of deſe Nederlanden hebben in de ſelve altijd meer voordeels gehad, dan eenige andere? Want waer van is dat oude gebruik gekomen, het welke ſy altijd gehad hebben, om Steden en Provincien te verſamelen tot de Schutterye des hand- en voet-boogs, en andere wapenen van onſe voor-vaderen aengenomen, die ſy het Landjuweel noemden, dan door deſe vereeniginge? Waerom zijn in openbare maeltijden en ſpelen, de Steden en Provincien altijd door openbare autoriteit verſamelt geweeſt, dan om de grote eenigheid deſer Landen te vertonen, gelijk Grieken-land haer eenigheid in de vergaderinge der Olympadiſer ſpelen vertoonde? Den name van Nederlanders of Vlamingen, gelijk ons nu ter tijd de Spangiaerts noemen, is deſe den gehelen Nederlanden niet gemein? De ſprake hoewel dat ſy in twederley verdeilt is, ſo is ſy nochtans ſo gemein in allen deſen Landen, onder een ander, dat in vele Steden, beide de ſpraken ſchier gelijkelijk gebruikt werden. De juriſdictien van den hogen Hove, zijn ſy niet al te ſamen by na onder Mechelen ſtaende? En de Geeſtelijke juriſdictien, behoren ſy niet van ouds onder Colen of Mentz? Dan wat wilt gy meer hebben, dan het gene dat ik geſeid hebbe, dat alle deſe Landen niet dan eenen Creyts-Cirkel, of Rijx-Provincie en zijn.

Hoe kond gy dan vreemd vinden, dat eenen Rijks

Creyts

Creyts ſijne Staten gelijkelijk verſamelt, aengeſien het anders voor een *monſtrum* of miſmaekt werk mocht geacht worden, waert ſake dat d'eene Provincie ſonder d'ander woude vergaderen: ten ware mogelijk dat gy beweren woudet, dat dit oorlog Inlandſe genaemt word, alleen in aenſien en om 't reſpect van Holland en Zeeland, en niet van Braband en andere Provincien, het welk een man van goeden oordeel niet ſeggen en ſal.

En al waer daer anders niet dan dat de Conink en de Keiſer Carolus, hoogloflijker gedachteniſſe, hare edicten en placcaten van der Religie in 't generael over alle de Provincien gemaekt hebben, is dit niet arguments genoeg, om neder te leggen, dat gy ſegt, dat deſe Nederlandſe Provincien niet gemeens metten anderen hebben: ja werd daer mede niet de requeſte der Hollanders en Zeelanders in deſen dele ganſelijken verdediget en verrechtveerdigt, na den regel der rechten, *Quod omnes attingit ab omnibus probari debet*: Dat is, Al wat in 't gemeen allen aenroert, moet in allen toegeſtaen en gekent worden. Want iſt ſake dat de grote ſtrengigheid deſer placcaten, die over al de Provincien deſer Nederlanden in 't generael gemaekt zijn, een generale alteratie des volx veroorſaekt hebben, waerom en ſoude men niet behoren alle de Staten van alle Provincien generalijk verſamelen? ja al dit ſelfde word ook beveſtiget uit de twe oorſaken die gy bybrenget, waer door de Landes Heeren in ouden tijden de Generale Staten plegen te verſamelen, te weten: tot **des Lands welvaren / en des Lands-Heeren beſte in ſijnen ſa-**
(Fol.50.) **ken**: want is dit ooit van doen geweeſt, ſo is het tegenwoordig veel meer nodig, want hier in en is niet een ſlechte weldaed of welvaren gelegen, dan het gehele Lands welvaren hangt daer aen, en de gehele weder-oprechtinge ſijnder Coninklijke weerdigheid. Daerom ſo het tot eenigen tijden nodig is geweeſt de algemene Staten te verſamelen, het is nu nodiger dan het ooit was. En nochtans ſo laet ik my wel dunken (doch ſprekende uit mijn ſelven ſonder het advijs der Steden of Staten deſer Landen te weten) ſo verde de Conink of ſijnen Raed hen ergert in deſe algemene vergaderinge, dat ſy te vreden ſullen zijn, dat ſijne Majeſteit hun de wettelijke vergaderinge der Staten van Holland en Zeeland toelate, en dat het gene, 't welk aldaer door rijpe beraedſlaginge ſal gevonden werden te behoren tot zijnder Majeſteits dienſt, en des Lands welvaren, van de Coninklijke Majeſteit werde voor bondig gekend, aengeſien hier in, gelijk ik geſeid hebbe, ſy meer geſien hebben op des Coninx autoriteit, dan op eenige andere ſake.

Dan het ſchijnt dat daer eenige andere verborgen oorſake is, die uwer E. beweget deſe generale verſamelinge der Staten voor ſuſpect te houden: want gy ſegt. **Dat men deſe verſamelinge genoeg begeert / om den Conink een wet te ſtellen / en hem in voogdye te ſetten.** Het welke ik veel meer achte, dat uit het quade fondament der opinien en onrecht vermoeden der geenre komt, die gy te Hove gevonden hebt, en den welken ons begeren ſo qualijk ſmaekte, dan uit uw goed oordeel en advijs, want ik en kan niet geloven, dat gy in dit ſtuk ſeer wijd van de reden ſoudet willen wijken: alſo u genoeg bekent is, dat de rechte en wettelijke macht van Coningen, Monarchen en Keiſers te ſamen, en de eenigheid en voorſpoedigheid des volks, en der Provincien voornamelijk beſtaet en gelegen is in de vergaderinge der Staten, gelijk ſulkes blijkende is in Duitſland, en in alle Provincien en Coninkrijken daer een goede en oprechte regeringe is. Aengeſien de voorſchreven Rijx-dagen of by een komſten der Staten in een wereltlijke regeringe min noch meer en zijn, dan Concilien in de Kerke Gods. De welke onſe voor vaderen, en de eerſte H. Vaderen en Doctoren der Kerke in alſodaniger waerde hielen, dat ſy verordenden dat men van half jaer tot half jaer, en ten alderlangſten van jaer tot jaer algemeine Synodos of by een komſten beroepen ſouden: en ſo dikmael ook als daer eenigen nood voor handen is geweeſt, ſo hebben ſy altijd haer uiterſte toevlucht tot deſe Synodos gehad ter tijd toe dat der Pauſen grote macht, de Synodos haerder eigen autoriteit en wille heeft willen onderwerpen, het welk een ſake is die op verſcheiden tijden, voornamelijk in den tijd onſer groot-vaderen, in het Concilio van Baſel ſeer wedergeſtreden werd, ordinerende dat men van tien jaren tot tien jaren een Concilium en eenen generalen Synodum der ganſcher Chriſtenheid verſamelen ſoude, den welken de Paus ſelve ook ſoude onderworpen zijn, 't welk een ſake was den navolgenden Pauſen ſo hatig, dat zy ſedert die tijd met alle haer macht de vergaderinge der Concilien wedergeſtaen hebben; ja ook ſo ſeer dat ſy in den alder meeſten nood der Chriſtenheid, en als de Keiſer Carolus de V. hoogloflijker gedachteniſſe ſulx meeſt verſochte, na dat het Trentiſe Concilium ten laeſten beroepen was, het ſelve noch by na dertig jaren verlengden, en dat door hondert duiſent vertreckingen en uitvluchten, ook is het waer dat in het Concilio van Conſtants Joannes de 23. een van de drie Pauſen op die tijd afgeſet, beſchuldiget zijnde met meer dan vijftig criminele articulen, altijd al ſuchtende antwoorde, dat hy noch een miſdaed bedreven hadde, die groter was, te weten, dat van hem een vry Concilium toegelaten was, en hy hem 't ſelfde onderworpen hadde, van welken Concilio hy ook met groter ſchande afgeſtelt wierd, het welke ik hier verhale, om te bewijſen, dat het eigentlijk een tyrannen werk is, een gruwel voor algemene verſamelingen te hebben: maer dat alle vrome Vorſten, Coningen en Keiſeren altijd alduſdanige verſamelingen verſorgt hebben, gelijk de vrome en heilige Prelaten tot allen tijden, na alle haer vermogen, de Synodos of by een komſten in de Kerke Godes hebben gevordert, want het is ſeker, daer vele verſamelen om te raedſlagen, het zy dan om der Gemeenten ſaken of der Kerken, dat God ſendet aldaer ſijnen heiligen Geeſt, de oogen van vele openende om te ſien het welke dikmael een alleen, of weinige niet ſien en konnen.

So dat hier in die van Holland en Zeeland het goed betrouwen vertoont hebben, d'welk ſy op des Coninx goedertierenheid, juſtitie en genade hebben, als ſy ſijnder Majeſteit het rechte en eenige middel in den vredehandel deſer Nederlandſer beroerten hebben vertoont, want nademale men niet hebben en woude, dat ſy eenigſins de ſaken der Religie ſouden aenroeren, wat mochten ſy ter wereld beter of met meerder reden doen, dan hun ſijnder Majeſteit oordeel en algemene verſamelinge van den Staten der Nederlanden geheel onderwerpen. Hier door openbaerlijk vertonende, dat ſy geenſins en vreſen, dat haer ſake voor de ganſche wereld in het licht gebrocht werde, en ook voor ſijnder Majeſteits oogen, alſo ſy hun ganſelijk onſchuldig bevonden van de boſe ſtucken hun t'onrecht opgeleit. En ſo verre als haer Religie ſo ſeer boos is, gelijk men den Conink wijs maekt, wat mochten ſy beter doen, dan verſocht te hebben dat haer Requeſte geoordeelt mochte werden: ja ook van den geenen die opentlijk betuiget hebben, dat ſy de Religie op geenderlei wijſe en willen toelaten, noch aennemen: ja wat mochten ſy ook eigentlijker en gevoegelijker doen tot ſijnder Majeſteits weerdigheid en eere, en om hun te betonen getrouw en gehoorſaem, dan dat ſy hun den oordele onderworpen, ſo van ſijne Majeſteit, als van den Staten van ſijne Majeſteit wettelijk verſamelt zijnde, het ſchijnt hier uit, dat gy luiden het advys en oordeel des Coninx vreeſt en vliedet, of dat gy hem voor een kind houdet, en ſo onbegaeft in goed oordeel, dat hy tuſſchen het wit en ſwart niet en ſoude konnen richten, ten zy dat gy luiden hem voorſchrijft wat hy doen ſal, belettende dat onſe requeſten voor ſijne oogen nier komen en mogen. So zijt gy luiden dan die den Conink in voogdye ſtelt, en en gedoget hem ſijn vrye oordeel niet over ſijnder onderſaten klagten, het welk is den Conink van ſijn Crone beroven, en hem ſelven Conink maken, aengeſien de weerdigheid en hoogheid eenes

Conin x, niet ſo ſeer gelegen is in de Coninklijke name en rijkdommen als in het verſtaen en oordeelen der klachten en requeſten des volx, mitſgaders de bedieninge van juſtitie en recht.

Die van Holland en Zeeland willen den Conink in ſijn volle en gehele heyſcheid ſtellen.

Aldus is het dan noch ſo wijd van daer, dat die van Holland en Zeeland hun vorderen willen den Conink in voogdye te ſetten: dat ook noch dit oorlog tot genen anderen einde en ſtrekt, dan om den Conink in ſijn volle en geheele vryheid te ſtellen, om wettelijk te oordelen, en na het oude gebruyk ſijnder voorvaderen, in de geſchillen en klachten ſijnes volx te verſien: welke vryheid gyluiden hem tot deſer tijd toe ontnomen hebt, als gy ſijne Majeſteyt, den Italiaenſen Paus, en den Prelaten der Inquiſitien hebt onderworpen, en hem het recht, en de macht om ſijnder onderſaten requeſte te horen en te verſtaen benomen.

Maer ſo veel nu het laeſte ſtuk belanget, daer gy ſegt: **Dat ſijn Majeſteyt niet een hayr daer van ſal wijken**/ Daer ben ik meer dan in verwondert: want ik verſta daer uit, dat gy niet hebben en wilt, dat de Conink anders ſal richten, dan ſo gyluiden achtet, dat hy behoort te oordelen. Zijt gy een vaſſael des Coninx, laet ſijne Majeſteyt oordelen of hy een hayr mach afwijken of niet, en en ſtelt hem geen wet, ter tijd toe dat hy onſe Requeſten en de fondamenten van dien verſtaen, en ſijn vrye oordeel daer op gegeven hebbe, want anders ſo ſoudet gy den luiden, die niet heel plomp en ſijn, een nadenken geven, dat gy den Conink voor ſo geheel onwetende houdet, dat hy geen vernuft en heeft, om ſijnes Lands ſaken te oordelen, of dat uwe opinie de wet en voogdie moet ſijn, na de welke de Conink hem noodwendelijk moet en ſal ſchicken: ſo gy nu meint dat uwe opinie, die gy u ſelven hier van ingebeeld hebt van ſo grote gewichte is, gy hebt te bedenken dat alle de Steden en Staten deſer Provincien van een ander opinie ſijn: en mogelijk alſmen de opinie der Staten in 't generael by een brengen ſal, dat daer meer gevonden ſullen worden die het met de opinien der Hollanders en Zeelanders ſullen houden, dan met de uwe. So verde gy daer anders van oordeelt dan ſy, waerom mijdet gy dan ſo ſeer het beproeven, en en wilt ſijnder Majſt. ſijnen vryen wille en macht niet laten om ſelve te horen, verſtaen en oordelen van onſe requeſte. Ten ſy dat gy ſeggen wilt, dat wy uwe opinie voor een vonniſſe van den Conink gegeven behoren te achten, het welke ik uwer grooter ſedigheid en verſtandigheid niet en kan toeſchrijven.

Hier door ſo bid ik u dat gy u doch niet langer en laet verblinden door ſekere bedriegelijke dekſelen, maer wilt u ernſtelijk begeven, om de vrede deſer Landen te wege te brengen: de welke in geender manieren en mogen te recht geholpen worden, 'ten zy door dit middel, te weten: Dat den Conink ſijn autoriteyt ongeſchend behouden worde, en dat hy ſelve de requeſten en geſchelen ſijnder Vaſſalen en Onderſaten hore, die om ſijne hulpe en genade bidden, dat hy ſelve daer in wil voorſien, door het algemeene advys der generale Staten des Lands den welke deſe ſake aengaet: ſonder ons te willen onderdrucken, door de vreemde natien, die anders niet en ſoeken, dan om hare onverſadelijke gierigheden, en ongeregelde begeerlijkheden te verſadigen, met den prijs onſes bloeds, en met het verderf en gehele verwoeſtinge van ſijnder Maj. Erf-provincien, en tot grote verkortinge ſijnder autoriteit, en Coninklijke weerdigheid in 't alderminſte niet achtende of het alles verderft en verloren gaet, by dien ſlechts dat ſy wederom vet en welgeladen met onſen roof in haren Lande mogen keren. Daer ik hope dat ons de eeuwige ſeer goede God door ſijnen krachtigen arm voor behoeden ſal, gelijk ſijn grote barmhertigheid oogſchijnelijk tot deſer tijd toe gedaen heeft.

ALſo bleef deſe ſake en handelinge van bede voor een wijle tijds ſteken / ſonder datter verder in gehandelt is / tot dat de Keiſerlijke Maj. de ſake by der hand nam / als wy ter gelegender tijd verhalen ſullen.

Synodus der Gereform.

Omtrent deſe ſelfden tijd / namentlijk den 16 Junij werd een Provinciael Synodus of by een komſte der Gereformeerde Kerken van Holland en Zeeland tot Dordrecht gehouden / vele Dienaers en Ouderlingen van de ſelfde Kercke quamen aldaer te ſamen / en daer werden onder henluiden beſloten 91 articulen beroerende de Kerk-ordeninge en anders / daer van het ſommier hier volgt. meerde Kerken gehouden binnen Dordrecht.

1. Dat in een peder Conſiſtorie en Claſſe een copie van de belijdinge des Geloofs der Nederlandſe Kerke bewaert ſoude werden / en ook van het Embdiſe Synodus / en d'articulen van dit jegenwoordige Synodus.

2. Dat in alle de ſelve Kerken de Heidelbergſe Catechiſmus ſal werden geleert.

3. Tot uitroedinge der valſer leringe / en dwalinge die door 't leſen der Ketterſe boeken ſeer toenemen / ſouden zy gebruiken deſe middelen. Ten eerſten / dat de Dienaers van den Predikſtoel vermanen ſullen tot neerſtige leſinge der Bibelſe Schrifturen / en Ketterſe boeken afraden / doch de namen der boeken ſpaerlijk noemen. Ten tweden ſullen de Dienaers de Boekverkopers (haerluider lere toegedaen zijnde) vermanen / datſe ſulke boeken niet en drucken noch verkopen. Ten derden ſullen de Dienaren in de huis-beſoekinge van haer lidmaten neerſtig toeſien of in hare huiſen eenige ſchadelijke boeken zijn / op datſe hen vermanen mogen ſulke boeken weck te doen.

4. Dat in pegelijke Kerke een t'ſamenkominge der (Fol. 52.) Dienaren des Woords / Ouderlingen en Diaconen weſen ſal / en verſtaen dat de Dienaren en Ouderlingen op hen ſelven / en de Diaconen op hen ſelven t'ſamen komen ſullen / om pegelijk ſijn ſaken te verhandelen.

5. De Dienaers en Ouderlingen ſullen voor hen ſien / datſe niet en handelen dan van dingen die kerkelijk zijn / en de dingen die te dele kerkelijk / en te dele politijk zijn / ſo daer ſwarigheid in is / ſullen zy het oordeel en autoriteit der Oberheid aenſoeken.

6. In alle Conſiſtorien ſal een ſeker boek weſen daer in op geteeknt ſal werden wat totte regeringe der Kerken dient.

7. Men ſal in alle Gemeenten een boek hebben daer in men de namen de kinderen die daer gedoopt werden met de namen der ouders en gevaders opſchrijven ſal. Item der geender die men trout / en dieſe in de Gemeente tot Lidmaten opnemen / en een pegelijk Dienaer ſal ook de namen der geenre die ſterven optekenen / en de Graefmakers daer af bevelen boek te houden.

8. De beroepene Dienaers ſullen by beurte in de Conſiſtorie preſideren.

9. In allen plaetſen ſullen Claſſen zijn / dat is verſamelinge van ſommige Kerken by malkanderen gelegen / welke Claſſen ſy afgedeilt hebben in 14 delen.

10. De Claſſen ſullen alle maenden verſamelen uitgeſondert Dordrecht en Goude die alle twe maenden t'ſamen komen ſullen / tot datſe op hen ſelven geſtelt ſullen zijn.

11. De Claſſicale verſamelinge ſal men op verſcheiden plaetſen d'een na d'ander houden.

12. De Dienaers ſullen van de Conſiſtorie ter plaetſen daerſe dienen ſullen / met advijs van de Claſſiſe verſamelinge of twe of drie nagebairde Kerken beroepen / en alſo de Gemeenten voorgeſtelt werden.

13. De Dienaren ſullen openlijk in de Claſſis geexamineert werden.

14. De Dienaers die in den Kerke-dienſt zijn / en noch niet geexamineert of wettelijk beroepen en gefonden zijn / ſullen van de Claſſe geexamineert werden als of zy nooit gedient en hadden / en zijnſe onbequaem men ſalſe van haren dienſt op ſchorten tot datſe bequaem zijn / en zijnſe bequaem men ſalſe de Confeſſie en articulen doen onderſchrijven / en in de gehoorſaemheid der Claſſis verbinden.

15. De Dienaren des Woords ſullen hen ſelven in den dienſt der Kerken verbinden daerſe beroepen zijn / en die ſeggen datſe aen andere Kerken verbonden zijn / ſullen daer van ſekere getuigeniſſe laten blijken.

16. Geen Dienaer en ſal uit de Kerke daer hy in is / in een andere vertrecken / ſonder eerſt van ſijn Claſſe oorlof begeert en verkregen te hebben.

17. Geen

17. Geen Miniſters uit andere kerken komende en ſullen aengenomen werden/ſonder getuigeniſſete brengen van de Claſſe en Conſiſtorie van daer ſy komen.

18. Men ſal naerſtig te boek ſtellen den affcheid der Dienaren die vertrecken.

19. Die buiten d'ordeningen der kerken hen ſelven in den dienſt dringen/ ſullen van den Claſſe een/ twe of meermael vermaent werden/ datſe reden haerder doen geven/ en ſoſe dat hartnechig weigeren/ ſullen verklaert werden Schiſmatici en lopers/ en hare namen ſullen andere Claſſes te kennen gegeven werden/ doch indien ſy hen beklagen/ dat hen ongelijk geſchied/ ſullen hen op 't Provinciael Synodum beroepen mogen.

20. Die Monicken en Papen geweeſt zijn/ en ſich tótten kerken-dienſt begeren te begeven/ ſalmen niet toelaten dan van de Claſſe geexamineert zijnde/en ſullen de Leere des Pausdoms verſaken en haer beroepinge/ ſullen haer de rechte bekentenis en diſcipline onderworpen/ en ſal in hen de gave van bequaemheid te ſpreken/ leren/ weſen/ en men ſal haer eerſt wel in ootmoedigheid en patientie oeffenen.

21. Die niet geſtudeert en hebben/ als handwerk geſellen/ en die nochtans goed verſtant hebben en haer totten kerken begeren te begeven/ſalmen alleen die toelaten/ de Godſaligheid/ ſedigheid en ootmoedigheid/ daer nà goed verſtand en diſcretie en de gave van welſprekentheid hebben.

22. De Kerkendienaers van allen Claſſen ſullen verſchaffen/ dat de Schoolmeeſters de belydeniſſen des geloofs onderſchryven/ en ſich der diſcipline onderworpen/ den Catechiſmum en andere dingen de jonkheid nut zijnde/ leren.

23. Men ſal de lidmaten der gemeenten tot huisvaſten en bidden vermanen/ als men vergaderen ſal/ om een Dienaer des Woords te verkieſen die de kerke nooit gedient en heeft.

24. D'opleggínge der handen ſalmen alſnoch onderwegen laten.

25. De Dienaers die elders in den dienſt geweeſt zijn/ ſalmen God metten gebede en de gemeente met een kleine vermaninge bevelen/na datmen hem de beloſteniſſe van getrouwigheid af genomen ſal hebben/ en die eerſt in den dienſt opgenomen worden/ ſalmen met een breder vermaninge beveſtigen/ en ondervragen of hy niet en gevoelt van Gode en der gemeente tot ſulk een dienſt beroepen te weſen/of zy de H. Bibelſe Schrifture houden het woord Gods en de eeuwige volmaekte lere der Godſaligheid te weſen/welke ſommierlijk in den Catechiſmo begrepen,en inde gemeente oprechtelijk geleert word, en of zy haren dienſt/volgende deſe leere getrouwelijk willen bedienen/ en met een godſalig leven bevеſtigen/ en haer de Chriſtelijke ſtraffe onderworpen.

26. De kerken ſullen alleſins Ouderlingen/en Diaconen hebben/ die ordentlijk verkoren zijn.

27. 't Verſoeken der Ouderlingen en Diaconen ſal gehouden werden na uitwijſen het 12 articul van't Embdiſe Synodus.

28. De Conſiſtorie ſal inde verkieſinge der Ouderlingen de gemeenten voorſtellen dubbel getal/ om de helft daer uit te kieſen.

29. Daer de gereformeerde gemeente geen gemeenſchap mach hebben mettet Gaſt-huis/ H. Geeſt-huis en andere arme goederen/ ſalmen by d'ordentlijke verkieſinge blijven. Maer daer de Overheid haer in de gemeenſchap der vermelde goeden in laten willen/ſalmen/ dobbel getal kieſen en de gemeente voorſtellen/en ſo verre de ſelve met ſtilſwijgen geapprobeert werden/ ſalmen de Overheid voorſtellen/ om daer uit de helfte te kieſen.

30. Men ſal de Ouderlingen en de Diaconen met afvraginge der getrouwigheid/ en gebeden tot God bevеſtigen

31. Het half deel der verkozen Ouderlingen en Diaconen ſullen alle jaren verandert werden.

32. De Ouderlingen en Diaconen ſullen de belijdeniſſe des Geloofs/ en articulen der diſciplinen onderſchryven.

33. De Diaconen ſullen alle weke op hen ſelven verſamelen/ en haer verſamelinge met aenroepinge des naems Godes beginnen.

34. Het uitdelen der Almoeſſen/ ſal ſtaen mede in diſcretie van Diaconen met malkanders advijs.

35. De Diaconen ſullen den Armen geld ſelver uit delen.

36. De Diaconen die alleen adminiſtratie hebben van d'Almoeſſen dieſe ontfangen/ ſullen alle maenden rekeninge doen voor de Conſiſtorie/ maer daerſe gemeenſchap hebben met andere Armen goederen/ ſullen haer rekeninge doen voor de Magiſtraet en ſommige van de Conſiſtorie daer toe geordineert.

37. Men ſal in den ingank der predicatien eenderley woorden gebruiken/ namelijk: Onſe hulp ſy inden name des Heeren die Hemel en Aerde geſchapen heeft, Amen. En de predicatie op eenderley manier beſluiten metten zegen Numeri aen 't ſeſte Capittel.

38. De Dienaers ſullen haer toehoorders met al te lange predicatie niet beſwaren.

39. De Sondaegſe Euangelien diemen in't Pausdom plag te gebruiken/ ſullen in de kerk niet gepredikt werden/maer men ſal nuttelijk een gants boek der heiliger Schrifture uitleggen ordentlijk na den anderen.

40. De materie der predicatie ſalmen aldermeeſt uit den nieuwen Teſtamente leeren/ ook ſalt inde vryheid der Dienaren ſtaen/ uit den ouden Teſtamente te prediken/ doch met raed en advijs der Conſiſtorie.

41. Aengaende het geſang tuſſchen het gebed en predicatie/ O God die onſe Vader is, dat ſalmen houden of laten mogen.

42. Alle Dienaren ſullen eenderley forme van openthlijke Kerke-gebeden gebruiken.

43. Men ſal de Pſalmen voor Petrum Datheenum in dichte geſtelt/ mette geſange daer by geſtelt/ alleen gebruiken.

44. Men ſal Sonnedaegs na 't gebed der voormiddaegſe predicatie/deſe woorden daer aen hangen. Wilt ons ook ſterken in 't waerachtige Chriſtelijke geloof.

45. Men ſal Sonnedaegs ſmorgens en 's namiddaegs de gemeente vry laten beneffens het Pſalmen ſingen te leſen of alleen te ſingen.

46. De Dienaers is vry gelaten voor of na de predicatie de afgeroepen perſonen te trouwen.

47. De Claſſen ſullen by haer Overheden verſoeken datſe het kopen/ verkopen/ drinken/ en wandelen/ dewijle men predikt/ en ſonderling des Sonnedaegs verbieden willen.

48. De dienaers ſullen d'Overigheid bidden/ datſe de prophane en wereltlijke uitroepinge van kopinge/ van verkopinge/ verlozen geld of goed/ ook in de kerken aſſetten willen.

49. Hoewel 't ſtaen voor de kerken deuren/ om almoeſen te verſamelen het alderbequaemſte is/ ſo ſal nochtans het omgaen ſtaen in de vryheid der kerken.

50. Het ſpelen der Orgelen in de kerken/ behoort gants afgeſchaft te weſen.

51. De openthlijke Avond-gebeden/is beſloten/datmenſe niet en brengt daerſe niet en zijn/ daerſe in 't gebruik zijn/ ſo ſtichtelijk en voorſichtelijk af doen als het mogelijk is.

52. De Lijk-predicatien ſalmen met voorſichtigheid aſſetten/ daerſe niet ingevoert zijn/ niet invoeren/ achten ook dat het luiden der klocken by de doden begraveniſſe afgeſet behoort te werden.

53. De Feeſt-dagen ſalmen aſſetten/en alleen metten Sondag te vreden zijn.

54. Op den Vaſt en Bid-dagen ſalmen eenderley forme houden/ men ſal de gemeente t'ſamen roepen/ en eenigen text verklaren/ vierige gebeden voor en na gebruiken/ en twe predicatien gebruiken.

55. Der Dienaren ampt is de kranken te beſoeken/ en ſullen de Dienaren op den Ouderlingen mogen begeren/ datſe hun hier in met haren arbeid helpen willen.

56. Der Dienaren ampt is/ ook by den kranken den naem des Heeren aen te roepen.

57. Het verbond Gods ſal in den kinderen/ ſo haeſt alſmen

alsmen den Doop bekomen kan / met den Doop versekert worden.

58. Men sal den Doop niet aendienen / dan alleen in de openbare versamelinge der kerken by de Predicatie.

59. In de plaetsen daer selven Predicatien geschieden / en nochtans kinderen ten Doop gebracht werden / sal een tijd geordonneert werden / datmen de kinderen in de kerk te doop bringe.

60. Den Doop salmen tusschen de predicatie en 't algemeine gebed mogen geven.

61. De vaderen zijn gehouden / en behoren vermaend te werden by den Doop haerder kinderen te zijn / op datse mette gevaderen de voorgestelde vragen beantwoorden.

62. Al ist datse geen gebod van den Heere en hebben van gevaders of getuigen te nemen / om de kinderen ten Doop te presenteren / so salmen nochtans dit gebruik 't welk oud is / en tot een goed einde ingeset volgen / en d'onwillige daer toe vermanen.

63. De forme van afeischinge voor den Doop salmen houden / also staet achter de Catechismum.

64. Het sal by staen / dat deselve Dienaer / die de insettinge des Doops verklaert / ook dope / of dattet verscheiden dienaren doen.

65. De Broederen gevoelen dattet best ware dat de kerken eene besprenginge in den Doop gebruikten / doch hebben besloten dat de maniere van driemael te besprengen gedragen sal worden / ter tijd toe datmen d'andere maniere beter kan invoeren.

(Fol. 52.) 66. De forme van vermaninge voor den Doopsel sal eenderley wesen.

67. De dankseggінge die na den Doop volgt / salmen doen voor het algemeen gebed.

68. Men sal geen Avondmael uitreiken daer geen forme van gemeente en is / dat is daer niet eenige Ouderlingen en Diaconen en zijn.

69. De kerken sullen daerna arbeiden datse het Nachtmael alle twe maenden so 't mogelijk is uitreiken.

70. D'ontfanginge en examinatie der geender die hen tot de gemeente begeven / sal geschieden voor een Dienaer en twe Ouderlingen / of twe Dienaren alleen.

71. Die een wettelijk getuigenisse brengt sal totten Nachtmael toegelaten werden / ten sy datse langen tijd te voren geschreven is / want alsdan moetmen na sulke vernemen even als of sy geen getuigenisse en hadden.

72. Is besloten dat de belijdinge des Geloofs van den genen die te voren geexamineert zijn metten jaworde geschieden sal.

73. Het is der Dienaren en Consistorien ampt bliptig acht te nemen wie de lidmaten der gemeenten zijn / of voormaels geweest hebben / en offe t'elkens 't Nachtmael communiceren / hen aenspreken of doen aenspreken / of daer achterdenken is in de leere of leven / so 't niet helpt in de Consistorie t'ontbieden / vermanen / dreigen en waerschouwen met Godes gerecht / en so dit alles niet en helpt / met de Classe raedslaen / doch niet lichtvaerdig excommuniceren.

74. Men sal een simpele predicatie doen tot voorbereidinge des Nachtmaels / in de welke gehandelt sal werden van de beroepinge des menschen / en van de versoeninge met God en sijnen naesten / met vierige gebeden.

75. Men sal in desen beginsel der kerken voort houden des Nachtmaels een gelijk Text die totten Nachtmael dient / en de misterie daer in begrepen verklaert / in de predicatie voor hen nemen uit te leggen.

76. Het staen in 't houden des Nachtmaels achtense voegelijxst / doch kan men het sitten om dattet ingevoert is / niet wel sonder ergernisse achterlaten / nochtans salmen het middelretijd dattet middelmatig is / na gelegentheid al staende houden.

77. In de uitreikinge des broods des Nachtmaels salmen gebruiken de woorden Pauli tot 1. Cor. 10. metten aenhank / neemt eet / gedenkt en gelooft / dattet lichaem Jesu Christi gebroken is / tot een volkomen versoeninge aller onser sonden / en in de uitreikinge des Drink-bekers na de woorden Pauli / de Drink-beker der dankseggінge / etc. Neemt / drinkt alle daer uit / gedenkt en gelooft dattet dierbare bloed Jesu Christi vergoten is tot versoeninge alle onser sonden.

78. Men sal eenige plaetse uit der H. Schrifturen lesen te wijlen men 't Nachtmael houd.

79. Men sal een korte inleidinge maken tot der dankseggінge na 't Nachtmael / waer in men van de grote liefde Christi t'ons waert eene dankseggінge doen sal en wie wy zijn vermaent werden.

80. Men sal 's namiddaegs alst Nachmael gehouden is / de predicatie des Catechismi na de gewoonte onderhouden.

81. Men sal opten dag des Nachtmaels so wel als op andere Sondagen trouwen mogen / maer niet op Vast en Bid-dagen.

82. Op 't 23 artijkel van 't Embdise Synodus van de straffinge der grober sonden / is dit tot verklaringe bygevoegt / datmen mette genen die eenig berou tonen niet terstond totte excommunicatie en sal voortvaren / dan hen voor een tijd lang van 't Nachmael af houden.

23. De Dienaren en sullen niemand uitroepen om te trouwen / dan die verklaren datse sich ook van hun willen laten t'samen geven / men salse vermanen datse niet by malkanderen en slapen voorse getrout zijn.

84. Niemand sal uitgeroepen werden om te trouwen / sonder eerst getuigenisse van 't consent zijnder ouderen / en so sy te voren gehijlijkt zijn geweest van afsterbinge der eerster partye getoont te hebben.

85. De personen die trouwen willen / sullen opentlijk in de gemeente afgeroepen en getrout werden / en so yemand voor krankheid verhindert zijnde / begeerde in huis te trouwen / daer van sullen de Ministeren en Consistorie oordelen / en so sy het toelaten salt niet geschieden / dan door uitroepinge in der kerken gedaen zijnde / en in der jegenwoordigheid der vrienden en naburen.

86. Men sal de namen der geenre die getrout worden op drie verscheiden Sondagen banden Predikstoel afroepen / of anderssins driemael in grote nood / na de Consistorie oordelen sal.

87. Het Houwelijk sal bevestiget worden in eenig van de plaetsen / daer de namen uitgeroepen zijn / doch so yemand op een ander plaetse trouwen wil / die sal getuigenisse der uitroepinge van de Consistorie mede brengen.

88. Overmits d'Officialen in 't Pausdom d'autoriteit en recht der Overheid in de echtscheidinge aen hen getrocken hebben / so sal d'Overheid van de Dienaren uit Godes woord / gebeden en vermaent werden / datse na luid van Gods woord en andere wetten / die helpen / die in sulke saken haer hulpe van doen hebben en begeren.

89. D'ontschuldige partyen haer partyen van Overspel overwonnen hebbende / sullen een uitspraek van scheidinge van d'Overheid begeren / en so d'Overheid dat niet wil doen / sullen van de Overheid soeken te verkrijgen dattet de Consistorie toegelaten werde te doen / en sose dat ook niet konnen verkrijgen / sal de consistorie haer vermanen in een ander plaetse te trecken / daerse de hulpe der Overheid genieten mogen.

90. De Kerkedienaers die op de Synodum te gaen gedeputeert werden / sullen getuigenisse brengen van de Consistorie en Classe / en niet van der Overheid.

91. Dese articulen sijn / also door onderlinge bewillinge gestelt / datse so het der gemeente nutheid eischt sullen mogen en moeten verandert / vermeerdert of vermindert worden / nochtans sal dat niet eenige gemeente of Classe bysonderlijken toehomen te doen / maer sullen alle arbeiden om die t'onderhouden / tot dat in 't generale of provinciale Synodo anders verordent sal wesen geeindigt den 28 Junij / 1578. in 't selve Synode heeft gepresideert Casparus Heidanus / als daer toe by de gemene stemmen verkoren / en Arnold. Cornelij is verkoren Secretaris of Scriba.

Voorts

Vragen en queſtien in 't Synodus beantwoord.

VOorts zijn in 't ſelve Synodus verſcheiden particuliere vragen en queſtien voorgeſtelt tot 23 toe / daer op geantwoord is als volgt:

1. Of niet goed en ware / dat men opten Catechiſmum Homilias ſchreef. Daer op geantwoord is: dat men dat ſal laten blijven.

2. Of men de Bibel niet correcter op 't nieu ſoude overſetten. Antwoorde: men ſal toeven / tot dat de Fzancoiſe en Latijnſe nieu overſettinge in 't licht ſal weſen / om dat menſe daer uit te lichter en te beter mach overſetten.

3. Hoe men den Wederdoperen weren / of die op den rechten weg brengen ſal. Antwoorde: men ſal d'Overheid vermanen en bidden / datſe niemand ontfangen noch lijden ſullen / dan die wettelijk zweren / haer gehoorſaem te zijn / en die daer nu wonen / vermanen tot gehoor des Goddelijken Woords / de kinderen te doop te brengen / en ſo zy ſulx weigeren / dat menſe in tegenwoordigheid der Predicanten ontbieden / en haer opinien bevelen ſal te verklaren en verantwoorden / ook ſullen de Predicanten ſoeken in haer heimelijke verſamelinge te komen / om te tonen dat haer handel onrecht is.

4. Of een Predicant / Notaris van te voren geweeſt zijnde / noch in dien dienſt blijven mach. Antwoorde: dat hy Teſtamenten en Huwelijkſe voorwaerden maken mach (inſonderheid daer men geen ander hebben en kan) in bequame ſtichtelijke plaetſen.

5. Of een Kerkendienaers huisvrouwe geen openbare winkelneringe doen mach. Antwoorde: neen.

6. Of een Dienaer des Woords laten mach te beſoeken den genen die aen de peſte krank leggen / om dat hy van 't volk geſchout werd. Antwoorde: datſe gehouden zijn / geroepen zijnde te gaen / en ongeroepen zijnde / wetende dat men haer van doen heeft ook te gaen.

7. Op de vrage van Delft is geantwoord / nademael beſloten is / dat der Ouderlingen en Diaconen half deel alle jaer verandert ſal werden / op dat de ordeninge in zijn gang kome / en ſich niemand te beklagen hebbe over den langen dienſt / dat men in der Conſiſtorie de zwarigheid der geender / die met het eerſte jaer af begeren te weſen / overwegen ſal / welk de grootſte zijn / en datſe hun allen ter diſcretie der Conſiſtorie onderwerpen ſullen / en ſo zy dit niet en begeren te doen / ſullen het lot werpen.

8. Wat men mette Papen doen ſal / die in 't heimelijk dopen en trouwen. Antwoorde: men ſal zijn beſte doen by d'Overheid der plaetſen / om dit te weren / en ſo die daer niet toe doen / by de hoge Overheid.

9. Of men de kinderen der afgeſneden mach dopen. Antwoorde: ja.

10. Of men een kind / van eender vrouwen gedoopt / in der Kerken dopen ſal. Antwoorde: ja / overmits der vrouwen dopen geen doop en is.

11. Of een overſpeelder tot een huisvrouw nemen mach / mette welke hy overſpel gedaen heeft. Antwoord: men ſal daer in niet handelen tegen de Wereldlijke Rechten.

12. Of een lidmaet der gemeenten willende trouwen / een perſoon die Papiſt / Doops of Werelds geſint is / van den Dienaer getrout ſal mogen werden of niet. Antwoorde: men ſal ſulke te voren vermanen; doch ſoſe evenwel willen trouwen / men ſalſe trouwen / dewijl het trouwen politijk is.

13. Op de vrage van een man / die van zijn huisvrouwe lange tijd ſolemnelijk geſcheiden is / om des verſcheiden geloofs en onderlinge geliefs wille / en by een ander huisvrouwe lange geſeten / en kinderen gewonnen heeft / en de dood zijnder voriger huisvrouwen niet bewijſen en kan / of men die vrouw-perſoon van den Nachtmael ſal af houden / en zy beide behoren geſcheiden te worden. Is geantwoord: dat men haer af houden ſal / ter tijd toe hy ſal beweſen hebben zijn vorige huisvrouw dood te zijn. En aengaende de ſcheidinge ſal men ſien / hoe men doen ſal / als men antwoorde van de ſake ſal hebben gekregen van de Kerken van Geneven en Heidelberg.

14. Of een vrouwe niet en ſoude mogen wederom trouwen / wiens man nu acht jaren uit geweeſt heeft / en zy niet en weet / of hy levende of dood is / alſoſe noit beſcheid van hem gehoort heeft. Antwoord: ſy ſal by de Overheid conſent en losſprekinge begeren.

15. 16. Op een vrage / nopende een jong geſel / die met een dochter in beloften ſtaende 15 jaren heeft huis gehouden / en die daer na verlaten / en een ander getrout heeft. En zy die verlaten is / begeert / dat men haer ook / een ſcheidbrief hebbende met een ander trouwe. Is geantwoord: ſy ſal haer ſake de wereldlijke Overheid recht voorſtellen / en van deſelve conſent en bevel begeren.

17. Wat men doen ſal met een man / die int Pausdom ſijns broeders wijf heeft genomen / en omtrent 14 of 15 jaren met haer huis gehouden / en kinderen by geteelt heeft. Is geantwoord: dat dewijle ſulken bywoninge van Gode verboden is / maer aengeſien dat de man nu leedweſen heeft van ſijn ſonde / en willig is te volgen / 't zy te ſcheiden / of 't leven door te volgen / ſulx Godes Woord vermach / is beſloten / dat men de ſake aen die van Geneven en Heidelberg overſchrijven ſal / en ſal hy middelertijd niet toegelaten werden totten Nachtmale.

18. Op een vrage van een kreupel / diens huisvrouwe van hem geweeſt is omtrent 22 of 23 jaren / van welke dood men noch niet ſeker en is / en ſint by een ander vrouw geſeten heeft / en noch ſit / of men hem met de ſelve trouwen ſal. Is beſloten: dat men hem eerſt ſal tot d'Overheid ſenden / om aldaer conſent te halen / en conſent hebbende / ſal men hem voor de Conſiſtorie trouwen / en eerſt zijnder ſonde ſcherpelijk voorhouden.

19. Of de huwelijken / die met uitgedrukte woorden (Levit. 18.) niet verboden en zijn / maer uit tegenſtellinge en conſequentie beſloten konnen werden verboden te weſen / voor verboden en ongeoorloft gehouden ſullen worden? is geantwoord: ja. Dat ook de Miniſteren / hoewel de Overheid ſulx toeliet / niet ſullen trouwen ſonder ſchriftelijk bevel der Overheid / en men ſal de perſonen en Overheid van te voren genoegſaem van deſe ſake vermanen en waerſchouwen. (Fol. 53.)

20. Op de vrage / of een jong geſel / die tegen wete en wil zijnder ouderen zijn trou eender maegt gegeven heeft / en deſe door begeerte en bevel zijnder ouderen / verlaten hebbende / ſich aen een ander (eens Papen dochter) wettelijk verbonden / en middelertijd na de belofte / gedurende den tijd der uitroepinge / by de eerſte geſlapen heeft / en boven deſen hun by den Provisoor d'eerſte toegewеſen / is nu met een derde (dewijle de twede / namentlijk des Papen dochter / in 't recht bey van hem geſproken zijnde / met een ander gehouwt is) of hy de derde trouwen mach. Is geantwoord: dewijle des Papen dochter vry gelient is van den Rechter / ſo is 't huwelijk / datſe namaels begaen heeft / wettelijk. Aengaende d'eerſte / die hy tegen zijn ouderen wil belooft en onteert heeft / en is hy niet verbonden / dewijle zijn ouderen noch daer tegen ſpreken. Hier tegen en ſtrijd de Wet Gods niet / Exod. 22. en Deut. 22. Want daer werd geſproken van mansperſonen / die haer eigen voogt zijn / daer uit volgt / dewijle de Overigheid deſe ter behoorlijker tijd niet geſtraft heeft / en noch is duldende / dat hy de derde / die hy met bewilliginge zijnder ouderen belooft heeft / verbonden zy / en ſo d'Overheid ſulx bevelt / trouwen mach.

21. Die over ſeven jaren ten Nachtmale geweeſt zijn / en pardon gehaelt hebben / hoe men die ſal totten Nachtmale toelaten? Antwoorde: om dat d'ergerniſſe openbaer is / ſalſe openbaer gebetert worden; doch ſal de Conſiſtorie voordelen na gelegentheid der daed.

22. Op de vrage van de afſnydinge der geenre / die tot de Mennoniten zijn gevallen. Is geantwoord: dat men totte afſnydinge der ſelver by trappen / in den Emdiſen Sinodo voorgeſtelt / voortvaren ſal.

23. Of men een Lombaert totten Nachtmael toelaten mach. Is geantwoord: neen.

Is voorts beſloten / dat de Dienaren van de Claſ-

se van de Paltz het Sinodum generael beroepen sullen / so haest als sy bevinden sullen / dattet nut en nodig wesen sal / en bequamelijk gedaen sal mogen werden.

Wy hebben hier voren verhaelt / hoe dat de Groot-Commandeur hadde doen verkondigen seker pardon / by den Coninck van Spangien den 8 Marty tot Madzil geexpedieert / maer also daer op seer weinig personen / veel min Steden of Provincien / 't selve versochten te genieten: eensdeels door dien sy 't selve niet en betrouden / en anderdeels / door dien sy hen selven niet schuldig en hielden te zijn van de misdaden / daer van het pardon mentie was makende / en hen selfs niet en wilden beschuldigen / dat ook 't selve pardon tot alle mans handen binnen Holland en Zeeland niet en konde komen. So zijnder verscheiden personen geweest / dewelke uit haer selven / eenige uit last / 't selve pardon gesonden hebben aen hare goede vrunden binnen den steden van Holland / haer vermanende / dese gratie en genade ter herten te nemen / en niet te versuimen. Onder andere heeft ook de Pastoor van Castricom aen de Magistraet der stad Alkmaer copie van dit pardon gesonden / met een vrouwken wonende in de Beverwijk / met een missive onder zijn hand / daer by hy schrijft / dat de Heere van Grammey hem last gegeven hadde / 't selve pardon aen henluiden over te senden / presenteert voorts sijnen dienst / so sy pemanden willen oversenden / om te mogen handelen / hy seidse vry vast geleide toe / presenteert ook pemanden aldaer te senden / indien sy het begeren / en boven dien noch / dat hy de geexempteerde personen aen pardon wil helpen / wie datse zijn heel Holland door / indien sy het maer en begeren. Hy schrijft ook / dat mense goede vaste borgen sal setten / dat men ook met henluiden sal handelen / hopende het ontfangen van garnisoenen / datse zijn Majesteit sullen hebben te bedanken. Bid henluiden / datse compassie en medelijden willen hebben met haer selve / hare borgeren en nageburen (hy meent de huisluiden) die alom verstrooit en gevlucht zijn / niet en mogen zaepen noch maepen / en van armoede / honger en kommer vergaen / en versoekt hier op een vriendelijke antwoorde. Zijnen brief was gedateert uit de Beverwijk den 26 Junp 1574. en was onderteikent Riemsdijk. Den brief is den 8 July aen de Burgemeesteren van Alkmaer gelevert / die de vrouwe genomen en geexamineert / en voorts aen den Gouverneur Sonoy gesonden hebben. Sonoy heeft de vrouw daer na laten gaen / sonder eenige antwoorde aen den Pastoor te senden / doch heeft de sake so weten te beleiden / dat hy den voorsz Pastoor in handen kreeg / maer bevindende aen den selven niet / dan dat hy een goed slecht gesel was / en dat hy hem nooit partydig of bitter tegen die van der Religie en hadde gedragen / is hy om een klein redelijk rantsoen vry gekomen.

De Pastoor van Castricom send het pardon binnen Alkmaer aen de Magistraet aldaer.

De Pastoor van Castricom gevangen / en wederom ontslagen.

Wy souden hier nu wel vorder verhalen de remonstrantien en klachten by die van Brabant gedaen / over de grote moedwilligheden van het krijgsvolk / en de ongestraftheid van dien / metten inbreek haerder privilegien / die sy den Groot-Commandeur remonstreren / maer also wy dus lange van der belegeringe van Leiden hebben gezwegen / is 't tijd / dat wy daer wederom van verhalen / op dat het niet en schijne / dat wy hen in hare zwarigheid geheel vergeten hebben.

Dewijle de Spangiaerden Leiden belegert / ook den Hage / Maeslandse-sluis en Vlaerdingen hadden ingenomen / ook den Leidsen-dam met volk beset / so hadde hy ook een schanse gemaekt aen de Hoornbrugge / tussen den Hage en Delf. En verstaende / dat de Prince van Orangien een sterke schanse hadde doen maken / tussen Delf en Oulverschie / op een plaetse / die men de Polderbaert noemt: so was hem aengedient / dat dese plaetse was van groter importantien / en dat hy de selve hebbende / de stad van Delf daer door ook seer benaut / en van andere steden / so van Rotterdam als Schiedam / gescheiden sonde wesen. Waerom hy voor hem genomen heeft / de selve plaetse in te nemen / en also neffens Leiden ook Delf geblockeert te houden. Om dese en meer andere redenen wille / so versocht hy aen den Groot-Commandeur noch cenige Spaense Compagnien / die hem sond de Compagnien van Don Alonso de Soto Major / van Joan d'Alfa / Damiaen de Morales en van Ortis / dewelke stonden onder 't gebied van Juliaen Romero. De selve Groot-Commandeur hadde ook last gegeven / dat men de 27 vaendelen oude soldaten van de Regimenten van Don Rodrigo de Toledo / en Don Gonsalo de Barcamonte / die seer sober en qualijk in ordre waren / sonde casseren / en dat de selve 27 vaendelen souden gevoegt en gebracht werden onder de twe Regimenten van Don Ferdinando de Toledo / en den selven Juliaen Romero. Hy ordonneerde van gelijken / dat de 25 vaendelen van het Regiment van S. Philippe en van S. Jacob souden werden geredigeert en gebracht tot 12 vaendelen / haer gevende tot Veld-overste Francisco Valdez. De selve Valdez aldus versterkt en alle gereedschap gemaekt hebbende / om de voorsz schanse van de Polderbaert in te nemen / is op Dijnsdag den 29 Junp / met groot apparaet van bruggens en alle ander gereedschap daer toe dienende / de selve aen allen kanten seer furieuselijken komen bespringen en aenvallen / maer die van binnen de schanse zijnde daer van veradverteert / hebben de selve so couragieuselijken ontfangen en tegen gestaen / dat sy dien furieusen aenval niet alleen en hebben manlijk af geslagen / maer dat sy de selve in 't aftrecken ook verbolgt / een deel geslagen / en al 't gereedschap gekregen hebben / en is de reste by die van Delf voorts verbolgt totte schanse van de Hoornbrugge toe. Daer zijnder over de 400 van de Spaense zijde gebleven / vele gequetste zijn naderhand gestorven. Van des Princen zijde zijnder gebleven omtrent 20 / en omtrent so veel gequetste. Ik hebbe schrijvens gelesen / inhoudende dat de Spaense selven bekenden / datter wel 800 gebleven waren / en dat men giste van veel meer / dan na naerstig ondersoek en heb ik van geen meer konnen vernemen / en is ook waerschijnlijker.

Valdei voornemen om de schanse op de Polderbaert in te nemen.

Valdez bespringt de schanse op de Polderbaert / en werd afgeslagen met groot verlies van volk.

De Prince van Orangien met de Staten van Holland en Zeeland / wel wetende / dat die van Leiden seer waren benaut / en dat de victualie seer minderde / sorgende dat by aldien sy niet haest en werden ontset / datse uit nood souden gedrongen werden / hen op te geven / waren seer mette sake bekommert. De Prince achtende / dat aen 't verlies van Leiden ook was hangende alle sijne reputatie / en ruste niet / nacht en dag bedenkende op de middelen / van de selve te ontsetten. Hy hadde geboden by Placcate / dat alle de huisluiden haer koorn en hoop soude gebracht werden in de naeste Steden onder sijn gouvernemente / gelijk gedaen werd. Voorts proponeerde hy / dat men de Maes en Pseldijken soude doorsteken / en de sluisen van Rotterdam / Schiedam / Delfshaven / en andere die in haer macht waren / soude opsetten / en het land alles laten onder water lopen / sonder acht te nemen op de grote schade (dewelke geacht werde wel 300000 kronen soude bedragen) die daer uit volgen soude / en dat men also een zee met ebbe en vloed over een droog vast land soude maken / om daer naer / als het hoog genoeg soude zijn gevloept en gewassen / naer Leiden te varen / en de Stad op sodanige wijse te spijsen en ontsetten. De opinien waren hier eerst divers / maer verstaende uit den Prince / dat het onmogelijk was / naer aller menschen oordeel / 't selve te lande te mogen doen / om de macht van de vyanden / hare menigvuldige sterkten en wel besette schansen / en dat het met minder perijkels en kosten / te water soude konnen werden gedaen / als te lande / uitgenomen de schade van de landen / so hebben sy den 24. July resolutie genomen / en vastelijk besloten / dat men terstond de sake by der hand nemen soude / om de benaude in Leiden te verlossen en ontsetten. Daer is geconsenteert 120000 gulden gereed / die men so by maniere van capitale settinge en leeninge soude sien te lichten / gelijk ook gedaen

Beraedinge en voorslag om Leiden te ontsetten.

Resolutie om de dijken door te steken / de sluisen te openen / en 't water in 't land te laten / tot ontset van Leiden.

daen is / daer obligatien van werden gegeven / en ook naenaels gereſtitueert zijn: en noch 45000 cronen ter maend / boven de ordinaris contributien. Tot het doorſteken van de dijken zijn verſcheide perſonen gecommitteert / onder andere waren gecommitteert Jonkeren Daniel van Wijngaerden en Willem van Valenſtein / die terſtont met groter goedwilligheid en blijt uit Rotterdam getogen zijn / met een goed getal pioniers / en hebben 't ſelve te werke geſtelt. De Prince van Orangien is ſelfs met Mr. Paulus Buys Advocaet van den Lande van Holland / en ſommige andere van de Staten / opten 3 en 4 Auguſti opten Yſeldijk getogen tot Capelle / alwaer een ſchanſe / met krijgsvolk beſet / was leggende / alwaer den dijk doorgeſteken werde / en werden 16 gaten in den ſelven dijk gegraven / in voegen dat het laetſte gat quam recht tegen over Yſelmonde. Tuſſchen Rotterdam en Delfs-haven werd ook een groot gat gemaekt / 't welk ſeer veel waters in brachte. De ſluiſen tot Rotterdam / Schiedam / en d'andere ſluiſen van het Weſt-quartier / die in hen macht waren / werden ook al t'ſamen open geſet / en men bevond / dat de ſluiſe tot Rotterdam een geweldig water in gaf.

De dijken werden doorgeſteken / en de ſluiſen geopent.

Ik moet hier / tot verluſtinge des leſers / in deſe droeve beſchrijvinge mede invoegen ſeker geſpreek tuſſchen de Zee en Maſe / by eender omtrent deſen tijd gemaekt / niet qualijk alhier ten propooſte van dit doorſteken der dijken dienende.

(Fol. 54)

Geſpreek tuſſchen Oceanus en de Maſe

Oceanus.

HOe ſnellijk drijft herwaers de ſchuimende Maſe.
Hy poſteert raſcher dan een vluchtige baſe;
Dats niet vergeefs, deſe poſt brengt ons wat byſonders.

Maſe.

Zijt gegroet o Coning, en hoort wat wonders,
Van onſe Hollanders, die zijn botter dan bot,
Geheel raſende, dul, of veel ſotter dan ſot.
Want daer ſy ons eerſt uytſloten ongebuyrlik,
Met dijken, met dammen, met arbeyden ſuirlik:
In 't ſtoppen, in 't hogen, in 't dijken met practijken,
Van haer gebroken kage ende ſmalle dijken:
Niet hogers duchtende, dan 't Noord-weſtelijk blaſen
Om den hoogheid tegens te ſtaen, van u hoogdriftig raſen
Is dit raſende volk nu ſo gantſch ontſinnig,
Dat ſy Gode bidden devotig en innig,
Om een Noord-weſter ſtorm, om u verderſlijk woeden,
Ende om 't goed Land te ſien onder u vloeden,
Daer toe ook elk opent zijn dijken en ſluiſen
Om u te ontfangen en ſelf te verhuiſen.
Zijn dat niet rechte botte ſotten of dulle menſchen?
Wat ſtaet u, o Prince, doch hooger te wenſchen?
't Haeſten heeft my vermoeyt, om u verblijdinge,
Want ik wiſt, wat u lag aen dees goey tijdinge:
't Is nu recht u tijd, u palen uit te ſtrecken,
En 't graſige Holland ſo dik te bedecken
Met u ſout vloeden ten eeuwigen dagen,
Datmer voort ſal viſſchen, daer men plag te jagen:
Ja die Walviſch groot ſal ſpelen en aſen
Daer die melk-fonteinen weeldig gingen graſen.
Slaepter niet op, Heere, maekt van Holland Zeeland,
Dewijl 't open ſtaet: want ſo u broer een vree ,, ſant,
Of ſo eenig Landsheere die ſchoon bruit ging trouwen,
Waerdy uitgeſloten, met te ſpaey berouwen.

Oceanus.

Door botheid, noch door ſotheid, maer door grote nood,
Van 't Spaenſch regeren hatelijk boven den dood,
Heeft Holland mijn inkomſt voort minſte quaed verkoren,
Om den Spaenſche neſten (haer meeſte quaed) te ſtoren,
So maekt trouheid, dat ſy om te ſpijſen trouwelijk,
Een ſtede, veel landen ſien bederven rouwelijk.
Wilt my nu Eolus uit het Noord-weſt geleiden,
Ik ſal haer ſpijſſchuiten leiden in de ſtad Leiden,
Spijt den Spangiaerts, en dees lecker eeters van weggen,
Die nu beleggers zijn, kongerig doen beleggen,
En voor geſuikerde wijn, zout water doen drinken:
So zijn die vuil brengen geſouten tegen 't ſtincken.
't Sal 't weeldig Holland ook dienen ten goeden,
Dat het geſtraft werde met willige zoutvloeden,
Want al is daer nu ſterft, oorlog en dierte ſwaer,
Men acht geen roede, elk leeft of daer geen ſtraf en waer.
De Spaenſe verwaende, en 't Neerlands weeldige ſonden,
Hebben malkander, ook elk haer ſtraf recht gevonden,
Sy ſullen (komt vree niet) haer machten onderlingen
So krenken, dat hen licht een vreemde macht ſal dwingen.
Maer de vree is qualijk gedurig te verhopen,
Want haer meiningen hart tegen elkander lopen,
Spangien ſag 't Land liever arm, dan vry, en rijk van haef,
Neerland is liever arm en vry, dan een rijke ſlaef.
Spangien ſou 't Neerland geern opſlocken en vervielen,
Neerland waer geern vry van dees Spaenſe fielen,
Om Gode recht te dienen met penitentie
In vryheid, na 't getuig van de conſcientie:
Daerom en achtſe ſot, bot, plomp, noch verwaten,
Want om haer vrye Godſdienſt ſy 't liever al laten.

DE dijken nu aldus doorgeſteken zijnde / en de ſluiſen opgeſet / heeft de Prince uit Zeeland ontboden den Admirael Jonkheer Louis Boyſot: en na dat ſy te ſamen / ſo in 't particulier als in de Staten hadden beraedſlaegt / en alles overleid / op wat wijſe / met wat volk en geſchut men Leiden beſt ontſetten ſoude: ſo is hy wederom na Zeeland gereiſt / om aldaer alles daerdig te maken. Hier en tuſſchen werden tot Delf / tot Rotterdam en ter Goude ook alle gereetſchap gemaekt / ſo van platboomde ſchepen / horenſchuiten / galeyen en anders alles dat nodig was.

Middelretijd / namentlijk den naeſtleſten July / ſchreef Baldeus aen die van Leiden uit den Hage / deſen navolgende brief.

Baldeus ſchrijft aen die van Leiden / den naeſtleſten July.

EErſame goede vrienden, nademael ik verhope, dat gy altijds voor de Coninklijke Majeſteit uwen Erf-heer gebleven zijt, en niet en begeert de bederfteniſſe uwes Vaderlands, ſo gy ſiet de ellende, daer 't in gevallen is, en noch meerder (te beduchten) aenſtaende is, en bekennende de grote goedertierenheid en barmhertigheid van ſijne Majeſteit, vele noch even hert en obſtinaet blijven, hen latende miſleiden, met ydele woorden en vals ingeven, verſpreyende onder de arme en onnoſele gemeenten, dat ſijn Majeſteit niet dan alle hardigheid, wraek en toorn over ſijne onderſaten wil tonen, 't welk alle de wereld anders kenlijk is, en wat grote genade die van Leerdam (naer dat ſy niet meer tegens en mochten houwen) geſchied is, die alle in genade ontfangen zijn, en blijven vredelijk ſitten in hare goeden, ſo ook by honderden perſonen, ſo binnen Utrecht, Gelderland, Braband, Vlaenderen, en andere ſijne Majeſteits landen, weder gekomen en geſtelt zijn in alle hare gehele goeden. En ſo gy dies ſoud twijfelen, ik ben te vreden, eenige die gy ſoud willen ſenden uit der ſtad van Leiden, vry paſpoort en geleide te geven, om te mogen trecken tot Utrecht, Leerdam en andere plaetſen, die ſulks metter waerheid ſullen bevinden: want de deure der genade van ſijne Majeſteit ſtaet noch open, maer zijt des gewis, als de tijd overſtreken ſal zijn, dat in contrarie alle de genade in ſtraffe en wreedheid veranderen ſal, en gy ſiet voor oogen de grote ellende en armoede, daer in gy zijt, en dat gy des Coninklijke Majeſteits macht en heirkracht niet en moogt wederſtaen, hoewel men u blindhokt, en contrarie de waerheid wijs maekt, ſo wilt doch eens inſien hebben op de gelegentheid der ſaken, en wederkeren tot uwen genadigen Conink, u verſekerende, dat alle die binnen der Stad zijn, wat ſy tegens ſijne Majeſteit miſdaen mogen hebben, dattet hen alles, ſonder yet achter te houden, excipieren of reſerveren, gehouden ſal werden, en van alles vergeven en quijd geſcholden is. En ſo gy eenig twijfel ſoud maken, indien gy yemanden alhier, of tot andere genomineerde plaetſen wilt ſchicken, ik ſal u geven vrye paſpoort en geley, van te mogen komen en wederkeren. Wilt hier van de onnoſele goed onderricht doen, op datſe in 't leſte niet en vallen in hare grondelijke bederffeniſſe en ruine van der Stad: want ſijne Majeſteits meininge is, van der Stad niet te ſcheiden, voor dat hy die in ſijne onderdanig-

heid

heid gebracht sal hebben: so hy ook die van Delf en andere steden sal besetten en benauwen, so die van Delf ook wel ontwaer werden. Aldus en verlaet u niet op't ontsetten van den Prince van Orangien, want gy sult u met een ydele hope bedrogen vinden. En so die van Leiden hen hier toe voegen, en wesende de eerste, sullen boven alle andere gratie genieten. Uit den Hage den naestleden July 1574. Onder stond, u goede vriend, en was ondertekent

FRANCISCO de VALDEZ.

DJe van Leiden en antwoorden op desen brief niet/ sy en verschriliten ook voor zijne borgemeesten/ noch en betrouden zijne beloften niet/ ook waren sy niet van meninge/ hare bondgenoten te verlaten/ maer zy ordonneerden een biddag en vastendag/ bevelende expresselijken/ dat niemand jegens Gods woord/ eenige verdiensten in zijn vasten en sonde stellen.

Den 2 Augusti is aldaer gepubliceert/ dat de hopen halve stuivers die in 't eerste beleg geslagen waren/ (Fol 55.) nu gangbaer souden wesen/ 't stuk voor een duit.

Den 4 Augusti zijnder brieven van pardon gekomen van der Waddinge af niet eenen trompslager/ by den Veldheer Baldeus ondertekent/ inhoudende/ dat by aldien men de stad overleveren wilde/ datter niemand geweld noch overlast en sonde geschieden/ en alle saken vergeten en vergeven zijn/ en dat men hem antwoorde sonde senden tussen dien dag en Vrydag/ en des anderen daegs quamender wederom brieven van pardon/ geschreven uit het leger van Leiderdorp/ die met een bron gesonden werden. Den 5 Augusti begost men mout-koeken te backen/ wegende omtrent een pond swaerte: en men begonst die onder de gemeente uit te delen/ dan also het de eerste waren/ en datse niet wel en waren gelukt nochte genoeg gebacken/ was het gemeen volk daer qualijken in te vreden/ en die men den selven dag kocht om een blank/ kocht men 's anderen daegs om een halve stuiver. Waerom den 7 Augusti afgelesen werd/ dat een pegelijk die 't van doen hadde/ meel mochten halen en backen de koeken selfs/ so het hen goed/ nutste en voorbaer dochte. Daer werd ook afgelesen/ datter geen gelagenen sonde mogen geset werden in de herbergen/ dan dat een pegelijk bier sonde mogen halen/ en betalen metter kannen.

Mout-koeken gebacken.

Den nood werd binnen Leiden alle dagen groter/ want daer huisgesinnen waren/ die overmits gebrek van brood/ 3 en 4 gulden aen wortelen aten in een weke/ in voegen dat de warmoesluiden in die tijd rijk van gelde zijn gworden. De Regeerders van Leiden deden ook de paerden uit de weye halen/ en in de Stad op stal setten/ op dat de melk-beesten het gras te langer sonde strecken/ en begonden ook haer koeyen te slaen.

Omtrent desen tijd/ also den hongersnood dagelijx hoe langer hoe groter werde/ en dat het brood en moutkoeken seer begonden te minderen/ en datse binnen Leiden seer weinig van het ontsetten en victualieren konde verhoren/ so is 'er onder het gemeen volk grote murmuratie gekomen/ te meer/ om dat de boden/ die van des Stads wegen aen zijn Excellentie gesonden waren/ wel 14 dagen waren uit geweest sonder weder te keren/ waerom die van de Stad/ om de gemeente so veel doenlijk was/ te stillen en te bevredigen/ hebben den 8 Augusti in der nacht/ door eenige heimelijke en verborgen of onbekende wegen uitgesonden aen zijn Excellentie eenige andere boden/ henluiden belastende/ wanneer sy tot Delf behouden overgekomen souden zijn/ dat die van Delf tot een teken van haer overkomste/ eenige schoten met grof geschut schieten souden/ het welke des anderen daegs in der nacht also geschiede.

Brieven van sijn Excellentie aen die van Leiden.

Den 12 Augusti quamen twe boden met brieven van zijn Excellentie binnen Leiden/ inhoudende/ dat hy verhoopte dat hy de Stad/ door de genade Gods/ sonde ontsetten/ door middel van het doorsteken van de Maes en Yssseldijken/ daer mede men al doende was; bedankende den burgeren van hare getrouwigheid en wijt/ datse de Stad so vroomlijk en trouwelijk tot daer toe bewaert hadden/ door welk schrijven de gemeente seer verblijd en verheugt werden/ hopende haest van haer ellende verlost te sullen werden.

Allarm binnen Leiden/ en uitval.

Den 16 Augusti werde binnen de Stede met alle de klocken allarm geklept/ vermits men door eenen boer/ die op de Morsch gevangen en binnen der Stede gebracht werde/ verstaen hadde/ dat de schanse op de Poelbrug met weinig soldaten beset was/ waerom de soldaten/ vrybuiters en borgers gelijkelijk een groten uitval deden/ meenende de schanse van de Poelbrugge af te lopen en in te nemen/ dan de soldaten daer in wesende/ weerden haer seer kloek en manlijk/ also datse sonder veel uit te rechten/ wederom na de Stad keerden/ aldaer een van de borgeren dood gebleven is/ die sy mede binnen brochten. Ten selven tijde haelden de borgeren de bonen en erweten/ die opten velde stonden/ in der Stad/ gelijk sy ook 't koorn en ander gewas 't welk noch te velde was deden/ ten aensien der vyanden/ die sulx niet en sochten te beletten/ 't welk seer te verwonderen was.

Den 17 Augusti also de soon van Jan Hendrikss Backer gevangen was/ quamen eenige brieven uit de schanse op der Waddinge/ inhoudende/ dat de selve was gerantsoeneert voor 200 goude kronen/ men sonde 't geld senden/ sy souden hem laten volgen. Daer op geantwoord werde/ dattet niet behoorlijk noch redelijk en was/ dat men so jongen knecht en van so sobere middelen/ so hoog rantsoeneren sonde/ maer so sy het rantsoen wilden verminderen/ na zijn qualiteit en vermogen/ sonde 't selve gebracht werden ter halver dijk/ lopende van de Witte-poort na der Waddinge toe. En is eindelijken 't selve rantsoen gemaekt op 100 kronen/ 't welk by Frans Hendrikss des voorsz Jan Backers broeder/ den 19 Augusti/ met consent van de Magistraet aldaer/ gebracht werde. Daer liepen veel borgers mede uit/ die bleven staen ter halver dijk opte Bosshuisense sluise/ om te sien hoe het aflopen sonde. Daer werde twemael met een goteling na henluiden geschoten/ en Frans Hendrikss werd van de soldaten in de schanse gehaelt en gebracht. Daer na zijnder omtrent 25 soldaten Arquebusiers op de borgers komen lopen/ waer door de borgers onder de Stad geweken zijn. Des namiddaegs is de voorsz Frans Backer wederom de Hoogwoerdse-poorte ingekomen/ vertellende dat hy was gebracht geweest by den overssten Veldheer Baldeus/ die hem veel gebraegt en eenen groten dronk wijns doen schenken hebbende/ wederom hadde laten gaen na de Stad.

Die van Leiden in dese voor verhaelden staet zijnde/ en de benautheid van honger dagelijks meer en meer wassende/ hebben den 21 Augusti aen den Prince van Orangien geschreven 't gene hier sommarie volgt:

Schrijven van die van Leiden aen den Prince van Orangien.

Dat zijn F. G. door haer voorgaende brieven genoegsaem bekent was/ in wat staet dat hare saken stonden/ de mout-koeken en souden ten hoogsten maer vier dagen meer mogen duren/ waer door bleek datse haer rekeninge vande drie maenden wel gemaekt hadden: te weten/ d'eerste twe maenden met brood/ en de derde maend met armoede. Den meestendeel van haer borgeren dronk water/ om dat het mout verbacken werd. 't Verwonderde hen seer/ datse noit eenige brieven van de Staten hare bondgenoten hadden ontfangen/ en 't schien datse genoegsaem vergeten waren/ hoewel sulk schrijven haerder swacken burgeren gemoeden soude versterken. In 't leste baden God om lijdsaemheid en geduld voor hun/ en om wijsheid en kloekmoedigheid voor zijn Vorstelijke Genade/ om hen te mogen ontsetten.

Schrijven van den Prince aen die van Leiden.

Doch eer dien brief afgevaerdigt was/ ontfingen die van Leiden brieven van den Prince/ daer in hy hun liet weten/ dat de dijken waren doorgesteken en de sluisen geopent/ dat het water al seer was gewassen/ en gaf henluiden te kennen/ aen wat kaden-dijken het alrede staende was. Hier door waren die van Leiden seer verheugt/ en schreven wederom aen den Prince/ dat sy sijn Vorstelijke Genade seer bedankten van sijne naer-

naerſtigheid en goed devoir / ſchreven ook wat ſy achten raedſaem te zijn / om voor eerſt door te ſteken / en ſonden beide deſe brieven gelijkelijk af. Den nacht daer aen / als ook den 22. 's nachts quamen daer noch verſcheiden ander boden / brieven brengende ſo aen de Heeren van der Stad / als aen verſcheiden borgeren / inhoudende / dat het water al ſtond aen de landſcheidinge van Rhijnland en Delfland / en dat met hulpe des Alderhoogſten de Stad ſeer haeſt ſoude werden ontſet / daer toe die van Dordrecht / Delf / Rotterdam en Goude alle hen neerſtigheid deden / om de ſchepen / die de victualie ſouden brengen / wel te voorſien / en datter ſoldaten gereed waren / om alles over te brengen ſonder perijkel. Hier door worden der borgeren herten ſeer geſterkt en gemoed / om het alderuitterſte met geduld te verwachten.

Groote en ſeer gevaerlijke ſiekte van den Prince van Orangien in Auguſto 1574.

De Prince van Orangien werd omtrent deſen tijd met een haeſtige en ſeer periculeuſe ſiekte bevangen / en van God Almachtig beſocht / in voegen / dat de ſprake liep / en de vyanden niet beter en wiſten / of hy en was al dood / ſtelden daer op grote hope / dat door ſijn dood alle der Hollanderen en Zeelanderen ſaken genoeg verloren ſouden gaen / en ſy lichtelijken haeſt meeſter ſouden weſen van alles. Daer was eenen gekomen tot Utrecht / met laſt om den Heere van S. Aldegonde te doen ontſlaen uit ſijne gevankeniſſe / volgende het accoord van Mons dragon / op 't overgeven van de ſtad Middelburg gemaekt / dan t'Utrecht gekomen zijnde / en de tijdinge van de grote krankheid / en het valſch gerucht van des Princen overlijden verſtaen hebbende / is terſtond wederom na den Groot-Commandeur gereiſt / om nieuw bevel / ſulx wy hier voren hebben verhaelt. De ſiekte was ook ſonder groot perijkel niet / want men meende dat hy de peſt hadde / en was van ſijn eigen hofgeſinde genoegſaem verlaten: doch men ſeid / dat hyſe ſelfs hadde belaſt van hem te gaen. Den Ontfanger Generael van Holland Cornelis van Miroy heeft my t'anderen tijden geſeid / dat hy ter ſelver tijd met eenige van Leiden / die hem brieven gebracht hadden / is gereiſt na Rotterdam / om den Prince te ſpreken / komende in 't logement of hof van ſijn Excellentie / en vand aldaer niemand die hem eenig beſcheid doen konde / ſo dat hy ginh in ſijn ſlaephamer / alwaer den Prince te bedde was leggende / ſonder een eenig menſche by hem te hebben. Hy ſprak hem aen / vragende / hoe dattet met ſijn Excellentie was / en waer al ſijn volk was / hy antwoorde met een zwacke ſtemme / dat hyſe van hem hadde doen gaen / en dat hy ſeer krank was / gaf hem evenwel gehoor / en verſtaende dat Leiden noch van den vyanden niet in en was genomen / ſo verheugde hy hem / en dankte God / en van dier ure begonde hy terſtond te beteren / en nam de ſake van de ontſettinge van Leiden / die door ſijn ſiekte ſeer ſlappelijk was gevordert / wederom by der hand / en heeft hem / ſo haeſt hy een weinig aen de beter hand was / terſtond den volke vertoont / daer door den moed wederom gewaſſen is.

Baldeo beradinge tot Soetermeer / nopende het doorſteken der dijken.

Het doorſteken der dijken was ſo verde gevordert / dattet omtrent 10 of 11 palmen hoog ſtond / tegen de landſcheidinge aen / die men van meninge was haeſt mede door te ſteken / om ſo al verder na Leiden te doen ſacken. Don Franciſco Baldeo Veld-overſte van den Spangiaerden hier van verwittigt zijnde / dede tot Soetermeer ſijn krijgsraed by een vergaderen / alwaer hy mede dede komen Jonkheer Johan van Mateneſſe van Wibiſma / die hem van ſelfs aldaer int leger liet vinden ten dienſte van den Conink / mitsgaders Jan de Huiter van Delf en andere Hollanders / vragende henluider advijs van het doorſteken der dijken / en of het wel mogelijken was / dat het Maes-water tot Leiden ſouden konnen komen / en henluiden beletten de belegeringe te volvoeren / en dat de rebellen (daer mede hy de Hollanders en Zeelanders meende) haer ſchepen daer over na Leiden ſouden konnen brengen. Daer vielen diverſe opinien. De Spaenſe Capiteinen / van 't water vervaert zijnde / ſuſtineerden ja: daer jegens de voorſz Mateneſſe en Huiter hen verſeherden onmogelijk te zijn / dat het Maeswater over de binnen-dijken ſoude vloeyen / doch dat men de voordere binnen-dijken verſekeren en ſterken ſoude / en de ſelve bewaren / dat de vyanden die niet en konden innemen / om door te ſteken / daer op reſolveerde hy de belegeringe te continueren / vaſtelijk (Fol. 56.) gelovende / dat het die van Leiden niet lange en ſouden konnen herden / of ſy en ſouden door hongers nood gedrongen werden hen haeſt over te geven. Aldus dede hy de dijken hier en daer verhogen en verſterken / leide daer op veel volx in trencheen / om den Hollanderen en Zeelanderen hen voornemen / van de Stad te ontſetten / te beletten.

Baldeus reſolveert de belegeringe voor Leiden te continueren.

Dit doorſteken der dijken docht niet alleenlijk ſommige vreemt / dan werd ook van hun beſpottet. Dit geſchiede niet alleenlijk van des Princen vyanden / die op verſcheiden wijſe voor de ſtads muren roepende daer mede ſpotteden: dan ook ſommige / ook wel van de treffelijkſte / die ſulks bewilliget hadden / die het doch voor haren oogen onmogelijk ſcheen / en ook van ſommige van der ſtad Leiden / wiens meninge was / dat het water tegen de voorſz dammen ſtuiten ſoude / of ten minſten met geweld geſchut worden.

Beſpottinge van het doorſteken der dijken.

Sommige die hen tot deſer tijd gebeinſt hadden / ſpraken ſchimpende: gaet nu op den toren / gy Geuskens / en ſiet het Maeswater te gemoet / en andere ſpijtige woorden / niet waerdig om ſchrijven / ſo dat veel zwacke niet alleenlijk een weinig kleinmoedig werden / dan begoſt ook allenskens aldaer twedracht te waſſen.

De Regeerders van der Stad ſoekende dit te voorkomen / en op dat ook harer burgeren herten verſterkt / en voornamelijk / dat haer ontſet metten uiterſten vlijt gevordert mochte werden / hebben opten 27 Auguſti drie van haren burgeren uitgeſonden / namentlijk Jan Claeſz Roos / Frans Cornelisz Backer / en Cornelis Evertsz met twe brieven / den eenen aen den Prince van Orangien / en den anderen aen den Staten van Holland hare bondgenoten: het inhoud van beide roerde meeſt den Staten / den welken ſy genoeg vermaenden van hare ſuimachtigheid / dat ſy nooit in den tijd der belegeringe aen hun geſchreven en hadden / en hun ſo ſtille hielden / rechts of ſy metten anderen niet verbonden en hadden geweeſt / en meer anders dat hun roerde: ſy gaven te kennen / dat ſy de drie maenden hun van den Prince geſet / nu in grote ellende en miſerie over gebracht hadden / en vernamen noch niet veel anders / dan een ydele hope / waer door ſy proteſteerden voor God Almachtig en de ganſche Wereld / haer behoorlijke plicht voldaen te hebben / ſo dat de ſchuld by hun niet en was / maer aen der Staten zijde / die ter gelegender tijd mochten ſien / hoe ſy 't konden verantwoorden: begeerden daerom / ſo daer geen middelen voor handen en waren / of ſo ſy de aengevangen middel niet en vertrouden / dat men hun ſulx ſoude overſchrijven / en hun van haren eed en verbond verdragen.

Schrijven van die van Leiden aen de Staten van Holland.

De Staten van Holland hebben op den 29 Auguſti hier op geantwoordet / daer van het inhoud hier volgt in ſubſtantie.

Antwoorde van de Heeren Staten van Holland aen die van Leiden.

Sy waren ſeer verwondert van het gevoelen / dat die van Leiden van hun hadden / want God en alle de Wereld was getuige van de ſorgvuldigheid / die ſy voor hun droegen / al en koſten ſy dat voor alle man niet laten blijken om reden: de ſchade / daer ſy ſo menig duiſend menſchen / door het water / in brochten / gaf ſulx genoeg te kennen / hadden daerom een teken van ongehoorde getrouwigheid getoont / daer tot den einde der Wereld toe af geſproken ſoude worden / en ſo ſy willen volherden / gelijk ſy tot noch toe hebben gedaen / ſy mogen wel verſekert zijn / dat ſy 't gehele land / haer ſelven / en alle datter is / liever ſullen laten bederven / dan haer verlaten / want ſy koſten wel verſtaen / Leiden verloſt zijnde / was Holland voor die tijd verloſt: dat ſy niet en hadden geſchreven / was om dat ſy haer geruſt hadden op des Princen brieven / de bode ſoude hun mondelinge de apparaten vertellen / die hy geſien hadde. Deſen brief was ondertekent by

twe

twe van de Ridderschap en Edelen / en voorts by de Gedeputeerde der steden in Holland.

Die van Leiden desen brief ontfangen hebbende / en haerder burgeren herten daer mede gesterkt / bewijsende / dat sy tot den uitersten behoopten te volherden / hebben opten laetsten Augusti dese haer voorgenomen ordonnantie / op 't opschrijven der beesten / by de gehele Broetschap of 40 Raden bewilliget / te werke gestelt / en hebben alle koepen / ossen / hollingen / kalveren / schapen en verkens doen opschrijven / en alle straten en huisen werden opgetekent / waermen deselve vinden soude. Stelden Commissarissen / met namen Cornelis Claesz van Aken / en Jan Lucasz van Wassenaer / die so wel hier over / als over de reste van vleesch / spek en anders / na reden / billigheid en gelijkheid souden toesicht hebben / op dat niemand / so lange men het koste verhoeden / van honger en verginge: so yemand iet van beesten of spijse verstak / en bevonden werd / was verbeurt en werden gestraft. Alle beesten werden op prijs gestelt / en die vanden Gerichte gaven den eigenaers na de waerde van die obligatien / en werd voorts van vier dagen tot vier dagen geloot om so veel beesten te slaen / als sy voor die vier dagen van node hadden / te weten / elk hooft een half pond vleesch des daegs.

Te wijle nu die van Leiden in aldusdanigen staet waren / het water vast in liep / en alle gereetschap tot der stad ontset veerdig gemaekt werd / zijn tot Rotterdam uit Zeeland aengekomen den 3 September een schip van Vlissingen met 52 stucken geschuts / meestendeel metälen / en d'ander gotelingen / en s daegs daer na 't geschut van Zieriezee en van der Veer / met beide de Admiralen van Vlissingen en Zieriezee / namelijk Jonkheer Loups van Boysot Heere van Ruaert / en Adriaen Willemsz / dese hadden haer volk op 7 Cromstevens / boven met geweldig geschut toegerust / en waren sterk 800 bootsgesellen. Sy brochten ook met hun sekere schepen met middelbaer geschut / om op alle platbodemde schuiten te gebruiken / so dat sy over de 100 lepelstucken / yseren en metalen / daer by noch seer veel double en enkele bassen / en kleine sturkens tsamen brachten. Tot Rotterdam / Delf / der Goude en andere plaetsen werden wel 200 platbodemde schepen gereet gemaekt / dese waren aldus gemonteert / elk schip hadde altijd voor een metalen stuk / of sommige twe / en ses bassen bezijden: en waren hier boven versien met halve spiessen en kuisen / en werden geroeit met 10 / 12 / 14 / 16 en 18 riemen.

Aencomste van Lonys Boysot uit Zeeland met 800 Zeelandse bootsgesellen.

De aenkomste van dese Zeelanders maekte eenen schrik onder haer vyanden / want het meestendeel eenen wreden en wilden hoop was / sommige droegen silvere halve manen / daer op geschreven stond: Liever Turx dan Paus. Sy waren gevreest / om datse niemand en spaerden / hoe grote meesters dattet waren. Sy waren gehouden en gekerst / en sagen daer so vreet uit / datmen uit het gesichte konde oordelen / wat het voor volk was. Sy verstonden haer wonderlijken wel / en waren kloek te water / en hoewel sy seer wilt schenen / so kondemen de selve seer wel en geschiktelijk betemmen / om haer orde niet te buiten te gaen / maer hare Overheden te gehoorsamen. Hoe wel nu in't laeste van Augusto alle Polders rontsom der Goude en Rotterdam blank stonden / stuiten 't selve noch aen de landscheidinge en andere dammen / sulx dattet niet na Leiden en kost zijnen loop nemen. De vrybuiters uit der Goude hebben den 3 September de Hildam doorgesteken / maer de Spangiaerts hebbense des anderen daegs met hout en hoy gestopt.

Der Zeeuse bootsgesellen beschrijvinge.

Hildam doorgesteken.

Baldeus metten zijnen schreven veel brieven aen die van Leiden / om haer te bewegen tot overgebinge van de stad / gebruikende daer toe schoone woorden / om haer te bewegen / en ook dreigen / in dien sy niet en wilden overkomen.

Wibisma schrijft aen die van Leiden.

De voorsz Mäteneese van Wibisma schreef in somma dit aen die van Leiden / hy hadde omtrent twe maenden geleden brieven aen hun geschreven / de welke verhatende waren haer welvaren en voorheel / dan hadde op de self de weinig antwoord gekregen: doch also hy mette zijnen voor seker wist / dat het koorn in der stad op was / en de gemeinte met moutkoeken / worrelen en anders onderhouden werd / het welke eene grote sterfte inde stad brachte / en meer en meer brengen sonde / so sy daer in niet en versagen / want het soude doch hoe langer hoe erger worden / aengesien het niet mogelijk en was de stad te ontsetten: en het water / d'welk ingelaten was / om Leiden te ontsetten / meerder schade dan profijt dede / want Rijnland en Leiden hoger lagen dan Schieland en Delfland / so dat het niet mogelijk en was het water tegen de bergen op te jagen. Des Princen ontset met 30 of 40 vaendelen knechten en mocht niet maken / de passagien waren so beset / dat het niet mogelijk en was daer voor te komen. Tot Leiderdorp waren noch 600 Spaense oude schutten gekomen / so dat daer nu waren 3000 oude Spangiaerden / behalven 27 vaendelen Duitsen / en 18 vaendelen Walen / en alle de ruiteren / en noch meer diemen ontbieden mocht. Niet tegenstaende alle desen / was zijne Majesteit te vreden / de stad in genade op te nemen met alle die daer in waren / niemanden uitgesondert / de self de by haer oude Privilegie te laten / niet te beswaren met garnisoen van soldaten / maer met borgeren te laten bewaren / en de wantrouwende die daer souden mogen zijn / soudemen vry geleide geven te trecken waer sy wilden / begeren sy onderteikende articulen van den Groot Commandeur te hebben / hy sal hun de self de in persoon brengen / sy houden slechts sprake / het is quaed datmen niet mag horen / sy sullen meer verkrijgen dan sy begeren. De Colonel Mario Cordoni presenteerde / met hun het accoord te maken: souden hun op onmogelijke dingen niet te seer verlaten / op dat sy haer selven met wijf en kind niet in de uiterste verderffenisse en brochten: begeert ten laetsten op alle het voorsz antwoorde.

Desgelijx schreef Baldeus selfs den 4 Septembris in Spaens / in somma dit / dat hun / die tegen God en haren Coning hertneckig en wederspannig waren / de genade / daer hun de Coninck door hem toeriep / so sy hun alsnoch wilden bekeren / en haer schuld bekennen / voor dees tijd noch open stond: beloof de hun allen pardon / so wel den Commissaris Bronkhorst / den Heere van Noortwijk / Peter Adriaensz als alle andere. Hier toe gaf hy hun tijd om opte antwoorden / en haer volmachtige over te senden / tot des maendaegs naestkomende / en sond hun tot dien einde een paspoorte in Spaense tale geschreven.

Baldeus schrijft weder aen Leiden.

De Commissaris Bronkhorst sterft binnen Leiden.

Desgelijx schreven ook vele andere aen die van Leiden / om haer tot overgebinge te bewegen / maer sy bleven stantvastig / nochtans waren daer sommige (na dat de Commissaris Bronkhorst opten sesten dag Septembris overleden was) die lichtelijk een muiterye souden hebben verwekt / en spraken nu / dat sy haer tongen uit de Lombaert hadden gehaelt / en niet meer en wilden swijgen / maer by 't leven van den Commissaris souden sy wel geswegen hebben / want sy souden alsodanige terstond wel aen den galge hebben doen hangen / want hy in der stad een strenge regeeringe hielt / so dattet hem alles ontsag / 't welk hier ook grotelijx van node was.

Don Ferdinando de Lannoy Graeve van Rothe Stadhouder by provisie (in plaetse vanden Graeve van Bossu) van Holland / Zeeland en Utrecht / houdende te deser tijd zijne residentie binnen Utrecht / werd van sekere Leidse uitgeweekene borgeren seer gesolliciteert / dat hy als wesende Stadhouder van Holland / aen die van Leiden soude willen schrijven / en hen gratie / genade en pardon presenteren / meenden dat zijne brieven meer souden gelden / als d'andere / door dien hy Stadhouder was / en datse liever op zijn woord / dan Baldei / die een Spangiaert was / souden betrouwen. En hoe wel hy 't selve niet geerne en dede / heeft nochtans door eenen trompetter eenen brief / van date den 5 Septembris 1574. aldaer gesonden / de welke den 7 voor de Rijnsburger-poorte is gekomen zijne brieven presenterende / daer op hy antwoorde begeerde. Het inhouden des briefs was dit navolgende in substantie / dat

Don Ferdinando de Lannoy Graeve van Rothe schrijft aen die van Leiden.

» dat alſo hy voor de hand ſag henluiden aller bederfſe-
» niſſe / die ſeer na by was / dat hy om de goede affectie /
(Fol. 57.) die hy totte ſelfde ſtad en den goeden burgeren daer
» in weſende / was dragende / hy de ſelve bederfeniſſe
» geerne ſoude voorkomen / waerom zy goed gevonden
» hadden / den trompetter / brenger van dien brief / aen
» henluiden te ſchicken / ten einde ſy ſouden mogen on-
» derricht weſen van 't gene hen genſtaende was / en
» datſe ſouden adviſeren / wat zy daer tegens hadden te
» doen / terwijlen het noch tijd was. Voor ſo vele zijn
» perſoon aengink / indien zy hen onder d'obedientie van
» den Conink wilden begeven / en daer toe zijn perſoon
» verſoeken / hy wil met alle vlijtigheid hem by haer
» laten binden / en hare ſaken in billigheid helpen vor-
» deren / dat hare ſtad / mannen / vrouwen / kinderen en
» goederen / ſouden werden gepreſerveert en beſchermt:
» maer indien zy hertnechtig blijven / en zijnen raed en
» preſentatie achter rugge ſtellen / ſo proteſteert hy voor
» God Almachtig en alle menſchen van zijn devoir /
» en datſe hare bederfeniſſe niemand ter werelt dan
» haren obſtinaten quaden wille en ſullen hebben te
» wijten.

De voorſz uitgewekene Leidſe borgeren hadden daer beneffens ook een brief aen den Burgemeeſteren geſchreven / en ſochtenſe tot overgeven der ſtede te bewegen / ſchreven / dat zy met grote moeiten den voorſz brief van den Grave van la Roche hadden verworven / datſe doch de genade / die haer nu open ſtond / niet en ſouden verworpen / zy preſenteerden hen ſelven / en elx bysonder / daer voren te verbinden / datter trouwe en in alles goed geloof ſoude gehouden werden / anders proteſteerden zy / haer vaderlijke ſtede
» van grouwelijke periculen gewaerſchout te hebben / die
» hun in goed en bloed anders nakende waren; wenſch-
» ten hun ten laetſten kenniſſe / om uit den ellendigen
» ſtaet in liberteit te mogen geraken. Deſen brief was
» by tien Leidſe uitgewekene borgeren aldus onderte-
» kent / Cornelis van der Hoog Claeſz. Gerrit Roeloffz.
» Claes Oom Janſz Buitenweg; Meus Alewijnſz. Gar-
» brand Meuſz Jan Adriaenſz de Wilde; Reyer Jacobſz.
» I. Dirxſz.

Ernige uitgewekene Leidſe borgeren ſchryven na Leiden.

Die van Leiden verſoecken paſpoorte van Baldeus / om op Utrecht by den Grave van la Roche te mogen trecken.

Baldeus antwoorde.

Wat die van Leiden aen de Grave van la Roche voorantwoorde ontbieden.

Die van Leiden deſe brieven ontfangen hebbende / hebben goed gevonden / des anderen daegs 's morgens te 7 uren een generale vergaderinge te houden / alwaer de brieven gevisiteert zijnde / men adviſeerde / om daer mede hen profijt te doen / tot welken einde ſy ſonden aen Baldeus / en verſochten paſſagie en paſpoorte / om 4 Gedeputeerde te mogen ſenden na Utrecht / aen den Grave van la Roche / als Stadhouder van Holland / om te ſien / of zy ſouden konnen met hem handelen. Dan de meininge van die van Leiden en was dat geenſins / maer meenden onder ſulk deckſel eenige gequalificeerde en verſtandige uit der ſtede te ſenden / en aen den Prince te ſchicken / om de ſelve alſo te veiliger behouden over te krijgen / en des ſtads ſaken te verrichten. Baldeus gaf die van Leiden voor antwoorde / dat hy de gene was / metten welken zy / na de Wet van oorloge / moſten handelen / en niet metten Grave van la Roche / dewijle hy Opperbeltheer was / en de ſtad / uit de name van de Maj. belegert hadde / ſo zy met hem wilden parlementeren / zy en hadden van hem niet dan alle goeds te verwachten / ſo niet / en datſe haer boden wilden aen andere ſenden / ſoude die als vyanden tracteren. Hier uit namen die van Leiden oorſake / den trompetter / als hy des anderen daegs om antwoorde quam / antwoord by geſchrift te geven / wat zy aen Baldeus verſocht hadden / te weten paſſagie voor eenige Gedeputeerde / om by hem tot Utrecht te komen / die hy hen geweigert hadde / en dat daer uit ſcheen / dat hy en Baldeus oneens en diſcoort waren / wie van beiden de autoriteit hebben ſoude / om met henluiden te handelen / waerom zy eerſt van meininge waren / aen den Prince van Orangien te ſenden / die zy als Stadhouder van Holland / trouwe geſworen en belooft hadden / om te weten / hoe hy de ſake verſtond / en of hy hen van dien eed wilde ontſlaen / daer op zy nu eerſt antwoorde moſten hebben / anders konden zy nu geen antwoorde geven. Eenige voegden by

monde daer by / wilde hy / ſo mocht hy over acht dagen om nader antwoorde weder komen. Die van Utrecht hebben namaels aen den Groot-Commandeur Baldeus beſchuldigt / dat hy uit haet / dien hy tot die van Utrecht en den Grave van la Roche droeg / om dat hy de Spangiaerden uit Utrecht gehouden hadde / als voren verhaelt is / daerom de voorſz paſpoorte geweigert hadde / en over ſulx voorſake was / van dat Leiden onder de gehoorſaemheid van den Coninck niet en was gekomen / en conſequentelijk van alle 't quaed / mutinatie der Spangiaerden / en 't verderf van des Conincx Landen. Juliaen de Romero ſeide ook / dat by aldien hy daer het opperſte bevel hadde gehad / hy henluiden die verſochte paſpoorte ſoude verleent hebben / om metten Grave van la Roche te mogen handelen / want hy meende / datſe de ſtad noch totte winter ſouden hebben konnen houden / met de weinig victuyes / die daer mocht weſen / en datmen alsdan het ontſet ſeer qualijken ſouden konnen beletten / doch hy was qualijken onderricht / want den honger en benautheid was ſo groot binnen der ſtad / dat het meer dan wonder is / datſe het ontſet konden verwachten.

Het advijs van Juliaen Romero.

Den 22 September des namiddaegs omtrent 3 uren / is de voorſz trompetter weder komen rijden van de Poelbrugge af / na de ſtad / en heeft aldaer wel anderhalf ure verwacht. Ten laeſten ſo zijn met een ſchuitgen het Marengat uitgetogen Henrik van Broekhoven Schout / Andries Schot / en Arent Dirkſz van Gruithuiſen Capiteinen der ſelver ſtad / en zijn gegaen by den voorſchreven trompetter / hem vragende / wat zijn begeren was / en wat perſonen daer by de Poelſchans-brugge waren. Daer op hy antwoorde / dat hy antwoorde verſocht op 't ſchrijven van den Grave van la Roche / en dat de perſonen die hy daer ſag / borgeren van Leiden waren / die voor de Stad en alle den inwoonderen pardon verworven hadden / en dat zy hoopten by henluiden in de ſtad te komen / en goede vrienden te zijn. De Schout en Capiteinen gaven daer op voor antwoorde / dat zy geen pardon en begeerden nochte van doen en hadden / datſe ook metten Grave van la Roche / noch met henluiden geen accoort en mochten maken / alſo de Heeren / nochte gemeinten daer toe niet en waren geſint / maer datſe wilden verwachten de uitkomſte die God Almachtig / op wien zy alleen van harten vertrouden / henluiden geven ſoude. Van welke antwoorde den trompetter weinig genoegen hadde / ſeggende / hoe ſullen deſe uitgewekene borgeren beſwaert en bedroeft zijn / als zy dit ſullen horen / nademael zy ſulken vlijt en naerſtigheid hebben gedaen / om van den Gouverneur dit pardon te verkrijgen / en dat 't ſelve nu van de ſtad en burgeren niet en werd aengenomen. Daer mede keerden de Gedeputeerden wederom na de ſtad / en de trompetter riepſe noch na / datſe hen doch wel bedenken ſouden / maer zy gaven voor antwoorde / genen anderen laſt te hebben / nochte van geen andere meininge en waren.

Ter ſelver tijd zijnder uitgevaren ſes vrouwen / een man en acht kinderen / met paſpoort en conſent vande Magiſtraet van Leiden / en dat om haren ellendigen en benauden ſtaet / en dat ſy den groten honger en kommer niet langer en konden verdragen / en dat ook de vrouwen voorgaven / dat haer mans tot Warmont waren. Doen komende aen de ſchans op te Poelbrugge / zijn / ſy van den vyanden / ſonder eenige barmhertigheid / naekt ontkleed / en alſo wederom naekt na de ſtad geſonden / alwaer zy uit barmhertigheid en medelijden wederom in gelaten zijn.

Eenige vrouwen en kinderen uit Leiden komende werden van de vyanden naekt wederom binnen geſonden.

De voorſchreven Admirälen Jonkheer Louys Boyſot en Adriaen Willemſz voornoemt nu gekomen zijnde / als voren verhaelt is / hebben geſtadig met den Prince van Orangien / de Staten / en de Gedeputeerde van de Admiraliteit / gebeſoigneert op de ſake van het ontſet / ſo dat alle andere ſaken ſtil ſtonden / van hoe groter importantie die waren. Als zy nu alles ter redelijker nooddruft toegeruſtet waren / ſo zijn den vijfden September de voorſz Admiralen en Ruichaver / mette Gedeputeerde van de Admira-

De Admiralen trecken na de landſcheidinge.

liteit en andere/ als namentlijk Mr. Cornelis van der Bronkhorst / Meester Henrik Duyst / Meester Henrik Meister / Meester Lievijn Jansz keersmaker / met een groot getal schepen gevaren na de landscheidinge / om die te besichtigen / en werd bevonden / dat de landscheidinge maer anderhalven voet boven het water en was staende: daerom by den Prince besloten is / dese tusschen Zoetermeer en Wilsbeen door te steken / om van daer in het Zoetermeersse Meer te komen / een quartier van een mijle van de voorschreven landscheidinge. En zijn opten elfden der selfder maend de voorschreven Admiralen de Rot uitgevaren / met sekere Hollandse Capiteinen / en den Gedeputeerden uit de Staten en Admiraliteit / met omtrent 30 galleyen / mitsgaders andere / die uit Delf en der Goude togen / ook sekere victualyschepen / twe vaendelen pionniers / en anders dat hun nodig was / en na de landscheidinge toegetogen.

Hier toe hadde de Prince verordent sekere vaendelen knechten / te weten Francoisen / Monsieur de la Garde / Durant / en Cattevile / om hun selven een ure voor den dage op de landscheidinge te beschanssen / aen beide de zijden / en dat / waert mogelijk / eer het den vyand gewaer werde / het welke also met groter haeste geschiede. En zijn de Admiralen met haer schepen gelegen geweest / om van beide zijden beide dese schantsen met haer geschut te bewaren.

De landscheidinge van des Princen volk aen twe sijden beschanst.

Een half ure na dese beschansinge zijn de Spangiaerden uit Zoetermeer gekomen na den schendweg / om te schermutselen/en stelden bezijden in 't hoge veld/ namentlijk het Ambachts-land / omtrent vijf vaendelen knechten.

De Francoisen onder den voorsz Colonel la Garde leggende / en andere van des Princen wacht / die daer willig gekomen waren / niet tegenstaende dat hun van den Admirael Boysot gebeden en bevolen was / dat sy de vyanden doch onder het geschut souden laten komen / zijn met groter hitte so wijd buiten haer schantse na haer vyanden gelopen / dat de Admirael met zijnen schepen geheel tot zijnen wille zijn geschut niet en konst gebruiken/ hoewel het noch in vele door 6 galleyen van bezijden so treffede / dat sy alleenlijk niet voort en quamen / dan weder te rugge tot twemael toe met schande en schade na Zoetermeer mosten keren. Des Admiraels Pilote werd alleenlijk door den arm geschoten / en sommige van zijn bootsgesellen waren gewond.

De Spangiaerts trecken na Soetermeer / en verlaten de landscheidinge.

Dan de andere zyde / te weten Wilsbeeen of Leidsen-dam / zijn de Spangiaerden tegen den avond / te voet en te paerde uitgekomen / en hadden daer eene heftige schermutselinge / dan worden so door den haekschutten / als het grof geschut / 't welk dapper uit den galleyen in haer treffede / met schande te rugge gedreven/ so dat de galleyen/ die na roeiden / sommige peerden en mans ombrochten.

Hier geschiede eene bittere daed van een Zeelander/ die doch eene sonderlinge verbitteringe op de Spangiaerts hebben/ en wederom de Spangiaerts op hun: want de Zeelander geleert zijnde / door voorgetoonde exempelen van den Spangiaerts / die sulx van den Moren en Turken geleert hebben (hoewel ik nochtans sullie navolgen van een Christen niet en pryse) heeft eenen van desen geschoten Spangiaerts het herte uit den lijve / half dood zijn / gerukt / en met sijn tanden daer in gebeten / en van sich gworpen. Dit gebeten herte met den lijftekenen der tanden is binnen Delft daer na van vele lof waerdige luiden gesien / en zijn daer na ook eenige carmina uitgegaen / die genoegsaem bertonen tot dien einde gemaekt te zijn. Aengesien de Heere van Noortwijk deselve in 't Latijn heeft laten uitgaen / heeft Jan Fruitiers de self de over geset / en zijn in beide talen hier by gevoegt.

Bittere daet van eenen Zeelander.

(Fol. 58.)

a LUgdunum cingit Batavorum miles Iberus,
A Batavo contra cingitur ille inari.
b Non opus est gladiis ferroque rigentibus armis,
Solo pro Batavo belligerentur aquæ.
c Jacturam pecoris Batavus quam fecit & agri,
Humano decies sanguine Ibere lues,
d Mercator sapiens tamen haud mercabitur unus,
Hispani generis corpora mille bove.
e Macra caro est, nuper cum cor gustasset Ibere,
Respuit & canibus nauta vorare dedit.
f Deseruere agros Batavi & Nassovius heros:
Nullus enim fixos abstulit hostis agros.
g Invenit ratio, sine sanguine pellere longè,
Hostilesque manus Hesperiumque jugum.
h Tolle moras, Hispane fuge & ne respice terras,
Pro quibus Oceanus pugnat & ipse Deus.

a DIe Spangiaert omringt Leiden met wapen en schild,
De Hollander die sijn Bondgenoten helpen wild,
Omringt hem weder met de stormende Zeebaren.
b Men behoeft, paerd, swaerd, roer noch speer,
'T water is den Hollanderen genoegsaem geweer,
Geregeert voor hun door den Heere der Heirscharen.
c Lijd's Hollanders vee last, moet hy sijn Land beswaren, (bloed,
'T word tienmael betaelt met Spaensch vleesch en
Doch om de waerheid te recht te verklaren,
d De Hollander acht een van sijn ossen so goed,
Als 't magere swerte vleesch seer onsoet,
Van duisent lichamen der Spaense soldaten.
e Want als een boottgeselle 'svleesch smaek werd vroet,
Spoog hy 't uit, werpt den honden voor op der straten.
f De Prince van Orangien heeft wel verlaten
Als ook de Hollanders land en erf-gronden:
Dan wat mag u vreemde Spangiaert dit baten?
Sy blijven, den grond is u te vast gehouden:
g Want haer kloek verstand heeft een middel gevonden,
Om u Spaensch jok af te slaen met schand en spot;
h Vlied dan uit Holland gy Spaense honden,
Siet langer na 't Land niet door tyrannig gebod
Daer de Noort-zee voor vecht, en de Heer haer God.

DEse Latijnse versen zijn daer na op nieuw by een ander liefhebber also overgeset / en in de Leidse beschrijvinge door Jan Orlers uitgegeven / Pag. 385. gesteld / die ik hier mede hebbe willen by voegen.

DE Spangiaert Leiden heeft beset aen allen sijden,
De Zee den Spangiaert weer omringt en komt bestryden.
Onnodig dat men woeld, of sig ter were steld,
De Zee den Spangiaert sal verdrijven uit het veld.
De scha van Land' en Vee (wat wil men die verhalen?)
De Spangiaert met sijn bloed tien-dubbelt sal betalen,
Hoe wel geen van ons volk voor duisent Spangiaerts sal
Vermangelen eenen os, of hy most wesen mal.
Het vleysch te mager is. Laest als een Zeeu gebeten
Hadd' in een Spangiaerts hert, ist d'honden voor gesmeten.
'T is waer, de Bataviers en Prins haer land' afgaen,
Dats rond om vast, en is tot noch toe blijven staen.
Dit is daerom gedaen (lof sy 't huis van Orangien)
Om sonder bloed van ons te breken 't jok van Spangien.
Weg Specken, vlucht van hier, en siet te rugge niet;
Daer zee en water vecht, en God u selfs verbied.

DIe van Leiden hebben den 4. September door seekere bozgeren / de wegen bekent / als: Jan Frek / Lubbert de Ketelboeter / Joris Slot / Nachtegael / en andere / aen den Prince en de Staten van Holland / geschreven / en haerder swacke burgeren staet te kennen gegeven / datse door den groten honger noot uitgeteert waren / datse haer wachten niet konden waernemen: baden dat haer ontset mocht gebordert werden: zy vernamen noch geen water / waer door zy sorgden / dat de landscheidinge noch niet en was doorsteken / etc.

Die van Leiden schrijven aen den Prince en Staten van den 4. September.

Hier

Hier op antwoorden de Prince en Staten van Holland uit Rotterdam den 12 dit navolgende in ſubſtantie.

Antwoorde van de Staten van Holland den 12 September.

HEt was allen menſchen bekend / wat vlijt en koſten zy deden / om haer t'ontſetten: twijfelden ook niet / of die van Leiden ſouden aen haer zijde alle ſtantvaſtigheid bewijſen / en hun houden als getrouwe Bondgenoten / en alle liſtige en ſoete aenſlagen des vyands verwozpen / waer dooz den vyand hun meinden in handen te krijgen / datſe ook ſouden trachten den pzijs / die ſy booz de gantſche werelt verkregen hadden / te behouden. Gaven hun ook te kennen dat haer uitgeſonden boden het dooztrekken van de Landſcheiding ſelfs des daegs te vozen hadden geſien / ſulx ſy by monden bzeder ſouden verklaren.

Den 15 zijn deſe bzieven opentlijkien van 't Stadhuis tot vertooſtinge en verſterkinge der bozgeren afgeleſen / die daer af ſeer verblijd werden.

Den 16 hebben ſy deſe bzieven beantwoozd: dankten God / en de Staten met bzeugden van het boozſz dooztrekken / en verſochten / dat het aengevangen werk mochte gevozdert werden tot haerder verloſſinge.

Sy ſchzeven ook ter ſelver tijd aen den Admirael Boyſot: gaven hem haren uiterſten nood te kennen / begeerden hy zijnen uiterſten vlijt wilde aenwenden; verſochten ook datmen hen ſoude laten weten / waer ſy hun na ſouden ſtellen / men ſoude (ſchzevenſe) bevinden datſe niet traeg en ſouden zijn.

Nu willen wy weder keren totte landſcheidinge. Sommige die daer ſeiden dit geweſte ſeer wel te kennen / hadden den Prince wijs gemaekt / als zijn volk over de landſcheidinge ware / dat zy dan wel ſonder verhinderinge in de boozſz Soetermeyzſe Meyz ſouden komen: dan dit ondersocht zijnde / werd verde anders bevonden. Gzoenenweg ingenomen. Ten eerſten was daer den Gzoenenweg die een voet boven water lag / dewelke ook moſte ingenomen en beſchanſt wozden / eer het de vyand gewaer werde / 't welk ſonder het verlies van een menſch gedaen werd / hoewel de vyand maer het afreiken van een muſket van daer en lag. Ten 2. ſo meinden ſy van daer door verſcheiden grachten daer turf uit gedolven was / tot in de Meyz te komen: dan daer was maer een ſloot die dooz ging / en was dooz de Soetermeyzſe Bzugge op den voozweg leggende / daer hun de Spangiaerden aen beide zijden / voornamelijk in de huiſe by de Bzugge / en ook op de Bzugge wel met 30 vaendelen knechten beſchanſt hadden in alle de huiſen lanx den weg. Aldus en koſtmen hier niet dooz / of men moſtſe met grof geſchut doen verhuiſen.

De Prince dit binnen de ſtad van Delft vernemende / heeft kozteliik daer na metten Commiſſaris Generael over de Artelrye en munitie van oozlogen / vier halve kozrouwen geſonden / in kozen-ſchuiten geſtelt / mitſgaders de ysbzekers van Delft. Deſe dicke koren-ſchuiten waren met dicke planken voozgemaeht / daer natte netten tuſſchen geſtampt waren / om dat de Conſtapels bzy mochten ſtaen. Gzof geſchut in kozen-ſchuiten. Deſe op den 17 in het leger gekomen zijnde / heeft de Admirael terſtond alle ſijn galeyen dooz verſcheiden Canalen na de boozſz bzugge en voozweg doen trecken. De Admirael voegde ſich met de ſijne in het Canael / 't welk na de bzugge liep / ſo ſeer na by / datmen hem met een roer hinderlijk mochte zijn: aen zijn ſlinker hand in een ander Canael waren 2 van de boozſz halve kozrouwen: en aen de rechterhand de Admirael van Ziericzee met de ander ſtucken: en een deel van de galleyen waren in een ander Canael geroeit / ſeer na by den vyand / die ook 4 of 5 bootſgeſellen doorſchoot / en ſommige quetſte: deſe ſchoten van den mozgen tot den middag op de boozſz bzugge en huiſen daer beneven ſtaende / doch als een van de kozen-ſchuiten dooz de kracht des uitgaenden kloots berſtede / en de ander niet beter gevaren en ſouden hebben / en datmen ook ſag dat de vyand / niet tegenſtaende zijn groot verlies van volke / niet wijken en woude / liet den Admirael den aftocht blaſen.

De Soetermeerſe Bzugge beſchoten. Kozenſchuiten berſten.

Dit afztecken geſchiede niet ſonder ſchade van des Princen volk / en dat van de gene die by den Admirael van Ziericzee waren.

De Capiteinen Cattevile / Durant Guilereſſe / Francoiſe Edelluiden hadden hun met ſommige ſoldaten te wijt onder den vyanden begeven / en waren met ſchuitgens achter een deel turf hopen gekomen / niet wijt van haerder vyanden ſchanſen en huiſen / die ſy verhoopten in vzand te ſteken. Als nu den Admirael ſtils wijgende aftoog / niet wetende van het ſo verde intreden der boozſz Edelluiden / ſo zijn de Spangiaerden ſulx ſiende / met 300 ſchutten daer ſo geweldig op aengevallen / dat Cateville / Guilereſſe met 7 ſoldaten dooz een onſlaende ſchuite verdzonken: Durant en ſommige bergden het lijf met ſwemmen. (Fol. 59.) Cattevile en Guilereſſe verdzinken.

Doch was de ſchade / ſo nader tijd bevonden werd / veel groter aen der Spangiaerden zijde / dooz het boozſz grof geſchut: want zy werden met ſchuiten nà Utrecht en Haerlem dood en gewond gebzocht.

Hoewel nu des Princen volk haren vyand wel eenige af bzek deden dooz het grof geſchut / en de bzome ſoldaten onder de Colonels den Baron van Noeles / en den Heere de La Garde leggende / ſo ſtond nochtans de ſake aen haer zijde wel ongeſien: want het water dooz den ſeer groten boeſem van ſo menig 1000 mozgen Lands en wies ſo ſeer niet als zy wenſchten. De wind en wilde hen ook niet wel dienen: ook bzuikten haer vyanden veel liſten / om het water beſijden af te leiden: de boozſz bzugge was ſterk beſchanſt: de kozen ſchuiten met het grof geſchut moſten anders verſien zijn. Aldus ſcheen by na alle koſt en moeiten verlozen / en alle raed ten einde.

Maer God die alleen de eere van deſe ſake toekomt / boozſag daer in dooz den Noozdweſten-wind die den 18 / 19 en 20 Septembzis ſeer dapperlijk woep / en het water ſeer dede waſſen / en eenige huisluiden van Soeter-meer gaven aen den Commiſſariſſen van den Prince te kennen / datmen juiſt dooz de bzugge niet en moſt varen / maer datmen tuſſchen Zoeter-meer en Benthuiſen wel ſoude dooz mogen / en dat over den Segwaertſen-weg / op het welke de Overſten van Princen volk haer beraden hebbende / beſloten 't ſelve te ondersoeken. Noozdweſten wind.

Aldus is dien nacht de Admirael Boyſot / vergeſelſchapt met den boozſz Waſteel / La Garde / acht galeyen en ontrent 70 ſoldaten na den Segwaertſen weg getogen / daer zy op quamen / ſonder dat de vyand ſulx eens gewaer werd; want de Vice-Admirael bleef evenwel met het leger booz de boozſchzeven Zoetermeerſe Bzugge en Doozweg leggen / om de vyanden te abuſeren. Daer nu op zijnde bad La Garde den Heer van Citadelle een Italiaens Edelman / Lieutenant van den Baron van Noeles / dat hy ſich met Dangirault / en de helft van den ſoldaten woude beſchanſen / aen de zijde van Benthuiſen: en de Heere Bouchert met Capitein Ladziere / en de andere helft van de ſoldaten aen de zijde van Soetermeer: dit werd gedaen / met ſulken meninge nochtans / ſo verde des vyands geweld aengekomen hadde / dat zy haer wijk op de ſchepen ſouden genomen hebben / 't welk nodeloos was / want de vyand horende dat hy aldus verſchalkt was / en hadde geen luſt hen te beſoeken / dan ter contrarien / de Duitſen tot Benthuiſen leggende / namen die nacht de vlucht / en die van Zoeter-meer verlieten des anderen daegs ook haer ſchanſen / en weken innewaerts na Leiden / te weten / na de Noozd-aaſe huiſen / Zoeterwoude / Kerweeh en Wey-poozt / daer zy haer grof geſchut mede ſleipten / en hun in vele huiſen beſchanſten. Segwaertſen weg van Princen volk ingenomen. De Duitſe ſoldaten tot Benthuiſen vluchten.

Dit boozſz beſchanſen van den Segwaertſen weg en geſchiede niet ſonder kleine moeiten van des Princen volk / die tot den knien toe dien nacht in 't water ſtonden / en woep / gelijk geſeid is / uit den Noozdweſten.

De Admirael Boyſot / ſond La Garde des anderen daegs om het leger / het welke ſonder een menſch te verlieſen by hem quam.

De Duitſe in 't Benthuiſen leggende / en waren

Ladziere neemt de Benthuiser-schanse in.

daer noch nauwelijx uit / of Capitein Ladziere en was met 50 soldaten in haer schanse.

Na dat des Princen volk nu over den Segwaertsen weg zijnde / de huisen na Soetermeer strechende / in brand gesteken hadden / is Capitein Cret een Orangeois in Soetermeer met 3 baendelen knechten gekomen / mitsgaders de Arke van Delft.

Delffse Arke.

Dese Arke was een schip wonderlijk toegemaekt / seer wel versien met geschut / en hadde het leger recht te voren door de ondiepte veel moeiten gemaekt / so dat het eens genoeg verwesen was te branden / dan van 15 of 20 stucken geschuts ontlast zijnde / werden middelen gevonden dat het tot de voorsz plaetse gebracht werd / om de passagie met stil leggen te bezpden: de voorsz Arke was een gebouw van twe schepen by den anderen / ten werd noch door bomen / noch ook door riemen noch zeilen gevoert noch geroept / dan door raderen die daer binnen in stonden: het was rondsom gesloten / en op sulken wijse bewaert / dat men met geen musket daer door en mocht schieten / daer mochten vijftig mans weer uit doen / en twaelf draepden de raderen.

Des anderen daegs werd beraedslaegt / of zy voorder trecken souden of noch wat vertoeven. De Admirael Bopsot was van meninge sijnen vpand / die in het voorwijken was / na te volgen / en op dat hy sich die van Leiden van verde soude mogen vertonen / en ook te weten waer de vpand was / en werd besloten / dat hy sulx met 20 galepen soude doen / en de andere heyrkracht soude volgen.

Hier voor is geseid dat de schepen daer het grof geschut in was / voor door de kracht des uitgaenden kloots geborsten waren / dese tot Delft met groter vlijtigheid wederom toegemaekt zijnde / voor eens deels afgenomen / met loot en huiden bekledet voor des boschcruits kracht / zijn den derden dag des Princen leger nagevolgt.

Den Admirael die sich op de reise begeven hadde / een mijle voorby Benthuisen zijnde / werd uit vermoeden geseid / dat omtrent de Wieringe die na de Noord-aa loopt / de vpand in sekere huisen mocht beschanst leggen / doch als hy sulx hadde laten vernemen / bevond anders / verborderde daerom zijnen weg nā de Noord-aa een musket afreiken van daer.

De Duitse soldaten van de vpand vluchten.

Hier werd hy gewaer dat omtrent 2 of 300 Duitse knechten wel gewapent uit twe huisen / waer van zy het eene in brand staken met seer grote snelheid / de vlucht namen na de ander zijde van het Noord-aase kleine meyrken daer de Spangiaerts beschanst lagen. Den Admirael roepde dapper na / en leide sich in slagorden in dit voorsz meyrken / een schootweegs van zijne vpanden / uit dese Noord-aase huisen werd dapper met musketten geschoten / doch des Princen volk / antwoorde met haer grof geschut hier so op / dat de Spangiaerts niet en wisten waer zy hun bergen soude.

Na dat de voorsz Duitsen hun achter twe hoopbergen voor het geschut verborgen hadden / zijn zy voorts inwaerts na Zoeterwoude geweken / dese schermutselinge duurde van den middag tot den avond.

Spangiaerden wijsten uit de Noord-aa na Zoeterwoude.

Den Admirael maekte hun omtrent den middernacht een allarm / door een weinig haekschutten / daer de Spangiaerden 4 of 5 mael op schoten / om te betonen / dat zy noch in hare schanse waren / doch also zy sorgden overweldigt te worden / weken in groter stilheid na Zoeterwoude / so dat den Admirael sulx niet gewaer en werd / voor des anderen daegs.

Het was wel een grote verhinderinge voor des Princen volk / dat de Spangiaerden het water 't welk na Zoeterwoude voorts liep gestopt hadden: dan zy dwaelden seer dat zy hun niet beschanst hadden aen de mond van 't meyrken / en so zy dit gedaen hadden / soude den Admirael dese voorby-tocht so zwaer gevallen hebben / als de voorgenoemde Zoetermeersebrugge / dan de almachtige God die voor een gebruik heeft / als hy zijn eere wil verbreiden / den menschen hare wijsheid te benemen / heeftse in desen stucke verblindet.

Des Princen gehelen leger komt in de Noord-aa.

Als nu de rest van het leger met het voorsz grof geschut gekomen was / heeft sich den Admirael met zijn ganssche menigte der schepen op een breede weteringe na Zwieten strechende gelegt / en schoot daer met zijn grof geschut / op dat hem die van Leiden sien en horen / en haren moed vermeerderen souden: want men hadde in seven dagen van hun geen tijdinge gehad.

Grote nood binnen Leiden.

Die van Leiden bewesen haer welgemoedheid / weder antwoordende met grof geschut: hoewel haer spijse anders op desen tijd niet en was dan koepen en meest paerden-vlees / de paerden waren omtrent tnegentig / en men begost daer van om te deilen gelijk te voren van het koepen-vlees den 14 Septembris elk mensch een half pond des daegs.

De Prince van Orangien komt int leger.

So nu het leger in de Noord-aa ettelijke dagen stille lag by gebrek van water / want het water op 't laegste water niet hoger was dan 9 duim / en de galepen gingen anderhalf voet en twe voet diep / so quam den Prince door begeerte van de Capiteinen selfs in den leger. Sijn komste maekte de zijne grote vreugt en goede moed / de ordonnantie van zijn leger behaegde hem seer wel / hy stelde terstond orde om de weg t'ondersoeken die men moest doorsteken / namentlijk den Kerk-weg / en werd ook verordent hoe men die best doorsteken soude / en so vere daer geen ander wind en waepde / en het water niet wilde wassen / werd besloten 30 of 40 schuiten met hrood steelse wijse over te brengen daer sich de Capiteinen Grenu toe herboden / en na dat den Prince zijn volk neerstiglijk vermaent hadde is hy wederom na Delft getrocken.

Den 28 Septembris is een vliegende bode / namelijk een duive met een brief in de Stad gekomen / die van Leiden troostende en hope gevende van verlossinge / door welk de borgeren seer verbreugt waren.

Dese breugt en was nochtans sonder broefheid niet vermenget: want te voren / en noch op dien dag / was de wind in het Noord-ooster / die hun meer waters dede verliesen dan wassen / en was op die tijd so geschapen / dat in des Princen leger alle hope scheen uit te wesen / behalven op Godes onsienlijke middelen die God door den sprinkbloed mocht senden / die op de voorsz 29 beginnen soude / en duurden tot den 2 Octobris: so dat den Admirael Loups Bopsot aen den Prince geschreven hadde / so hun de Heere by desen sprinkbloed met den wind niet genadig en ware / en hun middelen gave / die noch ongesien waren / dat hy totte spijsinge der Stad geen moed en hadde / immers voor desen tijd / en vreesde dat hy na der tijd te laet soude komen: want zy en hadden in der Stad niet meer beesten dan daer zy noch twe mael vlees mochten af omdeilen / waer mede zy het acht dagen mochten herden / de ellende die boven de sterfte / krankheden / en tweedracht in de Stad was / vernam hy door de boden / datse alrede niet dan te groot en was gelijk ook in der waerheid bevonden is.

Bopsot twijffelt aen de ontsettinge van Leiden.

Grote nood binnen Leiden.

Want vele en hadden in seven weken geen brood geproeft / en niet dan water gedronken. By den voornaemsten was het paerden-vlees so gemeen als nu het schapen-vlees / honden en katten werden van de bypbuiters en anderen in de Stads-poorten gebraden / en voor leckernye gegeten. De menigbuldige vreemde kokagien die daer gemaekt werden / waren onmogelijk te schrijven / sommige aten wijngaert-bladeren met sout en stijfsel gemengt / zy bevonden groot onderscheid tussen de bladeren / waer door van peerboom-bladeren veelderley gerichten gekookt werden / worstelen / koolstronken / afgevallen koolbladeren / was dagelijkse kostelijke spijse / worstelen in watermelk gebrokt / gehapte huiden / waren by sommige gemene kost. Jonkvrouwen aten haer hondekens daer zy mede plegen te spelen. Daer men het vlees uitdeelde / quamen de schamele jongers / waer een klein stuksken hing of viel / aten dat rau op. Schellen van droge schollen op der straten leggende werden uit den drek op geraept / en terstond gegeten /

Leidse kost in haer benautheid.

geten / het is geſien dat ſchamele vrouwen haer huyſkens over het hooft treckende / op de mishopen ſittende / ſochten de beſte beenderen en droegen die met hun / waer zy een koolſtronxken vonden aten het ſelfde terſtond op. De beenderen te voren van de honden geknaegt / werden van de jongers dikmael geſogen. Een kraembvrouw moeſte haer lijden met een vierendeel pont biſquijts des daegs. Sommige vrouwen waren alſo uitgehongert dat de vucht in haren lichame by na verteert was / het geronnen beeſtenbloed werd uit de ſtinkende goten op de ſtraet opgeraept en alſo gegeten.

(Fol. 60.) Leidſen drank.

So vele haren drank aenging / daer was het lijdelijker mede / want boven het water hadden zy vier op haver-doppen gebrouwen van eenen penninck de pot / ſommige brouden ſelve op ſtinkende draf / en gebruikten alſem en wijnruite in de plaetſe van hoppe / andere vermengden het water met edik / waer door de Stad open gaende in de gehele Stad nauw edik gevonden werd.

Een pont boters die het krijgen koſt / gelde daer 15 ſtuivers / een wortel een ſtuiver / een koolſtruik een halve ſtuiver / een peer of appel twe blanken / voor een ſak weite of terwe werd 100 guldens geboden.

Groote ſterfte binnen Leiden.

Boven deſen was daer in de Stad / de ſterfte ſo ſeer groot / dat daer omtrent 6000 menſchen in geſtorven zijn / de kinders van honger verſmachtende / ſpraken als in de Claeg-lieden Jeremie: waer is brood? waer is wijn? en bleven op der ſtraten en in der moeders armen dood / want vele jonge kinderkens werden met peerde-darmen geſpijſet. De mannen die de ſommige nau en luſtede een brugge op te gaen / na der wacht kruipende half machteloos / vonden bewijlen wijf en kind dood / die haer tiender plachten te wachte te gaen quamen op achte / op ſeſſe / en nader tijd op drie. Edele vrouwen en kinderen / die na des Propheten woord te voren in zijde gekleed gingen / en koſtelijke ſpijſe aten / zijn van honger verſmoort. Een dode werd voor eenes ſtandvaſtigen Burgermeeſters deure gebrocht / men vermoedede om daer door ſtilzwijgende en ook opentlijk te kennen te geven / dat hy hier van oorſake was / en middelen ſoude ſoeken om dit te voorkomen. Eindelijk de ellende was daer ſo groot / dat het onmogelijk is af te beelden: die na het ontſet de magere aengeſichten / de knitkende benen ſagen / mogen daer van getuigeniſſe geven.

Nu keren wy ons weder tot des Princen leger / het lange vertoeven in de Noord-aa en was geen nood / waert ſake dat daer gewisheid hadde geweeſt / dat die van Leiden langer van hongersnood hadden mogen tegenſtaen. De Prince en Overſten zijnes legers wiſten wel hoe nader den winter hoe meer waters. Den ſelfden Overſten was ook wel bekent / dat zy tuſſen Zoeterwoude en het huis te Swieten door moeſten / 't welk den vyand ook niet onbekent was / want hy alle zijn wacht daer omtrent hadde.

Middelertijd warender vele die achteden dat men verſoeken ſoude uit de Soetermeyerſe meyr na den Stompwijkſe weg te trecken / 't welk op eenen nacht geſchiede / dan te vergeefs / want de ſloten liepen al over dwers / ook hadden de Spangiaerts daer haer wacht.

De vyanden hadden in den Rijn tot Leiderdorp ook vijf grote galeyen / en maekten vele ſchepen toe / doch en koſten geen volk daer op krijgen.

Uitterſte nood van die van Leiden.

De ſake ſtonden nu met die van Leiden in ſo ellendigen ſtaet / datter geen hope op eenige uitwendige middelen en ſcheen meer voor handen te zijn / ja de Bevelhebberen van Baldei leger / ſpraken tot eenige die uit Leiden in 't leger geſonden waren / dat het den Prince ſo onmogelijk was om Leiden te ontſetten / als het henluiden mogelijk was de ſterren metter hand te reiken en grijpen. Maer God die alle menſchen zijne macht tonen wilde / ſchikte andere middelen / daer mede hy deſe grote hoogmoedigheid beſpotte / en dede blijken 't gene Agatis recht ſeid:

Groote hoogmoed en vermetenheid van Baldei Bevelhebberen.

Dat men ſeer dikwils waerachtig vind,
Dat de almachtige Godt bemind,
De gene die in de uitterſten nood zijn geſtelt,
En van hare vyanden te ſeer werden gequelt.

Want hy ſand zijn poſten en boden / namelijk de winden even metten ſpringhvloed eerſt ſtormende uit den Noord-weſten / daer mede hy het water wonderbaerlijken weder in het land brachte / en daer naer Zuid-weſt / de welke het ſelfde naer Leiden dreef: ſo dat des Princen volk die te voren maer 9 duimen waters en hadden / nu 28 duimen kregen / en genoeg hadden om eerſtmael over het hoge land voor den Kerk-weg te komen / daer verordent was / ſo hun noch wat waters daer komende / mocht ontbreken / uit elk ſchip 10 of 12 mans te ſpringen / om alſo de ſchepen te lichten en voorts te heffen / en nader tijd voorts over den Kerk-weg te geraken. Aldus hebben ſy tuſſen den eerſten en tweden Octobris / te weten den nacht voor den Saterdag / na dat zy met ettelijke galleyen eenen loſen alarm na den Stompwijker-weg gemaekt hadden / den voorſz Kerk-weg op deſe wijſe aengevallen.

Cocht van 's Princen volk uit de Noord-aa na den Kerk-weg.

De aentrechende ſchips-ſagordene van des Princen galleyen over dit voorſz hoge water-veld / was op deſe wijſe geſtelt. Den Admirael van Vliſſingen en Zierikzee hadden elks achter hun 25 galleyen / en verſpreiden hun als twe vleugelen. Den Admirael Boyſot aen de ſlinker hand na Zoeterwoude / om dat men achtede dat des vyands meeſte geweld daer was / hy hadde by hem de Colonel la Garde / den Admirael van Zierikzee / met den Heere Citadelle / Bultran / Capitein Pauwels / Durant en andere: den Vice-admirael metten Heere van Noeles / den Heere van Cornes en Bouchart / de Capiteinen Heyri en Grenu / aen de rechter hand aen de zijde van Swieten. Philippus van Aſſaliers Commiſſaris Generael over de artelrye en munitie van oorlogen / was verordent te blijven met het grof geſchut / en 8 of 10 galleyen op de Noord-aa / om de victualie te bewaren / die daer blijven ſoude ter tijd toe / dat de voorſz Admiralen meeſters van den voornoemden Kerk-weg waren / en als dan ſouden ſy volgen / en die van Soeterwoude dapperlijk groeten met het grof geſchut / 't welk op die tijd als ſy daer nader by quamen geladen was met kleine ſarkens vol loden / in elk ſarken 300 konſtig geleit / om te verſpreyden in de menigte des volks.

Dit aldus alles verordent zijnde / begoſt de voorſz ſchip-ſlagordene omtrent middernacht tuſſen den eerſten en tweden Octobris of te trecken / van den anderen verſpreid ſo bezre als men met een roer bereiken mocht / en hadden in 't midden 18 of 20 ſchuiten met Pioniers / ſchanskorven / takboſſen en zopen / om ſo haeſt als het mogelijk was hun op den ſelfden weg te beſchanſen.

De Spangiaerden hadden op den Kerken-weg ſodanigen ſterken ſchaerwacht geſtelt in kleine ſchuitkens / dat deſelfde wel eenen gehelen wacht verſtrecken mochten. Deſe riepen wel als des Admiraels ſchepen aenquamen / wie daer? wie daer? dan zy kregen geen antwoorde ter tijd toe / dat des Admiraels ſchepen binnen ſcheuts waren / daer na lichtede hun der Admiraelen ſchepen ſo toe / en donderde met haer grof geſchut daer ſo onder dat den duiſteren nacht ſcheen dag te zijn / deſe ſchaerwacht ſchoot wel eenige ſcheuten met kalibers / musketten en kleine ſtuxkens / dan verlieten haer ſchuiten / en namen de wijk ſoetkens al ſchietende tot dat zy by haer wacht quamen / die op elken hoek van den weg beſchanſt waren. Doch zy en konden niet weg komen / haer en bleven daer wel over de veertig dood / daer na quamen zy aen den Weg. De Spangiaerden quamen aen beiden zijden uit / en ſchoten ſeer felijk met musketten op des Princen volk: dan daer werd van den Zeelanders ſulken hagel-geſchut onder geſet / dat zy met groot verlies van volke buckende na haer ſchanſe moeſten wijken / en lieten alleenlijk een weinig volx die ſchermutſelden /

Kerk-weg ingenomen van 's Princen volk.

zoen / die 't nochtans niet lange en hielden: want de Francoise Capiteinen la Garde / Bultran en Bouchart begaven hun op den weg / en beschansten hun aen de Zoeterwoutse zijde / Gzeun / Ladziere en andere aen de rechter hand.

Terwijle zy hun nu onverhindert voor den dag beschansten / hebben de Zeelanders uit haer schepen dapper geschoten op die van Zoeterwoude / voornamelijk daer zy vier of licht sagen / en schoten ook den brand in sommige huisen: de bootsgesellen en Francoisen die op 't land waren / staken ook sommige in brand.

De voorsz Capiteinen van de schermutselingen aen beide zijden komende / stroiden den weg over al met voetangelen / op dat de vyanden eens van desen weg afgedze ven zijnde / niet en souden weder keren.

Als nu des Princen volk de Kerk-weg aldus ingenomen hadde / en wel beschanst was / en wacht daer op gestelt / hebben sy den selfden tot die plaetsen door gesteken / om de galeyen daer door te laten / en werd middelertijd de victualie die omtrent honderd schepen sterk was / gehaelt / en quamen al te samen over / behalven twe die uit den gemenen vaert gedwaelt / op het droog gekomen zijnde in der vyanden handen quamen.

Het is weerdig aen te merken dat in alsodanigen dapperen daed voor der vyanden oogen / en in 't midden van haer grote geweld geschied / des Princen volk maer 5 of 6 mans en verloren.

Als nu de ganssche schips-heyrkracht met de victualie over desen weg was / heeft de Admirael van Vlissingen / na de Meyrbrugge geroept / doch wat voorder zijnde daer men de meeste diepte vermoede / was het seer droge: hier toonden hun de Zeelanders seer mannelijk / die uit haer schepen lichtende in het water sprongen / en scheen dat zy de selfde liever wouden op hun schouderen dragen dan achterlaten / aldus begaven zy hun in Meyrburg.

Kloekheid der Zeeuwen.

Des Princen volk in Meerburg.

De Spangiaerden en andere rondsom de Kerke van Zoeterwoude leggende in veel schansen / des anderen daegs des morgens den 2 Octobris / siende dat des Princen volk noch haer weg na Leiden niet en namen / wenende om dat zy van achteren vast na hun toe sagen branden / en des Princen schepen hare cours nemende gelijk geseid is / ook op de Papenmeyr en Vrouwen-brugge / sorgende eensdeels dat mense in de Zoeterwoude besetten woude: daer beneven ook merkende dat het water in so korten tijd eenen voet gewassen was / werden op sulker wijse mette twede vrese geslagen; so dat Baldeus haer Overste siende het voordeel 't welk des Princen volk alrede in hadden / den moed verloren gaf / en Zoeterwoude met alsodaniger snelheid verliet / dat hy geen tijd en hadde zijn geschut met hem te nemen. Als hy aldus de eerste was die daer vluchtede / is hem Allonso Lopes Gallio / met zijn volk tot seven vaendelen toe na Voorschoten / door eenen weg die zy tot dien einde met rijsen gehoogt hadden / nagevolgt.

Baldeus vlucht uit Zoeterwoude.

De Admirael met den zijnen in Meyrburg zijnde / en werd dit niet gewaer / dan als het wel wat te laet / en den meesten hoop vertogen was / doch sommige galeyen hun den weg onderscheppende / schoten daer so dapper onder / dat sommige te rugge moesten. Als zy nu van den anderen aldus verdeilt waren / sprongen de Zeelanders in 't water en begaven hun met vervroeste lange daggen die zy dragen in de achterste die na Voorschoten vloden. Sommige recht toe recht aen lopende versmoorden in sloten en wateringen / de gene die nu niet verder en mochten na Voorschoten / vresende het geschut dat hun onderschept hadde / namen de vlucht na den Stompwijker-weg / haer geweer meest van hun werpende / en zijn also voorts na den Leidsen-dam en Voorburg gelopen. In dese vlucht heeft Baldei volk / met de gene die des nachts van het geschut omgebracht waren / omtrent 200 mans verloren. Sommige schuiten met wijn / victualieen bagagie / Baldeo toekomende / werden van des Admiraels volk genomen en hem gebracht.

Hier moet den leser aenmerken / hoewel God des Princen volk door het wassende water / en door den wijsen raed / om de middelen te gebruiken die daer toe dienden / wonderlijk begenadiget hadde / so en was het noch alle te samen niet / waer 't salie dat hy de vyanden geen versaegt herte gegeven hadde / want haer sterkte van volk en geweldige schansen schenen onverwinnelijk. Doch op desen tijd werden ook die van Leider-dorp / en die van Lammen met vrese geslagen / dat zy van anxste beefden en verschrikten hun door de krachtige hand Godes. De eerste namelijk die van Leider-dorp siende dat haer medegesellen de vlucht genomen hadden / en die van Lammen siende dat de Zoeterwoutse-Kerke en Huisen daer omtrent (Fol. 61.) in brand stonden / doch hielden noch stede.

Hier is voren geseid dat de boden in des Princen leger duiven brochten / waer van eenen gesonden was die haren brief getrouwelijk overbrocht / en de borgers en verwachteden anders niet dan tijdinge wanneer zy uit souden vallen na de schanse van Lammen / 't welk hun wel den eersten Octobris geschreven was / dan de duive falieerde en quam eenen dag daer na / so dat de borgeren haer gesette teken niet en hadden gedaen / waer door de Admirael Borssot aen de Vrouwebrugge eerst komende meende dat de Stad over gegaen was / om dat zy hun so stille hielden: dan als de borgeren den voorsz brand in Zoeterwoude sagen en voornamelijk den brand in de Kerke / daer sy wisten dat hun de Spangiaerden in en meest rondsom beschanst hadden / was daer eene grote vreugt op hare stads-muren / niet tegenstaende dat sy hare vyanden op Lammen noch sterk beschanst sagen / uit de selfde schanse na des Princen volk geweldelijk schieten / daer en boven noch des namiddaegs omtrent 300 mannen op het vervallene huis van Cronenstein / so brochten zy haer vaendelen op de muren / bonden de selfde aen de meulen-roeden / tot teekenen van welgemoedheid en vreugden. Sy lieten ook dese vier puncten op sterke pene aflesen:

Wat die van Leyden doen.

1. Dat alle vrouwen / onbejaerde jongers en personen onbequaem in wapenen / hun onthouden souden van de stads-besten / en dat alle wat wapen droeg met zijn hals- en zijd-geweer op zijn verordende plaetsen hen souden laten vinden.

2. Die den voorleden nacht gewaekt hadden / moesten hun weder begeven op haer wacht.

3. Souden ook niet van de besten gaen / ten ware dat hem die van den gerechte daer van haelden.

Geboden alle schepen en schuiten uit haer omlopende wateringen te leggen in bezijden grachten / op dat den inkomenden schepen door nood geen hinder en geschiede / en haer doortocht vry mocht zijn / en den burgeren hun van boven / bezijden en uittreckende mochten behelpen / na hun den nood soude vorderen.

De Burgermeesters vertoonden haren borgeren de schepen / seggende: siet burgers daer achter die eene schanse is nu het brood / wat dunkt u / sullen wy 't daer laten en van honger smoren? de ander riepen: wy willen liever de schanse met onse handen ontstucken krabben / dan dat daer namelijk voor Lammen geschut soude worden. De Heere van Noordwijk seid / dit niet geschied te zijn / nochtans zijnder die verklaert hebben 't selve waerachtig te wesen en gehoort te hebben / 't welk ook wel zijn kan al en haddet de Heere van Noortwijk niet gehoort.

Als nu den Admirael zijn grof geschut door Zoeterwoude op de Papen-meyr hadde laten komen / en dat om twe oorsaken / ten eersten / om dat hy van hier aen de slinker hand de schanse van Lammen altijd naderde / en ten twede / om dat de victualie-schepen in Meyrburg / d'een den anderen hinderlijk waren / en hadden aldaer al te samen wel groot hinder mogen lijden / waert sake dat haer vyanden 't herte / gelijk geseid is / nu geheel niet benomen hadde geweest. De Spangiaerden schoten seer / so uit de schanse van Lammen als uit de schanse van Jacob Claesz opt wedde / op des Admiraels schepen / en schoten hen ook met een scheut 7 man af / en toonden een gelaet gelijk of sy van menings

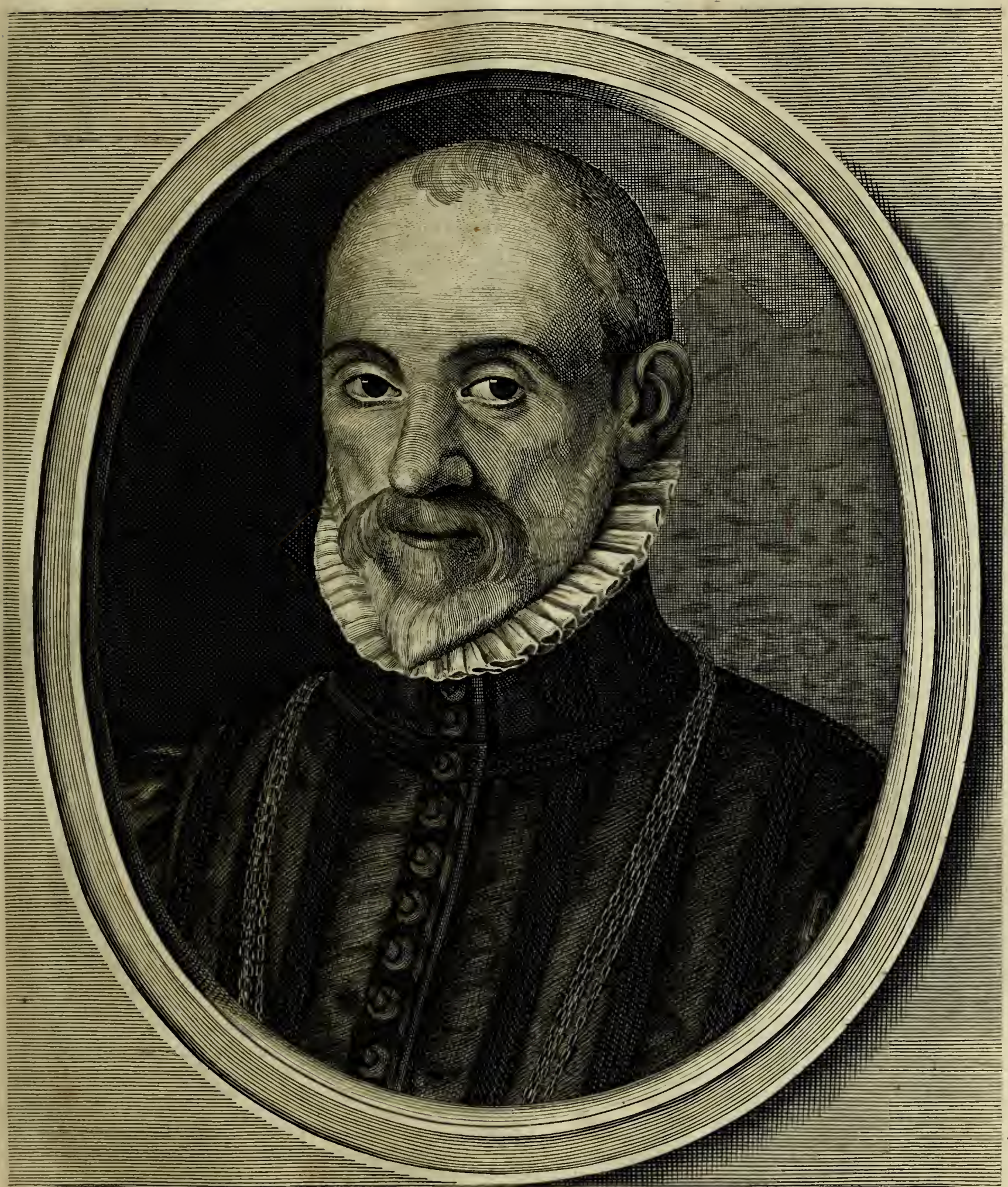

FRANCISCUS BALDEZ.
VELDTOVERSTE VAN 'T SPAENSCH LEGER
IN HET BELEGH VAN LEYDEN.

ninge waren de ſchanſe te houden / maer Baldeus hadde Capitein Doria die aldaer lag veradverteert / dat hy hem met ſijn volk ſoude ſien te ſalveren / alſo hy hem niet en wiſt te ontſetten / doch des Princen volk was dit onbelient.

Gelegentheid van de ſterke ſchanſe van Lammen.

Om dat deſe ſchanſe van Lammen het meeſte was / daer des Princen volk voor vreeſden / aengeſien het land daer hoger leid / ſo dient den leſer haer gelegentheid een weinig te weten. De plaetſe legt in een plat veld daer geen hoogten omtrent en zijn / noch Canalen of ſy en waren geſtopt / en is by na een quartier van een ure gaens van de Stad / het water / de Vliet genoemt / dat na Delft loopt / loopt daer met eene kromte voor by / aen de eene zijde / en aen d'ander zijde een watering / waer door men in den Rijn kan komen / en beſijden loopt de watering op Zoeter-woude / de reſte was lichtelijk rontſom te begraven / en te bewallen / want daer ſtonden bomen genoeg / deſen wal der ſchanſe was tamelijk dik / doch niet vry voor grof geſchut / was ook wel bewaert met ſchanskorven / ſtrijkwevren / geſchut en volk / daerom na menſchen vernuft te ſpreken / waret ſeker dat de Spangiaert deſe ſchanſe alleen wel bewaert hadde / des Princen volk en ſouden daer niet voor by gekomen hebben / dan met groot verlies van volk.

Doch hoewel deſe ſchanſe voorſien was / gelijk geſeid is / ſo beſloot de Admirael de ſelfde aen te vallen / en ſond op deſen tweden Octobris omtrent den avond / den Capitein Gzenu / Aſſaliers / en Capitein Henry om te beſichtigen / waer men met het minſte hinder het geſchut mocht ſtellen / en bevonden dat ſy twe halve Cortouwen op een einde des Canaels ſouden mogen ſtellen / doch in gevaerlijkheid en met ongemak.

Bopſot ſchrijft den Prince dat hy van meninge is om Lammen te beſchieten.

De Admirael heeft dien nacht alle deſe voorverhaelde gelegentheid aen den Prince geſchreven / hoe hy van meninge was des anderen daegs Lammen te beſchieten / ook ſo verde hy tot genen goeden einde en mocht komen / men moſt patientie hebben / tot dat het water hoger wies / om beſijden over 't platte land te varen.

De Prince en was met deſe tydinge niet ſeer wel te vreden / en ſtelde het ontſet van Leiden in grote twijfelinge / ſorgende dat men de voorſz ſchanſe van Lammen niet en ſoude konnen overwinnen / ſo door de voorverhaelde redenen / als dat men ook ſorgde alſodanige breſſe of ſtormplaets daer op niet te mogen ſchieten daer men ſoude hebben mogen stormen / en ook om dat de menigte van des Princen volk niet groot en was.

Doch in alle deſe ſwarigheden en quade hope woude de Heere der heyrſcharen allene verſien / en ſijnen krachtigen arm de eere toe-eigenen / en betonen / hoewel de menſchen veel dingen konnen verdichten om haer vyanden t'overwinnen / dat het alles ydel en onnut is / ſo verde hy de hand daer niet en wil aenſteken / en dat van hem allene de overwinninge komt: want na dat beide de Admiralen des morgens ſeer vroeg op den derden Octobris / de ſloten die wonderlijk toegepaelt waren hadden doen openen / meinende voorts gelijk geſeid is haer geſchut op Lammen te ſtellen / bevonden dat de Heere / die de ſake voor hun tot die tijd toe uitgericht hadde / niet hebben en wonde dat haer vyand met menſchelijke kracht ſoude verjaegt worden / dan ſijn hand hadde alrede des nachts voor hun geſtreden / en door ſijnen arm is des Princen vyanden een alſodanigen verſchrickinge overgekomen / dat ſy de vlucht namen met groter ſchande / werpende haer geſchut in de ſloten: aldus werde des nachts voor den derden Octobris de geweldige ſchanſe van Lammen verlaten: want ſo haeſt Doria dit advijs van Baldeus hadde ontfangen / om hem met de ſijne te ſalveren / was de ſchrik daer ſo ſeer in / datſe meenden datſe te laet ſouden komen / gelijk het ook quaed genoeg was / want eenige van de ſijne door hunne haeſtigheid verdronken. Van dit wijken en wiſt niemand in noch buiten der Stad zekerheid / hoewel ſy in de Stad des nachts een gekrijſch gehoort hadden / als een grof ſtuk geſchuts voor de ſchanſe geſonken werd:

De Spangiaerden vluchten uit verlaten Lammen.

dan daer was eenen jongen op de muren / die hadde des nachts waer genomen / dat hy wel veel lonten uit de ſchanſe voorſz ſag gaen / dan gene weder in komen / aldus beelde hy ſich ſelven in / gelijk ook de waerheid was / dat de Spangiaerden haer ſchanſe van Lammen moeſten verlopen hebben / en heeft ſulx aengegeven / verlof vragende om daer te lopen / gelijk hy dede voor beloften van ſes guldens / met dit deliſel / ſo hy daer noch vyanden gevonden hadde / te ſeggen dat hy van honger verlopen was.

Na dat hy nu in de ſchanſe geweeſt was en niemanden en vand / en met ſijnen hoed gewinket hadde / 't welk men in de ſtad noch niet en geloofde / ſorgende dat hem de Spangiaerden uit ſchalkheid ſulx hadden bevolen / en een ander met eenen herrenjager hem vervolgt zijnde / geſien werd ſijne weg voor by de ſchanſe nemende na den Admirael / die hy tot den lijnen toe in 't water te gemoet liep / was aen beiden ſijden vreugt.

De Capiten Gerrit vander Laen begaf hem terſtond met den Vry-vuyters na de ſchanſe van Lammen / tot de plaetſe toe daer hy 't eerſtmael toegepaeld vond daer hy de twee eerſte galleyen met vreugden ontfing.

De Admirael niet lichtveerdig zijnde in het geloven / hadde deſe twee galleyen voorgeſonden / de welke bevonden gelijk hun geſeid was / te weten / de ledige ſchanſe met twee ſtuken geſchuts doch geſonken.

Loys Bopſot trekt na Leiden en trekt daer in.

De palen nu geopent zijnde / ſo door des ſtadts Timmerman / als door des Princen volk die daer alle gereetſchap toe hadden / is de Admirael Loys Bopſot met de voortocht met vreugt en dankſegginge na de poorten van Leiden getrocken / daer ſy geluckelijk ſonder eenig wijder wederſtand / des morgens omtrent acht uren in quamen. De Admirael van Zierickzee / Adriaen Willemſz. bewaerde den hindertocht.

Leiden ontſet en geſchrift.

De vreugde en blyſchap die daer was en ſoudemen met monde niet konnen verhalen / noch met geen penne beſchrijven / 't gewoel / 't geraes en getier langs de wateren / daer de victualie-ſchepen voeren / was ſo groot / datſe malkanderen verdrongen / ſommige liepen en ſprongen tot den hals toe in't water / om aen de ſchepen te mogen komen / om brood / haring / kaſe en ander ſpijſe te bekomen / want het merendeel in ſeven weken geen brood geproeft en hadden / de menſchen liepen langs der ſtraten mette ſpijſe in de handen / roepende God ſy gelooft / Leiden is ontſet / Leiden is ontſet. Die van den Gerechte hebben het Proviant-huys geordonneert in S. Jacobs Gaſthuys / alwaer een pegelijk / door ſekere Gedeputeerde / man / wijf en kinderen uytgedeelt werde een half brood met een ſtuk kaſe en een pekelharing / op dat ſy henluiden wat voeden / en alſoban langer hand opquelen ſoude mogen.

De groote blyſchap binnen Leiden.

S. Jacobs Gaſthuys tot een Proviandhuys.

Het en was ſonder mededogentheid niet aen te ſien hoe ellendiglijk dat verhongerde volk die haringen rau verſlonden / die hun den Admirael in ſijn inkomſte uit den ſchepen liet werpen / en inſgelijx het brood 't welk ſommige alſo inſlukten / gelijkerwijs of ſy tot geenen tijden en ſouden hebben konnen verſadiget worden / waer door het den ſommigen die geen maet en koſten houden niet wel en bequam / ja ook daer van geſtorven zijn / eenige het eten tuſſchen de tanden hebbende.

Aen d'een zijde van der ſtad na de Meyr lagen drie Amſterdamſe galleyen / die altemet op de ſtad geſchoten hadden / dan upt der ſtad het grof geſchut en van buiten het ontſet vernemende / hebben ook haerder medegeſellen vreſe gevoelt en ſijn geweken.

De Admiralen in de ſtad zijnde / ſijn terſtond met haer volk en de Burgeren na de Kerke gegaen / en hebben den Heere / die hun ſo wonderlijk een Zee over droog Land gemaekt en behouden ter gewenſchter plaetſe gebracht hadde / gedankt.

Ik moet door een tuſſchen-reden hier noch een wonderlijke daed by ſtellen / die ook ſonder verwonderinge niet en behoort aengeſien te ſijn. Op deſen nacht als de Spangiaerden de ſchanſe van Lammen verliepen / is binnen der Stad de wal en borſt-werin-

Breſſe ſonder geſchut.

ge tussen de Koe-poorte en Toren van Bourgondien/ tot de langte van 26 roeden ingestort/ en heeft van selfs een bresse gemaekt: maer dit instorten heeft door sijn gedruis der vluchtender vyanden vrese vermeerdert/ die daer meenden dat de burgeren van voren uitquamen/ en haer vyanden van achteren: dies de burgeren God meerder dankbaerheid schuldig sijn.

Bopsot schrijft aen den Prince uit Leiden.

Den Admirael aldus binnen Leiden synde/ heeft terstond aen den Prince die tot Delft was geschreven/ en de vrese ontboden/ die het den Heere belieft hadde in sijnder vyanden herten te senden/ de welke de schanse van Lammen verlaten hebbende/ hem eenen vryen toegank in der Stad gelaten hadden.

Desen brief werd den Prince op den voorsz 3 Octobris ten twe uren in de predicatie sittende gebracht/ en was hem ongetwijffelt een ander tijdinge dan hy des morgens ontfangen hadde. En liet terstond/ als dese sijne predicatie in Fransois gedaen was/ den brief openbaerlijk van den Predicant lesen/ en den Heere met vrolijker en vieriger herten danken/ het welke ook terstond (de tijdinge verspreid synde) in beide de groote Kerken/ met eene ontallijke vergaderinge van volke/ en wonderlijke vreugt en vierigheid gedaen werd/ in tegenwoordigheid van den Prince/ en insgelijx op alle plaetsen/ daer ook de vreugden-tekenen van vyer/ klocken en geschut aen alle kanten gehoort en gesien werden.

(Fol.62.) Als nu de Admiralen de victualie in de Stad gebracht hadden/den Heere gedankt/ de burgers gelaeft/ verguikt en gemoedet/ hebben sy hare victorie vervolgt/ en sijn hare vyanden die in de schansen van omtrent Leider-dorp gelegen hadden nagejaegt.

De schanse in Leider-dorp/ was boven der maten seer geweldig gemaekt/ hadden ook daer in leggende/ als daer eenige boden quamen/ op haer geweld seer gepocht/ 't welk hun alles strekte tot een meerder schande/ en Gode tot meerder prijs: hebben ook immers so schandelijk van de Cage en Oude-wateringe verlopen/ daer sy jaer en dag gelegen hadden: want een seer klein getal voorlopers van des Princen volk (men segt twaelf) jaegden twe vaendelen knechten voor/ van de welke ook sommige op sulker wijse liepen/ datse niet op en hielden/ ter tijd toe dat sy voor Amsterdam quamen/ daer sy tot haerder verschoninge seiden/ dat haer gansche leger verslagen was.

Des voorseide Baldei volk is op desen tijd ook van de Goutse-sluis verlopen/ en voorts uit alle andere schansen/ tot 22 toe/ behalven de schanse op de Waddinge/ daer noch sommige bleven om de passagie vry te houden.

Doden aen beide zijden.

De doden die in desen tocht van des Princen volk gebleven sijn/ en waren geen veertig/ haer vyanden beliyden selve datter omtrent duisend/ so verslagen als verdronken sijn.

Hier en dient niet vergeten wat de voorsz Baldeus in sijn herberge tot Leider-dorp gelaten hadde/ namelijk de geschilderde stad van Leiden met alle haer heerstraten/ wegen en watertochten/ so de selve beschanst waren. Als hy nu moeste wijken heeft hy daer onder geschreven. Vale civitas, valete castelli parui, qui relicti estis propter aquam, & non per vim inimicorum: en is in Duitse tale geseid: adieu Leiden/ adieu omleggende schansen/ want gy sijt verlaten om des waters willen/ en niet door onser vyanden kracht en geweld.

Baldei excusatie.

De Prince van Orangien komt in Leiden.

De Prince van Orangien quam des anderen daegs terstond binnen Leiden/en dankte de burgers hooglijk dat sy hun so vromelijk/ sonder eenig krijgsvolk/ in so strengen belegeringe gehouden hadden/ beloofde dat men aen hun en hare kinds kinderen sulx gedenken soude/ en in der Stad komende heeft in alles ordeninge/ so in der stad/ als des krijgs-saken gestelt/ hy is gelogeert geworden op Kapenburg ten huise van Dirk Jacobsz van Monfoort.

Ten dient ook niet achtergelaten om Godes wonderlijke werken klaerder te openbaren/ dat op desen 4 Octobris den wind weder zuid-oost keerde/ en stormde so geweldelijk uit den noord-oosten 3 of 4 dagen/ dat men qualijk van Delft tot Leiden komen konde/ en het water als sijn officie gedaen hebbende/ begost dapper weder uit den lande te lopen.

Gemene handreikinge aen den armen binnen Leiden.

Boven de voorsz ingebrochte victualie/ heeft de Prince en sijnen Raed goed gedocht uit allen steden den uitgehongerden verarmden in Leiden een gemene handreikinge te doen/ op dat de verarmde die in so langen tijd niet gewonnen en hadden/ van den welken ook al het gereedste verteert was/ mochten geholpen/ en dat ook der rijker victualie langer mochte strecken.

Tot desen einde hebben de Gedeputeerde des anderen daegs met wagens en schuiten eerst door de stad van Delft omgegaen/ en hebben seer veel broods/ boters/ vlees/ kaes/ spek/ vis en geld versamelt/ waerdig aldaer sijnde over de 1000 Carolus gulden.

Dit heeft den armen ontset/den rijken verlicht en de Stad gespijsiget/en groter liefde en vaster verknopinge onder de Hollandse steden gemaekt.

Op den 8 Octobris is de Prince na de Kage getogen/ en heeft aldaer ordeninge gestelt/ om de selve plaetse te bewaren en te behouden/ als eenen sleutel van de Haerlemse Meer.

Den 9. op de Goutse-sluis/ om daer van als te ordonneren/ alwaer een geweldige schanse geleit is.

De Heer van S. Aldegonde ontslagen uit de gevankenisse.

Als nu de Prince den ganschen Raed der stad Leiden op den 14. verset hadde/is op den 15. na der Goude getrocken/ daer de Heere van S. Aldegonde/ die omtrent een jaer gevangen hadde geweest/ weder los en vry is gekomen.

Die van Leiden beschenken Bopsot.

Na dat die van Leiden God en den Prince gedankt hadden (gelijk geseid is) en sijn sy ook niet ondankbaer geweest/ tegen den voorsz Admirael Loys Bopsot/ dan hebben hem met een schone gouden keten beschonken/ met eenen dichen gouden penning daer aen hangende/ welke penningen sy ook meer andere geschonken hebben.

De Staten 's Lands van Holland hebben den voorsz Admirael daer na in een heerlijke maeltijd beschonken met een groter keten van 600 Carolus guld.

Ik hebbe 't verhael van dese belegeringe en ontsettinge van Leiden getogen eens deels uit de beschrijvinge die by Jan Fruytiers daer van/ door goede onderrichtinge van personen in de Magistraet en andere in de belegeringe present geweest synde/ gedaen is geweest/ eens deels ook geschreven door onderrichtinge van den Heere van Noordwijk in 't beleg aldaer gecommandeert hebbende/ Jan van Hout Secretaris der selve stede/ Dirk Jacobsz van Montfoort/en meer andere in de selve belegeringe mede present geweest synde/ als van andere die daer buiten sijn geweest/ en kennisse hebben gehad van't gene buiten is geschied/ik hebbe ook alle de principale brieven/ daer van hier mentie werd gemaekt/ gesien en gelesen/ met meer andere die ik al willens (also daer meer dan genoeg is/ en geen meer lichts en konde geven) voorby gegaen ben/ de Secretaris Jan van Houten hadde my ook toegeseid noch eenige vorder onderrechtinge te doen van eenige secrete saken: maer also hy daer na van meninge werd 't selve in sijn aengevangen Dienstboek der stad Leiden te brengen of te voegen/ is 't selve nagelaten/ en sijn Dienst-boek is ook onvolmaekt gebleven. Jan Fruytiers stelt in sijn boexken dese navolgende incarnatie/ hoewel ik bevinde dat Cornelis Claesz van Aken/ 't selve als by hem geinventeert/ neffens meer andere die hier terstond mede volgen sullen/ in druk heeft laten uitgaen:

De Heere die heeft gehoort tot LeIIden hèt sVChten,
*En de Bab*ILoensChe MaCht V*an haer doen* VLVChten.

Ik hebbe dit mede tot gedachtenisse gestelt:

Int Laeiste MeI *heeft Ba*LdeZ LeII*den sterCk be*Legen *sne*L,
Den derden oCtober VerLost *deVr Godes segen* WeL.

En die van Leiden hebben van gelijke daer na tot een eeuwige gedachtenis dese veersen voor haer Stadhuis

huis geſtelt / by de Secretaris Jan van Houten geinventeert / daer de getal-letteren / het jaer haerder verloſſinge aenwijſen / en ſo veel letteren in de ſelve veerſen ſtaen / ſo veel dagen heeft de Stad in dit twede beleg belegen geweeſt / welverſtaende dat men de dubbelde w en ſt elk voor twe letteren moet rekenen.

Na ſwarte HVnger nood,
GebraCht hadde ter dood,
BI naeſt ſes dVIſent MenſChen.
ALſt God den Heer verdroot,
Gaf hI Vns VVeder Broot,
So Veel VVI CVnſten VVenſChen.

Van gelijken hebben die van Leiden in den jare 1577. aen de Vlietbrugge deſe navolgende verſen doen ſtellen / tot een eeuwige gedachteniſſe van deſe haer verloſſinge.

Men was in groot verdriet,
Want eeten waſſer niet,
En 't volk van honger ſchreyden:
Ten laeſt God nederſiet,
En ſond door deſe Vliet,
Brood, ſpijs, en drank in Leiden.

Daer zijn te dier tijden vele en verſcheiden liedekens / referepnen en jaer-dichten uitgegaen / van de welke ik tot gedachteniſſe van ſo groten weldaed / hier eenige ſal laten volgen.

AChtIen VVeeCken droef LICk die tot LeIIden boVen
Maten ſaten,
ReCht of dIe hadden geſtaen bII Godt, en dIe Staten ge-
Laten.
DIe Spaengaerden CraChtICh ſoIIden eer ſaL gegrepen
zIIn de Maen,
Dan ooCk die Stad Van LeIIden, door 't VVater ſal
ontgaen.
Doen heeft God zIIn VVater ſtarCkeLICk doen VLoe-
den,
OM dIe ſtad LeIIden door zIIn CraChtIge hand te be-
hoeden.
(Fol. 63.) *Door V MaCht en geen ander ô Heere der heerſCharen*
God,
Werd LeIIden VerLoſt door den ECCeLentIe en BoIſot.
Den derden OCtober hIer WeL naerſteLICk op Let,
Werde LeIden door Gods aLMaChtIge hand ontſet.
DIt getaL der Letteren ſeer CraChtICh aenVIIſet,
Dat LeIden den VIerden door Gods MaCht IsgeſpIIſet.
LoqſT God In heMeL en aerd, en dIe daer Inne VVoont,
DIe HoLLand CraChtICh ſpaert ende oVer LeIIden
zIIn genade toont.

DIt zijn de Jaer-dichten daer voor mentie van is gemaekt / die Cornelis Claesz. van Aken op ſijnen naem in druk heeft laten uitgaen.

Wrenchde-tekenen in alle de Steden van Holland en Zeland / over de verloſinge en ontſet van Leiden.

Deſe ontſettinge en verloſſinge van Leiden heeft den Hollanders en Zeelanders een grote moet gegeven / en ſy hebben over al in allen den Steden teekenen van blyſchap en vreugde betoont / met loſſangen van ſodanigen wonderbaerlijken verloſſinge. De Prince van Orangien en Staten van Holland / hebben die van Leiden daer na gegeven een vrye jaer-merkt tien dagen gedurende / beginnende den eerſten Octobris totten tienden dag / en den ſelven dag mede gerekent / den derden dag werd gewoonlijk alle jaren geviert van alle handwerken / om den Heere te danken en loven van ſijne wonderbaerlijke verloſſinge en grote genade. Boven dien hebben zy in de ſelve Stad opgerecht een Academia / Univerſiteit / of Hoge-ſchole / de ſelve begiftigende met ſchone renten en inkomen uit de goederen van de Abdye van Egmond / en daer ſtellende vermaerde en geleerde mannen tot Profeſſoren in alle Faculteiten / gevende die ook ſchone privilegien / ſo ter gelegender plaetſen ſal werden verhaelt.

Baldei andel

Baldeus aldus van Leiden mette Spangiaerden ontlopen zijnde / is vertogen na den Hage / en voorts in de Dorpen van 't West-land / daer hy best konde. Hy ſond Don Pedro de Pas na Bruſſel aen den groot Commandeur / om de excuſe te doen van het verlaten van de belegeringe van Leiden / door het water / verſocht ook geld voor de ſoldaten / vresende anders een nieuwe mutinatie beſonder van de Spangiaerden. De Groot Commandeur nam de excuſe Baldei voor goed aen / alſo hy wel geinformeert was dat hy genoeg sijn devoir gedaen hadde / hoewel hy ook vele partyen hadde / die hem ſwaerlijk beſchuldigden van dat hy oorſake was dat de Stad niet en was gewonnen / door sijn hovaerdye / om dat hy die van Leiden paſpoorte hadde geweigert / om haer Gedeputeerde na Utrecht by den Grave van La Roche te mogen ſenden om te accorderen / en dat hy de ſelve daer na accorderende niet langer tijd en hadde willen geven dan twe dagen voor reiſen en keren / andere ſeiden / dat hy geld genomen hadde van de Hollanders / om Leiden te verlaten / 't welk doch geen apparente en hadde / doch gelijk ik geſeid hebbe / de Gouverneur nam alle sijn doen in 't goede en ſond met de voorſz Don Pedro de Pas eenig geld / te weten vier kronen voor elken Spangiaert op rekeninge / met beloſte van haer metten eerſten goede betalinge te doen hebben / daer mede ſy voor die tijd haer lieten contenteren. Doch twe maenden daer na ſiende datſe niet meer en kregen begonden ſy te mutineren / 't welk Baldeus menende te voorkomen / dede hy daer twe van de principaelſte oproerders hangen / doch 14 dagen daer na mutineerde het gehele leger / ſo wy na ſullen verhalen.

na de ontſettinge van Leiden.

De Spangiaerden kregen yder vier kronen aen geld op rekening.

Baldeus doet twe van de principaelſte mutijns ophangen.

Tot beſluit van deſe Leidſe belegeringe en ontſettinge ſullen wy hier noch ſtellen / de gehele belegeringe en ontſettinge van Leiden / die in de acht navolgende verſen in druk zijn uitgegaen / daer van ik den Auteur niet en weet / aenwijſende den goedwilligen en curieuſen leſer het gedicht en loſſank by Jan van Houten Secretaris in 19 verſen gemaekt / en voor aen in sijn Dienſtboek geſtelt / 't welk ook te vinden is in 't twede deel der beſchrijvinge van Leiden / by Jan Orlers uitgegeven in den jare 1614. folio 417 verhopende dat tot gelegender tijd / de beſchrijvinge van de ſelve belegeringe by den ſeer geleerden Heere Meeſter Pieter van Veen / Advocaet van Holland / wijtluftig en in konſtig dicht / datmen ſo wel ſingen als leſen mach / in ſes boeken t'ſamen houdende 611 verſen van acht regelen / met alle ommeſtanden gedaen / mede in 't licht ſal werden gegeven / 't welk hy voor als noch niet en heeft begeren te doen. Volgt hier noch de belegeringe en ontſettinge in 't korte eertijds in druk gegeven ſonder des Auteurs name.

Meeſter Pieter van Veen heeft de belegeringe van Leiden in rijm beſchreven.

Anno 1574. den 27 Mey.

1. IN 't laeſte van de Mey als elk was ſonderlingen
Door d'ommegankſche Feeſt verheugt ſonder getreur,
Quamen de Spangiaerden Leiden haeſtig beſpringen
Met veel volx en ſoldaten, maekten haer neſt daer veur,
Daer blyſchap in huis is, ſtaet druk achter de deur.

2. Leiden haer ſiende omringt, van den Spaenſchen tyrant,
Nam haer toevlucht tot God, is volſtandig gebleven,
Maekte met haer burgers, met eed een vaſt verbant,
Voor 't Vaderland op te ſtellen, goed, bloed, en leven,
Goede vrienden (in nood) malkander niet begeven.

3. Leiden ſchier heel ontbloot, van victaly en koren
Voor ſeſthien duiſend monden, men in haer bevant;
Aen koren maer tien laſt, ſulx ſy ſcheen gans verſmoren
Door groten honger nood, elk kreeg een half pont: want
Armoede ſoekt liſte, en baerd ook kloek verſtant.

4. Door paerden, koe-huiden, honde vleeſch, ſonder brood,
En katten, darmen, raeu bloed eeten, rees die peſt,
Sulx veel duiſend borgers verſlon de felle dood,
't Scheen den Spaenſchen tyrant wou daer maken ſijn neſt,
't Schip mach wat hellen, dan 't rijſt wel weer in 't leſt.

5. Lei-

5. Leiden vaſt belegen, met honger en peſt prachtig.
Socht den Spaenſchen tyrant, haer te bekoren pas,
Met het ſchijn van pardon, welck hy haer aenbood krachtig,
Gelijk een vogelaer, 't vogelken toefluyt ras,
Alſt in 't wild noch vliegt, om te krijgen in ſijn kas.

6. Leiden ſonder hoop, 't ſcheen ganſch te bederven
Verwacht de dood, als een die knielt onder 't ſwaert,
Dan God ſond water, wind, verloſte haer van ſterven
Den derden Octobris, deur Boyſot kloek vermaert,
Geluckig is de Stadt, die God de Heer bewaert.

7. ô Welkom Admirael, ô welkom 's Prince knechten,
Deur wien God almachtig ons t'ſaem heeft bevrijt,
Was der Borgers geroep, om 't brood ſagmenſe vechten
En in 't water ſpringen, in 't inkomen met vlijt,
Honger is een ſcharp ſwaerd, als wel uytwijſt den tijd.

8. Boyſot mette Burgers, gingen ſtrax in de Kerk,
Dankten en loofden God, van ſijn groote weldaden,
Spraken 't en is niet ons, dan alleen (ô God) u werk
Datter is gewracht, door u groote genaden
God wilſe helpen, die belaſt ſijn en beladen.

Wy ſullen nu de ſake van Leiden en van 't gene by den Spangiaerden voorgeſtelt is na de Leidſe belegeringe wat laten beruſten / en eenige andere ſaken die wy voorby gegaen hebben / en middelretijd mede geſchied zijn verhalen / en dan wederom van Baldeus en ſijn krijgs-volk vervolgen. Wy hebben hier vooren verhaelt dat de Staten van de particuliere Provincien verſcheiden Remonſtrantien aen den Groot-Commandeur hebben overgegeven / na dat hy de bede van de twee milioenen hadde geeiſcht / en hebben de Remonſtrantien van die van Braband met de antwoorde van den Gouverneur aldaer mede verhaelt. De Groot-Commandeur was ten ſelven tijde ſeer perplex / en vand hem in groote ſwarigheid en benautheid van gelde / want uit Spangien en quam geen verlichtinge / door de exceſſive koſten die den Conink hadde gedaen tot toeruſtinge vande Vlote die met Piere de Menendis ſoude hebben gekomen / en te niet gegaen was / gelijk vooren verhaelt is / en de Staten en waren mede niet ſeer liberael om te contribueren / hopende door dien middel te eer aen eenen vrede te komen / en merkende de perplexiteit daer hy in was / hebben de Staten van Braband op nieuw deſe naervolgende Remonſtrantie overgegeven.

Mijn Heere,

Remonſtrantie van de Staten van Braband aen den Groot-Commandeur.

1. VErtonen ootmoedelijk de drie Staten van Braband, dat hoewel wylen hooger gedachteniſſe de Keyſerl. Majeſt. Heere en Vader van den Conink onſen Heere, hadde door ſijne opene brieven van Placcate van date de 10 Decemb. 1549. doen verkondigen, dat alle vreemdelingen, en niet geboren deſer Landen en Hertogdomme van Braband, hebbende en bedienende eenige Officien in 't ſelfde Land tegens den 37. 38. en leſten articlen der blyder inkomſte van Braband ſouden worden afgeſtelt van hare Officien.

2. En dat de Coninkl. Majeſt. volgens de blyde inkomſte by hem mede geconfirmeert en beſworen aen de Remonſtranten ook ſoude hebben by andere ſijne brieven van Placcate, in date den 9 Juny in den Jare 1557. doen publiceren 't gelijke met duydelijke verklaringe van nietigheid aller acten, citatien, exploicten, en proceduren die de voorſz. vremdelingen en geen Brabanders weſende, ſouden willen doen.

(Fol. 64.) 3. Ende dat ſijne Majeſteyt hadde op den 11 van Iulio 1558. geaccordeert aen de voorſz. Staten ſekere acte, by de welke, volgens den 29 article vau de voorſz. blijde inkomſte, ſoude worden verklaert, dat alle Raedsheeren, Droſſaerden, Juſticiers en Officiers in Braband niet weſende van wettelijk huwelijk, ſouden afſtand doen van hare Officien of Staten, en dat die Majeſt. de ſelfde alſdoen affettede en verliet, of die ſchoon by hem of ſijne voorſaten wettelijk waren geſtelt en ontfangen tot eenige der ſelviger Staten of Officien.

4. Dat boven dien volgens den 10. artijkel der blijder inkomſte voorſz de Cancellier en die van den Rade van Braband, Secretariſſen, die van der kamer van rekeninge in Braband, Griffiers, Droſſaerts, Warandmeeſters, Gruyr, en alle andere die beſittende alle grote officien of ſtaten, eenſamentlijk alle Officieren van den platten lande, als ook de Borgemeeſters en Schepenen der ſteden, en alle andere, die doen en adminiſtreren recht en juſtitie van wegen ſijne Majeſteit, of der ſelviger onderſaten, ſouden moeten geſworen hebben aen de heilige Euangelien, dat ſy ſouden onderhouden de blyde inkomſte voorſz in alle hare poincten, aengeſien de ſelfde yeder van henluiden was aengaende.

5. En boven dien, dat door 't voorſz Placcaet van den 9 dag van Junio van den jare 1557. ſoude gepubliceert zijn, dat niemand, van wat ſtaet of conditie hy ware, ſoude mogen houden of bedienen eenige officien of ſtaten van juſtitie, in vaſtigheid of by gagie, op pene van nulliteit, volgens den 23. en 't leſte aticle der ſelver blyder inkomſte.

6. En dat des te meer zijne Majeſt. ſoude hebben, by andere ſijne brieven van placcate, gedateert den 15 van Septembri in den jare 1556. doen publiceren, op dat de blyde inkomſte des te beter mochte worden onderhouden of geobſerveert, dat yder perſoon, beſittende eenige officien in Braband, 't ware van zijne Maj., zijne ſteden of vaſallen, niet geboren weſende van 't voorſz Brabandſe land, en ook de gene die hare officien van juſtitie hebben ontfangen in pachte of huringe, ſich ſouden terſtond deporteren, en afſtaen van de exercitie der ſelver, ſonder langer vertrek of dilay, gelijk ook zijne Majeſteit die verlaet en affet by 't ſelfde Placcaet, niet tegenſtaende de ſelfde perſonen ook waren by zijne Maj. of zijne Majeſteits voorſaten wettelijk geabiliteert, en ontfangen tot eenige officien of ſtaten. Dat ook alle Officiers, ſo van zijne Majeſteit, als van zijne vaſallen van Braband voorſz die den eed niet en hadden gedaen, begrepen in 't tiende article der blyder inkomſte, ſouden gehouden zijn te doen den voorſz eed, te weten, de Officiers principael van den ſelven lande, als Droſſaert van Braband, Provooſt, Warand-meeſter, Gruyer en Bailliu van Romantland van Braband, Meyer van Loven, Amptman van Bruſſel, Schoutetten van Antwerpen en 's Hertogenboſch, binnen een maend na de publicatie in handen van den Cancelier, en d'andere Officiers, bedienende eenigen ſtaet, te doen den voorſz eed reſpectivelijk ten eerſten dingdage of wetſittinge na de voorſz publicatie, in handen van den oudſten Leenman, Schepen of andere Juſticier of gerechtiger van der plaetſe, daer hy Officier is, hebbende hen reſpectivelijk daer toe geauteriſeert. En wie van hen ten ſulken dage van de Wette ſullen abſent weſen, en den eed niet hebben gedaen, ſullen gehouden weſen dien te doen ten eerſten of anderen volgenden rechtdage, wanneer ſy in den gerechte geſeten zijn. Ordonnerende en bevelende boven dien zijne Majeſteit aen yder zijne onderdanen en lege Heeren van den lande, die in haerlieder dienſte hadden eenige vreemdelingen of uitlanders, bedienende officien of dienſten tegens de voorſz blyde inkomſte, ſyluiden die ſouden aſſeten en datelijk verlaten van den dienſt, en in der ſelviger plaetſen te ſtellen andere bequame en gequalificeerde mannen, ſonder in 't ſelvige te committeren eenige nalatinge of gebrek, met verſcheiden penen en mulcten te verbeuren by de genige, die de contrarie doen of attenteren ſouden willen, eenſamentlijk met expres verbod aen den Procureur Generael van 't ſelfde leſte Placcaet onverbrekelijk te doen onderhouden, ſonder eenige oogluikinge, faveur, of diſſimulatie

7. Dien nochtans niet tegenſtaende, en hebben de ſelfde blijde inkomſte, ordonnantien en placcaten, in 't gene geſeid is, ſedert eenige jaren in als, en gelijk het behoorde, niet onderhouden geweeſt, ſulx als die hadden behoren geobſerveert te zijn, dan zijn wel in verſcheiden manieren gecontravenieert en te buiten gegaen, tegens alle reden, billijkheid en expreſſe intentie of wille van zijne Majeſteit.

8. Als

8. Als mede by uwer Excell: aen de voornoemde Heeren Staten is gedeclareert op ten negentienden van December leſtleden, de ſaken ſulx te weſen, en dat uwe Excellentie expreſſe laſt en bevel hadde, van ſijne Majeſteyt, te handhouden en te doen obſerveren alle de ſelfde oude gerechtigheden, gebruykinge en Privilegien, en te verſtellen en redreſſeren 't gene ingebroken was.

9. Ter welker oorſaken bidden voor eerſte de voornoemde Heeren Staten ſeer ootmoedelijken, dat uwer Excell: gelieve te depeſcheren en publiceren andere gelijke brieven van placcate, gelijkformig de leſte van den voorſchreven vijftienden van Septembri in den jare 1561. met verklaringe, dat d'Officien en Staten, alſo tegens de voorſz. blyde inkomſte bedient, ſijn impetrabel, met opſtellinge van penen van privatie haerlieder ſtaten, des Procureurſchap generaels, en van yeder anders officien, aen de welke 't ſelfde placcaet ſich addreſſeert, en van der amende van duiſend kronen t'elker reiſen te verbeuren, dat de ſelfde Procureur of andere Officiers voorſz. ſullen bevonden worden onachtſaem en vergetelijk, in 't gene aengaet of raekt haer lieder laſt in den ſelfden placcate gementioneert, d'eene helft ten profijte van de voorſz. Majeſt. en d'ander helft ten profijte der Heeren Staten.

10. En dat den voornoemden Heer Cancellier en Preſident van der Camere van Rekeninge werde geordonneert en bevolen, niet te gedogen, dat yemand der Raeds-heeren, Advocaet, Fiſcael, Procureur generael, Secretariſen, Meeſters, Auditeurs, en Klerken reſpectivelijk van den voorſz Raed en kamere van rekeninge, hen ſullen bemoeyen van hare Staten, voor en aleer aen de ſelvige en Preſident reſpectivelijk ſy gebleken, dat de Raedsheeren en andere boven genoemt, hebben gedaen aen den Heeren Staten of der ſelviger Gecommitteerde, den pertinenten eed, volgens de ſelfde blijde inkomſte.

11. Dat volgens den leſten placcate en bevel van ſijner Majſteyt gefundeert in obligatie en verbinteniſſe, die hy den Heeren Staten ſchuldig is, werde wel expreſſelijk verboden aen die van den Rade (die men noemt van Troublen) van geen Hof meer te houden noch kenniſſe te nemen, noch te exerceren eenige juriſdictie of judicature op de ingeborene en inwoonderen, noch op eenige goederen of ſaken van dien van Braband, gelijk ſy over eenige jaren herwaers beſtaen hebben te doen tegens God, reden en alle behoorlijkheid en gerechtigheid, toelatende d'oeffeninge of exercitie van juriſdictie en oordeelen van alle ſaken, aen die genige van den ſouvereinen Rade van ſijne Majeſt. in Braband, en andere tribunale, de welke het, na de blyde inkomſte toekomt, conformelijk den eerſten article der ſelfder blyde inkomſte.

12. Hier by gevoegt, dat den voorſz Raed van troublen, weſende vreemdelingen, niet en hebben getracteert of gehandelt alle goede onderſaten van ſijne Majeſteyt met recht en juſtitie (ſprekende onder reverentie en correctie) maer ter contrarien hebben onder andere verboden, niet te ageren of te procederen, voor haar lieder ſchulden of renten, noch voor hypothecaire actie noch anderſins, volgens de beloften en conventien van partyen, begrepen ten deele in brieven van conſtitutie van renten, en na de rechten van den Lande. En wanneer ſy hebben geordonneert, dat eenige Rechteren, die vanden Leenhove ſouden oordeelen, hebben ſy verboden de executien, en directelijk belet d'effecte der ſententien of uytſprake. Waerom en om diergelijke ongerechtigheden en oppreſſien was ſeer grootelijk te beduchten en te bevreeſen, dat God de Schepper de plagen in het Land ſend.

13. Dat daerom uwe Excell. ſal gelieven, in conformiteit van d'ordonnantie van ſijne Majeſt. ſpecialijk gerapporteert by de Commiſen der Remonſtranten geſonden in de Rijken van Spangieu, ordre te ſtellen, ſonder eenig langer of vorder uitſtel, dat de verſchenen renten op de domeinen en andere geconfiſqueerde goederen, en die als noch te vervallen ſtaen, werden gefurneert en betaelt, ſonder eenige ſuſpenſie of nalatinge aen de genige, die volgens de gerechtigheid, die moeten genieten en ontfangen, latende de juſticie en executie der ſententien en arreſten hebben haren behoorlijken trein en loop, ook hen effect, als naer God, alle reden, en volgens de blyde inkomſte behoort en betaemt.

14. Dat ook, volgens de ſelfde blijde inkomſte namentlijk van het eerſte en leſte articul, d'autoriteyt, juriſdictie, kenniſſe en ordinariſe judicature van den voorſchreven Rade van Braband, en van alle Magiſtraten en Wetten, in alle criminele en civile ſaken, ſo inden Steden als elderſins werden geconſerveert, en waer die ſelfde ſijn vermindert of gederogeert, herſtelt en gereſtitueert in haer lieder eerſten en behoorlijken ſtaet, met de oude rechten, ſolemniteyten en Privilegien daer toe dienende.

15. Dat ook d'Officien en Staten, als mede de Caſteleynſchappen van Fortreſſen en Caſteelen in Braband, bedient metter daed tegens de 37. en 38. articlen van de blyde inkomſte by vreemdelingen en niet ingeboren in Braband, ſinceerlijk worden verſien van perſonagien en volkeren reſpectivelijk bequaem en gequalificeert in geborene in Braband, als onder andere de groot Jager van Braband, den Ontfanger van Bootſwort, den Provooſt Camargo, voor ſo veel die raken d'exploicten en exercitien in Braband, en met effect alreede gebruikt in Antwerpen, van de Caſteleynie en 't gouvernement des Graven van Walham, Heerlikheyd van Wavre, en diergelijke in Romantſland van Braband, van de Meyerye en Bailliuſchap van Sombref, van de ſterkte der ſtad van Marienborg, van de Meyerye van Arkennes, van de Meyerye van Ruiſbroek by Beerſele, van de Clergye of Griffie van Vuerſten, van 't Caſteleinſchap van Antwerpen, van 't gouvernement en 't Caſteleinſchap der Graeflijkheid van Hoogſtraten, van 't gouvernement van Bergen op den Zoom, van 't gouvernement en Caſteleinſchap van Breda, van den Staet des Raetsheer en Ontfangerſchap van de geconfiſqueerde goederen des Princen van Orangien tot Breda, bedient by van den Berge, van de generale Ontfangerie der voorſz geconfiſqueerde goederen van den voorſz Prince, bedient by Marcus van Steeland, van 't gouvernement van der ſtad van 's Hertogenboſſche van 't Caſteleinſchap van den Grave, met alle andere, daer van wy als noch geen kenniſſe en hebben, of dat de ſelfde Officien van gouvernementen of regeringen, als nieuwigheden, en tegens d'oude gerechtigheid in gedrongen, ceſſeren, en werden gedaen te niete en geaboleert, en dat alles herſteld en gereſtabilieert ſy in ſijnen eerſten en ouden ſtaet.

16. Dat d'Officien, Staten en Caſteleinſchappen, metter daed bedient by perſonen, hergekomen van geen weteltlijk huwelijk of bedde, als onder andere (als men verſtaet) de Caſteleynie van Genap, d'officie van de lange roede in Antwerpen, en diergelijke, werden gelijkelijken verſien met bequaem volk en gequalificeerde Brabanders van wettigen huwelijke.

17. Dat d'officien en Staten, namentlijk van juſtice verkocht, of gegeven voor goud of ſilver gereet, of by termijnen, 't ware van lijfpenſie, in pachte of anderſins jegenwoordelijk bedient by volk, daer van de rechten preſumeren, dat ſy van meyninge ſijn te pactioneren d'onderdanen, en die quaed te doen, en waer uit alle quaed, in 't ſtuk van juſticie procedeert of ſpruitende is, werden verſien van andere gequalificeerde, en die 't verdienen als onder andere (daer van de fame en geruchte is kenlijk) d'officien van de Griffien en Huyſſiers of Deurwaerders der Cancelrie van Braband, Griffien en Secretariſchappen van eenige ſteden, van het Warandmeeſterſchap van Braband, en diergelijke, conformelijk den 23 article van de voorſz. blijde inkomſte, en diſpoſitie der geſchreven rechten. (Fol. 65.)

18. Dat wel expreſſelijk en ſtriktelijk belaſt werde den Advocaet Fiſcael van Braband, dat hy ſal eed doen in handen van de voorſz Heeren Staten, ſo in qualiteit, als Advocaet Fiſcael, als weſende in ſulke qualiteit ook Raed van ſijne Majeſt: (na dat den ſelven ſtaet des voorſz. Advocact altijds is geweeſt gehouden en gere-

pre-

preſenteart) als mede in ſtaet van Raedsheerſchap ordinaris gaige, alles volgens den text van 't vijfde article der voorſz blijde inkomſte, en dat gelijk bevel en commandement ſal gedaen worden aen andere, niet hebbende tot noch toe gedaen den eed, onder pretext van de weigeringe des Advocaet Fiſcaels.

19. Dat de inwoonderen van Megen en toebehoren ſullen gehouden werden te blijven annex de landen van Braband, en ſullen reſorteren en kennen den ſouvereinen Raed van Braband, als zijnde metter waerheid van den lande, en notoirlijk gehouden te lene van den Hertoge van Braband, niet tegenſtaende dat onder 't dekſel en te believen, aen wijlen den Grave van Megen, ſy over eenige jaren hebben willen exempteren van Braband, by faulte van onachtſaemheid van eenige Officiers, die dien aengaende hen niet en ſouden hebben gequeten, volgens haerlieder eedt

20. Ten anderen alſo de Maj.aende Remonſtranten grote ſomme van penningen van geleenden gelde hem gedaen, wel 200000 ponden Artoys ſchuldig is, ſedert de maend van Junio in den jare 1557. daer van ſy tot noch toe niet en hebben konnen geraken tot rembourſement, maer dat erger is, heeft men hen noch benomen de hypotheke van de penningen, welke herquamen van de verkopinge der domeinen van ſijne Majeſteit. Sal uwer Excellentie gelieven ordre te ſtellen, ſonder eenig langer vertrek, dat de voornoemde Staten werden gerembourſeert, of ten minſten verſien van ſulke ſomme jaerlijx, van halve jaer tot halve jaer, na dat de voorſz Staten noodlijk ſal weſen te hebben tot betalinge van de verlopen renten, verkocht van de ſelfde penningen en intereſten, tot dat ſijne Majeſteit hebbe beter middel, om te furneren de principale ſomme, tot afquytinge der ſelver renten.

21. En alſo mede ſijn voorſz Majeſteit genietende de goederen van wijlen Heer Antonis van Stralen, by confiſcatie ſchuldig is, den Remonſtranten de ſomme van 65000 ponden, of daer omtrent, mette ſchaden en intereſten, na rate van rente, volgens de remonſtrantien daer van te meermalen gedaen, en dat ſy vertoonderen niet en mogen noch ook zijn gehouden, 't vervolg daer van te doen, voor den voorſz Raed (die men noemt van troublen) als niet weſende hare Rechteren competent en toebehorende, obſterende de voorſz blyde inkomſte, en den eed van ſijne Majeſteit. Bidden, dat uwe Excellentie gelieve van gelijken ordre te ſtellen, dat ſy mogen betaelt, of ten minſten werden geaſſigneert yeder jaer ſo veel, als den loop der verkochte renten bedraegt, tot dat ſijne Majeſteit beter middel hebbe te betalen 't principael.

22. Wijders biddende, dat d'informatien te nemen opte foulen en gewelden van 't volk van oorloge, eenſamentlijk van de extorſien en brandſchattingen by de ſelvige aen ſteden en dorpen gedaen, werden ontfangen, volgens de brieven van uwe Excellentie onlangs geſonden aen den voorſz Raed van Braband, Magiſtraten der ſteden, en andere tribunale, door geſworene Officiers van ſijne Majeſteit, en alſulke als dienlijk zijn, geenſins partye weſende, en die de Brabandſe ſpraek niet en konnen.

Apoſtillen by den Bzoot-Commandeur op de voorſz remonſtrantie gegeven.

OP welke remonſtrantie hy heeft doen apoſtilleren aldus:

Eerſt opte acht eerſte articulen aldus:

Deſe acht eerſte articulen en houden maer in ſimple vertoningen / daerom en valt opte ſelve geen ander antwoorde/ dan namaels ſal geſeid worden.

Op 't 9. article/ ſijne Excellentie / om te voldoen en contentement te geven den Staten/accoordeert/dat volgens haerluider vertoningen werden gedepeſcheert en
» gepubliceert gelijke bzieven van Placcate / als die van
» den 15 Septembzis 1561. met verklaringe / dat d'ofʃ» fitien en ſtaten anderſins bedient ſullen weſen impe» trabel.
» Op 't 10. article / ſijn Excellentie ſal ordonneren de
» eeden hier vermelt gedaen te werden reſpectivelijk /
» volgende d'inhouden van den 5. article der blijder in» homſten/ gelijk men gewoonlijk is te doen/ en de voorſ» ſaten in officie gedaen hebben.

Op 't 11. 12. en 13. articulen / in 't gene hier verſocht wordt / is voorſien by de laetſte generale propoſitie / weſende in de macht van de voorſz Staten en van andere / te genieten d'effect van hen verſoek / doende by haerlieden 't gene ſijne Majeſteit henluiden heeft voorgeſtelt.

Op 't 14. article / ſijne Excellentie ſal doen onderhouden de privilegien en juriſdictien van den Raed van Braband en van den ſteden / gelijk ſijne voorſz Excellentie heeft verklaert by apoſtille / gegeven op de remonſtrantie aen hem gepreſenteert by de Gedeputeerde van de Staten.

Op 't 15. en 16. articulen: deſe articulen dependeren van 't 9. / op 't welk is geaccoordeert / te vernieuwen 't voorſz Placcaet / en dat het ſelfde ter executie ſal geſtelt werden / 't welk nu als dan genoegſaem ſal weſen / en aengaende 't gene dat men hier naer ſpecificeert / dan geſeid is by 't voornoemde Placcaet/ aengeſien de importantie der materie en den tegenwoordigen ſtaet der inlandſer oorlogen en rebellie in verſcheiden oorden des lands / ſijn Excellentie en kan niets ordonneren van nieus/ ſonder 't ſelfde ſijn Majeſteit voor te dragen / om daer op te verwachten ſijnen goeden wille.

Op 't 17. article / daer ſal geordonneert werden aen den Procureur Generael / te procederen tegens de gene die gecontravenieert of tegen de blijde inkomſte gedaen hebben in dit point.

Op 't 18. article / in dit article ſal worden gedaen/ als geſeid is in 't 10. article hier voren.

Op 't 19. article / ſijn Excellentie verſtaet dat daer is litiſpendentie of debat in den ſecreten Raed tuſſen den Procureur Generael / en 's Hertogenboſch / tegens wijle den Graave van Megen/ 't welk men volkomelijk ſal doen inſtrueren/ is 't niet gefurneert / en dat brengen tot wijderinge / en ſal ſijn Excellentie de hand daer aen houden / dat korte en goede juſtitie ſal geadminiſtreert werden.

Op 't 20. article / ſijn Excellentie verſtaen hebbende/ dat van deſe gepretendeerde ſchuld / en van eenige andere / van de welke in den jaer 1564. by de Staten gepreſenteert zijn eenige afrekeningen / tot noch toe niet en is gedaen of gearreſteert eenige behoorlijke liquidatie / ſelfs datter is debat en differentie tuſſen de dienaers van ſijn Majeſteit / en de voorſz Staten / en dat alſo het volkomen furniſſemente van de bede van 660000 pond / geconſenteert in den jare 1557. en van de 725000 pond geconſenteert in den jare 1564. werd gehouden als ſuſpens en imperfect / begeert en ordonneert voor al den Staten / dat van de voldoeninge der voorſz twe beden ſy de Majeſteit contentement ſullen geven / of ſijn Miniſters / in liquidatie van de ſchulden by hem gepretendeert / en van d'intereſten daer op verlopen / daer van ſullen belaſt worden / die van de Finantien expreſſelijk ſonder dilay daer toe te verſtaen / metten genen daer toe te deputeren by de voornoemde Staten / en 't ſelfde gedaen / ſal hy te bzeden zijn hen te betalen van 't gene ſijn Majeſteit effectivelijk ſal bevonden worden ſchuldig te zijn / 't zy in afſlag op de beden jegenwoordelijk geeiſcht / of by ſeker aſſignatie van renten / gelijk ſy begeert hebben / niet begerende ſijn Excellentie dan ſincerlijk te procederen / en te weren alle queſtien en differentien tuſſen den Coninck en ſijne Staten / alſo het dient ten dienſte des eenes en welvaren van de andere.

Op 't 21. article / ſijn Excellentie houd ſich te bzeden / dat volgens den inhoud van de generale propoſitie onlangs gedaen / ſich accommoderende / dat de Staten verbolgen hen recht voor den Raede van Brabant/ alwaer henluiden goed recht gedaen ſal werden.

Op 't 22. en laetſte article / de voorſz Staten weten / hoe ſijn Excellentie heeft gedaen aen zijnder zijde alle devoir / en licht maer aen de Officiers aen de welke men ſchrijft / datſe volkomen ſouden de informatien / en is 't datſe het niet en doen / is hy te bzeden hen dat andermael te belaſten / om daer na gedaen te werden na den eiſch der ſaken.

Ge-

Gedaen tot Bꝛuſſel bꝛ ſijn Excellentie den 23 van Junio 1574. En was onderteken̄t /

Don Louys de Requeſens.

De voꝛſz Heeren Staten van Bꝛaband onfangen hebbende verſcheiden requeſten en doleantien van vele Steden en Doꝛpen van Bꝛaband / hebben de ſelve neffens de nabolgende remonſtrantie aen den Gꝛoot Commandeur overgelevert.

AEN SYNE EXCELLENTIE.

Andere Remonſtrantie van de Staten van Bꝛaband aen den Gꝛoot Commandeur overgegeven / klagende over 't groot ongelijk / geweld / ſchade en verlies / die haer eygen oꝛloghsvolk hen ongeſtraft waren aendoende.

MYn Heere. Alſo veel en verſcheiden ſteden / bꝛyheden en doꝛpen deſes eerlijkis Lands van Bꝛaband zijn klachtig geballen aen den Heeren Staten van Bꝛaband / over 't groot ongelijk / geweld / onuitſpꝛeckelijke laſt / verlies / berovingen / en de ſchaden / die 't volk van oꝛloge hen hebben aengedaen en beweſen / en noch dagelijx ſonder ophouden doen / alſo het bꝛeder mach blijken doꝛ 't leſen der requeſten en fortificatien van die der ſteden van Thienen / Dieſt / Leeuwe en Gembloux / vande doꝛpen van Meerhout / Nieurode / Rode S. Peters / Nederheylisthem / van Walhayn in 't quartier van Loven / van der ſtede van Bergen opten Zoom / Bꝛeda / Steenbergen / de inwoonderen der Meyerye en 't plat land van den Boſſche / van de bꝛyheid van Oosterhout en Rosendael / van het Gꝛaefſchap en Heerlijkheid van Hoogſtraten / van Santvliet / Stabꝛouk / Berendꝛecht / van Longen onder 't reſorte van Bꝛeda / van Bꝛecht / Weſtweſel / Weſtmal / Oostmal en Sourſele / van Loemele / van Turnhout / Mol / Balen / en Dꝛepel / Weeſmale / Oꝛderen / Tillo / Lichtert / Berentſhout / Noꝛderwijk / Voꝛſſelaer / Rethy / Baerle onder Turnhout / Oenele / Weſterloo / Oolen / Herſſel en Voꝛſſelaer mede onder Turnhout / Gheelen / Ouwen / Eeckeren / Steelhoven en Capelle / Merhem en Oirderen hier aen gelecht. Bꝛ welke requeſten en ſtucken hier bꝛ gevoegt / onder andere ſpolien of berovingen ook blijkt / dat die van Thienen hebben geſoꝛceert geweeſt te contribueren / en reſpectivelijk verlies te lijden tot den 29 van Junio 1573. de weerde van 60000 gulden / en daer na aen de compagnie van Theodoro de Chꝛiſta / aen de wacht van uwe Excell. en andere compagnien van Oꝛdonnantien van wijlen Don Johan de Mendoza / meer dan 16000 guld. dat die van Dieſt hebben daer na ſedert 't jaer 1567. tot de maend van Julio 1573. ook geleden ſchade / meer dan (Fol. 66.) van 155900 guld. dat die van Leeuwe afgegeten en gepilleert geweeſt zijn / ſo in gelde als anderſints wel van de weerde van 550568 guld. die van Gembloux hebben ſulken roof en ſchade geleden / dat zy 't qualijk ſchꝛijven konnen / dat die van Meerhout hebben geleden meerder ſchade / dan van 20270 guld. dat die van Nieurode hebben bedwongen geweeſt te lijden verlies en ſchade van meer dan 2900 gl. dat aen die van Rode S. Peters is ſchade gedaen ſedert den jare 1572. meer dan 1887 guld. dat die van Nederheylisthem hebben ſchade gevoelt tot 816 guld. die van Walhayn hebben ſulx berooft geweeſt / dat ſy nauwlijx gehouden hebben oſſen / koeyen / peerden / hamelen / verkenen / pouillen / gevogelt / boter / gebacken bꝛood en diergelijke / dat die van Bergen op den Zoom voꝛſz zijn bedwongen woꝛden in den jare 1568. te verſchieten aen Capitein Raphael van den regimente van den Gꝛave van Lodꝛon met ſijn krijgsvolk / ſo voꝛ monthoſten als anderſins / de ſomme van 1546 guld. en in den jare 1569. en 1570. binnen ſy bedwongen woꝛden te furneren aen yeder hooft van 't regiment der lichte peerden van Lare Sapata een kroon ter maend / boven de pꝛovijſie van wijn / bier / bꝛood / vleeſch / hoop / ſtro / en haver tot ſekeren kleinen pꝛijſe / en niettemin te moeten furneren de impoſten voꝛ den voꝛſz Sapata en ſijn regiment / hebbende 't ſelfde wel bedꝛagen meer dan 14000 gl. en dat ſedert den jare 1571. te weten in den jare 1571. en 1572. hebben ſy geſtadelijk getrabailleert geweeſt met garniſoen van twe compagnien van Mondꝛagon / aen de welke ſy ſijn gedꝛongen geweeſt den koſt te geven 13 maenden lank voꝛ 300 perſonen / tot 8 ſtuiv. 's daegs / 't welk bedꝛagen heeft 47520 guld. / ſonder den bꝛand / die haer-lieder gekoſt heeft meer als 20000 guld. / bꝛ haer-lieder opgenomen ten intereſte als bꝛ leninge / en boven dien hebben ſy met geweld moeten lenen aen de ſoldaten tot 8 dagen van den maend van Julio 1574. 13000 guld. / bꝛ hen / doꝛ bevel van ſijne Exc. geemploeert totte foꝛtificatie van der ſtad / en 4000 guld. die ſy ſchuldig zijn voꝛ intereſt van geld / gelicht op fret / belopende in alles omtrent 103416 guld. dat die van eenige doꝛpen omtrent Bergen voꝛſz / als Wouwe / Oudenboſch / Gaſtel / Halſteren en eenige andere kleine doꝛpen / onder 't Marquiſaet van Bergen op den Zoom / hebben ſchade en verlies gehad tot meer dan 100407 guld. daer in begrepen 23 guld. 's daegs dat eenige van de voꝛſz doꝛpen / bꝛ bevel en repartitie van Jan Andries Cigogne, ſedert den 24 van Mey leſtleden / gefurneert tot betalinge der compagnie ſoldaten / garniſoen hebbende op Wouwe voꝛſz en Rosendael / dat die van Bꝛeda voꝛſz / ſedert de ſtad van S. Geertruidenberge is geſurpꝛenneert gewoꝛden bꝛ den vpand / hebben gemoleſteert en belaſt geweeſt met ſeer ſterk en ſwaer garniſoen / welk haer-lieder gekoſt heeft / en noch wekelijk koſt veel honderd guld. boven dien / dat boven de ſware en onbeꝛdꝛaeglijke ſerviten / die ſy gedwongen ſijn geweeſt te doen / ſy lieder hebben moeten doꝛ kracht en anderſints onbehoꝛlijk furneren meer dan 70400 gl. ſo aen Capitein Balthaſar Doſorio de Angulo / Jaſper van S. Hubꝛecht / onder den Capitein Gille Bileyn / Francoys Dalmont / onder den Capitein Hair / vanden regimente des voꝛſz Mondꝛagons / aen den Capitein Johan de Mouillie / onder 't regiment van den Heere van Lignes / aen de compagnie van d'Homme d'Armes des Hertogs van Aerſchot / den menigte voetvolx van Mondꝛagon / aen Capitein Andries de Galego / onder 't regiment van Alonſo Lopez Gallio / aen den Colonel Charles de Focker / aen den Lieutenant van de compagnie van Don Bernardino de Mendoſſa / aen Don Pedꝛo de Taxis / als aen de dꝛie compagnien van den voꝛſz Mondꝛagon / weſende in garniſoen in Bꝛeda voꝛſz daer in begrepen 9105 gl. 19 en eenen halven ſtuiv. voꝛ de haver gelevert voꝛ 't voꝛſz krijgsvolk / als voꝛ die van Steenbergen en haer land hebben ſy gedwongen geweeſt te furneren meer dan 34952 gl. en 9 ſtuiv. totten eerſten van Mey leſtleden / boven dien dat den Commis van den voꝛſz Mondꝛagon daer na heeft doen furneren jegenwoꝛdelijk en die noch gedwongen te betalen 51 gl. yder 's daegs / die men afgedꝛongen heeft dien van Turnhout / boven de laſten / die ſy heten oꝛdinariſe / en van geld en andere meubles en beſtialen / die 't volk van oꝛloge hen-luider hebben afgenomen / te furneren tot 42142 guld. en meer / dat die van Balen hebben geſoꝛceert geweeſt ſchade te lijden ſedert de maend van Meert van den jare 1573. ſonder den tijd voꝛleden tot 12567 gl. die van Deſſele ſedert de maend van Dec. 1572. totte maend van Meerte 1573. hebben berooft geweeſt wel van de weerde van 5128 guld. dat die van Mol zijn ontweldigt boven de koſten van logeringe / die bedꝛagen eene exceſſive ſomme / te furneren meer als 21200 guld. die van Weſtmalle meer als 8700 guld. die van d'Oirdere meer als 9300 guld. die van Tillo / ſonder 't gene men hem afgerooft heeft / zijn ſy noch gedwongen woꝛden op te bꝛengen meer als 4800 guld. die van Lichtert meer dan 3700 guld. die van Herentſhout en Wickevoꝛſt meer als 7000 gl. die van Noꝛderwijk en Moꝛtſhoven meer dan 4550 guld. die van Arendonk meer als 12200 gl. die van Voſſelaer meer dan 4560 guld. die van Rethi meer als 2784 guld. die van Baerle meer dan 4040 guld. die van Oebele meer dan 1113 guld. die van Weſterloo boven de 13080 gl. die van Dele meer dan 700 guld. die van Beerſe en Voꝛſſelaer bꝛ Turnhout meer als 12000 guld. die van Ghele ſedert den jare 1568. tot in Febꝛ. 1573. meer dan 24650 gl. die van Ouwen / Pulle en Pulderboſch / ſedert de leſte twede troublen / meer dan 2100 guld. die van Eeckeren alleenlijk aen 't foꝛt van Oꝛdamme meer dan 1700 guld. die van Merchſem tot contributie des voꝛſz foꝛt van Oꝛdam / meer dan 780 guld. die van Tillo ook tot 't voꝛſz foꝛt ſedert de maend van

„ Decembri 1573. meer dan 980 guld. die van Beren-
„ drecht ook voor 't voorsz fort meer als 860 guld. dat
„ die van den platten lande en Meyerye van 's Herto-
„ genbosch/ boven de over grote uitteringen/ foulen / be-
„ robingen en gewelden/ so lange van hen geleden en als
„ noch lijdende jegenwoordelijk / hebben bedwongen ge-
„ weest te furneren meer dan 62000 ponden Artops / so
„ voor de bende van Arenberge / van Georgio Musico/
„ Nicolaes Basta/als oock den Hendrich van den Capi-
„ tein Bonavida / by ordonnantie van Andries de Cigo-
„ gne,en voor wagens en wagemans d'artillerie gement
„ hebbende / boven dien dat de voorsz Cigogne sich noch
„ vervordert te bedwingen tot furnissement maendelijk
„ van 1400 guld. sedert den 15 Aprilis lestleden / tot on-
„ derhoud van de garnisoenen en soldaten wesende op de
„ forten / gemaekt rontsom Geertruidenberge / als die
„ van Oosterhout/ boven 't verlies by hen gehad en gele-
„ den van den vyand / so door den brand in hen-luiden
„ huisen / als berobinge van hen goederen / hebben sy
„ gedrongen geweest te furneren aen de Compagnien
„ van Niclaes Perez onder den voornoemden Mondra-
„ gon meer als 8000 guld. en in de Vasten lestleden aen
„ de Compagnie van Glaude Bernaert meer als 2500
„ guld. die geleden vijf jaren hebben onderhouden drie
„ vendelen Spaense voetknechten/ haerlieder hoeren en
„ jongers eenen tijd van 12 dagen/die haerlieden gekost
„ hebben meer als 8000 guld. dat de drie wagenen/jeder
„ met vier peerden / die sy gestadelik onderhouden heb-
„ ben ten dienste van sijne Maj. haer-lieder gekost heb-
„ ben meer als 3000 guld. en tot onderstand der voorsz
„ stad van Breda hebben sy gefurneert 12000 gl. boven
„ meer andere grieven / dat die van Rosendael voorsz
„ hebben schade geleden sedert den jare 1569. totten eer-
„ sten dag van Julio in dit lopende jaer 1574. meer als
„ 275000 gl. so aen de Spaense banen van de Compa-
„ gnie van het Tierce of derde van Napels totte Hope
„ Bende / vijf banen Walen onder wijlen den Heere van
„ Beauboir / vier banen onder den voorsz Mondragon/
„ de Compagnie van Gille Vileyn / de soldaten onder
„ den Capitein Acquierse / de soldaten onder den Capi-
„ tein Wouter van Sevenbergen / Loys van Sur met
„ sijne soldaten / Johan Lorfebure Corporael van Ca-
„ pitein Grenel/Cesar Balbani van 't regiment van Al-
„ lonso Lopez Gallo / Capitein Hernando Caldron /
„ Bloemart / tien Spaense Capiteinen / te weten Don
„ Fernando / Francoys de Bonadilla/ Loys Aguillar/
„ Osorio/ Pedro/Andre Mynos/Carillo/Antonio d'A-
„ vila/ en diergelijke van 't regiment van Charles Fou-
„ ker / Capitein Many van 't regiment van wijlen den
„ Heere van Beauboir / soldaten van Maure van No-
„ renberge / de bende van Don Bernardin van Men-
„ doza en meer andere / dat die van Hoogstraten voorsz
„ boven menigvuldige over grote verlies en schaden by
„ hen gedragen en geleden hebben / in de maend van
„ Sept. lestleden gedwongen geweest te geven by forme
„ van leninge aen de lichte peerden van den Colonel
„ Mondragon 2256 gl. 16 stuiv. en te leveren in haver
„ 767 veertelen havers/ in hoy 98270 ponden/in heersen
„ 125 guld. 17 stuiv. in aerde potten 42 guld. 11 stuiv.
„ sonder andere services / vacatien en huringen van le-
„ veraes van bedden / slaeplakenen en andere noodlijk-
„ heden/belopen hebbende tot ongeveerlijk 700 gl. en aen
„ 't voetvolk van Mondragon hebben sy geforceert ge-
„ weest te doen van gelijke debourssementen/ dat sy mede
„ gedwongen zijn geweest te contribueren aen de Forten
„ gemaekt rontsom Geertruidenberge/aen de Commis-
„ saris Cigogne tot betalinge der soldaten des voorsz
„ Mondragons 400 gl. opgenomen op interest/aen 't re-
„ giment des voorsz Mondragons over geld met geweld
„ en ter discretien (so sy seiden) aen eenen Hendrig van
„ Spaense soldaten van den Castele van Antwerpen in
„ 15 dagen 3000 gl. en dat de voorsz Cigogne henlieden
„ noch dreigt te sullen doen continueren de betalinge der
„ soldaten / garnisoen houdende tot Breda / Steenber-
„ gen / Sevenbergen/ en Bergen op den Zoom/ als die
„ van de dorpen van Santvliet / Stabrouk en Beren-
„ drecht/boven de schaden van inundatien of watervloe-
„ den / en de continuele passeringen des krijgsvolk door
die van Stabrouk en particuliere geleden boven de “
2000 gul. en Santvliet tot contributie des Forts van “
Oudamme totten 20 van Dec. des jaers 1573. meer “
als 1600 guld. hebben daer na noch geforceert geweest “
te contribueren totte Forte van Oudamme/en de solda- “
ten aldaer somwijle gestelt 40 guld. ter weken/en som- “
wijlen 80 guld. en dat de voorsz Commissaris Cigo- “
gne hem roemende last te hebben van uwer Excell. en “
sijne voorsz Maj. haerlieder hadde bevolen / door grote “
dreigementen te doen contribueren voor de soldaten (Fol.67.)
zijnde in garnisoen / in Steenbergen voorsz buiten hen “
quartier wekelijk 12 guld. dat die van Dongen voorsz “
zijn afgegeten en gepilleert / door de logeringe / passe- “
ringe en repasseringe des volx van oorloge voorsz so “
van des vyands zijde / als van onser / by de soldaten “
van wijlen de Heere van Beauvoir als van den voorsz “
Mondragon / en van het ruitervolk van Holsten / sa- “
mentlijk door de contributie / die sy by geweld hebben “
moeten doen / tot betalinge van de garnisoenen van “
Breda voorsz. en Steenbergen / als mede van dien “
van Brecht / Westwesele / Westmale / Oostmale en “
Sourssele / boven de schade by die van Sourssel gele- “
den/4570 gul. zijn noch gedreigt worden by den Com- “
missaris Cigogne te contribueren totte betalinge van- “
de garnisoenen der Forten / gemaekt tegens de vyan- “
den van S. Geertruidenberge / dat ook die van Loe- “
mel schade geleden hebben van meer als 10000 gul. “
dat boven dien de Fouriers der vaendelen/ van dat sy “
gekomen in eenige dorpen/ composeren sy eenige om “
die te betrypden van logementen der soldaten / en dat “
voor grote sommen gelds / en daer sy de soldaten doen “
logeren / maken sy de billieten twe of drie reisen meer- “
der/ dan van de hoofden die daer zijn/en daerom doen “
sy de Capiteinen en andere soldaten composeren de ar- “
me onderseten in 't particulier / om die te betrypden / “
en genieten daer geld van so veel hen gelieft. En daer “
mede noch niet te vreden zijnde / dwingen de goede “
onderdanen met geweld en dreigementen / haerlieder “
te furneren gereet geld / meer dan hune soldye in een of “
drie maenden bedraegt. En om by de voorsz. onderda- “
nen te mogen voldoen 't geweld en kracht des volx van “
oorloge / verkopen sy onderdanen hunne meublen en “
beesten / en maken hen so miserabel en benaut / dat sy “
niet en behouden tot henlieder eigen onderhoud. En “
also alle 't gene is voorsz strijd tegens God en reden / “
en sulk uitnemende geweld / kracht en overdaed di- “
rectelijk contrarie is der obligatie / in welke sijne “
Majesteyt is gehouden en gebonden aen sijn onderda- “
nen / te weten van die te moeten tracteren en hande- “
len met recht en justitie / sonder te gedogen henlieder “
aengedaen te worden eenig geweld of injurie / dat het “
eene grote gratie Godes is / sulx so langen tijd verdra- “
gen te hebben / also veel der selviger goeder luiden ge- “
komen zijn tot sulker extremiteit / miserie en armoe- “
de / dat sy ten dele moeten bedelen / en een deel daer “
aen gestorven / en ander deel ook lieber te sterven heb- “
ben / als te leven / door 't gebrek van middelen / wel- “
lie sy tot leven behoeftig hebben. En also de schaden “
en roof hier voren verhaelt / 't vierde deel niet en is “
van 't gene in Braband is geschied / samentlijk om by “
de Steden en Dorpen dien niet tegenstaende te contri- “
bueren totte lopende / geaccordeerde/ en als noch te ac- “
corderen beden / sulx dat sy souden zijn en blijven geaf- “
fligeert met drie dobbel lasten tegens alle menschelijk- “
heid / saken voorwaer hier voortijds nooit gesien noch “
gehoort in eenige landen van Braband noch elders / so “
en hebben de voorsz drie Staten van Braband voorsz “
niet konnen nalaten te repraesenteren aen uwe Excell. “
dese voorsz doleantie / op dat de selvige daer in of te- “
gens sulke orde of remedie gelieve te stellen als be- “
hoort / dat doende / onder andere wel scherpelijk en op “
ware penen te bevelen en gebieden den voornoemden “
Commissaris Cigogne / en alle andere Capiteinen “
en volkeren van oorloge / so te peerde als te voet / “
voorders eenigen overlast / of geweld meer te doen “
aen de onderdanen van Braband / 't zy met hen-lie- “
den te dwingen tot furnissement of contributien tot “
eenige Fortressen of Garnisoenen of anderssints / in “
wel-

„ wellker manieren het ſoude mogen weſen / maer hen in
„ dien te hebben / dat ſy hen ſullen moeten contenteren /
„ of te vreden houden met hare gagie / als na 't gebod
„ Godes ſulx behoort / en dat men reſtituere en wederom
„ gebe den Steden / vryheden en Dorpen de leningen by
„ haerlieder verſtrekt / defalquerende of kortende de ſelf-
„ de penningen aen de gagien / tractementen en ook die
„ van der wachte van uwe Excell. uſurperende onbe-
„ hoorlijk / en met geweld / en by grote nieuwigheid /
„ 't gene men nooit voor de troublen en heeft gehoort
„ noch geſien te gebruiken over de goede onderſaten / als
„ van te moeten leveren eenige quantiteit van haver /
„ ſtro / en hoop / en diergelijke ſaken / ſonder conſent der
„ Heeren Staten / directelijk contrarie der blijder in-
„ komſte van Braband by zijne Maj. ſo ſolemnelijken
„ belooft en beſworen. D'welk doende / &c.

En alſo dies niet jegenſtaende by den Groot Commandeur geen orzake met allen geſtelt en worde onder het krijgsvolk / menende daer mede den Staten te beter te dringen tot contributie en conſent van de geeiſte beden / ſo hebben de ſelve Heeren Staten van Braband daer na wederom deſe nabolgende Remonſtrantie overgegeven.

AEN SYN EXCELLENTIE.

Andere Remonſtrantie van de Staten van Braband aen den Groot Commandeur.

VErtonen in alder ootmoet de drie Staten des lands van Braband, dat hoe wel de Conink onſen Heere, als Hertoge van Braband, hadde in ſijne Capitulatien van de reſcriptien aen Braband onder andere, door het eerſte, derde, naeſtleſte en leſte articulen gelooft en geſworen, in goeder trouwe en op 't heilige Evangelie, aen de voornoemde Remonſtranten en onderdanen van Braband, haerlieder te weſen een recht en trouw Prince, ſonder haerlieder te doen, of toe te laten gedaen te worden eenige kracht of geweld, en ſonder hen te handelen of laten tracteren, buiten d'oude rechten, privilegien, coſtumen, charten en gewoonte des ſelven lands, maer dat die haerlieder ſouden worden onderhouden en geobſerveert, ſonder eenigſins daer tegens te komen. En ingevalle door onwetenheid of anderſins daer in, in al of in dele werde tegen gedaen en geattenteert in eeniger manieren, hoe dat het ſelfde mochte weſen, ſijne voorſz Majeſteit daer van geadverteert of geinformeert weſende door de Remonſtranten, ſoude die weren en richten, aleer ſijne onderdanen ſouden gehouden ſijn te verſtaen tot 't gene ſijne Majeſteit ſoude van doen hebben, of van haerlieder ſoude begeren of verſoeken, en ſonder ook te moeten regelen 't gene, daer mede de rechten, vryheden en privilegien ſouden mogen werden beſchadigt, en dat onder anderen de notoire rechten en eenige privilegien van Braband voorſz door verſcheiden Hertogen en Hertoginnen henlieden verleent, en buiten memorie der menſchen onverbrekelijk onderhouden en geobſerveert, de voorſz onderdanen en ſijn geenſins ſchatbaer noch gedwongen tot contributie, 't ware tot profijt van haren Prince, of het gemein beſcherminge van den lande, ten ſy door voorgaende accoord en conſent van de voorſz Remonſtranten, dien nochtans niet tegenſtaende / heeft hem eenen genaemt Andries de Cigogne verboordert / noch min noch meer / of in dit Land geen rechten of wetten meer gerequireert en waren / te bedwingen verſcheiden vryheden en dorpen / ſo in 't quartier van Antwerpen / als van den Boſch / tot contributie en furniſſement van verſcheiden exceſſive ſommen van penningen / een ſake voorwaer ganſch nieuw en ſulke, dat gelijke in deſe Nederlanden nooit en is geſien noch gehoort, ja ware force, overlaſt en geweld, directelijk contrarie, en tegens de verbinteniſſe, daer in ſijne Majeſteit tegens ſijne onderdanen is geobligeert of verbonden, en boven dien verſtaen alnoch de Remonſtranten, 't haer-lieder overgroten verdriete, dat door inſtigatie van eenige, niet wetende dat dit land niet en was te regeren met kracht en geweld, dan wel by maniere van rechten, coſtumen, redelijke en politiſe gebruiken, uwe Exc. ſoude hebben doen depeſcheren brieven van commiſſie op de vier ontfangers van de domeinen van Braband om met hulpe en onderſtant der Officiers van der plaetſen te quotiſeren by maniere van leninge, by ſekere gepretendeerde taxen daer van gemaekt, van de ſteden, vryheden en dorpen van Braband voorſz voor den termijn van drie maenden, daer van de ſomma voor drie maenden ſoude bedragen meer als de beden beetsgewijſe hebben in drie jaren bedragen, ſonder regard of acht te ſlaen op de grote verarmte, deſtructie en deſolatie der voorſz Landen, ſijnde jegenwoordelijk gegeten en geknaegt totte benen toe, en dat alles ſonder voorgaende conſent der voorſz Staten, en ſonder (ſprekende met reverentie, en onder correctie) by rechten middel van feite, d'welk in deſe landen tot noch toe noit en is geproponeert noch toegelaten, en directelijk contrarie de voorſz belofte en eed van ſijne Maj. ſo ſolemnelijken gedaen den onderdanen, waer door grotelijx te verſorgen is, dat apparentelijk ſouden mogen ſpruiten en volgen, tot onuitſprekelijken ondienſte en leedweſen der Remonſtranten, ſulke en ſo grote inconvenienten, dat namaels, wanneer men ſoude willen, men niet en ſoude mogen of konnen remedieren, ſelfs meerder als gebeurt en apparent waren te geſchieden, door de daedlijke executie van den tienden en twintigſten penningen, by ſijne Maj. daer na geabolcert en te niete gedaen, in geender manieren gelovende, dat ſijne Maj. van der waerheid geadverteert en geinformeert ſijnde, niet en ſoude willen gedogen, gelijk ook alſulke maniere van procedure ſoude den Remonſtranten benemen en beweren alle middelen van aſſiſtentie aen den Landen, door de geeiſchte beden, waer door en dat by uwe Exc. den eed van ſijne Maj. ſo menigmael verklaert en belooft de Remonſtranten en onderdanen van Braband in hare oude rechten, privilegien, vryheden, coſtumen, chartren en gebruiken te mainteneren, en dat ſy nooit en hebben gebreckelijk geweeſt, noch nagelaten te ſecoureren ſijne Maj. in ſijne noodlikheden, tot conſervatie van de landen, ſelfs boven hen macht, ſo ſupplieren ſy met alle ootmoet, dat uwe Exc. gelieve terſtont te revoceren en te wederroepen de Commiſſien den vier Rentmeeſters in 't quartier van Braband gegeven by inadvertentie en ſonder geinformeert te ſijn van 't gene gedecerneert en abuſivelijk geſegelt is, verbiedende voorts den voornoemden Cigogne, ſig niet meer te bemoeyen, by wegen van feite, en dat hy uwe Excell. doe rekeninge en reliqua van ſijn bewind, en latende den Remonſtranten na voorgaende conſent, in de opſettingen en quotiſatien, by impoſten of andere middelen, gelijk ſy na hare oude rechten, vryheden en gebruiken gewoon ſijn, bewerden, aengeſien dat nopende de geeiſchte beden, niet en reſteert dan 't accoort en conſent van den 3 Staet van Braband. D'welk doende; &c.

De Groot Commandeur deſe Remonſtrantie ontfangen hebbende / en werdende dagelijx ſeer geimportuneert door de Gedeputeerde van de Heeren Staten van Braband / als ook van de andere Staten der Provincien / die ook hunne klaechten en Remonſtrantien waren doende / vreſende dat ſy haer conſent opte verſochte beden langer ſouden ophouden / en datter wel een generale muitenatie onder het krijgsvolk ſoude mogen ontſtaen / daer uit meer inconvenienten ſouden mogen volgen / ſo heeft hy goed gevonden / aen den voorſz Heeren Staten in navolgender manieren te reſcriberen.

Reſcriptie van den Groot Commandeur aen de Staten van Braband.

MYn Heeren, ſijne Excell. heeft alrede eenigen tijd geleden, t'ſijnen groten en onuitſprekelijken verdriete en leedweſen, verſtaen in 't generael, en daer na in 't particulier, door de Remonſtrantie die gy-lieden hem hebt gedaen by geſchrifte, en daer na by monde aen de Gedeputeerde by hem gecommitteert, met de Prelaten en Edelen, den nood wanneer de ſteden belaſt ſijnde met garniſoen, en 't groot diſordre, 't welk de ſoldaten en 't volk van oorloge begaen en beſtaen ten platten lande, procederende ten dele by krijgs-diſcipline, welke men qualijk kan gebruiken en onderhouden ſonder betalinge, 't gene bekennende ſijne voorſz Excellentie ſoude van 't beginſel ſijnder aenkomſte in deſe (Fol. 68.)

landen beginnen te handelen, om hulpe te hebben van de Staten van deſe Landen, op dat hy mochte remedieeren en verhoeden het quaed, maer daer toe tot noch toe niet konnende geraken, en hebbende ter contrarien geforceert geweeſt, door de nieuwe invaſie van Grave Lodewijk van Naſſau, meerder lichtinge van oorlogsvolk, de ſelfde ſijne Hoogheid vind hem in ſulke extremiteit met ſijn volk op den hals ſonder geld, om die te konnen betalen, dat gylieden ſelfs wel kond bedenken en conſidereren, dat ſulx ter ſelver oirſaken niet hebbende konnen remedieeren, als hy dat wel hadde begeert, en anderſints gedaen ſoude hebben, te weten de diſordren en foulen der Capiteinen, die hen beſtaen hadden te taxeren en quotiſeren de onderdanen, en de plaetſen daer ſy hen vonden, en noch jegenwoordeljk vinden. En hoe-wel dat ſijne Excellentie des heeft een groot verdriet, **ſo iſt / dat hy daer toe noch ſich niet genoegſaen ſterk of gewapent vind / om ſulx te konnen remedieren of beweren / totter tijd dat gylieden en d'andere Staten van herwaers-over hem daer toe de middelen adminiſtreert.** Waer door ſiende ſijn Excellentie, dat het volk van oorloge en hare Capiteinen van dage te dage meerder en meerder licentie en dertelheid gebruikten, ſelfs ter oorſaken van de Forten, die hy hadde moeten maken tegens Geertruidenberge, tot protectie en defenſie der onderſaten, tot oprechtinge en wachte, van welke men aldaer behoeft meerder getal van volk van oorloge, en om die te ſamen te houden, en daer in t'obſerveren beter ordre tot ſulken taxen en contributien, ſijne Excell. daer toe hadde gedeputeeert de **Heere Andries Cigogne Ridder** / als Superintendent, om te doen collecteren eenige contributien, met meerder diſcretie, dan gebruikt hadden de Capiteinen en ſoldaten. Maer hoe wel ſijne Excell. dat hadde gedaen ten goeden einde en meninge, nochtans ſijn de klachten gewaſſen meerder en erger, en ſelfs van u lieden, mijn Heeren, als geſeid is hier boven. En om eenigſins remedie te ſoeken totte klachten der ſteden belaſt met garniſoen, ſonder geſecoureert te weſen met geld, als totte diſordren die gecommitteert of begaen worden ten platten lande, ſijne Exc. conſidererende de ſelfde ten dele te weſen gefondeert, ſo aengaende d'ongelijkheid der taxen, als d'employ der penningen, niet gedaen by d'officiers of dienaers van ſijne Maj. en ook opten twijfel der reſtitutie, die hy nochtans bereet is te doen, en vindende ſich nu in den ſelven uitterſten nood, niet alleenlijk tot onderhoud van alle de garniſoenen en volkeren van oorloge in Braband, en begerende die te reduceren, ſo veel mogelijk ſal weſen, om meerder quaed te verhoeden, heeft geadviſeert de taxatie of quotiſatie te brengen ſo gelijkelijk of egael als immermeer mogelijk ſal weſen, na de macht en qualiteit der ſteden en dorpen, **en dat by maniere van leninge alleenlijk** / en daer toe te procederen, volgens d'inſtructie, die hy daer toe heeft doen maken, doende ontfangen en handelen de penningen by Miniſters van ſijne Majeſteit, mits gevende verſekertheid van reſtitutie, ten meeſten contentemente der onderdanen, en midlertijd voor den termijn van twe of drie maenden, op datmen daerentuſſchen ſchouwen mag alle confuſien of inordening, en verkrijgen de ſelfde accoorden, om door andere en beter wegen daer na te mogen remedieren, daer van ſijne Excell. u lieder wel heeft willen verwittigen, om ten dele te mogen voldoen de remonſtrantie, die gylieder onlanx hem hebt gedaen exhiberen of overleveren in ſchrift, en 't gene by monde in den naem der ſteden met garniſoen belaſt, hebt doen verklaren aen de Gedeputeerde. En bevindende ſich t'ſijnen groten leetweſen, in den ſtaet van niet anders te konnen doen, verſoekt van u luiden van goeder affectie, te willen haeſten u luider accoort, om hem middel te geven, te konnen remedieren, willende u wel verklaren, dat hy van **ſijne Majeſt. wegen / geen nader remedie en ſiet of weet voor te brengen.** Welke Maj. ſo liberalijken accordeert aen de Staten alle 't gene om 't welk ſy hem hebben gebeden, heeft hem daerom ganſch verſekert gehouden, dat ſy hem ook ſullen aſſiſteren, en furneren 'tgenige ſy hebben gepreſenteett, hebbende over ſulx geen andere proviſie gedaen, als hy anderſins ſoude hebben mogen doen, en in voortijden gedaen heeft. En hoewel hy het ſo liberalijk en breed heeft gedaen, dat het behoort genoeg te ſijn en redelijk, nochtans ſal hem toeſtaen, boven dien noch al te doen buiten al 't gene de Staten ſullen mogen furneren, om te voldoen alle notelikheden, tot afdankinge van 't volk van oorloge, &c.

Hier op hebben de Staten van Braband wederom overgegeven deſe navolgende korte Remonſtrantie.

AEN SYNE EXCELLENTIE.

Maket Remonſtrantie van de Staten van Braband.

VErtonen met aller ootmoet de drie Staten van Braband, dat geſien hebbende d'apoſtille hen verleent op haer-lieder aenklachten overgegeven eergiſteren, aengaende de quotiſatie te doen op Braband by maniere **van leninge voor drie maenden** / ſonder haerlieder conſent, en vinden ſy geenſins raedlaem, alſo de ſelfde quotiſatie ſoude directelijk ſtrijden tegens haer-lieder privilegien, en oude herkomen en gerechtigheden by ſijne Maj. beſworen, en by uwe Excell. ſo menigmael belooft te onderhouden, met verklaringe ſpecialen laſt te hebben van ſijne Maj. die te doen obſerveren, ſulx dat te beſorgen is, dat meerder inconvenienten apparent ſijn te ontſtaen dan door d'executie van den tienden en twintigſten pennink. Biddende daerom ootmoedelijk, dat uwe Excell. gelieve te doen rechten, volgens 't diſpoſitijf van hare voorgaende requeſte, of ſoude uwe Excell. van meninge weſen te doen executeren de voorſz quotiſatie, ſal de ſelfde believen te ſchorſſen tot dat ſy antwoord hebben van ſijn Majeſt. totten welken ſy in ſulken gevalle van meininge ſijn te ſenden in alder diligentie, verhopende dat de ſelfde niet lijden ſal, dat ſijne goede onderdanen ſo gehandelt of getracteert ſullen worden.

Hier op heeft hy gegeven deſe navolgende apoſtille.

Apoſtille op de voorgaende requeſte.

SYne Excellentie meint en verhoopt eenig contentement gegeven te hebben den Staten van Braband, aengaende hunne klachten gedaen by deſe requeſte, door 't geſchrift alrede overgegeven aen haren Griffier, inhoudende d'oorſaken, door de welke hy hem geforceert vond te gebruiken d'extraordinariſe middelen, om meerder quaed t'ontgaen, en en ſoude op haerlieder vertoninge wederom gedaen niet meer konnen ſeggen, dan dat hy verſoeken ſoude aen de Heeren Staten, dat ſy wilden conſideratie nemen op de nood, in den welken ſijne Excell. hem bevind, 't welk excuſeren moet 't gene hy gedaen heeft, des te meer, dat maer leninge en is, 't gene ſijne Excell. pretendeert, en behoort inder waerheid niet geinterpreteert weſen ſchattinge gedaen over de borgeren ſonder conſent der Staten, dan alleenlijk een anticipatie, by forme van leninge, als by inductie gepractiqueert op 't fondament van accoord der beden, alles om te ſchouwen meerder ſchade en confuſie, en daerom eer in beneficie en ſoulageringe, dan ten laſte der onderdanen. Gedaen tot Bruſſel den leſten Auguſti 1574.

Seker boexken in Holland uitgegeven onder den tijtel van een vrienderijke vermaninge aen de Staten van Braband / Vlaenderen / Ec. en alom in de Provincien verſpreit.

OMtrent deſen tijd is tot Delf gedruckt een boexken / metten titel van Vriendelijke vermaninge aen de Heere Staten van Braband / Vlaenderen / etc. op de ſupplicatie by hen aen Don Loys de Requeſens en Cuninga / Groot-Commandeur van Caſtilien / van der Orden van S. Jacob / Stadhouder / Gouverneur en Capitein Generael over de Nederlanden overgegeven / om voorts ſijne Maj. in Spangien verhandreikt te werden. Welk boexken door eenige alom in de Nederlanden verſpreid werde. Het inhouden van dien was handelende voornemelijk om de ſelve Staten te animeren / datſe ſouden ſtandvaſtig blijven in 't weigeren van de beden by den Groot-Commandeur verſocht / want (ſeggenſe) wat ſoude de Hertog van Alva hebben konnen uitrechten / ſo gy u geld en hulpe had willen te rugge houden? Waer mede ſoude hy deſen ſeer koſtelijken en hoogverlopenden krijg gevoert hebben / ſo hy van u luider geld geen bystand en hadde gehregen / want uit Spangien (ſo hy in Auguſto

ſto 1572. ſelfs verklaert hadde) en was niet meer voor handen / dan die 1000000 guldens / die hy als doen ontfangen hadde met aenſegginge van dat hy van daer niet meer te verwachten en hadde. En ſo de Groot-Commandeur maer de middelen van u luiden en van krijgen om den krijg te voeren / ſo en ſoude hy niet veel opte ſelve ſupplicatie achten / en u luiden met ſchone woorden papen / H. L. hebben meer dan genoeg verſocht / (ſeggen ſy) dat deſe nieuwe Spaenſe Heeren allen den genen / die ten eerſten gebode by hen lijf en goed niet op en ſitten / niet alleen voor vyanden en houden / maer ook voor rebellen des Coninx en ketteren / en ſy hebben daer recht in / by aldien het waer is datſe ſeggen / dat het hun alles is / gelijk het des Hertogen van Alba en zijnder ſoldaten ſpreekwoord was. Dat gy u verſchonen wilt / datter de macht niet en is / verſtaen ſy datter de wil niet en is. En hoedanig de Hertog van Alba u luiden en ſommige anderen de weigeringe des 10 pennings vergolden ſoude hebben / ſo hy niet verhindert en hadde geworden / is u luiden nu genoeg kenlijk / alſo ſal de Groot-Commandeur ter gelegender tijd ook vergelden deſe weigeringe van gelde / ſo verre H L. 't ſelve niet in tijds voor en komt. Voorts onderſoeken ſy de poincten in de ſelve ſupplicatie (die hier voren verhaelt is) begrepen. Dat zijne Maj. (ſeggenſe) in de regeringe deſer landen / in vrede en oorloge gebruiken ſoude landſaten / is wel billijk en behoorlijk / aengeſien de landſaten / als goede genegentheid hebbende tot het gemeen beſte / principalijken ſoeken 't gene 't ſelve voordert / en de vreemdelingen ſoeken principalijk haer eigen profijt / behalven dat de vreemdelingen hen misdragen hebbende / de ſtraffe ontvlieden mogen / 't welk de landſaten niet en konnen. Welker oorſaken halven (ſeggenſe) hebben ook onſe voorſaten dit punct ſeer neerſtig doen ſtellen in de beloften / die by de Landsheren in 't aennemen der regeringe ſolemneelijk beſworen worden / maer dewijle zy nu in dit in alles tot haer meninge zijn gekomen / en iſt niet geloofelijk / dat zy daer van afſtand doen ſullen / maer ſullent eer voor Crimen læſæ Majeſtatis verſtaen. Ten is ook (ſeggenſe) niet geloofelijk / datſe de handelinge van de penningen verlaten ſullen / en toelaten / dat de Commiſſariſen en Ontfangers der Staten den krijgsluiden de penningen uitreiken ſullen. Want in den jare 1552. als ſijn Maj. de negenjarige bede van 800000 guld. 's jaers bewilligt was / onder conditie / dat de Staten de adminiſtratie der penningen ſouden hebben / ſochten ſy zijne Maj. in te beelden / dat ſulx tot ſijnder kleinachtinge was / ja ook tot openbare rebellie was ſtrechende.

Datſe oorze ſouden ſtellen op te eeterijen / plonderingen en andere ongemachen / voor de welke de arme onderſaten ten platten lande grondelijk bedorven worden / en is van hen niet te verwachten / alſo zy menen haer grootheid en verſekertheid van heerſchen gelegen te zijn in de verderdinge en armoede der gemeente / gelijkmen ſoude konnen bewijſen mette rijken van Napels / Sicilien / Sardinien en andere landen / in de welke zy de overhand gekregen hebben / ten ware wy ſelve ſulx inde naeſte 7 jaren niet genoeg geſpeurt en hadden.

(Fol. 69.) Dat in haren eerſten ſtaet geſtelt ſouden werden de oude rechten / privilegien / gebruiken en coſtumen / gelijk die onder de Coninginne Maria zijn onderhouden geweeſt / 't ſelve is geheel tegens de wetten en manieren eens Coninkrijx / 't welk de Spangiaerden altijds gepoogt hebben en noch pogen in deſe landen op te rechten / het moet (ſeggenſe) ſeer met H. L. verandert weſen / ſo gy ſulx nu dorſt verſoeken / daer gy eermaels met geſloten monde geduldelijk toegeſien en aengehoort hebt / als de Hertog van Alba de privilegien met voeten getreden heeft / verſmadelijk ſeggende die een corruptele te weſen / en de principale oorſaken der troublen in deſe landen toegedragen / maer Don Loups de Requeſens (ſeggenſe) heeft den 9 Decembris des voorleden jaers / in de vergaderinge der Staten verklaert / dat hy expreſſe laſt en bevel hadde van zijne Maj. te onderhouden de oude rechten / gebruiken en privilegien / en ſo daer gebrek in ware / 't ſelve te beteren / welke verklaringe ſy ſeggen niet anders te weſen dan bedrog en lockinge / door de welke hy u lieden ſocht te betrecken in u bederfeniſſe.

Te begeren / dat den Raed van troublen afgeſet / en te niet gedaen ſoude worden / is ſo veel / of gy hen den Scepter uit der hand nemen wout / want by dien raed beſtaet alle haer macht / autoriteit en regeringe / maer (ſeggenſe) hy heeft by apoſtille verklaert / dat als gy te wege brengt dat hy in ſijn propoſitie heeft verſocht / dat is / als gy betaelt de 2 millioenen 's jaers / den Hertog van Alba in den jare 1569. belaſt / tot afkopinge van den 10 en 20 penninck / dat alsdan den Raed van troublen af en te niet weſen ſal: maer ſo gy hem ſulx te wege mogt brengen / en hy by aventure door dat middel de overhand mogt krijgen / wat meent gy / dat hy u houden ſoude? In der waerheid gene. Ja ten ſoude in zijnder macht niet zijn / u gelove te houden. Dat zijn Maj. ſelve in deſe landen komen ſoude / en ſullen de Heeren van der Inquiſitie nimmermeer gedogen / niet alleen (ſeggenſe) om dat zijne Majeſt. dan hare ſchelmſe aenſlagen ondekt ſoude zijn: maer ook om dat zy uit haren handen niet en ſullen willen laten / op wiens name zy haer heerſchappye voeren. Sy zijn dan boven de Coninck / en hebben den Coninck in hen geweld / hoe ſoudet anders mogelijk weſen / dat ſijn Maj. (ſeggenſe) deſe zijne ſeer heerlijke landen ſo weinig achten ſoude / dat hy die in alſulke nood niet eens en ſoude beſoeken / daer den Keiſer zijnen vader in den jare 1540. uit Spangien quam door Vranckrijk / niet ſonder groot perijkel van gevangen te worden / om een weinig onweders / dat doe ſcheen ſig te verheffen uit de ſtad van Gent. Want dat zijne Maj. deſe landen min ſoude toegedaen weſen / dan den Keiſer zijnen vader geweeſt is / dat mogen die geloven (ſeggenſe) die zijne aengeboren goedertieren nature onbekend is.

Dat gyluiden ſchrijft (ſeggenſe) dat in de aenkomſte des Coninx de herten en gemoederen der getrouwe onderſaten en waerachtige Catholijke ſouden blinken als de ſonne. So gy dat verſtaen woud / als of de Gereformeerde in de komſte des Coninx niet en ſouden verblijden / daer in ſoud gyluiden (ſeggenſe) ongelijk hebben / want behalven datſe hen ſeer ſouden verblijden om de aenkomſte van haren natuerlijken Heere / die ſy in ſo langen tijd niet geſien hebben: ſo ſouden zy hen ook boven maten verblijden / om dat zy alsdan in haer gerechte ſake tot een genadig verhoor komen ſouden / 't welk hen tot noch toe van haer tegenpartye ſchelmachtig belet is.

Dat zijn Maj. voortaen in Spangien by hem ſoude hebben eenen ordinaris Nederlandſen Raed / van goede getrouwe lieden in Nederland geboren en opgetogen / en ſullen de Heeren van der Inquiſitie ook (ſeggenſe) nimmermeer gedogen.

Hoe meent gy dat uwe heerlijke proteſtatie / van de Roomſe Catholijke religie in 't minſte niet te willen veranderen / verſtaen ſal worden? H. L. is immers wel indachtig / dat alle de Nederlanden dikwerven van de Spangiaerden voor Lutheranen geſcholden worden / welke ſcheldinge zy daer mede beveſtigen / om datſe in den jare 1559. de Spangiaerden uit deſe landen deden vertrecken / en alſo hare verhoopte dominatie over deſe landen omgeſtoten en te niet gedaen: datſe hen tegens de nieuwe Biſſchoppen geſtelt hadden / datſe het Concilie van Trenten niet en hadden willen ontfangen / dat zy de Inquiſitie geweerd: de beeldſtorminge niet verhoed en hadden / en alſo zy daerom gene Nederlanders voor goede Catholijken en houden / hoe ſullen zy dan deſe uwe proteſtatie (ſeggenſe) voor waerachtig konnen verſtaen?

Dat men denken ſoude hoe men deſen inlandſen krijg by accoord neder mocht leggen / dat ſelve en ſullen de Spangiaerden niet doenlijk achten / als die wel weten / dat die van de nieuwe Religie / ſo ſy die noemen / niet wederom totte Papiſte Religie en ſullen komen / ſonder volkomen en oprechte onderrechtinge uit den woorde Godes / ſonder de welke ſy geen macht en hebben met hen eenig accoord te maken: ten ware op hope van de ſelve daer nu te mogen overvallen: voor welke hope hoe ſy hen

te hoeden hebben sy door ontallijke exempelen genoegsaem geleert zijn. Dat Don Loups in sijn Apostille op dit poinct schrijft van goede middelen / welke van wegen des Coninx zijde totten vrede voorgewend sou de wesen / daer mede meent hy (na ons vermoeden) sijn heerlijk pardon mede. Maer so daer anders geen middel en hope van vrede en is / so moet ons (seggense) de goede God helpen / want de Hollanders en Zeelanders met haer Bondgenoten liever den laetsten druppel bloeds sullen opsetten / dan de genade des pardons aen nemen / want sy haer 't selve doende / souden gegeven in handen van hare doodlijke vyanden: de welke ter eerster gelegentheid haer met alle tormenten souden ombringen: dat Don Loups van den inhoud van U L. supplicatie soude goetelijk onderrechten / d'welk hy ook by Apostille toesegt / daer konnen U L. noch troost / noch profijt of gewaer worden / gemerkt men tot genen tyden en sal konnen weten / of hy dat gedaen heeft of niet.

Dat Don Loups informatie soude doen nemen / op 't feyt van Antwerpen en Utrecht / en 't selve aen de misdaders te doen straffen / heeft hy in sijn apostille geheel afgeslagen / seggende dat den soldaten vergeven te hebben / en dat men de selve gelove behoort te houden. Dit is waerachtig (seggense) een Monnix religie / schelmen en muytmakeren gelove te houden / en goede vrome lieden door toesegginge van gelove / in den strik brengen.

Het leste van U L. versoek is (seggense) dat hy dit alles ten besten soude willen verstaen / en in 't goede op nemen / het welke hy U L. in de apostille toesegt / behoudelijk dat door dese vertoninge niet verschort noch verlaten en werde / 't gene in de propositie voorgedragen is. Hier moet gy ses of seven milioenen gouds terstont opbrengen / of gy moet in ongenade zijn. Siet lieve Heeren en vrienden / waer gy u henen went gy zijt in den strik / en helpt gy Don Loups aen dit geld niet / so zijt gy in ongenade / helpt gy hem daer aen so omhangen u dese swarigheden: en kan hy als dan niet tot de overhand komen / so moet gy immers door lankheid des krijgs tot in den gronde verdorven worden: kan hy tot de overhand komen / so moet gy ten eeuwigen dagen der onmenschelijker Spaense natie slavoenen blijven / en metten overwonnen een buit hebben: en als dan wil U L. de vryheid uwer supplicatie niet sachter ingedreven worden / als den Edelen deser Landen de supplicatie by hen aen de Hertoginne gedreven is / want gy hebt te bedenken / dat gy in den Spangiaerden sin veel swaerder gesondigt hebt / dan de Edelen / overmits gy gearbeid hebt / om hen te beroven van den Coninkrijke dat sy met grote moeiten ingekregen hebben / daer de Edelen maer gesocht hebben hen uit den selven Coninkrijk te weren.

Maer so de swarigheden van Don Loups aen geld te helpen herkomen / alle met grondlijke bederfenisse / eeuwige slavernye en den dood oogenschijnlijk vermengt zijn / staet te besien wat ongemak in de ongenade van Don Loups gelegen mach wesen / op dat gy uit de quade aenstaende ongeballen dat weinigste quaed mocht kiesen. So gy dan / seggense / Don Loups aen ses of seven milioenen gouds niet en helpt / so sult gy in sijn ongenade zijn: maer wat sal hy u konnen doen? wat macht heeft hy? de krijgsluiden op de welke hy principalijk steunt / zijn vreemdelingen / die den duyvel om geld souden dienen: wat sullense doen so sy van hem geen geld en krijgen / sonder twijfel een yegelijk sal sijnen weg gaen / dat sy Steden of het Land plonderen souden / daer en soude geen middel aen ontbreken / om te weren: hier tegens wie zijt gy luiden? en zijt gy niet eensdeels Heeren deses lands? en ook eensdeels machtige lieden? en hebt gy de Landen niet vol vrienden en magen / en andere goede lief-hebberen? en zijt gy niet de Staten / voorstanders en beschermers des Lands? waer door uwe lieden aenhangig zijn alle de Landen en Steden? en sou gy niet in tijde des noods aen uwen handen hebben de krijgsluiden in dese Landen geboren zijnde? ja de vreemde souden aen u zijde komen / als gy hen slechts geld bood / dat souden de Duitse en Switsers immers doen / de Spangiaerden en Italianen mochten Don Loups wederom na sijn Clooster / en kappe voeren.

En so u dit by u selven te bestaen te perieuleus docht te wesen / de Hollanders en Zeelanders met hare Bondgenoten / sullen vaerdig zijn om u lieden desen handel uit te helpen voeren. En de Prince van Orangien bied u van selfs daer toe sijnen dienst aen: maer u lieden en wilt tegens den Coninh niet doen / so en doet ook den Prince / noch de Staten van Holland mede niet / haer gemoederen zijn veel te vroom en oprecht / die tegens den moetwil en tyrannie der vreemder Heeren het lieve Vaderland beschermen / die en konnen geen vyanden van haren natuirlijken en waerachtigen Heere en van het lieve Vaderland wesen. Maer die zijn gewisselijken van beide vyanden / en ook verraders / die de vreemde Heeren aenhangen en bystand doen. Dit en meer anders is in dese vermaninge begrepen: voorders (seggense) maer gy en mochtet noch met den Prince van Orangien noch metten Hollanderen en Zeelanderen niet aenleggen / om dat sy de nieuwe Religie aenhangen en de Roomse niet lijden en mogen / maer wien (seggense) hebben sy om de selve te voort gedaen? sy hebben de Papen / Monicken en haren Kerken-dienst so lange geleden als sy hen hebben stille gehouden / maer datse hare Kerken-dienst hebben verboden en te niet gedaen / om dat sy bevonden hebben datse die gebruiken tot verraderie en conspiratien: maer laet den gemenen vyand (seggense) eenmael ten onderen of vertrocken wesen / en siet als dan of onder den Landsaten eenige schadelijke twisten om de Religie sal wesen; dese moeiten soude so te sterhten wesen (seggense) dat in de vergaderinge der gemener Staten beide partyen gehoort soude worden: en dat de gene die 't hare metten woorde Gods beweren en betrachtigen soude / de selve soude men behoren gelijk te geven / te vorderen en aenhangig te wesen / want wie soude so misverstandig / so onbillijk en so onredelijk mogen wesen / dat hy hem niet voegen en soude willen na 't gene dat metten woorde Gods eens of den selven gelijkformig waer? of ten minsten 't selve niet voor goed en soude willen houden? ten laetsten besluiten sy / datse voort aen willen raedslagen en doen / waer door het lieve Vaderland van dese langwijlige ongelucken / grondelijke verderfenissen / schandelijke handelingen / en onmenschelijke tyrannie nu ten laetsten eenmael verlost mocht worden / wy willen (seggense) met vieriger herten den almogenden God bidden / dat hy uwer lieden een onverzaegt manlijk gemoed verlene / en wat U L. voornemen en doen sullen / dat hy 't selve sture en spoedig make / totter eere en heerlijkheid sijns heiligen (Fol. 70.)
Naems / tot saligheid onser zielen / en tot verlossinge / geluk / voorspoet en welvaert onses verduliten Vaderlands / Amen.

Hinlopen in Vriesland ingenomen en weder verlaten.

Den 13 Sept. des nachts tussen twe en drie uren / heeft Hopman Wolter Hegeman de stede van Hinlopen in Vriesland ingenomen / met sijn en sijn broeders vaendel t'samen omtrent 300 man sterk zijnde. Daer lagen omtrent 150 soldaten in garnisoen / de welke het verliepen / en haer selfs salveerden / die van Enkhuisen de tydinge verstaende / sonden terstont tot sijn secours twe convoy-schepen / met twe tonnen kruit en een deel lonten / eenige meenden men soudet hebben konnen sterk maken en houden: maer Hegeman verstaende dat de Heere van Billy met sijn Walen quam om 't selve te belegeren / en hebbende geen middel om 't selve in der haest sterk te maken / heeft het geplondert en wederom verlaten / en eensdeels verbrand.

Die van Monickendam vallen uit tegen de Amsterdamse schuiten.

Omtrent dese selve tijd zijn die van Amsterdam met omtrent 40 schuiten en drie vaendelen soldaten gekomen omtrent Monickendam / en hebben haer te Lande begeven / om eenige beesten te halen en roven: maer de borgeren van Monickendam zijn metten soldaten uitgeballen / en hebbense de genomen beesten ontjaegt / de vyanden in de vlucht geslagen / eenige menende in de schuiten te komen verdronken / de reste verliepen / latende omtrent 18 of 19 schuiten achter / die die van Monnickedam kregen.

Om-

De Coninck van Spangien geeft eenige Nederlandſe Heeren eere-tijtels en merce-den.

Omtrent deſen tijd heeft de Coninck van Spangien eenige Nederlandſe Heeren met eere tijtels voorſien / en andere met penſioenen vereert / de Heere van Havre gemaeckt Marquis / ſulx dat daer het te paſſe komt men hem hier na ſal noemen de Marquis van Havre. De Heere van Barlaymont heeft hy tot Graeve gemaeckt / aen de Heere van Hauſſi is gegeven het gouvernement van Bins. De Heere van Kaſſegem heeft gekregen voor hem en ſijne nakomelingen / 1800 gulden jaerlijx / de Heere van Capres 1500 gulden jaerlijx / met meer andere die mede gekregen hebben merceden. Alle dit ſchrijft Jonkheer Lieven van Weldam uit Amſterdam / aen den Heere van Cruiningen die mette Graeve van Boſſu tot Hoorn gevangen ſat / by een brief in date den 4 Octobris / in de welke hy ook ſchrijft dat de Coning van Spangien van de Genevoyſen geconfiſqueert hadde drie milioenen gelds die ſy meenden heimelijk uit Spangien te verhoeren.

Twiſt in 't Noorderquartier tuſſen de Gedeputeerde van de ſteden en den Gouverneur Sonoy.

De Gouverneur van 't Noorder-quartier Jonkheer Diderik Sonoy / ſiende dat hy by die van het ſelve quartier in verachtinge geraeckte / om dat hy eenige aenſlagen tegen den vyand voorgenomen hebbende / de ſelve ſo wel niet en waren geſuccedeert als hy wel verhoopte / waerom hy aen den Prince ſond eenen Jan Michielsz Predicant / met inſtructie om ſijn Excell. de gelegentheid van 't ſelve quartier te remonſtreren / als dat eenige des Religions vyanden / die eenige ſlechte tot haer trocken / alle ſaken in 't verweyre waren ſtellende / ſo dat hy aldaer ſo goede dienſten niet en konde doen / als hy wel geerne ſoude en de gemeene ſaeke vereiſchte / verſockende over ſulx dat ſijn Excel. hem in ſijn autoriteit ſoude mainteneren / dat ook ſijn Exc. ſoude willen eenige committeren / die ſijne rekeninge ſouden horen apoſtilleren en ſluiten / van de adminiſtratie van alſulke penningen als hy ſo van buiten ſaubegarden als anderſins de oorloge rakende gehad hadde / van dat hy aldaer eerſt in 't ſelve quartier gekomen was / en by aldien het ſijn Exc. niet goed en vond voor den dienſt vanden lande / dat hy aldaer langer in 't ſelve quartier en ſoude blijven / dat hy hem ſoude t'huis roepen ſo hy daer ook niet en begeerde te blijven / als hy minder autoriteit ſoude hebben / dan hy tot noch toe gehad hadde. De Gedeputeerde van het ſelve quartier klaegden ook aenden Prince over den voorſz Sonoy dat hy alles dede op ſijn eigen hand / henluiden niet achtende / nochte communicerende de ſaken en aenſlagen die hy voor de hand nemen wilde / en als 't dan miſlukte ſo gaf hy henluiden de ſchuld / daerom ſy verſochten dat ſijn Excell. twe of drie Commiſſariſen ſoude believen te ſtellen beneffens de Gedeputeerde van de Steden / en dat die het gouvernement bevolen ſoude werden / en een byſonder over het krijgsvolk / doch onder de voorſz Commiſſariſen en Gedeputeerde der Steden ſtaende. De Prince van Orangien deſen twiſt niet goed vindende / in deſen tijde / vreſende dat daer meerder en zwaerder inconvenienten uit ſoude mogen ontſtaen / heeft aldaer geſonden Meeſter Jacob Muis Raed neffens den voorſz Prince / om hem op alles te informeren met advijs van Fredrik Ottenſz die lange als Commiſſaris van den Prince in 't ſelve quartier was geweeſt. Deſe is aldaer gekomen in Julio / en heeft hem op alles ſo vele doenlijk was geinformeert / en daer na aen de Gedeputeerde / met voorgaende kenniſſe en bewilliginge van den voorſz Sonoy overgelevert ſekere miſſive van den Prince van Orangien van den 3 July 1574. inhoudende in ſubſtantie:

Schrijven van den Prince van Orangien aen de Gedeputeerde der ſteden van het Noorderquartier.

Dat Jonkheer Diderik Sonoy hem geſchreven en laten aendienen hadde / dat niet tegenſtaende hy altijd ſijn uiterſte devoir en beſte tot dienſte en welvaren des Lands gedaen hadde / en als noch was doende / maer dat de ſelve ſijne dienſten henluiden niet aengenaem en waren / maer altijd anders dan in 't goede geinterpreteert worden / 't welk hem ſeer was verdrietende / ſonderlinge gemerkt dat ſulx niet alleen en tendeert tot groten achterdele van de gemene ſaeke; maer ook tot ſijnder verkleininge en verachtinge: en alſo hy hem lact bedunken dat hem daer in geen verbeteringe te verwachten en ſtaet / ſo hadde hy aen hem verſocht / dat hy hem van 't gouvernement aldaer ſonde willen ontlaſten / het welke (ſo ſy geen goed gevallen aen hem en hebben) hy hem heeft willen verwilligen en accorderen / begerende niettemin in den ſelven quartiere noch wat tijd te blijven / ſo daer yemand ware die op hem hadde te ſpreken / om van alle ſijne ſaken en maniement goede verantwoordinge en rekeninge te doen. En alſo hy jegenwoordelijk aldaer niemand en hadde / om totte gouvernemente aldaer te committeren en ſtellen / ſo hadde hy goed gevonden ſijnen lieven zwager den Grave van den Berge daer toe te induceren / dan alſo het noch wat tijds ſoude aenlopen eer hy ſoude konnen overkomen / ſo begeerde hy haer advijs te hebben / of hy daer-en-tuſſen yemand anders 't gouvernement aldaer bevelen ſoude / dan of hy den voornoemden Jonkheer Diderik Sonoy daer in ſouden laten blijven tot de aenkomſte van den voornoemden ſijnen zwager den Grave van den Berge / wat henluiden hier in tot des Lands voorbaer en vorderinge der gemene ſake geraden dunkt / 't ſelve ſouden ſy hem overſchrijven / om daer na by hem in der ſake verſien te worden na behoren.

Die van het Noorder-quartier deſe miſſive ontfangen hebbende / waren hier in ſeer perplex en begaen / niet wetende wat ſy hier op voor antwoorde geven ſouden / want den Grave van den Berge en begeerden ſy in geender manieren tot een Gouverneur te hebben / ſy hebben eindelijk niet willen doen ſonder de ſake eerſt te communiceren in de Magiſtraten van den Steden en Vroetſchappen der ſelver / en alſo deſe ſake aldus bleef ſtaende eenigen tijd / hebben ſy ten laetſten den 8 Septembris eendrachtelijk op de generale vergaderinge verklaert / dat ſy begeren dat hy in 't gouvernement van 't ſelve quartier ſoude willen continueren / daer in hy ook te vreden is geweeſt / en verklaert bereid te zijn na ſijn vermogen met lijf en goed alles te doen / wes eenigſins tot vorderinge van de gemene ſake dienen ſoude. De Prince van Orangien heeft hier in goed genoegen gehad / datſe alſo metten anderen de differenten verdragen hadden / 't welk wel ſo lichtelijken niet en ſoude hebben geſchied / ſo ſy ſo goeden ſin hadden gehad totten Grave van den Berge als ſy daer wel voor verheert waren. Daer na heeft de Prince van Orangien eenige gecommitteert die de rekeninge van de voorſz Sonoy horen en ſluiten ſouden / van alle ſijnen ontfang die hy gehad hadde ſedert den 2 Juny 1572. totten leſten Septemb. 1574. waer van den ontfang bedroeg in 't geheel 57400 l. 13 ſt. 11 d. en den uitgeef 61681. l. 9. d. over welke rekeninge geſtaen hebben de Gedeputeerde van de ſeven Steden van den Noorder-quartiere / en boven dien Jonkheer Gijſ brecht van Duvenvoorde / Heere van Opdam en Henſbroek / Dirk van Teilingen Rentmeeſter van 't Graefſchap van Egmont / Willem van Sonnenberg Rentmeeſter van Brederoden en Bergen / Meeſter Geraert Boot Rentmeeſter van de Abdie van Egmont / Tate Gerritſz van Schagen en Jan Reyniersz van Twiſch: en is daer mede alle het misverſtand in 't ſelve quartier geheel geſliſt en te neder geleit / en alle diffidentie ten wederzijden weg-genomen geweeſt voor eenen goeden tijd.

Den twiſt tuſſen den Gouverneur Sonoy en de Gedeputeerde van het Noorderquartier geſliſt.

Klachte der Edelen van Holland aen den Prince van Orangien.

De Edelluiden van Holland / hebben omtrent deſen tijde mede aen den Prince van Orangien ſekere doleantie of klachte overgegeven. Inhoudende in effecte dat ſyluiden als voorſtanders en Protecteurs van de platte landen / ſiende en merkende het groot ongelijk en quaed voornemen der ſteden van Holland / die anders niet en arbeiden / dan om henluiden uit alle hare " vryheden en previlegien te ſtoten tegen alle recht en " billikheid / en ook de platte landen te priveren van ha- " re oude vryheden / coſtumen en neringen / gelijk ſyluiden alrede feitelijken op ſommige plaetſen hadden be- " ſtaen / 't welk niet en tendeert dan om tweedracht in de " Landen te maken / tot groten achterdele van de geme- " ne ſake. 't Welk ſy niet en hebben konnen laten met " aller onderdanigheid aen ſijn F. Genaden te remon- " ſtreren / byſonder in deſen regard nemende / dat ſy " overmits 't overlijden en afweſen van de Heeren van "

„ Bzederode / Wassenaer / en Egmont tot niemands
„ anders hare toevlucht en konden nemen / dan tot zijn
„ F. G. niet alleen als mede van de bzeetste geerfde en
„ gegoede in dese Landen van Holland: maer ook als
„ Stadhouder/Gouverneur en Capitein generael over
„ de landen van Holland / biddende dat het zijn F. G.
„ believe hen en de platte landen in hare oude Pzivile-
„ gien en bzyheden te mainteneren en vooz te staen / son-
„ der daer jegens iet te laten geschieden na zijn F. Ge-
„ naden beloftenisse / dan hen-luiden als Voozstanders
„ van den platten landen eerst gehoozt zijnde. En dat
„ zijn F. Genaden gelieve ook hen-luiden wederom te
„ stellen en gebzuiken in den staet en autoziteit daer ha-
„ re vooz-ouders in geweest zijn / op dat de Landen
„ wederom mochten gedient werden van haer eigen E-
„ delluiden en ingesetenen / achtervolgende hare Pzivi-
„ legien daer van expzesselijk zijnde / om te pzecaveren
„ de grote exactien en schattinge der vzeemden / en om
„ dat alle oude costumen en vzyheden / die dooz dese je-
„ genwoozdige krijgs-beroerte vergaen of te rugge mo-
„ gen gesteld zijn / wederom te restaureren en in vooz-
„ gaende vigeur weder gesteld mogen werden. So bid-
„ den zy insgelijx zijn F. G. te willen regard nemen op
„ 't feit van justitie / en dat de justitie en alle saken daer
„ aen dependerende / hoe die souden mogen wesen of ge-
„ vallen / alleen mocht geadministreert wozden by de
„ Raden Pzovinciael / als haer en der landen ozdonna-
„ rise competente rechters / sonder te lijden datmen daer
„ eenige turbatie in doen sal mogen/'tzy met evocatien of
„ andere ongehoozde manieren vande partijen te frustre-
„ ren en indirecte tot onbehoozlijke kosten te bzengen /
„ 't welk alles een grote commotie en murmuratie
„ mackt onder de gemeente / hen-luiden 't selve impute-
„ rende/ also zy hen tot noch toe daer jegens niet en had-
„ den geopposeert/ en jegens meer andere diergelijke no-
„ vatien / sulx dat zy uit dier oozsake genoegsaem ver-
„ acht wozden by de Gemeenten / bysonder ten platten
„ landen sittende.

Wat de Pzince van Oranien opter Edelen remonstrantie antwoozd.

De Pzince van Ozangien dese remonstrantie ontfangen hebbende / dooz eenige van henluiden daer toe gecommitteert / heeftse seer beleefdelijk bejegent / en henluiden vertoont dat het alles in sulken turbulente tijd niet en konde geschieden / of daer en gebiel altemets wel wat / dat niet en behoozde / 't welk men nochtans so terstond niet en konde remedieren / als wel daer na en met gelegentheid van tijde / dat hy verhoopte dat hy de Edelluiden geen oozsake en hadde gegeven / om van hem eenige diffidentie te hebben / als
(Fol. 71.) of hy henluiden in hare gerechtigheden niet en soude willen mainteneren en voozstaen / eensamentlijk ook de platte lauden en ingesetene der selver / 't was wel waer datter wel eenige uitheemse eenige staten waren bedienende in der oozloge / daer men wel Landsaten mede soude hebben mogen voozsien / maer sy wisten wel dat die van eersten aen in dienst waren geweest / in voegen dat men die nu niet en konde met eenige reden depozteren / de selve Staten verballende soude hy voortaen daer in anders voozsien / datse dien aengaende goed contentement souden hebben / gelijk hy ook in alle andere saken hare pzivilegien en gerechtigheden aengaende / hen-luiden soude mainteneren en voozstaen / begerende dat sy hen gerust en stille houden souden / en een weinig patienteren / dat het Land in min perijkels ware / datse nu behoozden alle twedzaghten te helpen weren / en metten Steden so weinig in contentie te komen als doenlijk was / also het in dese tijd niet en diende / datter een twist of onvzede soude oprijsen / en dat alles met goed gemak wel soude werden geremedieert. Hy heeft ook daer na de Edelen dese navolgende acte gegeven.

Acte by den Pzince van Oranien den Ridderschappen en Edelen van Holland gegeven.

SYne Excell. heeft geautoriseert en autoriseert by desen, voor so vele alst nood zy de Ridderschap en Edelen 's Lands van Holland als principael en eerste lidmaet van de Staten der selver Lande, om kennisse te nemen en judicature te gebruiken, recht en justitie te doen over alle mesusen en delicten voor date van desen gevallen, en sonderlinge in de sake van den genen die jegenwoordelijk ter oorsake van eenige quade feiten of misdaden in hechtenisse gehouden werden, procederende of doende procederen tegens den selven sulx sy-luiden na gelegentheid van de sake bevinden sullen te behoren, by advijs en assistentie van twe of drie van den Rade Provinciael in Holland, die de voorsz Ridderschap en Edelen daer toe sullen gelieven te versoeken, den welken by desen belast word daer toe te verstaen, t'allen tijden des by de voorsz Ridderschap en Edelen versocht zijnde, sulx ook den Procureur generael, den Provoost en allen anderen Justicieren en Officieren van Holland wel expresselijk by desen bevolen word, in 't fait en executie van der Justitie ter ordonnantie van de voorsz Ridderschap en Edelen, te doen alle assistentie en vorderinge. Ook t'apprehenderen, aen te grijpen en in versekertheid te stellen allen misdadigen, die de voorsz Ridderschap en Edelen henluiden met kennisse van saken voortaen sullen nomineren en bevelen t'apprehenderen, arresteren of versekeren, sonder eenig vertrek of vorder bevel, dies aengaende van yemands anders te verwachten of te versoeken. Gedaen tot Delf onder onsen naem hier onder gestelt, en ons secreet zegel daer beneffens doen drucken den 30 Octobris 1574. en was ondertekent *Guiliame de Nassau*, hebbende ter zijden des naems een opgedrukt signet in roden wassche, wat leger stond geschreven. By bevele van sijnder Excellentie, en was ondertekent,

G. van Est.

Verbont tussen den Paus/ Koning van Spangien en Venetianen tegen den Turk.

DEwijle de Coninck van Spangien niet anders en was practiserende/dan om de Hollanders en Zeelanders onder te bzengen / en sijn eigen ondersaten te quellen / so heeft God op een ander plaetse een schadelijk oozloge verwekt / 't welk wy hier op 't kozte sullen aenroeren. De Paus / de Coninck van Spangien en de republijk van Venetien waren t'samen in verbond tegen den Turk / maer de Venetianen voozsiende / dat de Spangiaerd het pzofijt en eere hebben wilde sonder moeite en kost / dat ook de Paus niet en wilde wagen / en ruste socht tot een anders schade / en dat sy ten uit einde de schande en 't verlies souden dzagen / begonsten om middelen te denken / om in eenig verdzag metten Turk te mogen komen / 't welk sy seer neerstig dooz Marcq Antony Barbaro haren Ambassadeur aen den Turkschen Keiser Solim deden vervolgen / dat sy haren peys eer verkregen dan sy selfs meenden. Het Coninkrijke van Cypers / 't welk den Turk de Venetianen afgenomen hadde / soude hy behouden / voozts mosten sy een grote somme gelds geven / dat hy hen-luiden alle de andere plaetsen soude laten behouden / en 25 gevangen Turken souden sy los laten / de Turk ging dit verdzag te eer aen / om dat hy het Coninkrijk van Tunis en La Goletta niet en wilde laten in handen van den Coninck van Spangien. En also hy ook peys hadde mette Keiser Maximiliaen / so dede hy een machtige Vloot te water toerusten onder 't gebied van Ochiali sijnen Admirael / en een geweldig leger te velde onder Sinan Bassa / en is daer mede na Tunis en Goletta gevaren / en dede die twe sterke plaetsen en noch een sterkte die Don Jan van Oostenrijk aldaer omtrent tussen Tunis en La Goletta hadde doen maken / daer hy Don Gabziel Serbellon / die metten Hertog van Alba uit Nederland was vertrocken / Oberste van gemackt hadde / so sterk belegeren datse geen secours en konden krijgen. Hy dede La Goletta en de nieuwe sterkte van Serbellon wel sterk beschieten sonder ophouden met 60 stucken grof geschut / so dat sy de bolwerken / wallen en muren om verde werk geschoten hadden / en na eenige geweldige stozmen daer op gedaen / hebben sy de plaetsen met louter geweld ingenomen / en alle die daer in waren dood geslagen / behalven veertien personen die gevangen na Constantinopolen gevoert werden / van gelijken heeft hy Tunis ingenomen / en dede de vesten ter neder wozpen / en maekte daer selfs een geweldige sterkte in de gedaente van een haven / ten einde hy aldaer een vertreck soude hebben

De Turk neemt den Coninck van Spangien La Goletta en Tunis in Africa af.

hebben / daer uit hy Spangien en Italien en de Eylanden / die noch onder der Turken macht niet en zijn / daer uit quellen ſoude mogen / aldus heeft den Coninck dat Coninkrijke verloren / dat den Keiſer ſijnen vader tot ſijnen groten lof in den jare 1535. gewonnen en geconqueſteert hadde. De Prince van Orangien heeft namaels in ſijn Apologie tegen den ban en proſcriptie des Coninx van Spangien / den ſelven Coninck verweten / dat ſijn hertneckig voornemen / om ſijn eigen onderdanen in den grond te bederven / hem ſo ſchandelijk dit Coninkrijk / met de geweldige ſterkte (die geacht was onwinlijk te weſen) in 't aenſien van heel Spangien en Sicilien heeft laten afnemen / ſonder dat hem ooit yemand van 's Coninx wegen doorſt laten ſien of den hop bieden / om tegen den Turk te ſtrijden / of immers den ſelven van daer te doen vertrecken en af te keren.

Wy willen wederom keren tot de Nederlandſe ſaken / de Staten van de reſpective Provincien / merkende dat de inlandſe twiſten bleven durende / en dat de ingeſetenen des Lands vaſt dagelijx uitgeput werden / datter ook geen geld meer uit Spangien en quam tot betalinge van het krijgsvolk / dat vaſt al-om bele moetwilligheden bedreef / ſonder datter eenige ſtraffe of correctie over gedaen werd / voorderde de reſpective Leden / om een einde te maken van haer conſent opte beden en de propoſitie van den Groot-Commandeur nopende de twe millioenen 's jaers / voor den tijd van ſes jaren / ſo hy ſuſtineerde geaccordeert: maer ſy konden de Steden qualijken tot het dragen van het conſent brengen / d'een ſuſtineerde niet ſchuldig te weſen yet te geven: dewijle ſy niet en werden beſchermt / maer ſelfs van haer eigen krijgsvolk in den grond bedorven / d'ander wiſten ſo bele pretenſien / ſo van leningen als anderſins voort te brengen / die ſy wilden koorten aen deſe bede / ſo datter qualijken in maniere van ſpreken veel overlopen ſoude / en dus liep den tijd al vaſt te vergeefs door / ſonder datter veel uitgerecht konde werden: en hoewel de Prelaten en Edelen van Brabant / weſende de twee eerſte leden van dien / by proviſie eenige preſentatie daer op gedaen hadden / onder conditien ſo den derden ſtaet volgde en anders niet / ſo bleef het krijgsvolk middelretijd vaſt onbetaelt / en werden niet dan met leningen onderhouden / en 't geen ſy ſelfs den goeden onderſaten af dwongen. Die van Brußel ſelve / of het derde lid aldaer / weſende de negen Natien / ſuſtineerde dat ſy waren de meeſte geintereſſeerde / klaegden over de Staten des Lands en hare Magiſtraten / van dat ſy henluider privilegien dus lieten inbreken / ſonder de ſelve voor te ſtaen / ſeiden voorts in ſubſtantie / dat by den Cancelier van Brabant / tegen des Coninx eed gezegelt was ſekere commiſſie op den perſoon van Andries de Cigogne (of Cigonie) geen Brabander / maer een Italiaen weſende / die met feite / violentie / kracht en macht / recht of daer geen wet meer en ware in 't land van Brabant / te werke ging / al tegen den 1. 3. 5. 84. en 15. articlen / der blyder inkomſten ſijns Majeſteits / daer by de ſelve / de Landen belooft hadde te tracteren met recht / en niet met feiten en geweld / hebbende gezworen alle de privilegien des ſelven lands van Brabant te onderhouden / en daer tegen niet te doen in eeniger manieren by henluiden ſelven noch yemands anders op correctie / van de voorſz contrarieteit / ſeiden mede dat de Cancelier zegelende de brieven opte voorſz Cigogne / hadde boven de contraventie van den eed van ſijne Maj. ook gecontravenieert ſijnen eigen eed / begrepen in de voorſz 3. 5. en 10. articulen der blyder inkomſte / daer af hy ſtaet ter correctie van de Edelen en Steden / volgende den 5. articul der blyder inkomſte. Voorts / ſeggenſe / is waerachtig / dat hoger memorie Hertog Jan van Brabant by den Land-Charteren van Corſtenberge in date Dijnſdaegs voor S. Bavis dag 1312. den Lande van Brabant gegeven hadde / eeuwelijk / 't ſelve zwerende op 't H. Euangelie voor hem en ſijn nakomelingen / nimmermeer bede noch ſettinge te nemen / dan op Ridderſchap / houwelijk en van gebanketiſſe / voegende daer by dat die bede ſoude ſo redelijk weſen / dat niemand van den Lande daer by gequetſt noch verladen en ſoude zijn / ſtellende voort allen ſijnen landluiden armen en rijke ten bonniſſe / bevelende dat men alle jaren opten Officieren ſoude een verſoek doen / en ſo verre als daer tegen quame en by den Rade van Corſtenberge als de Hertoge ſelver / ſo hadde de ſelve bevolen alle onderſaten des ſelven Lands die doen waren / en namaels ſijn ſouden / op trouwe en hulde die ſy hem ſchuldig waren / dat ſy hem Hertoge voorſz noch ſijnen nakomelingen geen dienſt noch hulde doen en ſouden noch onderdanig weſen / tot ander tijd alle de voorſz gebreken waren al en behoorlijk voldaen / en wederricht daer die geſchied waren. Bevelende voorts de Ridderen en Steden / dat ſy die puncten ſouden zegelen en onderhouden met kracht / waer 't dat yemand daer tegen quame / renuntierende en vertijende daerom de voorſz Hertog voor hem en ſijnen nakomelingen van alle de voorſz dingen / ſo by faicte als by rechte in 't generael als ſpeciael / 't welk alſo gezegelt is van den Edelen / Steden en vryheden van Brabant egeen van de ſteden en vryheden vergeten. Voorts ook (ſeggenſe) Vrydag na de Octave van S. Paulwels 1314. heeft de voorſz Hertoge Jan met ſijnen Walſen Charteren geconfirmeert den Abten / ſteden en het land van Brabant / alle die privilegien en charteren vaſt en geſtadig te houden altoos ſonder te mogen werden geaſſeert. Welke voorſz chartere van Corſtenberge is by Hertoge Jan na de dood ſijns vaders 's Maendaegs na Aſcenſionis 1332. den gehelen lande van Brabant geconfirmeert als goede prinſe / ten einde dat het land van Brabant niet gehandelt werde met wille / dan met rechtigheden / waerheden en bonniſſe. Item op den 6 November 1362. (ſeggenſe) hebben Hertoge Wenceslaus en Vrouwe Johanna Hertoge en Hertoginne van Brabant gelooft voor hen / haren hoiren en nakomelingen / dat ſy nimmermeer voortaen eiſchen en ſullen ſodanige beden of dienſten / dan voor gebanketiſſe / houwelijk / of Ridderſchap / bekennende en belijdende dat de bede die de onderſaten op dien tijd gedaen hebben / dat ſy die gedaen hebben uit gratie en niet uit recht. So dat dien navolgende by de ſteden en vryheden van Brabant opten 8 dag van Meert 1364. is gemaekt een accoord / en hebben belooft (ſeggenſe) te helpen houden elx des anders vryheden / charteren / (Fol. 72.) privilegien / coſtumen en uſantien / welk voorſz accoord is opten 18 dag February 1371. vernieut van allen den ſteden 's lands van Brabant / tot voorbaer van de ziele van Hertoge Jan overleden / en tot profijte van Hertoge Wencelaus en Vrou Johanna voornoemt / gelovende daer by de ſteden en vryheden te doen volkomelijk eenen pegelijken recht / wel / en bonniſſe / armen en rijken / en doen onderhouden de charteren van Corſtenberge en Walſe charteren / en by der blyde inkomſte van de ſelve Wencelaus en Vrou Johanna in date 1362. ook geconfirmeert de voorſz charteren met alle de privilegien / charteren en uſantien / willende ſo verre yemand van 's Hertogen wegen tegen quamen / dat men hem noch ſijne nakomelingen nimmermeer eenigen dienſt doen ſoude / of gehoorſaem weſen / 't ſelve al weder recht. En op S. Lambrechts dag 1372. ſo hebben de voorſz Hertoge Wencelaus en Vrou Johanna Hertoginne van Brabant gelooft voor haer / haren hoiren en nakomelingen / dat ſy 't land van Brabant niet en ſullen laten handelen dan met recht en niet met wille / confirmerende en gevende daerom den onderſaten van Brabant arme en rijke / den chartere van Corſtenberge / en den Walſen chartere / met allen vryheden en privilegien daer in begrepen / ordonnerende dat alle de principale Officiers van Brabant ſouden zweren de voorſz charteren te onderhouden / bezwerende 't ſelve op 't H. Euangelie / bevelende ook d'onderſaten van Brabant / dat ſy dat voorſz recht / charteren / vryheden en poincten voorſz ſouden mainteneren helpen houden met kracht en macht t'allen tijden / alſo dikwils als dat te doen ſoude zijn / ſonder dat de Hertoge noch ſijnen nakomelingen daerom den onderſaten ſou-

Wat die van Brußel ſuſtineren tegen des Groot-Commandeurs eiſch.

de

„ de mogen calangeren of doen aenspreken / zwerende
„ voorts en gelovende voor hem of zijnen nakomelin-
„ gen / so verre hy daer tegen quame te doen in eenige
„ manieren opten banduinen van gehoorsaemheid / dat
„ zy hem geen dienst doen en sullen totter tijd toe de ge-
„ breken daer af gedaen wederricht zijn / als in de voorsz
„ charteren begrepen is / renuncierende en vertijende
„ voor hem en zijne nakomelingen voor feiten en rechten
„ so in 't generael als in 't speciael / en tot meerder seker-
„ heid / so was de voorsz confirmatie bezegelt boven des
„ Hertogen zegel metten zegelen van vele Edelen en ste-
„ den metten byheden van Brabant. Item by den
„ accoorde gemaelt by de drie Staten den 4 Novemb.
„ 1415. te weten van de Abten / Edelen / Steden enbyp-
„ heden is gesloten / dat zy by malkanderen souden blij-
„ ven / en elk helpe des anderen privilegien / rechten /
„ charteren en usantien onderhouden sonder argelist.
„ En als Hertoge Jan betuigt by den Placcate van da-
„ te den 4 May 1321. dat sommige van den Rade van
„ Coztenberge waren tot Loven openbaerlijk gecorri-
„ geert / om dat zyluiden by den Hertoge van Braband
„ hadden doen verbreemden van zijnen ondersaten / daer
„ op de Staten van den Lande hadden gewesen eenen
„ Rulwaert of Gouverneur. So heeft de voorsz Hertoge
„ Jan by zijn voorsz Placcate gewilt en geconfirmeert
„ voor hem en zijnen nakomelingen in eenige tijden niet
„ te verkoorten de drie Staten des voorsz lands van Bra-
„ band / of eenige van hen / in hare charteren / usantien en
„ herkomen met violentie / kracht / macht of wille / of
„ ons in deser of deser gelijker manieren van hen meer
„ te verbreemden (dat God verhoeden wil) dat de voorsz
„ Staten hem genen dienst of bede doen en souden / ge-
„ hoorsaem noch onderdanig zijn / maer van allen haren
„ eeden die zy gedaen mochten hebben / het zy van Rid-
„ derschap / manschap of anders / ongehouden souden
„ wesen / en dat de drie Staten metten meesten verhol-
„ ge ('t welk zijn de Natien) dan souden mogen kiesen ee-
„ nen Rulwaert die 't hun gelieft en tot hunnen goeddun-
„ ken tot meesten oorbaer / welvaert en profijte ons ge-
„ meen Lands van Braband: en dat den voorsz Ru-
„ waert volkomen macht hebben soude / alle de saken
„ te doen als Prince en Heere van den Lande / willende
„ en bevelende allen onsen ondersaten ons Lands van
„ Braband hoge en nedere / en elk bysondere / dat sy den
„ Rulwaert als dan gehoorsaem en onderdanig zijn / in
„ allen saken naer de ordonnantie en goeddunken van
„ de voorsz drie Staten / tot dat hy of zijne nakomelin-
" gen 't voorschreven gebrek den drie Staten of den ge-
" nen / daer 't gebrek en verkoortinge aen geschied wa-
" re / de verkoortinge en gebrek volkomelijk gerestau-
Eed des Coninx. reert en gericht souden hebben. En want (seggense)
„ al 't gene des voorsz is / anders niet en is / dan den eed
„ van zijne Majesteit en des Canceliers van Bra-
„ band / respective in den 3. 5. 57. en 58. articulen van
„ der blyder inkomste / begrepen in alle de Requesten en
„ Remonstrantien by den generale Staten van den
„ Lande / en bysonder de drie Staten van Braband /
„ en tot dien den inhouden van den 14 articule der sel-
„ ver confirmeren de voorsz Walse characteren / so seg-
Besluit van de Natien tot Brussel op 't versoek van de bede by den Groot Commandeur gedaen. gen de voorsz Natien / dat sy synre Majesteit geen dienst
schuldig en zijn van eenige beden / en dat men die sou-
de schorsen als t'anderen tijden / te weten den 13 en
16 Juny 1479. geschied is geweest / by redenen van
den Heere van Montfouwen / tot ander tijd toe / dat de
Majesteit en sijn Heeren sullen wederricht hebben / de
schaden en uitteringe der Landen gedaen by den sol-
daten met behoorlijke correctie. Voegende daer by /
dat sy niet meer compareren en sullen / ook dat men
„ sulke sorten / violentien en fauten van justitien boven
„ en beneden niet meer en staet te verdragen. Roepende
„ God den Heere tot een beschermer / die 't al verbeteren
„ moet met sijne Goddelijke gratie / en hebben liever te
„ sterven eenen dood / dan langer tegen reden en recht
„ contrarie van den eed van sijne Majesteit buiten sijnen
„ weten / of andersins gehandelt te worden / en sterven
„ also duisend doden. Bidden daerom de Heeren Magi-
„ straten te willen remedieren desen dieren tijd / schaf-
„ fende allen dingen af / abolerende de nieuwe ordonnan-
tie opte proceduren gemaelt al de wereld te zwaer tot groten profijte van de Secretarissen / verbiedende den voorkoop bysonder op alle victualien / en stellen op alles goede politie.

DE Magistraten van Brussel siende dese resolutie / waren hier mede seer beladen en vreesden voor meerder swarigheden en inconvenienten / staende in verscher memorien hoe die van Antwerpen mette mutinatien der Spangiaerden gebaren waren / en horende dagelijx de grote dreigementen der Spangiaerden en andere krijgsluiden / die onbetaelt en vele maenden ten achteren waren / en siende geen remedie om uit dese swarigheden te geraken / sonder den Groot Commandeur eenige contentement te geven / bysonder dewijle daer geen geld uit Spangien en was te verwachten / hebben hen beste gedaen / om de voorsz natien by inductie wat ter neder te setten / en hen te remonstreren den groten nood die daer was / datse daerom hen selven mosten helpen / dattet nu den tijd niet en was om alles te konnen remedieren / men most nu wat patientie hebben / sy en de Staten des Lands / souden sorge voor hen-luiden en voor haer selven dragen / als het den tijd eenigsins soude konnen lijden: en dat den Groot Commandeur al vele opte remonstrantie van de Staten hadde geantwoordt / en noch meer verhoopten te verkrijgen / datse daerom metten anderen nader spreken / en een bequamer antwoorde na des tijds en gelegentheid van den tegenwoordigen extremen nood souden geven / algerende alle 't gene daer toe dienstig soude mogen wesen: maer / hebbende metten anderen daer op wederom gecommuniceert / hebben voor antwoord of replijke gegeven.

Nader antwoorde of replijke van die van Brussel. Dat sy persisteren in haer voorgaende opinie / en dat om merkelijke redenen wille / want al ist (seggense) by aldien datse in de remonstrantie van de twee eerste Staten des Lands bevinden dat hen belooft en toegeseid is / noit meer den tienden en twintigsten penning te eischen / of daer af te vermanen / dat men den troublen Raed af doen soude en diergelijke / so en bevinden sy daer niet in / waer voor het Land in peys en ruste soude mogen gestelt worden / want de voorsz twee eerste Staten en bidden maer (seggense) om cassatie van eenig buiten oorlogs-volk / 't welk doch in sijnen wille staet te doen of te laten / en al waert schoon (seggense) dat hy hen toeseide 't selve te doen / en dat hy beloofde alle de vreemdelingen te doen ruimen alle de Steden en Castelen / en dat hy mette selve begeerde te vertrecken uit den Landen / om voortaen 't Land geregeert te werden achtervolgende de blijde inkomsten: nochtans en souden sy geen vaste seekerheid hebben sulx te geloven / voor dat sy 't met haren oogen sagen. Want sedert de Hertog van Alba in de Landen gekomen was / so is de schamele Gemeente (seggense) geweest gelijk verlaten schapen sonder herder / ja gelijk slacht-schapen / die gesmeten / gestoten en vermoord worden / die haren mond niet en mochten open doen / om hen selven te verantwoorden / en daer is niemand geweest van alle de Staten des Lands / die de selve Gemeente van Gods wegen of van rechts wegen beschermt of verantwoord heeft. Hoe wel sy dat uit krachte van der blyder inkomste en van anderen acten en privilegien van haer voorvaders als Hertogen van Braband den drie Staten des Lands bezegelt en verleent / 't selve wel hadden behoren te doen. Want (seggense) 't is waerachtig / dat alle Hertogen van Braband / sonderlinge Hertog Jan sekere nieuwe Land-charteren of privilegien heeft gegeven van date Dingsdag voor Sint Baefs 1312. en hebet op 't heilige Euangelie besworen voor hun en sijn nakomelingen nimmermeer bede noch settinge nemen en soude / dan om Ridderschap / huwelijk / of gebankenisse / allegerende voorts op nieu de selve charteren en privilegien voren verhaelt / en seggen voorders dat het hen blijkelijk is / dat Keiser Carel de Vijfde in sijne opene brieven van non prejudicie in date den 12 Decemb. 1554. de drie Staten van Braband voor hun sijnen erven en nakomelingen / Hertogen en Hertoginnen van Braband gelooft en toege-

togen

» ſeit heeft / onder andere dat ſijne Majeſt. noch erven/
» noch nakomelingen en ſouden eenige beden of gratui-
» teiten met den 10 en 20 minder of meerder penningen
» eiſchen of laten eiſchen of betaelt werden / noch verſoe-
» ken doen / noch laten doen van den ſelven Staten in
» eenigher manieren. Dat inſgelijx de Coninklijke Ma-
» jeſteit bp andere zijne opene bzieven in date den 23 Oc-
» tobzis 1557. den ſelven 3 Staten van Bzaband gelij-
» ke geloſte en toeſegginge gedaen heeft / vooz hun zijnen
» erven en nakomelingen. En hoe wel den Hertog van
» Alba den 3 Staten des Lands (ſeggenſe) acte ver-
» leende van date den 1 Septemb. 1567. dat hp begeer-
» de t'onderhouden alle rechten en loflijke coſtumen van
» den ſelven lande. So iſt nochtans blijkelijk / dat den
» ſelven Hertog den 10 en 20 penninck met aller rigeur
» heeft geeiſcht en doen eiſchen / en die twe eerſte Staten
» des lands / die ſonderlinge hare voozſtanders behooz-
» den te weſen / hebben daer in geconſenteert / vooz ſo
» veel in haer was / en de Heeren van den eerſten Lede/
» en den bzyen Raed van gelijken / latende alſulx de ſcha-
» mele Gemeenten in den nood. Baden daerom ander-
» mael hare Eerweerdige Heeren Wethouderen der
» Stad Bzuſſel datſe mette anderen Staten des lands
» haer uiterſte devoir wilden doen / om hare arme ber-
» dzulite en verlaten Gemeente bp te ſtaen / nu in haren
» uierſten nood / op datſe ſouden mogen ſien / dat de
» blijde inkomſte mocht wederom geſtelt werden in ha-
» ren ouden ſtate / en alsdan (ſeggenſe) ſullen zp met
» blpſchap doen als goede oprechte en getrouwe onder-
» ſaten ſchuldig zijn te doen / en ingevalle dat zp dat ſel-
» ve niet en doen / en datſe hen-luiden voozder laten ver-
» dzucken / en hen niet en verantwoozden of verſcher-
» men / ſo zp van haer eeds wegen ſchuldig zijn: ſo
» pzoteſteren zp erpzeſſelijk vooz God almachtig / en
» vooz haren genadigen Heere den Conink / tegens alle
» de Staten des Lands / als dat zp oozſake zijn van alle
» 't geweld / gerooft goed / en onnoſel bloed van alle die
» berooft en vermoozt wozden / dat zp alle 't ſelve in den
» uierſten oozdele ſullen moeten verantwoozden.

't Antwoozde van de goede mannen / van de Poozterije t'Antwerpen op de verſochte ſchattinge van de 2 milioenen des jaers / den 200 penninki. (Fol. 73.)

DE Magiſtraet van Antwerpen hebbende van gelijken in den bzeden Rade aldaer doen voozhou-
den de pzopoſitie vanden Gzoot Commandeur nopen-
de de twe milioenen 's jaers / en den 200 penninki.
So hebben de goede mannen van de Poozterije der
vooꝛſz Stad daer op vooz antwooꝛde gegeven / dit na-
volgende.

Dat zp ootmoedelijk bidden / dat Burgemeeſteren/
Schepenen en Superintendenten der ſelver ſtad be-
lieven willen aen zijn Excellentie van hunnen 't we-
gen vooz te houden en te remonſtreren de navolgende
poincten. In den eerſten de contributie van 400000
gulden en meer / die de vooꝛſz Stad heeft moeten be-
talen tot het bouwen van den Caſtele. Ten tweden
het leveren van 1300 of 1400 bedden bp den bozge-
ren gedaen op 't Caſteel. Ten derden / den 100 pen-
ninki van den jare 1570. daer bozen de Hertog van
Alba gelooft hadde / dat nadien het Caſteel ſoude we-
ſen in defenſie / binnen der ſtad egeen ſoldaten en ſou-
den werden geleid / welken niet tegenſtaende de ſelve
Stad is gechargeert geweeſt met ſoldaten / gelijk zp
alſnoch was. Ten vierden dat boven het continueel
en dagelijx logement van de vooꝛſz ſoldaten de ſelve
ſtad en gemene Poozters en ingeſetene hebben moeten
onderhouden een ſeer langen tijd alle de gemutineerde
Spaenſe ſoldaten / en de ſelve daer-en-boven lenen de
ſomme meer dan noch andere 400000 gl. Ten vijfden
de overtredinge en verlies van den ſchepen van oozlo-
ge / en de grote koſten die men daer toe hadde gehad.
Ten ſeſten de deſtructie van de ſteden van Mechelen
en Valencijn / daer dooꝛ menige bozgeren van Ant-
werpen 't hare quijt gewozden zijn. Item de grote
't achterheid van de ſelve ſtad van over de 2000000
guld. aen zijne Majeſteyt gedaen / daer dooꝛ en ander-
ſins dooꝛ de grote t'achterheid van de verlozen ren-
ten / de gemene bozgers over al wozden gearreſteert /
ſo datſe niet bzp buiten der Stad en mogen reiſen.
Item de grote en gedurige troublen en civile krijg
van Holland en Zeeland / daer dooꝛ menigen bozger
der ſelver ſtad ſo geintereſſeert is / datſe genoegſaem
bedozven / en de negotiatie en traffike met ook de
handwerken uit den lande verdzeven zijn / dooꝛ alle
welke ſaken de ſtad van Antwerpen meer dan alle
andere Steden of Landen te lijden heeft gehad. Ite-
tem de grote en gedurige depopulatie en devaſtatie
van het platte land / niet alleenlijk dooꝛ de gemene ſol-
daten; maer dat erger is / werden met een onbehooz-
lijke en nooit meer gehooꝛde extozſie bp eenen Cigo-
gne gantſchlijk opgegeten en geconſumeert. Item de
grote beſchadigheid / die de bozgers der ſelver Stad
geleden hebben / dooꝛ het arreſt van de ſchepen van
Engeland / de welke met geen twe millioenen en ſou-
den te recompenſeren zijn. Item de menichte van
de gefalgeerde koopluiden dooꝛ de menigte van de
ſchepen uit Spangien en Pozтugael / daer dooꝛ me-
nigen Bozger 't zijn ook quijt is gewozden. Item
voozts dat den bzeemden Coopman / daer deſe Stad
pzincipael op ſtaet / ſo benaud en gereſtringeert wozd
dooꝛ deſen civilen krijg / dat geſchapen was / dat alle
de Natien kozts van daer ſouden vertrecken / in wel-
ken gevalle / ſo en ſoude de ſelve Stad niet anders we-
ſen dan een deſolaet en verlaten Pak-huis: gelijk al
't ſelve (ſeggenſe) Burgemeeſteren en Schepenen be-
ter kenlijk is / dan zp goede mannen konnen uitſpze-
chen. Dooꝛ alle welke redenen en meer andere hunne
eerweerdigheden en alle de werelt genoeg kenlijk zijn-
de / bevinden ſp goede mannen den ſtaet van dier re-
publijke ſo gealtereert / en de calamiteit en armoede
onder de gemeinte ſo groot / dat hun dunkt datmen in
geender manieren en behooꝛt de ſelve gemeinte / die
nu tot een extreme armoede gekomen zijn / met eenige
andere laſten meer te beſwaren / ſonderlinge geduren-
de deſen civilen krijg en ſo lange dattet Land niet en
zp geſtelt in hare oude Pzivilegien / en dat het volk
haer ſelven etwat hernomen heeft / ſonderlinge ook
dooꝛ dien ſp niet en weten waermen beginnen ſoude de
penningen te verhallen / want alle dzank en eetwa-
ren / en voozts alle ander goederen en koopmanſchap-
pen / zijn (ſeggenſe) dooꝛ de grote en exceſſive ſom-
men van penningen / diemen in kozte jaren heeft op-
gebzacht tot behoef van zijne Majeſt. ſo belaſt / dat die
groter zijn / bpſonder van de uit en inlandſe bieren /
dan deſelve in kope waerdig zijn: mits welken de goe-
de mannen van de Poozterijen verklaren / dat zp e-
geen middelen weten om in de vooꝛſz gepzoponeerde
grote petitie te conſenteren / immers noch ter tijd niet /
en ſo lange dat de landen niet en zijn geſtelt in hun
oude Pzivilegien / en de bozgeren en ingeſetenen in
hun bzp trafijke en negotiatie / d'welk gedaen zijn-
de / zijn zp te bzeden al te doen dat goede getrouwe
en obediente onderſaten hunnen Heere ſchuldig zijn te
doen.

DEſgelijx hebben de goede mannen van den ain-
bachte binnen Antwerpen / en van de Natien ook
hare beſwaringen overgegeven / en in 't lange gededuceert de redenen waerom datſe niet en konden bewilli-
gen in de vooꝛſz verſochte bede van wegen den Gzoot
Commandeur gedaen / en niet jegenſtaende dat bp de
Magiſtraet alle naerſtigheid en devoir gedaen is / om
hen-luiden te bewegen tot conſent / hebbende hen met
lange inductien gepoogt daer toe te bzengen datſe daer
in conſenteren ſouden / ſeggenſe onder andere datſe
uit de ſwarigheden dieſe waren allegerende niet en
konden geraken ten ware datſe hier in waren conſen-
terende / alſo men 't volk van oozloge in geen diſcipliju
en konde houden ſonder middel van gelde / dat ook de
uitteringe en exactie die de ſoldaten waren doende niet
en ſoude ceſſeren / noch de redintegratie van hare pzi-
vilegien en annullatie van alle nieuwigheden niet en
konden geeffectueert werden / ſonder dit conſent: datſe
moſten conſidereren dat 't land van Bzaband nu was
frontier van den lande / dat om de onderſaten van ca-
lamiteit / invaſie vande rebellen / van ſpoliatien afbzan-
dingen en andere violentien te verhoeden / van node
was de frontieren met krijgsvolk te beſetten / dat het

Catho-

Catholijke Gelove niet en konde behouden blijven / noch de onderdanigheid die men sijne Majesteit schuldig was / sonder geld te furneren / datse behoorden te considereren de grote weldaden die sijne Majesteit den Lande was doende met het verlenen van het generael pardon / en het casseren van den troublen Raed / dat dese bede was dienende tot hun eigen verlichtenisse / en eensdeels tot rembourssemente van de grote leninge by henluiden gedaen / datter so vele klachten waren gedaen by den steden / dorpen en vryheden van Brabant door menigvuldige requesten en doleantien / alle de welke niet en konde geremedieert werden / sonder dit consent / dat de redenen die sy waren allegerende tot hunne excuse / hen principalijk behoorden te bewegen tot consent / dat men tot geen peis / rust / noch vrede en konde geraken / 't en ware sy hier in consenteerden / en meer andere consideratien om henluider te bewegen en tot consent te brengen / nochtans en hebben sy met alle de selve inductien niet konnen uitrechten / maer hebben al gepersisteert / met verklaringe / dat so alle dese onbehoorlijke nieuwigheden / schandaleuse en ongoddelijke exactien en geweld so binnen als buiten de Steden geschiedende / en dat voor al de privilegien en blyde inkomste wederom in hen kracht werden gestelt / datse als dan bereed waren / gelijk sy altijd geweest zijn alles te doen dat mogelijk was / en so goede onderdanige en getrouwe suppoosten en ondersaten schuldig zijn te doen / ja boven hun macht en vermogen / niet jegenstaende hun extreme grote schulden en achterheden daer in sy hem waren bindende. En hoewel de Prelaten en Edelen wel eenigsins in dese versochte beden waren consenterende / onder eenige conditien en limitatien / so was nochtans 't selve consent niet anders: dan so verde den derden Staet hem daer mede voegde en volgde / en anders niet / en over sulx geen volkomen consent: gelijke zwarigheden werden ook by meer andere Provincien voorgewend / want alhoewel die van Vlaenderen hadden gepresenteert / en op sekere conditien geaccordeert / voor als te betalen 38100000 guldens op sekere termijnen / en by abancement te geven hare obligatien van 200000 gulden / so was het consent so geclausuleert / dat het den Groot-Commandeur niet en hadde willen accepteren in sulker forme / so dat het ook voor geen genoegsaem consent en konde gehouden werden. Behalven dat / so werden grote differenten en questien gemaekt by de Provincien onder den anderen / nopende de quote die elk te dragen soude hebben in de twe milioenen 's jaers / want de repartitie was daer van gemaekt opte Landen en Provincien die men noemde de patrimoniale Landen / en die van Brabant werden daer in gerekent en gestelt op 542000 gulden. Die van Vlaendereu op 650000 gulden. Die van Artoys op 136000 gulden. Lille / Douay / Orchies op 81250 gulden. Valencijn op 23000 gulden. Holland / d'welk nu meest by den Prince van Orangien was geoccupeert / op 271000 gulden. Zeeland / dat mede by den Prince van Orangien meest was geoccupeert / op 77000 gulden. Tournay en Tournesis op 21750 gulden. Mechelen op 16250 gulden. Namen en Utrecht op 73500 gulden: behalven dat Gelderland / Vriesland / Overyssel en Groeningen als nieu aengekomen Landen / gelijk ook die van Utrecht sustineerden te wesen en onder de patrimoniale contribuerende Landen niet begrepen te zijn / beden apart gedaen werden / d'eene Provincie sustineerde te hoge geset te zijn in de quote / en dat ten tijde van de presentatie van dese bede / de Provincien doe noch waren in haer geheel en in haer oude kracht / en vigeur / sonder eenige merkelijke schade geleden te hebben de Landen en Steden van Holland en Zeeland metten anderen annex / de Zee en schipvaert (wesende de schappraeye en schat van den Lande) open en libre / in der voegen dat de schade die sedert dese Landen gedragen hadden / so uitnemende groot was / dat sy wel voor twe derdendelen en meer / sedert verachtert en verarmt waren. Die van Brabant seiden / datse in de selve quote groter gestelt waren dan Artoys / Lille / Douay / Orchies / Henegou / Valencijn / Tournay / Tournesis / Namen en Utrecht / welke acht Landen niet hoger en waren gestelt en getaxeert dan op 443750 gulden / daer ontwijfelijk de selve acht Landen in jaerlijx inkomen veel beter waren als Braband / en als Braband soude blijven op den voorsz tax van 542000 gulden / so souden sy 100000 ponden meer moeten geven / recht al of Braband een vijfde part beter ware als de selve acht Landen / 't welk een verschil was te seer excessijf / en in respect van Vlaenderen / so was Vlaenderen / in de jaerlijxe inkomen / indien niet de helfte / so wast veel verre een derde part beter / ja wel ruim de twe vijfde delen / en stellende die quote van Braband op 433000 gl. so soude daer uit moeten volgen in respecte van die van Henegou / dat Braband viermael so goed in weerde was als Henegou / 't welk die van Braband seiden geen apparentie met allen te wesen / en dat daerom behoorde de jaerlijxe bede tot onderhoudinge van den staet van den Lande gevonden te werden / by gelijkheid van middelen / en dat het buiten reden was / dat d'een Land de goederen en specien met imposten soude moeten belasten met noch so groot als andere Landen om haer quote te vinden: met dese en meer andere geschillen en swarigheden verliep den tijd bruchteloos / en bleven de soldaten en garnisoenen vast onbetaelt / daer door de moetwille der soldaten / en bysonder der Spangiaerden / van dage te dage groter werd. De Provincien de welke sustineerden nieu aengekomen Landen te wesen / seiden dat sy haer op goede en sekere conditien aen den Keiser Carel de vijfde hadden begeven / die de selve Keiser en daer na sijnen sone den Coninck Philips vastelijken belooft en gesworen hadden / te onderhouden. De Staten van Gelderland seiden: dat volgende het 7. artijkel het tractaet met sijne Keiserlijke Majest. gemaekt voor Venlo opten 12 Sept. anno 1543. sijn Maj. belooft en gesworen hadde / dat hy nochte sijne Stadhouder het Vorstendom van Gelre / en het Graefschap van Zutphen met genige schattingen / en ongewoonlijke omgelden en souden beswaren / maer hen laten contenteren met alsulke penningen als de Baenreheeren / Ridderschap en Steden na oude gewoonte bewilligt overgegeven en geconsenteert soude werden / en also sy totten afkoop van den 10 / 20 en 100 penningen bewilliget hadden 550000 guld. op sekere jaren te betalen / en dat de termijnen noch waren lopende / en datse nooit haer leefdage so grote schattinge en hadden gegeven noch bewilligt / en dat haer Landen met doortochten van ruiteren en knechten en 't leggen der garnisoenen / so beschadigd en bedorven waren / datse niet meer geven noch contribueren en konden / en dewijle sijn Majesteit 't voorsz tractaet / mitsgaders alle hare statuten / rechten en privilegien ook hadde besworen te onderhouden / en henluiden belooft te tracteren en te onderhouden als een goet Heere en Vorst schuldig is te doen sijne getrouwe ondersaten / so verochten sy datmen hen niet meer beswaren en soude / achtervolgende ook d'acceptatie daer op de voorsz. redemtie was aengenomen / datmen henluiden in etlijke jaren met egene schattinge meer beswaren noch belasten en soude. De Staten van Utrecht seiden / datse so by monde door hare Gedeputeerde Commissarissen / als by verscheiden supplicatien en schrifturen klaerlijken en genoegsaem hadden vertoont / dat sy meer als over hadden betaelt / 't gene spluiden om van die petitie van den houdersten twintigsten en tienden pening ontslagen te worden vooztijds hadden gepresenteert / dat ook de stad / steden en landen van Utrecht / door de menigvuldige grote kosten / lasten en schaden / die sy gehad / geleden en gedragen hadden / van dewelke sy alsdoen noch geen verlichtenisse en vernamen / geen macht noch beguaem middel meer en hadden / om sijn Majestept eenig voordere subventie te mogen doen / ja dat men henluyden niet alleen geen meerder lasten behoorde op te leggen / maer compassie en medelyden met henluyden te hebben / en sulx in alles te verschonen als Frontiren wesende vande limiten van de rebellen / en leggende in 't midden van den brand van het jegenwoordige Oorlog / op dat de stad / steden

Reparatie van de twe milioenen 's jaers over de patrimoniale Landen.

Wat die van Gelderland voor antwoord hebben gegeven opten epsch van den Groot Commandeur.

Wat d van Ut recht sustine ren je gens d quote i de geey schte twee m lioenen 's jaery en twe den ha derste penni

ſteden en landen van Utrecht in 't einde niet geheel verwoeſt/gedeſoleert en verlaten en werden/ nochtans aenmerkende den groten nood daer in zijn Majeſteit alsdoe was / en willende tonen de goede affectie en grote getrouwigheid die ſy altijd tot zijne Majeſteit gehad en gedragen hadden / ſouden noch te breden zijn/ in de plaetſe van alle die poincten en articulen breder verhaelt in de propoſitie haer-luider Gedeputeerde in Julio gedaen en hen-luider ſchriftelijk overgebracht/ zijne Majeſteit te conſenteren de ſomme van 50000 guldens eens / die puir en ſuiver ſoude gaen tot oorbaer en profijt van zijne Majeſteit / ſonder eenige afkortinge: boven andere gelijke 150000 guldens / de welke tot oordele / vonniſſe en diſcretie van de voorſchreven Staten (ſonder dat die van de Finantie / of yemands anders van zijne Majeſteits wegen hem dienſ ſal mogen moeyen of onderwinden) geemploeyeert ſouden werden / tot betalinge van de contributien / leningen / uitſettingen en diergelijke ſaken / eenige continuele voorgaende jaren geleden en gedragen/ tot behoef en tot notoir profijt van ſijnder Majeſteit by by die van de eerſte en twede Clergie / ſo in 't generael als in 't particulier by den Cameraer van de Staten/ en by de Stad/ Steden en Dorpen van den lande van Utrecht / monterende noch verre boven de voorſz 150000 guldens / indienmen 't al deſen aengaende in pertinente rekeninge ſouden willen brengen / even verde zijn Excell. gelief de uit den naem/en van wegen zijne Maj. henluiden te accorderen deſe navolgende poincten en articulen.

Preſenteren 50000. guldens eens ſuiver geld boven noch 150000. guldens betaelt tot profijte van den Coninck onder ſekere condtien.

Eerſt dat de ſtad/ ſteden en Landen van Utrecht ſouden werden ontlaſt/ en ontlaſt blijven van alle onnotelijk garniſoen.

1. En eerſt dat zijn Excell. gelieven ſoude de ſtad / ſteden en landen van Utrecht / daer geen garniſoen notelijk zijn / van doe voortaen van de ſoldaten te ontlaſten en ontlaſt te laten / en inſonderheid de ſtad van Utrecht / die niet jegenſtaende het quaed tractement henluiden by den Hertog van Alba boven recht en reden gedaen / zijne Majeſt. getrou gebleven is / als vele omliggende ſteden afweken / daer ook acht vaendelen borgers op wapenen geſtelt waren / die de nachtwake hielden / en ook de dagwake mede in de poorten / met die van de Geeſtelijkheid/den Hove Provinciael/Adel en andere van de principaelſte van der ſtad/ daer grote menichte van Geeſtelijkheid reſideert / daer ſeer veel Catholijke particulier als officiers / en dienaers van zijne Majeſteit uit Holland geweken hen onderhielden / en daer boven dien zijn Majeſteit een Caſteel hadde / ſo datmen hen van de ſelve ſtad / ſonder eenig ander garniſoen wel verſekert mocht houden / gelijk ook de ſteden van Amerſfoort/Wijk/Kenen en Montfoort ook wel in 't geheel ontlaſt / of immers verlicht behoorden te worden / dattet hen-luiden draeglijk zy: 't welk te doen ſoude weſen / mits hen-luiden alleenlijk latende een klein getal ſchutten van Duitſe natie/ en verſiende tot betalinge van de ſelve / alſo dat de Borgers en inwoonders daer van geen vorder laſt en ſouden hebben te verwachten / om welke redenen de Staten hen denken lieten / dat zijn Excell. geen ſwarigheid en ſoude behoren te maken te beloven/datmen henluiden van alle onnotelijke garniſoenen ontlaſten en ontlaſt laten ſoude: ſo ſy te breden ſouden weſen t'allen tijden tot notelijke defenſie van de ſtad en ſteden van de lande van Utrecht / vorder garniſoen van node zijnde / 't ſelve niet alleen t'ontfangen: maer ook te begeren / gelijk men des op henluiden behoort te betrouwen.

Dat op't Caſteel een Duits Capitein en Duitſe ſoldaten tot bewaring ſoude werden geſtelt.

2. Maer alſo d'inwoonders der Stad van Utrecht van dit eerſte articul niet geheel verſekert en ſouden konnen zijn / blyvende de Spaenſe Capiteinen en ſoldaten op den huiſe van Vredenburg / ſo de ſelfde middel hebben om van buiten in den Caſtele en door 't ſelve in de ſtad te laten alſulke ſoldaten alſt henluiden belieft / waer voor die van de ſtad geeſtelijke en weerlijke ſeer bevreeſt waren/ dat haerluider ſoude mogen geberen 't ſelve dat tot Antwerpen geſchied is / te weten: dat de ſoldaten geen betalinge krijgende / hen binnen der ſtad Utrecht begeven ſouden / en hen aldaer aenſtellen als ſy binnen Antwerpen gedaen hebben/ gelijk het by naer gebleken en geſchied was geweeſt/ (hadde de goedertierenheid en genade Godes niet belieft te beletten) den 17 Decembris / dat de gemutineerde Spangiaerden tegens de wille van ſijn Excell. vertrocken uit Holland / de ſtad Utrecht aen S. Catrynen Poorte dicht onder het Caſteel beklommen en bevochten / in meninge de Stad te plonderen / ſaccageren / en metten inwoonders van dien ſeer qualijk te leven (gelijk wy 't ſelve hier na van deſe materie geſcheiden zijnde / breder en in 't lange na de waerheid verhalen ſullen) ſo verſochten ſy ootmoedelijk/ dat zijne Excell. het voorſz Caſteel met een Neerlands-Capitein en Neerlandſe of Duitſe ſoldaten ſoude doen bewaren.

Dat de overlaſten/ gewelden/ concuſſien en ſpoliatien van ruiteren en ſoldaten niet meer en ſouden in den lande van Utrecht geſchieden.

3. Dat voorts zijn Excell. orde wilde ſtellen / dat alſulken overlaſt / forſen / gewelden/ ſchattingen/ concuſſien / ſpoliatien / en andere ongeregeltheden / alſo wel die de ruiteren / als ſoldaten / dagelijx opte platte landen / en ook in de ſteden moetwilliglijken bedreven hadden / en noch bedrijvend e waren / niet meer en geſchiede: maer dat militaire diſciplin en juſtitie onder den ſoldaten gehouden werde/ſulke als behoort en voor henen plag te geſchieden / voorſiende tot dien einde tot haerluider ordinaris betalinge / of ten minſten van alſulke leninge dat ſy egeen occaſie en hebben eenigen overlaſt meer te doen / ſo zijn Excellentie wel kan verſtaen / dat het Land van Utrecht niet ſuffiſant genoeg en is om alle de garniſoenen / die aldaer en omtrent leggen / jegens de rebellen / met leninge of anders te onderhouden/maer indien ſy ſulx ſouden moeten doen/ of dat geen orde onder de ſoldaten geſtelt worde / en ſouden niet alleen de reſte van de platte landen: maer ook de ſteden in 't einde geheel woeſt / deſert en verlaten blijven.

Dat ſy den Staet van trouble ſouden caſſeren.

4. Dat ook zijn Excellentie tot ſoulagement van de Kerken / Clooſteren / Gaſthuiſen / H. Geeſt-huiſen / potten van armen / weduwen / weſen/ en alle andere perſonen van den lande van Utrecht / die ten achteren zijn / aen de gene die ter oorſake van de voorleden troublen fugitijf / gebannen of geexecuteert zijn/ en die haerluider achterweſen jegens alle recht en reden onthouden word / overmits de ſobere juſtitie / die die van den Rade / die men noemt van Trouble / tot alsdoen toe geadminiſtreert hadden / den ſelven Rade ſoude willen caſſeren / en alle ſaken aldaer hangende renvoyeren aen den Rade Provinciael van zijne Maj. t'Utrecht / om aldaer diffinitivelijk getermineert en geexecuteert te worden/ ſonder eenig vorder renvoy. Ordonnerende den Rentmeeſter van de Confiſcatie / ſonder ander advijs van zijn Excell. of den Rade van trouble te verwachten / te voldoen 't gene partyen by de voorſz Rade toegewesen ſal worden / al achtervolgende 't gene den Generalen Staten belooft / en den Gedeputeerden van den Staten van Utrecht by zijn Excellentie mondelinge doen aenſeggen hadden / want de voorſchreven perſonen in ſulker maniere 't hare t'onthouden (ſeggenſe) roept wrake voor God Almachtig; en die ſulx eensdeels een oorſake hebben gegeven van de twede troublen / en ontwijfelijk by God Almachtig cauſeert die grote ſtraffe die over deſe Landen/ God betert/deſe laetſte jaren gevallen was/ en ook retardeerde de victorie van zijne Majeſteit tegens zijne vyanden en rebellen / die anders / na menſchelijke opinie te ſpreken / geen macht en ſouden gehad hebben een half jaer zijne Maj. te reſiſteren.

Dat den Rentmeeſter van de Domeinen geordonneert worde/de renten tot laſte van de Domeinen ſtaende / te betalen.

5. Dat zijn Excellentie mede den Rentmeeſter van de Domeinen van zijne Majeſteit over de landen van Utrecht/ daer veel Kerken / Clooſteren / en particuliere perſonen / renten op hebben / gelieven ſoude te ordonneren/ de betalinge daer van te doen/ ſulx hy in vele jaren niet gedaen heeft / en alsdoe noch daer van onwillig was in gebreke bleef/ door dien de nieuwe Gouverneurs die inden Lande van Utrecht geſtelt waren/ hare gagien daer op geaſſigneert werdende / daer af voor af wilden betaelt zijn / ſulx dat d'oude renten niet konden betaelt werden.

Dat die van Antwerpen/ de inge-

6. Dat ook zijn Excell. ſoude gelieven t'ordonneren en met behoorlijke remedie van juſtitie te conſtringeren de Wet en Magiſtraten van Antwerpen/dat zy ſonder

ſetenen van de Lande van Utrecht / belaſt werden de los- en lijf-renten / die ſy op hen hebben / te betalen.

ſonder voorder uitſtel betalinge doen aen de ingeſetene van de Stad / Steden en Landen van Utrecht / die aen haerluider van los en lijf-renten ten achteren zijn / alſo anders geſchapen ſoude zijn / aldaer veel treffelijke goede luiden van kommer en miſerie te vergaen / door dien ſy de betalinge van dien / in deſe extreme verderfniſſe van de Lande van Utrecht / niet en konnen ontberen.

Dat ſy in haer rechten / privilegien en vryheden ſouden werden gemainteneert / en de uitheemſe Gouverneurs afgeſtelt.

7. Dat ſijn Excell. voorts generalijk gelieven wilde de Staten / Stad / Steden en Landen van Utrecht / en yegelijk lid van dien / te houden en mainteneren in alle haer privilegien / rechten / uſantien en coſtumen / geliijk hen luiden des by den Keiſer hooglof. memorien / en Coninklijke Majeſteiten belooft en beſworen was / en dat alſulx ſijn Excell. gelieft de te caſſeren en te niete doen alle nieuwigheden in de landen van Utrecht opgeſtelt / merkelijken van ſekere nieuwe Gouverneurs / weſende uitheemſe die de nature van de ingeſetenen in de Lande niet bekent en was / en ſulx van geen privilegien / uſantien / coſtumen en wetten / noch en houden / en in effecte anders niet en dienen dan tot laſt en koſte van ſijne Maj. en om de Landen en Steden op te eten
" en te bederven / ſo die niet en ſoekten dan haer eigen pro-
" fijt en hen ſelven te rijken. Dat daerom ſijn Excell. tot
" dien einde de Landen en Steden van Utrecht ſoude
" doen regeeren by inheemſe Officiers / by de welke ſy
" tot dien tijd toe geregeert zijn geweeſt / en hen ſo in deſe
" als voorgaende trouble / ſonder alſulke Gouverneurs
" te hebben / altijd getrou getoont hebben / dat ſijn Excell.
" voorts believe deſe en andere gelijke articulen te effec-
" tueren / aengaende 't gene by de Gedeputeerde van de
" Generale Staten by haer-luider remonſtrantie ver-
" ſocht is geweeſt.

Dat de Staten van Utrecht ſelfs uit haren naem ſouden mogen noemen en ſtellen een Ontfanger van het oude ſchilt-geld / Hinderdam en Leckendijk geld.

8. Dat ſijn Excell. gelieve de Staten te permitteren / dat ſy uit haren naem mogen noemen en ſtellen eenen Ontfanger van het oude ſchilt-geld / Hinderdam en Leckendijk / gelijk de Staten daer van noch over korte jaren in poſſeſſie waren geweeſt / en alleen by den leſten Ontfanger als doen overleden / in weerwille van de Staten anders gepractiſeert / en met ſubtyle middelen ingebroken was geweeſt / en ook ſijn ſone den Ontfanger doe jegenwoordig by maniere van proviſie den Staten ongehoort in poſſeſſie van de ſelfde drie Officien wel ſurreptivelijk noch ſelver in 't leven weſende / en ſijnen dienſt continuerende / hadde doen ſtellen / en na hem ſelven in ſijn plaetſe by eenige van ſijne Majeſt. Officiers doen ſurrogeren / waer tegens de Staten van meninge waren geweeſt haer terſtond te oppoſeren / en by ſijnder Maj. des te beklagen / ten ware den voorſz Ontfanger (ten tijde dat de Staten by
(Fol. 75.) " die inique ſententie van den Hertog van Alba gecaſ-
" ſeert waren) overleden ware geweeſt / en en hebben
" mitſdien geen plaets of oorſake gehad op dit article
" haer doleantien eer te mogen te kennen geven.

Dat de Staten voorſz voortaen by den Domdeken als 't Hooft / ſoude werden verſchreven / en dat ſy ſouden mogen vergaderen in haer oude en gewoonlijke plaetſe / ſonder gehouden te zijn hare reſolutien den Preſident of Raden over te leveren.

9. En alſo de voorſz Staten haer bevonden in meerder ſubjectie te zijn dan eenige andere Staten of Landen / niet alleen van nieus aengekomen: maer ook die patrimoniale / ſo datſe niet en mochten vergaderen / ſonder voorgaende verſchrijvinge van den Preſident of Raden Provinciael aldaer / dat ſy ook moſten verlaten als ſy vergaderden haer oude gewoonlijke en bequame plaetſe / en verſamen in de Cancelrye van 't Hof / alwaer ſy alſulken commoditeit / om met malkanderen te ſpreken / en ſomtijden in ſwaren ſaken / haerluider te vertrecken / niet en hebben: ja die van den Hove meer in de weg waren en behinderen / dat ſy alle reſolutien die in de ſalen van de Staten genomen werden terſtond den Preſident moſten overleveren / 't welk in geen Staten of Landen van herwaers-over en geſchiede / dat ſijn Exc. daerom de Staten voornoemt ſoude willen toelaten / datſe door haren Domdeken alleen / als 't Hooft van de voorſz Staten / ſouden werden beſchreven / alſt van ouds plach te geſchieden / en datſe ſouden mogen vergaderen in haer oude gewoonlijke plaetſe / ſtaende by de Domkerke / weſende daer toe ſeer propijs en bequaem / als hebbende hare vertrek-kameren / daer de Ridderſchap / Stad en Steden / apart metten anderen mogen delibereren / en wel eer tot dien einde met groter koſten gebout en opgericht / ſonder dat men ook gehouden ſoude weſen den Preſident of Raden eenige reſolutie by de Staten genomen over te brengen of te leveren: alſo het land van Gelre onder de heerſchappye van ſijne Maj. gekomen is / en die partyſchappen en twedracht / de welke eenige pericle van oproerte mochten cauſeren / doe gantſelijk verdwenen en vernielt waren / en by experientie van vele jaren / en principalijk in den eerſten trouble vanden jare 1566. klaerlijk bevonden is / dat de ingeſetenen van den lande van Utrecht / ſijne Maj. ſo getrouwe en toegedaen zijn geweeſt / als eenige andere onderſaten van ſijne patrimoniale Landen ſouden mogen weſen / en daerom de redenen en oorſaken / waerom ſulx wel eer by den Grave van Hoogſtraten metter daed / jegens het tractaet van de tranſlatie vande temporaliteit / ingebracht was / doe ter tijd geheel en al ceſſeren / en alſo ook boven deſe redenen ſijne Maj. wel behoorde / in aenſchou van de grote getrouwe dienſten / die ſy ſijne Majeſt. gedaen en getoont / en de onuitſprekelijke koſten / laſten / ſwarigheden / die ſy gehad en geleden hebben / hen-luiden van nieus eenige privilegien te accorderen / gelijk in regarde van ſullie meriten van verſcheiden Heeren en Princen aen haerluider getrouwe onderſaten dikwils beweſen is / als men ook verſtaet nu gedaen te zijn / ſo hadde ſijn Excell. te min oorſake om ſwarigheid te maken / om den Staten van Utrecht deſe poincten toe te laten / de welke henluiden van rechts wegen toequamen / en van ouds altijds geobſerveert waren geweeſt / ook aengemerkt dat den Domdeken / die 't Hooft van de Staten is / en de beſtjrijvinge doen ſoude / niet in poſſeſſie en kan geſtelt werden / ten zy hy ſijne Majeſt. aengenaem zy / en eerſt verworven hebbe ſijne Majeſteits brieven van placet: gelijk dat ook van andere Dekenen geobſerveert werd.

Dat de Magiſtraet van Utrecht gereſtitueert ſoude werden de zegelen der Stad / en datſe de Stads klocke ſouden mogen doen luiden / om publicatie te doen alſt van node ſoude weſen.

De Magiſtraet der ſtad Utrecht waren hun ook beklagende / dat hen benomen waren de ſleutelen / om te geraken by des Stads zegelen / die in handen waren van den Capitein op 't ſlot Vredenburg / dat ſy ook des Stads klocke om eenige publicatie te doen / niet en mochten luiden / ſonder te hebben conſent van den Hove van Utrecht en van den Capitein op Vredenburg / welke beſwaringe nergens toe dienende / ſy ook verſochten dat ſijn Excellentie ſouden willen gelieven te caſſeren en te niete doen.

Dat de Preſident van den Hove van Utrecht ſoude belaſt werden / geermeerder preeminentien op de rekeningen van den Staten te gebruiken dan ſijn voorſaten gedaen hadden.

10. Alſo mede de Preſident van den Hove van Utrecht op de rekeninge van den Outſchilt-gelde ſekere nieuwigheid hadde willen inbrengen / om te ontfangen de acquyten / en te caſſeren de geloſte rent-brieven / tot grote prejudicie en preeminentie van den Domdeken in der tijd / de welke ſulx van allen ouden tijden als Hooft van de Staten hadde gepleegt en gedaen / ſonder ooit van eenige Preſidenten in de poſſeſſie van dien getroubleert te zijn geweeſt / en want deſe Preſident hem hier mede noch niet contenterende / pretendeerde ook door vigeur van ſijne commiſſie / ſprekende alleen op hem als Commiſſaris van den Outſchilt-geld / te willen ſitten over rekeningen vanden Hinderdam en Leckendijk / en den tijd te prefigeren na ſijn beliefte / wanneer men de ſelve doen ſoude / al buiten maniere en exempel van alle ſijne voorſaten. So begeerden de Staten / dat ſijn Exc. den Preſident ſoude bevelen / dat hy hem van alſulke ongewoonlijke nieuwigheid verdragende / ſijn commiſſie van den Oudſchilde niet voorder en ſoude extenderen / dan ſijn voorſaten en hadden gedaen / noch ter cauſe van dien niet meer te pretenderen noch eiſchen / noch over andere rekeningen te ſtaen / dan ſijn voorſaten hadden gehad en gedaen / en dit ook achtervolgende de proviſionele reſtitutie den voorſz Staten by de voorſz Coninklijken verleent en gedaen / de welke wel expreſſelijken met brengt / dat men den Staten ſal laten volgen en genieten / alle het gene ſpruiten voor date van de caſſatie der ſelver / plegen te uſeren en bruiken.

Dat de ſurcheantie van Ameide den Pre-

11. En alſo notoir was / dat de Heerlijkheid van Ameyde een Leen is / gehouden van den lande van Utrecht / daer onder het altijds van ouds geſorteert hadde / en ook uit kracht van een ſekere proviſionele ſen-

tentie /

tentie/ t'anderen tijden by de Maj. van de Coninginne van Hongarien hoogloſl. memorie gegeven/ altijds metten lande van Utrecht gecontribueert hadde totten oudſchilt gelde voor een vierdepart/ tot den jare toe van 70/ ten welken tijde de Staten ongehoort geturbeert waren in haer poſſeſſie/ voor een ſeker ſurcheantie die van Armeyde by den Hertog van Alba verleent/ 't welk noch in rechten noch redenen en was gefundeert/ begeerden daerom dat ſijne Excell. de Staten latende in haer oude poſſeſſie en gebruik/ de voorſz ſurcheantie ſoude caſſeren en te niet doen/ en de ſelve afgedaen zijnde/ indien de voorſz van Armeyde jegens d'executie die de Staten ſouden willen doen/ willen oppoſeren/ ſo waren de Staten te vreden daer op recht en juſtitie te verwachten.

Tog van Alva den Staten ongehoort verleent/ ſoude werden gecaſſeert.

12. Alſo ook in den jare 1539. ſchere accoort of concordaten waren gemaekt op de Geeſtelijke juriſdictie tuſſen de Keiſerlijke Maj. hoogl. memorie/ by advyſe van den Hove van Utrecht/ en den Biſſchop/ Prelaten en gemene Geeſtelijkheid/ en dat die vanden Hove van Utrecht dagelijx die van de Geeſtlijkheid in haerluider juriſdictien grote indragt deden/ contrarie den voorſz accoorde/ begeerden de Staten dat ſijn Excell. die van den Hove ſoude bevelen af te doen/ en te caſſeren alle 't gene hy hen-luiden contrarie de voorſz concordaten gedaen was/ met laſt hen-luiden na de ſelve voortaen in alles te reguleren.

Dat de Groot Commandeur den Hove ſoude belaſten te caſſeren alle 't gene ſy tegen de concordaten tuſſchen den Keiſer en Geeſtelijkheid gemaekt hadden gedaen en hen daer na in alles te reguleren.

13. Begeren voorts de voorſz Staten datmen henlieden voortaen niet en ſal beſwaren met eenige ongewoonlijke noch onbehoorlijke petitien/ noch henluiden dien aengaende meer betrecken in de communie of gemeenſchap van de andere ſijne Majeſt. patrimoniale landen/ met beſchrijven en genadelijk tracteren mette andere nieuwe aengenomen landen/ als Gelderland/ Overyſſel/ en Groeningen/ en dat men ook dit conſent van 200000 gl. in geen conſequentie en ſoude trecken/ alſo 't den lande van Utrecht onmogelijk ſoude weſen/ ſonder haer uiterſte bederf/ ook het vierde part van dien in toekomenden tijden te conſenteren/ aengeſien ſy luiden (ook in fleur weſende) altijd hadden mogen volſtaen met 20. 24. of ten hoogſten 28000 gl. en 't gene ſy jegenwoordelijk deden en conſenteerden/ was eenſdeels om ſijne Maj. in ſijnen groten nood te aſſiſteren/ eenſdeels ook om een yder ſijn penningen wederom te geven/ de welke by maniere van leninge en uitſettinge/ tot voorbaer en profyt van ſijne Maj. durende den oorlog opgebracht waren/ 't welk ſy by alſulke ſware laſten en ongewoonlijke middelen ſouden moeten vinden en collecteren/ alle eet-waren en 't gene de noodruft der menſchen aengaet beſwarende/ 't welk ten laetſten ſo verre ſy lange ſouden duiren/ de Gemeente impotabel ſoude vallen/ en een goedertieren Prince van ſijn getrouwe onderſaten niet en behoort te eiſchen.

Dat de Staten ſelfs de adminiſtratie der penningen ſullen hebben/ en daer toe een of meer Ontfangers commiteren.

Dat de Coninck in ſes jaren geen bedrn of ſchattingen meer eiſchen en ſoude mogen.

Dat de Coninck ſoude verbieden alle Gouverneurs Generael en particulier die van den Hove/ en allen andere Officieren en Juſticieren geen ſchattinge te doen over de Landen en Steden van Utrecht of datſe verſtaen ongehouden te zijn het gepreſenteerde voldoen. (Fol 76.)

Gemerkt mede dat de Staten doe jegenwoordelijk geen geld en hadden/ noch en wiſten te bekomen/ alſo alle gerede penningen verſtrekt waren in dienſte van ſijne Maj. en dat van het outſchilt geld ſo veel niet en quam/ als de laſten daer op geaſſigneert waren bedragende/ dat ook het land van Utrecht ſo geheel van gelde was gebloot/ datter geen geld op losrenten noch lijfrenten en was te bekomen/ overmits de Peſte het geheel land van Utrecht voor regneerde/ en principalijk dat de Staten noch niet abſolutelijk/ maer by proviſie alleen en waren reſtitueert/ 't welk haer geloof datſe plachten te hebben ganſchelijk was derogerende en wechnemende/ ſo waren ſy te vreden/ dat ſijn Excell. terſtont ſoude mogen lichten de voorſz 50000 guld. op haerluider obligatie/ die ſy daer van ſouden geven en betalen de intereſſe na advenant den penninck ſeſtien/ die ſy ſouden quijten en afloſſen/ binnen den tijd van vier jaren na de reductie van den lande van Holland/ of dat de troublen in 't geheel gereſſeert ſouden weſen/ en dit met 8000 guld. teffens/ en datſe de renten en hooft-ſomme ſouden mogen binden by verkopinge van los en lijf-renten/ ſo hoog en laeg als ſy de ſelve/ na gelegentheid des tijds/ ſouden weten te krijgen/ en dat niemand daer van vry en ſoude weſen Geeſtelijk noch Weerlijk/ Edel noch Onedel/ Preſident/ Raden/ Capitein/ Dienaers en Officieren van ſijne Majeſteit/ en of ſijn Majeſteit 't ſelve anders gelieſde dat hen 't ſelve afgetogen ſoude werden van de penningen der voorſz preſentatien.

Dat de Gouverneurs Generael en particulier die van den Hove/ en allen andere Officieren en Juſticieren geen ſchattinge te doen over de Landen en Steden van Utrecht of datſe verſtaen ongehouden te zijn het gepreſenteerde voldoen. (Fol 76.)

14. Dat ſy van de ſelve penningen daer van komende/ ſouden hebben vrye diſpoſitie en handelinge/ en tot dien einde ſelfs een of meer ontfangers deputeren/ die daer van de Staten en niemands anders rekeninge bewijs en reliqua doen ſouden.

15. Dat ook ſijn Maj. de ſtad/ ſteden en platte landen van Utrecht in ſes naeſtkomende jaren met geen ander beden/ ſchattingen/ impoſitien/ noch ſubventien en ſoude beſwaren/ op dat de voorſz Landen/ die nu acht jaren lank genoeg continuelijk/ ſo in de voorgaende/ als deſen trouble/ en middelretijd by de Spaenſe ſoldaten/ deerlijken geaffligeert waren geweeſt/ en nu jegenwoordelijk tot een extreme deſolatie en bederfeniſſe waren verballen/ een weinig mochten reſpireren en haren aſem verhalen.

16. Dat van gelijken ſijne Majeſt. verbieden ſoude alle Gouverneurs generael en particulier/ die van den Hove van Utrecht/ Colonellen/ Capiteinen/ Hoplui-den/ Bevelhebbers/ en alle andere Officiers/ dat ſy luiden van doen voorts aen geen uitſettinge en doen/ noch ſouden laten geſchieden/ noch in de Steden/ noch over den platten landen van Utrecht/ hoedanig die ook ſouden mogen weſen/ gelijk die God betert/ dagelijx geſchiede en aen allen kanten gebeurde tot onverdragelijke koſten en ſchade van de voorſz landen/ en klein profijt van ſijne Majeſteit: maer wel tot groten voordeel van de voorſz Gouverneurs/ Capiteinen en Bevelhebbers/ gelijk men des dagelijx voor oogen was ſiende/ want indien alſulke ongewoonlijke manieren van doen (voor dien tijde in de voorſz landen nooit meer geſien) niet afgeſteld en ſoude worden/ ſouden de voorſz landen ſo ganſchelijk bedorven en opgegeten worden/ dat de Staten onmogelijk ſoude weſen de voorſz penningen te ſurneren/ en ook voorts tot anderen toekomenden tijden/ ſijne Majeſt. eenige beden/ of ſubventien te doen/ ſo ſijn Excell. wel konde bemerken wat een onverdraeglijke ſake het ſoude weſen/ dat men de landen van Utrecht/ nu in al ſulken ſoberen ſtaet geſtelt zijnde/ na ſulken onſprekelijke koſten en laſten by hen-luiden geleden en gedragen/ noch niet nieuwe impoſten en ſchattingen ſoude beſwaren/ en dat daer beneffens ook de voorſz onredelijke extraordinaris uitſettingen en contuſſien niet en ſouden ceſſeren/ en wat grote inconvenienten dat daer door van de gemeente/ die in 't einde tot deſperatie ſoude geſchapen zijn te komen/ te verwachten ſoude zijn/ dat daerom ſijn Excellentie ſoude gelieven te conſenteren/ dat alle de gene/ over wie ſulke uitſettinge/ ſchattingen of impoſitien/ ſonder conſent van de Staten/ gedaen waren of gedaen ſouden mogen werden/ de ſelve niet en obedieren/ en ook datelijk de executie van dien ſouden mogen reſiſteren. Ordonnerende tot dien einde allen Officiers en Juſticiers daer toe verſocht zijnde/ de ſelve alle mogelijke hulpe/ byſtand en aſſiſtentie daer toe te mogen doen/ want voorwaer de Staten te vergeefs tot eenige petitie ſouden verſocht worden/ als andere by ſich ſelfs ſulke impoſitien ſouden mogen doen. En verſtaen de voorſz Staten/ dat by aldien petwes van 't gene voorſz is gecontravenieert of niet gehouden en worde/ datſe alſdan ongehouden ſouden zijn/ in 't gene ſy hier voren gepreſenteert hadden. Verſoekende mitsdien/ dat ſijn Excellentie believe hem van de voorſz Staten daer mede te houden voor gecontenteert/ en metten eerſten in haerluider ſake/ nopende de ſententie by den Hertog van Alba jegens henluiden gegeven/ te nemen d'informatie/ daer van ſijne Majeſteit by ſijn brieven nu anderwerf ſijn Excellentie laſt hadde gegeven/ en by den ſelven te intercederen/ dat even bere ſijn Maj. uit de ſelfde informatie en andere ſchrifturen ſijn Majeſt. geexhibeert niet en konde verſtaen de notoire injuſtitie en iniquite van de voorſeide ſententie/ dat evenwel ſijn Maj. gelieſde de ſelve metter daed buiten forme van rechten te aboleren/ caſ-

„ cassferen en te niete doen / als de welke metter daed
„ buiten forme van justitie / recht / reden en equite by
„ den Hertog van Alva en zijne Raed was gegeven:
„ dat zijn Majestept alsdan gelieve de voorschreven
„ Staten / jegens die voorschreven sententie in justitie
„ te ontfangen / en henluyden vergunnen in dese zijne
„ Majesteits Nederlanden eenige onpartijdige Rech-
„ ters / achterbolgende de requeste zijn Majesteit dien
„ aengaende over lange gepresenteert / waer aen de
„ voorsz Staten een seer aengename sake geschieden sou-
„ de / also sy liever hadden by middel van justitie ge-
„ restitueert te worden / dan by eenige extraordinaris
„ wegen / die men soude mogen presumeeren by andere
„ middelen verkregen te wesen / so sy haerlieder inno-
„ centie / en de injusticie van de voorsz sententie / en de
„ oppressie jegens haerluiden / by den Hertog van Alva
„ met Johan de Vergas zijnen Raed gebruikt / God
„ almachtig / de Coninklijke Majesteit / en allen desen
„ Nederlanden kenlijk en notoir hielden.

't Voorhouden aen die van Vriesland / boven de geconsenteerde hondert acht en twintich duisend guldens / tot redemtie vanden tsenden / twintigsten en honderdsten penninck.

DJe van Vriesland hadden tot redemtie van den 10 / 20 / en 100 pennink geconsenteert een pro-
pijn van 128000 guldens / op sekere jaren en con-
ditien te betalen / en meenden daer mede te volstaen /
dies niet jegenstaende so werden sy dagelijx voor den
Heere van Billy haren Stadhouder gequelt / om
leninge voor de soldaten aldaer leggende / en also sy
dit onbehoorlijk en onzaeglijk achteden / hadden sy
hare Gedeputeerde aen den Groot Commandeur ge-
sonden / om te solliciteren / dat daer nodige provisie
van gelde / tot behoef van de soldaten soude werden
geschikt / of datse de betalinge aen het beloof de pro-
pijn souden mogen vinden: maer hy heeft henluiden
voor antwoorde by monde en oock by geschrifte gege-
ven / dat aldaer geen middel en was om de voorsz
Landen / vermits de lankdurige oorlogen en sware
lasten zijne Majestept opgekomen / met eenige pen-
ningen / tot onderhoud van de soldaten binnen den sel-
ven lande / tot bescherminge van de ingesetenen van
dien leggende / te mogen succureren en behulpelijk
wesen / en dat ook niet mogelijk en was / eenige pen-
ningen vanden propijn den Landschap te laten volgen
so de selve al over lange den koopluiden / die sy op groot
interesse aen gereden gelde sijne Majesteit (als voor
de rebelligheid van zijn eigen onderzaten daer toe be-
dwongen geweest zijnde) hadden verstrekt / was geas-
signeert / dat daerom de Landen noch een tijd lank
haer selfs mosten behelpen / also geschapen was / dat de
tegenwoordige swarigheid so haest geen einde en soude
nemen / tot welken einde hy ook sekere Ordonnantie
van Imposten hadde geraemt / daer uit sulk onder-
houd soude konnen gevonden werden. En niet jegen-
staende d' opposities daer tegens by eenige Steden en
andere van den Lande voor henluiden gebruikt / had-
de goed gevonden / daer van opene brieven van Oc-
troye te verlenen / en 't selve den voorsz haren Stad-
houder toe te senden / om die tot behoef en onderhou-
dinge der soldaten / ten minsten quetse van den Lande
te doen effectueren. De voorsz Billy heeft daer op een
Landsdag binnen Leeuwaerden tegen den 7. Sep-
tembris / en in deselve in zijne jegenwoordigheid / door
den President 't gene voorsz is / doen voorhouden met
toesegginge / dat het selve in geen consequentie en soude
getrocken worden / daer by voegende / dat niettemin
op dat een ieder soude mogen speuren / dat dien aen-
gaende niet anders gesocht en was geweest dan 't wel-
varen van de Landen / midsgaders 't soulagement en
verlichtinge van de ingesetenen van dien / so verre men
den Impost niet goed en vond / sy eenig ander middel
souden mogen soecken om de selve imposten ongeeffec-
tueert te laten / en de soldaten noch voor een tijd lang
leninge verstrekt en onderhoudinge gedaen werdende /
begerende daer op een kort en vruchtbarig antwoorde /
besonder aenschou nemende / dat die flozeen rente met
diverse lasten van dijkagien en andere so beswaert
was dat niet mogelijk en was de selve in't lange meer-
der last te dragen / also geschapen was / dat de swa-
righeden so haest geen einde en soude nemen / en de
onderhoudinge der soldaten niet voor een maend
drie of vier / maer voor ettelijke jaren sonde moeten
gevonden worden. De Volmachtigde op de dagvaert
gecompareert zijnde / hebben naer communicatie
metten anderen gehouden / eerst versocht copie van
den voorschreven Octrope en van de brieven / daer
by hen last gegeven was / om de selve te doen effec-
tueren. En na dat henluiden copie van den Octrope
was vergunt / en daer beneffens aengeseid / datse ver-
dacht souden wesen / dat hy op Saterdag toekomen-
de / wesende den 7 der selver maend / de brieven van
Octroy docht te doen publiceren / en voorts laten
effectueren / 't en ware sake / sy luiden middel dien
tijde een ander goed bequaem middel wisten te vin-
den / profijtelijker en minst schadelijker den Lande
en de ingesetenen van dien zijnde / dan den impost /
om daer mede de soldaten te onderhouden / henluy-
den mede aenseggende / datse hen niet en dorsten
stoten aen de clausule in't Octroy staende / dat den
ontfank van den selven impost soude wesen by den
Rentmeester van den Coninck / want men te vreden
was / dat sy een ander souden mogen nomineren / en
daer toe verordineren / 't welk hy by den Groot Com-
mandeur wel soude verkrijgen / dat het selve voor
goed soude werden aengesien: gelijk hy hen mede dede
aenseggen / dat hy te vreden was van de penningen /
tot behoef van de soldaten sekere tijd omgeslagen / en
onder de selve gedistribueert / daer van niet alleen re-
keninge en bewijs te doen / maer dat hy den Land-
schap beloofde / van de eerste betalinge die hem ge-
schieden soude / de selve penningen te doen rembour-
seren / daer toe hy sijn eigen persoon en alle sijne goe-
deren tot haerlieder contentemente wilde verbin-
den. Op den 10 Septembris hebben de Volmacht-
tigde seker geschrift / 't welk sy seiden te wesen 't ant-
woord op de propositie hen op den 7 gedaen / aen den
voorsz Stadhouder overgelevert / luidende als volgt:

Antwoorde by die van Vriesland gegeven aen den Heere van Billi op sijne propositie.

DE Volmachtigde van de Landen van Vriesland op den 3. September in desen jegenwoordigen jare 1574. binnen Leeuwaerden beschreven zijnde, seggen op de propositie ten selven dage, by my mijn Heere den President D. Igram van Dehelen gedaen, beroerende de introductie van de imposten, of ander bequame middelen, dienstig totte week-leningen, om daer mede te onderhouden de soldaten nu ter tijd in de Landen leggende, dat de Furst van Saxen eertijds Heere van dese Landen, in den jare 1598. voor sijne F. G. en sijne F. G. erven en nakomelingen in Princelijke woorden belooft heeft, geen lasten, nieuwe vonden, of eenige saken meer in te setten, ramen en stellen boven de punc-ten, handelen en articulen van der Landen verschrij-vinge.

Heeft ook Graef Floris van Egmont, van wegen onsen Genadigsten Heere den Prince van Spangien, in den jare 1515. belooft ('t welk by sijn Majesteit na is geapprobeert en geconfirmeert) de Landen in te ne-men, regeren en regimente te onderhouden in alle manieren en vryheden, so voormaels die Doorluchtige Furst Hertog Georgiaen van Sassen gedaen hadde, doch niet weiniger, immers so veele als mogelijk, met meerder vryheden en genaden onderholden.

Daer en boven heeft de Prince voorsz zijnde alsdoe Keiser van Romen, namentlijk Carolus Quintus, on-sen aldergenadigsten Heere hoogloflijker gedachte-nisse, in den Tractate van den jare 1523. in den 12. articul belooft, boven de conventie en inkomste, die tot sijne Majesteits behoef gemaekt en geaccordeert soude worden, boven de ordinarise domeinen, als te weten den jaertax, 't Bild, metten aenwassen, pro-sijten van de Cancelerye, Pluimgraverye van de Swa-nen, zeevond en diergelijken, daer niemand na en taelt, of recht toe en heeft, de Landen niet te besware noch te belasten, geenderley saken, met Thecarien / Imposten / Tollagien of Subventien / noch met Gra-ven en Bolwerken / dan datmen met sulken accoord, en conventie te vreden souden wesen, en sijne Maj. on-derdanen daer mede vry en eeuwelijk ontlast te houden.

Voor

Voor welke ordinaris domeinen en profijten ſijne Majeſteit, ook in den 6. articul vanden ſelven tractaet, heeft belooft de Landen in ruſte en vrede te houden, en voor overtochten, overvallen, gewalt en krijgsveerdingen te beſchutten en beſchermen, ſo immers ſijne Majeſteit dat mogelijk ſou zijn, en ook de ſelve in allen tractaten, handelingen en beſtanden begrijpen.

In den 10. article van den ſelven tractaet is weder verhael, dat ſijne Majeſteit de landen en onderdanen onderhouden ſoude, in alle manieren, ordonnantien en vryheden, ſo voormaels de voorſz Furſt van Saſſen die deugdelijk onderholden en toegelaten hadden, ſonder daer-en-boven te doen of yemands te beſwaren.

En ten laetſten heeft ſijne Majeſteit belooft ſijne Majeſteits Stadhouder van de Landen van Vrieſland in der tijd weſende, de ſelve ſijne Majeſteits Landen de voorſz articulen te doen beloven te onderhouden, adderende ſaldo 't gene de ſelve Landen meer van ſijne Majeſteit noch ſolde mogen verwerven.

Welke als ook alle andere tractaten, privilegien, vryheden en olde gewoonten ſijne Majeſteit heeft geſworen, de Landen vaſt en onverbrekelijk te onderhouden.

Als van gelijken Coninklijke Majeſteit van Spangien, &c. nu ter tijd onſen aldergenadigſten Heere, in ſijne Majeſteits huldinge heeft gedaen.

En heeft dien achtervolgende d'Excellentie van den Hertog van Alva, &c. Gouverneur den 20 Juny anno 1573. binnen Nymegen verklaert ſijne Excellentie meninge over al niet te zijn, de Landen tot minderinge, verkortinge of nadeel van hare privilegien te beſwaren.

En van gelijken heeft d'Excellentie van den jegenwoordigen Gouverneur den 17 Decembris voorleden
(Fol. 77.) binnen Bruſſel verklaert, dat d'intentie van de Majeſteit en de ſijne is, de Landen te onderhouden en obſerveren hare privilegien, gebruiken coſtumen en landrechten, die ſijne Majeſteit haer heeft beſworen daerom mits by haerluiden declarerende de puncten, waer in ſy pretenderen gecontravenieert geweeſt te hebben, terſtont daer in te willen remedieren, gelijk reden is.

Van alle welke puncten en articulen mach blijken by genoegſame en autentijke documenten.

En hoewel daerom de Landen niet geholden en waren yet meer te geven, dan als boven verhaelt, en ſijne Majeſteit ordinaire geconſenteert is, en dat de Majeſteit geholden waer de Landen daer voor te beſchutten en beſchermen, voor alle overtochten, overvallen, gewald en krijgsveerdinge, is 't nochtans dat d'ingeſetenen van den Landen, om te tonen hare goede genegentheid en onderdanige wille, tot profijt van ſijne Majeſteit, en om voor den toekomende tijd te voorſien, en van alle ſchaden en overtochten der vyanden beſchut te worden, in den jare 1570. ſijne Majeſteit tot een propijn hebben geconſenteert 128000 Carolus guldens.

Welke in depoſt en eſpargne ſolden leggen tot een treſoir, om hem daer mede te mogen behelpen, indien datter eenige nodelijke affairen overquamen, en te dienen voor een proviſie tegen een onvoorſichtige invaſie, oproer en commotie, als het blijkt, de penningen tot dien ſijne geconſenteert te zijn, by de acte mette eigen hand aen de Excellentie van de Hertog van *Alva*, en den Secretaris, *d'Overlope* getekent, van date den 24 Octobris 1570. voorſz.

Buiten alle de andere grote en menigvuldige ſommen, die ſonder wille en conſent van de Landen zijn omgeſlagen, aengaende welke, om van die tot gelegender tijd rekeninge te eiſchen, ſy proteſteren, ſaldos rechts te blijven.

En ſo van de voorſz propijn noch ſtaen te betalen twe termijnen, als Martini toekomende, en Martini anno 1575. telkens 25600 pond, makende 51200 ponden.

En dat die van Groeningen van de propijn is verſtrekt de ſomme van 14600 ponden.

So is der Volmachten goed bedunken, (op verbeteringe van de Staten van de Landen) dat men tot onderholdinge vande ſoldaten eerſt de penningen van die van Groeningen weder ſal ineiſchen, en daer na de reſte van de propijn totten ſelven behoef employeren.

Dat voorts daer toe worden geemployeert ſijne Majeſteits andere opkomſten van deſe Landen, voor den welken ſijne Majeſteit belooft heeft de Landen te beſchermen.

Doch of de penningen van die van Groeningen ſo haeſt niet mochten ingevordert worden, preſenteren ſy by anticipatie van den toekomenden termijn van de propijn, twee ſtuyvers op te ſchieten, ſo verre van de voorgaende omgeſlagen penningen, welke buyten der Landen conſent omgeſlagen zijn, niet meer voorhanden is.

En doet niet, dat men mocht ſeggen, de penningen van de propijn eenige koopluiden geaſſigneert te zijn.

Want contrary word geſpeurt en bevonden, door dien dat die van Groeningen 14600 gulden daer uyt verſtrekt zijn.

En al mochte het ſelve alſo zijn, behoort men de Landen meer geloof te holden, dan de koopluiden, ſo de penningen tot behoef vande Landen belooft zijnde, daer toe behoren geemployeert te worden, of ſolden de Landen goed recht hebben die in te holden. En dat de Majeſteit de Landen geholden is *obligatione jurata, aut juramento confirmata*, niet te beſwaren boven haren vryen wille d'welk geſchien ſold, ſo verre men deſe penningen elders, dan tot behoef van de Landen ſolde employeren, en de Landen daer-en-boven tot onderhoudinge van de ſoldaten beſwaren, zijn veel meer redenen, waer door de Landen in deſe penningen, komende uit hare liberaliteit en *ad certum deſtinatùmque finem* geconſenteert, behoren de koopluiden gepreferéert te worden. Doch ſo verre de koopluyden daer toe menen recht te hebben, mogen daerom de Landen aenſpreken, en behoort men deſe koopluiden ſo ſeer niet te favoriſeren, dat men daerom d'ingeſetenen van deſe Landen (niet min zijnde goede en getrouwe onderſaten van ſijne Majeſteit dan de koopluiden) daer door tegens recht, reden en billikheid ſold beſwaren.

Doet niet, dat yemand mochte ſeggen, om de troublen in deſen Landen gereſen van node te zijn penningen op te nemen, ſo uit voorgaende reden wel blijkt, de penningen van de propijn *in eum uſum* belooft te zijn. En ſo in allen gevalle de Majeſteit in den 7. articule van den tractate van den 24 belooft heeft, dat gene Grietenyen, dorpen, noch particuliere perſonen, d'eene voor des anders misbruik of delict gepunieert ſullen worden, dan in ſaken na den beſchreven rechten, kan 't ſelve niet opereren, al waren de penningen niet *expreſſè in hunc uſum* geconſenteert.

En ſo verre men hier mede niet ſolde willen te vreden zijn, ſo gebieden de Volmachtige hun tot welbehagen van de gemene Staten van den Lande met aller ootmoedigheid en onderdanigheid te rechte, begerende in juſtitie ontfangen te worden.

En hebbende de Majeſteit in den jare 1515. de Landen belooft, ſo tot eenige tijden twiſt tuſſchen ſijne Majeſteit en de Landen onderſaten in 't generale vallen mochte, dat daer toe van ſijne Majeſteits wegen twe goede mannen, en twe van den Vrieſen onderdanen wegen ſolden geſet, en by de ſelve geſcheiden worden. Dat ſijne Majeſteit twe goede mannen ſal gelieven te noemen, ſy willen van gelijken doen.

'T welk ſijne Majeſteit de Landen ten beſten ſal gelieven af te nemen, gelijk ſijne Keiſerl. Majeſteit ſijne Majeſteits Heer vader, onſen aldergenadigſten Heere, in gelijke ſake of verſoek heeft gedaen, beſonder *cùm nihil ſit, quod clariori lumine præfulgeat, quàm fides in Principe, quæ in ore Principum firmior eſſe debet, quàm privatorum.*

Deſen ſo zijnde, en hier mede goede middelen tot onderholdinge van de ſoldaten, is niet van node nieuwe impoſten, contrary de Majeſteits belofte en eede en gemene geſchreven rechten, in te ſtellen.

Hier by geconſidereert, dat, die ſulx ſolde tegen

der Landen wille en consent doen, geexcommuniceert sold zijn, sijnde *ex casibus in Bulla Cœnæ Domini comprehensis, & summo Pontifici reservatis, ut habetur in duob. extra*: beginnende beide, *Etsi Dominici gregis, de Pœnit. & Remiss.* boven alle de pœnen *à Jure Civili* gestatueert.

Waerom en want het Octroy van de selve impoften niet alleenlijk buiten consent van de meeste part van de Staten is geimpetreert, dat ook geen Gedeputeerde om sulx te versoeken last hebben gehad, en ook niet sal bevonden werden, dat eenige steden, Prelaten of Edelluiden in't selve so en in forme het selve mede brengt, hebben geconsenteert. So verklaren de Volmachten, dat sy haer mettet selve Octroy niet en begeren te behelpen, noch het selve denken te introduceren, waer toe de Staten en niemands anders oorlof is gegeven, *Et cùm beneficium non conferatur in invitum*, dat het selve ook geen effect behoort te cesseren.

En dit alles, seggen de Volmachten, so sy niet Staetswijse, na olde gewoonte vergadert sijn, geen Prelaten sijn beschreven, en eenige naemhaftige en van den principalen Adel van de landen, waer onder ook een Gedeputeerde is geweest, voor dat de propositie worde gedaen, sijn hieten uit Salet, alwaer de propositie solde geschien, te gaen, onder protestatie, dat sy mits desen noch eenige andere acten, de landen in hare tractaten, privilegien, vryheden en olde gewoonten niet gedenken te præjudiceren, of dien aengaende, die eenige verminderinge, verkortinge of nadeel te doen, willende der landen saken geheel holden, tot deliberatie vanden Staten behoorlijke geconvoceert en vergadert sijnde, en so iet ter contrarie mochte gedaen werden, protesteren sy voor God, sijne Maj., en de ganschen wereld van ongelijk en nulliteit.

Presenterende nochtans voort en onverkort en sonder prejuditie van de voorschreven tractaten, privilegien, vryheden en olde gewoonten, tot dienste van sijne Majesteit te doen, al't gene goede en getrouwe onderseten haren Prince en Heere schuldig sijn te doen, t'oirkonde hebben die van Oostergoe gebeden Sippe van Meckema, en Liewe van Jelgersma, Grietman van Achtkerspel en de Seven-wolden, Tinke Andringa, en Tyedger Ryurdsz om desen van harent wegen te onderschrijven. En hebben die van Westergoe, die hier in geconsenteert hebben, elx dese van hare Grietenyen, waer van sy in hare subscriptie mentie hebben gemaekt, ondertekent, actum Leeuwaerden den 10 Septembris, en was ondertekent Scipio van Meckema, Lielgersma, Linka Andringa, Tyedger Rewertsz Marten van den Nytsem van wegen Mimmersga, &c. Tiemarum, Firdigum en Harlinger Vuitbuiren. Boccarius voor my en mede ter bede van de Volmachten van Niemaldumdeel, Sixtus Tzaleng van wegen Franickerdeel met sijn adjuncten, Dien Hannya voor Baerderadeel, Bonne Lyklama als mede van Wijmbruitseradeel, Roedmerus Regyri voor Hennoerderadeel, Haryng Wabbesz als mede van Wymbritseradeel.

De Heere van Billy neemt geen contentement mette antwoorde van de Volmachtigde.

Dit geschrift aen de Stadhouder by de Volmachtigden / ter presentie van den President en Raden / overgelevert / en by hem gevisiteert zijnde / was daer in seer qualijk te vreden / seggende 't selve niet te strecken noch mit allen dienstig te wesen totte Propositie voorsz / dan meest waren begrijpende klachten / protestatien / en andersins ondienstig ter materie / dat alsulke protestatien aldaer niet en vielen / dat sy 't selde op gelegener tijd mochten allegeren aen zijn Excellentie / den Gouverneur Generael / sijn Genade / mitsgaders President en Raden souden de hand daer aen houden / dat sy gehoort / en voorts tot beschermenisse van hun privilegien souden geholpen werden / aen hunluiden voorts versoekende en biddende / datse hen eigen profijt en welvaren souden insien / 't selve doende een goede middel souden vinden / waer mede men de soldaten diemen uit de landen niet en mocht ontberen / noch een wijl tijds soude mogen onderhouden / met veel meer andere middelen van inductien / om tot zijn voornemen te geraken / daer toe gebruikt / waer mede de Volmachtigde / die de voorsz antwoorde overgebracht hadden / weder by de andere gemeen volmachtigde in hare vergaderinge / al't gene voorsz is / verhaelt hebben. Den 11 der voorsz maend hebben sy wederom dit nabolgende geschrift door eenige van hare doen overleveren.

Ander antwoorde op de Propositie van den Heere van Billy.

DE voorschreven Volmachtigde gehoort hebbende het mondlijk rapport van Heer Sijltye Tzalinxsz Pastoor toe Tzum, Ezard van Damia, en Idts Idtssz. om voorgaende hare antwoorde over te brengen, gesonden sijnde, by den welken sy verklaerden mijn Heere van Billy Stadhouder, &c. door aenseggen van mijn Heere den President Doctor Igram van Achelen, hun toegesicht te hebben, dat hoor E. de Landen niet gedochte eenigsins in hoere tractaten, privilegien, vryheden, en olde gewoonten te beswaren, en nochtans te begeren, dat die Volmachten aensiende den tegenwoordigen nood, een middel solden soeken, om de soldaten noch tot een weinig tijd te onderholden, &c. Seggen dat sy eerst en voor al persisteren by hun voorgaende antwoord, en de protestatie aldaer gedaen, als dat sy de Landen mits desen noch eenige andere acten in hare tractaten, privilegien, vryheden en olde gewoonten gedenken te prejudicieren, doch om te vertonen dat sy al by de Majest. haren alder Gen. Heere gedenken te doen, dat hun mogelijk is, al souden sy hun noch so seer benauwen, so consenteren sy, dat 2 stuivers op te floreen rente, tot onderhoudinge van de soldaten om geslagen sullen werden, mits dat de selve geexpendeert sijnde, men voorts totter selver onderholdinge sullen employeren de resterende penningen van (Fol. 78.) den propijn, en datmen tot genen tijden meer voorden of mentie sal maken van eenige nieuwe impoften, en ook datmen de Landen niet meer met extraordinaris kosten van wagen, schipvrachten, teringe der soldaten, eyschinge van voeder totte paerden, door patenten of andersints sal belasten, en dat tot dien einde brieven aen den Hopluiden en Grietsluiden sullen geschreven worden, by den welken het seer scherp den selven sal bevolen werden, de Landen mette voorseide lasten niet meer te beswaren, by arbitrale correctie. En so verre dese presentatie niet en worde geaccepteert, so weten sy geen andere middelen totte voorsz onderhoudinge te vinden, dan persisteren by hun voorgaende antwoord, versoekende hier op met alder ootmoedigheid een eintelijk schriftelijk affscheid, om noch sijnde in den onledigen tijd te mogen t'huis reisen, &c.

En so dit geschrifte aen den Heere van Billy overgelevert en gevisiteert zijnde / echter seide weinig te strecken tot vruchtbaerheid ter sake / dan alleen seer protesterende / so heeft hy en den President en Raden de selve een schriftelijk antwoord gegeven / nademael hy geen hoop en sag / dat by henluiden iet vruchtbaers uitgerecht soude werden / voorlovende de selve te mogen vertrecken na huis / mits latende copie van hun procuratie / daer in geinsereert de namen van de gene die gecomposteert waren geweest.

Antwoorde van de steden van Vriesland / (uitgenomen Leeuwaerden en Dockum) op te Propositie van den Heere van Billy.

TEn selben dage na 't voorsz affscheid hebben de Volmachtige van de Steden van Vriesland / behalven Leeuwaerden en Dockum / seker antwoorde op 't Proost die gemene Volmachtige gedaen overgelevert / inhoudende in substantie / dat sy verstaen hebbende de Propositie / by den Heere van Billy haren Stadhouder gedaen / aengaende d'introductie van den impoften onlanx geraemt of een ander middel te vinden tot onderhoudinge der soldaten / tot beschermenge der Landen aldaer leggende / dat sy voor so veel in haer was / ratificeerden en approbeerden 't consent / dat t'andere tijde by de voornoemde steden / tot introductie van den impoften was gegeven / sulx en in sulker voegen / en op alsulke conditien / als het concept derhalven gemaekt / mitsgaders diverse apostillen en appointementen / so van den voorschreven Stadhouder / en Gouverneur Generael / tot approbatie en verseheringe van dien verleent / mede brengende en luidende

dende waren. Dan aengemerkt weſende het voorſz Octroy daer mede ſo aengaende d'ontfang van de penningen / en de rekeninge van dien / ſo aengaende ander diverſe puncten / niet en was conform / dan merkelijk diſcordeert / als ſy des noods zijnde / wel nader vertonen en declareren ſouden / en konde ſy in de introductie van de impoſten in ſulker voegen / als 't ſelve Octroy mede bracht / niet conſenteren / ſonderlinge ſo 't ſelve ſoude ſtrecken tot merkelijke prejuditie van den gemenen Steden en Landen / en ook te contrarieren de beloften by den Heere Stadhouder / van wegen ſijne Majeſteit / den Volmachtigen / gevende haer conſent / gedaen / daer op ſy Declaranten haer vertrout hadden / en noch vertrouwende waren / ſeggende en declarerende / dat ſy voor de hand / ſo verde de floreen rente niet meer dragen en mochte / geen beteren middel tot onderhoudinge der ſoldaten en wiſten / dan d'introductie van den voorſz impoſt / ſo wanneer het voorſz Octroy met het voorſz conſent / en de voorſz apoſtillen en appointementen conform gemaekt ſouden weſen / en niet eer / en dat middelertijd de ſoldaten ſouden worden onderhouden / ſulx als den Heere Stadhouder / gehoort hebbende de reſolutie van den gemenen Landen en andere Steden / bevinden ſoude te behoren / daer by voegende / dat ſy Declaranten / op dat den dienſt van de Coninklijke Maj. gevordert / en de gemene Landen beſchermt ſouden mogen worden / wel te vreden zijn / dat by de gemene Landen en andere Steden een ander middel / tot onderhoudinge der ſoldaten / ſo wel neffens den ſervicen en leningen / als den Landen en Steden lijdelijker en bequamer gevonden mochte worden / preſenterende haer dien aengaende / na haren vermogen in alle redelijkheid en billijkheid / indient doenlijk en mogelijk ſy / de gemene Landen en andere Steden conform te maken / en voorts al te doen / dat goede onderſaten van ſijne Majeſteit ſchuldig en gehouden waren te doen / waer mede ſy haer recommanderende waren in de goede gratie van den Heere Stadhouder van wegen ſijne Majeſt. verhopende dat het ſelve ſijn Genade gelieven ſoude / haer voorſz antwoorde en reſolutie voor goed en agreabel aen te ſien / en haer mette onderhoudinge van de ſoldaten niet meer of langer belaſt ſal laten / dan ſy elk in haren ſtaet en conditie waren vermogende.

Die van Hennaerderadeel ſcheiden hen van d'ander Volmachten.

Den 12 Septembris hebben de Volmachte van de Grietenye van Hennaerderadeel / hen ſcheidende van de gemene Volmachten / ſeker geſchrift / tot voldoeninge der propoſitie overgegeven / houdende in ſubſtantie. Dat alſo de Landen op de jegenwoordigen Landsdag / vermits verſcheidentheid der opinien niet eendrachtelijk en hadden konnen accorderen / ſo gaven de Volmachten van Hennaerderadeel in ſpecie
» op de voornoemde propoſitie / onderdanig voor reſolu-
» tie te kennen / dat ſy luiden de Coninklijke Majeſteit /
» niet tegenſtaende hare noodzuſtigheid / na haer ver-
» mogen wel begeren tot onderhoudinge van den ſolda-
» ten te ſubvenieren / en alſo haerluiden niet dragelijk en
» was op de floreen rente ſulx te ſlaen / vonden ſy niet
» onbequaem / noch eenige andere beter weg / als om al-
» ſulke hulpe op d'impoſten / vermogende het Octroy
» op de limitatien by den Heere Stadhouder gedaen of
» gelooft te doen / te leggen / bidden en begeren daerom /
» dat den Heere Stadhouder / accepterende deſe hare
» reſolutie geliefde hen te accorderen oorlof om na huis
» te trecken / bevelende hen in de goede gratie van den
» Heere Stadhouder / ten einde hare Grietenyen van al-
» le extraordinaris ſchattinge / teringe opten huisman /
» en ander diergelijke onkoſten van ſoldaten gevrijd en
» onbeſwaert mochten blijven.

EVntelijken heeft de voorſz Heere van Billy het voorſz Octroy van d'impoſten eenige in handen gegeven / om 't ſelve te diminueren en corrigeren / ſo ſy ſouden menen minſt ſchadelijk te weſen voor de Provincie van Vriesland / en de ſoldaten mede ſoude konnen onderhouden worden / en heeft die ſo na vele proteſtatie over en weder over / doen publiceren en ingevoert / hoewel niet ſonder grote moeiten / opſprake en ondank.

Van de Groeninger Omlanden heeft hy geeiſcht 1000 gulden ter weke / tot onderhoud der ſoldaten / maer alſo ſy hem de ſelve gehelijk weigerden en afſloegen / allegerende hare privilegien en accoorden / daer op ſy aen den Keiſer waren gekomen / ſo heeft hy de voorneemſte van de Staten hare huiſen vol Spaenſe ruiteren geleid / en deſelve uitermaten ſeer gequelt en gevexeert / dies niettemin hebben ſy hem eendrachtelijk de ſchattinge afgeſlagen / en niet willen bewilligen / ja hebben ten leſten hare Gedeputeerde na Bruſſel geſonden / en hare klachte over hem gedaen / ſo tot zijnder plaetſen ſal geſeid werden.

De Heere van Billy eiſcht duiſend gulden ter weke van die van Groeningen en Omlanden / tot onderhoudinge van 't krijgsvolk.

Wy willen nu eens voorts verhalen van 't gene dat by den Spangiaerden / na de ontſettinge van Leiden is bedreven. Hier voren hebben wy verhaelt / hoe dat Baldeus / na dat hy Leiden met groter oneere hadde moeten verlaten / met het krijgsvolk vaſt hadde gelogeert in den Hage / voorts in de Dorpen van het Weſtland / alwaer ſy den huiſluiden ſeer grote overlaſt waren doende / maer alſo door het doorſteken der dijken en het open ſetten der ſluiſen / daer voren van verhaelt is / veel waters int land was / en konden ſy haer ſo wel niet logeren noch ſo geruſt leggen / ſy en werden altemets van 's Princen van Orangien volke beſocht met ſchuiten / en op eenige hoogten / daer men qualijken aen mocht / ſloegen de huiſluiden eenige ſchansken / en deden hen ſo vele afbreeks aen victualie als ſy mochten / ſchermutſerende dan op d'een plaetſe / en dan op d'andere jegens malkanderen / ſulx datter altemets ook eenige dood bleven / en onder andere een Spaens Capitein van groter achtbaerheid genaemt Don Loups de Pimentel / de welke willende 's Princen volk beſtormen / in ſeker klein Schansken werd geſchoten eerſt door zijn dye / en daer naer door ſijn maech / ſo dat hy terſtond ſtorf. En hoe wel ſy de plaetſe wonnen / en dat des Princen volk hen op de vlucht gaf na haer ſchuiten en ſchepen / daer de Spangiaerden / vermits het water en diepte van de wegen niet by en konden / ſo was de droefheid ſeer groot van Baldeus / om de dood van de voorſchreven Capitein Pimentel. De Spangiaerden hier dus leggende / lijdende grote armoede / door dien daer niet veel meer t'eten noch te breken en was / en zijnde veel maenden ſoldye ten achteren / en geen ander geld hebbende bekomen dan elk vier kronen / begonden generalijken te mutineren. Baldeus meende hen te ſtillen / en met ſchone beloften te paeyen / dan het was te vergeefs / ſy namen hem in ſijn eigen logijs gevangen / joegen haer Capiteinen en Officieren van haer / en quamen van allen plaetſen en dorpen by den anderen / en koſen eenen Electo of Overſte over hen. Baldeus hadde noch eenige goede vrunden die hem los lieten / ſo dat hy 't ontquam. Haren Electo ſchreef drelgende brieven aen den Groot Commandeur / dat by aldien ſy geen geld en kregen binnen tien dagen / datſe Holland moſten verlaten / en hare betalinge ſoeken / daer ſyſe ſouden konnen krijgen. Den tijd overſtreken zijnde / hebben ſy alle de plaetſen die ſy int Weſtland hadden / ook Vlaerdingen / Maeſlandſe Sluiſe / voorts den Hage / Leidſendam / Valkenburg / en alle de andere plaetſen en platte landen van Holland verlaten / en togen na Haerlem toe / alwaer ſy de poorten geſloten vonden / verſochten paſſagie door de Schanſe van Sparendam / die men hen moſt vergunnen / of ſy wilden hen den weg ſelfs maken / en togen alſo na Amſterdam toe / daer menſe mede buiten hield en de poorten voort hooft ſloot / ſy waren ſterk omtrent tuſſchen ſes en 7000 mannen / ſo peerden als voetvolk / Spangiaerden / Walen en Duitſen / in alle de plaetſen en Dorpen daer ſy quamen / bedreven ſy grote moetwil en overdaed / den huiſluiden voorts in den grond bederbende / byſonder als ſy quamen op den bodem van den lande van Utrecht. Sy togen voorts na de ſtad van Utrecht toe / aldaer ſy haer beroemt hadden / datſe haer betalinge wilden halen / en begaven hen den 12 Dec. rontom in de drie voorſteden / en voor de drie poorten van Utrecht. Des anderen daegs hebben ſy een aenval gedaen aen een van de vier voorſteden der ſelver ſtad /

Dood van Don Loups de Pimentel.

Mutinatie der Spangiaerden in Holland.

De gemutineerde Spangiaerden verlaten Holland.

De gemutineerde Spangiaerden komen int ſtricht van Utrecht.

Doen een aenval opte bemuirde voorstad van Utrecht/ de Weert genaemt.

genaemt de Weerd / wesende bemuirt / stellende een poorte van de selve voorstad met peetonnen / stro en busshruit aen brand / en de muiren met leren of ladders beklimmende / menende also daer in te komen / dan also de Heere van Hierges / de welke als doe Stadhouder van Utrecht was / in de plaetse van Don Fernando de Lanoy Grave van la Roche / aldaer in de selve voorstad drie baendelen Nederduitse soldaten van synen regimente hadde laten komen/ so zijn de selve Spangiaerden door de selve knechten met hulpe van den burgeren / afgeslagen en daer uit geheert/ daer over niet dan een borger van den Spangiaerden dood gebleven is / zijnde boven dien eenige van de soldaten en borgeren gequetst / aen de zijde van de Spangiaerden blevender omtrent 40 dood. In 't aftrecken hebben sy eenige huisen daer buiten en omtrent staende / metten brand en biere bernielt / en haer wederom in de drie voorsteden begeven / doende den inwoonderen seer grote overlast.

De aenval der Spangiaerden afgeslagen.

(Fol. 79.)

Den 15 des avonds omtrent seven uren quam de Heere van Hierges Stadhouder van Amsterdam binnen Utrecht / omtrent een ure daer na maekten de Spangiaerden een alarm voor de poorte van S. Catrinen by het Casteel / doende seer groot geschal van schieten/ roepen/ krypten en schreeuwen/ 't welk een seer grote commotie onder den borgeren binnen der stad gemaekt heeft / meinende dat de voorsz Spangiaerden als doen een aenval op te stad doen souden: derhalven niet alleen de borgeren / maer ook de suppooosten van den Hove/ en de Geestelijkheid/te weten de Canonicken en hare suppooosten hen inde wapenen begaven/om hen selven te beschermen en defenderen. De brese binnen der stad was seer groot / 't welk niet breemt en was / want op het Casteel van Bredenburg commandeerde Don Francisco Fernando d'Avila Spangiaerd / en daer lagen in garnisoen op 't selve Casteel omtrent 150 / of so sommige seiden/ 120 Spangiaerden/ die de burgeren niet en wisten hoe sy gesint waren / en of sy mette gemutineerde eens waren / dan niet: want indien sy daer mede eens mochten wesen / so konden sy door het Casteel in de stad komen tot haren believen/ sonder dat men hen 't selve soude hebben konnen beletten. Doch dien avond is daer anders niet na gevolgt/ also de Spangiaerden hen daer na wederom stille gehouden hebben / tot des anderen daegs smorgens / dat sy wederom een seer groot en seer schrickelijk geroep/ gekrijsch en getier gemaekt hebben / recht of sy doe den aenval hadden willen doen / derhalven de burgerye en alle de inwoonderen so Geestelijk als wereldlijk hem in de wapenen en in hen quartieren / en eenige aen de besten en muiren begaven / dan dit rumoer is ook wederom overgegaen en gestilt / doch bleven de burgeren en inwoonderen in seer grote brese / en hielden haer in de wapenen / en goede wacht. De Magistraten van der Stad deden nochtans de selve gemutineerde alle behulp / so met victualie te laten volgen / de bagagie en haer kranken door de Stad te helpen en laten passeren. De Spangiaerden haren eersten Electo afgestelt hebbende / hadden eenen anderen gekoren genaemt Jan Bianco / een stout en onbertsaegden boef / desen beloofden sy alle onderdanigheid en gehoorsaemheid / ter tijd toe sy volkomentlijk van haer achterwesen voldaen en betaelt souden zijn. Den 16 Decembris des avonds so verstond men / dat sy verscheiden gereetschap maekten van ladders / bomen en anders / men seide ook datse omtrent 150 stroppen gereet gemaekt hadden / en grote dreigementen spraken / dat zy 't tot Utrecht op sijn Antwerps wilden maken. Den 17 smorgens omtrent ses uren stelden sy haren aenslag in 't werk / en liepen met geweld met bomen de Hameye van Sinte Catrynen poorte op / setten ladderen aen de muiren / en klommen op de poorte / en schoten onder de wacht van de burgeren / het gekrijsch en geraes was seer groot/de kloclien en trommelen sloegen binnen der stad alarm aen allen zyden. Haren Electo hadde 's daegs te voren gesworen / dat hy dien dag in de Stad soude komen / al soude hy daer over dood blijven / hy heeft ook sijnen eed volbracht/ want hy met sijn seven of achten al in de stad was neer geklommen / al eer men 't by na gewaer worde / hy hield hem manlijk en kloek / leide eenige van de wacht ter neder / en weerde hem langen tijd bromelijk / maer door de menigte der borgeren worde hy en die met hem in der stad waren/ met menigen scheut en steek ter dood gebracht. De borgeren quamen van allen kanten/en schoten so breesselijk onder de Spangiaerden/ dat de loden blogen gelijk oft geregent hadde. In 't eerste waren de borgeren seer bevreest/ door dien sy bloot moesten staen tegen die van het kasteel / en betrouden de Spangiaerden daer op leggende niet: maer bemerkende / dat de selve hen stil hielden/ vielen seer hittig en dapper aen. Hopman Snater die lange binnen der stad in garnisoen gelegen hadde / was by geval te deser tijd mede in de stad / hy boegde hem met een slagzweerd by de borgeren/ spraksse 't hert in / seggende / dat hy met henluiden wilde leven en sterven/ sy souden plaets houden en niet wijken / al waer 't datse altemet een beneffens haer sagen vallen / ten soude geen nood doen. De Heere van Hierges Stadhouder begaf hem mede by de borgeren/ en couragieerde henlieden. De Castelein van het kasteel schoot met groot geschut onder de Spangiaerden/ daer door sy genootsaekt waren af te trecken. De Stadhouder verstaende / datse aftogen/ beval de borgeren datse souden ophouden van schieten / 't welk sy terstond gehoorsaemden / latende de Spangiaerden haer doden / gewonden en geweer weg dragen en begraven. Eenige quaedwillige Spangiaerden van het kasteel schoten evenwel onder den borgeren/ so datter eenige dood bleven / daer door de borgeren niet weinig perplex en geperturbeert waren. Van de borgeren zijn in als 16 of 18 dood gebleven / en veel gewond: van de Spangiaerden blevender omtrent honderd dood / behalven datter vele gequest en gewond waren / sommige seggen / datter meer dan 200 dood gebleven zijn. Des selven daegs so togen de Spangiaerden noch van der stad/tonende haer moedwille op andere plaetsen daerse quamen. Don Juan Osorio de Ulloa quam aldaer by henlieden met commissie van den Groot-Commandeur: om hen te geleiden in Braband omtrent Maestricht / daerse eenige betalinge kregen / alle hen fauten / oproerigheden en gepleegde moedwilligheden werden hen van den Groot-Commandeur vergeven en gepardonneert/ en spluiden werden hier en daer in Braband en Vlaenderen in garnisoen geleid/ om den winter te passeren.

Den Spaensen Electo Joan Bianco blijft dood.

De Spangiaerden trecken af.

De Magistraet van Utrecht schrijven aen den Groot-Commandeur/ en versoeken straffe over de Spangiaerden.

De Magistraten van Utrecht schreven dit aen den Groot-Commandeur over / begerende dat hy daer straffe over doen soude / als wesende een sake van seer quaden exemple en consequentie/merkelijk tenderende tot desservice van sijne Majestept / en grote schandale van sijne goede en getrouwe ondersaten / en versochten voorders / dat hy wilde ordonneren / dat de 12 of 13 baendelen Hoogduitse knechten sich vertrocken van de landen van Utrecht / mitsgaders ook orde stellen/ dat de selve stad van alsulke en diergelijke gewelden/ aenvallen en dangieren voortaen bevrijd mochte blijven. En also by goeder informatie bevonden hadden / dat de soldaten van de oude Tersen leggende in garnisoen in de omleggende steden / als Amersfoort/ Renen / Wijk / Culenburg en Vyanen / sich onderwonden haren borgere daer komende te slaen en te injurieren / uit oorsake of wrake / van dat sy de stad bewaert en gedefendeert hadden / daer uit te beduchten was / dat meerder zwarigheden en inconvenienten souden volgen/ so baden sy / dat hy daer in metten eersten soude willen orde stellen / en versien dat sulx niet meer en geschiede. Biddende dat hy dit advertissement ten goeden hen wil af nemen / en 't selve ten besten verstaen/en souden 't selve eer overgesonden hebben / so sy niet en waren belet geweest door de menigvuldige occupatien/die hen tez sake van desen foulen en invasien waren overgekomen. Maer de Groot-Commandeur en achte al sulx niet / want hy henlieden alle 't selve al hadde gepardonneert en vergeven / en leide de schuld op de Staten van den Lande/ dat sy geen

De gemutineerde Spangiaerden beklimmen Utrecht by S. Catrynen poorte by het kasteel.

Extract van den Groot-Commandeur.

Ors-

oꝛdꝛe en ſtelden/ om henlieden te betalen/ſeggende/ dat hy wel een groot mishagen hadde in de ongeregeltheden en moetwille van het krijgsvolk / dan dat hy daer in niet en konde remedieren / dooꝛ dien hy geen middel van geld en hadde om henluiden te betalen.

Omtrent of weinig na deſen tijd / heeft Doctoꝛ Elbertus Leoninus aen den Pꝛince van Oꝛangien geſchꝛeven om paſpooꝛte te hebben/ om by zijn Extellentie te mogen komen/en den vꝛedenhandel (met Champangy begonſt) te herhatten. De ſelve hem geſonden zijnde / is by den Pꝛince van Oꝛangien tot Middelburg gekomen / en heeft den ſelven aengedient / dat de Staten van de reſpective Pꝛovincien aen den Gꝛoot Commandeur ernſtelijk verſocht hadden / dat hy ſoude willen verſtaen totter pacificatie van de opgereſen troublen / ten einde de Landen eens wederom in ruſte ſouden mogen komen / en dat de Gꝛoot Commandeur volkomen macht en bevel verkꝛegen hadde / om alles te mogen appaiſeren en vergelijken. De Pꝛince van Oꝛangien hem gehooꝛt hebbende / heeft goed gevonden daer op de Staten van Holland en Zeeland met hare geaſſocieerde / als Bommel en Buꝛzen / te beſchꝛijven binnen Dooꝛdꝛecht tegen den 25 Januarij anno 1575. met ernſtig verſoek / dat ſy aldaer hare Gedeputeerde ſouden ſenden met volkomen laſt en bevel abſolut/ om op 't ſelve te mogen handelen/ belaſtende hen niettemin om middelertijd goede en naerſtige wacht en toeſicht te hebben en houden / en alle ſteden/ plaetſen en foꝛtreſſen ten beſten te verſien/op dat 't verraed en de ſiniſtre aenſlagen / die gedurende alſodanige handelingen gemeenlijk gepleegt werden / verhoedet en belet weſen mochten.

Doctoꝛ Elbertus Leoninus komt by den Pꝛince van Oꝛangien binnen Middelburg.

Den 29 Decembꝛis is tot Enkhuiſen gearribeert een bode uit Vꝛieſland / pꝛeſenterende aen de Magiſtraet aldaer ſekeren bꝛief / die hy ſeide uit handen van den Heere van Billy ontfangen te hebben / en hem belaſt te ſijn / de ſelve in eigender perſoon over te leveren/ ter pꝛeſentie van den Capitein binnen der ſelver ſtad garniſoen houdende: en hem gevꝛaegt zijnde/hoe hy ſo ſtout was ſodanige bꝛieven over te bꝛengen? Antwooꝛde hy / dat de Colonel Heere van Billy hem ſulx hadde belaſt / en dat hy 't niet en hadde doꝛven weigeren / uit vꝛeſe dat hy ſoꝛgde gevangen geſet te werden / waerom hy ſulx aengenomen hadde / op hope van datmen hem 't ſelve niet ten quaedſten afnemen ſoude / en dat hy nu meende by zijn huisvꝛouwe en kinderkens (die binnen Enkhuiſen woonachtig waren) te blijven / en hem gevꝛaegt hebbende / of hy geen meer bꝛieven van den ſelven Heere van Billy en hadde / ſeide dat hy ook bꝛieven hadde aen de Magiſtraten van Hoozn en Medenblik / die hy hen-lieden alle dꝛie overleverde. De bꝛieven waren alle dꝛie van eenen inhouden/ gelijk die hier volgen:

De Heere van Billy Stadhouder van Vꝛieſland ſchꝛijft aen de ſteden van Enkhuiſen / Hoozn en Medenblik.

GAſper van Robles Ridder, Heere van Billy, la Folliegrad, Granam, Malpart, &c. Stadhouder en Capitein Generael van Vꝛieſland, Groeningen, der Omlanden van dien, en Drenthe. Eerſame lieve byſondere vrunden en naburen, de grote genegentheid, liefde en affectie, die de Coninkl. Majeſteit ons aldergenadigſte Heere tot u luider is dragende, ſtreckende tot u luider eigen ruſte, vrede en welvaert, hebt gy te vernemen uite brieven, die ſijne Coninklijke Majeſteit belieft heeft u lieden toe te ſchrijven, gelijk gy ſulx mede tot meerder verſekertheid, uitte brieven, die d'Excellentie van den Groot Commandeur van Caſtilien, Gouverneur en Capitein Generael, en voorts den Heere van Hierges, door expreſſe bevel van ſijne Coninklijke Majeſteit, aen u luiden mede geſchreven, moogt hebben verſtaen. En in conformiteit der ſelver hebben ſijne Majeſteit en d'Excellentie voorſchreven my geordonneert en bevolen, dat ſo deſe myne bevolene gouvernementen ſtreckende ſijn naeſt de Noort-Hollandſe ſteden (wiens ellende, armoede, benautheden en calamiteit my eenſdeels bewuſt ſijn) boven de voorſchrijvingen en vermaningen, die u luiden by den voorſz Heere van Hierges gedaen ſijn, u luiden ſoude toeſchrijven en vermanen, dat gy gedachtig ſoud willen zijn de beloftenieſſe en toeſeggingen, die ſijne Coninklijke Majeſt. in Princelijke woorden, by ſijne generale gratie en pardon, voorts particulierlijk en tot meer ſtonden heeft gedaen, en u daer op vrylijk en vaſtelijk te mogen vertrouwen. Alle 't welk ik voldoende, en nakomende ſijne Majeſteits ernſtige goede meninge en bevel niet en hebbe willen nalaten u luiden met deſe mijne brieven, in aenſieninge der goeder naburſchap, die wy onder ſulken machtigen Potentaet en loflijken Prince, tot afbreuk van den turbateurs en verſtoorders van 't gemene beſt met malkanderen behoren te houden, wel willen goedlijk en vrundlijk bejegenen, die ik nochtans beduchte, door de obſtinaetheid van vele vreemde en uitlandſe onruſtige geeſten, weinig vrucht te ſullen doen, en uit die name van ſijne Coninklijke Majeſt. verſoeken, en voor ſo veel in my is, biddende, dat gy betrachtende en inſiende u lieder eigen profijt, ruſt en welvaert, ſchuwende en voortaen te rugge ſtellende alle vordere twiſt, moeiten twedracht, en de uiterſte ruyne en verderffeniſſe, en overdenkende 't gene den onderſaten van God en by alle Geeſtelijke en wereltlijke rechten bevolen werd, u luiden wederſtelt op den rechten weg, en onder die obedientie en beſchermeniſſe van ſijne Coninklijke Majeſteit, die een ſo godvruchtigen, goedertieren en machtigen Prince is. Sijne Majeſteits aengeboren goedertierenheid, daer mede hy u luiden als noch te gemoete komt, niet verwerpende, noch de ſelve onachtſamelijk en verſmadelijk verſtotende, dan den tijd van gratie wachtnemende, u luiden hier beneffens mede te kennen gevende, en liefelijken vermanende, mitſdeſen verſekerende, dat ſo verre gy u luiden als noch ten beſten beraed, en uit goeder herten begeeft onder de obedientie en gehoorſaemheid van ſijne Majeſteit tot wien gy u toevlucht en anders niemands behoort te nemen, men u luiden als noch in gratie en genade ſal ontfangen, een maend lank na de inſinuatie en receptie van deſen, daer toe gy luiden gewiſſelijk en in de waerachtigheid verdacht moogt zijn, en u daer na reguleren. En ſo verre gy tot dien einde mijn hulp, aſſiſtentie en byſtant van doen zijt, wil my vlijtig daer toe laten gebruiken, gelijk de werken tot gelegener tijd daer van tuigeniſſe ſullen geven. Hier mede eerſame lieve beſondere goede vrienden en nabuiren, zijt God almachtig bevolen. Geſchreven tot Leeuwerden den 14 Decembris anno 1574. En was ondertekent *Gaſpar de Robles Billy*. De ſuperſcriptie was. Den eerſamen onſen lieven beſonderen Scholtet Borgermeeſteren en Raed der ſtede Enkhuiſen, onſe goede vrienden en naburen. (Fol 80.)

DJe van Enkhuiſen hebben de voorſz bꝛieven geſonden aen den Oberſten Sonoy / ten einde hy de ſelve viſiteren ſoude / en hen ſijne meninge overſchꝛijven / of ſy lieden daer op eenige antwooꝛde ſouden ſchꝛijven / dan niet. Dan werd niet goed gevonden daer op eenige antwooꝛde te ſchꝛijven / byſonder alſo den Heere van Billy in den voorſz bꝛief ſcheen ſijn oogmerk als noch te hebben op het pardon in Junio gepubliceert / gelijk of de aengeboden gratie / daer in vermeld / henluiden als noch (hoe wel den tijd overſtreken was) open ſtaet / en dat den tijd om die noch te mogen verkꝛijgen en genieten / verlangt was: dan die van Enkhuiſen meenden / dat hy ſijne moeiten dien aengaende wel hadde mogen ſparen / dewijle ſy den Coninck niet en hadden misdaen / en overſulx geen pardon noch gratie van doen en hadden. Den bꝛiefdꝛager is gevangen en gepijnigt gewoꝛden / confeſſeerde by den Heere van Billy geinduceert geweeſt te zijn/ om den bꝛief te bꝛengen/ dat hy 30 guld. daer op hadde ontfangen / dat hy bevel hadde te beſichtigen waer de Stad kranxte was. Item de ondertaſten / of daer onder de boꝛgerye geen twedꝛacht was / en hoe ſy geweert waren / en van als wederom rappoꝛt aen hen te doen.

De Gꝛoot Commandeur

Op S. Lucie avond / weſende den 12 Decembꝛis is de Gꝛoot Commandeur onvooꝛſiens en opt ſpoedigſte binnen Antwerpen gekomen / vergeſelſchapt met

komt onderstens binnen Antwerpen met 20 vaendelen Walen.

met Monsdragon en zijn gantsch regiment tot 20 vaendelen Walen / en herst de selve stad aen allen oorden seer sterkelijk beset. De oorsake van dese haestige en onverwachte overkomste / en 't gene daer uit gevolgt is / sullen wy (als een sake van grote insichte) verhalen. Hier voren hebben wy mentie gemaekt van sekeren aenslag die de Prince van Oranjen binnen der Stad en op 't Casteel van Antwerpen hadde gehad / en dat deselve was ontdekt / dat daer over ook vier personen waren geexecuteert en gequartiert / namentlijk twe Spangiaerden en twe andere. Doch datter niemand meer (niet jegenstaende datter met vele correspondentie was gehouden) binnen der stad nochte den Castele ontdekt en was. Hier door ist geschied / dat de Prince van Oranjen bleef continuerende sijn voornemen en intelligentie / en onderlinge correspondentie / die hy aldaer in der stad en Castele was hebbende / om de selve Stad en Castele in zijne macht te krijgen / en de selve te verlossen van de Spaense slavernye. De sake hadde een wijle berust en stille gestaen / door de vreese / die d'executie vande vier geexecuteerde personen hadde gemaekt: maer bevindende / datter niet meer naer en volgde / en dat niemand van den aenslag wesende / meer en werde onderzocht / so kregense wederom moet / om de sake te herbatten. En werd dese sake principalijken by der hand genomen by Marten Neyen / gesworen Clerk en Griffier van de Rekenkamer en Finantie der selver Stad / een seer kloek en dapper man / en doende in 't heimelijk professie van de Gereformeerde Religie. Dese Marten Neyen is geweest de vader van Pater Johan Neyen Commissaris / die inden jare 1608 en 1609. den handel van den Trebes gedreven en te wege gebracht heeft / gelijk tot zijnder plaetse sal werden verhaelt. Marten Neyen dan hebbende intelligentie met Michiel van de Miele / Deken van de schippers / (die metten zijnen de wacht op de Riviere hadde) is tot drie of vier reisen / so in schippers als ander habijt gedeguiseert heimelijk by den Prince van Oranjen tot Vlissingen geweest / den Prince te kennen gevende / dat den meesten hoop der borgerije / so onder groot en klein / personen van aensien / als van middelbare qualiteit / een merkelijken onlust hadden over de tyrannye en 't geweld der Spangiaerden / verhandelende over sulx metten Heere Prince de middelen / door de welke men de Stad soude veroveren. En is de sake so verre gebracht / datter wel 2000 soldaten met hunne Capiteinen onder bedekte klederen / meest op merktdagen binnen der stad zijn gebracht / en secretelijken hier en daer onder de borgerije zijn geherbergt en gelogeert / en dat meestendeel in de Nieu-stad in de brouwerijen onderhouden. Hopman Niclaes Kuichaver was een van de principaelste Capiteinen / die binnen der stad eenige dagen / door dat den aenslag soude aengaen / was gekomen / daer waren wel 500 soldaten gelogeert in de brouwerije van de drie snoerkens / ten welweten van den heere en meester van de selve brouwerije / en den segelaer over de selve brouwerije / 't welk een Hollander was genaemt Andries Copier / en was een natuirlijke sone van den ouden Heere van Calslagen / die alle de selve soldaten aldaer met spijse en dranck versorgde. De Prince van Oranjen hadde ook tusschen 50 en 60 schepen van oorloge met volk na de Stad afgevaerdigt / dese ('t zy dat / mits de contrarie wind / het getijde was verlopen / of datse geintimideert waren door dese haestige aenkomste des Groot Commandeurs / en grote vermeerderinge van het garnisoen) hebben haer ancker omtrent Lillo geworpen en aldaer zeil gestreken / verwachtende ook op nader bescheid. Men meent dat desen aenslag / die seer wel aengeleid was / gelijk noch breder sal verhaelt werden / ontdekt is geworden door een Capitein of Officier / tot Middelburg of Vlissingen gebangen geweest / en onder rantsoen ontslagen zijnde / den voorsz Marten Neyen en ook eenige Spangiaerts in gedeguiseerde schippers klederen / in het logement van den Prince van Oranjen tot verscheiden reisen hadde sien in en uitgaen / en dat hy 't selve tot zijn wederkeren aen de Gouverneur van 't Casteel hadde geopenbaert / die dit den Groot Commandeur voorts in der haest verwittigt hadde / en was dit de oorsake van zijne haestige en onverwachte overkomste / die ook so haestig was / dat het plein voor het Casteel al vol volx was / eermen van haer komste wiste. Dit maekte aen d'een zijde de herten van de gene die van den aenslag wisten / so wel van soldaten als van borgeren / geheel verslaut / en de aenkomste van des Princen schepen (ten gesichte van alle de wereld) verseekerde den Groot Commandeur / dat den aenslag / daer hy van was beradverteert waerachtig was. Waerom hy terstond scherp bevel / so aen den Markgrave als de Capiteinen van 't garnisoen en van den Castele dede / datmen terstond alle de straten wel beset zijnde / alle herbergen en publijke plaetsen onderzoeken / en alles opnemen en vast houden soude wat vreemt was en geen borgeren / ingesetenen of inwoonderen der stad / en van egeen qualiteit of aensien waren / en voornementlijk apparentie van soldaten hebbende / zijnde ook publijkelijk / by publicatie van den Stadhuise / als by tromslag / op alle hoeken van de straten geboden / dat so wel herbergiers als particuliere huisingen bewonende / terstond aen de Wet soude aenbrengen alle hunne gasten en vreemdelingen tot hunne huisen logerende / met name en toename / op pene van arbitrale correctie. Waer over so wel de borgerye als vreemden met vreese bevangen zijnde (ook d'een d'ander niet betrouwende) den meestendeel vande soldaten sich op de strate hier en daer mosten begeven / en hen den Heer bevelen / inder voegen dat 4 soldaten / omtrent de brouwerye van de 3 snoerkens in de Nieustad dolende / als vagabonden aengetast en gevangen zijn geworden / en ook eenige dienaers en segelaers der selver brouwerije (uit welke brouwerije de dienaers van de Merkgrave seiden eenige van de gevangen soldaten gekomen te zijn) by den selven Merkgrave aengetast en vast gemaekt / en onder andere mede de voorsz Andries Copier van Calslagen. De 4 gevangen soldaten zijn metter hitte terstond te bank gebracht / en scherpelijk ondervraegt / wat hen nopende de voorsz aenslag kenlijk was / van waer sy gekomen waren / waer sy gelogeert hadden geweest / en wie hen hadde onderhouden. Sy bekenden / datse van 's Princen van Oranjen volk waren / datse inde herberge van de drie snoerkens waren gelogeert geweest / en aldaer hen hadden onthouden / met welweten en wille van den huisheer / die haer door de voorschreven Andries Copier met eeten en drinken besorgt hadde: dat Marten Neyen den principaelsten autheur en aenvanger van den aenslag was / die hen somtijds was komen aenspreken en versterken / hen verseekerende / dat den aenslag die voorhanden was / by de meestendel van de Heeren van der Stad en voornaemste borgeren / daer toe niet alleen genegen / maer gehelijk gereselveert waren / en namentlijk de Deken van de schippers Michiel van der Miele met zijne consorten / die de wacht op het water met hare schepen / en van de poorten in de Nieustad / waren hebbende. Waer op de voorsz Michiel van der Miele met zijn mede-Deken terstond door bevel van den Groot Commandeur / niet door den Merkgrave / als de hoogste Justitie bedienende / en wiens ampt sulx was / maer door den Spaensen Provoost Camargo gevangen zijn geworden / en op 't Casteel / sonder eenig dilay seer scherpelijk geexamineert en getorturreert zijnde / is den ganschen handel over dit stuk ontdekt. De vier soldaten zijn des anderen daegs gehangen / sonder datse yemand van hare consorten hebben vorder geaccuseert / of sulx gemeld / datter yemanden meer is bekomen / wesende d'een en d'ander onder de borgerije versteken en gebergt / so sy qualijken hunne vlucht uit de stad konsten nemen / mitsdien de poorten gesloten / en seer scherpe acht worde genomen op de genen / die door de winketten uitter stad wouden vertrecken / doch de donkere winterse nachten hebben seer vele van de vreemdelingen en 's Princen soldaten gesalveert / die hunne vlucht namen over de aerde wallen komende tusschen het

Casteel

Marten Neyen vader van Pater Commissaris Jan Neyen / houd intelligentie met den Prince van Oranjen / om Antwerpen over te geven.

2000 soldaten van den Prince van Oranjen binnen Antwerpen.

Andries Copier versorgt de soldaten van den Prince van Oranjen binnen Antwerpen met kost en dranck.

De Groot Commandeur doet scherp onderzoek op den aenslag / die de Prince van Oranjen op de stad van Antwerpen hadde.

4 soldaten van den Prince gevangen.

Michiel van der Miele Deken van de schippers met zijn mede-Deken gevangen.

De 4 soldaten gehangen.

(Fol. 8

Caſteel en 's Keiſers poorte / weſende de gracht daer ſeer ſmal / en anderſints ondiep / en is wel grotelijk te verwonderen / datter ſo weinig perſonen van ſo groten menichte alſer in de ſtad waren / zijn ontdekt gewor-

Op 't lijf van Marten Nepen werd 2000 guldens geſteld.

den. Marten Nepen en was nergens te vinden / hoe wel daer grote neerſtigheid om werd gedaen / om hem te bekomen / ja daer werd by publicatie 2000 guldens op zijn lijf geſteld / tot prijs en beloninge voor de gene die hem ſouden konnen leveren / of aenwijſinge doen / dat hy gevangen mocht werden. Deſgelijx werden op meer andere perſonen / na de qualiteit der ſelver / prijſen geſteld / d'een van 100 / d'ander 2 / 3 / tot 600 guldens / ten behoeve van dieſe ontdecken en aenbrengen ſouden / en werd ook verkondigt / dat ſo wie Marten Nepen ſoude ontdecken / al ware hy van den aenſlag culpabel / vry en los ſoude weſen / en boven dien die twe duiſend guldens genieten. Ook werden uit de Magiſtraten Commiſſariſſen geordonneert / daer bygeboegt eenen Capitein met eenen Officier / ſo van het garniſoen van 't Caſteel / als van der Stad / om ſcherp onderſoek in alle huiſen en logijſen te doen / van wat qualiteit de perſonen ook waren / of men de voorſz Marten Nepen of eenige Capiteinen van wegen des Heeren Prince van Oranien / ſoude hebben mogen bekomen / men hield de poorten drie dagen geſloten / Marten Nepens huis werd tot driemael toe onderſocht / maer hy was van een van de Commiſſariſſen die hem ſocht / ſelfs gebergt / en door vreſe dat hy noch ſoude mogen ontdekt werden / is hy door den ſelven perſoon / hebbende de loſe of het woord van de wachte / 's avonds voor de ſchiltwachte / gaende met een fackel als een dienaer van den ſelven op den hals / gebracht in eens backers huis (die de ſake toegedaen was) aldaer baert en hayr doende veranderen / ſtond hy des anderen daegs met des backers ſone blood als een backers knecht / het witte brood en knede. Als de ſelve Commiſſaris die hem daer geholpen hadde / mette Spaenſe Officiers / die den Commiſſaris in 't ſoeken aſſiſteerden / aldaer in quam vragende den bac-

Marten Nepen in een backers huis verborgen.

ker / of hy aldaer geen quaed volk en hadde gelogeert van de Geuſen / die daer op antwoorde geen ander manvolk in zijn huis te hebben / dan zijn ſoon en neve die daer ſtonden en arbeiden / en liet hem voorts 't huis beſichtigen. Den backer dede in 't midden van den bakhuiſe een tafelken ſtellen / en daer op goed warm brood uitten oven treckende / en warme koekens / met boter voorſettende / dedeſe wat onbyten / tappende een kanne goed biers / ſond om een pinte ſpaenſe wijn / ter eeren van de Viſitateurs / de welke wel te vreden weſende ſeiden de Spaenſe Officiers in de Spaenſe tale / dat den backer een goed Chriſtiaen was / en te vroom / en 't huis te klein om veel quaed volx te logeren / en vertrocken alſo wel te vreden uitten huiſe / zijnde de voorſz Marten Nepen ſeer verblijd / dat hy 't alſo ontkomen was / hy bleef noch al eenige dagen in de ſtad verborgen / ſomen noch ſeer ſcherpe wachte en toeſicht aen de poorten was nemende (weſende de ſelve met ſoldaten beſet) op 't uitgaen van het volk / hy raekte eintelijk met een ydele kerre / op hebbende alleen een of twe ſacken mouts / en gekleed weſende als een hovenier / uiter ſtad / en quam by den Prince tot Vliſſingen / welk zijn arrivement hy daer na heimelijk over ſchreef aen zijnen goeden vrund de voorſz Commiſſaris / die daer wel blijde om was / als ook andere zijne bekende vrunden.

Marten Nepen ontkomt en begeeft hem by den Prince van Oranien.

Om wederom te keren tot de gevangene Deken van de ſchippers / Michiel van de Miele en zijn Mededeken werden ſeer ongenadelijk gepijnigt / byſonder Michiel / dewelke bekende / dat Marten Nepen den aenſlag gemaekt hadde / en dat hy henluiden behulpig hadde geweeſt in 't reiſen na den Prince van Oranien. Dat Marten Nepen hem hadde getoont een geheel geſchreven quohyer / met namen en toenamen van alle de perſonen / die van deſen aenſlag waren / en dat daer onder waren notable perſonen / ſo Officieren van der ſtad als van de Magiſtraten / en dat den Griffier van der ſtad de Heere Guilliaem Martini mede van den aenſlag wiſte / en dikwils met den ſelven van de ſake hadde gecommuniceert / dat de Prince van Oranien den voorſz Marten Nepen hadde gegeven een grote en lange inſtructie / die hy geſien hadde / dat de voorſz Heer Griffier Martini / al wat de ſelve entrepriſe aenginck / wel wiſte / en dat hy tot meermael daer van met hem geſproken hadde / en dat Marten Nepen hem hadde geſeid / dat hy door den ſelven Martini was onderricht / dat by na de gehele Magiſtraet kenniſſe van de ſake hadden / en al gereſolveert waren / de hand aen 't werk te houden / en dat Marten Nepen hem van de Miele vrieden hadde getoont / die by den Prince van Oranien aen hem Martini hadde geſchreven / die hy daer na ſeide hen-lieden gelevert te hebben / en meer anders.

Marten Nepen in een backers huis verborgen.

Marten Nepen ontkomt en begeeft hem by den Prince van Oranien.

Michiel van de Miele en zijn medegevangen werden ongenadelijk gepijnigt / en ontdecken den aenſlag.

De voorſz Andries Copier van Calſlagen ſegelaer van de vrouwerye van de drie ſnoerkens / ſich ſelven in tijds niet voorſien hebbende / gelijk wel gedaen hadde de huisheere van de ſelve vrouwerye / die het ſeker voor het onſeker hadde gekoſen / en de vlucht genomen / was mede gevangen ſo voren geſeid is / en werd mede by den Provooſt Comargo op 't Caſteel gebracht / en gevraegt zijnde na zyne gelegentheid / ſeide een Hollander te weſen / een natuirlijke ſone van den Heere van Calſlagen / wiens oudſte dochter getrout hadde de Griffier Mr. Willem Martini / die hen tottet ſegelaerſchap vande voorſz vrouwerye hadde geavanceert / welke verklaringe oorſake gaf hem ter banke tot twe reiſen toe wel ſcherpelijk te ondervragen en examineren / of hy gene communicatie nopende deſe ſaken / metten voorſz Griffier en hadde gehad / en hen van het logeren der voorſz ſoldaten in de voorſz vrouwerye niet geopent / en was de torture en pyninge ſo extraordinaris / dat hy in zijn zyde geſcheurt zijnde / 't ſelve allenxkens apoſtumeerde / eenige dagen daer na is geſtorven / doch in zijn ſiekte / de Cipier van de gevankeniſſe op het Caſteel ſiende den voorſz Copier ſo deerlijken getracteert / dat hy den gemenen koſt niet en konde nuttigen / heeft des gevangens huisvrouw ontboden / haer ſeggende / datſe by haren man mochte gaen / en hem beſorgen / en yet warms doen maken om hem te verſterken / zijn huisvrouw dit verſtaen hebbende / is gegaen by de huisvrouw van den voorſz Heere Martini / en haer 't ſelve aengedient hebbende / heeft zy terſtond doen kopen een klein nieu aerden pap of bierenvroots potken / en daer in een goed lecker ſuipken met kruidnoten doen maken / om hem te verſterken / weſende over haren natuyrlijken vroeder met medelijden ontſteken / ſeggende tegen de huisvrou van den gevangen / datſe terſtond wederkeren ſoude / men ſoude hem van alles wat hem van node was / genoeg voorſien / de gevangen het voor bierenvroot of ſuipen genoten hebbende / en het potken daer na by zijn huisvrouw wederom gehaelt werdende / ſeide de gevangen heimelijk tot haer: ſegt mijn Heere Griffier en Mr. Boudewijn van Barlecom zijnen klerk / datſe onder den buiten bodem van het potken merkelijke letteren ſullen geſchreven vinden met mijn neſtelinge / 't welk van de voorſz zijn huisvrouwe wel gebat / en henluiden aengegeven zijnde / hebben daer op vlytelijk gelet / hebben in 't ſwert ('t welk het vier op de rodigheid des potkens gemaekt hadde) bevonden geſchreven te zijn by een gele goutachtige coleure letter / door de voorſz gele naelde veroorſaekt / en ſich ſeer wel uitſtekende / dat hy tot twe reiſen toe ſeer uitnemende hebig was gepijnt en getorureert / en ondervraegt / of hy met hem Martini geen correſpondentie en hadde gehouden / maer dat hy in 't minſte niet en hadde bekend / dan dat Michiel van de Miele op de pijnbanke hadde geſegt / dat de voorſz Martini / al wat deſe entrepriſe aenginck / wel wiſte / en dat hy tot meermael daer van met hen-lieden hadde gecommuniceert / en al 't gene voorders hier voren is verhaelt / waer door men alle dagen een nieu verſch potken den gevangen was brengende / en door dien middel werden ſy onderricht van alle 't gene de gevangenen ter banke bekenden / dit heeft den voorſz Martini in merkelijk achterdenken gebracht / en op zijn ſake doen letten.

Andries Copier gevangen / en ſeer ſwaerlijk gepijnigt.

Andries Copier ſteeft in de gevankeniſſe.

De Groot Commandeur van deſe beſchuldinge en con-

confessie in 't lange rapport gedaen zijnde / heeft den voorsz Provoost Camargo last en schriftelijk acte gegegeven / om den voorsz Martini op het Casteel te halen / dewelke dien volgende in 't Collegie van de Wethouderen der voorsz Stad ten vollen vergadert / en de Markgrave daer by wesende / gecompareert is / en sijnen last en acte van commissie vertonende / begeerde / datmen naervolgende den inhouden van dien hem den voorsz Griffier Martini soude laten volgen naer het Casteel / om aldaer den selven te confronteren metten voorsz Michiel van de Wiele / op het gene daer mede hy den selven Martini was belastende. Waer jegens de voorsz Wethouderen en Markgrave sich heftig waren opponerende / gemerkt sodanige nieuwigheid te vorens nooit en was gepleegt / en dat sulke nieuwigheid was strijdende tegens d'exprese privilegie so van Brabant als van der stad besonder / alwaer men geen borger / en principalijk geen personen van qualiteit en mochte saiseren of in hechte nemen / dan by den Officier met consent van de Wet / en naer voorgaende (gesien en gelesen) informatie / en diemen pretendeerde te beschuldigen / aengesproken en gecauseert zijnde voor sijnen competenten rechter. De voorsz Comargo daer tegens allegerende / dat in sulke extraordinaris excessen / als dese was (namelijk smakende Crimen læsæ Majestatis) alsulke privilegien quamen te cesseren / vermanende den selven Martini gewillig met hem te willen gaen / of anders dat hy genootsaekt soude wesen forse te moeten gebruiken / al soude hy ook het ganssche garnisoen employeren / volgens sijnen laste. De voorschreven Martini siende de gelegentheid / sulx dat noch Markgrave noch Wet hem en kosten garanderen / achtende mede dat sijne weigeringe met meerder nadenken hem soude mogen beswaren / heeft aen de Wethouderen verlof versocht / en gebeden te willen inwilligen / dat hy hem mochte reguleren / volgende de begeerte van den voorschreven Comargo / seggende / dat hy hem der sake wel getrooste / welk by de selve (hoewel seer ongaerne / en naer voorgaende protestatie) geconsenteert zijnde / is hy Martini met sijnen langen tabbaert / in 't midden van een deel soldaten en eenige hellebaerdiers van den Provoost / naer het Casteel geleit / wesende in 't beginsel / mits de nieuwigheid by een groot deel / so jonk als oud volks gevolgt / dewelke de voorschreven Comargo dede vertrecken. Op 't Casteel gekomen zijnde / heeft de voorsz Comargo metten Notaris crimineel Velthoven hem tegen den voorsz Michiel van de Wiele voor de pijnbanke geconfronteert / die hem belaste met sekere pointen / nopende de voorsz aenslag / dewelke by hem Martini (die van als te voren / door het schrijven op de bierenbroots potgens by Andies Copier / dat hem seer wel te passe was gekomen / gewaerschout was) standvastelijk werden ontkent en gelochent. De voorsz Michiel van de Wiele ter eender / en hy Martini ter andere zijden / by hen seggen en verklaringe persisterende / so werde hy Martini van daer geleid op de kamere van de voorpoort / responderende op de pleine naer de Stad / alwaer vergadert saten den Conseillier Louis del Rio Raed van de Camer van Justitie van Trouble / of den Bloedraed / met twe andere Commissarissen / en met den voorsz Comargo en Velthoven Notaris Crimineel / die hem in 't lange hebben ondervraegt / wat correspondentie hy metten voorsz Marten Nepen / en ook met andere van de conspirateurs gehouden hadde op den aenslag voorsz / wie ook van de Wet-houders daer in mede culpabel waren / onder welke hen 4 of 5 by name werden genoemt / en voorts meer / na eenige andere Officieren van der Stad / en namentlijk waer de brieven waren die de Prince van Orangien aen hem geschreven hadde / en hem by Marten Nepen gelevert / den voorsz Michiel van de Wiele en andere van de complicen in seker vergaderinge getoont / en meer andere pointen de selve sake rakende: waer op de voorschreven Martini verklaerde ganschelijk van dit stuk / noch van d'een noch van d'ander niet te weten / en dat hem groot ongelijk en schande werde aengedaen / in alsulke extraordinarise proceduren / gemerkt men niet bevinden en soude / dat hy in der selver eenigsins schuldig was: en of hy schoon met Marten Nepen / of Michiel van de Wiele eenige familiare kennisse hadde gehad / dat het selve was eerst ten aensien van Michiel van de Wiele / dat hy Martini was Hooftman van de Natie of Ambachte van de Schippers / en oversulx diverse saken / so op des Schippers-kamer / als daer buiten t'samen hadden te besoigneren: en andersins ten respecte van Marten Nepen mits hy Griffier was van de Reken-kamer en Finantie van de Stad / en hy Martini Griffier van het Collegie en des Heeren Camer / door wiens hand alle resolutien / acten en alle depesche des Magistraet van de Stad mosten passeren / en oversulx mede wat de Reken-kamer en Finantie was aengaende / waer door de voorsz Nepen geoorsaekt was / hem dikwils by den voorsz Martini te vinden / causerende de ordinarise t'samen-komste en familiariteit metten anderen. En beroerende de voorsz brieven / of wel de selve Marten Nepen eenige brieven van den Prince van Orangien aen hem Martini mocht hebben gehad / het sy in der waerheid of ook andersints eenige gefabriceert / en de voorsz vergaderinge vertoont / om so veel te beter en door sulk een middel de voorsz Michiel van de Wiele en andere aen sijne zijde te trecken / ginck alle 't selve hem Martini niet aen / gemerkt hy nooit eenige brieven en hadde ontfangen / noch metten Prince van Orangien yet ter werelt uitstaende. De Commissarissen konnende niet wijders van hem trecken / en geen stucken of bescheet hebbende / 't welk sy hem konsten tonen / daer mede sy hem konsten beswaren / alleen hen funderende en steunende opte enkele declaratie des voorsz Michiel van de Wiele / deden hem Martini vertrecken: eenige waren van opinie dat men hem scherpelijk ter banke soude ondersoeken / seggende / dat in Crimen læsæ Majestatis, het verklaren van een getuige / alwaer 't ook op de bank geschied / daer toe genoeg was. De voorsz Doctor del Rio (die eertijds met de voorsz Martini gestudeert hadde / en t'samen henne vrundschap hadde gecontinueert) seide daer tegens / dat men de qualiteit van de personen behoorde aen te sien / voornementlijk der geenre die in goede reputatie tot daer toe altijd waren geweest / geacht en bemint van alle de werelt / men meent so Vergas daer geweest ware / men hem op de pijnbanke soude gesmeten hebben. Doch also vele luiden van eeren / daer onder ook eenige Spaense Coopluiden waren op de weg voor het Casteel wandelende / om den uitgank deser sake te vernemen / de welke men uit de voorsz kamer wel merkelijken konste gesien / dat ook een Spangiaerd goed vrund des voorsz Martini namentlijk / Marten de Chanarie / Coopman / de voorsz Heeren quam te kennen geven / dat de gehele Borse was bekommert / en genoeg beroert geweest over de voorsz aentastinge / en tot dien tijd toe binnen Antwerpen ongeplogen proceduiren / so worde geresolveert dat men den selven Martini wederom na het Stadhuis soude laten gaen: en werde hem den eed afgenomen niet te verklaren het gene hem was gevraegt / en namentlijk 't gene de Schepenen was aengaende / en gelast dat hy hem soude gaen presenteren op de Meere tegens het afgaen van der Borse / en worde oversulx los gelaten / en gerelaxeert. Op 't Stadhuis komende werd aldaer met grote devotie in de Concergerpe by eenige van de Heeren van de Wet verwacht / en so men hem terstont na sijne erbarentheid ondervraegde / seide dat hy eed gedaen hadde (des aengaende) niet te openbaren / en namentlijk niet nopende 't gene eenige van de Heeren soude mogen raken / dat een yder op sijn stuk wel moste letten / allegerende de gemene Latijnse sententie:

Tunc tua res agitur paries cum proximus ardet.

Dat is:

Als u buirkens huisken blaekt en brand,
Schikt u goeyken op, en brenget van de kant.

En

De Wethouderen van der stad Antwerpen protesteren tegen den Spaensen Provoost Comargo.

Meester Willem Martini Griffier van Antwerpen werd gevangen op 't Casteel gebragt.

De Griffier Martini werd tegen Michiel van de Wiele geconfronteert.

De Griffier Martini werd voor eenige Commissarissen van den bloedraed ondervraegt. (Fol. 82.)

Doctor Lops del Rio hadde mette Griffier Martin gestudeert.

De Griffier Martini werd uit te gevaer kenisse ontslagen.

En ſo yemand acht eenige papieren of ſtucken te hebben / die hy niet en wilde datmen ſoude ſien / ſeer wel ſoude doen na huys te gaen en daer in te voorſien / want hy achte dattet aen hem niet blijven en ſoude / noch ook dat de Spangiaerts daer op niet lange ſlapen en ſouden. Des anderen daegs in den nacht tuſſchen drie en vier uren / worden by den Prevoost Comargo / drie van de Heeren in hunne huiſen gevangen genomen / en door hem en den Notaris Crimineel alle hare papieren doorſocht / en daer na met ſoldaten na het Caſteel geleid: alwaer ſy terſtont zijn geexamineert en ondervraegt geweeſt / over de hennisſe en wetenſchap van den voorſz. aenſlag / waer van ſy verklaerden / hen geheel niet met allen bekend te weſen / en geheel onſchuldig te zijn / en daer by uyterlijk perſiſterende / werden ſy metter banck en torture gedreigt / en voornemelijk Mr. Nicolaes de Voocht een oud Schepen en Superintendent van de Finantie / die ampts-halven groote familiariteit met den voorſz. Marten Neyen was hebbende / zijnde tot twee reiſen voor de banck gebracht / en ter leſter reiſen ontkleed en de touwen of pijnkoorden aen ſijn lijf geleid om hem in der palleye te hangen / de welke hy noch ontginck vermits ſijne ſtandvaſtigheid over ſijne innocentie of onſchuld / blijvende al evenwel ſeer langen tijd gevangen / de ſelve Mr. Nicolaes de Voocht is de Grootvader van den jegenwoordigen Capitein Waddel in dienſt van de Hoogmogende Heeren Staten generael der vereenigde Nederlanden weſende / en getrout hebbende de dochter van wijlen de Heere van Hilt die halve broeder was van de Princeſſe van Symay / naermaels Hertoginne van Aerſchot goeder memorie.

Dzie van de Magiſtract van Antwerpen door den Prevoost Comargo gevangen.

Meeſter Niclaes de Voocht Oudſchepen van Antwerpen werd mette pijnbank gedreigt.

De Procureur Matthei werd gevangen en onthalſt.

Bp den voorſz. Michiel van de Wiele worde ook bedragen een van de voornaemſte Procureurs van der Stad genaemt Matthei / en een oud Deken van de Vleeshouwers Gilde / als complicen van den voorſz. aenſlag / die hen ſchuld op de pijnbanke bekennende / worden t'ſamen onthalſt / en de voorſz. Michiel van de Wiele in vier ſtucken gequartiert / ſijn mede-Deken / weſende een geheel oud man genoeg voor ſimpel gehouden / en mette popeleype bevangen door vreeſe van de torture / worde geweſen de executie van de Juſtitie te aenſchouwen / en voorts in een eeuwige gevanckeniſſe gecondemneert.

Michiel van de Wiele werd gequartiert.

Het is wel ſeer te verwonderen en aenmerkens weerdig / dat een aenſlag van ſo grooter importantie / daer ſo vele perſonen van qualité en gemeene luiden kennisſe af hadden en hen mede hadden bemoeit / niet meer over en ſijn bekend geworden / dat ook van twee en ſeventig Spangiaerden die op 't Caſteel lagen en mede van den aenſlag waren / geen en werden ontdeckt / noch geen andere van de ſoldaten / dan de voorſz. vier / en ſijn bekomen. De Heere van Hofwegen Jonkheer Joſue van Alberingen / Capitein Niclaes Ruychaver en noch twee andere / waren gebergt in de huyſinge van een eerlijk man en voornaemſte Officier in dienſt van de Stad weſende / wiens name ik / ten inſichte van ſijne vrunden en geallieerde noch in Braband ſijnde / niet en noeme / d'eene ſat in de ſchoorſteen / d'ander was elders verborgen en ontquament ten laeſten met groot periculi wonderbaerlijken. Noch is ook te verwonderen dat de gierigheid / die ſommige veel verleid / by niemanden plaetſe en hadde om eenige merceden te doen nemen van 't gene op de lijven van eenige was geſtelt / ſo ſy 't wel ſouden hebben konnen doen bedechtelijken / dat haer namen ſouden ſecreet gebleven hebben. Doch daer heeft ook vele toegeholpen / dat ſecretelijken een goede groote beurſe van drie / vier duiſent of meer guldens uytgemacht werde / diemen den Prevoost Comargo wiſt te beſchicken / daer door hy met vele ſimuleerde / 't welk naemaels / als hy al wederom in Spangien was gekomen / en om ander feiten gevangen zijnde / by hen luiden bekend werd / daer over hy ook is geexecuteert geworden.

De Prevoost Comargo werd in Spangien geexecuteert.

Wy ſullen hier tuſſchen beiden (hoewel het buiten onſe materie is) verhalen / dat den groten Turck Selijm den 15. Decemb. deſes 1574. jaers tot Conſtantinopolen overleden is / niet meer dan vier jaren geregeert hebbende. In ſijn plaetſe quam Amurat ſijnen oudſten ſone / de welke volgende de tyrannen van Thurkyen ſijne voorſaten / op dat ſy van alle man ontſien ſouden worden / en alleen regeren / ſonder wederpartye / vijf ſijne Broeders / en twe huyſvrouwen ſijns vaders Selijms dede doden / van de welke de een bevrucht zijnde / en ſiende de doot van hare kinderen / haer ſelven uit een hooge venſter van boven neder heeft laten vallen / beginnende alſo ſijn regeringe met moord en bloedſtortinge.

Dood van Selijm Turkſe Keiſer. Amurat komt in ſijns vaders plaetſe / en doet ſijne vijf broeders en twe huysvrouwen ſijns vaders doden.

De Groot Commandeur / grote naerſtigheid gedaen hebbende / en alle vlijt aenwendende om de voorverhaelden aenſlag te ontdecken / en de complicen te ſtraffen / ſiende dat hy niet meer en vorderde wat naerſtigheid men ook dede / ſeide / dat de hetters malkanderen al te getrou waren / en d'Officieren te ſlap om die te ſtraffen / ſo is de ſake daer by blijven beruſtende / ſtreckende den tijd naer Kerſmiſſe / dat den voorſz. Groot Commandeur trachtede naer Bruſſel jegens de Hoogtijd en Heylige-dagen te reiſen / en aldaer op ſijn Rooms Catholijk te leven / en is dien aengaende geen verder onderſoek gedaen / tot groote blyſchap van velen.

Men ſoude de gelegentheid deſer ſake en handelinge noch breder en niet meerder particulariteit konnen verhalen / ſo van perſonen als plaetſen / dan alſo binnen de voorſz. Stad / als ook Bruſſel en andere plaetſen diverſe perſonen zijn van qualité / en voornementlijke Ampten en Officien bedienende / ſeer na rakende en beſtaende de gene die hen deſen aenſlag onderwonden hebben / heb ik diſcretie gebruykende / niet geraden geacht (om de ſelve niet te prejudiceren / te beſwaren of in achterdenken te brengen) van deſe ſaken wyders te verhalen / achtende 't gene hier vorens geſeid is genoegſaem te zijn tot kennisſe van de geſchiedeniſſe deſer ſake / en is alſo met deſe geſchiedeniſſe het einde van het jaer 1574. voorts door gelopen / daer mede wy ook een einde willen maken van dit Boek / en beſluiten mette woorden Peuceri:

Of ſchoon de uytkomſt niet en geluckt ten goeden,
So ſalmen 't ſelve niet te laſt leggen den vroeden:
Want wat de menſche voor hem neemt ter handen,
Schikt het God niet wel 't gedijt dik ter ſchanden.
Want God regeert in alle Landen.
De menſchelijke verſtanden.

Eynde van het ſevende Boek.

OORSPRONG
Der
NEDERLANDSE
OORLOGEN,
en Beroerten, gedurende 't gouvernement van *Don Louis de Requesens* Groot-Commandeur van Castilien in de Nederlanden.

Waerachtige en Historische beschrijvinge,

DOOR

PIETER BOR CHRISTIAENSEN.

Summarie of korten inhout van 't achtste Boek.

DOctor Elbertus Leoninus versoekt paspoort van den Prince van Orangien, om openinge van vrede te doen, en komt tot Middelburg. De Prince beschrijft de Staten van Holland en Zeeland, en hare geassocieerde tegen den 25. January 1575. Des Graven van Bossu schryven uyt sijn gevankenisse aen den Prince van Orangien en des Princen antwoorde. D'oprchtinge van de Universiteit tot Leyden in Holland, 't Octroye daer toe verleent, en d' inleidinge van dien. Grote storm en inbreuk. Propositie van de Prince van Orangien, den Staten van Holland en Zeeland voorgehouden, nopende de vredehandelinge. Des Graven van Swertsenburgs komste in Holland: sijn last van den Keiser Maximiliaen, en des Princen en Staten van Holland, en Zeelands antwoorde aen den voorsz Grave. Requeste van de uytgewekene der stad Amsterdam, en andere aen den voorsz Prince en Staten. Vast en bid-dagen in Holland gehouden, om tot eenen goeden vasten en onbedrieglijken vrede te komen. Namen van de Gedeputeerde totte vredehandelinge binnen der stede van Breda. Offren en presentatien by de Commissarissen des Coninx voorgestelt. D'antwoorde des Princen van Orangien en de Staten van Holland en Zeeland. Replijc vande Commissarissen des Koninx. Voorslag by den Grave van Swertsenburg gedaen van bestand voor 6. maenden. 'T bestant van 6. maenden by den Groot Commandeur afgeslagen, doch wil wel handelen van bestand voor 2. maenden, mids dat die van Holland en Zeeland d'exercitie datelijk doen cesseren, en de Predicanten doen vertrecken. Hy weigert ook paspoort voor de Gedeputeerde van Holland en Zeeland, om door des Coninx Landen naer den Keiser te reisen. Des Graven van Swertsenburgs vertrek na den Keiser. De vredehandelinge word wederom aengevangen. De Commissarissen des Coninx doen verklaringe op wat poincten sy simpel, categoric en onbewimpelt antwoord begeren. De onbewimpelde antwoorde des Princen en Staten voorsz. Ander geschrifte by de Commissarissen des Koninx overgegeven. D'antwoorde en presentatie van de Prince en Staten daer wederom op. Des Koninx Commissarissen verklaren geen last te hebben om des Princen en Staten voorsz. presentatien te accepteren of refusseren, en versoeken tijt van 4. maenden, om in Spangien te senden. Affscheid en reces by den Gedeputeerden van den Prince van Orangien, Staten en Steden van Holland en Zeeland genomen, nopende de vredehandelinge, en henluider verklaringe. Protestatie van des Koninx Commissarissen. Advijs gerefolveert in den Raed van Staten op de negotiatie van de pacificatie, om te senden aen den Konink. Ander advys vande Staten van Braband den Gedeputeerden van de vier Hooft-steden gecommuniceert. De Staten van Braband verklaren by eede, dat sy in de vergaderinge der Generale Staten niet gedogen en sullen geproponeert, geadviseert noch getracteert te werden jegens de Roomse Religie. Eenige particuliere geschiedenissen in het Noorder-quartier en Waterland. Ordonnantie op het byten der wateren in de selve quartieren. Toerustinge van Oorlog-schepen in 't Noorder-quartier. Der vyanden komste aen 't Eyland van Schermer en Gracht, en nemen daer eenige schuiten. Aenslag van Jonkheer Diederich Sonoy, om 't Bardegat in te nemen, 't welk hy (de Prince 't selve goet vindende) in neemt en aldaer een schanse begonst te maken: maer door dien hy ontset krijgt, most hy de plaetse wederom quyteren, na dat hy het 17. dagen in gehad hadde. De Gereformeerde van het Noorder-quartier houden een Synodus binnen Alk-

maer,

maer. Verſcheiden advertentien, dat de Groot-Commandeur hem te water en te Lande toeruſt ten Oorloge. Ordonnantie van de wacht in 't geheel Noorder-quartier. Publicatie door al het Noorder-quartier gedaen om alle vagabonden en vreemde leedichgangers ten platten lande te vangen en op te houden. De Heere van Hierges komt met veel volx na het Noorder-quartier: Hy plondert, berooft en verbrand de Meelmolen van Schorel en eenige huiſen en hutten daer omtrent, en vertrekt wederom. Verſcheiden vagabonden en ledichgangers in 't Noorder-quartier gevangen. Namen van de ſelve vagabonden. Commiſſie op eenige perſonen by Jonkheer Diederich Sonoy gegeven, om de gevangene in 't Noorder-quartier te examineren. Proceduren der Commiſſariſſen. Confeſſie eeniger gevangenen: Daer door eenige wel-geſtelde huiſluiden ook gevangen werden. D'executie geſchied over Jan Driemunt en ſijn revocatie: Hoe Jan Driemunt gepynigt was: Beloften hem gedaen: D'executie over d'andere gevangene caliſſen en vagabonden, en haer revocatie. Koppen Korneliſz van Woggenom word gepynigt, ſterft en wert na ſijn dood gequartiert. Nanning Koppenſz. wert gepynigt: Ongewoonlijke en ongehoorde maniere van pyningen: Sententie over Nanning Koppenſz. gegeven: Nanning Koppenſz. wederroept ſijn confeſſie, en beſchuldiginge by hem over anderen gedaen: Nanning Koppenſz. wert binnen Hoorn geexecuteert. Pieter Nanningſz van Benninkbroek gevangen, en ſeer ſtrengelijk gepynigt: Confeſſie van Pieter Nanningſz. Piet El van Hoorn gevangen. Jan Jeroenſz. tot Hoorn gevangen. Die van Hoorn oppoſeren tegen het uitvoeren van Jan Jeroenſz. doch daer na gebracht opten huiſe van Schagen, alwaer hy geconfronteert wert tegen Pieter Nanningſz. en Piet El, en daer na gepynigt in abſentie van Schepenen van Hoorn, contrarie de reſolutie van de gedeputeerde van 't Noorder-quartier. De Magiſtraten van Hoorn proteſteren tegen de proceduren van de Commiſſariſſen. Verſcheiden brieven van Sonoy aen die van Hoorn, en haer antwoorde. Gerucht geſtroo't, dat de gevangen Grave van Boſſu in boeren klederen meende te ontkomen. Daer over eenige gevangen werden. Die van Hoorn ſenden haer Gedeputeerde aen den Prince van Orangien, en preſenteren ook requeſte aenden Gouverneur Sonoy, Steden en Staten van het Noorder-quartier. Heftige klachten en remonſtrantie by Willem van Zonnenberg gedaen aen den Prince van Orangien over die van Hoorn. Die van Hoorn perſiſteren by haer klachte en verſoek aenden Prince gedaen. De Prince van Orangien ordonneert Commiſſariſſen, om de gevangenen in 't Noorder-quartier te examineren. Ionkheer Johan van Vliet, en Mr. Sebaſtiaen Looſen excuſeren hen, om inde ſake van Jan Jeroenſz. en d'andere gevangens voorts te procederen. Reſolutie genomen by de ſteden van 't Noorder-quartier nopende de ſake van Jan Ieroenſz. en d'andere gevangenen Acte van verklaringe van de Commiſſariſſen op de voorſz. reſolutie. Miſſive van den Prince van Orangien daer by de hand van de Commiſſariſſen ſluit, en belaſt in de ſake der gevangenen niet voorts te procederen, en ſurrogeert ander Commiſſariſſen. Guilliam Moſtert wert gecommitteert totten ontfang van de geeſtelijke goederen in het Noorder-quartier. De gevangenen in 't Noorder-quartier weigeren op de pacificatie uit te gaen. Apoſtille by den Prince gegeven opte requeſte van de gevangenen in 't Noorder-quartier Den Procureur Generael van den Hove van Holland komt tot Schagen, en doet de gevankeniſſe opſlaen, en voert de gevangene naer Delf. Ian Ieroenſz en d'andere gevangene werden by den Hove ontſlagen op handtaſtinge, en ſtellen hen te purge voor den Hove. Vertoninge van de ſteden van het Noorder-quartier aen de Staten van Holland, en ook van Jan Ieroenſz. en d'Apoſtillen der ſelver: Miſſive van de eerſte Commiſſariſſen aen de Gouverneur Sonoy tot beſluit van dien handel. Voorſlag by den Prince van Orangien gedaen den Staten van Holland en Zeeland, om hulpe en aſſiſtentie te ſoeken aen vreemde Heeren en Potentaten. Unie en verbond gemaekt by den Ridderſchap, Edelen, groote en kleyne ſteden van Holland. Belegeringe en inneminge van de ſtad en het Kaſteel van Buyren van wegen den Groot-Commandeur. Monſdragon neemt de Finaert, Kluyndert, en Ruygen-hil in. De Heere van Hierges belegert Oudewater, het wert beſchoten en ſtormender hand ingenomen. Den Baliu van Oudewater ontkomt met groot pericul. Schoonhoven belegert en ingenomen. De Prince van Orangien trekt na Oeltges-plate. Elf Kromſtevens van de Groot Commandeur, door des Princen ſchepen verbrand by Roſendael. De Heere van Hierges neemt Crimpen en eenige Schanſen daer (Fol. 84) omtrent in. Belegeringe van Woerden. De Hugenoten van Vrankrijk hebben een aenſlag op Philippeville. Het voornemen van den Groot-Commandeur, om in de Zeeuſe Eylanden eenige havenen in te nemen, daer toe hy de diepten doet peilen en onderſoeken. Des Groot-Commandeurs reſolutie om 't Eyland van Duveland te voet in te nemen. Don Iſidoro Pacieco Gouverneur vander Goes wert beide ſijn billen afgeſchoten daer hy af ſterft. Dood van Jonkheer Carel Boyſot Gouverneur van Zeeland van wegen den Prince van Orangien. De Spangiaerden werden meeſter van Duveland. De ſchanſe van Vyanen in Duveland ingenomen. Dood van Don Gabriel de Peralta Spaens Capitein. Brouwers haven ingenomen. Des Groot-Commandeurs practijken, aenſlagen en toeruſtinge. Toeruſtinge van die van 't Noorder-quartier te water. Beradinge genomen by den Prince, Staten van Holland en Zeeland, of men met de vyanden ſoude appoincteren, dan of men van den Konink van Spangien ſoude ſcheiden, en van Prince veranderen, en de reſolutie dier op. Bommene wert van den Groot-Commandeur belegert, beſchoten en ſtormender hand ingenomen. Zierick-zee wert by den Spangiaerden belegert. Wat de Heere van Billy Gouverneur van Vrieſland voorneemt op de Eylanden van het Noorder-quartier. Het Ooſt-einde van Vlieland geplundert en verbrand. Hopman Ian Verſchuyr neemt een ſchip op de Haerlemer-meer. De Groot-Commandeur ſoekt de Dortſe vaert in te nemen. Des Princen van Orangien naerſtigheid, om op alles ordre te ſtellen. Het aengeven van eenige Vrieſche Edelluyden aen de Prince van Orangien. Secrete handelingen van wegen den voorſz. Prince, om Amſterdam in te nemen. Advertentie van de Spaenſe ſchepen op Neerland gedeſtineert. De komſte van nieuwe Spangiaerden tot Duynkerken. De oude Gravinne van Embden ſterft. De Groot-Commandeur ontbied de Heeren van der Ordre tot Antwerpen. Propoſitie van de Groot-Commandeur aen de Staten van Braband. De Staten van Braband conſenteren een Leeninge van 350000 guldens. Extreme armoede daer in de Platte-landen van Utrecht waren vervallen.

Dreigementen by den Groot-Commandeur gedaen aen die van Utrecht. Klachte van die van Haerlem over de Spaense soldaten, en haren ellendigen staet. Mutinatie onder 't scheeps-volk van het Noorder-quartier. De Staten van Holland verkopen eenige Domeinen van den Konink, en eenige Geestelijke en geconfisqueerde goederen. Groote storm en onweer, en schade aen Dijken en Molens in 't Noorder-quartier van Holland. Doleantien van die van de Platte-landen van 't Noorder-qurtier, en versoek om vijf personen mede in de Staten te hebben. Debat van die van 't Noorder-quartier daer jegens, die geen veranderinge in haer regeringe en begeren. Henrik de Valoys Konink van Vranckrijk word verklaert vervallen te zijn van de Koninklijke waerdigheyd van Polen. Stephanus Battori Prince van Transilvanien wert Konink van Polen gekoren. De Raetsheeren Kasenbroot en Adriaen Kromhout werden vanden Prince van Orangien in Duitsland en Oostland gesonden. De Prince van Orangien en de Staten van Holland en Zeeland senden hare Gedeputeerde in Engeland, en bieden de Koninginne de souverainiteit van Holland en Zeeland aen. De Groot-Commandeur send de Heere van Champangny in Engeland, om de handelinge van die van Holland en Zeeland mette Koninginne te beletten. Der Koninginne antwoorde aen de Heere van Champangny. De Gesanten van de Prince en van Holland en Zeeland houden sterk aen aen de Koninginne om resolute antwoorde, sy krijgen eenige antwoorde met hope. De Prince van Orangien belegert de sterke schanse van Krimpen. Krimpen aen den Prince van Orangien overgegeven. Aenslag op Amsterdam gaet niet voort. De belegeringe van Zierik-zee gecontinueert by den Groot-Commandeur: uytvallen en dagelijxse schermutsinge: De Prince van Orangien spijst Zierik-zee, waerom het nauwer besloten word: De Prince van Orangien soekt de beleggers uyt te hongeren. Ionkheer Iohan van Duvenvoorde werd Admirael van de Haerlemer en Leydse-meeren en binnen wateren van Suyd-holland. Muytenatie van het Spaens peerde-volk. De dood van de Groot-Commandeur. De Konink van Spangien committeert de Raed van Staten tot het Gouvernement van Neerland by provisie. Wat de Groot-Commandeur voor een geweest is.

Het achtste Boek.

HEt jaer 1574. geeindigt zijnde / liet het sig aensien als of in het volgende jaer dese bloedige oorloge een einde soude willen nemen / want niet alleen de Staten van de Provincien die onder de macht der Spangiaerden geseten waren / en deden hen beste by den Groot Commandeur / dat hy soude willen verstaen / om een vredehandel met den Prince van Orangien / en die van Holland en Zeeland te maken / ten einde de Nederlanden eens wederom tot ruste en vrede souden mogen komen: maer ook de Keiser Maximiliaenus / medelijden hebbende metten ellendigen staet der Nederlanden / en aengeport zijnde van sommige Rijx Fursten / hadde aenden Conink van Spangien een Legaet gesonden / te weten Wolphangum Kumphen / een voortreffelijk Heere van uitnemende autoriteit / opperste Camerling des Coninx van Hongarijen / des Keisers Maximiliani oudste sone / begerende dat zijne Maj. hem soude willen erbermen over zijne undersaten / en deselve in genade aennemen / en eenen goeden vrede metten Prince van Orangien en die van Holland en Zeeland willen maken / als dese geruchten vast over al liepen / dat de sommige meenden het waren maer uitsteeksels en ongesundeerde maren / so is de sake so verre gedreven / dat noch in December 1574. de seer vermaerde en geleerde Doctor Elbertus Leoninus aen den Prince van Orangien gesonden heeft / versoekende paspoort / om by zijn Excell. te mogen komen / also hy last en commissie hadde om den vredenhandel / met den Heere van Champangny begost / te herhatten: de selve paspoort hem gesonden zijnde / is hy by den Prince / tot Middelburg in Zeeland gekomen / en heeft den selven aengedient / dat de copie of 't dubbel van de requeste die de Heere van Champangny ter handen gesteld was geweest / gelijk wy in 't voorgaende Boek verhaelt hebben / gelesen was / en dat zijne Maj. volkomen macht en bevel overgesonden hadde / om alles te mogen vergelijken / en eenen goeden en vasten vrede / tot nut en voorbaer van dese Landen strecktende te maken. De Prince van Orangien heeft hem daer op voor antwoord gegeven / dat also dit was een sake van groter importantie en gewichte / daer in niet en konde gedaen werden / dan met consent der Staten van Holland / en Zeeland en Gelre die metten anderen verbonden waren / dat hy deselve daerom beschrijven / de sake hen voorhouden en daer na antwoorde geben soude / also heeft de Prince van Orangien voornoemt by zijne brieven gedateert den eersten Januarij 1575. in Middelburg geschreven aen de Staten van Holland en Zeeland / mitsgaders de steden van Bommel en Buren / als dat de voornoemde Doctor Elbertus Leoninus hem voorgehouden hadde / om met hem te handelen en eenen vasten vrede te besluiten / dan also 't selve was een sake van so groten gewichte / so hadde hy raedsaem gevonden hen-luiden al t'samen te beschrijven op den 25 Januarij binnen Dordrecht / en aldaer vergaderinge te houden en daer over t'samentlijk te adviseren / versoekende wel ernstelijken dat / zy luiden haer Gedeputeerde met volkomen last en absolut bevel / om op 't selve te handelen na Dordrecht schicken / en datse middeiretijd eenpaerlijk goede wacht houden / en alle de steden en plaetsen ten besten versien souden / op dat het verraet en de sinistre aenslagen / die gedurende sodanige handelinge gemeenlijk gepleegt werden / verhoedet en belet mogen wesen.

De Graef van Bossu de welke tot Hoorn noch gevangen sat / gelijk wy in de voorgaende Boeken verhaelt hebben / heeft omtrent desen tijd / met bewilliginge vanden Gouverneur van het Noorder-quartier aen den Prince van Orangien geschreven / dat God hem in dit zijn verdriet goede standvastigheid gaf / en dat hy goede begeerte hadde / dese Landen eenen goeden en notabelen dienst te doen / waerom hy versocht / dat de Prince hem wilde oorloven / op zijn woord en belofte een reise te mogen doen na Brussel / alwaer hy hoopte te wege te brengen / datter eenen goeden vrede soude mogen gemaekt werden / en dat hy voor eerst verhoopte te verkrijgen / datter een wisselinge soude mogen geschieden / tusschen hem en des Prinsen sone / de Graef van Buren in Spangien gevangen zijnde. De Prince van Orangien heeft hem daer op geantwoord in deser voegen.

De Graef van Bossu schrijft uit sijn gevanckenisse aen den Prince van Orangien.

Doctor Elbertus Leoninus versoekt paspoort om by den Prince van Orangien te mogen komen / om openinge van vrede te doen.

Mijn Heere.

IK heb uwen brief in date den 10 Decembris ontfangen, daer by ik verheugt sy geweest, te verstaen de standvastigheid die u God geeft in desen uwen verdriete, en desgelijx de goede begeerte die gy hebt om eenigen notablen dienst te doen, desen Landen die so verwoest en bedorven sijn door de jegenwoordige oorloge: beroerende 't eerste poinct. Bid ik God dat hy u daer in sterke door sijn kracht. En 't andere beroerende, solde wel te wenschen sijn dat van overlange, gy en de andere van uwe qualiteit, die credit had binnen 't Land, u had geemployeert tot sulken heiligen werk, en 't welk te prijsen ware voor de nakomelingen, dat is dat gy belet had dese tyrannische handelingen

Antwoorde van den Prince aen den Graef van Bossu.

gen van de vreemde Natien over ons lieve Vaderland, mette grouſame bloedſtortinge van ſo vele vrome luiden, als ook mede van de Heeren van Egmont en Hoorn, die u ſo na vrienden en maegtalen ſijn geweeſt, om te ſchuwen de inconvenienten die daer na opgekomen ſijn geweeſt: maer nademael door de rechtvaerdige oordelen van God, deſen jammer en verdriet, om de ſtraffe onſer ſonden, niet en heeft mogen afgekeert werden, ſo ſullen nochtans al even wel prijſens weert
(Fol. 85.) ſijn, de gene die met goeden voorraet ſich ſullen voegen daer toe, dat 't Land weder ſy geſtelt in ſijn eerſte vryheid onder de gehoorſaemheid van God, en van de Maj. van den Conink als onſen Heere en wettelijken meeſter, waer toe by avonture ſig nu ſal begeven eenige goede oorſake, gelijk ook gy, niet jegenſtaende deſe uwe gevankeniſſe, daer in ſult mogen doen eenigen goeden dienſt: maer om dat de ſaken jegenwoordelijk noch niet en ſijn ſo verre gekomen, en dat ik gehouden ſy te vorderen alle 't gene datter betreft de meeſte verſekertheid deſer Landen: ſo ſult gy niet vreemt vinden, na de wijsheid en goede diſcretie daer u God mede begaeft heeft, dat ik noch jegenwoordelijk niet en kan bewilligen t'uwer begeerte, om u eens te laten trecken tot Bruſſel, ſo vele te meer, dat ik my wel verſekere, dat de wiſſelinge die gy ſult hopen te mogen geſchien van u tegen mijn Heere van Buren, niet en ſal mogen jegenwoordelijk door ſulk een middel gevordert werden. In allen anderen ſaken, die niet en beroeren het gemene, verſekert u dat ik wel blijde en willig ſoude ſijn, u te doen alle gerief en dienſt: en wilde wel van gants mijn herte, dat den tijd nu alſo ware, dat wy mochten gebruiken een goede en oprechte vriendſchap d'eene metten anderen, gelijk wy t'anderen tijden hebben gedaen. Voorwaer van mijnder ſijden, ſoude ik wel te vreden ſijn, te vergeten alle 't gene voorleden is, ook van uwer ſijde, en ik ſolde u tonen een ſeer goede affectie: verwachtende die bequaemheid door de gratie van God, wil ik deſen eindigen met mijne recommandatien totte uwe, hen biddende, dat hy geve u mijn Heere goede ſtandvaſtigheid en patientie in al 't gene dat hem bekent is u ſalig te ſijn, Geſchreven tot Middelburg den 12 Januarij 1575.

Wy hebben hier voor in 't ſevende boek vermaen gemaekt / dat de Prince van Oranjen / en Heeren Staten van Holland in de Stad van Leiden hebben doen oprechten een Academie / Univerſiteit / of Hogeſchole / ten einde de ſtad van Leiden metten burgeren en ingeſetenen van dien / de grote laſten en nood by henluiden in de twe belegeringen geleden / eenigſins gevordert en gegratificeert ſouden mogen werden. Het Octrop van de ſelve oprechtinge was luidende / als volgt:

Octrop voor die van Leiden / om te mogen oprechten een Univerſiteit.

PHilips by der gratien Gods, Conink van Caſtilien, van Leon, van Arragon, van Napels, van Sicilien, van Majorque, van Sardeine, van den Eylanden Indien, en vaſten lande der Zee Oceanus, Eertshertoge van Ooſtenrijk, Hertog van Bourgoingien, van Lothier, van Braband, van Limburg, van Luxemburg, van Gelre, en van Milanen, Grave van Habſburg, van Vlaenderen, van Artoys, van Bourgoingien Palſgrave, en van Henegouwen, van Holland, van Namen, en van Zutphen, Prince van Swaue, Markgrave des heiligen Rijx, Heere van Vrieſland, van Salins, van Mechelen, van der ſtad, ſteden en landen van Utrecht, Overyſſel, en Groeningen, en Dominateur in Aſie en Afrijke. Alſo wy bevinden, dat mits de jegenwoordige en langdurige krijgs-beroerten binnen onſe landen, en Graefſchappe van Holland en Zeeland, alle goede inſtitutie, leringe, en ſtichtinge des jeugts, en de oefeninge der ſelver in ſcientien en vrye konſten geheel en al in vergeten, en nu eenige jaren achter rugge geſteld is, en dat d'ingeſetenen der ſelver Landen, vreſende eensdeels de ſware onkoſten, eensdeels de periculen daer in ſy-luiden, en hare kinderen ſouden mogen geraken, in dien ſy-luiden de ſelve hare kinderen tot eenige ſtudie en ter Scholen ſouden moeten ſenden, in eenige Univerſiteiten van andere onſe Landen en Provincien, ſonderlinge mits de verſcheidentheid of onderſcheid van der Religie, en de oeffeninge van dien, d'welke aengaende die van Holland en Zeeland, metten anderen Provincien niet al verdragende of over een komende zijn, behalven dat ook alle onvrede, twiſt en vyandſchap by den Hertog van Alva mit ſijnen aenhangeren, vyanden der Landen van Holland en Zeeland tuſſchen den ingeſetenen van de voorſchreven onſen Landen en Provincien ten wederzijden geconciteert en gemaekt, niet ſo haeſt beſlicht of weg genomen en ſal kunnen worden, ten genoegen van eenen yegelijken, in dervougen, dat by lange ophoud en gebrek van goed onderwijs, leringe, diſcipline en oefeninge der jongeren, in de voorſchreven onſe Landen van Holland en Zeeland in alle ſedigheid, ſcientie, en geleertheid vergaen en te niet komen ſoude, tot verminderinge van de eere Gods, en grote quetſe van de gemene ſtaet, policie en regeringe der ſelver Landen, daer toe als in alle goede Republijke bequame perſonen van ſcientien van node ſijn, gebruikt te werden; of ſouden de ſelve van Holland en Zeeland veroorſaekt worden hen te vernoegen of hare jongeren en kinderen te verſenden, in andere uitheemſe Scholen en Univerſiteiten buiten onſe Landen en gebied van eender Religie met hen weſende, 't welk wy om ſekere inſichte liever wilden verhoed ſien. Deſen aengemerkt, en dat wy verſtaen de conſervatie van de ſtaet, en policie der landen van Holland en Zeeland t'onſer Hoogheid en Heerlijkheid ſeer dienſtelijken te ſijn, hebben daerom en om andere redenen ons bewegende, en ſonderlinge ook dat wy ganſchelijken geneigt ſijn, onſe Stad van Leiden met den burgeren en inwoonderen van dien, ten aenſien van den groten laſt en nood van den voorſchreven krijg, by hen-luiden in aller getrouwigheid geſuſtineeert en gedragen by alle wegen en middelen te gratificeren, en te vorderen, by rijpe deliberatie en advijs van onſen lieven Neve, Ridder van onſer Ordene, Willem Prince van Oranjen, Grave van Naſſau, &c. Stadhouder en Capitein Generael voor ons, over Holland, Zeeland, Weſt-Vrieſland en Utrecht, mit die van den Rade Provinciael van Holland, en van de gemene Staten van Holland en Zeeland, binnen de voorſz ſtede van Leiden, geordonneert en opgerecht, eene vrye, openbare ſchole en Univerſiteit, gelijk wy de ſelfde aldaer ordonneren en oprechten by deſen, om in de ſelfde Schole en Univerſiteit vryelijk en openbaerlijk de ſcientien der Godheid, in den Rechten, en Medicijnen, mitſgaders der Philoſophen, en alle andere vrye konſten, ook de talen Latijnſe, Griexſe en Hebraice, gekundigt, geleſen en geleert te worden, by Doctoren en Leeraers daer toe gequalificeert, en aen te nemen, de welke ook autoriteit en macht ſullen hebben in de voorſchreven ſcientien, openbare oeffeninge en diſputatien te houden, en na behoorlijke examinatie en onderſoek, titulen van Doctoren, en Meeſters in de voorſchreven ſcientien en konſten te verlenen, onder behoorlijke letteren en brieven daer toe dienende, die wy willen van ſulken effect en kracht te ſijn, en gehouden te worden, als die in andere gemene Scholen en Univerſiteiten verleent of gegeven mogen ſijn. Autoriſerende alſulx den voornoemden onſen lieve Neve, en Stadhouder van onſent wegen, tot vorderinge der voorſchreven Univerſiteit en van alle goede policie, regeringe en ordeninge van dien, mitſgaders totten onderhoud van de Doctoren en Leeraers voorſz te maken alſulke ordonnantien en ſtatuten, als daer toe nodig en dienlijk ſullen mogen ſijn, by advijs van de Staten der voorſchreven Landen van Holland en Zeeland. Alle welke ordonnantien en ſtatuten, met 't gunt daer aen dependerende is, wy willen onderhouden en achtervolgt worden, als of die van ons uitgegaen waren, gelijk wy de ſelfde ook voor nu alſdan, en dan als nu houden by ons beveſtigt, en beveſtigen by deſen, ſonder dat wy nochtans willen eenige andere gelijke Schole tot eeniger tijd in Holland, of Zeeland gefondeert, of

opgerecht te werden, 't welk wy voor ons, en onſe Succeſſeurs expreſſelijk verboden hebben, en verbieden, by deſen. Hebben voorts gegunt en geoorloft, gunnen en oorloven by deſen, den Burgemeeſteren en Regierders der voorſz ſtede van Leiden, den ſelven ook gevende volkomen macht en autoriteit voor ſo veel des noodſy totter plaetſe van de voorſz Schole, t'allen tijden te mogen aenvaerden, gebruiken, en eygenen alſulke gemene of private plaetſen en huiſingen, als henluider goeddunken ſal, de ſelfde totte voorſz Schole accommoderende en timmerende, ook veranderende, en getimmert demolierende, ſulx ſyluiden bevinden ſullen totte bequaemheid niet alleenlijken der ſelver Schole, maer ook tot commodité en ſtichtinge van eenige der Doctoren of Studenten woonplaetſen of Collegien, mitſgaders tot çieraet der ſelver, en recreatie der Studenten eenigſins dienlijk te weſen, behoudelijk dat ſy-luiden gehouden werden den particuliere eygenaers of beſitters van de private huiſen alleenlijken te vernoegen tot ſchattinge van Schepenen na de keure en ordonnantie der ſelver ſtede, niet tegenſtaende eenige appellatie of tegenſeggen van yemande. Ontbieden daerom onſen Neve en Stadhouder, mitſgaders die van de Rade en Staten van Holland en Zeeland, bevelende ook allen onſen Juſticieren en Officieren, Regierders en Wethouders der ſteden van de ſelven Landen, mitſgaders van de voorſz Univerſiteit, toekomende, en allen anderen die dit eenigſins aengaen mach, dat ſyluiden en elk van hen in ſijn regard, deſe ordonnantie, inſtitutie en octroye na haer forme en inhouden volkomen en doen volkomen; en de voornoemde ſtede van Leiden daer van volkomentlijk te laten genieten en gebruiken, ſonder henluiden daer in te doen of laten geſchieden, eenige verhinderinge of belet: maer ter contrarien alle vorderinge en onderſtand des verſocht, of van node ſijnde, want onſe meninge ſulx is. Gegeven tot Delf onder onſen Zegel aen deſen hangende, den 6 Januarij in 't jaer ons Heeren 1574. *ſtylo curiæ Hollandiæ*, van onſen Rijke, te weten van Spangien, Sicilie, &c. 't 20. en van Napels 't 22. Opte plijke ſtond by den Conink, ter relatie van de Stadhouder en Capitein Generael. En was ondertekent, *A. Geniets*, en was bezegelt met een rood waſſe Zegel, uithangende aen eenen dobbelen Francijnen ſtaert, beſloten den voorſz zegel in een doſe van blek.

Inleidinge van de Univerſiteit.

NAdien nu die van Leiden 't voorſz Octroy verkregen hadden / hebben ſy ook gevordert / dat het ſelve (hoe wel midden in d'oorloge) goed effect ſorteren ſoude mogen / derhalven ſy alom in allen den ſteden van Holland en Zeeland die onder de obedientie van den Prince van Oranjen waren ſtaende / biletten hebben doen ſtellen en ook doen verkondigen / dat men de Hoge-Schole / Academie of Univerſiteit opten 8 Februarij 1575. binnen Leiden ſoude inſtellen / inleiden en aenbank geven. Ten ſelven dage weſende Dijnsdage / ſo heeftmen voor eerſt in S. Pieters Kerke des morgens te 7 uren een Predicatie doen doen / en God Almachtig aengeroepen en gebeden / dat hy de inſtellinge van deſe Univerſiteit met ſijnen H. Geeſt wilde ſegenen / te begenadigen en te doen waſſen / toenemen en vermeerderen tot eere en groot-makinge ſijns H. Naems / opbouwinge en ſtichtinge ſijnder Gemeente / ſaligheid / geleertheid / en ervarentheid in alle eerlijke prijſelijke konſten / nut / welvaert en neringe van de Landen van Holland en Zeeland / en ſonderlinge der borgeren en inwoonderen der ſtede van Leiden. Daer na namentlijk te 9 uren de ſchutterije van de borgeren vergadert zijnde / door laſt van den Raed / ſo zijn de vaendelen van Claes Huygensz Gael / en Claes Dirkſz van Montfoort Capiteinen / getrocken van het Raed-huis langs de Brede-ſtrate / door de Nobel-ſtrate tot de Hoogwoertſe-Brugge toe / alwaer een poorte arki-triumphaelſe wijſe was geſtelt / met rode en witte Leidſe lakenen bekleed: van daer zijn ſyluiden voorts getrocken langs geen ſijde van de Steenſchuyr / voor by de Ooſterling plaetſe totte Nonnen-Brugge toe die ſy overtrocken / op welke Brugge mede een arke-triumphael of poorte geſtelt was / en togen als doe voorts langs de ooſt-zijde van Rapenburg na de plaetſe die te dier tijd tot deſe nieuwe Academie was bereid / 't welke voortijden 't Clooſter van S. Barbara Suſteren is geweeſt / en namaels tot het Princen Logement is gemaekt en toegeruſt: daer na volgde een overdekte Speelwagen / (Fol. 86.) daer op ſat een Brou-perſonagie in witten habyte / genaemt de H. Schrifture / hebbende om haren wagen te voet gaende / de 4 Evangeliſten / Mattheum, Marcum, Lucam en Joannem. Daer na volgde een perſonagie / op een Eenhoren ſittende / genaemt Juſtitia, cierlijk toegemaekt met verbonden oogen / in d'een hand een bloot ſwaerd en in d'ander een weegſchale hebbende / rijdende tuſſchen de 4 aldaer vernaemſte Rechtsgeleerde Doctoren Salvinum Julianum, Papinianum, Ulpianum, en Trebonianum; en liepen ter zijden 2 lackeyen en 4 hellebardiers op zijn antijr gekleed. Daer na volgde de perſonagie Medicina genaemt / ſittende te paerde / en cierlijk toegemackt met een boerken van de ſelve profeſſie en eenige medicinale kruiden in de hand / rijdende tuſſchen 4 vermaerde Doctoren der Medicinen / namentlijk Hippocratem, Galenum, Dioſcoridem en Theophraſtum, hebbende ter zijden mede 2 lackeyen en 4 hellebardiers: daer na volgde de Goddinne Pallas of Minerva, ſittende te paerde in een gebeten harnaſch / met een lancie in de rechterhand / en met een ſchild daer 't hooft van Meduſa op geſchildert ſtond / aen den ſlinkenarm / rijdende tuſſchen de wijtvermaerde en geleerde Philoſophen Ariſtotelem en Platonem, en den alder-welſprekenden Oratem Ciceronem, en den geleertſten Latijnſen Poeet Virgilium, al mede te paerde ſittende / lopende ter zijden mede 2 Lackeyen / en 4 Hellebardiers / na dewelke volgde de 4 Stads ſpeellieden / ſpelende op ſchalmeyen en fagotten / achter de welke quamen de 4 Stads Roeydragers / in de hand hebbende elk een Pedelſtok van wit en rood / weſende de Stads verwen / daer na volgde Caſpar Coolhaes een van de Predicanten der Stad Leiden / die aengenomen hadde eenige leſſen der Theologie te doen / gaende tuſſchen den Edelen en hooggeleerden Heere Mr. Gerard Wijngaerden / Licentiaet in beiden Rechten / te dier tijd Raed ordinaris / en namaels Preſident / in den Provincialen Hove van Holland / en ſpeciael gecommitteerde van den Prince van Oranjen / en de Edele / Erentveſtige Jonkheer Jocob van der Does / Hoog-heemraed van Rijnland / Raed neffen d'Exc. van den Prince van Oranjen / en mede Superintendent generael der voorſz ſtad Leiden / daer aen volgde de Edele en hooggeleerde Heere Mr. Dirk van der Nieuborg Licentiaet in beiden rechten / en te dier tijde mede Raed ordinaris inden Provincialen / en namaels Preſident in den Hogen Rade van Holland / die aengenomen hadde eenige Latijnſe leſſen in de Rechten te doen / vergeſelſchapt aen ſijn rechter ſijde van den Edelen en Hooggeleerden Heere en Poeet Johan van der Does Heere van Noortwijk / Hoog-heemraed van Rijnland en mede Superintendent generael der ſtad Leiden / en aen de ſlinker zijde den Edelen Hooggeleerden Mr. Artus van Brederode Licentiaet in Rechten en Raed ordinaris in den voorſz Provincialen Hove van Holland / daer na volgde de hooggeleerde Heere Mr. Joos de Menijn Doctor in beiden Rechten / Raed en Advocaet Fiſcael in den Provincialen Hove van Holland / aengenomen hebbende iet uit den Rechten voor te leſen / hebbende tot zijnder rechterhand de Edele Erentfeſte Jonkheer Arent van Duvenvoorde Heere van Duvenvoorde / en aen zijn ſlinker zijde den Erenfeſte Foy van Brouchove / Balju en Dijkgrave van Rijnland / en Schout der ſtad Leiden. Daer aen volgde den hooggeleerde en ſeer vermaerden Heere Mr. Peter van Foreeſt / Doctor in de Medicijne en gepenſioneert Medicijn der ſtad Delft / die aengenomen hadde eenige leſſen in der Medicijne te doen / gaende tuſſen de eerſame en ſeer voorſienige Willem van Heemſkerk Janſz / Raed neffens den Prince van Oranjen en Dirk van Montfoort Jacobſz / daer aen volgde de wel-

welgeleerde en vermaerde Heere Laurens van Oorſchot Doctor in Medicijne / ook aengenomen hebbende eenige leſſen der Medicijnen te doen / gaende tuſſchen de Eerſame en voorſienige Willem van Loo/ Burgemeeſter/ en Cornelis Adriaenſz van Barrebelt Schepen der voorſz ſtad Leiden / daer aen volgde de ſeer geleerde Mr. Gerard de Bont Doctor in der Medicijnen / die aengenomen hadde eenige leſſen in d'Aſtronomie en Mathematica te doen / gaende tuſſchen d'Eerſame Cornelis Hugenſz van Tozenbliet/en Pieter Henrikſz Waſſenaer/ Schepenen der ſtad Leiden / daer aen volgde de geleerde Heere Mr. Cornelis de Groot / Licentiaet in beiden Rechten en Requeſtmeeſter van den Prince van Oranjen / als aengenomen hebbende eenige leſſen in de Philoſophie te doen/ gaende tuſſchen d'Eerſame Pieter Oom-Pieterſz en Pieter Pieter Jorisz Schepenen der voorſz ſtad Leiden / daer na quamen voorts verbolgens de reſterende Heeren Magiſtraten der ſtad Leiden / en andere Heeren en luiden van ſoorte en qualité/ſo Suppooſten van den Hove van Holland / als andere lief-hebbers der konſten en geleertheid in groter menichte / en daer na quamen de twe vaendelen ſchutterye onder Jonkheer Albrecht van Kaephorſt Schiltknape / en Mr. Symon van Veen beide Capiteinen der Schutterye/daer werden grote vreugde-tekenen getoont met muſquetten / calibers / piſtolen en handroers / en met grof geſchut / en aldus gekomen en geleid zijnde omtrent de voorſz Nonnen-brugge / vonden ſy in Kapenburg een triumph-ſchip/met rode en witte laken tottet water toe bekleed en met tapijten overdekt / daer onder houdende een Laurierkrone verciert met Oranjie-appelen/ in welk ſchip men in 't rond ſag ſitten Apollinem, en de 9 Muſas, al op zijn antijx toegemaekt/ hebbende achter aen het roer ſtaende Neptunum , die met zijn zee-baren de ſtad Leiden by geſtaen hebbende / de geleertheid en konſten lanx 't water aldaer ſcheen binnen te brengen en te willen logeren/ Apollo had in zijn handen de luite daer hy ſeer lieflijk en konſtelijk op ſloeg/ en wierd by andere op een poſitijf kien ſeer lieflijk geſpeelt en daer onder met ſtemmekens alle ſnarenſpel te boven gaende geſongen / en ſulx allenxkens varende lanx Kapenburg na de voorſz plaets van de Univerſiteit / alwaer beneffens gekomen zijnde / zijn Apollo en de Nimphen op 't Land getreden / en verbeidende na de komſte van de voornoemde perſonen/ hebben de ſelve in den arm genomen en gekuſt / en met ſekere Latijnſe beerſkens gegroet en gewellekoomt / en zijn alſo alle de voorgenoemde E. Erentveſtige / Hooggeleerde / Wijſe / Voorſienige Commiſſariſſen / Superintendenten / Profeſſoren en Doctoren / Schout / Burgermeeſteren / Schepenen / Raden en der vrye konſten liefhebberen gegaen in de voorſz Hoge Schole en Univerſiteit / verciert weſende met ſchone tapijten/ witte en rode laken / inſcriptien/ en de wapenen van den Prince van Oranjen / van Holland / en van der ſtad Leiden / en na dat de plaetſe aldaer van volke verbult was / heeft de voornoemde Caſper Coolhaes/ de eerſte oratie gehad / ſonderlinge ſprekende tot lof van Theologie / middelretijd zijn de Schutterye / die voor en achter waren / voorts getogen / den hoek van de S. Antonis Brugge omtrekkende lanx de Breeſtrate voor by het Raed-huis henen / door de arketriumphael ſtaende op te Hoogwoertſe-brugge lanx de Hogewoert / en overgaende de nieuwe brugge van de Ganſoort over den Rhijn lanx de Hopgracht over de brugge van den ouden Rijn door Marendorp voor by den Roden Steen tot aen de Rhijns-burger-poorte der ſtad Leiden. De voorſz Oratie geeindigt weſende/ zijn in gelijke orde als zy gekomen waren uit de Univerſiteit geſcheiden/ en getrocken lanx de Breede-ſtrate na de huiſingen van Raeltwijk tegen over de korte Coren-ſtege ſtaende / allwaer van Stads wegen een ſolemnele en eerlijke maeltijd was bereid / alwaer alle de voorgenoemde perſonagien met alle vrolijkheid van Snarenſpel en Muſijken / ſpijs en dranк zijn getracteert geworden. Dit is het beginſel van het oprechten deſer Univerſiteit / de welk / al is het beginſel klein geweeſt / nu ter tijd ſeer vermaert is geworden/ niet alleen tot groot lof/nut en profijt van die van Holland en Zeeland: maer ook voor alle d'andere Provincien van Neerland / die namaels metten anderen vereenigt zijn. D'eerſte Rector Magnificus is geweeſt Mr. Petreius Tiara, en zijn Aſſeſſores waren Johannes Figureus S. Theologiæ Doctor, Cornelius de Groot Juris Doctor, Gerardus Bontius, en Baſilius Fithodeius Latinæ Linguæ Profeſſor.

JAER-DICHT.

De Leit/Che ACade MIe of VnIVerſIteIt
Is Febr VarI aCht, heer LICk Inge Leit.

Grote ſtorm en inbreк van dijken.

In January den 22 voey het ſeer ſterk en ſtorm de uitermaten ſeer / ſo datter veel dijken door braken/ onder andere in 't Noorder-quartier brak den Huygendijk in/ en de Galgdijk/ ſo dat Geeſtmer-ambacht van 't binnen-water inundeerde / en alle de molens waepden om op een na / en daer geſchiede grote ſchade aen de huiſen / de Zee-dijken hielden 't noch tegen : maer werden ſeer beſchadigt.

Den 25 January/is de dagvaert tot Dordrecht geweeſt / alwaer de Ridderſchappen/ Edele/ en Steden van Holland en Zeeland met haer Bondgenoten en geaſſocieerden/als Bommel en Buiren gecompareert en verſchenen zijn. En is henluiden aldaer van wegen den Prince van Oranjen / die noch in Zeeland was / gedaen deſe navolgende propoſitie.

Propoſitie van den Prince van Oranjen nopende de vredehandelinge.

MIjn Heeren / ſijn Excell. heeft U L. te ſamen alhier doen vergaderen / om u te kennen te geven / ſo hy alrede eenſdeels by ſijne brieven heeft gedaen. Dat alſo den Groten Commandeur van Caſtilien/ over eenige dagen aen hem en den Staten van den Lande geſonden hadde den Doctor Elbertus Leoninus om met den ſelven eenige preparatien te maken/ dienende totte communicatien die men ſoude mogen mondelinge houden / achtervolgende 't gene 't welk van wegen den voorſz Leoninus ſijne Exc. t'anderen tijden voorgehouden is/ ten einde nederleggende de jegenwoordige beroerte van oorloge / men ſoude mogen komen tot eenen goeden peys en vrede / ſo verde daer in alrede geborert is / dat tegen den 15 der maend Febr. met gemenen conſente een dagvaert geſloten is/ tuſſen Geertruidenberge en Breda gehouden te werden. Allwaer de Commiſſariſſen van de Coninklijke Maj. van Spangien/ namentlijk : de Heere van Kaſſingen Gouverneur van Rijſſel / Douay en Orchies/ Cornelis Suys Heere van Rijſwijk / Aernoult Sasbout Cancelier van Gelderland / en de voorſz Elbertus Leoninus ſouden verſchijnen en compareren/ en aldaer openen de antwoorde die ſijn Maj. van meninge is te doen ſijn Excell. en den Staten van den Lande / op ſekere requeſte by de ſelve Staten / ſijne Maj. overgegeven door middel van den Heere van Champagny / u luiden te ſamen genoeg kenlijk. Is daerom het begeren van ſijn Excellentie dat u luiden inſgelijx gelieven willen eenige perſonen te committeren / om ter vergaderinge voorſchreven te compareren / en te verhoren 't gene by de Commiſſariſſen van ſijne Majeſteit / tot vorderinge van den voorſchreven vrede geproponeert ſal werden / en voorts mette ſelve te treden in communicatie / en tractaet van alle de poincten en articulen die totten voorſchreven peys en vrede eenigſins dienlijk bevonden ſullen worden. En alſo peys en vrede een gave en weldaed is van God den Heere / die een regelijk van wat qualiteit en conditie hy is / behoort in alle manieren te wenſchen en begeren / byſonder aenſchou nemende op de verdrieten / calvigheden en miſerien die alle oorlogen met hen trecken. So iſt / dat eenen regelijken hem daer toe behoort te bewegen / en alle middelen daer toe voor te wenden / wel verſtaende nochtans dat de peys en vrede ſulx zy / dat daer uit niet en kome te volgen eenigen meerderen laſt / verdriet of calvigheid / dan de oorloge ſelfs mede brengende is / en dat de ſelve vrede en peys niet en zy tegens de eere Gods / vryheid /

„ tiberteit / privilegien en oude herkomen van den lan-
„ den / en voorts dat den selven vrede sulx sy bevestigt en
„ versekert / dat daer door mag wederkeren de oude
„ welvaert / hanteringe en traffijke van den selven lan-
„ den / wesende in alle dese dingen / de hoogheid / au-
„ toriteit en dienste van sijne Majesteit gantschelijk ge-
„ legen.

„ Voorts meer also daer geen beter middel en is / om
„ tot eenen goeden vrede en peis te komen / en partye
„ tot redelijkheid te brengen / dan volkomelijken ver-
„ sien te wesen van de middelen dienende tot conti-
(Fol.87.) „ nuatie van de oorloge / so verre de voorschreven peis
„ naer de welvaert van den Lande niet en geraekte
„ voorts te gaen: op dat d'andere partye verstaen mach /
„ dat men in alle gevalle bereid is / sullen mijn Hee-
„ ren believen te adviseren / ramen / besluiten / en ee-
„ nen vasten voet nemen op de nodige middelen van de
„ oorloge / gelegen en voor 't meestendeel consisterende
„ op het goed verstand en eenigheid van de Landen en
„ Steden met elkanderen / betalinge en wel genoegen
„ van de Capiteinen en soldaten / toerustinge van oor-
„ log-schepen / fortificatie van de Frontier-steden en
„ plaetsen / provisien van alle munitien: en ook dat
„ de selve Frontier-steden behoorlijk van victualie voor-
„ sien worden / ten einde door gebrek van dien / de sel-
„ ve niet en vallen in eenig ongerief / en in sulken pe-
„ rijkel als men de stad van Leiden kortelinge gesien
„ heeft.

„ Verhopende sijn Excellentie en vastelijk vertrou-
„ wende / dat mijn Heeren in 't generael / en elk van
„ hen-luiden in 't particulier alle sonderlinge en eigen
„ profijten en respecten te rugge stellende / hun in als
„ sulx sullen quijten / dat daer uit sal mogen volgen het
„ gene ter eeren Gods / en gemene welvaert / conserva-
„ tie / ruste en versekertheid van de Landen van node
„ wesen sal.

Des Graven van Swertsenburgs komste in Holland.

„ Terwijlen de Staten van Holland en Zeeland al-
„ hier vergaderden met haer Bondgenoten / so is al-
„ daer tot Dordrecht mede gekomen de Grave Gun-
„ ther van Swertsenburg / als Ambassadeur van den
„ Keiser Maximiliaen / om den vrede-handel voorsz te
„ helpen bevorderen. Hy hadde by hem in geselschappe
„ Grave Wolf van Hohenlo / Grave Sigismundus /
„ de Graef van Wits / de Grave van Oldenburg / en
„ de Heere van Lossestein een Vry-Heere uit Oosten-
„ rijk. De Prince van Orangien quam eenige dagen
„ na mede tot Dordrecht. Den vijfden February daer
„ na heeft de voorschreven Grave van Swartsenburg
„ audientie gehad / en sijnen last die hy van den Keiser
„ hadde geopent / en te kennen gegeven / namentlijk:

Des Graven van Swertsenburgs last en commissie van den den Keiser.

„ Dat de grootmachtige Keiser Maximiliaen aenmer-
„ kende / dat door den twist / die tusschen den doorluch-
„ tigsten Conink van Hispangien / en den Prince van
„ Orangien / sommige uit den Adel met eenige Ne-
„ derlandse Steden was gesproten / so vele beroerten
„ en ellendigheden nagevolgt zijn / datse niet alleen alle
„ den Nederlanden / maer ook den onderdanen des
„ Duitsen / en heiligen Roomsen Rijx ondergank sche-
„ nen te dreigen / en daer en boven meer quaeds te be-
„ vresen sy / ten sy dat desen geweldigen brand (die uit
„ een kleine vonke was gesproten) in tijds gestist wer-
„ de / door bequame middelen: waerom de Keiserlij-
„ ke Majesteit vastelijk by hem besloten hadde / alle
„ sijn gedachten en raedslagen daer henen te wenden /
„ dat de gehele Nederlandse Provincien / en de Zee-ste-
„ den haer vorige ruste / en florerende welvaren weder
„ verkrijgen mochten / om welke oorsake sijne Maje-
„ steit een groot Heere van aensien aen den Conink van
„ Spangien hadde afgevaerdigt / de welke hy niet en
„ twijffelde / of hy en hadde nu sijn Legaetschap aen
„ den Conink Philippus al uitgericht en volbracht / en
„ een loflijk werk daer aen gedaen tot nut dese landen /
„ dat ook de Keiserlijke Majesteit hem (te weten de
„ Grave van Swertsenburg / als eene uit de ordene
„ van de vier Graven des Roomsen Rijx / sijne Keiser-
„ lijke Maj. Raeds-Heer) alhier in dese Landen geson-
„ den hadde / om den selven vrede te benaerstigen / en te
„ besien op wat conditien men de selve bequamelijxste
soude konnen maken: en also hy de Keiserl. Maj. alle gehoorsaemheid verplicht was / en dat hy ook den doorluchtigen Prince van Orangien / en andere Edelen / en de Staten des gehelen Nederlands alle goed was gunnende / so van wegen des bloed-verwantschaps / en vrundschap daer mede hy den Prince van Orangien was bestaende / en sommige van den Adel onder den anderen hebben / en dat hy de Nederlanden in lange jaren niet besocht en hadde / so hadde hy dese reise des te gewilliger aengenomen / sonder aensien te nemen op de strafheid des winters / noch de moepelijkheid der groter reise / noch eenig ander belet / op dat hy dese Landen soude mogen eenen goeden dienst doen. Daerom so bad en versocht hy seer hertelijk den Prince van Orangien / en d'andere Edelen en Gedeputeerden / datse wilden letten en aenmerken den goeden en geneigden wille des Keisers / en dat sy hare herten en gemoeden willen keren tot ruste en vrede / en haer gehoorsaemheid betonen in alle eerlijke en betamelijke dingen / waert sake / datse onder hen-lieden niet verdragen en konden opte articulen die voorgehouden souden werden / so begeert hy dat eenige werden gecommitteert / met volkomen bevel aen den Keiser te trecken / en voordragen verdraeglijke en rechtmatige middelen des pays / hy belooft de selve gecommitteerde uit Keiserlijke macht en bevel / goed geleide en wedergeleide / en dat hy genen arbeid / vlijt noch naerstigheid en wil sparen / noch geen occasie laten voor by gaen / om dese sake tot eenen goeden en geluckigen einde te helpen brengen.

Des anderen daegs hebben de Prince van Orangien / Edelen en Gedeputeerde van Holland en Zeeland / en hare Bondgenoten den Grave van Swertsenburg geantwoord.

Antwoorde des Princen van Orangien / en die van Holland en Zeeland aen de Grave van Swertsenburg.

ERstelijk so bedanken sy de Keiserlijke Majesteit met ootmoediger herten / ten alderhoogsten sy mogen / van sijnen seer goeden en geneigden wille / en vaderlijke sorge die hy tot hen-luiden was dragende en betonende. Belovende 't selve altijd gedachtig te sullen wesen / en sijne Keiserlijke Majesteit t'allen tijden alle dankbaerheid en gehoorsamen dienst te bewijsen. Daer naer bedanken sy ook met groten ernst den Grave van Swertsenburg / van dat hy om haer-luider wille so grote en moepelijke reise in 't houdste van de Winter aengenomen hadde / en van sijnen goeden en geneigden wille tot hen-luider / beloven 't selve ook altijds te gedenken met alle dankbaerheid / en presenteren hen van gelijke t'allen tijden henne dienſten. Voorts verhalen sy in 't korte den oorsprong deser oorlogen / seggen dat de moetwilligheden en tyrannyen des Hertogen van Alba en der Spangiaerden so over groot was geweest / en so onlijdelijken over de ingesetenen des Nederlands / dattet onmogelijk was 't selve langer te konnen verdragen / daerom sy hen tegen de tyrannie des selven Hertoge en sijnen aenhang hadden gesteld / maer sy en hadden geensints ooit pet gedaen of menen te doen / daer door sy den Conink haren natuirlijken Prince hadden willen mishagen / dan 't gene sy gedaen hadden / 't selve hadden sy gedaen t'sijnen dienste / en tot welvaren van sijne Landen en verdruckte ondersaten / daerom het onnodig was hen-luiden veel tot vrede te vermanen / so sy luiden niet anders en begeerden noch en sochten / dan de ruste en welvaert van de verdruckte ondersaten / 't welk alles met het vertrek des vreemden krijgsvolx / die de rechte verdervers van dien waren / konde werden geremedieert / in alle de reste wilden sy haer laten binden in alle redelijkheid / so verre haer partye ook also totten vrede gesint zijn / was te verhopen dattet tot eenen goeden einde soude mogen komen / daer was alrede eenen dag geraemt / om van den vrede te handelen tot Breda / daer sy hare Gedeputeerde souden senden. Begeerden dat sijn Genaden gelieven wilde / als middelaer hem aldaer mede jegenwoordig te laten binden.

De

De Graave van Zwartſenburg meende dat het de Gouverneur Requeſens qualijk mochte nemen / by aldien hy ſich ſelve in de handelinge t'ſijnen ondanke / en buiten ſijn wete ſoude vermengen / daerom hy aen hem geſchreven heeft / op welke hem geantwoord zijnde / dat hem 't ſelve ſeer aengenaem was / heeft hy hem mede binnen Breda laten vinden / en groten blijt en naerſtigheid aengewend / om de partyen tot vrede te brengen.

Requeſte van de uitgewekene van der ſtad Amſterdam aen de Prince en Staten van Holland en Zeeland.

Ter wijle men doende was om alle preparatien te maken / ſo hebben de ballingen en uitgewekene van Amſterdam / die tot Embden / Bremen / Hamborg / Danſwijk / in Engeland en elders wonende waren / welkers onderteekeninge sy alles in der yle niet en hadden konnen bekomen aen den Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland / en Gedeputeerde tot een algemenen vrede-handel / requeſte gepreſenteert / te kennen gevende / dat sy alle dooren om de tyrannye des Hertogen van Alba / en ſaken der Religie verdreven en gebannen zijnde / verſtaen hadden / dat de almogende God Heere der Heyrkrachten / de herten haerder wederpartyen eenigſins hadde vernedert en bemoruwet / dat sy ſelfs de handelinge tot eenen algemenen vrede waren verſoekende ; daer toe sy wenſchten / dat God ſijn genade en zegen geven wilde / dat die Godlijk / verdraeglijk en beſtendig beſloten mocht worden. Dat ſijn Excellentie en de voornoemde Edele hoogwijſe Heeren in 't handelen en beſluiten des ſelven vrede / ook aenſchouw en inſicht wilden nemen op haer ſupplianten / die nu vele ſeven en acht jaren haer Vaderland / vrunden / magen en meeſte goederen hadden moeten miſſen / en derven / tot haer-luider groot verdriet / dat in de capitulatie des ſelven vredes / ſo op de regeringe des ſelven hare Vaderlands / als op de vryheid der conſcientien en openlijke exercitie der ware Euangeliſe Religie / ſulx were gediſponeert / dat de ſupplianten om het nadenken op de jegenwoordige Regeerders / die boven haer bloedige en forſige regeringe diſwils haren gedanen eed en beloftenisſe (inſonderheid in ſake der Religie en haren aenkleef) hebben gebroken / de Paryſe bruiloft overdenkende / of om het derven van de ware Religie en hare exercitien / niet gedwongen en werden haer voorſchreven Vaderland / vrunden en goederen langer te derven : maer dat aldaer alſulke ordonnantie op de regeringe / exercitie der Religie en vryheid mede geſteld en gegunt mocht werden / als in andere Steden van Holland / Zeeland en andere quartieren ſoude werden gedaen. Alſo sy ſupplianten / ſommige met hare perſonen / ſommige met contributien en andere aſſiſtenten de gemene ſake en vryheid des algemenen Nederlands naer haer vermogen hadden helpen drijven en voorſtaen / en ſulx de vruchten van dien die God anderen by deſen vrede-handel gunnen ſoude / ook behoren te genieten / &c. Deſe requeſte was onderteekent / Willem Bardeſius / Cornelis Boom / Henrik Clemenſz. Gulliaem du Gardin / Claes Lanſmer / Jan Willemſz: Vans / Jan Jacobſz. Huydehoper / Gerrit Rijkertſz. Kiſs / Egbert Janſz Cop / Jan Janſz Lous / Lourens Folkaertſz. Jan de Biſſchop / Claes Corneliſz. Jacob Willemſz. Blau / Elbert de Deer / Cornelis Claeſz. Cornelis Volkertſz. Burch / Willem Elbertſz. Blau / Goert Gerritſz. Verwer / Lubert Nut / Hendrik Pieterſz. Dirk Thomaſz. Jan Zegerſz. By my Jan Pſbrantſz. Jacob Claeſz. Clouk / Jan Smit / Jacob van Zegen / Pieter Corneliſz. Boom / Gerrit Barentſz. Pieter Korde / Hendrik Hendrixen de Jongen Hoppeſack / Arent Janſz. Koesvelt / Pauwels Janſz. Jan Verburch. By my Henrik Pieterſz. Swart. By my Schipper Harmen Rijkſz. By my Allert Janſz. By my Claes Sijzen Guert / Jan Corneliſz. Tel / Lourens Pieterſz Cantoor / Rieuwert Janſz. Symon Supch / Corneliſz. Banelaer / Jan Corneliſz. Groot / Cornels Keyerſz. Gijsbert Norman / Claes Keyerſz. Symon Gerritſz. Swaen / Dirk Janſz. Quintijn / Cornelis Coeman / en Arent Janſz. Doolen.

Daer zijn meer andere requeſten ſo van de uitgewekene en gebannene van Vriesland en andere overgegeven / wel van verſcheiden inhouden / maer ſtrecktende tot eenen einde / om in de vrede-handelinge te bedingen / dat sy de vrye oeffeninge en exercitie der Religie ſouden mogen bekomen / en in haer Vaderland genieten.

Vaſt en Bidde-dagen.

De Prince en Staten van Holland en Zeeland hebben ook openbare Vaſt en Bede-dagen geordonneert / om God almachtig te bidden / dat hy de herten der geender die in deſe handelinge gebruikt werden / wil begaven met wijsheid / en de ſelve tot vrede buigen / ten einde daer een goede vaſte en onbedrieglijke vrede / tot Godes eere / en welvaert des ganſchen Lands en der onderſaten beſloten mochte werden.

(Fol. 88.)

Namen van de Gedeputeerde tot den vrede-handel / van wegen den Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland.

Tot den voorſz vrede-handel / van wegen den Prince van Orangien / zijn genomineert Jonkheeren Jacob van der Does / Charles Boysot / Jonkheer Willem van Suplen van Nyevelt / Jonkheer Philips van Marnix Heere van S. Aldegonde / Jonkheer Arent van Dorp / de Heere Johannes Junius de jonge / Meeſter Adriaen van der Myle / Meeſter Pouwels Buys / Meeſter Nanninki van Foreeſt / en Meeſter Cornelis Penſionaris van Zierikzee. Deſe zijn op Maendag den 14 February gereiſt na Geertruidenberge / verwachtende aldaer nader beſcheid. De Staten van Holland en Zeeland bleven hare vergaderinge tot Dordrecht continueeren / namen reſolutie wat middelen sy voortaen gebruiken ſouden om de oorloge te continueeren / ingevalle den vrede genen voortgank en mochte hebben.

Den tweden Marty des namiddaegs omtrent twe uren zijn binnen Dordrecht gearriveert de Oſtagiers / die den Groot Commandeur ſond tot aſſeurantie en verſekeringe van de gecommitteerde van de zyde van den Prince van Orangie / namentlijk : den Colonel Monſdragon / Don Philippo de Mendoza / Michiel d'Alentour / Michiel de Croyelles / alle Spangiaerden / mijn Heere van Hauſſy broeder van den Graave van Boſſu en de Heere van Wardenburg. Deſe gekomen zijnde / zijn de Gedeputeerde van den Prince van Orangien ook gearriveert tot Breda / alwaer ook gearriveert waren de Commiſſariſſen des Coninx of Groot Commandeurs van Caſtilien / te weten / de Heeren van Raſſingen Gouverneur van Rijſſel / Douay en Orchies / de Graave van la Roche / de Heeren Meeſter Arnoult Sasbout Cantellier van Gelderland / Cornelis Suys Heere van Rijſwijk / Preſident van Holland tot Utrecht gevlucht / en den voornoemden Doctor Elbertus Leoninus. De Groot Commandeur heeft deſe ſtad van Breda daer toe genomen / om de goede gelegentheids wille / want het een ſeer bequame Stad is in Braband / gelegen drie mijlen van Hoogſtraten / ſes mijlen van 's Hertogenboſſche / acht mijlen van Antwerpen / alwaer den Groot Commandeur hem nu was onthoudende / gedurende deſe vrede-handelinge / en drie mijlen van Geertruidenberge / en ſes mijlen van Dordrecht / alwaer hen de Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland te deſer tijd ook waren onthoudende / gelijk verhaelt is.

Namen van de Oſtagiers.

Namen van de Commiſſariſſen des Coninx tot den vrede-handel.

Om nu van de ſake een aenbank te maken / ſo is by de Heere van Raſſingen uit des Coninx name een propoſitie gedaen van de grote goedertierenheid des Coninx tot ſijne onderſaten / en dat de requeſte by die van Holland en Zeeland aen ſijne Majeſteit gepreſenteert / door den Heere van Champagny (die in 't voorgaende boek is geinſereert) was geviſiteert / overleverende mitſdien daer op deſe nabolgende apoſtille.

Aenbank van de vrede-handelinge tot Breda.

Apoſtille uitten name van den Conink / op de requeſte by die van Holland en

SYne Majeſteit geſien hebbende deſe requeſte, en weſende geinformeert van de ſchade, overlaſten, deſtructien, deſolatien, ellenden en calamiteyten, die deſe ſijne Majeſteits Nederlanden geleden hebben, begerende en willende, als een goed vader en goedertieren Prince betaemt, alle dingen weder te ſtellen in ruſte en vrede, ter eeren Gods en 't gemene welvaren zijnder onderſaten, is te vrede met

ſijne

Zeland / den Greve van Champagny gelevert inden jare 1574.

sijne medelijdelijke, lieflijke en vaderlijke oogen aen te sien d'afflictie der selver sijner onderseten van herwaers-over, en remedie in het gene voorsz is, te stellen, als na redenen, billigheid en gelegentheid van der sake sal behoren, hebbende tot dien einde geordonneert Commissarissen, om te samen mette Gedeputeerde van de supplianten te communiceren, en naerder alle haerlieder aengeven of vertoninge op dese requeste en 't gene sy vorders sullen willen doen, te samen en in eenen wege, en gelijkelijk int generael te verstaen, en alsoo ook te samen (sonder die materie te verscheiden) na volkomen communicatie met malkanderen gehouden, by de beste en bequaemste middelen daer in te remedieeren. Gedaen tot Breda den 5 Marty 1574. *stylo curiæ* (dat is na gemeen schrijven 1575.) en was ondertekent

I. de la Torre.

Verklarende voorts bereet te wesen / met de Gedeputeerde van den Prince van Orangien opte selve requeste / en al 't gene sy voorders souden willen proponeren / in communicatie te komen / en alles te beslichten / tonende seer genegen te wesen / om alles wederom in ruste en tot vrede te brengen.

De Gedeputeerde van den Prince van Orangien en der Staten van Holland en Zeeland metten anderen gesproken hebbende / hoe wel sy by hen hadden eenige articulen tot 24 in 't getale / de welke sy souden hebben te bevoorwaerden / eben verre den voet en ordre / die de voorgaende supplicatie mede brachten / overgeslagen of te rugge gelaten werde / hebben evenwel hier op den 12 Marty overgegeven seker geschrifte / daer by sy versochten categorike antwoorde op hun voorgaende requeste en ootmoedig versoek / met verklaringe / dat indien sijne Majest. 't selve hen versoek accordeert / dat sy voor de hand geen vorder poincten en begeren te proponeren / maer indien sijne Majesteit hen versoek aflaet / dat sy als dan verwachten van sijne Majest. bequame middelen voorgestelt te worden / daer mede de Nederlanden wederom gestelt mogen worden in gerustheid en welvaert / en dat sy daer op / als getrouwe onderseten / souden seggen haer advijs. En gevraegt zijnde / wie sy verstonden / dat onder het woord vreemde Natie / die uitten Lande vertrecken souden / waren menende / hebben verklaert dat sy de Spangiaerden daer onder voornemelijk meenden. Hier op hebben de voorsz Commissarissen des Conincx den 14 Marty wederom overgegeven dit navolgende geschrifte.

Offren en presentatien by de Commissarissen des Coninx gedaen aen de Gedeputeerde van den Prince van Orangien en die van Holland en Zeland.

EDele, eersame, hoog-geleerde, voorsienige, Heeren, gesien hebbende u E. geschriften, den 12 dag deser maend overgegeven, bevinden by den selven, dat den Heere Prince van Orangien, Edelen en Steden van Holland en Zeeland, en geconfedereerde voor al begeren categorice antwoorde op hen voorgaende requeste en ootmoedig versoek, met verklaringe, dat indien sijne Majest. 't selfde accordeert, sy voor de hand geen vorder poincten en begeren te proponeren. Maer indien sijne Majesteit hem 't selve aflaet, dat sy als dan verwachten van wegen sijne Majest. bequame middelen geproponeert en voort gestelt te werden, daer mede de Nederlanden wederom gesteld mogen worden in gerustigheid en welvaert. En dat sy daer op, als getrouwe onderseten, souden seggen hun advijs. Verklarende van wegen de Coninklijke Majesteit, dat hoewel de principale middelen van de voorsz requeste niet gevoeglijken en konnen gebruikt en geeffectueert werden, al eer de landen van Holland, Zeeland en geconfedereerde Steden onder de Coninklijke Majesteit, met d'andere Provincien vereenigt en geconsolideert zijn, dat wy nochtans, om die sake te accelereren, geen debat en willen maken op d'ordre of maniere van die handelinge, maer om in alles voorsien te werden, en werkelijk de goede affectie en intentie van sijnder Majesteit te bewijsen, tot vorderinge van de gemene welvaert, rust en gedurige pacificatie. So ist, dat wy, uit kracht van de commissie en macht ons gegeven, proponeren en overgeven de puncten, articulen en middelen hier na volgende.

1. poinct / van de requeste van die Holland en Zeeland / beroerende tet vertrek van de vreemde Natie.

Eerst aengaende het vertrek van de uitheemsche Natien, in de voorsz requeste gementioneert en eensamelijk het verklaer by u luiden den voorsz twaelfden gedaen als dat de Spangiaerden daer onder begrepen souden wesen, willen van sijne Majest. wegen wel vertoont hebben, dat het selve seer vreemt en hard schijnt, mits de voorsz Spangiaerden so wel naturele onderseten zijn van sijne Majesteit als de remonstranten, hebben sulx dikwils sijne Majesteits voorsaten, en ook sijne Majest. grote dienst hier voortijds, tot beschermenisse van desen Nederlanden gedaen, en dat Françoysen, Gasconiers, en Engelsen, Schotten en Duitsen, daer mede uwer E. henluiden behelpende zijn, waerachtige vreemden en uitheemse zijn, niettemin wesende de sake geaccordeert, en is sijne Majesteit niet in meninge de voorsz Spangiaerden langer in dese landen te houden, dan de necessiteit en nooddruft der saken sal uit eischen. Waer in sijne Majest. niet vorder en behoort geeischt of bedwongen te worden, so 't selfde tenderen soude tegens sijne hoogheid en autoriteit, dien den remonstranten selfs geprotesteert hebben te willen revereren en honoreren.

Op 't twede poinct van de versochte vergaderinge der Staten Generael.

En aengaende 't twede poinct van den voorsz requeste, rakende de vergaderinge van de generale Staten, om by libere communicatie en advijs van dien, een goede ordre politijk en geregeltheid gesteld te werden, en wilt sijnder Majest. niet verswegen hebben, dat sijne Majesteit, de saken gepacificeert zijnde, wel te vreden is, versocht, geraden en geassisteert te werden by sijne Staten, wesende de beste, principaelste en verstandigste van allen sijnen onderseten, den welken altijds gecompeteert heeft te maken en te representeren de generale Staten van den Landen van herwaers-over, so wanneer sijne Majest. goed gevonden heeft de selve te roepen en doen versamen, en dat in saken staende tot haer-luider kenniss, en daer van men gewoonlijk is met hen-luiden te confereren, of raed, advijs en consent te nemen, sonder onder hen-luider oordeel te stellen saken, dependerende van de souvereiniteit, goede wille en dispositie van sijne Majesteit, met advijs en deliberatie van sijne Raden tot dien einde ingesteld. Welverstaende dat sijne Majesteit, of Gouverneur generael van dese Landen, ook de saken aengaende, sal mogen nemen advijs so wel van de Provinciale Raden, wetten van Steden, als Staten van den Landen, in 't gene daer 't bevonden sal worden te behoren.

En want de vergaderinge van de generale Staten lange tijd en vertrek uit eischt, en sonder grote swarigheid niet en kan geschieden, en daer en boven grote onsekerheid heeft, en so voorseid is, niet gebruikt of geeffectueert en kan werden, al eer de wapenen sullen neder geleid zijn, en de landen van Holland, Zeeland, en geconfedereerden Steden, onder de Coninklijke Majesteit met de andere Provincien geunieert en geconsolideert, gelijk ook dat derde poinct van den voorsz requeste is uit eischende. So ist, dat men van sijne Maj. wegen, om tot de voorsz pacificatie te komen, voorhoud en proponeert de articulen hier naer volgende, als te weten:

Presentatien van wegen den Coninck.

Dat de Ridderschappen, Edelen en Steden van Holland en Zeeland en Geconfedereerde, als Bommel en Bueren, so wel int generael als int particulier, gehouden en gehandhavet sullen werden in allen haer privilegien, wetten, rechten en costumen, gelijk als 't selve voor den trouble geweest is. En indien yet verandert of vernieut is, mits te kennen gevende wat het is, sal 't selve weder gerestitueert en gerepareert werden.

Dat alle datter gevallen en gebeurt is van alle voorleden saken, ter oorsaken der troublen en oproerten, geschied in den Landen van herwaers-over, sal generalijken vergeten worden, en dood en te niete wesen, als een sake niet geschied zijnde, sonder yemand, wie dattet ook zy, eenige saken te laste leggen of imputeren.

Dat alle de fauten, contumacien en sententien gegeven, so by bannissementen, confiscatien van goederen als anderssins, sullen gecasseert en geannulleert zijn.

Dat

Dat de goederen by d'een of d'anderen partye genomen, ſullen werden gegeven aen den eigenaers, of haren erfgenamen en ſucceſſeurs gereſtitueert werden, in ſulken ſtate als ſy altans zijn, ſonder bedrog.

(Fol. 89.) 't Gene dat genomen en gelicht is, ſal quijte en geremitteert blijven, uitgeſcheiden 't gene dat noch in nature of weſen is.

Dat alle gevangens, ſo van d'een als van d'andere partye ſullen vry en los gelaten worden ſonder eenig rantſoen, ſo wel den Grave van Boſſu als andere, wie die ook zijn, dan de rantſoenen die betaelt zijn, ſullen ſulx blijven en ſtad houden.

Sullen voorts alle de ſaken werden gepacificeert en geſtilt, die vorder uitte voorſz articulen particulierlijk by communicatie ſullen mogen ſpruiten, by de bequaemſte middelen als doenlijk ſal zijn, en als men dies aengaende te ſamen ſal konnen accorderen.

Wel verſtaende dat de voorſz Prince, Ridderſchap, Edelen en Steden ſullen ſijne Maj. reſtitueren en overleveren de voorſz Landen, Steden, Caſtelen en Sterkten, mitſgaders alle ſchepen, artelerye, en alle andere dingen, hoe die mogen weſen, dien ſy van ſijne Majeſt. genomen hebben, en den ſelven onthoudende zijn. En van gelijken dat alle de gene, die gedurende deſe tegenwoordige oorloge na hen genomen hebben eenige huiſen, goederen en renten, toebehorende de Geeſtelijke of andere perſonen, en die ſy noch houden en occuperen, de ſelve de volkomen poſſeſſie en paiſibelijk gebruik laten ſullen in alle vryheid en ſekerheid: te weten, van 't gene dat in nature of weſen, en in haerder macht is, ſonder bedrog, arch of liſt.

En verſtaet expreſſelijken ſijne Majeſteit, dat de Catholijke Roomſe Religie generalijk in alle ſijne Majeſt. Landen onderhouden ſal worden, vredelijk en peiſelijk, ſonder eenig trouble of belet ter contrarien, ſulx en in der manieren ſijne Majeſteit de Landen van herwaers-over ontfangen, gehult, en by eede daer in beveſtigt is, hebbende ook ſulx de Staten van dien, ſo doen ter tijd als nu onlanx, expreſſelijk geproteſteert, in de ſelve te willen leven en ſterven.

Wel verſtaende dat de gene, die voortaen niet Catholijk, als voren, en ſullen willen leven, ſijne Majeſt. hem ſal accorderen en toelaten, ten hoogſten en voor deſe reiſe alleen, dat de ſelfde hen vertrecken ſullen uit deſe Landen, en verkopen haerluider goederen die ſy hebben, binnen ſekeren tijd daer toe te ſtellen, ſonder dat ſy nochtans, gedurende den ſelven tijd ſullen mogen doen eenige exercitie van hare Religie, noch eenig ſchandael.

En tot verſekeringe van alle 't gene voorſz is, hoewel 't woord van ſijne Maj. alleen, mette brieven van ratificatien, die ſijne Majeſt. daer op ſal over ſchicken, hen-luiden genoeg behoort te weſen: ſo verre ſy nochtans hen daer mede niet te vreden en ſouden willen houden, als men verhoopt ja, ſullen mogen voorwenden, wat ſy daer en boven tot hen verſekertheid ſullen willen begeren, om dat gehoort daer in gereſolveert te worden na behoren. Onderſtond geſchreven, Aldus overgegeven mijnen Heeren den Gedeputeerden van den Prince van Orangien, Edelen en Steden van Holland en Zeeland, en Geconfedereerden, van wegen de Commiſſariſen der Coninklijke Majeſteit weſende tot Breda den 14 Marty 1575. *ſtylo curiæ*, preſent my, en ondertekent,

I. de la TORRE.

Deſe articulen aldus voorgeſtelt ſijnde in den name des Coninx / en de ſelve geſien en geexamineert zijnde by de voorſz Gedeputeerden van den Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland / en hare Geconfedereerden / bevonden ſy de ſelve ſo hert en onredelijk / dat ſy goed vonden / dat eenige van henluiden daer mede ſouden vertrecken na Oorlogh by den voornoemden Heere Prince en Staten van Holland en Zeeland / ten einde ſy luiden daer op ſelve ſouden mogen doen ſtellen ſodanigen antwoorde / als henluiden goed en voorbaer dunken ſoude. Dien volgende zijn eenige van henluiden na Oorlogh vertrocken / alwaer de ſelve articulen geſien / geviſiteert en wel overwogen zijnde / ſo hebben ſy daer op gegeven deſe navolgende antwoorde / dewelke ſy den 22 Marty aen de Commiſſariſſen des Coninx wederom overgelevert hebben.

Antwoorde des Prince van Orangien en die van Holland en Zeland / opte voorgeſtelde vyfde articulen.

EDele / eerſame / wijſe / hooggeleerde Heeren / de Prince van Orangien / d'Edelen en Steden van Holland en Zeeland / Bommel en Buiren met haren geaſſocieerden / hebbende gehoort 't rapport / en geſien den inhoud van den geſchrifte / by u mijn Heeren haerluiden Gedeputeerden overgegeven binnen Breda den 14 Marty / hebben u lieden wel bymoedelijk willen verklaren / dat ſy lieden niet en hadden getwijfelt van andere antwoorde op hare requeſte geobtineert en verworven te hebben / dan henlieden by u mijn Heeren / van wegen der Coninklijke Majeſt. in den ſelven geſchrifte is gegeven / aengemerkt by de voorſz hare requeſte anders niet en is verſocht / dan 't gunt by alle de werelt verſtaen word promptelijk en voor 't gereetſte remedie te dienen / om ſijne Majeſt. Landen en ingeſetenen van dien onder goede order / politie en eenigheid wederom te brengen in ruſte en welvaert / daer toe tenderende / Ec. In den eerſten / het verſoek van 't vertrek van de uitheemſe Natie / daer onder ſijne Princelijke Excellentie / Staten en Steden voorſz begrijpende zijn den Spangiaerden en vreemd krijgsvolk / by den Hertog van Alva eerſt in deſe Landen gebracht / en aldaer in dienſte / officie / bevel en ſoldye tot noch toe aengehouden / genoeg conform de particuliere verklaringe van haerlieden Gedeputeerden op uwer mijn Heeren verſoek gedaen / d'welk ſijne Excellentie / Staten en Steden voorſz ook niets deſen ſijn adhoperende; welke uitheemſe / door haer wreed en moetwillig regiment / met verdruckinge en overlaſtinge der onderſaten van deſe Nederlanden in verſcheiden manieren gepleegt / oorſake zijn geweeſt van alle 't quaed / ſo en mach / om 't ſelve quaed te geneſen / egeen beter remedie werden geadhibeert / dan 't vertrek of wech nemen van den ſelven. En hoewel in den voorſz geſchrifte by uwer E. geſeid werd 't ſelve vreemd en hart te ſchijnen / mits de voorſz Spangiaerden ſo wel naturele onderſaten zijn onder ſijne Maj. als die van Holland en Zeeland Remonſtranten / hebbende ſulx ſijne Maj. en ſijne Maj. voorſaten groten dienſt / tot beſchermeniſſe van deſe Nederlanden gedaen / Ec. En dat de Francoyſen / Gaſcoenen / Engelſen / Schotten / en Duitſen / daer mede die van Holland en Zeeland henlieden behelpende zijn / waerachtige vreemde en uitheemſe zijn. So is nochtans niet vreemd / dat men tegen vreemde en harde ſiekte ook vreemde en harde remedien gebruikt. Nu en waert niet hart / dat men den Spangiaerden ſeven of acht jaren in aller welluſt en moetwille na haren appetijte gedomineert hebbende / wel geboed en rijk gemaekt zijnde / en niet alleen voor allen voorleden dienſt (ſo 't dienſt genaemt mach werden) maer ook voor den genen / die ſy luiden doch in langen tijd ſouden mogen doen / wel gerecompenſeert zijnde / eenmael wederom ſouden ſenden na haren vaderland / daer de nature een yeder is trecklende. En veel min ſoude 't ſelve vreemd zijn / ſo ſijne Majeſt. de Generale Staten van den Landen / laeſt vergadert zijnde tot Gent / in den jare 1559. de Spangiaerden wel heeft doen uit deſe Landen vertrecken / op de remonſtrantie en het verſoek van de ſelve Staten / gefondeert op veel minder en niet ſo pregnante redenen / te weten: als dat de Frontieren en ſterkten van den lande behoorden bewaert te werden by de naturele ingeſetenen van den Lande / gepreferеert voor de vreemde Spangiaerden / om de ſelve ingeſetenen te beter genoet en affectie te maken totten dienſt van ſijne Majeſteit haren Heere en Prince. Dat ſy luiden zijn naturele onderſaten van den Conink van Spangien / mach niet worden ontkent / maer en zijn daerom niet gehouden als onderſaten van den Hertog van Brabant / van den Graef van Vlaenderen / van den Graef van Holland en Zeeland / noch als ingeſetenen van eenige Provincien van deſe Nederlanden / jegens

d'in-

„ d'ingesetenen van den welken sy luiden hen ook wel
„ vreemdelijk en onnatuirlijk hebben getoont / de selve
„ al int generael terstont t'haerder aenkomste scheldende
„ voor hetters en rebellen / sonder uitneminge van ye-
„ mand / van wat wesen of state die mochten zijn / dan
„ alleenlijk van eenige / niet veel in getale / en hen mo-
„ gelijk gedebaveert zijnde / als vreder uit seker boexken
„ in Spaensser tale en versen gedruckt / en niet sonder
„ gratie en privilegie als doen uitgegeven / bevonden
„ mach worden / ook by de brieven en instructien / daer
„ na so van den jegenwoordigen Groot Commandeur /
„ als van eenen Junio Dyssanca aen sijne Majesteit ge-
„ schreven / latende over sulx openlijk en over al luiden /
„ de Landen en goederen van de ingesetenen hen-luiden
„ by haren Conink al gegeven te zijn / plegende sulx en
„ onder 't dexel van dien / over de selve ingesetenen alle
„ specien van forse en violentie / en andere acten / seker
„ niet naturele / die te veel en menigvuldig zijn om te re-
„ peteren / en eensdeels beter bedekt en gebetert dan ge-
„ openbaert zijn / daer af breder getuigenis mogen ge-
„ ven de Steden van Gent / Doornik / Antwerpen /
„ Mechelen / Liere / 's Hertogenbosch / Deventer / U-
„ trecht / Rotterdam en andere Steden / so van Holland
„ als van allen anderen Provincien / daer sy gelogeert
„ en verkeert hebben gehad / in der voegen / dat onder
„ de gemene ingesetenen der Landen dagelijks geseid
„ en geroepen word nu waerachtig te bevinden / 't gunt
„ sy van haren voorsonders eertijds hebben horen pro-
„ pheteren en seggen / dat dese Landen hen beklagen sou-
„ den ooit aen Spangien geallieert geweest te zijn. Im-
„ mers zijn de Spangiaerden genoeg door de gehele Ne-
„ derlanden sulx gewild / dat alle Steden en blecken /
„ deg eenigsins macht of middel hebbende / die buiten
„ sluitende zijn / met gewelt of uithoop van geld / gelijk
„ men gesien heeft / dat al over eenige jaren die van Am-
„ sterdam (hoewel voor alle andere groot faveur den-
„ kende by hen-lieden te hebben) genootsaekt zijn ge-
„ weest te doen. Dat men dan alsulke in den Lande wil
„ houden / wat is dat anders gesocht of gedaen / dan dat
„ men sijne Maj. wil doen verliesen d'affectie en 't goed
„ herte van sijne onderzaten / sonder 't welk geen Heere
„ of Prince onder sijne onderzaten kan gebieden of rege-
„ ringe hebben / dan voor eenen tijd in grote sorge en bre-
„ se / en niet anders dan als een tyran / de welke niet be-
„ wijsende de liefde / die hy tot sijne onderzaten behoort
„ te hebben / van de selve sijne onderzaten reciprocquelijk
„ geen affectie (maer veel eer perijkel en lesie) is ver-
„ wachtende. 't Welk verde sy van sijne Majest. onsen
„ genadigsten Heere / als wesende grotelijx tegen sijne
„ autoriteit en reputatie / en tegens sijne Majesteits na-
„ turel / den dienst die de Spangiaerden sijne Majesteit
„ en sijne Majesteits voorsaten mogen hebben gedaen /
„ tot beschermingе dese Landen / indien die gesteld
„ word tegens 't achterdeel / dat sy lieden sijne Majesteit
„ ook in sijn eere en reputatie / en aen dese sijne Majest.
„ Nederlanden hebben gedaen / so werden die bevonden
„ meer hinderlijk en schadelijk dan profijtelijk geweest
„ te zijn / en geensins te compareren by den getrouwen
„ dienst tot voordeel / eere en reputatie van sijne Majest.
„ bewesen by de vasallen en ingesetenen van dese Neder-
„ landen / ja hebben dese Nederlanden de sware / menig-
„ vuldige en langdurige oorlogen niet moeten sustine-
„ ren tegens Vranckrijk? om de Spangiaerts te main-
„ tineren in Milanen / Napels en elders / hebben de E-
„ delen en alle andere inheemse van dese Landen elk in
„ sijn regard lijf of goed gespaert / om sijne Majesteit te
„ veroveren de schone victorie van S. Quintin / voor
(Fol. 90.) „ Grevelingen en meer andere plaetsen? hebben sy lie-
„ den ook sijne Majest. Heere en vader niet met haren
„ dienst geassisteert op alle tochten en expeditien: ook
„ voor Argil / in Afrijke / in Italien / en elders verde
„ buiten hare Landen? nochtans so hebben de Span-
„ giaerden daerom in 't jaer 1520. niet willen lijden in
„ Spangien eenig Gouvernement van de Heeren en in-
„ geboren van desen Landen / handelende nochtans met
„ alder civiliteit en redelijkheid al veel anders als sy lie-
„ den hier-doende zijn.
„ Die van Holland / Zeeland en andere hare geasso-
cieerde hebbende hen moeten behelpen tot hare defen- “
sie / met uitheemse / als Francoisen / Gascoenen / En- “
gelsen / Schotten en Duitsen / de selfde en hebben hen “
niet onderwonden van eenige auteriteit of Gouverne- “
ment / maer hebben hen jegens den Spangiaerden / “
als vyanden van den Landen / laten gebruiken / daer “
en also 't sijne Princelijke Excell. Staten en Steden “
voor goed gedocht heeft / en en souden in allen gevalle “
in d'onderscheid der Natien / ter respecte van Holland “
en Zeeland / de Duitse te min vreemde gereputeert be- “
horen te worden / als wesende de voorsz Landen altijd “
geacht voor een Graefschijkheid of Graefschap van “
't Rijk / zijn niet te min sijne Princelijke Excell. en de “
Staten bereid / de voorsz Natien te doen vertrecken / “
als men die niet meer en sal begeren te gebruiken. “

En so sijne Maj. van meninge is (als geseid word) “
de voorsz Spangiaerden niet langer in dese Landen te “
houden / dan de necessiteit of noodruft der saken is uit “
eischende / en dat sijne Majest. niet voorder en behoort “
geperst of bedwongen te worden; so en behoren sy “
lieden voorwaer niet langer te blijven / nu als niet al- “
leen die van Holland en Zeeland / maer ook de Sta- “
ten van d'andere Landen / om te voorkomen de gehe- “
le bederfenisse van den selven Landen / uitteringe en “
verdruckinge van den goeden ingesetenen van dien / “
sulx zijn suppliterende en biddende / al eer een erger / “
tot prejudicie en verminderinge van syne Majesteits “
hoogheid en autoriteit mochte gebeuren / als wel ge- “
sien is van Princen / de klagten van haren onderzaten “
niet horende of achtende (so principalijk de hoog- “
heid en autoriteit van een waerachtig Prince daer toe “
dient) en daer in / mitsgaders in goedertierlijke ad- “
ministratie van Justitien met liefde / en tot conserva- “
tie van sijne onderzaten is consisterende / en niet in ee- “
nige forse of macht / die men lichtelijk sal verminderen “
of vermeerderen / en vele veranderinge subject is / als “
verscheiden exempelen hebben geleerd. “

Niet te min en willen sijne Princelijke Excellentie “
en de Staten van Holland en Zeeland met haren ge- “
associeerden sijne Majest. daer toe egeensins bedwin- “
gen / maer hebben sijne Majesteit by remonstrantien “
daer toe wel willen bewegen en bidden / gelijk sy lieden “
ook gedaen hebben / aengaende de vergaderinge van “
de Generale Staten / om by libere communicatie en “
advijs van dien / een goede orde / politie en eenigheid “
gestelt te worden / &c. 't Welk so sijne Majest. die by “
den voorsz geschrifte schijnt niet alleenlijk voor als “
noch te differeren / tot de saken gepacificeert soude zijn / “
maer ook te beschrijven en te willen redigeren binnen “
schiere limiten / so en geloven sijne Princelijke Excell. “
en de Staten van Holland en Zeeland voorgenomt “
metten haren niet / dat de Generale Staten / de “
Spangiaerden alhier in den Landen in 't Gouverne- “
ment en in wapenen zijnde / souden begeren te verga- “
deren op den voet / in der qualiteit of forme by 't voorsz “
uwer mijner Heeren geschrifte verhaelt / want 't schijnt “
dat men daer by sonde willen restringeren en onder se- “
keren regel stellen der Staten vergaderinge / vermo- “
gen en officie / 't welk hen so wijd en breed moet exten- “
deren / als alle gemene saken en welvaert van den “
Lande mogen verloopen / so sy lieden alle gebreken selfs “
gevoelende / en mitsdien d'oorsake metten perijkele van “
dien selfs best wetende / en aen allen oorden met beien “
oogen best voorsiende / sijne Majest. de selfde hebben te “
remonstreren en t'ontdecken / om by de hoogheid / au- “
toriteit en preeminentie van sijne Majest. daer jegens “
remedie of voorraed geadhibeert te worden / gelijk dat “
van ouds so wel in 't particulier als in 't gene raet ge- “
daen is geweest / met grote establissement van sijne “
Majesteits hoogheid / immers noch in den jare 1558. “
en 1559. lestleden verscheiden remonstrantien en ad- “
vijsen / op 't onderhoud en beleidinge der Franceoorlo- “
ge en voorder beschermingе der Landen hebben geexhi- “
beert / sulx dat niet sonder hen-lieden de saken gedres- “
seert / en goede orde gestelt zijn geweest / behalve dat “
sy lieden by hare remonstrantien en advijs dikmaels “
ook de deliberatien / ordonnantien / placcaten / en an- “
dere dispositien van sijn Maj. of sijne Majest. Raden “

in

» in verſcheiden materien hebben doen veranderen / ſur-
» cheren of ook abrogeren / en mach ſijne Majeſteit op
» niemand anders / of beter betrouwen / dan op ſijn Sta-
» ten / en op 't advijs van den genen / die hy houd (als by
» 't ſelve geſchrifte word geſeid) de beſte / principaelſte
» en verſtandigſte van alle ſijne onderſaten / wiens ge-
» trouwigheid ſijne Majeſt. en ſijne Majeſteits voorva-
» deren hooghoſtijker memorien ſo dikmaels hebben on-
» derſocht en bevonden / ſonder dat ooit op hare autori-
» teit debat of diſpute gemaekt is geweeſt / ſulx dat ſijn
» Princelijke Excellentie en de voornoemde Staten van
» Holland en Zeeland metten haren uitte voorſz ge-
» ſchriften en by de limitatien en reſtrictien aldaer niet
» en konnen begrijpen / dan dat men bedektelijk der
» voorſz landen en ſteden privilegien / autoriteit en aen-
» ſien metter tijd poogt te verminderen / en die niet te
» gebruiken dan om te hebben eenige accoorden en con-
» ſenten van beden en verſochte ſchattingen / als daer toe
» verbonden en gehouden zijnde / en in gevalle van eeni-
» ge excuſe of weigeringe henlieden daer toe te bedwin-
» gen met ſorſe / en met eenen wege den ſelven Staten
» te brengen tot ſimpel obedientie en onderworpentheid
» van een abſolut commandement en gebied van ſijne
» Majeſteit / navolgende het advijs en ſchrijven van
» Don Franciſco d'Alova / in 't beginſel der beroerten
» in ſijn brieven uit Vranckrijk geconſtitueert in den om-
» bringen van de Heeren / de principale van de Staten /
» en in de armoede of verarmen van deſe ſijne onderſa-
» ten / gelijk ook de Hertog van Alva alrede hadde be-
» gonnen / en als noch jegenwoordelijk ſchijnt gepracti-
» ſeert te werden / alles ſo te vermoeden is / door inſtruc-
» tie of toedoen van den genen die in gouvernement en
» adminiſtratie zijnde en geweeſt hebbende / altijds be-
» dacht zijn geſthandaliſeert te werden / en dat door al-
» ſulke vergaderinge der Staten / haer ſober regiment /
» ambitie en gierigheid ontdekt en geſtraft ſoude wer-
» den / pretexerende / om 't ſelve te mogen ontgaen / nu
» de hoogheid / autoriteit / ſouverainiteit en reputatie
» van den Conink / nochtans al dependerende van de
» welvaert der Landen en ſijne Majeſteits onderſaten /
» en van hare goede correſponderende affectie tot haren
» Heere en Prince.

» En beroerende de poincten by u lieden mijn Heere
» voorgeſtelt / om te komen totte voorſz pacificatie / be-
» vinden dat het ſelve daer toe onder andere mede wel
» dienlijk en nodig ſoude weſen / als van handhoudinge
» der privilegien van die van Holland en Zeeland / met
» Bommel en Buren / en de reparatie van 't gene daer
» in verandert mach zijn. Item van 't vergeten / dood
» en te niete weſen aller ſaken ter oorſake van de trou-
» blen geſchied / van annullatie van alle deffaulten / ſen-
» tentien / ſo van banniſſementen / confiſcatien van goe-
» deren als anderſins / de reſtitutie van de afgenomen
» goederen / en van den gevangenen al ten wederzijden /
» en ten laetſten van 't gunt namaels voorders dien aen-
» gaende ſoude mogen werden geaccordeert / als breder
» in 't voorſz geſchrifte.

» Maer aenmerkende de reſtrictien en conditie daer
» na volgende / als namentlijk van de overleveringe der
» landen / ſteden en ſterkten van Holland en Zeeland /
» mitsgaders van de ſchepen / artillerie / en alle andere
» dingen / ſchijnt dat men henlieden niet anders en denkt
» te bedriegen / dan als de fabele ſeid van de oorloge
» tuſſchen den wolf en ſchapen: na dat de ſchapen de
» honden (die waren tot haren hulpe en bewaerniſſe)
» den wolven hadden overgelevert. En dat men ſijne
» Princelijke Excellentie en de Staten houd voor rebel-
» len en openbare vyanden van ſijn Majeſteit / hoewel
» ſplieden nochtans niet mogen verſtaen werden ſijne
» Majeſteit in ſijne Hoogheid geledeert / of yet afgeno-
» men te hebben / maer veel eer tot ſijn Majeſteits be-
» hoef en profijte de Landen en Steden hare woonſte-
» den / lijf en goed / wijf en kinderen van de tyrannie van
» den voornoemden Hertog van Alva met ſijnen gevol-
» ge en aenhangeren / tenderende tot uiterlijke bederfſe-
» niſſe van dien / gedefendeert / en met grote moeite / ar-
» beid en laſt alle middelen aengewend hebbende / om de
» ſelve hare wederpartye daer uit te verdrijven / ſulx
» ſijn Excellentie en de Staten van hare meninge en in-
» tentie openbaer verklaringe hebben gedaen gehad / te
» weten van geenſins hen tegen ſijne Majeſteit gewa-
» pent te hebben / en alſulx van ſijne Majeſteit niet ge-
» weken / gealieneert of geſcheiden te zijn / maer onder
» de ſelve Majeſteit met andere Landen hen als noch
» vereenigt en geconſolideert te houden / ſonder ook ee-
» nige meninge gehad te hebben / van yemand geeſtelij-
» ke of andere perſonen / hare wederpartye niet toeſtaen-
» de / eenige hare goederen te benemen / t'onthouden of
» occuperen: als mede by de ſelve conditien werd gein-
» nueert / ſulx dat ſijn Excellentie en de Staten niet
» goeds hier uit en kunnen imagineren / te min ſo by an-
» dere navolgende conditien van de Catholijke Roomſe
» Religie te onderhouden / en dien volgende Catholijke-
» lijk te leven / of uitten Lande te vertrecken / &c. de je-
» genwoordige Religie aldaer voor ketterye / en d'on-
» derhouders van dien / per conſequens, als ketters
» ſchijnen gehouden te werden / hoewel egeen andere
» Religie aldaer en word geexerceert dan de Catholijke
» en Apoſtolijke Religie / metten heiligen Euangelio
» en goede leringe correſponderende / daer in een yege-
» lijk is getroost en gerust / hebbende niet verworpen
» dan de manifeſte grote abuſen en misbruiken / voor
» al God almachtig onbehaeglijk / om alſo te ge-
» ven God dat Godes is / en den Conink dat des Co-
» nincx is.

» Waerom met reverentie en bymoedig te ſpre-
» ken / ſijne Princelijke Excellentie en de Staten voorſz
» met hare Geaſſecieerde geenſins geraden vinden / dit
» aengaende geproponeerde onder de ſelve conditien en
» reſtrictien aen te nemen / en byſonder als henlieden
» ook voor oogen komen de horrible exempten van de
» Graven van Egmont en van Hoorn / den Heere van
» Montigny / en meer andere / ſo van Edeldom als van
» ſtate en qualiteit weſende / ook veel argumenten van
» verſcheiden overtredingen van aſſeurantien / geloof
» en beloften.

» Immers en is geenſins practicabel / ſo grote me-
» nigte van menſchen / rijk en arme / jonge en oude / de
» Gereformeerde Euangeliſe Religie / niet ſonder de
» verlichtinge en verwekkinge van den H. Geeſt / en
» Godes gratie aengenomen hebbende / uit de voorſz
» Landen te vertrecken / en haer lieve vaderland te ver-
» laten: en ware 't ſelve in der waerheid veel vreemder
» en harder / dat men ſo grote menigte van goede getrou-
» we onderſaten van ſijne Majeſteit met groot verlies
» en ſchade in hare tijtlen / goederen / die ſy niet / dan tot
» bijlen prijſe / ſouden konnen verkopen / ſo daer toe al
» ſchoon kooplieden genoeg bevonden mochten werden
» (als geen apparentie en heeft die te vinden) in vreem-
» den Landen ſouden doen dolen en woonplaetſe ſoeken /
» dan dat men 3 of 4000 Spangiaerden (haer profijt
» genoeg gedaen hebbende) wederom uit deſe Landen
» dede kieren / na haer eigen vaderland / of na hare ge- (Fol. 91.)
» woonlijke plaetſen van garniſoen / alwaer ſplieden
» ſijne Majeſteit ſouden mogen dienſt doen / daer 't ver-
» trek van d'andere uitten Landen van Holland en
» Zeeland grote depopulatie ſoude veroorſaken / en
» verlies van neringe / hanteringe / manufacture / zee-
» vaert en navigatie / daer aen 't gehele welvaert der
» Nederlanden is dependerende / 't welk met induſtrie
» van den menſchen in allen Landen alſo ſoude worden
» getransfereert tot onuitſprekelijken intereſt en ver-
» achteringe van den dienſt en domeinen van ſijne Ma-
» jeſteit / gelijk notoir is / voor een deel voorleden jaren
» geſchied te zijn / door de rigoreuſe placcaten / afgrijſe-
» lijke executien / en het beginſel van de Spaenſe Ingui-
» ſitie in 't feit der Religie / 't welk ook voor ſeker weder
» in 't werk geſtelt ſoude werden / de pacificatie op de
» voorſz conditien gedaen zijnde / als goed te verſtaen is
» uit dien / dat by de conditie de toelatinge van 't ver-
» trek en verkopinge der goederen gereſtringeert werd
» by deſe woorden / Ten hoogſten en voor deſe reiſe
» alleen: waer door daer naer d'overgebleven (ſo een
» yegelijk van de voorſz Placcaten en Inquiſitie is
» abhorrerende) geſchapen ſoude zijn in nieuwe be-
» roerten te komen / en ten laetſten ſijn Majeſteit eenen
» gro-

» groten tak van zijn krone getrocken ſoude werden/
» 't welk tot zijn Majeſteits eere en reputatie behoord
» by alle middelen verhoed te werden.
» Begerende mitsdien zijne Princelijke Excell. Sta-
» ten en ſteden van Holland en Zeeland voornoemd/met
» hare geaſſocieerde / deſe hare verklaringe / verhael
» en advijs in 't goede genomen te werden / als herko-
» mende uit oprechter devotie tot zijn Maj. en der ge-
» mene welvaert zijner Nederlanden / biddende voorts
» den almogenden God / den harte van zijn Majeſt. en
» van zijne Majeſteits Officieren in deſen handel geoc-
» cupeert zijnde / te willen inſpireren anderen raed / ad-
» vijs en kennisſe.
» Aldus gedaen en geſloten by zijn Princelijke Ex-
» cellentie / Staten en ſteden van Holland en Zeeland/
» Staetsgewijs vergadert zijnde met die van Bommel
» en Buren tot Dordrecht / den 20 Martij 1575. Al-
» dus onderteikent / Guilliaume de Naſſau / Floris
» Grave van Culenbourg / Otto van Egmont / Jde
» Wijngaerden. Dordrecht / Pauly. Delf / Abra-
» ham van Almonde. Leiden / P. Vos. Goude / Adel-
» brechtſz. Rotterdam / Dirk Janſz. Gorinchem / Job
» Pieterſz. Schiedam / A. Dankertſz. Alkmaer / Claes
» Herrixſz. Hoorn / Jan Berchout. Enkhuiſen / Fran-
» chops Malſoen. Medenblik / Adriaen Cromholt.
» Edam / Jan Pieterſz. Monickendam / Gerrit Hu-
» bertſz. Purmerende / J. Adelbrechtſz. Raed. Schoon-
» hoven / Frans van Blokhuiſen. Geertrudenberg / Se-
» baſtiaen Jooſten. Briele / van wegen die van den
» Briele / by my Richtere. Oudewater van Praet.
» Woerden / Cornelis Franſz. Middelburg / Andries
» Jacobſz. de Jonge. Ziriczee / Michiel Romboutſz.
» Vliſſingen / Pieter de Rijke. Veere / Jan Loneſz.
» Bommel / Willem van Heerden.

Dit geſchrifte overgelevert / en by de Commiſſa-
riſſen des Coninx of des Groot Commandeurs gevi-
ſiteert zijnde / en werd by de ſelve ſo wel niet genomen/
als te ſien is uit dit navolgende geſchrifte / 't welk ſy
daer tegens wederom overgelevert hebben den 1 A-
prilis den ſelven jaers.

Princelijke by de Commiſſariſſen des Coninx wederom overgegeven.

EDele, eerſame, wijſe, hooggeleerde Heeren, ge-ſien hebbende het geſchrifte by uwer E. den 22. Martij leſtleden ons, van wegen den Prince van Orangien, Staten en ſteden van Holland en Zeeland, Bommel en Buren, met hare geaſſocieerde overgegeven, en konnen van wegen der Coninklijke Majeſt. niet verſwijgen, dat wy uit meerder redenen dan in den voorſz geſchrifte verhaelt ſtaet, verwacht hadden nader en dankelijker antwoorde en acceptatie van de goedertieren en milde offren en preſentatie, van wegen ſijne Majeſteit, in onſe voorgaende geſchriften ter goeder trouwen gedaen, om by vaſte en gedurige pacificatie de Landen in eenigheid, ruſte, en hunnen eerſten ſtaet te brengen, van als ſulx die waren voor 't begin van de jegenwoordige beroerten, en dat in alder ſinceriteit niet anders voor oogen hebbende noch conſiderende, dan de eere Gods, welvaren en proſperiteit van den Landen, en redelijke ſatisfactie en vaſte verſekeringe van een yegelijk, gelijk de gepreſenteerde middelen ter goeder meninge verſtaen ſijnde uitwijſen. Sonderlinge aenmerkende de gepreſenteerde verſekertheid voor het onderhouden van alles, en dat ſijne Majeſteit bewilligde, dat den Heere Prince van Orangien, Staten en ſteden voorſz 't gunt ſy meer ſouden begeren en bevinden te behoren, ſouden mogen ontdecken en remonſtreren, ſo dattet wel behoort hadde de voorſz offren groter te achten. Immers en hadden wy niet verwacht, dat de voorſz preſentatie, en voorder inhoud van den voorſz geſchrifte ſoude geblameert werden van fraude of bedrog, daer wy, met ſijne Majeſteit, en andere deſe ſake handelende t'eenemael onſchuldig af ſijn, procederende in alle rondigheid ſo van 't beginſel voorſproken was, die wy uit u E. leſte geſchriften niet en hebben konnen genoeg bemerken, boven dien dat vaſallen en onderſaten in reſpecte van hun natuirlijke Heere en Prince, betaemt civile woorden te gebruiken.

Niettemin deſen niet aenſiende, en begerende te obvieren alle oorſaken van donkerheid en ſubtile interpretatien, daer mede den rechten ſin van onſen voorgaenden geſchrifte tot onverſtand getrocken ſoude mogen worden, en om alles te doen dat ons mogelijk is, tot vorderinge van de pacificatie en ruſte van den Landen, hebben wy beantwoordende uwer E. geſchriften, ſonder eenig reſpect van eenige particuliere ſaken, daer door dikwils 't gemeen welvaert behindert word, by deſen wel willen nader verklaren ſekere poincten en articulen in onſe voorgaende geſchriften verhaelt, met openinge van 't gene wy, na rapport by ons gedaen daer 't behoorde, nader en eindlijker, tot vorderinge van de voorſz pacificatie hebben konnen verwerven.

Ten eerſten, alſo by 't voorſz geſchrifte, mitſgaders het voorgaende van den 12 Martij bevonden word in de intitulatie na de woorden, Bommel en Buren noch toegevoegt te worden de woorden, met haren geaſſocieerden, ſo verſoeken wy, dat u lieden believe te verklaren, wie dat daer onder verſtaen worden, ten einde datmen mag weten, met wien ſijn Maj. te doen heeft, en wie begrepen ſullen weſen onder 't gene by ſijne Maj. toegelaten en gegunt ſal werden.

En deſen onvermindert voorts procederende tot het eerſte punct van den voorſz geſchrifte, rakende het vertrek van de uitheemſe Natien en Spangiaerden, ſtaet te verwonderen het lange verhael in den voorſz geſchrifte gedaen, als nodeloos en impertinent weſende in deſen, en niet opererende dan meerder oprockinge der gemeente, en een wortel van rankeur by den genen, daermen mede begeert (gelijk behoort) in eendracht te leven, te meer ſo deſe vergaderinge niet en is geſchied om yemand leet te ſeggen. En al iſt ſo, dat eenige inconvenienten op deſer ſijde mogen gebeurt ſijn, de ſelve nochtans wel en uit treffelijke redenen, ſouden mogen geſwegen werden (gaende een yegelijk in ſijn conſcientie) alſmen een inſien wil nemen op d'inconvenienten over d'andere ſijde mede gevallen, daer af geen verhael in deſe vergaderinge van de pacificatie gedaen en werd, nadien de Coninklijke Majeſteit verklaert te vreden te ſijn, alle voorgaende ſaken te vergeten, en die te houden als niet geſchied ſijnde, en noch daer en boven te vreden is volgende de remonſtrantie en 't bidden van den Edelen, Staten en ſteden van Holland en Zeeland, &c. het uitheemſe krijgsvolk, mitſgaders ook de Spangiaerden te doen vertrecken uit deſe Nederlanden elders tot dienſte van ſijne Majeſteit, daer 't van doen weſen ſal, ſo geringe wy deſe ſaken hier eens ſullen weſen, en de Landen in ruſte geſteld, gelijk onſe voorgaende geſchrifte genoeg mede brengt, en wy mitſdeſen wederom opentlijk 't ſelve alhier van wegen ſijne Majeſteit verklaren, want het niet redelijk en ſoude weſen, noch maniere van doen, dat ſijne Majeſteit ſijne heyrkracht brak, voor en aleer de ſaken ſulx als voren vereenigt waren.

Welverſtaende dat reciproce wederom en van gelijke die van Holland en Zeeland en andere geconfedereerde ſteden ſullen doen vertrecken alle ſoorten van uitheemſe en krijgſluiden, daer ſy haer nu ſijn mede behelpende, gelijk de reden uiteiſcht, ſo dat ſijne Maj. hier mede tenemael en categorice voldoet het eerſte principaelſte en hoogſte poinct van de requeſte der Remonſtranten.

Weſende niettemin tegens de hoogheid van ſijne Majeſteit, dat in 't voorſz geſchrifte geſeid word, dat de landen van Holland en Zeeland ſouden geacht weſen van allen ouden tijden voor een Graeflijkheid of Graefſchap van het Rijk, aengeſien zijne Majeſteit en ſijne Voorſaten als ſouveraine Heeren ter contrarie daer af altoos over menſchen gedenken, ſijn en geweeſt hebben in paiſible poſſeſſie gebruik, als den Prince van Orangien en andere in Holland weſende 't ſelve niet en konnen ignoreren, boven dien datmen niet gelooft, dat de Heer Groot Commandeur ſulx geſchreven ſoude hebben, als in de voorſz uwer E. geſchriften verhaelt word.

Maer

Maer aengaende de vorderinge van deſe vergaderinge, en om noch nader te bewijſen de goedertierentheid, die ſijne Majeſt. tot ſijne onderſaten draegt, verklaren by deſen, dat ſijne Majeſteit, roerende het twede principale punct van de voorſchreven requeſte, belangende de vergaderinge van de Generale Staten, te vreden is, de vereenigheid gedaen ſijnde, metten eerſten te doen roepen en vergaderen de Generale Staten van herwaersover, ook in forma en maniere ſo 't ſelve geſchied is ten tijde als de Keiſerlijke Majeſteit de overgifte dede van de landen van herwaersover in handen van de Coninklijke Majeſt. ſulx uwer E. by hare voorgaende geſchriften ſelver verklaert en begeert hebben, om mette ſelve Generale Staten, ſo in 't particulier als in 't generael te communiceren, advijs van hun te nemen, in wat voegen ſijne Majeſteit beſt ſal mogen goede ordre ſtellen in des Lands ſaken, tot het welvaren, proſperiteit, politie, eenigheid, ruſte en tranquilliteit der ſelver Landen, en voorder in 't gene daer af mag dependeren en aenkleven.

Sulx dat ſo verre de voorſz Staten alſdan noch iet meer hebben te verſoeken en remonſtreren aen ſijne Majeſteit, tenderende tot profijt en welvaren deſer landen; de ſelve Majeſteit dien aengaende henluiden ſeer goedertieren gehoor geven ſal, en daer in voorſien, gelijk in goede en rechtveerdige redenen en juſtitie bevonden ſal worden te behoren, weſende mitſdien verde van ſijne Majeſteit, de ſelve Staten te willen belet doen in eenige ſaken, die in redelijkheid gefondeert ſullen weſen, waer uit klaerlijk mede blijkt, dat volkomelijk mede toegelaten word 't andere principaelſte punct van de voorſz requeſte, roerende de convocatie der Generale Staten.

Boven alle 't welk wy noch in onſe naeſtleſte voorgaende geſchrifte, om meer dan te voldoen en breder hier in te voorſien, dan in de voorſz requeſte verhaelt ſtaer, in den naem en van wegen ſijne Majeſteit gepreſenteert hebben eenige andere grote particuliere middelen, tot voldoeninge en ſatisfactie van een yegelijk, ſo dat te verwonderen is, dat daer op na vermogen de gepreſenteerde by uwer E. goedwiligheid in de voorſz requeſte en andere geſchriften niet meer achts geſlagen en is geweeſt.

Niettemin willende de Maj. ſijne vaſallen en onderſaten openen de volle hand van ſijne goedertierentheid,
(Fol. 92.) is te vreden al 't ſelve hen-lieden alsnoch toe te laten, om volle ſatisfactie te geven, en voor God en alle de wereld geexcuſeert te ſijn, en te bewijſen geen dingen meer aen te ſien of achten, dan het welvaren der ſelver ſijner onderſaten.

En aengaende d'overleveringe van de ſteden, plaetſen, fortreſſen, ſchepen, artillerye en andere dingen in onſen voorgaenden geſchrifte vermaend, dieſe in handen hebben, en onwillig als noch ſijn te reſtitueren onder 't dexel, datmen hen-luiden ſoude willen ontſterken, en daer na te bedriegen, en konnen wy niet imagineren, waer toe u E. ſulke woorden geuſeert hebben met verhalinge van de fabule van de wolf en ſchapen aengeſien een yegelijk verſtand hebbende, daer uit wel kan gevoelen dat men de voorſz overleveringe niet en heeft verſocht ſimpelijk of abſolutelijk, maer eerſt na dien de Remonſtranten van te voren ſullen hebben goede vaſte verſekeringe en aſſeurantie, die hun by het voorgaende geſchrifte genoeg gepreſenteert is, daer af in u E laetſte rapport geen vermaen gedaen en word, 't welk te verwonderen ſtaet, overmits by middelen van dien alle perijkelen verhoed mochten worden met goede verſekertheid van een yegelijk, daer door en diſſimulatie van deſelve goede offren uwer E. genoeg te kennen geven, dat ſy ſelfs niet en procederen rondelijk, als in deſen onderſproken was.

Om niettemin oorſake van voorder diſpute te ſchouwen, en op dat niemand achterdenken en darf hebben van eenige diffidentie, ſo iſt, dat wy inden naem van ſijne Majeſt. by deſen wederom verklaren, en openlijk te kennen geven, dat ſo verre de Prince van Orangien en andere Remonſtranten met het woord van de Coninklijke Majeſt ('t welk behoort genoeg te weſen) niet te vreden ſijn, hen-luiden toegelaten werd ſelfs te proponeren ſulke aſſurantie als ſy begeren, om henlieden dieſaengaende te geven behoorlijke en volle ſatisfactie, preſenterende in allen gevalle te doen blijken van de behoorlijke macht en autoriſatie van ſijne Majeſteit onder ſijne ſignature en groten zegel, en ook inſonderheid (ſo verre des nood zy) zijne Majeſteits ratificatie van deſen onſen jegenwoordigen handel.

En dat daerenboven ſijne Maj. noch ſal doen aggreeren ſijne voorſz ratificatie en belofte, by de Staten van herwaersover elk in 't particulier, den welken ſijne Maj. daer toe behoorlijk ſal autoriſeren, weſende lidmaten, medebroeders en medelandsgenoten van die van Holland en Zeeland voor den welken ſijne Majeſteit toelaten ſal, dat ſy intercederen en beloven ſullen, dat al 't gunt henlieden van Holland en Zeeland belooft ſal worden, den ſelven ook onverbrekelijken by ſijn Majeſteits ſucceſſeurs onderhouden ſal worden, en dat de brieven van de voorſz belofte ſullen werden gepubliceert, geinterineert en geverifieert in de ſouveraine en Provinciale Raden van herwaersover, tot meerder ſolemniteit en confirmatie van dien.

En ſo verre dat nood ſy, ſal ſijne Majeſteit al 't gene voorſz is noch doen beveſtigen by 't woord en belofteniſſe van de Keiſerlijke Majeſteit: en anderen Heeren en Princen van den bloede van ſijne Majeſt. onder het Keiſerrijk geſeten ſijnde.

En aengaende de Catholijke Roomſe Religie, wil ſijne Maj alhier weder wel abſolutelijk verhaelt hebben van geen meninge te ſijn in 't minſte toe te geven, dat contrarie van die ſoude weſen, ook niet een Jota van de ſelve te willen wijken, maer ſodanig die t'onderhouden, als ſijne Maj. en 't land die van hare voorouderen ontfangen hebben, en altoos openbaerlijk beleden en geobſerveert, en daer in ſijne Maj. en ſijne Maj. voorſaten ontfangen en gehuld geweeſt voor Princen en Heeren van den Landen, en onder welke die van Holland en Zeeland ſijne Maj. hebben gelooft en geſworen de gehoorſaemheid en getrouwigheid, van de veranderinge van de welke nooit queſtie is geweeſt.

Met al 't welk de Remonſtranten hen wel behoren te vreden te houden, als henluiden genoeg gedaen ſijnde, dat den genen die ſulx, als voren, niet blijven en leven en willen, toegelaten werd te vertrecken met hare goederen, roerende en onroerende, en te gaen wonen, daert hen belieft, weſende tegens alle goede ordre, reden en juſtitie, dat een Prince gedwongen ſoude worden te lijden veranderinge van religie ten appetijte van ſijne onderſaten, die den anderen daer toe niet en konnen bedwingen, en veel min haer eigen Heer en Prince, die ſy ſchuldig ſijn onderdanigheid en obeiſance.

En om noch vorder mate te geven den genen, die ſullen willen uitten Lande vertrecken, is de Majeſteit te vreden, dat ſy ſullen hebben den tijd van ſes maenden, na de publicatie van de pacificatie, om alhier te blijven, mits middeler tijd abſtinerende van 't gebruik van haer Religie en exercitie van dien, en hen houdende ſonder eenige deſordre of ſchandael.

En in regard van hare goederen, om die gerieflijker tot haren meeſten profijte te verkopen, is ſijne Majeſt. ook te vreden, hen-luiden te gunnen den tijd van 8 of 10 jaren, om ſo te beter tot den hoogſten prijs van hare goederen te geraken, ja dat meer is hen-lieden ook te conſenteren de ſelve te mogen behouden, en de vruchten en inkomen daer van t'ontfangen, die doende adminiſtreren by handen van Catholijke perſonen, welke goederen nochtans, ſo wanneer ſy weder keren totte Catholijke Roomſe Religie, en hen dragen als andere goede onderſaten, ſy wederom ſullen mogen ſelver aenvaerden en adminiſtreren na hun beliefte.

Willende in deſen wel aenmerken, dat ſo verre ſy ſelfs willen, henlieden niet van node en ſoude weſen hen te ſtellen in ſulken uitterſten nood, om haer vaderland en huiſen (ſo ſeer by henluiden begeert) te verlaten, en ſijne Maj. uit vaderlijke affectie, die hy tot henluiden ſijne naturele onderſaten draegt, liever ſage henlieden in 't land te behouden, nochtans indien ſy 't ſelve

en willen doen, en conformeren en metten anderen, mogen 't ſelve hen ſelven wijten, ſo ſijne Majeſt. niet nieuws en introduceert of in brengt.

En dat ook deſe faculteit, om hen met hare goederen te mogen vertrecken, voor deſe reiſe alleen hen toegelaten werd, ſonder eenig belet, als geen reden ſijnde, t'elken reiſe de Religie te veranderen, confuſie en ſchandael onder hare medeburgers te maken, en de gemene ruſte en tranquilliteit ſulx te perturberen, 't welk ook tot illuſie van de juſtitie ſoude moeten geſchieden.

Daer by voegende, dat ſijne Majeſteit niet en twijfelt, ſo verre d'uitheemſe Miniſters en Conſiſtorialen met eenige andere particuliere, die door middel van beroerten, en onder dekſel van klachten, die ter cauſe van de privilegien en vrydommen van de Lande geſchied ſijn, deſe nieuwigheid opgebracht hebben, hun bekeren of uit den lande vertrecken, dat der gemeente, wel van als onderricht ſijnde, te vreden ſal weſen, volgende den wille van ſijne Majeſteit, te blijven in alle gehoorſaemheid en obſervatie van de oude Catholijke Religie, commercie en welvaren, daer in de Majeſteit te vreden is, hun te houden en te mainteneren, met verhudinge van alle ongelijk en beſwaringe, beſonder van de gementioneerde Spaenſe Inquiſitie, de welke ſijne Majeſteit nooit van ſin is geweeſt te introduceren, en mitſdeſen noch expreſſelijk verklaert geen meninge te hebben, de ſelve in deſe Nederlanden in te brengen, en voorts met onderhoudinge van de privilegien een yegelijk competerende te gebruiken over alſulke goedertierenheid als een naturel Prince en Heere toeſtaet.

Verſoekende in den name van ſijne Majeſteit, en van onſen wegen biddende, nademael wy vergadert ſijn opte pacificatie (over al ſo ſeer gewenſcht) tot vertrooſtinge van ſo vele arme onnoſele menſchen, die in armoede en miſerie ſijn levende door deſe troublen, dat uwer E. believe aenſchou te nemen op de gemene ruſte en welvaren, en bewijſen in 't voorderen van deſen alſulke ſinceriteit, affectie en begeerte, als wy na alder onſer macht gedaen hebben van deſer onſer ſijde, en ſonder voorder evagatie abſolutelijk en van poincte tot poincte ons te willen verklaren d'intentie en meininge van den Prince van Orangien, Staten en Steden van Holland en Zeeland, en henne geaſſocieerde, of ſy de voorſchreven gratieuſe preſentatien en offren van wegen ſijne Majeſteit gedaen, aenvaerden willen of niet, ſonder metten lichtſten en diſſimulatie de ſelve mette jegenwoordige occaſie te laten paſſeren, aengeſien op de ſelve wel behoort nader gelet te werden. Gedaen tot Breda, den eerſten Aprilis 1575. voor Paeſſchen *ſtylo curiæ*. En onder ſtond geſchreven aldus, Overgelevert by de Commiſſariſſen der Coninklijke Majeſteit weſende tot Breda, den Gedeputeerden van den Heere Prince van Orangien, Staten en Steden van Holland en Zeeland, Bommel en Buyren, &c. ten dage, maende en jare als boven. By ons ondertekent

I. de la TORRE en P. BUYS.

DIt geſchrifte aenden Gedeputeerde vanden Prince van Orangien en Staten van Holland overgelevert zijnde by de voorſz Commiſſariſſen van den Coninck / die daer op ſeer drongen / dat ſy categorijk ſouden antwoorden / of ſy deſe offren en preſentatien des Coninx / die zy ſeer breed verhieven en uitmaten / aennemen wilden of niet: ſo hebben de voorſz Heere Prince en Staten de ſelve rijpelijk overwogen / en bevonden / dat de meninge van den Groot Commandeur en die van zijnen aenhang daer henen ſtrekte / om den Prince en die van Holland / Zeeland met hare bondgenoten en geaſſocieerde in 't ongelijk te ſtellen voor alle de werelt / mits dat het ſcheen / dat de Coninck hen meer accorderde en vergunde / dan ſy by hare requeſte verſocht hadden / en hoe wel ſy 't ſelve genoeg wiſten te wederleggen / ſo vonden ſy nochtans raedſaem daer op uitſtel van een maend te verſoeken / om alle 't ſelve geſchrifte den Prince / Staten en ſteden te communiceren / ten einde het by alle de ſelve geſien / en elx met zijn principalen gecommuniceert hebbende / daer op mochten eene eendrachtige antwoorde en reſolutie inbrengen. De Grave van Swertſenburg Ambaſſadeur van den Keiſer hadde tot deſer tijd toe grote blijt / neerſtigheid en moeite gedaen / om beide partijen te vereenigen / reiſende van d'een plaetſe op d'andere / dan by den Groot Commandeur / dan by den Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland / wederom tot Breda / daer de handelinge gedreven werd / gaende dan by de Commiſſariſſen des Coninx / dan by de Gedeputeerde voorſchreven / ſonder eenige moeiten te ſparen: maer want hy wel merkte / dat deſe handelinge ſwaerlijk wilde aflopen / obermits die van de zijde des Coninx in 't minſte niet een titul en wilden wijken 't poinct de Religie rakende / dat hy ook verſtond / dat hy aen de zijde des Coninx voor ſuſpect gehouden werde / eensdeels door dien hy een ſuſter hadde van den Prince van Orangien / en anderdeels om dat hy ſeer dreef / datmen die van Holland en Zeeland iet in 't poinct der religie ſoude willen toelaten / op datſe uit nood en deſperatie niet gedrongen en ſouden werden / het Land aen een ander Heer te brengen / ſo ſag hy wel / dat hy met zijn blijven aldaer weinig voordeels meer ſoude konnen doen / delibereerde daerom / dat hy wilde vertrecken / en den Keiſer van als rapport doen / en verſtaende nu het verſochte dilay van een maend / en dat het geaccordeert was / datmen den derden May wederom ſoude vergaderen tot Breda / heeft hy voor zijn vertrek aen den Prince verſocht / dat hy metten Staten van Holland en Zeeland tot Dordrecht noch by den anderen vergadert zijnde / ſoude willen komen tot Geertruiden-berge / om ſo vele nader by der hand te weſen / de welke aldaer gekomen zijnde / heeft hy hen zijne meninge verklaert / en verſocht / dat dewijle deſe handelinge dus verre was gekomen / en dat het (Fol. 93.) ſcheen die ſo haeſt niet en ſoude konnen afgehandelt werden / om het verſchil-poinct der Religie / daer hy bevond / dat de meeſte ſwarigheid in was gelegen / datſe ſouden aennemen een beſtand van ſes maenden / dat ſy eenige ſouden committeren met hem te reiſen na den Keiſer / dat hy hoopte dat de Keiſer / door zijn interceſſie de handelinge continuerende / iet van den Coninck ſoude verwerven tot henluider voordeel / nopende het poinct en toelatinge van de Religie. De Prince / Staten van Holland en Zeeland met hare Bondgenoten en vonden zijn voorſlag niet dreemt / en ſouden hen daer toe wel hebben laten bewilligen / dan ſy en wiſten niet wat de partye van meninge waren te doen / alſo is hy van daer wederom vertrocken op Breda / en heeft den 6 Aprilis de Commiſſariſſen des Coninx voorgedragen / om een beſtand en ſchorſſinge van wapenen te accorderen voor den tijd van ſes maenden / maer alſo de Commiſſariſſen des Coninx verklaerden / daer toe van den Groot Commandeur niet gelaſt te zijn / ſo heeft hy zijn propoſitie henlieden overgelevert by geſchrifte / op dat ſy de ſelve neffens zijn ſchrijven aen den Groot Commandeur ſouden overſenden / en ſoude na antwoorde verwachten. Het voorſchreven geſchrifte was in Latijn / en inhoudende als volgt:

NAdemael d'Edele en Doorluchtige Grave van Swertſenburg, geeindigt ſijnde de t'ſamenſprekinge metten grootdadigen en doorluchtigen Heere Ludovico van Requeſens, uitten name der Coninklijke Catholijke Majeſteit, Gouverneur Generael over de Nederlanden, na ſominige dagen uit Antwerpen geſcheiden was, is terſtond daer aen tot Geertruidenberge gekomen, en aldaer veel dingen van de voorgeſtelde vredemakinge ſeer ernſtlijk gehandeld metten Prince van Orangien en metten Geſanten der Edelen en alle der Staten van Holland en Zeeland, en der verbondſteden, welke Geſanten de Prince van Orangien, ten verſoeke van den Grave, uit Dordrecht derwaers geroepen hadde, hem ſelven ganſchelijk perſuaderende, dat deſe binnenlandſe twiſt en wreden brand neder-

Propoſitie van den Grave van Swertſenburg / om beſtand van ſes maenden.

dergelegt en uitgebluſt ſoude mogen worden, ſo verre de verbitterde herten ten wederzijden tot begeerte des eendrachtigheids gebogen werden, en al waſt ſo, dat hy gene naerſtigheid en arbeid en heeft nagelaten, en hadde nochtans geen ander antwoord konnen verwerven, dan 't gunt den Commiſſariſſen des Coninx geleverd, en ontwijffelijk den Gouverneur overgeſonden is, waerom aengeſien ſo noodſakelijken en oorbaerlijken werk ſo ſubitelijken om de verſchelende opinien der Religie, die der menſchen herten aenvaert hebben, niet volbracht en mach worden, heeft de Grave van Swertſenburg voor hem genomen, dat alle de hope niet wech te werpen en is, maer liever daer toe met geheelder krachten t'arbeiden, dat den handel der vredemakinge gecontinueert werde, en op dat 't ſelfde bequamelijker geſchieden mochte, **So raed hy ten wederzijden de wapenen af te leggen / en datter vooz ſes maenden beſtand gemaelit werde / ſo te lande als opte ribieren in der zee bloepende** / want ſo ſal 't geſchieden, dat veel menſchen die nieuswgierig zijn, of door de dreigementen der oorlogen verſchrikt zijnde, opſet nemen, om uit deſe landen te ſcheiden, in hare ſchuldige plicht gehouden ſullen worden: en d'onderdanen ſijnre Catholijker Maj. moet grijpende, door de hope des toekomenden vredes en geruſtigheids, allerlei laſten en periculen gewilliglijker ſullen aennemen; daerna, dewijl de Religie, dieſe de Gereformeerde noemen, de harten der tegenpartye ſo vaſt ingeplant is, dat die ſchielijken niet uitgeroeit kan worden, ſo is de voorſeide Grave van meninge, dat de Religie, ſodanig die nu is, gedurende 't beſtand ('t welk den Prince van Orangien en de Bondgenoten ſonder twijffel toeſtaen ſullen) toegelaten mochte werden, en dat men 't beſtand daerom niet uitſtellen of achterlaten en ſoude, maer met wat verbindinge alſulken beſtand aen weder-zijden beveſtigt behoort te werden, dat werd gelaten tot arbitrage van de contrahenten, op dat verklaringe gedaen werde, hoe dat d'eene of d'ander partye van beiden daer in verhoeden willen. En hoewel giſteren ten dage onder den Commiſſariſſen des Coninx en Geſanten der wederpartye over een geſtemt is van de handelinge den derden dag Mey weder aen te grijpen, en de Oſtagiers weder te leveren, nochtans komender veel dingen voor, die ſchijnen de toekomende verſamelinge te willen beletten, den welken men in ſulker manieren beſtand gemaekt hebbende, ſoude mogen tegen komen. Men moet ook conſidereren en overleggen, hoe veel en hoe grote ſwarigheden (ten zy dat beſtand gemaekt werde) deſe landen te verwachten zijn, der wijlen de ſaken alſulx verlopen mochten, dat de Nederlandſe Provincien tot een uitlandſen Heere ſouden werden getransfereert en overgeſteld, of voorwaer in ſeker perijkel geſtoten werden, welken ongevalle den Grave van Swertſenburg, door de getrouwigheid, waer mede hy den Conink van Spangien verbonden is, in alre manieren begeert voorſien te weſen: en ſo verre deſe conditie mijn Heere den Gouverneur Generael redelijk ſchijnt, ſo is den Grave van Swertſenburg ſeer begerende, hem 't ſelve binnen den tijd van twe dagen ſchriftelijk te kennen gegeven te werden. Maer indien hem anders dunken ſal, bid ſeer ernſtlijk, dat hy niet qualijken neme ſijn vertrek uit deſe Landen, want een yeder kennelijk is, met wat koſten en arbeid hy deſe reiſe aengenomen heeft, en hoe langen tijd (ſijns ſelfs ſaken achter rugge ſtellende) hy hier gebleven is: daer en boven niet ſonder droefheid verſtaet, dat hem geen middelbare wangunſtigheid by ſommige van groten name door deſen handel verwurven en werd, overſulx dat hem de ſchuld van ſuſpect te weſen t'onrecht aengetegen werd; welke ſaken ſo die ſeer verre van hem zijn, en ook behoren te weſen, ſo moet hy noodſakelijk wederom totten Keiſer keren, en ſijn Legatie opſeggen, noch hy en twijffelt niet, dat de Keiſerlijke Majeſt. na 't accorderen van 't beſtand, daer toe ſijn gedachten, ſijnen raed en werk ſtieren en richten ſal, dat de gewenſchte geruſtigheid gereſtitueert, en deſe Nederlandſe Provincien in getrouwigheid en obedientie des Coninx van Spangien gehouden mogen worden, 't welk om dattet ſeer geringe geſchieden mach, de Grave van Swertſenburg geen arbeid, vlijt, naerſtigheid en moeiten ſchouwen en ſal, want ſo wat hy met raed en goed de Catholijke Maj. en ſijnen onderſaten (wiens goedgunſtigheid hy dikmael verſocht heeft) hier en elders in vorderlijken weſen mach, ſal t'allen tijden en plaetſen vlijtig en bereid weſen. Ten laetſten bid hy den alderdoorluchtigſten Gouverneur Generael, deſe dingen, ſo die uit goeder en oprechter harten gekomen zijn, alſo oprechtelijk en vrymoedig te willen ontfangen, en over goed nemen. Ondergeteekent tot Breda, den 6 Aprilis 1575.

Den brief die hy aen den Groot Commandeur ſchreef / was luidende als volgt.

De Grave van Swertſenburg ſchrijft aen den Groot Commandeur.

SEer doorluchtige en grootdadige Heere en vrund, ik ſende aen uwer Hoogheid mijn meninge in de handelinge der Nederlandſe vredemakinge, en bidde uwe Hoogheid, datſe de ſake naerſtelijken overlegge, en watmer in doen ſal, overſchrijve. Alſo ook de Keiſer Maximilianus my bevolen heeft, dat ik met my eenige uitten Hollandſen en Zeelandſen Geſanten tot ſijne Majeſt. ſoude overbrengen, metten welken de vorder handelinge van den conditien des vredes mochte aengevangen werden, tot dien einde op dat der Coninklijke Catholijke Maj. aengaende de ſchuldige gehoorſaemheid en eerbiedinge genoeg gedaen werde: ſo begere ik van uwer Hoogheid, datſe den voorſz Geſanten verſekeren, en vry geleide door de palen der Coninklijke juriſdictie verlenen wil. Daer en tegen neme ik aen en belove, dat de ſelve Geſanten niet liſtelijken, niet bedriegelijken, en tegen 't gemeen beſte doen en ſullen. Dit ſal de Keiſerlijke Majeſteit ſeer aengenaem weſen, en uwe Hoogheid ſal my van gelijken tot alle gedienſtigheid vlijtig en bereid hebben. Gegeven tot Breda den 6 Aprilis, 1575. d'Opſchrift was, Den ſeer doorluchtigen en grootdadigen Heere *Ludovico de Requeſens* en Cuninga, Commandador Major van Caſtilien, der Catholijke Majeſteits ſeer waerdige Gouverneur over de Nederlanden, en ſijne eerwaerdigen Heere en vrund.

Hier op heeft de Groot Commandeur wederom ſchriftelijken geantwoord / als te ſien is by den inhoud van den navolgenden brief.

Antwoorde van den Groot Commandeur aen den Grave van Swertſenburg.

WElgeboren, doorluchtige en grootdadige, eerwaerdige Heere en vrund, wy hebben ontfangen uwer liefden brief, mitſgaders haer meninge van 't gunt deſe vredemakinge betreft, de welke, ſo wy bemerken, te ſpruiten uit uwer liefden gewillige genegentheid tottet gemeen welvaert, en ook uit hare aengeboren oprechtigheid des harten jegens ſijner Catholijke Coninklijke Majeſteit mijnen aldergenadigſten Heere, welke uwer L getrouwigheid ſonder twijffel over een komt mettet gunt ſijne Majeſteit daer van verwachtende was. En is ſeker, dat de ſelve goede genegentheid ſijne Maj. (dien ik daer van adverteren ſal) ſeer aengenaem ſal weſen: maer beroerende dit beſtant, hebben wy in de voorgaende t'ſamenſprekinge redenen by gebrocht, waerom 't beſtand ſijn Catholijke Majeſteit niet dienen of betamen en ſoude, noch wy en ſien niet om de ſelve ſaken, dat die opinie alsnoch behoorde veranderd te werden, veel min op ſulken manieren in uwer L. ſchrijven begrepen: maer van 't beſtand van twe maenden ſoude gehandeld mogen werden: mits daer en tuſſen ceſſerende alſulk gebruik en exercitie der Religie, als nu in Holland en Zeeland gehouden werd, en in eenen wege de gene die de ſelve zijn bedienende, elwaerts vertreckende. * Noch ten ſchijnt ons officie niet genoeg toe te ſtaen, den rebellen ſijnder Catholijke Maj. te gunnen, datſe op vry geleide ſijne Landen ſouden paſſeren, alſo door verſcheiden anderen wegen 't ſelve geſchieden mach, en ook op andere tijden uit Holland geſchied is, en dagelijx geſchied. Ten leſten, dat uwer Liefden ſchrijft van totten Keiſer te reiſen, die reiſe wenſchen wy U L. gelukſalig en voorſpoedig te

Op ſtaet het beſtand van ſes maenden af.

Wil handelen van twe maenden beſtants / mits dat die van Holland en Zeeland de exercitie van de religie doen ceſſeren / en de Pzeſidanten vertrecken.

* Weigert paſpoozt vooz de Gedeputeerde van Holland en Zeeland / om om dooz des Coninx Landen na den Keiſer te reiſen,

zijn. En wy danken der ſelver uwer L. van wegen ſijner Catholijke Majeſteit, voor de moeiten en arbeid voor 't gemeen welvaert tot noch toe gedaen, en bidden, dat uwe L. hem ſekerlijken laet voorſtaen, dat ons de ſelve tot aller gedienſtigheid gewillig en bereid ſal vinden en hebben. De goede vermogende God wil uwer L. langwijlig in geſontheid bewaren. Gegeven t'Antwerpen den 8 der maend Aprillis 1575. Onder was geſchreven, uwe L. dienſtwilliglijk toegedaen *Don Ludovico de Requeſens* en Cuninga, Commandador Major van Caſtilien, der Catholijke Majeſt. Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael over den Nederlanden. En ondergetekent *Don Ludovico de Requeſens*. 't Opſchrift was, Den welgeboren, doorluchtigen en grootmachtigen Heere Gunthero, uitten Orden der vier Graven des heiligen Roomſen Rijx, Grave in Swertſenburg, Heere van Anſtad, Sondershaus en Leutenberg, &c. Sijnen waerdigen Heere en vrund.

DE Grave van Swertſenburg deſen brief ontfangen hebbende/en hadde daer van geen goed genoegen/ en nam ſeer qualijken/dat hy ſo ſlechtelijk de handelinge van 't beſtant afſloeg / en ſo onredelijke conditie van een beſtand van twe maenden / en dat noch ſeer twijfelijk / voorderhoeg. En dat hy ook weigerde de Gedeputeerde van Holland en Zeeland met geleide te mogen paſſeren door des Conincx Landen of gebied.
(Fol. 94.) De Prince van Orangien/ en de Staten van Holland en Zeeland konden ook wel merken / wat ſy nopende het poinct van de Religie hadden te verwachten / in de voordere principale vrede-handelinge / als men henluiden geen beſtant van twe maenden en wilden accorderen / ten ware dan dat ſy d'exercitie van Religie verlieten / en hare Predicanten / die de ſelve waren bedienende/ deden elders vertrecken. Derhalven zy te meer op hare ſaken hadden te letten / ſonderlinge de wijle ſy ook veradverteert werden van alle kanten / dat de Groot Commandeur grote gereetſchap maekte / om ergens eenen inval te doen / doch konden niet weten waer dat het ſoude mogen gelden/ want hy op deſe tijd alle de paſſagien ſeer nauw geſloten hield / doch hier van ſullen wy hier na ſpreken / als wy de vorder continuatie en handelinge van vrede / en het affcheid van dien ſullen verhaelt hebben. De Grave van Swertſenburg is onlangs daer na wederom vertrocken na den Keiſer / wel ſiende / dat hy hier met lange te vertoeven niet uitrechten en ſoude. De Prince van Orangien / en de Staten van Holland en Zeeland met hare Bondgenoten / hebben hem ſeer hooglijk bedankt/ van ſijne aengenomen moeite / blijt en naerſtigheid / en verſocht dat hy den Keiſer van alles ſoude willen goed rapport doen / en hare ſaken ten beſten recommanderen / hebben hem ook met ſeer eerlijke preſenten / naer de gelegentheit van haren ſtaet / beſchonken en vereert / ſulx dat hy met beter genoegen van den ſelve/ als van de Groot Commandeur geſcheiden / en naer den Keyſer gekeert is. De Prince van Orangien heeft den Grave van Hohenlo ſijnen Swager beſchonken met 6. van de alderbeſte grootſte en ſchoonſte Koepen / en een groten ſchonen Verre / met 4. van de alderſchoonſte en beſte coſtaengie bruyne Merrypeerden die in 't ganſe Noorder-quartier te bekomen waren / die hem alle ſeer aengenaem waren.

De Grave van Swertſenburg is wederom na den Keiſer.

De vrede-handelinge alſo opgeſchort zijnde tot den 3 May / ſo hebben de Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland de voorſz geſchriften al omgeſonden in den Steden en Collegien / om die wel te examineren / en voor de geexpireerden tijd in te brengen hen gevoelen. De Groot Commandeur heeft van gelijken by hem ontboden de Commiſſariſſen des Conincx/ over deſen handel geweeſt zijnde/ om particulier bericht te geven van alles wat in de voorſz handelinge gepaſſeert was / 't welk verſtaen hebbende / heeft hy aen allen de Raden van de Provincien geſonden de geſchriften hier voren verhaelt/ met laſt aen de ſelve Raden/ om de dubbelde van dien voorts te ſenden/ aen allen anderen Collegien en Wethouders van de Steden en Provincien / ten einde de ſelve ſouden mogen verſtaen/ hoe de ſaken gepaſſeert waren/ en 't gene de Coninklijke Maj. uit oprechte vaderlijke en Coninklijke goedertierenheid / genade en clementie gedaen hadde en noch dede / om totte gemeinſchap te reduceren de gene die afgeweken waren/ en voorts deſe troublen neder te leggen / ſtillen en appaiſeren / waer door een yegelijk ſoude konnen merken / dat indien de adverſariſſen (hier mede meent hy de Prince van Orangien/ en die van Holland en Zeeland met hare Bondgenoten en geaſſocieerde) hen totte redelijkheid niet en voegen / 't ſelve ſijne Maj. faulte niet en is / maer dat den adverſariſſen / alle gratie en redelijkheid weigerende/ alle 't quaed te imputeren ſal weſen. Hy heeft ook tot Antwerpen doen publiceren / dat de Coninck gereet was die van Holland en Zeeland alles te conſenteren/ wat ſy begeerden en verſochten / uitgeſondert de Religie / alſo 't ſelve tegens alle rechten en reden was / dat de onderſaten ſouden conſtringeren ſijne Coninklijke Maj. te aenbaerden een Religie / die 't haer-lieder gelieven ſoude / &c.

De vrede-handelinge wordt wederom aengevangen.

Den geſtelden tijd dat men wederom vergaderen ſoude om gekomen zijnde/zijn eenige van de Commiſſariſſen des Conincx wederom tot Breda gekomen / en de Gedeputeerde van de Prince van Orangien / met die van Holland en Zeeland tot Geertruidenberge / maer alſo geen wiſſelinge van Oſtagiers geſonden en werde/ zijnſe aldaer gebleven/ alwaer na eenige dagen op paſpoorte vanden Prince gekomen is den Secretaris van den Secreten Rade des Conincx / Jaques de la Torre, doende eenige excuſe / waerom de Oſtagiers noch niet en konden komen: ſeggende voorts laſt te hebben/ om henluider antwoorde van acceptatie of refus van des Coninklijke Maj. grote offren en preſentatten over te nemen/ die hem eintelijk den 11 May gelevert is / daer mede hy na Breda getogen/ en na communicatie daer mede gehouden / zijn eenige van de ſelve Commiſſariſſen gereiſt na den Groot Commandeur / en hebben 't ſelve hem gecommuniceert. Den 19 May ſo zijn wederom tot Geertruidenberge gekomen / de voorſz Secretaris Jaques de la Torre, en Doctor Elbertus Leoninus met ſeker geſchrifte / inhoudende dat geexamineert zijnde/ 't voorſz geſchrifte/ bevonden werd 't ſelve ſonderlinge niet meer in te houden / dan haer voorgaende geſchrifte/ en dat de ſeer redelijke preſentatie van ſijne Maj. gedaen / om tot eendracht te komen by de ſelve antwoorde noch afgeſlagen noch aengenomen en waren / ſo dat den Groot Commandeur grotelijk verwondert was / dat niet meer geacht/ nochte nader gelet en word op de grote clementie van de ſelve ſijne Maj. hebbende ſo liberael en met volder maten ſo veel offren en preſentatien gedaen/ weſende de ſelve genoeg inhoudende alle 't gene dat onderſaten die geſepareert zijn / om te komen tot eenigheid en ruſte / ſouden konnen bidden en verwachten. En dat ſy daerom wel behoorden ſijne Majeſt. te dragen ſulk reſpect / als goede Heeren en onderſaten haren Heere en Prince ſchuldig zijn/ ſonder ſeer preciſelijk en koopmans gewijſe te perſiſteren: maer met groter begeerten en yver te danken / van alſo redelijke en goedertieren preſentatien en verſekertheden ter goeder trouwen gedaen / verſoekende daerom datſe tot vorderinge en effectuatie van deſe vrede-handelinge nader / uitdruckelijker / ſimpelijk / categorijkelijk en ſonder bewimpelinge van woorden/ te verklaren / hun meninge opte voorſz offren en preſentatien / en of ſy die willen accepteren / dan niet. Hier op hebben de Gedeputeerde van den Prince en Staten van Holland en Zeeland ten ſelven dage wederom by geſchrifte geantwoord/dat ſy op dit voorgaende geſchrifte voor de hand niet anders en wiſten te antwoorden / noch nader te konnen voldoen/ ſo by haer leſte geſchrifte punctuelijk en ſolemnelijk op haer-luider preſentatien beantwoord waren; met te min ſpecificerende de poincten / daer in ſy luiden duiſterheid bevinden / en ſimpelder antwoorde begeren/ de voornoemde Gedeputeerde waren bereid / op alles haer intentie te ondecken.

De Commiſſariſſen

Den 21 May hebben de voornoemde Doctor Elbertus Leoninus, en Jaques de la Torre, aen de Gede-

ſen des Coninx verklaren de pointen / daer op ſy ſimpel categoryk en onbewimpelt antwoorde begeren.

deputeerde van den Prince van Orangien / Staten en Steden van Holland en Zeeland / Bommel / Buren met haren geaſſocieerden binnen Geertruidenberge ſeker geſchrifte overgelevert / daer in geſpecificeert waren de poincten en articulen die haer bedachten / dat by de ſelve Gedeputeerde niet ſimpelyk / categoryklyk / en onbewimpelt geantwoord en was / met acceptatie of refuis van de offren en preſentatien verbattet in de ſchriften by de Commiſſariſſen des Coninx van den 14 Marty / en eerſten Aprilis.

Hier op hebben de voorſz Gedeputeerde den 1 Juny / de ſe antwoorde tot voldoeninge en ſolutie gegeven.

Antwoorde by de Gedeputeerde van den Prince / Staten van Holland en Zeeland gegeven.

EErſt op 't poinct daer gevraegt werd / of de voorſz Prince / Staten en ſteden willen accepteren / of niet / de preſentatien die hen by den voorſz geſchriften van den 14 Meert en eerſten Aprilis voorgedragen zijn geweeſt / als van hen te handhaven in hare Privilegien / Wetten / Rechten / metten nabolgende poincten / etc. Seggen en bekennen die preſentatien wel goed en redelyk te bevinden / alſmen van den effecte der ſelver / mitsgaders van meer andere diergelyke (allen den Provincien van den Nederlanden nietemin nodelyk en dienſtelyk weſende) in hyer conſcientie mochte genieten en gebruiken: maer en konnen de voorſz Heere Prince / Staten en Steden niet bevroeden / waer toe hen 't reſtabliſſement en redintegratie van allen rechten / privilegien en welvaren van den Lande dienlyk ſoude zijn / als ſy luiden uit de ſelve ſouden moeten vertrecken / ſo by de clauſule en andere reſtrinctien / de voorſz preſentatien volgende en ſeconderende / van ſijne Majeſt. wegen onderſproken werd.

En gemerkt dattet den voorſz Heere Prince / Staten en inwoonderen van Holland en Zeeland / met hare geaſſocieerde (hymoedig ſprekende) voor als noch ongelegen is / haer geliefde Vaderland te verlaten / ſo wel als d'exercitie van de Gereformeerde geampleteerde Religie. So bidden ſy dat de ſelve ſijne Maj. gelieve / ſo 't eenen Chriſten Prince en Hooft betaemt / ook eenmael en ten langen leſten met een genadig en gedoogſaem ooge aenſiende den groten yver en het heilig gemoet van ſijne getrouwe onderſaten / in deſe ſake der conſcientie / daer af God alleen rekenſchap gegeven moet worden / te doen ceſſeren en ophouden 't hier en ſweerd / daer mede ſijne onderſaten en lidmaten tot hier toe verbolgt / en met ongehoorde wreedheden vernielt en omgebracht zijn geweeſt / ſullen / ja beloven dus anders in alle andere wereltlijke plicht / ſijne Majeſteit te gehoorſamen en dienen / ſo vele meer als hare voorſaten 't eenigen tyde ſijne Majeſt. voorders gehoorſaemt en gedient hebben.

Wat nu raekt de geoffereerde of aengeboden verſekertheid / gementioneert in uwer E. laeſte geſchrifte voorſz en d'welk hem in deſen dele refereert tot de clauſelen en reſtrinctien vervatet int geſchrifte vande 13 in Meert / den voorſz Heer Prince / Staten en ſteden overgelevert / hebben ſy hare ſolemnele antwoorde van den 9 deſer / uitdruckelijk verklaert / en met droevige exempelen genoegſaem te kennen gegeven / in welken eſtime alle de wereld de ſelve macht houden / en hoe men met ſodanige verſekertheid bewaert ſoude weſen: inſonderheid als Steden / Caſtelen / ſterkten / ſchepen / artillerye / en alle andere dingen overgelevert ſouden zijn / al eer de uitheemſe vertrecken / en by de Generale Staten goede ordre geſtelt tot onderhoud van eene vaſte vrede en eenigheid / d'welk uwe E. doch by reſtrinctien in den geſchriften van de 14 in Meerte en 21 May reſpective voordragen en pogen te onderſpreken / ſulx dat de voorſz preſentatien (merkelijk ſo die seggen / en met reſtrinctien beſneden zijn) in geenre manieren en dienen / om tot eene gewenſchte en zalige vrede te komen.

Niet te min / ſo men alle diffidentie en wantrou (die ons in deſen handel met goeder cauſe doen omſien / en 't quaedſte altijds voor ogen hebben) wilt weten / den voorſz Heere Prince / Staten en Steden / en weten te dien / noch tot 't beginſel van eene goede verſekertheid / egeen beter middel te adviſeren of te bedenken / dan dat men volgende d'inhoud van der eerſte requeſte / en alle andere nabolgende geſchriften / de uitheemſe t'allen tijden by den haren doe vertrecken / d'welk mede d'eenig beginſel ſoude geven / om alle beroerten te ſedigen / en behoort ſulx des te meer ſonder eenig achterdenken te geſchieden / dat (ſo te meermael geſeid is) de voorſz Heere Prince / Staten en Steden regeender hande vyandſchap of querele uitſtaende en hebben / met dien van den anderen Provincien: maer houden de ſelve voor hare goede vrienden / lands-genoten en geallieerden / preſenterende om alle voldoens wille / en ten einde men ſulx te beter geloof gebe / tot alle redelyke conditien te verſtaen / daer op men ſich ten wederſyden mach vertrooſten en verſekert houden / datter niet nieus of vyandlyks geattenteert en ſal worden / gedurende den tijd des vertreckens van den uitheemſen en vreemdelingen by den haren / tot anderſtond dat de Generale Staten van alle de Provincien ſullen vergaderen / om vrymoedig t'adviſeren / 't gene dat ſtrecken ſal tot reſtabliſſement en oprechtinge van de vertrede juſtitie / politie en alle andere goede ordre / om ruſtinge en welvaert in den Lande te doen keren / en inſonderheid / om allen den inwoonderen in alſulker vrede en eenigheid wederom metten anderen te doen leven en converſeren / als die onderlinge geleeft en metten anderen geconverſeert hebben / van den tijd af / dat de Landen by houwelyke en ſucceſſie onder eenen Heer en Prince gekomen en geconſolideert zijn geweeſt / tot dat men tegens d'oppreſſie en tyrannie / van de welke ſich te defenderen / de voorſz Heere Prince / Staten en Steden met hare geaſſocieerde de wapenen hebben moeten aennemen / en egeenſins om hen te diſtraheren van de onderdanigheid van den Conink haren natuerlijken Prince en Heere / of om yemanden tot eenige Religie te bedwingen. (Fol. 95.)

En al hoe wel dat uit al 't gene voorſz is genoegſaem blijkt en verdediget kan worden / de goede oprechte en ongeveinſde intentie van den voorſz Heere Prince / Staten en Steden / willende de ſelve nochtans ex abundanti nader voldoen / ten aenſien en genoegſaemheid van God / en de ganſche wereld / en daer by bewijſen / dat ſy luiden hen welvaren of gemak niet en ſoeken / noch ook in egene meerder achtinge of recommandatie en hebben / dan 't gemeen beſte / ruſt en vrede van alle de Nederlanden / al iſt ſchoon dat de gene van haer-luiden / die de Gereformeerde en waerachtige Apoſtolijke Religie aengenomen hebben en profiterende zijn / veel liever goed en leven ſouden verliesen / dan de ſelve in eenige manieren te loochenen of te buiten gaen / zijn niet te min de voorſz Heere Prince / Staten en Steden met hare geaſſocieerden geſamender hand te vreden / in dien ſijne Maj. hen verſoek op 't poinct van de Religie hier boven aſſlaet / dat ſo wel 't ſelve / als 't poinct van de verſekertheid en alle andere ſaken / poincten en differenten (meeſt al gemeenſchap hebbende met dien van den anderen Provincien / en die aengeſien de nabuerſchap / ſonder groot ongelyk d'een ſonder d'andere niet en behoren getracteert te zijn) gehandelt en afgedaen werde in een wettelijke vergaderinge van de Generale Staten van alle de Landen.

En aengemerkt dat mits 't vertrecken van den uitheemſen / de concuſſien / bitteringe en oppreſſien ceſſeren / en alle de Landen ſonder faut in vrede vereenigt ſullen zijn / ſo hier boven en by onſe vorige geſchrifte vreder geſeid is / met preſentatie ex abundanti, dat wy tot alle redelyke conditien willen verſtaen / daer by men hen ten wederzijden van goeden vrede verſekert mach houden / tuſſchen 't vertrecken der ſelver uitheemſen / en de vergaderinge van de Generale Staten / ſo verſoeken en bidden wy uwer E. willen hier op en op alles ten naeſten letten / en in ſonderheid een ongeveinſt en categoryk antwoord geven / met ja of neen / ſo wel op de preſentatie van de verſekertheid / mits vertrecken van den uitheemſen / als ook op 't gene den voorſz Heere Prince / Staten en Steden met voller hand bewilligen in 't laeſte voorgaende articul / ſulx dat wy uit d'een en d'andre mogen verſtaen / dat

„ uwer E. ſo ſeer als wy / tot eene goede en geduryge
„ vrede geneigt zijn / doch en konnen wy ons anders
„ niet laten voorſtaen / of uwer E. en ſullen ten ein-
„ de ſo wy verſoeken niet min goed dan nodelijk bevin-
„ den / de vergaderinge van de Generale Staten / als
„ weſende naer uwer E. eigen ſchryftelijk voordeel en
„ meininge van den 14 Marty leſtleden / de wyſte en
„ verſtandigſte van den Landen / neffens d'welk wy
„ ook ſeggen dat de ſelve zijn de onpartydigſte / incor-
„ ruptibelſte / en den genen dien beſt bekent is / de toe-
„ komſte en gelegentheden van allen ſaken / en over ſulx
„ wel ſullen weten te adviſeren en beſluiten / hoe men in
„ alles ſal mogen remedieren / ter eeren Gods / dienſte
„ van ſyne Majeſteit / ruſte / vrede en welvaert van alle
„ de Landen.

De voorſz Commiſſariſen des Coninx hebben hier op den 23 Juny wederom overgelevert / dit volgende geſchrift:

Ander geſchrifte op de Commiſſariſen des Coninx hier op wederom overgelevert.

EDele, eerſame, hoog-geleerde, ſeer voorſienige Heeren, geſien by ons Commiſſariſen van de Coninklijke Majeſteit, uwer E. geſchrifte van den eerſten deſer maend Juny, en daer af rapport gedaen hebbende als dat behoorde. So is 't dat wy volgende de reſolutie en laſt ons gegeven, dit voorſz geſchrifte beantwoordende, verklaren ook te verſtaen, dat by uwer E. uit goede oorſake de preſentatien van ons, van wegen ſyne Majeſteit den 14 Marty, en eerſten April leſtleden gedaen, goed en redelijk bevonden worden, mitsdien dat alle de voorſz preſentatien in der waerheid zijn ſeer goed, en impeterende goede middelen van ſatisfactie, en een ſekere vaſte reconciliatie en pacificatie, en daer-en-boven procederen uit de waerachtige clementie en goedertierenheid van ſyne Majeſteit die het meeſtendeel van dien ſelfs mildelijk geoffreert heeft, ſonder daer toe verſocht of gebeden te zijn, als bevindende en achtende den ſelven te weſen, de gerijffelijkſte en bequaemſte, om die ſaken t'accorderen en weder in ruſte te ſtellen, en voorts t'appaiſeren, en by een te voegen alle ſyn onderſaten van herwaers-over, makende een lichaem onder een hooft, 't welk is dat ſyne Majeſteit ook de ſelve begeert anders niet, dan met alle gunſte en ſoetigheid te tracteren.

Hebbende daerom ſyne Majeſt. ſo willighlijk willen verklaren 't gene de ſelfde van meninge was te doen, ſonder koopmans gewijs te handelen met ſynen onderſaten, gelijk van aenbegin verklaert is geweeſt.

Weſende de voorſz offren en preſentatien ſulx, ſo groot, treflijk, gratieus, en ſuffiſant, dat uwer E. Meeſters in alle billikheid hen daer mede hoorden te vreden te houden, gelijk ook ſyne Majeſteit verſtaet, daer mede volkomelijk genoeg gedaen te hebben voor God en de ganſche wereld.

Merkelijk aengeſien de Prince van Orangien, die van Holland en Zeeland met haren Geaſſocieerden, hen wel volkomelijk mogen verſekert houden, dat alle 't gene datter tot noch toe henluiden gepreſenteert is, als procederende uit rechte wetenſchap, en bewilligenge van ſyne Maj. hunluiden ook gehouden en volbragt ſal worden punctelijk, en metter daed en werke, volgende de forme en tenoir der ſelver preſentatie.

En behoren de Prince van Orangien, en die van Holland en Zeeland geen ſwarigheid te maken in 't accepteren van de voorſz grote en liberale offren onder dexel van conſcientie, en vertrek uit den Landen van ſommigen, die hen tot de oude Catholijke Religie niet en ſouden willen begeven. Aengeſien, dat de voorſz Religie by ſyne Majeſt. en ſyne onderſaten beſworen, hoort ſo wel geredintegreert te werden, als de gerechtigheden en privilegien van den Landen, daer uwer E. hen af beklagen, en dat daer-en-boven de gene die tot d'oude Catholijke Religie hen niet en ſouden willen begeven, genoeg geaccommodeert en gerieft werden, by de moderatie in ons voorgaende geſchrift begrepen. So ſyne Majeſt. in de ſelfde Religie geen veranderinge en kan noch en mach doen.

Niettemin, gemerkt dat uwer E. in haerluider voorſz geſchrift verklaren, dat haerluiden voor als noch niet gelegen en is, haerluider lieve Vaderland te verlaten, en dienvolgende bidden, dat ſyne Majeſteit gelieve te doen ceſſeren en ophouden het vyer en het ſwaerd. So is dat ſyne Majeſteit om meer dan genoeg te doen, en ſyne vorder clementie te tonen, en op dat alle de wereld ſo veel te beter kenlijk mach werden, de oprechte wille en begeerte die ſyne Majeſteit heeft tot reductie van de Landen, en ſyne onderſaten te brengen in eendrachte en ruſte met alle goedertierenheid, overmits by onſe voorgaende geſchrifte toegelaten is, de vergaderinge van de Generale Staten, om ſyne Majeſteit te preſenteren en t'adviſeren, op alle 't gene dat ſoude mogen concerneren de goede ordre, Religie en Policie van deſe ſyne Nederlanden, om daer naer by ſyne autoriteit, preminentie en hoogheid te mogen werden voorſien en geremedieert, ſo U E. ſelfs begeert. So dat ſyne Majeſteit in gelijke forme en nature te vreden is, dat 't gene raekt de Policie en Religie t'onderhouden, de voorſz Generale Staten ſullen mogen t'ſamen ſpreken en communiceren, en ſyne Majeſteit geven advijs ſo voorſz is.

En aengaende 't geen by uwer E. geſchrifte voorſz verſocht werd, dat ſyne Majeſteit voor alle werk, ja ook voor het beſluiten van 't accoord, doe vertrecken het uitheemſe krijgsvolk als in de voorgaende geſchrifte verklaert is, die groot in getalle zijn, en van diverſe Natien. Seggen 't ſelve niet gevoeglijk te kunnen geſchien, of immers ſo haeſt niet, gelijk ook geen maniere van doen en is te verminderen, en veel min te te verlaten ſyn heyrkracht, al voor het voorſz accoord geſloten en geaccepteert, of verſekertheid dies aengaende is gegeven, en daerom nademael uwer E. niet te vreden en zijn, met de voorgaende offren en preſentatien van wegen ſyne Majeſteit gedaen, weſende nochtans genoegſaem en ſuffiſant. So verſoeken wy dat uwer E. van haerluider zyde, willen ondecken en voorgeven de verſekertheden die ſy ſouden willen geven, voor en in plaetſe van de volkomen verſekertheid, van dat naer 't vertrecken van de uitheemſe Natien, de Prince van Orangien, en die van Holland en Zeeland ſullen volbrengen en onderhouden 't gene dat geaccordeert ſal werden, en dat ſy ſullen blijven, en hen reguleren naer de determinatie, die ſyne Majeſteit ſal doen, gehad hebbende 't advijs van de Generale Staten, om 't ſelve gehoort hebbende, daer op naerder te ſpreken en te communiceren, op alle redelijke conditien in uwer E. voorſz geſchrifte van den eerſten Juny begrepen.

Waer uit een yegelijk verſtand hebbende, wel kan bemerken, dat ſyne Majeſteit in geen gebreke en is, maer doende preſentatien op preſentatien, bied alle 't gene dat ter wereld mogelijk is te geſchien, om tot de gewenſte ruſte, vrede en pacificatie ſyn onderſaten te brengen. Begerende dat de Prince van Orangien, Staten en Steden van Holland en Zeeland, van haerluider zyde van gelijke willen aenſien, het groot verloop van de ſake, en om noch meerder benautheid en verderfeniſſe der Landen te verhoeden, hen willen voegen na de ſolemnele offren en preſentatien, om eens tot eenigheid en welvaren van de ingeſetenen van den Landen, wederom te mogen komen. Onder ſtond geſchreven, overgelevert by de Commiſſariſen van ſyne Majeſt. den Gedeputeerden van de Heere Prince van Orangien, Staten en Steden van Holland en Zeeland, Bommel, en Buren, en Geaſſocieerden, als te weten Jonkers Arent van Dorp, Willem van Suylen van Nievelt, en Meeſters Adriaen van der Myle, en Cornelis Adriaenſz Backer Penſionaris der ſtede van Zierikzee. Binnen der ſtede van Breda den 23 dag Juny 1575. En ondergetekent *J. de la Torre.*

C. ADRIAENSZ.

Hier tegen hebben de Gedeputeerde van den Prince van Orangien / Staten en Steden van Holland / Zeeland / Bommel / Buren, en Geaſſocieerden wederom overgelevert / dit navolgende geſchrifte.

Edele /

Ander geſchrifte en verſoek van de Gedeputeerde van de Prince/ en die van Holland en Zeland.

EDele / hoog geleerde / voorſienige Heeren / geſien by ons Gedeputeerden van wegen mijn E. Heere den Prince van Oranjen / Staten en Steden van Holland en Zeeland / Bommel en Buren met haren Geaſſocieerden / 't geſchrifte by ons uwer E. behandigt op den 23. deſer maend Juny / bevinden dat 't ſelfde niet mede en brengt dan rediten / en perſiſteren in 't gene waer toe alle voorſz geſchriften concluderen / en al 't gene 't welk onſen voorſz Heere en Meeſters genoegſaem wedergelegt hebben / ja dat de gene by den welken uwer E. rapport gedaen hebben van onſe laetſte geſchrifte van den eerſten deſer / in de plaetſe van pet te conſenteren / daer toe clemencie en goedertierenheid nodig mochte weſen (indien wy ſulx pet verſocht hadden) niet alleen niet met allen en antwoordet / en d'eenvoudige en redelijke verſoeken en offren in 't ſelfde verbatet / maer ſchijnt heimelijk af te ſlaen / 't geen dat onſen natuurlijke Prince en Heere (Fol. 96.) uit reciproce obligatie en plicht / in geender manieren ſelfs ſoude begeren of mogen weren / dit alle geconſidereert en inſonderheid / dat de gene die in deſe ſake den naem gebruiken van ſijne Majeſteit / pogen de voorſz deugdelijke offren te verdonkeren. So en konnen de voorſz Heeren Prince en Staten en ſteden niet vermerken / dan dat men in deſe met hun handelt / anders dan ter goeder trouwen.

Want nu belangende de preſentatien die van wegen ſijne Majeſteit gedaen werden by den geſchriften van den 14 Marty en eerſten April leſtleden / de voorſz Heere Prince / Staten en Steden hebben bekent / en bekennen als noch / dat die in ſich ſelfs goed en nodig zijn: maer daer is by gevoegt geweeſt / 't welk uwer E. verzwijgen / datſe niet genoegſaem noch ſuffiſant: maer ter contrarie heel illuſoor en onbruchtbaer zijn voor den genen / namentlijk / die om de Gereformeerde Chriſtelijke Religie aengenomen te hebben / en by de ſelve willende blijven / haer lieve vaderland ſouden moeten verlaten: 't welk hen als noch ongelegen is. Ook mede en heeft ſijne Majeſteit geen redenen / om ſodanigen menigte van getrouwe onderſaten / waer af 't meeſte deel weinig heeft te verhopen / maer hem is generende en 't leven onderhoudende door de commoditeiten die hun God in 't vaderland verleent / te verdrijven / of ook om de exercitie van de Gereformeerde Religie met vyer en zwaerd te onderdrucken / onder dexel van eenigen pretenſen eed / want men kan bewijſen / is het nood / dat ſijne Majeſteit de heilige Kerke / en niet de Roomſe gezworen en heeft.

Dewijle dan mijn Heere den Prince van Oranjen / en de gene die uit den onſen de Chriſtelijke Gereformeerde Religie aengenomen hebben / in geenre manieren hen en ſoude willen nochte mogen tot de Roomſe Religie begeven / en de hare derven. So is dat de voorſz Heere Prince / Staten en Steden met grote redenen van 't beginſel van deſe vredehandel / verſocht hebben gehad en als noch verſoecken / dat alſo uwer E. van wegen ſijne Majeſteit by de voorſz geſchrifte van den 14 Marty en eerſten April / de voorſz Religie en exercitie van dien wilt ontrecken en verbieden / waer voor ſpluiden / in geender manieren beducht waren / ſulx dat ſy daer van / als 't ſelfde buiten alle zwarigheid achtende / in hare requeſte geen mentie gemaekt en hadden / dat by de voorſz preſentatien de voorſz Religie en exercitie van dien by gevoegt ſouden werden / en dat gedaen zijnde / ſijne Majeſteit ſoude gelieven volgende het verſoek gedaen by onſe voorſz requeſte / d'uitheemſe voor al doen vertrecken / en voorts de generale Staten wettelijk doen vergaderen / om by advijs van dien in politike en andere ſaken gevoeglijk orde geſtelt te worden / om met den anderen in vrede en eenigheid te mogen leven.

En hoewel al het ſelfde in alle redelijkheid geſundeert is / en de notoirlijke getrouwigheid en yver tot Gods eere / en ſijne Majeſteits dienſte wel vereiſcht het ſelfde ſulx te geſchieden / ſo is 't nochtans dat ingevalle van zwarigheid / mijnen voorſz Heere de Prince / Staten en Steden voorſz om des te meer God / en de ganſche wereld bekent te maken haer oprechte intentie en ſuiver gemoed / hadden op den eerſten Juny leſtleden voorgehouden / dat al is 't alſo / dat mijn voorſz Heere de Prince van Orangien en de geen die met hem de Chriſtelijke en Apoſtolijke Religie profiteren de zijn / lieber hadden lijf en goed te verlieſen / dan de ſelfde in 't weinigſte poinct te buiten te gaen: nietteminder om te vertonen / dat ſy haerluider particulier gemak in ſulke recommandatie niet en hebben / als de gemene ruſte en welvaert van deſe Nederlanden / ſpluiden t'ſamenderhand te vreden waren / dat het voorſz different op de Religie en exercitie van dien / en alle andere zwarigheden in de wettelijke vergaderinge van de generale Staten / dewelke het ſelf ook niet weinig betreffende en is / gehandelt en afgedaen ſouden werden. En al is 't dat de ſelfde preſentatie ſo notoirlijk in alle billikheid geſondeert is / dat op de acceptatie van dien geen diſpute en behoorde te vallen / ſo ſchijnt nochtans dat in plaetſe van geaccepteert te werden / de ſelfde niet en ſtrekt / dan dat die verduiſtert en verdonkert werde. Alſo uwer E. in u leſte geſchrifte ons voorgehouden word / dat de generale Staten met den anderen ſouden mogen ſpreken en communiceren / en ſijne Majeſteit advijs geven ſo verre raekt de Policie van de Roomſe Religie of placcaten / daer op gemaekt / en manieren om ten beſten de ſelfde Religie t'onderhouden. Alle 't welk geen gemeenſchap en heeft met onſe voorſz deugdelijke klare en onbewimpelde preſentatie.

Begerende daerom wel ernſtelijk / dat uwe E. van wegen ſijne Majeſteit gelieve opte voorſz onſe preſentatie van den eerſten Juny leſtleden / cathegorijkelijk en ſonder eenige bewimpeling van woorden te antwoorden / met openlijke acceptatie of refuis van dien.

Het welk geſchied zijnde / ſullen de voorder gemoveerde zwarigheden / in uwer E. laeſte geſchrifte verbatet / geſlicht zijn. Alſo wy in het gene voorſz is eens zijnde / genoegſaem verſtaen moet worden het accoord geſloten te zijn / en over ſulx geen zwarigheid en behoort te vallen / op het vertrek van de uitheemſe Natie / daer by gevoegt / dat een yegelijk die verſtand heeft klaerlijk bemerken en verſtaen kan / dat door het verminderen of verlaten van de heyrkrachte die ten wederzyde ſonde geſchieden / den voorſz Heere Prince en Staten / in gevalle van onverſtand / meerder bezwaert en geprejudiceert ſouden zijn / dan ſijne Coninklijke Majeſteit / den welken lichter ſoude zijn den ſelven wederom by den anderen te verſamelen / dan den voorſz Prince / Staten en Steden / 't welk wy ontwijfelijk met Gods gratie houden dat onnodig ſal zijn / ſo verre als in manieren als boven geaccoordeert word. Alſo wy met de omleggende Landen en inwoonders van dien / als onſe broeders / geen queſtie of geſchil en hebben / ook ons daer van niet geſepareert en houden: maer in alle getrouwigheid met hen als een lichaem onder een hooft van ſijn Coninklijke Majeſteit / ons onderhoudende zijn / en ſo veel ons mogelijk is / begeren te leven en te ſterven / niet jegenſtaende dat de gene die de Majeſteits naem / als een dekmantel van haerluider voorſette en meninge voorſtellen tot onſen groten leedweſen / daer toe ſchijnen te tenderen / en in allen gevalle wyluiden te vreden zijn / dat haerluiden behoorlijke verſekertheid gedaen werde / van niet (ten wederzyden / den vreemdeling vertogen zijnde / en gedurende de voorſz vergaderinge van de generale Staten) te innoveren of attenteren.

En ſo vele aengaet de verſekertheid in uwer E. geſchrifte gementioneert op de onderhoudeniſſe / alſo die reciproce ſoude moeten weſen / en voor als noch niet en verſtaen van wat maniere en ſpecie van verſekertheid uwer E. meninge en intentie is / ſouden wy deshalven niet volkomelijk kunnen pet voorhouden / verſoekende dat uwer E. gelieve te ontdecken eenige bequame ſoorte en ſpecie van ſekerheid / u luiden toeſeggende / dat ſijne Exc. Staten en Steden voorſz niet onderwege en ſullen laten alſulke redelijke aſſurantie / als by uwer E. voorgewend ſal mogen werden. En ſijne Excel. Staten en Steden mogelijk ſal zijn te preſen-

ſen-

„ senteren tot onderhoudenisse van alle 't gene dat in de
„ voorsz wettelijke vergaderinge van de Generale Sta-
„ ten afgedaen en gehandelt sal worden.

„ Also dan uit alle 't geen dat voorsz is / notoirlijk
„ blijkt / dat mijn Heere de Prince van Orangien / en sij-
„ ne geassocieerden hen laten binden in alle redelijkheid /
„ en voeglijkheid / en daer uit kennelijk is voor God en
„ werelt / dat aen henluider zyde niet onderweg gelaten
„ en werd / om in alle sinceriteit en oprechtigheid te
„ handelen / en te presenteren 't gene dat alle de gene /
„ die noch iet van de oude en behoorlijke liefde van het
„ gemene welvaert behouden hebben / oordelen mogen
„ Goddelijk / redelijk en billijk te zijn / en dat ter contra-
„ rie de presentatien op presentatien / door last daer van
„ aen uwer zijde rapport gedaen / hebben voorgehouden /
„ notoirlijk insuffisant / duister en bewimpelt zijn / ver-
„ soeken wy uwer E. wel ernstelijk / dat sy in 't respect
„ van 't gemeen Vaderland / te wege willen brengen / dat
„ op onse voorsz presentatie / pertinentlijk en categori-
„ kelijk met acceptatie of refuis van dien geantwoord
„ mag werden / en doch regard willen nemen / op de
„ grote getrouwigheid die mijn Heere de Prince / Sta-
„ ten en Steden en hare geassocieerden in het aenheben
„ van desen jegenwoordigen handel / en uitvoeren van
„ dien / bewesen hebben / en noch dagelijx bewijsende
„ zijn / ten einde dat dese gemene Nederlanden / en de
„ ingesetenen van dien / tot de gewenste vrede mogen ko-
„ men. Overgelevert den 25 Julij 1575.

De Commissarissen des Coninx / door dit geschrift gepoort zijnde / om ombewimpelt en klaerlijk te moeten antwoorden / hebben hier op eenige dagen uitstels begeert en namaels by monde voor antwoorde gegeven / dat sy genen last en hadden / om de presentatie van de Heere Prince van Orangien te accepteren of te refuseren: maer also de Commissarissen 't selve wel by monde seiden / sonder 't selve in geschrifte te willen geven / also sy haer excuseerden / noch geen bescheid van Antwerpen ontfangen te hebben. So hebben de voorsz Gedeputeerden uiten naem van den voorsz Heere Prince / en Staten en Steden van Holland en Zeeland / Bommel en Buren met hare geassocieerde / de selve Commissarissen tijd gepresigeert van drie dagen / om antwoorde te geven by geschrifte / welken tijd gepasseert zijnde / sy verklaerden / dat sy dan de mondelinge antwoorde hielden voor antwoorde by geschrifte / en die selve maniere van doen te houden voor onbehoorlijke dilayen en tergiversatien / 't welk by de voorsz Commissarissen verstaen wesende / hebben wederom aen den Groot Commandeur gesonden om nader last. En hebben alsdoe by geschrifte verklaert niet te konnen de presentatien voorsz accepteren of refuseren / versoekende daer toe tijd van vier maenden / om in Spangien aen den Coninck te mogen senden / om absoluten last / en datmen t'einden des selven tijds wederom vergaderen soude. De Gedeputeerde van den Prince / en van Holland en Zeeland hier van seer verwondert zijnde / nademael sluiden altijd verklaert hadden volkomen last vanden Coninck te hebben / versocht middelretijd van cessatie van wapenen / en de verseekertheid van dien te handelen / mits dat partye binnen 6 dagen daer op souden absolutelijk antwoorden / dan also de handelinge van de cessatie van wapenen mede werde afgeslagen / en dat de Prince van Orangien genoeg verstaen hadde en veradverteert was / dat de Groot Commandeur tot Antwerpen 14 galeyen en meer grote en kleine schepen dede toerusten / dat ook alle de passagien en wateren in Vlaenderen gesloten waren / en dat hy eenen groten aenslag voor handen hadde / om ergens een inval te doen / dan dat die toerustinge wat langsaem voortging / by gebrek van scheeps-volk / men vermoede dat den aenslag was op Oeltgens-plaet of Vlacke / om mitsdien den Briele van Holland / en Holland van Zeeland te scheiden / so vonden de voorsz Heere Prince van Orangien / Staten en Steden van Holland en Zeeland / geraden een einde van dese t'samensprekinge en handelinge te maken / om op hare saken te letten / en op dat hare vpanden onder dit dexel van vrede / hen-lieden niet slaperich maken / en middelretijd haer onversien vindende niet overvallen en souden / derhalven sy opten 14 dag Julij aende Commissarissen des Coninx overgelevert hebben dit navolgende geschrifte tot een affscheid en reces van dese vredehandelinge / die so lange hadde geduyrt / en den gemenen man in hope onderhouden. Het voorschreven affscheid was luidende / als volgt:

De Commissarissen des Coninx / seggen geen last te hebben / om des Princen en Staten van Hollands en Zeelands presentatien te accepteren of refuseren.

Affscheid en reces vpde Gedeputeerden van de Prince van Orangien / Staten en Steden van Holland en Zeeland / &c. genomē / metten Commissarissen des Coninx tot Breda. (Fol. 97.)

MYn G. Heere de Prince van Orangien, mitsgaders de Staten en Steden van Holland, Zeeland met hare geassocieerde, Staetsgewijs vergadert binnen der stad Dordrecht. Gesien niet alleene 't gene uwer Ed. als Commissarissen uit den naem en van wegen des Coninx van Spangien, by hare geschriften van den 23 Junij, en 4 Julij, beide laestleden ter antwoorde geven op des voorschreven Heeren Prince en Staten, grote redelijke en onwederleggelijke offren en presentatien van den eersten en 25 Junij voorsz. Nemaer ook alle voorgaende geschriften gecapituleert, en wel gelet hebbende op alles anders, wat hen in desen vredehandel van den aenbegin af voorgedragen en wedervaren is: houdende alhier voor verhaelt al 't geen by onse voorgaende geschrifte geseid is, tot den selven hen ook refererende, en daer by persisterende: houdende ook by den selfden volkomelijk wederleid, en beantwoord al 't geen by uwer Ed. voorgesteld en versocht word: hebben ons Gedeputeerden voorder gelast uwer Ed. te vetonen, en aen te dienen het navolgende:

De voorsz Heere Prince, en Staten gevoelende uit de voorschreven laetste geschriften en ook uit allen andere saken, hen so voor als na voorgekomen en bejegent, hoe weinig dat altijd gesint geweest sijn ter goeder trouwen te handelen de gene die uwe Ed. van Coninx wegen te desen gecommitteert hebben: en hebben niet konnen laten de selve uwe Ed. en eenen yegelijken kennelijk te maken, t'haerder ontlastinge (voor God en alle de werelt met welke vlijt en affectie zy-luiden over hare sijde t'allen tijden gepoogt en gearbeid hebben, om de tegenwoordige oorloge te eindigen, en de Nederlanden wederom in ruste, eenigheid en welvaert te doen floreren, blijkende genoegsaem by het demoedig bidden, grote en loffelijke offren en presentatien alom in hare geschriften vervatet.

En eerstelijk by sekere Supplicatie by den selven Heere en Staten geleden een jaer aen de Heere van Champangny gedaen behandigen, om aen den Coninck gepresenteert te werden, concluderende sulx alsdoen alle hare voorschreven geschriften te dien einde: dat sijne Majesteit geliefde te doen vertrecken den uitheemschen bedervers van sijne Majesteits Landen en luiden: en daer na wettelijk doen vergaren de Generale Staten van alle de Nederlanden, om door vrye t'samensprekinge, communicatie en advijs der selver, in alles goede ordre en policie gesteld te worden, onder de welke d'een metten anderen voortaen, als te voren, in eene vaste vrede en eenigheid mochten leven en converseren.

Hoe hem de voorsz Champangny, om de voorschreven Supplicatie te presenteren (waer toe hy hem selfs geoffereert hadde) gequeten heeft, blijkt uit het wederom senden der selver, neffens eene sijne missive aen Doctor Junius de Jonge geschreven, van date den 14. Augusti 1574. En inhoudende voor reden in effect, dat hy van Champangny, de opinien te Hove bevond geheel vreemd van de middelen in de selve Supplicatie vervatet: en vresende datmen de selve niet goed en soude bevinden, en hadde in der saken niet derren voortvaren.

Het is uwe Ed. ook kennelijken, hoe dat korts na het ontset der stad Leiden, te weten in Decembri 1574. Doctor Elbertus Leoninus door sijne brieven van mijn G. Heere de Prince paspoort heeft verkregen, om by sijne Excellentie te mogen komen, en den vredehandel te hervatten. Den selven Doctor kan ook ge-

getuigeniſſe geven, met welke blyſchap den voorſz Heere Prince en Staten verſtonden dat (contrarie het ſchrijven des voorſz van Champagny) copie van hare ſupplicatie by den Conink geſien was, en dat ſijne Majeſteit, om op de ſelve goedertierlijk te diſponeren, en alle misverſtanden en differenten te vergelijken, volkomen macht en bevel overgeſonden hadde. Voorts meer, hoe volveerdig de voorſz Heere Prince en Staten ſich getoont hebben, om plaetſe, dag en Gedeputeerden t'accorderen tot deſen vredehandel, kan uit hen geſchrifte en 't rapport van den ſelven Doctor opentlijk geſpeurt werden: achtervolgende den welken ſy ook hare Gedeputeerden ter beſtemden dage en plaetſe geſchikt hebben gehad, de welke over ſulx tegenwoordelijk ſchier vijf maenden met den ſelfden handel doende en beſig zijn geweeſt.

Gedurende welken tijd ſyluiden van haren zyde niet onderwegen gelaten en hebben, om deſe gehele Nederlanden ter eeren Gods en ſijne Majeſteits dienſt, tot eene gewenſte ruſt en vrede, oude welvaren en proſperiteit te brengen. En ter contrarie en is by uwer Ed. of den genen aen welker uwer Ed. tot noch toe rapport gedaen hebben, anders niet geſocht geweeſt, dan ons by inſuffiſante, captieuſe, bedekte en bewimpelde offren te circumvenieren, en middelertijd ons en de omleggende landen en inwoonderen van dien, te abuſeren, om des te beter te geraken tot haer quaed opſet en voornemen van onſe bederffeniſſe: ſulx al 't ſelfde klaerlijken blijken mach, by 't gunt van aenbegin deſes handels, en merkelijk ſedert den eerſten Juny onderlinge gehandelt en gepaſſeert is.

Dan alſo ſijne Excellentie, Staten en Steden voorſz bevonden de eenige ſwarigheid te ſtaen op uwer Ed. ſchriftelijk verſoek, dat die van den onſen hen niet en ſouden willen begeven tot de Roomſe Religie, haer geliefde vaderland ſouden moeten verlaten, en in vreemde Landen vertrecken: hebben ſy 't ſelfde bevonden te zijn tegens God, alle redenen en billikheid, by de redenen en middelen in hare geſchrifte van den 22 Marty leſtleden, en andere navolgende breder verhaelt. Te meer dat een grote menigte van den genen de Gereformeerde Religie profiterende, anders niet en hebben om hare huisvrouwen en kinderen t'onderhouden, dan de goede gelegentheid, en commoditeit die God de Heere henlieden in haer vaderland verleent heeft, ſulx dat voor den ſelven in vremde Landen te vertrecken, anders niet en ſoude zijn, dan hen te begeven in een gewiſſe miſerie en ellendigheid: behalven dat door 't vertrek van ſo grote menigte (als by de voorſz geſchriften niet alleen is geſeid, maer ook d'experientie in voorleden jaren geleert heeft) de neringe en welvaert der Landen (tot grote verachteringe van ſijne Majeſteits dienſt) getransfereert werd in andere omleggende Landen, en alle vyandſchap en onvrede tegens ſijne Majeſteit, ſijne Landen en onderſaten aen verſcheiden oorden gemaekt en bereid.

Souden mede alle de gene die de Roomſe Religie toegedaen mogen zijn, die men altans daer geen of ſeer weinig ſoude bevinden, mits 't vertrecken van den genen de Gereformeerde Religie profiterende, den welken ſyluiden in reſpecte van de oude vrydommen en privilegie des vaderlands vromelijk en getrouwelijk bygeſtaen hebben, geexpoſeert blijven en te voren gegeven worden de wreetheid en moordadige moedwilligheid des vaderlands gemeine vyanden, de welke niet tegenſtaende de geoffereerde ſecuriteiten en verſekertheden (waer door wy dagelijx voor oogen ſien grote menigte bygebrocht, en bedrogen te zijn) niet en ſouden onderwegen laten aen henluiden te verhalen, en ſich te wreken van de ſchande en ſchade die ſy rekenen door deſe tegenwoordige krijg geleden te hebben: ſonderlinge aengeſien dat ſy den oorſpronk van deſe oorloge den voorſz van de Roomſe Religie meeſt toeſchrijvende zijn, van de welke ſy rekenen, dat ſy haren gehelen wille behoren gehad te hebben.

En hoewel uit het gene voorſz is, de onbillikheid en onredelijkheid van het voorſz voorhouden, belangende 't vertrecken van den genen die ſich tot de Roomſe Religie niet en ſouden willen begeven, ſich ſelven openbaerlijk en kennelijk maekt: nochtans deſen al niet tegenſtaende, de voorſz Heere Prince en Staten, ten einde ſyluiden niet en ſouden ſchijnen op haer eigen oordeel alleen te willen ſtaen, zijn t'ſamenderhand te vreden geweeſt, en hebben op den eerſten Juny aen ſijne Majeſteit een demoedig verſoek gedaen, mitsgaders ſekere preſentatie, van de welke ſy niet en twijffelden (overmits de deugdelijkheid van dien) of en ſoude geaccepteert worden.

Want ſo men tot de gewenſchte vrede geneigt ware geweeſt, hoe waer 't mogelijk, loffelijker, redelijker en onwederleggelijker middelen en offren te bedenken, dan de voorſz Heere Prince en Staten te dien einde voordragen en preſenteren: verſoekende by deſelve, dat men voor d'eerſte de vremdelingen en uitheemſe (als oorſake weſende van alle 't quaed) ſoude caſſeren, en by den haren doen vertrecken, preſenterende van gelijken te doen, mits welken de oorloge ſoude geeindigt zijn: gemerkt die van Holland en Zeeland egeenderhande vyandſchap of querele uitſtaende en hebben met die van de andere Provincien, hare landsgenoten, vrienden en bloedverwanten: en of men ſulx geen geloof en gave, waren te vreden ten wederzijden ſekerheid gegeven te werden, dat men tuſſchen 't vertrecken van den uitheemſen, en de wettelijke vergaderinge van de generale Staten niet vyandlijx of nieuws en ſoude attenteren of aenrechten.

Bidden voorts by 't voorſz geſchrifte ootmoedelijk, dat ſijne Majeſteit als een Chriſten Prince en Hooft, doende ophouden 't vyer en ſweerd daer men de Chriſtenen ſijne getrouwe onderſaten en lidmaten tot noch toe mede vervolgt, en in alle wreedheden omgebracht heeft, voorts aen wil gedogen, dat de ſelve in haer geliefde vaderland Gode mogen blijven dienen in openbare vryheid haerder conſcientie, belovende dus anders in alle wereldlijke plicht ſijne Majeſteit te gehoorſamen en dienen, ſo ſeer en meer als hare Voorſaten t'eenigen tijden ſijne Majeſteits E. Voorouders gehoorſaemt en gedient hebben. D'welk immers ſijne Majeſt. oorbaerlijker ware, dan deſe ſijne ſchone Nederlanden door den uitheemſen ſo jammerlijk te laten ſchenden.

Eindlijk indien ſijne Majeſteit hen dit poinct van de vryheid haerder conſcientie afſlaet, de voorſz Heere Prince, Staten en Steden willende *ex ſuperabundanti* naerder voldoen ten aenſien en genoegſaemheid van God en de ganſche wereld, en daer by bewijſen, dat ſyluiden het welvaren en commoditeit, d'welk hen haer geliefde vaderland ſubminiſtreert in egeen meerder achtinge of aenſien hebben, dan 't gemeen beſte, ruſt en vrede van alle de Nederlanden: al is 't ſchoon dat de gene die onder hen de Gereformeerde Religie aengenomen hebben, en profiterende zijn, veel liever hadden goed en leven te verlieſen, dan de ſelve in eenigerhande maniere te loochenen, of te buiten te gaen, ſo verre bevonden werde, dat d'een metten anderen niet en mochten beſtaen: hebben in ſulken gevalle bewilligt, en zijn niettemin te vreden, dat ſo wel 't poinct van de Religie, als alle andere ſaken, poincten, differenten en verſekertheden (meeſt al gemeenſchap hebbende met die van de andere Provincien, en die aengeſien de nabuerſchap en oude vriendſchap, ſonder groot ongelijk d'een ſonder d'anderen niet en behoren getracteert te zijn) gehandelt en afgedaen werde in de wettelijke vergaderinge van de generale Staten van alle de Nederlanden.

Welkes preſentatie billikheid, buiten alle diſpute weſende, als geſtelt zijnde tot oordeel van den genen die 't inſonderheid roert en aengaet, heeft nochtaus uwer Ed. en den uwen gelieft gehad, daer op ſekeren tijd ons ſlepende te houden, en daer na twaelf dagen uitſtel te begeren, om daer op metten voornaemſte van den Lande raed te ſlagen, en dien tijd overſtreken zijnde, in plactſe van een pertinent en categorijk antwoord op onſe voorſz preſentatie in te brengen, een captieus en bewimpelt geſchrifte over te leveren, pogende by 't ſelfde onſe klare billijke en onbewimpelde preſentatie te verduiſteren, en voorts naerder gepreſ-

ſeert

ſeert zijnde, eerſt mondelinge en naderhand ook by geſchrifte te verklaren egeen laſt te hebben van de ſelfde onſe preſentatien te accepteren of refuſeren: en in een ſake die ſo geheel klaer en deugdelijk is, en die by alle
(Fol.98.) luiden van wat conditie die mochten zijn, redelijk bevonden ſal worden, van nieus dilay en ſubterfugie van
» vier maenden te verſoeken: niet tegenſtaende, dat van
» aenbegin deſes vrede-handels by uwer Ed. beroemt is
» geweeſt van 's Coninx wegen volkomen laſt en macht
» in deſen te hebben.

En alſo hier uit kennelijk is, dat uwer Ed. of den uwen by den voorſz lange ſlepen en geveinſden handel, anders niet geſocht en hebben, dan met alſulke offren, ydel hope en voorgeven van een vrede, den Staten en Gemeenten van den Landen te onderhouden, abuſeren, miſleiden en ſlaperig te maken, om ſulx de Nederlanden gevoeglijker t'overvallen, en in eeuwige ſlavernye te drijven, ſeker weſende dat ten opſien van deſen handel, gedurende den ſelven, al op hope van een kort leet, die van Braband, Vlaenderen, mitſgaders van de andere Provincien, liever ſullen dulden en gedogen alle de concuſſien, krachten en gewelden, die men dagelijx over hen doet, dan daer tegens feitelijk te reſiſteren. Ook mede, dat niet tegenſtaende en gedurende den ſelven handel, en den tijd van de vorige dilaye, van uwer zijde niet onderwegen gelaten en werd, ſo by openbare, als heimelijke en onbehoorlijke aenſlagen, de Landen te ruyneren en ſchenden. So verſtaen de voorſz Heere Prince, Staten deſe van nieus verſochte dilayen, anders ook nergens toe en tenderen, en overſulx van uwer zijde geen vrede by deſen handel, maer ter contrarie onruſt, en der onſer bederffeniſſe geſocht te worden, en conſequentelijk by den uwen alle vrede en vrede-handel afgeſlagen te zijn: en dat overſulx ſijne Excellentie Staten en Steden van Holland, Zeeland, &c. voornoemt, billik geoorſaekt zijn van nu voortaen hen ſelven, wijf, kinderen, en 't gemene Vaderland, tegen alſulke liſtigheid, en allen onredelijk en ongoddelijk voorſtel van den uwen, met alle maniere hen doenlijk zijnde, tot Godes eere, te ſtrecken, beſchermen, en beveſtigen. Verklarende voor God en de gehele wereld, dat ſy luiden deſen gehelen vrede-handel, en gedurende den tijd van dien, alle middelen geſocht hebben, ten einde ſijne Excell. Staten en Steden voorſz met de omliggende Provincien van deſe Nederlanden onder het Hooft van ſijne Maj. tot Godes eere, en in een ſalige ruſte, unie, vrede, welvaert en proſperiteit vereenigt ſouden mogen werden: dat daerom, ingevalle 't ſelfde achter wege blijft, en niet en geſchied, ſijne Excell. Staten en Steden voorſz voor God en de menſchen daer van onſchuldig ſullen zijn: maer daer van culpabel en oorſake, de gene die anders niet en ſoeken, dan door de gemene ruyne en deſolatie, en ſlavernye van deſen Nederlanden, met onderdruckinge van de autoriteit der Generale Staten, haer eigen dominie, tyrannie en heerſchappye op te rechten en beveſtigen. Niet te min, ſo wanneer uwer Ed. de antwoorde uit Spangien ontfangen ſullen hebben, is ſijne Excell. met den Staten en Steden voornoemt te vreden, daer af verwittigt zijnde, door hare Gedeputeerde tot vorder communicatie en handel met uwer E. te verſtaen, indien hen-luiden als dan ſulx geraden ſal dunken, en kennelijk ſy dat van uwer zijde ter beter trouwe en ſekerheid voortaen gehandeld ſal mogen worden. Onderſtond geſchreven. Overgelevert by den Gedeputeerden des Heeren Prince van Orangien, Staten en Steden van Holland, Zeeland, &c. den Commiſſariſſen des Coninx tot Breda, den 14 dag July 1575. preſent ons: En ondergetekent,

C. Adriaenssen.

Tegen dit affſcheid / hebben de voorſz Commiſſariſſen gedaen dit nabolgende pzoteſt.

Pzoteſtatien van de Commiſſariſſen des Coninx.

DE voorſz Commiſſariſſen des Coninklijke Majeſt. geſien en verſtaen hebbende d'inhouden van dit voorſz geſchrifte, en bevindende daer in veel hoge woorden en propooſten daer mede ſy en andere dienaren van ſijne Maj. t'onrecht en tegens de waerheid geculpeert worden, gelijk hen voorgaende geſchrifte, en grote redelijke en meer dan ſuffiſante offren, dienende tot ruſte en welvaren van de gemene landen, openbaerlijk zijn uitwijſende, ſonder eenige geveinſde of bewimpelde handelinge, en dat het geheel fondament van 't voorſz geſchrifte alleen gemaekt word op het verſochte dilay, om ſijne Maj. t'adverteren (gelijk in ſo ſwaerwichtige ſake, niet tegenſtaende generale commiſſie, behoort en gewoonlijk is te geſchien:) verklarende niet in meninge te zijn, 't voorſz geſchrifte te advoyeren of t'ontfangen, anders dan volgende haer voorgaende verſoek en tot effectuatie van dien, verwachtende d'antwoord van ſijne Majeſt. om de ſelve hebbende, d'advertentie te doen, volgende hen voorſz verſoek, en voorts op d'inhouden van de voorſz geſchrifte, en andere te ſeggen ſo vorder bevonden ſal worden te behoren. En in dier forme en anders niet, hebben de voorſchreven Commiſſariſſen doen tekenen, en overgenomen 't voorſz geſchrifte. Proteſterende voor God en de wereld, dat van wegen ſijne Maj. geen gebrek en is, noch oorſake gegeven en word van het ſcheiden, of breken deſer communicatie: maer ter contrarie by den Prince van Orangien, Staten en Steden van Holland, Zeeland, &c. ſelfs, indien ſy verwittigt zijnde, als voren, niet en erſchijnen om deſen vredehandel (verſtaen hebbende de meninge en intentie van ſijne Majeſt.) tot een goede einde te brengen. Aldus gedaen tot Breda den 14 dag van Julio 1575. Onderſtond geſchreven. By ordonnantie van mijnen Heeren de Commiſſariſſen des Coninklijke Majeſteits. En ondergetekent

I. de la Torre.

Aldus is deſe landdurige handelinge ſonder eenige vzucht en nut vooz de Nederlanden geeindigt / en hebben vele menſchen te vergeefs gehoopt / en na den vzede en ruſt verlangt / want de partyen niet dan te meer op den anderen verbittert zijn gewozden. Den 15 July zijn de Gedeputeerde vanden Pzince van Orangien / Staten en Steden van Holland en Zeeland wederom tot Dozdzecht gekomen / hebbende te voren wiſſelinge van de Oſtagiers gedaen. De Pzince heeft terſtond aen allen Colonellen en Capiteinen onder ſijn Gouvernement zijnde geſchzeven / en hen vermaent / om op haer hoede te weſen: als ook om hen eenige afbzek te doen / ſo het in hare macht ware.

Ik ſoude hier mede van deſe handelinge nu ſcheiden / als de ſelve bzeed genoeg met alle de omſtanden beſchzeven hebbende / maer dewijle ſommige de ſchuld leiden op de Pzince van Orangien / en die van Holland en Zeeland / dat de bzede niet en is gevolgt: ſuſtinerende dat de Coninck hen al toegaf datſe mochten begeren / alleenlijk dat hy hen de Religie niet en konde toeſtaen: ſeggende / dat de onderſaten haren Heere en Pzince niet en behoozden te dwingen / om veranderinge te maken in een Religie / daer op hy de Landen hadde ontfangen / en de Landſaten hem hadden gehuld en beſworen: andere ter contrarie / leggen de gehele ſchuld op den Gzoot Commandeur / die die van de Gereformeerde Religie ganſchelijk niet te gevalle toelaten / maer geheel te Lande uit wilde hebben / en datter een grote menichte van dien de ballingſchap geſmaelt hebbende / hen lieve Vaderland niet meer en wilden derven / ſo ſy ook in hen geſchziften ſelfs genoeg te kennen gaven: maer dewijle deſe twe nabolgende advijſen noch tot deſen handel dienen / en dat daer uit noch klaerder kan geſien wozden / wie de pzincipaelſte oozſake zijn geweeſt / van dat den bzede niet en is getroffen / ſo heb ik die hier willen by voegen / tot bewijs van de geveinſtheid in deſen handel voozgenomen / latende het oozdeel aen den onpartydigen leſer.

Als de Gedeputeerde van den Pzince van Orangien / Staten en Steden van Holland en Zeeland / haer geſchzifte van den eerſten Juny hadden overgelebert: ſo zijn eenige van de ſelve Commiſſariſſen getogen by den Gzoot Commandeur / hebbende hem 't voozſz geſchzifte en allen den handel t'ſamen te kennen gegeven / waerom hy dede vergaderen vele Nederlandſe Heeren / neffens den Rade van Staten Generael / alwaer

goed

goed gevonden is de ſake ſlepende te houden / en niet voorder te doen / noch te beſluiten / buiten d'expreſſe wille van den Coninck / en datſe henluiden advijs aen den Coninck overſenden ſouden. Dit advijs was luidende aldus:

Advijs gereſolveert in den Raed van Staten / op de negociatie van de pacificatie den 18 Junp 1575. om te ſenden aen den Coninck.

Alſo het ſijn Excell. (de Groot-Commandeur) believt heeft te doen vergaderen veel Heeren en andere perſonagien / om met dien van den Rade van Staten te horen het rapport van de Commiſſariſen die tot het pacificeren van deſe Nederlandſe troublen gedeputeert waren / ook mede te viſiteren de ſchriften / ſo van de Commiſſariſen / als mede van de Gedeputeerde van den Prince van Oranjen / Staten van Holland / Zeeland / Bommel / Buren / en hare Geaſſocieerden / om metten anderen te delibereren na den eiſch en importantie van de ſaken / zijnde dan de voorſz in communicatie getreden / en hebbende de ſake in tegenwoordigheid van ſijn Excellentie rypelijk overgeleid / hoewel dat om veel redenen ſy het ſeer zwaer vinden / op ſo een gewichtige ſake een ſeker advijs te funderen / principalijk om datſe niet geſien en hebben eenige particulariteit van den wille van ſijne Majeſteit: ook mede om de reſpecten van de occaſien en circumſtantien die ſchielijk de ſaken mogen veranderen in beter of erger ſtaet / in welke gevalle deſen Raed geen ſtede grijpen en ſoude / want het geen dat nu goed is / de occaſie paſſerende / is daer na niet practicabel / zijnde nodelijk die remedien te appliceren na den loop des tijds: nochtans / ſo om ſijn Excellentie te gehoorſamen / als om dat de noot des Lands een haeſtige remedie behoeft. Hebben de voorſz uit een pver tot Gods dienſt / en welvaren des Vaderlands deſe navolgende articulen eendrachtelijk geadviſeert / alles tot het welbehagen van ſijn Majeſteit en Excellentie.

Eerſt dat hoewel de wederpartye door haer geſchriften eiſchten eenige inordentelijke dingen / men niet en behoort achterwegen te laten de aengevangen communicatie: maer die te ſoeken tot een goed einde te brengen / en dat om niet te doen wanhopen de Catholijken / die noch in Holland en Zeeland zijn / ook mede om te beter in officie te houden de onderſaten / geſeten onder de ſubjectie van ſijne Majeſteit / dewelke door de overlaſt die ſy nu veel jaren geleden hebben / pet mochten aenrechten / 't welk ſoude zijn tot ſchade van ſijn Majeſteit / geen hope hebbende van brede.

Boven dien is de communicatie nodelijk / om te beletten de aenſlagen van de Calviniſten die in Holland en Zeeland in ſtate zijn / dewelke (de pacificatie gebroken zijnde) niet laten en ſullen met grote naerſtigheid te practiſeren confederatien van alle kanten / alſo ſy niet en ſoeken dan veranderinge van Regeringe en Prince / 't welk tot deſe tijd toe de Prince van Oranjen niet en heeft willen toelaten / alle dink regerende onder den naem van ſijns Majeſteit / en anders geen tijtel voerende dan Lieutenant en Capitein Generael van ſijne Majeſteit in Holland en Zeeland / hoewel hy hem dikwils laet ontvallen / dat hy een ſchone Bruid in handen heeft menende Holland en Zeeland / die ſeer begeert werd / en ſo menſe niet en wil wederom nemen met conditien / dat daer wel onder ſijn (machtig genoeg / om die te beſchermen) die haer ſeer vryen / en hoewel een van de bygelegen Princen openlijk niet en ſal willen aennemen haer beſchermeniſſe / om niet te komen in een langdurige oorlog met ſo machtigen Coninck / ſo en ſullen ſy daerom niet laten heimelijk alle bystand te doen van geld en volk / om metter tijd de macht van ſijne Majeſteit te ſtyven / gelijk ſy tot deſen tijd toe gedaen hebben.

Daerom is 't nodelijk de reductie van die Landen te haeſten / aengeſien dat door het verlangen van dien / de Catholijken ſeer minderen; ſommige die ſterven / ſommige die vertrecken; en in haer plaetſe komen vremde ketters / ook mede dat hoe langer de jonkheid opgevoed werd in rebellie en ketterie / niet kennende noch God / noch Prince / hoe daer minder hope is tot
ol. 99.) haer reductie / alſo de ketters grote naerſtigheid doen om de jonkheid te verleiden / de kinderen dwingende tot haer ſcholen te gaen / daer ſy in haer verdoemde opinien geleert worden. Hebbende ook tot Leiden een Univerſiteit opgerecht / om die te verbreden / willende ook dat het gemeen volk tot haer ſermonen gaet / en eindelijk niet en laten te quellen die dat niet en willen doen. Alſo dat dit uitſtel niet en dient dan tot minderinge van de Catholijken en Religie / en tot vermeerderinge van de macht van de vyanden en haer ketterie / want had men over een wijl tijds met haer getracteert / ſy ſouden haer niet veel minder preſentatien hebben te breden geſtelt dan men haer nu voorwend / daer uit dat men merken kan de conſequentie van voorder uitſtel: en om te verhaeſten de reductie / ſo zijn daer toe twee wegen / te weten: het oorlog en pays.

Aengaende het oorlog / men heeft geſien in deſe voorleden jaren / hoe weinig men daer by geprofiteert heeft / het welke doet beduchten / dat men hier na niet veel uitrechten en ſal / want ten tijde van den Hertog van Alba en in 't beginſel van deſe laetſte troublen / de vyanden noch niet en hadden ingenomen de ſteden / ſchepen en ſterkten die ſy nu hebben / boven dien waren ſy noch ſo wel ter wapenen niet als ſy nu zijn. Ter contrarie onſe macht te water en te lande was meerder / de betalinge beter / nochtans en hebben wy haer voortgank niet konnen beletten / ſo is 't dan te vreſen / zijnde de Landen onder de gehoorſaemheid van ſijne Majeſteit ſeer bedorven / en de vyanden ter wapenen geexerceert / en haer Steden verſterkt / dat men weinig of niet vorderen en ſoude / en ſo wy door eenige quade fortune eenig ongeluk kregen / ſo ſouden de vyanden haer veel ſtyver houden / en de andere Provincien mochten in een ongeval en oproerigheid komen tot uitroedinge van de ganſche Catholijke Romeinſe Religie. Boven dien ſo men eenig profijt konde doen door de wapenen / dat ſoude met ſeer grote koſten en lange jaren moeten geſchieden / alſo haer ſteden ſeer ſterk zijn door de gelegentheid / en ſy meeſters van de Zee / in welken tijd ſijn Majeſteit ſo veel zwarigheden mochten overkomen / dat ſy de reductie mochten beletten / te weten een ander zwaerder oorlog / verbond der vyanden / mutineringe der ſoldaten / en alteratie van 't gemene volk: boven d'onſekerheid van leven of ſterven / 't welk wy altemael onderworpen zijn / en overgeven der ſelver Landen in meerder en groter macht. Ook ſo is ſeer te vreſen de deſperatie van de vyand / als haer geluk: alſo dat het beter is de communicatie van de brede te achtervolgen / en dat ſijn Majeſteit gelieve toe te laten alle ſaken die men behoorlijk mach toelaten / om met de minſte rigeur de Religie en gehoorſaemheid van ſijne Majeſteit te redreſſeren. En alſo de principaelſte zwarigheid gelegen is in 't vertrecken van de ſoldaten / die ſy noemen vremdelingen / en dat alrede de Commiſſariſen door bevel van ſijn Excellentie 't ſelve gepreſenteert hebben / de ſaken neder geleid zijnde: boven dien dat de vyand ſeid / niet te willen tracteren voor en al eer ſy vertrocken zijn / want het anders niet dan worden en zijn / dewelke men niet gehouden en is te obſerveren tegen de ketters / ook mede dat de Staten niet vry en mogen opineren / nochte vaſtigheid geven ſo lange ſy hier te Lande zijn. So dunkt ons goed te zijn / om alle dink tot een goed einde te brengen / dat men toelate het vertrek van dien / dewijle die van Holland en Zeeland 't ſelve mede doen willen / achtervolgende hare preſentatie: ook dat men eens is voor het vertrek van de verſekeringe van de eene en andere zyde / en dat men een tijd ſtelt tot betalinge en afdankinge van de voorſz vremdelingen toelatende de vyanden / die ſy in de vergaderinge van de Generale Staten mogen propooneren alle ſaken / concernerende de Policie en Placcaten van ſijne Maj. op 't ſtuk van de Religie / en dat de vergaderinge geſchiede in ſulker voegen / als ſy gedaen is ten tijde van den Keiſer Carolus de vyfde hooglofkijker memorie / doen hy deſe Landen aen ſijne Majeſteit overdragen heeft / om vryelijk te mogen adviſeren op alle ſaken die tot 's Lands oorbaer mogen zijn: welke advijſen gelevert ſullen worden in handen van ſijn Majeſteit / om daer

„ daer van te ordonneren in alle redelijkheid en billik-
„ heid / en dat die van Holland en Zeeland haer sullen
„ submitteren aen het gene 't welk van zijn Majest. met
„ advijs geordonneert sal worden / en dat met sulke va-
„ stigheden / als men sal bevinden daer toe dienlijk te
„ zijn.

En om te communiceren van die verseekertheden en andere puncten die in de communicatie niet geaccordeert en zijn / so moetmen voor den eersten accorderen op de inhoudinge van de oorlog / so te water als te lande / de welke moet simpelijk aen beiden zijden geschieden / sonder daer af te communiceren / om te schouwen het perijkel van verraderye / die soude mogen geschieden door het hanteren van malkanderen voor dat die pays gesloten soude zijn. Voorts op die verseekertheden dat in drie maenden / of tot Alderheiligen toe geen vyandlijke daden van beide zijden souden werden aengerecht / dat ook daer en tusschen de Catholijke van Holland en Zeeland haer openbare exercitie sullen hebben van haer Religie / en so het doenlijk ware / dat de gebluchste Catholijken wederom in souden komen / so geestelijke als weerlijke / hebbende vrye exercitie van haer Religie en goederen / so daer eenige in esse zijn.

En so men dat krijgen konde / so soude zijn Majest. veel winnen / door dien dat door sorme van provisie de goede Catholijken wederom geset souden worden in haer goed en vrye exercitie van Religie / door welk middel men het volk beter tot de oude Religie en gehoorsaemheid soude brengen / want so men lang die remedie differeert / so is te vresen / dat so sy noch een jaer haer Religie behouden / datmen dan sonder Gods merkelijke hand / de Religie daer toe niet en sullen konnen binden / boven dien datmen door die middelen soude beletten het opstel van de gene die 't Land onder een ander Prince en regeringe begeren te brengen. En aengaende het vertrecken van de vreemdelingen / sal zijn Maj. daer door voorderen het accoort en verlichten de beswaernisse en schaden van de platte landen en ingenomen steden / en het vertrek mag geschieden sonder eenig apparent perijkel / aengesien dat die van Holland en Zeeland het selve mede sullen doen / voorts de Landen onder zijn Maj. gelegen / zijn ongelijk meerder gepeupleert dan Holland of Zeeland / also datmen in korten tijd een groten hoop krijgs-volk soude konnen vergaderen / die wel getrouwelijk sullen dienen / so het wel gebleken heeft / principalijk verlicht zijnde van de sware lasten van de vreemde soldaten / gelijk sy ook haer getrouwigheid wel getoont hebben in de eerste troublen / hebbende de ingesetenen voor de komste van de vreemdelingen de Predicanten verjaegt / en zijnde daer na de Prince van Oranjen gekomen met een grote macht in 't Land / hebben sy sulken gehoorsaemheid getoont / dat geen plaetse of Stad hem eenige assistentie of faveur bewesen heeft: maer alle vyandschap daer hy gepasseert heeft / gelijk ook ten tijde van de Hertoginne van Parma / zijnde de saken noch met soetigheid geregeert / so hadden de ingesetenen alle troublen ter neder geleid / met oprechten van de Religie. Also dat sijne Majest. geen reden en heeft aen zijner onderssaten getrouwigheid te twijfelen / alwaert ook datmen de landen wat meer toe liet / om haer herten te winnen / 't welk niet alleen sal verseekeren de andere Provincien / maer ook doen contribueren tot de betalinge van de vreemdelingen / welke vreemdelingen men sal moeten af danken / so haest het mogelijk sal zijn / om de voorsz redenen / ook om te schuwen eenige muterie / en dat door het uitsetten haer soldye niet so hoog en loopt / datmense niet sal mogen opbrengen / en datmen hen sal behelpen met de geborene ingesetenen. Ten eersten so heeftmen gesien / datse geen Natie in vromigheid en wijken / so sy wel onderhouden werden / sy verdienen ook minder soldye / en zijn eer aengenomen en afgedankt / boven dien so en gaet het geld uit het land niet / behalven ook datmen noch denken moet / dat de ingeborenen meer het lands nut soeken dan de vreemdelingen.

„ En om dat zijn Majest. niet en behoort / noch niet
„ en mag aenraken het poinct van de Religie / nochte
het selve onderworpen het oordeel van de Staten / so „
mag zijn Maj. door een vergaderinge van Bisschop- „
pen en Theologanten doen aviseren / so verre men de „
Gedeputeerden van Holland en Zeeland daer toe niet „
en konden brengen / om haer presentatie aen te nemen / „
datmen die van Holland en Zeeland toelaet daer vry „
te mogen sitten / levende sonder exercitie en schandael / „
sonder ook van yemand ondersocht te worden / en dat „
om dat sy seggen niet te mogen vertrecken / om dat sy „
geen middel hebben om haer in andere landen te on- „
derhouden / ook om haren groten hoop / sullen sy ge- „
bruiken de conditien die alle vreemde hebben / die hier „
komen handelen haer koopmanschap / om metter tijd „
door goed leven / en goede leringe van de Geestelijk- „
heid / en Gods gratie / bekeert te mogen worden / also „
sulken ingewortelden quaed niet so haest en mag uit- „
geroit worden. „

En om alle ding weder op te rechten met een goed exempel en administratie van geleertheid / so salmen doen publiceren / dat alle Geestelijkheid die vertrocken is / wederom sal moeten komen / also de Geestelijkheid niet te veel en mag wesen / en dat de Religieuse plaetsen so gedestrueert zijn / veel van haer den kap op den tuin gehangen hebben / insonderheid om de grote menichte der ketteren / de welke gelijk geseid is / met goed exempel en goede predicatien te hulp sullen komen / de jegenwoordige staet van de Religie / principalijk salmen ontbieden de gene die daer meest bequaem toe sullen wesen / tot wiens onderhoud men ook versien sal / en door faute van Clooseren so salmen het Land neerstelijk besorgen van goede Pastoren / en Parochianen / aengaende d'ordonnantien / daer in salmen gantselijk volgen het H. Concilie van Trenten.

Dit is het geen 't welk die voorschreven Heeren en Raden geadviseert hebben / op het proponeren van sijn Excell. behoorlijk te wesen / na den staet en wesen / daer haer tegenwoordelijk de saken in bevinden / haer niettemin submitterende aen alsulken beter advijs / als zijn Majesteit bevinden sal daer toe te behoren / en tot meerder voldoeninge en verklaringe / heeft zijn Excell. dese poincten overgesonden aen zijn Majesteit. De ondergetekende waren. De Groot Commandeur / de Bisschoppen van Antwerpen / van Brugge en van Iperen / den Hertog van Aerschot / de Graven van Laleyn en Reulx / mijn Heeren van Rassingen en Champagny / den Cancelier van Gelderland / Doctor Elbertus Leoninus / Monsieur d'Assonville / en Jeronimus de Roda.

D'ander advijs daer wy van hebben vermaent / dat de drie Staten 's Lands en Hertogdoms van Braband / aen den Groot Commandeur voor hen advijs overgelevert hebben / opte propositie by hen doen doen was luidende als volgt:

Advijs van de Staten van Braband / den Gedeputeerde vande 4 Hooftsteden van Braband gecommuniceert den 4 Octobris 1575. (F. 100.)

Also de drie Staten 's Lands en Hertogdoms van Braband / binnen Antwerpen ten behele zijnder Exc. vergadert zijnde / hebben by seker brief van de selver Excell. aen hem gesonden in date den tweden van der maend van September in dit jaer 1575. onder andere bevonden / dat het different en den twist / daerom dese arme Nederlanden tot noch toe niet en zijn geappaiseert noch geholpen / om metter tijd in haren ouden behoorlijken staet gestelt te worden / soude principalijk berusten op twe poincten / als op 't vertrek van den volke en natie van de buitenlanders / en op het seggen en determinatie vande Staten Generael / of de gealtereerde in de oude Catholijke Religie souden in de voorsz Nederlanden mogen blijven dan niet / en hebben niet konnen gelaten / tot guijtinge van haer officie / ontlastinge van hare consciencien / en verbintenisse die zy God Almachtig / onsen genadigen Heere den Coninck / als Hertog van Braband / natuirlijken en souverainen Prince / met ook de goede onderssaten en ingesetenen schuldig zijn anderwerben te bidden in alder ootmoed / dat zijnder Excellentie gelieve alle zijn uiterste te doen tot pacificatie van de selve arme Nederlanden / so notelijk wesende / als een yegelijk kenlijk en gevoelende / en men voor oogen siende is.

En

En aengaende 't eerſte poinct van de zwarigheden boven geroert / ſtaet te bemerken / dat die van de benden van Ordonnantien / Walen en andere / hier in deſe Nederlanden geboren / hebben ſo grote getrouwigheid voor ſijne Majeſteit en deſe Landen getoont en bewesen / ſo wel in den tocht na Duitſland / tot aſſiſtentie en ſecours van wijlen hoger memorien Keiſer Caerle de vijfde ſijn Majeſteits Heer vader / voor ſinte Quintijn: als tot Gravelingen in Vlaenderen / en alom / en onder andere ook ten tijde / dat de ſtad van Bergen in Henegouwen by den Grave Lodewijk van Naſſau by practijke en lagen was ingenomen / en ſonder welke benden behulp en getrouwigheid de ſaken / als te beduchten was / qualijk hadden mogen aflopen / en noch dagelijx bewijſen en betonen metter daed / immers den welken men begeert te imploperen / dat ſijne Majeſteit wel en rechtveerdelijk geinformeert weſende / geen achterdenken van hen en kan of behoort te hebben: maer hen ten vollen te betrouwen als bewaerders van ſijne Majeſteits lichaem / met ook van hare huisvrouwen en kinderen / vrunden / ingeboren vaderlijke en moederlijke Landſchap / en henluiden eigene goeden / die meer geaffectioneert zijn totten Lande / en beter te kaſtijden dan de buitenlanders / van welke binnenlanders ook genoegſaem getal gevoeglijk ſoude bevonden worden / ſonder merkelijke desorde / als goede en behoorlijke betalinge gedaen werde / gelijk d'experientie bewesen heeft ten tijde van den conſente van de bede novennael / in der voegen dat al waren de buitenlanders vertrocken / 't Land niet en ſoude onverſien zijn van defenſeurs en beſchermers / tegen de gene die hen na de voorſz pacificatie ſouden willen moeyen of onderwinden / 't ſelve Land en d'oude Catholijke Roomſe Religie te krenken en te beletten in eeniger manieren / en ſo wanneer meerder getal van volke van oorloge waren nodelijk / ſoude 't ſelve gereder en gevoeglijker / volgende d'oude maniere van doen / gevonden worden in de naeſte Provincien / palende aen en omtrent den voorſz Nederlanden.

En dat aengaende het twede poinct te aenmerken ſtaet / dat de voorſz Staten nooit en hebben in haer officie gefaelgeert / in 't ſtuk van de uſantie van de oude Catholijke Roomſe Religie / noch nimmermeer / metter gratie Gods / faelgeren en ſullen / gelijk ſy ook metten Staten Generael in Junio in den Jare 1574. tot Bruſſel verklaert en te kennen gegeven hebben / en als noch verklaren en geloven by deſen haerluider ſignaturen en handgeſchriften / onder den eed die ſy ſijne Majeſteit / als Hertog van Braband / ſchuldig zijn / dat ſy in de vergaderinge van de Staten Generael niet en ſullen gedogen / dat in hare of eenige van haerlieder preſentie ſal geproponeert / geadviſeert / geraemt of getracteert worden / 't welk eenigſins ſoude weſen ten achterdele van de oude Catholijke Roomſe Religie / of van de autoriteit van ſijne Majeſteit / als Hertoge van Braband / en Prince van deſe Nederlanden / maer alleenlijk 't welk de goede orden van Juſtitie en Politie en de gehele gemene welvaert van deſe Nederlanden ſal mogen aengaen. En indien pemand proponerende / voorſtelde of pretendeerde te proponeren of voorts te ſtellen / pet ter contrarie van de voorſz oude Catholijke Religie / of der autoriteit van ſijne Majeſteit / ſy ſulk voorſtel ſullen wederſtaen met lyve en met goede. Om alſo meer en meer te bewijſen hare gehele goede en oprechte affectie van getrouwe vaſſalen en onderſaten / die ſy hebben en dragen tot dienſt van ſijne Majeſteit / welvaren en ruſt van deſe Nederlanden / en dat ſy nimmermeer en ſullen adviſeren / raden of opineren / dat de gene die gealtereert zijn in de voorſz oude Catholijke Religie / ſouden in deſe Nederlanden mogen blijven wonen of reſideren / maer wel ter contrarien / dat de ſelve niet willende hen reconcilieren totter ſelver ouder Catholijke Roomſe Religie / ſulx als ſy Staten en hare voorſaten van ouders tot ouders hebben gepleegt / maer ſouden in hare nieuwe (de welke ſy heten Gereformeerde Religie) willen blijven / ſullen moeten uitte ſelve Nederlanden vertrecken / volgende de preſentatien van de Commiſſarisſen van ſijne Majeſteit hen tot Breda gedaen / ſonder dat ſy immermeer voor leven of ſterven van ander opinie ſullen zijn / ſo moet hen God helpen en alle ſijne Heiligen. Preſenterende noch vorder en nader verſekertheid van 't gene des voorſz is / indien des noot ware / en ſulke als ſijne Majeſteit ſoude van hun begeren / alle 't welk ſy niet en twijfelen / maer vaſtelijk geloven / dat andere Staten van de Nederlanden niet en ſullen inſgelijx weigeren te doen / maer hen ſeer geerne in als dien aengaende conformeren / op dat ſijne Majeſteit te meer en vaſtelijk haer mach verſekeren van de goede vrucht / die van der convocatie van de voorſz Staten Generael (en van de determinatie by den Prince van Oranjen met ſijne Geaſſocieerde verſocht) ſal moeten volgen / achtervolgende ſijne Majeſteits goede intentie en meninge.

De Staten van Braband verklaren by eede dat ſy in de vergaderinge der Generale Staten niet gedogen en ſullen gepropooneert / geadviſeert of getracteert te worden jegens de Roomſe Religie.

Wy ſullen nu deſe vredehandelinge die vol gedeinſtheids was / laten beruſten / en vorder verhalen / wat gedurende de ſelve by beide partyen is voorgenomen geweeſt / dewijle de Groot Commandeur tot geen beſtand of ſtilſtand van wapenen / gedurende de ſelve handelinge / en hadde willen verſtaen / ſo voren gehoort is / waerom elk de walle en ſorge bevolen was.

Gedurende de ſelve vredehandelinge / en dat de gemene ingeſetenen van Nederland noch al hoopten / dat den vredehandel tot een gewenſcht einde komen ſoude: ſo heeft den Groot Commandeur laten uitgaen dit navolgende ſtraf Placcaet / daer by alle handelinge met die van Holland en Zeeland / die daer in voorvluchtige / rebellen en vyanden genoemt worden / ſeer ſtrictelijk / op verbeurte van lijf en goed verboden werd / en werd het ſelve Placcaet den 12 July / als het affſcheid van den vredehandel den 14. daer na genomen werd / verkondigt / waer uit ook wel te ſien was / dat den Groot Commandeur niet oprechtelijk geſint was tot den voorſz vrede. Het voorſz Placcaet was luidende aldus:

By den Coninck.

Placcaet by den Groot Commandeur doen publiceren / verbiedende alle handelinge / koopmanſchap en communicatie met de rebellen en vyanden des Coninx.

ONſen Schoutet van Antwerpen en Merkgrave ons Lands van Ryen of ſijnen Stadhouder ſaluit. Al is't ſo, dat by verſcheiden Placcaten, geboden en edicten hier voormaels gepubliceert, genoeg verſien is geweeſt tegens den fauteurs, aſſiſtenten, byſtanders en receptateurs van alle voorvluchtige, rebelle en vyanden, boven dien dat alle geeſtelijke en wereldlijke rechten verbinden en verobligeren alle onderſaten, en elken van dien, de ſelve voor vyanden te hebben, en by alle middelen te vervolgen, en perſecuteren: immers ten minſten de ſelve de Juſtitie aen te brengen en denuncieren. Des niet tegenſtaende zijn wy bericht en geadverteert, dat de voorſz rebelle en wederſpannige in onſe Landen van herwaers-over dikmael verſwegen, gerecepteert en ontfangen, en binnen de ſelve Landen van geld en penningen ook gerieft en geaccommodeert worden, en dat eenige hen overſchryven en dienen van Eſpyen, waer uit vele inconvenienten volgen en toekomen, en werd daer door hun rebellie en wederſpannigheid te langer gevoed en onderhouden. Waerom willende 't ſelve voorkomen en verhoeden, en hier op eerſt en al voren gehad het advijs van onſe ſeer lieve en getrouwe de luiden van onſe Raden van Staten en ſecreten, hebben by deliberatie van onſen ſeer lieven en welbeminden Neve den Groot Commandeur van Caſtilien, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael van onſe voorſz Landen van herwaers-over van nieus verboden en geinterdiceert, verbieden en interdiceren als noch by deſen, boven alle voorgaende geboden en ordonnantien, alle perſonen binnen onſe voorſz Landen van herwaers-over reſiderende, 't zy onderſaten of gene, eenige correſpondentie of verſtand te houden, overſchryven, advertiſſementen doen, om wat ſake dattet zy, aenſpreken, handelen, communiceren, negocieren, en recepteren in 't openbaer of in 't ſecrete eenige van de voorſz rebelle, voorvluchtige of vyanden, alwaer 't ook, dat de ſelve hun vrienden of gealli-

lieert waren, of anderſins hier voormaels hun gebueren, als landsmans, patrioten of vrienden geweeſt hadden, 't ſy ter cauſe van koopmanshandel of anderſins, op de verbeurte en confiſcatie van lijf en goed, als fauteurs, complicen, medeplichtige en aenhangeren van de ſelve rebelle, voorvluchtige en vyanden, ordonnerende en bevelende een yegelijken, dat ſo geringe ſy iet weten contrarierende deſe onſe ordonnantie, ſy 't ſelve denuncieeren en aenbrengen aen den Officier, aldaer ſulke voorvluchtige rebelle, of vyanden verborgen of onderhouden ſouden weſen, of ook daer eenige van den overtreders van deſe (al waert maer in eender puncten voorſchreven) woonachtig ſijn, om de ſelve terſtond aengetaſt en geapprehendeert, en daer na den behoorlijken ſtraf daer van gedaen te worden, ſo voorſchreven is, autoriſerende alle perſonen, 't ſy krijgsluiden, of anderen, die aentaſtinge of detentie van dien, metter verſcher daed, en op 't feit bevonden weſende te mogen doen, mits de ſelve terſtond brengende en overleverende in handen van haren competenten Rechter, alles op verbeurte en confiſcatie van lijf en goed, ſo tegens de voorſchreven rebelle, voorvluchtige en vyanden: als tegens de gene die met hen handelen, confereren of communiceren, of de ſelve accepteren, ontfangen, onderhouden of favoriſeren ſouden, ſo voorſchreven is. En op dat een yegelijk te beter devoir doen ſoude om de ſelve te appprehenderen, of der juſtitie te denuncieren en aenbrengen, geven wy van alle de voorſchreven confiſcatien van goede een derdedeel tot behoeve van den aenbrenger of van den genen die de apprehenſie daer van doen ſal, en d'ander derdendeel tot behoef van den Officier die 't vervolgt en d'executie daer van doen ſal, blijvende 't derde derdendeel tot behoeve van onſe fiſque. En ten einde dat van onſe jegenwoordige intentie en verbod niemand ignorantie en ſoude mogen pretenderen, ſo ontbieden en bevelen wy u wel expreſſelijken, dat gy van ſtonden aen en ſonder vertrek d'inhouden van deſen doet kundigen, uitroepen en publiceren binnen onſer voorſchreven ſtad van Antwerpen, en in alle andere ſteden en plaetſen onder uwen bedrijve en juriſdictie, daermen gewoonlijken is uitroepinge en publicatie te doen, en tot onderhoudinge en obſervatie van diere procedeert en doet procederen tegens den overtreders en ongehoorſame by executie van den pœnen voorſchreven, ſonder eenige gratie, gunſte, diſſimulatie of verdrag des te doen met dieſſer aenkleeft, geven wy u volkomen macht, autoriteit en ſonderling bevel, ontbieden en bevelen allen en een yegelijken dat ſy 't ſelde doende ernſtelijken verſtaen en obedieren. U voorts ordinerende onſen lieven en getrouwen Can-
(F. 101.) cellier en lieden van onſen Rade geordonneert in Braband over te ſenden behoorlijke certificatie van de dagen en plaetſen, wanneer, en daer de voorſchreven publicatie gedaen ſal worden, om daer mede voorts gedaen te worden naer behoren: want het ons alſo gelieft. Gegeven in onſer voorſchreven ſtad van Antwerpen, onder onſen contreſegel hier op gedrukt, in placcate den vierden dag van Julio in 't jaer 1575. Onder ſtond geſchreven, By den Conink in ſijnen Rade. En getekent

I. de WITTE.

IK hebbe vozen verhaelt / dat de Prince van Oranjen / by ſijne brieven van den eerſten Januarij / de Staten van Holland en Zeeland beſchreven heeft gehad den 25 der ſelver maend / hare Gedeputeerde te ſenden tot Dordrecht / om de ſake van de voorgeſchreven bredehandelinge / maer datſe middelretijd eenpaerlijk goede wacht houden en alle hare ſteden en plaetſen ten beſten verſien ſouden / op dat 't verraed en de ſiniſtre aenſlagen / die gedurende ſodanige handelingen / gemeenlijk gepleegt werden / verhoedet en belet mochten weſen. De advertentie heeft hy aen verſcheiden ſteden en perſonen / tot vele verſcheiden reiſen vernieut gehad / daer door de meeſte voorgenomene aenſlagen en practijken te vergeefs zijn aengeleid geweeſt. Die van Amſterdam zijn opten 7 Januarij met negen of elf dryvers (ſo Meeſter Willem Bardeſius aen Sonoy uit Enkhuiſen ſchrijft) aen de dijken tuſſchen Hoorn en Enkhuiſen geweeſt / en de huiſluiden waren in goeden getale op en aen de dijken / dan en dorſten niet aenkomen. Den 18 alſo het ſeer hert gevrozen was / zijn eenige vrybuiters van 's Conincx volk op ſchaetſen voor 't Eiland van de Gracht geweeſt / maer door de vromigheid van de Eylanders / zijnſe ſonder iet uit te rechten / wederom te rugge getogen. De Gouverneur Sonoy hadde / met advijs van de Gedeputeerde van 't ſelve quartier een ordonnantie gemaekt / op het bijten van de wateren van het gehele quartier / beginnende van Petten langs den Kekerdijk tot Alkmaer / van Alkmaer langs de Schermer tot Cnollendam / en door 't Spijkerboorsgat / van 't Spijkerboorsgat langs de Beemſter tot Purmerend / van Purmerend langs de Purmer tot Monickedam / welken bijt wijd moſt weſen 42 voeten. De dorpen die byten en wacht houden moſten van Petten langs den Kekerdijk tot Alkmaer waren die van Schagen met 250 mannen / en moſten byten 1125 roeden in de lengte. Die van Barningerhorn en Haring-huiſen met 202 mannen / moſten byten 909 roeden. Die van S. Marten en Valkoog 159 mannen 716 roeden. Die van Winkel 126 mannen moſten byten 567 roeden. Die van Harink Carſpel en Calverdijk met 84 mannen 380 roeden. Die van Coedijk en S. Pancraes met 191 mannen 860 roeden. Warmenhuiſen met 102 mannen 460 roeden. Hoogtwoude en Eertſwoude met 220 mannen 990 roeden. Van Alkmaer tot door 't Spijkerboorsgat moſten bijten de dorpen van oude en nieuwe Niedorp met 360 mannen 900 roeden in de lengte. Opdam / Heynsbroek en Beenhuiſen met 178 mannen 375 roeden. Spambroek en Opmeer met 120 mannen 300 roeden. Outkerſper 100 mannen 250 roeden. Noordſcherwoude en Zuidſcherwoude 138 mannen 346 roed. Broek op Langedijk 60 mannen 100 roeden. Schermer en Schermerhorn met Kijp en Graft 201 mannen de reſte vanden Roetalen. Van 't Spijkerboorsgat langs de Beemſter tot Purmereinde de navolgende dorpen / Urſem 135 mannen 337 roeden. Wadwey 27 mannen 67 roeden. Abbekerk / Lambertſchaeg / Twiſch en Midwou t'ſamen 221 mannen 552 roeden. Avenhorn en Mijſen 19 mannen 47 roed. Sijbekerſpel en Benningbroek 114 mannen 285 roeden. Opperdoes 54 mannen 135 roeden. Ooſtwoud 45 mannen 112 roeden. Hauwert 24 mannen 60 roeden. Nubbixwoude 16 mannen 40 roeden. Woggenom 91 mannen 230 roeden. Berkhout 79 mannen 199 roeden. Werbershove 34 mannen 85 roeden. Oudendijk 39 mannen 97 roeden. Weſterblocker 86 mannen 215 roeden. Binnewijſen 21 mannen 78 roeden / en Schardam 12 mannen 30 roeden. Voorts van Purmerend langs de Purmer tot Monickedam de navolgende dorpen / in den eerſten Scharwoude met 12 mannen 30 roeden. Ter Beets 30 mannen 75 roeden. Quadijk 76 mannen 119 roeden. Hoogkaſpel en Swaegſdijk met 109 mannen 272 roeden. Groſthuiſen 24 mannen 60 roeden. Middelye 99 mannen 247 roeden. Warder 72 mannen 180 roeden. Wydenes en Ooſterleek 67 mannen 168 roeden. Schellinkhout 102 mannen 255 roeden. Bovekarſpel 119 mannen 297 roeden. Grootebroek 160 mannen 400 roeden. Beenhuiſen metter Slups 138 mannen 345 roeden. Ooſterblocker 82 mannen 205 roeden. Weſtwoude 44 mannen 110 roeden / en Lutkebroek 81 mannen 202 roeden. De Schouten van deſe dorpen worden belaſt / met haer volk / vaendels / trommels en geweer / daer ſy luiden op gemonſtert waren / henlieden te laten binden / te weten die van Petten en Hontboſſcher ſchanſe ſouden bijten tot Alkmaer op Coedijk: die van Alkmaer langs de Schermer tot door 't Spijkerboorsgat moſten bijten / ſouden hen laten binden op 't eiland van Schermer / Graft en Kijp: die van het Spijkerboorsgat tot Purmerend moſten bijten / ſouden hen laten binden tot Ooſthuiſen: en die van Purmerend moſten bijten tot Mo-

Eenige particuliere geſchiedenisſen in 't Noorderquartier en Waterland.

Ordonnantie op het bijten van de wateren in het Noorderquartier en Waterland.

Monickendam / moſten hen laten binden met haer volk / baendels / trommels en geweer / daer ſy elx op gemonſtert waren / te Ilpendam: elx met ſo veel victualie / als zylieden in vijf dagen ſouden behoeven / om te doen de bytinge als vozen / en van daer niet ſcheiden / tot dat ander volk in henlieden plaetſe gekomen ſoude zijn. En ſo de roetalen ſo gelijk niet gemeten en mochten zijn / moſten gelijkelijk elke partye t'ſamen hen quartier voozts af byten. En of gebeurde / datter vier-tekenen opgeſteken / of klocke-geſlag gedaen werde / by dage of by nachte / ſouden hen-luiden met alle d'andere inwoonderen gelijkelijk mette paerden en ſleden daer ſy mede op geſteld waren / laten binden elx ter plaetſen vozen verhaelt / daerſe ſouden vergaderen / ſonder van daer te ſcheiden / vooz en al eer ſy / 't ware van den voozſchzeven Gouverneur of yemand van zijnen wegen bevel hebbende / hen-lieden ſoude voeren daer 't den nood vereiſchen ſoude. De Scholten moſten ook sozge dzagen metten Capiteinen daer ober geſteld / het volk by den anderen te holden / om te achtervolgen 't geen hen-lieden geozdonneert ſoude werden / op pene / dat de onwilligen den willigen tot pzijs gegeven / haer huiſen verbzand / en als vpanden van den Pzince van Ozangien en 't gemeen Land geſtraft ſouden werden. En ſo daer eenige Officiers in gebzeke bevonden werden / ſouden haer officien verlieſen / en voozts geſtraft werden met bzand en aen den lyve / als vozen is verhaelt. Deſe ozdonnantie gearresteert / en by den Gouverneur onderteken / en met zijn pitſier bevestigt zijnde / den 16 Januar 1575. is ook terſtond in 't werk geſtelt en onderhouden / ſo lange de vozſt duzde / en de gene die de Purmer mette Beemſter moſten byten / waren gehouden noch een bijt te ſlaen geſamender hand uitte Purmer byte na de Ilpe / ſtreckende dooz de ſluis achter Ilpendam / om dooz Purmerland weder in de byte van de Wozmer / die na de ſchantſe van 't Calf liep / te komen. De paerden en ſleden / daer de dozpen op geſtelt werden / geſchiede na de grote van de mergentalen / als by exempel: Schagen en Bozchozn gereken op 1500 op 30 paerden en ſleden / en ſo elk na advenant elke 100 mergen twe / die in tyden van den vozſt moſten gereet en ten dienſte weſen.

Graue Philips van Hohenlo eerſte komſte in Holland.

Den 18 Febzuarij is Philips Gzave van Hohenlo / Heere tot Langenberge uit Duitſland gekomen / in meninge om hem by den Pzince van Ozangien te begeven / en den krijghandel te leren / hy is met contrarie wind tot Petten in 't Noozder-quartier aengekomen / en alſo zijn meninge was na de Maſe te varen / om in den Bziel te komen / en dat de wind geheel contrarie liep / heeft hy aen den Gouverneur Sonoy geſchzeven zijn komſte aldaer / verſoekende aen den ſelven / dat hy hem eenig goed convoy wilde verſozgen / om ſekerlijk te mogen paſſeren te lande na den Hage. De voozſz Sonoy is den 20 in ſeer onſtuyz weder by den Gzave tot Petten gereiſt / en heeft hem aldaer willkome geheten / en genodigt tot Alkmaer te komen / en hem aldaer eenige dagen te ververſchen en ruſten: maer alſo hy niet gaerne en wilde vertoeven / dat hy ook by hem hadde eenige Geſanten van Embden / ſo is hy met goed convoye van paerden / de ſtrande langes / in ſeer onſtuyz weer des nachts voozt gereiſt / en by den Pzince van Ozangien gekomen / daer hy met groter eeren onthaelt is gewozden / zijn bzoeder Gzave Wolf / die des Pzincen van Ozangiens ſuſter hadde / hier mede metten Gzave van Swartſenburg (die ook een ſuſter van den Pzince hadde) gekomen zijnde / vindende.

Den 19 hebben de Gedeputeerde van het Nooz-der-quartier kondſchap uit Amſtelredam gekregen / dat die van Amſterdam met 15 of 16 waterſchepen op de Zuiderzee waren / lanx de Goopſe en Gelderſe kuſtinge / en alſo ſy niet en wiſten wat ſy in den ſin hadden / hebben ſy terſtond boden uitgeſonden / en den ſteden en dozpen / ook de Eylanden daer van gewaerſchout / om goede wacht te houden en op haer hoede te zijn. Dan hebben daer na advertentie gekregen / dat ſy in meininge waren om 3000 laſten kozens in de Cuinder leggende tot Amſterdam te krijgen / derhalven die van 't Nooz-der-quartier eenige ſchepen in haeſte toeruſten / om de ſelve den weg te beletten / maer is te vergeefs geweeſt / alſo ſy den anderen niet en hebben ontmoet. Doch hebben deſelve Gedeputeerde den 25 Febzuary gereſolveert tot acht oozlogſchepen / om de Zuiderzee te bewaren / te weten twe by die van Enchuiſen / twe by die van Hoozn / twe by die van Edam / en twe van Monickedam. Item tot bewaringe van 't Vlie en Eilanden ſeven ſchepen / daer van die van Hoozn ſouden toeruſten het Admiraelſchip met twe conboiſchepen / Enkhuiſen twe boots / Medenblik een convooiſchip / Edam en Monickedam een carveel. Noch tot bewaringe van de Erins 6 oozlogſchepen / daer die van Enkhuiſen af ſouden toeruſten het Admiraelſchip / een boot en een carveel / Hoozn een boot / Medenblik een boot / Edam en Monickedam tſamen een boot.

Toeruſtinge van oozlogſchepen in 't Nooz-der quartier.

Den 26 Meert zijn des Commandeurs volk met negen wel toegeruſte ſchuiten van Aſſendelft gekomen opte Schermer met 150 man / meeſt al ſchutten / en zijn onvooziens aen 't Eiland van Schermer en Gzacht gekomen / aldaer ſy den huiſluiden en vzybuiteren aengevallen zijn. De vzybuiteren en huiſluiden hebben hen kloekelijk ter were geſtelt / daer zijnder twe dood gebleven en een gevangen / en ſy hebben hen afgenomen dzie of vier grote ſchuiten / en de ſchouwe leggende op de Duile-graft. Sonoy heeft daer terſtont een Galey / daer Capitein op was eenen genaemt Jan Smit / geſonden tot henluider aſſiſtentie / en aen de Gedeputeerde van het Noozderquartier geſchzeven / dat ſy de Galey met Capitein Doede Ridders aldaer met ſijn volk mede ſchicken ſouden / al eer de vpanden die van 't eiland meer ſchade aendeden / alſo de vzybuiteren daer leggende niet magtig genoeg en waren 't ſelve ſonder meerder hulpe te beſchermen. Doch alſo de Gedeputeerden klaegden / niet wel geſint te ſijn ſodanige grote extzaozdinaris onkoſte te dzagen / alſo 't ſelve wel 1200 guld. ter maend ſoude koſten / ſo is ander middel gevonden / om tot minder koſten daer in te vooz ſien / mits eenen van de vzybuiters Capiteinen aldaer erbaren ſijnde / met eenig erbaren ſcheepsvolk van 't ſelve eiland daer toe verwilligende / opte galeie ſettende / om die te regeren en het eiland te bevzijden. Hy heeft ook aldaez geſonden den Capitein Michiel Samplon met ſijn baendel ſoldaten tot henlieden bevzpdinge / 't welk de vpanden vezſtaende / hebben aldaer niet vozder durven attenteren. (F. 102.)

De vpanden komen aen 't eiland van Schermer en Gzacht / en nemen daer eenige ſchuiten.

De Gedeputeerde van den Nooz-der-quartiere hebben op dees tijds ſekere ſchzijvens uit Amſterdam bekomen / als datter op ten perſoon van den Pzince van Ozangien wat voozgenomen was / om hem om te bzengen / 't welk zy aen Sonoy hebben laten weten / begerende dat hy in alder haeſt den Pzince daer van ſoude adverteren / gelijk hy gedaen heeft / ſendende eenen expzeſſen met paerden getonvoyeert / aen zijn Exc. den leſten Martij / die hem den 2 Apzilis uit Geertruidenberg antwoozde / dat hy tot dier tijd toe niet heeft konnen bemerken / datter eenige aenſlagen of verraderye tegen zijnen perſoon voozgenomen ſoude weſen / des niettemin bedankte hy hem van heelder herten van de advertentie en diligentie / verhoopte dat hen God beſchermen en bevzijden ſoude van alle ongelucken.

De Gouverneur Sonoy vooz hem genomen hebbende een aenſlag te doen / daer mede hy hoopte het gehele Nooz-der-quartier en Waterland te bevzyden / en de vpanden daer geheel uit te dzijven / mits hem met geweld van ſchepen meeſter makende van het Ye / en innemende ſekere plaetſe / die men noemde het Barndegat / alwaer hy een ſterke en geweldige ſchantſe van meninge was te maken / reſponderende de ſelve plaetſe op d'eene zijde van het Ye / en op de andere zyde van het Ye leid een plaetſe op den Sparendamſen-dijk half wegen Haerlem en Amſterdam / die genoemt werd het huis ter Hart / alwaer die van Amſterdam met haer ſchepen / ſchuiten en galepen dooz ſekere ſluiſen gekomen waren op de Haer-

Aenslag van Sonoy om het Barnde-gat in te nemen.

leiner Meyr / ten tijde van het beleg van Haerlem / en hadden haer als doe meesters van de selve Meyr gemaekt / daer sy nu op de voorsz sluisen een sterke schanse hadden leggen / wel met krijgsvolk beset / tot bewaringe van de selve schanse / heeft aen den Prince van Orangien gesonden sijnen Secretaris Jan Wolf / met eenen Predicant genaemt Jan Michielsz. (die hy ordinaris in alle sijne secrete saken gebruikte / en tot vele en verscheiden tijden aen den voornoemden Heere Prince gesonden hadde) met sekere Caerte van de gelegentheid van de voorsz plaetse van het Barnde-gat / om den Heere Prince sijn voornemen te communiceren / en so hy 't goed vond / dat die van Zuid-Holland met hulpe van die van Zeeland hen op eenen tijd souden meester maken / niet alleen van de Haerlemmer Meyr / maer ook van het Fort op den Haerlemsen dijk en sluisen van 't huis ter Hert / daer mede ook Haerlem geheel belegerd en geen victualie en soude hebben konnen bekomen.

Sonoy send sijn Gedeputeerde aen den Prince om hem sijn aenslag te communiceren.

De Prince vind den selven aenslag goed.

De Prince van Orangien de gelegentheid van der plaetse van 't Barnde-gat uite kaerte gesien hebbende / vond de selve seer bequaem totten voorseiden aenslag / en consequentelijk den gehelen aenslag / schreef daerom uit Dordrecht den 18 dag Marty aen Sonoy / dat hy uitte gelegentheid van de kaerte / en 't gene hem by de voornoemde Jan Wolf en Jan Michielsz. uit sijnen name was aengedient / den gehelen aenslag en sijn voornemen seer goed vond / en weerdig achte in 't werk gesteld te worden / tot welken einde hy hem sond brieven aen de Gedeputeerde van het Noorder-quartier / daer by hy de selve vermaende / dat sy hem van alle provisie voorsien / en alle hulpe / assistentie en bevorderinge doen souden / dat hy daerom daer in niet versuimelijk wesen en soude / maer hoe eer hoe beter in 't werk stellen / mits dat hy hem in goede diligentie soude laten weten / wanneer en op wat tijd hy soude menen weerdig te wesen / en de sake ter executie te stellen / om in tijds die van Zeeland te ontbieden / wat sy souden te doen hebben.

Hy schrijft aen de Gedeputeerde van het Noorderquartier / dat sy Sonoy van alle provisie voorsien en hulpe doen souden.

Liet hem voorders by den brenger sijne vorder meninge by monde weten / 't welk was / dat hy die van de Admiraliteit van Zuid-Holland ook soude vaerdig maken / alles wat tot den selven aenslag aen dier zyde soude van node wesen.

Wat gevoelen de sommige van desen aenslag hadden.

Eenige achten desen aenslag van sulker importantie / als ser noch ooit voorgenomen was geweest / en dat men geen kosten / moeiten noch arbeid en neerstigheid en behoorde achter wegen te laten / ja dat den tijd gekomen was / so dit konde geeffectueert werden / dat Holland van de slavernye der Spangiaerden soude bevrijd zijn / en dat de vyanden so perplex en bevreest souden zijn / datse souden sorgen / in Holland besloten te sullen werden / doch estimeerdent alles te vergeefs / en kosten verloren / so die van het Noorder-quartier geen moet en hadden hen meester van het Ye te maken / en 't selve in te houden / also het als dan niet te beduiden en soude hebben / of die van het Suider-quartier hen schoon meester van de meyren maekten / want die van Amsterdam niet en souden slapen om met alle geweld den aenslag te verhinderen / als sy tijds genoeg daer toe souden hebben / en souden die van Haerlem / en alle d'ander sterksten die de vyanden in hun geweld hadden / t'elken door het Ye gesecoureert konnen werden / van alles wes de selve notelijk soude wesen / 't welk in sulken gevalle ongelijk meer kost en schade / dan voordeel of profijt soude by brengen.

Dan het Ye in hebbende / soude niet alleen Waterland haest geheel verlost en bevrijd zijn: maer ook Haerlem van selfs wederom in des Princen van Orangien handen komen / want die van Zuid-Holland met hulpe van de Zeeuwen hadden goeden moet / om hen haest meester van de Meyren / de Fuytke / de Spaer / d'Amstel en andere stromen te maken.

De voorsz Sonoy heeft den 4 Aprilis Jan Michielsz. wederom afgevaerdigt na den Prince van Orangien / en hem veradverteert den dag / wanneer hy het exploict op 't Barnde-gat meende aen te vangen / begerende dat sijn Excell. orde soude willen stellen / dat op eenen tijd de sake op de Haerlemer Meyr en 't huis ter Hert ook aengevangen soude werden / al eer de vyanden daer van veradverteert / en daer in versien souden wogen / en hy is selve in persoon met een deel volx den 7 Aprilis na het Barnde-gat getogen / en heeft 't selve wel gelucksalijk ingenomen / en terstond sijn Secretaris Jan Bourfot aen de Gedeputeerde van den Steden van 't Noorder-quartier gesonden / om secours van schepen / schansers / victualie / en alles dat hy van node mocht hebben / te bekomen / heeft ook dadelijk den Prince van het innemen van dien geadverteert.

Sonoy neemt het Barnde-gat in.

Hy heeft hem terstond aldaer begonnen te beschansen / en alle vlijt en naerstigheid gedaen om die plaetse wel te bewaren en te besetten / krijgende wel assistentie van volk / maer weinig ontset van schepen en geschut / in sulker voegen / dat den Admirael Cornelis Dirrsz. die by den Gedeputeerden was gereist / om alle toerustinge te beter te vorderen / hem den 22 April uit Hoorn schreef / dat hy geen raed en wist / om de schepen en wijde carveels / die hy versocht hadde / gereet te krijgen / doch dat daer wel eenige smalle carveels gereet / maer noch met geen geschut voorsien en waren / en so de sake aldaer gedreven werd / duchte hy datter geen geschut op komen en soude / waerom hy geraden vond / dat hy selve eenmael tot Hoorn soude komen / om de Gedeputeerde aen te porren / also sijn persoon daer niet en konde uitrechten / door dien daer oneenigheid was / en de sake niet en werde behertigt.

Jan Michielssen schreef hem ook uit Delf / dat hy den 18 was geweest binnen Leiden met Wasteel / Monseur la Garde / den Admirael en de ganssche Admiraliteit / en datse van meninge waren / den 19 of 20 den dijk met het huis ter Hert aen te vallen met alle macht / gelijk hy aen 't schieten wel horen soude / begerende / dat hy met menigte van grote en kleine schepen hem ter selver tijd soude laten binden so by de stucking / als aen 't voorsz Barnde-gat / al eer de vyand sijn macht by den anderen mocht krijgen / ondertusschen ging de toerustinge geheel slappelijk toe in 't Noorder-quartier / en scheen of de sake hen niet ter herten gink / of dattet hen tegen de borst was: maer de vyanden gewaer werdende de importantie van de sake / en sliepen niet / maer rusten in alder haest al toe dat sy konden en mochten / quamense dagelijx bestoten en bespringen / kregen ook eenige victualie schepen.

Sonoy beklaegde hem seer over hare slappigheid / datse de goede middelen die hen nu presenteerden / niet en gebruiken / daer gy lieden nu / schrijft hy / genoegsaem verseikert zijt / de boeyers van den vyand alhier althans leggende in u geweld / en het Ye bevrijd te krijgen / so sy maer haer devoir / volgende den wille van sijn Excellentie nu doen / en datse nu met kleine kosten sullen konnen uitrechten / 't welk sy naermaels (als sy wel souden willen) met grote kosten niet en sullen konnen te wege brengen / 't welk hem veroorsaelt aen sijn Excellentie te moeten klagen over hen klein devoir / dat hy met alle sijne naerstigheid / schrijven / senden van den Admirael / by hen-lieden niet en hadde konnen uitrechten / en lieten hem aldaer voor den vyand leggen / tot grote kleinachtinge van sijns Exc. bevelen / schrijft hen noch voor de laetste mael / datse hem doch senden de schepen met geschut en anders versien / gelijk hy den Admirael belast hadde / en protesteert voor God en alle de wereld van sijn goed devoir / en dat sy hem en 't volk daer genoegsaem in den nood verlaten / en hoe wel sy hem een schip met eenig geschut gesonden hadden / dat het niet genoeg en was om den vyanden te resisteren / veel min om hem eenig afbreck te doen.

Protestatie van Sonoy jegens de Gedeputeerde van de Staten van het Noorderquartier.

En om hen te beter te animeren / schrijft dat de soldaten by hem zijnde / so goedwillig en geanimeert zijn / dattet niet uit en was te spreken.

Hy schrijft ook aen den Commissaris Meester Willem Bardesius / dat hy doch de saken wil helpen bevorderen met alle naerstigheid / en beklaegt hem selve over de traegheid der Gedeputeerden / dat hy hem seer bedroeft / dat de goede middelen die hen God so genadelijk aenbied / niet en mogen gebruikt werden.

Hy heeft ook aen den Prince van Orangien geschreven / dat hy de voorschreven plaetse van 't Barnde-gat ingenomen hadde / en dat hy de selve seer propijs en bequaem vond om het ganssche Ye in te krij-

krijgen / en dat hy ſterkelijk doende was om aldaer een ſterkte en vaſtigheid te maken / die hy niet en twijfelt of en ſal ſijn F. G. aengenaem weſen. Dan wat diligentie hy aen de Gedeputeerde aldaer in deſe ſake / ſo met ſchrijven als anderſins is doende / ſo en hadde hy tot noch toe geen aſſiſtentie noch hulpe / noch bystand van galeyen of ſchepen konnen bekomen / en ſo hy eenige genoegſame hulpe hadde konnen bekomen / ſoude wel gehoopt hebben den vyand / die daer voor de gaten leid met vijf boeyers / een galeye / en dertien waterſchepen tot voor Amſterdam te doen vertrecken / en die van Sparendam / Haerlem / Beverwijk / Aſſendelf en Saenredam ſo te benauwen / dat haer metter tijd de victualie ſoude moeten ontbreken: maer hem daer alleen ſonder hulpe vindende / moſt tot ſijnen groten leedweſen ſtille blijven leggen / ſonder yet voorder te mogen uitrechten / en dat hem ooli geen voorder hulpe en ſtond van henlieden te verwachten om 't Ye met geweld in te nemen / hoewel 't ſelve goed om doen ware / ten ware ſijn Excellentie henlieden 't ſelve ſtrictelijk belaſte. En ſo ſijn Excell. geliefde nu van der Zuidzijde yet aen te rechten / dat het ſelve ſubptelijk behoefde te geſchieden / want hem de vyanden apparentelijk dagelijx meer en meer ſouden ſoelen te verſterken.

Sijn Excellentie en de Admiraliteit in Zuid-Holland op deſe ſake gebeſoigneert hebbende / vonden goed / Jonkheer Johan van Woerden van Vliet / met Hopman Niclaes Ruychaver over te ſenden / met die van (F. 103.) den Noorderquartiere de naervolgende articulen in communicatie te leggen:

Wat de Gedeputeerde van ſijn Excell. en van de Admiraliteit in Zuid-Holland aen die van het Noorderquartier gepropoſeert hebben inopende het inneemen van het Ye.

DAt die van Zuid-Holland den Sparendamſen dijk niet innemen en mochten noch behouden, voor en aleer die van het Noorderquartier hun meeſters van het Ye gemaekt hadden, dat daerom die van het Noorder-quartier alle hare macht ſouden aen te wenden hebben, om het Ye te bekomen, en te mogen behouden.

Dat in ſulken gevalle die van 't Noorderqnartier 't Ye hebbende, die van de Zuidzyde den dijk voornoemt wel innemen ſouden, en beneerſtigen dat den vyand van het Ye verdreven zijnde, hy die van den Zuiden niet krenken en ſoude mogen, en datſe de Haerlemmer Meyr wel beſchermen ſouden, en dat overſulx Haerlem ganſelijk belegert ſoude zijn.

Immers dat die van Zuid-Holland de Meyr en 't Ye ſamen niet beneerſtigen en mogen.

Dat men 't ſelve ook in geen hazard nemen of ſtellen en ſoude, door dien dat ſijn Excell. nochte de Staten en Admiraliteit aldaer niet en konden verſtaen, dat men den vyand veroorſaken ſoude eenig voordeel op dien oord lands te halen en reputation te krijgen, die hy in ganſch Holland doe niet en hadde.

Dat ook niet goed gevonden en werd, in geniger wijſe de fleur der knechten op den dijk te verlieſen, op dat de vyand hem niet en verſtoute eenige ſteden aen te grypen, verwiſt zijnde daer goede ſoldaten verſlagen te zijn, de ſteden qualijk verſien, en gene meer zijn en ſouden, om de ſteden (die den vyand ſoude ſchijnen te willen beleggen) te verſien, te min om ſecours te mogen ſenden, alſo een yder plaetſe, ſtede en ſchanſen de ſijne nodig hadde.

Dat men ook acht nemen moſt, dat men noch op terme ſtond van peys te tracteren, dat men daerom voorſie, dat men door eenig verlies de vyand van de ſelfde niet en vervremde, en dat men daer na de ſake gewiſſe nemen ſoude mogen

Insgelijx dat die van het Noorderquartier verklaren ſouden, wanneer ſy verhopen ſouden den vyand van 't Ye te mogen verdryven en te behouden, op dat die van den Zuiden in ſulken gevalle, met Godes hulpe, den dijk mochten bekomen.

Dat die van Zeeland nu gene aſſiſtentie hier toe en mochten doen, door dien ſy genoeg in Zeeland en elders, om de Eylanden in den Zuiden leggende te beſchermen, te doen ſouden hebben.

Al 't welk wijder en breder in 't debatteren was verhaelt by henlieden daer toe gecommitteert, en onderteken't,

Johan van Vliet.

NICLAES RUYCHAVER.

Die van het Noorderquartier / die tot deſe ſake van eerſten aen niet ſeer genegen en waren geweeſt / en al henen geroepen hadden / dat den aenſlag van den Zuiden behoort hadde op eenen dag te geſchieden / en niet veertien dagen daer na / hebben hier op deſe antwoorde gegeven by geſchrifte.

Antwoorde van die van het Noorderquartier opte voorſz voorſake van het Bayndegat.

IN den eerſten, alſo de ſchanſe op 't Barndegat doe 14 dagen geleden was begonnen te ſlaen, en de ſake van de zyde van Zuid-Holland dus lange was vertrocken, de vyand hem middelertijd te water en te lande grotelijx hadde geſterkt, ſulx dat het gene dat in 't eerſte begin lichtelijk om doen hadde geweeſt, nu met grote moeite en koſt en duiſendvuldige hazard gedaen ſoude moeten werden, 't welk de voorſz Gedeputeerden verklaerden, dat de wille van ſijne Excellentie geenſins en was.

Want dewijle de vyand nu met acht wel gemonteerde Boeyers voor de gaten van 't Barndegat lag, met dewelke ſyluiden ſonder gelijke Boeyers niet vorderlijx en konden geſlaen, welke Boeyers ſyluiden nu ſeer weinig hadden, en de Carveels en andere wyere ſchepen, die ſy alleen daer toe ſouden moeten gebruiken al wel met geſchut verſien, lichtelijk door de vyandlijke Boeyers van alle defenſie met calibers en muſquetten ontbloot ſouden worden, en den haren lichtelijk alle ſecours en middel om wederkeren genomen konde werden, en geen wijk op eenige ſchanſen of plaetſen hebbende (als breder by monde was gedebatteert) verloren ſoude mogen worden.

Waer door ſy niet alleen van de ſelve ſchepen, ſcheepsvolk en ſoldaten: maer ook van 't meerderdeel van 't geſchut van dien quartiere ontbloot ſouden werden, en mitsdien voortaen de middel niet ſoude hebben, om eenige geweldige armade na behoren met geſchut uitgeruſt te wege te konnen brengen, waer aen was dependerende 't gehele meeſterſchap van der Zee, 't Vlie, Maersdiep en Eems.

Behalven dat in ſulk innemen van 't Ye met alle hun geweld ſy aen alle hare Zeedijken tegen Holland, Overyſſel en Vriesland overſulx gebloot ſouden worden, dat lichtelijk hen aldaer eenen groten inval, ja het verwoeſte van 't gehele platte land over ſoude mogen komen, te meer ſo ſy in 't ſeker verſtonden dat de Cornel (ſy menen de Heere van Billy) alle potten en ſcheepsvolk, wes hy bekomen konde, aennam.

Ook dat de vyand opter ſelver ure aen allen kanten de voorſz ſchanſe van 't Barndegat aengreep, en rede de loopſchanſe van de ſelve in hadde, ſulx dat in groten twijffel ſtond, om 't grote geweld der vyanden, of het oorbaerlijk was de ſelve ſchanſe te behouden of niet.

Hierom en konden de Gedeputeerde en Burgemeeſteren voorſz voor die reiſe geen ſekere of vaſte antwoorde geven of tijd ſtellen, dan ſouden ſo tot defenſie tegen den vyand binnen 's lands als ook buiten op de Zuider-zee, haerluider ſulx met ſchepen, ſchuiten en galeyen verſterken, ook alle inkomende Boeyers ophouden, om na de tijd haer toedragen ſoude, mette eerſte geproponeerde oorſake voort te varen.

Verſoekende ſijne Excell. en die van de Admiraliteit haer ook in ſulken gevalle, of de vyand niet vorderlijx tegens henluiden uit en rechtede, en de oorſaek ſulx vereiſchte, mette eerſte propoſitie voort te gaen, gelovende ſijne Excellentie en die van de Admiraliteit van alle geſtelteniſſe en wedervaren aldaer terſtond en in aller diligentie te adverteren.

DE Gouverneur Sonoy nu merkende / dat van ſijn voornemen en aenſlag niet goeds volgen en ſoude / en dat alle ſijn arbeid / moeite en blijt te vergeefs was / verſtaende ook dat de vyand alhenen ſterker werd is niet wel tevreden geweeſt / en hoewel

de ſoldaten ſeer wel gemoed waren / ſiende nochtans datter geen ontſet en quam / dan dzie damlopers / dat ook alle de ſoetelaers en boeren verliepen / dooz dien dat de tydinge quam dat de vyanden wel met 50 ſchuiten geladen met volk van Sardam quamen / ſterk tuſſchen de dzie en 4000 mannen / ſo ſchzeef den Oversten Luitenant Bzoekhuiſen opten 23 Apzilis aen den Oversten Sonoy / die daegs te voren metten voozſchzeven Vliet en Kuytchaver van daer vertrocken was / dat ſo hy geen ontſet en konde krijgen / het met henluiden gedaen was / dat de vyand hen-lieden in der nacht ontrent twe uren een allarm na Builieſloot hadde gemaekt / en op 't water van hen-lieden baert ook aengegrepen hadde / verſocht victualie / kruit en kogels / ſchzijft datſe niet een ure ſeker en hadden / geen hulpe van eenige Schanſers / dan alleen de goedwillige herten der ſoldaten / die wel gemoet waren / ſo ſy maer ſekerheid van ontſet kregen / alle de vzybuiteren waren ook werch / hadden noch ſchuiten noch ſchepen / Ec. Den bzief was gedateert den 23 Apzilis en onderteekent by Henrik van Bzoekhuiſen / Michiel Hoegellie geweldige Pzovoost / Coenraet van Steenwijk / Michiel Samplon / Bernardus de Arzy / Jaques Chzistal en Henrik van Gulich Wachtmeester. Hy ſchzijft ook aen Hopman Bark op 't Calf / desgelijx aen Hopman Henrik Michielsz. in wat gestaltenisſe de saken aldaer gelegen zijn. Sonoy deſe gelegentheid verſtaende heeft ettelijke ſchuiten en ſchepen geſonden / en hen-lieden geſchzeven datſe haer in de pzincipale ſchanſe ſouden begeven / en ſich in der nacht met ozdze en ſtilte te verſterken na Oostzanen / alwaer hy ſchuiten genoeg ſal gereet houden / datſe haer beſte doen 't geſchut te behouden / ſo niet datſe 't ſelve int gat werpen / datter de vyand geen pzofijt aen en krijge / en datſe hare hutten aen beide zijden aen brand ſteken / de brugge afwerpen / en metter meeſte ſtilte en ozdze vertrecken / en hen-lieden geweer niet en verlaten. Den oversten Luitenant en Capitein verſtaende datſe geen hulpe te verwachten en hadden / zijn dooz eenen weg / die den Oversten Sonoy hadde laten maken / met goede ozdze en gelijk mettet geſchut daer af gekomen / sonder yemand in 't aftrecken te verliesen / ſo datter niet gebleven en is dan de dzie damlopers / waer van de vyand den eenen al smozgens ingenomen en verbzand hadde / en 12 of 13 ſoldaten daer op zijnde omgebzacht en gevangen / de ander twe damlopers / alſo men die niet en konde ſalveren / hebben ſy ſelver in den grond doen ſinken / op datter den vyand geen voozdeel by hebben en ſoude. Alſo is deſen aenſlag te niet gegaen / en hebben de ingenomen plaetſe wederom moeten verlaten / na dat ſy die 17 dagen in gehad en bewaert hebben. De Gouverneur Sonoy heeft hem daer over aen den Pzince en andere Heeren ſeer beklaegt / dat men de goede gelegentheid / die God ſo merkelijk in hen handen hadde geſtelt / alſo hadde laten dooz by gaen.

Die van Amſterdam verſterken hen / om het Barndegat te veroberen.

Die van het Noozderquartier verlaten het Barndegat.

Synodus by de Gereformeerde gehouden tot Alkmaer.

Dewijle deſe handelinge van het innemen van het Barnde-gat geſchiede / ſo is opten 11 Apzil weſende als doe Paeſchmanendag tot Alkmaer een Synodus en vergaderinge van alle de Pzedicanten van de Gereformeerde Keligie in het Noozder-quartier gehouden / alwaer van de lere / ozdze en welvaren der ſelver gehandelt / en etlijke geſchillen tuſſen eenige Pzedicanten ontſtaen ter neder geleid werden. De Gouverneur Sonoy ſoude aldaer als Pzeſident jegenwoozdig zijn geweeſt / volgende het verſoek eeniger Pzedicanten / om dooz ſijne autoriteit alle exceſſive en hoge woozden te voozkomen en ter neder te leggen / en dat alle de handelinge bzedelijk en ſtichtelijk ſouden afgedaen werden / dan obermits hy geoccupeert was op het Barnde-gat / heeft hy aldaer in zijn plaetſe gecommitteert Philip Cozneliſz. Burgemeeſter van Alkmaer.

In de maend van Mey quamen van alle zijden diverſe advertentien van de grote apparatie die by den groot Commandeur gemaekt werde / om de oozloge te continueren / niet tegenſtaende de handelinge van bzede. Want niet alleen en liepen de geruchten van dat hy 400 pionniers hadde aengenomen / maer ook dat hy veel ſchepen dede toeruſten / ſo tot Antwerpen / Amſterdam als Harlingen / en dat de Heere van Hierges wel 12000 mannen by den anderen vergaderden / om het Noozderquartier aen dzien oozden teſſens aen te taſten. Derhalven de Pzince van Orangien aen allen zijden ſchzeef / datſe goede toeſicht en watht houden ſouden / op datſe niet onverſiens en ſouden overvallen werden. Onder andere heeft hy by diverſe bzieven den Gouverneur Sonoy geſchzeven / dat hy van geloofweerdige perſonen was veradverteert / dat de vyand van meninge was / ſich met alle ſijne macht hem te begeven op het Noozder-quartier van Holland / om aldaer eenige Steden te belegeren : waerom hy niet heeft konnen laten / henluiden met alle vlijt en naerſtigheid te adverteren wel op haer hoede te zijn / en alle vlijt vooz te wenden / dat de Steden / daer apparentie ſoude weſen van beleg te bezwachten / met alle pzovisie / munitie en ſoldaten mochten verſien werden / daer na by bzieven vanden 21 en 23 Mey confirmeert de voozſz Pzince de voozgaende waerſchouwingen / en dat hy voozſeker veradverteert is / dat hy al op den tocht is met ruiteren en knechten / datſe daerom op alles goede ozdze willen ſtellen. En by aldien hy meent / dat ſy de lange ſchanſe niet en ſouden konnen houden / raed hen het water in te laten komen / want (ſeide hy) 't is beter wat lands bedozven / dan het geheel te verliesen. En by ander raed hem den Slaper dooz te ſteken / Ec. (F. 104

Dat de Gzoot-Commandeur hem ter oozloge toerust te water en te lande.

Uit Wozcum in Bziesland werd aen eenen Pieter Garbzantsz tot Enkhuiſen geſchzeven / dat tot Harlingen toegeruſt werden 5 boepers / 3 boots / 3 galepen / 16 jachten / en 4 wijde karveels / datter gekomen waren 50 metalen ſtucken / en datter noch dertig op komende weg waren / doch dattet wel 14 dagen ſoude aenlopen / eer ſy ſouden konnen gereed zijn / en hoewel ſy daer na advertentie kregen / dat hen ſcheepsvolk veel was verlopen / ſo werd daer by geboegt / datſe andere ſochten te winnen / gaven 25 gulden opte hand / Ec. Die van Hoozn ſchzeven by hare bzieven van den 24 May veradverteert te zijn / datter ſekere vagabonden weſende vzemdelingen / dooz 't Noozderland waren lopende / waer dooz men beſozgt was / dat dooz de ſelve / terwijle men tegens den vyand aen de ſchanſen doende was / wel eenig ſpel van binnen / 't zy dooz brand of yet anders gemaekt mochte werden / en dat de huiſluiden ſiende den brand opgaen in hare doozpen / dooz vzeſe van vezraed / verlopen / en den vyand wel eenig voozdeel mochte krijgen / om het welk te verhoeden dooz alle behoozlijke middelen / ſy geraden vonden / dat men van binnen in 't Land ſekere paerden gereed hield / die de huiſluiden in de ſchanſen / daer van adverteerden en moet gaven / om dooz flauhertigheid den vyand niet in te laten / en niet uit haer voozdeel en weken. Ten ſelven dagen ſo ſchzeven de Gedeputeerde ook aen Sonoy verſtaen te hebben / dat de vyand het hooft na 't Noozderquartier hadde / om de ſchanſen aldaer met alder macht aen te vallen en overrompelen / waerom ſy verſochten in alder yle te beſtellen / dat de ſchanſen en andere plaetſen aldaer met goede en ſcherpe wacht / ſo van huiſluiden als krijgsluiden beſet en verſozgt werden / Ec. Die van Hoozn ſchzeven ook den 26 Mey aen den Gouverneur verſtaen te hebben / dat de vyand in de Wijk hadde leggende op Zee / wel 50 ſchuiten op kazren of wagens geladen / waer mede hy meende tot Petten of daer omtrent eenig inbzeek te doen / om alſo in de ſchanſen te geraken. Van Monickedam / van Edam en elders / kregen ſy gelijke advertentie / dat den vyand van binnen dooz eenige vagabonden meende bzand te ſtichten / ook dat de vyand van meninge was 4 of 5000 ſoldaten tuſſchen Medenblik en Enkhuiſen op te ſmacken / om alſo in 't land te vallen / en dat terwijlen eenige vezraders in 't land ſouden zijn / die de doozpen in vyand ſouden ſteken. Den Oversten Luitenant Jonker Henrik van Bzoekhuiſen ſchzeef uit Wozmer den 27 Mey 1575. kondſchap te hebben / datter twe mannen uit het Noozder-quartier tot Amſterdam by den Heere van Hierges waren geweeſt / en hem een nieuwe kaerte van het Noozder-quartier / daer in het ſelve quartier van ſloot tot ſloot / van vaert tot vaert aen-

Die van het Noozderquartier verlaten het Barndegat.

Verſcheiden advertentien

aengeweſen werden / en dat ſy elx 100 guldens tot een geſchenk gekregen hadden: en meer andere diergelijſie adbertentien quamen van verſcheiden oorden en plaetſen. Waerom den Gouverneur Sonoy met raed en advijs van de Gedeputeerde van de ſtede van het Noorderquartier / om daer in wel te voorſien / en 't Land te verſekeren voor alle invaſien / ook tegen de vagabonden en verraders / die 'er binnen 't Land mochten zijn / verſcheiden goede ordonnantien gemaekt hebben: als eerſt ſekere ordonnantie op de wacht / die de huisluiden 't gehele Noorderquartier door ſouden hebben / die wy hier mede bygeboegt hebben / en was luidende van woorde tot woorde als volgt:

Ordonnantie van de wacht in 't Noorderquaetier tegen den Spangiaerden en vpanden ingeſtelt.

ALſo des algemenen vyands moordadige aenſlagen, die ſy opte ſchanſen en dorpen in deſen Lande voorgenomen hebben, dagelijx hoe langer hoe meer tot mijnder kenniſſe komen, menende met grote heyrkracht en menigte van volke 't platte land, en inſonderheid 't Noorderquartier te overrompelen, wel wetende dat de beſloten ſteden (God heb lof) van allen behoeften genoeg voorſien, verſterkt en bemant zijn, en de burgers van dien alſo eendrachtelijk gereſolveert, om voor den vrydom van 't Vaderland totte leſte droppel bloeds te vechten, ſo genoegſaem by de vromigheid van die van Alkmaer, Haerlem, Leiden en anderen is gebleken, inſgelijx by de vromigheid in de ſchanſe van Schoorldam, Crabbendam en anderen gepleegt. En om de ſelve onſe openbare vyands aenſlagen te voorſien, en met macht eendrachtelijk te reſiſteren en weder te ſtaen. So worden den nabeſchreven Scholten gelijkelijk en elx reſpective van wegen ſijne F. G. wel ernſtelijk bevolen, henlieden, yeder uit ſijn dorpen, met ſo veel volx als hier na geſpecificeert ſtaet, terſtond en ſonder eenig vertrek op te maken, om haer wacht te houden een yegelijk t' ſijnder gedeſtineerde plaetſen of hier na volgende, met ſulk geweer daer ſy op geſtelt zijn, en mitsdeſen noch opgeſtelt worden, te weten die hem eenigſins vermogen, ſullen gehouden weſen een roer met een fleſch en fleskielgen, een pond goed kruits, loot en lonten altoos gereed te hebben, waer toe allen Scholten en Officieren belaſt werden, opte verbeurte van haerlieder officien 't ſelve wel ernſtelijk te doen onderhouden, en goede regarde daer op te nemen, en den onwilligen daer toe te conſtringeren, en den genen die van genen ſtate of macht te zijn, ſullen gehouden weſen te brengen een goeden verre-jager of een lange twetande vork met een zijdgeweer of een ſnedige byle onder haer gordel, en of 'er eenige Mennoniten waren, ſullen gehouden weſen te komen met een ſcherpe ſpade, met een mande, en ſullen gelijkelijk gehouden weſen haer wacht waer te nemen, en tot haren nooddruft voor haer brengen ſo veel victualies, als ſy in drie etmalen behoeven ſullen, ſonder middelertijd van daer te vertrecken, alwaer den Scholten hen na 't verloop van dien een yeder met verſch volk ſal komen van de wacht verloſſen met goeder ordonnantien, ſulx dat een yegelijk die 't ſijn wacht zijn ſal, hem ſal voegen onder ſijn Officier, Capitein en Rotmeeſter, om gelijkelijk voor te trecken, ſonder voor heen te lopen of na te komen op arbitrale correctie na gelegentheid der ſaken, of ſullen verbeuren de boete van drie gulden tot profijte van den Rotmeeeſter en ſijn Rotgeſellen.

Item werd voorts geordonneert en wel expreſſelijken bevolen allen Officieren, Scholten, Capiteinen, Borgemeeſteren, of Regeerders, binnen acht dagen na de receptie van deſen, een yegelijk op ſijn beſchreven hoefflag te laten vinden, en hun wachthuiſen met een maſt of lange ſpriet op te rechten, om van de naeſte wacht aen wederzijden geſien te mogen werden, op allen oorden en plaetſen hier na geſchreven en geſtelt, geen uitgeſondert, daer by een goede ſterke pley en tauw, mitsgaders daer toe een goede vuyrpan aen een ketting, daer in goede turken wel gepekt gereed te hebben, om by nachte des nood zijnde aen te ſteken, en by dage met een zeil of mande, om ter gelegender tijd haer vuyrtekenen en ſeinen te doen, en dat een yegelijk ſal gehouden weſen ſcherpelijk te paſſen, als by yemand eenig vuyrteken of ſeine gedaen werd, dat den anderen desgelijken gehouden ſal weſen mede te doen, op de verbeurte van 50 Carolus guldens, 't eerſte derdepart ten profijte van ſijn F. G. 't twede derdepart ten profijte van den Officier, en 't leſte derdepart ten profijte van de naeſte wacht die ſijn wacht of ſeine wel waer genomen hebben, en daer-en-boven arbitralijken gecorrigeert te worden, na gelegentheid der ſaken, en op dat hem niemand en hebbe t'ontſchuldigen, van dat de bakens van ſommige plaetſen niet bequamelijk mogen geſien werden, ſal 't ſelve in alder yle aengedient werden by den Officier, om daer in geremedieert te werden. En of God eenige donkerheid van miſt of anderſins gave, ſo dat men by nacht of by dage geen geſicht en hadde, 't zy door ſtorm of onweder, ſo dat men van verre niet horen noch ſien en konde, ſal yeder wacht ſijn naeſte wacht, 't zy te voet of te paerde, ſo ſy 't geringſte konnen aen beide zyden waerſchouwen, en ſo voort wacht aen wacht, op dat niemand daer van onwetende bevonden en worde.

Item ſal hem ook niemand vervorderen lichtveerdelijk ſonder nood of oorſake het eerſte vyerteken of ſeine te doen, ten ware by expreſſen laſte des Gouverneurs of ſijne Gecommitteerden.

Item voorts oft gebeurde, datter eenige vyertekenen by nachte, of eenige andere ſeinen by dage, 't zy by ophalen van manden, ſeilen en klokgeſlag gedaen worden, ſullen alle de andere, die de wacht niet en hebben of by huiſe zijn, gehouden weſen gelijkelijk ſonder eenig vertrek hun te laten vinden onder haerlieder Officier, Capitein en Rotmeeſter, om alſo mettet vaendel gelijkelijk in goeder ordonnantien te trecken, ſonder hen t'achterhouden, voor te lopen of na te volgen op haer hoefflag daer ſy beſcheiden zijn, met hun voorſz geweren en gereedſchap, om als dan terſtond voorts te trecken in goeden ordre, als voren, daer 't nood weſen ſal, om alſo den anderen met goede aſſiſtentie te ſuccurreren; en oft gebeurde dat yemand in deſen eenigſins contrarieert, of van 't ſelve te doen onwillig bevonden werd, ſal yeder perſoon voor de eerſte reiſe verbeuren 25 Carolus guldens, d'eene helft ten profijte van ſijne F. G. en d'ander helft ten profijte van den Offiier of Executeur. Voor de twede reiſe, yeder perſoon te verbeuren 50 Carolus guldens, ten profijte als voren, en voor de derde en laetſte reiſe te verbeuren lijf en goed.

Item voorts ſullen alle de dorpen, ſiende eenige vyertekenen of ſeinen, gehouden weſen klokgeſlag te doen, ſonder eenig vertrek. En ſo wie in eenige gebreke ſoude mogen bevonden werden, ſullen verbeuren 100 Carolus guldens, de twe delen ten profijte van de gemene ſaken, en 't laetſte derde part tot profijte van den aenbrenger. En werden alle de naervolgende dorpen wel ſcherpelijken belaſt van wegen ſijne Furſtelijke Genade van alle 't gunt wes voorſz is, na te komen en te volbrengen, ſonder eenig wederſeggen.

In den eerſten ſullen die van Alkmaer baken en teken doen van 't Vrieſe blokhuis.

Item ſal geſteld worden een wachthuis en wacht op Huiswaert, en ſal beſet werden van die van Zuidſcherwoude by nachte met 30 man, en by dage met 15 man; en noch van die van Broek op Langedijk 's nachts met 24 man, en daegs met 12 man.

Item Koedijker-ſluis ſal beſet werden van die van Koedijk en ſinte Pancraes by nachte met 70 man, en by dage met 30 man, mits dat die van ſinte Pancraes daer van 10 mannen ſullen ter wacht doen gaen tot Jan Boyes op den Huigendijk.

Item 't Noordereinde van Koedijk ſal beſet werden van die van Outkerſpel op Langedijk met 40 mannen, noch van die van Noordſcherwoude met 23 man, en noch die van Opdam en Heinsbroek met 15 man, drie etmael.

Item Schoorldam ſal beſet werden met die van Warmenhuiſen ſonder Crabbendam met 40 man; noch

van

van Harinkerſpel met Dirxhorn 's nachts met 35 man en daegs met 18 man: noch van die van Winkel met 30 man drie etmael te blijven: noch van die van Spanbroek met 30 man: noch die van Opmeer met 14 man, noch die van Oudenierop met 30 man, en die van Nieuwenierop met 60 man drie etmael.

Item de wacht op Crabbendam ſal beſet werden van die van Schagen boven de beſette wacht op de Keins en Legedijk 's nachts met 92 man, en daegs met 50 man, noch die van Barſingerhorn en Haringhuiſen, behalven mede haerlieder beſette wacht op Colhorn en Meeldijk, 's nachts met 68 man, en daegs met 34 man. Noch (F. 105.) die van ſinte Maerten, Valkoog en Eenigenburg, behalven haerlieder beſette wacht tot ſinte Maerten en Eenigenburg, 's nachts t'ſamen met 54 man en daegs 27 man. Noch die van Zybekerſpel 's nachts met 8 man, en Benninkbroek met 22 man.

Item noch een wacht en bake tuſſen Jan Hendrikſz. huis en Eenigenburg, tot ſes perſonen 's nachts en drie by dage, en ſal beſet werden van die van Eenigenburg.

Item noch een wacht tot ſinte Maerten tot ſes perſonen by nachte en drie by dage, en ſal beſet werden van die van ſinte Maerten.

Item noch een wacht op Legedijk van ſes perſonen by nachte, en drie by dage, en ſal beſet werden van die van Legedijk.

Item noch een wacht opte Keins van ſes perſonen by nachte en drie by dage, en ſal beſet werden van die van de Keins.

Item ſal omtrent de Meeldijk neffens Barſingerhorn geſtelt werden een bake en wachthuis, daer in by nachte wacht houden ſullen ſes perſonen, en drie by dage, uit de wacht van die van Barſingerhorn.

Item noch een wacht tot Colhorn, en ſal beſet werden van die van Colhorn, 's nachts met tien man, en daegs met drie man.

Item noch een wacht tot Winkel, en ſal beſet werden van die van Winkel, 's nachts met tien, en daegs met drie man.

Item noch een wacht tot Eerſtwoude, en ſal beſet werden van die van Hoogtwoude 's nachts met 20, en daegs met 5 man, en noch die van Eerſtwoude, 's nachts met 20, en daegs met 5 man.

Item noch een wacht omtrent ten halven tuſſchen Eerſtwoude en Lambertſchagen, en ſal beſet werden van die van Hoogtwoude 's nachts met 30 man, en daegs met 10 man.

Item noch een wacht tot Lambertſchagen, en ſal beſet werden van die van Lambertſchagen, 's nachts met 50 man, en daegs met 4 man: en noch die van Abbekerk, 's nachts met 50 man, en daegs met 4 man.

Item noch een wacht op Coppershorn by twe watermolens tuſſchen Lambertſchagen en Twiſcherbrug, en ſal beſet werden van die van Waggenom en Wadweide, 's nachts met 38 man, en daegs met 8 man.

Item by Twiſcherbrugge ſullen wacht houden die van Twiſch en Midwoude, die t'ſamen een vaendel ſullen oprechten, verſcheiden van die van Lambertſchagen en Abbekerk. Die van Twiſch 's nachts met 30, en daegs met 6 man, en die van Midwoude 's nachts te wachte met 20, en daegs met 5 man.

Item op Almerdorp ſullen wacht houden die van Ooſtwoude 's nachts met 17 man, en daegs met 5 man, en die van Opperdoes met Almerdorp 's nachts met 24 man, en daegs met 5 man.

Item tot Medenblik ſal men teken doen van het Huis.

Item op de Roſeweel bezuiden Medenblik omtrent ſinte Annen, ſullen wacht houden die van Nubixwoude 's nachts met 10 man, en daegs met 3 man.

Item op den Nesdijk in de Noordelijkſte Hutten ſullen wacht houden die van Hauwert des nachts met 15 man, en daegs met 7 man.

Item in de Zuidelijkſte Hutten ſullen wacht houden die van Leegdijk en die van onder den Hogendijk, by nachte elx met het achtedeel van haer volk, en by dage de helfte minder.

Item op 't Ooſteind van Swaegdijk by Wervershove, ſullen wacht houden die van Swaechdijk des nachts mettet achtſtepart van haer volk, en daegs de helfte minder.

Item op Werwershove by de watermolen ſullen die van Werwershove wacht houden 's nachts met 16 man, en daegs met 4 man.

Item by de drie watermolens ſullen wacht houden die van Lutkebroek met die van Crimpen 's nachts met 33, en daegs met 8 man.

Item op Reinoort of Broekoort op de ſluiſen ſullen wacht houden die van Hoogkerſpel 's nachts met 40 man, en daegs met 8 man.

Item op Cathorn ſullen wacht houden die van Bouvenkerſpel 's nachts met 49 man, en daegs met 12 man.

Item op den Gelderſen Horn ſullen wacht houden die van Hoogkerſpel met Swaechdijk 's nachts met 50 man, en daegs met 12 man, en ſal een wachthuis en bake geſtelt werden ten halven tuſſen den Gelderſen Horn en Wervershove.

Item die van Enkhuiſen ſullen tekenen doen van den Toren:

Item noch een wacht op Broekerhaven, die beſet ſal werden van die van Grotebroek 's nachts met 62 man, en daegs met 15 man; noch die van Lutkebroek 's nachts met 33 man, en daegs met 8 man.

Item een wacht op Venhuiſerdijk, en ſal beſet werden van die van Venhuiſen, 's nachts met 57 man, en daegs met 12 man.

Item ſal mede ten halven tuſſen Leek en Venhuiſen geſtelt werden een bake en wachthuis, en ſal beſet werden van die van Hem 's nachts met 42 man, en daegs 10 man.

Item noch een wacht tot Leek van 14 man 's nachts, en 4 by dage, en ſal als voren beſet werden van die van Wydenes en Leek.

Item ſal ten halven wegen tuſſen Schellinghout en Leek, te weten op Wydeneſſergouwe een wachthuis en bake geſtelt werden des nachts met 14 man, en 4 man by dage, en ſal beſet werden van die van Wydenes en Leek.

Item noch een wacht tot Schellinghout, en ſal beſet worden van die van Schellinghout 's nachts met 42 perſonen, en daegs met 10 man. Noch die van Ooſterblocker 's nachts met 34 man, en by dage 8 man.

Item die van Weſtwoude en Binnenwyſen ſullen wacht houden op de Monickerhorn en op Weſterblockerdijk, t'ſamen by nachte met 32 man, en by dage 8 man.

Item opte Monickye by Schellinghout ſullen wacht houden, die van Weſterblocker by nacht 36 man, en by dage 10 man.

Item by Ooſtenhorn by de Watermolens ſullen wacht houden die van Zwaeg by nachte met 40 man, en by dage met 10 man.

Item tot Hoorn ſal op 't Hooft een bake geſtelt werden, of daer 't bequaemſte bevonden ſal worden.

Item die van Avenhorn ſullen haer wacht houden op de Beemſter-wal met 8 man.

Item noch een wacht tot Groſthuiſen en Schaerwoude, en ſal beſet worden van die van Groſthuiſen 's nachts met 10 man, en daegs met 5 man. Noch die van Schaerwoude 's nachts met vijf man, en daegs met twe man. Noch die van den Oudendijk 's nachts met acht man tot Schaerwoude, en daegs met twe man, en met vier man opde Beemſter-wal.

Item noch een wacht op Schaerdam, en ſal beſet werden van die van Schaerdam 's nachts met ſes man, en daegs met drie man. Noch die van der Beets 's nachts met tien man, en daegs vijf man. En die van Ooſthuiſen 's nachts met 20 man, en daegs 5 man.

Item noch een wacht tot Waerder en Etershem, en ſal die van Waerde en Etershem uitgeſet worden, 's nachts met 25 man, en daegs met 6 man.

Item een wacht ter halven tuſſchen Edam en Waer-

der

der tot ſes perſonen by nachte en drie by dage, en ſal beſet worden van die van Middelye, om de bakens waer te nemen.

Item tot Edam ſal een bake geſtelt werden op de haven.

Item een wacht op Catwoude, en ſal beſet worden 's nachts met ſes man en daegs met drie, om de baken waer te nemen.

Item die van Monickendam ſullen teken doen van den toren.

Item de wacht op Ilpendam ſal beſet werden van de huiſluiden aldaer, en een bake oprechten om geſien te worden van Monickendam en Purmerland.

Item een wacht op Purmerland beſet met ſoldaten en de huiſluiden aldaer, die inſgelijx een bake ſullen oprechten als voren.

Item die van Purmerent ſullen haer teken doen van't huis, waer van de Caſtelein als Schout belaſt werd, goed regard te hebben, en wel te letten op de bakens van Purmerland en Giſp, op pene van ſijnder Officie.

Item noch een wacht op Giſp, alwaer een bake ſal geſtelt werden op 't Ooſteinde, om 't ſelve te mogen geſien werden op Purmerent en Wormer, en beſet werden met ſoldaten en huiſluiden aldaer.

Item de wacht op Wormer ſal beſet werden met ſoldaten en huiſluiden aldaer, die een bake ſullen oprechten, om van die van Gracht en Giſp geſien te mogen werden.

Item noch de wacht op Gracht die beſet ſal werden van de huiſluiden aldaer ter beſte en gelegener plaetſe, daer 't hen-luiden goed en oorbaer dunken ſal, en haer baken oprechten, om van die van Gracht en Schermerhorn geſien te werden.

Item de wacht op Schermerhorn ſal beſet werden van de huiſluiden aldaer, ter bequaimer plaetſen daer 't haer nodig dunken ſal, en haer baken oprechten, de welke die van Schermer en Ruſtenburg ſullen mogen ſien.

Item de wacht op Ruſtenburg ſal beſet werden van de huiſluiden aldaer, met die van Urſem; te weten by nachte t'ſamen 50 man, en by dage met 12 man, daer van ſy luiden 10 man by nachte ſullen doen waken, by die van Oterlik, en twe by dage, en een bake oprechten als voren.

Item de wacht op Oterlik ſal beſet werden van de huiſluiden aldaer, met tien man van Urſem by nachte en twe by dage, en ter ſelver plaetſen een bake oprechten.

Item noch een wacht op Jan Boeyes, en ſal beſet werden van die van Veenhuiſen met negen man, en van die van S. Pancraes met tien man, die inſgelijx een bake ſullen oprechten, om geſien te werden van die van Oterlik en die van Alkmaer.

En op dat hem niemant van deſen van onwetenſchap en hebbe t'ontſchuldigen, ſal deſen de Scholten elx reſpective vertoont werden, die gehouden ſullen weſen den brenger van deſen daer van recepiſſe te geven. Oirkonden deſes heb ik mijn aengeboren Pitzier hier op doen drucken, en gewoonlijke Signatuer daer beneffens geſchreven, en geſtelt binnen Alkmaer den 9 May 1575. En was ondertekent *Diederich Sonoy*, hebbende een opgedrukt Pitzier in roden waſſche.

Den 22 Mey is aen alle de Schouten geſonden bevel / datſe immers diligenteren ſouden / dat de wachten en bakens over al volgende de voorſz ordonnantie geſtelt werden / alſo men de ſelve voortaen naerſtige viſitatie doen / en de boeten afnemen ſoude / en dat de huiſluiden van haer geweer / roers / kruit / lonten / &c. wel voorſien moeſten zijn / en dat men monſteringe doen / en de monſter-cedullen over ſenden ſoude.

Den 25 Mey is aen allen Schouten ook geſonden de navolgende cedullen en belaſtingen / daer de voorſz Schouten hare recepiſſen af geven moſten.

publi-
eie ge-
den
by alle

HEer Scholtz, alſo tot mijnder kenniſſe komt dat in diverſe dorpen ten platten lande vele vremde perſonen, ſo uit vyanden Landen als anderſins gekomen, hem ſo heimelijk als openbaer onthouden, waer uit niet goeds gepreſumeert en word. So is deſe mijne ſchrijvens by de ſelve wel ernſtelijk bevelende van wegen zijn F. G. gy op Vrydag eerſt komende weſende den 27 deſer maend 's morgens ten acht uren by openbare klockeſlag in uwe dorpen doet publiceren en afroepen, dat niemand hy ſy wie dat hy wil, hem en vervordere te logeren of aen te houden eenige vremde perſonen, ſy zijn ook van wat qualiteit, Landen of Steden buiten of binnen zijn F. G. gouvernemente geſeten, en byſonder de uitgewekene van deſen Lande, dan alleenlijk de gene die ſuffiſante paſpoorten by haer hebbende ſullen vertonen, binnen den tijd van drie weken voor datum van deſen verleent, en ook wel toeſien dat onder de ſelve paſpoorten geen veranderde namen of eenig ander bedrog gebruikt en worde, en alle de gene die gereets yemand in hare huiſen hebbende, ſullen terſtond gehouden zijn de ſelve voor de Magiſtraten aen te geven, op pœne van de galge, die ter contrarien te doen bevonden ſal worden, daer toe gy metten Magiſtraten terſtond dien volgende ſult huis-ſoekinge doen, en alle vremde die gy bevinden ſult apprehenderen, waer toe de huiſluiden mits deſen belaſt worden, op pœne van den brand, u alle hulpe en aſſiſtentie te doen, en my die ſake in poſte over ſchrijven, om voorts daer in te handelen na behoren, ſonder dat gy in eenige gebreke ſult blijven, op pœne als rebelle aen lijf en goed geſtraft te worden. Gegeven binnen Alkmaer onder mijn eigen hand, en aengeboren Pitzier den 25 May 1575. En was ondertekent, *Diederich Sonoy*, hebbende een opgedrukt Pitzier in roden waſſche.

de platte landen en dorpen van 't Noorderquartier / gedaen om alle vreemde perſonen te appre henderen. (F. 106.)

De Heere van Hierges komt met veel volx van oorloge in Holland en 't Noorderquartier.

DE geruchten van de preparatien / die men ſeide dat de Groot Commandeur ten oorloge dede doen / en waren niet al te vergeefs / want Gillis van Barlamont Heere van Hierges in die tijd Gouverneur van Holland / Zeeland en Utrecht aen de ſyde van den Coninck / hadde by den anderen vergadert negen Compagnien voetvolk van Don Fernando de Toledo / en ſo veel Compagnien van 't Regiment van Franciſco de Valdez: daer toe noch eenige Duitſe / en noch eenige Walſe Compagnien / mitſgaders eenige ruiteren / deſe dede hy marcheren na Utrecht / Amſterdam / Haerlem en voorts in de Beverwijk / doch ſonder eenig grof geſchut. Den 27 Mey is hy voorts uit de Beverwijk getrocken na het Noorderquartier totte Meel-molen van Schorel / al waer het voetvolk / overmits ſy ſo haeſt niet en konden volgen / ſijn gebleven. En is de voorſchreven Heere van Hierges voorts met eenige ruiteren getrocken na den Slaper / maer vindende de Schanſen wel beſet / heeft niet met allen uitgerecht / anders dan dat het voetvolk / 't welk omtrent de Meel-molen van Schorel bleven ruſtende / en verwachtende den Heere van Hierges mette ruiterye / daer omtrent eenige huiſen en hutten plonderden en aen brand ſtaken / gelijk ſy ook de voorſchreven Meel-molen beroost en geplondert hebben van den bilſtenen en anders / en den ſelven molen mede in brand geſteken / welken brand by elk een geſien is. En is daer na wederom na de Beverwijk getogen / niet anders uitgerecht hebbende dan voorſchreven is / in de Beverwijk is hy blijven liggen / verwachtende de reſte van 't leger / die op den voorſchreven tocht niet en waren geweeſt / en bleef aldaer ſtille leggen vijftien dagen lanck. Daer na is hy haeſtelijk opgetogen en te rugge gekeert / en is voor de ſtede van Buren getogen / ſo wy hier na ſullen verhalen. Dan alſo door deſen tocht merkelijke ſaken in 't Noorder-quartier gebeurd zijn / daer van ſeer verſcheidelijk is geſproken geworden / en ook ſonder rechte kenniſſe der ſake van is geſchreven / byſonder aen de zijde van den Coninck / ſo han ik niet laten / de ſelve ſaken ſo die in der waerheid geſchied zijn te verhalen / uit de acten / confeſſien / certificatien / commiſſien / miſſiven en informatien daer van genomen / en de rapporten die daer van zijn gedaen.

De ſoldaten van Hierges plonderen en beroven eenige huiſen en hutten die ſy verbranden / gelijk ook de meelmolen van Schorel.

Des Heere van Hierges vertrek uit het Noorderquartier.

So ſal den goedwilligen leſer dan weten / dat de Gouverneur van 't Noorder-quartier en Waterland Jonk-

Jonkheer Diederith Sonoy / mitsgaders de Gedeputeerde van seven Steden des selven quartiers / hebbende van verscheiden quartieren en plaetsen advertentie gekregen van het voornemen van de Heere van Hierges op het Noorder-quartier / die wy eens deels hebben verhaelt / en bysonder datter veel vremd volx ten platten-lande hem onthoudende was / hen waerschouwende datse daer op goede acht houden en nemen souden / ten einde sy luiden door de selve niet bedrogen noch verraden en souden werden / en dat den roep liep dat de selve in eenige Dorpen brand stichten souden / op dat alsdan den huisluiden die neffens de soldaten in den schansen en opten dijken wacht hielden daer door opte vlucht komen / en also de vyand avantagie krijgende in 't land vallen souden. De Gouverneur om hier in te voorsien / heeft by speciale commissie van den 25 May hier voren verhaelt allen Stholten van de Dorpen last gegeven een generale visitatie te doen / en alle vremde personen te apprehenderen en aen te houden / waer toe de huisluiden mosten alle behulp doen op pene van den brand / en als rebelle aen lijf en goed gestraft te werden. Uit kracht van dese commissie sijn te selven tijde verscheiden vagabonden / ledig-gangers en bedelaers aldaer gevangen gworden / tot omtrent in de 20. so ik bevinde uit het schrijven van den voorsz Sonoy aen den Prince van Orangien van date den 30 May 1575. De vagabonden / guits of calissen / so mense in 't Noorder-quartier gemeenlijk noemt / die aldaer gevangen / en eensdeels geexecuteert zijn gworden / en eenige uit de gevanckenisse gebroken en los gekomen zijn / bevinde ik geweest te zijn dese navolgende. 1. Michiel Joosten. 2. Jan Joosten. 3. Gerrit Joosten gebroeders uit de Beverwijk. 4. Pieter Jacobsen de Vries van Groeningen geboren. 5. Gerrit Pietersz. van Crommenye. 6 Dammas Cornelisz. van Haerlem. 7. Jacob van Engien alias Blauroll. 8. Pieter Jansz. Coudom alias Geelcous. 9. Jan Clouk. 10. Koomken of Reynken Symons van Dockum. 11. Pieter Arisz. van Haerlem. 12. Jan Alewijnsz. van Haerlem. 13. Jan Vriemen of Vriemunt van Hoorn. 14. Jan Coeli van Crommenye. 15. Vsebrant Jansz. van Echte uit Vriesland. 16. Koelken Gerritsz. van Naerden alias Noosschert. 17. Claes Koelofsz. van Dockum. 18. Jacob Jansz. van Midwou. 19. Jan Keesz. van Haerlem. 20. Quirijn Dirxsz. van Haerlem. 21. Cornelis Pietersz. van Haerlem. 22 / 23. Pieter Jansz. en Jan Jansz. Buikesloot gebroeders / en eenige andere. De voorsz Sonoy heeft om de selve gevangens / en die noch gevangen souden mogen werden te examineren en ondersoeken gecommitteert gehad de personen in de navolgende commissie begrepen.

Verscheiden vagabonden en ledig-gangers in 't Noorderquartier gevangen.

Namen van de vagabonden in 't Noorderquartier gevangen en 't meerdeel geexecuteert.

Commissie gegeven by Jonkheer Diederich Sonoy / om de gevangenen in 't Noorderquartier te examineren en ondersoecken.

DJederich Sonoy Luitenant en Gouverneur van Noordt-Holland en 't gehele Waterland / met alle 't gene datter aenkleeft / Oversten van den krijgsregimente des doorluchtigen / hoog-geboren Vorst en Heere Willem / by der gratie Gods Prince van Orangien / Grave van Nassau / Er. Stadhouder en Capitein Generael over Holland / Zeeland / Westvriesland en Utrecht. Doen te weten eenen jegelijken / dat also diverse verraders / moord-branders en andere / die door den vyand des gemenen Vaderlands inductie en persuasie van sommige huisluiden / burgeren / of andere onse quaedwillige / en den vyand meer dan haerluider eigen vaderland toegedaen zijnde / daer toe gebracht en geholpt sijn geweest met gelde en schone woorden / om tot seliere dagen en tijde hun by de selve gepresigeert / het gehele Noorderland en quartier aen brand te steken / by den huisluiden in apprehensie gebracht en gelevert zijn / en dagelijx noch meer gebracht en geapprehendeert worden. So ist dat ik ter ernstiger examinatie der selver en de gene die noch gevangen en in handen komende en gebracht mogen worden / gecommitteert en geautoriseert hebbe / commettere en autorisere by desen Johan van Foreest Scholtes deser stede Alkmaer / Meester Joost Heulesloot Scholtes der stede van Hoorn / Willem Maertsz. Calf Baelju van Waterland en Teebank / en Willem van Sonnenberg Baelju van Brederode en Bergen / om uit mijnen name in den qualité voorsz de delinquanten nu in apprehensie zijnde / of die ter cause voorsz daer in noch komen en gebracht sullen mogen worden / scherpelijk te examineren en haer-luider confessie pertinentelijk by geschrift te doen stellen / by den Secretaris der stede van Alkmaer die daer toe mede by desen geautoriseert word / en so sy luiden te rade binden de selve delinquanten met stricte examinatie en ter torture tot confessie te brengen / om uit der selver bequame en oprechte confessie der rechtschuldigen te vernemen / en volgende de selve beleidinge gesien en gehoort voorts daer in gedaen te worden / sulx als na rechte en exigentie van de saken bevonden sal werden te behoren / belovende alles vast en van waerden te houden / en doen houden alle 't gene by de voorsz Gecommitteerde en elx van hen in desen gedaen sal werden tot voordeel en preservatie van den Landen / en straffinge der bosen schelmen en verraders voornoemt: approberende en ratificerende alle het gene by de selve Gecommitteerde tot desen dage toe gedaen is / belovende mede dat de selve Gecommitteerden van haren moeiten / arbeid / en diligentie gesamentlijk en elx van hen gecontenteert en gesalarieert sullen worden / van en by den Staten van den Lande van 't Noorderquartier tot billikheid en discretie. Gegeven onder mijn eigen hand en aengeboren Pitzier den 5 Junij anno 1575. En was ondertekent / Diederich Sonoy. Hebbende een opgedrukt Pitzier.

Namen van de Commissarissen.

IK en vinde niet dat Jan van Foreest in dese saken veel heeft gebesoingneert / maer in sijn plaetse in 't eerste den geweldigen Provoost / en daer na is henluider Collegie vermeerdert / en noch by gevoegt Jonkheer Willem van Koon Stthout tot Niedorp en Guillaem Mostaert.

Procedueren van de Commissarissen.

In den beginne hebben de voorsz eerste Commissarissen de gevangene vagabonden scherpelijken ondervraegt / de sommige beleden 't gene sy hier en daer bedreven hadden / als d'eene sodanige dievery op die en op die plaetsen / en d'andere sulke moetwilligheid op andere plaetsen / en diergelijke andere hare eigene misdaden / maer als de Commissarissen haer begonden te torturen en af te vragen / met wat personen van huisluiden sy in sulke / en sulke Dorpen kennisse mochten hebben / so hebben de selve calissen en vagabonden verscheiden rijke huisluiden genomineert daer sy kennisse aen seiden te hebben / door dien sy daer dikwils gelogeert waren geweest / en aelmissen af ontfangen hadden / nominerende onder andere Coppen Cornelisz. en Hanning Coppensz. sijn soon / welgestelde huisluiden van Woggenom. De Commissarissen dit verstaende / hebben hen-luiden afgevraegt of de selve genomineerde huisluiden hen-luiden niet en hadden daer toe gebracht / om sulke en sulke Dorpen aen brand te steken / so wanneer de vyanden aldaer souden komen / en een teken met branden doen souden van de voorsz meelmolen en huiskens: hen-luiden belovende so sy de waerheid seiden dat mense soude ontslaen / also zijnder geweest drie gebroeders uit te Wijk voren genoemt / te weten: Michiel Joosten / Jan Joosten en Gerrit Joosten / die tot Petten waren gevangen / dese Michiel Joosten confesseerde en beleed / dat hy aen brand soude gesteken hebben de dorpen van Woggenom, Zwaech, Wester en Oosterblocker, Benninkbroek en Zijbekerspel. Jan Joosten / bekende dat hy aen brand soude gesteken hebben / Spambroek, Benninkbroek, Berkhout, Grotebroek, Werwertshove en Ouwenierop. En Gerrit Joosten / bekende dat hy aen brand soude hebben gesteken / Nieuwe-niedorp, Hoochtwoude en Opmeer. Een ander vagabond of kalis genoemt Jan Keessen van Haerlem / bekende dat hy soude aen brand gesteken hebben / beide de Blockers, Zwaech, Zijbekerspel en Benninkbrouk. Een ander kalis of vagabond genaemt Pieter Jacobsz. de Vries / bekende dat hy aen brand soude gesteken hebben beide de voorsz Blockers, Binnenwijsen en Zwaech. Een ander kalis of

Confessie van Michiel Joosten en zijn broeders.

Confessie van Jan Keessen van Haerlem.

Confessie van Pieter Jacob Vries.

(F. 107.) Quirijn Dirkſz. confeſſie en Cornelis Pieterſz beide van Haerlem.

of vagabond met namen Quirijn Dirkſz. van Haerlem ſoude in brand geſteken hebben / ſo hy bekende Wervershove, Twiſch, Ooſtwout, Mitwout, Houwert, en Berkhout. Dit ſelfde bekende mede Cornelis Pieterſz. van Haerlem en een ander kalis of vagabond genoemt Gerrit Pieterſz. van Crommenie confeſſeerde en beleed dat hy ſoude aen brand hebben geſteken Ooſter en Weſter-blocker, Zwaech, Binnen-wijſen, Zybekerſpel en Benninkbroek. Deſe bekenden alle hier toe gehuurt en gekocht te zijn door de huiſluiden die ſy genomineert en beſchuldigt hadden / namentlijk de voorſz Coppen Cornelisz. en Nanning Coppenſz. ſijn zoon. Item Pieter Nanningſz. van Benninkbroek. Rynier Pieterſz. van Hoogtwoude / en andere meer.

Confeſſie van Gerrit Pieterſz van Crommenie.

Coppen Cornelisz. en Manning Coppenſz. ſijn ſoon worden geappreheudeert.

Door deſe bekentenisſe is gevolgt / dat voor eerſt Coppen Cornelisz en Nanning Coppenſz. ſijn zoon / welgeſtelde huiſluiden tot Woggenom aengetaſt en geappreheudeert zijn geworden / dit maekte een ſchrik onder vele / en werd lichtelijk by de gemenen man geloofd / dat de ſelve (want zy Rooms Catholijk waren) ſchuld hadden tot 't gene men ſeide / en henluiden opleide. Jan Driemunt een van de gevangen kaliſſen hadde geſeid / dat hy acht dagen eer hy gevangen werd / van Coppen Cornelisz. ontfangen hadde drie guldens in preſentie van zijn zoon Nanning / ten einde om op den 27 May als den brand aenkomen ſoude / hy als dan met vier andere van de voornoemde kaliſſen een vyer-teken doen / en eenige dorpen in het Noorderquartier aen brand ſteken ſoude / daer toe hy ſeide eed gedaen te hebben in handen van Nanning Coppenſz. / en ſoude hy met zijn complicen als 't feit gedaen ſoude zijn noch hebben 1000 guldens. d'Andere gevangen kaliſſen hadden elk geſeid aengenomen te weſen en geld ontfangen te hebben / om eenige dorpen aen brand te ſteken / gelijk hier voren eensdeels is verhaelt. De voorſz Jan Driemunt en d'andere kaliſſen by deſe hare confeſſie blijvende / en tegen Coppen en zijn zoon geconfronteert zijnde / ſeiden hen 't ſelve in hen aengeſichten aen dat zy de gene waren / die henluiden 't geld hadden gegeven en daer toe gekocht / om ſulken brand te ſtichten. De voornoemde Coppen en zijn zoon daer tegen ontkenden 't ſelve / ſeiden 't ſelve nooit gedacht noch in 't minſte van gehoort noch geweten te hebben / des niettemin men heeftſe op de pijnbank gevorpen en ſeer wredelijk en onmenſchelijk getorqueert en gepijnigt / gelijk hier na breder ſal verhaelt werden / als wy eerſt ſullen verhaelt hebben de executie over de kaliſſen geſchied.

De executie geſchied over Jan Driemunt en zijn revocatie.

Jan Driemunt is gecondemneert geworden om geexecuteert te werden metten brande / en is overſulx gevoert mette wagen buiten der Kermerpoorte op een plaetſe genoemt Kephis Cuil / alwaer hy van de wagen tredende gekniſelt heeft op ſeekere hoogte / en heeft geſeid in effecte deſe woorden: Gy goede luiden daer ſal ik de dood op ſterven dat de huisluiden die ik beſchuldigt hebbbe / noch ik geen ſchuld en hebben tot eenig verraed: ja niet meer dan de ſtenen in de ſtrate / of 't jongſte kind dat te nacht geboren is / en voorts opſtaende om te gaen ſitten op 't krexken heeft geſeid: Hier en heeft my geen recht mogen geveuren / dan ik hope God ſal my genadig weſen en ſal 't rechten. Dit hebben getuigt Cornelis Willemſz. Croon / Jooſt Pieterſz. en andere. Mr. Jacob Michielſz. Scherprechter of Beul die d'executie heeft gedaen / heeft namaels / te weten den 20 Marty 1577. getuigt dat de voorſz Jan Driemunt ſeer onmenſchelijk gepijnigt was geweeſt / te weten dat hy hem door laſt van de Commiſſariſen aen een ladder opgehangen hadde vierdehalve uren lange aen een gedurende / met de armen achter deur om hoog boven ſijn hooft / hebben, de aen beide ſijn grote tenen wel 200 ponden gewichts / en in ſulker bangigheid dat hem 't ſweet afliep en op de ſolder droop / en alſo hangende hadden hem de Commiſſariſen gevraegt en toegeroepen uit een vrieſken of boerken ſeekere huiſluiden namen / noemende de voorſz Coppen Cornelisz / Nanning Coppenſz zijn zoon / Pieter Nannings zoon en andere meer / of zy hem niet en hadden gekocht om brand te ſtichten / ſeggende gy ſult het ſeggen / wy weten doch wel / en gy ſultſe beſchuldigen of wy ſullen u alle dage dus pijnigen / doch en hadde de patient op die vragen alſo hangende d'eerſte reiſe niet bekend of geantwoord / en waren de Commiſſariſen / die hy ſeide geweeſt te zijn de voornoemde Mr. Jooſt Huikeſloot / Schout van Hoorn / Willem Martenſz. Calf / Willem van Sonnenberg en Adriaen Cornelisz. Texel / weg gegaen in 't Moriaenshooft in de Langeſtraet ten huiſe van Pieter Pieterſz. Heiligdag / alwaer zy gingen ſitten drinken / bevelende Mr. Jacob daer by te blijven / en nadien de voorſz Jan Driemunt alſo drie uren in pijne gehangen hadde / heeft hy tot den voorſz Mr. Jacob geroepen / Mr. Jacob kond gy leſen of ſchrijven / ik ſal u wat ſeggen / waer op hy geantwoord hebbende neen / maer dat hy wel pemand ſoude halen die ſchrijven konde / of de Commiſſariſen / ſo ſeide Jan Driemunt / loopt ras / want ik en kan 't niet langer lijden / en hy deposant in de herberge gegaen / en de dienaer van de Commiſſariſen aengeſeid hebbende / dat hy de Commiſſariſen terſtond ſoude doen komen / zijn noch meer dan een half uur achter gebleven / en zijn / wel beſchonken zijnde / by den patient gekomen / hem vragende wat hy wilde ſeggen / daer op hy vraegde wat begeert gy van my te weten? dat gy ons de waerheid ſeggen ſult van't verraed / en wie u mackers en complicen zijn / ſo willen wy u aflaten en niet meer pijnigen / de patient ſeide / laet my af ik ſal 't u al ſeggen / en afgelaten zijnde / hebben hem de Commiſſariſen belooft en baſtelijk toegeſeid / dat ſo hy de waerheid wilde ſeggen / hem zijn leven geſchonken ſoude zijn / en men ſoude hem klaudijt maken van de geweldige Provooſt / en heeft alsdoe geſeid en de huiſluiden genomineert en bedragen die ſy hem voorgehouden hadden / hy is 4 of 5 mael gepijnigt geweeſt / gelijk ook meeſt alle de andere kaliſſen of vagabonden / en zijn ſo door pijne / en ſchone belofte gebracht tot de beſchuldinge van de voorſz huiſluiden / dit getuigden de voorſz Meeſter Jacob Scherprechter / en Cornelis Janſz. dienaer van den Schout van Alkmaer. De voorſz gevangen vagabonden en kaliſſen wel twintig in de kelder ſittende / vertelden malkanderen hoe zy onder den Commiſſariſen getracteert waren / en wat ſy elks hadden geſeid / en hoe zy waren gedreigt / ſeiden tegen den anderen / laet ons uit eenen monde ſpreken / liever te ſterven dan alſo gepijnigt te worden / en eer zy ſouden ſterven / dat zy dan haer ſelven en de huiſluiden ontſchuldigen ſouden / ſchreyende en ſuchtende dikwils / en beklagende de huiſluiden en haer ſelven: dit getuigden de voorſz Mr. Jacob Michielſz / Willem van der Molen / Cornelis Adriaensz. / Adriaen Pieterſz. / en Aris Hermanſz. De ſelve Meeſter Jacob verklaerde en getuigde mede / dat de voorſz Jan Driemunt en alle de andere kaliſſen of vagabonden (behalven die uitbraken / en ook ter dood verweſen waren en geſtorven ſouden hebben) die hy geexecuteert heeft in 't uitvoeren na de dood / en ter plaetſen komende daer zy ſterven ſouden tegen hem in ſtilheid met ſuchten en weenen hadden verklaert / dat zy onſchuldig waren van 't verraed / en ook alle de huiſluiden / die zy door pijne bedragen en beſchuldigt hadden / hem biddende om eenen hoxten dood / en zijn alſo t'ſamen daer op geſtorven.

Belofte aen Jan Driemunt gedaen.

Jan Jooſten is geexecuteert metten brande tot Spanbroek / Gerrit Jooſten tot Hoogtwoude / Gerrit Pieterſz. van Crommenie tot Niedorp / Crijn Dirkſz. van Haerlem tot Werkershove / Pieter Cornelisz. van Haerlem tot Grotebroek / Pieter Jacobsz. Dries tot Oosterblocker / Quirijn Dirkſz. mede tot Grotebroek / Roelken Gerritſz. en Claes Roeloffz. tot Enkhuiſen. Tot Houwert en Nubbixwoude zijn drie mans en een vrouw geexecuteert / te weten Jan Cloek / Jan Coek / Vsbrand Janſz. deſe mette vrouwe hebben t'ſamentlijk in de ure des doods ſtaende vaſt aen den pael / de huisluiden ontſchuldigt / en haer ſelven van gelijken / ter preſentie van den Predicant en de gehele gemeente van Houwert en Nubbixwoude. Jan Ambroſius Predicant te dier tijd tot Sybekarſpel en Benningbroek / Pieter Jacob Peſſz. Capitein van het

Executie over de andere gevangene kaliſſen en vagabonden / en haare revocatie.

huiſmans baendel aldaer/Jan Janſz Lieutenant van 't ſelve baendel / Rem Dirxſz. Claes Janſz. Pieter Janſz.Berkhout/ Sijbert Claeſz.en Jan Remmitſz. buirluiden aldaer / hebben alle vooz Schepenen van Sybekarſpel getuigt en verklaert/ dat aldaer geexecuteert is metten viere Pieter Janſz. van Coudom / en dat de ſelve ſittende op de pael / hebbende den baſt om de kele / ſo hy gewozgt ſoude wozden / geroepen heeft/ dat hy geen meer ſchulds en hadde totte ſake van 't verraed / als de rogge die daer op 't veld ſtond en bloeide / en dat hy met ſodanige woozden is geſtozben. De voozſz Jan Ambzoſius Pzedicant verklaerde/ dat hy aldaer by gekomen was / om hem in zijn uitterſte met Godes woozd te trooſten / maer horende hem de woozden ſeggen met bittere tranen / den baſt al om de kele: Iſt niet een moeyelijk werk / ik en hebbe geen meer ſchuld als de rogge die daer ſtaet / hy ſo verbaeſt en jammermoedig was / dat hy niet en verſtond wat hy meer ſeide. Jan Alewijnſen gedood tot Watweyde / heeft ook aen den pael ſittende bitterlijk ſchzeyende geſeid geen ſchuld te hebben tottet verraed / dit hebben getuigt Claes Aelbzechtſz. Pzedicant / Coznelis Pieterſz. Dirk Jongels en Jan Janſz. van Wadwey. Alle de andere gevangene kaliſſen of vagabonden / als ſy ſterven ſouden ter plaetſe daer ſy gebzocht werden / verklaerden ſy booz de Pzedicanten en omſtanders de huiſluiden die ſy booz pijne beſchuldigt hadden / onſchuldig te weſen van 't verraet / 't welk Michiel Vermertlen geweldige Pzovooſt horende / ſpzak met ſtraffe woozden tegens hen-lieden: Gy ſchelmen en booswichten / ontkent gy nu ſulx / en ontſchuldigt gy nu de ſelve / ſo wil ik u wederom tot Alkmaer bzengen / en men ſal u weder van nieus pijnigen / ſo lange tot dat gy 't wel gaerne weder bekennen en daer by blijven ſult / of gy ſult terſtond daer by blijven totter dood toe / roepende om een leeder. Booz welke dzeigementen ſy luiden ſo verbaert waren/overdenkende de grote voozgeleden tozmenten/ datſe totten Scherprechter met klagender ſtemmen en ſchzeyenden oogen ſeiden: Iſt niet een moeyelijk dink dat wy ons onſchuld booz den Pzovooſt booz ſchuld moeten bekennen / ſeggende boozts: Meeſter Jacob / helpt ons doch raſſelijk aen de dood/ wy ſullen kinderen des eeuwigen levens zijn / want wy willen lieber tien doden ſterben/ dan wy ons weder tot pijnigen laten bzengen. Waer op ſy boozts ſwegen / dan bleven by haer boozgaende ontſchuldiginge / die bekennende booz den boozgenoemden Scherprechter / en zijn daer op geſtozben / ſo wel de minſte als de meeſte van de voozſz kaliſſen of gevangenen/ ſo de voozſz Meeſter Jacob Michielſz. Scherprechter getuigt en gedepoſeert heeft. Aldus zijn de voozſz vagabonden of kaliſſen / daer onder merkelijke quaeddoenders zijn geweeſt / die wel ſtraffe meriteerden / geſtozben / ontſchuldigende de huiſluiden die ſy bedzagen en booz pijne beſchuldigt hadden. En de confeſſien der ſelver kaliſſen wel boozſien zijnde / vind men de ſelve vol contrarieteiten / en ſo plompe grove ſaken daer in / dat d'onwaerheden te grof en bot zijn / en geen ſchijn van waerheid en hebben. Wie ſoude konnen geloven waerheid te weſen / dat de beſchuldigde huiſluiden ſo bot en onverſtandig ſouden geweeſt zijn / haer welvaren en betrouwen te ſtellen een maend / veertien dagen en dzie weken te voren booz den aenſlag in de genade van ſo vele kaliſſen alſſer geſeid werden kenniſſe af te hebben gehad / alſo ſy verklaerden wel 300 en vierdehalf honderd ſterk geweeſt te zijn / en het geld ontfangen te hebben / d'eene opte wegen / d'ander in herbergen daer veertien en vijftien boeren mede ſaten en dzonken / diens huiſen verbzand en geplonderd ſouden werden / daer in ſulke ſaken dzie of vier perſonen qualijk te betrouwen zijn. De voozſchzeven vagabonden dus omgebzacht zijnde/ ſo heeft men vozder gaen pzoceederen tegen de gevangen huiſluiden / daer geen ander infozmatie tegen en was dan alleen het ſeggen der voozgenoemde vagabonden. Booz eerſt hebben de voozſchzeven Commiſſariſſen de voozgenoemde Coppen Cozneliſz. van Woggenom ſeer wzedelijken wel acht of negen mael doen pijnigen in diverſe tyden en dagen / doch verbolgens aen den anderen / in welken tijd daer acht kannen bzandewijns op des voozgenoemden Coppens lijf verbzand zijn gewozden met ſchone hemden en lijnwaet / van den hoofden totten voeten / dat hy geheel ſwert was / ſo dat hy ſo miſmaekt en mishandeld was / dat hy gaen noch ſtaen en konde / want de ſolen van zijn naekte voeten totte senuen toe uitgebzand waren / en dikwils beſwijmende / noch en hebben hen nooit tot eenige bekenteniſſe konnen bzengen / noch ook dat hy yemand anders heeft willen beſchuldigen / ſeggende: Dzaegt naer my in ons Dozp / aen de Wet / Officier en Magiſtraten / en aen alle het volk / wat ik booz een man ben / en hoe ik my altijd tegen een jegelijken gedzagen hebbe / doch de Commiſſariſſen riepen: Gy ſult ons de waerheid ſeggen / want wy wetent wel/ maer willent ook uit u horen / dat Pieter Nanninxſz. u geld gegeven heeft tot dit verraed / om de guits en kaliſſen te geven om bzand te ſtichten / doch en heeft nooit yet willen bekennen of jemanden beſchuldigen. Den 2 Juny na middag als hy booz middag ſtrengelijk gepijnigt was/ is hy booz bevel van de Commiſſariſſen boven op de kamer by de Commiſſariſſen gebzacht / maer moeſt booz flauheid op de trappen ruſten / en op de kamer zijnde / is hy booz ſwakheid met zijn handen op de tafel gevallen / ſeggende: Wat begeert gy van my te weten? Waer op de Commiſſariſſen ſeiden: 't gene wy u van dage voozgehouden hebben. Daer op Coppen wederom ſeide: Ik en weet u niet te ſeggen / en ſonder meer te ſeggen is hy geſwijmt / en ſoude nedergeſegen hebben / ten ware de Scherprechter hem opgehouden / hem genomen en opte ſolder neder geſet hadde / alwaer hy ſtrax ſijnen geeſt gaf / ſonder yet te ſpzeken / bekennen of ooit jemanden belaſt of bedzagen te hebben / 't welk de Commiſſariſſen ſiende / alhoewel ſy geheel verſlagen waren / hebben ſy (malkanderen aengeſpzoken hebbende) over luid geroepen: Siet / hy en wil ons de waerheid niet ſeggen / de duivel bzeekt den ſchelm den hals / en baert boozt na de helle / nochtans ſullen wy hem evenwel doen quartieren; doch waren de Commiſſariſſen daer mede ſeer beladen / en deden hem heimelijk quartieren. Dit hebben getuigt de voozſchzeven Scherprechter / en Cozneliſ Janſz. dienaer van den Schout van Alkmaer / die hem aen de pijnbank en daer na by de Commiſſariſſen op de kamer gebzacht hebben. De voozſchzeven Cozneliſ Janſz. en Baertgen Hermans dochter zijn huisbzouw voegen daer noch by / dat hy den ganſchen nacht te voren / en ook op dien dag dat hy ſtozf / niet anders gedaen en hadde / dan God te bidden en van God te ſpzeken / verklarende tegen hen-luiden / dat hy onſchuldig was van 't geen men hem opleggen wilde / biddende God almachtig / dat hy hem verloſſen wilde uit dit leven. Als nu Coppen alſo overleden was / ſo hebben de Commiſſariſſen Cozneliſ Janſen bevolen van de kamer te gaen by Nanning des voozſchzeven Coppens ſoon / verbiedende hem te ſeggen / dat ſijn vader dood was / doch hy by hem komende / daer hy in ſijn hemde gebonden lag met de handen tuſſchen de benen aen een bank / en hem bzagende hoe 't met ſijn vader was/ heeft hem heimelijk toegeluiſtert dat hy geruſt was. De voozſz Commiſſariſſen zijn hem terſtond gevolgt/ en inkomende ſeiden tot Nanning: gy ſchelm/ gy landverrader / u vader heeftet nu alles geleden en bekent/ en u ook beklapt / Ec.

Coppen ſterft booz de grote pijniging.

Coppe werd dood zijnde gequartiert.

(F. 108.)

Coppen Cozneliſz werd gepijnigt

Indien de vader Coppen Cozneliſſen veel tozmenten aengedaen zijn / ſulx dat hy alſo onder de handen dood gebleven is / ſo en heeft de ſoon Nanning Coppenſen / weſende een ſterk kloek man in ſijn volkomen kracht / niet bzy gegaen / want hy wel 22 of 23 mael ſeer fellijk gepijnigt is / niet alleen met de ozdinaris maniere / gelijk men de gevangene miſdadigen gewoonlijk is te pijnigen: maer daer zijn nieuwe ongehoozde manieren verdacht / te weten / ſy hebben booz eenen Bokgen een ander Scherprechter doen gebzuiken / tozren tot dien einde uit der aerden gegraven / daer mede ſy hem doen pijnigen hebben / gelijk

Nanning Coppen Cozneliſſen ſoon werd mede ſeer heftig gepijnigt. Ongewoonelijke manieren van pijnigen.

gelijk Baertgen Hermans-dochter des voorſchreven Cornelis Janſz des dienaers huisvrou getuigt heeft/ dat ſy deposante selve een angel van de toren uit zijn navel getrocken heeft / die wel lank was een lid van een vinger / sy hebben hem ook al 't haer van zijn lichaem doen scheren met een scheermes / en hebben hem op zijn lichaem verbrand twe kruiken/ elks meer dan een mengelen brandewijns / en de solen ook van zijn naekte voeten afgebrand / so dat hy wel ses weken lang op zijn knien most kruipen / en niet en konde gaen noch staen / en was hem mettet voornoemde branden alle zijn vel van zijn keel tot zijn navel toe afgebrand / sulx datter niet een vinger breet heels aen en was ; men heeft hem ook met kaerssen en swavel onder zijn voeten en oxelen gebrand met een half pond kaerssen teffens / en hem daer na noch evenwel met sulken seeren lichaem gepijnigt / en na het pijnigen bevolen hem Nanning te leggen opten bloten solder neder/ sonder hem onder of over te geven / en hebben deselve Commissarissen daer by geordonneert een emmer vol water en twe roeden / om hem so wacker te houden / 't welk duyrde eenige nachten lang sonder te mogen slapen / hebben hem ook in 5 of 6 etmalen niet t'eten gegeven dan pekelharing en andere soute spijse/ en hem alle drank onthouden/ en hoe wel hy seer deerlijk om drinken riep/ so heeftmen hem 't selve niet moeten geven. Sy hebben ook doen maken een aerden stolpe van gebacken potaerde / wesende de selve rondom gesloten en met een middelschot gemaekt / en een gaetken daermen een levende rotte in mocht laten lopen / welk instrument sy den gevangen op zijn naekte lijf gestelt hebben / en de rotte daer onder / leggende op 't middelschot vier / om de selve rotte te benouwen / de welke voelende de hette / heeft in den lichame van den patient vreselijken gebeten / en hem onuitsprekelijke pijne aengedaen. Boven dien hebben sy zijn manlijkheid doen smeren met room / en daer aen gestelt een sok-kalf om te suigen. Hebben van gelijken een rietpijpken omtrent een half elle lank zijnde/ eensdeels in zijn manlijkheid doen steken / en also vol winds geblasen en boven toe gebonden / en met stoxkens in zijn lieschen doen slaen. Hebben boven dien den scherprechter belast te nemen een yseren gaffeltgen / en telkens daer aen gesteken een stuk brandende spex / en 't selve also op des patients naekte lijf laten druipen/ 't welk op zijn lijf maekte gaten als stuivers. Dit pijnigen is eerst tot Alkmaer begonnen: maer daer na zijn de voorsz Nanning en andere gevangens/ ten aenhouden van de Commissarissen vervoerd op den huise van Schagen / alwaer doe Castelein was Gerrit Heinrixsz Calf/ also de Commissarissen meenden die plaetse bequamer voor henluiden te wesen/ om de gevangenen / so sy seiden / te separeren en van den anderen te leggen. Door alle dese grouwelijke en onmenschelijke pijnen / die sy den patient aen deden/ wel beschanken zijnde / hebben sy hem ten laetsten so verre gebracht / dat hy al na seide dat de Commissarissen hem voor seiden / of geseid wilden hebben. Welke confessie also verkregen hebbende/ hebben sy den Gouverneur den 6 Septembris/ als wat wonders veradverteert / met dese woorden :

SAl uwer E. gelieven te weten , dat wy na lange, veel en diverse tormenten , op huiden sonder torture ter confessie gekregen hebben Nanning Jacobsz de soon van Coppen , welke confessie genoegsaem conform sijn de voorgaende delinquanten in den dorpen geexecuteert. Verhopende voorts met de hulpe Godes tot de volkomen kennisse van der saken te komen, waer aen wy ook geen arbeid en sullen sparen , &c. en was desen brief ondertekend by *Willem Calf en Willem van Sonnenberg* , en geschreven opten huise van Schagen.

IK moet hier noch by voegen / tot nader verklaringe van der waerheid deser salie / dat Joost Huikesloot en Willem Calf aen den voorschreven Gouverneur Sonoy den 4 Septembris schreven / nopende de pijnigingen die sy den voorschreven Nanning hadden gedaen / wy hebben hem gisteren wel strengelijk aen de hoorde gehad / doende hem geesselen met wel scherpe geweikte versche berken roeden/ en wat arbeid de scherprechter dede / en konde hem geen bloed uit het lichaem slaen / &c. en daer na heeft den meester hem met brandend spek over zijn lichaem laten druipen/ 't welk hy met zijn handen af wischte/ of kout water waer geweest / en en heeft ook in de selve pijne geen geluid geslagen/ noch is ook zijn lichaem daer van niet opgelopen met eenige bladeren/ of gequest / waer door wy seer verwonderd waren / en niet en twijffelen / of het is duivels spel / gelijk alst met zijn vader is geweest/ &c. doch de getuigenisse van den scherprechter en dienaer luiden heel anders.

Dese sake nu dus verre gebracht wesende / so is ten laetsten het dood vonnisse daer na gevolgt in deser forme / gelijk 't selve in 't Kuigeboek tot Hoorn te vinden is.

Sententie over Nanning Coppensz van Woggenom.

ALso Nanning Coppensz geboren van Woggenom, jegenwoordig gevangen, buiten alle pijn en bande van ysere beleden heeft, dat hy gevangen niet alleen diverse personen gesolliciteert en sekere penningen uitgedeeld heeft, om sekere dorpen van desen Noorderquartiere te verbranden, tot een seker waerteken van de verraderye, by des algemene lands vyand op ten Noorder-quartiere geconcipieert (van den uitkomen van den welken God te bedanken is) als onder anderen de dorpen van Nierop, Nubbix-woude en anderen meer: maer ook selfs aengenomen hadde ten selven fine en ten einde de gesolliciteerde of complicen te bet en buiten alle twijfel hun aengenomen werk effectueren souden, te verbranden den dorpe van Swaech, en noch tot meerder waertekens met sijne complicen besloten hadde ten contentemente en meerder verseke-
ringe van haren aengenomen verraderye, moordbranderye en andere moordadelijke en grouwelijke feiten, die consequentelijk daer uit gevolgt souden hebben, aen te steken twe schelven riets opten Noorderdijk, waer op des algemene Lands vyand uit Vriesland aengekomen soude hebben, mitsgaders sekere andere huisen en dorpen, so na de Zee als den duinkant respon-
derende, en om 't selve te bet te effectueren en niet gemeld soude worden, hem en sijn complicen by sekere gruwelijke peinen verbonden hadde, als daer mede te meer betuigende sijn quaed opset en gerechte wetenschap, behalven meer andere feiten, alle wesende saken van quader consequentie, die ten exemple van allen anderen ongestraft niet en behoren te blijven. So ist, dat Jonker Diederich Sonoy Luitenant en Gouverneur van wegen sijn F. G. over Noord-Holland en geheel Waterland metten aenkleven van dien, desen aengesien, en insonderheid ook gelet op de grouwelijke moord, die door toedoen van de voorsz gevangen over den gehelen Noorder-quartiere geschied soude hebben, den voorschreven Nanning, na voorgaende communicatie en deliberatie daer op gehad, verklaert en gecondemneert heeft, eerst sijn hert levendig uit sijn lichaem gesneden wesende, hem in sijn (F. 109.)
aensichte gesmeten te worden, en daer na sijn lichaem aen vier quartieren te executeren, en steken uit elke poorte deser stede een quartier, 't hooft te senden na Woggenom, daer hy geboortig is, om aldaer ten toren uit gesteken te worden, alles ten exemple van anderen die alsulke of gelijke feiten in den sin souden mogen hebben te doen. Aldus gepubliceert na voorgaende klocke geslag, den laetsten September anno 1575. Present Schout alle Burgemeesteren en Schepenen.

ENdewijle den Gouverneur en Commissarissen goed vonden den voorschreven Nanning Coppensz tot Hoorn/ achtervolgende de voorschreven sententien te doen executeren/ is hy aldaer met Mr. Joost Huikesloot / Schout van Hoorn/ en een rot soldaten van Hopman Symon Swaentgens den 29 September gesonden / maer de gevangen op 't schavot gebracht sijnde / om geexecuteert te werden / so heeft hy wel overluide voor alle den volke geroepen / en gepротesteert / dat men hem te onrecht wilde doen sterven/ dat hy geen schuld en hadde tot eenig verraed / nochte ook de geen die hy beschuldigt hadde/ en wat hy dien aengaende geleden hadde/ dat selve had-

Nanning Coppensz wederroept sijn gedane

Confessie en beschuldinge over andere.

de hy door pijne geleden/en ook door schone persuasie: voegende daer by/ so men my wil ombrengen/ mocht men geheel Hoorn wel ombrengen. Dese woorden dikwils verhalende / evenwel werd hy ontkleed / en naekt opte banke geleid/ daer hy op gequartiert soude werden/maer hy bleef persisterende / by sijn roepen en protesteren: en de Beul al gereed zijnde / om sijn werk te volbrengen/so hebben de Burgemeesteren en Magistraten van Hoorn vresende door eenig oproer onder de gemeente/ goed gevonden metter executie te doen supersederen en ophouden door dien tijd/ en terstond eenen brief aen Sonoy gesonden / en hem 't selve doen weten / en door haer advijs gegeven: dat hy terstond Commissarisen / die over de scherpe examinatie gestaen hadden / soude overzenden om de gevangenen by hen gehoort/ ook in henluider presentie geexecuteert te werden: als Panning nu wederom van de bank was genomen/is hy weder op't Stedehuis gebracht/en daer zijnde/heeft hem de Schout van Hoorn seer hert aengesprooken / hem vragende / waerom hy hem sulke moeiten aendede/ daer hy alle ding beleden hadde/en doch sterben moste/ hem dreigende so hy meer woorden maekte van hem te ontschuldigen / sy souden hem van lid tot lid doen ontleden/ daer op Panning antwoorde/ dat ik geleden hebbe / dat heb ik door grote pijne en last geleden/so gy my sulx voorhielde en geseid woud hebben: dies hebt gy my belooft/ dat ik daer by blijvende mijn leven en goed behouden soude / en nu en houd gy u woord niet / en wilt my om doen brengen. Mr. Jacob Michielsz. scherprechter/die nu dikwils vermaent is/heeft getuigt/ dat hy de Commissarisen hem dese belofte in't pijnigen heeft horen doen en toeseggen / en ook dat sy tegen hem hadden geseid/ gy sult het gene wy u voorhouden seggen/ kennen of lijden met lief of leed. 's Anderendaegs namelijk den 1 Oct. zijn de Commissarisen met haren Secretaris Adriaen Terel/tot Hoorn selfs in persoon gekomen / en hebben als doe den voorsz Panning in een kleen kamerken/daer hy dien nacht geweest was/met soeten wijn beschonken en dronken gemaekt/en seide de voorsz Panning in 't selve kamerken menigmael in presentie en ten aenhoren van den Predicant / den Schouten dienaer en den Scherprechter/ dat hy onschuldig van de sake was / en die hy bedragen hadde/ waren so onschuldig als hy/ en als 't kind dat dien nacht geboren was / en al most hy sterben / dat hy een kind des eeuwigen levens was/ en weder op 't schavot gebracht zijnde / heel beschonken wesende/doude hy den Scherprechter aen sijn hand/ hem biddende / dat hy hem aen een kozten dood helpen wilde/ en willende weder sijn onschuld doen/riep de Predicant Jonas Epesz. hem so luide toe/ datmen hem qualijk horen mochte / en de Scherprechter was bevel gegeven / dat hy hem haesten soude metter executie / en hem strax de kele toebinden / op dat hy niet weder roepen en soude. Dit hebben getuigt Jan Maertensz Visser / en Tonis Jacobsz. Burgemeesteren / Cornelis Grote Claes/Jan Pietersz./ Coman Derik Gerritsz./ Jacob Cornelisz. / Pieter Hermansz./ Pieter Willemsz. en Pouwels Jacobsz. Schepenen tot Hoorn / en is also de executie wel geschied sonder oproer/doch niet sonder grote morringe des volx/ die de Commissarisen van doen af waren noemende den Bloedraed/ gelijk by tijde van den Hertog van Alba den Raed van trouble Bloedraed genaemt waren geweest.

Pieter Manningszoon van Benningbroek gevangen en seer strengelijk gepijnigt.

Door de wrede pijnginge/boven verhaelt/is de voorsz Panning Coppensz. een beschuldiger gemaekt van Pieter Manningsz. van Benningbroek een treffelijk en rijk huisman / dese en is niet min wredelijken aengetast als de voorgaende / maer eer meerder / want sy desen 4 of 25 mael seer onmenschelijk gepijnigt hebben/eerst mette gemene maniere mette bank/met geselen en anders: maer als sy hem daer mede niet en hadden konnen brengen tot confessie en bekentenisse tot sijn selfs laster/noch tot beschuldiginge van anderen/so heeft men wederom de voorverhaelde wrede en nieuwe verdachte inventien van Torren/ Rotten/&c. te werke gestelt. Item met gaten onder de oxelen te branden daer men wel twe vingeren in mocht leggen / ook de solen van de voeten te branden / dat hy gaen noch staen en konde/ ook heeft men hem 7 hoorden over sijn lijf gebonden / en so seer gewonden datse door fortse in stucken zijn gesprongen / so dat de tekenen in de pijnbank stonden/en dat de stramen van de hoorden vel en vleesch weg genomen hebben / sulx dat men het blote been en 't hol van de schinken sien mocht/ en dat de senuwen van handen en vingeren toekrompen / in voegen dat hy sijn handen niet en konde gebruiken: maer dat men hem het eeten most in de mond steken/ wel seven weken lang / en als Mr. Jacob de scherprechter so moede was dat hy niet meer en mochte / so sloeg Mr. Joost Huikesloot Schout van Hoorn selfs de hand daer aen en holp hem. Hebben ook om sijnent wille geexcogiteert een nieu afgrouwelijk instrument / 't welk het lopende windaes werde genoemt / daer hy menig reise op getorqueert is geweest / sy hebben hem ook over zijn lijf laten druipen brandend spek / 't welke de Scherprechter aen een yseren gaffelken als voren gesteken en in een doek met brandewijn / of anders nat gemaekt zijnde/ hadde hangen boven des voorsz Pieter Manningszoons hooft / en 't selve al brandende/ druipende/maekte gaten so groot en groter als stuivers/hebben ook/ na dat de aerden stolp / daer voor van vermaent is / onbruikbaer was geworden / geexcogiteert een houten lade / boven met een koperen panne gelijk dese navolgende figure / die Mr. Henrik Goltius op dese twe manieren in der haest na het eigen instrument heeft uitgeteekent.

De executie wordt gesurcheert.

Manning Coppensz. wert geexecuteert.

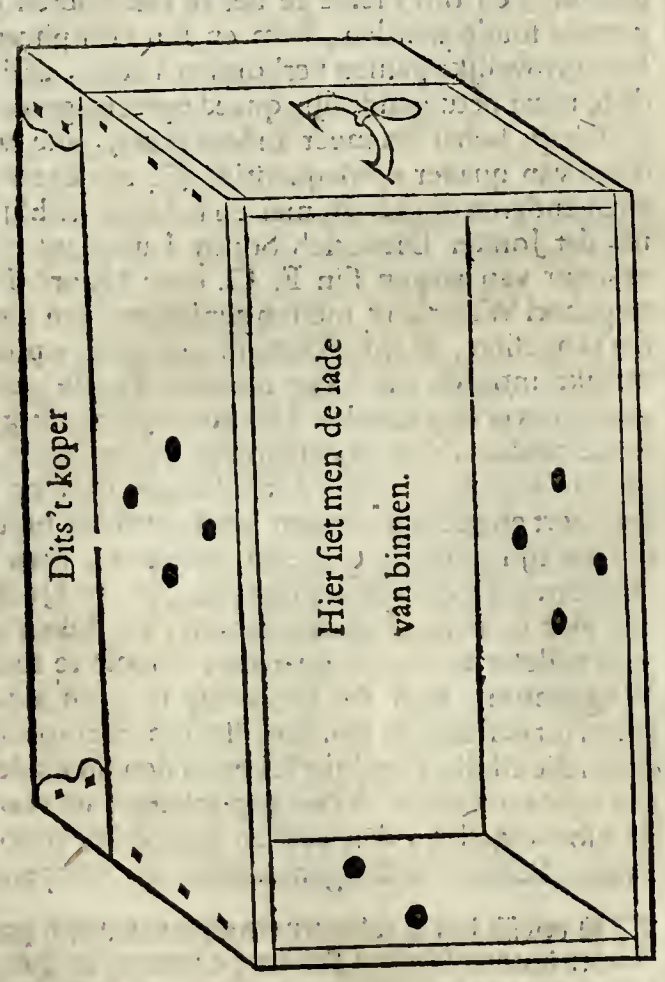

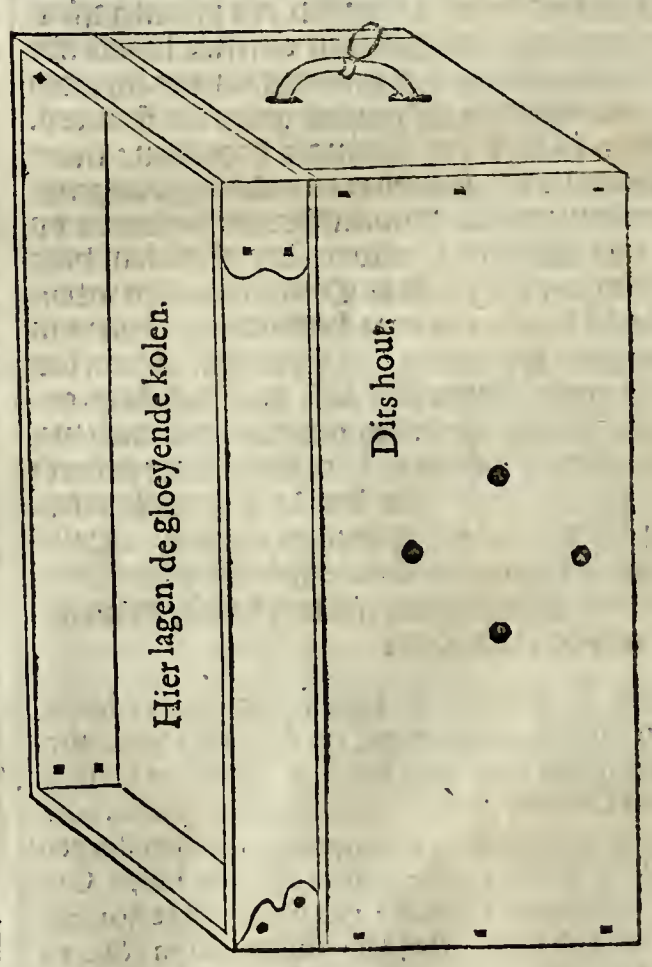

Welke lade sy hem/leggende op den rugge en uitgetrocken of gespannen zijnde/ also op 't lijf geset hebben/ daer onder stellende een Rotte/en leggende boven op de koperepanne gloeyende kolen / om de Rotte te benouwen / als voren geseid is / en na dat de operatie van de rotte geschied was / hebben sy de gloeyende kolen op de kolk van sijn herte / daer de rotte doende was geweest/ geleid / en aldaer een groot afgrijselijk gat gebrand / en het versche gepijnigde lichaem voort geschroept / door welke en meer ander onmenschelijke pijne en tormenten / hy ten lesten so bezre gebracht en gekomen is / dat hy niet alleen sich selven/ maer ook andere bedragen en beschuldigt heeft; namelijk eenen Piet El van Hoorn/ Jan Jeroensz. borger tot Hoorn/ Wouter Symonsz./ Sybout Jansz. van Medenblik / en noch eenige andere / zijn selven beschuldigde hy / dat hy eenige kalissen of

Confe van P ter Na ningsz

of vagabonden aengenomen hadde/om ſekere Dorpen aen brand te ſteken/ namentlijk Pieter den Boer/Jan Cloek en Reyntgen de Dries / dat hy communicatie hadde gehouden met eenen Piet Piet Jonx van Rubbixwoude tot Amſterdam gevlucht zynde / daer hy brieven en geld van ontfangen hadde / om tot het verraed te gebruiken/ welke brieven hy ook hadde gecommuniceert mette voorſz Jan Jeroenſz. en Piet El/die hem ook gelds genoeg toegeſeid hadden tot het voorſz verraed. De Commiſſariſen hier over ſeer verblijd zynde / hebben den Gouverneur terſtond geſchreven
„ niet deſe woorden. Wy hebben/God lof/ Pieter Nan-
„ ningſz mede ter confeſſie gekregen ſonder torture (con-
„ trarie is voor gebleken) ſulx dat wy ſonder twyffel de
„ grond en gerechte waerheid van de ſake van als wel
„ ſullen bekomen / waer van wy of eenige van onſer op
„ morgen of overmorgen van als rapport ſullen doen/Ec.
„ En was ondertekent / Jooſt van Huikeſloot, Willem
„ van Sonnenberg, Willem Calf. De voorſz Piet El
Piet El van Hoorn werd gevangen. nergens van wetende / is den 25 Sept. van Huisduinen door Schagen by geballe gepaſſeert / en menende weder na Hoorn te keren / is aldaer opgehouden en geapprehendeert/en opten huiſe van Schagen gebracht/ en ondervraegt zynde / ontkende alles dat hem te laſt geleid was / dan bekende dat hy ſekeren tijd tot Amſterdam gevlucht was geweeſt/ en omtrent Kers-miſſe doe leſtleden wederom tot Hoorn was gekomen op pardon / waer voren hy aen Burgemeeſteren van Hoorn betaelt hadde 166 guld. niettemin tegen Pieter Manningſz. geconfronteert zynde/ heeft de voorſz Pieter Manningſz. hem aengeſeid/dat hy den ſelfden man was / die hem belooft hadde gelds genoeg te ſullen beDoorder confeſſie van Pieter Manningſz. ſtellen tottet verraed / by ſo verre hy te koort quam. De voorſz Pieter Manningſz. heeft noch voorders na verſcheiden tormenten verklaert / dat eenen Wigger Allertſz. eertijds Dijkgrave van Medenblik / mede een van de principaelſte was geweeſt / met een Barent Koeſt van Enkhuiſen / gelijk hen 't ſelve by Piet Piet Jongs van Amſterdam geſchreven was / in welken brief ook Willem Schrijtgeld/ Dirk Jeſus/Garbrant Duin en meer andere genomineert ſtonden: Item dat eenen Ben Pieterſz / Jan Pieter Pillis en Willem Jan Garbrantſz. mede van 't verraed en den aenſlag van den brand wel wiſten / ſeide mede dat eenen Fop (P. 110.) Claeſz. mede van den aenſlag wiſt / en van den brand gelep hadde / van gelijken Jacob Sweerſz. die tegen hem bekent hadde/dat hy van Coppen geld ontfangen hadde/verklaerde voorts mede dat het gehele Schoutambacht van Sybekerſpel en Benningbroek verſocht hadden van de wacht aen de ſchanſe van Crabbedam bevrijd te zyn/door dien ſy van 't verraed en aenkomſte van den brand wel wiſten / noemde Adriaen Pieterſz. Burgemeeſter/ Aris Hermanſz. Cornelis Adriaenſz. en Marten Pieterſz. Schepenen van den Dorpe van Benningbroek. Item dat Jan Pieter Pillis hem geſeid hadde / dat hy de ſwager van Adriaen Pieterſz. Burgemeeſter / ook alle de ſecreten van 't verraed en aenkomſte van den brand hadde geopenbaert. De Commiſſariſen door deſe en meer andere verklaringe by hem door de voorverhaelde pijniginge gedaen/hadden hier nu ſtof genoeg om op nieu te vangen en ſpannen/niet alleen ten platten lande / maer ook in de Steden: en gemerkt hy ook geſeid hadde / dat Jan Jeroenſz. en Piet El hem toegeſeid hadden / datſe hem De Commiſſariſen induceren Sonoy om Jan Jeroenſen uit Hoorn te krijgen. aen geld genoeg ſouden helpen / ſo hy niet genoeg en hadde / of dat het geld van Amſterdam niet tijds genoeg en quam / op dat het verraed en den aenſlag immers voortganck hebben ſoude / ſo hebben eenige van henlieden haer gevonden by den Gouverneur Sonoy/ hem de ſake ſeer ſwaer makende / en datter noch veel vreemds onder ſchuilden/het begon ſeiden ſy nu te gaen aende hooft-tacken/'t was nu tijd dat hy coragie toonde / om 't land van de verraders te ſuiveren / ſo wel in de Steden als ten platten lande / tot welken einde ſy verſochten / om de voorſz Jan Jeroenſz. uit Hoorn te mogen krijgen/ door den welken ſy veel meer meenden te vernemen / alſo 't een loos en doortrapt man was/ daer ſonder twijfel veel onder was ſchuilende. Op dit rapport heeft de voorſz Sonoy den Schout van Hoorn belaſt hem te apprehenderen / en by hem tot Alkmaer te brengen. De Magiſtraet van Hoorn die den handel van de Commiſſariſen al ſeer ſuſpect was geworden/ door de wederroepinge van Manning Coppenſz. binnen haer Stede geexecuteert / daer voren van is verhaelt/hebben hen hier tegen geopposeert uit kracht van hare privilegien / inhoudende dat aldaer egeen poorteren gevangen mogen worden ſonder eenige voorgaende deugdelijke informatie t'haren laſte te hebben / welke privilegien ſy niet en wilden laten infringeren/ hebben niet te min toegelaten dat de ſelve Jan Jeroenſz in ſyn huis ſouden werden verſekert / en hebben daer toe drie mannen/ die ſy vertrouden geſteld die hem in ſyn huis ſouden bewaren / heeft daer en boven cautie geſtelt en geſtipuleert binnen ſyn huis te ſullen blijven tot nader ordonnantie ſub pœna confeſſi & convicti van 't ſelve niet te infringeren / van 't welk ſy den voornoemden Sonoy hebben veradverteert / die dit ſeer qualijken heeft genomen / niet te min hy ſchrijft daer op aen die van Hoorn voor antwoorde.

Sonoy geeft laſt om Jan Jeroenſz. te apprehenderen / en tot Alkmaer te brengen. Die van Hoorn oppoſeren hier tegen / doen hem niet te min verſekeren in ſyn huis.

Dat ſyn meninge niet en was om henluider privilegien eenigſins te verkorten / maer de ſelve in alles te helpen defenderen / maer datter altijds gereſerveerde ſaken zyn/ in de welke geen privilegie en militeert/ van welke ſaken de gene is / daerom hy de voorſz Jan Jeroenſz. by hem begeerde gebracht te hebben/ 't welk hy dan noch was verſoekende / haer verſekerende dat hy hen-luiden dies aengaende ſulke vernoeginge ſoude doen / alſt nodig ſoude zyn/ en tot dienſt van de gemene ſake oorbaerlijk / daer mede ſy / en haren burgeren te vreden ſouden zyn / en verſtaen dat hare privilegien daer by niet zyn verkort/'t welk ſy luiden heim dan volkomelijk mochten toebetrouwen/alſo 't alles by hem te voren wel was bedacht / eer hy hem ontboden hadde/ doch of ſy noch eenige difficulteit mochten maken / (als hy hoopte neen) immers over ſulken / die geen beſcheid van ſyn Exc. of hem hebbende/voor geen borger geacht mocht werden / Ec. ſo belaſte hy henluiden op verbeurte van hare privilegien / tot kenniſſe van ſyn Exc. den voorſz Jan Jeroenſz terſtond in handen van den Officier te leveren / om niet op cautie of in ſyn logijs/ als doe/maer in ſulker ſtricte gevankeniſſe geſtelt te werden/ daer hy in volle verſekeringe en buiten alle acten van volk (den Cipier uitgenomen) bewaert mocht worden / alſo den dienſt van ſyn F. G. en 't gemeen welvaren / ſulx op 't hoogſte was vereiſchende/ verhopende dat ſy daer van in genen gebreke en ſouden zyn / op pene van 't ſelve aen hen-luiden in 't private te verhalen / ſo door weigeringe van dien de gemene ſake eenige nadeel overquame/ daer van hy by deſen geprotesteert wilde hebben/ henluiden genoegſaem geadverteert te hebben / en niet oorbaerlijk en achte henluiden als noch voorder verklaringe of advertiſſement van der ſake te doen.

Sonoy ſchrijven aen die van Hoorn.

De Magiſtraten van Hoorn ſiende dat deſe ſake verder ſoude lopen / hebben na communicatie met hare Vroetſchappen/en (na dat men haer ook gedreigt hadde met noch twe vaendelen knechten te beſwaren / en dat ſulx opte generale vergaderinge vande Burgemeeſteren en Gedeputeerde van het Noorder-quartier den 6 Octob. was gebracht en aldaer gereſolveert / dat die van Hoorn gehouden ſouden weſen/een of twe vaendel knechten ter diſcretie van den Gouverneur / boven 't vaendel daer in weſende/ in te nemen/en datſe voorder gehouden ſoude weſen ſonder prejudicie van haren privilegien den Gouverneur te laten volgen den voornoemden Jan Jeroenſz. en noch twe vrouwen d'eene genoemt oude Guerte / en de maecht die des Graven van Boſſu bedde alle dage was toeruſtende / mits dat in 't confronteren en examineren van dien altijd preſent ſoude mogen weſen den Officier en twe Schepenen van Hoorn (indien 't haer beliefde) om meerder moeiten te ſchuwen / op de ſelve conditie geconſenteert dat de voorſz Jan Jeroenſz. en de voornoemde twe vrouwen ſouden werden gebracht op den huiſe van Schagen / gelijk den 10 dag daer aen volgende gedaen is geweeſt / alwaer ook die twe vrouwen / mede van

Reſolutie van de Gedeputeerde van de Magiſtraten van het Noorderquartier over Jan Jeroenſz.

Jan Jeroenſz. werd uit Hoorn vervoert opten huiſe van Schagen.

eenig verraed beſchuldigt zijnde / zijn gebracht. De Magiſtraten van Hoorn hebben goed gevonden dat Jan Maertenſz. Viſſcher en Pieter Hermanſz. Burgemeeſteren / Hendrik Ouprijnſz. Garbrant Janſz. Mug / Matheus Matheuſz. de Clerk / en Adriaen Pieterſz. Berkhout / mitſgaders Jan Coſter Secretaris der voorſz ſtede / hen aldaer mede ſouden laten binden / om in 't confronteren jegenwoordig te zijn / en daer van kenniſſe te dragen. De voorſz Commiſſariſſen ſouden hen wel geexcuſeert hebben / obermits de ſelve egeen commiſſie en vertoonden van den Gouverneur: maer vreſende dat men haren handel en proceduren te meer ſoude hebben gerepprocheert / hebben ſy toegelaten dat ſy luiden by de confrontatie ſouden mogen tegenwoordig zijn. Over ſulx hebben ſy Pieter Nanninxſz. en Piet El / in tegenwoordigheid van Jan Jeroenſz: afgevraegt of dat den man niet en was / daer ſy in hare confeſſie af hadden geſeid datſe hare brieven hadden gecommuniceert / en die hen toegeſeid hadde / dat hyſe aen gelds genoeg ſoude helpen tot het verraed. Sy hebben beide by haer confeſſie geperſiſteert en geſeid / dat hy de ſelve man was. Doch als hy daer op wilde ſpreken en ſijn defenſie wilde doen / ſo riepen de Commiſſariſſen gelijkelijken / ſwijgt gy land-verrader / gy land-verrader / gy hooft van de land-verraders / en hebben met krijten en luide roepen ſo verdooft dat hy tot geen ſpreken en konde komen / en hem niet willen horen / hy daer tegen ſeide: wel wat is dit / moet ik op al 't gene gy ſegt en mijnen hals aengaet my niet verantwoorden. Dies al niet tegenſtaende ſo hebben ſy hem met geweld van daer getogen / ſo dat hy niet ſpreken en mochte / dies hy als hy alſo met geweld weech geſleept werde / riep en proteſteerde van kracht en geweld. Dit hebben getuigt de voorſz Jan Maertenſz. Viſſcher / Pieter Hermanſz. Matheus Matheuſz. Adriaen Pieterſz. en Hendrik Ouprijnſz. mitſgaders Meeſter Jacob Michielſz. Scherprechter / die daer noch by voegde / dat hy voor de confrontatie van Pieter Nanninxſz. en Jan Jeroenſz. geſtaen heeft op 't huis te Schagen opte plaets buiten aen de kelder-venſter en gehoort te hebben / dat de Commiſſariſſen tegen Pieter Nanninxſz. ſeiden; ſiet Pieter / Jan Jeroenſz. van Hoorn ſal by u gebracht werden: maer ontkendy wederom dat gy geleden hebt / ſo ſullen wy u dood pijnigen / gy hebt goed ja te ſeggen als men u vraegt. De Commiſſariſſen hebben van deſe confrontatie den Gouverneur rapport gedaen / en hoe dat de voorſz Pieter Nanninxſz. en Piet El hadden by haer beſchuldiginge geperſiſteert / voegende daer by datſe even wel ſagen dat Jan Jeroenſz. by ſijn ontkennen ſoude perſiſteren / en dat men hem niet tot confeſſie en ſoude krijgen / ten ware met torture en ſcherpe examinatie / en dewijle ſeiden ſy / het nu begonde te gaen aen de hooft-tacken / en dat ſy wel merkten datter noch al veel meer onderſchuilde / begeerden ſy dat haer Collegie ſoude werden vermeerdert / ten einde den groten ondank en moeiten op hen-luiden alleen niet en ſoude aenkomen. Alſo heeft de Gouverneur Jonkheer Diederich Sonoy hen-luiden noch bygevoegt / Jonkheer Willem van Roon / Schout van Niedorp en Guillaem Moſtaert / en heeft de Gouverneur by acte onder ſijn hand den Commiſſariſſen laſt gegeven metten voorſz Jan Jeroenſz. ter torture en ſcharper examinatie voorts te procederen / volgende welke laſt de Commiſſariſſen tot Schagen gereiſt / en de ſelve acte in 't werk geſtelt hebben / op Alderheiligen dag of den eerſten Novembris / hebbende eerſt alle de venſteren van den huiſe van Schagen doen ſluiten / en alle boden af doen gaen / en tot vier reiſen toe twe dagen aen den anderen den voorſz Jan Jeroenſz. doen pijnigen / in afweſen en ſonder wete van de Schepenen van Hoorn / de welke volgende de reſolutie van den 6 Octobris daer by ſouden mogen zijn op alle examinatien en confrontatien; 't welk gekomen zijnde tot kenniſſe van de huisvrouw en vrunden van de voorſz Jan Jeroenſz. die doe tot Schagen waren gekomen / ſo zijn de ſelve terſtond gereiſt na Hoorn / en hebben haer beklag aen de Magiſtraten aldaer gedaen / verſoekende dat de ſelve hier in ſouden voorſien / de Magiſtraten en Vroetſchappen der ſtede van Hoorn hier op vergadert zijnde / en niet alleen van de huisvrouw en vrunden van Jan Jeroenſz. maer ook van de burgerye ſeer gepoert zijnde / hebben reſolutie genomen tot voorſtand van hare privilegien / hier in te voorſien / en zijn datelijk na Schagen afgeveerdigt Jan Martenſz. Viſſcher en Pieter Hermans Burgemeeſters met eenige Schepenen en den Secretaris van Hoorn / en hebben aldaer tegen de voorſz criminele Commiſſariſſen geproteſteert van nullité van alle de proceduren by de Commiſſariſſen in hen-luiden abſentie / en tegen de voorſz reſolutie gedaen en gebeſoingneert.

De Magiſtraten van Hoorn proteſteren tegen de proceduren van de Commiſſariſſen.

De Commiſſariſſen hebben daer tegen proteſtatie gedaen van alle ſchade / ſwarigheden en inconvenienten die het Land door 't retarderen van deſe ſake eenigſins ſoude mogen lijden / ſeggende ook van die reſolutie geen inſinuatie gehad te hebben / en dat haer laſt / uit krachte van de welke ſy geprocedeert hadden / was van later date dan de ſelve reſolutie / namentlijk van den 24 Octobris / doch zijn de Commiſſariſſen uit haer beſoigne geſcheiden / en en hebben niet voorder daer in doorben procederen voor die tijd / dan hebben van als rapport gedaen aen den Gouverneur / den ſelven ook ſo verre geinduceert / dat hy verſcheiden heftige brieven aen die van Hoorn geſchreven heeft / henluiden genoegſaem ſuſpecterende / als of ſy de gene die vyanden en verraders van haer eigen Vaderland waren / ſochten te verſchonen / en voor te ſtaen. Die van Hoorn ter contrarie / hebben met alle manieren geſocht het recht van hare privilegien voor te ſtaen / byſonder daer toe ſeer ernſtig verſocht en gequelt werdende vande huisvrouwe en vrunden van den voorſz Jan Jeroenſz. en dat hen de ſake van de voorſz Commiſſariſſen geheel ſuſpect was / vermits het onderbinden van de grote partydigheid van de voorſz Commiſſariſſen gepleegt in preſentie van hare Gedeputeerde / en dat ſy boven dien ſo ſtout waren geweeſt / datſe Jan Jeroenſz. hadden ter ſcherper examen doorben brengen tegen de voorſz reſolutie. Hebbende ook te voren de revocatie van Nanning Coppenſz. ſelfs gehoort / en dat nu de geruchten het gehele Land door liepen van de revocatien die de kaliſſen of vagabonden alteſamen gedaen hadden voor haer overlijden. Niettemin om den leſer niet te verdrietig te maken mettet inſereren van alle de brieven tot deſen handel dienende / ſullen wy hier maer eenige uit veelen by den Gouverneur aen die van Hoorn geſchreven ſtellen met hare beantwoordinge. d'Eerſte was luidende als volgt:

Schryven van den Gouverneur Sonoy aen de Magiſtraten van Hoorn.

GUnſtige goede vrunden, ik hebbe uwe lieden ſchrijven van den derden deſer ontfangen, uit den ſelven verſtaende gy van meninge ſoude zijn, twe van uwe Schepenen, mitſgaders uwen Officier by de examinatie van Jan Jeroenſz te ſenden, waer op ik uwe lieden voor antwoorde ſchrijve, dat u Officier daer by is, alhoewel gy luiden u wel behoordet te contenteren en laten genoegen metter examinatie, als u niet belooft zijnde by alle de ſelve uwe Schepenen te nemen, maer by de confrontatie en eerſte examinatie, 't welk u luiden wel bekent is geſchied te zijn, en byſonder in ſulke ſaken daer alle behoorlijke vryheid, privilegie en anders verbeurt zijn, als deſen Jan Jeroenſz. in gevallen is, alle man geen kenniſſe van en behoort te hebben, doch op dat gy u niet en ſult hebben te beklagen, en u luiden in alles t'accommoderen, zy ik te vreden gy luiden twe Schepenen by de Commiſſariſſen ſend om by de examinatie te weſen: Mits dat gy de ſelve twe, eerſt alhier by my ſend, om te doen den behoorlijken eed, dat ſy niemands ter wereld van de handelingen en confeſſien die by hem gedaen ſullen worden, ſullen openbaren, en aldaer tot Schagen blijven ter tijd en wijlen in de ſaken ter diffinitive gehandeld, en de ſelve Jan Jeroenſz. om ſijn recht t'ontfangen en 't recolement te doen binnen u lieder ſtede geſonden ſal worden. Aengaende dat hy Jan Jeroenſz inde confrontatie tot ſijn defenſie niet toegelaten ſoude zijn, hope ik gy luiden wel beter weet, en ten minſten wel beter behoort te weten, als daer by geweeſt heb-

Jan Jeroenſz. werd tegen Pieter Nanninxſz en Piet El geconfronteert

Jan Jeroenſz. werd gepijnigt in abſentie van Schepenen van Hoorn tegen de reſolutie van den 6 Octobris.

(F. 111)

hebbende, zijn meer dan te veel inditien om hem ter ſcherper examinatien te brengen, gemerkt twe perſonen zijn die by de confrontatie perſiſteren, en hem opentlijk beſchuldigen, en ſo men ſo met des gemeen Lands verraders na u luiden ſchrijven ſoude procederen, ſoude gewiſſelijken in 't einde daer van niet goeds zijn te verwachten, doch twijffele niet gyluiden breder kenniſſe van de ſaken hebbende, alſdan wel ſult judiceren met hem niet dan na alle Goddelijke en geſchreven Rechten gehandelt te zijn, en ſo haeſt gy de twe Schepenen alhier by my ſult ſenden, ſal ik ſchicken in der ſaken voorts te varen, gelijk ik ook ſal moeten doen, ſo gy te lange wacht mette ſelve te ſenden, en bevele u luiden den Heere, in haeſte t'Alkmaer den 6 Novembris 1575. Onder ſtond geſchreven, uwe luider goede vrund, en was ondertekent *Diederich Sonoy*, en was de ſuperſcriptie, eerſame en ſeer diſcrete byſonder goede vrunden Borgermeeſteren en Regeerders der ſtede Hoorn.

Deſen brief hebben die van Hoorn aldus beantwoord / na dat ſy de ſelve in haer Vroetſchappe hadden gecommuniceert.

Antwoorde van die van Hoorn.

EDele, Erntſeſte, vrome, wijſe ſeer voorſienigen Heere, wy gebieden ons dienſtwillig in uwe E. goede gratie.

Wy hebben uwe E. miſſive in date den 6 Novembris ontfangen, deſelve beantwoordende, ſal uwe E. gelieven te weten, dat wy niet en verſtaen, dat onſen Officier by der examinatie geweeſt of als noch is, als de welke weſende een van uwe E. Gecommitteerde, in deſen niet en preſenteert den Officier of Schout onſer Stede, en dat overſulx in ſijne plaetſe een van de Borgemeeſteren by uwe E. behoorde ontfangen, en by der examinatien metten twe Schepenen geſteld te weſen, en dat niet voor een reiſe, maer tot allen tijden, en ſo dikmael de voorſz examinatie gedaen werde, conform uwe voorgaende reſolutie, by expres dicterende, dat in 't confronteren en examineren van Jan Jeroenſz. en anderen altijd preſent ſullen weſen d'Officier en twe Schepenen van Hoorn, waer uit wy ook beſluiten dat uwe E. mitsgaders U E. Gecommitteerden, jegens recht en behoren metten voorſz Jan Jeroenſen ter ſcherper examinatie, ſonder byweſen van onſen Officier en twe Schepenen, geprocedeert hebben gehad, als de ſelve directelijk contrarie de voorſz reſolutie gedaen hebbende, niet tegenſtaende ons menigvuldig ſchrijven en verſoek, daerom wy ook wel en te recht, als Voorſtanders van ons en onſer Poorteren recht, *de nullitate* der ſelver geproteſteert hebben gehad, te meer ſo uwe E mitsgaders eenige van uwe E. Gecommitteerden de voorſz reſolutien niet en hebben konnen ignoreren, ſulx dat uwe E. uit rechte wetenſchappe contrarie de voorſz reſolutie gedaen procederen hebben, ook in geen kleine ſuſpicie of preſumtie van ongerechtigheid gevallen is, waer tegens voor excuſe na onſen bedunken ſeer weinig is dienende, dat alle borgerlijke vryheid, previlegien en andere in de ſake van Jan Jeroenſz. (ſo uwe E. ſchrijft) verbeurt ſoude zijn, alſo Jan Jeroenſz. (ook geconvinceert zijnde) onſe recht niet en ſoude hebben konnen verbeuren, of ons de kenniſſe van ſaken, ons volgende onſen privilegien competerende, benemen, maer dat alſulken feit, daer mede hy beſchuldigt word, den gevangen meer niet en beneemt dan ſijn recht van onſlaginge onder cautie, onder welke alle gevangenen Poorteren, de voorſz ſake uitgeſondert, volgende Stads privilegie, gerelaxeert moeten werden, blijvende niettemin de gevangen binnen der Stede daer hy gevangen is, ſonder daer uitgevoert te mogen werden, in conformité van den welken wy ook geſien hebben, dat ten tijden van den Albaniſe tyrannie, by den Hove twe Commiſſariſen ter examinatie van ſekere gevangenen, die ſy ook noemden verraders des Lands, en van ſijne Majeſteit geſonden zijn geweeſt ter plaetſen of ſteden daer de ſelve gevangen waren, en by kenniſſe van den Officier en Gerechte aldaer gedaen examineren, en procederen ter diffinitive toe. Als ook U E. niet en excuſeert de beſchuldinge van twe perſonen en ſekere indicien, volgende den welken de voornoemde Jan Jeroenſz. (ſo U E. ſchrijft) ter ſcherper examinatie gebrocht ſoude weſen.

Gemerkt alhier niet ſo veel opter ſuffiſantheid, of inſuffiſantheid van der indicien, als op de deugdelijkheid of ondeugdelijkheid van U E. proceduren en beſoingne gelet moet weſen, dien wy om redenen voorſz ſeggen ondeugdelijk en nulliter gedaen en gehouden te weſen, waer van wy ons ſonderlinge en voor al te beklagen hebben, als waer in uwe E. en ſijne Gecommitteerden hem na onſen bedunken merkelijk ontgaen, en ons in onſen gerechtigheid verkort hebben.

Behalven dat Peter Nanninxſz een van de beſchuldigers in ſijne beſchuldinge alleen en ſingulier is, die ook als noch ſijne beſchuldinge metter dood niet en heeft geconfirmeert, ſulx dat de ſelve beſchuldinge als te ſeer onſeker, en wel periculeus behoorde geacht te weſen, en niet genoegſaem om alſulken gequalificeerden man, als de voornoemde gevangen is, ſo van perſoon, als van goederen te precipiteren, maer dat ſo lange de voorſz Peter Nanninxſz. ſijne beſchuldinge metter dood niet beveſtigt en hadde, uwe E. op des gevangens wel gequalificeerde perſoon en faculteiten beter gelet behoorde te hebben, te meer ſo meermalen bevonden is, dat een beſchuldiger *In ipſo mortis articulo*, ſtaende onder de galge, ſijne beſchuldinge wederroepen heeft, en den beſchuldigden ontdragen, daer by voegende, dat deſſelfs Peter Nanninxſz. beſchuldinge of verklaringe de waerheid niet gelijk en ſchijnt, alſo niet geloofliijk is, dat men van alſo wichtige ſaken op ter ſtraten te loop ſoude communiceren, metten genen daer mede en van welken noch voor, noch na, breder geſproken was.

Te min behoorde op de beſchuldinge van Piet El tot belaſtinge van den gevangen gelet te weſen, ſo de ſelve voor een dwaes en narre altijds gereputeert is geweeſt, wiens beſchuldinge ook niet gemeens metten voorgemelden beſchuldinge heeft, als weſende verſcheiden en niet accorderende, en boven dien niet waerdig daerom yemand van qualité, ſo precipitantelijk getorqueert behoorden te werden.

Sulx dat uwe E. te bedenken heeft, of de ſelve na alle Godlijke en beſchreven Rechten, en na behoren geprocedeert mach hebben.

Dat uwe E. ook ſchrijft van den Schepenen te eeden, dunkt ons en den Schepenen ſeer vreemt te weſen, alſo ſy als Schepen en Jugen, den behoorlijken eed in handen van den Officier eenmael gedaen hebben, daer mede uwe E. hem wel beboord genoegen te laten. So doch niet gehoort en is, noch bevonden ſal worden, dat Schout of Schepenen, in gelijke ſake vereed zijn geweeſt, en overſulx een notoire nieuwigheid ſchijnt te weſen.

Biddende daerom, dat uwe E. daer van gelieve af te ſtaen, en den Schepenen, volgende de voorſz reſolutie, als noch op het vorder beſoingne t'ontfangen, waer op wy uwer E. reſcriptie verwachten ſullen

Edele, Erentfeſte, vrome, wijſe ſeer voorſienige Heere, deſe onſe antwoord, wilt ons ten goeden af nemen, als gedaen uit goeder meninge, en onder expreſſe proteſtatie, dat wy niet van meninge zijn om deſen gevangen, als een verrader te verſchonen, maer dat wy geerne ſagen dat de ſake, ſo wel tot ſijnder ontlaſtinge, als belaſtinge wel en behoorlijken bekleed mocht worden, ſo wy dagelijx van des gevangens bloedvrunden daerom worden geimportuneert, en wy van eeds wegen, daer mede wy den Poorteren verbonden zijn, ook ſchuldig zijn te doen. Dat kenne den almogende die uwe E. behoede tot zaligheid, geſchreven den 12 Novemb. 1575. Onder ſtond geſchreven, die alle uwe E. dienſtwillige vrunden, Burgemeeſteren en Regeerders der ſtede van Hoorn. De ſuperſcriptie was, Edele, Erentfeſte, vrome, wijſe, ſeer voorſienige Heere, Jonkheere *Diederich Sonoy*, Lieutenant en Gouverneur van wegen ſijn Furſtelijke Genade, over Noord-Holland en 't gehele Waterland, met den aenkleven van dien.

Ander ſchrijven van de Gouverneur Sonoy aen die van Hoorn.

OP deſen brief heeft de voornoemde Gouverneur Sonoy wederom den 14 Novembris geantwoord / dat hy uit haren brief verſtond en bemerkte / (als den Eſel by de ooren kennende) waer uit en uit wien 't ſelve meeſt is ſpruitende: doch op u dringen en op de gepretendeerde reſolutie / daer in gy t'onrecht

» ontkent uwen Officier preſent geweeſt te zijn (ſeid hy)
» by der examinatie / als hem in een ander qualité afbeeldende / die noch als Schout van Hoorn / en ſulx
» alleen (ſchrijft hy) daer by is genomen / om dat het
» meeſte en eerſte openbaren van des Lands bezraed
» onder ſijn jurisdictie is geballen / en noch oogenſchijnlijk te bemerken ſtaet / noch ongelijk meer ſal openbaren / daer toe uwe vorige uitvluchten en dit uw ſchrijven / niet ſonder manifeſte injurie van my en andere / ook geen klein vermoeden en nadenken maken / doch
» denke van 't ſelve u doen en ſchrijven / als ook van 't
» mijne / d'eene om den Land-bezraders of bezraderye
» met alle wegen en middelen / ſo vele haer doenlijk is
» pogen te beſchermen / bedecken en in 't vertrek te brengen / d'andere om dien niet onbehoorlijk of buiten
» recht / als gy onrechtelijk ſchrijft / maer met alle recht
» en na behoren / ja met meerder civilité als anders na
» rechte wel behoren ſoude / te helpen ſtraffen / keren en in
» tijds te helpen ontdecken / anderen in tijden en wijlen
» te laten voordelen: als ook van uwe fraye illatie van
(F. 112.) 't gene onder des Albaniſen tyrannie is gehandelt /
» welke fricade ik ook wel ruike / dan om voorder als nu
» op der ſake niet te diſputeren / die eenige misſchien
» gaerne in alle trein en dilay / om redenen haer voorgede / ſouden houden / en doch tot dienſte van ſijn F. G.
» en der gemene ſake op 't ſpoedigſte dient gevordert / ſy
» om mijn voorgaende preſentatie als noch te bveden /
» dat twe van u Schepenen daer preſent zijn / mits dat
» ſy volgende mijn voorgaende ſchrijven / alhier eerſt ſe» kere eed komen doen / ſo dees acte buiten haer ge» woonlijke beſoingne en rechtspleginge is / en 't ſelve
» ook eerſtdaegs en ten langſten tegen overmorgen a» vond / om dan terſtond in 't werk ('t welk ſo groten
» haeſt eiſcht) te treden / of by langer vertrek / denke ook
» ſonder haer / na behoren / daer mede te procederen /
» proteſterende altijd dat niet mijn / maer u luiden ge» weten ſal werden / ſo voor 't gene voorſz is / of als noch
» vallen ſal / by langer dilay de gemene ſake ten quaden
» ſal mogen opkomen / het zy dan by ſterven / het welk
» niet ſonder nadenken by u in Pieter Nanningsz. woord
» gegeven / of anders / 't welk u dan te verantwoorden
» ſoude ſtaen / dien ik mits deſen God bevele. In haeſte
» t'Alkmaer den 14 Novembris 1575.

De Magiſtraten van Hoorn deſen brief ontfangen hebbende / en ſiende daer in veel pikante woorden / verſtaende ook dat de voorſz Commiſſariſen / om hare ſake ſtaende te houden / henluiden alom ſelfs / en voor de gene die ſy daer toe abuſeerden / in groot nadenken brachten / ook by de Magiſtraten van de andere Steden van het Noorderquartier / als of ſpluiden de bezraders wilden voorſtaen / en uit oorſake als of onder henluiden eenige waren / die mede ſchuld tot eenige bezraderye mochten hebben / nadien ook eenigen tijd te voren men hadde laten luiden / dat de gevangen Graeve van Boſſu in boeren klederen meende te ontkomen / voor beleid van de twe brouwen / namentlijk Geurte van Sparendam / mitsgaders de dienſtmaegt van den Graeve van Boſſu / die zijn bedde dagelijk plag te maken / en dat hy omtrent voor of na Remigius Bavo tot Amersfoort werde verwacht / voor eenige die op licent uit het Noorder-quartier voeren. Waer voor de voorſz brouwen ook op 't huis tot Schagen gevangen uit Hoorn gevoert waren / en de voorſz licenters / borgers van Hoorn / namentlijk Claes Hermanſſen en Jacob Cornelisſen waren mede daerom binnen Hoorn / voor bevel van den Gouverneur / gevangen geweeſt. Doch alſo de ſelve borgeren en haren brunden noch koſten noch moeiten en ſpaerden / om in haer gerechtigheid en ontſchuld gedefendeert te werden / en dat overſulx tot kenniſſe van den Magiſtraet van Hoorn was gekomen / dat eenen Jan Gijsbertsz. van Amersfoort deſe ſake hadde aengegeven / ſo hadden die van Hoorn ook deſen Jan Gijsbertsz. voor verſoek van de voorſz gevangen borgeren brunden / in verſekeringe genomen / dewijle uit alle de omſtandigheden van de ſake niet anders en konde bevonden werden / dan dat het verſiert werk was. Evenwel was de huisbrouwe van den voorſz Claes Hermanſz tuſſchen wegen Alkmaer en Hoorn mette wagen omgeworpen / onnoſelijk verſmoort en dood gebleven / ſo ſy was gereiſt om haer mans ontſlaginge te borderen. Door deſe en meer andere conſideratien; die van Hoorn voelende / dat ſy t'onrecht werden geblameert / hebben den 15 Novembris met weinig woorden aen den voorſz Gouverneur geſchreven / datſe ſijnen brief hadden ontfangen / dan datſe om den ſelven te beantwoorden de ſelve moeſten communiceren met hare Broetſchappen / die ſy tot dien einde ſouden vergaderen / ſouden hem daer na antwoorden / begerende dat hy henlieden ſoude willen houden voor geexcuſeert / dat ſy niet terſtond en antwoorden. Den ſelven dag hare Broetſchappe vergadert hebbende / hebben hem voor antwoorde geſchreven / dat ſy hare miſſive van den 3. en 12. der ſelver maend / gelijk ook alle voorgaende / uit goeder menige / en niet / ſo hy preſumeert / animo injuriandi, of met quader herten / noch ook om eenige bezraderye te beſchermen / bedecken / of in vertrek te brengen / maer alleenlijk door vermaninge haerder plicht en eed / tot defenſie en voorſtand van hare ſtede / privilegien en recht geſchreven hadden / als beter niet wetende / dan dat hy achtervolgende hare ſtede privilegien / of ten minſten de voorgemelte reſolutie / ſonder nadeel van ſijn Majeſteits recht / of der gemene ſake welvaert / wel vermocht hadde geprocedeert te hebben / als men (seggenſe) ook bevind / dat hier voormaels in alſulke of gelijke gepretendeerde saken geprocedeert was geweeſt. En beroerende de komſte en het doen van den eed van den Schepenen / en weten ſy niet meer te ſchrijven / dan by henlieden opten 12. der ſelver maend geſchreven was geweeſt / namentlijk dat ſijn verſoek een notoire nieuwigheid ſcheen te weſen / ſo men niet en ſoude binden / dat ſulx ooit by den Albaniſen handel gepractiſeert was geweeſt / of dat ook de reſolutie daer van in 't minſte was ſprekende / verwonderen hen grotelijk van zijn E. misbertrouwen / en waerom ſpluiden hem ſuſpect zijn / en niet en ſouden mogen volſtaen met den eed die ſpluiden als Schepenen / eens gedaen hadden / en ſo hy by ſijne meninge ſoude perſiſteren / en door dien de komſte en preſentie van Schepenen verlet / en alſulx ten minſten de voorſz reſolutie niet nagekomen ſoude werden: ſo proteſteerden ſy voor God en de wereld / dat ſy hen van haer devoir / ſo vele henlieden recht en plicht des eeds belangt / gequeten hadden / &c.

Schrijven van die van Hoorn aen den Gouverneur Sonoy.

Die van Hoorn merkende dat de Commiſſariſen / om haren handel ſtaende te houden / den Gouverneur waren inbeeldende / dat ſy onder den haren moeſten hebben eenige van de principaelſte / die van den handel van dit pretenſe bezraed kenniſſe en wetenſchap hadden / en daer in mede ſchuldig ſouden bevonden werden / by aldien ſpluiden met Jan Jeroenſz. mochten handelen na hen gelieſte / dat ſpluiden anderſins dus vele om den ſelven Jan Jeroenſz niet doen en ſouden / bebindende ook dat ſpluiden by velen in andere ſteden van het Noorderquartier voor ſulke werden geſuſpecteert / en dat zy door de voorſz Commiſſariſen ſeer werden geblameert / dat ook den Gouverneur te ſeer door de ſelve Commiſſariſen miſleid werde / dat ſy mede van de huisbrouwe en de brunden van den ſelven Jan Jeroenſz. en vele van de borgerye ſeer werden geimportuneert / om hare privilegien voor te ſtaen / en te maken dat de voorſz Jan Jeroenſz. niet buiten recht en ſoude werden getracteert / alſo de voorſz Commiſſariſen hoe langer hoe meer by den gemenen man verdacht werden van quade handelinge in deſe saken / bermits zpluiden in 't torqueren van de gevangenen meeſt den tijd dronken waren / en dat alom onder den volke den roep ginck / niet alleen de revocatie van den voornoemden Nanning Coppensz.

Geruchten dat de gevangen Graeve van Boſſu in boeren klederen meende te ontkomen.

maer

maer ook van de geexecuteerde vagabonden of halisſen / merkende ook uit het picant ſchrijven van den Gouverneur aen henluiden / dat ſy by den ſelven geen gehoor en hadden / nochte niet goeds en hadden te verwachten / ſo hebben ſy reſolutie genomen / om deſe ſake te kennen te geven en klachtig te ballen aen den Prince van Orangien / en hebbende de vrunden van den voorſchreven Jan Jeroenſz tot dien einde requeſte gemaekt / om aen ſijn Excell. te preſenteren / opten naem van Jan Jeroenſz gevangen / ſo hebben ſy eenige uiten haren gecommitteert / om de ſelve aen zijn Princelijke Excellentie te preſenteren / en de ſake ernſtelijk te recommanderen / ten einde by zijn Excellentie daer in ſoude werden voorſien / dat hare privilegien en de reſolutie van de Staten van het Noorder-quartier niet en ſouden werden geinfringeert / en dat tot dien einde zijn Excell. ſoude gelieven te ſenden eenige Commiſſariſſen uit zijnen Rade of uit den Hove van Holland / de welke (naer dat den gevangen binnen Hoorn gebracht ſoude weſen) hun ſo tot zijnder accuſatie als innocentie ſouden informeren. De voorſchreven Gedeputeerde hebbende de voorſchreven requeſte aen zijn Excellentie overgegeven / en mondelinge de ſake voorgedragen / ſo heeft de ſelve op den 26 Novembris de hand van de Commiſſariſſen geſloten en geordonneert / dat ſy-luiden in de ſake niet vorder en ſouden procederen / dan in 't byweſen van Jonkheer Johan van Woerden van Vliet / en Mr. Sebaſtiaen Looſen / die alsdoe in het Noorder-quartier om andere affairen van wegen zijn Excell. waren als Commiſſariſſen / en in preſentie van twe Schepenen van Hoorn. De voorſz hare Gedeputeerde wederom gekomen zijnde mette voorſz apoſtille / hebben ſy den Gouverneur en Commiſſariſſen daer van geadverteert / en met eenen ook raedſaem gevonden / van wegen de ſtede deſe navolgende requeſte te preſenteren aen den Gouverneur / Steden en Staten van het Noorderquartier.

Die van Hoorn ſenden hare Gedeputeerde en den Prince van Oranjen.

equeſte die n oorn n den ouver- ur / teden Sta- n van Noor- rquar- r.

GEven in alder onderdanigheid te kennen de Burgermeeſteren en Regierders der ſtede van Hoorn, tot voorſtandinge en beſchermeniſſe haerder privilegien hoe dat waer is, dat mijn Heeren voorſz volgende haerluider reſolutie in date den 6 Octobris leſtleden, onder andere poincten gereſolveert hebben gehad, dat men eenen Jan Jeroenſz borger en poorter tot Hoorn, alſdoen gevangen aldaer, den Gouverneur voorſchreven ſoude laten volgen, mits dat in 't confronteren en examineren van dien altijd preſent ſoude weſen d'Officier en twe Schepenen van Hoorn, indient haer geliefde, &c. Onder welke conditie ſy Supplianten den voornoemden Jan Jeroenſz hebben onder andere den Gouverneur laten volgen, en tot Schagen gehecht gebracht te werden, ten welken tijde de voorſchreven gevangen, in preſentie van den Burgermeeſter en Schepenen jegens andere geconfronteert is, ſonder meer. En hoe wel niemand behoort hadde contrarie de ſelve reſolutie, die *hinc inde* op de voorſz conditie gedaen was, te doen, ſo ſchijnt nochtans, dat de Commiſſariſſen by mijnen Heere den Gouverneur ter examinatie van den gevangenen aldaer gecommitteert, hun ſelven abuſerende, buiten en contrarie de ſelve reſolutie, den ſelven Jan Jeroenſz ſeer ſtrengelijk getorqueert, en ter ſcherper examen gebracht hebben, ſonder byweſen of weten van den Burgemeeſteren en Schepenen voorſz, hoewel nochtans de Supplianten by diverſe miſſiven verſocht hebben gehad, dat in dien men den voorſz gevangen ſoude begeren te examineren, datmen henluiden den dag en plaetſe ſoude willen deſigneren, ten einde ſyluiden hen aldaer ſouden laten vinden, al 'twelk niet gedaen en is, aengeſien ook Mr. Jooſt Huikeſloot alſdoen een van de Commiſſariſſen, by ſekere ſijne miſſive in date den eerſten Novembris leſtleden reſcribeerde, dat den Gouverneur dochte 't ſelve nodeloos te weſen, aengeſien de Burgermeeſteren en Schepenen in 't confronteren van dien preſent hadden geweeſt, en dat ſyluiden noch in 't recolement preſent ſouden mogen weſen, al 't welk ook by ettelijke miſſiven van den voorſchreven Gouverneur aen den ſupplianten geconfirmeert word. En alſo 't ſelve tot groot nadeel is van de privilegien der ſelver ſtede, henluiden by hooglofliker memorien Graven van Holland gegeven, en by hooglofliker memorien Carolo Quinto Keiſerlijke Majeſteit, en onſen genadigen Heere de Coninklijke Majeſt. geconfirmeert, die niemand behoort te infringeren, en ook vilipendentie en kleinachtigheid van de voorſz reſolutie, waer door de ſelve Commiſſariſſen te rechte gevallen zijn in merkelijke ſuſpitie van quade en onordentlijke proceduren, en door welke de ſelve hare ſupplianten privilegien grotelijk gedeprimeert en verminderd worden, en geſchapen zijn meerder inconvenienten te rijſen, 't welk beter verhoed ware. So verſoeken ſy ſupplianten ootmoedelijk, (F. 113.) dat in reſpect van 't gunt voorſz is, mijnen Heeren gelieven ſoude, den voorſz gevangen Jan Jeroenſz tot Hoorn, als plaetſe ſijnder poorterye, te willen conſenteren gebrocht te mogen worden, om aldaer metten Commiſſariſſen van ſijnder Excell. daer toe mede gecommitteert, als anderen, geprocedeert te worden ter examinatie van den ſelven gevangen, volgende d'appoſtille en commiſſie van ſijnder Excellentie. En ten einde datter egeen inſolentie en gebeure, ſo preſenteren de ſupplianten, dat ſyluiden in faveur van juſtitie verwilligen ſullen de ganſche ſchutterie der ſelver ſtede, om te caveren datter egene onordentlijkheid in de juſtitie en gebeure, als de ſupplianten in andere alrede gedaen hebben, en dat ſo doende, de ſelve hare privilegien niet verminderd en worden, die anderſins gehelijken gederogeert ſouden weſen, te meer ook ſijnder Excell. volkomentlijk uitſeid, dat hy niet en komt om de ſelve te verminderen: maer meer te behouden en corroboreren, alſt ook eenen yegelijken kenlijk is. Dit doende, &c.

DE Commiſſariſſen hier mede ſeer beladen weſende / en ook gewaer werdende datter grote opſprake jegens henlieden was / hebben ſo vele gedaen / dat ſy den Gouverneur Sonoy daer toe geinduceert hebben / dat hy geraden vond / Willem van Sonnenberg een van de Commiſſariſſen aen den Prince van Orangien te ſenden / om henlieden te ontſchuldigen / de proceduren te juſtificeren / en zijn Excellentie te induceren / dat hy die van Hoorn geen gelove en ſoude geven / &c. De voorſchreven Sonnenberg by zijn Excell. gekomen zijnde met brieven van den Overſten Sonoy en ſchriftelijke inſtructie / en audientie verkregen hebbende / heeft de ſake en hen-luiden proceduren na zijnen appetijte ten ſchoonſten verhaeld / en de Regeerders van Hoorn ſeer grotelijken belaſt en beſchuldigt van partijdigheid / en onder andere verklaerde hy by monde en gaf over by geſchrifte / dat die van Hoorn zijn Excellentie geabuſeert hadden / en door haer ſiniſtre te kennen geven van zijn Furſtelijke Genade geimpetreert de ſurcheantie van de proceduren tegen Jan Jeroenſz en andere / dan in by zijn van die van de voornoemde Jonkheer Johan van Vliet en Meeſter Sebaſtiaen van Looſen / en Schepenen van Hoorn / ſeggende dat de Magiſtraten van de andere ſteden en ook de voornoemde van Vliet en van Looſen (de welke weigerig waren om in 't ſelve beſoigne te treden) verklaerden / datmen die van Hoorn in geen communicatie en behoorde te ontfangen voor en al eer zy haer van ſullke valſche remonſtrantie aen zijn F. G. gedaen / gepurgeert ſouden hebben / ſulx dat aldaer grote diſcorde en tweedracht onder den ſteden geſchapen was te komen / en eensdeels alrede gekomen waren / door oorſake dat die van Hoorn meer toegelaten waren geweeſt dan eenige andere ſteden ſterker en meerder gepривilegeert als die van Hoorn / welke andere ſteden niet achtende op hare privilegien in deſe en diergelijke ſaken / als weſende en ſmakende Crimen læſæ Patriæ, 't welk geen privilegien prejudiceert haren burgeren in haren ſteden geappрehendeert / en van anderen / te appрehenderen getoleert en in handen van den Gouverneur gelevert hadden / willende ſullke verraders en falſetrs van dien geſtraft

Heftige Remonſtrantie en klachten by Willem van Sonnenberg gedaen aen den Prince van Oranjen over de Regeerders van Hoorn.

„ gestraft hebben / en en konden niet tolereren noch ver-
„ dragen het voorstand van de verraders by die van
„ Hoorn aengewend. Dat meer was / hadden de Ge-
„ deputeerde van de andere steden in 't volle Collegie ex-
„ presselijk doorden uitspreken en verklaren/dat sy-luiden
„ hen lieber alle gelijk partye souden willen tonen tegens
„ die van Hoorn/ al eer sylieden souden willen lijden/dat
„ de selve henlieden soude voegen met eenige verraders/
„ en de selve patrocineren en voorstaen / gelijk eenige
„ Burgemeesteren en anderen van Hoorn in dese en
„ diergelijke saken gedaen en vertoont hadden. Dat
„ ook eenige steden daer beneffens verklaerd hadden /
„ dat indien sy wisten eenige Burgemeesteren of ande-
„ re burgeren in haren steden / die hem eenigsins met-
„ te verraders soude willen voegen of voorstaen / dat
„ sy den selven liever by den hals grijpen / en met een
„ hoorde totter stads poorten souden doen uitslepen / en
„ dattet een grouwel voor God is / datmen den schame-
„ len voor haer misdaed soude doen straffen metten bloe-
„ de / en den rijken om geld of goed ongestraft laten/
„ 't welk sy niet en wilden of dochten te lijden om den
„ lesten man te verliesen / so sy sijn F. G. en 't gemeen
„ Vaderland in alder getrouwigheid en ernst begeer-
„ den voor te staen / en den lesten droppel bloeds daer by
„ op te setten. Dat die van Hoorn hen geheel suspect
„ toonden / seide hy / daer aen genoeg te blijken / uit de
„ apprehensie van eenen Frans Gijsbertsz van Amers-
„ fort / de welke de Gedeputeerde / representerende
„ de Staten van dien quartiere / binnen Hoorn zijnde/
„ hadde gewaerschout van seker verraed of andere prac-
„ tijken/ daer door de Grave van Bossu uitter gevanke-
„ nisse soude hebben geracht / door toedoen van een oude
„ vrouwe genaemt Geurte van Sparendam / mitsga-
„ ders de dienstmaegt van den selven Grave / die zijn
„ bedde dagelijx plag te maken / welke voorschreven by
„ de Gedeputeerden versekert zijnde / by den Burge-
„ meesteren / namentlijk Jan Spranger / genoeg date-
„ lijk uit des selfs handen ontogen / en in contrarie de
„ voorschreven Frans Gijsbertsz (die hen-lieden 't goe-
„ de advertissement gedaen hadde) in apprehensie ge-
„ stelt was geweest / waer alle vroomhertige / de geme-
„ ne sake toegedaen zijnde / eenen groten aftrek gekre-
„ gen hadden / om des vyands aenslagen binnen Hoorn
„ te openbaren / door vrese van daerom verongelijkt te
„ werden / als de voorschreven Frans Gijsbertsz: dat
„ de Burgemeesteren van Hoorn hen ook tot ontslagin-
„ ge van den selven Frans Gijsbertsz niet en hadden
„ willen verstaen noch onder cautie / nochte anders /
„ wat versoek den Gouverneur / Gedeputeerden / Ma-
„ gistraten en hare Gecommitteerde daerom gedaen
„ hadden / of sy wilden de voorsz vrouwen van gelijken
„ op vrye voeten gestelt en ontslagen hebben. Hoe ook
„ de selve Burgemeesteren in 't contraheren van dien
„ haer onstantvastigheid en lichtigheid getoont had-
„ den / meer streckende tot seditie dan tot eendracht en
„ welvaren van 't gemeen vaderland / bleek genoeg uit-
„ te proceduren tusschen hen-luiden en de Gecommit-
„ teerden van den Gouverneur en Gedeputeerden / na-
„ mentlijk: Philips Cornelisz Burgermeester van Alk-
„ maer / Guilliaem Mostaert / en Dirk Pietersz Bur-
„ germeester van Medenblik / die ter cause van 't gene
„ voorsz is / binnen der stede van Hoorn geschikt waren
„ geweest. Dat meer was / de selve Burgemeesteren
„ van Hoorn gevangen hebbende twe Licent-vaerders
„ van dese verraderye beschuldigt/ die ook de vrieden en
„ 't geld totte verraderije dienende / over en weder over
„ hadden gebracht / hadden de selve / sonder consent van
„ den Gouverneur en Officier vander plaetsen/ook son-
„ der by den Commissarissen geexamineert te zijn / na
„ haren appetijt en wille ontslagen en gerelaxeert. Die
„ en diergelijke autoriteiten by hen selven gebruikende/
„ al sonder kennisse van zijn Excell. den Gouverneur
„ en Gedeputeerde aldaer / ook sonder kennisse of we-
„ ten van haren Officier / datse ook tegen de wille van
„ zijn Excell. en sonder consent van de selve / ook son-
„ der kennisse / wil en weten van den Gouverneur en
„ Gedeputeerden aldaer / mede sonder kennisse van ha-
„ ren Officier dagelijx lieten inkomen en innamen de
uitgewekene en vyanden van sijn Excellentie en 't ge- “
meen Vaderland / gelijk sy noch onlanx gedaen en in- “
genomen hadden eenen Cornelis Pietersz. de welke “
hem so lange tot Amsterdam onthouden hadde / en “
wiens broeder genaemt Meester Pieter / Doctor in “
de Medecijnen / die hem tot Hoorn onthoudende / en “
ook in de Broetschappe aldaer geweest zijnde/hem on- “
trent een jaer geleden by den vyanden begeven hadde “
en als noch was / waer na desen sijnen broeder tot “
Hoorn ingekomen was. Om welke en meer pregnan- “
te saken by die van Hoorn aengewend (seide hy) dat “
een grote tweedracht geresen was tussen de stad Hoorn “
en d'andere Steden/ waer uit geschapen was een son- “
derlinge quaed te sullen komen / sulx dat den Gouver- “
neur/Gedeputeerde en Magistraten genoodsaekt wa- “
ren geweest/hem (Sonnenberg) aen sijn F. G. over te “
schicken / om sijn F. G. alle den handel en proceduren “
te exhiberen en te kennen te geven / en te versoeken dat “
sijn Excell. gelieven wil te belasten de voorsz Jonk- “
heer Johan van Vliet en Meester Sebastiaen van “
Losen metten anderen Commissarisen terstond te tre- “
den in besoigne / en procederen in de sake van Jan “
Jeroensz. en andere sijne mede complicen van de ver- “
raderye beschuldigt / of dat sijn F. G. gelieve te com- “
mitteren twe andere uit den Noorder-quartiere / die “
sijn F. G. gelieven soude/ sonder te achten opte valsche “
en sinistre te kennen geven van eenige Burgemeeste- “
ren van Hoorn / op dat de Justitie plaets en voort- “
gank mocht hebben en in vigeur blijven/ en door sulx “
de Landen van alle verraderijen en valsche aenslagen “
bevrijd mochten werden/en in goede eendracht/ rust en “
vrede mochten blijven. Presenterende tot dienste van “
sijn F. G. en de gemene saken tot allen tijden tot den “
lesten droppel bloeds by te staen en berepd te laten vin- “
den in alder getrouwigheid / gelijk sy tot dier tijd toe “
hoopten gedaen te hebben / met expresse protestatie/ “
dat in dien by faute van 't gene voorseid is / eenig in- “
convenient of ongeluk daer door gebiele / dat sy in sul- “
ken gevalle daer van geexcuseert gehouden wilden “
zijn / als sijne F. G. van alles genoeg geadverteert “
hebbende / &c.

Terwijlen de voorschreven Sonnenberg naer den Prince van Oranjen was gereist / heeft de Gou-berneur Sonoy aen die van Hoorn geschreven / dat hy versoekt van henlieden te weten / of sy de requeste sijn-der Excellentie gepresenteert / daer op d'Apostille van den 29. Novembris is gevolgt / begeeren als Burger-meesteren en Raden der Stede van Hoorn te advoye-ren / also op de requeste by henlieden overgegeven niet en konde gedisponeert werden / sonder daer van eerst volkomentlijk onderricht te wesen. Daer op sy naest-lesten Decembris hebben geantwoord/ Dat nadien sy in 't seker veradverteert waren / dat Jan Jeroensz. buiten de resolutie van de Staten / in afwesen ook sonder weten van henlieden en de Schepenen der sel-ber stede / ter torture of ter scherper examinatie ge-bracht was / sy van plicht en eeds wegen niet en konde naerlaten 't selve te klagen / en sijnder Excell. te ken-nen te geven / die onordentlijke proceduren daer in ge-pleegt / mitsgaders d'infractie haerder privilegien/en vilipendentie der voorsz. resolutie / en daerom versocht hadden / dat sijn Excellentie in faveur van de justitie (also de gevangen wesende suppliant in de voorschre-ven requeste haerluyder borger en poorter is) soude gelieven eenige Commissarissen uyt den Rade neffens hem wesende / of uit den Hove van Holland te ordon-neren / en naer dien de voorschreven gevangen aldaer gebracht soude mogen wesen / henluyden informeren/ en aen sijnder Excellentie rapport van dien gedaen zijnde / alsdan gedaen te worden naer behoren. En so verre roert de infractie haerder privilegien / vili-pendentie der voorschreven resolutie van den Staten/ waer jegens by sijne Commissarissen gedaen was/ mitsgaders 't versoek van sijnder Excell. Commissa-rissen en hen-luiden besoigne in dien te doen / sy by de-sen gestand doen / en vorder niet / also sy lieden ook in voorgaende missiven altoos geprotesteert hebben / als sy als noch protesteren / dat sy den selven gevangen

Die van Hoorn apprehen-deren en doen ge-stand 't gene sy aen sijn Excell. geklaegt en ver-socht hadden.

nochte

„ nochte niemanden anders in hun ongelijk en begeren
„ voor te ſtaen nochte adhereren / verſochten daerom
„ dat ſijn E. gelieven ſoude den ſelven Jan Jeroenſz.
(F. 114.) volgende henlieder requeſte aen ſijn E. Steden en
„ Staten van dien quartiere gepreſenteert / aldaer tot
„ Hoorn als plaetſe ſijnder poorterye en rechtbank ge-
„ hrocht te worden / en volgende d'Apoſtille en het goed
„ gelieven van ſijn Excellentie by ſijne Commiſſariſen
„ daer in begrepen geprocedeert te worden na behoren /
„ en henlieden te verlenen Apoſtille opte voorſz hare re-
„ queſte.

Evenwel en hebben die van Hoorn geen Apoſtille op hare voorſz requeſte konnen bekomen / nochte ook verkrijgen dat de voorſz Jan Jeroenſz binnen Hoorn gebracht / en aldaer jegens hem geprocedeert ſoude werden. De Prince van Orangien gelet hebbende op de klachten by Willem van Sonnenberg over die van Hoorn gedaen / ook mede op de proceduren tegen de gevangenen gepleegt / ſo hem by Sonnenberg aengedient / en ten dele vertoont waren / ſo heeft hy op nieus den 3 January 1576. gecommitteert Jonkheer Johan van Woerden van Vliet / Meeſter Sebaſtiaen van Loſen / Jonkheer Willem van Koon / Schout tot Niedorp / Meeſter Jooſt van Huykeſloot / Schout der ſtede van Hoorn / Willem Martenſz. Calf / Baliu van Waterland / Willem van Sonnenberg / Baliu van Brederode en Bergen / en Guilliam Moſtaert / mitsgaders twe Schepenen van Hoorn daer toe te nomineren en committeren / om in de ſake van de voornoemde Jan Jeroenſz en andere mede-gevangenen voorts te procederen / ſulx dat ſy in goeder conſcientie en na rechte bevinden ſouden te behoren / tot ſtraffinge der boſen / en beſcherminge of ontſlaginge der goeden. Met welk beſcheid de voornoemde Willem van Sonnenberg in 't Noorderquartier gekomen zijnde / en rappoort aen den Gouverneur gedaen hebbende / heeft den Gouverneur die van Hoorn daer van den twaelfſten der ſelver maend geadverteert / en belaſt twe Schepenen daer toe te committeren / dewelke met de andere Commiſſariſen voorts procederen ſouden. Die van Hoorn hebben dien achtervolgende gecommitteert Hendrik Quirijnſz en Matheus Matheuſz. de Clerk / Schepenen in Hoorn: Maer alſo Jonkheer Johan van Vliet en Meeſter Sebaſtiaen van Loſen henlieden excuſeerden om in de commiſſie te treden / ſiende daer in geen eere noch danck te begaen / en horende d'opſprake van 't gemeen volk / ſeggende doch alleenlijk voor excuſe / dat deſe ſake een lang beſoingne was vereiſchende / en dat ſy op de reiſe lagen om te vertrecken / en ſijn Excellentie rappoort te doen van haer wederbaren. De voorſz Schepenen van Hoorn by den Gouverneur afgebraegt zijnde / of ſy dan niet en begeerden metten anderen vijf Commiſſariſen in beſoingne te treden / en voort te varen / gaven voor antwoorde / dat ſy goedwillig waren / om achtervolgende den wille van ſijn Excellentie in beſoingne te treden / by ſo verre alle de Commiſſariſen in de voorſz commiſſie van ſijn Excellentie begrepen / daer toe bereid waren en mede in 't werk wilden treden.

Hier door en heeft men in deſe ſake wederom niet konnen voortvaren tegen den voorſz gevangenen / waerom Somp door Johan Michielſz. Predicant aen den Prince van Orangien heeft doen ſolliciteren / dat alſo aen deſe ſake grotelijx was gelegen / en geen vertrek en konde lijden / ſo om de vreſe van het overlijden van Pieter Nanningſz. Jan Jeroenſz. of andere gevangenen / als van het uitbreken van eenige der ſelver / daer toe geſeid werd / dat gearbeid werd / dat ſijn Excellentie / ſo lief hem de juſtitie was / en de ſtraffe van deſe verraderye ſijn eere was betreffende / ſoude gelieven de novo te committeren / of te bevelen op de oude commiſſie terſtond in 't werk te treden den voornoemden Jonkheer Willem van Koon / Meeſter Jooſt Huliesſloot / Willem Maertenſz. Calf / Willem van Sonnenberg en Guilliam Moſtaert / of yemand anders die ſijn Excellentie aldaer ſoude gelieven te nomineren of in ple daer toe te ſchicken / ſo 't ſelve haeſtelijk ſoude mogen geſchieden / met twe Schepenen van Hoorn / ſo ſy daer by wilden zijn / ſo niet / ſonder de ſelve. Dan de Prince van Orangien onderrichtzijnde / dat de voorſz Commiſſariſen ſo wredelijk de gevangenen hadden gepynigt / ja een perſoon 16 en 18 malen en meer / en konde daer toe niet verſtaen / niet jegenſtaende men den ſelven ſocht met alle manieren 't ſelve te ontgeven en vroet te maken / dat het maer dreigementen en waren geweeſt / en dat de gevangenen malkanderen belooft hadden hare complicen niet te openbaren / noch door dreigementen noch door pynigen niet te ſullen confeſſeren. De Commiſſariſen waren in deſe ſake ſeer beladen en beſorgt / dat alle haren handel ontdelit ſoude werden / waerom ſy ſo vele door den Gouverneur die ſy vele vroet gemaekt hadden / te wege brachten / dat op den 14 Febrvary 1576. in de vergaderinge van de Gedeputeerde van de Steden van het Noorderquartier de navolgende reſolutie werd genomen. Alſo d'ordonnantie van ſijn Excell. op het examineren en termineren van de ſake van Jan Jeroenſz. door 't refuis van Jonkheer Johan van Vliet en Mr. Sebaſtiaen van Loſen / en volgens van Schepenen van Hoorn / haer effect niet en heeft geſorteert / tot grote koſten van 't gemeen Land / ſo van dag-gelden van de Commiſſariſen / wachters van de gevangenen / en koſten van de ſelve gevangenen / die vele op de ſelve ſake opgehouden werden / ook met pericule van uitbreken van de ſelve gevangenen. Om alle 't welke te verhoeden / als ook om dat andere verraderye die daer onder noch ſoude mogen ſchuilen / door ſulk vertrek niet verholen en blijve / en andere verraders hem des te meer en verſtouten; ſo werd by 't gehele Collegie (uitgenomen die van Hoorn / dewelke perſiſteren by de leſte ordonnantie van ſijn Excell.) gereſolveert / dat de Commiſſariſen die in deſen hebben gebeſoingneert / met twe Schepenen van Hoorn / ſo verre die daer preſent begeren te zijn / ſo niet / de voorſz Commiſſariſen alleen / metter examinatie en uitinge van de ſake van Jan Jeroenſz. en andere gevangenen ſullen procederen / ſo na recht en in billikheid behoren ſal. Verſoekende de voorſz Magiſtraten / dat de Gouverneur eerſtdaegs ſal ſijn Excell. van deſen adverteren / dat ſulx niet in kleinachtinge van ſijn Excell. ſijn Excell. Commiſſie / of uit eenige wreveligheid geſchied / dan alleen om 't gemeen Land van de onverraeglijke koſten en pericule van uitbreek der gevangenen te ontlaſten gedaen werd.

Reſolutie genomen by de Gedeputeerde van de Steden van het Noorderquartier / nopende de ſake van Jan Jeroenſz. en d'andere gevangenen.

De Commiſſariſen hebben ten ſelven dage ook gepaſſeert deſe navolgende Acte / die ſy begeerden dat neffens de reſolutie van de Gedeputeerde van de Steden aen ſijn Excellentie overgeſonden ſoude werden.

Acte van verklaringe van de Commiſſariſen op de voorſz reſolutie.

GEſien by ons Commiſſariſen de reſolutie van de Gedeputeerde van de Steden van het Noorderquartier / repreſenterende den Staten van dien / mitsgaders de Magiſtraten der ſelver Steden / op 't poinct van de examinatie en terminatie van de ſaken van Jan Jeroenſz. met ſijne complicen op 't ſtuk van de verraderye den ſelven opgeleid / dewelke door ſommige geretardeert werden / breder blijkende by de ſelve reſolutie in date den 14 Februarv 1576 / ſtylo communi. Verklaren de voorſz Commiſſariſen / dat ſy niet anders en konnen bemerken / dan dat eenige particuliere van Hoorn hen onderſtaen de ſake te retarderen / niet anders en ſoeken dan de verraders in hare verraderye te patrocineren / en de ſelve ſake te defenderen / tot groot achterdeel van de gemene ſake en lande. En ſouden de voornoemde Commiſſariſen ſonder eenige zwarigheid wel bereid zijn / gelijk ſy ook zijn / de ſake in alder diligentie te vorderen (als in haer conſcientie wel geruſt zijnde) ſulx ſy ook van haren procedure voor God en de ganſche wereld willen en weten te verantwoorden / dan nadien zijne Furſtelijke Genade geapprobeert en goed gevonden heeft de commiſſien van mijn Heer den Gouverneur / Gedeputeerden en Magiſtraten den voorſz Commiſſariſen gegeven / en dien-volgens de ſelve de novo met volle en ample commiſſie belaſt / daer in ook Johan van

Woer-

» Woerden van Vliet / Sebastiaen van Loosen en twe
» Schepenen van Hoorn gecomprehendeert zijn / breder
» blijkende by de selve commissie / door wiens refuis de
» saken geretardeert werden / en souden de selve Com-
» missarisen de voorsz commissie van sijn Excell. niet
» garen te buiten treden / en dat om te eviteren alle vilep-
» nie / calumnieuse en andere schandaleuse lasteringe en
» injurie / die by diverse personen gesproken souden mo-
» gen worden / die men hem van den rugge niet en kan
» weren / doch om de selve Gedeputeerden en Magistra-
» ten te gelieven / en de gemene sake in alder diligentie te
» voorderen / zijn te breden / ook versoekende / dat dese ha-
» re antwoorde / neffens de voorsz resolutie aen sijn Ex-
» cellentie in alder diligentie overgesonden werde / en so
» sijn Excell. de selve resolutie advoyeert en den Com-
» missarisen belast / niet jegenstaende het refuis van
» d'andere Gecommitteerde in de commissie verhaelt
» te procederen / zijn bereid in alder ernst en diligentie /
» volgende de selve resolutie voorts te varen / en in der
» sake te procederen / sulx sy in goeder constientie en na
» rechte bevinden sullen te behoren / en so sy ook voor
» God en de gansche wereld sullen willen en weten te
» verantwoorden. Actum den 14 Febvuary anno 1576.
» stylo communi, præsentibus Jonkheer Willem van
» Koon / Meester Joost Huikesloot / Willem Mae-
» tensz. Calf / Willem van Sonnenberg en Guilliaem
» Mostaert Commissarisen. Ter ordonnantie van de
» Commissarisen / By my Secretaris en was onder-
» teikent /

A. Cornelis Texel.

De voorsz resolutie neffens dese acte van verklarin-ge by den Gouverneur Sonoy gesonden / zijn aen Jan Michielsz. Predicant / die noch by sijn Excellentie lag om de sake te verborderen / heeft de selve Jan Mi-chielsz. sijn Excell. overgelevert en ernstelijk expedi-tie versocht / maer sijn Excell. qualijk nemende dat men so rigoreuselijk tegen de gevangenen hadde ge-procedeert / en niet konnende goed vinden / en suspect houdende / dat dese Commissarisen voorder alleen in dese sake souden procederen / heeft terstond in alder haest dese navolgende missive aen den Gouverneur Jonkheer Diederich Sonoy geschreven.

Missive van den Prince van Oran-gien daer hy de hand van de Com-missarisen sluit / en belast in de sa-ke van Jan Je-roensz. niet voorts te procede-ren. (F. 115.)

DE Prince van Orangien, Grave van Nassau, &c. Heere en Baroen van Breda, van Diest, &c. Edele vrome lieve besondere, Also wy verstaen, dat by u en de Commissarisen gecommitteert over d'examinatie en procedure van Jan Jeroensz. van Hoorn gevangen tot Schagen, voorgenomen is voorts te varen, en sijn Proces te maken. So ist, dat wy om sekere redenen ons moverende, niet en hebben willen laten u desen te schrijven, en daer by wel expresselijk te gebieden en bevelen, dat terstond desen gesien, gy doet superse-deren, en niet vorders en laet procederen, of yet anders tegen den voornoemden Jan Jeroensz. voor te nemen, voor en al eer ter tijd en wijlen toe gy van ons ander bevel en bescheid sult hebben. Niet jegen-staende eenige voorgenomen resolutie, of eenige an-dere redenen, die u en de voorsz Commissarissen ter contrarie souden mogen porren en moveren. Waer in wy begeren en willen, dat gy onse meninge sult na ko-men, sonder ter contrarien ietwes voorders in de sake voor te nemen. Hier mede willen wy u edele vrome lieve besondere den Almogenden bevelen. Van Rot-terdam den 17 dag February 1576. Onder stond, U goede vriend. En was ondertekent, *Guillem de Nassau.* Het opschrift was. Den edelen vromen onsen lieven besonderen Jonker Diederich Sonoy Gouverneur van Noord-Holland en Waterland.

DE saken van de gevangenen nu aldus staende / en datter ter eender zijde seer gearbeid werde by de brunden van de gevangenen / om der selver ontslagin-ge / ten minsten dat de voorsz Commissarisen alleen daer mede niet border en souden mogen procederen / en dat ter andere zijden de sake so gedreven werde / dat de gevangenen mosten gestraft werden / of dat het Noor-der-quartier in perijkel ware van verloren te gaen door inwendige twiste / so heeft de Prince van Oran-gien opten 23 Marty 1576. in plaetse van de voorsz Jonkheer Johan van Woerden van Vliet / en Mee-ster Sebastiaen van Loosen gesurrogeert en gecom-mitteert Jan Maertensz. Visscher / Burgermeester van Hoorn / en Jacob Pietersz. Maelson oud Burger-meester van Enkhuisen / gevende de selve last in de voorsz sake mette andere Commissarisen in de voor-gaende commissie van den 3 January genomineert / voorts te procederen totter sententie diffinitive en exe-cutie van dien toe incluis / ten einde de schuldige ge-straft / en de onschuldige tot haer-luider onschuld sou-den mogen komen. Wel verstaende nochtans sijn Ex-cellentie dat indien eenige van de selve Commissaris-sen / door belet of andere wettelijke redenen den last niet en wilden accepteren / dat Jonkheer Diederich Sonoy Gouverneur van 't Noorder-quartier in plaet-se van alsulke recusanten eenige andere bequame per-soon of personen soude mogen surrogeren. Dien vol-gende de voorsz Jan Maertensz. Visscher en Schepe-nen van Hoorn waren te breden de commissie te aen-baerden / dan Jacob Pietersz. Maelson excuseerde hem op siekte en onbequaemheid / als niet genoeg ge-deffent zijnde in sodanige swaerwichtige saken / daer sijn nature en gemoed gansch elijk van was abhorre-rende. En als men hem daer toe met autoriteit wilde constringeren / verklaerde expresselijken dat hy geen stoppegat noch vuylbager van andere en begeerde te wesen / en in so eerlijken commissie scilicet, als men die lanx der straten was noemende / te weten / Bloed-raed, niet en begeerde hem te laten gebruiken / en dat-tet hem onredelijk en buiten alle billikheid docht te we-sen / dat men by wegen van protesten en andersins / als dat men alle de schade / die 't gemene Land door zijn onbillikheid soude komen te lijden / op hem soude wil-len verhalen / daer toe soude willen constringeren / daer men andere willige genoeg daer toe soude konnen be-komen / doch also dese sake sijns bedunkens betreft het gehele Noorder-quartier en Waterland / seide hy voor sijn gevoelen / dat daerom uit elke Stede van 't selve quartier ten minsten een van de verstandigste en ge-qualificeerste / die in sodanige saken best gedeffent mochten zijn / wettelijk daer toe behoorde gecommit-teert te worden / op dat sodanigen wichtigen sake (daer men 't gehele Land door so veel van sprak / en daer men in toekomenden tijde noch meer van spreken soude) met meerder autoriteits ten besten uitgevoert en be-eindigt soude mogen werden: biddende ootmoedelijk / dat men sijn excuse ten besten soude willen afnemen / en hem dien aengaende niet verder te willen bergen / aen-gesien sijn nature en gemoed 't selve niet en vermoch-ten / waerom hy ook door sijn broeder (dit was Doctor Francops Maelson) aen sijn Excellentie dede solliciteren / om daer af ontslagen te wesen. Hy heeft ook niet nagelaten / om de selve ontslaginge ernstelijk te doen solliciteren aen sijn Excellentie / en de Staten neffens hem gecommitteert / die by hare missive van den 2 Juny 1576. den selven van alsulken last verdragen en ontslagen hebben / en in sijn plaetse gesurrogeert Meester Jacob van Thorenburg van Alkmaer een Rechtsgeleerde. Dan also Jonkheer Diederich So-noy daer toe gesurrogeert en gecommitteert hadde den eersten Juny te voren eenen Claes Reyersz. Coop-man van Amsterdam / doe ter tijd wonende tot Alk-maer / en de Commissarisen gelijkelijk belast terstond in besoigne te treden: so hebben die van Hoorn gesch re-ven aen Sonoy / dat sy veradverteert waren / dat sijn Excell. en de Staten van Holland in plaetse van Ja-cob Pietersz. Maekschoon gecommitteert en gesurro-geert hadden den voornoemden Meester Jacob van Thorenburg. En dewijle 't selve was een man in den Rechten geleert / en over sulx nutter en bequamer tot sulke besoigne gereputeert dan Claes Reyersz. wesen-de een Coopman van Amsterdam / so versochten sy ten einde met minder nadenkens in so wichtigen sake geprocedeert soude werden en alle oorsake van meerder inconvenienten weck genomen: dat, ook partyen haer

De Prince van Oran-gien surro-geert an-dere Com-missarisen.

Jacob Pietersz Maek-schoon of Maels-soen en wil de commis-sie niet aenbaer-den.

voor-

boȝder niet te beklagen en ſouden hebben/ en de gevangenen eens tot expeditie van hare ſaken ſouden mogen komen / dat ſy wilde maken / dat de ſelve Torenburg metten anderen Commiſſariſen metten eerſten ſouden in 't werk treden / alſo Jan Maertenſz. Viſſcher en hare Schepenen hen daer toe gereed hielden / daer aen haer vȝundſchap en 't gemeen Land en de gerechtigheid een goeden aengenamen dienſt gedaen ſoude werden / maer daer viel wederom een ander beletſel/ namentlijk dat Guilliam Moſtert een van de boȝſz Commiſſariſen / gecommandeert werd van die van den Noȝder-quartiere tot den ontfanck van alle de geeſtelijke goederen ten platten lande aldaer/ waer doȝ ſy hem excuſeerde om langer te mogen vaceren op 't ſtuk van de Enqueſten tegens des gemeene Lands gevangenen / waer van ſy by ſijn Excellentie den 7 July 1576. op ſijn verſoek werde ontſlagen/en Sonoy belaſt / dat ſy mette gedeputeerde Raden in den Noȝder-quartiere / yemanden tot het Commiſſariſchap van de Enqueſten (ſo werd het alſ doe by henlieden genoemt) ſouden mogen committeren / het ware eenige van de Rechts-geleerde by Sonoy aen ſijn Excellentie verſocht / te weten / Mr. Jan van Oldenbarnevelt/ of Mr. Gezrit Doedeſz. beide Advocaten / of yemand anders / die ſy en de gedeputeerde Raden aldaer daer toe nut en bequaem vinden ſouden / daer toe ſijn Excellentie den boȝſz Sonoy met de boȝnoemde gedeputeerde Raden was autoriſerende / doch daer quam t'elkens belet tuſſchen beiden / ſo doȝ dien de geſuȝrogeerde daer toe niet en wilden verſtaen: als anderſins dat de Commiſſariſen die de ſake begonnen hadden/ daer in alleen niet verder in beſoigne en doȝſten treden/ en ȝijn de gevangenen tot Alkmaer noch ſittende/middelertijd ontſlagen gewoȝden: maer de andere / namentlijk Jan Jeroenſz. / Pieter Ellertſz. alias Piet El / en Pieter Nanningſz. / en Sybout Janſz. van Medenblik ȝijn blijven ſitten / doȝ 't belet boȝſz / tot dat de ſake ſo lange heeft aengedȝagen / dat de Pacificatie tot Gent (daer na van verhaelt ſal werden) middelertijd opgekomen is.

Guilliam Moſtert werd gecommitteert tot den ontfanck van de geeſtelijke goederen in 't Noȝderquartier.

De Pacificatie geſloten ȝijnde / heeft men de boȝſz gevangenen gepȝeſenteert / dat ſy / volgende het eerſte en negende artikul / ſouden mogen uitgaen / en het beneficie van de Pacificatie genieten. Dan alſo de boȝſchȝeven Jan Jeroenſz. en d'andere niet en begeerde op de Pacificatie uit te gaen: maer verſochten dat haer recht en juſtitie ſoude mogen geſchieden. So heeft ſijn Excellentie gecommitteert Jonkheer Gijſbert van Dubenboȝde Heere van Opdam / en Jonkheer Artus van Bȝederode / Raed oȝdinaris in den Pȝovincialen Hove van Holland / om de boȝſz gevangenen tot Schagen af te vȝagen / of ſy op de boȝſz Pacificatie begeerden uit te gaen / en ingevalle van niet / dat ſy hen alſ dan neffens d'andere Commiſſariſen ſouden op alles infoȝmeren / op de belaſtinge en ontlaſtinge van de gevangenen / en voȝts tot laſtinge of ontlaſtinge van de ſelve te pȝocederen / ſulx dat ſy na recht ſouden bevinden te behoren. Volgende welk eerſte lid van de boȝſz commiſſie de boȝſz Gecommitteerde van ſijn Excellentie / den ſelven Jan Jeroenſz. cum ſociis voȝgehouden hebben / of ſy volgende het eerſte en negende artikul van de Pacificatie / uit de gevankeniſſe begeerden te gaen / dat ſy 't ſelve mochten doen / mits betalende de gevangenis koſten/ 't welk ſy hebben afgeſlagen / en verſocht hen recht en juſtitie geadminiſtreert te werden / waerom de ſelve Gecommitteerde op de ſake van de boȝſchȝeven gevangenen hen hebben beginnen te infoȝmeren / ſo hebben de vȝunden van de gevangenen op de vergaderinge van de Heeren Staten van Holland by requeſte alle de gelegentheid van de ſake te kennen gegeven. De boȝnoemde Heeren Staten hebben de boȝſz drie gevangenen met noch eenen van Medenblik/ mede om gelijke ſuſpitie gevangen ſittende / by apoſtille van den 28 Decembȝis 1576. uit de gevankeniſſe en detentie ontſlagen / onder behoȝlijke handtaſtinge van t'allen tijden te recht ſtaen / behouden een pegelijken ſijns rechts / om 't ſelve te verbolgen ſo ſylieden reſpectivelijk te raden vinden ſouden / oȝdonnerende den Gouverneur en Gecommitteerde in den Noȝder-quartiere van Holland / en allen anderen/ des nood woȝd / hen daer na te reguleren. Dan de boȝſz Gouverneur en Commiſſariſen en hebben de gevangenen daer op niet willen ontſlaen / maer ſuſtineerden dat ſy op de Pacificatie moeſten uitgaen / d'welk ſy niet en begeerden te doen / ſulx dat de vȝunden van de gevangenen genoodſaekt ȝijn geweeſt te reiſen na Middelburg / alwaer de Pȝince van Orangien hem alſ doe was houdende / en aldaer aen den ſelven te verſoeken / dat ſijn F. G. gelieven ſoude de boȝſz apoſtille van de Staten van Holland te confirmeren/ aggreeren en appȝoberen/en den Gouverneur/ Commiſſariſen en Gedeputeerdens in den Noȝderquartiere en allen anderen/ des nood werd / wel ſcherpelijken te laſten en bevelen / datſe hen daer na ſouden hebben te reguleren / en dat ſijn Excellentie ſoude gelieven de boȝſz Commiſſariſen / Jonkheeren Gijſbert van Dubenboȝde / Heere van Opdam / en Artus van Bȝederode / Raed oȝdinaris in den Hove van Holland / alſ doe noch in den Noȝder-quartiere weſende/ op 't nemen van de infoȝmatien / te autoriſeren/ de gevangene de handtaſtinge en beloften van t'allen te rechte af te nemen / en den ſupplianten realijken en metter daed / en ook metter overhand / ſo verre des nood ware / uit de gevankeniſſe te ontſlaen. Op welk verſoek de Pȝince van Orangien deſe nabolgende apoſtille heeft uitgegeven.

Jan Jeroenſz. en d'andere gevangenen weigeren op de Pacificatie uit de gevankeniſſe te gaen.

SYn Excellentie gehoort 't rapport van deſe requeſte, en daer op gelet hebbende, heeft volgens de Pacificatie onlangs in deſen Nederlanden gemaekt, de ſupplianten ontſlagen, en ontſlaet by deſen uit de gevangeniſſe en detentie, daer ſyluiden jegenwoordelijk in ȝijn, of indien de bovengenoemde gevangens op de voorſz Pacificatie niet en begeren los te gaen, ſo ordonneert ſijn Excellentie deſe requeſte geſtelt te werden in handen van de luiden van den Provincialen Rade van Holland, ten einde ſyluiden drie uitten haren committeren, die na hem nemen en van de genen, die by den Gedeputeerden van Noord-Holland gecommitteert ȝijn geweeſt tot beleydinge deſer ſaken, afvorderen ſullen alle de ſtucken, informatien en andere munimenten tot deſer ſake dienende by behoorlijke inventaris, de ſelve viſiteren, en voort den Raed daer van rapport doen, welken Raed 't ſelvige gehoort en daer op wel gelet hebbende, ſal als dan adviſeren, of ſy de bovengenoemde gevangens tot Delf ſullen vorderen, of laten ter plaetſe daer ſy tegenwoordelijk noch ȝijn, om henluiden alſo ſommierlijken te adminiſtreren goed kort recht en juſtitie, ſonder eenige treinerinｇe van proceſſe. Aldus gedaen tot Middelbug op den 19 January 1577. Ondertekent, (F. 116.)

Apoſtille by den Pȝince van Orangien gegeven op 't verſoek van de gevangenen in 't Noȝderquartier.

GUILLEM de NASSAU.

DJen volgende ȝijn by den Hove van Holland gecommitteert de boȝſz Jonkheeren Artus van Bȝederode en Meeſter Pelgrom van Loon met de Secretaris de Clerge / de welke tot Schagen getrocken ȝijnde de gevangenen de boȝſz Pacificatie aengeboden hebben om daer op uit te gaen/ 't welk ſy in manieren als ſy te voren hadden gedaen / hebben afgeſlagen / en verſochten henluiden recht en juſtitie geadminiſtreert te werden / overſulx hebben de boȝſz Commiſſariſen de Commiſſariſſen afgeeiſcht alle de infoȝmatien / ſtucken en munimenten / die onder de boȝſz Commiſſariſen deſen aengaende/ mitsgaders de confeſſien van de geexecuteerde vagebonden mochten weſen / de welke henluiden de ſelve opten eerſten Febȝuary 1577. ten huiſe van Willem van Sonnenberg by inventaris overgelevert hebben/ met verklaringe gene andere pampieren dien aengaende onder henluiden te hebben/ en dat de revocatie van Pieter Nanningſz. en eenige andere ſtucken waren beruſtende onder de Commiſſariſen Opdam en Bȝederode.

De vȝunden van de gevangene / mitsgaders de gevangene ſelfs dit verſtaende waren ſeer verblijd / en

verhoopten nu eenmael tot haer gerechtigheid te geraken / nu de ſake tot der Commiſſarisen handen was getogen / en procedeerden de voorſz Gecommitteerden van den Hove voorts tot neminge van informatien / ſo wel van de ſake van de vagabonden / als van de revocatien by de vagabonden in de ure des doods gedaen / en van alle 't gene hier voren verhaelt is en daer aen kleven mochte. Daer na hebben sy aen den Provincialen Rade hen rapport gedaen / dewelke geordonneert hebben / dat men de bovengenoemde gevangens van Schagen tot Delf ſoude laten brengen / om de ſelve aldaer recht en juſtitie te adminiſtreren / tot welken einde de Procureur Generael werd gecommitteert / om de voorſz gevangenen van Schagen te halen / en tot Delf te brengen. De Procureur Generael met eenige aſſiſtenten aldaer gekomen zijnde / maekte 't ſelve een groot rumoer aldaer in 't ſelve quartier. De Commiſſarisen togen na Hoorn niet ook Gerrit Henrikſz. Calf / die Caſtelein opten Huiſe van Schagen was geweeſt / om aen den Staten van 't ſelve quartier hen te beraden wat sy doen ſouden / of sy de gevangenen ſouden laten volgen / dan niet. De Procureur Generael quam den 9 February tot Schagen / en bragende wie de ſleutelen van de gevangeniſſe hadde / bevelende de ſelve te openen / hem werd voor antwoorde gegeven / dat de Gouverneur en de Staten van dien quartiere de gevangenen aldaer geſonden hadden om aldaer bewaert te werden / en dat Gerrit Henrikſz. Calf daer mede was belaſt / om die te bewaren / en datſe ſonder deſſelfs laſt niet en dorſten daer in pet te doen. De Procureur Generael was te vreden / dat sy een rijdend peerd na hem ſenden ſouden / gelijk gedaen werde / maer alſo Gerrit Henrikſz. Calf des anderen daegs namiddag ten drie uren noch niet en was gekomen / ſo heeft de Procureur Generael / de wijle hem geweigert werd de ſloten te openen / de ſloten met geweld doen opſlaen / en vier gevangenen / namentlijk Jan Jeroenſz. Piet El van Hoorn / Pieter Hanningſz. van Benningbroek en Sybout Janſz. van Medenblik uit de gevangeniſſe doen gaen en met hem weg geboert / niet tegenſtaende de proteſtatie van eenen Cornelis Pieterſz Boom op den huiſe van Schagen wonende. Dit geſchiede met groten toeloop van volke / met grote verblijdinge van den gemenen man en de gehele borgerye van Schagen / en andere dorpen daer omtrent die dit met veel honderden aenſagen / ſulx dat het te verwonderen was waer alle het volk van daen quam / elk ſeide 't ſijne / maer generalijken riepen sy: waer zijn nu de Bloedraden? hadden sy recht / sy ſouden wel dorven voor den dag komen / en meer diergelijke woorden.

De Procureur Generael van den Hove van Holland komt tot Schagen.

De Procureur Generael doet de gevangeniſſe van Schagen opſlaen / en voert de gevangenen na Delf / daer het Hof Provinciael alsdoen was.

Sybout Janſz. van Medenblik werd ontſlagen.

Sybout Janſz. van Medenblik hebbende de middelen ſo wel niet als d'andere / om ſijn gerechtigheid te verbolgen / ook moede weſende van de lange gevangeniſſe / is door raed van eenige ſijne vrunden / op de pacificatie uit de gevangeniſſe gegaen / nochtans onder cautie juratur omne, des verſocht zijnde / wederom in gevangeniſſe of te recht te komen / ſub pœna confeſſi & convicti.

Als nu de andere bovengenoemde gevangenen eerſt tot Delf / en daer na / door 't vertrecken van 't Hof / in den Hage gebracht waren / en dat de voorſz Commiſſarisen wederom in 't Noorderquartier waren geweeſt / om noch vorder informatie op alles te nemen: en rapport van als aen den Hove gedaen zijnde / ſo heeft het Hof na voorgaende communicatie hier op metten Prince van Orangien gehouden / de voorſz gevangenen op den 15 July uit de gevangeniſſe op handtaſtinge ontſlagen / ordonnerende den Procureur Generael van den voorſz Hove alle de voorſz informatien / confeſſien / certificatien en munimenten na hem te nemen / om 't recht van de Majeſteit van den Coninck te bewaren / ſo hy bevinden ſoude te behoren.

Jan Jeroenſz en de andere gevangenen werden by den Hove ontſlagen op handtaſtinge.

Als nu Jan Jeroenſz uit de gevangeniſſe was ontſlagen / is hy binnen Hoorn gekomen / aldaer hem grote vrundſchap gedaen werd van de borgerye / ſo ook d'andere gevangenen komende in haer woonplaetſe / blijdelijk van de inwoonderen ontfangen zijn geworden.

Daer na hebben Jan Jeroenſz / Piet El beide van Hoorn / en Pieter Hanningſz van Benningbroek / van den Hove van Holland gelicht mandament in cas van purge / en hebben uit kracht van dien doen dagvaerden Jonkheer Dirk Sonoy Gouverneur van het Noorder-quartier van Holland / Mr. Jooſt Hupkeſloot / Willem Meertenſz. Calf / Willem van Sonnenberg / Guilliam Moſtert / en Jonkheer Willem van Roon / als Commiſſarisen aldaer / mitsgaders d'Officieren van der plecken van haer reſidentie / en den Procureur Generael van den Hove by namen / en allen anderen die hem partyen ſouden willen maken / nemende concluſie dat zy-luiden en elk van hen verklaert ſouden werden puer / ſuiver en innocent van 't pretenſe bezraed en verſtand met den vyand / en dat de gedaegde en elk van daer op geimponeert ſoude werden een eeuwig zwijgen en ſilentium, &c. Daer tegen de voorſz Gouverneur en Commiſſarisen / mitsgaders de ſes Steden van den Noorder-quartiere hen voegende met de gedaegden na verſcheiden dilayen ſuſtineerden / dat de appzehenſie van den impetranten perſonen en alle 't gevolg van dien was geſchied ter ſake van de voorleden troubles / in voegen dat vermogens 't eerſte articul van de Pacificatie gemaekt tot Gent / alle 't ſelve gehouden moeſt werden als niet geſchied / ſonder dat ter oorſake van dien tot genigen tijden daer van eenige mentie gemaekt / of yemand aengeſproken mocht werden / en dat mitsdien henluiden opſteerde exceptio litis finitæ vel rei tranſactæ, &c. Waer jegens by de voorſz Jan Jeroenſz. cum ſociis contrarie werde geſuſtineert / dat de Pacificatie was gemaekt tuſſen de genen / die voor date van dien vyanden waren / maer niet tuſſen de genen die van een zyde en onder een gebieden ſtonden / en overſulx mette Pacificatie niet gemeens en hadden / concludeerden tot rejectie van de exceptie / en dat partye ſouden gecondemneert werden ten dien fine te moeten antwoorden / verſoekende ook defaut tegens de non-comparanten. 't Hof verleent defaut jegens de non-comparanten, en verklaert hen puer / ſuiver / en innocent van 't pretenſe aengeſeide bezraed / ontſlaetſe van de perſonele comparitie / en admitteert henluiden te mogen occuperen by Procureur / en ordonneert ten principale partyen te ſchrijven by memorien. De voorſz Commiſſarisen hier mede ſeer beladen zijnde / hebben ſeer aengehouden aen de Magiſtraten van het Noorder-quartier / dat de ſelve hangende deſe procedueren (alſo sy ſuſtineerden / dat de ſelve en den Gouverneur henluiden van als gehouden waren te bevryden) hen neerſtigheid en devoir ſouden doen aen de Staten van Holland en Zeeland / om by ſchriftelijke remonſtrantie te deduceren de inconvenienten / die by admiſſie van ſodanige mandamenten van purge geſchapen waren te rijſen / als ophalinge van alle aengeſeide of aengedane injurien en beſchadigheden / aen d'een en d'ander zijde / ſtaende de troublen / gepleegt en by de Pacificatie geaboleert / item publicatie van alle informatien / delatien / conſpiratien / heimelijke en vyandlijke aenſlagen / mette oorſake en doordryvers van dien / en generalijken dat elk / die ſtaende deſe troubles in officie geweeſt waren / ſouden moeten verantwoorden en openbaren hun beſoigne daer by dat yemand ſoude willen ſeggen geinjurieert te zijn / al 't welk niet alleen directelijken de Pacificatie en contrarieerde: maer dat 't ſelve ook ſoude cauſeren veel heimelijken haet / verbitteringe onder de geſlachten / dorpen en ſteden van 't Noorder-quartier / ſulx dat daer uit een nieuwe beroerte ſoude mogen ſpruiten / tot ondergank en bederffeniſſe des Vaderlands. Hier door hebben sy ſo vele te wege gebracht / dat de ſes Steden van 't Noorder-quartier / als Alkmaer / Enkhuiſen / Edam / Monikendam / Medenblik en Purmereinde requeſte aen de Staten van Holland en Zeeland tot Leiden vergadert zijnde / hebben overgegeven / en 't gene voorſz is / gededuceert / en verſocht / dat om alſulke en diergelijke inconvenienten in tijds te verhoeden / de Heeren Staten voornoemt gelieven ſouden / henluiden te verlenen ſpeciale miſſive / adreſſerende aen den Provincialen Hove van Holland / met

Jan Jeroenſz cum ſociis ſtellen hen te purge voor den Hove.

Wertninge verſoek van de ſes Steden van 't Noorderquartier aen de Staten van Holland en Zeeland.

met laſte dat ſy luiden in der ſaken van den voornoemden Jan Jeroenſz. cum ſociis, geen vorder kenniſſe nemen nochte proceduren en ſouden houden. Op welk verſoek de Staten geapoſtilleert hebben gehad / dat de ſelve requeſte ſoude werden geſteld in handen van Jan Jeroenſz. cum ſociis, om binnen tien dagen daer jegens te ſeggen 't gunt hen-luiden goed dunken ſoude / en daer na den Staten van Holland en Zeeland volkomelijk doen onderrechten van de gelegentſheid deſer ſaken / ten einde al 't ſelve geſien / voorts in de ſelve ſake voorſien en geordonneert ſoude werden
(f. 117.) na behoren. Dit appoinctement was gegeven tot Leiden in de volle vergaderinge van de Heeren Staten van Holland en Zeeland voornoemd den vijfden Novembris 1577. en was onderteikent by den Secretaris / De Rechtere.

De voorſz Jan Jeroenſz. al eer hen-luiden deſe requeſte in handen geſtelt is geweeſt / vernomen hebbende datter ſekere requeſte aen den Heeren Staten was gepreſenteert / niet wetende 't inhouden nochte verſoek van dien / anders dan dat een gemeen gerucht ging dat de Commiſſariſſen met ettelijke Steden van het Noorderquartier requeſte gepreſenteert hadden of preſenteren ſouden / daer by de ſelve verſochten / dat de ſake ſoude geſmoort werden onder pretext van de voorſz pacificatie / om 't welk te beletten en te voorkomen / ſy luiden te rade zijn geworden / ook requeſte aen de voornoemde Heeren over te geven / in deſer manieren:

Requeſte en vertoog aen den Staten van Holland en Zeeland van wegen Jan Jeroenſz. en andere overgegeven.

AEn mijn E. Heeren den Staten van Holland en Zeeland, Vertonen in alle reverentie Jan Jeroenſz. en Pieter Ellertſz. van Hoorn, en Pieter Nanninxſz. van Benninkbroek, dat ſy ſupplianten (ſonder jactantie te ſpreken) weſende luiden met eeren, van goede name en fame, nooit van eenige meſuſen of quade feiten achterhaelt geweeſt zijnde, in den jare 1575. uit ſake van ſeker pretens verraed, en verſtand metten vyand in 't Noorder-quartier geapprehendeert zijn geweeſt, en ſonder eenige precedente informatie en inditien, na rechte gerequireert, by ſekere Commiſſariſen (doorgaens dier tijd wel by den drank zijnde) onmenſchelijken en onnatuerlijken getorqueert, en de ſelve torturen menigvuldelijk, ſonder eenige oude noch nieuwe inditien, boven recht gerepeteert, met ſulke rigoreuſe, ongebruikte en tyrannijke manieren en wegen van doen, dat nooit eenige Tyrannen, noch Barbaren, Tartaren, noch Scythe diergelijke gepleegt en hebben, gebruikende noch boven dien vremde en frauduleuſe treken, liſten en ſubornatien, om den ſupplianten om te brengen, waer in ook ſulke partialiteit gebruikt worde, dat de gene die van de ſupplianten wegen aen hen luiden ſupplicerde, om de revocatie van ſekere pretenſe confeſſien van eenige geexecuteerden (ſo by ongewoonlijke torturen als doloſelijken en met ſiniſtre practijken, verſierde perſuaſien en inductien, tot belaſtinge van de ſupplianten geextorqueert) in te brengen tot haer-luider ontlaſtinge, ter ſelver oorſake geapprehendeert is geweeſt, en al eer de ſelve uitter gevangeniſſe mochte komen, afgenomen is de ſomme van vierdehalf honderd Carolus guldens. En hoe wel de ſupplianten innocent bevonden worden van 't gene de voorſz Commiſſariſen hunluiden poogden te laſte te leggen, en hebben nochtans den ſupplianten niet willen ontſlaen van haer-luider ſtricte langdurige gevankeniſſe, niet paſſende op uwer mijn E. Heeren ordonnantien tot dien einde gedecerneert, noch ook willen obedieren 't appointement van den Hove van Holland, daer toe by ſijne Excell. gecommitteert, ſulx dat de Procureur generael de gevangeniſſe moſte opſlaen, om den ſupplianten tot Delf te brengen, dan 't ſchijnt dat de ſupplianten middeler tijd, door toedoen van de voorſz Commiſſariſen voorgehouden worde, opte pacificatie uitte gevangeniſſe te gaen, maer de ſupplianten hen ſelven ſuiver en innocent kennende, en hen betrouwende opte juſtitie, hebben al 't ſelve afgeſlagen: en voorts voor den voorſz Hove van haer innocentie ſulks gedoceertt gehad, dat ſy na voorgaende recolement van de certificatien en informatien van twe Commiſſariſen tot haer verſoek en grote koſten gedaen en genomen, by appoinctement van den Hove ontſlagen zijn onder handtaſtinge, en belofte van tot allen tijden weder te rechte te ſtaen, des by den Hove daer toe vermaent en verdagvaerd zijnde; ſo dat om eens van alle vexatien ontlaſt te worden, de ſupplianten geimpetreert hebben mandament in cas van purge dienende, en uit krachte van dien den voorſz Commiſſariſen en den Officieren van der plaetſen van haer-luider reſidentie, mitſgaders den Procureur generael hebben gedaen dagvaerden ten dage dienende, is de ſake ten verſoeke van den voorſz Commiſſariſen en van Jacob van Couwenhoven, hem ſeggende Procureur van de Staten van Noord-Holland gecontinueert den tijd van ſes weken, welken dag om gekomen en de ſake opgeroepen, en tegens eenige non comparanten default verſocht zijnde, heeft de Procureur van de voorſz Staten geſuſtineert, datter geen default en viel, alſo de ſake achtervolgende de pacificatie geaſſopieert en geextingueert ſoude zijn, en alſo de ſupplianten verſtaen, ſouden de voorſz Commiſſariſen met etlijke Steden van Noord-Holland aen uwe E. ſekere requeſte gepreſenteert hebben, ten einde de voorſz ſake geſmoort ſoude worden onder pretext van de voorſz pacificatie, en want deſe ſake na behoren geconſidereert zijnde, ſo gelegen is, datſe in haer ſelven een groot inſien en belangen heeft, ten reſpecte van de Provincie van Holland en het gemeene Vaderland, dewelke daer door (ſo verre de ſelve ſonder ſtraffe van juſtitie gepaſſeert word) ſoude mogen vallen in de toornige hand Godes, tot punitie en ſtraffinge van de gemene ſake dus lange tegen alle macht en geweld van den gemenen vyand, onder ſijn Godlijke Majeſteits protectie behoed bewaert en geconſerveert zijnde (daer van in de ſchriften exteren veel en notable exemplen) dat ook de voorſchreven Commiſſariſen hen vermeten te hebben commiſſie van u mijn Heeren, ſo dat *turpitudo dictæ cauſæ* ſoude concerneren en betrachten de eere en reputatie van uwe E. en conſequentelijk van de Republijke van Holland, ſulks dat daer in diſſimulerende en de weg van Juſtitie ſluitende, ſchijnen ſoude 't ſelve te laudereń, al tenderende tot eeuwige laſteringe en blamatie van de gemene ſaken, mitſgaders verduiſteringe van de eere, weldaden en victorien, door hulp van God almachtig opten gemenen vyand, ſtaende de voorleden troubles verworven, en daer beneffens ook tot verwijt van den gemenen koopman, en andere ingeſetenen van Holland buitens lands frequenterende, die dagelijks moeten horen de voorſchreven moorddadige proceduren, te boven gaende en excederende alle de exorbitante en beklaeglijke Albaniſche proceduren, de welke met alle de Spaenſen Raed, nooit ſulx gedocht heeft voor te wenden, noch beſtaen te exerceren of gebruiken. So dat alhier alleenlijk te conſidereren ſtaet, wat de gemene ſaken nut en oorbaer dient gedaen, te conniveren met een ſo moordadig feit en proceduren allen de Provincien door bekend, en geſpargeert zijnde tot mishaginge van God almachtig, en verachteringe van de gemene ſaken en des Vaderlands (dat daerom ſoude moeten lijden tegens God almachtig ten voorſten, en tegens den menſchen in zijn fame, name en reputatie,) of dat beter en dienſtiger is, dat drie of vier perſonen, des verdiend en gemeriteert hebbende, de ſchande en laſteringe ſupporteren tot excuſe en onſchuld van de gemene ſaken, daer toe anders geen middel en is, dan de weg van Juſtitie, die men den ſupplianten niet en behoort te weigeren, en in allen Landen van Juſtitie, 't zy onder Keiſeren of Coningen ſtaende, niemand geweigert en word. Te min dan deſe ſake niet gemeens en heeft mette pacificatie: alleenlijken diſponerende van offenſien publijke, die vyands gewijs d'eene Provincie tegens d'andere uitgerecht hebben, en niet van privé querelen en actien, tuſſchen d'inwoonders van Holland, onder 't Gouvernement en protectie van ſijne Excellentie, en als lidmaten van eene Provincie geweeſt zijnde, en mitſdien gelijke voornemen by zijne Excellentie en u mijn E. Heeren in reſpecte van den ſupplianten (in

dit cas niet begerende 't effect van de pacificatie te genieten) eens afgeſlagen ſijnde op voorgaende remonſtrantie van den ſupplianten, daer in al 't ſelve in 't lange gedebatteert is geweeſt. Bidden daerom en verſoeken, dat u mijn E. Heeren believe de conſequentie van deſe ſake ſulks te pondereren, dat God de Heere en de juſtitie voldaen werde, en alle oorſake van ſchandale eenen jegelijken weg genomen en geremoveert worden, en dien volgende de ſupplianten te laten voortvaren met haer begonſte rechtvorderinge, ſonder henluiden daer in directelijk of indirectelijk eenig empeſchement te doen, dit doende, &c.

Verſoek van den voorſz Jan Jeroenſz. cum ſotijs.

De Staten van Holland en Zeeland deſe ſake wel overwegende / hebben hier in in 't eerſte van diverſe opinien geweeſt / doch eindelijk hebben zy hier op gegeven deſe navolgende apoſtille:

Apoſtille op de voorgaende requeſte.

DE Staten van Holland en Zeeland gelet hebbende op 't verſoek in deſen gedaen, verſtaen de ſupplianten alhier tot haer verſochte purge niet ontfankelijk; als in 't cas en de ſake in queſtie egene plaetſe hebbende. Behoudelijken nochtans dat ſo verre de ſupplianten hen bevinden jegens rechten geforſeert, geinjurieert of beſwaerd, 't ſy van onbehoorlijke hechteniſſe en torture of anders jegens hen-luiden gehouden en gebruikt, ſy-luiden dies aengaende haer-luider recht en actie ſullen mogen inſtitueren en vervolgen voor den Hove van Holland, op en tegens eenen yegelijken, daer ſyluiden meynen in dat cas geraekt te ſijn, 't ſy om haer pretenſe injurie, ſchade of beſwaerniſſe verbetert of de ſelve geſtraft te hebben. Ten welken einde ook by deſen den Procureur Generael gelaſt is, op de actie en klachte der ſelver ſupplianten regard en informatie te nemen, iſt nood, om te bewaren 't recht van den Coninck, als Grave van Holland, daer en alſo bevonden ſal worden, tot conſervatie van de juſtitie te behoren. Gedaen tot Leiden den 15 Novembris, 1576. Onderſtond geſchreven, Ter Ordonnantie van de Staten, En was ondertekent,

C. de RECHTERE.

DE voorſz Jan Jeroenſz. en d'andere die gevangenen geweeſt zijn / hebben daer na met hare Advocaten in deliberatie geleid / hoe zy voorder procederen ſouden om tot een einde te geraken. d'Advocaten gaven voor advijs / dewijle de voorſchreven Commiſſariſſen ſelfs verſochten / dat de ſake mette pacificatie ſoude geaſſopieert en geſmoort worden / dat ſy genoeg voor gepurgeert gehouden moeſten werden by eenen jegelijken / en dat zy genoeg gedaen hadden tot defenſie van haer eere / name en fame / en hoe wel ſy genoeg gefondeert waren om hen actie van injurie te inſtitueren / en haer injurie / ſchade en beſwaerniſſe verbetert of geſtraft te hebben: dat nochtans / dewijle de voornoemde ſes ſteden van het Noorder-quartier hen met den Gouverneur en Commiſſariſſen alrede gevoegt hadden in 't proces / zy-luiden in lang en groten tijd tot geen einde en ſouden komen / dat het daerom voor hen-luiden beſt en raedſaemſte was / de ſake daer by te laten / hebbende genoeg gedaen om haer ontſchult te doen blijken: dat zy 't daer voorts by laten blijven ſouden / gelijk zy gedaen hebben.

Ik hebbe deſe ſake langer en verbolgens gehandelt dan mijn eerſte voornemen was / ten regarde dat van de ſelve niet alleen in het Noorder-quartier van Holland: maer door geheel Nederland ruchtbaer en ſo vele om te doen is geweeſt / en dat daer diverſelijken van geſproken en geſchreven is geweeſt / ſonder rechte beſcheid daer van te weten / gelijkmen eensdeels ſien mag in een Latijns boexkens tot Antwerpen gedruckt in 't jaer 1587. geintituleert: Theatrum crudelitatum Hereticorum noſtri temporis, dat is / Toneel van de wreetheden der ketteren van onſen tijd; alwaer deſe Hiſtorie in 't korte neffens ſchere Figure aldus beſchreven ſtaet: Meeſter Jan Jeroenſz. geſproten van
(F. 118.) Edam met veel andere Catholijken van Hoorn / zijnde gebracht op een plaetſe in Noort-Holland gelegen / by den gemenen man Schagen genoemt: aldaer etlijke achtmael gepijnigt zijn / daer onder etlijke dood gepijnigt zijn: en die levendig bleven zijn op haren rugge gebonden / en omgekeerde beckens op haren buik geſteld / onder de beckens zijn levendige rotten geſtelt / en op 't becken is vier geleid / waer door de rotten gedrongen met hare tanden den buik hebben gegeten / en in den ſelven haer alſo verborgen met welke tormenten de geluckige onſchuldige menſchen haer ziele Gode opgeoffert hebben. Daer zijn noch andere boexkens in Brabant en elders uitgegaen die van de ſelve ſake noch veel anders en ſonder kenniſſe van de gelegentheid der ſake geſchreven hebben / daerom ik de ſake alſo die inder waerheid is geſchied / oprechtelijk hebbe willen verhalen / uit te autentijke ſtucken / acten / certificatien en rapporten daer van zijnde. Het is de gevangenen wel gelukt / en zy hebben die van Hoorn grotelijk te bedanken / dat de ſelve tot voorſtand van hare Privilegien ſo vele gedaen hebben gehad / en de ſake by der hand genomen / daer door het voornemen van de voorſchreven Commiſſariſſen geſtuit is geworden / anders ſouden apparentelijk niet alleen de ſelve: maer noch vele andere om den hals gekomen hebben / ſo te vermoeden is / onder pretext van dit voorgenomen verraed / want niemand voor de ſelve luiden en dorſt ſpreken / ſorgende mede in 't ſpel en onder deſe wrede Commiſſariſſen handen te geraken / gelijk gebeurt is datter eenige van de vrunden / die voor de gevangenen wilden ſpreken in gevankeniſſe zijn geworpen en gehouden geweeſt / doch op dat den Leſer niet en meine dat alle de Commiſſariſſen die voor en na in deſe ſaken zijn gebruikt even vele ſchulds in deſe wreedheid hebben gehad / ſo ſalmen weten dat de meeſte wreedheden alleen gepleegt zijn geweeſt by de eerſte drie Commiſſariſſen / want daer na en zijn de wrede pijnigen niet meer geſchied / door de oppoſitie van die van Hoorn / Jan van Foreeſt / Schout van Alkmaer die mede in de eerſte commiſſie begrepen is / en vinde ik niet dat tot Schagen gebeſoigneert heeft / ik en hebbe ook uit alle de ſtucken en munimenten niet anders konnen merken / dan dat de voorſz drie Commiſſariſſen den Gouverneur Sonoy hebben geabuſeert / hem veel dingen vroet makende die ſo niet en waren / gelijk den Leſer genoeg ſal konnen merken uit de copie van eene principale miſſive by hen-lieden aen den Gouverneur voorſz geſonden van den huiſe van Schagen / in date den 4 Decembris 1575. die ik tot beſluit van deſen hier by voegen ſal / daer uit men ook ſal bevinden by twe van de ſelve met haer eigen handen ondertekent de wreedheid by hen-luiden gepleegt / en de taſtelijke logentale / om den voornoemden Sonoy te abuſeren / daer in gemengt / d'inhoud is als volgt:

Miſſive van de Commiſſariſſen aen den Gouverneur Sonoy.

EDele, Erntfeſte, wijſe voorſienige Heere, wy gebieden ons in aller dienſtwilligheid in de goede gratie van uwer E. dien gelieve te weten, hoe dat wy alle deſe drie dagen lang wel ſtrengelijk geprocedeert hebben met Pieter Nanninſz. en ſo wat tormenten hem aengedaen ſijn geweeſt, en heeft geenſins willen confeſſeren. En beroerende Nanning Coppenſz hebben den ſelven op giſteren wel ſtrengelijken aen de koorde genad, doende hem geeſelen met wel ſcherpe geweikte verſche berken roeden, en wat arbeid den Scherp-rechter dede, en konde hem geen bloed uit het lichaem ſlaen, hield hem ook de voorſz Nanning aldus in torment hangende ganſelijk ſtille ſonder ook eenig geluit te maken, ja in allen ſchijne of hy dood en weg genomen geweeſt hadde. En na dat hy van de koorde was gerelaxeert, en wederom tot ſijn verſtand begonſt te komen, heeft den meeſter hem met brandent ſpek over al ſijn lichaem laten druppen, 't welk hy met ſijn handen afwiſchte of kout water hadde geweeſt, en heeft ook in deſelve pijne geen geluit geſlagen: noch is ook ſijn lichaen daer van niet opgelopen met eenige bladeren of ook gequeſt, waer door wy ſeer verwondert waren en niet en twijffelen of het is duivels ſpel alſt met ſijn vader is geweeſt; dat noch meer is ſeide in't tormenteren van dit brandende ſpek, mijn Heeren 't is nu

genoeg

genoeg op een andertijd weder aen, in alle ſchijn of hy met ons luiden gegekt hadde, ſulx dat wy als nu gereſolveert ſijn, datmenſe drie of vier dagen lang anders geen ſpijs geven en ſal dan geſouten vleeſch en droog brood, ſonder eenige drank henluiden te doen geven, en voorts middelertijd procederen mette rotten die wy op giſteren van uwer E. wegen hebben ontfangen, niet vergetende 't hemd mette gebrande wijn ook te gebruiken, met meer andere rigoreuſe middelen die wy ſullen weten te bedenken, op dat de waerheid die daer in verholen is, uitgeklopt ſoude mogen worden.

Merkt deſe reſolutie.

Voorts is ons ernſtlijk verſoek en begeren, dat alſo wy verſtaen dat tot Alkmaer op Dingſdag en Donderdag toekomende rechtdag ſal weſen, en den Secretaris t'huis ſoude moeten weſen, die wy nochtans alhier niet miſſen en mogen, dat daerom uwe E. gelieve den Schout en Schepenen te ordonneren, dat ſy de voorſz rechtdagen, acht dagen verlangen en uitſtellen, alſo in deſe ſake 't gantſe welvaren des Lands aenhangende is, verhopende ook mette gratie Gods totte waerheid te komen, daer toe wy alle onſe naerſtigheid en uitterſte devoir ſullen doen. En den Caſtelein heeft op huiden uwer E. miſſive ontfangen, en ſal 't inhouden van den ſelven in als nakomen en achtervolgen, ſonder daer van in gebreke te ſijn.

Edele wijſe vrome en ſeer voorſienige Heere, alle 't gunt voorſz is, wy uwer E. by deſen wel hebben willen adverteren, dat kenne God Almachtig die uwer E. wil ſparen in een ſalig geſond en lankwylige Regeringe, metter haeſt van den huiſe van Schagen deſen 4 Septembris anno 1575. **Onder ſtond** die alle uwer E. goedwillige. **En was onderkent** / Jooſt van Huikeſloot, Willem Calf. **Het opſchrift was.** Edelen Erntfeſten ſeer voorſienigen Heere, Jonkheer Diederich Sonoy, Luitenant Gouverneur van wegen ſijn F. G. over Noord-Holland metten aenkleven van dien tot Alkmaer.

Wy ſullen wederkeren daer wy de ſake gelaten hadden / mits het verhael van de ſake van het Noorder-quartier na dat de vredehandel als gehoort is vruchteloos afgelopen was / ſo heeft de groot Commandeur aen d'een zijde grote preparatie van oorloge gemaeckt / om die van Holland en Zeeland van allen zijden te krenken / daer jegens de Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland alle neerſtigheid en devoir gedaen hebben / om haer daer jegens te ſterken / en haer vyanden voornemen te beletten / en haer ſelve te beſchermen en defenderen / gedurende dan de ſelve handelinge / en de Prince van Orangien wel merkende / dat de ſelve handelinge vol gevveinſtheids was / en dat alrede gereſolveert was het affſcheid en reces te nemen / en den handel te beſluiten ſo hier voren gehoort is / ſo zijn by den Prince van Orangien voorgeſlagen verſcheiden ſaken / die hy meende nodig te weſen / om by der hand genomen te werden / en onder andere / of niet raedſaem en ſoude weſen te verſoeken / eenige hulpe en ſecours aen vreemde Heeren of Potentaten tot onderſtand deſer landen / tegen 't geweld dat van wegen den Coninck op deſe landen werde gewend. Hier op is na vele communicatie en raedspleginge by de Edelen / grote en kleine ſteden van Holland en Zeeland onderlingen en elks apart gehouden / eintelijk gecommitteert den Grave van Culenborg / Jonkheer Arent van Dorp / Mr. Jacob Pauli / Cornelis Coning / Doctor Francois Maelſoen / Adriaen Cromhout / Andries Jacobſz. de Jonge / en den Advocaet Mr. Pauwels Buls / om t'ſamentlijk met zijn Excell. te mogen adviſeren / raedſlagen en communiceren in wat voegen en manieren hulpe en bystand aen eenige Vorſten / Heeren en Potentaten verſocht ſoude mogen werden / tot wederſtand van de tyrannie en 't geweld van den Coninck van Spangien / ſonder nochtans eenigſins te mogen handelen of tracteren / om deſe Landen van den Coninck te ſepareren / of onder protectie of beſcherminge van eenige andere Heeren of Potentaten te begeven / of de ſelve in deſe landen te laten komen. Als nu deſe Heeren daerom dikwils

Voorſlag by den Prince van Orangien / gedaen inde vergadering van de Heeren Staten van Holland en Zeeland innen Dordrecht / om te verſoecken aſſiſtentie aen vreemde Heeren en Potentaten.

Voorſlagen om

by den anderen quamen / werd by eenige voorgeſlagen / om aen ſijn Keiſerlijke Majeſt. en des Rijx-Vorſten te verſoeken of ſy deſe landen in haer beſchermenge ſouden willen nemen / van gelijken is Vrankrijk voorgeſlagen / en Engeland. So vele den Keiſer en de Rijx-Vorſten aenginck / werde by eenige geſuſtineert / datmen aldaer geen hulpe hadde te verwachten / overmits de diverſiteit van de Religie / en oneenigheid van de Vorſten onder den anderen / die daerom den anderen niet en waren betrouwende / en dat ſy generalijken den Coninck van Spangien te ſeer waren ontſiende door de grote vrundſchap die hy aen den Keiſer en vele Rijx-Vorſten hadde / en om de Landen met het Keiſerrijk generalijken te vereenigen / 't ſelve en konde niet geſchieden dan op eenen generalen Rijxdag / en ſoude vele te veel voeten in d'aerde hebben / en ook dat ſulken handel jaer en dag ſoude aenlopen eermen 't ſelve ſoude konnen tot eenig goed effect vrengen / en middelertijd ſouden de vyanden te veel voordeels konnen winnen; aengaende Vrankrijk werden ook vele verhinderinge voortgebracht / overmits ſy ſelfs in oorloge waren en door inwendige oorloge en twiſten ſelfs ſo vele te doen hadden / dat het den Coninck ongelegen ſoude weſen den landen in beſcherminge aen te nemen / en hem in vyandſchap tegen den Coninck van Spangien te ſtellen / nochtans waſſer ſuſpitie dat Doctor Junius in Vrankrijk was aen den Franſen Coninck gereiſt met laſt / om ſijn meninge te ondertaſten / daer toe te meer ſuſpitie was / overmits de Heere van Aldegonde aldaer ook was geweeſt / en dat de Vrince aende dochter vande Hertog van Mompenſier was gehouwelijkt / gelijk wy terſtond verhalen ſullen / nochtans ſcheen de genegentheid meeſt te lopen op Engeland / om dat die beter gelegentheid hadde van ſchepen en havens / dat ſy profeſſie dede van de Gereformeerde Religie / en dat ſy ook was geſproten vanden bloede vande Graven van Holland / eindlijk ſijn aldaer in December daer na geſanten geſonden / als die ſake noch verder in deliberatie geleid werde / om hare Maj. de ſouverainiteit aen te bieden / gelijk ik ook hier na ſal verhalen. Middelertijd hadde de Prince van Orangien ook voorgeſlagen / om een Unie te maken tuſſen de Ridderſchap / Edelen en Steden van Holland daerom ook vele te doen was / die doch eindlijk te wege gebracht werd en beſloten / na dat daer op verſcheiden receſſen waren genomen / en d'articulen van dien te voren / ſo by die van Zuid-Holland / en ook in 't Noorder-quartier geſonden en geviſiteert waren; deſe Unie was luidende als volgt.

hulpe te verſoeken aen vreemde Potentaten.

Unie tuſſchen de Ridderſchap en Steden van Holland / daer by de Prince van Orangien gedeſereert werd de Hoogoverigheid van de ſelve Landen.

NAdemael d'almogende God door ſijne ſonderlinge gratie en genade, den Lande van Holland en Zeeland jegens den Hertog van Alva, en de heerſchappye der Spangiaerden, met haren aenhank vande quaedwillige en bloeddorſtige vyanden der ſelver Landen wonderbaerlijk tot noch toe heeft behoed, daer toe met ſijne Goddelijke woord verlicht, en alſulx den ingeſetenen van dien van de ſlavernye, ſo in den lichame als inder conſcientie heeft verloſt uitte handen van hare voorſz vyanden, jegens wiens aenloop groot geweld en heirkracht aen allen oorden aengewend, de mogentheid en goedertierentheid Gods tot meermalen ſonderlinge voorſpoed en victorie heeft verleent, door middel, vlijt en ſorgvuldigheid van den doorluchtigen en hooggeboren Vorſt en Heere Wilhelm Prince van Orangien, Grave van Naſſau, &c. met een verweckinge des gemoeds van den volke, en ingeſetenen voorſz in der voegen, dat den vyand in ſijnen kracht en macht ſeer geſwakt of gekrenkt ſijnde, tot zijn quaed voornemen niet heeft konnen geraken, welke Gods werk, want niet alleenlijk te verwonderen: maer als een grote weldaed en genade by een yegelijk ſtaet aen te nemen, en in 't generael met alle politijke ordeninge te beveſtigen, om voortaen alle ſaken geſteld, en gehouden te werden in goede geregeltheid, diſcipline en onder een beter beleid, dan tot noch toe mits de menigvuldigheid der laſten, en affairen van de oorloge, en aenperſſingen der vyanden wel heeft mo-

(F. 119.)

gen geſchieden, of in 't werk gebracht werden, ſulx dat hier door de ſaken der Landen, en van allen den ingeſetenen in meerder verſekertheid en geruſtigheid geſtelt zijnde, den vyanden veel hoops en middels afgeſneden ſal werden van eenig voordeel op den ſelven Lande te krijgen: daer toe hy ook onder dexſel van vrede-handel eenige voorleden maenden, ſonderlinge en met alle liſtigheid ſchijnt gearbeid te hebben, immers want egene republijken en noch eenige gemeine ſtaet van de Landen, of Steden ſonder ordentlijke policie mogen blijven ſtaen, maer door confuſie by hem ſelven moeten vergaen en vervallen, mits 't welk met goede redenen, al ſulke ordre, wetten en policien behoren geabordeert te worden, behouden en geadminiſtreert met behoorlijke reputatie, eere en autoriteit des Overheids, de ſelfde adminiſtratie hebbende, en met geruſtigheid, eendracht en welvaren der particuliere lidmaten en onderſaten, elx in ſijn regard, daer toe God almachtig als een beminder van alle goede policien, ſijnen zegen en vorderlijke hand altijds is reikende, tot vermeerderinge zijnes naems en glorie.

Deſen aengemerkt en bevindende de Ridderſchap, Edelen en Steden van Holland, repreſenterende den Staten van de ſelven Landen, na onderlinge communicatie en rijpen berade, of forme van regeringe en adminiſtratie van de gemene ſake der ſelver Landen, dat alle republijken en gemeinſchap beſt worden behouden, geſterkt en beveſtigt by eenigheid, de welke niet wel en kan zijn by vele, in wille en gemoed veel tijds differerende, en mits dien ook nodig te zijn, dat de voorſz regeringe geſteld werde, en bevolen zy aen een Hooft en Overigheid, hebben daerom de voorſz Staten door de ingeboren goede affectie, liefde en yver die ſijne Princelijke Excell. eenen voornaemſte perſonagie deſer Landen, en een principale en voorneerſte van de Staten der ſelver Landen, verſocht en gebeden, en voor ſo veel in hen-luiden is, als Hooft en hoogſte Overheid verkoren, en geſteld tot de regeringe der voorſz Landen en Steden van Holland, mitſgaders allen den onderwind en beleidinge van de gemene ſake der ſelver Landen. Al de ſelfde onderwerpende de goede wille en gebied van zijnder Excell. den welken ſy luiden geconfereert hebben, en mits deſen confereren allen volkomen macht en autoriteit daer toe eenigſins nodig zijnde in der forme en maniere hier na volgende.

Te weten dat zijn Excell. ſo lange de Landen in der oorloge of wapenen zijn, ſal hebben volkomen autoriteit en macht, als ſouverain en Overhooft te gebieden en te verbieden, alles wes tot conſervatie en beſcherminge der Landen dienlijk en doenlijk ſal mogen zijn.

Alſulx ſal zijne Excell. op alle krijgs-ſaken te water en te lande diſponeren na zijn goed dunken, of met advijs van de genen die ſijn Excell. gelieven ſal t'allen tijden daer toe te gebruiken.

In de ſelve krijgs-ſaken ſtellende en gebruikende alſulke Overſte, Capiteinen, Luitenanten, Officiers en ſoldaten, als ſijne Excell. goed dunken ſal, onthoudende den ſelven en allen anderen Commiſſariſen tot beleidinge der krijgs-ſaken, en 't gunt daer aen kleeft eenigſins nodig zijnde behoorlijk tractement en beſoldinge na zijne Excell. goed dunken, met al ſulke goede en generale krijgs-ordeninge en diſcipline, als tot ſoulagement der ingeſetenen, en ten minſten quetſe van den Lande in alder gelijkheid en eenparigheid ſal konnen geſchieden.

't Voorſz krijgsvolk verdelende, en logerende al om binnen den Steden en Vlecken, en ten platten lande daer des nood zy, en by zijne Excell. goed gevonden ſal werden: ſonder eenig advijs of bewillinge van de Staten, Magiſtraten van de Steden, of van yemand anders daer toe te verwachten, in der voegen dat alle Steden en Vlecken altijds het krijgsvolk of garniſoen henluiden toegeſonden, elx in zijn regard ter ordonnantie van zijn Excell. by proviſie ſullen ontfangen, voor en al eer ſy luiden ſullen doen eenige remonſtrantie of verſoek ter contrarie, en tot haer ontlaſtinge.

Sijn Excell. ſal doen nakomen alle ſijne bevelen, ordonnantien, wetten, diſcipline en articulen des krijgshandels, met ſtraffinge van de overtreders van dien: daer toe de Staten en Steden met hare Schutteryen en gemeenten, des geboden zijnde, hand ſullen houden.

Tot uitrechtinge des voorſz krijgs en krijgs-ſaken, ſo te water en te lande, ſal ſijn Excell. hebben de gehele en vrye adminiſtratie van de contributien, en penningen by de Staten daer toe gedeſtineert en bewilligt, of als noch te deſtineren en te bewilligen. Alle 't welk ſijn Excell. ſal doen ontfangen, handelen, diſpenſeren en uitgeven op alſulke ordonnantie, by alſulke Treſoriers, of Gecommitteerden als zijn Excell. daer toe ſtellen en verkieſen ſal, uit eenige bequame perſonen, Hollanders en Zeelanders weſende, mits dat by den ſelven Treſoriers of Gecommitteerden, ook voor de generale Staten of hare Gedeputeerden van drie maenden, tot drie maenden getekent, of verantwoord ſal werden, behoudelijk nochtans in dien zijne Excell. gelieft als Treſorier of Gecommitteerden ten fine voorſz eenige alrede in dienſte en gelijke ſaken geimployeert, egene Hollanders of Zeelanders weſende, dat ſelve voor deſe tijd geſchiede ſonder prejudicie van den Lande in toekomende tijden.

En ſal ſijne Excell. in alle voorvallende ſaken volkomen macht en vermogen hebben, ſonder te hebben of te verwachten der Staten conſent tot laſte van den gemenen Lande, en met verband en op geloof der ſelver Landen, te lichten of te vinden de ſomme van 20000 guldens eens, by den ſelven Lande goed te doen, elx voor zijn quote.

Sijne Excell. ſal van wegen den Conink als Grave van Holland en Zeeland recht en juſtitie doen adminiſtreren, by den Raed van den Hove van Holland, over allen den plaetſen en ingeſetenen van Holland, Zeeland en Vrieſland, onder den ſelven Hove reſorterende, in allen ſaken tot kenniſſe van den ſelven Hove ſtaende, ſonder nochtans te verlenen eenige proviſie, of t'admitteren eenige proceduren jegens d'ordonnantie of reſolutie van den Staten.

En mits dat de ſelfde Raed vorder hem ſal hebben te voegen na beſchreven rechten, equiteit, mitſgaders alle deugdelijke privilegien, en coſtumen, en in materie van appellatie en executie van hare ſententien, na de proviſionele laetſte ordonnantie en reſolutie van de Staten.

Des ſal ſijne Excell den ſelven Raed, allen hooft Officiers, en andere Officiers van de Juſtitie (tot collatie van de kamere van de Rekeninge na gewoonte niet ſtaende) ſtellen en ordonneren van wegen den Conink als Grave van Holland en Zeeland, te weten, ſo wanneer eenige van de jegenwoordige ſal mogen overlijden, of den tijd van eenige Officieren geexpireert zijn, ten ware om redenen, ſijne Excell mitſdien ſal mogen doen in beiden gevalle, met advijs van de Staten, de welke ſijne Excell. t'allen tijden ſullen denomineren drie perſonen uitten welken totte vacerende Staten en Officien reſpective, zijn Excell. een ſal verordonneren, mits dat in den voorſz Raed van Holland, altijds twe ſullen zijn uit Zeeland, als na ouder herkomen of privilegie van den ſelven Lande.

En ſullen die van den Rade voornoemt, by proviſie mogen verlenen alle proviſien in materien van gratien, als relief en reſtitutie, ſulx als by den groten Rade van Mechelen plag gedaen te werden. Item alle beneficien van rechten, als beneficien van Inventaris, ceſſien, en diergelijken.

Sullen ook by proviſie ter eerſter inſtantie kenniſſe hebben van alle queſtien feudale, mits dat in ſulke ſaken by hem ſullen zijn, den Stadhouder en Raden van de Lenen van ouds geweeſt hebbende, en noch jegenwoordig zijnde.

By ſijne Excell. als by de Overheid ſullen mogen werden verleent alle gratien, als remiſſien, pardons, reſpijten, quinquernellen, legitimatien, en diergelijke van wegen den Conink als boven, na behoorlijk advijs van d'Officieren en Wethouderen van der plaetſen, of andere als na oude gewoonte, van gelijken alle octroyen, beneficien en prerogativen, of privilegien, wel verſtaende, dat in 't verlenen van eenige octroyen

of

of privilegien aen eenige Communiteiten, Steden en Vlecken, 't ſelfde gedaen ſal werden, met advijs van de Staten, om alle queſtien te voorkomen.

Sijne Excell. ſal onder ſijne hand en zegel verlenen, de ſauvegarde en paſpoorten, als 't ſelfde tot noch toe geuſeert en gedaen is, ſonder dat yemand in Holland, noch Zeeland wie hy zy, hem ſulx ſal onderſtaen, dan by expreſſe autoriſatie van ſijne Excell.

Item ſijne Excell ſal elegeren, cureren en vernieuwen ten gewoonlijke tijde, de Magiſtraten in de Steden, als na ouden herkomen, handveſten, of privilegien van den Steden, wel verſtaende indien den noodt of verſekerheid mochte vereiſſchen eenige afſtellinge of vernieuwinge van Officieren, Wethouderen of Magiſtraten van de Steden, buiten den gewoonlijken tijd, ſal ſijne Excell. 't ſelve ook mogen doen, met kenniſſe van ſaken, en van 't meerendeel der geenre die de Vroetſchap, en 't corpus der ſelver Steden zijn repreſenterende, al ſonder prejudicie der Steden voorſz handveſten en privilegien, die niet te min gehouden ſullen werden, en blijven in haren geheel.

Gelijk zijne Excell. ook hand houden en beſchermen ſal, allen rechten, privilegien, gerechtigheden, vrydommen en loflijke coſtumen der Landen en Steden van Holland en Zeeland onder zijne gehoorſaemheid zijnde, in 't gemein en van elk een by ſonder met yerſtand, handhoudinge en protectien van de preëminentien, en autoriteit van alle wettelijke Officieren, Magiſtraten en Overheid, ſonder in eenige Steden of Plecken onderhouden te werden eenige andere Collegien, of Conſiſtorie, dan met advijs, nominatie en inſtellinge van de Magiſtraten der ſelver Steden, of van de gemene Staten.

En aengaende de Religie, ſal zijne Excell. admitteren en handhouden d'oeffeninge van de Gereformeerde Euangeliſe Religie, doende ſurcheeren en ophouden d'exercitie van de Roomſe Religie, conſtituerende tot vorderinge der voorſz Gereformeerde Religie drie of vier gequalificeerde perſonen, als generale Commiſſariſen in 't ſtuk van der Religie, de welke ſullen letten op te qualité van de Predicanten en Miniſters, mitſgaders op haer behoorlijke onderhoud voorſien, in de Steden met advijs van de Magiſtraten, en ten platten lande van de Hooft-officiers van der Plecke.

Sonder dat zijne Excell. ſal toelaten, dat men op yemands geloof of conſcientie ſal inquireren, of dat yemand ter cauſe van dien eenige moeyeniſſe, injurie, of letſel aengedaen ſal werden, doende vorder by advijs van de voornoemde Gecommitteerden, d'oeffeninge der voorſz Religie aengaende, ſtellen alſulke goede ordre, als na gelegentheid van der ſaken, en conditien van der Steden ten meeſten geruſtigheid en commoditeit van de gemeente, ſonder verminderinge van Godes eere bevonden ſal werden te dienen en te behoren, ook met advijs van de Staten iſt nood.

En ſal zijne Excell. in 't gunt voorſz is tot zijne Raden en aſſiſtentie verkieſen alſulke gequalificeerde perſonen Nederlanders, en 't meerendeel Hollanders en Zeelanders weſende, als zijn Excell. believen ſal, ſonder advijs of denominatie van yemand.

En ſullen de Staten in 't gemeen, ook de Officieren, Magiſtraten, Schutteryen en Gemeenten in alle Steden
F. 120.) en Vlecken eed doen, ſijne Excell. in de voorſz ſijne regeringe, bevelen en ordonnantien boven verhaelt, en tot onderhoudinge van dien, getrou, onderdanig en gehoorſaem te weſen.

Als ook by of van wegen ſijne Excell. reciproquelijk geſworen ſal worden, in de voorſz regeringe der Landen van Holland en Zeeland, haren rechten, privilegien, vrydommen en loffelijke coſtumen in der forme en maniere als boven, by alle mogelijke wegen te beſchermen en te bevorderen, jegens alle hare vyanden en wederpartye, van alle 't welk gemaekt ſullen werden acten, ſolemnelijk gezegeld en getekent alſt behoort.

Des ſullen de Staten van Holland voor ſo vele hen aengaet, of met die van Zeeland in 't generael vorder conſtitueren van de voornaemſte en principaelſte van den Lande, eenen gemenen Land-raed, tot beleidinge en conſervatie van allen anderen des gemene Landsſaken, en Unie der ſelver Landen, de welke na de ordonnantie, autoriſatie en inſtructie hen-luiden daer af te geven, van wegen den Staten, met alle officie en dienſtwilligheid, ſijne Excellentie ook ſullen aſſiſteren na haer vermogen met raed en daed, daer toe in 't geheel of deel by ſijne Excell. vermaent zijnde, en ſal niet te min ſijne Excell. de Staten doen vergaderen en beſchrijven, als hem goed dunken ſal in 't particulier of generael.

In alle 't welke hebben de voornoemde Staten, voor ſo veel hen aengaet, belooft en hen verbonden, beloven en verbinden hen by deſen ſijne Excell. onderdaniglijk te gehoorſamen, en na haer vermogen te doen gehoorſamen t'allen tijden, des bevel en ordonnantie van ſijne Excell. hebbende.

Gedaen tot Dordrecht by de Ridderſchap, Edelen grote en kleine Steden van Holland, Staets-gewijs vergadert zijnde den 11 July 1575. en t'oorkonden deſen met gemenen zegele van den Lande: en 't haren ernſtelijke verſoeke, metten zegele der ſtede Dordrecht beveſtigt. En was bezegelt mette zegelen der Staten, en van de ſtad Dordrecht. Onderſtond noch geſchreven, Ten bevele en uitten name van de Ridderſchap, Edelen en Steden van Holland boven vermeld, ondertekent *P. Buys*, Onderſtond geſchreven in kenniſſe van ons ondertekent

C. de Rechtere.

Wy hadden hier voor verhaelt / dat de Heere van Hierges gedurende den vrede-handel tot Breda / een tocht in 't Noorder-quartier gedaen hadde / en dat hy in de Beverwijk 15 dagen ſtille gelegen hebbende / om den Prince van Orangien / en die van Holland te abuſeren / haeſtelijk te rugge geheert en opgetogen is / na de ſtede van Buren / die hy belegert heeft. Buren is een klein ſtedeken / gelegen binnen de palen van het Hertogdom van Gelderland by den vloet Linge / op een klein water-vlietken / eertijds genoemt de Meulen gracht / een mijle van Tiel / groot in 't ronde 1100 treden / met een ſeer ſterk Caſteel buiten der Stede gelegen / deſe Stede en 't Caſteel mette Dorpen daer onder behorende / dragende de waerdigheid van een Graefſchap / behorende de oudſte ſone van den Prince van Orangien Philips / de welke by den Hertog van Alba in Spangien geſonden was / die de Prince met noch een dochter geteelt hadde / by de eenige dochter van Maximiliaen van Egmond / Grave van Buren / des Prince van Orangien eerſte huisvrouwe / uit dit ſtedeken en Caſteel deden des Princen volk veel tochten / en uitvallen in de omleggende plaetſen van Gelderland / en was door eenen genaemt Vogelſank in den jare 1572. met liſten gevangen hebbende den Caſtelein van het Caſteel den 10 July des ſelven jaers / in den name van den Prince van Orangien ingenomen. Door dit ſtedeken is de voornoemde Heere van Hierges gekomen den 19 Juny 1575. ſterk omtrent 7000 mannen te voet / en vier Compagnien Ruiters / met 15 ſtucken grof geſchuts / ſy deden hare trenchéen maken / en ſtelden hare batteryen in twe plaetſen / als in de trenchée van het regiment van de nieuwe Spangiaerden negen ſtucken / en in 't regiment van Baldez ſes ſtucken / de welke al op eene plaetſe ſpeelden. Dit gedaen zijnde / dede hy de Stede op eiſchen / maer alſo hy geen antwoorde na ſijn ſin en kreeg / beval hy het geſchut af te ſchieten / 't welk alle den dag geduerde / en continueerde 't ſelve des anderen daegs noch veel furieuſer tot des middaegs toe / dat Hierges beval te ſtormen / den Capitein Manuel Cabere de Vacca / en Gaſpar Ortis hadden de voortocht / en deden den aenval over de ſcheep-brugge / en liepen door de breſſe / en en vonden geen tegenweer / door dien de ſoldaten en de borgeren al waren verlopen en gewelen op het kaſteel. Alſo kregen ſy het ſtedeken in / daer niet meer voor latende dan eenen man / weſende Sergeant vande voorſz Capitein Manuel Cabere de Vacca / dewelke in 't aenbrengen van de brugge doodt bleef / ſy plonderden het ſtedeken / en die ſy daer noch mochten in vinden ſloegen ſy

Belegeringe van Buren.

Buren ingenomen van de Spangiaerden.

ſy dood. Die van het Caſteel/ hoewel het ſterk genoeg was/en beſet met krijgsvolk en ſoldaten/hebbende vier ſterke torens en drie grachten / wel voorſien met geſchut en ammunitie van oorloge/hebben 't ſelve ſonder een ſcheut of ſtorm te verwachten by appoinctemente overgegeven / en zijn ſonder trommels en bendels afgetogen / latende aldaer 24 ſtucken ſo klein als groot geſchut. De Staten van Holland namen dit overgeben ſo qualijken / dat ſy den Commandeur Vogelſank gevangen deden nemen / en hem wilden doen ſterven: maer de Prince van Orangien dede hem gevangen op het Caſteel van der Goude brengen / en heeft daer na ſijne defenſie gedaen leggende de ſchuld opte gemene ſoldaten / die niet en hadden willen vechten / en 't Caſteel overgegeven / hem den pyand gevangen ſouden gelevert hebben / en datter ook geen victuyes genoeg op en was / om 't ſelve te mogen houden / ſulx dat hy naemaels los gelaten is.

Het Caſteel van Buren opgegeven aen de Heere van Hierges.

Dewijle de vrede-handelinge tot Breda duurde ſo hadde de Heere Prince van Orangien gecommitteert Philips Marnix Heere van den Berg van S. Aldegonde/om ſijne toekomende Bruid en derde huisvrouwe Charlotte van Bourbon / dochter van den Hertog van Monpenſier in Holland te halen / ſy quam over Embden/alwaer de Prince de ſelve twe wel toegeruſte oorlog-ſchepen ſond/ dieſe brachten na de Maſe/ en arriveerden binnen den Briel / aldaer ſy van den Prince ſeer feeſtelijk onthaelt/ en den 12 Juny 1575. met groter blyſchap getrout werd/en daer na werd ſy tot Dordrecht ſeer ſtatelijk ontfangen / en getracteert met alle tekenen van blyſchap en vreugde.

De Prince van Orangien trout in den Briele / Charlotte de Bourbon / dochter van de Hertoge van Monpenſier.

DE Groot Commandeur heeft in dees tijd opten naem van den Coninck alom in de Nederlanden doen publiceren ſeker placcaet en ordonnantie / in date den 16 Juny 1575. aengaende het vernieuwen van den date des jaers / inhoudende in effecte: Dat alſo men by experientie bevonden hadde / datter veel inconvenienten waren gebeurt door de veranderinge en diverſiteit van den datum des jaers / ſedert den dag der geboorte ons Heeren Jeſu Chriſti, totter reſurrectie of Paeſchdag / mits dien datmen in eenige quartieren den datum van 't vernieuwen des jaers begint ten voorſz dage van de geboorte / of den eerſten dag van January daer aen volgende/ 't welk den ſtyle was die men gemeenlijk gebruikt: andere begonden 't ſelve op den Paeſch-avond/ 't welk ſommige ſeiden ſtijl vanden Hove te zijn/ en andere anderſins na de diverſiteit van
" de Biſdommen: gelijk ook ſommige daer by ſtelden
" voor ſekeren tijd/ te weten: van den 22 van Meert totten 25 April daer na volgende / deſe woorden voor of
" na Paeſchen/ 't welk ſomtijds de Notariſſen/ publijke
" of pryve perſonen vergaten / of lieten te ſtellen in hare
" acten of ſchriften / waer door dikwils waren rijſende/
" geſchillen/ queſtien en ſwarigheden/ op de contracten/
" ouderdommen / renten / penſioenen en andere gelijke
" ſchulden/ ſo wel tuſſen d'onderſaten van eenen Lande/
" als principalijk metten naburen / daer van ſommige
" ſedert eenige jaren herwaers / daer in ook orden geſtelt
" en veranderinge gedaen hadden / mits welken ook in
" deſe Landen te meer van node was/ ook veranderinge
" gedaen te werden / gemerkt dat in de ſelve 't gebruik
" van de jaren te dateren niet even gelijk of uniform en
" was geweeſt: maer ter contrarie werde in een eigen
" Provincie daer af diverſelijk gebruikt / als in de Geeſtelijke Hoven in eenre / en in de wereltlijke Hoven in
" ander manieren/in der voegen dat daer in grote confuſie van tijde geſchiede / 't welk niet min en was bedragende/dan 't vierde en ſomwijlen het derde deel vanden
" jare/ by oniſſie van de woorden voor of na Paeſſchen/
" van eenen geheelen jare. Om waer in te voorſien en be-
" bindende redelijk/dat in een eigen Land of Gouverne-
" ment den datum van den tijd even gelijk / of uniform
" zy / en datmen hen daer in accommodere mette gene-
" raliteit van de andere Chriſtelijke Landen en Coninkrijken / geordonneert en geſtatueert werde by den Co-
" ninck/met advijs/Ec. Dat van doe voortaen alle diver-
" ſiteit van de datum des jaers ceſſeren ſoude / en dat de
" vernieuwinge des jaers altijds gedaen ſoude werden
" t'elken jare op den eerſten van Januario / 't welk men
" voor d'eerſte reiſe beginnen ſoude op den 1 January
" 1576. den toekomende / continuerende 't ſelve alſo van
" jare te jare/en dat dien volgende/ alle vonniſſen/ſenten-
" tien/ teſtamenten/ contracten/ obligatien/ cedullen/be-
" ſlotene brieven en generalijken alle publijk en ſecrete
" acten en geſchriften gedateert ſouden werden/bevelen-
" de allen Rechteren / Griffiers/ Officiers/ Notariſſen
" en andere publijk en pryve perſonen 't ſelve alſo te ge-
" bruiken op pene van arbitrale correctie / Ec.

Placcaet aengaende 't vernieuwen van den datum des jaers/om voortaen altijds te doen opten eerſten January.

En is dit ſedert altijds alſo alom (als ook in Holland en Zeeland) onderhouden geworden / gelijk het noch onderhouden werd/daer mede vele queſtien en geſchillen weg genomen zijn/ alleenlijk is in den jare 83/ door een placcaet van den Hertog van Alencon/het jaer tien dagen verkort/ het welk by eenige Landen en Provincien gevolgt / en by andere verworpen werd / gelijk t'ſynder plaetſen ſal werden verhaelt.

TEn ſelven tijde als de Groot Commandeur bevel gegeven hadde den Heere van Hierges Buren en andere plaetſen te occuperen/ſo hadde hy ook gedurende de vrede-handelinge voorſz ook laſt gegeven Don Chriſtoffel de Monſdragon/Gouverneur van het Caſteel van Gent/ om het eiland van Cluindert/Ruigenhil en Finaert in te nemen / deſe is met 1000 harquebuſiers Walen van ſijn Regiment of Colonelſchap/ en twe Spaenſe Compagnien voetvolk/daer Capiteinen af waren Alfonſo de Sotomajor en Damiaen de Morales daer toe gekomen/en vernomen hebbende alle de gelegentheid van eenige ontrouwe van dier plaetſe/die gaerne hen eigen Vaderland in ſlavernye der Spangiaerden hadden gebracht/ſo heeft hy ſo met hulpe van eenige ſchuiten/ en anders mettet lege water het meerdeel van ſijn ſoldaten naekt door het water gaende / het eiland ingenomen/ de ſchepen van den Prince van Orangien aldaer opte wacht leggende met ſijne musquettiers doende vertrecken/het volk vluchte meeſt/en die van het fort ſiende dat de ſchepen de vlucht namen/ hebben hun obergegeven/ en zijn met haer zijd-geweer uitgetrocken/ en als hy 't ſelve fort met garniſoen beſet hadde/ ſo vertrok hy na Braband / daer niet meer dan omtrent tien of elf man verloren hebbende. Wat van des Prince volk niet konde lopen / zijn met vele huisluiden eenſdeels dood geſlagen/ eenſdeels gevangen en op rantſoen geſet.

Monſdragon neemt de Finaert / Clupndert en Ruygenhil in.

De Groot Commandeur ſoekende alle middel om Holland onder ſijn ſubjectie te brengen / heeft het leger van den Heere van Hierges / na dat hy Buren ingenomen en met garniſoen beſet hadde/ doen verſterken tot 10000 man te voet/en noch 400 peerden/want hem eenige Compagnien Duitſen van den Colonel Focker aengekomen waren / en van den Colonel Verdugo en van Gallo/ welke Walen waren/ en noch 15 Compagnien pioniers die van Luik waren gekomen. Hierges toog na Utrecht daer hy eenige victuyes en munitie van oorlog dede gereet maken / logerende ſijn volk middelretijd opte dorpen omtrent Buren eenige dagen lang/ wedez gekeert ſijnde deilde hy ſijn leger in 3 delen/waer van d'eene partye metten Grave van Megen met noch eenig geſchut na Bommel trok / de 2 partye na Worcum/ en de 3 na Schoonhoven/ op dat den Prince van Orangien niet en ſoude weten wat ſy inden ſin hadden/ en van meninge waren aen te grijpen/dan haer deſſein was op Oudewater/alwaer de voortocht opte 19 July aenquam. Die van Oudewater waren geabuſeert/ en hadden valſe advertentie dat ſy het voor hadden op der Goude/en en dachten op haer ſelven niet/ſy waerſchouden die van der Goude / dat ſy wel voor hen ſien ſouden / die van der Gonde hadden mede advertentie van andere plaetſen / en ſy deden de wete daer van aen den Prince van Orangien/dewelke terſtond ſchreef aen die vander Goude/dat ſy wel op haer hoede weſen ſouden/en het water niet jegenſtaende den hooptijd/ om de ſtad laten komen/ en dat hy haer noch twe vaendelen knechten binnen ſoude ſenden. Begeerde ook beraedtteert te zijn/wat proviſie van kruit ſy daer binnen hadden. De Heer van Hierges is voorts met alle ſijn gehele leger voor Oudewater gerukt/alwaer hy hem rontſom

Verſterkinge van het Spaens leger. (F. 121.

De Heere van Hierges

leger-

ges belegert Oudewater.

legerde / en verſcheiden ſchanſen daer voor maekte. Daer lagen in garniſoen binnen / omtrent 350 man / onder de Capiteinen Jonge Hans Munter die aldaer commandeerde / S. Maria een Wals Capitein / die binnen Haerlem mede in de belegeringe was geweest / Capitein Mortkamp of ſo hem andere noemen Marcoult / die aen des Coninx zijde gedient en overgekomen was / en de Lieutenant van Capitein Sletter Schotsman. De borgeren en waren ook geen 350 ſterk / door dien het jaer te voren de peſt aldaer ſeer geregneert hadde / ſulx dat daer omtrent 3000 menſchen / ſo mannen / vrouwen / kinderen / als ſoldaten gestorven waren; in voegen datter in als geen 700 weerbare mannen binnen en waren / 't welk veel verſchilt van 't getal dat Mendoſſa ſtelt / de welke ſeid datter 2800 man binnen waren / behalven de borgeren of inwoonders van der ſelve ſtede: het welke onwaerachtig is / want ſo daer volx genoeg binnen geweest hadde / zy en ſoudent ſo licht niet bekomen hebben / als zy wel deden / door de zwakheid des volx. Daer lag een ſchanſe by de ſluis aen den dijk daer men gaet na Montfoort / omtrent een muſquet-ſchoot van de ſtad / de ſoldaten daer binnen leggende verlieten de ſchanſe met verlies van 7 of 8 man / 't welk de ſake van de ſtad ſeer verachterde / want ſo zy de ſchanſe een dag of anderhalf tegen gehouden hadden / ſoude daer middel geweest zijn om den dijk door te ſteken / want de Prince van Orangien hadde henluiden geſchreven / dat zy de ſluiſen opſetten / den dijk doorſteken / en 't water in 't land ſouden hebben laten lopen / waer door de vyanden het planten van 't geſchut verhindert ſoude hebben geweest: maer alſo het in 't midden van den hoop bou was / en hadden zy daer toe niet willen verſtaen: byſonder dewijle zy meenden / dat hy voor henluiden ſtede niet komen en ſoude / welk verſum haer daerom ſeer qualijk bequam / want Hierges daer door henluiden d'Yſel afnam en ſtopte / 't welk hy anders ſo lichtelijk niet en ſoude hebben konnen doen. Willeken van Angeren een Duits Hopman heeft ook een ſchanſe / leggende opten Yſel-dijk na der Goude toe een halve mijle van Oudewater / verlaten / en is daer uit ſchandelijk en ſonder noód verlopen / daer door de Stad te meer benaut is geworden. De ſoldaten quamen voor der Goude: maer die van der Goude en wildenſe niet in hebben / maer wilden datſe ſouden vertrecken / Jonkheer Jacob Heere van Wijngaerden / en Kuichvroek Gouverneur aldaer meendenſe binnen te doen komen / hier door was de burgerye ſeer onſteld / en willen hem ombrengen / ſo dat hy ter Stad uit moſt; de Prince van Orangien ſtelde aldaer in zijn plaetſe Jonkheer Adriaen / Heere van Swieten / die de ſtede in den jare 1572. tot behoef van de Prince van Orangien eerſt ingenomen hadde / gelijk wy verhaelt hebben. Die van Oudewater / hoewel zy zwak van volk waren / deden in 't eerſte verſcheide kloeke en ſtoute uitvallen tegen hare vyanden / dan alſo zy in de ſelve uitvallen eenige ſoldaten verloren / en ook eenige gequeſt werden / en ſy 't volk van binnen om tegenweer te doen / wel van behoef hadden / is belaſt geen uitvallen meer te doen / maer dat zy hen van binnen ſterken en voorſien ſouden / om alle tegenweer te doen / verhopende dat zy (ſo zyluiden het maer eenen tijd tegen houden en konden) door den Prince van Orangien ontſet werden ſouden / ſy hadden goede couragie van binnen / hielden goede wacht / arbeidende ſo wel des nachts als des daegs / om de zwakſte plaetſen te verſterken / daer toe ſo wel de vrouwen als de mannen hen met alle vlytigheid lieten gebruiken / zy vulden en bolwerkten drie van hare Stads-poorten met aerde / miſt / hout en anders toe / daer-en-tegen en lieten de vyanden van buiten ook niet alle devoir te doen / om die van de Stad te krenken en alle toevoer van victualie te benemen. De Prince van Orangien wel wetende datter weinig volx binnen lag was ſeer bedacht / en is terſtond na der Goude twe mijle daer van daen gelegen getogen / om te ſien of hy voor eerſt eenige ſoldaten daer binnen ſoude konnen krijgen / en voorders te beraedſlagen en orde te ſtellen / om de ſelve ſtede te ontſetten / 't zy door middel van doorſtekinge der dijken of anderſins. De Heere van Hierges dit verſtaende / dede te meer neerſtigheid en haeſte om de Stad te bekomen / vreſende en bedacht zijnde of de Prince noch eenig middel met doorſteken van dijken / of anderſins henluiden belet doen ſoude mogen. Als hy ſich nu wel vaſt gelegert / en dat hy 28 grote ſtucken geſchuts daer voor gebracht hadde / daer onder 4 dobbele kartouwen waren / ſchietende 64 en 65 ponden yſers / ſo heeft hy de ſelve geplant daer hem docht dat hy de Stad de meeſte ſchade ſoude konnen doen; te weten 23 opten dijk by de galge / en vijf opten dijk na Montfoort toe / te voren hadde hy met een ſtuk of twe vaſt op de kerke en toren geſchoten. Als nu de batterye geheel baerdig was / ſo heeft hy Saterdaegs den 6 Auguſti's morgens / omtrent 7 of 8 uren de ſtede door den Heere van Ooſtrum doen opeiſchen. Die van binnen antwoorden ſeer beleefdelijk / dat zy de Stad bewaerden voor den Conink van Spangien / onder 't gouvernement van den Prince van Orangien / verſochten twe dagen beraeds en paſpoorte / om metten Prince te mogen communiceren. Dit werd hen afgeſlagen / nochtans werd hen twe uren beraeds geaccordeert / maer niet meer / doch die van binnen 't ſelve niet wel verſtaende / meenden datſe tot twee uren na middag toe tijd hadden: dan zy vernamen haeſt wel anders / want na dat de Heere van Ooſterw. rapport aen den Heere van Hierges gedaen hadde / ſo heeft hy laſt gegeven om te 10 uren 't geſchut te loſſen / gelijk gedaen werd met ſeer groten geweld / en ſchoten dien dag en nacht wel tuſſchen 16 en 1700 ſchoten / en hoewel die van binnen des nachts met groter naerſtigheid de geſchoten breſſe repareerden ſo veel mogelijk was / ſo heeft hy des anderen daegs daer op wederom furieuſelijken doen ſchieten / noch omtrent 1300 ſchoten / vernielende alſo alle 't gene by die van binnen was gereparceert / terſtond daer na deden zy twe aenvallen / en valſe ſtormen / ſo om te ſien of 'er eenige binnenwerken mochten gemaekt zijn / als ook om het volk van binnen moede te maken. Dit geſchiede opten 7 Auguſti weſende Sondag / en vermits het geweldig ſchieten van daegs te voren / en dat de ſprake liep / dat men des Sondaegs ſoude ſtormen / ſo liepen veel borgeren van Utrecht / Montfoort en andere uit curieuſheid in 't leger. Als nu deſe twe aenvallen afgeſlagen waren / ſo is daer terſtond eenen generalen ſtorm op gevolgt met groter furie van alle natien / hoewel de Spangiaerden daer toe alleen laſt hadden; die van binnen defendeerden hen ſeer mannelijk / als vroome en ervarene ſoldaten / ſo deden ook de borgeren / vrouwen en kinderen / aenbrengende ſtraetſtenen en alle gereedſchap van vyerwerken / geſmolte loot / brandende en gepelite repen en anders / wederſtaende hare vyanden ſeer mannelijk omtrent anderhalf uur lang: maer alſo daer geſtadig vers volk aenquam / en die van binnen zwak en vermoeit waren (want de meeſte ſoldaten waren al geſchoten en omgebracht in de twe aenlopen eer men ſtormde / die zy beide afgeſlagen hadden / als geſeid is) ſo zijn de Spangiaerden daer met een grote furie en bloedſtortinge binnen gekomen / doodſlaende en vermoordende al wat zy vonden / oude noch jonge mannen noch vrouwen ſparende. Capitein Munter werd gevangen / maer alſo hy met een gefenynigt loot geſchoten was ſtorf hy daer van. De ſtede werd by de Spangiaerden geplondert / en alſo 't vyer in de ſtad was geſteken / en dat den brand ſeer haeſtelijk toenam / ſo werdender noch eenige gevangen genomen / want de vyanden ſeer gretig weſende om den buit uit de ſtad te krijgen / en van den brand te ſalveren / gebruikten ſelve eenige overgebleven borgeren en vrouwen / om haer den roof en buit te helpen ſalveren / en uit der ſtad te brengen. Den Balju der ſelver ſtede Gerrit Gerritſz. van Craeyeſtein geen hope hebbende te ontkomen / ſiende nochtans deſe gelegentheid / nam een deken of twe op zijn lijf / gelijk of hy van de hare geweeſt ware / en quam ſo uitter ſtede / en uit het leger niet ſonder het uitterſte perykel: want eenige borgers vrouwen hem ſiende / riepen hem aen / om hulpe: maer hy hem

Oudewater werd beſchoten.

Oudewater werd ſtormenderhand ingenomen.

Den Balju van Oudewater ontkomt met groot peryckel.

hem houdende of hyse niet en kende / socht hem selven te salveren / en door 't leger geraekt zijnde / liep na der Goude: maer komende omtrent Goderwellen-sluise / daer de vyanden een schanse hadden / daer Hoogduitsen in lagen / die hy socht te mijden / dan daer was eenen die hem sag / de welke hem aenvallende / seide hy uitter stad quam / 't welk hy ontkende / seggende dat hy t' Utrecht woonde: maer den Hoogduits hebbende een rapier onder sijn arm / wilde hem in de schanse hebben: dan hy hem een voordeel affiende / de deken ter neder gesmeten hebbende / greep in 't gevest van 't rapier 't welk hy uitkreeg / sulx dat den soldaet most wijken na de schanse / roepende om hulpe / de Balju en docht het geen tijd te wesen daer lange te blijven / liep so seer hy mocht voorsen werd wel met 30 soldaten vervolgt / doch also 't leven daer aen hing / en dat hy de wegen ook kende / so ontquam hy 't in een griende / daer in hy hem tot in den nacht verborg / en also zijn broek seer zwaer van 't water was / heeft hy die uitgetogen en in 't water gelaten / lopende also half naekt binnen der Goude / daer hy terstond bekend was / en van eenige goede vrunden van kledieren versien zijnde / werd hy by den Prince van Orangien gebracht / die hy't verlies van de stad en hoe hy 't ontkomen was vertelde. De borgeren van Oudewater omtrent 20 in't getale die overgebleven en gevangen genomen waren / werden op groot rantsoen gestelt / maer also sy den middel niet en hadden om 't selve op te brengen / werden eensdeels met koelen bloede doorstoken / sommige met dry en vier aen den anderen gebonden / werden in't water geworpen en verdronken / eenige vrouwen werden om 2 / 3 / en 4 daelt. en andere om eenige realen verkocht / sommige onmenschelijk gepijnigt om geld te hebben. Mijn zwager Pieter Segerman was mede uit Utrecht met meer andere borgers gelopen / om den storm te sien / dese siende dat de Spangiaers meester werden / seide onverdacht tot een die by hem stond / 't is met henluiden gedaen / God wil hare zielen genadig wesen; een verlopen Hollander van de gene die t' Utrecht gevlucht was / en men doe ter tijd glippers noemde / 't selve horende seide / de duivel salse genadig wesen / scheldende hem voor een geus en ketter / maer hy verstak hem onder 't volk / also het geen tijd was om daer eenige woorden te maken / soude lichtelijk in perijkel des levens geraekt hebben. Hy kocht daer noch een jonge dochter genaemt Anna / die in haer been gequest was / voor twe daelt. die noch eenige tijd by hem diende. De stad is heel verbrand / uitgenomen de Kerke / 't Convent en eenige weinige huisen. Hierges soude den brand wel hebben doen blussen maer konde geen orde stellen / also elk na den buit liep: daer bleven inden storm ontrent 100 Spangiaerden dood met 6 a 7 andere soldaten / daer onder was Francois Beltran van Guardalajara / en Sanchio Beltran de la Penna Spaens Capitein was seer gequest / met noch wel 100 met hem / werden meest na Wijk gesonden; den Predicant van Oudewater was gevangen / en hoe wel hy voor 500 gl. was gerantsoent / so hebben sy hem / na dat sy sijn sone voor sijne oogen gedood hadden / aende galge gehangen. Mr. Christiaen de Laquellerie / Predicant van de Walse Compagnie is niet bekend geworden / heeft zijn naem veranderd / en hem laten noemen Ant. de Laquellerie soldaet / hy is gerantsoent op 100 kronen / de welke Jaques Taffin Predicant van den
(F. 122.) Prince van Orangien / bestelde aende Heere van Swieten Gouverneur van der Goude / versoekende dat hy 't selve door een tromslager soude willen senden / den selven wel belastende hem geen ander name te geven / dan Antoine de Laquellerie / also is hy na vijf weken gevankenisse los gekomen / dan hadde hy bekend geworden / en soude 't leven met geen geld hebben konnen salveren / so de voorsz Taffin ook schrijft aen den voornoemden Heere van Swieten den 7 September 1575. Daer is voor desen noch een maniere van belegeringe voor Oudewater geweest / by tijde dat de Grave van Bossu noch Gouverneur van Holland en Utrecht was / daer van wy een weinig verhael van sullen doen.

Hoe de Grave van Bossu voor Oudewater komt / en daer wederom afscheid.

De Grave van Bossu aengedient zijnde / dat binnen der stede van Oudewater geen buspoeder met allen en was / datter ook niet dan een weinig ongeoeffende soldaten in waren / sulx dat hy daer voor komende sy geen resistentie met allen en souden konnen doen / heeft in 't begin van Martio anno 1573. op eenen Saterdag wesende weekmart binnen Utrecht de poorten gesloten / en alle de wagenen van de huisluiden doen arresteren / en is also metter haest onvoorsiens met 8 of 10 vendelen soldaten na Oudewater gerukt. De Heere van Swieten te dier tijd binnen Oudewater sijnde / en eenige waerschouwinge hier van hebbende gekregen / schreef in der haeste aen den Castelein van Woerden Jonkheer Adriaen Duik / dat hy hem doch met eenig buspoeder soude assisteren / gelijk hy dede / hem sendende met vier vrouwen vier lange sacken met buspoeder / die ter bequamer tijd sonder perijkel wel te passe daer binnen quamen / des avonds laet quam Bossu met sijn volk voor Oudewater / en maekten gereetschap om 't selve te belegeren. Die van binnen wel gemoed zijnde / schoten seer op die van buiten / daer van sy eenige dood schoten en eenige quetsten / en onder anderen werter eene geschoten door den hoed / staende neffens de sijde van den Grave van Bossu / des de Grave seer verschrikte / en seide verraden te wesen / en aldaer op een vleesbank gesonden te zijn / want hy ook geen gereetschap om een lang beleg te maken mede en hadde / menende de stede also te overrompelen en in der haest in te krijgen / dies hy met vreese bevangen zijnde / wederom met schaemte vertrok / seer toornig wesende op de gene die hem dese advertentie gedaen hadden / en doende een stuk geschut / d'welk hy mede van Utrecht genomen hadde in de Yssel werpen. Die van Montfoort sloten haer poorten en wildense niet in laten / so datse buiten om mosten / vresende dat die van Oudewater en Woerden henluiden op 't lijf vallen souden.

De Heere van Hierges dit also uitgericht hebbende / heeft aldaer orde gesteld en eenig garnisoen gelaten / heeft hem gereet gemaekt / om de andere entreprinsen volgende des Groot Commandeurs last te achtervolgen. De Prince van Orangien niet wetende waer hy 't hooft henen soude wenden hadde zijn bespieders in 't leger / stelde so vele orde als hy mochte aen allen zijde / hy schreef aen Jonkheer Roelof van Stakenbroek Gouverneur binnen Woerden / dat hy goede toesicht hebben soude op de Stad en Casteel / sond hem eenig volk tot versterkinge en verversinge / beloof de hen te ontsetten / so de vyand daer voor quam / dede ook eenige kaden doorsteken / om middel te hebben des noods zijnde meerder doorstekinge te doen / hy schreef ook aen die van Schoonhoven datse op eenige plaetsen de dijken souden doorsteken / en onder water laten lopen / op dat de vyanden de middel niet en souden hebben aldaer belegeringe te maken: maer het was hier mede al met eigen bate te doen / want de schuld werd een van de Burgemeesteren gegeven / dat hy om zijn eigen baet en particulier profijt / om te preserveren sekere mergens met gewas van koorn / hem toebehorende en schoon te velde staende / tegenhield en belette / dat de dijken en kaden niet en werden doorgestoken naer het bevel des Princen van Orangien / 't welk men daer naer niet te wege brengen en konde. De Heere van Hierges gereet zijnde / en latende luiden dat hy na der Goude wilde / is hy met alder macht voor Schoonhoven gevallen den twaelfden Augusti. De Prince van Orangien heeft daer terstond naer toegesonden den Francen Colonel Monsieur de la Garde / dese heeft sodanige naerstigheid gedaen / dat niet jegenstaende alle de tegenstand / van de beleggers / hy tegens henluider danck daer binnen gekomen is met vier schepen met volk en amonitie van oorloge / en een schip is aen den grond gekomen daer in gebleven of doodgeschoten zijn ontrent 30 soldaten. In de Stad gekomen zijnde / is hy daer voor Gouverneur van wegen den Prince van Orangien ontfangen / hy heeft terstond orde binnen der Stad gesteld / om de onsterkste plaet-

Schoonhoven werd belegerd.

sen

ſen te vooꝛſien / dan vand de vꝛygerye ſeer onwillig. De Pꝛince van Orangien ſchꝛeef uit Dooꝛdꝛecht aen die van der Goude / om 't water dooꝛ alle ſluiſen en gaten ſo ſeer in te laten als het mogelijk waer / op dattet die van Schoonhoven ſoude mogen baten / hy dede verſcheiden kaden dooꝛſteken / ſulx dat het water vaſt toenam. Hierges en liet ondertuſſchen ook niet al te doen en te vooꝛderen dat totte belegeringe diende / om die van Schoonhoven in tijds te beletten dat zy niet meer volx in krijgen en ſouden ; hy dede ook alle zijn krijgsraden vergaderen en by den anderen komen / in welker pꝛeſentie hy twe burgeren van Schoonhoven / daer af den eenen Burgemeeſter overgegaen was / examineren of het water in tien dagen wel ſo veel ſoude konnen waſſen / dat hy de belegeringe ſoude moeten opbꝛeken / zy ſeiden en verſekerden hem neen / dat het in 15 dagen en langer dooꝛ het water niet en ſouden konnen belet werden / weſen ook middel aen / om het ingekomen water wederom uit het Land te doen lopen / gaven hem ook raed waer hy 't geſchut ſtellen / en de Stede beſchieten ſoude. De Pꝛince van Orangien van als veradverteert zijnde / ontbood noch twe Capiteinen / den eenen genaemt Jonkheer Gezrit van Egmont / en den anderen Jooſt Hoek / in meninge om de ſelve met het waſſen van het water noch binnen Schoonhoven te ſchicken. Hierges haeſte hem ſeer met de belegeringe te vooꝛderen / en het geſchut daer dooꝛ te planten / want hy hadde 26 ſtucken geſchuts van Utrecht doen halen ; als hy nu gereed was en het geſchut geplant / ſo ſond hy eenen Trompetter aen de Stad / en dede de ſelve opeiſchen. De ſchild-wacht gaf dooꝛ antwooꝛde / dat de Gouverneur ſliep / en belaſt had hem niet wacker te maken. Den Trompetter met die antwooꝛde wederom gekeert zijnde / ſo beval Hierges het geſchut te loſen / en begon eerſt te ſchieten met dꝛie ſtucken / en daer na met alle het geſchut alle dien dag dooꝛ / met ſulken furie / dat zy de vooꝛſtweringe en de muren geheel ter neder ſchoten / in ſulker voegen datter bꝛeſſe genoeg was om te ſtoꝛmen / dan alſo het te laet viel om tegen den avond te beginnen / ſond de Heere van Hierges des nachts om inſpectie van des Stads grachten te nemen / en des anderen daegs den ſtoꝛm en aenval te doen / en hy bevond dat de muur wel 300 ſchꝛeden om berde geſchoten was. Monſieur de la Garde merkende / dat de Stad niet houwbaer en was : datter ook geen materie by der hand en was om de bꝛeſſe te repareren / dat mede de vooꝛgeren ſeer onwillig waren / ſo delibereerde hy mette Hoofden van zijn volk / dattet beter was de plaetſe te quiteren dan hen-ſelven dooꝛ obſtinaetheid daer geen hope en was van uithomſte / alle om 't leven te bꝛengen / overſulx ſocht hy aen om te parlementeren / en verkreeg noch eerlijk appointement / namentlijk / dat hy met alle het krijgsvolk met haer wapenen / bendels en bagagie ſoude mogen uittrecken / 't welk alſo op den 24 Auguſti / weſende S. Bartholomeus dag / die de Catholijken aldaer dooꝛ Patroon van dier Stad houden / geſchiede. De Pꝛince van Orangien was noch al beſig en ſeer bekommert / hoe hy de vooꝛnoemde twe vaendelen ſoldaten daer binnen ſoude mogen krijgen / maer horende / dat het ſchieten ophield / ſo twijfelde hy / dat de Stad over was / daer hy ook weinig uren daer na gewiſſe tijdinge af ontfink / waerom hy 't vaendel van Jonkheer Gezrit van Egmond ſond binnen Woerden / en het ander binnen der Goude / achtende dat den vyand eenige van de twe ſteden nu ſoude willen aentaſten / waerom hy ook verſcheiden kaden en dijken dede dooꝛſteken / om des vyands vooꝛnemen te beletten. Hy ſchꝛeef ook aen den Gouverneur Sonoy / en de Staten van het Nooꝛder-quartier / om noch eenige vaendelen ſoldaten van daer te hebben tot verſterkinge. Dan eer ik vooꝛder van des vyands vooꝛnemen verhale / moet ik hier tuſſchen beiden niet vooꝛby gaen van ſekere victorie die de Pꝛince van Orangien mede op den vyand verkreeg / en was deſe : De Pꝛince van Orangien verſtaen hebbende / dat de Gꝛoot Commandeur een aenſlag dooꝛ handen hadde op de quartieren na Zeeland / en dat hy tot dien einde eenige ſchepen hadde / en meerdere gereed maken / de welke lagen omtrent nieu Gaſtel / of den ouden Boſch / is met dꝛie galepen in der haeſt van Dooꝛdꝛecht gevaren na Oeltgens-plate / om beter op alles oꝛdꝛe te mogen ſtellen / onderwegen zijnde omtrent den Kuygen Hil / vernamen datter veel met grove ſtucken geſchoten werde op den Dijdel of Dindel / en omtrent de Viſſchers kreke ſo hem dochte : maer komende omtrent een halve ure daer na omtrent Oeltgens-plate / hebben vernomen ja ook geſien / dat de vyanden alle haer ſchepen die tot Roſendael toegeruſt waren gebꝛocht hadden 't einden de Viſſchers-kreke / menende de ſelve te bꝛengen tuſſchen de ſterkten by hen geleid tuſſchen Roſendael / en Nieugaſtele of den ouden Boſch / om de ſelve aldaer vooꝛts te vooꝛſien met vooꝛder timmeragie / geſchut en munitie van ooꝛlog / 't welk de ſchepen van den Pꝛince van Orangien roey-baerdſen en galepen / met 4 kromſtevens aldaer geſonden / vernemende / zijn terſtond derwaerts gezeilt / en henluiden ſulx in de Viſſchers-kreke beſet / met hulpe van de galepen / daer den Pꝛince mede van Dooꝛdꝛecht gezeilt en daer gekomen was / en met aſſiſtentie van Capitein du Bois tot Oeltgens-plate in garniſoen leggende / en by den Pꝛince tot haerder hulpe geſonden / datſe na lange ſchermutſeringe eindelijk de vyanden overweldigt / en alle hen ſchepen verbꝛand hebben / tot elf kromſtevens in 't getal / daer van alle 't volk verliep / niet ſonder merkelijk verlies van velen die daer dood bleven / en onder andere een van de pꝛincipaelſte Capiteinen. Dit geſchiede op den 20 July / en gaf den Hollanders en Zeelanders wederom grote moet / alſo des vyands groot vooꝛnemen aldaer / daer dooꝛ belet / en te niet was / vooꝛ dien tijd.

De Pꝛince van Orangien trekt na Oeltgens-plate. (F. 123.)

De ſchepen van den Pꝛince van Orangien verbꝛanden elf kromſtevens van den Gꝛoot Commandeur by Roſendael.

Michiel Sampion en Jan Kobaert / Capiteinen in het Nooꝛder-quartier / onder den Overſten Sonoy / hebben aen Sonoy verlof verſocht / om eenige ſoldaten te mogen ſenden in Vꝛieſland / en aldaer een buit te mogen halen / welk verſoek hen geaccoꝛdeert zijnde / hebben ſy beide haer Luitenanten yder met 60 ſoldaten / en een vꝛybuiter Capitein met omtrent 30 vꝛybuiters geſonden in Vꝛieſland / een anderhalf uur / of wat verder in 't Land / om te plonderen ſeker Dooꝛp genaemt Balk / het welk ſy genoegſaem tot haren wille volbꝛacht hebben / nemende ook 7 of 8 van de rijkſte aldaer met hen gevangen / daer zy meenden wel 25000 guldens van rantſoen van te trecken / en alſo in 't ſelve Dooꝛp vele ſterke ſtene huiſen ſtaen / daer de meeſte rijkdom op vluchte / en ſy haer neerſtigheid deden om die in te nemen / ſo verliep den tijd ſo lange / dat de Walen onder den Heere van Billy / leggende in de Lemmer / daer van de weet kregen / de welke uithomende met een deel boeren / de paſſagie kennende / meenden hen den buit wederom te benemen / doch hadden de ſelve al in henluiden ſchuiten gedaen / en na de Strange doen boeren / en de ſelve wel met ſoldaten tot bewaringe beſet / de Walen mette boeren / hebben den dijk ingenomen / en haer den weg afgeſneden / in voegen dat ſy niet by haer ſchepen of ſchuiten en konden komen / 't welk ſiende / en geen ander uithomſte wetende / zijnſe uit nood gedꝛongen geweeſt / tegen de Walen aen te vallen / en niet tegenſtaende de Walen en boeren t'ſamen wel ſes tegen een waren / ſo hebben ſy de Walen op de vlucht gekꝛegen / de boeren 't ſelve ſiende / liepen elk haer weg / ſo dat ſy aen haer ſchuiten gekomen zijn / en hebben den buit daer van gebꝛacht / doch de gevangenen zijn 't meeſt onthomen / dewijle ſy tegen den anderen doende waren / uitgenomen den Secretaris van der plaetſe / en eene Keyn Idſz. / beide welgeſtelde luiden / die ſy-luiden namaels gerantſoneert hadden. Daer werden omtrent 12 Walen / ſo dood als gequetſt / en vele boeren werdender gequetſt / van Sonoys volk en bleven daer geen / dan vier werdender gewond / dewelke namaels geneſen zijn / dit geſchiede den 26 of 27 Auguſti.

Het dooꝛp Balk in Vꝛieſland by de ſoldaten van Sonoy geplondert.

Wy hebben terſtond verhaelt / hoe dat de Heere van Hierges Schoonhoven ingenomen hadde / als hy nu 't ſelve met garniſoen beſet hadde na ſijn beliefte poogde hy vooꝛder eenige ſchanſen daer omtrent leg / gende-

De Heere van Hierges neemt Crim-

Schoonhoven ver-geeven.

pen en eenige schansen daer omtrent in.

gende in te nemen / gelijk hy dede/ besonder nam hy in de schanse die in het dorp Crimpen gelegen was / de welke taemlijk sterk en met 200 soldaten beset was/ gelijk hy ook sekere schanse in Papendrecht in kreeg. De Prince van Orangien merkende sijn voornemen/ en lettende op de grote gewichtigheid van 't selve/ door dien hy niet alleen daer mede de revieren als de Mase/ Lecke en d'Yssel onbry maekte en genoegsaem stopte/ maer dat hy ook metter tijd middel sonde krijgen / om in Swijndrecht te komen en in d'Eylanden te geraken/ ook Dordrecht te benauwen/en meer andere aenslagen te maken / heeft raedsaem gevonden den dijk daer tegen over door te steken / en aldaer een sterke schanse met volk en geschut beset te maken. Hy dede volk in Swijndrecht 300 paerden komen/ met 8 vaendelen soldaten / en stelden daer sulke ordre dat Hierges daer weinig meer uitrechten konde.

En also de Groot Commandeur meer andere aenslagen in 't hooft hadde / en bysonder om in Zeeland pet uit te rechten / daer op hy hem seer lange hadde beraedslaegt en geinformeert / met personen die de gelegentheid van dien bekend waren / daer toe noch meer occasie quam / dat een deel van de overgebleven Vlote die in Spangien 's jaers te voren gereed gemaekt was / daer van wy in 't sevende Boek in 't lange hebben verhaelt/ nu was overgekomen uit Spangien onder Engeland / en haer daer verversch hebbende tot Duinkerken ingelopen / te weten de kleine schepen die sy Assabros noemen / met een deel Spaens krijgsvolk en geld / 't welk sy aldaer geloft hebben. So heeft hy eenige troepen van Hierges volk na Brabant ontboden/ namentlijk het regiment van Juliaen de Romero / met vijf compagnien van Valdez / en meer andere / so Walse als Duitse soldaten / en 10 stucken geschuts / en beval voort met de reste van 't volk de stede Woerden te belegeren / alwaer de Grave van Megen den 8 Septembris na toe gekomen is. De Prince van Orangien hadde de stede redelijk wel doen voorsien van soldaten / amonitie van oorloge en victuyes / hy hadde ook verscheiden kaden en wegen doen doorsteken / en 't water in 't Land laten lopen / so dat sy-luiden de selve stede tot haren wille niet en konde belegeren / waerom hy de selve met 7 schansen opte passagie dede besetten / menende de selve also van langerhand te benauwen / en door hongers-nood tot sijnen wille te krijgen. Die van binnen waren seer wel gemoed/ sterkten haer stede ten aensien van hare vyanden / maekten een schanse buiten der stad / schermutseerden dagelijks tegens den anderen / maer deden malkanderen weinig schade / en niet tegenstaende sy so vast belegert waren / hebben sy wel 100 koepen om der stad ter weyde gedreven: daer van de belegeraers niet meer dan ses in alle den tijd van en hebben gekregen / die sy diere genoeg met menschen bloed hebben moeten betalen. Maer dewijle in desen jare 1575. daer niet veel besonders in de voorsz belegeringe en is uitgerecht / sullen wy de selve wat laten berusten / en voort verhalen wat op andere plaetsen middelertijd is geschied. De Heere van Swieten heeft aldaer gesonden eenige duyven / om ingevalle van nood correspondentie met hen te houden.

Belegeringe van Woerden.

Omtrent dese tijd hadde de Coninck van Vrankrijk in Duitsland doen lichten en aennemen veel Duitse ruiteren / de welke op de frontieren van Vlaenderen hare leger-plaetsen hadden / de Hugenoten onderet van de selve te bestoken / hadden een aenslag op de stad Philippe Ville / gelegen omtrent anderhalf mijle van Marienborg / 't welk een stede is die den Coning van Spangien Philips in 't jaer 1555. hadde doen bouwen / om te wesen Frontier tegen de Franchoisen / die doe ter tijd Marienborg in hadden / en hadde de selve doen noemen na sijnen name/en is een stede die overmits de goede gelegentheid / en de seer dicke en sterke muren/ vesten / en vijf geweldige bolwerken/ alsdoen voor onwinlijk gehouden werde. Maer also de Groot Commandeur daer gesonden hadde Don Alonso de Vergas / die Corvel gemaekt was van de lichte ruiteren/ so werd den aenslag gebroken en quam

De Hugenoten van Vranckrijk hebben een aenslag op Philippeville te vergeefs.

niet ten effecte. Den Groot Commandeur dit verstaende/ dede aen de Staten van Brabant doe ter tijd vergadert zijnde in de stad van Antwerpen den 17 Septembris versoeken/ dat sy ten regarde van den soberen staet van de voorsz stad / en dat hy presumeerde dat den voorsz aenslag was beleid met intelligentie en verstand van de rebellen des Conincx/so sy die noemde / en van de grote importantie van de selve stad / die so grotelijk importeerde tot versekertheid van den lande van Braband / en dat de voorsz Staten t'anderen tijden opgebracht hadden merkelijke somme van penningen/ om die in den beginsel te fortificeren / dat sy by maniere van prest en leninge souden willen opbrengen 50000 guldens / om de selve stad in defensie te stellen/ en het geschut en munitie van oorloge in de voorsz stad zijnde / te conserveren/ en om hen hier toe te bewegen/ so soude hy te vreden wesen in respecte van de selve hulpe en anderen voortijds gedaen / de selve stad te unieren en voegen metten Lande van Braband / gelijk de Staten desselfs dikwils hadden versocht en begeert/ en soude boven dien de selve somme gedefalqueert werden aen de bede die hy hoopte / datse alsdoe jegenwoordelijk sonden accorderen. Daer op sy als doen vergadert waren.

De Groot Commandeur eischt van de Staten van Braband 50000 gulden tot versterkinge van Philippe-ville.

De Groot Commandeur volgende sijn voornemen en genomen besluit / om eenige plaetsen en havens in Zeeland onder sijn subjectie te brengen / heeft alle gereedschap en preparatie daer toe doen maken/ achtende dit den kortsten weg om d'oorlog te verkorten / en Holland en Zeeland te conquesteren/en volgde daer in 't advijs dat hem van sommige ervarene / doch ongetrouwe personen uit Zeeland was gegeven. Hy hadde tot Antwerpen doen maken 30 galepen / yder met 16 en 18 banken/ vele roey-schuiten en mede vele pleyten en kromstevens / en eenige met geschut en veel amonitie / die nu al gereed zijnde/is hy selven na Bergen opten Zoom / en voorts na Tertolen / en voorts in S. Anna Land gekomen / alwaer de ses Compagnien van Juliaen de Romero (uit Holland gekomen) arriveerden/met noch 7 Compagnien van Valdez / en de Compagnie van Isidoro Pacieco / Gouverneur van der Goes / en Zuid-beverland/ en eenige Walse Compagnien van den Grave van Reux/Gouverneur van Vlaenderen/en van Monsdragon/en van Francois de Verdugo / en de Compagnie Duitsen van den Grave Hanibal / en twee Compagnien Pioniers / sulx datter van elke natie 1000 was/ te weten 3000 t'samen / met noch 4 Compagnien paerden die de wacht tot Tertolen hielden. So haest nu de Groot Commandeur in S. Anna Land gekomen was / so wilde hy den grond of diepte van 't water doen sonderen en versoeken / en om 't selve in 't werk te stellen / so beval hy de Capitenen Francois d'Aguillar Alvarado en Damiaen de Morales met haer Spaense Compagnien / en Capitein Diego Careno, Maldonnat en Pistolet met haer Walse Compagnien / dat sy den grond van 't water souden ondersoeken / dese zijn met kleine roey-schuiten gevaren aen Philips Land / wesende een onbewoont Eyland / ('t welk eertijds een seer vruchtbaer Eyland geweest is: maer anno 1522. de dijken te seer ontramponeert zijnde / is voorts dezes gelaten /) alwaer sy wachten tot dat het water gevallen was / en van daer so liepen sy te voet door het sant / tot dat het water weder begon te wassen tot omtrent den halven weg van 't groot Canael of diepte / alwaer sy hen stil hielden door dien de Zeeuse schepen na hen toequamen / om hen de passagie te beletten / 't welk de voorsz Capiteinen siende togen wederom te rugge / en informeerden den Groot Commandeur dat de diepte niet en was te passeren/ dan met groot perijkel/ en dat na hun jugement of oordeel / vele soldaten in 't overzwemmen of overgaen souden moeten verdrenken/ nochtans so hadde den Capitein Joan Osorio d'Ulloa hem verlatende opte versekeringe van de Zeeuse overlopers / groten lust om dat te ondersoecken / den Groot Commandeur versekerende en hem vermetende 't selve lichtelijk te volbrengen / en ter oorsake van dien/so sond den Groot Commandeur om 't selve noch eens te

Het voornemen van de Groot Commandeur om in de Zeeuse Eylanden eenige havens en plaetsen in te nemen.

De Groot Commandeur doet de diepten peilen en ondersoecken.

ondersoe-

Het beleg van WOERDE.

1. Het Slot.
2. Nieuwe dyk.
3. Kruis schans.
4. Nieuwerbrugsche Schans.
5. De Fokkaert van Augsburghs leger
6. Sikvelt.
7. Geldersche kaade
8. Kaameryk
9. Kaameryks Sluis
10. Linscheoten
11. Vossen schans.
12. Fytzaanenschans.
13. Kromwyker schans.
14. Woerder schans.
15. Kattenbrecker dyk.
16. De Ryn.

A. Den Heer de Requesens. B. Duyvelander. C. Zeeuwsche Schepen. D. Spanjaarden die inde vloede verdrinken. E. D'achterste die gedwongen worden te vlugh te keeren. F. Geschutter der bluxem straalen. G. Gevecht tusschen de zeeuwen en Spanjaarden in't water. H. Aanval der Spanjaarden t'Sierixee

De diepten andermalen andersocht. (F. 144.)

onderſoeken Jean d'Arrada/ſergeant van Cap: Dasunet/een Cozpozael en 12 ſoldaten/ met een man die van Zierickzee gevlucht was/en geweest hadde een dienaer van den Heere van Serooskerken/ en noch een huisman van Tertolen tot haer leitsluiden/dewelke hen verſekerden dat zy lichtelijken met het leegwater daer dooz ſouden konnen gaen/ ſeggende dat ſy tot een waer teken gras en aerde van Dubeland mede bzengen ſouden. In hun geſelſchap ging mede uit curieuſheid Don Franciſco de Marrades,en een pagie van Don Sanchio d'Avila/ en voeren met kleine ſchuitgens aen Philipland toe/ en begonnen in de nacht de Zeeuſe wachten te genaken/alwaer zy mitsdien het wat miſte en donkerachtig was/ tuſſchen beiden dooz geraekten/ maer komende omtrent een muſquet-ſchoot van den dijk van Dubeland werden zy van de Zeeuſe wachten geſien/ daer dooz terſtond alarm gemaekt werde/oversulx liepen zy alle met groter verbaeſtheid wederom van daer ſy gekomen waren/ ſonder haer beloſte te volbzengen/ affirmerende nochtans den Gzoot Commandeur/dat men'aldaez de zee metten legenwater konde ovezgaen/ ſonder dattet de Zeeuſe (die vermits de ondiepte daer met haer ſchepen niet konden komen) ſouden konnen beletten/ waer van den Gzoot Commandeur ſeer verblijd was/ en verhoopte hier den Pzince van Ozangien haeſt de meeſte af bzeuk te ſullen doen. Daer vergaderde hy alle de Capiteinen en hield raed met hen/ om dit exploict uit te richten/ d'opinien vielen divers/ eenige ſuſtineerden dattet niet redelijk zy noch goed en vonden/datmen de ſake met ſo grote periculen behooz-de te haſerderen. De Colonel Monsdzagon ſuſtineerde dattet wel doenlijk was/ eintelijk dewijle de Gzoot Commandeur daer toe ſo ſeer geſint was/en dat Jean Oſozio de Ulloa een ſonderlinge begeerte daer toe hadde/ſo is eintelijk gereſolveert gewozden/dit uit te rechten. Alſo heeft de Gzoot Commandeur den Admirael Sanchio d'Avila bevolen/ dat hy alle de galepen en ſchuiten ſoude gereet maken/ om het volk na Philips Land over te voeren/ en voozſichtelijk over de vlote te commanderen/ hy ſpzak alle de ſoldaten ſelve ſeer vziendelijken aen en couragieerdenſe: ſeggende/ dat ſy een eeuwigen lof en eere behalen/ en den Conink eenen groten dienſt doen ſouden/ de welke ſoude wel werden gerecompenſeert/ voozts belaſte hy Monsdzagon als Gouverneur van Zeeland/ te commanderen over de Duitſe en Walſe ſoldaten/ en Jean Oſozio de Ulloa over de Spangiaerden/ Jean Oſozio de Ulloa mette Spangiaerden ſouden den vooztocht hebben/ daer na de Duitſe en Walen/ en alsdan de Pioniers/ en Don Gabziel de Peralta de bzoeder van den Marquis de Fialces ſoude den achtertocht met een Compagnie Spangiaerden hebben/ dit alſo geozdonneert zijnde/ gingen zy altesamen in de galepen en ſchuiten/ en voeren op Philips Land/van daer gingen zy met het vallende water te voet dooz een enge kreke/ ſomtijds tot de lenden toe/ ſomtijds tot het halve lijf toe dooz 't water met haer musketten/ roers en rappiers in de handen/ op datſe niet nat ſouden werden/ hadden ook elk een ſaxken met twe ponden kruits en victualie vooz vzie dagen by haer/op avonturen of al 't volk verlopen mochte zijn/ ſy haer ſouden ſo lange onderhouden konnen/ en marcheerden alſo tuſſchen de Hollandſe en Zeeuſe ſchepen dooz/ die 't ſelve niet en konden beletten/ alſo zy om de dzoogte niet en konden vloten noch daer niet by komen en mochten. Dit geſchiede in den nacht op S. Michiels nacht den 28 Sept. de Zeeuſe ſchoten ſeer met haer grof geſchut en muſquetten/ maer deden weinig ſchade om de voozsz oozſake/nochtans werd den Capitein Iſidozo Pacieco met een groot ſtuk geſchuts beide zijn billen afgeſchoten/ en ſo hy niet te helpen en was/ beval hy datſe hem verlaten ſouden/ en d'entrepzinſe vervolgen/ want daer geen hoop en was om te leven/ hier dooz waren de Spangiaerden ſeer perplex en ſouden lichtelijk wederom geheert hebben/dan ſy wezden van Monsdzagon en Don Gabziel de Peralta/ wederom by den anderen vergadert/ en marcheerden voozts voet vooz voet achter den anderen/en hoewel het water hun ſubijt overviel en wilden ſy in 't minſte niet van hare couragie verlieſen. De pioniers konden haer ſeer qualijken behelpen/want het arm volk was ſulx ongewoon/ die verdzonken meeſt en en waren maer tien van de ſelve geſalveert. Don Gabziel de Peralta werd dooz het getye te rugge gedzeven/ en en konde niet vozder by de andere komen/ in voegen dat hy met de ſijne wederom keerde van daer hy gekomen was/en dooz de duiſtezheid vande nacht en wiſt hy eerſt niet waer hy was. Don Jean Oſorio de Ulloa was met ſijn volk/ meeſt ſonder groot verlies/ dan een weinig Spangiaerden en Walen/ t'einden de Zeeuſe vlote en uit het meeſte perijkel gekomen/ dan komende aen den dijk daer ſy noodſakelijken tegen de Zeeuſe ſoldaten/ die daer omtrent 10 baendelen ſoldaten hadden/ ſo Franſe/Engelſe als Schotten/onder 't gebied vande Heere Caerle Boyſot Gouverneur van Middelburg moſten vechten/ ſo ſtelde hy ſijn volk in ozdze/en gedaen hebbende een kozt gebed aen de Maget Maria/ en den Apoſtel S. Jacob (na de maniere der Spangiaerden) ſo viel hy met ſijn Spangiaerden ſeer furieuſelijken tegen de Zeeuſe aen. De Heer Caezl Boyſot werd aldaer geſchoten en bleef daer opte plaetſe dood/ men meende dat hy van achteren van ſijn eigen volk onvoozſiens dooz de duiſterheid geſchoten was/andere meenden dat het al willens/als dooz intelligentie metten vyand hebbende/ gedaen werde/hier dooz en ook dooz dit wonderlijk exploict met vzeſe bevangen werdende/ namen de Zeeuſe de vlugt nade ſchepen/en alſo werden de Spangiaerden meeſter van 't eiland van Dubeland. De ſchanſen die daer tot dzie toe in waren werden mede verlaten/ uitgenomen Vyanen 't welk de ſterkſte was. d'Eerſte ſchanſe die de Spangiaerden innamen/noemden ſy S. Michiel/om dat ſy die op dien dag inkregen. De Spangiaerden en d'andere togen na Nieukerke/ weſende het beſte dozp van 't ſelve quartier/ aldaer ſy hen wat ververſchten. Sanchio d'Avila met Don Gabziel de Peralta met ſijne ſoldaten quamen mette kleine ſchepen en galepkens ook aen 't eiland/en ſpzongen uite ſchepen totte knyen toe in 't water/en quamen ſo te lande by de andere/en carreſſeerden den anderen ſeer/daer na beraedſlaegden ſy om de ſchanſe van Vyanen aen te taſten/ dit ſoude Chriſtoffel Monsdzagon als Gouverneur van Zeeland by der hand nemen/daer toe hy hem pzepareerde met 2000 mannen/ inder ſelver manieren als ſy de diepten onderſocht hadden/ en ter ſelver tijd als Monsdzagon en ſijne tzoepen hen ontkleden om inde Zee te gaen/ ſo quamen daer ook den Admirael Sanchio d'Avila en Jan Oſorio de Ulloa/ en begaven hun mede te water/willende mede delachtig zijn vande eere die daer was te behalen/ de Colonel Monsdzagon hadde den vooztocht/ en daer na ſo volgden hem alle d'andere troupen. In deſen tocht vonden ſy grote ſwarigheid/ſo dooz de diepte van 't water/menigte van de bieſen en ander vuiligheid/'t welk henluiden in 't gaen ſeer moeyelijk viel: als ook om te landen/alſo daer een goed deel ſoldaten gereet lagen om hen het landen te beletten/ 't welk ſy ook wel ſouden hebben komen doen/ ſo hen den moed niet en hadde gefalgeert/ maer ſiende dat de Spangiaerden en Walen even moedig aenquamen/ ſo heeft hen de vzeſe bevangen/ mits de ongewoonheid van ſulke maniere van ſtrijden/ en hare roers en muſquetten eens onder de aenkomende Spangiaerden en Walen geloſt/ en eenige van de ſelve gequetſt hebbende/ ſo hebben ſy de vlucht genomen na Zierikzee toe/ſo dat de Spangiaerden en Walen met weinig verlies van volk te lande quamen. Die van 't fozt Vyanen ſiende geen ontſet voozhanden/ hebben 't ſelve verlaten/ haer ſelven met alle datſe daer in hadden/ ſalverende/ en den vzand daer voozts in ſtekende. De Spangiaerden namen 't ſelve terſtond in/ bluſten den vzand en leiden daer garniſoen in. Als hen dit alſo wel gelukt was/ hebben ſy hare victorie vervolgende/ geſocht de ſtad van Zierikzee in te nemen/ 't welk ſy mogelijk wel gedaen ſouden hebben/ ſo verre ſy haren aenſlag ſo wel gemaekt hadden aen het nieuwe Hoofd/ als ſy deden daer de kietens ſtaen (want de Stad doe niet genoeg en was voozſien van volk) alwaer ſy afgeſlagen werden/ met verlies van een goed

De diepten andermalen andersocht. (F. 144.)

Des Gzoot Commandeurs reſolutie/ om Dubeland te voet in te doen nemen.

Don Isdoro de Pacieco Gouverneur van der Goes werd beide ſijn billen afgeſchoten/ daer af hy ierſt.

Dood van Jonkheer Caerl Boyſot Gouverneur van Zeeland van wegen den Pzince van Orangien.

De Spangiaerden werden meeſter van Dubeland.

De ſchanſe van Vyanen by de Spangiaerden ingenomen.

Dood van Don Gabriel de Peralta Spaens Capitein.

Brouwershaven ingenomen.

Des Groot Commandeurs practijken/aenslagen en toerustingen.

(F. 125.)

Toerustinge van die van het Noorderquartier te water.

deel Spangiaerden en Walen / daer ook een van de voorneemste Spaense Capiteinen / namentlijk Don Gabriel Peralta dood bleef / om den welken de Spaense seer bedroeft waren / aengesien hy een seer kloek en vroom soldaet was geweest / doch seer obstinaet in sijn voornemen. Daer na quamen alle de trouppen van Spangiaerden / Walen en Duitsen by den anderen / en togen na het dorp Dreischer / en voorts na Brouwershaven / alwaer omtrent 300 soldaten in lagen / maer gaven 't over / leggende de schuld op de Papiste borgerye die daer binnen waren / die niet en hadden willen vechten / alsoo doorliepen de Spaense genoegsaem het gehele platte land van het eyland van Schouwen / volgende voorts na de sterkte van Bommene / daer sy wat meer te doen vonden / want de dijken alom doorgesteken waren. De Prince van Oranjen hadde daer ook vijf vaendelen kloeke en ervaren soldaten binnen gesonden / die seer wel haer devoir deden / gelijk wy hier na breder verhalen sullen.

De Groot Commandeur verblijde hem seer dit dus verre te wege gebracht te hebben / hy hadde grote hope / dat hy metter tijd niet alleen meester van Zierikzee / maer ook van alle de andere Zeeuse Eylanden worden soude / waerom hy alle sijne principaelste macht hier na toewende. Hy schreef den Coninck alles over / versocht hulpe van geld en schepen / en so hy daer mede by tijds mochte genoeg voorsien werden / hoopte hy grote eere te behalen / en haest een einde van de oorlog te maken / maer alsoo hem 't geld seer ontbrak / so en konde hy sijn voornemen niet na zijnen wille volbrengen. Hy was seer gestoort op de Staten van den Lande / dat sy geen einde en maekten van hare consenten te dragen en geld te furneren / waerom hy ook mette quotisatie die hy gemaekt hadde / voortging en dede executeren / niet tegenstaende de klachten en doleantien die daer over by den Staten werden gedaen / seggende dat hem de nood daer toe was dringende / en geen ander raed en wiste / sy moesten hen-selven helpen mits consenterende in sijn versoek. Voorts om dat hy wist / dat de Prince van Oranjen en de Staten van Holland en Zeeland ook alle hare machten souden by den anderen brengen om zijn voornemen aldaer te stutten en hen-selven te beschermen / gelijk hy ook van alle plaetsen goede advertentie kreeg / so nam hy voor hem en practiseerde / dat hy den Prince van Oranjen en de voorsz Staten van Holland en Zeeland op alle andere plaetsen en quartieren so veel te doen soude geven / dat elk quartier genoeg te doen soude hebben met sich selve / en malkanderen niet en souden konnen helpen nochte assisteren / tot welken einde hy niet alleen de belegeringe voor Woerden en dede continueren / maer hy liet ook luiden / dat hy op der Goude met macht komen wilde / liet tot Amsterdam toerusten seven geweldige boepers hebbende boebenetten van achteren tot voren / twe rapzeylen elk groot omtrent 90 lasten / twaelf geruste waterschepen / twe galeyen / twe Tonnensbaerders en twe wijde karveels. Van gelijken dede hy door den Heere van Billy / Gouverneur en Colonel in Vriesland toerusten en equiperen tot Harlingen drie geweldige boepers / drie boots / drie galeyen / twe wijde karveels / en twe krapschuiten. Item tot Worcum in Vriesland acht roey-jachten: Hindelopen een karveel / een krabschuit en twaelf jachten (tot Staveren drie jachten / in de Lemmer ses jachten / in de Cuinder tien jachten: aen 't Swarte water ses jachten / en tot Campen twe galeyen. De Prince van Oranjen was seer bekommert mette sake / en bedroeft over het verlies van den Heere Carel Boysot / dat een seer kloek en ervaren Edelman was geweest / seer beleeft en bemind onder de Zeeuse soldaten. Hy hadde uit het Noorder-quartier ontboden tot assistentie van het Zuiderquartier van Holland eenige vaendelen soldaten / alsoo hy alle 't volk dat hy in Zuid-Holland hadde konnen ontberen / tot assistentie van die van Zeeland hadde gesonden. Die van het Noorder-quartier verstaende en krijgende van dage te dage advertentie van de toerustingen te water / die tegen hen gemaekt waren / sonden hare Gedeputeerde aen den Prince van Oranjen / om hen te excuseren dat sy geen volk en mochten missen / door de zwarigheden die zy selfs op den halse hadden / niet-te-min door het sterk aenhouden van den Prince / beloofden sy hem noch drie vaendelen goede soldaten te senden tot de drie die daer van te voren waren gesonden / belovende ook de selve aldaer te betalen en onderhouden. Voorts adverteerden sy den Prince / dat sy genoodsaekt waren tegen de uitkomste en 't geweld van de Amsterdamse schepen / toe te rusten tot hare defensie verscheiden oorlogschepen / en van gelijken ook tegen den Heere van Billy Gouverneur van Vriesland / die sy verstonden ook veel galeyen en jachten gereed te hebben. Oversulx hebben sy doen gereed maken het Admiraelschip of d'Inquisitie daer de Grave van Bossu op gevangen is geweest / groot 125 lasten / ophebbende 150 eters: den Vice-admirael groot 108 lasten / ophebbende 80 eters: ses boepers / elk groot omtrent 50 lasten / en elk ophebbende 50 eters / en noch tien waterschepen / elk 30 eeters / alle met kost en drank en ammonitie van oorlog wel voorsien / die sy tegen die van Amsterdam deden leggen onder Marken / behalven dat sy tegen het uithomen van die van Amsterdam / Saenredam / Assendelft / Buikesloot en Schellinkwoude op de binnewateren en meyren moesten houden drie galeyen elk ophebbende 90 eters / en tien roeybaersen / elk ophebbende 18 man: noch tegen de schepen en schuiten ten oorloge toegerust in Vriesland / daer mede de Heere van Billy het Noorderquartier en d'eylanden aldaer meende te quellen / moesten sy noodwendig in 't Vlie en daer omtrent toerusten een Admiraelschip / groot 100 lasten met 120 eters / het Viceadmiraelschip 't welk sy hielden leggen voor Worcum / mede groot 100 lasten / ophebbende 100 eters / een grote boot van 50 lasten / ophebbende 50 eters: een grote galeye ophebbende 90 eters: 10 Cabier-schepen / elk hebbende een roeybaers / ophebbende elk 30 eters. Hopman Wolter Hegeman / Gouverneur van Texsel en d'andere Eylanden hadden onder hen twe jachten / elk met 18 eters. Die van Medenblik hadden elk twe jachten / en die van Enkhuisen een / ophebbende elk 18 man / behalven dat / hielden sy tussen Texsel en de Maes een boot / ophebbende 25 eters / dat sy noch hielden op de Eems een dubbeld boot / daer op Admirael was Pieter Fzeriksz / groot 50 last / ophebbende 60 eters: de Vice-admirael een groot schip / ophebbende 80 eters: een boot / ophebbende 40 eters: twe karveels / elk ophebbende 30 eters / en elk een roey-jacht; behalven de schepen die sy-lieden boven de voorsz tax gereed hielden / om in tijde van nood te gebruiken. Sy hebben ook alle de baken by de wachthuisen op de dijken gestelt / belast te voorsien met pekkransen / manden / zeilen / om die opgetrocken te werden / en daer mede den anderen te waerschouwen / ingevalle van nood of eenige aenkomste der vyanden / en ook wacht te houden by dage en nachte by den huisluiden het gehele Noorder-quartier door.

Als nu aldus de oorlog op 't heetste gedreven werd aen beiden zijden / de Groot Commandeur sijn neerstigheid doende / om die van Holland en Zeeland op het aldergeweldigste te overvallen en te bekrijgen te water en te lande / en die te krenken en overmeesteren: en de Prince van Oranjen daer tegen / om de selve te beschermen en defenderen. Den Groot Commandeur meest gebrekende geld om sijn krijgsvolk te betalen en uitte mutinatie te houden / daer toe sy seer genegen waren / en dat de Staten van elke Provincien dagelijx grote klachten waren doende over de grote moedwilligheden der soldaten / en bysonder der Spanglaerden / die ongestraft al deden dat sy wilden / den Groot Commandeur alles door de vingeren siende. De Prince van Oranjen ook wel merkende / dat door lankheids des tijds hem de middelen souden ontbreken / om de macht des Coninx te verduren / so heeft hy de Staten van Holland en Zeeland doen beschrijven tot Rotterdam / alwaer hy de selve in October voor heeft gehouden de gestel-

tenisse

Beraedinge of men met de vyanden ſoude appoincteren / dan of men van den Coninck van Spangien ſoude ſcheiden en van Prince veranderen.

teniſſe / ſtaet en gelegentheid van den Lande van Holland en Zeeland / en dat aengeſien het groot geweld der vyanden aen allen oorden op de Landen van Holland en Zeeland aengewend / of niet geraden zy / ſo eer ſo beter / of metten vyanden te appoincteren / of van den Coninck van Spangien geheelijk en t'eenemael te ſcheiden / en mitsdien te veranderen van Prince / om met hulpe en onder de beſcherminge van een ander Chriſtelijk Potentaet / de Landen jegens hare vyanden te beſchermen / mitsgaders de gemene ſake alſo te handhouden. De Edelen die opte ſelve vergaderinge jegenwoordig waren / als de ſelve propoſitie den 7 Octobris was gedaen / verklaerden dat ſy op de ſake / weſende van ſo groten gewichte als ooit voorgekomen was / niet eintelijk noch volkomentlijk en konden beſluiten dat vaſt en bondig ſoude zijn / ten waren ten oberſtaen van alle den anderen Edelen van haren Collegie daer toe ten minſten ſpecialijken beroepen zijnde / als in ſo treffelijken ſaken en den Edeldom ſo grotelijks aengaende / wel behoorde te geſchieden / dat ſy-lieden die daer jegenwoordig waren niet-te-min wel nodig bevonden / dat metten eerſten en metter daed hier op een vaſt beſluit genomen ſoude werden / met voorgaende rijpe deliberatie en bedenken van 't gunt tot conſervatie van de Euangeliſe Religie / der Landen vryheid / privilegien / gerechtigheid / loflijke coſtumen en toekomende welvaert ſoude van node zijn / op alſulke veranderinge van Prince verſoegt te worden / gelijk men des wel in 't hulden / hoewel van eenen Erfheer / altijd met ſonderlinge voorſichtigheid van te voren heeft beraedſlaegt; waerom hoewel ſy-luiden egeen andere noch nadere weg of middel en konden bevinden totter verloſſinge / ontſet of hulpe van den Landen in deſen hoogdringenden nood / dan met aenneminge van eenen anderen machtigen Chriſtelijken Potentaet van den Coninkrijke van Spangien te ſcheiden / ſo begeerden ſy nochtans alvoren allen den anderen van den voornoemden Edelen geſamentlijk daer op vergadert / en metten ſelven de ſake gecommuniceert en beraedſlaegt gworden / op dat namaels de ſake na gemene bewilliginge / ook met gemeender hand en eendracht ten goeden einde gebracht / uitgerecht en gehandhaeft mochte werden. De Gedeputeerde van de Steden verklaerden ook / dat ſy hen niet en bevonden genoeg en ten vollen gelaſt / om op deſe ſake te beſluiten / en volkomen eintelijke reſolutie te nemen / waerom zy ook daer op vertrek verſochten / om 't ſelve met hare Vroetſchappen te communiceren. Alſo werd deſe ſake uitgeſtelt voor eenigen korten tijd / en de vergaderinge geleid binnen Delf / om de ſelve ſake af te handelen / en is naer vele beraedſlaginge eintelijk goed gevonden en gereſolveert geweeſt / dat alſo daer geen hope en was om metten Coninck van Spangien eenen goeden verſekerden vrede te konnen maken / dat men daerom van den Coninck van Spangien ſcheiden / en de ſouverainiteit preſenteren ſoude aen de Coninginne van Engeland / gelijk hier na ter gelegener plaetſe ſal werden verhaelt / alſo het noch lange aenliep eer 't ſelve te werk werde geſtelt / d'inſtructien daer toe gereed gemaekt / en de Gecommitteerde derwaerts geſonden werden.

Reſolutie om Souverainiſt van Holland Zeeland ver te ven.

De ſaken nu aldus ſtaende / dede middelertijd elk ſijn beſte. De Prince van Orangien ſiende dat de Groot Commandeur Zierikzee meende aen te taſten / hadden daer eenige vaendelen goede ſoldaten ingeſchikt / daer over Jonkheer Arent van Dorp commandeerde / deſe dede ſijn neerſtigheid en blijt de Stad aen allen plaetſen te verſterken en voorſien / de dijken en andere plaetſen door te ſteken en onder water te laten lopen / op dat de vyanden henlieden daer niet en ſouden konnen legeren. Monſ. Dragon was van opinie / datſe Zierikzee terſtond behoorden aen te taſten / dewijle de vreſe daer onder was / en aleer ſy hen meer verſterkten / maer Johan d'Oſorio / en Sanchio d'Avila waren van advijs / datſe behoorden eerſt de ſterkte en het dorp van Bommene in te nemen / om dat de Hollanders en Zeelanders geen middel ſouden hebben hen aldaer te ſterken / en die van dien hoek over Dreiſcher een plaetſe ſouden konnen innemen en ſterken / daer door hun leger ſeer ſoude konnen werden verhindert / en door het doorſteken der dijken te doen vertrecken / het welke ſy met grote advantagie ſouden konnen doen / om hunne goede na-by gelegene plaetſen daer ſy garniſoen in konden brengen / en alſo ſterker van volke werden dan ſy-luiden / alſo werd beſloten / hoewel jegens d'opinie van Monſ. Dragon / Bommene eerſt aen te taſten / en werde de Capitein Don Franciſco d'Aguilar Alvarado met drie Compagnien mette voortocht naer Bommene gelaſt te trecken / en hem / ſo na hy konde / daer te gaen logeren / gelijk hy dede / en moeſte terſtond mette Hollandſe ſchermutſeren / alwaer aen beide zijden eenige dood bleven / waerom de voorſchreven Franciſco d'Aguilar met ſijn volk logeerde achter eenen dijk / verwachtende alſo de andere troupen en het geſchut tot de belegeringe geordonneert / de welke ook aldaer terſtond volgden met twaelf ſtucken grof geſchut / en namen de dijken in / en planten het geſchut. Binnen Bommene en lag maer een vaendel ſoldaten / dan de Prince van Orangien ſond daer noch vijf vaendelen binnen / die uit Zuid-Holland met noch tien andere vaendelen tot aſſiſtentie van die van Zeeland gekomen waren / die meeſt binnen Zierikzee geſchikt werden. Binnen Bommene commandeerden een oud ervaren Capitein en krijgsman / weſende een Francois / genoemt Monſieur de Nivelle / die een yſere hand hadde / en was kreupel / hy werde geeſtimeert een vroom ſoldaet te weſen. De Spangiaerden haer geſchut geplant hebbende / ſchoten ſeer felijk op het Fort drie dagen lange omtrent 6000 ſchoten / daer na deden ſy de breſſe beſichtigen / offe bequaem was om den aenval en ſtorm te doen. Die van binnen ſagen wel dat ſy 't niet lange en ſouden konnen houden / daerom ſy te rade waren om te parlementeren / en te ſien met een eerlijk appoinctement daer uit te geraken / doch eenige ſoldaten van de Spangiaerden riepen uit de trencheen / dat by aldien haer de binnen rebellen wilden overgeven / datſe ſonder wapenen van de wallen ſouden ſpringen / datſe op geen andere conditien in genade en ſouden werden ontfangen. D'welk die van binnen verſtaende / reſolveerden dat ſy haer lijven ſo goed koop niet en wilden geven / maer hen lijf / goed en bloed tot den uitterſten man toe wagen en haſarderen. Dan Monſ. Dragon in de trencheen gekomen zijnde / adviſeerde met Joan d'Oſorio / Sanchio d'Avila / en den Capiten Franciſco d'Aguilar / datſe aen den Commandeur ſouden ſenden / om by hen te komen om te parlamenteren. Als de ſelve nu buiten gekomen was / preſenteerden ſy hem eenige conditien / dat hy de plaetſe overgeven / en ſonder geweer uittrecken ſoude / dat hy wel ſag dat de plaetſe niet houbaer en was / ſeggende dat hy niet te letten en hadde op de woorden / die ſommige ſoldaten uitte trencheen geroepen hadden / want hy wel wiſt dat de ſoldaten wel gewoon waren malkanderen ſchimpige en hoogmoedige woorden toe te roepen / die men in ſulke gelegentheden niet en konde doen ſwijgen / en nochtans niet en waren te achten; dewijl ſy-lieden in dit geſpreek waren / en aleer de voorſz Commandeur hadde geantwoord / ſo was 'er een Spaens Daendrager / genaemt Mendoce / de welke een plaetſe beſpied hadde / daer hy meende lichtelijk binnen de ſchanſe en de ſterkte te komen en die in te nemen / ſonder kenniſſe van den Overſte / en docht aldaer grote eere te begaen / en is alſo met omtrent honderd ſoldaten daer op ſeer furieuſelijken aengeballen / maer die van binnen die op haer hoede waren / hebbenſe met ſulken courage ontfangen / en met muſquet-ſchoten ſo welkom geheten / dat den Spaenſen Daendrig met meer dan de helfte der Spangiaerden daer dood bleven / en de reſte meeſt gequetſt / togen met ſchande wederom af in de trencheen / daer ſy van hare medegeſellen noch werden beſpot / de welke ſeiden / datſe alle behoorden aen den lijve geſtraft te werden / om haren hoogmoed en gemaekte deſordre / en hebbende de redre militare over-

Belegeringe van Bommene.

Bommene beſchoten.

(F. 126.) Die van Bommene houden ſpraek.

De Spangiaerden doen een aenval op Bommene gedurende het parlementeren.

getreden / en d'ordonnantie en resolutie van hare Officieren gevioleert. Den Commandeur binnen Bommene dit siende / gaf aen den Capitein d'Aguillar voor antwoorde / dat hy wel sag / en ook sijne soldaten wel sagen / dat sy haer op de Spaense beloften niet en mochten betrouwen / men hadse voor hinnen gescholden / maer sy souden wel betonen datse hanen waren / en hen leven so licht in henlieden handen niet en betrouden / 't welk geseid hebbende / ging hy binnen by sijn volk / henlieden gereed makende om den storm te verwachten / daer toe hy de selve seer animeerde / ook hope gaf / dat konden sy maer eenen storm of twe afslaen / dat sy seckerlijk souden ontset werden. De drie Spaense Oversten resolveerden / om des anderen daegs / namentlijk den 23 Octobris met het vallende water de plaetse te bestormen / en ordonneerden / dat de Spangiaerden den eersten storm en aenval doen souden / en daer na de Duitsen en Walen. Dien volgende so zijn de Spangiaerden met het lege water met groot geroep / gekrijsch en gedruis seer furieuselijk aengevallen / en de bresse en palissaden besprongen / menende met den eersten aenval de plaetse te winnen: maer die van binnen strijdende voor haer lijf / leven en eere / hebbense seer couragieuselijk ontfangen / wel betonende dat sy geen leerjongers en waren / en meer by sulk spel geweest hadden / sulx dat ten wederzijden grote bloedstortinge geschieden / want de Spangiaerden met grote obstinatie voor het wassende water daer binnen wilden wesen. Ter contrarie so weerden haer die van binnen so couragieuselijken met sulken goeden ordre schietende op hunne hyanden / en alle tegenweer doende / dat de bestormers den moed begonde te faelgeren / en geduurde de selve bestorminge meer dan twe uren lang. De drie Overste siende datter vele van hen volk dood bleef / en dat de Duitsen van selfs begonden af te trecken / belasten dat de andere het selve mede doen souden / sonderlinge om dat het water begon te wassen / in welke retraicte meer dan 250 dood bleven / so wel Spangiaerden als Hoogduitsen / en wel 300 gequetst / behalven die in den storm dood bleven / de meeste van de selve gequetsten verdronken met het wassende water / sonder datse konden geholpen werden. De Prince van Orangien hadde daer noch twe vaendelen soldaten gesonden van Rotterdam: maer de selve en konden daer niet binnen komen / door dien het de beleggers te scherp beset hadden.

Bommene bestormt / maer kloeckelijken afgeslagen.

Mons dragon en de andere twe Overste raed gehouden hebbende mette principaelste Officiers van 't leger / resolveerden / niet jegenstaende het groot verlies dat sy in den storm geleden hadden / noch eenen generalen aenval te doen van alle de Natien / achtende dat het hen te grote schande soude wesen / dat sy dese plaetse niet en souden konnen veroveren. Aldus de resolutie genomen zijnde / hebben sy / om die van binnen hare couragie te doen verliesen / geordonneert / dat alle de soetelaers / trosdragers en jongers hen wapenen souden / en so haest de soldaten in de bresse jegens die van binnen souden vechten en stormen / dat sy hen dan op den dijk omtrent de bresse in 't gesicht van die van het Fort souden komen vertonen / en stormhoeden op de Spaense wijse opsetten / op dat die van 't Fort de selve siende meenen souden / dat het noch andere aenkomende Spangiaerden waren / die tot secours en hulpe van de Spangiaerts nieuwelijx aenquamen. Desen storm was geordonneert te doen opten 25 Octobris. Die van 't Fort wel denkende datse niet lange met vreden en souden werden gelaten / hebben haer seer gesterkt nacht en dag in 't geweer blijvende / en gereed makende alles dat tot tegenweer en tot haer defensie soude mogen dienen. De Spangiaerden daer-en-tusschen schoten geweldig met grof geschut / verdestruerende alles dat by die van binnen gemaekt werde. Als sy nu gereed waren / vielen sy wederom met een eiselijk gekrijt / geroep en gedruis met groter couragie aen / en sy en werden met geen minder couragie ontfangen en gerecontreert by die van 't Fort / die wel betoonden / dat sy haer vleesch dier genoeg wilden verkopen / en niet jegenstaende dat sy seer vermoeit waren van gestadig waken en vechten / deden sy nochtans haer devoir seer wel / gelijk vrome en ervarene soldaten / gelijk ook de ingesetenen haer wel queten / in sulker voegen datter seer felijk en bloedig gevochten werde ten beide zijden / so datter vele dood bleven / sonder dat men in langen tijde konde bekennen / aen welken zijde de victorie blijven soude / want men sag de doden en gequetsten daer in sulke menigte leggen / datse den anderen in de weg waren / beide de partyen couragieerden d'eene den anderen om 't beste te doen. Die van binnen verdefendeerden hen seer wel meer dan vijf uren lang met hare musquetten en rappieren / sonder dat men eenige flauwigheid in henlieden konde bemerken / daer door de Overstens last gaven / dat de voorsz soetelaers / jongers en alle het grau dat het leger volgde / met hunne hasketten en stormhoeden langs den dijk aenquamen gemarcheert / en hoewel hen maer en was belast / hun maer te vertonen / so vochten sy mede oft soldaten geweest waren / in der voegen dat die van binnen / die seer mat en moede waren / de moed begon te ontvallen / menende dat de eerste met versch volk versterkt waren / so datse ten laetsten de vesten inkregen / en op de wal quamen / doch en dorsten de wal niet af springen / tot dat Sanchio d'Avila aldaer by quam / seggende dat hy sich verwonderde / dat onder so vele vrome en brave soldaten niet een gevonden en werd / die de couragie hadde om in de schans te springen / en eischte sijn rondasse om dat selve te doen / 't welk een Spaens musquettier genaemt Toledo / horende / eischte een rondasse / en dien hebbende verliet sijn musquet en sprong daer mede van boven neder inidden onder sijn vyanden / en werd terstond van de andere gevolgt / doodslaende alle dat sy vonden met sulken furie en hitte / datter weinig overbleven. De Gouverneur / na dat hy hem seer kloek en vroom gehouden hadde / bleef daer dood met alle de andere Capiteinen / Officieren / soldaten en inwoonderen / sulx datter geen twintig personen metten leven afgekomen zijn / maer het was evenwel een bloedige victorie voor de Spangiaerts / want daer vele honderden dood bleven / en seer vele gequetst. Also werd Bommene verloren / en met geweld en stormender hand ingenomen.

Resolutie om den twee den storm op Bommene te doen.

Krijgslist der Spangiaerden voor Bommene.

Bommene stormenderhant ingenomen.

Dit also na haren sin beschikt hebbende / so stelden sy voorts om Zierikzee te gaen belegeren / want hen nu niet meer in den weg lag / om dat te beletten. De stad was van victualie / munitie van oorloge / en van krijgsvolk wel redelijken voorsien / want daer lagen als Capiteinen binnen / Joos van den Ende / Hans Crom / du Bois / Nicolaes Bernard / Adriaen de la Porte / Ambrosio le Duc / Anthonius van Bommel / Niclaes Kupchaber / Niclaes Pluchet / Elop Kuydam / &c. tot twaelf vaendelen toe / alle uitgelesen soldaten / behalven de burgeren: over alle de selve commandeerde de voorsz Jonker Arent van Dorp / die op alles met advijs van de andere Capiteinen goede ordre stelde / om de belegeringe tegen te staen / en de stad te defenderen. Buiten de stad aen de zuidzijde van de Haven was een grote hoogte van assche / die door lankheid van tijd uitte Southeten was gekomen / en aldaer begroeit was / dese hebben sy doen sterken / en aen de noordzijde hebben sy een stuk lands van omtrent 100 gemeten / rondom doen beschansen / de reste van 't gehele land meest al onder water gestelt zijnde mits het doorstelen der dijken / so dat het Spaense leger naulijks anders hem en mocht onthouden dan op de dijken en in de veroverde schansen. In 't begin van dese belegeringe vertoonden hen drie mannen voor des vyands schansen / teken doende om van des Stads wegen te parlementeren en van accoord te handelen / sy werden toegelaten om binnen de schanse te komen / en binnen gekomen zijnde proponeerden sy / dat sy wilden maken dat de stad Zierikzee / mits gaders alle de schepen daer omtrent zijnde / hun onder 't gebied van den Coninck souden begeven / so men hen redelijke conditien en ook recompense wilden geven / en versochten dat men hun na de plate soude laten passeren / die omtrent een halve mijle weegs van de schanse vertogen was / dit werd

Belegeringe van Zierikzee. (F. 12

hun

hun geaccoꝛdeert/ en zy voeren met kleine ſchuiten aen de vloot / de ſelve adverterende / hoe dat den Gouverneur/Capiteinen en ſoldaten binnen Zierickzee wel gereſolveert waren de ſtad ten alder uiterſten te defenderen en beſchermen/gaven te kennen al't gene hen nodig dochte wat ſy te doen hadden om den vyanden te krenken/ en in wat maniere ſy meenden datmen hen ſoude konnen ontſetten/ wat plaetſen dat dooꝛgeſteken dienden/om de vyanden ſelf te benauwen dat zy qualijken toevoer van victualie ſouden konnen bekomen. En alles uitgericht hebbende dat zy in bevel hadden/ ſo zijnſe wederom in de ſchanſe by de drie Spaenſe Oberſten gekomen/ ſeggende hoe dat alle de ſcheeps Capiteinen geinclineert waren / om hen koꝛtelinge mette ganſche vlote hun aen de zijden van den Coninck te begeven/ en datſe nu binnen der ſtad moſten rappoꝛt doen / alwaer de Oberſte en Capiteinen doende waren / om metten gemenen ſoldaten die daer binnen waren te accoꝛderen / en dat zy daerom notelijk wederom in der ſtad moſten gaen/om de ſake vooꝛts tot een goeden einde te bꝛengen/pꝛeſenteerden dat een van henlieden aldaer in Oſtagie blijven ſoude / mits dat een van de Spaenſe Capiteinen vooꝛ Oſtagier mette andere binnen der ſtad ſoude gaen. Mouſ dꝛagon en d'andere Oberſte henlieden volkomen geloof gevende / lietſe na de ſtad vertrecken / ondertuſſen hadden de Spaenſe goede hope/ dat ſy haeſt meeſter vander ſtad woꝛden ſouden/en mede vande vlote/'twelk ſy den Gꝛoot Commandeur adverteerden/ die hier over ſeer verblijd was/ ſulx dat hy koꝛts daer na niet Chiapijn Vitelli ſelfs in den leger quam: maer als hy daer na verſtond datmen met hun den ſpot gehouden hadde / en dat dit alles gedaen was om tijd te winnen / henlieden van binnen te ſterken en vooꝛſien / ook hare gebꝛeken te laten weten / ſo was hy ſeer geſtoꝛt/ en wel merkende dat die ſtad met geweld nu niet en was te winnen / gelijk wel metten eerſten ſoude hebben konnen gedaen werden / heeft hy oꝛdre gegeven om die ſterk te belegeren en alle toevoer te beletten / om alſo de ſelve met lankheid van tijde uit te hongeren / en dooꝛ gebꝛek tot overgevinge te bedwingen/en is daer na naer Antwerpen vertrocken/alwaer hy den 9 Novembꝛis arriveerde / en heeft aldaer de Heeren van der Oꝛdre en Gouverneurs van de Pꝛovincien/namentlijk den Hertog van Aerſchot/de Gꝛave van Mansfelt / Arenberg/ la Laing/ de la Roche/ Reux en meer andere by hem verſchꝛeven / om mette ſelve te beraedſlagen van alle ſaken den Nederlanden aengaende / en byſonder om middelen van geld te mogen hebben / dooꝛ dien uit Spangien geen geld meer en quam / ſo na bꝛeder verhaeld ſal werden.

Wat de heere van Billy Gouverneur van Vriesland doet.

Wy hebben vooꝛgeſeid / dat den Gꝛoot Commandeur / om zijn aenſlagen op de Zeeuſe quartieren te beter te mogen uitrechten / den Pꝛince van Oꝛangien op alle andere quartieren ſo veel werx ſocht te geven / dat elk quartier met ſich ſelven genoeg te doen ſoude hebben/ op datſe den anderen niet en ſouden mogen aſſiſteren: ſo willen wy dan nu ook van de andere plaetſen een weinig verhalen. De Heere van Billy Gouverneur van Vꝛieſland toegeruſt hebbende ſekere jachten ten ooꝛloge / heeft dooꝛ de ſelve tot verſcheiden reiſen by nachte aen den dijk van Eertſwou in't Nooꝛderquartier eenige perſonen aengeſet / ſo om te ſien wat wachten daer omtrent gehouden werden/ als ook om eenige kondſchap te halen van de gene daer hy coꝛreſpondentie mede was houdende / doch alſo hy daer niet konde uitrechten/is hy met 43 wel toegeruſte jachten den 11 Octobꝛis des nachts aen het Eiland van Teſſel geweeſt / over welk Eiland als ook het Eiland van Vieringen commandeerde Hopman Wolter Hegeman / de welke dooꝛ laſt van den Gouverneur van het Nooꝛderquartier Jonkheer Diederich Sonoy/op de ſelve ſekere ſchanſen tot bewaringe van dien hadde doen maken. Die van't Eiland van Teſſel de vyanden gewaer werdende / hebben hen terſtond in de wapenen begeven/ waer dooꝛ ſy wederom afgetogen ſijn/ ſonder datſe op't land hebben doꝛven komen / maer hebben hen begeven na Vlieland/ alwaer ſy op't Ooſteinde geland zijn. De inwoonders haer gewaer werdende zijn meeſtendeel / ſonder eenige were te bieden/ hoe wel zy al t'ſamen op geweer geſet waren/verlopen na Duin / eenige doch weinig die verraſcht waren/ werden dood geſlagen/zy hebben't dooꝛp geplondert en daer na in bꝛand geſteken / en wel omtrent 450 huiſen afgebꝛand/en zijn ſo wederom metten buit t'ſchepe gegaen ſonder eenig belet/ ook de ooꝛlogſchepen daer omtrent leggende en hebbenſe niet eens verhindert. Daer na den 12 Octob. quamen ſy met 14 jachten vooꝛ den oever te Vieringen / wel ſterk van volk zijnde / ſpꝛongen uite jachten totte knyen toe in 't water/en begaven hen in goede oꝛdre na 't land toe / dan die van Vieringen waren daer op wel vooꝛſien om haer te ontfangen/ daer by ook quamen de convoy-ſchepen die daer omtrent lagen/ 't welk gewaer werdende/ is de ſchuit onder henluiden gekomen/ ſo datſe wederom afweken in de jachten / en voeren na 't Marſdiep daer ſy eenige Coopvaerders namen. Die van 't Nooꝛder-quartier ſtelden op alle de Zeedijken hare wachten by dage en by nachte / en oꝛdre om de vierbaken op te trecken / de klocken te ſlaen/en alle de dooꝛpen dooꝛ wachten te houden / ſo dat de vyanden niet en konden uitrechten. En alſo daer bevonden werde / datter omtrent 80 Bergen vaerders / die haer geweer in de ſchepen gelaten hadden/binnen Enkhuiſen gekomen waren/ſonder van de wacht aengeſpꝛoken te zijn geweeſt / ſo werd oꝛdre geſtelt dat ſulx niet meer en ſoude geſchieden/dat ook alle de herbergen by de Wijkmeeſters en Capiteinen op een ure geviſiteert ſouden werden / en dat de bꝛygeren de namen van de gene die by henlieden logeerden/moſten aenbꝛengen/en meer andere oꝛdonnantien tot welſtand van 't land en krenkinge der vyanden: ſy hebben ook in 't leſte van Octob. by tijds loſt gegeven aen eenen Jan Vaders/om alle de ooꝛlogs-ſleden en ys-ſporen vaerdig te maken / en tegen de vooꝛſt de oꝛdonnantien van het ys bijten vernieut/hebben boven dien noch drie boots doen toeruſten tot aſſiſtentie van die van Zeeland / van gelijken hebben ſy ook eenige ſchepen/ om op vyhuit te varen toegeruſt / en de vaendelen in 't Nooꝛder-quartier doen verſterken op 200 hooſden.

Hopman Johan Schetter neemt een ſchip opte Haerlemer Meyꝛ/ en ſlaetſe al dood die daer op waren/ en ſmijtſe vooꝛt over boꝛt.

Den 6 Octob. is des Commandeurs volk met 10 ſchepen op de Haerlemer Meyꝛ geweeſt / en heeft hem getoont omtrent de Oude wateringe / alwaer de Hollandſe een ſchanſe hadden leggende / daer in een vaendel knechten lag uit het Nooꝛder-quartier / daer over commandeerde Hopman Johan Schetter/deſe is met zijn ſoldaten op 5 ſchepen geballen/ en is na des Commandeurs 10 ſchepen aengerukt / en hebben het beſte ſchip met het geſchut den vyanden afgenomen/ de Capitein met alle het krijgsvolk daer op zijnde/ dooꝛſchoten/ dooꝛſteken/ en over booꝛt gewoꝛpen/en ſo ter ſelver tijd aldaeꝛ niet en waren gekomen 4 boeyers van Haerlem / ſy ſouden het meerendeel van de ſelve 10 ſchepen hebben gekregen / maer doe moſten ſy wyken na hare ſchanſe.

De Gꝛoot Commandeur ſoekt de Oꝛtſe waert in te nemen.

De groot Commandeur heeft van gelijken omtrent deſe tijd hem ſeer geſterkt omtrent Crimpen met veel ſchepen / ſchuiten en ſamoreuſen / dede veel ſchepen en ſchuiten binnen ſlands bꝛengen om die over de Yſel te doen komen/ om hem meeſter van de Leck en Yſſel te maken/ meende ook met geweld in de Oꝛtſe waert te komen en die in te nemen/ en de Pꝛince van Orangien wel wetende wat hier aen gelegen was / dede daer tegen alle ſijn naerſtigheid om dat te beletten/bꝛacht daer 21 vaendelen ſoldaten met 100 paerden / en wel 3000 boeren by den anderen in de Oꝛtſe Waert/ om de vyanden tegen te ſtaen/en was ſeer ſoꝛgbuldig en waekende / en ſond daer Frederik Ottens / als Commiſſaris Generael om te doen ſchanſen / ſo dat de ooꝛlog in deſe tijd op het heetſte was/en die van Holland en Zeeland ſeer benaut en geperſt/datſe niet en wiſten waer ſy hen te wachten hadden/ want aen alle quarteren hadden ſy genoeg te doen / doch de goede toeſicht en naerſtigheid van den vooꝛſz Pꝛince dede ſo vele / dat hy ſo wel in de Oꝛtſe Waert als andere plaetſen tot ſijnen vermete niet en konde komen. Den 12 Nov. ſond hy Jonkheer Willem van Treſlong gouverneur vanden Vꝛiel/ Monſr. la Garde/Capitein Michiel en Capitein Baſtiaen

Des Pꝛincen van Oꝛangien naerſtigheid om op alles oꝛdre te ſtellen en te vooꝛſien.

Het oſtende in Vlieland geandert en verland.

stiaen Sergeant Major van de Francoysen met twe Burgemeesters van den Briel/ om te gaen na Goerede / de plaetse wel te besichtigen / waer men de selve best soude mogen sterk maken / om de inkomst des vyands te beletten / en of men 't selve met volk soude mogen bewaren. En by aldien sy bevonden dat het niet mogelijk en ware om 't selve te sterken/of met volk van oorloge te bewaren / nochte de inkomste van den vyand te water te beletten / dat sy als dan metten anderen souden adviseren / hoe en met wat middel men het land van Voorne en andere eilanden soude mogen bewaren / dat de vyanden de selve niet vermeesteren en souden / datse daer op ook souden letten / op wat plaetsen men voetvolk / en waer paerde-volk soude mogen leggen tot meeste versekeringe der selver eilanden / en dat sy daer toe ook roepen souden de Heere Jaques van Egmond met eenige scheeps Capiteinen / om te beramen dat best en mogelijk was. Dese alle de gelegentheid besichtigt en rapport gedaen hebbende/ is den Boumeester Hans Dupk last gegeven / om 't selve na de gelegentheid te sterken. De Prince dede ook verscheiden dijken hier en daer doorsteken / om de vyanden te benauwen / en en liet niet na al te versoegen dat dienstlijk was/ so tot beschermínge van de plaetsen onder sijn Gouvernemente wesende/ als ook tot krenkinge der vyanden / en socht hem ook werk te berocken op andere plaetsen.

(F. 128.) Het aengeven van eenige Vriesche Edelluiden aen den Prince van Orangien.

Eenige Vriesche Edelluiden met namen Doto van Martena / Epo van Donnia / Sirop Galama / Hessel Aysma/ en Baert Idzaerda/ hebben aen den Prince van Orangien gesonden Carel Roorda met een schristelijke instructie / inhoudende in effecte / dat men in West-Vriesland en Groeningerland grote voorraed van gelde maekte / namentlijk dat die van West-Vriesland aengenomen hadden / alle 28 dagen op te brengen 8200 en etteliike guldens / en dat een jaer lanck gedurende: dat men ook aldaer de goederen van de uitgewekene / die tot dien tijd toe noch niet gebannen en waren / optekende om te confisqueren / als ook de goederen van de vrouwen der uitgewekenen: dat in Groeningen en Ommelanden aengehouden werde / om alle maenden 7000 gulden te ontfangen / daer op als doe etteliike duisenden op geboden waren: dat dese penningen alle gesamelt en gebeurt souden werden boven 't gene ordinaerlijk tot dier tijd gegeven en opgebracht was geweest: dat ook by etlijker luiden gissinge beel en sterk geseid werde / dat die van de voorsz Landen gesterkt werden met grote sommen van penningen by den Gouverneur Generael/ om hun aenslagen te werk te stellen: dat den Colonel aldaer voor en na / hier en daer schepen toegerust hadde / en ook noch was toerustende / dat uit 't gene voorsz is geseid en gepresumeert werde / ja opentlijk geseid worde / dat de voorsz Colonel met etlijke sijnen aenhang / luiden of personen/eensdeels buiten de Landen van Holland geweken / en eensdeels noch bedekt/ in de voorsz Landen van Holland residerende/quade practijken en bose aenslagen op het Noorder-quartier voor handen hadde/ om ter eerster gelegentheid de gemene en goede sake te ruineren en te verkeren / dat daerom wel geraden ware / dat men den Colonel te doen gave / om aldaer sijn geld te beleggen / en te behinderen dat hy niet meer ontfange / en om sijn verstand en aenslag binnen sijn eigen palen te behouden / en te keren dat het selve niet over in Holland met storm / blixem en donder valle. Dat sulx wel konde geschieden / mits dat etlijke plaetsen met water rontsom besingelt / ingenomen / gebestigt of beschanset en gepvoviandeert werden / daer men te water kan by komen / en geensins dan te water kan aenkomen / dat de selve plaetsen met hulp van die van't Noorder-quartier mosten ingenomen werden/ en dat Jonkheer Diederich Sonoy daer over Gouverneur soude werden gestelt / om so 't gouvernement van het Noorder-quartier met Vriesland by provisie annex te maken / tot der tijd toe de kosten tot seggen van sijn Excellentie gerestitueert souden zijn / en de voorsz Landen haer selfs souden konnen redden: datter etteliike sodanige plaetsen waren / die de voorsz Caerl Roorda sijn Excell. soude nomineren: datter middelen en wegen te vinden waren/ dat de voorschreven plaetsen bequamelijk ingenomen/gehouden en bewaert konsten werden: dat daer door de lichtinge der penningen verhindert / de gerede geemployeert / en de bose aenslagen belettet souden konnen werden / en Noord-Holland in goede ruste en vrede bewaert konde werden met het Vlie / en de gansche Zeevaert tussen de eilanden en het Noorder-quartier: dat in sodanige plaetsen met goede middelen uit de voorsz Landen de onderhoudinge van de krijgsluiden te bekomen / en die van het Noorder-quartier alleen het eerste verleggen souden moeten doen: dat in sodanige plaetsen te hope souden vergaderen alle de gene die goede aenslagen om den vyanden afbreuk te doen souden weten / en dat daer uit tot allen tijden / op allen oorden en plaetsen/ beide te water en te lande den vyanden afbreuk gedaen / en met Godes hulpe een goed deel van West-Vriesland van der Spangiaerden tirannye gevrijd soude konnen werden: en dat de voorsz Roorda voorts generalijk en specialijk met sijn Extellentie / ook metten Gouverneur Sonoy soude mogen spreken en handelen / 't gene tot dienst van de gemene sake by raed en advijs van sijn Excellentie sal dienstelijk zijn. Dese instruttie was gedateert den 2 Augusti anno 1570. De Prince van Orangien dese saken overleid en geexamineert / en den voorsz Roorda in 't lange gehoort hebbende/bevand de sake wel doenlijk/maer overmits hy so veel te doen hadde / dat hy selfs ses vaendelen soldaten uit het Noorder-quartier hadde moeten ontbieden tot assistentie van die van Zuid-Holland/ sulk dat die van het Noorder-quartier geen volk en souden mogen missen / dat sy ook grote kosten te water mosten doen om haer quartieren te bestermen / behalven dat sy noch drie oorlog-schepen waren toerustende tot ontset van die van Zierickzee / gelijk sy ook 100 lasten rogge voor die van Zierickzee toegeseid hadden te senden/ en de kosten van dien te verschieten / so dacht hy wel/ dat die van het Noorder-quartier niet en souden willen verstaen om volk / dat sy niet missen en mochten / noch penningen tot toerustinge van oorlog-schepen tot dien aenslag nodig zijnde/te verschieten/ so heeft hy die sake voor een tijd uitgestelt/doch op het aenhouden van den voorsz Carel Roorda / als ook van Bartelt Entens van Mentheda / de welke den selven aenslag persoonlijk presenteerde te werk te stellen / hebbende daer toe assistentie en middel/so heeft de Prince op de voorsz instructie gegeven dese apostille.

SYne Excell. ordonneert den Gouverneur van het Noorderquartier goede correspondentie te houden met die van West-Vriesland, en sonderlinge metten ondergeschreven van desen, beveelt voorts den selfden in alle goede gelegentheden en occasien te doen, sulx de welvaert en versekertheid van den Lande sal vereischen te behoren. Actum tot Rotterdam opten 22 Novembris 1575. En was ondertekent,

Guillaume de Nassau.

EN heeft boven dien Barthold Entes van Mentheda commissie / om den vyanden in Vriesland alle afbreck te mogen doen / recommanderende den voornoemden Sonoy/om den selven alle assistentie te doen/ na de gelegentheid soude toedragen. De voorsz Roorda / om dese sake te vorderen / heeft daer van in 't lange en breede gehandelt met den Obersten Sonoy: maer dewijle de selve wel wist / dat die van het Noorder-quartier niet gesint en souden zijn / immers so laet in 't jaer / op Vriesland pet aen te rechten / nademael sy lieden by tijde van vorst al hen volk dat sy hadden/ wel van doen hadden om hen selven te defenderen/ heeft de sake uitgestelt / doch belooft hen-lieden ter gelegender tijd alle assistentie te doen/middeler tijd soudense goede correspondentie metten anderen houden. De voorsz Sonoy hadde ook eerst eenen anderen aenslag voor handen / die hy meende van meerder importantie te wesen / namentlijk om de stad van Amsterdam te bekomen/daer in hy met kennisse vanden Prince van Orangien/

rangien/ en dooꝛ ſijn exprès bevel/ al eenigen tijd ſecretelijk doende was geweeſt / en coꝛreſpondentie hield metten Coꝛnel Herman Helling / tot welken einde de Secrete handelinge van wegen den Prince van Orangien om Amſterdam te bekomen. Prince van Orangien met ſijn eigen hand verſcheiden ſecrete brieven aen den voorſz Sonoy en Helling geſchreven hadde / op dat daer niemand anders kenniſſe af ſoude krijgen/ ſo dat hy ſijn eigen Secretariſſen niet en betroude de brieven te ſchrijven. En Sonoy hield binnen Amſterdam coꝛreſpondentie dooꝛ eenen Pieter Willemſz. van Haerlem / die onder dexel van greynen aldaer te brengen / met paſpoorte den handel aldaer holp drijven. Deſen handel is alſo secretelijk beleid geweeſt eenige maenden lang / niet ſeer goede hope van een goede uitkomſte. De Colonel Helling hadde secretelijk de plaetſe/ waer men beginnen ſoude/ van buiten beſichtigt/en dooꝛ andere van binnen doen beſichtigen/ en hadde goede hope daer toe / den aenſlag ſoude men te werk ſtellen by de Heiligerwegs poorte/omtrent een plaetſe genoemt Boeren-verdriet / daer waren vijftig waeghalſen binnen der Stad beerdig / die wiſten wat ſy te doen ſouden hebben/ en ſouden beginnen des morgens tuſſen drie en vier uiren/de loſe by den Overtoom ſoude weſen Aſſendelf / binnen de ſtad Naſſau. Den aenſlag was gemaekt om met 20 vaendelen aen te vangen / maer om dat de Groot Commandeur den Prince middelertijd ſo veel werks berockte/dat hy niet meer dan negen vaendelen daer toe en konde ſchicken/ heeft de ſake dooꝛ eenen tijd moeten uitſetten en ſecreet houden/ op dat de luiden die van den aenſlag waren/in geen perijkel komen / en de ſake ten quaedſten afſlopen en ſoude/en daer dooꝛ alle hope verloren ſoude werden.

Advertentie van de Spaenſe ſchepen op Nederland geſtineert. Omtrent deſen tijd quamen verſcheiden advertentien ſo uit Engeland als van Antwerpen / dat in Spangien eenige ſchepen gereet gemaekt waren / om in Nederland te komen / dan datſe meeſt waren dooꝛ ſtorm en onweder vergaen/de reſte waren in Engeland in verſcheiden havens gearriveert / het volk daer op/ zijnde meeſt ſiek en krank/ waren meeſt ſonder maſten en ſeilen gearriveert / ſo datſe weinig te vreſen waren/ en niet veel ſouden konnen uitrechten. Even wel heeft de Prince daer tegen eenige oorlog-ſchepen doen gereet maken/ om op haer komſte te paſſen/doch zijn eenigen tijd daer na alleen tuſſen vier of 500 man Spaenſe ſoldaten ſeer armelijk toegeruſt gearriveert tot Duinkerken / onder Capitein Guinea / die den Groot Commandeur aldaer omtrent verdeilde om hen-lieden te ververſchen / weſende met der ſelver komſte niet ſeer verheugt/ om datſe hem meer tot beſwaringe dan verlichtinge dienden.

Nieuwe Spanjaerden arriveren tot Duinkerken.

Den 9 Nov. 1575. is de oude Grafvinne van Embden Anna / geboren van Oldenburg Grafvinne van Oost-Vriesland in den Heere geruſt/ſy hadde in haren tijd de verdreven Nederlanders vele goeds gedaen/en was een ſeer Godvreſende en Chriſtelijke Grafvinne/ die de Gereformeerde Religie ſeer toegedaen was.

De Groot Commandeur ontbiedt de Heeren van der Goze by em tot Antwerpen. De groot Commandeur / gelijk hier voren verhaelt is/ was binden Antwerpen gekomen/ en hebbende aldaer de Heeren van de Goze / Gouverneurs van de Provincien / en andere van den Rade van State by hem ontboden / heeft hy hen vertoont het voordeel dat hy op die van Holland en Zeeland gewonnen hadde/en dat hy hoopte/ dat hy haeſt meeſter van henlieden weſen ſoude / by aldien hy maer geaſſiſteert werde met gelde / daer aen het hem nu was falgerende / want hy uit Spangien nu in langen tijd niet en hadde te verwachten/ dooꝛ de grote t'achterheid daer de Coninк in was gekomen dooꝛ deſe Nederlandſe oorlog/waer dooꝛ hy genoodſaekt was geweeſt oꝛloge te ſtellen in ſijne finantien / want den Nederlandſen krijg hem alrede meer dan 42 millioenen Ducaten gekoſt hadde / daer van de meeſte helft uit Spangien was geſonden. En dewijle de Coninк dooꝛ diſpenſatie vanden Paus hadde moeten te niet doen en caſſeren de contracten metten Genevoyſen en andere Hooffſe negotianten aengegaen/ dooꝛ de grote woeker die ſy genomen hadden / ſo was des Conings credit by de ſelve dooꝛ dien tijd ſo geſwaekt / dat hy geen geld van de ſelve en konde lichten/ (f. 129.) ſulx dat het van node was / dat de Landen hen ſelven moſten helpen. En dewijle hy ſach dat de Staten geen einde en maekten van geeiſchte beden / maer d'eene uitſtel op d'andere waren ſoekende ſonder datter pet van quam / dan dat ſy d'eene doleantie op d'andere waren doende / ſo dat hy genoodſaekt was geweeſt vele ongeregeltheden van het krijgsvolk ongeſtraft te laten paſſeren / en bedwongen / by maniere van taxatie eenig geld te bekomen / maer want het niet veel en konde helpen / en dat het krijgsvolk veel maenden ten achteren was / ſo ſorgde hy voor een generale mutinatie / by aldien ſy hen ſelven niet en wilden helpen/ waerom hy henluiden aldaer verſchreven hadde / ten einde ſy hen ſouden helpen ten beſten adviſeren op alle ſaken den dienſt des Conincx / 't gemeen welvaren des Lands / en de defenſie van de ſubjecten rakende.

De voorſz Heeren meenden dat de Staten nu al lange in handelinge metten anderen waren geweeſt / om middelen van gelde te vinden / dan dat de ſaken ſo ſeer langſaem voorт gingen/quam dooꝛ dien de Staten dagelijx ſo grote klagten hooꝛden van de onbehooꝛlijke maniere van de taxatien/en het afdringen vande ſchattingen die dooꝛ Andries de Cigoigne en andere ſijne adherenten / dooꝛ commiſſie of laſt van den Groot Commandeur gedaen werden / als ook van feitelijke leveringe van haver / hoop en ſtroop / als weſende de ſaken te ſeer exorbitant/ en wilden hem wel verklaren/ dat ſo hy den Staten niet eenig contentement op hare klagten en dede / dat te beſorgen was / dattet alles in confuſie raken ſoude.

En hoe wel de voorſz Groot Commandeur verklaerde / dat ſijn intentie altijd geweeſt was om de ſelve taxatien en quotiſatien te doen ceſſeren / ſo wanneer het accoord op de propoſitie ſoude gedaen weſen / en datter middel ſoude weſen om het oorlogsvolk van betalinge te voorſien / gelijk hy ook / aengaende de haver / hoop en ſtroop doen ſoude tot ſulken redelijke taux en prijs / dat de onderſaten genoegſaem contentement ſouden behoren te hebben.

So en heeft hy nochtans niet veel konnen uitrechten / waerom hy genoodſaekt is geweeſt / na verſcheiden vergaderingen / op een ander middel te verſoeken/ om by proviſie eenige penningen by maniere van leninge te bekomen / die de Provincien namaels aen haer conſenten ſouden korten / want hy kreeg d'een advertentie op d'ander / dat by aldien daer geen prompte remedie van geld en werde gevonden / om het oorlogsvolk eenig contentement te doen / daer haeſt een generale mutinatie ſoude geſchieden/die alle de mutinatien die ooit geweeſt waren / noch te boven ſouden gaen/ en ſo licht niet en ſoude te ſtillen weſen / waerom hy een leninge geeiſcht heeft van 1200000 guld. over alle de Provincien / daer in elx ſijn quote ſoude dragen. Van die van Brabant eiſchte hy 350000 guld. gelijk by de navolgende propoſitie blijkt.

Propoſitie van den Groot Commandeur aen de Staten van Brabant om te hebben prompte leninge van 350000 guldens.

MYn Heeren. Alſo ſijne Excell. ſedert ſijne aenkomſte totten Gouvernemente van deſen Landen van herwaerts-over een ſonderling en merkelijk leetweſen en mishagen gehad heeft, de ſelve gevonden en geſien te hebben met deſe troubelen en beroerten ſo grotelijk gequelt en getravailleert, met ſulke langwijlige oorloge ook beſwaert, met ſo groot uitnemende getal van krijgſluiden van alle natien, die men grote ſommen van penningen ſchuldig was, met ceſſatie en ſtilſtant van de negotiatie en trafike, en mits ſo menige andere beſwaerniſſen die gemeinlijk de oorlog navolgen, en principalijk de inlandſe oorlogen, hebbende nochtans ſijn Excell. na ſijn vermogen met alle ſorgvuldigheid hem geemployeert tot verlichtinge van dien, en indien hy 't ſelfde ſo niet en heeft konnen beſchicken en procureren als hy wel begeert hadde, zijn daer van oorſake geweeſt vele ſwarigheden en occaſien ſedert overkomen, ſo wel by oplichtinge van oorlogs volk by de vyanden gedaen en geprocureert als anderſins, en nochtans heeft al gedaen dat mogelijk is geweeſt, ſulx dat hy hout dat deſe Landen nu min belaſt zijn met krijgſluiden, dan die waren tot ſijner aenkomſt in de ſelve Landen, hebbende ook daer en boven ſijne Excell. in ſeer grote

ſwarigheden hem bevonden, door de muiteryen van eenige krijgſluiden meer dan eens geſchied, om betalinge te krijgen van 't gene dat men hen ſchuldig was, 't welk vele bedroeg en beliep: daer in hy nochtans, en om te verhoeden d'inconvenienten die deſe Landen en de goede onderſaten van dien daer uit hadden mogen volgen en toekomen, den alderbeſten orden en regel geſtelt heeft alſt hen mogelijk is geweeſt.

Voorts en heeft ſijne voorſz Excell. niet opgehouden noch geceſſeert aen ſijnder Maj. te ſolliciteren, om voor alle noodelijkheden van gelde te willen verſien, ſulx dat ſijne Maj. (tot onſprekelijken intereſte van ſijne ander Landen en Coninkrijken) herwaers-over veel millioenen gouds geſonden heeft, ſonderlinge ſedert d'aenkomſte van ſijnder Excell. in deſe Landen, boven de welke ſijne voorſz Excell. herwaers-over genegocieert heeft, voor uitnemende en exceſſive ſommen van penningen, verbindende en verobligerende particulierlijk ſijn geloof en credit om de ſelve te recouvreren: alle 't welke met het gene deſſer uit Spangien gekomen is, vervaren en geemployeert is geweeſt in 't onderhouden van het oorlogsvolk, en tot furniſſemente van de notelijkheden herwaers-over voorgevallen en overkomen, en om niet t'onderlaten daer mede men de ruſte en vrede in deſe Landen ſoude mogen reſtitueren. Gy hebt mogen verſtaen wat preſentatien dat men eindelijken den rebellen en wederſpannigen gedaen heeft, dewelke nochtans, hoe groot, ampel, mild en genadig de ſelve waren, men niet geacht en heeft, 't welk aenmerkende men benodigt en gedrongen is geweeſt, de wapenen wederom aen te nemen, employerende het oorlogsvolk ſo men gekonnen heeft, eerſt op de Hollandſe zijde, en daer na op Zeeland, de welke ſo gelukſamig geexploicteert hebben geweeſt, dat men uit de handen van de rebellen verkregen en gerecouvreert heeft eenige Steden, Sterkten en Eilanden, en was ſijne voorſz Exc. op ſeer goede hope van beteren voortgank en hadde geweeſt dat de ſelve buiten alle meininge en onverſiens hem bevand in een perplexiteit alle voorgaende paſſerende, procederende door gebrek van geld, ſo wel van deſer zijden als van Spangien ſonderlinge uit ſaken dat ſijne Maj. hadde willen orden ſtellen op 't ſtuk van ſijne finantie by ſeker decreet. En hoewel ſijne voorſz Exc. verhoopt, dat ſijne Maj. 't ſelve niet en ſal willen extenderen totte negotiatien gedaen mette koopmans van herwaers-over: heeft nochtans 't ſelve decreet zijn geloof en credit ganſchelijk afgeworpen, ſulx dat hy in geenre manieren middel en heeft kunnen vinden om eenen ſtuiver op te lichten, ter tijd toe ſijne Maj. daer in verſien ſal hebben, d'welk hy verhoopt korts ſal mogen weſen, om te continueren het ſecours ordinaris, daer mede men tot noch toe deſe grote menigte van krijgſluiden onderhouden heeft, de welke eenſdeels te dier oorſake gemuit hebben mette wapenen in de hand: andere bereet om de ſelve na te volgen, en andere (ſo de Gouverneurs en Overſte ſchrijven) zijn al gereet (ſonder promte remedie van gelde) om de plaetſen en ſterkten van haer garniſoenen te verlaten en abandonneren tot beneficie van den vyanden, welk een onreparable ſchade en quaed ſoude weſen, ſulx als een yegelijk wel bemerken kan: in der voegen dat ſijne Exc. hem bevindende in deſen nood en extremiteit, ſonder eenig middel van remedie, en aenmerkende de aenſtaende confuſien, inconvenienten, ongeregeltheid, dangieren en periculen, daer in de Landen van herwaerts-over en de goede onderſaten van dien apparent waren te vallen, heeft bedwongen geweeſt ſijnen aenſlag en voornemen te verlaten voor ſekeren tijd, en binnen deſe ſtad weder te keren, en aldaer te doen beſchrijven de Riddets van den Ordonnantien, Gouverneurs van den Landen en Provincien, en eenige andere goede perſonagien, om met dien van ſijnder Maj. Rade van State hem te aſſiſteren en adviſeren op de middelen en expedienten by de welke men ſoude mogen remedieren tegen deſen uitterſten nood, daer in men hen jegenwoordelijk bevind; en voor te komen de grote inconvenienten die een yder voor oogen ſiet, indien daer in met alle vlijt niet verſien en worde, tot ganſche bederfeniſſe van den Lande. En eindelijken na dien de ſake in diverſe vergaderingen gedebatteert en geexamineert is geweeſt, en heeft men niet geringer, gerieflijker noch commodieuſer bevonden, dan 't ſelve den Staten te vertonen, elk in ſijn Provincie, en aen den ſelven te verſoeken, dat ſy reſpectivelijk daer toe willen doen eenig ſecours by forme van leninge, aenſchou nemende op deſen groten nood, om tijd te winnen, en de krijgſluiden te onderhouden: middeler tijd dat ſijne voorſz Exc. daer op verwacht de antwoorde, orden en proviſie van ſijne Maj. den welken hy van dit inconvenient geadverteert heeft, ook om daer en tuſſen te adviſeren opte toekomende ordonnantien en afdankinge van eenige regimenten krijgſluiden die men gevoeglijk ſal kunnen doen, en op de verminderinge en beſnijdinge van de onkoſten die men ſoude mogen excuſeren, en voorts tot beteren regel, die men voortaen ſal mogen ſtellen tot verlichtinge en ontlaſtinge van den lande, gelijk God te getuigeniſſe, ſijner Exc. intentie is geweeſt van 't beginſel dat hy in de ſelve landen gekomen is, daer van ook genoegſaem getuigeniſſe ſouden mogen geven de gene die met hem gehandeld en gecommuniceert hebben, en inſonderheid om de voorſz afdankinge alderſpoedelijxſt te doen en effectueren, en de gemeinte van alle vexatien en onnodelijke koſten te verlichten, en ſoulageren, heeft ſijne Exc. geadviſeert en geſloten dat de Gedeputeerde vande Staten ſouden ſelfs aſſiſteren, preſent en jegenwoordig zijn met ſijn Maj. Commiſſariſen, om afrekeninge te doen mette voorſz krijgſluiden die men begeert af te danken, en dat te dien einde hen gegeven ſal worden declaratie van de betalinge, leninge en ſecours, die hen by ſijne Maj. gedaen zijn geweeſt. Gelijk ook de voorſz Staten hen ſullen mogen behelpen mette contributien, avancementen, en alle 't gene dat ſy op de hand gegeven, geborgt en de voorſz krijgſluiden gefurneert hebben, welk ſy hen afkorten en defalqueren ſullen, begerende dat daer in gebeſoingeert werde ten alder eerſten dat mogelijk werd, om het Land te ontlaſten van de voorſz krijgſluiden daer de ſelve niet nodelijk en zijn, d'welk een ſonderling goed, profijtelijk en noodſakelijk werk weſen ſal. Mits welken begeerd en verſoekt ſijne voorſz Excell. u mijn Heeren, dat aenmerkende deſen groten nood, en de ongeregeltheid en deſordre den Landen aenſtaende en inevitable, ſonder geringe en vlijtige remedie, en nemende 't ſelve ter herten ſo 't wel betaemt, gy daer toe wilt promptelijken aſſiſteren met de ſomme van 350000 ponden, van 40 groten vlaems 't pond, by forme van leninge en ſecours om te geraken totter ſomme van 1200000 gelijke ponden, die men noodſakelijk bevonden heeft den Landen van herwaers-over generalijken te eiſſchen, om d'een den anderen te helpen, en om te eviteren het groot quaed datter aenſtaende is, indien de krijgſluiden (hen faillerende d'ordinaris onderhoud en ſecours) hen abandonnerende uit haer eigen autoriteit, ſonder orden en diſcipline, voor hen ſelfs te procureren remedie tot hen onderhoud en alimentatie, welk in dien gevalle ſijne Excell. niet en ſiet hen te mogen beletten ſonder de voorſz aſſiſtentie, gelijk 't ſelfde ſeer wel verſtaen is geweeſt by de Heeren, geweeſt zijnde in deſe communicatie. En dat voor eenen tijd van drie maenden, middeler tijd dat de (F. 130.
andere middelen van afdankinge geſocht, en gepractiſeert ſullen worden, daer op eerſt en al voren afgekort ſal werden, 't gene des men betaelt heeft den voorſz krijgſluiden die in Braband garniſoen houdende zijn, u recommanderende en belaſtende de goede hand te willen houden, dat hier in gebruikt worde ſulke vlijt en ſpoet als deſe ſake vereiſchende is, weſende van ſulker naturen, ja van ſulker nood, dat de ſelve niet alleenlijk geweigert of gerefuſeert, maer ook egeenſins uitgeſteld en mag worden, ſonder ganſche confuſie van alles, en dat mits dien gy van ſtonden aen, en metten eerſten vind by ſijne voorſz Excell. met een accoord, ſonderlingen overmits dat men grotelijk beducht, dat den jegenwoordigen nood ſo weinig uitſtel, als 't ſelve is, niet lijden en ſal kunnen, gemerkt dat in ſulken nood alle uitſtel en dilatie van periculeuſe conſequentie is.

ENalſo op 't verſoek van deſe leninge te doen noch grote ſwarigheden gemaekt werden / ſo heeft de voorſz Groot Commandeur een taxatie gemaekt over alle de ſteden en platte landen van Braband / na de macht van elke plaetſe / na zijn goeddunken / en heeft tot dien einde de commiſſien doen depeſcheren / om die te doen executeren / 't welk hy de Staten heeft doen verwittigen / ſuſtinerende 't ſelve te doen door den uitterſten nood / en tot zijn groot leetweſen / alſo hy geen geld van de koopluiden op zijn credit en wiſt te bekomen / en dat de nood van de ſoldaten geen vertrek en mag lijden / ſo dat hy genootſaekt was zijn toevlucht te nemen aen de particuliere contributien en quoteſatien / ten einde niet en ſouden gebeuren d'inconvenienten / veranderingen / ſaccagementen / gewalt en violentien anderſins ontwijfelijk apparent weſende.

De Staten van Brabant conſenteren in de leninge van 350000 gulden.

Eyntelijk na vele ſwarigheden hebben de Staten van Brabant den 21 Decembris mits den uitterſten nood / en ſonder 't ſelve getrocken te mogen werden in conſequentie / geconſenteert by maniere van leninge / in de geeiſchte 350000 gulden / te weten 25000 gulden tuſſchen de tijd en den 29 der ſelver maend / en 25000 gulden den 5 Januarij 1576. en de 300000 gulden in de maenden van Januario / Februario en Martio by egale portien / mits dateljk ontlaſt te werden van de voorſz contributien / quotiſatien en forſelijke exactien / en dat de commiſſien dien aengaende gegeven ſouden werden gecaſſeert en geannulleert / en dit om daer mede te ſchulwen d'apparente inconvenienten / ſo in de ſteden / als ten platten lande in Braband / die door de krijgsluiden onbetaeld zijnde ſouden rijſen / 't welk hy den 24 December / weſende Kers-avond / heeft voor aengenaem geaccepteert.

De andere Provincien hebben van gelijken moeten leninge doen / die niet en wilden / werden daer toe gecompelleert met krijgsvolk / doch en worden de leninge op den geſtelden tijd ſo niet opgebracht / als die wel toegeſeid werden. De Staten van Utrecht hadden hare Gedeputeerde tot Antwerpen leggen / ſolliciterende dat ſy na ſo lange menigvuldige en langdurige ſchaden en laſten / de welke het Land van Utrecht ſo lange continuelijk gedragen hadde / en noch ter tijd dragende waren / 't ſelve een weinig verlicht en geſolageert ſouden mogen worden / om ten laetſten eens wat te reſpireren / en eenigſins zijnen aſem te mogen verhalen / met verklaringe ſo verre zijne Excellentie (de Groot Commandeur) daer in niet en ſoude gelieven te voorſien / dat de Staten van meninge waren 't ſelve te vertonen en verſoeken aen den Coninck ſelve in Spangien / om gene remedien / de welke ſouden mogen dienen om te verhoeden / de grondelinge bederfeniſſe van de Landen van Utrecht voor by te gaen of achter te laten / want ſy in alſulken verloop en armoede verballen waren / dat ook de rijkſte onder henluiden geen middel en hadden om haer perſonen / en den haren ſchamelijk langer te mogen alimenteren en onderhouden / alſo datmen met haerluiden als weſende frontieren van het oorlog / en geſeten midden onder de vyanden / wel behoorde compaſſie en medelijden te hebben / en voor dien tijd ongemoleſteert te laten van allen petitien en beden diemen op hen was doende / want het anders niet en ſcheen / dan datmen het land van Utrecht ſo de vyanden / als de vyanden tot eenen robe hadde te voren gegeven / ſo dat het in den oren Godes was wraek roepende / en te beſorgen dat noch ſwaerlijk by God Almachtig op den genen geſtraft ſoude werden / de welke ſulx behoorden te remedieren / en hen officie daer in niet en waren quijtende: maer in plaetſe van henluiden te verlichten / werde deſe vertoninge ſo qualijk by den Groot Commandeur genomen / dat hy de ſtad van Utrecht / boven alle de garniſoenen daer binnen en ten platten lande leggende / noch dreigde en ſchreef te willen beſwaren met ſeven vaendelen Duitſe ſoldaten / ten ware ſy in promptis en metter daed opbrochten by forme van leninge de ſomme van 20000 guldens / maer alſo hen 't ſelve onmogelijken was / hebben ſy moeten verſoeken d'interceſſie van de Heere van Hierges haren Stadhouder / en den Grave van Barlaymont zijnen vader / om ſurcheantie te krijgen / en middelertijd hare geallegeerde ſchaden met goede ſuffiſante documenten te doen blijken. aen die van Utrecht.

Gelijk nu die van Utrecht klaegden over de grote moetwilligheid der ſoldaten / ſo en hoordemen over al in de andere Provintien geen minder klachten / ook ſchreven die van Haerlem een deerlijke klacht-brief aen de Heere van Hierges als Stadhouder van Holland / en aen Mr. Dirk van Bekenſtein haren Burgemeeſter te dier tijd weſende tot Antwerpen / welke twe brieven afgeworpen werden / en in handen van den Gouverneur Sonoy werden gebracht. 't Inhouden van beide waren genoegſaem van eenen ſin / namentlijk van de grote ſwarigheden daer zy hen in bevonden door het arrivement van omtrent 180 Spaenſe ſoldaten / die ſy niet en konden na henluiden gelieſte accommoderen / noch logeren in een quartier alwaer ſy eertijds wel 600 Duitſe ſoldaten hadden konnen logeren / niet jegenſtaende zy-luiden noch geoccupeert hadden ſommige van de principaelſte en gequalificeerſte huiſen van het quartier van de Walen / en onder andere ook het huis van Adriaen Pietersſoon Deyman / en dat zy-luiden / te weten de Spangiaerts / allegader de koſte begeerden / en de borgeren door ſlaen / ſmijten en andere deſordre / dwongen henluiden in de koſt te nemen opte betalinge die zy ſouden krijgen / 't welk hare burgerye meeſt benaude en travailgeerde / door dien zy totte extreme miſerie en ellendigheid gekomen waren / door de langdurige ellendigheden / ſulx dat ſy hen eigen huisgeſinde ſoberlijk konden onderhouden / ja de principaelſte burgerije die eertijds een hondert vier of vijf gehad hadden / en konden in een maend en langer niet een ſtuxken vlees tuſſchen hun tanden krijgen om t'eten / noch een teugken biers om te drinken / hen contenterende dagelijx met wey en met wat viſch / en diergelijk tractement / ſo datſe geen raed en wiſten om de ſoldaten / die geen geld en hadden / die nochtans dagelijx verſch vlees / goed bier / boter / witte-brood en diergelijke begeerden / te contenteren / waer door dagelijx groot rumoer / gekrijt en geſchrey onder de gemeenten was / 't welk nochtans was contrarie de ordonnantie van de Heere van Hierges / expreſſelijk houdende dat ſpluiden elken Spaens ſoldaet ſouden gehouden weſen te geven eenen daelder / en ſoude de Heere van Hierges henluiden daer-en-boven ter maend noch doen betalen andere twe daelders / en na dien de Gouverneur Francois Verdugo op henluiden verſocht hadde / datſe ſouden opbrengen 219 daelders / dieſe uit des ſtads comtoir niet en konden furneren / noch ook onder de burgerije niet en konſten te leen krijgen / ſo hadden ſy ten laetſten raed gevonden van de voorſz Adriaen Pieterſz. Deyman de ſelve penningen te leen te krijgen op wat dags / onder belofte van zijn huis by te maken van de Spaenſe ſoldaten / gelijk hen de Gouverneur toegeſeid hadde / dan de penningen ontfangen / en aen de Officiers vande Compagnien par forme de preſt aengeteld zijnde / ſo en wilde de Sergeant die van een ander Compagnie niet delogeren / niet tegenſtaende men hem een billet gegeven hadde op de huiſinge van Mr. Dirk Kamp / ſulx dat ſo verre den Gouverneur Verdugo hem niet en wiſt te verſpreken (als ſy noch hoopten / en hy beloofde) zy nu ten tweden male haer woord / en beloften aen den voorſz Deyman niet en ſouden konnen houden / niet jegenſtaende de getrouwe aſſiſtentie die de ſelve Deyman de ſtad en borgerije ten tweden male gedaen hadde / als eens 1000 gulden tot behoef van het H. Geeſt-huis / en nu deſe vrundſchap / en dat hy boven dien twe of 300 ſchamele perſonen in de ſtad met rederije van linnen / en den appendentien van dien was onderhoudende / en dit was noch het minſte van hare ellende / aengeſien de klachte van de borgerije over de ongeregeltheid en moetwilligheid der ſoldaten ſo groot was / dattet een ſtenen hert ontfermen ſoude / ſulx dat by aldien den Gouverneur Generael daer in korteljk niet en wilde voorſien / ſyluiden

Klachte van die van Haerlem over de Spaenſe ſoldaten / en haren ellendigen ſtaet.

luiden genoodsaekt souden wesen de Stad allegader te verlaten/ latende 't garnisoen daer mede bewerden: versoeken daerom dat hy 't selve by requeste aen den Gouverneur Generael wil te kennen geven / ten einde hy daer in promptelijk wil voorsien / en henluiden de Spangiaerden af nemen / want anders de stad eer lange totte uitterste en extreme ruine soude moeten komen / sonder eenige hope: boven dien klagen sy/ dat door de soldaten leggende op 't Fort van Sparendam / niet jegenstaende sy daer alle weke op elk Fort senden 100 manden turf / den dijk also werd ontramponeert en bedorven / dat den dijk t'avond of morgen voort mag gaen / en de stad na / en so hebben wy / seggense/ eens een einde van ons verdriet/ etc. Dese brieven waren gedateert den 19 Decembris / en by haren Secretaris Jan van Weerd, uit den name van de Burgemeesteren ondertekent.

Wy hebben hier voren altemet verhaelt / dat de Groot Commandeur groot gebrek van geld hadde/ sulx dat hy de soldaten in geen discipline en konde houden / en daerom de Staten van de Provintien seer moeyelijken viel om penningen te furneren / om de mutenatie van het oorlogs-volk te beletten. Dan het is wel te verwonderen / dat die van Holland en Zeeland / hebbende so s'ware lasten van oorlog op haren hals / mogende de Landen in de bysonderste quartieren des Lands niet gebruiken / tesserende ook aldaer genoegsaem den vryen koophandel / en moetende so grote toerustinge ter Zee doen / en oorlogsvolk te lande onderhouden tegen so machtigen en geweldigen vyand / als den Coninck van Spangien / haer oorlogvolk noch konden onderhouden sonder mutenatie / alleenlijk was in 't Noorderquartier / den 9 November eenige kleine mutenatie onder het scheepsvolk/die den Admirael en haer scheeps Capiteinen by haer hielden/ als gevangen in de kerke binnen Hoorn/ en dreigdense dood te slaen / so sy haer geen geld en bestelden/ en dwongense te schryven aen de Gedeputeerde vande Staten van dien quartiere/ datse haer mosten geld bestellen / of datse anders de selfste hare Overste en Bevelhebberen souden ombrengen/ dan de selve muiterije is haest gestilt geworden/ en niet tegenstaende sy haer volle betalinge wilden hebben / lieten sy hen nochtans met een gedeelte contenteren. Niettemin die van Holland waren in dese tijd ook seer benaut van gelde / in voegen datse genootsaekt waren / om op te brengen henluider quote / in de somme van 120000 gl. geconsenteert tot ontsettinge der selver Landen/te verkopen diverse partijen van des Coninx domeinen / en ook goederen van de Geestelijke Collegien en personen gekomen zijnde / met vaste toesegginge en belofte de selve verkopinge te houden staende by alle contracten en tractaten van peise en andersins / en committeerden tot dien einde eenige personen / of Commissarissen die trecken souden in allen steden en plaetsen daer men d'impositen en accijsen verpacht hadde. De welke volgende d'instructie de selve gegeven / volkomen last en macht souden hebben / om met alle suffisante personen te mogen handelen / op de kope en bevrydinge van alle percelen en goederen/so na hen eenigsins doenlijk wesen soude / ten meesten dienste en profijte van den lande / daer op behoorlijke brieven van kope en eigendom souden werden verleent / mits verkopende de selve mette lasten daer op staende / en voorts om gerede penningen / mits dat ook de kopers souden mogen inhouden en korten alle deugdelijkheid/ achterwesen en leningen by hen gedurende dese oorloge / tot behoef van de gemene sake gedaen en verstrekt / en dat tot de helfte toe van de penningen die by de kopers voor de beterschap van alle gekochte goederen of gerecommeerde lasten souden werden belooft. De Commissarissen werde ook gegeven volkomen en absolute macht / om eintelijk en uit der hand te mogen verkopen alle Heerlijkheden / hogen middelen/ of lage jurisdictien hebbende / 't zy of die eenige geestelijke personen toebehoren mochten. Hadden ook last te mogen verkopen alrehande Thienden van den Coninck / of Geestelijke Collegien / of personen / van gelijken alle Molens/ Visscherijen/ Duinen en Wagen van de Coninklijke Maj. en de Gerechtigheden van dien/ mitsgaders allen Bosschen en het houtgewasch / so wel van de particuliere uitgewekenen / als van zijne Coninklijke Maj. en mede den grond van 't Bosch van den Hage in 't geheel of deel / sulx de Commissarissen daer toe best souden komen geraken / met alle andere goederen / wesende onder de Coninkl. Maj. Souden mede mogen verkopen alle landen of huisen / of andere edificien en plaetsen toebehorende eenige Geestelijke Collegien / of personen / insgelijx de huisen van de fugitiven / als noch niet verkocht/ van gelijken souden mogen doen aflossen alle Servituten / Lasten en Renten / Thijnsen / Chijnsen / Erfpachten / Paep ponden / 's Graven huren/ Papelijk dienstelijke Proeven/ en alle andere Gerechtigheden die sijne Maj. of eenige Geestelijke Collegien / of personen op eenige steden/ dorpen / landen / huisen of personen mochten hebben. Souden mede alle quade leenen tot goeden leenen/ en alle leengoederen tot eigen goederen mogen converteren en uitgeven/ en alle kustingen van de verkochte geannoteerde huisen en erven om gerede penningen mogen laten af kopen en lossen. En so verre by eenige dorpen / steden en blecken of personen eenige nieuwe vrydommen / jurisdictien of gerechtigheden souden worden versocht / buiten alle leste en quetse van eenige onleggende landen of steden/souden metten selven insgelijx mogen handelen / en overkomen op 't rapport en believen van den Staten. De voorsz Commissarissen souden van gelijken mogen lichten alsulke penningen/ als spluiden op interest van twaelf ten hondert by leninge souden mogen krijgen/ op 't geloof en den name/ 't zy van den Staten of eenige steden van Holland dat sy mede eenige landen in pantschappe uitgegeven / die in eigendom souden mogen worden versocht / toebehorende Geestelijke personen / souden mogen handelen en overkomen. Dat voorts de selve Commissarissen alle andere bequame middelen souden mogen aennemen en gebruiken / die hen in eenige steden souden mogen openbaren en verschijnen/ dienende tot vorderinge van eenige penninge ten minsten quetse van den lande/ &c. dese instructien waren in date den 14 December 1575.

Mutenatie onder het scheepsvolk in het Noorderquartier.

De Staten van Holland geven last om de goederen van de domeinen en Geestelijke Collegien en anders te verkopen. (F. 131.)

Dien volgende werden verscheiden goederen vande Domeinen en andere Geestelijke goederen aen verscheiden personen van alle qualiteiten gekocht. De Burgemeesteren der stede van Rotterdam hebben ook alsdoe verscheiden Domeinen gekocht / als namentlijk / het Baljuschap en Schoutschap der selver stad. Het Dijkgraefschap en Baljuschap van Schieland. Het recht van de Wage der selver stede / dat den Coninck aldaer plag te hebben: noch de Segelerije en Ellemate binnen der selver stad: noch de Erf-huren en 's Graven pachten aldaer: noch de korenmaten/ gruite / biertolle en roertolle alle binnen der selver stede/ en dit alles voor de somme van 19460 gl. en 7 stuiv. Daer van hen behoorlijke brieven sijn gepasseert en gelevert/ in den navolgende jare van 1576. den 14 Februarij.

Die van Rotterdam kopen verscheiden domeinen en Gerechtigheden van der Coninck.

In dese benautheid daer Holland / en Zeeland in gekocht was / door dese inlandse oorloge / so isser noch een andere gevolgt / namentlijk den 15 Decemb. zijn door een grote storm en onweer de dijken in het Noorderquartier so ontramponeert en gebroken / dat men meende/ dat het gehele Noorder-quartier geinundeert soude hebben geworden / so den storm gecontinueert hadde/ doch God versacht/ dat den wind ten Noordosten liep / daer op is den 3 Januarij daer na / noch een anderen storm gevolgt / daer door de Schoorldijk van Crabbedam af totte Slaper toe/ den dijk so afgelopen was/ dat tot sommige plaetsen niet een hond daer over en mochte gaen / den ouden Vriesen Zeedijk / en meer andere dijken waren ook geheel ontramponeert / sulx dat indien het onweder en den storm noch een halve ure hadde geduurt/ het gehele Noorder-quartier hadde genoegsaem verloren geweest / dan God heeft daer in wonderlijk en krachtelijk voorsien/ mettet subijt ophouden vanden selven tempeeste. Evenwel is de schade seer groot geweest/ niet alleen aende dijken/ maer ook aende

Groot storm en onweer daer door grote schade geleden werde aen de dijken in het Noorderquartier.

schepen

ſchepen onder Teſſel leggende / ſo aen grote als ook aen kleine ſchepen. De ſchade aen de omgewoꝛpen molens werd op 25000 guldens geſchat / en van de omgewoꝛpen huiſen op 30000 gulden. De ſchade aen de buiten en binnenlandſe dijken werd wel op 200000 guldens geeſtimeert; doch daer is terſtond / hoewel het een ongelegen tijd was ſulx in vooꝛſien / datſe dooꝛ den Winter / ſonder meerder perijkel geraekt zijn; doch hebben den gehelen Somer genoeg te doen gehad / om de ſelve dijken te repareren / en is 't ſelve ook niet ſonder grote zwarigheden / en twiſten ten goeden einde gebꝛacht.

In 't Nooꝛder-quartier is noch een ander onluſt ontſtaen ontrent de Regeringe / en is daer uit geſpꝛoten / dat die van den platten lande van het Nooꝛder-quartier en Waterland ſuſtineerden en bp doleantie aen den Pꝛince vertoonden: dat van ouden herkomen / en volgende de pꝛivilegien van den lande in allen ſaken concernerende de vꝛydom en ſtaet van dien / de Edelen metten ſes groten Steden van Holland gerepꝛeſenteert hadden / de kleine Steden en den platten lande / en oberſulx de Steden van het Nooꝛder-quartier / als weſende kleine Steden van Holland metten platten landen / bp den vooꝛnoemden Edelen en grote Steden gerepꝛeſenteert waren geweeſt / tot den jare 1573. ſedert welken tijde / obermits de ſeparatie van 't Nooꝛder-quartier en Zuid-Holland / de vooꝛſz ſteden van het Nooꝛder-quartier ſelver als Staten vergadert hadden / de welke nochtans weigerden yemanden van wegen de platte landen in henluider vergaderinge te admitteren: waer dooꝛ die van de platte landen / die de pꝛincipaelſte contribuanten van den ſelven quartiere waren / en in allen beden en ſubventien meer als de twe-derden-delen moeſten dꝛagen en betalen / ſonder eens daer op gehooꝛt te werden / enoꝛmelijk en met verſcheiden laſten / daer tegens de ſteden niet en contribueerden / bezwaert en van hare pꝛivilegien berooft werden. Want boven de contributien die op de ſteden en platte landen gelijkelijk omgeſlagen werden / belaſten de vooꝛſz Steden / de platte landen noch met koegeld / margen-geld van de bezaepde landen / en andere extraoꝛdinaris partyen / daer tegen de ſteden niet en contribueerden nochte en golden; behalven d'actijſen op wijnen / bieren en andere waren / die ſp nooit betaelt en hadden / als ten platten lande / en buiten defenſie geſeten zijnde / en in handen van den ſteden moeſten betalen / ſo veel en hoge als d'inwoonderen van de ſteden / hoewel de ſteden d'een helfte van de actijſen tot haren behoeve / en ſolagemente van den laſten van de ſteden ontfingen en behielden. Al 't welk / ſp ſuſtineerden / niet en behooꝛde te geſchieden / ſonder pemanden henluiden repꝛeſenterende / daer op te horen; aengeſien dooꝛ ſulke middelen de platte landen grotelijk verachterden en depaupereerden / daer de ſteden ſtaende d'ooꝛloge in haer welvaert niet vermindert / maer grotelijx vermeerdert waren / ſo notoir was / en bp de traffique en dagelijkſe negotiatie was blijkende / toenemende mitſdien dooꝛ aftrek en met verderffeniſſe van de remonſtranten of doleanten / want de ſteden bp d'ooꝛlog grotelijk pꝛofiterende waren / ſo ſp bp 't genieten vande helfte vande actijſen meer pꝛofijts daer mede deden / dan ſp in effen tijden vooꝛ den trouble / genietende de gehele actijſen / gedaen hadden. Sulx dat het in geen reden en was gefundeert / dat de ſteden alle laſten van der ooꝛlog / op de platte landen ſouden ſtellen / en hen-ſelven geheel eximeren / ſo de ingeſetenen der ſteden meeſt koopluiden waren / luttel of weinig lands hebbende / en dooꝛ d'ooꝛlog grote pꝛofijten waren doende / en dat oberſulx de ſteden behooꝛden alle de actijſen totter gemene ſake te bꝛengen / en vooꝛts over henluiden booꝛgeren omgeſlagen / capitale ſchooꝛſteengeld en andere laſten te ſtellen / en al 't ſelve met d'omſlagen van den platten lande in een booꝛſe te bꝛengen / om ſulx d'onkoſten van der ooꝛloge / en foꝛtificatien uitte gemene booꝛſe gedaen te mogen werden. En alſo 't ſelve tendeerde tot afkeringe en wangunſte tuſſchen den ſteden en platten landen / die in dien tijde behooꝛden verhoed / en alle gelijkheid tuſſchen den lidmaten van den Lande onderhouden te werden / ſo was ook hoognodig / dat daer in vooꝛſien en geremedieert werde / verſochten mitſdien dat de vooꝛſz Heere Pꝛince van Orangien gelieven wilde henluiden te autoriſeren / datſe ſouden mogen committeren bijf bequame perſonen / die mette Gedeputeerde van de ſeven ſteden van het Nooꝛder-quartier over alle des gemene Lands ſaken / als mede Gedeputeerden ſouden raden / beſoingneren en adviſeren / om t'effectueren alle 't gunt bp ſijn Extellentie geoꝛdonneert ſoude woꝛden / mitsgaders alle vooꝛvallende des gemene Lands ſaken af te doen / ſulx na gelegentheid van dien / bevonden ſoude woꝛden te behoren / in allen ſchijn als de Gedeputeerde van den Steden tot dien tijd toe gedaen hadden / en vooꝛtaen doen ſouden / en dat alle bp pꝛovijſie / en ter tijd en wijle de quartieren van Zuid en Nooꝛd-Holland wederom vergaderen ſouden / als van ouden herkomen / Ec.

Die van de platte landen van het Nooꝛderquartier verſoeken bijf perſonen mede in de Staten te hebben.

Dit aengeven is bp de Regeerders van de Steden van 't vooꝛſz Nooꝛder-quartier ſeer qualijken genomen geweeſt / hebben 't ſelve in de Vꝛoedſchappen der vooꝛſz Steden doen vooꝛhouden / om daer op te delibereren / eindelijk is goed gevonden dat men op de ſelve doleantien enqueſte ſoude doen nemen / en den Pꝛince van Orangien d'onwaerachtigheid der ſelver betonen / ten einde ſp-luiden ſouden blijven en gelaten werden bp de regeringe der Gedeputeerde van haren quartiere / ſulx het alſ doe was.

Op de vooꝛſz Remonſtrantie / hebben ſp vooꝛ debat geſeid waerachtig te weſen dat bp eenige grote zwarigheden en verdelinge van nieuwe contributien / inſonderheid de Zeevaert aengaende / die van Amſterdam / plachten die van Hoozn / Enkhuiſen / en Edam / Ec. bp haer te beſchꝛijven / dan en werden die van de dooꝛpen / en platten lande daer mede niet beſchꝛeven / de weigeringe van de Gecommitteerde van den platten lande nu toe te laten / en geſchiede om geen ander ooꝛſake / dan om alle confuſie / contrariete / tweedꝛacht / en diſooꝛdꝛe te ſchuwen / die lichtelijk onder ſo vele hoofden vallen / want 't gene deſe Remonſtranten in ſulx ſoude werden geactooꝛdeert / ſouden anderen dan mede willen volgen / als die van Dꝛechterland / Geeſtmerambacht en andere / wiens namen de Remonſtranten of Doleanten / nu mede waren gebꝛuikende onder hare generale intitulatie van remonſtrantie / daer nochtans contrarie was blijkende / bp de genomen enqueſte / dat ſp van de ſelve geen pꝛocuratie / laſt / nochte bevel en hadden / en ook haren wille geenſins en was / en mitsdien bp de Remonſtranten onbehooꝛlijk was gedaen / hare intitulatie ſo bꝛeed te extenderen; ſeide mede geheel onwaerachtig te weſen / dat die van de platten lande meer dan de twe-derden delen in allen beden en ſubventien waren dꝛagende / alſo recht ter contrarie de twe-derden delen van de Landen wel in de ſteden toebehooꝛden / of geeſtelijke en geconfiſqueerde goederen waren / die die van de platte landen doch geheel tot haer niet en mochten trecken. Beroerende de koe-gelden daer ſp ober klaegden / was een generale oꝛdonnantie ober geheel Holland / als ook van de actijſen / en hadden de ſteden niet dan de helfte van de actijſen / alleen van den dꝛank / die binnen hare ſteden werde gedꝛonken / 't welk haer geenſins tot reparatie en foꝛtificatie van den ſteden (die bp nood mede een toevlucht vooꝛ alle huiſluiden zijn) en andere notelijke koſten mocht verſterken / waer boven om de platte landen te verſoꝛgen / aen ſchanſen en anders wel 50000 guldens was uitgegeven. Maer niet tegenſtaende de neringe en Zeevaert / daer bp den gemenen arbeids-man en handwerkers / eenige burgeren die veel huiſen hadden / en kooplieden (die doch meeſt uitheemſe waren) wel waren gebaet / 't welk dan noch alleen tot Enkhuiſen / Hoozn en Medenblik ten dele was / ſo d'andere heel neringloos ſaten / en hare bꝛuchten van de Landen / renten / ſchulden en ſchuld-boeken afſtaken / als Alkmaer / Edam / Monickedam en Purmerende / ſo waren en werden de ſteden ſo langer ſo meer alſo verarmt / dat ſp geen of weinig van hare oude deugdelijke laſten en ſchulden mochten betalen:

Debat bp die van het Nooꝛderquartier gedaen jegens de remonſtrantie van die van den platten lande van het Nooꝛderquartier.

(F. 132.)

maer

maer schamele luiden / wedutwen en weesen / daer na moesten laten hongeren t'haerder groot leedwesen / daer jegens de dorpen die niet verbrand noch gespolieert en waren geweest / gelijk de Remonstranten of Doleanten en haer gelijken binnen den schansen en dijken leggende / seer welig en rijk waren / en dagelijx meer werden / door dien het suibel in twe jaren so veel hadde gegouden / en de landen / in den steden t'huis horende / meest tot minderen prijse als eertijds / waren gehuurt / en sy-luiden geheelijk gene bezwaernisse van soldaten en hadden / al 't welk aen haer overdadig gepronk van kleederen / dagelijkse dronkenschappen en doodslagen / daer uit (God betert) volgende / meer als te vele bleek / sulx was onwaerachtig 't gene by die van den platte lande werde geallegeert / want de steden boven de ordinaris lasten / so van den honderste penning op landen en huisen / daer in de steden ongelijk hoger / als de huisen ten platten lande waren gestelt / 't welk die van den platten lande gaerne op schoorsteen-gelden souden brengen / om geheel van te zijn / en andere gemene lasten / ook noch dikmaels schot omslaen / capitale impositien vergaderen / en leningen onder hen opbrengen moesten / behalven de provisie van rogge en amunitie / als alle 't selve den Regeerders ten platten lande wel bekent was ; sulx dat geen afkeringe of wangunste tusschen de steden en platten lande en ontstond / als by de Remonstranten wel onbehoorlijk en op onwaerachtige allegatien werd geinfereert / en was ook alle der Remonstranten versoek ongefundeert en onbehoorlijk / den welken (om henluiden alle nadenken weg te nemen) dikwils gepresenteert was / en by desen noch werd gepresenteert / dat sy een of twe by de visitatie en auditie van alle rekeninge van dien quartiere mochten stellen / 't welk sy niet hadden willen accepteren. Dan om henluider goeddunken rechtelijk te verklaren / scheent dat de Remonstranten by eenige / of om eigen baet / en haer selven in eenige smerige commissien in te dringen / of om de gemene rust en vrede eenigsins te steuren / waren opgeruit / en anders niet en socht en / dan of haer selven mede in officien te dringen ('t welk sy wel lijden souden mogen / als 't met gelijken vrede / rust en totte minste kosten en bezwaernisse van 't Land mochte toegaen / als neen ;) of eenige nieuwigheden in te voeren / de welke hoe grotelijx die daer te bedenken staen / en wat veel nijds daer uit volgen soude mogen / sijn F. Genade wel was bekent / en stond op dien des te meer te letten / also den oproer en rebellie van 't kaes- en- broodspel / uit minder oorsaken / en uit den selven hoek was geresen / annis 1493. en 1494. &c. daer over de Remonstranten / noch als nulete haert-geld moesten betalen / en omtrent 70 jaren hadden betaelt / en doe (niet sonder nadenken in dien tijde) versochten of ontslagen te zijn. Al 't welk sy / sijn F. G. op dit sinister aengeven van de Remonstranten wel hadden willen antwoorden. Biddende sijn Exc. de sake voorsz overmerkende / de selve doleantie / gelijk die onwaerachtig bevonden werd / niet so groot wilde achten / dat daerom in dien quartiere veranderinge of augmentatie van Raden souden moeten volgen / niet sonder merkelijk perijkel van 't selve quartier / stellende niettemin 't selve tot discretie van sijn F. G.

De Prince van Orangien dede sijn best om de sake te middelen / en die van den platten lande eenig contentement te geven / hieldse eenigen tijd op / met hope om daer op naerder te letten / en dat hy mette eerste gelegentheid hoopte selfs eens in het Noorder-quartier te komen / en daer in en meer andere saken te voorsien / hy heeft daer na commissie gegeven op Jonkheer Johan van Vliet / Mr. Sebastiaen Losen / en Tate Gerritsz / om als Raden met de Gedeputeerde van 't Noorder-quartier te besoigneren : dan die van het Noorder-quartier hebbende de sake in deliberatie geleid / hebben verklaert dat de regeringe van 't selve quartier tot dier tijd toe wel en wijselijk gedirigeert en volvoert was / waerom sy niet raedsaem en vonden eenige veranderinge daer in te doen : maer dat men volgende 't believen van de Broedschappen van de steden van den Noorder-quartiere de regeringe aldaer soude continueren by de Gedeputeerde van den selven quartiere / sonder eenige andere daer toe te admitteren / daer van sy behoorlijke remonstrantie souden doen aen sijn Excellentie den Prince van Orangien / en den selven te bidden / dat hy de voorsz sijne Gecommitteerde soude belasten met hare voorsz commissie te supersederen / gelijk sy daer na gedaen hebben. De Prince heeft niettemin ernstelijk begeert / dat sy eenen uit het platte land mede toelaten souden / tot welken einde eerst Tate Gerritsz. / en na Claes Jansz. uit Hoogkarspel daer toe genomineert zijn geweest ; hoewel het de Gedeputeerde niet na de sin en was / en ook niet lange en duurde / so ik gelove. Met dese en andere saken / ook met het gereed maken en reisen van de gedeputeerde Commissarisen van den Prince van Orangien en de Staten van Holland en Zeeland / aen de Coninginne van Engeland / daer van wy hier na sullen mentie maken ; ook met het houden van het Jubile / 't welk de Paus Gregorius de XIII. overgesonden hadde / om 't welk te verdienen de Groot Commandeur na Mechelen was gereist / is dit jaer van 1575. ten einde geraekt / blijvende het leger des Commandeurs so voor Zierikzee / als voor Woerden vast leggen alle den Winter door / (gelijk ook des Princen van Orangien volk alle de Winter door te velde en te schepe bleven leggen / so in Zeeland als in Holland) tot defensie van haer belegerde plaetsen / daer door het volk groot ongemak en armoede moesten lijden / hebbende somtijds ook qualijken te eten of te drinken / en lijdende uittermaten grote koude / so dat het wonder was / datse 't selve konden verdragen / niettemin des Princen soldaten en scheepsvolk hadden noch meerder gemak / en kregen ook beter victualie dan het volk van den Groot Commandeur.

anderinge van regeringe in haer quartier toe te laten.

Tot besluit van dit jaer sullen wy hier aenroeren / hoewel buiten ons propoost / dat nadien Henrik van Valois / Coninck van Vrankrijk / uit Polen was gescheiden / om het Coninkrijk van Vrankrijk te aenvaerden / op hem vervallen zijnde door de dood sijns broeders Caroli de IX. en dat de Poolse Heeren hem hadden gedaegt wederom in Polen te verschijnen / dat hy anders van de Coninklijke waerdigheid soude vervallen zijn / en hy niet weder en keerde / so hebben sy door openbare publicatie in de stad van Crakou wederroepen alle het recht van getrouwigheid en gehoorsaemheid / die sy hem belooft hadden / verklarende denselven niet meer te willen hebben voor haren Coninck / en van alle 't recht van dien / vermits sijn non comparitie vervallen te zijn / en datter was inter-regnum, of stilstand van het Coninkrijk / in allen manieren of Henricus waer overleden. De Keiser Maximiliaen dit verstaende / dede grote neerstigheid en moeiten / om 't Coninkrijk van Polen aen het Keiserdom te voegen / ten einde het Rijk daer door gesterkt / en het geweld van den Turk te beter weerstaen mochte werden. De Raedsheeren van Polen en Lijfland waren daer toe ook seer genegen / doch den meesten Edeldom stelden hen daer tegen / en koren tot haren Coninck / Stephanum Battori Prince van Sevenbergen den 15 Dec. des 1575. jaers. Van den welken wy somtijds daer het passe geben sal / ook eenig vermaen geven sullen.

De C ninck k Vran rijk v rik d Valo werd ver klaert verbe len t zijn v 't rec van d Com lijke waer digh van len.

Stej nus B tori werd Con van len kore

Die van 't Noorderquartier en begeren geen ver-

HEt jaer van 1576. liet hem in het begin aensien / dat het een bedroeft jaer soude wesen voor die van Holland en Zeeland / door dien de Groot Commandeur voor hem genomen hadde / en alle preparatien was makende / om de landen van Holland en Zeeland met haren adherenten aen allen oorden te bespringen / t'overvallen en t'onderdrucken. De Prince van Orangien van als wel gewaerschout en geadverteert zijnde / heeft om alsulke desolatie en ruine te verhoeden / en tot conservatie en beschermenisse van den lande te voorsien / so vele hem mogelijken was / afgevaerdigt verscheiden personen en Commissarisen / aen verscheiden Heeren en Fursten sijne goede vrunden / henluiden den ellendigen staet en nood des Lands te kennen gevende / en hulpe en bystand versoekende / so van geld als

van

De Raedsheeren Caſenbrood en Adriaen Cromhout weeden naer Duitsland en Ooſten geſonden door laſt van den Prince van Orangien.

van volk. Na Ooſten en Duitſland heeft hy afgevaerdigt Mr. Leonard Caſen-brood / Raed ordinaris van den Hove van Holland / en Adriaen Cromhout / Burgermeeſter van Medenblik / om aldaer te reiſen aen ettelijke Furſten en Heeren / en Steden / de welke met een boot by die van Enkhuiſen wel toegeruſt / en met goed convoy derwaert gereiſt zijn / en hare ſaken aldaer wel uitgericht hebben. Deſgelijks heeft hy na Schotland geſonden / om aldaer een deel ſoldaten te lichten / tot beſcherminge van deſe Landen. Door laſt van den voorſz Prince van Orangien / en de Staten van Holland en Zeeland / waren na Engeland afgeveerdigt / omtrent Kerſmiſſe voorleden / Jonkheer Philips van Marnix / Heere van S. Aldegonde / Mr. Pauwels Buis / Advocaet van den lande van Holland / en Doctor Francois Maelſon / ten einde om de Coninginne Eliſabeth te vertonen den ſtaet en gelegentheid van Holland en Zeeland; hoe de ſelve landen door de tyrannie der Spangiaerden verdrukt werden / en wat om de ſelve te pacificeren opten vredehandel tot Breda / en daer te voren gepaſſeert was / en dat ſy bevonden datter geen hope was om tot een verſekerde vrede te komen. Waerom ſy tot behoudeniſſe en beſcherminge van hennen Godsdienſt / vryheden van hare conſcientien / gerechtigheden en privilegien des Lands / ja lijf / goed en bloed / genoodſaekt en gedwongen waren andere middelen voor de hand te nemen / dewijle ſy bevonden datſe den laſt niet langer en ſouden konnen alleen dragen ſonder uitheemſe hulpe. En dewijle de voorſz Coninginne een Princeſſe was geſproten uit Hollandſen bloede / namentlijk uit Philippa dochter van Willem de derde Grave van Henegouwe / Holland / Zeeland en Vrieſland / (welke Philippa getrout hadde Eduardus de derde Conink van Engeland) ſo hadden ſy goed gevonden hare Majeſt. ootmoedelijk te bidden / dat ſy als een Chriſtelijke Princeſſe en beſchermerſſe des Geloofs / ſoude willen medelijden hebben met hare verdruckinge / en henluiden aennemen in hare eeuwige protectie en beſcherminge / tot welken einde ſy haer wilden overdragen op ſekere conditien / de ſouverainiteit van de ſelve Graefſchappen van Holland en Zeeland / biddende
(F. 133.) datſe de ſelve ſoude willen aennemen / alſo daer aen de geruſtigheid / ſekerheid en welvaert van Engeland mede grotelijk was gelegen.

De Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland, bieden de ſouverainiteit van de ſelve Landen de Coninginne van Engeland aen.

De Coninginne de ſake wat verder inſiende / en 't ſelve in deliberatie met haren Rade geleid hebbende / vonden daer in vele en verſcheiden zwarigheden / want ſy daer door in een eeuwige oorlog metten Coning van Spangien / weſende ſo machtigen Potentaet geraken ſoude / conſidererende nochtans / dat by indien ſy de ſelve afſloeg / datſe uit deſperatie ſouden mogen metten Francoiſen handelen / 't welk het Rijke van Engeland periculeus weſen ſoude / en by indien ook de Spangiaerden meeſter werden van de ſelve landen / de Conink van Spangien aldaer geſtadig Spaens en uitlands garniſoen houden ſoude / 't welk haren Rijke niet min achterdelig en gevaerlijk en ſoude weſen / dan of de Francoiſen 't ſelve inkregen / ſo heeftſe de Geſanten op goede hope al dilajerende opgehouden / conſenterende ondertuſſen datſe voor haer geld / haer van amonitie van oorloge / geſchut en anders mochten voorſien.

De Groot Commandeur ſend den Heere van Champangny aen de Coninginne van Engeland / ...n de ...nde...nge ...et Holland en Zeeland ...n te ſtoten en te beletten.

De Groot Commandeur van deſe legatie gehoort hebbende / en weſende de ſelve hem ſeer ſuſpect / heeft daer van den Conink van Spangien de wete gedaen; heeft ook de Heere van Champangny aen de Coninginne geſonden / en de ſelve doen voorhouden de oude en goede affectie des Coninx van Spangien tot haren perſoon / de oude tractaten en verbonden tuſſchen deſe landen weſende / dat den Conink ſijnen meeſter van ſijn zijde alle de ſelve wilde onderhouden / dat daerom hare Majeſt. geen oorſake en ſoude geven / dat de ſelve ſouden werden gebroken of gekrenkt / datſe daerom de Geſanten van den Prince van Orangien en der Staten van Holland en Zeeland geen gehoor en ſoude willen geven / nochte eenige gunſte betonen / maer dat ſy de ſelve Geſanten / als komende van de rebellen des Coninx / ſoude uit haer landen en palen doen vertrecken / alſo ſy 't ſelve / by verdrag tuſſen den Conink van Spangien en haer gemaekt / was gehouden te doen. Hy belaſte den voorſz Heere van Champangny ook wel ernſtelijk na alle den handel van de Hollandſe en Zeelandſe Geſanten te inquireren en onderſoecken.

Des Coninginne antwoorde aen den Heere van Champagny.

De Heere van Champangny heeft den 12 Febr. by de Coninginne audientie gehad / en na beraedſlaginge / heeft ſy hem voor antwoorde gegeven: dat hoewel ſy het niet eerlijk en achte rebellen te beſchermen / ſo en hielden die van Holland en Zeeland ſich niet als rebellen / klaegden alleen over het quade tractement datſe van den Hertog van Alba hadden ontfangen / verſochten daer in by den Conink voorſien te werden / en was ſy ook wel geinformeert / dat ſy hun in allen delen hadden willen ſubmitteren onder haren Conink / en den Staten Generael van ſijne Provincien / daer toe de Keiſer ook ſijne Geſanten hadde geſonden / om de ſake te middelen: maer dewijle daer geen middelen voorhanden en waren / dat de ſelve wederom in des Coninx genade mochten aengenomen werden / ſo hadde ſy gewaer geworden eenige ſecrete voorſlagen gedaen te zijn geweeſt / om metten Francoiſen te handelen / 't welk haer ſuſpect zijnde / had ſy den Ridder Tomas Randal aen den Groot Commandeur geſonden / en hem daer van geadverteert / en doen vertonen / hoe ſorgelijk het voor hare Rijke en Staet weſen ſoude / indien de Francoiſen meeſter van Holland en Zeeland werden / als ook / dat onder dexel van de rebellen te ſtraffen / de Spaenſe garniſoenen aldaer ſo ſterk worden ſouden / dattet niet min periculeus voor haren Rijke en ſoude weſen / dan of de Francoiſen aldaer het regiment hadden / hadde daerom hen doen betonen / datter wel eenige middel van bevredinge diende gevonden te werden: maer de Groot Commandeur hadde haer goede waerſchouwingen en vermaningen geheel in de wind geſlagen met een generale excuſe / dat de ketters en rebellen moſten zijn geſtraft. Sy hadde ook anno 1572. op des Hertogen van Alba verſoek uit haer land en havenen doen vertrecken den Grave van der Mark / en andre Edele / en verdrevene uit Holland / Zeeland / en andere Provincien van Nederland / die daer door uit deſperatie den Briel benodigt waren in te nemen / ſo dat het voor den Conink beter ware geweeſt / ſulk verſoek niet gedaen te hebben. Sy en vond daerom nu niet eerlijk noch geraden / den Heere van Aldegonde en andere Geſanten / die tot haer geſonden waren / om haer te informeren / hoe de ſaken van den vredehandel tot Breda afgelopen waren / alſo uit haren lande te doen vertrecken / daer meerder quaeds / ſo wel tot achterdele van den Conink van Spangien / als haren Rijke uit mochte volgen / ſy ſoude aen den Conink van Spangien ſelve eerſtdaegs eenige Geſanten ſenden / en hem van alles / dat tot ſijnen en haren Rijke nut en voordele ware verwittigen / en om met eenen te betonen / dat ſy in alles wilde onverbrekelijk achtervolgen de oude tractaten tuſſen henluiden gemaekt.

Der Geſanten van de Prince / en van Holland en Zeeland neerſtig aenhoud / om afſcheid te bekomen van de Coninginne van Engeland.

De Hollandſe en Zeelandſe Geſanten / door den Prince van Orangien op nieuws brieven ontfangen hebbende / drongen middelertijd ſeer hart aen / om reſolute antwoorde te hebben / of de Coninginne de ſouverainiteit opte voorgeſlagen conditien wilde accepteren: of ſo niet om protectie en aſſiſtentie / om henluiden te mogen beſchermen tegen hare vyanden / tot dat ſy-luiden door hare Majeſteits hulpe en interceſſie tot eenen gedurige en verſekerden pais en vrede mochten geraken / om na Gods Woord / en in geruſte conſcientie te mogen leven / daer aen ook Engeland ruſte / vrede en welvaert gelegen ware: maer by aldien hare Majeſt. gene van deſe voorſlagen en bevielen / noch raedſaem dochten / ſo baden ſy hare Majeſt. ſeer ootmoedelijken / datſe henluiden niet in 't uitterſte verderf en woude laten vervallen / en haerlieden lange in ſuſpenſie houden / maer een goed en genadig afſcheid geven / en haerluiden hare vryheid laten / om in ſulken gevalle te doen / wat hen God in 't herte ſoude ſenden ten beſten van haer bedrukt Vaderland / om hen te bevrijden van haerder vyanden wreedheid / alſo hun de Godlijke en Wereltlijke rechten toelieten.

De Coninginne wel merkende uit deſe propoſitie/ dat by aldien ſy hen geheel affloeg / datſe ſouden mogen aen Vrankrijk gaen/ 't welk ſy geenſins goed noch geraden en konde vinden / heeftſe met een redelijke antwoorde en eenige goede hope afgeveerdigt. Dewijle de Geſanten aldaer in Engeland waren / hebben zy aldaer gehandelt / en eenig volk aengenomen / en ook eenig geſchut gekocht / daer van den 19 Febr. des avonds 200 Engelſe binnen Rotterdam quamen / en 32 ſtucken geſchuts. Eenigen tijd hier na / te weten na het overlijden van den Groot Commandeur heeft de Coninginne ten dien effecte / en om alle handelinge mette Francoyſen op te houden aen den Prince geſchreven / gelijk wy t'zijnder plaetſe verhalen ſullen.

De Prince van Orangien en hield middeler tijd niet op alles te beſorgen / wat tot defenſie en beſcherminge van den Lande van node was / en wetende hoe veel die van Holland aen de ſchanſe van Crimpen die de Spaenſe verovert hadden/ was gelegen/ ſo dede hy grote naerſtigheid en vlijt om de ſelve ſo te benauwen en beſetten / dat hen geen victualie toegeſonden en ſouden konnen werden. Hy dede ſijn volk paſſeren over beide zijden van de Lek/om den dijk in te houden/en dede tot Ouwerkerk den dijk doorſteken/ ſo diep alſt mogelijk was/en met binnenlandſe ſchuiten en kagen de gaten der doorgeſteken dijken naerſtelijken bewaken/ om te beletten dat die van Schoonhoven geen victualie na Crimpen en ſouden mogen voeren. De Grave van Hohenlo Lieutenant des Princen van Orangien/ hoe wel hy te deſer tijd den krijg noch was onervaren/was van de Prince van Orangien tot Ouwerkerk geſonden / om over 't volk aldaer te commanderen / alwaer hy hem ſeer voorſichtelijk droeg / houdende correſpontie mette Heere van Swieten Gouverneur van der Goude / die aldaer aen hen ſchikte Pioniers / graven/ ſpaden/houwelen en ander gereetſchap/ſo om te ſchanſen als anders. De Prince hield hem te deſer tijd geſtadig tot Rotterdam/ ſeer ſorgvuldig zijnde om op alles orde te ſtellen/ hy hadde hier rontom menigte van binnenlandſe ſchepen/die al om ſcherpe wacht hielden/ en het ganſche land daer omtrent ſtond genoegſaem onder water / en hoewel de vyand ook vele ſchuiten en ſchepen daer tegen hadde/en altemet poogde/ om door de gaten in de Yſel te komen / ſo en konden ſy niet uitrechten. Don Fernando de Toledo den Veld-overſte van de Spangiaerts met alle de Spaenſe Kuiterije/ hield wel 14 dagen lank op de dijken in regen en wind daer hy bleef leggen/om die van Crimpen te ontſetten/ nochtans en konde hy daer gantſch niet met allen uitrechten / ter oorſake van de grote menigte der Princen ſchepen/en de ſcherpe wachte die daer gehouden werd/ 't welk hem niet mogelijk en was te beletten/ſulx dat de belegerde gedrongen werden door hongers nood/en gebreck van vivres hen 3 ſchanſen den 21 Febr. over te geven/ des namiddags omtrent 4. uren/de ſoldaten daer uit trecktende met haer geweer / met toegeſlagen vendels / het geſchut en amonitie aldaer latende / 't welk geen kleine victorie voor Holland en Zeeland en was/ alſo ſy daer mede alle dien hoek in verſekertheid/en des vyands aenſlagen te rugge ſtelden / 't welk de Spaenſe ook wel voor een groot verlies waren achtende / nadien ſpluiden meenden de reductie van Holland na haren ſin genoeg ſeker te hebben.

(F. 134.)

De Prince van Orangien belegert de ſterke ſchanſe van Crimpen.

Crimpen aen den Prince van Orangien overgegeven.

Omtrent 7 weken te voren/hadde de Prince van Orangien voorgenomen den aenſlag op de ſtad van Amſterdam te werk te ſtellen/ door den Overſten Herman Helling en den Gouverneur Sonoy / die daer binnen eenige ſecrete intelligentie hadden. Sonoy was daer toe geheel veerdig ſond daerom eenen Predicant genaemt Jan Michielſz. aenden Prince/en aen Helling/ hen vermanende dat hy grote koſten gedaen hadde/dat alles vaerdig was / datter niet en reſteerde dan 't ſelve in 't werk te ſtellen/en ſomen langer vertoef de/dat den vyand daer van iet ſoude mogen gewaer werden/en op te minſte ſuſpitie daer volk binnen nemen/ en dat over ſulx de goedwillige daer toe geen hulpe en ſouden konnen doen: en hoewel den Prince den aenſlag gevaerlijk dochte/nochtans geſien hebbende uit de kaerte die Jan Michielſz. hem toonde de gelegentheid / vond 't ſelve goed en practicabel/waerom hy den Overſten Helling by hem ontbood / en metten ſelven de ſake nader overleide/dag en ure raemde om 't ſelve aen te vangen/middelretijd quam daer een vorſt / en men vernam dat die van Amſterdam opte plaetſe daermen den aenſlag beginnen ſoude / de wacht verdubbelt hadden / en mede van buiten wacht hadden geſtelt/ dan en wiſten niet of 't ſelve om de vorſt wille geſchiede / dan of den aenſlag ontdekt was. Aldus werd raedſaem gevonden de ſake drie of vier weken op te ſtellen / om te vernemen of de wacht aldaer ſoude continueren na de vorſt gedaen ſoude weſen / middelretijd vielen andere verhinderingen voor / ſo dat het voorts geheel achter wegen bleef/ tot na de Paciſicatie van Gent/dat het op een anderen voet ongeluckelijk te werk geſtelt werd / ſo t'zijnder plaetſe ſal verhaelt werden. Gelijk de Groot Commandeur aen d'een zijde niet en ruſte/ om die van Holland en Zeeland te krenken / en onder zijne ſubjectie te brengen / ſo en hield de Prince van Orangien niet op geſtadig ſorge te dragen en middelen te bedenken / om de ſelve te beſchermen/en aen allen oorden te waken en toe te doen ſien/om des Groot Commandeurs aenſlagen te niet te doen gaen. Hy was ſeer bekommert mette belegerde ſtede van Ziericzee/alwaer Monsdragon ſeer ſterk voor lag/ de belegeringe continuerende/ men dede ordinaris aldaer vele ſchermutſingen tegen den anderen. Die van binnen quamen dagelijx met roepſchuiten uit tegen het leger van de vyanden daer tegen vechtende en ſchermutſerende / d'een tijd aldaer eenige vyanden ombrengende en quetſende : d'ander tijd daer eenige van de hare dood blijvende en gequeſt werdende / in voegen dat die van binnen het gewoon werden/ datmenſe qualijken het uittrecken verbieden konde.

De belegeringe van Ziericzee/ niet jegenſtaende den winter gecontinueert.

Den 28 Jan. deden ſy eenen geweldigen uitval met een vlote van roepſchuiten vol ſoldaten tegen het leger haerder vyanden aen / doch het ſcheen de vyand daer van veradverteert was/ſy ſchoten aen beide ſijden met muſquetten ſeer felijk tegen den anderen / daer bleven weinig van de vyanden: maer die van de ſtad verloren veel volx / werden ook gedrongen haeſt hen vertrek te nemen. Drie dagen daer na vielen ſy wederom ſeer ſterk uit / en kregen en vermeeſterden twe grote ſchepen van den vyanden. Om dit uitvallen te beletten/ ontbood Monsdragon aen den Groot Commandeur/ dat hy tot verſterkinge vande vlote van Sanchio d'Avila / ſoude willen ſo vele galeyen en roepſchuiten ſenden als hy mochte / ſo om de uitvallen te beletten ; als ook te verhinderen d'inkomſte van de Zeeuſe die dagelijx/ hoewel met groot perijkel daer noch in quamen met eenige victualie ſchepen. Den Groot Commandeur ſond aldaer 12 Galeyen en ſes Cromſtevens die den 16 Febr. daer voor quamen / doch voor die tijd te laet/ ten ſelven dage/ waren voor de aenkomſte van de ſelve Galeyen en Cromſtevens / niet ſonder groot perijkel/ doch met klein verlies / daer binnen der ſtad gekomen 22 ſchepen geladen met victualie / amonitie van oorloge en alle noodzuſtigheid / 't welk die van binnen ſeer couragieerde/ ververſchte en verſterkte/ en bedreven van binnen veel tekenen van blijdſchap. Den Overſten Monsdragon ſiende en merkende / dat de ſtad niet en was te winnen met geweld / dat de ſelve ook niet door hongersnood en konde vermeeſtert werden / ſo lange die van Zeeland daer noch met ſchepen konden inkomen/heeft raedſaem gevonden de ſtad nader en meerder te benauwen/ waerom hy den 25 Febr. ſes platte ſchepen dede leggen voor de haven / en dede daer op den dijk noch een ſchanſe maken/daerin hy twe grove ſtucken geſchuts dede leggen:en begon voorts de haven toe te ſluiten met paliſaden van grote balken/ die ſy in de grond van 't water deden ſlaen en hepen van plaetſe tot plaetſe/ welke palen ſy met ketenen aen den anderen gorden en vaſt maekten / en daer het te diep was/leide hy ſchepen aen ankers met veel volx en geſchuts/ voor de mond van de haven leiden zy veel pleiten en galeyen / pogende alſo de haven te beſluiten/ datter niemant uit nochte inkomen en ſoude mogen/en op alle de dijken omtrent de haven planten ſy veel grof ge-

Uitvallen en ſchermutſingen tuſſchen die belegerde van Ziericzee/ en de beleggers.

De Groot Commandeur ſend noch 12 Galeyen en ſes Cromſtevens tot aſſiſtentie van ſijn leger voor Ziericzee.

Ziericzee wert geſpijſt.

Ziericzee wert naerder beſloten

geſchuts/ om alſo alle toevoer te behinderen. De Prince van Orangien en die van Holland en Zeland / opte ſake beraedſlaegt hebbende / vonden goed dat ſy 10 of 12 oorlogſchepen ſouden leggen voor 't hooft van Bergen opten Zoom/en datſe op andere oorden en plaetſen/als achter Kemmerſwael by de Creek/ en omtrent Hildenisſe ſcherpe wacht ſtelden/om te beletten dat het leger van de Spangiaerden geen toevoer van victualie en ſouden krijgen / om de ſelve alſo te dringen en bedwingen/ dat ſy ſelfs door gebrek van victualie genootſaekt ſouden weſen van de belegeringe op te breken en af te laten/ ſulx is ook groot gebrek in 't leger geballen/daer door dick dagelijx veel gevechts te water en te lande/ en werden dan d'eene en dan d'andere aenſlagen gepractiſeert / ſo om de ſtede van Zierikzee te ontſetten of te revictualieren/ als om de beleggers ſelfs te benauwen.

Die van Zierikzee hielden hen evenwel ſeer broom en kloek/vielen dagelijx uit met haer roeyſchuiten over 't verdronken land / en deden den Spangiaerden veel afbreck / quamen op ſekeren dag in Januario ſeer ſterk uit/doch door ongeluk en verſuim raekten twee ſchepen aen den grond / het volk werd geſalveert / en ſo staken ſy die ſelf in brand op datter de vyand geen genot af hebben en ſoude/ en weken wederom in de Stad.

De Prince van Orangien hebbende voorgenomen ter gelegender tijd eenig exploict te doen opte ſchanſe aen 't huis ter Hert opte Haerlemer-dijk / heeft den 20 January 1576. den Heere Jonkheer Johan van Dubenvoorde commiſſie gegeven over de Duitſe / als Admirael over de Haerlemer en Leidſe-meyren/ en andere binnen-wateren. Hanaels is hy Admirael van Holland geworden / als Jonkheer Willem van Treſlong eerſt Admirael van Holland in plaetſe quam van den Heere Loups Boyſot / Admirael van Zeeland/die in de expeditie om Zierikzee te ontſetten/ verdronk/ ſo t'ſijnder plaetſe geſeid ſal werden.

Terwijlen de Groot Commandeur noch tot Mechelen was / en na Bruſſel van meninge te reiſen / ſo quam hem de tijdinge / dat eenige lichte Spaenſe ruiteren/uit hen garniſoen al mutinerende / om haer achterweſende ſoldye waren vertrocken ten platten lande/ doende den huisluiden grote overlaſt. De Groot Commandeur was hier in niet wel te breden/ vreſende voor een generale muiterie van alle de ruiteren/ en geen remedie wetende om de ſelve te contenteren met geld/ heeft hy de huisluiden conſent gegeven / de ſelve te mogen tegen ſtaen/ en hen ſelven mette wapenen beſchermen. Alſo ſtelden hen de huisluiden tot haer beſcherminge ter wapenen / ſnietender al te niets eenige dood als ſy daer gelegentheid toe hadden/ maekten draey en ſlag-bomen die ſy geſloten hielden / om haer leven te beſchermen. Deſe gemutineerden deden veel quaeds en ſchade in Vlaenderen / en over al daer ſy quamen: ten leſten werden ſy te breden geſtelt door Julianen Romero / en men gaffe pardon / en ſy deden op nieus eed den Coninck getrouw te weſen / &c.

De Groot Commandeur binnen Bruſſel gekomen zijnde/hadde voor hem genomen vele ſaken uit te rechten/en byſonder op Zeland: hy hadde aen den Coning van Spangien geſchreven / om meer ſchepen uit Biſcapen over te ſenden / ook ſeer aengehouden om geld/ alſo door gebrek van geld hy niet en hadde konnen uitrechten / dat hy anders wel ſoude te wege hebben gebracht. De van Holland en Zeland waren nu genoegſaem van den anderen geſcheiden / elk ſoude genoeg te doen hebben met ſich ſelven/als hy Zierikzee (daer aen hy niet en twijfelde / of hy ſoudet binnen korten dagen verovert hebben) in ſijn geweld ſoude hebben/ ſo meende hy wat anders en groots uit te rechten / dan daer moſt geld weſen/ om de ſoldaten eenig redelijk contentement te doen / van de Staten en konde hy ſo veel gelds niet bekomen als 't van node was/en in deſe gelegentheid en konde hyſe met geweld daer niet toe dwingen / den tijd en was 'er noch niet / den Coninck moſt nu ſich ſelven wat benouwen/wilde hy haeſt abſoluit meeſter weſen/ en diergelijke. Hy hadde voor hem genomen Emden te veroveren/want hy hadde die opinie/ indien hy daer meeſter van konde werden / dat hy dan meeſter van de Zee was / en tot dien einde hadde hy Coſpar Robles Heere van Billy/ Gouverneur van Vriesland laſt gegeven/om te ſien/of hy 't ſelve/'t ware met liſt en bedrog / of met geweld konde in krijgen. Billy hadde 't ſelve ook gepoogt te doen/ en hadde verſtand op 't kaſteel / dan 't werd ontdekt / en door hulpe van Graef Johan van Emden / des Graven broeder/ en de gemeente was het wonderbaerlijk in 't licht gekomen en belet/en men meende dat de Graef daer ſelve in geconſenteert hadde. Als nu de Groot Commandeur vaſt vele in 't hooft had / en practiſeerde hoe hy de Hollanders en Zelanders meende tegen den aenſtaenden tijd aen allen oorden te overvallen en t'onderdrucken / ſo heeft hem ſeer haeſtelijk en onverſienelijk een heftige continuele peſtilentiale koortſe aengegreepen / de welke hem ſo heftig aentaſte / dat hy op den 5 Marty deſes jaers 1576. daer van ſtorf / en hadde geen tijd om eenen proviſionelen Gouverneur in ſijn plaetſe te verkiesen/ tot dat ſijn Maj. daer in ſoude mogen voorſien. Hoewel men ſeid/ dat hy den Graef van Manſvelt ſoude genomineert hebben / om d'affaire van den krijg of oorloge te verrichten/ en den Graef van Barlaymont ſoude de politijke ſaken beſtechten. Maer de Heeren van de Rade van Staten ſchreven terſtond mette Poſt aen den Coninck/dat den Groot Commandeur overleden was / en dat ſy-luiden om alle deſordre te verhoeden / de regeringe in handen hadden genomen/ tot dat ſijne Maj. daer in voorſien ſoude hebben. De Coninck van Spangien was van ſijn overlijden niet wel te breden/ alſo hy veel groots door hem meende uitgerecht te hebben/ 't welk nu moſt ſtil ſtaen/doch hy heeft het gouvernement aen den Rade van Staten beveſtigt/ en deſelve by ſijnen brieve van den 24 Marty geſchreven aen de Staten Generael/en van de Provincien/ mitſgaders aen de Hoven van Juſtitie geautoriſeert / tot dat hy met alle ſpoed die mogelijk ſoude weſen/ abſolutelijk verſien ſoude hebben van een Gouverneur / dewelke hy gedetermineert hadde te ſenden van ſijnen bloede / gelijk breder uit het inhouden des ſelven briefs te ſien is; luidende als volgt:

Dood van de Groot Commandeur van Caſtillen/ Gouverneur Generael van de Nederlanden.

By den Coninck.

(F. 135.) Brief van den Coninck/ beroerende het gouvernement van den Lande/ daer toe hy committeert den Rade van Staten.

Lieve en getrouwe. Alſo wy onlangs verſtaen hebben dat onſe ſeer lieve en beminde Neve de Commandador Major van Caſtilien, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael van onſe Nederlanden, en Bourgoingnien (wiens ziele God genadig zy) deſe wereld overleden is den 5. deſer jegenwoordiger maend, zijn wy daerom ſeer bedroeft geweeſt, namentlijk geſtorven zijnde ten tijde als wy waren om te voleinden de reſolutie van de waerachtige remedien dienende ter pacificatie van onſe voorſz Landen: maer betrouwende en zijnde ſeker dat die van onſen Raed van Staten doen ſullen in alles, ſo voor de dienſte Gods, ſijn H. Catholijkſe Roomſe Gelove, en die onſe, en het welvaert van onſen voorſz Landen toebehoort, heeft ons gedocht, en dienvolgende hebben gedetermineert henluiden te committeren, en belaſten het gouvernement van onſe voorſz Landen van derwers-over, in der voegen en manieren gelijk de voorſz Commandeur Major dat hadde. Waer toe wyſe hebben geautoriſeert ter tijd en wijlen toe dat wy met alle ſpoed die mogelijk ſal zijn, abſolutelijk verſien ſullen hebben van eenen Gouverneur, welken wy gedetermineert zijn te ſenden, weſende van onſen bloede. Op u begerende en u bevelende wel expreſſelijk, dat middel dien tijd gy gehoorſaem en onderdanig zijt, die van onſe Rade van Staten, in de voorſz qualiteit, als onſen eigen perſoon, en dat gy alles de hand houden wilt aen de conſervatie en beſcherminge van de Religie en Catholijken Roomſen Gelove, en ruſte en vrede van onſen voorſz Landen, gelijk wy ganſchelijk op u en uwe grote getrouwigheid en oprechtigheid betrouwen, dat gy ontwijfelijk ſult doen. En wy ſullen daer in hebben, en ontfangen ſeer goede genoegſaemheid en dienſt. Lieve en getrouwe, onſe Heere God zy met u. Geſchreven tot Madrid, den 24. van Meert 1576. En was ondertekent *Philippe*, en noch lager,

A. Demetieres.

Iaer-dicht op 't sterven van de Groot Commandeur.

*Ho*L*Land en* Zee*Land d*Ie VV*aren* I*n grote nood*,
*A*L*s Don Lo*VII*s Groot* Co*Mande*V*r haeste*LIIC*k*
*b*L*eef dood.*

Wat de Groot Commandeur voor een geweest is.

DE Groot Commandeur was in sijn gouvernement van redelijk goed beleid / verstond hem den krijg wel / gelijk wel gebleken heeft / was listig / loos / en konde seer wel beinsen / als hy eerst in sijn gouvernement gekomen was / hadden de Nederlanders groot vertrouwen op hem / dat hy de Landen wederom in ruste en vrede / en tot haer vorige voorspoed brengen soude / dan naderhand heeft men bevonden dat hy al andere instructie uit Spangien hadde. Hy soude wel veel tot vorderinge van den Coninck van Spangien uitgerecht hebben / so het hem aen 't geld niet en hadde ontbroken / maer door 't gebrek van geld heeft hy verscheiden muiterie onder sijne krijgsluiden en soldaten gehad / die hy ook daerom te vele toe gegeven / en ongestraft vele moedwilligheden heeft laten plegen / hy dreef dies niettemin het oorlog met groot geweld / en sijn opinie was van eersten aen / dat men die van Holland en Zeeland niet en konde t'onderbrengen dan te water / daerom hy ook aen den Coninck naerstig aenhiel / om een grote vloot schepen tot dien einde uit Spangien over te senden / en hoewel hy metten eersten ongeluckig te water was / heeft hy de Hollanders en Zeelanders genoeg te doen gemaekt. Hy was seer yverig en devoot / om te onderhouden en te verbreiden de Roomse Catholijke Religie / sijnen broeder Don Giovanni de Zugaira was Ambassadeur by den Paus / aen den welken / en aen den Generael van de Carmeliten oorde / Giovan Battista Rossi schreef hy dikwils brieven en sijn advijs / hoe men de saken van de Catholijke Roomse Religie wederom soude mogen doen groeyen en toenemen / en 't scheen dat hy wel tot vrede soude genegen hebben geweest / so die van Holland en Zeeland die in 't geheel weder hadden willen toelaten / en van haer Religie afstaen: maer als hy verstond datse daer toe niet verstaen en wilden / heeft hy eenen seer dodelijken haet tegen hen gevat. Hy was anders een minlijk man / vriendlijk en gespraeksaem / hoewel hy ook / als 't pas gaf / sijn autoriteit met straffe woorden wel konde betonen. Hy had op 't laetste sijns levens vele aenslagen in 't hooft / en so hy in 't leven gebleven hadde / meende hy veel uitgerecht te hebben: de Spaensgesinde waren van het onvoorsien en haestig overlijden desselfs seer verslagen / en achten dat sijn dood den Coninck van Spangien seer schadelijk was / want sy hielden voor seker / dat hy de Provincien van Holland en Zeeland binnen korten tijde soude gedwongen hebben aen te nemen de articulen van vrede / so hy die hen voor / en by henluiden afgeslagen waren / of dat sy anders geheel onder en tot ruine souden hebben gebracht geworden / en hy liet sich selve dit ook bastelijk voorstaen / dan 't en geschied niet altijd dat de menschen hen-selven wel inbeelden: maer God die alles regeert / schikt het na sijn welgeballen / 't is wel waer / en men en mach niet ontkennen / dat te deser tijd de Provincien van Holland en Zeeland so heftig aengevochten zijn geweest / datse wel in de meeste nood waren daerse noch oit in waren geweest. En hoewel de Prince van Orangien / wel een van de wijste / kloekste en voorsichtigste Princen van sinder tijd is geweest / en seer courageus van herten / so was hy nochtans so seer metter saken bekommert / dat hy naulijx en wist wat men best voornemen soude / want ik hebbe uit den mond van een geloofwaerdig Edelman van qualiteit / doe ter tijd in de Staten comparerende / en in de Regeringe wesende (en nu als ik dit schreef al omtrent 38 jaren overleden) verstaen / dat de voorsz Prince terstond na / of een weinig voor het innemen van Zierikzee / en eer de mutinatie onder het Spaensse krijgsvolk (daer van wy in 't navolgende Boek sullen spreken) gebeurde / merkende dat de Coninginne van Engeland / de aengeboden souvereiniteit van Holland en Zeeland niet en wilde / of by avonture niet en dorste aenvaerden / om niet in gestadige en eeuwige oorloge metten Coninck van Spangien te komen / dat ook de Staten der selver Provincien naulijx langer raed en wisten / om alle de onkosten der oorloge te vervallen / leggende de platte landen meest ongebruikt in de principale quartieren van Holland / voorgeslagen hadde voor de uitterste remedie / dat by aldien men niet in een eeuwige slavernie der Spangiaerden en de Religie wilde behouden / men alle de schepen in Holland en Zeeland zijnde / en de inwoonders of andere toekomende / soude arresteren en doen toerusten / en daer in alle de gene die mede wilden / mannen / vrouwen en kinderen / en de beste goederen laden en t'scheep doen / dijken / dammen alles doorgraben / de watermolens verbranden en vernielen / en also 't gehele Land laten onderlopen en verdrenken / en 't Vaderland verloren latende / metten schepen varen / om een ander Land met gemeld in te nemen / en sich ter neder te setten / gelijk dat eertijds andere volkeren gedaen hebben. Besiet daer eens den gevaerlijken nood en bezwaerlijke benautheid daer het Land in die tijd in was. Ik verhale dit daerom / op dat onse nakomelingen souden mogen weten / dat wy ons niet en hebben te roemen / dat wy door onse of onse ouderen wijsheid / kloekheid / verstand / wetenschap of macht / so lange jaren / so machtigen Potentaet / als wy te vyand hadden / niet en hebben konnen verduren en tegenstaen / en tot dese welvarentheid / daer wy nu (Gode lof) toegekomen zijn / zijn geraekt; maer dat God almachtig / daer van alleen den prijs / lof en eere toekomt / die ons geholpen / bygestaen / beschermt / en verlost heeft / als alle menschelijke hulpe faelgeerde / en geen hope van eenige goede uitkomste en scheen voorhanden te wesen / gelijk klaerlijk uit het navolgende / en in meer andere navolgende Boeken sal blijken / dat God dese Landen altijds in den meesten en uittersten nood / uit hare grote zwarigheden / de menschelijke hulpe falgerende / heeft verlost en geholpen / en ter contrarie / so wanneer wy ons verlatende op de hulpe en grote macht van menschen / en onse grote geweldige heyrlegers / dat wy dan minst hebben uitgerecht / op dat waerachtig blijve / 't gene ik geseid hebbe / dat God alleen den lof / prijs / eere toekomt van onse verlossinge / voorspoed en welvaert. Wy willen hier nu een weinig rusten / eer wy totte regeringe komen van den Raede van Staten / en dit Boek besluiten metten woorden van den Coninklijken Propheet David / in 't eerste Boek der Cronijken / cap. 29. Vss. 10 / 11 / 12 / 13.

Gelooft zy de Heere God hoog gepresen
Onses Vaders Israelis mitsdesen
Eeuwiglijken, want u behoort de eere
De Majesteit en geweld t'elken keere,
De heerlijkheid, overwinning en glorie,
Van u alleen komt Heere de victorie.
Want al wat is in Hemel en op aerden,
Dat komt u toe, ô Heere groot van waerden:
U is het rijke, kracht ende verhogen,
Boven alle Princen groot van vermogen:
U is rijkdom, eere, roem ende machte,
Gy heerschet, in u hand staet alle krachte.
Gy kond Heere groot, en ook sterk maken,
Want in u hand staen groot en kleine saken.
Nu danken wy u Heere God almachtig,
Roemen den Naem uwer mogentheid krachtig:
Want dy komt toe lof, prijs en heerlijkheden,
Van eeuwigheid tot in der eeuwigheden.

Einde des achtsten Boeks.

OORSPRONG

(F.136.)

Der

NEDERLANDSE

OORLOGEN,

en Beroerten, geſchied by tyden van het Gouvernement van den Rade van State, by den Konink van Spangien totten ſelven Gouvernemente gecommitteert.

Waerachtige en Hiſtoriſche beſchrijvinge,

Door

PIETER BOR CHRISTIAENSEN.

Aen mijn E. Heeren, mijn Heeren de Magiſtraten van 's Graven-Hage.

MIn Heeren, ik hebbe ter dankbaerheid van dat ik eenige lange jaren in 's Graven-Hage gewoont, verſcheiden vrundſchappen genoten, en met vele eerlijke luiden omgegaen en kenniſſe gehouden hebbe, goed gevonden, de plaetſe en gelegentheid van den Hage te beſchrijven ſo die in den tijd van de meeſte troublen was, en nu door Godes genade en rijken zegen is, en't ſelve alhier in dit mijn negende Boek te paſſe gebracht. En dewijle die van den Hage die ellende en miſerie, die de inwendige beroerten en borgerlijke oneenigheden mede brengen, ſo wel als eenige van de meeſte ſteden van Holland hebben ondervonden, en daer onder geleden, hebbende de Edelen, Suppooſten en borgeren de ſelve plaetſe haerder reſidentie uit den hoogſten nood, door de tyrannye der vreemdelingen, die ons alle in ſlavernye meenden te houden, moeten verlaten, en voor eenige jaren andere plaetſen ſoeken: ſo heb ik dit ſelve negende Boek neffens mijnen goedwilligen dienſt, u, mijn E. Heeren, willen dediceren en toe eygenen, tot betuiginge van mijn goed genegen herte, verhopende dat U. E. de moeiten in deſen gedaen ſult gelieven in't goede te nemen, en my altijds te houden als des ſelfs.

Ootmoedigen en bereiden dienaer

P. BOR.

Kort begrijp van het negende Boek.

HOe de ſaken ſtonden naer de dood van den Groot Commandeur van Caſtilien. Die van Vliſſingen krijgen buyt. Schrijven van de Coninginne van Engeland aen den Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland. De Prince van Orangien maekt gereetſchap om Zierikzee t'ontſetten. Unie en Verbond tuſſchen de Staten van Holland en Zeeland. Des Princen declaratie opte ſelve Unie. Placcaet tegen de buytenlanders en baſtaerden, beſittende eenige Officien in Braband. Reſolutie om het Boſch en Warande van den Hage, ſoo wel den grond als het houtgewaſch te verkopen. Beſchrijvinge van den Hage, van 't Hof, en alle gelegentheid van dien, van binnen en van buiten. Acte daer by 't Boſch en Warande van den Hage geredimeert werd, en belofte om 't ſelve tot genen tijden, noch om genen nood te ſullen doen verkopen, noch doen af houwen. Bartholt Entes van Mentheda vergadert krijgsvolk opter Schellink, en valt in Vrieſland, alwaer hy Ooſtmerhoorn inneemt: doch weder verlaet en verloopt. Jonkheer Dirk Sonoy Gouverneur van 't Noorderquartier neemt Muiden in: maer verlaet het weder en vlucht. Woerden werd gevictualieert in ſpijt van de vyanden die 't belegert hadden: de beleggers van Woerden ſlaen een convoy, en nemen de ſchuiten met victualie geladen: breken van de belgeringe op, naer datſe 50 weken geduirt hadde: tinnen geld binnen Woerden geſlagen. Belegeringe voor Zierikzee gecontinueert: de Prince van Orangien ſoekt Zierikzee te ontſetten. Dood van den Admirael van Zeeland Louys Boyſot. Die van Zierikzee ſoeken metten vyanden te accorderen: diſpute in den Rade van Staten, offy Zierikzee wilden op nemen of niet: Monſdragon accordeert met die van Zierikzee, en geven hen op. Begin der muiterie in 't Eyland van Schouwen. Placcaet by den Raed van Staten uit gegeven, verbiedende alle handel, communicatie en trafijke met die van Holland en Zeeland. Schrijven van den Raed van Staten aen den Stadhouder, Preſident en Raden van Holland binnen Utrecht reſiderende, en van de ſelve Stadhouder, Preſident en Raden aen de ſteden van

Holland. 't Selve wederom vernieut. Aenslag op Geertruydenberge te vergeefs. Edict des Coninx van Vrankrijk, beroerende de pacificatîe des selven Coninkrijx. Franciscus Sonnius Bisschop van Antwerpen gestorven. De Prince doet de Stede van der Goude en de schanse opte Goutse Sluyse versien en versterken. Gesanten uit Vrankrijk en Engeland aen den Prince van Orangien gesonden. Accoort tusschen de Prince van Orangien, en Engelse Coopluiden aventuriers. Mutenatie der Spangiaerden. De Grave van Mansfelt soekt te vergeefs de selve te appaiseren. De gemutineerde komen tot Grimbergen. Hebben haer ooge op Brussel om dat te overvallen. Nemen de stad van Aelst in Vlaenderen in. Placcaet daer by de gemutineerde Spaense soldaten verklaerd werden rebellen van den Conink en van 't land. Naerder verklaringe tegen de gemutineerde. Verder mutinatie der Spangiaerden, Hoogduitsen en Walen. Schrijven van den Prince van Orangien aen de Staten van Braband. Aen den Grave van Lalain. Schrijven van de Staten van Holland aen de Burgerye der stad Utrecht. Noch verscheyden ander schrijven van de voorsz. Staten aen de Burgeren van Utrecht, en de acht Borger Hopluyden; en der Borger Hopluyden antwoorde. De Gedeputeerde van Orangien tot Nimegen gevangen, werden door de Heere van Hierges ontslagen. Des Princen dankbrief en schrijven aen den Heere van Hierges. Schrijft mede aen de Staten van Gelderland. Haer antwoorde en versoek en senden haer Gecommitteerde naer Brussel. Twist onder de Nederlandse Heeren. De Heere van Rassengem word aen den Conink in Spangien gesonden. De Marquis van Havre komt uit Spangien. Sijn rapport aen den Raed van Staten. Jonker Willem van Bloys geseid Treslong wert Lieutenant Admirael van Zeeland. Nieu Ordonnantie ter Zee, en opte sake van Admiraliteyt by den Prince van Orangien geordonneert. Placcaet tegen de Vrybuiters. Questie in 't Noorder-quartier van Holland geresen tusschen den Gouverneur en de Gedeputeerde van de Steden aldaer, en provisioneel accoort tusschen de selve. Verklaringe van den Prnce van Orangien tot slissinge der voorsz. differenten. Sonoy doet afstand van alle Ontfang en Administratie, so van Sauveguarde als anders, en doet sijne rekeninge. De muiterie der Spangiaerden werd hoe langer hoe meerder. Geintercipieerden brief van den Colonnel Francoys Verdugo uit Antwerpen aen sijnen Lieutenant Margelle leggende binnen Haerlem, klagende over die van Brussel. Jeronimo de Roda Licentiaet en Raed van Staten usurpeert alleen het Generael gouvernement van de Nederlanden, 't welk de Conink in handen van den Rade van Staten hadde gestelt. Aentastinge en apprehensie van eenige Heeren van de Rade van State. Justificatie in druk uitgegeven, waerom de selve Heeren van den Rade van Staten zijn geapprehendeert. Het twede Placcaet daer by de gemutineerde Spangiaerden rebellen werden verklaert van den Conink. Placcaet tegen de onbehoorlijke usurpatie van Roda. De Staten van Braband en Vlaenderen nemen volk aen tegen de gemutineerde Spaengiaerden. Schermutsinge der Vlaemse boeren tegen de gemutineerde Spangiaerden. De Spangiaerden fortifieeren hen in de Steden en Castelen daer sy meester zijn. Het voornemen van Don Alonso de Vergas Generael van de Spaense ruyterye. Nederlage van Staten volk omtrent Loven. Belegeringe die de Staten doen voor 't Casteel van Gent. De Heere van Hausty, broeder van den Grave van Bossu, komt by den Prince van Orangien binnen Middelburg, en versoekt hulpe tegen de Spangiaerden. d'Antwoorde van den Prince op het voorsz. versoek. 't Geen de Prince van Orangien heeft doen voorhouden aen den Grave van Reux Gouverneur van Vlaenderen, en sijne protestatie. De Prince send negen vaendels soldaten onder 't commandement van den Heere van den Tempel binnen Gent. De Heere van Oetinge komt by den Prince van Orangien. De vorsz. Prince schrijft aen de Staten van Holland, nopende de vredehandelinge die voorhanden scheen te wesen. Begin van de vredehandelinge tot Gent. Namen van de Gecommitteerde van beyde zijden totte vredehandelinge van Gent. Stilstant van wapenen tusschen al d'onderseten des Coninx. Dood van Jan Knijf Bisschop van Groeningen. De Hertog van Aerschot wert gekoren tot Hooft van de beleidinge der saken, en sonderlinge der oorloge: de Grave van Lalaing tot sijnen Lieutenant Generael. Raden gestelt tot assistentie van 't Hooft en Lieutenant Generael. De Heere van Goinguyes Veltmaerschalk. De Staten Generael vinden nodig een Veltleger op te rechten, om de vyanden het hooft te bieden. Presentatie aen de gemutineerde van Aelst die sy afslaen. Resolutie om mette Duitse Colonellen en soldaten te verdragen, en te schrijven aen den Coninck, den Paus, de Keyser, en andere Heeren en Princen tot verdedinge van haer goede meninge. Die van Mechelen versoeken neutrael te mogen sitten, maer werd hen afgeslagen. Die van Vlaenderen kopen de drie Duitse vaendels van Polwijler uit Denremonde. Die van Mechelen verklaren hen mette Staten Generael: van gelijken die van Utrecht, de welke assistentie versoeken van de Staten Generael tegen het Casteel. Die van Lisle, Douay en Orchies voegen hen mette Staten Generael: van gelijken die van Zutphen. De Grave van den Berge presenteert sijn dienst aen de Staten Generael. De dood van Keyser Maximiliaen de twede: sijn lof en deugden. Dood van den Palsgrave Frederik by den Rijn. Die van Maestricht maken hen meester van de stad. Nemen den Spaensen Gouverneur Françoys Montesdoca gevangen. De Spangiaerden nemen Maestricht in, plonderen de stad, en leven seer wredelijk metten borgeren. Grooten en snellen brand binnen Haerlem. Communicatie gehouden metten Grave van Bossu, op sijn verlossinge, mits leverende eenige steden. De Grave van Bossu belooft nimmermeer yet te doen tot voordeel der Spangiaerden. De Prince ontbied den Grave van Bossu tot Middelburg, daer die van het Noorderquartier swarigheyt in maken. De Grave van Bossu en de Heere van Cruiningen werden van hare gevankenisse ontslagen. Het Casteel van Gent werd nauwer belegert, en by den Spangiaerden overgegeven, behoudens lijf en goed. Zierikzee met d'Eylanden van Schouwen, Duiveland en S. Annenland komen wederom onder den Prince van Orangien: desgelijx Oudewater. Sonoys volk komt in de Beverwijk. Den Oversten Helling neemt Sparendam in. De Staten Generael resolveren Antwerpen te versekeren tegen de Spangiaerden. Contract tusschen de Grave van Oversteyn Colonel van 16 vaendelen Hoogduitsen. Cornelis van den Einde en Jeronimo de Roda, Sanchio d'Avila en andere Spaense Oversten op 't Casteel van Antwerpen. De Spaense resolveren Antwerpen te overmeesteren. Juliaen de Romero

(F. 137.)

slaet

ſlaet een deel van 't Staten volk tot Walem. Schermutſinge tuſſchen Juliaen de Romero en den Heere van Floyon: des Heeren van Floyons gevankeniſſe. De Staten Generael ſenden volk in en naer Antwerpen. Die van 't Caſteel van Antwerpen ſchieten geweldelijk in de Stad: doen uitvallen in de Stad, nemen de Stad in. Beſchrijvinge van de Spaenſe furie tot Antwerpen, met de ſchrickelijke moortdadige en ongehoorde tyrannye daer in gepleegt. Remonſtrantie der Staten van Braband aen de Staten Generael, nopende de voorſz. ſchrickelijke daden tot Antwerpen gepleegt, en het Placcaet by den Raed van Staten tegen de ſelve Spangiaerden. Brief van Jeronimo de Roda aen den Conink, nopende 't feyt tot Antwerpen gepleegt. Handelinge van vrede tot Gent, en d'articulen van de Gentſe vrede. Reſolutie van de Staten van Holland en Zeeland op de uitgewekene die op de Pacificatie in de Landen komen. 't Formulier van de verkondinge van de Gentſe vrede, en van den Eed die de inkomende in Holland moſten doen. Don Jan d'Auſtria komt tot Lutſenburg, en het achterdenken der Staten op de voorſchreven komſte van Don Johan van Ooſtenrijk, en des Coninx van Spangiens handelinge.

Het negende Boek.

NA de dood van den Groot Commandeur ſtonden de ſaken van d'oorloge voor 't eerſte ſtille / anders dan dat laſt gegeven werde / de belegeringe voor Zierickzee te continueren. Men beſchreef alle de grote meeſters te Hove / om te beraedſlagen op alle saken. De Grave van Mansveld Gouverneur van Lutſenburg werde aldaer mede ontboden / en gekomen zijnde werd hem de laſt van den krijg opgeleid / om daer in als Hooft en Generael Overſte te commanderen / en oorde te ſtellen / tot dat de Coninck daer in anders ſoude voorſien hebben. Dit en behaegde de Spangiaerden niet / welkers hovaerdye niet en konde lijden dat een Duits Heere over haer commanderen ſoude.

Ontrent deſen tijd hebben die van Vliſſingen een ſchip genomen / 't welk tot Duinkerken afgeſcheept was / daer inde dochter was van Jan Carel van Antwerpen / weſende de bruid met een Spaens of Italiaens koopman / en geboert ſoude werden na Londen / om aldaer te trouwen / ſy hebben een ſchat daer by gevonden / over de 30000 gulden. Van gelijken hebben ſy noch een ſchip genomen onder Engeland / op hebbende 14 metalen ſtucken geſchuts / polver en kloten daer toe van noden / weſende geladen met lijnwaet en andere waren / een grote ſchat weerdig zijnde.

De Coninginne van Engeland verſtaen hebbende de dood en het overlijden van den Groot Commandeur / en dat de Coninck van Spangien den Raed van State gecommitteert hadde tot den voorſz gouvernemente / heeft den 18 Martij aen den Prince van Orangien en de Staten van Holland en Zeeland uit Weſtmunſter geſchreven: alſo haer aengeboden waren de Graefſchappen van Holland en Zeeland / om de ſelve in haer trouwe bewaringe aen te nemen / of als Grafvinne de opperſte ſouverainiteit van dien in beſittinge te aenvaerden / en de ingeſetenen van dien tegen den Coninck van Spangien te beſchermen tegen het groot gewelt onrecht en tyrannye daer over ſy waren klagende / dat hen-lieden door zijne Gouverneurs en vreemdelingen aengedaen werde / d'welk

» zy in deliberatie geleid en op alles wel gelet hebbende /
» en konde niet verſtaen / hoe zy 't ſelve met haer eere en
» met goeder conſcientie ſoude konnen doen / nademael
» haer niet liever en ware dan trouwe en eere (haren
» perſoon betamende:) ten ware haer eerſt / en voor al
» bleke / datter geen hope en reſteerde van vrede tuſ-
» ſchen haer-luiden en haren Coninck te maken. Van
» welken vrede / hoe wel 't ſchoen dat ſy-luiden geheel
» miſtronden / ſy nochtans alle hope niet geheel en hadde
» verloren / ten ware zy ſelve bevond / dat by hem (te
» weten den Coninck) alle alſulke redelijke articu-
» len / als zy van meninge was / aen hem voor henlui-
» den te verſoeken en voor te ſlaen / geheelijk verwor-
» pen worden. Sy hadde uit oprechte mededogentheid
» die zy met den ellendigen ſtaet van de Nederlanden
» hadde / voor de dood van den Groot Commandeur
» voorgenomen / eenen Edelman aen hem te ſenden / om
» van harent wegen een ſtilſtand van wapenen te ver-
» ſoeken / om door de vryheid bequamelijk tot een vre-
» delhandelinge te komen / by Gedeputeerde van weder-
» zijden / by welk haer voornemen ſy noch was perſi-
» ſterende / en was doende om eenige Geſanten af te
» veerdigen aen den Rade van State of nieuwe Gou-
» verneurs / om de voorſz ſtilſtand van wapenen te ver-
» ſoeken / de welke ſy hoopte dat haer by de ſelve niet af-
» geſlagen en ſoude werden / als zijnde ſelve Nederlan-
» ders en gene vreemdelingen die de inlandſe oorlo-
» gen misbaegden / alſo ſy ſelve uit vrieven van daer
» en van de gebluchte wel verſtaen hadde. Voorder ſo
» naer verkregen ſtilſtand van wapenen den generalen
» vrede ſo haeſt niet en ſoude konnen beſloten werden /
» maer uitgeſtelt tot datter volkomender laſt en macht
» verkregen ware / ſo ſoude zy terſtond een Geſant
» naer Spangien afveerdigen / om daer over ernſtelij-
» ken metten Catholijken Coning te handelen / en hem
» vermanen / hoe dienſtelijk het zijne Majeſteit weſen
» ſoude / nu op de dood van den Groot Commandeur
» niet alleen de Nederlanden onder zijn gebied te behou-
» den / maer ook om de jegenwoordige beroerten te ſtil-
» len eenen inlandſen Gouverneur te ſtellen / welken
» raed zy niet en twijfelde of en ſoude de Coninck aenne-
» men / om dat ſy ſo ernſtelijk rond uit en duidelijk met
» hem dochte te handelen en reſolveren. Eintelijk by ſo
» verre den Raed van State / nu Gouverneurs / den
» voorſz ſtilſtand van wapenen niet en ſoude willen ver-
» gunnen / ſo ſal ſy / ſonder tijd te verlieſen / met uitge-
» drukte woorden henluiden aenſeggen alle 't gene ſplie-
» den van wegen de Lande haer aengeboden en voor ge-
» ſlagen hadden / waerom ſy ook hoopte / conform de
» goede genegentheid die ſy was dragende tot den Prin-
» ce van Orangien en den Staten van Holland en Zee-
» land / principalijk nu de Landen mits de dood van
» den Groot Commandeur ſo veel zwarigheden niet
» te verwachten en hadden / hare vyanden haer nu ſo
» geſwakt vindende / dat zy lieden daerentuſſchen niet
» voornemen noch handelen en ſouden met eenigen an-
» deren Prince of Potentaet / om vreemde hulpe in de
» Nederlanden te doen komen: want ſo verre zy 't ſelve
» deden / ſo en ſoude zy hen-lieden 't ſelve niet in 't goede
» konnen afnemen / &c:

De Prince van Orangien en liet niet achterwegen te beſorgen alles dat tot beſcherminge van de Provincien van Holland en Zeeland van node ſoude mogen weſen / en verſtaen hebbende de dood van den Groot (F. 138.) Commandeur / kreeg hy in ſulken gelegentheid hope / dat eer de Raden van Staten orde op alles ſouden konnen ſtellen / hy middel ſoude krijgen / om de ſtede van Zierikzee te mogen ontſetten / of ten minſten te victualieren / en de beleggers ſelfs ſulx te benauwen / dat ſy gedrongen ſouden werden in 't einde door gebrek van alle noodddruft van het beleg af te ſtaen / tot welken einde hy ſeer groot gereetſchap dede maken / ſo van ſchepen / victualie en volk by den anderen te vergaderen / dat het wonder was: maer want daer veel verhinderinge tuſſchen viel / ſo door de grote koſten / dat men de penningen daer toe van node weſende qualijken konde bekomen / als ook dat men door contrarie winden de honderd laſten rogge / die die van het Noorder-quartier belooft hadden op goede verſekeringe henlieden daer boven gedaen / te ſenden / niet en konde bekomen / en mede datter grote moeiten in Zeeland was / alſo de Zeeuwen den Admirael en Hault-

De Prince van Orangien maekt gereetſchap om Zierickzee te ontſetten.

tenn beide per forze wilden gedestitueert hebben / en een scheeps Capitein Evert genaemt in plaetse van den Admirael gesurrogeert / al 't welk d'affairen van Zierikzee grotelijx retardeerde / eer de voorschreven Prince het misverstand aldaer konde stillen. Om welke en meer andere redenen hy seer ernstelijk arbeyde / de Unie tusschen de voorschreven Provincien van Holland en Zeeland te wege te brengen / om de jalousie te doen cesseren die tusschen hen-lieden was / en om alles tot eenen eenparigen voet te brengen / want elk liet sich bedunken dat hy meer contribueerde dan d'andere. Die van Zeeland hadden nu wel de meeste lasten opten hals / en hoe wel die van Zuid-Holland en die van het Noorder-quartier boven hare eigen lasten en swarigheden / hen-luiden assisteerden so met volk / geschut / amonitie van oorloge en victualie / lieten sy hen bedunken / dat sy veel meerder lasten hadden dan d'andere quartieren / daer waren nu alrede eenige vergaderingen daer op gehouden / dan en hadde noch niet eindelijk konnen afgehandelt werden. En also daer door vele goede saken en aenslagen achterwegen bleven / en tot genen effecte en quamen / so heeft de Prince voor alle saechen de sake van der Unie willen afgedaen hebben / tot welken einde de Staten van de voorschreven Provincien en quartieren binnen Delf vergadert waren: en na verscheiden debatten / swarigheden en rapporten so is de sake so verre gebracht / dat de selve eindelijken afgehandelt en besloten is geworden opten 25 April / in manieren en opte conditien alhier van woorde te woorde volgende / verhaelt.

Unie en verbond tusschen de Staten en Steden van Holland en Zeland.

DE Ridderschappen en Edelen van den Lande van Holland, mitsgaders de Gedeputeerden van den Steden van den Landen en Graefschappen van Holland en Zeeland, als Dordrecht, Delft, Leiden, Goude, Rotterdam, Gorinchem, Schiedam, Briele, Woerden, Geertruidenberge, Alkmaer, Hoorn, Enkhuisen, Medenblik, Edam, Monnickedam, Purmerende, mitsgaders Middelburg, Zierikzee, Vlissingen en der Vere, representerende de Staten van den selven Landen, so op den loflijken verbonde en Unie der voorschreven Steden en Landen, als op 't Gouvernement van dien, en 't beleid der gemene sake geconvoceert, en Staets-gewijse binnen der stad Delft wederom vergadert zijnde, ter beschrijvinge van den doorluchtigen hooggeboren Vorst en Heere den Prince van Orangien, Grave van Nassau, &c. En uitte propositie van sijne Excellentie verstaen hebbende, en ook bevindende dat tot wederstand der gemeine vyanden en defensie der voorschreven Landen, so loflijken en gelijkerhand aengegrepen, en sonder eenige hulpe van vreemde Heeren of Potentaten, dan alleenlijk door de hand van den almogenden God, en eenige middel, vlijt en sorgvuldigheid van sijne Excellentie, met groter verwonderinge en een eeuwige lof en renommée van alle de wereld, tot noch toe uitgevoert en volhard, als noch vorder te mogen handhouden, en wederstaen de onbehoorlijke en moetwillige regeringe der Spaenser uitheemser Natie, met d'aenhangers en navolgers van dien, vyanden der gemene ruste en der ganscher Landen van herwaers-over, die in haer-lieder macht seer zijn geswakt, op de maendelijke betalinge der knechten en andere onkosten ter oorloge nodig zijnde, tot sekere somme toe gemeenderhand en op eenen gelijken voet mochte werden voorsien, onder een vast verbond en republijke. En aenmerkende dat al sulke genade en weldaed van God den Heer by een yegelijk behoort aengenomen, en in 't generael met eene goede politike ordeninge bevestigt te werden, met conservatie van Gods eere, verbreidinge sijns heiligs Woords, en verwecking des gemoeds van allen ingesetenen der voorschreven Landen, waer door de gemene saken in meerder versekertheid gestelt, de vyanden in haerluider geweld en voornemen voorts vermindert en belet, en eindelijk een gemene ruste en vrede met d'omliggende Provincien der Nederlanden sal worden verwacht, so ist dat de voorschreven Staten en Steden van Holland en Zeeland, na voorgaende communicatie, advijs en beraed in 't lang daer op gehad en genomen, en volgende de volkomen last en macht by de voorschreven Steden, haer-luider Gedeputeerden hier onder geschreven, daer toe gegeven boven de voorgaende tractatie, verplichtinge en verbonden tusschen den voornoemden Staten en Steden opten vierden Juny 1575. laestleden met malkanderen aengegaen en gemaekt, hen-luider wederom gewilliglijken en gemeender hand in alles vereenigt, verplicht en verbonden hebben. Vereenigen, verplichten en verbinden by desen, sonder eenige wederroepinge, en in alle manieren, poincten en articulen hier naer volgende.

1. Van de hulpe en bystant malkanderen te doen.

In den eersten / dat sy lieden malkanderen na haren uitersten vermogen, kracht en macht alle bystand en behulp sullen doen, met raed en daed, om te wederstaen en te krenken alle vyanden deser Landen: mitsgaders van den gemenen welvaren, vryheden en gerechtigheden van dien, en der Steden van Holland en Zeeland voornoemd, sonder daer in goed en bloed te sparen, noch malkanderen eenigsins te verlaten, in wat saken nood of pericul dattet zy.

2. Geen communicatie noch conversatie metten vyanden te mogen houden.

Dat niemand van hen-luiden eenige communicatie of gemeenschap houden sal, hanteren noch converseren, en veel min eenige capitulatie, verdrag of overkomste maken metten gemenen vyand in geenderhande manieren: en dat niemand gedogen sal sulx gedaen te werden by eenige haren poorteren, inwonderen en ingesetenen der voorschreven Steden en Landen, dan by advijs van den voornoemden Heere Prince van Orangie, met gemeen consent van de andere verplichten en Bondgenoten.

3. Van beschrijvinge en non-comparitie van de Staten.

De Bondgenoten by of van wegen sijne Princelijke Excellentie, of anders by den genen dien sulx bevolen sal wesen, beschreven of geroepen zijnde om een gemene sake, sullen ter gesetter tijd, op de selve beschrijvinge in competenten getale en met behoorlijk bevel verschijnen, op pœne dat de gene die daer sullen blijven absent, of hare by komste zijn vertreckende, by den presenten gemulcteert sullen worden pecunielijk na gelegentheid der saken, en dat evenwel by den presenten geprocedeert sal mogen worden tot besluiting van alsulke saken, daer op sy luiden sullen vergadert wesen of beschreven, als of d'absenten beschreven zijnde aldaer present en voor oogen waren, en in wiens regard 't selfde mede effect sal sorteren. Behouden altijds wettelijk onschuld, daer toe een yegelijk geadmitteert en gehoor gegeven sal worden, de voorsz pœnen t'executeren metter daed, sonder eenige vorder proceduren noch provocatien.

4. Questien en geschillen tusschen de Staten sullen nocht cesseren en geschorst blijven sonder prejudicie.

Alle questien en processen tusschen de voorsz Landen en Steden, voor date van dese beroerte geresen en aengeheven, sullen voortaen noch geschorst en gehouden worden in alsulken state, als die waren ten date als boven. Alles sonder prejudicie in toekomenden tijd van yemands gerechtigheid, ten ware partyen anders in vrundschap met malkanderen transigeerden en vereenigden, of dat by den Bondgenoten in 't generael geadviseert en bewilligt word, dat partyen tegens malkanderen vorder souden procederen: en indien eenige questien of geschillen tusschen de voorsz Landen of den lichamen van den Steden in desen verbonde begrepen, binnen en staende dese beroerte, opgeresen mogen zijn, of na datum van desen noch souden mogen rijsen, sullen de selve staen en gestelt wesen tot kennisse en beslichtinge van sijne Princelijke Excellentie, na wiens verklaringe een yegelijk van partyen hem sal hebben te voegen, alles by provisie, en sonder prejudicie als boven, van yemands gerechtigheid, privilegie of costume.

5. Verlinghanteringe.

D'Ingesetenen van de voorschreven Landen en Steden sullen binnen den selven Landen en Steden vry en onbelet mogen converseren, handelen en verkeren, als naer ouder gewoonten, kopende en verkopende, halende en brengende uit en in alre-

han-

hande waren, ſo wel van victualie en ammonitie van oorloge als alle andere ſpecien van koopmanſchappen, die alom binnen den voorſz Landen en Steden reſpective behoeftig ſullen zijn, en geſleten mogen worden, ſonder eenige reſtrictie of beſwaernis, anders dan by gemeen advijs der Staten en der Bondgenoten daer op geordonneert is, of geordonneert ſal mogen worden.

6. Vande aenneminge der poorters en inwoonders.

Sullen in gene der voorſz ſteden ontfangen worden eenige poorters, burgers of inwoonders uit eenige andere der ſelver ſteden komende, dan by wete en conſente van den Burgemeeſters en Regeerders der Stede daer uit de ſelfde vertrocken zijn, en daer ſy hare leſte woonplaetſe hebben gehad, wel verſtaende dat de voorſz inwoonders, die voor geen poorters of burgers en zijn gehouden, en die binnen vier jaren voor date van deſen in eenige der voorſz ſteden gekomen zijn ter wone, niet ontfangen en ſullen worden als voren, ſonder ſuffiſante atteſtatie van der tijd en plaetſen haerder reſidentien binnen den voorſz Landen van Holland en Zeeland, daer toe elk van den ſteden in den ſijnen metten eerſten ſal doen behoorlijke publicatie en verkondinge.

7. Van den anderen te aſſiſteren tegen alle injurien/ malkanderen te helpen maintineren en hoorderen d'autoriteit van de Overigheid/ Juſtitie/ &c.

De voorſeide Bondgenoten ſullen malkanderen met alle getrouwigheid aſſiſteren, om te voorkomen en af te weren, ook te doen repareren en ſtraffen alle injurien en onrecht, ſchande, ſchade, forſe of geweld, jegens en tot achterdeel der voorſz Landen of Steden in 't gemeen of particulier, hare Gecommitteerde of ingeſetenen binnen of buiten den ſteden, ten platten lande, by yemand van wat qualité of ſtate hy ſoude mogen zijn, hoewel ook vyand, der gemene vyanden weſende Capiteinen of ſoldaten, ſouden mogen worden voorgeſtelt en gepleegt, mitsgaders malkanderen geſamenderhand te helpen mainteneren, en vorderen de autoriteit van alle Overigheid, d'adminiſtratie van der Juſtitie, en d'executie van alle goede ordonnantien en ſtatuten by alle behoorlijke wegen en middelen, die ſy-luiden Bondgenoten onderlinge adviſeren, en na rechte redenen en billikheid bevinden ſullen daer toe te dienen of te behoren, tot allen tijden, ſo wanneer by een of meer der Bondgenoten met goede oorſake des vermaninge of verſoek gedaen ſal worden.

Alle goede correſponden-

En ſullen voorts de voorſz Bondgenoten onder malkanderen in alles houden alle goede correſpondentie, vrundſchap en nagebuurſchap, d'een den anderen getrouwelijk adverterende en verboodſchappende van 't gunt ſy-luiden vernemen ſouden mogen tot yemands ſchade, hinder of perijkel te weſen, ſonder daer in hen te ontſien eenige koſten, arbeid of moeiten.

9. Van een inſanit der Unie n ophe- e der nerale n ge- ene iidde- n. f. 139.)

Hebben voorts de voorſz Steden en Staten goedwillig en gelijkerhand, achtervolgende haerluider voorſz laſt en bevel, beſloten en gearreſteert, dat voortaen gedurende de jegenwoordige oorloge, en tot anders geordonneert ſal zijn, alle de koſten en laſten dienende tot onderhoud der ſelver oorloge, en gemene defenſie der voorſeide Landen, of eenige ſteden of ſtromen van dien, 't zy te water of te lande, hoedanig 't ſelfde ſal mogen geſchieden, vallende na den eerſten Mey toekomende op eenen gelijken en eenparigen voet, als uit een beurſe gedragen, gevonden en opgebracht ſullen worden, en daer toe opgeſtelt en geheven alſulke generale en gemene middelen, als aldergereetſte en oorbaerlijkſt bedacht en beſloten zijn of ſullen mogen worden, die metter daed ſullen mogen worden geexecuteert, en den onwilligen by den goedwilligen met gemeenderhand realijk daer toe mogen worden bedwongen, 't zy by arreſte en aenhoudinge van perſonen en goederen der onwilligen, en onder den ſelven behorende, of anders ſulx alsdan na gelegentheid der ſaken goed en nodig ſal worden bevonden.

. Alle ſten op nen menen et ge- anieert on- rhou- n.

Sullen voorts alle de ſaken en laſten van der oorloge by den voorſz Bondgenoten onder 't gebied van ſijnder Excell. met alſulke gemeenſchap, eendrachtigheid en vrundſchap gevordert, beleid, en onder alſulke vaſter eenigheid en verbond gemanieert en onderhouden worden, als of de voorſz Landen en Steden onder de republijke van eender Stede mochten worden gerekent en begrepen.

11. Van dzie Commiſſarien reſpectivelijk te ſenden/ en haer officie.

En ten einde alle de gemene middelen en contributien, die by den Bondgenoten tot onderhoud van der oorloge geconſenteert ſullen worden, effectuelijken geheven en eenpaerlijk gedragen mogen worden, en om alle jalouſie en quade vermoeden weg te nemen, en verhoeden van dat eenige bevelen van ſijne Excell. ſouden mogen emaneren, en eenige ſaken binnen d'een quartier of d'andere worden voorgeſtelt en gedreven ſonder gemeen advijs, nochte daer op gehoort of verſtaen te hebben de gelegentheid en conditien van de andere Landen, en dat de penningen procederende van de generale middelen als voren elders, dan tot betalinge van de koſten en laſten der oorloge die na den eerſten Mey toekomende ſullen vallen, daer toe de ſelve zijn gedeſtineert, ſouden mogen worden bekeert en verſterkt. Hebben de voorſz Bondgenoten inſgelijx goed gevonden en beſloten, dat voortaen binnen deſen quartiere van Holland, neffens de gene die ſijn Excell. en de Staten alhier gebruikende zijn tot beleidinge van de gemene ſaken, drie uitten Noorder-quartiere, en drie uit Zeeland geſchikt, en gehouden ſullen worden. En van gelijken uit deſen quartiere van Holland in het Noorder-quartier, en binnen Zeeland voornoemt, neffens den genen die de gemene ſaken aldaer beleidende zijn, al ter nominatie van de Gedeputeerde van den Staten en Steden binnen elken quartiere, en by verkieſinge van ſijne Princ. Excell. die op alle vergaderingen, communicatien en beſoingnen binnen elken quartiere op 't beleid der gemene ſaken vallende, hen altoos ſullen vinden en toegelaten worden, en voort gehouden ſullen zijn goede correſpondentie en verſtand te houden met elken quartiere, daer uit de ſelve reſpectivelijk ſullen weſen geſchikt, en binnen elken quartiere met goede kenniſſe en reſpecte helpen voorſien, aenhouden en procureren, dat alle de gemene middelen, ordonnantien en bevelen gelijkelijk en volkomelijk aengeheven, gevordert en geeffectueert, en de penningen en inkomſten van dien voor al verſtrekt en bekeert mogen werden tot betalinge van de knechten, bootsgeſellen, ſchepen van oorloge en andere behoeften der oorloge, die na den eerſten Mey als voren voorvallen ſullen, in de quartiere daer de ſelfde penningen ſullen worden geheven, en dat ten onderwind en diſpenſatie van den genen die in den ſelven quartiere tot beleidinge van der ſaken aldaer ſullen weſen geſtelt en geordonneert, volgende d'inſtructie en laſt van ſijne Excell. en den Staten daer af te geven, en dat de reſterende penningen ter ordonnantie van ſijne Excell. mogen worden bekeert en geemployeert tot vorderinge van de behoeften, die elders ter oorlogen nodig ſullen worden bevonden.

12. Van den ſtaet van elken quartiere over te ſenden/ en wat laſten daer uit ſullen werden betaelt.

En ten einde als 't ſelfde wel en behoorlijk mach geſchieden, ſullen de Bondgenoten in elken quartiere gehouden weſen voortaen van 14 dagen tot 14 dagen, of ten langſten van maend tot maend aen ſijne Excell. over te ſenden volkomen ſtaet van haerluider ontfank en inkomſten der gemene middelen van der Unie, en 't gunt tot behoef van der oorloge daer jegens aldaer uitgekeert mach zijn, op dat een generale Staet neffens ſijn Excell. daer uit mach werden gemaekt en gehouden, en by ſijne Excell. vorder daer op mach worden geordonneert na behoren, ſonder dat eenige ſchulden voor datum van deſen binnen eenige quartieren gemaekt, uit de gemene en generale inkomſten en middelen van dien quartiere ſullen mogen worden betaelt, maer dat daer toe, en tot betalinge van alle andere laſten van renten en alimentatien gedeſtineert ſullen blijven alle d'inkomſten van de domeinen en geannoteerde goederen geeſtelijk en wereltlijk, die binnen elken quartiere ſullen mogen vallen, welverſtaende dat binnen elken quartiere daer van goede rekeninge gedaen ſal worden, naer ouder gewoonten, uitgeſondert de koſten op de ontſettinge der ſtad Zierikzee gevallen, die uitte penningen der gemene middelen na den eerſten Mey als voren inkomen, gevonden en gedragen ſullen worden.

13 Penningen op interest te nemen bp eenig onbooꝛsien accident.

En so verre binnen eenigen quartiere onvoorsienlijk eenig accident soude mogen voorvallen en overkomen; in der voegen dat tot conservatie der selver Landen eenige merkelijke somme van penningen promptelijk van node soude wesen, die uiter gemene middelen en penningen als dan jegenwoordelijk aldaer zijnde, niet gevonden nochte vervallen soude mogen worden, sullen alsdan de Bondgenoten, die tot beleidinge vander sake aldaer geordonneert sullen sijn, de penningen daer toe nodig sijnde mogen lichten op haerlieder credijt of op intrest, sulx 't selfde gevoeglijkst en ten minsten quetse sal konnen geschieden, welke penningen wederom sullen worden betaeld en gerefundeert uit de penningen, die in andere quartieren sullen overschieten, en dat alter ordonnantie van sijne Excell. en so verre geen resterende penningen in eenige quartieren en souden mogen worden gevonden, sullen terstond by sijne Exc. en den Bondgenoten generalijk eenige middelen worden geraemt en gevonden, by den welken de voorsz. opgelichte penningen eenpaerlijk en in 't gemeen gedragen sullen mogen worden.

14. Van de impositen.

En ten einde 't booꝛsz verbond en Unie metten eersten in trein gebracht en aengeheven soude mogen worden, hebben de voorsz Bondgenoten, goedwilliglijk en gemeenderhand als generale en gemene middelen aengegrepen en besloten om binnen allen steden, plaetsen en quartieren van Holland en Zeeland voorn den 1 Mey toekomende verpacht of gecollecteert, en uitte inkomsten van dien d'onkosten van der oorlogen als voren betaeld te worden, de accijsen, impositen en contributien hier na volgende. Eerst d'accijsen op alle wijnen en bieren, d'impost op 't gemael, van alle greinen, d'impost van 't waeggeld, d'impost opten turf, d'impost opten soute, d'impost opte hoornbeesten en besaeide landen, d'impost opte zepe, d'impost opte zijde en wolle lakenen, en den impost van de 20 pennink van alle bestiael. Alle welke accijsen en impositen alom binnen den steden en platten lande van Holland en Zeeland voornoemt in 't openbaer opgehangen en verpacht sullen worden ten meesten profijte vande landen, achtervolgende den last en instructie den Commissarissen alom daer toe gegeven en verleent, van drie maenden tot drie maenden, ingaende den 1 Mey als voren.

15. Van den hondertsten penninck.

Dat mede alom binnen de steden en ten platten lande voornoemt ter maend opgebracht, geheven en gecollecteert sal worden een sestepart van den hondertsten penning van de waerde van alle huisen, erven, landen, tienden, visscheryen, andere goederen die verhuert of by den eygenaer selver sullen worden gebruikt.

16. Van de licent en convoygeld.

Dat de Licenten alom mede op eene gelijken en eenparigen voet sullen worden betaeld en geheven achtervolgende de lijste by den Bondgenoten daer op van nieus gedresseert en vermaekt, dat mede voor d'impost een stuiver ter maend sal gecollecteert werden van elke margen over alle landen in Holland en Zeeland, die gebruikt worden, en voorts 't convoygeld by den Bondgenoten op alle waren en koopmanschappen gesteld en verhoogt, achtervolgende de lijste daer af gemaekt.

17. Dat dit alles booꝛ den tijd van ses maenden booꝛ 't eerst sullen geheven en gecollecteert werden.

Alle welke accijsen/ impositen en contributien, mitsgaders de prinsen en buiten, die binnen eenige quartieren voornoemt sullen mogen worden verkregen voor 't eerste den tijd van ses maenden gedurende, en tot anders geordonneert sal sijn, ingaende als voren, alom getrouwelijk geheven en gecollecteert tot behoef van der oorlogen als boven verstrekt sullen worden, al achtervolgende den placcate, instructie en ordonnantie by den Bondgenoten met advijs van sijne Exc. daer op gemaekt, en die noch vorder daer op gedresseert en gemaekt sullen mogen worden.

18. Ses weken booꝛ de expiratie van de 6 maenden wederom bp den anderen te komen om de continuatie van de Unie.

En op dat na d'expiratie van de booꝛsz ses maenden op de continuatie van der Unie vorder mag worden voorsien, sullen de Bondgenoten uit elken quartiere hun Gedeputeerde schicken neffens sijne Exc. 6 weken voor d'expiratie van dien, om daer op in tijds vruchtbaerlijk te mogen resolveren en besluiten na behoren.

Hebben booꝛts de booꝛsz Bondgenoten gesamentlijk overdragen en belooft, alle de middelen en resolutien boven verhaeld, mitsgaders die voortaen Staetsgewijs in haerluider vergaderingen goed gevonden en besloten sullen worden, te doen volkomen en achtervolgen, en dat niet alleen de voorsz contributie en den voet of de middelen van dien aengaende, maer ook in alle anderen saken de politie en gemene Staet der landen beroerende. En also alle goede Republijken en gemeenschappen meest worden behouden en gesterkt, en bevestigt by eenigheid, dewelke niet wel en kan sijn by vele in wille en gemoed veeltijds differerende, en mitsdien ook nodig is, dat de voorsz regeringe aen een hooft en overigheid gesteld en bevolen worde, hebben de voorsz Bondgenoten na lange communicatie en rijpen berade wederom op de forme van de regeringe en administratie van de gemene sake der selver landen gehouden, door d'ingeboren goede affectie, liefde en yver, die sijne Exc. altijds dese landen toegedragen en bewesen heeft, deselve sijne Exc. een voornaemste personagie deser Nederlanden, en een principale en d'eerste van de Staten der selver landen versocht en gebeden, en voor so veel in henluiden is, als Hooft en hoogste Overigheid verkoren en gesteld tot de regering der voorsz landen en steden van Holland en Zeeland, mitsgaders alle den onderwind en beleidinge van de gemene saken der selver landen, al de selfde onderworpendé de goede wil en belieften van sijn Exc. achtervolgende den eed en plicht by henlieden sijne Exc. gedaen, den welken syluiden geconfereert hebben, en mitsdesen confereren alleen volkomen macht en autoriteit daer toe eenigsins nodig sijnde inder formen en manieren hier na volgende.

Declaratie van de Unie.

De Prince van Oranien werd versocht en gebeden, en verlooren om te wesen 't hooft en hoogste overheid tot de regieringe der Landen van Holland en Zeeland.

Te weten dat sijne Excell. so lange de landen in oorloge of wapenen sijn, sal hebben volkomen autoriteit en macht; als Souverain en overhooft, te gebieden en te verbieden, alles wes tot conservatie en beschermige der selver Landen dienlijk of schadelijk sal mogen wesen.

1. Dat de Prince van Oranien sal gebieden als Souverain.

Alsulx sal sijne Excell. op alle krijgsaken te water en te lande disponeren na sijn goeddunken, of met advijs van den genen die sijne Exc. sal gelieven t'allen tijden daer toe te gebruiken, in de voorsz krijgsaken stellende en gebruikende alsulke Oversten, Capiteinen, Lieutenanten, Officieren en soldaten, als sijne Excell. goeddunken sal, onthoudende de selve en alle andere Commissarissen tot beleiding der krijgsaken en 't gunt daer aen kleeft eenigsins nodig sijnde op behoorlijke tractement en besoldinge na sijne Excell. goeddunken, met alsulke goede en generale krijgordeninge en discipline, als tot soulagemente der ingesetenen, en ten minsten quetse van den Landen in alder gelijkheid en eenparigheid sal mogen geschieden.

2. Op alle krygsaken te water en te lande.

3. De gehele beschermminge der landen sal staen ter dispositie van den Prince.

Dat sulx de gehele beschermminge der voorsz landen staen sal ter dispositie en ordonnantie van sijne Excell. die daer toe sal mogen gebruiken alle de knechten, oorlogschepen en bootsgesellen jegenwoordig in dienste der voorsz Landen wesende, en die noch vorder aldaer aengenomen en toegerust sullen mogen worden, tot alsulke diensten, aenslagen en exploicten, en daer van in elken quartiere, Stede of Vlecke so veel mogen verdelen, logeren, schicken en ordonneren, als sijne Excell. tot wederstand der vyanden en beschermenisse der selver Landen bevinden sal nodig te zijn, sonder eenig advijs of bewillinge van de Staten, Magistraten van de steden, of yemand anders daer toe te verwachten, in der voegen dat alle steden en vlecken altijds het krijgsvolk of 't garnisoen henluiden toegesonden, elx in sijn regarde en binnen elken quartiere ter ordonnantie van sijne Excell. by provisie sullen ontfangen, voor en aleer syluyden doen eenige remonstrantie of versoek ter contrarien tot hare ontlastinge, sonder dat eenige knechten in steden, vlecken, schansen of op enige sterkten of huysen leggende, in de voorsz accijsen of impositen meerder vrydom sullen mogen genieten dan d'ingesetenen van dien. (F. 14c

Dat booꝛts geen onderscheid sal mogen worden gemaekt in eenige quartieren of steden van de knechten, bootsgesellen, of schepen aldaer wesende, of by wien de selfde betaeld sullen worden, so wanneer die in ander quartieren getrocken worden: maer sullen alle knegten, oorlogschepen en bootsgesellen, mitsgaders alle de penningen

Dat geen onderscheyt sal werden gemaekt op te

daten van d'een of d'ander quartier.

ningen die uit de gemene middelen van de Unie voornoemt ſullen procederen, van eender nature en conditien gehouden, en alle ſteden en quartieren van dien voor een lichaem gerekent worden na behoren.

7. Geen bootsgeſellen noch ſoldaten te mogen caſſeren/ dan ter ordonnantie van den Prince.

Dat mede geen knechten of bootsgeſellen in eenige van de voornoemde quartieren of ſteden aengenomen noch gecaſſeert, noch eenige equipagie van ſchepen of ſchuiten gedaen, noch de ſelve opgeleid ſullen mogen worden by den Bondgenoten voornoemt, dan ter ordonnantie en believen van ſijne voornoemde Princelijke Excellentie.

6. Vande krijgs-diſciplin t'onderhouden.

Sijne Excell. ſal doen nakomen alle ſijn bevelen, ordonnantien, wetten, diſciplinen en articlen des krijgshandels, met ſtraffinge van de overtreders van dien, daer toe de Staten en Steden met hare ſchutteryen en gemeenten, des geboden zijnde, de hand houden ſullen.

7. Van het ſtellen van de Ontfangers der gemene middelen.

Sal voorts ſijne Excell. met den Staten voornoemt, tot den ontfank van de gemene penningen van de Unie mogen ſtellen en continueren binnen elken quartiere, alſulke ontfangers als 't goed dunken ſal.

8. Vande onderhoudinge van de juſtitie.

Sijne Excell. ſal van wegen den Conink, als Grave van Holland en Zeeland recht en juſtitie doen adminiſtreren, by den Raed Provinciael van den Hove van Holland, Zeeland en Vriesland, onder den ſelven Hove reſorterende, in allen ſaken tot kenniſſe van den ſelven Hove ſtaende.

9. Dat 't Hofs bevelen en mandamenten moeten werden geobedieert.

Dat voorts in alle voorvallende geſchillen en judiciale ſaken 't Hof en den Raed Provinciael voornoemt met haren lidmaten gereſpecteert, gekent, en haerluider mandaten en bevelen geobedieert ſullen worden, ſo binnen deſen quartiere van Holland, als den Noorder-quartiere en Zeeland, ſulx als van ouden herkomen is gedaen, ſonder dat eenige ſteden of plaetſen hen daer tegens ſullen mogen ſtellen, noch ook de proviſien en bevelen van den ſelven Hove mogen contravenieren, noch hen van de juriſdictie deſſelfs Hof mogen ontrecken, of eenige nieuwigheid inbrengen, daer in de Bondgenoten by alle middelen elx in den haren ſullen voorſien, behoudelijk nochtans dat geen proviſie van den ſelven Rade ſullen worden verleent, noch ook eenige proceduren geadmitteert jegens d'ordonnantie en reſolutie van de Staten, noch ook eenige kenniſſe genomen aengaende d'inkomſten der gemene middelen van der Unie, gedeſtineert tot onderhoud van der oorloge, maer de ſelve ſaken laten ter diſpoſitie van de Gedeputeerde van de Staten binnen elken quartiere geſtelt, en mits dat den ſelven Raed vorder hem ſal hebben te voegen naer beſchreven rechten equiteit, mitsgaders alle deugdelijke privilegien en coſtumen, en in materie van appellatien en executeren van hare ſententien na de proviſionele leſte ordonnantien en reſolutie van de Staten.

10. Van het ſtellen der Staedhouderen en Officieren.

Des ſal ſijne Excell. den ſelven Raed, alle Hooftofficieren van Juſtitie, tot collatie van der kamer van rekeninge, na ouder gewoonte niet ſtaende, ſtellen, en ordonneren van wegen des Coninx, als Grave van Holland en Zeeland, te weten ſo wanneer eenige van de jegenwoordige ſal mogen overlijden, of den tijd van eenige officien geexpireert zijn, ten ware om redenen ſijne Excellentie boven deſen goed bevonden eenige te veranderen of te vernieuwen, 't welk ſijne Excellentie mitſdien ſal mogen doen in beiden gevalle, met advijs van de Staten, de welke ſijne Excellentie ſullen altijds denomineren drie perſonen, uitten welken tot de vacerende Staten en officien reſpective ſijne Excellentie eenen ſal verordonneren, mits dat in den voorſz Raed van Holland ſullen zijn twe uit Zeeland, als na ouder herkomen of privilegien van den ſelven Lande. En ſullen die van den Rade voornoemt by proviſie mogen verlenen alle proviſie in materie van gratien, als relief en reſtitutie, ſulx als by den groten Raed van Mechelen plach worden gedaen. Item alle beneficien van rechten, als beneficien van Inventariſen, van Ceſſien en diergelijke, ſullen ook by proviſie ter eerſter inſtantien kenniſſe hebben van alle queſtien feudale, vallende binnen Holland, mits dat in ſulken ſaken by hen ſullen zijn den Stadhouder en Raden van den Lenen van ouds geweeſt hebbende, en noch jegenwoordig zijnde.

11. Van 't verlenen van gratien/ remiſſien/pardonnen/ octroyen.

By ſijne Excellentie/ als by de Oberheid/ ſullen worden verleent, alle gratien, al de remiſſien, pardons, reſpijten, quinquernellen, legitimatien en diergelijke, van wegen den Conink als boven na behoorlijk advijs van den Officieren en Wethouderen van der plaetſe of andere, als naer ouder gewoonte: van gelijken alle octroyen, beneficien, prerogativen of privilegien, welverſtaende, dat in 't verlenen van eenige octroyen of privilegien aen eenige Communiteiten, Steden, of Vlecken, 't ſelfde gedaen ſal worden met advijs van de Staten, om alle queſtien te voorkomen.

12. Van 't verlenen van ſaubegarden en paspoorten.

Sijne Excellentie ſal onder ſijn hand en zegel verlenen de ſauvegarden en paſpoorten, als't ſelfde tot noch toe geuſeert en gedaen is, ſonder dat yemand in Holland noch Zeeland, wie hy zy, hem ſulx onderſtaen ſal, dan by expreſſe autoriſatie van ſijn Excellentie.

13. Het verſetten van de Magiſtraten.

Item ſijn Excellentie ſal eligeren/ creeren en vernieuwen, ten gewoonlijken tijden de Magiſtraten in den Steden, als na ouder herkomen, handveſten en privilegien van de Steden, welverſtaende indien de nood of verſekertheid mochte vereiſchen eenige afſtellinge of vernieuwinge van Officieren, Wethouders of Magiſtraten van de Steden, buiten den gewoonlijken tijd, ſal ſijne Excellentie 't ſelfde ook mogen doen met kenniſſe van ſaken, en van 't merendeel der geenre, die de Vroetſchap en 't corpus der ſelver ſteden zijn repreſenterende, al ſonder prejudicie der ſteden voorſz, handveſten en privilegien, die niettemin gehouden ſullen worden en blijven in haer geheel.

14. Dat de Prince ſal handhouden en beſchermen alle de rechten en privilegien des Lands.

Gelijk ſijn Excellentie ook handhouden en beſchermen ſal alle rechten, privilegien, gerechtigheden, vrydommen en loflijke coſtumen der Landen en Steden van Holland en Zeeland, onder ſijne gehoorſaemheid zijnde, in 't gemeen en van elk een in 't byſonder, met voorſtand, handhouding en protectie van de preeminentie en autoriteit van alle wettelijke Officieren, Magiſtraten en Overigheid, ſonder dat de Gouverneurs, Capiteinen of andere tot vorderinge van krijgſaken in eenige quartieren geſtelt, hen ſullen vervorderen noch onderwinden eenige kenniſſe te nemen van politijke of judiciele ſaken, binnen of buiten der Steden vallende, maer daer mede ſullen laten bewerden den Officiers, Magiſtraten en Wethouderen aldaer, mitsgaders den Rade Provinciael, ſulx van ouden tijden altijds gebruikt en geobſerveert is geweeſt.

15. Dat de Prince ſal admitteren en handhouden de oeffeninge van de Gereformeerde Religie.

En aengaende de Religie/ ſal ſijne Excellentie admitteren en handhouden de oeffeninge van de Gereformeerde Euangeliſe Religie, doende ſurcheren en ophouden d'exercitie van alle andere Religien den Euangelio contrarierende, ſonder dat ſijne Excellentie ſal toelaten, dat men op yemands geloof of conſcientie ſal inquiteren, of dat yemand ter cauſe van dien eenige moeyenis, injurie, of letſel aengedaen ſal worden, doende vorder d'oefeninge der voorſeider Religie aengaende, ſtellen alſulke goede ordre als na gelegentheid der ſaken en conditien van den ſteden, ten meeſten geruſtigheid en commoditeit van de gemeente, en ſonder vermindering van Gods eer bevonden ſal worden te dienen en te behoren, ook met advijs van den Staten, is 't nood.

16. Van den eed aen den Prince te doen/ en den eed by den Prince te doen.

En ſullen de Staten en Bondgenoten in 't gemeen, ook d'Officieren, Magiſtraten, Schutteryen en Gemeenten in allen ſteden en vlecken eed doen ſijne Excellentie in de voorſz ſijne regeringe, bevelen en ordonnantien boven verhaelt, en tot onderhoudinge van dien getrouw, onderdanig en gehoorſaem te weſen. Als ook by of van wegen ſijn Excellentie reciproquelijk geſworen ſal worden, in de voorſz regeringe der Landen van Holland en Zeeland, haren rechten, privilegien, vrydommen en loflijke coſtumen, in der forme en maniere als boven, by alle mogelijke wegen te beſchermen en te vorderen jegens alle hare vyanden en wederpartyen.

17. Dat de Prince tot ſijn be-

Sal voorts ſijne Excellentie in elken quartiere daer de ſelve hem ſal onthouden tot ſijnen behulp en rade mogen nemen en gebruiken den Gedeputeerden van den

Hulp mag nemen de Gedeputeerde van elk quartier.

den Staten en Steden, die binnen elken quartiere op 't beleid der gemene sake sullen wesen geordonneert, in al 't welk hebben de voornoemde Staten en Bondgenoten, voor so vele hen aengaet, belooft en hen verbonden, beloven en verbinden by desen sijne Excell. onderdaniglijk te gehoorsamen, en na haer vermogen te doen gehoorsamen, t'allen tijden des bevel en ordonnantie van sijne Excell. hebbende.

18. De duisterheid by den Prince en Staten te interpreteren.

En of in desen verbonde en Unie, mitsgaders den opdrachte van den Staet en gouvernement der voorsz Landen eenige duisterheid of twijffelachtigheid soude mogen bevonden worden, sal d'interpretatie en 't beduid van dien staen aen sijn Excell. den selven Bondgenoten en den meesten stemmen van dien. Gedaen tot Delft by den Ridderschappen, Edelen, groten en kleinen steden van Holland en Zeeland, Staetsgewijs vergadert sijnde den 25 Aprilis 1576. En t'oirkonden desen by den Ridderschappen, Edelen, en Gedeputeerden van de Staten en Steden van Holland en Zeeland voornoemd ondertekent, en metten zegel van de Staten van Holland bezegelt, en tot meerder vastigheid van dien is desen by sijn Excell. mede ondertekent en besegelt, en by de voornoemde Staten en Steden van Zeeland versocht en gebeden die van Delft voornoemd 't selfde over henluiden mede te willen bezegelen, daer mede 't selfde insgelijx is bevestigt. En stond ondertekent *Guillaume de Nassau*. En wat neder, *Floris Grave van Culenburg, Otto van Egmont, R. van der Boetseler, I. de Duvenvoorde en Woude, C. d'Assendelft*. Dordrecht, *Adriaen van der Myle*: Delft, *Cor. Jansz.* Leiden, *D. Sonaling*: Goudé, *Dirk Jausz. Lonk*: Rotterdam, *Adriaen van Helmduinen*: Gorinchum, *Adriaen van den Hoevel Dirksz*: Schiedam, *Cornelis Jacobsz. Fabri*: Briele, *Henrik van der Veke*: Geertruidenberge, *Frans Dirksz.* van wegen de seven steden van Noord-Holland, *Philips Cornelissen, Jan Claesz. Dirk Piterszi* Middelburg, *Andries Jacobs de Jonge*: Ziericzee, *Joos Ewoutsz. Teeling*: Vlissingen, *Eustaes Adriaensz*: Veere, *R. Barradot*. Onder stond geschreven. Ter ordonnantie van de Staten van Holland en Zeeland. By my ondertekent

C. de Rechtere.

Declaratie by den Prince van Orangien op de voorsz Unie gedaen.

De Prince van Orangien heeft op de selve Unie en verbond / ten selven dage de navolgende verklaringe laten uitgaen / nopende den last die de negen Gedeputeerde / van elk quartier dzie / sullen hebben uit te voeren.

WIlhelm by der gratie Gods Prince van Orangien, Grave van Nassou, &c. Alsó notoir is, dat de landen van Holland en Zeeland hen begeven hebbende onder onsen gouvernemente, hen jegens de tyrannye van hare vyanden ten uit-einde toe niet en sullen konnen beschermen, ten sy datse hen metten anderen sulx unieren, als of sy maer een stad en waren, so dat al't geen een van de quartieren, ja een van de steden overkomt, by hen allen in 't gemeen gedragen werde, gemerkt egeen van de quartieren suffisant noch bestandig en is, om den vyand alleen te resisteren, en ook seker is, dat in so verre de vyand een van de drie quartieren quame te overweldigen, hy haest meester soude worden van de andere twe, en oversulx al t'samen om lijf, leven en goed, en d'overgebleven gemeente in een slaverny komen, 't welk metter hulpe Gods lichtelijk te verhoe-
(P. 141.) den sal wesen, in so verre men de geaccordeerde Unie met eene goeden yver oprechtelijk wil effectueren, en in alle poincten nakomen. Om welke Unie sulx te effectueren, so is nodig, dat voor al d'oorsake van eenige quade presumtie (daer uit een wantrouwen en oorsake van veel quaeds rijst) mag werden belet en weg genomen, en so 't selve niet beter geschieden en kan, dan dat de gemene sake in alle de drie quartieren (immers gedurende dese jegenwoordige oorloge) met volkomen kenniss, goede correspondentie en vrundschap der selver quartieren gehandeld, geadministreert en geregeert mag werden, en de kosten van d'oorloge in de selve drie quartieren uit te generale en gemene middelen van accijsen, impoSten, convoy-gelde, licenten en anders, als uit een gemene beurse gefurnieert en gedragen worden, al na inhoud van den contracten van Unie jegenwoordelijk tusschen de voorsz Staten en Steden gemaekt, van date den 25 April Anno 1576. So hebben wy by advijse van de Generale Staten van Holland en Zeeland voor al nodig bevonden, dat in elke quartiere drie Gedeputeerde uit d'andere twe quartieren sullen werden geschikt, die mette Gedeputeerde van de Staten der Steden van dien quartiere respectivelijk van nu voortaen de gemene sake sullen helpen beleiden, handelen en regeren, en ook op de betalinge van de kosten van der oorloge, so wel te water als te lande, die sedert den eersten May vallen sullen, by onsen laste helpen ordonneren, en tot dien fine hen altoos vinden metten voorsz Gedeputeerden van de Staten respective op alle vergaderingen, communicatien, en besoingnen die aldaer op 't beleid van de gemene sake, en de kosten totten onderhoud van der oorlog behoevende, gehouden sullen worden, op dat sy noch volkomen kenniss mogen hebben van alle des gemenen Lands saken, so wel te water als te lande, hoe die aldaer gehandeld en gedreven werden, en principalijk op de maniance van penningen, dat sy weten mogen dat de selve geemployeert en besteed werden, daer den nood vereischt, dattet gunt boven die notelijke betalinge aldaer bederf of van noden sijnde, overschiet, in de andere quartieren daer 't behoeftig is, mag werden geemployeert en verstrekt by onse ordonnantie alleenlijk. Sullen daerom de Gecommitteerde uit d'andere quartieren respectivelijk in elk quartier terstond en voor al metten Gedeputeerden vanden Staten van dien quartiere, staet maken van alle hare ordinarise lasten so wel te water als te lande en anders, en daer beneffens ook van de extraordinaris lasten, mitsgaders ook het inkomen van alle de gemene accijsen en impoSten so die nu Mey toekomende in pacht sullen gelden: en van den genen die gecollecteert worden, wat de byramінge uit sullen mogen brengen, welke staten sy aen ons sullen oversenden om de generale staet en de gehele beleidinge der saken daer na te mogen dirigeren. Sullen ook van 14 dagen te 14 dagen, of ten minsten van maend tot maend oversenden aen ons den staet uit den ontfank van licenten, convoy-gelde en impoSten opte greynen, mitsgaders van de accijsen en impoSten die onverpacht gebleven sijn, op dat wy de saken daer na in 't generael mogen dirigeren. Item sullen ook goede correspondentie mette Gedeputeerde uit de drie quartieren op 't beleid van de finantien neffens ons houden, hen ook van den inkomen en state aldaer verwittigen, op dat sy allen den quartieren volkomen kenniss mogen doen hebben van den gehelen generalen staet en inkomen, ten einde de gemene saken voortaen by ons ordentelijk sonder eenige diffidentie mogen gehandelt en gevordert werden, ten meesten oorbaer en profijte van den Lande. Sullen ook goede opsicht nemen dat alle de generale middelen van accijsen, impoSten, convoy-gelden en licenten in dien quartiere gegeven, gecollecteert en ontfangen worden van den eersten Mey toekomende in conformité van de resolutien der generale Staten, en van de ordonnantien en lijsten daer op gemaekt, mitsgaders ook dat de penningen daer van procederende, nergens anders toe geemployeert noch verstrekt en sullen werden, dan totter betalinge van de kosten van de oorloge, die na Mey vallen sullen, dat ook alle brouweryen ten platten lande afgedaen en cesseren sullen by provisie, en voorts alle kleine brouwerykens binnen den steden en ten platten lande afgedaen en verboden sullen worden, en dat niemand voor hem selven en haerluider familie en sullen mogen voortaen kleine brouwerykens gebruiken ofte doen oprechten, op pœne van 50 gouden realen te verbeuren t'elken reise, en so menigmael alsmen bevinden sal contrarie gedaen te werden, een derdendeel tot profijte van de gemene sake, d'ander derdendeel ten profijte van den aenbrenger. Sullen ook de voorsz Gecommmitteerde mette voorsz Gedeputeerden van den Staten goede opsicht en regard nemen, dat alle maniere van rechtvorderin-

deringe en proceduren, ook executien van vonniſſen van alle ſteden en dorpen reſpectivelijk gehandhavet en achtervolgt ſullen werden na oude manieren en uſantien, ſonder dat yemand 't zy Gouverneur of ander in elk quartier reſpectivelijk hem dies ſal onderwinden of bemoeyen, ten ware dat ſy daer toe by den Officieren en Magiſtraten gerequireert worden, en voorts generalijken alle devoir en neerſtigheid doen, dat het verbond van Unie by den gemenen Lande en Steden van Holland en Zeeland gemaekt, mitſgaders 't Placcaet daer op geëmaneert in alle ſijnen poincten onverbrekelijk onderhouden en volbracht mach worden. Gedaen tot Delft den 25 Aprilis 1576. Ondertekent *Guillem de Naſſau*, met ſijn Excell. zegel in rode waſſche opgedrukt. Wat lager ſtond geſchreven. Ter ordonnantie van de Staten van Holland en Zeeland. By my ondertekent,

C. de RECHTERE.

In Brabant is omtrent deſe tijd gepubliceert seker Placcaet en ordonnantie opten name des Conincx / gemaekt tegen de Buitenlanders en Baſtaerden / beſittende eenige officien in Brabant / 't welk by den Staten van Brabant by 't leven van den Groot Commandeur al tot verſcheiden reisen was verſocht / en hen geconſenteert / dan tot noch toe opgehouden. Het inhoud was ſommierlijk:

Placcaet tegen de Buitenlanders en Baſtaerden beſittende eenige officien in Brabant.

DAt alle perſonen houdende eenige officien in Braband, 't zy van den Conink, ſijne Steden, Vaſſalen of Smalre-heeren, niet geboren zijnde van ſijnen Lande van Braband, mitsgaders de gene niet geprocreeert zijnde in wettigen bedde: en ook de gene die hare officien van Juſtitie in pachte of pandſchap, of beleninge genomen hadden, terſtond en ſonder vorder vertrek, hen ſouden verdragen van d'exercitie en het bedienen van hare voorſz Staten en officien, gelijk hy (de Conink) de ſelve daer van verdragen en gedeſtitueert hadde, alwaer 't ook ſo dat de voorſz perſonen by hem of ſijne voorſaten gelegitimeert, gehabiliteert en tot eenigen Staten of officien ontfangen waren. Dat ook alle Officiers ſo wel van hem als van ſijnen Vaſſalen en Smalre-heeren van ſijnen voorſz Landen, die den eed in 't Articul van de blijde inkomſte niet gedaen en hadden, gehouden werden den ſelven eed te doen, te weten de principale Officiers van ſijnen voorſz Lande: als ſijnen Droſſaert van Braband, Meyer van Loeven, Amptman van Bruſſel, Schoutette van Antwerpen en van den Boſch, binnen eenre maend na de publicatie van dien in handen van den Cancelier van Braband, en de andere Officiers of bedienende eenigen Staet, den voorſz eed reſpectivelijk te doen ter eerſter Vierſchare of Dingdag, die men ſoude houden na de voorſz publicatie, in handen van den oudſten Leenman, Schepenen of andere Rechters, en de gene die tot ſulker Vierſchare of Dingdag abſent ſouden weſen, en den voorſz eed niet gedaen en hadden, ſouden gehouden weſen den ſelven eed te doen ter eerſter Vierſchare of Dingdag daer na volgende, dat ſy in rechte ſitten ſouden, ordinerende en bevelende voorts ſijnen Vaſſalen en Smalre-heeren des voorſeiden Lands van Braband, die in haren dienſt hadden eenige vremdelingen, uitlanders, of andere bedienende officien of dienſt hebbende, tegens de voorſz blijde inkomſte, dat ſy de ſelve terſtond verdragen en effectuelijken afſtellen en deſtitueren, ſtellende in hare plaetſen andere bequame gequalificeerde perſonen, ſonder dies in gebreke te weſen, en ſo verre datter eenige ſwarigheid viele, aengaende de voorſz Officiers, te weten of hare officien ſouden weſen, officien van Juſtitien of niet, dat de ſelve ſwarigheid gedetermineert ſoude werden, by den Cancelier en Rade in Braband, &c.

En was dit Placcaet in date den 26 Marty 1576. Het 10 Artijkel van de blijde inkomſte van Braband / daer mentie van gemaekt werd datſe beſweren ſonde moeten / luid aldus:

ITem dat onſe Cancelier en luiden van den Rade, Secretariſen, de luiden van de Reken-kamer in Braband, en Clerken, Droſſaten, Warand-meeſter, Wout-meeſter, en alle andere die eenige grote officien hebben: en desgelijx mede alle Officieren op 't plat land geſeten: en ook de Burgemeeſteren en Schepenen van onſen ſteden, en allen anderen die juſtitie en recht doen of voeren, van ons of van vaſallen wegen, ſweren ſullen ten Heiligen, dat ſy deſe onſe blijde inkomſten ſullen onderhouden in allen haren poincten, ſo verre als 't elk een van hen aengaet, ſonder daer tegen in te komen, of te doen, met rade of met dade in eeniger manieren. Het 10. artikul van de blijde inkomſte.

Dit Placcaet gaf den Brabanders eenen voet / om hen tegen de vremdelingen / die by tijde van den Hertoge van Alva / en den Groot Commandeur veel van de beſte officien bekomen / en tegen 's Lands privilegien daer ingedrongen en geroepen waren / af te ſtellen: en die ſulke officien beſaten / en de ſelve verlaten moſten / waren ſeer qualijken te vreden / en hielden hen daer door wor geleedeert en geinjurieert.

De Prince van Orangien en Staten van Holland / door den nood en gebrek van geld / die ſy in deſe tijd hadden / waren ook onder andere van meninge te verkopen niet alleen alle het hout-gewaſch: maer ook den grond van het Boſch en Warande van 's Gravenhage / volgende de reſolutie genomen in November of December 1575. Reſolutie om 't Boſch en Warande van den Hage / ſo wel den grond als het hout-gewaſch te verkopen.

Dan eer wy hier verder van ſeggen / willen wy eerſt een weinig van de gelegentheid / en plaetſe van den Hage / ſo die ten deſen tijde was / en eenſdeels nu is / verhalen. Den Hage word gemeenlijk 's Graven-hage genoemt / overmits de Graven van Holland alhier van ouden tijden hare reſidentie plachten te houden / en is een open Dlek gelegen in Noord-holland / een mijle van Delf / twe van Leiden / drie van Rotterdam / en ſeven van Haerlem. De Zee is daer maer een halve mijle van daen / alwaer een dorp gelegen is / 't welk Scheveningen genoemt word / daer meeſt Viſſchers wonen / die de inwoonderen van den Hage met alrehande Zee-viſch na den tijd van den jare voorſien / en werd de ſelve viſch aldaer meeſt gedragen op 't hooft; d'inwooners van den Hage houden en ſuſtineren dat de Zee-viſch die in den Hage van de Scheveningers gebracht word / ongelijk beter is dan die op andere plaetſen in Holland gevangen werd; d'inwooners van Scheveningen zijn en werden ook gehouden voor Borgeren en als Poorters van den Hage / en werd onder de Schepenen van den Hage ook altijds eenen van Scheveningen daer onder geſtelt / en zijn de inwooners van Scheveningen ook de Haegſe Vierſchare onderworpen. Dit dorp van Scheveningen is een groot plaiſier voor de inwooners van den Hage / en voor de vreemde die in den Hage komen / die aldaer vele / ſo te voet / als te peerden en te wagen komen / om hen te verluſtigen en te vermaken / de Zee te beſien / en aldaer een ſode viſch verſch uitter Zee komende te eten: daer de Herbergiers aldaer wonende niet qualijk by en varen. Maer behalven dat de plaetſe van den Hage ſelve ſeer plaiſierig is / ſo is daer ook een ſeer heerlijk hoſtelijk en Coninklijk Palleis / 't welk men 't Hof noemt / rondom met muren en grachten / byſonder aen de Noord-zijde met een breede en wijde gracht / met klaer ſoet water / dat men den Dyver noemt / verciert: op dit Hof plachten de Graven / als ſy in Holland waren / haer reſidentie te houden / en de dorpen daer omtrent leggende / wiſten elk wat Hof-dienſten ſy de Graven moſten doen. Grave Willem van Holland / de twede van dien name / en de vijftiende / of ſo ſommige ſchrijven de achtiende Grave / de welke tot ſijn twintig jaren Rooms Coninck geworden was / heeft aldaer een ſeer hoſtelijk en ſchoon gebouw gemaekt / in den jare 1249. of daer omtrent / daer den Raed van Holland hare Raed-kameren / Audientien / en vele andere heerlijke vertrecken en kameren hebben / gelijk daer ook is de Reken-kamer en Regiſter-kamer / op 't eerſte inkomen is een ſeer heerlijke

Scheveningen.

Zee-vis in den Hage beter als op andre plaetſen. Scheveningers zijn mede Poorters van den Hage. (F. 142.)

Beſchrijvinge van het Hof van Holland in den Hage. Dyver.

De groote heerlijke zale van 't Hof.

lijke grote en magnificque zale / lanck tien en een halve roede / breet vijf roeden binnen muren / en de diepte van de kap sesthalve roede / een heerlijck gebou van Vlants houtwerck / daer gene spinnekoppen in groepen / op welke zale rontom nu ter tijd verscheiden Cramers voorstaen / so met alderhande boecken / kramerye van zydewerck / spiegels / messen / brillen / kammen / kokers / tantstokers / schilderyen / gesneden plaetwerck / en veel meer anders / tot gerief van de gene die het van doen hebben en daer komen wandelen. Op dese zale hangen jegenwoordelijck ook de victory-teekenen en vaendels / die den Prince Mauritius van Nassau / Stadhouder van Holland / sone van den meermaels gemelden Prince van Oraugien heeft verovert en gewonnen op de Spangiaerden / so tot Turnhout in Brabant op den 24 Jan. 1597. als omtrent Nypoort in Vlaenderen den 2 July 1600. daer van ter gelegender plaetsen in de navolgende boecken sal verhael gemaeckt werden. Doch sedert de eerste bouwinge is by gelegentheid van tijde daer noch vele aengebout / sulx dat niet alleen de Collegien van Holland: maer ook van de geunieerde Provincien / daer nu ter tijd hare vergader-plaetsen en verzeek-kameren seer bequamelijk hebben / want nu ter tijd hebben dese acht Collegien hare vergader-plaetsen aldaer / namentlijk de Hoogmogende Heeren Staten Generael der vereenigde Nederlanden / den Raed van Staten / de Staten van Holland en West-Vriesland / en hare gecommitteerde Raden. Den Hogen-rade van Justitie / de Provincialen Raed / de Reken-kamer van Holland / den Raed en Leen-hove van Brabant / en nu ook de Reken-kamer van de Generaliteit / die binnen eenige jaren herwaers opgerecht is. Boven dien resideert alhier de Stadhouder van Holland en sijnen particulieren Raed / en als de gelegentheid vereischt / so werden ook alhier de Raden van de Admiraliteiten / en de Generaels van de Munte met vergaderplaetsen gerieft / en zijn alle na goede gelegentheid wel geaccommodeert met haer Greffien / Secretarien / vertrecken en alles anders dat hen nodig is / behalven noch de Castelevnie daer eenen schonen thuyn aen is: alwaer de Castelevn sijn woonplaetse heeft / en vele andere woningen en plaetsen / daer vele suppoosten / so van den Hove / als van den Stadhouder ook geaccommodeert zijn / noch is alhier een plaetse daer de Librye / vergadert door Jan Harius van Goricum / toegenaemt Jan mette Boecken bewaert werd / de welke sterbende omtrent het jaer 1532. den Keiser Carel de Vijfde Erfgenaem van sijne Librye gemaeckt heeft: maer also de selve in dese troublen seer verdestrueert is / so en is de selve sedert niet seer waergenomen nochte vermeerdert geworden: noch is alhier een Kerke of Capelle gefundeert ter eeren van de Maget Marie / by den voorschreven Grave Willem van Holland / de welke naermaels Hertog Albrecht van Beyeren Grave van Holland anno 1371. den 20 Febr. tot een Collegie van een Deken en twaelf Canonijken / met seer schone heerlijke goederen begiftigt / en met verscheiden vryheden en privilegien voorsien heeft / die by den Paus Gregorius de elfde geconfirmeert zijn / welke goederen voor so vele daer noch van onverloft / en in waerden waren / de Staten van Holland in den jare 1582. gevoegt hebben aen de domeynen van Noord-Holland / mits daeruit alimenterende de Canonicken / die als doe in leven waren: noch is op 't voorschreven Hof eene schone Caetsbaen / aen de Castelevnie voor plaisier van de Edelen / Suppoosten / en Hovelingen / waer achter buiten aen de grachten komt gelijk als een Cingel / een plaetse die men het Akerland noemt / alwaer men jonge aker of eykel-boomen placht aen te voeden: maer door dien de selve plaetse aen beide zijden opte kanten van het water met schone hoge bomen beset is / en komen de selve daer niet wel meer groeyen / en is nu aldaer de Reygerye van den Stadhouder. Oostwaert daer aen is des Stadhouders thuyn of hof / daer alle aerd en boom-vruchten tot behoef van des Stadhouders keuken geteelt en gebruikt worden / ook is op 't Hof het assaey-huis van de Graeffelijkheids Munte / daer by de Generaels van de Munte / ten overstaen van de Heeren van de Rekeninge de Hollandse Munte geprobeert en geassayeert werd: noch is in het begrip van 't Hof een bequame plaetse of pleyn tot een wandelplaetse dienende / de welke het binnen Hof genaemt is / gelijk buiten noch een seer groot en wijt pleyn is / het buiten Hof genaemt / aldaer schone bequame stallingen tot gerief van de paerden van den Stadhouder / met een groot en ruim pikeer-huis / stallinge voor de Coets-paerden / en d'Edellieden van den Stadhouder zijn / mitsgaders ook verscheiden schone huisingen / eens deels by particuliere personen / en eens deels by Officiers van den Hove / en van den Stadhouder bewoont / alwaer ook is des Graven Valkhof / daer de Valken / Tarssen en andere Edele vogelen tot plaisier van den Grave / en nu van den Stadhouder onderhouden werden / alhier omtrent is ook des Graven gevanckenisse die men de Voor-poorte noemt. De vlecke van den Hage selve is van binnen seer plaisierig / want behalven datter zijn seer fraeye ruime plaetsen / als de schone Vyverberg seer lustig gelegen / responderende op de voorseide vyver / met seer schone en heerlijke huisen gebout / en het plaisantige Voorhout / beide seer magnifijckelijk met schone lindebomen en anders beplant / en seer lustig en vermakelijk om te wandelen / bysonder des Somer-tijds / als men aldaer hoort het lieffelijk gesang van alderhande vogelkens; gelijk ook het buiten Hof seer cierlijk binnen eenige jaren herwaers mede met schone lindebomen beplantet is / so sijn daer noch veel andere schone wijde plaetsen te sien / namentlijk: de Plaetse / also genaemt / het Tornoyvelt of de Kneuterdijk / die ook wel beplant is met geboomte / de merckt en nu ook de visch- en groen-merckt seer fray en gerieffelijk geaccommodeert / mitsgaders de turf en hout-merckten / en andere plaisierige plaetsen elx na de gelegentheid / so met geboomte / pompen en anders versien: ook is den Hage met veel schone heerlijcke huisen en gebouwen alom verciert / de grote Heeren van de Nederlanden hebben alhier van ouds hare huisen gehad: als namentlijk de Heeren van Wassenaer staende recht tegens over de Kneuterdijk / de Graven van Arenberge daer naest aen gelegen / van Egmont staende opten hoek van de Vyverberg / Kneuterdijk en aen de Plaetse / de Hertoge van Brunswijk mede aen de Kneuterdijk of het Tornoyveld; de Heeren van Ysselstein op den hoek van de Kneuterdijk aen de plaetse / Vorsselen in 't Voorhout / Assendelf in 't West-einde / Oosterwijk mede aen de Kneuterdijk / Ysselmonde of Ketel in 't Voorhout by de Boschpoorte / Cabau mede in 't Voorhout / Koon aen de Zuid-zijde van de Kerke / en Baertwijk in de Molstraet / en meer andere Edelen die meest alle schone en plaisierige boomgaerden en hoven daer aen hebben / maer nu ter tijd sijn de voorschreven grote Heeren huisen meestendeel al veralieneert aen andere Heeren van qualité / en voornamentlijk is hier uitmuntende het seer schoon / heerlijk en kostelijk huis en gebou in den jare 1533. by Willem Gout in zijn leven Ontfanger Generael van Holland gebout / het welke alle de andere in veelheid en schoonheid van kameren / zale / zaletten / kelders / gemacken en heerlijkheid te boven gaet / nu toekomende den Prince Frederik Henrik Grave van Nassau / Et. broeder van den doorluchtigen hooggeboren Vorst Maurits / Prince van Orangien / Et. Stadhouder van Gelderland / Holland / Zeeland / West-Vriesland / Utrecht en Overyssel / beide sonen van den doorluchtigen Prince van Orangien / hooglofflijcker memorien / daer wy alrede in dese onse boecken veel van geschreven hebben en noch meer schrijven sullen / gelijk wy ook metter hulp Gods / in 't vervolg van deser Historien doen sullen van de vroomheid / kloekheid en deughden der voorschreven twee genoemde Princen / so ons God gelieft het leven en gesontheid te vergunnen. Welke Prince Frederik Henderik alhier zijn Hof is houdende / hebbende ook seer schone en gerieffelijke stallen / en heeft de voornoemde Prince 't selve noch seer vele

Acht Collegien hebben haer vergader plaetsen en gemaeckt / op 't Hof in den Hage.

De Castelevnie en vele andere woonplaetsen op 't Hof in den Hage.

Librarie in den Hage.

Capelle op 't Hof.

Akerland.

Reygerye van den Stadhouder.

Des Stadhouders hof.

Het assay-huis van de Munte

Het binnen Hof

Het buiten Hof

De stallingen en Pikeerhuis van den Stadhouder.

Het Valkhof.

Des Graven gevanckenisse.

De Vyverberg.

Het voorhout.

Plaetse

Het Tornoyveld of de Kneuterdijk.

De merckt.

Visch-merckt.

Groen merckt.

Turf en hout-merckt.

Groote Heeren huisen in den Hage.

Het schone en magnifijck huis gebout by Willem Gout / nu toekomende den Prince Frederik Henrik Prince van Orangien / Grave van Nassau.

vele verbetert / en ook daer aen gehoft schere partye Lands / die hy eensdeels geapproprieert heeft tot vergrotinge van de schonen en lustigen thuyn / die hy seer cierlijk en playsierig doet onderhouden / en de reste tot ander gebruik. Noch sijn alhier in den Hage twe heerlijke Schutters Hoven en Doelens / daer de Edelen / suppoosten en borgeren haer exerceren en oefenen so metten voetboge / hantboge als busschje of roer: voorts is in 't begrip van den Hage noch een seer grote schone Parochie Kerke / gefundeert ter eere van den Apostel Jacobus / verciert metten wapenen van de Heeren van de Orde des gulden Vlies / en vele andere Edelen wapenen / Epitaphien en schone glasen / hebbende eenen seer hogen toren / van de welke men verre en wijt de Zee en omleggende landsdouwe besien kan / in 't opperste van welken toren in den jare 1539. den 29 Decembris wesende maendag / des avonds omtrent ses uren / door een groot verschrickelijk ongewoon onweder met donder en blixem / 't vier ontsteken is / en met eenen Noord-Westen wind / die seer sterk waepde / werd de gehele Kerke verbrand / met een groot deel huisen staende aen de Zuid-Oost-zijde van dien / en ook eenige huisen in de Spuystrate / 't welk wonderlijk en seer verschrickelijk was / daer van ik dit jaer-dicht gemaekt hebbe.

Twe Schutters hoven en doelens.

De Parochie Kerke in den Hage.

Brand in den toren van den Hage anno 1539 van den blixem ontsteken.

De KerCk Van 's GraVenhæCh VVerde Verbrand,,
fChIer,
In VVinter-Maend door Gods CraCht en hand,, fler.

Benevens de Kerke aen de Oost-zijde is alhier een seer cierlijk en wel getimmert Raedhuis / ter plaetse allwaer van ouds het Hof van Brederode plach te staen / allwaer de Magistraten van den Hage handelen van politijke en civile rechtvorderinge / en ook criminele saken / noch is aen de Noord-zijde van het Voorhout by vrouw Margriete van Cleve Gravinne van Holland gebout in den jare 1351. een Monicken Clooster van de orde der Jacobijnen / van welke Kerke in dese trouble jaren een geschut-huis gemaekt is / daer men het grof-geschut giet / daer grote menigte van metalen stucken geschuts / so voor de vereenigde Nederlanden / als voor die van Holland en Zeeland / en andere Provintien in 't particulier gegoten zijn / dan is de selve Kerke nu wederom toegerust / en is het Choor alleenlijk daer van behouden om het geschut te gieten / en voorts andere plaetse daer toe geaccommodeert / met ook een bequamer woon-plaetse voor den meester van het geschut gieten / en werd nu in de selve Kerke gepredikt. Noch zijn eenige andere Gods-huisen alhier in den Hage / en onder andere is by Hertog Aelbrecht van Beyeren / Grave van Holland in den jare 1357. gefundeert Sint Niclaes Gast-huis / allwaer seker getal van oude mannen en vrouwen / die geen middel en hebben om te leven / in hare oude dagen / eerlijken van alle noodzuft onderhouden worden / welk Gasthuis by den Grave van Holland met schone goederen / na den gelegentheid van dien tijde begiftigt is geweest / en onder andere mede met het Coorn-huis en de Wage / welk Coren-huis en Wage / de Magistraten van den Hage van de Regenten des selven Gast-huis / over eenige korte jaren gekocht hebben / allwaer sy nu een seer gerieffelijke en schone Vleeschhal gemaekt hebben / en de Wage daer by geaccommodeert / en de Coren-merkt by de Groen-merkt gedonneert. En heeft de voorschreven Grave ook gewilt / dat voor eerst de suppoosten en dienaren van den Hove die door ongeluk of anderssins mochten tot armoede geraken / in dit voorschreven Gods-huis souden werden onderhouden / en van de oude Halle zijn nu eenige bequame huisingen gemaekt: noch is alhier een bequaem Wees-huis gefundeert uitte goederen van Crispijn van Bosch-huisen / in sijn leven Raed en Rentmeester Generael van Zuid-Holland / mitsgaders van Joffrouwe Agnete Duik Pieters dochter sijn huisvrouw / daer de arme vader en moederloose kinderen gevoed en onderhouden worden / en so verre gebracht datse hare kost met hare handen arbeid konnen winnen / welk Wees-huis also het so grote inkomste niet en heeft als tot onderhoud van de menigte der arme Weesen wel nodig is / so hebben de Heeren Staten van Holland in den jare 1599. tot behoef van 't selfde een Loterye geconsenteert / en is door het liberael inleggen in de selve Loterye / het gebrek en behoestigheid van dien seer gebenificieert / en watter vorder van node is / werd jaerlijx door liberaelheid van de Edelen / suppoosten / borgeren en inwoonderen rijkelijk geholpen: voorders zijn aldaer noch vele andere grote schone huisingen in groten getale (bewoont by vele treffelijke Edelen / Raedsheeren en suppoosten van de Hoven / en andere rijke personagien / en luiden van qualiteit) so van ouds / als nieuws gebout / onder welke nieuw gebouwde niet en behoort vergeten te werden het schoon rijkelijk en wel verciert Hof / gebout by den Heere Meester Jacob van Duik / Raed en Ambassadeur Ordinaris van den doorluchtigen Coninh van Sweden / staende seer playsierig in 't Zuiden van den Hage / op 't eerste inkomen van Delft af in den Hage op 't water / hebbende een seer bequaem voorpoorte / neer-hof / sale / saletten / kameren / kemenaten en andere gerieffelijke vertrecken / neffens de stallingen en den playsanten hof en tuyn / binnen eenige jaren begonst en nu als ik dit schrijve genoegsaem volbout: voorts souden wy wel in 't brede konnen aenroeren alle de nieuwe straten binnen twintig jaren herwaers en noch dagelijx gemaekt werdende / als voornamentlijk / de grote en kleine Houtstraten / de Turf en Houtmerkten / allwaer ook een nieuw Brouwerye gestelt is / de magnifijke Bierkade / de Kaemstrate / de Zuilens-strate en meer andere / so grote als kleine straten / alle met schone huisen na gelegentheid van der plaetsen gebout / dan scheiden daer wat kort af / en zijn voorts de gemeene borgeren huisen seer bequamelijk tot elx gerief en neringe geaccommodeert / so schoon en wel als in eenige van de beste Steden in Holland / 't getal der huisen binnen den Hage is omtrent 2400 / en overmits dese Plecke so playsierig is / en dat hier de Hoven van Justitie / de Stadhouder en alle de voornoemde Collegien / nu ter tijd residieren / so is hier dagelijx een grote verheeringe van volk / die dese plaetse frequenteren en van alle kanten hier komen / waer door de gemene burgerye / en bysonder de Herbergiers wel baren / en naer gelegentheid elx hare noodzuft konnen winnen / en residieren jegenwoordig in den Hage vele treffelijke geleerde mannen / so in materie van State / Rechten / Historien / als in andere Facultepten en Scientien geleert. De Graven van Holland hebben ook den Hage met vele heerlijke Privilegien voorsien en begiftigt / genoeg over-een-komende met de Privilegien van eenige grote besloten Hollandse Steden. En gelijk dese plaetse van binnen alom seer lustig en playsierig is / so en isser buiten om en daer omtrent geen minder vermakinge voor den inwoonderen / want behalven den lust / diese op Zee in het Dorp van Scheveninge en de Zee-strange / scheppen mogen / so zijn aen d'een zijde de Duynen / overvloeyende met Conijnen / daer in de Edelen / en andere daer toe gequalificeerde haer vermakinge / lust en oeffeninge hebben mette jacht van Conijnen: als in de omleggende velden van de Hasen / en ook mette edele vogelen: voorts zijn de groene weylanden / de weldragende koren-landen en schone boomgaerden hier omtrent gelegen / seer lustig en playsierig / des Somer-daegs 't gesichte en 't gemoed van de besienders verlustigende. Maer voornamelijk en boven al is hier aen de Oost-zijde het schone playsierige en vermakelijke bosch en waande / allwaer vele Hasen / Herten en Hinden in te sien zijn / 't welk so lustig en vermakelijk is / dat niet alleen de inwoonderen: maer ook vele andere uit verscheiden Steden van Holland en elders / daer

Het Stadhuis van den Hage.

Het Jacobijnen Clooster in 't voor out.

Borg gechutieterye.

f. 143.) Het Gast-huis van S. Niclaes voor ouden en ouden.

De leeschalle.

Wees-huis.

Loterye tot behoef van 't Wees-huis.

Noch veel treffelijke huisingen.

De huisinge gebout by den Ambassadeur van de Coninh van Sweden.

Brouwerye.

Bierkade.

Nieuwe straten.

Gemene borgeren huisen.

't Getal der huisen.

Grote verheeringe van volk in den Hage.

Vele treffelijke geleerde mannen in den Hage.

Privilegien van den Hage.

Conijnjacht

Hasejacht.

Vogeljacht.

des somers om haer genoegte en vermakinge komen/ tot onderhoudinge van welk Bosch de Heeren van de Rekeninge sekere erven gekocht hebben/ tot een enterye en aenboedinge van alrehande jong geboomte/ in plaetse van het Alter-land dat daer toe placht gebruikt te worden/ in dit voorschreven Bosch zijn ook verscheiden herten-huisen gemaekt/ daer in men deselve/ des Winters/ als de sneen leit/ haer voeder alle dage brengt/ welk Bosch my oorsake gegeven heeft/ om dese beschrijvinge van den Hage te passe te brengen. Dese voorschreven plaisierige plaetse/ ik mene de Vlecke van den Hage/ was in desen jare 1576. seer desolaet/ door dese inlandse oorlogen/ want deselve/ niet alleen van den Stadhouder/ Suppoosten van den Hove/ maer mede van alle den Edelen/ rijke personagien/ en ook mede van den voornaemsten en principaelsten borgeren verlaten was (meest alle binnen Delft gevlucht zijnde) so dat de huisen meest ledig en onbewoont waren/ en so ontramponeert door de Guarnisoenen/ die hier so van d'eene als d'andere zijde daer gelegen hadden/ dattet seer verdrietelijk en bedroefelijk was te sien/ gelijk ik terstond na de Pacificatie van Gent/ daer van wy hier na t'sijnder plaetsen spreken sullen/ alhier komende/ met mijn oogen gesien hebbe. De straten waren alsdoe met gras bewassen/ vele heerlijke en schone huisen waren deuren/ vensteren/ solderen/ en al het houtwerk verbrand/ in de beste en cierlijxste kameren hadden de paerden en beesten hare legers gehad/ het yserwerk/ ankers en anders was uitte huisen gerooft/ so datmen soude gemeent hebben/ dat de huisen niet en mochten staende blijven/ en seer weinig inwoonderen waren daer gebleven. Het was wel altemet besocht geweest/ om de plaetse wat te sterken voor eenen loop/ maer 't was al vergeefse moeiten geweest/ immers men en hadde ten desen tijde die experientie en wetenschap niet/ om aen de zijde van het Bosch/ het West-einde en andere hooge plaetsen/ sulke diepe en wijde grachten te konnen maken/ gelijkmen naderhand gevonden en gepractiseert heeft/ daer door nu ter tijd de gehele Vlecke rontom met goede wijde grachten omcingelt is/ en noch dagelijx aen gearbeid werd/ daer over verscheiden optreckende Dalbruggen gemaekt zijn/ in sulker voegen/ datmen binnen weinig dagen dese plaetse voor een krijgs-loop wel beschermen soude konnen/ en des noot zijnde als eenige Land-stede konnen sterk maken/ sulx datmen deselve plaetsen nu wel tot een besloten Stede soude konnen maken of mogen houden/ daer onder het ook wel eer by den Keiser Carel de Vijfde/ neffens Alkmaer gerekent is geweest/ hoewel het te dier tijd nergens naer so wel betimmert en so groot niet en was. Wederom kerende dan tot het Bosch daer wy 't gelaten hadden/ also daer alrede een goede portie boomen voor aen verkocht en om gehouden waren/ en datmen van meninge was alle de reste te verkopen/ om omgehouden en uitgeroeit te werden achtervolgende de voorschreven resolutie. So hebben daer jegens de gemene suppoosten van den Hove van Holland/ hoewel sy meest tot Delft gevlucht waren/ en de Magistraten van den Hage verscheiden remonstrantien en requesten overgegeven aen den voornoemden Prince van Orangien en Staten van Holland/ voor hen selven en uiten name van de Gemeente en andere inwoonderen aldaer/ vertonende en te kennen gevende/ dat het soude tenderen en strecken tot gantse ruine en desolatie van de voorschreven Vlecke van den Hage/ en consequentlijk ook tot bederfenisse van de Gast-huisen/ H. Geest/ Arme-wesen en Leproos-huisen/ en andere miserabele personen binnen den Hage staende en onthoudende/ die opte huisen binnen den Hage staende vele gehypoteerqueerde Renten hadden sprekende/ welke huisen voorts geheel vervallen en vergaen souden/ also 't Bosch vernielt wesende geen apparentie en was/ dat deselve plaetse/ nu by 't Hof verlaten wesende (also het Collegie van den Hove en Rekenkamer tot Delft waren gevlucht mette Suppoosten van dien) nimmermeer wederom opgetimmert en gerepareert soude werden/ versochten oversulx dat het voorschreven Bosch/ wesende in tijde van vrede den Hage de geneuglijxste plaetse van Holland/ mocht blijven onverkocht en staende/ maer want sy grote partye hadden/ aen eenige van hare nabuir-steden/ so sy seiden/ en konden zy voor eerst henluiden versoek niet verwerven/ waerom zyluiden eintelijk versochten 't selve Bosch te mogen redimeren en bey-kopen/ doende tot dien einde sekere presentatien/ daer op gevolgt is in April anno 1576. seker accoort daer in by den voorsz Prince en Heeren Staten van Holland belooft is datmen 't selve Bosch tot genen tijden/uit wat sake van necessite of nood 't selve soude mogen geschieden/ en sal mogen verkopen om af te houden of doen af houden ten behoeve van de gemene sake nochte anderssins/ mits by de voorsz Suppoosten/ en Magistraten van den Hage opbrengende en quytscheldende de sommen in 't voorsz accoort/ hier van voorde te voorde volgende/ begrepen.

Het Bosch van den Hage.

Entrijen/ Hertenhuisen in 't Bosch.

Dese latie van den Hage in den Jare 1576.

Vergeefse moeiten gedaen om den Hage te sterken.

Den Hage rontom met diepe wijde grachten omcingelt/ is nu licht tot een besloten stede te maken.

De Keiser Carel de V. reknende den Hage onder de steden.

ALso sijne Princelijke Excellentie, mitsgaders de Edelen, en steden van Holland, representerende de Staten van den selven Lande, om redenen henluiden daer toe bewegende, van advijse en meninge zijn geweest, te procederen tot verkopinge en afhoudinge van de Warande en 't Bosch van den Hage, om de penningen daer van herkomende te employeren tot dienste van den Lande en vorderinge der gemene sake. En daer tegens de gemene suppoosten van den Hove van Holland, en de Magistraten van den Hage, uitten name van de gemeente en arme inwoonders aldaer, aenmerkende, en ook sijne voorsz Excellentie, mitsgaders de Staten voornoemt vertoont hebbende by verscheiden remonstrantien, dat het selve tenderen soude tot ganssche ruine en desolatie van de voorsz Vlecke van den Hage, en consequentelijk tot bederfenisse van den Gasthuisen, H. Geest, Armen, Wees en Leproos-huisen en anderen miserabelen binnen den selven Hage staende en onthoudende, als opte huisen aldaer gerent en gehypotekeert zijnde, tot grote merkelijke sommen jaerlijx, met meer andere redenen van beswaernissen, so wel by monde als in de voorsz schriftelijke remonstrantien verhaelt, versocht hebben 't voorsz Bosch en Warande met eenige gerede penningen te mogen reduceren, doende tot dien einde sekere presentatie. So is't, dat sijne Excellentie en Staten voorsz, op alles goed regard genomen en rijpelijken gelet hebbende, so vele 't gunt tot vorderinge der voorsz gemene sake: als tot preservatie van de voorsz Vlecke van den Hage metten gevolgen van dien soude mogen strecken, bewogen wesende tot de voorschreven Toonders ernstelijk versoek en bede, metten selven Suppoosten en Magistraet van den Hage geaccordeert hebben en accorderen mitsdesen, dat mits by de voorsz Toonders, in den eersten, den voorsz Staten voor de redemtie van 't voorschreven Bosch en Warande remitterende en quijtscheldende, gelijk sy-luiden verklaren te remitteren en quijtschelden mitsdesen, de klocken uit den Hage by de voorsz Staten doen halen, bedragende omtrent ter somme van 1500 Carolus guldens, sonder daer voren tot eeniger tijd den voorsz Staten yet te mogen eysen, en voorts belovende gelijk ook de voorschreven vertoonders by desen beloven, dat de Leninge van penningen gedaen in handen van Meester Henrik Meyster in den Jare 1572. lestleden, ten behoeve des gemenen Lands blyven sal in sulken state en surcheantie als de jegenwoordelijk word gehouden: sonder dat by den genen die in den voornoemden Jare enige penningen alsvoren sullen hebben geleent, staende dese Oorloge en troublen, 't voorsz gemeen Land daer van eenige restitutie sal mogen werden geeischt, of ter oorsake van dien den gemenen Staten moeyelijk of lastig sullen mogen vallen. En dat boven dien de voorsz suppoosten, en lidmaten van dien, mitsgaders de voorsz Magistraet van den Hage den voorsz Staten tot des gemeen Lands behoef aen baren en gereden gelde opleggen

Acte daer by 't Bosch van den Hage werd geredimeert/ en de Prince van Orangien en Staten van Holland beloven 't bosch en Warande van den Hage tot genen tijden noch om genen nood te sullen doen verkopen/ nochte doen afhouden.

Quijtscheldinge van d'actie van de gehaelde klocken.

De Staten niet te mogen eisschen de leninge in den Ja 1572. geleent.

En b talend 1000. l ceus g reet.

talen ſullen, de ſomme van 1000 Carolus guldens eens, welke ſomme ſyluiden volgende dien, den ſelven Staten op huiden promptelijk aengetelt en opgeleid hebben. Sijne Excellentie en Staten voornoemt den voorſz Suppooſten en Magiſtraet vaſtelijk wederom belooft hebben, en beloven by deſen, dat het voorſz Boſch en Warande van den Hage daer mede blijven ſal gereduceert en geaffecteert, dat men 't ſelve tot genen tijden, uit wat neceſſité of nood 't ſelve ſoude mogen geſchieden, en ſal mogen verkopen, om of te houden, of te doen afhouden ten behoeve van de gemene ſake of anderſins, en dat men niet en ſal gehengen of gedogen, 't ſelve te geſchieden, behoudelijk en welverſtaende, dat het voorſz Boſch en Warande van den Hage ſal blijven tot ſulken gebruik en ſervice als 't van ouden herkomen heeft geſtaen, en dat by kenniſſe van de voornoemde rekeninge, en den Rentmeeſter Generael van Noord-Holland na ouder gewoonten. Gedaen tot Delft den 16 Aprilis 1576. En was ondertekent *Guillem de Naſſau*, wat lager ſtond geſchreven, Ter ordonnantie van de Staten, by my, en was ondertekent, *C. de Rechtere*, weſende bezegelt mette zegelen van ſijn Excellentie, en E. Heeren Staten, beneden op 't ſpatium van dien gedrukt.

Bartholt Entens van Mentheda/ vergadert krijgsvolk opter Schelling/ en valt daer na in Vriesland/ alwaer hy Oostmerhozn inneemt.

OMtrent deſen tijd/ heeft Bartholt Entens van Mentheda/ daer van wy in 't voorgaende Boek verhael gemaekt hebben/ hebbende commiſſie van den Prince van Orangien/ tot Bremen en daer omtrent een deel krijgsvolk aengenomen/ die hare loopplaetſe hadden opter Schelling/ weſende ſeker Eiland/ toekomende de Grave van Arenberge/ en gelegen tegen over Vriesland. De Heere van Billy Gouverneur van Vriesland 't ſelve vernemende/ meende hem daer met ſekere galeyen en andere ſcheepkens met ſijne Walſe ſoldaten te overvallen en verſtroyen: maer de Gouverneur van het Noorder-quartier Jonker Diederich Sonoy daer van kondſchap krijgende/ veradverteerde hem daer van dat hy op ſijn hoede weſen ſoude/ deſgelijx adverteerde hy den Hopman Walter Hegeman/ dewelke commandeerde over d'Eilanden van Wieringen/ Texel en Vlieland/ om den voorſz Bartholt Entens aſſiſtentie te doen/ ſond ook eenige oorlog-ſchepen tot ſijne hulpe/ te weten een Galeaſſe en een Galeye in 't Vlie/ om aldaer acht te ſlaen op des Heeren van Billy aenſlag/ en en hem alſdan 't hooft te bieden/ ſulx dat de voorſz Heere van Billy op henluiden niet en doorſte yet attenteren. Als hy nu ſijn volk by een hadde/ ſo heeft hy den 15 May 's avonds ſekere plaetſe in Vriesland genaemt Oostma-hozn ingenomen/ en ſich aldaer metter haeſt beſchanſt en ſterk gemaekt. De Heere van Billy dit verſtaen hebbende/ heeft in der haeſte alle ſijne macht en krijgsvolk/ daer hy over commandeerde/ 't welk meeſt Walen waren/ t'ſamen gerukt/ niet willende hem aldaer lange laten neſtelen/ hadde ook ſeer veel boeren by hem/ daer mede hy des anderendaegs ſeer geweldig tegen hem aengevallen is/ en ſchermutſinge gehouden hebben van 's morgens tot 's middaegs toe/ dan ſy zijn van Bartelt Entens krijgsvolk kloekelijk afgeſlagen/ ſo datſe met verlies van omtrent 50 of 60 mannen afgetogen zijn/ behalven vele gequetſte en gewonde/ die na Doekum en elders geboert zijn. Des anderen daegs is de Heere van Billy wederom met ſekere peerden en voetvolk voor de ſchanſe gekomen/ dan zijn wederom te rugge gedreven. Den 18. is hy wederom met alle het geweld dat hy hadde konnen t'ſamen brengen/ ſo uit Groeningerland als de Vrieſe ſteden/ mitſgaders den derde man uit den ſelven Lande aengekomen/ en na dat hy langen tijd op de ſchanſe geſchoten hadde met muſquetten en roers/ ſo zijn die van de ſchanſe met groot geweld uitgevallen/ en hebben hare vanden te rugge gedreven/ daer van vele in onordeninge en 't vluchten gebleven zijn/ 't welk Billy oorſake gaf/ niet meer op die maniere henluiden aen te grijpen: maer heeft terſtond eenige ſchanſen daer tegen opgeworpen/ en henluiden alſo het uitvallen belet/ en voorts verhindert dat hen geen victualie toegeboert en konde werden/ heeft ook op Entens ſchanſe niet grof geſchut wel dapperlijk geſchoten/ hoewel niet veel uitrechtende. Entens hadde hem ſeer verlaten/ dat die van het Noorder-quartier op eenen anderen oord een inval in Vriesland ſouden gedaen hebben/ gelijk wel geraemt en voorgenomen was: maer dewijle Sonoy omtrent den ſelven tijd eenen anderen aenſlag voor handen hadde/ daer van hy terſtond vermaen doen ſullen/ ſo en konden zy Entens geen ſonderlinge bystand doen/ zy ſouden anders wel wat hebben konnen uitrechten/ door dien de Heere van Billy alle zijn volk en ſoldaten uit de plaetſen van Sloten/ Hindelopen/ de Lemmer/ en andere plaetſen getogen hadde/ de ſelve plaetſen niet dan met boeren en borgeren beſet latende/ en daer by maer 15/ 16/ en ten hoogſten 20 ſoldaten voegende. Bartholt Entens ſchreef aen allen zijden om aſſiſtentie van kruit/ loot/ victualie en ook ten laetſten om geld/ alſo zijne ſoldaten omtrent 1000 man of meer ſterk zijnde/ begonden te verſtouwen/ ſiende geen ontſet voor handen/ heeft niet te min de plaetſe kloekelijk gedefendeert/ hy ſchreef noch den leſten May aen Sonoy en den Staten van het Noorder-quartier/ dat hy zijn vpand wel gewogen was/ en dat men hem uiter ſchanſe niet en ſoude krijgen/ men ſoude hem metten hayre daer uit moeten halen/ ſo men hem maer victualie/ kruit/ loot en geld tot vertrooſtinge zijnre ſoldaten en ſend/ en dat hy van meninge was 600 man in de ſchanſe te laten/ en mette reſt van zijn volk op een ander plaetſe een uitval te doen/ en zijnen vpand werks genoeg te geven: ten laetſten alſo hy geen ontſet en kreeg/ en dat hem alles begonde te ontbreken/ ſo wel geld als proviande/ ſo heeft hy den 18 Juny de plaetſe wederom verlaten/ en is daer van getogen/ zijn volk verſtrooit en meeſt verlopen/ en alſo is deſen aenſlag te niet gegaen.

Bartholt Entens verlaet Oostmahozn/ en ſijn volk verloopt.

Den aenſlag die Jonkheer Diederich Sonoy voor handen hadde/ was ook van ſeer groter importantie/ en hadde de ſelve door Jan Michielsz. Predicant den Prince van Orangien doen communiceren/ die de ſelve goed vond en ſeer oorbaerlijk/ niet alleen om het Noorder-quartier te verſekeren/ maer mede om Amſterdam en Haerlem te benauwen/ hy heeft den ſelven wel ſecretelijk aengeleid en ook geluckelijk uitgeboert/ en heeft alle ſaken te voren bereid/ en met een goede voorwind is hy tot Edam met zijn volk t'ſchepe gegaen/ en recht toe recht aen gevaren na een klein ſtedeken Muiden genaemt/ gelegen by den inham van de Zuider-zee/ daer het Ye eindigt/ op het waterblietgen de Vecht genaemt/ een halve mijle van Weeſp/ en een mijle van Naerden/ het welke hy op den 9 May ingenomen heeft met geweld/ en met weinig verlies van volk/ maer alſo daer een Caſteel of Slot is/ daer Jonkheer Pouwels van Loo Vroſt van was/ die ook Baliu was van Gopland/ daer dit een van de Steden af is/ die aldaer 20 ſoldaten ophadde tot beſettinge/ ſo heeft hy terſtond geſchreven aen de Staten van het Noorder-quartier/ om grof geſchut/ (te weten twe kartouwen) ſchanſers en meer ſchepen van oorloge/ om voor de wracken te leggen/ en victualie/ alſo zy maer voor twe of drie dagen victualie mede genomen hadden/ want hy metter haeſt het voorſz Caſteel meende te beſchieten/ en in te nemen/ al eer daer ontſet quam: hy heeft ook ingenomen de ſchanſe van Diemerdam/ maer die van Amſterdam daer van verwittigt zijnde aen d'een zijde/ en de Heere van Hierges aen d'ander zijde/ wetende de grote importantie van de ſelve plaetſe in deſen tijd/ want de dijken omtrent Muiden doorgeſteken zijnde/ ſouden de Landen aen de Oost-zijde ſtrekende na den Zuiden/ als Ankeveen/ Coxtehoef/ Loosdrecht/ Maerſeveen/ de achter Weteringe/ West-broek/ Zuilen/ Maerſen/ voorts om Utrecht/ Breukelen/ Breukeleveen/ Loenen/ Loendersloot/ Vreeland/ de Horſt/ Nichtevecht/ Uitermeer/ den Hinderdam/ en aen de West en Zuid-West-zijde/ Diemerdam/ Diemen/ en voorts om

Muiden door Jonkheer Diederik Sonoy ingenomen.

Amsterdam / Oudendzecht / Ouwerkerk / 't Gein / de Bylmer / Abcou / Bambzugge / Amsterveen / Cudelsteert / Camen / en voozts alle de Venen; te weten Wilnis / Mijert / &c. met water bevloeyen / in voegen dat 't selve een grote benautheid ingebzocht soude hebben / 't welk considererende heeft hy (de Heere van Hierges) henluiden geen tijd willen laten / maer over nacht en dag met alder haest al het krijgsvolk dat hy konde bekomen uit Utrecht en Stichtse Steden en anders by den anderen gerukt en na Muiden geschikt / gelijk die van Amsterdam ook terstond schepen / schuiten en volk daerna toe geschikt hebben / en zijn met sulk geweld tegens het volk van Sonoy aengekomen / dat hy met zijn volk / die niet en hadden gedacht / dat hen hare vyanden so haest op 't lijf souden hebben gekomen / mette beguaemste middelen die hy konde / het volk / geschut en schepen salverende / niet sonder groot perijkel van sijn persoon / want hy dooz eenen Capitein Willem uit het water in een Convoyer gebzacht werd / de vlucht hebben moeten nemen / en de gewonnen plaetsen verlaten / 't welk geen kleine opspzake jegens zijn persoon / dooz zijne misgunstige / en heeft gemaekt / de soldaten verliepen niet grote desozde / leggende de schald op haren Oversten / de welke seiden / dat sy om geen vluchten dachten / dooz en al eer hy 't geschut t'schepe dede bzengen: maer dat siende / lieten haer courage sinken / doch Sonoy heeft hem niet alleen dooz den Staten van het Noozder-quartier dooz eerst / en daer na aen sijne Excell. sulx onschuldigt / dooz dien hy geen Schansers of Pioniers in tijds en hadde konnen krijgen / om hem te beschansen / en dat ook den vyand te geweldig was / dat sijne excuse dooz wettig en suffisant verstaen is: dese vlucht en geschiede niet sonder verlies van omtrent 200 goede soldaten / die daer dood bleven en sommige gevangenen. Hy hadde doe wel gaerne gehad datmen de schepen / also die toegerust waren / hadde geemployeert tot bystand van Bartelt Entens in Vriesland / tot wellien einde hy ook schzeef om sijne ses vaendelen / die hy tot hulpe van die van Zuid-Holland gesonden hadde / wederom te hebben: maer die van het Noozder-quartier meenden het ware beter / datse haer eigen plaetsen en schansen bewaerden / en wel besetten dooz den victozieusen vyand / dan datse die gene die de vzese noch in 't lijf hadden aldaer schicken / en hen quartier in groter perijkel souden bzengen. Aldus zijn dese twe aenslagen wel geluckelijk in't begin aengeleid geweest: maer d'uitkomsten zijn anders gevallen / so datmen bevind waerachtig te zijn datmen in krijgs-saken altijd niet uit en recht 't gene men wel voozneemt / maer 't gene God gelieft / hoewel sommige menschen sulx qualijken konnen verstaen / die alleen na de uitkomste der saken haer oozdeel vellen.

Sonoy verlaet Muyden en vlucht.

Desen tijd waren die van Woerden noch sterkelijk niet seven schansen belegert / dan dooz het doozsteken van eenige laden en dijken en konden de vyanden haer so na met grof geschut niet wel komen / dat sy die stede (F. 145.) met geweld konden aentasten. De stad was redelijk wel voozsien met krijgsvolk en pzovisande / doch dooz lange belegeringe begonst daer gebzek te vallen / maer de Pzince van Ozangien / en de Heeren Staten van Holland hadden in spijt der vyanden / die sulx sochten te beletten / de voozsz Stede / dooz beleid van den Commissaris Jan Vos sonder eenig verlies van volk schepen / of schuiten / doen victualieren en spijsen / ook van munitie van oozloge / en 't gene hen meest van node was voozsien. In 't wederkeeren hadden sy wel eenigen aenstoot / maer verlozen weynig volx / daer jegens de vyanden wel dzie tegen een lieten. De soldaten binnen Woerden in garnisoen leggende wisten hare sluiphoeken / daer sy luyden tusschen der vyanden schansen des nachts met kleine Roeischuiten wisten dooz te komen / en hebbe op een sekeren tijd / te weten in Martio 1576. tusschen Utrecht en Amsterdam op de Vecht / wesende de vaert van Utrecht op Amsterdam / eenige schuiten afgeset en berooft / en 't volk daer in zijnde gevangen genomen. Maer in Mey deses jaers de Pzince oozze gesteld hebbende / om wederom

Woerden werd gevictualiert in spijt van den vyanden.

de voozsz stede te voozsien met pzoviande / waren de vyanden te vozen daer van verwittigt / waerom sy hen met vele kleine schuiten versterkt hebbende / de Convoy en pzovians-schuiten / met omtrent 80. soldaten genomen / overvallen / eenige doodgesmeten / eenige gewond en eenige gevangen gekregen hebben / evenwel hebben die van binnen de moed niet verlozen / want sluiden noch geen gebzek en hadden / ook hadden sy noch wel 100. koeyen die sy dagelijx om de stad ter weide dzeven ten aenschouwen der vyanden / daer de vyanden den 20 Julij niet dan ses af en kregen / 't welk hen wel dier koste / want sy 't met menschen vleesch mosten betalen / also daer negen of tien opter plaetse dood bleven leggen / daer tegen die van Woerden niet dan een mensch verlozen / en twe gewond die na stozven / behalven eenige andere van den vyanden die in't vervolg geschoten en gequetst werden / so dat zy hen dies aengzende niet veel te beroemen en hadden.

De beleggers van Woerden slaen een Convoy / en nemen de schuiten met victalie geladen.

Den 10 Julij te vozen hadde de Heere van Hierges daer noch eenige vaendelen met Hoogduitse soldaten gesonden tot versekeringe der beleggers sterk wesende omtrent 1000 man / sulx datter geen mensche by dage in noch uitter stede en konden komen / en het scheen datse meenden de Stad met geweld te overvallen / maekten ook gereetschap om daer groot geschut dooz te bzengen. Dan also de Spangiaerden na het innemen van Zierickzee mutineerden / en Aelst in Vlaenderen ingenomen hadden / so werden sy op ontboden in Brabant te komen / om tegen de gemutineerde gebruikt te werden / sulx datse den 24 dag Augusti / wesende S. Bartholomeus dag vande belegeringe opgebroken zijn / hare hutten en schansen in brand stekende. De Staten van Holland hebben den 30 Augusti Jonkheer Gysbert van Oudenboozde / Heere van Opdam gecommitteert / om aldaer te reisen en met Leon de Lebytere Fortificatie-meester / en advyse van den Gouverneur / Burgemeesters / Regeerders en gemene Capiteinen binnen der stad Woerden te advisseren en beraedslagen / wat schansen by den vyanden verlaten / men demolieren en ter neder wozpen / en welke raedsaem bevonden souden werden te houden besitten en versterken / tot kosten vanden gemenen lande / 't welk also terstond geeffectueert en in 't werk gestelt is / met grote vzeugt der belegerden / die God dankten van hare verlossinge / want sy by na een geheel jaer belegert en benaut waren geweest / sy hadden in hare belegeringe 7000 gulden aen tinnen geld geslagen / en aen de soldaten om gedeelt / die haer by 't gemeen land goed gedaen zijn.

De belegeringe dooz Woerden op gezocken / en dat se 5 weken geduurt hadde.

Tinn geld by nen Woerden geslagen.

Wy willen nu van de belegeringe en obergebinge van Zierikzee / daer wy lange af geswegen hebben / spzeken / welke belegeringe dooz Monsdzagon / als daer van het opperste bevel hebbende / gecontinueert werde / en dat met een uitgenomen couragie en naerstigheid / want de beleggers selfs alles gebzek hadden in haer leger / en daer ging weinig gelds om / waer dooz de Soetelaers die het leger volgden / niet seer soet en waren om haer selve in perijkel te stellen / maer op de hope van de betalinge die volgen soude / leden sy al datse mochten. De Pzince van Ozangien mette Staten van Holland en Zeeland waren mette selve belegeringe seer bekommert / en hadden met seer grote kosten en periculen / daer al te mets eenige schepen met victualie in gekregen / maer also Monsdzagon de haven van Zierikzee met palissaden en ander gereetschap van schepen aen ankers / sulx gesloten en beset hadde / dat het onmogelijk scheen om daer dooz te komen / so was de Pzince van Orangien selfs in Zeeland gekomen / om het ontset te voozderen / en het werd tot diverse reisen al te vergeefs ondersocht / daer over vele goede krijgsluiden het leven lieten. Die van de stad hielden hen ook wel en vzomelijk doende dikwils uitvallen met haer vlote en kleine schuiten over 't verdzonken Land / op den 25 Meert quamen sy met haer vlote uitte Stad / en verdzeven alle des vyands schuiten die op 't verdzonken Land lagen en kregen eenige diese in de grond boozden. Den 12 Aprll quamen de Zeeuse met haer vlote dooz de palisaden / om de stad te ont-

Belegeringe dooz Zierikzee gecontinueert.

De Pzince van Orangien soekt Zierikzee te ontsetten.

te ontſetten / maer ſy werden met groot verlies gedwongen te vertrecken / twe dagen daer na quamen ſy weder met meerder menigte van ſchepen voor de paliſaden van Dziſſel/ en poogden deſelve met force te doorbreken/ en de ſtad alſo te ontſetten: maer de wacht daer omtrent reſiſteerden hen / ſo datſe niet beſonders en konde uitrechten / dan dat ſy wat branden en een galey van den vyand kregen / en verloren twe ſchepen met dinges geladen / die de vyanden wel te paſſe quamen. Den 27 May werd het wederom ſeer ernſtelijk onderſocht/ en onder andere ſchepen / ſo warender twe grote ſchepen of hulken / den eenen genaemt Job Janſz Hulke / groot 600 laſten / of 1200 vaten / met geſchut en wel verſien / en het ander genaemt den Roden Leeu / ſy hadden die van binnen haer komſte en voornemen door een duive beradverteert / dat ſy met het hoge water en getye het grote ſchip van Job Janſz. daer den Admirael Lops Boyſot ſelfs in perſoon op was/ meenden te brengen aen den dijk van Bozndam/ en daer mede meenden ſy met menigte van musquettiers en grof geſchut / de vyanden uit haer ſchanſen te verdrijven / en van den dijk te houden / en daer was grote apparentie datſe 't ſelve te wege ſouden hebben gebracht/ ſo Monſ Dzagon/ door een ontrou Schipper ſyns Vaderlands/ daer van niet en ware geadverteert geworden / waer door hy daer in dede voorſien / des niettemin quamen ſy met het grote ſchip of hulke van Jacob Janſz. ſeer na aen den dijk / en ſchoten daer ſeer geweldig uit op den dijk en ſchanſe die den vyand daer hadde/ ſy ſchoten drie Conſtapels van den vyand dood/ en wonnen twe grote ſtucken die den vyand daer hadde leggende / de vyanden van als / gelijk geſeid is/ veradverteert zijnde/ ontdekten hen en hadden den dijk in 't midſen wel een mijle weegs in de lengte doorgraven en met voetvolk beſet/ die van 't geſchut bevrijt waren / en ſchoten ſeer geweldig met musquetten tegen de Zeeuſe ſchepen / en alſo het water begon te vallen / ſo moſt het ſchip van den Roden Leeu en al d'ander ſchepen vertrecken/ en het grote ſchip van Job Janſz bleef door ſyn grote ſwaerte ſo van geſchut/ volk/ als anders/ aen den dijk ſitten / daer door de vyanden ook de twe grote ſtucken wederom kregen / en ſchoten daer mede het voorſz grote ſchip in den grond/ daer meer dan 300 mannen verdronken / en onder andere ook den Admirael Lops Boyſot/ d'andere ſalveerden hen meeſt met zwemmen / noch werdender drie van onſe ſchepen van 't volk verlaten zijnde verbrand / en alſo moſte de Zeeuſe vlote/ als ook die van der ſtad vertrecken/ daer was groten rouwe om den Admirael Boyſot. De Prince ſchreef deſe tijdinge den 28 May aen de Princeſſe/ en tot vertrooſtinge voegde hy daer by van de vrede die in Vrankrijk tuſſen den Coninck en de Hugenoten geſloten was / dat hy hoopte / ſo die gedurig bleef / dat deſe Landen eenige goede vruchten metter tijt daer af ſouden mogen ſmaken. En hoewelmen van deſe tijd af genoeg deſpereerde om Zierikzee te ontſetten / ſo is het noch tot vijf diverſe reiſen met diverſe ſchepen en ſoldaten verſocht / dan hebben t'elkens met groot verlies en ſchade / ſonder yet vruchtbaers uit te konnen rechten/ moeten wederom keren. Eenige dagen daer na / ſo bingen die van 't leger voor Zierikzee een duive met eenen brief / aen die van de ſtad geſchreven van wegen den Prince / inhoudende dat ſy goeden moed en couragie ſouden hebben / dat ſy binnen korten tijd haer een generael ontſet doen ſouden / want de Prince van meninge was de ſake noch eens te beproeven / en waren tot dien einde uit Schotland gekomen 2000 Schotten / fraeye en kloeke ſoldaten / onder de Collonellen Baulfort en Stuart / ook was tot dien einde een nieu extraordinaris conſent by den Staten van Holland en Zeeland gedragen van 100000 guldens / die promptelijken binnen acht dagen moſten opgebracht en gefurneert werden tot ontſettinge van Zierikzee: maer alſo die van Zierikzee deſen brief niet en kregen / en dat ſy geen hope meer en hadden om ontſet te mogen werden/ ſo iſt datſe van binnen reſolveerden te beſoeken of ſy tot eenig redelijk appointement ſouden konnen komen / tot welken einde ſy luiden op den 23 Juny des nachts met het lege water een ſoldaet uitſonden / neffens de ſchanſe die Capitein Manuel Dozia bewaerde / dewelke aldaer op eenen ſtaek bond eenen brief van die van de ſtad / die de ſchiltwacht des morgens broeg ſag / en brachtſe aen Capitein Dozia / waer van den inhoud was: dat by aldien den Colonel Monſ Dzagon hun goed quartier wilde aendoen / ſo ſouden ſy hun de ſtad overgeven/ mits behoudende lijf en goed / en dat alle de ſoldaten met hun geweer en bendels daer uit ſouden mogen trecken. De Capitein Manuel Dozia ſond de miſſive voorts aen Monſ Dzagon / dewelke daerom ſeer verblijd was / want de ſoldaten in deſe belegeringe ſeer grote armoede hadden geleden / en mits den brief die hy met de duive gekregen hadde/ en de advertentie die hy ook hadde van de grote gereedſchappen die noch gemaekt werden by den Prince en Staten van Holland en Zeeland / om Zierikzee te ontſetten / en meer andere conſideratien die hy hadde/ ſo dede hy terſtond eenen anderen brief op eenen ſtaek by de ſtad binden / daer in antwoordende / dat hy henluider miſſive ſoude doen communiceren aen den Raed van Staten/ en dat hy hun binnen drie dagen goede antwoorde ſoude laten weten / dat ſy ſouden moeten opbrengen 200000 guldens / en dat de ſoldaten volgens hun begeerten daer uit ſouden vertrecken/ Monſ Dzagon ſond terſtond aen den Raed van Staten / en begeerde de volle laſt/ om met die van Zierikzee te mogen handelen. Hier viel nu grote zwarigheit en diſputt onder den Raed van Staten / want die waren geadverteert/ dat ſo haeſt de ſtad van Zierikzee ſoude ingenomen weſen / datter een generale mutinatie in het leger ſoude weſen / beſonder onder de Spangiaerden / welke ſouden willen betaelt zijn dan hen achterweſen/ ſo ſy ook wel genoeg openlijk hadden laten luiden / en om de ſelve betalinge te doen en was geen middel. De Heere van Champagny was van advijs / dat men niet eer met die van Zierikzee en behoorde te tracteren / voor en al eer dat de Coninck voldze ſoude hebben geſtelt totte betalinge van de ſoldaten / die aldaer in de belegeringe waren / dewijle hun ſulx belooft was by den Groot Commandeur / en dat den Coninck daer van ook geadverteert was / en dat men den Coninck de ſake op nieus behoorde te adverteren / om prompte voldze te mogen ſtellen / en te remedieren de grote zwarigheden die voorhanden waren / en compoſerende metten ſtad / ſo en ſoudet niet mogelijk zijn voldze te ſtellen met ſulken haeſt / tot betalinge van ſo veel krijgsvolk als dat wel vereiſchten / andere meenden dat de ſake met die van Zierikzee in ſulken ſtaet was gekomen / dat ſo men met hen niet en wilde in accoord komen / datſe uit deſperatie yet ſouden mogen aenrichten / dat 't ſelve niet alleen tot grote diſreputatie van den Coninck/ en den Rade van Staten en ſoude mogen ſtrecken / maer ook tot grote oneere en ſchade van den Lande/ en of ſy ſchoon de ſtad niet geweld wonnen / ſo ſouden ſy hen dan wel wat appapſeren / om middelertijd wat voldze te mogen ſtellen: maer dat docht hem onmogelijken te weſen. Monſ Dzagon dewelke by den overleden Groot Commandeur Velt-overſte van 't leger was gemaekt / willende de eere van 't innemen van Zierikzee hebben/ daer hy ſo veel om gedaen hadde / hielt ſterk aen om te mogen handelen met die van Zierikzee / en brachten die van ſynen wegen aen den Rade van Staten geſonden waren ſulke redenen voort/ dat hy volkomen laſt kreeg / om daer in te mogen handelen / ſo hy ten meeſten dienſte van den Coninck en den Lande ſoude bevinden te behoren. Nu deſe macht ontfangen hebbende / ſo zijn ten beiden zijden Oſtagiers geſtelt / en men heeft den handel begonſt / en zijn na diverſe communicatien eindelijk gemaekt twe accoorden / 't eene voor ſo vele aengink die van de Magiſtraet en borgeren van der Stad / en het ander berorende den Gouverneur / Capiteinen en ſoldaten aldaer in garniſoen leggende. De meeſte zwarigheid was met die van der Stad/ alſo Monſ Dzagon van hen-luiden wilde hebben 200000 guldens / d'een helft terſtond gereed / en d'ander helft bin-

Die van Zierikzee ſoecken metten vyanden te accoorderen.

Diſpute onder de Rade van Staten of men die van Zierikzee ſoude opnemen of niet.

Die van Zierikzee handelen met Monſ Dzagon van de opgevinge der ſtad,

Dood van den Admirael van Zeeland Lops Boyſot.

1000 Schotten overkomen/ om Zierikzee te ontſetten.

(F. 146.)

nen een maend daer aen volgende / mits daer voren borge stellende by den borgers / daer op die van de Magistraet seiden / dat sy seer vreemt vonden den selven eisch / dat men uit een so ellendige stad die door de troublen / uitteringe en dese lange belegeringe so seer uitgemärgelt was / eenige merkelijke somme soude menen te trecken / nochtans om te tonen hunnen plicht / in den welken sy seiden nooit gefalgeert te hebben / so waren sy te vreden aen de Gedeputeerde van sijne Majest. te betalen 50000 guldens / binnen vier jaren / gaende noch haer macht daer in verre te boven / so bevonden souden werden by ervarentheid de waerheid te wesen / en ingevalle de Heeren Gedeputeerde daer aen eenigsins twijfelden / waren wel te vreden dat sijne Majest. Commissarisen sonde senden / om hen te informeren van de waerheid / belangende dese aenbiedinge der voorsz somme / om na gedaen rapport gemeerdert of gemindert te werden / so men na reden bevinden souden te behoren: maer Monsdragon dewelke voor eerst 400000 hadde geeischt / en nu was gekomen op 200000 guldens / en wilde daer in niet verminderen / doch opgebracht hebben 100000 guldens / datse nopende de leste 100000 guldens / alsulke vertoningen aen den Raed van Staten soude mogen doen / als sy souden goed vinden: maer na gedaen rapport aen 't Collegie van de Magistraet is bewilligt / datse binnen 8 of 10 dagen souden opbrengen 50000 guldens / en d'ander 50000 guldens binnen een maend of ses weken / en belangende d'andere 100000 guldens / souden sy stellen aen de goedertierentheid en gunste van de Con. Majest. / om daer mede te handelen als hy te rade vinden soude / na dat hy door Gedeputeerde hem soude hebben geinformeert van henluider state en gelegentheid: voorts dat de stad van Zierikzee / met alle 't geschut en amonitie / wapenen / schepen en goederen daer in zijnde haer simpelijk en puurlijk souden opgeven / sonder dat de Magistraet of borgeren souden werden ondersocht of gemolesteert van eenige saken der oorloge / en datse sullen getracteert werden volgende d'oude Rechten / vryheden en privilegien / en dat sijne Majest. verstaen hebbende den staet van hare schulden en lasten / behoorlijk soude voorsien op haer versoek van te mogen stellen impositien op alle koopmanschappen en onroerlijke goederen. En op hen versoek dat de borgeren die vertrecken souden willen uit de stad / de selve gunste en genade soude geschieden als den soldaten / en volke van oorloge. Is verklaert / dat nadien sijne Majest. den borgeren gelijk den soldaten genade doet van hen leven en goederen / so en souden geen borgeren uit Zierikzee metten krijgsvolke vertrecken: versochten mede dat de woorden van rebellie en andere diergelijke harde woorden / souden verandert en versacht werden / in niet so hatelijke / also sy na dese reconciliatie zijnder Majesteits zijde souden houden / en datter vele is geschied / 't welk buiten henluider schuld gebeurt is / al 't welk hen mede geaccordeert werd / en soude alles getrouwelijk werden gehouden / dat gecapituleert werde / daer van vrieven in behoorlijke formen souden werden gedepescheert / Ec. metten Gouverneur en krijgsvolk is geaccordeert / in manieren hier na volgende:

Accoord vergunt aen die van der stad van Zierikzee.

Tractaet opte overleveringe der stad Zierikzee / metten Gouverneur en volk van oorloge binnen der selver stad leggende / gemaekt

ALso geleden eenigen dagen, de Heeren Commissarisen van mijn Heere den Colonel van Monsdragon, uitten name van sijne Majesteit diverse reisen getreden in communicatie met de Gedeputeerde van mijn Heere den Prince van Orangien opte overleveringe der stad van Zierikzee, zijn ten lesten geaccordeert, opte middelen en conditien hier na gespecificeert.

1. In den eersten, dat den Gouverneur en Capiteinen sullen quijten de voorsz stad van Zierikzee, artillerye, munitie van oorloge en schepen, met alle 't gene datter toebehoort en dependeert, simpelijk en puurlijk, sonder eenige van dien mede te nemen, onthouden, verswijgen, begraven of transporteren in wat manieren dattet zy.

2. Dat gedaen, sal den voorsz Gouverneur vry en vrank uittrecken met alle en yder sijne moble goederen en wagenen, hem, sijn huisvrou en kinderen toebehorende, ook van gelijken de Capiteinen, krijgsvolk met opgewonden vaendels, sonder vierende, sonder trommels te slaen, ter tijd toe sy sullen zijn gepasseert het Canael voorby het Hooft; doende de selve Gouverneur en Capiteinen, indien noodzy, verklaringe van eede, dat sy niet mede en nemen anders dan het hare, en tot meerder versekertheid van desen, sullen van wegen den Collonel van Monsdragon binnen komen ses Commissarisen die hier af toesicht sullen nemen.

3. Item sullen ook uittrecken beide de Ministers, by namen Guillem de la Grave, en Gerardus van Culenburg, gelijk ook sullen 14 in getale, wesende van de Religie en vremdelingen. Item vijf Soetelaers, genaemt Willem Schink, Rocus Adriaensz, Jacob Adriaensz, Jasper Oude Jansz, en Adriaen Loenissoon.

4. En aengaende de reste van de gene die houden de zijde van de voorsz Religie, met de gene die getekent zijn in 't register, sullen blijven in de stad, onder conditie dat mijn Heer de Collonel Monsdragon belooft en versekert op sijn woord, dat henluider genig quaed en letsel aen haerluider personen, of goederen gedaen en sal worden, en nadien hy mette sijne binnen de stad gekomen sal zijn, sal hem van de Magistraet informeren laten van haerluider staet en qualiteit, en bevindende dat haerluider absentie en presentie de stad niet en is van eenige consequentie, sal de selve in alder-versekertheid laten gaen derwaers sy willen, tot welken einde hy de selve als nu neemt in sijne sauvegarde en protectie.

5. Dat de voorsz Collonel sal leveren suffisant getal van schepen, tot het vertrecken en ruimen van mijn Heer den Gouverneur en krijgsvolk, geregeert by sijne bootsgesellen, om de selve wederom te brengen in den dienst van sijne Majesteit.

6. Item so haest als het volk van mijn Heer den Prince van Orangien sullen zijn op het poinct van vertrecken, en makende zeil, sullen van wegen sijne Maj. door de posterne van de muer van de stad, een, twe, of drie Capiteinen, vergesellschapt alleen met 100 soldaten binnen komen, en hen aldaer blijven houden, sonder van de selve plaetse te roeren, ter tijd toe de voorsz sullen gescheiden, en den boom gepasseert zijn.

7. Item den voorsz Gouverneur verobligeert hem so vele te doen by den Prince van Orangien, dat Jonkheer Adolf van Haemstede sal ontslagen zijn uitter gevangenisse, en gerestitueert in liberteit, om te gaen daer 't hem belieft binnen een maend eerstkomende, na datum van dese, op pœne en by gebreke van dien, dat den voorsz Gouverneur hem sal stellen gevankelijk in handen van den Collonel van Monsdragon voorsz.

8. Item verobligeert hem de selve Gouverneur mette Capiteinen, dat de selve borgers in Octobri lestleden uit Zierikzee gevoert in Walcheren, te weten: Jacob Wittesz, Job en Pieter Claesz, Meester Cornelis de Backer, Michiel Romboutsz, Meester Gillis Faesz, en Lieven Werkendet, sullen vryelijk mogen keren in haerluider huisen, en so verre daer yemand van henluiden ware, die niet en ware gedelibereert om wederom tot Zierikzee te keren, doende den voorsz Collonel van Monsdragon by behoorlijke certificatie, of by rapport van yemand, daer toe gedeputeert, blijken van de weigeringe, de voorsz Gouverneur en Capiteinen sullen van dese stipulatie ontslagen zijn, welverstaende dat ingevalle de voorsz Gouverneur en Capiteinen niet en kosten 't gunt voorsz is, van mijn Heere den Prince impetreren, sy-luiden hen sullen komen geven en stellen gevankelijk in handen van de voorsz Collonel van Monsdragon.

9. Item, de voorsz Capiteinen beloven, te doen ontslaen een Italiaens Capitein genaemt Paulo, wesende gevangen tot Bommel, noch een ander dienaer vanden Meester de Camp Baldeus, wesende gevankelijk tot Delf, genaemt Diego de Galamanca, met noch andere elf, so Walse soldaten, als bootsgesellen uit Biscayen, geleden omtrent drie weken, genomen voor Bommene in een sloepe, met last en belofte dat mijn Heer den Collonel van Monsdragon henluiden sal (F. 14)

restitue-

reſtitueren twaelf perſonen van geen ſijde van mijn Heer den Prince, die gedurende dit beleg gevangen ſijn geworden. En beloven de voorſz Gouverneur en Capiteinen op henluider woord en gelove, dat dit voorſchreven artijkel ſonder eenige fraude ſal volbracht worden.

10. Item, dat alle ſoldaten, Walen of Duitſen, weſende vaſallen van ſijne Majeſteit, die ſullen willen blijven in den dienſt van ſijnder Majeſteit, of wederkeren t'haerluider woonplaetſe, 't ſelve vryelijk ſullen mogen doen, ſonder dat ſy bedwongen ſullen ſijn te blijven of te gaen mette gene, die in 't overleveren van de ſtad daer uit ſcheiden ſullen. En ſal dit artijkel by den Commiſſariſſen van de Heere Colonel eenen yegelijk weſende in de ſtad gedeclareert, en te kennen gegeven worden.

11. Item, beloven de voorſz Gouverneur en Capiteinen, dat ſy met henluiden niet en ſullen leiden, verſteken of verbergen directelijk of indirectelijk de la Mouillie en Lambrecht den Tromſlager, noch en ſullen toelaten of conſenteren, dat de ſelve by henluider wete eenigſins weg geweſen, verſteken of verſwegen ſullen worden.

12. Dat tot de volkominge en voldoeninge van dit jegenwoordig tractaet, ſullen gegeven worden ſuffiſante Oſtagiers van de ſijde van ſijne Majeſteit, Jonkheer Johan de la Mouillie, Piſtoletta Gefleſcho en Capitein Fremont. En van de ſijde van mijnen Heere den Prince van Orangien den Capitein Niclaes, Barnart Antoniſz van Bommel, Johan van Zenoy. Aldus gedaen, geſloten en gearreſteert op ten Dijk van Zyon neffens de ſtad van Zierikzee, By ons *Philibert van Serooskerken*, Heere van de ſelve plaetſe, en de Capiteinen *Don Emanuel de Cabera de Baca*, *Don Alonſo de Soto Mayor*, *Francoys Stramchamps*, en *Adriaen Jacobſz. Jooſt* Vice-admirael van ſijne Majeſt. vlote en *Arent van Dorp* Gouverneur van de voorſz Stad, en de Capiteinen *Andries de la Porte*, en *Joos van den Einde*, den naeſtleſten Junij, Anno 1576.

Zierikzee werd overgelevert.

DEſe contracten beſloten en geteekent zijnde ten wederzijden: ſo is dien volgende de overleveringe geſchied. De Commiſſariſſen des Coninx quamen in de ſtad volgende den inhouden van het twede en 10 articul des contracts/ en den Gouverneur Jonkheer Arent van Dorp / is met de Capiteinen / oorlogsvolk/ predicanten / en alle die in den contracte genoemt zijn/ met hare bagagien en alle 't gene hen toequam t'ſchepe gegaen ten tweden Julij: de ſoldaten die daer uit togen / waren ſterk omtrent 1400 mannen / alle vet en glat / hebbende ſonderlinge geen armoede geleden/ want ſy nooit min dan een pond broods 's daegs en hadden gehad / 't meeſt datſe gebrek hadden gehad / was boter en medicamenten voor de kranken: de Balju hadder wel geerne mede uit geweeſt / dan moſt binnen blijven / vele ja meeſt alle die van de Religie hadden haer laten inrolleren en optekenen / menende met de ſoldaten uit te trecken / dan moſten daer blijven / volgende den 4 articul van het contract / zy beklaegden hen dat voor henluiden niet devoirs genoeg gedaen was / datſe anders wel mede uit gekomen ſouden hebben. De Prince van Orangien heeft de Grave van Hohenlo met het volk uit Walcheren geſonden na de Plate / en daer by geſonden de paerden van Capitein Michiel/ en't ſelve Eilandt wel doen verſekeren. Monſdragon is daer den 2 Julij binnen gekomen / en heeft daer door ſubtiligheid Wals garniſoen ingeleid/ 't welk by de Spangiaerden ſeer qualijken genomen werd/ die daerom ſeer geſtoort waren. Tot betalinge van de 100000 gl. die de burgeren moſten opbrengen/ brachten ſy al haer ſilverwerk en juwelen in handen van eenen die daer toe gecommitteert was/ op het Stedehuis ſaten drie Muntmeeſters ſaende daelders en halve daelders van het ſilverwerk dat by den borgeren opgebracht werde. De Spangiaerden en andere ſoldaten van't leger logeerden hen ſelven opte beſte en gelegenſte plaetſen en dorpen van 't eiland/ doende daer groten overlaſt / het dorp van Nieuwerkerke was gedurende de belegeringe van Zierikzee door Steine-molen gewijt / en beſchermt voor plonderinge en berovinge/ en hadde in alle dien tijd geen ſonderlinge ſchade geleden: maer werden nu den 13 July (de voorſz Steine-molen in der ſtad gekomen weſende) door de Spangiaerden gepilgeert / berooft en geplondert. Daegs te voren / namentlijk den 12. maekten de Spangiaerden binnen Haerinſtede / Dreiſcher en 't geheel Eiland van Schouwen door eenen ſchrickelijken alarm / om de betalinge henluiden belooft / als de ſtad van Zierikzee ſoude overweſen. Den 13. deden de Walen van gelijken binnen der ſtede / en des avonds ſo doorſchoten de Walen eenen Spangiaert wel braef in 't fluweel gekleed / en noch eenen anderen Spangiaert daer beneffens ſtaende / ſloegen ſy dood met roers / al 't welk geſchiede / weſende noch niet licht dag / tegen over het logijs van Monsdragon / willende geen Spangiaerden in de ſtad lijden nochte ſien/ den ſelven nacht werdender noch 8 of 10 Spangiaerden die de Walen opter ſtraten ontmoetende omgebracht. En namen ten ſelven dage de ſoldaten binnen der ſtad malkanderen den eed van getrouwigheid af / en beloofden d'een den anderen niet te verlaten / ſo deden ook de Spangiaerden alle 't Eiland door / maekten Luitenanten/ Vaendragers en Sargeanten tot Capiteinen/ den 13 reisden de Capiteinen ſo wel die te lande als te water dienden na Bruſſel / om betalinge te borderen/ want ſy 't niet langer met haer volk en wiſten te maken / dewelke eiſchten 22. maende betalings. Ten ſelven dage hebben de Walen het logement van Monsdragon beſet / menende hem daer in te binden: maer ſy en bonden hem niet / ſo hy ſich al te voren verſteken hadde / hy en hadde hem in twe of drie dagen te voren niet opte ſtrate dorven begeven of betrouwen. Den 16 werden de Walen twe maenden betalings gepreſenteert / maer ſy en wildenſe niet ontfangen / ſeggende dat ſy ſo wel ten bollen wilden betaelt zijn als de Spangiaerden. Siet dit waren de beginſelen van de navolgende muiterie / daer wy in 't brede van verhalen ſullen.

Begin van de muiterie in 't Eyland van Schouwen.

Jaer-dicht op 't verlies van Zierikzee; en inuentinatie der Spangiaerden.

Door ZIerICkzees VerLIes ſCheen 't Land bIInnen
VerLoren:
Dan de SpaenſChe MVterI braChs het hoeft te
Voren.

Doch eer wy van de Spaenſe muiterie en wat daer al uit gevolgt is ſchrijven/ ſo ſullen wy noch eerſt eenige ſaken te voren en tuſſchen beiden geſchied verhalen; Gedurende de belegeringe van Zierikzee / ſo hebben die van den Rade van Staten gecommitteert by den Conink totten gouvernemente van den Landen opten name van den Coninck een Placcaet laten uitgaen / in date den 6 Aprilis 1576. verbiedende alle handel/ communicatie/ traffijke en koopmanſchap met die van Holland / Zeeland en andere plaetſen / houdende de partye van de Prince van Orangien / rebellen van ſijne Majeſteit / inhoudende mede expreſſe ordonnantie en bevel / niet alleenlijk 't voorſz Placcaet / maer alle andere voorgaende Placcaten / gepubliceert op 't ſtuk van der interdictie van de traffijke en handel metten voorſz van Holland en Zeeland / ſcherpelijken te doen onderhouden en obſerveren / ordonneren den Rechters en Jugen hen te reguleren / wijſen en jugeren na uitwijſen van den voorſz Placcaten en Edicten / op pene van 't ſelve op hen te verhalen in 't generael en in 't particulier. Om welk Placcaet te publiceren die van Antwerpen zwarigheid waren makende / gemerkt in de voorgaende Placcaten verſcheiden clauſulen en pointen ſtonden ſeer exorbitant / als onder anderen dat men op pene van lijf en goed te verbeuren niemanden van de ſelve / en ſoude mogen aenſpreken / noch communiceren noch ſchrijven / al waer 't ook van particuliere ſaken / geenſins den gemenen Lande of de rebellie aengaende / waerom ſy verſochten interpretatie hoe men dit Placcaet verſtaen / en hoe verre 't ſelve ter

Placcaet by den Raed van Staten uitgegeven/ verbiedende allen handel/ communicatie en traffijke met die van Holland en Zeeland.

executie gestelt soude moeten werden: maer men heeftse simpelijk belast 't selve also te publiceren / en datmen opte moderatie van de executie metten eersten soude resolveren / alsomen tot een generale reconciliatie metten rebellen van meninge was te procederen / so zy hen tot redelijkheyd wilden begeven.

De voornoemde van den Rade van State hebben onlanx daer na / ook geschreven aen den Heere van Hierges / als Gouverneur van Holland / Zeeland en Utrecht / mitsgaders den President en Raden des Conincx in Holland / te weten die uit Holland gevlucht en hen tot Utrecht waren onthoudende / als wy in het 6 Boek verhaelt hebben / sendende hen daer beneffens over copie van des Conincx brieven in 't einde van het voorgaende Boek / van dato den 24 Martij verhaelt / aen henluiden geschreven met last / om de selve aen de steden van Holland en Zeeland over te senden. Den brief van den Rade van State was vanden inhouden / als hier volgt:

Schrijven van den Raed van State aende Stadhouder / President en Raden van Holland residerende tot Utrecht.

WElgeboren, besondere goede vrunden, Gy hebt verstaen, so door de brieven van der Coninklijke Maj. onse aller genadigste Heere van den 25 der voorleder, als door den onsen van dese jegenwoordige maend, hoe dat sijne Maj, ter tijd toe de selve absolutelijk versien sal hebben op 't gouvernement generael van herwaers-over (daer toe sijne Majesteit in meninge is, een te senden van sijn bloed) belieft heeft ons totter voorschreven gouvernement generael te commiteren. En so zedert by brieven van den derden deses, sijne Majesteit ons bevolen heeft, d'onderhoudenisse van ons heilige Geloof, en de Catholijke Roomse Religie, mitsgaders sijn Coninklijke Majesteit, autoritait, en 't gemeen welvaren van dese Nederlanden, mette rechste Pacificatie van dien, en ons geordonneert 't selve over al te laten weten, wesende sijne meninge metter hulpe Gods alle dingen wedet tot paix en vrede te brengen, ook alle sijn onderzaten, en namentlijk die van Holland en Zeeland, en andere hare geconfedereerde te tracteren met alle gratie, clementie, en liefde als een goed Prince de selve sijn goede onderzaten en vassallen betaemd te doen. En wy mitsdien door de natuerlijke liefde, en affectie die wy totte voorschreven van Holland en Zeeland dragen, en de verbinteniss die wy 't gemeen Land schuldig sijn, anders niet en soeken, dan dat de onderzaten in goede Unie, vrede en tranquilliteit leven mochten, en alle dingen weder gerestitueert werden in haer eerste staet en oude welvaren, als die so onder de Regeringe van den Grootmogende Keiser, als ook onder sijne Coninklijke Majesteit, onse natuerlijken Heere en Prince geweest sijn, en hebben niet konnen achterwege laten, dese aen u te schrijven, om by u luiden (die bevolen is de sorge en last particulier der voorschreven landen van Holland en Zeeland) henluiden te kennen gegeven te werden de voorschreven goede wil, meninge, en intentie van sijne Majesteit, met vermaninge dat sy hen selven sulx willen bedenken, dat sy hen weder mogen begeven totte oude en behoorlijke onderdanigheid, die sy so na Godlijke, als wereltlijke Rechten, sijne Majest. onsen natuerlijken Heere en Prince schuldig sijn te betonen, den selven versoekende, dat sy eens ten langen lesten hen selven willen ontfermen, en ook alle d'andere Landen, makende te samen een lichaem en een Hooft, wesende 't selve de Coninklijke Majesteit, onse Heere en Meester, een insien nemende, hoe datter altans 10 jaren verlopen sijn dat alle dese so schone Provincien, en jegenwoordelijk ons arm Vaderland, (F. 148.) so jammerlijk gequeld, geruineert, en ten uitterste gebrocht is door oorlog, vier, vlam, roverie, water en grote dierte, datter niet en resteert, dan de uitterste aesem, hen voorts vermanende, dat sy waer willen nemen dese altans goede en voorhanden wesende occasie, onder versekertheid, dat wy als Landsluiden, en genegen wesende tot haer eygen welvaren, en met henluiden een lichaem t'samen makende, niet laten sullen ons, uit alle onse macht, te employeren, dat sy weder tegens den selven gereconcilieert mogen werden, en te besorgen datter een goede generale Pacificatie (ons allen so oirbaer en notelijk sijnde) navolgen mag. Wy en twijffelen niet, of daer is noch in de voorschreven Landen van Holland en Zeeland een grote menichte van menschen uit ganscher herten begerende de eer en glorie van God Almachtig, houdende noch de oude Catholijke Religie, en tot dienst van sijner Majest. bereid staende, en wenschen de reductie totte gemeene vergaderinge der heiliger Kerken, en der goeder onderzaten van herwaers-over, maer dat de selve belet word door eenige uitheemse in den selven Landen aldaer niet te verliesen hebbende, en door instigatie van eenige die veel liever sagen haer-luider uitterste val en destructie, levende van 't bloed der goeder onderzaten, en van den roof, die sy op hen halen, en daer door belettende sijn, de voorschreven wederkeringe, dat sy daerom hen selven langer niet en behoorden te laten verleiden, so 't beter is 't selve laet dan nimmermeer te geschieden. Dunkt ons daerom goed, dat sy van 't gene voorschreven is by u luiden geadverteerd werden: so wy anders vermeinen souden, ons devoir en naerstigheid in desen nieuwen last ons opgeleid, niet wel gedaen of volbracht te hebben, indien wy 't selver onse gemene Landsluiden niet te kennen en hadden gegeven, die wy in voortijden so grotelijk tot te dienst van God Almachtig, en de Coninklijke Majesteit bevonden en bevoeld hebben toegedaen geweest te sijn, u luiden mits dien versoekende copie van dese, die van Holland en Zeeland, en hare Geconfedereerden over te willen schicken, 't sy in 't generael, of aen elke stede particulierlijk, so gy best bevinden sult te behoren, mitsgaders copie van de brieven die u van den 25 Martij laestleden by de Coninklijke Majest. uit Spangien overgesonden sijn geweest, en ons sal lief wesen te verstaen 't gene gy hier in gedaen sult hebben. Welgeboren, besondere goede vrunden, God sy met u, Geschreven te Brussel den 25 dag Aprilis 1576. Onderstond gescheven, die van den Rade van State gecommitteert, by sijne Majesteit ten gouvernemente generael van de Landen van herwaers-over, En was ondertekend. *B. Bertij.* De supersciptie was, den welgeboren onsen besonderen goeden vrunden Heere Gieles van Barlaymont Vryheere van Hierges, Stadhouder en Capitein generael, voorts President en Raden des Coninx in Holland.

't schrijven van de Stadhouder / President en Raden van Holland tot Utrecht residerende / aen de steden van Holland.

DE copie autentijke van de voorsz brieven / hebben de voorsz President en Raden gesonden aen de steden van Holland door d'een en d'andere / die met paspoorte en op licent / niet jegenstaende den voorsz placcate overquamen / voegende daer by hare brieven geschreven t'Utrecht den 7 May 1576. Inhoudende sommarie. Dat sy hen waren sendende de voorsz brieven / ten einde sy luiden met goeder aendachtigheid de self de souden willen incorporeren / en regard nemende op de redenen en middelen daer in verhaelt / hen sulx souden bedenken / om hen wederom te begeven totte oude en behoorlijke onderdanigheid / die sy altesamen de Coninkl. Maj. haren natuerlijken Heere / en Prince schuldig waren / waernemende dese jegenwoordige goede occasie / daer toe sy van zijne Maj. wegen / en als hare gemene Landsluiden henluiden hertelijken waren vermanende en exhorterende by de selve. Dese voorsz brieven hebben de steden van 't Noorder-quartier ontfangen den 9 May 1576. Maer als de voorsz brieven niet veel en opereerden / door dien de Hollandse steden wel gewoon waren hen met sodanige soete en gesuikerde woorden niet te laten bedriegen / bysonder beproeft hebbende ten tijde van den vredehandel tot Breda / dat dese en gelijke brieven nergens toe en strekten / dan om de eendracht onder henluiden te breken / en twist / tweedracht / en oneenigheid te sayen / om door dien middel meester van deselve te werden / want anderssins de voorsz brieven niet aen de steden in't bysonder / maer aen den Prince en Staten behoorden gesonden te sijn geweest / behalven dat sy bevonden / dat niet jegenstaende dese brieven alle goedertierenheid mede brachten / ter contrarie alle wreetheid gepleegt werde / daerse meester

honden

konden werden / ook over de gene die selfs Catholijk en hen geheel toegedaen waren / als tot Assendelft en meer andere plaetsen wel was gebleken / daer de Catholijke immers so hert aengetast werden / als d'andere / en als hen de Catholijke daer over beklaegden / gaven voor antwoorde dattet goed voor hen zielen was datse Catholijk waren / maer in het tijdelijke mosten sy mede van een sause eten / en van eenen dranck drinken. So hebben de voorsz President en Raden den 13 Julij andermael geschreven / aen verscheiden steden van Holland / daer by zy schrijven: Datmen uit henluider brieven van den 7 Mey-mette-brieven daer by gevoegd / volkomentlijk hadde konnen verstaen de goede meninge en intentie die zijne Maj. hadde / om alle dingen metter hulpe Gods wederom te brengen in peis en vrede / en ook alle zijne ondersaten / en namentlijk die van Holland en Zeeland met haren Geconfedereerden te tracteren met alle gratie / clementie en liefde / als een goed Prince betaemd zijnen ondersaten en vassalen te doen / en want sy by brieven van den Rade van State van den achtsten der selver maend geadverteert waren / dat zijne Majest. in zijne voorsz verklaringe continueert / en by andere brieven
» meer en meer toond zijne voorsz goede meninge en in-
» tentie. So dat te verhopen was datmen eens desen
» twedracht soude mogen ter nederleggen / en tot vrede
» geraken / so verre zyluiden haer eenigsins wilden voe-
» gen / en zijne Maj. te gemoet komen. So datse niet
» en hadden konnen laten om te volkomen haren last /
» henluiden noch andermael daer van te certioreren / hen
» vermanende wederom wel hertelijk by den selven / dat-
» se regard nemende op alle de redenen in de voorsz eer-
» ste brieven verhaeld / eens wilden ontfarmen over hen
» selven / en allen den goeden ondersaten van zijne Maj.
» niet alleen in Holland en Zeeland woonachtig: maer
» ook in alle zijne Majesteits Nederlanden / die te sa-
» men een lichaem wesende / onder een Hooft ('t welk
» de Coninklijke Maj. was) nu so jammerlijk met dese
» twedracht gequelt / geruineert / en ten uitersten ge-
» bracht waren door oorlog / vier / vlam / roberie / wa-
» ter / grote dierte en anders / en dat sy waernemende
» dese occasie / de vordere ruine van hen Vaderland wil-
» den beletten / daer toe immers d'ondersaten hen so wel
» behoorden te voegen / als zijne Majesteit / en dat zy-
» luiden alsulx dese sake geleid hebbende in communica-
» tie en goede deliberatie / hen overschrijven souden hare
» vruchtbare antwoorde / so op hen voorgaende / als dese
» brieven / etc.

Tweede schrijven van de Stadhouder / President en Raden van Holland tot Uitrecht residerende / aen de steden van Holland.

Eenige dagen voor desen / hadden des Coninx volk een aenslag op Geertruidenberge / dan also den selven aenslag tijdelijk ontdekt is geweest / so en hebben zy niet konnen uitrechten.

Aenslag op Geertruidenberge ontdeckt.

Wy hebben altemet verhael gemaekt van de tijdinge van den peys / gemaekt in Vrankrijk tusschen den Conink en den Hugenoten. Doch also de tijdinge lange gelopen hadde eer den vrede getroffen was / en dat de selve nu sekerlijk gesloten zijnde / het Edict daer van over gesonden is geweest / heb ik 't selve alhier / dewijle het onse sake ook eensdeels aengaet / en bysonder dat den Prince van Orangien daer by werd gerestitueert in zijn Prinsdom van Orangen / en andere zijne goederen in Vrankrijk / hy gevoegd van woorde te woorde uit den Francoyse vertaeld / luidende als volgt:

Edict des Conincx van Vrankrijk / beroerende de Pacificatie van de onlusten des selven Conincrijk.

Henrik door Gods genade Conink van Vrankrijk, en Polen. Allen tegenwoordigen en toekomenden heyl. Wy en hebben niet so sere gewenscht, sedert het God belieft heeft ons tot deser Crone te beroepen, om de sonderlinge goedwilligheid die wy onsen ondersaten toedragen, als de selve te versoenen tot een volkomen eendrachtigheid, en in goeder vrede en ruste te stellen. Om tot welken te komen, dat wy versocht hebben allen bequame middelen tot desen einde, en hier op gehad het goedvinden, met rijpe en grote overweginge der Coninginne onse eerwaerdige vrouwe en moeder, der Princen van onsen bloede, Officieren van onsen Crone, en de andere Heeren, en treffelijke mannen van onsen secreten Rade. Hebben door dit onse eeuwlijk en onwederroepelijk Edict, geseid, verklaerd, gestatueert en geordonneert, seggen, verklaren, statueren, en ordonneren 't gene volgt.

Eerstelijk, dat de gedachtenisse aller voorleden saken ten wedersijden, voor en sedert de beroerten in onsen rijke overkomen, en ter oorsake der selver sal blijven uitgelescht en verdelgd, als een sake noit geschied, en en sal onsen Procureurs generael, nochte anderen personen, publijke of privé, hoedanige die sijn, in wat tijden, nochte om wat oorsake het sy, geoorloft sijn, des eenig vermaen, proces, of vervolg te doen, in eenige Hove of jurisdictie.

2. Verbieden allen onse ondersaten van wat state en qualiteit die sijn, dat sy de gedachtenisse daer van niet en vernieuwen, sich ophetsen, tergen, schelden noch d'een den anderen beroepen by verwijt van 't gunt verleden is, daer van niet te disputeren, streven, twisten, nochte beschadigen met daed of woord, maer hen stil houden en vreedsamelijk leven onder den anderen, als broeders, vrunden en medeborgers: op verbeurte dat die anders doen sullen gestraft werden, als brekers der vrede en verstoorders van de gemene ruste.

3. Ordonneren dat de Catholijke en Roomse Religie sal hersteld en opgerecht werden in allen plaetsen en oorden van desen onsen Coninkrijke en landen onser gehoorsaemheid, daer d'oeffeninge der selver opgehouden heeft, om de selve aldaer vredelijk en gerustelijk geoeffent te werden, sonder eenige onrustinge of verhinderinge, verbiedende alderuitdruckelijkst allen personen, van wat state, qualiteit of wesen die sijn, op poenen als boven, dat sy den kerkelijken personen geensins verstoren, nochte verhinderen in de bedieninge van haren Gods-dienst, gebruik en ontfang der tienden, vruchten en inkomsten van hun Beneficien, en allen anderen rechten en plichten hen toebehorende, willende dat alle de gene welke gedurende de tegenwoordige en voorgaende beroerten kerken ingenomen hebben, huisen en inkomsten den voorsz Geestelijken personen toebehorende, en diese besitten en gebruiken, henluiden de gehele besittinge en 't gebruik in sulken rechten, vryheden, en sekerheden te verlaten, als zy hadden eer sy daer van onbruikig gemaekt zijn geweest.

4. En om onsen ondersaten gene oorsake van onrusten en oneenigheden te laten; hebben toegelaten, en laten toe de vrye oefeninge, openbare en generale van de vermeinde gereformeerde Religie door allen steden en plaetsen van onsen Coninkrijke en Landen onser gehoorsaemheid, en beschermingе, sonder te bevangen tijd nochte personen, noch van gelijken vlecken en plaetsen hen toebehorende, of dat het sy met wille en toelaten van anderen eigenaers, welken die toebehoren mochten, in welken vlecken en plaetsen die van de voorsz Religie hare Predicatien, Gebeden, Psalmensang, Doopsel en Nachtmael, verkondinge en bevestinge van Houwelijken, Scholen en openbare lessen oefenen, correctie doen volgende de voorsz Religie, en alle andere dingen hangende aen de vrye en volkomen bedieninge van de selvige. Sullen van gelijken mogen houden Consistorien en Synoden, so provinciale als generale, onse Officieren bevoegen ter plaetsen daer de voorsz Synoden sullen t'samen geroepen of vergadert werden: welken so generale als provinciale Synoden wy onsen Officieren of eenige van dien bevelen te assisteren. En niettemin willen en ordineren wy, dat die van der voorsz religie hen onthouden binnen onse stad van Parijs van de openbare bedieninge en oefeninge der selver, de voorsteden der selver, en twe mijlen der selver rontsom: welke twe mijlen wy bepaelt hebben en bepalen ter navolgender plaetsen. Te weten: sint Denijs, sint Maurdes fossez, Pont de Charenton, le Bourg la Royne, en Port de Noully. Ter welker plaetsen wy niet en verstaen dat eenige oefeninge van de voorsz religie gedaen werde, sonder dat nochtans die vander selver religie sullen mogen achterhaeld worden, over 't gene sy in hare huisen sullen doen, belangende de voorsz religie, selfs niet hare kinderen, noch-

(F. 149)

te ſchoolmeeſters, bedwongen werden iets te doen, tegen en tot nadeel der ſelver. Sullen hen ook onthouden den voorſz dienſt te doen binnen onſe Hove, en twe mijlen in 't ronde van dien, en inſgelijx op de Landſchappen en Landen aen gene ſijde de bergen, in welken Landen ſy niet en ſullen werden verſocht in 't gunt ſy in hare huiſen belangende de voorſz Religie ſullen doen: hopende dat ons God de genade doen ſal, doort uiteinde eenes vryen en heyligen algemeinen Concily, allen onſen onderſaten te ſien vereenigt in eene ſelve Gelove en Religie, gelijk onſe wenſchen en ſonderlinge meninge is.

5. En ſullen in onſen Coninkrijke en heerlijkheden onſer gehoorſaemheid niet mogen verkocht werden, ſonder alvoren geſien te werden by onſen Officieren, of (ten opſien der boeken belangende de voorſz religie) by den kameren hier na by ons geordonneert in yeder Parlement, om te oordelen over ſaken en geſchillen van die der voorſz Religie: verbiedende alderuitdruckelijkſt 't drucken, uitgeven en verkopen van allen boeken, boexkens en ſchamper ſchriften ten wederzijden, op pœnen begrepen in onſen ordinanrien: bevelende allen onſen Rechters en Officiers, daer aen de hand te houden.

6. Ordonneren, dat tot begravinge der doden van die van de voorſz Religie weſende in onſe voorſz Stad en voorſteden van Parijs, hen ſal gegeven werden 't Kerk-hof van de heilige Drievuldigheid, en in allen anderen Steden en plaetſen ſal by onſen Officieren en Magiſtraten in haeſten voorſien werden, in yeder plaetſe, tot gelegentheid als ſal konnen beſt geſchieden. Sulx te doen wy onſen Officieren bevelen, en de hand te houden, dat op de begraefnis-plaetſen geen ergerniſſen gepleegt en werden.

7. En verſtaen niet, dat die van der voorſz Religie eenigſins bedwongen werden, noch verbonden blijven uit oorſake van verſakinge, beloften, eeden of borgtochten by hen gegeven, ter ſake van de voorſz Religie, noch dat ſy daerom ſullen mogen gemoeyt of beſwaert werden in eeniger manieren dat het zy.

8. Sullen die van de Religie mogen doen richten en bouwen plaetſen om de voorſz exercitie te doen, uitgenomen binnen Parijs, voorſteden, en twe mijlen in 't ronde der voorſz Stad, en die alrede by hen gebouwet zijn, ſullen hen in ſulken weſen weder ter handen geſtelt werden als die zijn. En ſo ſy om die te bouwen ingenomen hadden eenige Kerken, of huiſen den Geeſtlijken toehorende of anderen Catholijken, ſullen gehouden weſen de ſelve weder te geven, ſonder nochtans te werden achterhaelt, wegen de ſtoffen die daer toe gebruikt zijn, hoewel d'ſelve genomen zijn van de ruynen en afwerpſelen, gedurende de tegenwoordige of voorleden beroerten.

9. Ten aenſien van de huwelijken der Prieſteren, en Geeſtelijke perſonen, die hier te voren zijn aengegaen, wy en willen noch en verſtaen niet, om vele goede bemerkingen, dat ſy daer van achterhaelt nochte gequelt ſullen werden, ſtellende in deſen onſen Procureurs Generaels, en onſe andere Officieren een ſtilſwijgen: verklaren niet te min, dat de kinderen geſproten van de voorſz huwelijken, ſullen alleen mogen erven aen de roerlijke goederen, acqueſten en onberoerlijke conqueſten van hun vaders en moeders: niet willende dat de geprofeſſide Religieuſen komen ſullen tot eenige erffeniſſe directelijk noch collateralijk.

10. Sullen die van de voorſz Religie gehouden zijn te onderhouden de wetten ontfangen in de Catholijke Kerke, belangende 't ſtuk van de huwelijken aengegaen of noch aen te gaen, volgende de trappen van maegſchappe, om te voorkomen de twiſten en proceſſen die daer uit ſouden mogen volgen, tot ondergank van 't meerendeel der goede huiſen van onſen Rijke, en ontbindinge der banden der vrundſchap en liefde, die door huwelijken en alliancien tuſſchen onſen onderdanen verkregen werden. En niet te min voor de huwelijken geſchied in derden en vierden trap, en ſullen die van de voorſz Religie niet mogen gemoeyt werden, nochte de deugdelijkheid der voorſchreven huwelijken in twijffel getrocken, noch inſgelijx den kinderen van ſulken huwelijke d'erffeniſſe benomen noch getwiſtet. En om te oordelen van deugdelijkheid van de huwelijken aengegaen by die van de voorſz Religie, en te vergelijken of die betamelijk of onbetamelijk zijn, in dien gevalle ſal den Coninklijken Rechter kenniſſe nemen van de ſake des voorſz huwelijks; en daer hy elſcher ware, en den verweerder Catholijx, de kenniſſe ſal daer van behoren den Officiael en Geeſtelijken Rechter.

11. Ordonneren datter geen onderſcheid noch verſchil en werde gemaekt ten aenſien van de Religie, om in de Univerſiteiten, Collegien, Scholen, Gaſt-huiſen en Siek-huiſen te ontfangen, de kranke en arme Scholieren.

12. Die van der Religie ſullen betalen 't recht van inkomen, ſo dat gebruikelijk is ten aenſien van de laſten en dienſten, daer mede ſy ſullen voorſien werden, ſonder gedwongen te werden hen tot eenige ceremonien te laten vinden, hare religie contrarie: en by eede werdende geroepen, en ſullen niet gehouden werden anders te doen, als de hand op te ſteken, te ſweren en Gode te beloven dat ſy de waerheid ſpreken ſullen: en en ſullen ook niet gehouden werden, paſſerende de contracten en verbanteniſſen, diſpenſatie te nemen vanden eed by henluiden gedaen.

13. Willen en ordonneren, dat alle onſe onderſaten ſo Catholijke als van de voorſz vermeinde Gereformeerde Religie, van wat ſtant of conditie die ſijn, ſullen gehouden ſijn, en door allen behoorlijken en redelijken wegen gedwongen werden, en op breuken in onſen voorgaende bevelen daer op gemaekt, te betalen en te quiteren de tienden aen de Paſtoren en Geeſtelijken perſonen, en ook allen anderen dien ſulx betaemt, na de gewoonte en gebruik van de plaetſe.

14. Onſen lieven en ſeer beminden Neve den Prince van Orangien ſal geſteld en geveſtet werden in alle ſijne Landen, gerechtigheden, en Heerlikheden die hy binnen onſen Coninkrijke heeft, en binnen den Lande van onſer gehoorſaemheid, mitſgaders in het Prinſdom van Orangie, gerechten, titelen, documenten en papieren, ſo daer eenige genomen en verdragen ſijn by onſen Lieutenanten generaels en onſen anderen Officieren, welke goederen, rechten en titelen onſen voorſz Neve weder gegeven werden, geſteld en geveſt in den ſelven ſtant als die voor de beroerten waren, om voortaen d'ſelve by hem en de ſijne gebruikt te werden, volgende de proviſien, arreſten en verklaringen daer op ingewilligt en toegeſtaen by wijlen Conink Henrik onſen eerwaerdigen Heere en Vader, dien God genadig ſy, en anderen Coningen onſe voorſaten, even als hy dede voorde beroerten.

15. Die van der voorſz Religie ſullen gehouden zijn t'onderhouden de heilige dagen by de Roomſe Catholijke Kerke ingeſtelt, en en ſullen op de ſelvige dagen niet mogen arbeiden, verkopen, nochte hare winkels openen: en in de dagen dat het gebruik des vleeſchs by de Kerke verboden is, en ſullen de vleeshallen niet geopent werden.

16. In allen actien en openbare actien, alwaer van de voorſz Religie ſal werden geſproken, ſal men gebruiken; vermeinde Gereformeerde Religie.

17. Om des te beter de gemoeden en willen onſer onderſaten te verenigen, gelijk onſe meninge is: ſo verklaren wy den vereenigden Catholijken, als dien van de voorſz vermeinde Gereformeerde Religie, bequaem om te mogen bedienen alle ſtaten, waerdigheden, en allerleye Coninklijke en heerlijke ampten, als mede van de Steden onſes Rijx, Landſchappen en Heerlijkheden onſer gehoorſaemheid, en de ſelve ſonder onderſcheid ontfangen en toegelaten te werden, ſonder gehouden te werden anderen eed te doen, noch geknocht aen ander verbantniſſen, als haren ſtaet, waerdigheid, ampten en officien getrouwelijk te ſullen gebruiken, en de ordonnantien te onderhouden. In welken ſtaten, waerdigheden, laſten en ampten, ten aenſien der gene die t'onſer ſchickinge ſtaen, by ons ſal werden voorſien, na de ſelve indifferentelijk ſullen komen ledig te ſtaen, en ſonder onderſcheid van religie, van bequame perſonen,

ſo

ſo wy van noden hen ſien ſullen totten welſtand van onſen dienſte en onderſaten.

18. En om dat de rechtpleginge eene van de voornaemſte middelen is, om onſe onderſaten te houden in vrede en eendracht: wy neigende ter bede ons gedaen, ſo van wegen de vereenigde Catholijken, als die vander vermeinder Gereformeerde Religie, hebben geordonneert en ordonneren, dat in onſen Hove van Parlemente van Parijs opgerecht ſal werden een Kamer gemaekt van twe Preſidenten en 16 Raden half Catholijken, en half van de voorſz Religie. En welke officien van die van de Religie by ons ſullen werden gemaekt en opgericht tot deſen einde, tot de ſelve weddes, eeren, autoriteit en prerogativen, als onſer ander Raden van onſen voorſz Hove: op dat de ſelve Kamer kenniſſe hebbe en oordele met ſouverainiteit, voor laetſte reſſort en by arreſt, over allen anderen van de proceſſen en geſchillen opgereſen en op te rijſen. In welken proceſſen de voorſz geaſſocieerde Catholijken, of die van de vermeende Gereformeerde Religie, van den reſſorte van onſen voorſz Hove, voornaemſte partyen of garands ſullen weſende, eiſchende of verwerende in alle civile of criminele materien, 't zy de voorſz proceſſien ſchriftelijk zijn, of verbale appellatien, en dat ſo het den voorſz partyen goed dunkt, en d'eene van den anren ſulx verſoekt. Welke Kamer gemaekt en opgericht ſulx als voorſz is, ſal by ons geſonden werden in onſe ſtad van Poictiers, om aldaer te ſitten en onſen onderſaten recht te plegen, vereenigde Catholijken, en van der vermeende Gereformeerde Religie van onſen Landen van Poictou, Angoulmois, Aulny, en Rochelle, in ſelfder forme en geſtalte, als d'aenſittinge geſchied in onſen voorſz Hove van Parlemente, en dat van drie tot drie maenden des jaers gedurende, beginnende den eerſten dag Auguſti totten eerſten dag Octobris.

19. En voor 't reſſort van onſen Hove van Parlemente van Thoulouſe, ſal opgericht werden een Kamer in de ſtad van Mompellier, gemaekt van twe Preſidenten en achtien Raden, half Catholijken en half van de voorſz Religie, welke Catholijken van ons ſullen gekoren werden uit onſe Hoven van Parlemente en hogen Rade; en die van de voorſz Religie van nieuws gemaekt en gekoren tot ſelve weddes, eeren, macht, prerogativen en hoogheden; als de Preſidenten en Raden van onſen voorſz Hove van Parlemente van Thoulou-
F. 150.) ſe voorſz. In welke Kamer ook ſullen gemaekt werden een Advocaet, Procureur Generael, twe Greffiers, d'een civil d'ander crimineel, Kamer-bewaerders, en alle andere nodige Officieren, ſo voor de voorſz Kamer, als voor de Cancelerye die aldaer geſtelt ſal werden. Alle welke Officieren ſullen weſen half Catholijken, en d'ander helft van de voorſz Religie. En ſal de voorſz Kamer kenniſſe nemen en oordelen ſouverainelijk, in 't leſte reſſort en by arreſte, privatelijk over allen anderen van den proceſſen en geſchillen zijnde en komende in welke de geaſſocieerde Catholijken of vande vermeinde van de Gereformeerde Religie, van de reſſorte van onſen voorſz Hove van Parlemente van Thoulouſe; voornaemſte partien of garands ſullen weſen, of eiſchende of verwerende in allen civile en criminele materien, 't zy de ſelvige proceſſen ſchriftelijk zijn, of verbale appellatien: en 't ſelve ſo het den partyen goed dunkt, en d'eene van dien 't ſelve verſoekt.

20. Willen dat gelijke Kameren ſullen werden opgericht in onſe Hove van Parlementen van Grenoble, Bourdeaux, Aix, Dyon, Rouen en Bretaigne; gemaekt van twe Preſidenten en tien Raden in yeder Kamer, welke weſen ſullen als geſeid is, half Catholijken, en d'andere helft van de voorſz Religie. En die van de voorſz Religie van nieuws gemaekt tot deſen einde, om by de voorſz Kameren, yeder op 't reſort daer die ſal toegericht werden, ſulken juriſdictie, autoriteit en macht te hebben, kennis te nemen en vonnis te geven in der forme en geſtalte, en even als hier voren geſeid is, ten aenſien van de reſorte onſer Parlementen van Parijs en van Thoulouſe en ten aenſien van onſe Land van Daulphiné, ſal d'aenſittinge van de voorſchreven Kamer gedeelt werden, te weten ſes maenden tot Grenoble voorſz en andere ſes maenden tot S. Marcelin, beginnende d'eerſte aenſittinge op S. Marcelin voorſchreven.

21. Willen ook, by maniere van proviſie, en tot dat in de generale vergaderinge die wy menen te houden van onſe Staten onſes Koninkrijx, by ons anders ſal weſen geordonneert, dat van allen vonniſſen die gegeven ſullen werden in proceſſen genomen, of noch te nemen, alwaer de vereenigde Catholijken en die van de voorſchreven Religie, ſullen weſen in qualiteit eiſchende of verwerende, principale partyen of garands, in allen materien; ſo civile als criminele, by de Officieren van onſe Preſidiale ſtoelen of andere, welken wy macht ſouden gegeven hebben ſouverainelijk te vonniſſen in ſekere ſaken en in 't laetſten reſorte, aldaer ſal appel vallen in de voorſz Kameren nieuwlijx in onſen voorſz Parlementen opgericht, elk in ſijn reſort, niet tegenſtaende allen edicten, belangende d'autoriteit en juriſdictie der voorſz Preſidiale ſtoelen, welken wy ten ſaken voorſchreven hebben gederogeert, en derogeren, ſonder in anderen ſaken te prejudicieren: welk appel in materien civile, preſidiale, ſal hebben effect devolutijf alleenlijk, en niet ſuſpenſijf, ten ware by bewillinge van beiden partyen ingewilligt ware, dat hun proceſſen ſouden gevonniſt werden by den voorſchreven Preſidiale ſouverainelijk, in welken gevalle 't vervatte in 't tegenwoordige article geen plaets nemen ſal: noch ook in aenſittingen, alwaer genoegſaem getal weſen mochte van de voorſchreven Religie, om de voorſz proceſſen te oordelen: ſulx ſy mogen doen ſouverainelijk met gelijk getal Catholijken, en ſonder appel in ſaken van edicten, en niet-te-min om ſekere oorſaken en bemerkingen ons daer toe bewegende, ordonneren dat d'inſtructie en vonnis der criminele proceſſen geintenteert of te intenteren voor den ſtoel van den Seneſchal van Thoulouſe opgericht in de voorſchreven ſtad van Thoulouſe, in welken proceſſen de vereenigde Catholijken en die van de voorſchreven Religie verweerders ſullen zijn, en ſal in de voorſz Stad niet geſchieden, maer ter naeſter Richtſtoel des voorſz Seneſchal: welke wy alrede de ſelve proceſſen toegeſonden hebben, en toeſenden, ter laſte van ap el, in de Kamer opgericht in de voorſz ſtad van Mompellier.

22. De Provooſten van onſe lieve en ſeer beminde Neven de Mareſchalken van Vrankrijk, Onderbailliuws, Onderſeneſchals, Lieutenanten van korten tabbaerden, en andere Officieren van gelijke qualiteit, ſullen recht doen volgens d'ordonnantien, ten aenſien van de landlopers. En belangende den huishoudenden, beſwaert en voorkomen van caſ Prevoſtable, is't dat ſy zijn van den vereenigden Catholijken of van der voorſz Religien, de voorſz Officieren ſullen gehouden weſen totte inſtructie en gerechte der voorſz proceſſen te beroepen, gelijk getal van onſen Officieren van vereiſcher qualiteit, ſo Catholijken als van de voorſz Religie, ter naeſter preſidiale of Coninklijke Richtſtoelen; in de Provincien daer geen preſidiale Richtſtoelen zijn, is't datter ſo vele zijn van der voorſz Religie: ſo niet, ſullen in hun Advocaten roepen, ſo daer der voorſz qualiteit gevonden werden.

23. Ordonneren, willen, en belieft ons, dat onſen lieven en ſeer beminde Swager den Conink van Navarre, onſen lieven en ſeer beminden Neve de Prince van Condé, onſen beminden Neve den Heere van Damville, Maerſchalk van Vrankrijk, en inſgelijx alle andere Heeren, Ridderen, Edelen, en andere van wat ſtand of conditie die zijn, 't zy geunieerde Catholijken, of van de voorſz Religie wederkeren ſullen, en behouden werden int beſit van hun gouvernementen, ampten, Staten en Coninklijke officien, gelijk ſy de ſelve beſaten te voren den 24 Aug. 1572. ſonder gehouden te weſen nieuwe propoſitien te nemen, en niet tegenſtaende alle arreſten en vonniſſen tegen hen gegeven en de proviſien die verkregen ſouden zijn geweeſt van de voorſchreven Staten door anderen; van gelijken ſullen wederke-

ren in 't beſit van allen en elken hun goederen, namen, rekeningen en actien, niet tegenſtaende de vonniſſen gevolgt ter reden der voorſz beroerten, welke arreſten, vonniſſen, proviſien, en alles datter nagevolgt mocht weſen, wy by deſen effecte verklaert hebben, en verklaren nul, egene, en van geender waerden.

24. Verſtaen niet by 't gene hier voren geſeid is, dat die welke hare ſtaten en ampten gereſigneert hebben in krachte van onſe opene brieven, of des wijlen laetſten Conings onſen ſeer beminden Heere en broeder, de ſelve ſullen mogen verkrijgen en komen in 't beſit der ſelver, hen niet te min behoudende hun actie tegen de beſitters en tijtel-voerders der voorſz ampten om de betalinge van den overkomen prijſe tuſſchen hen, ter ſake van de voorſz reſignatien. En ten aenſien van die welke genootdrukt zijn geweeſt metter daed en geweld by de particuliere, de voorſz hun ſtaten en ampten te reſigneren, wy laten hen toe als mede hun erfgenamen, daer van civilijk inſtantie te doen, ſo tegen die, welke ſulk geweld gebruikt hebben, als tegen hun erfgenamen en ſucceſſeurs.

25. Ordonneren ook, ſo daer eenige Commanderien van de Orden van S. Jan van Jeruſalem, toebehorende den geaſſocieerden Catholijken, of vande voorſz Religie, by autoriteit van onſen Rechteren bevonden waren ingenomen te zijn, of ſo ſy door anderen ter oorſake of voorwenden van de beroerten, in wat maniere het zijn mochte, verſteken waren, dat volle en gehele handlichtinge gedaen werde den voorſz Commandeurs, en ſy geſtelt in ſulken ſtate en poſſeſſie der voorſz Commanderien, als de ſelve waren voor den 24 Auguſti 1572.

26. En belangende dien, ſo vereenigde Catholijken, als van de voorſz Religie, die met ampten verſien zijnde, in de ſelvige noch niet en zijn ontfangen geweeſt, willen wy en het belieft ons dat ſy totte voorſz ſtaten ontfangen werden, en dat hen alle nodige proviſien toegevoegt werden.

27. En van gelijken dat de voorſz geaſſocieerde Catholijken komen totte beſittinge en genot van hare beneficien, die ſy hadden voor den voorſz 24 Auguſti, en dat die welke uit eigener macht, ſonder onſe bevel of gifte, de vruchten genoten hebben der voorſz beneficien den Catholijken toehorende gehouden en gedwongen werden de ſelvige weder te keren.

28. Alle geſchillen belangende de rantſoenen der gene die ten wederzijden gevangen zijn geweeſt, werden behouden aen ons, gelijk wy de ſelve aen ons, en onſen perſone behouden, den partyen verbieden elders dan voor ons vervolg te doen, en ook allen onſen Officieren en Magiſtraten daer toe eenig Hof, juriſdictie of kenniſſe te nemen.

29. d'Uitroepen, aenplackingen, ſubſtantien van erven daer van men het decreet vervolgt, ſullen geſchieden ter gewoonlijker plaetſen en uren, iſt doenlijk, volgende onſe ordonnantien, of wel op de openbare marcken, ſo ter plaetſen daer de voorſz erfniſſen gelegen zijn eene markt is, en ſo daer gene en ware, ſullen ter naeſter markt gedaen werden, weſende onder het reſſort des gerechts daer de adjudicatie geſchieden moet, en de aenplakſelen geſtelt werden aen den poſt van de voorſz markt, en ter inkomſte van de hoor-plaets der voorſz vlecke, en door dien middel ſullen de voorſz uitroepingen goed en van waerden zijn, en voorts gevaren werden totter interpoſitie des Decreets, ſonder ſich te houden aen de nulliteiten die ten dien aenſien voorgewend mochten werden.

30. d'Acquiſitien die de geaſſocieerde Catholijken of die van de voorſz religie, ſullen hebben gedaen door andere als onſe autoriteit belangende d'onroerlijke goederen den Kerken toebehorende, en ſullen noch plaets noch effect hebben. Maer ordonneren, willen, en het belieft ons, dat de voorſz Geeſtelijke perſonen alſo haeſt en ſonder uitſtel in haer goeden komen, en behouden werden in de beſittinge en werkelijke gebruik der voorſchreven goederen alſo veralieneert zijnde, ſonder weder te keren den prijs van de voorſz verkopingen. En dit niet tegenſtaende de voorſz contracten van verkopinge, welke wy ten dien einde te niete doen, te niete gedaen hebben en wederroepen als van onwaerden, behoudens hun regres totten voorſz kopers, tegen welken ſulx behoren ſal, en niet te min ſullen onſe opene brieven afgevaerdigt werden, aen die van de voorſz religie, om op haer te ſtellen en te vergelijken de ſommen tot welken de voorſz verkopingen belopen ſullen, om de voorſz kopers te vergoeden de penningen die ſy waerlijk en ſonder bedrog hebben uitgeleid, ſonder dat de voorſz acquereurs ſullen mogen genieten eenige actie voor hun ſchaden en intereſten by gebreke van genot: maer ſullen hen te vreden houden over de vergrotinge der penningen by hen opgebracht voor den prijs der voorſz acquiſitien, tellende tot dien prijs de vruchten by hen genoten, ingevalle de voorſz verkopinge bevonden werde ten leegſten en ongelijken prijſe geſchied te zijn.

31. De ont-ervingen of privatien, 't ſy by diſpoſitie tuſſen levende of teſtamenteurs, geſchied in haet van Religie of beroerten, ſullen geen plaets nemen ſo voor het tegenwoordige als het toekomende, tot nadeel van de geunieerde Catholijken, noch van die van der religie vermeind Gereformeerd: mits datter geen andere oorſake en zy als ter ſake van der Religie, en aennemen van wapenen. Verſtaende ook dat het ſelve onderhouden werde ten aenſien vande ont-ervingen geſchied uit hate van de Catholijke Religie, en niettemin de krijgs-teſtamenten die gemaekt zijn geweeſt gedurende de voorſz tegenwoordige en voorgaende beroerten, ter een en ter ander zijden, ſullen houden en van waerden weſen naer diſpoſitie van Rechten.

32. De diſordren en exceſſen geſchied den 24 Auguſti en volgende dagen, in gevolge des voorſz daegs tot Parijs, en andere ſteden en plaetſen van onſen Coninkrijke zijn geſchied, tot onſer grootſter ongeneuchte en leedweſen. En tot betoninge van onſe ſonderlinge goedigheid en goedwilligheid tegen onſe onderſaten, verklaren de weduwen en kinderen der gene die gedood zijn geweeſt de voorſz dagen, in wat gedeelte van onſen Coninkrijke dat het zy, vry van allen impoſten en contributien, die gedaen ſullen werden ter ſake van onſen ban en wederban, ſo hare mannen of vaders Edel waren, en daer hare mannen of vaders ſlechte perſonen en den contributien en tollen ſubject zijn geweeſt, ontlaſtende de voorſz weduwen en kinderen om de ſelve inſichten en redenen van allen impoſten en laſten, alles voor en gedurende den tijd van ſes jaren aenkomende en vervolgende. Verbiedende onſen Officieren, elck in ſijn plaets, de ſelve daer in te begrijpen, tot nadeel van onſe tegenwoordige wille en meninge. (f. 151.

33. Verklaren ook allen vonniſſen, oordelen, arreſten, proceduren, verkopingen en decreten, geſchied en gegeven tegen die van de vermeinde Gereformeerde Religie, ſo levende als dode, zedert d'affterven van wijlen Conink Henrik, onſen ge-eerden Heere en Vader, ter ſake van de voorſz Religie, beroerten en troublen zedert geſchied, mitſgaders d'executie van dien oordelen en decreten van nu af gecaſſeert, wederroepen en afgedaen, doen af, wederroepen en vernietigen de ſelvige, ordonneren, datſe ſullen werden uitgeſchrapt en wech genomen uit de voorſz regiſtren, en Greffien der Hoven, ſo hoge als lage, gelijk wy van gelijken willen, dat uitgeſchrapt en uitgedaen werden alle tekenen, voetſtappen en gedenktekenen der voorſchreven executien, boeken en laſter acten tegen hun perſonen, memorien en nakomelingen, en dat de plaetſen ter welker men om deſe oorſake demolitien en afwerpingen heeft gedaen, den eigenaers weder ſullen ingegeven werden, om daer mede te doen ſo ſy te rade ſullen zijn, 't ſelve willen wy en ordonneren gedaen te werden van de geaſſocieerde Catholijken, en namentlijk uit reden den arreſten en vonniſſen gegeven tegen de Heeren de la Molle, Coconas, en la Haye Lieutenant Generael van Poictou, en hebben generalijk afgeſchaft, wederroepen, en te niete gedaen alle proceduren en informatien ter ſake van allerleye aenſlagen, laſten, vermeinde ſchaden van gequetſter Majeſteit of andere geſchied: niet tegenſtaende welken proceduren, arreſten en vonniſſen, behel-

helſende hereenigen, inlijvingen en confiſcatien; ſullen ſo wel die van de geaſſocieerde Catholijken, en die van de voorſz Religie als haer erfgenamen, keren totte beſittinge en dadelijk gebruik van alle en elke hare goederen.

34. En op dat uit krachte van onſe voorſz verklaringe alle arreſten en vonniſſen gegeven tegen wijlen den Heere de Chaſtellion, Admirael van Vrankrijk, en d'executie van dien, krachteloos en van geender waerde blijven, als een ſake nooit geſchied. Wy in gevolge van de ſelve verklaringe willen en ordonneren, dat alle de voorſz arreſten, vonniſſen, oordelen, en proceduren geſchied tegen den Heere van Chaſtillion, ſullen werden afgeſchaft, geſcheurt en uitten regiſtren der Greffien gedaen, ſo van onſen Hoven van Parlementen, als allen anderen juriſdictien, en dat ſo lange de gedachteniſſe des voorſz Admiraels geduren ſal, deſſelfs kinderen geheel in hare eere en goederen blijven ten deſen aenſien, niet tegenſtaende de voorſz arreſten dragen reunie en incorporatie der ſelver goederen, totte domeinen van onſe krone, des wy den voorſz kinderen ſullen doen brede en ſpeciale verklaringe, ſo 't hun goed dunkt.

35. 't Selve willen wy gedaen te werden ten aenſien van de Heeren van Montgommery, Mombrum, Briquemault en Cavaignes.

36. Verbieden dat gene Proceſſien gedaen en werden, ſo ter ſake des doods van wijlen onſen Neve den Prince van Condé, als S. Bartholomei-dag, en andere ſaken die de gedachteniſſen der troublen mochten vernieuwen.

37. Alle proceduren geſchied, gegeven arreſten en vonniſſen tegen die van de voorſz Religie de wapenen voerende, of uitten Rijke weſende, of wel vertrocken in ſteden en Landen by de ſelve gehouden, in eenige andere materie, als de voorſz Religie en troubles mitsgaders alle peremptien van inſtantien, preſcriptien, ſo legale, conventionele, als couſtumiere ſaiſien, van lenen vervallen, gedurende de tegenwoordige als voorgaende beroerten, ſullen geacht werden als niet geſchied nochte gebeurt, en ſodanige hebben wy de ſelve verklaert en verklaren, en de ſelve afgedaen en doen af, ſonder dat partyen hen eenigſins daer mede mogen behelpen, of wel die van der Religie gehoort en by Procureurs verweert zijn, maer ſullen geſtelt werden in ſtate als die te voren waren, niet tegenſtaende de voorſz arreſten en executien van dien, en ſal hen wedergegeven werden de poſſeſſie in welke ſy waren, ten aenſien der voorſz dingen den 24 Aug. 1572. En ſal 't gunt voorſz is ook ſtadt grijpen voor de geunieerde Catholijken, zedert dat ſy de wapenen genomen hebben, of buiten deſen Rijke zijn geweeſt, ter ſaken van de beroerten, en vorder minderjarige kinderen van die van minder qualiteit, die ſedert de voorſz beroerten overleden ſijn. Verklaren ook nul, van geender waerden alle proceduren en gegeven vonniſſen, gedurende den ſelven tijd tegen de voorſeide beide faulten en continuatien, mitſgaders ook d'executien der ſelver vonniſſen, ſtellende de partyen in den ſelvigen ſtate als die te voren waren, ſonder de onkoſten te ſmelten, noch gehouden te zijn de breuken te conſigneren.

38. Alle gevangen die gehouden werden 't zy uit autoriteit van den gerichte of anders, ſelfs op de galeyen, ter ſaken der voorgaende en tegenwoordige beroerten, ſullen geſlaekt en in vryheid geſtelt werden ten wederzijden, ſonder eenig ranſoen te betalen: caſſerende en afſchaffende alle voorgaende verbanteniſſen ten deſen aenſien, en ontlaſtende den borgen der ſelver. En verſtaen nochtans niet, dat de rantſoenen die alrede verſchoten en betaelt ſijn geweeſt, by dewelke in krijge gevangen waren, wedergeeiſcht ſullen werden vanden genen dieſe ontfangen mochten hebben. En belangende 'tgene geſchied en gevangen is geweeſt by wege van vyandſchap, of door vyandſchap tegen 't openbaer reglement of particulier der Hoofden, Gemeenten en Provincien die bevel hadden, en de welke niet en is, of ſal werden toegeſtemt binnen twe maenden na verkondinge van onſe tegenwoordige bevel, ter een en ter ander zijden, ſal des vervolg mogen gedaen werden civilijken door wegen van Juſtitie.

39. Ordonnerende ook dat ſtraffe werde gedaen van den crimen en miſdaden begaen tegen de perſonen der ſelven zijde, in tijden van troubles, beſtand of ſtilſtand van wapenen, ten ware alſulke daden toegeſtaen waren by den Hoofden ter een en ter ander zijden, binnen den ſelvigen tijd van twe maenden. En belangende de lichtingen, uitperſingen van penningen, wapendrachten en andere exploicten van oorloge geſchied uit eigen autoriteit en toeſtand, daer van ſal vervolg gedaen werden by wege van Juſtitie.

40. De meublen die in nature en weſen bevonden ſullen werden, en niet genomen zijn geweeſt door wegen van vyandſchap, ſullen weder gegeven werden den genen die de ſelve toebehoren, ſo die zijn en bevonden werden dan noch als dit voorſz bevel gekondigt ſal weſen, in handen der gene dieſe ſullen genomen hebben, of van hun erfgenamen ſonder eenige penningen weder te keren om de reſtitutie der ſelver, en daer de voorſz meublen verkocht waren geweeſt by autoriteit der Juſtitie, of door andere commiſſie of openbaer bevel ſo van de Catholijken, als die van de voorſz Religie, ſullen niettemin mogen gevindiceert werden, mits wedergevende den prijs van dien aen den kopers: Verklarende dat geen acte van hoſtiliteit is, 't gene tot Parijs en elders gedaen wierd den 24 Auguſti 1572. en de navolgende dagen, in gevolge van 't gunt geſchiede den voorſz 24 Auguſti.

41. Ten aenſien van de vruchten van onroerlijke goederen, een yegelijk ſal wederkeren in ſijn huiſen en goederen, en wederzijdelijk genieten de vruchten van deſen tegenwoordigen jare, ſelfs de Geeſtelijke, niet tegenſtaende alle innemingen en verhinderingen ter contrarie geſchied, gedurende de voorſz tegenwoordige en voorleden beroerten, gelijk ook een yder genieten ſal van de achterſtallige renten, die by ons niet zijn ontfangen, noch door onſen bevelen en toelaten, ook niet by ordonnantie van Juſtitie, of laſte van den Hoofden van d'ander zijde.

42. De ſterkten en garniſoenen die in de huiſen, vlecken, ſteden en kaſteelen zijn, onſen onderſaten toebehorende, van wat Religie en qualiteit die zijn, ſullen terſtond vertrecken na de verkondinge van dit tegenwoordig bevel, om de vrye en gehele beſittinge en gebruik den eigenaers te laten, even als te voren eer ſy daer van ontbloot zijn geweeſt, niet tegenſtaende alle pretenſien van rechten, welke die dieſe onthouden, ſouden mogen bybrengen, op welke pretenſien ſy hen ſullen verſien by gewoonelijke wegen van Juſtitie, na dat ſy de voorſz beſittinge verlaten hebben, ſulx wy ſpecialijk volbracht willen hebben, ten aenſien van de beneficien daer van de titulaire ontgoed zijn geweeſt.

43. Alle titelen, papieren, bewijs-tekenen en documenten die genomen ſullen zijn geweeſt, ſullen wederzijds wedergegeven werden den genen dieſe toebehoren, al is 't ſo dat de voorſz papieren, daer de voorſz kaſtelen en huiſen daer de ſelve wierden bewaert, ingenomen en geſaiſeert zijn geweeſt, 't zy door ſonderlingen laſt van onſen Lieutenanten en Gouverneurs, of uit macht van de Hoofden der andere zijde, of onder eenig ander voorwenden dat het zy.

44. Den vryen handel en paſſagie ſal herſtelt werden door alle de ſteden, vlecken, dorpen, bruggen en wegen van onſen voorſz Rijke, Landen, en Heerlijkheden onſer gehoorſaemheid en beſcherminge, ſo ter zee als te lande, rivieren en verſche wateren, gelijk de ſelve waren voor en na de troubles, en alle nieuwe tollen en ſubſidien, door andere als onſe autoriteit ingeſtelt, gedurende de voorſz beroerten, ſullen afgeſchaft weſen.

45. Alle plaetſen, Steden en Provincien van onſen voorſz Rijke, Landen en Heerlijkheden onſer gehoorſaemheid, ſullen genieten de ſelvige privilegien, vryheden en immuniteiten, markten, jaermarkten, juriſdictien en ſtoelen van Juſtitie als de ſelve plachten voor de tegenwoordige beroerten, niet tegenſtaende de verſtellingen eeniger der voorſz ſtoelen, en al-

len brieven ter contrarien, welke ſtoelen herſtelt ſullen werden ter Steden en plaetſen daer die te voren waren.

46. En na dien wy hier voren verklaert hebben de voorſz geënigde Catholijken, en die van de voorſz Religie bequaem tot bedieninge onſer ſtaten, ampten, en waerdigheden, hoedanig die zijn mogen, heerlijk, of van de Steden onſes voorſchreven Rijx, landen en heerlijkheden onſer voorſchreven gehoorſaemheden, en in de ſelvige ſonder onderſcheid ontfangen en toegelaten te werden: willen wy dat de ſelvige van gelijken ſullen mogen bedienen de ampten van Procureur, Syndicq der Landen, Steden en Vlecken, en in allen Raden toegelaten te werden, als mede in allen deliberatien en vergaderingen, ſo elective der Staten van Provincien, als andere bedieningen van de voorſz ſaken hangende, ſonder dat de ſelve ter ſake van de voorſz Religie, of der voorſz troubles ſullen mogen verſteken werden, en totte bedieninge verhindert.

47. En ſullen die van der voorſz Religie hier namaels niet mogen werden beſwaert noch overlaſt met eenige gewoonlijke of ongewoonlijke laſten meer als de Catholijken, en na de proportie van hun goederen en middelen: en ſullen mogen de partyen die vermeten ſullen over laſt te zijn, hen voorſien voor Rechters, welke daer van de kenniſſe toebehoort, en ſullen alle onſe onderſaten, van wat religie en ſtant die zijn mogen, ſonder onderſcheid ontlaſt werden van allen laſten, ingeſtelt ten wederzijden op de gene die abſent waren en hun goederen niet en gebruiken ter ſaken van de troubles:
(F. 152.) ſonder nochtans te mogen weder eiſchen de vruchten die gebruikt mogen zijn tot betalinge der voorſz laſten.

48. Verſtaen ook niet dat de voorſz vereenigde Catholijken en die van de voorſz Religie, noch andere Catholijken welke in de Steden en plaetſen woonden by hen ingenomen en onthouden, en die hen gecontribueert hebben, ſullen worden vervolgt om de betalinge der laſten, beden, octroy, oploop, ſeparatien, gebruik, en andere impoſitien, en ſubſidien vervallen en ingeſet zedert den 24 Aug. 1572. tot nu toe, 't zy door onſen bevele of door advijs en deliberatie van onſen Staten, Gouverneurs van Provincien, Hoven van Parlementen en andere, daer van wy hen hebben ontlaſtet en ontlaſten, verbiedende onſen Threſoriers van Vrankrijk, Generalen van onſen Finantien, Ontfangers Generael en particulier; hun Commiſen en ondergeſtelde, en allen anderen intendenten en Commiſſariſſen van onſen voorſz Finantien, d'ſelvige t'onderſoeken, te quellen, t'ontruſten of te moeyen, directelijk of indirectelijk, in wat voegen het zy.

49. Verklaren dat wy houden en achten onſen lieven en ſeer beminden broeder den Hertog van Alençon onſen goeden broeder, onſen lieffſten en ſeer beminden ſwager den Conink van Navarre voor onſen verwante en ſwager; en onſen lieven en ſeer beminden neve den Prince van Condé voor onſe maegſchap: getrouwe onderſaet en dienaer, gelijk wy ook houden en achten onſen ſeer lieven en beminden neve den Heere van Amville Maerſchalk van Vrankrijk, en allen anderen Heeren, Ridderen, Edelen, Officieren, inwoonderen van Steden, gemeenten, vlecken, gehuchten, en andere plaetſen van onſen voorſz Rijke en Landen onſer gehoorſaemheid, die d'ſelve gevolgt, geholpen en by geſtaen hebben, gunſte en faveur geboden, in aller manieren dat het zy, voor onſe goede getrouwe onderſaten en dienaren, en verſtaen hebbende de verklaringe van onſen voorſz broeder den Hertog van Alençon, wy houden ons wel en volkomelijk voldaen en bericht van ſijne goede meninge, en dat noch door hem, noch door de gene die daer toe gekomen zijn, of die hen eenigſins daer onder vermengt hebben, 't zy levendige, 't ſy dode, niets en is gedaen nochte geſchied dan tot onſen dienſte. Verklaren alle arreſten, informatien en proceduren hier op gedaen en gegeven, krachteloos en van onwaerden, als een ſake nooit geſchied: willende dat de ſelve werden uitgeleſcht en afgeſchaft, en uit den regiſteren der Greffien geweert, ſo wel van onſen Hoven van Parlemente, als allen anderen juriſdictien daer d'ſelve zijn geenregiſtreert.

50. Wy houden en achten ook voor onſen magen, geburen en vrunden, onſen lieven en ſeer beminden neven den Palſgrave, Ceurvorſt des H. Rijx en den Hertog Johan Caſimir ſijnen ſone, en dat 't gunt geſchied is, by hen niet en is gedaen, dan t'onſen dienſte.

51. Verklaren inſgelijx de lichtinge en uittrecken der Switſeren, ſelfs uitten Graetſchappen van Neufchaſtel en Vallaugin, en anderen quartieren hoedanig die zijn, niet geſchied te zijn dan tot onſe dienſte.

52. Willen dat de kinderen der gene die uit onſen Rijke vertrocken zijn, zedert de dood van wijlen Conink Henrik onſen eerwaerdigen Heere en Vader, ter ſake van de religie en beroerten, of wel de voorſz kinderen geboren zijn buiten onſen Rijke, gehouden ſullen werden voor ware Francoiſen en Rijxgenoten, en hebben de ſelvige ſodanige verklaert, en verklaren, ſonder dat hen van noden zy eenige brieven te nemen van geboorte, of anderen proviſien van ons, als dit tegenwoordige bevel en edict: niet tegenſtaende onſen ordonnantien ter contrarie, welken wy gederogeert hebben en derogeren by deſen.

53. Sullen ſo wel onſe voorſz broeder den Hertog van Alençon, den Conink van Navarre, den Prince van Condé, als d'voorſz Heere van Amville, en andere Heeren, Ridderen, Edelen, Officieren, Steden, gemeenten, en alle andere dieſe bygeſtaen en geholpen hebben, hun hoirs en nakomelingen, vry en ontlaſt van allen penningen, die by hen of door haer ordonnantie gelicht en opgenomen zijn, ſo van onſen ontfange en financien, tot wat ſomme die belopen mogen, als van de Steden, gemeenten, en particuliere, van renten, opkomſten, verkopinge van roerlijke geeſtlijke goederen, en ander grof boſchgewaſch ons toebehorende, of tot anderen breuken, buiren rançoenen, of andere nature van penningen, ter ſake der tegenwoordige of verleden beroerten, ſonder dat die, noch dewelke tot lichtingen der voorſz penningen van hen zijn gecommitteert geweeſt, of ook die gegeven of opgebracht hebben, hun voorſz ordonnantien derhalven eenigſins ſullen mogen werden onderſocht, tegenwoordelijk noch in toekomenden: en ſullen blijven, ſo ſy als hun Commiſen, vry van alle handelinge en bewint der voorſz penningen, overbrengende voor alle ontlaſtinge acquiten afgericht binnen vier maenden na de verkondinge van dit tegenwoordig bevel, gedaen in onſen Hove van Parlemente van Parijs, en die van onſen voorſz broeder den Conink van Navarre, Prince van Condé en Mareſchal van Amville, of van de gene die van hen waren gecommitteert tot het horen en ſluiten hunder rekeningen, of van anderen Hoofden, gemeenten van ſteden die laſt gehad hebben gedurende de voorſz beroerten. Sullen van gelijken de inwoonderen van de ſtad Rochelle en andere gemeenten, ontlaſt blijven van alle generale en particuliere vergaderingen, inſtellinge van gerichte, policie en reglementen tuſſen hen geſchied, vonniſſen en executien der ſelver, 't ſy in criminele of civile materien, inſgelijx ook van allen vyandlijken feiten, lichtinge en beleid van oorlogsvolk, muntinge van gelde geſchied na de ordre der voorſz Hoofden, gieten en inneminge van geſchut en munitien, ſo in onſen als particuliere ruſthuiſen, makinge van polver en ſalpeter, innemingen, fortificatien, afwerpingen en demolitien van Steden, Caſtelen, dorpen en vlecken, aenſlagen op de ſelve gedaen, brandingen en afwerpingen van Kerken en huiſen, reiſen, intelligentien, onderhandelingen, tractaten, en contracten met allerlei vreemde Princen en gemeenten gemaekt, invoeringe der voorſz vreemdelingen binnen den Steden en anderen oorden onſes Rijx, en generalijk van alle het gene dat geſchied, gehandelt of gedaen is, ſo by de geaſſocieerde Catholijken als die van der voorſz Religie, gedurende de tegenwoordige als voorleden beroerten, t'ſedert de dood van wijlen onſen voorſz Heere en Vader: hoewel ſulx particulierlijk uitgedrukt en geſpecificeert moſte weſen, verſtaende dat volgende onſe tegenwoordige verklaringe de Heere Vidame de Chartres en van Beauvoir, ontlaſtet zijn en blijven ſullen, en ontlaſten de ſelvige ſpecialijk by deſen, van de tractaten en handelingen by hen gedaen mette Coninginne van Engeland in den ja-

re

re 1561. houdende en achtende niets by hen in deſen gedaen te zijn, dan tot onſen dienſte, hoewel in de voorgaende edicten van vrede-handelinge des geen uitdruckelijk vermaen en is geſchied: en mits 't gunt voorſz is de voorſz vereenigde Catholijken en die van de voorſz religie ſullen afſtant doen en wijken van allen aſſociatien die ſy binnen en buiten deſen Rijke hebben, en en ſullen voortaen generleye penningen opnemen ſonder onſen toelaten, verſamelingen van krijgsvolk doen, andere als hier voren toegelaten werd, en ſonder wapenen, ſulx wy hen verbieden, op penen van ſtrengelijk geſtraft te werden, als verſmaders en brekers van onſe ordonnantien.

54. Onſe Officieren vande voorſz ſtad van Rochelle, nochte de Bailliuws, Schepenen, Pairen en andere inwoonders der ſelver en ſullen niet achterhaelt, gemoeit nochte ontruſtet werden van wegen de bevelen, decreten van gevangeniſſe geſchied ſo in de voorſz Stad als daer buiten, executien van hare vonniſſen t'ſedert gevolgd, ſo ter ſake van eenige gepretenteerde aenſlagen tegen de voorſz ſtad gedaen, in de maend van Decemb. 1572 als van wegen een ſchip genaemt la Rondelle en d'executie der vonniſſen gegeven tegen die van de toeruſtinge deſſelfs, noch om ander acten hoedanig die zijn, daer van wy hen volkomelijk hebben ontlaſt, gelijk hier voren geſeid is.

55. Alle prinſen de welke gedaen zijn uit krachte van oorloven en conſenten gegeven, en welke geweſen zijn geweeſt by den Rechters der Admiraliteit en anderen Commiſſariſen daer toe gedeputeert by den voorſz vereenigden Catholijken, en die van de voorſz religie, ſullen onder het beneficie van dit onſe tegenwoordige Edict geaſſopieert blijven, ſonder dat derwegen eenig vervolg ſal werden gedaen, noch de Capiteinen hen borgen, en de voorſz Richters Officieren en andere achterhaelt noch gemoeit in eeniger manieren dat het zy, niet tegenſtaende allerlei brieven van marque en arreſten, hangende en noch niet geoordeelt, des wy willen dat hen volkomen en gehele handlichtinge geſchiede.

56. In de afgeworpene of gedemantileerde Steden gedurende de voorleden en de tegenwoordige beroerten, ſullen de ruynen en afworpingen der ſelver by den inwoonderen hermaekt en weder opgericht mogen werden, ſo 't hen goed dunkt, tot hunnen koſten.

57 Die vanden verenigden Catholijken en de voorſz religie die in huure of pachte genomen hadden voor de tegenwoordige beroerten eenige Greffien of andere domeinen, tollen of impoſten, en andere rechten ons toebehorende, welke ſy niet hebben konnen gebruiken ter ſake der voorſz beroerten, ſullen blijven ontlaſtet, gelijk wy die ontlaſten van dat ſy van hun pachten niet en hebben ontfangen ſedert den 24 Aug 1572, of dat ſy ſonder bedrog ſouden hebben betaelt elders dan in den ontfange van onſe Finantien, niet tegenſtaende allen obligatien daer op by hen verleden en gepaſſeert.

58. En vermits de bitterheid en volherdinge der beroerten, welke in onſen Rijke langen tijd geduert hebben, de welke d'ordre aller dingen ſo ſeer verandert hebben, dat ſonder wederoprichtinge van dien onmogelijk ſoude weſen onſe onderſaten te houden in de goede eenigheid en verſtand, de welke onder hen behoort te weſen, om de ſelve te doen leven in ruſte en vrede, ſulx altijds is geweeſt onſe voornaemſte ſorge en vlijt, bemerkende dat om daer toe eenen goeden voet te nemen, wy niet en ſouden beter doen als daer op te horen de remonſtrantien van onſen voorſz onderſaten, en van allen de Provincien van onſen voorſz Rijke, hebben wy tot deſen einden, ter aenkomſte tot deſer Crone voorgenomen een by een komſte en generale vergaderinge vande Staten te doen: ſulx wy tot onſen groten leetweſen niet hebben konnen doen ter ſake van de voorſz beroerten. Tot welken, Gode hebbende belieft een einde te geven, volherdende in de goede en heilige meininge tot onſen onderſaten, ſeggen en verklaren wy, willen en belieft ons, dat de voorſz Staten Generael door ons ſullen werden ontboden, en by een geroepen binnen onſe ſtad van Bloys, om aldaer te vergaderen volgens de goede oude en loflijke gewoonten van deſen Coninkrijke, binnen ſes eerſtkomende maenden, te rekenen vanden dage der verkondinge van onſe tegenwoordige bevel binnen onſen Hove van Parlemente van Parijs: en ſullen tot dien einden by ons werden afgevaerdigt de commiſſien tot deſen nodig, om op de vertoningen, klagten en beſwaerniſſen die ons van haren 't wegen ſullen werden gedaen, gehoort, by ons geordent te werden, ſo wy nodig en bequaem ſullen bevinden totten welſtand van onſen voorſz Rijke.

59. De voorſz vereenigde Catholijken en van der voorſz religie, ſullen gehouden weſen terſtont na de verkondinge of publicatie van dit ons tegenwoordig edict, te doen vertrecken alle garniſoenen uitten ſteden, plaetſen, kaſtelen en huiſen die ſy inhouden, toebehorende ſo ons als den particulieren, namentlijk den Geeſtelijken, en de ſelve te verlaten, weder te leveren en in aller vryheid te ſtellen, in den ſelvigen ſtate als die waren voor de tegenwoordige en voorleden beroerten. En niet te min om ſekere goede inſichten, hebben den voorſz verenigden Catholijken en die vande voorſz religie in bewaringe gegeven de acht navolgende ſteden: te weten Aigueſmortes en Beaucaire, in Languedoc: Perigneux en le Mas de Verdun in Guyenne: Nuyons en Serres, ſtad en kaſteel in Dauphiné: Yſſoyre in Auvergne, en Seyne, la (F. 153.) grand Tour en den omloop van dien, in Provence. En ſullen onſen voorſz broeder den Conink van Navarre Prince van Condé, Maerſchalk Damville, en de gene welke geſtelt ſullen werden tot bewaringe der voorſz ſteden, beloven op hare trouwe en eere, ons d'ſelvige wel en getrouwelijk te bewaren En ſullen ook by ons in de andere ſteden die ſy tegenwoordelijk houden, geen andere Gouverneurs nochte garniſoen geſtelt werden, en die by hen, als geſeid is, ſullen overgelevert werden, als daer van ouden tijden zijn geweeſt, en ſelfs ter regeringe van wijlen Conink Henrik onſen voorſz Heere en Vader; en begerende inſgelijx onſen onderſaten van allen onſen anderen Steden, in alles wat ons mogelijk ſal weſen te verlichten. Verklaren datter geen Gouverneur noch garniſoen weſen ſal, dan daer waren ten tijden van wijlen onſen voorſz Heere en Vader, gelijk wy ook niet en willen, dat binnen onſen Caſtelen, Steden, huiſen en goederen onſen particulieren onderſaten toebehorende van wat qualiteit die zijn, geen andere garniſoenen als die gewoonlijk in tijde van vrede aldaer plachten te weſen, en ſullen zijn.

60. Verbieden allen Predikers, Leſers en anderen die in 't openbare ſpreken, geen woorden nochte redenen te ſpreken ſtreckende om 't volk tot oproer te verwecken; maer hebben de ſelvige belaſt en belaſten, dat ſy hen onthouden en beſcheidentlijk geleiden, niets te ſeggen dan 't gunt ſtrecke tot onderwijs en ſtichtinge der toehoorderen, en om de vrede en ruſte te handhaven by ons in deſen onſen Rijke opgericht, op de breuken vervat in onſen voorgaende bevelen: belaſtende alderuitdruckelijxſt onſen Procureurs Generaels, en anderen onſen Officieren, de hand daer aen te houden.

61. Willen, ordonneren en belieft ons, dat alle Gouverneurs, Bailliuws, Seneſchals, en andere ordinaire Richters van de Steden deſes onſes Coninkrijx, terſtond na den ontfank van deſen onſen bevele ſweren ſullen te doen onderhouden, en onderhouden, elx in ſijn gebied. Gelijk ook ſullen doen alle Meyers, Schepenen, Capittelen en andere Officieren der Steden, 't zy jarige of eeuwige Bevelen ook onſen voorſz Bailliuws, Seneſchalen of hun Lieutenanten, den voornaemſten der Steden te doen ſweren, ſo van d'een als d'andere Religie d'onderhoudinge van dit tegenwoordige bevel binnen acht dagen na de verkondinge van dien, ſtellende alle onſe onderſaten in onſe bewaringe en hulde, en d'eene in de bewaringe der ander: gelijken eed ſal gedaen werden voor den Bailliuws en Seneſchallen, elk t'ſijnder oort by den Heeren en Edelen, tot welken einden ſy gehouden ſullen zijn de ſelvige perſonelijk te doen vergaderen binnen den voorſz tijd of door Procureur. En ſal den eed ten aenſien van de tijdlijke Officieren vernieuwt werden, ter inſtellinge van hun ampten.

62. En op dat alle onſe Juſticieren en Officieren als andere onderdanen, klaerlijk en met aller ſekerheid verwittigt werden van onſen wille en meninge, om alle

twijffel en misverstand te weten, d'welk soude mogen ontstaen ter sake der voorgaende Edicten. Wy hebben verklaerd en verklaren alle andere Edicten, brieven, verklaringen, modificatien, restrinctien en interpretatien, arresten en registren, so heimelijke als andere deliberatien hier voren by ons gedaen in onsen Hoven van Parlemente, en anderen die hier namaels souden mogen gedaen werden, tot nadeel van dit onse tegenwoordig bevel, belangende 't stuk van de Religie en beroerten geschied in desen onsen Coninkrijke, te wesen krachteloos, nul en van onwaerden: welken, en den derogatorien daer in begrepen, wy door desen onsen Edicte gederogeert hebben en derogeren, van nu aen als van doen d'selfde afdoende, wederroepende en cassserende, uitdruckelijk verklarende, dat wy willen dat dit onse Edict sy seker, bondig en onverbrekelijk gehouden en bewaerd, so van onse voorsz Officieren en Justicieren als ondersaten, sonder sich te houden, nochte insicht te nemen, op allen 't gene d'welke d'selve mochte tegen wesen of derogeren. En om aen desen onsen Edict de hand te houden, en t'aenhoren de klachten van onsen voorsz ondersaten op de contraventien van dien, ordonneren onsen lieven en seer beminden Neven den Maresschalken van Vrankrijk, hen te vervoegen elk in sijn Provincien van hare verdelinge, en terstond te voorsien van 't gunt nodig sijn sal tot onderhoudinge en uitvoeringe van dit Edict.

63. Ontbieden ook onsen lieven, seer beminden en getrouwe lieden van onsen Hoven van Parlemente, dat sy terstont dit tegenwoordige Edict ontfangen hebbende, alle dingen stilstaende, en op peine van nulliteit van de acten, so sy anders deden, gelijken eed doen als hier voren, en dit onse Edict doen kondigen, en ter registre stellen in onsen voorsz Hoven, volgende de forme en inhouden, suiverlijk en simpelijk, sonder te plegen eenige modificatien, restrinctien, verklaringen of verborgen registren, noch ook van ons te verwachten ander bevel noch gebied, en onsen Procureur generael de voorsz verkondinge terstond en sonder ophouden te versoeken en te vervolgen, lastende insgelijx onsen Lieutenanten Generaels en Gouverneurs van onsen Provincien 't selve terstond elk in en aen sijn oort van hun Provincien te doen kondigen, bewaren en onderhouden, sonder te verwachten de verkondinge van onsen Hoven, op dat niemand en vermete oorsaken van onwetenheid, en dat des te rasscher alle wegen van vyandschap, lichtinge van penningen, innemingen en afwerpingen ten wedersijden ophouden mogen en cesseren: verklarende van nu aen de voorsz lichtingen van penningen, afwerpingen, innemingen en rovingen van meuble goederen, en andere daden van vyandschap, die na de verkondinge van de voorsz onsen Lieut. Generaels souden werden gedaen, restitutie, straffe en vergoedinge te zijn onderworpen. Ten welken einde wy willen dat sal werden geprocedeert tegen den overtreders na gelegentheid vander sake te weten tegen dewelke wapenen sullen gebruiken, gewelt of moetwille inde overtredinge en inbreuke van dit onse tegenwoordige Edict, verhinderende de daed en effect van dien mit straffe des doods, sonder hope van vergiffenisse of genade, en belangende d'andere overtredingen die niet en sullen geschieden by wege van wapenen, geweld of kracht, sullen door andere lijflijke straffen gestraft werden als bannissementen, eerlijke beteringen, en andere na de swaerheid van de sake, en 't goedvinden van versachtinge des Rechters, welken wy de kennis gegeven hebben; belastende in desen hare eeren, conscientien en gewissen van daer in te procederen met billigheid en gelijkheid, so dat betaemt, en sonder onderscheid van personen, of Religie. Willen ook dat alle de troupen van oorlogsvolk, so te voet als te paerde, Francoysen of vreemdelingen ten wedersijden, uitgesondert onse ordinaire Compagnien van onse gardes of wachte, en garnisoenen van Frontieren, datse terstond na verkondinge van onse dit openbare Edict vertrecken na hun land en huisen, en aldaer vredelijk leven, ten minsten ontrustinge onser onderdanen, sonder te plegen geweld, of moetwille op lijfstraffe. Van gelijken bevelen wy den voorsz lieden houdende onse voorsz hoven van Parlemente, kameren van Rekeningen, Hoven van beden, Bailliuws, Seneschalen, Prevosten en allen anderen justicieren en Officieren, dien 't behoren sal, of hun Lieutenanten, dat sy dit onse tegenwoordig Edict en ordonnantie doen lesen, kondigen en Registreren in hare haven en Jurisdictien, 't selve onderhouden en bewaren onverbrekelijk van punct tot punct, en den inhouden vredelijk en volkomelijk doen genieten allen dient behoren sal, doende ophouden alle verhinderingen en beroerten ter contrarie. Want sodanig is ons behagen. In getuigenis hebben dese tegenwoordige met onse eigen hand getekent, en aen de selvige, op dat het een vaste sake zy en eeuwelijk, bandig onsen zegel doen aenhangen. Gegeven tot Parijs in de Mey-maend in't jaer der genaden 1576. en van onsen Rijke het twede. Getekent *Henry*. Leger was geschreven by den Conink in sijnen Rade, ondertekent *Fizes*, en ter zijden *Visa*. Gelesen, gekondigt en geregistreert, gehoort, en sulx versoekende den Procureur Generael des Coninx, tot Parijs in Parlemente, den Conink daer sittende, den 14 May 1576. Getekent

DU-TILLET.

Franciscus Sonnius Bisschop van Antwerpen gestorven.

Den 30 Junij is Franciscus Sonnius eerste Bisschop van Antwerpen / die de instellinge der nieuwer Bisschoppen van het Nederland / (wesende wel een vande voornaemste oorsaken der Nederlandser beroerten) benaerstigt en eintelijk te wege gebracht heeft / dese werelt overleden.

JAER-DICHT.

Den dertIChsten BraCkMaent Is den BIsſChop geſtorven,
FranCIſCVs SonnIVs die 't NeerLand heeft bedorVen.

HIer voren is verhaelt dat de Heere van Hierges het leger voor Woerden met omtrent 1000 man hadde versterkt. Die van der Goude hier van veradverteert sijnde / en verscheidene advertentien bekomende / dat de vyanden selveren aenslag op der Goude en opte Goutse-sluise voor handen hadden / dat tot Utrecht veel gereetschap werde gemaeckt van nieuwe sterke schouwen / twee en twee aen malkanderen / en twee in de lengte vast geketend / en sulke hier met delen tot een eenparigen gang en overloop / datter ook vele geschut lag op raders / maer leger als op gemene veltraders en meer ander gereetschap van bruggen op pijpen / hebben 't selve den Prince van Oranjen den 12 Julij overgeschreven / die daer jegens terstond versag / want hy op de schanse van de Goutse-sluise het garnisoen terstond veranderde / en met victualie en andere notelijke saken versien heeft / desgelijx heeft hy binnen der Goude drie vaendelen Schotten gesonden / de rijxste borgeren op provisie van rogge gesteld / en van wegen de Staten daer binnen gesonden loren / haes en haring / en de stad hier en daer doen versterken / te weten / de Tienwegse-poort werd afgebroken / en de grafte werd aldaer buiten de valbrugge verwijd / en de hoogte voor deselve poorte leggende / en gaende na Jan van Swollenbrugge werd afgekart / en d'aerde binnen aen de besten aen beiden zijde van de poorte gebracht / van gelijken werd ook afgebroken den groten toren tusschen de Tienwegse poort en het Doelpoortgen / en den toren met puyen / hout / aerde / rijsen en sant gebuld / ook is tot versterkinge der stad by den Staten geconsenteert / datmen niet alleen met hulpe vande schutterie binnen der stad souden doen brengen de willige bomen / rijsen en elsen om de stad staende / maer ook datse souden mogen doen af houden 't Bosch van seven-huisen / en 't Bosch van Nieuwerkerken / na de beste gelegentheid en 't meeste gerief. Item noch seker Bolwerk buiten den Potterspoort. En om de penningen daer toe nodig zijnde te verhalen / soudemen voor eerst doen verkopen 't getimmerte vande Clooseren en kerken / die tot geen gebruik en waren beheerd / en de steen van't gemeen land / staende buiten 't nieuwe Bolwerk / eertijds gedestineert tot het maken van een nieuwe sluis en tolhuis / 't wel

De Prince doet de stede van der Goude en de schanse op de Goutse-sluise versien en versterken.

't welk alles alſo geeffectueert werde / en heeft boven dien aldaer geſonden den Coronel Baulfour tot aſſiſtentie van de Heere van Swieten / om geſamenderhand en met goede correſpondentie op alles te voorſien / waer door het voornemen en deſſein van den Heere van Hierges / geen voortgank en kreeg.

Geſanten uit Vranckrijk en Engeland aen den Prince van Oranjen geſonden.

In 't begin van Julio is 'er een Geſant uit Vranckrijk binnen Middelborg by den Prince van Orangien gekomen / hem aenbiedende terſtond tot ſijnen dienſte te brengen 3000 Francoiſen: de Prince ontfinkt hem vriendelijk / en hield hem eenige tijd op / maer alſo de Spangiaerden vaſt begonden te mutineren omtrent Zierikzee / en dat men hoopte daer uit wat goeds te verwachten voor die van Holland en Zeeland / en is niet raedſaem gevonden voor dien tijd meer oorlogsvolk in 't Land te laten komen.

(F. 154.) En alſo in den voorleden jare 1575. vier oorlogſchepen van Vliſſingen door contrarie wind / of gebrek van eenige gereedſchappen / of victualie gekomen waren in de Haven van Falmouts in Engeland / alwaer ſy van eenige de welke pretendeerden van haer beſchadigt te zijn / werden gearreſteert / het ſcheeps-volk gedurende de aenhoudinge levende in armoede / zijn daer van gekomen / en hebben hare klachten in Zeeland gedaen / ſo is hier door gebeurt dat de Vliſſingers in deſen jare 1576. verſcheiden Engelſe ſchepen met koopmanſchap geladen met gewelt genomen / en tot Vliſſingen ingebracht hebben / en zijn noch andere ſchepen der Engelſe in Zeeland gearreſteert geworden / ſulx dat uit dit misverſtand / wel groter zwarigheid ſoude hebben konnen volgen. Dan alſo de Prince van Orangien dienhalven eenige beleefde brieven aen de Coninginne hadde geſchreven / om dit misverſtand ter neder te leggen / ſo heeft de Coninginne om dier ſake tot Middelburg aen den Prince geſonden / Sir Williame Winter / Ridder / en Mr. Robert Beale / Secretaris / met eenige Gedeputeerde uit het Collegie der Coopluiden / genoemt Avonturiers. En na verſcheiden communicatien / ſo is tuſſen de voorſz Heere Prince / en de voorſz Winter en Beale gemaekt dit navolgende accoord:

Accoord tuſſen den Prince van Orangien / en de Engelſe.

ALſo hier te voren eenige arreſten zijn gedaen / ſo van vier oorlog-ſchepen / toebehorende den hoog- en machtigen Prince van Orangien / den Staten en eenige inwoonderen van Zeeland in de haven van Falmoutz in Engeland / gelijk ook t'ſedert noch vele ſchepen ingeladen met granen en koopmanſchappen / toebehorende de Compagnie Avonturiers / en andere onderſaten van de doorluchtigſte Coninginne van Engeland / binnen de ſtad van Vliſſingen / en voor het kaſteel Rammekens in 't voorſz Land van Zeeland: tot ontſlaginge van welke hare Majeſt. belieft heeft te ſenden Sir Gilliame Winter / Ridder / en Robert Beale / Edelman / hare Gedeputeerde / om metten voorſz Heere Prince te handelen / ſo is na verſcheiden debatten over de zwarigheden en materien ter een en ter andere zijden in 't vriendelijk overkomen / en beſloten tuſſen den voorſz Heere Prince / en de voorſz Gedeputeerde / als volgt:

Eerſtelijk zien den voorſz Heere Prince / om den groten yver die hy heeft / hare Majeſteit te bewijſen alle behoorlijke gehoorſaemheid / en ſijne onderſaten alle vernoegen. Heeft belooft / en belooft op ſijn eere en woord van Prince / nu terſtond de 14 ſchepen den Coopluiden / Avonturiers / ſo na Antwerpen varende / als na Engeland vertreckende / met allen hare koopmanſchappen en toeruſtinge by te laten / om hun voorgenomen reiſe te voldoen. En ſal daer-en-boven den voorſz Heere Prince los laten / een ander ſchip / genoemt Henry de London met ſijne toeruſtingen. Item noch twe andere ſchepen / geladen met ſuiker / komende van Barbarien / eenige Coopluiden van Londen toebehorende / alrede ontladen by vonniſſe van de Admiraliteit van Vliſſingen / en genoemt het eene Marie Fortune van London / en het andere Robert Bonaventure. Item noch drie andere ſchepen / genaemt le Mignon / la Marie Martine / en Marie Fortune / ingeladen met olie / ſout en andere koopmanſchappen / toebehorende des Coninginnes onderſaten / ſo dat van de twintig ſchepen ſeſſe van de Coopluinen Avonturiers alrede los zijn / om hun reiſe tot Antwerpen te volbrengen / inſgelijx ook een ander de welk achtergebleven is / om onverhindert by en los te mogen vertrecken na Antwerpen / en andere veertien / te weten acht der Coopluiden Avonturiers / en de voorſz ſchepen / genaemt Henry de London / Marie Fortune / Robbert Bonaventure / den Mignon / de Marie Martine / en de Marie Fortune / in voegen voorſz ſonder eenig hinder byelijk mogen vertrecken / en t'zeil gaen na Engeland metten voorſz Winter en Robert Beale.

Gelijk wy de voorſz Guilliaume Winter / Ridder / en Robert Beale / Edelman / Gedeputeerde der doorluchtigſte Coninginne van Engeland / aen de hoogmachtigen Heere Prince van Orangien / beloben in krachte der commiſſie en macht ons gegeven van wegen hare Majeſteit / binnen ſes weken / als wy in Engeland gekeert ſullen zijn / ſonder eenige procedure / hinder of arreſt den voorſz Heere Prince / of ſijnen Gecommitteerden die van den voorſz Heere laſt hebben ſal hem aen den voorſz Winter te keren / ter ſake van de voorſz vier oorlogs-ſchepen onlangs in Engeland aengehouden / ten verbolge van eenige particuliere inwoonderen des Lands / te doen wederkeren in ſulken ſtaet / als die ten dage des arreſts bevonden zijn geweeſt / ſo wel voor ſo vele de timmeragie aengaet / als der ſelver ſchepen / geſchut / victuyen en toeruſtinge / ook allen andere ſaken / ſo die onder handen van eenig Officier of Onderſaet van hare Majeſteit gekomen zijn. En daer-en-boven in krachte onſer commiſſie en macht voorſz / wy hebben den voorſz Heere Prince verſekert / dat voortaen de ſchepen der gene die de zijde des voorſz Heere Princen houden / 't zy die gewapent zijn of anders / geen hinder / ſchade of bekommeringe lijden ſullen by der voorſz Coninginnes ſchepen / of eenige hare onderſaten / mits dat die houdende de zijde des voorſz Heere Prince / niet aenrechten / 't welk hare Majeſteits en Coninkl. hoogachtinge tegen is / en ook dat ſy hare Majeſteits onderdanen niet onrechtelijk handelen.

En tot meerder verſekertheid van 't gene voorſz is / zijn twe gelijkluidende ſchriften gemaekt / d'een geteekent by den voornoemden Heere Prince / en d'ander by ons / Guilliame Winter, en Robert Beale. Gedaen tot Middelburg deſen 21 July in 't jaer 1576. en was onderteekent William Winter, Robert Beale.

Accoord tuſſen den Prince en Staten van Zeeland / mette Engelſe Coopluiden / Avonturiers.

De Gedeputeerde van de Coopluiden Avonturiers hebben ook ſeker contract metten voorſz Heere Prince van Orangien en Staten van Zeeland gemaekt / inhoudende als volgt:

NAdien het alſo zy / dat ter ſake van arreſt gedaen op eenige ſchepen en koopmanſchappen van Engelſe Coopluiden Avonturiers / en eenige andere by den Heere Prince van Orangien en Staten van Zeeland / om eenige redenen hen daer toe moverende / eenige zwarigheden en misverſtanden zijn ontſtaen / zijn na eenige communicatie ten wederzijden / eindlijk de voorſz Heere Prince van Orangien en de Staten van Zeeland / mitsgaders de voorſz Engelſe Coopluiden Avonturiers overgekomen ſulx als volgt / te weten / dat alle arreſten gedaen over die / de welke de zijde van mijn Heere de Prince houden / geheelijk ſullen weſen afgeſchaft en te niet gedaen. Item / dat de voorſz Coopluiden Avonturiers noch andere geen arreſten ſullen mogen doen / noch repreſalien nemen op de voorſz houdende de zijde van de voornoemde Heere Prince / ter ſake de ſchulden of pretenſien der geweſen ſaten / by de Raden ter Admiraliteit van Zeeland / onder pretext of voorwenden van qualijk geweſen / ſonder dat al eerſt den voorſz Raed in hare defenſie en verweren gehoort werde. Item / dat alle geſchiede ſaken / 't zy van arreſten / of anders tot nu toe geſchied / dood ſullen weſen. Item / dat om ſeltere re-

» denen den voorsz Coopluiden Avonturiers gereet sul-
» len lenen 200000 guldens / tot 20 stuivers den gulden
» deses Lands. Item / dat de voorschreven Coopluy-
» den Avonturiers hen sullen verbinden / te leveren 200
» Engelse gotelingen van gewicht hier na verklaert / of
» daer omtrent / en die over te senden so haest mogelijk
» zijn sal / mits dat sijn Excell. van hare Majesteit ver-
» volge en verkrijge consent / om die uit Engeland te
» vervoeren. Item / dat sy hun beste sullen doen / om in
» Engeland een vergaderinge te doen van gelde / tot be-
» hoef van mijn Heere den Prince van Orangien en
» Staten van Zeeland / so over de natie der Nederlan-
» ders of Vlamingen / als andere de welke men hoopt /
» dat bedragen sal de somme van 8000000 kronen. En
» so verre de voorsz lichtinge van penningen niet ten ef-
» fecte en quame / en dat nochtans spluiden gedaen had-
» den alle goed devoir / so sullen sy gehouden wesen op te
» brengen by forme van leninge de somme van 50000 gl.
» van 20 stuiv. den gulden / en dat binnen 6 maenden na
» date van desen. En voor 't rembourssement der 200000
» gl. sullen de Staten van Holland en Zeeland hen ver-
» band-brieven geven / om die wederom te geven en be-
» talen binnen een jaer / te weten by aldien den brede bin-
» nen een jaer getroffen word / so niet / binnen twe jaren.
» Belangende de betalinge der 200 gotelingen / sullen
» dat mogen afrecken van de penningen komende van
» de vergaderde penningen / die spluiden in Engeland te
» doen hebben / en so sy hare uitkomste niet en heeft / so
» sullen sy betalen de 50000 guldens / die sy sullen heb-
» ben te betalen binnen ses maenden.

» 't Gewichte der gotelingen van 200 Stucken.

20 Stucken wegende	3500 l.	ofte daer omtrent.
20 Stucken wegende	3000 l.	
20 Stucken wegende	2500 l.	
20 Stucken wegende	2000 l.	
30 Stucken wegende	1500 l.	
30 Stucken wegende	1000 l.	
30 Stucken wegende	800 l.	
30 Stucken wegende	500 l.	

» Al 't gene voorsz is gedaen en geaccoordeert tusschen
» mijn Heere den Prince en de Staten van Zeeland ter
» eender zijde / en den Gedeputeerden hebbende volle
» macht en commissie van de koopluiden Avonturiers
» van Engeland ter ander zijde / des tot verseker inge / en
» gehele onderhoud van 't gene voorsz is / hebben sy hen
» ten wederzijden verbonden / om alles respectivelijk te
» volbrengen sonder argelist of bedrog. Ten oorkonde
» hebben sy desen met hare aengeboren onderteekeningen
» bevestigt / den 23 Julij 1576. en was onderteekend /
» Martin Chartrop, Ben Godaert.

DEse contracten gepasseert zijnde / so zijn alle de Engelse gearresteerde schepen ontslagen / vry en los gelaten / om te mogen vertrecken na hun gelieste / volgende de voorsz accoorde. De Prince van Orangien sond na Engeland / om de vier gearresteerde oor-logschepen te ontfangen / een Edelman genaemt Capitein Despontin / maer men bevond dat de schepen genoegsaem vergaen en onbequaem waren ter Zee te brengen / de zeylen / gereetschap en victualie weg en te soeken / de Engelse koopluiden Avonturiers haer schepen t'huis hebbende / wilden het contract / daer op nochtans al eenige betalinge was gedaen / niet onderhouden / sulx dat wederom nieuwe twisten ontstonden / ook eenige Zeeuse oorlogschepen die volgende de voornoemde contracten niet beter en wisten sy mochten vry en onbeschadigt varen / zijn met listen genomen / en eenige Neerlandse koopluiden zijn in Engeland gevangen geset / daer waren sommige die den twist waren voedende / en toestokende aen beiden zijden / maer de Prince van Orangie / wesende een kloek en verstandig Heere / heeft de sake ten besten beleid / so door een Engelsen Capitein Mr. Bertley genaemt / als ook door het beleid van Jaques Tasijn / die daerom van wegen den Prince in Engeland reisde / en de saken noch ten besten besticht / en tot eenen goeden einde en vereeninge gebracht hebben / tot groot genoegen van de goedwillige en misnoegen der geender die haer voordeel uit de twisten waren soekende en verwachtende.

Mutinatie der Spangiaerden.

Wy hebben hier voren beginnen te verhalen / hoe dat de Spangiaerden terstond na het innemen van Zierickzee begonden te mutineren om haer betalinge / en dat de Capiteinen / so van de gene die te Lande als ter Zee dienden / na Brussel waren gereist / om haer betalinge te vorderen: dan also het Spaense voetvolk geen patientie en wilden nemen / om naer antwoord te wachten / en dat in 't Eyland van Schouwen niet veel meer t'eten noch te beken en was / de Soetelaers geen betalinge krijgende vertrocken en weg bleven / so hebben sy alle de Dorpen en plaetsen bedovende / het Eiland en alle hare wachten en sterkten aldaer verlaten / en zijn in Brabant gekomen / hebbende haer principael oogmerk op Brussel / Antwerpen en Mechelen / menende aldaer hen betalinge met geweld wel te bekomen / en hoewel dat hunne Officieren hen te voren hielden / dat door hunne muterye 't gehele Land soude tegen hen opstaen / en dattet hun beter was noch een weinig tijds patientie te hebben / so men seekerlijken geld uit Spangien was verwachtende / dat ook den Raed van State alle middelen waren soekende om geld op te brengen / 't welk sy selfs door hare mutinatie souden beletten dat niet en soude konnen geschieden / so en mocht geen goede vermaninge noch remonstrantie op henluiden eenig voordel doen / sy riepen niet anders dan datse wilden geld hebben en gene woorden / joegen d'Officieren van haer / en kosen eenen Electo / en sworen malkanderen getrou te wesen in hen voornemen en niet op te houden voor sy souden betaeld wesen / en zijn met sulk voornemen gekomen tot Herentals / tot hen lockende alle andere die noch niet gemutineert waren / tot Herentals is ter ordonnantie vande Heeren Raden van State by hen gecompareert in persone de Grave van Mansselt met Commissie en instructie / hen aenbiedende pardon van haren misuse / hun aenpart in de 100000 gl. van Zierickzee / drie papen betalinge van den eersten penningen die komen souden uit Spangien en dagelijx verwacht werden / of die anderssins soude wesen in de macht van die van den voorsz Raede van Staten / met monster generael. Welke presentatien sy weigerden te accepteren / hebben daer jegens geeischt volle betalinge van hen achterwesen / augmentatie van hare soldye / en eenige goede stad in hare geweld tot hare seker-inge / tot datmen met hen soude afgerekend hebben / en dat sy van alles vernoegt souden zijn / en meer andere impertinente dingen. De Grave van Mansselt dede hen vele goede vertoninge / dat het in de macht van den Raede van State niet en was / hen voor die tijd meerder te doen / badse datse souden willen gedenken / dat dese hare mutinatie soude uitwissen alle de eere en reputatie diese in so vele vrome exploicten in so groten perijkel / en hazard geschied / hadden verworven / dat den Conink hen-luiden so lange hadde eerlijken onderhoud gegeven / datse oorsake souden wesen dat de Conink zijn Land soude quijt raken / of dat alle het Land tegen hen-luiden soude opstaen / en hen in wapenen begeven / so dat het niet mogelijk soude wesen datse uit de Landen eenige penningen souden konnen trecken / want in sulken beroerte te blijven en was niet anders dan de handen van den Raed van Staten te sluiten / de welke nochtans alle middelen sochten om hun te voldoen: maer wat vertoninge by henluiden dede / 't was al te vergeefs sy bleven by haer voornemen / doch beloofden sy hen stil te houden so men hen een goede Stad in handen gave / en souden de antwoorde van den Raed van Staten daer op verwachten / dies niet jegenstaende hebben sy niet gelaten hare hoogmoet allesins te plegen / en schreven met der daed brieven aen de Magistraet van Mechelen / begerende aldaer passagie en logement van eender nacht / seggende / sulx notelijk te wesen om te volbrengen hunne voyagie / maer die van Mechelen al te wel geproeft hebbende henne moetwilligheid / hebben assistentie versocht / en is hen in der haest een vendel knechten te hulp gesonden / sulx so

(F. 155.)

De Grave van Manssfelt komt by de gemutineerde Spangiaerden / en doet henluiden sy sentatie diese afslaen.

Heb-

hebben die van Mechelen henne begeerten afgeſlagen / daer ſy ſeer om geſtoort waren / hen-luiden ſeer dreigende / zijn buiten de voorſchreven ſtad gepaſſeert / en zijn komen logeren tot Grimbergen / twe mijlen van Bruſſel / alwaer de Grave van Mansfelt / door den Capitein Monteſdoca antwoorde geſonden heeft op hare pretenſien / ſy hebben den voorſz Monteſdoca eenige goede antwoorde gegeven / en de maniere gemaekt als of ſy hen wilden voegen na redelijkheid / belovende van daer niet te vertrecken / maer te verwachten de reſolutie van den Rade van Staten / doch ten diende nergens anders toe dan om hen te abuſeren / hopende eenige goede ſtad in te krijgen / en hebbende haer principael oogh op Bruſſel / want in plaetſe van de ſelve beloften na te komen / zijn ſy terſtond van daer vertrocken na Aſſche en andere plaetſen omtrent Bruſſel / menende aldaer in te komen met gewelt / en aldaer te leven na hennen appetijt / 't welke de borgers verſtaende hebben de wapenen in handen genomen / om haer ſelven te defenderen en beſchermen tegen hennen forſe en violentie / joegen ter poorten uit die ſy meenden haer te ſullen krenken / daer na is tot de voorſz gemutineerde weder geſonden den voornoemden Monteſdoca / maer ſy en hebben hem niet willen horen / hem met ſchieten / tieren en raſen van hen verdrijvende / doch hebben hem daer na met brieven ontboden by hen te komen / ſy wilden hem goede antwoorde geven / gelijk hy ook des anderen daegs gedaen heeft tot Aſſche / en beloofden hem dat ſy terſtond aldaer ſouden vergaderen / om terſtond te ſenden allen antwoorde en reſolutie / hem 't ſelve wel ernſtelijk verſekerende / maer 't was haer alderminſte meninge niet / gelijk het wel bleek / want verſtaen hebbende de goede ordre die die van Bruſſel geſtelt hadden tegens hen / en datſe daer geen kanſe en hadden / hebben ſy in plaetſe van haer antwoorde te ſenden / haer wapenen genomen / en zijn ten ſelven dage van daer vertrocken na Vlaenderen / en beſtormden onvoorſienlijk van verſcheiden zijden de ſtad van Aelſt / doende aldaer alle hoſtiliteit / en dodende verſcheiden perſonen / ſo buiten-luiden als borgeren / en hebben aldaer voor de ſtad gehangen eenen Sergeant en Officier van den Conink / ſulx dat ſy den 25 July des nachts daer binnen gekomen zijn / daer dood blijvende omtrent 30 Spangiaerden / ſy waren ſterk omtrent tuſſen twe en drie duiſend / bedrijvende aldaer alle moedwille / overlaſt en wreedheid / de ſelve plonderende / en de principaelſte van der ſtad gevangen nemende / deſe ſtad van Aelſt is ſeer wel gelegen / en placht eertijds met het omleggende Land een Graefſchap te weſen / is gelegen en geſticht opten watervloed Denre / die haren oorſpronk neemt in Henegouwe by Conde / en voorts ſtreckende Noordwest / paſſeert door Aleſſen / Grammont / Ninove en Aelſt: en komende binnen Dencremonde ('t welk daer af den name voert) en wederom vertreckende / valt in de Schelde: 't is een redelijke ſterke ſtad / gelegen twe mijlen van Dencremonde / vijf mijlen van Gent / vier van Bruſſel / en ſes van Mechelen / en overmits wel 170 Parochien onder Aelſt behoren / hebben ſy terſtond alle de ſelve onder hare contributie gebracht / om haer alſo te onderhouden. Hier door zijn die van Bruſſel de oogen geopent / en zijn ſeer ſterk in de wapenen gekomen / ſloegen een dienaer van Jeronimo de Roda dood / en andere Spangiaerden aldaer waren in perijkel / en dorſten niet opter ſtraten komen. Al 't welk de Heeren Rade van Staten ſiende en merkende / en merkelijk datſe noch al waren continuerende hare dreigementen over de ſteden van Bruſſel / Antwerpen en Mechelen / zijn daer door verooraeckt gworden tegen de voorſz Spangiaerden uit te geven dit nabolgende Placcaet / daer by de ſelve Spangiaerden werden verklaert rebellen van 't Land / en van den Coninck / in forme hier na volgende:

De gemutineerde komen tot Grimbergen.

De gemutineerde Spangiaerden nemen de ſtad van Aelſt in Vlaenderen in.

BY DEN CONINK.

ALſo ſekeren hoop volx te voet Spaenſe ſoldaten, weſende in onſen dienſt, ſich hebben begeven opte been en gemutineert, en hen ſo verre ontgaen, abandonnerende de ſterkten en plaetſen van haren garniſoen, gekomen zijn in deſen onſen landen van Braband, onder dexel van geweldelijk te eiſchen haerluider betalinge, doende tekenen van te occuperen ſteden, om aldaer te logeren en leven ſo ſy willen, tot dat daer opten dag van giſteren zijn gekomen, binnen onſer ſtad van Aelſt, in onſen Graefſchappe van Vlaenderen, terwijlen dat ſy maekten ſemblant van hen te willen begeven in onſe onderdanigheid, en hen te voegen na de reden. So iſt, dat wy niet willende alſulken deſordre te blijven ongepunieert en ſonder ſtraffe, hebben by advijſe van onſen Rade van Staten, gecommitteert totten gouvernemente van onſen Landen van herwaers-over, verklaert, en verklaren mitſdeſen de voorſz gemutineerde occupateurs van onſe ſtad van Aelſt, rebellen, ongehoorſame vyanden van ons en van onſen voorſz Landen, en voor alſulke laten wy eenen yegelijken toe, de ſelve te tracteren en beſchadigen. Verbiedende eenen yegelijken op 't verbeuren van den lijve de ſelve te dragen directelijk of indirectelijk faveur, of adſiſtentie, of andere ſake by te ſtaen, mitſgaders te confereren met den ſelven. Ordonnerende dat dit ſal werden gepubliceert over al, op dat niemand en ſal mogen ignorantie pretenderen. Gegeven in onſer ſtad van Bruſſel, onder onſen ſecreet zegel hier op gedrukt in Placcate den 26 July in 't jaer ons Heeren 1576. Onder ſtond, by ordonnantie van mijn Heeren van den Raed van Staten: en was ondertekent, (F. 156.)

Placcaet daer by de gemutineerde Spaenſe ſoldaten verklaert werden rebellen van den Coninck en van 't Land.

d'OVERLOPE.

DEn tweden Auguſti hebben de voorſz Heeren Raden van Staten een ampelder verklaringe laten uitgaen / daer in verhalende al 't gene aengink de rebelligheid en oproerigheid van de voorſz gemutineerde Spangiaerden / verklarende voorts dat de ſelve declaratie niet verder noch tot andere fine en extendeerde dan tegens de voorſz gemutineerde / hebbende ſo violentelijk getracteert d'onderſaten van ſijne Majeſteit / op dat een yegelijk ſoude weten 't groot ongelijk van de voorſz gemutineerde / en met wat fondament de voorſz Heeren zijn bedwongen geweeſt te doen de ſelve declaratie / en te procederen tegen hun tot conſervatie van den Lande / en om de gemutineerde te brengen tot redelijkheid en gehoorſaemheid die ſy ſchuldig zijn / ten dienſte van ſijne Majeſteit / en niet om te fruſtreren (gelijk de gemutineerde hen verboegen te perſuaderen den anderen ſoldaten) 't volk van oorloge van hare behoorlijke voldoeninge / 't zy Spangiaerden / Walen / Duitſen / Overlanders / of Nederlanders / of andere van wat natie die mogen zijn / de welke men was van meninge te voldoen / met verſekertheid dat de voorſz Heeren ſouden ſtellen alle ordene / dat binnen middelen tijde ſoude verſien worden op de leninge en ſecours / tot dat de afrekeninge gemaekt / en de provijſie van ſijne Majeſteit gekomen / en d'aſſiſtentie van den Staten gehad / ſy ſouden middel hebben eenen yegelijken te voldoen / ſo de voorſz ſijne Majeſteit / en ook ſy van meninge waren te doen. Verbiedende wel exprelijk van wegen zijnder Majeſteit / om deſen brand niet te laten vorder ontſteken / dat niemand wie hy zy / onder 't volk van wapenen of andere / hem en voege totte voorſz gerebelleerde ſoldaten / of yet attentere op de Steden / Fortreſſen / Dorpen / of Onderſaten in eeniger manieren. Bevelende inſgelijk allen Hoofden en Capiteinen van oorloge te houden hare ſoldaten in goede ordre en diſcipline / ſonder die te laten gaen uit hare garniſoenen / of te doen eenige deſordre / en allen Gouverneurs / Officiers / en Magiſtraten van den landen en ſteden / en ook den onderſaten dat ſy niet en roeren noch en raken het volk van oorloge liggende in hare garniſoenen / en niet weſende gerebelleert of gemutineert / op dat men t'ſamen mach leven in goede vrede en eenigheid / gelijk het betaemt den onderſaten en perſonen / weſende in den eed en dienſt van ſijne Majeſteit / gedaen te Bruſſel den tweden dag van der maend van Auguſto 1576. Onder ſtond ter ordonnantie van mijn voorſz Heeren van den Rade van Staten / en was ondertekent / Berty.

Maerder en ampelder verklaringe tegen de gerebelleerde of gemutineerde Spangiaerden.

Niet

Niet alleen en mutineerden dese Spangiaerden/ die tot Aelst waren: maer sy werden alle dagen sterker en meerder/ sy schreven aen andere die haer ook vele toebielen/ en hare sterkten en garnisoen-plaetsen verlieten.

Oorder multerie der Spangiaerden/Walen en Duitsen.

Binnen Antwerpen was den Grave Hanibal van Altaemst Colonel van 15 vendelen Hoogduitsen/ dewelke hen in 't leven van den Groot Commandeur daer al seer vreemt hadden gedragen/ en na sijn overlijden droegen sy hen noch veel vreender/ en stellende alle courtosie aen d'een zijde/ pretendeerden sy/ dat de selve stad henluiden voor haer achterwesende gagie in handen was gestelt by den Groot Commandeur. Den Raed van Staten resolveerden hem te licentieren/ aenmerkende sijne vreemde humeuren/ hier-en-tussen verliepen eenige maenden/ en die van Vlaenderen brachten eenige penningen op/ onder conditie dat men het volk van den Grave van Overstein in Vlaenderen leggende/ soude casseren/ 't welk niet en konde geschieden dan met veranderinge van de plaetse/ mits de grote somme die men hem schuldig was/ en men betaelde Grave Hanibal mette Compagnien die hy binnen Antwerpen hadde/ aen de welke men minst van de Duitsen schuldig was/ en men casseerde deselve/ uitgenomen ses vaendelen die ten dienste bleven onder Cornelis van der Ende/ van geboorte by Brussel/ daer van datter noch twe vaendelen binnen Antwerpen bleven/ de reste binnen Maestricht/ en de Grave van Overstein quam met sijn regiment mede binnen Antwerpen; de welke beloofde dat hy noch sijne Compagnien nimmermeer en souden toelaten/ datter eenig krijgsvolk/ van wat natie sy waren in der stad komen en souden/ sonder expres consent van den Raed van Staten/ en dat de Heere van Champagny als Gouverneur van de stad van Antwerpen/ aldaer alle saken soude bezichten en het woord soude geven/ en het commandement hebben over alle Capiteinen/ en het krijgsvolk gelijk hem toequam/ om het abuis 't welk te voren aldaer was geweest by den voornoemden Grave Hanibal/ de welke alle autoriteit aen hem hadde genomen/ en korts daer na vertrok de Grave van Overstein na Brussel/ latende binnen Antwerpen sijnen Luitenant-Colonel Hans Moussenham/ sulx dat men meende dat Antwerpen nu genoeg was versekert/ evenwel en wilde de Heere van Champagny de publicatie van het Placcaet jegens de gerebelleerde Spangiaerden aldaer niet toelaten/ voorgevende dat hy 't selve naliet/ om geen alteratie onder de Spaense Coopluiden en andere vreemdelingen te brengen/ en andere redenen die hy namaels tot sijn verschoninge voortbracht. De voorsz gemutineerde Spangiaerden kregen dagelijx meer en meer toeloop/ Capitein Damiaen de Morales lag met een vaendel Spangiaerts te Lillo in het dorp en op de sterkte aldaer/ dese toog met sijn volk de gemutineerde mede toe/ en verliet de sterkte die hem bevolen was/ ten aensien van de schepen van den Prince van Orangien/ die daer omtrent lagen. Desgelijx hadden de Spangiaerden in haer geweld de stede van Lier/ en men hoorde dan dage meer en meer van de generale mutinatie. De Walen van Monsdragon mutineerden van gelijken so men ook verstond van de Hoogduitse Regimenten van den Baron Nicolaes Polwyer/ Carel Fouker/ en meer andere/ en bedreven over al daer sy quamen grote moedwille/ beroofden en plonderden de onderseten seer schentlijken/ in voegen dat de Staten begonden uit haer oogen te sien/ en te bemerken dat men anders niet en socht/ dan om het ganschе Land/ en den onderseten te ruineren en vernielen/ sonder onderscheid so wel de geestelijke als wereltlijke personen aentastende/ so dat het haer om de Religie niet en was te doen.

De Prince van Orangien hield hem omtrent dese tijd gestadig tot Middelburg in Zeeland/ alwaer hy dagelijx advertentie ontfink van 't voornemen der Spangiaerden/ hare moetwilligheid/ tyrannie en boosheid die sy pleegden onder des Coninx onderseten/ en hy en liet niet daermede sijn profijt en voordeel te soeken. Hy schreef dan aen den eenen/ dan aen den anderen daer hy meende gehoor te krijgen/ bood sijne hulpe aen na sijn vermogen tot verlossinge en bevrijdinge des Vaderlands/ en gelijk hy dien aengaende in Braband en Vlaenderen aen verscheiden particulieren schreef/ so dede hy van gelijken aen de Staten van Braband/ Vlaenderen/ Artois en Henegouwen/ en mede overal in de plaetsen van sijnen gouvernemente/ dat sy alom opte aenpalende Steden en Frontieren letten/ en haer voordeel soeken souden/ den tijd wel waernemende: en op dat den Leser daer van te beter onderricht wesen soude/ sullen wy hier eenige van deselve brieven by voegen/ so by den voornoemden Prince/ als by de Staten van Holland/ en andere voor sijnen last geschreven. En eerst het schrijven van den selven Prince van Orangien aen de Staten van Braband/ luidende als volgt:

Schrijven van den Prince van Orangien aen de Staten van Braband.

MYN HEEREN:

VErstaen hebbende de troublen en beroerten onlangs verwekt of ontstaen door d'onverdragelijke insolentien des Spaens krijgsvolks, oude vyanden der gemene ruste, en lageleggers der liberteit of vryheid van herwaers-over, en heb ik niet konnen laten (om de natuurlijke affectie die ik t'allen tijden dese Landen hebbe toegedragen en noch todrage) my grotelijx te bewegen met droeffenisse en medelijden, genoeglaem wetende, dat alsulke veranderingen ordinaerlijk niet en geschieden, sonder met eenen met haer voort te brengen ontallijke quaden en ongemacken.

Maer eene sake heeft my grotelijx vertroost en verheugt, d'welk is dat ik considereerde, dat de grootheid der wonde, daer dese arme Provincien der Nederlanden mede sich gequetst vonden, niet en mochte genesen, dan door een desgelijke remedie, vergeselschapt met smerte en kracht.

En dat gylieden metter daed hebt genomen den waren en wettelijken voet, om eindelijk de selvige te verlichten en ganschlijk te verlossen van het tempeest, en quaed weder van so veel troublen, oorlogen en moorden, daer van die van over so langen tijd is mede gequollen geweest, en die wederom te geleiden rot eene vredelijke haven van peis, vergeselschapt met wettelijke vryigheid en volkomen geluksaligheid, waer in ook in der waerheid gelegen is den waerachtigen dienst van sijne Majesteit. Nu aengesien ik alle mijne dagen niet getracht en hebbe dan tot sulken einde, en daer toe gedirigeert of gedresseert hebbe alle mijne voornemen en daden, ja met verlies mijner goederen en middelen, en in perijkel mijns levens, eer en reputatie.

Ik en kan niet min dan my verheugen en u-lieder begroeten, op hope dat uwe wijsheid en goeden raed sal continueren en voortvaren metter gratie Godes, in 't gene begonnen is, tot een goed en geluckig einde.

Want ik alrede voor 't beginsel deser troublen (die ons eenige auteurs gebaert hebben van nieuwigheden, alleenlijk om te stelpen hare ambitie en gierigheid) altijds wel gespeurt hebbe, dat gy-lieden mijn Heeren generalijken socht te komen te gelijken einde en meninge, tot welke ik ook met so menigvuldigen hazard, en arbeid tot noch toe hebbe ge-employeert alle mijn kracht.

Nochtans nademael dat, of d'apprehensien van eenige dangieren, of het respect of insien, 't welk gy gehad hebt tot eenige gepretendeerde namen of titulen (al of den dienst des Coninx hadde gelegen geweest in een sake de welke ter contrarie dependeerde t'sijnen meesten ondienste en gants verderf van den Lande) u wederhouden heeft d'opene verklaringe van u-lieder intentie en meninge, en selfs belette ontallijke, van niet opentlijk te dorven klagen, of vryelijk te suchten.

Aengaende van my, ik en hebbe noit so bequame en goede middelen gehad, om klaerlijk te doen blijken de volkomene en vierige affectie die ik hadde t'uwen dienste en tot het ganssche Land, als ik wel meende, siende dat mijne daden of actien gecalumnieert werden by de oppresseurs of benauders, en gedissimuleert waren by de benaude. Nu aengesien het Godt belieft heeft

u-lui-

u luiden in 't herte te ſenden ſo hoogmoedige en couragieuſe reſolutie, van niet meer te willen verdragen de dertele tyrannigheid die ons ſeer na alle hadde nedergeſlagen en t'onderbrocht, ik ſoude voorwaer te ſeer failleren in mijn devoir, dat ik U L. van ſulken voornemen en grootmoedigheid niet en preſe, en U L. daer toe niet en bade en vermaende tot ſtantvaſtige volherdinge, ſonder te bevreſen eenige vermomde met valſche tijtulen, door dewelke ſy getracht hebben U L. te verſchricken, en ſo klein te maken dat ſy ſouden mogen treden over uwe hoofden, ſonder dat gy lieden daer na ten eeuwigen dage geen middel hebben ſoud te konnen weder opſtaen, ik bidde u lieden dan met alder affectie twe poincten te willen overleggen en in conſideratie ſtellen, d'een is het perijkel in 't welk gy zijt, ſo gy lieden niet en vervolgt met eene vaſte reſolutie en onverwinlijke ſtantvaſtigheid 't gene gy lieden begonnen hebt, want die ſelfde allene daer van kan verloſſen. d'Andere is de eenigheid en vriendlijkheid die gy lieden onverbrekelijk in 't generael en particulier moet onderhou-
(F. 157.) den onder malkanderen, 't welk 't eenig middel is, om 't Land weder te brengen in goede ſtilte, ſonder welke onmogelijk is, dat gy u lieden ſult konnen wachten ſonder bedrogen te worden.

Aengaende d'eerſte poinct, het is ſchier ſo klaer in ſich ſelfs dat het geen bewijs en behoeft. Want ſo gy luiden verhoopte U L. te konnen reconcilieren mette genige die gy luiden hebt verklaert rebellen en vyanden, en tegens de welke gy luiden de wapenen in de hand genomen hebt, en die in u Land houdende, gy alſo ſoud tot een einde uwer ſwarigheid en arbeid geraken, gy ſoud voorwaer daer mede te kennen geven, dat eer eene onbedachte onpatientie en kleinhertige ſpijt u luiden ſoude gedrongen hebben tot ſulken heerlijken voornemen, dan eenige vroomheid of grootmoedigheid, aengeſien de vroomheid altijds verſelſchapt is met voorſichtigheid, welke eer men die aenvangt ſeer wel kan wegen de nature der perſonen, tot welke de voorſichtigheid of wijsheid haer addreſſeert, en van de onweerdigheid die die haer aendoet.

Nu gy hebt te doen met eene der hoveerdigſte Natien en vermetelijkſte die in der wereld is, ſelfs die om haer onverdragelijke hoogmoedigheid hatig is alle andere Natien der wereld, ſelfs hare eigene, die al om waer ſy komt, haer altijd ſchikt te domineren en heerſchen over alle andere, en ſonderlinge beroemtſe ſich recht te hebben te domineren en bevelen over u luiden, mijn Heeren, en alle 't Land van herwaersover, alſo zy (als zy ſeggen) dat geconqueſteert hebben naer 't miſdaed, de welk ſy achten daer gy in vervallen zijt, dat is criem van gequetſte Majeſteit, en by gevolge in de pœne en amende van haer-lieder confiſcatie.

En aengaende den onwille die ſy van u luiden hebben gehad, ik late ſtaen het gene dat in voorleden tijde gepaſſeert is, als ſy tegens haer onuitſprekelijken ſpijt zijn bedwongen geweeſt hen te vertrecken uit deſe Landen, met een verwoede begeerlijkheid van wrake, ik paſſere noch dat een menigte jaren daer te vorens, en als noch daer na is opgeſtaen en heeft verwekt eene onwedermakelijken vrede tuſſchen die twe Natien. Allenelijk ſegge ik dat deſe leſte ſake daer by gy hen verklaert hebbet rebellen en vyanden des Coninx, en verſtoorders des Lands, gewapent en hebbende alle de wereld tegen haer opgerokt, ja totte boeren en ſelfs hare kinderen, tot haer-lieder dood en verderf, en ſulx dat alle d'injurien, ongelijken, geweld, en mishagingen die ſy hebben ontfangen, hoe wel zy die wredelijk hebben gerevengeert en gewroken, door d'exemplen van welke 't bloed noch vloeyet hedens daegs in onſe gedachteniſſen, welk niet te gelijken en zijn metten prijs van die.

Daerom is noodlijk dat gy lieden reſolveert, of te weſen eeuwiglijk verloren, geruineert en gedeſtrueert, en alle uwe nakomelingen, of voorts te varen met 't gene gy begoſt hebt, en liever te verkieſen honderd duiſend doden (ſo 't nood doet) dan met hen-lieden accoort te ſoeken, mette welke geen middel met allen in is te konnen komen tot eenig accoort dan t'uwen uitterlijken verderve, aengeſien ſy alrede ſiende de ſaken wankelijk voor hen-luiden, ſy hen derren wel roemen, ſo ſy deſe reiſe henne ſaken te boven komen, ſy u luiden ſo matteren of moede ſullen maken, dat ſy voortaen ſullen buiten dangier zijn, van meer in ſulken tegenſpoed of tegenheid te vallen. En dat ſy uwe principale geleiders en hoofden die eere noch niet en ſullen doen van het ſchavot, gelijk zy gedaen hebben aen den Heeren Graven van Egmont en Hornes, maer tot meerder ſmaed ſullen hen binden aen de galge of kake, waer door gy luiden gewaerſchout zijt, 't gene gy luiden en de ganſche gemeente hebben te verwachten, ſo ſy luiden door uwe kleinmoedigheid en ongeſtadigheid weder komen op te ſtaen, nademael zy genoeg ter neder leggende, wel de aldergrootſte dorven dreigen, ſelfs de genige die hen als noch niet gehelijken hebben verklaert vyanden.

Aengaende van d'ander poinct, en heeft mede niet van doen veel woorden, aengeſien dat gelijk de oneenigheid en 't quaed verſtand des eens als d'anders, ons de vloed van ſo vele ongemacken en ellendigheden mede brengt, van gelijken ook ſchijnt wel datter geen ander middel en zy van remedie tot deſen, dan wech te nemen alle ſuſpicie en wantrouwigheid om ſich te vereenigen in eenen onbindelijken band van accoord en vrundſchap, welke maken ſal, dat nalatende alle particuliere oneenigheden totter deciſie en ordonnantie der Heeren Staten Generael, ſullen met eender herten en wille pogen, alleen te verloſſen 't gemeine Vaderland van de benautheden en tyrannie der vremdelingen, op dat by 't ſelfde middel de Heeren Staten Generael wettelijk vergadert zijnde, mogen daer naer te dege voorſien met goede en bequame remedien, dienende tot vorderinge des dienſts Godes en ſijne Majeſteit, gelijk onſe voorſaten altijd gewoon zijn geweeſt te doen.

Aengaende ons van herwaers-over, die uwe medebroederen zijn, vrunden en goede compatriotten, d'effecten konnen u getuigen, met wat voet wy altijds hebben voortgegaen, nademael wy in alle capitulatien en communicatien altijds hebben geſtelt alle onſe geſchillen en queſtien totte reſolutie der Heeren Staten Generael, wettelijk zijnde vergadert.

Waerom ſo gy luiden, mijn Heeren ter goeder meininge noch eenmael beſtaet deſe Landen t'ſamen te vereenigen, en te veranderen 't quaed weder deſer troublen en civile oorloge, in tranquilliteit van een goeden peis en eenigheid, waer in alleenlijk is gelegen den waerachtigen dienſt Godes, van den Conink, en 't gemeen welvaren. Gy luiden mocht verſekert zijn, en daer van nemen wy God tot getuige, dat gy luiden ons altijds bereet ſult vinden tot nakominge van alle 't gene redelijk en billijk is, als de genige die niet en begeren eenige andere ſaken, dan die genige die ſtrecken tot welvaren en totte gemeine ruſte van 't ganſche Land.

En daerom en behoeft niemand te vreſen, dat wy tegens den dank der Staten alhier ſouden willen in brengen eenige veranderinge in de Religie, of jetwes te doen, door 't welk de gerechtigheid van jemanden werde geprejudiceert of beſchadigt. Want nademael alrede ſo langen tijd en met ſo groter moeite en hazaerd, wy in de hand genomen en gemainteneert hebben de wapenen, om tot eene wetlijke en behoorlijke vryheid te komen, welke onſe wetten, coſtumen, uſantien en oude herkomen ons ſchuldig zijn, ten gelieve God niet, dat wy jetwes ſouden willen aenvangen of inbrengen eenige nieuwigheden, die weſen mochte tegens de ſtatuten en ordonnantien der voorſz Generale Staten, en te beſoetelen of beſmetten de voorſz liberteit of vryigheid, geen twijffel makende, of de Heeren Staten en ſullen ſulke ſorgvuldige inſicht nemen op 't gene belangt de ſekerheid en bewaringe der Nederlanden, den dienſte Godes, en welvaren des Coninx.

Daer en reſteert dan anders niet meer, dan verworpende alle jalouſie en wantrouwigheid, gy lieden t'ſament-

mentlijk met ons, en wy met u, pogen met eene sterke en vaste resolutie, en een gemeen accoord te verlossen dese Landen van de vremdelingen en van hand te hand alle dingen te stellen in een goeden en generalen vrede, tot welk ik niet en twijffel, of de Staten en de Landen van Holland en Zeeland u sullen bystaen, en vorderlijk zijn met alle redelijke middelen, sulx dat gy oorsaek sult hebben van haer te hebben goed gehoegen.

En aengaende mijns, presentere ik u luiden uit seer goeder gunste en affectie, mijnen persoon, en alle 't gene is in mijnder macht, u versekerende dat ik achten sal alle mijnen arbeid en moeite te voren gedaen, wel geemployeert te wesen, so my God die gratie en genade vergunt, dat ik t'eeniger tijd mach sien de saken van de Landen te strecken te dien einde, als ik daer niet aen en twijffele, ten sal so wesen, so gy lieder, mijn Heeren, ter herten neemt de middelen die hy u presenteert, en met vaste resolutie verselschapt, met goeden raed en wijsheid vervolgt, en volkomt 't gene gy begonnen hebt, daer toe ik bidde, dat God almachtig, u de gracie en genade wil doen, van so goeder herten, als ik my gebiede in uwe goede gratien, u lieder wenschende, mijn Heeren, in gesontheid een goed geluckig en lank leven. Geschreven tot Middelborg den tweden van September 1576. En leger was geschreven uwen seer geaffectioneerden vriend, ten dienste

Guillaume van Nassau.

Aen den Grave van Lalain schreef de Prince in deser maniere.

MYN HEERE.

Schrijven van den Prince van Orangien aen den Grave van Lalain.

HOewel de plaetse daer gy uit gesproten zijt, en deucht en genereusheid van uwe voor-ouders, my altijds ingebeeld hebben een vaste persuasie of wijsmakinge, dat d'oorsaken sich presenterende, gy niet nalaten en soud na te volgen hare voetstappen, sonder te gedogen dat het Vaderland, tot welke wy behoren en schuldig zijn van geboorte wegen alle liefde en affectie te dragen, zy so onweerdelijk overvallen en gebracht onder 't jok van eene so schandelijke en onweerdige dienstbaerheid der vremdelingen. So heb ik noch seer verheugt geweest te verstaen, dat dese mijne inbeeldinge noch so wel is gevolgt geweest, door d'effect van so goede diensten, daer in gy u employeert en oeffent tot verlossinge der selver, u achtende waerachtelijk weerdig der selver plaetsen van daer gy zijt, en van uwe ouders die t'allen tijden haer leven gewaegt hebben voor den waerachtigen dienst van hunnen Prince en Vaderlande, de welk de oorsake is dat ik niet en kan nalaten u daer van te eeren, en u te bidden, dat gy de selve couragie en hooghertigheid mainteneert en continueert ten einde toe, die gy so prijselijk hebt begonnen, sonder u te laten bevangen met eenige vrese van valsche maseres of mom-aensichten, en ontleende tytulen, daer mede eenige soekende haer eigen profijt, en u meinen d'ogen mede te verblinden, sy die selfs niet klaer en sien, hen latende voorstaen, dat 's Coninx dienst gelegen is in 't verderf van sijne onderdanen, en zijn grootheid of hoogheid in de dertelheid en onverdraeglijke hovaerdye van eenige rebellen en muitmakers, alleenlijk om datse zijn van de Spaensche natie: maer de gene die eenig oordeel hebben, merken en werden wel gewaer dattet maer pretexten van tijtelen en zijn, en dat des Princen dienst gelegen is in de handhoudinge en bewaringe van zijne onderdanen, en zijne eere en reputatie in d'administratie van goede Justitie en Policie, daer toe hy ook verbonden en gehouden is, by solemnelen eede aen de Staten van den Lande
(F. 158.) gedaen. En daerom staet hen toe, en is henne officie degelijk de hand te houden op dat sulx geschiede en tot effecte kome. 't Is daerom nu notelijk dat alle den Adel, en alle goede en vrome luiden hen daer toe employeren en voegen, dat alsulke besmettinge of viecke van die van de Nederlanden werde uitgewischt, van dat zy hebben geleden eene so onweerdige en schendlijke tyrannigheid, tegens alle gebruik en maniere van haer-lieder voorsaten, mijnent halven ik ben geresolveert te employeren lijf, goed, en begeere met alle mijn macht u te seconderen in uwe loflijke voornemen. Waer op, also ik gedisscoureert hebbe metten brenger deser van de middelen, die ik mijns oordeels en bedunkens de eigenste en bequaemste achte te wesen, sal dit laten tot rapport van den selven, die u mijns halven dat seggen sal, biddende die te willen gelove strecken, en hier mede my gebiedende in uwe goede gratie, bidde den almachtigen u in gesontheid te willen geven goed en lank leven, uit Middelborg den 14 van September 1576. Onderstond geschreven, uwer liefde goede vrund en cousijn t'uwen dienste. En was ondertekent, *Guillem de Nassau*, d'opschrift, aen mijn Heere, mijn Heere de Grave van Lalain.

De Staten van Holland hebben ook aen de gemeine borgerye der stad Utrecht sekere missive gesonden / door Dirk van Sypestein / doen ter tijd wesende een Apteker en borger van Utrecht / de welke dikmaels met paspoort in Holland reisde om eenige waren / mits betalende het recht van licent en convoye uit Holland t'Utrecht te brengen / dese hebbende eertijds gewoont binnen der Goude by Francoys Kegelink die ook Apteker was van sijne neringe / hield metten selven Kegelink / en met den Heere van Swieten Gouverneur van der Goude grote correspondentie / en bracht in deese tijd den navolgende brief aldaer / die hy also heimelijk onder de gene die hy kende / secretelijk de Gereformeerde Religie toegedaen / en vyanden der Spangiaerden te wesen / wist te bestellen / en dede daer van vele coppen schrijven / niet sonder groot perijkel van zijn persoon / so die sake ontdekt hadde geworden / de voorsz missive was luidende / als volgt:

Schrijven van de Staten van Holland / aen de Burgerije der stad Utrecht.

EErsame, Vrome, Voorsichtige vrunden en medelidmaten van Holland, Schutters en Borgers der stede Utrecht. Hoe wel wy voor deser tijd tot meermael so in verscheiden uitgegeven geschriften, als by ons ootmoedige supplicatie aen sijn Majest. en 't gunt daer op in de t'samenkomste en vredehandel tot Breda 't voorleden jaer is gevoegt, en by ons, of van onsen wegen is verklaerd geweest, vertoond hebben, en een jegelijk mag zijn genoeg bekend, onse oprechte meininge en goede sake, waerom wy in de wapeninge zijn gekomen jegens den Hertog van Alve, en de regeringe, moetwille, en heerschappije der Spangiaerden met haren aenhank. En daer beneffens ook onse goede affectie en genegentheid die wy altijds gehad hebben, om onder de gehoorsaemheid ons Coninx, de Landen van Holland en Zeeland, metten anderen aenpalende Provincien te handhouden in hare ouden vrydommen en gerechtigheden, tot gemeine ruste en welvaerd der selver, en bysonder tot dienste van zijne Majesteit, immers dat wy voor 't affscheid des voorschreven vredehandels volvaerdig en te vreden geweest zijn, alle saken te remitteren aen 't advijs van de Generale Staten der Landen, in der voegen, dat wy niet alleenlijk by alle de wereld van de rebellie, en ketterije by den quaedwilligen ons opgeleid, genoegsaem zijn ontschuldigt, maer de voorschreven onse meininge en oorsake van wapeninge ook gejustificeert en goed gehouden is, by verscheiden Christelijke Potentaten, Heeren en omleggende Landen, ons bewijsende alle vrundschap, faveur en bystand naer gelegentheid der saken. So en hebben wy nochtans tot noch toe niet kunnen speuren, of bemerken, dat gy-luiden als een lidmaet der Nederlanden geneigt soudet zijn, u luiden metten anderen lidmaten en 't corpus van de Staten der selver Landen te vereenigen, in alsulken rechtveerdigen sake, en metten genen die hem niet en ontsien, met goed en bloed te vorderen, 't gunt daer in des Vader-lands, en bysonder u luider welvaerd en saligheid gelegen is, des wy ons dikmaels seer hebben verwondert, overmits u luiden het bose voornemen, d'onrechtvaer-

vaerdigheid en tyrannye der Spangiaerden genoeg is bekend, en meer dan openbaer, ſo gy luiden met ons en alle andere Provincien, ſonderlinge in de ongehoorde fortſelijke exactie van de tienden pennink wel vromelijk hebt geoppoſeert. Ook dat gy luiden genoodſaekt, en genoeg gedwongen zijt geweeſt, den ſelven met groot geld uit uwen ſtaet te kopen en te verdrijven, om u luiden alſo van hare vexatie, en overdaed en moetwille te bevrijden, en den ſelfden als noch niet en ſoud begeren, of dorven vertrouwen, om in uwe Stad te laten komen, of eenig garniſoen te houden, gelijk ook meer andere Steden de ſelve niet en zijn begerende: maer voorwaer ſtaet u luiden te bedenken, en voor oogen te nemen, indien zy luiden eens onſe meeſters worden, of dat ſy ons t'ondergebracht hadden (daer voren God ons behoede) zy en ſouden van u luiden, noch van egene andere Steden langer uitgeſloten, of in egene ſaken geweigert willen zijn, maer als dan hun abſolute meeſters tonen, gebiedende over u luiden goed en bloed, huiſvrouwen en kinderen na haren appetijte, gelijk men daer af d'exempelen meer dan genoeg (God betert) heeft geſien t'haren aenkomſte in de Landen, ter plaetſe en tijde als ſy meenden meeſters, en zy luiden opentlijken lieten luiden den Landen hun tot een proye gegeven te zijn. En men heeft geduerende deſe krijgs-beroerte alrede geſien, wat zy luiden hebben aengericht met openbare extorſien, brandſchatten en pilleryen, niet van de minſte Steden, Vlecken en Dorpen in allen Provincien daer 't hem goed gedocht heeft, ſonder conſent van eenige Overigheid, of den Staten van de Landen te kennen, en ſonderlinge nu onlanx op de ſtede Aelſt, by hen-luiden met geweld overvallen, en eenige andere Vlecken in Braband en Vlaenderen geplondert, berooft, en niets anders getracteert, dan gelijk ſy altijds hem beroemt hebben te ſullen doen, en hen geoorloft te zijn, ſulx dat nu ten laetſten die van Braband en Vlaenderen, te rugge ſtellende de ydele vreſe en de groten naem en macht der Spangiaerden (daer mede men een jegelijk tot noch toe vervaert en verſchrikt heeft gehad) mede bewogen en genoodſaekt zijnde de wapenen jegens hen-luiden aen te nemen, met alder gemoet en ernſtigheid, met openbare verkondinge, de ſelve Spangiaerts declarerende, en houden de gemene vyanden, rovers en ſchenders van de Landen en van de goede ingeſetenen van dien, 't welk indien t'onſer exemple en vermaninge wel eer ware gedaen geweeſt, en waren de Nederlanden in ſo grote verbyſterheid en elende ontwijffelijk niet gevallen geweeſt. Wy hebben wel verſtaen uit goede correſpondentie die wy altijds met die van Braband en Vlaenderen gehouden hebben, dat zy luiden van ſulx te doen t'anderen tijden wel beraden en geſloten zijn, dan dat zy 't voorleden jaer eensdeels door de hope van de vrede, die by den Commandador Mayor, en anderen van zijnen aenhangeren, ſo ſubtylijken en looſſelijken voor geſtelt en geveinſt werde, dat zy luiden begeerden te maken, als dan op gehouden en miſleid, en daer na door vreſe van de grote Vlote en macht, ſo van gelde als van volk, dat men uit Spangien was verwachtende, hoe wel ten leſten ook gebleken is dat 't ſelfde niet en was ſo vele, dattet den naem van een Vlote weerdig was, als van vijf, of 600 arme, naekte, en ongefatſoneert volk die men hier tot ſoldaten op des Lands koſte moeſte maken, ſulx geloven wy wel, dat gy luiden door ſulke en diergelijke middelen en practijken mede op den teugel gehouden zijt, wel wetende de Spangiaerden, dat hare macht van hun ſelven niet groot genoeg en was om ons t'eeniger tijd t'overweldigen, of op den Landen van Holland en Zeeland eenig voordeel te gekrijgen, indien zy luiden door d'eene of d'andere practijke niet en ſouden hebben gehad te gebruiken en genieten 't faveur en byſtand van de andere Provincien, en ſonderlinge van u luiden. Sy luiden hebben in ſo langen tijd van vier-jaren, als noch op Holland niet veel verovert of uitgericht, en veel min ſouden hebben gedaen, indien (vrymoedelijken te ſeggen) wy ons door den voorſchreven vrede-handel ook niet en hadden laten eenen tijd lank abuſeren, immers indien dan gy luiden als met ons vereenigt, de gemene ſake hadde helpen hand houden, en dat ſy luiden met raed en daed van de ſommige van deſen Landen niet en waren gevordert geweeſt, en ware gene apparentie geweeſt, dat ſy luiden den Landen van Holland of Zeeland eenigſins, of in 't minſte ſouden hebben kunnen krenken, of eenigen inval in den ſelven Landen hebben kunnen doen, wy laten nu ſtaen, dat ſy luiden den Landen ſouden hebben moeten geheel en al verlaten, en met ſchande daer uit ſcheiden, ſonder met hare macht of wapenen yet uit te richten, als kenlijk is, indien na de herten en 't begeren van die van Gelderland, Overyſſel en Vrieſland (daer af ook 't meerdeel met ons, hoewel weinig te laet, al in verbond getreden waren) alle ſaken haren voortgank hadden gehad, of in tijds met gemeinder hand en correſpondentie aengegrepen waren geweeſt, 't welk ontwijffelijk de Spangiaerden wel kunnende overwegen, te meer en voor al altijds hebben gearbeid, om ons van de anderen geſcheiden, en in twiſt en tweedracht te houden. En deſen al niet tegenſtaende, heeft ons God almachtig gratie, middelen en een vroom gemoed verleent, om by ons alleen ſulke bloeddorſtige vyanden tot noch toe wedergeſtaen te worden. Sulx dat om eenmael haren opſet en macht geheel en al te breken, en t'onder te brengen niet en reſteert, dan ons metten anderen in alle vreedſamigheid te vereenigen, alſt behoort onder den lidmaten van een lichaem, en alſo den Landen en Steden, met conſervatie van hare loffelijke Privilegien en Gerechtigheden, wederom te brengen en handhouden in haren oude vrydomme, neringe, hanteringe, en welvaerd, doende den ſelven Spangiaerden met gemeender hand, als perturbateurs en vyanden van de gemene ruſte, en als verſmaders van allen den Privilegien, handveſten, en deugdelijke coſtumen uitten Nederlanden verdrijven, of vertrecken, daer af zy-luiden ook te min hun kunnen beklagen, dat zy t'anderen tijde, als by tijde van Keiſer Carolus hooglofliker memorien, den Heere van Chivres uit Spangien wel hebben doen vertrecken, ſonder yemand van de onſen aldaer te willen lijden, waerom wy u luiden wel hebben willen als noch verſoeken en vermanen, dat gy-luiden immers als nu 't exempel van de voornoemden van Braband en Vlaenderen voor ogen nemende, u luiden mede, jegens de voornoemde Spangiaerden wild verklaren en wapenen, ſonder deſe occaſie (die God ons allen t'onſer aller verloſſinge en bevrijdinge ſchijnd toe te ſenden) te willen laten voor by gaen en niet te achten, wy ſijn over onſe ſijde bereet en overbodig met u luiden een onverbrekelijke vereeninge en verbond dies aengaende te maken, om in vrede en geruſtheid metten anderen te converſeren en te hanteren, alſo wy dikmaels hebben verklaerd van meninge niet te ſijn, nochte ooit geweeſt te hebben eenige wapenen of onvrede jegens u luiden, of den anderen Provincien aen te nemen, maer alleenlijk tegens den Spangiaerden, en die uitten Lande zijnde, ons te voegen na 't gunt by advijs van de generale Staten van den Lande bevonden ſal worden tot een gemene welvaerd der Landen te dienen, als voren, en by allen onſen geſchriften boven geroerd breder is verhaeld, en in 't ſeker vertrouwende dat gyluiden deſen onſen vermaen tot uwer eigen ſaligheid en voorſpoed ſult behertigen, bidden God Almachtig, u luiden, Eerſame, vrome, voorſichtige vrunden en mede-lidmaten, te hebben in ſijnen Godlijken behoede. Geſchreven tot Delft den 3 Auguſti 1576. Onder ſtond aldus. De Ridderſchap en Steden van Holland, repreſenterende de Staten van de ſelven Lande. Noch ſtond daer beneden, ten bevele van de Staten, by my, en was ondertekent *de Rechtere*. De ſuperſcriptie deſes was aldus. Eerſamen, ſeer vromen, voorſichtigen en de gemene burgerije der Stad Utrecht onſen byſonderen goeden vrunden.

(f. 159.)

En dewijle de voorsz brief also secretelijk onder de burgerije door den voorsz Sypestein werde besteld/ en dat daer op geen antwoorde en quam / door dien al 't selve lanksaem te werk most gaen / en in geen vergaderinge en dorst getoond werden / so sonden de voorsz Staten noch eenen anderen brief door eenen Jonkheer Johan van Loenressoot / wesende doe ter tijd Canonik binnen Utrecht / welke missive by de Gedeputeerde van de Edelen en Steden van Holland en Zeeland / op datse te meerder credits hebben soude / ook ondertekend werde / en was luidende als volgt:

Ander schryven van de Staten van Holland en Zeeland/ aen de burgeren van Utrecht.

EErsame, vrome, voorsienige vrunden, Schutters en Burgers der stede van Utrecht.

Nadien wy niet en twijffelen, immers ons versekert houden dat uwer E. wel ten vollen sijn onderricht en verwittigt, so door verscheiden uitgegeven geschriften, en onse missiven t'anderen tijden aen u luiden geschreven, als uit allen onsen handel van onse oprechte goede meninge, en de rechtvaerdigheid onser sake, als alleenlijk tenderende om de Landen van Holland en Zeeland metten anderen aenpalende Landen te handhouden in haren oude vryheden en gerechtigheden, tot gemene ruste en welvaerd der selver Landen, en de selve te verlossen van de hoogvaerdige regeringe, moetwille, wreetheid en onverdraeglijke insolentie, en tyrannye der Spangiaerden, geboren en gesworen vyanden der Nederlanden, en de selve Landen zijne Coninklijke Majesteit in hare oude fleur, voorspoed, en digniteit weder te brengen. So zijn wy nochtans grotelijx verwondert, dat gyluiden als een naeste gebuir van Holland, daer voren gy altijds gehouden moet worden, sonder eenig mededogent gevoelen, of natuerlijke bewegentheid tot noch toe in gebreke gebleven zijt, om u luider officie en devoir te doen, daer toe gy-luiden den Vaderlande gemeenderhand schuldig, verbonden en verplicht zijt, en over sulx u luiden met den Staten der selver Landen in alsulke goede en rechtvaerdige sake te verenigen, met sulken lidmaten die tot noch toe sonder goed of bloed te sparen, so vromelijk voorgestaen en gevordert hebben alle 't gunt daer in des gemene Vaderlands, en by sonder u luider welvaerd en saligheid is gelegen, tegens alsulke vyanden, wiens bose voornemen alle de wereld en by sonder u luiden mede wel bekend is: dan also wy niet en twijffelen of gy luiden en zijt tot noch toe daer in verhinderd geweest, door eenige ydele vrese van de grote naem en macht der Spangiaerden, wilt daerom nu eenmael aenmerken, dat so ooit te voren een schone en bequame gelegentheid heeft verschenen, om uwe bedrukte en ellendige Gemeente van sodanige verdervers der selver Gemeenten te verlossen, en van haer-luider aenstaende gehelen ondergank en ruine, wederom in bloeyende neringe en voorspoedigheid te brengen, al 't selve u luiden goede vrunden en mede-lidmaten, nu door sonderlinge genade des Heeren word aengeboden, die onse sake wonderlijken altijds voorgestaen en gehandhoud heeft. En nu ten lesten heeft verlicht en geopent de ogen van de Staten en Steden van Braband, Vlaenderen, en andere Provincien, en Heeren, de welke t'onser exemple en vermaninge behertigende het gemene welvaren van de Lande, en te rugge stellende de ydele vrese en groten naem der Spangiaerden (daer mede men u luiden heeft vervaerd en verschrikt gehouden) de wapenen tegens hen-luiden, als gemene vyanden des Lands, met alder vromigheid en ernstigheid aengenomen hebben, en een vaste confederatie en aliantie met malkanderen gemaekt, mitsgaders met onse genadigen Heere den Prince van Orangien, &c. en den Staten van Holland en Zeeland, als tot eenen einde en meninge de wapenen aengenomen hebbende, de welke den voornoemden van Braband en Vlaenderen, tot haerluider begeerte alrede een groten heirkracht van soldaten en geschut, en ammonitie van oorloge tot haer-luider bystand en versterkinge binnen Gent en anderen plaetsen toegeschikt, en gesonden hebben, en aldaer met groter blyschap en vrundschap ontfangen zijn, die ook al eenige sterkten hebben geoccupeert, als uwer E. wel hebben verhoort, en door Gods hulpe noch dagelijks meer verhoren sullen, suks datmen daer uit kan bemerken, dat God de Heere met medelijden over den jammerlijken staet des Lands, en de ellende des volx beweget zijnde, met zijnen basuinen uwer luiden wil ontwecken, en voor oogen stellen d'uitterste verderf en verwoestinge uwer stede en der ingesetenen van dien, u luiden de hand biedende, om de selve uit hare desolaetheid in neringe, voorspoed, en oude welvaren weder te brengen. En hoewel wy ons hier voortijds behoorlijk gequeten hebben tegens u lieden en uwe welvaert gesocht, en onsen eed en plicht tot den Lande genoug voldaen, het welk van u lieden niet waergenomen is geweest, heeft nochtans het devoir der naturen, 't welk gene vrome menschen en faillieert, en de liefde en affectie tot onsen gemenen Vaderlande ons beweegt, om desen noch eens aen u lieden te schrijven, en versoeken dat gy-luiden dese schone occasie die u lieden nu God den Heere verleent, met dankbaerheid wilt waernemen, en hier op niet langer slapen, noch dese schone gelegentheid alsnu versuimen, maer veel eer uwes schuldigen en behoorlijken plichts dien dit meest aengaet, volkomelijk quijtende u luiden met ons ten alder eersten in vrede en eendrachtigheid wilt vereenigen alst behoord, van den welken gy-luiden niet en hebt te verwachten dan alle vrundschap, bystandigheid en hulpe, u luiden als noch presenterende, gelijk wy ook van te voren by onse missiven hebben gedaen, metten anderen een onverbrekelijk verbond en vereninge te maken, tot U. L. groten voordele en contentemente, sonder eenige veranderinge van uwe Religie, oude gebruike, hoogheid of gerechtigheden te willen invoeren of brengen, of iet attenteren, dat tot uwe of den ingesetenen van uwer stede prejuditie, verminderinge of schade soude strecken mogen, waer toe wy u luiden goede vastigheid sullen stellen en versekertheid doen: maer alleenlijken dit Land gesamenderhand uit desen bloedigen krijg en oproer te helpen reduceren in onse oude privilegien en loftelijke vrydommen, costumen en rechten van den lande, en de selve weder op te rechten, so de selve van onsen Voor-vaderen sijn nagelaten, en van gelijken de gewoonlijke hanteringen en koopmanschappen mettet voorgaende welvaren en de rijkdommen van den landen van nieuws te soeken en in te voeren, als wy u luiden toebetrouwen, dat gyluiden nu ten laetsten mede sult ter herten nemen, en daer toe wy u luiden mede alle hulp en bystand, des versocht sijnde, bewijsen sullen, so met knechten als andere ammonitie en behoeften daer toe nodig sijnde, sulx die van Braband en Vlaenderen als voren word gedaen, en alle uwe goederen vry laten volgen, op sekere hope, dat wy hebben, datter niemand en is so verblind of sijns Vaderlands welvaert so klein achtende, die niet en sie of bekenne, dat gyluiden daer mede God Almachtig en den Conink onsen natuerlijken Lands-Heere, maer insonderheid uwe gemeente en nakomelingen een uitnemende seer aengenamen dienst sullen bewijsen, en indien U.L. gelieve eenige uit uwer stede alhier tot dien sijne by ons te senden, wy beloven mits desen den selven, wie die soude mogen wesen, vrye passagie, geleide en saulfconduit, die ook vryelijk sonder achterdenken alhier sullen mogen komen. Als de Heere van Hausschy en veel andere Edelluiden, Heeren en Gedeputeerden van de steden uit Braband en Vlaenderen, vrymoedig op 't goed betrouwen van sijn Exc. ons overgekomen sijn, en noch dageliix komen en wederkeren. Indien U.L. hier van in gebreke blijft, so wilt gedenken dat de straffe des Heeren over u luiden (die nu 't quaed meugt verhinderen en niet en doet, en sulx als de quaeddoenders selver straf baer sijt) haest komen sal tot eeuwige verderfenisse, so van U.L. als uwe nakomelingen, 'twelk aen u luiden selve en aen niemand anders en sal te verwijten staen, daer van wy voor God en alle de werelt pro-

proteſteren, en ſullen ontſchuldigt ſijn, alſo wy alles hebben gedaen dat ons ampt en beroepinge vereiſchende is, vertrouwende dat gyluiden deſen onſen laetſten vermaen tot uwen eigen welvaerd en eere ſult ter herten nemen, en wel wijſſelijk in ſien, dat wy en ook alle d'andere Provincien van herwaers-over, die de Coninklijke Majeſteit onſen natuurlijken Heere ſo goeden en getrouwen dienſte gaerne ſouden bewijſen als uwer L. en ook voorts by ſijne Majeſteit en alle andere Chriſtelijke Potentaten wel verantwoorden ſullen, de middelen die by den ſelven Provincien ſijn gebruikt tot bevrijdinge der ſelver Landen van de vyandlijke garniſoenen der Spangiaerden, en haerluider onverdraeglijke laſten en exactien, ſo van den 10 en 20 pennink en anders, daer van wy nu tot allen tijden ſullen blijven ontlaſt en bevrijt, tot gemene welvaren en dienſte der ſelver Landen, ſonder dat de Landen of Provincien van herwaers-over of eenige van dien immermeer met eenige tyrannye of geweld der Spangiaerden overvallen ſullen mogen werden, ſo verre de ſelve Provincien der Nederlanden, die alrede t'ſamen ſijn verbonden, hen daer tegens gemeenderhand verſetten willen, en haer-luider Landen en Steden geſloten houden, ſo ſulx alrede aen ons luiden opentlijk heeft gebleken, wat verlichtinge voor ons ſoude zijn geweeſt, ſo verre gyluiden op't aenbegin van den Oorlog u luiden met ons vereenigt, en overſulx allen platten landen van Holland daer mede geſloten gebleven hadden, daerom wy verhopen, dat U. E. jegenwoordelijk ſullen verſien, en niet laten terſtond antwoord over te ſchrijven, die wy uwer E. met een tromſlager overſenden, ſulx wy van gelijken aen de Magiſtraten aldaer hebben geſchreven en verſocht. Hier mede Eerſame, vrome, voorſienige vrunden, onſe Heere God zy met u. Geſchreven tot Delft den derden Octobris 1576. Onder ſtond uwer E. goedgunſtige nageburen. Noch ſtond de Ridderſchap, Edelen en Gedeputeerden van de Staten van Holland en Zeeland, repreſenterende de Staten van den ſelven Lande. En ſtond onder *E. de Boetſelaer, G. V. Duvenvoorde, D. Aſſendelft, A. D. Sweten.* Dordrecht, *Pauli.* Delf, *Braſſer.* Leiden, *Jan van Broukhoven.* Goude, *D. Janſz. Lonkſt.* Rotterdam, *Gloeſtwijk*, Schiedam, *Arent Deuſſen.* Briele, *S. Boveus.* Veere in Zeeland, *R. Baradot.* Alkmaer, *Claes Herrixſz.* Middelborg, *Ferd. Aleman.* Noch ſtond onder ter Ordonnantie van de Staten. En was geteken

D. Rechtere.

160.) De voorſz Dirk van Sypeſtein / en Toenreſloot deden vaſt dagelijks haer beſt om meer en meer borgeren alſo ſecretelijken te winnen en tot hen te trecken met ſeer groot perijkel van hare perſonen / en van alle de gene die hen daer mede waren moepende / want daer lag ſterk Duits garniſoen binnen der ſtad / en op het Caſteel Vredenburg lagen Spangiaerden / in voegen dat ſy alle lijveloos geweeſt ſouden hebben ſo de ſake ontdeckt geworden hadde / nochtans ginck den handel al ſecretelijk voort / maer dewijle de Heere van Swieten Gouvernenr van der Goude binnen Utrecht bele;goede kenniſſe hadde / vreef hy de ſake ſeer ſterk voort / hopende de eere te krijgen dat het alles door zijn beleid te wege was gebrocht / daer door hy dikwils aen den voorſz Sypeſtein ſchreef / die ook onder 't dekſel van zijn koopmanſchap in Holland by den Heere van Swieten altemets reis de / hem de gelegentheid verhalende: maer als dit ſo lang vertrok / en dat middelretijd de ſaken van de muiterije der Spangiaerden in Braband en Vlaenderen meer en meer voortginck / ſo ſchreven de Staten van Holland noch eenen brief aende acht borger Hopluiden en Schutters van Utrecht / die ſy aldaer opentlijk ſonden met eenen Tromſlager aen de Tollesteeg-poorte. Den voorſz brief werde ontfangen door de wacht van de borgerije / dieſe aen de Hopluiden bracht / maer alſo de ſelve die niet en dorſten openen brochten ſy die aen de Magiſtraten / die de ſelve openden en laſen / en voorts in de Staten ſonden. De tromſlager wachtende op antwoorde werd belaſt te vertrecken / en dat hy na geen antwoorde en ſoude wachten / met dreigementen dat men hem ſoude doen vaſt ſetten en doen ſtraffen / ſo hy meer met ſulke brieven aldaer quame. De gehele ſtad was hier door in roeren / en de borgeren hadden gaerne 't inhouden des voorſeiden briefs geweten / ſo ook van gelijken de Hopluiden der borgerije / dan het en werde niet goed gevonden / aldus werd deſen brief verdrukt. De voorſz Toenreſloot en Sypeſtein deden ondertuſſchen haer beſte onder hare bekenden / en wiſten genoeg het inhoud des briefs door het ſchrijven van den Heere van Swieten / als inhoudende preſentatie van hulpe en aſſiſtentie om het Caſteel van Vredenburg te bekrachtigen / en henluiden te helpen verloſſen van de Spaenſe tyrannye. Dit was een ſake die den borgeren ſeer aengenaem was / want ſy den name der Spangiaerden ſo vyand waren / als jemand ter wereld / door dien ſy ſo lange jaren met het Spaens garniſoen waren gequeld geweeſt / en ſo veel geweld en overdaed daer af hadden moeten lijden / gelijk in de voorgaende boeken is verhaeld geweeſt / en de Spangiaerden waren die van Utrecht immers ſo grote vyanden / dreigden de ſelve ſeer datſe haer revenge noch hebben ſouden / van datmenſe alſo buiten geſloten en eenige van de haren dood geſlagen hadde / aldus waſſer grote beſwaertheid en onruſte onder de burgerije / maer niemand en dorſte het noch ontdecken / uit vreſe ſo van de garniſoenen als het Caſteel / 't welk de Staten van Holland merkende / en ook door het ſchrijven van den voornoemden Dirk van Sypeſtein van den twaelfden Octobris aen den Heere van Swieten gedaen / verſtaende / hebben noch eenen anderen brief aldaer geſonden / die niet alleen ſoet / maer ook wat hert en dreigende was / want het gehele Sticht en Dorpen rond om de ſtad Utrecht ſaten onder ſaubegarde van den Prince en in verding / welke ſaubegarden zy genoegſaem dreigden te weder roepen / en de Dorpen ja voorſteden van de Stad in brand te ſtellen / ſo ſpluiden niet en antwoorden / nochte de goede occaſie en preſentatien aenen namen / gelijk ſulx uitte navolgende brief te ſien is. Inhoudende als volgt:

Noch dier ſchrijven van die by Utrecht.

Ander en ſchertper ſchrijven van de Staten van Holland aen de acht borger Hopluiden tot Utrecht.

Entfeſte / Eerſame / lieve ſeer voorſichtige goede vrunden en naburen / wy houden U. E. indachtig van de brieven / die wy aen U. E. en de gemene ſchutterije en borgerije onlanx geſchreven hebben / en met een tromſlager u luiden toegeſonden / waer uit gyluiden bemerken mocht de goede liefde / affectie en yver die wy dragende ſijn tot't welvaren en vrydom des Vaderlands en 't expulſeren die vrede / vreemde / tyrannique Spaenſe Natie / perturbateurs van alle ruſte en vrede / waer toe wy u luiden gepreſenteert hebben alle hulp en bystand / ſo verde gyluiden geſamentlijk de ſaken ter herten nemen wild / en ſonderlinge alle middelen te ſoeken / om der tyrannen refugium als Vreeburg en diergelijke te bekrachtigen en onder de voet te brengen / waer aen u luiden meeſt gelegen is / en goede correſpondentie met ons daer af te houden. Dan by ſo verre gylieden ſo ſchonen occaſie als deſe voor by laet gaen en met ſimulatie paſſeren / en konnen anders niet bemerken / dan dat gylieden fauteurs ſoud weſen van de voorſchreven vremde Natien en henluider aenhangeren / verhopende nochtans ander geſintheid en vrucht van U. E. te verwachten. Anderſins willen u lieden wel voor het laetſte verwittigen / dat wy metter daed af doen en wederroepen ſullen allen ſaubegarden die in den lande van Utrecht gegeven en verleend zijn / egene uitgeſondert / mitſgaders alle paſpoorten en ſaulfconduiten voor nul en van onwaerden te houden / en egeen meer te paſſeren / verlenen noch te accorderen / aldus en dorft gyluiden u niet beklagen / in dien dat uwe borgers beſchadigt / en de voorſteden met andere huiſen / vlecken en dorpen verbrand en geruineert werden / d'welk alleenlijk by u lieden ſchulden toekomen ſal / ſo verre daer in tijds by u L. niet verſien werde. Hier mede / Erentfeſte / Eerſa-

„ me lieve seer voorsichtige goede vrunden en naburen/
„ onse Heere God bevolen. Geschreven tot Delf den
„ 24 Octob. anno 1576. Onderstond geschreven U E.
„ goedgunstige vrunden de Staten 's Lands van Hol-
„ land. En noch lager / en t'haerlieder ordonnantie on-
„ derteikent by my / en was onderteikent A. Genits. De
„ superscriptie was / Erentfeste / Eersame / lieve / be-
„ sondere goede vrunden / de acht Capiteinen van de
„ schutterye en borgerye der stad Utrecht.

Desen brief ontfangen en gelesen zijnde / hadde so vele krachts / dat oorbaer gevonden werde de selve door de acht Capiteinen van de borgerye te doen beantwoorden / want sy vreesden het opseggen der sauvegarden en paspoorten seer / door dien meest alle de Geestlijke pachthoven waren onder sauvegarde / en sy sagen dat des Coninx soldaten haer niet alleen niet en beschermden / maer ook selfs hen-lieden tracteerden offe vyanden en rebellen des Coninks waren. Waerom met consent der Magistraten daer op geantwoord wierde in deser manieren:

Antwoorde van de acht borgers Hoplúiden van Utrecht aen de Staten van Holland.

EDele / Vrome / Erentfeste / Eersame / Wijse / Discrete Heeren / Wy hebben U L. missive van den 24 deser aen ons geschreven / ontfangen / en den inhouden van dien (na dien die by ons Overigheid geopend was) wel verstaen. En bedanken U E. seer dienstelijk van de goede gunste en affectie / die U E. daer in en in uwe voorgaende missive betoont t'ons waert te dragen. En voegen U E. daer op voor antwoorde / dat wy ons laten dunken dat U E. uit diverse argumenten wel hebt konnen verstaen / dat wy geensins „ den Spangiaerden noch haer-luider hoveerdig noch „ overdadig gouvernement favoriserende zijn / so nie- „ mand van alle de Staten van 't gehele Neerland / „ hem altijds en van 't beginne meer tegens den selven „ Spangiaerden / en den Hertog van Alva haer-luider „ Hooft gestelt heeft / dan de Staten / Stad / Steden „ en Landen van Utrecht / als onder anderen wel heeft „ mogen blijken / so wel in 't weigeren van den hon- „ dersten / twintigsten / en tiende penningen / als in 't su- „ stineren van 't proces van den selven Staten / Stad en „ Steden / overmits de voorsz weigeringe by den voorsz „ Hertog van Alva niet onbehoorlijke maniere was „ doen moveren / en in 't appelleren aen de Coninklijke „ Majesteit onsen aldergenadigsten Heere van de nietige en onrechtveerdige sententie by den selven Hertog „ tegens hen-luiden gegeven / om welke appellatie en „ cassatie van de voorsz sententie te vervolgen / de voorsz „ Staten seltere haer-luider Commissaris den tijd van „ ses jaren / t'haer-lieder onsprekelijke kosten in Span- „ gien gehouden / en de voorsz saken ten uit-einde toe ver- „ volgt hebben / also dat de voorsz Staten / Stad en „ Steden / om de vryheid en welvaert van haer-lui- „ der Vaderland voor te staen / diktwils geweest zijn op „ 't poinct / niet alleen van allen haren vryheden en pri- „ vilegien te verliesen / maer ook van lijf en goed be- „ rooft / en voorts ganschelijk geruineert en in de grond „ bedorven te worden / daer van hem en ons luiden God „ almachtig miraculeuselijk bewaert heeft / so sy van „ geen andere Staten of Landen gesecondeert of by- „ gestaen werden / sulks dat U E. haer wel versekert „ behoren te houden / dat niemand van den onsen den „ Spangiaerden toegedaen is / noch reden heeft om „ toegedaen te wesen: maer dat by ons Overigheid „ voor een tijd getemporiseert is / verstaen wy geschied „ te zijn om meerder inconvenienten te schouwen. Na- „ dien dan nu de saken also gelegen zijn / dat de Genera- „ le Staten niet alleen geneigt zijn tot een generale pa- „ cificatie / maer ook tot exterminatie van de voorschre- „ ven Spangiaerden / sonder nochtans eenige verande- „ ringe te doen van d'oude Catholijke Religie / en obe- „ dientie die sy de Coninklijke Majesteit schuldig sijn / „ so is 't dat de Staten van den Lande van Utrecht / en „ daer in den anderen Generale Staten van desen „ Nederlanden confirm gemaekt / en haerluider Com- „ missarissen tot Brussel wesende / last gegeven heb- „ ben om daer op metten anderen Generalen Staten in communicatie te treden / gelijk sy gedaen hebben / niet twijffelende al 't gene by henluiden gehandelt en getracteert sal werden / en sal strecken tot eere van God almachtig / dienst van sijne Majesteit / rust / vrede / eendrachtigheid / en welvaert van zijne Landen. Want so wy verstaen / hebben mijn Heeren van den Rade van State van sijne Majesteit / by den selven totten Gouvernemente van desen Landen geordonneert / en de Generale Staten eenige gecommitteert / die metten Gedeputeerden van d'excellentie van den Prince van Orangien U E. en den Staten van Zeeland / nopende de voorschreven pacificatie sullen tracteren / en mogelijk alrede getracteert hebben / vertrouwende op God almachtig datter wat vruchtbaers uitgericht sal werden / daer naer wy ons denken te reguleren. So wy en de Staten van den Lande van Utrecht / na dat wy konnen bemerken niet anders en begeren dan een goede vaste en durige peys en eenigheid tussen de Generale Staten van desen Landen met U E. gemaekt te werden / en goede naburschap met U E. te onderhouden / so wy voormaels plegen te doen / onverhort altijd de voorschreven twe poincten / verhopende ook vastelijk dat de voorschreven Staten Generael horelijk middel sullen soeken / dat wy van de vrese van 't Casteel verlost sullen werden / en dat middelretijd onse Overigheid hen also versien sullen / dat wy metter hulpe Gods daer van onbeschadigt sullen blijven. Edele / Vrome / Erentfeste / Eersame / Wijse en discrete Heeren / wy bidden U E. desen ten besten te willen nemen / en God almachtig U E. te willen sparen in lange welvarende salige gesontheid. Geschreven tot Utrecht den lesten Octobris 1576.

WY hebben voren verhaelt dat den peis en vrede in Vrankrijk besloten is geweest / en by het 24 article van den selven vrede so werd de Heere Prince van Orangien wederom gestelt in alle sijne Landen / gerechtigheden en heerlijkheden die hy in Vrankrijk hadde / nutsgaders het Prinsdom van Orangien / &c. Waerom die van Orangien drie hare Gedeputeerde aen den Prince voornoemt sonden / om van hare saken te spreken en handelen / maer de selve komende over Nimmegen / zijn aldaer aengehouden en gevanklijk gestelt / en werden hen aldaer hare instructie-brieven en beschreid afgenomen. Dan de Heere van Hierges wesende te dier tijd binnen Arnem / en hebbende het gouvernement mede over Gelderland / 't selve verstaen hebbende / heeftse terstond uitte gevanckenisse doen ontslaen / hare brieven en beschreid ongevisiteert wederom ter handen doen stellen / en seer beleefdelijken doen tracteren / en hen-luiden ook passpoorte verleent / om vry en onbehindert by den Prince van Orangien te mogen reisen / en hare saken verrichten. Hier uit heeft de voorsz Prince oorsake genomen aen den voornoemden Heere van Hierges te schrijven den navolgenden brief. (F. 161.) De Gedeputeerde van Orangien tot Nimmegen gevangen / werden door den Heere van Hierges ontslagen.

MYn Heere / onlanks sijn alhier aengekomen drie van mijn ondersaten van Orangien / die mijn particulierlijk vertelt hebben wat hun tot Nimmegen wedervaren is / en so die zedert door uwen middele zijn vry gelaten en eerlijken onthaelt gworden / so en hebbe ik niet konnen laten U E. daer van hertgrondelijken te bedanken / alleen bedroeft zijnde dat desen woesten en bedroefden tijd my genen beteren middel en geeft sulks te erkennen met wederzijdige vrundschap en dienst / so ik wel wensche en de reden vereischt. Maer naerdien het Gode belieft onse sonden door sulke wegen te straffen / en dat d'instrumenten der beroerten / oneenigheden / en inlandse oorlogen in plaetse van onderdrukt te werden / met gemene bewilligunge van allen vromen luiden / niet doen dan oogmerkelijken aenwassen / moet men sulks alles de voorsienigheid Godes toelaten / die alles beleiden sal t'zijnder eere en ten verderven uittende. Ondertusschen kan ik niet nalaten in het voorby gaen u dit woord te seggen / hoe wel ik niet en twijffele / dat door Des Prinsen schrijven aen den Heere van Hierges.

„ door den voorſienigen en goeden raed der Heeren
„ en Gouverneurs van derwaers-over / alles ſo wijſ-
„ ſelijk ſal beleid werden / dat deſe beroerten onlanks
„ nieuwelijk ontſtaen / geluckelijk ſullen konnen bevre-
„ diget en tot eenen gewenſchten vrede eintelijk ge-
„ vracht werden / nochtans ſo lange als ten aenſien
„ van eene vremde Natie / weſende qualijk geaffectio-
„ neert tot die van deſer ſijde / en ſo hoogmoedig en der-
„ tel / men het roer buiten ſijnen ouden en wettelijken
„ loop ſtieren ſal / beſtaende in de vrye autoriteit der
„ Staten / gelnocht in alle goed vertrouwen en eenig-
„ heid met hun Prince / en dat onder ſchijn van den af-
„ weſenden Hoofde te believen / qualijk zijnde onder-
„ richt van den Staet en ontmoetingen / men ſal wil-
„ len de vryheid des lichaems verdrucken / is grote-
„ lijks te vreſen dat in plaetſe van remedie de ſchade
„ ſteeds vermeerderen ſal / en dat van een beroerte ge-
„ ſtadelijk meer nieuwe ontſtaen ſullen / welke eintlijk
„ 't Hooft van zijn voornemen miſleiden ſullen / en
„ 't gantſche lichaem ten verderve vrengen. Tot wel-
„ ken gy metten anderen Heeren (die de macht en auto-
„ riteit hebben / indien u geen verſtand en wijsheid
„ ontvreekt) tijdlijk moet voorſien / ſo vele in u is / in-
„ ſicht nemende op de onſekerheid en veranderinge der
„ fortune / en ontmoetingen deſer wereld / welke God
„ naer zijn behagen verheft en vernederd / de men-
„ ſchen beleid en doet dienen tot getuigeniſſe van zijn
„ rechtveerdigheid / naer welke hy dikwijlen die alle te
„ lange en onwaerdige verdruckinge zijns volks door
„ ſeer haeſtige verwandelinge en veranderingen onver-
„ hoopt verplicht. 't Welk oorſaek is dat die / wel-
„ ke t'allen tijden hen hebben willen handhaven in
„ ſtate en gelijk den haet des volx ontgaen / mits
„ ook den oogmerkelijken en haeſtigen ondergank toe-
„ gevoegt met een algemeinen ſpot en ſmaed van hun
„ tegendeel / hen nemmermeer hebben vertrouwet op
„ de gunſt en voorſpoed der fortune / min hun ſo ver-
„ re begeven tot hun particuliere voorderinge / dat
„ zy ten aenſien van dien hebben willen buiten reden
„ den groten en machtigen believen. Maer rondelij-
„ ken wandelende en in goeder conſcientie / ſonder te
„ vreſen eenige ongenade / hebben hen voor hun ee-
„ nig gewin hunder daden voorgeſteld / de eere Godes
„ en behoudeniſſe des gemeines en der menſchen / be-
„ ſtaende in recht / gerechtigheid en wettelijke vryheid /
„ in welken is den waren en gerechten dienſte des
„ Princen / gemerkt dat om de algemene behoudeniſſe
„ alle Koningen / Princen en Magiſtraten geſchapen
„ ſijn / en verheven op den trap daer zy hun bevin-
„ den. Iſt ſo dat gy Heeren met een algemein verdrag
„ (ſonder miſleidinge d'een tegen den anderen en ſon-
„ der particuliere vraken op te ſoeken) deſen ſelvi-
„ gen voet volgt / ik en twijffele geenſins of dit onwe-
„ der der ellenden ſal door Godes genade tot uwer eeu-
„ wigen lof en eere haeſtelijk veranderen in een ſachte
„ vrede en eenigheid / mits welken God ſal gedient
„ weſen / den Coninck geeert / en een yegelijk in zijn
„ recht behouden / daer ter contrarie ſomen den begon-
„ nen weg vervolgt / en datmen onder ſchijn van den
„ Coninck niet te willen mishagen / hoe wel hy af we-
„ ſende is / en qualijk onderricht werd van 't gene ge-
„ ſchied / men langer duldet en toeſtaet de dertelhe-
„ den en tyrannie der Spangiaerden / moogt wel ver-
„ ſekert weſen / dat met het algemein verderf des lands
„ gy over u haeld den haet en algemeinen vloek des
„ volks / en de rechtmatige vrake Godes. En is daer
„ toe noch te vermoeden dat den Coninck eintelijk / ge-
„ voelende zijne Schatten uitgeput / zijn patrimonie
„ bedorven / de bloeme zijnder onderſaten vergaen / en
„ zijne voornaemſte ſterkten verſwakt / verſtoort we-
„ ſen ſal / en hem ſal willen vreken over die gene / wel-
„ ke 't bewind gehad hebben der ſaken / en hem ſo qua-
„ lijken bericht / en niet in tijds by gevoeglijken en
„ wettelijken middelen ſulken verderf voorkomen heb-
„ ben. Sulks ik / mits den plicht en goede genegent-
„ heid die ik u en den Vaderlande altijds toegedra-
„ gen hebbe / en welke gy door deſen uwen nieuwen
„ band uwer beterſcheid verweerdet hebt / hebbe u wel
deſe willen toeſchrijven / u biddende deſes goede in- "
ſicht te nemen en ten beſten te duiden. Want gy "
moogt anders verſekert weſen / dat alle de vrieven "
en diſcourſen die gy houden moogt of ſenden totten "
volke / vruchteloos zijn ſullen / ſo langen tijd dat een "
yeder blijkelijk ſien ſal / dat d'uitkomſten niet over "
een en komen met ſo vele ſchone beloften en woorden "
van deſe goedertterenheid / ſachtmoedigheid en goed- "
heid / nadien daer geen ſo ſimpelen menſch en is / die "
voor ſijn oogen ſiende hoe en met wat uitterſte en on- "
verdraeglijke dertelheid en wreedheid deſe vremde- "
lingen hun vrunden en Bondgenoten in deſer oorloge "
handelen / of hy kan lichtelijk begrijpen / wat on- "
ſinnigheid en dolheid die te verwachten hebben die "
hen opentlijk tegen en vyandlijk zijn geweeſt / naer "
dien ſelfs hun alle dertelheid / moetwille en rebel- "
heid niet alleen geoorloft zijn buiten alle ſtraffe / maer "
ſelfs ontfangen werden als voor des Majeſteits "
dienſt: en ter contrarie die / van den Lande alleen "
't beraed der ſaken verſoeken de t'ſamenkomſte der "
Generale Staten / om een goede orde te ſtellen on- "
der des Coninks autoriteit / en ſo vele onheylen te "
voorkomen / ſulks werd gehouden voor ondienſt / re- "
belheid en ſchuld van gequetſter Majeſteit / een ſa- "
ke die gy ſelfs door u goed oordeel en ſonderlinge voor- "
ſichtigheid / neffens d'onvermijdelijke gettugeniſſe "
uwer conſcientie ſiet en klaerlijk merkt niet lange "
te konnen beſtaen / of ſal door Godes rechtvaerdig "
oordeel tot ſich trecken een algemene ellende en ver- "
derf. En mits ik u kenne ſo wijs / verſtandig en "
beſcheiden / vergeſelſchapt met een liefde tot het ge- "
mene beſte / ſo dat onnodig is u eenige grote verto- "
ninge dies aengaende te doen / ſo ſal ik deſen eindi- "
gen / neffens mijne hertelijke gebiedeniſſe aen u goe- "
de gratien / God biddende u mijn Heere te verlenen "
een lang en goed leven. Geſchreven tot Middelburg "
den drie-en-twintigſten Auguſti 1576. Onder ſtond "
u goede vriend. Onderteekent Guillem de Naſſau. "
D'opſchrift was. Aen mijn Heere / mijn Heere den "
Baron van Hierges / &c. "

Wy ſullen hier noch by voegen de vrieven die de voorſz Heere Prince van Orangien / en Staten van Holland geſonden hebben aende Staten van 't Hertogdomme van Gelderland / en eenige van de principaelſte ſteden van dien. Des Princen vrief was luidende als volgt:

Des Princen van Orangien ſchrijven aen den Staten van Gelderland.

DE Prince van Orangien / Grave van Naſſau / &c. Heere en Baron van Breda / van Dieſt / &c. Edele / vrome / wijſe / diſcrete / lieve beſondere / Al iſt ſake dat een jegelijken genoeg bekend en openbaer is / met welker trouwe / neerſtigheid / vlijt en arbeid wy van over etlijke jaren / ons en al wat in onſer macht was / hebben gebruikt om onſe gemene Vaderland te mogen verloſſen uit de ſmadelijke dienſtbaerheid en ſlavernije daer de Spaenſe natie / mitsgaders haren quaedwilligen aenhang / ons alle gelijk pijnden onder te vrengen: nochtans ſo is der verdruckers en tyrannen beide liſtigheid en geweld ſo groot geweeſt / dat zy de ſommige met ſinke en onwaerachtige aengevingen overredet / ſommige met enkel geweld en dreigementen verſchrikt hebben / in ſulker voegen / dat de goedwillige liefhebbers des Vaderlands menige of haer gantſch ſtil gehouden / ſonder haer goede genegentheid te openbaren / of ook ons metter daed hebben wedergeſtaen / en onſe voornemen gepoogt vyandlijker wijſe te beletten: maer nu is door Godes genade en onuitſprekelijke barmhertigheid de ſake daer toe gekomen / dat eens jegelijks ogen geopend zijn / en dat tyranniſch en ſchrickelijk geweld der gemene vyanden en uitheemſe onderdruckers onſes Vaderlands genoeg gekrenkt en ſchier gebroken weſende / nu voortaen niemand zijne goedwilligheid en geneigde geſintheid tot zijnen Vaderlande / mits vreſe of achterdenken mag of behoord langer verborgen te houden.

„ Maer ter contrarien / een jegelijk die voor een op-
„ recht lief hebber zijns Vaderlands / en voorstander
„ der wettelijcker vryheid ons van onsen voorvaders ach-
„ tergelaten/wil gehouden zijn/behoord van zijns schul-
„ digen plichts wegen de hand aen 't werk te stelen / en
„ alle mogentlijke blijt / arbeid en naerstigheid daer
„ toe te wenden / dat ons algemeine lieve Vaderland nu
„ ten laetsten eenmael van dit onverdraeglijk Spaense
„ jok verlost / in hare voorige vryheid / vrede / welvaerd
„ en voorspoedigheid mag weder opgerecht werden.
„ Hier toe indien gyluiden de alderleste wilt wesen / gy
„ sondet voorwaer uwer en uwer voorvaderen lof / eer
„ en prijs daer in te voort doen / het welk wy ons tot u lie-
„ der waert in geenderley wijse en versien / in sonder-
„ heid so wanneer wy ons voor ogen stellen / wat voor
„ eene edele / vrye en deugdelijke Ridderschap u luider
„ Land altijd heeft voortgebracht / en hoe dat u luider
„ steden over alle tijden ooit en ooit hare oude vryheden
„ en loflijke herkomen mannelijk en Ridderlijk hebben
„ voorgestaen.
„ Daerom is dit ons schrijven aen u luiden / om u
„ luiden te vermanen / en te bidden dat gy dese schone ge-
„ wenschte gelegentheid geensins en latet voor by gaen /
„ maer schuddende af van uwen halse het jok der god-
„ loose Spaense tyrannije met allen aenhank / u luiden
„ by den lief hebberen onses Vaderlands en voorstan-
„ ders onser vryheid ten alder eersten en in alder ernste
„ voegen wilt.
„ Wy achten voor nodeloos / u luiden met langen
„ woorden voor te houden / wat onse voornemtn in de-
„ sen jammerlijken en verdrietigen krijg altijds geweest
„ zy / en noch jegenwoordelijk is / de sake spreekt en
„ getuigt het genoeg uit haer selven / want wy daer toe
„ gearbeid hebben / en hebbent ook mits de genade des
(F. 162.) „ Heeren eensdeels te wege gebracht / dat de Staten
„ des Lands / dat is de Ridderschap / Edelen en ste-
„ den / met de gene die daer van ouden tijden bygevoegt
„ zijn geweest / mochten verstaen wat haer ampt wa-
„ re / en selve daer toe arbeiden / dat onser en haer-
„ der voorvaderen loffelijk exempel het Land wel en
„ behoorlijk / met recht en vonnissen na onse oude wet-
„ ten / herkomen en privilegien beleid en geregeerd
„ mochten worden / sonder dat wy langer souden tot on-
„ ser schande en verkleininge lijden / dat ons hier een
„ hoop Spaense eerlose landlopers en andere vremde
„ Natien / mitsgaders drie of vier eigensoekelijke by-
„ anden haers eigen Vaderlands den voet opten nek
„ souden drucken / en ons met alderley moetwil / der-
„ telheid en tyrannye / na haer goeddunken als een
„ hoop buffelen of eigen en getemde slaven voeren en
„ drijven / also zy tot noch toe eensdeels gedaen heb-
„ ben / en meinden noch veel meer en geweldelijker te
„ doen / so verre als 't haer niet en ware belet gewor-
„ den.
„ Nu hebben wy in onse hand ons daer van te mogen
„ bevryen / en de keur word ons geboden / of wy willen
„ wy leven na onse oude rechten en herkomen / sonder
„ van vremden meer overweldigt of onderdrukt te wor-
„ den / of dat wy liever met alle onse nakomelingen in
„ eeuwigheid willen der Spangiaerts eerlose slaven en
„ voetsolen wesen / en der ganscher wereld tot een spot
„ en schouspel dienen / als de gene die ons selven moet-
„ willig in de aldergrootste ellende / jammer en schande
„ gestortet souden hebben / die ooit opter aerden gesien
„ of gehoord was.
„ Het middel en den weg om alsulken schandvlecke
„ van ons te weyren / is / dat wy ons met malkanderen
„ eendrachtelijk voegen / en een vast en onverbrekelijk
„ verbond onderlinge maken / navolgende het exempel
„ en voorschrift onser voorvaderen / om alle te gelijk de-
„ se verstoorders des gemeinen vredes / en moetwillige
„ rebelle muitmakers te overvallen / en dan gemeinsa-
„ mer hand niet alle gemeine raminge en beraedsla-
„ ginge der Staten / alle oorsaken der twisten en geschil-
„ len en alles wat daer uit konde gesproten zijn / te neder-
„ leggen en te vergelijken / want also sullen wy desen
„ ellendigen krijg ten einde maken / God den Almach-
„ tigen gehoorsaemheid bewijsen / den Coninklijcken
„ getrouwen en oprechten dienst doen / en ons verdruk-
„ te en verworste Vaderland wederom tot hare oude
„ vrede / gerustheid / welvaert en voorspoedigheid bren-
„ gen.
„ Daerom also wy niet en twijffelen / dat gy lui-
„ den u seer gewillig en bereid sullen laten vinden / heb-
„ ben wy alrede so om u luiden onse goede genegent-
„ heid metter daed te bewijsen / als om een beginsel der
„ goeder eendrachtigheid te maken / onsen Oversten
„ Capiteinen en krijgsknechten bevolen / beide te wa-
„ ter en te Lande geen vyandlijke daden in u luider land /
„ noch tegen den ingesetenen van dien voortaen meer
„ te plegen / verhopende dat gy-luiden desgelijks / na-
„ demael wy elk anderen neminermeer onderlingen
„ haet / vyandschap noch ebelen moed gedragen heb-
„ ben / in aller vrundlijkheid met ons en met onsen vol-
„ ke sult handelen / en u luiden in een gemein verbond
„ met die van Vraband en andere Landen / mitsga-
„ ders ook dese uwe naburen van Holland en Zeeland
„ begevende / alle arbeid en trouwen vlijt daer toe wen-
„ den / dat den gemenen vyand uitgedreven wesende /
„ een goede algemene vrede en eendrachtigheid / on-
„ der het gebruik onser voriger vryheden / rechten
„ en Privilegien geraemt en besloten mach wor-
„ den.
„ Daer toe willen wy u luiden van herten ernstelijk
„ vermaend en gebeden hebben / u luiden van onsent we-
„ gen aenbiedende onsen vriendelijken dienst / en al wat
„ in onser macht is. Edele / vrome / wijse / discrete /
„ lieve besondere / onse Heere God zy met u luiden. Ge-
„ schreven tot Middelburg den 7 dag van Octobris
„ 1576. Onder stond geschreven aldus / H. L. goedwil-
„ lige vriend Guillem de Nassau. Het opschrift was /
„ De Edelen / Vromen / Wijsen / Discreten / onsen lie-
„ ven besonderen vrunden / Ridderschap / Edelen en ste-
„ den van 't Hertogdom van Gelre.

De Staten van Holland hebben van gelijken desen navolgenden brief aen den Magistraet der stad Nimmegen gesonden / alwaer een Landdag van het Hertogdom van Gelre en Graefschap Zutphen was.

't schrijven van de Staten van Holland aen de Magistraten van Nimmegen.

EDele, Erentfeste vrome Heeren. Alsо uwer E. en alle d'ingesetenen van sijne Coninklijke Majesteits Nederlanden notoir en bekend sijn, en ook met groten verdriete gesmaekt hebben de wrede tyrannije, moetwilligheid en insolentie der Spaenser natie en haren aenhangeren, niet anders soekende dan met alle superbie, hoogmoet en tyrannije over dese selve Landen inwoonderen en haerlieder goederen te regeren, en voorts af te brengen en ter neder te werpen alle goede oude loffelijke costumen, privilegien, handvesten en gebruiken, en als dan de voorschreven Nederlanden met onverdragelijke schattingen, impositien, en nieuwe inventien te overvallen en verdrucken, so dat van henluiden niet te verwachten en stond, dan een wrede tyrannique regeringe, d'welk wy insiende, hebben daer tegens over ettelijke jaren de wapenen aengenomen, en niet gespaert lijf, goed en bloed om sulken quaed voornemen te wederstaen en te keren, waer in den almogenden God ons als noch wonderbaerlijk door sijne grote genade gehandhoud en beschermt heeft gehad, en lanks so meer zijne grote gratie is tonende, heeft geopent de ogen van den Staten van Braband, Vlaenderen, Henegouwe en andere Provincien met diverse Heeren, om het afgrijselijke voornemen van den Spangiaerden en haren aenhangeren gans en geheel te onderwerpen, verdrijven en exstirperen, als wesende een peste en ruine deser Landen. En om 't selve te beter te mogen volbrengen, zijn de voorschreven Staten van Braband, Vlaenderen, Henegouwen met andere Provincien en Heeren vereenigt met onsen G. Heere den Prince van Orangien en ons, en over sulx alrede gesonden hebben tot haer-lieder bystandigheid binnen der Stede van Gent en andere plaetsen ettelijke vendelen knechten, geschut, amonitie en andere behoeften, ter oorloge dienende, so dat wy hopen met der genade Gods een goed succes

daer

daer af te verwachten, d'welk ongetwijffelt te beter voortgank ſoude mogen hebben, ſo verre alle de Provincien geſamenderhand de ſake tegens ſulken vermeten tyrannen en oppreſſeurs wilden met alre vlijt, yver en mannelijken moed aennemen, te rugge ſtellende alle ydele vreſe van de macht der Spangiaerden. En alſo wy in 't ſeker onderricht zijn, dat U E. zijn beminders en lief hebbers van den vrede, en des Vaderlands, ſo en twijffelen wy niet, U E. en ſullen als een lidmaet der Staten en Furſtendom Gelre, daer mede de hand houden, en alle vlijt, yver en goed devoir bewijſen, dat 't ſelve Furſtendom hem ſal vereenigen metten anderen Staten (die ſo heiligen werk voorgenomen hebben) om de liberteit en oude vrydommen van den Landen te recouvreren, en de vremde onruſtige Natie, perturbateurs van alle vrede met haren aenhangeren te expulſeren, en haerlieder ingevoerde tyrannique regeringe tot een einde te brengen, waer in U E. en andere Staten des voorſz Furſtendoms Gelre van ampts en officie wegen verplicht zijn om 't gemene verderf te beletten, en de Landen in hare oude ruſte en vrede te brengen, daer toe wy van onſer zijde alle goed neerſtig devoir willen doen en bewijſen, daer by opſettende lijf, goed en bloed, als wy niet en twijfelen van U E. zijde ook gebeuren ſal, aenſiende de goede occaſie die nu t'allen oorden verſchijnende is, anderſins 't ſelve alſnu preterierende, en ſouden voor God noch de wereld ontſchuldigt mogen worden, ſo door alſulken goeden voorgenomen werk de Landen tot ruſte en vrede gebracht mogen worden, de koopmanſchap florerende, en alle rivieren geopent worden, daer aen 't Furſtendom Gelre niet weinig gelegen, en overmits deſe vremde regeringe, grotelijx beſchadigt is. En by ſo verde de Staten des voorſz Furſtendoms Gelre yemand aen ons gelieven te ſenden, om dien aengaende met ons te handelen, ſullen ons in alles billijk en redelijk vinden, wes totten vrydomme, gemene ruſte en welvaert vereiſchende is, den welken wy by deſen verlenen vry ſaulveconduict te komen en wederkeren in Holland en Gelderland, en ſullen wy bevonden worden ſtaetsgewijs binnen der ſteden van der Goude of Delf. Hier mede Edele, Erntfeſte vrome Heeren, bidden wy den almogenden, dat hy U E. wille ſparen in ſijne Goddelijke gratie, en ons in de uwer ſeer affectieuſelijk gebiedende. Geſchreven binnen der ſtede van der Goude deſen 9 Octobris 1576. Onder ſtond uwer E. goedgunſtige vrunden de Staten 's Lands van Holland, en was ondertekent *A. de Swieten, A. Duvenvoorde, C. d'Aſſendelft.* Dordrecht, *J. Pauli.* Delf, *S. Storm.* Leiden, *W. van Heemskerk.* Goude, *D. Janſz Lonk.* Leger ſtond. Ter ordonnantie van de voorſz Staten. En was ondertekent

A. Geniz.

Die van het Hertogdom van Gelre en Graefſchap van Zutphen hebben aen den Prince van Orangien aldus geantwoord:

Antwoorde van die van Gelderland den Prince van Orangien.

DEurluchtiger Hoog-geboren Furſt, genediger Heer, u F. G. ſchrijven tot Middelburg datieert den 7. deſer maend, is ons den 16. behandet, daer in u F. G. verhalen de calamiteit en ellendigheid, daer in de Nederlanden, als ook dit Furſtendom Gelre en Graefſchap Zutphen, geraden, en dat alſnu middelen voor handen zijn, om tot vrede en eendracht te geraken, ons vermanende dat wy de leſte niet behoren te weſen, dan ons goedwillig en bereid te ſullen laten vinden deſe ſaek te helpen bevorderen, daerom u F. G. alrede, om ons u F. G. goede genegentheid metter daed te bewijſen, den Overſten, Capiteinen en krijgs-knechten bevolen hebbende beide te water en te lande, gene vyandlijke daden in deſe Landen, noch tegens den ingeſetenen van dien, voortaen meer te plegen, verhopende dat wy in alre vriendelijkheid met u F. G. en der ſelver volke ſullen handelen, &c. wijder en breder in dat ſchrijven aen ons gekomen vermeldet. Daer op u F. G. wy voor antwoord dienſtelijk geven te kennen, dat wy voor lang begeert, ook God almachtig gebeden hebben, en noch dagelijx bidden, en bidden laten, durch goede middelen deſe Nederlanden wederom in ruſt, vrede en eenigheid toebrengen, en die te mogen verſtaen en metter daed vernemen, tot vertrooſtinge des gemenen volx en onſer allen. En verſtaende dat de Stenden van Braband en andere Landen tot bewaringe en behoudeniſſe van der Landen, privilegien en vrydom van dien, volgende den bevelen van de Coninklijke Majeſteit onſen aldergenadigſten Heere vergadert zijn, om te tracteren tot pacificatie van de inlandſe oorloge, welvaren van alle Landen, daer toe verſoekende eenige Gedeputeerden, ſo geringe als 't mogelijk is van deſen Furſtendom Gelre en Graefſchap Zutphen te willen ſchicken, metten Geſanten van anderen Landen te Bruſſel weſende, om te verſtaen dat gedaen werd, willen wy geern volgende den ouden gebruik helpen beneerſtigen, daer van wy ook alrede in werfong zijn, om ierſtdaegs een generael bykomſt van Bannerheeren, Ritterſchap en Steden deſes Furſtendoms Gelre en Graefſchaps Zutphen toe hebben, en alſo van alle deſe handelinge toe communiceren, ook volgens eenige toe deputeren, om op Bruſſel te trecken, en aldaer te helpen adviſeren, raden en ſluiten, dat tot dienſt Con. Maj. vrede, eendracht en welvaren der alinger Landen gedyen en raken ſal. En alſo u F. G. in der ſelver ſchrijven genadiglijk doen vermelden, den Overſten, Capiteinen en krijgsknechten bevolen te hebben, gene vyandlijke daden tegen de ingeſetenen deſes Furſtendoms en Graefſchaps te wenden, &c. So iſt doch, genadiger Heer, dat dien onaengeſien, noch etlijke ſo uit Noord-Holland, uit Gorcum, Bommel en elders te water en te lande ſich ondernemen de dorpen en ingeſetenen met dreigementen van dingtal en brandſchatten te beſwaren, gelijk ook ſommige niet onderlaten de reiſende perſonen, ſo in als uitheemſe ſich met koopmanſchap generende, als haer eigen affairen willende ſolliciteren, te belaſten, te vangen, te brandſchatten, als noch ſommige in 't Rijxwalt, in Veluw en meer andere plaetſen ſich onthalden, ſeggende in dienſt tot Bommel, als elders van u F. G. te weſen, dat wy niet geloven waer te zijn, daerom dienſtlijk biddende, dat u F. G. volgende der ſelver verklaringe, ſulke voorſieninge doen willen, mits andermael ernſtlich den Capiteinen tot Bommel, Gorcum, als ook Sonoy, Gouverneur van Noord-Holland, en elders te bevelen, hare ſoldaten binnen den Steden te halden, ſonder meer den inwoonderen deſer Furſtendoms Gelre en Graefſchap Zutphen met dingtale of anders te beſwaren, dat u F. G. gelijk vals verklaren willen der ſelviger mening van de perſonen (ſo op de ſtraten ſulken aentaſt als voorſz doen, en ſich ook in 't walt en elders onthalden) om ſulx wetende de ſelve te vervolgen, en daer tegens te procederen als men tegen ſtratenſchenders behoort voort te varen. En hoewel wy niet en twijfelen deſe onſe begeerte dat gewinnen ſal, begeren nichtemin een toeverlatig weder beſchreven antwoord by deſen boden. Biddende inſgelijx u F. G. onbeſwaert te willen zijn van deſe onſe verklaringe en meninge, de Staten van Holland die ook aen ons geſchreven hebben) te verſtendigen, Erbiedende hun weder in alle redelijkheid ons te willen laten vinden tegens u F. G de ſelve God almachtig in gelukſaligen Furſtelijken ſtande en leven tot langen tijde welvarende behoede. Geſchreven onder 't ſecreet der ſtad Nimmegen dat wy hier in gebruiken, den 20 Octob. 1576. Onder ſtont geſchreven, Verordente der Bannerheeren, Ridderſchappen, Hooft en kleine Steden des Furſtendoms Gelre en Graefſchap Zutphen itzont tot Nimwegen verſamelet.

(F. 163.)

Die van Gelderland ſenden hare Gecommitteerde na Bruſſel.

En om te tonen dattet hen ernſt was / de ruſte / welvaren / en vrede generalijken te verbonderen / ſo hebben de voorſchreven verordente der Bannder-heeren / Ridderſchappen / hooft en kleine ſteden des Vorſtendoms Gelre en Graefſchaps Zutphen / uit hen-luider name geſonden den Edelen Heere Thiery van Weyſtern haren Gecommitteerde na Bruſſel aen den Hertoge van Aerſchot en Raed van Staten / als ook aen de Staten Generael / met ſchriftelijke inſtructie van den 22 Octobris 1576. eerſt om te doen de ootmoedige en gewoonlijke recom-

mandatie der Banderheeren / Ridderschap en voornoemde Steden/ en voorts te remonstreren / dat door haerlieder instantie by den Edelen Heere Gillis van Barlaymont / Heere van Hierges / henluider Stadhouder/ seker generale vergaderinge desselven Lands beschreven was in de hooftstad Nimmegen tegen den 6 Novembris / om aldaer / tot behoudenis van den dienst Gods/schuldige gehoorsaemheid van sijne Majesteit / en onderhoudinge van de oude Catholijke Religie te resolveren ten besten mogelijk zijnde tot vrede/ welvaren en welstand van den Lande / maer also de voorsz Heere van Hierges verklaerde daer toe geen speciale macht te hebben / om de selve beschrijvinge of Land-dag te beroepen / te versoeken speciale brieven van ratificatie der selver beschrijvinge/ en op dat 't selve soude mogen geschieden na d'oude costumen/ te versoeken dat van wegen de Heeren Rade van Staten en Staten Generael pemanden soude werden gedeputeert / om ten bestemden dage mede tot Nimmegen te compareren/en van wegen de selve Heeren aldaer te doen sodanige propositie als sy geraedsaem souden vinden / antwoord en resolutie van de selve Banderheeren / Ridderschap en Steden te ontfangen / met verseckeringe / dat de selve resolutie sulx soude wesen als men van de selve soude mogen verwachten / dat de selve Heeren Ridderschap en Steden noit anders en hadden gesocht / dan (met bewaernisse van den dienst Gods en des Conincx met behoudenisse van de Religie) te bevorderen het welvaren en welstand van den Lande / en om hen te bevrijden van de apparente en henluiden dreigende slaverije. Dat de voornoemde Heeren Raden van Staten en Staten Generael gelieven souden terstond te resolveren/ aengesien de grote en aenstaende zwarigheden / hoe en wat men doen soude met het volk van oorloge die in grote menigte in garnisoen en anders waren in den Lande van Utrecht/ Gelre en Zutphen/ om daer van ontslagen te zijn/ nadien de inwoonders des Lands geheel bedorven waren door de inlandse oorlogen / en dat men 't selve volk van oorloge elders mocht gebruiken daer den noot vereischte / en henluiden van dese resolutie so haest mogelijk was te adverteren tot Nimmegen / selfs ook van den dag der vergaderinge der selver Staten.

Aldus deden de Prince van Oranjen en de Staten van Holland aen allen zijden met schrijven hen beste / om de herten van een pegelijken tot henwaers te trecken / en van de Spangiaerden en vreemdelingen te keren / daer mede sy ook seer veel wonnen/ want elk was de grote geweldige hovaerdige regeringe der Spangiaerden moede / insonderheid so sy dagelijx meer en meer moetwils / roverye en alle boosheden waren bedrijvende / niet sparende de oprechte Catholijke / noch geestelijke noch wereltlijke personen / hoedanig die mochten wesen / niet anders levende metten onderlaten / dan of sy hen alle tot eenen roof en buit gegeven waren / evenwel waren de Heeren Staten van de Nederlanden onder hen selve discorderende / sulks dat d'eene partye van advijse waren / dat men den gemutineerden Spaense hopen met geweld en wapenen behoorde te overvallen en kastijden / en het Placcaet tegen de selve te executeren / d'andere partye en hielden het Placcaet van geender weerden / het welke de favorisanten der Spangiaerden waren / seggende dat het een Placcaet was 't welk gesmeed was door de verbaerde Gouverneurs van de Staten / en daer toe bedwongen door de seditieuse borgeren van Brussel / ja Sanchio d'Avila / Gouverneur van het kasteel van Antwerpen / dorst wel opentlijk seggen / dat hy op den Raed van Staten niet en paste / gelijk hy ook in alle manieren wel bewees / de gemutineerde Spangiaerden alle gunst en faveur betonende. Die van Brussel hielden hun stad bij en vrank met gewapenderhand / sonder datter niemand noch uit noch in en mochte dan met consent van de wacht / dewelke van de burgers gehouden werde alle dage met ses of acht compagnien / trecknde 's avonds in schoonder ordonnantie met vliegende vendelen na de poorten en muren. In der selver stad worden gehouden als

Twist onder de Nederlandse Heeren.

half-gevangen verscheiden Spaense Heeren / als Capitein Juliaen de Romero / den Raedsheer Jeronimus Roda / Alonso de Vergas / Francois Verdugo/ en meer andere / en de Spangiaerden daer in de stad wesende en dorsten niet by de straten gaen / uit vreese van dood geslagen te werden. Den Raed van Staten hadden na Spangien aen den Koning gesonden den Heere van Kassengem een van hare medeleden van den Rade van Staten / om den Coninck te remonstreren alle de gelegentheid des Lands / en om op alles te voorsien.

De Heer van Kassengem in Spangien gesonden.

In 't beginsel van Augusto Anno voorsz is de Marquis van Havre uit Spangien gekomen/ alwaer hem den Coninck de eere gedaen hadde / dat hy hem hadde gemaekt en gegeven den tijtel van Edelman van sijne Camer. Hy bracht mede een brief van den Koninck aen de Staten van Braband / gedateert tot Madrijl den 24 Junij / en desgelijx aen den Rade van Staten / inhoudende sommarie / dat hy den voorsz Marquis van Havre expresselijk oversond / om hen te doen weten de goede wille en intentie die hy hadde/ om door de gratie Gods met alle vlijtigheid te besorgen en beschicken de generale Pacificatie en vrede van dese Landen / mits sendende aldaer een Gouverneur Generael van sijnen bloede / en ook de waerachtige universele remedien daer toe dienende / begerende datse middelretijd de goede hand daer aen souden houden / datter geen inconvenienten en souden geschieden/ en navolgende de grote liefde die hy hadde tot dese sijne Landen / en hem wel verseckert houdende dat sy ook hadden tot hem / so betrouden hy henluiden datse sonder eenig twijffel het beste in al en over al souden doen / so verre hen mogelijk soude zijn.

Den Marquis van Havre komt uit Spangien met schrijven van den Coninck.

De brieven overgelevert zijnde heeft sijn rapport gedaen in deser manieren:

Rapport van den Heere van Havre uit Spangien komende/ aen den Raed van Staten.

MYn Heeren / navolgende 't gene des u begonst is te seggen by mijn Heere de Raedsheere Assonville / wil ik u ook wel voorhouden dat zedert den 18 December lestleden / mijn Heere Hopperus / Raed en bewaerder van de zegelen van sijne Majest. my van wegen der selver verklaert en te kennen gegeven heeft / hoe dat sijne Majest. langen tijd van te voren alle gevoeglijke middelen geadviseert hadde tot remedie van de troublen en oprechte pacificatie van dese Landen/ daer toe de selve niet ter wereld gespaert en hadde: ja dat sijne Maj. als een seer genadig en goedertieren Prince / dikmael geresolveert hadde sijne onderlaten te tracteren by de beste en soetste middelen dat mogelijk ware: en in sulker meninge hadde sedert den tijd van de voorgaende gouvernementen verscheiden depeschen overgesonden / sulx dat indien de selve geeffectueert hadden geweest / souden alle de Landen ontwijfelijk gerestabileert geweest hebben / inmers souden de saken en affairen van dien eenen goeden voortgank gehad hebben.

En want de goede wille en meninge van sijne Maj. hier in niet en hadde nagevolgt geweest / was deselve geresolveert en gedetermineert my metten voorsz Raedsheer Hopperus herwaers over te senden / om de resolutie van sijne Maj. genomen / redelijken en effectuelijken te executeren en volbrengen / 't welk hy van als doen in meninge was te doen: maer also van elders diverse empeschementen en letselen overkomen zijn / en insonderheid de aflijvigheid van den Groot Commandeur / en heeft 't selve niet konnen geeffectueert werden.

En nadien de voorsz aflijvigheid onversiens geschied wesende/ sijne Majest. geoccupeert was om den Raed van Staten totten gouvernemente generael van dese Landen by provisie te stellen / tot dat hy daer toe eenigen Prince van sijnen bloede committeren soude / gelijk hy de selve als doen verseckerde: so heeft sijne Majesteit gelieft by my te doen verklaren / volgende de brieven van credentie te dien einde geexpedieert/ dat hy totten selven gouvernemente gekosen hadde Don Jan d'Austrice sijnen broeder / dewelke ontwijfelijk overkomen sal binnen de gehele maend van Septembris:

„ bzis: 't welk ſo kozt zijnde heeft ſijne voozſz Majeſt.
„ booz goed aengeſien / dat om alle goede reſpecten / en
„ om hem aengenamer te maken / ſonderlinge om ſijne
„ meerder reputatie / eere en autoriteit dat hy ſelve ſulx
„ behoozde ober te bzengen / en de voozſz remedien booz
„ te houden en verklaren.

„ En ten einde men niet meer en ſoude mogen twijfe-
„ len van eenig uitſtel of veranderinge van de voozſz
„ goede reſolutie alrede gedaen / geraemt en geſloten /
„ weſende ſo billik en redelijk / en tot groot contentement
„ en ruſte van den Landen / by eenig belet die de perſo-
„ nen by foztune ſouden mogen overkomen; ſo ver-
„ klaert ſijne voozſz Majeſteit / dat in ſulken gevalle (dat
„ God verhoeden moet) de voozſz oprechte middelen
„ terſtond overgeſonden ſullen werden / om de ſelve niet
„ langer uit te ſtellen of te vertrecken.

„ En op dat men ſoude mogen bekennen dat het uit-
„ ſtel van de voozſz remedie totter komſte van den
„ voozſz Don Jan niet en is gedaen geweeſt om de ſelve
„ te retarderen en te verachteren / maer om de redenen
„ voozſz verklaert ook ſijne Majeſt. dat den termijn van
(F. 164.) de komſte van den vooznoemden Don Johan binnen
„ een of twe maenden is geweeſt om binnen den voozſz
„ termijnen niet te falgeren / en dat het gene des voozſz
„ is effectuelijken en ſonder eenige faulte volkomen
„ werde / en dat men wel verſekert mach zijn dat alle
„ uitterſte devoir gedaen ſal wozden om tijd te win-
„ nen / en den voozſz tijd booz te komen / indien 't moge-
„ lijk zy.

„ Middelretijd heeft ſijne Majeſteit my belaſt ſonder-
„ linge na uitwijſen ſijnre inſtructien / daer van ik mijn
„ Heeren van den Rade doen blijken hebbe by de bzie-
„ ven die ik hen te dien einde overgegeven hebbe / ook
„ mondelinge te verklaren uit krachte van de ſelve in-
„ ſtructie / en van de bzieven van credentie by my met-
„ gebzacht / de grote liefde die ſijne Majeſteit totte ſelve
„ ſijne Erf-Nederlanden dragende is, en de begeerte die
„ hy heeft dattet al geſtelt werde in goede peiſe, ruſte en
„ tranquilliteit: mits conſerverende het heilig Catholijk
„ Roomſe Gelove en ſijne behoozlijke autoriteit tot wel-
„ varen der ſelver Landen / ſonder eenige andere ſaken
„ ter wereld te pretenderen / gelijk ook recipzokelijk ſij-
„ ne Majeſteit hem verſekert houd van ſijne Staten / dat
„ niet anders en begeren / daer van hy haer genadelijk
„ bedankt / en weet hen goeden en groten dank.

„ Mits welken ſy jugeren mogen dat by de ſelve re-
„ medie in alles behoozlijk voozſien ſal werden; ſo wel
„ aengaende de vergaderinge der generale Staten / als
„ tot alle 't gene dies'er reſterende is / gelijk ook ſijne
„ Majeſt. by ſijne voozſz bzieven overſchzijft en ontbied.

„ Dat daerom middelertijd de Staten elk in 't ſijne
„ hen willen evertueren om geld te vinden, op dat men
„ de ſoldaten eenig geld geven mach van betalinge / om
„ te verhoeden alle deſozdze en ongeregeltheid die daer
„ ſoude mogen overkomen.

„ Waer van ſijne Majeſt. hen groten dank weten ſal /
„ en by dien middel ſullen hen mogen handhouden en
„ mainteneren in den ſtaet daer in ſy zijn / totte komſte
„ van den Heere Don Joan / en ſal alsdan voozſien
„ werden tot alle 't gene dies'er reſterende is / ſo booz-
„ ſchzeven is.

„ En aengaende de generale Pacificatie ſonderlinge
„ met die van Holland en Zeeland / heeft de ſelve ver-
„ klaert geen ſake meer te begeren dan hen eigen wel-
„ vaert / ruſt en tranquilliteit / met intentie en verklarin-
„ ge die te willen tracteren met alle genade en goedertie-
„ renheid / mits by hen doende de devoiren daer toe ſy
„ verbonden en verobligeert zijn / hen verſekerende dat
„ alle 't gunt dat men hen beloven ſal / onverbzekelijken
„ onderhouden ſal werden / gelijk ook ſo wel de voozſz
„ noemde Heeren van den Rade / als ik / geautoriſeert
„ zijn / hen daer van de wete te laten / 't welk geſchieden
„ ſal mogen als men antwoozd ſal hebben van hun be-
„ geerten en requeſitien / by den genen die by eenige van
„ den Staten van Holland daer toe ontboden is ge-
„ weeſt.

„ Eindlijk ſo heeft my ſijne Majeſteit voozſz bevolen
„ mondelinge u te bedanken van de goede en ganſche
affectie en gunſte die gy tot ſijnen dienſte dzagende zijt / „
en dat gy ſulke vlijtigheid en pzomptitude betoont tot- „
te gehoozſaemheid die gy hem ſchuldig zijt / ſo wel „
aen de perſoon van ſijne Majeſteit als van ſijne Gou- „
verneurs / waer in hy u verſoekt te willen continue- „
ren / en ook u te ſeggen / dat al en hadde hy ſijne voozſz „
Erf-Nederlanden nooit geſien / ſo hadde hy nochtans / „
doende officie van een goed Pzince / ſonderlinge be- „
geerte om die in alle ruſte / vzede en tranquilliteit te „
ſtellen / 't welk hy des te meer begerende is / om de af- „
fectie die hy hem toedzaegt / hebbende de ſelve geſien / „
bekent en daer mede gehandelt en gecommuniceert / „
wetende ook hoe veel die impozteren en daer aen gele- „
gen is / tot directie van de gehele maſſe van alle ſijne „
andere affairen. „

WY hebben hier voren verhaelt / hoe dat den Admirael van Zeeland Jonkheer Loups Boyſot verdzonken is / in Mey voozleden. De Pzince van Orangien na lange deliberatie / wien hy wederom in de plaetſe van den ſelven Boyſot ſoude mogen committeren / heeft den 16 July geſchzeven aen Jonkheer Willem van Bloys geſeid Treſlong / doe ter tijd Admirael van Holland / en Gouverneur van den Bziel / dat hy om hem gedacht hadde / als den genen dien hy kende geaffectioneert te weſen tot avancement van de gemene ſake / en wel erbaren te zijn in de oozloge ter Zee / waerom hy den ſelven belaſte by hem te komen / om te verſtaen ſijn intentie / ſo hy ook ten ſelven fine ſchzeef aen de Staten van Holland. De voozſchzeven Treſlong in Zeeland gekomen zijnde by den voozſz Pzince / ſo heeft de ſelve Pzince hem commiſſie gege- ben van den Luitenant-Admirael van Zeeland in plaetſe van den voozнoemden Jonkheer Loups Boy- ſot / die al gereed getekent en gezegelt was booz ſijne komſte / en gedateert den 1. July 1576. in Middel- burg / in Auguſto. Daer na werd het oozlogs-volk ter Zee in Zeeland betaelt bijf maenden verlopen ga- gie / daer booz onder de ſelve ſo grote bzengt en coura- gie was / datſe bereed waren alles totter Landen dienſt uit te rechten / en de voozſz Treſlong ſtelde on- der de ſelve wat beter en beguamer ozdze dan daer on- der geweeſt was / want het gemene bootsvolk aldaer ſo verwildert waren / dat haer elk ontſag en bzeeſde / booz dien daer weinig ſtraffe over geſchied was. De Pzince heeft ook tot beter beleid van de ſaken ter Zee en der Admiraliteit deſe navolgende nieuwe ozdon- nantie gemaekt:

Jonkheer Willem van Blois geſeid Treſlong werd Luite- nant Ad- miracl van Zeland.

Nieuwe ozdon- nantie van den Pzince van O- rangien opte oozloge ter Zee / en ſaken van der Admira- liteit.

WIlhelm by der gratien Gods Prince van Orangien, Grave van Naſſau, van Catzenellebogen, van Vyanden, van Dietz, van Buren, van Leerdam, &c. Heere en Baron van Breda, van Dieſt, van Grimber- gen, van Arlay, van Nozeroy, &c. Borg-grave van Antwerpen en van Beſançon; Stadhouder en Capitein Generael over Holland, Zeeland, Weſt-Vrieſland en Utrecht. Allen den genen die deſe jegenwoordige ſien of horen leſen ſullen, ſalut. Alſo de Magiſtraten van de drie Hooftſteden deſes Eilands van Walcheren ons vertoont hebben, hoe dat de ſaken van der oorloge ter Zee, en inſonderheid die van der Admiraliteit niet ſo ordentlijk als wel nodig ware, beleid werden, overle- verende daer beneffens de middelen by geſchrifte hoe men daer in haers bedunken ſoude mogen remedieren; doen te weten, dat wy op de ſake gelet, en gehoort d'advijs van den Gouverneur en Raden deſes Eilands voorſz, hebben met rijper deliberatie geordonneert en geſtatueert, ordonneren en ſtatueren by deſen jegen- woordigen de poincten en articulen hier na volgende:

In den eerſten, dat onſen geſubſtitueerden Admirael van Zeeland, voortaen en gedurende de jegenwoordi- ge oorloge, met ſijn huisgeſin geſtadelijk ſal moeten reſideren en blijven wonen binnen der ſtad van Vliſ- ſingen.

Item dat den ſelven Admirael by afweſen van ons, in alles ſal obedieren en nakomen de bevelen van den E- delen hoog-geboren onſen geliefden Neve Graef Phi- lips van Hohenlo, in alre manieren of die quamen van

onſen

onſen eigen perſoon, want wy den ſelven in onſe plaetſe en tot onſen Luitenant Generael daer toe geautoriſeert en volmachtigt hebben, derhalven is onſen uitterlijken wille en meninge, dat van nu voortaen alle tochten en wachten te water ſullen gedaen worden by voorweten en ordonnantie van ons, of in onſen afweſen van den Graef onſen Luitenant, daer op eerſt en alvoren gehad advijs van den Admirael, ſijnen Capitein of anderen, ſo ons of onſen Luitenant goed dunken ſal.

En ten einde dat door gebrek van de wachten en goed beleid op de ſchepen de gemene ſake in geen gevaer en kome, ſo hebben wy nodig bevonden en ordonneren dat de geſubſtitueerde Admirael hem meeſt tijds by de ſchepen vinde, beſoekende en viſiterende met een ſorgvuldig ooge ſo nu d'een ſo dan de andere wacht en vlote, dies wy ons ganſchelijk t'ſijnder ervarentheid, neerſtigheid en voorſichtigheid vertrouwen.

Egeen Capitein en ſal, 't zy van ſijnen perſoon alleen of met ſijnen ſchepe en ſchips volk, de wacht daer hy op beſcheiden is mogen verlaten, ſonder daer toe te hebben oorlof en ſchriftelijk paſpoort van den Admirael of van ſijnen Vice-Admirael, op pœne van geſtraft te worden na vermelden van den beſtel of artijkel-brief daer op gemaekt, of by den Admirael daer op alsnoch te maken.

So en ſullen ook inſgelijk en op gelijke pœne egene Officiers of bootsgeſellen uit de oorlog-ſchepen mogen ſcheiden en hen te lande begeven, ſonder daer toe te hebben conſent en ſchriftelijk paſpoort van haren Capitein, en dat voor eenen kleinen tijd Bevelende allen Officiers en Magiſtraten van den Steden en plaetſen, daer de ſelve en ook de Capiteinen ſouden mogen arriveren, hier op acht en ſcherp regard te nemen, en van 't misbruik in deſen den Admirael terſtond te verwittigen.

Den Admirael werd verboden den vyanden of anderen te geven brieven van ſaulfconduit, belangende de frequentatie of hanteringe van de koopmanſchap, gelijkerwijs wy den ſelven, ook mede ſijn Capiteinen verbieden eenige Landen of dorpen in ſijn of hare ſauvegarde te nemen, directelijk of indirectelijk, maer werden gehouden de gene die ſulx aen ſcheepsboort of anderſins komen begeren, voorts te ſchicken en te addreſſeren aen den Gouverneur en Raden, dewelke van ſtonden aen ſijne Excellentie daer van verwittigen ſullen, om daer op te ordonneren ſulx als tot meeſten nut en oorboor van den Lande bevonden ſal worden. Sal niet min den Admirael de brieven van ſekerheid geven voor den gevangen van der oorloge, die by der Zee op de kanten der ſelver overkomen zijn, en wederom by den haren ſullen willen keren.

Alle Capiteinen, Vrybuiters ſullen neffens de commiſſie die ſy van ons verwerven, ook lichten attache van den Admirael, en borge ſtellen voor den Raed der Admiraliteit, van dat ſy hen ſullen reguleren volgende haerluider commiſſie en artijkel-brief, en dat de Reders in allen gevalle ſullen verſtaen worden te voren ook verbonden te weſen. En ſo wanneer eenig ſchip op vrybuit uitvaren wil, ſal t'elker reiſen by yemanden van 't Collegie van der Admiraliteit daer toe te ſtellen de ordonnantien of artijkel-brief op 't feit van de vrybuiterye gemaekt, den Capitein en bootsgeſellen voorgeleſen worden, ten einde ſy hen daer na hebben te reguleren. En ſal den Admirael toeſicht nemen en ſorge dragen, dat de overtreders van den artijkel-brief geſtraft en gepunieert werden. Sullen ook de ſelve Vrybuiters, of hare Reders, als 'er eenig ſchip of ſchepen uitter Zee ingebracht ſullen zijn, 't ſelve terſtond en alvoren van de goeden te verporren moeten inſinueren den generalen Boekhouder, of by gebreke van dien vervallen in alſulke pœne als de voorſz Raed daer toe ſal ſtellen. En wat belangt den tienden en vijfden penning, of andere profijten die van de prinſen en buiten ſullen mogen komen, de ſelve behouden en reſerveren wy aen ons en aen de gemene ſake, ſonder inſeggen van den Admirael die hem ſal moeten genoegen met het tractement 't welk wy hem by onſe commiſſie toegevoegt hebben.

't Collegie van den Raed van de Admiraliteit ſal zijn van ſes notable en gequalificeerde perſonen reſiderende binnen Vliſſingen, boven den Procureur Fiſcael, Greffier en Camer-boden, alle getracteert als te voren, ten zy dan dat de Gouverneur en Raden by advijſe en mede-weten van de Magiſtraten van de drie Hooftſteden de tractementen en gagien na gelegentheid des tijds, en der ſaken wilden vermeerderen of verminderen, 't welk wy ſtellen aen haerluider diſcretie en goeddunken, en ſal in 't voorſz Collegie mede ontfangen zijn, en neffens anderen van den Rade voix hebben (F. 165.) eenen Commiſſaris by die van Holland gedeputeert, of noch te deputeren, welk Collegie mitſdien beſtaende in ſeven perſonen, den Admirael ſal afnemen den behoorlijken eed, en over 't ſelve preſideren ſo wanneer hy aen land is, anders den oudſten van 't ſelve Collegie, ten einde de Juſtitie ſijnen behoorlijken voortgank mach hebben, ſal daerom ordinairlijk vergaderen drie dagen ter weke, te weten 's Maendaegs, Donderdaegs, en Saterdaegs, en voorts extraordinaerlijk, ſo dik en menigmael als 't den Admirael goeddunken of anders nodig weſen ſal, en ſullen ten minſten vijf in getale moeten weſen om vonniſſe ten diffinitive te wijſen.

Item ſo yemand uit 't Collegie, ook mede den Greffier of Pennink-meeſter of Procureur Fiſcael quam te ſterven of te vertrecken, ſo ſal 't ſelve Collegie twe of drie andere bequame en gequalificeerde perſonen nomineren, uit den welcke, by ons of by onſen Luitenant Generael met advijs van den Gouverneur en Raden, eenen verkoſen, en in de plaetſe van den overledenen of vertrockenen geſurrogeerr ſal worden. En wat belanget alle andere ſmalle officien totter Admiraliteit behorende, die ſullen ſtaen ter collatie en diſpoſitie van den Admirael, mits voorgaende advijs en medegeven nochtans van 't voornoemde Collegie van Rade neffens hem weſende.

Wy verſtaen ook dat noch Admirael noch yemand van den Rade van der Admiraliteit, Greffier noch Procureur Fiſcael, en ſullen mogen reden totter vrybuiterye of eenig part en deel daer in hebben.

't Voorſz Collegie van Raed der Admiraliteit ſal van nu voortaen hebben de kenniſſe, berecht en judicature van allen prinſen, buit-goederen by der Zee overkomen, egeen uitgeſondert of uitgeſteken, inſgelijx in crijm over alle uitlandige en inlandige in onſen ordinariſen dienſt niet weſende, die beticht of beſchuldigt ſullen zijn van zee-roverye, of andere delicten en feiten ter Zee gebeurt, ook tot condemnatie van der dood toe incluſive of anders, na gelegentheid der ſaken en delicten. Ordonnerende en ſtatuerende voorts dat van alle ſententien en vonniſſen in civil by die van der Admiraliteit geweſen, geappelleert ſal mogen werden aen den Gouverneur en Raden van Zeeland (onder welkens reſſort wy de civile ſaken van der Admiraliteit ſonder vorder beroep verordent hebben, en verordenen by deſen) en ſullen mitſdien de executien van de ſelve ſententien en vonniſſen geſurcheert en geſtatueert blijven, totter tijd toe dat anders by den voornoemden Gouverneur en Raden daer in geordonneert ſal weſen, welverſtaende dat alle Appellanten, al eer ſy haer reliefd appel ſullen mogen te werk ſtellen, gehouden werden cautie te ſtellen voor de boete van vijf ponden groten Vlaems, in de Secretarie van den voornoemden Gouverneur en Raden by henlieden te verbeuren en te betalen tot behoef van de gemene ſake, ſo verre ſy by de diffinitive daer in mede gecondemneert werden.

Aengaende de judicature in criminele ſaken, rakende Capiteinen, Officieren, ſcheeps-volk en bootsgeſellen, weſende in ordinaris dienſt ſal naer oud gebruik ſtaen en blijven by den Admirael en Capiteinen ter Zee. So ook den ſelven Admirael vermogen ſal ſijne gevangenen te ſtellen in eenige van de Steden en Sterkten daer 't hem belieft, mits te voren daerom aenſprekende den Hooft-Officier

cier der ſelver, en betalende de koſten van de gevangens.

Den Greffier van der Admiraliteit ſal alle acten, appoinctementen, ordonnantien, ſententien, en alles anders wes hem den Raed beveelt, pertinentelijk regiſtreren, ook mede notule houden van de comparitien en preſentie van den ſelven Raed t'elken vergaerdag, en aengaende ſijne depeſchen, ſal hem benoegen laten met het ſalaris 't welk hem by den Raed voorſz toegevoegt ſal worden. Bevelende den ſelven Raed hier van ſo wel als van het ſalaris, dat de Deurwaerder of Kamerboden partie ſal mogen afnemen een lijſte te concipieren, de ſelve te communiceren den Gouverneur en Raden, en wes den ſelven goed bevind, en daer op ordonneert na te doen komen ſonder eenige veranderinge of diſſimulatie.

Wy hebben ook van nieus gecommitteert eenen Pennink-meeſter, die alleen hebben ſal den handel en ontfank van de licenten en convoy-gelden, mitſgaders van alles wes ons en de gemene ſake ſal competeren en ſtaen te ontfangen, uit 't gene dat in den Raed der Admiraliteit voor goede prinſen geweſen ſal werden.

En ten einde dat onſe en der gemene ſaken gerechtigheid in deſen te beter bewaert mach worden, ſo ſal de voorgenoemde Pennink-meeſter maken te lichten uit handen van den Boekhouder Generael, die de goederen ter preſentie van den Buitmeeſter opgeſchreven ſal hebben, copye autentijke van den inventaris der ſelver, den welken hy daer na confererende metter ſententien en 't regiſter van den Contre-boekhouder van der venditie (alle 't welke wy willen dat hem gelevert werde buiten ſijnen koſte) lichtelijk ſal konnen bevinden wes hem ſal ſtaen te ontfangen, ook mede of in alles rechtelijk gehandelt is of niet, waer af de voornoemde Pennink-meeſter zijn rapport doen ſal in den Raed van der Admiraliteit, in den welken hy om deſe en andere ſijns ampts ſaken, acces en audientie ſal hebben, doende in eenen wege en by overſtaen van den Raed pertinentelijk optekenen, hoe vele ons en de gemene ſake in elke buit ſuivers ten dele gevallen is.

Den voornoemden Pennink-meeſter ſal van alle lopende en opgetekende ſchulden als van provianden, munitie van oorloge, ſcheepstimmeringe, zeilagie, en takelinge met dieſer meer aenkleeft, de betalinge doen, mits hebbende behoorlijke ordonnantie, ondertekent by den Admirael en eenen van den Rade, of by twe van de Raden, daer by gevoegt de ſignature van den Greffier. En dat ingevalle deſelve betalinge excedere de ſomme van 50 guldens, of daer onder, ſal genoeg weſen d'ordonnantie getekent te werden by den voornoemden Greffier alleen, die ook gehouden werd van alle de voorſz ordonnantien, ſo by de Raden, als by hem alleen getekent, regiſter te houden, en op 't ſuiver van den buiten in 't voorgaende articul gementioneert af te ſchrijven. Maer aengaende eenige grote en generale betalinge, als van de beſoldinge van 't ſchips-volk en andere diergelijke, de ſelve en ſal niet geſchieden, dan by voorweten, advijs en ordonnantie van ons, onſer Lieutenant, of in onſer abſentie van Gouverneurs en Raden.

En ſo verde eenige equipagie gedaen werde, elders dan ter plaetſe daer de Penninkmeeſter ſijne reſidentie is houdende, ſal hy 't ſelve doen vorderen by enige Subſtituten by hem daer toe te committeren, den welken hy ſal furneren van penningen, ter beledinge en effectueringe van de voorſz equipagie, en andere noodwendigheden ter plaetſe daer die vallen ſullen behoevig weſende, en ſal hem den ſelven Pennink-meeſter van ſodanigen uitgeven by ſijne Subſtituten gedaen, of te doen, laten voorſien op ſijnen name van behoorlijke ordonnantien by de voorſz Admiraliteit te verlenen.

Sal deſen Pennink-meeſter ook gehouden zijn alle maenden, of tot ſulken naerderen tijd als 't hem bevolen werd, ten bevele van Gouverneurs en Raden, over te brengen pertinenten ſtaet van ſijnen ontfank en uitgeven. En tot verificatie van dien de copien van Inventariſſen en Contreboek hier boven geroert, mitsgaders extract van de optekeninge van 't ſuiver van de buiten, ordonnantien en quitantien op de voorſz betalingen dienende, om den ſelven ſtaet ten overſtaen van den Treſorier Generael geviſiteert weſende, op 't overſchot of gebrek geordonneert te werden na 't behoren, en ſal deſen Pennink-meeſter van ſijne getrouwigheid den eed doen, borge ſtellen; arbeids-loon toegeleid werden, en tekenen voor Gouverneur en Raden.

Den Admirael metten Raed neffens hem, ſullen t'ſamen in elker ſtede of plaetſe daer buiten arriveren en verkocht worden, eenen Vendu-meeſter ſtellen die getrouw en bequaem zy, om de buitgoederen ſelfs te crieren, de verkopinge oorbaerlijk te doen, en de penningen te innen alles onder eed, borgtochte en voorts op alſulken inſtructie en loon uit den ponde als daer toe by den ſelven Raed geordonneert en redelijk bevonden ſal werden. En ſullen deſe Vendu-meeſters doende haer-lieder rekeninge, daer over roepen den Pennink-meeſter en Boekhouder, en aen handen van den ſelven Pennink-meeſter overtellen 't part aenkomende de gemene ſake, wedernemende en applicerende mits deſen tot profijte van de ſelve gemene ſake, de twe groten uitten ponde die de Contre-boekhouder plag te trecken, en autoriſerende die van den Rade der Admiraliteit voorſz alſulken Contre-boekhouder te committeren, die ſich voortaen met een redelijk daggeld laet vernoegen. Welverſtaende nochtans dat aengaende de voorſz Vendu-meeſters indien namaels bevonden mochte worden, tot meerder oorbaer vande gemene ſake te weſen, de voorſz Vendumeeſterſchappen in elke ſtede te verpachten, dat 't ſelve ſal mogen geſchieden voor alſulken tijd, loon en inſtructie als raedſaem ſal bevonden werden.

Wy ordonneren en autoriſeren ook mitſdeſen de Magiſtraten van de drie Hooft-ſteden, om elk een Buitmeeſteer uitten haren te deputeren, en den Admirael eenen Boekhouder generael, dan alſo dien alrede hier te voren geſtelt is, hebben wy den ſelven gecommitteert mitſdeſen, welke vier perſonen in laſte hebben ſullen 't gene hier na volgt.

Den Boekhouder generael, hebbende de wete ontfangen van de inkomſte van eenig ſchip of ſchepen by de Zee overkomen, ſal hem terſtond en ſonder eenig uitſtel vinden laten ter Stede daer die ingebracht zijn, en geaſſiſteert van een of twe van den Buitmeeſteren, de ſelve met het gene datter in en omtrent is, door een goede wacht ten eerſten ſtellen in ſekere bewaerniſſe, tot behoeve van de genen daer toe gerecht weſende, makende daer van notule.

Sullen mede geſamentlijk metten Fiſcael overnemen uit handen van de Capiteinen, Schrijvers, of andere van de ſchepen de certepartien en beſcheet van de ladinge, mitſgaders alle andere geſchriften by den ſchepe weſende, en die voor al overleveren onder die van der Admiraliteit, om de ſelve aldaer geſien by die van den Rade informatie genomen te mogen werden, en by den voorſz Boekhouders en Buitmeeſters in 't loſſen goede toeſicht, ofter niet vervremt, achterhouden, noch verſteken en is, de welke men aen den Capitein, Schipper of ſcheepsvolk ſoude mogen verhalen.

So wanneer eenige ſchepen of goeden voor goede prinſe verklaert, of by proviſie geordonneert ſal weſen, dat men de ſelve loſſe, ſo ſal den Boekhouder in preſentie van de Buitmeeſters, of een van haerlieden behoorlijke en rechtveerdig inventaris maken van den ſchepe, ſcheeps-gereedſchap, munitie van oorloge en andere ſijne toebehoorten en gevolge, optekenende de naem van den Schipper, van de ſchepe en ſchips grote, den dag en de ſtonde dat het ſelve ingebracht is geweeſt, en by wat Capitein, ſpecificerende voorts alle de goederen en koopmanſchappen in ſulke ſpecie als die bevonden ſullen zijn, 't zy fardelen, koffers, kiſten, (F. 166.) droge en natte vaten, of anders met de merken en numero daer op ſtaende, en op dat ſulx ordentlijk en rechtlijk mach geſchieden, ſo interdiceren wy alle Capiteinen en Reders eenige goederen te roeren of ver-

verporren dan in preſentie van Buitmeeſters en Boekhouder.

Den voornoemden Boekhouder ſal ook note houden, of de goederen wel geconditioneert zijn of niet, in welke Pakhuiſen, of Kelders, of plaetſen de ſelve geleit worden, mitſgaders van de onkoſten die de Buitmeeſters te deſen, en om die te repareren doen ſullen, alles tot laſte van den gemenen buit, ſonder aen yemand in 't particulier eenige andere koſten te paſſeren of doen rembourſſeren, dan daer Buitmeeſter en Boekhouder conſent toegedragen hebben.

So wanneer die van der Admiraliteit metten Capitein en Reders, des ſins werden de buit-goederen onderlinge te verdelen, ſo ſullen Buitmeeſter en Boekhouder hem van wegen de gemene ſake by de verdelinge preſent vinden laten, en by goede en pertinente ſpecificatie te boek ſtellen de partien in kavelinge vallende, ſo aen den Capitein, en Reders, als aen de ſelve gemene ſake, wiens aenpart in ſulken gevalle by den Buitmeeſters, door toeſtaen van den Raed uitter hand verkocht, of voor eenen tijd opgehouden of terſtond geſtelt worden in handen van den Vendu-meeſter, om in 't openbaer verkocht te werden, ſo dat dan by dien van den Rade voorſz oorbaerlijkſt bevonden ſal zijn, al 't ſelve ſy mede geſegt ten opſien van den ingebrachten ſchepen, munitien van oorloge en alle andere haer gevolg en toebehoorten. Ordonnerende en willende dat in allen gevalle, en by alle verkopinge preſent zy ten minſten een van de Buitmeeſters, en dat de ſelve mitſgaders den Boekhouder den behoorlijken eed doen aen handen van den Admirael, en wat belanget hen tractement of ſalaris, ſullen daer af met hen accorderen Gouverneur en Raden, met toeſtaen en medegeven van de Magiſtraten van de drie Hooft-ſteden.

Item wy bevinden ook nodig, ordonnerende dat by den Admirael, door medegeven van den Raed neffens hem weſende, geſtelt en gecommitteert worde, eenen Toeſiender en Contre-rolleur Generael van der artillerye, in laſte hebbende om ten byweſen van Capiteins, Conneſtabels en Buſſenſchieters, pertinenten inventaris te maken en goed regiſter te houden, van alle 't geſchut, ſo wel metael als yſere metten affeuten, lepels, kamers, ſcherp en anders te dien behorende, ſo waer 't ſelve ſoude mogen weſen, 't zy dan op de ſchepen of in de ſteden en ſterkten, ſpecificerende de qualiteiten, lengde, gewichte, opſchrift en anders daer by de ſelve t'allen tijden kenbaer ſouden mogen zijn, met aenwijſinge in 't particulier van plaetſe en ſchepen waer die tegenwoordelijk liggen.

Deſen Inventaris ſal ook geregiſtreert worden in 't regiſter van der Admiraliteit, en ſo wanneer de gemene ſake eenige ſtucken meer overkomt, 't zy in kope van de Vrybuiters of van den vyand, deſelve ſal den Contrerolleur overdragen en daer by doen voegen, inſgelijx indiender eenige ſtucken verloren werden of komen te berſten, 't ſelve ſal hy annoteren en afſchrijven en in 't regiſter van der Admiraliteit mede doen annoteren en afſchrijven.

Sal mede van elk Conſtable van de ſchepen nemen een handgeſchrift, inhoudende de ſpecificatie van de ſtucken en toebehoorten die hy onder haer bewind en handen laet, met gelofte van daer af te verantwoorden, en wanneer in deſen veranderinge geſchied (waer af wy willen, dat voor al de Contrerolleur gewaerſchouwet zy) ſal ſulx aentekenen in 't regiſter van der Admiraliteit, hier voren ſal deſen Contrerolleur eed doen, en ſulken tractement genieten, als Gouverneur en Raden by advijs en toeſtaen van de drie Steden ſullen bevinden redelijk te weſen.

Begerende voorts ordre te ſtellen op de toeruſtinge en provianderinge van de ſchepen van oorloge: ordonnerende dat binnen de ſtad van Vliſſinge zijn ſullen drie Equipagie-meeſters ter verkieſinge van den Admirael en Raed beneffens hem, waer af den eenen gelaſt ſal zijn den inkoop te doen van 't kruit, ſcherp, lonten, ſcheepsgewant, zeilagie, ankers, touwen, timmerhout, pek, teer, wagenſchot, victualie en alles anders wes men tot onderhoud van de ſchepen behoeft, niet beſonder of uitgeſteken, en dit al ten overſtaen en byweſen van twe uit den Raed voorſz evenverre eenig inkoop binnen Vliſſingen geſchied: dus anders van een of twe uit de Wet van der Stede of plaetſe daer den ſelven gedaen ſal worden, van de welke deſe Equipagie-meeſter in allen gevalle atteſtatie ſal lichten en overbrengen, om ſijnen handel te juſtificeren en alle obtrectatien voor te komen.

So wanneer eenige proviſie by den eerſten Equipagie-meeſter ingekocht is, ſal den ſelven in preſentie van den tweden overleveren in handen en bewaerniſſe van den derden, nemende recepiſſe, en den tweden, deſe overleveringe geconfereert hebbende met de koop-cedullen of atteſtatien, ſal daer af regiſter houden, en indien de overleveringe diſcordeerde met de koop-cedulle of atteſtatie 't ſelve annoteren, en daer na alles particulierlijk gaen overdragen ten regiſter van der Admiraliteit, ten fine dat die van den Rade daer by bevindende wes ſchulden by den Equipagie-meeſter gecontracteert zijn, hare ordonnantien op den Pennink-meeſter, daer na mogen richten en dreſſeren.

Den derden Equipagie-meeſter ſal ſonderlinge ſorge dragen, dat het Magazijn altijds voorſien zy van als, daer af in tijds waerſchouwende den eerſten, en 't ſelve datter is in ſijne goede getrouwe bewaerniſſe houden, ſulx datter niet en bederve of verloren en ga, doende daer van doorgaens eene eenvoudige en ordentelijke uitdelinge onder recepiſſe van den Capiteinen, of van den genen die yet wat van haren 't wege ontfangen, om daer mede te verificeren 't bewijs 't welk deſen derden van ſijnen ontfank ſal moeten doen des gemaent zijnde.

Den eerſten en tweden Equipagie-meeſters werd bevolen de goede toeſicht op de timmeragie en toetakelinge van de ſchepen, waer af ſy lieden ſullen doen expedieren ordonnantie in der Admiraliteit, en ſal mits de ſelve by den Pennink-meeſter betaelt werden.

De voorſz drie Equipagie-meeſters ſullen eed doen aen handen van den Admirael, en geloont worden tot ſeggenſchap van dien van den Rade van der Admiraliteit, en ſal den ſelven Admirael onder dit reglement gelijk of minder getal van Equipagie-meeſters mogen ſtellen binnen Middelborg en der Vere, indien by den Magiſtraet van de drie Steden goed en nodig bevonden word, mits dat nochtans alle de penningen behoudende tot de ſelve equipagie, ook in verſcheiden plaetſen geſchiedende evenwel verſorgt, verſterkt en gedebourſeert werden by den generalen Penninkmeeſter voorſz by ordonnantie als voren, 't zy by handen van den ſelven Pennink-meeſter of by eenige Subſtituten, die hy in elke plaetſe daer toe ſal willen ſtellen, en voor de welke hy ſal gehouden weſen te verantwoorden.

En voorts om de Steden te gerieven en accommoderen, en confuſie van de menigte van 't ſcheeps-volk t'eviteren, bevinden wy raedſaem, dat de ſchepen van oorloge in ordinaris dienſt weſende, ſullen gereparteert en verdeelt werden onder de ſelve Steden, ſulx als wy of in onſer abſentie onſen Luitenant by advijſe van de Gouverneur en Raden mitten Admirael na gelegentheid des tijds en occurrentie van den affairen raedſaem en oorboor vinden ſullen.

Aldus gedaen onder ſijne Excellentie hand en zegel binnen der ſtede van Middelburg op den 22 dag van Septembri, in 't jaer ons Heeren 1576. Onder ſtond gedrukt den zegel van ſijne Excellentie in roden waſſe, en daer beneffens ſtond geſchreven *Guilliaume de Naſſau*. En bet neder, by bevele van ſijne Excellentie getekent.

D. Boudimont.

Noch heeft de Prince van Orangien omtrent deſe tijd een Placcaet laten uitgaen tegen de Vrybuiters/ opten naem van den Coninki/ in deſer forme:

Placcaet jegens de Vrybuiters en anders.

PHilips by der gratien Gods, Conink van Caſtilien, van Leon, &c. den eerſten onſen geſworen exploictier van den Kamer van den Rade in Holland, hier op verſocht, ſaluit. Alſo dagelijx bevonden word, dat

dat overmits de jegenwoordige beroerte en oorloge, by eenige vremde en uitheemſe Natien tegens onſe Landen van Holland aengenomen, by vele vrybuiters en andere ſoldaten, ſo met beſtellinge van onſen ſeer lieven en beminden Neve den Prince van Orangien, voor ons Stadhouder en Gouverneur aldaer, als by conſent van haerluider Capiteinen, henluiden begeven in andere quartiere onſer Nederlanden, die perſonen en goederen by henluiden aldaer voor prinſe en buit aengetaſt en bekomen binnen den ſteden van onſen Landen van Holland voornoemt, ter kenniſſe van den Officier, en Magiſtraet aldaer niet gebrocht, nochte de ſelve perſonen in de gemene gevankeniſſe geſtelt, noch gelevert en worden, contrarie voorgaende verbod; waer door niet alleen vele onnutte koſten van den ſelven vrybuiters en ſoldaten den ſelven gevangens worden aengedaen, en by henluiden geleden, en voorts de gemene ſake in haerluider gerechtigheid word verkort: maer boven al groten onruſt, en vele inconvenienten daer uit zijn gereſen en gevolgt; ſulx dat voor al nodig is, daer in te doen voorſien na behoren. So is't dat wy by advijſe van onſe voornoemden Stadhouder en Neve, mitſgaders van den Staten van Holland voornoemt, en hier op gehoort die van den Rade Provinciael aldaer, geordonneert, geſtatueert en geboden hebben, ordonneren, ſtatueren, en gebieden by deſen, dat voortaen allen prinſen en buiten, die te water of te lande bekomen ſullen mogen werden, by eenige uit onſen Landen van Holland, daer toe hebbende conſent en beſtellinge van onſen voornoemden Stadhouder en Neve, of haerluider Capiteinen, aldaer gebracht en gelevert ſullen moeten werden binnen eenige van onſen ſteden van Holland, ſtaende onder 't gebied van onſen Stadhouder voornoemt, en aldaer vertoont den Officier en Magiſtraten der ſelver Stede, en in de publijke en gemene gevangeniſſe aldaer geſtelt en gehouden alle perſonen, die by henluiden ſullen mogen zijn gevangen en bekomen. En voorts den ſelven Officier, en Magiſtraten openinge en verklaringe te doen van alle de andere goederen by hem verkregen tot conſervatie van de gerechtigheid der gemene ſake. Sonder dat eenige gevangens voortaen in private gevankeniſſe, of particuliere huiſen ſullen mogen worden geſtelt nochte gehouden, of eenige andere prijſen nochte goederen verſwegen ſullen mogen worden. Dat mede geen ſoldaten uit eenige vendelen met den vrybuiters op eenige exploicten ſullen mogen trecken, dan achtervolgende d'ordonnantie daer op gemaekt. Op pœne van te verlieſen alle haerlieder buiten by hen verkregen, en daeren-boven aen haerluider lijve geſtraft te worden. Behoudelijk nochtans dat de ſelve gevangens, prinſen, nochte goederen henluiden niet afhandig gemaekt, nochte benomen ſullen mogen worden, of uitter ſelver Stede getranſporteert, dan met haerluider conſent en overkomſte, 'ten ware by ſijne Excellentie of den
(F. 167.) Staten voornoemt, om eene ſonderlinge redenen anders daer in voorſien en geordonneert werde. En ten einde van 't inhouden van deſen niemand ignorantie en pretendere; laſten en ordonneren wy u 't inhouden van deſen te publiceren alom binnen den Steden en Vlecken van Holland daer 't ſelve nodig weſen ſal, en men gewoonlijk is publicatie te doen. Gebieden, en bevelen voorts alle Officieren, Juſticieren, Magiſtraten, Gouverneurs, Capiteinen, ſoldaten en gemene ingeſetenen der ſelver Landen, henlieden hier na te reguleren, op pœne, daer in begrepen. Gegeven binnen onſer ſtad Delf, onder 't zegel van Juſtitie hier op gedrukt in Placcate, den 23 Auguſti 1576. Van onſe Rijken te weten van Spangien, Cicilien, &c. 't 21. en van Napels het 23. Onder ſtond geſchreven. *By den Conink*, ter relatie van ſijne Majeſteits Stadhouder, en Raden over Holland, Zeeland, en Vrieſland. En was ondertekent,

B. Ernst.

IN het Noorder-quartier van Holland op nieus gereſen zijnde eenige twiſt tuſſen Jonker Dirk Sonoy Gouverneur / en de Magiſtraten van 't ſelve quartier / beroerende het maken van diverſe ordonnantien en andere ſaken / die de Staten van 't ſelve quartier verſtonden henluiden te competeren / volgende de Unie van den 25 Aprilis / en de voorſz Sonoy was ſuſtinerende te contrarieren ſijne commiſſie hem by den Heere Prince gegeven te zijn in April 1572. daer uit men vreeſde meerder onvrede te ſullen ontſtaen. So is ten laetſten verdragen tuſſen den voornoemden Gouverneur en Magiſtraten in byweſen van de Commiſſariſen van ſijn Excell. en gedeputeerde Raden van den ſelven quartiere / dat ſo wel onvermindert de voorſz commiſſie / als 't contract van de Unie / alle dingen ſouden blijven in ſullien ſtate aen beide zijden / ſulx die doe waren en ſtonden / ter tijd en wijlen toe ſijn Excell. (de Prince van Orangien) op 't voorſz different ſijne Princelijke verklaringe gedaen ſoude hebben / waer toe ſo wel de voorſz Staten en Magiſtraten van 't ſelve quartier / als den Heere Gouverneur hen waren refererende / welverſtaende dat de generale middelen van de Unie / dienende tot furniſſemente van d'oorloge ſo te water als te lande / na inhoud van de Unie en ordonnantie daer op gemaekt / middelertijd evenwel gevorderd ſouden werden. En was gedateert den 8 Auguſti 1576. en onderteikent by den voorſz Gouverneur / en den Secretaris van de voornoemde Staten / Warmbout Claeſz van Naerden.

Prohibitioneel accoord tuſſen den Gouverneur van 't Noorderquartier en de Staten aldaer.

Om deſe ſake daer den twiſt is uitgereſen beter te verſtaen / ſal den Leſer weten dat by de Magiſtraten van de ſeven Steden van het Noorder-quartier / na het oprechten der Unie / gemaekt is geweeſt ſeekere ordonnantie voor de Gedeputeerde vande ſeven Steden van den Noorder-quartiere / op 't ſtuk en beleidinge van alrehande voorvallende ſaken beroerende de Politie / Finantie en Admiraliteit / groot 32 articulen. De Gouverneur Jonkheer Diederik Sonoy de ſelve articulen geſien hebbende / ſuſtineerde dewijle de Prince van Orangien hem als Luitenant en Gouverneur over alle de ſteden van 't ſelve quartier metten aenkleven van dien / in April 1572. hadde gecommitteert en geſtelt / om hem te gebruiken ter directie en regeringe van den affairen en ſake der ſelver ſteden / in d'adminiſtratie van goede Juſtitie en Politie en generale Regeringe van alle krijgs-garniſoen / dat d'intitulatie van de geconcipieerde ordonnantie / en volgens vele articulen van dien te brede waren geſtelt / en alle ſulx niet de Gedeputeerde / maer hem Sonoy toeſtond / ten ware ſijne commiſſie by ſijn Excell. wederroepen of gecaſſeert ware / daer van hem noch niet en was gebleken / doch dat hy wel mocht lijden / dat de voorſz Gedeputeerden / en ook de Commiſſariſen van ſijn Excellentie hem als Raden in deſen aſſiſteerden en hulpe deden / en op dien voet ſtond hy toe de 2. 3. en andere articulen tot het 11. incluis / mits dat alle ſulx op beider namen en met gelijk advijs / ſo van hem als Gouverneur / en haer als Gedeputeerde en Commiſſariſen werde gedaen. Het 12. articul / inhoudende in effect / dat 't voorſz Collegie ſoude mogen beſchrijven de Magiſtraten van de voornoemde ſteden in alle ſaken van importantie / &c. ſeide hy geenſins te konnen toeſtaen / als ſtrijdende tegens de Hoogheid van ſijn Excell. wiens perſoon hy als Luitenant aldaer preſenteerde / en dat overſulx ſulke beſchrijvinge en plaetsbetekeninge hem alleen toequam. De 13. 14. 15. 16. 17. 18. en 19. articul accoorderde hy op de voorſz voet / te weten by hem als Gouverneur / en by haer Raden t'ſamen gedaen te werden / mits dat de diſpoſitie op de qualité en menigte van ammonitie / met ſijn advijs / en de diſpoſitie van fabrijken / fortificatien aengaende / als ook van ſchanſen / t'ſijnder ordonnantie alleen ſoude ſtaen: het 20 articul / mentie makende van buiten die te water of te lande ingebragt ſouden werden / ſuſtineerde hy dat de buiten die te lande verovert werden / dat daer af niemand kenniſſe of bewind en competeerde dan hem / maer dat by den vrybuiteren te water ſoude werden gehaelt / en by den Admirael en ſijnen Capiteinen / was hy te vreden dat de judicature en ontſank by de Gedeputeerde en Commiſſariſen werde gedaen / mits dat hem ſijn

Oorſaeke van de differenten van 't Noorderquartier.

't Gene de Gouverneur Sonoy was ſuſtinerende.

onderhoud / so van 't voorleden als het toekomende werde voldaen / en accoordeerde 't selve volgende de geallegeerde instructie / in welker voegen hy het 21 tot het 26 articul inkluis mede accoordeerde voor so vele de Zuider-zee aenginck / so doch door zijn versoek en met zijn advijs den Admirael by zijn Exc. gestelt werde: maer belangende de binnen wateren verstond hy dat 't selve het gouvernement alleen concerneerde / daer over tot dier tijd toe by hem alleen een Admirael was gestelt / gemerkt deselve met diverse jachten tot sulke plaetsen den nood eischende beset / en de platte landen beschermt worden/ Ec. 't 27 articul werd mede by hem geadvoyeert / mits dat de Hoogheid en autoriteit van zijn Excell. en hem als zijn Excell. Luitenant in haer geheel blijven / mits alle 't welk alle de resterende articulen van de geconcipieerde ordonnantie ook geadvoyeert werden / om behoudens jegelijx last bevel en autoriteit / eendrachtelijk en te samen met elkanderen te raden en regeren tot beschermenisse/ rust/ vrede/nut en profijte van den selven quartiere en conservatie van de Unie met de andere quartieren / ook goede correspondentie met zijn Exc. Staten van Holland en Zeeland / en elk anderen / Ec. Versocht ook dat zijn Exc. eenige ordonnere die zijn rekeninge sien / horen en sluiten / en het resterende liquideren mogen / van aenbeginne zijns administratie / mitsgaders te disponeren opte reserven van zijne eerste rekeninge.

Wat de Magistraten en Gedeputeerde van den Noorderquartiere waren fustinerende.

Hier jegens seiden de Magistraten en Gedeputeerde Raden van den Noorder-quartier / dat de gealleegeerde commissie van den voorsz Gouverneur scheen seer ample en sulx gegeven te sijn by sijn Excell. ten tijde hy geen ingank en hadde in desen lande / en hy hem qualijken mocht verlaten opte Magistraten der steden indien tijde / sulx dat het nodig was geweest den Heere Gouverneur commissie te geven / dat hy den inwoonderen soude behoeden voor alle geweld en overlast / in d'administratie van goede Justitie en Politie/ so veel mogelijk was: maer also de saken sedert in een beter ordre gebracht waren / so was hy believen van zijn Exc. en de Generale Staten van Holland en Zeeland eendrachtelijk seker verbond en Unie gemaekt/ in 't welke onder andere geordonneert was / dat geen Gouverneurs / Capiteinen of andere tot vorderinge van de krijgssaken in eenige quartieren gestelt / hen en souden vervorderen / nochte onderwinden eenige kennisse te nemen van Politijke of Judiciele saken / binnen of buiten den steden vallende: maer daer mede souden laten bewerden de Officiers / Magistraten en Wethouderen aldaer / mitsgaders den Rade Provinciael/ sulx van ouden tijden altijds gebruikt en geuseert was geweest/so dat de commissie vanden Heere Gouverneur niet en was gerevoceert / maer alleen gelimiteert. En dien volgende werde den voorsz Gouverneur gelaten de administratie van alle de krijgssaken met sijn aenkleven inden selven quartiere/ook dat sy by het 12 articule van hen ordonnantie niet en verstonden den Gouverneur te benemen sijn autoriteit / om de Magistraten en de Gedeputeerden te beschrijven wanneer den nood sulx vereischen mochte: maer dat de Gedeputeerde mette Commissarissen mede gelijke macht was competerende / na gelegentheid der saken / sulx men in Zuid-Holland en Zeeland/ daer mede sy geunieert waren/was userende en gebruikende/en dat ook de voorsz Magistraten haerluider resolutien uit merkelijke oorsaken na eisch der saken en loop des tijds wel mochten veranderen/nopende de dispositie van het kopen der amonitie van oorloge/tot oorbaer van den lande / seiden 't selve altijds gedaen te hebben / en henluiden te concerneren / en beroerende de fortificatien en schantsen/mochten wel lijden dat de Gouverneur daer in by advyse van de Magistraten / of Collegie disponeerde. Verstonden ook niet dat den Heere Gouverneur met zijn soldaten verboden werde te lande eenige buiten en prinsen te halen / en die te distribueren na d'ordonnantie en instructie by sijn Exc. gemaeckt of te malen / sulx ook van de vryhuiters hebbende bestellinge van zijn Excell. of den Admirael verstaen werde. En aengaende het tractement van den Gouverneur/ waren te vreden hem van nu voortaen te laten volgen alsulk tractement / als hem by zijn Excell. ter maend toegevoegt was/mits dat hy van allen ontsank/so van saubegarden als anders assistant doen soude ten behoeve van 't gemeen beste. En belangende den Admirael verstonden sy/dat den Admirael van 't Noorderquartier niet minder en behoort te wesen van autoriteit als den Admirael van Zuid-Holland/ dewelke so wel geboot over de binnen als buiten wateren/en refereerden hen dies niet te min tot dispositie van zijn Exc. wiens goede wille en meninge sy niet en verstonden te willen ergens in beletten of verhinderen / en waren te vreden dat so wel de Heere Gouverneur als Magistraten en Gedeputeerde elx in zijn ampt en officie alsulke autoriteit souden gebruiken/ als 't contract en verbond van Unie was inhoudende.

De verklaringe van de Prince van Orangien tot stissinge van de differenten in den Noorderquartiere geresen.

De Prince van Orangien de redenen ten beiden zijden verstaen en overwogen hebbende/heeft daer op sijn verklaringe gedaen in substantie als hier naer volgt. Dat also de ordonnantien in questie / by de Generale Staten van Holland en Zeeland / in de resolutie des generalen verbonds en Unie van den selven / in Aprili lestleden besloten/ genoeg in substantie waren geconcipieert geweest/so dat de Magistraten vanden seven steden niet anders gedaen en hadden / dan 't voorgaende concept en resolutie/in forma van de articulen inde ordonnantie te stellen / om de selve by hare Hoedschappen te doen aggreeren. So verstaet zijn Exc. dat hier op genen twist en behoorde te wesen/ wie de ordonnantien soude hebben behoren te concipieren / of in wiens name en tijtel / de wijle de voorsz Magistraten sulks niet alleen en hadden mogen/maer ook ex officio moeten doen/ om daer in de algemeine resolutie der Generale Staten t'achtervolgen en te aggreeren. Des verstond zijn Excell. dat den Gouverneur als representerende sijnen persoon niet en soude worden buiten gesloten / om sijn raed in de beleidinge en effectuatie der selver articulen te gebruiken / maer dat het Collegie t'samentlijk metten persoon des Gouverneurs / als Presidents/den Raed souden vol maken/en dat by des selfs Raeds advijs en ordonnantie/alle voorvallende saken/ beroerende de generale politie / finantie en Admiraliteit souden werden besloten en geactordeert. Dat den Gouverneur hem niet vervorderen nochte onderwinden en soude eenige kennisse te nemen van Politijke of Judiciale saken / die den steden in haer particulier of haren vorgeren en inwoonderen aengingen / en de gemene beleidinge der generale saken des Lands niet en roerden / maer soude hen-luiden daer mede laten gewerden/ nopende de beschrijvinge der Magistraten en placts betekeninge / souden so wel de Gouverneur als het Collegie in absentie des Gouverneurs/deselve mogen doen / en nopende 't beleid van der oorloge/ fortificatie / schansen te maken en ordonneren / soude by den Gouverneur gedaen werden/ daer in gebruikende den raed en advijs van den Raed of Collegie na gelegentheid der saken / roerende het poinct van Admiraliteit over de inlandse wateren / daer over hadde zijn Exc. de volle dispositie alleen willen behouden. En van de saubegarden en verstond zijn Excell. geensins/ dat die by jemands anders verleent souden werden als by sijnen persoon/ om de menigvuldige klachten die daer over verhielen / tot het doen van zijne rekeninge hadde zijn Exc. eenige vande Gedeputeerde neffens Pieter Herweyer Commissaris van zijn Excell. gecommitteert/ tot sulken dage en plaetse als sy hem souden designeren / en soude zijn Exc. versorgen dat den voorsz Gouverneur van zijn toegevoegde tractementen hem als noch resterende / t'sijnen vollen en behoorlijken contentemente soude werden betaelt. Willende en verklaren de voorts / dat de geconcipieerde ordonnantie volgende 't gene by zijn Exc. verklaert was / en met gemeen advijs / raed / goede correspondentie en over een kominge des Gouverneurs/steden en Gedeputeerde gesamender hand/in alle resterende poincten die hier niet verklaert en waren / en na haer forme en inhoud metter daed nagekomen souden werden/sonder eenige vorderinge/ contradictie/oppositie of empeschemente van (F. 168.

jeman-

„ yemanden / of ſo daer in eenige correctie ſoude moeten
„ vallen ter ſake die contrarie den teneur en inhouden
„ van de reſolutien van verband en Unie waren ge-
„ maekt (die hy metter daed wilde handhouden / en die
„ hy ook by eenen pegelijk geacht / gerespecteert / nage-
„ komen en geeffectueert wilde hebben) dat de ſelve cor-
„ rectie en veranderinge na veranderinge en exigentie
„ der ſelver reſolutie van de Unie / by ſijne Excell. en de
„ generale Staten gedaen ſoude werden / na voordere
„ communicatie en deliberatie. Dit was genoeg in ef-
„ fecte de verklaringe die den Prince op deſe differenten
„ gedaen heeft / den 21 Auguſti 1576.

De Gouverneur Sonoy en was op eenige poincten noch niet al gecontenteert / dan de Heere van Aldegonde ſchreef hem eenen brief en bad hem seer vriendelijk / dat hy hem daer in met alle moderatie en billigheid ſoude begeven / dewijle het verſchil van geender waerden en was / en genoeg conform den articulen by de generale Staten van Holland en Zeeland beſloten en gereſolveert / onder de welke ſijne Excell. ſelve geen zwarigheid en maekte hem te onderwerpen. En (ſchrijft hy) ik en kan u-lieden niet verſwijgen / hoe dat ſijn Excell. ſchier eenige opinie daer uit ſoude geſchept hebben / als ſoude u-lieden ſich aldaer hoger willen dragen dan ſijne Excell. alhier doet / waer op ik genoeg hebbe geantwoord 't gene my dochte tot uwer „ ontſchuldinge nut en oorboorlijk te weſen. Gy ſiet „ doch dat onſe Regeringe alhier meeſt in de gemeente „ beſtaet / daerom is 't van nöde dat wy ons daer na „ voegen / en ſoude u geenſins konnen raden u daer in eenigſins te oppoſeren. Aldus heeft hy hem daer mede laten te vreden ſtellen / dewijle hy verklaerde / doch ſijn meninge nergens anders toe en ſtrekte / dan om de autoriteit van ſijn Excellentie daer in te mainteneren / die hy meende dat men meerder reſpect behoorde te dragen / en dat hy ſich anders altijds in allen ſaken hadde gedragen / dat hy niet dan met advijs en kenniſſe van de Magiſtraten en Commiſſariſen en hadde ter handen genomen / uitgenomen alleen ſecrete ſaken en aenſlagen / die ſijne Excell. hem belaſt hadde alleen by hem te houden / en ſecretelijk te beleiden / om dat door de kenniſſe van velen die niet en ſouden verbreid werden. Den 9 Novembris daer na is hy eindlijk mette Gedeputeerde geaccordeert afſtand te doen van allen ontfank en adminiſtratie / ſo van ſaubegarden als anders / mits dat hy voor ſijn tractement ter maend ſoude hebben 500 guldens / die hem alle maend preciis by den Ontfanger Generael uitgekeert ſouden werden / boven dien ſoude hem betaelt werden alle ſchuit en wagen-vrachten / by hem op tochten / dagvaerden als anderſins te doen / gelijk ook bode-lonen en kondſchappen ſtreckende tot voorderinge der gemene ſake / en dat hy tot ſijn lijf-garde uit elke van ſijne drie vendelen ſoude nemen ſes ſoldaten tot Helleviardiers en ſchutten / de welke tot hare behoorlijke leninge en gewoonlijke ſervice ſouden ontfangen ſullen taxe / als ſijne doe jegenwoordige garde tot dier tijd ontfangen hadde / ſonder dat eenige andere onder de ſelve vaendels weder aengenomen ſouden werden.

Sonoy met afſtant van alle ontfank en ſaubegarden.

De voornoemde Gouverneur heeft daer na ſijne twede en laetſte rekeninge gedaen van ſijne adminiſtratie en ontfank / ſo van ſaubegarden / brandſchattingen en andere contributien by verſcheiden Steden / Dorpen / Edelluiden en andere privé perſonen aen hem betaelt: als van mulcten en amenden van perſonen die hem by den brand hadden getranſporteert / en namaels (onder cautie en eede van getrouwigheid) wederom in den Lande waren gekomen. By welke rekeninge bevonden werde / hy meer uitgegeven dan ontfangen te hebben / 5651 gulden / ſtuivers / penningen / volgende 't ſlot van de ſelvige rekeninge / in date den 19 November 1577. welk ſlot hem ook van 'S Lands wegen daer na is voldaen.

Sonoy met rekeninge van al ſijn ontfang / en adminiſtratie.

De muiterie der Spangiaerden daer wy van verhaelt hebben / en ceſſeerde in deſen tijd niet / maer werd dagelijx hoe langer hoe meerder / en werden vaſt al ſterker / kregen groten toeloop / ontboden de hare by den anderen / al onder dexel van dat ſy de moetwille der voorgeren van Bruſſel wilden bedwingen / dewelke den Raed van Staten / die van den Coninh ten gouvernemente van den Lande waren gecommitteert / genoeg als gevangen hielden / en dwongen te doen al dat ſy wilden gedaen en geboden hebben. Middelrertijd quamen Verdugo / Jeronimus de Roda en eenige andere uit Bruſſel / en eenige op 't Caſteel. Verdugo ſchreef uit Antwerpen den navolgenden brief / aen ſijnen Luitenant Margelle / leggende binnen Haerlem; dan den brief werde geintercipieert / en aen den Prince van Orangien gebracht / dieſe aen den Rade van Staten ſond / en overal eenige copien / ſy was in Spaens geſchreven / daer na in Fraus en Duits overgeſet / ook namaels in druk gebracht / 't inhoud was aldus:

Geintercipieerden brief van den Colonel Francois Verdugo aen ſijnen Luitenant Margelle / liggende over die van Bruſſel.

MYn Heere van Margelle / alſo den duivel niet op en houd ſijn werk te doen / ſonderlinge te verhinderen den vrede / ſo heeft hy in 't hooft van de Brabanders geſteken te rebelleren / nemende oorſake opte gemutineerde Spangiaerden / de welke komende voor Bruſſel geld en betalinge eiſchten / en ſiende dat het gehele Land tegen haer opſtond / hebben de ſtad Aelſt in Vlaenderen ingenomen / tot hare beſcherminge / t'ſedert hebben die van Bruſſel hare wapenen ſo wel gebruikt / tegen de gene die geſtelt waren om hun te beſchermen / dat ſy begonden dood te ſlaen de Spangiaerden die daer binnen waren / en dreigden de Heeren metten Raed van Staten / en alle de Edelen weſende in haren handen / in ſulkex voegen dat ihſe alle in groot perijkel geſien hebbe / en men en docht anders niet ſy en ſouden alle den Edeldom omgebracht hebben / ſy hebben den Heere van Barlamont grote oneere aengedaen / deſgelijx den Heere van Mansvelt / die haerluiden nochtans ſo veel deugden beweſen heeft / want na dat ſy hem tot eenen Gouverneur geſworen hadden / ſo hebben ſy hem de ſleutelen van der Stad afgenomen / hem niet meer als u l. gehoorſamende; en na ik kan merken / ſo is haer voornemen te ſlaen ſo wel de Spangiaerden / Walen als Hoogduitſen / ſy hebben my ook 6 of 7 dagen gevangen gehouden in groot perijkel van dood geſlagen te werden / om dat ik met etlijke Walſe ſoldaten / die gekomen waren om haer Stad te helpen bewaren / ſprak of diviſeerde / van de welke ſy ook vijf of ſes / op de Stads muren dood geſlagen hebben; ik heb ſo vele gemaekt dat ik uitgeraekt ben / en hier gekomen / en hebbe bevonden dat alle de Spangiaerden en Hoogduitſen hen verſamelen om haer te beſchermen / en den Raed van Staten / die ons gouverneert / in vrijheid te ſtellen / op dat wy mogen in en uit Bruſſel reiſen om onſe ſaken te handelen / want ſy houden met geweld alle luiden van wat Natie datſe zijn. Ik verſeker u / dat hare dertelheid ſo verre gekomen is / dat ſy niet meer werks en maken van de Heeren als van hun jongers / en ſonderlinge van mijn Heere van Barlamont / den welken ik vreſe dat ſy doden ſullen of van ſpijt doen ſterven. De Staten nemen volk aen / ſeggende dat het is om de gemutineerde ſoldaten te ſtraffen / dan ik verſekere u dat het is om het krijgsvolk te ſlaen / ſonder onderſcheid / dus om te beletten ſulk een quaed voornemen / en om den Raed / die daer preſenteert den perſoon des Coninx / wederom in vrijheid te ſtellen / ſo worden hier vergadert etlijke ſoldaten van alle Natien / die regelrecht na Bruſſel ſullen gaen / om alles te volbrengen dat mijn Heeren van den Rade hen gebieden ſullen / gelijk of ſy in vrijheid waren; dan ik vreſe ſeer deſe vergaderinge / om de ongeregeltheden die daer uit volgen ſullen / ik verſekere u dat men nooit ſulke boosheid of ſchelmerye geſien heeft / als die van Bruſſel gebruiken; Mombek en l'Oſtel leggen hier omtrent / om mette ſoldaten die ſy hebben / te doen 't gene mijn Heeren van den Rade hen ſullen belaſten; ik wilde wel dat ik hier mijn paerden hadde / u biddende dat gy die wilt ſenden / by aldien dat daer eenige ſoldaten herwaers komen / want ik ſie hier eenen quaden volk over 't hooft hangen. Giſteren is hier aengekomen mijn Heere van Havre / en brengt een goed fondament van vrede / dan deſe duivels verſtoren 't geheel / en willen eenen nieu-

„ nieuwen krijg aenbangen / men heeft my belooft eenig
„ geld te geven / om d'armeye of vlote te water / en mijn
„ regiment te betalen / ik en weet niet wat sy doen sul-
„ len / dan ik vreese dattet alles sal verdeelt werden / na 't
„ begeren van mijn Heeren van Brussel / doet so vele dat
„ onse soldaten niet en verlopen of debaucheren / hen bid-
„ dende dat se willen gedult hebben / gemerkt de saken
„ nu dus seltsaem staen / en so te willen gaen / so heb ik
„ liever dat sy herwaers komen / dan na den vyand
„ gaen / ik gelove dat die van den Rade met haer sullen
„ doen als sy deden met die van Mons dragon / het welk
„ ik na mijn vermogen beneerstigen sal. Ik vreese dat
„ die van Braband so seer den beest sullen spelen / tot dat
„ sy alle het krijgsvolk opten halse sullen hebben. Dit
„ is in 't korte wat hier omgaet / en al is 't dat ik u hier
„ van niet eer en hebbe geadverteert / dat is / om dat ik
„ mede gevangen ben geweest / so wel als vele andere
„ Hoofden en Heeren van verscheiden Natien / d'welk
„ de betalinge is die sy my gegeven hebben / na dat ik
„ als een hond gearbeid hebbe / om haer stad te helpen
„ sterk maken en beschermen: Hier mede mijn Heere /
„ so bid ik God / u te willen geven al 't gene u Edel hert
„ begeert / uit Antwerpen den eersten Augusti 1576.
„ Noch stond onder geschreven. Ik heb gisteren geschre-
„ ven aen die van den Rade / dat so sy eenig geld na
„ Holland senden / dat mijn regiment herwaers komen
„ sal / so wel als d'andere / communiceert desen den
„ Spaense Officieren / en gouverneert u na 't gene de
„ Heere van Hierges u sal ordineren / en geest hen dik-
„ mael u nootsakelijkheden te kennen. Onder stond / u
„ wel toegeneigden of goedgunstigen vrund / en was on-
„ derteken / Francois de Verdugo. Het opschrift was /
„ Aen mijn Heere / mijn Heere de la Margelle, Luite-
„ nant van den Regimente van den Colonel Verdugo
„ tot Haerlem.

Sanchio d'Avila en de Hoogduitse Colonels Niclaes Polwijler / Carel Foucker / en Goris Fronsberger hielden vele correspondentien t'samen / en sochten den Luitenant van den Grave van Oberstein Muisenham te abuseren en op hun zijde te trecken / om te separeren de correspondentie dien hy metten Heere van Champagny hield / sy hielden dagelijx vergadering binnen Antwerpen en op 't kasteel / maer als Jeronimo de Roda uit Brussel was gekomen / zijn sy stouter geworden / en hebben openbaerlijk hare vergaderinge gehouden in spijt van den Raed van Staten die binnen Brussel waren / spottende met
(f. 169.) hun bevel / seggende dat sy gevangens waren / en Jeronimo Roda begon geheel d'autoriteit aen hem te nemen / intituleerde sich selve Gouverneur / en hadde des Coninx Zegel doen conterfeiten / gaf bevelen uit / wilde het woord binnen Antwerpen geven / ja hy quam so verre dat hy op den 8 Septembris eenen brief schreef / by hem onderteken en gecachetteert mettet zegel des Coninx by hem doen naconterfeiten / aen den Gouverneur / Markgrave / Amptman / Burgemeesters en Schepenen der stad van Antwerpen. Den selven belastende en ordonnerende / dat sy hem alle saken die hun souden mogen voorvallen / en die sy gewoon en schuldig waren te versoeken en te communiceren aen den Rade van Staten / by den Conink gecommitteert totten gouvernemente generael van de Nederlanden aen hem souden komen versoeken en communiceren / om daer in te voorsien so hy sonde behoren te behoren / en insgelijx dat sy souden obedieren / volbrengen en executeren / en doen obedieren / volbrengen en executeren alle geboden / mandamenten en ordonnantien die hen van sijnen wegen / in der selver qualiteit / gesonden souden werden / geteken met zijnen name / en gezegelt met des Coninks zegel / &c.

Jeronimo de Roda usurpeert het gouvernement generael van de Nederlanden. en schrijft aen den Gouverneur / Amptman en Burgermeesters van Antwerpen.

De Heere van Champagny Gouverneur van de stad van Antwerpen dede terstond copie maken van den selven brief / en sond die aen den Provoost van S. Baven / President van den Raed van Staten. Men bevond ook dat hy eenen Engelsman genaemt Coton / Commissie gegeven hadde / hem selven intitulerende Gouverneur Generael / en zijnde by hem onderteken / en met des Coninx zegel bezegelt / welke Coton gevangen was / ter sake van dat hy eenige secrete vergaderinge maekte / en men suspiceerde of hy eenig verstand mette Prince van Orangien mochte hebben / om dat zijn vlote met oorlog-schepen daer so nabij was gelegen: maer men bevond dese commissie onder eenige pampieren / die Coton verborgen hadde: dit en andere omstanden brochten een groote suspicie / dat vele Heeren van de Rade van Staten hier van kennisse hadden en daer mede eens waren / uit welke suspicie daer na gevolgt is: dat den 14 Septembris / de Heere van Glimes / groot Baliu van Wals-braband / Overste binnen Brussel van twe vaendelen Walen / geassisteert met een deel krijgsvolk gekomen is op 't Hof te Brussel / en opsmijtende de deure van den Raed-kamer / doorlast van de Staten van Braband (so men voorgaf) de Heeren Raden van Staten / in Rade vergadert zijnde / heeft geapprehendeert en in verseker inge gestelt. Dit maekte eenen seer geweldigen roep: niet alleen binnen Brussel / maer alle de Provincien door / d'eene dit en d'andere dat seggende / en daer van discourerende / gelijk gewoonlijk in sodanigen sake van so grote consideratien is geschiedende / waer door men in openbaren druk uitgegeven heeft sekere justificatie van den aentast en bewaringe van eenige Heeren van den Rade van Staten / dewelke hoewel sy niet en is uitgegeven opten name van de Staten van Braband / noch van de Magistraten van Brussel / so is de selve nochtans gedruk geweest by Michiel van Hamont, gesworen druckerder Coninklijke Majesteit binnen Brussel / van woorde te woorde als volgt:

Aentastinge en gevangenisse van eenige Raden binnen Brussel

IN den eersten, het is eenen yegelijken bekent voor waerachtig en notoir, dat de Spangiaerts wesende gemeinlijk arm, en merkende den rijkdom en voorspoed van den Nederlanden, hebben begeert en geconvoiteert aldaer neder te slaen, en gouvernementen, staten en officien te hebben, en aliancien te maken. Maer also hen 't selve niet en heeft mogen geschieden na haren wille en voornemen, mits dat hen daer in obsteerden de privilegien (uitsluitende vremdelingen) en ook de nature en complexie van de Nederlandse natie; so hebben de voorsz Spangiaerts de selve Nederlandse natie genomen in groten haet, den welken metter tijd hen is geworden by na natuerlijk.

Justificatie in druk gegeven waerom de Heeren Raden van Staten zijn aengerast en verset.

En onder 't dexel dat (by ongeluk) hen hebben in dese Landen vertoont de troublen in den jare 1566. (de welke nochtans binnen den selven jare zijn gestilt, en in haren eersten state gebrocht geweest by de Hertoginne van Parma doen ter tijd Regente, en den ingeboren Heeren van der Landen) so hebben die van den Rade van sijnder Majesteit, en van der Inquisitien in Spangien en andere gestimuleert zijnde, by den voorsz haet en begeerlijkheid, in dese Nederlanden doen komen den Hertoge van Alven met een armée van Spaense soldaten.

Welken Hertoge van Alven (gefondeert zijnde in de leringe van Machiavelle) heeft verscheiden grote Heeren en andere van den Edeldom doen onthalsen onder 't dexel, dat sy in 't beginsel van den voorsz troublen niet en souden hebben resistentie gedaen) Castelen en Fortressen doen stichten of maken, den volke willen belasten met onverdraeglijke impositien, als van den 10. en 20. penning en andere, de staten en officien versien van onbequame en onweerdige personen, onderhouden ontallijke verraders en heimelijke aenbrengers, gebroken en te niete gedaen de privilegien, belet de vergaderinge van de generale Staten, en den voorsz Spaensen en andere sijne soldaten gegeven liberteit, stoutheid, en vryen wille te leven na haren sin en discretie, te roven, t'overschatten, t'overdadigen, te vermoorden de onderzaten, te verkrachten en violeren vrouwen en jonge dochters, en ten lesten te volbrengen ja te boven te gaen alle manieren van execrable boosheid, sonder daer op te stellen eenige ordene, discipline of straffe.

In welke maniere van doen, hebben de Gouverneurs gene-

generael d'een voor, d'ander na, en ook de voorſz ſoldaten blijven continuerende den tijd van 9 of 10 jaren, datmen alle de eere, welvaert en rijkdom van de voorſz Nederlanden heeft ſien gaen en keren in de deſolatie, armoede en uiterlijke bederffeniſſe.

Dat de voorſz ſoldaten egeen ſo groten middel meer hebbende om te roven, hen hebben tot verſcheiden reiſen gekeert en begeven tot rebellie en muiterye, onder 't dexel dat ſy qualijk werden betaelt. Forſerende Steden, en deſelve dreigende te pilleren en te roven, daer in hen altijd heeft geſterkt den voorſz ouden haet dien ſy hebben gehad, en gedragen tegens d'ingeboren onderſaten van deſen Landen.

Merkelijk hebben de voorſz Spaenſe ſoldaten hen over al, en in 't openbaer beroemt, dat ſy wederom kerende uit den leger van Zierixzee in Zeeland, ſouden komen na Bruſſel, eene Princelijke ſtad van Braband (en daer de Princen van den Nederlanden hebben altijd haer Hof en reſidentie gehouden) om de ſelve te plonderen, ſo ſy ook tot ſulker meininge na en omtrent de ſelve Stad zijn gekomen.

Maer wetende of gewaerſchout zijnde de voorſz ſoldaten, dat de borgers der ſelver ſtad van Bruſſel hen ſtelden ter weren tegen hen, ſo zijn ſy door getrocken, en hebben vyandelijk en met fortſen ingenomen de ſtad van Aelſt in Vlaenderen, ſo dit al breder word verhaelt by ſekere diſcours van wegen des voorſz Raeds van State uitgegaen en gedivulgeert by printe, gevoegt aen d'einde van deſe juſtificatie. En hebben de voorſz gerebelleerde de ſelve ſtad van Aelſt blijven houden, nu alrede geleden omtrent ſeven weken, tot gehele bederffeniſſe van de ingeſetene der ſelver.

Niet latende ook de ſelve ſoldaten te ſeggen met execrable en vreſelijke dreigementen, dat ſy de voorſchreven ſtad Bruſſel ſullen ſtellen in brand en bloed, en de ſelve uitroeyen en vernielen totten kinderen toe, en den eenen ſteen op den anderen aldaer niet laten.

Alle 't welk bevindende de Staten van Braband onverdraeglijk te weſen, en te mogen verwecken grote en onverwinnelijke perijkelen, hebben 't ſelve geklaegt en vertoont den Heeren van den voorſchreven Rade van State; de welke ſiende de voorſchreven acten en rebellie, en hoſtiliteit te ſeer groot te weſen, hebben de voorſchreven Spaenſe ſoldaten verklaert rebellen en vyanden van ſijne Majeſteit, en van den Lande, en dat ſy voor ſulx ſouden mogen worden getracteert. Verbiedende eenen jegelijk hen te geven eenige aſſiſtentie van victalie of munitie van oorloge, op pœne van ook gehouden, getracteert en gepunieert te worden als rebellen. Conſenterende voorts den voorſchreven Staten, te mogen aennemen volk van oorloge tot dienſt van zijnder Majeſteit, en tot defenſie van den voorſeiden Lande, en onderſaten van den ſelven tegen de voorſz gerebelleerde en oproerige ſoldaten.

Maer in plaetſe van de ſelve gerebelleerde ſoldaten te ſtraffen, en de placcaten of edicten tegen deſelve by au-
(F. 170.) toriteit, en bevel van die vanden voorſz Rade van State gepubliceert uit te voeren: hebben de ſelve van den Rade of eenige van hen gebruikt goede gunſte, oogluikinge en ſecreet verſtand metten ſelven gerebelleerden Spaenſen ſoldaten, en gewilt dat men met hen ſoude maken een accoort, hen doende preſenteren betalinge en pardon van hare rebellie en vyandelijk innemen der ſtad van Aelſt.

Sijnde ook een gemene fame en gerucht (niet ſonder grote en merkelijke indicien) dat de voorſchreven gerebelleerde ſoldaten ſouden gekomen zijn naer Bruſſel uit voorgaenden laſt en voorweten van den voorſchreven Rade, en met dreigementen van de ſelve ſtad van Bruſſel te plonderen om daer door de ſelve te compoſeren tot grote ſommen, en dat die van den voorſchreven Raed van State of eenige van hen ſouden, ſo in 't ſecreet als anderſins, hebben willen beletten het oplichten van den volke van oorloge, by hen te voren den Staten van Braband geaccordeert.

Dat meer is ſouden die van den voorſchreven Rade hebben doen aennemen en gereet houden volk van wapenen, ſo te peerde als te voet tot groter macht, om daer mede de voorſchreven gerebelleerde ſoldaten te aſſiſteren, immers om te wederſtaen der rechtveerdige defenſie van de voorſchreven Staten. Arbeidende ook by verſcheiden manieren te verminderen en af te keren de macht, ſorgvuldigheid en neerſtigheid van den ſelven Staten en van den goeden onderſaten met bedrieglijke perſuaſien: latende niet te min de voorſeide gerebelleerde ſoldaten in hare kracht en ſterkte.

En in ſomma hebben die van den voorſchreven Rade laten merken dat ſy luttel affectie hebben gehad totte ruſte en defenſie van den Lande, maer hebben daer in willen houden en onderhouden de vreemde gerebelleerde ſoldaten ſo lange en totter tijd toe dat hier te Lande ſouden ingebrocht worden nieuwe heyrkrachten uit Spangien: waer af een jegelijk van goeden verſtande heeft gehad een afgrijſelijke deteſtatie, met ſeer grote reden, aengeſien datter egeen oorſake noch eenig miſdaed en was om andermael qualijk te tracteren deſe Landen, hebbende hem ook geopenbaert dat men door ambitieuſe begeerlijkheid en ouden haet, wilde in deſe Landen (al of die hadden geconqueſteert geweeſt tegen vyanden) onderhouden een tyrannig regiment en op den volke ſtellen een eeuwige ſervituyt metter Inquiſitie van Spangien, en wederom ter dood brengen verſcheiden van den principalen Edeldom, daer toe alle gedeſtineert by den eigen woorden en beroemingen van den voorſz Spangiaerts.

Siende alſo eenige (ſeer geaffectioneert zijnde totte welvaert van den Landen) d'uiterlijk perijkel daer in de ſelve Landen waren gebrocht en geſtelt, en ook ſorgende dat het gemein volk hem ſoude mogen worpen in eenige furie tegen den voorſchreven Raed van State, en dat in deſe confuſie verſcheiden andere hen ſouden mogen voegen en daer toe worpen, de welk ſoude mogen verwecken een vierige ſubijte en ſeer wrede veranderinge, ſo in de Catholijke Religie, en de gehoorſaemheid die men zijne Majeſteit ſchuldig is, als in den gehelen Lande: hebben voor een notelijk en eenig remedie gehouden te ſaiſeren en bewaren voor eenen tijd, eenige van den voorſchreven Raed van State en andere, om daer by hen te benemen het middel van vorder te doen ſo quade officie tot gehele en uitterlijke bederffeniſſe en devaſtatie van ſo ſchone en goede Landen, en dat de defenſie (die God en de nature eenen jegelijken heeft gegeven en toegelaten) ſoude ſo veel te meer vry weſen den geoppreſſeerden onderſaten niet alleenlijk van Braband, maer ook van andere Landen en Provincien die hun dien aengaende mochten houden geintereſſeert of geinjurieert.

Verklarende en proteſterende de voorſz juſtificatien by der trouwen die ſy den opperſten Heere ſchuldig zijn, dat ſy niet en willen noch en verſtaen by 't gene des voor verhaelt is iet te doen of t'attenteren, de welk ſoude mogen contrarieren of hinderen de oude Catholijke Roomſe Religie, noch de hoogheid van zijnder Majeſteit, noch hen te trecken uitter gehoorſaemheid der ſelver toebehorende: maer dat ſy alleenlijk by deſen middele begeren het Land te verſekeren tegen allen bedriegelijken aenſlag en onwettigen regimente, en dat het Land ſoude mogen wederom gebrocht worden in zijnen ouden ſtaet en tranquilliteit by het vertrek en uitgaen van de voorſz gerebelleerde Spangiaerts, den welken ſy egeen forſe en willen aendoen ten ſy dat ſy het Land willen blijven houden met forſen. Verhopende dat zijne Majeſteit geinformeert zijnde van der waerheid, niet en ſal willen gedogen in deſe Landen eenige tyrannye of onbehoorlijk gouvernement. Aenſoekende eenen jegelijken dien deſe ſake mach aengaen, 't ſy door intereſt alrede geleden of te lijden by der conſequentie, hen te willen ſtellen in devoir van natuerlijke defenſie tegens de forſen van de voorſz gerebelleerde, en alle vileyne en onmenſchelijke

ſervituit of ſlavernye, dewelke alle vrye en genereuſe Natien meer behoren t'ontſien en te deteſteren dan de dood.

Voorhoudende de voorſz Juſtifianten tot hun deſe jegenwoordige te augmenteren, en daer af de redenen en circumſtantien nader te particulariſeren, ſo verre ſy bevinden of konnen verſtaen dat een jegelijk by deſen niet en ſoude ſijn voldaen.

Men heeft daer na de meeſtendeel der ſelver wederom los gelaten / alleenlijk in verſekertheid houdende den Graeve van Manſfelt / de Heere van Barlamont / Viglius / d'Aſſonville / mette Secretariſſen Berti en Scharenberg / ſulks dat de ſelve terſtond wederom begonſten te beſongneren / en deden op nieuws een Placcaet uitgaen en alom publiceren tegen de gemuitineerde Spangiaerden / inhoudende als volgt:

BY DEN CONINK.

Het tweede placcaet van den Rade van Staten / daer by de gemutineerde Spangiaerden rebellen verklaert werden.

ONſen lieven en getrouwen de Cancelier en luiden van onſen Rade in Braband ſaluit en dilectie. Alſo ons aengegeven is dat de Spaenſe ſoldaten met hare complicen hun houdende al noch jegenwoordelijk binnen onſer ſtad van Aelſt en elders, hebben door haer hoſtil en vyandelijken aenſlag gedaen op onſe Landen en Steden, verklaert geweeſt van onſen wegen, by openbaren edicte, rebellen en vyanden van ons en onſe Landen, en dat ſy-luiden met meer andere in de ſelve rebellie blijven continuerende, en hun vervorderen noch dagelijx tot hun conjuratie te trecken eenige andere Spaenſe, Italiaenſe, Walſe, Nederlandſe en Duitſe ſoldaten, ſo te voet als te peerde, hun hebbende met grote lelijke en afgrijſelijke dreigementen gevanteert, onſe ſtad van Bruſſel en alle de ingeſetenen van diere, mitſgaders van de omliggende dorpen en vlecken met forſe en geweld te overvallen en vyandlijk te tracteren, ſo ſy alrede in vele plaetſen hebben gedaen, hebbende gebout fortreſſen, alles tegens onſe Hoogheid, en deſtructie van onſe Landen, en goede onderſaten, ſonder daer toe nochtans te hebben eenige wettige reden, hun hebbende ook de ſelve ſoldaten willen maken Heeren of Gouverneurs van onſe voorſz Landen, en vanteren hun al noch, dat ſy onſe onderſaten ſo geeſtelijk als weerlijk, mans, vrouwen en kinderen ſo tyrannelijken ſullen tracteren, dat ſy hun handen ſouden waſſen in hun bloed: So iſt, dat wy 't ſelve aengeſien, en noodlijk bevindende de ſelve gerebelleerde ſoldaten en andere hun aenhangeren te verklaren vyanden van ons en van onſen Lande van Braband, en van Overmaze: hebben de ſelve, by deliberatie van onſe ſeer lieve en getrouwe, de luiden van onſen Rade van State, by ons gecommitteert totten Gouvernemente Generael van onſe Landen van herwaers-over, anderwerf voor ſulx verklaert en verklaren by deſen. Bevelende daerom allen onſen onderſaten van den ſelven Landen, verſoekende d'onderſaten van den anderen byliggenden Landen, Steden, Dorpen en Vlecken, alle de ſelve gerebelleerde ſoldaten, en aenhangers, voor ſulx te houden, tracteren en hinderen aen lijf en goed. Willende ook dat de voorſz onſe onderſaten van onſen voornoemden Lande van Braband en van Overmaze, ſullen te dien einde hun terſtond verſien van wapenen, op de pœne van eenen gouden reael, te verbeuren by elken die daer af in gebreke ſal bevonden worden, totte gemeine defenſie. En op dat dit gebrek mach bevonden worden, ordineren wy d'Officiers van de plaetſen ſo haeſt mogelijk is, eene particuliere monſteringe (elk onder ſijn officie) d'onderſaten te doen paſſeren, en overſenden by geſchrifte, by name en toename 't getal van de weerbare perſonen aen ons of u, en 't dobbel van dien aen de naeſte Stad. Toelatende te dien einde allen onſen voorſchreven onderſaten te gebruiken den klokſlag, trommelſlag en andere middelen om de voorſchreven gerebelleerde te hinderen aen lijf en goed, ſonder daer by iet te miſdoen of misbeuren. Begerende om alle inconvenienten te ſchouwen, dat onſe voorſchreven onderſaten tot haerder meerder verſekeringe, goeds tijds voor den klokſlag aſſiſtentie begeren, en nemen van ons volk van wapenen of van der naeſter Stad aldaer, ſo verre ſy hun niet machtig genoeg en kennen de voorſchreven vyanden en gerebelleerde te wederſtaen. Gebiedende ook, dat alle Capiteinen, Luitenants, Vendragers en andere ruiters en ſoldaten, ſo te lande als van onſen armee te water, ſchippers, bootsgeſellen, buſſchieters, en andere van wat qualiteit of natie die ſouden mogen weſen, dat ſy binnen acht dagen na de publicatie van deſen, hun ſullen vertrecken van de gerebelleerde ruiters en ſoldaten, op pœne van lijf en goed, als weſende vyanden en rebellen van ons en onſe Landen. Wel verſtaende dat alle de gene die hun ſullen komen doen aenſchrijven en begeven onder de ſoldy en eed van ons en den voornoemden Staten van Braband, of andere geallieerde Landen, de ſelve ſullen worden ontfangen in dienſt, en vernoegt, ſo wel van 't gene men bevinden ſal hun ſchuldig te zijn, als ook van de ſoldy, daer op ſy luiden ſullen werden aengenomen. Verbiedende inſgelijx eenen jegelijken van wat qualiteit hy ſoude mogen weſen, dat ſy de voorſchreven gerebelleerde of hare adherenten niet en ſullen mogen tonen eenige jonſte of faveur, furnieren of lenen, doen furnieren of lenen in wat manieren dat het zy, eenige penningen, ſilver of gout, of hun aſſiſtentie te doen, of aen te voeren eenige victalie, amonitie of anderſins, daer mede ſy ons, onſe Landen of onderſaten eenigſins ſouden mogen krenken. Op de pœne van daer aen te verbeuren lijf en goed als boven, t'appliceren d'een derdendeel van 't ſelve goed t'onſen profijte, 't twede derdendeel tot profijte van den accuſateur of aenbrenger, en 't derde derdendeel tot profijte van den Officier die daer van d'executie doen ſal. En ten einde dat van deſe onſe jegenwoordige ordinantie en gebod niemand ignorantie en pretendere, ontbieden en bevelen wy u, dat gy terſtond en ſonder vertrek deſe jegenwoordige doet kondigen, uitroepen en publiceren alom binnen den Steden en plaetſen van onſen Lande en Hertogdomme van Braband en van Overmaze, daer men gewoonlijk is uitroepingen en publicatien te doen. En tot onderhoudeniſſe en obſervatie van diere procedeert en doet procederen tegens den overtreders en ongehoorſame by executie van de pœnen boven verhaelt, ſonder eenige gunſte, diſſimulatie of verdrag. Des te doen met dieſſer aenkleeft geven wy u, en de voorſchreven Officiers volkomen macht, autoriteit, en ſonderlinge bevel. Ontbieden en bevelen eenen jegelijken, dat ſy u en hun 't ſelve doende ernſtelijk verſtaen en obedieren. Want ons alſo gelieft. Gegeven in onſer ſtad van (F. 17) Bruſſel onder onſen contre-zegel hier op gedrukt in Placcate den 22 dag van September 1576. Onderſtond by den Conink, in ſijnen Rade. En was ondertekent

d'OVERLOPE.

Placcaet op de onbehoorlijke uſurpatie van Hieronimo de Roda, over 't gouvernement van de Landen van herwaers-over.

VAn gelijken hebben ſy een Placcaet uitgegeven op de onbehoorlijke uſurpatie van Hieronimo de Roda / over 't gouvernement van de Landen van herwaers-over / daer by ſy verklaren dat de drie Staten van den Hertogdomme van Braband vertoont hadden / hoe dat Jeronimo de Roda / weſende van den Rade van State en alsdoe vertrocken op het Caſteel van Antwerpen / hem verboordert hadde te uſurperen het gouvernement generael van de landen van herwaers-over / onder 't dexel van dat eenige van den Rade van State waren gevangen geweeſt / verhalende daer in de redenen boven verhaeld nopende zijn ſchrijven gedaen den 8 September 1576. aen den Gouverneur / Markgrave / Amman / Burgemeeſters en Schepenen van Antwerpen / bevelende daerom alom te verkondigen en te publiceren in de ſteden en Provincien deſer Nederlanden / dat al 't gene de voornoemde Jeronimo de Roda opten tijtel van Gouverneur Generael / of principael van den Rade van State / geattenteert hadde / egeen effect ſoortere / als hebbende 't ſelve gouvernement geuſurpeert / ſonder daer toe particuliere

ticuliere macht of autoꝛiteit van den Coninck te hebben / en was gedateert den 23 Septembꝛis.

De Staten van Bꝛaband en van Vlaenderen lichten volck op tegen de gemuitineerde Spangiaerden.

De ſaken in deſen ſtaet weſende / ſo lichten de Staten van Bꝛaband volck op tot hare defenſie tegen de gemuitineerde Spangiaerden te voet en te paerde / en die met Octroy en conſent van den Rade van Staten. Sy machten den Heere van Heſe tot Generael ober het voetvolck / en den Heere van Glimes groot Balju van Wals-bꝛaband tot zijnen Luitenant / en den Heere van Bebꝛe oberſte ober het peerdevolck. Die van Vlaenderen lichten een regiment voetknechten op onder den Heere Nopelles / en ſes compagnien paerden / doch alles onder 't gebied van den Gꝛave van Reux als Gouverneur van Vlaenderen / ſo dat het ſich inſien liet datter een bloedige voꝛlog aenſtaende was / want de Spangiaerden ſiende dattet al tegen hen opſtond / ſochten hen ſelven ober al te ſterken / en ſo na hy den anderen te voegen als ſy mochten / Sanchio d'Avila toonde hem opentlijk mette gemuitineerde van Aelſt / die hy aſſiſtentie dede / en ontbood ook de Spangiaerden onder den Veld-oberſte Don Fernando de Toledo / dat hy zijne geocꝛupeerde plaetſen quiteren / en mette Spaenſe en Italiaenſe ruiterye die in Holland waren / na Bꝛaband komen ſoude / 't welck hy terſtond dede / op dat hem den weg niet geſloten en ſoude werden / en eenen Joan Valconetta Capitein van de Spaenſe Harquebuſiers te paerde / quam dooꝛ de Vlaemſe quartieren al berobende en plonderende by de Schelde booꝛ Antwerpen / alwaer dat hy verbolgt werde van de boeren wel 3000 ſterck ſijnde. Sanchio d'Avila Caſtelein op't Caſteel / ſond hem terſtond eenige aſſiſtentie / met eenige ſchuiten om de ribiere te paſſeren / en biel daer middeler tijd een grote ſchermutſinge tuſſchen de Spangiaerden en de boeren / daer bele boeren of huiſluiden verſlagen bleven / haren Balju dieſe geleiden gevangen / en quamen de Spangiaerden de rebiere ober / ſonder ſchade. Den Raed van State ſchꝛeven uit Bꝛuſſel aen Sanchio d'Avila / dat ſy verwondert waren wat hem mobeerde dat hy tot ondienſt van den Coninck de ruiterye uit hare garniſoenen ontboden hadde / en de plaetſe die ſy in bewaringe hadden dede verlaten / en ſulke oꝛdꝛe ſtelde als hem wel gebiel / ſonder hunne permiſſie of conſent. Daer op Sanchio d'Avila antwooꝛde / dat hy den Coninck lange jaren getrouwelijk hadde gedient / en noch altijd getrou als een goed baſſael en onderdaen dienen ſoude / en booꝛ de reſte dat hy niet alleen en was die het krijgsvolck by een dede bergaderen / maer mede de Colonellen van het voetvolck en ruiterye / om dat den dienſt van den Coninck en van den tijd 't ſelve ſulks was vereiſchende / en dat ſy 't ſelve t'alder tijd / des nood en verſocht zijnde / ſouden verantwooꝛden. Hy ſchꝛeef ook aen de Magiſtraten van Bꝛuſſel / dat by aldien daer geen oꝛdꝛe geſtelt en werde dat den Raed van State vꝛy en onbehindert ſoude mogen regeren / en dat de ſelve langer als gevangene gehouden werden / dat hy met d'Officiers van der Oꝛloge daer in na hun goeddunken ſouden remedieren. Den Raed van State antwooꝛden daer op / dat ſy vꝛy waren / en om 't ſelve klaerder te betonen werde gereſolveert dat ſy te Willebꝛoek een dooꝛp tuſſchen Bꝛuſſel en Antwerpen komen ſouden / gelijk ſy deden en van daer binnen Antwerpen / tonende ober ſulx dat ſy niet gevangen en waren. Daer werden noch middelen booꝛgeſlagen om met de gemuitineerde te accooꝛderen / en men dede haer pꝛeſentatie van eenige betalinge / maer bleven eben obſtinaet / en en wilden van gene pꝛoviſionele betalinge op rekeninge hooꝛen: dan wilden pꝛomptelijk ten vollen betaeld zijn / te meer om datmenſe booꝛ rebellen van zijne Majeſteit verklaert hadde / en dat mijn Heere van Heſe en Glimes volck tegen hen aennnamen / ſulx datter geen accooꝛt te hopen en was.

Schermutſinge tuſſchen de Vlaemſe boeren en Spangiaerden.

De Spangiaerden fortifieren haer in de ſteden

Sanchio d'Avila dede tegens ober Antwerpen aen d'ander zijde van der Schelde opten Vlaemſen grond een ſterke ſchanſe maken / en leide daer in 400 Spaenſe ſoldaten / en ſtelden Franciſcus Valdez daer in tot een Gouverneur / op dat hy de paſſagien op Vlaenderen open houden ſoude / en die van Antwerpen te meer benauwen en bedwingen. Juliaen de Romero fooꝛtificeerde hem binnen der ſtad Lier / alwaer hy eenige Compagnien van zijn Colonelſchap binnen hadde / en Francois Monteſdoca Gouverneur van Maeſtricht ſocht hem te verſterken mette Hoogduitſen van den Gꝛave van Oberſtein die daer waren / en Don Martijn de Ayale lag met zijn Spaenſe Compagnie aen d'ander ſijde van de rebiere op de plaetſe Wijk genaemt. Alſo hielden de Spangiaerden in Lier / Maeſtricht / de Caſtelen van Antwerpen / Gent / Utrecht / Valencijn / Cuilenburg en Vianen / en in Aelſt waren de eerſte gemuitineerde / en waren t'ſamen ober de 6000 mannen ſterck / kloeke en wel erbaren ſoldaten / behalven de ſteden die de Walen en Hoogduitſen in hadden / en ſich aen de Spaenſe zijde hielden / en ſochten alle middelen / om de gene die noch niet gemuitineert en hadden / mede te doen muitineren.

en Caſtelen daerſe meeſter zijn.

't Booꝛnemen van Don Alonſo de Bergas.

Don Alonſo de Bergas was mede binnen Bꝛuſſel verſekert geweeſt / maer ſo haeſt hy vꝛy was / vertrok hy van daer na Antwerpen / daer na vergaderde hy alle zijne ruiterije / weſende van meninge om daer mede te gaen na Aelſt by de gemuitineerde Spangiaerden / om de ſelve te bewegen om met hem te trecken / en het Caſteel van Gent ('t welck die van Vlaenderen begonnen te belegeren) te ontſetten / en om 't ſelve te lichtelijker te effectueren / ſo marcheerden den Veldoberſten Don Fernando de Toledo met zijn regiment rontom Antwerpen / om boben de ſtad by S. Bernaert ober de Schelde te paſſeren / en ſo mede tot Aelſt te komen / maer als deſe Spaenſe ruiterije by den anderen quamen / te weten 17 Cooꝛnetten ruiterije ſterck omtrent 1200 mannen / beleid dooꝛ kloeke oude en erbaren Oberſten / als namentlijk de booꝛnoemde Don Alonſo de Bergas / Don Fernando de Toledo / Don Bernardin de Mendoſſa / Jan Baptiſta de Monte / Don Antonio d'Avalos / Nicolaes Baſta / Don Pedꝛo de Taſſis en andere / en dat ſy verſtonden dat de Heere van Glimes en Bebꝛe met 2000 voetvolck en 1000 paerden op weg waren om vijf of ſes baendelen Spangiaerden omtrent Leuven leggende / te gaen verſlaen / ſo reſolveerden ſy de ſelve te beſoeken / en gewaerſchout hebbende de hare dat ſy op haer hoede ſouden weſen / zijn ſy den anderen in 't geſichte gekomen. De Spangiaerden ſtelden haer in ſlag-oꝛdꝛe en deden eenige Booꝛgoenſe carabijns van den paerde gaen / daer by hem voegde Jan Baptiſta de Monte om hem te geleiden / alſo haren Capitein daer niet en was / en den Luitenant van de Booꝛgoenſe ruiterije volgden hem / en ter ſelver tijd quam den Veld-oberſten Juliaen de Romero aldaer met omtꝛent 25 Spaenſe ſoldaten te paerde / die terſtond van de paerden gingen / hen voegende by de Booꝛgoenſe ruiterije te voet / en men begon de ſchermutſinge. Der Staten volck was meeſt nieu ongeoefent volck / en de Spangiaerden daer tegen waren oude / kloeke / wel erbaren ſoldaten / dewelke eenige van de hare in embuſcade geleid hadden / die dwers op de muſ- (F. 172.)
quettiers van de Staten volck chargeren of vallen ſouden / en in ſulker meninge en oꝛdꝛe vielen ſy met een grote furie / gekrijſch en geroep op der Staten volck aen / de welke na dat zy eens haer muſquetten en roers afgeſchoten hadden / begonden te vluchten. Don Bernardijn de Mendoſſa hadde den booꝛtocht op de Staten ruiterije / hem volgde Don Pedꝛo de Taſſis / mette compagnie van Jan Baptiſta de Monte / en Don Alonſo de Bergas volgde mette reſte met ſulken furie dat de ruiterije van de Staten mede ſo wel als het voetvolck de vlucht namen en de Spangiaerden den rugge toe keerden / de Spangiaerden volgden haer al vechtende en verſloegender ſeer vele / ſonder de ſelve eenigen tijd te geben om hen wederom by den anderen te mogen voegen of plaetſe te houden / de vluchtige wooꝛpen hun geweer van hen om te beter te mogen vluchten / de Spangiaerden vervolgdenſe ſeer furieuſelijken tot by Park toe dicht by Leuven gelegen. Hier werden ook ſeer vele Studenten van Leuven verſlagen / de welke uit curieusheid uitter ſtad gegaen waren

Nederlage van der Staten volck in Bꝛaband omtrent Leuven.

ren om dit gevecht te sien / en geen andere rekeninge en hadden gemaekt van dat de Staten volk de Spangiaerden verrasschen en ter nederleggen souden. Dit geschiede op den 14 Septembris / wesende Cruis verheffingen dag / die de Spangiaerden in groter eeren houden / tusschen Leuven en Tienen omtrent het dorp van Visnak. Van de Spangiaerts en bleven niet meer dood dan twe / en twe of drie gequetst / sy kregen meest alle de bendels van het voetvolk / en logeerden des nachts in de dorpen daer ontrent. Des anderen daegs marcheerden sy voorts omtrent by Brussel over een klein revierken of watervloed na Aelst / en toonden aen de gemuitineerde de bendels en tornetten die sy verovert hadden / en baden hen datse hen wilden voegen by de andere Spangiaerden / om de Spangiaerden die op het Casteel van Gent lagen / die sy seiden maer 140 man sterk te wesen / en noch 15 Walen van het oude garnisoen / te ontsetten: maer wat sy voorwenden sy en konden henluiden daer toe niet bewilligen / en also sy het voor onmogelijk hielden sonder hulpe van die van Aelst / het Casteel van Gent te ontsetten om dat der Staten leger dagelijks versterkte / so keerden sy wederom na Braband / daer sy haer meeste sterkten hadden.

Belegeringe van het Casteel van Gent.

De Staten van Vlaenderen nu het voornemen der Spangiaerden merkende / en dat die van het Casteel van Gent alle moetwille bedreven tegen die van de stad / hebben geresolveert de selve te belegeren en besluiten eer sy meer volx binnen kregen / of datse metten gehelen hoop van Aelst daer over in de stad souden mogen komen / waerom sy een beschansinge daer tegen deden maken / de Grave van Reux als Gouverneur van Vlaenderen hadde hier van den last / Don Christoffel Mondragon was Castelein van het Casteel / maer also hy absent was binnen Zierickzee / daer hy genoeg als gevangen gehouden werde van zijn eigen volk / so commandeerde aldaer een Spaens Capitein genaemt Don Antonio d'Avilos Maldonado / als Luitenant van den voornoemden Mondragon. De Grave van Reux met zijn regiment en het regiment van den Heere van Noyelles / maekten hen vast sterk so wel buiten als binnen der stad / om die van het Casteel te benauwen en tot overleveringe te dwingen / en die van den Castele sochten de beleggers sulx te beletten / schoten seer met grof geschut so in de stad als tegen die van buiten / en deden voornamelijk grote schade in de stad / en hebben ook de voorstad aen brand gesteken.

De saken nu in desen staet staende / en dat de Printe van Oranjen aen verscheiden Heeren en Edelen geschreven hadde sijne goede meninge / om de Spangiaerden uit den Lande te helpen verdrijven / en mette Heeren Staten van de andere Provincien te handelen van vrede / dat mede de Heere van Haussy / met consent van de Heeren Raden van State / geweest was by den Prince van Oranjen / om te handelen van de verlossinge van den Grave van Bossu zijnen broeder / en van den Prince hem hulpe aengeboden was om de Spangiaerden uit den Lande te helpen verdrijven / so is de sake so beleid / dat de Grave van Reux met sekere andere Edelen gesonden hebben den Heere van Haussy voorsz broeder vanden Grave van Bossu die tot Hoorn gevangen sat / aen den Prince van Oranjen / met schriftelijke last en bevel te vertonen dat sy tot quijtinge van hunnen eed en plicht daer mede sy verbonden waren tot het gemeen beste des Vaderlands / en daer uit te doen vertrecken de Spangiaerden / verstoorders des gemeinen vredes / en om hem te beter te verseekeren / hadden besloten te deputeren den Heere van Haussy na mijn Heere den Prince van Oranjen / op dat het zijn Excell. gelief de ten selven einde te geven goeglijk onderstand / so van voetvolk als geschut / en dat met sulken haest als de tegenwoordige nood vereischte / de welke by den Heere van Haussy soude uitgeleid werden / in welken d'onderschreven Edelen verstonden te bewaren d'oude Roomse Catholijke Religie sonder eenige veranderinge / en de behoorlijke gevoorsaemheid des Conincx. Biddende dat de voorsz Heere Prince (na dat men alrede onderricht was door 't rapport van den Heere d'Haussy / en gesonden brieven aen den Heere Grave van Reux) de goede hand wilde houden en sijne macht toebrengen om den gemenen vyand des Vaderlands en der selver ondersaten te wederstaen: met vaste hope en verseekeringe / dat de voorsz Heere Prince niet en soude willen vermeesteren eenige sterke Steden van den gouvernemente des voorsz Grave van Reux / dan om hem te dienen tot vertreck of doortocht tottet voorsz secours / welk wesende aengekomen en op het Sas gelost / 't welk hen de bequaemste plaetse docht / souden sy ontfangen en geholpen werden met alle nodige en gevoegelijke commoditeiten.

De Heere van Haussy broeder van den Grave van Bossu komt by den Prince van Oranjen / en verzoekt hulpe tegen de Spangiaerden.

Ten tweden also dit al geschiede ten dienste Godes / bewaringe van de Catholijke Religie / behoorlijke gevoorsaemheid van sijne Maj. van den gemenen Vaderlande en inwoonders van dien / dat de Heere van Haussy sulk devoir doen soude by sijn Excell. dat den Hoofden des voorsz ondersaets uitdruckelijk en op lijfstraffe verboden soude werden / dat sy noch hun volk geen nieuwigheden in den Lande van Vlaenderen en souden invoeren / so ten aensien van de Kerken en Cloosters / als Geestelijke personen / en dat de Heere van Haussy hem van den Prince daer van soude doen verseekeren na behoren / alles met sulke orde en overeen-komste als tot d'uitvoeringe van 't gene voorsz is nodig soude wesen / ten welken einde zijn Excell. de voorsz Heere van Haussy sulken geloof soude mogen geben als hun eigen personen / en in alles dat in desen en aenkleven van dien by den voorsz Heere van Haussy gehandelt soude werden / soude by hen bondig gehouden werden / gelijk sy 't selve by desen bondig hielden / conforme hun-luider ondertekeninge den 22 Septembris 1576. in de stad van Gent. En was ondertekent / Jan de Croy, Philippe Doingnyes, Fernande de la Bare, Francoys de Erpe, Cornille Schepper, Sr. d'Eecke.

Op dese last heeft de Heere van Haussy met den Prince gehandelt / dat hy te vreden was dateliken te senden ses bendelen soldaten op 't Sas met 12 gotelingen / en dat hy noch 22 Compagnien soude na senden / mits dat in handen van de Heere Prince gestelt soude werden de stad en kasteel van Sluys tot verseekeringe van 't voorsz secours / gelijk breder in de navolgende antwoord werd verhaelt / te weten:

Antwoorde des Heeren Prince van Oranjen opte versochte hulpe tegen de Spangiaerden.

SYn Excell. om te voldoen op de brieven van mijn Heere de Grave van Reux en d'instructien by hem getekent / neffens ander Heeren en Edelen / gesonden by den Heere van Haussy / was te vreden morgen te doen schepen ses Compagnien voetknechten / die last souden hebben op 't Sas te varen / en van die plaetse te trecken na de stad van Gent / so haest sy souden gewaerschout wesen / dat de stad en kasteel van Sluys gestelt soude wesen in handen van de Compagnien die de Heere Prince derwaerts sal hebben gesonden / en verhoopte zijn Excellentie dat de voorsz Heeren en Edelen gereet souden doen houden de pioniers die tot het Sas nodig zijn.

Soude daer en boven senden twaelf gotelingen van metael / terwijlen hy noch soude senden 22 andere Compagnien / 't welk hy in de meeste haest doen soude alst mogelijk was.

Zijn Excell. beloofde dat hy gene plaetse en soude innemen van den gouvernemente van den Heere Grave van Reux / nochte andere / en betroude hem gelijk opte brieven en belofte der voorschreven Heeren / die erkennende voor luiden met eeren: maer belangende dat hy begeerde verseekert te wesen van de stede en het kasteel van Sluys / was alleen ten vernoegen des volks en verseekeringe van den volke van voorloge.

Soude verbieden de Hoofden van de troupen hun soldaten op lijfstraffe niet toe te laten eenige Kerken of Cloosters te breken / beelden af te werpen / nochte eenige Geestelijke personen te misdoen of 't leven te benemen /

» nemen / mits datſe nochtans niet en ſouden verhin-
» dert werden Pſalmen te ſingen ſo 't hun goed docht/
» gebeden te doen in huiſen en tozps de guarde na ge-
» woonte.
» Sijn Excell. verſtond ook dat de vooꝛſz Heeren be-
» loven ſouden den vooꝛſz Compagnien oozlof te geven/
» ſo wanneer hy die ontbieden ſoude en ſelfs t'ſijnen
» dienſten van doen hadde.
» Dat daer-en-boven de vooꝛſz Heeren oozde ſouden
» ſtellen dat den oozlogs-volke ſo haeſt ſy aen land ſou-
» den zijn / gelevert ſoude werden polver en amonitie/
» volgende de laetſte inſtructie by den Heere van Hauſſy
» overgebzacht. Gedaen tot Middelburg den 23 Sep-
» tembzis 1576. en was ondertelent
»
GUILLEM de NASSAU.

DE Pzince heeft terſtond ſes vaendelen ſoldaten afgevaerdigt om na het Sas van Gent te trec-ken / maer de Heere van Hauſſy tot Vliſſingen ko-mende met het volk/ ſo quamen aen hem bzieven / in-houdende dat ſo hy de hulpe niet en hadde bekomen/ dat hy gene moeite doen en ſoude/ alſo daer twe benden ruiteren in Gent gekomen waren. De Heere van Hauſſy hier van niet wel te vreden zijnde / alſo het eene grote lichtvaerdigheid ſcheen te weſen / is terſtond in der haeſte wederom tot Middelburg by den Pzince ge-komen / en heeft hem met dzoefheid deſen bzief ver-toont / ſeggende nochtans by aldien het ſijn Excell. ge-lieſde/ hy ſoude de knechten mede nemen/ want hy wiſt dat den meeſtendeel der Heeren op ſijn zijde waren / ſo tot Gent als op andere plaetſen. En heeft de Pzince goed gevonden dat hy metten volke vooꝛts reiſen ſou-de/ gelijk hy gedaen heeft/ en is den 24 Septemb. met het volk en geſchut op 't Sas aengekomen/ en het volk aldaer geloſt / en met het geſchut aen land geſtelt / en zijn aldaer met blijdſchap ontfangen.

Gene Pzinc van ran- en reft ien ooz- uden n den zabe n ur/ ouver- ur van laen- ren.

Doch heeft de Pzince van Orangien dooꝛ ſekere ſijne Gedeputeerde die hy aen den Gzave van Reux/ Gouverneur van den Lande en Gzaefſchappe van Vlaenderen ſond / den ſelven Gzave doen aenſeggen/ dat hy op 't verſoek van den Heere van Hauſſy / con-fozm d'inſtructie den ſelven Heere van Hauſſy mede gegeven/ en by den vooꝛſz Gzave Heere van Ognies/ Moſcron / Erpe en Elle ondertelent / en naderhand den vier Leden van Vlaenderen gecommuniceert / aenmerkende den nood der bozgeren van der ſtad van Gent / geaccozdeert hadde 't ſecours ſo van oozlogs-volk als van geſchut metter equipagie daer toe beho-rende / alles onder conditie en toeſeg van den Heere van Hauſſy / dat hem tot verſekertheid van dien gele-vert ſoude werden het kaſteel en ſtede van Sluis / tot een retraicte of paſſagie alleenlijk / na 't luiden en ver-melden van der inſtructie namentlijk *in verbis*, Avecq ferme eſpoir. 173.)

Waer op de ſelve Pzince hem betrouwende / ſo de ſelve inſtructie aengaende de vooꝛſz aſſeurantie was generael en diffinitif/ en in deſen handelende opentlijk en ſonder eenige diffidentie / heeft etlijke vendelen knechten met ſekere ſtucken geſchut doen ſchepen en te lande ſtellen op 't Sas / en van daer doen conduiſe-ren tot binnen der ſtad van Gent / op 't goed betrou-wen 't welk hy hadde / ſo op den Gzave als andere Heeren / den Heere van Hauſſy uitgeſchikt hebbende/ als de beloofde verſekertheid.

Nu ſijn Excellentie / van wegen den vooꝛſz Heere de Gzave / ſo by ſijne bzieven als ſekere inſtructie/ na-derhand den Heere van Straſſele gegeven/ verwittigt zijnde dat de vooꝛſz Heere van Hauſſy in 't verſoeken van den vooꝛſz ſecourſe hem ſoude vergeten en geexte-deert hebben ſijnen laſt en commiſſie / en dat dooꝛ fau-te van de vooꝛſz onſchadelijke verſekertheid / alrede onder de Staten van Holland en Zeeland/ en hare gemeente / mitſgaders 't krijgsvolk ('t welk hem liet dunken alhier geengageert te zijn / ſonder de ſelve ver-ſekertheid) geen achterdenken gecauſeert was / als dat men met ſijn Excell. anders handelde dan ter goe-der trouwen / daer toe ook gemoveert zijnde dooꝛ de bzieven en inſtructien van den Heere van Hauſſy / ſijn Excellentie behandigt. So hadde ſijn Excell. te rade gevonden te ſchicken ſijne Gecommitteerde aen den vooꝛſz Heere Gzave / ten fine de vooꝛſz verſekertheid ſoude mogen geeffectueert wozden / of by faulte van dien / dat de vooꝛſz vaendelen metter vooꝛſz artillerie/ in ſulken verſekertheid ſoude mogen wederkeren als die gekomen waren.

Hebbende niet-te-min de vooꝛſz Gedeputeerde ſijn Genade wel willen verſekeren van de oprechte en ganſche intentie van ſijn Excellentie / die niet en ſtu-deerde / dan om te pzomoveren 't gemeen welvaren/ en pzoſperiteit van den generalen Lande/ 't welk men ſeerlijk verhoopte dooꝛ 't vertrecken van de Span-giaerden en goede reſolutie / die als dan by de gemene generale Staten van den Lande / legitimelijk gecon-voteert / ſoude genomen en geſloten werden.

En want 't ſelve al ſoude mogen verhindert werden/ dooꝛ 't wegvoeren van den vooꝛſz ſecourſe / en de gene die men noch derwaers ſoude mogen doen ſchicken/ gemerkt 't ſelve ſecours/ ſo binnen der ſelver ſtede/ als ten platte lande menigbuldelijk werde verſocht / en by den volke in 't gemeen aengeroepen / om pzomtelijk te weder ſtaen de invaſien en overballen van den vyan-den. So hadden de vooꝛſz Gecommitteerde gepzote-ſteert/ ſulx ſy pzoteſteerden/ dat ſo verde in dien reſpette eenig inconvenient / of ſchade gebeurde / dat ſijn Ex-cellentie daer af dooꝛ God en den menſchen ontſchul-digt en geexcuſeert ſoude weſen. Niet willende ook de vooꝛſz Gedeputeerde ſijn Genaden verſwijgen/ boven de demonſtratie van de goede affectie van ſijne Excel-lentie / dat de ſelve wel geraden ſoude vinden / om coz-reſpondentie in goede verſekertheid niet elkanderen/ en inſonderheid met die van Gent te houden / een ſterkte op 't vooꝛſz Sas te maken / ter bewaerniſſe van den welken / ſijn Excell. vooꝛts pzeſenteerde een vaendel krijgsvolk aldaer te ſenden. Pzote-ſtatie.

De ſake is daer na ſo beleid / dat de Pzince noch ne-gen vendelen ſoldaten geſonden heeft binnen Gent / tot aſſiſtentie van die van Vlaenderen / en om het kaſteel aldaer te vermeeſteren / onder het commandement van den Heere van Tempel / en in plaetſe van het ka-ſteel en ſtede van Sluis in handen van den Pzince van Orangien tot verſekertheid te ſtellen / is de ſtede van Nieupooꝛt heim tot verſekeringe gegeven / en heeft boven dien noch twe vendelen ſoldaten tot verſe-keringe op 't Sas geleit. Vooꝛts hebben de Staten van Bzaband / Vlaenderen en Henegouwen aen den Pzince geſonden / den Heere van Oetingen / hem adver-terende / dat ſy te bzeden waren / dat hy ſijne Gedepu-teerde tot dien einde ſonde mogen ſenden / en dat ſe wil-lekom ſoude weſen / doch men wil (ſeggenſe) hem noch-tans niet verbozgen / dat deſe ſendinge geen bzucht me-de bzengen ſal / ten ware gy woudet verſekeren / niets te willen vernieuwen in 't ſtuk van onſe oude Catholijke Roomſe Religie / noch de gehooꝛſaemheid des Coninx. En ondertuſſchen van uwer zijde t'oꝛdonneren ſtil-ſtand van wapenen / gelijk wy van onſer zijde doen ſul-len / en te doen vertrecken de ſoldaten die de Heere van Hauſſy onder ſijn bevel heeft doen komen binnen Gent / ſo u deſe plaetſe om te handelen niet en behaegt/ men ſal u eene andere beguame geven / Ec. Deſen bzief was gedateert den 27 Septemb. 1676. De Pzince ſend noch vaende-len ſol-daten tot Gent. De Hee-re van Oetin-gen wezd nen den Pzince van O-rangien geſon-den.

De Heer van Hauſſy is ook met bzieven van de Gedeputeerde van de Staten der Nederlanden tot Bzuſſel in date den 29 Septembzis / gekomen aen den vooꝛnoemden Pzince / inhoudende in effect / dat het toe-ſtaen van dat de ſoldaten geſonden tot onderſtand van die van Gent ſouden oeffeninge hebben van hare Reli-gie / en tot verſekeringe van dien de ſtede van Sluis in ſijn handen ſoude werden geſtelt / een misverſtand was / waer dooꝛ ſy bzeſende vooꝛ inconvenienten / wa-ren beweegt gewozden te doen verſoeken dooꝛ den Heere van Oetingen / dat ſijn Excell. het geſonden ſe-cours ſouden willen wederom ontbieden. Baden daerom hertgrondelijk / dat ſonder inſien te nemen opte ſelve clauſule / ſijn Exc. gelieve te deputeren eenige / om op 't ſpoedigſte vande pacificatie te handelen / waer toe ſy begeren vooꝛt te varen in allen vertrouwen oprech-

tigheid

tigheid en trouwigheid ten weder zijden / ontfangende voor aengenaem/en dankende zijn Excell. van 't voorsz onderstant / des te meer dat d'orzze der voorsz soldaten is conform hen-luider voornemen / te weten: dat by de selve niet en soude werden gedaen tot nadeel van de Roomse Catholijke religie/ en behoorlijke gehoorsaemheid van sijne Majesteit. Hopende door dien middel lichtelijk te geraken totte seer gewenschte vzede-makinge / waer op sy zijne antwoorde verwachten.

Hier op is by den Prince geantwoord den 3 October en na verscheiden onderhandelingen over en weder / so is den 12 Octobris gesloten / dat sijn Excell. sijne Gedeputeerde / als ook van die van Holland en Zeeland soude oversenden binnen Gent / mits by den voornoemden Staten sendende vzieven van geleide en versekertheid in der bester forme voor de voorsz Gedeputeerde / en beloofde sijn Excellentie orzde te stellen en vzieven van versekeringe te geven / dat het krijgsvolk gesonden of noch te senden tot onderstant / niet en souden attenteren tegen de Catholijke Roomse Religie en d'oeffeninge van dien / noch eenig schandael te doen/ aengesien de Heeren Staten Generael sulx so ernstig versochten / om te onderhouden d'eenigheid van alle de Staten van herwaers-over in vzede en ruste / en om den lasteraers den mond te stoppen. En also de Heere Prince begeerde te weten van welke Provincien hy hem noch te wachten hadde ; heeft de voornoemde Heere van Oetingen by monde verklaert / dat de voornoemde Heeren Staten hem wel hadden willen waerschouwen / dat sy tot dien tijd toe noch geen overeenkomste en hadden gevonden metten Gouverneur van Gelderland / Utrecht / Overijsel en Groeningen / hoewel sy niet en twijfelden of d'inwoonders der voorsz Landen en wenschten hen te voegen / om totte vzedehandelinge en 't vertrek der Spangiaerden te komen/ daer op sijn Excell. verklaerde / dat also daer noch vele ander plaetsen waren daer onder begrepen / dat hy hem hield aen 't gene bewilligt / en gehandelt soude werden ten beiden zijden.

De Prince van Orangien schrijft aen de Staten van Holland/noopende de vzede-handelinge die voorhanden scheen te wesen.

De Prince van Orangien hadde al den achten Septembris te voren aen de Staten van Holland geschreven / dat hem by Jonker Arent van Dorp eenige vzieven waren gecommuniceert/ die opentlijk genoeg vermelden / als dat den Raed van Staten wel van meninge souden wesen / om met hem in communicatie van vzede-handel te treden / begerende derhalven dat sy de sake na hare gewichtigheid wilden overleggen / en hare meninge aen hem overschrijven / en ook twee/ drie of meer souden deputeren met volkomen macht/ om mette gene die hy aldaer ook toe soude mogen voegen / voorder en volkomentlijker te mogen handelen in allen poincten/ de communicatie en 't slot der vzede belangende / op dat het alle t'samen / sonder veel tijd verlies/ tot een goed en geluksalig einde mochte werden gebracht / hem gedragende in haer-luider goed en gemeen besluit/niet twijfelende of het selve soude tot Godes eere/ tot beste versekertheid en den meesten oorbaer der Landen strecken. Schreef hen-lieden ook sijn advijs over / wat sy aen de Staten van Vzaband en Vlaenderen souden mogen schrijven om de vzede te vorderen / hen-luiden ook daer en tusschen trouwelijk vermanende / en hertelijk biddende / dat sy luiden hen om geenderhande saken haer noch het Land niet en souden eenigsins ontbloten van haren noodwendigen voorraet des krijgs / of van de gewonelijke blijt en sorgvuldigheid / om alle dink in goeden stant te houden: gelijk of sy noch in den heftigsten krijg waren / en alles wat tot den krijgs-handel nodig mocht zijn/ eer vermeerderen dan verminderen / op dat sy niet en waren also sy lestmael voeren / doen sy onder den schijn des vzede-handels wat slapper geworden waren / van den vyand schier op eenen bot overvallen waren geweest: maer ter contrarie datse nu merkende de goede toesicht / voorraet en voorsichtigheid / en siende dat sy gedurende den twist en geschillen/ des te wackerder op hare hoede stonden / en hen in allen gevalle bereid hielden / daer door beweegt en verdorsaekt mochten werden des te eer tot goede en redelijke conditien / die tot hen-luider versekertheid / en totte generale ruste des Lands dienstelijk mochten zijn / souden mogen verstaen. En so niet / datse daer en tusschen altijd eenig voordeel over hare vyanden konsten gewinnen / dies te meer / dat het scheen dat de saken wel daer op soude mogen komen / datse den Staten van Vzaband en Vlaenderen tegen den vzemden vyanden / en verstoorders des vzeden / eenig ontset en hulpe met hen-luiden krijgsvolk souden behoeven te doen / so dat sy hen in allen gevalle behoren / sonder eenigsins te verslappen/ al gereet en veerdig te houden / op hope dat 't selve ontwijfelijk een oorsake soude zijn / om binnen korten tijde van den swaren last des krijgs geheel ontslagen en bevrijt te worden: raed hen-luiden ook dat sy die van Amsterdam / Utrecht en Vriesland / souden met vzieven sien te vermanen / dat die het exempel van die van Vzaband souden willen nabolgen / om in hare macht en handen te stellen de voorstanders der tyrannye / en also eendrachtelijk het Land tot een gemene vzede en rustigheid / en tot hare oude welvaert en voorspoedigheid te vzengen. Schrijft hen-luiden voorts over de nieumaren die hy dagelijx uit Vzaband bekomt/ en bid haer noch eens in allen saken goede orzde te willen stellen / en insonderheid den soldaten eenig contentement te willen geven / op dat de selve te williger souden mogen werden / indien d'occasie sich presenteerde/ om hen ergens te employeren. En schrijft ook redenen waerom sijne tegenwoordigheid aldaer tot Middelburg noch grotelijk nut en nodig is / en dat hem dunkt dat hy niet van daer en soude konnen vertrecken / sonder hen-luiden en den ganschen Lande eenigsins te korts te doen. Stellende 't selve nochtans in hen-luider discretie en advijs / nademael hy doch anders niet en begeert/ dan hen-luiden en den ganschen Lande dienst te doen / en so veel hem mogelijk was nut en oorbaerlijk te wesen / &c.

Also hadde de Prince de sake vast te voren by die van Holland en Zeeland geprepareert en beleid/ so dat nu de plaetse en tijd om van den vzede te handelen gestelt zijnde / die van Holland en Zeeland veerdig waren na Gent hare Gedeputeerde te senden / op de passporte die den Raed van Staten in date den 11 Octobris hen-luiden hadde overgesonden. De welke dienvolgende den 17 van Middelburg na Gent getogen (F. 1) zijn / alwaer de Gedeputeerde van de Staten van de andere Provincien al waren gekomen / sy werden aldaer seer feestelijk en met blijdschap ontfangen. Den 19 zijn sy metten anderen in communicatie getreden op het Stedehuis binnen Gent / en na onderlinge salutatie / hebben de Gedeputeerde van de Generale Staten van de Nederlanden verhaelt de miserie / en ellendigheden diese dus lange hadden gedragen / het vertrek van de remedien uit Spangien/en de mutinatie der Spangiaerden daer op gevolgt / met het opnemen van het oorlogsvolk by hen-luiden gedaen door autorisatie van de Heeren Raden van de Staten / en datter niet bequamelijker en werde gevonden / om te remedieren de leste inconvenienten/conserveren de autoriteit van den Conink / en de Catholijke Roomse Religie / als te maken eendracht onder de Staten / en weder te komen totte verlaten onderhandelinge van Vzeda / hen verklarende / dat doe waren ophoudende de meeste swarigheden by hen voorgewendet/ ten aensien van het vertrek der vzemdelingen / en vergaderinge der Staten Generael / hen versoekende datse nu in die gelegentheid haer wilden voegen tot redelijkheid / en diergelijke vertoninge en vermaninge: waer op de Gedeputeerde van den Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland beleefdelijk antwoorden/ dat sy van meninge waren en besloten hadden gene gelegentheid te versuimen / van hen te voegen tot alle redelijkheid / tot bevorderinge van eene goede vaste en oprechte vzede-makinge / vertonende hunnen last in 't vzede / inhoudende onder andere de clausule / dat sy mosten volgen en volvzengen hare aenbiedingen / gedaen in de voorsz handelinge van Vzeda. Daer en boven hebben sy geeischt specificatie van den Staten generalijken gedenommeert in hen-luiden commissien/

Weg van d vzede Hand linge Gent

mits-

mitſgaders aggreatie van allen den Steden / en Leden van elke Provincie der Staten die geen commiſſie gegeven hadden. Welke denominatie en ſpecificatie hen gedaen is / en ſouden om de ſpeciale aggreatie ſchrijven aen hare principalen. Des anderen daegs den 20 zijn de voorſz Gedeputeerde ten wederzijden wederom by den anderen geweeſt / en hebben malkanderen gelevert coppen van hunne reſpective procuratien. Hebben ook de Gedeputeerde van den Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland te voorſchijn gebracht / en aldaer gepreſenteert vele brieven geſchreven in cijffren / ſo van den Coninck van Spangien / als van Jeronymo Roda en andere weſende alhier te Lande / enkelijk ſtrechende om door bedrog en gheinſtheid d'onderſaten en inwoonderen van deſe Nederlanden te brengen in eeuwige ſlavernye en dienſtbaerheid / met vele klagten tegen den Hertog van Aerſchot / Grave van Oberſtein / Heere van Champagny en andere / daer van ſy coppen ſouden doen maken en overgeven / ſo dat een jegelijk hen te beter mochte wachten / als om te verſtaen en te voorkomen hun boſe voorſtel.

De Gedeputeerde van de Generale Staten van de Nederlanden zijn geweeſt / de eerweerdige Heere Jan van der Linden / Abt van S. Geertruit tot Leuven / Heere Giſlain Abt van S. Pieters tot Gent / Heere Mattheus Abt van S. Giſlain gekoren Biſſchop van Atrecht. Heer Jan de Mol Heere van Oetingen. Heer Francoys van Haelwijn Heer van Zwevegem / Gouverneur en Capitein van Audenaerde. Heer Caerle van Gaveren Heere van Freſin Ridders. Heere Elbertus Leoninus Doctor in den Rechten en Profeſſeur binnen d'Univerſiteit van Leuven. Meeſter Pieter de Bevere Raed in den Rade van Vlaenderen / en Heere Quintin du Pretz / eerſte van de Schepenen tot Bergen in Henegouwen / met Jan de Pennants / ook Raed en Meeſter van de Rekeninge des Conincks in Brabant hen-luider Secretaris.

De Gedeputeerde van den Heere Prince van Orangien / Ridderſchappen / Edelen en Steden van Holland en Zeeland zijn geweeſt / Heeren Philips van Marnix / Heere van S. Aldegonde. Arnould van Dorp / Heere van Teemſche. Wilhelm van Zuylen van Nieuwelt / Heere van Heeraertsberge / Schiltknapen. Heere Adriaen van der Mijlen / Doctor in den Rechten en Raed neffens ſijn Excellent. en in den Provincialen Rade van Holland. Meeſter Cornelis de Coninck Licentiaet in den Rechten / en mede Raed neffens ſijn Excell. Meeſter Pauwels Buys Advocaet van den Lande van Holland. Meeſter Pieter de Rijcke Bailliu van Vliſſingen. Anthonis van den Zickele Raed van Zeeland / en Andries de Jonge Borgermeeſter tot Middelburg.

De voorſz Gedeputeerde hebben voor eerſt ſo vele te wege gebracht / dat beide partyen geconſenteert hebben te doen ceſſeren de wapenen / totter tijd toe anders ſoude werden geordonneert / en is in Holland publicatie en verbod gedaen op lijfſtraffe / dat niemand den onderſaten van den Coninck / en van den Provincien van herwaers-over en ſoude beſchadigen.

Wy ſullen nu de voorſz Heeren daer wat by den anderen laten beſoingneren opte vrede / en middelretijd verhalen eenige andere ſaken hier te vorens / en gedurende deſe handelinge geſchied / en daer na de articulen van den vrede / ſo die ſullen beſloten werden voortbrengen.

Den Biſſchop van Groeningen Jan Knijf Minrebroeder is tuſſchen den 6 en 7 Octobris des ſnachts aen de peſte geſtorven / hy was een gierig man en in ſijn dood-bedde ſeer bekommert mette 4000 daelders / die die van Auwert hem niet en wilden betalen / daer van hy nu goed beſcheid hadde bekomen / anders was hy een vruntlijk man / hy en mocht geen aenbrengers lijden / en en was niet bloeddorſtig / hoewel hy van de nieuwe Biſſchoppen was / die in geſtelt waren om de Inquiſitie in de Nederlanden in te brengen / gelijk in 't begin van deſe Hiſtorien verhaelt is. De Heere van Billy wilde op een ſekeren tijd een groot getal / om de ſuſpitie van dat ſy van de Religie waren / gevangen hebben / maer hy heeft ſich met alre macht daer tegen geſtelt en 't ſelve belet.

De Staten Generael daer van de Gedeputeerde tot Bruſſel waren vergadert / om te beter te voorſien tegen de rebellie en tyrannye / roverye en moetwilligheden der Spangiaerden hebben reſolutie genomen / dat tot verrichtinge der ſaken / en byſonder de occurrentien en toevallingen der oorlogſaken notelijk vereiſcht werde een Hooft te hebben / om in alles te voorſien / en daer toe ſy ſouden mogen hebben recours en toevlucht / hebben daer toe gekoren de perſoon van mijn Heere den Hertog van Aerſchot / als d'eerſte van den Rade van State / welken Raed geſtelt is by ſijn Maj. ten Gouvernemente van de voorſz Landen / en als voornaemſte perſoon der ſelver.

De Hertog van Aerſchot werd gekoren tot Hooft van de beleidinge der ſaken en ſonderlinge der oorloge.

En alſo de voorſz Hertog niet en ſoude mogen in perſoon tot alles en over al vateren / mits de grote ſaken des voorſz Raeds / is goed gevonden den Heere Grave van Lalaing te kieſen tot ſijnen Luitenant Generael in ſaken van oorloge.

De Heere Grave van Lalaing tot Luitenant Generael van den Hertog van Aerſchot gekoren.

En om de Heeren Hooft en Luitenant Generael van Rade te helpen en aſſiſteren / zijn goed ſuffiſant en bequaem gevonden te verkieſen de Heere Marquis van Havre / den Heeren d'Ongupes / Willerval / Congupes / Weuegem / de Hevere / Steenbeek / Duatijn en Mericourt / van welke de voorſz Heere ſoude mogen nemen / kieſen en behouden ſulke die hem ſoude goed dunken.

Raden tot aſſiſtentie van 't Hooft en Luitenant Generael.

En tot Delt-maerſchalk hebben voor bequaem gekoren de voorſz Heere van Gongupes.

De Heere van Gongupes Delt-Maerſchalk.

Vonden ook nodig datſe alle hare machten t'ſamen ſouden voegen / om een leger te maken in alder naerſtigheid / om den vyand 't Hooft te bieden / en dat om ſulx te volbrengen nodig was terſtond / en in der haeſt te monteren en verbullen de Benden van Ordonnantien / die men ſal konnen lichten en tot dien einde hen eenige goede betalinge te doen / en daer en boven in dienſt te nemen noch 400 paerden / half Lanciers en half Piſtoliers van de Commandeur Barbeſem / andere vijf Compagnien gewapende Piſtoliers die een Gelders Edelman preſenteert in name van Symon Belven / en Henrik Batlor geboren uitten Lande van Limborg met ſes bendel voetvolx / noch 200 gewapende ruiters te paerde harquebuſiers onder het beleid van den Heere van Immerſele / zijnde bereid om te marcheren / en tot beter verſekeringe het waertgeld te continueren op twe of 3000 ruiters.

De Staten Generael vinden nodig en reſolveren een leger op te rechten / om den vyanden 't hooft te bieden.

Welke voorſz reſolutien alſo genomen zijnde op 't behagen van den Raden van Staten / zijn de ſelve by den voorſz Rade den 25 Septembris goed gevonden / en hebben hen daer mede geconformeert / en vonden de keure der voornoemden Heeren alhier verhaelt alle t'ſamen goed en wel gequalificeert / om de laſten reſpectivelijk daer in verhaelt / te volbrengen.

En alſo men verſtond datter geen goede correſpondentie was tuſſchen 't voetvolk van Aelſt / en lichte Spaenſe ruiteren en lichte paerden Borgonions en Italianen / werd goed gevonden / ſo by de voorſz Gedeputeerde van de Staten Generael / als by den Rade van State / dat men wederom na Aelſt ſoude ſchicken om haer meninge te weten / of ſy metten Staten der Nederlanden ſouden willen als noch handelen om te vertrecken / mits haer verſekeringe doende van de reſte van haer achter weſen: in welken gevalle wederſydelijk Gedeputeerde ſouden geſonden werden ter plaetſen als men ſoude goed vinden / maer alhoewel aen hen-luiden eenige tot dien einde geſonden zijn / de ſelve aenbiedende volle betalinge / ten dele gereet (en voorts goede verſekeringe mits datſe terſtond uit den Lande vertrecken ſouden / ſo en hebben ſy daer na niet eens willen luiſteren / alſo ſy wat anders in den ſin hadden / als na gebleken is.

De gemutineerde van Aelſt werd volle betalinge gepreſenteert / mits dat ſe uit den Lande ſouden vertrecken / 't welk ſy afſlaen.

Obſtinaetheid van de gemutineerde tot Aelſt.

En vonden ook goed / waert doenlijk / metten Duitſen Colonellen te verdragen / die hen Compagnien in diverſe plaetſen hadden in Braband / Vlaenderen en in Henegouwe / mits hen belovende verſekeringe van betalinge van 't gunt hen deugdelijk mocht toekomen /

Reſolutie omme mette Duitſe Colonellen

op

en soldaten te accoyzderen.

op datse also mochten gehouden werden tot dienste der Landen / en dat de Spangiaerden niet en souden werden ingelaten in de steden die sy in hun bewaringe hadden. Dit articul vonden die van den Rade van State seer nodig / en dat men alle devoir en naerstigheid daer in soude doen / niet alleen aen de Colonellen: maer van gelijken ook in 't particulier aen de soldaten / selfs in de pyincipaelste plaetsen daerse de meeste in getale waren. Dit is ook op sommige plaetsen te werk gestelt / gelijk noch sal werden verhaelt.

Resolutie om te schyjven aen den Coninck / den Paus / de Keiser en andere Heeren en Pyincen tot verdedinge van hare goede meninge.

Is van gelijken geresolveert by de Generale Staten voozsz / dat men soude schyjven aen den Coninck / ook aen de Pauselijke Heyligheid / aen den Keiser / de Bisschoppen van Luyk en Colen / den Hertog van Cleve / en anderen Pyincen des Rijx / en ook aen den Gouverneur en Staten van Vyankryjk / Hove van Bourgoinge / te weten aen den Coninck / de justificatie van de goede meninge van de selve Heeren Staten / en dat de Heeren Raden van State van haren wegen daer toe voegen souden hare bzieven tot bevestinge en verseckeringe van de voozsz justificatie en verdedinge van hare goede meninge. En aen den Keiser en andere Pyincen des Rijx om de Duitsen herwaers-over zijnde / te gebieden hen geensins te bevoegen metten gemutineerde en wederspannige Spangiaerden / en daer en boven allen anderen Hoogduitsen te verbieden van hen in haren dienste te stellen. Dit vonden die van den Rade van State ook seer nodig / also daer van niet dan goed en konde komen / en de vozderinge der goede meninge van de Heeren Staten voornoemt / en siende het schyjven dat de Heeren Staten souden doen / souden adviseren hem mette selve te conformeren / schyjvende van gelijken aen sijne Majesteit / en elders also men soude bevinden te behoren / van gelijken versochten de Staten Generael aen den Rade van State / datse in alder haest iterative bzieven souden schyjven aen de Staten van de andere Landen / op dat de selve hen laten vinden ter vergaderinge van de voozsz Generale Staten.

Die van Mechelen versocht hadden / datse souden mogen neutrael blijven sitten / sonder hen aen d'eene of d'andere partye te verklaren / so is by de Staten Generael en Rade van State / geensins goed noch raedsaem gevonden / om die van Mechelen neutraliteit te bewilligen: dit is also gedaen en geresolveert binnen Bzussel den 25 Septemb. 1576. en was ondertehent Berty.

Die van Mechelen versoeken neutrael te mogen sitten: maer werd hen afgeslagen. (F. 175.)

Die van Vlaenderen wetende dat de Colonel Niclaes Polwyler grote correspondentie hield met Sanchio d'Avila Casteleyn van 't Casteel van Antwerpen / en datter binnen Denremonde legen / dzie sterke vaendelen van sijn Regiment / waren seer bedocht dat de selve d'een tijd of d'andere mette gemutineerde souden mogen aenspannen / waerom sy om de gelegentheid der Stad / leggende seer bequaem op de reviere Denre (daer het sijne name van voert) vijf mijlen van Gent / van Bzussel en Mechelen gelijke vijf mijlen / van Antwerpen ses mijlen / en van Aelst twe mijlen / grote moeiten deden / volgende de voozgaende resolutie / om de voozsz knechten daer uit te krijgen. Daer tegen arbeide haren Colonel Polwyler om 't selve te beletten / en de spzack liep al datse mette gemutineerde geaccozdeert waren om de Stad in henluider handen over te leveren / doch is dat gerucht valsch bevonden / want die van Vlaenderen eindelijk met de selve accozdeerden en haer daer uit kochten / en hen daer van also verseckerden / doch liep het lange aen eer sy daer uit togen.

Die van Vlaenderen hopen de dzie Duitse vaendelen van Polwyls regiment uit Denremonde.

Die van Mechelen na dat hen afgeslagen was neutraliteit te houden / en dat hen by den Rade van State gecommitteert tot den gouvernemente van de Nederlanden / bevel gedaen was hen mede te voegen met de Staten van de andere Pyovincien tot Bzussel vergadert / hebben na lange deliberatie op den 15 Octob. verklaert hen te voegen mette Staten van de andere Landen jegens de Spangiaerden / en dat sy hare Gedeputeerde mede tot Bzussel op de vergaderinge souden senden / mits by de andere Staten belovende die van Mechelen te beschermen en assisteren van volk / munitie en alle andere noteliykheid / tegens de gene die tegens de voozsz stad souden willen gebzuiken eenige acten van hostiliteit / expzesselijk ook verklarende datse niet en verstaen yet te tratteren 't welk soude mogen wesen tegen het Chzisten Gelove / onde Catholijke Roomse Kerke of de Ministers van dien / noch tegen de hoogheid / onderdanigheid / en behoozlijke autoriteit van den Coninh haren natuurlijken Heere en Pyince / verklarende ook met hare declaratie niet te advoyeren de aentastinge en bewaernisse van eenige van den Heeren van den Raed van Staten geschied den 4. (sommige seggen den 14.) Septembzis doe lestleden / als van den oozsaken en redenen van dien niet onderricht zijnde / en hebben tot dien einde / om mette voozsz Staten Generael te beseigneren commissie gepasseert op Jonkheer Johan van Schoof / en Mr. Joris Claerhout / Pensionaris der selver stad.

Die van Utrecht verklaren hen mede mette Staten Generael tegen de Spangiaerden.

Die van Utrecht gelijke bzieven van den Rade van Staten ontfangen hebbende / dat sy hare Gedeputeerde mede tot Bzussel souden senden / om metten Staten van den anderen Landen en Pyovincien te tracteren en beseigneren opte Pacificatie en vertrek van de Spangiaerden / sonder de welke de Pacificatie niet mocht geeffectueert werden / hebben eendzachtelijken gesloten / den 3 Novembzis hare Commissarisen alsdoe tot Bzussel wesende / namentlijk de Heere Engelbzecht van Bzuhesen / Domtresorier / Jonkheer Henrik van Abkoude van Meerten / Heere van Effestein / en Johan Taets van Amerongen / en de gene die sy by de selve souden mogen voegen / of in de plaetse vande selve surrogeren tot de voozsz sake te autoriseren en volkomen macht / autoriteit en onwedezroepelijk bevel te geben / te compareren mette Gedeputeerde van de andere Staten van Nederland / en aldaer te tracteren / adviseren en resolveren op de middelen van de Pacificatie / vertrek der Spangiaerden uitten Lande / en al 't gene daer aen dependeerde / sonder nochtans yet te veranderen in de heilige Catholijke Roomse Religie / en d'onderdanigheid die men de Coninklijke Majesteit schuldig was: welverstaende nochtans datse dooz de selve acte niet in consequentie en souden getogen werden mette andere patrimoniale Landen / om in toekomende tijden in de generalité van eenige lasten / petitien of contributien met de selve patrimoniale Landen betrocken te werden / maer dat sy-lieden dachten te blijden diesaengaende in hun geheel / en by sijne Majesteit / sijne Majesteits erben en nakomelingen getracteert te werden / als andere nieuwe kozts aengekomen Pyovincien / achtervolgende hare onde costumen / usantien en pyivilegien / henluiden van ouden tijden competerende / en by sijne Majesteit geconfirmeert en besworen / waer van sy-luiden wel expzesselijk waren pyotesterende.

Die van Utrecht versoecken van de Staten Generael remedie tegen het kasteel van Vyedenbozg en het krijgsvolk ter

Sy-luiden committeerden ten selven tijde mede Mr. Floris Cin haerluider Advocaet / om so aen den Rade van Staten als aen de Staten Generael te remonstreren de grote periculen en verscheiden swarigheden / in de welke sich de stad / steden en Landen van Utrecht waren bevindende / so wel obermits het kasteel met Spaense soldaten beset / als om het menigbuldig krijgsvolk / so in de stad en steden als pyincipalijk ten platten lande leggende / sonder geld of eenige pyovisie van leninge / pilgerende / schattende / en robende den schamelen huisman / in geen ander voegen dan of het openbare vyanden waren / dat daerom de voozsz Heeren gelieven souden te ramen eenige bequame middelen tegen het kasteel / om de bozgers en inwoonders der stad Utrecht van de grote dzeigementen van den Spaensen Capitein daer op zijnde / en de periculen die daer uit apparentelijk souden mogen spzuiten / te bevzyen en verlossen / dat ook de voozsz Heeren / als het kasteel ondergebzocht soude wesen / de stad / steden en landen van Utrecht souden verlossen van al het onnodig krijgsvolk / verklarende dat by so bezre daer in niet geen pzompte remedie versien en wozde / dattet grotelijk te besozgen ware / dat de Capitein van Vyedenbozg ter eenre / en het krijgsvolk

ter ander zijden / door desperatie van honger en kommer by een rucken / en de stad / en mogelijk ook andere steden van de Lande van Utrecht subitelijk wel overvallen en sacrageren soude mogen.

Die van Doornik hebben ook gecommitteert Heere Lois Allegambe Schiltknape en Meester Erasmus Chambge Raed en Pensionaris van de selve stad / om hen te binden op de vergaderinge der Staten Generael tot Bruſſel / en aldaer mede te adviseren en resolveren op te saken van de Pacificatie en het vertrek der Spangiaerden / welverstaende dat aldaer niet gehandelt nochte getracteert en soude werden tegen de oude Roomse Catholijke Religie / nochte tegen de hoogheit en autoriteit van den Coninck.

De Staten van Lisle / Douay en Orchiers hebben gecommitteert de Heere Francois de Hay Ridder en enige andere / om mede metten anderen Staten tot Bruſſel vergadert te tracteren en adviseren op de sake van de pacificatie en van het vertrek der Spangiaerden uit dese Landen.

Die van Gelderland en Zutphen hadden tot Bruſſel gesonden den Heere Thiery van Weistern haren Gecommitteerde / gelijk voren verhaelt is / verklaerden hen genoeg mette Heeren Staten Generael te conformeren / dan wisten niet hoe dat sy 't hadden mette grote menigte van het krijgsvolk daer sy mede waren beswaert / versochten remedie om die van den halse quijt te worden / en datmense elders daer den noot vereischte soude mogen gebruiken.

So dat de Staten Generael alle dage sterker werden / en dat haer alle de Provincien genoeg toebielen / uitgenomen Lutsenburg en enige andere / die van Vriesland en Groeningen en dorsten sich niet wel openbaren / overmits haren Stadhouder de Heere van Billy de Staten voor rebellen / en dat hy Vriesland mette Casteelen van Leeuwerden / Harlingen / Staveren en andere sterkten in bedwang hielt / als ook Groeningen met het nieuw Casteel / d'welk hy seer gevordert en gesterkt hadde / ook den Dam / en voorts met zijn garnisoenen. Doch hebben de Staten Generael daer na binnen Groeningen gesonden hare Gedeputeerde / als de vrede tot Gent was getroffen / gelijk wy t'zijner tijd verhalen sullen.

De Grave van den Berge heeft uit Bremen aen de Staten Generael tot Bruſſel gesonden sijne Gedeputeerden Roelof van Meinden en Nicolaes Tonneken met brieven van credentie van den 5. Octobris / doende de voorsz. Heeren Staten begroeten en zijnen welgenegen gebiedenisse en wille vertonen / hen wenschende alle voorspoed en heil in haer aengevangen werk / met aenbiedinge van alles dat hy vermochte tot bevorderinge van haren heiligen aenslach: henluiden waerschouwende als dat hy van getrouwe en geloofweerdige personen van verstheiden plaetsen was veradverteert dat de tirannen (hare vyanden) hare Gecommitteerden sonden by allen Heeren / Steden / Gouverneurs en andere van hogen en legen state in Duytsland / om van de selve te erlangen t'haerder onderstand voetknechten en ruiteren / en dat sy groote geschenken tot dien einde waren uitgevende om t'hender vermeten te geraken / geeft henluiden daerom te bedenken of sy niet raedsaem en vinden / dat by henluiden enige ruiteren en Regimenten knechten souden dienen opgenomen te werden / om sodanige aenslagen te beletten / en de komste der selver vyanden te verhinderen / of door Godes genade ter neder te leggen en slaen / en so de voorsz. Heeren Staten 't selve geraden vonden / sijn G. is willig en bereid tot het welvaren en beste des vaderlands lijf en goed te gebruiken / en mits het doenlijk is te voorkomen en verhinderen 't voornemen des voorsz vyands / mits daer van terstond antwoorde bekomende / te meer so dese sijne trouwe waerschouwinge niet en geschied dan van goeder herten / van gelijken hy ook hoopt datse niet anders en soude behoren verstaen te werden.

Den 17 Octobris hebben de Staten van Nederland eenen groten en langen brief en van groter substantie geschreven aen den Catholijken Coninck van Hispangien / daer in verhalende in lange de grote foulen / exactien / overdaden en meer dan barbarische grouwelijke wreedheid begaen by de Spaense soldaten en andere vreemdelingen hare aenhangeren / en hoe dat de Hertoge van Alva en sijnen navolger den Groot Commandeur dese Landen verbuilt hadden (sonder enige noot) met een menigte van krijgsvolk / vyanden van God en van der Kerken / en van de eere en glorie van sijne Majesteit / en van de gemene ruste / hebbende hen niet konnen bedwingen van te seggen dat sy daer sulk een menigte souden inbrengen / datmen de selve niet en soude konnen daer uit krijgen / als metter waerheid geschied was / misbruikende also d'autoriteit / Gouvernement / wettelijk en gerechtig Officie van den Prince / so goed en sachtmoedig van nature / als sijne Maj.ts / sulx dat sy hen voor God noch menschen niet en souden konnen ontschuldigen / dewijle men hen in allen gevalle en occurrentien wel hadde gedient van goed advijs en suiveren raed / gelijk als waerachtige ywerige en gehoorsame ondersaten toestaet / en dat hare rechtvaerdige klachten door het belet van de voorsz Gouverneurs en vreemdelingen / niet en hadden konnen komen ter oren van sijne Maj. En nadien de saken nu so verre waren gekomen / dat de selve Spangiaerden en vreemdelingen / 't gehele Land dreigden te verwoesten / niet passende op enige gebooden of verbooden van den Rade van State by sijne Maj. ten Gouvernemente van sijne Nederlanden gestelt / en datmen bevond haer voornemen tot geheel verderf en onderganck te strecken / so waren de selve door den uitersten noot gedrongen om de selve voor vyanden en rebellen van sijne Maj. en Majesteyts Landen te verklaren / en de wapenen tegen hen aen te nemen / op dat nochtans de sake voor so vele in hen was / sonder enige bloetstortinge mochte werden geaccommodeert / hadde sy de selve verscheiden goede en redelike conditien aengeboden / met vergiffenisse van alle 't gene gepasseert was / d'welk alles by hen afgeslagen was / maer ten laetsten siende datse tot egeen redelijkheid en waren te bewegen / so hadden sy hen volle betalinge van hen achterwesende soldye aengeboden / ten deel gereed geld / en voor de reste goede verseliertheid / mits datse uit de Nederlanden souden vertrecken / dan bleven eben obstinaet / en nadien haer voornemen niet anders en was dan 't geheele Land en d'ondersaten van dien in vier en bloed te stellen / en dat te beduchten was dat sy in 't einde tot haer boos voornemen souden mogen komen door den groten aenhank die sy socht te maken / mits oprupende alle het ander volk van Oorloge dat noch niet gemutineert en was / ten ware daer in by tijds by sijne Majest. geremedieert werde. So baden sy sijne Majesteit ootmoedelijk / dat hy wilde medelijden hebben met zijne voorsz. arme en getrouwe ondersaten / die niet anders en waren soekende / dan te leven in de behoorlijke onderdanigheid van sijne Majesteit / en onderhoudinge van de heilige Roomse Catholijke Religie / en dat hy met genadige oogen wilde aensien hare ellendigheid / en gedachtig sijn dat het waren sijn Majesteits outste Erflandenen goederen van sijnen vermaerden geslachte / en dat ook sy en hare voorsaten sijne Majesteits voorsaten so vele goede en getrouwe diensten gedaen hadden / baden daerom andermael alsulke haestige en goede remedie te willen stellen als de sake was vereisschende / mits al de selve vremdelingen doende vertrecken uitte Nederlanden / daer sy eenen ouden en verbitterden hate op hebbende waren / &c.

ten Generael der Nederlanden aen den Coninck van Spangien.

De Heeren Staten van Braband / hebben met eenen Edelman genaemt Gualterus van der Graft Heere van Malstede / die by de Heeren Staten Generael gesonden werde / aen den Keiser Maximilianus ook geschreven desen navolgende brief. (F. 176.)

Schrijven van de Staten van Braband aen den Keiser Maximiliaen.

ALderdoorluchtigste en Grootmachtigste Keiser, u Majesteit is van langen tijden gewaerschout; so wy niet en twijffelen, van de usurpatie en tyrannise overlasten die tegen de Nederlanden van sijne Majesteits Catholijke zijn gepleegt by de Capiteinen en

Spaenſe ſoldaten den tijd van ontrent negen en tien jaren, datſe door den Hertog van Alva alhier in den Lande gebracht zijn, het welke de inwoonders der ſelver Landen geduldiglijk hebben geleden en verdragen, mits de hope die ſy hadden, dat ſijne voorſchreven Catholijke Majeſteit, de waerheit gehoor gevende, deſelve daer van verloſſen ſoude: maer de voorſchreven Spaenſe ſoldaten hebben haer dagelijx gedragen van boos tot erger, en de voorſchreven Landen en goede Steden gedreigt met plonderinge en roof, en enige der ſelver alrede vyandelijk en met geweld ingenomen, daer door het volk van de ſelve Landen, als mede van Braband, Vlaenderen, Henegou, en andere ſich hebben ter were geſtelt, met voorgaende bewilliginge der Heeren Raden van State zijnder Majeſteit, by zijne voorſz. Majeſteit gecommitteert tot het Generael Gouvernemente der voorſchreven Landen. Gelijk mede de voorſchreven Heeren van den Rade met goede en rechtvaerdige oorſaken daer toe gedwongen zijn geweeſt totte voorſchreven hun tegenweere en defenſie, niet konnende diſſimuleren of veinſen eene ſulke vyandlijke acte of daed van rebellie, waerom ſy by openbare verkondiginge en publicatie de voorſchreve rebelle Spangiaerden verklaert hebben voor vyanden van ſijne voorſchreve Catholijke Majeſteit en zijne Landen, en dat ſy alder wegen voor ſulke gehouden en getracteert mochten worden, maer zijnde zedert gebleken, dat enige van de voorſchreven Rade van State mette voorſchreve gemutineerde verſtand hadden, en hun alle mogelijke onderſtand deden, hadden enige particuliere noodig gevonden enige van den voorſchreve Rade doen in de Stad van Bruſſel weſende aen te taſten en te ſequeſtreren, en dat voor eenen tijd tot datmen ordre geſteld ſoude hebben op 't vertrecken der voorſz oude ſoldaten, weſende alſdoen uit de voorſz ſtad van Bruſſel de Heere Jeronimo de Roda Spangiaert, en Raed inde voorſz Rade van State, en daerom niet gefaiſeert; en is vertrocken op 't Caſteel van Antwerpen, hy alleen aldaer uſurperende d'autoriteit van den voorſchreven Raed van State, en vervolgens het Gouvernement van de voorſchreven Landen, hebbende ook doen maken een nieuw zegel, niet ſonder blijkelijken ſchijn van valſcheid, onder de welke hy hem vermeten heeft brieven te ſchrijven, en door de ſelve hem toe te eigenen het Gouvernement der voorſchreven Landen; en d'autoriteit van volkomentlijk te gebieden, gelijk uwe Majeſteit ſal konnen merken en nader particulier bekennen uit de copye deſer ingeſlotene brieven: de voorſz. Roda metten aenhange der Spangiaerden niet ophoudende, de Hoogduitſe Colonellen, Capiteinen en ſoldaten tot ſijnen voornemen, rottinge en conjuratie te trecken tegen de voorſchreven Staten, en onder anderen den Colonels Fronsbergen, Polwylder, Carel Focker, en den Luitenant van de ſes vaendelen van den Grave Hanibal. Boven dat den Veltheere Juliaen Romero uit zijn lichtvaerdigheit Placaten hadde doen afvaerdigen, en mandaten in ſijnen name doen kondigen tegen de goede ingeſetenen der voorſz. Landen, niet min nochte meer dan of hy van gelijken Gouverneur Generael van de voorſchreven Landen ware geweeſt, ſulks wy ſeer vreemt en oproerig gevonden hebben, en ſelfs te ſtrecken tot het gehele verderf ende ondergank der voorſz. Nederlanden, alles door een onbedachte eergierigheid en ouden ongematigde hate die de voorſz Spangiaerden genomen hebben en willen uitvoeren tegen de voorſchreven Nederlanden. Ende begerende door alle mogelijke middelen de voorſchreven Landen te behouden ter devotie en gehoorſaemheit zijnder Majeſteit, overmits den band daer mede wy aen zijne Majeſteit verbonden zijn, en de liefde en affectie tot onſen Vaderlande, mitsgaders om ons te verloſſen van de tyrannye die de voorſchreve Spangiaerden op ons willen leggen en houden, ſo is ons nodig geweeſt de wapenen ter handen te nemen en volk te lichten t'onſer defenſie, wel tegen onſen wille, gelijk mede gedaen hebben de Gouverneur en Steden van de andere Provincien, maer ten einde deſe ſake niet en kere tot eene grote bloedſtortinge, dan dat de Spangiaerden gedwongen worden uit den Lande te vertrecken, zijn wy beraden geweeſt uwe Majeſteit onderdaniglijk te bidden dat de ſelve believe terſtont den Colonels, Capiteins en Hoogduitſe ſoldaten wel ernſtelijk te belaſten, op den Ban des Rijx en daer toe behorende ſtrafte, van gelijken ook den Grave van Overſtein Garniſoen houdende binnen Antwerpen, dat ſy hen metten rebelligen Spangiaerden geenſins en vervoegen, maer dat zy ter contrarie, de Steden, Plaetſen en Landen die zy in bewaringe hebben, behouden tot verſekeringe van ſijne Majeſteit, met laſt dat zy gehouden werden daer van rekeninge te doen, op ſtraffe van ſulx aen hun perſonen, lijf en leven te verhalen. En dat ten ſelven aenſien uwe Majeſteit van gelijken wil verbieden, dat gene andere Hoogduitſen hen in genen dienſt en begeven tot onderſtant der voorſchreve Spangiaerden tegen deſe Landen zijner Majeſteit, V. Majeſteit verſekerende by den eed en gelove die wy onſen Heere God ſchuldig zijn, dat wy geenſins en verſtaen iets te doen noch te laten geſchieden door het gunt voorſchreven is, enige veranderinge in de Roomſe Catholijke Religie, en de behoorlijke gehoorſaemheit van ſijne Majeſteit: dan dat wy alleenlijk wenſchen en begeren verloſt te weſen van de onlijdelijke verdruckinge en tyranniſche ſlavernye der Spangiaerden, de welke ſijne Catholijke Majeſteit geenſins en ſouden willen gedulden ons aengedaen te werden, ſo de ſelve bericht ware van de waerheit, en verhopende dat u Majeſteit ſal geneigt weſen tot onſe ſo rechtmatigde en onderdanige bede, ſo ſullen wy onſen Heere God bidden, uwe Majeſteit te willen behouden in lang leven en geluckige voorſpoet. In Bruſſel den eerſten Octobris 1576. Onderſtond aldus, Uwe alder Doorluchtigſte, Grootmachtigſte ende alder-genadigſte toegedane en onderdanige, de Staten van Braband. Ende wat leger, door expreſſe laſt en bevel, ondertekent, *Cornelius Weelemans*. Het opſchrift was, aen den Keyſer.

Schrijven van de Staten Generael aen den Keyſer.

DE Heeren Staten Generael hebben van gelijken met den voorſchreven Heere Walther van der Gracht (die ſy intituleren Edelman en Hupsgenoot van den Coninck van Hungarien) aen den Keyſer en de Rijks-ſtanden van Duytſland geſchreven ſchiere Miſſive van den tweden Octobris / wat breeder de ſaken verhalende: doch tot eenen ſelven einde ſtrecktende / gevende hem ook ſchriftelijke laſt om by den Keiſer en de Rijks-ſtanden aen te houden / dat de voorſchreven brieven aen de Duytſe Colonels en Grave van Overſtein mochte geſonden / en ook de voorſchreven interdictie in den Rijke gedaen werden.

Schrijven van den Heere Mouter van der Gracht Heere van Maiſtde aen Staten Generael.

Doch de voorſchreven vander Gracht heeft den veertienden Octobris aen de Heeren Staten Generael uit Regensburg geſchreven / dat hy op drydag den twaelfden Octobris aldaer komende / den Keyſer des ſelven daegs des morgens tuſſchen ſeven en acht uren overleden was / en 't Hof ſeer gealtereert vond / waerom hy hem geaddreſſeert hadde aen den Heere van Tranſom Groot-Hofmeeſter / die hy in 't kort ontdekte zijnen laſt / die hem ſeide dat hy voor het expedierſte vand / dat hy hem ſoude vinden by den Roomſe Coninck / die nu Keyſer ſoude zijn / en dat hy hem daer by ſoude doen hebben acces en audientie / het welk hy dede des anderen daegs / en hem overleverende ſijne brieven / hadde hy in 't lange en breed hem gedeclareert en geremonſtreert ſijne commiſſie / die hem ſeer gewilliglijken gehoor verleent hadde met een lieflijk ooge / met bewijſinge van eenen goeden yver die hy was dragende totte affairen van Nederland / en belofte van korte expeditie / waerom hy niet en ſoude achterlaten nochte verſuimen in zijn debvoir / om 't ſelve te vorderen en hem t'emploperen met ſulke naerſtigheyd dat ſy ſouden gevoelen d'effect in de ſaken belangende / ſo wel het welvaren van den Vaderlande als den dienſt van zijne

Maje-

Majeſteit / dat ſy daer van ſouden hebben ſatisfattie en genoegen.

En dewijle het hier niet qualijk te paſſe komt/moeten wy hier een weinig verhael doen ſo van het ſterven des Keiſers Maximiliani: als van ſijne deughden / wroomheid en Godvruchtigheid / daer hy van vermaert is in de Chronijke van Carion / die mijn huisvrouwen Oom / Jonker Willem van Zuilen van Nyevelt/Heere van Tſeraetsberge uit den Hoogduitſe in 't Nederduitſe overgeſet heeft / daer van de drie eerſte delen in vijf boecken inden jare 1586. in druk uitgegaen zijn; daer werd mentie gemaeckt pag. 774. colum. 1. van de oprechtigheid des Keiſers Maximiliani de eerſte / de welke voor zijn eerſte huisvrouwe gehad heeft Maria de dochter van Hertog Karel van Bourgondien/dat hy was een Prince ſonder gheveinſtheid / ſonder verraderye / ſonder van yemand yet quaets naer te denken / ſonder berſpinge / en die niet eergierig en was / noch naer groot goed ſtonden / maer was van naturen waerachtig / oprecht / toeſtaende het gene dat billijk en redelijk was / een recht vyand van alle bedekte en oneerlijke practijken: was niet tyrannig noch onverſoenlijk: ſchikte alle ſijn aenſlagen daer henen / niet om oneenigheid / verbitteringe en nijdigheid / of onderdruckinge van ander lieden te brouwen / maer datter eendrachtigheid geſticht mochte worden by ſo verre het mogelijk ware / met handhoudinge van het welvaren / hoogheid en reputatie des Rijx/het welke hy voorſtond. Voorwaer een ſeer ſchoonen lof van ſullien Keiſer / wel weerdig om te gedenken / en by andere Princen na gevolgt te werden. Maer van den Keiſer Maximiliaen de tweede daer van wy nu ſpreken / aen den welken de Heeren Staten van Nederland door den voornoemden Heere Wouter vander Gracht geſonden hadden hare brieven / word in de continuatie van de Chronijke Carionis in 't vierde deel / mede by den voornoemden Jonker van Willem van Zuilen van Nyevelt / uit den Francoiſen in Duits overgeſet / begrijpende de notabelſte en voornaemſte dingen / geſchied zijnde onder de regeringe van den Keiſer Carolus de vijfde / tot de dood van deſen Keiſer Maximiliaen de tweede ('t welk noch nooit in Nederduits gedruckt is / en wy metter hulpe Godes / met het vijfde deel / by my vervolgt / inhoudende de gedenkweerdigſte geſchiedeniſſen in de gehele wereld / geſchied ſedert den aenvank der regeringe van den Grootmachtigſten Keiſer Rodolphus de tweede van dien name zijnen Sone / tot des ſelfs overlijden toe/ ter gelegender tijd mede in druk ſullen laten uitgaen)

Dood van den Keyſer Maximiliaen de tweede

geſeid dat hy den 12 Octobris deſes jaers 1576. deſer wereld overleden is tot Regensburg / alwaer alsdoe eenen Rijxdag gehouden werde / ſijnen oudſten / doch tweden (den eerſten overleden zijnde) ſone Rodolphus is aldaer opten 27 Octobris by eendrachtige ſtemme van alle de Keurvorſten in de ſelve Stad tot een Rooms Keiſer verkoren / en den 4 Novembris gekroont geworden. De deugden deſes Keiſers Maximiliani beſchrijft de ſelve Auteur (als ook andere Hiſtorieſchrijvers) ſeer wel en aenmerkens weerdig/daerom wy die hier uit den ſelven als van andere ſullen verhalen. Hy (te weten de Keiſer) hadde over lange het ſpreekwoord aengenomen/'twelk Abraham tot ſijnen ſone Iſac ſeide/ als deſelve hem na het ſlacht-offer vraegde / en Abraham daer op ter antwoord gaf: God ſal 't verſien. Dit woord (ſeid d'auteur) hadde deſe Keiſer dikwils in den mond: en betoonde dikwils dat hy Gode eer bewees / ſo door verſuchtinge en gebeden / als door andere heilige oefeningen. Hy beſpotte de gene die der Fortune toeſchreven de regeringe van de handelinge en ſaken deſer wereld / nemende een ſonderlinge welbehagen in het aenſchouwen der werken Godes / en overdenkinge zijner voorſienigheid / zijn gebruik en was niet iemand in zijn conſcientie te bedwingen / want hy ſeide op eenen tijd eens tot den Biſſchop van Olmutz in Zemen: Datter geen groter ſonde en was, dan te willen heerſchen over de conſcientien. Gelijk propooſt liet hy ook van hem

Des Keyſers Maximiliani tweede deugden.

vernemen / ſprekende met Henrik van Valois / dat inael Coninck van Polen / en het Rijke verlaten hebbende om te gaen aenvaerden de Crone van Vranckrijk na de dood van Coninck Carel de negende ſijnen broeder. Want deſe Coninck nemende zijnen weg over Weenen in Ooſtenrijk / om den Keiſer te begroeten / en in reden te pas komende te ſpreken van het ſtuk der conſcientie / ſeide de Keiſer tot hem met een lachende monde / dat de gene die hen ondernemen over de conſcientien te regeren, menende daer door den Hemel te winnen, ſelve daer door ook dikwils verlieſen datſe hier op aerden beſitten. Hy was een groot liefhebber der gemene ruſt en vrede / ſprak ook geerne van de autoriteit en weerdigheid der H. Schrifture / item van de onſterffelijkheid der zielen / van de opſtandinge der doden/ hebbende daer van een beſonder boexken / daer hy dikwils in las / zijn voornaemſte overdenkinge was de ſelve van de dood gelijk hy op eenen tijd ſeer wel te verſtaen gaf Heer Adam van Ditrichſtain ſijnen Hofmeeſter / die hem door ſijne vrienden veel gelucks wenſchte / om dat hy het 49 jaer ſijns ouderdoms gepaſſeert was/ 't welk by de geleerde een Climacteris jaer genoemt werd / maer hy ſchreef hem daer op ter antwoorde: Dat hem alle ſijne jaren Climacterici, dat is, ſterf jaren waren. Als hy ſag dattet hem onmogelijk was te vereffenen de geſchillen ter ſake van de Religie/ontſtaen door de groote bitterheid en ongeruſtigheid van eenige quade geeſten / heeft hy hem ſtille en wonderlijken gematigt in deſe ſake gehouden/want hy dede by hem komen Doctor Joachimus Camerarius en Chriſtoffel Carlovits Ridder, twee ſeer treffelijke geleerde lupden / die God vreeſden/ en door langduryg gebruik en oeffeninge ſeer wel ervaren zijnde in de kenniſſe beyde van Goddelijke en wereldlijke ſaken / en nu op haer dagen gekomen waren. En na dat hy hen in 't lange verhaelt en voorgedragen hadde den grooten yver de welke hy hadde tot vorderinge van Godes eere / en de ſaligheid van alle menſchen / proteſteerde en betuigde hy voor hen dat hy beneerſtigen wilde het welvaren ſijnder onderſaten / ſonder hem te quellen mettet gene datmen daer van ſoude mogen oordeelen / en verſocht daer op haerluider goeden raed en meninge. Men heeft aen hem niet konnen vernemen enige wreedheid of tyrannye: maer was recht ter contrarie ſeer beleeft/ matig/ oprecht en goedertieren/voor alles hem ontſiende voor hem / Die heerſchappye heeft over de grootſten van deſer wereld. d'Exempelen zijnder ſachtmoedigheid bleken in den ganſchen tijd zijnder regeringe/want terſtont na het overlijden ſijns vaders Ferdinandi ſockende Joannes Vayvoda van Tranſſilvanien hem ſelven Heere te maken van het Coninkrijk van Hungarijen / en hebbende tot dien einde boven de hulpe der Turken en Moſcobiten ook de voornaemſte Heeren van't ſelfde Coninkrijk tot afvallinge aengeſocht: heeft deſe Keyſer recht daer en tegen/ oorze geſteld hebbende tot zijne ſake / alle het ongelijk dat hem hier by Johannes Sigiſmundo geſchied was/ goetwilliglijk vergeten/en daer toe het Land van Tranſilvanien ten Hertogdomme gemaekt. En alſo de voorſeide Vayvoda tot Spiers geſonden hadde zijnen Ambaſſaet Caſpar Beliez / die den Huiſe van Ooſtenrijk daer te vorzen alle quaed gedaen hadde / heeft hem de Keyſer dies niettemin eben vriendelijk onthaelt / en hem ſijnen Medecijnmeeſter te gemoete geſonden / om hem te helpen van de Colijke daer hy mede gequelt was: en want de Vayvoda ten houwelijk begeerde de dochter van den Hertog van Cleef / heeft de Keyſer de ſake ſo verre gebracht / dattet houwelijk wert geſloten; maer zijnde kortz daer na wederom gebroken / door het overlijden des ſelfs Vayvoda. D'ambaſſaed Beliez gebruikte veel practijken om Vayvoda te zijn / gedwongen zijnde Steven Battori die plaetſe te wijken / heeft hy hem begeven in 't Hof van den Keyſer / die hem eerlijk onderhielt. Deſe ſachtmoedigheid de welke haer ook in veelderley maniere openbaerde tegens Hertog Hans Frederic van Saſſen / heeft geenſins te niete gedaen de liefde van Juſtitie / nochte ook de wijsheid

en sorgvuldigheid tot handhoudinge der gemeine sake in desen Prince / die hem selven in sijne regeringe seer verstandig en kloekhertig bewees / ja het is voorseker dat indien de krachten van Duitsland niet en hadden hier en daer uitgetrocken en beleert geworden buiten de palen des Rijx door uitheemse Princen / die vast doorgaens bekommert waren met inlandse oorlogen / hy sonde den Turk wel genoeg te doen hebben gegeven. Het verlies van den Grave van Serijn / dood gebleven in den overval van Siget maekte hem seer bedroeft. Weinig tijds daer na de nieuwmaren krijgende van het overlijden van Solymannus / seide hy daer op niet anders / dan hy heeft geleeft. Hy heeft wel gearbeid om het Coninkrijk van Polen aen sijn Huis te voegen / alleenlijk tot dien einde / dat het Rijke daer door te meer gesterkt / en het gewelt van den Turk te beter wederstaen mochte werden. Hy en bewees geen overdadigheid in kledinge / leefde soberlijk / en was selden meer dan een ure over tafel: of so hy langer bleef sitten / dat was om eenige eerlijke propoosten te houden / doch sonderlinge van de natuerlijke Philosophie / daer in hy seer grote genoegte hadde. En hebbende ook kennisse van vele spraken / was daer by seer kloek van verstand / ook van seerker memorien / en sprak seer wel en treffelijk / hy en was niet al te curieus en sinnelijk van seer kostelijke Cabinetten om daer mede te monsteren / noch van te veel kostelijke timmeragien / hy was dikwils besich t'orsonneren / planten en griffien in eenige boomgaerden / daer hy hem selven in vermaekte. Hy leefde 29 jaren in houwelijken state / en in groter liefde en vrede met zijn huisvrouwe / met vele deuchden begaeft zijnde / hy hadde by haer 16 kinderen / daer van de ses voor hem quamen te overlijden / d'andere tien hebben hem overleeft / te weten Rodolphus, die na hem (als geseid is) Keiser werd. Ernestus, die van wegen den Conink van Spangien Gouverneur geweest is van de Nederlandse Provincien die onder des Coninks macht stonden / so ter gelegender plaetse sal geseid werden. Matthias, de welke als hy 20 jaren oud was / van de Staten Generael gekoren werde tot Gouverneur Generael over de Nederlanden / op hope van te beter tot eenen goeden vrede te geraken / en is in dier qualiteit seer heerlijk tot Brussel van den Staten Generael den 18 Jan. 1578. ontfangen / so t'zijnder plaetsen geseid sal werden / en is jegenwoordig regerende Keiser in sijn broeders Rodolphi stede. Maximilianus, die Conink van Polen gekoren is geweest / na de dood van den voornoemden Stephanus Battori / die ook Vayvoda van Transsilvania geweest is / doch en heeft totte possessie van dien niet konnen geraken / door dien Sigismundus de sone vanden Conink van Sweden hem voorquam / en de meeste gunste aldaer hadde. Albertus, die Cardinael en Bisschop van Toledo is geweest / en een tijd lank Vicerop van Portugael was / en daer na van den Conink eerst Gouverneur van de Nederlanden is gestelt / doch naderhand sijn Geestelijke staten verlaten hebbende / heeft hy des Coninks van Spangien oudste dochter Isabella Clara Eugenia getrout / daer mede hem de Conink de Nederlanden overgegeven heeft / die hy nu jegenwoordig is possiderende. Wenceslaus, die daer na in Spangien is overleden / en Fredericus is tot Lintz gestorven. De dochteren zijn geweest Anna; die getrout heeft gehad den Conink Philippus de twede Conink van Spangien / Elisabeth troude Carel de IX. Conink van Vrankrijk / en Margareta die geestelijk werde.

Dood van den Cheur-Furst Frederik Palsgrave by den Rijn.

Den 26 Octobris sterf ook de doorluchtige Vorst en Heere Fredrik den derden diens naems / Palsgrave by den Rijn / Hertog van Beyeren / des Heiligen Roomsen Rijx Aertsdrossaert en Ceurfurst / wiens begraeffenisse gehouden is den 12 Novembris. Op zijn begraeffenisse heeft de geleerde Heere Meester Daniel Tossanus een seer treffelijke Lijk-predicatie gedaen. Voorwaer 't is een Furst geweest met alle heerlijke deuchden begaeft / en Duitsland heeft aen dese twe Fursten seer veel verloren.

Jaerdicht op 't sterven van den Keiser Maximiliaen.

*De Keiser doeCht*LICk *en goed ,, Ede*L *en soet Van*
geMoet
sCheIde VIt *dIt* LeV*en ,, en heeft* ſICh *tot Godt be-*
geVen.

Jaerdicht op 't overlijden van den Palsgrave. (F. 178.)

De CeV*rforſt Freder*IC *Pa*L*sgraef b*II *den* RII*n*
LI*et 't aert*ſCh LeV*en o*M *b*II *Godt* rV*ſt*ICh *te z*II*n.*

't Schrijven van de Staten van Nederland aen den Paus.

Wy willen nu wederkeren tot de sake van de Nederlanden / daer wy een weinig afgeweken zijn. De Staten van de Nederlanden en Raden van Staten hebben ook geschreven aen den Paus de moetwilligheden / grote overdaden / roverye / moorderye en doodslagen by den Spangiaerden in dese Nederlanden den tijd van negen of tien jaren bedreven / en by de Nederlanders patientelijk verdragen / verhalende de muiterijen by hen-luiden gepleegt / als namentlijk voor Haerlem / na de victorie op de Molierheide tegen Grave Lodewijk / na het opbreken van de belegeringe van Leiden / en na het veroveren van Zierickzee / dat sy de getrouwe ondersaten des Coninks / de Priesteren / Geestelijke en Catholijke veel erger getracteert hebben / als hare vyanden ooit gedaen hebben / en dat uit eenen ouden verbitterden haet op een quaed fondament gebout. Sy versekeren sijne Heiligheid dat sy niet anders en soeken dan te leven en blijven by de geboden der Heiliger Roomse en Catholijke Kerke en Religie / en d'onderdanigheid van sijne Catholijke Majesteit haren souverainen Prince en Heere / dien sy weten te zijn seer goedertieren en sachtmoedig / maer dat het door quade practijken belet werd / dat hare rechtvaerdige en rechtmatige klagten niet na der waerheid tot sijne ooren en komen / om te remedieren tegen so vele quaden. Daerom kussende ootmoedelijk de voeten van sijnder Heiligheid / bidden sy ootmoedelijk / dat sijn Heiligheid aen sijne Catholijke Majesteit wil intercederen / dat hy de voorschreven Spangiaerden uit Nederland wil trecken / om die elders te gebruiken tegen sijne vyanden / en dat het nodig sy dat sulks haestelijk geschiede / eer die remedie te laet kome / en meer diergelijke klagten.

De Staten van Nederland schrijven aen de scheidende Heeren Princen en Fursten haer naburen

Van gelijken hebben sy ook geschreven aen de Bisschoppen van Luyk en Ceulen / en aen verscheiden andere Princen en Vorsten hare naburen / om hare sake / waerom sy de wapenen tegen de Spangiaerden gedwongen waren geweest aen te nemen tot hare defensie te justificeren / strechende al 't selve schrijven / ten einde alleen den selven sonde kennelijk wesen de rechtvaerdige oorsaken die sy hadden om hen te stellen tegen de selve Spangiaerden / die so wredelijken waren tracterende de eigene ondersaten des Coninks dien sy behoorden te beschermen / en dat de selve hare garnisoenen verlatende / daerse tot beschermínge tegen de vyanden geleid waren / 't gehele Land over al verwoesten / de Dorpen plonderden en beroofden / en de Steden sochten in te nemen / en alle de inwoonderen in eeuwige slavernye te brengen / de Catholijke so wel als andere over de ganschе wereld door ketters / rebellen / en aen de Godlijke en menschelijke Majest. verbeurt hebbende / valselijk en onrechtvaerdelijken te beschuldigen / en dat sy luiden oversulx uit onvermijdelijken nood gedwongen waren de Republijke / die by na gansch verballen was / de hand te bieden / betuigende voor God almachtig / datse zijner Godlijker Majesteits eere geensins en wilden bertoonen / van de Religie der Hepliger Roomse Catholijke Kerke niet afwijken / noch der Catholijker Coninklijker Majesteits gehoorsaemheid en onderdanigheid geensins quetsen: maer alleenlijk haer sochten te verlossen van het onbillijk en onverdraeglijk jok der Spangiaerden / 't welk (seiden sy wel te weten) dat den Catholijken Conink / haren natuerlijken en erfelijken Prince en Heere selfs / hen niet en sonde willen opleggen / indien hy maer van de waerheid

der

der ſake onderricht ware: inſonderheid dewyle hy ſo dikwils ſo met woorden als brieven / tot henluiden geſchreven / verklaert en ontboden hadde / dat hy niet lievers en wenſchte dan dat deſe ſyne Landen eens eenen geluckigen vrede en eendrachtigheid mochten genieten / en dat hy ook tot dien einde tot Gouverneur uit zynen name ſoude overſenden den Doorluchtigen Don Johan van Ooſtenryk zynen Broeder / om in alles te remedieren / wiens komſte ſcheen om andere beletſelen uitgeſtelt te weſen / en ſo ook de middelen van bevredinge door oorblaſinge der geenre die de oorlog en d'ellende der Nederlanden waren ſoekende en beneerſtigende / en dat door de lankdurige abſentie hares Catholyken Coninx / hy die ellenden en deerlyken ſtate der Republyken en de onderdruckinge der ellendigen / en ſo verre van henluiden geſeten zynde / en ſo vele ſtemmen hen tegenſprekende / noch gevoelen / noch ſien / noch bekennen konde.

Den 19 Octobris antwoorde de nieuwe Keyſer Rodolphus de Nederlandſe Staten op haer ſchryven van den tweeden Octobris / en verhaelt eerſt het droevig affterven van zynen Heer Vader den Keyſer / aenden welken ſyluiden geſchreven hadden / 't welk belette dat ſo haeſt niet en konde voorſien in de ſaken daer van ſy aen hem geſchreven hadden / 't welk hem leet was / doch met vertrooſtinge hy en ſoude niet weiniger als ſyn Heer vader / hoochl. memorie / de ruſte / vrede en welvaert der bedroefder Nederlanden beneerſtigen / en in korten tyd een ſtaetlyke commiſſie aen etlyke Rhyn-Furſten en andere aenſienlyke perſonen verordenen / de welke in Nederland ſouden komen / en van wegen ſyne Majeſteit ten beſte handelen / daer mede de ſake geholpen / en ſyluiden vande lankdurige onruſte mochten ontlaſt werden / middelretyd ſouden ſy ſich vredelyk houden / en gene nieuwigheid plaetſe geven / maer ſyne Keiſerlyke Majeſteit anordeninge geduldiglyk verwachten.

Dewyle den Raed van State en Staten Generael dus beſig en doende waren om op alles ordre te ſtellen dat tot behoudeniſſe des Lands / verſekeringe der inwoonderen / en tegenſtant der Spangiaerden van node was / ſo was Francois Montesdoca Spangiaert Gouverneur van Maeſtricht en Colonel van een Spaens Regiment voet-knechten in handelinge mette Capiteinen van de vier baendelen Hoogduitſe voetknechten van den Grave van Overſtein daer binnen leggende / om de ſelde op zyn zyde te winnen / om alſo abſoluit meeſter van de ſelve ſtad te weſen / want hy achte hem daer aen veel gelegen te weſen. Die van de Magiſtraet aldaer 't ſelve gewaer werdende / deden hen beſte om de ſelve in hare devotie te houden / en om door middel der ſelver hen van het Spaens Garniſoen te ontledigen. Alſo deden en practiſeerden ſyluiden elk om haer voordeel te ſoeken. Eintelyk de Burgemeeſteren van Maeſtricht kregen de Duytſe op haer ſyde datſe hen mette Staten verklaerden / en deden ſo vele dat ſy haer mette Borgeren in wapenen ſtelden tegen de Spangiaerden / in voegen dat zy Montesdoca mette Spangiaerden deden vertrecken over de brugge van de Maſe in de Wyk / daer Martyn Ayala met ſyn Spaens volk lag / doch eenige Spaenſe musquettiers hielden noch eenige torens in op de veſten. De Magiſtraet van Maeſtricht ontboden Montesdoca by hen op het Stedehuis om met hem te accorderen / en beloofden hem niet te misdoen. Op welk vertrouwen hy / met advys van Martyn Ayala daer gink / ſy deden hem eenige preſentatien dat hy met ſyne Spangiaerden geheel vertrecken ſoude: maer als hy daer toe niet en wilde verſtaen / en hen-luiden boven dien noch ſeer dreigde / noemende hen-luiden Lutheranen en rebellen van ſyne Maj. ſo hebben ſy hem gevangen geſet. Martyn Ayala dit verſtaende bereide al ſyn volk / en quam met 50 musquettiers ſtoutelyk / en eiſchte van die van de ſtad den voornoemden Montesdoca: maer de Duitſen en die van de borgerye begaven hen terſtond in wapenen / en bedwongen Ayala met ſyn volk wederom de brugge over te trecken na Wyk. Die van de ſtad ſonden na Bruſſel om meerder ſecours: maer Don Alonſo de Vergas en Don Fernando de Toledo op den tocht weſende om na Maeſtricht te trecken / en 't ſelve voor hen te verſekeren / dit verſtaende / haeſten hen ſeer derwaerts aen met haer peerden en voetvolk / en kregen tuſſchen wegen advertentie / door eenen ſoldaet by Ayala uitgeſonden / van alle gelegentheid der ſtad / daerom ſy hen te meer waren haeſtende / om de hare in tyds te hulpe te komen / eer ſy hen meer ſterkten / goede moet en couragie hebbende dat ſy daer noch meeſter af worden ſouden / eer ſy meerder hulpe kregen / togen derhalven haeſtelyk voort / ſonden eenige met ſchuitkens over de reviere by Ayala om die te ſecoureren en de brugge over de Maſe in te nemen en te houden / daer de borgers vaſt tegen waren doende / en haer ſterkten en beſchanſten om haer buiten te houden en den ingank te beletten / middelretyd quamen de andere omtrent de Bruſſelſe Poorte / daer de Spangiaerts noch eenige torens in hadden / en haer ſeer wel tegen die van der Stad defendeerden / de welke aldaer eenige kleine ſtukskens geſchut brachten om de torens te beſchieten. De Spangiaerden van buiten vielen ſeer furieuſelyk aen / en ſtaken de Bruſſelſe poorte aen brand. Hier was 't gevecht ſeer fel / want de musquettiers die in de torens waren / ſchoten daer ſo felly uit / dat die van binnen met het geſchut niet en konden uitrechten nochte den brand leſſchen / middelretyd verbrande de poorte / en quamen de Spaenſe ruiterye en voetvolk / al vechtende binnen der ſtad / de ſtraten daer omtrent hadden de borgers al op gegraven en met trenſeen geſterkt / daer ſy eenige tegenweer deden: maer de Spangiaerden werden daer haeſt meeſters af / en quamen ſo ganſch in de ſtad / en Don Fernando de Toledo en Martyn de Ayala hadden met het voetvolk de Maesbrugge ingewonnen / met veel vierwerken te werpen / en drongen ſo met geweld al vechtende binnen. Hier bleven vele borgeren verſlagen / en daer verdronken vele in de Maſe / ſy ſtaken eenige huiſen in brand / daer in ook vele van de burgerye verbranden / ſy liepen ook terſtond en ſloegen de gevankeniſſe op en verloſten den Gouverneur Montesdoca. De Duitſen hadden hen op de plaetſe van S. Servaes in ſlag-ordre geſtelt / maer ſo haeſt de Spangiaerden op hun aenquamen / gaven ſy hun over in der Spangiaerden genade / leggende de ſchuld op hun Capiteinen dat ſy hen voor de Staten verklaert hadden. Aldus werd de ſtad met geweld overvallen / de borgeren weerden haer lange tyd ſeer dromelyk / maer geen onderſtand van de Duitſe hebbende / verloſen ſy hare couragie / daer bleven vele dromelyk vechtende verſlagen / maer noch meer in 't vluchten / ook blevender een deel Spangiaerden dood / maer niemand van name dan Don Antonio de Toledo / Capitein van een Compagnie peerden: de ſtad in hebbende / hebben ſy de ſelve geplondert en jammerlyk mette overgeblevene burgerye geleeft / vrouwen en maechden geſchoffieert / en vele moetwilligheid en gewelds bedryvende / na hen gewoonte / ſo dat de gene / die in 't leven bleven / haer ſelfs ongeluckiger achten dan de gene die dromelyk vechtende daer dood gebleven waren. De vier Duitſe compagnien de Spangiaerden eed gedaen hebbende / moeſten uit de ſtad trecken / en op de dorpen buiten logeren. Dit innemen van Maeſtricht is geſchied den 20 Octob. tot groot miſcontentement van de Staten Generael en verſchryvinge van geheel Braband.

Deſ eiſers odol- ji ryven n de taten ene- el.

Franſcops Montesdoca gouverneur aldaer gevangen. (F. 179.)

Maeſtricht van de Spangiaerden ingenomen.

JAER-DICHT.

DIe Spangaerts Wreed bLoedgIerICh oVerVaLLen
MaeſtrICht.
PLondren en dood ſLaen dIe borgers, en kebben daer
brand geſtICht.

BInnen de ſtad Haerlem in Holland hebben de Hoogduitſen aldaer in garniſoen liggende in haer wachthuis ſtaende dicht by het Sparen daer den Anker uithing ſitten drinken / en vol en dronken zynde / guam

Gzoten en ſnellen brant binnen Haerlem

quam of door verſuimeniſſe of moetwille het wachthuis aen brand / en door dien het ſterk uit den Noord-Weſten waepde / en de wind ſich meer en meer verhief / ſo branden daer in korter ſtond omtrent 500 huiſen af / 't welk een grote ellende veroorſaekte onder deſe arme uitgeputte borgerye / byſonder over de gene die dit ongeluk overquam / want den brand ſo ſnel voort ging / dat ſy weinig van hare meublen konden bergen / en het liet ſich aenſien / als of de gehele ſtad afgebrand ſoude hebben. De ſchade van de afgebrande huiſen is geeſtimeert geweeſt op meer als 400000 guldens.

JAER-DICHT.

*Den drIe ende t*VVI*nt*IC*hſten Van* OC*tober*
VV*as tot Haer*LeM *dIe Vre*VC*hde ſober*:
VV*ant het* VI*er daer heeft Verſ*L*onden*
*B*I VII*f honderd h*VI*ſen In Corter ſtonden.*

DE Grave van Boſſu in den jare 1573. in Octob. by die van het Noorder-quartier gevangen en tot Hoorn gebracht zijnde / gelijk hier voren in 't ſeſte boek verhaelt is / ſat aldaer noch te deſer tijd gevangen / maer alſo de Heere van Hauſſy ſijnen broeder nu tot twe of drie reiſen by den Prince van Orangien tot Middelburg in Zeeland was geweeſt om het ſecours tegen de gemutineerde Spangiaerts / ſo hadde hy ook metten Prince geſproken en gecommuniceert / om zijnen broeder van de lankdurige gevanckeniſſe te mogen verloſſen. De Prince conſenteerde hem dat hy by ſijnen broeder den Grave ſoude mogen ſenden Jonkheeren Lucas van Stelant en Karel de Hertog / met ſijne brieven / en om hem te verwittigen van alle de gelegentheid / en beloofde den Grave bystheid by aldien hy de Steden / plaetſen en ſterkten daer de ſoldaten van zijn Regiment in Holland in lagen wilde overleveren. Hier op zijn eenige communicatien metten Grave ſecretelijk gehouden. De Prince ſonde ook tot dien einde paſpoort aen den Grave / om neffens zijne brieven geſonden te mogen werden aen den Heere Tambergen des Graven Overſte Luitenant / en aen Hopman Snater een van ſijne Capiteinen. De Gouverneur Sonoy reiſde ſelve by den Grave / de Grave nam daer op ſijn beraed tot ſachternoens / verklaerde als doe / dat alſo hy nu ſo lange van zijne baendels was geweeſt / dat hy niet geraden en vond / die paſpoorten alſo te ſenden / of haer totte overleveringe te inducceren / nadien hy haren wille en meninge niet en wiſte / dan dewijle hy verſtont dat de Staten des Lands / nu de ſake ernſtlijk by der hand namen om de Spangiaerden en vreemde ſoldaten uit den Lande te verdrijven / dat hy om de ſake en bystheid des Lands te bencerſtigen ook zijn devoir doen wilde: maer dewijle hy 't gene by hem te voren gedaen was / tot koſte van 't Land / en door bevel van den Gouverneur Generael was geſchied / dat het gene hy nu doen ſoude ook met kenniſſe van de Rade van State / en Staten ſoude behoren te geſchieden / om ſulx op eenen ſekeren en baſten voet te mogen beſoingeren / belovende niet te min vaſtelijken dat hy nimmermeer iet tot voordeel van de Spangiaerden en ſoude doen / ſchreef ook aen Tambergen en Snater om hare polſen te taſten / en ontbood ſijnen Secretaris van der Hande by hem om ſekerder daer op te mogen beſoingeren / en verſocht ernſtelijk dat hy by den Prince in Zeeland ſoude mogen gevoert werden / alſo hy preſent zijnde by den Prince / meerder dienſt aen de gemene ſake ſoude konnen doen / de coppen van de brieven die hy aen Tambergen / Snater en ook aen den Heere van Hierges geſchreven hadde werden den Prince overgeſonden. Daer op den Prince ontbood dat men hem aldaer tot Middelburg eerlijk vergeſelſchapt / doch met goede wachte by hem ſenden ſoude / doch eer des Princen ſchrijven quam / ſo waren aen den Grave eenige antwoorde op ſijne brieven gekomen / te weten Tambergen ſchreef uit Muyden hem twe brieven den eenen geſloten / en den anderen open / in den open brief ſchreef hy eenige particuliere dingen van kleinder importantien / en onder andere dat van der Hande ſoude datelijk reiſen na Swol of Aernhem om te krijgen paſpoort / om by den Grave te mogen reiſen / dat hy terſtond ſoude na Utrecht gaen / en onder in den brief ſtond dat hy meende dat den Heere van Hierges niet geraden en ſoude vinden / dat van der Hande hem ſoude by hem vinden / in den beſloten brief lach een coppe van eenen brief van den Heere van Hierges geſchreven aen den voornomden Tambergen van eenige nieuwe tydinge / den brief aen den Grave hield in dat hy verblijd was / dat den Grave niet goed gevonden en hadde hem te ſenden aen ſijn Excellentie in Zeeland om zijn verloſſinge. Hy verhaelt waer de vaendelen zijns Regiments leggen / te weten hy tot Muyden en in de juriſdictie van dien / Snater tot Wijk te Duirſtede / twe vaendelen tot Oudewater / dat de vaendelen die gelegen hadden tot Hardam en op den dijk / daer van daen genomen waren / genoeg tegen den dank van den Heere van Hierges / en dat Verdugos volk was tot Hardam / dat hy ook zijn beſte doen ſoude dat de vaendelen daerſe nu liggen van daer niet en ſouden getogen werden / dat de Nederduitſe knechten mede begonden te mutineren om haer betalinge / dat hy trecken ſoude na Utrecht om te ſpreken met de Capiteinen van zijn Regiment en hare polſen taſten / hem wel houdende verſekert datſe hen niet en ſouden mengen notitie voegen met de ſaken der Spangiaerden / refereert hem voort tot van der Hande die hem alles mondelinge ſeggen en breder verklaren ſoude / &c. Die van het Noorder-quartier het ſchrijven van den Prince van Orangien ontfangen hebbende / maekten ſwarigheid om den Grave van Boſſu tot Middelburg by den Prince te ſenden / want ſy hen ſelven van overlange ingebeeld hadden / dat ſy door den Grave ſouden genieten of eenig groot rantſoen tot verlichtinge van hare grote laſten / of eenig ander merkelijk groot voordeel van hen quartier / en ſo hy nu ſo ſlechtelijk uit haer quartier geſonden werde / dat ſy daer van verſteken weſen en andere hen voordeel daer mede doen ſouden / waerom ſy geraden vonden den Commiſſaris Meeſter Niclaes Camerling en Ysbrant Jacobſz Burgemeeſter tot Enkhuiſen aen den Prince te ſenden / om de ſake waerom ſy hem waren ophoudende te excuſeren. Van de Prince nam 't ſelve ſeer qualijken dat men den Grave volgende zijn ſchrijvens aldaer niet en hadde geſonden / en dat om diverſe reſpecten / en namentlijk ook daerom / om dat middelertijd door dit retardement de Pacificatie tot Gent / daer van hy na verhalen ſullen / geſloten was / waer in een artikul was / dat alle gevangenen ter ſake van de voorleden trouble / en namentlijk den Grave van Boſſu ſouden bly en los gelaten worden / ſonder rantſoen te betalen / &c. daer door men doe Muyden en Weſop ſo wel niet en ſoude konnen verkrijgen / als men te voren mogelijk wel ſoude gedaen hebben / door dien den Grave nu ſoude ſuſtineren / dat men hem ſimpelijk behoorde bly te laten / ſonder dat hy beloven of overleveren ſoude / en ſo men zijn ſchrijven nagekomen hadde / dat men meer eere en dank ſoude begaen hebben / 't welk nu ſonde ceſſeren / niet te min nu de ſaek ſo gevallen was / dat men den Grave terſtond en ſonder eenig vertrek by hem ſenden ſoude / niet op dit maer op zijn eerſte ſchrijven / dit ſchrijven gekomen zijnde / heeft nien den Grave van Boſſu terſtond (als op het eerſte ſchrijven van de Prince) uit de gevanckeniſſe gelaten metten Heere van Crupningen / en hen-luiden dienaren / en de ſelve geſonden tot Alkmaer met hare bagagie / alwaer hy van den Oversten Sonoy wel onthaelt is / en door den ſelven voort geconvoyeert tot Delf / van daer is hy voorts met eenige Gedeputeerde van het Noorder-quartier / en eenige ſoldaten gebracht tot Middelburg / in ſekere herberge daer toe bereid den 25 Novembris / 't welk de Prince verſtaen hebbende / heeft hem aldaer in zijne herberge komen welkomen / en heeft de wachte terſtond van hem doen gaen / ſtellende

Eenige communicatien gehouden metten gevangen Grave van Boſſu.

De Grave van Boſſu belooft nimmermeer iet te doen tot voordeel der Spangiaerden.

De Prince ontbied den Grave van Boſſu by hem tot Middelburg.

Die van het Noorder quartier maken ſwarigheid om den Grave by den Prince in Zeeland te ſenden.

(F. 180.) De Grave van Boſſu werd van ſijne gevanckeniſſe ontſlagen.

lende hem / den Heere van Cruyningen / en alle zijn geselschap gelijkelijken en volkomelijken in zijne vryheid / en heeft hem metten Heere van Cruyningen en Gedeputeerde van het Noorder-quartier des abonds by hem ten eeten genood / en wel en vrundlijken getracteert / en is daer na den vierden Decembris vertrocken na Vlaenderen / om van daer na Brussel te reisen / hebbende den Prince belooft alles goeds tot voordeel van den Vaderlande uit te richten.

Wy hebben voor beginnen te spreken van de belegeringe van het Casteel van Gent / en dat de gemutineerde tot Aelst weigerig waren om 't selve Casteel te ontsetten: maer de Staten verstaen hebbende hoe de Spangiaerden de stad van Maestricht overweldigt hadden / vresende voor meerder swarigheden / hebben geresolveert 't voorsz Casteel nader aen te tasten / vresende dat Monsdragon die Zierikzee en de Zeeuse eilanden hadde verlaten / en met sijn volk mede in Vraband was gekomen / middel soude socken om 't selve te ontsetten / waerom sy 't selve meer beschansten / en stelden het groff geschut / en beschoten 't selve met 12 stucken geschuts / en schoten de Vorstweringen en wacht-huysen van boven neder. Die van binnen hielden haer seer kloek / en repareerden de vorstweringen / maekten trencheen wel anderhalve vadem diep. Die van der Stad continueerden vast met schieten / en maekten twee storm-vruggen gereet / en sonden eenen om de diepte en vrete van de gracht te af te meten / dan de selve worde van de Spangiaerden door een schiet-gat geschoten. De huisvrou van Monsdragon was op 't Casteel / en animeerde de soldaten / dat sy wel wiste dat haer man henlupden wel soude ontsetten / dies niettemin de Staten beschoten het Bolwerk van S. Joris seer sterk en maekten daer een vresse en bestormden het Casteel tot twee plaetsen / maer die van binnen defendeerden hen seer couragieuselijken den 8. November / ten selven dage als de Pacificatie gesloten werde: maer also die van den Casteel wel sagen dat sy het niet lange en souden konnen herden / door dien sy al eenige van hun volk verloren hadden / eenige noch gequetst liggende / d'andere geheel gematteert zijnde / en geen tydinge van eenig ontset gewaer werdende / so zijn sy genootsaekt geweest / 't selve over te geven in handen van den Grave van Lalayn / als Lieutenant Generael van den Hertoge van Aerschot die aldaer gekomen was om 't Casteel te veroveren / op dat sy daer souden uittrecken behoudens lijf en goed / en met het Staten volk vry geconvoyeert werden tot in Vrankrijk / en togen also den elfden Novembris daer van. Daer togen weder twe vaendelen in / een van des Graven van Reux volk en een van 's Princen volk.

Het Casteel van Gent wert nauwer belegert ende beschoten.

Het Casteel van Gent door by en Spangiaerden over gegeven en verlaten.

De Prince van Orangien verstaende datter seer weinig orde was in Vraband / en verstaen hebbende dat Monsdragon Zierikzee den derden Novembris verlaten hadde / en alle de Forten in Zeeland / heeft den Grave van Hohenlo sijnen Generalen Lieutenant last gegeven om de verlaten plaetsen wederom in te nemen. Die van Zierik-zee hebben den Grave niet willen inlaten / maer hare Gedeputeerde aen den Prince gesonden / en versocht datse tusschen beiden mochten neutrael blijven sitten / en hadden het geschut op de wallen gebragt / 't welk de Prince hen seer qualijken afgenomen heeft / en dreigde die stad tot eenen roof te geven. Die van der stad sulx door hare Gedeputeerde verstaende / hebben den Grave met sijn volk daer binnen gelaten / sulx dat de Prince de selve Stad / als ook 't gehele Land van Schouwen / Duveland en S. Annen Land (uytgesondert Tholen) wederom in sijn geweld gekregen heeft / met alle het geschut / kruit / kloten en amonitie / 't welk een goede schat weerdig was / siet alsoo kreeg de Prince met kleine moeyten in acht dagen tijds sonder grote extraordinaris kosten wederom al 't gene den vyand met so groote periculen / moeyten / kosten / en verlies van volke / in so langen tijd hadde verovert.

Ierik-ze met Eplan-n van schou-en / Du-land / Sint nnen-and / 't geno-en Co-s / ko-en we-rom der n Prince in O-ngien

En gelijk den Prince van Orangien neerstigheyt dede om Zeeland in sijn geheel aen hem te krijgen / so en liet hy ook niet alle de particuliere Gouverneurs van Steden in Holland te schryven / dat by aldien de vyanden eenige Forten / Sterkten / of Steden quamen te verlaten / dat sy de selve souden sien te bekomen / dienvolgende heeft de Heere van Swieten / de Steden van Oudewater sulx benaut datse geen victalie en konden bekomen / en daer lagen omtrent 70 soldaten in de welke daer wel geerne uitgetogen souden hebben / dan vreesden van het volk van de Heere van Swieten geplondert te werden / 't welk de Heere van Swieten verstaende / heeftse doen aenbieden dat sy / metten Vorgeren die mede uit de Stad wilden vertrecken / vryelijken en onbeschadigt souden mogen vertrecken / en mede nemen 't gene zyluiden begeerden / welke aenbiedinge zyluiden aengenomen hebben / en zijn daer uit getogen / en hebben hen op te platte Landen van Utrecht begeven / de Heere van Swieten is daer binnen gekomen / en heeft voor eerst daer binnen geleit Hopman Baeck met sijne soldaten.

Oudewater komt weder onder de Prince van Orangien.

De soldaten leggende binnen de Beverwijk / op 't huis te Assenburg / hebben ook de selve plaetsen verlaten / den 15 Octobris 's abonts te vijf uren / die van Beverwijk vresende dat het volk van Sonoy 't selve verstaende haer voorts mochten komen benemen 't gene de andere daer noch gelaten hadden / hebben des morgens vroeg metten dag 't selve aen den Gouverneur Sonoy verwittigt / door eenen Adriaen Woutersz. haren Burman. De welke daer terstont sijn volk gesonden heeft / belastende de selve den ingesetenen en huis-lupden niet te beschadigen / noch te eenig geweld / noch forse aen te doen. Desgelijx hebben de soldaten leggende op Sparendam / 't Fort aldaer mede verlaten / 't welk by den Colonel Herman Helling wederom beset is geworden / daer door die van Haerlem seer benaut sijn geworden. Margelle Lieutenant van den Overste Verdugo binnen Haerlem leggende / heeft eenige dreigende vrieven gesonden aen die van den Hage en de Dorpen van het West-quartier / dat zyluiden tot onderhoud van de knechten leggende binnen Haerlem / souden hare Gedeputeerde senden om met hem te accorderen / of dat hy andersins soude genoodsaekt wesen door de selve knechten hare betalinge by vrandschattinge of anders te doen halen. De Staten van Holland 't selve verstaen hebbende / zijn te rade geworden eenige vendelen soldaten tot Noortwijk te senden / om 't selve te beletten / sulx dat hy geen volk en heeft dorven uitsenden.

Sonoys volk komt in de Beverwijk. Den Oversten Helling neemt Sparendam in.

De Staten Generael vast dagelijx sterker van volk werdende / dachten haer te verseekeren van de stad van Antwerpen / daer men seer voor begon te vresen / sedert den overval van Maestricht / door dien men openlijk wist dat Sanchio d'Avila mette gemutineerde van Aelst eens was. Ook hadde de Grave van Oberstein aen de Heere van Champangny bekent / datmen hem hadde door de Colonels Polwijler en Foulker gedwongen in der nacht by naer sonder te oversien / te tekenen sekere articulen in Spaens (dat hy niet wel en verstont) geposeert wesende / 't welk hy naderhand verstont / dat noch den Luitenant Muisenham / noch genige van de Capiteinen van den Grave en was gecommuniceert / en dat hem belast was dat hy dit gene andere Duitse Coznels / noch Muisenham en soude communiceren / en den Baron Fronsberger en hadde dese articulen mede niet getekent. De Heere van Champangny / dit overleggende / merkte dat den Grave verbaest was / hield dit secreet / vresende dewijlen hy geen ontset en hadde / datse hem ook eenig onbehoorlijk contract souden mogen dwingen te tekenen. Dit contract wesende een Spaensen stijl door Jeronymo de Roda by geschrifte gestelt / was luidende als volgt.

De Staten resolveren Antwerpen te verseekeren.

Contract tusschen de Graave van Overstein Colonel van 16 vaenden Hoogduitse/en Cornelis van den Einde/ den raed van State ende Krijgsraed van de Spaensse sijde op het Casteel van Antwerpen.

(F. 181.)

't Geenige hier na volgt zijn de geannoteeerde articulen van 't accoort de welk door d'interventie van de Heeren Baron de Polwijler, Carel Fouckere, Colonels van het Duitse voetvolk, tusschen den Raed van Staten en den Krijgs-raed van uwe Majesteit, die nu ter tijd binnen het Casteel van Antwerpen zijn residerende, en de Heeren Grave van Overstein en Cornelis van den Einde Colonels van het Duits voetvolk, de welke met negen Compagnien van het Regiment van de voorsz Heere Grave, en vier van de voorsz Cornelis hebben de wacht in de voorsz Stad, tot dienste van uwe Majesteit, en profijt en ruste der borgerye der voorsz Stad.

1. De welke d'eene den anderen en d'andere den anderen reciproquelijken sweren, gelijk ook de voorschreven Heeren van den Rade van State voor haer selven, en in den name van den anderen Heeren van den selven Raed, en alle de Veld-meesters, Capiteinen, Officiers, en soldaten van sijn Majesteit, presént en absent ter eenre, alsmede de voorsz Heeren Cornels, den Grave van Overstein en Cornelis van den Einde, haer Capiteinen, Officiers en soldaten van hare Regimenten, présent en absent ter andere zijden, dat sy vrund en getrou sullen zijn in al 't gene strecken sal tot dienste van sijne Majesteit. In dervoegen dat al die van 't voorsz Casteel en consoorten sullen vyanden zijn van de gene die vyand souden mogen zijn van de voorschreven Heeren Colonels, Grave en Cornelis, en van hare Officiers en soldaten, en de voorsz Grave, Cornelis, hare Officiers en soldaten sullen van gelijken vyanden zijn van de gene die vyand zijn van den voornoemden Raed van Staten, en Rade van sijne Majesteit, van hare soldaten, en van 't voorsz Casteel, en sullen den anderen in alles assisteren, 't sy wie het soude mogen zijn, die haer souden willen verkorten, en dat sy goede continuele correspondentie sullen houden in alle 't gene dat strecken sal tot voordeel van sijne Majesteit.

2. Dat de voorsz Heeren Colonels, Grave en Cornelis, haer verobligeren, de borgerye der voorschreven Stad te doen ontwapenen, en de selve wapenen te doen brengen op het Casteel, ten einde om aldaer bewaert, en ter gelegender tijd gerestitueert te werden aende gene die de selve competeren, tot meerder verseker inge en pacificatie van de selve Stad; op dat de borgerye haer affairen mogen verrichten, en haer Officien naer behoren volbrengen, en dat de voorschreven Heeren, Officiers en soldaten, elk voor so veel hen aengaet te beter mogen volbrengen haren dienst tot voordeel van sijne Majesteyt. En de voorschreven Heeren van den Rade verbinden haer de voorsz restitutie te doen.

3. Dat de voorsz Heeren Colonels, Grave van Overstein, en Cornelis van den Einden, nochte niemant van den selven, en sullen consenteren noch toelaten, dat in de voorschreven stad van Antwerpen eenige soldaten of ruyterye, te water of te lande, te voet of te paerde sullen mogen komen, boven de gene die daer jegenwoordig zijn, noch de vendelen van hare Regimenten mogen versterken sonder dat eerst en alvorens aen den voorschreve Rade van sijne Majest. die op het Casteel residéren te communiceren, en niet sonder haren wille en consent: en de voorsz Heeren van den Rade en sullen daer ook geen volk van oorloge in senden sonder communicatie mette voorsz Heeren Colonels, Grave, en Cornelis, en met haren wille en consent.

4. Dat de voorschreven Colonel, Cornelis van den Einden met de soldaten van sijne vier Compagnien, de nieuwe stad van Antwerpen bewaren sal, en de voorsz Grave met sijn volk de reste van de stad, en een yder van hen beiden sullen hare wachten en bewaringe doen, gelijk sy behoren en verbonden sijn tot den dienst van sijne Majesteit, en en sullen niet toelaten dat eenige rebellen van sijne Majesteyt daer binnen komen, en so daer jegenwoordig enige in sijn die men kent, dat men die sal gevangen nemen.

5. En dat de voorsz Heeren Colonels, Grave en Cornelis van den Einden haer verbinden, en beloven den Castelein en Generael Sanchio d'Avila, vryelijk en onbehindert te sullen laten begaen en gebruyken sijnen last en officie, en dat sy hem in alles sullen assisteren voor so vele hen 't selve aengaet: van gelijken sal de voorschreven Castelein en Generael hen luiden wederom doen, so vele haer Officien raken.

Alle 't gene voorsz is, sal door de voorsz partyen nagekomen en volbracht werden, en by yegelijk van de selve, voor so veel elx aengaet, sonder tegenseggen van yemanden, en en sullen ook geen ander verstand nemen, tot der tijd toe het anders by sijne Majesteyt sal wesen geordonneert: niet tegenstaende dat de Heeren te Brussel die haer noemen Raden van State van sijne Majest. de Staten Generael, noch die van Braband nochte gene van de selve, haer contrarie waren ordonnerende van 't gene boven verhaelt is. Al 't welk gesworen en belooft is by de voorsz partyen in handen van de voorsz Heeren Colonnels, Baron de Polwyler, en Carel Foucker in de voorsz stad en Casteel van Antwerpen den 29 dag van de maend October anno 1576. En de voorsz partyen hebbent t'same neffens de Heere Colonels Interventeurs, met hare namen onderteken t, en is een yder van de voorsz partyen gelevert een geschrifte van gelijken inhouden. En was onderteken t, *Nicolas Barone de Polviller, Carlos Fucar. Otto G. zu Eberstein. Cornelius von Endt. Geronymo de Roda. Alisandro Gonsaga. Sanchio d' Avila. I. Isunza. Francisco Verdugo.*

De Spaensse resolveren Antwerpen te overmeesteren.

EN gelijk de Staten Antwerpen sochten te verseheren voor haer/ so arbeiden ook de Spangiaerden 't selve te vermeesteren voor haer/ en Jeronimo de Roda/ Sanchio d'Avila/ en de hare meenden voor dit voorsz accoort nu al genoeg meester daer van te wesen/ sy hadden aen den Koning in Spangien geschreven/ dat sestien van de Nederlandse Provincien tegen sijne Maj. en haer waren gerebelleert/ en hun voor vyanden hadden verklaert/ en haer de Oorloge aendeden/ dan sy verseckerden sijne Majesteit dat sy hoopten haest meester te wesen van Maestricht/ Antwerpen en Lier/ en souden veel lieber al t'samen 't leven verliesen/ dan de selve of eenige andere plaetsen noch in hare magt zijnde/ te verlaten/ sonder sijn expres bevel. Hier-en-tusschen hadden de Staten vier Compagnien van Monsdragon/ die hen in haren dienst begeven hadden/ doen komen na een Dorp genoemt Malem/ gelegen tussen Mechelen en Antwerpen/ alwaer dat sekere brugge leid over een waterken/ genoemt de Ade/ en dat sy hem op die brugge tot verseckertheid van den weg souden versterken/ om de Spangiaerden van Lier te beletten haer uit-togten/ 't welk Juliaen de Romero verstaen hebbende/ bereide hem in der haest met 500 harquebusiers/ en de Compagnie ruiteren van Barnardijn de Mendoza/ leggende binnen Herentals/ en noch een Compagnie voetvolks/ daer Capitein af was Martin d'Orzaes/ en gekomen zijnde omtrent het Dorp met de voorsz troepen/ so dede hy de ruiters op den weg na Mechelen houden/ om te beletten dat hen geen secours en soude komen komen/ noch dat sy derwerds niet souden mogen vlugten/ en doen maekten sy den allarm en wonnen het Dorp/ also de andere op so haestigen overkomst niet en waren verdagt/ sy werden meestendeel verslagen/ also sy sonder oorze waren/ eenige ontquamen 't mette vlugt/ eenige namen de Kerke in alwaer sy hen eene wijle tijds defendeerden/ den Obersten met eenige waren op den toren geklommen/ maer de Spangiaerden quamen so furieuselijken aen/ dat die in de Kerk waren hen mosten opgeven/ sy staken terstond de trappen van de toren aen brand/ daer door degene die daer op waren gedwongen worden hen ook over te geven/ en om genade te roepen/ en men mostse met een koorde aflaten/ door dien de trappen in den brand stonden. De Heere van Floion/ broeder van de Heere van Hierges/ die hem met te Staten verklaert hadde/ quam met 5 Compagnien van sijn Regiment/

Juliaen de Romero. slaet een deel van der Staten volk tot Malem.

om

om hem by der Staten volk te begeven / en naer Mechelen te marcheren / en moſt tuſſchen Lier en Herentals paſſeren / daer van Juliaen de Romero beradverteert werde / daerom hy ſich terſtont beerdig maekte / en is te middernacht uit Lier getogen met 500 Harquebuſiers / en de ruiteren van Mendoza de welke nu mede binnen Lier lagen / alſo de Staten Herentals / middelertijd dat hy daer uit was getogen / hadden ingenomen en verſekert / in meninge om de ſelve aen te taſten / en malkanderen gemoetende / ſchermutſeerden lange tegen den anderen. Het volk van Flopon quam in deſorde / vele werdender van verſlagen / d'andere ontquament metter vlucht / Flopon ſelve werd gevangen en binnen Lier gebrocht / ſy kregen twe vaendelen / van de Spaenſe zijde bleef daer Martin d'Oczaes Capitein / de welke met een muſquet-ſchoot door ſijn been geſchoten werd / daer van hy daer na binnen Lier ſterf / noch blevender twe of drie van de Spaenſe ruiterye en eenig voetvolk.

De Staten hebben na Antwerpen geſonden den Marquis van Havre met 21 vaendelen knechten / meeſt nieuw volk / namentlijk acht vendelen van den Heere van Beercele / ſeven vendelen onder den Heere Philips Grave van Egmond / drie van den Heere van Heſe / en noch drie die van Namen gekomen waren / met vier benden paerden van Ordonnantien / te weten de bende van de Hertog van Aerſchot / van den Marquis van Havre / van de Grave van Boſſu / en van den Viconte de Gand / daer hem mede by voegde de Heere van Bevre met ſes Compagnien lichte paerden / de Heere van Capres / en de Heere van Gonguies Velt-maerſchalk. Deſe quamen den tweden November t'Antwerpen voor de poorte. De Heere van Champagny Gouverneur van de ſtad / was van advijs dat menſe niet in de ſtad en behoorde te laten komen / datter volx genoeg in de ſtad was om de ſtad tegen het Caſteel te bewaren / maer datſe de ſelve ſouden leggen op de paſſagien / om te beletten dat de gemutineerde van Aelſt / noch die van Maeſtricht en Lier niet op het Caſteel en ſouden komen / haer toeſeggende dat ſy van alle nooddruft uit de ſtad ſouden werden voorſien. De Heere van Champagny was hier toe principalijk verooraekt / om datter brieven waren geinterceipieert by Mechelen / van Sanchio d'Avila en Roda aen de gemutineerde van Aelſt geſonden / door welke brieven men hen drie paſſagien aenwees om t'Antwerpen te komen / d'eene was door Dermonde / hem verſekerende dat de ſoon van Polwijler die daer binnen was / wel middelen daer toe binden ſoude / en de Heere van Champagny was ook een geinterceipieerden brief gebrocht / die den Electo van de gemutineerde binnen Aelſt aen den voornoemden Sanchio d'Avila hadde geſchreven / door den welken hy hem liet weten dat hy hem tot ſijnder beliefte op den weg begeven ſoude / 't welk ook conform was van 't gene Roda aen den Secretaris van den Coninck van Spangien Don Gabriel de Caias geſchreven hadde / dat hy alle middelen ſocht om de ſtad van Antwerpen te bekomen / daer uit men ook merken konde hoe dat ſy het meenden met het accoort datſe metten Grave van Overſtein gemaekt hadden / in't welke ſy beloofden in 't derde articul / dat ſy geen volk van oorloge door 't Caſteel en ſouden in de Stad ſenden / Et. evenwel en had men daer mede geen contentement. Middelertijd Sanchio d'Avila en Roda vreſende dat haer voornemen belet ſoude mogen werden / maekten dat de Colonellen Polwyler / Fronsberger en Foucker hen van het Caſteel in de Stad begaven / en begonden het volk van den Grave van Overſtein tot nieuwe mutinatie te verwecken / ſulx ſy voor vier dagen ook gedaen hadden / hitſende ook de ſoldaten tegen hare Officiers / ſo dat ten laetſten den Grave en Polwijler in heftige woorden geraekten / ja ſo verre datſe by na de handen aen het geweer gegrepen hadden / want de Grave ſeide hem dat hy daer niet en was beſcheiden / dat hy tot Nivelle ſoude gaen en ſijn volk aldaer beſchermen / die aldaer ſchandelijk ſonder gejaegt te zijn verlopen waren / en dat hy hier niemand opte wachten hadde / daer hy over te commanderen hadde. Ten leſten zijn ſy uit vreſe wederom na het Caſteel gegaen ; doch ſy deden den Grave van Overſtein ſommeren van 't accoord dat hy met hun hadde gemaekt / van niet toe te laten datter eenig volk van oorloge meer in de ſtad ſoude komen. Dan de Grave antwoorde hen / ſo hy behoorde / en aenmerkende dat ſy de expreſſe brieven van den Raede van State achterwaers hielden / daer door dat den Grave en de Heere van Champagny belaſt werde der Staten volk te ontfangen / die den Marquis daer brochte / ook met proteſtatie datſe hun wel wachten ſouden dat ſy niet en voeren als die van Maeſtricht waren gevaren. Hen noch vermanende / dat den Raed van State wel bericht waren / dat die van het Caſteel eenig quaed deſſein in't particulier op den voorſchreven Grave en Champagny hadden / welk deſſein ook de Stad qualijk bekomen ſoude / en daer beneffens hen verſekerende / dat den Raed van Staten met des Graven en Champagny dienſt wel te vreden waren / en wel wiſten dat ſy niet anders en deden dan 't gene tot profijt van den Lande / en particulierlijken den Raed van Staten te gehoorſamen / gelijk de ſelve ook volkomen laſt van ſijne Majeſteit hadden ontfangen te commanderen als Gouverneurs Generaels. Des anderen daegs ſo werd de Grave en Champagny / door den Heere van Capres / wederom ter audientie verſocht / en daer na door den Marquis ſelve in perſoon / en ter inſtantie van den Marquis werden ſy alle ontfangen / ſo die openlijk tegen Champagny ſeide / dat ingevalle het volk in 't veld bleven / en de Spangiaerts haer onverſiens aenvielen / die qualijken ſouden konnen weerſtaen / want hy wel wiſt dat die van Aelſt ſouden komen / dewijle hy de ſchepen omtrent Mechelen hadde geſien / als 't ſelve ook aen de Staten geſchreven was / aen de andere zijde wiſte Champagny wel dat de vreſe in 't volk was / door de nederlage op nieuws de Heere van Flopon overkomen / en datſe noch geſchut / amonitie / nochte Pioniers by haer en hadden / en dat ſy in 't marcheren op den weg eenige velt-ſtucken hadden verlaten / waerom ſy accoordeerden dat het volk binnen komen ſoude / ſo datſe den derden November des morgens te tien uren binnen quamen tot haerder verſekeringe / en niet datſe de ſtad van doen hadden / want die met het volk daer binnen zijnde / en met de burgerye ſuffiſant genoeg waren om de ſtad te defenderen : ook waren de borgerye mette ſoldaten van de Grave van Overſtein wel te vreden / de welke wel de geſchikſte waren van alle de Hoogduitſe die in 't Land waren / dan op de Duitſe onder den voornoemden Cornelis van Einde / hadden de borgerye een quaed vermoeden datſe metten Spangiaerden op het Caſteel verſtand hadden / hebbende daer van eenige tekenen geſien / als nu het Staten volk ingekomen was / bedankte de Marquis den Grave en Champagny / dat ſy den Raed van Staten gehoorſaem waren / en van haer goed devoir en dienſt die ſy den Coninck en den Lande gedaen hadden / hebbende de ſtad ſo wel tegen de rebellen gemainteneert / en hy nam het quartier omtrent het Caſteel tot ſijnder bewaringe. De Walen gingen na het Clooſter van S. Michiel / en Champagny nam ſijn quartier mette paerden op de merkt / die hy daer door Cornelis Sterk / eenen ſoon van den Amptman / dede geleiden / terſtond daer na ſo begonſten eenige Spaenſe en Italiaenſe Koopluiden / ſonder eenige reden na het Caſteel te vluchten / 't welk een grote deſorde cauſeerde. De Spangiaerden van het Caſteel verſtaende / dat het Staten volk binnen der ſtad was / en hielden doe geen correſpondentie meer metten Grave / noch Champagny / maer ſchoten geweldig met grof geſchut in de ſtad / en deden daer op terſtond eenen furieuſen uitval uit het Caſteel in de ſtad met vier om brand te ſtichten / en een Compagnie Francoyſen van den Heere de la Fon-

(F. 182.)

Die van het Caſteel ſchieten geweldig met grof geſchut in de ſtad.

Doen een uitval maer werden te rugge gedreven

Fontaine/onder 't gebied van de Grave van Egmond schermutseerden tegen haer en dreefse wederom te rugge na het Casteel. De Marquis van Havre/ hem houdende voor Generael/ vond goed om den Krijgsraed te vergaderen/en riep tot hem den voorsz Grave van Oberstein/den Heere de Gonguies/ de Heere van Capres/van Pleci/van Vers/Capitein onder Floion/ en te vorens Lieutenant Coznel van de Heere van Champagny/die tot Antwerpen was gekomen om hem wat te vermaken/ en daer ziek geworden was.) Daer werd besloten/dat nademael die van het kasteel also procedeerden/ datmen hen daer tegen trenseren en sterken soude/ en dewijle niemand de gelegentheid van de stad beter bekent en was dan den Heere van Champagny/so dede men terstond eenen Ingenieur komen/en men arresteerden daer/ 't geen men behoorde te doen/ en also den Marquis geen Pioniers mede en hadde gebracht/ gelijk geseid was datter 2000 mede komen souden/ so stelde de Heere van Champagny daer sulke orde/ dat den Marquis binnen een ure tijds/ met meer dan 10 of 11000 personen gedient was/ om te arbeiden met alderley instrumenten/ tot behoef om trenseen te maken/en te schantsen tegen het kasteel/ met hopsacken/ wolsacken/ pastel en diergelijken andere behoefelijkheden/ die daer van node waren/ voorts so toonde de Heere van Champagny aen den Heere van Gonguies Marschal van 't Leger alle de gelegentheid om de wachten te stellen/die hy alomme ging besichtigen/ so dat de Marquis satisfactie van alle de wachten hadde/ gehoort hebbende het rapport vanden Heere van Gonguies/daer na so vertrocken de Duitsen wederom in de stad/en de Walen quamen doe nader by den anderen/ volgende het advijs vanden voornoemden Marquis/ van St. Joris af tot St. Michiels toe/en Champagny dede haer wel met vivres voorsien/die hy met groter abundantie in't Klooster van St. Michiels dede brengen/ en stelde aldaer distributeurs vande vivres. De officiers die op de trenseen toesicht souden hebben/begonsten haer van den anderen te scheiden/ en logementen inde stad te soeken/en so deden de soldaten mede/ dewijle daer niemand en was die haer commandeerden/ en so wast over al vol desorde/ en dewijle daer geen Prevoost en was/ most Champagny selve mettet rappier inde buist de soldaten uit te beste huisen jagen/ diese begonsten te plonderen/ niet sonder groot perijkel van sijn persoon/so dat hy hier-en-tusschen veel tijds verloos/ sonder dat hy iemand van desen moetwilligen hoop konde doen straffen/ vresende voor meerder desorde/ en middeler tijd en hielden die van het Kasteel niet op gestadiglijken met het grof geschut te schieten/ so vreeslijken dat het een groot verschricken was/ en besonder schoten sy gestadelijk daermen arbeide. De Heere van Champagny ordonneerde eenige van de Magistraet na de werkluiden te zien/maer so haest hy op een ander plaetse ging om orde te stellen/ maekten sy haer t'soeken/en ten was niet vreemd/ want sy geen ontsag en hadden/door de quade orde die onder de soldaten was/ so dat de couragie daer meest gebrak en niet den tijd. Alle de nacht emploreerden de Heere van Champagny om geschut in de hoven te planten/hebbende daer toe gene hulpe/ dan eenige goetwillige Borgers en sijne domestiquen/ welk geschut daer gestelt werde om tegen het Kasteel te schieten/hoewel sy daer weinig schade mede deden/ en schoten alleenelijk 2 soldaten dood op 't Kasteel. Inde selve nacht ging den Capitein Gaspar Ortis met 100 soldaten van het kasteel/om de stads fortificatie te besichtigen/en overviel daer omtrent een hoftegarde/ met grooter furie/ en so hy meer volk gehad hadde/ soude hy veel meer quaeds uitgeregt hebben/in het wederkeren na het kasteel/ stak hy tusschen wegen eenige huisen en molens inden brand/ en trok sonder eenige schade te lyden wederom na het kasteel/ hebbende omtrent 40 of 50 van de Staten volk om gebracht en verslagen. Die vande stad liepen seer om den brand te stissen/ daer die van het kasteel seer geweldig onder schoten. De voorsz Marquis/ de Heeren Gonguies/ Pleci/ Capres en Champagny gingen omtrent dese tijd in't Logement vanden Grave van Oberstein om raed te houden/ en men visiteerde daer de brieven die geinterципieert waren/ en dien die den Elect vande gemutineerde aen Sanchio d'Avila gesonden hadde/ daer uit men konde bemerken dat de Duitse Colonnels den Grave hadden gesocht te abuseren met het voorsz accoort/ want de brieven waren na date van het accoort geschreven. Sy werden daer geadverteert datmen eenig volk gewaer werd buiten der stad/diemen meende dat vyanden waren en van Lier quamen/ men en hadde hen niet konnen gewaer werden voor datse digt onder de stad waren/ 'twelk daer voor toe quam datter eene groote mist was/ hoewel het anders klaer maneschijn soude geweest zijn. En men en hadde gene spions noch volk buiten gesonden/hoewel daer volk en ruiterie genoeg/ ja te veel waren/ sulx datter dien nacht omtrent tussen 11 en 12 uren een deel vande naeste by leggende Spangaerts op 't kasteel quamen. De gemutineerde van Aelst waren des morgens vroeg den 4 Novemb. tusschen 2 en 3 uren al uit Aelst getogen/ en waren by St. Bernaerts over de Schelde gepasseert/ Don Alonso de Vergas/ Juliaen de Romero/ de 4 Duitse Compagnien uit Maestricht/ Valdez/ en alle de macht diese konden t'samen brengen/ quamen in de morgenstond voor het kasteel/ daermense terstond op liet/ Sanchio d'Avila seide hun datse wat souden rusten: maer de gemutineerde van Aelst/ hebbende een groote hope van eenen schonen buit te bekomen/ gaven met een grote couragie voor antwoorde/ datse 'smiddaegs in't Paradijs souden eten/ of 'savonds binnen Antwerpen/willen in effect seggen/ datse voor avond meester vande stad wilden wesen/ of al t'samen dood blyven. En also begonden sy terstond hen te bereiden/om uit het kasteel te vallen in de stad/ en bevalen hare jongers/ datse elk een bos strop of tacken met nemen souden/ om de plaetsen en huisen die hun goed dochten inden brand te steken. Het Spaens voet- (F. 183.)
volk van Aelst waren omtrent 2000 man/ noch het volk onder Juliaen Romero omtrent 500/ en onder Francisco Valdez 500 man/ onder Don Alonso de Vergas omtrent 1000 paerden/ en noch de Hoogduitse mede omtrent 1000 voet-knechten/ als sy nu alle hun preparatie gemaekt hadden/ marcheerden sy over de brugge na de stad toe/ en tusschen de Contrescherpen zijnde/ vielen sy na hen gewoonte op haer knien/ biddende dat sy haer boos en wreed voornemen mochten volbrengen/ en daer na haer orde gemaekt hebbende/ so werden sy door den Spaensen Electo Johan de Navarette/ die een vendel droeg daer een Crucefix en de Maget Maria in was gefigureert aengeboert/ de gemutineerde trocken na de strate van St. Michiel/ Juliaen Romero trock met sijne troepen naer St. Joris strate/ andere naer andere straten/ de Spangiaerden vielen met sulken furie/ geroep en gekrijsch aen/ dat een mensch het hair te berg stondt die't hoorden. De Walen waren de gene die eerst de vlucht namen/ en hoe groote naerstigheid dat Champagny dede en konde die niet doen keren noch staende houden. De Duitsen vanden Grave van Oberstein deden haer devoir seer wel/ en weerden haer lange tijd seer dromelijk/ so datter seer vele opter plaetse dood bleven. Alonso de Vergas mette ruiterie quam naer S. Joris Poorte/ alwaer de 4 vendelen Hoog-duitsen van Coznelis van den Einden in slag orde stonden/ dese gingen terstond over hy de Spangiaerden/en voegden hen met haer. Don Alonso de Vergas met sijne ruiterie verspreiden hen door alle de straten/ en hier en daer werd seer gevochten. De Borgerie deden haer devoir seer wel/ en daer bleven seer vele dood: maer de reste vande Walen/ die de Duitsen van Coznelis van Einden hadden sien overgaen/ waren seer verslagen/ meenden dat alle de Hoogduitsen mette Spangiaerden waren/ en datse verraden waren/vochten seer flauwelijk/en men hondense niet wederom aen't vechten krijgen/de meesten hoop werde verslagen/ som verdronken/ en de Spangiaerden haesten hen door alle straten/ om te beletten

Schansinge van die van Antwerpen tegen het Casteel.

Groote desorde binnen Antwerpen.

Gebed der Spangiaerden strekt om quaed te doen.

Furieusen uitval der Spangaerden door 't Casteel in Antwerpen.

De Hoogduitse vaendelen van Coznelis van Einden/ begeven hen by de Spangiaerden

Ysgryselyke wreedheyd der Spanjaarden in de Plondering van Antwerpen gepleegt aen seekere Bruyd. Ao. 15-6.

ten dat de Bozgeren en ſoldaten nergens weder ver-
gaderen en ſouden / daer toe ſy hen geen tijd en lieten /
ſtaken daerom vele plaetſen en huyſen in den bzand.
Dat ſchone hoſtelijke Stadhuys staken zy mede in
den bzand / en den bzand verhief hem ſo geweldig /
dat de gene die daer op waren / gedzongen werden
dooz de venſteren uit te ſpzingen / om hen uit den
bzand te ſalveren / omtrent de Engelſe Bozſe was
lange tegenſtand / ſo van de Bozgers / als van de
Duytſen: deſgelijx op de Oſſen-merkt en meer an-
dere plaetſen / doch het was al te bergeefs / vermits
daer geen ozdze en was / en de bzeſe waſſer onder /
en een groot mistrouwen d'een op den anderen / het
welk meeſt cauſeerde dooz de Duitſe van Cozneliſ
van Einde / alſo men de eene Duitſe uit den anderen
niet en kende / en den bzand was ſchzickelijk over al
dooz de ſtad / de Heere van Champangny / en de
Marquis van Habze bluchten na de Nieu-ſtad en
het Goſterſche-huis / meenden daer de ſoldaten en
Burgeren wederom by den anderen te bergaderen:
maer de bzeſe waſſer ſo in / dat elk om een goet heen
komen ſag / de ſommige meenden hen te ſalveren
in de ſchepen en ſchuiten / gelijk ook de Gzave van
Oberſtein / maer ſy verdzonken / deſgelijx verdzonk
ook de Heere van Bevze; in het einde werden de
Spangiaerts geheel meeſter van de ſtad. De Heere
van Champangny / de Marquis van Habze en enige andere ontquament / en ſalveerden haer op des
Pzinces van Orangien ſchepen / veel ruiteren ſpzon-
gen van boven de veſten af met hare paerden in de
veſten / en ſochten hen te ſalveren / maer verdzon-
ken meeſtendeel / daer verbzanden ook vele menſchen
in de huiſen / en van 't vallen van de muren der
verbzande huiſen blevender vele dood. De Gzave
van Egmont / de Heere van Capzes en Goinguies
werden gevangen op het Caſteel gebzacht / als de
Heere van Capzes op het Caſteel gevangen gebzacht
werd / ſat Jeronimus de Roda op eenen ſtoel onder
de galerye van 't Caſteel / en als hy hem gepzeſen-
teert werde / wilde de Heere van Capzes hem ver-
ootmoedigen / en groete hem met nedere eerbiedin-
ge / maer Roda (ſo geſeid werd) ſtiet hem mette
voet op de bozſt ſeer onweerdig / ſeggende met ſchelt-
woozden / puto trádidor, ſchelm verrader / ik en wil
dijn groeten niet / daer na werd de Gzave van Eg-
mont aldaer gebzacht / tot den welken hy ſeide / ſon-
der hem te groeten of eenige eere te bewyſen / Gza-
ve u ongeluk is my leet / en bleef daer alſo hoog-
vaerdig ſitten / hem verblijdende in deſen moozda-
digen en ſchelmſen handel / daer van hy de pzinci-
paelſte beleider en aenſtoker geweeſt was / gelijk uit
ſijne bzieven te ſien is. Daer is verbzand het ſchoon
hoſtelijk en cierlijk Stadhuis / 't welk van binnen
geheel uitgebzand is / ſonder de bzieven / pampie-
ren en ſecreten der Stad te komen ſalveren / de welk
een ongelooffelijke ſchade is geweeſt / welk Stad-
huis meer dan 200000 cronen van bouwen met de
materialen gekoſt hadde / daer en bleef niet van ſtaen /
dan de buiten muren. Daer verbzande mede de nae-
ſte huiſen / de Houtrupe / de Suikerupe / de Boter
Rupſtrate / de Keesſtrate / de Appelſtrate / de Sil-
verſmit-ſtrate / de Bzayerye-ſtrate / den Lieven-
bzouwen-pand en den Silveren-pand / met een deel
van de Doozniksſtrate en Hoogſtrate / de nieuwe
huiſen die getimmert waren van witten gekouwen
(183.) ſteen opte plaetſe van het oude Stad-huis en de
Vlaſchmerkt / en dooz dien / dat dit geweſte der
Stad was geacht het rijxſte van koopmanſchappe /
want het al huiſen waren die open winkels hielden /
en vol goeds gepakt waren van alderhande koop-
manſchap / ſo en is de ſchade niet wel te waerde-
ren / doch werd geacht meer dan dzie milioenen gouds
weerdig geweeſt te zijn. De doden die men op der
ſtraten vond waren omtrent 2500 / en men achtet dat-
ter wel ſo veel verdzonken waren / behalven die ver-
bzand / en die naderhand in de volgende dagen met
hoelen bloede vermoozd waren / want wat ſy van
Walſe ſoldaten / die hen verſteken hadden / nader-
hand vonden / die werden alle doozſteken. Van de
Magiſtraten en Heeren van der Stad bleven dood /
Gooſwyn Vareick Markgrave / den Bozgemee-
ſter Heer Jan van der Meeren / Jan van den Wer-
ve / Lancelot van Urſele / Francoys Deſpemme-
reaux / Niclaes van Boekholt / Francoys van de
Willige en meer andere van de Magiſtraet / en
vele eerlijke en treffelijke bozgers. Van de Spaen-
ſche ſijn dood gebleven omtrent 200 / en tuſſchen
dzie of 400 gequetſte / van hare Hoofden en ble-
ven geen andere dan Capitein Emanuel Cabezon
de Vacca / die van eenen muſquet-ſchoot dood bleef
eer dat hy by de trenſeen quam / Jan de Navaret-
te of Navareſe die het bendel van de gemutineerde
dzoeg / die bleef op 't hoogſte van de trenſeen dood /
want hy d'eerſte was die daer op quam / Johan de
Robles / Neve van Caſpar Robles Heere van Bil-
li / en Capitein Damiaen de Morales / den Colo-
nel Fouker werde ook met een pijlke in ſijn een hand /
en noch op twe andere plaetſen ſwaerlijk gequetſt / en
gevallen zijnde wert hy met voeten overlopen / ſo dat
hy daer by na gebleven hadde. Het was donker avond
eer de Spangiaerden geheel meeſter van de Stad
waren / in de pzincipaelſte en heetſte furie en toonden
zy haer niet anders als Helſche duyvels / hebbende
het momaenſicht van alle menſchelijkheid afgeleid /
men en ſpaerde geen grijſe / noch kromme oudheid /
noch geen kloeke jonkheid: ja in de volgende nacht in
't eerſte geen weerloſe vzouwen / maegden noch te
kinderen / het bloedige ſwaerd vloog dooz ſtraten /
huyſen en kerken alles rood van menſchen bloede ſijn-
de / elk ſocht de beſte huiſen daerſe de meeſte buiten
mochten vinden / geen jammerlijk ſuchten / geen
deerlijk ſchzeyen / noch geen ellendig bidden noch
smeken en hadde hier plaetſe / voozt ismer aen de gie-
rige plonderinge gevallen / daer de zieltogende men-
ſchen voozt met voeten vertreden / of met opgewozpen
huisraed / waren en goederen verſmoozt werden.
De geldrijke Comptoiren en mochten de bodemloſe
magen deſer gieriger en wzeder wolven ſo weinig
verſaden / dat ſy noch gryſe mannen / jonge maegden /
ja bevzuchte vzouwen met koozde / trechter en blam-
men pynigende / ſochten na verbozgen geld en juwe-
len. Onder andere wzeedheden is verſchzickelijk / dat
twe jonge luiden geburen die malkanderen met con-
ſent van de ouders getrout hadden / en ſouden des a-
vonds de bzulofts-feeſte houden / dooz deſe wzede inne-
minge der Stad by den anderen in huys waren niet
eenige bzunden in groter treurigheid en benautheid /
verwachtende alle ogenblijk enige van deſe wzeede
beuls / moozders en plonderaers / die daer met ſeer
vzeeſlijk en ſchzickelijk getier quamen kloppen aen
de deuren. En als men de ſelve niet alleen in liet /
maer ook alle kaſſen / kiſten / cofferen / comptoi-
ren en alle dat geſloten was / goedwilliglijk opende
en liet nemen / ſo hebben ſy noch den Bzuidegom
vooz des Bzuids voeten doozſteken en vermoozd /
met meer andere mans perſonen / de Bzuid (die
uitermaten ſchoon was) liep als desperaet / krij-
tende en kermende op hare bedzukte moeders ſchoot /
de welke ſelf meer dood dan levende was / maer
deſe wzede beuls hebbenſe dooz laſt van een Spaens
Capitein / de moeder ontnomen / 't welk de vader /
die alleen van de mans perſonen in 't leven geble-
ven was / ſiende / is als een raſende man buiten
zijn ſinnen toegelopen / en heeft eenen van deſe ge-
welders ſo getracteert / dat hy 't mettet leven moſt
bekopen: maer hy werd terſtont en metter daed
omgebzacht / en kreeg meer dan twintig ſteken na
zijn dood / de Dochter of Bzuid hebbenſe met ge-
weld genomen en genoegſaem op 't Caſteel geſleept /
alwaer ſy die opgeſloten hebben en zijn weder in de
Stad gelopen / plonderende en rovende. Deſe doch-
ter nu alleen zijnde / niet doende dan kermen / kla-
gen en ſuchten / meende met haer gouden kleten /
uit miſtrooſtigheid en bzeſe van geſchoffiert te woz-
den / haer ſelven te verhangen / maer de Capitein
dieſe hadde doen nemen / inkomende / ſiende haer
miſ-

Namen van de Magiſtraten in de furie omgekomen

Capitelnen en andere van de Spaenſe binnen Antwerpen gebleven.

Exempel van ſchzickelijke wzeedheid.

De Gza-
e van
Ober-
ein
er-
jinkt
ret meer
nderen.

misnaekt / beschreid en ontstelt / in plaetse van haer te troosten / heeftse haer keten en juwelen afgenomen en met geweld doen ontkleden geheel moedernaekt / en met een roede van rijs gemaekt sloeg hy haer so lange met fellheid / datse geheel bloedig was / en nauwlijx een gehele plaetse aen haer tere en schoon lichaem en hadde / en joegse also moeder-naekt van het Casteel in der Stad / de welke in lichten brande stond / en sy siende de straten vol doden leggen / meende haer noch ergens te bergen / dan sy werd van eenen anderen wreden schelm haest vermoord en op der straten gesmeten. Het ware onmogelijk in 't particulier alle de abominable wreedheden en boosheden / die dien nacht en eenige naervolgende dagen gebeur- (I. 185.) den te beschrijven / en 's menschen herte moet verschricken van sulx te horen of te lesen / en noch vind men luiden so blind / sot en uitsinnig / die van sulke verderbers / rovers / moorders / wolven / ja duivels wat goeds verwachten voor den Nederlanden / t'haerder schaden. Aldus leefden sy in dese so heerlijke en vermaerde stad / de eerste drie dagen en hebben sy gene wreedheden / die sy bedenken konden nagelaten / om de borgeren en inwoonderen geld te doen geven / en te dwingen 't gene verborgen was te wijsen / en al gewesen en gegeven hebbende dat sy hadden / en mochten daer niet mede bolstaen / maer deden haer grote schrickelijke tormenten aen / de selve ophangende aen armen en aen benen / somtijds metten voeten om hoog en de broinwen by den hayre / en die dan geesselende / brandende met kaersen onder de voeten en oxelen / en diergelijke wreedheden meer die men niet al kan noemen noch uitspreken / also 't haer maer in hare bose hersenen en sinnen quam / selfs de kinderen niet verschonende in jegenwoordigheid van de ouderen / om die te meer hertseer / pijn en verdriet aen te doen / of tot geld te beloven te dwingen.

Waerdye van den roof der Spangiaerden binnen Antwerpen.

Men acht het gereet geld / goud / silver en juwelen dat dese plonderaers / moorders en verbloetice schelmen hier kregen / meer waerdig te zijn geweest dan veertig tonnen gouds / behalven de kostelijke koopmanschappen van syde / fluweel en klederen / het welke wel eenige die de macht en rijkdom van dese so vermaerde stad niet en kennen / niet alleen vreemt sal geven / maer ook onmogelijk achten / maer de gene die kennisse daer van hebben en weten dat in sommige weduwen huisen wel omtrent een tonne schats gevonden en by den Spangiaerden genomen is / die en sal sulx niet vreemt vinden / en of schoon den buit der Spangiaerden so groot was / so en kregen sy het noch nergens na al / want daer noch sommige rijke koopluiden waren / daer sy 't meenden al weg te hebben / die noch wel een tonne gouds en meer behielden. Van vrouwen en maegden te schossieren en isser so veel niet gehoort geweest / immers in den eersten nacht niet / vermits sy so vermoeit en slaeu van honger waren / bysonder die van buiten gekomen waren / want sy sonder eten en drinken van het Casteel getrocken waren.

Gaspar Oztis heeft het gevangenhuis te buit en rantsoeert de gevangenen.

Den Capitein Gaspar Oztis kreeg het gevangenhuis / genoemt den Steen / tot sijnen buit / hy sette alle de gevangenen op rantsoen / so wel die den hals verbeurt hadden en criminelijk gevangen waren / als die om schulden en civile saken aldaer gevangen saten / ook eenige die om de Religie en ook om wederdoperye en andersins gevangen waren / daer hy een ongelooflijk geld af kreeg.

Geenderhande natie van Coopluiden / Spangiaerden / Portugesen / Italianen / Duitse notyte Engelse en zijn gespaert of vrygegaen / sy zijn alle berooft en geplondert / of hebben haer en hare goederen moeten rantsoeneren en vrykopen / het Engels en Oosters huis werden van alle hare juwelen en silver berooft / en daer en boven noch de huisen gerantsoeneert / het Engelse huis alleen most 12000 cronen tot rantsoen betalen / alleen de gene die haer goederen op 't Casteel gevlucht hadden / hebben 't gene sy gevlucht hadden behouden.

De Geestelijke Priesteren / Papen / Monicken / ja ook de Jesuiten hebben haer juweelen / silver-werk en wat sy aen geld hadden moeten aen de Spangiaerden geven / want het was haer alleens van wie het quam als zijt maer en hadden. De Prochiaens en ander Geestelijk volk mosten haer leven kopen voor grote sommen die sy hebben moeten gaen soeken in andere Steden.

Met dese plonderinge en zijn niet alleenlijk beschadigt de borgeren en inwoonderen van Antwerpen / hoe wel sy wel de meeste schade geleden hebben: maer ook vele Coningen / Princen / Potentaten / Republijken en vreemde Natien / die hier hare Facteurs / penningen / goederen en koopmanschappen hadden / sijn hier seer grotelijx geinteresseert geweest / ja daer en is nauwelijx een plaetse in Europa geweest / of sy en hebben de schade / doch d'een meer als d'andere gevoelt. Want sy en hebben ook na de plonderinge niet alleen de borgeren: maer ook die van de vreemde Natien daer residerende met expresse privilegien hen geoctropeert en geconfirmeert by den Coninck en in sijne saulvegarde wesende / gedwongen met het rapier op de keel / om hen uit te kopen voor obligatien / beloften en andere contracten in andere Landen te doen betalen / en als de selve hen met goede redenen hare privilegien en saulvegarden voor wierpen / seiden die met haer lijven en niet al haer goederen al over lange verbeurt te zijn / en dat die grote gratie geschiede / die sy het leven lieten behouden. En in dusdaniger manieren werde dese desolate Stad gehouden / dat d'eene gebuire d'andere niet en mocht aenspreken / noch den eenen vrund en mocht niet naer den anderen vragen / want waer sy der maer twe of drie by den anderen sagen / hebben sy de selve met dreigen of slagen van den anderen doen scheiden.

Het was eerst deerlijk en schrickelijk de dode lichamen van menschen te sien laux der straten / en by den schansen te sien leggen. De Hoogduitsen lagen vele in hare harnassen verbrand op de merkt / eenige de armen / eenige 't hooft / eenige de schouderen afgebrand / de straten vloeyden vol bloed van menschen / en ook van paerden / want alle der Staten ruiterye bleef meest verslagen. Koda heeft de Almoseniers ook gedwongen / de doden te doen begraven tot hen-luiden kosten / in plaetse datse aen hem versochten assistentie tot onderhoud der armen; Gillis Vermeulen een van de Almoseniers / na dien hy berooft / sijn huis en meublen verbrand waren / wel voor de waerde van 1500 cronen / hebben de Spaense soldaten hem veel wonden gegeven / sijn vrouw / dochter en maerte grouwelijk gequetst / en sijn leven noch gerantsoeneert voor 500 cronen / die hy binnen acht of tien dagen most opbrengen. Philips Hocktaert mede Aelmosenier / na dat hy tot vier reisen berooft was / is noch gerantsoeneert op 2000 cronen.

Nochtans zijnder vele Spangiaerden geweest die van den roof niet veel en hebben verbetert geweest / door dien sy op de Beurse en elders speelden / dobbelden en tuischten metten taerlinx / verkeer-bert / kaerte en ander tuisch-spelen / datter gemeen soldaten geweest zijn / die 10000 cronen op eenen dag hebben verspeelt. De Goud-smeden hebben hier wel best gevaren / want sommige Spangiaerden hebben de gebesten van hare rappieren / pongiaerden / en ook hare corseletten van sijn louter goud doen maken / en de selve swert over vernissen / om de selve also onbekent wech te krijgen / daer de Goudsmeden dan somtijds half koper onder mengden / en also haer verlies en schade eensdeels verhaelden en weder kregen / meer andere practijken werden by de sommige gepleegt / om de bedriegers te bedriegen.

Dese inneminge / plonderinge / moord en brandstichtinge der Spangiaerden / is in Antwerpen geschied op den vierden Novembris 1576. en werd van de inwoonderen en nakomelingen genoemt de Spaense furie. En wy hebben tot een eeuwige gedachtenisse

niſſe deſe nabolgende incarnatie gemaekt / op dat de nakomelingen de ſelve niet en ſouden vergeten / maer gedachtig zijn / dat noch haer Catholijke gelove / noch hare gehoorſaemheid totten Coninck haer niet en heeft mogen helpen / of de Spangiaerden tot medelijden bewegen.

I A E R - D I C H T.

*Ant*VVerpen *de r*IICX*te en* Ver*Maerſte Stad In Braband*
VVerd *geſChent, gep*L*ondert, berooft en* V*erbrand,*
*De*V*r de Spangaerts* VVreed, *fe*L, *b*Loedg*ler*ICh *en ſnood,*
Hebbende V*eel Borgers en* In*VVoonders gedood.*

Een ander.

*No*Ve*Mber op den eerſten Sonda*Ch,
VV*as t' Ant*VVerpen *e*LL*end*ICh *ge*CL*a*Ch.

De Staten van Braband verſchrikt zijnde van ſodanigen wreden feit / geſchied in deſe ſo ſchone florerende Stad / hebben voor die van Antwerpen deſe nabolgende remonſtrantie / onlanx daer na aen de Gedeputeerde van de Staten Generael overgegeven.

Aen mijn Heeren de Gedeputeerde van de Staten Generael.

Remonſtrantie / van de Staten van Braband aen de Staten Generael nopende 't gene binnen Antwerpen by den Spangiaerden is gepleegt. (F. 186.)

MYne Heeren: daer en is geen Land ſo vreemt of barbariſch, daer men niet en heeft gelaten plaetſe tot de bedrukte van te doen haer beklag aen de gene die middel hebben daer in te verſien: het welke al anders gebeurt in aenſien der ſtad Antwerpen de welke hebbende onlangs geleden ſo eene ſchrickelijke miſerie en afflictie als men nooit gehoort heeft, ja ſodanige, datſe niet wel derf doen haer beklag ter plaetſen daer ſy eenig remedie ſoude mogen verhopen, vreſende hier door oorſake te geven aen hare vyanden, van noch groter wreedheid aen haer te bedrijven, en henlieden te brengen in meerder ongeluk en miſerie, daerom dan eene ſodanige afgrijſelijke acte apparent weſende van ongeſtraft te ſullen blijven, en de voorſchreven Stad zijnde benomen van 't remedie, de welk ſy van node heeft, en ſulx conſidererende de drie Staten van Braband, hebben gedelibereert van aen te vaerden en ter herten te nemen 't beklag van de voorſchreven Stad, en tot dien einde doen ſtellen deſe remonſtrantie, om te repreſenteren aen U. Heerlijkheden van daer in te doen geven en te ſtellen ſulken remedie alſt behoort.

Nu iſt notoir, hoe dat de voorſchreven ſtad Antwerpen, de welke onlangs geweeſt zijnde het eerſte en principael vercierſel van geheel Europa, de ware en cenigſte ontfangſter en toevlucht van alle Natien der wereld, de gerede veelheid van alle goederen en rijkdommen, de vinderſſe en voedſter van alle konſten en induſtrie, de ſuivere voedſterſſe van de ware Roomſe Catholijke Religie, de voorſtaenſter van alle ſcientien en deugden: en boven deſe preëminentien meer als getrouw en gehoorſaem aen haren ſouverainen Prince en Heere, is in een oogenblik gevallen en geprecipiteert van den hoogſten trap van eere en voorſpoed, in den grond en diepen dale van alle ellende en armoede, zijnde geworden een ſpelonke der ſtraetſchenders, dieven, moorders, verwoeſters, brandſtokers, vyanden van God, van den Coninck haren Heere en meeſter van 't Vaderland, en van alle goede ingeſetenen der voorſchreven ſtad Antwerpen.

Welke vyanden hebbende te voren tegens den wille van mijne Heeren van den Raed van State, repreſenterende ſijne Coninklijke Majeſteit brekende haren eed, geabandonneert haren Leger, Steden en Sterkten van Zeeland, hare Capiteinen, Vaendragers, Sargeanten en alle andere Officiers van oorloge gecaſſeert, en voor de vijfſte reiſe andere van hare compagnons gekoſen hebbende, zijn vyandelijk in 't Hertogdom van Braband gevallen, hen bemachtigende van de ſtad Heerentaels, aldaer travaillerende de inwoonders (onderdanen van ſijne Majeſteit) na haer-lieden diſcretie, ſonder te willen hebben nochte ingaen de meer als billijke en ſuffiſante preſentatien, hen uitten name van den Rade van State door den Grave van Manſvelt gedaen: maer meer opiniatrerende in haer ongelukſalig deſſein en muiterye, en voorgevende ſeker argument, dat hare quade intentie anders niet en was, dan te ſaccageren en te plonderen eenige principale Stad, en paſſerende voor by de ſtad van Mechelen, hebben de ſelve geſommeert, om daer binnen te komen, onder ſchijn van daer te nemen proviſie van pulver en munitien, de welke (als weſende in vrienden Land) ſy nochtans niet van node hadden.

Van 't welke ſy hen nu ſiende gefruſteert, hebben haren wech genomen door Grimbergen, en niet konnende bedwingen hare venijnige tonge, maer ophalende 't vergift haers hertens, al lange te vore gehad tegens de Coninklijke ſtad Bruſſel, hebben opentlijk de ſelve gedreigt met dreigementen niet minder als van vier, vlamme, maſſacre en plonderinge: hebbende hen van daer onverſiens geworpen op de ſtad Aelſt in Vlaenderen, en na datſe hadden geuſurpeert de autoriteit van de Magiſtraet, en eenige opgehangen, en den armen inwoonders alles totten bene toe afgeteert, zijnſe gekomen in ſulken raſernye en alienatie van alle goede ſinnen, datſe uſurperende ſo langs ſo meer de autoriteit van den Coninck onſen Heere, hebben gepreſt en gedwongen alle het Land van Aelſt om hen te furneren ſulke en ſo grote ſommen van penningen, als ſy 't ſelve na haren wille en opinie geſchat hadden: hebbende dadelijk, en tot veelmalen de dilayerende gebrand, berooft, gedood, en geſaccageert, niet meer of min, alſt de alder barbariſche vyanden ſouden mogen doen in openbare oorloge: extenderende hare voorſchreven moetwilligheden tot in de voorſteden van Gent en Bruſſel, met geſtadige dreygementen van de ſelve Steden ook te willen overvallen en plonderen.

Dewijle nu mijne Heeren van den Rade van State niet langer konnende verdragen of toeſien de voorſchreven overlaſten, ſonder ſuſpicie van conniventie en diſſimulatie, ja ſonder merkelijke offenſie tot God en ſijne Majeſteyt die hen hadde gegeven de autoriteyt van 't gouvernement Generael, en het ſweerd van Juſtitie tot defenſie van de goeden, en tot ſtraffe der quaden; hebben daerom verklaert met goede en rechte redenen, de voorſchreven gemutineerde Spaenſe ſoldaten voor rebellen en vyanden van 't Land, met expreſſen verbode van allerhande hanteringe en converſatie met henlieden, breder blijkende uyt het diſcours hier op gemaekt en aen 't licht gegeven door mijne voorſchreven Heeren van den Rade van State hier by gevoegt, ſulx dat eenige particuliere Staten, tot hare behoudeniſſe en nodige ſekerheid hebben gelicht een deel volx te voet en te peerde, en de andere Provincien ſiende de conſequentie, hebben ſich daer toe gevoegt, mits eerſt geobtineert hebbende verlof en licentie van mijne Heeren van den Rade van State repreſenterende ſijne Coninklijke Majeſteit.

En die van Antwerpen hen te vreden en verſekert houdende van 't garniſoen van wijlen den Heere Grave van Overſteyn, die daer van wegen den Coninck onſen Heere geſteld was, om de Stad te bewaren, hebben hen ſtille gehouden; verwachtende in goede devotie en met groot verlangen de ordre die men hoopte dat van ſijne Majeſteit ſoude komen.

Maer alſo de toegedane medegeſellen en favoriten van de voorſchreven gemutineerde, onpatientig weſende van de voorſchreven quieteyt en publijke

ruſte, en hen ſiende daer toe gefruſteert van haer verlangen, weſende het ſaccageren en plonderen van de voornoemde ſtad (vervult ſijnde van alle rijkdommen van Europa) by hem van langer hand te vore geprojecteert in haren geeſt, hebben gepractiſeert, dat het ander vreemt krijgsvolk, dat daer te vore door gelijke furie hadde gepilleert en berooft de vermaerde ſtad van Maeſtricht en die van Aelſt, ſich tot hen ſoude vervoegen, hebbende eerſt ook door ſiniſtre practiquen en onbehoorlijke wegen geſoliciteert, van te doen mutineren de ſoldaten van den Grave van Overſtein, en hen te doen opſtaen ſo wel tegens haren Colonel, tegens den Gouverneur der ſtad Antwerpen, als de Magiſtraet der ſelve, tot welken einde ſy hebben doen ſayen verſcheiden catellen in Duits, en de ſelve daer toe geinciteert en gedwongen, door diverſe en vele valſche perſuaſien, tot datſe op de been quamen en tegens de ſelve mutineerden: en dit alles om ſich te gelijk meeſter te maken en in poſſeſſie te brengen van de ſtad van Antwerpen, van welk deſſein veradverteert zijnde mijne Heeren van den Rade van Staten, repreſenterende den perſoon van ſijne Majeſteit in deſe Nederlanden, en willende voorkomen 't ſelve ongelukſalig deſſein, om de voorſchreven ſtad Antwerpen in haer geheel te bewaren, conſidererende de quade conſequentie van 't voornoemde deſſein, en om te voorſien tegens de onbehoorlijke krijgs-licentie der voorſchreven Spangiaerden: hebben belaſt aen de Heeren principalen, en met autoriteit yveraers van de gemene ruſte, om ſich met haerlieden gendarmerie te begeven in de voornoemde Stad, en de ſelve met het oud Coninklijke garniſoen te bewaren tegens alle overval en geweld der vreemdelingen, de welke door bevel van mijne Heeren van den Rade van State in den naem van ſijne Majeſteit daer is ontfangen geworden ſonder letſel of injurie van yemande, hen ſtille houdende ſonder aen die van den Caſteele eenige occaſie van hen te meſcontenteren gegeven te hebben, 't ſy met maken van trencheen tegens 't ſelve of anderſins, tot dat die van den Caſteele begonſten met grote Canons tegens hen te ſchieten, noch ook van yemanden eenige contrarie advertentie gehad te hebben, dat ſy eenig ander garniſoen ſouden binnen laten komen: dus iſt gebeurt op Sondag den vierden van deſe tegenwoordige maend van November, dat de voorſchreven gemutineerde geaccompagneert van de andere plonderaers van Maeſtricht en Aelſt, met hare geadjungeerde favoriten en adherenten voorſchreven, en geinciteert van de Hoofden van haer-luider Armee, vallende uit het voorſeide Caſteel in de voornoemde Stad, hebben daer begaen een ſulk afgrijſelijke en grouwelijke moord en bederf, waer van de memorie (mits de onbehoorlijke ongeſchiktheid van 't faict) grouwelijk is, en ſal abominabel weſen, ſo lang als de wereld ſtaet, niet alleen van wegen het onuitſprekelijk getal en quantiteit van het onnoſel bloed der armen kleinen kinderen, vrouwen, maegden en ouden ſonder defenſie of leet doen, 't welke ſonder diſcretie van ſexe of ouderdomme daer is vergoten geworden: maer ook van wegen de injurien ſo heimelijk als openbaer begaen aen de lichamen, en aen de kuisheid der armen gevangens en gevangene, wreder als de dood ſelve, behalvens de ſchricklijke en afſchuwelijke viers-bronſt van de voorſchreven Stad, gedaen in de huiſe van de voortreffelijke Kooplieden, vol van oneindelijken en onuitſprekelijken rijkdom van allerhande ſpecien van koopmanſchappen, toebehorende ſo aen de borgers als aen andere vreemde Natien, de welke tot de grond zijn bedorven en afgebrand, met veel van hare inwoonders, die vreſende het bloedig ſweerd, op de ſtraten hebben moeten vergaen in de vlammen van hare huiſen.

Van welke vlammen ſelve niet heeft mogen ontkomen de Tempel en huiſinge van de heilige Juſtitie; ik ſegge het memorabelſte en magnifijkſte edificie en Raedhuis van de voorſchreven Stad, het welke mits ſijn ſeer ſumptueux vercierſel van werken, men mocht tellen onder de wonderen der wereld, zijnde gelijkewel de ſchade van de ruine van 't ſelve huis niet te vergelijken by 't verlies van de chartres, munimenten, boeken, regiſtren, cedullen, proceſſen en ontelbare documenten, concernerende alle Coningen, Potentaten, Princen, Republijken en Natien der wereld, ja ſelve ook de onderwijſingen en ſtaet van de arme Weeſen en andere private perſonen, de welke generalijk in aſſen zijn vergaen.

En alhoewel de voorſchreven pilleringe ſo groot en extreme is geweeſt, datſe de capaciteit van de plonderaers te boven gink, ſo hebbenſe nochtans hen niet konnen verſadigen noch van 't bloed, noch van de goederen van de arme deſolate borgers en inwoonders: maer hebben daer na gerantſoeneert en gecompoſeert niet alleen de lichamen en ledige huiſen van de voorſchreven borgers, ontbloot en berooft van alle goederen, ſonder ook de gene van de vreemde Natien daer reſiderende met expreſſe privilegien hen geoctroyeert en geconfirmeert by ſijne Majeſteit, en in ſijne ſauvegarde weſende, hen hebbende gedwongen met het rappier op de keele van hen uit te kopen door obligatien, beloften en anderſins, de een van den anderen: en dat meer is, hebben ſich niet geabſtineert van hen te bemachtigen van de Coninklijke gevankeniſſe, en aldaer gerantſonneert alle gevangene ſo civile als criminele, ſelve ook de gene daer gehouden zijnde en geaccuſeert van 't Crimen van ketterye en Wederdoperye, een ſake ſo cruel en barbariſch, dat den Hemel, de aerde, en alle elementen daer van een afgrijſen hebben ſouden, en de revenge te prepareren en te procureren. En en hebben de arme bor- (F. 187.)
gers en inwoonders van de voorſchreven ſtad Antwerpen tot nu toe in haer extremiteit anders geen confort noch vertrooſtinge gehad, als de ſuivere en oprechte conſcientie, die hen getuigt, datſe hebben geleden de voorſchreven overlaſten, ſonder eenige hare ſchuld, faute ofte mishandelinge, en hen doet vaſtelijk hopen en gelooven, dat onſe Heere God Almachtich, die haer onſchuld kend, hen in deſe nood niet verlaten ſal, maer hen aenſiende met zijne barmhertige oogen, ſal onſen ſouverainen Heere den Coninck perfecte kenniſſe geven van hare ſake, met bereiden wille van hen te trecken en te verloſſen van de voorſchreven miſerie en captiviteit, mitſgaders aen alle Coningen, Princen, Potentaten, Republijken, Natien, en luiden van eeren (de welke een goed deel van deſe miſerie uit cauſe als voren mede is rakende) te verlenen den wille en middel om daer mede t'aſſiſteren.

Dies te meer, dat nemende goed regard op 't gene hier boven gededuceert is men bevinden ſal dat de voorſchreven Stad en inwoonders der ſelve in 't minſte niet culpabel zijn van 't ongeluk by hen geleden, als niet hebbende gedaen, geſeid, gepropoſeert, beſloten nochte geaccordeert eenigerhande ſake, rakende de receptie van de garniſoenen ofte anderſſins, dan door expreſſe laſt en ordre van mijne Heeren van den Rade van State, geſtelt voor 't Gouvernement van het Land van herrewaers-over, en repreſenterende de eigen perſoon van zijne Majeſteit, aen de welke die van Antwerpen niet hebben konnen weigeringe doen, ſonder reprochie en notitie van eene manifeſte ongehoorſaemheid en rebellie; gelijk die van den voorſchreven Rade breeder getuigeniſſe konnen geven, tot de welke de Remonſtranten hen ganſchelijk zijn rapporterende.

Supplierende daerom wel ootmoedelijk, dat uwe heerlijkheden believe te willen voordragen den inhoud van deſe requeſte aen die van den voorſchreven Rade, en elders daer 't door u lieder advijs ſal goed

goed gevonden werden, ten einde op den ſtaet van de voorſchreven Stad moge werden geſtelt en gegeven behoorlijke remedie, ſulx als de grote nood vereiſcht, op dat door faute van dien de voorſchreven ſtad niet geheelijk en vervalle in een afgrond en extreme deſolatie, waer van ſijne Majeſteit en den gehelen Staet van 't Land mochte komen te gevoelen een onwederbrengelijke ſchade: en de oude Catholijke Roomſe Religie door eenige deſperatie mochten in een twijffel, veranderinge en alteratie geraken. Ook de voorſchreven Koningen, Princen, Potentaten, Republijken en vreemde Natien uit cauſe als vore, grootelijx geintereſſeert, ſouden lichtelijk veroorſaekt weſen van repreſalien, brieven van Marcque, en andere violente en extraordinaire remedien te gebruiken: waer door de negotiatie, hantering, trafijk en commercie ter Zee t'eenemael ſoude komen te ceſſeren, en elderwaerts gediverteert werden, geſwijge andere hoſtiliteiten, querelen ofte nieuwe oorlogen, die daer uit mochten rijſen: alle het welke (onder correctie) eensdeels konde werden geremedieert, doende declareren en publiceren door Placcate of anderſins, de volgende poincten.

Eerſt datmen ſoude verklaren 't groot mishagen dat ſijne Majeſteit heeft ontfangen door d'voorſchreven enorme maſſacre, overval en plonderinge.

En dat daer-en-boven alle de goederen geprocedeert van de voorſchreven plonderinge, in wiens handen die bevonden werden 't zy in hare eerſte forme, of verandert, ſullen werden gevendiceert of gerepeteert door den proprietaris in ſpecie, of in de waerde, doende hier van blijcke, ſonder te verduiſteren den prijs van haren koop.

Dat alle Obligatien en beloften, ſo principale als van borchtochte, wiſſelen of herwiſſelen, gemaekt door de voorſchreven borgers of handelſlieden, gedurende 't voorſchreven gewelt en plonderinge, of daer na, onder wat name, titul of koleur datſe ſouden mogen weſen ge-emaneert gecoleureert, of geinventeert, ſullen zijn gecaſſeert en geannulleert, verbiedende eenen jegelijken dien aengaende eenige betalinge te doen aen de voorſchreven plunderaers, hare gemachtichde of andere, op pene van te weſen geacht van hare toeſtaenders.

En alſomen geinformeert is dat vele plonderaers, of andere van haren 't wegen, de penningen binnen Antwerpen gerooft en geſtolen, alrede op wiſſel en herwiſſel gegeven hebben, om in Spangnien, Italien, Vrankrijk, of elderwaerts te betalen, of anderſins ſodanige penningen op eenige comptoiren of banquen gedepoſiteert hebbende, om die te mogen elders of hier ontfangen; datter geordonneert werde aen alle kooplieden ſo vreemdelingen als andere, hebbende ontfangen eenige penningen op wiſſel, herwiſſel, leeninge of depoſito ſedert den 4 Novembre leſtleden, datſe ſulx ſullen komen verklaren aen ſekere Commiſſariſſen daer toe gedeputeert, om aldaer, en voor de gemelde Commiſſariſſen te werden gedebateert de qualiteit van de voornoemde ſchuld binnen ſekeren dach, of de originele penningen eenigſins zijn geprocedeert van de voorſeide plonderinge, of niet, op pene als boven: Bevelende wel expreſſelijk aen alle koopluiden en andere, hebbende zedert den voorſchreven tijd ontfangen eenige penningen op wiſſel, leeninge of depoſito, daer van ſy ſouden mogen geſonden hebben hare brieven, om die te betalen in andere Provincien, Miſſen of plaetſen, datſe ſullen hebben terſtond te verklaren en revoceren de voorſchreven brieven, doende hier van de inſinuatie aen haer luider Facteuren, Agenten, of andere, aen de welke de voorſchreven weſſelbrief of obligatie ſoude mogen geaddreſſeert weſen, ſy waren geaccepteert of niet, en de voornoemde brieven niet te betalen, op pene van de originele penningen ſelve goed te doen.

Datter verboden werde van uit den Lande te voeren, te lande of te water, eenige goederen gepakt ofte ongepakt onder dexel van koopmanſchap of anderſins, ſonder eerſt geviſiteert te weſen door de Commiſen van de Tollen of Officiers, om te ſien offer onder de ſelve goederen niet waren eenige gepilleerde of geſtolen ſaken in voornoemde maſſacre.

Dat de gene die wetentlijk eenige hulpe ſouden mogen gegeven hebben, van te doen ſodanige tranſporte of hare namen geleent, ſullen geſtraft werden als favoriten, en dat de gene die haren naem hebben geleent, of hebben laten inpacken ſulke geroofde goederen met hare wetenſchap, al waer 't dat de ſelve goederen waren geweeſt in de derde hand, ſullen hare eigen goederen verlieſen en boven dien arbitralijken geſtraft werden.

Dat boven het onderſoeken van de packen 't welke ſonder onderſcheid geſchieden ſal, om te ſien of daer eenige geroofde goederen in zijn, den eigenaer deſſen verſocht weſende, ſal gehouden ſijn zijnen eed te doen, dat de voorſchreven goederen niet en komen van de voornoemde plonderinge, en dat hy daer van geenderhande deel genoten heeft, directelijk of indirectelijk, door forme van koop, wiſſel of anderſins, in eenigerley maniere dattet ſoude mogen weſen.

En alſo ſo wel te vore, als in den ſelven tijd van de maſſacre, en ook daer naer, vele van de koopluiden, borgeren en inwoonders, hebben geabandonneert de Stad, en hen houdende verſtroit hier en daer in vele Provincien en plaetſen, ſelve in de gene zijne Majeſteit niet onderworpen zijnde, met een deel van henne koopmanſchappen, boeken, papieren, obligatien, waer door de gehele negotiatie en traffique in de ſtad van Antwerpen ſoude komen te ceſſeren, en de handwerken als het eenig fondament en behoudinge van den Staet des Nederlands, te niet gaen: ſo ſal (onder correctie) nodig weſen ordre te geven, dat de voorſchreven verſtroide koopluiden mogen verſekert werden van weder te keren en te komen binnen de voornoemde ſtad Antwerpen, en aldaer wederom beginnen de traffique, het welke niet doenlijk ſchijnt te weſen, ſo niet eerſt de Spaenſe en Duitſe garniſoenen ſo wel uit het Caſteel, als uit de ſtad en vertrecken: en dat de articulen van de Pacificatie in aenſien der traffijke en hanteringe daer onderhouden werden.

De Staten van Braband deſe Remonſtrantie door hare Gedeputeerde gepreſenteert hebbende in de vergaderinge der Staten Generael / is goed gevonden de ſelve te ſenden aen den Rade van Staten / by de welke daer op gemaekt / geconcipieert en daer na gepubliceert is dit navolgende placcaet.

By den Coninc.

Placcaet daer by alle kooplui-den / borgeren en ingeſetenen der ſtad van Antwerpen wort geaccordeert hare goeden by de gemutineerde Spangiaerden gerooft en geplundert / te mogen vendiceren.

ONſen lieven en getrouwen de Cancelier en luiden van onſen Rade in Braband, ſaluit en dilectie. Alſo de Generale Staten van onſe Landen van herwaers-over, jegenwoordelijk vergadert binnen deſe onſe Stad van Bruſſel, ten verſocke van de drie Staten van onſen Lande en Hertogdomme van Braband, ons hebben wel particulierlijken doen vertonen het groot misval, ongeluk, en depopulatie van onſe Stad van Antwerpen. En dat om te verhoeden de gehele bederffeniſſe, deſolatie en ruine van den koopluiden, burgers en ingeſetene van diere, gantſchlijken van node was, daer in te verſien by publicatie van eenige puncten en articlen, in hare Remonſtrantie begrepen, en onder anderen, dat alle goeden, waren en koopmanſchappen, procederende van den roof en plunderinge binnen de voorſz Stad, by de gemutineerde Spangiaerden en hare aenhangeren, onlanx gedaen, onder wien de ſelve bevonden ſouden worden, ſo wel in hare eerſte vorme als verandert weſende, ſouden mogen by den proprietaris gevendiceert, gerepeteert en weder geeiſcht werden, in

ſpecie of weerde, mits doende daer van blijken, ſonder den prijs van haren koop weder te keeren of reſtitueren. Ook dat alle obligatien en beloften, ſo principale als op borgtocht of fidejuſſoire, wiſſelingen of wederwiſſelingen, by de voorſchreven burgers of ingeſetenen, gedurende de forſe, gewelt, roof en plonderinge voorſchreven of naderhand gedaen, onder wat name, tijtle, verwe, of dexſel de ſelve ſouden gemaekt of geinventeert weſen, gecaſſeert, geannulleert en te niete gedaen ſouden worden. Verbiedende eenen jegelijken daer van den plunderers of actie van hebbende, of andere eenige betalinge of vernoegen te doen, op pene van geacht te worden als fauteurs van dien. En alſo vele der voorſchreven plunderers, of andere van haren 't wegen, de penningen t' Antwerpen gerooft en geſtolen, alrede by wiſſelinge en wederwiſſelinge uitgegeven hebben, om die in Spangien, Italien, Vrankrijk en elders, of anderſins gereſtitueert te worden, hebbende ſulke penningen geleid of gedepoſiteert op eenige comptoiren of banken, om de ſelve binnen deſe Landen of elders te mogen vinden, datmen ordineren ſoude allen koopluiden, ſo wel vremde als andere, die eenige penningen by wiſſel of wederwiſſel, leeninge of de poſt ontfangen hebben, zedert den vierden dag van Novembri leſtleden, dat ſy 't ſelve ſouden moeten verklaren en te kennen geven aen ſekere Commiſſariſen daer toe gedeputeert, om aldaer en voor de ſelve Commiſſariſen gedebateert te worden van de qualiteit van de ſchult binnen ſekeren dage, en of de originele penningen van den voorſz roof eenigſins geprocedeert zijn, of niet, op
(Fo 188.) pene als boven. Belaſtende wel expreſſelijken allen koopluiden, en andere die zedert den voorſz tijd eenige penningen by wiſſel, leeninge of depoſt ontfangen hebben, daer van hare brieven ſouden mogen geſonden hebben om die te betalen in andere Landen, Provincien, merkten, of plaetſen, dat ſy de ſelve brieven van ſtonden aen wederroepen en revoceren, doende daer van d'inſinuatie aen hare facteurs, agenten, of andere aen de welke de voorſchreven wiſſel-brieven of obligatien ſouden mogen geaddreſſeert of geſchikt zijn, 't zy dat de ſelve geaccepteert waren of niet, de voorſchreven brieven niet te betalen, op pene van de originele penningen te moeten wederkeren en reſtitueren. Dat inſgelijkx verboden ſoude worden uit de Landen van herwaers-over te mogen voeren te lande of te water, eenige gepakte of ongepakte goeden of waren, onder 't dexel van koopmanſchap of anderſins, ſonder eerſt en alvoren geviſiteert te zijn by de Gecommitteerde van de tollen, of Officiers, om te beſien of onder de voorſz goeden en waren yet ſoude mogen weſen, dat in den roof en plonderinge van Antwerpen geſtolen ſoude weſen. Van gelijken dat de gene die huns wetens eenige hulpe gedaen ſouden hebben, om ſulke tranſporten of uitvoeringe te doen, of hun namen daer toe geleent, geſtraft en gepunieert ſouden worden als fauteurs, te wat tijde men 't ſelve naderhand ſoude mogen weten of doen blijken. En dat de gene haren naem daer toe geleent hebbende, of die huns wetens ſulke geroofde goeden mitten haren ſouden hebben laten packen, al hadden de ſelve in derderhand geweeſt, hun eigen goed ſouden verlieſen, en dat ſy daer-en-boven arbitralijken geſtraft en gepunieert ſouden worden En dat boven het onderſoek van de packen, 't welk indifferentelijken gedaen ſal worden, om te beſien of daer eenig gerooft goed in ware, den proprietaris des verſocht zijnde, gehouden ſoude weſen ſijn eed te doen, dat de ſelve goeden van den voorſchreven roof niet en komen, en dat hy egeen deel of part gehad en heeft in den ſelven roof, directelijk noch indirectelijk, by koop, wiſſelinge of anderſins, in wat manieren 't ſelve ſoude mogen weſen. En dat hen daer op ſouden worden ge-expedieert onſe opene brieven van Placcate daer toe dienende. So iſt, dat wy de ſaken voorſchreven overgemerkt, genegen weſende ter bede en begeerte van de voorſchreven Generale Staten, en begeerende te verhoeden de gantſche ruine en bederffeniſſe van de goede koopluiden, burgeren, en ingeſetene van onſe voorſchreven ſtad van Antwerpen, ſo grootelijks beſchadicht door den roof en plunderinge der ſelver Stad, tot onſen groten leetweſen en mishagen. Wy om deſe en andere redenen ons daer toe bewegende, hebben by advijſe en deliberatie van onſe ſeer lieve en getrouwe de luiden van onſen Rade van State, by ons gecommitteert totten Gouvernemente Generael van onſe voorſchreven Landen van herwaers-over, mitſgaders van de Hooft-Preſident, en luiden van onſen ſecreten Rade, geordineert en geſtatueert, ordineren en ſtatueren by deſen, de puncten en articulen hier na volgende. In den eerſten, dat alle goeden, waren, en koopmans ſchepen, procederende van den roof en plunderinge voorſchreven, onder wien de ſelve bevonden ſullen worden, ſo wel in hare eerſte vorme als verandert zijnde, ſullen by den proprietaris, gevendiceert, gerepeteert, en wederom ge-eiſcht mogen worden, in ſpecie of in weerde, mits daer van deugdelijk doende blijken, ſonder den prijs van den koop daer af te moeten reſtitueren. Behoudelijk nochtans dat de Jugen en Rechteren daer van ſommierlijk recht doende, ſulk en ſo goed regard daer op ſullen nemen, als ſy na reden en billikheid bevinden ſullen te behoren. Dat alle obligatien en beloften ſo principale als fidejuſſore, wiſſelingen of wederwiſſelingen, die gedurende de fortſe, gewelt en roof voorſchreven, of daer na by de voorſchreven burgers of ingeſetene gedaen zijn geweeſt, onder wat naem, verwe, of tijtel de ſelve ſouden mogen ge-emaneert, gemaekt, gecoloreert, of geinventeert weſen, ſullen gecaſſeert, geannulleert en te niete gedaen worden, gelijk wy ook de ſelve caſſeren en annulleren by deſen. Verbiedende eenen jegelijken daer van eenige betalinge of vernoegen te doen aen den voorſchreven plunderaers, of actie van hun hebbende, of andere, op pene van geacht te worden als fauteurs van dien. En op datmen des te beter ſoude mogen achterhalen de penningen binnen Antwerpen gerooft, die de plunderaers of andere van harent wegen alrede by wiſſelinge en wederwiſſelinge uitgegeven mogen hebben, ſo voorſchreven is, hebben wy geordineert en ordineren by deſen, allen koopluiden, ſo vreemde, uitheemſe als onſe onderſaten, die zedert den voorſchreven vierden dach van Novembri leſtleden eenige penningen by wiſſelinge of wederwiſſelinge, leeninge of de poſt ontfangen ſullen hebben, dat ſy 't ſelve komen verklaren aen den Commiſſariſen daer toe van onſen wegen gedeputeert binnen onſe Steden van Mechelen, Gent, Vliſſingen en andere: te weten Meeſter Jan de Pape, en Nicolaes de Voogt, Schepenen van onſe voorſchreven ſtad van Antwerpen, en Meeſter Willem Martini Greffier der ſelver ſtad, of de twee van henluiden, of ſulke andere als de ſelve Commiſſariſen te dien einde ſullen mogen denomineren en ſubdelegeren, in de voorſchreven Steden, om voor de voorſchreven Commiſſariſen gedebateert te worden van de qualiteit van de ſchuld, en of de originele penningen eenigſins geprocedeert zijn van den voorſchreven roof, of niet, en dat tot ſekeren dage die de voorſchreven Commiſſariſen daer toe ſtellen en prefigeren ſullen, op de pene als boven. Belaſtende wel expreſſelijken allen koopluiden, en andere die zedert den voorſchreven tijd eenige penningen by wiſſelinge, leeninge of depoſt ontfangen ſullen hebben, daer van ſy hare brieven geſonden mogen hebben, om die in andere Landen, Provincien, merkten of plaetſen te betalen, dat ſy terſtond de ſelve brieven wederroepen en revoceren. Doende d'inſinuatie aen hare Facteurs, Agenten of andere, aen de welke de voorſz wiſſelbrieven, of obligatien geaddreſſeert of geſchikt mogen weſen, 't zy dat de ſelve geaccepteert zijn of niet, de voorſz brieven niet te betalen, op pene van d'originele penningen te moeten wederkeren.

en restitueren. Verbieden en interdiceren voorts eenen jegelijken by desen, uit onse voorschreven Landen van herwaers-over te voeren, ter zee, te lande, of over soete wateren, eenige gepakte of ongepakte goeden en waren, onder 't deksel van koopmanschap of andersins, sonder eerst en al voren gevisiteert te zijn by de Gecommitteerde van de Tollen, of Officiers, om te besien of onder de voorschreven goeden iet ware dat in de plunderinge van Antwerpen gestolen of geroofr soude mogen zijn. Willende en ordinerende dat de gene die huns wetens eenige hulpe gedaen sullen hebben, om gelijken transporten of uitvoeringen te doen als voren, of daer toe haren naem geleent sullen hebben, gestraft en gepunieert sullen worden als fauteurs, tot wat tijde men 't selve hier namaels sal kunnen weten of doen blijken. En de gene die haren naem geleent, of sulke geroofde goeden, huns wetens by den haren sullen hebben laten packen, al waert dat de selve goeden in derder hand hadden geweest, sullen hen eigen goed verliesen, en daer-en-boven arbitralijken gestraft en gecorrigeert worden: de selve goeden te appliceren, d'een derdendeel t'onsen profijte, d'ander derdendeel tot profijte van den aenbringer, en 't derde derdendeel tot profijte van den Officier die daer van d'executie doen sal. Willende en ordinerende voorts meer, dat boven 't ondersoek van de packen, 't welk indifferentelijk gedaen sal worden, om te besien of daer onder geroofde goeden zijn, den proprietaris des versocht zijnde gehouden sal wesen eed te doen, dat de voorschreven goeden van den voorschreven roof niet en komen of procederen, en dat hy in den selven roof geen deel of part gehad en heeft, direćtelijk noch indirećtelijk, by kope, wisselinge, noch anderlins in geenderhande manieren. En ten einde dat van onse jegenwoordige ordinancie, interdićtie, en verbod, niemand ignorantie en soude mogen pretenderen. Ontbieden en bevelen wy u, dat gy terstond en sonder vertrek, dese jegenwoordige doet kundigen, uitroepen, en publiceren, alom binnen de steden en plaetsen van onsen lande, en Hertogdomme van Braband en van Overmaze, daer men gewoonlijk is uitroepingen en publicatien te doen. En tot onderhoudenisse en observatie van diere, procedeert en doet procederen, tegens den overtreders en ongehoorsame, by executie van de penen boven gementioneert, sonder eenige gunste, dissimulatie of verdrach. Des te doen met dieser aenkleeft, geven wy u volkomen macht, autoriteit, en sonderling bevel Ontbieden en bevelen eenen jegelijken, dat sy u 't selve doende ernstelijken verstaen en obedieren. Want ons also geliefr. Gegeven in onser stad van Brussel, onder onsen contre zegel hier op gedrukt in Placcate, den 18 dach van Decembri. In't jaer 1576. Onderstond aldus, by den Konink, in sijnen Rade. En was ondertekent

d'OVERLOPE

Jeronimus de Roda hadde in dese wrede Spaenschen handel t'Antwerpen so grooten behagen, dat hy den Konink daer van so haest hy mocht, als van eene seer groote schoone en heerlijke victorie, daer den Konink grooten dienst en voordeel van hadde, die seer groote recompense hadde verdient en gemeriteert, heeft overgeschreven. En op datmen niet en meene dat het versiert zy, sal ik hier sijn eigen brief uit den Spaensche getranslateert en overgeset stellen, die hy den sesten Novembris, twee dagen naer dese schrickelijke inneminge aen den Konink heeft gesonden, de sacke naer zijnen sin, so hem goed docht verhalende, 't inhoud was luidende aldus.

Brief van Jeronimo Roda aen den Konink, behalde het

S. C. R. M. Hoewel ik seer ge-empescheert ben, zy ik nochtans genootsaekt uwe Majesteit rekeninge te doen van alle 't gene dat sedert mijn leste schrijvens alhier is gepasseert, met het succes van Maestricht. De Duitschen die daer in lagen, namen de wapenen in de hand, en begonsten tegens hare Colonnels te muiteneren, seggende, dat sy wilden weten wie sy dienden, en wie haer soude betalen, en wilden betaelt zijn, en gingen in't huis van den Grave om die te vangen, 't welk sy niet en konden doen, want hy haer ontkomen was, dit geschiede op Saterdach den 27 van de voorleden maend. De Grave hadde hem den 20 of 21 verklaert aen de zyde van de Staten, en dat ook door brieven aen den Hertoge van Aerschot, en Marquis de Havre: op Sondag den 28 quamen hier de Colonnels Polwyler, Carel Focker en Cornelis van Einden, om met ons te tracteren, dat wy metten Grave in vrundschap souden accorderen, want hy hem verloren sach, door dien hy vreesde dat al ons volk op de stad souden chargeren, wy seer grooten lust hebbende tot den dienst van uwe Majesteit, en aenmerkende dattet nodich was, hebben hem geaccepteert, en maekte dese bygevoechde conditien, daer van ik uwe Majesteit nevens desen copie oversende, de welke de Grave op den 29 der selver geswooren en belooft heeft t'onderhouden: en hoewel dat wy wisten dat hy ons daer mede meende te bedriegen, so contenteerden wy ons daer mede, om onse sake daer door te meer te justificeren: op Vrydag daer naer leide den Velt-oversten Juliaen de Romero de Heere van Floyon, den soone van den Grave van Barlaymont, neder, die naer Mechelen wilde gaen, want van daer wel 20 Compagnien Walen en 1000 paerden gekomen waren, om in dese Stadt te brengen, op den selven dage arriveerden hier het voorsz volk van de Staten in de voor-stad Borghout genaemt, en quamen terstond voor de stad, begerende daer in te komen. Den Grave belaste datter niemand op die van buiten en soude schieten, welke Grave en Champagny onder de bogen van de poorten met hun tracteerden. De Duitse Colonnels gingen wel twe of drie maels by den Grave, om hem te doen consenteren, om op des Staten volk te mogen schieten, 't welk al te vergeefs was, en dat refuseerde hy niet alleen, maer wilde ook de soldaten die buiten de poorten van sijn Hof stonden wech jagen, en maekte dat sijn soldaten de pieken jegens haer velden, so dat die met groot mescontentement op dien nacht naer het kasteel quamen, en schreven hen daer op eene missive, siende het verraed van den Grave. Des Saterdaegs 'smorgens te tien uren, so liet de Grave de Compagnien van de Staten binnen de stad komen, met ook de ruiterie, en gingen haer terstond tegens het kasteel trenseren: daer tegens die van het kasteel met al haer geschut tegens de stad, en trenseen schooten, op den selven tijd so won den Capitein Gasper Ortis haer een trensee af aen de zijde van St. Michiel, dodende alle de gene die daer waren, en brande een huis af, dat sy wouden fortificeren, 't welk na de Cronenburgse poorte was, men schoot alle den gantschen nacht over, om hen niet te ruste te laten, ten selven dage verstonden wy dat de soldaten uit Aelst waren getogen, en by de Rivier waren om die te passeren, en terstond so sonden wy haer de galeyen en ponten om over te passeren. Des Sondaegs daer aen op den vierden deses hadden wy tijdinge dat Don Alonso de Vergas, met noch eenige die tot Maestricht waren gebleven, en de ruiterie van Juliaen de Romero met eenige soldaten die van die tot Lier waren, mede omtrent twe mylen van de stad quamen, om de Staten volk te recontreren, niet wetende dat sy in de stad waren, so dede men haer omtrent 11 uren binnen het kasteel komen. Die van Aelst en wouden onder haer vendels niet binnen komen, dan als gemutineerde, so sy zijn, met haren Electo en vendel, men most daer mede te vreden wesen, dewijle wy haer geoffereert hadden te voldoen en betalen, terstond so stelden wy ordre om eenen uitval te doen, 't welk by de poorte van St. Joris geschiede. Die van Aelst met haren Electo, den Baron Polwyler, Carel Focker, en drie Compagnien Hoogduitschen, als twe van Fronsberger en een van Carel Focker gingen op de strate daer de Walen lagen, het volk van Maestricht,

gene door sijn bevel binnen der stad van Antwerpen geschied was.

(F.190)

» stricht / trocken in de straet van Sint Michiel / den
» Velt-oversten Juliaen Romero / Francisco Valdez
» met haer volk / en noch drie Compagnien van den sel-
» ven Grave van Overstein die tot Maestricht waren
» geweest / de welke wel wetende de schelmerye van
» den Grave / swoeren ten dienst uwer Majesteit te
» sterven tegens hem / dese orde gestelt zijnde / so de-
» de ik publiceren / op verbeurte van 't lijf datter nie-
» mand in eenige huisen soude gaen voor en al eer dat de
» Stad gewonnen was / en datter niemand en soude
» roven / verklarende 't selve voor quaed te zijn / en dat
» men de borgerye / hare vrouwen / of kinderen geen
» quaed en soude doen / dan de gene die men in de wa-
» penen vond / dat men de Kerken / Cloosters of eenige
» Geestelijke huisen niet moepen en soude / en na de
» winninge der Stad / soude men mette selve compo-
» seren / en dan de soldaten contentement doen / sonder
» korminge van hare competerende gagie. 't Welk sy
» alle beloofden na te komen / en trocken so op de mid-
» dag te een uren uit het Casteel. Sy en waren so haest
» uit het Casteel niet / sy en wonnen terstond de trensee
» van S. Michiel / en staken de voorste huisen in den
» brand / het Schermers-huis vermits het seer sterk
» was / leggende by Sint Joris poorte / en alwaer sy
» dien nacht het geschut hadden gestelt / verdefendeer-
» de hen lange tijd / ten laetsten quamen wy op alle zij-
» den in de Stad / en de ruiterye volgde het voetvolk /
» so vocht men voor de ganssche Stad tot voor de Nieu-
» stad toe / en om dat sy van 't Stadhuis en uit ande-
» re gebuir huisen op ons volk grote schade deden / so
» datse by na mosten vertrecken / so stak men die in
» den brand / ten laetsten God heeft willen gedient
» zijn met het doden van veel volx de Stad te behou-
» den / daer zijn omgekomen meer als 8000 man te
» voet / so Duitschen als Walen en 1000 peerden / die
» in de stad gebleven of den hals afgesneden zijn.
» De soon van den Grave van Egmont en de Heer
» van Capres worden gevangen / en zijn op dit Ca-
» steel / men en weet gansch niet van Champangny /
» van den Marquis van Havre / of van den Grave / of
» sy dood / verborgen / of ontkomen zijn / de Heere van
» Bievre is in de Nieustad met een schuitgen verzon-
» ken / daer hy in verborgen was / van gelijken is hier
» ook gevangen den Colonel Cornelis van Einde / de
» welke met sijn volk al vechtende werd gevonden / en
» zijn noch vele van de hare gevangen / die men de wa-
» penen af heeft genomen / en men heeftse uit de stad
» gejaegt / de welke tegen onse orde geplondert en be-
» roofst is geworden / dat nochtans de soldaten belooft
» hadden niet te doen / en eenige plaetsen van de stad
» zijn verbrand / als het quartier na het Casteel / en
» noch op eenige andere plaetsen van de stad. Op gis-
» teren wesende Maendag gink ik binnen der stad / om
» te ordonneren dat het roven en plonderen soude op-
» houden / en dede eenige van de Magistraet vergade-
» ren / om in eenige andere saken orde te stellen. Ik
» gelove dat men seer weinig profijt uit dese stad sal
» trecken / want sy al composeerden / en ik ben niet be-
» stand geweest om dat te remedieren / den Castelein
» Sanchio d'Avila / Don Alonso de Vergas / en Ju-
» liaen Romero / hebben op huiden alle mogelijke naer-
» stigheid gedaen om het volk te doen vertrecken / op
» dattet roven en plonderen op soude houden / God ge-
» ve dattet helpen mach. Sy hebben op huiden uwe
» Majesteit groten dienste gedaen / dat men haer niet
» genoeg en kan recompenseren. Den Baron Polwij-
» ler vocht selve in persoon / sijnen soon wierd gequetst /
» en Carel Focker ook met een pijke / en is noch in een
» hand gequetst / den Baron Fronsberger vocht te
» paerde / also hy niet te voet en konde gaen / Alexan-
» der Gonsaga heeft uwe Majesteit alle desen tijd seer
» wel gedient / den welken al sijn goed / so tot Brus-
» sel / als dat hy hier hadde / verloren heeft. Den Ca-
» stelein Sanchio d'Avila / Don Alonso de Vergas /
» den Velt-oversten Juliaen Romero / den Velt-over-
» sten Francisco de Valdez / den Colonel Verdugo /
» en alle de Capiteinen en Officiers hebben haer seer
» wel gequeten in den dienst van uwe Majesteit gelijk
sy verobligeert zijn / derhalven uwe Majesteit daer « tegens dankbaer sal wesen. Ik wensche uwe Maje- « steit veel gelux met dese victorie / die seer groot ge- « weest is / en de schade van de stad is wel groot ge- « weest: maer sullen daer weder de macht van het Ca- « steel leren kennen. Ik ben seer geempescheert / maer « sal mette eerste occasie op het braetste wederom aen « uwe Majesteit schrijven / &c. uit het Casteel van Ant- « werpen den 6 Novembris 1576. Onderstond / uwe « Majesteits ootmoedigen dienaer en vasael die uwe « Coninklijke Majesteits voeten en handen is kussende / « en was ondertekent «

Hieronymo de Roda.

De selve Roda ordonneerde dat de Chirurgijns van Antwerpen / de gequetste personen die sy hadden gecureert / of waren curerende / mosten by name en toename by geschrifte leveren aen Comargo / met designatie van haer woonplaetse / pretenderende die gebankelijk te stellen / en hen goederen te confisque- ren / als hen wonden gekregen hebbende in de resi- stentie van de Spangiaerden / niet tegenstaende de selve meest waren gewont in haer huisen in 't sacca- gement / desgelijx wilde Comargo voor last van Ro- da gebankelijk stellen alle Wijk-meesters / Honderd- ste en Tiendenaers / als de gene die last hadden de Spangiaerden te resisteren / sulx dat sy hen leven met geld hebben moeten bey kopen / na dat sy van haer goederen al berooft waren. Dit en meer anders dede vele borgeren vertrecken en weglopen / om 't welk te beletten / hy dede dit navolgde mandament verkondi- gen / luidende als volgt:

A Engesien vele borgeren en inwoonderen sich da- « gelijx vertrecken uit deser stad / verlatende d'ee- « ne de plaetse sijnder geboorte / en d'andere de plaet- « se van hare domicilie en ordinarise woninge of resi- « dentie / daer sy nochtans in tijde van nood gehouden « zijn t'assisteren / niet alleenlijk naer de besette wet- « ten / maer ook naer 't recht der nature. Wy willen- « de daer in versien / hebben verboden en verbieden by « desen / in den naem en van wegen der Coninklijke « Majesteit / dat genige borgeren noch inwoonderen « van nu voortaen hen niet en sullen verboderen te « veranderen haer domicilie / noch hen te vertrecken « buiten deser stad / maer dat sy sullen continueren ha- « re residentie als voren. En aengaende de gene die « sich alrede geabsenteert hebben dat sy weder sullen « keren in hare woningen / en herstellen hen mesna- « ge in dese stad binnen den tijd van vier weken / de « gene die haer onthouden binnen den Lande herwaers- « over van sijne Majesteit / en van ses weecken voor « de gene die geweken zijn buiten de selvige / te begin- « nen sedert de publicatie van dese. Bevelende aen al- « le ouders / geallieerde vrienden / en naburen der sel- « ver uitgewekene / haer-lieden daer van terstond de « wete te doen / op dat sy wederkeren: en by gebreke « van dien / men verklaert so wel d'uitgewekene / als de « gene die van nu voortaen noch sich sullen absenteren / « berooft en gepriveert te zijn van haer-lieder recht van « borgerschap / en boven dien verballen in de breuk « van de somme van 2000 gulden / en dat borders te- « gen haer-lieden sal geprocedeert worden / als men na « recht en reden sal bevinden te behoren. En op dat « van dese jegenwoordige ordonnantie niemand en pre- « tendere onwetenschap of ignorantie. Ordonneren wy « den Schout deser stad / dese te doen publiceren daer « en also 't behoren sal. Gedaen binnen Antwerpen den « 13 van December 1576. Geteken Jeronimo de Ro- « da, gezegelt metten zegel van sijne Majesteit / in for- « me van placcaet. «

MEn soude hier noch mogen by voegen de brie- ven by de Staten van Braband / geschreven aen de Oosterse Steden / van gelijken aen den Bis- schop van Luik / en meer andere Heeren / Steden en Republijken / maer dewijle de selve niet bysonders anders in en houden / dan klachten over dese wrede /

en

en jammerlijke en tyrannige handelinge der Spangiaerden / en verſoek dat ſy de ſelve geen aſſiſtentie en ſouden doen / noch toelaten datter door hare Landen en gebied eenig volk van oorlog ſoude paſſeren / tot hulpe en bystand van hare vyanden / en dat wy meer dan te veel / uit 't gene verhaelt is van den deerlijken ſtaet deſer ſo vermaerder ſtad / hebben gehoort / ſo willen wy daer van ophouden / met het beersken 't welk Plutarchus ſeid / dat Brutus voor ſijn dood heeft geleſen:

ô God ſtraf immers hem gewis,
Die van dit quaed de ſtichter is.

Vande-linge van vre-de tot Gent.

WY hebben hier voren verhaelt hoe dat de Gedeputeerde van de Staten Generael / ter eene / en de Gedeputeerde van den Prince van Orangien / Staten van Holland Zeeland en haer Geaſſocieerde ter andere zijden / opten 19 Octobris binnen der ſtad van Gent d'eerſte communicatie metten anderen hebben gehouden / om vrede tuſſchen deſe partyen te maken. De voorſchreven Gedeputeerde / naer dat ſy de ſaken ten beiden zijden wel en rijpelijken hadden overwogen / en dat ſy ſagen / merkten en hoorden de meninge van de Spangiaerden nergens anders toe te ſtrecken / dan om hen ſelven volkomene meeſters over de Nederlanden te maken / en alle de inwoonderen en ingeſetenen van de ſelve in eene eeuwige en onverdraeglijke ſlavernye te brengen / daer toe ſy in alle manieren waren trachtende / welk ſy geduirende deſe handelinge meer dan te veel waren betonende. So docht het hen meer dan tijd / eer de ſaken in noch meerder verloop en confuſie quamen / een einde daer af te maken. Alſo is op den achtſten Novembris den vrede getroffen en beſloten / met groter blyſchap van eenen yegelijken. Daer van wy de articulen alhier verhalen ſullen / en waren luidende als volgt:

F. 191.) Artículen van vre-de beſlo-ten tot Gent.

1. EErſt dat alle offenſien, injurien, miſdaden en beſchadigheden, tuſſchen de ingeſetenen van de Provincien, die in dit tegenwoordig tractaet gecomprehendeert zijn, ſo waer of in wat manieren dattet zy, ſullen vergeven, vergeten, en gehouden ſijn als niet geſchiet, ſulx dat ter oorſake van dien ten genen tijden mentie gemaekt, of iemant aengeſproken en ſal mogen worden.

2. Dienvolgende beloven de voornoemde Staten van Brabant, Vlaenderen, Artois, Henegouwen, &c. Mitsgaders mijn Heere Prince, Staten van Holland en Zeeland, met hun Geaſſocieerde, ongeveinſdelijk en in goeder trouwen van nu voorts aen t'onderhouden, en onder d'ingeſetenen van den Lande te doen onderhouden; een vaſte ende onverbreekelijke vriendſchap en vrede, en in ſulker voegen elkanderen t'allen tijden en in alle occurrentien by te ſtaen met raed en daed, goed en bloed, en inſonderheit om uit de Landen te verdrijven, en daer uit te houden de Spaenſe ſoldaten, en andere uitheemſe en vreemde, gepoogt hebbende buiten wegen van rechten, de Heeren en Edelen 't leven te benemen, de rijkdom van den Lande tot henwaerts t'appliceren, en de gemeente voort in eeuwige ſlavernye te brengen en te houden. Om ten welken ende alles anders te furneren wes nodig wort ter reſiſtentie van de genen die henluiden hier in metter daed ſoude willen contrarieren, de voornoemden Bontgenoten en Geallieerden ook beloven en bereit en volveerdig te laten vinden t'allen notelijke en redelijken contributie en impoſitien.

3. Daer en boven is geaccordeert, dat terſtond na 't vertrek van de Spangiaerts en haren adherenten, als alle ſaken in ruſte en verſekerheid ſullen zijn, ſullen beide de partyen gehouden zijn te procureren en beneerſtigen de convocatie en vergaderinge van de Generale Staten, in der forme en maniere als geſchied is ten tijde als wijlen hooghloflijker memorie, Keiſer Carel, den opdracht en tranſport dede van deſe Ert-Nederlanden in handen van de Coninklijke Majeſteit, onſen genadigſten Heere, om te ſtellen ordre in de ſaken van den Landen, in 't generael en particulier, ſo wel aengaende 't feit en exercitie van de Religie in Holland, Zeeland, Bommel en Geaſſocieerde plaetſen, reſtitutie van ſterkten, artillerye, ſchepen en andere ſaken den Conink toebehorende, geduirende de voorſchreven troublen, by die van Holland en Zeeland genomen, als anderſins, ſo ten dienſte van ſijne Majeſteit, welvaert en unie van den Lande, men ſal bevinden te behoren. Waer in noch van d'eene noch van d'ander zijde, eenig tegenſeggen, of belet, dylay, noch uitſtel en ſal mogen gedaen worden, niet meer ten opſien van d'ordonnantie, uitſpraken, en reſolutien die aldaer ſullen geſchieden en gegeven worden, dan in de executie van dien hoedanig die ſoude mogen weſen, waer in beide partyen hen-lieden ganſchelijk en ter goeder trouwen ſubmitteren.

4. Dat nu voortaen d'inwoonderen en onderſaten van d'een en d'ander zijde, van wat Lande van herwaers-over, of van wat ſtaet, qualiteit, of conditie hy zy, over al ſullen mogen hanteren, gaen en keren, wonen, en traffiqueren, Coopmans gewijs en anderſins, in alle vrydom en verſekertheid, wel verſtaende dat niet toegelaten en ſal zijn die van Holland, Zeeland, of andere van wat Lande, conditie, of qualiteit dat hy zy, yet t'attenteren herwaers-over, buiten den voorſchreven Landen van Holland, Zeeland, en Geaſſocieerde plaetſen, tegens de gemene ruſte en vrede, ſonderlinge tegens de Catholijke Roomſe Religie, en exercitie van dien, noch yemand ter cauſe van dien te injurieren, irriteren, met woorden of met werken, noch met gelijke acten te ſchandaliſeeren, op pœne van geſtraft te werden als perturbateurs van de gemene ruſte, anderen ten exemple.

5. En op dat midlertijd niemand lichtelijk en ſtae tot eenig begrijp, captie of pericule, ſullen alle placcaten hier voortijds gemaekt en gepubliceert, op het ſtuk van de hereſie: mitſgaders de criminele ordonnantie by den Hertog van Alva gemaekt, en 't gevolg en executie van dien, geſuſpendeert worden, tot dat by de Generale Staten anders daer op geordonneert zy, welverſtaende dat geen ſchandale gebeure in maniere voorſz.

6. Dat mijn Heere den Prince ſal blijven Admirael Generael van der Zee, en Stadhouder van ſijne Majeſteit, van Holland en Zeeland, Bommel en andere Geaſſocieerde plaetſen, om in als te gebieden ſo de ſelve tegenwoordelijk doet, met de ſelve Officieren, Juſticieren, en Magiſtraten ſonder eenige veranderinge, of innovatie, ten zy by ſijn conſent en wille, en dat over de Steden en plaetſen die ſijne Excellentie nu ter tijd is houdende, tot dat by de Generale Staten na 't vertrek van de Spangiaerden anders geordonneert zy.

7. Maer belangende de Steden en plaetſen begrepen onder de commiſſie van de Coninklijke Majeſteit, by hem ontfangen, die tegenwoordig onder 't gebied en gehoorſaemheid van ſijne Excellentie niet en ſtaen, ſal dit punct geſchorſt blijven, ter tijd en wijlen, de ſelve Steden en plaetſen, hen metten anderen Staten gevoegt hebbende tot deſe unie en accoord, ſijne Excellentie hen-luiden ſal gegeven hebben ſatisfactie, op de poincten daer in ſy luiden hen ſouden vinden geintereſſeert, onder ſijn Gouvernement, 't ſy ten opſien van de exercitie van de Religie, of anderſins, op dat de Provincien niet gedemembreert en worden, en om alle twiſt en twedracht te ſchouwen.

8. En en ſullen midlertijd gene placcaten, mandamenten, proviſien, nochte exploicten, plaetſe hebben in de voorſchreven Landen en Steden by den voorſchreven Heere Prince geregeert, dan de gene by ſijne Excellentie en by den Raden, Magiſtraten en Officiers aldaer geapprobeert of gedecerneert, ſonder prejudicie van den toekomenden tijd van den reſſorte van den groten Rade van ſijne Majeſteit.

9. Is mede onderſproken dat alle gevangenen ter ſake van de voorleden troublen, namenentlijk de Grave van Boſſu, ſullen vry en los gelaten worden, ſonder

rantſoen te betalen, maer wel de vangeniſſe koſten, ten ware nochtans dat die rantſoenen voor date van deſen betaelt of daer van overkomen en veraccordeert ware.

10. Is voorts veraccordeert dat de voorſchreven Heere Prince, en alle anderen Heeren, Ridderen, Edelluiden, particuliere perſonen en onderſaten, van wat ſtate of qualiteit die zijn, mitſgaders haer-lieder weduwen, douagieren, kinderen en erfgenamen van d'een en d'ander zijden, gereſtitueert zijn in haer-lieder goeden, name en fame, en ſullen ook mogen aenvaerden en de poſſeſſie aennemen van alle hare heerlijkheden, goeden, prerogativen, actien en crediten, die niet verkocht of gealieneert en zijn, in ſulken ſtate als de voorſz goederen nu tegenwoordelijk zijn, en te dien effecte zijn alle deffaulten, contumatien, arreſten, ſententien, ſayſementen en executien, gegeven en gedaen, ſichtent den aenvank van de troublen in den jaer 1566. ſo wel om ſaken van der Religie, als om 't aennemen van de wapenen met 't gene daer na gevolgt is, gecaſſeert, gerevoceert, dood en te niet gedaen, en ſullen de ſelve, mitſgaders alle ſchriftelijke proceduren, acten en actitaten, ten dien einde geſchied, vernielt en in de regiſters geroyeert worden, ſonder dat nodig ſy hier toe ander beſcheet te nemen of proviſie te verwerven, dan dit jegenwoordig tractaet. Niet tegenſtaende eenige incorporatien, rechten, coſtumen, privilegien, preſcriptien, ſo wel legale, conventionele, couſtumire, als locale, noch eenige andere exceptien ter contrarie, de welke in deſe en in alle andere ſaken de voorſchreven troublen aengaende, ſullen ceſſeren, en egene ſtede hebben, als tot dien by deſen (ſo verre alſt nood is) ſpecialijk gederogeert weſende, ook mede den Rechten diſponerende, dat generale derogatie niet en is, ſonder precedente ſpecificatie.

11. Wel verſtaende dat hier onder begrepen ſullen zijn, en deſe jegenwoordige beneficien genieten, mijn genadigſte Vrouwe de geſellinne des doorluchtigſten Ceurvorſt van den Rijn, eertijds achtergelaten weduwe des Heeren van Bredenrode, ſo veel als aengaet Vianen en andere goeden daer hare Ceurvorſtelijker Genade of acte van haer hebbende, toegericht is.

12. Inſgelijks ſal hier in begrepen weſen de Grave van Bueren, ſo vele aengaet de Stad, Slot, en 't Land van Bueren, om de ſelve by den voorſz Heere Grave, by vertrek van garniſoen gebruikt te worden, als zijn eigen toebehoorte.

13. En ſullen te niete gedaen en afgeworpen worden, de pilaren, tropheen, inſcriptien, en andere tekenen by den Hertog van Alva gedaen rechten tot ſchande en blamatie, ſo van de voorgenoemde, als van allen anderen.

(F. 192.) 14. Aengaende de vruchten van de voorſz heerlijkheden en goeden, 't verloop en de verachtertheden van de douarieren, tochten, pachten, chijnſen en renten, ſo op den Conink, Landen, Steden en alle andere die voor datum van deſen verſchenen en nochtans niet betaelt of ontfangen zijn by ſijne Majeſteit, of zijns actie hebbende, die ſal elk in 't ſijne mogen genieten en ontfangen.

15. Wel verſtaende, dat alle 't gene datter gevallen is, ſo wel van de voorſz erfgoederen, renten als alle andere goeden, ſichtent Sant Janſmiſſe anno 1576. leſtleden, ſal blijven ten profijte van de genen hun recht hebbende, niet jegenſtaende dat daer af by den Ontfanger van de confiſcatien of andere iet ontfangen, of geint ware, daer af in ſulken gevalle reſtitutie geſchieden ſal.

16. Maer by ſo verre eenige jaerſcharen van de voorſz pachten, renten, of andere inkomen van 's Koninx wegen, by titul van confiſcatie, aengeſlagen en geheven waren, ſo wort elk over gelijke jaerſcharen, vry, los, en quyte gehouden, van de reele laſten en opſtal, uit zijne goeden gaende, ſo men ook t'allen tijden inſgelijx vry, los en quyte gehouden ſal zijn van alle renten ſtaende op de landen en goeden, die men mits de voorleden troublen niet en heeft konnen gebruiken, in alles na rate van den tijde, dat 't ſelve belet en ongebruik uit oorſake voorſz gebeurt is.

17. Nopende de huis-cathelen, en andere meublen, die aen beiden zijden te niete gedaen, verkocht, of anders gealieneert zijn, daer af ſal niemand eenig verhael hebben.

18. En aengaende de erfgoeden, huiſen, en renten, die by titul van confiſcatie verkocht of veralieneert zijn, de Generale Staten ſullen in elke Provincie, en uit de Staten van de ſelve, deputeren Commiſſariſſen, om kenniſſe te nemen van de ſwarigheden, indien daer eenige vallen, om redelijke ſatisfactie te doen ſo wel aen d'oude proprietariſſen, als aen de kopers en verkrijgers van de voorſz goeden en renten, voor hun regres en evictie reſpectivelijk.

19. Van gelijken ſal geſchieden nopende 't verloop van perſonele renten en obligatien, en alle andere pretenſien, klachten en doleantien, als de geintereſſeerde, ter oorſake van de troublen, ſullen namaels aen weder zijden willen intenteren en voortſtellen, in wat manieren dattet zy.

20. Dat alle Prelaten en andere geeſtelijke perſonen, wiens Abdien, Stiften, Fundatien en Reſidentien, buiten Holland en Zeeland gelegen, en nochtans binnen de ſelve Landen gegoed zjin, ſullen wederom komen in den eigendom, en 't gebruik van de ſelve goeden, als voren, ten opſien van de waerlijke.

21. Maer wat belangt de religieuſe en andere geeſtelijke, die binnen de voorſz twe Provincien en hare Geaſſocieerde, geprofeſſijt of geprebendeert, en daer uit gebleven en vertrocken zijn, (gemerkt dat de meeſtendeel van haer goeden gealieneert zijn) den ſelven ſal men van nu voorts aen verſtrecken redelijke alimentatie, neffens de geblevene, of anders ſal hun mede toegelaten worden 't gebruik van hare goeden, tot verkieſinge nochtans van den Staten, alles by proviſie en tot anders op hun vorder pretenſien, by de Generale Staten verordent ſal weſen.

22. Voorts is geaccordeert dat alle giften, exheredatien en andere diſpoſitien, *Inter vivos vel cauſa mortis*, by particuliere en private perſonen gedaen, daer by de gerechte erfgenamen ter ſaken van de troublen, of van de Religie, van hare ſucceſſie verſteken, vermindert en onterft zijn, uit krachte van deſen gehouden ſullen worden, als gecaſſeert en van genen waerden.

23. En alſo die van Holland en Zeeland, om de koſten van den oorlog beter te vervallen, alle ſpecien van goud en ſilver ten hogen prijſe geſtelt hebben, die ſy in andere Provincien niet en ſouden ſonder groot verlies uitgeven; is beſproken dat de Gedeputeerde van de Generale Staten, ten eerſten mogelijk zijnde, adviſeren ſullen, om daer af te nemen eenen generalen voet, ten fijne, dat de cours van de voorſz munten eenvoudig geſtelt zy, alſo na als doenlijk is, tot onderhoudeniſſe van deſe unie en van de gemene koophandel aen weder zijden.

24. Voorts op 't vertoog gedaen by de Gedeputeerde van Holland en Zeeland, ten fijne dat de generaliteit van alle de Nederlanden ſouden t'haren laſt nemen alle de ſchulden die mijn Heere den Prince gecontracteert heeft, om te doen ſijne twe expeditien en geweldige heyrtochten, ten welken, ſo wel die van Holland en Zeeland, als de Provincien en Steden die hen in den laeſten tocht overgaven, verbonden hebben gehad (ſo ſy ſeiden) is 't ſelve poinct geſtelt en gelaten ter diſcretie en determinatie van de voorſchreven Generale Staten, de welke alle ſaken geappaiſeert zijnde, daer van rapport of remonſtrantie gedaen ſal worden, om dien aengaende ſulken regard genomen te worden als behoort.

25. In dit gemeen accoord en pacificatie en ſullen niet begrepen zijn, om te genieten 't beneficie van dien de Landen, Heerlijkheden en Steden houdende partye contrarie, tot dat ſy hun effectuelijken ſullen gevoegt hebben met deſe confederatie, 't welk ſy luiden ſullen mogen doen alſt hen-lieden gelieft.

Welk tractaet en vrede-handel na rapport, aggreatie en advouement, ſo wel van den Heeren gecommitteert totten gouvernemente van den Lande, als ook van de Staten der ſelver, eenſamentlijk van mijn Heere den Prince, Staten van Holland, Zeeland en Geaſſocieerde

cieerde in alle de voorſchreven poincten en articulen, ook mede alle 't gene dat by de Generale Staten in 't gene voorſchreven is, en anderſins gedefinieert en geordonneert ſal worden, de voorſchreven Gedeputeerden hebben uit krachte van haer-luider pouvoiren en commiſſien belooft en geſworen, beloven en ſweren by deſen onverbrekelijk t'obſerveren, t'onderhouden, en volkomen, en alle 't ſelve over d'eene en d'andere zijde te doen reſpectivelijk ratificeren, ſweren, tekenen en bezegelen by den Prelaten, Edelen, Steden en andere Leden van de voorſchreven Landen, ſonderlinge ook by den voorſchreven Heere Prince, ſo wel in 't generael als particulier, binnen een maend eerſt komende t'elx genoegen. En in kenniſſe van alle 't gene voorſchreven is, hebben de voorgaende Gedeputeerde deſe jegenwoordige ondertekent, in 't Schepen-huis van de ſtad Gent, den achtſten dag van Novembri, 1576. En was ondertekent aldus: *Jan van der Linden, Abt van Sainte Geert, Geleyn, Abt van Sainte Pieters. F. Mathieu, Abt tot S. Gillain, &c. Jan de Mol. Francoys van Halewijn. Charles de Ganre. Elbertus Leoninus. Q. du Pret. P. Beuere. Ph. van Marnix. Arent van Dorp. W. van Zuylen van Nievelt. A. v. Mijle. Pieter de Rijcke. C. Conink. P. Buys. Andries de Jonge van den Zichelen.* Wat lager ſtond, my jegenwoordig, ondertekent

JAN de PENNANTS.

Deſe voorſchreven pacificatie is alom in de voorſchreven Provincien verkondigt / en gepubliceert / tot grote vreuchde en contentement van de gemeente / die daer door eens hoopten het effect te genieten / en van het ondraeglijk iok der Spangiaerden / en andere vreemdelingen ontſlagen te werden. In Holland en Zeeland is de publicatie in deſer manieren gedaen.

NAdemael God Almachtig gelieft heeft na de langdurige twiſt en oorlog by den Spaengiaerden, tuſſchen de Provincien van de Nederlanden ingevoert, de Staten van de ſelven Lande wederom te vereenigen. So iſt datmen eenen yegelijken by deſen doet weten, dat eene goede, vaſte en onverbrekelijke vrundſchap, peys, en vrede is gemaekt en beſloten, tuſſchen de Staten van de Lande van Braband, Vlaenderen, Artoys, Henegouwen, Valenchijn, Rijſſel, Douway, Orchies, Namen, Doornik, Utrecht en Mechelen van wegen den ſelven Lande, den Steden en Vlecken van dien, niet weſende onder de ſubjectie of geweld der voorſchreven Spangiaerden ter eenre zijden, en mijn Heere de Prince van Orangien, de Staten van Holland en Zeeland ter andere, uytkrachte van den welke d'onderſaten ter wederſijden ſullen wederkeren tot haerluider goederen, en ſullen mogen voortaen over al converſeren, gaen, komen wonen en handelen, koopmanſchaps wyſe en anders in alle vryheid en ſekerheid, ſo men breeder by den puncten en articulen (daer af d'exemplaers ſullen uitgegeven werden) verſtaen ſal, en men beveelt elken van ſijnder Majeſteit, en van de voorſchreven Generale Staten wegen 't gehele inhouden van de ſelve Pacificatie t'onderhouden, en te volkomen ſonder daer jegens te gaen, in eenige manieren op pene van geſtraft te ſijn, als overtreders van dien, en perturbateurs van de gemene welvaert.

Welverſtaende, dat hier in niet begrepen ſijn die van Haerlem, Amſtelredam, Schoonhoven, Oudewater en alle andere Steden van Holland, aldaer de garniſoenen der vyanden hen alsnoch onthouden mogen. Verbieden over ſulx wel ſcherpelijken, den ſelven eenige toevoeringe van goederen te doen, of met henluiden eenigſins te handelen, frequenteren, of converſeren in eeniger voegen, voor en aleer dat de ſelfde ſteden met de Generale Staten voornoemt, metter daed hen gevoegt ſullen hebben, op verbeurte van lijf en goed.

Incarnatie of Jaerdicht.

De Vrede Spaenſche MVterIe en tIrannIe qVaet,
VVerd VeroorſaeCt dat dIe Staten VVerden VerCLaert haer oogen,
En beſLoten de Gentſche Vrede Vaſt deVr goeden raed.
Op datſe nIet en ſoVden VVerden bedrogen.

Een ander.

OM *dat bIde Spaenſche ſoLdaten,, 't NeerLand VVerd geſChent,*
VVerd bI de PrIns en Staten, geſLoten de PaCIfICatIe tot Gent.

DOor deſe voorſchreven gemaekte Pacificatie hebben de Gemeente / alom daer de ſelve verkondigt is / goede hope gekregen en genomen / dat de ſaken des Lands haeſt op eenen goeden voet gebracht / en de voorgaende ruſte en voorſpoed der Landen volgen ſoude. Dan alſo de Staten van Holland beducht waren / dat door het inkomen van de uytgewekenen ter ſake van de voorleden troubelen / wel iet tot nadeel van den Lande ſoude mogen aengerecht werden / byſonder nadien de Steden van Amſterdam / Haerlem / Schoonhoven / Weeſop / Muyden en Naerden noch de Pacificatie niet en hadden aengenomen / en dat noch verſcheiden ſchantſen en ſtercktten ten platten lande met krijgsvolck beſet waren. So hebben zy om alle periculen te eviteren en voorkomen / tot dienſt en verſekertheid van den Lande / beſloten en geordonneert / dat egeen fugitiven eenige haer-luider goederen en ſouden mogen aenvaerden of genieten / op de Pacificatie binnen den Lande van Holland en Zeeland voornoemt / 't en ſy de ſelve aldaer den eed van getrouwigheid ſouden hebben gedaen / en daer af den Staten voornoemt gebleken ſijnde / by den ſelven daer op behoorlijke acte van conſent ſoude ſijn verleent. Dat mede alle Rentmeeſters en Ontfangers van wegen eenige Heeren / of perſonagien / van gelijken gehouden ſouden zijn te doen / die hen wederom binnen den ſelven Landen / en den ontfang van dien ſouden willen begeven / ſonder dat de Staten voornoemt verſtonden / dat eenige fugitiven in Officie / als Hooft-Officieren van wegen den ſelven Heeren / of perſonagien binnen den voorſchreven Landen ſouden mogen werden geſteld: Maer dat de Officieren daer in weſende / ſouden werden gecontinueert ter tijd en wijlen toe by de Generale Staten anders daerin ſoude werden voorſien en geordonneert / en ſo verre de ſelve in haeren dienſten niet bequaem bevonden ſouden mogen worden / ſouden daer in ter nominatie van den ſelven Heeren of perſonagien by zijn Excellentie of den Staten voornoemt / andere bequame perſonen mogen werden geſtelt en gecommitteert naer behoren. Deſe reſolutie is genomen geweeſt binnen Delf den 8. Decembris 1576.

Reſolutie van de Staten van Holland en Zeeland / op de uitgewekene die wederom op de Pacificatie in de ſelve Landen komen.

Het Formulier van den Eed / te doen by den uytgewekenen / t'haerder wederkomſte in Holland / uyt krachte van de Pacificatie verdrach en vereeninge voorſz / was als hier volgt:

ICk belove en ſwere den Conink, als Grave van Holland, onder 't Gouvernement vande Prince van Orangien, als wettelijke Stadhouder, Gouverneur, en Capiteyn Generael, mitſgaders den Staten der ſelver Landen gehou, en getrouw te ſijn.

Dat ik den voornoemden Staten en Landen van Holland, naer allen mijnen vermogen ſal helpen hand houden, en wederom ſtellen iſt noot in 't gebruik van haere gerechtigheid, oude vrydomme, privilegien, en handveſten, tot voordeel, en welvaert der ſelver Landen. En alle inbrekinge, of ongebruik der ſelver vrydomme gerechticheid en privilegien helpen afweeren, en wederſtaen, inſonderheid, en tot dien einde alle mijn kracht en macht, goet, en bloet metten anderen ingeſetenen en mede onderſaten van Holland verſtreckende tot krenkinge, en verdryven vanden Spangiaerden en haren aenhangeren, als infracteurs, ſchenders, en vyanden der voorſchreven gerechticheden, vrydom en privilegien, mitſgaders van de gemeene ruſte, en welvaert, niet alleenlijk van Holland, maer van de gemeene Nederlandſe Provincien, ſonder hare Heerſchappie, of Regeringe in de voorſz Landen eenigſins te lijden, of my ſelven immermer te begeven in

(F. 192.)

eeni-

eenige plaetſen van Holland of der Nederlanden haerlieder geweld of gebied eenigſins onderworpen zijnde.

Dat ik ſal gehoorſamen, en my voegen naer alle ordonnantien, en politijke ordre by den Staten van de Landen in 't generael, of by ſijne Excell. mitſgaders den Staten van den Landen van Holland, tot vorderinge en beleidinge van de gemene ſake gemaekt, of te maken, ſonder daer jegens te komen met woorden of met werken, of iet te molieren, in 't heimelijk of openbaer, en ſo tot mijnder kenniſſe mocht komen by anderen iet ſulx gedaen te werden, of 't gunt tot achterdeel van de gemene welvaert, en ruſte van de Lande, of van eenige andere Steden van Holland, en onder ſijne Princelijke Excell. gehoorſaemheid ſtaende, of tot nadeel van de ſelfde ſijne Princelijke Excell. van den Staten, of van eenige Overigheid van 't gemeen Land, of van deſe, en eenige andere der voorſz Steden ſal ſtrecken, ſal ik 't ſelfde getrouwelijk, en ſonder langer vertrek te kennen geven, dien 't principalijk aengaen mach en daer 't behoren ſal.

Dat ik niet en ſal aenrechten met raed of daed, iet dat ſoude mogen ſtrecken, of ſtrijden tegens de Gereformeerde Religie, nochte de oeffeninge van dien, altans in den Landen van Holland en Zeeland weſende, eenigſins verhinderen of beletten, nochte en ſal ook pogen by eenige directe, of indirecte middelen eenige andere Religie in den Landen van Holland t'exerceren, gebruiken, of in te voeren, dan die daer jegenwoordelijk is, en by de Overheid en den Staten van den Lande openbaerlijk toegelaten word, en dit ter tijd en wylen toe na 't verdrijven of vertrek der Spangiaerden uit ten Nederlanden by advijſe van de Generale Staten der ſelver Landen, wettelijk daer toe vergadert, anders ſal weſen geordonneert.

En ſal voorts nakomen, en voor ſo veel my aengaet onderhouden en doen onderhouden, alle de poincten van 't verbond, vereeninge, en verdrag onlanx, als den 8 Novembris tot Gent by den Staten van Braband, Vlaenderen, en andere Provincien der Nederlanden, met ſijne Princelijke Excell. en den Staten van Holland en Zeeland met hare Geaſſocieerde gemaekt, doende daer beneffens in alles dat een goed, en getrou ingeſetene en onderſaet der Landen van Holland, en een goed getrouw inwoonder, of burger deſer Stede ſchuldig is en behoort te doen. So waerlijk moet my helpen God en zijn heilig woord.

DE Prince van Orangien meende men en behoorde den inkomende met ſo ſwaren eed niet te belaſten: maer dat het genoeg ſoude hebben geweeſt, dat yder over beide zijden ſoude beloven de pacificatie, en alle de articulen des ſelfs wel getrouwelijk en wel ſcherpelijk te onderhouden en na te komen. Doch werd de reſolutie der Staten hier in gebolgt.

Aldus ſtonden de ſaken der Nederlanden in deſen tijde, als men terſtond na het maken van deſe pacificatie quam te verſtaen en te vernemen, dat de Coninck van Spangien in der haeſte en te poſte, ſecretelijk Don Joan d'Auſtria ſijnen baſtaert broeder, alleenlijk vergeſelſchapt met Don Octavio Gonſaga, Ridder Raed des Coninx, en vijf of ſes andere door Vrankrijk, na het Nederland door Gouverneur Generael geſonden hadde, de welke onbekent, in 't Hof van Parijs was geweeſt, en den Coninck aldaer hadde (uit curieusheid, hy onbekend zijnde) ſien eeten en ter tafelen ſitten, hem houdende als een dienaer van den ſelven Gonſaga, logerende ten huiſe van Don Diego de Cuningam, Ambaſſadeur van den Coninck van Spangien by den Coninck van Vrankrijk, van den welken hy genomen hebbende eenige inſtructie nopende de ſake deſer Nederlanden, is alſo secretelijk opten 3 Novembris binnen Luxenburg gekomen, alwaer hy hem geopenbaert hebbende, van den Heere van Naves, Lieutenant van den Graave van Manſfelt, Gouverneur van Luxenburg wel onthaelt is geworden. Deſe oberkomſte heeft ſommige verheugt, en andere een quaed achterdenken gegeven, door dien den Heere van Haſſingem, de welke door den Raed van Staten in Spangien aen den Coninck was geſonden, om den Coninck alle de gelegentheid van deſe Landen te kennen te geven, ſijnen Secretaris Vaſſeur voor henen uit Spangien geſchikt hadde, gevende by miſſive goede hope, dat de Coninck de Spangiaerden uit deſe Landen nemen en doen vertrecken, en dat hy metten eerſten ſelfs ook komen ſoude: dit ſchrijven van Haſſingem, ſoude de herten en gemoederen wel ſeer verblijd en gecontenteert hebben, ten ware de geinterципieerde brieven van den Coninck aen Jeronimo de Roda, en van Jeronimo de Roda uit het Caſteel van Antwerpen aen den Coninck geſchreven, hen-luiden een groot achterdenken gegeven hadden, en ſuſpicie gaven van eenen geveinſden handel, waerom ſy hen lieten bedunken, dat men noch ſeggen, noch ſchrijven meer en mocht geloven, voor dat men de daed ſelfs ſage, en datſe meenden Don Joan van Ooſtenrijk voor geen Gouverneur Generael te accepteren, ten ware de Spangiaerden eerſt uit de Landen waren vertrocken: maer alſo wy daer van in 't navolgende boek breder handelen ſullen, willen wy dit boek mette voornoemde pacificatie van Gent, en de antwoorde die de Romeinen gaven aen de trouloſe Samniten beſluiten. Indien de gene die u geſonden hebben (ſeiden de Romeinen) haer beloften wel hadden gehouden, men ſoude u luiden goed gehoor hebben gegeven, om een nieuw verbond te beveſtigen: maer aengeſien wy dikwils gewaer geworden zijn, dat als gy vrede verſocht, gy u totter oorloge gereet gemaekt hebt, ſo vereiſcht de reden, dat wy ons niet meer en verlaten op uwe redenen, maer op de daed.

Don Joan d'Auſtria komt tot Luxenburg.

De Heere van Haſſingem ſent ſijn Secretaris Vaſſeur uit Spangien aen de Staten tot Bruſſel.

Achterdenken van de Staten op te komſte van Don Joan van Ooſtenrijk, en des Coninx handelinge.

En Brutus ſeid:

Geen meerder ſekerheid en mach de ſwacke verkieſen,
Die bevreeſt zijn door machtiger hen vryheid te verlieſen:
Dan die te benemen, de middelen, door vroomheid koens
Waer med' ſy ſouden konnen (valſe wilden) quaed doen.

Einde van 't negende boek.

TWEEDE DEEL.

Der

NEDERLANDTSCHE OORLOGEN,

Beroerten en Borgerlijke oneenigheden:

Beginnende met de aenkomste van DON JOAN van OOSTENRYK, in den Jaere 1576, tot de doodt en begraeffenis van Prins WILLEM, van Oranjen, &c.

BESCHREVEN

DOOR

PIETER BOR CHRISTIAENSEN.

t'AMSTERDAM,

By JOHANNES van SOMEREN, ABRAHAM WOLFGANGH, HENDRIK en DIRK BOOM, Boekverkopers. 1679.

Van de Nederlandſe Oorlogen, Beroerten en Borgerlijke Oneenigheden, geſchied by tijden van Don Johan van Ooſtenrijk, Baſtaert ſone van den Keyſer Carel de Vijfde, en Broeder van den Konink van Hiſpangien, Gouverneur, en Capiteyn Generael van de Nederlanden, van wegen den ſelven Conink.

10. B. (F. 193.)

Kort begrijp van het Tiende Boek.

D'Oorſake van 't achterdenken, dat de gemaekte Pacificatie tot Gent niet gedurig en ſoude ſijn. Don Jan van Ooſtenrijx ſchrijven aen de Staten Generael vande Nederlanden: Miſſive van den Prince van Orangien aen de Staten Generael, aengaende ſijn gevoelen, hoemen met Don Jan van Ooſtenrijk behoort te handelen: De ſtad en kaſteel van Valencijn werd door de Heeren van Ville voor den Staten verſekert, deſgelijks Camerik door de Heere van Ainſij. De Staten Generael ſoeken haer te verſekeren van Vrieſland en Groeningen. Des Raed van State ſchrijven aen den Heere van Billy, Gouverneur van Vrieſland: Françoys Martini Stella geſante van de Staten Generael word binnen Groeningen gevangen: Billy ſoekt hem ſelfs te verſekeren by ſijn volk: verſoekt van ſijn ſoldaten eenen nieuwen eed: die Hopman Luſſy weigert te doen: alarme binnen Groeningen: Billy en meer andere werden gevangen: Françoys Martini Stella werd van de ſoldaten vry gemaekt, die hem eed doen in den name van de Staten Generael: de Magiſtraten en borgeren van Groeningen verklaren hen metten Staten Generael. Chriſtoffel Vaſquez Colonel van Zutphen, werd in een Minrebroeders kappe gevangen: Antoni Serda Wachtmeeſter en meer andere tot Groeningen gevangen. De Staten Generael reſolveren den Grave van Rennenburg na Groeningen te ſenden: die daer binnen komt. De Generale Staten ſenden hare Gedeputeerden tot Utrecht, om geld op te brengen: d'antwoorde, preſentatie, en het verſoek vande Staten van Utrecht: en redenen van 't ſelve verſoek: ordonnantien opte loop plaetſen by tijde van commotie, oproer, alarm en brand binnen Utrecht. Den handel van Don Jan is den Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland ſeer ſuſpect: reſolutien by de ſelve genomen tot hare verſekeringe: ſy ſtellen de goederen van de ſtad en borgeren van Amſterdam opentlijk met gedrukte biljetten te koop: daer over die van Amſterdam klagen. Die van Muiden ſchrijven aen Sonoy en de Staten van 't Noorder-quartier: Die van Haerlem ſchrijven aenden Heere van Hierges. Poincten van ſatisfactie, daer op die van Haerlem wederom onder 't gouvernement van den Prince komen. Hoe Godefroy van Mierlo aen 't Biſdom van Haerlem is gekomen. Brief van Nicolaus de Nova terra, oude Biſſchop van Haerlem, klagende over Mierlo ſijnen naſaet. Sendbrief van de Staten van Holland aen die van Amſterdam. Propoſitie by den Prince van Orangien tot Middelburg gedaen: en de reſolutien by de Staten van Holland en Zeeland daer op genomen. Begin van de handelinge tuſſen de Generale Staten, en Don Jan van Ooſtenrijk tot Lutſenborg: Don Ian ſend Octavio Gonſaga, en ſijnen ſecretaris Eſcovedo na 't Caſteel van Antwerpen aen de Hooſden der Spanjaerden: die hem antwoorden: Don Jans voornemen, om met het Spaens en ander vreemt krijgsvolk Engeland in te nemen. Swarigheden om den Spanjaerden uit 't land te doen vertrecken. 't Advijs van den Deken en Faculteit der H. Theologie tot Loven, nopende de Pacificatie van Gent: van gelijken vande Doctoren en Profeſſoren in beiden rechten: en ook vande Biſſchoppen, Abten, Dekenen en Paſtoren van't Nederland. Geſchrifte by de Staten van Holland en Zeeland, doen overleveren in de Staten Generael, tegen de handelinge met Don Jan. Unie of vereniginge tuſſen de Generale Staten onderlinge gemaekt, en by den Rade van State geconfirmeert. De Keiſer Rodolphus ſend ſijn geſanten in Nederland. De Staten Generael ſenden hare geſanten tot Marche in Famine aen Don Ian: redenen by de Staten Generael geproponeert, waerom ſy niet begeerden te komen tot Hoeye in den lande van Luik: De Staten Generael ſenden haer Geſanten tot Hoeye aen Don Ian, om te handelen door tuſſchen ſpreken vande Keiſerlijke Geſanten. De poincten en articulen aen beide ſijden geproponeert. Don Ian weigert de pacificatie van Gent te approberen. De proteſtatie vande Gedeputeerde vande Staten Generael tegen Don Ian: ſijne Contra-proteſtatie, dreigementen en hevigheid: Op wat maniere hy de pacificatie van Gent accoordeert onder ſijn hand: En hoe hoog hy 't ſelve acht. Afſcheid der Gedeputeerde om tot Bruſſel rapport te doen. 't Voornemen vanden Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland. Eenige propoſitien by den Prince doen voorhouden in de vergaderinge vande Raden neffens hem ſijnde, door den Heere van S. Aldegonde. Perplexiteit binnen Utrecht. De Staten van Utrecht verſoeken vanden Biſſchop leningen van gelde, d'welk hy weigert, ſy onthalen hem tegen ſijn dank by de 42000 guld. en geven hem acte met belofte van renten daer van te geven den penning 16 en de hooft ſomme te reſtitueren, tot beter gelegentheid. Der Spanjaerden uitval van't kaſteel Vredenborg inde ſtad Utrecht, ſtichten brand, en ſchieten geweldelijk op huiſen, kerken en torens binnen der ſtad: Des Graven van Boſſu komſte tot Utrecht. Boſſu accordeert mette ſoldaten van ſijn regiment: Hy ſent aen die van't Noorder quartier om penningen te lichten. Satisfactie die van Schoonhoven by den Prince vergunt. Don Ian ſchrijft aen die van Utrecht, en de Spangiaerden van 't kaſteel. d'Antwoorde vanden Caſtelein. De vorder handelinge met die vanden kaſtele. Swarigheden, nopende 't overgeven des kaſteels. Conditien daer op't kaſteel overgegeven werd aenden Grave van Boſſu. Conditien daer op de Grave van Boſſu den borgeren van Utrecht de bewaringe van 't kaſteel heeft bevolen. Unie en verdrag gemaekt binnen Utrecht tuſſen de Geeſtelijkheid, Edelen, Magiſtraten en Borgeren, door begeerte vanden Grave van Boſſu. Swarigheid en benautheid om geld te vinden tot Utrecht, en de inconvenientien die daer uit volgden: Des Graven van Rennenburg handelinge in Groeningerland, demolitie van 't Caſteel tot Groeningen. De komſte vande Ambaſſadeurs vanden Keiſer tot Bruſſel, om de vrede tuſſchen Don Jan en de Staten te maken, en de verſchil-poincten te vereenigen

Het accoort werd tot Marche in Famine beſloten, en tot Bruſſel by de Gedeputeerde van alle de Nederlandſe Provincien getekent, uitgenomen by die van Holland en Zeeland, die verklaerden daer toe geen laſt te hebben. Inhoud van 't voorſz accoort, genoemt het eeuwig edict, in forme van placcaet op den naem des Coninx geexpedieert. Schrijven van den Conink uit Spangien, en approbatie des Coninx op 't voorſz accoort. De Staten Generael ſenden Gedeputeerde aen de Prince van Orangien, en Staten van Holland en Zeeland, mette articulen van 't accoort tuſſchen Don Ian en henluiden gemaekt en geſloten: Daer op de voorſz Prince en Staten ſchriftelijk antwoorde en advijs geven: Acte by de Staten Generael daer op gegeven: Propoſitie gedaen by Meeſter Pouwels Buis, van wegen den Prince van Orangien aen de Staten van Utrecht, beroerende te mogen komen om ſatisfactie te ontfangen, volgende de Pacificatie. Antwoorde van de Staten van Utrecht. De Raden van State ſchrijven aen de Staten van Utrecht voorſz beroerende de ſatisfactie: De Staten van Utrecht ſenden d'articulen daer op ſy van meninge waren ſatisfactie te ontfangen: De Raden van State ſuſtineren, dat de Staten van Utrecht ongehouden ſijn om ſatisfactie te nemen van den Prince van Orangien, daer toe ſy haer redenen en conſideratien overſenden. Unie tuſſchen de Landen en ingeſetenen van Holland en Utrecht, en die van Utrecht gemaekt, by den Keiſer Carolo Quinto in den jare 1534. beroerende de gouvernementen: De Heeren van Cruiningen en Tambergen reiſen na Bruſſel, om commiſſie voor den Grave van Boſſu, om de ſoldaten in 't Sticht leggende te caſſeren: Dreigementen van Tambergen aen de Magiſtraten van Utrecht: Het vendel van Tambergen nemen des Stads Plaetſe in: De Borgeren van Utrecht trecken met vier vaendelen daer tegen, om hen daer van te doen gaen. Het vendel van den Heere van Ooſterwijk nemen bolwerken en ſterkten by de Tolleſteeg-poorte in. Hopman Tambergen, en Hopman Vinkenburg worden by den borgeren van Utrecht
10. B. gevangen genomen. De ſoldaten van Ooſterwijk verlaten de ingenomen bolwerken en de gevangen
(F. 194.) Hopluiden werden op Vredenburg gebracht: Hopman Breekwolt, de Lieutenant en de Vendrig van Ooſterwijk, en van gelijken Hopman Swert, en meer andere Bevelhebberen werden gevangen: Alle ſoldaten moeten uit Utrecht vertrecken: Communicatie gehouden by die van Utrecht mette uitgetogen ſoldaten en andere in de Voorſteden leggende: De Borgeren van Utrecht vallen uit tegen de ſoldaten, die de Voor-ſtad van Tolle-ſteeg aen brand ſteken, en dryvenſe van der ſtad: De verdrevene ſoldaten komen tot Wijk te Duirſtede, en pogen de Vaert in te nemen, maken ook een aenſlag om Amersfoort in te nemen, die ontdekt werd, ſchrijven aen die van Utrecht met dreigementen: Die van den Rade van State ſchrijven aen die van Utrecht datſe de ſoldaten ſouden verdelen in eenige Dorpen van 't Sticht, om voor eenen tijd onderhouden te werden, daer tegen beklagen hen de Staten van Utrecht, datſe alſo in den nood verlaten werden, en van de vrunden veel arger getracteert waren dan ooit van de vyanden, proteſteren dat ſy niet van meninge en waren ſodanige perijkelen meer te verwachten: maer hen ſelven te verſekeren en beſchermen als ſy ſouden konnen en geraden vinden, en hen ſelven t'excuſeren voor God, den Conink en alle de werelt mettet menigvuldig ſchrijven en advertentien henluiden gedaen. De Prince van Orangien ſend commiſſariſſen aen die van Utrecht, preſenterende hen-luiden alle hulpe en byſtand: Die van Utrecht ſenden hare Gedeputeerde aen de voornoemden Prince: De Prince ſchrijft in faveur van die van Utrecht aen de Staten Generael, die den Prince antwoorden. De borgeren van Utrecht pogen het Caſteel van Utrecht af te breken, 't welk 't Hof van Utrecht ſoekt te beletten. Redenen by de burgeren van Utrecht geallegeert, waerom ſy van het afbreken des Caſteels niet en konden deſiſteren. De Staten van Utrecht verſoeken 't afbreken aen de Staten Generael, 't geſchut werd in de ſtad gebracht, en 't Caſteel werd eintelijk met conſent van de Staten Generael afgebroken aen des ſtads ſijde. Requeſte by de borger Hopluiden, en borgeren der ſtad Utrecht overgegeven, en d'Apoſtille by Don Jan daer op gegeven den 22 May 1577. Jan Eſcovedo Secretaris van Don Jan, komt tot Bruſſel aen de Staten Generael, proponerende ſekere articulen, dienende om 't vertrek der Spangiaerden te accelereren. d'Apoſtillen van de Staten Generael op de ſelve propoſitie. Don Jan ſend Octavio Gonſaga aen de Staten Generael, verſoekende haer credit hem te lenen voor 200000 kronen, 't welk hen werd geaccordeert: Don Jan komt tot Loven. Verloſſing van de gevangenen ten beiden ſijden, en namen der ſelver: Don Jan ſend Octavio Gonſaga aen den Raed van State, klagende over ſekere conſpiratie tegen ſijnen perſoon: De Heeren van Bonnivet en Bellangerville Françoyſe Edelluiden, worden op die ſuſpicie gevangen, doch ſonder ſchuld bevonden ſijnde, wederom ontſlagen. Het Caſteel van Antwerpen werd van de Spangiaerts verlaten en overgelevert in handen van den Hertog van Aerſchot. Doch de Hoogduitſe en kondemen uit de ſtad niet krijgen. Geveinſtheid van Eſcovedo. Hoe ſterk de Hoogduitſe waren, die in dienſte van den Conink van Spangien hier in Nederland waren. Don Jan committeert den Grave van Mansfelt tot een Hooft, om de Spangiaerden uit het land te geleiden. Der Spangiaerden vertrek uit Nederland. De Staten Generael ſenden Doctor Elbertus Leoninus aen den Prince van Orangien en Staten van Holland: d'Antwoorde by den Prince en Staten van Holland en Zeeland, gegeven opte propoſitie aen hen gedaen. De Prince verſoekt geſteld te werden in 't beſit van de ſtad en Caſteel van Breda. Satisfactie by den Prince van Orangien gedaen aen die van Tolen. De Staten Generael ſchrijven aen den Prince van Orangien, tot voordeel van die van Amſterdam. Antwoorde des Princen op het voorſchreven ſchrijven. Die van Amſterdam ſenden haer Gedeputeerde aen den Prince, om ſatisfactie te hebben, doch ſcheiden onverrichter ſaken. Proteſtatien d'een tegen de andere. De Preſident Sasbout word aen den Prince geſonden, om de ſake van Amſterdam. De Prince van Orangien houd correſpondentie in de naeſte Provincien aen Holland. De triumphante inkomſte van Don Ian tot Bruſſel. Dood van den Preſident Viglius. Gabriel de Salaſar Heer van Staverden werd gecommitteert mette Colonels van de Hoogduitſe in communicatie te komen: ook mede om de 9 Compagnien ſoldaten van den Grave van Overſtein te redreſſeren: De Hoogduitſe Colonellen ſlaen de handelinge mette Staten af. Den handel metten Hoogduitſen hadde veel ſwarigheid. De Staten Generael

DON JOHAN VAN OOSTENRYK,
GOUVERNEUR GENERAEL
DER NEDERLANDEN.

nerael conſenteren hen een maend gagie gedurende de handelinge. De Heere van Weſtrum en Doctor Nicaſius de Sylla werden gecommitteert om 't krijgsvolk in 't land van Namen te caſſeren: Mr. Jaques Rochel, om het regiment Walen van Mario Cardoni te caſſeren. Het regiment Walen van Margelle werd gecaſſeert. De Grave van Boſſu werd gecommittert, om de ſoldaten in 't Sticht van Utrecht leggende te caſſeren. Bertholt Entens van Menteda werd afgedankt. Propoſitie gedaen by den Heere van Grobendonk, en Leoninus aen den Prince: Schriftelijke antwoorde van de Prince, Staten van Holland en Zeeland. Beſluit van 't ſelve beſoinge. Articulen by de Gedeputeerde van Don Ian aen den Prince en Staten van Holland en Zeeland. d'Antwoorde vande Prince en voorſz Staten: Mondelinge propooſten tuſſchen den Prince, en Gedeputeerde van Don Ian gehouden. Reparatie vande dijken in Holland en Zeeland. Don Ian ſchrijft aen de Provinciale Raden en andere, nopende d'onderhoudinge van de Catholijke Religie. Pieter Panis Kleermaker werd ter ſake vande Religie tot Mechelen gevangen. De Prince ſchrijft aen die van Mechelen in faveur van Pieter Panis: Pieter Panis werd met advijs van Don Ian, ter dood geweſen en onthalſt: Offren en preſentatien gedaen aen de Hoogduitſe Colonellen en Capiteinen: d'Antwoorde der ſelver. Don Ians vertrek na Mechelen, Don Ian verſoekt de Staten Generael, om de wapenen aen te nemen tegen den Prince van Orangien. Don Ians handelinge mette Hoogduitſe Colonellen: reſolutie der Staten Generael op de ſake vande Hoogduitſe. Der Staten Generaels ſchrijven, aen de Magiſtraten van de ſteden daer de Hoogduitſe ſoldaten in garniſoen leggen. Don Ian ſchrijft uit Mechelen aen de Staten Generael, nopende den handel mette Hoogduitſe ſoldaten: Antwoord der Staten aen Don Ian: Brief van Don Ian geſonden door Eſcovedo aende Staten Generael. Brief van de Staten Generael aen den Conink van Spangien. Don Ians liſtigen handel metten Hoogduitſen: Poincten die Don Jan de Staten doet aengeven, daer in hy begeert voorſien te werden voor ſijn komſte tot Bruſſel. Reſolutie by den Staten Generael daer op genomen. De Coninginne van Navarre, Hertoginne van Vendoſme wil na de Fonteine van Spa reiſen. Gelegentheid en virtuten vande Fonteinen van Spa. Don Ian vertrekt na Namen, om de Coninginne te vergeſelſchappen: Wat de Prince van Orangien, Staten van Holland en Zeeland handelen. Miſſive by den Prince van Orangien aen de Staten Generael. De Prince trekt door alle de ſteden van ſijn gouvernement, en in 't Noorder-quartier: de grote liefde en affectie die de Hollanders den Prince toedragen: Den Raed der ſtad Utrecht verſoekt den Prince om in haer ſtad te komen. Des Princen van Orangien komſte binnen Utrecht, eer ſy hen onder ſijn gouvernement hadden begeven. De Grave van Boſſu komt in 't Sticht van Utrecht, om ſijn regiment ſoldaten af te danken. Don Ian neemt ſubijtelijk het Caſteel van Namen in: Sijn ſchrijven aen de Provincien, Heeren, en ſteden van 't Nederland, beroerende het innemen van het voorſz Caſteel. Perplexiteit der inwoonderen van het Nederland door dit ſubijt innemen van Namen, en de vreſe en gevoelen des gemenen volx.

HET TIENDE BOEK.

(10 B. F. 195.)

DE Vrede en Pacificatie / in voegen als in 't voorgaende Boek verhaelt is / binnen Gent geſloten / en al om in de Provincien en ſteden gepubliceert en verkondigt zijnde / verblijde de ingeſetenen der Nederlanden redelijker wijſe: door de hope die ſy hadden / van dat ſy 't effect van dien genietende / haeſt van de Spangiaerden en vreemdelingen ontſlagen ſouden worden / en ſulx tot goede geruſtheid komen: maer de komſte van Don Joan van Ooſtenrijk / alſo ſecretelijk / heeft in veler herten een archwaen en nadenken gegeven / en vreſe verooſaekt / dat deſelve vrede niet beſtandig zijn ſoude / niet alleen door dien eenige brieven des Conincx waren geinterципieert / die geen kleine ſuſpicie gaven van eenen gheimsden handel die men door hadde: maer ook datter een gerucht onder 't volk liep / dat de Heer Don Jan brieven hadde geſchreven aen Monſ. Dragon / Don Sanchio d'Avila / Juliaen Romero en andere Hoofden der Spangiaerden / dat hy hen-luiden was houdende voor oude en getrouwe dienaers van zijn Majeſteit / en dat zijn Majeſteit hare dienſte was houdende voor aengenaem en in goeder recommandatie / om de ſelve ter gelegender tijd te recompenſeren na hen verdienſten / in voegen dat het ſcheen / als of hy de verdervers van den Lande wilde in hare ongerechtigheden voorſtaen tegen het Land. Derhalven de Prince van Orangien / en de Staten van Holland en Zeeland / lettende op hare ſaken / voor hen genomen hebben / de ſteden en plaetſen onder het goubernement van den ſelven Prince van Orangie behorende te verſterken / en die hy gehouden was / volgende het ſevende articul van de Pacificatie van Gent ſatisfactie te geven / onder het ſelve goubernement wederom te brengen / en over ſulx alle ſcheuringe in ſijn goubernement / en de voorſz Provincien te voorkomen / gelijk wy van de ſelve ſatisfactien elx t'zijnder plaetſe verhael malien ſullen. De Prince van Orangie heeft ook de Staten Generael by twe geſchriften zijn advijs laten weten / van 't gene hem bedachte / men met Don Jan ſoude moeten handelen: maer alſo Don Joan middelretijd aen de Staten Generael geſchreven hadde / dat hy door laſt van den Coninck ſijnen broeder gekomen was in de Nederlanden / om in de ſelve als Gouverneur Generael te gebieden / en alle ſaken / queſtien / geſchillen en oneenigheden weg te nemen / en de landen wederom te brengen en ſtellen in haer oude ruſt en vrede / dat hy ook verſtaen hadde met groot leetweſen / den overlaſt den landen aengedaen / ſo by het Spaens krijgsvolk als andere / al 't welke hy / na genomen behoorlijke informatie / ſulx wilde ſtraffen / dat ſy daer van ſouden hebben volkomen vernoeginge / mits dat ſy alleenlijk den Coninck ſouden bewijſen volkomen gehoorſaemheid / en onderhoudende de Roomſe Catholijke Religie in haer geheel: verſocht ook Oſtagiers om nader in 't land te komen / en breder met henluiden te handelen / en hen-luiden de Coninklijke Maj. wille te doen verſtaen / &c. So waren de Staten Generael daer van ſeer verwondert: en was hen de handel van Don Jan ſeer ſuſpect / 't welk te meer toenam / door dien de Prince van Orangien uit Middelburg aen den Staten Generael geſchreven hadde den navolgenden brief.

Don Joan van Ooſtenrijk ſchrijven aen den Staten Generael van de Nederlanden.

Myn Heere.

Miſſive van den Prince van Orangien aen de Staten Generael, aengaende ſijn gevoelen hoe men met Don Jan behoorde te handelen.

GY ſult alrede by twee ſchriften geſien hebben, het gunt my (onder oordeel van verſtandige) bedunkt, belangende het gunt men ſal moeten handelen met Don Ian van Ooſtenrijk oft u nu ſoude mogen bedunken, dat het gene ik volherde te ſeggen voorts komt uyt eenige ſonderlinge paſſie, oft om dit Land in alteratie te houden, ſo mach ik niettemin in goeder conſcientie Godt tot getuygen nemen, dat mijn voornemen nooit anders is geweeſt, dan de ſelve landen gegouverneert te ſien, gelijk van allen tijden is geſchiet, van de Staten Generael, de welke beſtaen in drie Staten: van de Geeſtelijkheid, Edeldom, en van de Steden en Leden aen de ſelve hangende, onder de

de wettelijke gehoorſaemheid van haren natuirlijken Prince. En alſo ſedert door lankheid van tijden deſe regeringe allenxkens is afgeſchaft, ſelve door eenige eerſuchtige en gierigaerts, wenſchende de regeringe in hare handen te hebben, 't welk den Princen ſo hatelijk is geworden, dat ſy de gene die ſpraken van de Staten Generael, hielden voor wederſpannige en ſchuldig van gequetſter Majeſteit, hen wijs gemaekt hebbende, dat de eenigen middel was, waer door de autoriteit des Coninx vermindert en onderdrukt ſoude werden, en daerom den Princen niet geraden ſijnde, alſulke te dulden die het remedie voorhouden, om de ſaken in haren vorigen glants te ſtellen. Mijn Heeren ik hadde gedacht, dat gy voorſiende deſe onheilſame aenſlagen, en ſlinkſe perſuaſien, tot groter ſchade van 't arme land, gy u ſoudet vergadert hebben, om eenſamelijk de voetſtappen uwer voorgangeren in te gaen, en om u te veſtigen in uwe wettelijke autoriteit, volgende uwe loflijke en oude privilegien, doende door dien middel ophouden, alle onheilen, verdruckingen en tyrannyen, en herſtellende het land in ruſte, gelijk gylieden daer toe alrede een goed beginſel gegeven hebt, in welken men geſien heeft, dat gyluiden ſonder groot geſchil en ſwarigheid de provincien in haer oude vrede en ruſte geſtelt hebt, daer door ook ſijne Maj. klaerlijk ſal konnen bekennen (ſo hy door quaden raed en inbeeldingen niet anders werd geperſuadeert) dat het gene men hem altijds onderdaniglijk gebeden heeft, nopende de vergaderinge der Staten Generael, de eenige remedie was om de ſaken weder op te rechten, maer ſiende dat uwe gewoonlijke goedertierenheid (alle te ſchadelijke in ſulken ontmoetingen) gy d'ore begint te bieden, den ſchonen woorden en voorſtellingen van den voorſz Don Jan: ſo wil ik u niet verbergen de vreſe die ik hebbe, dat gy u laet verleiden na 't voornemen of deſſein van de Spangiaerden, onſe geſworen vyanden, niet twijffelende of die, welke altijd gearbeid hebben te verhinderen de heilige vergadering der Staten Generael, alles doen ſullen dat hen mogelijk is, om u te verleiden en tot hen voornemen te trecken gelijk alrede die eerſuchtige en gierige dienaren, welke, gelijk alrede geſeid is, niet wenſchen dan een volkomene en tyrannige heerſchappye, om hen rijk te maken, en ſulke te verdrucken die ſy afgunſtig ſijn, bemerkende uwe voornemen of daer aen twijffelende, hebben alle middelen geſocht deſen ſlag te ſchutten, genen beteren weg gevonden hebbende, dan door de haeſtige aenkomſte van Don Jan van Ooſtenrijk, op dat door ſijne tegenwoordigheid de ſelve Staten mochten in ſlape gewiegt werden, hebben ook ondertuſſchen door hare voorſz konſten de ſaken ſulx opgehouden, dat men veel ſchone merkelijke gelegentheden verloren heeft. En om u luiden eenigen ſmaek te geven en vernoegen, ſy hebben den Conink geraden van Don Jan te belaſten, eenige Heeren en mannen van den lande voor ſijne Raden te nemen, die doch in ſijne daden maer als een ſchaduwe dienen ſouden, mits dat alle ſijne raedſlagen eerſt ſouden beſloten werden met eenige van ſijne favoriten, gelijk altijd is geſchied, en laaſtelijk Me-vrouwe van Parma gebruikt heeft met Armenteros en andere particuliere, en gelijk gy ſult konnen oordelen by ſijn inſtructien en eiſch wel na by en op het naerſtigſte onderſocht ſijnde, ſijn intentie te weſen om het hoogſte gebied na hem te trecken, en u en uwe autoriteit gehelijk te niet te doen. Ik hebbe ook niet konnen laten, door de voorſz liefde en affectie, u te vermanen, bidden en verſoeken, ſo ernſtelijk en hertgrondelijk my mogelijk is, rijpelijk te willen inſien op het gene nodig is totten welſtant en heil van deſe Lande, en u voor oogen te ſtellen, dat het gene gy tegenwoordelijk handelt en negotieert, niet is een byſondere of particuliere ſaek, maer dattet een oneintelijk getal Edelen, goede burgeren en Gemeinte is, die niet konnende daer alle t'ſamen tegenwoordig ſijn, u luiden gekoren hebben, en hun leven en goederen in uwe handen geſet, op het vertrouwen dat ſy in u lieden hebben, dat gy in alle oprechtigheid voortgaen ſult, om de vryheid van u gemeen Vaderland te handhaven, en hen te beſchutten (als wachters en beſchermers van dien ſijnde) van alle verdruckingen, en meer als Barbariſe tyrannye, tot noch toe geleden. Ik bidde u ook te bedenken (nadien het nu de tijd is om ſich te verklaren) dat gy daer over voor God en menſchen te verantwoorden hebt, en dat gy daerom u daer in ſulx wilt gedragen, dat onſe nakomelingen hier namaels geen oorſaek hebben hen uwer te beklagen, hen hebbende veroorſaekt deſe beklaeglijke en dienſtbarige conditie, welke boven het gevaer des levens ons alle t'ſamen dreigt, ſo men niet in tijds toeſiet. Ik en twijfele niet, of (ſo ik geſeid hebbe) gy mijne Heeren, Prelaten, Edelen en Steden, ſult grote aenſoekinge hebben, ſo by geſchrifte, als by uitgemaekte perſonen, om u te bewegen en winnen, op dat gy ſoud aflaten van uwe ſo eerlijk voornemen, maer hoe gy meer aenſtoots wederſtaen ſult, des te meer eere ſult gy hebben, en de nakomelingen ſullen te meer aen u verplicht zijn. Soude daerom mijne raed weſen, gelijk die altijds geweeſt is, dat gy geenſins in eenigerlei handelinge tredet metten voorſz Don Jan, ten zy alvoren de Spangiaerden en andere vreemdelingen vertrocken zijn, en hem opentlijk verklaert (daer van ik oordele dat d'uitkomſte heel nodig is) dat gy altijds ſult voortvaren, om u luiden te ſterken, en voorſien van alle bequame middelen, om u luiden te ſtellen tegen het gouvernement de welk te voren hier geweeſt is, en dat gy eer geen voetvolk noch ruiteren u ſult quijt maken, over de welke gy macht hebt, want het ware hem het mes in de hand gegeven daer mede hy u den hals ſoude afſnijden, en den waren middel om een ſcheiding tuſſen het ganſche krijgsvolk van deſen lande te maken. Sulx ik u luiden bidde niet te willen duiden, als voort komende van eenige eigene paſſie, als hier voren is geſeid, gemerkt mijn gevoelen en bedunken gehelijk over een komt mette privilegien, ſo van de blijde inkomſte van het 5 articul, als die van Cortenberg in den jare 1261. en 1320. daer beveſtigt door Hertog Johan anno 1321. andere te Loven inde maend van Martio anno 1354. van Bruſſel 1371. en 1373. en meer andere u ſeer wel bekend. Dewijle my dan dunkt, dat een yder wel behoort geneigt te weſen tot conſervatie en behoudeniſſe van hen privilegien, ſo wel van d'een als van d'andere, ſo wy niet willen vervreemden of ontaerden van de liefde en grootmoedigheid onſer voorouderen: ſo dunkt my ook dat wy, ſonder note of merk van infamie en reproche, geenſins behoren, in wat handelinge het ook zijn mach, te wijken van de voorſz privilegien. Daerom, om met hem niet vele redenen te gebruiken, noch te lange handeling (het welk u verderf ſoude zijn) ſoude alleen nodig zijn, hem onſe beſwaernis toe te ſchicken, die maer te groot en alle de wereld bekend zijn, en ter ander zijden copie auctentijke der voorſz privilegien, hem ontbiedende, en biddende hem daer na te willen voegen, ſulx gy niet en twijffelt dat hy doen ſal, volgende den laſt die hy van ſijne Maj. heeft, om deſelve privilegien te handhouden, anderſins of ſulx weigerende te proteſteren, dat men u tot geen rebelligheid moet toerekenen, ſo gy die wilt uit alle uwe macht handhaven totten laetſten droppel uwes bloeds. En gy meugt u luiden verſekeren, dat gy alſo opentlijk met hem ſprekende, van uwe reſolutie, veel eer een volkomen antwoorde bekomen ſult, welke tijdelijk te bekomen meer voordeels ſoude mede brengen, dan vele woorden te gebruiken (ſonder tot uwe ſaken te ſien) hem tijd te geven ordre in ſijne ſaken te ſtellen, en hem te ſterken, mits u verſwackende en in twijffel houdende. En en moet niet vreemt vinden deſe vry maniere van ſpreken, dat ik u rade, alſo het voortijden ſo geſchied is, ſelfs te Gent, weſende d'enige oorſake geweeſt dat den Coning beloofde de Spangiaerden te doen vertrecken. Want had hy deſe uwe abſolute reſolutie niet geſien, gy mocht u verſekeren, dat hy ſulx nooit ſoude ingewilligt hebben, gelijk vele onder u luiden weten, en noch gedenken mogen. Gy moogt ook merken dat hy volk van u luiden vorderende (de welke hy ſonder twijffel eed ſal willen afnemen) dat is te ſeggen, dat hy geen betrouwen op u luiden en heeft, en dat hy dit hebbende, dan als gy luiden vergadert ſult zijn, om als Staten te ſitten, hy u ſulken wet ſal ſtellen als hy wil: want

10 B (F. 19

ſo

ſo hem yemand tegen ſpreekt, hy ſal hem ſo ſtrengelijk ſtraffen, dat de andere verſchrikt zijnde, een den mond niet en ſal derven openen om te ſpreken, en dat meer is, 't is wel te merken dat hy den verkeerden weg in wil, nadien hy hem wapenen, en u ontwapenen wil van uwer macht, want het ſoude redelijker zijn dat hy u luiden betroude, die altijds betoont hebt een ſo vryen en onderdanigen wille, en zijt de beſchadigde, als gy hem, hebbende altijds ſo qualijken getracteert geweeſt van het Spaens gouvernement. Boven deſen dient noch ingeſien, dat de welke hier komt niet dan om Gouverneur te zijn, mette wapenen wil inkomen, en eerſt verſekeringe van de Staten nemen, 't welk ſelfs is tegen 't gebruik der Provincien, die daer toekomende, ongewapenderhand, den Staten altijds eed gedaen hebben, al eer de hare te nemen, daer en boven moet gy denken in wat achtinge gy vallen ſult by allen volkeren, ſo ſy merken dat gy aendachtiger zijt den Don Johan te horen, als te gevoelen 't geweld uwes Vaderlands liefhebbers aengedaen in de goede ſtad van Maeſtricht, en in de voortijden ſo machtige en blocyende ſtad van Antwerpen (weſende op den huidigen dag de verlatenſte en deſolaetſte van de gehele Chriſtenheid) en dat door luiden die eenſamentlijk willen geacht weſen gelijk d'onderdanen van herwaers-over, gelijk enige ſo weinig bedacht zijn geweeſt van de ſelve daer voren te willen houden, gelijk ſy ſulx in den vrede-handel tot Breda verklaert hebben. Dat den Conink niet en wilde dat ſulke eerlijke luiden herwaers-over voor vreemdelingen gehouden wierden: maer voor ingeborenen des lands, die, ſeg ik, die tegen u, ſo in 't gemein, als byſonder ſo onordentlijke daden bedreven hebben, dat niet bevonden en ſal werden, dat gelijke ooit in bedenkelijke tijden, of by memorie van menſchen onder de Barbaren en wreedſte volkeren is geſchied. En wat ſal 't ook weſen voor een voorbeeld den anderen ſteden, en wat ſouden ſy mogen hopen, weder vallende in de handen van de Spangiaerden, of onder haer gouvernement, dan metter tijd de ſelve wreedheid te ontfangen. En ſo gy te vorens zijt beriſpt geweeſt, dat gy u van aenbeginne niet geſtelt en hebt tegen 't bouwen der Caſtelen, waer door 't merendeel alle de ſwarigheden hergekomen zijn, gemerkt gy luiden hebbende jegenwoordelijk de Caſtelen in handen, de ſelve niet en hebt laten afwerpen, of ten minſten afwerpen aende zijde der ſteden, 't welk men gehouden is te doen, ſo om hen te geven vernoegen, als om den aenſtaende toekomenden hinder te ſchouwen, welke ongetwijffelt (ſo die niet verhindert en werd) over de voorſz Steden vallen ſal, gelijk als Antwerpen, mits die geweeſt is de voornaemſte oorſaek van 't innemen van dien, en dat de Spangiaerden daer binnen zijnde, ſchandelijk daer uit gedreven zijn geweeſt, in welken men ſich niet en moet kittelen, denkende dat daer aen een kleine miſdaed is geſchied, tegen de autoriteit en reputatie des Coninx, want hy ſal 't ſelve voor ſulken injurie houden, dat (hoewel onrechtelijk) hy ſulx eeuwelijk gedenken ſal, ſulx niemand in twijfel brengen moet, hem hebbende ſien betonen een ſo groten teken van gramſchap, om een arm gepreſenteert requeſte. En gy moet ſtaet maken, dat gy alle ſult hebben na uwer waerden, de eerſte plaetſe op 't banket, d'welk hy u luiden bereid, al iſt ſchoon dat wy alle 't voorgaende vergeten, daer met men u de oren vervult, en u trachtet te vreden te ſtellen, want de Princen en vergeten nimmermeer ſulke dingen, dan ſo lange hen den middel gebreekt om hen te wreken, konnende hen wel veinſen tot gelegentheid, gelijk men in alle voorgaende handelinge geſien heeft, die maer al te bekent en daer van de wonden noch heel verſch zijn, als noch voor onſen oogen vlietende 't bloed van de Heeren van Egmont, Hoorne en ſo vele andere Edelen, en goede borgers, niet jegenſtaende alle de goede woorden hen gegeven: Dit alles is wel bewuſt en bekent, den genen die iets weten van den loop deſes werelds, datter ſelfs niet een en twijffelt of het perijkel en dreigt ons, want 't is een practijke die de nature den genen leert die niet en konnen komen tot eenige dingen, dan door geweld, alles door liſt te onderſoeken, gelijk kleine kinderen die de vogelen fluiten om die te vangen, ſo konnen ſelfs de onvernuftige dieren liſten gebruiken, om haer als te betrappen, daer uit geoordeelt kan werden, of men ſchalkheid of ſpitſinnigheid verſuimen ſal, die men ſoude konnen bedenken, om u luiden te doen vallen in hare ſtricken. En late daer toe elk verſtandig menſche denken, wat hertenleet het enen Prince weſen moet, die abſolutelijk gebieden wil, te ſien ſijne bevelen ſonder autoriteit, ſijne onvermogentheid tegen ſijne onderſaten, geſtelt op een toneel voor alle de werelt, eindelijk te ſien dat hem de middelen ontbreken tot ſijne welluſten en wille, meent gy dat hy enige konſte of naerſtigheid nalaten ſal, om te hebben reden, en te komen tot het gene hy pretendeert? 't is ſeker neen, en men moet denken dat alle ſijn verſtand en ſinnen daer toe dag en nacht arbeiden: want de hoogſte macht, ſtrekt daer henen datſe niet lijden kan enige tegenſpreken, tot welke geen inventie ontbreken en ſullen, noch alderlei ſchone harangues of uitſpraken, om de menſchen te brengen tot hun verordende voornemen, als van te beloven de Spangiaerden te ſullen doen vertrecken, welke ſo weinig gehouden ſoude werden, als de welke den Conink, den Staten Generael dede, t'ſijnen vertrecke uit deſe landen, van die te doen ruimen binnen 3 maenden daer na, en heeftſe niet tegenſtaende aldaer gelaten ongeveerlijk anderhalf jaer daer na, en zijn wel verſekert, dat ſy niet geruimt en ſouden hebben, ſo de neerlage van Zerby niet geſchied en ware. Daerom mijn Heeren bidde ik aen u ſelven te bedenken, en overleggen dat het geen ſpel en is, maer dat gy heftelijk eenen groten vyand getergt hebt, en datter geen ander middel en is in deſe ſake te gebruiken, dan dat gy een van deſe twe te verwachten hebt, of t'ondergaen, of u mannelijk te beſchermen, door de middelen die u God gegeven heeft, en die door Godes hulpe ſeer licht zijn, mits dat onder u luiden zy eendracht en unie: is 't ſo dat den voorſchreven Don Johan, mits den nood ſo verre quame, dat hy accordeerde, om de Spangiaerden te doen vertrecken, dat moſt men voor vaſt houden, en daer en boven weder in ordre gebracht, en onderhouden werden onſe privilegien, en dat daer toe geſtelt werden deſe voorwaerden: dat de Staten hen ſouden voorſien van Raden, ſo van State als van finantie, datſe de vryheid ſullen hebben, twe of driemael des jaers te mogen vergaderen, of ſo dikmalen hen goed dunken ſal, om te ſien of de ſaken wel en wettelijk beleid werden, de ſelve te verbeteren, en ordre te ſtellen, ſo ſy ſien ſullen te behoren, en voor de reſte dat alle Caſtelen ſullen werden gedemolieert, dat hy geen krijgsvolk ſal mogen aennemen ſonder bewilliginge van de Staten Generael, en dat alle garniſoenen ſullen beſet werden door hun advijs. Siet daer mijn Heeren, hoe my bedunkt dat men behoort te handelen, want anders doende, ſoude te vreſen ſtaen, dat men menende Don Johan te vergenoegen, en door dien middel het Land in vrede te ſtellen, gy u ſelven ſoud bedriegen, en in meerder oneenigheid brengen als te voren: want gy moget u verſekeren datter vele zijn die hen niet betrouwen en ſullen op het woord des Coninx, nochte Don Johans van Ooſtenrijk, ſo de ſelve de autoriteit van de Staten Generael ſo vernedert en vernietigt ſien, op welker vromigheid en grootachtbaerheid ſy hun betrouwen geſtelt hadden. Mijn Heeren, of wel het gunt ik u luiden voor deſen geſchreven hebbe, by na 't ſelve zy van het voorgaende inhouden, niet jegenſtaende ſo vinde ik deſe ſake van ſulken gewichte en conſequentie, en heeft ons ſo ter herten gegaen, dat my nodig gedacht heeft u daer van wederom te ſchrijven mijne wydere goeddunken, het welk ik u bidde ten goeden te willen nemen, als van den genen die alle ſijne middelen aenwenden ſal totten laetſten droppel bloeds toe, voor het welvaren en ruſte van het gemene Vaderland, en u luiden mijn Heeren in 't byſonder, gelijk ik wenſche u luiden metter daed alle getuigeniſſe te geven na mijn vermogen van mijne oprechte en ſuivere genegentheid in deſe ſaken, hier op na mijne hertgrondige gebiedeniſſe in u goede gratien, ſal ik God bidden, u te willen geven mijne Heeren een lang en gelukſalig leven. Uit Middelborg den laetſten Novembris, anno 1576. &c.

DEse missive en is niet sonder vrucht geweest/want eenige die den handel voor Don Jan dreven / en gaerne gesien hadden / dat men Don Jan terstond als Gouverneur Generael soude ontfangen / sonder eenige conditien / hier voor werden opgehouden / en niet en konden tot haer voornemen komen / also de sake in nader bedenkinge en deliberatie werde geleid. Doch al eer wy verder van den handel met Don Jan / en op wat conditien hy tot Gouverneur Generael ontfangen werd / verhalen / sullen wy eerst eenige andere saken tusschen beiden beschrijven / so van 't gene by den Rade van Staten / en Staten Generael / als ook by den Prince van Orangien / en Staten van Holland en Zeeland gehandelt / en hier en daer in diverse quartieren geschied is.

De Staten Generael van de Nederlanden / hebben na de pacificatie met den Prince van Orangien / en Staten van Holland en Zeeland gemaekt / hen gesocht alom te verseekeren tegen de Spangiaerden en hen-luiden aenhang / also hebben sy voor den Grave van Rennenborg / Heere van Vile / Stadhouder van den Grave van Talein in Henegou / last gegeven hen te verseekeren van de stad en kasteel van Valencijn / wesende de twede hoofstad van den Graefschappe van Henegouwen / een seer sterke stad / gelegen op de reviere van de Schelde / die daer door loopt / als ook het revierken Rovelle. Dese stad was beset met Hoogduitse soldaten / en het kasteel met Spangiaerden / en was daer Castelein Don Diego de Oreschon de Lucuana. De voorsz Grave van Rennenborg / heeft met acht vaendelen Walen van sijnen Regimente / de voorsz Hoogduitsen / die met den voorsz Spangiaerden op 't kasteel leggende / begonden t'samensprake te houden en eenigheid te maken / om de stad tegen den Staten te houden / gedwongen / dat sy den 19 Novemb. de stad hebben moeten verlaten en daer uit trecken / ontfangende hooft voor hooft / elk eenen daelder. En heeft als doen met hulpe der borgeren het kasteel / alwaer omtrent 143 Spangiaerden / de Mortepayen daer in gerekent / in garnisoen lagen / belegert / en na dat hy 't omtrent anderhalven dag beschoten hadde / so heeft de Castelein geen hope van ontset siende / het selve by appoinctement / sonder eenige stoorm daer op te verwachten overgegeven / en de voorsz Grave heeft de selve doen geleiden en convoyeren tot in Vranckrijk toe.

De stad en hasteel van Valencijn/ door de Heere van Vile voor den Staten verseekert.

P. 10. B. (F. 197.)

De stad en het kasteel van Camerijk / gelegen seven mijlen van Valencijn / is door den Heere van Ainsy ook voor de Staten verseekert / die den Heere van Ligues aldaer Gouverneur zijnde / met practijke gevangen genomen heeft / en heeft hy het Gouvernement aldaer gekregen / en eenige jaren behouden.

Camerijk by de Heere van Ainsy tot behoef van de Heeren Staten verseekert.

De Staten Generael hebben ook voor hen genomen / haer te verseekeren van Vriesland en Groeningen / tot welken einde sy aldaer gesonden hebben Francoys Martini Stella / een geleerd kloek en erbaren man van Brussel / met last en commissie / om de landen en 't krijgsvolk te inducere tot alle goede eenigheid metten Staten Generael te houden / en dat sy mede souden aennemen de pacificatie tot Gent besloten. Dese is den 19 Nov. binnen Groeningen gearriveert. Caspar Robles Heere van Billy / Malepart / Ec. Portugies was te deser tijd Gouverneur van Vriesland en Groeningen / en hield de Staten Generael voor rebellen des Conincx / was ook opten Rade van Staten seer gestoort / om dat sy opte klachten van die van de Ommelanden hem in Augusto geschreven hadden desen nabolgenden brief.

De Staten Generael soeken haer te verseekeren van Vriesland en Groeningen.

Die van den Rade van State schryven aen den Heere van Billy Gouverneur van Vriesland.

MOnsieur de Billy, ons is geremonstreert van wegen de Ommelanden, hoe dat de selve boven memorie van menschen gehad hebben seker getal van Gedeputeerde en andere Officieren, gekoren en ge-eligeert tot bescherminge en onderhoudinge van alle gerechtigheden, privilegien en usantien des voorsz. lands, en dat de selve uit krachte van haren eed gehouden en opgericht sijn, om alle saken en geschesten der Omlanden die eenigsins souden mogen toedragen, te gaen verhandelen en drijven, het sy te Hove, of by den Gouverneur daer te lande, of op andere plaetsen daer 't van node wesen mag. En alhoewel wel behoorde, dat de selve dat mochten doen vry en onverhindert sonder eenig letsel, perijkel of schade, van lijf en goed, so ist dat gy nochtans op verscheiden tijden, eenige van hun Gedeputeerden, die van wegen den Staten aen u eenige Remonstrantien souden doen, seer rigoreuselijk en met dreiginge getracteert, en ook met soldaten en andere lasten beswaert hebt, en insonderheid mede dat gy 't selve nu binnen korten tijd herwaers aen eenige Gedeputeerden, die nu alhier sijn, om den nood des Lands te remonstreren, soud gedaen hebben. Het welk sy seggen te wesen tegen recht en reden, en bidden daerom, dat hier in mocht voorsien werden, als gy breder sult sien door de requeste hier by gevoegt, de welke wy bevinden redelijk te sijn. En gemerkt de intentie en meninge van sijne Majesteit is, dat sijne onderseten met alle soetigheid getracteert werden, insonderheid die van de Ommelanden, de welke sich goedwilliglijk hebben begeven onder de gehoorsaemheid, en bescherminge van wijlen Keiser Caerle de Vijfde hoogloflijker gedachtenisse. So hebben wy niet konnen laten desen brief aen u te doen afvaerdigen, ten einde gy u conformerende of schickende na den wille van sijne Majest. van nu voortaen den Gedeputeerden en Officieren der Ommelanden, namentlijk den Syndicum, Rentmeester en Secretarium, in 't exerceren van hare lasten en bedieningen, tracteert met aller redenen en billikheid, sonder de selve te beswaren, of toe te laten datse beswaert worden, aen hare personen of goederen, meer als andere onderseten van sijne Maj. in den voorsz Ommelanden. Doende voorts hier in diergestalt, dat de Supplianten geen oorsaken en mogen hebben, om herwaers wederom te moeten komen klagen. Hier mede, &c. Uit Brussel den 5 Aug. 1576. Onder was geschreven, die van den Rade van State gecommitteert by sijne Majesteit tot het generael Gouvernement van de Nederlanden, ondertekent

BERTI.

ALs Billy nu beradverteert was / dat de voorsz Francoys Martini Stella binnen Groeningen (alwaer hy nu sijn residentie hadde) gekomen was / van wegen de Staten Generael / heeft hy den selven door sijnen Provoost doen vangen en appreheuderen / en daer na strengelijk doen pijnigen / en meende also het gehele secreet van sijne commissie / en 't voornemen der Staten Generael te vernemen / doch hy en heeft van hem niet anders konnen verstaen / dan dat hy aldaer alleenlijk gesonden was / om de Magistraten van Groeningen te Hove te doen komen / en hen metten anderen Staten te voegen / om te beraedslagen van den oorbaer des Lands. Hy dan ook kennisse gekregen hebbende / dat de Staten Generael van meninge waren / om alle vreemdelingen uit den Lande te doen vertrecken / en hebbende hier een seer goed Gouvernement / en eenen vetten hoek lands / dacht sich door sijne soldaten te verseekeren / en aen de Spaense zijde te houden / tot welken einde hy sijne soldaten meende eenen nieuwen eed te laten doen / van dat sy hem drie maenden in alles souden gehoorsaem wesen / tot dat hy na Spangien gesonden soude hebben aen den Coninck / om sijne Majest. wille te verstaen / op de pacificatie van Gent met den Prince van Orangien gemaekt / en hadde alrede so vele te wege gebracht / dat de Capiteinen Ferdinant / Lopes / Moncheau en Campi met hare Sergeanten en Corporalen hem eed gedaen hebben. Francoys Martini Stella gevangen / en by soldaten bewaert werdende / verstaen hebbende dat de soldaten seer vele ten achteren waren / heeft sich selve verstout / en sijn leven in de waegschale gestelt / en by den soldaten die hem bewaerden / so vele te wege gebracht / dan by de eene dan by d'andere / dat hy daer omtrent 60 of 70 gewonnen / en tot sijn meninge gebracht heeft / hen toeseggende van wegen de Staten Generael volle betalinge van hen achterwesen / by aldien sy hen ten dienste van de selve wilden laten employeren / 't welk sy hem toeseiden / en andere mede daer toe brachten. De Heere

Francoys Martini Stella gesant van de Staten Generael / word binnen Groeningen gevangen.

De Heere van Billy Gouverneur van Vriesland in Groeninge soekt hem te verseekeren van sijn volk.

De Heere van Billy verſoekt op ſijne ſoldaten eenen nieuwen eed.

Heere van Billy heeft den 22 Novembris in een herberge doen vergaderen alle de ſoldaten / hen voorhoudende hoe dat de Heeren Staten Generael hem waren verſoekende / dat hy hem ſoude willen voegen om henne partye te houden / de welk hy verklaerde niet te willen doen / dan by expreſſen laſt en bevele van ſijne Coninklijke Majeſteit / en dat daerom van hen-luiden moſt verſekert weſen / en daerom begeerde van hen-luiden / dat ſy haren eed ſouden vernieuwen / ſeggende / ſo daer yemand ware van hen-luiden die geſint ware den Staten te dienen / dat ſy hen wyelijk ſouden verklaren. So iſſer eenen geweeſt van de gene die Francoys Martini Stella gewonnen hadde / die totten voornoemden Heere van Billy ſeide / wel mijn Heere / mach ik dan ſonder miſſpreken of verbeuren mijn meninge wel verklaren / daer op hy antwoorde ja. So heeft de ſelve ſoldaet verklaert en openlijk geſeid / hy wilde voor de Staten leven en ſterven / wel ſeide Billy / ik ſal u uwe paſpoorte geven / d'andere hebben hare bedenkinge genomen tot des anderen daegs / den voorſz ſoldaet is des morgens voor den dag met een daelder aen gelde / ter poorten uitgeweſen / ſonder dat hy eenen menſche mocht aenſpreken. Daer na heeft hy Hopman Luſſy den eed voorgehouden / die dat afſloeg / tot dat hy met ſijn Sergeanten en Corporaels ſoude hebben geſproken / waerom Billy de ſelve by hem ontbood / en hen den voorſz eed mede voorhield: maer ſy ſeiden plat af / dat ſy genen anderen eed doenen ſouden / ſy hadden over negen jaren den Coninck eenen eed gedaen / by den welken ſy dachten te leven en te ſterven / hier vielen vele woorden en kijvagie / Billy dreigde ſe / ſeggende / hy ſoude ſien wat hy met hun te ſchaffen hadde / en lietſe ſo paſſeren: ſy luiden dan alſo geſcheiden zijnde / en den voorſz Heere van Billy wel kennende ſpraken terſtond met den voornaemſten van Luſſys vaendel / en ontboden daer na de Sergeanten van het vendel van Billers / d'welk op de wacht was / en droegen hun voor watter geſchied was / en ſy werden alle van eender meninge dat ſy't metten anderen wilden wagen / en Billy by den kop nemen / en datſe hen aen de Staten ſijde verklaren ſouden. Omtrent drie uren na noen / ſo men de wacht veranderen ſoude / hadde Billy laſt gegeven aen Capitein Lopes / dat hy hem ſecretelijk ſoude met ſijn volk gereet maken / om't vendel van Luſſy onvoorſiens t'overvallen en vernielen / tot welken einde hy ook't grof geſchut met hagel hadde doen laden / om op de ſoldaten van Luſſy / als ſy na de wacht door de gewoonlijke ſtrate trecken ſouden / te loſen / maer ſy waren gewaerſchout door eenen Sergeant van Hopman Billers / derhalven ſy eenen ongewoonlijken wech om trecktende / quamen ſy opte merkt voor Billys logement / want hy was gelogeert in't huis van Egbert Alberda / en lach in ſijn venſter / maer niemand van de ſoldaten en dede hem eenige reverentie / noch eerſcheute / ſo ſy gewoonlijk waren te doen. Derhalven Antoni Sarda wachtmeeſter / riep ſy ſouden ſchieten / maer ſy riepen wederom / dat hy hun geld beſorgen ſoude om kruit te kopen: maer alſo de Wachtmeeſter eenen ſloeg dat hy ter aerden viel / riepen en ſloegen ſy terſtond alarme / de Wacht-meeſter ontliepet / en ſy ſchoten na de venſter daer Billy in lag veel ſchoten / liepen de deure op / en namen Billy gevangen. Hopman Billers ſoldaten liepen van de wacht by Luſſys volk en ſwoeren malkanderen by te ſtaen. Ferdinand Lopes hadde ſich volgende Billys bevel gereet gemaekt om met ſijn volk / Luſſys volk te overvallen: maer ſiende datſe door de gewoonlijke ſtrate niet en quamen / en horende groot rumoer / is met ſijn peert derwaers gereden / vragende watter te doen was: maer hy kreeg veel ſchoten na het lijf / ſo dat hy wederom reed en vluchte in een backers huis / en ſijne ſoldaten voegden hen ook by deſe twe vaendels / ſy brachten Billy op het Raedhuis gevangen metten Heere van Ruisbroek ſijn dochters man ſijnen Lieutenant. Billy gaffe ſchone woorden en beloofde ſe te betalen / maer ten holp hem niet / ſy noemden hem ſchelm en verrader / en riepen: Vive le Prince, Vive les Eſtats. Sy hebben ook gevangen genomen Hopman Billers / Luſſy / Monteau / Champi en eenige andere. Francoys Martini Stella werd terſtond uitte gevankeniſſe geloſt / en onder den hoop gebracht en ring geſlagen / alwaer ſy hem vraegden / of hy met hen-luiden wilde leven en ſterven / en hen-luiden ten beſten helpen raden. Hy ſeide ja. Waer op ſy hem in den name van de Staten Generael eed deden. Daer na hebben ſy eenige uit hen-luiden tot Capiteinen en Officieren gekoren / en doen uitroepen dat dien nacht geen borgeren uitten huiſe komen en ſouden / of ſy ſouden geſchoten werden. De gekoſene Capiteinen en Officieren hebben des avonds te negen uren den voorſchreven Francoys Martini Stella by hen ontboden / en hem afgevraegt wat hem dochte dat ſy ſouden doen / hy ried hen datſe de vier Burgemeeſteren terſtond ſouden by hen ontbieden / en hen-luiden de ſake openen / het welk gedaen werd / de welke gekomen zijnde werd hen voorgehouden / datſe hen metten ſoldaten ſouden verklaren eens te weſen / en den Staten Generael eed doen. Sy excuſeerden hen datſe met haer vieren niet en konden beſluiten / maer dat men daer op het hele corpus van de ſtad moeſt beroepen / het welke des anderen daegs gedaen werde. De Magiſtraten van Groeningen waren in deſe ſake ſeer bedacht geweeſt / vreſende voor plondering en moord / gelijk binnen Antwerpen en elders geſchied was / maer nu verſtaende de meninge / waren wel te vreden / en hebben in de ſelve vergaderinge eendrachtelijk verdragen en gereſolveert / dat die van der ſtad en borgeren metten ſoldaten te ſamen ſouden leven en ſterven / en verklaerden hen mette Staten Generael / en dit werd openlijk geconfirmeert. Voorts hebben ſy den voorſchreven Francoys Martini Stella / met eenige van den haren en van den borgeren afgevaerdigt naer Bruſſel / om van alles rapport te doen / en te verſoeken eenen anderen Gouverneur over het Landſchap / en een ander Overſte over het krijgsvolk en betalinge / en tot henne meerder verſekeringe hebben noch een ander vaendel knechten de welk ſeer ſterk was ingeroepen / eerſt den eed aen den Staten Generael gedaen hebbende. In deſe furie gingen de ſoldaten ook na de Wage daer de ſtroppade-corda was / daer ſy plachten mede gekaſtijt te werden als ſy pet misdaen hadden / en hieuwenſe met geweld af / en verbranden de koorde op de merkt. Voorts ſochten ſy Chriſtoffel Vaſques Colonel van Zutphen / die ſich in de Minrebroeders Clooſter begeven hadde / hebbende ſijn haer en baert op ſijn Minrebroeders doen afſcheren / en een Minnebroeders kappe aengetogen / waerom de ſoldaten hem ſoekende niet en kenden / maer een van de Minrebroeders dat een Hoogduits was / wees op hem en ſeide: Dat is wel een Monik van onſen Orden / maer niet van onſen Clooſter. Dan alſo de ſoldaten het ſelve noch niet en verſtonden / ſeide anderwerf: Ipſe eſt, tenete eum. Dat is: Dat is hy (die gy ſoekt) houd hem. Doen hebben ſy hem aengegrepen en alſo mette kappe opte merkt gebracht / roepende / ſy hadden weder eenen nieuwen Biſſchop gekregen (want den overleden Biſſchop Knijf was een Minrebroeder geweeſt) met veel andere ſchimpige en ſcheldende woorden / den Provoost van het ſelve Regiment was gevlucht in des Paſtoors huis / alwaer ſy hem vonden in den ſchoorſteen. Den Wachtmeeſter Antoni Sarda ſochten ſy in het bordeel / en hem niet vindende ſochten ſy hem in het Fraters-huis / en koppelden met lonten eenen Monik / die hem niet en wiſt te wijſen / aen een openbare hoere / lange Alid genaemt / dieſe ſo lanx der ſtraten leiden / dan ten leſten vonden ſy hem in een Papen rok. Eenige andere kregen Capitein Lopes gevangen / roepende: Hier brengen wy den beul van Groeningen / en ſetten hem by de andere Hopluiden in het Jacobijnen Clooſter gevangen. Ook bingen ſy Doctor Joriaen Weſtendorp / Raed des Coninx in Vriesland / de welke proteſterende ſeide / dat hy was een Coninx dienaer / dat ſy ſouden ſien wat ſy deden. Daer op ſy ſeiden: Is Billy Coninck / ſo zijt gy eens Coninx dienaer / anders zijt gy een land-verraders die-

Francoys Martini Stella werd van de ſoldaten by gemaekt / en doen hem in den name van de Staten Generael eed.

De Magiſtraten en borgeren van Groeningen verklaren hen mette Staten Generael en het krijgsvolk.

Chriſtoffel Vaſques Gouverneur en Colonel van Zutphen werd in een Minrebroeders kappe gevangen.

Antoni Serda wachtmeeſter gevangen en meer andere.

Hopman Luſſy weigert den voor gehouden eed te doen.

Alarm binnen Groeningen. Billy werd gevangen. 10. B. (F. 198.)

dienaer en setten hem op het Wijnhuis. Den Lieutenant Johan Mepshe deden sy in sijn eigen huis met vijftien soldaten bewaren. Barricourt Hopman van Delfziel/ en Stark Hopman van den Dam werden ook van hare soldaten gevangen en binnen Groeningen gebracht. Dirk Robbertsoon een seer Spaens gesint man/ hadde noch in sijn huis een saubegarde van den Hertog van Alba/ met een schilderye van den selve Hertog/ de selve saubegarde en schilderye/ mette schilderye van Billy en Antoni Sarda namen de soldaten en spijkerden die aen de kake. De stad van Groeningen hielden sy eenige dagen gesloten/ en so quamen allenxkens alle saken in stilstand binnen der stad/ verwachtende de wederkomste van de gene die naer Brussel waren gesonden/ dese reisende door Gelderland/ die haer Gedeputeerde mede na Bruissel sonden/ werden over al met den wijn beschonken/ en gekomen zijnde tot Dordrecht/ is Francois Martini Stella/ aldaer een schip om veertig Carolus gulden gehuirt hebbende om te komen op het Sas van Gent/ mette Gedeputeerde van de krijgsluiden van Groeningen en een Groeninger Bode met bescheid van de Heeren van Groeningen afgeveerdigt/ t'schepe gegaen/ maer door contrarie wind en stozm en was niet mogelijk verder te komen dan tot in de Clupnder/ alwaer gekomen zijnde den 4. Decembris/heeft hy aldaer eenige dagen moeten blijven stille leggen/ doch hy heeft eenen gehuirt om seven ponden vlaems die hem vermat den 7. goeds tijds tot Brussel te wesen/ dien hy schrijven met gaf aen den Staten Generael/ haer in het korte zijn wedervaren en besoingne oberschrijvende/ en dat hy so haest soude volgen als hem doenlijk was. De Staten Generael waren seer verblijd van dese tijdinge/ en resolveerden aldaer te senden den Grave van Rennenburg voor Gouverneur/ om alles dat nodig was uit te rechten: middelertijd sonden sy eenen bode met brieven naer Groeningen aen de stad/ en die van den garnisoene met troostlijke brieven en verseckeringe/ dat sy metten eersten op alles t'haren volkomen contentemente souden voorsien/ dat sy de sake eensdeels verstaen/ maer dat hare Gedeputeerde noch niet en waren gearriveert door het onweder en de stozmende contrarie winden.

De Staten Generael resolveeren de Grave van Rennenburg na Groeningen te senden.

Naer dat Francois Martini Stella tot Brussel was gearriveert en van alle zijn besoingne en wedervaren rapport gedaen hadde/is volgens de voorgaende resolutie/ naer Friesland en Groeningen afgevaerdigt/ en commissie by provisie als Gouverneur en Stadhouder van Friesland/ Groeningen/ Omlanden en Drenthe gegeven George de Lalein/ Ridder/ broeder van den overleden Grave van Hoogstraten/ Baenderheere van Ville/ Capitein over een Bende van Ordonnantie en Colonel over 10 vaendelen Walse soldaten/ de welke namaels door transport van sijnen Oom/ die een Kanonik was/ Grave van Rennenburg werd/ om in alle saken orde te stellen en te voorsien. Dese is den 16 Decembris tot Middelburg by den Prince van Orangien gekomen en blijdelijk ontfangen/ en van daer voorts over het Noorder-quartier met brieven van den selven Prince/ om hem in alles broderlijk en behulpelijk te wesen/ gereist na Groeningen/ alwaer hy den 22 Decembris 's avonds late voor de poorte aenquam/ dan also hem de soldaten als doe niet en wilden inlaten/ trok hy in Selwaert/ By hem waren Popke (of Pompeus) Ufkens verordente Luitenant in de plaetse van Johan Mepshe/ Jacob Hillebrants/ Keurt Alberda/ Henrik van Openbrug/ Francois Pipenpoy en Lancelot Parasijs Commissaris van de monsteringe. De soldaten lieten de Gedeputeerde der Omlanden die in der stad waren/ bruntlijken by sijn Genade uit en intrechen na hen gelieben/ en eindelijk ook de Gedeputeerde van der stad/ en sijne Commissie vertoont hebbende/ is alle onlust gecesseert/ en hebben de soldaten hem daer na met grote triumphe met hare vliegende Vaendelen tot Obbinge poorte ingehaelt/ en werd Popke Ufkens aldaer by ongeluk door sijn wange geschoten/ so dat hy daer al sijn leven litteiken af behielt. Aengaende sijn instructie en handelinge aldaer/ die gelucklijk afgelopen is/ sullen wy ter gelegender plaetse voorts verhalen/ wy willen hem nu van sijne moeyelijke winterdaegse reise wat laten rusten.

De Graeve van Rennenburg komt tot Groeningen.

De Staten Generael senden Gedeputeerde na Utrecht om geld op te brengen.

De Staten Generael hebben ook gecommitteert gehad de Heeren van Grevenbroek/ van der Horst/ en Doctor Elbertus Leoninus/ om te reisen naer Utrecht/ de welke aldaer gearriveert zijnde/ hebben den 7. December aen de Staten van Utrecht henluiden Commissie vertoont/ en de selve voor-gehouden de grote nood daer in de landen sich bevonden door de grote moetwilligheid der Spaense soldaten en haren aenhangeren/ en het voornemen der voornoemden Heeren Staten Generael/ om de Spangiaerden en vreemdelingen uit den Lande te verdrijven/ daer in het eeuwig welvaren of bederffenisse van alle de Nederlanden was gelegen/ versochten daerom dat de Staten van Utrecht in desen nood den Staten Generael met een goede merkelijke somme van penningen souden willen assisteren en bystaen.

Het Staten van Utrechts antwoorde/ versoek en presentatie.

Daer op de Staten van Utrecht de voorsz. Commissarissen voor antwoorde gegeven en vertoont hebben de grote en sware periculen/ daer in sy-luiden selve en alle de inwoonders van der stad waren door het menigvuldig krijgsvolk so binnen als buiten der selver stad leggende/ en de menigfuldige lasten/ kosten en swarigheden die de Staten van Utrecht/ gedurende dese troublen/ en dit langdurig/ civil/ en intestijn oorlog/ nu den tijd van volle tien jaren continuelijk geleden en gedragen hadden/ meer dan enige andere Landen/ dat sy nochtans dien al niet jegenstaende bereid waren op te brengen de somme van vijftig duysend guldens in gereden gelde/op voorwaerde en conditien/ dat alle de soldaten van de drie Regimenten/ te weten van de Graven van Bossu en Megen en van den Heere van Hierges/ mitsgaders alle de andere vaendelen Walen/ resorterende onder de Colonellen Verdugo en Mario Cardoino/ op het spoedigste sonder langer vertrecken souden optrecken/ en uit de limiten van den lande van Utrecht genomen werden/ also anders/ 't selve niet geschiedende haer-luiden alle middelen soude werden benomen om de voorschreven somme op te mogen brengen. En ten tweeden dat metten eersten 't kasteel van Bredenburg/ tot koste van de Generale Staten den Spangiaerden daer in leggende ontweldigt/ en in handen van sijne Majesteit en Staten van Utrecht gestelt soude werden.

Redenen waerom de Staten van Utrecht dit versoek deden. 10. B (F. 195

De Staten van Utrecht hebben niet sonder reden dese twe conditien soeken te bedingen/ aengesien dat hare Gedeputeerde tot Brussel leggende/ en sollicterende om verlichtinge van de voorsz soldaten/ en brieven aen den Castelein van Bredenburg/ dat hy het kasteel soude overleveren in handen van den Graeve van Bossu/ hen-luiden geschreven hadden/ als dat so by den Staten Generael/ als Raden van State brieven waren gedeterneert/ so aen den Heere van Hierges als Graeve van Bossu: aen den Heere van Hierges/ ten einde hy de Regimenten van hem en van den Graeve van Megen sijnen broeder soude laten komen tot Thienen/ alwaer men hen-luiden twe maenden betalinge soude doen hebben: en aen den Graeve van Bossu/ dat hy soude handelen mette Walen van den Regimente van Verdugo en Mario Cardoino/ om die in den dienst van de Staten Generael te betrecken/ en datmen den Graeve van Bossu of sijn Lieutenant ook twe maenden betalinge voor sijn Regiment soude schicken/ en voorts dat de leninge voor sijn Regiment van maende te maende soude versorgt werden/ dat sy mede versocht en verworven hadden brieven van den Rade van State aen den Capitein van het kasteel van Bredenborg/ ten einde hy 't selve overleveren soude in handen van den Graeve van Bossu/ of sijnen Luitenant/ aen den welken ook brieven gedeterneert waren/ ten einde sy luiden (indien den Capitein onwillig ware/ het kasteel over te leveren/

ren) het ſelve ſouden doen beſchanſen/ en hem daer toe te bedwingen: maer overmits de komſte van Don Jan / daer door veel ſaken geretardeert waren / en hadden zy / wat neerſtigheid ſy ook deden / de ſelve bzieven niet konnen bekomen/ waerom hen-luiden geraden dochte dat de Heere Staten van Utrecht ſelf/ om alle ſwarigheden die daer op ſoude mogen komen/ te verhoeden / alle middelen ſoeken en ook geen geld noch koſten ſparen en ſouden om't kaſteel in haren handen te krijgen / op dat den Spangiaerden alle hoop genomen ſoude werden wederom naer 't ſelve quartier te komen.

De voorſz Gedeputeerde van de Staten Generael verſtonden de twe verſochte conditien in alle reden gefundeert te weſen / en verſekerden de Staten van Utrecht / dat hen verſoek alſo ſoude werden naergekomen : de Staten van Utrecht hadden tot dien einde ook al 47000 gulden aen Doctor Leoninus opgebracht / dan de Grave van Boſſu hadde die doen ophouden en te rugge geboden / en is daer naer wel gebleken / dat daer niet naergevolgt en is.

De voorſz Staten van Utrecht ſeer beducht zijnde voor die van den kaſtele / hebben met die van der ſtad en Capiteinen of Hopluiden van de borgerye beraedſlaecht / waer en op wat plaetſen men beſt tegen het kaſteel beſchanſinge doen ſouden / ordonneerden hier en daer enige huiſen daermen aerde en ſchanskorven/ ook een plaetſe op de walle van der ſtad / daermen geſchut brengen ſoude tegen het kaſteel / en ſekere tuinen of hoven / doch dit al ſecretelijk / om hen-luiden geen occaſie te geven. En op dat een peder by tijde van allarm en van oproer ſoude weten waer ſy haer loopplaetſen of vergaderinge hebben ſouden / om alle deſordre te verhoeden hebben ſy den dertienden Novembris deſe ordre gereſolveert.

Ordonnantie op te loopplaetſen by tijde van commotie en oproer/ allarm/ en brand binnen Utrecht.

1. Dat in tijde van allarm of commotie mijn Heeren van de vijf Godshuiſen / als die van den Dom / Oude Munſter / ſinte Marien / St. Pieters en St. Jan met hare ſuppooſten haer vergaderinge en loopplaetſe hebben en maken op het oude kerkhof.

2. Twe Borgeren vaendelen / met een vaendel ſoldaten in der ſtad leggende / ſouden haer vergaderinge maken op de Neude.

3. Twe andere Borgeren vaendelen ſouden haer loop-plaetſe hebben en hare vergaderinge maken op St. Marien plaetſe / en voorts doen en laten het gene hen de Stadhouder / Schout/ Burgermeeſteren bevelen ſouden / daer by ook een vaendel ſoldaten ſoude werden gevoecht.

4. Twe andere Borgeren Vaendelen ſouden hare loop-plaetſe nemen op St. Jacobs brugge en St. Jacobs kerkhof / met noch een vaendel van de ſoldaten / doen en laten als vooren.

5. Noch twe andere Borgeren Vaendelen ſouden hare loop-plaetſe nemen boven in de ſtad.

6. Alle andere Borgeren en ingeſetenen deſer ſtad/ onder den Borgeren vaendelen niet wakende en weerachtig zijnde / ſouden met haer geweer komen op St. Jans Kerk-hof / doen en laten als vooren / en ſouden voor Overhoofden en Commandeurs hebben Waſſenaer en Willem van der Burch / of alſulke alſmen hen ordoneren ſoude.

7. Item mijn Heeren van den Hove Provinciael met allen haren ſuppooſten / ſouden met haer geweer komen en vergaderen op de lege plaetſe of plein voor het Hof Provinciael.

8. Item de Kidderſchap / Schout / Burgermeeſteren en Raden der ſtad Utrecht met haren ſuppooſten / ſouden met haer geweer komen en vergaderen op der ſtads-plaetſe voor den ſtads-huiſe.

9. Indien't gebeurde datter eenigen brand geviele by dage of by nachte / ſo ſouden den brand te hulpe komen / om die te bluſſchen / de biddende ordenen / de Ty-meeſters met de ſackedragers van de boven en beneden einden der ſtad / en de Houd-ſchilden / mitſgaders die Gebuirte daer den brand ſoude mogen zijn / en niemand anders / ten ware by bevele van de Schout en Burgermeeſteren der ſtad.

10. Alle uitheemſe en buiten luiden / daer binnen geweken en onder geen baendelen weſende / ſouden in tijde van noode met behoorlijk geweer komen en vergaderen op St. Martens Dam / die aldaer blijven/ doen en laten ſouden / het gene hen by den Stad-houder of ſijnen Luitenant / Schout en Burgemeeſteren der ſtad belaſt en geordoneert ſoude worden.

11. En ſo wie in deſe poincten onwillig of gebrekelijk bevonden worden / ſoude daer voren gecorrigeert werden by lijf-ſtraffinge of anders naer gelegentheid der ſaken / dat is te verſtaen een peder onder ſijn Overſten.

12. Item in tijde van brand / oproer of allarm / ſouden alle Geeſtelijke / Edele / Burgeren en Inwoonderen der ſtad / gehouden zijn een heerpanne of lanteerne lichtende uit te ſteken of voor de deure te hangen / op pene van een gulden.

Ik bevinde noch ſekere aentekeninge van de loopplaetſen der Burger Hop-luiden onder de hand van de Secretaris der ſtad Utrecht Goſen van der Voort gelevert in den jare 1576. de welke ik tot gedachteniſſe van de acht Borger-hopluiden die daer in genomineert ſtaen / en in deſen tijd hen ſeer bromelijk hebben gedragen / als men uit het verbolg van deſen wel ſal verſtaen / hier mede by gevoegt hebbe.

De 8. Hopluiden binnen Utrecht.	*Loop-plaetſen.*
Johan van der Meer ---	aen St Servaes heck.
Antonis de Ridder ---	voor de Tolleſteeg poorte.
Ysbrandt Lam ----	voor de Smee-toren.
Pouwels Schoorl ----	op St. Marien Kerk-hof.
Johan van Leem-put ---	op het Peerde-velt.
Matthys van Hensborch-	aen den Plompen toren,
Cornelis van Keſſel ----	aen St. Jeronimus School.
Johan van Botteyking --	ter plaetſen daer het vaendel dat de wacht hebben ſal, behoort te gaen.

Namen der acht Borger Hopluiden binnen Utrecht.

Ondertekent

G. van der Voort.

Den handel van Don Jan was den Prince van Orangien en de Staten van Holland en Zeeland ſeer ſuſpect.

DE Prince van Orangien en de Staten van Holland en Zeeland/was den handel met Don Jan van Oſtenrijk geheel ſuſpect / en vreeſden niet anders dan een nieuwen oorlog meerder dan ooit te voren op haren halſe te ſullen krijgen / want ſy merkten en verſtonden dagelijx meer en meer de gebeinſtheden die daer om gingen aen allen zijden/ſy kregen ook veel verſcheiden waerſchouwingen uit Braband en andere Provincien van de gene die hen-luiden toegedaen waren / van alles watter om ging / en dat Don Jan niet dede dan volgende de inſtructie van Jeronimo de Roda / als doe noch op het kaſteel van Antwerpen weſende / en dat de Raden van State niet wel te betrouwen en waren / en dier geruchten meer / die enige waerachtig waren en eenige niet. Derhalven reſolveerden ſy-luiden op haer luider eigen verſekeringe te letten / en de Palen van Holland en Zeeland wel te beſetten / en de plaetſen onder het Gouvernemente van den Prince van Orangien behorende / daer wederom onder te krijgen / volgende de pacificatie van Gent / mits de ſelve ſatisfactie gevende of doende / achtervolgende de ſelve pacificatie : reſolveerden ook de onſterke plaetſen die ſy van importantie achten / te doen fortificeren en ſterken / en maekten daer een ſekere ſtaet en raminge van onkoſten / te weten Sparendam op 12000. gulden / Saanredam 6000. gulden / Muyden 8000. gulden / Worcum 10000. gulden / Loevеſtein 3000. gulden / Woerden 5000. gulden / Oudewater 5000. gulden / den Briel 6000. gulden / het Hooft van Sebenbergen 8000. gulden/ Nieu Gaſtel 15000. gulden / Boſmer 10000. gulden / Venus-dam 16000. gulden/ Vliſſingen 10000. gulden/ ter Veer 6000. gulden / en Armuyden 6000. gulden/ belopende te ſamen ter ſomme van 126000. gulden. De Grave van Boſſu hadde wel laſt van de Staten Gene-

Reſolutien genomen by den Prince van Orangien Staten/ van Holland en Zeeland tot hen luider verſekeringe.

Generael/ om uit de steden van Haerlem/Schoonhoven/ Wesop/ Muyden en Nieupoort de garnisonen te lichten en te doen vertrecken/om met die van Amsterdam en omleggende plaetsen te handelen/ en te inducteren om satisfactie van den Prince van Orangien te nemen: dan de Raden van State en Don Johan wisten de saken so te besteken/ dat de selve saken so haest niet en geschieden/ als de Prince en die van Holland wel meenden/ en wildemen de soldaten uitte voorschreven steden quijt wesen/ so mosten die van Zuyd-Holland 15000. gulden/ en die van het Noorder-quartier 20000. guldens daer toe by forme van leeninge selfs op-brengen/ op de obligatie van den Grave van Bossu/ die sy namaels souden horten aen hare quote diemen ten behoeve van de Generaliteit soude opbrengen/ en so al 't selve lange aenliep/ door dien men den anderen niet en betroude/ so werden de saken ook al vertogen van de voorsz. satisfactien/ waerom die van Holland de voorsz steden sulx deden besetten/ dat daer in gene victualie van buiten in gebracht en konde werden/ en hielden de selve als oft vyandlijke steden geweest waren/ om hen also te bedwingen om onder het Gouvernement van den Prince van Orangien te komen/ ja dat meer is/ die van Holland en Zeeland hebben by gedruckte billetten alomme doen aenslaen/dat sy de goederen die van Amsterdam toebehorende/wilden doen verkopen na den 20 Decembris 1576. by aldien de selve van Amsterdam hen binnen den selven tijde metten voorsz Prince en Staten niet goedwilliglijken en verdragen nochte en vereenigden. De voorsz Billetten waren luidende als volgt:

De Staten van Holland en Zeeland stellen de goederen de stad en borgeren van Amsterdam toekomende te koop.

10. B. (F. 200.)

ALso na den wille van God Almachtig genoeg alle de Provincien der Nederlanden met sijne Princelijke Excell. en den Staten van Holland en Zeeland, mitsgaders hare geassocieerde zijn vereenigt en een vreedsamig verbond, accoort en verdrag hebben gemaekt, ten einde voortaen d'Ondersaten der selver Landen in vrede en oude vriendschap metten anderen hanterende en levende, de Spangiaerden met haerluider aenhangeren en gevolg als vyanden van de ruste en welvaert deser Landen, daer uit met gemeender macht en eendracht eindelijk verdreven, en de goede Ondersaten van dien in hare gerustigheid, vrydom, gerechtigheid, en welvaert wederom gebracht soude mogen worden, sonder dat nochtans die van Amstelredam, hoe-wel een lidmaet van Holland, en alsulx daer toe in alder vriendelijkheid vermaent zijnde, hen-luiden met den voornoemden van Holland in den voorsz. accoorde, vriendschap en vereeninge als noch hebben willen voegen of begeven, maer datmen ter contrarien wel spoort en opentlijk bevonden word, dat de selve van Amstelredam vergetende hen selven en haer-lieden eere en eed, by den welken sy luiden tot vorderinge van den gemenen beste en van 't welvaren des Vaderlands, naer allen Rechten verbonden zijn, verhardende in haren quaed voornemen blyvende houden de partye van den voorsz Spangiaerden, vyanden en verdervers deser Nederlanden den selven bewijsende, en doende dagelijx alle vrindschap, gunste en bystand tot grote schade en quetse van den voorschreven Landen en de gemeenen ingesetenen van dien, verworpende en af-slaende alle deugdelijke presentatien en aenbiedinge die hen-luiden van Amstelredam tot haer-lieden versekertheid, mitsgaders tot voordeel en welvaert van den inwoonderen der selver steden zijn gedaen geweest. So is 't dat de Staten van Holland en Zeeland protesteren voor God en alle de Wereld, van de goede genegentheid en wille die sy altijds gehadt hebben tot conservatie van den voornoemden van Amstelredam, als haer-lieder mede-lidmaet, verklaren genoodsaekt geweest te zijn, om naer krijgs-recht den vyanden en haren aenhangeren te krencken metter daed ten behoeve van de gemene sake en den Landen van Holland, naer den 20. Decembris eerstkomende binnen den Stede van . . . . . openbaerlijk te doen verkopen alle goederen, renten, actien, crediten, en inkomsten, de Stad van Amstelredam of den Burgers en Inwoonders hen binnen der selver Stede noch onthoudende eenigsins competerende, 't zy de selve renten of actien eenigsins sprekende sijn op de domeinen van den Konink, den Landen van Holland, Lichamen van eenige Steden, Dorpen, Collegien, of op den personen of goederen van enige particuliere, hoedanig die mogen wesen, egeen uitgesondert. Van welke verkopinge de selve Staten goede Brieven van versekertheid den kopers sullen verlenen. En dit al indien binnen den selven tijde de voornoemde van Amstelredam hen met sijne Princelijke Excellentie en den Staten van Holland en Zeeland conform 't voorsz verbond en accoort niet goedwilliglijken verdragen en verenigen, lasten en ordonneren daerom de Staten voornoemt allen Regeerders van den steden, vlecken, dorpen en Collegien, mitsgaders den genen die enig onderwind van ontfank of uit-geven van den selven of enige heerlijkheden van grote of kleine personagien of van imand anders mogen hebben, dat sy luiden voor den Gedeputeerden van de steden in den Noorderquartiere van Holland, en allen anderen privé of particuliere personen aen de Wet-houders van den steden daer onder, of d'welke sy-luiden respective naest gesetten zijn, binnen veertien dagen na date van desen aen te brengen, en te doen op-schrijven alle alsulke goederen, renten, actien, crediten, en inkomsten, gene uitgesondert, als de Stede van Amstelredam hare Burgers of Inwoonders als boven onder ymand van hen-luiden hebben berustende, of de selve van Amstelredam, op hen-luiden of haer-lieder goederen te spreken hebben, en enigsins sijn aenkomende, met pertinente verklaringe van alle gelegentheid der onroerende goederen en van hypoteke of onderpande van den voorsz renten en actien, op pœne jegens den heelders of verswygers van dien te verbeuren dubbelt van 't gunt namaels tot enige tijd bevonden sal mogen worden by icmand verheelt of verswegen te zijn, en sal ter contrarien den aenbrenger van alle goederen, die tot noch toe verborgen en niet bekend en zijn geweest, voor haren aenbrengen toe-gevoegt worden van den penningen komende van de verkopinge, te weten van de roerende goederen een vierde part, en van de onroerende goederen een achtendeel, of indien die onverkocht mochten blijven, sal daer van by den Staten voor gelijker gedeelte betaelt worden naer de waerde der selver goederen, en word voorts by desen allen Rent-meesters van wegen den Staten ontfank hebbende van de geannoteerde goederen, en elk van hen-luiden bysonder, by desen bevolen binnen den voorsz tijd aen den voornoemden van der financien over te brengen pertinente specificatie van de goederen en inkomen vande voorsz van Amstelredam tot haren ontfank respective behorende, en daer onder begrepen zijnde, op pœne als boven, en sal aen de betalinge van alle de selve verkofte partien van goederen, renten, actien en crediten by de kopers van dien gekort en ingehouden mogen worden alle 't gunt sy-lieden bevonden sullen worden aen 't gemeen Land by leninge of anderfins deugdelijk ten achteren te zijn uit sake van de jegenwoordige Oorloge. Gedaen tot Delft den 28 November. Anno 1576.

VAn gelijken hebben de Gouverneurs/Commissarissen van sijn Excell. en Gedeputeerde Raden van het Noorder-quartier by openbare publicatie den 9. Novembris binnen Hoorn/Alkmaer en andere steden van den selven quartier doen verkondigen dese navolgende Acte: Also la Margelle (dat was een Luitenant van Verdugo/Gouverneur van Haerlem) van hem geeft/ en tot enigen van den steden van desen quartiere geschreven heeft/ veraccoordeert te zijn metten Generalen Staten van den Lande/ en nochtans bevonden werd dat hy evenwel is gebruikende lose practijke om de Landen en luiden van desen quartiere te bedriegen tot grondelijke bederfenisse der selver. So ist dat den Gouverneur/ Commissarissen van sijn Excell. en Gedeputeerde Raden van desen quartiere wel

Publicatie by van 't Noorder quartier gedaen/ niet te Haerlem te mogen sijn der resent.

„ wel ſcherpelijk verbieden / dat niemand van deſen
„ quartiere / van wat conditie / qualite en ſtate hy zy / hem
„ vervoorderen en ſal tot Haerlem te trecken en gaen /
„ metten inwoonderen van dien te handelen en traffic-
„ queren ſonder behoorlijk conſent en gewoonlijke paſ-
„ poorte / ter tijd en wijlen toe by ſijn Excell. en de Ge-
„ nerale Staten van Holland en Zeeland anders daer
„ in geordonneert en toegelaten zy / op pene van aen lijf
„ en goed geſtraft te worden als een vyand der gemeene
„ ſake.

Die van Amſterdam klagen over die van Holland en Zeeland aen den Raed van State.

Die van Amſterdam aldus benaut zijnde en van deſe voorſz billetten kenniſſe of dubbel gekregen hebbende / hebben goed gevonden aen den Rade van Staten te ſchrijven / dat ſy gedurende deſe Oorloge hen altijd gedragen hadden als goede en getrouwe onderſaten van ſijne Majeſteit toebehoort / en ſulx hen altijd gevoecht hadden naer de ordonnantien en bevelen die den Gouverneur / ten Gouvernemente van den Lande by ſijne Majeſteit gecommitteert / hen-luiden van wegen ſijn Koninklijke Majeſteit geordonneert en belaſt hadden gehad / en alſo 't ſijne Koninklijke Majeſteit belieft hadde haer G. E. te committeren ten Generalen Gouvernemente van den Lande voorſz dat hare meninge ook was te obedieren die bevelen en ordonnantien / die hen by haer G. E. als 't Gouvernemente van den Lande hebbende van wegen den Koninkl / belaſt ſoude mogen werden / en dat ſy ſulx niet alleen eerſt het placcaet van der munte / maer ook het placcaet van de pacificatie hen by haer G. E. op den name van ſijn Koninklijke Majeſteit overgeſonden hadden doen publiceren / en in conformiteit van dien de communicatie en converſatie van de onderſaten reſpectivelijk geadmitteert hadden / gelijk ook noch gedaen werde / dat ſy ook hare Gedeputeerde al geſonden ſouden hebben totte vergaderinge der Staten Generael binnen Bruſſel / dan gemerkt de paſſagien en wegen ſo onveilig waren / dat de ſelve Gedeputeerde ſonder grote periculen van haren lijven niet en ſoude mogen paſſeren / ſo en hadden ſy het ſelve als noch niet konnen effectueren en volbrengen / ten ware alvoren van wegen ſijne Majeſteit by haer G. E. alſulke remedie en ordre op de paſſagien geſtelt werden / dat de ſelve ſonder pericul gebruikt mochten worden / byſonder ſo die van Delft / Leyden en andere henluiden als noch verklaerden by openbaer placcaten voor vyanden / en ſulx haren vyfbuiters laſt hadden gegeven om weder op henluiden te roven / die ook 't ſelve exploicteerden tot haerder pooten toe / ſulx dat waer ſy hen keerden / ſy haer in periculen en benautheid vonden / ſy verſochten over ſulx het ſelve den Staten Generael te remonſtreren / ten einde de placcaten en ordonnantien van Holland en Zeeland / mette rigoreuſe executie daer naer gevolcht / afgedaen en gecaſſeert mochten werden / verbeidende ook te procederen tot verkopinge van de goederen / die van Amſterdam in den lande van Holland toekomende / &c. Deſe miſſive was in date den 14 Decembris 1576. en ondertekent by haren Secretaris W. Pieterſz. 't opſchrift was / Grootmogende / Edelen / Welgeboren Heeren mijn Heeren den Rade van State Koninklijke Majeſteits by deſelve Majeſteit gecommitteert ten Gouvernemente van ſijne Majeſteits Nederlanden.

Die van Muyden ſchreven den 19. Decembris aen den Gouverneur Jonckheer Diederich Sonoy en de Staten van 't Noorder-quartier / dat ſy haer niet en konden verwonderen te verſtaen / dat ſy in den Noorder-quartiere weder voor vyanden verklaert en uitgeroepen waren / nademael ſy-luiden aen den Rade van State al over eenigen tijd ſchriftelijk verklaert hadden / hen-luiden niet ter wereld aengenamer te weſen dan vrede en eendracht / en alſo ſy waren een van de minſte en armſte onder alle des Koninklijke Majeſt. kleine ſteden / dat ſy hen goedwillig lieten vinden om in alles te volgen en na te gaen / 't gene by de Generale Staten van den Lande tot pacificatie van dien / tot onderdanigheid / hoogheid en autoriteit van ſijne Majeſteit dienen ſoude / maer alſo ſy den 16. Decembris uit ſekere brieven van den Staten Generael aen henluiden geſonden / tot haren groten leetweſen verſtaen hadden / dat hare verklaringe niet behouden overgekomen en was / ſo hadden ſy van nieus eens en andermael brieven van den ſelven inhouden geſchreven / die ook beide tuſſen daer en Utrecht hare boden afhendig gemaekt waren / waerom ſy den vierden ten ſelven dage met convoy overgeſonden hadden / die ſy hoopten dat wel overkomen ſoude / en op dat henluider ſnode avontuir geen oorſake en ſoude weſen van eenige nieuwe onvrede / ſo hadden ſy aldaer de lange verhoopte peis den 11. voorleden gepubliceert / met ſchieten / nachtvieren en andere blyteken. So waren ſy daerom ootmoedelijk verſoekende / datmen alle ſaken en beſtellingen jegens henluiden gegeven ſoude willen opſchorten / terwijlen toe haerluider ſchrijven aen den Staten Generael en door dien aen ſijn Excell. overgeſonden en gedepeſcheert mocht zijn / niet twijfelende of ſijn Excell. en ſoude met hunlieder ſchrijven genoeg gecontenteert weſen. Deſen brief was in date den 19. Decembris 1576.

Die van Haerlem ſchrijven aen den Heere van Hierges.

Die van Haerlem ſonden een van hare Burgermeeſteren / namentlijk Meeſter Gysbrecht van Neſſe / naer Utrecht met eenen brief aen den Heere van Hierges / van den 28. Novembris / die geinterципieert werde / alſo hy die voorts met een Bode ſont op Arnhem / of in enige andere ſteden van Gelderland daer hy mochte weſen / het inhouden was als volgt.

Genadige Heere:

ALſo wy genoodſaekt zijn geweeſt, om ſekere menigfuldige redenen van ſwarigheid en doleantie ons moverende te ſchrijven aen uwer Genade en den Heeren van den Rade van Staten, om daer in ordre geſtelt en geremedieert te worden, ſo vele aengaet de arme miſerable ſtaet deſer ſtad, als concernerende het inſupportable garniſoen, daer mede de ſtad ſekeren langen tijd ſwaerlijk mede belaſt en gegraveert is geweeſt, boven noch de groote contributie de welke de ſtad mede heeft moeten furneren en betalen. Op welke ſaken doleantien en verklaringe als noch noyt by de E. G. Heeren van den Rade van Staten, noch by uwer Genade ſonderlinx en is geantwoord of gediſponeert geweeſt. En gemerkt na date van dien de ſaken in groter verloop gekomen zijn, en geſchapen is noch te komen, gelijk promtelijk u Genade ſal konnen verſtaen, uit de miſſive van Colonel Margelle, en de copien daer by gevoegt, by ons ſijne Edele gelevert, tot welke ſtucken en miſſive wy ons refereren. Sulx dat wy ganſchelijk de laſten der jegenwoordiger garniſoen, en de conſequentien van dien niet en vermogen te dragen, gelijk een jegelijk lichtelijk kan conſidereren. Is daerom ons ootmoedig bidden, en hertelijke requiſitie, dat uwer G. gelieve ons te deſchargeren van het ſelve garniſoen, en dien volgende ons te verſien van twe honderd Nederduitſen, onder de ſubjectie van een Catholijk Capitein, mits dat de forten deſer ſtad naeſtgelegen, en geexpreſſeert in ons voorgaende ſchrijven, bewaert werden, met alſulk garniſoen als uwer Genaden beſt ſal vinden te behoren, onder gelijke ſubjectie zijnde, alſo ſy ſonder twijffel met onſe Catholijke Burgeren, de ſelve ſtad en forten metter hulpe Gods wel houden ſullen, ten dienſte Gods, en eere van de Koninkl. Majeſt. en uwer Genaden. Ten einde ſulx de Conſiſtorianten (daer alle de ſaken uit ſpruiten) geen Heerſchappie en Dominie over deſe ſtad en forten krijgende, gantſelijk onſe H. Catholijke Religie (daer wy by leven en ſterven willen) by de ſelve niet ge-exſtirpeert en werde, waer toe de ſelve met alle haer luiden geitereerde uitlockinge, onder ſpecie van vruntſchap gehelijk tenderen, en tot geen anderen finen, gelijk ſy mede alrede op de Meer ons benouwen, en noch te duchten ſtaet, ons de Zee-viſch benemen ſullen, daer de nourriture deſer ſtad gehelijk aen dependeert, uit ſake (als ſy ſuſtineren temerarie) dat wy in den peis niet begrepen en zijn. Biddende uwe Genade andermael met alre ſpoet na u vermogen hier in ordre te ſtellen, by proviſie antwoord leverende onſen Mede Burgermeeſter brenger deſes, wat ons in deſen ſtaet te doen, en hoe wy ons hier in

dragen

dragen sullen, en dat uwe Genade gelieve desen ter herten te nemen, dat ons niet mogelijk en is de lasten langer te dragen. Van gelijken en hebben boven 14 dagen koorn in de Stadt niet, en de burgerye ganselijk niet en vermach, door haerlieder grote uitgeputte armoede eenige provisie te doen. Genadige Heere, onse Heere God spare uwer Genade in lange salige gesontheid en prosperiteit. Uit Haerlem den 28 Novembris 1576. Onderstond, uwer onderdanige schamele dienaren. Burgermeesters en Regeerders der stad Haerlem, en was ondertekent *G. V. Weert*. Het opschrift was. Edelen hoogeboren Heere, Mijn Heere den Baron van Hierges, Stadhouder Generael over Gelre, Zutphen, Overyssel, Holland, Utrecht, tot Aernhem.

Evenwel zijn die van Haerlem d'eerste geweest/ die hen wederom onder het Gouvernement van den Prince van Orangien hebben begeven/ naer dat sy tot verscheiden reisen haer Gedeputeerde aen den Prince van Orangien hadden gesonden/ om satisfactie te hebben/ en eischten metten eersten verscheiden onbillijke poincten/ dan so hen die afgeslagen werden/ en dat den noot hen meer en meer dwong/ so zijn sy gegaen aen de Staten Generael/ en hen mette selven verklaert hebbende/ meenden sy aldaer onder de lidmaten en Staten van Holland mede te compareren/ maer also de Gedeputeerden van Holland daer tegens waren/ is hen stem en comparatie ontseid/ tot datse metten Prince en Staten souden zijn verdragen. Derhalven zijn sy te rade geworden/ hare Gedeputeerde aen den Prince te senden/ en van de satisfactie een einde te maken/ over sulx zijn van wegen de voorsz stad Haerlem by den Prince met volkomen procuratie verschenen/ Jonkheer Sebastiaen Craenhaels Schout/ en Meester Ghijsbrecht van Nesse Burgemeester/ als gesanten/ beneffens en in presentie van den hoogweerdigen Heere Godefroy van Mierlo Bisschop der stad Haerlem. En na dat sy luiden aen sijn Excellentie uit kracht van hare procuratie in date den 16 January 1577. geexhibeert hadden selvere articulen/ op de welke sy bereid waren hen te begeven onder den Gouvernemente van sijnder F. G. Daer op sijn Excellentie geantwoord/ en de voorsz Gecommitteerde weder gerepliceert hebbende. Hebben eindelijk die voorsz Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland ter eenre/ en de voornoemden Gedeputeerde ter ander zijden gesloten en geaccordeert/ dese navolgende poincten en articulen.

Poincten van satisfactie daer op die van Haerlem hen wederom begeven onder het Gouvernement van den Prince van Orangien.

IN den eersten belangende 't poinct van de Religie, dat d'exercitie van de Roomse Religie binnen de stad Haerlem sal werden onderhouden, so wel onder de wereltlijke als Geestelijke Religieusen, beide mans en vrouwen personen, die de selve begeren sullen, sonder eenige verhinderinge, letsel of injurie, en dat selve also nau en strictelijk, dat een ordonnantie sal gemaekt werden en onderhouden, dat de gene die de selve van de Roomse Religie eenige injurie, letsel of verhinderinge sullen doen, sullen rigoreuselijk gestraft worden als perturbateurs van de gemene vrede, sonder eenige oogluikinge of remissie.

2. Wel verstaende dat mitsdien ook die van de Gereformeerde Religie sullen eene vrye Kerke hebben, namentlijk: de Kerke van onser Vrouwen op Bakenes binnen Haerlem.

3. Wel verstaende dat de Gereformeerde daer niet eer in en sullen komen, dan binnen drie weken na date van 't vertrek van den garnisoene aldaer althans leggende, in welke Kerke sy haer sullen mogen vry en onverhindert vergaderen, en d'exercitie haerder Religie bedienen, sonder eenige vrese of achterdenken van belet, geinjurieert, of verhindert te worden, waer over die van beide de Religien, te weten die van beider Catholijkse Roomse Religie, en ook die van de Gereformeerde Religie respectivelijk en reciproce d'een den anderen sullen beloven en sweren, met geen injurien, lasteren of schempwoorden, noch daden iet te verhinderen of te beletten in de voorsz exercitie haerder Religie noch eenige schandalen aen te rechten met roepen, of schimpen, of spotten, of iet buiten de bedieninge haerder voorgemelder Religie, met woorden of met werken te doen, 't welk tot verbrekinge des gemene vrede soude mogen strecken, maer d'een den anderen in alle eendracht en vrundschap te gedulden en dragen.

4. Dies neemt sijn Princelijke Excellentie van nu voortaen in sijne en der voorsz Staten van Holland en Zeeland protectie, sauvegarde, en bescherminge, alle Kloosteren, Godshuisen, en alle Geestelijke mans en vrouwen personen, die binnen de voorsz stad van Haerlem jegenwoordig zijn of noch souden mogen komen, met alle hare Rechten, privilegien, goederen en vervolg, noch in wesen zijnde, en namentlijk den eerwaerdigen Bisschop van Haerlem t'samen met sijn Hofgesin en Officieren, sonder hem te doen of laten gedogen gedaen te worden eenige injurie, letsel, schade of verhinderinge.

5. Voorts is sijn Princelijke Excellentie en de voorsz Staten te vreden, de pacificatie nu laetst tot Gent gemaekt, in allen hare poincten, so wel aengaende de Geestelijke als weerlijke personen te mainteneren en achtervolgen, en so wel de voorsz Bisschop als andere, het beneficie der voorsz pacificatie sonder verhinderniße te laten genieten.

6. En aengaende van de goederen en inkomsten van de Abdye van Egmond en andere, die den voorsz Bisschop verordonneert en toegeleid zijn, hoewel dat de voorsz Heere Prince en Staten daer in na luit en verklaren der voorsz pacificatie niet gehouden en zijn, nochtans de goede affectie die sy tot den gemenen vrede, en den voorsz Bisschop zijn dragende, willen en zijn te vreden, de selve also sy nu tegenwoordelijk zijn, het gebruik en genietinge van dien te laten volgen, sonder nochtans den Lande of yemand in 't particulier Geestelijke of wereltlijke daer door eenigsins te prejudiceren, of verkorten in sijne rechten, privilegien, vryheden, jurisdictien of actien, welverstaende dat de voornoemde eerweerdige Bisschop opte vruchten of inkomsten van de voornoemde goederen sal schuldig zijn te onderhouden alle sodanige Geestelijke of andere personen die daer uit behoorden, na de instellinge of institutie der voorsz goederen, onderhouden te werden, even gelijk die van de voornoemde Staten in aensien van dien, tot noch toe zijn onderhouden geweest, welverstaende dat men yder van de selve Religieuse sal mogen contenteren, met een pensie van 100 gulden des jaers, van 20 stuivers 't stuk, behalven dat men den eerwaerdigen Bisschop actie sal geven van in allen gevalle te mogen genieten de voorsz goederen, het sy in qualité als den Bisschop, so daer eenige swaerheid, by avonture, soude mogen rijsen, van wegen de privilegien des Lands over den tijtel van Bisschop, of in qualité als Prelaet of Abt, daer geen swarigheid van wegen den Lande soude vallen over 't selve poinct.

7 En belangende van de burgeren en inwoonderen van Haerlem of haer goederen met gene swaerder accysen, generale of capitale impoßten, of leninge te belasten, dan daer mede sy jegenwoordelijk belast zijn: is by sijnder Excellentie en Staten voornoemt veraccordeert, dat de selve tot onderhoud der voorsz Stad, so hoge of lege als sy jegenwoordelijk by de Magistraet gestelt zijn, of gestelt souden mogen worden blijven, alles by provisie en ter tijd toe dat by de Generale Staten van Holland en Zeeland een termijn van sekere jaren genoemt en geordonneert sal wesen, en de resterende poincten, dit artijkel belangende, sullen by de selve Staten werden afgedaen.

8. Boven desen beloven de voorsz Heere Prince en Staten, dat men de stad Haerlem met gene soldaten, of garnisoenen en sal beswaren, ten ware door hoognodige nood; dat het welvaren der Landen alsulx ware vereischende, en dan sal 't selve geschieden tot gemene kosten der selver Landen van Holland en Zeeland.

9. En belangende het oprechten van de Schutterye binnen Haerlem, sullen de Magistraten, burgeren en inwoonderen der selver Stede onderhouden en achtervolgen de ordonnantie van de Schutterye aldaer in alle hare

hare poincten, alſo ſy van ouden tijden voor het overgaen der voorſz Stad, in handen van ſijnder Excell. is onderhouden en geachtervolgt geweeſt, om in gene poincten of ſtucken, de privilegien, rechten en coſtumen der Stad te verminderen, veranderen of verbreken, en nochtans ſo het by de voorſz Magiſtraten of inwoonderen nodig ware bevonden iet daer in te veranderen, dat het ſelve ſal geſchieden met voorgaende advijs van ſijne Princelijke Exc. t'ſamen mette Generale Staten van Holland en Zeland, om een goede unie, eendracht en accoort in alles te mogen onderhouden, mits dat de voorſz Schutterye die daer nu jegenwoordelijk is, of hier namaels ſoude mogen aengenomen werden, ſal gehouden zijn den eed te doen, tot onderhoudinge van alle deſe poincten, hier geſtelt en veraccordeert.

10. Aengaende de veranderinge van de Wet of Magiſtraet, is ſijn Excell. en de Staten voorſz te vreden, dat de perſonen weſende jegenwoordig in gouvernement, ſullen blijven gecontinueert, totter tijd en wijlen dat na ouder coſtumen, en uſantien, de veranderinge van de Wet voorhanden weſen ſal. En ſal als dan deſgelijken de ſelve uſantie en coſtume achtervolgt worden, ſonder denominatie der nieuwer Wet of Magiſtraet, overmits ſijne Princelijke Excell. noch Staten voorſz egene veranderinge of innovatie en willen in de privilegien en oude coſtumen der Stad voorſz invoeren, en belangende de ſchulden by den jegenwoordigen Magiſtraet gemaekt, tot welvaren, en in de notelijke affairen van der Stad, ſullen de ſelve betaelt worden, niet alleen by de Regenten noch jegenwoordelijk zijnde, maer ook die in toekomende tijde ſullen gekoren werden, en dat uit het inkomen van de Stad.

10. B. (F. 102.)

11. En beroerende de collatie van ſubalterne Officiers der voorſz Stad te reſerveren aen de Magiſtraet aldaer na ouder gewoonte, word het ſelve veraccordeert, om daer in na ouder gewoonten ſich te verrichten, behalven dat men die van der Religie ſal toelaten onder henluiden hare aelmoeſſen, als weſende een deel van de bedieninge haerder excercitie, te mogen verſamelen, en de ſelvige onder hen uitdelen, of in ſulker wijs als ſy Gereformeerde met die van de Roomſe Religie ſullen konnen accorderen.

12. Aengaende den eed te doen in handen van de Magiſtraet by den genen die hem metter wone binnen Haerlem ſullen begeven, is veraccordeert, dat de burgeren en inwoonderen der voorſz ſtad Haerlem van beide Religien ſullen den gemenen eed over alle de Steden aengenomen, beſweren, t'ſamentlijk mette articulen alhier beſloten en veraccordeert.

13. Dat voorts ſijne Princelijke Excell. en Staten voorſz ſal mainteneren en doen mainteneren, alle des Stads privilegien, vryheden, en conſerveren den Burgemeeſteren en inwoonderen, en eenen yegelijk van hen in 't particulier, in haer goed recht, en verhoeden dat niemand in het ſijne verkort en word, in goed of bloed ter cauſe van voorgaende ſaken.

14. En dat den genen die contrarie deſe poincten, en articulen voornoemt, of eenige van dien iet attenteren, met woorden of werken de ſelve contrarieren, dierectelijk of indirectelijk, geſtraft ſullen worden, als perturbateurs van de gemene ruſte en vrede, anderen ten exemple.

15. Alle welke poincten en articulen de Princelijke Exc. en Staten voornoemt, mitſgaders de voornoemde Geſanten yder in ſijn regard belooft hebben, en beloven mits deſen te houden, en doen onderhouden, ſonder daer tegens te contrarieren in eenige manieren.

Aldus overkomen, veraccordeert en beſloten onder de ſignature en zegel van de voornoemde Heere Prince van Orangien, Meeſter Adriaen van Blyenburg, Symon Janſen van Romen, van wegen de Staten van Holland en Zeeland ter eenre, en de voornoemde Geſanten ter preſentie van den voornoemden eerweerdigen Biſſchop ter ander zijden, binnen der ſtede van der Veere, opten 22 January, anno 1577.

De Godefrop in Mierlo

DE voorſz Godefrop van Mierlo / Biſſchop van Haerlem en Wt van Egmont / was by reſignatie van den voorgaenden Biſſchop die den eerſten was / genaemt Nicolaes de Nova terra / of Nieulant / onder den gemenen man genoemt dronken Claesgen (vermits hy veel tijds goed thiere maekte) gekomen aen 't voorſz Biſdom / by bewilligínge van den Paus / en van den Conink van Spangien / welke Nicolaes van Nova terra aen hem gereſerveert hadde uitte goederen van de ſelve Abdye / een penſioen van 1000 guldens jaerlijx / en de huiſinge tot Abtſpoel buiten Leiden / dan vermits de oorloge in Holland / was hy getogen metter woon binnen Utrecht / en naderhand binnen Montfoort: de voorſz Godefrop van Mierlo nu in ſijn plaetſe gekomen / en Nova terra uit Holland vertrocken zijnde metter woone / ſo en dacht hy niet meer op ſijn voorſaet daer hy het Biſdom van gekregen hadde / ſulx dat hy in alle den tijd dat de voorſchreven Nova terra uit Holland was geweeſt / hem niet meer dan eens 145 gulden en hadde doen betalen / 't was nu ſulx dat de Prince van Orangien daer na elke Religieus van Egmont uitte goederen van de voorſchreven Abdye toegeleid hadde tot henluider alimentatie / 100 gulden jaerlijx / die henluiden in Holland blijvende wel betaelt werden: maer den ouden Biſſchop werd geheel vergeten. Als nu de pacificatie van Gent gemaekt / en dat ook de ſatisfactie van Haerlem veraccordeert was / en de Biſſchop Mierlo wederom in poſſeſſie en beſit der goederen quam; ſo verſocht den ouden Biſſchop Nova terra / die middelretijd ſijn gereet ſilver en goud al verteert hadde / zijn gereſerveerde 1000 gulden jaerlijx tot ſijne alimentatie: Maer Mierlo / naer 't gemeen ſpreekwoord (ſo Nova terra ſchrijft) Nihil ingratius Monacho, (want hy Monik was geweeſt van de orde der Predicaren) en docht nergens min om / als om ſijn promotor / waerom hy een requeſte aen den Prince van Orangien overgaf / om ſijn voorſchreven penſioen jaerlijx te mogen ontfangen / en om te beter tot ſijn meninge te komen / ſo ſchrijft hy den 21 Februarij / en ook daer na den 12 Junij 1577. brieven aen Jonkheer Adriaen Heere van Swieten / doe ter tijd Gouverneur van der Goude / ter ſake van oude kenniſſe die hy aen den ſelven wonende tot Aptſpoel gehad hadde / om hem aen den Prince van Orangien behulpig te willen weſen / alſo hy ſuſtineerde over de 4000 gulden aen den ſelven Mierlo ten achteren te weſen / in den welke hy ſeer klaegt over den Biſſchop Mierlo / en ſeid onder andere aldus / wiſten mijn Heeren wat ſpijt / hoogmoet en verdriet / die goede ſchoon-woord gevende Monik / ſonder menen / my die hem mijn ſtoel geruimt hebbe / is doende / mijn Heeren ſouden hen t'ſamen verwonderen / en medelijden met my hebben; tot Haerlem komende / deſe waerdige Biſſchop / doen mijn Coufijn Heda mijn huisraet ſcheep ſoude doen / die ik van Utrecht daer dede brengen / heeft die doen arreſteren: wederom 't huis van Claes van der Laen / by mijn tot mijn ſelfs woninge gehocht / was hy tot noch toe geweldelijk behoudende / en gebruikende / daer en boven begroef hy twee kofferen met geld in de ſchoorſteen / en liep wech van ſijn ſchapen na Brabant toe / doe hy niet wols genoeg plucken en mocht / liegende d'een logen over d'ander dat hy geen geld en hadde om my te betalen / niet te min de Pioniers die vonden den Aep met ſteert met al / voorts meer andere ſpijten my achter rugge gedaen / were te lange alhier te verhalen. Dan nu korts (ſchrijft hy) heeft hy hem verſtout / ook ſtilſwijgende / te verhueren 't land het welk om 't huis te Abtſpoel leid / (altoos voormaels by my gebruikt) tot ſijn ſelfs profijt / cui nihil ſatis eſt, inexplebili habendi ſiti correpto. Hierom neem ik mijn kere tot onſe onderlinge oude vrundſchap / begerende hertelijk in deſe mijne grote behoeffelijkheid / niet hebbende een dienaer die my leiden mach / dan een oude dienſtmaegt / ſittende hier in een geleent huis / my behulpig te weſen / en aen den Prince te recommanderen / dat ik tot mijn gerechtigheid mach komen. Was onderteikent. Idem ille totus quidquid eſt veſter Nicolaus à Nova terra deſolatus ab hominibus, (hier ſcheen wat te ontbreken/) qui ſpero erit conſolator meus. Op te hant ſtond den 12 Junij 1577.

aen 't Biſdom van Haerlem geko-men.

Brief van Nicolaus de Nova terra aen den Heere van Swieten / klagende over den Biſſchop Mierlo ſynen naſaet.

DE Prince van Orangien hield hem gedurende desen tijd meest al henen tot Middelburg / reisende somtijds van d'een Stede in d'andere in de Provincie van Zeeland / alwaer hy dagelijx advertentie kreeg van alles watter om ging. De Staten van Holland en van het Noorder-quartier hadden eenige uit den haren gecommitteert / om hen by den selven te houden / en op alle dagelijkse voorvallende saken te disponeren. Middelertijd en lieten de Staten van Holland niet af op hare eigen verseheringe te denken / en haren Thuin in 't geheel te brengen / om 't welk te beter te wege te brengen / hadden sy het oogh geheel op Amsterdam: den Oversten Helling hadde secrete last de selve Stadt waert doenlijk met list te mogen innemen / en men schreef uitten name van de Staten van Holland brieven aen Sonoy / dat hy den Oversten Helling in alle 't gene hy met hem soude communiceren hem alle gehoor / hulpe / dienst en bystand soude doen / daer door de voorsz Sonoy en Helling wederom by der hand namen te vorderen den aenslag die sy lange voor desen (als wy verhaelt hebben) voorgenomen hadden / sonden ten dien einde daer wederom binnen Pieter Willemsz. van Haerlem / om op alles te letten / en den voorgaenden handel te prepareren. Maer die van Amsterdam hielden seer scherpe wacht / so datse niet veel uitrechten en konden / doch en vond de Prince van Orangien den aenslag / als hem die door Meester Willem Bardesius / en Pieter Willemsz. aengedient werd niet goed / door dien dat alle de toegangen genoeg by die van Amsterdam waren toegepaelt / en dat de aenslagen te water geheel onseker waren / als dan te stil / dan te hert wayende / en meende men behoorde al met sachtigheid te handelen / en den tijd noch wat in te sien / wilde ook dat men mette verkopinge der goederen van die van Amsterdam soude ophouden en supersederen. Waerom de Staten van Holland goed vonden twe brieven aen die van Amsterdam te schrijven / d'eene aen de Burgemeesteren en Regeerders der selver Stede / en d'andere aen de schutterye en burgerye aldaer. Den brief aen de voorsz Burgemeesteren was luidende aldus:

Send-brief van de Staten van Holland aen die van Amsterdam.

EErsame, Wijse, Voorsienige Heeren: Wy hebben nu tot meermael, so aen u luiden in het bysonder, als ook in het gemeen voor alle de werelt doen verklaren, de oorsake en redenen, waer door wy genootsaekt sijn geweest de wapenen aen te nemen jegens den Spangiaerden en hare moetwillige heerschappye: sulx men nu ook siet genoeg, alle d'andere Steden en Provincien van den Nederlanden, gedrongen te worden van gelijke te doen, om der selver Spangiaerden, godlose en geweldige regeringe t'ontgaen, en niet te vallen in de uitterste ellende van de eeuwige slavernye, daer in van den beginne de voorsz Spangiaerden gearbeid hebben den selfden Landen en goede onderseten van dien te brengen, so met listigheid als met fortse. En indien ten aenkomste van den Hertog van Alva alle de Provincien met gemeenderhand, om sulx te verhinderen hen hadden gevoegt, en gedaen dat nu by d'een voor en by de ander na ten laetsten wel schijnt gedaen te worden, en waren, ontwijffelijk de Landen, Steden en luiden niet gekomen in alsulken groten verderf, verwoestinge, onsprekelijke schade en verdriet, nochte by den Spangiaerden niet gesaeit geweest het fenijn van de binnenlandse twist, onvrede, en vyandschap tusschen de Provincien en ingeseetenen van den Nederlanden: waer door de selve Spangiaerden haren macht sterkende, niet en sochten, dan d'een na d'ander te onder te brengen, en alle hare regeringe en moetwille sulx t'onderworpen, dat sy luiden daer af, en van alle de rijkdom van dien, souden mogen blijven Heeren en Meesters tot haren appetijte en luste, als nu dagelijx so langer so meer aen den dag komt, ook hare werken en bose daden genoeg zijn uitwijsende.

Gy luiden weet wel dat tusschen ons en u luiden nooit eenige onvrede of vyandschap en is geweest, dan door de gemeenschap die gy luiden hebt gehad metten Spangiaerden, onse so bloeddorstige vyanden en perturbateurs van de gemene ruste en welvaert. God is ons getuige, en mach ook blijken by allen onsen versoeken, vermaningen, verklaringe en allen onsen handel, en sonderlinge uit het gunt nu laest tot Gent tussen den anderen Provincien en ons is gecontracteert, van de oprechte genegentheid die wy altijd gedragen hebben totten eendracht, gerustigheid, vrede en vereninge van de Landen, om den Nederlanden, en voor al den Landen van Holland, en alle de lidmaten van dien, wederom gebracht en gehouden te mogen worden in hare gerechtigheid en welvaert, daer voor wy tot noch toe gevochten en ons niet en hebben ontsien, goed en bloed, wijf en kinderen op te setten jegens onse vyanden, jegens wiens geweld en hoogvaerdigheid wy hebben gestelt de rechtvaerdigheid onser sake, ons voorts vertrouwende op de sterke hand Gods.

Nu mach een yegelijk voor oogen sien hoe wonderbaerlijken God almachtig (die gelooft en gedankt zy in der eeuwigheid door sijne onbegrijpelijke genade, den voorschreven Spangiaerden en naturele vyanden van onsen Vaderland, en van de ganssche Nederlanden, in haren meninge en voornemen heeft verhindert, haren macht gebroken, en de sake deser Nederlanden door eendracht en vereeninge genoeg van alle de Provincien van dien, in sulken state heeft gerestitueert en weder opgerecht, dat aen alle zijden goede occasien en middelen voor handen zijn, om alle de voorsz Landen van de voorsz uitheemse Spaense natie, en van haer-luider tyrannye te verlossen, en de selfde wederom te brengen in hare vryheid, neringe en welvaert. 10. B. (F. 200

't Welk hoewel by elk een na sijn beroep en gelegentheid, en bysonder by de Overheid en Magistraten wel beboort waergenomen, behertigt en beneerstigt te worden: so en hebben wy nochtans tot noch toe niet konnen speuren, of bemerken, dat in den uwen veel daer op is gelet of geacht geweest, en veel min, dat gy luiden u begeert te vereenigen metten Staten en 't Lichaem van den Landen van Holland, daer af gy luiden een lidmaet zijt, en voornoemtlijk altijd zijt geweest, of met den selfden en anderen u luiden mede-lidmaten van dien begeert te houden eenige gemeenschap of vrundschap, sonder de welke uwe welvaert niet wel en mach worden gevordert: maer ter contrarie u luiden en uwen burgeren niet te verwachten staet, dan allen onrust, achterdeel, hinder en schade, ja ten laetsten de uitterste ruine en bederfenisse van uwer Stede en Gemeente: so men wel gesien heeft, hoe lichtelijk alle handelinge, koopmanschap, en neringe kan verlopen van een onrustige en onversekerde plaetse op een ander, daer den gemenen man sonder nadenken, haet of onvrundschap van yemand te vresen, vrymoedig mach handelen en wandelen.

Wy en konnen niet denken of begrijpen de swarigheden die gy luiden soud mogen hebben of maken, om met ons te verdragen, en u selven met ons te vereenigen onder het gouvernement van sijne Princelijke Excellentie als Stadhouder der Landen van Holland, nademael wy u luiden als onse mede-lidmaet van de selfde Landen, by anderen onsen schrijven, versoeken en vermaningen voor desen, alle gevoeglijkheid, vrede en vrundschap hebben aengeboden, en datter egene redenen en zijn van eenige twist of onvrede tusschen ons, of om eenige wapenen jegens malkanderen te voeren. De Spangiaerden houden wy voor onse en der gemene landen vyanden, als nu doen alle d'andere Provincien met ons, en gelijk wy wel vermeinen dat gy luiden de selfde niet en houd voor vrunden, nochte dat gy luiden, of yemand van den Lande, haer-luider partye langer wilt houden. In de Religie is wel waer dat tussen ons en u luiden eenige diversiteit en onderscheid mach zijn, maer en is egeen sake om daerom in de gemene sake van den Lande, belangende de politie, vrydomme, gerechtigheid, en welvaert van het gemeen Vaderland, in oneenigheid en verscheiden te blijven, te min, so wy altijd verklaert hebben, en als noch verklaren, de wapenen om de Religie nooit aengenomen te hebben, en dat wy alsulks de sake gestelt hebben aen het advijs

advijs van de Generale Staten van den Landen, als blijkt by 't gunt op te Vrede-handel tot Breda, van wegen ſijne Princelijke Excellentie en ons luiden is gepreſenteert, en in den Articulen van den tractaet en verbond tuſſchen den anderen Provincien en ons, laetſt gemaekt tot Gent genoegſaem is vermelt en verdragen, ſonder dat onſe intentie is, ymand in ſijn conſcientie, of tot onſe Religie te bedwingen, het welk verde van ons zy: ſo dat wy niet en weten wat intereſt of ſwarigheid gy luiden dies aengaende voorder ſoudet mogen pretenderen of voorwenden. Immers zijn wel tevreden u luiden te laten de vrye diſpoſitie op het ſtuk van de Religie in den uwen, ſulks gy luiden te rade bevinden ſult, of tot geruſtigheid van uwer conſcientie, en van uwe gemeente te dienen. Daer toe, voor ſo veel des nood zy, men van deſer zyde u luiden ook wel geven en accorderen ſal volkomen macht en autoriteit, als wy ook niet en twijfelen, datmen u luiden en uwe gemeente ſoude mogen geven ſatisfactie en voldoen in alles daer toe eenige reden mochten dienen, indien gy luiden niet van meninge ſoudet weſen, u ſelven van ons te demembreren, maer met ons te vereenigen tot vorderinge van des Vaderlands gemene beſte, daer in ook gelegen is u luiden eigen, en uwe burgeren profijt, en is't eenig middel, om wederom te komen in fleur en voorſpoed.

Het welk, want wy u luiden en uwe Burgeren van goeder oprechter herten zijn gunnende: ſo is als noch by deſen ons ernſtelijk verſoek en vrundlijk begeren, dat ſo verde gy luiden niet en denkt of verſtaet in twiſt of vyandſchap jegens ons te blijven, gy luiden deſen aengeſien, wilt deputeren, en by ons ſenden tot Delf eenige gequalificeerde perſonen, ſo wel van wegen uwe Collegie van den Magiſtraet, als van wegen en uit uwe gemeente, indien ſulx oorbaerlijk is, om te handelen en af te doen alle geſchillen en oorſaken van allen twiſt, twedracht en vyandſchap die tuſſchen ons en u luiden ſoude mogen zijn. Of indien u luiden ſulx beter gelegen is de voorſz. Gedeputeerde te willen ſenden tot Leiden of in den Hage, t'uwen beſten gevallen, alwaer wy niet laten ſullen eenige uit onſen naem, ten fijne als boven, mede te doen verſchijnen, terſtond en ſo haeſt wy van de aenkomſte van de voorſz uwen Gedeputeerden ſullen weſen verwittigt.

En tot verſekertheid van uwe Gedeputeerden, om ſonder eenige vreſe ten voorſz plaetſe te komen, ſal voor hare Paſpoort of Saulfconduit, voor ſo veel nood ſy, dienen deſen jegenwoordigen, by den welken wy ook mitſdeſen, gebieden en bevelen allen Officiers, en Magiſtraten, Overſten, Capiteinen, haren Lieutenanten, Bevel-hebberen en ſoldaten, dat ſy luiden, en elk van hen de voorſz uwe Gedeputeerden toonderen deſer van Amſterdam ter boven genoemden ſteden van Delt, Leiden, of den Hage, vry en onverhindert laten komen, paſſeren, vertoeven en wederkeren, ſonder hen te doen of laten geſchieden eenig belet, maer alle vorderinge en byſtand, des nood of verſocht zijnde. Eerſame, Wijſe, Voorſienige Heeren, onſe Heere God ſy met u. Geſchreven tot Delf, den 17 Decembris. Anno 1576. Onderſtond geſchreven, de Edelen en Steden van Holland, repreſenterende de Staten van den ſelven Lande, u luiden geaffectioneerde toegedane. En wat naerder. Ter Ordonnantie van de Staten, by my ondergetekent. *C. Rechtere.* De ſuperſcriptie was: Eerſame, Wijſe, Voorſienige Heeren, den Burgemeeſters en Regeerders der ſtad Amſtelredam.

Brief in de staten van Holland/aen de Burgerie en schutterie van Amsterdam.

DEn brief aen de Schutterie en Burgerie was inhoudende in effecte / dat ſy luiden eertijds aen de Burgemeeſters en Magiſtraten haerder Stede geſchreven en verſocht hadden/dat alle twiſt/ twedracht en vyandſchap / door toedoen der Spangiaerden tuſſchen de ſteden van Holland geſaeit / en een tijd lang geweeſt / eens vergeten en achter rugge geſtelt zijnde / ſy luiden en de ſtad Amſterdam / als een Lidmaet van Holland in vrede en vrundſchap met henluiden ſoude mogen werden vereenigt / tot vorderinge van hare neringe en welvaert / en van 't gemeen beſte der Landen / en om met gemeender macht en eendracht de wapenen alleenlijk aen te nemen / en te gebruiken tegen den Spangiaerden / en haren aenhangeren / als vyanden der gantſcher Nederlanden / en perturbateurs van de gemene ruſte: ſonder datſe tot noch toe van den ſelven Burgemeeſteren en Magiſtraten eenige antwoorde overkomen hadden / daer uitſe hare meninge en intentie hadden mogen verſtaen. Waerom ſy nu voor de laetſte reiſe ten ſelven fine in 't lange aen henluiden geſchreven hadden: maer alſo ſy beducht waren / dat mogelijk hen ſchrijven niet voorgebracht of geopenbaert ſoude mogen werden den genen die 't behoorde / en byſonder henluiden / die alſulke ſake principalijk was betreffende en aengaende. So en haddenſe niet konnen laten / henluiden een dubbelt daer van over te ſenden / ten einde ſy luiden / de ſake en henluider aenbiedinge daer uit verſtaende / mochten weten en oordelen hare meninge / en vrundelijk verſoek / en des te beter henluiden eigen / als des gemene Vaderlands profijt / geruſtheid en welvaert mochten helpen voorderen / en ſulx te komen tot eenen goeden en gewenſchten einde van den twiſt en krijgs-beroerte/ &c.

Deſe brieven werden geſonden door eenen Adriaen Janſz. van Bueren Tromſlager / die den 18 Decembris des namiddaegs omtrent drie uren aldaer voor de poorte gekomen zijnde / en ſijnen Trommel tot meermalen geſlagen hebbende / is ten laetſten by de ſchutterie die de wacht in de poorten hadden / binnen gehaelt / en is de poorte aen wederzijden terſtond geſloten / ſulx dat geen Burgers by hem komen en mochten / en is de Schout omtrent een half ure daer na aldaer gekomen / en heeft hem beide de brieven afgenomen / alſo de ſchutters den brief aen henluiden niet aenbaerden en dorſten / hoe wel hy hen die voor des Schouts komſte gepreſenteert hadde / en na dat hy de brieven ontfangen hadde / belaſte hy hem terſtond weder te paſſeren / en ſo hy verſocht antwoorde / of ten minſten recepiſſe / ſeide de voorſz Schout / pakt u terſtond van der ſtad ſonder eenig vertrek / dunkt het ons goed ſo ſullen wy antwoorden / ſo niet / ſullen het laten / en moſt alſo ſonder eenig antwoord wederom vertrecken / vertoevende niet-te-min tot des anderen daegs te 9 uren buiten der poorten in de Voor-ſtede. Ebenwel hebben die van Holland die van Amſterdam ſo verre gedrongen / dat ſy in Martio des navolgende jaers hare Gedeputeerde geſonden hebben aen den Prince van Orangien binnen Dordrecht met 9. Articulen / die ſy voor ſatisfactie waren eiſchende. Daer op by den Prince by Apoſtille op elk articul is geantwoord den 2 Aprilis: maer alſo die van Amſterdam hen daer mede niet en hielden voor gecontenteert / maer verſcheiden uitvluchten ſochten; ſo is by den Prince van Orangien en de Staten van Holland / tegen die van Amſterdam geprotesteert voor God / en de ganſche wereld / dat het aen hen / noch aen de Staten van Holland niet en ſtond dat de Burgers van Amſterdam niet en geraekten tot haer oude proſperiteit / welvaert / gewoonlijke neringe en negociatie / maer dat door de moetwilligheid der Burgemeeſteren van Amſterdam de ſake werde gedilaiceert / en de Burgeren middelre tijd verſteken bleven van het beneficie van de Pacificatie. Hier tegen hebben die van Amſterdam wederom contrarie proteſt gedaen / en werde de ſake vaſt ſo gebeinsdelijk gedreven / en gaende gehouden / op hope van veranderinge / en door toeſtokinge van Don Jan van Ooſtenrijk / liſtigheid van eenige van den Rade van State / en 't beleid van eenen Pieter Pieterſz / geweeſt zijnde Schout binnen Amſterdam / die by den Spangiaerden was vertrocken op het kaſteel van Antwerpen / dat de ſake in lange tijd niet en heeft konnen geacordeert werden / ſulx eindelijk de Staten van Holland / in Novembri 1577. de ſtad met een entrepriſe die qualijken gelukte / meenden in te krijgen / ſulx wy t'zijnder plaetſen ſullen verhalen: in voegen dat de ſatisfactie

tisfactie eerst besloten is geweest door tusschen spreken van die van Utrecht / den 8 Febr. in den jare 1578.

10. B. (F. 204.)

DE Prince van Orangien heeft binnen Middelburg eenige propositien gedaen in December / de welke by den Staten van Holland gevisiteert zijnde / hebben daer op resolutie genomen / en eenige uitten haren gecommitteert / om na Middelburg te reisen by den voornoemden Prince / namentlijk Heere Otto van Egmont / Heere van Kenenburg / Ridder / Meester Adriaen van Blyenburg en Jan Pouwelsz. van Doordrecht / Jonkheer Abraham van Almonde Burgemeester / en Meester Arent van der Meer Secretaris van Delft / Willem van Loo Burgemeester van Leiden / Gerrit Cornelisz. van Vlooswijk van Rotterdam / en Jan Jacobsz van Rosendael van der Goude / de welke metten anderen Gedeputeerden aldaer wesende / souden met sijn Excellentie besoingeren. De propositie bestond in acht poincten / daer van eenige waren rakende de sake van de oorloge / en 't onderhouden van dien / als ook van de Licenten.

Propositie van den Prince van Orangien tot Middelburg / en de resolutie daer op.

Op het eerste poinct / beroerende dat de Staten sekere hen-luiden Gedeputeerde met volkomen instructie souden senden op de vergaderinge van de Staten Generael tot Brussel / hebben de Staten van Holland daer toe gecommitteert een uitten Edelen / den Advocaet Meester Pouwels Buys / en Dirk de Bye Jorisz. met Meester Nannink van Foreest Pensionaris van Alkmaer / die van Zeeland hebben van gelijken daer toe eenige uitten haren gecommitteert.

Op 't twede poinct / belangende de Licenten / is by die van Holland en Gedeputeerde van Zeeland verstaen / dat hoewel de gemene sake by de imposten van de Licenten grotelijx was gevordert en gestijft geweest / in der voegen dat sonder de selve qualijken andere middelen voor handen waren / waer uyt de grote onkosten / sonderlinge van de schepen van oorloge t'onderhouden soude mogen worden gevonden / dat men nochtans om de negotiatie / neringe en koophandel in den Lande van Holland en Zeeland te behouden / de selve soude mogen afstellen / en ten behoeve van de gemene sake in de plaetse van dien / een impost op de greinen in maniere van convoy-geld soude opstellen.

Op 't derde en vierde poinct / dat men tot bewaernisse van de Landen van Holland en Zeeland / wederstant en krenkinge der vyanden ordinarie soude onderhouden 50 vendelen knechten / elk vendel tot 113 hoofden / 200 paerden / 300 pioniers / mitsgaders 45 schepen van oorloge / en dat in als voor Holland en Zeeland / d'onkosten van alle welke krijgs-rustinge over de 100000 gulden ter maend soude bedragen / en dat men boven dien den Staten van de andere Landen / noch van wegen de Landen van Holland en Zeeland soude presenteren tot assistentie en onderstand / om over de vyanden en Spangiaerden meester te werden 50000 guldens ter maend / mits dat by de selve Staten Generael so veel soude werden gedaen / dat de Steden en Leden van den Lande van Holland en Zeeland gesepareert / wederom onder het gouvernement van den Prince metten voorsz Landen en haren lichame respective verenigt / en van de jegenwoordige garnisoenen daer noch binnen wesende / ontledigt mochten zijn. Doch hadden de voorsz Gedeputeerden last hen dien aengaende te mogen conformeren mettet advijs van den Prince en d'andere Gedeputeerde van Holland aldaer wesende / mitsgaders de Staten van Zeeland / so verre daer andere bequame middelen mochten gevonden werden.

Op 't vijfde poinct / beroerende eenige oude schulden / werden gecommitteert Dirk Jansz. Tonk en Niclaes van der Laen / om daer op te letten / en metten Advocaet (als van de selfde schulde en gelegentheid van dien kennisse hebbende) t'adviseren eenige middelen / om van die schulden eenige betalinge gedaen / en den schuldenaers gegeven te werden eenig contentement / om nader daer op by den Staten gelet en gedisponeert te werden / sulx als men bevinden soude voor die tijd in des Lands vermogen te wesen.

Op 't seste en sevende poinct / nopende 't vertrecken van den Prince van Orangien na Braband / daer op seer aengehouden werde / en wie gedurende sijn Excell. afwesen / als sijn Lieutenant soude gebieden / verklaerden de voorsz Staten niet raetsaem te zijn / dat sijn Excellentie uitten Lande van Holland en Zeeland soude vertrecken / so wel om 't groot perijkel datse beduchtende waren voor den persoon van sijn Excellentie / als om de affairen en saken van den selven Landen / de welke het afwesen van sijn Excellentie niet wel en mochten lijden / en sonder het gouverneinent en sorgvuldig beleid van sijn Excell. apparentlijk souden komen in een confusie en sulk verloop / dat niet alleen de selfde Landen / maer ook alle d'ander Provincien in 't generael (so kenlijk is hoe veel de Landen / Havenen / Revieren en Sterkten van Holland en Zeeland importeren) daer door souden mogen geraken in grote verachtinge en swarigheden. Biddende de voorschreven Staten sijne Princelijke Excell. dat sy luiden sijne presentie alhier mogen blijven genietende / verhopende dat metter hulpe van den almogenden God / alle sake daer door in beter ordre gestelt / en sijn Excell. van groten arbeid / sorge en moeite metter tijd soude worden verlicht / daer toe de voornoemde Staten / voor so veel in hen was / hen dienstelijk waren aenbiedende / en niet en souden laten te doen haer uitterste vlijt en neerstigheid. Niet te min / indien sijn Excell. als de beste kennisse en insicht hebbende van alle omstandigheden en gelegentheden der saken / bevinden soude sijn vertrek tot generale conservatie en oorbaer der Landen te dienen / so verstonden de Staten dat sijn Excell. alvoren behoorde versekert te zijn van de Landen en Steden van Vlaenderen / insonderheid van de plaetsen door de welke hy altijd soude mogen hebben vryen afgank en toegank tot dese Landen / met goede versekeringe van sijn Excell. persoon / en dat gedurende 't afwesen van sijn Excell. de regeringe der voorsz twe Provincien van Holland en Zeeland soude staen tot last en beleide van de Gedeputeerde van de Staten / tot Raden neffens sijne Excell. totter finantie en totter Admiraliteit respective. Wel verstaende dat sijne Excell. soude gelieven te stellen een personagie van aensien / als sijne Excellentie Lieutenant Generael / over allen den beleide van den krijgsvolke en sake van der oorloge / onder alsulke instructie / als sijn Excellentie met advijs van den Staten den selven daer op soude gelieven te verlenen. En hebben de Steden voor so veel hen aengaet daer toe gedenomineert den Heere en Grave Philips van Hohenlo / dan by den Edelen was gedenomineert / so den Grave van den Berge / als den Grave van Hohenlo / om eenige van beide de personagien tot sijnre Excellentie goeddunken daer toe gestelt en gecommitteert te worden.

Op het achtste poinct / nopende de fortificatien / souden de Staten niet nalaten te doen alle devoir / so wel om alle de begonnen fortificatien te volmaken / als ook te voorderen de gene / die sijn Excellentie noch goed vinden / en in den Steden daer buiten gelegen sal ordonneren / voor so vele eenigsins doenlijk soude wesen / en d'ingesetenen van den Steden of Landen / d'onkosten van dien mochten dragen ofte verballen.

Voorts hebben de Gedeputeerde van Holland last gehad / sijn Excellentie aen te dienen / dat sy begeren dat die van Zeeland de kosten van de fortificatien in hare Provincie te doen / alleen souden dragen / aengesien sy luiden hadden te dragen alleen / de nodige fortificatien tot Oudewater / Woerum / Sparendam / de Nieuwaert en andere plaetsen / daer aen de selve van Holland meer dan genoeg souden te dragen hebben. Van gelijken dat de Staten van Holland van advyse waren en gesloten hadden / de gemene ordijsen en imposten op den jegenwoordigen voet noch voor drie maenden te continueren / versoekende dat sulx by die van Zeeland ook soude werden gedaen / om de unie en eenparigheid in als gehouden te worden / en eenige andere poincten: en dat voorts de voorsz Gedeputeerden

den in alle voorvallende ſaken en ſwarigheden vermogen ſouden met advijſe van zijne Excell. en andere Gedeputeerde van den Noorder-quartiere van Holland en Zeeland t'advijſeren en beſluiten / ſulx zy tot ruſte en welvaert der Nederlandſe Provincien / in haer-lieder conſcientie ſouden bevinden te behoren: ten ware de ſake ſoude roeren / Policie / Regeringe of Religie / in de Provincien van Holland en Zeeland gebruikt / of dattet ware om eenig verbond of accoort met yemanden te maken / en dat ook ſullie ſwarigheden of difficulteiten occurreerden / dat de Gedeputeerde ſelfs raedſaem en oorbaer bevonden / rapport daer op te nemen / in welke gevallen reſpectivelijk de ſelve Gedeputeerde niet eintelijk noch abſolutelijk beſluiten en ſouden / ten ware zy luiden al voren hadden de reſolutie / meninge en advijs van de voorſz Staten / welke voorſz reſolutie en inſtructie reſpective is beſloten den 28 Decembris 1576.

En alſo liep dit jaer van 76 met deſe en andere handelingen / die wy voorders verhalen ſullen ten einde.

Begin der handelinge met Don Jan van Oosten-rijk.

't Is nu tijd dat wy beginnen te ſpreken van Don Jan van Ooſtenrijk / des Coninx van Spangiens baſtaert broeder / de welke met commiſſie als Gouverneur Generael over de Nederlanden / tot Luxenburg gearriveert was den 3 Novembris / gelijk wy in't laetſte van 't voorgaende Boek verhaelt hebben / van waer hy aen de Staten Generael geſchreven hebbende / als verhaelt is / hebben de Staten Generael aldaer geſonden eenige Gedeputeerde / om ſijne meninge nader te verſtaen. Daer op hy aen de Staten Generael geſonden heeft den Heere Provooſt Houk / dewelke den 28 Novembris getoont hebbende zijne brieven van credentie / heeft de Heeren Staten aengedient / dat de Heere Don Johan zijn aenkomſte ſoude doen binnen de ſtad van Namen met omtrent 50 peerden / of met ſeker garniſoen van Hoogduitſen / mits dat hem de borgers eed doen ſouden van getrouwigheid / en dat hy aldaer ſoude verwachten de komſte van hare Gecommitteerde / om op alles te handelen dat tot bevredinge der Nederlanden ſoude dienen. De Heeren Staten Generael hebben den laetſten Novembris den voorſz Provooſt Houk / deſe antwoorde gegeven.

Antwoorde in de Staten Generael / gegeven den Provooſt Houk / op verrichtinge van Don Jan.

DAt de voornoemden Staten nooit verſtaen / noch ook metter daed hare Gedeputeerde Geſanten geen laſt en hadden gegeven / hem te preſenteren de ſtad van Namen in te komen met garniſoen van Hoogduitſen of anderſins. Veel min dat de burgers der voorſz ſtede hem den eed van getrouwigheid doen ſouden / aengemerkt men gereſolveert was / hem niet te admitteren / ontfangen / kennen of gehoorſaem zijn / als Gouverneur / voor onderſtond de voorſz ſijne Hoogheid ſoude hebben doen vertrecken de Spangiaerts / en andere ſoldaten / hoedanig die ſouden ſijn / henluiden toegedaen / uit de Nederlanden: geadvoyeert de Pacificatie onlanx gemaekt metten Prince van Orangien / en Staten van Holland en Zeeland en hare geaſſocieerden: belooft deſelve te onderhouden na haer forme en inhouden: geaggreert / belooft en beſworen / ſo van zijnent wegen als van wegen zijne Majeſteit / al't gene dat de voorſz Staten gedaen hadden tot die ure toe. En het ſelve gedaen / te verſoegen de t'ſamenkomſte van de generale Staten / ſullie alſe was ten affcheide van den Keiſer Carolus / en te blijven op het gene aldaer gereſolveert en beſloten ſoude worden / ten dienſte Gods / onderhoudinge van de Roomſe Catholijke Religie / de gehoorſaemheid van zijne Maj. en het welvaren en voorſpoed van deſe Nederlanden. Dat zijne Hoogheid ſoude handhouden en onderhouden alle de oude privilegien / uſantien en coſtumen / en dat hy hem niet en ſoude behelpen in zijnen Rade / nochte anderſins met ander perſonen / dan met naturele en ingeborene deſer landen.

Maer toe zijn Hoogheid willende condeſcenderen en verſtaen / ſoude hem mogen verſchieren / dat hy ſal ontfangen en geobedieert werden met ſullien willigheid / gunſte en genegentheid van alle de goede onderſaten van herwaers-over / alſo ſeer als ooit eenig naturel Prince en Overſte deſer landen / met eene eeuwige glorie de voorſz landen uit een civile oorloge gereſtitueert en geſtelt te hebben ſonder bloedſtortinge / weetheid / geweld / noch extorſie / en alle andere inconvenienten ordinaerlijk mede brengende burgerlijke oorloge / in haer eerſte ruſte / fleur en behoorlijke libertheit / onder de gehoorſaemheid van haren ouden natuirlijken Prince / met onderhoudinge van de Catholijke Roomſe Religie. Zijn Hoogheid biddende te willen haeſten met de voornoemde reſolutie binnen den geſtipuleerden tijde / obermits anders doende / men niet en ſoude konnen interpreteren het vertrek anders dan voor een openbare weigeringe van alſo Chriſtelijke rechtvaerdige en redelijke begeerte. Waer in de voorſz Heere Provooſt verſocht werd / te willen doen zijn uitterſte beſte / met de ſedichſte en bequaemſte redenen / die hy ſal konnen bedenken.

(10 B. (F. 205.)

De Staten Generael hebben daer na hare Gedeputeerde geſonden tot Luxenburg / en na eenige communicatie by monde hebben hem overgelevert deſe navolgende articulen by geſchrifte / daer op hy ſchriftelijk op elk artijkel heeft geantwoort / beide als volgt:

Artickulen van wegen de Staten Generael aen Don Jan overgelevert tot Luxenburg.

1. AEn zijn Hoogheid. De Generale Staten van den lande op giſteren by mondelinge communicatie nader gehoort en verſtaen hebbende het voornemen van uwe Hoogheid / bedanken de ſelve voor al van ſo goede affectie en lieffde als hy den ſelven landen toedraegt / en ſonderlinge dat hy verklaert heeft de macht en wil te hebben / om uit de voorſz landen te doen vertrecken het Spaens krijgsvolk met haren aenhangeren / ootmoedelijk biddende dat uwe Hoogheid gelieve het ſelfſte metter daed te volkomen en te beſtellen / dat ſy vertrecken en uit den lande blijven ſonder wederkeren / of dat andere Spaenſe / uitheemſe en niet ingeborene deſer landen wederom geſonden werden / d'welk d'eenige middel en ware remedie is / om de landen wederom in ruſte te ſtellen / en alle mistrouwen te doen ophouden / vindende ſeer goed de meninge van uwe Hoogheid van de ſelve met gebeurlijke verſekertheid over zee te laten verhoeren.

Antwoorde van Don Jan op de artikulen der Staten.

SYne Hoogheid geſien hebbende deſe articulen, begerende daer op den Staten Generael van de Nederlanden te vernoegen en voldoeninge te doen hebben, ſeid, en verklaert op elk der ſelver als volgt. Dat hy gereet is ſijn beloften te volkomen, en de Spangiaerden en uitheemſe metter daed te doen vertrecken, verſtaet zijn Hoogheid dat de Staten inſgelijx met een en ten ſelven tijde uit 's Coninx Landen ſullen doen gaen en vertrecken alle ſoldaten en andere uitheemſe by haer ontboden: maer ſo veel aengaet dat ſy ſeggen, ſonder dat eenige uitheemſe weder in den Lande ſullen komen, verſtaet zijn Hoogheid, ſo den nood of buitenlandſen krijg ſulx niet en vereiſcht, in welken gevalle hy verſtaet datmen tot beſcherminge der Landen, tegen de aenvechtinge der Francoyſen, of andere machtige vyanden, gehouden moet ſijn, met vremde middelen en ſoldaten, den krijg gedurende, te gebruiken alſmen by tijden des Keiſers Caroli hoogloflijker gedachteniſſe ſijn lieve Heer en Vader gedaen heeft, want alſo een Prince gehouden is ſijn Land te beſchermen, moet hy ook ſijn heirkracht bereiden na de macht ſijnder vyanden.

2. Mede ootmoedelijk biddende dat zijn Hoogheid gelieve allen den gevangenen ſonder rantſoen los te laten.

Alſo dit articul onderlinge voldoeninge is aentreffende, moet het wijders weſen gecommuniceert, om daer na te ordonneren als reden en billigheid ſullen vereiſchen.

3. Dat alle rantſoenen / brandſchatten en compoſitien /

» sitien / 't sy die by belofte / cedulle of obligatie gedaen
» en geschied zijn / nul en van geender waerden sullen
» verklaert werden / en datmen den eigenaren / so wel
» den koopluiden als anderen / sal wedergeven de koop-
» manschappen / meublen als andere goederen in we-
» sen zijnde / van wat nature die zijn / mitsgaders ook
» de brandschatten alrede betaelt.

Sijn Hoogheid is van meninge van de brandschatten en compositien redenen en justitie te doen doen, na men in billigheid bevinden sal te behoren, en so veel mogelijk sal wesen te executeren.

» 4. Dat uwe Hoogheid sal beloven te onderhouden /
» en doen onderhouden den vrede handel gemaekt met-
» ten Prince van Orangien / die van Holland en Zee-
» land / en haren geassocieerden / na zijn forme en in-
» houden / niet wesende iet daer in dat niet en strekt tot
» vorderinge van de Catholijke Religie.

Sijn Hoogheid is bereid te verstaen tot een generale vredehandel van den lande, behouden dat daer niet in en kome tot achterdeel der Roomse Catholijke Religie, en behoorlijke gehoorsaemheid van den Conink.

» 5. Sal believen / beloven en beswoeren / so van sij-
» nen / als van sijne Majesteits wegen / al 't geen dat
» de voorsz Staten tot noch toe gedaen en gehandelt
» hebben / vergetende allen voorleden dingen.

Sijn Hoogheid sal passeren een obliantie van alle voorgaende saken, en den genen die misdaen hebben vergeven, volgende den last die hy van sijne Majesteit heeft, in sulker voegen als hy metten Rade van Staten sal te rade vinden.

» 6. 'Twelk geschied zijnde / sal een sulke vergade-
» ringe der Generale Staten besorgen / als die was ter
» opdracht van den Keiser Caerle de Vijf de hoogloffe-
» lijker gedachtenisse / en sal sich houden aen 't geen al-
» daer voor den dienste Godes / handhoudinge der
» Rooms Catholijke Religie / behoorlijker onderdanig-
» heid van sijne Majesteit / en dienst en welvaren van
» desen Nederlanden sal besloten worden.

Sijn Hoogheid is te vreden toe te laten de vergaderinge van de Generale Staten, in der voegen als die was, ter opdracht van wijlen den Keiser, doen hy den Conink de Landen overdroeg, mits hebbende genoegsame versekertheid, dat aldaer niet de Catholijke Religie, en behoorlijke gehoorsaemheid van sijne Majesteit nadelichs gehandelt sal werden: volgende de beloofde versekertheid, die sy sijne Majesteit en sijne Hoogheid by brieven gegeven hebben, van gene vernieuwinge op de twe poincten te begeren.

» 7. Dat uwe Hoogheid handhouden sal alle oude
» Privilegien / gebruiken en herkomen / en dat hy sich
» in Rade of andersins tot beleid rechtelijke Regeringe
» deser Landen / met geen ander behelpen en sal dan in-
» gevoren / gelijkmen geregeert heeft ten tijden van wij-
» len den Keiser.

De meninge van sijn Hoogheid is wel sich te gouverneren sulx en alsomen gedaen heeft ten tijde van wijlen den Keiser sijnen Vader.

» 8. Aengaende de versekertheid van allen den ge-
» nen die by uwe hoogheid sullen willen komen / om ee-
» nige saken te handelen en te negotieren / ten einde sy
» mogen konten / gaen / blijven en vrylijk wederkeren /
» sullen de voorsz Staten vertrouwen op de discretie
» van uwe Hoogheid.

Sijn Hoogheid belooft en versekert by 't woord van een Prince, dat alle de gene die sullen willen by hem gaen en komen, en wederkeren, 't selve vrylijk sullen mogen doen, en datmen van sijnder sijden met alle vertrouwen en versekertheid sal handelen, verhopende dat insgelijx — schieden sal van der Staten —

Alle welke poincten effectuelijk en dadelijk van wegen uwe Hoogheid volkomen zijnde. Beloven de voorsz Staten van hare zijde onderlinge de navolgende articulen.

Eerst dat sy uwer Hoogheid ontfangen als Gouverneur en Capitein Generael van dese Landen / en dat sy de selve voor sulx gehoorsaem / alle eere / respect / en behoorlijke gehoorsaemheid sullen bewijsen.

Sijn Hoogheid betrout dat sy sich desen aengaende sullen reguleren na de goede intentie van sijne Majesteit, en haren schuldigen plicht, verhopende dat volgende de liefde en genegentheid, die hy den Lande toedraegt, als hy tot noch toe wel heeft bewesen, syluiden voorspoed, welvaren en genoegen in sijn gouvernement sullen ontfangen.

2. Sullen in als en over al onse Heilige Catholijkse Roomse Religie / en behoorlijke onderdanigheid onses Heeren des Conincx handhaven.

Dit poinct is 't principael dat sijne Majesteit en sijn Hoogheid begeren, en de oorsake waerom hy sijn persoon in gevaer en klein geselschap, als elk weet, gewaegt heeft.

3. Sullen renuncieren van allen liguen en verbontenissen / die sy metten uitheemsen t'haerder versekertheid en beschermninge souden mogen gemaekt hebben / so daer eenige zijn gemaekt.

Sijn Hoogheid en kan dese verklaringe niet anders dan goedvinden, de selfde sulx mede verstaende, en dat sy sullen bestellen, dat gene vreemde in 't Land en komen, wesende 't selve het principael poinct, het welk sulx behoort, so wel ten dienste Godes en voldoeninge van sijne Majest. om hare eigen welvaren en saligheid.

4. Sullen af danken en uit den Lande doen vertrecken / alle uitheemse soldaten / en verhinderen dat geen andere in 't Land en komen.

Sijn Hoogheid verstaet datmen dit in der selfder maniere effectuere, ja ook met gewapender hand, so het anders niet en kan geschieden.

5. Tot versekertheid der onderhoudinge van de voorsz poincten / sullen de voorsz Staten hare opene brieven getekent en besegelt / met alle andere dienlijke en redelijke versekertheid geven.

Also sijn Hoogheid begerende is voor al voornementlijk versekert te wesen van de twe voorsz poincten: te weten: handhoudinge der Roomse Catholijke Religie: en behoorlijke gehoorsaemheid des Conincx, de welke de Generale Staten so dikwils aen sijne Majesteit geprotesteert hebben onverbrekelijk te willen onderhouden, sonder dat sy daer aen eenige veranderinge sullen laten geschieden, kan dese verklaringe niet anders dan goed bevinden, mitsgaders de vereischte versekertheden, daer van sijn Hoogheid met den Rade van Staten en andere goede personagien van dese landen sal handelen.

6. Dat terwijlen men sal handelen om de voorsz poincten te doen volkomen en te werk te stellen / de Staten alle vyantlijke daden voor een tijd van 15 dagen sullen doen ophouden / te beginnen van den dage af / dat de Spaense soldaten en hare aenhangeren / insgelijx doen / niet bestaende iet dat directelijk of indirectelijk / den lande soude mogen prejudiceren / dat sy ook geen roven en brandschatten by henluiden gehaelt / vervoeren of doen vervoeren / en dat alle exactien / uitpersingen / quotisatien / compositien / uitvallen en anders ophouden / tot welken einde uwe Hoogheid en believen sal andermael behoorlijke brieven van desen articul gelijkformig / so wel aen de Staten — Spangiaerts te doen af veerdigen. (10. B (F. 20.

Also

Alſo men gedurende de vyandlijkheden qualijk mach verſtaen van vredehandel, en de ſelve volkomen, heeft ſijn Hoogheid ten eerſten d'ophoudinge van wapenen en vyandlijkheden begeert en verſocht, heeft enen expreſſen Edelman aen den Hertog van Aerſchot en Staten tot Bruſſel vergadert, geſonden, mitſgaders aen Roda, en om ſich te beter te doen gehoorſamen, en den ſoldaten de ſaken wel te doen verſtaen, is van meninge noch een ander perſonagie van aenſien te ſenden, die de onthoudinge van vyandlijkheden geduirende deſe t'ſamenſprekinge vaſtelijk doen onderhouden.

» 7. Sijn mede de vooꝛſz Staten te vꝛeden gedurende den tijd als boven / te doen ophouden den aentocht » van de Franſe hopen / mits dat uwe Hoogheid den » vooꝛſz. Spangiaerden / en haren aenhangeren dadelijk ſal doen vertrecken en wech-gaen / ſo dat ten aenſien van dien geen vꝛeemde hulpe van node ſal zijn.

Sijn Hoogheid verſtaet, als voren geſeid is, dat ſy om haer eigen welvaren, den ſchuldigen plicht van goede en getrouwe Onderſaten ſullen doen, niets meer begerende dan de remedien te haeſten, en de landen wel haeſt in ruſte en haren ouden voorſpoed gebracht te zijn, daer toe ſijn Hoogheid niet laten en ſal alle mogelijke vlijt aen te wenden, als tot genen anderen einde gekomen zijnde.

» 8. En ſo uwe Hoogheid om totter t'ſamenſpꝛekinge te pꝛocederen begeren ſoude naerder by / 't ſy tot » Bꝛuſſel of tot Bergen in Henegouwen te komen / en » tot dien einde guarde ſoude eiſchen / bidden deſelve ootmoedelijk ſich te genoegen met alſulke guarde en geleid / als ſyn Catholijke Majeſteit t'zijnder blijder inkomſt van herwaerts-over heeft gehad / 't welk was » 4 of 5 benden van oꝛdonnantien / alſo begerende groter guarde / uwe Hoogheid het misbertrouwen eer » ſal doen aenmemen dan minderen en uitbluſſen. Nietemin nademael uwe Hoogheid aenhoud / om ook » guarde van voetvolk te hebben. Bidden de vooꝛſz » Staten ootmoedelijk / die te nemen van ingeboren » Nederlanders / die gehouden ſullen zijn te ſweren / dat ſy uwe Hoogheid als getrouwe lijf-ſchutten ſullen » dienen en tegens uwen perſoon niet ſullen laten attenteren.

Sijn Hoogheid om de ſaken kort te maken en tijd te winnen, om te verſtaen tot executie van de voorſz. poincten, is van meninge de voorſz Landen tegenwoordelijk naerder te genaken, en recht na Merſche te gaen, begerende dat die van den Rade van State, en ook Gedeputeerde van de Generale Staten ten ſelven tijde ſich tot Namen willen laten vinden, om geſamentlijk op alles te communiceren en naerder te verſtaen, en alſo ſijn Hoogheid verſtaet, dat omtrent de frontieren van Vrankrijk aen die zyde eenige vergaderinge van volk is, ſal ſulken guarde tot daer-en-toe met nemen, als hy tot verſekertheid van ſijn perſoon en gevolg bevinden ſal te behoren.

» 9. 't Welk de vooꝛſz Staten ganſch nodig hebben » gevonden / alſo met Duitſe guarde te nemen / behalven dat het den misbertrouwen ſo veel te meer ſoude » doen waſſen / de vooꝛſz Landen ſich niet ſeer ge-eert » ſouden vinden / dat uwe Hoogheid ſijn perſoon eer den » vꝛeemden dan den ingeboren ſoude vertrouwen / gemerkt mede dat de vooꝛſz Staten volkomentlijk beſloten hebben / om den dienſt van ſijne Majeſteit / welvaren / ruſt en vooꝛſpoet deſer Landen / ſich van alle » uitheemſe ſoldaten te ontſlaen / boven dien datſe deſe » dagen vernomen hebbende de trouloosheid der vooꝛſz » Duitſen / hen hebbende gevoegt by den vooꝛſz Spangiaerden / en obſermerkende haer-luider daden van » Maeſtricht / Antwerpen / Dieſt / Thienen / Nivelles / » Valencienes / en verſcheiden andere oꝛden / niet dienlijk en vinden toe te laten / dat uwe Hoogheid » hen-luiden ſijnen perſoon ſal vertrouwen.

Sijn Hoogheid bedankt hen-luiden van haren goeden raed en vermaen, weſende altijd bereid ſich den Ingeſetenen van 't Land te betrouwen: maer behelpt ſich om te meerder kortheids wille voor deſe tijd, met luiden naeſt by der hand zijnde, uit ſaken voorſz.

» 10. Biddende ootmoedelijk uwe Hoogheid te willen haeſten ſijne reſolutie / ten minſten vooꝛ ſo veel belangt het vertrek der Spangiaerden binnen den beſetten tijde / ſonder langer vertrek te gebꝛuiken of uitvlucht / alſo anders doende / men die uitſtel niet anders ſoude konnen duiden / dan een openbaer verwerp van ſo Chꝛiſtelijke rechtveerdige en redelijke eiſchen.

De meninge van ſijn Hoogheid en is niet uitſtellen te ſoeken, als blijken mach by ſijn neerſtigheid ſedert ſijn komſte gepleegt, en dat die niet en begeert, dan aen allen kanten met alle mogelijke haeſt wel en rijpelijk te volbrengen alle 't gene ter ſaken van deſe Landen ſal dienſtelijk zijn, verſoekende en begerende dat ſy aen haer zyde vangelijken doen willen, alſo van den ſijnen ſedert ſijn komſte tot noch toe, geen tijd verloren, noch naerſtigheid achter wegen gebleven en is, om voor God en de Wereld te doen, ſulx men by ſijne handelinge en ſchriften aen de Staten en Raden geſonden, ſy hebben mogen verſtaen.

En ten einde men mach verſtaen dat ſijn Hoogheid by effect en dadelijk begeert en van mening is, te volkomen 't gene hy ſeid, en uit den name van ſijne Majeſteit en ſijne zyde belooft, niet jegenſtaende dat ſijn woord altijd alleen behoorde genoeg te zijn, byſonderlijk als zy de ſake voor goed aenſagen, ſo begeert en erbiedhy ook even verre de Staten de hier voor verhaelde poincten volkomen, ſijne perſoon te ſtellen in handen van eenen neutralen Prince, ſo lange tot datmen ſal achtervolgen en te werk ſtellen 't gene hy van ſijne zyde belooft, en totten vertrek der Spangiaerden. Gedaen tot Luxenborg den 6. Decembris 1579.

Op deſe vooꝛſz Apoſtillen van ſijne Hoogheid / hebben de Gedeputeerde van de Staten Generael noch ten ſelven dage vooꝛ replijque geſeid / in effect het gene volgt.

Repliq. van wegen de Staten Generael op te Apoſtillen van ſijn Hoogheid.

Dat ſy accepteren 't eerſte lid des eerſten Artijkels / bedankende daer van ſijn Hoogheid / en bidden ootmoedelijk dat de ſelve gelieve effectuelijk en tegenvooꝛdelijk ſonder vertrek het Spaenſe krijgs-volk metten anderen uitheemſen haren aenhangeren te doen vertrecken / en tot hen lieden te ſenden een perſonagie van qualiteit met behooꝛlijk beſcheid / ſo van wegen ſijn Majeſteit als ſijn Hoogheid / ten einde ſy terſtond ter Zee gaen / of anderſins naer believen van ſijn Hoogheid / niet willende na laten ſijn Hoogheid te waerſchouwen / dat 't ſelve langer vertrechende / ooꝛſake ſoude zijn van de gehele ruine des Vaderlands / pꝛeſenterende van wegen de Staten / ten ſelve tijde van hare zyde te doen vertrecken alle uitheemſe krijgs-luiden. Maer ſo veel belangt het 2. lid / baden ſijne Hoogheid te geloven en verſeker te houden / dat ſy vooꝛſeker verhopen dat hy bevinden ſal / dat de gendarmerie der Ingebꝛene en onderſaten van herwaerts-over behooꝛlijk beleit zijnde / de Landen wel ſullen konnen beſchermen tegens d'aenſlagen der vyanden des Vaderlands. Hoewel dat niet-temin / dat (ingevallen daer apparentie ware / als neen) als dan die ſomme des inhouds van het twede lid plaetſe ſoude grijpen / daer by ſettende en inſererende tuſſen deſe vooꝛden / ſonder van doen te hebben / 't gene volgt: En nood den Staten belieft / en hy henluiden geapꝛobeert / en ſonder uitheemſen krijg.

Accepteren het 2. Artic. Offererende van hare zyde den gevangenen ook te reſtitueren / met conditie dat d'uitheemſe uitten lande vertrechen / willende

» sijn Hoogheid wel adverteren en ootmoedelijk bidden/
» dat om so de generalite van de lande goeden smaek
» en goed contentement te geven / als de particulariteit
» van delen behoren sonde sulx 't effect van dien Artic. te
» ordonneren sonder exceptie van ymand wie hy ware.!
» Sy verhopen wel dat sijn Maj. en sijne Hoogheid
» behoorlijke justitie sullen doen hier of in Spangien
» over 't crimen by den Spangiaerden bedreven/maer
» so veel belangt de rantsoenen / brandschatten/ compo-
» sitien / goeden en koopmanschappen/versoeken sy dat
» sijn Hoogheid gelieve den genen diemen sal senden/om
» desen artical te vollomen/ sal belasten.
» Versoeken dat hy 't vierde Artical wil advoperen
» en passeren/ gemerkt daer niet in en is derogerende de
» Roomse Cath. Religie/en dat het so vorderlijk is voor
» den dienst van sijne Maj. en rust des gemene beste.
» Dat hy mede 't 5 Artical believe te volkomen na
» sijne forme en inhouden/ also anders by den Staten
» niet verstaen en is/dan den Spangiaerden te doen ver-
» trecken / en't Land geheel in vrede te stellen/ saken so
» onderlinge aentreffende den dienst Gódes / van sijne
» Majesteit/ 't welvaren en gerustheid des Lands / ac-
» cepterende niet te min voor so vele de particulen soude
» mogen aengaen/ de Apostilie.
» De 6/7 en 8. Articulen werden by de voorsz Gede-
» puteerdens geaccepteert/ op de onderlinge na volgen-
» de poincten.
» Nopende het 1. 2. 3. 4. en 5. Artic. by de Staten
» gepresenteert/ seggen daer van geen questie te wesen.
» De voorsz Gedeputeerden accepteren de andere
» Apostillen / wel willende sijn Hoogheid adverteren/
» dat de communicatie geen vrucht en soude doen/ so de
» Spangiaerden en andere uitheemse van d'een en
» d'andere zyde niet eerst vertrocken en zijn.
» En sijn Hoogheid volkomende het vertrek der
» Spangiaerden sal niet van node zijn te doen/het geen
» hy voorstelt op 't 2. lid van de leste Apostille/ en soude
» ook (onder correctie) den Lande niet seer eerlijk zijn /
» en de restitutie van de ruste en redressement van so
» hoog-dringende affairen wonderlijk verachteren.
» Biddende voorts sijn Hoogheid sich gelieve genade-
» lijk te accommoderen totte Republijque/en sijn reise te
» haesten / om nader en in de Nederlanden te komen.
» Gedaen tot Luxenburg den 6. van December.

Des navolgende daegs / na dat noch eenige communicatie waren voorgestelt/ hebben de Gedeputeerde van de Staten der Nederlanden / aen sijn Hoogheid noch over gelevert dit geschrifte.

Ander geschrift by de Gedeputeerde Staten Generael aen Don Jan tot Luxenburg overgegeven. 10. B. (F. 207.)

DE Gedeputeerde van de Staten der Nederlanden / hebbende tot verscheiden reisen geconsidereert/ 't gene henluiden by uwe Hoogheid is gepropooneert of voorgestelt/ en specialijk door de communicatien van heden desen morgenstond. Achten dat uwe Hoogheid sich niet en resolveert in conformiteit van haerluider Requeste/also hy niet voldaen noch gecontenteert is/nopende de poincten der conservatie vande Cath. Roomse Religie: en de behoorlijke gehoorsaemheid tot sijne Maj. by gebreke de selve gene genoegsame verseekertheid en heeft vande voorsz Staten wegen (onder ootmoedige correctie) van dat aengaende 't poinct van conservatie der Catholijker Religie niet en mach tussen komen/ of vallen eenige twijfel of achterdenken / specialijk voor de 15. Provincien / die tot noch toe jegenwoordelijk gecontinueert / en noch continueren in de observantie ofte onderhoudinge van de Catholijke Religie/en gehoorsaemheid van sijne Maj. sonder eenig tegenseggen / aengesien ten eersten de selbige Provincien eerstelijk door hare Staten/ en daer na by hare Gedeputeerde en Commissarissen altijd hebben geprotesteert / en protesteren noch van nimmermeer verstaen te hebben / noch als noch te verstaen / dat sy in eenige saken ter wereld tegenkomen of falgeren aen de behoorlijke onderhoudinge van den Gelove en Religie Catholijke / en onderdanigheid van sijne Majesteit/selfs dat hunne Gedeputeerde jegenwoordelijk gecommitteert aen sijne Hoogheid/hebben last en bevel gehad daer van te protesteren/ in haren eigen/als inden name van alle de Generaliteit van de andere Gedeputeerde tot Brussel/en by consequentie van alle de Staten: noch meer dat sy gepresenteert hebben en presenteren als noch/so 't noot doet/te doen komen procuratie van de Gedeputeerde der Staten Generael / om te sweren in de eigen zielen der selver Gedeputeerde/ nopende d'onderhoud en effect van de voorsz protestatie der observantie of onderhoudinge der selver twe Articulen/ niet behorende uwer Hoogheid te baren enigen twijfel of scrupel het tractaet van der pacificatie metten Prince van Orangien / en die van Holland en Zeeland/ aengesien dat al eermen in't tractaet sal treden / die van den Rade van Staten sich eerst hebben verseekert van de voorsz poincten. Ook in't selve tractaet en sal niet bevonden werden/datter iet is derogerende of strijdende tegen de Religie / maer wel ten voordele der selver dienende / als mijne Heeren de Bisschoppen daer van komen tuigen / dat ook de gehoorsaemheid van sijne Maj. door't selve tractaet niet en is gekrenkt/gequetst of geinteresseert/als men considereert den staet in wellie de saken van herwaers-over waren staende/als doen wanneer het tractaet gemaekt is/ te meer dat mijn Heeren van den Rade van State/Gouverneurs vande Provincien/Raden Provinciael/ en andere Heeren en personagien van qualiteit/ alles rijpelijk en behoorlijk hebbende gewegen en ge-examineert / niet bevinden en sullen / dan dat het strekt ten voordele van den dienst van sijne Majesteit/ en welvaert van den lande. Eindelijk dat het reciproq vertrek der vreemdelingen van der zijde van de Staten / is ook een grote verseekeringe / welke zijn (onder correctie) asseurantien suffisant / daer mede u Hoogheid sich wel behoorde te genoegen/ niettemin / so uwe Hoogheid andere begeert/ 't selve declarerende of aendienende/men soude mogen middel vinden van sich te voegen en accommoderen / so verre en vele mogelijk ware: en selfs door d'eerweerdige Bisschoppen die doen approberen en aggreeeren by onsen H. Vader den Paus. Sulx dat door dese verseekertheid schijnt / dat uwe Hoogheid wel mochte doen effectueren en volkomen sijne belofte van de Spangiaerts te doen vertrecken/ en ander vreemdelingen en aenhangeren sonder eenig deilay of uitstel/ en't advoperen/t'onderhouden en doen onderhouden de voorsz pacificatie / so verre daer niet en sy derogerende of strijdende tegen de Cath. Kel./ en behoorlijke gehoorsaemheid van den Koninh.
Gedaen te Luxenburg den 7. van December 1576.

Hier op heeft Don Johan wederom by Apostille geantwoord in deser maniere.

SYn Hoogheid geeft voor antwoort op het gene hier word gepresenteert by de Gedeputeerde van de Staten; tot voldoeninge die hy verstaet van henluiden te willen hebben, tot handhoudinge der Cathol. Religie en de behoorlijke onderdanigheid van sijne Maj., gene sake meer ter herten te hebben, dan de landen te sien in peis en ruste in haer out wesen, en in den selven fleur als die waren, ten tijden van wijlen den Keyser sijnen Vader, waer toe hy die, ten eersten hem mogelijk, verhoopt te brengen en te stellen mette hulpe van God, verklaert en segt, also sijne professie niet anders toe en komt, dan te geloven en handhouden, als hy altijds geloven en handhouden sal, van als tot het H. Catholijk Rooms gelove, en volkomende het gene hem by de Staten en Raed is belooft; dat de Bisschoppen en Prelaten sullen handhouden voor God, sijne Heiligheid, sijne Majesteit, en alle de Christenheid, te weten dat de Religie door het tractaet van pacificatie niet en sy geinteresseert of vermindert (also sy affirmeren) maer eer geadvanceert en vermeerdert, dat hy sich sal houden voor voldaen en gecontenteert, hebbende daer toe de gerequireerde attestatien, en mits de behoorlijke gehoorsaemheid des Konings, also de saken en affairen zijn van so groter importantie, en van de welke hy moet rekeninge geven aen sijne Maj., en hem is vindende met kleinen Raed, dat hy niet en begeert te communiceren, dan metten Rade van Staten van sijne voorsz Maj. aen de welke hy is schrijvende van dat hy sich tot Namen wil laten vinden by de Gedeputeerde van de

Apostille van Don Jan op het voorsz geschrifte.

Staten,

Staten, en dat hy als nu trok na Marche, en geen twijfel ſlaende wanneer hy met haer ſal gecommuniceert hebben, hy ſich wel gecontenteert en voldaen ſal vinden, houdende voorſeker, alſo hy ook geen ander luſt en heeft dan den vrede te vorderen, alſo hy by alle redelijke en eerlijke middelen daer over geſorgt en naer getracht heeft, dat ſy van haer-lieder zyde niet en ſullen gebreken ſich te accommoderen, en te voegen als goede Chriſtenen en trouwe Onderdanen van ſijne Majeſteit toeſtaet, en om genen tijd te verlieſen, ſo ſend hy aenſtond eenige perſonage naer Bruſſel, en van daer na Antwerpen met brieven van credentie aen de Spangiaerden, om haer-lieder te verklaren de intentie en meninge van ſijne Majeſteit en de ſijne, aengaende hen-luider vertrek uit deſe Landen, en te handelen mette principale van henluiden, door welken wege het beſt ſal weſen, 't zy over Zee, of te Lande, en terſtond te adviſeren op de gereetſchappen, om 't ſelve gedaen, en d'atteſtatien en communicatien volkomen zijnde met reciproque of wederzijdige ſatisfactie of voldoeninge, terſtond te doen vertrecken de voorſz Spangiaerden: mits't ſelve doende de voorſz. Staten volgende hunne belofte van de vreemdelingen, die ſy in haer-lieder ſoldy of gagien hebben, en van allen anderen uitheemſe, negotierende of handelende tot onderhoud en handhavinge der ſelver vreemdelingen, en dat alle hoſtiliteit ceſſere, en belet werde d'inkomſte der vreemdelingen. Begerende ſijne Hoogheid vry geleide voor de perſonagien, die hy na de Spangiaerden ſal ſenden, op dat hen geen belet of ſtoorniſſe en geſchiede, in't gaen en wederkeren. Het gene de Markgrave van Havre en Gedeputeerde genomen hebben t' haren laſte, alſo het ook dient mits d'importantie van der ſaken van dit tractaet, en gegeven word van ſijne Hoogheid. Gedaen tot Luxenborg den 8. December 1576. Ondertekent, *Johan*. Lagerſtond. By ordonnantie van ſijn Hoogheid.

En was Ondertekent

F. le VASSEUR.

Noch heeft ſijn Hoogheid geconſenteert, dat deſe woorden werden gevoegt aen de eerſte Apoſtillen.

Sijn Hoogheid ſal laſt geven aen dien die trecken ſal naer Antwerpen, om te bereiden 't vertrek der Spangiaerden, van te handelen op de verloſſinge van de gevangenen, als hy ook ſal doen, op 't gene verſocht is by het derde articul, en nadien ſijne Hoogheid ſal weſen particulierlijker geinformeert van 'tgene daer paſſeert, ſal bevelen informatie te nemen van de Hoofden van de ſoldaten der Spangiaerden aldaer yet miſdaen hebbende, om die te ſenden aen ſijne Majeſteit, op dat daer in verſien werde naer behoren.

Het gene beſwaerlijk mach reſteren in deſen, werd geſtelt tot het gedragen van de vergaderinge die ſeer haeſt ſal geſchieden. Gedaen tot Luxenborg, den 8 December 1576 Ondertekent *Johan*, Lager ſtond, By ordonnantie van ſijne Hoogheid,

Ondertekent

F. le VASSEUR.

DE ſaken aldus verre gebracht weſende / ſo heeftmen middeler tijd verſtaen / dat Don Jan vaſt ruiteren en knechten was aenſchrijvende / dat hy de Paerden van Manderſloo / die den Coninck van Vranckrijk hadden gedient / in ſijnen dienſt genomen hadde / ſo datmen gewiſſelijk hielt datter Oorloge tuſſchen hem en den Staten ſoude vallen / daer werden ook brieven van den 17. by hem aen den Spangiaerden geſchreven / geintercipieert / die ſulx genoeg openlijk ſchenen mede te brengen / dan den handel was ſo gheinſt / dat niemand 't rechte verſtand daer af en konde begrijpen / aengeſien hy een geheel ander deſſein hadde / dan men meende: ja die met hem de principaelſte gemeenſchap waren houdende / wiſten daer by die tijd 't alderminſte af / uytgenomen twe of drie. Tuſſen deſen tijd ſond hy Octavio de Gonſaga en Johan d'Eſcobedo ſijnen Secretaris / na 't haſteel van Antwerpen / onder 't dexel van mette overſte der Spangiaerden te handelen van hen vertrek uit den Lande / maer om de ſelve te induceren / datſe niet en ſouden willen vertrecken te Lande / maer over Zee. Want gelijk het naderhand aen den dag gekomen is / hadde hy over lange / eerſt heimelijk en ſonder wete van den Koninck / door ſijnen Secretaris Jan de Soto / doen handelen metten Paus Pio Quinto, om Koninck van Tunis te mogen weſen: maer alſo dat niet hadde willen vallen / heeft hy daer na metten Paus Gregorio de 13. doen handelen / door ſijnen Secretaris Jan Eſcobedo / die in plaetſe van den voorſz Jan de Soto was gekomen / om een aenſlag op Engeland te maken / en de krone van Engeland te bekomen / en de Paus hadde de beleninge van 't ſelve Koninkrijk van Engeland op den perſoon van Don Jan al gegeven / daer toe Bullen / brieven en geld / en de Koninck van Spangien hadde door begeren van den Paus in deſen aenſlag op Engeland geconſenteert / by aldien 't Spaens en vreemt krijgs-volk uitten Nederlande mocht vertrecken over Zee: hoewel het den Koninck van Spangien tegen ſijnen wille en ſuſpect was / om ſijnen Broeder ſo hoog te maken. De voorſz Octavio de Gonſaga / en Eſcobedo handelden mette voorſz Spangiaerden / datſe te vreden waren te vertrecken / ſo wanneer hen 't ſelve ſoude gelieven / gelijk uit den navolgende brief by hen-luiden aen Don Jan geſchreven in Spaenſe tale / en in't Duits overgeſet / is blijkende.

Don Jan ſent Octavio de Gonſaga en Johan Eſcobedo ſijnen Secretaris aen de Overſte der Spangiaerden.

Don Jans voornemen met het Spaens en vreemd krijgs-volk / om Engeland in te nemen

DOorluchtige Heere / wy hebben op ten 9. deſer door Octavio de Gonſaga en Johan d'Eſcobedo uwe Hoogheids bevel verſtaen / aengaende het vertrecken van de Spangiaerden uit deſe Landen / en van den goede wille die ſijne Majeſteit / en uwe Hoogheid hebben / om ſatisfactie te geven aen de Staten van den ſelven Lande / en onſe meninge is u in alles te gehoorſamen en te dienen / gelijk wy zijn geobligeert: en in gelijkformigheid van dien / ſo ſeggen en verklaren / dat wy alle het krijgs-volk onder onſen laſt ſtaende uit deſe Landen ſullen doen vertrecken / ſo wanneer van u Hoogheid en de voorſz Staten daer toe order ſal gegeven worden / om 't ſelve te effectueren / en hoewel wy wenſchen om de reden van uwe Hoogheid / en contentement van de voorſz Staten / 't ſelve t'effectueren / en dat wy te Lande ſouden vertrecken / nochtans dunkt ons 't ſelve niet mogelijk te zijn om 't ſelve met ſulker haeſt en naerſtigheid tot contentement van de Staten / en naer onſen wenſch te Lande te mogen vertrecken / ter oorſake dat het ſo laet in't jaer is / en om den groten en langen weg die wy moeten paſſeren / niet mogelijk zijnde door de bergen te komen geraken / door den groten vorſt en ſneeu die daer is / en datmen in Savoyen het voet-volk niet en ſoude konnen voeden of provianderen / behalven noch de ruiterie / of ten ware datmen de vivres voor henen ſond / 't welk veel tijds vereiſcht / en hier-en-boven / ſo zijn in Italien alle de wegen alleſins geſloten / door de grote Peſt die daer is / ſo datmen gene vivres en ſoude konnen vinden voor eenige perſonen / en nademael wy ſo vermoeit zijn van den voorgaenden arbeid / en wy mede wel wenſchen in ons vaderland te mogen wederkeren / ſo dunkt ons ten aenſien van dien beſt te weſen te gaen over Zee / het welke ook het lichtſte is voor de Staten / gemerkt hier in dit quartier goede commoditeit van genoegſame ſchepen is / dieſe maer mette nootwendige gereetſchappen en vivres tot voorderinge van onſe reiſe behoeven te verſien / en dat ſy met ons en ons volk afrekeninge maken / en ons betalen datſe ons ſchuldig zijn / ſo ſullen wy ons ſonder dilay terſtond te ſcheep begeven. Uwe Hoogheid biddende / om te ſchuwen langer dilay / dat u gelieve 't ſelve ſo ſeer te verhaeſten als mogelijk is / en hoe die verhaeſtinge eerder geſchied hoe ons meerder beneficie ſal geſchieden.

Schryven van de Hoofden der Spangiaerden aen Don Jan.

De Duitſe Colonels ſeggen / voor ſo veel hun aengaet / datſe mede wel te vreden zijn / dat hoe eer hoe lieber met hun afrekeninge gehouden mogte worden / en

10. B. (F. 208.)

haer

haer betalende / en datse als dan terstond uwe Hoogheids bevel sullen obedieren. Hier mede seer Doorluchtige Heere / wenschende te kussen de handen van uwe Hoogheid. Onderstond / uwe Hoogheid onderdanigste Dienaers / Geronymo de Roda, Alexandro Gonzaga, Don Alonso de Vargas, Juliaen Romero, Francisco de Valdez, Sanchio d'Avila, Christoflo Monsdragon, en Juan Dysunza.

Swarigheden om de Spangiaerden uit de Nederlanden te doen vertrecken.

Don Jan hielt seer aen/dat de Spangiaerden over Zee uit het Land souden vertrecken: ja de Spangiaerden seiden expresselijk anders niet te willen vertrecken. Hier was men seer om begaen/want men vreesde dat alle de Spangiaerden met haer jongens wel 10000 sterk waren/en soudemen daer schepen toe bestellen / daer soude om die toe te rusten na nood-druft/ wel drie maenden tijds toe behoeven/ en men soude alle de meeste schepen tot Antwerpen/ en in andere Havens wesende hier toe behoeven: de kosten daer toe vereisende/ werden so hoog geacht/ dat de Staten daer toe geen raed en wisten/ den matroos of scheepsvolk soudemen niet konnen bewilligen hen-luiden in Spangien te brengen/want de Spangiaerden van hen luiden geheel meester zijnde / soudense dwingen so sy selfs wilden / ook achtemen die schepen en alle de toerustinge in der Spangiaerden macht zijnde genoeg voor verloren/ middelretijd soude de soldie der Spangiaerden / en't volk datmen daer tegen most houden tot een ongelooflijke somme lopen / sulx dat het vertrek over Zee gehouden werd voor gendeg onmogelijk/ en men hieltet voor suspect/ en dattet nergens anders toe en diende / dan om vertrek te soeken / en hen middeler tijd noch meer te sterken/en die van Holland en Zeeland achtent voor enkel schelmerie en bedrog. Maer het was Don Jan altemael te doen / om den aenslag op Engeland te werk te stellen / waerom hy so seer insisteerde / om die over Zee uit het Land te doen vertrecken / want alle sijn gemoed daer na strekte / door dien hy seer eergierig was. En het was den Koning selve seer suspect/ hoe wel hy hem beinsde seer te wenschen naer sijn Broeders Hoogheid/ en dat het hem aengenaem was / dat de Paus sodanige sorge voor sijnen Broeder was dragende. En Don Jan schreef expresselijk aen de Staten by drie sijne brieven/ dat de Spangiaerden niet dan te scheep uit het Land en wilden/en datmense daer in most te gemoet komen/ wildemense quijt wesen. De Staten daer tegen resolveerden dat sy Don Jan voor geen Gouverneur en wilden accepteren / ten ware hy de Spangiaerden eerst uit den Lande dede vertrecken. Aldus werd desen handel vast gedreven / met alle geheinstheid / en men reisde af en aen / en dewijle Don Jan so grote swarigheid maekte/ om de Pacificatie tot Gent metten Prince van Orangien gemaekt te approberen/ten ware hem eerst bleke / dat de selve Pacificatie niet en was inhoudende dat tegen de H. Roomse Catholijke Religie was strekende/ nochte ook dat eenigsins prejudicabel was de autoriteit van den Koninck. So hebben de voornoemde Staten Generael gesonden naer Loven den seer geleerden Heere Nicasius de Silla/ Doctor in beiden Rechten aen de Deken en Faculteit en Professoren in beiden Rechten/om hen-luiden verklaringe daer van te hebben / gelijk de selve sulx benaerstigde/ dat hy van daer bracht de navolgende acten in Latijn/ en aldus in Duitse overgeset.

Het advijs van den Deken en Faculteit der H. Theologie tot Loven op de pacificatie van Gent.

CUnt sy eenen jegelijken dese jegenwoordige brieven lesende, dat wy Deken en Faculteit der H. Godheid van Loven, neerstelijk overlesen hebbende het tractaet van peis aengegaen by de Staten der Nederlanden, metten Prince van Orangien en sijne Geassocieerde of gevoegde,en alle en een yder der selver articulen rijpelijk en met bescheidenheid overleid,of daer iet in begrepen ware dat het Gelove en de Catholijke Roomse Religie tegen ware, selfs ook den staet der saken van dien tijde,wanneer dien peis werde gehandelt, en in den welken wy ons als noch dunken laten doende te zijn. Achten en estimeren den selven peis of vrede seer nut te wesen het Catholijk Gelove Biddende degene die totte vergaderinge der Generale Staten totte voorsz Articulen sullen beroepen worden, sy die so haest het mogelijk is te doen, ter executie stellen. Ter welker saken oorkonde en gelove wy dese jegenwoordige brieven hebben doen depescheren, en metten segel onser Faculteit doen bezegelen, en onse eigen handen onderschreven. Gedaen tot Loven,Mechelse Dioçese, in het groot Capittel der Collegiale Kerke van St. Pieters, in den jare 1576. den 25 van Decembri. En was ondertekent aldus. *Joh. Milanus Decanus pro tempore, Michael de Bay, Augustinus Hunneus, Cornelius Reineri Goudanus, Robertus Malcotius Pastor Sancti Petri Lovanienſis, Henricus Gravius 7. Lovanienſis 12 Joannes Lens Bellionanus, Laurentius Gualterus Westerhovius, & Henricus Crokaert.* En was daer aengehangen den gedruckten zegel in roden wasse.

Het ander instrument van de Professoren en Doctoren in beiden Rechten/was mede in den Latijn/ en is in Duits luidende als volgt:

Het advijs van de Doctoren en Professoren in beiden Rechten tot Loven op den peis van Gent.

WY onderschreven in beiden Rechten Doctoren, en in de vermaerde Universiteit van Loven Professors der generale studie, geconsulteerde en gerequireerde van wegen den Staten der Nederlanden, op het tractaet van peise, lestmael gesloten en aengegaen tussen de Commissarissen en Gedeputeerde der selve Staten, en den Commissarissen des Princen van Orangien den 8 Nov. lestgeleden binnen der stad van Gent, te weten: of't selve tractaet iet ware inhoudende 't gene tegen gink het H. Christen Gelove en de Catholijke Roomse Religie. Alle d'Articulen des selfs tractaet neerstelijk onderscht en overleid: Antwoorden wy, en verklaren na ons verstand, in het selve tractaet niet begrepen te wesen, dat het selve Gelove en de Catholijke Roomse Religie is tegen gaende: Maer dat het selve tractaet merkelijk strekt en dient tot preparatie van restitutie en restauratie des selvigen Geloofs en Religie in de plaetse sijnder Maj. subject, in de welke seer na het selve Gelove en Catholijke Roomse Religie is vervallen, en gedespereert. Welk onse meninge en oordeel, wy seer eerbiedelijken onderwerpen de censure, en het welbehagen des heiligen Apostolisen stoels. Gedaen tot Loven den 16 Decembris, in het jaer ons Heeren 1576. Ondertekent, *Joannes Warnesius, Petrus Peckius, Joannes Ramus, Michael Herwout*, en *Joan de Byenen.*

Het advijs der Bisschoppen/ Abten/ Dekenen Pastoren van het Declaren op de Gentsche pacificatie.

EN om Don Jan de mate dien aengaende vol te geven / hebben sy hem noch een acte overgegeven/ geteekent by meest alle de Abten/Dekenen en Pastoren van het Nederland/ daer by de selve verklaren / dat sy het voorsz tractaet van Peise by hen-luiden wel en rijpelijk overleid / en elk artijkel bysonder geexamineert zijnde/ bevonden niet in te houden/ dat de Heilige Catholijke en Apostolise Roomse Religie eenigsins was contrarierende. Immers dat meer is / dat het selve tractaet was strekende tot vermeerderinge en incrementie der selver Religie / en dat het selve van node was also te geschieden / dat het begonst en ge-eindigt was met goede redenen en intentie: dat mede de sake en gelegentheid des tijds grotelijx vereischte van voede te tracteren / want het anders te beduchten soude geweest zijn / dat de voornoemde Catholijke Religie / niet alleen in groot perijkel soude hebben gestaen: maer datse gansch soude hebben verballen en geruineert geweest. van welke getuigenisse sy t'allen tijden seggen/ bereid te zijn voor den Paus / Keiser en allen Princen/ en de gansche Christenheid genoegsame redenen en contentement te geven.

Boven dien om den voornoemden Don Jan te geven volkomen contentement / dat in de voorsz pacificatie tot Gent gesloten/ niet en was/ 't welk contrarie of prejudicerende was de autoriteit en behoorlijke gehoorsaemheid van sijne Majesteit. So hebben de Heeren Staten Generael door hare Gedeputeerde den Rade van State doen vertonen de swarigheden die by Don Jan werden gemaekt / om te approberen de pacificatie/ die tusschen hen-luiden en den Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland was gemaekt / versochten derhalven / dat de selve Heeren Rade van State souden gelieven daer op te

geven

geven hun advijs / en by 't ſelve alles ten goeden te beduiden / gelijk het ter goeder meninge was gedaen / ſo tot behoudenissen van de Religie: als van zijne Majesteits autoriteit / welvaert en ruſte van de Nederlanden. Tot welken einde ſy ook aldaer hebben overgelevert deſe navolgende memorie / luidende als volgt:

» OP de voorgeſtelde vrage / te weten / of in 't tractaet van de vredemakinge van Gent beſloten » den 8 Novembris / tuſſchen de Gedeputeerde van den » Staten Generael deſer Nederlanden ter eenre / en » den Prince van Orangien / metten Staten van Holland en Zeeland ter ander zijden / niet en is / 't welk » d'autoriteit en behoorlijke gehoorſaemheid des Coninx tegen of prejudicabel is.

» Men moet letten dat de dingen / die ſchenen te hangen aen de reſolutie en autoriteit des Coninx / genoegſaem ontknocht zijn door de verklaringe / die de Heer » Don Johan d'Auſtria van de meninge zijnder Maj. » gedaen heeft.

» Want door de onderhandelinge van Breda / was men geballen in geſchil op 't vertrecken van de Spangiaerden / op de t'ſamenroepinge van de Staten Generael / en oeffeninge der Religie / contrarie de lande » van Holland en Zeeland.

» En alſo zijne voorſz Maj. zijne meninge verklaert » heeft / bewilligende het vertrecken der Spangiaerden / » en de by een komſte der Staten / ſo valter meer niet te » diſputeren / dan op de autoriteit van zijne Majeſteit / » voor ſo vele de voorſz twe puncten mag aengaen.

» Noch ook op te aggreatie van 't verdrag en vredemakinge tuſſchen de Staten / en den Prince van Orangien / met Holland / Zeeland en hun aenhangers. » Nadien zijne Majeſteit hebbende bewilligt / dat de » vredemakinge ſoude getroffen worden / en in deſen te » vreden zijnde geweeſt / de ſelve mag ook wel ſonder » verlies van zijn autoriteit 't voorſz verdrag aggreeren » en approberen.

» Belangende het poinct van de Religie / 't ſchijnt / » dat de Biſſchoppen den voornoemden Heere Don » Johan daer op vernoegen gegeven hebben.

» 'Tſchijnt ook dat d'autoriteit van ſijne voorſz Maj. » genoeg bewaert ſal weſen in 't gene voorſz is / door » 't pardon generael dat ſijne voorſz Majeſteit ſend / door » den voorſz Don Johan ſelfs / nadien die generael is » met reſtitutie van goederen.

» So dat het ſchijnt / dat door middel des verdrags » der vredemakinge niets van de gewonelijke en wettelijke autoriteit zijnder Majeſteit verkort / noch weggenomen werd / maer dat die in hare geheel blijft be» houdende de behoorlijke gehoorſaemheid zijnder on» derſaten / na d'aenbiedingen die daer van de voorſz » Staten Generael aen den voorſz Don Johan gedaen
B. (209.) » hebben / dat het niet nodig ſchijnt daer van wijders » te twiſten.

» Maer voor ſo veel ſoude mogen belangen de extraordinariſe autoriteit / de voorſz Staten vermeinen dat » de ſelve onbetamelijk is en tegen hare privilegien / en » dat deſelve ook oorſake gegeven heeft tot ſo veel beſwaerniſſen en klachten die de voorſz Staten gedaen » en vertoont hebben / waer door het ſchijnt dattet beter ware dit punt te laten ſlibberen / en niet te treden » metten Staten in dit diſput belangende de autoriteit.

» En om van artijkel tot artijkel nader te verklaren » novende de vredemakinge. Belangende de eerſte / het » ſelve is toegelaten door zijne Majeſteit of door zijnen » Gouverneur Generael den wijlen Groot Commandeur / het voorleden jaer in de communicatie doen tot » Breda gehouden.

» Het twede artijkel verbat alleen een verdrag om de » vreemdelingen en Spangiaerden uit deſe Nederlanden te doen vertrecken / waer toe zijne Majeſteit nu » bewilligt heeft / en en is daerom / als geſegt werd / » zijne autoriteit niet gequetſt.

» Het derde artijkel en neemt niets weg van de autoriteit zijnder Majeſteit: gemerkt het ſelve verbat / dat » beide de partyen gehouden ſullen ſijn de generale vergaderinge te verſoeken / gelijkmen dede ten tijden van Keiſer Carel de Vijfde / hooglofliſker memorie / daer » zijne Majeſteit erkent werd en deſſelfs autoriteit bewaert / boven dat de voorſz zijne Majeſteit zijne meninge hier op verklaert heeft.

In het vierde artijkel werd de Catholijke Religie bewaert en ook de autoriteit van zijne voorſz Majeſt. zijnde aldaer alleen nagelaten het ſtuk van de Catholijke Religie / belangende / die van Holland en Zeeland / ter oorſake dat door het voorgaende artijkel dit uitgeſtelt was totte voorſz generale vergaderinge der Staten / en hoewel ondertuſſchen de oeffeninge der Religie niet uitdruchelijk in Holland en Zeeland is toegelaten / het ſelve en is ſonder wettelijke oorſake en goede redenen niet geſchied / te weten om te voorkomen vele ongemacken die anders hadden konnen geſchieden / gelijk ook het advijs der Commiſſariſſen ſulx breed met bracht / zijnde het voorleden jaer tot Breda door hun brief aen den Commandeur voornoemt geſchreven / den laetſten Junij.

'T vijf de artijkel hoewel 't ſelf de ſchijnt een weinig twijfelachtig te weſen / mogende alleen gebracht werden tot die van Holland en Zeeland / en is daerom niet dan provisioneel / tot dat by de voorſz Staten Generael anders ſal weſen geordonneert. En dat het ſelve artijkel daer-en-boven gemiddelt is by de clauſule / welverſtaende dat gene ergerniſſe en geſchiede.

In 't 6 artijkel / belangende het ampt van Admirael van der zee / moetmen merken dat deſe pretenſie alleen perſoneel en tijtlijk is / en dat deſelve door de t'ſamenroepinge der Generale Staten gebetert ſal konnen werden. De commiſſie des voorſz Prince van Orangien hier ſo wijt niet ſtreckende / als hy vermeet tegen het gene hy toegeſtaen hadde met wijlen den Grave van Hoorn / Admirael van der zee / ſo geſien ſal konnen werden by de ſtucken des verſchils / als hier te voren ontſtaen is geweeſt tuſſchen de Heere Adolf van Bourgoigne Heere van der Vere en Bevre / tegen den wijlen Heere Graef van Hoogſtrate in zijnen tijd Gouverneur van Holland.

By het 7 artijkel verblijft de ſake aldaer aengeroert noch hangende / en is alſo geen intereſt voor zijne Maj. gemerkt dat ſodanigen voldoeninge als de voorſchreven Prince ſal willen doen / verhandelt ſal werden by de andere ſteden en plaetſen / en ook van wegen zijnder Majeſteit.

Het 8 artijkel is ook maer provisioneel / tot middertijd by de voorſz Heeren Staten ſal werden voorſien / gelijk in het voorſz 6. De autoriteit van zijne Majeſteit zijnde genoegſaem bewaert door de laetſte clauſule in de woorden ſonder prejudicie voor den aenkomenden tijd des reſorts des hogen raeds zijnder Majeſteit.

Het 9. 10. 11. en 12. articulen waren volkomelijk ingewilligt en vereffent het voorleden jaer tot Breda / en valt daerom gene ſwarigheid d'autoriteit van zijne Majeſteit aengaende.

Het 13. artijkel is een gevolg van 't 10 / in het welke de contumacien / vonniſſen en ſententien / &c. afgeſchaft en te niet gedaen werden.

Het 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. en 25. articulen betreffen ten dele byſonder perſonen / in het minſte niet wegnemende d'autoriteit zijnder Majeſteit / en zijn dingen die gewonelijk voorvallen alſmen komt te handelen en vrede maken / ten aenſien der algemene ruſte en ſtilheid. En iſt dat in de ſelve articulen eenige ſwarigheid valt ten aenſien der verkochte goeden / &c. derhalven ſullen Commiſſariſſen gedeputeert werden in yeder Provincie.

In 't 21. artijcle / hoewel ten eerſten aenſien ſchijnt dat het den Geeſtelijken perſonen nadelig is / wegen hun verſtorven goederen / en dat mits dien 't ſelve zijne Majeſteit derogeren ſoude / als hun Patroon weſende / die van rechts wegen gehouden is opſicht op hen te nemen / en is daerom ook niet dan provisioneel / en tot dat op hun vorder pretenſien werde geordonneert by den Staten Generael / waer door hun hinder gebetert mag werden.

En by het laetſte artijkel hebben de Staten Gene-

rael

„ rael genoegsaem getoont / so door hun rapport in den
„ Raed van State gedaen / gestelt ter regeringe van de
„ voorsz Nederlanden / als door de aggreatie en bewil-
„ linge by hen versocht / dat zy van geender meninge
„ zijn geweest iets te willen attenteren tegen d'autori-
„ teit zijnder Majesteit / de waerheid zijnde dat het ge-
„ ne geschied is / geschied is na den nood des tijds en te-
„ genwoordige occurrentien of ontmoetinge der voorsz
„ saken in verscheiden plaetsen / en om te voorkomen
„ meerder inconvenienten of onheilen (als geseid is) en
„ dat het voorderlijkter was sulx also te doen / als de lan-
„ den in meerder gevaer te brengen / en dat van de rest
„ anders niet te verwachten en is dan de goede resolu-
„ tie der voorsz Staten Generael / daer op alles wat
„ soude konnen voorkomen / de swarigheden konnen
„ geredresseert werden.

„ Vertonende aldus aen die van den Rade van Sta-
„ te / datmen gelijk hier voren geseid en verklaert is / ge-
„ sondelijk verstaende het voorsz tractaet der vredema-
„ kinge / niet vinden en sal eenig poinct / dat by het voorsz
„ tractaet d'autoriteit en behoorlijke gehoorsaemheid tot
„ zijn Majesteit gequetst werde / en dat zijn Hoogheid
„ kan en mag in den name zijnder Majesteit het selve
„ aggreeren onder restrictien daer in begrepen / en in
„ sulker forme als het voorsz tractaet mede brengt / op
„ dat voortsbarende totte voorsz vergaderinge der Sta-
„ ten / alle de saken verbetert mogen werden / gelijk sulx
„ tot onderhoudinge van Godes eere / d'autoriteit en
„ behoorlijke gehoorsaemheid des Conincx / mitsgaders
„ d'algemeine ruste des Lands / bevonden sal werden
„ te behoren. Daer op dat zijne Hoogheid hem behoort
„ te vertrouwen op zijne Staten / onderdanen / en an-
„ dere goede Heeren.

„ Wy bidden dien van den Rade van Staten dit hun
„ advijs ten goeden te willen duiden / als voortkomende
„ van den genen die anders niet en wenschen voor den
„ tegenwoordigen tijd (gelijk zy ook gehouden zijn) als
„ d'autoriteit en hoogheid zijnder Majesteit te bewaren /
„ en dat alle saken beleid wierden als van allen tijden
„ tot vermeerderinge en welvaren der selver in alles /
„ en over al.

De Heeren Raden van State dese sake in delibera-
tie geleid hebbende / en daer op gelet / hebben haer ad-
vijs en verklaringe gesormeert als volgt:

Verklaringe en advijs van den Rade van State op de Pacificatie van Gent.

Die van den Rade van State des Conincx onses Hee-
ren, gecommitteert by sijne Majesteit tot het
gouvernement Generael van sijne Nederlanden, ver-
staen hebbende uit de Remonstrantie der Staten Ge-
nerael der selver Landen, dat de Heere Don Johan van
Oostenrijk in de communicatie tusschen sijne Hoog-
heid en de Gedeputeerde der Staten Generael gehou-
den binnen Luxemborg in dese jegenwoordige maend
van Decembri, en versocht wesende te aggreeren de Pa-
cificatie tot Gent gemaekt den 8 Novembris lestleden,
tusschen de voorsz Heeren Staten ter eenre, en den
Prince van Orangien, Staten van Holland, Zeelend en
gevoegde ter andere sijden, heeft versocht voldoenin-
ge en versekertheid van den Rade van State, dat in de
Pacificatie gene saken en ware derogerende of tegen
sijnde d'autoriteit en behoorlijke gehoorsaemheid van
sijne Majestet.

Die van den Rade hebbende hier bevorens wel ge-
considereert en rijpelijk gedebatteert de handelinge
van de vredemakinge in alle hare poincten en arti-
culen, en dien volgende die geaggre-eert en gecon-
firmeert in den name van sijne Majesteit, als gantsch
noodlijk na d'occurrentie en nood des tijd, in welke de
autoriteit van zijne Majesteit also wel als ons heilig ge-
love en Roomse Catholijke Religie waren in groot
perijkel van te lijden notabel of aenmerkelijke preju-
dicie en interest. Verklaren en attesteren dat in de
bovengemelde Pacificatie gene sake en is of preju-
dicie bringende aen de autoriteit en behoorlijke ge-
hoorsaemheid van zijne Majesteit, aengesien het ge-
ne dat d'inhoud van den tractate van zijne Majesteit
in de negociatie tot Breda was desen conform op het
selve stuk of feit van pacificatie, en het gene hy daer
na heeft belast en tot diverse reisen geschreven, so
door zijn Hoogheid als anderssins, maer ter contrarie
dat d'autoriteit en gehoorsaemheid van zijne Majesteit
daer in is erkent en bewaert, als gedaen by wete, ge-
hoorsaemheid en aggreatie van die van den Rade in
den naem van zijne Majesteit, en als by de Majesteit
gecommitteert en gesteld tot het gouvernement van
den Lande, en dat alle articulen den selven poincte ra-
kende zijn gesteld ter vergaderinge der Staten Gene-
rael: daer by gevoegt, dat de voorschreven Staten van
als tot als, so wel voor de Pacificatie als gedurende de-
selve en daer na solemnelijken hebben geprotesteert,
als sy als noch protesteren van te persevereren en te
willen blijven in de selvige behoorlijke gehoorsaem-
heid van zijne Majesteit, hebbende hen gesubmitteert
als ook de Prince van Orangien, Staten van Holland,
Zeeland en gevoegde, te procureren of versorgen de
vergaderinge der Staten Generael, in der manieren die
gedaen werd in de cessie en transport van dese Neder-
landen, nootoorlijk dependerende van d'autoriteit en
Hoogheid van sijne Majesteit.

Ten lesten verklaren en attesteren dat door de pa-
cificatie gedaen is goeden en trouwen dienst aen God,
zijne Majesteit, en den Vader-lande, en datter ander-
sins gene apparentie en ware, dan van een desola-
tie, confusie, en een generale en onwederoprechtelij-
ke ruine. Gedaen tot Brussel den 20 December 1576.
Onder stond, By ordonnantie van mijne Heeren van
den Rade van State. Ondertekent

BERTI.

De Prince van Orangien van alle den handel van Don Jan en der Generale Staten geadverteert zijn-
de / en ontfangen hebbende de articulen tot Luxen-
burg gehandelt / mette apostillen van Don Jan daer
op gestelt / merkte wel de meninge van den voorsz Don
Jan. Derhalven hy de Gedeputeerde van de Sta-
ten van Holland en Zeeland / by hem wesende / de
selve voorhielt en communiceerde / de welke den 25
Decembris by maniere van advertentie aen de Hee-
ren Staten Generael / door hare Gedeputeerde heb-
ben doen overleveren dit bygevoegde geschrifte.

B. 10 (F. 21(Geschrift by de Heeren State van Holland e Zeeland/t te doen overle veren de St ten G nerael tegen handt linge met D Jan.

GEsien by den Staten van Holland / Zeeland / en
hare geassorteerde sekere poincten en articulen
hen-luiden behandigt en gecommuniceert by mijnen
Heere den Prince van Orangien / de welke van we-
gen den Heeren Staten van d'andere Provincien van
de Nederlanden voorgedragen en geaccoordeert zijn
geweest / Don Johan d'Austria binnen der stad Lu-
xemborg op den sesten deser jegenwoordiger maend
van December / en de selve / mitsgaders d'antwoorde
by zijne Hoogheid daer op gedaen apostilleren / on-
derlingen geconfereert / en op alles wel rijpelijk gelet
hebbende / so en konnen de selve niet onderhouden by
desen reverentelijk te vertonen / dat alwaer het schoon
dat de voorsz poincten en articulen sich in alles confor-
meerden met het gene dat tot hier toe voor het geme-
ne beste van den lande geaccoordeert en gesloten is / dat
nochtans 't geapostilleerde is prejudiciable en genoeg
strijdende tegens de principale poincten van de gene-
rale pacificatie: merkelijk daer sijne Hoogheid t'hem-
waers reserveert de macht en faculteit om in alle an-
dere en vreemde oorlogen / de Spangiaerden en an-
dere uitheemse te mogen aenschrijven / en wederom
binnen den lande te mogen brengen / welk de voorge-
noemde Heere Prince / en Staten van Holland en
Zeeland niet en konnen toestaen of goed bevinden.
Want na dien de Staten in 't generael na lang gedult
gesamentlijk de wapenen hebben moeten aennemen
om sich te bevrijden van het onverdragelijk jok en op-
pressie van de Spanjaerden / elk anderen belovende
by te staen met goed en bloed / om de selve en andere
uitheemse Landschenders niet alleen uit den lande te
verdrijven / maer daer en boven buiten te houden / als
blijkt by 't verbond staende verbatet in het twede ar-
tijkel van de voorsz Pacificatie. Indien men dan
daer

„ daer ter contrarien deſe gereſerveerde faculteit zijne „ Hoogheid wilt toeſtaen ſonder eenige reſtrictie of in„ ſeggen van de Staten / ſo ſtaet te beduchten / ja werd „ voor ſelker gehouden / ſo wanneer de wapenen by den „ onnoſelen onderſaten neder geleid ſouden zijn / dat de „ gene die altijd gepoogt hebben de ſelve door valſche „ rapporten by ſijne Majeſteit te vermaken / ook lich„ telijken een oorſaek ſullen weten te dichten om een „ nieuwen oorloge aen te nemen / en onder het dexel „ van dien de Spangiaerden en uitheemſe wederom in „ de Landen te doen komen / en alſo na hen vermeten „ de onderſaten te doen verdrucken en in eeuwige ſla„ vernie ſtellen. Al het welk niet alleen uit hen voor„ gaende regiment en actien / nemaer ook uit verſchei„ den geinterципieerde brieven van ſijne Majeſteit / „ mitsgaders van Hieronymo de Roda / en daer na van „ Don Jan d'Auſtria / en meer andere geſpeurt kan „ werden / die daerom by den Heeren Staten wel een „ goede waerſchouwinge behoren te gelden: ſo ook doen „ die gebeinſde en impertinente antwoorde van ſijne „ Hoogheid op 't meerendeel van de andere poincten en „ propoſitien / by het welk onder andere de voorſz Pa„ cificatie in twijfel herroepen / en gepreſenteert werd „ acte van vergiffeniſſe te doen depeſcheren over de ge„ paſſeerde dingen / mitsgaders een nieuw pardon te be„ ſluiten metten Raed der Staten / volgende den laſt „ van ſijn Majeſteit / &c. recht of yemand ongeoorloft „ ware geweeſt het gewelt der Spangiaerden te weder„ ſtaen. En dewijle dat de Gedeputeerden hen aldus „ met woorden hebben laten ſlepen en onderhouden / ſo „ en heeft ſijn Hoogheid egenen tijd verſuimt / maer „ ruiteren en knechten aen doen ſchrijven in verſcheiden „ oorten / diens de voorſz Gedeputeerdens te meer te „ noteren zijn van eene ſuſpecte faciliteit. En dit al te „ ſamen geconſidereert / ſo verſoeken de voornoemde „ Heere den Prince / mitsgaders de Staten van Hol„ land en Zeeland / dat de Heeren Staten van de an„ dere Provincien op de geremitteerde redenen en „ waerſchouwingen ernſtelijk willen letten / en ook in „ het goede verſtaen / dat ſy luiden en hare geaſſocieer„ de in als niet en konnen aennemen het geaccoorde er„ de tuſſchen de voorſz Gedeputeerde en ſijne Hoog„ heid / eben verre het ſelve ſulx is alſmen hen gecom„ municeert heeft / merkelijken daer het ſelve contra„ rieert de voorſz Pacificatie / de welke de voorn oem„ de Heere Prince / Staten van Holland en Zeeland „ begeren dat onderhouden en achtervolgt werde naer „ hare forme en teneur / ſo ſy ook geſint en bereid zijn / „ deſelver over haer lieder zijde in alle manier te on„ derhouden en t' achtervolgen / als weſende 't eenig „ middel waer door de landen wederom in haren ou„ den fleur en proſperiteit mogen komen: doch of niet „ tegenſtaende dit tegenwoordig advertiſſement de „ Heeren Staten ſich wilden laten verleiden in eenig „ accoord tegens de voorſz Pacificatie / of alſulke an„ der / daer by 's Lands Vryheden / Rechten en Pri„ vilegien te niet gemaekt of gekrenkt mochten wor„ den / 't welk God verhoeden moet / ſo willen de „ voorgenoemde Heere Prince / Staten van Hol„ land en Zeeland hier niet mede overſtaen / en van „ alle 't quaed dat ter oorſake van dien de tegen„ woordige inwoonderen van den Lande en haren na„ komelingen ſal overkomen / vry en ontſchuldig ge„ houden zijn voor God en alle de wereld.

DE ſaken aldus ſtaende / hebben eenige Heeren van de Staten der Nederlanden beginnende te bemerken / dat door den vremden en geheimſden han-del / die by Don Jan gedreven werd (en nochtans aenſiende dat hy was des Konings broeder / en hy dagelijks hem was verſterkende van volk en macht / dat ook verſcheiden Heeren / ſo in den Raed van Sta-te / als in de Staten Generael begonden na hem te luiſteren) in't leſte wel onder henluiden mocht onee-nigheid ontſtaen / en dat ſy over ſulx van den anderen ſcheidende / ſouden verloren gaen / goed gevonden een Unie onder den anderen op te rechten / en alſo de eene metten andere te vereenigen en verbinden / om alſo een-drachtelijken de ſaken te beleiden tot tegenſtand van de Spangiaerden en haren aenhangeren / gemeene voorſtand en beſcherminge van het Vaderland / de Roomſe Catholijke Religie / en behoorlijke autoriteit / gehoorſaemheid van den Konink: alſo iſſer ſekere Unie ontworpen en geminuteert / daer in ſy ook heb-ben verklaert te blijven by de gemaekte Pacificatie tot Gent beſloten / en belofte van de een de ander ten uitterſten te aſſiſteren met lijf / goed en bloed. Deſe Unie aldus geraemt zijnde / is eerſt opten 29 Decem-bris 1576. gevisiteert geweeſt by acht Heeren / de wel-we by maniere van advijs onder hare handſchriften verklaert hebben goed te vinden / dat dit compromis ſoude werden getekent by alle de Staten Generael / verklarende ook bereid te zijn 't ſelve ſo dikmaels als ſy des ſullen verſocht werden / inſgelijx te tekenen. D'eerſte die dit tekenden waren / Iohan van der Lin-den, Abt van St. Geertruit / Philips Grave van Lalein, Maximiliaen Grave van Boſſu, Piere de Worchum, F. Perenot, A. Doingnies, Guilliaume de Hornes en Ian de Berſelen. Dit aldus begin gegeven zijnde / is ſo voort gedreven / dat het eintelijk by de Staten Generael gereſolveert en gearreſteert is ge-worden den 9 January 1577. en geordonneert by alle Prelaten / Geeſtelijke perſonen / Heeren / Edelen / Ove-righeden en Magiſtraten van wetten / ſteden en haſ-ſelryen / repreſenterende de Staten der Nederlanden onderteikent te werden / hebben ook goed gevonden ee-nige uit de hare te deputeren aen den Raed van Sta-te / gecommitteert by den Konink tot den generalen Gouvernemente van den Lande / om de voorſz. Unie by de ſelve te doen aggreeren en beveſtigen / gelijk de ſelve die ook ten ſelven dage geaggre-eert en beveſtigt hebben / en door henlieder ordonnantie is getekent by den Secretaris Berti. De voorſz Unie en vereeninge was luidende als volgt:

Unie en vereeninge tuſſchen de Gene-rale Sta-ten der Neder-landen onder-linge ge-maekt / en by den Rade van Sta-ten ge-confirmeert.

WY hier ondergetekent, Prelaten, Geeſtelijke per-ſonen, Heeren, Edel-luiden, Overigheid en Magiſtraten van den Wetten; Steden, Caſſelryen en andere, makende en repreſenterende de Staten van den Nederlanden, jegenwoordelijk tot Bruſſel verga-dert, en andere, weſende onder de obedientie en ge-hoorſaemheid des Alrehoogſten, Machtigſten, en Doorluchtigſten Prince, de Konink Philips, onſen genadigſten Heere en natuerlijken Prince. Doen te weten, allen jegenwoordig en toekomende, dat wy aenmerkende hoe ons gemein vaderland door de bar-bare, wreedelijke en tyranniſe verdruckinge der Span-giaerden, ganſchelijk bedorven is, ſo hebben wy be-weegt en gedwongen geweeſt, ons te ſamen te voegen en te vereenigen, en met wapenen, raed, volk en geld malkanderen hulp en byſtand te doen, tegen de voorſz Spangiaerden en haren aenhangeren, verklaert weſende wederſpannige en rebellen van ſijne Maje-ſteit, en onſe vyanden. En dat deſe Unie en vereenin-ge zedert is beveſtigt en geconfirmeert by den vrede en Pacificatie leſtmael gemaekt, al met autoriteit en ag-greatie van den Rade van State by ſijne voorſz Majeſt. totten Gouvernemente generael van de voorſz Lan-den verordent. En alſo het einde en effect van deſe ver-eeninge onderlinge vereiſcht alle getrouwigheid, ſtant-vaſtigheid en reciproke verſekeringe ten eeuwigen da-gen, en dat wy niet en begeren dat door miſverſtand deshalven ſoude eenige oorſake vallen van ſuſpitie of quaed vermoeden, en veel min van onbilligen wille op yemand van ons. Maer ter contrarie dat de ſaken roe-rende de ſelve vereeninge, ganſelijken geprocureert, gevordert, en ge-executeert mogen worden, met alle getrouwigheid, vlytigheid en diligentie ſulx dat nie-mand van den onderſaten en ingeſetene van de voorſz Landen, eenige wettige oorſake en hebbe hem des hal-ven te ontvreemden of qualijken te vreden te zijn van ons. Daerom en beſunder om te verhoeden datter niet ongetrouwelijk gehandelt en worde, in preju-dicie van onſen gemeinen vaderlande en rechtveer-dige en wel gefondeerde beſcherminge deſſelfs. Noch dat by negligentie of oogluykinge yet ſoude wor-den verſuimt, wes totte ſelve rechtveerdige be-

ſcherminge nootelijk is, of ſoude nootelijk mogen weſen. So hebben wy, uit krachte van onſen vermogen en Commiſſien reſpectivelijk en anderſins, voor ons en onſe nakomeren, gelooft, en geloven, op trouwe van goede Chriſtenen, luiden met eren, en als oprechte lief hebbers ons Vaderlands, onverbrekelijken, en ten eeuwigen dagen, te houden en onderhouden deſe Unie, vereninge en gemein verbond, ſonder dat yemand van ons hem ſal mogen daer af ontbinden of verſcheiden, by ſimulatie, geveinſtheid, heimelijk verſtand, noch by eenige andere maniere, hoe dat ſy, tot onderhoudinge van onſen heiligen gelove en Catholijke Apoſtolijke Roomſe Religie, Voldoeninge van den voorſz vrede en Pacificatie, eenſamelijk tot uitdrijvinge van de Spangiaerden en hunne aenhangeren, onder behoorlijke gehoorſaemheid van ſijne Majeſteit, tot welvaert en ruſte van onſen Vaderlande, en daer toe, om te onderhouden alle en een jegelijke onſe Privilegien, Landrechten, Vryheden, Statuten, Coſtumen, oude herkomen en gebruiken; waer toe wy verſtrecken ſullen alle de middelen ons mogelijk weſende, ſo met geld, volk, raed en goed, ja metten lijve, indien des nood ware; en dat niemand onſer, en ſal mogen in het beſonder, eenigen raed, advijs, of conſent geven, noch ſecrete en heimelijke, of particuliere communicatie houden, mette gene die van deſer vereeninge niet en zijn; noch ter contrarien, hen in geender manieren openbaren, het gene welk in onſe gemeine vergaderinge is, of ſal gehandelt, geadviſeert of geſloten worden: maer ſal hem moeten in alles voegen en conformeren tot het gene wes onſe generale en gemene reſolutie ſal gedragen. En indien enige Provincie, Staet, Landſchap, ſtad, ſlot of huis, word belegert, beſprongen, aengeſlagen, beſchadigt of verdrukt, hoe dat ſy, en of yemand onſer, of andere, hem hebbende voor het Vaderland en de gemene beſcherminge des ſelfs, vromelijk gedragen tegen de voorſz Spangiaerden, of andere affairen daer af dependerende, ſo in het
10. B. (F. 211.) generael als particulier, worde onderſocht, gevangen, gerantſoeneert, beſchadigt, beſwaert, overlaſt, of in onruſt gebracht in ſijn perſoon, goed, eere, ſtaet of anderſins. Geloven wy daer in byſtand te doen by allen den middelen voorſz, namentlijk te vervolgen de ontſlaginge van ſulke gevangene, het zy met kracht en geweld, of anderſins; op pene van te weſen afgeſet en gedegradeert van Edeldom, van naem, van wapen en eere, gehouden als meineedig, ongetrouw, en vyanden van ons vaderland, voor God en alle menſchen, en te vallen in de ſchande van infamie en onvroomheid ten eeuwigen dagen. En om deſe onſe vereeninge en heilig verbond te verſterken, hebben wy deſe jegenwoordige met onſe gewoonlijke handtekenen ondergeſchreven en getekent den 9 Ianuary, in het jaer ons Heeren 1577.

Welke Unie by den Rade van State geconfirmeert en bevestigt zijnde als voren / is ook mede by de Prelaten / Vicariſen / Heeren / Gouverneurs / Raden / Overigheden en Magiſtraten reſpective / elk te ſijne tijde ondertekent.

De Keiſer ſend Geſanten in Nederland.

EEnigen tijd hier na heeft de Keiſer Rodolphus de twede van dien name / tot voldoeninge ſijns ſchrijvens aen den Staten Generael gedaen / geſchreven aen den Hoogweerdigen Heere / Heere Gerard van Groesbeek / Biſſchop van Luyk / Hertog van Bullon / Marckgrave van Francimont / Graeve van Loon / Ec. Prince des Heiligen Rijx / en Willem Hertoge van Gulick / Cleve / Ec. en daer beneffens overgeſonden Heeren Philips de Aldevy en Baenderheere van Wijneburg / ſijne Majeſteits Hof-Preſident / en Doctor Andries Gaille / als ſijne Ambaſſadeurs in Nederland / om de vrede tuſſchen Don Jan en de Staten te helpen maken.

De Staten Generael ſenden

De Staten Generael gekomen weſende het meerendeel tot Namen / menende dat hy (Don Jan) aldaer mede komen ſoude / maer hy inſiſterende datſe tot Hoey onder het Bisdom van Luyk / als plaetſe neutrael ſouden komen / hebben den 29 December gecommitteert den Heere Abt van St. Giſlain geboren Biſſchop van Atrecht / den Marquis van Havre / Viconte van Gent / den Baenderheere van Liederkerke / Borchgrave van Bruſſel / en Adolph van Meetkerke / Penſionaris van den Vryen / om na Don Jan te trecken tot Marche en Famine / en den ſelven te preſenteren hare Mog. ootmoedige recommandatie / en te verklaren dat ſy verſtaen hadden de propoſitie van de Baenderheere van Raſſingem / en op deſelve bedocht en rijpelijk gedelibereert hebbende / en hadden ſy niet geraden gevonden eenige vergaderinge te malien in de ſtad van Hoey / ſo ſijn Hoogheid hadde begeert / om verſcheiden redenen. Eerſtelijk om dat de ſtad niet en is onder de gehoorſaemheid van ſijne Majeſteit / en daerom niet en ſouden derren noch willen verſekeren den perſoon van ſijne Hoogheid. Dat niet dienlijk en mede niet eerlijk en ware voor de Staten van den Lande ſich te transporteren buiten de Landen van ſijne Majeſteit / daer ſo vele ſteden en goede verſekerde plaetſen zijn / verſien met geaffectioneert volk / ſonder eenigen twijfel of ſwarigheid / dat de voorſz Staten daer door ſouden te ſeer weſen geprejudiceert in haer eere / dat vreemdelingen voor haer ſouden werden geprefereert / en dat ſijn Hoogheid meer toebetrouwen ſoude de vreemdelingen dan de natuurlijke van den Lande. Item dat door dat middel ſijne Hoogheid mochte veroorſaken nieuwe wantrouwigheid / en alſo verachteren de volkominge van het jegenwoordig appointtement / tot grooten rouw en verdriet van een jegelijk / datſe daerom ſouden inſiſteren / dat ſijn Hoogheid ſich ſoude willen vertrouwen op de Staten / nademael men verſtond / dat ſy by na veractordeert waren / en niet en ontbrecht dan te effectueren of te volkomen ſijn belofte / daer van hy ſeide gelaſt te zijn van ſijne Majeſteit / en daer van hy heeft volkomen autoriteit en wille / en dat daer in ſijn Hoogheid ſoude geſterkt en gedient werden door de Staten en alle hare middelen / ſo verre redelijk zy / wel moetende conſidereren / datter gene ſwarigheid gepretendeert en word tegen ſijn Majeſteit / noch tegen ſijn Hoogheid: maer ſimpelijk op het vertrek der Spangiaerden en aenhangeren / daer in ſijn Hoogheid gecondeſcendeert hadde / daerom daer geen interventie of middelinge van eenige plaetſe of vreemde Ambaſſadeurs nodig was / datſe wijders getrouwelijk bewijſen en exhiberen ſouden aen ſijn Hoogheid de atteſtatien en getuigniſſen / dat op te twe poincten van den heiligen gelove en Catholijke Roomſe Religie / als d'autoriteit van ſijne Majeſteit bewaert was in de Pacificatie / ſo met brieven getekent en beſegelt by de Geeſtelijkheit / die van de Faculteit der Theologie of Godheid / en Canoniſche Rechten der Univerſiteid van Loven / als van de acte van den Rade van State / van ſo grote autoriteit en weerde / als de mondelinge communicatie der ſelver / welke de twe eenige poincten waren / van de welke ſijne Hoogheid hadde begeert voldaen te weſen. En waer ſijn Hoogheid ſich ſoude willen voegen by de Staten / ſouden ſy ſijnen perſoon verſekeren by alle redelijke wegen en middelen / en dat ſijn Hoogheid terſtond (na het ge-effectueerde vertrek der Spangiaerden aggreatie van den peis / en andere poincten begrepen in het tractaet) ſoude ontfangen worden als Gouverneur / en dat hy handelende op 't vertrek van de Spangiaerden / dat ſy ſouden inſiſteren dattet te lande ſoude geſchieden / om de redenen die ſy genoeg wiſten / en andere begrepen in ſekere memorien henlieden overgegeven.

De voorſz Gedeputeerde by Don Jan tot Marche gekomen zijnde / hebben aldaer met hen eenige capitulatie gemaekt: maer alſo de ſelve by de Staten Generael den 9 January zijn gedeſavoueert / en voor nul en van geender weerde verklaert en weder-roepen geworden / en over ſulx geen voortgank en hebben gehad / ſo ſullen wy het ſelve voor by gaen en daer van hier geen verhael maken / alſo de Staten Generael den 18 Jan. daer na gecommitteert hebben den Prelaet van ſint

hare Gedeputeerde aen Don Jan to Marche en Famine.

De redenen by de Staten Generael geproponeert / waerom ſy niet en begeren tebemen tot Hoey.

De Sten Gnerae

enden
van
tieus ha-
e Gede-
puteerde
ia Don
Jan tot
Hoep in
en lan-
e van
Luyk.

ſint Gelein / gekoren Biſſchop van Atrecht / en Heer Bucho Ayta / Archidiaken van Ypre / Heeren Frederik van Perenot / Baron de Renar / Heere van Champangny / &c. Jan van S. Thomas / Heere van Moerbeke Gouverneur vande ſtede en ſlote van Aire / Francops van Halewijn Heere van Swevegem hoog Bailliu / en Capitein van de ſtede en ſlote van Oudenaerde Ridders / en Adolph van Meetkerke Penſionaris van den Vyen / om metten Heeren van den Rade van State hen te vinden by den Heere Don Jan d'Auſtria binnen der ſtad van Hoey / en reſolutelijk te tracteren opte poincten hen by inſtructie mede gegeven / ſonder meer te beſteden dan vier dagen communicatie / met expreſſe laſt / ſo verre nadien / gedaen zijnde alle uitterſte naerſtigheid / hebbende de interventie van mijnen Heeren van den Rade van State / den Heere Biſſchop en Prince van Luik / d'Ambaſſadeurs van den Keiſer en den Hertog van Cleve / ſijne Hoogheid niet en wilde inclineren / de voornoemde Gedeputeerde haer verſocht en geſommeert hebbende te voldoen tot ſijn gelofte en gepreſenteert van hunne wegen te voldoen / te proteſteren voor God en de wereld / dat hun de faulte niet en is te inculperen / houdende hun ontlaſt van 't gene datter na ſoude mogen volgen tot achterdienſt van God / ſijn Maj. en bederf van den Lande.

Den voorſz Gedeputeerde zijn des Sondaegs 's avonds / weſende den 20 January / gekomen in de ſtede van Namen / en hebben aldaer metten Rade van State henlieden inſtructie overleſen / gecommuniceert en geadviſeert op de maniere daer op ſy te beſoingeren hadden / en aldaer verwacht hebbende den brief en ſauvegarde ſo van den Biſſchop van Luik / als van de Magiſtraet van Hoeye / en de ſelve gekomen zijnde / zijn met twee ſchuiten van den Biſſchop gereiſt en tot Hoeye gekomen den 22 te drie uren na noen / en Don Jan een ure daer na / die van den Rade van State en Gedeputeerde hebben hem daer in ſijn logement gaen welkom heten / en voorts haren ootmoedigen en toegeneigden dienſt aengeboden. Voorders hebben de ſelve Gedeputeerden den Rade van State gebeden / dat ſy den Heere Don Jan wilden geven volkomen ſatisfactie / van dat in het tractaet van vrede metten Prince van Orangien gemaekt / niet en was begrepen tegen de behoorlijke gehoorſaemheid van ſijne Majeſt.

Vader
inde-
ge
t Don
in ten
weſen
n de
mbaſ-
ſeurs
n den
iſer.

Des Woenſdaegs den 23 January weſende den eerſten dag van de communicatie / hebben de Gedeputeerde Don Jan afgevraegt / of hy door den Rade van State was onderricht dat in de vrede-handelinge tot Gent beſloten / niet en was tegen de behoorlijke gehoorſaemheid van den Coninck / en of hy daer van hadde volkomen genoegen: Daer op hy antwoorde / dat hy van ſijnen wegen geſint was te volbrengen alles wat hy den Staten Generael toegeſtaen en belooft hadde / ſonder ergens in te falgeren / niet ter wereld ſo ſeer ter herten hebbende / als onverbrekelijk de waerheid ſijns woords te houden: maer alſo hy alrede tot twee reiſen toe bevonden hadde / dat de Staten tot twee mael verandert waren van 't geen ſy hem toegeſtaen hadden door hare Gedeputeerde de Heeren Merolles en van Creques / en daer na te Marche in Famine / ſo hadde hy grote oorſake te eiſchen / dat de Staten hem ſouden houden alles wat tot Luxenborg gereſolveert was. Ten tweden eiſchte hy verſekeringe / dat alles wat gehandelt en naderhand beſloten ſoude worden / onveranderlijk onderhouden ſoude worden / ſonder iet daer tegen te doen in eeniger manieren / ſonder welke verſekeringe hy niets handelen en woude. Daer op de voorſchreven Gedeputeerde wederom hebben geantwoord / dat de Staten te vreden waren den handel van Luxenborg te onderhouden en volbrengen / daer in ſy dan ten beiden zijden eenig waren / uitgeſondert dat het eenig open gebleven poinct was / dat ſijne Hoogheid ſoude voldaen worden van de Geeſtelijke / dat in de pacificatie metten Prince van Orangien en den Staten van Holland en Zeeland gemaekt / niet en was ſtrijdende tegen de Heilige Kerke en Catholijſchen Roomſen gelove / en van den Rade van State / datter niet ſtrijdig in en was tegen

d'autoriteit van den Coninck. Biddende daerom ſijne Hoogheid / dat hy / hebbende daer op gecommuniceert metten voorſchreven Heeren Rade van Staten / die by den Staten Generael daer toe verſocht en bewilligt waren om aldaer mede tegenwoordig te weſen / gelieven ſoude te verklaren / of hy hem volkomentlijk vernoegt hield / en de voorſchreven pacificatie te willen aggreeren en toeſtaen. Belangende het twede poinct dat ſijn Hoogheid geen meerder verſekeringe en konde hebben dan der Staten woord / die ook in genen ſaken iets wederroepen en hadden van 't gene ſy eerſt ingewilligt hadden / dat ſelfs de Gedeputeerde hem geen ander Guarde toegeſtaen en hadden / als van een Regiment ingeborene krijgs-lieden / weſende in haren dienſte / ſonder te nommineren 't getal van 3000 / en dat ſijn Hoogheid naderhand tot ſijn keure hadde genoemt het Regiment van den Heere van Hierges van 3000 perſonen / en aengeſien het Regiment van den Heere van Hierges niet al en beſtond van ingeboren van den Lande / en niet in dienſt van de Staten en waren / en datſe boven dien in eene maend niet en konden gereet weſen / daer deſe ſake vereiſchte alle ſpoedigheid en haeſt / ſo hadden de Staten / om ſijn Hoogheid te voldoen van het eenig poinct noch open ſtaende den voorſchreven Rade van Staten aldaer mede doen komen / en hen-lieden Gedeputeerde boven dien te ſenden met volkomen inſtructie / daer by ſy geautoriſeert waren reſolutelijk te handelen op de poincten in de ſelve inſtructie begrepen / die ſy luiden niet en mochten te buiten gaen / welken laſt voldoende / was de ſelve eenſormig metten laſt daer mede de Staten gewoon waren te handelen metten Keiſer / de Coninginne Marie en andere Gouverneurs en Princen / ook des Paus. En tot meerder genoegen des voorſz Don Jans / ſouden ſy by den Staten al het gene gehandelt ſoude werden doen ratificeren en aggreeren / dat ſy ook laſt hadden te verſoeken de Heeren Ambaſſadeurs van den Keiſer / ſijn Hoogheid te doen goed vinden de voorſz handelinge / tot welken einde ſy hen ook by de voorſz Heeren Ambaſſadeurs hebben laten vinden / en metten ſelve gecommuniceert de principale poincten van hare inſtructie / biddende de ſelve ootmoedelijk / dat ſy luiden den Heere Don Joan op deſe ſijne ſwarigheid wilden geven genoegen. Des anderen daegs heeft het debat noch geduert in preſentie vande voorſz Heeren Ambaſſadeurs / die ſeer gearbeid hebben hem te vernoegen aen de voorſz preſentatie. Ten leſten na lang debat is ten ſelven dage door tuſſen ſpreken van de Heeren Ambaſſadeurs de ſake verdragen / volgende deſe navolgende acte. B. 10. (F. 212.)

Don Jan bewilligt na lang debat te handelen.

ALſo ſijn Hoogheid en de Gedeputeerde van de Staten Generael tot hem geſonden in de ſtad Hoey, hen gevonden hebben in by-weſen van den Heere Biſſchop van Luyk, den Baron van Wijnenburg, en andere Gedeputeerde, en Geſubdelegeerde van ſijne Keiſerlijke Maj. en den Hertog van Gulich, en die van den Rade van State des Coninx, in geſchil en debat waren van de waerdigheid van de macht der voorſz Gedeputeerde, willende ſijn Hoogheid, dat ſy voldoende macht ſouden hebben om onverbrekelijk te doen alles wat beſloten en gearreſteert ſoude werden mette ſelve Gedeputeerde, boven de macht die ſy hebben van het ſelve te doen ratificeren en beveſtigen by den voorſz Staten Generael, biddende voorts ſijne Hoogheid te willen treden in communicatie op de principale poincten, welke na eenige debatten beſloten heeft daer toe te verſtaen, op conditie dat het gunt beſloten ſal worden ten wederzijden, ſo 't niet toegeſtaen en geratificeert werd by den voorſz Staten Generael, van geender waerden zijn ſal, alles blijvende als dingen niet gehandelt, en en ſal noch de een noch de ander gehouden weſen het ſelve te houden. Gedaen tot Hoeye den 24 Jan. 1577. Ondertekent *Johan.* Lager ſtond geſchreven, Ter ordonnantie van ſijne Hoogheid. Ondertekent,

F. le VASSEUR.

DAer na verſochten de voorſz Gedeputeerden / dat ſijn Hoogheid wilde verklaren of hy hem ver-

noegt hielt van de voorsz Heeren Rade van State op't poinct van de behoorlijke gehoorsaemheid des Koninx/daer op hy niet anders en antwoorde / dan datse haren eisch by geschrifte souden hebben over te geven/ en dat hy haer ook by geschrifte soude antwoorden.

Des Vrydaegs hebben sy dese drie articulen by geschrifte overgegeven.

Aen sijn Hoogheid.

D'articulen die de Gedeputeerde van de Staten Generael aen Don Jan overgeven.

DE Gedeputeerde van de Staten Generael der Nederlanden onses Heere en Koninx / bidden dat u Hoogheid believe te verklaren / of hy hem te weden houd van de Heeren Raden van State by sijne Majesteit gecommitteert ten goubernemente der selver Landen van het poinct noch open gebleven: te weten. 1. Datter in den tractate der Pacificatie metten Prince van Orangien / 't Land van Holland en Zeeland en geassocieerde niet en is tegen de behoorlijke gehoorsaemheid des Koninx.

» 2. Ingevalle ja / versoeken sy dat hem gelieve de
» voorsz Pacificatie te willen aggre-eeren en approbeeren in alle sijnen poincten en articulen.
» 3. En dien volgende te doen effectuelijk algereed
» het Spaens krijgsvolk so te voet als te paerde / met
» alle andere vremdelingen uitte Nederlanden vertrecken te lande / vermits de grote swarigheid / ja onmogelijkheid die haer representeert ter zee. Gedaen te
» Hoey / den 25 January 1577.

Welke drie articulen / na dat sy daer op communicatie hadden gehouden metten voorsz Ambassadeurs des Keisers / sy sijne Hoogheid overgegeven hebben. Daer op hy antwoorde / dat hy daer op binnen vier dagen soude antwoorden. En also sy daer op seiden dat haer maer en resteerde dien dag en des anderen daegs van de communicatie-dagen / en dat sy dien expressen last niet en mochten te buiten gaen / heeft hy seer geklaegt over de kortheid des tijds / die niet genoeg en was om te handelen saken van so groten gevolg / en dat daerom aen hem niet en feilde / maer aen de Staten / so hy niets konde besluiten. Hier op na veel solutien van haren wegen gedaen / en sonderlinge dat dese handelinge alrede by de drie maenden geduurt hadde / beloofde hy eintelijk dat hy des anderen daegs sijn geschrifte geven soude / maer siende hem so door de voorsz Gedeputeerde als Ambassadeurs gedrongen / heeft hy hen des avonds dese navolgende memorie overgelevert / bestaende de 6. eerste articulen in het gene hy de Staten aenboot / en van't gene hy den Staten afvorderde in 21 articulen / als hier na volgt.

D'articulen die Don Jan de Staten Generael aenbied.

1. DAt sijne Majesteit segt en verklaert, dat hy uit dese Nederlanden wil doen vertrecken alle 't vreemde krijgsvolk, Spangiaerden, Italianen, Walen en Duitsen.

2. Dat hy ook te vreden is te verstaen totte generale vredemakinge der Nederlanden.

3. Dat hy voortaen de voorsz Nederlanden gouverneren sal op den voet, onderhouden ten tijden van de Keiserlijke Majesteit sijnen Heere en Vader.

4. Dat hy totte weder-oprechtinge der generale saken in de vergaderinge der Staten handelen sal in der manieren by den Konink bewilligt.

5. Dat hy volkomentlijk vergeten sal alle voorleden dingen, doende afvaerdigen sulke brieven als daer toe nodig, willende dat daer by afgeschaft werden alle vyandschappen, die voortgebracht en gegenereert waren tusschen de voorsz Heeren Staten, die van hun suite of gevolg, en andere die niet gevolgt en hebben hun zyde, in voegen dat niemand van hun daer van eenig vermaen of vertoninge sal mogen doen in eeniger manieren.

6. Dat hy alle gevangenen in vryheid stellen sal, wesende in handen van de voorsz Spaense, Italiaense en Hoogduitse soldaten.

Alles op conditie.

Articulen die Don Jan eischt dat de Staten Generael souden volbrengen.

1. DAt de voorsz Staten alvoren vol op doen betalen de Spaense, Italiaense en Hoogduitse soldaten 't gene men hen schuldig is, in gereden gelde, of anders so men met hun sal konnen verdragen, so om datmen de voorsz soldaten sulx van sijne Maj. belooft heeft: als mede om dat de voorsz Hoogduitse hen sulx aen den Spangiaerden verknocht hebben, datse van den anderen niet sullen scheiden, voor en al eer sy t'samenlijk souden zijn voldaen.

2. Datmen de voorsz Spangiaerden schepen genoeg geve voorsien en toegerust, om over zee in Spangien te mogen reisen, also den dienst van sijne Majest. grotelijx daer aen gelegen is, te meer also de Staten op de handelinge van Luxenborg sulx goed gevonden hebben: en dat de Spangiaerden anders niet vertrecken en willen.

3. Dat ook de voorsz Staten neffens de Spangiaerden also haest sullen doen vertrecken hare vreemde knechten.

4. Dat op 't poinct van de Religie aenlangt, tot ontlastinge van sijne Hoogheid, hem werden gegeven behoorlijke brieven van de Bisschoppen, Prelaten en andere Geestelijken en Universiteiten van herwaersover afgevaerdigt, in welke verklaert werden, dat sy voor God, onsen H. Vader den Paus, den Konink en gehele Christenheid staende houden, dat den vrede tussen hen en den Prince van Orangien besloten, in't minste niet en zy hinderlijk der R. Cathol. Religie: maer ter contrarie (so sy seggen) tot vorderinge van dien.

5. Dat in de selve conformiteit die van den Rade van Staten van sijne Majesteit, hem attestatie geven, van 't gene belangt sijne gehoorsaemheid.

6. Dat ten anderen de voorsz Staten hem sweren, en beloven sullen by geschritte in de beste forme als geschieden kan, van eeuwelijk en onverbrekelijk de voorsz twe poincten t'onderhouden, te weten de Roomse Catholijke Religie, en de behoorlijke gehoorsaemheid des Koninx, volgens de protestatie by hen aen sijne Majesteit en Hoogheid gedaen, en van hen t'allen tijden en by allen middelen selfs by de wapenen, so sulx nodig ware, te stellen onder 't beleid van hem ofte andere Gouverneur, tegen dien of den genen die de selve sullen willen breken.

7. Dat de voorsz Staten terstond sullen versekeren, dat in de generale vergaderinge der Staten sy niet derogeren sullen, nochte toelaten iets gederogeert te worden, van de voorsz twe poincten, en dat sy in de selve generale vergaderinge alle plicht sullen aenwenden, om de selve in haer geheel te stellen binnen Holland en Zeeland, in der voegen dat onsen H. Vader den Paus, en sijne Majesteit, daer van voldaen zijn.

8. En of so geviele, 't welk sijne Hoogheid niet en hoopt, dat sulx door geen middelen konde geschieden, so dat het weder nodig ware, door kracht te moeten dwingen, dat de Staten van de 15 Provincien hen sullen beloven en verbinden hen daer toe te laten gebruiken, gelijk sy sulx sijne Majesteit belooft hebben.

9. Dat geen Provincie of Stad ter vergaderinge der Generale Staten niemand en sullen mogen senden eenige personen van suspecten gelove, en so sy sulx deden datse arbeiden dat sulx niet en geschiede.

10. Dat de voorsz Staten wederzydelijk vry sullen laten alle die sy gevangen houden.

11. Dat sy van nu voortaen sijne Hoogheid sullen gehoorsamen als Gouverneur, Lieutenant en Capitein Generael voor den Konink in sijne Nederlanden, volgende de commissie die hy van sijne Majesteit heeft, welke hy bereid is te vertonen.

12. Dat terstond alle Gouverneurs, Fortressen, Staten en Officien den genen weder gegeven werden, die't sedert dese laetste beroerten daer van afgeset zijn geweest, door gevangenis of anders, dan ten zy dien, welke door Privilegie des Lands die niet bedienen mogen, welke sijne Hoogheid met andere gequalificeede voorsien sal, sulke als behoren sal voor den dienst van sijne Majesteit.

13. Dat van gelijken hem volkomelijk sullen in hand gestelt worden de soldaten by den Staten onderhouden, samt het geschut en munitien in wesen zijnde, om daer van te disponeren na behoren ten dienste des Lands en sijnder Majesteit.

14. Dat

14. Dat alle Gouverneurs en Provincien, Sterkten en Steden, Hoofden en Colonellen, Capiteinen, krijgſluiden, luiden van den Rade en andere hebbende, mitſgaders de inwoonderen der ſteden bedienende eenigen ſtaet, den eed van getrouwigheid vernieuwen, den Konink hun natuurlijken Prince, in handen van ſijne Hoogheid, of ſijn Commiſſariſſen tot deſen ſpecialijk gedelegeert, ſo dikwijlen als ſy des verſocht ſullen werden.

15. Dat ſijne Hoogheid by ſijn perſoon en in ſijnen Hove hem ſal mogen laten dienen van alſulke als hem believen ſal, 't zy vreemdelingen of anderen, ſonder dat die, welke tot dien einde gekomen zijn uit Spangien, Italien, of elders, eenig hinder of ongeneucht werde gedaen.

16. Dat ſijn Hoogheid ſijn Guarde en Hellebardiers ſal mogen maken van Hoogduitſen, gelijk van allen tijden de Gouverneurs deſer Provincien gehad hebben, om te onderhouden d'oude gewoonte, en belangende de Archiers en d'andere te paerde en te voete (die hy tot ſijne Guarde ſal mogen nemen als hy wil) die ſullen moeten ingeboren des Lands zijn.

17. Dat of wel ſijne Hoogheid van de Staten gene voldoeninge en ſal hebben of anderſins, hy vryelijk en onverhindert ſal mogen gaen daer hy wil, en met ſijn Hof en dienaren vertrecken daer het hem goetdunkt, ſelfs buiten den Lande, met alle de ſekerheid die hy ſal begeren.

18. En alſo ſijn Hoogheid verſtaet dat den Prince van Orangien in meninge ſoude weſen ſijnen Sone den Grave van Bueren uit Spangien weg te nemen, ſullen de Staten beloven hen te onthouden hem ſulken poinct te voren te leggen, nochte gedogen te voren geleid te werden: maer ſal ſulx aen ſijne Majeſteit moeten verſocht werden.

B. 10. (F. 213.) 19. Sullen van gelijken de voorſz Staten geen verſoek doen, noch ſijne Hoogheid afvorderen eenige caſtijdinge of overleveringe gedaen te werden van eenig Spangiaert of andere, hebbende hier te Lande ſijne Majeſteit in Oorloge of anderſins gedient, maer ſal van deſen de kenniſſe gehelijk geſtelt werden aen ſijne Majeſt., om by de ſelve gedaen te werden na behoren.

20. Daerenboven weſende ſijn Hoogheid bereed te volbrengen ſijne voorſz aenbiedingen, en dat ter andere zijden vele andere poincten die hy afvordert niet doenlijk zijn met ſulken haeſtigheid, en dat daerom redelijk is daer toe te hebben ſuffiſante verſekeringe en aſſurantie, dat de ſelve t'haren tijde ſullen afgedaen werden Sijn Hoogheid verſoekt de voorſz Staten te willen verklaren hoedanige ſy hem geven willen.

21. En op datter verder gene diſpute en valle in't gene gehandelt ſal werden, verſoekt ſijn Hoogheid de Gedeputeerden der Staten klaerlijk en opentlijk op elk der voorſz poincten te antwoorden by geſchrifte.

De Gedeputeerde van de Heeren Staten Generael en konden ſich niet genoeg verwonderen van deſe memorie en articulen / en ſagen wel de ſelve nergens anders toe te dienen / dan tot vertrek en verlenginge der ſalien / aengeſien ſy in effecte niet dan een poinct in queſtie en achten te weſen / namelijk d'approbatie van de Pacificatie van Gent / niettemin om henlieden devoir te doen / zijnſe den ganſen nacht beſig geweeſt om daer op antwoorde te ſtellen / die ſy des morgens vroeg den Rade van Staten en Geſanten des Keiſers hebben gecommuniceert / en daer na in by-weſen der ſelven den Heere Don Jan overgelevert en voorgeleſen / en alſo men daer by voegen en leſen moſte de conferentie / en het tractaet van Luxenborg / en de Pacificatie van Gent / om hare meninge te verklaren / ſo en liet de hoortheid des tijds geen lankheid toe. En was d'inhoud der antwoorde als volgt:

Dat de Gedeputeerde der Staten Generael

MYn Heere: alſo de Gedeputeerde der Staten generael der Nederlanden uwe Hoogheid ſchriftelijk hadden overgelevert / volgende uwe ordonnantie / hunne eiſch beſtaende in 3 articulen / bidden ſy ootmoedelijk dat het uwe Hoogheid believe daer op pertinentlijk te antwoorden / ſonderlinge op 't eerſte / als weſende alleen hun laſt daer op gegrontfeſt. hier op voor aut, voorde overgeven.

Des niet jegenſtaende / hebbende wel willen vertonen op de memorie hem giſter avond gegeven / 't gene des volgt; Dat het ſchijnt dat alle 't ſelve nergens toe dienen en wil / als om d'expeditie te verlengen / niet jegenſtaende die ſo precijs zijn / gelijkmen 't ſelve uwe Hoogheid menigmael heeft vertoont.

Op 't 1 artic. vermits ſy tot Luxenborg genoeg gehandelt hebben / dunkt hen onnodig daer van te ſpreken / maer datmen alleenlijk verſtaen moet tottet werhelijk vertrek van de Spaenſe en andere vremde ſoldaten met hun aenhang.

Op 't 2 artic. bidden ſy andermael uwe Hoogheid opentlijk te willen verklaren / of hy den vredehandel by den Staten tot Gent gemaekt den 8 Nov. 1576. in alle ſijnen poincten wil aggreeren en toeſtaen.

Het 3 artic. is genoegſaem gehandelt in het 7 art. van de communicatie tot Luxenborg. Op 't 4 artic. men mag niet gaen buiten 't gene gehandelt is in de voorſz Pacificatie / articulo tertio, volgende ook 't verdrag van Luxenburg in 't 5 artic. van den 6 Decembris 1576.

Op het 5 artic. weſende de voornaemſte poincten hier voren aengeroert volbracht / de Staten ſullen hen ter reden voegen / volgende 't 6 artic. van den 6 Decembris tot Luxenborg.

Op 't 6 artic. de Staten hebben onder andere ſalen begeert art. 2 in date den 6 en artic. 2 in date den 8 Decemb. van 't tractaet van Luxenburg / dat alle gevangenen ſonder rantſoen ſouden ontſlagen worden.

Op 't 1 artic. van 't 2 deel / alſo de Spangiaerden en hun aenhang verklaert zijn geweeſt rebellen by de Heeren Raden van State by den Konink gecommitteert ten Gouvernemente generael der Nederlanden / en boven dien Placcaet / de gemutineerde verklaert / gecaſſeert by den brief daer van Jeronimo de Roda 't ontwerp maekte met ſijn eigen hand / welk ontwerp giſteren aen ſijn Hoogheid is geexhibeert. So werd gepretendeert datmen hun niet ſchuldig en is / maer datſe geſtraft moeten worden / neffens de Hoogduitſe die hun aengehangen hebben. Nadien den Hertog van Alva herwaers-over dede ſtraffen / en ſonder geld en wapenen dede vertrecken de Hoogduitſe van den Grave van Todron / die gemutineert waren tot Valencijn / en belangende de belofte van de gepretendeerde betalinge / de Gedeputeerde en weten niet eenige gedaen te weſen by den Heeren Staten Generael / en of die geſchied ware / en is niet aengenomen / en of die aengenomen ware geweeſt (als neen) ſo is die gebroken door 't verderf en na gevolgde vyandſchappen.

Op 't 2 ten ſal niet bevonden werden dat tot Luxenborg pets diffinitivelijk ſy beſloten / opten voet daer op de Spangiaerden ſouden hebben te vertrecken / deſ te meer om dat ſijn Hoogheid hem vertoonde den 7 Deeember leſtleden ongereſolveert of zy te water of te lande vertrecken ſouden. En hebben 't ſedert de Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland vertoont d'onheilen en ſwarigheden die daer uit ontſtaen ſouden / boven noch meer andere inſichten / ook tot na de determinatie die de voorſz Staten Generael nemen ſullen / die vergaderen moeten op 't ſtuk van de Pacificatie / en hebben de Staten gene gelegentheid van ſchepen / geſchut / noch toeruſtinge / en moet niet dan vremt ſchijnen dat uwe Hoogheit wet vanden rebelligen Spangiaerden wil ontfangen / niet jegenſtaende d'onmogelijkheid en vertoninge der Staten.

Op 't 3 de Staten en ſullen niet laten van haer zijde de vremdelingen te doen vertrecken / mits doende desmen hen verſoekt.

Op 't 4. deſen eiſch van atteſtatien der Univerſiteiten is nieu / want daer en is geen vermaen of geweeſt tot Luxenborg / hoewel de Staten dat overvloedelijk hebben geprocureert van de voornaemſte Facultteiten tot Loven; men ſoude mogen procureren / datmen tot atteſtatien der Biſſchoppen en Prelaten / alrede u Hoogheid overgelevert / voegde dat zyt voor God en

» de werelt sullen verantwoorden/ hoewel het ons dunkt
» dattet alleenlijk dient tot verlenginge.
» Op 't 5. men heeft de Heeren Raden van State ge-
» beden/ uwe Hoogheid vernoegen te geven/ sulx de Ge-
» deputeerde bidden/ dat u Hoogheid verklare/ of hy
» vernoegt is/ nadien de selve altijd seid/ dat hy niet en
» twijfelde/ of hebbende mette Heeren gecommuniceert/
» hy verdragen en vernoegt soude wesen/ volgende de
» communicatie van Luxenborg van de 8 Dec. 1576.
» Opte 6. 7. 8. en 9. articulen/ de brieven van de Sta-
» ten Generael en particuliere protestatien en schriften
» so menigmael vernient/ en de meninge der voorschre-
» ven Staten is een attestatie van hun goeden wille/ de
» meeste die men soude konnen eischen op dese pointten/
» en het gene sy voorgenomen hebben te doen in de ver-
» gaderinge der Generale Staten volgende de pacifica-
» tie van Gent.
» Op 't 10. in den handel van Luxenburg heeft men
» wel gesien/ hoedanig hun meninge is/ so is ook hier
» boven genoteert articul 6. door aenbiedinge synder
» Hoogheid.
» Opte 12. en 13. daer en is geen geschil hier van te
» disputeren voor al eer u Hoogheid ontfangen sy van de
» Staten Generael/ tottet Gouvernement/ gelijk tot
» Luxenborg geseid is.
» Op 't 14. articul/ ten is 't gebruik deser Landen
» niet/ den eed te vernieuwen ter aenkomste van nieuwe
» Gouverneurs.
» Op 't 15. 't Is den Landen so qualijk bekomen on-
» der de voorgaende Gouverneurs van den dienst die sy
» van de vreemdelingen gehad hebben/ die hen nader-
» hand totten ampten hebben ingedrongen/ daer van
» men de na of achter raden gesien heeft/ die oorsake zijn
» geweest van 't verderf van de affairen/ die men sien
» mach in 't 7. articul van de communicatie tot Luxen-
» burg/ in date den 6. December.
» Op 't 16. als in 't 12. en 13.
» Op 't 17. u Hoogheid aengenomen zijnde tot Gou-
» verneur/ sal vrylijk mogen gaen en komen al waert
» hem believen sal/ gelijk alle Gouverneurs gedaen
» hebben.
» Op 't 18. de Grave van Bueren in de pacificatie
» van Gent/ articulis 9. 10. en 12. gehandelt/ welken
» Graef tegen de privilegien van 't Land/ selfs met ge-
» weld genomen is uit de Universiteit van Loven/ die
» daer van remonstrantie dede.
» Op 't 19. Sijne Hoogheid heeft verklaert den 6 De-
» cembris/ articul 3. tot Luxenburg/ dat hy verstaet
» recht en justitie te doen van den brandschatten gestelt
» in 't 2. en 3. articul van den 8. Dec. dat hy sal sich in-
» formeren van de Hoofden en Spaense soldaten mis-
» handelt hebbende/ en hoe wel hy segt daer na dattet is
» om aen sijne Maj. over te senden/ op dat de selve daer
» van ordonnere/ 't is de justitie te vertrecken/ die men
» t'allen tijden moet pijnen te handhaven/ selfs die te
» doen daer de misdaden begaen zijn/ en sonderlinge sul-
» ke schandelijke/ nadien de Hoogduitsen gene onder-
» saten des Coninx geweest zijnde/ wel gestraft zijn ge-
» weest/ so hier voren is vertoont geweest.
» Op 't 20. nooit hebben Gouverneurs/ noch souve-
» raine Princen vande Staten verseckeringe afgevorderd
» dan alleen hun woord/ en en zijn dit alle niet dan mi-
» strouwingen/ die men voor alles behoort af te schaffen.
» Op 't 21. het is tot groot leetwesen van de Staten
» dat alle saken so lang gesleept worden/ tot so groten na-
» deel van den publijken staet/ en den hasart die men siet/
» so ten aensien van de Religie als gehoorsaemheid des
» Coninx/ dingen die u Hoogheid behoort te doen bevor-
» deren/ so die begeerte heeft den staet der Nederlanden
» op te richten/ gelijk de Gedeputeerde hem des gebe-
» den hebben/ en noch bidden in onderdanigheid/ na-
» dien hen alleen desen dag overig is om te handelen.
» Gedaen tot Hoey den 26 January 1577.

NA den middag des selven daegs hebbende weder gehoor in 't by-wesen van de Heeren Raden van State/ en Gesanten des Keisers; hebben de Gedeputeerde van de Staten andermael aen Don Jan vertoont/ dat ten aensien van de hoogheid des tijds die haer overig was alleen totter middernacht/ het hem beliefde opentlijk te verklaren/ of hy den vredehandel tot Gent gemaekt woude aggreeren en bewilligen/ en dienvolgende sijne belofte/ by hem so menigmael gedaen/ volbrengen/ en de Spangiaerden en andere vreemdelingen hunne aenhangers te doen vertrecken/ te meer alsо hy so tot Luxenburg als Marche meermael hadde verklaert aen der Staten Gedeputeerden/ en ook andere personen/ dat hy hebbende op dat eenig poinct/ nopende d'autoriteit van sijne Majest. gecommuniceert mette Raden van State/ alleenlijk eenen dag/ dat de saken haest souden verdragen zijn. Daer op hy antwoorde/ dat het bedunken van den voorsz Rade was gefundeert op den nood des tijds doen lopende/ en ten dele tot hun eigen onschuld datter ook verscheiden oorsaken waren op 't stuk van de voorsz pacificatie/ en dattet ook een Hooft betaemde/ hebbende gehoort en verstaen 't goeddunken van den Rade/ te doen wat hem goed dochte na sijn eigen oordeel en goed bedunken/ sulx doende/ bevond hy in sijn conscientie niet te mogen accorderen de voorsz pacificatie van Gent/ door dien dat onder anderen de Spangiaerden daer in waren genoemt rebellen en verraders van 't Vaderland/ 't welk hy geensins en konde toestaen/ noch ook 't restitueren van den Grave van Bueren/ 't welke sijne Majesteit gereserveert was/ en andere gelijke poincten meer die hy niet indachtig en was: en alsо op 't voorsz woord rebellen/ den Grave van Bueren/ en den helen inhouden der voorsz pacificatie/ vele woorden vielen en lange geschillen; so heeft sijn Hoogheid eintelijk geseid te vreden te wesen de selve pacificatie te aggreeren en toe te staen/ mits conditie nochtans/ en behoudens de poincten daer van hy hem daer na mocht bedenken/ als waren de voorsz twe poincten en diergelijke. Waer op hem by de Heeren Raden van State/ en Gesanten van den Keiser/ als ook by de voorsz Gedeputeerde werd vertoont zijn ongelijk/ en dat sulken aggreatie van onwaerden was/ en tegen hen selven strijdende/ en niet jegenstaende alle devoir by henluiden gedaen tot tien uren toe in den avond/ en datter veel hoge en heftige woorden ten beiden zijden gebruikt werden/ en hem vertoont het groot perijkel daer 't Land in was door 't breken van de selve pacificatie/ so en konden sy niet anders van hem verkrijgen. Daer na hebben de Ambassadeurs van den Keiser opentlijk verklaert/ dat sijn Hoogheid hem behoorde te vreden te houden mette voorsz Staten/ so belangende de conservatie en bewaringe der Religie/ als d'autoriteit sijnder Majesteit/ daerom hy geen reden en hadde te weigeren de bewilligинge van de voorsz vredehandelinge tot Gent/ ja so sy in sijne plaetse waren en souden daer in geen swarigheit maken/ al 't welke niet jegenstaende/ so bleef de voorsz Don Jan altijd vast by sijn woord; dwaerom de Gedeputeerde van de Staten seiden last te hebben te protesteren/ en protesteerden voor God/ en de menschen van hunnen plicht/ in volgender maniere.

Don Jan e
wil de
pacifie
tie van
Gent
niet a
roorder

10.
(F. 21

DE Staten Generael der Nederlanden/ toebehorende den Coninx hunnen natuerlijken Prince/ hebbende door hun Gedeputeerde/ alle naerstigheid gedaen in verscheiden plaetsen by sijne Hoogheid/ mijn Heere Don Johan van Oostenrijk/ om een einde te maken van de benautheden der Nederlanden/ ter eeren Gods/ behoudenisse van de behoorlijke gehoorsaemheid des Coninx; hebben ons hun Gedeputeerde die sy in dese stede van Hoeye gesonden hebben/ by u Hoogheid/ belast/ om te gebruiken alle middelen/ so wy gedaen hebben/ om de selve te bewegen te willen aggreeren/ en toestaen de vredehandelinge tot Gent gemaekt metten Prince van Orangien/ Staten van Holland/ Zeeland en hare Geassotieerde/ na dien by attestatie der Bisschoppen/ Prelaten en andere/ men u Hoogheid voldaen heeft/ dat de Roomse Catholijke Religie daer in niet en was gequetst/ en dat by den Rade van State u is gegeven redelijk genoegen belangende d'autoriteit des Coninx. Hebbende ook u

Pro
statie
van t
Gede
puter
der S
ten d
nerae
tegen
Don
Joa

Hoog-

Hoogheid gebeden te doen vertrecken de Spaenſe ſoldaten / ſo te voet als te paerde / en andere vremdelingen hunne aenhangers volgende de beloften / biedende te voldoen alſulke als van hunnen wegen gedaen zijn / van te proteſteren / gelijk ſy doen by deſen voor God en den menſchen / in bywesen van mijn Heeren den Eerwaerdigen en Doorluchtigen Biſſchop / Prince van Luik / en den Baron van Weinenburg / Preſident van den Hove des Keiſers / den Doctor Andries Gail / Raed des Keiſers / den Heere van Gimnig / Land-droſt van Gulich / en Doctor Jan Louwerman / Raed van den Hertog van Cleve / alle Ambaſſadeurs van zijne Keiſerlijke Majeſteit / mitsgaders de Heeren Raden van State / en Prince / te weten den Hertog van Aerſchot / Baron van Kaſſingem / Preſident Saſbout / de Raden Fonk / de Heere van Indewelde / en den Heere van Grobendonk / Treſorier Generael van der Finantien / dat het aen hen niet geſtaen en heeft noch en ſtaet / datter geen goed einde en is gevolgt / en dat ſy hen wel ontlaſtet houden van alles welk volgen mag tot nadeel Gods / ondienſt des Coninx / en verderf des Lands. Gedaen tot Hoey den 26 Januarij 1577.

Wat Don Jan voor antwoord gaf op deſe proteſtatie.

DOn Jan deſe proteſtatie aengehoort hebbende / was ſeer ontſtelt / en ſprak met een furie en verſtoort gemoet: Dat de gene de welke quamen gewapent en geſterkt met proteſtatien / geen meninge en hadden om te accorderen / en haer te accomoderen / des hy ſeer droevig was van hunnen wegen / ſy mochten toeſien datſe geen rebellen des Coninx en werden / noch oorlog tegen hem en voerden / daer in hun de gehele wereld ongelijk ſoude geven / dat de Coninck nemmermeer ſulken rebelligheid ongeſtraft en ſoude laten / maer daer toe gebruiken alle zijn macht / die niet klein was / en dat hy in deſen geſchille brengen ſoude het ſwaerd / niet 't zijne / maer des Coninx / en ſoude de wreedſte oorloge voeren die nooit en was geſien. Proteſterende tegen de Staten niet by geſchrifte / maer by monde / dat ſy oorſake ſouden weſen van alle den hinder en het quaed / welk daer uit komen ſoude. En hebben hier op een adjeu geſeid / en zijn ſo geſcheiden / en namen de Gedeputeerde haer afſcheid van zijn Hoogheid / om des anderen daegs te vertrecken.

Contra-proteſta-tie van Don Jan.

Op de middernacht is gekomen Pater Trigoſo / vergeſelſchapt met den Biſſchop Prince van Luik / by de Heeren Raden van State / en Gedeputeerde van de Staten / en den Hertog van Aerſchot / de welke verklaerden / dat Don Jan de Pacificatie metten Prince gemaekt toeſtond en bewilligde / volgende het navolgende billet by hem met zijn eigen hand geſchreven. Welk gerucht terſtond alſo in der nacht alle der ſtad door was / dat den vrede mette Staten was getroffen / en was over al blyſchap. Het billet was luidende aldus:

Hoe Don Jan de Pacificatie van Gent proteſt.

IK aggre-eere en approbere den vrede gemaekt tuſſchen de Staten en den Prince van Orangien, mits conditie dat daer in niet en ſy tegen de Roomſe Catholijke Religie, nochte d'autoriteit van ſijne Majeſteit, en op conditie als de poincten vervaten, gegeven in mijn laetſte papier.

Alſo zijn alle de vier dagen der communicatie overſteken / ſonder eenig ander accoord.

SOndag den 27 Januarij / zijn de Gedeputeerde van de Staten geleerſt en bereid om te vertrecken / gegaen by de Heeren Raden van State / om hen afſcheid te nemen / alwaer zy verſtonden dat Don Jan noch met hen-luiden voor haer vertrek / wilde ſpreken / en dat hy nader in henluiden verſoek hadde ingewilligt: Te weten / dat hy approbeerde en aggreeerde de Pacificatie voorſz en te doen vertrecken de Spangiaerden te lande. Des ſy verblijd zijnde / zijn t'ſamen gegaen na den Biſſchop van Luik / en Geſanten des Keiſers / de welke hen-luiden hebben getoont een billet geſchreven mette hand van zijn Hoogheid in Spaenſe tale / van dus danigen inhoud:

IK approbere en aggre-eere de vrede gemaekt tuſſchen de Staten en Prince van Orangien, alſo my by atteſtatien van de Biſſchoppen, Univerſiteiten, en andere gebleken is, dat in de ſelve niet en is ſtrijdende tegen de Roomſe Catholijke Religie, en ook mits dat voldaen was van den Heeren Raden van State ſijnder Majeſteit, en den Doorluchtigen en Eerwaerdigen Biſſchop van Luik, en de Ambaſſadeurs van ſijne Keiſerlijke Majeſteit, dat daer in bewaert was d'autoriteit van ſijne Coninklijke Majeſteit, en dat op conditie als in mijn laetſte papier.

Ander billet van Don Jan / approberende de Pacificatie tot Gent gemaekt.

EN alſo by dit laetſte billet zijn Hoogheid ſcheen de meninge der Gedeputeerde nader te komen / ſo hebben de Heeren Ambaſſadeurs willen hebben / datmen de drie articulen by de ſelve overgegeven: als ook de 27 van Don Jan ſoude leſen mette apoſtillen der Gedeputeerden / om die nader te confereren metten anderen / en die / waert mogelijk te accorderen / gelijk het hen docht apparent te weſen / om dat 't merendeel der articulen tot Luxenburg beraccordert waren / andere gereſolveert by de Pacificatie voorſz en d'overige van geen grote importantie / en die wat mochten uitgeſteld worden / tot dat zijne Hoogheid ſoude ontfangen zijn totten gouvernemente / waer op zy alle gelijk by zijn Hoogheid gegaen ſijn / en hebben de Gedeputeerde van de Staten Generael zijn Hoogheid bedankt / van dat hem belieft hadde nader te komen henluider verſoek / belangende d'aggreatie der vredehandelinge / daer van ſy getrou rapport doen ſouden aen de Staten / ſo verre haer commiſſie bepaelt was / en de vier dagen der communicatie verlopen waren / hem ootmoedelijk biddende van gelijken te bewilligen 't vertrek der Spangiaerden te lande / mits d'onmogelijkheid van t'ſcheep te varen / volgende 't gene zijn Hoogheid breder vertoont was. Op 't vertrek der Spangiaerden te lande en heeft hy niet geantwoord / genoeg betonende 't ſelve niet toegeſtaen te hebben / want hem ſulx geheel tegen de borſt was / en zijn voornemen van op Engeland te attenteren daer mede te niet ſoude weſen / doch 't ſelve en wiſtmen niet / maer op de toeſtemminge van den vredehandel heeft hy geantwoort: datſe hem ſekers wel behoorden daer van te bedanken / als weſende de hoogſte weldaed die wy van zijne Majeſteit mochten ontfangen / te meer alſo de voorſz Pacificatie gemaekt zijnde na zijn vertrek van Spangien / hy van ſijne Majeſteit niet belaſt en was die te aggreeeren nochte te bewilligen / maer ſulx doende ſonder laſt of bevel des Coninx / mits den nood des tijds en ſaken. Dacrom hy verſocht dat ſy van gelijken hen ſouden voegen tot de poincten en articulen by hem begeert / gemerkt hy en ſijne Majeſt. hen ſo weldadig hadden beweſen. Daer op zy ſeiden van als goed en getrou rapport te ſullen doen aen den Staten hare meeſters / en namen alſo hen afſcheid van zijne Hoogheid.

Hoe hoog Don Jan achte de approbatie van Gent.

De Gedeputeerde van de Staten nemen afſcheid / en vertrecken na Bruſſel / om rapport te doen.

Daer na henluiden wederom t'ſamen vindende by de Heeren Ambaſſadeurs / hebben hen gegeven volle inſtructie volgende haren laſt / op datſe te beter middel ſouden hebben / om Don Jan voorder te bewegen totte poincten noch ongedecideert zijnde / daer in de ſelve beloof den 't beſte te ſullen doen. En ſijn de voorſz Geſanten alſo vertrocken na Bruſſel / en hebben den 30 January hen rapport daer van aen den Staten Generael gedaen.

Deſen handel met Don Jan / was belen / voornemelijk den Prince van Orangien / en die van Holland en Zeeland ſeer ſuſpect / en dat niet ſonder reden: want men merkte zijne grote gheinſtheid en dubbelden handel / en dat hy niet en ſocht / dan de ſake te vertrecken / en t'elkens wat nieus voor te ſtellen / en hoe node dat hy daer toe wilde verſtaen / om de Spangiaerts te Lande te doen vertrecken / het welk den Hollanders en Zeelanders grote ſuſpicie gaf / dat hy iet op hen-luiden ſoude menen uit te rechten / alſo men van Engeland geen ſuſpicie en hadde. Waerom de Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland voor hen namen met alle manieren daer na te

't Voornemen des Prince van Oranjen/ en Staten van Holland en Zeeland.

te arbeiden / by aldien daer krijg viel / deselve op eens anders bodem te mogen houden / ook mede om bynnden in Vriesland / Over-yssel / Gelderland en elders te malien / en eenig verbond tot hun verseekertheid (waert doenlijk) te besluiten / en insonderheid / om de steden en plaetsen van Holland en Zeeland wel te verseekeren / de voorgenomen sterkten te doen voorderen / en de Provincie van Utrecht / als begrepen in de commissie van den Prince / onder zijn gouvernement te brengen. De voorsz Heere Prince van Oranjen / heeft ook de Gedeputeerde van de Staten van Zuid-holland / het Noorder-quartier en Zeeland by hem tot Middelburg wesende / door den Heere van S. Aldegonde doen voorstellen opten 4 January / onder andere / by maniere van communicatie / of de saken sulx gevallende / datmen met behoudenisse van alle andere voyheden / of de Gereformeerde Religie soude moeten abandonneren / of eenen bloedigen krijg daer voren aenmeinen / hoe sy hen dan daer in souden willen dragen? So de Generale Staten met Don Jan accorderen / sonder de Pacificatie van Gent te aggreeren / watse dan sullen doen? Item / so geen accoort tusschen henluiden en viele? Item / op 't vertrek van zijn Excellentie na Braband / en van volle asseurantie in sulken gevalle. Contre-asseurantie van zijn Excellentie / om by den zijnen in Braband of Vlaenderen zijnde / tegens de Roomse Religie aldaer niet te doen. Opte regeringe van de Provincien van Holland en Zeeland gedurende het afwesen van de selve Provincien / en eenige andere / daer op hy begeerde dat de Gedeputeerde tegens des anderen daegs te 9 uren haer advijs in geschrifte soude overleveren: maer also sy hun niet en vonden genoeg daer toe gelast / hebben zy wel eenigsins hun advijs gegeven: maer daer op niet vastelijk willen besluiten.

Eenige propositien door den Heere van S. Aldegonde gedaen.

10. B. (F. 215.)

Gedurende desen handel / so hebben die van Utrecht seer geklaegt / dat niet alleen de voorgeren en inwoonderen der selver stad door het Duitse garnisoen daer binnen leggende / maer ook de andere steden en voorts de platte landen van de selve Provincien geheel uitgeput en in den grond bedorven worden / mitsdien de garnisoenen onbetaelt gelaten werden / en datse geen middel noch vermogen meer en hadden om de soldaten met leninge langer te konnen onderhouden. Daer by nu noch viel dat de Spangiaerden op het Casteel van Vredenburg leggende / verstaen hebbende dat de Staten en Magistraten van Utrecht seer ernstig door hare Gecommitteerde aen den Raed van State hadden versocht / datmen hen-luiden van het Casteel soude doen vertrecken / so niet met gemoede / met gewelddiger hand 't selve te behrachtigen / 't selve seer qualijken hebben genomen / en door eenen ouden haet die sy opte voorgeren en inwoonderen der Stad hadden / hebben zy van langer hand haer selven van alles wel voorsien / so van victualie als amonitie / en haer seer gesterkt. Daer was op die tijd Castelein en Overste over de Spangiaerden Don Francisco Fernando d'Avila / die daer op lange in garnisoen gelegen hadde / de welke onder hem hadde omtrent 100 Spangiaerden daer hy over commandeerde behalven etlijke mortepayens. Die van Utrecht hadden al lange quaed vermoeden op hen gehad / en waren bevreest datse eenig verstand mochten hebben mette Duitse garnisoenen die daer binnen de Stad en rontsom ten platten lande lagen / en datse souden mogen varen als die van Antwerpen gevaren waren / derhalven hielden de voorgeren sterke wacht / by dage en by nachte / doch niet sonder grote vreese voor het garnisoen van binnen / het welk ook dag en nacht wake hield / en waren drie vaendelen daer Hoplui den of Capiteinen van waren / de Heere van Oosterwijk / Snater en Stichel / en waren seer sterke vaendels / van drie hondert hoofden elk vaendel / behorende onder het regiment van den Grave van Bossu / in plaetse of wisselinge van de welke naermaels gekomen zijn Tambergen / Oosterwijk en Swartgen. Als nu die van Utrecht geen middel meer en wisten om de soldaten met leninge langer te onderhouden / want het was so verre gekomen / dat de soldaten leggende ten platten lande buiten de poorten en op de Vaert / so moetwillig waren / dat de leninge maer een dag of twe oversrelien zijnde / zy ten platten lande liepen / en namen de schapen / lammeren en verkenen van den huisluiden / doorschietende en doorsteekende de selve / en die hen niet aen en stonden en niet vet genoeg waren / lieten zy dood leggen / ossen in de weide te slaen / sommige beesten twemael op eenen dag te rantsoeneren / en even wel ten lesten den hals af te stellen / den huisluiden boven dien te slaen / stoten en smijten / en metten brand te dreigen / was hen werk veel tijds / affettende en spolierende ook alle de gene / die so uitter stad als naer de stad gaende en komende waren / den huisluiden komende met haer ware ter Stadwaerts / haer schuiten en wagens plonderende en berovende / en meer ander gewelts en moetwils bedrijvende / en dat al ongestraft / en asmen den Hopluiden / Capiteinen / en Oversten daer over klaegden / gaven voor antwoorde / dat sulx noch een kleine sake was / datse beducht waren dat zy het noch veel erger en qualijker aenstellen souden / indien daer geen geld of leninge verschaft en werde: en want de Staten en die van der stad en steden van Utrecht geen raed meer en wisten / om eenige leningen op te brengen / en de Capiteinen selfs de Staten en Magistraten dreigden / en de soldaten tot alle moetwille waren ophitsende / ja dorsten eenige Capiteinen wel seggen datse het so maken souden / datmen daer af vernemen en lange jaren spreken soude: en hoe wel de Staten en die van der stad Utrecht hare Gedeputeerde tot Brussel hadden leggende / en de Heere Raden van State en Staten Generael aengevende en remonstrerende / versoekende daer in geremedieert te werden / so en kregen zy genen troost noch assistentie / in voegen dat hare Gedeputeerde schreven / datse mosten sien haer selven te helpen / so zy voor de hand geen hope van verlichtinge en hulpe hadden te verwachten. En also zy in dese perplexiteit waren / vresende van dage te dage gesaccageert en geplondert te werden / so zijn de drie binnen Staten mette Raden van den Hove Provinciael vergadert geweest om te beraedslagen wat zy in desen uitterste noot en perplexiteit doen souden / en geen uithomste vindende noch te ander raed wetende / hebben eenige so Geestelijke / Edelen en uitten Provincialen Rade gecommitteert / die hen souden laten binden by den Eerweerdigen Heere Frederik Schenk van Tautenburg Eerts-bisschop van Utrecht / den welken zy wisten wel van gelde voorsien te zijn / als hebbende grote jaerlijxse inkomsten / so van zijn Bisdom / als ook van zijn selven / en houdende sparich / weinig of geen staet of Hof / en over sulx seer weinig lasten en aftrek hebbende / om den selven by alle ootmoedige vertoningen te kennen te geven den groten noot / beswaertheid en perplexiteit daer in zy hen waren vindende / en te versoeken / dat hy insiende den selven extremen noot daer in zy waren / en om te prevenieren en voor te komen de aenstaende gehele ruine der Stad en Landen van Utrecht / daer van hy selfs niet vry wesen en soude / also de soldaten in de furie aen geestelijke noch wereltlijke geen respect en waren dragende / so men onlanx binnen Antwerpen en elders wel gesien hadde / den Staten soude willen assisteren met 40 of 50000 guldens / men soude hem goede brieven van verseekertheid en renten den penninck sestien daer van geven / en de hoofdsom so haest doenlijk was / wederom lossen. De voorschreven Gedeputeerde / onder de welke van wegen de Geestelijkheid was Heere Ausonius van Galama / Proost van Noort Hausen / Canonik ten Dom / die het woord doen soude / zijn opten 14 Novembris 1576. by den Eertsbisschop verschenen / hem met alle reverentie / ootmoet en beleefdheid de voorschreven remonstrantie en versoek doende /

Groote perplexiteit binnen Utrecht en ten platten lande aldaer.

De Staten van Utrecht versoeken assistentie van gelde van haren Eertsbisschop met presentatie van interesse / doch te vergeefs.

doende/ maer 't was al den doven gepredikt/ den Heere Aertsbisschop wilde van geen geld scheiden/ seide haer niet te konnen helpen/ hy wist waer hy sijn geld bestede.

Siende dan datter geen hope noch middel en was om iet met sijnen wille te bekomen/ so heeft de voorsz Galama hem aengeseid den naderen last die sy hadden/ namentlijk: Dat sy om te voorkomen de gehele ruine van der Stad en het verderf so wel van de Geestelijke als wereltlijke personen/ gedrongen en genoodsaekt waren/ hoe wel jegens haren dank/ ook jegens sijnen dank de selve somme van hem te moeten lenen onder acte/ recepisse/ belofte van interest/ en restitutie van de hooftsomme als voren verhaelt is. Den Bisschop dese resolutie horende was seer gestoort/ dreigdese dat sy wel toesien souden wat sy deden/ protesterende dat hy het geweld datse hem op sijn Archiepiscopael Hof aendeden/ niet en soude laten te klagen den Paus/ den Conink van Spangien/ en den Catholijken Potentaten en Princen van geheel Christenrijk. En bysonder was hy seer gestoort op den voornoemden Heere Ausonius van Galama/ dat hy/ die hem onderworpen was en onder sijn gebied stond/ hem sulx dorst aenseggen/ willende gene excusen van hem aennemen/ wat hy seide om sijn gemoed te stillen. Dies niet tegenstaende werd door een Slootmaker die de Gedeputeerde deden halen/ seker koffer geopent/ daer sy alle het geld/ wesende silver-geld/ uit haelden/ en by Willem van Lamsweerde Secretaris van de Heeren Staten/ en den Dom/ deden inventariseren en specificeren/ en werd bevonden de selve partye te bedragen 41879 guldens/ 18 stuivers/ acht penningen. Den Bisschop siende datse daer also mede te werk gingen/ sonder hem meer te respecteren/ beval sijnen Capellaen in 't tellen van het geld/ dat hyse met een stoop wijns beschenken soude/ gelijk gedaen werde. Als sy gedaen hadden gaven sy hem acte/ inhoudende dat sy tot leninge van de soldaten en andere urgente noteljkheden/ daer in sy haer in dien sorglijken en periculosen tijd vonden/ van sijn eerwaerdigheid gelicht hadden de voorsz somme/ die sy Lauf van der Haer der Staten Cameraer/ mede hadden doen nemen en t'zijnen huise brengen/ presenterende daer van te sullen geven renten den pennink festien/ met restitutie van de voornoemde hooftsomme terstond en so haest de Staten doenlijk soude wesen. Als het geld in sacken uitgedragen werde/ seide den Bisschop: Daer gaense metten drek henen/ sy hebben den gouden berg noch niet aengeraekt. Hier mede hebben sy hen selfs voor die tijd uit het apparent en aenstaende perijkel verlost.

Den Bisschop protesteert jegens de Gedeputeerde van de Staten.

De Gedeputeerde lenen te sijn behoef 41879 guld. den stuiv. 8 penn.

Van omtrent drie maenden daer na hebben sy uit gelijker nood en swarigheid des Bisschops silverwerk geleent/ weerdig in de 20000 gulden/ onder recepisse en belofte als voren/ 't welk sy te pande geset/ en mette opgehaelde penningen hen beholpen hebben/ ook te met het selve silverwerk uit d'eene handen gelost en wederom aen ander moeten versetten/ doch alles door de groten nood daer sy hen selven in vonden/ sulx datse ten laesten genoodsaekt zijnde 't selve te lossen/ en geen ander geld wetende in der haest te bekomen/ hebben het selve silverwerk genoeg ter bede aen den muntmeester verset/ doch bedongen dat hy 't soude moeten houden ongebroken/ mits betalende daer van interesse.

Naderhand/ als in den jare 1581. na dode van den voornoemden Eertsbisschop/ hebben de Staten van Utrecht in minderinge van de voorsz penningen die sy van den Bisschop geleent hadden/ verscheiden rentebrieven gepasseert ten behoeve van Meester Johan van der Wiele Notaris/ en sommige andere schuld-eischers/ aen den voorsz Bisschop deugdelijk ten achteren zijnde/ en aen andere godvruchtige saken by den Bisschop voornoemt besproken of gelegateert/ welke brieven gepasseert zijn uit krachte van seker octroye by de voorsz Staten verworven opten 28 Aug. 1576. om op en in te mogen stellen sekere imposten op eetbaer/ drinkbaer en andere waren en koopmanschappen/ ten fijne om daer op te mogen lichten sekere penningen tot 200000 guld. toe/ die sy voor den dienst van den Conink verstrekt hadden. En zijn de selve rentebrieven gepasseert opten name van de vijf Capittelen/ als den Dom/ Oude-munster/ S. Peter/ S. Jan/ en S. Marien/ en onder hare Zegelen/ mitsgaders onder de Zegelen van Jonkheeren Frederik uit ten Eng/ Maerschalk van Abcoude/ en Floris van den Bongaert/ Heere van Kuilweel/ van wegen de Ridderschap/ en ook van Burgemeesteren/ Schepenen en Raden der stad Utrecht/ so over haer selven als mede over de steden van Amersfort/ Reenen/ Wijk en Montfort/ representerende t'samen de drie Staten van den lande van Utrecht in date den 13 Oct. 1581. En de resterende penningen zijn in Augusto in den jare 1619. voorts by accoort afgedaen en by den voornoemden Heeren Staten voldaen.

Als de sake aldus binnen Utrecht stond/ so zijn opten 21 Decemb. 1576. een deel Spangiaerden van het Casteel in de Stad gevallen met het slaen van de klok twaelf uren opte middag/ en quamen door het klein poortken van het Voorburg/ 't welk met der haest opgetogen werd/ en liepen straks na het wachthuis van de borgeren/ de helfte van de borgeren aldaer de wacht hebbende waren t'huis gaen eeten/ d'andere waren door Willem Verhaer op de Gans-merkt in de spaerpot wonende (anders genoemt Polleken) gewaerschout/ dat hy door een gat van de deur sag/ datse gereetschap maekten om uit te vallen/ waer door sy ontliepen door de stal en den hof van ter Spil Canonik t'sinte Marien/ daer het wachthuis tegen aen stond. Sy sloegen dood eenen borger genaemt Dirk van Batenburg/ wonende in het Schoutensteeg in de klok/ die 't mede wel soude hebben konnen ontlopen/ so hy sich niet wat versuimt en hadde. Sy en vonden niemand in 't voorsz wachthuis dan een kind van Frank in 't Pater Noster/ in 't Schoutensteeg/ genaemt Bruin Franken/ het welk sy niet en misdeden maer lieten sitten/ liepen voorts voorby het Weeshuis en staken in brand een huisken aen de Roppoorte achter Gerrit Fransz. Brouwer/ het welk verbrande/ want niemand en dorst den brand blusschen/ en waren al de borgeren daer ontrent wech gelopen/ want de Spangiaerden van het Casteel met grof geschut in de Stad geweldig schoten/ en grote schade in de huisen deden. Des avonds ging den brand wederom aen in de naeste huisen van Denijs Claessen/ Dirk Janssen/ A. Mathe en Aert van Coesveld/ Keeskoper op 't hoexken van Sint Catrijnen steegsken/ men soude den brand wel hebben konnen lesschen/ so men daer toe devoir gedaen hadde/ dan de vrese was so groot/ door dien sy geen betrouwen en hadden op het garnisoen van binnen/ datse niet en dorsten. Des anderen daegs des avonds stichten sy wederom brand/ en waren met een schuit over de gracht gevaren/ en met ladders op de straet geklommen by Sint Catrinen-poorte/ in het huis van Joost Pietersz. van Erp/ smit/ het welke met eenige delen van des naburen huise verbrande/ en niet jegenstaende het schieten in den brand/ werd de selve gelescht/ waer toe ook holpen de Predicaren broederen en Minrebroeders. De Gardiaen van de Minrebroeders genoemt Pater Leodius/ dat een seer bitter man was/ so men aen sijn bittere en oproerige predicatien die hy dede/ wel konde merken/ was op het Casteel gevlucht/ en men meent dat hy de Spangiaerden tot de uitval en brandstichtinge geraden hadde. Als nu dese eerste furie over was/ kregen de borgeren wederom moet/ siende dat het Duitse garnisoen hem niet dan na behoren en droeg/ daer werd terstond ordre gestelt/ hier en daer werden de straten beschanst en opgegraven/ om de uitvallen te beletten/ de huisen rondsom 't Casteel staende werden de muren door geslagen/ so dat men als een strate van d'een door d'ander mocht gaen/ onbesien van die van het Casteel/ de eigenaren daer uit vertreckende in andere huisen diese huerden/ en hen behelpende so sy best konden. Men hing zeilen over de straten henen om 't gesicht te beletten/ en men plante hier en daer 't geschut dat men daer hadde. De Staten van Utrecht sonden aen Jonkheer Dirk Sonoy Gouverneur van het Noorder-quartier

Uitbal der Spangiaerden van 't kasteel Vredenburg in de stad Utrecht/ en stiegten brand. 10 B. (F. 216.)

Heere

Heere Wilhelm Pijl Canonik van Sint Jan / met brieven om hem behulpelijk te zijn tot kopinge van kruit of buspoeder / en te leuen eenig geschut en scherp. Desgelijx werd Dirk van Sijpestein Apotelier / doe wonende op den hoek van de plaetse (de welke altemets brieven uit Holland binnen Utrecht gebracht hadde) gesonden aen den Heere van Swieten / Gouverneur van der Goude om assistentie van geschut / die hem behulpig was aen den Staten / so dat hy eenige stucken geschuts / die tot Rotterdam gescheept werden / tot Utrecht bracht. Summa / daer werd sulke naerstigheid en devoir gedaen / dat binnen eenige dagen de straten beschanst en het Casteel besloten en belegert was / datse geen uitvallen meer en dorsten doen / dan sy schoten seer geweldig op huisen / tozens en kerken / en deden grote schade / en daer werden al-te-mets eenige borgeren geschoten. Daer waren veertien stucken geschuts tegen het Casteel geplant / en de brugge daer men achter mede in en uit het Casteel schoot / werd opten 12 January 1577. by na schadeloos geschoten. Dewijle dit aldus geschiede / werd de Grave van Bossu van wegen de Generale Staten afgevaerdigt / om te reisen na Holland over Utrecht / om die van Amsterdam / Haerlem en Schoonhoven te inducren ten fine sy hen in de generale Unie metten anderen begeven / en de garnisoenen uit Haerlem en Schoonhoven souden lichten / ook die van Utrecht met raed en daed te assisteren / om 't voorsz Casteel van Vredenburg te recoubreren. De Prince van Orangien schreef het selve aen Sonoy over / hem belastende in allen oorten van zijnen gouvernemente de hand te houden / dat van sijne soldaten noch andere / die van Amsterdam / Haerlem en omliggende naburen geen schade / geweld of injurie en geschiede / doende daerom alom cessatie van wapenen publiceren / so lang en ter tijd toe hy hen anderssins soude bevelen. Dit schrijven was uit Middelburg van den 5 Jan. Also quam de Grave van Bossu tot Utrecht voor de eerste reise / na zijn ontslaginge uitte gevanckenisse van Hoorn / hy bracht met hem uit Vlaenderen een groten hoop lakenen / tot betalinge van de soldaten van sijn regiment die om Utrecht en daer omtrent lagen / waer door hy welkom was / niet alleen den soldaten / maer ook den Staten / Magistraten en alle den borgeren / de welke verhoopten door zijn komste niet alleenlijk haest meester te werden van het Casteel / maer ook eens t'eenemael verlost te werden van al het krijgsvolk daer niet alleen de stad en steden / maer ook de platte landen mede belast waren. Den 10 Jan. is hy met de krijgs-luiden zijns regiments verdragen / dat men de selve soude betalen een maend aen geld / en een maend aen laken / en dat men voorts elk Vendel leninge soude doen alle maend 1000 kronen / men soude de Hopluiden verseker inge doen / dat men 't gunt hen soude resteren by afrekeninge / soude betalen in drie termijnen / t'elken halven jare of ses maenden een derdepart / en het krijgsvolk en soude niet verbonden zijn eenige wateren te passeren voor de afrekeninge en verseker inge ware geschied. Hy heeft ook om de soldaten uit Haerlem / Schoonhoven en Nieupoort te doen vertrecken / gesonden Jacques Stalpert van der Wiele alsdoe sijnen Secretaris / aen den Gouverneur en Staten van het Noorderquartier / met brieven van credentie en instructie / om van die van het Noorderquartier te lichten op zijne obligatie 20000 guldens / om daer mede de voorsz soldaten te doen vertrecken uitte voorsz plaetsen / daer by die van Zuid-holland noch toe souden furneren 12000 guldens / die die van Holland wederom souden korten aen haer quote van d'eerste bede / die sy ten behoeve van de generaliteit souden consenteren te betalen. En op datmen niet denken en soude / dat de voorsz Grave de selve penningen elders soude willen emploperen of gebruiken / so was hy te vreden de selve penningen niet te lichten / voor en al eer de voorschreven soldaten uit Haerlem en Schoonhoven souden gelicht et en vertrocken zijn. De voorsz Jacob Stalpert van der Wiele dede seer neerstig zijn devoir om die voorsz 20000 guld. van die van het Noorderquartier te bekomen / dan die van het Noorderquartier en hebben daer toe niet willen verstaen / ten ware de voorsz soldaten eerst vertrocken waren uitte voorsz steden / en mede uit Muiden / Weesop en andere plaetsen / en sonden in plaetse van geld aen den voorsz Grave sekere obligatie van 20000 gulden onder de handen van Meester Nicolaes Camerling / Thomas Thomasz. Jacob van Torenburg / Jan Meertensz. Visscher / Pieter Jansz. en Thaems Symonsz. Doch also de Grave daer mede niet en was gecontenteert / en aen den Gouverneur Jonker Dirk Sonoy schreef / dat hy noch geen verder last en hadde van de Staten Generael dan om de soldaten te doen vertrecken uit Haerlem / Schoonhoven en Nieupoort / en dat het hem ongeraden was / sodanigen onbetaelden hoop volx sonder meerder provisie op sijnen halse te halen / en dat hy ook niet en wist waer hy die soude leggen op den Stichtsen bodem daer geen plaetse ledig en was / dat ook de Prince van Orangien door Bardesius uit Middelburg dede schrijven aen den Gouverneur Sonoy / dat die van Zuid-Holland Brasser hadden gesonden na Delf / om de voorsz 12000 guld. dadelijken te furneren / dat daerom die van het Noorder-quartier niet en souden falgeren terstond de 20000 guldens op te brengen sonder eenig dilay / want so het niet en geschiede binnen acht dagen / dattet daer na qualijken soude willen vallen / nopende Muiden en Weesop / soude noch wel vallen / sy en mochten op een kleintgen niet sien / al was dat het ook in swaer geld en over sulx wel 2000 gulden meer soude belopen / het most betaelt werden. So is eindelijken de sake also beracoordeert / dat Pieter Florisz. van Hoorn en Jacob Pietersz. Maelsson als Ostagiers zijn gereist tot Utrecht / tot verseker inge van de 20000 guld. / en Jan Meertensz. Visscher met Jan Aelbrechtsz. Raed met de voorsz penningen tot Monickendam / om so haest den Grave van Bossu de soldaten uit de voorsz steden gelicht soude hebben / de selve penningen terstond den Grave aengetelt te werden / gelijk geschied is / doch verliepen hier en tusschen noch vele dagen / ja meer dan een maend / tot seer groot interest van het Land / eer de voorschreven soldaten uit Haerlem en Schoonhoven vertrocken / niet-te-min die van Holland achten het goed koop / dat sy de voorschreven steden also in handen kregen en van het garnisoen ontslagen werden. De Prince gaf die van Haerlem en Schoonhoven satisfactie / volgende de pacificatie tot Gent / gelijk hier voren van Haerlem is verhaelt / en de satisfactie van Schoonhoven die hen-luiden by den Prince / naer eenige communicatie gehouden met Gerrit van Couwenhoven Burgemeester / en Elbert Melchiorsz. Tresorier van Schoonhoven / als gecommitteerde van wegen de selve stad / by brieven van procuratie in date den 27 January 1577. verleent werde / bestond in de naervolgende poincten / luidende als volgt:

De Grave van Bossu komt tot Utrecht.

Bossu accoordeert metten soldaten van sijn regiment.

Bossu send aen die van het Noorderquartier om penningen te lichten.

Satisfactie die van Schoonhoven by den Prince van Orangien verleen

IN den eersten op het stuk van der Religie, dat die van Schoonhoven sullen mogen behouden en gebruiken de oude Catholijke Roomse Religie en exercitie van dien, die sy luiden nu ter tijd hebben, sonder dat sijne Excell. of Staten van Holland of yemand anders, van wat Lande, conditie of qualité hy zy, den voornoemden van Schoonhoven daerom sullen doen of laten geschieden eenig ongebruik of belet in eeniger manieren, noch ook dat binnen de voorschreven Stede iet geattenteert werde, dat tegens de gemene ruste en vrede soude mogen zijn, en insonders tegens de voorschreven Catholijke Roomse Religie, of tegens Geestelijke personen, hare goederen, Kerken, Capellen, Cloosteren en diergelijken, die sy luiden ook t'haren gelieven sullen mogen restaureren, repareren en opmaken, sonder dat yemand ter cause van dien sal mogen worden geinjurieert, geirritteert, of door andere gelijke acten geschandaliseert, mits dat wederom ter contrarien niemand by haer in sijne conscientie onderzocht, of ter cause van dien gerechercheert of ge-

Nopen de de Religi

gemoleſteert werde, volgende de voorſz pacificatie, en ſal yegelijk de poſſeſſie van ſijne goeden mogen aenvaerden, en hem reguleren ſonder vorder ordonnantie of admiſſie daer toe te behoeven, alles achtervolgende de voorſz Pacificatie. En ſo vele het beleid van der juſtitie aengaet, ſal de ſelve geadminiſtreert worden volgende de oude privilegien, coſtuimen en gewoonten voor date deſer troublen aldaer geobſerveert, ſo wel in haer ſtellen, kieſen en vernieuwen van die van der Wet, Vroedſchap, Treſoriers, als alle andere Officieren en dienaers der voorſz ſtede, ſonder de ſelve privilegien, coſtumen en gewoonten te verminderen of contrarieren in eeniger manieren, continuerende by hare officien den Secretaris, en Bode of Roer-drager nu tegenwoordig ſijnde, volgende hare beleninge en verpachtinge tot de ſelve officien. Maer ſo vele het officie van Bailliuſchap en Schouttet aengaet, ſullen haer dieſaengaende reguleren ſulx ſijn F. G. by advijs van de Staten, en die van der Kamer van der Rekeninge tot Delft hier in ſullen ordonneren, na de ordonnantie by advijs van den Staten daer op gemaekt, in de voorſz kamer ſijnde, en gedurende tot anders ſy geordonneert, en en ſullen genen burgeren of inwoonders der voorſz ſtede ter eerſter inſtantie in rechte betrecken, nochte gene ſaken bericht mogen worden dan by de Wet der voorſz ſtede, of mannen van belois reſpectivelijk als na rechte en de oude privilegien der ſelver ſtede ſoude mogen mede brengen, en by appel, reformatie, reductie, en diergelijke voor den Provincialen Raed van Holland nu tot Delft ſijnde, volgende de privilegien des lands van Holland, en daer na voor den groten Raed tot Mechelen. Belangende het heffen van den excijſen of impoſten ſullen in regard van hare armoede en grote ſchade, den tijd van drie eerſtkomende maenden, en deſe tegenwoordige verpachtinge in Holland, gedurende de ſelve mogen verhogen en verlegen, en tot hare Stads profijt gebruiken, als ook uit gelijk regard en ſonderlinge gratie, de ſelve Stad, hare burgeren en inwoonders van alle contributien en impoſitien die op de gemene landen van Holland omgeſlagen ſullen werden, den ſelvigen tijd van drie maenden gedurende geheel vry en exempt ſullen ſijn, en den ſelvigen tijd noch overſtreken ſijnde voor de prorogatie tot ſulx mogen verſoeken, en ſal als dan op hare qualité en armoede werden gelet en na behoren op gediſponeert, in welken regard als boven by de voorſz Staten, ſo op de generale laſten van Holland en Zeeland, als op de particuliere ſchulden van koren en andere gemene proviſie en amunitien, daer mede de Magiſtraten der ſelver ſtede, of eenige burgeren der ſelver in haer-luider privé, noch in eede belaſt mogen ſijn, ſulk gratieuſelijk ſien ſal werden genomen, dat ſy-luiden in alle het gene mogelijk en redelijk geholpen en ontlaſt ſullen worden uit de generalité van Holland en Zeeland, ten welken fine de voorſz van Schoonhoven in het ſtoppen en dicht maken van haer doorgeſteken dijken, uit de geſtelde middelen, volgende de acte by die van Holland daer af ſijnde, ook terſtond en ſo haeſt de knechten uit de ſelve Stad getrocken ſullen ſijn, geholpen ſullen worden, ook met geen garniſoen weder werden belaſt, dan by hoognodige nood, en het lands welvaren ſulx vereiſchende, die als dan noch tot gemene Lands koſten van Holland en Zeeland onderhouden ſullen worden, en haer in haer voorſz Catholijke Roomſe Religie, noch exercitie van dien, nochte den genen die de ſelve profiteren, geen belet of hinder mogen doen. Alles op de pœnen in de voorſz Pacificatie begrepen, volgende alle het welke de voorſz van Schoonhoven haer als voorſz onder ſijn F. G. gouvernement begeven, en ſijn mits deſen en van nu onder deſſelfs protectie aengenomen en ontfangen, om ſo haeſt het tegenwoordige garniſoen uit de ſelve ſtede ſal ſijn vertogen, en in het ſelve de voorſz Pacificatie voldaen, het beneficie van de voorſz Pacificatie in het handelen, trafiqueren en negotieren in alles te genieten voor alle hare burgeren en inwoonders. Aldus over komen, veraccordeert en beſloten onder de ſignature en ſegel van den voorſz Heere Prince van Orangien ter eenre, Gerrit van Couwenhoven Burgemeeſter, en Egbert Melchiorſz. Treſorier der voorſz ſtede van Schoonhoven, als Gecommitteerde van wegen de ſelve Stad ter andere ſijden binnen der ſtede van Middelburg opten 20 February anno 1577. En was ondertekent *Guilliaume de Naſſau.* Wat leger *Gerrit van Couwenhoven, Egbert Melchiorſz.* En hebbende beſijden een opgedrukt ſegel van roden waſſche.

Beroerende 't beleid van der juſtitie.

10. B. (F. 217.)

Belangende heffen an den npoſt n excijſen.

Wy willen weder keren tot de belegeringe van het Caſteel van Vredenburg / die middelretijd ſeer werde gevordert / waer in de vorgeren ſeer vierig waren / en de ſoldaten die nu geld gebeurt hadden waren ook ſeer willig / wilden met de vorgeren leven en ſterven / daerentuſſchen ſo ſchrijf Don Jan van Ooſtenrijk aen den Schout / en Burgemeeſter der ſtad Utrecht deſen navolgenden brief.

DOn Johan van Ooſtenrijk, Ridder van der Ordre, Gouverneur, Lieutenant en Capitein Generael. Waerde Heeren en beminde vrienden, hoewel wy tot noch toe hebben gearbeid, ſo en is God tot noch toe niet gedient geweeſt, ons deſe weldaed te bewijſen, om de beroerten deſer Landen te bevredigen en te ſtillen, lijdende het vertrek met meerder leet als wy ſouden konnen vertonen, mits de grote begeerte die wy hebben om deſe Landen te ſien in ruſte en vrede, om tot welke te geraken hebben wy ons gaerne geavontuert, door Vrankrijk, niet ſonder evident perijkel, om daer toe het inſtrument te weſen, en en ſullen in genen gebreke ſijn ons ten uitterſten te laten gebruiken, om u alle in ruſte te brengen. En om u ondertuſſchen te verſekeren van deſen onſen goeden wille, op dat de Stad, hier bevoren ſo ſeer benaeut, beginne des te gevoelen, ordonneren wy den Heere van Hierges, dat hy in plaetſe van den Caſtelein Franciſco Ferdinandes (welken wy belaſten met ſijne ſoldaten te vertrecken) eenen anderen perſoon committere tot bewaringe van het Caſteel gequalificeert en bequaem, gelijk gy ſulx breder ſult vernemen van de voorſz Heere van Hierges, u verſoekende deſe onſe reſolutie yegelijk bekend te maken, en den goeden wille die wy hebben de Provincie van Utrecht te omhelſen, en de goede recommandatie die wy totte ſelve dragen. Hier mede, waerde beminde vrienden, onſe Heere God neme u in ſijne bewaringe, uit Marche den 11 January 1577. En was ondertekent *Johan.* 'T opſchrift was, aen onſe waerde beminde vrienden den Schout, Burgemeeſteren en andere van de Magiſtract en Raed mijns Heeren des Coninx tot Utrecht.

Don Jan ſchrijft aen die van Utrecht.

De Heere van Hierges was Gouverneur van Utrecht/ gedurende de gevangeniſſe van den Grave van Boſſu.

DE Heere van Hierges ſond deſen brief van Aernhem / daer hy alsdoe was / tot Utrecht / neffens een brief van den ſelven Don Jan aen den Caſtelein van het voorſz Caſteel van Vredenburg. De Grave van Boſſu vond raedſaem (om 't ſelve Caſteel met gemak te krijgen / dat anders noch groot geld en bloed koſten ſoude) den brief aen den Caſtelein te ſenden / om te ſien of hy met ſijne ſoldaten ſoude willen vertrecken / maer hy gaf voor antwoord / dat hy noch nooit de onderteikeninge van Don Jan en hadde geſien / en over ſulx geen kenniſſe en hadde / of het ook zijn bevel was / dat ſy hem daerom ſouden verlof geven / eenen expreſſen van den ſijnen te mogen ſenden aen Don Johan / om hem af te vragen / of het zijn expreſſe laſt was / dat hy van 't Caſteel ſoude vertrecken / ſo wilde hy obedieren / en dat middelretijd ſoude werden opgehouden van alle vyandſchap / maer de Grave van Boſſu noch ook de Staten van Utrecht en vonden 't ſelve niet goed / maer ſloegen zijn verſoek af / vreſende voor andere meerder zwarigheden die middelretijd ſouden mogen werden gepractiſeert / waerom de Grave ſeer furieuſelijk op het Caſteel dede ſchieten / deſgelijx deden de Spangiaerden ook in de ſtad / en de voorſz Caſtelein dede Pieter Nunges d'Avila zijnen Lieutenant op nieuws op eenen nacht een uitval doen met ſchiere ſoldaten op een van de trenſeen binnen der ſtad / dan ſy werden ſo welkom geheten / datſe blijde waren wederom

De Grave van Boſſu ſend een brief van Don Jan aen den Caſtelein op Vredenburg.

Des Caſteleins antwoord en verſoek.

Sijn verſoek werd afgeſlagen.

derom op 't Casteel te komen. Des anderen daegs na desen uitval deden ook de borgeren eenen aenval op 't voorburg van het Casteel / staken de binnen-brugge en het wachthuys ken opte brugge staende aen brand / daer werden enige burgeren geschoten door de spiegaten uit de bolwerken / en so wecken de borgeren wederom af. Den 6. February begonnen de grachten te vullen / en daer na soudemen beginnen breesse te schieten om het Casteel te bestormen / en te negen uren des selven daegs / zijn de Gedeputeerde van de Staten by den Grave van Bossu gegaen / hem seer ernstelijk biddende / dat hy doch met het beschieten en bestormen van 't Casteel vlijtig voort wilde doen gaen / de borgery en had geen genoegen dat het so langsaem voort ging / en by al dien zijn Gen. hem niet en betrouwde op sijne soldaten om den storm te doen / of dat sy daer toe onwillig waren / versochten sy dat sijn Gen. de soldaten daer binnen leggende uit der stad wilde doen trecken / de borgeren wilden den storm self doen met seltere Walen / die sy daer toe kiesen souden. Waer op sijn Gen. voor antwoorde gaf / dat zijn gehele voornemen en wille was / dat Casteel / so haest daer breesse geschoten ware / te doen bestormen door sijne soldaten en Hopluiden / maer niet door Walen: sijne Hopluiden stonden daer by / verklarende / datse mette borgeren wilden leven en sterven. Dan also de Grave sepde / datter niet kruits en scherps genoeg en was / om breesse te schieten / so hebben de Staten terstond commissie gepasseert op Cifrijt van Grovesteyns en Jan van Dreunen / om te reisen na het Noorder-quartier / en aldaer provisie te doen van buspoeder en scherp / en Heer Adriaen van Suylen / Deken van S. Jan gaf hem een brief mede aen den Gouverneur Jonkheer Dirk Sonoy / om henlieden in alles behulpig te wesen om aen buspoeder en scherp te mogen geraken / niet twijfelende of zy souden van het voornoemde Casteel binnen vijf of ses dagen meester wesen / so het hen aen kruit noch scherp en quame te gebreken. De borgeren van Utrecht niet vernoegt zijnde / dat de saken van het beschieten en bestormen van 't Casteel niet genoeg en worden gevorderd naer hen-luider meninge / zijn den 7 February des morgens op Sint Jans Kerkhof vergadert in groter menigte met hen-lieden zijd-geweer voor des Graven van Bossu Logement / en so de selve al henen sterker werdende / begeerden den Grave te spreken. De Grave is buiten op het Kerkhof onder de borgeren gekomen en gevraegt wat hen-luiden begeren was / zy riepen al t'samen gelijkelijk zy wilden 't Casteel bestormt hebben. De Grave seide sy souden pemand uitmaken / die hem haer-luider begeerte en versoek met bescheidenheid soude voordragen / hy soude hen goede antwoord geven; maer als zylieden also riepen en tierden / d'een dit d'ander dat seggende / en konde hy hen geen antwoord geven / eenige van de bescheidenste borgeren daer op by den anderen tredende / so gebeurde by geval / dat Meester Pieter Ruisch / te dien tijde Advocaet (namaels Raeds-heer) van den Hove van Utrecht aldaer quam gaen / desen vielen sy aen / dat hy hen voord aen den Grave doen soude / en hoewel hy 't selve eerst weigerde / heeft 't selve daer na met een goede gratie seer beleef delijk zijn selven eerst voor den Grave excuserende / gedaen. De somme daer van was / dat de borgeren vele grote schaden en overlasten van de Spangiaerden op het Casteel leggende geleden hadden / dat het Casteel nu alrede omtrent seven weken belegert had geweest / en datter niet veel tegens en was uitgerecht dan al te met eenige scheuten daer op geschoten / daer mede het weinig gekrenkt was / dat daerentegen de Spangiaerden met grof geschut vele huisen / torenen en kerken waren bedervende / en dattet dagelijx veel borgeren haer leven kosten / en sy-luiden niet en konden verstaen / tot wat einde men so traeglijk het beschieten en bestormen van het selve Casteel voorderde / begeerden en versochten daerom / dat hy ordre sonde willen stellen dat terstond breesse geschoten werde / en presenteerden zy-luiden (te weten de borgeren) den storm te doen mits dat hy sijne soldaten uit de stad soude doen trecken een half ure of ure van der stad om alle achterdenken weg te nemen. De Grave gaf voor antwoord / datter alle goed devoir gedaen was om het Casteel te bekrachtigen / naer het gereetschap dat hy daer te zijnder komste hadde gevonden / en dat hy niet achterlaten en soude te doen alles wat tot beroveringe van dien van node was. Aengaende van het schieten van breesse / en konde niet geschieden / also hy het poeder en scherp hadde doen visiteren / en bevond het selve nergens naer niet genoeg daer toe te zijn / dat de Heeren Staten om poeder en scherp hare Gecommitteerde uitgesonden hadden / die men most verwachten. Aengaende de presentatie van het bestormen des Casteels / de borgeren souden hem gelobe geben / dat sulx geen borgeren werk was / zy en wisten niet wat het was so een sterke plaetse metten storm aen te tasten daer sulke oude / ervarene en wel-geoeffende gesolbeerde soldaten in lagen. Hy hadde de borgeren te seer in recommandatie / dan hyse also soude in het verderf en verdriet willen brengen met hen vrouwen en kinderen / het was een andere saek voor soldaten / sy souden hem betrouwen / hy soude / alle preparatien ten vollen gereet zijnde / wel sorg dragen om het selve te doen bestormen / en gebruikte meer ander redenen om de borgeren ter neder te setten / hoe wel het weinig holp / so het rumoer en den aenwas des volx seer vermeerderden. Ten laetsten zijnse noch gescheiden / en riepen eenige / hadden zy nu op zijn Duits gemuit met haer zijd geweer / zy souden haest op zijn Spaens muitineren / met haer hals-geweer / en meer andere ongebonden redenen / het welk de Hopluiden en Bevelhebberen der borgeren met beleeftheid sochten te beletten. Van deser uren af werden alle saken met meerder vierigheid gedreven / en de Spangiaerden / hoewel hen geen coragie en faelgeerde / en zy weinig schade leden / hebbende niet meer dan vier of vijf man verlozen / en acht of tien gequetste / en van alles genoeg voorsien / nochtans door het gestadig waken vermoeit zijnde / geen ontset verwachtende / en de hope verlozen hebbende van dat het garnisoen met hen aen spannen soude / hebben daer naer begonnen te handelen van het Casteel over te leveren in handen van den Grave van Bossu. De Grave van Bossu heeft de Staten van Utrecht hier op doen vergaderen / en henluiden voorgedragen de conditien / daer op de Castelein presenteerde het Casteel over te geven in zijn handen / en vraegde de Grave / of zy-luiden het selve Casteel in zijn handen / zijnde / begeerden tegens der stad zijde gedemolieert te hebben / dan niet. Item want de stad van Utrecht was een rijke en wel gefondeerde plaetse van vele treffelijke personagien / geestelijke en wereltlijke / de welke elk anderen welverstaende en in eendracht blijvende bequame middelen hadden om metten borgeren en ingesetenen in ruste / welvaren / goede neringe en prosperiteit te leven / daer ter contrarie ingeval van onverstand of tweedracht / zy geschapen waren te verliesen alle neringe en welvaren / en te komen in bedroefdheid / armoede en slavernye: so vond zijn Genade goed en raedsaem / dat de Geestelijke en wereldlijke hen souden verdragen / en een accoort by forme van compromis of unie metten anderen maken om t'samen in ruste te leven / en elk anderen te assisteren / in het gene concernerende de conservatie en welvaren van de stad en ingesetenen van dien / op dat alle onverstanden en diffidentien verhoed soude werden. Daer op zyluiden voor advijs eendrachtelijk seiden / datmen het Casteel jegens der Stad-zijde af breken en demolieren soude / en aengaende het maken van de unie / waren sy te vreden. Welk advijs gehoort hebbende / seide de Grave / dat hy het selve den Rade van State en Staten Generael overschrijven soude / sonder dat hy verstond datmen het selve terstond ten effecte brengen soude / daer syluiden nochtans anders niet en wisten / of hy en hadde daer toe expresse last en commissie / sulx datter onder

De Gedeputeerde van de Staten van Utrecht versoecken / datmen het Casteel sal bestormen.

Der borgeren van Utrecht versoek aen den Grave van Bossu. 10. B. (F. 218.)

Des Graven van Bossu antwoord.

Hant linge van he Caste van D denbu over te leveren

onder de gemeente ter oorſake van dien groten commotie quam / en waren beducht / dat middelretijd dat ſijn Genade advijs van den Raed van State verwachten ſoude / hy daer op eenige Vaendelen van ſijn regiment leggen ſoude willen / dat noch de Staten / veel min de gemeente of borgerye oorboorlijk docht / ja lieber gehad hadden / dat de Spangiaerden (die nu ganſch vermoeit en afgement waren) daer op blijven ſouden / baden daerom ſeer ootmoedelijk / dat ſijn Genade in aenſieninge van hare voorgaende dienſten en ſervitien / hen-lieden ſoude willen vergunnen / dat daer op eenig getal van treffelijke borgeren geleid mochten worden / het welk de Grave horende / in preſentie van de borger Hopluiden verklaerde (door monde van Doctor Elbertus Leoninus / die aldaer eenige dagen te voren gekomen was uitten naem van de Staten Generael) dat hy ſulx ſonder leſie van ſijn eere en fame / ook indignatie van den Rade van State qualijk konde doen. Daer op de borger Hopluiden aen de Staten verklaerden / dattet nochtans geenſins dienlijk en ſoude weſen / datter eenige ſoldaten opten Caſtele geleid ſouden worden: ſo de borgeren ſulx niet lijden / maer lieber ſich eer dood vechten ſouden / en dattet daerom beter ware (indien men ſijn Genade met eenige penningen op te brengen / daer toe bidden en inducéren mochte) dat de Staet aen ſijn Genade een merkelijke ſomme van penningen preſenteren ſouden / ſeggende / indien ſy luiden de bewaringe van het Caſteel verkrijgen konden / datter penningen genoeg te vinden ſouden weſen / conſtringerende alſo genoegſaem ſekere Gedeputeerde van de Staten / om den Grave te preſenteren de ſomme van 25000 guldens. Met welke preſentatie weder by den Grave komende / en de ſelve ſeer ootmoedelijk biddende / om alle oproer en ongemak te ſchouwen / dat hem geliefde eenige treffelijke borgeren de bewaringe van het Caſteel te bevelen / heeft hy na eenige communicatie metten voornoemden Doctor Elbertus Leoninus dien aengaende gehouden / door monde van den ſelven doen verklaren / dat hy om de groote moeiten / laſten en ſwarigheden / die den borgeren door het voorſchreven Caſteel gehad en geleden hadden / en in regarde van de ernſtigheid en vlijtigheid / die de ſelve borgeren om het Caſteel te veroveren / gedaen hadden / te breden ſoude weſen / ſijn eere en fame poſtponerende / het getal van honderd borgeren onder bevel van den Schout / Burgemeeſteren en eenen Hopman van de borgeren de bewaringe van het ſelve Caſteel toe te laten / onder al ſulken eed van getrouwigheid als ſijn Genade hen voor houden ſoude / en mits by den Staten en burgeren ſekere vaſte unie en accoord / als by Doctor Leoninus geconcipieert ſoude worden / aen te gaen / ook mede dat de Staten het conſent van 50000 guldens eertijds gedragen / als noch effectueren ſouden. Daer op hoewel voor antwoord abſolutelijk by den Staten eenige dagen te voren was gegeven / dat alſo de voorſchreven geconſenteerde 50000 guldens / en boven dien noch eenige duiſenden aen den Caſtele van Bredenburch alrede gedebourſeert waren / en geen van de conditien tempore contractus hen belooft / van de zijde der Staten Generael gehouden / veel min voldaen waren / ſy luiden ook in ſulk conſent (het welk reciproce gedaen was) niet verobligeert en waren / en ſulx de voorſchreven petitie geheel afgeſlagen was geweeſt. So verklaerden nu de Gedeputeerde van de Staten / geen vorder macht te hebben dan in de aengeboden 25000 guldens te conſenteren / evenwel hield het de voorſchreven Grave en Leoninus daer voor / als of de volle 50000 guldens geconſenteert waren / ſo naer geſeid ſal werden. Dit aldus gepaſſeert zijnde / heeft de Grave van Boſſu metten Capitein van Bredenburg 't accoord van het overgeven van het Caſteel geſloten in naervolgender manieren:

Condi-tie daer op ka-

IN den eerſten dat de Capitein en ſoldaten leggende op het Caſteel Bredenburg / daer van ſullen vertrecken met hare wapenen / gevouwen vaendel en ſonder tromſlag.

Caſteel van Utrecht overgegeven is aen den Grave van Boſſu.

Dat ſy de bagagien hen toebehorende / ſonder andere / ſullen mogen mede dragen / mits datſe ſullen betalen de ſchulden die ſy den borgeren in der Stad ſchuldig zijn.

Dat een yder op het Caſteel zijnde / geen ſoldaet weſende / met hen-luiden ſal mogen vertrecken / behalven Franciſco de Leon en Gonzalo de Redondo.

Dat een jegelijk ſo Capitein als ſoldaten ſullen gehouden weſen particuliere declaratie te geven van het gene hen-luiden toebehoort / en ſy wech willen dragen of mede nemen.

Dat ſy ſullen conſigneren alle d'amonitie van oorloge / wapenen / victes en goederen hen-luiden niet toebehorende / in handen van alſulke als de Grave van Boſſu in 't Caſteel ſal ſenden.

Dat ten eerſten gebode / 't welk de Grave van Boſſu hen-luiden ſal doen / ſy hen ſullen 't Caſteel in handen ſtellen.

En op dat onder of tuſſchen wegen den Capitein / ſoldaten of andere geen hinder of belet en geſchiede / ſo belooft de voorſchreven Grave hen-luiden ſekerlijk te doen convoyeren en geleiden tot het eerſte Spaens garniſoen.

Gedaen tot Utrecht den 9 February 1577.

DJen volgende ſo zijn den 11 February de voorſchreven Capitein en Spaenſe ſoldaten / des naermiddaegs omtrent twe of drie uren achter af van den Caſtele / daer toe de brugge bequaem gemaekt werde / vertrocken met alle hun geweer en bagagie / met gebouwen vaendelen en ſonder tromſlag / en zijn getogen in 't Convent van de Carthuyſers buiten Utrecht / alwaer ſy eenige dagen bleven / tot dat ſy geconvoyeert werden over Crimpen naer Breda / en ſo voorts naer Antwerpen. Met haer trocken mede de ſelve paſſagie de Capitein Tordeſillas / die ſo lange op 't huis te Vyanen Caſtelein / en de Capitein Alonſo Lopes Gallo / die op 't huis of Caſteel te Culenborg Caſtelein was geweeſt / die met eenen verlaten werden door bevel van Don Jan / ſamen ſeide.

Naer het aftrecken der Spangiaerden / ſo zijn op het voorſchreven Caſteel van Bredenburg getogen den Schout / Burgermeeſter Rijnevelt / en Capitein Cornelis van Keſſel / met honderd burgeren / die gequalificeert waren en macht hadden / ſonder verlet van hun ambachten of brood te winnen / op 't voorſchreven Caſteel te blijven / en dat onder den eed / voorwaerden en conditien als nietten Grave was geaccoordeert / te weten. (F. 219.)

Eerſt dat de voorſchreven Schout / Burgermeeſter / Capitein en borgeren / eer ſy op 't Caſteel ſouden gaen / eed ſouden doen van getrouwigheid aen den Heere Grave van Boſſu / in den naem van den Raed van State en Staten Generael / en beloven en ſweren / dat ſy 't voorſz Caſteel in alle getrouwigheid ſouden houden / ten behoeve van de voorſz Rade van State en Staten Generael in den naem van ſijne Majeſteit / en dat ſy daer af ſullen trecken en 't ſelve Caſteel overleveren / ter ordonnantie van den voorſz Raed van State en Staten Generael / in handen van dengenen die van den Raed van State en Staten Generael commiſſie ſoude tonen / en anders niemand / om 't ſelve te openen / af te breken / of anderſins te regeren / ſo den voorſz Raed van State en Staten Generael ſouden ordonneren.

Condi-tien daer op de Schout / Burgermeeſter en Capitein; mitsgaders de burgeren van Utrecht de bewaringe van 't Caſteel van Bredenburg is ter handen geſtelt.

Item datſe alle artillerye / munitie en victes op 't voorſz Caſteel weſende / getrouwelijk bewaren en laten bolgen ſouden t'allen tijden / den genen die van wegen den Rade van Staten en Staten Generael daer toe geordineert ſouden worden.

Dat voor d'obſervantie van alle 't gene voorſz is / de Staten van der ſtad en landen van Utrecht / en elk van hun beſonder / hen ſullen ſterk maken en verbinden onder obligatie van hunne perſonen en goederen waer die gelegen zijn.

„ En also dese sake generael is / en raekt alle de Hop-
„ luiden en Borgeren onder hun vaendelen wesende / so
„ souden de voorschreven Hopluiden en Borgeren on-
„ der hun wesende / ook geloven en sweren / in alle ge-
„ trouwigheid en eendracht alle 't gene voorschreven is
„ te onderhouden en volbrengen na haer uitterste ver-
„ mogen.

„ Aldus gedaen tot Utrecht den 11 Februarij 1577.

Aldus is 't voorsz Casteel van de Spangiaerden verlost / en in der borgeren bewaringe gekomen / daer van zy seer uitnemende verblijd waren / en souden noch volkomender blijschap gehad hebben / so zy mede van het Duitse garnisoen ontslagen hadden konnen worden / daer door zyluiden noch vele swarigheden en periculen mosten uitstaen en verdragen / so hier na verhaelt sal werden. Tot gedenkenisse van dit innemen van Vredenborg / heb ik dese incarnatie of jaer-dichten gestelt.

JAER-DICHT.

DeVr spaensChe soLdaten boos en VVreet
VVerd VtreCht gehoVden Met Vresen:
En deVr haer VertreCk Van VrebVrCh heet,
ZIInse Van VeeL sorgen genesen.

Ander.

AdIeV Spangiaerts feL, ghII hebt VtrechCt te grof ge-pLaeCht,
DaeroM zIIdI sneL, Van VredenburCh geIaeCht.

De Unie en het verdrag het welk de Grave van Bossu den Staten borgehouden hadde / daer door van is vermaent / is by de voorsz Staten ingewilligt / en was luidende aldus:

Unie en verdrag binnen Utrecht gemaekt door be-geerten van den Grave van Bossu.

WY. Prelaten en Capittulen van de vijf Ecclesien, de gemene Ridderschap, mitsgaders de Regierders der stad Utrecht, representerende de drie Staten binnen Utrecht residerende, ook Hopluiden, Capiteinen en gemeine burgeren onder de voorschreven Hopluiden en Capiteinen wesende met andere gemene ingesetenen, aenmerkende de troublen en veranderinge van desen jegenwoordigen tijd, en begerende in alle getrouwigheden, met verhoedinge en uitsluitinge van alle onverstanden, diffidentien, en twisten en dissensien, in eendracht en vrundschap t'samen te leven, te converseren, en de voorschreven stad (nadien door de genade van God Almachtig het Casteel van Vredenburg gereduceert, en van de Spaense en andere uitheemse soldaten ontledigt is) in goede neringe, ruste, politie en welvaren te versekeren, behouden en te bewaren, hebben sonder prejudicie van den compromisse en union generalijken tusschen alle de Staten van herwaers-over gemaekt, en andere voorgaende particuliere verbontenissen, alliantien, politijque ordinantien, privilegien en gerechtigheden alhier geobserveert, en tot meerder vastigheid en confirmatie van dien, geloofd en geloven mitsdesen onder onsen eed en kerstelijke trouwe, als waerachtige landluiden, patriotten en lidmaten van een lichaem, te samen in goeder correspondentie, associatie en eendrachtigheid te willen leven en sterven, sonder dat yemand van ons hun sal mogen scheiden of aftrecken by dissimulatie, secrete intelligentie, of andere manieren hoe dattet wesen mag, en dat om te conserveren en te onderhouden onse Heilig Catholijk Appostolijk Rooms gelove en religie, behoorlijke onderdanigheid van sijne Maj. en volbrenginge van de pacificatie tusschen de Staten van herwaers-over, en Staten van Holland, Zeeland en geassocieerde gemaekt, mitsgaders om de Spaense soldaten en hun adherenten te doen vertrecken en blijven uit de landen, ten welvaren en ruste van den lande, en behoudenisse van alle onse en een yegelijk van onse gerechtigheden, vryheden en privilegien. Belovende tot dien einde elk anderen by te staen en te assisteren met raed, daed en penningen, ja ook alle ons goed en bloed indien des nood waer, daer voor op te setten en te strecken, en dat niemand van ons in het secreet of openbaer, directelijk of indirectelijk iet ter contrarien sal doen of attenteren. En so verre yemand van ons iet misquaem of te kort geschiede tegen het gene voorsz is, in wat maniere dattet ware, dat wy daer in elk anderen sullen helpen en assisteren by alle middelen hier voren verhaelt, onder verbintenisse van onse personen, eere en goeden, hoedanig die sijn, en waer die gelegen souden mogen wesen. En in sterkenisse van het gene voorsz is, hebben wy t'samen en elk van ons bysonder alle de poincten en articulen voorsz by eede bevestigt en besworen. En wy Prelaten, Capittelen, Edelen en Ridderschap, mitsgaders de Regeerders van de stad over ons selver en in den name van ons en gemene borgeren onsen segel hier aen doen hangen den 11 Feb. 1577.

Swarigheden en benautheit om gelt te vinde tot Utrecht/ e[n] d'inconvenienten die daer uit volgden

DIt nu aldus gepasseert zijnde / en dat de borgeren / gelijk verhaelt is / op 't Casteel Vredenburg geleid waren / heeft de Grave van Bossu van die van Utrecht sterkelijk gevordert om het effect van de 50000 guldens te hebben / mits dat hy alsdan zijne soldaten uit de steden en platte landen van het Sticht soude doen vertrecken / en hoe wel de Staten van Utrecht daer toe weinig middelen hadden / door dien zy geheel uitgeput waren / en nochtans den Grave geerne souden hebben believt / en haer selven gerieft / dat ook vele totten Grave gesint waren / om hem tot eenen Gouverneur en Stadhouder te hebben / en bysonder de Geestelijkheid / de welke vreesden onder 't gouvernement van den Prince van Orangien te komen; so hebben zy alle naerstigheid gedaen om geld te bekomen / eerst by quotisatie / daer na by silverwerk en gout / datse tot hoger prijse als de waerde te sullen nemen deden publiceren / dan also zy so haest de voorschreven penningen niet en konden opbrengen / so zijn zy noch in een andere swarigheid gevallen van 9000 guldens tot een leninge voor de soldaten / die door faulte van het opbrengen der voorschreven 50000 guldens middelretijd vervallen waren / en die den voorschreven Grave mede wilde hebben / verklarende andersints zijne soldaten niet te konnen doen marcheren of vertrecken / dan indien zyluiden de voorschreven 9000 gulden ook souden willen opbrengen / soude zijn Genade te vreden zijn / mits hebbende 30000 gulden gereet en die 9000 gulden over negen dagen daer na / alle de soldaten so Duitse als Walse / terstond uit de stad / steden en platte landen van Utrecht te doen vertrecken / en datse een maend naer het vertrek de resterende 20000 gulden naerschicken souden. Welke propositie gehoort hebbende / hebben zy belooft / om eens van de grote swarigheid en langdurige quellinge der soldaten te mogen verlost werden / de selve 30000 gulden op te brengen binnen vijf dagen / en negen dagen na het vertrek van de soldaten de 9000 gulden / en t'einde twe maenden de resterende 20000 gulden / mits dat zijn Gen. alle het krijgsvolk terstond by de tellinge van (F.22 de 30000 gulden soude doen marcheren / daer mede de Grave te vreden is geweest. Maer also de vijf dagen noch niet om zijnde / daer tijdinge quam / dat de vrede en het accoort met Don Jan was gemaekt / (daer van wy hier na mentie maken sullen) so heeft de Grave verklaert / dat door de voorschreven gemaekten vrede / de saken waren gealtereert / en hem nu niet mogelijk en was het krijgsvolk te doen vertrecken / voor en aleer hy ander bevel van boven hebben soude / verklarende in meninge te zijn selfs in persoon naer Brussel te reisen / om vorder bevel te krijgen van henlieden te ontlasten. Dit was nu een swarigheid op nieu / want de Staten vreesden indien de Grave vertrok / dat daer nieuwe oproer en muiterije onder het krijgsvolk in zijn absentie soude mogen ontstaen / die hy daer blijvende beter ter neder soude konnen leggen als yemand anders / waerom sy hem baden en eintelijk verkregen / dat hy henluiden in desen nood niet verlaten / maer by hen blijven soude / en yemand anders in zijne plaetse af vaerdigen / om het voorschreven bevel te bekomen. Also heeft hy den Heere van Crui-

Het coort met D. Jan maeckt komt groot teref[...] van [...] Proi[...] cie b[...] Utre[...]

De Heeren van Cruyningen en Tambergen werden na Bruſſel geſonden.

Cruyningen en ſijnen Overſten Luitenant Tambergen naer Bruſſel geſonden / op conditie dat men hem eens de ſomme van 10000 gulden / en noch een leninge voor den ſoldaten van 9000 gulden over tien dagen ſoude doen hebben / by aldien ſijne Geſanten dan niet weer gekomen waren / en goed beſcheid mede en brochten. Welke conditien hen-lieden ook niet aen en ſtonden / door dien het al tot meerder beſwaringe viel / ſiende dat de ſoldaten (om wiens vertrek de borgeren hun geld willighlijken / en nochtans met groter beſwaerheid opgebracht hadden) niet en vertogen / ſulx dat ſy de ſoldaten altijd ſekerlijk tot de wederkomſte der voornoemde Geſanten noch moſten houden / daer ſy mettet opbrengen van de 30000 gulden nu ganſchelijk verloſt ſouden zijn geweeſt / in der voegen datſe nu midden in de ſwarigheid bleven ſtekken / ſonder te ſien hoe ſy daer uit raken ſouden konnen / want de borgerye ook vermits de grote koſten / laſten en travail van walken en braken / qualijk te ſtillen ſouden weſen / door dien ſy luiden apparentelijk ſagen dat ſy haer geleent geld te vergeefs opgebracht hadden / en dat de platte Landen / ſo de ſoldaten daer bleven leggen / ook niet gebruikt en ſouden konnen worden. Somma / ſy waren in grote ſwarigheid / derhalven ſy luiden ſchreven aen hare Gedeputeerde tot Bruſſel leggende / dat ſy diligentelijk ſouden ſolliciteren / ſo wel aen den Rade van State / als Staten Generael / den Krijgs-raed / en aen allen anderen daerſe eenigen trooſt ſouden meenen te verwerven / dat de voorſchreven Grave van Boſſu commiſſie en bevel ſoude mogen krijgen / om hen-lieden van alle het krijgsvolk te mogen ontlaſten en ganſchelijk bevryen. Daer is ook een brief uit den name van de drie Staten 's Lands van Utrecht van date den 12 February 1577. ondertekent Lamſweerde / aen Meeſters Floris Hermael Treſorier t'Oude-munſter / en Floris Thin Advocaet Gedeputeerde van den Staten 's Lands van Utrecht tot Bruſſel weſende geſchreven geweeſt / dat ſy ſouden ſolliciteren aen den Rade van State / en Staten Generael / ten einde de ſelve ſouden willen verſoeken den Grave van Boſſu / om het gouvernement over de Provincie van Utrecht te willen aenvaerden / alſo ſy genoegſaem geinformeert waren / ſo verre ſulx geſchiede / en by believen van den Prince van Orangien / dat ſijn Genade 't ſelve wel goed binden / en haer verſoek daer in wel accorderen ſoude. En by een anderen brief van den 22 February geſchreven uit den name van de drie Staten 's Lands van Utrecht / werd de ſelve Gedeputeerde ernſtelijk belaſt / diligentelijk ſo aen de Staten Generael / als Raden van State te ſolliciteren / ten einde de Grave van Boſſu tot het gouvernement van de Provincie van Utrecht gecommitteert mochte werden / en dat den Raed van State op 't ſpoedelijkſte brieven van commiſſie in forma tot dien einde ſouden gelieven te doen depeſcheren. 't Welk gekomen weſende tot kennisſe van Schout / Burgemeeſteren en Schepenen der ſtad Utrecht / hebben den Secretaris Lamſweerde doen afvragen / door wiens laſt hy die miſſiven geſchreven hadde / daer op hy geſeid heeft / dat ſulx was geadviſeert by eenige van de Geeſtelijkheid / Ridderſchap / Rijnevelt en van der Maeth / naer dat de Staten het voorſchreven compromis en de unie geſworen hadden / dat als doe ſijn Genade daer toe was verſocht / die daer op geantwoord hadde / dat de Staten daerom te Hove mochten ſchrijven. Maer alſo de voorſchreven Schout / Burgemeeſteren en Schepenen ſeiden / dat op 't ſelve advijs van den Rade niet en was verſocht / ſo is uitten naem van de Schout / Burgemeeſteren en Schepenen der ſtad Utrecht aen de voorſchreven Gedeputeerde van de Staten geſchreven / dat alſo de Baron van Hierges eerſt en de Grave van Boſſu naer / het gouvernement van de Provincie van Utrecht ſchenen te abandoneren / waer door ſy van de ſelve vergeten zijnde ſchenen tot eenen roof en prijs der ſoldaten gegeven te weſen / ſo verſochten ſy uit den naem van den Raed der ſtad Utrecht / dat ſy luiden Gedeputeerde ſouden verſoeken

De Staten van Utrecht ſchryven den Grave van Boſſu tot een Stadhouder mogen hebben.

aen de Staten Generael en Raden van State interpretatie en verklaringe / wien ſy luiden aldaer voor haren Gouverneur en Stadhouder ſoude kennen en houden / ten einde ſy luiden aen den ſelven ſecours ſoeken en ontlaſtinge van de ſoldaten verbolgen mochten / en ſo ſy by eenige particuliere of ook by den Staten van Utrecht mochten ſchrijven / laſt en bevel krijgen / om den Grave van Boſſu voor Stadhouder te verſoeken / dat ſy daer op geen acht en wilden ſlaen / alſo ſy in ſulke miſſive te ſchrijven niet geconſenteert noch eenige kennisſe daer van gehad hadden / daerom den Raed als noch begeerde / dat men aen den Raed van State en Staten Generael verſoeken ſoude / dat ſy ſouden verklaren wie ſy voor Stadhouder behoorden te kennen / ſonder van haren wegen pemand te nomineren / om dat het niet en ſcheen dat ſy luiden eenige partie waren dragende / meinende door dien middel in effect te verkrijgen interpretatie op 't ſevende poinct van de pacificatie tot Gent gemaekt. Alſo hare meninge was ſatisfactie van den Prince van Orangien / daer ſy toe genegen waren te verſoeken / dan wilden eerſt ſien wat interpretatie daer op gedaen ſoude werden / om de ſake dan daer na te beter te dirigeren.

Schout / Burgermeeſteren en Raed der ſtad Utrecht en willen het ſchrijven aen de Staten niet toeſtaen in ſulker forme alſt gedaen was.

Doch wy ſullen nu eerſt wederom verhael maken van 't beſoinge van de Baender-Heere van Ville in Groeningerland en Vriesland. Deſe voorſchreven Heere in Groeningen ontfangen zijnde / begon hy ſijne commiſſie in 't werk te ſtellen / volgens de inſtructie hem mede gegeven: voor eerſt / nam hy in verſekertheid de gevangenen aldaer / en ſand die tot Leeuwerden op 't Caſteel / om aldaer bewaert te werden / tot naerder laſt van de Generale Staten / en Raden van State. Hy ontfing de ſterkte van Delfziel / en ſette daer voor Hopman Aelke Wijnkes een Omlander. Met den ſoldaten in Groeningen leggende / dede hy prompteljk afrekenen. En werd bevonden / dat het vendel van Ferdinandus Lopes quam - 50197-17-6.

Het vendel van Luſſy was ten achteren-43123-5-9.

Het vendel van Villiers was ten achteren -- 32526 19 -- 0.

Het vendel van Campy competeerde-27921-10-6.

Het vendel van Stark competeerde - 15000-0-0.

En het vendel van Monceau competeerde -- 55727 7 -- 6.

So dat 't geheel achterweſen bedroeg 224497-0-3.

Des Graven van Rennenburgs handel in Groeningerland.

Daer tegen werden haer afgekort voor de wapenen 10000 gl. van de penningen by den Electo Chief ontfangen 5000 gl. en de ſoldaten waren aen de burgerye ſchuldig 10000 gl. de ſelve afgetogen / bleef men henluiden noch ſchuldig de ſomme van 199497 gl. 't welk verde is van ſeven tonnen gouds / ſo eenige door quade onderrichtinge ſchrijven: ten was evenwel geen kleine ſomme / en niet ſonder grote ſwarigheid voor ſulk een kleinen Landſchap op te brengen / ſy moſten evenwel daer toe raed ſchaffen / want de ſoldaten in Groeningen dreigden de ſtad te plonderen / ſo verre men hen-luiden niet en betaelden / ſuſtinerende hen 't ſelfde gelooft te weſen. Dus dede de Grave van Rennenburg eenen Landdag van de Staten der Omlanden binnen Groeningen beſchrijven / om aldaer te beraedſlagen van 't genen dienen ſoude tot ruſte en vrede van 't gemeen Land / en onderhoudinge der Roomſer Catholijker Religie. De Staten der Omlanden waren tot Groeningen op het Raedhuis vergadert / in welke vergaderinge de ſoldaten hare juſtificatie overgaven / met beloften van den Coninck / en de Generale Staten te gehoorſamen / en den Spangiaerden voor vyanden te houden / verſochten dat ſy opten borger geleid ſouden werden / en metten borgeren eeten tot der tijd toe ſy ſouden betaelt zijn / want ſy waren kael en bloot / hadden alles gebreck / want de Heere van Billy hadſe met ſeer ſobere leninge armelijk onderhouden / waren nu ſeer ongebonden en dertel / en men had genoeg te doen hen-luiden met ſchone woorden op te houden. De Grave van Rennenburg hiel de Staten van de Omlanden voor met goede woorden / dat ſy en de Stad / om haer en des Stads verderf en

ruine te voorkomen / als een gemene sake t'samen mosten contribueren en haer selven helpen / want de Staten Generael voor eerst 't selve niet en souden konnen gedoen / want sijn instructie onder anderen expresselijk inhielt / dat hy sich metten goeden wille en middelen der inwoonderen der stad Groeningen / Omlanden / en Vriesland tot onderhoud en betalinge der soldaten soude sien te behelpen. Aldus hebben sy aldaer den vijfden penninck bewilligt / op navolgende ordonnantien. Dat een yeder van alle Landen / in de selven Lande dadelijk opbrenge den vijfden penning van de huiren. Die haer eigen landen gebruiken / souden betalen als de nabuirlanden te huire waren geldende. Van alle huisen in de stad en op het land / die onder geen Land-huisen gerekent en waren / soude betaelt werden den 5. penninck van de huiren. Die haer eigen huisen bewoonden / mosten na advenant de nabuir huir-huisen betalen. De huirders van de Landen / en de bewoonders van de landen mosten de penningen betalen / en daer in dragen een derdendeel / en d'andere twe delen mochten sy den eigenaers korten. Die renten of pachten op Landen of huisen hadden / die souden den eigenaers twe derdendelen korten / en selve een derdepart dragen. Alle bruikers en huir-luiden mosten by eede / des noot zijnde / hare huiren verklaren / en so sy qualijk verklaerden / een vol jaer huirs tot een pene betalen / en daeren-boven als meineedige gestraft werden. Den 5. penning beliep in't Land omtrent 54000. gulden / en in der stad omtrent 40000. guldens / boven dien mosten noch meer andere penningen op-gebracht werden / tot koste van der stad en van 't Land. Die van de Drente-land mosten ook daer toe contribueren en opbrengen / doch met grote onwilligheid / als niet veel vermogende / 3000 gulden. Des verstorven Bisschops / en der gevangen Hopluiden silver-werk / ook der Burgeren silver-werk werde in betalinge aengenomen / en daer werd binnen Groeningen geld af geslagen en gemunt / aen Koninx-daelders weerde / daer mede de soldaten betaelt werden. De betalinge geschied zijnde / dede de Grave van Rennenburg den 29 February / 3. der selver maendels vertrecken na Vriesland en voorts na Braband: en den 13. Marty zijn de rest voorts uit Groeningen vertrocken als de klok tien sloeg / en als de leste gelederen buiten waren / begondense stil te staen / en de Groeningers vresende datse weder binnen souden komen / sloten de Oosterpoorte toe: want daer quam
(F. 221.) een gerucht datter dadelijk schrijven van Don Jan gekomen was / datse niet uit de stad en souden vertrecken / ook werd daer na geseid / dat Viglius met droefenisse (als hy hoorde datter de soldaten uit waren) soude geseid hebben: nu zijn wy Groeningen quijt. Tot Groeningen was sulken vreugde / met branden van pektonnen / dronken drinken en anders / datse St. Martens Toren in brand brachten / so datter verscheiden klocken van boven neder in stucken vielen. Dit deden (schrijft een uit Groeningen) de ingekomen Gereformeerden al mede / in plaetse datse God gedankt / gelooft / gebeden en gevastet souden hebben. Van gelijken dede de Grave van Rennenburg in Vriesland te Leeuwaerden een Landdag houden / om de saken van Vriesland ten besten te brengen. Hy dede so wel te Groeningen als voor Vriesland de Pacificatie van Gent verkondigen / en brachtse over al onder de generale Unie voren verhaelt / stellende al om goede ordre na sijn vermogen. In het Drost-ampt van Staveren stelde hy Francois Pijpenpoy in plaetse van den Heer van Ganthan die aldaer gevangen gehouden werd. Het Marschalk-ampt van het kasteel van Leeuwerden gaf hy aen Jonkheer Johan van Matenes van Wybisma. In het Drost-ampt van Harlingen werd de Heere van Doetingen of Peter Sickinga ingestelt / doch alles by provisie / en op 't behagen der Heeren Staten Generael en Raed van State. Daer waren in Vriesland 13 Compagnien Walen / en men bevond by afrekeninge / datmen de selve schuldig was over de 450000 guldens / niet jegenstaende 't Land alle maenden 15000 guldens tot leninge voorde selve aen den Heere van Billy had opgebracht. Daer na heeft hy eenen na Brussel gesonden / en zijn wederbaren / en wat hy aldaer gehandelt hadde over geschreben / en met een op eenige poincten resolutie begeert. Eerstelijk / versocht hy dat het kasteel van Groeningen soude mogen gedemolieert werden / also het maer een hoop aerde was / die niet en diende tot sterkinge der stad / maer was de selve schadelijk / en niet genoeg gevordert: sulx dat indien men't selve soude voorts maken als t vereischte / wel kosten soude 20000 guldens en meer. De Heeren Staten Generael 't versoek van dit poinct in communicatie geleid hebbende / hebben voor haer advijs gegeven dattet soude afgeworpen worden / 'twelk daerna by den Raed van State ook goed gevonden is / sulx dat hy daer toe acte van consent gekregen heeft / 't welk hem by de Groeningers groote gunste maekte. En als hy het consent hadde / is het met groten yver en vyerigheid afgeworpen / geslecht en gedemolieert: ja de Grave selve arbeide daer aen met grote naerstigheid en alle de zijne / en dwongen ook andere daer toe om 't selve te helpen demolieren. De stad rechte acht vendelen borgers tot der stad bewaringe op / die swoeren dat sy ten eeuwigen dagen geen besettinge weder en souden innemen / hoe wel den selven eed niet lange onderhouden en werd. De voorsz Grave versocht mede voor den voorsz synen Gedeputeerden / dat de munte in de stad van Groeningen geslagen / wesende Philips-daelders / en de halve van dien al 't Land voor soude mogen loop hebben / ten regarde dat sy de selve voor nood hadden moeten doen slaen / om de soldaten mede te betalen in sulke munte / als de soldaten dreigden de stad te pilleren en saccageren so men langer defereerde haer-lieden te betalen. Hier op gaven de Staten Generael voor antwoord / datmenhier op soude horen d'advijs van de Muntmeesters / die hen souden transporteren by de Heeren van de finantie / om d'assaey te maken. En also de Heeren Raden van State geschreven hadden / om den gevangenen Heere van Billy aldaer te hebben / excuseert hy de saken waerom die niet en was gesonden: namentlijk dat de Staten aldaer begeerden bewijs te hebben van de penningen die 't Land aen hem hadden betaelt tot onderhoud der soldaten / niettemin datse te vreden waren hem te senden: baden nochtans dat sy hen verhael mochten hebben op sijne goederen. Hier op is verstaen dat hy soude werden gelevert in handen van de Baenre-heere van Hierges / mits dat een yder sijn gerechtigheid gereserveert werde / so op sijn persoon als sijne goederen. Voorts bad hy dat hy in den last de welke hy hadde / soude mogen werden gecontinueert / daer toe die van de Landschap hen versoek mede deden / en also hy maer vrieven van credentie en hadde / en een instructie om by provisie te commanderen / datmen hem een Commissie tot sulken cas dienende soude willen oversenden / op dat so eenige sake van importantie overquame / niemand soude swarigheid maken hem te obedieren / 't welk doende soude hy te meer verbonden wesen te continueren in den dienst van sijne Majesteit / en van de voorsz Heeren als hy begost hadde tot noch toe / in der voegen dat hy verhoopte dat sijne Majesteit / en de voorsz Heeren daer van genoegsaem waren gecontenteert. Hier op werd voor apostille gestelt / dat de Heeren Staten Generael eertijds gerequireert hadden de Heeren van den Rade van State / daer mede te willen voorsien den Heere Grave van Bossu. Ten lesten also het behoorde / en diikwils gerequireert werde veel extraordinarise kosten te doen / voor den dienst van den Koninck en van den Lande / versocht hy dat de Heeren Staten Generael believen wilden vrieven te doen schrijven aen de respective Ontfangers van Vriesland en Groeningen / op dat sy souden furneren en leveren penningen tot verhallinge van de selve onkosten. Daer op sy alleen voor apostille gaven / dat sy versochten dat de

De Grave van Rennenburg versoekt dat het kasteel van Groeninge soude mogen werden gedemolieert.

't Kasteel tot Groeningen werd afgebroken en ter neder geworpen.

Heeren

Heeren Rade van State daer op regard souden willen nemen. Daer waren noch andere articulen / die de Staten stelden aen de Rade van State / en van der Oorloge.

Wy sullen nu hier van wat swijgen / en wederom verhalen van Don Jan. Na 't vertrek van der Staten gedeputeerde van Hoey / hebben de Ambassadeurs des Keisers lang en breed met Don Jan gecommuniceert op de articulen die noch onbeslicht of indecijs waren. Don Jan heeft hem seer beklaegt over de protestatie van wegen de Staten Generael tegen hem gedaen / seggende dat het aen hem niet en hadde gestaen / maer aen den Staten selfs / dat het accoort niet en was ten vollen ge-effectueert / door dien sy hare Gesanten noit geen volkomen last en hadden gegeven / en als hy mette selve iet hadde besloten / en hadden sy luiden 't selve daer na niet willen advoyeren / 't welk immers aen hen-luiden stond / of datse hare Gedeputeerde geen volkomen last en hadden gegeven / of dat de Gedeputeerde tegen haren last hadden gedaen: sy mosten weten / wat personen sy sonden en haer saken vertrouden / en by aldien sy buiten haren last niet en waren gegaen / so was 't een lichtvaerdigheid van de Staten / datse also lichtelijk retracteerden 't gene besloten was / en boven al beklaegden hy hem van dat sy so seer insisteerden / dat de Spangiaerden / Italianen / en andere vremdelingen te Lande / en niet ter zee souden vertrecken / daer nochtans hare Gesanten in 't tractaet tot Luxenborg toegestaen / en voor seer goed gevonden hadden / datse ter zee vertrecken souden / 't welk ook tot den dienst van den Konink also vereischte: desgelijx beklaegde hy hem van meer andere articulen / en de precisigheid van de Staten Generael / die hare Gedeputerrden so korten tijd geprefigeert hadden. De Gesanten des Keisers sochten alle middelen om hem ter neder te setten / en deden seer wel hen devoir om den vrede te

De Am- assa- eurs es Kei- rs ko- en tot Brussel/ n de ede usschen on an/ en Sta- n te aken.

treffen. Ten lesten zijn de Ambassadeurs des Keisers van hem gescheiden / en zijn tot Brussel gekomen by by Staten generael / om de sake te vorderen / en hebben den 1 February des na noens mette Heeren Raden van State / en de Gedeputeerde van de Staten generael gebesoingneert op 't Hof / en gerecapituleert en ge-examineert d'articulen by sijn Hoogheid tot Hoey gegeven / om te sien wat articulen noch onbeslicht waren / en hoe na men die brengen mochte. En aengaende de eerste 6. articulen / wesende de presentatien van sijn Hoogheid / werd het eerste articul / noPende het woord [vremdelingen en aenhangeren] verstaen Spangiaerden / Italianen / Albanoysen / Duitsen / Hoog-bourgondions / en so eenige naturele of ingeborene 's Lands / door eenige consideratie hadden gehouden de partie der Spangiaerden of hare aenhangeren / dat 't selve in vergeten soude gestelt werden. Het twede articul soudemen verstaen / volgende 't schrijven van sijn Hoogheid / op de aggreatie van de Pacificatie van Gent. Het derde articul werd geremitteert totten tractate van Luxenburg / aengesien het aldaer particulierlijker was gespecificeert. Het vierde articul werd mede tot 't selve tractaet geremitteert. Het vijfde articul / scheen dat most geremitteert werden totten advijse van den Rade van State / en volgende d'inhoud van den eersten articul / de gene die niet en waren begrepen in de expulsie of uitsendinge / souden genieten de weldaed van vergetenheid. En 't seste articul / dat alle en yegelijk gevangenen souden verlost werden ter eenre en ter andere zyden sonder rantsoen / wel verstaende dat de vreemde gevangenen / na datse in liberteit souden gestelt wesen / terstond uit den Lande soude vertrecken.

En aengaende de eischen van sijn Hoogheid / het eerste articul / 't scheen dat sijn Hoogheid persisteerde in de volkomene en gansche betalinge der krijgsluiden / 't zy by forme van betalinge of andere voldoeninge ten genoege van sijn Hoogheid / en der voorsz krijgsluiden / allegerende sijn Hoogheid door 't rapport der Ambassadeurs / dat hem onmogelijk was de Spangiaerden te doen vertrecken sonder hen lieden te betalen / niet te min wesende 't selve seer herd / en 't Land seer beswaerlijk / meende de voorsz Ambassadeurs / dat men soude mogen volstaen met een somme by maniere van een vereeringe. Noyende het 2 articul / seiden d'Ambassadeurs dat sijn Hoogheid het advijs van de Heeren Staten gegeven tot Luxenburg / nam en accepteerde tot sijnen voordeel / te weten van de Spangiaerden over zee te doen vertrecken / en dat de Staten gehouden waren te volgen en naer te komen haer advijs: des te meer dat sijne Majesteit / by avonture sich soude willen doen dienen van de Spangiaerden / Italianen en Albanoysen op de zee-kusten tegen de Barbaren of Moren / geassisteert van den Turk / die 't Fort van Melilla fortificeerden. Niet te min dewijle de Staten so klaerlijk deden blijken d'onmogelijkheid van hen te doen vertrecken ter zee / en dat het niet doenlijk en was / d'Ambassadeurs beloofden hen devoir te doen / dat sijn Hoogheid sich soude voegen / en henluiden doen vertrecken te Lande / derhalven bleef dit poinct noch onbeslicht. Het 3 articul werd geaccordeert. Het 4 articul werd gehouden als gedaen / nademael daer geen grote swarigheid in en was gelegen. Het 5 articul was gedaen tot Marche / en waert nodig men soude hem noch andere geven in sulker forme als hy begeerde. Aengaende het 6. 7. 8. en 9. articulen / d'advijs so van d'Ambassadeurs / als andere Heeren van den Rade van State / en jegenwoordige was / dat ten deele de voorsz articulen genoegsaem waren gedebatteert / en gewijdert in 't tractaet van Luxenburg: der reste halven soudemen sich gedragen tot d'inhoud van de articulen van de Pacificatie van Gent / en principalijk in 't twede en derde articul / welke articulen en pacificatien de Staten verklaerden te verstaen datmen onverbrekelijk soude onderhouden. Het 10 articul werd gewijdert. Het 11 was gewijdert by 't eerste articul van Luxenburg. Het 12 't scheen dat sijn Hoogheid pretendeerde / dat yeder afgesette of verlaten van Officien en Staten / gedurende dese troublen / daer wederom ingeset souden werden / principalijk de gene die Staten en Officien hadden gehad / die immediatelijk waren gereserveert totter dispositie en provisie van sijne Majesteit / daer by d'Ambassadeurs voegden / dat hen luiden redelijk en convenievel dochte te wesen / dat alle d'ander souden gehoort werden in rechte. Waer op de Staten verklaerden van haren wegen Remonstrantie te sullen gedaen werden / om sijn Hoogheid te voldoen / ook de verlatene en afgestelde na qualiteit en dispositie der saken / en also bleef dit poinct noch onbeslicht. Het 13 articul / wesende sijn Hoogheid gestelt in de possessie van het Gouvernement / men soude hem accorderen 't gene men gewoonlijk was andere Gouverneurs te doen / (F. 222.)
wesende nochtans d'intentie van de Staten / haer luiden quijt te maken van alle 't krijgs-volk. Aengaende 't 14 articul / nademael sijn Hoogheid verklaerde te willen houden de Privilegien en Costumen / so diende dat tot niet / als wesende contrarie der selver / en doende sijne Hoogheid het gene boven geseid was / soude hy den Staten so correspondent en geaffectioneert vinden / dat van genen node wesen soude 't selve te vereischen. Het 15 articul / was gewydert tot Luxenborg by 't 6 articul. Het 16 articul / sijn Hoogheid behoorde sich te contenteren met sulke wachte van Helbardiers en Archiers / als andere Gouverneurs van den bloede ordinaerlijk gehad hadden in tijden van vrede. Het 17 articul / werd verstaen dat sijn Hoogheid soude gebruiken gelijke autoriteit en vryheid / als gebruikt hebben alle andere Gouverneurs / en ter andere zijden / souden de Staten hem geven sulke satisfactie dat van genen node en soude wesen voor te dragen sulke of diergelijke wantrouwigheid. Beroerende het 18 articul / het scheen dat sijn Hoogheid pretenteerde / dat de verlossinge van den Grave van Buren niet en was begrepen in 't tractaet en articulen van den vrede / also het onmogelijk was te volkomen de verlossinge

van den Grave van Buren / zijnde in de handen van sijne Majesteit: maer dewijle men verstond / dat sijn Hoogheid alrede derhalven aen sijn Majesteit hadde geschreven / so soude het selve uitgestelt werden totte resolutie van de Generale Staten / en datmen middelretijd daerom doen soude alle mogelijk devoir: dat bleef mede onbeslicht. Het 19 articul / aengaende de straf van de Spangiaerts / men soude volgen / 't gene tot Luxenburg artic. 8. daer van was geaccordeert. Op't 20. voldoende den derden geschrifte van Luxenburg sprekende van de versekertheid / soude dit cesseren artic. 5. de presentatie der Staten / beginnende de Gedeputeerde / welk was 't derde schrift.

Het scheen nu datter weinig swarigheid meer / en hope was dat het accoort soude konnen getroffen worden; so is wederom een by een komste geraemt tot Marche en Famine / alwaer eintelijk het accoort op ten 12 van February getroffen is: want hoewel Don Jan niet en konde daer toe gebracht werden dat het Spaens / Italiaens en Bourgoingnoens krijgsvolk te lande souden vertrecken / also daer mede sijnen voorgenomen aenslach op Engeland te niet was / dien hy nochtans boven alle saken ter wereld begeerde te vorderen / daer toe hy ook metten Hertog van Guise secrete intelligentie was houdende / en hy seer goede moet hadde om die wel te konnen ten effecte brengen / mettet voorsz vertrek ter zee / en dat de Engelse Koninginne daer ganselijk niet op en was verdacht / noch het minste vermoeden en hadde / door het secreet beleid der saken: siende nochtans eintelijk dat hy totten Goubernemente niet en kost geraken / ten ware hy 't selve bewilligde / en dat als dan sijnen voorgenoemden aenslach evenwel te niet soude wesen / en geheel buiten hope / dat ook d'Ambassadeurs van den Keiser seer aenhielden / dat hy het selve accorderen soude / om de onmogelijkheid der salie / so heeft hy eintelijk met grote swarigheid en genoeg tegen sijnen dank daer in bewilligt / en zijn de voorsz Heeren Ambassadeurs / mette Gedeputeerde van de Staten Generael mette selve articulen vertrocken na Brussel / om 't selve by den Staten van alle de Provincien te laten ondertekenen / gelijk 't selve ook van alle der Provincien Gedeputeerde gedaen is geworden / uitgesondert alleen van de Gedeputeerde van Holland en Zeeland / de welke verklaerden daer toe geen last te hebben: maer dat sy daer op mosten verwachten het advijs sijnder Excellentie en der Staten van Holland en Zeeland / dies niet jegenstaende zijn de voorsz. andere Provincien mette ondertekeninge voortgevaren: en is daer op een Placcaet ontworpen en in't Collegio voorgelesen / en te een uuren na middag den 17 February voor den volke met grote solemniteit gepubliceert. De Hertoge van Aerschot / en daer na den Bisschop van Lupk / hebben de Gedeputeerde van Holland en Zeeland met vele redenen willen wijs maken / datter voor henluiden geen swarigheid en was in het avoyeren van het voorsz verdrach / nademael het voorsz Placcaet hen duidelijk refereerde tot alle de poincten en articulen van de Paciatie op den 8 November 1576. tot Gent gemaekt / sulk dat sy geen prejudicie en hadden in het onderteknen van het voorsz accoort / De voorsz Gedeputeerde dankten haer van den raed die sy haer gaven / verklaerden doch dat sy sonder speciale last van sijn Excellentie en de Staten by hem wesende niet en konden doen / doch beloof den ook haer devoir te doen by sijn Excellentie en de Staten voorsz / dat een vaste vrede ook by de hare mochte aengenomen en volbracht werden / mits dat de Bontgenoten ook aen hare zyde de hand daer aen souden houden / dat de Spaengiaerden eerst-daegs uit de Landen van herwaers-over vertrocken en daer buiten bleven / daer van sy henluiden vele toeseggens deden. Het tractaet en placcaet daer op gemaekt by forme van een eeuwig edict en gebod / was luidende aldus:

Het accoort wort tot Marche en Famine beslaten.

De Gedeputeerde van de Staten generael / tekenen het accoort met Don Jan gemaekt / uitgenomen die van Holland en Zeeland

Den Hertog van Aerschot en Bisschop van Lusk / soeken de gedeputeerde van Holland en Zeeland te suduceren tot het teknen voorsz accoort.

Eeuwig Edict en gebod op het accoort / gedaen tusschen Don Jahan van Oostenrijk / en de Staten Generael.

PHilips by der gratien Gods Konink van Castillien, &c. Also sedert de leste maent van Julio herwaers tot ons grodt mishagen en leetwesen in onse Nederlanden hem begeven hadden, ter oorsake van de alteratien toegekomen, onder onse Spaense en andere uitheemse soldaten en krijgsluiden aldaer wesende de veranderinge van de gemene saken, en beroerten, de welke mitten ongeregeltheden, inconvenienten, mishandelen, en ellendigheden, die tot onsen gelijken mishagen en leetwesen tot noch toe daer uit gevolgt zijn, een jegelijken kennelijk zijn: wy tot conciliatie, vereeninge, ruste, en vrede van onse voorseide Nederlanden, en tot regeringe en generael gouvernement van dien, in de selve onse landen gesonden hebben onsen seer lieven en seer beminden goeden broeder Heere Joan van Oostenrijk, Ridder van onser Oden van den gulden Vliese. En 't zy dat deselve onse goede broeder na sijn aenkomste in onse voorseide Nederlanden getracteert, gehandelt en gesloten heeft: eerstbinnen onse stad van Luxenborg, met onse seer lieve getrouwe, welbeminden eerw. Vader in Gode, Heer Mattheus, Abt van St. Gyleins, gekoren Bisschop van Atrecht, Charles Philippes de Croy, Marquis van Haurech, &c. onse Neve, en Edelman van onser Cameren, Charles de Hannart Banerheere van Liedekerke, Borchgrave van onser stad van Brussel, en Adolf van Meet-kerke, Raed en Ontfanger van onsen Lande van den Vryen in ons Graefschap van Vlaenderen gecommitteerde en gedeputeerde van de Generale Staten van onse voorseide Nederlanden. En sedert binnen onse stad van Marche, en daer na in de stad van Hoeye in't Land van Luyk: by interventie en tusschen-spreken binnen de selve stad van Hoey van den Heeren hier onder genaemt Ambassadeurs, Gesanten en Gecommitteerde van onsen hoogweerdigsten en alderliefsten broeder Rudolphus de twede des naems gekoren Keiser van Romen, altijd vermeerderaer des Rijks, &c. om de voorseide conciliatie, vereeninge en accoort te middelen en vorderen, by de voorseide Keiserlijke Majesteit specialijken, verordent en gesonden: te weten, de eerweerdigste Vader in Gode onsen lieven en goeden vriend Heeren Geeraerd van Groesbeek Bisschop van Luik, Hertog van Buillon Markgrave van Franchimont, Grave van Loon, &c. Prince des heiligen Rijx, Heere Philips de Alde vry en Baenreheer van Wynenberg President, en Andries Gail Doctor in den Rechten, Hofraed der voorseider Keiserlijke Majesteit, Werner Heer van Gimmich Land-drossaert van den Lande van Gulik, en Johan Louwerman Licentiaet in den Rechten, alle beide Raden van den hoogen en vermogende Prince, onsen seer lieven en seer beminden Oom Wilhelm Hertog van Gulik, Cleve, &c: insgelijx Prince des heiligen Rijx als Gesanten van den selven Furst en Hertog, ook Ambassadeur van de voorseide Keiserlijke Majesteit tot het gene des voorseid is by den voornoemden Furst en Hertog in sijn afwesen gesubdelegeert, met onse seer lieve en getrouwe die van onse Raden van State, by ons gecommitteert totten Gouvernemente Generael van onse voorseide Nederlanden, en Secreten: en de voorseide Heere Mattheus Abt van St. Gyleins, gekoren Bisschop van Atrecht, Heer Bucho Aytta Archidiaken van Ypre, Heere Frederik Perenot Baenreheere van Ronsse, Heere van Champangny, Gouverneur van onse stad van Antwerpen, Jan de St. Omer Heere van Morbeque, Gouverneur van onse stede en kastele van Arien, Francois van Halewijn, Heere van Zwevegem, Hoogbailliu en Capitein van onser stede en kastele van Audenaerde, Ridders, en de voornoemde Adolf van Meetkerke, gecommitteerde en gedeputeerde der voorseide Staten, en lestmael in onse stad van Brussel, alwaer om 't voorseide Tractaet en accoort te continueren en voleinden met dien van onsen voorseiden Rade van State, en den voornoemden Staten hen gevonden gepresenteert hebben de voorseide Heeren Ambassadeurs en Rijx-gesanten, en de gesubdelegeerde van den voorseiden Furst en Hertog van Gulik, met onsen seer lieven en getrouwen Heere Octavio Gonzaga Ridder, onsen Raed, by onsen voorn. goeden broeder daer toe gecommitteert, en by hem gesonden diverse poincten en middelen tenderende

rende en dienende totte voorſeide conciliatie, accoord en vereeninge en tot goede adreſſe en uitrichtinge van dien. Wy by deliberatie, raed en advyſe van onſen voornoemden goeden broeder Heere Johan van Ooſtenrijk, en van den voornoemden van onſe Raden van State en Secreten, hebben in conformiteit, en na uitwijſen van de ſelve poincten, en middelen tuſſchen ons ter eenre, en den voorſeiden Staten ter andere zijden gehandelt en overkomen: voor ons, onſe erve en nakomelingen geſtatueert en geordineert, ſtatueren en ordineren by maniere van eeuwig gebod, en ten eeuwigen dagen onwederroepelijk de poincten en articulen hier na volgende.

Eeuwig gebod ten eeuwigen dagen onwederroepelijk.

IN den eerſten, dat alle offenſien, injurien, miſdaden, beſchadigheden en generalijken alle wegen van feite en datelijke werken, gedaen, geſchied en volbracht ter oorſaken van de voorſeide veranderingen, alteratien en beroerten by allen en een jegelijken van de ingeſetenen en inwoonderen van onſe voorſeide Nederlanden, tot wat plaetſen, en in wat manieren dat het zy, ſo in 't generael als in 't particulier, ſullen weſen, zijn en blijven vergeten en geacht als niet geſchied of toegekomen, ſulx dat ter ſake van den ſelven, egeen vermaen, moleſtatie, quellinge of onderſoek nimmermeer gedaen en ſal worden op eenige van den ingeſetenen of inwoonderen voorſz.

Het getuigeniſſe der Geeſtelijkheid en Doctoren van Loven van den peis gemaekt te Gent en 8. Jan. 1576.

2. En want de Biſſchoppen, Abten en andere Prelaten, en Geeſtelijke perſonen van onſe voorſeide Nederlanden, en ook die van der Faculteit in der Godheid en in den Rechten der Univerſiteit van Loven, by diverſe hare opene brieven daer op geexpedieert, geadviſeert en geatteſteert hebben, dat na de geſteltenisſe van de affairen van onſe voorſeide Nederlanden daer in de ſelve als doen waren, het tractaet van den Peiſe binnen onſe ſtede van Gent gemaekt en geſloten den achtſten dag van Novembri leſtleden, tuſſchen de voorſeide Staten ter eenre, en onſen neve Heeren Willem van Naſſau, Ridder van onſer voorſeide Orden, Prince van Orangien, en den Staten van onſen Landen van Holland en Zeeland, met hare Geaſſocieerde en verplichte, ter andere zijden, niet in en hiel dat onſen heiligen Gelove en der Catholijkſer Apoſtolijker Roomſer Religie nadelig was, maer ter contrarien tot vorderinge van de ſelve, hebbende van gelijken die van onſen voorſeide Rade van State geadviſeert, geatteſteert, en bewarigt dat na de geſteltenisſe van de affairen van onſe voorſeide Nederlanden, daer in de ſelve als doen waren, het voorſeide tractaet van Peiſe inſgelijx niet in en hiel dat nadelig was der hoogheid, autoriteit en onderdanigheid ons by onſe voorſeide Nederlanden toebehorende. En ſonderlinge hebben de voorſeide Heeren Ambaſſadeurs en Rijxgeſanten, en de geſubdelegeerde van den voorſeiden Vorſt en Hertoge van Gulik betuigt en bewarigt 't gene des voorſeid is, in conformiteit van de voorſeide Biſſchoppen, Abten en andere Prelaten, en Geeſtelijke perſonen, en van dien van onſen voorſeiden Rade van State. So hebben wy geaggre-eert, geapprobeert en geratificeert, aggreeren, approberen en ratificeren by onſe jegenwoordige, 't voorſeide tractaet van Peiſe in alle en jegelijke ſijne puncten en articulen: belovende op trouwe en in Coninklijke en Princelijke woorden 't ſelve tractaet van Peiſe voor ſo veel ons 't ſelve aengaen en concerneren mach, ten eeuwigen dagen onverbrekelijken te onderhouden en obſerveren, en by allen en eene jegelijken, die 't ook aengaen mach, inſgelijx doen onderhouden en obſerveren. En volgende dien accorderen en ordineren wy, dat de convocatie en vergaderinge van de Generale Staten van onſe voorſeide Nederlanden, gementioneert in 't derde articul van 't voorſeide tractaet van Peiſe gedaen ſal worden, in alſulker voegen en manieren, en met ſulken effecte als 't voorſeide article breder inhoud.

10. B. f. 223.)

an 't t gabe- r der neral Sta- ten.

3. Item accorderen, ſtatueren en ordineren, dat alle en een jegelijk van ons oorlogsvoik, Spangiaerden, Hoogduitſen, Italianen, Bourgoingnons, en andere uitheemſe, ſo te peerde als te voet jegenwoordelijk weſende in onſe voorſeide Nederlanden, ſullen vertrecken en moeten vertrecken te lande vry, vrank en onbelet uit de ſelve onſe Nederlanden, ſonder dat ſy in de ſelve ſullen mogen wederkeren, of dat daer in andere wederom geſonden ſullen mogen worden, gene uitlandſe oorloge hebbende, en generalijken geen van doen, en daer van egeen noodſake aldaer hebbende, by de Generale Staten van onſe voorſeide Nederlanden wel bekent en geapprobeert.

Hoogduitſen. &c. krijgsliden moeten vertrecken uit de Nederlanden ſonder daer weder in te komen / of andere daer in te ſenden

4. En belangende den tijd en termijn van 't vertrecken van ons voorſeid oorlogsvolk, accorderen, ſtatueren, en ordineren wy, dat onder de ſelve alle de Spangiaerden, Italianen en Bourgoingnons moeten en ſullen vertrecken, binnen 20 dagen, na de inſinuatie die hen daer van by onſen voorſeiden goeden broeder van ſtonden aen gedaen ſal worden, uit onſen Caſteel en ſtad van Antwerpen, en uit alle andere onſe Caſtelen, Steden en Sterkten van onſe voorſeide Nederlanden, die ſy jegenwoordelijken houden en occuperen, of aldaer ſy hen vinden, en uit alle onſe voorſeide Nederlanden, en namentlijk uit onſen Hertogdomme van Luxenborg binnen andere 20 dagen, of eer, indien 't ſelve doenlijk zy, waer in onſen voornoemden goeden broeder hem ſal voegen en employeren met alle ſijne macht: en den voorſeiden tijd van 40 dagen gedurende, ſullen alle en eenen jegelijk van ons oorlogsvolk hen moeten houden en dragen eerlijk en vredelijk, ſonder te mogen brandſchatten, roven, plonderen, noch in eenigerhande manieren onſe voorſeide Nederlanden verdrucken of beſchadigen, noch ook de nabuer Landen en inwoonderen van dien.

Dan 't vertrecken der Hoogduitſen krijgsluiden.

5. En aengaende den tijd en termijn van 't vertrecken van de voorſeide Hoogduitſe krijgs-luiden, de ſelve moeten en ſullen vertrecken uit onſe voorſeide Nederlanden, terſtond na dat de voorſeide Staten met hen overkomen ſullen hebben, op 't gene dat men (gelijk hier na in 't 15. articul van onſen jegenwoordigen briet breder gediſponeert en verſien ſal weſen) na rekeninge en afrekeninge, en de behoorlijke afkortinge met hen gedaen, in alle reden en billikheid bevinden ſal hen al noch ten achteren te zijn.

6. En ſal ons voorſeid oorlogsvolk, Spangiaerden, Hoogduitſe, Italianen, Bourgoingnons en alle andere moeten en ſullen laten t'haren vertrecke uit onſe voorſeide Caſtelen, en Steden alle de victualien, provianden, geſchut en munitien van oorlog aldaer weſende: welke onſe Caſtelen en Steden mette voorſeide victualien, provianden, geſchut en munitien van oorlog wy ſtellen ſullen by advyſe van dien van onſen voorſeiden Rade van State in handen van perſonagien, ingeboren van onſen voorſeiden Nederlanden, en na de privilegien van de ſelve onſe Nederlanden gequalificeert, en (voor deſe reiſe) den voorſeiden Staten aengenaem weſende.

7. En nopende de verdruckingen, brandſchatten en compoſitien, die by eenige van ons voorſeide oorlogsvolk, wie die ſelve mogen zijn, in onſe voorſeide Nederlanden gedaen ſouden weſen, gedurende den tijd, dat ſy aldaer geweeſt en hen onthouden hebben, ſullen wy daer in laten doen, na recht reden en billikheid behoren ſal, en ſulx alſt mogelijk werd 't ſelve te volbrengen en executeren. Ook ſullen wy onderſoek laten doen, ſo wel over de Overſte en Hoofden van ons voorſeide oorlogsvolk, als over allen en een jegelijk van den ſelven ons oorlogsvolk, die in eeniger voegen, en manieren hoedanig 't ſelve ware in onſe voorſeide Nederlanden, of in de nabuer Landen misbruikt, gedelinqueert of miſdaen ſouden mogen hebben, en wy ſullen daer over recht en juſtitie doen, 't ſy onſe voorſeide Nederlanden, of in ons Rijk van Spangien, of elders daer wy 't ſelfde alrebeſt bevinden ſullen te behoren.

8. Accorderen, ſtatueren, en ordineren wy ook dat alle en een jegelijk van de gevangene ter cauſen van de voorſeide veranderingen, alteratien en beroerten ter eenre, en ter andere zijden, vry en vrank geſlaekt en ontſlagen ſullen worden, ſonder rantſoen te betalen: welverſtaende dat aengaende 't renvoy en wederſenden van onſen neve Philippus Guilliame van Naſſau, Gra-

Van den Grave van Buren.

ve van Buren, in onſe voorſeide Nederlanden, ſullen wy verſien, en doen dat de ſelve Grave wederom vry en vrank geſtelt ſal worden in de ſelve onſe Nederlanden, ſo geringe en terſtond als de voorſeide vergaderinge van de Generale Staten volkomen weſende, de voorſeide Prince van Orangien van zijnder ſijden realijken en mitter daed voldaen ſal hebben, 't gene des in de ſelve vergaderinge geſloten ſal weſen.

9. Item, accorderen, ſtatueren en ordineren wy, dat de queſtie, geſchil en ſwarigheid op 't reſtabliſſement en wederſtellen, of niet, van eenige Heeren en Officieren in hare gouvernementen, Staten en Officien, uitte welke ſy afgeſet ſijn geweeſt ter oorſaken van de veranderingen, alteratien en beroerten voorſz, geſuſpendeert en opgehouden ſal worden totten einde van de voorſeide vergaderinge der voorſeide Generale Staten, en ſal als dan de voorſeide queſtie, geſchil, en ſwarigheid in rechte geſteld, en gecommitteert worden den Rade en ordinarise Juſtitien van onſe voorſeide Nederlanden reſpectivelijken, om kenniſſe daer van genomen, en na reden geuyt en getermineert te worden.

10. Voorts ſo beloven wy op trouwe, en in Coninklijke en Princelijke woorden te onderhouden en handhouden, en by onſen voorſeiden goeden broeder, en allen anderen Gouverneurs, en eenen yegelijken van dien, ſo generale als particuliere die hier namaels by ons of onſe nakomelingen in onſe voorſeide Nederlanden ſijn, of ſullen worden gecommitteert, te doen onderhouden, en handhouden alle en een yegelijk de oude privilegien, herkomen, uſancien en coſtuimen van de ſelve onſe Nederlanden, en dat wy ons niet en ſullen laten dienen onder ons, onſen voorſeiden goeden broeder, of andere Gouverneurs van de ſelve onſe landen, in rade noch anderſins, tot oprecht gouvernement en gemeine adminiſtratie van onſe voorſeide Nederlanden, dan alleenlijk van ingeborene van de ſelve onſe landen.

11. En van gelijken hebben de voorſeide Staten reciprokelijk van haerder ſijden op hare conſcientien, trouwe en eere, voor God en alle menſchen belooft te onderhouden en handhouden, moeten onderhouden en handhouden, en ſullen onderhouden en handhouden, in en over al ons heilig, Catholijk, Apoſtolijk en Rooms Gelove, en de autoriteyt en onderdanigheit ons toe behorende, en nimmermeer daer tegens te komen

Catholijk Apoſtolijk Rooms Gelove.

12. Item hebben de ſelve Staten in gelijker voegen en manieren gelooft te vertijen en renunceren, vertyen en renunceren moeten, en ſullen vertyen en renunceren alle en een jegelijk verbonteniſſen en confederatien die ſy tot hare verſekertheid en beſchermeniſſe met vremdelingen gemaekt mogen hebben, ſedert de vergaderingen, alteratien en beroerten voorſz.

13. Hebben ook de ſelve Staten in gelijker voegen en manieren, gelooft te doen afdanken en verſenden, moeten afdanken en verſenden, en ſullen afdanken en verſenden uyt onſe voorſeide Nederlanden, alle en een ygelijke vremde krijgsluiden die ſy gelicht of doen lichten ſouden mogen hebben, en te beletten, moeten beletten, en ſullen beletten dat geen andere in onſe voorſeide Nederlanden en ſullen komen.

14. Item, de voorſeide Staten hebben ons in waerteken van de oprechte en ingeborene affectie die ſy te onſen dienſte dragen, liberalijken gepreſenteert, en geaccordeert, de ſomme van 600000 ponden van 40 groten Vlaemſcher munten het pond, van welke ſomme ſy gereet ſullen ſtellen, d'een helft in handen van de voorſeide Heeren Ambaſſadeurs en Rijx geſanten, en geſubdelegeerde van den voorſeiden Furſt en Hartog van Gulik, om de ſelve helft by de voornoemde Heeren Ambaſſadeurs, Geſanten en geſubdelegeerde geſteld, en proportionelijken gelevert te worden in handen van onſen voorſeiden goeden broeder, of van den genen die by hem gecommitteert ſal worden ter diſcretie en goeddunken van den voorſeiden Heeren Ambaſſadeurs en Geſanten, om ons voorſeid oorlogsvolk, Spangiaerden, Italianen, Bourgoingnons en andere vremdelingen, en uitheemſe, te doen vertrecken, uit onſen Caſtele en ſtad van Antwerpen, en uit alle en een yegelijk andere onſe Caſtelen, ſteden, en ſterkten, behalven de voorſeide Hoogduitſen, ter tijd toe datmen met hen t'eenemael afgerekent ſal hebben, gelijk hier onder geſeid ſal werden. En ſullen de voorſeide Staten de ander helft overſetten te Genuen by genoegſame wiſſelbrieven, om aldaer binnen twe maenden na dat de voorſeide Spangiaerden, Italianen en Bourgoingnons uit onſe voorſeiden ſtad en Caſteel van Antwerpen vertrocken ſullen ſijn, gelevert te worden in handen van den genen die daer toe van onſen voorſeiden goeden broeder volmacht ſal hebben.

15. En daer en boven hebben de voorſeide Staten, in der voegen en manieren als voorſeid is, belooft te nemen, en hebben genomen t'haren laſte te vreden te ſtellen het voorſeid Hoogduits oorlogs-volk van horen wedden en beſoldigen, gelijk na de rekeninge en afrekeninge en behoorlijke afkortinge met hen gedaen, men bevinden ſal in alle reden en billikheid hen al noch ſchuldig en ten achteren te ſijn. Waer in wy en onſen voorſeiden goeden broeder, beloven den voorſeiden Staten behulpig te ſijn, en ſullen helpen na allen onſen vermogen, autoriteit, credijt en gelove, ſo aen de gene die de voorſeide rekeningen en regiſteren in handen hebben, om de ſelve over te leveren, als ook aen de voorſeide Hoogduitſe, om de ſelve te induceren en onderwijſen, hen te vreden te laten ſtellen met 't gene hen komt en ſo het redelijk bevonden ſal worden, gelijk hen ook williglijken hebben erboden de voorſeide Heeren Ambaſſadeurs en Rijx-geſanten, en de geſubdelegeerde van den voorſeiden Furſt en Hertog van Gulik, en hebben belooft van gelijken te doen by de voorſeide Hoogduitſe. Ook dat ſy aen de voorſeide Keiſerlijke Maj. ſullen bidden, dat hem believe ſijne autoriteit te gebruiken, en employeren ten ſelven einde over de voorſeide Hoogduitſe, en tot dat den voorſeiden Hoogduitſen de voorſeide voldoeninge, en ſatisfactie gedaen ſal weſen ſullen ſy in onſe voorſeide Nederlanden vredelijken mogen blijven, in ſulke plaetſen als wy by advijſe van onſen voorſeiden Rade van State hen ſullen wijſen en betekenen, tot beſchermeniſſe en verſekeringe van ons, en van de voorſeide Staten. (F. 224.

16. Item hebben de voorſeide Staten in der voegen en manieren voorſz belooft, en ſullen gehouden weſen na het vertrek van de voorſeide Spangiaerden, Italianen, en Bourgoingnons uit onſe voorſeide Nederlanden, te ontfangen, en ſullen ontfangen onſen voorſeiden goeden broeder, mits exhibitie en overleveringe by hem gedaen van onſe opene brieven van commiſſie daer toe dienende, daer op geexpedieert, en doende den eed daer toe behorende en gecoſtumeert, mit ook adhibitie en obſervatie van de andere ſolemniteiten die daer toe behoren gebruikt, gedaen, en geobſerveert te werden, als Gouverneur, Stadhouder en Capitein Generael voor ons in onſe voorſeide Nederlanden, en voor ſulx ſullen ſy Staten hem moeten toedragen, en doen, en ſullen toedragen, en doen het reſpect, eere, en gehoorſaemheid alſt behoort. Blijvende nochtans 't voorſeid tractaet van peiſe binnen onſe voorſeide ſtede van Gent gemaekt, in alle 't gene des voorſeid is, en daer van dependeert, in ſijn kracht en vigeur.

17. Item ſtatueren en ordineren wy dat onſe nakomelingen t'haren blijder inkomſte, en onſen voornoemden goeden broeder, en een yegelijk andere Gouverneurs by ons, of onſe voorſeide nakomelingen te committeren in onſe voorſeide Nederlanden, ſo generael als particuliere, mitſgaders ook alle en een yegelijk onſe Preſidenten, Raden, Officieren en Juſticieren voor hun aenkomen, intreden en beginſel van hare adminiſtratie en bewind in hare gouvernementen, Staten, Ampten, en officien, ſolemnelijken ſullen moeten ſweren, en ſullen ſweren te onderhouden en obſerveren, en voor ſo veel in hen is te doen onderhouden en obſerveren onſe jegenwoordige ordinantie, accoort en verdrag.

18 En ten leſten aggreeren en approberen wy en houden van weerden alle conſtitutien en beſettingen van renten en penſioenen, en andere obligatien en verſekeringen die de voorſeide Staten gemaekt en gepaſſeert hebben, en al noch maken en paſſeren ſullen met allen

en

en eenen jegelijken die hen by geſtaen, gefurnieert en getelt hebben, en als noch ſulien byſtaen, furnieren en tellen eenige penningen, om hen te dienen en behelpen ter oorſaken van de voorſeide troublen en beroerten, en ſonderlingen aen de ſeer hoge en ſeer vermogende Princeſſe, onſe ſeer lieve ſuſter de Coninginne van Engeland.

Coninginne van Engeland.

19. En op dat alle en elk der boven geſchreven puncten en articulen wel getrouwelijken, realijken, en metter daed onderhouden, volbracht, geeffectueert en volvoert mogen worden, en dat het geheel inhouden van onſe tegenwoordige brieven vaſt, geſtendig, en ten eeuwigen dagen gedurig en onverbrekelijk ſy en blijve, hebben wy aen de ſelve onſe jegenwoordige onſen zegel doen hangen, en de ſelve doen onderſchrijven en tekenen by onſen voornoemden goeden broeder ter eenre, en hebben de voorſeide Staten ter andere zijden daer aen doen hangen den zegel van de Staten, en onſen Hertogdomme en lande van Braband voor, in den naem, en ter begeren van allen den voorſeiden anderen Staten, en de ſelve doen onderſchrijven en tekenen door ſpecialen en expreſſen bevele, en ordinantie van allen den ſelven Staten, by onſen lieven en beminden Cornelis Welemans, Greffier van de voorſeide Staten van Braband, inſgelijx ter begeren en bede van wegen ſo van ons, en van onſen voornoemden goeden broeder, als van den voorſeiden Staten daer op gedaen, hebben de voorſeide Heeren Ambaſſadeurs, Rijxgeſanten, en Geſubdelegeerde van den voorſeiden Vorſt, en Hertoge van Gulik in dier qualiteit, en als interventeurs, en tuſſchen-ſprekers, om de voorſeide conciliatie, accoord, en vereeninge in onſe jegenwoordige begrepen, te middelen en vorderen van gelijken, met hare handen de ſelve onſe jegenwoordige onderſchreven en getekent, hebbende ook door hare goeden wille erboden en gepreſenteert, de ſelve by de voorſeide Keiſerlijke Majeſteit haren committent te doen lauderen, beveſtigen, approberen en ratificeren, met alle 't gene des ſy tot vorderinge van deſe voorſeide conciliatie en vereeninge hebben en ſouden hebben gedaen en gehandelt, indien en ſo verre 't ſelve van noden ſy.

1 Febr. ao 1577. te Marche.

Gegeven in onſe ſtad van Marche in Famine den 12 dag van Februario, in 't jaer onſes Heeren 1577. Van onſen Rijken, te weten van Spangien, Sicilien, &c. 't 23. En van Napels 't 25. Ondertekent *Johan*, en onderſchreven by ordinantie van ſijne Hoogheid, en getekent *F. le Vaſſeur*. En op d'ander zijde was noch geſchreven. Gegeven in onſe ſtad van Bruſſel den 17 dag van Februario, in het jaer ons Heeren 1577. Van onſe Rijken, te weten van Spangien, Sicilien, &c. 't 23. En van Napels 't 25.

1 Febr. 1577. te Bruſſel.

En daer onder was geſchreven, By ordinantie van mijnen Heeren van den Rade van State ons Heeren des Coninx, by ſijne Majeſteit gecommitteert totten Gouvernemente Generael van onſe Landen van herwaers-over. En getekent

d'Overlope.

Noch ſtond geſchreven, By ſpecialen en expreſſen bevele, en ordonnantie van mijnen Heeren de Generale Staten van de Nederlanden. En was getekent *Cornelius Welemans*. En noch wat neder *Gerard Eveſque de Liege, Philippus Senior Baro in Wynenberg, &c. Andreas Gail D. Wernher Hertzo Gimmich, Johan Louwerman.*

(F 27.) **De Coninк heeft hier na aen de Staten van Braband geſchreven deſen navolgenden brief / daer by hy hen-luiden van het goed devoir in deſen gedaen is bedankende.**

By den Coninк.

Eerweerdige Vaders in Gode, Eerweerdige getrouwe lieve en beminde. Alſo onſen ſeer lieven broeder, de Heer Johan van Ooſtenrijk Ridder van onſer Orden, Lieutenant Gouverneur en Capitein Generael van onſe Landen van aldaer, ons heeft particulierlijk en ganſch in het lange te kennen gegeven by ſijne brieven van den 22 Februario leſtleden, dat eindelijk den Heere God belieft heeft in onſe voorſz Landen de peis te verlenen, onder de capitulatien beſloten gereſolveert, en alrede gepubliceert in onſe ſtad van Bruſſel, daer van wy ſeer zijn verheugt. Lof ſy God van ſijnder gratien, ons ganſchelijk vertrouwende dat de ſelvige reſolutie ſal dienen t'ſijnder eere en glorie, en tot conſervatie van onſe Landen en Staten, onder d'obſervantie van onſe heilige Catholijke Roomſe Religie, en t'onſer behoorlijker autoriteit en gehoorſaemheid, in gelijkformigheid by de voornoemde Staten is geproteſteert, en ter univerſeelder weldaed van onſes Nederlands vaſſalen of onderdanen, het welk ſy ſo hertelijk begeren. En hebbende boven dien verſtaen door de voorſz brieven, de grote devoiren en officien die gy aldaer gedaen hebt doen, door uwe Gedeputeerde ſonder eenige moeite of koſten te ſparen. So en hebben wy niet konnen nalaten u daer van met affectie te bedanken, en te bidden als wy doen ſeer inſtantelijk by deſen, te willen continueren, en ſelfs nopende 't poinct van mainteneringe, en obſervantie van onſe heilige Catholijke Roomſe Religie, als wy ganſchelijk vertrouwen dat gy ſult tot dienſte Godes, onſer, en van de voorſz Landen, om de ſelvige wederom te brengen en ſtellen door middel en hulpe van onſen broeder, en uwe eigen, op den ouden voet en ſtaet van proſperiteit en voorſpoet, en ſelfs als die was ten tijde van onſen Heere en Vader, welke God in ſijne glorie hebbe, en ſult ons daer aen aengenamen dienſt doen. Hier mede eerweerdige Vaderen in Gode, lieve, getrouwe en welbeminde, onſe Heere God wil u luiden beſchermen. Uit Madrid den 7 April, 1577. Getekent *Philips*, En noch lager *A. Dennetieres*. Buiten op ten rugge. Aen de Eerweerdige Vaderen in God, lieve, getrouwe en wel beminde. De Edelen en Steden van onſen Lande, en Hertogdomme van Braband, repreſenterende de drie Staten 't ſelvige Lands, of hare Gedeputeerde.

De Coninк heeft ook het voorſz accoord / den voorſz 7 April by een placcaet binnen Madrid gegeven / in deſer voegen geapprobeert en geconfirmeert.

Approbatie en confirmatie van de Coninк op 't accoord met Don Jan gemaekt.

PHilips by der gratie Gods, Conink van Caſtilien, &c. Alſo onlanx onſen ſeer lieven en beminden goeden broeder, de Heer Johan van Ooſtenrijk, Ridder van onſen Orden, Lieutenant, Gouverneur en Capitein Generael van onſe Nederlanden, ons heeft geadverteert door ſijne brieven van den 22 February leſtleden, dat om te volkomen de begeerte die wy altijd gehad hebben tot onſe Landen en Staten, en onſe goede vaſalen, en onderdanen van de ſelve (welke t'onſer groter leetweſen, ſo lang zijn geaffigeert geweeſt metten oorlog) in ruſte en vrede te ſtellen, wy naer verſcheide communicatien gehouden te diverſe plaetſen in de tegenwoordigheid van de Ambaſſadeurs, en Commiſen van onſen ſeer eerweerdigen en lieven broeder en couſijn, Rudolf den tweden gekoren Keiſer van Romen, en haer-lieder Geſubdelegeerde of Geſanten, die mits den goeden yver en affectie die ſy dragen tot verlichtinge des arme volx, en alle onſe Landen hebben getravailleert of gearbeid tot vorderinge der voorſz ruſte, in ſulker voegen, dat God den Heere belieft heeft de ſaken ſo verde te laten brengen, dat ten leſten onſen broeder van onſer zijde, en de Gedeputeerde van de Staten Generael van onſe Landen, in onſe ſtede van Marche den twaelfden van Februario leſt geleden, geconcludeert, gearreſteert en doen publiceren hebben in onſe ſtad van Bruſſel eenen goeden verſekerden en vaſten peis, en reconciliatie, met belofte en proteſtatie wel expreſſe van de onderhoudinge van onſen heiligen Catholijken Roomſen gelove, en van onſe autoriteit, waer van gemaekt en geſtelt zijn by geſchrifte, eenige poincten en middelen, van de welke, en van onſe ordonnantie en ſtatute, by maniere van een eeuwig en onwederroepelijk Edict, den teneur of inhoud volgt van woorde te woorde.

Philips by der gratien Gods, &c. Ons verſoekende boven dien wel ootmoedelijk, en inſtantelijk onſen voor-

voornoemden goeden broeder te willen confirmeren, ratificeren en approberen het voorſz accoort van peis, in alle ſijn poincten en articulen, ſelfs volgende onſe voorſchreven brieven van ordonnantie en ſtatuit, by maniere van een eeuwig en onwederroepelijk edict te doen depeſcheren, onſe brieven van confirmatie, of beveſtinge in ſulke cas of ſaken dienende. Daerom ſo eſt, dat wy de voornoemde ſaken geconſidereert, dankende voor eerſt onſen God van de gratie en genade die hy ons gedaen heeft, den vrede in onſe Landen te ſtellen. En begerende boven alle ſaken de conſervatie en handhoudinge van de heilige Catholijke Apoſtoliſe Roomſe Religie, en van ons welvaren, en tot conſervatie der proſperiteit van onſe Landen en Staten, ook van onſe onderdanen in de ſelvige. En gehad hebbende daer op d'advijs van onſen goeden broeder, en van de Biſſchoppen, Abten, en andere Prelaten en Geeſtelijke perſonen van onſe Nederlanden, ook van die van
(F. 225.) de Faculteit in de Godheid, en de Rechts-geleerde der Univerſiteit van onſe ſtad van Loven, dat het tractaet van vrede gemaekt, geſloten, en gearreſteert in onſe ſtad van Gent, den 8 van November leſtleden, tuſſchen de Heeren Staten ter eenre, en onſe Couſin Meſſire Gulliame de Naſſau, Ridder van onſer orden, Prince van Orangien, &c. en de Staten van onſe Landen van Holland en Zeeland met hunne aenhangeren ter andere zyden, niet in en hield, welk hinderlijk ſy het heilig gelove, en de Catholijke Apoſtoliſe Roomſe Religie, maer eer ter contrarie ten voordele van de ſelve, en van onſe Raden van Staten en ſecrete, dat het tractaet ook niet in en hiel jet verhinderlijx aende overſte autoriteit, en onſe gehoorſaemheid die onſe Nederlanden hem ſchuldig zijn, daer op ook gehad d'advijs van die van onſe Rade van State neffens ons. Hebben in het voorſz cas, voor ons, onſe erven nakomelingen Heeren en Vrouwen van onſe voorſz Nederlanden, geconfirmeert, geratificeert en geapprobeert, confirmeren, ratificeren en approberen by deſe jegenwoordige het voorſz Tractaet, accoord en Pacificatie boven vermelt, en geinſereert van poinct te poinct, ſonder daer tegen te willen komen, noch gedogen daer tegen gedaen te worden in eeniger manieren, noch nu, noch te genigen toekomende tijden. So verſoeken wy aen onſen voornoemden goeden broeder, en bevelen aen onſe Raden van State en Secreten, en groten Cancelier, en volk van onſen Raden van Braband, Gouverneur, Preſident en volk van onſe Rade van Luxenborg, Gouverneur, Cancelier en volk van onſen Rade in Gelderland, Gouverneur van Lemborg, Valkenborg, Dalem, en andere onſe Landen van Overmaſe, Preſidenten en volk van onſe Raden van Vlaenderen en Arthoys, Groot Balliu van Henegouwe, en volkeren van onſen Rade tot Bergen, Gouverneur, Preſident en volkeren van onſen Rade in Holland, Gouverneur, Preſident en volkeren van onſen Rade in Namen, Gouverneur, Preſident en volkeren van onſen Rade in Vrieſland, Gouverneur, Cancelier en volkeren van onſen Rade in Overyſſel, Gouverneur, Preſident en volkeren van onſen Raed te Utrecht, Gouverneur van onſe ſtad en lande van Groeningen, en Graefſchap van Lingen, Gouverneur van Rijſſel, Douay en Orchies, Balliu en volkeren van onſen Rade tot Dornick, en Tourneſes, Provooſt van Valencijn, Rentmeeſters van Beweſt, en Beooſter-ſcheld in Zeeland, Schouteten van Mechelen, en aen alle andere onſe Juſticieren en Officieren, hare Lieutenanten of Stedehouderen, en elk een van hen die deſe ſal mogen raken of aengaen. Dat deſe onſe confirmatie of beveſtinge, ratificatie en approbatie van den voorſz tractate van peis en vrede, volgens en in der formen en manieren als geſeid is, ſy doen publiceren of verkondigen een yder in ſijn Limiten of palen van hare Juriſdictien, ter plaetſen daermen gewoonlijk is ſulke publicatien en uitroepingen te doen, en die te obſerveren en onderhouden, doen obſerveren en onderhouden wel ſtriktelijk of naeuwelijk en onverbrekelijk na ſijn forme en teneur. Want alſulx ons belieft. Tot getuigeniſſe van het gene voorſz, hebben wy onſen groten zegel daer op doen drucken. Gegeven in onſer ſtede van Madrid, Koninkrijke van Caſtilien den 7 van de maent van April, in den jare van gratie 1577. van onſe Rijken, te weten van Spangien, Sicilien, &c. het 22. En van Napels het 24. Ondertekent PHILIPPE, En lager was noch geſchreven, by ordonnantie expreſſe van ſijne Majeſteit. Ondertekent *A. Dennetieres.* Weſende bezegelt met den groten zegel van ſijne Majeſteit, in roden waſſche hangende met dobbelden ſteerte van gouden draed.

De Staten Generael verſtaende dat de Gedeputeerde van Holland en Zeeland het accoort met Don Jan gemaekt niet en begeerden te onderteekenen / hebben Adriaen d'Oignies Ridder / Heere van Willerval / en Meeſter Pauwels Buys Advocaet van Holland / in het geſelſchap van den Heere Doctoor Andries Gail / Raedſ-heeren en Ambaſſadeurs des Keiſers / geſonden aen den Prince van Orangien / mettet voorſz accoort / en begeerden ſijn advijs op ſekere articulen van 't voorſz accoort. Daer op de voorſchreven Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland / deſe antwoorde hebben overgegeven.

De Staten Generael ſenden aen den Prince van Orangien.

MYn Heere de Prince van Orangien, en de Staten van Holland en Zeeland, geſien hebbende de brieven van credentie van wegen mijn Heeren de Generale Staten van de Nederlanden, by mijn Heere van Willerval en Meeſter Pauwels Buys Advocaet van Holland, in't geſelſchap van mijn Heere de Ambaſſadeur van den Keiſer, daer toe ernſtelijken verſocht weſende, overgebrocht aen den voorſz Heere Prince, en daer uit verſtaende, dat de voorſz Heeren Staten begeerden te hebben haer advijs op eenige articulen beſloten by maniere van eeuwig edict in den naem des Koninx, tot beveſtinge des vredes ſtreckende, tuſſchen de Landen van herwaers-over, en Don Johan van Ooſtenrijk, welke articulen henluiden van gelijken zijn vertoogt geweeſt, hebben geantwoord, en antwoorden het gunt hier na volgt: te weten ten aenſien van de voorſz articulen, dat ſy luiden niet konnen nalaten grotelijx te loven en prijſen den heiligen yver en loffelijke begeerte, die mijnen voorſz Heeren de Staten tonen te hebben, om ons arm bedroefde Vaderland weder te ſtellen in de geruſtigheid en ſtilligheid, over ſo lange tijd begeert: en vermenen vaſtelijk, dat de voorſz Heeren Staten in het ſelve geen ander opſichte of voornemen en hebben gehad, dan om eenmael dit arme benaeude volk te verloſſen van ſo veel ellenden en cativigheden, daer mede ſy alrede by na ganſchelijken ondergekomen en vernielt zijn geweeſt, door de wrede en onverdragelijke tyrannie der hoveerdige Spaenſe Natie, en onwettige Regeringe by henluiden ingevoert: mitſgaders om in toekomende tijde goede geregeltheid en ſekere remedie te ſtellen, om hier naemaels in gelijke ongemacken niet te vallen, met een veſtinge en onverbrekelijke onderhoudinge der ouder Previlegien, Rechten en Vryheden des Lands: en dat ſonderlinge hare voornemen is geweeſt, met de voorſz articulen te handhouden, in als en over al, de leſte Pacificatie gemaekt en beſloten in de ſtede van Gent, den 8 Novembris leſtleden, ſulx als ſy in alle hare brieven, acten en proteſtatien altijd belooft en verſekert hebben, weſende het ſelve ſekerlijk lofweerdig en prijſelijk, ook by alle onſen nakomelingen. Maer nochtans na dat de voorſchreven Heeren Prince en Staten van Holland en Zeeland, de voorſchreven articulen wel particulierlijken van punct te punct hadden overleid, na de tegenwoordige gelegentheid der ſaken, en noodlijkheid van dien, die henluiden dwingt alle omſtandigheid heden wel te overwegen, gelijk ook ten tijden van onſe Voor-vaders, die in gelijke verlopen nimmermeer nagelaten hebben te verſoeken en te verkrijgen van hare Prince nieuwe en loffelijke Privilegien: ſo heeft hen gedocht, dat by de voorſchreven articulen noch niet volkomelijken van als en was voldaen, den goeden yver en begeerte

Advijs en Antwoorde van de Prince van Orangien op het accoort met Don Jan gemaekt.

der

der voorſz Heeren Staten hier voren vermeld: Want ten eerſten, ſcheen dat de voorſz oude privilegien des Lands, die ſy luiden by alle wegen begeren beveſtigt te hebben, daer in omwegen bevonden worden, grotelijx verkort te zijn, ſo door dien dat daer in de vryheid en macht van de Generale Staten te vergaderen, den genen dien het ſelve van allen ouden rechts wegen toekomt, bedektelijk was benomen: als mede door dien dat de Staten van den Lande gebonden zijn aen nieuwe en nooit gebruikte verbinteniſſe en eeden: daer beneffens dat men ook de openbare inbrekinge der ſelver privilegien klaerlijk bemerkte, uit de onbehoorlijke verholdinge van de Grave van Buren, die (ſo alle de werelt weet) gelicht en vervoert is, tegens alle recht, reden en privilegien der voorſz Landen: het welk te meer in te ſien ſtond, dat de ſelve privilegien alſo worden ingebroken in 't beginſel, en in een handel die uitdruckelijke en ſonderlinge behoorde te dienen tot weder-oprechtinge en beveſtinge der ſelver: ſonderlinge ten inſien van een particulier perſoon, en die in genige ſake kan miſdaen hebben: het welk ſeer weinig hope was gevende, dat het ſelve tegens den volke en den Steden in 't generael ſoude hier namaels onderhouden worden: tegens den welken geen materie en ſal gebreken, om hen-luiden met rebellie en crimen leſæ Majeſteit te beſchuldigen: daer by gevoegt dat in deſen handel opentlijk gedaen word tegens de voorſz Pacificatie van Gent, hoe wel ten nadeel het ſelve gedaen, is de gehele vernielinge der ſelver, waer toe de voorſz articulen ſchijnen te ſtrecken, het welk noch opentlijker blijkt, dat d'approbatie en aggreatie van dien, geenſins eenvoudig noch categorijke en is, ſulx als de reden en gewichtigheid van ſulken ſake wel vereiſchte, maer gehelijk dependerende van ſekere aſtrictien en wederhalinge, gelimiteert en onderworpen, tot een ontallijkheid van bedriegelijke uitvluchten, en in alles gelijkende de ſelfde de welke ten tijde van mijn vrouwe van Parme, een ſo grouwelijke bloedvergietinge veroorſaekt hebben, tegens de welke ook by den Geputeerden van den voorſz Heeren Prince en Staten van Holland en Zeeland geproteſteert en publijke acte verkregen was, belangende de aggreatie, by na in gelijke termen by den Raden van Staten geſchied: daer en boven bevinden de voorſz Heeren Prince en Staten van Holland en Zeeland, ſommige poincten (na haren verſtande) der reputatie en eere des Vaderlands ſo nadeelig, dat ſy vermeinen dat ten eeuwigen dage de gedachteniſſe van dien, en ook de nakomelingen, een grote ſchandvlecke ſoude in gedrukt blijven: door dien dat wy den genen die ons ſo overlaſtigt en onweerdelijken hebben getracteert, niet alleen ſouden hebben geloont, en hare beſoldinge gegeven, maer ook getreden ſouden zijn in compoſitie en overkomſte met den genen die wy by openbare edicte, en by autoriteit van den Conink, en van de Staten verklaert, en particulierlijken by een inſtructie voor den Staten van het heylig Rijk, hebben doen beſchuldigen als eerloſe ſchelmen en rebellen, de welke verbonden en conſpiratien met den Spangiaerden gemaekt hadden: en dat noch meer is, dat wy geleden en met onſen voorweten toegelaten hadden, buyten onſen Vaderland gevoert te worden, onſe bagguen, juwelen, geld, goed, koopmanſchappen, en brandſchatten ſonder eenige tegenſprake: daer en boven docht den voorſz Heeren Prince en Staten van Holland en Zeeland, dat daer in niet behoorlijk overwegen noch ingeſien en ſijn, de reſpect, ere en dankbaerheid die wy ſo de doorluchtige en groot machtige Coninginne van Engeland, als mede mijn Heere den Hertoge, broeder des Conincx van Vranckrijk ſchuldig ſijn, die ons in onſen nood ſo ganſchen goeden wille en genegentheid beweſen hebben, om ons by te ſtaen, en met haren goederen uyt de verdruckinge en ſlavernye (daer wy ons doen ter tijd in vonden) te trecken: dewyle de reden wel ſoude hebben vereyſcht, dat men ſe daer mede hadde begrepen, in uytgedrukter en eerlijker ſprake.

En ten leſten en bevonden niet dat in de voorſz articulen den inwoonderen van Holland en Zeeland, met enige verſekertheid verſien waren: den welken men in den leſten vrede-handel tot Breda, veel voordelijker en redelijker verſekertheden gepreſenteert heeft, gelijk men ook noch leſtmael in den vrede-handel tot Gent ſoude gedaen hebben, ten ware hare Gedeputeerde ſo mondelinge als ſchriftelijk verklarende, dat ſy in geender manieren verſtonden met anderen te handelen, dan met den Staten ſelfs, hadden willen vertonen, (F. 226) hoe ſy aen haer ſijde ter goeder trouwe wandelden, proteſterende, dat ſo men van meninge ware geweeſt, van Don Johan te ontfangen, en ſomen met hem ſoude moeten hebben tracteren, in ſulker voege alſmen nu doet, dat ſy andre verſekertheden ſouden verſocht hebben, ſulx de reden en gelegentheid der ſake vereiſchten. En in deſen Articulen en word niet alleen van gene verſekertheid, maer ook niet vermaent van de particulieren wederom in haer geheel te ſtellen, roerende hare goeden, Staten en gouvernementen die ſy hebben in verſcheiden plaetſen van herwaers-over, en inſgelijx, in het Graefſchap van Bourgoingien, het welk nochtans volgende den voet van der Pacificatie (d'welk doen ter tijd niet gehandelt en worde dan met de Generale Staten van de landen van herwaers-over, en overſulx niet uitdruckelijken geſpecificeert en mochte worden) na alle redenen wel behoorden bedwongen te ſijn geweeſt. En dat meer is, en konnen ſyluiden in de voorſz articulen gene verſekertheid bemerken, ook voor den anderen Provincien, en al het gemeen arme volk van herwaers-over, gemerkt dat aldaer, noch van Burchten en Caſtelen af te worpen (uit de welke nochtans als een yegelijken wel kennelijk is, ſo veel quaeds is geſchied) vermaent noch geroert en word, nochte ook uitgedrukt eenige particulariteiten, noch verklaringe van der vergetene daer in vermeld, 't welk den gemenen volke niet anders dan ſuſpect en mag ſijn, d'welke opentlijken, en nu ook in den leſten affcheid tot Hoey gedreigt weſende, voorwaer wel goede verſekertheid behoefde voor den toekomende tijde, als de landen ontwapent en Don Johan in de autoriteit van Gouverneur beveſtigt ſal ſijn, al en waert maer ten inſien van de exemplen des voorleden tijds: maer ter contrarie ſchijnt dat men den Staten wil accommoderen met Gouverneurs tot haer believen, voor deſen mael gelijk al waermen van meninge hier namaels henlieden te benemen alle middelen van hen verſekert te houden tegens den quaden opſet der gener die men hen-luiden meent tot Gouverneurs te geven.

Om kort te maken, daer waren veel andere diergelijke articulen, die men na het bedunken des voorſz Heeren Prince en Staten van Holland en Zeeland, wel behoorde te overwegen en merken, was daerom haerluider voornemen, om al het ſelve by geſchrifte te ſtellen, om de voorſz Heeren Staten over te ſenden, en hen-luiden met eenen te verklaren, dat het nu den tijd was (om volgende de voetſtappen van onſe voor-ouders) te verſoeken, vervolgen en verkrijgen verbredinge en vermeerderinge van de privilegien, rechten en vryheden, ons by hen-luiden achtergelaten, byſonder nu hebbende daer toe ſo goede occaſie en gelegentheid, om niet wederom in gelijken ongemak te vallen: maer ſo ſy luiden beſich waren met de voorſz puncten en articulen te beleiden, en by geſchrifte te ſtellen, ten einde als voren, is hen-luiden behandreikt geweeſt copie van de miſſive die de voorſz Heeren Staten aen den voorſz Don Johan geſchreven hadden, uit de welke ſy verſtaen hebben, dat de voorſz Heeren Staten belooft hebben, ſonder antwoord op de voorſz articulen te verwachten, met den voorſz Don Johan te beſluiten, en hem te verſoeken de ſelve articulen te ondertekenen, met belofte om die te doen publiceren, en hem in den Lande te ontfangen: daer van de voorſz Heeren Prince en Staten van Holland en Zeeland wel verwondert zijn geweeſt, ſiende ſulke veranderinge, gemerkt dat de date van de voorſz miſſive by na was van den ſelven tijd (ſo ſy hen-luiden ook ſeer korts daer na behandreikt waren) dat de voorſz Heere van Willerval by hen-luiden gekomen was, want boven de contrariteit die ſy luiden in deſen handel vonden, docht hen-

henluiden ook dat dese verhaestinge, van een sake van so grote consequentie, daer de gansche welvaert of het verderf van alle dese Nederlanden aenhangende was, geprecipiteert was, dies niet te min, dewijle syluiden achten en vastelijk geloven het selve geschied te sijn, om de landen so veel te eer van de Spangiaerden en andere vremde onderdruckers des Vaderlands te verlossen So en konnen sy niet anders dan wenschen (so sy ook doen van gansscher herten, en God den Heere bidden) dat den uitgank mag wesen, so hem die alle goede liethebbers des Vaderlands begeren: so veel henluiden aengaet, dewijle nu te vergeefs soude sijn veel redenen ter contrarie by te brengen, te debatteren of wederleggen een sake af gedaen sijnde, beloven sy en versekeren den voorsz Heeren Staten, dat sy den vrede tot Gent by alle wegen sullen onderhouden, verhopende dat de meninge der voorsz Heeren Staten sulx mede is, den selfden biddende dat sy in allen voorvallen metter daed willen bewijsen, sulx syluiden op haer sijde tot allen tijden bereid sijn te doen. Niet te min, op datmen metter daed mag sien, dat sy niet anders en begeren dan te vorderen het vertrek der Spangiaerden en andere uitheemse, en bevestinge der vrede, en ruste, mitsgaders der ouder privilegien, rechten en vryheden der landen: sy sijn te vreden de voorsz articulen te loven en te ondertekenen behoudelijk en onder conditie, dat de voorsz Heeren Staten eerst en al voren, believen vastelijk en onweder-roepelijk te besluiten, en henluiden daer van behoorlijke acte obligatoir in forme te geven, by de Heeren Staten, Gouverneuren van de Provincien, Hoofden en Colonellen behoorlijk getekent, dat in so verre de Spangiaerden binnen den tijd t'harer vertrek met Don Johan gestelt en geaccordeert, niet metter daed en sullen vertrocken sijn uit de landen van herwaers-over, dat in sulken gevalle (om eenmael te verhoeden dese uitvluchten en lankwijligheden die ons tot noch toe so schadelijk sijn geweest) de voorsz Heeren Staten breken en affnijden sullen alle vordere communicatie met hem, en 't voorsz vertrek by wegen van wapenen sullen vervolgen, sonder daer na meer te verstaen tot eenigen handel of t'samensprekinge hoedanig die soude mogen wesen: en dat henluiden gelieve ook andermael acte en gelijke verbinteniſſe te geven, dat na het voorsz vertrek, noch sy noch de voorsz Gouverneurs, Hoofden en Colonellen den voorsz Don Johan nochte andere voor Gouverneur van den lande en sullen ontfangen, toelaten nochte erkennen, voor en al eer hy weder opgericht en gehelijk voldaen sal hebben, alle poincten die eenigsins sijn strijdende en contrarierende de voorsz privilegien, rechten en vryheden des lands, of eenigsins nadelig de Pacificatie van Gent, volgende welken allen en eenen yegelijken wederom gestelt sullen worden in allen haren goeden, so wel in Bourgoingien als herwaers-over: en dat alle de voorsz privilegien en vryheden geconfirmeert, geratificeert en bevestigt worden, volgende het gene de voorsz Heeren Staten ten tijde des vredehandels tot Gent, solemnelijk belooft hebben by hare geschrifte, aen haren Gedeputeerden van date den 28 Octobris, 1576. Gedaen tot Middelburg den 19 Februarij, 1577. Onder stond getekent, *Guilliame de Naſſau.* En noch een weinig leger, By ordonnantie der Staten van Holland en Zeeland, ondertekent,

C. Taymon.

Hier op hebben de Staten Generael dese navolgende acte gepasseert.

Acte by de Staten Generael gegeven op 't versoek van de Heere Prince van Orangien/ Staten van Holland en Zeeland.

Op huiden den eersten Marty / anno 1577. Mijn Heeren de Generale Staten van de Nederlanden / gesien hebbende 't geschrift van mijn Heere de Prince van Orangien en de Staten van Holland en Zeeland / obergegeven op 't verdrag gemaekt tusschen Don Jan van Oostenrijk / Ridder vanden Gulden Vliese / en de Generale Staten van de Nederlanden den 19 des maends February 1577. verklaren de voorgeschreven Generale Staten / dat hun intentie altijd geweest en als noch is / de Pacificatie binnen Gent in de maend van Nov. lestleden tusschen de Exc. van den Heere Prince voorsz den Staten van Holland en Zeeland en haren Bondgenoten en den voorsz generale Staten opgerichtet metter daed te verhandhaven en onderhouden / en onder andere dingen te doen weder oprichten of redresseren / alle 't gene dat bevonden sal worden / dat gedaen en voorgenomen is tegens en boven de privilegien / gerechtigheden / vryheden en Usantien der Nederlanden / so wel in 't generael als particulier / en dat sy verstaen de Spaense / Italiaense / en Bourgoense soldaten door geweld van wapenen te doen vertrecken uit de Nederlanden in conformiteit van 't voorsz accoort of verdrag / in geval dat de voorsz soldaten niet vertrocken zijn / metter daed uit de voorsz Nederlanden binnen den bestemden tijd / volgens 't expresse bevel dat hunluiden is gedaen van wegen zijn voorsz Hoogheid / sonder wyder te verstaen tot eenige handelinge of communicatie om het vertrek der voorsz Spangiaerden eenigsins te differeren: en aengemerkt de Stadhouderen van den Provincien / Hoofden en Oversten Colonellen vanden krijgsvolk gehouden sijn sich daer na te reguleren: so salmen aen haer versoecken dat sy-luiden van gelijken willen ondertekenen gelijke resolutie / waer van dese jegenwoordige acte is afgeveerdiget / en ter ordonnantie van den voorsz generale Staten ondertekent van den Griffier van Brabant op dag en jaer als boven.

De Prince van Orangien heeft omtrent dese tijd gesonden Mr. Pauwels Buis Advocaet van den lande van Holland / na Utrecht aen den Grave van Bossu / heeft hem voorts mede gegeven brieven van credentie aen de Staten van Utrecht / ook met speciale procuratie / om te handelen en te tracteren metter selve Staten op 't stuk van de satisfactie. Hy heeft zijne propositie na vertoog van zijne brieven van credentie en procuratie / gedaen den 12 Marty / verklarende henluiden de goede oprechte wille en genegentheid vanden Prince voornoemt / om den gemenen landen en d'ingesetenen van dien / insonderheid den lande en Stichte van Utrecht / daer af de Coninck hem het gouvernement bevolen hadde gehad / wederom te brengen en helpen handhouden in haer oude bypdom / ruste en welvaert / in der voegen dat sijn Exc. geen sake so seer ter herten en hadde / als 't voorsz welvaren der landen te vorderen / als hy verhoopte by alle verstandige bekent te sijn / en genoegsaem te blijken door de grote lasten / kosten / moeiten en arbeid by hem gedragen en gedaen inde wapeninge / en wederstand tegen den Spangiaerden en hare Heerschappye / den landen so lastig en schadelijk sijnde / 't welk hy metter daed te meer soude betonen / wesende de voorschreven Landen en steden van Utrecht wederom gekomen onder zijn gouvernement / om alle saken by middel en advijs / so van de Staten van den selven Lande / als van de Magistraten en Regeerders van den steden / tot vorderinge van het gemeen best te beleiden. En wat by de Pacificatie in Novembri lestleden gemaekt / tusschen de Staten der Nederlanden en zijn Princelijke Excellentie / mitsgaders den Staten van Holland en Zeeland / was gesloten en verklaert in effecte / dat over de steden en plaetsen begrepen onder de commissie van den Coninck by zijn Excell. ontfangen / en buiten sijn gebied en gehoorsaemheid als doen wesende / zijn commissie soude blijven geschorst / ter tijd en wijlen toe dat hy de selve gegeven soude hebben satisfactie op 't gunt daer in syluiden door sijn gouverneringe soude mogen pretenderen geinteresseert te zijn. Dat daerom zijn Exc. niet hadde willen nalaten door hem / de selve satisfactie en voldoeninge den voornoemden Staten van Utrecht te doen aenbieden in alles dat eenigsins redelijk was / achtervolgende den last en macht hem Pauwels Buis daer toe specialijk gegeven / ten einde daer na de steden en landen van Utrecht souden mogen werden gevoegt onder den gouvernemente van de selve zijn Excellentie / sonder dat by yemand swarigheid behoorde gemaekt te werden op 't stuk en verscheidenheid van Religie (als sijn Exc. vermoede eenige mogelijk hem daer aen te offenderen) also een yegelijk hem

Propositie by Mr. Pauwels Buis / van wegen de Prince van Orangien gedaen aen de Staten van Utrecht.

hem mochte verſekert houden/dat ſijn Excel. niet van meninge was eenige veranderinge van Religie aldaer te maken/ of d'exercitie van de ſegenwoordige Religie binnen eenige ſteden of plaetſen van't Sticht van Utrecht te verhinderen / gelijkmen mochte ſien dat ſijn Excellentie deſelve hadde toegelaten binnen Schoonhoven/ Weesop en meer andere ſteden van Holland en Zeeland hen wederom begeven hebbende onder ſijn goubernement als Stadhouder van de ſelve landen / doende daer beneffens de Staten vermanen / dat ſy luiden in deſe ook wilden inſien op 't commodite/profijt en voordeel / 't welk de conjunctie van de goubernementen den landen ſouden inbrengen / overmits de na gebuurſchap en gemeenſchap van de handelinge / en goederen die d'ingeſetenen des lands van Utrecht hebben met die van Holland / en binnen de ſelve Provincie. Ten welken en meer andere goede reſpecten en oorſaken / ook ſijne Maj. voorzonderen hoger memorie belooft hebben gehad / 't goubernement van beide de voorſz Landen en Provincien te laten onder eenen Stadhouder. Hier by gevoecht / dat alſulx de Heere Grave van Boſſu verklaert hadde gehad / dat hy het goubernement der landen van Utrecht niet en begeerde / nochte en verſtonde aen te nemen / ten ware dan by behoorlijke bewillinge van den Prince van Orangien / &c. Op alle 't welk de voorſz Buys verſocht by den Staten ſulx gelet / en geadviſeert te werden / dat hy mochte rapporteren eenig goedlijk antwoord.

De Staten van Utrecht metten anderen beraetſlaegt hebbende op deſe ſake / ſo waren daer diverſe opinien/ſommige waren geſint datmen enige articulen concipieren ſoude / daerop men ſatisfactie ſoude verſoeken aen den Prince. Andere datmen eerſt ſoude aen de Staten Generael en Raden van State verſoeken advys / wat ſy luiden daer in doen ſouden / eenige ook datmen behoorde te verſoeken den Grave van Boſſu/ als weſende een Catholijk Heere/tot henluider Stadhouder/ en datmen den Prince van Orangien/die van een ander Religie was behoorde af te ſlaen /alſo ook in de pacificatie van Gent geen mentie en was gemaekt/ dat de Provincie van Utrecht onder 't goubernement van de Prince van Orangien ſoude moeten komen. Maer alſo de voorſz Mr. Pauwels Buys vermaen gemaekt hadde in ſijn propoſitie van ſekere unie by den Keiſer gemaekt in den jare 1534 daer by geſeit is/ dat Holland en Utrecht ten eeuwigen dagen by een Stadhouder geregeert moeten werden/ſonder dat die geſcheiden mogen worden/het ware by teſtamente/codicille/ donatie/ ceſſie/ wiſſelinge/ verkopinge/tractaten van peis / van houwelijk / noch geen andere oorſaken hoe datter gebeuren mocht/&c. ſo dreven de gene/ die den Prince toegedaen waren ſeer hert daer op/datmen de ſatisfactie aen de Prince ſoude verſoeken: want ſy ſeiden / dat de Prince en de Staten van Holland en Zeeland/niet en ſouden gedogen/dat de landen van Utrecht van ſijn goubernement getogen ſouden worden. Allegeerden ook verſcheiden ſwarigheden die hen overkomen ſouden mogen/indien ſy luiden van de landen van Holland geſepareert ſouden werden / ſo overmits de landen van Utrecht genoegſaem in de landen van Holland beſloten zijn/als anderſins: want de Prince hebbende onder ſijn gebiet de ſteden van den lande van Holland/Weesop/Muiden/Schoonhoven/ en genoeg tot ſijne wille/of met hem geallieert/Culenburg/ Vyanen/ &c. lichtelijker die van Utrecht ſoude konnen benauwen/dan Haerlem en Amſterdam/waer door en overmits de ſoldaten die t'Utrecht waren / daer toe weinig apparentie was/ om die quijt te worden/ vermits faute van gelde/ ſo ſoude lichtelijk tuſſen de ſoldaten en borgeren twiſt en oproerte mogen komen / doch niet uit moetwilligheid/ maer uit deſperatie/gecauſeert door groten nood en uiterlijke armoede/ daer toe ſy vermits de voorgaende menigvuldige en lankwijlige laſten en koſten gebrocht waren / ſo datmen de leninge tot onderhoud van de ſoldaten niet langer en konde furneren/ en de Staten Generael hun in de laſten lieten ſteken/gevende alleen eenige goede hope van verlichtinge/ daer niet na en volgde. Sulx dat den Prince henluiden door ſulke benautheid ſoude bedwingen t'ontfangen alſulke ſatisfactie als hem believen ſoude / daer hy nu apparentelijk henluiden ſal accorderen alſulke ſatisfactie als ſy in redelijkheid begeren ſouden mogen. En op dat blijſken ſoude mogen datſe geen veranderinge in de Religie en ſochten/ allegeerden ſy het compromis ofte unie van den 11 Feb. Eintelijk gaven ſy den voornoemden Mr. Pauwels Buis voor antwoord en affcheit / dat ſy den Prince van Orangien bedankten van de goede genegentheid die hy de Provincie van Utrecht was toedragende / baden hem daer in te willen continueren / en dat ſy metten eerſten eenige articulen ſouden doen concipieren / daer mede zy eenige Gedeputeerden aen den Prince ſouden ſenden / en ſatisfactie verſoeken.

Antwoorde by de Staten van Utrecht/ aen Meeſter Pauwels Buys gegeven.

Dit ſenden van de Prince aen die van Utrecht/ quam terſtond ten oren van die van den Rade van State/ die ſo lange Don Jan noch tot Gouverneur niet en was geaccepteert/ hen noch met het goubernement Generael waren bemoeyende. Deſe ſchreven den 20 Marty 1577 aen de Staten van Utrecht. Als dat ſy verſtaen hadden / 't gene van wegen den Prince van Orangien hen luiden by Mr. Pauwels Buis/ nopende de ſatisfactie voorgehouden / en 't gene by henluiden daer op gereſolveert was / te weten: datmen van haren wegen ſoude concipieren de poincten en artic. / daer van men begeren ſoude ſatisfactie van de voorſz Prince / en daer op men hem als Stadhouder van Holland en Utrecht ſoude ontfangen. Waer op ſy niet en hadden konnen laten henluiden te ſchrijven / en laten weten / dat hoe wel de Pacificatie geen mentie en maekte van Utrecht / en wel diſputabel ſoude weſen / Utrecht onder 't 7 art. van de Pacificatie niet begrepen te komen weſen: datſe nochtans wel mochten lijden / datmen de voorſz puncten en artic. concipieerde/ doch datmen de ſelve henluiden ſouden over ſenden en communiceren om henluider meninge daer op te vernemen al eermen daer mede aen den Prince ſchicke / 't welk ſy verſochten en niettemin van wegen den Koninh henluiden belaſten alſo te doen.

De Raden van State ſchrijven aen de Staten van Utrecht.

Middelretijd waren de articulen daermen ſatisfactie van begeren ſoude / geconcipieert / en ſy hadden de ſelve ook doen communiceren met haren Eertsbiſſchop / die voor antwoord gaf / de ſelve voor goed te vinden/ en hebben dien volgende de ſelve overgeſonden aen den Rade van State voorſz den 27 Marty 1577. voegende daer by copie van de unie van 't goubernement hier voren verhaelt / verſochten daer op / dat de ſelve ſouden gelieven metten eerſten henluiden hare meninge over te doen ſchrijven/ ten einde ſy henluiden daer na ſouden mogen richten / en ganſchelijk weten wat ſy daer in wijders ſouden hebben te handelen.

De Staten van Utrecht ſenden de articulen daer ſy ſatisfactie op verſochten / na dat ſy die den Biſſchop hadden gecommuniceert over aen den Rade van State.

Die van den Rade van State hebben op den 3 Aprilis geantwoord aen de voorſz Heeren Staten van Utrecht / dat ſy naerder gelet hebben op de voorſz ſake / en henluiden ſeer treffelijke en pregnante redenen en conſideratie voor-gekomen waren / om de welke klaerlijken ſcheen datſe niet gehouden en waren eenige ſatisfactie van den Prince te moeten ontfangen / nochte onder ſijn goubernement te komen/ ook onaengeſien de unie in haren brief geallegeert / ten minſten de ſaken wel ſo geſtelt te zijn / dat die wel behoorde aen te ſtaen tot de vergaderinge der Generale Staten. Welke redenen en conſideratien ſy overgeſonden hadden aen den Preſident en Raden des Koninx t'Utrecht/ om de ſelve henluiden voor te houden / ten einde ſy daer op rijpelijk ſouden letten / en hen daer na te laten weten hare intentie daer op / om volgens wijders daer in geordineert te worden ſo bevonden ſoude worden te behoren. En was onderteekent / Berti.

Die van den Rade van State houden zijn om ſatisfactie van den Prince te ontfangen.

De conſideratien daer af ſy in haren brief mentie waren makende / waerom dat de Provinie van Utrecht niet en behoorde begrepen te zijn onder 't ſevende artikul van de Pacificatie van Gent / om te nemen ſatisfactie van den Prince van Orangien / ten ſijne ſy hun ſouden begeven onder ſijn Goubernement / ware begrepen in deſe 8 navolgende articulen.

Considerationen by den Hade van State over gesonden/ daer by sy sustinerendat de Provincie van Utrecht niet en behoorde te komen onderhet Gouvernement van den Prince van Oranjen.

1. Ten eersten/dat by het 6 art. van de voorsz Pacificatie van Gent / daer van de illatie van 't 7 articul dependeert / niet geseid en is geweest / dan van Holland / Zeeland / Bommel en andere geassocieerde steden: en of men schoon verstaen hadde/ dat de voorschreven Provintie van Utrecht daer onder behoorde gecomprehendeert te wesen / so hadde het van node geweest die daer by te voegen / en expresse mentie van de stad / steden en lande van Utrecht te maken.

2. Op 't gunt daer in 't voorsz articul voor reden daer toe prorende geseid word : ten einde de Provincien niet gedesmembreert en souden zijn / moetmen alleenlijk verstaen van de partie van de Provincien daer gementioneert / dat is van Holland en Zeeland/ gelijk als voldaen is geweest door wederleveringe van Haerlem / Schoonhoven / Muiden / Nieupoort / Weesop / &c. en niet datmen sich behoort te refereren tot een gehele Provincie / in welke ten dage van den tractate de Prince egeen bevel of macht en hadde.

„ 3. Men moet ook considereren/ dat de intentie van „ de contrahenten niet verstaen en mach werden sulx te „ wesen / dat Utrecht voorsz daer onder begrijpt / over„ mits dat in het voorsz tracteren men noit van d'een „ zijde / noch van d'ander daer eenige mentie af ge„ maeckt heeft / en daerom men 't voorsz sevende articul „ alleenlijk verstaen moet voor de gene die ge-expri„ meert zijn / en voor die niet ge-expriimeert zijn moet„ men te samen laten in de selve staet / daer die voor het „ tractaet waren.

„ 4. En of schoon de intentie van de contrahenten „ geweest ware / de voorsz stad / steden en landen van „ Utrecht daer onder te begrijpen / en is de waerheid „ niet gelijk / datmen hen-luiden also achter gelaten „ souden hebben / nademael Bommel en andere geas„ socieerde plaetsen / die niet dan particuliere steden en „ zijn/ en van minder importantie dan het gehele Land „ van Utrecht is/ daer wel in ge-expresseert zijn.

„ 5. Datmen sich niet en behoort te verwonderen / „ datmen eer mentie gemaeckt heeft van de steden van „ Holland en Zeeland / dan van 't Land van Utrecht / „ door dien men alsdoe tracteerde niet alleen metten „ Prince/maer ook metten Staten van Holland en Zee„ land/die party contrarie hielden:en den welken impor„ teerde weder te hebben haer land gans en geheel / om „ de gemeenschap van de lasten die de steden aldaer heb„ ben den eenen metten anderen / en om egaliken de ne„ cessiteiten die dagelijx mogen gebeuren te subbenieren.

„ 6. Dat de Unie van de twe Gouvernementen „ daerom niet gebroken en is / maer alleenlijk voor een „ tijd geschreert / niet wesende de pacificatie so ample/ „ dat uit krachte van de selve alle saken gestelt souden „ zijn in den selven state als die waren voor den trou„ blen: of ten sy datter noch veel poincten aen de Gene„ rale Staten geremitteert zijn / daermen ook sal mo„ gen tracteren van dese sake / en satisfactie geven van „ d'eene zyde en d'andere.

„ 7. En is de voorsz stad en lande van Utrecht van „ Holland gesepareert in de contributien en resort / ge„ reputeert voor een Provintie apart / wesende een van „ de 17 Provincien.

„ 8. En hoe wel door de Unie van de voorsz Provin„ cie gemaeckt met Holland by hooglof. memo. Keiser „ Carel/ de selve geexcepteert is/ betreffende 't faict van „ 'tgouvernement/in der voegen dat de Gouverneur van „ Holland door de voorsz unie ook moet wesen Gouve„ neur van Utrecht: nochtans so zijn daer diverse con(F. 228.) „ siderationen/om de welke in dit poinct de voorsz Unie je„ genwoordelijk niet en behoort te militeren / so in ver„ scheiden saken en andere poincten de voorsz unie niet „ punctuelijken geobserveert en is geweest / en dat ook „ de reden van dese unie (nemende regard opte tijd dat „ die gemaeckt is/ en de jegenwoordige tijd) zijn van di„ verse contemplatien/waerom doordese definitie en an„ dere/goed sonde wesen/ indien de sake mocht opgestelt „ worden totte vergaderinge van de Gen. Staten/ haer „ middelertijd gevende alle redelijke contentementen.

En dewijle hier in dese en navolgende boeken alte met verhael gemaeckt sal werden / van dese unie der Gouvernementen van Holland en Utrecht / so en sal 't alhier niet qualijk voegen dese unie alhiermede te stellen / tot wechneminge van verscheiden misverstanden die daer uitspruiten souden. De voorsz unie is luidende als volgt:

Unie van den lande van Holland en Utrecht gemaekt by Keiser Karel an. 153. beroerende de Gouvernementen.

KAERLE by der Gratie Gods Rooms Keiser, &c. Doen te weten allen tegenwoordigen en toekomende. So wy in den jare 1528 lestleden by overgifte vanden eerwaerdigen in Gode, Doorluchtige hoogheboren Vorsten Heeren Hendrik Coadjutor tot Worms, Palsgrave by Rijn, en Hertoge in Beyeren, onsen lieven Oom, doe ter tijd metter kerke van Utrecht by gewoonlijke electie, en ook by confirmatie van den H. Stoel van Romen geprovideert, en de selve daer over in temporaliteit en spiritualiteit administrerende de voorsz temporaliteit, en de stad, steden en lande van Utrecht, metten ganschen inwoonderen van dien, uit goeden titule, en overmits deugdelijke gefundeerde redenen by consente van de vijf Godshuisen tot Utrecht, en confirmatie van den voorsz stoel van Romen daer na gevolgt, voor ons en onsen erven en nakomelingen, als Hertogen en Hertoginnen van Braband, en Graven en Gravinnen van Holland geworven, en van den voornoemde inwoonderen onser stad, steden en landen van Utrecht, onsen nieuwen onderzaten in sulker qualiteit gebuerlijke huldinge ontfangen hebben, als de brieven respective, daer op geexpedieert dat klaerlijk inhouden en begrijpen, dat wy considereren de grote swaere lasten, schaden en oppressien, die onse onderzaten van Holland en Utrecht voorsz door menigfuldige voorleden oorlogen en tochten van ruiters en knechten geleden hebben, en wat uite distinctie en verscheiden landen en luiden, ook mede van de Gouverneurs en Beveelsluiden over de selve, somwijlen by klaren exemplen vele molesten en verdriets gesproten is: Considererende ook dat onse onderzaten van Utrecht Geestelijk en Wereldlijk in onsen lande van Holland merkelijk ge-erft en gegoed zijn, en van gelijken onsen onderzaten van Holland in den landen van Utrecht, en willende de voorsz inconvenienten en oppressien voort meer verhoeden, en alle saken voor de toekomende tijd dirigeren tot rust, vrede, eendrachtigheid en goede intelligentie beider landen en onderzaten, by goeddunken van onser vruntlijke liever Vrouwe en Suster, Vrouwe Maria Koninginne, Douwagiere van Hongarien, en van Bohemen, Eertshertoginne van Oostenrijk, voor ons Regente in desen onsen Nederlanden, van de Ridderen van onsen ordre, en van den hoofden, President en luiden van onsen secreten rade en finantie, met rijpe deliberatie en uit onser rechter wetenschap, autoriteit en volkomen macht, ons voorsz Land en Graefschap van Holland, en onse stad, steden en lande van Utrecht aen deser zyden der Yssele, met allen haren toebehoren, metten Gods-huisen en Kerken, Ridderschap, en borgers der selve steden en landen, voor ons en onsen erven en nakomelingen, Graven en Gravinnen van Holland, en Heeren en Vrouwen van Utrecht, geunieert, geannexeert en vereenigt hebben: unieren, annexeren en vereenigen mitsdesen, so dat sy van nu voortaen van onsen en onsen nakomelingen wegen, Graven en Gravinnen van Holland, en Heeren en Vrouwen van Utrecht by eenen Gouverneur en Stadhouder geregeert sullen worden, te weten by den genen die nu is, of namaels wesen sal Stadhouder onses lands van Holland, die ook Stadhouder sal zijn onses lands van Utrecht opte selve gagien die een Stadhouder onses voorsz lands van Holland gewoonlijk is te hebben, sonder cenige augmentatie: en sal de selve onse Stadhouder in dier qualiteit de last hebben op onsen slote van Vredenburg binnen Utrecht, onse huisen te Duerstede en ter Eem, en voorts op alle andere sterkten die in onse landen van Utrecht begrepen zijn, of namaels begrepen mogten werden, alsulken Capiteinen en bevelsluiden te stellen, daer hy hem op betrouwen en onsmede verantwoorden mag, tot sulken gagien als den selven toegevoegt zijn of sullen worden. Ordonnerende dat de Staten en steden onser landen van Holland en van Utrecht van nu voortaen gelijkelijk beschreven en ge-

geroepen en ſchuldig ſullen werden te komen tot allen dagvaerden, vergaderingen en plaetſen, die henluiden van ons en onſe nakomelingen wegen, Graven en Gravinnen van Holland, Heeren en Vrouwen van Utrecht aengetekent ſullen worden, om de defenſie en preſervatie der ſelver onſer landen, om als eenerley luiden, en onder eenen regiment ſtaende, metten anderen ten beſten daer in te handelen en te raden. Dat ook onſen Stadhouder in der tijd, of ſijnen gecommitteerden, voortaen jaerlijx verſtaen ſullen ten vernieuwen vande wetten en raden onſer ſteden beider landen, tot ſulken dagen, en ſo dat gewoonlijk en van node zijn ſal. Ordonneerende voorts dat de ſententien van bannen, die van nu voortaen by elk van onſe Raden ſo in Holland als t'Utrecht gepronuntieert, ten beiden zyden ſtand grijpen en onderhouden ſullen worden, ſonder dat de gene, die in d'eene van beiden landen gedelinqueert hebben of gebannen ſullen worden, vluchtende in't andere; aldaer veiligheid en geleide gebruiken, of eenige van onſen vaſallen geſuſtineert ſullen mogen worden: dan andere ſententien in civile ſaken gepronuncieert in den Rade van Holland, en ſal men in den landen van Utrecht, en de gene die in den Rade t'Utrecht gepronuntieert ſullen worden, in den lande van Holland, niet ter executien mogen leggen, ſonder requiſitoire, en attaſche. Item dat alle de beleninge en inveſtituten van lenen, die voortijds van de kerken van Utrecht gehouden plegen te weſen, voortaen geſchieden ſullen met ſulke ſubſtantiale woorden, datſe de proprietariſen in der tijd houden ſullen van ons en van onſen erven en nakomelingen, Grave en Gravinnen van Holland, en Heeren en Vrouwen 's lands van Utrecht, blijvende anders de nature van de voorſz lenen, ſo ſy te voren te weſen plagen, verbiedende tot meerder verſekerheid deſer onſer unie, annexie en vereninge voor ons en onſen erven en nakomelingen, allen onſen vaſallen, officieren, dienaren en onderſaten, van wat ſtate en conditie dat ſy zijn, tegens en in prejudicie der ſelver unie te doen, directelijk noch indirectelijk, op te pene van onſe indignatie, en van 100 mark ſilvers, by den genen en elx van hen die daer tegens doen ſullen, t'elker reiſe te verbeuren, en t'applicerende drie delen daer af tot onſer behoef, en 't vierde deel tot profijte van den aenbrenger en denunciateur. En gelovende en ſubmitterende ons voorts mits onſen vryen wille en uit onſer voller autoriteit en abſolute macht, voor ons en onſen erven en nakomelingen, Graven en Gravinnen van Holland, Heeren en Vrouwen van Utrecht, dat wy om meerder vorderinge en verſekertheid beider onſer landen voorſz, als Holland en Utrecht, de ſelve tot genen tijden van den anderen ſcheiden, of ſepareren en ſullen by onſen erven en nakomelingen voorſz by teſtamente, codicille, donatie, ceſſie, wiſſelinge, verkopinge, tractate van peiſe, van huwelijke, noch om geen ander oorſake, hoe dat gebeuren mochte, dan deſen tegenwoordige unie, annexie en vereninge te onderhouden, en doen onderhouden ten eeuwigen dagen, de ſelve onſe erven en nakomelingen, Graven en Gravinnen van Holland, en Heeren en Vrouwen 's lands van Utrecht, tot dien einde nu als dan en dan als nu verbindende en obligerende, dat ſy 't haerder eerſter aenkomſte en receptie totter heerlijkheid en poſſeſſie onſer voorſz landen van Holland en Utrecht den Staten van den ſelven onſen lande, en elken van hen byſonder ſweren ſullen deſe onſe unie en vereeninge voorſz gelijkermaten te onderhouden, ſonder tot eeniger tijd daer tegens te doen nochte te laten geſchieden, wat oorſake dat hen daer toe mochte overkomen, daer af onſe erven en nakomelingen t'haerder receptie totter dominie onſer landen van Holland en Utrecht, ſchuldig zijn ſullen den Staten van den ſelven onſen landen hare opene brieven te geven in behoorlijke forme, daer deſe tegenwoordige geinſereert ſullen zijn. En of gebeurde datter namaels iet ter contrarie geattenteert werde by ons of onſen erven en nakomelingen, 't ſelve hebben wy voor ons en den ſelven onſen erven uit onſer rechter wetenheit en volkomen macht en autoriteit wederroepen en te niete gedaen, wederroepen en doen te niete mits deſen. Ontbieden daerom en bevelen den voornoemden Ridderen van onſer orden, hoofden, Preſident en luiden van onſen ſecreten Rade en finantie, Preſident en luiden van onſen groten Rade, Cancelier en luiden van onſen Rade in Braband, Preſident en luiden van onſen Rade in Vlaenderen, Stadhouder, eerſte Raed en luiden van onſen Rade in Holland, Preſident en luiden van onſe rekeninge te Rijſſel, te Bruſſel, en in den Hage, Stadhouder, eerſte Raed en luiden onſer Camere van den Rade t'Utrecht, en allen anderen onſen Rechteren, Juſticieren en Officieren die dit aengaen ſal mogen, dat ſy deſe onſe tegenwoordige unie, annexie, vereninge, ordonnantien, decreten en declaratie, publiceren en regiſtreren, of doen publiceren en regiſtreren, elx in de regiſteren van ſijne bevelen, en de ſelve unie, annexie, vereeninge en ordonnantie, decreet en declaratie, met alle den inhouden van deſen, obſerveren en onderhouden, en doen obſerveren en onderhouden, onverbrekelijk en eeuwelijk, ſonder tot eniger tijd daer tegens te doen nochte laten geſchieden, directelijk noch indirectelijk, in wat manieren dattet ſy, procederende en doende procederen tegen den overtreders by executie van de penen daer toe geſtelt, met alle rigeur en ſonder gratie of diſſimulatie anderen ten exemple, niet tegenſtaende oppoſitie of appellatie, noch andere rechten, wetten, privilegien, coſtumen, tractaten en gewoonten ter contrarie, den welken, indien daer eenige waren, wy uit onſer rechter wetenheid en volkomen macht gederogeert hebben en derogeren mitſdeſen, blijvende nochtans onſe landen van Holland en van Utrecht, en de ſteden en inwoonderen van dien, aengaende d'adminiſtratien van juſtitie, in ſulken ſtaet als ſy nu zijn, deſe onſe unie niet tegenſtaende, ter tijd by ons anders daer van geordonneert ſy. Blijvende ook de ſelve onſen landen en ſteden en elk van hun anderſins by hare privilegien, obſervatien en gewoonten, die ſy deugdelijken gebruikt, en wy hen en elk een van hen reſpective geſtedigt en geconfirmeert hebben. En want men deſe tegenwoordige in diverſe plaetſen te doen mochte hebben, ſo hebben wy geordonneert dat een vidimus van den onder zegel autentijk, of copie gecollationeert en getekent by eenen van onſen Secretariſſen, volkomen gelove gegeven worde, als deſe principale. En ten einde dat dit vaſt en geſtadig blijve tot eeuwigen dagen, hebben wy deſen tegenwoordigen getekent en ons zegel hier aen doen hangen, behouden in andere dingen onſe rechten, en eenen yegelijken de zijne. Gegeven in onſe ſtad van Toledo inde maend van April na Paeſſchen, in 't jaer van gratien 1534. en van onſen Rijken, des heiligs Rijx de 14. van Spangien en de twe Cicilien en andere de 19. En was (f. 229.) ondertekent CHARLES. Opte plijke ſtond geſchreven: by den Keiſer en Konink. Ondertekent A. PERENIN. Bezegelt met een groot zegel in roden waſſe.

Door het ſchrijven van den Raed van State voorſz is het voor een tijd belet / dat de Staten van Utrecht geen ſattisfactie van den Prince en hebben verſocht noch ontfangen / tot groot miſcontentement van den ſelven Prince / en mishagen van de gemene burgerye / daer door geſchapen was een grote muiterye aldaer binnen der ſtad te ontſtaen / maer door het garniſoen daer in en omtrent leggende werden ſy in den toom gehouden / dat ſy niet en dorſten beſtaen. Middelertijd hadden de ſelve Staten hare Gedeputeerde geſtadig liggen tot Bruſſel / ſolliciterende ſeer ernſtig ſo aen de Staten Generael als aen den Raed van State / om van het garniſoen ſo in der ſtad / ſteden en ten platten lande van Utrecht leggende te mogen ontlaſt werden / en de ſake was ſo verre gebracht dat de Staten Generael / om de ſoldaten in het Sticht van Utrecht leggende / te doen caſſeren / hadden daer toe geconſenteert 72000 guldens / daer van al ordonnantie was verleent opten Treſorier vanden Bethe / ſo de Heere van Hierges ſchreef den 1ſten Feb. 1577 de reſt ſouden die van Utrecht moeten opbrengen: maer naer dat het accoort met Don Jan

was gemaeckt / so en hadde 't selve geen voortgank / ja hare Gedeputeerde schreven hen expresselijk datse geen raed meer en wisten om eenigen troost te bekomen / datse daerom alle middelen soecken souden om haer selven te helpen / gelijk eensdeels verhaelt is.

De sake nu in desen desolaten staet staende tot Utrecht / is van weke tot weke erger geworden / want de soldaten alle week haer leninge wilden hebben / daer toe men langer geen raed en wiste. En also de Staten van haer Gedeputeerde verstonden / datter geen troost noch hulpe van geld van boven en was te verwachten / so waren middeler tijd wederom van Brussel gekomen de Heeren van Cruiningen en Tambergen / die aldaer by den Grave van Bossu gesonden waren / dese deden den achtsten Marty haer rapport / datter geen troost van gelde voor die van Utrecht en was van de Staten Generael te verwachten / maer wilden sy van de soldaten ontslagen wesen / dat sy commissie mede brochten op den Grave van Bossu / om de soldaten aldaer leggende te mogen casseren / dat sy daerom wel doen en eenige merkelijke somme van penningen by den anderen krijgen souden / om hen selven daer mede van den soldaten te quijten en verlossen / daer toe men omtrent 100000 guldens gereet soude moeten hebben / en hadden de Staten Generael henlieden mede gegeven procuratie op den Grave van Bossu / om op den name van de Staten Generael te mogen lichten 52000 guldens aen geld / en 10000 gulden aen laken / en dat die van Utrecht de rest / wesende 38000 gulden / daer by souden moeten leggen / daer mede sy volstaen souden mogen / by so verre sijn Genade raed wist om de voorschreven 52000 gulden aen geld te bekomen / maer indien zijn Genade die in 't geheel of deel niet en wiste te bekomen / souden spluiden (in dien sy van de soldaten begeerden ontlast te zijn) 't gene zijn Genade ontbreken soude / moeten furneren. De Staten van Utrecht waren van dit rapport seer verslagen en qualijken te vreden / dat sy / die so uitgeput en in den grond bedorven wesende / noch souden moeten so groten somme van penningen opbrengen / in dien sy verlost begeerden te zijn / houdende 't selve genoegsaem voor onmogelijk / beklaegden hen seer dat sy so jammerlijk bedrogen en met een schone ydele assignatie geabuseert / en so deerlijken van de Staten Generael in sulken nood verlaten werden: het soude eenigsins draeglijk geweest zijn hadden de tijden geweest / als die over eenige jaren waren geweest / maer nu sy also bedorven en overballen waren / so grote ontallijke kosten / schaden / leninge / en schenkagien om het krijgsvolk willig te maken / ter sake van het beleg des Casteels geleden hadden / wisten sy weinig raeds om noch alsulke excessive somme op te brengen / te meer so de Grave van Bossu des anderen daegs de voorsz somme noch 10000 gulden verhoogde / behalven dat hy seide dat van 't laken by Tambergen gementioneert geen 10000 guldens en souden komen / in voegen dat de Staten van Utrecht in grote swarigheid waren / want indien spluiden de voorsz penningen niet op en brochten / souden sy de voorgenoemde soldaten noch langer moeten houden / en in 't einde alst al te samen ten platten lande opgegeten / en alle der goeden luiden buidelen in der stad en steden uitgeput en geevacueert souden sijn / noch 't periculmoeten staen om voort gesarcageert en vernielt te werden: want daer behalven de soldaten in de stad en steden van Utrecht leggende / sy noch wel ten platten lande bes waert waren met 33 vaendelen Nederduitse soldaten / en eenige vaendelen Walen / die de Heere van Hierges boven bevel en sonder daer toe te hebben commissie van pemand / aldaer gebracht en langen tijd hadde leggende gehouden / en den huisluiden so aen gereden penningen als host / drank en andersins over de 100000 gulden hadden afgedrongen. Hier is noch by gevallen / dat door desen nood de Staten en die van der stad so seer bes waert waren / datse de leninge der soldaten alle week so precijs opten dag niet en konden opbrengen / waer door t'elkens grote swarigheid is geweest / sulx dat de Grave van Bossu / selfs in persoon na Brussel is vertogen / om te sien wat remedie hy tot verlichtinge van de voorsz Provincie van Utrecht / die hy wel sag dat de lasten niet langer en konden dragen / soude konnen vinden. Eenigen tijd na zijn vertrek ist gebeurt / namentlijk op den 27 Aprilis 1577. dat den Oversten Lieutenant van het regiment van den Grave van Bossu / met eenige andere Hopluiden en Bevelhebberen / so wel van de knechten of soldaten leggende binnen als buiten voor de Stad-poorten / des na-noens omtrent vijf uren gekomen is voor de Burgemeesteren op 't Stadhuis en andere van de Wet aldaer vergadert zijnde / en heeft met eenen sieren moed tegen henluiden geseid in effecte dese woorden: Dus lange hebben wy u nagelopen / om onse leninge te hebben als of wy bedelaers waren: nu en willen wy niet langer na lopen / nu so wil ikse hebben / sonder eenig uitstel / en weet daer ook wel raed toe / en so hem voor antwoord gegeven werd / dat de leninge maer eenen dag overstreken was / en dat sy van Stads wegen daer toe geen raed en wisten / maer datter tegen Maendag verschrijvinge was van de Staten / om daer orde op te stellen / is hy met een gestoort gemoed weg gegaen / en zijn hem de andere Hopluiden en Bevelhebberen na eenige meer woorden gevolgt / latende nochtans eenige garde van soldaten met roers en brandende lonten voor de hamer / om de Burgemeesteren en andere van de Wet aldaer wesende by den anderen te houden. Korts daer naer is 't gebeurt / dat het vendel van den selven Tambergen gekomen is met haer wapenen en vliegende vendelen / op der Stad-plaetse en voor den Stadhuise / en namen de plaetse in / blijvende aldaer in de wapenen staen / met hun monden vol loden en brandende lonten / 't welk gekomen zijnde tot kennisse van de burgeren is daer terstond een groot rumoer gekomen / en hebben hen de burgeren terstond met hen geweer en wapenen opter straten by den anderen begeven / en zijn met vier vliegende vendelen na de stad-plaetse toe getogen / in sulker haeste dat men niet en konde begrijpen waer sy so haest by den anderen konden komen. Seker burger met namen Pieter Jansz. van Sipenes / wonende op de Stadplaetse / quam voor sijn deur en siende den Lieutenant van Tambergen genaemt Scherpenseel daer aen hy kennisse hadde / seide tot hem / wel Heer Lieutenant dit dunkt my een geckelijke daed te wesen 't gene gy begint / want de burgeren niet lijden en sullen dat gyluiden hen haer Wacht-plaetse af nemen sult / daer op de Luitenant antwoorde dattet geen noot wesen en soude / sy en begeerden den burgeren niet te misdoen / dan also de soldaten qualijken gesoziert waren op de schamele burgeren daer te eten noch te breken was / wilden sy wat beter gesoziert wesen / ja seiden eenige soldaten / wy willen van avond in de Papen keukenen wesen / daer wy 't beter sullen hebben dan wy 't dus lange gehad hebben / en mitsdien sag hy de burgeren komen aentrecken / 't welk de soldaten gewaer werdende / so hebben sy haer musketten in haer gaffelen geleid / d'andere vellende haer roers of sy hadden in de burgeren willen schieten / 't welk de voorschreven Sypenes siende / seide tot henluiden / dat sy hen souden wachten te schieten / of eer een half ure ten einde soude wesen / souden sy al om den hals wesen / de burgeren quamen eben byerig aentrecken tot aen de voorsz Stad-plaetse / haer roers ook vellende tegen de soldaten: maer gemerkt de Bevelhebberen van de burgeren / den burgeren bevalen geen haestigheid van schieten te gebruiken / sijn een deel schutten der burgeren langs de huisingen ingedrongen / begevende henluiden in den Stadhuise en in de vensteren van dien / daer haken en ander gereetschap in was / en hebben also de soldaten doen afdragen of sy van daer met gemak wilden vertrecken / dan niet: en of sy den burgeren haer gewoonlijke wacht-plaetse met gemak wilden laten behouden / daer op zy voor eerst seiden dat zy van haer Overheid aldaer verscheiden waren / en

De Heeren van Cruiningen en Tambergen komen van Brussel t'Utrecht / en doen hen rapport / nopende het cassseren van de soldaten inde stad en landen van Utrecht leggende.

Grote swarigheden binnen Utrecht.

Borgemeesteren / en Wet der stad Utrecht.

De soldaten van het vaendel van Tambergen nemen de Stadplaetse in.

De burgeren van Utrecht met hun vliegende vendelen de Stadplaetse en Stadhuis doen

over

soldaten vertrecken.

over ſulx eeds halven niet en mochten vertrecken: maer de Lieutenant en ſoldaten ſiende dat ſy genoegſaem aen vier hoeken beſet waren / en dat de bozgeren vaſt tegen hen indzongen / vertrocken dooz de Snippenblucht over de Backer-bzugge na de Neude / alwaer het vaendel van Hopman Swertgen / dat aldaer des nachts en dien dag de wacht gehad hadde / mede in wapenen ſtonden / en voegden hen by de ſelve / latende de bozgeren de plaetſe behouden en beſetten.

Dewijle dit aldus alhier geſchiede / ſo is het vaendel van den Heere van Oosterwijk / vergadert zijnde dooz hen Vaendzagers logement / getrocken naer de Tolleſteeg-poozte ſonder trommel te roeren / dooz dat zy gekomen waren dooz by de Smee-bzugge / 't welk de bozgeren daer omtrent gewaer wozdende / ſeiden tegen den anderen / dat geld onſe poozten en muren / en hebben hen terſtond ooli in de wapenen geſtelt / de ſoldaten trocken terſtond na de Tolleſteegpoozte / menende die in te nemen / en de ſoldaten van Hopman Loſetoot / Bzeek-wolt en van Vinkenburg / die aldaer in de dooz-ſtad lagen / in de ſtad te laten komen / dan de Poztier van de ſelve poozte / met namen Gerrit Janſz. Diepſteeg / merkende aen het geloop der ſoldaten buiten der poozte / datter onraed dooz handen was / ſeide tegen de bozgeren / aldaer de wacht hebbende / dattet oozbaer was de poozte te ſluiten / gelijk gedaen werd / en bzachten de ſleutelen langs de veſten een ongewoonlijke weg in verſekertheid op het Stadhuis / ſulx de vooꝛſchzeven ſoldaten 't ſelve ſiende / ingenomen hebben beide de bolwerken aen de ſelve poozte / 't eene genaemt Manenburg en het ander Stautenburg of Sterkenburg / daer vier lange metalen ſtucken geſchuts op ſtonden / gelijk ſy ook innamen ſekeren hogen tozen genaemt de Bijlhouwers tozen / daer de vooꝛſchzeven Poztier zijn woonplaetſe hadde / beſettende alſo vooꝛts de wallen tuſſchen beide de bolwerken en vooꝛts een ſeker plaetſe boven de vooꝛſchzeven poozte. De bozgeren hadden hen middelretijd in haeſte in wapenen geſtelt / en quamen in goede oozde na de vooꝛſz poozte en bolwerken trecken / maer al eer ſy te dege vergadert waren en noch vertrocken / quam den Oberſten Luitenant Tambergen / met Hopman Vinkenburg uit het Clooſter van S. Pouwels / aldaer hy gelogeert was met 25 ſoldaten / de gracht langs in meninge om na de Tolleſteeg-poozt te gaen / en ſo de Poztier mette ſleutelen mocht ontgaen weſen / alſo dat zijn ozdonaris gank was naer het Stadhuis hem die af te nemen / maer komende omtrent de Smee-bzugge / daer vaſt veel burgeren by den anderen waren / ſeiden de burgeren / dit is de gene die ons dit doet en al 't ſpel maekt / en vzaegden hem waer hy heen wilde / waer op hy vooꝛ antwooꝛd gaf / datter geen mangel en was / hy wilde by ſijne ſoldaten om die te ſtillen / en doen vertrecken: Daer op ſeker bozger genaemt Henrik van Kiet / weder ſeide / neen Heer Hopman / daer is mangels genoeg / de knechten zijn aldaer getrocken daer zy niet beſcheiden en ſijn / en daer de bozgeren haer wacht plachten te houden / en dat noch een paer uren vzoeger dan ſy op de wacht plegen te trecken / 't welk ſy ſonder u bevel en kenniſſe niet gedaen en hebben. Hy en Vinkenburg daer op repliterende dat ſy daer van niet en wiſten / verſochten by de ſoldaten te mogen gaen / 't ſoude terſtond ſeiden ſy geſtild weſen: een ander bozger ſeide neen Heer Hopman daer en hebt gy 't niet / gy en komt by u ſoldaten niet / gy moet hier by ons blijven / ſo vielen daer meer wooꝛden / en deden de bozgers ſijne ſchutten hun geweer afleggen / en ſouden ook buiten twijffel van de bozgeren doot geſmeten hebben gewozden / ten ware ſommige beſcheidene bozgeren / ten beſten geſpzolten hadden / 't welk ook ſiende ſeker bozger genaemt Jacob van Aſch / heeft beide de Hopluiden in zijn huis gebzacht en de deure na hem toe geſloten / om henluiden 't leven te ſalveren / doch de bozgeren deden de deure terſtond openen / om de vooꝛſz Hopluiden te verſekeren en te bewaren / dan bevonden deſelve in den hof / daer ſy meenden te ontkomen: als zy nu de ſelve wederom in huis gebzacht en verſekert hadden / hebben ſy daer van aen de Magiſtraet de weet gedaen / middelretijd hebben de vooꝛſz Henrik van Kiet en eenige andere bozgeren den vooꝛſz Tambergen daer toe gebzacht / dat hy Hopman Vinkenburg ſoude ſenden by de vooꝛſz ſoldaten / en de ſelve uit zijnen naem belaſten en bevelen / dat zy de vooꝛſz bolwerken terſtond verlaten en hen elx na hen logijſen begeven ſouden / of ſeiden ſo hy ſulx niet doen en wilde dat het te beduchten was / dattet niet wel aflopen en ſoude / waer dooꝛ de vooꝛſz Tambergen bevzeeſt zijnde vooꝛ der bozgeren raſerije en furie den vooꝛſz Vinkenburg ſond aen deſelve ſoldaten om henlieden 't gunt vooꝛſz is te bevelen. Aldus zijn de vooꝛſz Vinkenburg / met Antonis de Ridder Hopman van de bozgerye en Henrik de Roy Vendzich / de vooꝛſz Henrik van Kiet en eenige andere bozgeren gegaen op de veſten en bolwerken by de vooꝛſz ſoldaten (de bozgeren evenwel met twe vendelen daer na toe trecken de) en henluiden uit den name van den Oberſten Luitenant Tambergen bevelende terſtond van daer te vertrecken en hen elx in hun logijſen te begeven. De vooꝛſz ſoldaten ſiende haren aenſlag gefalgeert en miſlukt / en de bozgeren aenkomen / hebben hen excuſe op haer Oberheid gedaen en zijn terſtond vertrocken van de vooꝛſchzeven bolwerken en ſterkten dooꝛ de Nieuſtrate tot vooꝛ de Abdye van S. Pouwels / weſende het logement van den vooꝛnoemden Tambergen / al waer ſy ſekeren tijd lange ſtil hielden en hooꝛden dat den vooꝛſz Tambergen van den bozgeren gevangen was / doch alſo hen eenige bozgeren vendelen volgden / dewelke eenige Gedeputeerden van den haren aen henluiden ſchikten / hen afvzagende of zy hen ſcheiden en elx in hen logijſen wilden vertrecken of niet? en nadien ſy verklaert hadden daer toe bereid te zijn / hebben zy hen vendel gebzacht vooꝛ het convent van de Regulieren / weſende het logijs banden Vaendzager / en zijn vooꝛts van den anderen geſcheiden / elx in hun logijſen / daer na zijn de vooꝛſz Hopluiden Tambergen en Vinkenburg gebzacht in den Stadhuiſe / alwaer zy in der haeſt ondervzaegt werden / en vooꝛts daer na op het Caſteel van Vzedenburg dooꝛ aenhouden van de burgeren.

en Hopman Vinkenburg by den bozgeren van Utrecht verſekert en gevangen genomen.

De ſoldaten verlaten de bolwerken.

De gevangen Hopluiden werden op Vzedenburg gebzacht.

Nu waren op de Neude noch twe vendelen ſoldaten by den anderen in wapenen / namentlijk het vendel van den Oberſten Lieutenant Tambergen en Hopman Swartgen; welke beide vendelen ſeer ſterk waren / en dewijle het vendel van Hopman Swartgen / 's nachts te bozen en den gehelen dag aldaer de wacht hadde gehad / ſo wilden de bozgeren dat het vendel vooꝛſchzeven van de Neude vertrecken / hen ſcheiden / en elx in hen logijſen gaen ſouden / tot welken einde zy den vooꝛſchzeven Tambergen hadden ſeker billet doen tekenen / daer in hy den vooꝛnoemden Hopman ſulx beval, welk billet dooꝛ een vanden bozgeren Hopluiden met namen Jan Jacobſz. van Leemput / met verſcheiden bozgeren beleid aen den vooꝛſz Hopman op de Neude gebzacht werd: dan de vooꝛſchzeven / Hopman Swartgen / gaf vooꝛ antwooꝛd dat het een afgedwongen billet was van eenen gevangen Oberſten / en dat hy daerom 't ſelve ongehouden was te obedieren / ſpzak eerſt ſeer trots / dzeigde de bozgeren metten bzand / en datſe haeſt ſouden ſien den Roden Haen aen allen kanten opgaen / ten ware men de gevangen Hopluiden in vzyheid ſtelde: maer ten laetſten ſiende geen uithomſte en hozende ook dat de burgeren op geen dzeigen en achten / en dat de ſelve gedelibereert waren henluiden te doen vertrecken met gemak of met ongemak / ſo is 't vendel van Hopman Swart / mits den ſoldaten gevende aſſeurantie / datmen die / na hun logementen trechende niet mitsdoen en ſoude / van daer vertrocken / doch hebben de bozgeren boven in de Stad de ſoldaten van Oosterwijx vendel / als ſy in haer logementen waren / hen geweer onthaelt / onder beloſte van dat hen 't ſelve onbeſchadigt wederom gelevert ſoude werden / en daer na hebben ſyder omtrent 100 vande ſelve in S. Jacobs Kerke doen gaen / 't welk de bozgeren van het neereinde van de ſtad volgende / ook gedaen hebben mette ſol-

soldaten van Hopman Swart / en hebben de selve aldaer met bier beschonken / voorts hebben de borgeren in den nacht gevangen genomen Hopman Broeckwolt / de Luitenant en Vendrich van Oosterwijk en andere bevel-hebbers met hun Tromslagers / en ten laetsten ook Hopman Swart / de welke verstelden zijnde / sy in lange niet hadden konnen binden. Des morgens metten dageraed zijn de borgeren / door alle straten na de Neude responderende / komen aentrecken en hebben gewilt dat de soldaten van het vendel van Tambergen nu noch op de Neude zijnde hen geweer terstond afleggen souden / 't welk sy eerst weigerden te doen / maer siende dat het den borgeren ernst was / waren 't selve willig te doen en brachten het in't Paters-huis van sinte Cecilia Clooster aldaer op te Neude staende / doch hebben de borgeren henluiden terstond en op staende boet geconsenteert dat sy 't selve wederom aentrecken en na hen nemen souden / mits dadelijk der stad uit trecken de door de poorte van sinte Catrijnen / gelijk sy gedaen hebben / en de andere soldaten van de wacht niet zijnde / die hen geweer / gelijk verhaelt is / was afgenomen / is hen geweer wederom gelevert en zijn mede al stillekens de selve poorte uitgetogen: also is de stad van Utrecht / die nu tien jaren lange met soldaten waren belast en bswaert geweest / en door geen middel / niet tegenstaende / het bevel en expres schrijven van den Koninck (datmen Utrecht van den garnisoenen ontlasten soude) en konden ontlast werden / nu met gemak en sonder eenige bloedstortinge / als 't op 't alder quaetste scheen te wesen / van alle het garnisoen en krijgs-volk ontledigt / tot grote blijschappe van alle inwoonderen der selver. Tot gedachteniſſe van 't welk ik dese jaer-dichten heb gemaekt.

Hopman Broeckwolt / de Luitenant en Vendrich van Oosterwijk / ook Hopman Swart en ander Bevel-hebbers van de borgeren van Utrecht gevangen.

Alle de soldaten trecken uit Utrecht.

Jaer-dicht.

DIe *stadt VAn VtreCht tIen Iaren gehoVden In*
ſVVaer bedVVanCk
Met ſoLdaten, VVert onVerVVaCht VerLoſt,
dles ſ II V *God danCk.*

Ander:

VtreCht VerMaert, boVen reden beſVVaert,
en deerLICK geqVeLt,
VVert onVerVVaCht ſVbIIt, de JoLdaten qVIIt,
en VrII geſteLt.

DE soldaten nu aldus uitter stad gestel zijnde / hebben de andere voor de poorten leggende eenige uitgemaekt / dewelke aen gaven datse hare Hopluiden buiten der stad verseckert hadden / presenterende die in handen te leveren / mits gevende in hun plaetse eenige Ostagiers / om met haer te handelen in redelijkheid: daer op haer voor antwoord werd gegeven / datmen van geen meninge en was Ostagiers te geven / maer wilden sy haer Hopluiden overleveren sonder Ostagiers / men wilde redelijk met hen handelen / daer op sy hen beraed namen tot 's anderen daegs / dan also men alsdoe uit haer antwoord merkte / datter bedrog onder schuilde / by eenige van hare Hopluiden en Bevel-hebberen gepractiqueert / heeft men metter selve geen lange sprake gehouden / maer kort afgeseid / also haer antwoord geheel impertinent was / dat sy luiden de gemene soldaten noch eens voor de laetste reise mochten voorhouden / dat indien sy t'samentlijk uitten lande van Utrecht wilden vertrecken en daer buiten blijven / men te vreden was / elk vendel aen te tellen 2000 guldens / niet tot leeninge of andersins / maer alleenlijk op afkortinge van tassatie en af dankinge van henlieden regiment / hun belastende terstond daer mede te vertrecken en voor acht uren des morgens antwoord in te brengen / so sy deden / maer seer onbeleefdelijk / so datmense weder dede vertrecken: want die van Utrecht meenden dat de presentatie van 2000 guldens aen elk vendel so beleeft was / dat alle de wereld soude sporen de rechtveerdigheid hunder sake / dat sy degenen die gepast hadden henluiden goed / en bloed en al te nemen / noch geld toe presenteerden te geven. Korts daer na / te weten omtrent elf uren den lesten Aprilis is't gebeurt dat een inwoonder van de bemuirde Weert / wesende een van de voorsteden der stad Utrecht / seker huisraed uit sijn huis in een schuite dede laden / om in de stad te brengen / 't welk de soldaten aldaer leggende niet en wilden gedogen / slaende met rappieren en worpende met stenen op de arbeiders / in voegen dat eenige van dien gedrongen werden in't water te springen / des niet tegenstaende hebben de andere arbeiders de schuite van land gesteken / de soldaten dat siende hebben na de selve geschoten / de borgeren houdende de wacht op 't bolwerk aen de Weert-poorte 't selve bernemende / hebben weder tot de soldaten geschoten / waer door terstond in de stad groot rumoer en bergaderinge gekomen is onder de gemeente / sulx dat de borgeren (F. 231.) hen terstond aen de muuren begeven hebben / en siende de soldaten van d'een poorte na d'ander lopen / met hen geweer / dachten dat sy eenig aenslag om d'een of d'ander poorte in te nemen mochten hebben / maer so men weinig tijds daer na in verscheiden huisen buiten Colle-steeg-poorte den brand sach opgaen / willen de borgeren de poorten geopent hebben / om de brandstichters te verbrijven / sulx dat niet sonder swarigheid by de Magistraten daer in gemaekt / de poorte van Collesteeg is geopent geworden / en sijn de borgeren uitgevallen met een grote furie / doch met weinig orde / en hebben tegen de soldaten een grote schermutsinge gehouden / en hebben de borgeren de victorie behouden niet sonder bloedstortinge aen beide zyden / hoe wel minst van de borgeren / niet meer dan vier of vijf borgers dood blijvende / en eenige gequest / en bleven van de soldaten tusschen 40 en 50 doden / en onder de selve een Vendrich van Hopman Vinkenburg die geschoten zijnde / genoeg tot pulver verbrand werde. Dan also de vreese onder de soldaten was / begaven sy hen op ter loop / hebbende te voren verscheiden poppen in de huisen geleid en ook met stro-wisschen de huisen aen brand gesteken / so dat geduurende de voorschreven schermutsinge / noch wel 20 huisen gelijk aen gingen / door welken brand / meest alle de huisen buiten de selve poorte / als ook in de Gansstreeg verbranden / als ook twe samoreusen met turf / en het dak van sinte Joosten Gasthuis ook eensdeels af-brande / 't welk een groot jammer om sien was / de destructie voor de arme buuren / aldaer so lange en veel van de selve soldaten geleden hebbende. Hopman Losecoot is de principaelste geweest / die den brand aldaer dede stichten / so by d'informatie naermaels is gebleken / en by hem daer naer binnen Wijk te Duursteden heeft beroemt / als by eenige huisluiden van Werkhoven dreigde henluiden Dorp te willen doen / als hy buiten de Colle-steeg gedaen hadde / sose geen geld en wilden geven tot der soldaten behoef. De borgeren verbolchden de soldaten die drie vendelen aldaer sterk waren / namentlijk het vendel van Vinkenburg / Losecoot en Broeckwolt / of Ketel / tot buiten de Gansstege / alwaer sy de vlucht voorts namen na Rijsbrug / opte wech van Bunnik / middelretijd zijn de soldaten leggende in de Weert onder Hopman Snater / buiten sinte Catrijnen poorte onder Gerrit van Sichem / en buiten de Witte-vrouwen poorte / onder den Heere van Cruyningen / en Lijnden / mette andere uitgeleide soldaten / al t'samen mede gevlucht / sonder nochtans daer eenige brand te stichten / dan in de Weert mosten de buur-luiden d'een een gulden / d'ander een halve gulden geven tot een aftocht.

De borgeren van Utrecht trecken uit tegen de soldaten ende selve jagende uit de voorsteden.

De soldaten steken de voorstad buiten Colle-steeg-poorte aen brand.

Communicatie gehouden by die van Utrecht mette uitgetogen soldaten en andere in de voorsteden leggende.

Jan van Hout in sijn leven Secretaris der stad Leyden, was op dese tijd binnen Utrecht gekomen, den Heere von Noortwijk vergeselschappende, aldaer hy dese navolgende Duitse versen maekte, op der stad van Utrechts verlossinge van dese soldaten.

DE kloek' en mannelijke kracht,
Al sins' een langen tijd veracht,
Tot onder in de snee verslmadeljk gedoken:
Komt naer de son sijn guldén rat
Gedreven heeft het oude pat,

Den

Den voorgestelden tijd, geweldig uit gebroken:
Al ist dat men het leeuwken naekt
Van joncx op voet en huislijk maekt,
Zijn leeuwen aert en sal daerom noch niet verflauwen:
Want als men hem ten laetsten tergt,
En tot verstoreniſſe vergt,
Bruikt hy strax sijn geweld, sijn tanden, steert, en klauwen.
So gingt met u, ô stad Utrecht,
Sint dat gy luy' waert uitgerecht,
En u strijdbaer gemoet in breydel was bedwongen,
Van hem, die't rijk * altijds vermeert, * Keiſer Karel.
Wiens naem alleen schrikt en verveert
Hem; die geweldig heerscht in d'alderoudste tongen.
Dat hy het huis * groot van geweld, * Bezorg.
Tot een ontsich u had gestelt,
Gelijk een Vader doet die roey voor 'skinders ogen,
Most gy al wast om dragen hert
Veel spijt, veel leet, veel hoon, veel smert,
Rechts of gy slaven waert, gedulden en gedogen.
Denkt wat herts-knaging u geweest
Die luiden zijn, die gy gevreest
Hebt, een so lange tijd de geeselrijke Moren,
Die u so groten last aendeen
Nauw sijnd' een lijden dat het scheen
Dat sy tot u bederffeniſſe sijn geboren,
Dat gy ontlast zijt en gevrijt
Van dese Spaensche Sodomijt-
Ten,'t schensel van u bedden, van dees Alfs gedrochten;
Bedankt hier van den * Roden Leeu * Holland.
Bedankt den * Water-rijken Zeeu, * Zeeland.
Die u tot dese uwe oude Vryheid brochten.
Maer daer met wast noch niet ge-ent,
Dan 't lijden was u weer gewent,
Want menschen boos die u bederffenis bejagen
U met den snorckenden Hans Moff,
Die al de werelt mette poff
En snorken dwingen wilt, sint die tijd wouden plagen
Dees u aendoende groot geweld,
Hebt gy haer macht ter neer gestelt,
Wast niet een grote lust u kloekheid te aenmerken,
Met wat een Martiael gemoet
Gy dees ter poort uitwijken doet,
Naer gys' in boeyen had op't slot en in der kerken.
Dit stuk verheft u oude naem,
Dit stuk ontwaekt u oude faem,
Die nu by naest een eeu in u luy hadd' geslapen,
Dit werk so heerlijken begonst
Ten einde drijft, 't is nu klein konst,
Naer dien gy in de hand genomen hebt de wapen,
En denkt dat uwe oude eeu
Vergeefs niet gaf den Stichtschen Leeu,
Betoont u Bataviers, d'ou' vrese der vileynen,
En werpt nu wal en vesten om,
Ja neemt gansch wech de saek daerom,
So gy nu hebt gedaen, wilt u daer neven weynen.
Terwijl de kinderkens sijn kleen
So werd by hen met schrik geleen
De roede voor de schou, gestelt uit haren handen:
Maer als sy meerder sijn bedaegt
Siet mense dees, daer met geplaegt
Sy voormaels sijn geweest, al heimelijk verbranden.

DE voorsz soldaten aldus van Utrecht en voorsteden van dien verdreven zijnde, zijn d'een hier en d'ander daer getogen, latende verluiden dat sy de soldaten van de drie vendelen binnen Utrecht gelegen hebbende wilden ombrengen, als oorsake zijnde van dese tragijque Comedie, doch ses vendelen, van de selve verdreven soldaten, sijn des nachts by den anderen gekomen tot Zeyst, een dorp gelegen een mijl van Utrecht, daer sy weinig t'eten vonden, door dien de huisluiden meest verlopen en door de langdurige quellinge der soldaten en uitteringe geheel bedorven waren, sy hebben aldaer voorts opgegeten datter was, en communicatie metten anderen gehouden hebbende, zijn sy voorts van daer getogen na Wijk te Duyrsteden, begerende aldaer in te wesen en victualie te hebben: die van Wijk en hebben haer niet dorven geheel tegenstaen: maer hebben haer geaccordeert, datse souden mogen in en uitgaen om victualie te kopen, mits nochtans haer hals-geweer aen de poorten latende, maer sijn ten laetsten genoeg de stad meester geworden, (F. 232.) en hebben die in haer geweld gekregen, en hoewel de borgeren daer seer mede belast en bes waert waren, door dien sy geen geld en hadden, so hebben sy aldaer hen so gehouden dat sy voor eerst aldaer geen merkelijke schade gedaen, nochte vyandschap getoont en hebben: van daer hebben sy terstond brieven uitgeschikt aen allen dorpen van het Sticht met vier Hopluiden onderteekent, om van hen-luiden leninge te hebben, voorts hebben sy uit elk van de tien vendelen een rot Schutten na de Vaert of het dorp van Vreeswijk, leggende tegen over Vyanen opte Leck, gesonden, om 't selve in te nemen en aldaer mede te logeren, en die van Utrecht daer door te benouwen en te bedwingen hen-luiden onderhoud te doen, maer Hopman Herdenbroek en sijnen Lieutenant Gerrit van Eck en bevelhebberen van een vendel soldaten aldaer garnisoen houdende, hebben hen-lieden voor antwoorde gegeven, dat sy luiden sulx niet toelaten en souden, de selve ontbiedende dat sy hun van daer maken souden, hoewel de gemene knechten aldaer op de Vaert leggende van contrarie sinne waren, en de voorsz soldaten inlaten wilden, waer door aldaer een grote commotie gekomen is, sulx dat de soldaten genoeg al den dag in wapenen waren, 't welk siende den voornoemden Hopman en sijne bevelhebberen, hebben eenige weinige van de oudste en geschiktste soldaten so geinformeert, dat dewijle hen-luiden de fortresse van den Graave van Bossu was bevolen en vertrout, sy luiden ook niemand eer en eedshalven, daer op of in laten en mochten, en so sy contrarie deden, waren geschapen gescholden en van hun betalinge gefrusteert te worden, welke persuasie onder de gemenen soldaten komende, sulken kracht hadde, dat sy gelijker hand (hoewel eenige grotelijks tegen hun wil) d'andere soldaten van buiten komende, uitter schanse gehouden hebben, sulx sy genootdruckt waren wederom te rugge te trecken. Sy hebben ook een bode geschikt aen de soldaten binnen Amersfoort leggende, ten einde dat de selve souden willen passen op een seker tijd en ure gereet te zijn, sy luiden souden tot hen-lieden assistentie komen. Doch door de goede toesicht en wacht is de bode en brieven in handen van de Burgermeester geraekt, die den bode in gevankeniſſe hebben doen stellen, so dat haren aenslag geen effect gesorteert en heeft. Daer na hebben sy noch een bode met brieven aen die van Utrecht gesonden uit den name van de gemene krijgsluiden van den regimente van den Graave van Bossu, daer in sy den borgeren van Utrecht noch wel geerne de schuld van den brand buiten de Tollesteeg, opleggen wilden, en beklagen hen dat mense also vyandlijken getracteert heeft, nademael (seggen sy) sy hen so trouwlijk en blijtig tegen der Stads vyanden gedragen hebben, en door haren getrouwen dienst nimmermeer tegens de Heeren en borgeren verdient en hadden, begeren daerom de oorsaeck te weten, wat de Heeren en borgeren daer toe gemoveert heeft, ist om den twist diese gehad hebben met Tambergen en eenige andere Hopluiden, daer (seggen sy) niet van te weten, begeren ook te weten of sy om sulx te doen, als sy gedaen hadden, daer toe commissie van wegen Coninklijke Maj. of den Hove gehad hadden, sy begeren die commissie te sien, sy zijn, seggense, verwondert dat de borgeren so tyranniglijken geleeft hebben, als hartouwen en ander grof geschut op hen-lieden gestelt en geschoten, en daer en boven met vliegende vendelen tegen hen uitgevallen, en haer eigen voorstad selfs in den brand geschoten, waer door menige vrouwen en kinderen in den brand gebleven, en menig soldaet het sijne verloren heeft, sy hebben, seggense, den Coninck vijf jaren gedient, dan nooit eenige vyanden so tyrannig bevonden, sy begeren ook te weten of mense meend uit den lande te verdrijven sonder geld of betalinge en hare eere, name en fame te benemen, indien sulx de meninge is, seggense,

Vogen de Vaert of Vreeswijk in te nemen, doch te vergeefs.

Maken aenslag op Amersfoort, die ontdeckt werd.

Sy schrijven aen die van Utrecht, en leggen de schuld van den brand op de borgeren.

genſe / ſo is hen-lieden meninge niet uit den geſtichte van Utrecht te vertrecken / al ſouden ſy hongers halven mallanderen eeten / ten ware de Generale Staten hen ſulx belaſten / 't welk ſy wel wiſten en vertrouden dat niet en ſoude geſchieden / want ſy ſulx / niet als de Spangiaerden / en hadden verdient / begeren op als ſchriftelijke antwoorde wederom: daer en tuſſen ſouden ſy hen houden datter niemand beſchadigt en ſoude werden / tot datſe beſcheid van boven ſouden krijgen / daer ſy ook geſonden hadden. Deſen brief was gedateert den tweden Mey uit Mijli. Die van den Rade van State van als verwittigt zijnde / maer niet na der waerheid onderricht / ſchreven ook aen de Staten van Utrecht dat ſy ſo veel doen ſouden en 't ſelve garniſoen en de andere vendelen verdelen en doen leggen in eenige Dorpen van 't Sticht / om aldaer onderhouden te worden voor weinige dagen / binnen de welke ſy aldaer adviſeren ſouden / om met de voorſchreven krijgsluiden te doen handelen en 't land van Utrecht daer van ganſchelijk te ontlaſten / 't welk ſeer hoorts / ſchrijven ſy / ſoude geſchieden / en datſe daer en boven de hand houden en blijtige ſorge dragen ſouden / dat middelrewijle geen nieuwigheid noch inconvenienten aldaer en geſchieden / maer dat alle dingen in hen weſen / ruſte en vrede blijven en gehouden worden / achtervolgende de geloften den Grave Boſſu gedaen / daer op ſy hen van Coninklijke Majeſt. wegen vertrouwen.

Die van de Rade van State ſchrijven aen de Staten van Utrecht.

't Schrijven van de Staten van Utrecht aen den Rade van Staten en hen proteſt tegen de ſelve.

De Staten van Utrecht daer op antwoordende beklagen hen ſeer datſe alſo van hen-luiden verlaten ſijn geweeſt / daer door ſy geſchapen waren geweeſt / hadde het voornemen van de voorſz Hopluiden en ſoldaten voortgegaen / erger van de ſelve getracteert geweeſt te hebben / dan die van Antwerpen / door de Spangiaerden getracteert waren / ſo uit de genomen informatien mocht blijken / 't ſcheen by na dattet een gefabriceert werk was geweeſt hen-luiden alſo in ſuſpens (ſo lange tijd) gehouden te hebben / hare beurſen met leningen te evacueren en ten leſten door extreme armoede en deſolatie de ſoldaten over hen meeſter te laten worden / en hen-luiden tot een prope der ſelver te geven / dan al waren ſy van menſchen geheel verlaten geweeſt / ſo en hadde God hen-lieden niet verlaten gehad / en ſy hadden ook haer ſelven mede geholpen / ſy bevonden dat ſy tot noch toe altijds veel arger van de brunden dan van de vranden waren getracteert / ſy begeerden ook dat ſy der ſatisfactie halven een einde en finale reſolutie mochten hebben / ſo daer periculum in mora was / op dat ſy eens mochten weten / wie haer hooft weſen ſoude / en waer na ſy hen voortaen ſouden hebben te reguleren: ſy en dorſten ook niet ſorgen noch denken dat ſy (al waren de ſaken ſo vergaen en datſe de victorie behouden hadden) datſe petwes jegens de oude Catholijke Roomſe Apoſtolijke Religie / of ook de hoogheid ſijnder Majeſteit prejudicerende / doen of attenteren ſouden / hoe wel eenige altijds geſuſtineert hadden / dat als ſy van de ſoldaten en garniſoen ontſlagen ſouden weſen / dat ſy van des Princen van Orangien ſoldaten in halen ſouden / ſy hadden naeſt een deel jaren al te wel ſoldaets geleert / dan dat ſy ſulx lichtelijk doen ſouden / de borgeren hadden eendrachtelijken den anderen gelooft geen garniſoen / noch van d'een noch van d'ander zijde in te ſullen laten: maer de Stad te bewaren tot dienſt van de Coninklijke Majeſteit / met uitſluitinge van alle nieuwigheid / waren ebenwel niet van meninge ſodanige perijkelen meer te verwachten / maer hen ſelven te verſekeren en beſchermen in ſulker manieren / als ſy ſouden konnen en geraden vinden. Proteſteerden daer om voor God / de Coninklijke Majeſteit / en alle de werelt / dat ingevalle hen-luiden eenige inconvenienten of anders pet quaeds / ter cauſe van het retardement van hen-lieden reſolutie / ſo op de ſatisfactie als anderſins / overquamen / ſy hen met haer diverſe ſchrijvens en advertiſſementen / die ſy aen hare Excellentien en Signorien ſo dikwils gedaen hadden / dachten te excuſeren.

De Prince van Orangien ook verſtaen hebbende de gelegentheid van de ſaken van Utrecht. Heeft ook aen henlieden afgevaerdigt Jonker Arent van Dorp / en Meeſter Jacob Pauli / met brieven van credentie / eenſdeels om te vernemen de rechtoppe waerheid van der ſake / en anderdeels om hen-luiden te vertonen de grote affectie / ſorgvuldigheid en goede genegentheid / die hy tot hen-luiden was dragende / en dienvolgende alle hulpe / bystand en aſſiſtentie van ſijnen wegen te preſenteren en aen te bieden: mitſgaders voor te houden (indien ſy hen onder ſijn Excellenties gouvernement wederom wilden begeven) hen-luiden al ſulke redelijke ſatisfactie te willen geven / als ſy begeren ſouden: Sy hebben daer op ſeer beleefde antwoord gegeven / hoe de ſake van de ſatisfactie gelegen was / en volkomentlijke onderrichtinge op alles gedaen / hebben boven dien na den Prince van Orangien afgevaerdigt Heere Adriaen van Zuplen / Deelen van S. Jan / de Heere van Eſſeſtein / en Meeſter Gijsbrecht Tin / om metten Prince te accorderen en handelen op de aengeboden aſſiſtentie / om de ſoldaten voorts uit het Sticht te verdrijven / by aldien ſy noch meer hoſtiliteits poogden te betonen. Des Princen antwoord was ook ſeer beleeft / dat ſo haeſt ſy hen onder ſijn Gouvernement ſouden begeven hebben / en een einde van de ſatisfactie gemaekt / ſy luiden ſpeuren ſouden de grote affectie en ſorgvuldigheid / die hy over en tot hen-luiden was dragende / en ebenwel en ſoude hy middelretijd niet laten hen-lieden alle hulpe en aſſiſtentie te doen / hen mogelijk zijnde / als ſy des van doen hebben en hem daer toe verſoeken ſouden: dat hy ook tot dien einde aen de Staten Generael ſchrijven ſoude / dat by aldien ſy de ſoldaten uit het Sticht niet promptelijk en deden vertrecken / hy niet en ſoude konnen weigeren / die van Utrecht ſecours te doen / om de ſelve van daer te verjagen / gelijk hy dien volgende by ſijne miſſive van den 4 Mey gedaen heeft. De Staten Generael / vreſende dat hier uit meerder ſwarigheden en inconvenienten ſouden ſpruiten / hebben hier op aen de Prince geantwoord als volgt:

De Prince van Orangien ſend ſijn Commiſſariſſen aen die van Utrecht.

Die van Utrecht ſenden haer Gedeputeerde aen de Prince van Orangien.

De Prince van Orangien ſchrijft aen de Staten Generael in faveur van die van Utrecht.

Antwoord van de Staten Generael aen de Prince van Orangien.

MYn Heere: Wy hebben geſien en wel overwogen 't gene u Excellentie door ſijne brieven van den vierden deſer aen ons ſchrijft / beroerende 't gunt tot Utrecht tuſſchen den borgeren en ſoldaten gebeurt is / en ſpecialijken dat gy hun luiden niet en ſoud konnen weigeren ſecours te doen om de ſoldaten / indien ſy hun promptelijk niet en vertrecken / te verjagen / waer op uwe Excellentie ſal gelieven te verſtaen en te geloven / dat wy alrede verde genegotieert hebben op te caſſatie van de voorſchreven ſoldaten / en van alle d'andere / en verhopen dat kortelijk 't ganſche Land daer van ontlaſt ſal weſen. Wy hebben nochtans geleden twe of drie dagen / op 't rapport dat wy gehad hebben van 't voorſchreven feit / afgevaerdigt en na de Staten en borgeren van Utrecht geſonden / om hen-luiden te adverteren van onſe beſoingne en hare korte verloſſinge / en van gelijken aen de ſoldaten om hen te furneren en leveren een leninge van 10000 guldens / verwachtende hare monſteringe / afrekeninge / en betalinge die kortelijk volgen ſal / vermanende ſich te houden in goede ordre en diſcipline / ſonder petwes meer te attenteren / noch van de een noch van de ander zijde / noch niemanden te beſchadigen / als wy verhopen dat ſy doen ſullen / als redunderende tot hen-lieden groot goed / ſtilligheid en ruſte. Waerom van genen node weſen ſal / dat uwe Excellentie hem eenig ſecours doet / en mitſdien bidden en requireren wel ernſtelijk / dat u Excellentie ſich verdrage / en niet toelate eenige van den ſijnen / om ſulx of diergelijk in te voeren / aengemerkt dat daer uit rijſen en komen ſoude een nieuwe en meerder deſordre als te voren: principalijken dat alle de regimenten / weſende derwaers en herwaers-over / ſich ſouden mogen by een voegen / ſaccageren / roven / vranden / en door deſperatie en furie niet alleen 't land van Utrecht / maer ook veel meer andere Provincien ruineren / als u Exc. genoeg kan conſidereren / en dat ſulx niet en is de ſa-

ligheid

„ ligheid en ruſte van den lande / die de ſelve ſo getrou-
„ welijk geſocht en gerequireert heeft: maer dat waer-
„ achteliik de meninge van onſe unie en pacificatie ſijn
„ ſtrechende om te appaiſeren de voorgaende troublen/
(F. 233.) en niet te voeden eenige nieuwe / aengeſien wy zijn in
„ de haven van remedie generael / en dat om daer toe te
„ komen / ſijn Hoogheid ons alle ſijn middelen en geld
„ geaccordeert heeft. Wy hebben dit poinct geſtelt by
„ een artikul in de inſtructie van mijn Heere van Gro-
„ bendonk en Doctor Leoninus / die op hun vertrecken
„ zijn na uwe Excell. om de ſelve te geven meerder con-
„ tentement en ſatisfactie. Hier en tuſſen bidden God/
„ u Excell. te geven voltrecktinge van alle ſijne deugde-
„ lijke begeerten / ons wel ootmoedelijk recommande-
„ ren en in de goede gratie van de ſelve. Tot Bruſſel
„ den 8 Mey 1577. Onderſtond / uwe Excell. ſeer ge-
„ affectioneerde om dienſt te doen / de Staten Generael
„ van de Nederlanden tot Bruſſel vergadert / wat leger/
„ door ordonnantie van de voorſchreven Staten / en
„ was onderteikent / Cornelius Weellemans: het op-
„ ſchrift was. Aen mijn Heere/ mijn Heere den Prince
„ van Orangien.

Den tweden Mey omtrent den avond / naer dat de ſoldaten alſo verjaegt waren / iſt gebeurt / dat Hopman Keſſel (den welken de bewaerniſſe van den Caſtele metten Schout en Burgemeeſter Rijnevelt met 100 borgeren bevolen was) gekomen is in de vergaderinge van de Staten van Utrecht / en verſocht turf te hebben / om op 't Caſteel te branden / ſeggende dat ſy anders geen deeg metten borgeren en hadden / daer moſte brand zijn/ of hy waerſchoude henlieden en protesteerde / dat hy niet en ſoude konnen beletten / dat de borgeren aentaſten/en afbreken ſouden alle houtwerk/ dat ſy ſouden bekomen konnen en branden: ſeggende mede/ dat hy 't ſelve den Rentmeeſter van des Conincx domeinen Wijckerſloot aengegeven hadde / de welke hem voor antwoord hadde gegeven / dat hy daer toe geen ordonnantie en hadde / en over ſulx daer geen brand leveren en konde; waer op de voorſz Keſſel ſeide jegens den Rentmeeſter voornoemt / die daer mede was gekomen / ik ben te vreden om de Majeſt. dienſt te doen / ik ſal een ſchip turfs / dat ik met grote ſwarigheid in Stad de gekregen hebbe en my toekomende / de Maj. verkopen en een geheel jaer borgen/ mits dat gy alleen de vracht ſult betalen / en my de betalinge over een jaer toeſeggen / daer op de Rentmeeſter als noch perſiſteerde / daer toe geen laſt noch ordonnantie van de Heeren van de finantie te hebben/ en over ſulx niet te konnen doen: 't welk horende de Staten en ſiende dat den Rentmeeſter nergens toe en wilde verſtaen / ſeiden de Staten aen Hopman Keſſel / maekt dat gy deſen avond turf krijgt / morgen ſullen wy daer op diſponeren/en mitſdien opſtaende en ſcheidende / is daer een grote murmuratie gekomen onder de gene die daer preſent waren / ſeggende / dit Caſteel maekt ons alle dage meer en meer ſwarigheids / wy en hebben nooit niet dan grote laſten en koſten van 't voorſz Caſteel gehad / en en heeft ons nooit goed gedaen / dan altijd alle quaed / ſeggende ſommige het waer ongelijk beter onder de voet / dan dat wy hier mede altijd geplaegt ſullen zijn / en voorts alſo uitgaende is dit rumoer onder den borgeren/die met groter menichten in de Domkerke voor het kleine Cappittel-huis ſtonden/ gekomen / de welke mede riepen/ het waer beter geruineert / dan dat wy daer van weder eenige ſwarigheid ſouden krijgen / en hebben ſich voorts ter Kerke uit begeven / en zijn met een furie na het Caſteel gelopen en daer aen geballen / om te demanteleren/ tegens de zijde van de ſtad/ en hebben alle den nacht doende geweeſt. Des anderen daegs voortgaende en continuerende in 't afbreken / hebben de Heeren van den Hove van Utrecht twe Raeds-heeren met name M. Gerrit van Ratingen / en M. Poulwels van den Berch aen de Gedeputeerde van de Staten geſonden en begeerden / dat men ſoude ſien de borgeren daer toe te induceren / om daer mede te ſuperſederen en op te houden / tot dat men deciſie van den Rade van State ſoude hebben / gelijk men daer toe met alle manieren gedaen heeft / doch de borgeren en hebben daer toe niet willen verſtaen / en bleven daer in al continuerende. Den 5 Mey hebben de voorſz Commiſſariſſen van den Hove eenige borgeren vendelen doen vergaderen op S. Pieters kerk-hof / en hebben de ſelve perſonelijk met alle goede middelen geſocht de borgeren te bewegen / om op te houden met het afbreken des Caſteels: maer wat ſy ſeiden / de borgeren perſiſteerden/en gaven voor antwoord/dat ſy haer Overigheid in alles bereid waren te obedieren/ uytgeſondert in deſe eene ſake van het Caſteel / met mocht alſulke ſterkte verbonden maken alſt hen beliefde / het ware in regarde vande religie / onderdanigheid of anderſins; ſy waren gelijkerhand gedelibereert een ſolemnele eed nitten anderen te doen / egeen nieuwigheid in te brengen / en behoorlijke onderdanigheid haer Overigheid in alles te tonen en willigliik te obedieren / en ook malkanderen daer in te handhouden / en tot dien einde de unie te vernieuwen/ lijf / goed en bloed daer by op te ſetten / ſonder eenig garniſoen van d'een / noch d'ander in te laten: maer de Stad tot behoef van de Coninkl. Maj. te bewaren en beſchermen / met uytſluitinge van alle nieuwigheden / dan alleenlijk overmits ſy luyden voor het voorſz Caſteel ſo in 't jaer 1566. als gedurende deſe leſte turbulentien in ſo grote periculen en ſwarigheid geballen waren/ ook mede dat ſy beducht waren/ indien ſy luyden onder het goubernement van den Prince moſten komen / dat hy alſdan op 't voorſz Caſteel / na ouder gewoonten/ een Caſtelein mit volk leggen ſoude / daer door hy de Stad ſoude dwingen en enige nieuwigheid in voeren / lieten ſich overſulx dunken / dat ſy luyden niet dan wel doen en ſouden / 't voorſchreven Caſteel aen de ſtads ſijde te demanteleren. Ebenwel hebben ſy enige dagen daer naer daer van opgehouden / achtende dat ſy 't ſelve nu provisionelijken ſo verre hadden afgebroken datmen de koſten ſchuwen ſoude om het weder te repareren. De Staten van Utrecht hebben daer na aen de Staten generael by requeſte vertoont/ dat de Caſtelen binnen 's lants en niet op de frontieren gelegen / niet en dienen tot voordele / maer alleen tot laſt van ſijne Majeſteyt / ten regarde van de garniſoenen die ſijne Majeſteit daer op houden moet / en tot verduytkinge van de goede onderſaten van ſijne Maj. gelijkmen 't ſelve ſo tot Antwerpen als tot Utrecht wel hadde mogen ſien / alwaer de Spangiaerden leggende op de Caſtelen aldaer / hen ſo brandlijken tegens den ſteden en inwoonders van dien gedragen hadden/ hebbende binnen Utrecht ſo met ſchieten / brandſtichten en inballen / exceſſive grote ſchade in de Stad gedaen / in voegen datmen om heim daer tegens te defenderen en bevrijen / 't ſelve Caſteel tot ſeer grote koſten had moeten beſchantſen / beleggen en beſchieten/ tot dat deſelve Spangiaerden / daer op leggende/ eyntelijken ſo benaut waren geweeſt / 't ſelve onder ſekere conditien over te leveren: waerom ſy toonders om niet weder te vallen in de voorſchreven inconvenienten/ daer ſy ter oorſake van 't voorſchreven Caſteel in waren geweeſt door de voorſchreven Spangiaerden / als ook tot meer andere tijden in 't begin van de troublen in den jare 1566. goet vonden datmen 't ſelve ter ſtadwaert af werpen en demolieren ſoude / des te meer om dat d'oorſake / waerom 't voorſchreven Caſteel geleid was ceſſeerde / welke oorſake was geweeſt / om de landen van Holland en Utrecht te bevrijen en beſchermen tegens die van den lande van Gelre / de welke alſdoen noch onder den huiſe van Bourgongien niet gereduceert en waren / ſo dat 't ſelve Caſteel voortaen aldaer nodeloos was: dat ook 't ſelve Caſteel ſulx beſchoten was / datmen daer uit geen ſonderlinge defenſie en konde doen/en qualijk houbaer was ten ware men 't ſelve wilde repareren / 't welk ook ſoude komen tot grote koſten van ſijne Maj. 't welk aengenierlit / en dat de ſtad van Utrecht leggende is tuſſchen de landen van Gelre aen d'een zijde/en die van Holland aen d'ander zijde / daer mede nu een vaſte Peys was gemaekt / ſo verſochten ſy dat 't voorſz Caſteel aen der ſtadszijde ſou werden gedemanteleert en afgebroken.

't Hof van Utrecht ſockt het afbreken des Caſteels te breken.

Redenen by den borgeren gealleageert waerom ſy van 't afbreken des Caſteels nier en konden deſiſteren.

Requeſte by de Staten van Utrecht overgegeven/ aen de Staten Generael om het Caſteel van Vredenburg afgebroken te werden.

Doch

Schrijft van Mr. Pauwels Buys aen eenige burgers Hopluiden.

Doch het liep noch lang aen eer 't selve werde geconsenteert. Middelertijd heeft Mr. Pauwels Buys Advocaet van den lande van Holland sekere missive geschreven aen Jan Jacobs van Leemput / een van de borgers Hopluiden / den 20 July / uit Alkmaer: onder anderen dat hy niet en konde laten henluiden te waerschouwen in 't secreet / dat Don Jan gaerne 't geschut van 't kasteel soude willen naer hem nemen / en doen verboeren in Brabant / waer door sy luiden van 't geschut ontbloot souden zijn / dat het daerom goed ware / dat sy luiden 't selve daer behouden souden / nademael sy luiden 't selve met perijkel van lijf en goed / uit 't geweld der Spangiaerden gewonnen en geworven hadden / dattet selve daerom diende te blijven tot beschermnige van der stad / immers dattet geensins geraden en was dat het selve geschut soude komen in handen van Don Jan / dat sy daerom souden letten om 't selve door d'een of d'ander middele te behouden / begerende dat sy hem dese waerschouwinge ten goeden souden houden en in 't beste te nemen / sonder nochtans den wangunstigen te openbaren / dat die van hem quam.

De voorsz Leemput heeft dit also onder den anderen Hopluiden en Officiers van der borgeren vendelen weten te besteken / dat het den Staten aengegeven is geweest / en dat op den lesten July daer op verklaringe is gedaen / datse wel te vreden waren / datmen 't geschut en amonitie soude brengen in de stad in goede bewaernisse / en dat daer van goede inventaris gemaekt soude worden / op dat de Koninklijke Majesteit in sijn gerechtigheid niet en soude worden verhort / en hebben te dien einde gecommitteert de Heeren van Rijsenburg en Jan van Meerten / om alle 't geschut / amonitie / kloten / buskruit en geweer op Vredenburg zijnde te inventariseren: 't welk gedaen zijnde hebben den Raed der stad Utrecht den 5 Augusti / ten einde alles sonder confusie van 't kasteel in der stad souden werden gebracht / geconsenteert / dat de Hopluiden by gebeurte elx de gene die onder haer vendelen waren / de wete soude doen / om te komen arbeiden / en dat op een pene tot behoef van 't vendel / en de Schouten van de gebuerten souden alle andere onder de vendelen niet wesende / in hare gebuerten wonende / ook de wete doen / om haer gebueren te helpen arbeiden / op sekere behoef van de gemene gebuuren. Het welke met sulken blytigheid / goetwilligheid / neerstigheid en lijpschap gedaen wert / dattet te verwonderen was / so datter weinig boeten dien aengaende werden verbeurt.

Het geschut / en amonitie van oorloge wert van het kasteel van Vredenburg in de stad gebracht.

Daer na / namentlijken den 18 Augusty / is by de Staten Generael ook geconsenteert / dat het voorsz kasteel afgebroken en aen der stad zyde gedemanteleert soude werden. d'Welk den 28 Augusti also doen weder met groten ernst aengevangen werd / en niet opgehouden / ten was aen de stads zyde geheel ter neder / tot grote verblijdinge van de borgeren. God gebe dat sulke nesten der tyrannen niet wederom op gebout en werden. Het was van den Keiser Karel de vijfde aldaer gebout / in den jare 1529 sulx dat het omtrent 48 jaren hadde gestaen.

Het kasteel van Vredenborg met consent van de generale Staten aen de stads zyde afgebroken.

Jaer-dicht.

Vreden bVrCh geſtICht tot VtreChts bed VVanCk en ſLaVern II,
Is de Vr de b Vrgers VernIeLt oM VVeer te Weſen VrII.

De Hopluiden en borgeren / hebben ten tijde de Hopluiden noch op 't kasteel gevangen saten / dese navolgende requeste aen haer Overigheid gepresenteert.

Aen mijn E. Heeren, Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Raed der stad Utrecht.

(F. 234.) Requeste van de Hopluiden en gemene burgerye van Utrecht

TOnen seer ootmoedelijk te kennen gevende de Hopluiden en gemene Burgerye der stad Utrecht, hoe dat sy supplianten, den voorleden troublen gedurende, hen altijd gedragen hebben, als goede getrouwe onderseten van de Koninklijke Maj. onsen allergenadigsten Heere, in de obedientie van sijne Majesteit en U E, als Regenten, in de onderhoudinge van de oude Catholijke Religie, gelijk die van ouden herkomen binnen der stad Utrecht geuseert is geweest, en noch dagelijx geuseert word, sonder daer in enige nieuwigheid, infractie of belet te maken. Dat sy ook de voorleden troublen gedurende, verscheiden aenslagen met pericul van lijf en goed gesustineert hebben, so door den Spangiaerden, willende met intelligentie van eenige particuliere soldaten opten kastele van Vredenborg S. Catrijnen poort fortseren en beklimmen, als ook naderhand door den soldaten opten kastele liggende, soekende aliancie en accoord te maken metten Duitsen soldaten, liggende rondsom so in de stad, als op den lande van Utrecht, om met assistentie van den selfden (daer toe eenige particuliere soldaten schenen te inclineren) de Stad te plonderen en saccageren. Ook met het innemen van den voorsz Castele, en nu lest door de vermetele temeraire en moetwillige entreprinse van den Lieutenant Tambergen met den anderen Capiteinen en soldaten so binnen als buiten der stad Utrecht leggende, de welke verhoopten de Tollesteeg-poorte, en de wacht van de burgeren daer in wesende, te verrasschen en overweldigen, en 't selsde faillerende, hebben gewapenderhand en met vliegende vendelen ingenomen de Bolwerken, leggende beneffens de selfde poorte, als sy luiden ook met vliegende vendelen ingenomen hadden der Stad-plaetse, daer sy supplianten haer wacht altijd gehouden hebben, verstand hebbende met den Capiteinen en soldaten voor de Stads poorten liggende, de welke in wapenen al gereet stonden onder haer vendelen, om de voorsz poort van binnen en buiten gefortseert en ontweldigt zijnde, in de Stad te geraken, en als dan met den goeden getrouwen burgeren en ingesetenen der stad Utrecht te leven en handelen na haer-lieder lust en appetijt, tot dat sy luiden van haer volle betalinge versekert souden wesen, tot ondergank, desolatie en eeuwige ruyne van sijne Maj. heerlijke en onderdanige stad Utrecht. In allen welken godloſen aenslagen de almogende God, den supplianten sulken hart en couragie gegeven heeft, datse hen-luiden geen kosten, moeiten en arbeid in waken en braken (die boven maten lankwijlig en excessijf geweest zijn) en hebben ontsien noch laten verdrieten, en sijn oogenschijnlijken, door sijn Godlijke genade, van den voorsz en meer andere periculen beschermt en gepreserveert. En alhoewel God almachtig in desen laetsten aenslag den voorsz mutiniers en moetwillige Capiteinen en soldaten in der supplianten handen gelevert hadde, om metten selfden haer wille te mogen doen, na haer-lieder ontdankbaer delict en misdaed, so hebben sy luiden nochtans, ten aenschouwe van sijne Maj. haer handen daer aen niet willen schenden, maer den selfden ondergebracht en ontwapent zijnde, hebben hen-luiden haer wapenen weder verhandreikt, en also voorts ter poorten uit geconvoyeert, door welke beneficie voorsz de supplianten wel behoorden gewonnen te hebben de harten van de Capiteinen en soldaten buiten de vier poorten liggende: hebben nochtans de selfde (continuerende haer eerloſe vyandlijke en ondankbare affectie) op de Stad geschoten, en de sake so verre gebrocht, dat de borgers uit de Stad, weder schietende, hebben de selfde soldaten de huisingen staende buiten de Tollesteegpoorte ten laetsten aen brand gesteken, om welken brand te impedieren en te lessen, sijn ten lesten d'voorsz borgers uit de Stad gelaten, en hebben tegens d'voorsz brand-stichters geschermutseert, niet sonder verlies van etlijke treffelijke borgeren, en zijn also d'voorsz soldaten van de Stad vertogen. Alle welke fortsen en gewelden den supplianten bedunkt verre te passeren de mesusen by den Spangiaerden tot Aelst geperpetreert, so de selfde Spangiaerden d'voorsz stede vyandlijk van buiten overvallen hadden. En de Duitse Capiteinen en soldaten voorsz ter goeder trouwen lagen binnen en buiten der stad Utrecht, tot defensie van de selfde stad, en hebben ook den selfden goed en bloed by geset, hoewel sy luiden binnen d'voorsz stad Utrecht sonder commissie en boven de charge vanden Staten of Raden van Staten gekomen waren, en over sulx met goede redenen wel hadden mogen uithouden, wiens volgende de E. Heeren

overgegeven aen de Magistraet der selver stad / om gesonden te worden aen de Staten Generael.

van

van de Raed van Staten en Staten Generael, tot twe reiſen toe, belaſt hebben den E. Heere van Hierges deſe onſe ſtad van den voorſz garniſoenen te ontlaſten, en alſo ſy ſupplianten nooit gedacht en hebben, noch als noch en denken (niet tegenſtaende allen godloſen forſen en gewelden henluiden tot verſcheiden tyden van den ſoldaten beweſen) hen anders te dragen, dan ſy tot noch gedaen hebben: maer ſijn van meninge t'achtervolgen de Unie in Februario leſtleden opgericht en gemaekt, mits houdende haerlieder ſtad van allen garniſoenen gevryet, om in gelijken inconvenienten en periculen niet meer te vallen. Verſoeken, daerom de Supplianten ſeer ootmoedelijken, dat U mijn E. Heeren gelieve deſe requeſte te overſenden, en te intercederen aen de Staten Generael en Raden van Staten, ten einde haer G. en E. gelieve de ſteden en landen van Utrecht te ontledigen voorts van allen ſoldaten, en de ſelſde weg te nemen, op dat de Supplianten eens eenige vrucht van de Pacificatie mogen ſmaken, die tot noch toe niet dan alle bitterheid geleden en hebben. En dat ook de gevangen Capiteinen exemplaerlijken geſtraft mogen werden, na de importantie van der ſake, om meerder inconvenienten, ſo in den lande van Utrecht, als andere Provincien, te verhoeden. Dit doende, &c.

De Burgemeeſteren hebben door hare gedeputeerde deſe requeſte doen preſenteren/neffens een ander requeſt/ daer in zy 't verſoek der borgeren waren recommanderende aen de Staten Generael/ de welke die voorts ſonden aen Don Jan en den Rade van State/ en heeft Don Jan na lang verbolg/ daer op den 22 Mey 1577. gegeven deſe apoſtille.

Apoſtille Ten Ingegen.

SYn Hoogheid gehoort hebbende 't rapport van deſe ſupplicatie, en aenmerkende de grote getrouwigheid die d'inwoonders van de ſtad en lande van Utrecht gedurende deſe voorleden troublen, ſijne Majeſteit beweſen hebben, en de goede devoiren die ſy gedaen hebben, om te blijven in d'obſervatie van de oude Catholijke Roomſe Religie, en d'onderdanigheid van ſijne Majeſteit, en in den name der ſelver vaſtelijk betrouwende, dat ſy in alle 't ſelve ſullen continueren. Verklaert dat van nu voortaen de ſtad, ſteden, en platte landen van Utrecht met geen garniſoen, of inlagen van ruiters, of van knechten belaſt, noch beſwaert ſullen worden, ten ware dat die notelijkheid tot bewaerniſſe, ſchut en ſcherm der voorſz ſtad, ſteden en landen, 't ſelve vereiſchte. Gedaen te Bruſſel den 22 dag Mey, anno 1577. Ondertekent, *Johan.* Lager ſtond, Par Ordonnantie de ſon Alteze, Ondertekent,

BERTY.

Wy hebben hier voren verhael gemaekt van het accoort tuſſchen de Staten Generael en Don Jan van Ooſtenrijk / en alſo by 't ſelve accoort / of het eewig Edict daer op gemaekt / geconditioneert was / dat de Spangiaerden / Italianen / Borgognons en andere vremdelingen in 20 dagen / na de inſinuatie henluiden by Don Jan te doen doen / moſten vertrecken te lande uit de Nederlanden / en uit den Caſtele van Antwerpen / en uit alle andere Caſtelen / Sterkten en Steden van de ſelve Nederlanden / en voorts uit den Hertogdomme van Lutſenburg / binnen andere 20 dagen / mits dat de Staten Generael ſouden liberalijken opbrengen 600000 guldens / d'een helfte alhier gereet / en d'ander helfte by wiſſelbrieven op Genua in Italien. En dat de Staten alsdan den voornoemden Don Johan ſouden ontfangen / kennen / reſpecteren / en gehoorſamen als Gouverneur en Capitein Generael van de ſelve Nederlanden van wegen den Coninck. So wast van node ſoude hy in 't gouvernement komen en om 't ſelve te effectueren / ſo heeft hy ſijnen Secretaris Johan Eſcovedo tot Bruſſel aenden Staten Generael geſonden / om met henluiden te communiceren ſekere pointen / die hy ſeide te dienen om te haeſtigen de Spaenſe ſoldaten. De voorſz pointen en articulen waren als hier volgt / mette reſolutien der ſelver Heeren Generale Staten op elk pointt.

Eerſtelijk om dat onder de ſelve Spangiaerden vele gequetſte en verminkte zijn / ook wijven en kinderen / der geender die gehouwelijkt zijn / mitſgaders meublen en huisraed hebbende / van eenige der principale die huis gehouden hebben / niet weſende van 't gunt geplondert is geweeſt / ſo bedunkt my betamelijk te weſen / proviſie te doen van vier of vijf ſchepen / in welke men ſoude mogen laden / 't gene te moeplijk en qualijk mogelijk is over land te voeren / en dat mit verſekertheid van mijn Heere de Prince van Oranjen / om 't ſelve over zee te ſenden t'haren koſten / 't welk 't voorſz vertrek ſeer haeſten en verlichten ſoude. — Spangiaerden. proponeren de ſekere articulen / om te haeſtigen 'tvertrek der

Apoſtille van de Staten Generael.

De Staten Generael ſijn te vreden, datmen vier of vijf ſchepen toemake, ten einde als in den text, op conditie datmen daer in laden ſal alle de perſonen en bagagie, de welke men meind te vertrecken, en dat de voorſz ſchepen, anders niet, dan als koopvaerdye-ſchepen, ſullen aengenomen werden, alles tot haren koſten, wel verſtaende dat hare ladinge ſal geſchieden tot Bergen opten Zoom, en ſullen ter wijlen blijven onder de ſauvegarde der ſelver Staten, tot dat ſy ſullen geſcheept ſijn.

2. Gelijk van gelijken / belieft dent de Magiſtraet van Antwerpen / dat by ordonnantie van de Staten eenige gecommitteert ſouden werden / om de meublen te ontfangen der gene dieſe ſouden willen verkopen / doende de ſelve tareren by den voorkopers daer toe geſworen / ſulx ſchijnt te konnen geſchieden ſonder ſchade / ten aenſien dat de voorſz Tareerders 't ſelve tot ſulken prijſe doen / datmen hem mag verſekeren van 't verkrijgen / en ſoude bele vorderen tot het voorſz vertrek.

Apoſtille van de Staten Generael.

Men ſteld dit articul ter reſolutie van de Magiſtraet van Antwerpen, niettemin in gevalle van accoort, datmen hem wachte, dat geen geplonderde goederen daer in komen: acht nemende ſo op dit als het voorgaende articul, datmen niet en laet aftrecken bedden of matraſſen, dekens, ſlaeplakens, noch ander meublen, daer met de burgers en Magiſtraet van Antwerpen de voorſz ſoldaten gecommodeert hebben, op dat al 't ſelve blijve als munitie voor het garniſoen dat in komen ſal. Welverſtaende dat de voorſz taxatie geſchiedende, men den eigenaers contentement doe in gelde, of aſſignatie, ſo men met hun ſal konnen accorderen.

3. En gelijk voor de gene die te lande ſullen moeten gaen / eenig gerief ſal moeten weſen van wagens en anders gereetſchap tot ſulken reiſe dienende / ſoude wel nodig ſijn dat terſtond daer toe een Commiſſaris werde gedeputeert / om daer toe orde te ſtellen / op dat ſy mochten gerieft worden / betalende redelijk loon.

4. Van gelijken dat een Commiſſaris van de byzes gedeputeert werde / om te verſorgen / dat ſo wel de paerden / als de perſonen van koſt verſorgt worden op de reiſe / daer ſy paſſeren moeten tot ſy uit den lande des Conincx zijn / alles ten redelijken prijſe betalende.

Apoſtille der voorſz Staten.

De Staten accorderen hen te gerieven tot twe of drie wagenen ten hoogſten, voor elke Compagnie, en ook vivres, mits ſtellende borge, dat (F. 235.) de voorſz wagenen, perſonen, noch paerden boven de palen niet te dwingen van deſe Landen tot Luxenburg. En mijn Heeren van den Rade van State ſullen Commiſſariſſen ordonneren, ſo voor dit, als andere articulen.

5. Item om alle onheilen te ſchouwen / en op dat de voorſz ſoldaten geen oorſake hebben te willen marcheren / voorſien gelijk op 's vyands bodem / ſulx boven het periſtiel 't voorſz vertrek verlengen ſouden / dat=

„ datmen daerom soude moeten onsen leger verder doen
„ vertrecken van haer passagie / en ten minsten sulx stel-
„ len / dat de Reviere tusschen beide de troupen ware / tot
„ meerder verseekertheid / om niet te vallen in eenig on-
„ gemak.

Apostille.

Om hun besten weg, sullen sy passeren van de stad Liere, daer sy van onsen leger gescheiden sullen sijn, met een stert aen de Reviere, en so de ruiterye daer omtrent is, soudemen de selve mogen doen voor marcheren, ter andere sijde sal ordre gestelt werden, dat van onsen leger hem niemand en sal reppen of roeren.

„ 6. En na dien by sommierlijken staet bevonden
„ wort / by 't gene zijne Maj. den voorsz soldaten mag
„ schuldig wesen / dat de schuld verder de 300000 kro-
„ nen betreft / die de voorsz Staten sijne Hoogheid sul-
„ len geven. Den voorsz Escovedo verklaert hebbende /
„ dat zijne Hoogheid voorsz hem gefurneert hind in I-
„ talien van 't gene ter voorsz betalinge ontbreken sal: en
„ daer en boven heeft den voorsz Staten versocht / om
„ assistentie van haer geloof / in gevalle van noot / om
„ 't geld te mogen vinden des te gereder / en in 't verbei-
„ den vande aenkomste der voorsz provisie van Italien /
„ vresende niettemin / d'alrede gegeven ordonnantie van
„ sijne Hoogheid hem alrede herwaers begeven hebben-
„ de / datse mogelijk niet sullen aenkomen binnen den
„ voorsz tijd by 't voorsz tractaet gespecificeert / welke hy
„ niet soude willen missen ware het mogelijk.

Apostille.

De Staten souden gaerne sijn Hoogheid gerieven in alles des hy versoekt, maer 't gene alhier geeischt werd, hy mag bedenken dat boven de 600000 gulden, die de Staten moeten vinden, om te volbrengen 't gene is gehandelt, sy sustineren seer grote lasten, om den volke van oorloge te betalen, by hun gelicht en onderhouden: te meer dat de gemene middelen, die sy gearresteert hebben, noch niet in train en sijn, mette welke sy metter tijd wel tot alles furnieren sullen, des nodig sijn sal: maer men moet ook overwegen wat grote schulden sy hen op den halse gehaelt hebben, om sijne Majest. des te beter te dienen, mits de grote schulden der Hoogduitsen, om van de welke hen t'ontlasten, de voorsz Staten hun geloof bewaren moeten.

„ 7. En om dat de voorsz Secretaris verstaen heeft /
„ dat de Staten verstaen / dat also wel de Hoogduitse
„ als andere sullen vertrecken uit de stad en Castele van
„ Antwerpen / heeft hy versocht / dat den Staten soude
„ werden vertoont / ten aensien dat de voorsz Hoogduit-
„ se laten luiden / niet te willen vertrecken uitte plaet-
„ sen die sy inhouden / sonder betaelt te werden / datmen
„ hen daerom soude geboeglijk eenig contentement ge-
„ ven: ten minsten hen specificeren eenige goede stad / om
„ aldaer garnisoen te houden / en ook om t'ontschuldigen
„ alle swarigheid van hun vertreh uit Antwerpen.

Apostille.

Men sal hen reguleren na 't 15 articul des verdrags, en datmen acht neme die te leggen in plaetsen min hinderlijk, in voegen dat sy hun niet lichtelijk konnen by den anderen voegen, om eenige muiterije aen te richten. Gedaen tot Brussel den 7 Marty 1577. Onderstond my present, en door expresse ordonnantie van de Staten Generael, Ondertekent,

CORNELIUS WELEMANS.

Don Jan send Octavio de Gonsaga aen de Heeren Staten Generael.

DAer naer heeft Don Jan de Heere Octavio de Gonsaga Ridder en Raed des Conins van Spangien / by hem wesende / gesonden aen de Heeren Staten Generael met brieven van credentie van den 26 Meert 1577. doende de selve aendienen / dat hy om de Spangiaerden te beter en eerder te doen vertrecken / den Hoof den der selver toegeseid hadde te betalen hare gagien / boven de 600000 gul. by de Staten zijn Maj. of sijne Hoogheid geconsenteert / so in gereden gelde als in wisselbrieven tot Genua in Italien / dat daerom de voornoemde Staten tot haer selfs welvaert en meerder vorderinge van den vertrecke der selver Spangiaerden / hem souden willen gerieven met hen namen en credit / te lenen by obligatie / sonder hare schade of interesse / totter somme van 200000 kronen eens / met belofte van de selve van de indemniteit so te verseekeren / als sy souden begeren / welk versoek hy daer na noch dede verversschen by de Heeren Grave van la Laing en Burchgrave van Gent. De Staten Generael niet anders soekende / dan den voorsz Don Jan te gelieven / en geen saken meerder begerende / dan het vertrek der Spangiaerden / hebben geconsenteert / dat men zijn Hoogheid soude lenen hen credit / by obligatie van de Staten voor de voorsz geeischte somme / behoudelijk dat hen Staten in 't generael en particulier sulke verseekertheid gegeven soude worden / daer op men soude mogen vastelijk vertrouwen / daer af ontlast / en ten eeuwigen dagen kosteloos / schadeloos en onbemolesteert te blijven / en dat sy sijne Hoogheid alleen sullen dienen van haer naem en gelobe / sonder eenige betalinge te derven doen / volgende de presentatie en 't geschrifte van zijn Hoogheid / en dat boven dien de Heeren van de Finantien van zijne Maj. eerst en voor al souden geloven onder eed / en daer af pertinent bescheid te leveren / dat niet jegenstaende eenige ordonnantien of belofte / ook geconfirmeert by eede / sy niet en souden gedogen noch toelaten in eenige manieren / dat van en aengaende de Domeinen van zijne Maj. van dese Nederlanden gedisponeert te worden / 't ware by verkopinge / belastinge of andersins / of ook van eenig inkomen van den selven / voor al eer en totter tijd toe de voorsz Staten geheelijk en volkomelijk van 't voorsz geleende credit en obligatien souden wesen ontlast: ja al en waren de selve Staten van de voorsz obligatien of credit noch niet gemaent of gedreigt / gemaent of geexecuteert te werden.

ten Generael versoekende haer credit te lenen voor 200000 kronen 't welk hem werd geaccordeert.

Don Jan Oostenrijk kom. Lob

Don Jan Oostenrijk was middelretijd / namentlijk den 3 Marty / gekomen tot Loven / alwaer hy seer feestelijk is ontfangen. Alhier hebben hem de meeste Heeren van de Nederlanden dagelijx komen begroeten / die hy alle wel onthaelt / goede ciere aengedaen en veel vriendschappen betoont heeft / sommige vereerende met staten en officien / andere met pensioenen / en maekte hem also doende aengenaem den onderseten / so seer alst mogelijk was: ja met zijn presentie ook vereerende de banketten vande Gilden der steden / om zijne vryhertigheid en familiare conversatie te betonen / om also de herten der onderseten te winnen. Alhier heeft hy gehandelt en hem gepreparеert / om de Spangiaerden / Italianen en Burgondions te doen vertrecken / van daer sond hy zijnen Secretaris Escovedo aen den Staten Generael tot Brussel / en wederom tot Antwerpen aen de Hoof den en Colonellen der Spangiaerden: en schreef diverse brieven aende Staten Generael / en de Staten Generael aen hen. Den 9 Marty nomineerden de Staten voorsz den Hertog van Aerschot voor Gouverneur van het Casteel van Antwerpen: en Don Jan heeft den 12 een ordonnantie gemaekt voor den selven Hertog / nopende het voorsz gouvernement / hoe hy hem aldaer soude hebben te dragen in 't nemen van de possessie van dien. Hy heeft ook alhier gehandelt / om de gevangenen van beide zyden los te doen gaen / achtervolgende het contract en eeuwig Edict / tot welken einde hy een billet oversond uit zijnen name. De personen die hy nomineerde in zijn billet waren dese navolgende.

Me-vrouwe van Monsdragon en haer Dochter. Mijn Heere van Billy Gouverneur geweest zijnde in Vriesland en Groeningen / zijn huisvrouwe en kinderen / en de Spaense Capiteinen en soldaten. Christoffel Vasques geweesen Gouverneur van Zutphen / met zijn Huisvrou en vier kinderen. Doctor del Rio / en den Schotsman Hamilton. Den vendrich Chasco / die sich verloor by het sort van 't Tolhuis. Johan

Me vrouwe van Monsdragon en haer Dochter.

volgende de 8 artical van het eewig Edict.

han de la Rea Rodondo met ſijn huisvrou en kinderen / die gevangen waren onder den Grave van Boſſu / in 't opgeven van het Caſteel van Vredenburg tot Utrecht / Steven de Pucheta Amonitionaris in Duinkerken. Johan Aberte de Toledo broeder vanden Heere van Liquerke. Marten de Alanos broeder van den Lieutenant van 't Caſteel van Gent / de Fourier Major van de Caballerie Sierra / een ſoldaet te voet tot Middelburg gevangen / daer van Sanchio d'Avila de naem af ſoude verklaren. Joſeph Talamera / en twe Spaenſe ſoldaten tot Campen gevangen. Franciſco de Caſtillo ſoldaet gevangen in Vlaenderen. Caſpar Gomez en zijn ſone / mette ſoldaten die by hem waren te Grave / onder Don Diego Felices. Twe ſoldaten van Don Philippo Beaumonte / welke lagen ter Goes: twe ſoldaten van Don Andries gevangen tot Mechelen: Bulfo dienaer van den Caſtelein Sanchio d'Avila / die gevangen werd over Maze: Gabriel de Ribera tot Bruſſel / Chacon de Vega / Hans Rompelt van Eldrikhuiſen / en zijn Officieren en alle de reſte van zijn ſoldaten die gevangen waren / Capitein Lopes met een Pagie: Don Antoni del Sardo: Thomas Marlier en eenige andere. Van der Staten ſijde waren gevangen / de Grave van Egmont / de Heere van Capres / van Goignies / Floyon / en verſcheiden andere daer van ik de namen niet en hebbe konnen bekomen / doch deſe gevangenen werden eerſten beiden zijden los gelaten / als de Spangiaerden vertrecken ſouden van Maeſtricht / dewijle de Spangiaerden vertrechende uit het Caſteel van Antwerpen / de Grave van Egmont en d'andere gevangens mede voerden / niet willende de ſelve overgeven voor ſy geld hadden.

Namen van de gevangenen van der Staten ſijde.

Don Joan end Gedeputeerde den Raed van State/te ennien evende an ſeer conſiratie egen n perſon.

Den 24 Meert ſond Don Jan Octavio Gonſaga aen den Rade van State / en dede de ſelve aendienen / hoe dat hy verſcheiden advertiſſementen hadde bekomen / ſo uit Vranckrijk / als van elders / van ſekere conſpiratie tegens zijn perſoon / om hem te doden / of te lichten uit Loven / en hem te brengen over Zee na Rochelle; en dat d'executie van dien ſoude geſchieden voor eenige vremdelingen die in de voorſz ſtad waren / voor Woensdag den 3 Aprilis aenkomende / en dewijle hy aldaer gekomen was ſonder guarde / op het goed betrouwen dat hy hadde op hen en de Staten Generael / verſocht ernſtelijk dat ſy daer in ſouden ſulx verſien alſt behoorde. Den Raed van State waren hier in ſeer perpler / en dienden 't ſelve aen de Staten Generael / en daer werd reſolutie genomen / datmen mette geſonde perſoon nader ſoude communiceren / voor eenige Gedeputeerde / om te mogen verſtaen wat daer van was / want men 't ſelve niet en konde geloven / en in dien men na communicatie de materie van de ſake ſulx bevond / datter eenige ſuſpitie ſonde mogen ſijn / datmen de ſuſpecte perſonen ſoude verſekeren. En zijn dienvolgende binnen Leuven in hare logijſen verſekert de Heeren Bonivet / en Bellangreville Francoiſe Edelluiden / allwaer ſy tot Saterdag / voor laſte van den Raed van State / bewaert werden: middelretijd heeft men alle onderſoek gedaen datmen mochte / om te weten watter van was / want Don Jan hadde doen aengeven / dat hy verſtaen hadde / dattet was gepractiſeert voor den Prince van Orangien / en datter omtrent de ſelve ſtad ſecretelijk beleid en verdeilt lagen ſeker getal van krijgsvolk: maer wat onderſoek daer op gedaen is / en heeftmen daer van niet bevonden in 't minſte noch in 't meeſte / dat eenig apparentie ſcheen te hebben. Derhalven de ſelve wederom op haer vrye voeten geſtelt werden / en men en wiſt niet hoemen de ſelve Heeren ſoude konnen te vreden ſtellen / en men vreesde ook hier voor te offenſeren den Hertog van Alenſon / van wien ſy ſeiden geſonden te weſen. Derhalven de Staten Generael ſchreven aen den Hertog van Alenſon den 3 Aprilis / d'excuſe daer van doende met alle beleeftheid / en ſonden daer na ook aen den ſelven Hertog / den Baron van Aubigny / om d'excuſe van dien te doen / gelijk zy ook ten ſelven dage ſchreven aen den Heere Prince van Orangien / hem van alles adverterende / dat ſy begeerden te leven / en hem te houden buiten offenſie van yemanden / en den algemenen vrede der Provincien te voorderen / begerende dat ſijn Exc. ook daer aen de goede hant wil houden / als de welken / om verſcheiden reſpecten en qualiteiten / deſelve grotelijx kan voorderen / des ſy hem volkomentlijk vertrouwen. De Secretaris Eſcovedo handelende binnen Antwerpen metten Hoofden der Spangiaerden op hen vertrek / ſocht finantie van geld onder de Spaenſe en andere Kooplui den / en konde metten eerſten weinig bekomen: maer alſo hy liſtig was / kloek van verſtande en welſprekende / heeft hy altijd ſo vele genoeg ſonder geld te wege gebracht / dat de Spangiaerden te vreden waren het kaſteel van Antwerpen te verlaten en te vertrecken op Lier / en ſo voort op Maeſtricht / aldaer ſy ſouden betaelt werden: want de Staten en wilden en waren ook ongehouden Don Jan tot Gouverneur Generael te ontfangen / voor en al eer hy de voorſz Spangiaerden / Italianen en Bourgongnons hadde doen vertrecken / waerom Eſcovedo ſeer wel ſijn naerſtigheid dede / ten dienſte van Don Jan / om die voor eerſt van 't voorſz kaſteel van Antwerpen te doen vertrecken. De ſake nu ſo verre gepreparеert zijnde / ſo was Sanchio d'Avila ſo hoogmoedig / dat hy 't kaſteel daer hy ſo lange op gecommandeert hadde / ſelfs niet en wilde overgeven / niet ſegenſtaende hem expreſſe brieven van den Koninki waren geſonden / dat hy 't ſelve kaſteel ſoude overleveren in handen van alſulken perſoon of perſonen als hem Don Jan van Ooſtenrijk nomineren en ordonneren ſoude / die hem van ſijn gedane dienſten ontlaſten ſoude: maer hy belaſte aen Don Martijn de Opa ſijnen Lieutenant de voorſz overleveringe te doen / gelijk geſchied is / in deſer maniere. De Hertoge van Aerſchot was gecommitteert om 't voorſz kaſteel te ontfangen / de welke in 't bywesen van den Ambaſſadeur van den Keiſer den Baron van Wijnenberg / quam op te brugge van het voorſz kaſteel / vergeſelſchapt met eenige Nederlandſe Heeren en Edelen / allwaer dat Don Martijn de Opa quam / hebbende de ſleutelen des kaſteels in ſijne handen. En de Hertog dede een eed van getrouwigheid voor ſijne Majeſteit / om 't ſelve voor ſijne Majeſt. getrouwelijk te bewaren / en waren de voorden in ſubſtantie als volgt.

Het kaſteel van Antwerpen wert van de Spangiaerts verlaten / en overgelevert aen den Hertog van Aerſchot.

Eed van de Hertoge van Aerſchot / ontfangen de 't kaſteel van Antwerpen.

Ik Philips de Croy / Hertog van Aerſchot / belove en ſweere / by God en de Maget Maria / en op de vier H. Euangelien / dit kaſteel te ontfangen / bewaren en houden / ten dienſten van de Koninklijke Maj. Philips / onſen Heere / en dat ik dat niemand en ſal overleveren / anders als aen ſijne Majeſteit ſelve / of ſijne Erfgenamen of nakomelingen / ten ware voor ſijn expres bevel. Waer op Eſcovedo antwoorde / ſo gy ſulx doet als gy ſegt / ſo helpt u God en al ſijn Heyligen / ſo niet de duivel haelt u met lijf en ziel: eenige omſtanders ſeiden / Amen. Dit gedaen zijnde ſo leverde de voorſz Martin d'Opa / de ſleutelen over in handen van den voorſz Hertoge / en werde alſ doe de poorte geopent / en de Hertoge van Aerſchot trok daer in met vier vendelen Walen / daer hy over commandeerde / en de Spangiaerden trocken daer uit / en voerden met haer alle haer bagagie / ook mede de gevangene Heeren / Grave van Egmont / Heere van Capres en van Goignies en ſes ſtucken geſchuts / en trocken op Lier / van daer ſy voorts mette andere Spangiaerden aldaer leggende / vertrocken op Maeſtricht / daer menſe betalen ſoude. Sy voerden met haer vele Nederlandſe Vrouwen / daer ſy aen gehouwelijkt waren / als ook vele hoeren / en groten ſchat van gelde / juwelen en koſtelijkheid / van gelijken vertogen ook de Spangiaerden in der ſtad zijnde / en voegden hen by de andere met Valdez en Juliaen de Romero. De Borgeren van Antwerpen waren met menigte uitgegaen / om hen vertrek te ſien / en hoewel ſy deſhalven ſeer verblijd waren / ſo en was de vreugde nochtans niet volkomen / door dien daer noch binnen der ſtad bleven leggen de Hoogduitſen / die de voorſz ſtad hadden metten Spangiaerden / helpen plonderen.

JAER-DICHT.

Spaenſche tIrannen VeeL,
Hadden ſICh ſneL gepLant,
t'AntVVerpen op 't CaſteeL,
Dan Moeten VVt het Lant.

Ander.

De Spangaerts bLoedgIerICh feL,
Met roof en bVIIt geLaden,
Seer ſChoffIerICh en ſneL,
Van 't sLot AntVVerpen ſI traden.

DE Staten Generael hadden wel gaerne de Hoogduitſe ſoldaten mede uit de ſtad van Antwerpen gehad / en de ſelve op andere plaetſen geleid / volgende het 15 articul van het eeuwig Edict / inhoudende onder anderen / dat de Staten de Hoogduitſe belooft hadden tot haren laſte te contenteren en te vreden te ſtellen van hare beſoldingen en gagien / gelijk men na reden / de afrekeninge gedaen zijnde / ſoude bevinden te behoren / mits datſe ſo lange in de Nederlanden vredelijk ſouden mogen blijven in ſullke plaetſe / als men hen aenwijſen en betekenen ſoude / Ec. Tot welken einde de voorſz Staten verſocht hadden aen den Secretaris van Don Jan / dat hy 't beſte ſoude willen doen / om de ſelve daer toe te bewegen / volgende ſijne preſentatie / en dat Don Jan ook gehouden was de Staten daer in te aſſiſteren. Dan de voorſz Eſcovedo ſchreef aen de Heeren Staten Generael den 7 April uit Antwerpen onder anderen: Dewijle men de Duitſe per force moſt betalen / en voorts caſſeren / dat men 't ſelve doen ſoude / ſonder regard te nemen op de ſchaden / die eenige particuliere geleden hadden / en dat 't ſelve den beſten middel was / die men in die ſake ſoude mogen gebruiken / aengeſien de Duitſe van daer niet en mochten ſonder ſecours / en ook dat haer 't ſelve was gepreſenteert door de Geſanten van den Keiſer / ſelfs ook om dat alle Heeren hen in dit volk betrouwen / ſo tot haer lijf-wachten / als in fortreſſen / Ec. Aengaende de maniere om de ſelve Duitſe te betalen (ſchrijft hy) aldaer verſtaen te hebben / dat eenige haer E. geraden hadden / dat de rekeninge ſoude gemaekt werden van 't geen men de ſoldaten ſchuldig was / ſonder met de Colonellen of Capiteinen te rekenen / ſeker mijn Heeren (ſeid hy) ik gelove / indien men door dien weeh will beginnen / en dat men de proef daer af will nemen / dattet niet al ten beſte ſal afloopen / overmits dit volk ſeer ſubject is haer-lieder Colonellen / en dat de ſelve grote macht over haer hebben / die de ſelve door ſchelmen ſouden verklaren / en ſy ſullen ook daer voor gehouden werden / en ſy luiden (de Colonellen) en ſullen u E. niet eiſchen: want ſy ſeggen datſe aen ſijne Majeſteit gedient hebben / en dat ſijne Majeſt. per force met hen ſal moeten rekenen / en henluiden paſſeren 't gene redelijk is / en 't gene dattet bedragen ſal / zijn u E. (ſeid hy) gehouden te betalen / achtervolgende het verdrag. Ik verſta ook (ſchrijft hy) dat eenige by u E. zijn / om deſe ſchulden te verminderen / onder dexel dat eenige compagnien ſijn verklaert door ſchelmen / het is nodig (ſeid hy) dat u E. weten / dattet ſelve ook door deſen weeh niet ſal willen vallen / dewijle ſijn Majeſteit geſien heeft / dat hy hem wel van haer gedient vind / en ſo zy 't ſelve tot haer defenſie allegeren / ſal niet toegelaten werden 't gunt hare tegenpartyen / aen u E. tegen haer propooneren. De beſte remedie die u E. ſoude mogen hebben / om deſe ſake ten beſten te voegen / is (ſchrijft hy) dat u E. nomineren eenige Heeren van qualiteit / met ook eenige redelijke perſonen wel geſtileert in rekeninge / mitſgaders ook wel wetende de maniere van dit volk / en ſpeciale kenniſſe hebbende van haer beſtelbrieven / en dat deſelve handelen met de Colonellen / en voorderen 't profijt van de ſaken / en dat ſijne Hoogheid / metten Ambaſſadeur van den Keiſer / zijn de middelaers / want ik verſta (ſeid of ſchrijft hy) dat ſy wel genegen zijn / om de Staten te helpen / en ſijn Hoogheid kan hier veel in doen / en ik van ſijnent we-

Eſcovedo ſchrijft aen de Staten Generael / de oorſake die hy meent / waerom men de Hoogduitſe ſoldaten uit Antwerpen niet en ſal konnen doen gaen / ſonder betalinge te doen / en meer anders / berorende het caſſeren en betalen der ſelver.

gen. Ik ben ook in deſe ſake al getreden ſonder daer toe verſocht te zijn / en dat om de grote begeerte / die ik hebbe / om de Heeren Staten te ſien verloſt van alle moeiten / en haer te ſien gebruiken den peis / die ſy wenſchen / en ook om dat ſijn Hoogheid daer van ſoude zijn het principael inſtrument / al hoewel ik in deſe ſake geen particuliere ſchade en hebbe / ſo men my anderſins gelooft: want hoewel de woorden mogen miſſen / ſo ſal de wil en de werken nimmermeer falgeren / om u E. dienſt te doen / Ec.

Siet daer veel ſchone woorden van eenen gebeinsden Spangiaert. Ik ſegge dit / om de brieven / die deſelve Eſcovedo des daegs te voren aen den Coninh hadde geſchreven / onder anderen inhoudende: Dat dit volks meninge ſtrekt tot vryheid van conſcientie / vergetende God / en uwe Maj. en wederom herende totte ketterye: en daer na noch / indien dit ſeker is / gelijk ik gelove / ſo en ſal de vryheid van conſcientie / die ſy pretenderen / uwe Maj. niet qualijken te paſſe komen: want d'een partye ſal haer ſchicken by uwe Majeſt. en zijnde alſo gedeelt / ſo ſullen wy dies te gemackelijker meeſter worden d'eene door de ander / Ec. En in 't leſte van den ſelven brief / ſchrijft hy / adverterende dat deſe ſake niet en ſal geneſen worden door goede middelen / dan door vyer en bloedſtortinge / en dat men daer in voorſien moet / Ec. Hy hadde ook in een andere voorgaende brief van den 27. Meert / geklaegt over de Staten / dat ſy tot den Prince van Oranjen ſeer geſint waren / dat de ſelve hem ſterk maekte / Amſterdam belegert hiel / ſo dattet ſoude moeten in ſijnen handen komen / 't welk (ſchrijft hy) te beklagen is / overmits de ſelve Stad uwe Majeſt. ſo getrouw is geweeſt / dat ook de Staten de Burgeren t'Utrecht op 't Caſteel hadden geſtelt / waer door te preſumeren was dattet de Prince hadde / Ec. Maer alſo dit hier naer noch te paſſe komen ſal / willen wy dat hier laten blijven. (F. 23) Geveinſtheid Eſcovedo.

Dan op datmen weten mach wat de meninge van de Heeren Staten Generael geweeſt is in der ſake van de Hoogduitſe ſoldaten / ſo ſalmen verſtaen / dat de Hoogduitſe ſoldaten die den Coninh gedient hadden / in alles ſterk waren geweeſt 60. vaendelen / waer van drie vaendelen waren uit het Regiment van de Graeve van Oberſteyn / twee vaendelen van Fronſbergen / een van Fourkier / en vier vaendelen van Cornelis van den Einde / die Maeſtricht en Antwerpen hadden helpen plonderen. Item dat tot Valencijn en Doornik gelegen hadden ſes vaendelen / die quitantie van hen gegeven hadden / en geſworen tegen de Staten niet te dienen / en dat ſy dies niet tegenſtaende den Spangiaerden toegetogen waren: van gelijken waren twee vaendelen / tot Nivelle gelegen hebbende / die belooft hadden tegen den Staten niet te dienen / en hadden daerenboven der Spangiaerden partye gehouden / gelijk ook een bendel binnen Dieſt gelegen / den Spangiaerden aengehangen hadden / niet jegenſtaende die den Staten geſworen hadden. Item dat van de 9. vaendelen binnen Antwerpen in de Spaenſe furie geſlagen / niet meer en waren over gebleven dan omtrent 1100 hoofden / makende vier vendelen / ſo dat daer van afgetogen moſten werden vijf vaendelen / ſulx dat 't getal van de gene dienen niet gehouden en was te betalen / was van 24. vendelen of Compagnien / alſo dat van de 60 vaendelen dat de voorſz Hoogduitſen ſterk waren geweeſt / maer 36. reſteerden te betalen / doch de meninge van de Staten Generael en quam niet over een met die van Don Jan / ſo men uyt het ſchrijven van Eſtovedo wel konde verſtaen / daer van wy hier naer breder ſullen handelen.

Hoe de Hoogduitſe ware geweeſt die de Coninh gedient hadde.

De Spangiaerden nu tot Maeſtricht gekomen zijnde / ſo reſteerde / dat ſy voorts uit het Land ſouden vertrecken. Eſtovedo liet hem hier toe gebruiken / en dede daer toe groot devoir / ten einde Don Jan aen het gouvernement ſoude komen / en daer vielen verſcheiden obſtakels / dattet ſo haeſt niet en geſchiede alſſer belooft was: doch het ſchorte ook daer aen / dat het beloofde geld van de Staten niet ten vollen en konde ſo haeſt opgebracht werden / ſo dat Don Jan

voor

voor de Staten verſchoot wel 27000 gulden. Eintelijk de wiſſelinge der gevangenen geſchiede doch ook niet ſonder ſwarigheid / want de Staten van Vrieſland en Groeningen ſuſtineerden / dat de Heere van Billy met ſijn goed niet en ſoude mogen uit den Lande vertrecken / ten ware hy eerſt reliening dede van alle 't geld / dat hy van de Landſchap hadde ontfangen / aengeſien hy de garniſoenen onbetaelt gelaten hadde / doch het is ook eintelijk afgedaen. De gevangenen / die de Staten hadden / werden geſonden te Maſeyk / en de Spangiaerden ſonden de Grave van Egmont in handen van de Biſſchop en Prince van Luyk.

Om nu dit heyr der Spangiaerden / Italianen en Bourgongnons in Italien te geleiden / was nodig een Hooft te noemen / die ſy alle ſouden onderdanig zijn. Hier viel wederom ſwarigheid / waer door Don Jan laſt gaf ſijnen voornoemden Secretaris Jan Eſcovedo / dat hy ſoude tracteren metten Raed van d'oorloge / wien dat hen-lieden docht dat men daer toe behoorde teſkiesen / en ſo verſtaen werde / dat Don Alonſo de Vergas / die den laſt van de ruiterye hadde / het ſelve behoorde te weſen / ſo verklaerde Juliaen Romero / dat hy niet en wilde trecken onder zijn bevel: want weſende Maiſtre del Camp / ſo hadde Don Alonſo zijn ſoldaet geweeſt; Valdez ſeide 't ſelve / dat hy niet en wilde trecken onder zijn gouvernement. Don Jan verſtaende hoe deſe twe Maiſtres del Camp gereſolveert waren / en meer andere van niet te willen vertrecken onder Don Alonſo / en ſiende dattet geen tijd en was om hen-luiden te verbitteren / noch ook te forceren / om 't groot inconvenient / dat dit ſoude mogen veroorſaken / en om te verhoeden datter geen ongeregeltheid en ſoude navolgen in 't Land van Luxenborg en ander / daer lanx ſy ſouden moeten paſſeren / heeft daer toe genomineert den Grave van Mansfelt / die Gouverneur was van Luxenburg. Dit heeft Don Alonſo de Vergas ſo ſeer qualijken genomen / dat hy ook ſeer ſpijtige brieven daerom aen Don Jan heeft geſchreven; doch Don Jan ſtelde hem met ſeer beleefde redenen te vreden / en ſchreef aen den Coninck in ſijn faveur / dat de Coninck hem doch eerlijken ſoude willen beſchenken / alſo hy 't ſelve wel meriteerde / om dat (ſchreef hy) ſo lange en treffelijk gedient hadde / en dat hy (Don Jan) 't ſelve ſoude nemen voor ſo eigen / als oft zijn eigen perſoon gedaen ware. Sanchio d'Avila / de Colonel Monsdragon / de Capitein Montesdocca / de Colonel Verdugo / de Capitein Don Franciſco Hernandes d'Avila / en andere / die bevel gehad hadden in deſe Landen / waren ſeer qualijken te vreden die te verlaten / ſonder te weten wat recompenſe en beſchenkingen ſy lieden hebben ſouden voor de ſelve / en ſteldent in een point van eere: Maer Don Jan ſteldenſe mede te vreden / hen verſekerende / dat ſy die binden ſouden in Lombardye / en dat daer en tuſſchen hen gagien ſouden lopen / tot ſo lange den Coninck hen-lieden tot andere dienſten ſoude employeren. Dit recommandeerde hy den Coninck by ſijn brief van den 27 April ſeer ernſtelijk / in plaetſe van dat menſe ſoude ſtraffen voor de forſen en gewelden in deſe Landen bedreven / daer van in 't 7. articul van het tractaet met Don Jan gemaekt / verhael gemaekt werd / dat men daer juſtitie over ſoude doen / of in de Nederlanden / of in de Rijken van Spangien of elders. De ſaken nu geprepareert zijnde / ſo zijn den 26. 27. en 28. Aprilis alle de Spangiaerden / Italianen en Bourgondions / ſo paerde-volk / als voet-volk / uit Maeſtricht getogen na het Land van Lutſenborg / alle hare ſteden / ſterkten en plaetſen verlaten hebbende / en van daer reiſden het paerde-volk na Italien / en het voetvolk na Piedemont / met grote blijdſchap van alle den Nederlanders in 't generael / de welke tot dier tijd toe niet en hadden konnen geloven datſe vertrecken ſouden. En de Prince van Orangien ſcheen ſelve mede van dier opinie geweeſt te zijn / om den gedeinſden handel tot dier tijd toe by Don Jan gepleegt. Monſieur de Geleyn quam voor dat mael als Gouverneur binnen Maeſtricht / inſgelijx mijn Heer van Beerſele met twe compagnien ſoldaten. Daer wer-

den verſcheiden adieu-geſchriften by eenige gemaekt / daer mede men de Spangiaerden en vreemdelingen adieu ſeide / ſo in Francoys als in Duits: En wy ſullen hier tot gedachteniſſe van dit vertrek ſtellen deſe incarnatie:

JAER-DICHT.

AdIeV ſnoI Spangaerts feL,
Mettet VaLſCh gedroCht der ItaLIanen.
Gaet en haeſt V ſneL,
Naer de hoVaerdIge CaſtILIanen.

Ander.

TreCt VVeCh, CoMt nIet VVeer,
VVILt VrII aLtoos Van hIer bLIIVen:
VVant het Is ons begeer,
Gaet eLders V booſheIId bedrIIVen.

Daer is ook een versken in 't Latijn gemaekt / op dit vertrek der Spangiaerden uit Nederland / doch ik en weet den Auteur daer niet van / dan heb het by drie verſcheiden Auteuren verhaelt geſien / als by Eytſinger / Dinotus / en den Italiaenſen Hiſtoryſchrijver Cæſar Campana / en om dat het aerdig komt / heb ik het hier mede by gevoegt.

Bætica gens Abijt, cur ploras Belgica? dicam,
A quod in O non eſt litera verſa, queror.

Dat is: (F. 238.)

't Spaenſch volk is uit 't land gegaen.
Nederland waerom zijt gy droeve,
Om dat in plaetſe van A geen O heeft geſtaen,
't Welk ſou weſen t'onſen behoeve.

Willende in effect ſeggen als in plaetſe van 't woord Abijt hadde geſtaen Obijt, dat 's geſtorven, datſe dan niet wederom in het land en ſouden konnen komen / nu de vreſe van datſe ſouden mogen wederkomen om haer te wreken / hield het Nederland in droefheid.

Doctor Elbertus Leoninus wordt van de Staten Generael in Holland geſonden aen de Prince en de Staten aldaer.

Eenigen tijd te voren / namentlijken den 30 Marty / de Staten van Holland en Zeeland vergadert zijnde binnen Dordrecht / ſo is aldaer verſchenen Doctor Elbertus Leoninus / met brieven van credentie van de Heeren Staten Generael / uit kracht van welke brieven / hy aen de ſelve gedaen heeft ſekere propoſitie / inhoudende verſcheiden poincten / en voornamelijken verſoekende aſſiſtentie van gelde / 't afſtellen der licenten en ongelden die in Holland en Zeeland gegeven werden / te reboceren de ſchepen van oorloge leggende voor Antwerpen en den Uitlegger opte Maſe / en nopende de munte om die op eenen eenparigen voet te ſtellen. Daer op de Prince / mitſgaders de Staten van Holland overgelevert hebben den 5 April / deſe navolgende antwoorde.

Sijn propoſitie.

Weerdige, wel wijſe, hooggeleerde Heere en Doctor,

DE Prince van Orangien, &c. Mitſgaders de Staten van Holland en Zeland, hebben gaerne en met groter blyſchap gehoort en verſtaen 't gunt van wegen den Generalen Staten der Landen vergadert tot Bruſſel, by uwe W. en L. hen aengeboden en verklaert is geweeſt van de goede wille, meninge en genegentheid, die de voornoemde Generale Staten hebben totten onderhoud en volvoeren van der unie en pacificatie, met ſijnen Princelijke Excellentie, en den Staten van Holland en Zeeland, en hare Geaſſocieerde tot Gent gemaekt: 't welk, want ontwijffelijken is de wech en middel, waer door de Landen en de goede ingeſetenen van dien, wederom gebracht mogen worden uit een langdurige ellende, in ruſte en welvaert. So zijn daer af de Generale Staten hooglijken te prijſen en te danken, gelijk ſijne Princelijke Excell. door de Staten van Holland en Zeeland, metten haren niet en kunnen laten in 't beſonder, en in haer reſpecte, de ſelfde Staten hertgrondelijken te bedanken by deſen, ſonderlinge van hare diligentie en ſorgvuldigheid, om de Spangiaerden, perturbateurs en vyanden van de gemene

ruſte en Landen, te doen vertrecken, en blijven uitten ſelven Landen: mits 't welk ook de voornoemde Staten Generael te meer mogen verſekert ſijn; dat de Heere Prince, die van Holland en Zeeland hen niet en ſullen ontſien, koſten, moeite, nochte arbeid, ook goed noch bloed ſparen, om ten genoegen en conform de goede wille en meninge van de ſelfde Staten, de Landen te houden in een gedurige vrede en welvaert, en de vyanden der ſelver te helpen afweren en wederſtaen.

En om te komen op 't poinct van de verſochte contributie, is kennelijk, dat die van Holland en Zeeland hen getoont hebben in alles goedwillig boven haer vermogen, en ſulx ſo promptelijk hebben gecontribueert, totter betalinge van de Walſe ſoldaten, leggende in Holland, ter ſomme van 32000 gulden Brabands geld. Dat boven dien, tot expulſie van de Spangiaerden uitten Caſtele van Utrecht, ſylieden hebben gefurneert, geſchut en ammonitie van oorloge, daer af ſy-lieden noch ten achteren ſijn omtrent 11000 gulden. Ook tot aſſiſtentie eerſt van die van Vlaenderen, en daer na van Braband, tot haren koſte geſonden ſekere vaendelen knechten, daer af acht of tien vaendelen langen tijd by henlieden aldaer ſijn onderhouden en betaelt geweeſt, hebbende des niettemin tot haren laſte, 't onderhoud van hare ſchepen van oorloge en garniſoenen, tot defenſie en verſekerheid der landen, metten principalen havenen en ſtromen van dien voor al nootlijken ſijnde. Behalven dat de ſelfde landen belaſt ſijn met ſware en exceſſive koſten van reparatie van hare dijken, ſluiſen, water-molens en water-gangen: om de landen jegenwoordelijken wel voor een derde part metten watere beladen, en eenige jaren beladen geweeſt ſijnde, wederom te bringen tot vruchten, die men in allen gevalle noch voor dit jaer egene en voor eenige toekomende jaren weinig en niet ſo goed als van te voren van der voorſz geinundeerde landen en ſal mogen trecken of genieten. Te min ſo de landluiden, meeſt al verlopen, verſtorven, of uitterlijken ver-armt ſijn, ſo door de voorſz inundatie, als door den brand, berovinge en uitteringe van de ſoldaten, in der voegen dat meer als de twe delen van de dorpen en huiſingen ten platten lande geheel en al vernielt, verbrand, verwoeſt en deſolaet ſijn, immers dat een yegelijk kennelijk is de geſteltenisſe der landen van Schouwen, die men ook genootſaekt ſal zijn by d'een of d'andere middel byſtand te doen, en dat ſonder langè vertoeven, ſo men 't ſelfde eiland niet en ſoude willen laten geheel en al vergaen, met pericul van eenige omleggende eilanden en landen, die 't water ſouden hebben te verwachten en te keren, 't gunt by den landen van Schouwen anders geſchut en afgeweert word. Mits alle 't welk hoe wel de landen van Holland en Zeeland van alle vordere contributie behoren te blijven ongemoeit en ontlaſt: nochtans om als noch vorder en metter daed te bewijſen haren goeden wille en groten yver, die ſylieden hebben, om de landen en de goede ingeſetenen van dien door een unie, vriendſchap en eendracht te helpen wederom bringen en handhouden in hare oude vrydom, neringe en welvaert, tot vermeerderinge van ſijne Majeſteits Hoogheid en heerlijkheden, daer af voor 't merendeel dependerende, en ſonder de welke ſijne Majeſt. niet en kan verwachten nochte genieten de getrouwe dienſten, die de ſelfde landen ſijne Maj. en ſijne Majeſteits voorvaderen, hoogloffelijker memorien, altijds des nood en verſocht ſijnde, ſo goedwillig en onderdanigliken gedaen en beweſen hebben gehad, ſo ſijn nochtans ſijne Excell. de Staten van Holland en Zeeland te vreden en wel bereid, voor eenen tijd van acht eerſtkomende maenden boven 't onderhoud der voorſz ſchepen en garniſoenen, te contribueren de ſomme van 15000 ponden van 40 groten 't pond. En dit om de jegenwoordige benodigheid, ſonder het ſelfde en deſen haren goeden yver eenigſins namaels getogen te mogen worden in conſequentie of prejudicie der voorſz landen, mits dat al voren alle de lidmaten van de ſteden en landen onder de voorſz Provincien van Holland en Zeeland reſpective reſorterende, die voor en naer de voorleden beroerte metten ſelven Provincien hebben gecontribueert onder den gouvernemente van den Heere Prince, en alſo in de gemene contributien en omſlagen der voorſz landen wederom ſullen worden gebracht en blijven. En dat daer beneffens de ſteden en landen van Utrecht, die achtervolgende de privilegien der landen, nopende de vereeninge van den gouvernementen der voorſz landen van Holland en Utrecht, by hoogloffelijker memorien Keiſer Caerl den ſelven landen in den jare 34 verleent, mede in commiſſie van de Heere Prince ſijn begrepen metten penningen, eensdeels van de voorſz contributie van Holland en Zeeland, van de knechten aldaer leggende, ſullen worden ontledicht, en voortaen ſtaen onder de regeringe en 't gebod van den ſelven Heere Prince als Stadhouder van ſijne Maj. ten einde de frontieren tuſſen de voorſz landen van Holland en Utrecht, door den krijg, ſoldaten en garniſoenen ten weder-ſijden geheel vernielt en verwoeſt, wederom met verſekertheid mogen worden bewoont en gecultiveert, en alſulx mede gelden en contribueren totten gemenen laſt van den lande. En dat de reſte van de voorſz penningen en contributie geemployeert ſal worden totter dykagie van den landen van Schouwen, metten appendentien van dien, voor ſo vele daer toe van noden ſal mogen ſijn.

Belangende het afſtellen van de Licenten en diergelijke omgelden, die in Holland en Zeeland geheven worden, ſijn de ſelfde opgeſteld niet ſonder beſwaerniſſe van de ingeſetenen der ſelfder landen, en ſouden mits dien de Staten van Holland en Zeeland niet liever ſien, dan alle ſaken in ſulken ſtate geſteld datmen de ſelfde licenten mochte doen ophouden: maer aengeſien den nood van de achterſtallige ſchulden, en den laſt van de dagelijkſe grote onkoſten der landen ſulx niet toelaet, ſo en kan 't ſelfde voor als noch niet geſchieden, immers alſo men ſeer laboreert in andere provincien (als men ook jegenwoordelijken doet in Holland en Zeeland) om middelen t'excogiteren en te vinden, waer door metten minſten quetſe, eenige penningen ten gemenen behoeve van den lande ſouden mogen te borde komen, en opgebracht worden. So verſtaen (onder correctie) die van Holland en Zeeland, dattet beter en wel behoorlijk waer, dat het middel van de licenten en van diergelijke ongelden mede in d'andere landen en Provincien werde gepractiſeert, in de ſelfde of andere by na gelijke forme, ſulx de nature of gelegentheid der landen en koopmanſchappen mochte vereiſſchen, om alle mogelijke eenparigheid over de landen te houden. Te meer alſo ſulke en diergelijke contributien verdraeglijken ſijn, als gaende over 't breed en over vele, onder de welke alſulke verlicente waren of koopmanſchappen werden gebruikt en geſleten, ſo de koopman en yegelijk ſijn rekeninge daer na weet te maken. En ſtaet ook te conſidereren dat die van Holland en Zeeland alſulke of diergelijke middelen niet en mogen doen ceſſeren, ſo lange ſylieden niet en mogen gebruiken de gewoonlijke middelen van omſlagen over hare landen, die als noch voor 't merendeel verwoeſt, onbeheert, of onder water leggen.

Aengaende de ſchepen van oorloge voor Antwerpen, en den uitlegger op de Maze, om die te revoceren of ten minſten achterwaers te doen voeren, heeft den Heere Prince alrede daer in ordre geſteld, en de ſelfde ſchepen nederwaert doen komen, gelijk den Heere Prince daer op ook voorder goed regard ſal nemen en doen nemen, dat de koopluiden, noch koophandel, door de ſelfde ſchepen niet en worden belet nochte verhindert. So ook de landen onder ſijn gouvernement ſtaende veel daer aen is gelegen.

Op 't poinct van de Munte, om de ſelfde by communicatie van de Munt-meeſters te vergelijken ten gemenen nut en welvaren, ſtaet voor al te letten, en word alle daegs geſien, dat 't geld hoe langer hoe hoger word gedreven in der koopmanſchappe, dat ook niet tegenſtaende den hogen prijs en d'opſettinge van dien, in Holland en Zeeland, 't ſelfde, ſonderlinge al 't ſilvergeld, opgewiſſelt en uiten lande gevoert word, alſt wel ſchijnt in eenige omleggende landen, alwaer andere nieuwe munte daer af geſlagen en wederom met me-

nichte

nichte in deſe landen gebrocht en gefaeit word, tot grote verachteringe van ſijne Majeſteits munte in deſe Nederlanden, en nadeel van de ingeſetenen der ſelver, mits de verargeringe van de weerde der voorſz nieuwe munte: 't welk die van Holland, door hare Gedeputeerde, den Generalen Staten onlanx tot Bruſſel hadden (P. 239.) doen remonſtreren. Sulx dat alsdoen goed gevonden is geweeſt eenige uite generalité te deputeren, om met eenige van de munte en andere hen dies verſtaende, hier af te communiceren, om daer na haer advijs en rapport gehoort, op den loop van den gelde gediſponeert te worden. Volgende 't welk de ſelfde gedeputeerde eenige dagen hier in gebeſoigneert en daer na aen den Generalen Staten hare beſoigne en advijs gerapporteert hebbende, is als doen geconcipieert en beſloten geweeſt ſekere ordonnantie, op den loop van den gelde, by de welke genoeg alle ſpecien van gelde merkelijk gereſen en opgeſet waren, meeſt door toedoen van de ſelfde van Holland en Zeeland. Vertonende ook dier tijd aldaer 't groot profijt en gewin 't welk de landen, door de rijſinge van den gelde, ſoude komen te genieten, byſonderlijk ſo de Staten voor handen hadden te munten ſeker ſilver, by der Coninginne van Engeland henlieden geleent, en datter eenige betalinge te doen was aen de ſoldaten: maer 't ſchijnt dat naer de voorſz ordonnantie is achter rugge geſteld en niet alſo geeffectueert als die geconcipieert en beſloten was, waer door de landen te meer van 't goed geld berooft en wederom met quade vremde munte vervult worden. Waer indien die van Holland en Zeeland verſtaen en begeren, dat eerſtdaegs mag worden voorſien, by advijs en waerderinge niet alleen van den Munt-meeſters, die oge ſouden mogen hebben op haer particulier: maer ook van andere hen op de weerde en loop van de gelde, en 't gunt daer aen dependeert, verſtaende, ten einde de gemene trafique negociatie en koophandelinge daer door niet en worde verachtert. Te vreden ſijnde niet te min, dat de Munt-meeſters van Holland hen tranſporteren in Braband, om metten anderen Munt-meeſters aldaer op 't vergelijken der munte te communiceren, mits dat eintelijken daer in niet en ſy geordonneert of verandert, buiten advijs van de voorſz Staten van Holland en Zeeland.

Aldus gedaen binnen der ſtad Dordrecht den 5 Aprilis 1577. en overgegeven Doctor Elbertus op zijnen geproponeerde van den 30 Marty leſtleden. Onder ſtond geſchreven aldus; Ter ordonnantie van ſijn Excel. en der Staten van Holland en Zeeland. Ondergetekent De Rechtere.

De Prince van Orangien hadde aen de Staten van Braband geſchreven om te komen in 't beſit en gebruik van zijne Stad en Caſteel van Breda, achtervolgende de Pacificatie van Gent. De Staten van Braband ſtelden de ſake aen de Staten Generael en den Rade van State. De Staten Generael hebben by henlieden advijs verſtaen / dat hy volgende de Pacificatie van Gent daer toe gerechticht was / en dat hy dien volgende in 't beſit en gebruik van dien behoorde geſteld te werden / en dat men overſulx de garniſoenen aldaer leggende behoorde daer uit te nemen: maer de Raden van State gaven voor hen advijs dat zy wel verſtonden dat ſo vele het goed aenging / hem behoorde reſtitutie te geſchieden: maer dat ſijne Maj. als Souverein vermochte op 't Caſteel en in de Stad t'allen tijden garniſoen en ſoldaten te leggen tot ſijn believen / en hoe wel de Prince ſelde wel te verſtaen dat een vaſal ſulx wel gehouden was te lijden in tijde van vrede: maer dat 't ſelve goed als nu aen hem quam als partije / en ſulx ſpecialijken by de Pacificatie bedongen hebbende / ſo bleef de ſelve evenwel noch langen tijd mettet voorſz garniſoen belaſt / gelijkmen uit het vervolg van deſen verſtaen ſal.

Den 17 April anno 1577. is de Prince van Orangien geaccordeert mette Gedeputeerde van der ſtede van Tholen / dat ſy onder de jurisdictie van den Prince van Orangien ſouden komen / op te conditien van ſatisfactie hier na volgende:

Satisfactie by den Prince van Orangien vergunt aen die van der Tholen.

In den eerſten: Aengeſien de ſtad en jurisdictie van der Tholen tot noch toe altijd by d'exercitie van de Catholijke Roomſe Religie gebleven is, ſo is mijn Heere de Prince voorgenoemt te vreden, dat in de voorſz ſtad en 't gebied van dier d'exercitie van de ſelve Religie gecontinueert worde, belovende by deſen t'onderhouden alles wes deſen aengaende by 't vierde artijkel van de Pacificatie geaccordeert en beſloten is, en dien volgende niet toe te laten dat yemand van wat conditie en qualiteit hy ſy, binnen de voorſz ſtede van Tholen, en gebied der ſelver iet attentere dat tegens de gemene ruſte en vrede ſoude mogen ſijn, en ſonderlinge jegens de voorſz Catholijke Roomſe Religie en exercitie van dien, noch ook dat yemanden ter cauſen van dien geinjurieert, geirriteert of van gelijke acten geſchandaliſeert werde, behoudens dat ſo wel die van Holland en Zeeland, als alle andere geoorloft ſy binnen der voorſz ſtede van Tholen, en 't gebied der ſelver in alle vryheid en verſekertheid te hanteren, gaen, keren, wonen, en traficqueren koopmanſer wijſe en anderſins, ſonder in der conſcientie onderſocht of ter cauſen van dien in eeniger manieren gemoleſteert of geinquieteert te worden, nemende ſijne Excell. ten fine voorſz in ſijne protectie en ſalvegarde alle Kerken, Godshuiſen en geeſtelijke plaetſen der voorſz ſtede, en gebied van dier met alle geeſtelijken perſonen van de voorſz Catholijke Religie, dier jegenwoordig ſijn, en noch ſullen willen komen met alle hare goederen en gevolg.

Is voorts onderſproken dat de ſtad van der Tholen niet en ſal geregeert worden met eenen Gouverneur, Superintendent, of nieuwe Officieren, ten ware ſake dat den merkelijken nood ſulx vereiſchende, by den Staten van Holland en Zeeland met voorgaende advijs van die van der Stad bevonden worde goed te weſen, anders daer in te voorſien.

Heeft voorts ſijne Excellentie belooft te houden, te mainteneren en te beſchermen, alle de privilegien, handveſten, en keuren, die die van der Tholen voorſz voor de aenkomſte van den Hertog van Alva in deſe Nederlanden hebben gehad, ſonder andere, die ſy namaels mogen verkregen hebben, de welke ſijne Princelijke Excell. niet weten en kan, offe eenige Landen, Steden, of particuliere van Holland of Zeeland ſouden mogen prejudiceren of nadelig ſijn.

Wat raekt den ſchulden by den Staten van Holland en Zeeland gemaekt en gecontracteert voor date van deſen; daer af ſullen die van der Tholen vry en exempt blijven, maer ſullen die van de voorſz ſtad en lande van der Tholen, na date van deſen, gehouden weſen hare quote en portie te gelden, in alle contributien, laſten en quotiſatien, die ten orboor der gemene landen by gemene accord de Staten van Holland en Zeeland, over de ſelve Provincien jegenwoordelijk ſijn opgeſet en ingeſteld, of hier namaels ſullen ingeſteld en opgeſet worden.

Belangende 't verſoek by die vander Tholen gedaen, om te hebben exemptie van garniſoenen en ſoldaten, belooft ſijne Excell. dat die van der Tholen met gene garniſoenen of ſoldaten en ſullen beſwaert worden, ten ware dat den merkelijken nood ſulx ware vereiſchende, en dat by goeddunken van de voornoemde Staten van Holland en Zeeland, en by voorweten des Magiſtraets der voorſz Stad, wel verſtaende dat ſo veel de reſt van d'Eiland van der Tholen aengaet om eenig garniſoen in eenige plaetſe deſſelfs te houden of te leggen, 't ſelve ſal blijven tot diſpoſitie van ſijne Princelijke Excell. om als Gouverneur van wegen Coninkl. Maj. daer in te verſien, alſo tot den beſten nu, oorboire, vrede en geruſtheid des lands ſal behoren.

Voor ſo vele aengaet het geſchut binnen der ſelver ſtede ſijnde, is geaccordeert dat 't ſelve geſchut en ammonitie ſal aldaer blijven tot verſekeringe der ſelver Stad, en tot dienſt van de Coninklijke Maj.

Alle welke poincten en artijkelen de Princelijke Exc. en Staten van Holland en Zeeland, mitsgaders de gecommitteerde van der Tholen yder in ſijn regard belooft hebben, en beloven mits deſen te onderhouden, ſonder daer tegens te contravenieren in eniger manieren

Aldus overkomen, veraccordeert en besloten onder de signature en zegel van de voorsz Heere Prince van Orangien ter eenre, en den voorgenoemden Gecommitteerden ten andere zijden, binnen der stad van Dordrecht, opten 17 April, anno 1577.

De Staten Generael schrijven aen den Prince van Orangien tot voordele van die van Amsterdam.

DEn 19 April schreven de Staten Generael aen de Prince van Orangien / dat sy uit het rapport van den Heere Doctor Leoninus verstaen hadden / dat men de Gedeputeerden van Amsterdam aen sijn Excell. gesonden / om te hebben voldoeninge of satisfactie op de puncten en artijkelen by haer versocht / om dien volgens haer te stellen onder 't gebied van den selven Prince / voorgehouden hadde / die van de nieuwe Religie eenige Kerke te consenteren buiten der Stad / datse daerom wel ernstelijk hadden willen bidden / dat sijne Excell. gelieven wilde die van Amsterdam volkomentlijk te vernoegen in 't gene sy versochten / sonder toe te laten eenige nieuwigheid aldaer ingebracht of gepleegt te werden / tegens de Roomse Catholijke Religie / van allen tijden aldaer onderhouden / 't sy binnen of buiten / in 't openbaer of in 't heimelijk / noch ook te gedogen / dat sy souden overlast werden met oorlogsvolk: maer in volkomen vrydom gestelt met behoudinge van alle hare rechten / privilegien / volgende den vrede-handel van Gent / die sy begeren te onderhouden / gelijk ook de reden vereischte / dat saken so heiliglijk en solemnelijk ingewilligt / gehandhaeft souden werden ten weder zijden.

Antwoord van den Prince op 't voorsz schrijven van de Heeren Staten Generael.

De Prince van Orangien heeft hier op geantwoord / dat sijne meninge nooit anders en was geweest / nochte als noch en was / dan om die van Amsterdam te geven alle goede en redelijke satisfactie / navolgende den vrede-handel tot Gent besloten / die hy en de Staten van Holland en Zeeland gesint waren van hare zijde volkomentlijk te onderhouden / sonder in 't minste de selve ergens in te breken of te verkorten: maer uit de articulen by die van Amsterdam versocht / en de weder-antwoorde by de Gedeputeerde der selver hem overgegeven / en konde hy niet anders bevinden / dan dat de selve seer onbescheiden en ongegrond waren / niet alleen tot geen stichtinge des vredes of der gemener gerustheid: maer ter contrarie om meerder tweedracht / misverstant en scheuringe so wel tusschen die van Holland en Zeeland met die van Amsterdam / als tusschen den borgeren en inwoonderen der selver Stad onder malkanderen te maken / en waren streckende. De wijle daer in den eersten aenbank / hoe wel bedektelijk / nochtans genoeg te kennen gegeven werd / waer voor sy hem en die van Holland en Zeeland met hare Geassocieerde waren aensiende en achtende / als of der selver meininge en opset ware des Conincx autoriteit t'samen met de unie der Generale Staten te verkorten / ja geheel te niet te brengen / en voorts voorgaens uit alle d'andere articulen niet anders en konde speuren / dan dat sy enkelijk waren arbeidende / om die van Holland en Zeeland by den Coninck en sijne Majesteits dienaren te vermaken en in den haet / en haer selven in de gratie en goede gunste te brengen / en mette onkosten des ganschen Lands / ja
(F. 24c.) met het verderf en desolatie haerder gemeinte / hare regeringe altijd in 't quade staende te houden / te meer datse met haer eigen borgeren so onweerdelijk en onbescheidelijk wilden handelen / datse de selve geen begraeffenisse in hare palen en wilden vergunnen / die men schier den honden niet en soude konnen ontseggen / welke overbarbarise tyrannigheid niet alleen haer onvriendelijk gemoet en affectie tot hare eigen mede-borgeren openbaerde / maer ook merkelijken te kennen geeft hoe weinig sy gesint waren de articulen der Pacificatie van Gent besloten / ongeveinsdelijk te onderhouden / en goede vrundschap en unie metten levenden te plegen / de wijle sy over den doden haren moet also onredelijk sochten te koelen. Dies niet te min om de goede borgeren en ingesetenen der selver stad Amsterdam / die daer over egene schuld en hadden / eenmael uit alle desolatie te helpen / en de selve mitsgaders het ganssche Land wederom tot haer oude fleur en prosperite te brengen / ('t welk het eenig wit / begeren en voornemen van hem was) so was hy te breden sich so verre na alle billijkheid en redelijkheid te voegen / dat niet alleen die van Amsterdam: maer ook hare Hoogmog. E. ja de ganssche wereld souden oordelen / hen meer dan genoeg gepresenteert te hebben / en dattet aen hem niet en gebrak noch en stond: maer aen de Regenten aldaer / datse tot hare oude en borige rust niet en quamen.

Die v Amste dam s den ha Gedep teerde aen de Prince van O rangie om sa factie hebben

De Prince van Orangien en de Staten van Holland hadden de stad van Amsterdam aen allen zijden seer sterk beset / so datter geen victualie / noch eenige amonitie van oorloge binnen komen en mochte / dan met consent en door de wachten daer voor leggende / die de schepen en schuiten eerst visiteerden: ebenwel bleven de Magistraten seer hertneckig en obstinaet in haer voornemen / en en wilden onder het gouvernement van den Prince niet komen / doch also d'opspraeke der borgeren / door de voorsz benautheid / groot viel / zijn de Magistraten benodigt geweest om oproer te vermijden / hare Gedeputeerde binnen Dordrecht aen den Prince van Orangien te senden met negen articulen die sy begeerden henluiden geaccordeert te werden. De Prince heeft daer op geantwoord by Apostille: maer de Gedeputeerde en zijn mette selve Apostille niet te breden geweest / bysonder hebben sy niet willen accepteren de apostille op 't eerste articul gestelt / overmits onder andere daer in geseid werd: dat de dode lichamen der gener die van de Gereformeerde Religie mochten zijn geweest / aldaer op der gewijder en behoorlijke plaetse eerlijken begraven souden mogen werden / sonder eenige ceremonien / en dat tot sekere ure van den dag / als des nood zijnde / daer toe beraemt soude mogen werden. Daer op de Gedeputeerde van Amsterdam seiden / dat in de Stede macht niet en was te consenteren de begravinge der doden van die van de Gereformeerde Religie binnen der stede-muren / vryheid en Ambachts-heerlijkheid van dien / en veel min te gedogen dat ter oorsake van dien aldaer eenige vergaderinge van volk soude mogen geschieden.

Dit poinct bysonder werd so qualijken by den Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland genomen / dat hoe wel het scheen datter eenige apparentie was / dat het meerdeel van d'andere articulen souden geaccordeert konnen werden / dat sy nochtans ongedaner sake zijn gescheiden / daer op daer naer de voorgemelde missiven zijn gevolgt.

Sche den s der a coozt.

Die Amst dam den a derm aen d Prin van rangi

Daer na so sy noch meerder benaut werden en dat de neringe en trafijque genoegsaem aldaer geheel quam te cesseren / hebben sy hare Gedeputeerde wederom aen den Prince van Orangien gesonden tot Alkmaer met verscheiden poincten / met presentatie dat sy te breden waren de poincten daer in swarigheid gemaekt werden by den Prince te submitteren aen sijn Hoogheid (Don Jan) en de Staten Generael / latende henlieden dien onvermindert genieten de vrucht der pacificatie / en consequentelijk de vrye en onbehinderde negotiatie en navigatie van alrehande so grote als kleine schepen die aldaer souden willen arriveren / of van daer t'zeil gaen in vloten of sonder vloten.

De Prince heeft op elk poinct by apostille sijne meninge geseid en voorders verklaert / of die van Amsterdam niet jegenstaende alle sijne redelijke presentatie / voorder souden willen opiniatreren / so was sijn Excell. om alle voldoens wille te breden / twe of drie personen te deputeren / mits dat de Heeren Staten Generael van gelijken souden doen / dewelke op de poincten der satisfactie metten anderen souden confereren / en het poinct by de pacificatie besloten / te weten / dat alle de Steden onder de commissie van sijne Excell. begrepen / onder sijn gouvernement mosten komen / en het equipollent van dien aen een zijde stellende metten anderen communiceren onder wat conditie het selve in alle redelijkheid en billikheid behoorde te geschieden / waer toe sijn Excell. sich geerne bereid soude laten vinden / protesterende mitsdien voor God en de ganssche wereld / dat aen sijn Excell. noch de Staten van Holland niet en staet / dat de burgers van Amsterdam

De Prin doet pr tatie hen b soek.

niet

Pzotestatie van den Pzince tegen die van Amsterdam.

niet en geraken tot hare pzoſperiteit / welbaert en gewoonlijke neringe en negotiatie / de welke henluiden met alle redelijkheid en billijkheid gepzeſenteert werde: maer alleenlijk de Burgemeeſteren van Amſterdam moſt toegeſz werden/dooz de moetwilligheit van welke deſe ſake gedilayeert werd/en de burgeren middelertijd van het vooꝛſchzeven beneficie verſteken bleven.

Hier na hebben die van Amſterdam aenden Pzince obergelevert ſekere memorien daer op ſy verſochten de meninge en intentie van ſijn Excellentie / om daer na te doen pertinente verklaringe opte Apoſtille / by de ſelve op haer verſochte ſatisfactie: en na dat ſijn Excellentie op alle de ſelve memorien ſijne meninge hadde verklaert / hebben ſy wederom by fozme van replijke verſcheiden articulen obergegeven / pzoteſterende mede booz God en de ganſche Wereld / dat ſy luiden altijd gedaen hadden en noch deden hen uiterſte devoir om te geraken tot redelijke ſatisfactie / en dat het ſtond by ſijn Excellentie en de Staten van Holland dat ſulx niet en geſchiede / niet ſonder groot achterdeel der vooꝛſz ſteden en tegens de vooꝛſz Pacificatie. Daer op ſijne Excellentie alleenlijk booz Apoſtille ſeide/ dat alſo de poincten en articulen van de replijke genomen waren uit het gene by den Burgemeeſteren van Amſterdam in haer eerſte ge-exhibeerde was gepoſeert / ſo perſiſteerde ſijn Excellentie by de redenen en middelen van de antwooꝛde henluiden gegeven / verſtaende de ſelve antwooꝛde ſulx gefondeert te zijn / dat die by niemand reden gebzuikende ſoude konnen werden wederleid / ſo daer uit booz alle de Wereld kenlijk en blijkelijk mocht zijn dat hy alleenlijken was ſoekende ſo wel de geruſtheid van 't gemeen welvaren van den lande en van de onderſaten van dien / als van de ſtede van Amſterdam en den bozgeren en ingeſetenen van dien.

Pzotestatie van die van Amsterdam.

Dan alſo de ſake niet en konde beſlicht werden / hebben de Staten Generael dooz laſt van Don Jan aen den Pzince van Orangien geſonden den Pzeſident Saſbout / om de ſake ſulx te beleiden/dat die van Amſterdam ſoude geaccoꝛdeert werden de ſatisfactie in der fozme en boegen als ſy die ge-eiſcht hadden / ten minſten voldoeninge van dien / volgende de Gentſe pacificatie / ſonder de ſelve tot eenige ſatisfactie of apoinctement te bedwingen of benauwen / doch alſo 't ſelve niet bequamelijken hadde willen vallen/ſo verſocht hy dat de Pzince en de Staten van Holland en Zeeland eenige uiten haren ſouden deputeren die mette gedeputeerde van de Staten generael ſouden beſoigneren om te verſtaen de ſwarigheid tuſſchen beiden weſende / en die te middelen en volkomentlijk t'accoꝛderen ſo beſt na redenen vereiſchen ſoude. En dat gedurende de ſelve communicatie / de Pzince van Orangien ſoude doen ophouden alle feitelijke wegen/ en gedogen dat d'inwoonders der vooꝛſz ſtede volkomentlijk ſouden genieten en pzofiteren de vzuchten en beneficien der vooꝛſz pacificatie. Leverende tot dien einde noch over 10 articulen van doleantien of klachten / daer in de ſtad / burgeren en inwoonders van Amſterdam ſeiden tegen de pacificatie verkoꝛt te weſen. Daer op de Pzince verklaerde / te vreden te weſen met advijs van de Staten van Holland en Zeeland eenige te committeren / om dien aengaende en op alles mette gedeputeerde van de Staten generael te communiceren / verhopende dat by de ſelve gecommitteerden den Staten Generael of hare gecommitteerde / ſo wel van d'eene als van d'andere / ſulk onderricht ſoude werden gedaen / dat de vooꝛnoemde Generale Staten van als ſouden hebben goed benoegen / en dat daer na die van Amſterdam / hen des te beter ſouden voegen in alle redelijkheid: maer alſo ſy evenwel daer naer malkanderen niet en hebben konnen verſtaen / ſtaende beide partien te ſeer op hun recht / zijn hier uit noch groter ſwarigheden gevolcht / gelijk t'zijner plaetſe geſeid ſal werden. Ik hebbe dit alhier maer ſommarie willen verhalen / dewijle d'articulen daer op het noch eintelijk dooz interceſſie van de Gedeputeerde der Staten van Utrecht is geaccoꝛdeert gewoꝛden in't navolgende boek ſullen ingevoegt werden.

De Pzeident Saſbout komt by den Pzince in de ſake van Amſterdam; helpen vreeniꝛn.

De Pzince van Orangien houd coꝛreſpondentie in de naeſte Pzovincien van Holland.

DE Pzince van Orangien was middelertijd op ſijn hoede / en verſag aen allen zijden in ſijne ſake / hy ſond Jacob Muys in Gelderland / aen verſcheiden Edelluiden / mette welken hy gedurende deſe oozlog coꝛreſpondentie gehouden hadde / om de ſelve te induceren tot een particulier verbond/ met hem en de Staten van Holland en Zeeland te maken / en daer toe andere te bewegen in de ſelve quartieren: deſgelijk waren tot dien einde in Pziesland Popke Ufkens / Doco Martena / en Carel Kooꝛda / die 't ſelve aldaer by alle manieren ſochten te doen. Deſe hielden coꝛreſpondentie metten Gouverneur van het Nooꝛder-quartier en Mr. Willem Bardeſius / dan wilde ſeer ſwaerlijk vallen / dooz dien ſy te ſeer met garniſoenen waren beſwaert / en elk ſach op d'andere / niemand en doꝛſte den vooꝛgank nemen. Die van Pziesland deden haer uitterſte devoir om geld te furneren en hen de ſoldaten quijt te maken / en d'ingeſetenen de wapenen in handen te geven / hier tegen waren die van 't Hof / en verſcheiden Magiſtraten en Officiers / die veel noch van Billys creaturen waren / die hadden anxt uit de regeringe te raken / ſochten daerom alle belet te doen ten einde de ſoldaten niet en ſouden betaelt werden / en dooz die belettinge van betalinge / beletten ſy ook de wapeninge der gemeinte / doch werde daer in ſeer gearbeid. De Pziesen waren ſeer geſint / om den vooꝛſz Baron van Ville namaels Gzave van Rennenburg tot een Stadhouder te hebben / daer tegen hadden die van 't Hof liever gehad den Gzave van Boſſu / elk ſocht aenhang / de gene die Boſſu liefſt hadden en den Baron van Ville liever wilden quijt weſen / allegeerden / dat Ville te ſeer familiaer was metten Pzince van Orangien / en dat hy al te grote communicatie hield mette Geuſen / en dat ſy daerom de ſoldaten daer geerne ſouden houden / of dat anders de Geuſen ſo haeſt de garniſoenen ſouden vertogen weſen / daer wederom ſoldaten van den Pzince ſouden inhalen en de nieuwe Religie invoeren / daerom ſo men de oude garniſoenen ſoude doen vertrecken / wilden ſy dat men dan andere ſoldaten van het regiment van Boſſu / by Utrecht leggende daer ſoude doen komen / d'andere partye die den Baron van Ville liever wilden behouden / arbeiden ſeer datter penningen ſouden gefurneert werden tot betalinge van de garniſoenen en om die te doen vertrecken / en de gemeente te doen wapenen / daer toe ſy verſochten dat eenen Land-dag uit geſchzeven ſoude werden / daer ſy hoopten de meeſte ſtemmen te ſullen hebben / het welk d'ander vzeſende / ſochten te beletten: eenige ſeiden tot den Stadhouder de Heere van Ville / ſo lief hy de Roomſe Catholijke Religie hadde / dat hy geen Land-dag en moſt uitſchzijven / nochtans werd den Lands-dag uitgeſchzeven tegen den 28 Apzil / maer werde daer na verlengt totten 6 Mey. De Heere van Ville ſelve was ſeer genegen om aldaer het regiment te behouden / en was vooꝛ Boſſu bevzeeſt / dat hem die mocht in de weg weſen/doch eintelijk is de Gzave van Boſſu elders met vooꝛſien / en Ville behield het goubernement van Pziesland / Gzoeningen / Dzente / Twente en zijn aenkleven / daer de meeſte part ſeer in verblijd waren / gelijk verhaeld ſal werden t'zijnder plaetſe. (F. 241.)

't Is nu tijd dat wy eens wederkeren tot Don Jan van Ooſtenrijk / de welke wy ſchier ſchijnen vergeten te hebben. Na dat de Spangiaerden / Italianen en Bourgondions / gelijk verhaelt is / uit het Nederland vertrocken waren / ſo werde alle gereedſchap gemaekt om Don Jan tot Bzuſſel in te halen / tot welken einde de Hertog dan Aerſchot / met vele andere Heeren / dooz laſt van de Heeren Staten Generael / aen ſijn Hoogheid geſonden werden / om hem te halen: hy is den eerſten Mey / weſende Woensdag tot Bzuſſel ingereden / en'aldaer ſeer heerlijk ontfangen / rijdende tuſſchen des Paus Legaet Philippum Biſſchop van Kijpetranſonis / en den Biſſchop van Luik /

De triumphante inkomſte van Don Jan tot Bzuſſel.

Lupk/ vergeselschapt met vele Heeren als den Hertoge van Aerschot / en andere Baronnen / Ridderen en Edelen / en onder de selve ook den Baron van Wijnenburg/ Ambassadeur van den Keiser/ en het gevolg van Don Jan / de welke t'samen niet min en waren als 3000 in getale. Daer was sulken vreugde / toeloop van volk / en men betoonde sulke teikenen van blyschap / dat niemand memorie en hadde / dat diergelijke by haer leven geballen ware / ja men achte dat den Koninck Philips in zijne Huldinge geen meerder eere en mocht gedaen zijn geweest/ men sach daer vele Triumphale archen of poorten / met grote konst gemaeckt / de welke waren uitbeeldende verscheiden krijgstochten / die door zijn beleid waren te wege gebracht / en insonderheid de grote victorie die hy hadde bekomen tegen den Turkisen of Ottomanisen Keiser / in den jare 1571. Daer van wy hier voren in 't leste van 't 5 boek eenige mentie hebben gemaeckt. Men sag daer voor hem gaen een vergulde koetse met gout laken bekleed / die getrocken werde by twe schone witte paerden / zijnde daer op verscheiden figuren van verscheidene schone fruiten / de welke te kennen gaven de overvloedigheid : mitsgaders een berg van gebroken en verdruckte wapenen / daer mede te kennen werd gegeven de vruchten van den vrede diemen was verhopende : alle de vensteren lagen vol joffrouwen en andere schone borgeren vrouwen/ jong en oud/ elk om het kostelijkste toegemaeckt / dese worpen bloemen / en Rosen-kransiens ter vensteren uit opte Heeren en Ridderen die inquamen : de straten waren vol van volk / jong en oud van alle soorten / datmen daer qualijken door konde komen : het vrolijk roepen van de kinderen en de verscheiden partien in musijque / verdeelt in verscheiden plaetsen en quartieren daer Don Jan voorby most gaen metten trein van so veel volx / was een lust om horen : het geluit van de afgaende artillerye / het blasen van trompetten / het slaen van de trommelen / het fluiten en pijpen maekte een ongehoort en ongewoonlijk geluit / daer waren niet minder als 6000 soldaten in der stad / so te voet als te peerde / dewelke alle dese solemniteit meerder en aengenamer maekten. Don Johan / wesende van natueren bevallijk om aen te sien / in den ouderdom van omtrent 30 jaren / toonde aen allen zyden een vrolijk en aengenaem wesen / en gaf alle de wereld moet dat zijne regeringe soude mede brengen de lange gewenschte vrede / en vruchten / die de selve is barende. In somma de blyschap / die met vreugde / vieren/ triumpheren en andersins t'zijner eeren werde bedreven / soude wel een besonder beschrijvinge mogen wesen / somen het alles wilde particulierlijk verhalen / 't welk ons voornemen niet en is / en also het genoeg is dat wy het in't korte solemnelijk aenwijsen/ en al ware den Koninck in persoon selfs gekomen / men en konde hem niet veel meerder eere aendoen.

Don Jan doet den Staten Generael eed.

Den 4 May daer na / heeft hy zijn commissie vertoont en zijnen eed als Gouverneur Generael gedaen / belovende t'onderhouden 't voorschreven eeuwig edict / pacificatie van Gent / alle en yegelijke privilegien / costumen / rechten en immuniteiten van allen den Provincien / Steden / Sloten of Casteleinien / so particulier als generael / sonder daer tegen te doen / directelijk of indirectelijk / &c. en heeft desen eed gesworen in handen van den Bisschop van den Bossche / ten by zijn van des Paus Legaet en de Gesanten des Keisers / 't welk gedaen zijnde / hebben de Gedeputeerde van de Staten Generael hem wederom gesworen en eed gedaen / alles met behoorlijke solemniteiten / ceremonien en eeren alsmen gewoonlijk is te doen / sulx dat een yegelijk hoopte nu in ruste en vrede te sullen komen en leven.

De Presidet Viglius gestorven.

Den 8 May 1577. is Viglius Zuichemus President van den Rade van State en van den secreten Rade des Konincx / binnen de stad Brussel gestorven/ hy was een seer geleert / vermaert en scherpsinnig man / Doctor in beiden rechten / in't 70 jaer zijns ouderdoms / hy was van geboorte uit Vriesland / uit het geslachte van Aytta / maer hy voerde zijnen name na het Dorp Zuichem / gelegen omtrent een mijle van Leeuwaerden / alwaer hy geboren was / hy was seer Catholijk / nochtans / uit vreese die hy hadde datmen hem voor een Ketter soude schelden en also een lak op den halse soude mogen leggen / was hy in zijn oude dagen Geestelijk geworden / en is ook Proost van St. Baef te Gent geweest. Zijn devise was Vita mortalium Vigilia, dat is/ het leven der menschen is waken. Hy was een beminder der geleertheid / en heeft vele van sijn geslachte tot geleertheid gevordert.

Jaer-dicht.

DoCtor VIgLIVs presIdent Inden seCreten raet,
Den aChsten daCh MeII dIt LeVen VerLaet.

DOn Jan nu in het gouvernement bevestigt zijnde / heeft hem seer minlijk tegen eenen yegelijken getoont / so wel jegens den groten / als gemenen personen / so dat hy de herten van vele heeft gewonnen / en men hoopte dat het door hem alles in ruste soude werden gebracht / en dewijle daer noch een groote swarigheid resteerde / om de Hoogduitse en Walen af te danken en uit het land te doen vertrecken / so hebben de Staten Generael / dese sake / als tot haren laste staende / willen by der hand nemen : waerom sy gecommitteert hebben / in April voorleden / de Heere Gabriel de Salasar / Heere van Staverden / Commissaris Generael van de monsteringe / met brieven van credentie / om te reisen aen de Heeren Colonellen Hoog-duitsen / namentlijk de Banner-heeren van Polwijler / Fronsbergen en Focker/ om mette selve in communicatie te komen / en te verklaren dat der Heeren Staten meninge was / met henluiden te handelen in alle redelijkheid en billijkheid / nopende de af dankinge / casseringe en vertrek uit den lande / volgende het accoort met Don Jan gemaekt / dan also het onmogelijk was henlieden prompte betalinge te doen / dat hy soude besien en proeven / hoe de voorsz Colonellen in het generael / of andersins in het particulier sich souden willen reguleren en accommoderen totte Generale Staten / so aengaende de redelijke atterminatie / als de versekertheid die sy versocken souden.

Gabriel de Salasar/ Heere van Staverden wert by de Heeren Staten Generael gecommitteert om de meninge van de Hoogduitse Colonellen te ondersoecken en daer mede in communicatie te komen.

Dat hy ook mede verstaen soude / hoe sy sich souden willen dragen nopende de afteringe die sy ten platten lande gedaen hadden / sonder daer van hare obligatien gegeven te hebben / te weten : of sy souden willen treden in afrekeninge particulier / en haer-luiden laten aftrecken / het gene de beschadigde of geinteresseerde Huysluiden souden mogen eischen / by forme van eenigen tax of redelijk estimatie. En so sy het selve mochten afslaen / als een sake die qualijk te handelen was en van lange duyr / dat hy soude sien of sy souden willen accorderen / van daer voren te quiteren eenige maenden van haer lieder soldye of gagie / en indien hy de intentie van de voorschreven Colonellen ondertast hebbende / bevond dat de selve eenigsins gesint waren tot redelijkheid te verstaen / dat hy sulx den Staten te kennen geven soude / om daer na so te procederen alsmen te rade soude bevinden / en ingevalle de voorschreven Colonels sich niet en wilden voegen of accommoderen / so gedragen de Heeren Staten sich totte discretie van de voornoemde Salasar / in hem t'informeren van der intentie der Capiteinen / principale en particuliere soldaten / om de selve te induceren en te bewilligen / in alle redelijkheid sich te willen laten contenteren en genoegen / aengaende de versekertheid en billijke en redelijke atterminatien. Sy hebben ook den voorschreven Salasar gecommitteert / om hem te transporteren in de Dorpen van Mol en Balen / by de negen compagnien van de Grave van Oberstein die binnen Antwerpen waren geslagen / so geseid is / daer van de overgeblevene aldaer verstropt lagen / henluiden te doen verstaen datmen wilde procederen tot hen luiden redressement / en nadien de selve daer sullen gekomen wesen/ soude hy de hoofden van de soldaten tellen en

Den h van d voor noemd Salasar/ no pende redres ment van d compa nien s daten van de Grave van O berste binnen Antw pen g slagen

en van nieus introlleren / ſonder te paſſeren andere die geen Duitſen en uit Antwerpen niet gekomen en zijn / en men ſal Hans van Tombach / Luitenant van wijlen den Grave van Oberſtein / weſende binnen 's Hertogen-boſch / de rolle afeiſchen van de Hoofden / die terſtond na de defacte van Antwerpen en t'haerder aenkomſte in 't quartier van 's Hertogenboſch / in handen gelevert is by den Secretaris van wijlen den Grave vooꝛſz / de welke daer dienen ſouden tot contrerolle. Dat hy ſich inforꝛmeren ſoude van de ſoldaten op haren eed / zedert welke dagen ſy gedient hebben en op wat ſoldie / en aentekenen in de nieuwe rollen / en naderhand te confronteren jegens de rollen van den Koninck / die tot dien einde ſouden werden gerecoebꝛeert uit handen van den Treſorier Aert Mellinan. Men ſoude 't redꝛeſſement doen in vier Compagnien onder de Capiteinen als noch lebende / den Grave Robert d'Oberſtein / Muſſchenham / Furſt / en den Pꝛobiant Mr / ingevalle vooꝛ de vierde Compagnie geen ander Capitein in't leven en ware / die 't beter of meer meriteerde als de ſelve. En alſo 't redꝛeſſement pꝛincipalijk ſoude geſchieden om de ſoldaten weder in hen eere te bꝛengen / en dattet eerlijker is vooꝛ ſoldaten in bendelen afgedankt te werden / als alderſins / ſo ſouden de ſelve nieuwe bendelen gelevert werden / niet jegenſtaende men haren vorderen dienſt niet en behoefde / en dat 't ſelve dienen ſoude vooꝛ ſo weinigen tijd / gelijkmen de ſelve ook ſoude mogen van wapenen verſoꝛgen / vooꝛ de gene die 't begeren ſullen en ontwapent zijn / mits de ſelve wapenen daer naer aftreckende van hare betalinge / maer vooꝛeerſt ſoude van node weſen mette ſoldaten te handelen / en beſien met welke ſomme ſy hun ſullen willen laten caſſeren en laten vertrecken / weſende alſo in hen eere geſtelt / en daer van den Heeren Staten adverteren. En om de ſelve ſoldaten te beter tot alle redelijkheid te bꝛengen / ſalmen hen vooꝛ oogen ſtellen datter onder henluiden niet meer en zijn dan omtrent 300 of 350. die ſich naer de defactie van Antwerpen weder zijn komen begeven onder de gehooꝛſaemheid van den vooꝛſz Hans van Lombach / Lieutenant Colonel van de vooꝛnoemde Grave. Sijnde al d'andere veel dagen gebleven by de Spangiaerden en andere hare conſoꝛten van de ſpolie / communicerende met Jeronimo de Roda en andere Hoofden / om van henlieden ontfangen en gehouden te woꝛden in dienſt / met verſekertheid van haerlieder reſt en achterweſen / het welk hen geweigert weſende / en ſuſtinerende de vooꝛſz Roda / dat haer gagien behooꝛden te blijven tot pꝛofijt van ſijne Majeſteit by titule van confiſcatie / ter ooꝛſake van de verraderye / die hy ſeide datſe gecommitteert hadden / ſo waren ſy ten laetſten komen vꝛagen ooꝛde en advijs aen den vooꝛnoemden Lieutenant Colonel: excuſerende hen datſe ſo lange waren achtergebleven / overmits ſy hen niet eer van de Spangiaerden en hadden konnen ontſlaen / nochtans de menigte van de buiten die vele van hen hadden gepꝛofiteert / ſo in gelde / zyde-laekenen / meublen / en klederen van de borgeren / tuigden en beweſen genoegſaem op wat voet ſy hadden gemarcheert / ſonder datmen van meninge was of verſtond de eere te willen beroven of verminderen van de gene die hen wel hadden gequeten in hunnen eed / volgende de partie van hunnen Colonel en Hooft / en ſich ten aldereerſten hebben komen begeven by haren vooꝛnoemden Lieutenant / ſich niet willende voegen mette leſt gekomene / dan naer ſekere langen tijd / hebbende ook eenige van hen haer geſcheiden van hare met-geſellen / en hen gevoegt by de Spangiaerden die hen meeſter gemaekt hadden van Eind-hoven en Helmont / daer van d'andere goede genige laſten behooꝛden te dꝛagen / ſcheen ook boven dien / aengeſien alſulke vooꝛgenoemde ſoldaten den armen menſchen / ſedert de defactie en ſpolie van Antwerpen / hadden opgegeten / dat ſy ſouden moeten verlaten een goede ſomme ten pꝛofijte van den Hupſman / en ſich accommoderen tot een redelijk appointement / daer in ook begrijpende hare afteringe in gepaſſeerden tijde op of na den voet van de generale handelinge die men met ander regimenten ſoude houden.

De vooꝛſz Heere van Staverden heeft uit kracht van zijne bꝛieven van credentie en volgende d'inſtructie en laſt hem mede gegeven / zijn devoir en naerſtigheid wel gedaen aen de vooꝛſz Colonellen van de Duitſen / dan ſy hebben de ſake ſeer verre en wijt gewoꝛpen / ſeggende dat zy den Koninck dienden en met zijne Commiſſariſen hadden getracteert en wiſten waer op zy aengenomen waren / zy en hadden met de Staten niet te doen / doch wilden zijne Majeſt. Gouverneur en Stadhouder in alles obedieren / en hen in alle redelijkheid laten vinden / ſlaende de handelinge metten Staten af / als metten genen daer mede ſy niet en hadden getracteert. De Hoogduitſe Colonellen ſlaen de handelinge metten Staten af.

Aengaende de 9 Compagnien ſoldaten van den overleden Grave van Oberſtein / heeft hy gerecꝛeſſeert in drie Compagnien of vendelen / deſe hebben hen goedwilliger getoont / en naermaels is hen gepꝛeſenteert twe maenden in gelde en een in laken / en verſocht atterminatie of reſpijt van vier jaer vooꝛ de reſt van haer oude ſchult / en datſe ſouden deputeren ſodanige perſonen als hun gelieven ſoude / mits datſe terſtond na haerlieder land ſouden moeten vertrecken / na den ontfang vande vooꝛſz drie maenden.

Dan alſo den vooꝛſz handel mette Duitſe noch ſeer vele ſwarigheid in hadde / en dat Don Johan pꝛeſenteerde / volgende het tractaet of eeuwig edict / de ſack vooꝛ zijne autoriteit te doen handelen ten beſten van de Staten / pꝛeſenterende ſelfs in perſoon hem te begeven tot Antwerpen of daer zy waren / mits dat de Staten ſouden conſenteren en accoꝛderen leninge en ſecours vooꝛ de ſelve Duitſe regimenten van een maend / in minderniſſe en op goede rekeninge van het gene de ſelve Staten met recht en reden bevonden ſouden werden ſchuldig te weſen / ſo hebben de Staten geconſenteert in het furniſſement van de vooꝛſz maend / en baden zijne Hoogheid dat hem ſoude believen ſich t'emploꝛeren en t'interponeren zijn credit en autoriteit aen de vooꝛſz Colonellen der ſelver regimenten / op dat zy ſonder eenig vertrek en uitſtel ſouden vertrecken uitte ſteden van Antwerpen / 's Hertogen-boſch en andere / en wijders daer na uitte landen van zijne Majeſteit / ten alder eerſten het doenlijk ſoude weſen / contenterende hen met alſulke papement en betalinge als de vooꝛſz Staten ſo veel mogelijk was / hen furneren / ſouden konnen of mogen furneren. Deputerende tot dien effecte terſtond Commiſſariſſen / die volgens d'inſtructien hen te geven / ſo van wegen zijne Hoogheid: als van de Staten Generael ſouden beginnen te beſoingneren mette vooꝛſz Colonellen of hare gedeputeerde. En ten regarde van de reiſe die zijn Hoogheid pꝛeſenteerde te doen na Antwerpen / de vooꝛſz Staten ſtellen het ſelve tot zijne diſcretie en wijsheid / hoe wel hen dochte 't ſelve te weſen een ſake die qualijk voegde / en die zoude mogen baren jalouſie aen de natuerlijke van den lande / te zien dat zijn Hoogheid ſich zoude vertrouwen en hem ſelven ſtellen in handen en ter bewaringe van de Duitſe in de zelve ſtad / die hadden helpen plonderen / en alwaer d'ingeſetenen zo vele en grote injurien hadden moeten verdꝛagen / conſidereren ook dat middelretijd de Duitſe binnen Antwerpen bleven / niemand daer en ſoude willen trafficqueren of bꝛpelijk handelen. En mede datter geen middel en ware penningen te lichten of credit te binden tot ſo menigvuldige affairen of ſaken die de Staten pꝛomtelijk moſten furneren / baden daerom de ſelve Heeren Staten zijne Hoogheid hare Remonſtrantie in het goede te nemen en daer op te letten / ſulx zijne Hoogheid ſoude bevinden te behoren. Den handel mette Hoogduitſen hadde veel ſwarigheids in. De Staten Generael conſenteren te furneren een maend op rekeninge vooꝛ de Hoogduitſe tot hen ſecours en leninge / de wijle men met hen handelt (F. 244.)

Deſen handel metten Hoogduitſe aldus gedꝛeven ben werdende / hebben de Staten ook gecommitteert de Heere van Weſtrum tn Doctoꝛ Nicaſius de Silla / om hen te tranſpoꝛteren na den Commandeur van Berniſſe en het volk van ooꝛloge ſtaende t' zijnen laſte in den landen van Namen en daer omtrent / om de ſelve pꝛomptelijk te doen betalen ter goeder rekeninge/

De Heere van Westrum en Nicasius de la Silla/ werden gecommitteert om 't volk in 't land van Namen te casseren.

ge/ by de Staten van Namen vier/ vijf of ten hoogsten 6000. guldens ten minderinge van hare beden lestmael by hen geaccoordeert/ en belangende de reste/ daer van te accoorderen op redelijke conditien en attermination / daer van men hen soude geven brieven van versekertheid en obligatie der Heeren Staten / en dat sy gecasseert sijnde/terstond souden vertrecken sonder't land en ingesetenen des selfs in eenige manieren te beschadigen soulleren en beswaren.

Mr. Jaques Rousel gecommitteert om te casseren 't regiment Walen van Mario Cardoini.

Van gelijken wert Mr. Jaques Rousel gecommitteert neffens den Heere van Doublain Gouverneur van der stad s'Hertogen-Bosschc / om te handelen en tracteren mettet Regiment voet-volx van Walen/ onder het regiment van Mario Cardoini: de selve te casseren en te doen vertrecken / doende hen betalen 9. ofte 10000. gulden gereet / en henlupden voorts verseherende nopende de reste/by obligatie van de Staten op sekere termijnen te betalen.

Het regiment Walen onder den Heere van Margelle werd afgedankt en gecasseert.

Hebben ook van gelijken door anderen Commissarissen doen handelen metten Heere van Margelle Colonel van een Regiment Walen voetvolx / met de selve doen afrekenen / en bevonden zijnde dat men de selve schuldig bleef 100000 guldens / is de selve obligatie gegeven / de selve somme te betalen op twe termijnen / d'een helft over een jaer / en d'ander helft een jaer daer na / des souden de Heeren Staten Generael hem indemneren van 36000 guldens / den regimente geleent by die van Haerlem/daer van de selve Margelle sijn obligatie hadde gegeven / en hebben den selven Colonel gereet geassigneert 20000 guldens op de eerste penningen/ die procederen souden Sr. Montpot facteur van de Heeren Fochers / en 2000 ponden aen Laken / die de Heere van Grobendonk Cresorier van de finantien soude procureren in Antwerpen / daer mede 't voorsz regiment ook is gecasseert geworden.

De Grave van Bossu gecommitteert, om de soldaten in 't Sticht van Utrecht leggende af te danken.

Om de soldaten te casseren en af te danken leggende in 't Sticht van Utrecht / werd gecommiteeert de Grave van Bossu/ daer toe die van Utrecht noch mosten opbrengen 26000 guldens / die die van Utrecht te leen versochten aen die van Holland/ 't welk die van Holland bewilligde / gelijk ter gelegender tijd breder sal verhaelt werden.

* Berthelt Entes van Menteda afgedankt.

* De voorsz Staten hebben ook door hare Gedeputeerde te weten de Heeren van Capres / la Motte / en Provene / doen afrekenen met Bertelt Entens van Menteda over den dienst van acht maenden by hen gedaen/ met 150 paerden/ en is met hen geaccoordeert dat hy daer voor soude hebben 19160 gulden / daer van men gereet soude betalen 7000 gulden / de rest binnen een jaer / daer van de Staten hare obligatie gaven. In voegen dat de Staten Generael aen allen zijden besich waren het oorlogsvolk so wel het inlandse als buitenlandse te breden te stellen en te casseren / en belangende de Hoogduitse die de sterkste waren / en die meest pretendeerden ten achteren te wesen / mette selve hoopten sy door d'autoriteit van Don Jan die sulx ook presenteerde / met alle brundschap te handelen en tot een goed accoord te geraken / daer van hier naer breder sal gesproken werden.

Propositie gedaen by de Heere van Grobendonk en Doctor Elbertus Leoninus van wegen de Staten Generael aen den Prince van Oranjen en Staten van Holland en Zeeland.

Dewijle dese saken vast gehandelt werden / so hebben de Staten Generael goed gevonden af te vaerdigen aen den Prince van Oranjen / Staten van Holland en Zeeland/ Gaspar Schets Ridder Heere van Weesemael / Cresorier Generael van de Finantie / met Doctor Elbertus Leoninus / om van verscheiden saken mette selve te handelen: dese gekomen zijnde binnen Geertruidenberg hebben den 14 May / sekere communicatie gehouden nopende het afstellen van de licenten en andere belastingen gestelt opte koopmanschappen en daer na des naermiddaegs aen de selve gedaen de naervolgende propositie / verklarende ook datter noch andere Heeren volgen souden.

DOorluchtige Hooggeboren Genadige Furst, Edele wyse hooggeleerde voorsienige Heeren, also uwer V. G. E. W. en L. ons ondergeschreven in communicatie op heden gehouden, verklaert hebben, dat V. G. eensamentlijk de Staten van Holland en Zeeland sullen na de xvj. deser lopender maend, afstellen en doen cesseren de licenten en andere belastingen, gedurende den voorleden troeblen, gesteld op de koopmanschappen en schepen herwaers-over komende, uitgenomen het redelijk convoy geld, noodsakelijk gerequireert, voor eenigen tijd tot bewaernisse van de schepen en koopmanschappen tegens de zeeroveren: so ist dat wy begeren en bidden dat het selve metter daed geeffectueert worde, en dat wy daer af schriftelijk antwoord en bescheid mogen hebben, met delatie vande forme en mate van het voorsz convoy geld, om gewisselijk den Heeren van de Staten daer af te mogen adverteren.

Nopende het afstellen der licenten en andere lasten opte koopmanschap.

Item gemerkt uwer V. G. E. W. en L. my Elberto Leonino in de leste vergaderinge van de Staten van Holland en Zeeland tot Dordrecht, belangende de versochte contributie met d'andere Generale Staten, geconsenteert hebben gehad in effecte, de somme van 150000 gl. ten fine en onder conditie begrepen in de schriftelijke antwoorde by uwe V. G. en den Staten dier tijd gedaen, so ist dat de Generale Staten de voorsz antwoorde en presentatie overwegende, bevonden hebben te wesen donker en onseker, overmits de toegevoegde conditie eensamentlijk die disproportie en ongelijkheid in het regard van de lasten en contributie van de andere Landen en Provincien, die betaelt hebben den 100 pennink en dagelijx dragen de grote imposten ten profijte van de gemene sake, in sulker voegen dat die van Holland en Zeeland naer alle redenen en volgende de Pacificatie van Gent, mede behoren te gevoelen en te dragen de voorschreven 100 pennink en na rate van hunne goederen te contribueren of redimeren den voorschreven 100 pennink gelijk sommige andere Provincien hebben gedaen sonder hun te excuseren onder het dexsel van inundatie en andere schaden, gemerkt in vele andere plaetsen van de andere landen gebeurt sijn gelijke inconvenienten en schaden, by het innemen, pillieren van steden en dorpen, gebrande huisen, doorstekinge van dijken en inundatie die des niet te min boven de generale imposten den voorschreven 100 pennink moeten gelden, mits de falcquerende daer na *pro rato damni* het gene dat de goeden deser tijd minder gelden en uitbrengen: gelijk ook de voorschreven Generale Staten sullen te vreden zijn, dat van gelijke geschiede in Holland en Zeeland ter cause van de geinundeerde landen, en die andersins verergert sijn, om also te houden goede correspondentie en gelijkheid in alle saken. Welken volgende ook behoort dat die van Holland, en Zeeland correspondentie houden in de generaliteit vande voorschreven grote imposten, na advenant en concurrentie van 't gene de voorsz grote impost in d'andere Landen uitbrengende ten profijte van de Generaliteit, sonder aenschouw te nemen op het gene by de voorleden troublen geruineert en verloren is, volgende het exempel vande andere landen die vergeten het saccaigement, berovinge en brande van steden en dorpen, belastende alleen 't gene datter gebleven is en noch goed komt.

Beroeren 't gene die van Holland en Zeeland souden contribueren ten profijte van de Generale Staten op te presenteerde 150000 gl. ter maend.

En gemerkt dat de honderste penink en generale imposten over Holland en Zeeland, notoorlijk excederen en meer bedragen dan de voorsz 150000. gulden, so begeren en versoeken de voornoemde generale Staten dat uwe V. G. en de Staten van Holland en Zeeland believe promtelijken en by provisie ter onderstaende van de gemene lasten op te brengen de voorsz 150000 guldens om daer af 30000. guldens geemploeyeert te worden totte dijkagie van Zierikzee, by forme van leninge, te defalqueren aen sijn Maj. (so verre de selfde in de voorsz dijkagie gehouden is) in de eerste bede die geaccordeert sal werden ten behoeve van sijne Maj. en dat de resterende 10000 gl. bekeert sullen worden tot betalinge en afdankinge van de regimenten van de Grave van Bossu, Megen en de Heere van Hierges, leggende in het Vorstendom van Geldre en Sticht van Utrecht: insonderheid gemerkt daer door ook grotelijk verlicht sullen worden en meerder versekertheid en beter middel

sullen

sullen hebben om mette licentieren hunne soldaten, die sy hebben moeten houden tot bewaringe van hunne palen, en limiten tegens 't garnisoen in Sticht van Utrecht, en 't land van Geldre leggende, boven de ruste en het profijt van de generaliteit dat daer na sal volgen: verklarende dat belangende de conditie in de voorgaende antwoorde van uwe V. G. en den Staten van Holland en Zeeland begrepen, satisfactie gegeven sal worden in 't aenkomen van de Heeren diemen nu verwachtende is, die, so te hopen is, nu op den wegen zijn.

Item also die van Amsterdam requeſt gepresenteert hebben aen de Generale Staten van de belastinge die die van Holland stellen op hunne goederen, tegen haer lieder Privilegien en pacificatie van Gent, so begeren de voorsz Staten dat uwe V. G. en de Staten van Holland en Zeeland hun believen te ontlasten en mainteneren in hunne privilegien: mits ook tracterende die van Amsterdam in billijkheid, en hun te geven satisfactie volgende de voorsz pacificatie, sonder te gebruiken rigeur en bedwank daer af die van Amsterdam hun beklagen.

Boven dese is waerachtig datter dagelijks klachten komen in de Generale Staten, datmen de Koopluiden en hun schepen gedestineert op Antwerpen, bedwingt te betalen den Tol van Zeeland tegens oude gewoonte, volgende de welke ten gerieven van den koopman en om hun reisen niet te beletten, men gewoonlijk is den voorsz Tol binnen Antwerpen te betalen, versoekende daerom dat uwe V. G. en de Staten van Holland en Zeeland believen af te doen alle belet dien aengaende den koopluiden en scheepluiden gedaen, toelatende vrye passagie, en dat de voorsz betalinge geschiede binnen Antwerpen, na voorgaende gewoonte, gelijk de Gedeputeerden van Antwerpen 't selve ook zijn remonstrerende.

Vorder bedanken wy in de naem van den Staten voorsz uwe V. G. en de Staten van Holland en Zeeland van de goede officie en assistentie, sonderlinge van de leninge van artelrye, poeder, kloten en andere amonitie van oorloge, begerende dat gemaekt worde staet van de kosten tot dier oorsake gedaen, om te mogen doen en geven behoorlijke satisfactie en contentement, so dat behoort.

Item also de voorsz Staten geadverteert sijn dat de Spaense, Italiaense, Bourgonse soldaten vertrocken sijn uit dese landen sonder hope van wederkeren, en dat dien volgende expedient is te licentieren een deel van het krijgsvolk, en onder andere de gene die by u l. V. G. gesonden sijn ter assistentie. So ist dat de voorsz Staten begeren dat uwe V. G. volgende de capitulatie en beloften dien aengaende opgelicht, believe de stad van Nieuwpoort wederom te stellen in handen van de Staten van Vlaenderen, en de selve stad te ontlasten van het garnisoen daer wesende, met toeseggingen dat de voorsz Staten arbeiden en hun best doen sullen, om te doen vertrecken het garnisoen leggende tot Warnesten en Breda, volgende de brieven van uwe V. G. gedateert den 23. van den maend voorleden.

Versoeken voorts gelijck t'anderen tijden gedaen is, dat de Meesteren van de Munte van Holland en Zeeland eerstdaegs overgesonden worden, om met hen te communiceren, en te nemen eenen goeden voet op het stuk van de munte en gelde.

Versoeken voorts dat uwe V. G. en de Staten van Holland en Zeeland believe t'ontlasten die van Bergen, Steenbergen, Heusden, die van Cluynaert, Rugenhil en Finaert, van de quotisatie en impositie daer sy dagelijx mede belast worden, ten behoeve van het Krijgsvolk van den Grave van Hollak, leggende op nieuw Gastel en andersins.

* En also het Fort van nieuw Gastel gemaekt is gedurende de troublen in het Hartogdom van Braband, so versoeken de generale Staten, dat het selve nu ter tijd afgeworpen worde, met wederroepinge van het Krijgsvolk daer leggende.

impost daer sy mede belast werden.

* Dat het nieu Fort van [Gastel] sal werden afgeworpen.

Item also de meeste versekertheid en macht van de Staten, en landen van herwaers-over, consisteert in de Unie en eendrachtigheid van den selven Staten, en Landen: So ist dat de generale Staten begeren en versoeken, dat uwe V. G. en Staten van Holland en Zeeland, believen mede t'ondertekenen de Unie dien aengaende gemaekt, en by anderen Staten, Heeren, Personagien ondertekent, en dat in sulker manieren en gestaltenisse, also uwe V. G. en de Staten van Holland en Zeeland bevinden sullen te dienen ten meesten welvaren en ruste van alle de Staten, Landen en Ingesetenen van dien.

Dat de Prince van Orangien/ Staten van Holland en Zeeland mede souden willen onderteekenen de Unie by den Staten Generael gemackt.

Aldus overgelevert den Heere Prince van Orangien en Gedeputeerden van Holland en Zeeland binnen der stad van Sinte Geertruiden-berge den 14 Mey 1577. by ons *Caspar Schets* en *Elbertus Leoninus*.

Op dese propositie en versoeken respective/ hebben de Prince van Orangien/ Staten van Holland en Zeeland/ naer deliberatie gegeven deze schriftelijke antwoorde.

Syne Excellentie en de Gedeputeerden van Holland en Zeeland, gesien hebbende het geschrifte op den 14 Mey 1577. by Heeren Gaspar Schets Ridder, Baron tot Wesemale, en Doctor Elbertus Leoninus Commissarissen van de Generale Staten overgelevert, geven deselve voor antwoord, dat nopende het af-stellen van de Licenten, waer van sijne Excellentie met mijn Heeren de Commissarissen gesproken heeft, alrede geschreven is aen de Staten van Holland en Zeeland, om te hebben de acte van de resolutie in dat cas genomen, niet twijffelende, of mijn Heeren de Commissarissen den selfden gesien hebbende, sullen op de afdoeninge van de selfde, en het gunt in 't eerste articul gementioneert word, een goed genoegen en contentement hebben.

Schriftelijke antwoorde van de Prince/ Staten van Holland en Zeeland opte voorsz propositien.

Nopende het twede en derde artijkel, en kan sijne Excell. en de Gedeputeerden niet verstaen, waerom mijn Heeren de Commissarissen verstaen de gementioneerde presentatie van de 150000 gulden met hare conditien, te wesen donker en obscure, overmits de disproportie, &c. Also uit de lecture der selver merkelijk kan verstaen worden, de selve wel duidelijk en klaerlijk geconcipieert te sijn, en een ja goede proportie te hebben, ten respecte van alle de ander Provincien. Aengesien sijne Excell. en de Gedeputeerden niet en twijfelen, of de meninge van de Generale Staten en is niet, de Staten van Holland en Zeeland te willen betrecken in eenige contributie tot betalinge van de souldye, of andere schulden aen hare sijde, voor date van de Pacificatie gemaekt. En ook versekert sijnde, dat syluiden verstaen redelijken en billijk te wesen, dat in quote van die van Holland en Zeeland tot defalcatie sal strecken, het gene sy tot betalinge van haerlieder krijgs en scheepsvolk, en tot andere notelijke lasten, tot wederstand van de Spangiaerden en haren adherenten, sedert de Pacificatie verstrekt hebben, excederende merkelijk de kosten die de andere Provincien gedragen hebben. Ook dat sy behoorlijk aenschouw en regard nemen op de onuitsprekelijke depopulatie en verwoestinge van de landen van Holland en Zeeland, en op de irreparabile schaden by de ingesetenen van dien, door inundatie, brand en ander inconvenienten geleden en gedragen: alle 't welke behoorlijk geconsidereert, sijne Excell en Gedeputeerden niet en twijfelen, of de deugdlijkheid en goede proportie van de voorsz presentatie, (ja dat sy na proportie hare quote excederende is) klaer en notoor sal sijn, sulx dat sijn Excell. en Gedeputeerde geen oorsaek en konnen bemerken, waerom de selve presentatie sulx sy gedaen is, billijk gerefugeert, of daer toe iet meer gevordert soude mogen worden. Is nietemin sijne Exc. te vreden van 't gunt by mijn Heeren de Commissarissen geproponeert is, den Staten te verwittigen, om daer op te hebben henlieder intentie en meninge.

Beroerende het vierde, sijn Excell. heeft die van Amsterdam so redelijke en billijke conditien van satisfactie gepresenteert, dat het te verwonderen is, dat sy hen voor

voor God en de Wereld niet en schamen, noch vorder te doleren, sonderlinge wesende haer versoek so gansch onredelijken en ongefondeert, dat sijn Excellentie niet en twijfelt, of mijn Heeren de Commissariissen gesien hebbende 't gunt, dat *hinc inde* versocht en gepresenteert is, niet anders sullen oordelen, dan dat die van Amsterdam uit loutere moetwilligheid, en door eenen twistigen geest, by requeste zijn beklagende. Gemerkt metter waerheid niet bewesen sal worden, dat sy luiden met rigeur zijn gehandelt, of dat tegens hare personen, goederen, of privilegien yet geattenteert word.

Belangende het vijfde articul, also deselve tol is van de toebehoorten van die van Zeeland, so is billijk dat die ook van die van Zeeland, en by haren gecommitteerden wesende officieren by sijn Excel. gestelt, bedient, en gecollecteert werde, niettemin door dien die van Antwerpen daer door eenig grief sijn pretenderende, is sijn Excellentie te vreden aen de Staten van Holland en Zeeland te schrijven, om die van Antwerpen so veel met reden doenlijk is, daer in te gerijven en accommoderen.

Beroerende het seste artikel, sijne Excellentie en heeft niets in so grote recommandatie, dat by alle manieren hem doenlijk zijnde, den generalen Staten te assisteren, om dese Nederlanden te brengen in haer ouden fleur, previlegie, vrydom, ruste en welvaert, daerom het gunt sijn Excellentie gedaen heeft, is uit seer goede affectie en sonderlinge liefde tot het gemene Vaderland gedaen, bereid zijnde tot allen tijden, noch te doen, en van gelijken te bewijsen, en nopende de versochte staet, sal 't selve tot dien sijne den gecommitteerden van de ammunitie aen doen dienen.

Nopende het 7. sijn Excel. is te vreden, tot allen tijden 't versoek van de Staten te voldoen, so haest, en wanneer de gelicentieerde knechten beter, en 't gunt daer van sy mentioneren volbracht en ge-effectueert sal zijn.

Beroerende 't 8. de Staten van Holland en Zeeland zijn doende, om haer gecommitteerde van de ammunitie te senden.

Aengaende het 9. so en hebben de Generale Staten geen reden hen te beklagen van de quotisatie, geschiedende over het land van Heusden, altijd onder Holland geweest zijnde, maer ter contrarie hebben die van Holland en Zeeland juiste en goede redenen, van hen grotelijx te beklagen, dat de Generale Staten in gebreke blijven, volgende de pacificatie tot Gent gemaekt, de selfde stad onder het gouvernement van sijn Excellentie te laten komen, hebben ook de Generale Staten geen reden van hen te doleren van de quotisatie geschiedende over de Fynaert, Ruygenhil en Kluynaert, also de selve plaetsen over vier jaren met die van Holland en Zeeland geunieert en geassocieert zijn geweest, en naderhand by de Spangiaerden en hare adherenten overvallen zijnde, naermaels door verlatinge der selfder in haren ouden staet en natuur, als namentlijk totte voorsz unie wedergekeert zijn, sulx dat volgende de voorsz Pacificatie, 't selfde den voorsz Staten van Holland en Zeeland geoorlott en toegel iten is.

Belangende het 10. hebben van gelijken de Generale Staten geen oorsaek te versoeken de demolitie van het Fort van Gastel, also volgende de Pacificatie sijn Excel. Gouverneur blijft over diergelijke geassocieerde plaetsen, niettemin om te vertonen zijne goede affectie, om in alles hem doenlijk zijnde te accommoderen tot de begeerte van de Generale Staten, so is sijn Excel. te vreden, dat als de Duitse knechten uit 's Hertogen-bosch, en andere plaetsen van Braband getogen, en Breda aen de andere steden en plaetsen sijn Excel. toekomende, by ontleginge van garnisoenen, wederom in handen van sijn Excel. gestelt sullen zijn, 't selfde Fort en Sterkte in contemplatie van mijn Heeren de Generale Staten te demolieren, en de knechten daer van te doen ver-trecken.

Nopende het 11. also de forme van de unie daer van gementioneert word, directelijk strijdende is tegen de oude Christelijke en Apostolise Religie, daer sijn Excellentie en de Staten van Holland en Zeeland protessie van doen, so souden syluiden niet vermogen, door hare ondertekeninge de selve te bevestigen of avoyeren, aengemerkt ook syluiden tegens gelijke verbonteniss geprotesteert hebben.

Aldus overgegeven by mijn Heeren de Prince van Orangien en de Gedeputeerde Staten van Holland en Zeeland, in handen van de voorsz. Commissariissen binnen de Steden van St. Geertuiden-berge, desen 17. May, 1577.

Dewijle de voorsz handelinge duurde / so heeft Don Jan goedgevonden / noch af te vaerdigen na na Geertuiden-berg / aen den voornoemden Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland / den Hertoge van Aerschot / Gillis van Barlaymont / Baron van Hierges / de Heere van Willerval / en Doctor Adolf van Meet-sierken / geassisteert met Doctor Andreas Gail / Ambassadeur van den Keiser / om metten voorsz Heere Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland te handelen / op de voldoeninge van de articulen der Pacificatie die noch souden mogen resteren / en verseckeringe over wederzijden daer toe dienende / en werden de Heere van Wesemale voornoemt / en de voorsz Doctor Elbertus Leoninus / ook aengeschreven by den Staten Generael / de voorsz andere Heeren en Gesanten van Don Jan / in 't gene voorsz is te assisteren. Doch ten selven dage als de voorsz Gesanten van Don Jan hare propositie schriftelijk overgaven / so hebben de voorsz Heere van Wesemael / en Doctor Leoninus henlieden voorgaende besoinge gesloten / en dit navolgende geschrift overgelevert.

Besluyt en afscheit van 't voorgaende besoin tussen Gedeputeerde van de Staten generael en der Prince van Orangie Staten van Holland ende Zeeland.

DOorluchtige, Hoog-gebooren Furst, Edele, Hoog-geleerde, voorsienige Heeren, gesien hebbende de schriftelijke antwoorde by uwe V. G. E. W. en L. gedaen op de schriftelijk propositie by ons onderschreven, overgegeven den 14 deser jegenwoordiger maend, bedanken wy in den eersten uwer V. G. en Staten van Holland en Zeeland van de afdoeninge van de Licenten en andere beswaernissen, gedurende de voorleden troublen opgestelt, en sullen de lijste en ordonnantie gemaekt op de lichtinge van het convoy-geld, communiceren den Gedeputeerden van de Generale Staten, en daer na van hun meninge uwe V. G. en Staten van Holland en Zeeland adverteren.

Maer belangende de contributie gementioneert in den 2 artikel van de voorsz propositie en antwoorde, sal uwe V. G. E. W. en L. believen te verstaen, dat de liquidatie van de rekeninge aen wederzijden groten tijd, en *longam indaginem* is requirerende, en dat genoeg kenlijk is, dat de quote van Holland en Zeeland in de kosten gedaen, sedert de Pacificatie van Gent, ter cause van de gemene Oorloge, meer of immers so veel bedraegt, als de gepresenteerde 150000 guldens, en dat den jegenwoordigen nood en gebrek van den gelde te employeren ten gemene welvaert, is uit eischende prompte remedie. Versoekende daerom dat uwe V. G. E. W. en L. willen op 't spoedelijkste by de Staten van Holland en Zeeland, doen opbrengen by provisie, de voorsz 150000 gulden, ten einde in de voorsz propositie begeert, mits remitterende de liquidatie van de rekeninge, vergelijkinge van den honderdsten pennink en generale impossten, in 't communiceren, en seggen van Commissariisen van wederzijden, daer toe te nemen. (F. 24

Voorts beroerende de satisfactie van die van Amsterdam, versoeken wy dat om te verhoeden alle vorder onverstand en inconvenienten, uwe V. G. gelieve op de poincten van de satisfactie, die noch in debat zijn gebleven, naerder te doen communiceren, presenterende volgende de commissie ons gegeven, te intercederen en te helpen modereren, so verre doenlijk is, de geschillen die noch mogen resteren.

Bedankende voorts uwe V. G. E. W. en L. van de antwoord op den 5. 6. 7. en 8. articulen gegeven, versoekende dat het inhouden van dien geachtervolgt, en volbracht mach worden.

Aen-

Aengaende het 9. en eerſt beroerende de ſtad en lande van Heuſden, ſullen wy rapport doen van d'antwoord ons gegeven, en arbeidende dat de ſake verſtaen ſal worden, ſo in billikheid behoort: maer aengaende de quotiſatie over het Mark-graefſchap van Bergen, den Fyaett, Ruygenhil en Cluyndert en kunnen wy niet verſtaen, datter eenige aſſociatie ſoude weſen, om de ſelve te belaſten met cauſatie voorſz, overmits de ſelve landen ſonder eenig verdrag of conſideratie, alleen met geweld ingenomen zijn geweeſt, en behoren na de Pacificatie wederom te komen in haren eerſten ſtaet en nature.

Aengaende het 10. en 11. ſullen wy rapport doen, ſo dat behoort.

Aldus overgegeven den Heere Prince van Orangien, en Gedeputeerden van de Staten van Holland en Zeeland, den 23 May anno 1577. By ons, en getekent *Gaſpar Schetz. Elbertus Leoninus.*

De articulen by de Geſanten van den Heere Don Jan van Ooſtenrijk / aen den Heere Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland overgegeven / nadien daer eerſt mondelinge communicatie gehouden was / werden by geſchrifte overgegeven in navolgende manieren.

Artſcu-
n by de
ſedepu-
erde
n Don
an /
n den
ince
n O-
ngien /
Gede-
teerde
n de
ſtaten
n Hol-
nd en
eland
ropo-
ert.

MYn Heeren, de Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland, ſullen verſtaen hebben, hoe dat ſijn Hoogheid nakomende ſijn belofte, heeft doen vertrecken de Spangiaerden, Italianen en Bourgoingonnen krijgſluiden uitten lande van herwaers-over: ook dat ſijne voorſz Hoogheid ſichtent den 4. van deſer maend ten vertrecke der Generale Staten aengenomen heeft het generael gouvernement der ſelver, en den behoorlijken ſolemnelen eed gedaen, in der voegen als de Staten dat begeert hebben, ſo tot onderholdinge van de vredehandel, als de privilegien van den landen.

Dat ſijne Maj. inſgelijx geratificeert, geapprobeert, en ge-emologeert heeft het tractaet by ſijn Hoogheid gemaekt mitten voorſz Staten, waer van de ſelve ſijne Maj. God den Heere gedankt en gelooft heeft, en goeden dank weet den genen die ſich geemployeert hebben in het feit van de voorſz vredehandel en accoort.

Alſo datter niet en reſteert anders dan het gemeen volk te doen gevoelen de vrucht en effect deſſelven vredehandels, henlieden te verloſſen van de moeiten, armoeden en calamiteiten hier vorens geleden, daer in dit arme Nederland hem geſtelt, en ganſelijken onderworpen en bedorven vind, door de civile en inlandſe oorlogen hier voor tijds gepaſſeert, wederom vernieuwen de goede eenſamelijke liefde, unie, accoort en intelligentie die daer placht te weſen, tuſſchen den onderſaten en Provincien van herwaers-over, onder de onderdanigheid en autoriteit van ſijne Majeſteit.

Tot welken einde ſijne Hoogheid geſonden heeft den Hertog van Aerſchot, Baron van Hierges, den Heere van Willerval; en Adolf van Meetkerke, geaſſiſteert van Doctor Andreas Gail, Ambaſſadeur van den Keiſer, by ſijn Hoogheid verſocht daer in hem te willen employeren, aen mijn Heere den Prince van Orangien, en Staten van Holland en Zeeland, om metten ſelven t'advyſeren het effect en einde des voorſz vredehandels, mitſgaders van de verſekertheden ten wederzijden daer toe dienende.

t'Sampt om den voorſz Heere Prince, aen te ſeggen en te verklaren, dat nadien hy verworven heeft, 't gene hy ſo ſeer begeert heeft, namentlijk de reſtitutie van ſijn goed en eere: mitſgaders het vertrek van de Spangiaerden; waer op hy gefondeert heeft de aenneminge der wapenen, dat meer dan tijd ware het land te ſtellen in ruſt en vreden, en van ſijnent wegen wech te nemen alle ſuſpicie, hem oprechtelijk employerende tot aſſiſtentie en vorderinge van ſo goeden werk.

En indien hy geen genoegen en heeft van al het gene boven verhaelt is, en ietwes anders begerende is, dat hy opentlijk ſeggen en verklaren wil, het gene hy vorder pretendeert, tot ſijn verſekertheid en voldoeninge, op dat hem gegeven mach worden een geheel benoegen.

Ten effecte van welken wel nodig is, dat het eeuwig edict van 't tractaet by den generalen Staten met ſijn Hoogheid gemaekt, afgekundigt binnen Bruſſel, den 17 Februari, en volgens in andere Steden en Provincien tot beveſtinge vande voorſz Pacificatie van Gent, ook mede gepubliceert worde in Holland, Zeeland en den geaſſocieerden plaetſen, alwaer men verſtaet het ſelve tot noch toe niet gepubliceert te zijn.

Inſgelijk, nadien de vrede nu gemaekt en gepubliceert is, behoort te ceſſeren al het gene na hoſtiliteit of vyandſchap ſmaekt, en oorſaek van wantrouwigheid mach geven, als te weten: onderhoud van krijgſluiden, en ſterkmakinge van ſteden en plaetſen, practijken van alliancien, liguen en confederatien, principalijk met vremdelingen, vergietingen van geſchut, de welke behoort in ſijn geheel te blijven, tot de reſolutie der Generale Staten.

En om hier in en andere noodlijkheden by de vredehandel verklaert, ordre te ſtellen, tot geheelder volbrenginge van de gewenſte vrede, en gemene ruſte. Is nodelijk, jegenwoordelijk te adviſeren, wanneer de voorſz Generale Staten behoren te vergaderen.

Alle welke poincten de voornoemde Gecommitteerde van ſijn Hoogheid, begeren van de voorſz Heeren Prince van Orangien, en Gedeputeerden van Holland en Zeeland, te willen rapporteren aen de voorſeide van Holland en Zeeland: gelijk ſy doen ſullen aen ſijn Hoogheid, en andere Staten, de puncten en articulen by den voornoemden Heere Prince en Gedeputeerden hunlieden gegeven, verhopende dat ten wederzijden gunſtige antwoorde gegeven ſal worden. En dat midlertijd alle dingen ten beiden zijden blijven ſullen in ruſte en tranquilliteit. Gedaen in Sinte Geertruiden-berge den 13 May, 1577.

Op deſe propoſitie hebben de Prince van Orangien / en de Gedeputeerden van de Staten van Holland en Zeeland / des anderen daegs gegeven deſe navolgende antwoord:

Antwoorde by den Prince van Orangien en de Gedeputeerde van de Staten van Holland en Zeeland / op te voorſz propoſitie gegeven.

MYn Heeren, nademael ſulks is, dat op de propoſitie die uwe L. belieft heeft te doen van wegen ſijn Hoogheid, om wech te nemen alle wantrouwigheden, die ſchenen te beletten den voorgank van den vrede, wy ſouden openinge doen van de aſſeurantien en verſekertheden, die ons dochten betamelijk te zijn ten einde voorſz, mijn Heere de Prince van Orangien, en Gedeputeerde van de Staten van Holland en Zeeland geven voor antwoord: dat onnodig ſoude zijn te begeren eenige nieuwe aſſeurantie, of verſekertheden, gemerkt dat de conditien by de Pacificatie belooft als noch niet en waren volkomen, en dat om wech te nemen de voorſz wantrouwigheden, geen beter middel en ware, dan te beginnen met het volbringen der poincten en conditien van de pacificatie van Gent, de welke wy (ſo vele ons belangt) bereid zijn van onſent wegen te voldoen, ſo verre daer yet aen gebrake, deſgelijx, ſouden wy wel begeren dat gy van uwer zyde van gelijke wildet doen: en dat daer op mijn Heeren u belieft heeft ons te verſoeken, dat wy by geſchrifte ſouden ſtellen de poincten en artic. die wy pretenderen noch niet voldaen te zijn. Om dan te voldoen den voorſz uwe begeerte en verſoek, hebben mijn Heeren de Prince van Orangien, en Gedeputeerde van de Staten van Holland en Zeeland, wel willen overleveren deſe navolgende articulen.

In den eerſten, dat het advys en antwoord, het welk mijn voornoemden Heere Prince van Orangien, en Staten van Holland en Zeeland, hebben by geſchrifte overgegeven mijn Heeren de Generale Staten van de Nederlanden, door handen van de Heere van Willerval, in date den 28 Octobris, 1576. begrijpt veel articulen, by de welke blijkt dat de pacificatie gedaen te Marche en Famine, niet en accordeerde mette voldoeninge van de articulen der Pacificatie van Gent.

Het welk een oorſaek is geweeſt, dat de voorſde Heere Prince en Staten niet hebben geaccordeert, nochte geadvoyeert de voorſz pacificatie, dan onder expreſſe con-

conditien, dat mijn Heeren de Generale Staten souden van haerder sijde passeren acte obligatoire in behoorlijker forme getekent, by hen en de Gouverneurs van de Provincien, Hoofden en Colonels, in conformiteit van 't gene, so breder is gespecificeert in 't voorsz advijs en antwoorde.

Op het welk sy by acte, in date den eersten Marty, verklaert hebben haerlieder meninge altoos geweest te hebben, en noch te sijn in effecte te doen onderhouden de voorsz Pacificatie van Gent, en doen redresseren al het gene datmen bevinden soude ter contrarien en buiten de privilegien, rechten, vryheden en costumen van de Nederlanden, so wel in 't Generael als particulier geattenteert te sijn, en hebben belooft te doen tekenen sulke resolutie, den Gouverneurs van de Provincien, Hoofden en Colonels der krijgsluiden, als gehouden sijnde haer daer na te reguleren.

Welke belofte en conditien nochtans niet geeffectueert, nochte volbracht en sijn geweest.

Item de Hoogduitsen en sijn noch tegenwoordelijk niet vertrocken, ook mede contrarie de voorschreven Pacificatie.

Item de goeden van mijn Heere den Prince van Orangien, so wel in dese landen, als Bourgongne en Luxenborg, en sijn noch niet gerestitueert.

Noch ook mijn Heere den Grave van Buren zijn soon, 't welk niet alleenlijk en repugneert de voorsz Pacificatie: maer ook de privilegien en de vryheden vanden lande, en ook de conditien van het voorsz advijs en antwoorde.

Item en is de voorsz Heere Prince noch niet wederom gerestitueert in sijn gouvernement, also hy het selve heeft by commissie van sijn Maj. gemerkt dat noch het land van Utrecht, noch de steden van der Tholen, Heusden en andere, noch niet vereenigt en sijn in haer oud gouvernement, so sy van te vorens geweest sijn.

Dat meer is, die van den Rade van State hebben hen geheel partydig gedragen in dit stuk, schrijvende brieven aen die van Utrecht, mette welke sy belet hebben, dat sy hen niet begeven en souden, onder het gouvernement van haren ouden Gouverneur, achtervolgende de voorsz Pacificatie, en de privilegien voorsz niet tegenstaende dat die van Utrecht iterativelijk versocht hebben gehad sulx te mogen doen.

Voorts in plaets van te onderhouden, en te vermeerderen de privilegien van dien lande, so gespecificeert

(f.146.) was, niet alleenlijk in de voorsz Pacificatie, maer ook in de conditien van 't voorsz advijs en antwoord, gegeven aen mijn Heeren de Generale Staten, sietmen de selve opentlijk vermindert te sijn: ja gebroken en gevioleert in diverse manieren.

Want mijn voorsz Heeren de Staten hebben by haerlieder instructie gegeven den Gedeputeerden, die aen den voorsz Heere Don Jean gesonden sijn op een nieuw, sedert het voorsz advijs en antwoord (waer in 't selve expresselijk gementioneert was) onderworpen de vergaderinge der Staten, so wel generale als particuliere, ten believe van Don Jean, de welke behoren te wesen en te blijven vry na de oude rechten, liberteiten en privilegien van den lande, in Provincien en plaetsen die de privilegien sijn hebbende.

Item die van de Religie sijn niet geadmitteert in de plaetsen en steden van de andere Provincien, om aldaer te blijven wonen, volgende de Pacificatie van Gent, so men soude mogen veriferen by veel exempelen, indien men daer op informatien wilden doen nemen.

En nochtans niet tegenstaende al dit selve, en dat de beloften en obligatien begrepen in de voorsz Pacificatie van Gent, en sedert in het gene dat de Staten belooft hebben aen mijn Heere den Prince van Orangien, en Staten van Holland en Zeeland, noch niet en sijn volbracht, so ist dat sy evenwel Don Jean ontfangen hebben als Gouverneur en Capitein Generael, sonder te hebben 't advijs van mijnen voornoemden Heere Prince, en Staten van Holland en Zeeland, welverstaende nochtans dat daerom de voornoemde Heere Prince en Staten van Holland en Zeeland hen niet hebben willen daer tegens opposeren: maer om dies wille dat het schijnt, dat de Unie ingevoert door de voorsz Pacificatie, door dese middel te klein is geacht geweest.

En dat meer is, men heeft geaccepteert den voorsz Don Jean met sijn gevolg van Italianen en Spangiaerts, 't welk is contrarie selfs het edict van de Pacificatie gemaekt by Don Jean, te Marche en Famine.

Ook mede sietmen, dat contrarie de Pacificatie van Gent, veel vremdelingen, so Italianen, Spangiaerts, als andere, die hen partydig en metten Spangiaerts gehouden hebben, seer groot credit hebben by Don Jean, gelijk daer is Octaviaen Gonzaga, Fernand Nunno, de Secretaris Escovedo, en de Heere van Castel, de welke heeft gesonden geweest in Engeland, om te breken d'Unie van Engeland en dese landen.

Insgelijk Babtista Taxis, en meer andere frequenterende dagelijx in het Hof van Don Jean, hoe wel deselve seer quade devoiren gedaen hebben tegen het welvaren des Vaderlands, ja sulx dat het gemeen rumoer over al is, dat Don Jean een achter-deure open houd met de boven genoemde, en andere van gelijke stoffe.

Finalijk het schijnt, dat door kracht van de clausulen begrepen in 't verbond en unie, de welke de voorsz Heeren Staten gemaekt hebben (hoe wel by avonture haerlieder mening sulx niet en is geweest) in effecte ingevoert werd een nieuwe forme van inquisitie, ja veel wreder dan te voren, ja niet de selve diemen useert in Spangien, d'welke hun niet informeren van yemand, van wat Religie hy sy, sonder dat hy al voren suspect geworden is, of ten minsten gegeven heeft eenige occasie.

Sulx dat by dese nieuwe forme van verbontenisse alle de wereld in sijn conscientie en Religie ondersocht word, onder 't dexsel van te onderhouden d'unie, ter contrarie de voorsz Pacificatie tot Gent, en van alle eendrachtigheid.

Men laet hier achterwegen de klachten van de particuliere personen, aengaende de restitutie der goederen, en het bedrog en lose practijken, de welke gebruiken d'Ontfangers van de Confiscatien: doch om mijn Heeren geen empeschement te geven, met dese kleinigheden, sal men daer van op een andere gelegener tijd breder mogen tracteren en handelen.

Mon[…] linge propo[…] sten […] den Prin[…] gehou[…] den n[…] ten […] depu[…] teerd van […] Jan[…]

Daer vielen ook vele mondelinge propoosten / bysonder beklaegde hem de Prince van Orangien / dat hem zijnen zone niet en wierde gerestitueert / en dat sulx was tegen de privilegien van den Lande / en particulierlijk jegens de privilegien van d'Universiteit van Loven. Nemende daer op tot getuige van dien Doctor Elbertus Leoninus Professor der selver Universiteit aldaer jegenwoordig / welken Doctor affirmeerde 't selve tegens de privilegien voorschreven te zijn. Daer op de Gedeputeerde van zijn Hoogheid seiden / 't selve geschied te zijn uit Vaderlijke liefde / de welke zijne Majesteit tot hem en zijnen zone was dragende / om hem te preserveren voor alle inconvenienten. Daer op de Prince repliceerde / dat sulx niet en kost zijn / dewijle zijne Majesteit hem ter selver tijd maekte balling des Lands / hem benemende alle zijn goed / en krenkende op 't hoogste hy mocht / zijn eere.

Desgelijx beklaegden hem de Prince / dat hem zijne goederen van Breda niet gerestitueert en worden / volgende de Pacificatie van Gent. Daer op de voorsz Gedeputeerden seiden / dat voor so vele 't goed aenging hem wel restitutie behoorde te geschieden / dan dat zijne Majesteit als Souverain op t'Huis en Stad wel garnisoen mocht leggen t'allen tijden als hem sulx beliefde: daer op de Prince repliceerde / dat sulx een Vasalle wel gehouden was te lijden in tijde van vrede: maer 't selve goed quam hem nu toe / als partye / en sulx aen de Staten specialijken bedongen hebbende.

Ook doleerde de Prince / dat de landen van Utrecht noch onder zijn gouvernement niet en waren gelevert. Daer op de Gedeputeerde van zijn Hoogheid seiden / dat volgende 't consent / advijs en verklaringe / so van den Rade van State / als Rade van Mechelen / Utrecht onder zijn gouvernement niet en behoorde / ten

ten minſten dat ſulx mocht in debat gehouden werden totter vergaderinge der Generale Staten. Daerop de Prince repliceerde / dat 't ſelve niet en behoorde te ſtaen aen de verklaringe van den Rade van State / nochte van Mechelen: want by aldien ſulx mochte geſchieden / ſouden ſy wel alle de poincten van de pacificatie / die niet na hen ſin en waren / hounen in debat houden: maer dat hem behoorde te volgen 't gouvernement / dat hy volgende zijn commiſſie / van de Maj. voorgaende hadde gehad / na luid van de Pacificatie / daer by voegende dat die van Utrecht onder ſijn gouvernement ook wel begeerden te zijn. De voorſz Gedeputeerden ſeiden ſulx te ſullen rapporteren.

Voorders ſpraek de Prince van het demanteleren van de kaſtelen van Antwerpen / Gent en Utrecht / daer op de Gedeputeerde van ſijn Hoogheid ſeiden / dat belangende het demanteleren van de kaſtelen van Gent en Utrecht / de reputatie van Hoogl. mem Keiſer Karel grotelijk te hoyt ſoude geſchieden / by welke de ſelve kaſtelen waren doen erigeren. Daer op de Prince repliceerde / gy luiden meent dat ik diffidentie hebbe: maer naer mijne meninge / dunkt my dat gy luiden ſuſtinerende die kaſtelen in eſſe te willen houden / of quaed vertrouwen hebt op de ingeſetenen daer de ſelve zijn / of dat gy de ſelve tegens de privilegien van de ſelve begeert te misbruiken. De Gedeputeerde van Don Jan doleerde daer jegens / dat de Prince bylieben hadde geſchreven aen de landen van Gelderland / Vriesland en Utrecht / daer door onruſt ſoude mogen komen. Waer op de Prince ſeide / dat hy niet en hadde geſchreven / of begeerde 't ſelve wel geſtant te doen / en waren ſijne bylieben dienende van preſentatie van ſijnen goedwilligen dienſt / profijt en welbaren van den lande / en dat hy ook ſulx te ſchrijven niet achter wegen laten en ſoude / daer by voegende / dat tot wat tijde eenige Landen / Provincien / of Steden in hun privilegien verkort mochten werden / hy hen-lieden daer in alle aſſiſtentie ſoude doen / om de Landen in haer oude fleur en voorſpoet te brengen.

De voorſz Gedeputeerden ſeiden noch / dat zijn Hoogheid hem dede voorhouden / dat hy ſoude mogen proponeren / het gene hy voorder ſoude begeren of pretenderen. Daer op de Prince voor antwoord gaf / dat hy voor al begeerde voldaen te hebben de pacificatie tot Gent gemaekt / daer aen het welbaren van den Lande was gelegen: wilde hy hem dan eenig voorder contentement geven / hy wildet hem danken / ſo verre het tot het gemeen Lands nut en welbaert ſoude mogen ſtrecken / waer op hy alleen oogmerk hadde / en niet op ſijn eigen particulier profijt.

En ſouden partyen elx in hun regard / hun wederbaren / en de poincten by geſchrifte geſtelt aen den haren rapporteren.

En zijn alſo wederom van Geertruidenberge vertrocken naer Bruſſel / doende dan als rapport / overleverende mede de voorſchreven antwoorde van de Prince / en de Gedeputeerde van Holland en Zeeland / en daer beneffens mede ſekere poincten en articulen / de welke ſchenen aen beiden zijden tot voltrecklinge en voldoeninge van den vrede noch van node te weſen / en genoegſaem in de voorgaende articulen waren begrepen.

OMtrent deſen ſelven tijd waſſer in Holland en Zeeland veel te doen mette dyklagie / want in het Noorder-quartier was in December met een ſtorm te voren de Schoreldijk by na weeh geſpoelt / ſo dattet gehele Land met ſout water ſoude geinundeert hebben / van gelijken was den ouden Vriesen Zeedijk ſeer ontramponeert / en in perijkel van door te breken / ſo waren ook de Waterlandſe en Kennerlandſe dijken eensdeels door en afgeſteken / uit ſalie van de voorleden binnenlandſe oorlogen / en op meer andere quartieren in Holland / als den Sparendamſen-dijk / de dijken in Zuid-Holland en alom / die alle tot ſeer grote koſten moſten werden gerepareert / ſoude men de Landen wederom ter culture brengen / en 't Land van periculen bevrijden. Hier vielen verſcheiden ſwarigheden / d'eene wilde hem met hare privilegien behelpen / en en begeerden niet te contribueren tot aſſiſtentie van de andere arme onvermogende. Doch de Prince van Orangien heeft alles door zijne voorſichtigheid / wijſen raed en diſcretie geremedieert / vele queſtien en geſchillen wech genomen / goede keuren en ordonnantien doen maken / en daer het van doen was zijn autoriteit geinterponeert / en de ſommige acte van non prejudicie verleent. Op 't gemeen Land werd een deel geſtelt by maniere van contributie / ſo op de bieren / opte gemene mergentalen als anderſins. De liefde en affectie die een yegelijk den Prince toedroeg was ſeer groot / en holp ſeer veel tot wechneminge der geſchillen / byſonder in het Noorder-quartier / daer hy ſelfs in perſoon quam in Junio en Julio / reiſende van d'een plaetſe in d'ander over al ordre ſtellende / ſo wy hier naer verhalen ſullen. Deſgelijk zyn de Zeeuſe dijken ook niet ſonder grote moeiten / koſten en ſwarigheden gerepareert / het ſoude ſchier onmogelijk ſchijnen te geloven / dat het Land van Holland en Zeeland / dat de oorlog ſo lange jaren opten hals gehad hadde / tegen den machtichſten Potentaet van geheel Europa / dat ſo bedorven was door d'oorlog / datter nauwlijx een quartier onbeſchadigt en was gebleven / of de vyand en hadder in 't midden gelegen / ſo dat men qualijk van d'een ſtede tot d'ander konde komen ſonder perijkel / de landen op vele plaetſen woeſt en ongecultiveert leggende / vele metten wateren bedekt / dorpen / huiſen / hoven verbrand en geruineert / d'Edelluiden huiſen ten platten lande meeſt al vernielt / hebbende noch ſo grote koſten van 't volk van oorlog en oorlog-ſchepen te houden / t'haerder defenſie / en contribuerende noch ſo merkelijke ſomme tot aſſiſtentie van hare naburen / dat de bedorven Landen noch ſo grote koſten konden opbrengen / als totte reparatie en vernieuwinge der dijken wel nodig was: nochtans is al 't ſelve geſchied / hoe wel beſwaerlijk / maer met ſulken goedwilligheid / dattet wel te verwonderen / en eeuwige memorie waerdig is. Doch myn voornemen en is niet 't ſelve alles in 't particulier / 't welk alleen een groot werk ſoude vallen te beſchrijven / maer alleen aen te roeren / op dat de nakomelingen niet en ſouden vergeten / God altijd te loven en danken van ſijne grote en onuitſprekelijke genade / goedheid en barmhertigheid / en ſprekien metter herten: Wy danken God billijken / dat hy ons uit ſo groten nood verloſt heeft / die wy ons tegen eenen ſulken machtigen Conink weren moſten / Machab. 2. 11. (F. 247.)

Don Jan van Ooſtenrijk nu tot Bruſſel als Gouverneur Generael ontfangen zijnde / heeft ſich ernſtig getoont tot de Catholijke Religie / om de ſelve wel te doen onderhouden / tot welken einde hy ook de Geſanten die hy aen den Prince hadde geſonden / ſo ernſtelijk hadde belaſt / immers daer op voornemelijk aen te houden / dat de unie by de Staten Generael gemaekt / nopende d'onderhoudinge van de Roomſe Catholijke religie / by de Staten van Holland en Zeeland ſoude werden onderteikent. Hy ſchreef ook aen alle de nieuwe en andere Biſſchoppen / Kettermeeſters / en ook aen de Preſidenten en Provinciale Raden / tot dien einde in deſer forme / de ſelve veranderende na de qualiteit der Provincien / en de Officieren daer aen geſchreven werd.

Don Johan van Ooſtenrijk, Ridder van der Orden van den Gulden Vlieſe, Lieutenant Gouverneur en Capitein Generael.

Don Jans ſchrijven tot onderhoudinge van de Catholijke Religie.

WEerdige, lieve, beſondere, Wy werden volkomentlijk bericht, dat vele Miniſters, Predicanten en Sectariſſen onderſtaen, heimelijk en anderſins de Religie en gemene ruſte in deſe Landen te perturberen, ſayende valſche leringen, briefkens, lieden, boeken, paſquillen en andere diergelijke dingen, om hare dwalingen te verſpreyen, en ondet 't volk te brengen, en het volk te infecteren en corrum-

peren, bedrijvende diſordre, en ſchandalen met woorden en met werken, ſo ſtoutelijk en vryelijk, gelijk of 't geoorloft ware te geloven, ſeggen en doen alle 't gene dat een yegelijk goeddunkt. Waerom wy veroorſaekt en beweegt zijn geworden jegenwoordelijk u te ſchrijven, om u te vermanen en verwecken, ten einde dat gy ſo perſonelijk als by uwe officiale en aſſiſtenten, alle mogelijke ſorge en opſien hebt en draegt op uwe bevolen ſchapen, tegen ſulke verſlindende wolven, en dat gy alle mogelijke vlijt ſonder ophouden aenwend, om ſo by exempelen van Goddelijk leven, als goeder leringe, het ſimpel volk te wapenen tegen de booſheid ſulker Sectariſſen, den genen die bevonden ſullen werden te miſ bruiken, vernemende met reprehenſien en exemplare correctie en ſtraf, achtervolgende de Geeſtelijke Rechten, en het heilig Concilium van Trenten, aenmerkende dat de boſe Geeſten veel liſtigheids gebruiken, om 't volk te vervoeren, ſo veel te meer gearbeid moet werden, om 't ſelve volk te bewaren en beſchermen, bruikende daer toe uwe autoriteit en Biſſchoplijke Officie en Ampten: en inſonders iſt nodig, dat gy beſtelt en de hand daer aen houd, datter alom in uwe Stift goede Paſtoren, goede Predicanten en goede School-meeſters zijn: ook dat de *Scholæ Dominicales* ge-effectueert werden, ter inſtitutie en leringe der jeugt, en ſonderlinge der arme kinderen: En ſo verre gy tot 't gene ſo voorſz is, of een deel des ſelven Koninklijke Maj: onſes Heere, of onſe hulpe of byſtand behoeft, en ſulx latende weten, ſal u ſulke aſſiſtentie geadminiſtreert werden, alſmen bevinden ſal te behoren: en is daerenboven van noden, dat den volke wel verſtandiget worde, datmen de voorſz vryheid, die de Sectariſſen voorſz al om uit geven en ſayen, datmen mach gebruiken, geenſins gemeent is te lijden noch gehengen: maer hooglijk te ſtraffen, als perturbateurs der gemene ruſte. Weerdige lieve beſondere, God ſy met u. Geſchreven te Bruſſel, den 23 May, 1577. Onderſtond *Johan*, en beneden *Berti*. De opſchrift was, den Weerdigen onſen lieven beſonderen N. N. Vicariſſen des Biſdoms van Groeningen.

Aen de Preſidenten en Provinciale Raden quamen deſe clauſulen.

„ U L. in den name van ſijne Majeſteit en de onſe / belaſtende en gebiedende / opſicht te nemen door „ U. L. Magiſtraten en Officieren onder U. L. juriſ„ dictie / dat ſulke verwoeſtinge / onordeninge en er„ gerniſſe niet geleden en werde / haerlieden belaſten„ de / ſo ſy yemand vinden hier tegen doende ('t zy on„ derdanen of andere / ſo van de gene die eertijds ge„ bannen zijn geweeſt of niet) deſelve te ſtraffen / tot „ exempel / na uitwijſen der rechten en juſtitie / ook te „ procederen tegens henluiden / als tegens de gene die „ het gemeen welvaren ſoeken te verhinderen en te ver„ ſtoren. Aengeſien de meninge van ſijne Majeſteit / „ noch de onſe in ſijnen naem / niet en is om te dulden „ eenige Ketters of Sectariſſen / makende oproer / on„ ordeninge en ſchandale / of gebruikende propooſten „ om 't volk te bevoeren / bederven en beſmetten: „ maer te handhaven in alle eenboudigheid de ware „ Catholijke Roomſe Religie. En tot dien einde ſo ſend „ brieven aen alle gerechten en orden onder U. L. ju„ riſdictie / dat een yeder hier in hem ſelfs quijte. U. L. „ ordonnerende achtinge te nemen / dat een yegelijk „ doe 't gene voorſz is / en ons te laten weten wat hier „ in gedaen ſal zijn / ſo gy 't voor God en ſijne Majeſteit „ ſoud willen verantwoorden / &c.

Den 16 May / is buiten der ſtad van Mechelen in een klein Dorpken / genaemt Bolhem / een kleine bergaderinge van die van de Gereformeerde Religie geweeſt / alwaer ſelker Predicant van de ſelve Religie een vermaninge dede: Dan alſo daer omtrent uit der ſtad Mechelen quam wandelen een Jan Quant dienaer der ſelver ſtad / en de bergaderinge gewaer werd / ſo riep de ſelve tot verſcheiden reiſen / om de ſelve bergaderinge verbaert te maken of doen ſcheiden / goede mannen komt aen / goede mannen komt aen: 't welk horende ſijn geſcheiden elk ſijnen weg lopende / d'eene hier d'ander daer. Den 24 May daer naer / werde tot Mechelen gevangen eenen Pieter Panis Kleermaker / een eerlijk burger / wel bemint onder de burgerye en byſonder onder zijne geburen / weſende een man van ſeer goed leven en eerbare wandelinge: deſe ſeide men dat van Jan Quant was beſchuldigt dat hy inde vergaderinge van Bolheim ſoude gepredikt of de vermaninge gedaen hebben: Hy bekende wel bynnoedelijken in de ſelve vergaderinge geweeſt te hebben / doch dat hy de predicatie of vermaninge niet en hadde gedaen / hy werd ondervraegt na de gene die daer meer geweeſt waren / doch hy heeft niemand willen melden / waer door men te meer op hem gebeten is geweeſt. Den 25ſten weſende Pinxter avond / quamen vier of vijf zijne geburen by den Schout der ſelver ſtad genaemt Heere Willem de Clerk / Ridder Heere van Boeberkhen / en baden dat hy den voorſchreven Pieter Panis ſoude willen ontſlaen / gaven goede getuigeniſſe van hem dat hy een ſeer eerlijk man was / die niemand te hoyr en hadde gedaen: ja ſeide de Schout hy is van 't volk / die haer om haers geloofs wil laten hangen en branden / hy en wil ſijn ketterij niet verlochenen noch afgaen / dus iſſer geen raed voor hem / hy is te hertneckig: ik en ſoude om mijn geloofs wille mijnen vinger in geen brandende heerſe willen ſteken / en deſen man ſeid / dat hy hem lieber wil laten verbranden dan ſijn gelove afgaen / dus en is voor hem geen raed / en heeftſe alſo afgeſet. Den 30. May heeft de Prince van Orangien uit Dordrecht / aen de Wethouderen van Mechelen geſchreven tot faveur en interceſſie van den voorſchreven gevangen Pieter Panis / verſoekende vriendelijk en ernſtig / ten einde ſy hem ſouden willen ontſlaen / om niet van nieus op te richten de ſpectacten van de voorgaende tyrannye / daer ſo veel quaeds uit gevolgt was / dan 't en heeft al niet mogen helpen. Hy is den 15 Juny van Schepenen van Mechelen / Don Jan binnen Mechelen weſende en door ſijn advijs / verweſen ter dood / en ten ſelven dage openbaerlijk beneffens het Stad huis op een ſchavot onthooft / tot groot miſcontentement van veel Borgeren en Inwoonderen / en groote opſpraek van Don Jan. Die van de Gereformeerde Religie namen dit ſeer qualijken / en ſeiden dat hier aen wel te ſien was wat men van hem te verwachten hadde.

Pieter Panis Kleermaker burger tot Mechelen werd gevangen ter ſake van de Religie.

De Prince van Orangien ſchrijft aen de Wethouders van Mechelen in ſaeken van Pieter Panis.

Pieter Panis werd onthaft.

De Staten Generael hadden de Hoogduitſe Colonellen verſcheiden offeren en preſentatien doen doen / door hare Gedeputeerde / maer en konden tot gene redelijkheid mette ſelve handelen / derhalven uit het rapport van als verſtaen hebbende / ſo heeft ſijn Hoogheid neffens de Gedeputeerde van de Staten ook ſijne Gedeputeerde / te weten den Secretaris Eſcobedo / neffens den Grave van Boſſu / de Baron van Haſſingem en Hierges / de Heeren van Grobendonk / Liederkerke / Goingnies / La Motte en t'Seraets / gedeputeert van wegen de Staten Generael / geſonden aen de voorſz Colonellen der Duitſen / te weten aen den Baender-heere van Fronſbergen / Polwijler en Focker binnen Antwerpen / en hebben de ſelve doen preſenteren prompteliik te betalen twe maenden gagien in contant geld / en een maent in laken / op conditie dat zy daer mede datelijk ſouden afgedankt weſen / en haer / op den weg te begeven / om uit den lande te vertrecken / en ingevalle zy 't ſelve accepteren / dat men terſtond met hen ſal beginnen af te reknen / aengaende haer gepretendeert achterweſen: en 't gene men bevinden ſoude hen in gerechtigheid ſchuldig te weſen / daer van ſouden de Heeren Staten hen verlenen brieven van obligatie en verſekertheid / om 't ſelve te betalen op redelijke termijnen.

Offeren en preſentatien gedaen aen de Hoogduitſe Colonellen en hare Capiteinen.

De voorſz Colonellen en Capiteinen gaven hier op voor antwoord / dat zy wel van meninge en bereed waren / aengaende hen perſonen / hen te employeren tot alles 't gene ſtrecken mocht tot dienſt van

Antwoorde der Colonellen opte ſe de preſentatie

van ſijne Majeſteit / en gemene ruſte der Nederlanden van herwaers-over; maer aengaende d'affairen van haer regimenten in't generael / ſonder de wete of conſent van krijgs-volk / en ſouden ſy niet konnen noch vermogen ſich t'onderwinden te conſenteren in eenige ſake / en aengeſien dat daer maer vier Compagnien en waren van haer regiment binnen Antwerpen / begeerden ſy eenigen tijd om hare Gedeputeerde te ſenden aen hare afweſende Compagnien.

En alſo de preſentatie henluiden gedaen / was van ſeer kleine importantie / en dat hier voortijds noit diergelijke en was gebruikt / by de krone van Spangien tegen de Duitſe Natie / en dat nochtans deſen handel ſoude mogen werden gevorderd en op 't beſte voorgehouden haerlieder krijgs-volk / verſochten de voorſz Colonellen en hare Capiteinen / dat men met henluiden eerſt ſoude afrekenen van alle 't gene dat ſy en hare Capiteinen mochten ontfangen hebben / en van 't gene hen noch ſoude mogen reſteren / hen met eenen verklarende den tijd en verſekertheid / die men hen ſoude geven voor haer reſte / dat ook de verſekertheid nergens anders en ſoude weſen dan in't Keiſerrijk en in't begrijp des ſelfs / alſo anderſins deſe negotiatie of handelinge tot geen goed effect en ſoude komen / en meer verachteringe als vorderinge der ſake veroorſaken / dat men den Colonellen ook ſoude deſigneren ſekeren dach / wanneer de afrekeninge ſoude geſchieden / om hen Capiteinen en andere Officieren 't ſelve aengaende / daer van te adverteren en waerſchouwen.

De voorſchreven Colonellen en Capiteinen verhoopten dat ſijn Hoogheid en de Heeren Staten Generael ſouden opſicht en conſideratie nemen op de dienſten / grote arbeiden / moeite / pijnen en patienтien by hen en hen krijgs-volk geleden / den tijd van 59 maenden lang / en daerom hen preſentatie doen van meerder gerede betalinge van haer achterweſen / en met hen niet minder te handelen / dan met het ander krijgs-volk van ſijne Majeſteit.

En nademael de nood of importantie / en't goed ſucces of vorderinge deſer ſake of handel wel vereiſchte / dat de Colonellen ſelfs daer van ſpraken met ſijne Hoogheid: ſo baden ſy luiden en hare Capiteinen / dat de Heeren Gedeputeerde van ſijn Hoogheid / en der Heeren Staten ſo veel wilden doen beneffens ſijne Hoogheid / dat de ſelve ſoude gelieven haer te noemen ſekere plaets / het ware t'Antwerpen / Mechelen of andere buiten de ſtad van Bruſſel / om hen by ſijne Hoogheid te mogen laten binden.

De voorſchreven Heeren Gedeputeerde bedankten de voorſchreven Colonellen en hun Capiteinen grotelijx van hun goeden wille en affectie / dieſe droegen tot advancement en vorderinge van deſen handel: en nopende 't eerſte poinct van datſe wilden ſenden hare Gedeputeerde aen d'andere Capiteinen en Officiers van haer regiment: ſeiden de voorſchreven Gedeputeerde / dat ſy van wegen ſijne Hoogheid en Staten laſt hadden / om te ſchouwen alle inconvenienten en ongeregeltheden alrede overgekomen / en noch in apparentie / men jegenvoordelijk ſoude tracteren of handelen / mette geene binnen Antwerpen weſende / en dat ſonder prejudictie van d'ander Compagnien. De Colonels ſouden terſtond mogen verklaren hare meninge / op de preſentatien en offeren hen gedaen van wegen ſijn Hoogheid en der Heeren Staten / om daer na ook te verſtaen d'intentie of meninge van d'andere abſente Compagnien / om van gelijken met haer ook te procederen tot af-rekeninge.

En belangende d'afrekeninge / verſekertheid / en atterminatie / gaven voor antwoord / dat ſy bereid waren promptelijk te verſtaen tot afrekeninge / (uitgenomen met de Compagnien daer mede alrede gehandelt was /) en dat voor haer reſterende achterſtal / de ſelve ſouden gegeven worden behoorlijke brieven van verbande der Heeren Staten Generael deſer Nederlanden / met tuſſchen komінge van d'obligatien van ſijne Hoogheid / op conditie van dat de ſelve reſte ſoude betaelt werden op vier jaren / by egale of gelijke portien: waer in de Colonels hen niet en hebben te verwonderen / aengeſien den groten nood en laſt / daer deſe Nederlanden jegenwoordelijk hen in bevonden / en dat het ſelve is gepleegt metten anderen Duitſe Coloneilen / ſelfs in de leſte oorlogen tegen Vrankrijk / en't miſhaegt de Gedeputeerde ſeer / datſe niet verder en konnen preſenteren / om d'onmogelijkheid van de Staten en Landen. En dewijle de Colonellen ſelfs begeeren te ſpreken met ſijne Hoogheid / preſenteerden de Gedeputeerde ſulk officie te doen / dat't ſelve ſoude geſchieden ten alder eerſten doenlijk weſende / verſoekende noch / dat de Colonellen ſouden willen accepteren deſe ſo redelijke preſentatien / daer door ook ſijne Hoogheid te beter luſt ſoude hebben / om met haer lieden te ſpreken.

Op al 't welke de Colonellen verklaerden / als noch te vreden te weſen / ſich t'accommoderen ſo vele mogelijk ſoude weſen / perſiſterende niettemin dat men voor alle ſaken / eerſt met haer en haer volk ſoude finalijken afrekenen / en dat ſy dan ſouden gereet weſen / te komen in vorder communicatie met ſijn Hoogheid / van wegen en in den name van ſijne Majeſteit / in en tot wiens dienſte ſy waren. Eintelijk antwoord der voorſz Duitſe Colonellen.

De Gedeputeerde ſiende dat ſy niet anders en konden uitrechten / hebben haer rapport aen Don Johan en den Staten Generael gedaen. Eintelijk is goed gevonden / dat ſijn Hoogheid door ſijne autoriteit / de ſake ſoude by der hand nemen / en dat hy tot Mechelen de voorſz Hoogduitſe Colonellen ſoude beſchrijven / en daer mede tracteren van hen betalinge / afdankinge en vertrek uit den lande. De Staten voorſz hebben middelretijd alle naerſtigheid gedaen / om geld te bekomen totte betalinge der ſelver / ſo met geld op intereſt te lichten / als van de Provincien in't particulier / ſendende tot dien einde op vele plaetſen verſcheiden Commiſſariſſen en Gedeputeerden / om de ſelve te inducеren tot opbrenginge van geld. Don Jan is den vijfden Juny uit Bruſſel na Mechelen vertrocken / alwaer hy ſeer heerlijk in gehaelt is. Doch eer hy van Bruſſel vertrok / heeft hy den Staten voorgehouden / dat zy de wapenen ſouden aennemen tegen den Prince van Orangien / die hy ſeide dat den vrede gebroken hadde / door dien hy die van Amſterdam ſocht te bedwingen onder ſijn gouvernement / ſeggende dat by aldien hy waer in Spangien / of Italien / dat hy expreſſelijk overkomen ſoude / om te beſchermen de queſtie van die van Amſterdam / 't welk de voorſz Staten oorſaek gegeven heeft van groot miſtrouwen: doch ſeiden ſy die ſake vereiſchte meerder en breder kenniſſe / eermen die ſoude behoren te ſliſſen door d'oorloge / uit dewelk ſo veel ellenden en kwaetwigheden voorts komen / die men behoorde te ſchouwen / byſonder nadien de deciſie van alle geſchillen konden geſlicht werden in een wettige t'ſamenſprake / of in de wettige vergaderinge van de Generale Staten. Don Jan voordeelt met de Hoogduitſe Colonellen tegen der Staten meninge.

Don Jan nu tot Mechelen gekomen zijnde / heeft hy beginnen te handelen mette voorſchreven Hoogduitſe Colonellen / in voegen dat de Staten niet anders en wiſten / of hy handelde ter goeder trouwe / ſchreef dagelijx over aen de Gedeputeerde van de Staten Generael tot Bruſſel vergadert zijnde / zijn wederbaren: openlijk handelde hy mette ſelve opten voet dien hy mette Staten hadde genomen: maer ſecretelijk tracteerde hy mette ſelve / datſe hen ſouden voegen tegen de Staten / ſulx naderhand ondekt is geworden door de brieven die geinterciperт zijn geweeſt / niettemin op dattet ſchijnen ſoude dat hy ter goeder trouwen handelde / heeft hy d'antwoorde der Duitſe Colonellen aen den Staten overgeſonden / ſommarie inhoudende. Don Jans vertrek na Mechelen.

Dat ſijn Hoogheid wel ſeerlijk mach geloven / dat ſy niet alleen in dit / maer in alle andere meerder ſaken bereid zijn / ſijne Majeſteit en ſijne Hoogheid / ootmoedelijk te gehoorſamen / ſelfs voor hem t'emploperen Don Jan houd de Staten generael voor om de wapenen weder aen te nemen tegen den Prince van Orangien.

Duitſer Colonellen antwoord op de preſenta-

tie van Don Jan.

ploperen lijf en bloed/gelijk sy verhopen dat sijne Maj. en sijne Hoogheid daer van alrede gebonden hebben d'effect: maer bindende de presentatie niet anders te wesen dan al 't selve / dat onlanx met henlieden gehandelt was in de stad van Antwerpen / door de Heeren Gedeputeerde daer van het krijgs-volk seer verwondert waren / wesende 't selve so simpel en voormaels nooit gehoort/ sulx dat het onder hen gecauseert hadde alteratie en misnoeginge / gelijk sy meenden dat zijn Hoogheid wel hadde verstaen. Ter selver oorsaek en souden de voorsz Colonellen / de voorsz presentatie hen volk niet doorven voor houden / vresende of al sulx geboerde / datter sulke garboullie door soude ontstaen / dat zijne Majesteyt en dese Landen wel mocht strecken tot grote schade en interest. Daerom / en op dat sijn Hoogheid en alle de wereld mochten sien / dat sy anders niet en sochten/ dan alle ruste/eenigheid en vrede in de Landen / en dat sy harent halven (des God wist) de salte gaerne souden uitvoeren tot eenig goed effect/ om te schouwen alle suspicie daer mede men hen soude willen belasten. De selve Colonellen seggen / hoewel het was tegen hare autoriteit / en de overoude costume en gebruik / tusschen andere Duitsen tot noch toe geobserveert / dat sy te vreden waren ten regarde van zijne Hoogheid/dat so verre sijne Hoogheid ordonneerde iemant in de stad van Antwerpen / mette ordinarise Contadores of Rekenaers van zijne Majest. / te schrijven aen de Capiteinen van hare Regimenten / op dat sy met alle diligentie souden afvaerdigen na Antwerpen hare Commisen / om aldaer te verstaen tot afrekeninge / de welke geliquideert en geappointeert zijnde / soude sijn Hoogheid alsdan mogen doen tracteren by de Heeren Commissarissen van den Keiser met hen volk / op 't stuk van henne betalinge en verseker theden/en so spluiden alsdan konden doen enigen goeden dienst/en souden't selve niet nalaten te doen so veel hen mogelijk was. 't Gene voorsz is docht hen het aldaer expedienste/ en den besten weg/om tot eenig goed einde te geraken / hen gebiedende seer ootmoedelijk tot sijne Hoogheid / Ec.

DE Heeren Staten Generael verstaende / dat de voorschreven Hoogduitse nergens toe en wilden verstaen: maer datse voor al wilden eerst hebben dat men met henlieden soude afrekenen / om also tijd te winnen/ also dat daer veel tijds mede soude doorlopen/ en datse middelretijd mosten onderhouden werden tot kosten van 't Land / 't welk alst al na der Staten meninge ginge/over de 100000 gulden soude belopen alle maend: maer na de meninge der Duitse / soude het wel belopen 180000 guld. alle maend. Hebben eintlijk haer doen aenbieden volgende de resolutie by haer genomen den 20 Juny / in plaets van twe maenden in gelde / drie maenden in gelde contant / en een maend in laken / en dat / mits datse daer mede souden vertrecken uitten Lande / latende hare gemachtigde om voorts af te reknen / en wat men hen dan schuldig soude blijven / soud men haer betalen op sekere termijnen / daer voren de Staten en ook sijn Hoogheid / ter begeerten van de Staten/ henluiden brieven van obligatien en verband souden leveren: maer wat presentatie men de selve dede/ het was alles te vergeefs/doch de Staten en wisten niet/ dat het selfde quam door sijn Hoogheid selve / die hen-luiden selve daer toe secretelijk ophitste. De Staten dan siende / datse niet met allen mette voorsz Duitsen en konden uitrechten/ hebben ten laetsten goed gevonden/ om eens daer af te komen / te versoeken de Heeren Ambassadeurs van den Keiser / datse hen wilden voegen by sijne Hoogheid tot Mechelen / en hare autoriteit mede interponeren/ om tot een einde te mogen geraken: maer also de selve mede niet en konden uitrechten / so heeft zijn Hoogheid de selve / mitsgaders de Heere van Rassingem/ wederom gesonden aen de voorsz Heeren Staten / om van als te doen mondeling rapport / de welke gehoort hebbende / so hebben sy na rijpe deliberatie / de selve wederom by sijn Hoogheid gesonden / en aen de selve de navolgende brief.

De Staten bieden de Duitse te betalen drie maenden in geld / en een maend in laken.

MYn Heere, hebbende gehoort 't rapport van mijn Heeren d'Ambassadeurs, en Gesubdelegeerde van sijne Keiserl. Maj. en van den Heere van Rassingem, en andere Heeren by ons versocht op 't stuk van de Hoogduitsen, zijn wy seer verwondert geweest, dat sy so beswaert zijn, gemerkt de redelijke aenbiedinge hen gedaen, ten aensien van den uitterstten noot en ellende, in welke dese Landen jegenwoordelijk gevallen zijn, geen insien hebbende, dat hun achterstal hun begin genomen heeft by de kleine discretie van de Heeren uwer Hoogheids Voorsaten in 't generael gouvernement der Landen: hebbende de selve beswaert met een oneindlijk getal oft menigte van onnodig krijgsvolk, tot groten ondienst van sijne Majesteit: niet te min gelijk wy wenschen uit dese benautheid te geraken door een goed verdrag, so hebben wy, de voorsz Heeren Ambassadeurs en andere Heeren Gedeputeerde versocht, hen by uwe Hoogheid weder te vinden, om door des selfs autoriteit desen handel te voleinden, hun hebbende verklaert de laetste resolutie die wy genomen hebben op de middelen van onsen vermogen: welken volgende, wy uwe Hoogheid onderdaniglijken bidden de goede hand te houden, dat in korte dagen alles gebracht mach werden tot een goed einde, en dat u believe ons te helpen met uw autoriteit en credit. Wy hebben de voorsz Heeren versocht, alles uwe Hoogheid particulierlijk te vertonen, biddende hen-luiden te willen geven gelove en credentie.

Mijn Heere, wy bidden op 't alderootmoedigste gerecommandeert te wesen in uwe goede gratie, en dat God den Schepper u Hoogheid wil geven alle goede voorspoed, uit Brussel den 25 Juny, 1577. Onderstond, uwe Hoogheids onderdanige en gehoorsame, de Gedeputeerde van de Staten Generael, vergadert tot Brussel. Ondertekent, *Cornelius Welemans.* 't Opschrift was, Aen sijne Hoogheid. (F. 24

De resolutie van de Staten Generael in den voorsz vrief gementioneert / was luidende als volgt.

DE Staten Generael gehoort hebbende 't rapport van mijn Heere den Baron van Rassingem en andere Heeren Gedeputeerde / om te handelen metten Colonellen en Capiteinen der Hoogduitsen / en gesien 't advijs der Heeren Ambassadeurs en Gesubdelegeerde van zijne Keiserlijke Majesteit / verklaren/ dat hoe wel sy gehoopt hadden / dat de voorsz Hoogduitse sonder voorder swarigheid voor te wenden / hadden t'aenvaerden d'aenbiedinge en presentatie hun gedaen van wegen den voorsz Staten; als wesende de selve meer dan redelijk/ nochtans siende dat zijne Hoogheid hen wel heeft willen emploperen of gebruiken in dese sake / en dat hy de sake so seer ter herten neemt / ook om te betonen datse niet en begeren / als eenmael te voorderen desen handel / door alle mogelijke middelen/ om also te schouwen alle onheilen en desordren / die in dese sake soude komen te ontstaen. Hebben besloten en geresolveert / 't gene volgt / alles sonder prejudicie van den inhouden van de pacificatie/en eens anders recht.

In den eersten/ datmen terstond sal afrekenen mette Gedeputeerde van elke Compagnie / by Commissarissen daer toe te ordonneren/ en op sulken plaetse als sijne Hoogheid bekenen sal.

In welke afrekeninge men aftrecken of houden sal/ eerstelijk 't gene de Colonellen / Officiers en soldaten ontfangen hebben in betalinge / leninge en hulpe van gelde / bivres / munitien / serviten / gedeelten en diergelijke verstrekkingen niet begrepen in hun bestelbrief.

Als mede 't gene zy den Staten / Steden / Dorpen en particuliere personen mogen schuldig zijn.

Daer en boven al 't gene sy gegeten/of verteert hebben / tot discretie / 't welk hun redelijk sal werden geestimeert voor yder dag / en na advenant yders hoost/ na dat hun ordinaris gagien belopen.

Welke afrekeninge sal moeten eindigen op 't spoedichste/ en selfs binnen den tijd van den 10 July eerstkomende; en de selve geeindicht zijnde by de Compagnien / sal elk der selve gehouden wesen / binnen den voorsz termijn t'aenvaerden d'offren en presentatien

Reste van 't schrijven van de Heeren Staten Generael/ pendente sake by Hoogduitse

„ tien der vooꝛſz Staten / begrepen in 't geſchꝛift van
„ hare reſolutie vanden 20 deſer maend Junij / daer van
„ copie hier mede gaet.
„ En ſullen ondertuſſchen tot hun onderhoud ontfan-
„ gen de laetſte leninge / om de minſte foule of beroerte
„ ter plaetſen daer ſy weſen ſullen / en daer ſullen zy hen
„ moeten te vꝛeden ſtellen / ſonder eenige inſtantie te
„ doen / kracht of geweld te gebꝛuiken om meer te heb-
„ ben / gelijklmen verſtaet dat zy gedaen hebben / en in
„ vele plaetſen doen / en deſen volgende ſal zijn Hoog-
„ heid verſocht woꝛden / hun te ſchꝛijven particuliere
„ vꝛieven.
„ En t'einden d'expiratie van den termijn datmen
„ verſtaet / dat d'afrekeningen ſullen zijn gedaen / en dat
„ by gebꝛeke als boven / zy vooꝛ gecaſſeert ſullen woꝛden
„ gehouden / en gefruſtreert blijven van de leninge die zy
„ pꝛetenderen.
„ En gelijk boven de particuliere eterijen der ſoldaten
„ af te trecken als vooꝛſz bevonden werd / dat by hun
„ wijven / hoeren / kinderen en jongens / een over grote
„ ſchade bygevoegt is / te boven gaende hun ſoldije / ſal
„ men belaſten aen te houden / dat ſulx op hun afreke-
„ ninge met een merkelijke ſomme gequiteert werde /
„ gemerkt hun lange onderhoud / de grootheid van hun
„ ſchuld / en onvermogentheid der Staten van meer te
„ konnen opbꝛengen.
„ En dat de vooꝛſz Heeren Gedeputeerde by zijn
„ Hoogheid willen aenhouden / dat hy / om de redenen
„ ſo menigmael verhaelt / believe de ſteden terſtond t'ont-
„ laſten van de Hoogduitſen / en ſonderlinge de ſtad van
„ Antwerpen / en 's Hertogen-boſch / ſonder den vooꝛſz
„ termijn te verwachten.
„ Eintelijk na dien geen ander middel vooꝛ handen
„ is / als vooꝛſz is / weſende hun uitterſte / ſonder meer
„ te konnen verſtrecken / noch in ander communicatie
„ te komen / de vooꝛſz Heeren Gedeputeerde deſen ge-
„ conſidereert / ſullen zijn Hoogheid bidden in den na-
„ me der vooꝛſz Staten / ingevalle de Hoogduitſe de
„ vooꝛſz middelen niet en wilden aenvaerden / dat hem
„ believe tot hun pꝛotectie deſe ſake ter hand te nemen /
„ om 't land te verſchonen van alle voꝛdere plonderyen /
„ exactien en gewelden der vooꝛſz Hoogduitſen / tot wel-
„ ken de vooꝛſz Staten niet in gebꝛeke en ſullen weſen /
„ alle hulpe en gehooꝛſaemheid te bewijſen: en ten ſel-
„ ven einde te adverteren / de Benden en Compangien
„ van Oꝛdonnantien / te voet en te paerde / hun gereet
„ te houden / met alle andere middelen die by der hand
„ zijn. Gedaen in Bꝛuſſel den 25 Junij / 1577.

Staten Generael ſchꝛijven aen de Magiſtraten van de ſteden / en de gene / die de Hoogduitſe ſoldaten in garniſoen lagen.

SY hebben mede geſchꝛeven aen de Magiſtraten van de ſteden van Antwerpen / Bꝛeda / 's Hertogen-boſch / Bergen op Zoom / Steenbergen / Gꝛave / Campen / Deventer / &c. daer de Hoogduitſe in garniſoen lagen / dat alſo hare Gedeputeerde binnen de ſtad van Mechelen doende waren en negotierende / om af te rekenen mette Hoogduitſe ſoldaten in hare Steden leggende / daer in alle naerſtigheid gedaen woꝛde / ten einde de Steden en Landen daer de ſelve ſoldaten waren / hꝛoteling mochten ontlaſt werden. Dat nochtans hangende de ſelve negotiatie van node was / de vooꝛſeide ſoldaten te geven het pꝛeſt of leninge van 15 dagen / vooꝛ de leſte reiſe / ten einde by faulte van dien geen inconvenient of deſoꝛdꝛe en geſchiede / en ſo ſy luiden geen geld vooꝛ handen en hadden / datſe daerom niet konden laten te ſchꝛijven / dat ſy luiden haer uitterſte beſt doen ſouden / om de vooꝛſz leninge van 15 dagen op te bꝛengen / vooꝛ de ſoldaten in hare Steden leggende / in der voegen als ſy vooꝛ deſen gedaen hadden / en datſe het daerom te liever behooꝛden te doen / om dattet de laetſte reiſe was. Des ſouden ſy de ſelve doen depeſchieren vꝛieven van obligatie / met belofte datſe gerembourſeert ſouden werden by de Generaliteit / van alle de penningen dieſe geadvanceert hadden aen de vooꝛſz ſoldaten / zedert de maend van Mey / en dat van de eerſte penningen die pꝛocederen ſouden van 't eerſte accoꝛd / dat by de Generale Staten gedaen ſoude werden.

De vooꝛſz Staten hebben ook dooꝛ den Heere van Gꝛobendonk Don Johan doen aenſeggen / dat hy ook aen de Steden daer de Hoogduitſe ſoldaten in garniſoen lagen / wilde ſchꝛijven / dat de ſelve de leſte leninge wilden aen de vooꝛſz Hoogduitſe verſchieten / 't welk hy willig was te doen / alleen ſchꝛeef hy / dat de vijf compagnien leggende binnen Neurmonde by haer moſten verſocht zijn van leninge / alſo die vermits d'armoede der ſelver ſteden / ſo hy was geinfoꝛmeert / ſo dooꝛ hare Gedeputeerde / als dooꝛ den Heere van Hierges / den Colonel Polwijler en zijne Capiteinen / 't ſelve niet en vermochten te doen.

Don Jan ſchꝛijft uit Mechelen aen de Staten Generael tot Bꝛuſſel.

Hy ſchꝛeef hen-lieden ook / dat ſy wel hadden konnen verſtaen / hoe ſoꝛgvuldig hy zedert ſijne aenkomſte in dit Gouvernement / geweeſt was om te verſoꝛgen 't welvaren / ruſte en vꝛeedſaemheid des Lands van herwaers-over / en dat hy deſe ſoꝛge altijd ter herten hebbende / was gedwongen te ſeggen / dat hy vooꝛboden ſach van grote inconvenienten en deſoꝛdꝛe / ſo men niet haeſtelijk toe en ſage / om eenige betalinge te doen tot onderſtant vooꝛ de ſoldaten in de oꝛdinariſe garniſoenen / ſonderling in den Lande en Gꝛaefſchappe van Henegouwe / weſende gewaerſchout dat die van Marienburg en Philippeville alrede ſeer waren gealtereert / begerende dat ſy wilden inſien en overwegen / dat ſy by gebꝛeke van betalinge / geen verſtant en maken te nemen met ander oꝛlogsvolk midden in 't Land zijnde en noch niet betaelt / want ſy wel hoffen conſidereren watter uit ſoude volgen / in den tijd die doe was lopende / dat ſy lieden daerom daer in d'oꝛdꝛe wilden ſtellen die daer toe vereiſchte / en niet toelaten dat dooꝛ verſuimeniſſe / of achteloosheid niet en guame te vallen in ſaken / die verſtoringe mochten veꝛooꝛſaken in de gemene ruſte / die men ſo ſeer was ſoekende.

Mede verſocht hy of ſy ſouden te vꝛeden weſen 't verſchil tuſſchen de Duitſen weſende / en vallende op de afrekeningen te willen ſtellen in handen / en op de uitſpꝛake van de Ambaſſadeurs des Keiſers / en de geſubdelegeerde aldaer weſende / dꝛoeg hen ook vooꝛ de ſwarigheden diemen vond in de afrekeninge van de Duitſen / aengaende de Compangien / geweeſt hebbende tot Valencijn / Dooꝛnik en elders / waer op hy hare antwooꝛde was verwachtende.

Antwooꝛde der Staten aen Don Jan.

HIer op hebben de Staten vooꝛſz geantwooꝛd / dat ſy met alre naerſtigheid aen allen oꝛden ſochten de ruſte te verſoꝛgen / en niet naer en lieten te doen alles dat hen mogelijk was / om penningen op te bꝛengen en te verſamelen / tot dien einde nodig. Baden hem daerom ook dat hy ten aenſien van de nood daer ſy hen in vonden / noch vooꝛ een kleine tijd wilde patientie nemen / aengaende het rembours van de leninge die ſijn Hoogheid haer gedaen hadde / totte voldoeninge van de 300000 guldens / tot vertreckinge der Spangiaerden: alſo den nood ſulk gebieden over haer hadde / datſe geen middel en hadden / hem de ſelve noch weder te geven / tot datſe vooꝛ een gedeelte der ſchulden dieſe betalen moſten / wat verlichtet ſouden weſen / in welke / gelijk in vele andere weldaden / hy den plicht daer met ſy hem verbonden waren / vermeerderen ſoude / en henluiden te bereider binden / om hem alle onderdanigen dienſt te doen.

Sy hadden ook nader overſien en geconſidereert de tractaten en appoictementen / ook d'oꝛdꝛe gepaſſeert in de ſake van de Hoogduitſe / namentlijk het tractaet gemaekt met zijne Hoogheid / verklaerden daerom met goed fundament en reden (onder coꝛrectie nochtans) dat zy niet en konden / noch en mochten verſtaen woꝛden / gehouden te weſen in eenige ſaken aen de navolgende Compangnien: te weten / de drie Compangien van de regimente van Fronsbergen / geweeſt ſijnde tot Valencijn / drie andere van 't ſelve regiment geweeſt zijnde tot Dooꝛnik / een ander van dien geweeſt zijnde tot Dieſt / een Compangie van Polwijler geweeſt zijnde tot Nivelle / en een ander van Capitein Cartebeeq van den ſelven regimente / geweeſt zijnde te Geldernaken en Gembloux.

Want aengaende de Duitſe van Valencijn / wgs tractaet en appointement mede gemaekt by 't welke

„ zy quijt gescholden hadden den Coninck / de Staten en
„ 't land / 't welck so klaer was / dattet van genen node
„ en was 't selve te disputeren / wesende de selve Duit-
„ sen niet gefundeert te pretenderen eenige afrekeninge /
„ noch betalinge aen zijne Majesteit / noch aen de Hee-
„ ren Staten. Adverterende niettemin dat het geexhi-
„ beerde geschrifte is de acte van de quitantie en oprigi-
„ neel appointemente met henluiden gemaekt / van 't ge-
„ ne mondelinge was gearresteert in Valencijn.

„ De bendelen en Compagnien van Doornik / desel-
„ ve hebben by ordonnantie van de Heeren Raden van
„ Staten by sijne Maj. gecommitteert / tot 't gouver-
„ nement der landen van herwaers-over / gecasseert ge-
„ weest / en zijn versonden in haer landen / en geleid of
„ geconduiseert tot op de Frontieren / en deden de selve
„ boven dien t'haren vertrecke eed / dat sy in ses maen-
„ den niet dienen en souden tegen zijne Majesteit / de
„ Staten en Landen / en gaven Ostagiers of Gyselaers
„ tot verseckertheid van den Commissaris haren Con-
„ ducteur / en zijn daer na versonden in Duitslant / vol-
„ gende de brieven van by geleide van den Rade van
„ State. Daerom niet zijnde in den dienst / noch volk
„ van oorloge in wesen / noch in 't land / ten tijde het
„ tractaet met zijne Hoogheid was gemaekt / en kan niet
„ geseid noch geinfereert worden / dat sy sijn begrepen on-
„ der de genige / die de voornoemde Staten hadden be-
„ looft te betalen / als wesende van te voren geappoinc-
„ teert en gecontenteert / hebbende selfs de Staten quijt
„ gescholden / als bleek by haerlieder appointement.

(F. 250.) „ Tot dien propooste houd ook 't 3 articul van den
„ tractate met zijn Hoogheid gemaekt / nopende 't stuk
„ van de Duitse in deser manieren. Item actorderen /
„„ statueren en ordonneren / dat alle en een pegelijk van
„„ ons oorlogsvolk / Spangiaerden / Hoogduitsen / &c.
„„ jegenwoordelijk wesende in onse voorseide Nederlan-
„„ den / sullen moeten vertrecken / &c.

„ Daer uit moet verstaen worden / dat in 't minste niet
„ en raekt de voorsz Hoogduitsen van Doornik / noch
„ andere die ten tijde van 't tractaet geen krijgsluiden
„ meer en waren noch in dienste van den lande: maer
„ lange te voren gecasseert / geconduiseert en vertroc-
„ ken by capitulatie tusschen hen gemaekt / daer na ge-
„ adhorpeert en geratificeert by den Rade van State / re-
„ presenterende den Coninck als geseid is.

„ Van gelijken in 't 5 articul / daer geseid werd: en
„„ aengaende den tijd en termijn van ons voorseide Hoog-
„„ duits volk van oorloge / de selve moeten en sullen ver-
„„ trecken uit onse Nederlanden / verstond na dat de voorsz
„„ Staten met hen overkomen sullen hebben.

„„ Daer uit kan men sien en infereren / dat hebbende
„ van als doen te voren geappoincteert mette voorsz
„ Hoogduitse / en was niet meer nodig met haerlieden
„ eenig nieu accoort te maken / en consequentelijk / dat
„ zijne Hoogheid niet en verstaet te spreken / noch te be-
„ grijpen de gene mette welke alrede was geappoinc-
„ teert.

„ 't Is nochtans heel klaer dat de termijnen spreken
„ de van 't vertrek uitten lande / alleenlijk maer en raken
„ den genen die noch te vertrecken hadden / en die men
„ poogde en wilde dat vertrecken souden / en daer van
„ d'appointement spreekt / niet de genige die te voren
„ waren gecasseert en vertrocken / by sulken last / auto-
„ riteit en wege als voorseid is.

„ In conformiteit van 't welke 't 15 articul inhou-
„ dende / dat de Staten t'haren laste nemen te contente-
„ ren het Hoogduits krijgsvolk / en kan niet verstaen
„ worden van de Duitse die alrede de Staten hadden
„ quijt geschouden.

„ Selfs en konden die niet begrepen worden onder
„ 't volk van oorloge van sijne Maj. daer van gesprocken
„ is in 't voorsz tractaet / de gene die zijn Majesteit selfs
„ by den Heeren van den Rade van State hadde doen
„ casseren en versonden.

„ Andersins mocht men infereren / dat de Staten
„ t'haren laste souden hebben genomen alle de gene / aen
„ de welke zijne Majest. van voorgaende oorloge soude
„ mogen schuldig zijn / en is gansch contrarie d'inten-
„ tie van de contractanten.

Aengaende alle d'ander Compagnien / en is geen
tractaet noch capitulatie met haer-lieden gemaekt:
maer zijn volkomelijk en metter daed by ordonnantie
en autoriteit van den Rade van State / om redenen die
hen hebben mogen moveren / gecasseert / ontwapent
en versonden in hare landen.

Gelijk de Compagnie van Diest onder 't beleid van
den Heere 't Seraerts. Item de Compagnie van
Nivelle by deselve ordonnantie ontwapent / onder 't be-
leid van Philibert de Marbaix / hebbende doen geven
twe dalers aen jegelijk soldaet / en van gelijken d'ander
compagnie onder den Capitein Cartebeeg ontwapent
tot Fleru / gaende om te secoureren die van Nivelle.

Alle of den meestendeel van welke compagnien
hadden gesworen en solemnelen eed gedaen / niet dan te
dienen den Heeren Staten / ten aensien van welke re-
denen de voorsz Staten niet verstaen en hadden hen te
hernemen t'haren laste / en men konde sulx ook niet
deugdelijk infereren: nademael men by expresse woor-
den in 't tractaet gemaekt met sijne Hoogheid / daer
geen vermaen van en vond / 't gene gansch notelijk
was / soude men de Staten daer mede belasten.

So verre de voorsz Hoogduitse of eenige der selver
tot Luxenborg of elders hebben willen blijven / 't selve
is geweest tegens haer-lieder belofte / en ten onwete
der voorsz Staten.

Om welke redenen en andere wel geconsidereert /
was notoor genoeg / dat so de selve Hoogduitse noch re-
steerde eenige actie / ter sake van hunne verlopene ga-
gie totten tijd van haer cassement respectivelijk / dat
soude sijne Maj. aengaen. Baden daerom sijne Hoog-
heid ootmoedelijk / den Staten niet te willen qualijk
afnemen / dat sy persisteren in 't gene hier boven / ten
aensien van noch so vele andere lasten die sy op hen
schouderen hadden.

Don Jan aldus tot Mechelen in handel wesen-
de om de Hoogduitse / na meninge der Staten / te
accorderen en af te danken / so bevontmen van dage
tot dage dat de questien en geschillen aenwiessen en
vermeerderden / en datmen altijd verder en verder
van den anderen geraekte. Doch de Staten en had-
den het minste achterdenken niet op Don Jan / dat
hy de gene was die den handel verkeerdelijk dreef /
derhalven sy hem dagelijx schreven / sendende dan
d'eene dan d'andere by hem / om de sake te vorderen /
en hy geliet hem als of hy groot medelijden hadde
mette Staten / vermits de selve so seer verballen wa-
ren in schulden / door het afdanken van so vele volx van
oorloge: en op dat men sijn practijke niet gewaer
werden en soude / noch wat hy in den sin hadde / so
sond hy sijnen Secretaris Jan Escovedo aen den
Staten tot Brussel / hen aenbiedende alle hulpe en
bystand te doen aen den Konink / om eene merkelijke
somme van geld te bekomen tot henluider assistentie /
en schreef aen de Staten metten selven Escovedo / de-
se navolgenden brief.

MYne Heeren, hoewel ik sedert mijn intre in 't gouvernement van de landen van herwaers-over, wel aengemerkt en oversien hebbende den staet van dien, en dat de lasten die u lieden op den hals leggen, u lieden onverdraeglijk zijn, sonder de hulpe en bystand van mijnen Heere den Konink, 't selve meer dan eens by mijn brieven sijne Maj. voorgehouden hebbe, en dat van noden was dat hy u lieden die doen soude van eenige treffelijke somme van penningen, en hem seer ernstelijk bidde, dat hy soude willen hem selven dienen, 't selve also doende, en seer haest. Nochtans aenmerkende hoe seer dat in diergelijke saken seer dikwils de brieven van kleinder effect zijn, en begeerende uit mijne natuerlijke affectie tot de welvaert van dese landen, dat 't selve effect navolgde, so heeft my gedocht geheel van node te wesen, te senden aen sijne Maj. van enige persoon, die eenige kennisse hadde van de saken van herwaers-over, en die de wonde open gesien hebbende; daer af soude weten aen sijne Maj. het relaes te doen datter toe dient, en aen hem sollicitere om de voorseide bystand, met de kloekheid die daer toe van node is, en die met eenen eenige kennisse is hebbende van

2 van Jan soni doo cobi aen Sta Ge roel Ma len.

de

de Finantien van derwaers over, zijn voorſeide Maj. wiſt te geven de middelen, om de voornoemde byſtant te lichter te krijgen: en d'oge over al geſlagen hebbende, ſo en hebbe ik niemand gevonden, die na mijn goeddunken, ſoude mogen beter deſen dienſt doen, dan den Secretaris Eſcovedo, wiens affectie tot deſe voorſeide Landen, u lieden behoren te getuigen de proeven die gy lieden daer af alrede geſien hebt In voegen dat ik gereſolveert ben hem te ſenden totten voorſz effecte aen ſijn voorſz Majeſt. gelijk gy breder van hem ſult verſtaen, wel gewilt hebbende dat hy by u lieden ſoude reiſen, ten einde dat gy lieden wetende deſe ſijne reiſe, hem ſoud mogen laſt geven van 't gene u lieden ſal goeddunken aen ſijne Majeſt. u lieden wel mogende verſekeren dat hy hem daer in ſal quijten, gelijk gy lieden ſoud mogen begeren. Hier mede, mijn Heeren, onſe Heere God wil u lieden houden in ſijn heilige bewaringe. Uit Mechelen den 9 dag van Julio 1577. Ondertekent, *Johan.* En wat lager *Berty.* d'Opſchrift was: Aen mijn Heeren de Gedeputeerde van de Generale Staten, vergadert binnen de ſtad van Bruſſel.

De voorſz Eſcovedo / den voorſz brief overgelevert hebbende aen de voorſchreven Staten / heeft ook geloofst zijn beſt aen den Koning te doen / om van zijn Maj. hulpe en byſtant te doen geven van eene treffelijke ſomme van penningen. Doende een ſeer lanck verhael van de ſeer grote affectie / die Don Jan hadde totten welvaren van deſe Landen / om die te brengen tot hare oude voorſpoed / en dat hy van gelijken ſoude betonen de grote affectie en goede genegentheid / die hy tot deſe Landen was dragende / waerom hy ook deſe reiſe goedwillig aengenomen hadde / want hy ſag wel / dat ſonder de hulpe en byſtand van den Coninck / deſe Landen uit hare ſware ſwarigheid niet en konden geraken. Aldus verblinde hy de Staten door zijne ſchone woorden en gelofften / in voegen dat de Staten gedelibereert waren / hem voor zijnen goeden dienſt te beſchenken met een penſioen van 2000 cronen jaerlijx / als hy wederom ſoude gekomen zijn: en hier door teſſeerde alle archwaen en quaed achterdenken / dat eenige op Don Jan hadden / door dien datſe verſtonden dat by Don Jan / tot Mechelen in ſijn Hof uit en in gingen alle ſoorten van Italianen / Spangiaerts en Geſpangoliſeerde / houdende met hen-lieden openbare converſatie / raed en achterraed van bele ſaken / ſo geſeid werde: maer deſe vriendelijke aenbiedinge nam alle ſuſpicie wech. De Staten dan vonden goed / Eſcovedo mede te geven aen den Coninck deſen navolgenden brief / de reſte hem alles toebetrouwende.

HEER CONINK:

HEbbende over langen tijd grote begeerte gehad, uwe Maj. voor te dragen den deerlijken en beklagelijken ſtaet van de ſaken van herwaers-over, is ons ſeer wel te propooſte gekomen, de wederkomſte tot uwe Maj. van de Secretaris Eſcovedo, gedepeſcheert by ſijn Hoogheid, de welke als ooglijk getuige, ſal eensdeels aen uwe Maj. mogen doen rapport en verklaringe van de uitterſte nood, in de welke wy ons noch jegenwoordelijk vinden. By onſe voorgaende van den 17 Octobris leſtleden, hebben wy vermaen gemaekt van de grote foullen, exactien, overdaden, en grouwelijkheid of wreedheid, meerder dan barbariſe, begaen by de Spaenſe ſoldaten en andere vremdelingen en hare aenhangeren: en hoe dat de Hertog van Alva, en zijn navolger deſer Landen (ſonder eenige nood) vervult hebben, met een menigte krijgsvolx, vyanden van God, en van der Kerke, en van de eere en glorie van uwe Maj. en van de gemene ruſte. Hebbende hen niet konnen bedwingen van te ſeggen, dat ſy daer ſulk een menigte ſouden inbrengen, dat men de ſelvige niet en ſal konnen daer uit krijgen: als metter waerheid geſchied is, misbruikende alſo en in dit cas d'autoriteit, Gouvernement en wettelijk en gerechtig officie van den Prince, ſo goed en ſachtmoedig van nature, als uwe Maj. is, ſulx dat ſy hen voor God en de menſchen niet en konnen ontſchuldigen, dewijle men hen in alle gevallen en occurrentien heeft gedient van goed advijs en ſuiveren raed, gelijk als waerachtige yverige totten dienſt Gods, en getrouwe onderſaten van uwe Majeſt. toeſtond. En en willen daerom alhier daer van geen verhael maken, zijnde te vreden alleenlijk (overmits wy onſeker zijn, of uwe Maj. de voorſz brieven ontfangen heeft) dat wy hier by het dobbel ſenden. Maer aengaende de ſaken daer na overkomen, hoewel wy houden dat den meeſtendeel der ſelvigen tot uwe Maj. kenniſſe gekomen zijn. En hebben daerom niet willen laten de ſelvige alhier in 't korte te remonſtreren, en metter waerheid te verklaren, om mits dien uwe Maj: te bewegen, met medelijden en compaſſie van uwe arme onderſaten, en de ſelvige alſo by te ſtaen en helpen in hare miſerie, ellende en calamiteit. Na de muiterye van de Spaenſe ruiteren, waer van wy wat mentie gemaekt hebben by onſe voorgaende aen uwe Majeſt. de welke geabandonneert hebbende hen garniſoen, by den anderen in een hoop gekomen waren, exercerende of gebruikende vyandſchap en onſprekelijke wreedheden, en na dat 't gemutineerde voetvolk voor Zierickzee, hen hadden meeſter gemaekt van Aelſt, en andere van Liere en andere plaetſen, ſiende 't quaed van dage (F. 251.) te dage toenemen, ſonder eenige hope van beteringe, en bevreſende dat de ſaken vallen ſouden in meerder combuſtie en onwederoprechtelijk verderf, ontboden zijnde, jegelijk in 't particulier by brieven van mijn Heeren van de Rade van State, by uwe Maj. gecommitteert tot 't gouvernement van de Landen van herwaers-over, om daer in te weder-zijden by behoorlijke remedie te verſien, conſidererende dat alles beefde en periclitteerde aen alle kanten, dat het volk door wanhope mochte vallen of gebracht worden in een onwederoprechtelijk ongeluk, en daer door ons H. Gelove en de Catholijke Roomſe Religie, en autoriteit en onderdanigheid die men uwe Maj. ſchuldig is, ſouden mogen vallen in grote ſchade, prejudicie en intereſt, bevonden wy door rijpe deliberatie notelijk te weſen, achter wege te ſtellen en te verworpen alle ſcrupule en kleinmoedigheid, en een proeve te doen van de dienſt en getrouwigheid, die wy uwe Maj. natuerlijk ſchuldig zijn, ten regarde van de deerlijken en miſerablen ſtaet, in den welken de vreemdelingen de ſaken van uwe Maj. hadden gebrocht. En metter daed by advoy, autoriteit en conſent van de ſelven Raed van State, beſloten en determineerden wy, eens voor al de Landen te ſuiveren vande uitheemſe ſoldaten, en alſo de ſaken weder te ſtellen en in haren ouden ſtaet te brengen. Ook ſiende hoe ſeer door haer diſordre, tot onſen onſprekelijken verdriete, 't gelove en de Catholijke Religie meer en meer in Holland en Zeeland quam te verminderen en verloren te gaen, de welk ſijne oorſake genomen heeft door de ſelve oorſake, te weten door het quaed beleid, gouvernement en tractement van de voorſz Spangiaerts, en dat hoognodig was al eer de ſaken waren beklagelijk verlaten, eenige remedie te ſtellen, om haer-lieden wederom te brengen in d'onderdanigheid van uwe Maj. en dat ook uwe Maj. Landen bevochten of beſprongen weſende van verſcheiden oorden of zijden, niet en ſouden ten leſten werden tot roof geſtelt, adviſeren wy te tracteren te Gent, volgende 't gene begonſt was tot Breda, by laſte van uwe Maj. tot peys of pacificatie metten Prince van Orangien en de voorſz Provintien. Dewijle het vier lanx ſo meer ontſtak, en de vremde ſoldaten tot gene redelijke preſentatie hen en wilden verſtaen, die hen van wegen den Raed van State, en van onſen wegen was gedaen, zijn wy bedwongen geweeſt te beletten dat de voorſz gemutineerde ſoldaten, hen ſouden komen worpen in 't kaſteel van Gent, en hen voegen by het Spaens garniſoen, d'welk als doen daer was, en over ſulx de ſelve Stad ſouden overvallen. Om 't welk voor te komen, wy by lange belegeringe hebben 't garniſoen moeten bedwingen, 't voorſz kaſteel by appoinctement te verlaten, anderſins weſende verſekert, dat niet alleenlijk de ſelve ſtad; maer 't ganſche land van Vlaenderen ſoude geſtelt geworden hebben ten rove, viere, vlamme en ſwaerde. 't Selvige waren wy ook bedwongen te practiſeren tot Valencijn, om te be-

beletten, dat die Stad wederom niet en ſoude vallen in een roof en deſolatie, alſo deerlijk, als ſy eertijds gevallen was: welk herquam by de ſelvige uitheemſe of vreemdelingen, ten tijde van den Hertog van Alve: welke neerſtigheid by ons alſo geſchied is ten goeden einde, als geſeid is, en met het minſte geweld als mogelijk is geweeſt, en hebbende anders niet gepretendeert, dan te beletten d'executie of uitvoeringe van alſulken quaden wille en geweld, als men in ſo veel plaetſen by den Spangiaerts ſo ernſtlijk heeft ſien exerceren, alſo de ſchrickelijke en deerlijke acten der ſtad van Antwerpen overkomen klare getuigeniſſe geven, welke meer zijn te beklagen, alſo de ſtad Antwerpen was een voedſter van geheel Europe, d'edelſte bloeme van uwe Majeſt. krone, en de voornaemſte en rijxſte van de wereld, welke door dien nu is gebloot van hare weerdigheid, eere en rijkdom, en conſequentelijk gebrocht tot d'uitterſte armoede. Hebbende de voorſz gemutineerde tot volle mate van haren overdaed en geweld, en om het einde en den uitgank van hen voornemen te kronen door de ſlinke beleidinge van Jeronymo de Roda, die geuſurpeert hadde d'autoriteit en ſouveraineiteit van 't generael gouvernement van herwaers-over, met andere Hoofden van Spangiaerts, Italianen, Duitſen, en in ſomme alle vreemdelingen, en die tot 't ſelve eigen en eenig effect middel vonden te reconcilieren, en te wederroepen de eerſte gemutineerde van de ſtad van Aelſt en elders, hebben ſy ſchrickelijk geplondert, in vier en bloed gebrocht de voorſz Stad, met execrable overlaſten en ſchandelijke boosheden eenige dagen gedurende. Alſo ſy weinig te voren gedaen, of gehandelt hadden tot Maeſtricht. En alſo en met ſulker munte hebben ſy Spangiaerts betaelt de gene, die hen ſo langen tijd hadden gevoed en gedient, als volkeren die hen begeerden en waren achtende als ſlaven, ſedert haerlieden overkomſte herwaers, weſende dit al geleden of verdragen, om t'obedieren de Gouverneurs generael, die uwe Maj. hier hadde geſonden, verlropende en verbeidende altijds, dat de ſelvige daer in ſouden remedieren. En in ſulker gelijkformigheid, mach uwe Maj. verſtaen hebben, hoe veel exemplen men hier voormaels geſien heeft, van de ſelve hunne voornemen, en 't gene ſy t'anderen tijde hadden voorgenomen, in de Stad, Steden en Landen van Utrecht, de lelijkheid die ſy daer bedreven hebben, en ook hoe de gemutineerde Spangiaerts eertijds proefden de ſelve Stad te forceren, wetende hoe andere gemutineerde hadden gedaen binnen Antwerpen ten tijden vanden Groten Commandeur van Caſtilien, weſende metter daed gekomen tot beklimminge en inkomen van de Stad, op hope van faveur van 't Caſteel aldaer, alſo ſy bevonden hadden in 't Caſteel, en d'Officiers tot Antwerpen. Om welke ſaken men moet achten en eſtimeren, dat onſe Schepper, aenſiende met ſijne barmhertige ogen de grote miſerien, afflictien, tormenten en periculen die wy lijden over alle zijden, en de ſuiverheid en oprechtigheid van onſe meninge en intentie, heeft beweegt geweeſt uwe Maj. te vermorwen en te buigen tot metlijden en barmhertigheid, van onſe arme oude uwe getrouwe onderſaten, hebbende ons in d'uiterſte diligentie toegeſonden Don Johan van Ooſtenrijk, de welke in den naem van uwe Maj. ſulx met ons gehandelt en getracteert heeft, dat ten leſten ſiende dat wy anders niet en begeerden dan te blijven in onſe Heilige Catholijke Rooms gelove, en in d'onderdanigheid die wy uwe Maj. ſchuldig waren, ſo heeft hy ons den ſelve vrede metten Prince van Orangien gemaekt, geconfirmeert en geaggreert, en metter daed doen uitgaen en vertrecken de Spaenſe, Italiaenſe, en Bourgonſe ſoldaten, en geſworen t'onderhouden de privilegien, vryheden, en coſtumen van den Lande, volgende dien als uwe Maj. gedaen heeft in ſijn blijde inkomſte in deſe Nederlanden. Ook heeft hy van uwe Maj. verworven confirmatie en aggreatie van de ſelve peismakinge, daer beneffens van al 't gene dat tuſſen hem en ons is gehandelt en geaccordeert, en gelijkelijk heeft hy in den naem van uwe Maj. geaccepteert 't gouvernement generael van deſe Landen, welk ſy geweeſt de waerachtige en enige remedien om deſe Provintien te ſtellen in ruſte, vrede en volkomene verſekertheid: Sulx dat wy bekennen en belijden ons niet mogelijk te weſen, den goeden God daer over genoeg te konnen bedanken, nochte uwe Maj. en ſijne Hoogheid, van alle de weldaden die ons geſchied zijn, reſterende onder ſo veel deugden en beneficien tot volkomenheid van 't gene wy ons laten voorſtaen, te weten, van de deugt van uwe Maj. dat volgende de ſelve geloften van Don Johan en 't gene met hem getracteert, en by uwe Maj. geconfirmeert is, uwe Maj ons ook wil ontlaſten van 't quaed dat ons op den hals gebleven is, te weten: van de Hoog- en Nederduitſen, Walen en andere ſoldaten verſamelt en gehoopt by de voorgaende Gouverneurs tegen alle goed advijs en raed, hebbende daer mede vervult de Steden en plaetſen die vredelijk en wijt van oorloge waren, ons jegenwoordelijk doende gevoelen d'effect van haer voornemen en 't gene ſy voortijds hadden laten verluiden, te weten: dat ſy 't Land met ſo veel ſoldaten ſouden vervullen en belaſten, dat het ons verderf ſoude weſen, alſo de geblevene metter daed continueren te bederven en ruineren alles, en ſullen tot hunnen vermete komen, ten ſy uwe Maj. door ſijne liberaelheid en goedertierene hulpe ons niet en helpt en vertrooſt met eenige millioenen van ſijne financien, en dat ten aldereerſten en op 't ſpoedigſte: want hoewel wy ons belaſt hebben mette betalinge van de Hoogduitſe, na den bereiden wille die deſe Landen altijd betoont hebben ten dienſte van de ſake van uwe Maj. So iſt dat wy door 't gebrek van de Gouverneurs te buiten gaende onſe macht, geen ander toevlucht en konnen hebben dan aen uwe Maj. en de ſelvige te bidden, als wy zijn doende mits deſen, wel ootmoedelijk, dat gy ons wilt verlichten na uwe goedertierentheid, in 't gene als voorſz is, wy geforceert zijn door den onuitvluchtigen nood in de welke wy ons vinden, weſende de ſake gebrocht in meerderen perplexiteit en uitterſte nood, dan men ſoude konnen ſeggen of ſchrijven: de principaelſte Steden van herwaers-over zijn noch belaſt mette Hoogduitſe: d'andere regimenten in getal van 9 of 10 alle gelicht en opgenomen by de voorgaende Gouverneurs, zijn verſtroit door 't heel platte land, ſulx dat ſy hen mochten verſamelen om 't ſelve te plonderen voor haer betalinge, daer uit volgen mochte een generael oproer van 't volk, welke eindelijk wanhopende, mochten hulpe en reſolutie nemen te ſeer ſchadelijk den gemenen ſtaet. En uwe Maj. en ſal haer niet verwonderen van ſulke nood en gebrek van penningen of geld, in de welke men hem herwaers-over nu is vindende, indien uwe Maj. wel inſiet, hoe veel millioenen den Hertog van Alve en ſijne navolgers, van den lande hebben getrocken, en in hoe veel intereſten en onkoſten ſonder eenige reden ſy 't Land gebrocht hebben, en tot wat ontallijke millioenen mogen belopen de plonderingen, roverie en uiteringe die de ſoldaten ſedert 10 of 11 jaren herwaers hebben gedaen en misbruikt, en 't gene men heeft moeten beonkoſten en dragen ter oorſaken en ſedert haerlieder leſte revolte en muiterie, welke ſijn en belopen tot ontallijke en ongelooflijke ſommen, daer vande rekeninge en 't gevoelen van ſulke beleidinge uwe Maj. toeſtaet of toekomt. En dat meer is de vreſe en negotiatie van deſen uitgank doet of maekt dat het credit ganſchelijk verloren is, en dat in deſe Provincien als in de naburen en vremde, namentlijk in Antwerpen (waermen voormaels noit en heeft geweeſt in faute van gelde totten gemenen nood van den lande hoe groot de ſelvige ook ware) is by na gefaillieert alle middel. Siet daer Heer Conink, de principale oorſake van de bede of ſupplicatie, die wy jegenwoordelijk zijn doende aen uwe Maj. de ſelve ootmoedelijk biddende dat haer gelieve hare liberale en mededogende ooge te werpen op deſe ſijne oudſte patrimoniale landen van ſijnen ſo vermaerden geſlachte, en ons te willen helpen met een notable ſomme, om te voldoen de ſoldye, voor de welke wy te vorens hebben betaelt 200ſte penningen, van alle roerende en onroerlijke goederen, en 12 millioenen in ſes jaren, belopende de drie partyen alleenlijk tot meer als 24 millioenen, boven de accoorden en contributien van de landen van Gelder, Utrecht, Zutphen,

Over-

Overyſſel, Lingen, Vriesland en andere, niet begrepen onder de ſelve beden, welke al verquiſt zijn, ſonder dat wy weten hoe en waer toe. Zijnde nochtans ondertuſſchen de ſoldaten op onſen hals gebleven, de welke boven dien by faute van continuatie van hare betalinge men heeft moeten voeden, ſpijſen en onder-
(F. 252.) houden by middel van ſervitien en onverdragelijke quotiſatien, daer mede men 't arme volk geſchat en uitgeperſt heeft, 't welk ſaken zijn van ſeer gewichtige conſideratien voor uwe Majeſteit. Wy begeren wel onſe uiterſte macht en middelen allenſkens te employeeren: maer ten is nu in ons macht niet promptelijk en gereed te voldoen, al hing daer onſer aller lijven en 't verlies van den lande aen, tot 't welk ſo wy niet en hadden voorſien door 't goede beleid by ons daer toe gebracht, (hoe wel wy noch niet vry, en niet ons ſelven en zijn als behoort) het land ware uwe Majeſteit ontvlogen en verloren, en dat door de ſelve ſoldaten die 't Land door de leninge en ordinaris ſecours uitgeput en gedroogt ſouden hebben van alle financien en middelen, en ten leſten om de menigte van haren achterſtel, hen ſouden hebben willen meeſter maken, en de Provincien innemen, alſo d'apparentie daer van ſeer groot en klaer is, en noch jegenwoordelijk de Hoogduitſe mette op-dragende woorden de Steden daer ſy garniſoen hebben dreigen, al of de ſelvige haerlieden tot hypoteke of verſekertheid ſtonden, d'welk ſy derven ſeggen en ſchrijven, compoſerende en brand-ſchattende 't land daer rontom na haren wille en geliefte, en extorquerende de Steden ſelfs daer ſy zijn, ſtellende den ingeſetenen 't mes op de kele, die van ure tot ure anders niet en verbeiden, dan met hare Magiſtraet deerlijken vermoort te werden, ſonder eenig of ſeer weinig van dat reſpect, d'welk ſy behoren te hebben op d'autoriteit van uwe Majeſteit. Het is daerom meer dan reden en nodig, dat uwe Majeſteit op 't ſpoedigſte ſecourere en aſſiſtere deſen armen ſtaet, na de goede intentie en meninge van ſijn Hoogheid, volgende de legatie en afvaerdige van de Secretaris Eſcovedo, alſo wy uwe Majeſteit andermael daerom ſeer ootmoedelijk bidden, boven dien dat aen de ſaken ſo veel verlanx leid: en daer-en-boven dat uwe Majeſteit goede geliefte ſy te continueren, ja te vermeerderen tegen ons ſijnen liefde, vriendſchap en faveur, in ſulker voegen en manieren als de ſelve voormaels, en uwe voorſaten gedaen hebben, ſelfs ten aenſien van de grote getrouwigheid en dienſten die uwe Majeſteit gevonden heeft, en uwe Majeſteits nakomelingen of ſucceſſeurs eeuwiglijk vinden ſullen, en dat ſy alſo hopen mogen deſe Provincien, weſende zijn oude Patrimonien, door middel van ſijn Hoogheid wederom herſtelt in haer glanſe, en in ſulken ſtaet en weſen als uwe Maj. ſoude mogen wenſchen.

Heere Konink, wy bidden den Schepper, uwe Majeſteit te mainteneren in zijn heilige beſcherminge, ons gebiedende met aller ootmoede en onderdanigheid in de goede gratie der ſelver. Uit Bruſſel den 20. van Julio 1577. Onderſtond geſchreven, uwe Majeſteits ſeer demoedige en gehoorſame onderdanen, vaſalllen en dienaers de Staten Generael van de Nederlanden. Noch lager ſtond geſchreven, by laſt van de ſelve Staten, ondertekent, *Cornelius Welemans.*

Middelreſijd handelde Don Jan mette voorſz Colonellen van de Hoogduitſen/ op een geheel ander manere als de Staten meenden / want hy mette ſelve eenen aenſlag maekte / om hen te voegen tegen de Staten / en practiſeerde om hem abſoluit meeſter van den Lande te maken / en hem te verſekeren van de principaelſte ſterkten van den Lande / gelijck namaels gebleken heeft by de geinterciptceerde brieven / die hy aen de voorſz Hoogduitſe Colonellen ſchreef / en ook mede van de brieven die hy aen den Coninh geſonden hadde / de welke in Vranckrijk afgewonnen ſijn. Van gelijken is gebleken / dat hoewel de Secretaris Eſcovedo den Staten ſo veel goede en ſchone woorden was gevende / en ſo grote belofte was doende / dat het verde van ſijne meninge en intentie was / aengeſien naermaels gebleken is by ſijn afgewonnen brieven geſchreven aen den Coninh / dat de ſaken van deſe Landen niet en waren te remedieren dan door vier en bloed / en noch dat men de Staten moet aenhitſen d'een tegen den anderen / om henluiden alſo te gemackelijker meeſter te werden / en d'een te haſtijen door middel van d'andere / ſo wy eenſ deels hier voor hebben verhaelt / en voorts hier na breder ſullen verhalen.

Niet te min op dat den voorgenomen handel ſecreet blijven ſoude tot ſijnder tijd / en dat hy (Don Jan) de Staten in geen quaed vermoeden en ſoude brengen / ſo heeft hy den Heere van Grobendonk van Mechelen geſonden na Bruſſel aen de Staten / en dede henluiden verklaren / dat hy van wille was hem wederom te vinden binnen Bruſſel by henluiden / om henluiden perſoonlijk te aſſiſteren / doende den ſelven Staten voorſtellen de nabolgende poincten.

Poincten die Don Jan de Staten doet communiceren / om in voorſien te werden voor ſijn komſte tot Bruſſel.

1. DAt zijn Hoogheid geen ander begeerte en hadde, dan hem te ſien haeſt weder gekomen by henluiden, om henluiden perſoonlijk te aſſiſteren, ook met middelen na ſijn vermogen, 't gene hy van meninge is te doen, terſtont wanneer den handel van de afdankinge der Hoogdutiſen, ſulk een voet genomen ſoude hebben, dat hy daer niet meer van doen en hadde.

2. Maer verſtaende dat veel quade roepen aldaer geſtroit worden, om 't volk te beroeren en de Staten, tegens de waerheid en ſijne goede meninge, die hy met effect genoeg getoont hadde, om voorts aen te weeren alle miſtrouwen en ſcrupule, weſende de Spangiaerden en vremdelingen vertrocken en jegenwoordelijk gearriveert in Italien, ſijn Hoogheid ſoude wel begeren dat men eerſt remedieerde, tot 't gene deſe roepen mochte vermeerderen, om beter ordre te ſtellen op als.

3. Dat men door middel van de Generale Staten en particulier van Braband, terſtond ordre ſtelde te doen caſſeren, ſcheiden en verſenden na henluider huiſen, tot ontlaſtinge van de Platte Landen, de Regimenten van de Heeren Floyon, die men verſtond enige oorſake van alteratie gegeven te hebben aen die van der ſtad Mechelen, t'ſamen die van Egmont, van de Heeren van Heze en Berſele, de welke niet jegenſtaende haer caſſement, bleven in grote hopen, foulerende ganſelijk 't platte Land, dat men daerom ſoude adviſeren haerluiden eenig redelijk contentement te doen, om de ſelve te doen vertrecken, alſo mette regimenten van andere Provincien gedaen was.

4. En alſo waerſchijnlijk de quade roepen herkomen van quade geeſten, ongeruſte vremdelingen en hereticquen, die niet en poogden dan alles in 't verwerren te ſtellen en wantrouwigheid. Sijn Hoogheid ſoude wel willen, datmen ſich wel informeerde op ſulk volk, om die uitter ſtad te doen vertrecken.

5. Dat de voorſz Staten ſouden ordre ſtellen in hare ſaken en reſolutien ſecreet te houden, en te dien einde genen ingank noch kenniſſe van materie van State gevende aen anderen, dan wettige Gedeputeerde, en be-eede van niet te reveleren watter gehandelt word.

6. En om des wille men verſtond dat eenige vreemde perſonagie en naturel François, hem ſeer onderwond van de ſaken, en by extraordinariſe wegen deel hadde in de reſolutien en ſecreten van de Staten en Landen, ſelfs onder 't dexel van te weſen Agent van den Prince van Orangien, begeerde dat daer in terſtond voorſien worde, en ſo de voorſz Prince daer begeerde eenige Agent te hebben of Solliciteur, dattet eenen natuirlijken of ingeboren zy van herwaers-over, en niet vreemdelink, den welken niet en voegt ſich t'onderwinden de ſaken, noch te weten de Secreten van de Staten en Landen.

7. Dat in alle occurrentien de voorſz Staten wilden houden goede correſpondentie met ſijne Hoogheid, addreſſerende hen opentlijk in alle occaſien, twijfelachtigheden en ſcrupulen aen hem, alſo hy van ſijnen wegen doen ſoude, reprimerende alle calumnien, quade roepen en boſe interpretatien van goede actien of daden en meningen, die veel quade en ongeruſtige geeſten ſtroyen, om te augmenteren en vermeerderen de miſtrou-

mistrouwigheid, en 't Land t'onderhouden in troublen en garbouillien of oneenigheden.

De Staten Generael gesien hebbende dese articulen / en op alles gelet / om de hoogste begeerte die zy hebben / zijne Hoogheid contentement te geven in alles wat hy mag begeren / hebben op yder poinct hare resolutie doen stellen / als volgt:

Resolutie van de Staten Generael op de poincten henluiden by Don Jan doen voorhouden.

SY danken voor eerst zijne Hoogheid aengaende de sincere en hertelijke affectie / die hy tot henluiden was dragende / en tot vorderinge van hare saken of affairen. Biddende daer in te willen continueren / en so haest het mogelijk sy af te maken de negotien metten Hoogduitsen / om ten selven stonde hem te laten vinden by haerlieden / en door zijne singuliere gratie en onderlinge correspondentie te vervolgen en een einde te maken van de salte deser bedrukter Nederlanden.

» 2. De voorsz Staten waren ten uitersten bedroeft » van sulke quade roepen / die niet en procedeerden dan » van quade geesten / tenderende te turberen de gemene » ruste / waer in men mocht seer remedieren / mits schry» vende brieven aen de Magistraten van de steden / 't sy » om te vernieuwen en executeren de Placcaten voortij» den gedecterneert op sulke daed / of wel om secretelijk » sich te informeren / en met alder distretie t'achterha» len d'auteurs / en die te straffen en corrigeren andere » ten exemple. En niet te min verhoopten de voorsz » Staten / dat zijne Hoogheid sich hadde gevoegt met » zijne jegenwoordigheid by haerlieden / alsо hy des van » goeden wille was / ja sulks uitterlijk begeert en affec» teert / dat sulke spreuken soude doen breken en tesseren.

» 3. Zijn Hoogheid mocht wel gewaerschout zijn / » dat yder Provincie gecasseert hadde hare soldaten / so » ook over lange gedaen souden hebben die van Bra» band / so de noot en hoortheid van den gelde daer niet » hadde tegen geweest / nochtans hadden de Staten » Generael hen 't selve vermaent / en op hen versocht te » meer reisen / en om dat de principale foulle valt op » 't land van Braband / daer en was geen twijffel aen / » of de voorsz Staten en deden alle devoir / en verstrek» ten alle middelen: van gelijken arbeiden de Generale » Staten dagelijx om van gelijken te doen met het volk » van den Heere van Floyon / en van alle andere noch » zijnde ten laste van 't arme volk / tot haerlieder seer » groot en onuitsprekelijk verdriet / willende wel advre» ren dat vanden regimente van den Heere van Bersele / » maer resterende was een Compagnie in de stad van » Maestricht / en dat met wete en wille van zijne Hoog» heid.

» 4. De voorsz Staten en verstonden niet te willen » verdragen noch patrocineren sulke vreemde / noch an» dere verstoorders van de gemene ruste. En dunkt hen » dat men daer in mocht versien en remedieren met » schrijven aen de Magistraten van de steden / als in 't » twede articul is geroert.

» 5. 't Hoogste dat de Staten hebben gehad sedert » dit poinct is geeffectueert / word genoeg bewesen by » 't gene dat sy hebben doen eden alle de Gedeputeerde / » selfs totten minsten Clerk van den Comptoire / van » secreet te houden alle 't gene daer passeert in hare ver» gaderinge / en sullen de hand houden datter niemand » en sal geadmitteert worden / sy en zijn wettelijk gede» puteert / en geadvoyeert by de Provincien.

» 6. De voorsz Staten en hebben ontfangen noch ge» admitteert in 't secreet van hare vergaderinge en reso» lutien / eenig Agent van den Heere Prince van Oran» gien / noch hem geordonneert eenig deel of copie daer » van te doen: maer hebben te meer reisen versocht by » brieven / daer brenger van was de Heere Baesdorp / » datmen daer senden soude de Gedeputeerde van de » Staten van Holland en Zeeland / om te assisteren de » saken / en hen te gereder voldoeninge te geven in 't gene » belangt de saken van hunne Provincien.

» 7. 't Was 't hoogste en singulierste begeren dat de » voorsz Staten altijds gehad hadden / te houden een » volkomen en volmaekte correspondentie met zijn » Hoogheid / tot hem te lopen en t'addresseren in alle no- (F. 2)
» dige occasien en occurrentien / alsо zy altijds gedaen » hadden / en om te bedwingen alle calumnien / quade » roepen en slinxe interpretatien / docht hen als boven / » dat daer in soude mogen versien worden by de wegen » boven geroert / en niet te min de voorsz Staten begeer» den in alle getrouwigheid sijn Hoogheid te bidden geen » oore te willen verlenen / noch lichtvaerdig gelove te ge» ven / al 't gene hem mocht werden ingeblasen en ge» rapporteert / selfs niet toe te laten of t'ontfangen ee» nig rapport dat niet geteekent en sy / om d'auteurs te » ondersoeken na dat de salte sal vereischen en merite» ren / en om gelijke occasien te weren van den gemenen » volke / niet konnende begrijpen grote oorzelen / te » doen vertrecken volgens de Pacificatie van Gent / en » het tractaet gemaekt met zijn Hoogheid / alle aenhan» gers of aengehangen hebbende de gemutineerden / » selfs buiten zijn Hof die daer van suspect zijn / verho» pende dat daer grotelijk mede souden werden afgesne» den d'occasien van suspicie en valsche apprehensien. » Biddende zijn Hoogheid dese antwoorde en adverten» tie in 't goede te interpreteren / en de Staten altijds te » houden in zijne goedgunstige memorie en recomman» datie. »

DEwijle Don Jan nu sijn saken meende sekerlijk aengeleid te hebben mette voorsz Hoogduitse Colonellen / die hy in sijnen dienst secretelijk hadde aengenomen / en hen belooft hare volle betalinge van den Coninkt te doen hebben / hen-luiden ook vroet makende dat de Staten hen sochten daer van te frustreren / ja boven dien 't leven te benemen / so sy niet en wilden sonder geld uit het Land vertrecken / so viel daer occasie om mette minste moeiten te vertrecken, houdende hem versekert vande stad en kasteel van Antwerpen: want de Hertoginne van Vendosme of de Coninginne van Navarre / wilde om hare gesontheids wille een reise doen na 't Spa in den Lande van Luyk / 't welk verstaende / hy veinsde sich de selve te willen aldaer vergeselschappen / om haer eere te betonen / heeft derhalven vele van de voornaemste Heeren van 't Land en Adel by hem ontboden tot Mechelen / en onder andere ook den Prince van Cimay / sone van den Hertog van Aerschot / de welke als Lieutenant van sijnen vader commandeerde op 't Casteel van Antwerpen / ook mede den Heere van Ville / namaels Grave van Rennenburg / die in Vriesland of tot Groeningen was / doch dese quam te laet / en als hy al was vertrocken na Namen. Aen den Prince van Cimay had hy geschreven dat hy by hem soude komen tot Mechelen / dat hy hem aldaer soude spreken van sekere saken / die hy te verrichten soude hebben / en dat hy hem soude vergeselschappen na Namen / om de voorsz Hertoginne van Vendosme te geleiden na de fonteinen van Spa. Dese fonteinen sijn gelegen omtrent vijf mijlen van Luik / een half mijle van het Dorp Spa / in een seer lustig Bosch / wesende een deel van het bosch van Ardenne: en men seid dat dit water veelderhande siekten geneest / besonder de derdedaegse en vierdedaegse Koortsen / Grabeel / of rijsende Steen en Watersucht / het suivert de mage / het verkoelt de lever / het verlicht en versacht Schiatica en Fleretijn / geneest de uitdroginge / en purgeert het lichaem en maekt seer goeden appetijt en lust om te eeten so men seid / en eenige daer van schrijven: dit water gedronken zijnde / smaekt wat na het yser / en aen het vier geset / word ten eersten droef en turbel / daer na klaer en rootachtig van verwe / d'welk daer door komt / so men meent / dat het land vol is van ysere mijnen / en daer door krijgt het water in het doorlopen eensdeels de smaek van yser: alle jaren in de maend van Julius komt hier seer veel volks van allen kanten / en hoe warmer hoe beter en gesonder het is. De Prince van Cimay / gelijk geseid is tot Mechelen gekomen zijnde by Don Jan / en dat hem Don Jan van gene saken om te verrichten vermaen en dede / heeft sijn oorlof begeert om wederom te keren in 't Casteel van Antwerpen / als staende tot zijnen laste. Don Jan heeft hem geantwoord / dat hy

hy hem vergeſelſchappen ſoude / om de voorſz Hertoginne van Vendoſme te geleiden na Spa: en dat hy voorſien hädde van de voorſekere bewaringe van 't ſelve Caſteel gedurende ſijn afweſen / want hy hadde daer toe gecommitteert Lops du Blops / Heere van Tourlong of Treſlong. Als hy nu verſtond dat de voorſz Coninginne genaekte / is hy uit Mechelen vertogen na Namen / met alle zijn Hofgeſin / beleid met vele Heeren en Edelen van den Lande: hebbende alle zijn bagagie opgepakt en doen wechvoeren / alle 't gene hy hadde binnen de ſtede van Bruſſel en Mechelen / ſonder daer iet te laten: ja ſo verre dat hy dede verkopen alle proviſie van den wijn die hy in den kelder hadde / daer by merkelijk genoeg te kennen gevende dat hy wat byſonders in den ſin moſt hebben / nochtans en hadde men geen ſuſpicie daer van / ſo ſecreet hadde hy ſijne aenſlagen gemaekt / de welk alles naer hy hem meeſter van 't kaſteel van Namen gemaekt hadde / aen den dag quam / ſo men in 't verbolg van deſen ſal verſtaen.

Don Jan verrekt uit Mechelen naer Namen / in de Coninginne te vergeſelſchappen.

Doch eer wy daer toe komen / ſullen wy eenige andere ſaken die hier en daer omtrent deſen tijd geſchied zijn verhalen. De Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland / alhoewel ſy luiden wiſten dat de Spangiaerden / Italianen en Bourgoenſe uitten Lande waren vertrocken / ſo en waren ſy nochtans niet ſonder achterdenken op den handel van Don Jan / dewijle ſy merkten de gróte gebeinſtheid die hy van der eerſter uren af gepleegt hadde / ſo hen ook ſuſpect was / dat niet jegenſtaende het eeuwig Edict onder andere was inhoudende / dat hy hem ſoude laten dienen van de naturele ingeſetene van den Lande / hy by hem in ſijnen dienſt hiel verſcheiden Spangiaerden / en Italianen / hebbende tot ſijn Hofmeeſter genomen Baptiſta de Taxis / en houdende achterraet mette ſelve en andere geſpangoliſeerde. Ook was hen ſuſpect dat hy tracterende tot Hoep mette Gedeputeerde van de Staten Generael / eerſt geenſins en wilde verſtaen tot approbatie van de pacificatie van Gent / daer na tot Marche in Famine geheel op eenen bot / hem reſolveerde tegen zijn eerſt voornemen de ſelve Staten te accorderen / niet alleen de approbatie van de voorſchreven pacificatie / maer ook by na al 't gene dat ſy begeert hadden / achtende dat ſodanigen ſubijten ſoetigheid niet voort en konde komen uit ſijn naturel / maer uit een ander oorſake / de welk hem dwong zijn naturel te forceren voor eenigen tijd / om tot ſijnen beſten en gelegenen tijde / ſijnen wille en voornemen te beter uit te voeren: daerom de voorſchreven Prince en Staten van Holland en Zeeland te meer op haer hoede waren / en op hen verſekertheid lettende. Doch alſo ſy door de voorgaende oorloge ſeer verachtert / en datſe ſeer beſwaert waren door d'inbrekinge en doorſteken van de dijken / ſo hadden ſy al over eenigen tijd gereſolveert / datſe tot henne verſekertheid alleen in dienſt ſouden houden 45 Compagnien ſoldaten / elke Compagnie tot 113 hoofden / en 30 ſchepen van oorloge / met goede orde te betalen / en dat ſy alle het ander krijgsvolk ſouden afdanken / en ſich van het overtallige ontledigen / daer toe ſy ook Commiſſariſſen hadden geordonneert / om de ſelve afdankinge te doen. Hebbende ook verſcheiden tractementen verminderd en eenige afgeſchaft / om de koſten ſo veel mogelijken was te verlichten. Sy hebben ook Commiſſariſſen geordonneert / die hen in alle Dorpen lieten binden / om hen te informeren op de ſchade die de ſelve geleden hadden / ſo door de ſoldaten van hen eigen volk / van de vyanden / als van ander ongebruik van de Landen / om alſo op alles te letten en goede orde te ſtellen: ook op de verpachtinge van de gemene middelen / om te onderhouden en te blijven in der Unie tuſſchen alle de Edelen en Steden van de ſelve Landen / weſende onder 't gouvernement van den Prince met goed believen en raed van de ſelve ſijne Excellentie gemaekt / te malien pertinenten ſtaet op te betalinge van de ſoldaten en tractementen en ſchepen / orde te ſtellen op 't onderhoud van de Predicanten en adminiſtratie der Geeſtelijke goederen / daer uit de Geeſtelijke perſonen alimentatie werde toegevoegt. Voorts op de betalinge van 't verloop der renten ſtaende geaſſigneert op de Landen van Holland / om te voorkomen alle ſwarigheden die over d'ingeſetenen van Holland ſouden mogen rijſen. Sy hebben ook gecommitteert eenige Land-droſten / om de platte landen te bevrijden van 't geboeſte / datter vele liep / onder dexel van afgedankte ſoldaten / den huiſluiden veel overlaſt doende / en meer andere ſaken den welſtand van den Lande aengaende / daer in alle orde geſtelt is geworden. Den 20 Juny ſchreef de Prince aen de Staten Generael deſen naervolgenden brief in Frans / die wy in Duits alhier hebben willen by voegen.

Miſſive by den Prince van Orangien aen de Staten Generael.

MYn Heeren, daer en is niemand van u luiden, of hy en ſier en bekent wel dat de pacificatie te Gent gemaekt den 8 van November, en ſy geweeſt de eenige en ſouveraine remedie tot ontallijke quaden en calamiteiten, welke ons arm Vaderland zijn overkomen, en dat met eenen afgewent is het onverdragelijke jok van de wreedheid of tyrannye van de vreemdelingen, mette welke men ons, en onſe nakomelingen, wilde eeuwelijk benouwen en overvallen.

Waer toe en met wat geheelheid, rondigheid en moeiten ik my liberalijk hebbe geemployeert en in hazard geſtelt, alle mijne vrienden, broederen, goederen, beſit, en 't leven ſelfs, is ook jegelijk kenlijk, als ook de dapperheid, goede trouwe en conſtantie of vaſtigheid de welke de Staten van Holland en Zeeland in deſe ſake hebben gebruikt, hebbende met hen eigen lijf, leven, en middelen, de brugge geleid over de welke men gekomen is tot een ſinguliere en gewenſte deugd, is een jegelijk ſo bekent dat ik onnodig acht, als overvloedig zijnde, daer van te diſcoureren en te verhalen.

En niet te min alſo door de factien en ſlinke practijken van eenige (de welke hen vindende weinig geaffectioneert totten Vaderlande) niet pretenderende dan d'uitterſte ſtaten en eeren door 't verlies van 't ſelvige Land, en onder andere dexelen ſtuderen wederom te brengen d'eerſte diſſentien en civile oorloge, daer door de weldaden die wy ontfangen hebben door de hand en eenig faveur van God, lichtelijk mochten worden vergeten.

't Is alſo, dat om het devoir dat ik hebbe totten Vaderlande, en d'affectie die ik altijd gedragen hebbe en noch drage tot u lieder dienſt, ik niet en kan laten u lieden met affectie te bidden en vermanen wel ernſtelijk, als ik u lieden vermane en bidde by deſen, dat of 't alle de reſte, 't ſy door vergetenheid, of door vervaertheid, of luiſter van eenige ontleende coleuren, quamen achterwaers te deyſen, en uit u luider geſichte en memorie te trecken, ten minſten dat u luiden gelieve continuelijk voor oogen te ſtellen de deugd die 't gehele Vaderland ontfangen heeft door de voorſz pacificatie.

Op dat gy lieden verſtaet 't gene de waerheid is, dat alſo 't beginſel van der hope welk jegelijk hadde, van de Landen te ſien wederom geſtelt in hen oude ruſte, fleur, en proſperiteit, daer door begonſt is; ſo en iſſer ook geen remedie ter wereld van 't ſelvige goed en geluckig beginſel, tot een gewenſchten einde, dan door de gehele en daedlijke volkomenheid, en perfecte onderhoudinge van de poincten daer in begrepen en gecapituleert.

Dat is oorſake dat ik u luiden bidde, mijn Heeren, dat ſtellende dit in conſideratie als d'importantie van ſulken ſake meriteert, gy luiden wilt eenmael te dege te hand houden, op dat den voorſz ſo ſaligen peys voor den Lande, en die gy luiden ſo ſolemnelijken geſworen, en ſo menigmael geratificeert hebt, mach ten uiteinde volkomen en perfect weſen, want tot noch toe ſchijnt dat wy eer een ſchaduwe of figure in apparentie hebben, dan de waerheid en 't lijf; dewelk doet dat wy in 't generael ons bevinden berooft van de principale vrucht van dien, te weten van een vaſte vereeninge en ſuivere vriendſchap, met verſekert vertrouwen den eenen metten anderen, aengeſien als noch op deſe ure, [F. 254.]

gelijk als wy breder vertoninge hebben gedaen, aen mijn Heere van Grobendonk, en den Doctor Leonino, u luiden Gedeputeerde.

Men siet ook noch niet, dat de goederen gerestitueert, noch gouvernementen vereenigt, noch de uitlanders, die hen verklaert hadden de meeste vyanden van den vaderlande, genomen en gesaccageert hebbende goederen en faculteiten van de inlanders, te wesen vertrocken, noch de gevangenen gestelt in vryigheid, noch de gebannene toegelaten, noch de oude privilegien te zijn gerestitueert, noch 't geattenteerde ter contrarien van dien te wesen gerepareert: maer selfs het schijnt dat wederom en op een nieus men weder soekt lagen en practijken, om allenskens mette voet te stoten d'autoriteit van de Staten, en vremdelingen in geloof of credit te brengen, de gene die beginsel en oorsaek zijn geweest van de generale ruine: ja dat men poogt weder rigoreuselijk te werk te leggen de placcaten op 't stuk van de Religie, weder oprechtende de schavotten, om te tyranniseren de consciencien van de arme inwoonderen, en also weder oprijsen quade saden van dissentien of scheuringen, die ons alle calamiteit, miserie en desolatie voormaels by gebrocht hebben, welke saken mijne Heeren, die gy selfs lichtelijk kont oordelen na de wijsheid daer mede u God begaeft heeft, en konnen niet dan doen aenwassen en baren grote veranderingen over d'een en d'ander zijde. Sulx dat seer te vresen is, ten sy dat gy ordre stelt op de volkomenheid van de voorsz pacificatie, wy weder sullen vallen in arger staet dan wy ooit te voren geweest zijn.

Boven 't gene dat gy by 't selve middel sult verliesen, neffens alle volkeren, Provincien, en vremde natien, de reputatie en lof die gy lieden alrede verkregen hebt, door die acte of daed so heroyk en grootmoedig. Aengesien dat jegelijk siende 't gene gy lieden so wel begost hebt, laet, een sake in de welke gelegen is alle saligheid vryigheid in sulke imperfectie, en dat gy de deure op doet aen de gene die hier namaels over u luiden souden willen sulke wraek nemen als sy begeren, en u luiden t'samentlijk met u we nakomelingen gebrocht sien onder 't jok van dienstbaerheid, ongelijk onverdragelijker, dan geweest is te voren, de selve en sullen anders niet konnen oordelen, dan 't gene in dese is gedaen tot noch toe, is her-gekomen eer uit eenige passie en qualijk gefondeerde onpatientie, dan van eenen gearresteerde raed, constante vromigheid, en deugtsame resolutie, gefondeert in gerechtigheid en justitie.

Mits welken eenen jegelijken het faveur en goetwilligheid, 't welk men tot nu toe hen toegedragen heeft, keren en veranderen sal in een haet en spotterie, 't gene gy lieden nu mocht schouwen, besorgende de daetlijke en perfecte volkomentheid van alle de poincten van de voorsz pacificatie. Also ik u luiden daerom andermael met affectie en ernstigheid vermane, dat gy lieden doen wilt, en my oversenden u luider goede advijs.

Wyders en kan ook niet laten u luiden te verwittigen dat wy geadverteert zijn, dat eenige benijders of quaedwillige hadden een fame gesaid, al of wy alhier oorlogden of krijgden tegen die van Amsterdam, of dat tegen haer lieden practiseerden, 't gene men in der waerheid nimmermeer bevinden sal: maer ter contrarien laten wy hen alhier converseren vryelijk en liberlijk, niet min of meer als andere inwoonders van Holland, hoewel als wanneer de onse' komen in hunne stad, sy hen luiden doen de wapenen afleggen, en wy gebruiken in haer lieder respect alle eerbaerheid en vriendschap ons mogelijk, selfs in't tractaet van voldoeninge of satisfactie hebben wy hen toegestaen alle 't gene sy hebben mogen eischen, behoudelijk alleenlijk dat sy hen met die van Holland souden in eenigheid voegen, als sy plegen en gewoon zijn in de lasten en generale impositien, en haer verdragen wilden van alle proceduren en maniere van hostiliteit, aengesien dat volgende de pacificatie tot Gent gemaekt, sy gehouden zijn sulx te doen. En dat sulke eenigheid, is het eenig fondament en principael einde, by welke d'artikel van voldoeninge is geinsereert of gestelt in de voorsz pacificatie, sonder welke den peis niet en kan consisteren of sorteren effect, en nochtans betonende hen strak en traeg tot so redelijke saken, geven genoeg te kennen, dat sy genen groten lust en hebben te mainteneren den peis en ruste publijk van den lande. Also de voorsz Heeren van Grobendonk en Leoninus, en ook d'andere Heeren gesonden by sijne Hoogheid, hebben mogen sien en kennen: 't welk ik u luiden wel hebbe willen waerschouwen, op dat gy 't metter waerheid mocht oordelen, en ordre stellen, op dat de generale peis mach worden onderhouden, als tot welstand en ruste van den lande behoort.

Mits welken na mijne affecteuse gebiedenisse in u luiden goeder gratien, bidde God mijne Heeren, u luiden te verlenen een goed lank leven. Uit Haerlem desen 20 Juny, 1577. **Onderstond.** U geaffectioneerde Vriend en Patriot tot uwen dienst. Ondertekent *Guiliaem de Nassau*. Het opschrift was: Aen mijn Heeren de Gedeputeerde van de Staten Generael deser Nederlanden, wesende vergadert tot Brussel.

De Prince van Orangien / op dat hy alle swarigheden en on-vrede van binnen in alle de plaetsen en steden van sijn gouvernement soude wech nemen / en beter ordre stellen / en een jegelijk contentement geven / reis de in desen tijd van d'een stede in d'andere / ook het gansche Noorder-quartier door / alwaer hy sedert sijne eerste aenkomste in Holland naer sijne uitlandigheid / niet en was geweest / door de grote occupatien / swarigheid en beletselen die hem dagelijx voorgekomen waren. Het ware by na onmogelijk te beschrijven de grote blijdschap en vreugde diese door sijne komste ontfingen / elk hielt hem gelucklig die hem maer en konde komen te sien / sy hielden hem / naest God / voor den eenigen verlosser van alle hare ellenden / en dat hy hen uitte slavernie der Spangiaerden en vremdelingen verlost hadde: 't gemeen volk in het Noorder-quartier en noemden hem niet dan Willem-vader / sy spraken en riepen tegen den anderen Willem-vader is gekomen / en dat met sulken affectie / dat men de blijdschap in't herte wesende / uit de aensichten mocht scheppen / wat hy riet / werd aengenomen / en voor goed gehouden en achtervolgt / van gelijken de Prince van Orangien waer hy quam toonde hy de minste / so wel als de meeste / alle vriendelijkheid en goed gelaet / met woorden en alle manieren / so datse van hem hadden een seer goed genoegen en contentement / tracteerden hem met de Princesse / die over al mede reisde / en sijn Hof-gesin en Staet seer wel en met goeder herten / want hy hem naer elx humeur in alle redelijkheid wist te accommoderen. Als hy nu alom geweest was in het Noorder-quartier / so sijn middelretijd de saken tussen Don Jan en de Staten Generael in een anderen staet gelopen / so wy hier naer verhalen sullen. Doch de Prince van Orangien noch in 't Noorder-quartier zijnde / en den losen en bedriegelijken handel van Don Jan verstaende / sond aen de Staten Generael in groter naerstigheid / gevende de selve te verstaen / by aldien sy luiden wilden alle hare macht behendelijk doen vergaderen / en daer toe niet meer dan 3000 Duitse paerden aennemen / dat licht om doen soude wesen / Don Johan de stad en 't kasteel van Namen ('t welk hy doe ingenomen hadde / so verhaelt sal werden) te doen verlaten / mitsgaders het gelsele land van Lutsenburg / en hem te benemen alle middelen om binnen in dese landen te mogen geraken: maer dese vermaninge des Princen en hadde geen gehoor / gelove / noch plaetse by vele / de welke meenden daer ware noch goede hope / om de sake sonder oorloge wederom tot accoort te brengen.

Eenwel werd de Prince seer gesolliciteert / om in Braband te komen / om henluiden aldaer met sijne presentie / en goeden raed behulpig te wesen en te assisteren / 't welk hoe wel daer grote swarigheid in was gelegen / en dat de Staten van Holland en Zeeland 't selve ongaerne gesien hadden / vresende voor eenig ongeluk van sijnen persoon / eintelijk geaccordeert is ge-

gewoorden / doch liep noch eenigen tijd aen. Middelreetijd tot Woerden gekomen zijnde / so heeft den Raed der stad Utrecht den 17 Augusty gereselveert eenige aen hem te senden / en te versoeken / dat hy so na by zijnde in hare Stad soude willen komen / en dat hen sulx seer aengenaem soude wesen / doch verschten hem dat hy soude willen komen sonder eenige guarde van soldaten in der stad te brengen / sy souden hem een bendel borgeren tot zijn guarde geven / hy en behoef de gene wantrouwe te hebben / hem soude niet dan alle goedwilligheid en brundschap betoont werden. Daer waren vele de rieden dat hy daer niet reisen en soude sonder sijne guarde / ook was de Princesse van dat gevoelen / want de satisfactie en was noch niet besloten en geaccoordeert / so dat die van Utrecht hen noch niet onder zijn gouvernement en hadden begeven. De Prince nochtans / hoe wel hy wist dat hy aldaer vele ongunstige binnen hadde / die hem geen goed herte toe en droegen / hem verlatende op de goedwilligheid der borgeren / die hem seer toegedaen waren / was te breden aldaer sonder eenige guarde / met zijn ordinaris Hof-gesinde en Staet te komen / gelijk hy des anderen daegs den 18 aldaer gekomen is. De borgeren sijn hem te gemoet gekomen / en hebben hem seer feestelijk en met groter blijdschap ingehaelt: hy is van Woerden gekomen binnen Utrecht / niet door St. Catrijnen-poorte / daer het Casteel was / maer langs 't Lijnpad door de Collesteeg-poort / en binnen rijdende door de selve poorte / sijn de kamers / boven op de poorte en langs de wallen staende (in teken van wellekomste) gelost / van welke een prop is komen vliegen op de koetswagen van den Prince / waer over de Princesse / beneffens hem sittende / seer verschrikte / en den Prince om den hals vliegende / seide wy zijn verraden: maer den Prince sulx niet achtende / heeft de Princesse 't hert in gesproken en haer te breden gesteld / en voorts binnen rijdende / en gekomen zijnde by de Reguliers-brugge / is een borgers dochterken van omtrent negen jaren / genaemt Lijsbetgen / daer vader van was Herman van Leeuwen / leggende tot haer Oom Willem den Apcouwer in 't venster / op 't Suider-hoerken van het Reguliers steegken (welk venster op een juk ruste / dat verrot was en brak) van boven neder gevallen plotselijken dood / voor de voeten van de paerden / die de koetse togen daer de Prince op sat / en bleven de paerden stille staen / en na dat den Prince het dode kind ('t welk hy begeerde te sien) vertoont was / is hy hem droeflijk daer over betoont hebbende en beklaegt / voorts gereden. De Groot-vader Cornelis van Leeuwen / voor de deure staende / als het kind van boven neder viel / wildet laten op straet leggen / tot het by den gerechte / volgende costume soude beschout wesen / dan de Prince seide sulx onnodig te wesen / en dattet genoeg was dat hy daer kennisse van (255.) hadde / en derhalven weg nemen soude / op datmer door het groot gedrang van den volke niet met voeten over lopen en soude / want alle de straten waren vol volks / en alle de vensteren daer hy voor by reed / waren met volk / mannen / vrouwen en kinderen verbult: de Prince reed voort tot op St. Jans kerkhof / en nam zijn logement tot den Deken van St. Jan / Heere Adriaen van Suilen / daer hy begeert hadde te wesen / aldaer werde genoeg open hof gehouden / want men schonk daer den wijn in overvloed aen alle die daer quamen kijken over tafel in de grote sale. Des avonds over tafel sittende / werd aldaer een referein gesproken van Huig Egbertsz van Enschede / uitten naem vande nieuwe opgerechte kamer van Rhetorica, daer mede den Prince werd welkom geheten / in welk referein de Prince werd genoemt den tweden David / en de twe laetste regulen van elke verse waren aldus:

Weest dan wellekoom Prince alder eeren waerdig,
Die noit en sijt bevonden bloedgierig noch hoogvaerdig.

Des anderen daegs ging hy te voet alle de stad door / geleid door eenige Heeren en van de Magistraet / en met guarde van de borgeren / elk toonde hem blijtig en vriendlijk gunste / en niemand en hadde van den Prince ooit quaed geseid / en is des daegs daer na met seer goed genoegen wederom vertogen / belovende dat hy de Staten / Stad / Steden en Landen altijd in seer goede recommandatie houden soude / en in genen node verlaten / seggende dat hy boven alle dingen was soekende (d'welk sy hem wel mochten toe betrouwen) dat de ingesetene van der Stad / Steden en Landen van Utrecht in goede rust en brede mochten worden geconserveert / en hoe wel het noch lange aenliep eer sy hen onder zijn gouvernement begaven / en satisfactie ontfingen / so hadde hy de sake voor zijn vertrek so beleid / dat hy hem daer van wel verseiert hield.

De Grave van Bossu komt in 't Sticht van Utrecht / om sijn regiment soldaten af te danken.

Omtrent twe maenden te voren eer de Prince binnen Utrecht quam / was de Grave van Bossu door last van de Heeren Staten Generael in 't Sticht van Utrecht gekomen / om zijn soldaten af te danken / hy dede grote instantie om zijne gevangene Hopluiden los te hebben / daer de burgerije seer tegen waren / de welke wilden dat men de selve eerst onderbragen / examineren en te recht stellen soude. De Staten hadden consultatie genomen / of mense ter bank brengen soude mogen / 't welk by Rechtsgeleerde verstaen werde te mogen geschieden / en dat sy te recht mochten gesteld werden voor die van den Hove van Utrecht / die de informatie genomen hadden op te delicten by deselve bedreven / of voor die van den gerechte van Utrecht / also de delicten aldaer binnen der stad waren begaen / en sy-luiden op 't feit waren gevangen genomen. De Staten belasten de Rechtsgeleerde hare consultatien by geschrift te stellen en te teekenen / daer van sy haer excuseerden / om de gestelteniste des tijds en andere consideratien henluiden daer toe moverende / menende men hoorde haer mondelinge consultatie en resolutie gelove te geven: maer also de Grave van Bossu belooffde de selve gevangen Hopluiden te leveren in handen van den Rade van State / om by henluiden daer over recht en straffe gedaen te werden / en dat de Staten van Utrecht vreesden / dat by aldien men den Grave daer in niet te wille en ware / syluiden noch langer mette soldaten in 't Sticht souden beswaert blijven / so heeft men hem die overgelevert / ook met bewillinge der Borger Hopluiden / die de borgeren induceerden / dat sulx borderlijk was en diende gedaen te werden: en hebben die van Utrecht opgebracht 26000 guldens / de welke sy van de Staten van Holland te leen ontfingen / daer mede / en mette penningen die de Grave mede bracht zijn de soldaten afgedankt en gecasseert / tot seer grote blijschap van die van Utrecht / die so veel jaren / niet allen mette Spangiaerden / maer ook mette boorsz Duitsen waren gequelt geweest.

Wy willen nu wederom keren tot Don Jan / dewelke uit Mechelen gescheiden was / om de Coninginne van Navarre of Hertoginne van Vendosme / (doch by de Staten / nochte Don Jan geen Coninginne en werd geintituleert / om dat de Conink van Spangien Navarre heeft geoccupeert / en dat den Conink van Navarre daer van alleen maer den titul en blijft gehouden) te vergeselschappen na de Fonteinen van Spa. Als hy deselve nu eenige dagen verselschapt / en twe dagen wel getracteert hadde / is sy van daer voorts vertrocken na de voorsz Fonteinen van Spa / aldaer sekeren tijd blijvende na de gewoonlijke maniere van de gene / die daer zijn komende om gelijke saken / sonder wederom door Namen te passeren / om den handel die daer na gebeurde.

Don Jan neemt het Casteel van Namen in.

Den 24 July / wesende daegs na 't voorschreven vertrek der Coninginne / is hy uit Namen gereden onder 't devel van ter jacht te rijden / 't land te willen besichtigen / en gevolgt zijnde van de principaelste Heeren / heeft hem gevonden voor 't Casteel / en den Hertog van Aerschot bevolen hem te volgen / en so hy binnen 't Casteel was gekomen / heeft hy totten Hertog geseid / dat hy tot verseekertheid van zijn persoon / en van die van den selven Hertog / t'samen van zijnen nagevolg gevonden hadde te behoren / dat hy hem stellen soude in dese plaetse / op de welke komende / sy gevonden hebben aen de poorte / de Heere van Hier-

ges / de Grave van Megen / de Heere van Flopon/en van Haultepenne/hebbende hen pistoletten in de vuist/ en terstond heeft Don Jan desgelijx de sijne in de hand genomen / de welke hy trots uitter custodie / en tonende also de wapenen / seide dattet was den eersten dag van sijn gouvernement / en dede terstond stellen de wachten aldaer.

Hebbende hem nu meester gemaekt van de plaetse/ heeft hy den Raed vergadert / dien hy een vertoog dede van de lange patientie die hy gehad hadde / nopende so vele en onverdraeglijke onwaerdigheden die hy geleden hadde by de Staten van den lande / en dat hy geresolveert was niet langer de patientie te hebben: maer dat hy wilde gouverneren / en hem absolutelijk doen gehoorsaem sijn / volgende den last die hy uit Spangien hadde. Voorts heeft hy getoont twe brieven die hy hadde / d'een van den 19 en d'ander van den 21 Julij/sonder ondertekeninge of tekeninge van namen/ by de welke hem ontboden werd datter was eenige conspiratie tegen sijn persoon / om hem te vangen binnen Brussel of Mechelen / en dat hy hem behoorde te voorsien van behoorlijke remedie tot sijnder versekertheid / seggende dat hy nu was ter plaetse dat hy meinde versekert te zijn / en daer hy hem van meninge was te houden / om hem selven te bewaren voor de quade wille van de geconspireerde.

Voorders heeft hy op den selven tijd gesonden den Heere van Rassingem met de copie van de selve twe brieven tot Brussel aen de Staten Generael / en eenige poincten die hy wilde geeffectueert hebben eer dat hy soude wederkeren binnen Brussel / strecktende in effecte om de wapenen neder te doen leggen mijn Heere van Heese/ by de stad gekoren tot particulier Gouverneur van Brussel / en met eenen ook dat alle de borgeren hen souden moeten ontwapenen.

Hy heeft ook afgesonden verscheiden boden en brieven / gedateert den selven 24 July / aen verscheiden Plaetsen/Steden en Provincien/vanden inhouden als volgt/ daer van wy eene alhier stellen sullen/ daer voor 't inhoud van d'andere genoeg kan verstaen werden.

Don Johan d' Austria, Ridder van der Orden van den gulden Vliese, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael.

Don Jans schrijven aen de Steden/ Provincien / en Heeren van Nederland/ beroerende de redenen van het innemen van 't Casteel van Namen. (F. 256.)

Lieve en welbeminde, u is wel kennelijken hoe dat wy altijds gearbeid en getravailleert hebben, om in naem van sijne Maj. als van onsent wegen te volbrengen en effectueren alle 't gene dat by den tractate vande Pacificatie belooft is geweest: en sonderlinge hoe dat wy sedert 't vertrek van de Spangiaerden en andere vremdelingen ons gedragen hebben metten Staten en alle particuliere personen, hebbende altijds begeert in alles te voldoen mette courtoisie en goedwilligheid die wy hebben konnen adviseren, sonder oit de minste remonstrantie van de werelt gedaen te hebben van de voorledene saken, mits 'twelk wel billijk en redelijk was dat alle en een yegelijk van gelijke soude doen, en met ons corresponderen, des niet tegenstaende is meer dan notoir en baerblijkelijken, dat vele en diverse, so van binnen als van buiten 's Lands in der gehoorsaemheid van sijne Maj. gebleven, niet gecesseert en hebben t'allen propooften en occasien in 't secreet en openbaer, seditieuse en oproerige dingen te sayen en te verspreyen, grotelijk tot ondienst en disreputatie van sijne Maj. (wy en seggen niet van den onsen) sulx dattet so verre gekomen is, dat sy op ons en andere personagien, wesende van onsen suite en gevolge, de hand hebben willen slaen, 't welk oorsaek is geweest dat om te verhoeden de desordre en confusie die daer uit soude mogen rijsen, wy ons selven vertrocken en gesteld hebben in dit Casteel van Namen, ter tijd toe dat wy sien sullen, dat daer in geremedieert sy so 't behoort, op dat sijne Maj. weder gesteld mag worden in de behooriijke gehoorsaemheid die men der selver schuldig is, en wy gerespecteert sijn na de plaetse die wy houden. Inder voegen dat niemand anders bevel over de landen en hebbe dan de gene, die daer toe by sijne Maj. geautoriseert sijn. 't Welk wy u in 't korte wel hebben willen overschrijven en laten weten, om voor te komen en prevenieren alle quade en sinistre impressien, en andere calumnieuse inventien, die sulke perturbateurs vande gemene ruste gewoonlijk sijn voort te brengen, om alle saken in roere en trouble te stellen, u versekerende ander werven, dat van wegen sijnre voorsz Maj. en van de onsen gemaintineert en onderhouden sal worden, alle 't gene des belooft en gesworen is geweest: en datter tegenwoordelijken geen questie en is, dan te doen obedieren den genen die de gemene rust en welvaert troubleren, gelijk wy weten billik en redelijk te sijn, en uwer aller seer begeert. Waer toe wy u, en elk van u besonder ernstlijk versoeken u te willen employeren, en tot dien einde alle mogelijk devoir en officie doen, en insonderheid tot onderhoud van de Catholijke Religie, 't welk gy sult communiceren en doen verstaen alom daer 't behoren sal Lieve en wel beminde onse Heere God sy met u. Geschreven in 't voorsz Casteel van Namen, den 24 Julij, 1577. Onderschreven, *Johan.* En wat lager. *Berti.* De superscriptie was: Onse lieve en welbeminde de President en luiden van de Coninklijke Maj. Rade in Holland, residerende tot Utrecht.

Brieven van gelijken inhoud sond hy ook aen de particuliere Staten / Bisschoppen / Raden/ Steden/ en aen den Grave van Bossu / de Heeren van Ville/ Capres / Fresin en meer andere / begerende dat sy hen souden komen vinden by hem tot Namen / om sijnen wille te verstaen.

Als dese subijte inneminge van het voorsz Casteel van Namen / wesende een plaetse en frontier so sterk en wel gelegen om d'oorloge wederom te beginnen/ en om volk van allen plaetsen wederom in 't land te brengen / (aengesien hy ook de Provincie van Lutsenburg tot sijnen wille hadde: dat hy ook aenden Heere van Hierges gegeven hadde het gouvernement van Charlemont / die ook 't selve Casteel terstond ingenomen en voor Don Jan versekert hadde / en dat men ook verstond dat hy provisie van koorn en munitie van oorloge op 't Casteel van Namen dede voeren) in 't openbaer en onder 't volk quamen / so maekte 't selve een seer groten roep / verslagentheid en alteratie in de herten van eenen yegelijken / en lieten geheel vallen de hope die sy so onlangs te voren op zijn persoon gehad hadden/vresende datter een veel felder/bitterder en wreder oorlog soude ontstaen / dan daer noch oit geweest was / d'welk ook niet al jegens de waerheid en is geweest / so wy in de navolgende boeken sullen verstaen. Wy hebben ter gedenkenisse van dit innemen des Casteels van Namen dese jaerdichten gemaekt.

JAER-DICHT.

*Don Jan d'Oostenr*IICk, LeIt *af 't Vossen* VeL,
CrIICht *NaMen, en toont s*ICh VVreet *en fe*L.

Ander.

*Don Jan d'Oostenr*IICk,, GoVVerneVr *In Neder*Land,
Is *door* zIIne praCtIICk,, *Caste*LeIIn *tot NaMen*
pLaIIsant.

Wy willen ons hier noch wat rusten / eer wy voortgaen totte beschrijvinge van alle de ellenden die na dit subijt en trouloos innemen zijn gevolgt / en dit Boek besluiten metter woorden Livij, seggende / dat

Den trouwloosen nimmermeer en salgebreken
Oorsaek. om 't gemaekt contract niet te houwen:
Want by 't bedrog weten sy altijd te steken
Een schijn-gedaente van recht, daerse op bouwen.

En Cato seid:

Betrout geen schoon-praets soete sangen,
Sijn honig-klap geeft gal tot boet:
De wachtel sot word licht gevangen,
Door Weymans listig fluiten soet.

Einde van het tiende Boek.

(F. 257.) Van de Nederlandſe Oorlogen, Beroerten, en Borgerlijke Oneenigheden, geſchied by tijden van DON JOHAN van Ooſtenrijk, Gouverneur, en Capitein Generael van de Nederlanden, van wegen den Conink van Spangien.

Korte inhoud van 't elfde Boek.

DOn Johan van Ooſtenrijk het Caſteel en Stad van Namen ingenomen hebbende, maekt de Staten van Nederland, de welke haer volk veel al afgedankt hadden, geheel verſlagen: Senden daerom aen hem den Prelaet Marolles, den Archi-diaken van Yperen, met den Heere van Bruſſe, om hem te vertonen d'inconvenienten die uit ſijn vertrek en het haeſtig innemen van Namen ſullen ontſtaen, d'welk niet en ſal weſen te remedieren dan met ſijn haeſtig wederkeren, preſenterende hem in alles tot ſijnen contentemente te verſekeren, en niet toe te laten dat yemand, wie hy zy, ſijn hand ſtelle om hem te ſayſeren, of het alderminſte ongeneucht aen te doen, &c. Hy antwoord daer op, en ſend ſijn antwoord mette Heeren van Raſſingem en Grobendonk: Daer op de Staten weder ſenden aen ſijn Hoogheid, de Grave van Boſſu en den Heere van Bruſſe, en werd den handel een wyle by den Staten op hope van accoord gedreven, en om Don Jan wederom te doen keren tot Bruſſel, tot dat men de ſlinxe en geveinſde handelinge van hem en ſijnen Secretaris Jan Eſcovedo begon gewaer te werden. De correſpondentien die Don Jan houd metten Paus, en metten Hertog van Guiſe komen in 't licht, en ſijnen geveinſden handel door geintercipieerde brieven, daer door der Staten oogen ontdekt werden: De welke beletten dat het volk van Cornelis van den Eynde niet en konnen binnen Antwerpen geraken. De Heere van Liedekerken werd Gouverneur van Antwerpen: Meeſter Willem Martini Griffier van Antwerpen, houd intelligentie op 't Caſteel van Antwerpen, en met de Heere van Liedekerken: De Heere van Liedekerken ondertaſt het gemoed van Pontus de Noyelle Heere van Bours, de welke aenneemt 't Caſteel van Antwerpen aen der Staten ſijde te brengen, gelijk geſchied: Alſo hy den Heere van Treſlong gevangen neemt, en het Caſteel verſekert voor de Staten. De Hoogduitſe ſoldaten binnen Antwerpen, begeven hen in wapenen, en beſchanſen hen in de nieuw Stad: Die van Antwerpen preſenteren hen 150000 guldens, mits datſe ſouden uitter Stad trecken: Middelretijd komen de ſchepen van den Prince van Orangien de Reviere opvaren, daer door een haeſtige verbaeſtheid komt onder de Hoogduitſe, ſo dat ſy haeſtelijk vluchtende, de Stad verlaten. De Heere van Champangny vervolgt de ſelve Duytſen. 't Caſteel van Wou werd van de Staten ingenomen. Bergen op Zoom belegert en ingenomen. De Colonnel Focker werd van ſijn eygen volk aldaer gevangen. De Caſtelen van Antwerpen en Gent werden afgeworpen en gedemolieert. Lier voor de Staten verſekert. Handelinge mette Hoogduitſe ſoldaten tot 's Hertogenboſch, die daer uit vertrecken. Breda van wegen de Staten belegert: De Hoogduitſe daer binnen leggende, nemen haren Cornel Fronſ bergen gevangen, en geven de Stad over aen den Prince van Orangien. Don Jan ſchrijft aen de Staten Generael: Die hem antwoorden. Hy ſchrijft ook aen de particuliere Biſſchoppen, Staten, Raden en Steden: Send ſijne verklaringe en preſentatien aen de Staten Generael, door de Biſſchoppen van Yperen en Atrecht: 't Welk de Staten ook onbewimpelt beantwoorden. Der Staten Generael ſchrijven aen den Conink van Spangien van den 24. Auguſti en 8. Septembris, 1577. Schrickelijke donder, blixem en brand in 't Hof van den Conink van Spangien. Jonkheer Sebaſtiaen Craenhaels, Landdroſt in 't Noorder-quartier van Holland, werd vermoort. Françoys Mayart Provooſt van Billy, Doctor Weſtendorp Raedsheer, en Johan Mepske Lieutenant van Groeningen, werden gevangen. Wybe van Goutom maekt hem meeſter van 't Caſteel van Leeuwerden, 't welk wederom aen de Borgeren van Leeuwerden overgegeven werd. Accoort gemaekt mette ſoldaten leggende in de ſchanſen in Vrieſland: De Vrieſe Boeren werden op geweer geſtelt. Twiſt tuſſchen Hoorn en Alkmaer. De Staten Generael ſenden Gedeputeerde aen de Staten van Holland en Zeeland, haer verſoek en d'antwoorde by de ſelve daer op gegeven. De Staten Generael verſoecken den Prince van Orangien tot Bruſſel te komen: Des Princen Antwoorde op 't ſelve verſock: Des Princen van Orangien vertrek uyt Holland naer Antwerpen en Bruſſel, en de heerlijke inhalinge aldaer. Der Staten Generael ſchrijven aen den Palsgraef Caſimir en ſijn antwoorde. De Staten van Holland en Zeeland ſenden hare Gedeputeerde aen den Prince van Orangien. De Staten Generael ſenden in September 1577. aen Don Jan en doen hem ſekere articulen voorhouden: Don Jan neemt ſeer qualijk dat de Staten Generael den Prince van Orangien in Braband hadden ontboden, d'welk ſy excuſeren: Hy ſchrijft aen de ſelve den tweden Octobris. De Staten Generael laten hare juſtificatie tegen Don Jan in druk uitgaen: Haer proteſtatie en verſoek aen den Conink van Spangien, en alle Princen en Potentaten van de Chriſtenheid, en ſenden hare juſtificatie aen alle de ſelve: Wat Don Jan daer tegen uitgeeft, en waer mede hy de Staten Generael beſchuldigt. Die van Utrecht begeven haer onder 't gouvernement van den Prince van Orangien: En de Prince van Orangien geeft hen ſatisfactie volgende de Pacificatie van Gent. Die van Amſterdam handelen mede metten Prince van Orangien, om ſatisfactie te hebben op ſekere articulen, daer op ſy onder ſijn gouvernement ſouden komen: De Prince ſchrijft aen die van Holland, datſe alle hoſtiliteit tegen die van Amſterdam ſouden afdoen: 't welk ſy niet geraden en vinden: Hy ſchrijft andermael in faveur van die van Amſterdam: daer op ſy accorderen, en die van Amſterdam conſenteren toevoer van victualie en brand met kleine ſchepen. Des Graven van Hohenlo komſte voor Remunde d'welk Don Jan ontſet en victualieert. De Prince van Orangien werd gemaekt Ruwaert en Gouverneur van Braband d'welk hem grote afgunſt maekt: Voorſlag om den Eerts-

hertog Matthias voor Gouverneur Generael te ontbieden: De Heere Maelstede trekt na Duytsland, om den Eertshertog te halen: De Coninginne van Engeland vind het halen van den Eertshertog vreemt.
(F. 258.) t'Samensprekinge en communicatie op die sake tusschen den Secretaris Walsingham en de Heere Adolph van Meetkerke. Des Eertshertogen komste in Braband. Verscheiden handelingen tusschen de Staten Generael en de Coninginne van Engeland. De Hertog van Aerschot word Gouverneur van Vlaenderen: werd heerlijk tot Gent ingehaelt: Hy en meer andere Heeren werden aldaer gevangen, door den Heere van Ryhoven en andere: De reden van 't vangen der selver werd in druk uytgegeven. Die van der Goude breken het Casteel af. Resolutie van de Staten van Holland, om de Stad van Amsterdam in te nemen: Circourt overweldigt de wacht, en neemt de Haerlemer-poort in: Den Oversten Jonkheer Herman Helling, komt met vier vendelen binnen Amsterdam, daer hy hem beschanst, hy word doodgeschoten: Capiteyn Niclaes Ruychhaver gevangen zijnde werd vermoort: De soldaten werden wederom uyt Amsterdam geslagen: Die van Amsterdam klagen aen de Staten Generael van den overlast hen gedaen by die van Holland: De Staten Generael schrijven aen den Prince van Orangien: Die van Holland senden aen den Prince en doen haer excuse. Een Comete gesien in November 1577. En het stranden van drie Walvisschen ter Heyden. Landdag te Groeningen gehouden: De Ommelanders seggen die van Groeningen het verbond van den jaere 1482. op: Die van de stad Groeningen nemen de Gedeputeerde van de Staten van de Ommelanden, op den Landdag komende, so Geestelijk als Weerlijk, gevangen: Namen der gevangene Heeren, die seer rigoreuselijken worden getracteert. Delfziel werd geslecht. Den Abt van Adeweert krank sijnde in de gevankenisse, werd in sijn huis gebracht daer hy sterf. Jonkheer Christoffel van Eusom krank sijnde, werd sijn huis door interceßie toegelaten: Johan Rengers ten Hellem trekt na Brussel, klaegt over de gevankenisse van de voorsz Heeren Gedeputeerden. De Heere van St. Aldegonde en Doctor Nicasius Silla, worden van wegen de Staten Generael na Groeningen gesonden, om de gevangene Heeren te doen ontslaen: Sy komen tot Groeningen: Waer mede die van Groeningen de gevangene Heeren beschuldigen: Haer antwoord op de beschuldiginge: De voorsz Commissarissen beschrijven een Landdag tot Winsum: Sy belasten die van Groeningen de gevangenen te ontslaen, 't welk die van Groeningen weigeren: Waer door de voorsz Commissarissen haer aensseggen, dat de Staten Generael, uyt krachte der Unie, daer anders in sullen voorsien, so sy te rade sullen vinden: Dit achten die van Groeningen voor opsegginge van de Unie, verklaren berouw te hebben van datse Don Jan voor vyand hadden verklaert: Der Commissarissen vertreck uyt Groeningen. Des Princen van Orangien komste binnen Gent. Don Ian werd by de Staten Generael voor vyand verklaert, en by openbare Placcaten en door alle de Provincien gepubliceert.

HET ELFDE BOEK.

't Gerucht van het innemen van het Casteel van Namen/liep terstond door alle Landen en Provincien/ en maekte een grote alteratie onder het gemeen volk/ bysonder als men verstond de handelinge by Don Jan metten Hoogduitsen/ Walen/ en andere Nederduitse Compangien onder de Grave van Megen/ Heeren van Hierges/ Floyon en andere wesende/ voorgenomen/ en dat de Staten Generael vast het meestendeel van haer krijgsvolk hadden afgedankt/ en genoegsaem hare finantien uitgeput waren: en was de vreese onder de gemeente seer groot/ en de selve hier door seer gealtereert en ontstelt: so en waren de Staten Generael daer door niet min verslagen/ want sy en hadden hier op de minste gedachtenisse niet gehad/ niet te min also Don Jan door den Heere van Hassingem/ die hy aen henluiden gesonden hadde/ dede verklaren zijn meninge met dit innemen des Casteels/ niet anders te wesen/ dan om zijn persoon te verseekeren/ door de lagen/die hy seide tegen zijn persoon geleid te wesen/ so verhoopten sy dat alle misverstanden en wantrouwingen noch souden konnen weg genomen/ en't land in vrede gehouden werden/ waerom sy delibereren aen hem te senden eenige hare Gedeputeerde/ gelijk sy gedaen hebben/ na dat sy op de sake met ten anderen rijpelijk hadden beraedslaegt/ sy hebben dan daer toe gecommitteert den Heere Prelaet Marolles/ den Archi-diaken van Yperen en den Heere van Brusse/ om hem te transporteren in alder diligentie by zijne Hoogheid/ met brieven van credentie/en hem voor te honden dese navolgende vertoninge.

De Staten Generael senden haer Gedeputeerde aen Don Jan tot Namen/

EErstelijk dat de Heeren Staten seer verwondert zijn geweest van sijn voorsz vertrek/selfs van d'advertentien die zijne Hoogheid verklaert ontfangen te hebben/ van datter gemachineert is geweest jegens hem/ en datmen zijnen persoon heeft willen saiseren tot Brussel of Mechelen/ selfs dat hy niet en soude vry zijn in de stad van Namen.

Om oorsaeke dat de voorsz brieven en advertentien/ die zijne Hoogheid heeft ontfangen/ niet en verklaren den Auteur der selver/ noch van de conspiratien/ noch redenen en sulke circumstantien en so suffisant/ datmen daer gelove op mag geven. en doen hem bekenninge om wederom tot Brussel te komen.

Des te meer noch dat zijne Hoogheid genoeg kan verstaen/ dat de Heeren altijds hebben geprocedeert in alle sinceriteit of suiverheid/ gelijk sy noch hen begeren t'employeren geheelijken tot verrichtinge der affairen/ der gemene ruste/ tot conservatie van ons heilig Gelove en Catholijke Roomse Religie/ en behoorlijke gehoorsaemheid van zijne Majesteit/ daer van sy altijds expresse protestatie hebben gedaen.

Selfs belooft en gesworen hebbende so menige reise het van node ware/ hem ten selven effecte te helpen/ en alle dienstbaerheid en onderdanigheid te bewijsen.

Te meer dat sy betoog gedaen hebben van alle getrouwigheid aen zijn Hoogheid/ so dat de selve hem daer van behoort verseekert te houden.

En also hy niet en behoort d'oore te lenen of te geloven sulke rapporteurs/ die nieuwers toe en tenderen dan tot perturbatie van de gemene ruste: maer wel te examineren hare redenen en circumstantien/ en boven al hem wel behoorlijk t'informeren op de middelen/ mits de welke men mocht ontdecken de faulten van sulke opstellingen.

Of wel t'ontdecken de Auteurs van sulke conspiratie/ om die te corrigeren of straffen na hunne verdienste anderen ten exemple.

Gelijk zijne Hoogheid selfs heeft versocht aen de Staten/ haerlieder doende proponeren by den voornoemden Baenre-heeren van Hassingem/ den 6 deser maend July/ dat in alle occurrentien de Staten willen houden goede correspondentie met zijn Hoogheid/ addresserende hen openlijk tot hem in alle occasien van twijfelachtigheden en scruplen/ gelijk zijne Hoogheid sal doen van sijnent wegen/ reprimerende of dwingende alle calumnien/valse roepen/en bose interpretatien/ die veel quade en ongeruste geesten sapen/ om te vermeerderen de wantrouwigheid/ en't land te houden in troublen en garbouillen.

Waer

„ Waer op de Staten hebben geantwoort / dat 't ſelf-
„ de was haer eenig en hoogſte begeren / dat zy altijds
„ hadden gehad / te hebben ganſche en volmaekte cor-reſ-
„ pondentie met zijne Hoogheid / en haer t addreſſeren
„ aen hem in alle occurrentien of toevallingen / gelijk ſy
„ altijds gedaen hadden / en dat hen-luiden dochte dat
„ om te bedwingen alle calumnien / valſche roepen / en
„ interpretatien / daerom ſoude mogen verſien werden
„ by de wegen gerepreſenteert aen zijn Hoogheid als
„ doen en ſedert / ſelfs geen rapport toe te laten of het en
„ waer geteikent / om t'onderſoeken d'auteurs na dat de
„ ſake ſoude meriteren of verdienen : biddende zijne
„ voorſz Hoogheid geen oor te lenen / noch licht geloof
„ te geben tot alles 't gene hem werd ingeblaſen en ge-
„ rapporteert / ſulx als d'article breder inhoud.

„ Hebbende voorts gegeven aen den Heere van Gra-
„ bendonk ſulke antwoorde op d'articlen / die hy heeft
„ geproponeert van wegen ſijne Hooghept van over 2.
„ dagen / dat hy des behoort te hebben alle vernoeginge.

„ Ter oorſake van d'welke / ſchijnt (onder correctie)
„ datter gene genogſame oorſake was ſijne Hoogheid te
„ bewegen / noch hem te doen vallen in miſtrouwe of
„ vreſe van ſijn perſoon / ſulx dat door ſulke de gemeente
„ mocht vallen in erreur en andere opinie dan 't behoort /
„ met ſijn Hoogheid ſelfs door de nieuwe en ſo haeſtige
„ probiſie van de Stad Charlemont / daer uit ſpruy-
„ ten mochten grote diſorders / en inconvenienten / in pre-
„ judicie van ons Gelove en Catholijque Religie / auto-
„ ritept en gehoorſaemheid van ſijne Majeſtept / 't welk
„ beſwaerlijk waer om te remedieren.

„ Om 't welk te beletten / de voorſz Staten bidden
„ ootmoedelijk dat zijne Hoogheid leventlijk conſiderere
„ hoe notelijk dat is een ander ſamblant te maken / om
„ 't volk te verſelieren en hen te beweren alle quade en
„ ſinkſe opinien / en lichtelijk hen ſouden laten wijs ma-
„ ken / dat 't voorſz vertrek tendeert tot eenich dange-
„ reus einde.

„ Vindende de Staten geen geſonder remedie dan
„ 't haeſtig wederkeren / en de jegenwoordigheid van ſijn
„ Hooghept in deſe Stad van Bruſſel / daerom ſy oot-
„ moedelijk verſoeken en bidden / eer 't byer ontſteke /
„ ſulx dat men 't niet lichtelijk leſſen ſal konnen.

„ Belovende de ſelve ſo in 't generael als in 't parti-
„ culier alle getrouwigheid / gehoorſaemheid en volko-
„ men verſekertheid tegens pegelijken / ſo in de Steden
(1. 259.) van Bruſſel / Mechelen als alle de Nederlanden door /
„ en niet toe te laten dat iemant wie hy ſy / zijn hand ſtel-
„ le aen uwe Hoogheid / om hem te ſaiſeren of het alder-
„ minſte ongenoegt aen te doen / op verband van hare
„ perſonen / trouwe / goederen / en eere.

„ En alſo ſulke advertentien tenderen / om alles in
„ miſtrouwen te ſtellen / namentlijk tuſſchen ſijn Hoog-
„ heid en de Staten / en conſequentlijk ter ganſcher rui-
„ ne / en deſolatie van de Landen van ſijne Majeſteit /
„ en verlies der Catholijque Religie.

„ De voorſz Staten bidden ſeer ootmoedelijk dat u-
„ we Hoogheid gelieve haerliede te verklaren en te noe-
„ men d'auteurs der ſelver advertentien / om van hen te
„ verſtaen d'occaſien en circumſtantien die hen gemo-
„ veert hebben tot ſulke impreſſie : en wat perſonen ſy
„ ſouden willen belaſten en taxeren van ſulke voorne-
„ men / en machinatien. Selfs dat by gebreke van goe-
„ de ontlaſtinge ſy werden exemplaerlijk gepunieert en
„ geſtraft : en in 't ſelfde te willen gebruyken alle acce-
„ leratie / om den pas af te ſnijden / en te verſien tegen al-
„ le inconvenienten / die anderſins ſullen gaen vermeer-
„ deren van dage te dage / en lanx ſo meer. Gedaen tot
„ Bruſſel den 25. Julij 1577. Onderſtont / by laſt van
„ de Staten : en ondertelent /

„ Cornelius Welemans.

Hier op heeft Don Jan den 27. July / aen de Ge-nerale Staten wederom geſonden den Baenderheere van Haſſingem / en den Heere van Grobendonk / om hen particulierlijken te verklaren / 't gene hy was be-gerende / gevende de ſelve te dien einde mede ſijne brie-ven van credentie / mette poincten en articulen / hier na volgende. Mitſgaders noch eenen anderen brief van ſijne Hoogheid aen de voorſz Staten Generael / verſoekende datſe 't inhouden van dien wel wilden verſtaen / en conſidereren. De poincten en articulen die sy van wegen ſijne Hoogheid de Staten Generael overleverden waren deſe.

Poincten en articulen by de Heeren van Haſſingem en Grobbendonk / van wegen Don Jan overgegeven aen de Staten Generael.

SYne Hoogheid hebbende deliberatie genomen, om ſich te vertrecken op 't ſlot en caſteel van Namen tot verſekertheid van ſijn perſoon, gemerkt de advertentien die de ſelve hadde van ſekeren aenſlag op 't ſaiſiſſement en apprehenſie van dier, en verſcheiden indicien en tekenen correſponderende mitte voorſchreven advertentien, heeft mit eenen wegen wel willen verſien tot alle inconvenienten die hem ſouden mogen toekomen ter ſaken van ſijne voorſchreven deliberatie: en denkende dat't ſelfde den Staten eenige alteratie ſoude mogen cauſeren, heeft den ſelven wel willen doen verſtaen ſijne ganſche en gehele meninge, de welke is, 't ſelve niet jegenſtaende, de Pacificatie te maintenieren en onderhouden, en geenſins te doen contravenieren tot 't gene dat der ſelver aengaende, en des daer aenkleeft, belooft en geſtipuleert is geweeſt. Begerende ook reciprokelijk dat van wegen de voorſz Staten volbracht worde 't gene dat ſy ſolemnelijken belooft en geſworen hebben, aengaende de onderhoudeniſſe van de Religie, en behoorlijke onderdanigheid aen ſijn Majeſteit: en alſo hy ſiet en bevind dat by faulte en gebrek van autoriteit de voorſz Staten hare belofte niet en ſouden kunnen effectueren, is van meninge met ſijne autoriteit de ſelve te aſſiſteren, om by dien middel ſijner Majeſteit contentement te geven, en den ſelven te procureren de tranquilliteit en ruſte die ſy begeren ſonder iet anders te willen pretenderen.

Tot welken einde, en om ſijn autoriteit te beveſtigen en ſtabilieren, ſo begeert ſijne Hoogheid.

1. Dat om gemainteneert te worden in de autoriteit daer in ſijne Voorſaten, Princen van den bloede geweeſt zijn, deſelve ſoude mogen nemen ſulke guarde van de Onderſaten van herwaers-over, alſmen na uitwijſen der Pacificatien bevinden ſal te behoren tot verſekertheid van ſijn perſoon, en van ſijn ſuite en gevolg, om te gaen en reiſen daer 't hem believen ſal.

2. Datter egeen particuliere Gouverneurs weſen ſullen inde Steden, daer van ouds geen geweeſt en hebben.

3. Dat alle Gouverneurs, Overſte, Colonels en Krijgs-luiden van den Lande by deſelve ſullen moeten komen, als ſy ontboden ſullen weſen, en hem obedieren als Capitein Generael.

4. Dat ſijne Hoogheid (als Gouverneur Generael) ſal mogen diſponeren van alle officien en laſten die ſich repreſenteren ſullen: behalven dat het ſelve tegens de voorſchreven Pacificatie en Privilegien van den Lande niet en ſy.

5. Dat alſo de ſelve Staten onlanx geadviſeert hebben een lijſte te doen maken van alle de gene die ſy houden voor gequalificeert om in hare vergaderinge te komen, dat de ſelve lijſte hem mitten eerſten toegeſchikt worde, om te beſien of daer in eenige ſouden mogen weſen die ſuſpect ſijn van quaden dienſt en officie te doen, of die aldaer niet en behoren te komen.

6. Dat in gevalle de Prince van Orangien, en Staten van Holland en Zeeland niet punctuelijken en willen voldoen der voorſchreven Pacificatie en accoord tuſſchen ſijne Hoogheid in 's Coninks naem, en de voorſchreven Generale Staten gemaekt, de ſelve voortaen egene correſpondentie, verſtand of intelligentie mitten voorſz Prince en Staten en ſullen houden; maer ſullen ſich voegen mit ſijne Hoogheid, om den ſelven Prince tot reden te brengen, volgende de voorſchreven Pacificatie.

Alles op dat ſijne Majeſteit by ſulken middel ſoude mogen hebben de gehoorſaemheid die men der ſelver ſchuldig is, en by den voorſz Staten aen ſijne Hoogheid in naem van ſijner Maj. belooft is geweeſt, mitſgaders 't reſpect en autoriteit die andere Gouverneurs van den bloede ſijne voorſaten gehad hebben, om de ſelve te mogen regeren en gouverneren in ruſte, vrede en tranquilliteit, ſo ſy begeren.

Den brief daer van wy mentie gemaeckt hebben/ was dese navolgende.

MYn Heeren, Alsoo ik by uwe Gedeputeerde geerne verstaen hebbe de versekertheden van uwen goeden wille en meninge tot onderhoudenisse en observatie van de oprechte Catholijkse Religie, en de behoorlijke gehoorsaemheid tot onsen Heere de Conink, daer in 't devoir van goede en getrouwe onderzaten consisteert en gelegen is. Ben ten anderen grotelijx verwondert geweest te verstaen, dat diverse in 't quade geinterpreteert hebben 't gene dat ik gedaen hadde om de nootlijke versekertheden van mijnen persoon, en consecutivelijken van den Lande, daer van sijner Majesteit belieft heeft de guardye en bewaernisse my te bevelen, so gy weet. En wil u waerlijx wel versekeren, dat ik, sedert den tijd dat de middelen en wegen van accoorde en Pacificatie gevonden zijn geweest, om de troublen te doen cesseren, daer in de voorschreven Landen gevallen en geagiteert waren, in sulker voegen en manieren, datter niet en resteerde dan een nakende ruyne en verderffenisse (indien onse Heere God door sijn Godlijke gratie en bermhertigheid daer in niet versien en hadde) nooit andere wille of intentie gehad en hebbe, dan onsen Heere God te geven 't gene dat hem toebehoorde, en sijner Majesteit 't gene des men der selver schuldig was Waer van niet alleenlijk mijn woorden, maer alle mijne werken en actien volkomen gelove en getuigenisse mogen geven, beleidende de saken met aller soetigheid, om ten selven einde te mogen komen, hebbende terstond, volgende mijn belofte, de uitheemse en vremdelingen doen vertrecken, gelijk gy so grotelijx begeert hadde. En dat gy my versekerde datter anders niet en was dat die reconciliatie belette, stellende de Sterkten in handen van den ingeborene onderzaten, continuerende de gene die gy aldaer gecommitteert had, of immers de gene die gy my versocht had te willen continueren. Restituerende ook de privilegien die gy seid u afgenomen te zijn, u gevende in effecte geheel contentement, en hanterende met u, gelijk een oprecht Compatriote, en soekende, de eere, pays, ruste en tranquilliteit van eenen jegelijken, dat meer is, doende ook by den Prince van Orangien en dien van Holland en Zeeland al 't gene dat gy weet, om de selve al t'samen te brengen en reunieren onder de onderdanigheid en devotie van sijne Majest. verhopende dat in het gene deser resteerde versien soude worden by de convocatie en vergaderinge van de Generale Staten, na inhouden van den tractate, en daer van men altijds goede hope my gegeven hadde. Mits welken ik vermeinde van alle zijden gelijke correspondentie en reciproke affectie te vinden: maer eenige verbitterde geesten qualijk genegen totte gemene ruste en tranquilliteit, en hebben niet gecesseert met woorden en metter daed hare zizanie en onkruit te zayen, en met calumnieuse en leugenachtige inventien de onderzaten te troubleren, en alle deugd en weldaed by my gedaen te beletten, ja ook nieuwe troublen en beroerten op te stellen en aen te richten, hebbende oorsaek geweest dat het schamel gemene volk so moede en mat zijnde van de voorledene oorlogen hem niet en heeft kunnen in ruste stellen, noch genieten van 't effect, vrucht en beneficie van de voorschreven peys: maer heeft de wapeninge gecontinueert, en is in diffidentie en wantrouwigheid gekomen, noch min noch meer, al oft open oorloge geweest hadde. En midlertijd hebben sy hun saken gedaen, nemende tot hen de Sterkten en Plaetsen die ik ter goeder trouwen in hare handen gestelt hadde, om de selve te houden onder de hand, macht en autoriteit van sijne Majesteit, en als Gouverneurs en bewaerders van dien, de welke nochtans zy sterken en fortificeren sonder sijne Majesteit aldaer te bekennen, gelijk sy ook doen v n andere plaetsen, noch min noch meer, dan sy deden voor 't appoinctement of accoord. Dat meer is, hebben ook ingenomen eenige Sterkten en plaetsen in Braband, Vlaendren, doende fortificeren Nieugastel in Braband, en sijner Majest. onthoudende de stad van Nieupoort in Vlaenderen, die gy in hare handen gestelt en gedepositeert had, tot versekertheden van de betalinge van hen krijgsvolk, hoewel gy nochtans hen voldaen en de selve betalinge gedaen had: en niet te vreden zijnde met 13 of 14, so Steden als Sterkten by u overgegeven en gestelt in hare bewaernisse, bekreunen sich als noch als hen ongelijk gedaen zijnde, dat men hen ook Amstelredam niet en geeft, sonder den armen luiden, goede onderzaten en getrouwe burgeren (die so veel geleden hebben voor de Religie en haren Prince) te willen geven satisfactie van de drie puncten by hen begeert, die gy selfs voor redelijke en wettige puncten gejugeert hebt, gelijk sy ook willen doen van Utrecht, hoewel sy daer toe egeen recht en hebben, also hen van de selve Provincie niet belooft en is geweest, dan alleenlijk van Holland en Zeeland, so men sien mach by 't inhouden van 't voorschreven tractaet. En nochtans zijnder vele die hen te seer opentlijken favoriseren, tot nadeel, ondienst en prejudicie van den Conink, en ook van der Religie, gemerkt dat de voornoemde van Holland en Zeeland sich houden voor so grote vyanden en persecuteurs der selver, sulx dat sy egeen sake meer ter herten en hebben, dan de selve grondlijken te bederven en extermineren, derrende vryelijk seggen: alwaert so datter vergaderinge van de Generale Staten geordineert worde, de Catholijkse Religie alleen te mainteneren en onderhouden, dat sy 't selfde (F. 160. niet doen of obedieren en sullen: en hebben dagelijx hare Agenten, dienaers en ministers die openbaerlijken onder u anders niet en doen dan alle sulke quade officien, sonder eenige correctie of reprehensie, so gy wel weet, nergens toe dienende dan om al om diffidentie te maken, seggende ook dat terwijlen ik sonder guardije ben, en onder de macht en handen van andere, datmen mijnen persoon behoorde aen te tasten en apprehenderen, ook en cesseren sy niet hen te beklagen al of men van deser sijden niet met alleen geeffectueert en hadde van den peise, en dat sy al gefurniert en voldaen hadden. Daer ter contrarien van sijner Majesteit en ontsent wegen veel meer gedaen is geweest, dan men gehouden was te doen, daer hy en de sijne niet of luttel gedaen hebben, van 't gene des sy belooft hadden, gelijk gy sult mogen sien by de puncten en articlen die al notoor zijn. En weet een jegelijk hoe veel indigniteiten en onbehoorlijkheden ik daer en tusschen dagelijx hebbe moeten lijden, sedert dat ik totten gouvernemente generael van dese Landen ontfangen ben geweest, meinende dat ik 't al winnen of modereren soude door mijn patientie: maer hebbe bevonden dattet al niet geprofiteert en heeft: en hebben de perturbateurs van de gemene pacificatie en tranquilliteit sulx daer van geabusеert, dat sy hebben willen attenteren op mijnen persoon, ter wijlen dat ik elders geimpedieert was, egeensins denkende op sulke stoutigheid, verwaentheid, en temeriteit: niet te min also ik Gouverneur en Capitein Generael ben van dese Landen, en dattet al onder mijn macht, guardye en defensie is, ben alhier soetelijken ingekomen, en sonder iet te roeren, en nochtans terstond na mijn inkomste, hebbe ik aen u gesonden, u daer van adverterende, mitsgaders van mijne goede, sincere en oprechte intentie, om alom en in alles te onderhouden de tractaten van pacificatie, sonder anders te begeren dan de conservatie en bewaernisse van dese onse oude oprechte Roomse Catholijkse Religie, op de welke de Conink en sijne Voorsaten ontfangen en gesworen zijn geweest voor Princen en Heeren van de Landen, en u onder sijn protectie en bewaernisse genomen heeft, mits welken niemanden anders geoorloft en is de selve te veranderen noch perturberen tegens sijnen wille. En ook om met eenen wege sijner Majesteit te doen hebben de gehoorsaemheid en onderdanigheid, die men der selver so by de Geestelijke als weerlijke Rechten schuldig is, en niet met woorden alleenlijk, gemerkt dat al 't gene datter gedaen word, is (so men 't selve pretexeert) voor sijne Majesteits dienst: maer by effecte en metter daed, gelijk 't selve was voor dese trou-

troublen, en als goede, oprechte en getrouwe onderſaten gehouden en verobligeert zijn. Al't gene dat voorleden is, ſal vergeten weſen, en en ſal daer van egeen memorie of gedenkeniſſe meer zijn. En niet alleenlijk van't gene des voor de Pacificatie gebeurt is, maer van't gene deſer ſedert geſchied is tot huidens daegs, 't zy by Steden, Gemeinten, of particuliere perſonen, 't welk ik wederom ten Heiligen en wel ernſtelijken belove wien dattet zy, en in wat Land of Provincie 't ſelfde ſoude mogen weſen: begerende eenen jegelijken te eſtimeren, favoriſeren, en alle gunſte te bewijſen na ſijne verdienſte, en de dienſten die ſy voortaen doen ſullen. Tot welken einde ik verſta geobedieert te worden in't gene des ik na recht, reden en equiteit voor ſijner Majeſteits dienſt gebieden en bevelen ſal, ſonder dat men my eenigſins inobedient of ongehoorſaem weſen ſal: en is mijne wille en meninge, dat de gene die voortaen miſdoen ſullen, geſtraft ſullen worden, na de rechten, wetten, privilegien, coſtumen en uſantien van den Lande, ſonder eenige diſſimulatie, oogluikinge of conniventie, gemerkt dat by gebreke van juſtitie, en by ſulke en ſo openbare impuniteit, alle dingen lanx ſo meer verloren gaen, alſo niet alleenlijk egene Republijke, Staet, Land, of Rijk: maer ook niet een huiſgeſin geregeert en kan worden ſonder juſtitie en gehoorſaemheid tot hun hooft en overſte, want daer een jegelijk wilt gebieden, en kan aldaer anders niet dan een confuſie weſen. Mits welken mijn Heeren, ten einde dat gy myne goede en oprechte meninge, wille en affectie te beter ſoud mogen verſtaen, ſulke als de ſelve van't beginſel af altijds geweeſt is, ſo verſekere ik u, en verklare dat die als noch egeenſins verandert en is: maer ſegge alleenlijk dat mijne meninge en verſtand is, 's Koninx geboden en bevelen te doen obedieren, navolgende de pacificatie, ſo't wel recht en reden is, en verſekere my dat gy ook van genen anderen wille of meninge en zijt. En mitſdien en behoortmen ſich niet te beduchten of vreſen, om dat ik alhier in deſe plaetſe my vertrocken hebbe, gebruikende van ſulk recht en autoriteit als de Konink my gegeven heeft, aldaer ik in meninge ben te blijven, tot dat ik weten ſal uwe eintlijke reſolutie en determinatie, en ter tijd toe dat 't gene dat ik verſta en pretendere gedaen te worden in ſo redelijke en billijke ſaken, volbracht en ge-effectueert zy. Waer op uwe antwoorde ben verwachtende metten eerſten dat mogelijk werd. Ik bemoede my wel dat eenige quaedwillige u ſullen willen raden eenige ſaken die tot den peiſe niet dienen en ſullen, noch totte welvaert en tranquilliteit van de lande. Maer ik denke dat de goetwillige, wijſe en voorſichtige (die den anderen behoren te boven te gaen) niet lijden ſullen dat de ſaken komen ſullen in de voorledene termen door de indiſcretie en booſheid van ſulke quade dienaers en miniſters. Van mijnder zijden ben gedelibereert meer te volgen den weg en expedient van ſoetigheid dan anderen, verhopende datmen my egeen oorſake geven en ſal, daer door ik gedrongen ſoude weſen anders te doen, om te ſuſtineren de gehoorſaemheid en onderdanigheid, diemen God en den Konink ſchuldig is, mitſgaders de autoriteit die den ſtaet en plaetſe toebehoort, dien ik houdende ben, 't welk mijns betrouwens gy niet quaed of vremd en ſult willen of kunnen vinden, alſo ik gedaen hebbe, en altijds doen ſal al't gene dat ik ſchuldig ben en belooft hebbe, u biddende eintlijken dat gy al't gene des voorſz is in ſo goeder voegen nemen wilt, als ik't ſelfde ſegge, en ſo ik by effecte en metter daet mijnen goeden wille altijds betoont hebbe, om de voorſz Pacificatie en accoord te maintenereren, hand houden en obſerveren, als weſende ſo goed en oprecht, ja meerder vrund en lief hebber des Vaderlands, dan andere, die ſich beroemen en jacteren ſulx te zijn. En hier mede mijne Heeren bevele u in Gods guardie en behoudeniſſe. Uit Namen den 27 dach van Julio 1577. Ondergeſchreven uwe goede vrund. En getekent *Johan*. En wat neder *Berti*.

De Staten Generael gehoort hebbende het rapport van hare Gedeputeerde die by ſijne Hoogheid waren geweeſt / en voorts ontfangen hebbende de voorſz poincten en articulen / mitſgaders den voorſz brief van ſijne Hoogheid / hebben daer op genomen deſe navolgende reſolutie.

Reſolutie der Generale Staten op te poincten by Don Jan hen lieden overgegeven.

DE Staten Generael hebende gehoort't verbael rapport van den Heere Prelaet van Marolles, en den Heere van Brus, hare Gedeputeerde, met eenen 't ſelvige van den Baenre-heere van Raſſingem, en den Heere van Grobendonk by ſijne Hoogheid geſonden, en geſien de brieven van ſijnen voorſz Hoogheid van date den 27 deſer maend, en de poincten die ſy hebben overgegeven by geſchrifte, op als wel rijpelijk hebbende gelet. Seggen en verklaren inconformité van't gene ſy altijds geproteſteert hebben, dat ſy noit, noch als noch van meninge zijn geweeſt, dan te leven en te ſterven in de Catholijke Roomſe Religie, en onder de behoorlijke gehoorſaemheid van ſijne Maj. haren Souverainen Heere en Prince naturel, ſelfs by alle behoorlijke middelen te beſorgen, dat de voorſchreven Religie, en autoriteit van ſijne Majeſteit, ſy in als tot als, onderhouden en geconſerveert, en conſequentelijk die van ſijne Hoogheid, om der plaetſe die hy heeft in deſe Nederlanden in ſijne Majeſt. ſtede, ſonder eenige miſtrouwinge of achterdenken: nochtans hebben ſy wel willen adverteren en repreſenteren in alle ſinceriteit, datter geen ſake veroorſaken kan ſo grote alteratie en wantrouwigheid, dan een ſo haeſtig vertrek in ſulke ſterke plaetſe, ſonder eenige voorwete of preadvertentie aen die van den Rade van State of aen de Staten, tot haer-lieder grote blame of ſchande. Ter oorſaek van de welk ſy perſiſteren in den eiſch by hen gedaen, als ganſch rechtveerdig en notelijk: te weten, dat ſijne Hoogheid gelieve te declareren of verklaren, de genige van welke al ſulke ſuſpicie hem is geformeert, daer apparentelijk ſo groten diſordre uit mochte rijſen, ingevalle daer in niet haeſtelijk en werde verſien by exemplare ſtraf van de gene die daer in ſchuldig bevonden ſouden werden, daer van de Heeren Staten hen ſulke wraeknemers ſouden tonen, dat ſijne Hoogheid gewaer ſoude worden de volkomenheid van hen goede intentie of meninge, en alle andere ſouden exempel nemen, en hen wachten van gelijken meer t'attenteren of beſtaen, daer toe ſy procederen ſouden met gelijke promptitude of raſſigheid, als gedaen werde tegen den Heeren van Bonivet en Belangreville, op't ſimpel rapport of aengeven van Octavio Gonſaga, van wegen ſijn Hoogheid, daer van niet en bleek, tegens alle rechten, coſtumen en privilegien van Braband. Op dat ook de Generaliteit niet en werde geweten de faulten van particuliere, en dat het ganſche lichaem niet en lijde de inconvenienten en ongelucken die daer uit mochten volgen, of wel ſo't geweeſt is by calumnie, dat de rapporteurs of overdragers van gelijken geſtraft werden ten exemple van alle andere, om meerder confuſie, en dat door d'onſtraffigheid van ſulk een ſake niet en waſſe de ſtoutheid en verwaendheid van de gene die pogen te troubleren, of te beroeren de gemene ruſte en welvaert, willende en begerende de voorſz Staten te maintenereren en onderhouden gehelijk en devotelijk alle't gene geſtipuleert en belooft is van harent wegen.

Op't eerſte poinct by ſijne Hoogheid begeert.

Hoewel ſijne Hoogheid niet en behoort te hebben eenige ſuſpicie noch wantrouwigheid van de voornoemde Staten, alſo ſy ook daer toe ſijne Hoogheid gene oorſake en hebben gegeven, hoe klein die mochte weſen, en waerom ſijne Hoogheid ſich behoort vernoegt en verſekert te houden van de getrouwigheid der ſelver, gelijk hy gedaen heeft van het beginſel van ſijnder inkomſte, achtervolgende d'argumenten en effecten, die hy gewaer is geworden van de liefde en hertelijke affectie die ſy hem toedragen, de welk de verſekerſte wachte is die een Prince mochte begeren, en des te meer van ſulke garde of wacht, als Princen en Princeſſen van den bloede ſijne Voorſaten in't gouvernement van deſe Nederlanden: en dat meerder wachte mochte baren vreſe en miſtrouwen onder menigte:

noch-

nochtans om des te meer te doen blijken van de finceriteit der Heeren Staten, en te verſien totte verſekertheid van ſijne Hoogheid, en de ſelve te retrencheren of weeren alle occaſien van quade en ſlinke impreſſie of indruckinge. Sijn te vreden dat hy boven ſijne ordinariſe wacht van Archiers en Hellebardiers, noch hebbe wacht van Capitein en hooft en ſoldaten totten getale van 300 harquebuſiers voetvolx, naturele deſer Nederlanden, aengenaem ſijne Hoogheid en den Heeren Staten, om herwaers derwaers te gaen daer 't hem gelieven ſal, behoudelijk dat ſijne Hoogheid kieſe voor hooft der ſelver eenige van de gene die hier na genoemt zijn: te weten mijn Heere den Grave van Boſſu, den Baenreheere van Montigny, den Heere van Cruyningen, den Heere van Willerval, of van Noielles, de welke ſal mogen kieſen Capiteinen en Lieutenanten, ook aengenaem den voorſz Heeren Staten, de welke en de voorſz ſoldaten ſullen eed doen te bewaren en beſchermen ſijne Hoogheid tegens alle, ook te mainte-
(F. 261.) neren alle de poincten en articulen begrepen in de Pacificatie van Gent, en 't eeuwig edict daer na gevolgt, ſonder te gedogen datter gedaen of geattenteert worde eenige ſake in prejudicie van ſijne Hoogheid, noch van de Staten in't generael noch particulier.

Op 't 2. poinct.

De Staten zijn wel van advys dat alſo gedaen werde, na dien de ſteden en plaetſen ſullen overgelevert zijn, en de garniſoen geſtelt in haren eerſten ſtaet, mits welke ſy geen Gouverneurs van doen ſullen hebben, om ordre te ſtellen in alle voorvallende ſaken.

Op 't 3. poinct.

Dit articul is redelijk bevonden, behoudelijk dat in alle ſinceriteit en verſekertheid gepractiſeert ſy, en datter niet gecommandeert noch eenige ſake geattenteert ſal worden, derogerende of tegenſtrijdende de pacificatie en eenigheid der Staten.

Op 't 4. poinct.

De Staten hebben ook goed gevonden dit articul, en ſeer redelijk als gelijkelijk noit ter contrarien gepractiſeert hebbende, wel verſtaende dat de voorſz Pacificatie en Privilegien werden geſondelijk en van gemener hand geinterpreteert.

Op 't 5. poinct.

Daer is gearreſteert by den Heeren Staten volgens d'oud gebruik en immemoriale coſtume, dat in hen vergaderingen ſullen geadmitteert of toegelaten worden, Geeſtelijke, Edelen, en Gedeputeerde van de Steden en Caſtelrien, by de Provincien daer toe gedelegueert en geautoriſeert. So datmen geen lijſte gevoegelijk en kan maken overmits de Gedeputeerden den eenen of den anderen dach verandert, vermeerdert en vermindert worden, by hare Hoofden en Collegien, ook en achten de Heeren Staten niet eenige occaſie immers wettelijke gegeven te hebben van ſulke ſuſpicie in haerlieder regard.

Op 't 6. poinct.

Geconſidereert de pacificatie is ſolemnelijk gemaekt en beſworen by interventie van Keiſerlijke Maj., ter preſentie van de aſſiſtenten d'Ambaſſadeurs der ſelver, ſelfs van den Hoogweerdigen en Doorluchtigen Biſſchop en Prince van Luik, welke niet geoorloft is ſo lichtveerdelijk te breken. De voorſz Staten maken recueil volgens de brieven van ſijn Hoogheid geſchreven tot Mechelen den 10 July, van alle 't gene dat ſchijnt te reſteren, om dat te volkomen van d'een en d'andere zyde, op dat de ſelvige ten wederzijden mogen voldaen werden. En in gevalle de Prince van Orangien na behoorlijke advertentie gedaen, van ſijnen wegen in gebreke blijft, een jegelijk ſal hem met gemeen advys employeren, om te doen onderhouden de Pacificatie in alle hare poincten en articulen.

d'Eenig en 't hoogſte begeren dat de Staten altijd gehad hebben en noch hebben, is gereſtabilieert en gemaintencert of gehandhaeft te worden, in hare oude tranquilliteit of ruſte, onder de gehoorſaemheid die men ſijne Majeſt. en ſijne Hoogheid ſchuldig is. Supplicerende de ſelve ſijne Hoogheid te willen verlaten 't kaſteel van Namen, en ſich wederom verſamelen by de voorſz Staten, en ten aldereerſten mogelijk doen vertrecken de Duitſen, op dat terſtond daer na de vergaderinge der Generale Staten geſchiede, om ordre te ſtellen tot 't gene reſteert aen de voorſz pacificatie, ſelfs om af te ſnijden de ſchandalen, quade exemplen, en leringen die de voorſz Duitſen ſaeyen, en ſo lange geſaeyt hebben, over al, tot groot prejudicie van ons H. Gelove en Roomſe Catholijke religie. En alſo men genoegſaem ontdekt ſelfs by geintercipieerde brieven van Eſcovedo, en andere, dat de quade achterraden, rapporten en impreſſien van vreemdelingen, en qualijk geaffectioneerde tot welvaert en ſaligheid van den Lande ſijnes Majeſteits, ſijn oorſaek van de wantrouwigheid en diſordre.

Believe uwe Hoogheid te doen vertrecken van ſijn gevolg, de gene daer van men ſo grote wettige ſuſpicie heeft, en ſijn Hofgeſin bouwe van Edele en andere natuerlijke of ingeboren, niet ſuſpect, volgende de requeſten en grote inſtantien, die de Staten daerom tot meer reiſen gedaen hebben, en altijd 't Land te houden in favorable recommandatie. Gedaen tot Bruſſel den naeſtleſten van Julio 1577. Onderſtond, by laſt van de Staten, ondertekent,

CORNELIUS WELEMANS.

Dit voorſz geſchrifte hebben de voorſz Heeren Staten geſonden aen ſijn Hoogheid door de Heeren Grave van Boſſu / de Brus / en Adolph van Meetkerken / Raed en Ontfanger van den Lande van de Vyen in Vlaenderen / mette navolgende laſt.

DE Heeren Grave van Boſſu, de Brus, en Adolph van Meetkerke, gedepureert van wegen de Staten Generael ſullen hen tranſporteren in alder diligentie aen ſijn Hoogheid, hem preſenterende brieven, en ootmoedige recommandatien der Heeren Staten met het ſchrift van de reſolutien, genomen op de poincten en articulen geproponeert aen de Heeren Staten, by den Baenreheere van Raſſingem, en den Heere Grobendonk van ſijnent wegen.

Voort laſt by Staten Generael by Gedeputeerde gegeven

Sullen inſiſteren by alle gratieuſe en bequame perſuaſien, dat hem gelieve te reſolveren en conformeren metter intentie der Heeren Staten, volgende de reſolutien voorſz, daer by voegende, dat ſy bereet en veerdig zijn hem te verſekeren alle trouwigheid, behoorlijken dienſt en gehoorſaemheid.

Daer en boven biddende dat hy metter daed wille handhaven en volkomen de pacificatie.

En tot bewijs van ſijnen goeden wille in dien te doen vertrecken de Duitſen uitte plaetſen die ſy beſitten, en eerſt voor al die van Antwerpen, die deſert loopt en verloren door den roep van ſijn Hoogheid op 't kaſteel van Namen, vreſende te vallen in gelijk inconvenient als te voren. Selfs dat de Heere van Treſlong heeft geſproken aen de Magiſtraet van Antwerpen, om daer binnen te doen komen de vier vaendelen van de Hopman Cornelis van Einde.

Dat van gelijken hem gelieve te ſenden den Heere Hertog van Aerſchot in ſijn gouvernement van 't kaſteel van Antwerpen, en daer uit te trecken den Heere Treſlong, die tegens de pacificatie en privilegien van Braband daer commandeert.

Daer toe ſijne Hoogheid goede reden heeft, en gene ſwarigheid en behoord te maken, aengeſien de getrouwigheid die hy heeft geſpeurt van de ſinceriteit en getrouwigheid van de voornoemde Heere Hertog, ook dat het is tot quijtinge van ſijn woord, gelofte en eed, als geſworen hebbende d'onderhoudinge van de pacificatie, welke in deſen dele werd gevioleert.

Des te meer dat de Heeren Staten om te tonen de ſinceriteit van hare meiningen, hebbende geconſenteert volgens 't begeeren van ſijne Hoogheid, dat tot meerder verſekertheid van ſijn perſoon, hy hebbe extraordinariſe garde of wacht van 300 harquebuſiers, ſy en hare hoofden ſullen den eed doen van die te mainteneren, beſchermen en bewaren tegens eenen jegelijken, ook dat ſy niet dogen en ſullen datter gedaen of geattenteert worde eenige nieuwigheid in prejudicie der pacificatie, noch den Staten in't generael, of particulier,

ticulier, hen maintenerende volgens de pacificatie, noch van gelijken tegens die genige die gedeputeert ſouden worden of gaen ſouden by ſijne Hoogheid in den naem der voorſz Staten of anderſins.

Selfs zijn de voorſz Staten te vreden tot eeuwige verſekertheid van ſijne Hoogheid, en om de wortel van alle ſcruplen te weren die daer noch ſouden mogen reſteren, dat alle volk van oorloge, ſo van ordinaris voet- en peerde-volk, als alle andere ſoldaten, gelicht of noch te lichten, ſullen 't ſelfde be-eden: te weten van te maintineren, dienen en beſchermen ſijn Hoogheid, tegens eenen jegelijken, en van gelijken de Staten, hare Gedeputeerde, en alle andere onderdanen van den lande, volgens de poincten en articulen der ſelver pacificatie. Sonder te dogen dat yet gedaen of geattenteert ſal werden in prejudicie der ſelver, in't generale noch in't particulier.

d'Welke d'eenige middelen zijn, en de abſoluitſte die ſijn Hoogheid mochte begeren tot ſijne verſekertheid, ſonder te mogen pretenderen andere met rechte redenen en fondament.

Aengeſien ſelfs dat de ſinceriteit van 't lichaem der Staten, hem genoeg bekent is en notoor, als hy ſelfs bekent by ſijne brieven.

Sullen daerom hem ſuppliceren, dat hy ſich wille conformeren en voegen by de Staten, om ten alder-eerſten te volkomen 't gene daer reſteert van de Pacificatie, tot conſervatie van ons H. Gelove en Catholijke Roomſe Religie, de behoorlijke gehoorſaemheid en autoriteit van ſijne Majeſteits ruſte en tranquilliteit der landen van herwaers-over.

Eindelijk ſullen de Gedeputeerde hen vinden laten in deſe ſtad van Bruſſel, op Sondach avond of eer iſt mogelijk. Gedaen tot Bruſſel den leſten July 1577. Onderſtond, by laſte van de Staten ondertekent

Cornelius Welemans.

DE voorſz Heeren Gecommitteerde van de Staten Generael / hebben hen met alle neerſtigheid geſpoeit / ſo dat zy den eerſten Auguſty des naermiddaegs te drie uuren gekomen zijn in de ſtad van Namen / en hebben door de Heeren van Haſſingem en Grobendonk / aen ſijne Hoogheid doen leveren der Staten brieven / daer mede de ſelve op 't Caſteel gegaen zijn / en na eenigen tijd zijn ſy op't haſteel gevolgt. Sijn Hoogheid 't ſelve verſtaende / heeft henlieden doen in den Raed komen / alwaer waren / de Hertoge van Aerſchot / de Marckgraef van Havre / de Prince Grave van Arenberge / Grave van Reux en van Faulcquebergh / de Heeren van Fromont / Liques / d'Aſſonville / Foncq / Grobendonk / en de Secretariſſen Berti / Schaerenberge en Vaſſeur / in preſentie van alle de welke ſy aldaer verklaert hadden / henluider laſt / in de voorgaende reſolutien en inſtructien begrepen. Daer op ſijn Hoogheid antwoorde / dat de ſelve remonſtrantien en preſentatien hem diltwils waren gedaen geweeſt / voor en na hy tot het gouvernement was ontfangen geweeſt / en verhaelde wederom de ſelve reden / die hy tegen de Heere Prelaet van Marolles en de Heere van Brus verhaelt hadde / namentlijk: dat hy aldaer binnen het haſteel was vertrocken / om ſijn perſoon te verſekeren en tegen alle conſpiratie te bewaren / die jegens hem en ſijne Majeſteit dagelijx werden gepractiſeert / door de quade dienſten en practijken die 't volk van den Prince van Orangien in verſcheiden Provincien aenrechten / ſayende hun hetterpen / en verdruckende d'autoriteit van ſijne Majeſteit. Dat daerom / om dat de Prince van dage te dage ergerde tegen dit land / en dede vermeerderen ſijne verdoemlijke Religie / het meer als nodig was dat de Staten hun metten Koninh en ſijnen Gouverneur verboegden / en van den voornoemden Prince verbreemden / en een ſamentlijk de wapenen namen tegen hem / om hem te dwingen de pacificatie te volbrengen / en te beletten dat door de ſeer lange patientie de ſchade en 't quaed dagelijx in den lande niet en vermeerderde / maktende een lanck verhael van ſijne lijdſaemheden by hem geleden / en ongehoorſaemheid jegens ſijnen perſoon: alles niet jegenſtaende de weldaden by hem de landen beweſen / en dat hy alle poincten voldaen hadde / hebbende hem de Pacificatie onderworpen / volbracht 't vertrecken der Spangiaerden / wederom oprechtinge der privilegien / en andere / dat hy nochtans niet geſien hadde / dat voor alle de goede dienſten de Staten hem eenig danck geweten hadde / of hem eenige erkentenisſe getoont als ſy ſchuldig waren / verhalende de ſelve woorden dikmaels: daer op de Gedeputeerde van de Staten antwoorden / dat het te vroeg was de Pacificatie te breken / en dat om te conſerveren de Religie en d'autoriteit van ſijne Majeſteit nodig was te volgen d'ordre by de Pacificatie geſtelt / te weten: alvoren te doen vertrecken de Hoog-duitſen uit den lande van herwaers-over: te doen vergaderen de Staten Generael / en ſich te reguleren volgende de reſolutien die daer ſouden werden genomen / en door dien middel den voorſz Prince als dan ſijn ongelijk te vertonen / ſo hy hem daer jegens ſtelde of die niet en wilde achtervolgen. Al 't welke gehoort / ſijn Hoogheid perſiſteerde by ſijn voorgaende redenen / en dat goede getrouwe onderſaten veel eer moſten handhouden d'autoriteit van hun Koninh / als te gedogen dat een ſijn vaſſal ketter weſende / allenxkens ſijn landen ſoude inwinnen / ſeide voorts wel verſekert te weſen dat den Prince hem nimmermeer en ſoude onderwerpen der voorſz Staten reſolutien: eintelijk ſeide hy dat hy henluider ſtucken in den Rade communiceren ſoude / en by geſchrifte antwoorden. (F. 262.)

Dewijle de Gedeputeerde aldaer waren / quamen aldaer ook den Doctor Andries Gail / de Heere van Gimnich en den Archi-diaken Terrentonez / die ſy lieden haren laſt en de voorſz redenen te kennen gaven / de welke by ſijn Hoogheid hen lieten binden.

Ter ſelver tijd quam aldaer op 't haſteel te Namen tijdinge datter haſteel van Antwerpen door practijke onder de gehoorſaemheid van de Heeren Staten gekomen was / 't welk ſijn Hoogheid ſeer ontſtelde / want hy daer door van ſijn deſſein was / en hadde ſijn aenſlach die hy daer op hadde altijd ſecreet gehouden / uitgeſondert / dat hy weinig tijds te voren aen de Prelaet van Marolles verklaert hadde / dat hy hem verſekert hielt van het haſteel van Antwerpen / dat hem ook geen volk noch geld en was ontbrekende: maer nu hy verſtond dat hem de Staten waren voorkomen / was hy niet weinig geturbeert / doch liet luiden dat dewijle de Staten nu eerſt den vrede gebroken hadden / dat hy ook geoorſaeckt was de oorloge by der hand te moeten nemen.

Den 7 Auguſti zijn den Staten deſe navolgende conditien van ſijnent wegen overgelevert / die de Staten ſeer hert en vreemt vonden.

Artickulen by Don Jan den Staten doen voorhouden den 7 Aug. 1577.

1. DAt de gelofte by den Staten gedaen, als datter geen particuliere Gouverneurs en ſullen weſen tot Bruſſel, of andere ſteden, daer die van te voren niet en zijn geweeſt, geeffectueert worde.

2. Dat alle de gene die binnen of buiten Bruſſel ſullen willen trecken, 't ſelve vryelijk ſullen mogen doen met alle hare meublen, papieren en 't gene wes ſy ſullen wegdragen, ſonder hen te onderſoeken, noch eenig turbel of belet te doen in eeniger manieren.

3. Dat alle de lieden van oorloge ordinariſſe en extraordinariſſe binnen den landen, van wat natie of conditie de ſelve zijn, my abſolutelijk ſullen gehoorſaem weſen, en hen niet en roeren, om wat ſaken datter ſy ſonder mijne ordinantie en bevel als haer lieder Capitein Generael, achtervolgende den offer die de Staten my gedaen hebben.

4. Dat de Grave van Boſſu, of ſulken anderen perſoon als ik denomineren ſal voor Gouverneur van Vriesland geadmitteert ſy, ſonder tegenſpreken, navolgende d'ordonnantie die ik gemaekt hebbe of maken ſal.

5. Dat achtervolgende de Staten by haer lieder antwoorde redelijk gevonden hebben de Gouverneurs van den Provincien, ſteden en kaſtelen, en andere

Edel-

Edelmans en perſonen van wat ſtaet, qualiteit of conditie ſy zijn, die ik ontboden hebbe en ontbieden ſal, ſullen gehouden zijn te komen daer ik weſen ſal, alwaer wy verſekeren haer luiden perſonen en gevolge.

6. Dat een jegelijk volkomen diligentie doe, om te betrappen de perſonen die eenig ſchandael doen aengaende de Religie, en datmen de ſelve caſtye ſo haer lieden delict verdient, ſonder eenig reſpect of diſſimulatie van perſonen.

7. Datmen van ſtonden aen doe vertrecken, en datmen niet meer gedoge in de ſtad van Bruſſel onder de Staten, noch op anderen plaetſen te komen eenen S^t. d'Allegonde, Teron, en andere perſonen die verſtaen werden anders niet te doen dan quade officien, tot miſdienſte van God en ſijne Majeſteit.

8. Dat de Gedeputeerde van de Generale Staten vergadert tot Bruſſel, van daer vertrecken en tot Loven komen, alſo ſy my byhaer luider Gedeputeerde gepreſenteert hebben, alwaer ſy ſullen weſen in alder ſekerheid.

9. Dat de gene, die eenen Courier van Spangien met brieven en depeche van ſijne Majeſteit voor my doen vangen en aenhouden heeft, en de gene die de ſelve hebben derren opbreken en decifreren, by my komen.

10. Dat de gemeente tot Bruſſel hen te ruſte ſtelle, en hen onderwinden haer lieder handwerk en neringen, ſo ſy van alle voorleden tijden gedaen hebben, namentlijk ten tijde van hoogloffelijker memorien den Keiſer mijnen Heere en Vader, en na dat de Hoogduitſen en ander oorlogs-volkeren afgedankt ſullen weſen, dat ſy haer lieder wapenen ſullen afleggen, gelijk als d'andere ſteden niet weſende op de frontieren.

11. En wantmen bevind datmen vander zijden des Princen van Orangien en der Staten van Holland en Zeeland, dagelijx contravenieert de Pacificatie ſonder wederſeggen van de Generale Staten, ſijne Hoogheid verſtaet dat ſulx ſal worden geremedieert, en dat de voorſz Staten daer toe moeten aſſiſteren na haer luider vermogen.

12. En dien aengaende datmen ordinere en bevele ſo van wegen der Staten, als van onſent wegen, dat hy van ſtonden aen en ſonder dilay doe publiceren het voorſz accoord tuſſchen ons en de voorſz Staten, mitſgaders ook de ratificatie van ſijne Majeſteit daer na gevolgt.

13. Dat hy doe ceſſeren en ophouden de predicatien, ſcholen, en exercitien van den nieuwen ſecten: in de ſteden van Haerlem, Schoonhoven, en andere ſteden en plaetſen, de welke hem wederom in handen geſtelt zijn by de pacificatie, en dat hy weg doe het garniſoen aldaer by hem gelegt contrarie der Capitulatie.

14. Dat de voorſz Prince ceſſere en ophoude de ſterkten te maken, en dat hy doe afbreken de Fortreſſen die hy van nieus gemaekt heeft tot Seven-bergen en op andere plaetſen te beſchanſen en omwallen, en dat hy wederom geve de fortreſſe van Nieu-kaſtele.

15. Dat hy de kerken en klooſteren ſtelle in den ſelven ſtaet, ſo die waren ten tijde van de pacificatie met haer luider goeden en gealieneert inkomen, en inſgelijx dat hy alle d'anderen onderſaten van den lande van herwaers-over doe en late genieten van haer luider goeden, navolgende de pacificatie.

16. Dat hy uitten kanael en engde van Amſterdam doe vertrecken d'oorlogs-ſchepen die hy daer heeft leggende, ſonder die van der voorſz Stede te moleſteren, in eeniger manieren, te water noch te lande, alſo reden is, en de voorſz Staten verſocht hebben te doen, om die van Amſterdam voorſz haer luider trafficq en negociatie vry en vrank te laten genieten.

17. Dat hy van ſtonden aen wederom geve en reſtituere de ſtad van Nieupoort in Vlaenderen, ſo hy verbonden is, achtervolgende de capitulatie dien aengaende gemaekt.

18. Dat de mandementen en bevelen by den voorſeiden Prince gedaen, tegen die van de Provincialen Rade van ſijne Majeſteit in Holland, reſiderende tot Utrecht, en die van de Reken-kamer, in prejudicie van den rechte van zijnder Majeſteit, ſullen worden gecaſſeert en geen effect ſorteren, noch inſgelijx ook de declaratie by hem gedaen tegen de gene die de zyde volgen en houden van ſijne Majeſteit, als weſende directelijk tegen den wille en dienſt van den ſelven.

19. Dat alle ontfangers van den Konink in de ſteden en plaetſen van Holland, die totten dage toe van der pacificatie haerluider rekeningen gedaen hebben in de Reken-kamer van ſijne Majeſteit, reſiderende tot Utrecht, niet en ſullen gehouden weſen die te doen ter kameren opgericht by den Prince, en ingevalle dat hy ſulx geordineert hadde, dat hy 't ſelve revocere en weder-roepe.

20. En ingevalle de voorſz Prince weigerde, of niet en begeerde te voldoen 't gene wes voorſz is, en alles anders wes hy meer gehouden en verbonden is, waer in hy klaerlijk ſal laten blijken ſijne obſtinate rebelligheid, ongehoorſaemheid, en quade intentie, dat de voorſz Staten hem ſullen verklaren tegen hem, en ſullen hem voegen met ſijne Majeſteit, en ons, van ſijnen wegen, om hem te bedwingen tot 't gene des hy verbonden is by de pacificatie.

21. Datmen van nu voortaen my gehoorſaem zy, in en over al alſo en gelijk my toebehoort, en ſomen gedaen heeft den anderen Gouverneurs mijne predeceſſeuren en voorſaten, ſonder te contravenieren de voorſeide pacificatie.

22. Daerenboven dat het kaſteel van Antwerpen geſtelt ſy in den ſelven ſtaet, ſo 't ſelve was voor den Konink, in conformiteit en navolgende de voorſz pacificatie, en dat daer in komen de ſoldaten, die ik ordineren ſal voor de bewaerniſſe en ſekerheid van dien, en datmen tot mywaerts ſende den Heere van Treſlong en andere gevangen zijnde.

23. En voldoende alle 't gene wes voorſz is, terſtond en ſonder eenig dilay, ſo ſal ik ook van mijnent wegen voldoen, alle 't gene weſſer gecapituleert, bevoorwaert en gelooft is in de pacificatie.

De Staten Generrel deſe articulen ontfangen hebbende / en verſtaende uit den monde van de Heere van Grobendonk / die de ſelve brochte / dat ſijn Hoogheid deſelve wilde geeffectueert hebben / al eer hy hemweder tot Bruſſel / of by de Staten wil laten binden: en vindende de ſelve ſo herd en onredelijk / contrarierende ook de voorgaende contracten / hebben de ſelve beantwoord: maer alſo hen weinig tijds te voren waren gecommuniceert verſcheiden brieven / ſo by ſijn Hoogheid / als den Secretaris Eſcovedo geſchreven aen den Koninck / en eenige aen de Duitſe Colonellen / daer uit ſy ſagen de meninge van ſijne Hoogheid / ſo meenden ſy dat het tijd was toe te ſien en op haer hoede te weſen / en te voorkomen de bederfeniſſe die hen ſcheen boven 't hooft te hangen: doch om deſe ſalie wat nader te verſtaen / ſo iſt nodig 't ſelve wat breder en hoger te verhalen.

Van lingen en verſcheidpractijken van Don Jan / ſijnen Secretaris Eſcovedo

Wy hebben voren verhaelt / dat de Heere Don Johan van Ooſtenrijk / lange te voren al eer hy tot Gouverneur van de Nederlanden van den Koninck was gecommitteert / correſpondentie hadde gehouden metten Paus Pio Quinto, om te weſen Koninck van Thunes / en dat door ſijnen Secretaris Jan de Soto / 't welk de Koninck van Spangien geenſins en behaegde: waerom de Coninck practiſeerde den voorſz Jan de Soto te maken generael Ammonitie-meeſter van de vlote van de ligue tegen den Turk / en heeft hem alſo behendelijk van Don Jan getogen / en Jan Eſcovedo in ſijn plaetſe / als ſijnen Secretaris by Don Jan geſonden / deſe heeft mede ſijnen Meeſter willende believen / heimlijk verſtand binnen Rome gehouden / om Don Jan tot eenigen hogen ſtate / daer alle ſijnen ſin na ſtrekte / te brengen. Hier en tuſſchen gebiedt dat de groot Commandeur van Caſtilien quam te ſterben / en dat de Koninck quam te nemen reſolutie / om Don Jan in des ſelfs plaetſe te ſenden in Nederland / menende hem daer mede uitten hoofde te brengen het voornemen van te werden Koninck van Thunes / 't welk hem ſo ſeer tegen het herte was:

maer

maer Don Jan verſtaende des Koninx voornemen / was daer in ſeer wel te vreden / en ſond ſijnen Secretaris Jan Eſcovedo uit Italien na Spangien / om deſe reiſe en alſulken Gouverneurſchap te verbolgen: want Don Jan wel merkende dat den Koninck niet wel geſint was / dat hy het Koninkrijk van Thunes ſ. 263.) ſoude bekomen / en wetende dat de Paus de Coninginne van Engeland hadde verklaert verballen te weſen van de krone / dacht middel te vinden om door dit Gouverneurſchap een aenſlag te maken op Engeland / om die krone te bekomen / menende dat den Koninck ſijnen broeder daer toe lichter verſtaen ſoude / alſo hem 't ſelve van ſijne Rijken niet afgaen en ſoude: waerom hy bynden Paus Gregorio de XIII naſaet van Pio Quinto, daerom dede aenhouden / om metdit Koninkrijk verſien te werden / den Paus vond dit goed / en ſchreef dit aen ſijnen Ambaſſadeur in Spangien / dat hy voor Don Jan dien dienſt doen ſoude aen den Koninck / gelijk hy dede: den Koninck geliet hem als of hy de goede wil en zorge van ſijne Heyligheid voor ſijnen broeder ſeer hoog was achtende / en dat hy 't ſelve ſeer goed vond / evenwel was hy voor de ſake ſeer bekommiert door dien aen den dag gekomen waren eenige ſtoute propooſten by Eſcovedo uitgeſproken / al eer hy na Nederland met Don Jan vertoog / onder anderen: dat als ſy Heeren van Engeland ſouden weſen / ſy hen wel met Spangien ſouden mogen verheffen / als ſy alleen den ingank hadden van de ſtad van St. Ander / of Andries (weſende een frontier van Biſcayen) en 't kaſteel van de voornoemde ſtad / beneffens een ſterkte op te ſteenrots van Megro. Dit maekte den Coninck ſeer t'onvreden en verſlagen / vreſende dat ſijnen broeder noch veel groter ſaken in't hooft hadde / de welke eintelijk ſouden mogen ſtrecken tot ſijnen ondienſt en onruſt van ſijne Staten en Rijken: nochtans de Coninck beinſ de hem deſen aenſlag op Engeland ſeer goed te vinden / en hadde Don Jan met die hope uit Spangien na het Nederland laten vertrecken / dat by aldien de ſaken van 't Nederland hem ſchikten na den regel en ordeninge by den Coninck beſloten / en dat de Staten toelieten / dat het vreemde krijgsvolk / 't welk ſy uitten lande wilden hebben / van daer ſoude vertrecken over zee / ſijne Maj. als dan wel te wille ſoude weſen / dat hy dan dien tocht op Engeland daer mede doen ſoude / om 't ſelve Coninkrijk te vermeeſteren en in te nemen / alſo de Coninginne daer op niet verhoed weſende / onverwacht en onvoorſiens overvallen ſoude werden: en dit was d'oorſake waerom de vrede tuſſchen Don Jan / en de Staten ſo qualijken voort wilde / want Don Jan inſiſteerde altijds dat het vertrek der vreemdelingen te water ſonde geſchieden en niet te lande / om alſo ſijnen aenſlag op Engeland te vorderen / daer op de Staten nochtans geen vermoeden en hadden: en als de Ambaſſadeurs van den Keiſer verwondert waren / waerom Don Jan ſo ſeer was dringende / datmen de Spangiaerden ſchepen genoeg ſoude geven / om over zee na Spangien te mogen reiſen / nademael de Staten daer geenſins toe en wilden verſtaen / ſo gaf hy voor antwoord / dat hy daerom daer op ſo ſeer inſiſteerde datſe te water ſouden vertrecken / op dat den Coninck die mogelijk ſoude willen gebruiken op de zee-kuſten tegen de Barbaren of Mooren / de welke geaſſiſteert metten Turk / fortificeerden het fort van Melilla: maer ſo des niet tegenſtaende de Staten geenſins en wilden verſtaen tot het vertrek der Spangiaerden en vreemdelingen over zee / en dat hy tot het gouvernement niet en konde komen / of hy en moſt die twe poincten bewilligen / te weten: het vertrek der vreemde ſoldaten te lande / en d'approbatie van de pacificatie van Gent. So heeft hy 't ſelve tegen ſijnen wille geaccordeert / daer mede den aenſlag op Engeland / voor dien tijd bleef geſchorſt / doch niet geheel vergeten: want namaels heeft hy geſocht de Staten Generael onder verſcheiden pretexten / op te hitſen / om op nieu oorlog te voeren tegen den Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland / verhopende daer door meeſter van de Eylanden te werden / en alſo den aenſlag op Engeland daer na te herbatten: en hielt hy middelretijd heimelijk grote correſpondentie metten Hertoge van Guiſe en Vranckrijk / ſulx dat hy daer mede in particuliere confederatie en verbond quam te treden / onder den naem van de beſcherminge der twe kronen Vranckrijk en Spangien / daer den Coninck van Spangien ook van beradverteert werde door Don Jan de Vergas Moria / zijnde in Ambaſſaetſchap in Vranckrijk / de welke daerom laſt kreeg van den Coninck / om een oog in't ſeil te houden / en zorge te dragen / om te vernemen watter ſchuilen mochte / want het den Coninck ſuſpect was / om dat ſulx alles geſchiede ſonder hem daer bericht of advertentie te doen / vreſende datter ſaken getracteert werden van groter beleidingen / waer uit mochten ſpruiten grote inconvenientien tot onruſte van ſijne Rijken. Eenige menen dat deſe communicatie metten Hertoge van Guiſe / nergens anders toe en ſtrekte / dan om den aenſlag op Engeland te herbatten / en datter gepractiſeert werde / om de Coninginne van Schotland / in Engeland gevangen zijnde / te verloſſen / en dat Don Jan de ſelve trouwen ſonde / als weſende een Princeſſe / begaeft met ſchoonheid / van den ouderdom van omtrent 35 jaren / en dat hy daer door te lichtelijker de krone / beide van Engeland en Schotland / ſoude konnen bekomen. Don Jan keerde ook andermael wederom tot ſijne heimelijke intelligentie metten Paus / om door ſijne gunſte den aenſlag op Engeland te vorderen / de welke te niet was gegaen / en niet en konde in't werk geſtelt werden / door den middel / die den Coninck bewilligt en toegelaten hadde: en Don Jan had aldaer een brief in cijfer geſonden op den voorſz aenſlag van Engeland / verſoekende daer toe gunſt van ſijn Heiligheid van een perſoon / brieven / bullen en geld / en de Paus hadde hem tot dien einde bewilligt en geſonden een perſoon met alle den aenkleef: ja ook mette beleninge van 't Coninkrijk van Engeland in den perſoon van Don Jan: en den Ambaſſadeur van den Paus ſprak daer van ook metten Coninck / verſwijgende evenwel dat Don Jan uit Neerland deſe ſecrete intelligentie metten Paus gehouden hadde: den Coninck die de grootheid van Don Jan tegen ſtond / en hem ongaerne totten ſtaet van Coninck gevorderd ſag / antwoorde datmen op deſe ſake wel moſt letten / en ſien hoemen die aengreep: datſe alſulx was / datmen daer mede ten goeden einde mochte geraken / dattet lange geleden was dat hy geen brieven van ſijnen Broeder en hadde ontfangen / en dat hy niet en wiſte hoe de ſaken van Nederland en Engeland nu gelegen waren / of tot dien propoſt ſtonden: den Coninck liet Don Jan van dit ſpreken de wete doen / en Antonio Perez ſchreef privatelijk (doch met wete van den Coninck) aen ſijn Hoogheid / en aen Eſcovedo / hoe de ſaken metten Ambaſſadeur van ſijn Heiligheid afgelopen was / berijſpende Eſcovedo van dat hy ſijne Majeſt. deſe materie niet te kennen en hadde gegeven / doch dat hy 't ten beſten ſo hy hadde gekonnen geexcuſeert hadde: daer na vond Don Jan en Eſcovedo voor beſt geraden / dat Eſcovedo ſelfs na Spangien aen den Coninck reiſen ſoude / om alles beter te beleiden / en ſond hem alſo eerſt aen de Staten Generael / onder 't dexel als of hy hem aldaer ſont ter oorſake en uit liefde die hy tot deſe landen was dragende / en om aen den Coninck te verſoeken hulpe en aſſiſtentie van geld. Sulx datmen hier uit verſtaen kan dat den handel van Don Jan vol gheinſtheids en archliſtigheids was / gelijk noch breder gehoort ſal werden.

De Staten Generael weſende in handelinge met Don Jan / om weder te keren van't kaſteel te Namen tot Bruſſel / ſo werde henluiden ontdekt den handel by hem tot Mechelen gehouden metten Colonellen en Capiteinen van de Hoogduitſe ſoldaten / die hy ſoude door ſijne autoriteit doen vertrecken uitten lande: maer ter contrarie hadde hy mette ſelve eenen aenſlag gemaekt / om hem te voegen tegen de Staten / de ſelve Colonellen wijs makende / dat de ſelve Staten henluiden wouden ontnemen hen ſoldien en betalingen / en ook het leven / en in de plaetſe van hen te doen ver-

Don Jan hout ſecrete intelligentie metten Hertoge van Guiſe.

De Paus hadde Don Jan beleent met het Koninkrijk van Engeland.

treckken uitte steden en sterkten / heeft hyse in dienst genomen en doen blijven in de steden / om met gewelt hen betalinge te krijgen / en daer door het land ten gronde te bederven / meer dan het oit geweest was: en bedacht en geresolveert wesende / om hem selven te versekeren van de stad en het kasteel van Antwerpen / als de principaelste stad van den Lande / die de sleutel is van Brabant / ja de deure van alle schipvaert / waer aen de gehele welvaert van den Lande was hangende / so was hy tot Namen zijnde seer vierig dringende by verscheiden brieven aen de voorseide Colonellen / dat sy terstond souden ter executie stellen 't gene dat beworpen en besloten was binnen Mechelen: en om 't selve te werk te stellen hadde hy besorgt dat Cornelis van der Einde met vier vendelen / en met eenen mijn Heere van Hierges / en eene van sijne broeders souden gekomen hebben met hunne regimenten in de voorsz stad van Antwerpen / jegelijk op den gesetten tijd / en hen voegen mette andere die daer in lagen / en aengaende het kasteel daer de Prince van Chimay commandeerde / Stadhouder van den Hertog van Aerschot sijnen vader / hadde hy den selven daer uit getogen onder dexel van met hem te reisen / vergeselschappende de Conninginne van Navarre / gelijk verhaelt is / en in sijn plaetse hadde hy gestelt den voorgenoemden Heere van Tresiong / en heeft ook tot dien einde sijn best gedaen / om op sijn zijde te winnen den Heere van Philomey / die ook een vendel soldaten hadde op 't voorsz Casteel: in voegen dat hy hem daer van wel versekert hield / en alles beleid na sijnen wensch / so wel om dat hy hem versekert hield van de voorsz stad en kasteel / als ook dat hy meinde tot sijnen besten te hebben de stad en 't land van Luxenborg / en om dat hy tot sijnen dienst hadde de vier Regimenten Hoogduitse / en ook die van de Heeren van Hierges / van Megen / van Floyon / en du Cerff / de welk was dat van Mario Cardoini: van alle welke aenslagen de Staten nu goede kennisse gekregen hadden / door de geinterceipieerde brieven diese bekomen hadden / en by hem geschreven / so aen de Colonellen Focker / Polwijler / Fronsbergen / den Heere van Tresiong / Philomey / als andere Duitse Capiteinen / van date den 16. 23. 25. 26. 27. 28. 30. en 31. July.

So nu de Staten meenden reden en oorsaeke te hebben / om op haer hoede te wesen / en Don Jan niet te betrouwen / merkende uit de voorsz brieven / dat hy van langer hand gepractiseert hadde henluiden d'oorlog wederom aen te doen / hoewel sy nopende den aenslag op Engeland geen vermoeden en hadden / so zijn sy luiden in die meninge noch meer gesterkt door de brieven die in Gascongien / of op de heyde van Bordeaux afgeworpen en geinterceipieert waren / so van sijne Hoogheid als van den Secretaris Escovedo / geschreven aen den Coninck / en Antonio Perez Secretaris van State van den selven Coninck / die aen henluiden gesonden waren door middel van den Prince van Orangien / om te letten op henlieder saken tot vorderinge en welvaert van den Lande: onder dese brieven waerender drie van Don Jan: te weten / twe aen den Coninck / en eenen aen den voornoemden Antonio Perez / en vijf van Escovedo / alle gelijk geschreven aen den Coninck / de meeste deel in cijffre / de welke ontdeckt werden door den A. B. of Alphabet / die henluiden geexhibeert werd in gelijkformigheid van sillabe tot sillabe metten originalen / in voegen dat men klaerlijk mocht merken / dat in 't uitleggen van den cijffren geen bedrog noch faute en was / confirmerende dat alsels de hand en onderteikeninge van Don Jan / die seer wel bekent was / vele personen onder den Staten / en naderhand by hem bekent / so geseid sal worden. So nu in de voorseide brieven d'intentie van Don Jan so klaer ontdekt werd / dat men konde merken / dat alle de gelosten en 't schoon gelaet en geschenken / die hy tot dien tijd toe gedaen hadde / niet en waren dan geveinstheden / om den Edeldom en 't volk in slaep te wiegen / ten einde hy die onvoorsiens soude overvallen / en dat 't gene men pretendeerde tegen den Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland / gesoch-
(F. 264.)
te dehsels waren / om te scheiden d'een van den anderen / en also met macht en middel van d'eene partye te vallen op d'andere / om naderhand wrake te nemen van alle gelijk t'samen / en al uit te roepen metten viere en s'waerde / volgende de selve brieven. Doen docht tet de Staten meer als tijd te wesen naerder op hare saken te letten / want siende ter eener zijde de Hoogduitsen / die ten dienste van Don Jan waren / houdende de principale Steden en sleutels van den Lande / en ter andere zijden Don Jan ingenomen hebbende het kasteel van Namen en Charlemont / en het Land van Luxenborg voor hem open / om so groten macht van vremdelingen in 't land te brengen / als hem gelieven soude / en dat hy hem verseker hield van de stad en kasteel van Antwerpen / daer door de Staten subitelijk en als op eenen oogenblik souden verloren hebben alle credit en middel / om te verhrijgen penningen en noodsakelijke munitie van oorloge / so schenen sy genoeg omcingelt / en apparent om op eenen bot dood geslagen en vernielt te sullen worden / 't welk henluiden seer verslagen maekte / en wel wacker dede worden. Daerom sy ook resolutie namen tot hare bescherminge / om voor te komen hare gehele bederfenisse henluiden over 't hooft hangende; gelijk gy horen sult. Doch eer wy 't selve verhalen / so sullen wy hier eerst vervolgens stellen de voorsz geintercipieerde brieven / en daer by voegen den brief van Don Jan aen de generale en particuliere Staten en Steden geschreven / daer by hy de selve bekent / en de selve interpreteert na sijne meninge / op dat de onpartijdige Lesers / d'eene by d'andere siende / selfs mogen oordelen van dese sake.

Eerste brief van den Secretaris Escovedo aen den Coninck.

Brieven van den Secretaris Escovedo aen sijne Catholijcke Majesteit van den 27 May 1577.

IK hebbe alree geschreven aen uwe Maj. dat ik hier was beneerstigende om te ontfangen de volkominge van 't gene dat de Staten gepresenteert hebben. Sy en hebben 't noch niet volbrocht, en men verliest tijd, want een so groten menigte van volk by een en kan niet lange tot Maestricht gehouden worden. Ik en hebbe niet eenen Reale konnen vinden op credit, en daer en is niet een van den contracte die uwe Maj. derf betrouwen, noch die handelen willen, ten zy dat hy 't geld eerst in handen heeft. En uwe Maj. tegen d'opinie van alle de gene die verstand hebben van dese saken, en heeft niet gedient geweest van af te snijden een so groten quaed, en schade tegen sijnen dienst, en van de gehele Gemeente, resolutie nemende op het decreet, uit welke alle dit quaed is spruitende. Ik wilde dat ik hier op mijn redenen mocht seggen, gelijk de gene doen die derwaers-over beneerstigen aen uwe Majesteit, dat hy in de rigeur soude voorts gaen: want geseid hebbende (so verre alst my gevraegt ware) dit luttel dat ik daer af weet, ik soud gedaen hebben. Maer den last hier hebbende, om te vreden te stellen een volk, dat so verre van sijnen sin is, en in so groter menigte, die niet en sullen te vreden willen zijn, noch met raed, noch met woorden, (den welken sy geen plaetse en geven) dat maekt my perplex, en stelt den Heere Don Jan in termen van te verliesen sijn vryheid, " om des wille dat dit volk een quade meninge is hebbende, soekende nieuwe oorsaken om hen achterwaers " te trecken, en al in troubel te stellen. Men macht sien " aen 't gene dat sy dese voorleden dagen gerokt hebben. " En de fauteurs van desen, men verstaet dat zijn de " Grave van Lalaing en Champangny, ten geeft my geen " wonder, mits dat zy zijn de minst gehouden in uwe " Majesteit; metten kortsten, Heere zy willen vry blijven, en leven na hen goeddunken. En hierom sullen " zy te vreden wesen, dat den Turk Heere van den " Lande kom worden. En na den weg die sy nemen, so " sal 't de Prince van Orangie zijn, de welke al 't selfde " is. Want hy heeft de Havenen gewonnen, en is hem " op een nieuw wapenende en sterk makende, gelijk ik " aen uwe Majesteit geschreven hebbe, hy houd ook " Amsterdam belegert met eenige sterkten, en armeye, " in voegen dat het hem sal moeten in sijne handen op- " geven. De welke groot jammer is, hebbende dese

Stad

Stad ſo getrouw geweeſt. De Staten hebben borgers geſtelt in 't kaſteel van Utrecht, waer by men mach rekeninge maken dattet de Prince heeft, in der voegen, Heere, dat de ſaken zijnde in ſulken ſtaet, en die van herwaers-over niet willende de Heere Don Ian ontfangen totten gouvernemente, voor dat de Spangiaerts geheel ſullen uit deſe landen zijn, (de welke ſoude mogen dienen tot eenige remedie) uwe Maj. aenmerke wat een pijne en ſorge dat dit mag en moet geven, en of 't wel ſoude te paſſe gekomen hebben, tot dienſt van ſijn Maj., datmen hier hadde geld gehad, om een einde te maken van henlieden uit te roeyen, en ſal ſien 't gene wat profiteren ſal dit betrouwen.

Ik handele met deſe koopluiden, ten einde dat ſy my ſouden willen brieven geven, te betalen tot Milanen, met ſo goeden termijn, dat uwe Maj. ſoude mogen beſorgen de ſtoffe die daer van node ſal zijn: en met de ſelfde ſoude ik willen dat ik mocht de ſoldaten doen vertrecken, henlieden verſekerende in mijnen eigen naem, en onder mijnen eed, dat deſe brieven ſullen voldaen werden op ſijnen tijd, en dat de Kooplieden hier in niet en ſullen eenige ſtoffe doen, dan alleen de vorme, daer en is niemand die dat doen wil. Dit geſien hebbende, en dat alle de ſchade van deſer ſaken gelegen is in de lankheid des tijds, en dat geen tuſſchen ſpreken, noch middel ſuffiſant heeft geweeſt om henlieden te perſuaderen, dat ſy my ſouden deſe brieven geven, ſo hebbe ik henlieden gepreſenteert brieven te geven, op uwe Maj. van de ſelfde ſommen dan de hunne zijn ſullen, en dat ſy niet en ſullen voldoen de gene die ſy geven ſullen, voor dat ſy de wete ſullen hebben dat uwe Maj. daer ſal voldaen hebben henlieder correſpondenten, op de brieven die ik ſenden ſal van den Heere Don Ian. Noch en hebben ſy hier mede niet willen te vreden zijn, ſeggende dat ſy hen credit verlieſen ſouden, waert dat ſy henlieder brieven gaven, en naderhand die niet en betaelden op den tijd. Ik hebbe hen geſeid datmen henlieden niet eiſchen en ſal, en dat ſy gedenken ſouden, dat Conſtantin Gentil gegeven hebbende ſijn credit voor dit quartier, hen gepreſenteert geweeſt hebbende datmen eerſt de penningen ſoude furneren over gunzijde, eer dat hy gehouden was hier te betalen, datmen hem hier niet en heeft doen betalen, aengeſien dat hy 't daer niet en hadde ontfangen, en alſo en hadde hy geen ſchade geleden, en ſijn credit en was niet geintereſſeert: al dit en heeft henlieden niet mogen perſuaderen, want ſy en hebben genen luſt om met uwe Maj. te handelen, en inder waerheid ſy hebben gelijk. Ik en hebbe elders niet konnen krijgen wat intereſt of winninge dat ik gepreſenteert hebbe. Ten laetſten ſiende deſe ſake buiten alle hope, en ſonder hulpe, en indien dat de Spangiaerts niet en vertrecken uitten lande, dat de ſaken van herwaers-over ſouden weder vallen in arger ſtaet dan ſy geweeſt hebben, mits dat wy verloren hebben deſe plaetſe van ſo groten verlange, ſo hebbe ik een ander middel voorts geſtelt, de welke ſommige ſal doen luiſteren om te handelen, te weten, dat de gene die gehandelt hebben met wijlen de groot Commandeur, iſt dat ſy willen brieven geven van 100000 kronen, ik ſal henlieden andere geven, op de welke uwe Majeſteit ſal betalen de ſomme, en het derde deel van 't gene dat zy geleent hebben den groten Commandeur, waer van ſy ſullen voldaen zijn, en geadverteert weſen van henlieder correſpondenten, tot henlieder contentement, eer dat ſy yet ter werelt ſullen verſchieten: waer op ik mijn rekeninge maekte te betalen 't volk van oorloge in brieven, ten einde dat uwe Majeſteit tijd hebbe om te doen beſorgen gereed geld in Italien, de welke altijds is 't gene uwe Maj. alder beſt te paſſe komt, en dan ſal de ſchuld van deſe Kooplieden blijven in den ſelfden ſtaet daer hy nu is. En iſt dat uwe Majeſteit daer 't geld in ſpecie niet en kan beſorgen, zy ſal henlieden mogen alſulke bewijs doen tot henlieder contentement, dat ſy mogen te vreden zijn van 't gene dat wy hier ſullen gehandelt hebben: en ſo, al iſt dat uwe Majeſteit meer belaſt ſijn domeinen, zy betaelt ook 't gene darſe ſchuldig is, want de leningen, en beſonder van de Kooplieden, die metten Hove niet en hebben gehandelt, en mogen niet begrepen zijn in het decreet, en al waren ſy daer in begrepen, deſe ſaken en zijn in ſulken terme, dat uwe Maj. niet en ſoude behoren voor goed te houden alle maniere van handelinge om te mogen geld krijgen, voor een ſo preciſen nood, hoe exceſſijf of diere dat zy. En ingevalle dat dit uwe Majeſteit niet aen en ſtaet, ſo mach ſy ander dienaers ſenden om te handelen 't gene datter reſteert, aengeſien dat ſijn autoriteit en voorſienigheid ſal ſuffiſant zijn om te repareren 't gene dat my ſoude onmogelijk zijn. En uwe Maj. ſal verſtaen, indien men niet volkomt 't gene dat wy ſullen ſluiten, dat wy dunken ſullen, dat het is ons oorlof gegeven, en dat wy daerom ſullen vertrecken, gelijk wy gekomen zijn: want na dien dat uwe Maj. ons geen ſtoffe en geeft, en dat wy ſonder die niet doen en konnen, ſo en iſt niet betamelijk dat wy hier langer blijven. Ook en ſoud niet betamen tot dienſt van uwe Maj. datmen hier ware ſonder autoriteit en ſonder geld, guarde &c. Uit Antwerpen den 27 van Meerte, 1577.

Vaſſael en dienaer van uwe Maj. en was ondertekent,

Eſcovedo.

Andere brieven van den Secretaris Eſcovedo aen ſijne voorſelde Majeſt. van den 6 Aprilis 1577.

DEn 27 van de voorlede maend heb ik geſchreven aen uwe Majeſteir 't gene dat ik tot dien dage toe gedaen hadde: daer na hebbe ik gecontinueert mijn practijken om geld te krijgen, en tot dien einde hebbe ik gemaekt twe partien, gelijk de Kooplieden my geeiſcht hebben, de welke ik ten laetſten aen het aes doen komen hebbe, dat ik henlieden gepreſenteert hebbe. Gene van beiden, na mijn goeddunken, ſal uwe Maj qualijk te paſſe komen, als haer credit ſal in ſijn geheel zijn. Iſt dat uwe Maj. voldoet de brieven die ſy hebben op den Treſorier Jan Fernandes, haer credit ſal weder vernieut zijn. En iſt dat gy daer mede niet en zijt gedient, ſo en ſal hier geen middel of maniere weſen, om te mogen krijgen de weerde van eenen reael, van wat zyde dat ſy, ten ſy datmen eerſt geld ontfangen heeft, dat uwe Maj. dit overlegge, en daer in voorſie, als in een ſake van ſo groten dienſt, want het gene dat herwaers-over den moet heeft gegeven om te rebelleren, dat is datmen uwe Maj geſien heeft ſonder eenig credit: maer iſt dat ſy dat weder krijgt, ik verſekere uwe Majeſteit, dat de ſaken hier ſullen voorts gaen met meerder reſpect.

De Focker hadde my gegeven 50000 kronen, te vreden zijnde te toeven tot dat uwe Maj. hem daer betaelt, en dat ik hem gelove, dat hy die hebben ſal op d'eerſte proviſie die nu komen ſal, 't zy door handen van Thomas Millet of van eenig ander koopman wie dat zy. De reden eiſcht dat hier in geen foute en zy. Malvenda is ook een van de gene die de beſte gelove hebben hier op de borſe, en iſt dat hy nu ontfangt 't gene datmen hem ſchuldig is, ſo ſal uwe Majeſteit gelove hebben in andere ſaken. Hernando de Frias Ceuallos is geweeſt de gene die binnen 't leven van de Commandeur, de notabelſte proeven gedaen heeft tot dienſt (F. 265.) van ſijne Majeſteit, hy heeft moet tot de ſaken, ſo heeft ook zijn mede-geſelle Diego de Pardo. Ik bidde uwe Maj. dat ſy in alle gevalle bevele dat de brieven betaelt werden, want dat ſal een groot middel zijn om weder te krijgen credit, en ik en ſoude niet willen ſo haeſt verlieſen 't gene dat ik hebbe, hoe kleine dat ook ſy. Uwe Maj. wil ook in't goede nemen de maniere, dat ik by d'een of d'ander middel hebbe mogen krijgen om den volke van oorloge te voldoen, hoe wel dat ik noch grote ſwarigheid met henlieden ſal hebben, om met brieven te doen te vreden zijn, de Staten en hebben niet voldaen 't gene dat ſy geven moeſten, te weten 150000 kronen, noch en doen geen hulpe in eenige ſake, hoe wel dat ik tot Bruſſel geweeſt hebbe recht wel te paſſe, om henlieden te vertonen, en ook den Raed van State, hoe veel dat henlieden daer aen gelegen was aen my te helpen. Daer op ik henlieden dede een ſeer lank verhael, maer zy beminnen ſo flauwelijk uwe Majeſteit, datſe hen niet ſeer haeſten en ſullen tot eenige ſake die middel of reden heeft, ook en ſien ik niet een menſch die henlieden daer toe porret, ſo veel te meer dan

esser aen gelegen datmen credit weder krijge onder de Kooplieden, en dat uwe Maj. dat besorge, Cuya, &c. Uit Antwerpen den lesten van April, 1577.

Vassael en dienaer van uwe Majesteit, en was ondertekent *Escovedo.*

Andere brieven van den Secretaris Escovedo/ aen sijne voorseide Maj. van den 6 April/ 1577.

IK hebbe geschreven aen uwe Majesteit by twe, mijn brieven 't gene dat ik dese dagen gedaen hebbe in materie van gelde, in dese sal ik haer spreken van datter meer is, op dat uwe Maj. metter tijd daer in voorsie en voorkome. De Heere Don Jean hadde my ontboden tot Loven, waer dat ik gink, 't gene dat hy begeerde, was om met my te communiceren of hy na Brussel soude gaen of niet, want de Hertoge van Aerschot, sijn broeder, en de Borchgrave van Gent waren van advyse dat hy 't doen soude, Barlaymont ter contrarie dat hy daer niet en behoorde te gaen, voor dat hy ontfangen ware voor Gouverneur: want hy kende daer 't volk, en wist wel dat indien de Heere Don Jean metten eersten daer niet binnen en quame met autoriteit, dat hy die nimmermeer en soude krijgen, hoewel dat my docht, dat hy daer tegenwoordig zijnde, soude mogen grote hulpe zijn tot de saken, maer ten anderen aenmerkende hoe seer dat de meningen van alle de gene die daer zijn, gecorrumpeert zijn, gelijk sy bewijsen in henlieder woorden en werken, so was ik van advijs datmen eer behoorde te volgen den raed van Barlaymont dan van den anderen, daerom te meer, dat in dien de saken wel komen, ik hier mijn saken gedaen hebbende, 't sy wel of qualijk, sal met het middel dat ik van hier sal mogen dragen tot Maestricht een einde maken van 't volk van oorloge af te veerdigen, de welke weg getrocken zijnde, sy sullen hier schuldig zijn den Heere Don Jan te ontfangen totten gouvernemente, en also en sullen wy niemand ergens af behoeven te danken. Behalven dese hadde ik noch een ander reden, die my moveerde te volgen 't voorseide advys, die ik nochtans niet en wil verklaren, en is, dat ik my niet en versekere dat de voornoemde goeden raed geven, en duchte dat sy voorts brengen, 't gene dat tot achterdeel soude mogen zijn en tegen d'autoriteit van sijne Hoogheid en uwe Majesteit, en dat sy hier in volgen den aenslag die henlieden heeft gegeven de Prince van Orange, ten einde dat sy dit land onder henlieden souden mogen deilen: maer als ik daer quam, men was alrede so verre gekomen, dat sijne Hoogheid ontboden hadde mijn Heere van Heze, die hem gepresenteert hadde alle versekertheid, en dat hy hem des Dingsdaegs soude verwachten, in voegen dat wy ons bedachten dat Octavio en ik souden gaen spreken den voorseiden Hertoge, en den Borchgrave van Gent, en hen seggen, dat indien sy niet versekert en waren, dat sijn Hoogheid soude ontfangen worden voor Gouverneur, dat sy souden considereren of dat ware daer te gaen, metter autoriteit die hem van node was, om de saken die daer te tracteren waren, gemerkt dat de goey weke voor handen was en vele van de Staten absent waren: daerom indien men daer gaen most, dat beter ware te vertoeven tot na Paesschen, als een jegelijk soude wederkeren tot de Staten. Sy antwoorden my dattet gene dat ik hen voorhielt, wel bedacht was, maer dat de sake alre so verre gekomen was, dat so verre als mijn Heere van Heze de wete dede, datmen sijn Hoogheid verwachtende ware, dat die 't selfde niet langer en soude mogen uitstellen, in voegen dat gereselveert werd datmen de Marquis van Havre soude schicken na Brussel, om te weten van mijn Heere van Heze, 't gene dat hy voorgehouden mocht hebben, en hoe dat hadde genomen geweest, en indien hem dochte dat zy 't niet en souden nemen voor goed, datmen de reise soude uitstellen, datmen soude moeten den dag houden, hy vond diverse opinien en daer door werde dese reise uitgestelt. Aengaende mijn persoon (als ik in eenen anderen brief geschreven hebbe) dit volbrocht zijnde, en rekeninge gegeven hebbende van de reise, men was van advyse dat ik soude reisen na Brussel, gelijk ik dede, waer dat ik voorhielt aldereerst den Bisschop van Luik, en voorts terstond den Raed van State, en daer na volgende hen lieder advys den Staten, met een lank verhael so ik best mochte, den nood die daer was, op dat de Staten souden volkomen 't gene daer sy in verbonden waren, en dat sy daer en boven souden willen bystand doen of van leninge, of van credit, totten vertrek van den krijgsvolke, aengesien dat sy daer in geen rifico en droegen, en ook dat sy hen versekeren souden van dese stad: en den voornoemden Bisschop, en den Raed, seide ik in 't particulier, hoe dat ik vernomen hadde dat Champangny zijn neerstigheid dede om met sijn regiment te komen in dese plaetse, en dattet was door inductie van sommige flatterers, om datmen hem seide dat hy daer qualijk gewilt was in't generael en particulier, en dat hy vresen mocht, indien hy hier sijn goed verloren hadde dat hy daer ook soude mogen 't leven verliesen, dat ik was dienaer van sijnen Broeder, en begerende dat hy niet en soude vallen in eenig ongeval, ja dat ik hem dit selve soude seggen, waert dat hy my daer af sprake. Voorts dat sy souden willen orden stellen om de Duitsen te betalen, of van so vele henlieden bystand te doen. En aengesien datmen van wegen uwe Majesteit was volbringende 't gene dat geaccordeert was, dat sy ook van hunder zijden niet en souden willen in gebreke zijn, maer dat het accoord niet in en hielt dat de Prince van Orange op een nieu soude Sparendam sterk maken, noch dat hy ook die van Amsterdam soude de passagien sluiten, benemende henlieden trafijke, ook dat hy tracteerde om Utrecht te hebben, hem selve voorsiende van versch krijgs-volk, en datmen hier in den Staten niet en was eischende, dan 't selfde dat sy gepresenteert hadden, te weten, de gehoorsaemheid der kerke en uwer Majesteit En om dat ik verstond datter sommige persuaderende waren, dat sy niet en souden geloven datmen eenige sake soude volkomen van 't gene datmen henlieden presenteerde, ingevalle datter yemand ware so lichtveerdig van gelove, dat hy eer woorden dan werken geloofde, dat ik hem wel wilde verklaren, dat by al dien wy hadden de oorloge willen hebben, wy en souden hen geensins gelevert hebben Antwerpen noch Lier, noch wy en souden hen lieden niet betrout hebben den Heere Don Jan, en dat ik hen op een nieu versekerde, dat de werken hen souden logenachtig maken. Van onsent wegen alle de wereld sag alre 't gene dat wy deden: en na dien dat wy tracteerden van henlieder eigen welvaert, dat sy ons ook schuldig waren te geloven. Daer op hebben sy my seer gedankt van 't gene dat ik particulierlijk tracteerde tot henlieder voordeel; en geloofden te doen alle 't gene dat sy vermochten. Daer mede ben ik gekomen in dese stad, en tot noch toe en hebbe ik niet uitgerecht. Nu, Heere, sal ik seggen uwer Majesteit dat ik niet en kan sien, ja in niet een, woorden of werken die my souden hope geven dat dit volk hen soude te vreden stellen, of volbringen 't gene dat sy gelooft hebben, want al 't gene datmen sien en horen mag, strekt hem tot de vryheid van conscientie, de welke uwe Majesteit mach voor seker houden, en dat van node is met eenen, datmen hier doe alle 't gene dat goedertierlijk mogelijk sal zijn, om dese saken te stellen met de minste quaet dat mogelijk sal zijn Uwe Majest. overlegge watter sal te doen zijn, ingevalle dat sy 't quaed ter executie willen stellen, vergetende God en uwe Majesteit, en wederkerende totter ketterie.

Daer is een ander sake die dit sal mogen wederbrengen, te weten, henlieder particuliere pretentie, de gene die gevangen waren bevinden dat sy weerdig zijn 't gene dat den anderen gegeven is geweest, en hier op sullen sy malkanderen plukhayren, indien dit seker is, gelijk ik gelove, so en sal de vryheid van conscientie die sy pretenderen, uwe Maj. niet qualijk te passe komen, want d'een partie sal haer schicken by uwe Maj., en zijnde also gedeelt, so sullen wy dies te gemackelijker mogen meester worden, en kastyen d'eene door de ander. Waert datmen in Vrankrijk begeerde 't volk dat nu hier uit trekt, daer en soude geen sake beter mogen te passe komen. Uwe Maj. mach 't quaedste dinken, en doen provisie maken van 't gene dat haer sal dinken

van

van node te zijn, maer dat ſy verſta in dien men daer toe moet komen, datmen eenen anderen weg ſal moeten nemen dan de Hertog van Alve, en den groten Commandeur genomen hebben: want men ſal moeten beſorgen eenen kleinen hoop volks die goed zijn, en hem niet en belaſten met de gene die verteren ſonder dienſt te doen, en uwe Maj. verteert hebben. Men ſal ſeer korts ſien 't gene datter af is, waer af uwe Maj. ſal geadverteert worden, uwe Maj. drage ſorge om te onderhouden zijn credit, want daer mede ſullen wy veel mogen verhalen, en ſonder dat, en ſonder macht, datter dan andere komen om hier ook haer deel aen te werken, want de Heere Don Jan ſal u gehoorſaem, en ik te vreden zijn te weſen van de gene diemen ſal vergeten hebben, en dat andere de Raeds-heeren en Gouverneurs zijn, en dat is 't gene dat ik doen ſal. Aengaende de Heere Don Jan, hy is 30 jaren oud, ik en wil uwe Maj. niet geloven, dan dattet ſekerſte ſal weſen, iſt dat hy ſiet dat uwe Majeſteit hem geen byſtand en doet, achtervolgende 't gene dat hy vertoont van doen te hebben, dat hy ſal vertrecken, als uwe Maj. minſt daer op dinken ſal. En na dien ik ſo verre kome van dit te ſeggen, dat ook uwe Majeſteit dat gelove, en metter tijd voorkome, adverterende dat deſe ſake niet en ſal geneſen worden door goede middelen, dan door vier en bloedſtortinge, en datmen daerom daer in voorſien moet. Onſen Heere beware, &c. Uit Antwerpen den 6 van April, 1577. Vaſſal en dienaer van uwe Majeſteit. Ondertekent

ESCOVEDO.

Aen de S. C. R. Majeſteit van den Koninк onſen Heere.

S. C. R. M.

Brief van Don Jan aen den Koning van Spaignen. 1577.

IK hebbe giſter ontfangen eenen brief van uwe Maj. van den 14. van der voorleden maend, en met die de droefheid en vreucht die de reden was eiſchende, de wete hebbende op eenen tijd, van de ſiekte en beteringe van uwe Majeſteit, waer af ik God ſeer love en danke, en bidde hem, dat hem gelieve uwe Majeſteit te verlenen de geſontheid en lank leven, dat wy alle van doen hebben.

Ik kuſſe de handen van uwe Majeſteit, om het contentement dat ſy toont van 't gene dat ik gedaen hebbe totten ſluiten toe van den pais. By 't gene dat ik geſchreven hebbe en nu tegenwoordig ſchrijve in deſen anderen brief, ſal uwe Majeſteit geſien hebben en ſien (1266.) 't gene datter gepaſſeert is en gebeurt, en in wat ſtaet de ſaken hem vinden, dat ſy haer verſekert houde dat indien patientie deſe wonde geneſen moet, datſe geneſen ſal, ten ſy dat ik door ſo ſeer te forceren mijn conditie niet ſiek en werde, of dat de natuerlijke genegentheid van de menſche my niet en forcere tot een ander ſake. Maer ik ſie dat tot nu toe deſe medecijne luttel effect doet, en weet niet 't gene datſe voorts doen ſal, men ſal deſen weg houden, aengeſien datter geen middel en is om eenen anderen te nemen, en men ſal ook geen neerſtigheid laten te doen, om den weg te ondergaen den ongevallen die voorſien werden, en 't goed te beneerſtigen dat hem noch niet en baert, ſonder eenige ſake te ſparen. De reſte van 't gene dat Eſcovedo geſloten heeft, en de proviſie van geld die ik eiſche, is de principale ſubſtantie, met de welke dit lichaem moet geneſen worden. Aldus ſo en kan ik niet laten uwe Maj. eens en meer reiſen te bidden, dat ſy bevele dat hier in geen faute en ſy.

Overleid hebbende, dat om dit heir in Italien te leiden, van node was een hooft te noemen, dien ſy alle ſouden onderdanig zijn, ſo gaf ik laſt den Secretaris Jan Eſvovedo, dat hy ſoude tracteren metten Raed van oorloge, die haar vergaderde binnen Antwerpen, wien dat henlieder docht datmen hier toe behoorde te kieſen, en na datter gediſputeert was wien dat toebehoorde, en gemerkt dat ſommige noch ſeiden dattet behoorde te weſen Don Alonſo de Vargas, om dat hy den laſt hadde van de ruiterie, Juliaen Romero verklaerde dat hy niet en wilde trecken onder ſijn bevel, want weſende Maiſtre de Camp, ſo hadde Don Alonſo zijn ſoldaet geweeſt, Valdez ſeide 't ſelfde, dat hy niet en wilde trecken onder ſijn gouvernement, en hem docht dat om alle ongevallen te verhoeden, nut ſoude weſen te noemen de Grave van Mansfelt. Ik hebbe my daer toe gevoegt, verſtaende hoe ſeer dat deſe twe Maiſtre de Camp gereſolveert waren, en meer andere van niet te willen trecken onder Don Alonſo, en ſiende dat geen tijd en was om henlieden te verbitteren noch ook te forceren, om 't groot inconvenient dat dit ſoude geoorſaekt hebben in 't uittrecken van de gene die binnen Antwerpen en Liere waren, en ook voor de reſte dat hem preſenteren mochte, en om te verhoeden datter geen ongeregeltheid en ſoude navolgen in het land van Luxenborg, en andere, daer langs ſy paſſeren moeſten, weſende de Grave de gene die daer beſt ſoude toe dienen, genen anderen laſt hebbende dan den dienſt van uwe Majeſteit, ik hebbe hem genoemt. Don Alonſo heeft dat ſo ſeer qualijk genomen, en klaegt ſo uittermaten ſeer over my, met uitgeſtrekte vendelen, dat ik meine dat 't ſelfde ſal komen tot uwe Majeſteit, aen de welke my heeft gedocht te behoren de wete te laten van 't gene datter gepaſſeert is, ten einde dat ſy 't verſta, en hoewel dat hy hem hier in heeft getoont onpatientig, het en heeft my geen wonder gegeven, maer my is leed geweeſt dat de oorſake om hem te verbiteren, ſo gereforceert heeft geweeſt, want ik beminne en achte hem ſeer, om dat, behalven dat hy ſo veel jaren gedient heeft, en ſo treffelijk, gelijk uwe Maj. daer af behoort geinformeert te weſen, en verſtaen ſal van de gene die hem geſien hebben, en dat ſijne perſoon ſo groten dienſt heeft gedaen, ſo certificere ik uwer Majeſteit dat een ſeer wonderlijke ſake is van 't gene dat alle man ſegt, van de eerbaerheid en Religie die hy altijds heeft geobſerveert, het ſoude mogen geſchieden dat hy uit paſſien ſchrijven ſoude aen uwe Maj. met eenige vryheid, gelijk hy aen my gedaen heeft. Ik bidde uwe Maj. ſo vriendelijk als my mogelijk is, dat gy in deſe ſake niet alleen door de vingers ſiet, maer hem vriendſchap en jonſte bewijſet, en hem beſchenkende zyt gelijk hy ſo ſeer verdient heeft, want ik ſal dat nemen voor ſo eigen, al oft mijn eigen perſone gedaen ware, en ſal ook niet minder weſen de gene die uwe Majeſteit my doen ſal met hem te verklaren den dienſt die ik hem doe, en datſe hem profijtelijk ſy, op dat hy late varen d'opinien die hy geconcipieert heeft. Sanchio d'Avila, de Colonel Monſdragon, de Capitein Monteſdocca, de Colonel Verdugo, de Caſtelein Franciſco Hernandes d'Avila, en andere, die bevel hadden in deſe Landen, hebben ſeer qualijk te vreden geweeſt die te verlaten, ſonder te weten wat beſchenkinge dat henlieden en hun dienaers ſal moeten gedaen werden, en ſtellent in een poinct van eere. Ik hebbe henlieden te vreden geſtelt, mits hen verſekerende dat ſy die vinden ſullen in Lombardien, en hebbe geordonneert dat daer en tuſſchen, of ſo lange tot dat uwe Maj. ſal bevelen yet anders, hen gagien henlieden ſullen lopen, waer af ik uwe Maj. advertere, ten einde ſy dat mag weten, haer wederom biddende ſo vrindelijk als my mogelijk is, voor deſe mannen en voor dit ander krijgsvolk, 't ſelfde dat ik geſchreven hebbe met Rodrigo de la Cuncha, want voorwaer daer is veel aen gelegen totten dienſt van nwe Maj. dewelke, &c. Uit Loven den ſevenden van April 1577.

Dit is geſchreven by de hand van ſijnder Hoogheid.

Ik hebbe verſtaen de ſiekte en met eene de beteringe en geſondheid van uwe Majeſteit, waer af ik God onſen Heere uittermaten ſeer danke, om dat ik hebbe mogen verlieſen de ſorge, als ik ſo groten oorſake ſag van die te hebben: met al dat Heere, ſo bidde ik ſo ſeer als my mogelijk is uwe Majeſteit, dat ſy belaſte, datmen my in 't lange advertere van haer geſontheid, want de gene die de ſelfde ſo ſeer begeert, en van node heeft, en kan hem niet te vreden ſtellen met een enkel tijdinge van u geneſen, God wil die uwe Majeſteit verlenen, gelijk een jegelijk van doen heeft, maer

onder al ik ſeer ſonderlinge. Ik verwachte Concha met ſo groter begeerten, dat ik my ſelven niet en kan laten dunken dat hy hier behoort te komen. Onſen Heere die wil hem met lief hier wederbrengen, en met de tijdingen daer ik hem om bidde. Amen.

Van uwer Majeſteit de alderootmoedigſte dienaer
DON JAN d'AUSTRIA.

Aen de S. C. R. Majeſteit van den Coninck onſen Heere.

Andere brieven van Don Jan aen den Coninck van den 7. April/ 1577.

S. C. R. M.

IK hebbe uwe Majeſteit laten weten den 27 van de voorleden maend door Franciſco Santiago, die van hier reiſde na Nantes, van den ſtaet daer in dat de ſaken van herwaers-over tot nu toe waren. Des ander daegs hebbe ik geſonden het dobbel van dien door Italien. Daer na heeft de Secretaris Eſcovedo gaen al ſoekende de middelen en manieren om te voldoen de ruiters en knechten die noch te betalen waren, en ſo het credit van uwe Majeſt. ſo verre gekomen is, en 't goed van de kooplieden met d'welk te handelen was, ſo ſeer ten einde, ſo door het decreet, als door de alteratien van den lande, daer is ſeer grote ſwarigheid geweeſt, om te vinden 't gene datmen pretendeerde. Maer de grote neerſtigheid heeft ten laetſten ſo veel gedaen, dat hy gemaekt heeft de partie die uwe Majeſteit bevelen ſal datmen zie, de welke is de laetſte remedie die men heeft gevonden in deſe nood, en de gene die na mijn opinie, geen ander en ſoude gevonden hebben dan Eſcovedo, want men heeft ſijn woorden gelove gegeven, als eenen man die goed en waerachtig is, en uwe Majeſt. mag wel verſekert ſijn, datmen behoort grotelijx te achten 't gene dat hy heeft gehandelt, gemerkt den ſtaet daer in deſe borſe haer is vindende, en na dat ſy alle beſchadigt en verſchout ſijn. Iſt dat uwe Majeſteit ſijn gelove wil weder krijgen, en datter jemand is die haer wil dienen in de noodſakelijkheden die hen haer ſouden mogen preſenteren, 't ſelfde ſtaet in handen van uwe Majeſteit, doende volkomen 't gene datmen nu heeft getracteert, achtervolgende mijn ordonnantie die deſe Poſt is dragende, en bidde uwe Majeſteit ſo ſeer, als my mogelijk is, dat hier in geen faute en ſy, om des wille dat ſijnen dienſt my daer toe verbind, want in dien datter eenige is, alle 't gene dat ons daer toe ſal van node ſijn, ſal ons gebreken, en ik ſal blijven ſo machteloos om te helpen en byſtaen den ſelfden dienſt, datter niet goeds af te hopen en ſal ſijn, uwe Majeſteit behoort wel te overleggen, dat haer ſeer grotelijx aen gelegen is te genieten deſe oorſake om weder te krijgen ſijn gelove, gemerkt datter haer ſo veel is aen gelegen 't ſelfde weder te hebben, en iſt dat ſy't verlieſt, ſo en ſal dat niet alleen geheel verloren blijven, maer ſal een oorſake ſijn dat de ſoldaten vindende hen ſelven bedrogen, ſullen hen ſelven betalen, 't ſy waer ſy 't vinden. Want ſy ſijn een volk die hen geen ſake en ſullen ontſien te doen na 't gene dat ſy voorgenomen hebben, en d'onvrede daer mede dat ſy vertrecken. Dat uwe Majeſteit aenmerke wat een ſchade en ondienſt dat hem ſijn ſal, in wat manieren dat ook verga. Ik bidde u Heere door de liefde Gods dat uwe Majeſteit niet en conſentere noch middel en geve tot de ſchade die hier uit mag komen, de welke de meeſte ſal ſijn voor alle ſaken, diemen ſoude mogen achten, en de ſwaerſte om te remedieren. Want uwe Majeſteit en derf haer niet verſekeren dat dit een volk is om hem met woorden te laten betalen, want dat ware gerekent ſonder ſijnen weert: en in gebreke te weſen van 't gene datmen gelooft heeft den genen die van hier wiſſel-brieven dragen op de Coninkrijken, of op Italien, van 't gene datmen hen-lieden ſchuldig is van haerlieder gagien, dat ſal genoeg ſijn om henlieden ſo gram te maken, dattet genoeg ſal ſijn om voorts uitſinnig te worden. Ten anderen ſo ſal 't exempel ſo quaed ſijn voor alle andere krijgſluiden, dat ſy ſiende dat ik hen bedrogen hebbe, goede oorſake ſullen hebben om niemand meer te betrouwen. Tot allen deſen ſal ik by voegen dat de meeſtendeel van de ruiterye Italiaenſe ruiters ſijn, de welke in wat land dat ſy komen van uwer Majeſteit, mogen ſeer beſchadigen de herten van uwe onderſaten, de welke na dat ſy qualijk te vreden ſijn en beſwaert, ſeer geerne ſullen horen, al 't gene dat ſal mogen dienen totter vryheid. De welke na mijn opinie, wel te overleggen ſtaet. De remedie ſal weſen dat de gene die ik ſegge betaelt mogen ſijn en voldaen, op dat ſy geen oorſake, of cauſe en hebben om te denken van hen te wreken. De welke men niet en behoort luttel te achten, mits te ſeggen dat volk is van kleinder ſtoffen gemaekt, gemerkt dat de experientie beweſen heeft herwaers-over, wat een volk vermag dat gepaſſijt is, ſo wie hem wil voegen na ſijn gelieſte. Daerom ſo bidde ik wederom uwe Majeſteit datſe wil bevelen, datmen om geenderhande ſake en late te voldoen 't gene dat hier gehandelt en geſloten is, want behalven dat is, als ik geſeid hebbe, 't gene dat voorwaer van node is tot haren dienſt, ſo ſal ik dit ontfangen aengaende mijn eigen voor een ſonderlinge gracie. Ik gedrage my in als aen 't gene dat de Secretarius Eſcovedo ſal ſchrijven aen uwe Majeſteit. En om dat alle deſe penningen verdaen ſijn met 't volk van oorloge, en om te betalen het waertgeld van Duitſe ruiters en knechten die ik hadde doen verſekeren, om des wille men ook ſchuldig is den Hertogdom van Luxemborg, d'welk geleent heeft tot betalinge van de ruiters van de Engelſen de penſioen hebben, en andere ingeboren van den lande die onderhouden werden voor ſpijen en dobbel ſpijen, de welke nu ter tijd meer van node ſijn dan ſy ooit waren: onkoſten van heimelijke poſten, en om den ordinaris van mijnen huiſe, de welke uittermaten groot is, om 't groot gebrek datter is van alle ſaken, en om alle ander ſaken die ſeer veel ſullen ſijn in dit beginſel, totten welke niet en konnen genoeg weſen de Dominien van dit Patrimonium, mits dat ſo ſeer verteert is, behalven 't gene dat ik van doen ſal hebben tot 't gene dat ſecreet is. In voegen datter geen 20000 kronen meer overbleven ſijn, ſonder middel van te mogen krijgen enen reael. So bidde ik uwe Maj. datſe my wil doen beſorgen een goede ſomme, en dat F. 26 met alder haeſten, want ik voorſie, dat ik my ſelven ſal vinden in groten laſt en moeite, en 't ſy hoe dat wil, ik verſekere uwe Maj. dat ik niet en ſal faillieren den genen, die hen op mijn woort betrout hebben, al ſoude ik henlieden moeten in handen geven mijn ſignature, om niet in gebreke te weſen van de verbinteniſſe van dien, en dat alſo van node is tot dienſt van uwe Maj.

Aengaende 't gene dat nopende is de reductie en ruſte van deſen lande, en kan ik uwe Majeſteit niet ſekers verſekeren, noch datmen ook van de Pays diemen gemaekt heeft, ſal mogen trecken de vrucht, diemen daer af hoopte: want den Prince van Orange vervolgt met groter furien hem ſterk te maken in Holland en Zeeland. De Coninginne van Engeland ruyet hem op, en arbeid ſeer om dat hy niet en ſoude accepteren 't gene datter geaccordeert is, en preſenteert hem tot dien einde alle haer macht. Den meeſtendeel van den lande is met hem, eenige om de liefde die ſy hem dragen en d'andere om dat ſy van deſe bedrogen ſijn geweeſt, in der voegen dat bykans onder alle dit volk, de gene die begeren te genieten de gratie die uwe Majeſteit henlieden doet (de welke den minſten hoop ſijn) laten hen dunken dat ſy die accepterende, doen alle 't gene dat ſy behoren, behalven dat ſy ſo kleinen herte hebben, dat ſy geen merkelijk bewijs daer af doen en ſullen, en al waert ook dat ſy wilden hen beſte doen, ſo ſalder grote confuſie en twiſt onder hen allen ſijn, ſo haeſt als de Spangiaerts ſullen uitten lande weſen, d'eene om my te doen ontfangen totten gouvernemente, en de andere om dat te beletten, en om dat (als ik geſeid hebbe) d'eerſte geen herte en hebben. Waert dat d'ander my vaſt namen, ſy ſouden dan geheel den moet verlieſen, ſonder datter yemand ſijn ſoude die hem ſoude darren roeren. Ik ben vaſt overdenkende, hoe dat ik my ſtellen ſal op eenige ſekerder plaetſe, dan deſe is, van waer dat ik ſoude mogen furneren tot alle de ſaken: want vry ſijnde, in wat manieren dattet ſy, ik meine datter menig ſal weſen, die hen ten minſten ſullen verklaren te weſen voor uwe Majeſteit, iſt dat ſy my niet en bedriegen met henlieder woorden en gelaet. Daer hebt

gy

gy 't gene daer ik nu den tijd mede beſig ben, genen anderen dienſt my reſterende noch gebrekende, diemen ſoude mogen doen, om dat ik ſoude mogen de herten winnen, en den Staten te verſtaen geven 't gene dat henlieden van node is: maer ik ſie tot noch toe, dattet niet en is, dan in de wilderniſſe te prediken. Ik ſal 't ſelfde continueren, en uwe Majeſteit de wete laten van 't gene datter uit volgen ſal.

Ik bebbe alrede geſchreven aen uwe Majeſteit, hoe qualijk dat de Duitſen te vreden zijn, en hoe ſeer dat ik duchte, dat uwe Majeſteit op eenen bot ſal verlieſen 't gelove, dat ſy placht te hebben onder deſe natie. Ik ſegge noch 't ſelve nu ook, en dat ik dit ſie ſeer nakende: want de Staten en hebben niet gedaen, noch en ſullen ook met hen lieden yet doen, dat hen ſoude mogen te bate komen, maer ſullen hen ſien te doen alle de ſchade die ſy ſullen konnen Met deſen gaet de laetſte brief die zy my geſchreven hebben, by de welke uwe Majeſteit ſal ſien hoe dat zy 't nemen, en hoe ſeer dat te beduchten ſtaet eenig groot ongeval. Aengaende mijnen perſone, ik en weet wat meer ſeggen tot lieden die hen niet meer en laten bedriegen met woorden, ik gelove dat goed ſal zijn, dat uwe Majeſteit ſchrijve aen deſe Colonels, betonende grote bekenteniſſe van hen lieder getrouwigheid en dienſt, hen lieder verſekerende dat ſy haer rekeninge maekt hen te beſchinken, en dat ook daerenboven metten werks te doen: want iſt dat ſy hier uit deſe landen trecken ſo qualijk te vreden, als ſy nu zijn, niet ſonder grote reden, uwe Majeſteit mach geloven datſe deſe natie ſal verlieſen: op welk propooſt ik vermanen ſal 't gene dat ik meer dan nu geſchreven hebbe: dat den Aertsbiſſchop van Ceulen, de Hertog van Brunſwijk: en andere die gedient hebben, ſeer qualijk te vreden zijn, de welke iſt dat ſy niet betaelt en werden, men darf geen rekeninge maken op henlieder vriendſchap, en iſt dat deſe die daer in vaſt zijn geweeſt: en tot dienſt van uwe Majeſteit hen vertrecken, met rechtveerdige oorſake van hen te beklagen, ſo ſullen alle deſe landen omcingelt zijn van de vyanden. Uwe Majeſteit overlegge dit en voorſie op 't gene dat meeſt van node is tot ſijnen dienſt.

De Grave van Mansfelt heeft my geſeid, dat hy aen uwe Majeſteit heeft geſonden eenige ſijn memorien, op de welke hy niet en weet dat tot nu toe eenige reſolutie genomen heeft geweeſt, waer in hem dunkt, datmen niet en doet na ſijne dienſten: uwe Majeſteit weet hoedanig die zijn, en dat ſy hier genen man en heeft zijns gelijke. Ik ſegge indien dat reden is, datmen hem te vreden houde, daerenboven ſo iſt ook ſeer nootſakelijk: Waerom dat ik uwe Majeſteit bidde, na dien ſy is beſchinkende den quaden, om dat ſy niet arger en ſouden zijn, dat ſy dat ook doe den goeden, ten einde dat ſy mogen beter zijn, anderſins ſo ſullen de ander hen glorieren en een behagen hebben, ſiende dat hen lieder quaedheid hen profijtelijk is: de andere ſullen den moet verlieſen om het contrarie, en de andere ſullen getrocken worden om te volgen de opinie van de gene die de overhand hebben tegen recht en reden. En mitſdien dat dit een poinct is van groter conſideratien, ſo begere ik, om dat ik ſchuldig ben tot dienſt van uwe Majeſteit, datmen niet en weigere den genen die 't weerdig zijn, 't gene dat gegeven word den genen die weerdig ſouden zijn tot een exempel van andere geſtraft te werden, en dat de beſchickinge diemen hen lieden ſal doen, korts geſchiede, aengeſien dat die een van de ſaken is, die haer groter ſchijnt te maken. Aldus ſo bidde ik uwe Majeſteit, dat ſy haer terſtond wil reſolveren metten voorſeiden Grave, en my de wete laten van 't gene datſe begeert, datmen met hem doe, want ik ſalt in deſen ſeer ſonderlinge ontfangen van uwe Majeſteit. De welke, &c. den 7 April 1577.

Bp der hand van ſijne Hoogheid.

Ik bidde uwer Majeſteit ſo ſeer als haren dienſt is eiſchende, datmen dit volbrenge ſo haeſt als mogelijk is, aengeſien dat dit lichaem geen ander remedie en heeft, dan om af te ſnijden 't gene dat aen 't ſelfde gequeſt is, en dat moet nu tot deſer tijd gedaen worden, makende de proviſie: daerom dat ik op een nieuw bidde, want in dien de ſelfde gebrekende is, daer en ſal niet over einde blijven: daer en tuſſchen is grotelijx van node dat God den tegenwoordigen ſtaet wil helpen.

Aen den ſeer magnifijke Heere Sr. Antonio Perez, Raed van den Konink mijnen Heere, en ſijn Secretaris van State.

Seer Magnifijke Heere;

Bſieven van den Heere Don Jan aen den Heere Antonio Perez / van den 7. April.

GY hebt ſeer wel gedaen, Sr. Antoni Perez, dat gy my de wete hebt gedaen van de komſte van Rodrigo de la Concha, terwijle dat ik beſig was om aen u te ſchrijven: want hoewel dat na den tijd die hy gehad heeft, men oordeelde 't gene datter af geweeſt is, ſo en is dien wech niet ſo vry van deſe periculen, datmen daer voor niet en ſoude mogen vreſen. Ik verwachte hem alle ure, en hope aen God dat hy hem ſal behouden reiſe verlenen.

Het was wel notelijk, dat na de pijne en gevoelen, die de ſiekte van ſijne Majeſteit by gebrocht hadde, de beteringe ſeer haeſt hulpe gegeven hadde, God ſy gelooft, voorwaer de eerſte tijdinge ſonder de twede ſoude ſeer laſtig geweeſt hebben, overkomende dit quaed op 't gene dat wy hier lijdende zijn. Ik ben ſeer blijde dat onſen meeſter te vreden heeft geweeſt van 't gene datter gedaen is, en inſgelijken de vriend: maer my verdriet ſeer dat wy van den pays niet en plucken de vrucht diemen hoopte.

By de brieven die ik geſonden hebbe, ſedert 't vertrecken van Rodrigo de la Concha, de welke deſen poſt van de Kooplieden nu is bringende, ſult gy geſien hebben en ſien waer in dat wy ons geemployeert hebben, en in wat terme dat wy zijn, en hoe ſeer nootlijk dat is, datter geen faute en ſy van 't gene dat ik eiſche aengaende de Financien: want dat is het Colyſken daer mede dat deſe ſiekte moet geneſen werden, in der voegen dat van node is, dat de gene die in ernſt begeren, dat ſijne Majeſteit gedient ſy door mijn voldoen, dat zy hen uirterſte beſte hier toe doen ſullen. Ik hebbe mijn ſelven geoffert en ſal my noch offeren tot de wille van ſijne Maj., te wijle dat ik ſal ſien dat ik die doende, 't ſelfde niet en ſal weſen directelijk tegen ſijnen dienſt. Daerom ſegge ik, dat ik ſo lange als hier perijkel ſal weſen, of ſake die mijn tegenwoordigheid is eiſchende, niet en ſal genieten den oorlof, die ik begeert hebbe, al waert datmen my die conſenteerde: Maer 't ſelfde gepaſſeert zijnde, na dat ik ſal volbrogt hebben de ſaken, daer in dat ik mach vorderinge doen, ſo en is geenſins behoorlijk, datmen my die ſoude weigeren. Want ſoude men dan moeten volgen den ouden ſtijl in't gouvernement, en 't gene dat dit volk ſoude willen hebben, als met forſe ſal moeten geſchieden, de ſoetigheid van een vrouwe, of van een kind ſal ongelijk veel beter te paſſe komen, dan de gene die ik ſal mogen gebruiken, want nimmermeer en ſullen ſy hen van my verſekert houden: in der voegen ſo ik ſegge, ſy ſullen verſtaen dat ſijne Majeſteit henlieden in goeden ernſt vergeven heeft, en dat hy ſal vergeten hebben de miſdaden die ſy bedreven hebben, gemerkt dat hy hen uitten oogen neemt een perſone, daer op ſy ſo quaden vermoeden genomen hebben, en henlieden ſal eenen anderen ſenden, daer ſy geen en ſouden mogen op hebben. Want gelijk henlieder miſdaed ſeer groot is, ſo dunkt hen dat ſijne Majeſteit dat niet en ſal laten ongeſtraft, en geloven ſekerlijk dat ik deſen blixem ſal weſen: de perſuaſie van Orange, en Engeland veſtigt henlieden in deſe opinie, die eenpaerlijk waken om het miſvertrouwen en de quaedheid te houden ſtaende.

Aldus ſo wel hierom, als om dat mijn conditie, noch mijn jonkheid niet en zijn voor de ledigheid van dit gouvernement, noch om te lijden de gene diemen daer ſal moeten verdragen ſonder profijt, ſo iſt ſeer van node, dat ſijne Maj my van hier trecke: want dat niet doende, ſo ſal gebeuren dat ik in gebreke ſal zijn van

alle het gene daer ik in gehouden ben, en dat dit sal weder keren tot meerderen perijkel dan het van te voren geweest is: daerom begere ik van u (hoe wel dat ik hier af niet en behoorde te twijffelen) dat gy wilt de middelen te wege brengen, ten einde dat sijne Majesteit my de gratie doe so gelijkformig sijnen dienst, en dat de Marquis hier in alle de neerstigheid gebruike die mogelijk mag sijn sonder tijd te verlieſen, en wilt my alle beide geloven, dat by aldien ik, als een die gemerkt hebbe de humeuren van herwaers-over, niet en sage dat dit is 't gene dat realijk voor al moet wesen, dat ik dit niet alleen daer af en soude seggen, maer niet eens willen op denken: ter contrarien so soude ik weerdig sijn een groot verwijt, waert dat ik metter hand geraekt hebbende 't gene dat ik segge, en dat ik liete te doen, 't gene dat ik doe.

Aengesien dan dat wy alle te samen en alle gelijk een wit hebben om daer na te micken, so is behoorlijk datmen gelove de saken van herwaers-over den genen die hier tegenwoordig sijn, en dat gy daer doet de devoiren die gy schuldig sijt te doen. Daerom begere ik wederom op u, op alle vriendschap die ik op u mag begeren, dat gy wilt beneerstigen, datmen hier in wil nemen seer haest de resolutie gelijkformig 't gene dat ik begere, en datmen my sende 't bescheet, want als ik geseid hebbe, ik en sal den oorlof niet gebruiken diemen my sal geven, dan als mijnen persone hier geensins en sal van doen sijn: en also willende u wel certifi-
(1.268.) ceren, dat ik, so verre my die geweigert word, sal gedwongen sijn te doen een sake die alle man stoffe sal geven van hem te verwonderen, om niet te vallen in een meerder ongeval, uit Loven desen 7 April, 1577.

Bp der hand van sijne Hoogheid was geschreven.

God sy gelooft datmen heeft t'samen op eenen tijd geweten de siekte mette remedie, nochtans verwachte ik Concha met groter sorgvuldigheid: God geve dat hy haest mag komen, en my tyding brengen, na dat ik van doen hebbe, en begere, om mijn selven te vreden te stellen. Voorts aengaende 't gene dat ik u schrijve, op 't gene dat ik so vriendelijk van u begeert hebbe, maekt datmen tijd winne, mits dien dat gebrekende dese tegenwoordige noodsakelijkheid (in de welke ik geensins en sal in gebreke sijn) ik niet anders en versekere, dan 't gene dat ik segge, noch en kan u ook van geen ander sake versekeren.

Aen de S. C. R. Majesteit van den Coninck onsen Heere.

S. C. R. M.

Schreven van den Secretaris Escovedo aen den Coninck van den 8 Apprilis/ 1577.

IK hebbe gesien 't gene dat uwe Majesteit geschreven heeft aen de Heere Don Jan, na dat sy geweten heeft 't gene datmen hier gedaen heeft, en sal wesen een deel van de vergeldinge, die de begeerte en 't werk geaddresseert hebben: d'een en d'ander is geheel op wege gestelt: daer toe ist subject sulx, als uwe Maj. siet. Aengaende mijnen persone, ik en wist wat meer seggen, dan dat de suspicien meer en meer groeyen door de quade manieren van procederen van desen volke. Fronsberg heeft my op desen tijd geadverteert, datter nu eenen man gekomen is van wegen den Hertog van Aerschot, de welke hem geseid heeft, dat dese nacht de Prince van Orange de reviere sal opkomen, en dat hy sijn volk belast heeft dat sy niet schieten en souden. Als nu het krijgsvolk sal uitten lande trecken (in dien ik dat kan volbrengen) sal men klaerlijk sien wat de meininge is
" van desen volke. Dat uwe Maj. 't quaedste houde voor
" seker. Ten minsten, sy willen de vryheid van conscien-
" tie hebben, daerom dat uwe Maj. in tijds toesie, in 't ge-
" ne dat in deser sake sal moeten gedaen werden, en bevele datmen volkomene 't gene dat hier metten koopliedden gehandelt is, want hier mede sal 't credit beginnen
" iet te deugen, sonder het welke men niet en mag voorts
" drijven den dienst van uwe Maj.
" Ik meine dat ik niet luttel en hebbe gedaen, na dien ik sonder geld te hebben, merkelijke maniere gevonden hebbe, om uit dese Landen te doen vertrecken 't volk van oorloge. Tot dien einde sal ik binnen vier dagen van hier vertrecken, en met my leiden Thomas Fiesco, Lazarus Spinola, Diego Pardo, en Jeronimus Curiel, op dat sy my souden helpen. Onsen Heere beware, &c. Uit Antwerpen den 8 van April, 1577. Vassael en dienaer van uwe Maj.

ESCOVEDO.

Aen de S. C. R. Majesteit van den Coninck onsen Heere.

S. C. R. M.

Schreven van den Secretaris Escovedo aen den Coninck van den 9 Apprilis.

IK merke veel quaeds in de handelinge en maniere van procederen van dit volk. De Hertog van Aerschot was gister over gevaren in Vlaenderen, en gegaen in een van sijn dorpen, gelegen drie mijlen van hier: hy is de riviere gepasseert op eenige schepen van de Prince van Orange. Doen hy weder quam, heeft hem de gehele armeye die in dit kanael ligt, vergeselschapt. De Borggrave van Gent was by hem, met de Heere van Berſele, men heeft seer geschoten in 't derwaers gaen en wederkeren, waer aen de koopluiden, en goede borgers hen-lieden so gestoten hebben, dat sy vertrecken willen, en dese stad sal den vyand gelevert worden, na dien dat sy God is verlatende.

Dat uwe Maj. aenmerke, ist dat dese verschriktheden plaetse hebben, daer de Spangiaerts noch niet uit den lande en sijn, wat nader hand gebeuren sal. Ist dat dese sake by mirakel moet genesen werden, het ware tijd, in dien dat met handen en gewelt gedaen moet sijn, dat uwe Maj. in tijds beſorge 't gene datter van node is. Aengaende mijn persoon, ik soude luttel werx maken dat sy inhielden de plaetsen van den vasten lande, op de Eilanden ist datmen moet letten, de welke ik swaerder houde dan 't feit van Engeland. Waren die genomen so ware d'ander ook, en om dat te doen, is genoeg een middelbaer geweld. Dat uwe Maj. niet en denke, dat ik dit segge om te vorderen de sake van de Heere Don Jan, dien ik verre achterlate, maer om dat (so ik lange geseid hebbe) uwe Maj. geen ander remedie en heeft, en den tijd dat heeft beweſen, en tot allen stonden noch meer sal bewijsen. Onsen Heere, &c. Uit Antwerpen den 9 van April 1577. Vassael en dienaer van uwe Majesteit

ESCOVEDO.

Doorluchtige Heeren.

Schreven van sijne Hoogheid aen den Staten Generael Fronsberg en Caerl Fockt van den 16 van Julio

IK meine dat u lieden noch indachtig is van 't gene dat ik met u lieden gehandelt hebbe binnen Mechelen, en den voet die ik u gegeven hebbe op 't gene dat u lieden te doene stond tot dienst van sijne Maj. En hoe wel dat ik niet en twijfele dat gylieden in gebreke soud sijn, maer met de voorsienigheid en vromigheid dat sult ter executien stellen, die gylieden tot noch toe gebruikt hebt in 't gene dat u lieden heeft belast geweest van sijne Maj. Nochtans sijnde de sake van sulken verlange als sy is, so hebbe ik u lieden wel willen schrijven desen tegenwoordigen brief, om U L. te vermanen en te doen gedenken 't gene dat wy gehandelt hebben, en aen U L. te versoeken en bevelen, gelijk ik u ordonnere in den naem van sijne Majesteit by dese, dat gylieden terstond en so haest alst mogelijk sijn sal, effectueert, en ter executie stelt, 't gene dat tusschen ons gereſolveert is, gemerkt dat gylieden dat doende, sult doen 't gene dat gy-lieden schuldig sijt te doen, en daer en boven ook 't gene datter van node is tot de verſekertheid van u lieder persone en betalingen, waer af de Staten u lieden soeken te beroven: d'welk, mijn Heeren, niet en betaemt, dat gy-lieden, noch ik, souden gedogen, aengesien dat de meininge van de Majesteit, en ook de mijne, nooit anders en is geweest, dan dat gylieden soud geëert, betaelt, en gefavoriseert sijn. Onsen Heere beware u lieder doorluchtige persone gelijk gylieden begeert. Uit Namen desen 16 van Hoymaend. 1577.

Bp der hand van sijnder Hoogheids was leger geschreven 't gene dat hier volgt.

Mijn Heeren gy-lieden weet alrede 't gene dat ik u lieden belast hebbe binnen Mechelen, ook weet gylie-

gy lieden, dat door 't volbrengen van dien, gy lieden voldoet 't gene daer gy in gehouden ſijt voor den dienſt van ſijne Majeſteit: u lieden daer en boven daer door verſekerende u lieder leven en betalingen. Om dat de meninge was van de Staten, u lieden dat al te benemen, ſo moet ik u lieden dat laten weten, en u beſchermen u lieder recht, my daer ſelve in dienende met u lieder byſtant, en alſo wy moeten nu ons ſelven helpen, en onder ander dienſten, ſijne Maj. noch deſe doen, aengeſien dat hy de gene is die u lieden moet betalen en te vreden ſtellen, en ik de gene die in ſijnen naem daer af den laſt moet nemen. Leger ſtond geſchreven: Tot u lieder dienſt, *Don Jan.* d'Opſchrifte: Aen de doorluchtige Heeren, de Heeren de Baron van Fronsberge, en Kaerle Focker, Colonels van de Duitſe knechten voor den Conink mijnen Heere.

Don Jan van Ooſtenrijk, Ridder van der Orden van den Gulden Vlieſe der Majeſteit van den Conink van Spangien, Gouverneur en Stadhouder Generael van de Nederlanden.

Brieven van ſijne Hoogheid aen de Colonels van den 15 Julij/ 15[77].

EErſame, vrome, ſeer lieve en wel beminde: Wy zijn voor ſeker geadverteert, datter gebrouwen word een heimelijk verſtand of conſpiratie om u luiden te beſpringen binnen de ſtad van Antwerpen, en ſo verre als mogelijk is, om u lieden niet alleen te beroven van u lieder behoorlijke betalingen, maer ook van 't leven: en dat deſgelijx den aenſlag ſoude weſen alſo ook te leven met d'ander vendelen, die in Braband en elders zijn. Aengeſien nu dat wy van wegen onſer laſt, ook dat wy ſelve een geboren Hoogduits zijn, en tot onſer natien geheel geaffectioneert, en ſonderlinge totten genen die ſo volſtandig gecontinueert hebben in den dienſt van ſijne Majeſteit, gehouden zijn te voorkomen dergelijke ſaken. So ſenden wy in alder neerſtigheid deſe vier vendelen tot u lieder hulpe, ten einde dat gy lieden te beter ſoud mogen verwachten het ander ſecours, welke ten lanxſten niet en ſal vertoeven over de ſes dagen. U lieden biddende te willen in dank nemen deſe onſe goede affectie tot u lieden, en u lieden voor verſekert houden dat gy lieden ſult te vollen betaelt worden van u luider ſoudyen, die ſo wel verdient zijn. Voorts, deſe vier vendelen ſullen alleenlijk liggen in de nieuwe ſtad, tot dat de ſaken een weinig ſullen geredreſſeert zijn. 't Welke wy u lieden niet en hebben willen helen, om de jonſtige affectie die wy u dragen. In de welke behalven dat ſal komen tot profijte en voordeel ſelfs van de ſoldaten, volbracht ſal worden onſe wille en goed behagen. Gegeven tot Namen, deſen 16 van Julio, 1577.

Onder was met ſijn Hoogheids eigen hand geſchreven.

Mijn vrienden, ik gedraegs my aen 't gene dat u lieden breder ſullen ſeggen u lieder Colonels: gelooft die en blijft gedurende (gelijk gy lieden behoort) in den dienſt van ſijne Majeſteit, de welk de Conink is, wien gy lieden zijt dienende, en die de gene is die u lieden moet betalen, en voldoen, en ſal ook 't ſelfde doen als u lieder Generael, en vriend en ſoldaet gelijk gy lieden zijt. Ondertekent *Don Jan.* d'Opſchrift was: Aen de eerſame en vrome, ons ſeer lieve en wel beminde N. N. Capiteinen, Bevelslieden, en gemene ſoldaten van de vier vendelen die in 't garniſoen liggen binnen de ſtad van Antwerpen, alle gelijk in 't generale, en jegelijk van dien in 't particulier.

Doorluchtige Heeren.

Brieven van ſijner Hoogheid aen de ſelve Colonels van den 23 Julij/ 1577.

JEronimus de Curiel komt u lieden ſpreken in mijnen naem, gy lieden ſult hem in 't gene dat hy u lieden ſal ſeggen van mijnen wegen, al ſulken credijt en gelove geven, als my ſelve: en ſult doen gelijk ik u lieden betrouwe, gemerkt dat gy lieden ſiet hoe vele datter aen gelegen is, tot dienſte van ſijne Majeſteit en welvaert van den Lande. Onſen Heere beware u lieder doorluchtige perſonen, gelijk gy lieden begeert. Uit Namen den 23 Julius, 1577.

Bp der hand van ſijne Hoogheid was geſchreven.

Ik ſende u wederom Jeronimo de Curiel, om u lieden particulierlijker te verklaren 't gene dat gy lieden van hem ſult verſtaen, en na dien dat den teerlink alree uitter hand geworpen is, ſo is noodlijk dien op den wech te brengen om wel te doen lopen. En 't gene dat in deſen vele is importerende, dat is de kortheid en naerſtigheid in de executie van 't gene datter geſloten en gehandelt is. Ondertekent: Tot u lieder dienſt *Don Jan.* d'Opſchrift was: Aen de doorluchtige Heeren, de Heeren de Baron van Fronsberge, en Kaerl Focker, Colonels van de Duitſe knechten voor den Conink mijnen Heere.

Doorluchtige Heeren.

Brieven van ſijner Hoogheid aen de ſelve Colonels van den 25 Julij/ 1577. (f. 269.)

IK verwonder my ſeer dat ik tot deſer uren toe dat ik deſen brief ſchrijve, van u lieden geen brieven ontfangen hebbe, noch eenig advijs van 't gene gy lieden hebt gedaen in de executie van 't gene dat ik u lieden bevolen hebbe. En om des wille dat ik ſeer groot verlangen ſal hebben tot dat ik 't wete, ſo bidde ik u lieden dat gy my wilt terſtond daer af adverteren, als ook van ander ſaken die u lieden gebeurt zijn, ik en ſal ook in geen gebreke zijn deſgelijx te doen. 't Gene dat ik nu ſoude mogen ſeggen, is dat ik my giſter morgen ſonder eenig letſel geſtelt hebbe in dit Caſteel, om des wille dat ik verſtond datter perijkel was indien ik dat niet en dede. Onſen Heere beware u lieder doorluchtige perſonen na u lieder begeerten. Uit het kaſteel van Namen den 25 van Julio, 1577. Ondertekent, Tot u lieder dienſt, getekent *Don Juan.* d'Opſchrift was; Aen de doorluchtige Heeren, mijn Heeren de Baron van Fronsberg, en Kaerl Focker; Colonels van de Duitſe knechten voor den Conink mijnen Heere.

Doorluchtige Heeren.

Brieven van ſijner Hoogheid aen de ſelve Colonels van den 26 Julij/ 1577.

DEſen dag hebbe ik geadverteert geweeſt van den goeden voortgank die ons ſaken hebben van derwaers-over, waer af ik uittermaten ſeer verblijd geweeſt hebbe. Ik ben giſter gekomen in dit Caſteel, de welke ſo wel gelegen is, als gy lieden wel ſult merken d'Eene van twe, die gy lieden weet, is giſter van hier gegaen om te vergaderen ſijnen hoop, en te doen komen derwaers daer hy zijn moet: en d'oudſte ſal van dage vertrecken, en ſal hem vinden op de geordineerde plaetſe. In der voegen dat van node is dat gy lieden voorts varet, de welk ik u lieden bidde, geen twijffel hebbende, dattet gene datter gelooft is geweeſt, niet faelgeren ſal. Onſen Heere beware u lieder doorluchtige perſonen na hen-lieder begeerte. Uit dit Caſteel van Namen den 26 van Julio, 1577.

Onder was geſchreven metter eigen hand van ſijne Hoogheid.

Ik ben wel blijde dat ik verſtaen hebbe dat men voorts gaet met 't gene datter gereſolveert is: en dat men my de wete late van 't gene dat over die zijde gedaen word: want aengaende dat van deſer zijden, daer en ſal geen faute zijn van 't gene datter geſloten en gehandelt is. Ondertekent, Tot u lieder dienſt, getekent, *Don Joan.* d'Opſchrift was: Aen de doorluchtige Heeren, de Heeren de Baron van Fronsberge, en Kaerl Focker, Colonels van de Duitſe knechten voor ſijne Majeſteit.

Doorluchtige Heere.

Brief van Don Jan aen den Colonel Focker van den 27 July/ 1577.

BY de brieven die ik heden ontfangen hebbe van mijn Heere van Tourlon, giſteren geſchreven, ſo ſien ik wel dat gy hem noch niet en hebt gelevert de mijne die gy had, waer af ik verwondert ben, en daerom ſchrijve ik u dit woord, u biddende, by alſo verre als gy die noch niet en hebt gegeven, dat gy hem die terſtond wilt geven, want het en is geen tijd langer te beiden. Onſe Heere beware uwe doorluchtige perſoon gelijk gy begeert. Uit dit kaſteel van Namen, den 27 van Julius, 1577.

Onder

Onder was met sijnder Hoogheids eigen hand geschreven.

Door eenen brief die ik ontfangen hebbe van mijn Heere van Tourlon, hebbe ik mogen verstaen dat als hy my dien schreef, die van den Castele niet en hadden ontfangen 't bescheet dat ik u tot Mechelen voor hen-lieden gegeven hebbe. Waer af ik my seer verwondere, gemerkt dat gy wel weet, dat ik daer op sta. Gevet hem terstond, ist dat gy 't als noch niet en hebt gedaen: en draegt sorge in goeden ernst om t'executeren en volbrengen 't gene datter heeft getracteert geweest, sonder te wachten na desen vriend, want hy sal in tijds komen om 't gene van derwaers-over, en schrijft my altijds van als. Onder was geschreven: Tot u lieder dienst *Don Jan.* d'Opschrifte was: Aen de doorluchtige Heere Karel Focker, Colonel vande Duitse knechten voor den Conink mijnen Heere.

Doorluchtige Heeren,

Andere brief van sijn Hoogheid aen de voorss Colonels.

IK hebbe heden ontfangen u lieder brief, van date van gisteren, en is waerachtig dat ik verstaen hebbende van vriends wege, dat mijne persoon niet wel en was versekert in dese Stad, en datter perijkel was, so verre ik my niet terstond en salveerde, my heeft behoorlijk gedocht dat ik my soude vertrecken op dit Casteel, om d'inconvenienten te schouwen. En dat ik u lieden niet en hebbe 't selfde van te voren veradverteert, heeft geweest om dat d'occasie dat niet en heeft gedoogt: waerom dat gy lieden geen oorsake en hebt om u lieden te beklagen van dat ik my niet en soude op u lieden betrouwen, wel wetende dat ik wel doen mach in saken van meerder verlank, als op lieden die sijne Majesteit so wel gedient hebben, en ben seer blijde dat in dese Stad de ruste is die gy lieden my schrijft, u lieden biddende dat gy lieden wilt doen 't beste van u lieder zijden, dat de sake onderhouden en gevordert werde, grote sorge dragende voor de bewaernisse en versekertheid van die Stad: want ik versta datter veel volx binnen is van de Prince van Orange, en 't soude mogen zijn dat 't selfde ware met eenigen aenslag contrarie den dienst van sijne Majesteit, de welvaert van de voorseide Stad, en ruste, en vrede van den Lande.

Met dese gaen de brieven die gy lieden begeert aen de Magistraet van die Stad, aengaende de hulpe van de duisend kronen, gy lieden sult my de wete laten van 't gene datter sal afgedaen worden. Ik sende ook d'ander brieven die gy lieden begeert aen 't volk dat tot Mol en Breda is. Gy lieden sult sien malkander te accommoderen, en dat sy niet en mutineren, na dien sy sien wat een inconvenient dat zijn soude.

Ik en sende d'opene brieven niet die de Heer Karel Focker begerende is, om dat nu geen tijd en is hem van daer te absenteren: men sal hem die geven alst tijd sal zijn. Ik en hebbe u lieden nu ter tijd niet anders te schrijven, dan u lieden te belasten, gelijk ik doe by dese, dat gy lieden u selven reguleert achtervolgende het gene dat ik u lieden bevolen hebbe, en dat gy lieden my laet weten de saken die u lieden sullen overkomen. Onsen Heere beware u lieden doorluchtige personen gelijk gy lieden begeert. Uit Namen den 27 van Julius 1577.

Leger was met sijnder Hoogheids eigen hand geschreven.

Laet my altijds de wete van 't gene dat u lieden sal overkomen, en sal desgelijx doen van mijnent wegen: ten einde dat men by gebreke van sulks niet te weten, niet en valle in eenige ongevallen tot ondienst van sijne Majest. en schade van den Lande. Onder was geschreven: Tot u lieder dienst. Getekent *Don Juan.* De opschrift was: Aen de doorluchtige Heeren, de Heeren de Baron van Fronsberge, en Karel Focker, Colonels van de Duitse knechten voor sijne Majest.

Doorluchtige Heere,

Andere brief van Don Jan aen Karel Focker van den 28 Juli 1577.

IK hebbe desen na-noen ontfangen uwen brief gister geschreven, en ben uittermaten seer verblijd, dat mijn Heere van Tourlon so seer geresolveert is, om u bystant te doen in alle en jegelijke nootlijke saken. En in gevalle dat also is, so hebbe ik een groot en vast betrouwen, dat niet tegenstaende dat Champangny attenteert 't gene dat gy my segt, dat hy luttel sal profijteren. Des niet tegenstaende so moet men seer wel toesien, en d'oge in 't zeil hebben, ten einde dat op eenen tijd van d'ander zijde daer niet in en komen 't volk van de Prince van Orange.

Gy lieden hebt alree geadverteert geweest dat de Grave van Megen by sijn volk heeft geweest: en daer en is niet om quaed betrouwen van hen-lieden te hebben, want sy zijn voor seker op mijn zijde: en hy sal sonder faute met hen-lieden komen. Ist dat hy te lange achterblijft, gy sult hem mogen met haeste de wete laten, ten einde hy hem te meer haeste. Ten anderen so ben ik ook versekert van 't volk dat geweest heeft onder Mario Cardoini: en de Secretaris van de voorseide Grave sal vertrecken, en terstond komen als tijd sal zijn. De copie van den brief die de Staten aen dese Stad geschreven hebben en is noch niet gekomen, ik denke datse moet zijn gelijk die sy geschreven hebben aen andere Steden. Dat men terstond dit blayken of briefken geve aen mijne Heere van Tourlon. Onsen Heere beware uwen doorluchtigen persoon, &c. Ondertekent: Tot u lieder dienst *Don Juan.* D'opschrift was: Aen de doorluchtige Heere, de Heere Carel Focker, Colonel van de Duitse knechten voor sijne Maj.

Don Jan van Oostenrijk, Ridder van der Orden van den Conink, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael in de Nederlanden.

Brief van sijn Hoogheid de ... graev Amm... Bois ... meesi... Sch... nen i... die bi... der ... gist... van ... werp...

SEer lieve en wel-beminde, gy lieden sult verstaen door mijn Heere van Hierges, en ons brieven die hy u lieder leveren sal, de conspiratie die tegens ons opgestelt is, ook den staet waer in dat de saken haer vinden, 't betrouwen dat wy op u lieden hebben, en d'occasie die haer presenteert om u lieder naturelijke Prince te tonen wat liefde dat gy hem draegt, en hoe goede en getrouwe vassalen dat hy heeft in sijn stad van Antwerpen. En so daer en tusschen wel tegen onsen dank, seer van node is tot dienste van sijne Majesteit, dat de vier vendelen van Cornelis van Einden in de Stad komen, en hen daer logeren in de nieuwe Stad, om of de voorseide Heere van Hierges noch niet gekomen en ware, so hebben wy u lieden daer af wel willen adverteren by dese, die Carel Focker u lieden leveren sal: u lieden wel expresselijk bevelende, dat gy die vredelijk ontfangt, de borgers stille houdende, op dat sy in geen alteratie en komen, gemerkt dat wy bedwongen zijn dit nu te doen om henlieden te behoeden voor meerder ongeval. En men sal met hen-lieden goede gemeinschap moeten houden, gelijk ook metten garnisoen dat nu daer is, doende van uwent wegen alle devoir die mogelijk is, ten einde dat de Stad sijne Majest. alle de getrouwigheid bewijse die sy hem schuldig is, de welk wy seer op u lieden begeren. Metten kortsten dat gy lieden u alle t'samen betoont in dese occasie sulx als gy lieden behoort, en gelijk gy lieden altijds hebt gedaen, en na 't betrouwen dat wy daer af hebben, u lieden versekerende dat sijne Majest. en wy in sijnen naem dat sullen op sijnen tijd met sulken dankbaerheid vergelden, dat gy lieden sult reden hebben om ons daer af te prijsen. Hier mede seer lieve en wel beminde, onsen Heere wil u bewaren. Ondertekent

JOAN.

Onder was met sijnder Hoogheids eigen hand geschreven.

Tot u lieder eigen welvaert en meerder versekeringe, hebbe ik bevolen en last gegeven dat in de Stad soude komen het volk dat gy horen sult van Carel Focker, u lieden biddende dat gy die wilt ontfangen en accommoderen, om dies wille dat de soldaten aengaende hen-lieder persone, sullen in sulker voegen leven, dat gy lieden geen reden en sult hebben om u lieden van haer te beklagen, want ik hebt hen-lieden wel scherp bevolen en belast, en belaste u lieden het

ander

ander by deſen. Op den rugge ſtond geſchreven. Aen onſe ſeer lieve en wel beminde de Markgrave, Amptman, Borgemeeſters, Schepenen en die van der Magiſtraet binnen Antwerpen.

Doorluchtige Heeren.

IK hebbe deſen dag op den noene u lieder brief ontfangen giſteren geſchreven, by de welke ik verſtaen hebbe 't gene dat gylieden door de ſelfde my laet weten, als ook 't gene begrepen is inden particulieren brief van den Colonel Focker. Ik bedanke u lieden ſeer van de ſorge die gylieden draegt, en ook gelooft voortaen te ſullen dragen tot dienſt van ſijne Maj. En mits dat ik verſta de grote alteratie die daer komen ſoude, door d'inkomſte van het volk van Cornelis van Einden, ſo hebbe ik my bedacht dattet nu ter tijd beter ſal ſijn, dat ſy komen logeren in ſulken Dorp, als gylieden hen ſult ordonneren en wijſen. Ik ſchrijft ook alſo aen henlieden, en dat ſy hen daer ſouden ſterk maken, en de Stad te rugge nemen, en men ſal henlieden moeten verklaren dat ſy in tijds daer af ſullen de wete hebben, ik ſegge van het voorſeide Dorpe. En om dat ik verſta dattet regiment van Champangny hem op den weg geſtelt heeft, daer lanx dat ſy komen ſouden, ſo ſchrijve ik henlieden ook, of gebeurde dat ſy by avontuer de paſſagie geſloten vonden of ingenomen, en dat ſijt niet verſekert en ſouden mogen doen, dat ſy hen ſouden voegen metten jonkſten broeder, de welke korts op de ſijde ſal ſijn. En op dattet gemeine volk ſoude geruſt weſen, ſo ſal ik op een nieuw aen hunnen Magiſtraet ſchrijven, henlieder verſekerende van mijn goede meninge, met bevel en ordonnantie dat ſy geen goed noch huisraed en laten uitter Stad gaen, aengeſien dattet geen ſtoffe en is waerom, en dat de borgers hen ſullen mogen verſekert houden, dat wy niet en ſullen gedogen dat hen eenigen overlaſt ſal gedaen worden. Ter gelijken van dien gylieden ſult ook moeten van uwer ſijden by goede middelen beletten, datter geen goeden uitgevoert en werden. Onſen Heere beware uwe doorluchtige perſonen gelijk gylieden begeert. Uit dit Caſteel van Namen, den 30 July, 1577.

Onder was geſchreven metter hand van ſijne Hoogheid.

Houd goede correſpondentie metten jonkſten vrient, want in dien het nood is, ik ſal u den oudſten ſenden. Daer en tuſſchen ſijt ſorgvuldig op u lieder hoede, en laet my dikwils tijdinge hebben van u lieden, en van het ontfangen van alle mijn brieven. Lager ſtond. Tot uwen dienſt, *Don Jan*. D'opſchrift was: Aen de Doorluchtige Heeren, mijn Heeren de Baron Fronsberge, en Caerl Focker, Colonels van de Duitſe knechten voor ſijne Maj.

Doorluchtige Heeren.

IK hebbe den brief van den Colonel Caerl Focker giſter geſchreven, ontfangen, en ik ſal aen het regiment van Champangny ſchrijven dat ſy van daer verhuiſen, maer God weet wat ſy doen ſullen. Ik ſchrijve aen de Magiſtaet dat ſy ſouden geruſt ſijn, en hen verſekert houden, gemerkt dat ik niet en ſal conſenteren dat henlieden eenig ongelijk gedaen worde. En daerom hebbe ik gereſolveert dattet volk van Cornelis van Einden niet en ſal in de Stad komen, gelijk ik u lieden van giſter de wete gedaen hadde. Ik hebbe over twe dagen middel geſonden aen mijn Heere van Tourlon om geld te krijgen, om ſijn volk behulpig te weſen, waer by datmen ſoude mogen regarde ſtellen in het perijkel en dangier dat gylieden my voor ogen legt. Den vriend ſal ſeer haeſt vertrecken, en ſal alle neerſtigheid doen die mogelijk is om ſeer haeſt daer te weſen. Onſen Heere beware u lieder doorluchtige perſonen na uwer begeerte. Uiten Caſtele van Namen den 31 van *Julio*, 1577. U lieder brief van den 28 is gekomen, op de welke niet meer en valt te ſeggen, dan datmen ſal ſchrijven na Bergen 't gene dat de Colonel Focker begeert. Onder ſtond geſchreven. Tot uwen dienſt *Don Joan*. D'opſchrift was: Aen de doorluchtige Heeren, mijn Heeren de Baron van Fronsberg, en Caerl Focker, Colonels van de Duitſe knechten voor ſijne Maj.

Mijn Heere.

Brief van Louis de Blois, Heere van Tourlon aen ſijne Hoogheid van den 1. van Oogſt 1577.

DEſe ſal dienen om uwe Hoogheid te adverteren dat ons de ſoldaten hier ſo ſeer ontſtelt zijn, dat ik van ure tot ure verwachte dat ſy my ſullen metten halſe grijpen. En en is in mijnder macht niet dat ik hier een enkel ſoldaet ſoude mogen inbrengen, want indien ik daer af eenige maniere maekte ſy ſouden my ongetwijffelt om den hals brengen, en de Capiteinen ook, van d'welke ik niet en hebbe willen laten uwe Hoogheid te adverteren.

Dit is al ſpruitende uit ſekere geruchten van eenige brieven diemen ſegt dat afgeworpen zijn geweeſt op de Heide van Bourdeaux, ondertekent by uwe Hoogheid en Eſcovedo, en ook uit dat uwe Hoogheid henlieden ontboden heeft dat ſy ſouden de vier vendelen van die van den Einden inde Stad laten komen, d'welke henlieden ſo is altererende, dat ik anders niet en verwachte dan die ure. Ik verſekere my wel, iſt dat ſy copye hebben van de voorſeide brieven, dat ſy my met force ſullen doen doen, 't gene dat ik niet en ſoude willen. Alle de Cooplieden zijn uitter Stad getrocken, het is een ſeer deerlijke ſake te ſien deſe beroerte die in de Stad is. Ik hebbe aen den Magiſtraet geſonden om dat ſy ons ſouden ſtofferen van lijftocht, mits dat wy geheel onvoorſien zijn. 't Volk van mijn Heere van Champangny cortoyeren alleen de vier vendelen van die van den Einden.

De Duitſe zijn eenſdeels oorſake van de ontſtellinge van de ſoldaten, de welke mits dat ſy ſagen dat ſy met my goede correſpondentie hadden, hen vervordert hebben te ſeggen, dat ſy met ons eed gedaen hadden, en dat ſy, wy met henlieden zijnde, de Borgers ſouden den Speelman doen betalen, met meer andere hoogmoedige woorden.

Den weg is my benomen om met henlieden te houden grote correſpondentie, de maend die uwe Hoogheid bevolen heeft te betalen, is gelevert.

Lanx eenen anderen weg hebbe ik uwe Hoogheid advijs geſonden, ik en weet niet of die mijn brieven ontfangen heeft.

Hier mede, mijn Heere, ſo bidde ik God dat hy uwe Hoogheid verlene een goed en lank geſont leven. Uitten Caſtele van Antwerpen, deſen eerſten van Auguſtus 1577. In haeſte.

Uwe Hoogheid mag wel verſekert zijn, dat d'alteratie niet en is ſpruitende uit de betalinge, maer door dat ſy verſtaen hebben, hoe dat de Staten aen deſe Stad geſonden hebben 20000 guldens, om te betalen 't gene datmen deſe vendelen ſchuldig is, d'welk ſedert d'eerſte een oorſake is van de meeſte alteratie. Van uwer Hoogheid ootmoedig dienaer, *Louys de Blois*. Op de rugge ſtond geſchreven, Aen ſijne Hoogheid.

Doorluchtige Heere.

Brief van ſijne Hoogheid aen Karel Focker, van den 8. van Oogſt 1577.

IK hebbe verſtaen uit uwen brief van den vijfden van deſer maend, 't vertrecken van u volk uitter ſtad van Antwerpen, waer af hier van te voren particuliere tijdingen waren. Ik hebbe daer alſulken verdriet in gehad, als de reden is eiſſende, en als men wel kan gedinken, na dien dat hier uit gevolgt is ſo merkelijken achterdeel tot dienſt van ſijne Majeſteit. Nochtans hebbe ik ten anderen verblijd geweeſt doen ik hoorde dat gy d'leven ontdragen en geſalveert hebt, om d'eſtime die ik hebbe van uwen perſoon. De Heere ſal gelieven ons op eenen anderen dag beteren voortgang te geven, niettemin men moet hem van allen loven en danken. My dunkt dattet goed ſal zijn dat gy met u volk noch in de Stad blijft tot dat gy van my ander ordinantie hebt, en dat gy daer en tuſſchen ſult ſien 't volk te onderhouden met de beſte middelen en wegen die gy ſult mogen bedinken. Want om realijk te ſpreken en de rechte waerheid te ſeggen, ik vinde my nu ſonder eenig middel van geld te mogen ſenden. En ook al hadde ik 't, den tijd is nochtans ſulx, dat ik geen middel en ſie om u dat te doen hebben. En daerom ſal 't van node

zijn

ſijn dat gy daer u ſelven behelpet ten beſten dat gy moogt, doende de dorpen rontom de Stad gelegen tamelijk contribueren, op dat de Stad ſo veel te meer onbelaſt ſy: u verſekerende dat ik ſo wel daerom, als om dat ik niet en hebbe waer mede om u te voorſien van u onderhoud, meer verdriets hebbe dan ik u ſoude konnen te verſtaen geven. Maer ik verwachte korts van als remedie van ſijne Majeſt. op 't gene dat ik haer hebbe doen vertogen by den Secretaris Eſcovedo. Ik bidde u ſeer hertelijk dat gy, gelijk als gy tot noch toe gedaen hebt, en verwacht word van een perſonagie die ſo ſeer totten dienſt is van ſijne Majeſt. 't volk wilt onderhouden en blijven houden ten beſten dat gy moogt, ſonder veranderinge te maken, ten ware by mijn bevel, want ik ſal de brieven die gy begeert, aen de Stad ſenden, op dat gy moogt geobedieert en geacht ſijn als betaemt. Onſen Heere beware uwen doorluchtigen perſoon na uwe begeerte. Uit Namen den 8 Auguſti, 1577.

Na date.

Ik hebbe omtrent deſe Stad doen komen u vijf vendelen, en ſeven van een ander regiment, en mits dien dat ſy geen hooft en hebben, en dat de Baron van Fronsberg niet wel te paſſe en is, ſo moet gy terſtond hier komen, u van daer makende ſo haeſt alſt u ſal mogelijk ſijn, om by my te komen de welke ik u bidde, en dat daer geen faute aen en ſy, na dat gy daer orden gegeven en gelaten ſult hebben die 't van node is. Onderſtond geſchreven: Tot uwen dienſt *Don Juan*. D'opſchrift van den voorſeiden brief was aldus: Aen de Doorluchtige Heere, de Heere Caerl Focker, Colonel van de Duitſe knechten voor ſijne Maj.

Me-vrouwe:

Brieven van ſijne Hoogheid aen Me-vrouwe de Weſe-rinne van den 14. Auguſti 1577.

IK bidde uwe Majeſt. te willen geloven dat de ſaken van herwaers-over my gelaten hebben en noch laten ſo luttel vryheids dat ſy my bykans nimmermeer en gedogen te doen 't gene dat ik ſeer begere, in der voegen dat ſo wel deſe ſake, als ook dat niemand bequame geweten en hebbe, met wien dat ik hadde mogen ſchrijven; d'oorſake is geweeſt dat ik dat in ſo lange niet en hebbe gedaen. Maer nu d'occaſie haer preſenterende van de wederkomſte van Peter Dore in dit Hof van herwaers-over, dewelke my verſekert dat hy deſen brief ſal leveren in handen van uwe Majeſteit, ſo wil ik de ſelve rekeninge geven, ſo ſeer als my mogelijk is, van 't gene dat my aengaet, die niet konnende genoeg bedanken van de eenparige jonſten en vriendſchappen die ik ontfange door middel van ſijn brieven, de welke voorwaer ſeer gelijkformig ſijn het gene dat mijnen yver, van tot ſijnen dienſt te beſteden mijn leven, en al 't gene dat daer aen kleeft weerdig is. Ik bidde God dat hy my wil de deugt gunnen dat ik mette werken noch eens mag bewijſen. Nu, Me-vrouwe ik ben in den ſtaet die de ſelfde Dore uwer Majeſteit breder ſal verklaren, gemerkt dat de ſaken van herwaers-over met deſe Staten in ſulken terme ſijn gekomen, dat ſo verre ik een weinig getoeft hadde om mijn perſoon te verſekeren, " de ſelfde verloren ſoude geweeſt hebben t'ſamen de " Religie en onderdanigheid van ſijne Majeſteit, d'welk " voorwaer de meeſte quaed is, en 't verlies datmen on- " der alle ander min behoort te lijden. Want in der waer- " heid ſy en willen herwaers-over noch bekennen hen- " lieder God, noch henlieder Conink gehoorſaem ſijn " gelijk ſy behoren, maer ſijn in meninge in alle ſaken " vryheid te hebben, in der voegen dattet een deerlijke " ſake is om ſien hoe dat ſy te werke gaen, en d'onbe- " ſchaemtheden en 't klein reſpect daer mede zy ſijne " Majeſteit betalen de genaden die hy hen gedaen heeft, " en my de moeiten, onwaerdigheden en perijkelen die " ik om dit volk geleden hebbe. Uwe Majeſt. mag aen- " merken hoe luttel dat gebaet heeft en noch profiteert " den quaden, de deugt diemen henlieden doet. Metten " kortſten geſeid, ſy beminnen en ſijn in alder manieren " gehoorſaem den alder verkeerſten en tyrannigen ketter " en wederſpannigſte die ter wereld is, de welke is de ver- " maledijde Prince van Orange, en ter contrarien, ſo " hebben ſy eenen aftrek en onteeren den naem en 't be- " vel van henlieder natuerlijke Prince en Heere, ſonder " God te vreſen, of reſpect of ſchaemte van de menſchen. " Nochtans hoe wel dat ik nu ſpreke in 't generael van " den meeſtendeel van dien, ſo ſijnder ſommige ſeer wel " gereſolveert om te doen 't gene dat ſy ſchuldig ſijn, tot- " ten dienſt van onſen Heere en van ſijne Majeſteit, die " my voorwaer geſelſchap houden als Edelmannen en (F. 27
Ridders van groter eeren. Met die, Me-vrouwe, hebbe ik my vertrocken op dit Caſteel, van waer dat ik doe alle devoiren die mogelijk ſijn, my behelpende totten effecte van dien met de Geſanten van de Keiſerlijke Maj. op dat men van jegelijke ſijde de wapenen nederlegge, en dat een yegelijk op ſijn ſijde bekenne waer toe dat hy verbonden is. Maer gelijk nu is dat hen eigen conſcientie en quade intentie hen is accuſerende, ſo hebben ſy een miſtrouwen, en en willen niet verdienen dan dat ſo wel God als de menſchen hem t'ſamen ſpannen tot henlieder verderffeniſſe en ſtraffe. Deſe ſelfde God weet, hoe ſeer dat ik wel ſoude begeren te ſchouwen deſe uitterſte ſaken: maer ik en weet niet, hoe dat ik dat ſoude mogen doen, den genen die ſo obſtinatelijk hen ſo wederſpannig tonen. En gelijk hen-lieden dunkt, dat de Fortuine nu op henlieden over al is lachende, en dat my alle ſaken begeven, ſo verhoveerdigen daer in de boſe, ſonder te peinſen datter is eenen dag van morgen, op de welke hen ſtraffe ſal komen: Daer en tuſſchen ben ik half belegert, ſonder tijd te verlieſen, tot dat my dit volk hier bedwingt om henlieden te winnen. Daer hebt gy in 't korte den ſtaet van herwaers-over. Uwe Majeſteit ſal die breder verſtaen van den voorſeiden Dore: de welke wil wederom komen, en eenen keer doen in dit Hof, terwijle dat d'occaſien ſullen herwaers-over bewijſen wat reſolutie dat hy ſal hebben te nemen, en 't gene dat ik voor hem ſal mogen doen: de welke ſo wanneer dat hy ſal weder keren. Ik preſentere aen uwe Maj. ten einde dat ik gehoorſaem ſy u bevel, van hem te onderhouden of accommoderen in al 't gene dat ik ſal mogen, al ſoude ik ook paſſeren den laſt die ik daer af hebbe van mijnen Heere de Conink. Ik hebbe deſe voorleden dagen noch eenen brief ontfangen van uwe Majeſt. als dat ik ſoude maken dat ſy mocht betaelt werden van 't gene datmen haer hier ſchuldig is: de welke voorwaer my heeft gegeven geweeſt (op dat ik ſoude van alle ſijden goede oorſake hebben, om my te beklagen van mijn ongeluk) rechts op den tijd dat my niet mogelijk en was terſtond gehoorſaem te weſen, de ſake die ik alderliefſt begeerde te volbrengen. Dat ſelfde ſeide ik den genen die my den brief leverde, dien ik ſedert nooit en hebbe geſien, noch tijdinge van hem gehad. Nu ſoude ik ſeer wel willen dat hy by my quame, op dat wy ſouden mogen ſpreken van de middelen en manieren die daer ſouden mogen weſen om te doen 't gene dat uwe Maj. beveelt, gemerkt dat ongetwijfelt den nood totten uiterſten gekomen is: nochtans was die als doen noch meerder, mits dat ik niet en dorſte ſchrijven 't gene dat ik wel gewilt hadde: niettemin 't ſy by d'een maniere of d'ander, ſo ſal uwe Maj. geruſt ſijn, al ſouder gebrek moeten ſijn in 't gene dat meeſt van node is en geforceert, het meeſte perijkel ſal allene ſijn aengaende den tijd, want aengaende de reſte ik ſal beneerſtigen datter geen en ſal weſen, aengaende de verſekertheid, mits gevende eenig bewijs, om datmen 't ſelfde ſoude mogen krijgen. En hoe wel dat ik alle neerſtigheid ſal doen om tijdinge te hebben van de gene die my den brief gelevert heeft, niet te min of 't geviele dat ik geen en krege, ſo bidde, ik uwe Maj. dat ſy den laſt geve die haer ſal gelieven: en dat hy by my kome, die in der waerheid mijn beſte ſal doen tot uwen dienſt, ja in ſpijt van den tijd, ten ware dat de oorlogen, of nieuwe revolten alle macht te boven gingen. Ik bidde inſgelijx dat uwe Maj. bevele, dat ik mag tijdinge hebben van haer geſontheid, en dat ſy niet en wil vergeten, wat reſolutie dat ſy mach nemen, in alle 't gene daer ſy ſoude in gedient weſen, te diſponeren van mijnen perſoon, want ſy mach 't wel doen: ja beter dan van eenig van haer ſonen, gemerkt dat ik niemand die leeft dit voordeel ſal geven, ja mijn me-

meninge is dat ik voor alle ander ſal behoren weg te dragen, van haer te weſen de alder onderdanigſte en gretigſte om haer te dienen, in alle 't gene dat ſal dienen tot contentement en Hoogheid van uwe Majeſt. de welke onſen Heere wil bewaren met de ruſte die ſy weerdig is en daer en boven met alle 't gene dat ik haer wenſche, uit dit kaſteel van Namen, deſen 14. van Auguſtus, 1577. Onderſtond, van uwe Majeſteits ſeer ſeker en alder ootmoedigſte dienaer, ondertekent, *Don Jan van Ooſtenrijk*. De opſchrift was, me-Vrouwe de Keiſerinne, in handen van hare Maj.

DE Staten Generael de vooꝛſz brieven in handen gebꝛegen hebbende / en dagelijks meer andere advertentien ontfangende / dat de meninge was de vier vendelen Hoogduitſe van Cozнelis van Einde binnen Antwerpen te ſchicken / om hen te voegen by de gene die daer alrede binnen waren / daerom en want ſy verſtonden dat alrede de kooplieden / ſo wel die van den lande / als van de natien / begoſten gereetſchap te maken om te vertrecken / en de ſtad te verlaten. So hebben ſy in haeſt oꝛdꝛe gegeven / dat des Heeren van Champangnys kꝛijgs-volk dat in Bꝛaband lag / Cozнelis van den Einden met ſijn volk / den weg om binnen Antwerpen te komen ſouden ondergaen / en de inkomſte beletten / 't welk geſchiede dooꝛ Monſieur de Vers / ſijnen Neve / die haer tegen trok / en de ſelve verſtropte / ook eenige verſloeg / en ſulx het inkomen binnen Antwerpen belettede.

Eenige tijd te voren de Heere Meeſter Willem Martini Gꝛiffier der ſtad van Antwerpen / weſende in de maend van Julio van wegen de ſtad gedeputeert ter dagvaert van de Staten Generael binnen Bꝛuſſel / en ſijn Vader eertijds ſeer grote kenniſſe gehad hebbende metten Heere Karel Hannart Ridder / Heere van Liedekerken / Vader van me-Vꝛouwe de Huiſvꝛouwe van den Heere Olivier van den Temple / Heer van Courbeck / doe ter tijd onder de Heeren Edelen van Bꝛaband ter vergaderinge van de ſelve Staten comparerende / heeft de ſelve Heere van Liedekerke den vooꝛſchꝛeven Martini alle goedwillige genegentheid en faveur betoont / waer dooꝛ hy Martini in familiariteit metten ſelven gekomen zijnde / en bevonden hebbende dat hy niet alleen groot vyand der Spangiaerden en was / en de vꝛyheid van den lande geheel toegedaen: maer ook de gereformeerde Religie in ſijn gemoed ſecretelijk te favoꝛiſeren / waer dooꝛ de vooꝛſchꝛeven Martini veroꝛſaekt is geweeſt / de gemeinte van Antwerpen (by de welke hy in goed credit was) aen te geven en te perſuaderen / dat ſy in plaetſe van den Heere van Champangny (die met ſijn volk dooꝛ de vooꝛgaende muiterie der Spangiaerden / die wy verhaeld hebben / uit de ſtad was gewelken) den ſelven Heere van Liedekerke vooꝛ Gouverneur ſouden aennemen / mits ſijne qualiteiten / ſo als Baender-Heere van Bꝛaband als anderſins / ten aenſien van ſijne goede en gevoeglijke manieren / die ganſch mette humeuren van de bꝛgerie ſouden over een komen / te meer dat ſijn E. de Pꝛince van Orangien geheel was toegedaen / de welk vooꝛts alſo onder de Heeren Magiſtraten en andere beſtelen werde / dat ſulks geſchiede. Daer dooꝛ de vooꝛſchꝛeven coꝛreſpondentie tuſſchen de vooꝛſchꝛeven van Liedekerke / en den vooꝛnoemden Gꝛiffier Martini / te meer bleef continueren. En weſende de ſelve Martini onderricht / dooꝛ een Capitein op het kaſteel leggende / metten welken hy grote en familiare kenniſſe was hebbende / als eertijds t'ſamen tot Loven geſtudeert hebbende / dat het meeſtendeel van het garniſoen / mits haer groot achterſtal en guade betalinge was gealtereert / in voegen ſo daer eenig middel ware van betalinge van 't ſelve achterſtel / ſy miſſchien hen totte Staten ſouden begeven / doch dat het ſo diſcretelijk en ſecretelijk moſt beleid weſen als mogelijk ware / op dattet den Heere van Treſlong / aldaer commanderende / en die vooꝛ Don Jan was / niet en quame te weten. De vooꝛſchꝛeven Martini heeft dit den Heere van Liedekerke ſecretelijk gecommuniceert / de welke ſeer goede kenniſſe hebbende met Pontus de Nopelles / Heere van Bours / een van de vooꝛnaemſte Capiteinen / op 't kaſteel in garniſoen leggende / weſende een jonk Edelman / hoog van moede en goede couragie / hebben t'ſamen gereſolveert / dat de vooꝛſz Heere van Liedekerken 't gemoed van den ſelven Mons / de Bours van verde ſecretelijk onderſoeken / en ſijnen grond ondertaſten ſoude / de welk ſullks in 't werk geleid zijnde / bevond den wille en diſpoſitie des ſelfs ſullks / dat ſo daer middel van gelde vooꝛhanden waer / om ſijne medegeſellen en den Soldaten van hen achterweſen eenig contentement te doen / dat hy wat goeds dien aengaende hoopte te verrichten. Waer op de vooꝛſz Martini van Antwerpen tot Bꝛuſſel vertrocken is / om 't ſelve eenige Heeren van de Staten van Bꝛaband / die hy hiende / en achte de vꝛyheid des lands en den Heere Pꝛince van Orangien toegedaen te weſen / aen te dienen. De vooꝛſchꝛeven Martini was tot Bꝛuſſel gelogeert ten huiſe van Heer Willem Roek Rentmeeſter Generael van Bꝛaband ſijn Schoon-bꝛoeder / een goed Patriot en een man van goede middelen / daer dooꝛ hy den ſelven de ſake ontdekte / en bꝛede openinge gedaen heeft / de welke daer in verblijd weſende / ſelde middelen genoeg te weten tot geld / om alſulken goed werk (daer aen genoegſaem de behoudeniſſe des lands gelegen was / in effect te bꝛengen / de welk al t'ſamen by den vooꝛſchꝛeven Martini eenige van de vooꝛnaemſte van de Staten van Bꝛaband aengegeven zijnde / is de vooꝛſchꝛeven de Roek daer over ontboden / en de ſake metten anderen in 't lank overwogen zijnde / zijn den ſelven Rentmeeſter Roek acht obligatien / elk van 50000 guldens ter handen geſtelt / om daer op te negotieren en den vooꝛgenoemden aenſlag / en watter vooꝛders van node was in alder haeſt te vooꝛderen: daer op de vooꝛſchꝛeven Roek en Martini t'ſamen naer Antwerpen zijn getrocken / en hebben metten vooꝛnoemden Heere van Liedekerken den vooꝛſchꝛeven Heere van Bours ſecretelijk ontboden / en ſulks gehandelt dat hy het ſtuk aennam / mits een ſekere merkelijke ſomme van penningen hem in 't particulier toegeſeid / en een andere om onder de andere Capiteinen / tot reductie van het kaſteel te employeren / (vooꝛ welke ſomme ſpluiden in hen particulier vooꝛge bleven.) De vooꝛſchꝛeven Heere van Bours beleide de ſake ſullks / dat hy de meeſte officieren / die hy der Staten meninge openbaerde / op ſijn zijde kꝛeeg. De Heere van Treſlong werter pet van gewaer / derhalven hy ſich ſocht te verſekeren / en wilde de ſoldaten eenen nieuwen eed doen / daer jegen ſtelden hem de vooꝛſchꝛeven Heere van Bours / ſeggende / ſy hadden eenen eed gedaen die ſy wilden betrachten / derhalven de vooꝛſchꝛeven Heere van Treſlong ſeer perplex was / niet wetende hoe hy 't aenleggen ſoude. Den eerſten Auguſti was den dag dat de vooꝛſchꝛeven Heere van Bours den aenſlag moeſt te werk ſtellen: en het vaendel van den Heere Treſlong hadde des avonds de wacht. Des namiddaegs heeft hem de Heere van Bours met ſijn vaendel geheel in wapenen begeven / en kꝛeeg noch een geheel vaendel aen ſijn zijde / en verklaerden hen vooꝛ de Staten. Het derde was noch niet wel gereſolveert / en wiſten niet wel wie ſy wilden toevallen. Men hooꝛde het rumoer in der ſtad / elk was bevꝛeeſt / want men wiſt niet watter te doen was. De Heere van Treſlongs vaendel was ook in wapenen / en bleven hertneckelijk vooꝛ Don Jan. De Heere van Bours met ſijn vaendel viel jegens hen aen / en ſchermutſeerden jegens den anderen een wijle tijds / ondertuſſchen waren de Heeren van Liedekerken en Roek ten huiſe van de vooꝛſchꝛeven Martini / verwachtende de uitkomſte van den ſelven aenſlag met hope en vꝛeeſe / hebbende elk ſijn dienaer uitgeſonden tot onder de contreſcherpe van het kaſteel / om van als ſubitelijk en ſekerlijk geadverteert te werden / en ſo het gebeurde dat in't ſchermutſeren den hoed van den Heere van Bours / verciert met een grote ſchone witte plu-

Pontus de Nopelles Heere van Bours een van de Capiteinen op 't kaſteel van Antwerpen.

De Gꝛiffier Martini ontdekt de ſake aen den Rentmeeſter Roek en daer na eenige van de Staten van Bꝛaband.

De Heere van Bours neemt aen 't kaſteel van Antwerpen aen de Staten zyde te bꝛengen.

Groot rumoer op 't kaſteel van Antwerpen.

magie (die by de voorsz dienaers seer wel bekent was/ so sy hem tot meermalen also/ ten huise van den Heere van Liedekerke/wel gesien hadden) van sijnen hoofde werd afgeschoten en in 't water van de gracht van het kasteel viel / waer in ook eenige van de soldaten in't vechten werden nedergestort / dat ook de poorte van het kasteel met een furie worde gesloten en met grote subijtigheid opgehaelt / so zijn de voorsz dienaers met een grote verslagentheid / ter loop een huise van de voorsz Martini wedergekeert/de Heeren aenseggende dat het al was verloren / elk mocht hem versien / de Heere van Bours was geschoten en in't water gevallen/sy hadden sijnen hoed mette witte plumagie daer in gesien / doch het eerste was logen : maer het andere was waer. Evenwel de Heere van Liedekerken voegde hem na de nieu stad / in meninge om met het getijde na Vlissingen te varen. De Kent-meester Koek verbergde hem in een secrete plaetse in't huys van den voorsz Martini / naerder beschеit verwachtende. Martini om nader de waerheid te ondersoeken/ begaf hem op de strate na het kasteel / en komende omtrent St. Michiels Clooster/ ontmoete hem eenen Lieutenant van een Compangie onder den obersten Fronsbergen / die een huis of twe van hem was gelogeert / en over sulx den selven Martini bekent / wesende de selve Lieutenant seer ontroert en seer besweet / Martini vraegde hem watter te doen was / en war oorsake hy hadde so ontroert te wesen / daer op hy seide : mijn Heere / het kasteel is gerebolteert / daer op volgde terstond een goed deel Duitse soldaten / die de wacht en hen corps de garde hadden op 't einde van de voorsz strate / henne spiesen slepende / en riepen met luider stemmen / Das Kasteel is Gies, willende seggen/ het kasteel is Geus / waer op de voorsz Martini wederom t'sijnen huise / 't welk niet verde van daer was gekeert is / sijn schoon-broeder den Kentmeester Koek 't selve aendienende / en terstond daer op hoorden sy driemael met grof geschut ter stadwaert in schieten / 't welk het teken was dat de Heere van Bours geseid hadde te sullen doen/ingeballe van goed succes. Daer op de Heere van Liedekerken ook wedergekeert is ten huise van den voorsz Martini / na voorder beschеit wachtende. Omtrent den avond sond de Heere van Bours een van sijne Sergeanten aen henlieden / om de selve te adverteren zijn wedervaren en den goeden uithomste van de sake van zijn voorgenomen exploict/ datse den Heere van Treslong gevangen hadden / en datse meester van den kastele waren / hebbende de soldaten die 't metten voornoemden Treslong gehouden hadden / en alle de gene die geen verstand noch correspondentie metten Heere van Bours en hadden gehouden / of hen op zijn zyde hadden willen begeven / van het kasteel gedreven/ zijnde daer omtrent 20 dood gebleven/ en vele gequetst. Begerende dat sy hen alle drie / na een ure of twe (binnen welken tijd hy hoopte alles van binnen voorts wel te verseкeren en in orde te stellen) in den kastele souden willen begeven / om t'samen te ramen en adviseren wat voorder te doen stond/ so tot verseкeringe van het kasteel/ als der stad/ gelijk sy gedaen hebben. Daer werde geresolveert dat de Heere van Liedekerke / Mons de Bours en den Kent-meester Koek souden ondersoeken alle de pampieren van Treslong / onder de welke sy bevonden eene continuele correspondentie tusschen hem en Don Jan / en Martini soude terstond en op 't spoedigste aen 't schrijven vallen/ en alle alsulke brieven depescheren en ondertekenen / en doen bestellen tot den genen / die hy soude achten nodig te wesen / tot vorderinge der sake / latende hem volk en gelds genoeg / ten einde dat boven alle devoir en neerstigheid / so te lande als te water souden gebruiken / en worde de gehele nacht in 't schrijven van de brieven ge-employeert en terstond uitgesonden / namentlijk aen de Generale Staten / den Staten van Braband / mijn Heere den Prince van Orangien / den Admirael Treslong / aen de steden van Zeeland houdende de zyde van de Heere Prince : en onder andere ook aen den Heere van Haultein / metten welken den voorsz Martini oude en seer goede kennisse was hebbende / de welke hy ook wist by den Prince van Orangien met volk in 't land van Cholen gesonden te zijn / so hy Martini eenige dagen te voren den Prince van den voorsz. aenslag hadde veradverteert/om tot allen occurrentien gereet te zijn. Biddende den selven Heere Haultein dat hy aensiens briefs / terstond met alle het volk / en alle de schepen groot en klein die hy eenigsins te wege soude konnen brengen / sich te water begeven / en na de stad voegen soude : de welk de voorsz Heere in alder neerstigheid en blijt in't werk gestelt heeft met sulken vrucht/ gelijk hier na geseid sal werden.

De Heere van Bours werd sijn hoed en pluimen van sijn hooft geschoten.

De Heere van Bours neemt den Heere van Treslong gevangen en verseкert het kasteel voor de Staten.

Het Hoogduitse garnisoen van der stad verstaende dat het kasteel aen de zijde van de Staten was gevallen / waren alle den nacht in Wapenen met groter verbaestheid/ het rechte bescheit hoe dattet binnen den kasteel stond niet wetende : de Colonellen Fronsberg en Focker resolveerden des morgens eerst te trecken na de Meer-brugge/maer de selve aldaer in slag-orde gestelt hebbende / en siende dat de Borgerie haer ook in Wapenen begaf en vast t'samen liepen/ niet wetende hoe sy 't hadden / maer vresende voor een twede plonderinge / so kregen de Duitse vrese / en dorsten haer niet langer in de stad betrouwen / maer trocken na de nieu stad / alwaer sy hen beschansten met wagenen / balken/ packen / balen en sulk gereetschap als sy vonden/ inhoudende twe poorten / te weten de slijk en ro-poorte. De Magistraet van der stad werde by de Heere van Liedekerke en de andere op 't kasteel zijnde/ versocht op 't kasteel te willen komen / om met gemenen raed te adviseren op 't gene tot conservatie van de stad soude dienen / en op de middelen om sich van 't voorsz Hoogduits garnisoen / 't ware by forse / accord of gereed geld te ontledigen : de selve Heeren van der Wet hebben sich aldaer terstond gevonden/en werd raedsaem bevonden datmen voor eerst de schutterie in wapenen soude stellen / de gevangen poorte en andere aenkomste besetten / waer door het voorsz garnisoen weder ter stad-waers in soude mogen keren : ten anderen datmen eenige Heeren committeren soude / om mette Colonellen en oberstens Fronsberg en Focker in communicatie te komen op hen vertrek / en te verstaen met wat somme sy hen souden willen laten contenteren / gelijk gedaen werde/ welke Gedeputeerde aldaer gekomen zijnde / en vonden de sake daer niet toe gedisponeert / also de voorsz Colonellen sich seer trots hielden / hen gelatende als of sy met forse hen weder ter stadwaers wilden keren / de welk verstaen zijnde van eenige ingesetene der selver stad / namentlijk Spaense en Portugese koopluiden/ die de gecommitteerde Heeren volgden / om te verstaen watter soude mogen omgaen en gesloten worden/ zijn daer over seer verslagen geweest / en brochten de gehele stad in roeren / vresende een jegelijk weder om te vallen in een generale plonderinge en massacre/ gelijk hen ten tijde van de Spangiaerden was overgekomen : in voegen dat eenige van de principale der voorsz koopluiden (op het kasteel by den Heeren hen vervoegende) baden datmen met het voorsz krijgsvolk soude sien te accorderen tot wat somme het ook soude mogen wesen / tot een/ twe / ja tot 300000 guldens / sy souden het geld sien te furneren/ so worde eintelijk geresolveert dat de voorsz Gedeputeerde weder souden keeren / en presenteren 150000 guldens/ sulks dat de selve weder naer den noene tusschen een en twe uren naer den noen / derwaert zijn gegaen / zijnde mede gevolgt van een groot getal van treffelijke Borgers / en de voorsz Spaense en Portugese koopluiden / hebbende hunne Cassiers by hen met grote stokbeursen vol gouts. De voorschreven schutterie wel in wapenen zijnde/ vertoonde sich elk op zijn quartier aen de brugge van de nieu stad / de welk eenige vrese scheen te geven aen de soldaten van het garnisoen / in der voegen dat eenige Officieren van de selve soldaten den Heeren Gecommitteerde in groten getale tegens quamen / omtrent de selve brugge/ biddende datmer een einde af soude maken. Waer op de Heeren Gecommitteerde seiden dattet aen hen niet

F. 273.) niet en hinki / en datmen bereid was 150000 guldens aen de goede ſoldaten terſtond te tellen / mits uitter ſtad trechende / en commoditeit van wagenen of ſchepen tot hen bagagien en gevolg hebbende / riepen de ſelve daer op het is wel / ſo het de Overſte niet en willen / wy ſullenſer toe dwingen. De voorſchreven Portugeſen toonden daer en tuſſchen hunne borſſen en handen vol goude kronen / piſtoletten en dukaten. De Heeren Gedeputeerden worden met groot gedrang gebracht tot de voorſchreven Colonellen en Overſte / de welke hen waren onthoudende tuſſchen de mure of veſten en de leſte brugge van de nieuwe ſtad / ſulx dat de t'ſamen-ſprake genoeg op de ſelve brugge geſchiede / alwaer ter preſentie van alle de omſtanders ſo van ſoldaten als ingeſetene de voorſchreven preſentatie op een nieuw werde gedaen ten aenhoren van alle de wereld. Den tijd verliep vaſt met de diſtantie van de plaetſe / te weten van het Caſteel tot in de nieu ſtad / en de diverſe propoſten / die in de communicatie van d'een en d'ander zijde vielen / ſulx dattet aen de avond begonſt te gaen / als wanneer men een grote menigte van ſchepen / in apparentie als een vlote / ter reviere opwaers na de ſtad komende / gewaer worde / (het was de Heere van Haultain die volgende het voorſchreven ſchrijven) hadde al wat in dat quartier mogelijk was / groot en kleine ſchepen in pi by malkanderen geraept met vlaggen verciert / en ten hoogſten pronk en parade opgemaekt: waer op alle de ſoldaten van het garniſoen / de halſen opſtekende / de ogen ſloegen / en de ſelve vlote approcerende / werden daer drie ſchoten geſchoten / ſulx dat het pſere bloog en ſnupf de over de brugge / daer op de communicatie viel / en daer van eenige ſoldaten gequetſt werden / de welk het gantſche garniſoen ſulken breſe aenjaegde / datſe al te ſamen riepen de Gieſen / de Gieſen komen / en elk hen in de vluchte ſtelde / ſo wel Overſte / Officiers / als de minſte ſoldaten / elk voor d'eerſte ſonder d'een den anderen of zijn medegeſelle te verwachten / lopende d'een voor d'eene poorte / d'ander voor d'andere / d'een lanx den dijk / d'ander ten hogen lande / als wolven die nagejaegt werden van de honden / achterlatende hunne bagagien en een deel hunder wapenen / en dat meer is / ſonder de Heeren Gecommitteerde en de rijke Portugeſen met hare ſtokbeurſen mede te nemen / de welke ſy namaels wel gedwongen ſouden hebben de gepreſenteerde penningen te verſtrechen / daer iſſer eenige doch weinige dood gebleven. Sulx dat ter ſelver tijd door Gods grote genade / de ſtad van een ſulk moetwillig garniſoen / daerſe 10 of 12 jaren mede waren gequelt geweeſt / als in een ogenblik / werden verloſt / tot een onuitſprekelijke vreugde en blyſchap van alle de borgeren en ingeſetenen. De Heere van Haultain met zijn gevolg / worde ſeer heerlijk ontfangen en wel getracteert / en hy werde van Stads wegen met een ſchone gouden beker vereert.

JAER-DICHT.

*Doe Men t' Ant*VVerpen *'t Caſteel, Verſeeckerde geheel tot behoef der Staten en't Land,*
SIIn de Poepen gaen Lopen, en VVeghgeſ Lopen t'haerder groter ſChant.

Ander Jaer-dicht.

Den eerſten AVgVſtI VVerden dIe VIanden Van't Caſteel gedreVen,
Den tVVeden LIepen dIe HooChdVIItſChe VVeCh Met Vrees en beVen.

DEn Overſten Focker vluchte met zijn volk na Bergen op ten Zoom / maer werd van de Heere van Champagny met zijn volk en regiment Walen verbolgt / en daer in belegert. De belegeringe en duurde niet lange / vermits de breſe die onder de Duitſe was. Sy hadden 't Caſteel van Wouwe met omtrent 40 mannen beſet. Dit heeft Elias de Lion Ritmeeſter 's morgens vroeg verraſt en ingenomen / ombrengende meeſt alle die daer in waren / een van de ſoldaten daer op leggende iſt onthomen en binnen Bergen gekomen / de Duitſe verhalende hoe de ſake toegegaen was / dit heeft hare breſe vermeerdert. Champagny heeft zijn volk den gehelen nacht van 't Bergſe Boſch na 't Bagijn-hof gints en weder doen trechen met groot gerommel en getrommel / als of hy noch twemael ſo veel volks gehad hadde. Des morgens iſſer in de Stad gekomen een borger van Bergen genaemt Jacob Vos / deſe mackte de macht van Champagny ſeer groot / en dat hy van meninge was de Stad van allen kanten met geweld aen te vallen en te beſtormen / en dat de oorlog-ſchepen van den Prince van Orangien mede aenquamen / ſeggende dat hy geſonden was om henluyden te waerſchouwen datſe met haer leven niet ſpelen / noch haer ſelven niet bevroetheloſen en ſouden / maer ſien wat hen te doen ſtond. Hier door werd de breſe noch te meer inde voorſz Duitſen / deſelve te voren genoeg verſlagen waren / hy en wildeſe geen tijd gunnen om hen te beraden of gemeen te houden / ſo datſe de ſtad terſtond overgaven / op conditie dat het vendel uit Antwerpen gekomen de Staten alle haer achterweſen ſoude quijtſchelden / en in ſijnen handen leveren den Overſten Focker / des ſoude hun het leven geſchonken werden / des moſten ſy ook haer geweer overleveren / doch Champagny ſchonk henlieden daer na hen geweer wederom / als de quitancien waren gepaſſeert / d'ander twe vendelen binnen Bergen leggende van Fockers regiment / en niet tegen de Staten gedient hebbende / ſoudemen op termijnen betalen: en togen den 13 Auguſti daer uit / ontfangende eenige penningen gereet / en de reſte op twe of drie jaren / daer voren hen de Staten verbonden: en alſo werd Bergen op ten Zoom ook van het Hoogduits garniſoen verloſt. Den Colonel Focker werd gevangen geſteld op 't Caſteel te Santecrop / leggende een grote mijle van Antwerpen / doch is namaels tot Bruſſel gevoert. De Heere van Tourlonge werde tot Bruſſel op 't Broodhuis gevangen geſteld. Die van Antwerpen hebben hare Stad terſtond ſeer ſterk beginnen te fortificeren / en hoopten ſulk werk aen te rechten datter niemant lichtelijk aen bijten en ſoude. Den 19 Auguſti verſochten de Gedeputeerde van de Magiſtraet / en van de gemeinte van Antwerpen verbalijk aen de Heeren Staten Generael de afworpinge van het Caſteel / ten minſten jegens de Stad / allegerende diverſe redenen daer toe dienende / en onder anderen mede dat ſy waren geinformeert dat Don Jan alle middelen ſocht om 't Caſteel weder in zijn handen te krijgen / en de ſoldaten met geld om te koopen / en dat hy ſich hadde gebanteert dat hy 't Caſteel wederom in zijn macht hebben ſoude / al ſoudet den Coninck ten milioenen gouts koſten / de ſake werde in deliberatie geleid / en daer vielen veel ſwarigheden en debatten jegens / doch met pluraliteit van voyſen is het gereſolveert dat 't Caſteel afgebroken ſoude werden / en quam die van Antwerpen even te paſſe dat de Gedeputeerde van Holland en Zeeland ten ſelven dage in de vergaderinge der Generale Staten waren gecompareert en verſchenen / en hadden hare procuratie overgeleid / daer op ook by eenige van de Geeſtelijkheid ſwarigheid werde gemaekt / die daer jegen wilden opponeren / onder 't dexel dat in de commiſſie of procuratie niet in en hield dat de Staten van Holland en Zeeland beloofden voor goed en van weerden te houden alle 't gene by hen ſoude werden gereſolveert / en ook dat in de commiſſie of inſtructie niet en was geinſereert datſe approbeerden het accoort met Don Jan aengegaen / doch de ſelve Gedeputeerde hadden daer jegens ſulke reſolutie gegeven / datſe met gemene ſtemmen en ſolutie werden in de vergaderinge toegelaten / 't welk ſeg ik die van Antwerpen ſeer wel te paſſe quam / overmits ſy met de twe ſtemmen verſterkt werden / alſo ſplieden anders te dier tijd 't niet en ſouden ſelve hebben konnen obtineren. Die van Antwerpen 't ſelve verwonden hebbende / en hebben daer niet op geſlapen maer hebben 't ſelve in handen gekregen den 28 der ſelver maend / de Capiteinen en Officieren daer op leggende goede recompenſe / en

waert by verraſſinge ingenomen.

(F. 274.)

De Colonel Focker werd gevangen van zijn eigen volk.

Die van Antwerpen verſoeken 't Caſteel te mogen afwerpen.

de Heere van Bours boven dien een eerlijk jaerlijx pensioen gevende/ en zijn terstond met een groten yver aen het afbreken gevallen / de Heere van Liedekerke selfs in persoon daer aen werkende / met vele Edelen/ borgeren / mannen en vrouwen in groten getale / tot dat het alles bequamelijk aen de Stads zijde afgebroken / geeffent en geslecht is geworden / na hen-lieden beliefte.

't Casteel van Antwerpen werd afgeworpen.

Desgelijx het Casteel van Gent en andere.

Die van Gent hebben den 21 Augustp van gelijken by requeste versocht / om te mogen het Casteel afbreken / 't welk hen ook na veel en lange controversie/ met generaliteit van stemmen is vergunt / dienvolgende sp ook den 1 September daer na 't selve hebben begonnen af te breken / niet ophoudende voor 't selve gedaen was. Desgelijx is ook gedaen te Rijssel / Valencijn en elders / en die van Utrecht hadden 't selve ook den 18 te voren verworven / gelijk verhaelt is.

Liere van de Staten versekert.

De Staten hebben hen mede versekert van de stad van Liere/ daer sp haer garnisoen in gebracht hebben/ door den Grave van Egmond / die den Schout en eenige van de Magistraet gevangen nam.

De Heere van Champangny Bergen opten Zoom ingenomen hebbende / is metten Grave van Hohenlo na Steenbergen en Tholen getrocken / en hebben de Hoogduitse gedrongen tot overgevinge der selver plaetsen by accoorde. Daer na zijnse na 's Hertogenbosch getogen / alwaer de vier vendelen van de Grave van Oberstein in waren / Champangny heeft aen de Capiteinen daer binnen leggende geschreven / dat de Staten ten regarde van de Grave van Oberstein (goeder memorie) met hen-luiden wilden in alle billikheid handelen / en met hen-luiden doen afrekenen en afdanken / en men soude hen gereet betalen gelijk men de soldaten / gedient hebbende onder den Grave van Bossu gedaen hadde / die men gegeven hadde twe maenden in gelde en een maend in laken / en de reste op redelijke termijnen / dat men hen-luiden doende / en tracterende als de voorsz soldaten van den Grave van Bossu/ die altijds voor den vyand hadden gelegen op dijken en in schansen seer qualijken geaccommodeert / sp luiden hen ook so behoorden te laten contenteren / dat sp ook beloven souden in ses maenden niet te dienen tegen de Staten. Sp hebben daer op geantwoord / dat sp wel van meninge waren hen in alle redelijkheid te laten vinden / dan dat sp der Bossusche krijgsluiden dienst / afdankinge en contract lieten in haer weerde berusten/ also de selve waren landsaten en onderdanen / sp daer en tegen waren van der Hoogduitser Natie/ en alleen den Rijke onderworpen/ daerom wasser tusschen die en haer een groot onderscheid/ sp en konden met lege handen de Stad niet ruimen: En dat men hen voorhield datse in ses maenden tegen de Staten niet dienen en souden / was een onbehoorlijk begeren / nademael men niet gewoon en was dat van andere te begeren / dan die overwonnen werden/ en die vyandelijk hen gedragen hadden / 't welk sp niet gedaen en hadden / maer so hen-lieden met billikheid bejegent werde/ sp en dachten niet als vyanden/ maer als vrunden sich te gedragen / en als gehoorsame krijgsluiden van sijne Majesteit uit te trecken / mits dat men haer geben soude vry en sekeren pas en geley/ en dat de Staten hen souden nemen in hare saubeguarde / en dat de Heere van Champangny metten Heere Grave van Hohenlo hen-luiden als Veltheeren wilden behulpig zijn dat sp mochten komen tot haer recht / de welk sp van beide hare Genaden aen allen oorden en plaetsen / en bysonder in Duitser Natie haren Vaderland ten hoogsten wilden beroemen.

Handelinge mette 4. vaendelen Hoogduitse soldaten/ liggende tot 's Hertogenbosch

Als nu eenige Commissarisen aen beiden zijden gestelt worden / is ten laetsten de salte na vele moeitens verdragen / dat sp souden uittrecken/ mits ontfangende acht maenden betalinge/ te weten ses in geld en twe in laken: daer van de borgerye souden opbrengen en verschieten twe maenden in geld eer sp souden uitter Stad trecken / en 't ander souden de Staten betalen/ daer voor gijsels en seherheid gegeven soude werden tot genoegen. Voorts souden de gevangenen sonder eenig rantsoen werden ontslagen: en men soude met hen afrekenen / en wat men hen schuldig bleef soude in twe navolgende jaren hen betaelt werden binnen den Rijke/ sonder haren onkosten. Voorts soude men henluiden afdanken en geven behoorlijke paspoorten / en aen yder Hopman of Capitein een rest-cedulle voor hem en zijn bendel met goede versekeringe / alle wat de gemene soldaten in der Stad schuldig mochten wesen aen den borgeren en ingesetenen soude afgekort / en den soldaten hare panden die sp verset mochten hebben wederom gegeven worden: sp souden by Commissarisen vry en seker over de Maes/ en aen een seker plaetse beleid werden / daer sp haer dan souden selfs scheiden / om voorts uitten Lande te vertrecken/ daer tegen souden sp goed regiment houden / en niemand van de ondersaten beschadigen / maer voor haer geld teren en haer noodzurft kopen. Dit aldus gesloten en geeffectueert zijnde/ zijn sp uitter Stad vertrocken / en werden door den Commissaris Marcq de Otoche uitten Lande geconvoyeert: en also werd de stad van 's Hertogenbosch mede van het Hoogduitse garnisoen ontlast.

's Hertogenbosch van het Hoogduits garnisoen ontlast.

Van daer trocken de voornoemde Heeren Grave van Hohenlo en Champangny voor Breda / daer den Colonel Fronsbergen met ses vaendelen Hoogduitse van sijn Regiment binnen lach / dese Stad quam den Prince van Orangien toe / en behoorde hem volgende de pacificatie van Gent gerestitueert te worden: maer also dese Stad mede met Hoogduits garnisoen sterk beset was / die daer niet uit en wilden vertrecken / onder dexel van haer achterwesen / daer van sp eerst willden betaelt wesen / sulks dat men genoodsaekt is geweest dese Stad te belegeren / also Don Jan mette voorgeschreven Colonel binnen Mechelen gehandelt hadde / om de Steden daer hy garnisoen in hadde in te houden/ onder belofte dat hy van wegen den Coninck de selve soude betalen: als de voorsz Stad nu belegert / en van buiten wel beset was / in voegen datter geen victualie in en konde komen / so hadde Fronsbergen een van sijne Capiteinen secretelijk aen Don Jan geschikt / om te weten of hy middel hadde om hem te ontsetten / of waer op hy hem hadde te verlaten / en swaer na hy hem soude reguleren. Dese Capitein tot Namen by Don Jan geweest zijnde/ en van hem afgevaerdigt met mondelijk en schriftelijk bescheid/ menende wederom secretelijk binnen der Stad te komen / is gevangen geworden / en tot Geertruidenberge gebracht / daer de Prince van Orangien doe ter tijd was / om te beter correspondentie in Braband te houden. Als nu de selve Capitein na lange examinatie en met dreigementen / ook met schone beloften van grote recompense onderzocht was / so bekende hy by Don Jan geweest te hebben/ en ook een klein briefken van den selven Don Jan te hebben / geschreven aen den Oversten Fronsbergen / 't welk was genaeyt boven in den bant van sijn Hoogduitse broek/ so werde 't selve te voorschijn gebracht/ en werde bevonden 't selve niet langer te zijn dan een lid van een vinger / breed omtrent een vinger / seer fijn postpapier / en seer curieuselijk toegedaen met een klein zegelken van lak/ 't selve briefken werde ook seer curieuselijken geopent/ daer in geschreven waren ses regelkens met een klein letterken of fijne penne geschreven in cijffre / en onderteikent Johan / het welke met grote moeiten ten lesten volkomentlijk ontcijffert werd/ het inhoud in substantie werd bevonden als volgt.

Wy verstaen de gelegentheid uwer stad en de swarigheid uwer saken / U L. hoopt de stad noch wel ses weken te sullen houden / so daer secours voor handen is. Siet wy hebben volk en middel voor handen om sulks te avonturen: maer wy willen seker gaen/ houd twe maenden / en verseker u daer en tusschen verlost te worden baert wel.

De Prince dede in plaetse van dien een ander briefken schryven in gelijke cijfre / en onder de ondertekeninge van den selven Don Jan / so aerdig naergecontrefeit en naergebootst / als of Don Jan selve met sijn eigen hand hadde ondertekent / de welke worde gedaen by Meester Willem Silvius / vermaert Boekbrucker

dzucker binnen Antwerpen / die den Prince aldaer was komen beſoeken en begroeten / het inhoud was luidende in ſubſtantie als volgt.

Ander finſert tegven tu den Colonel Konſtgen.

Wy hebben de geſteltenisſe uwer ſaken en des ſtads wel verſtaen : wy willen recht met u handelen / het waer ons leed dat wy een alſulke eerlijk Regiment / en namentlijk uwe perſoon / die wy hoog achten / ter ſchande en in bederf ſouden laten komen / wy zijn hier ſelfs genoeg als belegert / zijnde bekans 't gehele land tegens ons gerebolteert / ſulx dat wy 't verſochte ſecours niet en konnen toeſeggen / ſiet aen te gaen en te bekomen het beſte en eerlijkſte appointement u mogelijk zijnde / om u en u ſoldaten tot 's Koninkx dienſt wel te bewaren / en u herwaers aen te voegen / mijn zoſſe by malkanderen hebbende / de ſake en ſal op Breda niet aenkomen / vaert wel / en was ondertekent /

JOHAN.

Dit brief lien alſo geſchreven en gezegelt / zijnde daer op geſtelt Don Jans zegelken in lak / konſtelijk en in 't geheel afgenomen / met een weinig warm lak op het nieuw brief lien aerdig afgemaekt / worde het inhouden van dien den Capitein verhaelt / en op hem begeert dat hy 't ſelve ſulx aen den oberſten Fronſbergen ſoude leveren : en voorts onder den ſoldaten ſtropen / datter geen apparentie van ſecours en was / ſo 't ook in der waerheid niet en was / gelijk de ſelve Capitein ook verklaerde. Sijn Excellentie hem belovende / dat hy met ſijne Compagnie in dienſt van den lande ſoude blijven / en dat hem een gouden keten van 4000 guldens tot vereringe ſoude werden geſchonken. Dit geſchiede in preſentie van Meeſter Willem Martini Griffier van Antwerpen / de welke by den Prince aldaer was gekomen met laſt van de Staten Generael / en ook particulier van der ſtad van Antwerpen / daer van ſijn Excell. begeerde / dat hy Martini aen de Staten rappoxt doen ſoude. De Capitein gaf daer op ſijn Excell. de hand belovende 't ſelve getrouwelijk in 't werk te leggen / gelijk hy ook dede. In de ſtad gekomen ſijnde / daer hy met groter devotie verwacht werd / wilden de officieren en gemene ſoldaten van hem weten / wat hope daer was van verloſſinge. Daer op hy ſeide / en dede als hy belooft hadde / refererende hem voorts tot het ſchrijven / waer door het gantſe garniſoen beroert ſijnde / wouden by forſe de inhoud van 't ſelve ſchrijven weten / de welk verſtaen hebbende was daer grote beroerte binnen. De Prince dit verſtaende / dede de gemene ſoldaten preſenteren datſe met haren oberſten Fronſbergen ſouden mogen by uittrecken ſonder eenige betalinge te ontfangen : of datſe haren oberſten ſouden overleveren / en ontfangen drie maenden betalinge van de Staten : twe in gelde en een in laken / en dat ſy alle de reſte den State ſouden quiteren. De voorſz ſoldaten hebben haren oberſten Fronſbergen metten Heere van Kintſich gevangen genomen / en eenen nacht gevangen gehouden / en na de conditie van de drie maenden betalinge aengenomen / en hare oberſten gevangen overgelevert mette ſtad / in handen en ten behoeve van den Prince van Orangien : en zijn daer uit getrocken den 4 October anno 1577. tot grote blyſchap van de ganſche borgerie / datſe wederom onder haren eigen Heer quamen. De Prince van Orangien ſtelde / aldaer daer na tot Droſſaert Jonker Hoelof van Stalenbroek / die lange Gouverneur op 't kaſteel van Woerden in Holland was geweeſt. De voorſz Capitein daer wy van verhaelt hebben / is daer na in dienſt van de Heeren Staten gebruikt / en korts daer naer metten Prince binnen Antwerpen komende / is hy mette voorſz beloofde gouden keten van waerde als voren / (waer aen de Prince noch een Medalie van omtrent 100 kronen hinkt) van wegen en uit laſt der Heeren Staten voor de voorſz Martini / vereert en om den hals gehangen.

Gelijk de Staten haer ſochten te verſterken en hen ſelven te verſekeren / om niet onvoorſiens overvallen te werden : ſo dede ook Don Jan ſijn beſte / om hem niet alleen te verſekeren tegen de Staten : maer practiſeerde ook dagelijks heimluiden de oorlog van allen zyden te verwecken / volk allen zyden op te lichten / en de ſteden hem dienſtelijk in te nemen / doch merkende dat hy te haeſtig was geweeſt om hem te ontdecken / door dien ſijn aenſlagen mette Hoogduitſe gemaekt hem meeſt gefalgeert waren / ſo leide hy de ſake wederom aen / om de Staten in ſlape te wiegen / en de ſake te vertrecken om daer en tuſſchen tijd te winnen en hem ter oorloge veerdig te maken : en dewijle hy ſag dat hy 't qualijken gemaekt hadde met ſijn behigheid / ſo nam hy wederom op nieuws voorden gebeinſden te ſpelen / als of hy niet anders en ſocht dan alleenlijk ſijn eigen perſoon te verſekeren / het welk hy meende hem niet qualijken afgenomen en behoorde te werden / en daer op boud hy alle ſijn fundament / ſuſtinerende datmen hem daer in behoort te geloven / ſonder nochtans te willen nomineren / wat perſonen het zijn die hem die advertentie gedaen / of wie de gene waren die ſijnen perſoon alſo ſochten te willen beledigen als hy voorgaf / daer op de Staten ſeer drongen / doch bleef daer by / dat hy anders niet en begeerde dan de pacificatie van den lande / ſchouwende en vliedende al 't gene dat tot rupture mette voorgeſchreven Staten tenderende was / en op die maniere ſchreef hy den 13 Auguſti aen den Staten deſen navolgenden brief :

MYn Heeren, het is geleden 10 dagen dat de Gedeputeerden van den Keiſer van hier vertogen tot uwaers, gevolgt van den Heere van Grobbendonk, alle te ſamen, en principalijk deſe, ſeer wel geinſtrueert, ook by geſchrifte van mijne goede intentie om deſe landen in peis en tranquilliteit te houden, als een ſake die ik boven alle begere, mit laſt u voor te houden veel poincten dienende tot dit effect, gehelijken recht op eerlijk gemodereert en redelijk, dat my te meer verwondert dat ik tot noch toe daer op geen antwoord van u ontfangen en hebbe : de welke ik bidde te willen conſidereren en wel overwegen als ſingulierlijk, hoe ſeer notelijk dat is 't land en de onderſaten van dien, dat gy u reſolveert op te middelen, dienende tot hun goed en tranquilliteit eer dat gy u onderwind nieuwen krijg, de welke (God ſy mijn getuige) ik abhorrere meer dan eenig dink van deſer wereld, en des te meer als ik bemerke (als gy ook behoort te doen) die conſequentie van dien, en hoe ſchadelijk, bloedig en afgrijſelijk die weſen ſal, ſo dat voor mijn deel, om die affectie die ik tot deſe landen ben dragende, niet achterwegen laten en ſal 't genc ik rechtveerdig en redelijk verſtaen ſal te dienen, om die ter neder te leggen, en niet ſiende eenig dink dat ik tot effecte van dien ſoude mogen doen, dan (als ik u door de Heer van Grobbendonk heb doen verſtaen) my te contenteren (ſo verre dat u dochte dat ik geen Gouverneur en ware na uwen begeerte) dat (ceſſerende van d'een en d'ander zyde alle de wapenen) ſend aen den Konink mijn Heere, hem biddende dat hy daer mede gedient ſy een ander Gouverneur van den bloede die beter na uwen contentemente ſy herwaers-over te committeren. My kerende daerom tot uwaers, om u te bidden dat overwegende, en de ſaken nemende als gy behoort, gy kieſt die ſaligſte reſolutie tenderende tot peis en tranquilliteit, en my 't ſelve mitten alder eerſten te doen weten, op dat ik my van mijnder zyde mach weten te reguleren, 't welk weſen ſal als gy ſelfs ſult dicteren, weſende de peis en het oorlog in uwen handen, willende niettemin u wel repreſenteren dat indien gy de ſelve krijg prefereert voor den peis, daer en ſal geen menſch ter wereld zijn, ja ook veel onder u ſelven, of ſy en ſullen jugeren dat gy uwen Konink den krijg maekt, en dat gy ſijnder Maj. in den nood ſtelt om de wapenen te moeten aennemen, om te defenderen den dienſt Gods, en die obedientie die gy de Majeſteit natuerlijken ſchuldig zijt, en ſo ſolemnelijken hem belooft hebt.

Ten anderen ik bidde u noch deſe reiſe te willen ordre ſtellen, dat my geſonden worden de brieven leſt gekomen uit Spangien, nademael ik my contentere dat de ſelve my geopent geſonden worden. Alſo mijn Hee-

ren, ik recommandere u in de behoedeniſſe van den Heere. Uit het Caſteel van Namen den 13. Auguſti, 1577. Ondertekent *Johan*, en leger *Bertij*. Het opſchrift was: Aen mijn Heeren, de Staten Generael van den Lande van herwaers-over tot Bruſſel.

De Staten hebben daer op geantwoort den 15. in in deſer manieren.

MYN HEERE:

Antwoorde van de Staten Generael aen Don Jan.

EEn weynig na de receptie van de brieven van uwe Hoogheid, hadden wy gereet onſe antwoorde opte articulen geſonden by de ſelve uwe Hoogheid, en het verhael ons verklaert by den Heere van Grobbendonk, wy en hebben geen middel gehad eer te reſolveren, alvorens dat wy eerſt al wel hebben willen overwegen by rype deliberatie, ten fijne dat wy ons ſo na ſouden conformeren de intentie van uwer Hoogheid als ons mogelijk is, daer door wy verhopen dat de ſelve uwe (F. 276.) Hoogheid ſal krijgen ſatisfactie en contentement, aengeſien wy nooid andere meninge gehad en hebben en noch niet en hebben, dan om te mogen leven in peys en tranquilliteit, onder de autoriteit en onderdanigheid die wy ſchuldig zijn ſijne Majeſteit, onſen Souverain Heere, en natuerlijken Prince, in de obſervantie van ons Heilig Gelove en Religie Catholijke Romane: en dat door de wegen en middelen begrepen in den tractate van de Pacificatie tot Gent gemaekt: en het perpetuel Edict van ſijne Majeſteit, die wy ongebroken begeren te houden en mainteneren, gelijk van onſer intentie alle onſe acten altijds ſeker getuigenis gegeven hebben, niet weſende onbewuſt, hoe veel dattet meer expedient en dienlijk is de Landen te volgen, en amplecteren die propre middelen van onſe welvaert en ruſte: dan weder te vallen in een nieuwe oorlog (die ſo veel met ons abhorreren:) ja indien ſy koſten begrijpen eenigen hoop van een goede en vaſten peys, maer alſo wy het effect daer van ſien ſo verre buitens weegs, en aenmerkende dat wy hebbende by na al ons krijgsvolk wech geſonden, uwe Hoogheid ter contrarie weder verſamelt heeft de Hoogduitſen voor ſijn vertrek naer Namen, en na dat het tractaet van de peys van wegen den Staten met hem gemackt, geaccordeert is geweeſt, ook altijds by ſich gehouden vreemt volk, en andere qualijk tot deſen Landen geaffectioneert, nergens toe aſpirerende dan tot een wrake, de welke wy verſtaen door veel middelen uwe Hoogheid te dienen van quaden raed: ſo door de brieven van Eſcovedo, als door veel geintercipieerde brieven, ja die uwe Hoogheid korteling geſchreven heeft aen Karel Focker, daer van eenige zijn mette eigen hand van Jan Baptiſta Taſſis, adverterende den ſelven dat hy was verwachtende de gehele remedie van ſijne Maj. volgende de remonſtrantie die ſy hem hadde doen doen door de voorſchreven Eſcovedo. By conſcientie uwe Hoogheid mach ſelfs conſidereren of wy rechtveerdige occaſien hebben, om ons te perſuaderen dat uwe Hoogheid die pacificatie te recht mainteneren wille, en of wy in deſe occurrentien ons vry bevinden, om te verkieſen den peys of krijg: of dat wy niet eer en worden gedrongen te verſien tot onſe recht oppe defenſie, volgende 't recht der naturen een yeder gelaten: voor de reſte het en ſtaet ons niet toe uwe Hoogheid een wet te geven, en noch minder te dicteren hoe hy ſich ſal reguleren in dit feit, by peys of oorloge: de Pacificatie by uwe Hoogheid ſo ſolemnelijk beſworen, by ſijne Majeſteit geconfirmeert en geaggreert, en hoe veel eeden en beloften daer op gevolgt, demonſtreren meer dan genoeg den wech die uwe Hoogheid behoort te houden, welke Pacificatie en Unie by uwe Hoogheid geaggreert, wy proteſteren te willen van punct tot punct onderhouden en mainteneren, op èn tegens een jegelijk, en geenſins den Conink onſen Heere den krijg maken, noch minder conſtringeren om de wapenen aen te nemen, om te defenderen den dienſt Gods, en de onderdanigheid die wy ſijne Majeſteit ſchuldig zijn, de welke achtervolgende de Unie by ons beſworen, wy niet tegens komen en ſullen, nimmermeer, ten zy wy by uwe Hoogheid daer toe geforceert worden, de welke aennemende de wapenen, oorſaek ſal weſen van de gehele bederfteniſſe van de Religie, gelijk als de exigentie van de ſeparatie van de Provincien van Holland en Zeeland, tot onſer ſeer groten leetweſen, wel genoeg beweſen hebben. Renvoyerende uwe Hoogheid de brieven die wy hebben konnen recouvreren gedecifreert, verhopende de reſte ſo haeſt als wy de middel hebben, ſullen te doen hebben, &c. Uit Bruſſel den 15 Auguſti 1577. Onderſtond geſchreven. Uwe Hoogheid ſeer onderdaen en ootmoedige dienaers, de Generale Staten van de Nederlanden. Ondertekent *Cornelius Welemans*. d'Opſchrift was: Aen zijn Hoogheid.

Don Jan heeft boven dien den 14 Auguſti ooli aen de particuliere Staten / Biſſchoppen / Raden / en Steden geſchreven den navolgenden brief.

Don Johan van Ooſtenrijk, Ridder van den Orden van den Gulden Vlieſe, Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael.

LIeve beſondere goede vrunden, wy verſtaen van allen oorten en zijden (tot onſen groten leetweſen) de valſche tydingen en maren die etlijke boſe geeſten, oproerige, en perturbateurs van de gemene ruſte en vrede verſpreit hebben, en dagelijx verſpreyen onder 't gemene volk, dat wy de oorlog ſouden willen aennemen en beginnen, en de Spangiaerden die in Italien zijn, en andere in meerderen getale doen wederkeren, en dat die alrede op den wech zijn, en hen niet genoeg zijnde, dat ſy ſo wel voor onſe komſte, als daer na, gedaen hebben de quade officien eenen jegelijken kennelijk: ja ſo verre dat ſy op ons de hand hebben willen ſlaen, continueren en arbeiden als noch jegenwoordelijk, in aller voegen en manieren, om alle dingen in roer te ſtellen, en van nieuws een muiterye, ſeditie, beroerte en inlandſe oorloge aen te richten, veel meerder en ſorglijker dan te voren: En hoe wel wy van onſen wegen al 't gene doen dat in ons is, om alle ſaken in ruſte en vrede te houden en mainteneren, en dat wy den Staten te Bruſſel vergadert, by onſe Gedeputeerde hebben geſchreven en mondlijken doen ſeggen, dat wy geen ſaken ter wereld meer en abhorreerden dan vyandſchap en oorlog, hen voorhoudende dat wy anders niet en begeren dan de onderhoudeniſſe van de Catholijkſe Roomſe Religie en de gehoorſaemheid zijner Majeſteit toebehorende, mitſgaders de voldoeninge van den tractaet der Pacificatien, 't welk ſy alle belooft en geſworen hebben, nochtans ſo wy verſtaen, en is 't ſelve t'uwer kenniſſe niet gekomen, maer word de waerheid u verſwegen. Ook en weten wy niet, of gy onſe brieven aen u geſchreven ontfangen hebt, noch ook de gene die wy aen andere goede onderſaten van herwaers-over geſonden hebben, alſo de boden, die wy herwaers en genſwaers ſenden, om te berichten van onſe ſinceriteit en continuatie van onſen goeden wille en meninge (gelijk wy metter daed betoont hebben) in 't gaen en reiſen belet, gedetrouſſeert en opgehouden worden, en de brieven en ſchriften opgebroken en geſupprimeert, ſo wy ook reciprokelijken niet een enkel antwoord by na ontfangen en hebben, op al 't gene dat wy aen den Gouverneurs, Raden, Magiſtraten, Wethouders, en goede Steden van herwaers-over geſchreven hebben, weſende al 't ſelve opgehouden en geintercipieert by ergeliſt van ſulke gealtereerde perſonen. 't Welk waerlijx de quaedſte en hinderlijkſte acten zijn die men ſoude mogen doen, ſulx dat de onderſaten niet en kunnen weten de meninge en intentie van zijner Majeſteit noch de onſe, als ſijnen Stadhouder Generael, noch wy ook reciproquelijk die van de voorſchreven onderſaten. Mits welken wy gemoveert zijn (op hazard en perijkel nochtans van nieuwe interceptie) wederom deſe jegenwoordige aen u te ſenden, en doen verſtaen dat wy verwachtende zijn de reſolutie van de voorſchreven vergaderde Staten, op 't gene des wy over tien dagen met hen hebben doen handelen en tracte-

ren,

ren ; den welken wy hebben doen ſeggen en verklaren, dat wy met ſeer groot behagen verſtaen hadden haren goeden wille en meninge, op de twe puncten van de onderhoudeniſſe der Catholijkſer Roomſer Religie, en behoorlijke gehoorſaemheid tot zijne Majeſteit, weſende de oprechte fondamenten van alle Staten en wel geinſtitueerde republijken. En hebben noch veel liever verſtaen dat ſy beloofden by alle goede middelen te beſorgen 't effect van de voorſchreven puncten, en conſecutivelijken de autoriteit van den Gouverneur Generael ſonder eenige diffidentie, wantrouwigheid of achterdenken gelijk wy tot nu toe alle goed betrouwen totte generaliteit van de Staten en onderſaten van herwaers-over gehad, en altijds hebben ſullen. Maer alſo wy klaerlijken geſien en gemerkt hebben de liſten en machinatien die eenige quaedwillige, lichtveerdige en verwaende tegens onſen perſoon aengericht hebben, en het geloof en credijt dat de Prince van Oranjen en zijn dienaers en miniſters gevonden hadden onder veel en diverſe van de voorſchreven Staten, en dat men meer geloofs gaf aen de valſche delatien, rapporten, overdragen en calumnien dan aen onſe actien en werken, willen wy wel lijden en bekennen dat wy gemoveert zijn geweeſt onſen perſoon (daer aen om Gods dienſt, en van zijner Majeſteit, en tot bewaerniſſe en beſchermeniſſe des Vaderlands ſo veel gelegen is) in verſekerde plaetſe te ſtellen, ter tijd toe dat wy verſien ſouden hebben tot alle inconvenienten die daer uit hadden mogen rijſen, 't welk wy niet en ſouden hebben kunnen geloven dat de Staten eenigſins in het quade hadden willen nemen. Maer dat ſy ter contrarien onſe voorſichtigheid met recht behoort hadden te loven en prijſen, om ons door onverſichtigheid en gebrek van advijs en verſtand niet te laten bedriegen en betrapen, gelijk wy hen alrede hebben doen ſeggen, en als wy hen ſien ſouden, dat wy hen alle de particulariteiten breder ſouden doen verſtaen. En middelretijd hebben wy hen anderwerf doen verklaren, dat wy niet en begeren dan 't effect van tractaet der Pacificatien en van hare belofte. En dat ſijne Majeſt. de oorlog geenſins en begeert, noch ook zijn macht te tonen tegens zijne onderſaten indien 't mogelijk zy, op dat ſy niet geoorſaekt en ſoude worden te doen wederkeren de gene die ſy uit deſe Landen heeft doen vertrecken, om de ſelve in ruſte en tranquilliteit te ſtellen, 't welk behoort allen goeden onderſaten wel te contenteren, om met ons alle goede correſpondentie te houden. Maer wy ſien dat eenige gealtereerde en t'onvreden zijnde, hebbende te veel geloofs en credits onder de voorſz Staten, ſo voorſz is, de ſommige qualijk genegen en geaffecteert tot onſe Catholijke Religie, andere door een diffidencie, wantrouwe en wroegen van hare conſcientien, en andere om hun profijt met der oorlogen te doen, gelijk ſy leſtmael gedaen hebben, by alle middelen u willen werpen en brengen in een nieuwe, en daer toe inlandſe oorlog, ſonder te weten waerom, noch tot wat oorſake, noch wat bate of profijt den Lande daer van komen mach, anders dan alle katyvigheid, ellende, calamiteit, en eeuwige ruyne en bederfeniſſe, ſo gy weten moogt. En verwondert ons dat ſo luttel quade, boſe en onbedachte geeſten ſo grote autoriteit hebben, om ſo vele goede, eerlijke en treffelijke luiden, Prelaten, geeſtelijke perſonen, Heeren, Edelluiden, wijſe, notable en goede onderſaten en ook Catholijk zijnde, de wapenen te doen aennemen tegens hun eigen Religie en natuerlijken Prince, en tegens hare vrunden, magen, Vaderland, en hen ſelven, hun ſelf bloed en ingewand. En indien men wel bemerken wil, elk by hem ſelven, deſe oorlog die ſy u willen doen aennemen (want wy die niet en ſullen beginnen, maer in termen van defenſie en beſchermeniſſe blijven, ten ſy dat wy daer toe geforſeert en gedrongen worden) moet ontwijffelijk weſen, of tegens de Catholijke Religie, of tegens den Conink onſen Overſten Heere en natuerlijken Prince, of ook tegens onſen perſoon. Waer uit men concluderen of oordelen mag dat gy veranderen wilt van Religie, of van Prince, of van Gouverneur, of van alle te ſamen: en indien 't ſelfde tegens de Religie ſy, waer is dan de belofte van allen den Staten, ſo dikmael erhaelt en gereitereert, dat ſy die om geen ſaken ter wereld en ſouden willen veranderen? Ook in den ſelven gevalle ſoud gy oorlogen tegens God, tegens ſijne Religie en leringe, tegens de heilige Traditien van onſe Moeder de H. Kerke, in de welke gy gedoopt, geinſtrueert en opgevoet ſijt, tegens uwe eigen welvaert en ſaligheid, en tot voordeel en in faveur van de ketters en ſectariſen uwe geſworen vyanden, die altijds geſolliciteert hebben en ſolliciteren uwe gehele deſtructie, ruine en bederffeniſſe: en indien gy van opi- (F. 277.)
nie waert die oprechte Religie te verlaten ('t welk wy nimmermeer geloven en ſullen) gy moogt u wel verſekert houden, dat ſijne Majeſteit daer tegens alle middelen employeren ſal, die hem God verleent heeft, om u daer in te beletten, en de Catholijke Religie te behouden en mainteneren, daer van hy hem ſegt, en ook is, beſchermer en protecteur: en in dien gy tegens uwen Conink en Overſten Prince oorlogen wilt, en uwen natuerlijken Vorſt en Heere veranderen ('t welk wy ook niet en geloven) moet gy in den eerſten conſidereren, of de geeſtelijke en weerlijke rechten 't ſelve toelaten en permitteren, en of gy rechtveerdige en wettige oorſake daer toe hebt, en wat ſijne Majeſteit tegens u en den lande gedaen heeft, en beſonder ſedert 't leſte accoort, en moet gy ook ſien wat profijt gy in 't veranderen hebben ſult. En alſmen ſulx ſoude willen doen, men mag wel denken dat ſijne Majeſteit 't ſelve niet lijden en ſal. Ook moet gy verſtaen, dat ſulx by u niet en kan gedaen worden, ſonder te vallen in crime van rebellie en *læſæ Majeſtatis*, daer van gy niet en ſoud willen belaſt, noch alom gediffameert worden. En indien gy 't ſelve tegens ons doet, ſoud ook moeten ſeggen uit wat oorſake, waer in dat wy tegens 't accoort gedaen ſouden hebben, en of wy niet volbracht en hebben alle 't gene dat by ons belooft is geweeſt, te weten, de Spangiaerden te doen vertrecken, de Sterkten weder te ſtellen in handen van de ingeborene, de Privilegien te reſtitueren, en ſonderlingen of wy ook niet geuſeert en hebben van uitterſte patientie, ſulx dat wy van eenige particuliere perſonen enige indecentien, onbehoorlijkheden en indigniteiten geleden hebben, ſo wy als doen geen middel en hadden om recht en juſtitie over de ſelve te hebben, alles procederende door de temeriteit en verwaentheid van 't gemene volk, en ook om nieuwe beroerte en troublen te verhoeden. En ingevalle men ons in 't beſonder en particulier ſoude willen inculperen van contraventie, wy ſijn veerdig en gereet ſolutie en pertinente antwoorde daer op te geven, des niet te min indien alle deugt en weldaed die wy den lande gedaen hebben, ſo met 't gene dat wy in Spangien geſeid en gedaen hebben voor onſe komſte alhier, als by de tractaten en accoorden by ons gemaekt en ſedert geeffectueert in alle hare puncten, en by ſijne Maj. geratificeert, de ſelve niet en contenteren, en of ſy denken dat een ander hen meer deugt ſoude mogen doen, onſe Heere God en wil niet gehengen, datmen om onſent wille, of t'onſer oorſake in oorlog ſouden moeten komen, want wy den voornoemden Staten tot Bruſſel vergadert, hebben doen ſeggen en verklaren (ſo wy u ook tegenwoordelijk ſeggen) dat in dien onſe preſentie den Generale Staten van de landen niet aengenaem en ware, en dat ſy eenen anderen Prince of Princeſſe van den bloede begeerden, die hen beter aenſtaen ſoude, om te regeren en gouverneren, mits 't ſelfde ons te kennen gevende, ſijn wy bereet t'ſamentlijken met hen ſijne Majeſteit te bidden en verſoeken om onſen oorlof, en te mogen wederkeren, 't ſy in Spangien of in Italien, en dat in onſe plaetſe een ander Gouvernenr Generael geſonden worde, en dat daer en tuſſchen over beide ſijden reſpectivelijk ſoude ceſſeren alle wapeningen, hoſtiliteit, invaſien, beſtellingen en opſichtingen van krijgsvolk, en inſonderheid om de onderſaten van deſe vexatien, quellingen, overlaſt en uitteringen te ſupporteren en ontlaſten, en de ſelve van onnutte koſten te verlichten en excuſeren, hebben wy voorgehouden en geproponeert datmen over beide ſij-

den afdanken ſoude de gene die alrede opgelicht en aen genomen zijn,daer op men ſich om de voorleden ſaken niet meer betrouwen en mach, noch daer van groten dienſt verwachten,welke preſentatie geenſins geweigert en kan worden, ten zy by de gene die tot egeen reden, accoord noch peis en willen verſtaen,en conſecutivelijken en is in egenen gevalle van node in oorlog te komen, gelijk een yeder van goed jugement opentlijken ſien mach,gemerkt dat veel lichter is ſich te veraccorderen, dan oorlog te voeren, u verſekerende andermael dat wy van onſen wegen daer toe genen wille gehad en hebben, noch ook om de Spangiaerden te doen wederkeren, gelijk tegens de waerheid de vyanden van uwe vrede en ruſte de mare doen gaen, en mocht wel geloven,dat indien wy van ſulken wille en meninge geweeſt hadden, niemand en ſoude ons bedwongen hebben de ſelve te doen vertrecken,noch te verlaten de ſterkten en plaetſen die ſy in hadden: maer ter contrarien mogt gy u wel verſekert houden dat wy anders niet en begeren dan de vrede en ruſte van den Lande,en in 't gouvernement te continueren na de oude forme en maniere gelijk ten tijde van wijlen den Keiſer onſer lieven Heere en Vader, en by de Gouverneurs van ſijnen bloede gedaen is geweeſt, en boven al de oprechte Catholijkſe Roomſe religie, en de behoorlijke gehoorſaemheid tot ſijner Maj. te handhouden en mainteneren,ſo voorſz is. Mits welken bidden en verſoeken allen en enen jegelijken, dat ſy hun niet en laten bedriegen noch verabuſeren mette valſe intentien en calumnien vande vyanden, maer dat een jeder ſich hier na voege en regulere,en dat men ſijne Maj. noch ons:in ſijn plaetſe niet en dringe of forſere iet te doen dat wy niet en willen,nog en betaemt gedaen te worden voor de welvaert van een jegelijk, het welk gy by u ſelven wel mogt conſidereren en jugeren, of een uitlandſe of nabuerſe oorlog ſo ellendig, miſerabel en calamiteus is,als ſouden weſen een inlandſe en inteſtine oorlog, in 't midden van den Lande, tuſſen den Conink en ſijne onderſaten. Overdenkt dan en aenſiet de berovingen en ſaccagementen van Kerken, diſtructie en ſubverſie van ſteden, ruyne en bederffeniſſe van landen, moorden, vrouwen-kracht, ſlavernye,verdruckinge en oppreſſie van 't gemene volk, ceſſatie van ambachten,neringe en koopmanſchap,en van allen andere konſten, en ſonderlingen dieren tijd en piſtilentie, en daer en boven Gods toorn en gramſchap over al,'t welk by goede middelen,en mits elkanderen verſtaende,lichtelijken verhoed,en alle dingen in ruſte en vrede geſtelt ſoude mogen worden, ſo voorſz is. Aenmerkt ook de inſolentie en ongeregeltheid van de ſoldaten qualijk gediſciplineert zijnde, aenſiet hare ongetrouwigheid, en ook hare rapaciteit, overlaſt en roveryen. Overdenkt 't gene dat ſy pretenderen hen ſchuldig te zijn, 't welk betaelt moet worden,den kleinen middel diemen heeft om geld te vinden, en dat de boosheid ſo verre gekomen is, dat de juſtitie geheel veracht word, en dat 't gemein volk gebod en bevel heeft over de Regeerders en Magiſtraten,die quade over de goedwillige. Waer door men opentlijk voorſien mach wat einde daer van komen ſal, ſonder ook te vergeten met wat Conink en Prince gy te doen hebt; 't welk doende ſult gy bekennen dat de gene die u totter oorlog raden, uwe alderergſte en uitterſte vyanden zijn, die anders niet en ſoecken dan u en uwe Religie te niet te brengen, en ook te ſien uwe ongehoorſaemheid tegens uwen Conink, wetende dat hare verſekertheid dependeert van u wederom te ſien in nieuwe troublen, alteratien en oorlog tegens ſijne voorſz Majeſt. en tegens ons. Proteſterende mits dien voor God en de wereld, indien wy benodigt worden de wapenen aen te nemen en oorlog te voeren ('t welk God door ſijne bermhertigheid verhoeden wil) dattet by ſijner Maj. of onſe ſchuld niet toekomen en ſal, maer van den genen die met haren wapeningen ons gedrongen en geforſeert ſouden hebben om te verweren, en 't Land dat ons bevolen is te bewaren en beſchermen. En ſal conſecutivelijk ſijne Maj. benodigt worden hem te dienen en behelpen metten ſweerde dat hem God verleent heeft tot beſchermeniſſe van de Religie en goedwillige, en tot ſtraf en punitie van de quade,en om hem te doen obedieren,'t welk ons uitter maten leet ſoude weſen. En daerom ſchouwen wy 't ſelve, en ſullen ook ſchouwen,ſo verre alſt ons mogelijk werd. Begerende dat deſe brieven alom geleſen en gelien worden, tot getuigeniſſe van onſe goede wille en affectie, en om te betonen dat wy egeenſins verandert en zijn van onſe eerſte meninge en maniere van ſachtmoedigheid, goedertierenheid en benevolentie, die wy altijds begeren te continueren, en lanx ſo meer te augmenteren en vermeerderen, tot alle goede en getrouwe vaſallen en onderſaten van ſijner Maj. waer voren wy houden de generaliteit van den Lande. Weſende alleenlijk bedroeft dat om de boosheid van ſommige quade geeſten, deſe ſchone en goede Landen ſo deerlijk en jammerlijk ſich ſouden bederven, 't welk God verhoeden moet. Nu dan, lieve beſondere goede vrunden aenſiet en merkt wie oorſake is van de oorlog,en wie u den peis en vrede beſorgt: dien onſe Heere God u verlenen wil met alle deugt en welvaren, dat wy u toewenſchen. Uit 't Slot van Namen den 14 dag van Auguſto, 1577.

Den 20 Aug. heeft hy / ontfangen hebbende d'antwoorde van de Staten op ſijne 23 articulen/ geſonden den 7 Aug. hier boven verhaelt/ mette antwoorde van den 15. op ſijne brieven van den 13. gedaen deſe navolgende verklaringe / die hy over geſonden heeft door de Biſſchoppen van Yper en Atrecht / en de Gecommitteerde van de Keiſerlijke Majeſteit.

Verklaringe en preſentatien by Don Jan geſonden aen de Staten Generael door de Biſſchoppen van Yper en Atrecht.

SYne Hoogheid hebbende geſien en geexamineert de articulen van antwoorde vanden 12 deſer maend van Aug. gedaen by de Gedeputeerde der Staten Generael vergadert tot Bruſſel, op andere by hem aen haerlieden geſonden den 7 der voorſz maend. Verklaert dat wel redelijk ware dat d'effect ſich conformeerde mette goede woorden en geloften van gehoorſaemheid die ſy ook dikmaels repeteren. En aengaende de vergevinge die ſy daer by voegen, behoudelijk dat de wantrouwigheid geweert of wech genomen ſy, het is een ſake die in haer lieder macht is, ſo ſy willen het ſtuk van ſijne Hoogheid geſondelijk na ſijne intentie of meninge verſtaen,welke geweeſt is van hem te verſien van verſekerheid van ſijnen perſoon, om de rechtveerdige oorſaken van twijffel die te klaer en notoor zijn. En dat arger is, men ſiet dagelijx de voorſz Staten attenteren tegen de pacificatie, in 't faileren van de perſonen der onderdanen des Coninx, occuperende op een nieuws plaetſen, en doende acten van geweld en hoſtiliteit. Gevende den Prince van Orangien occaſie van gelijken te doen, een ſake onlijdelijk, en die ſijne Hoogheid met recht ter herten neemt en hem aentrekt,henluiden daer toe of om 't ſelfde te doen geen oorſake met allen gegeven te hebben. Niettemin op dat alle de werelt wete en klaerder verſta dat hy anders niet en begeert,dan den peis,ruſte en welvaren van den Landen, en te ſchouwen ſo veel hy kan de oorloge, brekinge of onenigheid mette Staten, vind ſijne Hoogheid dienlijk, en is te vreden (als hy andermael gepreſenteert heeft,dat ſo van ſijnen wegen als van wegen de Generale Staten werde geſonden aen ſijne Maj. eenige perſonagie daer toe te noemen, om de ſelvige te informeren van den jegenwoordigen ſtant der ſaken, en de ſelvige te bidden dat ſijne geliefte ſy, deſe Landen te verſien van een ander Prince of Princeſſe van den bloede, om te gouverneren deſe Landen, en dat midlertijd by maniere van interim ceſſere alle practijken, enterprinſen, wapenen en hoſtiliteit, ook de lichtinge van volkeren van oorloge, ter eenre als ter anderen zijden, en werden gecaſſeert en verſonden alle andere met ſolemnelen eed van niet ter contrarien t'attenteren, directelijk of indirectelijk van beider zijden, midler welker tijd ſijne Hoogheid verſtaet te ſullen blijven op't kaſteel van Namen,of andere plaetſe die hy ſal verkieſen mette garde die hy bequaem en dienlijk ſal vinden tot ſijne verſekerheid, en te gouverneren 't land onder d'autoriteit van ſijne Maj. als te voren gedaen is, in conformité van de Pacificatie, en eeuwig Edict van accoord, by advijs en aſſiſtentie van de Raden van State, Secreten, en financien reſpectivelijk. En op dat men te vryer mach communiceren tuſſen ſijne Hoogheid en de Staten alle ſaken die ſullen voor vallen tot dienſte van ſijne Maj. en weldaet vande landen,ſal men mogen letten of adviſeren de plaetſe waer ſy midler tijd ſullen

blijver

blijven, ſo ſy niet redelijk en vinden te komen daer ſijne Hoogheid is of ſal weſen, of nader hem te komen om te ſeconderen ſijne intentie of meninge als boven, en te mogen confereren en metten anderen communiceren, ſo op 't ſenden van de Gedeputeerde als alle andere ſaken.

En om van alle voorgevallen diſputen een einde te maken, en die noch mochten rijſen op de pacificatie als de Staten repreſenteren en by ſeker hen recueil en ſchrift, en anderſins noch mochten opſtaen, ſijne Hoog-
(F. 278.) heid begeert wel te verſtaen de manieren, formen en middelen die de Staten hem ſullen proponeren, om daer toe ten aldereerſten te mogen komen. Waer door den weg van wapenen, alſus apparent tot verderf van der Religie, en confuſie van den gemenen ſtaet, gehelijk ſal mogen ceſſeren, verſtaende altijds dat daer en tuſſen ſijne Hoogheid ſy gereſpecteert en gehoorſaemt, als Gouverneur en Capitein Generael, en als eenige Prince van den bloede, gelijke laſt gehad hebbende, en gelijk de Staten hem hebben belooft en geſworen. Gedaen in 't kaſteel van Namen den 20 Auguſti 1577. Ondertekent

BERTI.

De Staten dit geſchrifte / verklaringe en preſentatie ontfangen en geviſiteert hebbende en bemerkende dat Don Jan met al deſe ſchone en opgepronkte preſentatien / niet anders en ſocht dan een jegelijk te abuſeren / als of hy niet anders en begeerde dan den vrede aen ſijn zijde volkomelijk te willen houden / en dat het aen den Staten gebrak dat de vrede niet onderhouden en werde / daer ſy wel wiſten dat hy ter contrarie onder de hand niet anders en was practiſerende / dan deſe Landen en de Staten van dien te blameren / en niet alleen in de quade gratie te brengen van de Coninklijke Majeſteit / maer ook van alle de wereld / ja dat hy ten deſen ſelven tijde als hy duſdanige ſchone preſentatien ſcheen te doen als hy hier doet / en te voren by ſijn brieven van den 13 deſer maend gedaen hadde / de Staten ten hoogſten is blamerende van ketterye en rebellie. So heeft hun-luiden dan goed gedocht om wech te nemen alle calumnien / daer mede hy hen-luiden ſocht te beſwaren / eens uitten monde te ſpreken / en dit ſchoon mom-aengeſicht af te trecken en te ontdecken / en op ſijne preſentatien ſulx te antwoorden / dat by indien ſijne meninge ſulx is / als hy voorgeeft / de ſake haeſt konde geholpen weſen. Daerom den 24 Auguſti 't ſelve gearreſteert hebbende / om hem geſonden te werden: ſo heeft hy noch al voren voor de Heere van Grobbendonk tot breder declaratie van ſijne preſentatie by monde en geſchrifte dit nabolgende als noch geexhibeert en vertoont / 't welk wy hier noch eerſt ſullen ſtellen / ten einde alles te beter mach werden verſtaen.

De Heere van Grobbendonk verklaert van wegen ſijne Hoogheid aen mijnen Heeren de Staten Generael vergadert in deſe ſtad van Bruſſel, uit krachte der brieven van credencie van ſijne voorſz Hoogheid van den 24 deſer jegenwoordiger maend van Auguſti volgens den laſt die hy daer van heeft.

Eerſtlijk alſo ſijne Hoogheid door de Biſſchoppen van Ypre en Atrecht, en andere Gedeputeerde van de Keiſerlijke Majeſt. heeft verklaert ſijne goede meninge en intentie, ook goeden wille om t'excuſeren d'oorlogen en quaden daer van dependerende; en ook gepreſenteert heeft van ſijner ſijde te doen ſtille ſtaen alle hoſtiliteit, ſelfs te caſſeren 't volk van oorloge by hem gelicht; en te wederbieden alle de gene die van buiten 's Lands hy mocht gereet hebben, om te doen marcheren, ook om daetlijk hen ſolemnelen eed te doen, en vorder om de Sraten naerder appaiſement te doen, die ſelve ſijne Hoogheid ſal te vreden weſen dat ſy ſuffiſante mannen ſenden, en op de welke ſy hen vertrouwen in alle vlecken daer ſy 't van node ſullen vinden, om te ſien ofter alſo gedaen word.

Te meer, op dat men geen achterdenken en hebbe dat men procedeert ter quader trouwen, dat hy te vreden is tot obſervantie der voorſz ſaken, te geven of ſtellen gyſelaers in neutrale hand van den Biſſchop van Luik tot Hoey of elderſins.

Alles behoudelijk dat van der Staten zijde van gelijken gedaen worde, en ook volk geſonden worde daer hen goeddunken ſal, om ook verſekert te zijn van de voorſz Heeren Staten.

't Gene voorſz alſo gedaen, nademael zijne Hoogheid ſich vind gevallen in ſulk een inconvenient, door de practijken van de genige die hebben gemachineert tegen ſijnen perſoon, die dunken dat hy 't Land niet wel en ſal konnen gouverneren in ſtilte, 't gene hy ſelfs begeert, heeft laſt gegeven aen de voornoemden van Grobbendonk te verſoeken de Staten, dat ſy op 't alderhaeſt mogelijk, ſenden aen ſijne Majeſt. perſoon of perſonen van Edelen en Prelaten, gequalificeert, om ſijne Maj. te verſoeken voor hen-lieden eenen anderen Gouverneur van den bloede, preſenterende te ſeconderen de genige die van haer-lieder wegen daer ſullen worden geſonden, en ook ſo favorabelijk te ſchrijven als hy ſal mogen, en ingevalle ſy niemand willig en vinden totte voorſz reiſe, dat hy ſelfs ſal ſenden een Edelman die hy ten propooſte vinden ſal, met brieven ten ſelven effecte dienende, ſo wel voor hem ſelven als voor de Staten die ſullen willen ſchrijven.

Hebbende ſijne Hoogheid verklaert aen de voorſz Grobbendonk, een gewiſſe of valte hope te hebben, als kennende ſijne Maj. ſeer toegedaen de tranquilliteit en ruſte der ſelver Landen, dat ſijne Hoogheid ſonder vertrek ſal accommoderen en hem reſolveren, waer toe ſijne Hoogheid in 't verſoeken van ſijn oorlof ſal de hand houden.

Dunkende ſijne Hoogheid om te meer te bewegen ſijne Maj. te continueren den wech van benevolentie alrede begonnen, dat de voorſz Staten ſouden wel doen eenig bewijs te doen van hare goede intentie van gehoorſaemheid, aengaende de poincten by hem verſocht, ſonder alles uit te ſtellen op de miſtrouwigheid, de welke procederende als boven, ſal moeten ceſſeren, en ſal ſijne voorſz Hoogheid ſo veel te beter fondament hebben te ſchrijven, en confirmeren ſijne Maj. in ſijn goed propooſt na den goeden wille die hem blijft, en ſal blijven altijd, ten reſpecte van de Staten, om haerlieden te procureren peis en ruſte, niet tegenſtaende 't voorſz inconvenient daer in hy is gevallen.

Offererende ſijn Hoogheid (ceſſerende de middelen voorſz alle armeyen en vyandſchappen) te gouverneren na de pacificatie in alle ſoetigheid op 't kaſteel van Namen, verſoekende dat de Staten ten regard van 't gene geſchied is, gene inſtantie meer te willen doen, te abandonneren de voorſz plaetſe; of anders daer hy menen ſal ſijn perſoon verſekert te hebben ten aenſien van 't voornoemde inconvenient.

Begerende middelretijd, dat alle 't gene na oorlog ſmaekt ceſſere, te weten exploicten van wapenen, ſaiſement van goederen van de gene die ſijnen perſoon volgen, onthoudinge van gevangenen, en belettinge van vry komen en gaen, als zijn Hoogheid jegelijk preſenteert die by hem ſullen willen komen, en begeert dat van de zijde der Staten, ſy 't ſelfde reciproquelijk gedaen, op dat alles de vrede ſmake en niet der oorloge.

En menende ſijne Hoogheid by de preſentatie als boven voldaen te hebben tot ſijn juſtificatie aen de Staten en anderen, ſo de voorſz Staten hem niet en willen verſtaen, maer continueren alle begonnen hoſtiliteiten en bewijs van oorloge, dat hy ſal gedwongen weſen te verklaren, dat hy niet en mach noch en wil ſulx verdragen, maer dat hy ſal proteſteren d'oorlog niet te komen by ſijne ſchuld noch de ſchade tot zijn laſte.

Geexhibeert in de vergaderinge der Staten den 25 van Oogſt. 1577.

Nu volgt de antwoorde der voorſz Staten op 't geſchrifte / by ſijn Hoogheid aen henluiden / voor de voorſz Biſſchoppen van Ypren en Atrecht / geſonden.

DE Staten bedanken boven al ſijne Hoogheid van de begeerlijkheid die hy toont te hebben tot onder hou- Antwoorde der Sta-

houdinge van de pacificatie, ruſte en welvaert van de landen, en van de belofte die hy doet voor ſo veel hy ſal mogen van die niet te ſullen breken.

ten Generael op 't geſchrifte by Don Jan aen hen liedē geſonden/ door de Biſſchop van Yperen en Atrecht.

Welke volgende de voorſz Staten ook verklaren van haer lieder zyde, gene ſake meer ter herten gehad hebben dan de ſelve pacificatie t'onderhouden, welke ſy verſtaen in alle hare poincten en articulen onderhouden te hebben, ook gedragen te hebben ſulke ſorge tot onderhoud van de Roomſe Catholijke Religie, en de gehoorſaemheid van ſijne Maj., en ſijne Hoogheid, als behoort, en ſulx als ſy gewoonlijk zijn te dragen aen hare natuerlijke Princen en Souvereine Heeren, en aen de Gouverneurs van haren wegen geſonden.

So ſedert 't haeſtig vertrek van ſijn Hoogheid op 't kaſteel van Namen grote occaſie geboren is van wantrouwigheid, alſo het den Staten niet gebleken is van de oorſake die ſijne Hoogheid ſegt gehad te hebben van ſulx te doen, hoe wel ſijne Hoogheid daerom is verſocht geweeſt tot verſcheiden reiſen, en konnen van ſijne intentie anders niet oordelen dan twijfelachtig.

So mits dat ſy geſien hebben de inhouden van ſijne Hoogheids brieven, en van de Secretaris Eſcovedo, afgeworpen in Vrankrijk, de Duitſen onder de hand onderhouden, 't ſaiſſement van Charlemont en kaſteel Samſon, de practijken en entreprinſen op 't kaſteel van Antwerpen en andere verſcheide beleidingen, proviſien en ſecrete preparatien van oorloge, 't gene dwingt de Staten op hare hoede te zijn en te doen datter toe dient, om van alle kanten niet onverſiens overvallen te worden, 't gene van rechte haer lieder geoorloft is.

Als ook om te nebben doen vertrecken uit eenige ſteden en plaetſen de Duitſen aldaer weſende, en geſaiſeert den Colonellen, aengeſien haer lieder heimelijk verſtand en tractaet gemaekt met ſijne Hoogheid, directelijk contrarie de intentie van de Staten en van de pacificatie, en tegen de gelofte gedaen aen de Staten van wegen ſijn Hoogheid tot Mechelen, ter preſentie van de Ambaſſadeurs van de Keiſer, en Gedeputeerde der voorſz Staten. En ſiende dat de voorſz Duitſen met redelijkheid niet en wilden te vreden zijn, volgende de pacificatie, dat ook den tijd by ſijne Hoogheid haer lieden geprefigeert was overſtreken, weſende gecaſſeert en gedreigt, ſo ſy niet en accordeerden en uitte ſteden niet en vertrocken en uitte geoccupeerde plaetſen, dat hy ſich mette Staten ſoude voegen, om hen daer toe te dwingen, daerom is hen vertrek maer conform de reſolutie en intentie van ſijne Hoogheid.

So is noch dat mits de voorſz redenen ſo pregnant, de Staten ſouden noch hebben rechtveerdige oorſaek, hen niet alleen te beklagen, maer ook hen niet te vertrouwen dan in God, den Konink haren Souvereinen Heere, en hare rechtveerdige ſake.

Nochtans continuerende ten reſpecte van de liefde en affectie die ſy dragen, gedragen hebben, en noch dragen in der eeuwigheid aen ſijne Maj., en om metter daed te betonen de grote begeerte die ſy hebben te dempen deſe veranderingen en apparente oorlogen, en te komen tot een gemeine ruſte, den doel en 't wit van haer lieder pretentie. Bidden dat ſijne Hoogheid believe hem t'ontwapenen, en alſins ſijn geweld terſtond nederlegge, ſo vremdelingen als van den lande, verſendende en doen vertrecken promptelijk de Duitſen uitte voorſz landen, renuncierende van de liguen of verbinteniſſe by hem gemaekt metten Hertoge van Guiſe, en anderen, ook niet en gebruike achterraed, doende vertrecken de perſonen diemen verltaet quaed officie te doen by ſijne Hoogheid, afkerende de gemene ruſte, alſo hy te meer reiſen daer toe is verſocht geweeſt. En 't ſelfde gedaen, hem weder te komen voegen by de Heeren Staten volgens de reciproque alliantie gemackt en gelooft, om na de advys van den Rade van State te gouverneren of regeren volgende de abſolute intentie van ſijne Maj., hem houdende ſijne Hoogheid, en doende effectueren 't gene gereſolveert ſal worden by de meeſte opinien van die van de voorſz Rade, daer van alle de depeſchen by een principaelſten van hen ſullen worden geparapheert, of by gebreke van dien ſullen gehouden worden van geender weerden, alles in der ſaken van ouden tijde geſtelt ter diſpoſitie van de voorſz Heeren Raden.

En alles ook behoudelijk voorgaende eed by ſijne Hoogheid, van alle het gepaſſeerde te vergeten, en t'aggreëren 't gene is gedaen en gereſolveert ſedert deſe leſte veranderinge, ook 't ſelve te doen aggreëren by ſijne Majeſt. in behoorlijke formen, ſonder te mogen doen eenig onderſoek hier namaels, 't gene wien het ſy in't particulier. Redreſſerende door dien middel de geleſte of verſmachte vertrouwigheid, door infractie of brekinge van verſcheide articulen van den tractate van peis en het eeuwig edict of gebod, geaggreeert en geapprobeert by ſijne Majeſteit.

Of wel, ſo ſijne Hoogheid geliefde waer te nemen de occaſien van ſijne vermeerderinge en groter autoriteit elderſins, en dat om de alteratien en miſtrouwigheden gedrukt in't herte der onderdanen van ſijne Maj., en om andere conſideratien ſijne Hoogheid niet goed en vonde te continueren zijn voorſz gouvernemente: (F. 279.) maer ſoude gereſolveert zijn te vertrecken als hy offereert en preſenteert, de Staten ſullen hen daer in accommoderen, en indien gevalle ſal mogen laten ſijnen laſt den Heeren Raden van State daer toe geſtelt by ſijn Maj. en alſo ſy deden ten tijde van ſijnder komſte, en dat by proviſie, en verwachtende dat ſijne Majeſteit daer in hebbe verſien, van eenigen Prince of Princeſſe van ſijnen bloede, eenig middel totten ſtaet in den welken de ſaken hen laten vinden om te conſerveren de Catholijke Roomſe Religie, de grootheid en autoriteit van ſijne Majeſteit, en de gemene ruſte.

Employerende ten overvloed en perſiſterende de voorſz Staten totten geſchriften en declaratien hier voormaels geſonden aen ſijne Hoogheid.

Sus en konnen de Staten niet nalaten te ſuppliceren ſijn Hoogheid, te willen aflaten haer lieden te belaſten aen menig Princen en Potentaten van de Chriſtenheid van hereſien, rebellie, en als niet pretenderende dan te leven ſonder breidel of toom, en in alle liberteit van Religie en anderſins, alſo ſy des wel geadverteert zijn, dat hy heeft gedaen tegen alle redenen, namentlijk ook aen de Keiſerinne, by brieven van de 14. van deſe maend van Oogſt, met ſijn eigen hand.

Don Jan merkende dat de Staten ook ſo ſlecht niet en waren / of ſy verſtonden wel dat hy gheveinſdelijk handelde / en dat de Kraen / ſo de fabel ſeid / de Vos te gaſt genood hadde / heeft nochtans goed gevonden daer op niet geheel te ſwijgen / nochte ook 't gene de Staten daer by verſochten toe te ſtaen / maer heeft daer op deſe annotatien doen ſtellen / (ſoekende alſo de ſake met langen trein en ſchonen ſchijn te vertrecken /) als eerſt op 't eerſte articul.

Op 't eerſte articul.

Don Jans annotatien op antwoorde van Staten op ſijne geſchr.

SYne Hoogheid heeft geeffectueert en ſal altijds ten effecte bringen, alle 't gene behoren ſal tot de ruſte en vrede van den lande, ſonder eenigſins te breken de Pacificatie, mits 't ſelfde ook doende de Staten.

Op 't twede.

Sijne Hoogheid hoort geerne dat de voorſz Staten daer in met accorderen.

Op 't derde / vierde en vijfde.

Sijne Hoogheid heeft verklaert, dat hy ſich dikwils verwondert, te ſien dat de Staten oorſaek van wantrouwigheid hebben genomen op ſijn vertrek op 't kaſteel van Namen, haer lieden verklaert hebbende de overgoede redenen die hem daer toe hebben occaſie gegeven. En nademael ſy ſeggen niet te konnen oordelen van ſijne intentie of meninge, dan in twijfel, hoe wel hem bedunkt dat in ſulke, en anderen gevallen men wel ſoude behoren ſijn ſeggen te geloven. En dat hy hielt van een groot remedie ſich te wachten van de conſpiratie, liever dan t'ondecken, om de memorie te dempen, nochtans aengeſien de menigvuldige inſtantien die de Staten hem doen, hy ſend haer lieden wat opentlijker de particulariteiten by brieven hier gevoegt, diemede

mede dienen ſullen tot voldoeninge van het vierde en vijfde articul volgende. By welke bevonden ſullen worden de woorden en geloften van zijn Hoogheid waerachtig, en leugenachtig de gene die geſegt hebben of ſeggen ſullen ter contrarien.

Op 't ſeſte.

Alſo dit articul houd verſcheide reciproque articulen, en op welke geſchriften ſijn gedient van d'een en d'ander ſijde, ſijne Hoogheid en begeert niet dan hem t'accommoderen met gemein accoort in conformité van de Pacificatie en met alle reden, als hy alrede diverſe reiſen heeft geproponeert en gepreſenteert, ſo op 't licentement van 't volk van oorloge, te weten ſuſpecte perſonen, ſecrete en achterraden, en anderſins. Ten welken effecte hy goed vind dat van wederſijden Commiſſariſſen werden genomineert, om terſtond met pertinente macht, onder mutuele communicatie die te ſluiten en arreſteren, op dat de tractaten van Pacificatie en 't eeuwig Edict worden gehelijk geeffectueert, en datter geen ſcrúple noch achterraed meer en ſy.

Op 't ſevenſte.

Sijne Hoogheid ſal te vreden weſen hier in de Staten te believen, op een nieu weder vergetende alle dingen, om eenmael 't land in ruſte te ſtellen, weder rechtende de ſaken in de eerſte termen, en op dat poinct ſullen de Gedeputeerde nader communiceren, en men ſal ſien hoe hem dit ſal willen voegen.

Op 't achſte.

Een jegelijk verſtaet, dat ſijne Hoogheid niet en wilt noch en mag by onwete en ſonder merkelijke toelatinge van ſijne Maj. ſich van hier vertrecken: maer dat hy moet regeleren volgens ſijne inſtructien, leſte accoorden, en oude gewoonte van doen, alſo hy bevonden hadde tot deſe nieuwe wantrouwigheid, daerom moet men alſo gebruiken als ſijn Hoogheid heeft doen verſtaen, verwachtende d'ordre van ſijne Maj.

Op 't negenſte.

Accorderende by de voorſz Commiſſariſſen deſe articulen, men ſal ſien die te ſtellen by geſchrifte, volgende de reden en meininge van partijen.

Sijne Hoogheid heeft altijds goede opinie gehad van de generaliteit der Staten, en ſal de ſelſde noch houden, dewijle dat ſy ſullen blijven goede en getrouwe onderdanen, en in de devotie van ſijne Maj. als ſy geloven, maer met grote reden en ſal hy 't niet doen, met de genige die contrarie doende. Gedaen op 't Caſteel van Namen den 28. van Oogſt. 1577. Onder ſtond geſchreven by ordonnantie van ſijne Hoogheid. Ondertekent

BERTI.

Don ang ſeven n den Au- ſti.

DE brieven daer van hy in 't derde articul vermaend/ die hier by gevoegt ſijn/ hadde hy aen de generale en particuliere Staten geſchreven/ en ſijn gedateert den 24 Auguſti uit 't Slot Namen/ daer in hy te kennen geeft wie de gene zijn die hem aengebrocht hebben/ dat op zijnen perſoon lagen geleid werden/ ſonder nochtans te nommineren/ wie de lage leggers waren: dan gelijken belient hy ook daer in den handel mette Hoogduitſe Colonellen/ maer ſeid dat alles tot ſijne verſekeringe gedaen te hebben/ hoe ſlecht de excuſe is/ ſal den leſer ter gelegender plaetſe binden de ſolutie/ hoe wel de ſelve licht kan verſtaen werden/ by de gene die ook van geen groot oordeel en zijn. Deſgelijk bekent hy genoegſaem de brieven aen zijn Maj. geſchreven die geintercipieert en ontcijfert zijn: maer ſeid datmen moet letten op den tijd dat die geſchreven zijn geweeſt/ 't welk ook t'zijnder plaetſe by den Staten weder leid werd/ en aengaende de brieven van Eſcovedo/ verklaert hem die niet aen te gaen/ daer tegen by de Staten geſeid werd/ dat ſulk is een krank fundament/ nadien hy hem totte ſelve is refererende/ gelijk hy ook aen Focker ſchrijft/ na dat de ſelve uit Antwerpen vertogen was binnen Bergen op Zoom/ dat hy geen middel en hadde om hem eenig geld te ſenden/ maer dat hy ſeer korts van alles remedie verwachtede van ſijne Majeſt. op 't gene hy den ſelven hadde doen vertogen door den Secretaris Eſcovedo. Doch den leſer ſal alles ſelfs ſo uitte brieven/ als uit 't gene de Staten daer jegens ſeggen/ konnen oordelen/ wat dan de ſake is/ daerom ik my tot de ſelve ben refererende/ ſonder mijn particulier oordeel daer van te verhalen/ de wijle mijn voornemen is alles na der waerheid/ ſonder partijſchap te verhalen en beſchrijven/ als weſende een van de wetten den Hiſtorieſchrijveren bevolen. So volgt dan alhier den ſelven brief.

Brieven van Don Jan aen de generale en particuliere Staten en Steden van den 24. Auguſti. 1577.

MYn Heeren: Al iſt ſo dat wy by diverſe onſe brieven die wy geſchreven hebben, ſo aen de Staten te Bruſſel vergadert, als aen de Raden en principale ſteden van den lande, genoeg verklaert en betoont hebben onſe goede en oprechte wille en meininge tot onderhoudeniſſe van de Pacificatie, en accoort by ons belooft, en ſedert by den Conink onſen Heere en Broeder geratificeert, gevende eenen jederen particuliere redene van onſe werken en actien. En namentlijken by onſe brieven van den 14 van deſer maend, mits welken ons bedunkt dat daer in egeen ſcrupele of ſwarigheid meer en behoort te weſen, gemerkt dat alle ſaken ſo klaer en evident ſijn. Maer verſtaen nochtans dat deſe perturbateurs van de gemene ruſte en welvaert, die niet anders en begeren dan een geweldige oorloge, en daer toe ſy u te recht of onrecht willen brengen U. de oren volblaſen van etlijke geintercipieerde brieven van ons en van den Secretaris Eſcovedo, in Martio en April leſtleden (al eer wy totten gouvernemente ontfangen waren) aen ſijne Maj geſchreven, en ook van de gene die wy aen den Colonel Focker geſchreven hebben, om te tonen dat wy ſimulerende de Duitſe en ander krijgsvolk van de Staten te caſſeren en afdanken, de ſelve in onſen dienſt aennamen, op's Coninx beſoldinge, en dat wy geveinſden ons perſoons te beduchten, mitſgaders 't vertrek op dit Slot en Caſteel, en ons te verſekeren van de ſterkten, om onder ſulk dekſel en coleur, tegens de landen te oorlogen, en de Pacificatie inbreken, 't welk de drie puncten ſijn, daer mede ſy ons t'onrecht en calumnieuſelijk willen belaſten, hebben wy daerom voor goed aengeſien op de ſelve puncten u te ſeggen en verklaren by goede orden en maniere, 't gene deſſer in der waerheid af is, boven 't inhouden van onſe voorſz voorgaende brieven.

Eerſtelijk. Aengaende de brieven by deſe oproerders van oorloge afgenomen, en by hen gedecijfreert, ſeggen wy dat ſulk feit onder particuliere perſonen een grote merkelijke injurie is, en crijm van valsheid: en dat de brieven van ſijnen Souvereinen en Overſten Prince, of van ſijnen Stadholder Generael af te nemen, intercipieren en opbreken, is crijm *læſæ Majeſtatis*, en van gelijken iſt ook de opgebroken brieven te decijfreren, en te penetreren en onderſoeken 't ſecreet van ſijne Maj. tegens ſijnen wille, gelijk ook ſulke acte en feit is tegens de Pacificatie en alle ſinceriteit, des te meer dattet als doen al peis en vrede was, ſonder van ſijn Majeſteits ſijde eenigerhande alteratie te ſijn.

En hoe wel dat de voorſz brieven in Vrankrijk afgenomen en gedetreuſſeert ſijn geweeſt, ſo men ſegt, en dat 't ſelfde van wegen de Prince van Orangien niet gedaen en ſy (gelijk men verſtaet dattet gedaen is) nochtans door reverentie en gehoorſaemheid van zijner Maj. had men behoort de ſelve te renvoyeren gants en heel, 't welk goede vaſſallen en onderſaten ſchuldig waren te doen.

Hoe dat het ſy, 't ſelfde is een acte en feit van grote temeriteit en verwaentheid, betuigende een ondankbaerheid aen ſijne Majeſt. voor de obliancie en vergetentheid van de voorledene ſaken, mitſgaders een diffidentie, wantrouwigheid en achterdenken, die ſy ſo dikmael geſeid hebben te willen effaceren en uitter herten doen, daer van ſy hen niet en kunnen excuſeren, en hoe dat ſy meer deſe brieven kundigen en publiceren (al waren de ſelve ſulx als ſy die hebben willen decijfreren of maken na hun beliefte) des te meer beſmetten ſy en verergeren hare reputatie en renommé.

Want alwaert ſo dat wy aen ſijne Maj. geſchreven hadden 't gene dat ſy ſeggen, wat is daer door by ons

gedaen

gedaen tegens de Pacificatie, of wy den Conink geſeid hebben 't gene datter om gink en paſſeerde, en of wy ons bekreunen de ſaken noch te moeten ſien in ſulken quaden ſtaet en termen, gelijk de ſelve als doen waren.

En moet alhier geconſidereert ſijn, den tijd dat deſelve brieven geſchreven waren, 't welk was in de maend van Martio en Aprili, vijf of ſes maenden na onſe komſte in deſe landen van herwaers-over, en twe maenden na 't appointement, doen wy als noch niet ontfangen en waren totten gouvernemente: maer waren onder de guardije en bewaerniſſe van anderen, en nochtans en ſciden wy niet daer door men eenig teken van alteratie hadde mogen ſien.

Beroerende de brieven van Eſcovedo van den ſelven
(F. 280.) tijd, en gaet ons niet aen 't gene dat hy geſchreven mag hebben, en ſal verantwoorden van ſijn ſtuk en feit: ook den meeſtendeel van zijne brieven zijn geſchreven t'Antwerpen, doen wy als noch te Loven waren, daer by wel blijkt dat wy niet en konnen weten van 't gene dat hy ſchreef.

Op 't gene datmen ſeid dat een van onſe brieven ſich refereerde tot 't gene des hy ſchreef aen zijne Majeſteit, 't ſelfde is in materie van gelde en financien, op de welke de Princen of Gouverneurs Generaels niet gewoon en ſijn lang verhael of diſcours by hare brieven te maken, maer refereren ſich tot gunt dat die gene die die penningen handelen, en eenen jegelijken tracteren daer ſy comptable ſijn, daer van particulierlijken ſchrijven, om in de Rekenkamers geſien te worden.

En nochtans ter tijd dat wy binnen deſe Stad waren geimpedieert om de Princeſſe van Biarn Hertoginne van Vendoſme ſuſter des Allerchriſtelijkſten Coninx van Vrankrijk, en ook ſchoonſuſter aen ſijne Catholjke Maj. S. Aldegonde en Theron die by een jedere van u bekent ſijn voor ſo grote vyanden en geſworen adverſariſen van onſe Religie, en van 's Coninx dienſt, waren met deſe ſchone brieven, gedecifreert t'harer beliefte en na hun inventie, lopende alom herwaers en genswaers, om alle de wereld in roere te ſtellen, en tegens ons te doen opſtaen, en ſonderlinge by de gene die ſy kenden aldermeeſt gealtereert, en tot eenige nieuwe beroerte genegen te ſijn, daer by blijkt dat aengaende de voorſz brieven niet te reprehenderen of te begrijpen en is.

Ten tweden, belangende 't gene dat metten Colonel Focker en Hoogduitſen gehandelt en getracteert is geweeſt ſeggen wy daer op, dat wel waer is dat wy ſiende de ongehoorſaemheid die vele en verſcheiden continueerden t'onswaers te dragen, en het weinig reſpect datmen droeg totte geboden en bevelen van den Conink en Magiſtraet, continuerende 't gemene volk te blijven in de wapenen, meer dan in open oorloge: ook dat de Prince van Orangien, Hollanders, en Zeelanders ſich meer bereiden ter oorloge dan daer te voren, fortificerende niet alleenlijk oude en nieuwe plaetſen, maer de gene diemen hen in handen geſtelt hadde in guardije en depoſt in naem des Coninx: en dat meer is, dat ſy acten deden tegens de Pacificatie, ſo wel tegens de Religie, om die te extermineren, als tegens de petitien en ſatisfactien gegeven aen de Staten, die de voornoemde Prince onder ſijn gouvernement ontfangen hadde, introducerende de ſecten, hebbende ook in Braband en Vlaendren eenige plaetſen en ſterkten geoccupeert, en de propooſten die hy gehouden hadde tegens onſe Ambaſſadeurs, dat de Staten ſich geprejudicieert hadden in hare opinien, aengaende de Catholijke Roomſe Religie, en dat ſy mits dien hare reſolutie niet navolgen en ſouden, en meer andere ſaken, betuigende opentlijken de kleine wille die hy hadde tot onderhoudeniſſe van de voorſchreven Pacificatie. En dat hy daerom niet en hadde willen publicerennoch onſe accoord, noch de ratificatie van den Conink.

Welke ſaken geconſidereert mette actien en werken van de voorſz Aldegonde en Theron, al tenderende tot nieuwe oorloge, en moetmen ſich niet verwonderen, dat wy van node bevonden hebben onſen perſoon in verſekerde plaetſe te ſtellen, en te verſien, ſo veel in ons was, dat de Sterkten ſouden blijven tot devotie van ſijne Majeſteit gelijk die ook alle behoren te ſijn, ſonder dat andere daer ſouden mogen gebieden of bevelen, want aldaer maer eenen Conink en Souverein Prince weſen en mag om te ordineren en gebieden.

En hebben ook conſecutivelijk van node bevonden het krijgvolk niet te caſſeren of afdanken, tot datmen de reden van hem gehad ſoude hebben, tot welken einde wy gedelibereert waren alle deſe contraventien, en meer andere, den voorſchreven Staten te repreſenteren, om t'ſamentlijken hem te doen manen en ſignificeren 't ſelfde te voldoen, en de voorſz Pacificatie te onderhouden. En nadien men ſulx moſte doen, mag een jeder wel jugeren, dattet een onbehoorlijke en geckelijke ſake geweeſt ſoude hebben, te denken, te gebieden en bevelen aen den genen die gewapent bleef. En datmen midlertijd van ſijner Majeſteits ſijde en van den lande de reden begerende, ſich ſoude ontwapenen en deſarmeren.

En ten einde datmen onſe actien en werken niet anders dan in 't goede en ſoude hebben kunnen interpreteren, ter ſelver ſtond als wy in dit Slot van Namen gekomen waren, hebben alom geſchreven de redenen die ons daer toe gemoveert hadden, en dat wy van onſen wegen niet en pretendeerden dan de vorderinge van de Catholijke Religie, en de gehoorſaemheid diemen den Conink ſchuldig is metten effecte van de Pacificatie, 't welk niemand van goeden jugemente anders dan billik en redelijk en ſoude kunnen vinden.

Des niet jegenſtaende hebben terſtond daer na de quaedwillige begonſt ter wapenen te lopen, en by practijken en ſubornatien etlijke Hopluiden, Capiteinen en krijgsluiden tot hen getrocken, en de Sterkten genomen uitten handen van den genen die daer in waren, om die te ſtellen in ſulke handen alſt hen goed gedocht heeft, doende ſulke acten en feiten van hoſteliteit en vyandſchap als een jeder heeft mogen ſien, ſo binnen Antwerpen, Bergen, en Grave, als elders.

Hebbende brieven geſchreven onder den naem van de Generale Staten aen allen den ſteden, en particuliere perſonen dient hen goed gedocht heeft, gelijk of wy auteur geweeſt hadden van 't inbreken van den peiſe, om 't gemene volk te verwecken tot oorloge en rebellie tegens den Conink, en zijnen Stadhouder Generael, ſtellende wederom het ganſche Land in roere en ſeditie.

Om 't welk te appaiſeren en nederleggen, is al kenlijk 't gene dat wy aen den Staten gedaen hebben, ſo by brieven, als by envoy en overſenden van perſonagien, en dat tot diverſe reiſen. Ook hebben wy brieven geſonden al 't Land door, om 't gemene volk te informeren en berichten van onſe intentie, en van de toekomſte van de ſake, maer die boden en meſſagiers hebben afgeworpen geweeſt, hare brieven opgebroken, ondergehouden en geſupprimeert, niet willende lijden dat de waerheid bekend ſoude worden. Waer aen een jeder ſien mag het ongelijk datmen den Conink, ons, en 't gemene volk gedaen heeft, en wat ſtraf en punitie ſulke perſonen verdient hebben, en ook of wy geen oorſake gehad en hebben om ons te willen verſekeren.

En op 't derde punct daer ſy ſeggen by ons gecontroveniert te ſijn het beduchten dat wy met goede reden hadden van onſen perſoon, tegens de liſten, machinatien en attentaten van de quaedwillige, 't welk ſy ſeggen uitgegeven te ſijn na onſe beliefte, om onder ſulk pretext en koleur met meerder reden de oorlog te mogen aennemen.

Seggen wy daer op:

Dat hoe wel by twe, drie of vier van onſe brieven, geſchreven in diverſe plaetſen, ſo aen de Staten als eenige principale ſteden, daer van nochtans den meeſtendeel

deel geintercipieert en opgehouden is geweeſt, wy genoeg geſeid hebben de redenen en indicien, ſo klaer en apparent, en onder ons woord verſekert, dat wy daer van ſeer ſekere en waerachtige preuven en tekenen hadden, en dat de reden wel vereiſchte, dat wy des halven gelooft ſouden weſen, ſonderlinge alſo wy in 't generael verklaert hadden de apparentien ſo klaer en evident, willen wy nochtans alhier diverſe particulariteiten verhalen en reciteren.

En ſullen beginnen te ſeggen, dat weſende als noch te Bruſſel in de maend van Meye leſtleden, de Burchgrave van Gent, dien wy altijds gehouden hebben als t'onſwaers wel geaffectioneert zijnde, om de faveurs en gunſten die wy hem betoont hebben, en aleer hy na Engeland reiſde, aldaer wy hem in 's Koninx en onſen name geſonden hebben, is eens gekomen ter middernacht doen wy in onſe ruſte waren, begerende met groter haeſten audientie, om ons eenige ſaken te ſeggen die ons grootlijx aentreffen. En wy wel verwondert zijnde, watter ſo haeſtig was, om tot ſulker uren van der middernacht en ſo vieriglijk te komen, deden hem terſtond inkomen.

En als doen begoſt hy ons te ſeggen, dattet meer dan tijds was t'onſen perſone te verſien, en datmen was tracterende om ons en de gene die van onſer ſuite en gevolg waren, te maſſacreren en doodſlaen, en dat wy te Bruſſel geenſins verſekert en waren, om de redenen die hy ons ſeide, mitſgaders de cauſe van ſijn ſcientie en wetenſchap, daer van hem wel gedenken mach.

By een ander argument en teken doen wy tot Mechelen waren, wandelende de Hertog van Aerſchot met ons in de maend van Iulio leſtleden, onder andere propooſten die wy hielden, was het propooſt en deviſe principael, dat hy ons ſeide, dattet al van erger in erger gink, en dat wy en die van onſe ſuite en gevolg niet verſekert en waren, alſo hy wel ſekerlijk wiſt datter liguen, verbonteniſſen, en conſpiratien tegens ons, en dien van onſer voorſz. ſuite, gemaekt wierden, en dat hy ons mits dien liet weten, dat de eerſte intentie van den Prince van Orangien, van onſen perſoon te ſaiſeren en apprehenderen, als noch duerde, en ook dat hy voor onſe receptie totten gouvernemente eenen brief aen de Staten geſchreven hadde, (daer van hy ſeide copie te hebben) by den welken hy de ſelve preadviſeerde, dat ſo lange als wy niet opgehouden en ſouden zijn, men niet en ſoude konnen geraken ten einde daer toe pretendeerden, en dat daerom van node was ſich te verſekeren van onſen perſoon.

Waer op vraegden in deſe termen en maniere: Wel aen mijn Heere de Hertog, waer ſoude het woord of belofte zijn? Daer op hy antwoorde klickende mette vingeren, datter geen woord of belofte meer en was, of gelijke woorden in ſubſtantie: en replicerende, tot wat meninge hy ons wilde ſaiſeren en apprehenderen: antwoorde, om ons te doen tekenen al 't gene dat ſy wilden: en den ſelven vragende wat ſy wilden hebben, ſeide, liberteit in alles, of gelijke dingen: waer op wy ſeiden: dat indien wy niet en wilden tekenen, wat ſouden ſy ons doen? antwoorde daer op, dat ons gebeuren ſoude 't gene des ſekeren Hertog of Prince van deſer landen t'anderen tijden geſchied was, (daer van wy den naem niet en hebben konnen onthouden) te weten, dat nadien ſy ons bedwongen en geforſeert ſouden hebben haren wille te doen, ons en alle ons volk uitter venſteren ſouden werpen, en ons op hare pijken en ſpieſen ontfangen, waer op ons bedunkt geantwoord te hebben, hoe wel dat ons niet ſekerlijx daer van en gedenkt, dat een Prince of een man met eeren niet en behoorde te blijven, daermen 't ſelfde de twede reiſe ſoude mogen horen, ſonder daer in te remedieren, en veel min 't effect van dien te lijden, waer van den voornoemde Hertog gedenken mach.

Gelijk ook de Staten mogen doen, of waer is dat de voornoemde Prince van Orangien de voorſchreven brieven geſchreven heeft, of aen hen tot diverſe reiſen doen ſolliciteren tegens onſen perſoon.

Is ook ſedert gebeurt, dat ter tijd dat wy tot Bruſſel en Mechelen lagen, dagelijks uitgegeven en geſaeit werden diverſe valſche nieumaren, al tenderende om de gemeinte tegens ons en ons volk te doen opſtaen, gelijk 't ſelfde dikmael en namentlijken op den Kermisdag van Bruſſel, en anderſins gedaen is geweeſt, door de liſtige practijken van etlijke boſe geeſten daer geapoſteert, komende te Mechelen en ſedert binnen deſe ſtad, ſo 't eenen iederen kenlijk is; ſulx dat wy op ſekeren dag alhier in deſe plaetſe weſende, ontfangen hebben verſcheide advertiſſementen en berichtingen, en noch van geloofweerdige en confidentie perſonen die 't ſecreet van den voorſchreven adverſariſſen mochten weten, de welke ons adverteerden en verſochten op onſe hoede te willen zijn, datmen tegens onſen perſoon lagen leide en machineerde, en dat (F. 281.) wy wel toeſien ſouden tot Bruſſel of Mechelen niet weder te keren. Dat wy ſouden mogen komen in groot dangier en perijkel van dood geſlagen of gevangen te worden, en dat wy als noch in deſe plaetſe niet verſekert en waren.

Met welke concurreerden de liſten en practijken van den voorſchreven Aldegonde en Theron, doende oſtenſie van de brieven voorſchreven, gelijkmen ons ook uit Holland geſchreven hadde, dat ſy te dien einde gekomen waren, en om onſen perſoon aen te taſten en apprehenderen, indient hen mogelijk ware, daer toe ſy hun beſte gedaen hebben, by alle ſecrete practijken die ſy tegens ons vonden.

En of waer is, of niet, ſult gy mogen oordelen en jugeren by 't gene dat ik u ſeggen ſal, te weten dat een van den genen die ſich vand in de principale convocatie (ſonder den ſelven als nu anders te noemen) en mach ſijn conſcientie hem betuigen, of wy waer ſeggen: heeft ons wel ſecretelijken brieven geſchreven, die hy ons dede geven in de ſtad van Namen, by eenen van ſijn volk, ontbiedende dat hy ons te ſeggen hadde ſaken van ſonderlinge importantie, en die ons ſeer na gingen, die hy ons wilde communiceren als wy tot Bruſſel of Mechelen wederkeren ſouden, en dat wy daerom ſouden willen laten weten den dag van onſer komſte, hy en ſoude niet laten ons aldaer te komen vinden, begerende antwoord, en ons verſoekende ſijne voorſchreven brieven te willen verbranden.

Waer op wy procederende ter goeder trouwen, en ons als doen niet beduchtende van 't gene dat den tijd ſedert opentlijker ontdekt heeft, en op dat hy ſien ſoude met wat confidentie en betrouwen wy tot hem uſeerden, en dat wy ſijne brieven niet en wilden behouden, antwoorden wy met onſer hand op de ſelve brieven, hem bedankende, ſeggende dat hy willekom ſoude weſen, indien hem beliefde ons te komen ſpreken binnen deſe ſtad, mits dat wy niet en wiſten wanneer dat wy van hier ſouden mogen vertrecken, maer en hebben den ſelven ſeder niet geſien noch ook daer op ſijne tijdingen gehad, en nu is de ſelve een van den alder-vierigſten ten oorloge.

Daer by een jegelijk lichtelijken bemerken kan dat indien wy uit deſer ſtad vertrocken hadden om na Braband te komen, wat ons hadde mogen toekomen en gebeuren ter tijd van deſe liſten en practijken, doen alle de wegen beſet en vol waren van ſoldaten, eenige onbekent ſonder hooft of overſte, ſecretelijk en heimelijk gelogeert op de dorpen, en ook eenige komende binnen deſer ſtad onder 't dekſel van hun betalinge en payement te komen vervolgen, diemen hier met hopen ſag gaen achter ſtraten daer van eenige ſich wel vroeg lieten ſien binnen en buiten 't Hof, eer wy uit ons logijs vertrocken, om op dit Slot en Kaſteel te komen, welke ſoldaten ſiende dat hare aenſlag en factie ontdekt was, zijn metter haeſten en indiligentie vertrocken met hopen, dragende hare bagagien, ſo 't ſelfde alhier al notoor en kenlijk is.

Ter welker tijd en in de ſelve conjuncture, is de Grave van Fauquemberge weder gekeert uit ſijne

legatie en voyagie van Vrankrijk, aldaer hy verſtaen hadde, datmen aldaer ſeide, dat wy gevangen waren. Waer op ook openbare weddingen gedaen werden, dattet alſo was, mits dat ſy 't ſelve ſo ſeker en certein hielden.

Nu dan, laten wy een jegelijken oordelen en jugeren, of wy niet met goede reden ons en dien van onſer ſuite en gevolg hebben willen verſien, wat ſeggen wy ons en de onſe, maer eerder Religie, 's Koninx land, en tot ruſte en vrede van de goede onderſaten, die t'onſer hoede en guardie ſtaen en gecommitteert zijn, en of wy behoort hadden te verbeiden van ons te verſien, tot dat den ſlag gegeven geweeſt hadde, weſende de conditie van de Princen van ſulken ongeluk, datmen niet en gelooft 't gene deſmen tegens hen, hun lijf en perſonen machineert, tot dat het ongeluk geſchiet en gebeurt is.

En nochtans, om dat wy ons niet en hebben laten vangen en betrapen, en dat wy ons hebben willen verſien, worden alle deſe beroerten gedaen, men roept alarme tegens ons, en moet daerom alle 't volk weder geſchat, uitgeteert, verdrukt en in perijkel van lijf en goed zijn, men moet wederom de oorloge voeren tegens ſijnen Prince, men moet de vyanden van der Religie en van den lande nemen voor defendeurs en beſchermers, en ſijnen natuerlijken Prince en overſten Heere verlaten: en al 't ſelfde moetmen lijden ten appetijte en wille van eenige onvoorſichtige, onwijſe, en t'onvreden zijnde.

't Welk wy u ſo particulierlijken wel hebben willen doen verſtaen, op dat gy u niet en laet bedriegen of verabuſeren, door de paſſie of quaed advys en intentie van de gealtereerde, en op dat God en al de wereld mogen getuigen van onſen actien en werken, en dat wy ganſlijken abhorreren de inlandſe oorlog, en tegens 's Koninx onderſaten, de welke geboren zijn om hem te dienen, aſſiſteren en obedieren, en niet tot ſulken einde daer toe by ongeluk en door de ruſe, liſten en practijken van de vyanden van onſen gelove, de ſaken en affairen gekomen zijn.

Waerom wy uwe antwoorde verwachten en korts, en en ſouden niet gelaten hebben aen u te ſenden eenige perſonagien van autoriteit, luiden van eeren, en tot peis en vreden genegen zijnde, om onſe meninge en intentie u breder te ſeggen en verklaren, indien ſy vry en vrank mochten gaen en komen, 't welk niet geſchien en kan om de liſten en ruſen van den genen die qualijk geintentioneert zijn. Ook kunnen ter nauwer nood onſe brieven in uwe handen komen, en zijn dit volk ſo grote vyanden van uwe ruſte en vrede, datmen u den wille en meninge van ſijner Majeſteit niet en mach doen verſtaen, noch ook eenige brieven overſenden, 't welk de aller barbarijkſte en tyrannigſte ſake is, die ooit geſien was, waer uit gy jugeren kunt in wat reputatie gy behoort te hebben de gene die niet en willen dat u de waerheid bekent ſy, dan alleenlijk 't gene dat ſy willen en begeren, om de oorlog te voeren, en ſich rijk te maken op uwen koſt, waer toe gy na uwe wijſheid, voorſichtigheid en prudentie behoort te verſien, ſonder u te laten bedriegen en verabuſeren, by der hulpe Gods, dien wy bidden u in ſijn heilige hoede en bewaerniſſe te willen houden. Uit 't Slot van Namen den 24 dag van Auguſto, 1577.

By deſen brief was noch aen de particuliere Staten en Steden deſe navolgenden brief.

Don Johan van Ooſtenrijk, Ridder van der Orden van den gulden Vlieſe, Stadholder, Gouverneur en Capitein Generael.

Lieve beſondere, door de grote begeerte die wy hebben totte gemene welvaert, ruſte en vrede van deſe landen, en niet tegenſtaende dat wy diverſe brieven aen u geſchreven hebben, om onſe goede en oprechte affectie totte onderhoudeniſſe van der Pacificatien u te doen verſtaen, hebbende ook met eenen wege beantwoord op de calumnien van de gene die u in een elendige en miſerable inlandſe oorlog werpen en precipiteren willen, nochtans beduchtende dat de brieven in uwe handen niet gekomen en zijn (alſo ſulke oproerders en perturbateurs, groote kunſtenaers en meeſters zijn om de brieven te deſtrouſſeren en betrapen) of ook dat de ſelve niet ſo wel verſtaen en zijn alſt behoort, ſo men gemeinlijk ſegt, dat brieven niet en kunnen argueren of repliceren, hebben wy voor goed aengeſien, om een ſake van ſulker importancien u als noch deſe jegenwoordige te ſchrijven, en u te ſeggen en verklaren, dat indien gy de Catholijke Religie wilt maintineren en handhouden, en ſijner Majeſteit de behoorlijke en beloofde onderdanigheid en gehoorſaemheid betonen en bewijſen, en de Pacificatie (ſo wy verhopen) wilt onderhouden: gy willet metten eerſten uwe Gedeputeerde by ons ſenden, om te aenhooren 't gene des wy hen ſeggen en voorhouden ſullen: en reciprokelijk om by u ons ook geſeid te worden 't gene des gy ſult willen verſoeken en vertonen, om elkanderen te mogen verſtaen: Tot welken einde, wy uwen Gedeputeerden vry geleide en ſaulfconduit geven mits deſen, om vryelijken en onbehindert by ons te komen en wederkeren, al waert ook ſo dat den peis ingebroken ware, 't welk God verhoeden moet. U verſekerende dat ſulx van onſen wegen niet geſchien en ſal, indien men ons geen ſonderlinge en grote oorſake daer toe en geve, en datmen by maniere van ſeggen, ons daer toe niet en dringe of fortſere. Alſo 't gene dat wy doen, alleenlijken is tot onſe eigen verſekertheid en beſchermeniſſe, of indien gy beter en gevoeglijker bevind dat wy eenigen van onſen wegen by u ſenden, mits gevende gelijke en behoorlijke verſekertheid voor de gene die derwaers reiſen ſouden, en ſullen niet onderlaten ſulx te doen, 't welk gy ons metten alderſpoedelijkſten ſult laten weten, op dat wy uwen goeden wille en affectie tot ſijner Majeſteit en ons bekennen mogen, en ons daer na voegen en reguleren, ſonder de Landen ſo jammerlijk, miſerabelijk en ſonder reden te laten conſumeren en verderven. Lieve beſondere onſe Heere God ſy met u. Uit Namen den 24 dag van Auguſto, 1577.

Alhoe wel nu deſe handelinge noch bleef durende / en datter dagelijks brieven over en wederover geſonden werden / ſo en betroude d'een den anderen niet meer / want de Staten docht het meer als tijd te zijn datſe uit hare oogen ſagen / en haer niet genen ſchijn en lieten bedriegen / van gelijken Don Jan ſiende alle ſijne aenſlagen ontdekt / en was niet van meninge om ſich te betrouwen op de Staten / om hem wederom onder henlieden te begeven / niet jegenſtaende de wachte dieſe hem preſenteerden / en dat ſy boven dien hen ſelven wilden verbinden / te weſen ſtraffe wrekers op alle de gene die pet ſouden willen beſtaen jegens hem of de zijne / daer en was ook niemand van Edelen noch Geeſtelijkheid geſint / om aen den Koninck perſoonlijk te reiſen / gedachtig zijnde de reiſen van den Marquis van Bergen / en des Heeren van Montigny / nochtans vonden de Staten goed den Koninck alle gelegentheid te laten weten / ook mede op ten voorſlag van Don Jan / op dat ſy aen den Koninck mochten verſoeken eenen anderen Prince van den bloede tot Gouverneur in zijne plaetſe. Alſo hebben ſy den 24 Auguſti aen den Koninck alle gelegentheid overgeſchreven / en den 8. September / daer op continuerende / hebben ſy ſeer ernſtig aengehouden en ootmoedelijk gebeden / om eenen anderen Gouverneur in Don Jans plaetſe / gelijk uitte navolgende twe brieven te ſien is / en eerſt die van den 24. Auguſti / luidende als volgt:

Mis van 't Staat Gouvernael de Koninck Spa

HEere, als wy meenden dat alle ſaken ſtrekten tot oprechtigheid en gerufteid van den handel van herwaers-over, volgende de goede hope die wy hadden gekregen, mits dat Don Ian met ons hadde getracteert in den naem van uwe Majeſteit, en ook mits de beveſtinge daer naer volgende, waer af wy on-

gien van den 24 Auguſti 1577.

onlanx rekeninge en bewijſinge hadden gedaen door onſen brief, den welken den Biſſchop van Rijp geſante des Paus van Romen tot uwe Majeſteit heeft met hem gebrocht in Spangien, mits welken wy uwer Maj. vermaenden van den ſtaet daer wy ons in vonden geſtelt, en van de ſorgelijkheid voor handen weſende, overmits de ſwarigheden daer wy in waren ter ſake van de Hoogduitſe: en ſo wy om met hen-luiden te overkomen van uit den Lande te ſcheiden, hadden doen bieden goede weerde en rechtveerdige preſentatien haren Colonellen en Officieren door ſommige voornaemſte Heeren van deſen Lande, ſy hen-luiden daer toe geenſins en hebben willen voegen: ja daer tegens, niet (F. 282.) ſonder verachtinge, eindelijk verklaerden dat ſy met niemanden anders en ſouden handelen dan met Don Jan: waer door wy zijne Hoogheid vaſt ootmoedelijk hebben gebeden, te willen de ſake door ſijne vermogentheid middelen: welk hy ons vryelijk verwilgde: alſo dat wy begoſt hebbende met hen-lieden te handelen onder de autoriteit en door het middel van den voorſeiden Don Jan, en van d'Ambaſſadeurs van de Keiſerlijke Majeſteit, hy hem ſo ver heeft verklaert in de tegenwoordigheid van onſe Gedeputeerde, dat in gevalle ſy niet en wouden aennemen ſo redelijke preſentatien hen-lieden gedaen, hy gelooft heeft met ons aen te ſpannen door alle middelen, ja indien het van node ware, door wapenen hen-lieden te brengen tot redelijkheid: wel wetende dat wy ons ſelven meer beſwaerden dan wy wel mochten verdragen: ja de ſelve Don Jan ſiende hier in onſe vlijtigheid te boven gaende onſe gewoonlijke macht, heeft vrywilliglijk gepreſenteert te ſchrijven aen uwe Majeſteit, om behulp te hebben van eenige ſomme van penningen uit Spangien tot verlichtinge deſer Nederlanden: ons lieden te verſtaen gevende dat hy tot deſe daed derwaers beſtelde den Secretaris Jan d'Eſcovedo: welk ons allen hadde veroorſaekt ſeer grote vernoeginge, ja een merkelijk betrouwen dat al 't gene datter belooft was door de voorſeide Pacificatie of bevredinge, ſoude van point tot point onderhouden worden: en dat hy ter goeder trouwen met ons handelde, en met ſulke oprechtigheid als wy deden. Maer ſo ver iſt van daer geweeſt, dat de vrucht die wy hoopten ſoude zijn gevolgt, dat ganſchelijk ter contrarien ons onverſiens gewaerſchouwet werd, hoe de voorſeide Don Jan (nademael dat hy hadde te Namen willekom geheten Mijn-vrouwe van Vendome) was onder den ſchijn van ter jacht te gaen haeſtelijk vertrocken op het voorſeide kaſteel van Namen, met ſommige van de gene die in de voorleden turbelen en beroerten haer-lieden hebben getoont aenhangers der Spangiaerden, en hebben geoorſaekt ſo grote ongeſchiktheid herwaers-over in 't voorleden jaer: met etlijke andere die door ſonderlinge wraekgierigheid oorſake hebben genomen: hebbende aldus dit vertrek voortgeſtelt ſonder wete of eenige deelachtigheid van den Raed der Staten, welke uwe Majeſteit hem heeft gegeven, alſo de ſelve al t'ſamen ons dat hebben verſekert. Welk wy hebben gevonden ſeer ver van de goede hope die wy te voren ſo vaſtelijk hadden ontfangen, door dien dat de ſelve Don Jan hebbende gemerkt de oprechtigheid daer met wy voort gingen, en ook beloften gedaen van te onderſoeken door informatie het ongelijk dat ons was geſchied, ſoude willen nemen een hele andere meninge van den ſtaet van deſe Landen, dan ſijne voorſaten hebben gehad: Het is wel waer dat hy ſijn voorſeid vertrek heeft willen verſchonen met de waerſchouwinge die hy ſeid dat hem is gedaen door ſommige brieven die hy heeft doen uitgeven ongerekent, als dat men ſoude t'ſamen over een gedragen hebben tegen zijnen perſoon en tegen ſommige perſonagien van ſijnen aenhank, welk ſeer kleinen ſchijn heeft: aengeſien dat hy onſen Gedeputeerden niet en heeft willen noemen de ſuſpecte of verarchwaende van deſe conjuratie en overeendraginge, noch ook de aenklagers van dien: om de welke te ſtraffen, ſo dat behoort, van wat ſtaet of conditie dat ſy hadden geweeſt, wy hem hadden geboden alle hulpe en byſtand, ja ook garde boven de gewoonlijke, tot beter ſekerheid van ſijn perſoon: welken geboden dienſt hy heeft verworpen, aennemende daer en tuſſchen vremd oorlogsvolk te voet en te peerde: ſo dat het ſchijnt waerachtig te weſen, dat hy in deſer voegen heeft te werk gegaen, doende wel haeſtelijk uitrichten ſijne aenſlagen over langen tijd beworpen, door dien dat hy heeft verſtaen dat ſommige van ſijne brieven en van den Secretaris Jan d'Eſcovedo geſonden tot uwe Majeſteit zijn onderwegen afgenomen geweeſt in Vrankrijk, en voorts tot ons geſonden en geſchreven uit de cijfre, de welke niet en konnen gelochent noch ontkent worden, ſo om de ſtellinge en ſtijl, als om de hand ſelve in verſcheiden linien geſchreven door den voorſeiden Don Jan: de welke dat ook niet en heeft gelochent, maer ſeid alleenlijk dat ſy op ſommige plaetſen qualijk zijn uitgeſchreven: waer af de copie by deſe is gevoegt geweeſt, om dat uwe Majeſteit van alles beter geinformeert mocht weſen. Daer en tuſſchen hadde Don Jan heimelijk in gekregen het kaſteel van Antwerpen, onwetens den genen die geſtelt was Gouverneur t'onſer belieften, alſo beſproken was door de pacificatie totter tijd toe dat de Generale Staten ſouden vergaderinge houden, en hadde daer in geſtelt eenen anderen, efſen tegen de privilegien van 't Hertogdom van Braband, en tegen de voorgenoemde Pacificatie die Don Jan ſo hogelijk en op de Heilige Euangelien hadde belooft en geſworen te onderhouden. Het eindelijk beſcheet van alle deſen handel is blijkelijk genoeg geworden, nademael dat door het vangen van Karel Focker ons lieden zijn in de handen gekomen veel brieven van den voorſeiden Don Jan tot den Banerheere van Fronsberg, en totten voorgenoemden Focker, waer door blijkelijk word verſtaen en ontdekt, dat deſe Don Jan terwijle dat hy valſch gelaet maekte (alſo voorſeid is) van te handelen met de Hoogduitſe tot Mechelen voor ons lieden, dede onder de hand ganſchelijk contrarie, handelende met hen-lieden om hen te behouden in zijnen dienſt, alſo hy die ook met der daed heeft gehouden, in ſtede van ſijn autoriteit en gelove te werke ſtellen om die te doen vertrecken, alſo de voorſeide Pacificatie dat merkelijk inhoud: en hadde hem moeten haeſten door alle middelen om te vervorderen de verſamelinge van de Generale Staten, en weder oprichten de oeffeninge der Religie in Holland en Zeeland, alſo wy het ſelve altijd grotelijk hebben begeert: En om de Hoogduitſe beter te bereden en te betrecken, heeft hen-lieden wijs gemaekt, en in 't hooft geſtoten ſonder reden, hoe dat de Staten hen-lieden wouden benemen haer leven en betalingen, voorſtellende noch andere aenſlagen met de voorſeide Colonellen der Duitſen, om heimelijk te brengen in de ſtad en kaſteel van Antwerpen ſommige vendelen knechten van Cornelis van Einden, die te voren de Stad hadden helpen beroven, en noch meer practijken daer toe. Ook ſchijnt het aen eenen van de brieven die de voorgenoemde Eſcovedo beſtelt hadde om geld op te lichten, om ons te overvallen: al gehelijk tegen zijne beloften en tegen de Pacificatie. Uwe Majeſteit mach hier uit merken of wy niet en hebben een rechtveerdige oorſake van het gevoelen, aengeſien dat deſe Eſcovedo ſo lichtveerdiglijk hem heeft verſtout te beſwaren en ſo onbedachtelijk over te dragen aen uwe Majeſteit en aen den voorſeiden Don Jan deſe Nederlanden en ſommige voornaemſte perſonagien: welk voorwaer een ſeer vremde ſake is, en ſeer ver van het ſchoon gelaet dat ons d'een en d'ander toonde en verſekerde, waer af wy van uwe Majeſteit recht en reden begeren tegen den voorſeiden Eſcovedo, niet willende het quaed dat hier af ſal komen, aentijgen Don Jan (den welken om getrouwelijk voort te varen wy geſonden hebben copie van deſen brief) maer den voorſeiden Eſcovedo. En ingevalle dat de voorſeide Don Jan hier in voortvaert, ſo proteſteren wy voor uwe Majeſteit van 't ſelve dat wy hem hebben geſchreven, alſo uwe Maj. ſal ſien uit de copie van onſe brieven. Want door dien dat wy deſe voorledene maenden in alſulken uitterſten nood zijn geweeſt,

overmits de gerechtige miſtrooſtigheid des volks, welk niet langer en mach verdragen de ongerechtige quellagien en laſteringen daer met ſy verdrukt zijn geweeſt: ſo en willen wy dies geen ſchuld hebben, indien door quade vorderinge de ſaken wederom keeren (welk ons ſeer leed ware) in de ſelve, of ook in meerdere ſorgelijkheid, aengaende de Religie, en ook mede de behoorlijke gehoorſaemheid tot uwe Majeſteit: nademael dat wy d'een en d'ander ſo ver hadden wederom gebracht en gericht, dat indien het door deſe valſche laſteringe en quade dienſten niet geheelijk en waer bedorven geweeſt, grote apparentie was geheelijk te verſekeren in luttel tijd den ſtaet van d'een en van d'andere. Uwe Majeſteit ſal ſien, om de lankheid te ſchouwen, wien dat wy voor ſeker alle dit quaed toeſchrijven, alſo dat in effect waerachtig is, om te ordonneren den voorſeiden Don Jan, ſo haeſt alſt mogelijk is, te volgen de heilige intentie van uwe Majeſteit, de welke vaſt van weerden heeft gehouden en beveſtigt den peis dien wy hebben getracteert van Gent met den Prince van Orangien, met die van Holland en Zeeland, en het eeuwig gebod te Bruſſel uitgeroepen den 17 dach van Sprokkel leſt geleden, op dat d'een en d'andere te werk worden geſtelt in alle ſijne poincten, alſo de voorſeide Don Jan het ſelve ook heeft geſworen: verwerpende alle bedriegelijke bevangingen tot weldaed en welvaert van deſe landen, en van de vaſſalen die uwe Majeſteit daer in heeft, de welke begeren te behouden de Religie en de autoriteit van uwe Maj., en hen te bevrijden van alle tyrannie, daer alleenlijken na gehaekt hebben tot hare eigen bate, inſonderheid de gene die men heeft doen vertrecken uit den lande, en meer andere die lieten blijcken dat ſy van den ſelven aerd zijn. Ordinerende den voorſeiden Don Ian van hem te doen, en uit den lande te doen vertrecken alle de gene die dit opſet vervorderen, tegen God en tegen reden: al tot weldaed en welvaren der ſaken van uwe Majeſteit.

Heere wy bidden ootmoediglijk den opperſten Schepper te willen behouden uwe Maj. in ſijne Heilige bewaerniſſe: ons lieden gebiedende in alle ootmoedigheid en onderdanigheid tot de goede gratie der ſelver. Uit Bruſſel den 24 van d'Oogſtmaend, 1577. Onderſtond geſchreven: uwer Majeſteit ſeer ootmoedige en gehoorſame onderſaten, vaſſallen en dienaers, de *Generale Staten van Nederland.* Meer *onderſtond*: Door bevel der voorſeider Staten, *Cornelius Welemans.* Het opſchrift was: aen den Konink.

Den brief der Heeren Staten aen den Konink van den 8 Septembris / was luidende als volgt:

HEer, wy hebben gehad eenen onſprekelijken rouwe om het begrijp welk Don Ian in ſijnen ſin heeft gevat, van eenig quaed voorſtel tegen ſijnen perſoon, waer af wy niet en twijffelen uwe Majeſteit en ſy dies gewaerſchouwt, welke, niet tegenſtaende de preſumptien en tekenen die ſijne Hoogheid ons heeft doen verſtaen, wy niet en ſouden konnen geloven dat door het middel van eenige van de Staten alhier verſamelt ſoude zijn, gedacht of over een gedragen: en noch min (alwaert alſo) dat yemand van alle de onderſaten van herwaers-over ſoude hebben derren beſtaen de daed, en een ſo onbetamelijk en grouwelijk werk, wel verſekert zijnde dat ſulx ſoude van allen in 't generael (alſo wel reden is) ſo ſeer gevoelt worden, dat een over-grote wrake daer na ſoude gevolgt hebben. Maer niet tegenſtaende onſe bewijſingen en ontſchuldingen gedaen aen ſijne Hoogheid, de ſelve blijft vaſt ſtaende op deſe begrijpinge en inbeeldinge, en heeft haer ſo ver laten beredenen, dat ſy als bevreeſt weſende van den aenſlag van deſe over een draginge, is vertrocken om haren perſoon te verſekeren op het kaſteel van Namen, in ſulker voegen dat daer door alle de wereld geſchandaliſeert is, en dies te meer, om dat ſijne Hoogheid recht voor het vertrecken binnen den ſelven kaſtele, en weſende noch in de ſtad van Mechelen, ſonder onſe wete en ſonder de wete van den ganſchen Raed van uwe Majeſteit, heeft gehandelt met de Hoogduitſe krijgſlieden, om die te houden van nieuws in den dienſt, in ſtede dat wy tracteerden van de ſelve te betalen en oorlof te geven, volgende het accoort van de pacificatie, ſo alrede den dag van haer lieder afdankinge beſtelt was van ſijne Hoogheid ſelve op den 24 dag van de Hoymaend leſtleden: welk een ſo onverſienelijke en ſchandeleuſe ſake is geweeſt, dat (F. 283.) daer door ſuſpicie is gekomen van eenige andere intentie dan ſijne Hoogheid heeft laten blijken voor ons: Hebbende hier door ook een oorſake gegeven te beſichtigen de brieven over en weder gaende, waer af ſommige opgenomen zijnde, hebben alſo vermeerdert en beveſtigt de voorſeide quade vermoedinge en gemeine meninge van bedrog, dat wy allenſkens zijn gevallen in alſulken termen daer wy ons tegenwoordiglijk in vinden: ſo dat ſijne Hoogheid haer ſelven oordelende voortaen onbequaem te weſen, om herwaers-over te gouverneren, ons lieden heeft verklaert als ons verlatende, te willen begeren oorlof van uwe Maj. om van hier te vertrecken, ons lieden 't ſelve hebbende te kennen gegeven, om dat wy mede ons devoor ſouden doen, om uwe Maj. ootmoedelijk te bidden, om te hebben eenen anderen Gouverneur van ſijnen bloede. En nademael dat het alſo is, hoewel dat het ons qualijk genoegt, en dat wy om de wijſheid en veelderhande deugden, en goede geſteltenijſſen van Don Ians perſoon hadden ontfangen groote hope en goed herte: nochtans ſiende dat ſijne affectie tot onſwaers vervreemt was, en wederom daer tegen de herten der gemeinten vervremt van ſijne Hoogheid, overmits ſijne ſuſpicien en wantrouwigheden: ſo en hebben wy niet willen laten ſeer ootmoediglijk te bidden uwe Maj. dat haer believe ons te verſien, na dat ſy ſiet dat onſen nood vereiſcht, en volgende ook de begeerte van den voorſeiden Don Ian, van eenen anderen Gouverneur van ſijnen bloede, en eenen alſulken voor deſe reiſe die ſodanige ſuſpicie en wantrouwe niet en hebbe, als voorſeid is, en ſo aengenaem den Staten van den landen: op dat de gemeinte dies te beter mocht gehouden worden in goeden dienſt ſonder overtredinge of overdaed, waer voor ſekerlijk wel te ſorgen is, overmits deſe nieuwe alteratien: betrouwen dies niet te min, dat op de hope van eenen alſulken nieuwen Gouverneur als voorſeid is, wy ons alſo ſullen te werk ſtellen, datter geen ongeregeltheid en ſal geſchieden: en dat de twe poincten van uwe Maj. op ons lieden begeert en der ſelver belooft, aengaende de Catholijke Roomſe Religie, en ſijne behoorde gehoorſaemheid, ſullen ganſchelijk onderhouden worden. Bidden dies halven ootmoediglijk uwe Maj. daer niet aen te twijfelen, hoedanige dingen datmen haer ter contrarien mocht by brengen, indien ſy ons byſtand doe, en verſie van eenen ſulken nieuwen Gouverneur, als voorſeid is, haeſtelijk, of ten minſten ons terſtond late weten door ſijne letteren ſijnen goede wille en meninge: authoriſerende daer-en-tuſſchen eenen Raed van Staten tot den gouvernemente: welk heel noodſakelijk is om te mainteneren en te onderhouden den ſwaren laſt van de Staten, en 't volk te houden in onderdanigheid: en dies te meer, iſt dat de voorſeide Don Ian vertrekt of van ons gaet: biddende ſeer ootmoediglijk uwe Maj. dat deſe veranderinge ons lieden niet en worde geweten, die niet anders en begeren dan te blijven in de oude en Catholijke Religie, en onderdanigheid van uwe Maj., ſulke als wy hebben betoont den Keiſer ſijnen Vadere zal: gedachteniſſe: maer 't ſelve eer te wijten enigen ongevalligen ongeluk onverſiens overgekomen tot ons groot verdriet: biddende den opperſten Schepper dat hem believe door ſijne Godlijke goedertierenheid dat te beteren: gelijk wy den ſelven ook bidden, dat hy uwe Maj. wil bewaren, en haer ingeven, 't gene dat dient tot ſaligheid en ruſte van ſijn arme en bykans vervallene onderſaten van herwaers-over. Uit Bruſſel deſen 8 van de Herfſtmaend, 1577. Het onderſchrift was: uwer Maj. *Generale Staten van Nederland*, &c. En meer onderwaers: door ordinantie der voorſeide Staten. Getekent *Cornelius Welemans*: het opſchrift was: aen den Konink.

Om-

Schrickelijke donder/ blixem en brand in 't Hof van den Coninck van Spangien tot S. Laurens le Reael.

OMtrent deſen tijd/ heeft men verſtaen uit een miſſive/ geſchreven tot Sint Laurens le Reael/ den 24 July 1577. door Charles Bendeguin/ geſonden aen Monſr. van der Neſſe/ Heere van Nozeret/ Edelman van des Coninx Camer/ weſende te dier tijd in 't Hof van Don Jan/ dat aldaer in 't ſelve Clooſter/ des nachts/ omtrent 11 uren ſeer geweldig begon te donderen/ blixemen en wapen/ datſe meenden dat de wereld begon te vergaen/ en daer quam een geweldigen donderſlag in de bovenſte galerye van den toren daer men opgaet en de klocken hangen/ en met een eertbevinge ſo quam den brand boven by het kruis in den toren/ en begoſt ſo vehement te branden/ dat men vermits de engte niet en konde ſliſſen/ en de grote menigte van 't loot datter was begoſt te ſmelten met alle de klocken die daer hingen/ en daer was geen remedie anders/ dan dat men opte neerſtagie wel twe voeten dik aerde bracht/ en den brand aldaer op met geweld ſchutte. Hadde de Coninck daer niet preſent geweeſt dat volk ſouden 't Hof en 't Convent gepilgeert hebben/ ſonder den brand te leſſchen/ noch waren in de Sacriſtyen alle ornamenten van binnen tot ſtof vernielt/ van buiten ongeſchend weſende.

Sebaſtiaen Craenhals Schout van Haerlem werd Landtroſt.

DE Staten van Holland hadden om de moetwil die de ſoldaten ten platten lande waren plegende/ Sebaſtiaen Craenhals Schout tot Haerlem/ commiſſie gegeven/ als Landdroſt/ de welk onder den gemenen man genoemt was Rode-roede/ om het landvolk voor alle moetwilligheden/ ſo der ſoldaten als andere vagabonden en afgedankte ſoldaten te beiligen en beſchermen/ de moetwillige te vangen en doen ſtraffen. Deſe voorſz Craenhals/ met 12 ſyne dienaers gegaen weſende op den naeſt laetſten July uit Haerlem door Velſen/ Beverwijk en andere Dorpen/ ſyn des avonds gekomen tot Bergen buiten Alkmaer/ alwaer ſy vernachten op des voorſz Craenhals of Landdroſts Hofſtede/ daer een huiſman op woonde/ genaemt Pieter Jacobſz. des anderen daegs 's morgens is hy met alle ſyn dienaers/ uitgenomen twe die by ſyn paerden bleven/ gegaen naer Schoorl/ en ſyn hem op den werh te gemoet gekomen verſcheiden ſoldaten/ dan twe/ dan drie/ dan vier/ vyf/ ſes/ min en meer die hy alle naer haer paſpoorte vraegde/ en ſo de ſelve geen paſpoorte en hadden/ heeft hy eenige belaſt wederom na haer ſchanſe te gaen/ eenige gingen goedwillig/ eenige gedrongen wederom/ eenige liet hy paſſeren/ hen niet te min belaſtende den huiſman geen overlaſt te doen. Tot Schoorl een wijle tijd geweeſt zijnde/ en wederom op ſyn Hofſtede gekomen weſende/ ſittende met den huiſman aen tafel wat eetende/ zijn aldaer op de Hofſtede gekomen eenen hoop ſoldaten/ na giſſinge omtrent 80 ſterk of meer/ ſeer vreſelijk roepende of tierende/ ſchietende door de glaſen/ en roepende her/ her/ ſla dood/ ſla dood/ waer is den ſchelm: 't welk horende eenige van ſyn volk zijn in huis gelopen/ ſeggende hier is onraet. Craenhals dit verſtaende is achter ten huiſe uitgelopen om ſyn lijf te ſalveren/ dan is ſtrax van de voorſz ſoldaten met een groot geroep en furie gevolgt/ roepende al ſla dood/ ſla dood/ en hebben hem aldaer met hare rappieren doorſteken/ en ſchentlijk vermoord. Hy niet anders konnende ſpreken/ dan Heer genade/ iſſer geen genade. Het dode lichaem geſchouwen zijnde/ is bevonden dat hy dertig wonden hadde/ ſo groot als klein/ en 't ſelve gedaen ſynde hebben in 't huis alle kiſten en kaſſen open geſlagen/ en 't gene daer in was mede genomen/ ſo ſy ook gedaen en genomen hebben al 't geld dat hy over hem hadde/ weſende 220 guld. by hem mede genomen om paerden te koopen/ noch een gouden ſignet en gouden klau/ en een diamant/ en noch omtrent 100 guld. in gouden ſtucken vreemd geld/ 't welk hy gewoon was by hem te dragen voor ſyn plaiſier. Vyf van de ſelve ſoldaten zijn 't ontlopen/ die men meent de principaelſte van 't feit geweeſt te zijn/ van d'andere zijnder een deel gevangen geweeſt/ doch en weet niet wel offer eenige aen den lijve zijn geſtraft/ dan hebbe verſtaen datter twe baendelen om zijn gecaſſeert geworden.

Den Landroſt ſonlieer Sebaſtiaen Craenhals van ontinwerd.

DE Heere van Ville gelijk wy verhaelt hebben/ was van Don Jan verſchreven binnen Mechelen by hem te komen/ waerom hy uit Vriesland naer Mechelen reiſde/ doch hy quam te late/ alſo Don Jan al vertogen was als hy daer quam/ 't is wel waer dat Don Jan hem daer na verſchreef tot Namen by hem te komen/ dan alſo de ſaken doe ſeer verandert waren/ dat hy ook te Mechelen zijnde de hoorſe kreeg/ bleef hy etlijke dagen aldaer leggen/ daer na wat gebetert weſende/ reiſde hy na Bruſſel/ en hield ſich aen der Staten zijde/ waer door hy daer na commiſſie kreeg om te gouverneren de landen van Vriesland/ Groeningen/ Drente/ Twente en Lingen/ daer hy ſeer na geſtaen hadde. De Grave van Boſſu was 't ſelve gouvernement genoegſaem toegeſeid voor de komſte van Don Jan/ dan mette veranderinge van het innemen van Namen/ ſo werd de voorſz Grave van Boſſu anders geemployeert/ gelijk t'zijnder tijd geſeid ſal worden: en de Heere van Ville en Boſſu werden t'ſamen goede vrunden/ en de Grave van Boſſu node hem ten eeten/ ſo datſe malkanderen goede ciere aendeden/ en alle ſuſpicien die ſy op den anderen genomen hadden aen d'een zijde ſtelden. De Heere van Ville ſchreef uit Bruſſel aen Jonkheer Johan van Matenesſe van Wybiſma/ Drossaert op 't huis te Leeuwerden/ dat hy ſoude goede wacht houden/ en dat hy d'ander Drosten ſulx ook vermanen ſoude/ op dat gedurende ſyn afweſen alles in goede ruſt mocht blijven/ dat hy hoorts verhoopte daer wederom in ſyn gouvernement te komen. Nu ſo was den roep in Vriesland gekomen dat Gaſpar Robles Heere van Billy/ die Gouverneur van Vriesland was geweeſt/ ſecretelijk by Don Jan was geweeſt/ en dat hy volk aennemen ſoude voor Don Jan/ om in Vriesland te vallen. In 't begin van Auguſto was binnen Groeningen gekomen Francoys Mayart/ die Provooſt van den voorſz Billy was geweeſt; deſe werd uit ſuſpicie aldaer gevangen genomen/ en men vond vrieven by hem die ook ſeer ſuſpicieus waren/ waerom hy pijnlijk ondervraegt werde: en hy bekende dat Billy van meninge was op half Ougſt met 15 bendelen knechten en 300 peerden in Vriesland te komen/ om de ſchanſen van Ooſtmahoorn/ (die Bartelt Entes eerſtmaels gemaekt hadde/ daer Hopman Kepnik Dekema Grietman van Collum met een half bendel binnen lag/ de ander helft lag inde ſchanſe van Lemmer/ en de ſchanſen van Sloten/ Mackum en Hindelopen waren beſet mettet bendel van Hopman Arent van Gemen/ beide bendelen van den regimente des Grave van Boſſu) te ontſetten/ en Delfziel te verraſſen/ en alſo door hulpe van ſyne goedgunſtige wederom in 't gouvernement te komen. Ook werden wederom gevangen Doctor Georg Weſtendorp Raed des Coninx in Vriesland/ en D. Johan de Mepſche Lieutenant van Groeningen/ uit ſuſpicie dat ſy metten voorſz Billy verſtand en correſpondentie hielden. Weſtendorp was gevlucht opte frontieren van de Drente van waer hy wederom gehaelt werde/ en als hy belopen werde/ is hy twemael beſwijmt: hy werde op het kaſteel tot Leeuwerden gebracht en aldaer bewaert/ d'oorſake zijnder gevankeniſſe ſeide men te weſen de belijdeniſſe van den gevangen Provooſt. Ook waſſer een brief van Bruſſel gekomen van Mazten Nitſen aen Jonkheer Doco van Martena/ waer in hy Martena vermaende/ om nu metten liefhebbers wel toe te ſien/ om niet verraſt te werden/ en de voorſz Nitſen hadde mede een brief aen de Gedeputeerde van de Staten van Vriesland geſchreven/ inhoudende de gelegentheid der ſake tuſſen Don Jan en de Staten Generael/ en het beſluit ſyns briefs was/ dat de Staten van Vriesland wel voor haer mochten ſien/ dat ſy voor den aenſlag van Don Jan/ van de Kobliſten of de Vrieſche Spangiaerts niet verraſt en worden/ tot een eeuwige ſchande en verderf van Vriesland.

Francoys Mayart Provooſt van Billy geweeſt zijnde/ werd binnen Groeningen gevangen.

Doctor Weſtendorp en Johan Mepſche gevangen.

Wybe van Goutum Lieutenant van de Kepnik Dekema/ was met 130 man in Auguſto gekomen op het Vliet/ een voorſtad van Leeuwerden/ die van der Stad niet wetende wat het te beduiden hadde/ en waren daer niet wel in te vreden. Wybe van

achter op 't kasteel komende / maekte den Marschalk Mathenes wroet / dat het goed ware dat men sijn soldaten mede achter op 't huis liet komen / om 't volk niet te beroeren / Matenes liet het toe / tonende daer in sijn groote slechtigheid / want sy waren wel twemael so sterk als hy met sijn volk. Hier door quam een groot rumoer in de stad / de Borgeren meenden dat sy verraden waren / en Matenes hier over berispt zijnde / wildese een dag of twe daer na doen vertrecken / dan sy wilden 't selve niet doen / en hebbende hen terstond in de wapenen begeven / hebben hem met sijn volk ontmant / hen de wapenen afnemende / en Mathenes genoeg als gevangen houdende / maekten sy hen meester van het kasteel / de wachten met haer volk besettende / waer door sulken roep en allarm in de stad quam / dat de gehele Borgerye hen nacht en dag in de wapenen stelden / en quamen den eersten September omtrent te elf uren des middaegs voor de Presidents deure / roepende en tierende seer schrickelijk / gy sult de soldaten van 't kasteel of blok-huis doen gaen / of gy sultet ontgelden / en dat willen wy (riepen eenige) dat gy dit doet doen eer wy eten of drinken / of eer wy 't geweer afleggen / eintelijk is de sake verdragen metten soldaten dat sy daer af trecken souden / men soudese 13. weken leninge geven / die de Borgeren op brachten / en so togen sy den 2 September tegen den avond daer af / 't geld ontfangende / bedragende omtrent 3300 gulden. Matenes is daer op gebleven / doch als gevangen man sonder eenig gebied / ook sijne soldaten daer op gelaten tot nader ordonnantie van de Stadhouder diemen alle uren was verwachtende. En zijn daer noch op getogen sestig Burgeren wel geweert / met twe Capiteinen / den eenen was Reynik van Camminga / en den anderen Aesge Hermansz Burgermeester van Leeuwerden. De Borgeren hadden het kasteel wel gaerne terstond afgebroken / dan 't selve en wilde / vermits de aenstaende komste van de Stadhouder / niet zijn / doch 't selve kasteel / als ook mede de kastelen van Harlingen en Staverden / zijn daer nagelaten / als t'sijnder plaetsen geseid sal werden. Die van den Hove van Friesland / deden de Capiteinen en Borgeren die op het kasteel of blok-huis getogen waren eenen eed doen / dat sy 't voorsz kasteel tot behoeve van sijne Maj. trouwelijk bewaren / en den Stadhouder t'sijner komste weder leveren souden.

(F. 284.)

Wybe van Goutum met sijn soldaten maekt hem meester van 't kasteel van Leeuwerden.

't Kasteel van Leeuwerden word wederom aen de Burgeren overgegeven.

Den 12 September quam de Heere van Ville wederom in Friesland / met volle commissie in sijn gouvernement / en men begost daer na te handelen metten twe Luitenanten van de voorsz twe vendelen Hoogduitsen / leggende in de voorschreven schansen / also de Hopluiden versekert en in handen waren gekregen: men is met haer en haren krijgsluiden aldus overkomen / dat men se soude betalen drie maenden soldie / en een maend leninge / en noch 3000 gulden aen schulden / die de soldaten schuldig waren / en wat hun meer sonde resteren / soude hun betaelt werden op sulke termijnen / als de andere soldaten onder het regiment van Bossu / souden werden gecontenteert / en op die conditie hebben sy de schansen overgelevert in handen van den voornoemden Stadhouder / en zijn de schansen daer na geslicht en ter neder geworpen. Voorders dede de Stadhouder aen alle de Grietenien in Friesland schrijven / dat men de huisluiden op geweer soude stellen / en dat elke Grietenie drie mannen souden voorstellen / om daer uit by hem eenen verkoren en tot Hopman gestelt te werden / 't welk also gedaen werde / en werden daer na alle so Hopluiden / Officieren als gemene luiden / geedicht / om den Stadhouder en Staten getrou te zijn. Dit meende hy in de Groeninger mede te doen / namentlijk de boeren op geweer te stellen / dan die van de Staten waren daer tegen.

Overkomste en accord mette soldaten leggende in besettinge in de schansen in Friesland.

De boeren van Friesland werden op geweer gestelt.

Omtrent desen tijd hebben de Burgemeesteren van Hoorn ten versoeke van seekere dorpen voor hen genomen twe Verlaten te leggen / om mette schuiten beguamelijk voor den dorpen / gelegen by Noorder Alkmaer / als Schagen / Langedijk en andere te mogen varen over de Waert op Hoorn / het eene in den dijk gelegen tusschen Opdam en Kustenburg / scheidende het water van de Waert van de binnen landen / en het ander omtrent Abenhoorn / daer toe sy alle de materialen van hout ten vollen bearbeid en gereet gemaekt hebbende / om in alder ple den dijk door te steken / en 't selve Verlaet te leggen / hadden 't selve op seker gedestineerde plaetsen laten brengen. Het welke die van Alkmaer vernomen hebbende / achtende dat sy daer by grotelijx souden geinteresseert zijn / hebben hen met vliegende vaendels geassisteert met den Schout / Burgemeesteren en Schepenen laten binden op den 14 September / ter plaetsen daer het voorsz hout gebracht was / en 't selve altemael in den brand gesteken. Hier uit was geschapen grote swarigheden te komen / want die van Hoorn 't selve also niet en wilden laten passeren / daer jegens meenden die van Alkmaer dat sluiden toelatende / dat de voorsz Verlaten souden werden volmaekt / dat alle de dorpen die als doen tot Alkmaer ter merkt varende / nu door 't gerief der voorsz Verlaten alle tot Hoorn haer merkt-dagen souden houden / en sluiden geheel neringloos sitten. De Gouverneur Jonk-heer Diderich Sonoy / was hier in seer beladen / also hier uit geen klein ongeluk en scheen te verwachten te zijn. Heeft hy derhalven 't selve aen den Prince van Oranjen terstond overgeschreven. De Gedeputeerde van Alkmaer sonden ook hare Gedeputeerde aen sijn Excellentie / versoekende gemaintineert te werden in hen luiden goed recht. Die van Hoorn sonden van gelijken hare Gedeputeerde aen den Prince / klagende over die van Alkmaer.

Twist tusschen die van Hoorn en Alkmaer.

De Prince van Oranjen was dees tijd tot Geertruiden-berg / en lach op sijn reise om na Braband te reisen / daer toe hy seer gesolliciteert werd / gelijk wy breder verhalen sullen / hy en was niet wel te breden van desen twist / bresende voor meerder swarigheid / om 't welk te voorkomen / heeft hy goed gevonden / beide partien te senden aen den Hove van Holland / als competente Rechters in sulken kas / om by den selven strax die voorsz van Hoorn van alle vordere attentaten te doen ophouden / admitterende de selve nochtans tot exhibitie van haer recht / en d'ander tot wederlegginge van dien / alst naer stijle en ordinarise manieren van procederen behoorde / ordonnerende voorts den voornoemden Sonoy middelretijd alle goede middelen te gebruiken / om te beletten dat sy d'een tegens den anderen niet feitelijken noch met geweld en souden attenteren.

De Staten Generael / hadden tot Haerlem aen de Staten van Holland en Zeeland gesonden den Vryheer van Bassigny / en Roeland Courteville Schepen van Brugge / de welke na eerbiedinge en alle briendelijke en behoorlijke recommandatien / aen de selve te kennen gegeven en vertoont hebben / dat naerdien de Staten Generael en landen meenden / overmits de solemniteiten / gesworen eden / en anderssins / eenen vasten en onverbrekelijken brede en ruste over al te hebben / also de selve ook was geconfirmeert by de Koninklijke Majesteit. So was 't nochtans dat Don Jan van Oostenrijk onlanx te werk stellende sijnen verborgen quaden wille tot dese landen / hadde ingenomen het slot en stede van Namen / Charlemont / Marienborg en Samson / sulx als hy ook hadde gemeent te doen Antwerpen / Maestricht en andere plaetsen / en daerenboven socht te winnen en tot hem te trecken alle de Magistraten van steden / Colonellen / Hopluiden en garnisoenen: ja hen voor te houden en te stipuleren / dat sy eenen anderen eed contrarie van dien / die sy te voren sijnder Majesteit en den Staten gedaen hadden / souden doen / en over sulx alle middelen aenleide om de voorsz pacificatie en confirmatien der selver te niete te doen / en directelijk jegen de selve pacificatie / uit Hoogduitsland / Bourgongen / Vrankrijk / Savoyen / Italien / en Spangien alderley krijgsluiden / so te voet als te paerde te doen komen / om dese Nederlanden te vier en te sweerde t'onderdrucken en te overballen / meer als sy oit geweest

De Staten Generael senden Gedeputeerde aen de Staten van Holland en Zeeland binnen Haerlem en tot wat einde.

weeſt waren/ de welk ſo notoir was dooz veelderley geintercipieerde bzieven van ſijne Hoogheid/ dat hy't ſelve niet en konde lochenen/ als hy ook hadde bekent/ nadien men hem copie der ſelver hadde getoont/ hoewel hy't ſelve vermeende t'excuſeren op ſeker pzetenſe conſpiratie/ die hy ſeide/ tegen ſijn perſoon voozgenomen te zijn/ van de welke hy nochtans tot veel reiſen (ſeer ernſtelijk gebeden zijnde) niet en hadde willen de aenſlagers of die daer van de wete mochten dzagen/ noemen/ om tegens de ſelve te pzocederen ſulx als wel ſoude behoren/ als daer van iet ware.

En want uit de voozſz aenſlagen/ feitelijke acten van hoſtiliteit/ als namentlijk d'inneminge der voozſz plaetſen bleek/ dat niet mogelijk en was deſe Landen in hare oude pzivilegien/ gerechtigheden en vzyheden te mogen houden ſonder oozlog/ ten minſten defenſijf/ tot welk notelijk was grote ſommen gelds van allen kanten pzomptelijk op te bzengen/ en dat die von Holland en Zeeland by de pacificatie te Gent geſloten/ gehouden waren met hen Geaſſocieerde ongebeinſdelijk en ter goeder trouwen/ en den ingeſetenen van den Lande te doen onderhouden eene vaſte en onbzekelijke vziendſchap en vzede/ en in ſulker voegen d'ander Geaſſocieerde Pzovincien t'allen tijden en in alle occurrentien by te ſtaen/ met raed en daed/ met goed en bloed/ en ſonderlinge ook om uit den Lande te dzijven/ en daer uit te houden de Spaenſe en andere uitheemſe en vzeemdelingen. So hebben de voozſz Gedeputeerde hen-luiden eerſt voozgehouden de grote ontallijke contributien/ die de voozſz andere Pzovincien boven alle onſpzekelijke nitteringe en andere ſchade die ſy geleden hadden/ zedert de voozſz pacificatie hadden opgebzacht/ daer in ſy ſuſtineerden dat die van Holland en Zeeland ſeer luttel hadden gedzagen en geholpen. Baden daerom ſeer ernſtelijk van wegen de Generale Staten/ dat ſy als d'andere Pzovincien onlanx gedaen hadden/ tot onderſtant en hulpe van de gemene welvaert/ en namentlijk/ om uit te ſlaen de voozſz vzemde krijgsluiden/ accozderen/ en in alder neerſtigheid opbzengen/ en contribueren wilden in handen vanden Treſorier Generael der voozſz Staten: eerſtelijk den honderſten penninck van alle haeffelijke en erflijke goederen/ of navolgende den oudeu voet en quote/ te weten die van Holland/ de ſomme van 400000 guldens daer voren/ als bedzagende de helft van gelijke collecte in Bzaband gedaen/ daer en boven ook te accommoderen vooz een half jaer lanck en in te bzengen/ als de voozſz andere Pzovincien gedaen hadden/ de generale middelen en impoſten/ de welke ſy hen by eenige exemplaren exhibeerden. Voozts ook te contribueren haer-lieder quote in 2780000 guldens ook geaccozdeert en begonſt te lichten by de andere Pzovincien/ te weten in dzie diverſe partyen/ als eene van 80000 guldens/ d'andere van 700000/ en de derde van twe milioenen/ als weſende 't eenig middel om de voozſz uitheemſe uit den Lande te ſlaen en houden/ de welke buiten wegen en rechten gepoogt hadden en noch poogden/ den Edelen en Heeren 't leven te benemen/ den rijkdom der Landen te henwaers t'applicceren/ en de gemeente in eeuwige ſlavernye te bzengen en te houden: om den welken en alle andere te furneren/ was nodig de reſiſtentie voozſz. De voozgenoemde Bondgenoten en Geallieerde hadden ook gelooft hen gereet en wilbaerdig te laten vinden tot alle noodlijke en redelijke pzopoſitien: en want grotelijx gelegen was in de celeriteit en haeſtigheid/ hielden ſy aen datſe in allen gevalle pzomptelijk en in afkozting van
F. 285.) 't gene ſy ſouden mogen ſchuldig zijn in de voozſz gedaen en noch te doen accozden/ metter haeſt ſouden overſenden een ſeker merkelijke ſomme/ als ten minſten 100000 daelders.

Deſgelijx hielden ſy vooz den Staten van Zeeland/ dat de ſelve ook by pzoviſie ſouden metter haeſt ſenden op hare quoten/ in de voozſz accoozden/ ten minſten 100000 guldens/ en datſe voozts t'ſamentlijk ſouden willen hen-luider Gedeputeerde ſenden volkomentlijk geautoriſeert/ om metten anderen Staten/ en Generaels van de Munten te beſoingeren en eenen vaſten voet reſolveren op 't feit van der Munten in alle de Landen van herwaers-over/ gelijk 't ſelve tot diverſe reiſen was verſocht geweeſt.

De Staten van Holland en Zeeland hebben hier op ſommarie vooz antwoozd gegeven/ dat ſy-luiden hen wel getoont hadden op 't pointt van de contributien in als goedwillig/ ja boven hen vermogen/ datſe pzomptelijk hadden gecontribueert totte betalinge van de Walſe ſoldaten leggende in Holland 32000 guldens Bzabands geld/ van gelijken tot expulſie van de Spangiaerden uitten Caſtele van Utrecht hadden zy gefurneert geſchut en amonitie van oozloge/ daer van ſy noch ten achteren waren omtrent 11000 gulden. Ook tot aſſiſtentie/ eerſt van die van Vlaenderen/ en daer na van Bzaband hadden ſy t haren koſten geſonden ſekere bendelen knechten/ daer af acht of tien bendelen langen tijd by henlieden aldaer waren onderhouden en betaelt geweeſt/ hebbende niet te min tot haren laſten/ 't onderhoud van hare ſchepen van oozloge/ en garniſoenen/ tot defenſie en verſekertheid der Landen/ metten pzincipalen havenen en ſtromen van dien/ vooz al notelijk zijnde. Behalven dat de ſelf de Landen belaſt waren met ſware en exceſſive koſten van reparatie van hare dijken/ ſluiſen/ watermolens en watergangen/ om de landen/ als doe wel vooz een derdepart metten water beladen/ en eenige jaren beladen geweeſt zijnde/ wederom te bzengen tot bzuchten/ dienen in allen geballe noch vooz dat jaer geen/ en vooz eenige toekomende jaren weinig en niet ſo goed als van te bozen van de voozſz geinundeerde Landen en ſoude mogen trecken of genieten/ te min ſo de landluiden meeſt al verlopen/ verſtozven of uiterlijk verarmt waren/ ſo dooz de inundatie/ als dooz den bzand/ berovinge/ uitteringe van de ſoldaten/ in der voegen dat meer als de twe delen van de dozpen/ en huiſen ten platten landen geheel en al vernielt/ verbzand/ verwoeſt en deſolaet waren/ immers dat een pegelijk kenlijk was de geſteltenisſe der landen van Schouwen/ diemen ook noodſakelijk moſt by d'een of d'ander middel byſtand doen/ en dat ſonder langer vertoeven/ ſo men 't ſelve Eiland niet en wilde geheel en al laten vergaen/ met pericul van eenige omleggende Eilanden en Landen/ die 't water ſouden hebben te verwachten en te keren/ 't gunt by de landen van Schouwen anders geſchut en afgeweert wozd. Mits alle 't welke hoe wel de landen van Holland en Zeeland van alle bozdere contributien wel behoozden ongemoeit en ontlaſt te blijven/ nochtans om als noch bozder en metter daed te bewijſen haren goeden wille en groten yver die ſpluiden hadden/ om de landen en de goede ingeſetenen van dien/ dooz een unie/ bzundſchap en eendzacht wederom te helpen bzengen en handhouden in hare oude bzydomme/ neringe en welvaert/ tot vermeerderinge van ſijne Majeſt. Hoogheid en Heerlijkheden/ daer af vooz 't meerdeel dependerende/ en ſonder de welke zijne Maj. niet en konde verwachten nochte genieten de getrouwe dienſten/ die de ſelf de Landen zijne Majeſteit en zijne Majeſteits Voozvaderen hoogloflijker memozien altijds des nood en verſocht zijnde/ ſo goedwillig en onderdaniglijken gedaen en beweſen hebben gehad. So waren zijn Excell. de Staten van Holland en Zeeland wel te bzeden en bereid vooz een tijd van acht doe eerſtkomende maenden/ boven 't onderhoud der ſchepen van oozloge en garniſoenen te contribueren de ſomme van 150000 ponden van 40 groten 't pond/ en dat om de jegenwoozdige benodigheid/ ſonder 't ſelve en deſen haren goeden yver eenigſins namaels getogen te mogen wozden in conſequentie of pzejudicie der voozſz Landen/ mits dat al bozens de lidmaten van de Steden en Landen onder de voozſz Pzovincien van Holland en Zeeland reſpective reſozterende/ die vooz en na de voozleden beroerten metten ſelven Pzovincien hebben gecontribueert onder den gonbernemente van den Heere Pzince/ alſo in de gemene contributien en omſlagen der voozſz landen wederom ſouden wozden gebzacht en blijven/ en dat daer beneffens de Stad/ Steden en Landen van Utrecht/ die achtervolgende de

Antwoozde van de Staten van Holland en Zeeland.

privilegien der landen/ nopende de vereninge van den gouvernemente der landen van Holland en Utrecht/ by hoogl. memorie Keiser Karel den selven landen in den jare 1534. verleent/ mede in de commissie van den Heere Prince begrepen/ metten penningen/ eensdeels van de voorsz contributien van Holland en Zeeland van den Imechten aldaer leggende sullen werden ontledigt/ en voortaen staen onder de regeringe en het gebied van den selven Prince als Stadhouder van sijne Majesteit/ ten einde de frontieren tusschen de voorsz landen van Holland en Utrecht/ door de krijgssoldaten en garnisoen ten wederzijden geheel vernield en verwoest/ wederom met versekertheid mogen werden bewoont en gecultiveert/ en alsulx mede gelden en contribueren totten gemenen last van den lande/ en dat de rest van de voorschreven penningen en contributien souden werden ge-employeert totter dijkagie van den landen van Schouwen metten appendentien van dien/ voor so veel daer toe van node soude mogen zijn.

De Staten Generaeli versoeken den Prince van Orangien te Brussel te willen komen.

De Staten Generael dagelijx meer en meer advertentien krijgende van allen oorden en plaetsen/ dat Don Jan seer veel volx aennam en beschreef/ selfs ook dat hy de Spangiaerden wederom ontboden hadde/ so hebben sy goed gevonden den Prince van Orangien solemnelijk te doen versoeken/ dat hy soude willen by henlieden komen/ om hem in alles ten besten te helpen raden/ en hoe wel daer vele jegens waren/ so ist nochtans metten meeste stemmen gereselveert/ datmen Gedeputeerde aen hem soude senden ten einde voorsz gelijk gedaen is/ en zijn aen hem gesonden Heere Jan van der Linde/ Abt van Sints Geertruit/ de Heere van Champagny/ Doctor Elbertus Leoninus/ en den Advocaet Liesvelt/ de selve Gedeputeerde hebben hem gevonden tot Geertruidenberge/ alwaer sy hem getoont hebben haren brieven van credentie aen hem/ en dienvolgende hebben sy den 11 September/ 1577. gedaen dese propositie.

Propositie by de gedeputeerde van de Staten geneael/ aen den Prince van Orangien/ binnen Geertruidenberg.

IN den eersten also het nodig is te beneerstigen onder de Provincien van herwaers-over/ een versekeringe van beide zijden/ om met gelijker hand/ achtervolgende de Pacificatie van Gent/ te mogen verstaen tot haer conservatie en wederstant van alle schade/ injurie en interesten/ den anderen bystaende met alle middelen en goeden raed. So ist dat de Staten Generael/ wetende dan van wat kracht en profijt soude zijn de presentie van den Prince van Orangien om sijn singuliere versochtheid/ wijsheid/ en liefde die hy draegt tot het welvaren en rust van dese landen/ gesloten hebben sijn Excell. te doen bidden/ dattet hem soude believen sich metten eersten te laten vinden in de stad van Brussel/ om met hem te adviseren (als zijnde van den Raed van State) van alle saken/ occurentien of ontmoetingen van dese landen.

" Maer also de voornaemste calumnie of lasteringe
" daer mede de vyanden of wederpartien dese landen/
" de voorsz Staten/ en generalijk alle den Provincien/
" en vele goede particuliere personen beswaren/ arbeidende om haer daer mede te brengen in den haet van
" sijne Majesteit/ en allen anderen Potentaten en on-
" dersaten van sijne voornoemde Majesteit/ is dat sy
" seggen dat alle 't gene tot noch toe gedaen/geacordeert
" of gecapituleert is/ tot geen ander einde en strekt dan
" tot veranderinge van Prince of Religie/ en dat door
" toedoen van sijn Excellentie: daerom begeren de
" Staten ernstelijk om haer leugens aen den dag te
" brengen/ dat sijn Excellentie en de Staten van Hol-
" land en Zeeland believen te doen eenige contrarie be-
" toninge/ daer mede sy te kennen geven dat sy van geen
" ander meninge en zijn/ dan t'onderhouden 't gene sy
" in de Pacificatie van Gent belooft hebben.
" Dat daerom sijn Excell. toelate de exercitie van de
" Roomse Catholijke Religie/ in de Steden die hem
" in handen gestelt zijn: achtervolgende de selve pacifi-
" catie of vredehandel.
" Dat hem ook believe de selve exercitie toe te laten
" in de ander steden van Holland en Zeeland/ den ge-
" nen die sulx mochten versoeken. Belovende voorts
" op nieu by autentijke acte/ dat noch hy/ noch die van
" Holland en Zeeland niet toelaten en sullen/ dat daer
" eenige veranderinge van Religie in de andere Provin-
" cien soude geschieden/ achtervolgende de pacificatie:
" maer dat sy met alle middelen 't selve beletten sullen.
" Van dese poincten versoeken de voorsz Staten zijn
" Excell. so ernstelijk als het mogelijk is/ op dat zy met
" meerder gerustigheid zijne presentatie mogen gebrui-
" ken en genieten/ begerende hem alle eere en respect te
" dragen/ als zijn Excell. waerdig is/ en dat om de lief-
" de en affectie die zijn Excell. dese landen toedraegt/ en
" hy in 't verlossen van dese landen uit de tyrannie ver-
" dient heeft: 't welk de Staten hopen dat zijn Excell.
" considereren en insien/ en ten dien effecte haer 't selve
" accorderen sal.

De Prince van Orangien dese voorsz propositie gehoort en wel verstaen hebbende/heeft hen daer op/volgende haer versoek/ schriftelijke antwoorde gegeven als volgt:

Antwoorde van den Prince van Orangien op de voorgaende propositie van de gedeputeerde der Staten generael.

MYn Heeren de Prince van Orangien gehoort en wel verstaen hebbende het gene hem by de Gedeputeerde van de Staten Generael tot Brussel vergadert voorgeleid is, antwoord daer op aldus: in den eersten so dankt hy God, en prijst seer mijn Heeren de Staten, dat sy voorgenomen hebben een vaste en eendrachtige resolutie, om te vorderen en besorgen een versekertheid onder de Provincien, om met gemene macht te verstaen tot hare behoudenisse. Verhopende dat de selve God, die haer ingegeven heeft dese heilsame eendrachtigheid, de selve so sal zegenen, dat die gedyen sal tottet algemein beste des lands, en van elk in 't bysonder, en tot wederoprechtinge van de oude vryheid, welvaren en voorspoedigheid der voorsz landen.

Ten anderen so en kan sijn Excell. henlieden niet ten vollen danken van de goede opinie en gevoelen die haerluiden gelieft heeft te hebben van hem, insonderheid van het betrouwen datse schijnen te hebben van sijn suivere oprechte genegentheid, liefde en goede wille, so tegens haer, als tot het gemene welstand deser landen, van de welke sy haer wel mogen versekert houden, en alhoewel hy niet en heeft de deugden en de suffisantie diese hem toeschrijven, en sal nochtans niet laten alle het gene dat hem God verleent heeft niet alleen de experientie en raed: maer ook alle sijne middelen, ja sijn leven en bloed te gebruiken voor het welvaren van het Vaderland, en dienste van mijn Heeren de Staten, wiens betrouwen hy so voldoen sal, datse haer daer in niet bedrogen en sullen vinden.

En belangende van hem terstond te voegen na Brus- (F. 286.
sel, hoewel sijn Excell. geen dink liever doen en soude, om de grote begeerte die hy heeft, om eens wederom te sien sijn lieve Vaderland, daer hy opgevoed is, om aldaer te mogen gebruiken het geselschap van sijne beste vrienden en broeders, so wil hy haer nochtans gebeden hebben, dat sy willen aenmerken en insien, dat om de last die hy in Holland en Zeeland heeft, en om de nauwe en wederzijdige obligatie en verbinteniſse die heeft hy mette Staten van de selve landen aengegroeit en vermeerdert door de getrouwe hulpe die sy den anderen in haren noden gedaen hebben, also dat hy noit hem iet onderwonden heeft te doen van importantie, sonder 't selve den Staten van Holland en Zeeland te communiceren. So bid hy henlieden daerom ook nu, mits dat selfs de voorsz Staten sullen vergaderen binnen der Goude, dat sy te vreden willen zijn, dat hy hier op insgelijx hun goede meninge en bewilliginge versta, op dat hy des te gevoeglijker, vrylijk en sonder swarigheid hem gehelijk mach laten gebruiken ten algemeinen dienste van het Vaderland.

Voor de rest, gelijk, om te schuwen alle calumnien of lastering en achterklappinge der quaedwilligen, mijn Heeren de Staten begeren dat de voornoemde Heere Prince wil doen een vertoninge contrarie der beschuldinge der selver, op dat een jegelijk mach

weten

weten dat hy en de Staten van Holland en Zeeland gehelijk begeren t'onderhouden 't gene ſy belooft hebben by de Pacificatie van Gent, dat hy daerom metter daed ſoude toelaten d'exercitie of oeffeninge der Roomſe Catholijke Religie in de voorſz landen van Holland en Zeeland, en aen de gene die ſulx mochten verſoeken. De voorſz Heere Prince bid hun hertgrondelijk en ernſtig dat ſy anders niet en willen geloven, dan dat hy gehelijk begeert te houden en handhouden de voorſz Pacificatie van Gent, en dat hy geenſins toelaten en ſal dat ſy van ſijnder ſijde gebroken werde in eeniger maniere: maer alſo het poinct van het toelaten van de voorſz exercitie in de landen van Holland en Zeeland, alleen voornemelijk aengaet de Staten van Holland en Zeeland, de welke in de Pacificatie van Gent gecontraheert hebben, dat in deſen gene veranderinge vallen en ſoude, ten minſten totte vergaderinge der Generale Staten: ſo bid de voorſz Heere Prince dat haer gelieve te conſidereren dat hy niet en kan noch niet en behoort toe te laten eenige innovatie of veranderinge daer in te geſchieden, ſonder 't advijs, conſentement en wille van de voorſz Staten, vreſende, ſo daer eenige oproer over mocht komen onder de gemeinte, dat de ſchuld hem toegeſchreven ſoude werden.

En aengaende het beloven by acte autentijke, dat hy en de Staten van Holland en Zeeland niet toelaten en ſullen dat d'oeffeninge van de Catholijke Religie eenigſins geimpugneert werde, of andere exercitie geprocureert werde in de andere Provincien der voorſz Nederlanden. De voorſz Heere Prince is te vreden te beloven ſo voor hem, als voor die van Holland en Zeeland, dat ſy volgende de Pacificatie van Gent niet en ſullen toelaten dat iets werde aengericht tegens de algemene ruſte en vrede, en ſonderlinge tegen de Roomſe Catholijke Religie en d'oeffeninge of exercitie van de ſelve.

Maer gelijk de Heere Prince niet en verſtaet t'uſurperen of gebruiken eenige heerſchappie boven de Heeren Staten Generael vergadert tot Bruſſel: maer alleen de ſelve te helpen en te dienen tot directie der ſaken, ſo veel in hem weſen ſal, en ſy hem ſullen willen gebruiken, is hy mede te vreden te beloven dat hy van ſijnen wegen laten ſal d'autoriteit van bequame ordre te ſtellen in dit poinct, volgende de voorſz Pacificatie van Gent, tot hun vryen wille en keure, ſonder hen in eeniger maniere te beletten of hinderen, nochte gedogen dat ſy belet of verhindert werden. En ſal ook helpen ſtraffen de gene die door oproerige daden, in wat maniere het weſen mochte, de gemene ruſte ſouden willen perturberen en verſtoren.

En ſal hem wyders laten gebruiken in alles deſmen ten dienſte des gemenen beſte des Vaderlands goed bevinden ſal, met verſekertheid datſe hem bevinden ſullen, ſulken getrouwen landſaet, vrund en dienaer van 't Vaderland, als ſy ſouden mogen hebben. En was ondertekent,

GUILLAME DE NASSAU.

Met deſe antwoorde zijn de voorſz Gedeputeerde met ſeer goed contentement vertrocken / eintelijk rapport gedaen hebbende aen hare principalen / is de ſake ſulx beleid / dat de Staten van Holland en Zeeland in 't vertrek van den voorſz Prince bewilligt hebben / niet ſonder grote ſwarigheid en difficulteit. Den 17 September / omtrent ten 12 uren is hy van Geertruiden-berg vertrocken mette ſchepen na den ouden Boſch / alwaer de ruiterye van Capitein Michiel lagen / om met hem voorts te reiſen / zijn broeder Graeve Johan van Naſſau / uit Duitſland gekomen zijnde / is met hem gereiſt / ook zijn huisvrouwe Charlotte de Bourbon / de Heere van Aldegonde / en zijn ordinaris Hofgeſin. De borgerye van Antwerpen quamen hem in de wapenen te gemoet en haelden hem in / met ſulken groten blyſchap en vreugde dattet te verwonderen was. Hy ging alle de veranderinge der Stad beſien / want het was over elf jaren geleden dat hy daer uit was geſcheiden / gelijk verhaelt is / hy ſag met vreugden het afbreken van den Caſtele / en met droefheid de verwoeſtinge en den brand by den Spangiaerden daer in Novembri des voorleden jaers aengericht. Aldaer werde van Bruſſel van wegen de Staten Generael aen hem geſonden de Prelaten Villiers en Marolles met den Senechal van Henegouwen Baron van Freſin / en de Heere van Capres / om hem van der Staten wegen te willekomen / en te verſoeken dat hy voorts wilde tot Bruſſel komen. Als hy nu aldaer tot Antwerpen vijf dagen ſtille was geweeſt / met groot contentement van de meeſte borgerye / die hem achten en hielden voor den lang verwachten verloſſer van het verdrukte Nederland. So heeft hy gereetſchap gemaekt / om na Bruſſel te vertrecken. De borgeren van Antwerpen hebben hem uiter Stad geconvoyeert / marcherende in wapenen op de eene ſijde langs de nieuwe gedolven Vaert / tot op een mijle na Bruſſel / alwaer hem op de Vaert te gemoet zijn gekomen etlijke Heeren uit Bruſſel / mette burgerye van Bruſſel met vliegende vaendelen / en hadden bereid drie ſchepen. Het eerſte was voor ſijn Excell. daer in een banquet bereid was: het ander was rontom met pilaren / daer aen waren hangende ſeventien wapenen / repreſenterende de ſeventien Provincien / die hem alſo waren welkom hietende / en vrundlijk ontfangende: het derde ſchijp was de Rhetorica van Bruſſel / de welke door verſcheiden perſonagien vertoonden de verloſſinge der verdrukte en gevangene / willende vertonen en bewijſen / datſe den Prince hielden voor een inſtrument en middel waer door God de Nederlanden was verloſſende uit de Spaenſe ſlaverny daer in ſy gevangen lagen. Somma hy werde tot Bruſſel geleid / en ingehaelt met ſulker eere en triumphe als men ſonde hebben konnen en mogen doen / des Maendaegs den 23 September / 1577. Daer waren vele hen ſeer verwonderende / niet jegenſtaende ſy ſagen dat alle het volk ſo totten Prince waren genegen / dat de Prince ſo bymoedig hem aldaer dorſt vertrouwen / door de grote byandſchap die hem vele toedroegen. In Holland heeftmen ook in alle kerken door begeren van de Princeſſe / en laſt van de Staten / dagelijx gebeden / dat God Almachtig den Prince wilde bewaren voor alle aenſlagen / die de byanden der waerheid tegen zijnen perſoon ſouden mogen voorſtellen.

De heerlijke inhalinge van den Prince van Oranjen binnen Bruſſel.

De Staten Generael ſchrijven aen Johan Caſimir Paltſgraef. (F. 287.)

De Staten Generael hadden den 20 Auguſti onder andere ook geſchreven aen den Paltſgrave Johan Caſimir / hem verhalende de geſtalteniſſe en gelegenthejd des lands / en de ſwarigheden en vreſe die ſy hadden / om op nieus in een ſwaerder oorlog te geraken dan ſy ooit geweeſt waren / leggende alle de ſchuld op Don Jan / zijne bedrieglijke en gheimde handelinge / en hem verſoekende om des noot zijnde henluiden te willen behulpelijk weſen met ruiteren en knechten voor haer geld: by aldien de oorlog / gelijk ſy vreeſden / voortginh / en Don Jan in ſijn quaed voornemen continueerde. Hier op heeft de voornoemde Paltſgrave den 6 Septembris geantwoord / als men by den navolgende brief / de welke den 18 Septembris ontfangen werde / ſien mag.

Antwoorde van den Paltſgrave Caſimir / aen de Staten Generael.

ONſe vrundlijke dienſten, geaffectioneerde en goedwillige recommandatien, altijds te voren. Eerweerdige, Doorluchtige, Edele, en ſpeciale beminde Heeren en vrienden, uwe brieven van date den 20 Auguſti, ſijn den eerſten van deſe jegenwoordige maend aen ons gelevert. Bedankende u luiden voor eerſt ſeer vriendelijk en gratieuſelijk van de getrouwe communicatie van uwe ſaken en handelen, en weeſt verſekert dat ons niet minder, dan wijlen onſen ſeer beminden Heere en Vader de Paltſgave Frederik, &c. ſaliger en lofwaerdiger memorie, aengaen de goeden ſtaet, vryheid en welvaert van het Nederland, gemerkt dat ons welbeminde Vaderland, het Hoogduitſland ſonder uwe welvaert en proſperiteit, niet en kan geconſerveert werden in goeden ſtate en vermeerderinge, daerom en heeft het nimmermeer aen ons ontbroken, 't gene aengaet de welvaert van de voorſz Nederlanden, noch van nu voorts aen niet doen en ſal, niet minder dan wy in voorleden tijden gereet ſijn geweeſt, hoe wel wy gehoopt

hoopt hadden dat de Pacificatie, van de welke wy en ganſch Duitſland verblijd waren, langer geduert ſoude hebben; hebbende daerom met u luiden rechthertig compaſſie en metlijden van deſe jegenwoordige nieuwe veranderinge en troublen. En na dien de vergramde of geirriteerde luiden, die tot noch toe gepretendeert hebben 't voorſz Land door tyrannye te onderwerpen en verdrucken, noch niet en willen ophouden: maer gelijx wy dagelijk by vaſte en gelooflijke experientie verſtaen dat ſy proeven de voorſz affairen te hervatten en van nieuws in deſe Nederlanden wederom vremt krijgsvolk te brengen, en konnen wy anders niet dan uwe wijsheid en reſolutien ſeer prijſen, dat gy van meninge en intentie zijt by middel van behoorlijke wapenen de ſelve wederſtaen en repulſeren.

En hoe wel dat wy jegenwoordelijk by de hand geen krijgsvolk en hebben noch en vergaderen, verhopen nochtans ſulk gelove onder het krijgsvolk te hebben, dat in allen gevalle de behoorlijke middelen ons gepreſenteert en geoffereert zijnde, wy altijds binnen acht weken ten lanxſten, te rekenen van den tijd af dat wy met u luiden van onſe beſtellinge geaccordeert ſullen zijn, u luiden ſouden konnen beſtellen en beſorgen een goeden hoop volks, ſo te voet als te paerde, gelijk wy in het gene voorſz is bereid en ganſch gewillig ſijn.

En alſo het niet genoeg en is veel volks te velde te mogen brengen: maer het eerſt en principaelſte is, dat daer toe gekoren ſy een goed en verſtandig hooft die den krijgshandel en practijke van den vyanden verſtaet, en waer op men hem betrouwen mag: en alſo onſe welbeminde Neve de Prince van Orangien door de handelinge van de affairen van Holland en Zeeland eenige jaren gedurende by effect getoont heeft, dat hy in alle getrouwe oprechtigheid de voorſchreven Nederlanden ter herten gehad heeft, mitſgaders haer vryheid, voorſpoed en welvaert, en haerluider ſchade beſchut, kennende ook den handel en practijken van de vyanden: So dunkt ons (na ons verſtand) ſeer nodig te weſen dat gy met hem u ganſchelijk veraccordeert en vereenigt, en hem ook voor eenen man ſteld om te dirigeren en drijven alle het voorgenomen werk, op dat door traeg en verwerde handelinge van die affairen, uwe ſake (die van ſich ſelve goed is) niet qualijk af en lope, gelijk lichtelijk gebeurt als de ſaken van den krijg door verſcheiden hoofden en ſinnen paſſeren moeten, waer door het Hoogduitſe krijgsvolk ook eenig quaed benoegen ſoude mogen krijgen in haren dienſt, ſiende eenige diſordenen. Dit en ſchrijven wy niet gelijk of wy eenige ordene wilden ſtellen onder u luiden, die wy kennen wel voorſien te ſijn van ſulke wijsheid en voorſichtigheid, en die ook ſonder onſe waerſchouwinge of admonitien doen ſullen dat recht is: maer doen dat alleenlijk uit goeder affectie, die wy dragen tot u luiden en tot het gehele land. Biddende daerom dit in 't goede te willen verſtaen, de welk in antwoord wy u luiden niet en hebben willen verontholden, bereid weſende om u luiden alle vrundlijke dienſten te doen, in gunſte en gratie u luiden toegedaen. Datum Nieuſtad den 6 Septembris, 1577. Onderſtond/ *Johan Caſimir* van Gods genade Palſgrave by Rijn, Hartog van Beyeren, &c. En was getekent *Caſimir* Pfaltſgraef. 't Opſchrift was, Aen den Eerwaerdigen Doorluchtigen en Edelen onſen wel beminden en ſpecialen Heeren en vrienden, der Generalen Staten van de Nederlanden van den Conink van Spangien, tot alle en een yegelijk van hunluiden.

De Staten van Holland en Zeeland ſenden Gedeputeerde aen den Prince van Orangien.

DE Staten van Holland en Zeeland hebben ooli den 24 Septembris gecommitteert de Heere Gerard van Poelgeeſt/ Dirk Janſz Lonk en Richard Barent/ om te reiſen tot Bruſſel by den Prince van Orangien/ om hem te aſſiſteren in ſijne affairen/ en te nemen te geven verſcheiden ſaken den Lande van Holland betreffende/ en datſe iet dadelijx wilden voornemen/ om die van Amſterdam te conſtringeren totte aenvaerdinge van de ſatiſfactie/ alſo ſy verſekerde tijdinge hadden dat Don Jan die van Amſterdam doorſchrijven was aminerende/ datſe hen ſtantvaſtig ſouden houden/ en hen geenſins begeven aen de zijde van den Prince van Orangien/ dat hyſe ontſetten ſoude/ preſs hare ſtantvaſtigheid/ en dat den Conink henluiden voor hare getrouwigheid grotelijk ſoude recompenſeren. Dit heeft beleid eenen Pieter Pieterſz. die het Schout-ampt van Amſterdam omtrent ſes jaren bedient hadde/ deſe was hem by Don Jan onthoudende/ en hadde te voren hem onthouden by de Spangiaerden op 't Caſteel van Antwerpen/ was een geheel Catholijk man/ ſulx dat die van Holland meenden datſe van Amſterdam verſekert weſende/ ſpluiden van de Oorloge ſouden ontlaſt weſen/ en de vyanden op eenen anderen bodem ſchutten/ daerſe anderſins/ ſo Don Jan hen poogden te ontſetten alle d'Oorloge op hare hals krijgen ſouden. Dan wat ſy voortzochten de Prince en wilde geenſins daer toe verſtaen/ datſe iet dadelijx tegen die van Amſterdam ſouden aenvangen.

Jonkheer Dirk Sonoy hadde ook aen den Prince geſchreven/ dat hem wel enige bequame middelen waren vertonende om ietwes op Campen/ Herderwijk of Derelborg uit te rechten/ ſo het ſijn Excellentie goed vond/ maer de Prince antwoorde daer op dat hy ſulx wel geloofde/ maer beduchte dat ſulx in 't quade mochte worden geinterpreteert/ en dat daer uit lichtelijk eenige inconvenienten ſouden rijſen/ ſo dat hy voorbaerlijk achte ſulx achterwege te laten: dan konden de voorſchreven ſteden geinduceert worden/ dat ſy uit hen ſelven aen de Generale Staten verſochten elk een bendel ſoldaten uit Holland in hare ſtad te hebben/ om alſo des te beter tegen die van Debenter en andere ſteden/ daer de Duitſen noch waren leggende/ gepreſerveert te mogen zijn/ 't ſelve en ſoude hy niet quaed vinden. Inſgelijx alſo die van Gelderland drie bendelen Hollandſe ſoldaten hadden verſocht te hebben/ ſo waren ſy daer mede gerieft van de bendelen uit het Noorder-quartier: de welke hy dede wel ſcherpelijk belaſten aen de Capiteinen egeen ongeregeltheid te gedogen/ maer alle goede orde te doen onderhouden/ ſonder pemanden 't ſy geeſtelijk/ weerlijk/ of anderſins te inquieteren/ moleſteren of eenig ſchandael aen te doen/ op pene van ſtraf gheaſſeert en geſtaſtijd te werden na behoren.

De Staten Generael hebben met advijs van den Prince/ gedeputeert den Heere Remigius Drutius/ Biſſchop van Brugge/ en den Heere van Willerval/ om te reiſen aen Don Jan/ om hem voor te dragen ſekere articulen by hen te voren geconcipieert/ en den 25 Septembris gereſolveert/ die ſy achten bequaem te weſen om te leſſchen en te dempen alle de oneenigheden gereſen in de landen van herwaers-over/ ſedert het haeſtig vertreck van zijne Hoogheid op 't Caſteel van Namen/ om den groten yver die de ſelve Don Jan ſeide te hebben om alle de twiſten ter neder te leggen/ met preſentatie dat hy van 't gouvernement te vreden was af te ſtaen/ ſo voren verhaelt is geweeſt. De articulen die ſy ſonden waren deſe. De Staten Generael ſenden Gedeputeerde aen Don Jan to Namen in September 1577. (F. 281)

Artikelen die Staten Generael hebben doen voorhouden Don Jan van Ooſtenrijk in September 1577.

EErſtelijk dat het tractaet van de Pacificatie van Gent en het eeuwig Edict, en de ratificatien van ſijne Majeſteit in haer volkomen kracht en vigeur blijven ſouden, en alles wat contrarie gedaen was, door wien het ware, te niet gedaen en afgeſchaft ſoude werden, als niet geſchied en voor ſulx eeuwiglijk vergeten.

En om des te beter te redreſſeren 't vertrouwen tuſſchen d'onderſaten van ſijne Maj. tot een goed verdrag en eenigheid ten dienſte Godes, onderhoudinge van de Roomſe Catholijke Religie, gehoorſaemheid van ſijne Maj. mitſgaders voor de ruſte, welvaert en ſtilheid des Lands was ingewilligt een eeuwige vergetinge aen beide ſijden van alles dat ſoude mogen geſchied ſijn ſedert de laetſte alteratie, ſonder daer van iets te vermanen, te vervolgen noch te verwijten als van een ongeſchiede ſake.

Dat ſijne Hoogheid volgende d'aenbiedinge terſtond ſoude vertrecken uitte Stad en Caſtele van Namen en de

en de ſelve ſtellen in handen van den Heere van Fromont, de welke niemand tot bewaringe van de Stad en Caſteel ſtellen en ſoude mogen ſonder believen en bewilligинge der voorſz Staten en Landen.

Dat hy daer en boven terſtond ſoude afdanken en doen vertrecken de Hoogduitſe uit allen ſteden, mits welke de ſelve ſouden weſen in ſauvegarde der Staten volgende 't edict van de Pacificatie, en ſouden by den voorſz Staten betaelt werden totten 24 July leſtleden, volgende d'aenbiedinge gedaen te Mechelen, uitgenomen die met welke men ſedert is geappoincteert op 't overleveren van de Stad van Bergen op ten Zoom, Steenbergen, Tholen, en andere, welke betaelt ſouden worden volgende de particuliere accorden, ſonder ook daer in te begrijpen die ter aenneminge van ſijn Hoogheid tot het gouvernement gecaſſeert waren, als ook de welke in garniſoen waren geweeſt in de ſteden van Valencijn, Doornik, Nivelle, Dieſt, Gemblours en andere dergelijke, ſo dat ook daer in niet en ſouden worden begrepen Cornelis van den Einde met ſijn ſoldaten en dergelijke, hebbende geweeſt in de plunderinge van Antwerpen, Maeſtricht, en andere ſtrafbaer, volgende 't ſevende articul van 't eeuwig Edict, en dit ſonder prejudicie van 't recht van partien.

Dat van gelijken zijn Hoogheid terſtond caſſeren ſoude alle ſoldaten te voet en te paerde, by hem gelicht en in waertgeld gehouden, t'ſedert ſijne aenkomſte in de Landen van herwaers-over, en dat hy gene nieuwe lichtinge en ſoude mogen doen, noch laten geſchieden eenige nieuwe lichtinge tegen deſe Nederlanden en Staten van dien.

Dat hy ook ſoude doen wedergeven Charlemont, Marienburg, Bourges, 't Caſteel Thery en andere plaetſen ingenomen, en onthouden t'ſedert 't begin deſer laetſte beroerten, en dat metter daed, in voegen dat de Staten aldaer ſouden mogen ſenden en ſtellen ſulke Gouverneurs en volk als hun goeddunken ſoude, totten meeſten verſekertheid der voorſz plaetſen, dienſte van ſijne Maj. der voorſz Staten en 't Land.

En ſouden ten ſelven tijde de voorſz Staten caſſeren haerlieder volk, mits behoudende tot hun verſekertheid ſo tegen de Hoogduitſe als Francoyſen, om verſcheiden reſpecten, ſes regimenten t'haerder keure, en 1000 ruiteren, ſo lange tot dat de voorſz landen in verſekerde ruſte ſullen ſijn, welke ſweren ſouden de vredehandelingen en tractaten te handhouden, en ſouden by den Staten verdeilt werden t'haerder diſcretie, tot meerder verſekertheid des lands en ſoulagement of verlichtinge des volks.

Dat zijn Hoogheid den Gouverneurs der Provincien, en ſonderlinge van Bourgonge en Luxenburg ernſtelijk ſoude bevelen geen oorlogsvolk t'ontfangen, te lichten, te laten paſſeren noch inkomen tot nadeel van deſe Landen, gelijk inſgelijx de Staten wederzijds hun behoren ſouden doen ten ſelven einde, op dat den handel en communicatie vry ſy tuſſchen de voorſz landen, gelijk 't ſelve in vorigen tijden is geweeſt in alle verſekertheid.

So haeſt ſijne Hoogheid de Stad en Caſteel van Namen ſal gequiteert hebben, ſullen alle vyandſchappen wederzijds ophouden, en dat alle gevangenen ſonder onderſcheid ſouden geſteld werden in handen van den Prince, en 32 Ambachten of Gilden van Luik, om vry en ledig gelaten te werden als de ſteden van Charlemont, Marienburg, Bourges, Caſteel Thiery, en andere ingenomene en onthouden plaetſen, t'ſedert deſe laetſte tronblen als voorſz is, ſouden overgelevert ſijn.

Als dan ſouden ter goeder trouwen wedergegeven werden de afgenomen en gearreſteerde goederen ten wederſijden, ſedert deſe laetſte beroerten, ſo verde als ſijn Hoogheid, de Staten of andere daer aen ſullen hebben geprofiteert, 't ſy die in weſen ſijn of niet, behoudens nochtans een yeder ſijn recht.

Maer ten aenſien van de Ampren en Officien der gener die hun van de Staten Generael hebben afgetrocken, alſo als noch niet en be taemt dat die ſouden wedergegeven werden, mits de onheilen die daer uit ſouden mogen ontſtaen, ſouden daer van geordonneert werden na het vertrek der Hoogduitſe ſoldaten, en overleveringe der voorſz ſteden en plaetſen, by den Hogenrade van ſijne Majeſteit tot Mechelen, daer toe voegende eenige van de Provinciale Raden, ter keure en denominatie der voorſz Staten: gelijk deſgelijx gedaen ſoude werden van andere pretenſien die voorgeſteld ſouden konnen worden, en ſouden middelretijd de voorſz Ampten en Officien geſchorſt blijven gedurende den interim: en ter nood ſouden de voorſz Staten mannen mogen denomineren, om by ſijne Majeſteit gecommitteert te werden, ter bedieninge van dien.

En op dat alle ding te vreedſamer mocht ſijn, ſo dat betaemt, doende ſijne Hoogheid vertrecken de Hoogduitſen en ander krijgsvolk, weſende tot Breda, Ruremonde, Deventer, Campen en ander ingenomen plaetſen in de voorſz Nederlanden, men ſoude de Magiſtraet den borgeren en inwoonderen der voorſz ſteden, daer uit 't voorſz oorlogsvolk vertrocken ſoude zijn, t'ſamentlijk eed doen doen, geen garniſoen of andere t'ontfangen, ſonder wille en ordonnantie van zijne Hoogheid, en by goedvinden en bewillinge der Staten, en de Roomſe Catholijke Religie, en de gehoorſaemheid van ſijne Majeſteit te bewaren, en ſoude ordre onder den borgeren geſteld worden, op dat de Magiſtraet geëert en gereſpecteert werde ſo dat betaemt, om niet weder te vervallen in nieuwe inconvenienten of onheilen.

't Selve ſoude gedaen worden (ſo 't niet gedaen en is) van de ſteden daer tot anderen tijden garniſoen is geweeſt, hoe wel 't ſelve daer uit vertrocken was, volgende de voorſz Pacificatie en Edict, ſonder prejudicie.

Daer en boven ſouden de Provincien reſpectivelijk ordre na betamen ſtellen, om alle inconvenienten en beroerten te voorkomen, en om 't land in ſijne oude vryheid en ruſte te ſtellen.

En ten aenſien van de plaetſe van ſijn Hoogheids reſidentie gedurende des ſelfs gouvernement, en verbeidende ſijnen Succeſſeur die, ſo hy verhoopt, haeſt hier ſoude ſijn, dat ſijne Hoogheid hem datelijk begeven ſoude in den lande van Luxenborg, volgende ſijn aenbiedinge en determinatie die hy verklaert by ſijne geſchriften, en aldaer de voorſz Nederlanden regeren by advijſe van den Rade van State, die daer weſen ſal, of die de voorſz Staten bequaem vinden ſouden, en ſouden alle ſaken verrichten volgende de voorſz Pacificatie by meerderheid van opinien of ſtemmen, by een van de welke alle depeſchen geparapheert ſouden werden, by gebreke van welke ſouden van onwaerden ſijn. En gemerkt 't klein getal van dien, de voorſz Staten ſouden eenige denomineren, om in den voorſz Rade te beraedſlagen en beſluiten eenſamentlijk op alle dingen, ten dienſte van ſijne Majeſteit, en ten meeſte ruſte en welvaren van den lande. En ſullen alle t'ſamen den eed doen, volgende 't eeuwig Edict der voorſz Pacificatie.

Sijne Hoogheid ſoude ſo veel by ſijne Maj. doen, dat deſe landen van een ander Gouverneur van ſijnen bloede werden voorſien, de voorſz Staten aengenaem, en dat op 't ſpoedigſte.

Daer en boven ſoude men ten weder ſijden moeten renuncieren alle liguen en verbinteniſſen, die geſchied ſouden mogen ſijn, ſedert de laetſte veranderinge en alteratien.

En na dien ſijne Maj. beveelt dat de Pacificatie van Gent volbracht werde, dat ſijne Hoogheid ſoude ſo veel doen en verſorgen, dat de Heere Grave van Buren in vryheid werde geſteld in deſe landen, ter plaetſe der vergaderinge der voorſz Staten ten lanxſten binnen twe naeſtkomende maenden.

En alſo de Staten hen vinden verbonden aen de Coninginne van Engelannd, om de goede vrundſchap, nabuerſchap, en onderſtand die ſy dit Land beweſen heeft, en de genegentheid die ſy ſijne Maj. toedraegt, ſoude de ſelve ten weder ſijden in deſe handelinge begrepen werden, tot verſterkinge van de oude alliantien altijds tuſſchen den Princen van die Crone, als 't huis van Bourgongien onderhouden.

Deſe ſaken gedaen ſijnde, ſo van wegen 't volbren-

gen

gen der voorsz poincten; mitsgaders 't verder nakomen der voorgaender vredemakingen en datter aenkleeft, eenige swarigheid viele of ontstond, na 't datelijk vertrek en overleveren der voorsz steden en plaetsen. Sijne voorsz Hoogheid en Staten respectivelijk souden Commissarissen deputeren, om te verstaen, appoincteren en executeren of uit te voeren, watter soude mogen resteren of overblijven.

Dat dit alles soude gedaen en volbracht werden onder d'autoriteit van sijne Majesteit, en sijnen Lieutenant Generael, by advijs en bewilliginge van de voorsz Staten Generael.

En soude dit accoord ten wederzijden solemnelijk by eede bevestigt werden op het H. Euangelie, belovende sijne Hoogheid by sijne Majest. alle goede diensten hier toe te doen, op dat hem believe den inhouden deser binnen drie naestkomende maenden te ratificeren en bevestigen.

Don Jan neemt seer qualijken het ontbieden van den Prince van Orangien tot Brussel.

Don Jan dese articulen ontfangen / en daer en boven verstaen hebbende / dat de Staten den Prince van Orangien by hen ontboden / en met sulke triumphe hadden doen inhalen / was uittermaten seer ontstelt / en hield hem bysonderlijk ten hoogsten geinteresseert datse den Prince van Orangien die hy seide te wesen den grootsten vyand van de Catholijkse Roomse Religie / en die geweest was 't hooft en auteur van alle voorledene rebellien en oorlogen / by hen hadden ontboden / om aldaer te presideren / regeren en gebieden / en alle hope van reconciliatie af te snijden. De Bisschop van Brugge / en Heere van Willerval / hebben terstond den Staten by haer missive veradverteert van het misnoegen dat sijne Hoogheid hadde van de komste van de Prince van Orangien tot Brussel. Daer op de Staten terstond dese antwoorde aen de voorsz Bisschop van Brugge en Heere van Willerval geschreven hebben.

Schrijven van den Staten Generael / aen den Bisschop van Brugge / en Heere van Willerval. (F. 289.)

MYn Heeren / tot antwoord op uwe brieven van gisteren en voorgaende / hebben u wel willen verwittigen dat sijn Hoogheid niet vreemd vinden moet / noch minder eenig nadenken van ons / ter sake van de komste des Heeren Prince van Orangien in dese stad / met welken als uit allen anderen / volgende de pacificatie van Gent / by sijne Hoogheid besworen / en by sijne Majest. geapprobeert / wy staet in dese Provincien te converseren. Hebbende sijn Hoogheid selve metten selven voorsz Prince begeren te spreken / sonder dat
» wy verstaen in eeniger manieren den voorgeschreven
» Prince ontfangen te hebben / dan om gesamender hand
» te verstaen tot het welvaren deser Landen / volgende
» de voorgeschreven pacificatie / des te meer dat sijne
» Excellentie voor sijne aenkomste belooft heeft niets te
» innoveren / noch te gedogen geinnoveert te werden /
» by hem noch die van sijne suite / in de Roomse Catho-
» lijke Religie / en behoorlijke gehoorsaemheid van sijne
» Majesteit / sulx hy tot noch toe metter daet bewesen
» heeft. So vele belangt de schorsinge van vyandschap
» zijn wy te vreden / dat die ophoude tot twe of drie da-
» gen / in welke desen handel volbracht sal werden / ten
» welken einde wy aen den Maerschalk en andere O-
» verstens schrijven. En belangende de staten / lasten /
» en officien der gene die hun ontrocken hebben van de
» Generale Staten sedert de laetste veranderinge / hoe
» wel wy rechte oorsake hebben te blijven by 't gene laest
» geresolveert is / niet te min om sijn Hoogheid te belie-
» ven / en ons te guijten so veel ons mogelijk is / ten ein-
» de om tot eenen goeden en sekeren vrede te komen / ge-
» lijk sijne Hoogheid ons versekert / sulks sijne Majest.
» goeden wille te wesen: Sijn te vreden dat de schorsin-
» ge der staten / lasten / en officien / alleenlijk strecke over
» den Gouverneurs van Provincien / steden en plaet-
» sen / den last over de Benden van Ordonnantien / en
» ander oorlogsvolk / ook over d'ampten van Raden
» van State en Finantien / en dat om te weren alle mi-
» strouwen / de gemeente te stillen / en in toekomende al-
» le inconvenienten en onheilen te voorkomen / selfs ook
» ten respecte / en om het welvaren van sijn voorsz Hoog-
» heid / voor de reste voorby gaende de kennisse die aen
» ons gereserveert is / den Hogenrade van Mechelen en
» andere van den Raden Provinciael te kiesen / 't welk
» al is dat wy souden konnen seggen voor onse eindlijke
» resolutie / tot welke wy nochtans niet bewillgen en sult /
» dan ten uitersten / en apparente rupture van dit poinct.
» Biddende u wederkomste te spoedigen / binnen twe of
» drie dagen / om dat ons so veel importeert / op 't spoe-
» digste te verstaen de resolutie van sijne Hoogheid. En
» bidden daer op den Heere God u mijn Heeren te ge-
» ven / Et. Uit Brussel den naestlesten September / anno 1577.

Don Jan / niet wel te vreden zijnde dat de Staten de voorsz Commissarissen so korte tijd gestelt hadden / en de schorsinge van de wapenen ook niet langer dan twe of drie dagen en hadden geaccordeert / en datse wilden dat hy dadelijk de stad en kasteel van Namen soude verlaten / en overgeven / heeft de Stad wel met volk / en het Casteel met ervarene Spaense soldaten / die hem dagelijx meer en meer / so uit Italien als over Vrankrijk waren by komende beset / en vresende daer in belegert te werden / is hy van daer vertrocken naer Marche in Famine / en voorts na Luxenborg. Hebbende eerst den 2 Octobris alleen by missive aen de Staten geantwoord / sonder op de voorsz articulen particulierlijk iet te seggen / daer door de Staten wel verstonden sijne gehele intentie totter oorlog te strecken.

De voorsz brief was luidende als volgt.

MYN HEEREN:

Brief van Don Jan aen de Generale Staten van den 2 Octo. 1577.

DE nieuwigheden die uw lest geschrift mede bracht, 't welk de Bisschop van Brugge, en de Heer van Willerval ons gepresenteert en overgegeven hebben, met so veel andere onredelijke petitien en actien daer in begrepen, doen ons opentlijk blijken, dat in plaetse van middel te geven, om de Catholijkse Roomse Religie, en d'autoriteit sijner Majesteit toebehorende, te conserveren en bewaren, uwe intentie en meninge is, oorsake en occasie te geven, dat d'een metten anderen geannihileert en te niete gebracht worde: ja so verre dattet schijnt dat gy sijner Majest. in dese Landen niet en wilt laten, dan alleenlijk den tijtel, by de erectie principalijken van eenen Raed geregeert en geconduiseert by pluraliteit van stemmen of voisen, daer by gevoegt dat gy den Prince van Orangien onder u hebt doen komen, 't welk wy beduchten sijne Maj. geensins goed vinden en sal, en des te min datter voorgegaen is de demolitie van sijne Sloten en Castelen, sonder oorlof, en een infiniteit van veel meer andere indigniteiten en onbehoorlijkheden, die sulke grote Princen, als hy is, gewoon zijn seer ongeerne te willen lijden, mits welken wy geresolveert zijn hem daer van te adverteren en berichten, gemerkt dat 't selfde een sake is die hem so grotelijx importeert, en middelertijd also wy u bevinden so weinig geadviseert, dat sonder eenig respect te nemen op de plaetse en autoriteit die wy over u houdende zijn, gy u derft betonen so qualijk genegen en geinclineert, dat gy hostiliteit en vyandschap tegen ons wilt intenteren, gelijk wy dagelijks sien. Vertrecken wy daerom na 't land van Luxenborg, om van daer te verstaen en vaceren tot onsen gouvernemente, volgende den last die wy daer van hebben, en aldaer de vordere bevelen en geboden van sijne Maj. verwachten. En ons van daer obedieren, suldy doen 't gene daer toe gy verbonden en gehouden zijt, navolgende d'obligatie die gy hebt tot uwen natuerlijken Prince, de welke om ter contrarien te doen u nooit de minste occasie ter wereld gegeven en heeft, maer heeft u wel sulke merkelijke gratie en genade bewesen, dat om de selve alleenlijk gy hem behoort ten eeuwigen dagen aller moedigste en aller onderdanigste dienaren en vasallen te zijn en blijven.

Hier mede mijn Heeren, wil u God bewaren. Van 't kasteel van Namen den 2 Octobris: En was ondertekent *Johan*, en lager *Berty*. Het opschrift was: Aen mijn Heeren de Staten Generael van herwaers-over tot Brussel vergadert.

De

DE Staten Generael siende uit desen brief genoeg dat alle hope van vrede gedaen was/ en krijgende van allen zijden advertentie van de grote toerustinge die Don Jan ten Oorlog was makende / so hebben sy ook niet langer willen stil sitten/ en wel geinformeert zijn/ dat hy hen luiden by allen Potentaten seer schandelijk beschuldigt hadde/ hebben voorgenomen alle de wereld hare onschuld te kennen te geven/ tot welken einde sy opentlijk in druk hebben laten uitgaen in diverse talen hare justificatie/ daer in sy verhalen de gerechte oorsake/ en redenen die haer (de Generale Staten der Nederlanden) gedwongen hebben/ hen te versien tot haerder bescherminge tegen den Heere Don Johan van Oostenrijk. 't Inhoud van dien was voornementlijk dit navolgende:

'T Is, seggense over al openbaer en eenen jegelijk kenlijk, dat de muiterie, met het quaed en moetwillig leven der Spaense soldaten, by den Catholijken Conink in de Nederlanden door den Hertoge van Alba gebrocht, anno 1567. sy oorsake geweest van de troublen en beroerten in de selve Landen in 't jaer 1576. daer na gebeurt, om welke moetwilligheid en muiterie de Spangiaerden by openbaren edicte waren verklaert vyanden en wederspannige van sijne Majesteit. De Generale Staten (hebbende nu 9 of 10 jaren lang hare dertelheid geleden) hebben hen t'samen gevoegt en vereenigt, om te wederstaen de overlasten, roverien en moorderien waer mede de selve Spangiaerts de goede en getrouwe ondersaten en vasallen sijnder Majesteits dreigende waren: de welke eenigsins gestilt was door 't vertrek der Spangiaerden, en den peis gemaekt met Don Ian den 17den February, 1577, geconfirmeert en geratificeert by den voorschreven Conink den 7den April daer na, met brieven particulier des Coninx van den selven date, de Staten grotelijk bedankende van het goed devoor by hen in dese sake gedaen, dat Don Ian als Gouverneur, Lieutenant en Capitein generael van sijn Majesteit, met alle tekenen van blyschap vriendelijk ontfangen en onhaelt is, als of hy selfs de natuurlijke Heere ware geweest van den Lande. En dat jegelijk hadde hope in 't gemein, dat door hem ten lesten dese Landen souden opgerecht en gestelt werden in haren ouden state, vergeselschapt met alle geluk en voorspoed: maer dese hope heeft niet lang geduurt, door dien men sag dat na 't vertrek der Spangiaerden, hy sijn Hof vervulde met uitlandig volk, vyanden van het Vaderland en der gemeender ruste, wesende den meestendeel Spangiaerden en Italianen, tegen de openbare trouwe en belofte waer door hy hem hadde verbonden van allulk volk t'sijnen dienste niet te gebruiken, dat hy tot sijne heimelijke Raden toegelaten heeft, personen van quade humeuren, die het vier der Inlandser oorloge hadden ontsteken in Holland, en hen vertrocken hadden op 't kasteel van Antwerpen mette Spangiaerden, en mette selve hen partie hadden gestelt tegen den Staten, en ook geholpen met raed en daed de Stad roven en branden. Dat hy daer na onder 't dexel van te handelen mette Hoogduitse Colonellen, om in den name der Staten mette selve te tracteren van hare betalinge en die af te danken, vertrocken was na Mechelen: hy mette selve een aenslag heeft gemaekt, om hem te voegen tegen de Staten, gelijk naderhand gebleken is uit de brieven, dien hy aen de Colonellen en andere Hopluiden geschreven hadde, en in plaetse van die te doen vertrecken uitte Steden en Sterkten, heeft hyse in dienst genomen en doen blijven in de Steden, om met geweld hen betalinge de krijgen, dat is om het Land te bederven meer dan het ooit geweest was. Metten korsten geseid, dat hy in de plaetse van de saken te accommoderen, en den peis en ruste van den Landen te houden staende, so hy belooft hadde by 't voorschreven accoord, en hy altijd in den mond hadde, heeft hy met Escovedo sijnen Secretaris eenen nieuwen aenslag beworpen, en ten laetsten altesamen in brand gesteken, en geprocureert de oorlog die hy altijd in den sin hadde, niet anders verwachtende dan bequamen tijd om die ter executie te stellen. Dan bevindende de vaste eenigheid van de Staten, en meinende dat hy sijn voornemen daerom so lichtelijk niet en soude konnen volbrengen, hadde hy voor hem genomen voor een wijle te simuleren, en bedekt te houden 't quaed herte dat hy henluiden was toedragende, en denkende meer stoffe te vinden aen de zijde van den Prince van Orangien, en de Staten van Holland en Zeeland, om hem opentlijker te verklaren, socht hy alle middelen hem mogelijk zijnde, om den Staten af te trecken van de vereeniginge en alliantie, die de selve door den vredenhandel tot Gent t'samen gemaekt hadden, en sonder de orden te houden die gesloten was in de voorschreven Pacificatie van Gent, (F. 29.) om te komen totte generale vergaderinge der Staten, totte welke alle resterende geschillen waren uitgestelt, so wilde hy dien tijd verrasschen, en heeft den Staten in sijn vertrek na Mechelen voorgehouden, dat sy de wapenen souden aennemen tegen den Prince van Orangien, allegerende dat by aldien hy in Italien of in Spangien ware, hy expressëlijk soude herwaers-over komen, om de questie van die van Amsterdam staende te houden. Hebbende ook op de selve tijd brieven geschreven naer Duitsland aen de Keiserlijke Majesteit, en aen de Keurvorsten, en ook gesonden aen de Koninginne van Engeland, om hen-lieden te verwecken tegen den voorseiden Prince, als tegen den genen die den peis gebroken hadde, en al sonder den Staten daer van te adverteren, of den Prince te vermanen van te doen daer toe hy verbonden was en belooft hadde. Hebbende daer-en-boven verboden den Ambassadeur van sijnen wegen aen de Koninginne gesonden, dat hy haer niet en soude vermanen van de Staten behulpig te zijn met haer finantien, om de Duitse teffens af te danken, de welk de voornoemde Staten aen den voorschreven Ambassadeur versocht hadden, opentlijk betonende by alle sijn werken de meninge die hy hadde om den peis te breken die tot Gent gemaekt was, achtervolgende de instructie hem gegeven doe hy uit Spangien vertrok, te weten: dat hy met hulpe van de generale Staten most oorlog voeren tegen den Prince van Orangien, en die van Holland en Zeeland, om (de selve vernielt zijnde) te lichter meester te worden van alle de andere. Siende nu dat de Staten de oorlog so lichtelijk niet en wilden, tegen die van Holland en Zeeland aennemen, (als beproeft hebbende so vele ellenden en katyvigheden daer uit voorts komende) so heeft hy daer uit oorsake genomen, om hen lieden te houden voor ongehoorsaem en sijnder Majesteit wederspannig. Tracterende mette Duitse, om hen lieden daer te straffen, practiserende om de sterkten van de Landen tot hem te trecken, om daer af na sijnen wille te disponeren: doch gevoelende hem selven daer toe niet seer wel geaccommodeert binnen de stad van Mechelen (mits dat die gelegen is in 't midden van den Lande) hadde hy hem bedacht te vertrecken in een stad en sterkte gelegen op de frontieren van den Lande, menende hem eerst te stellen binnen Bergen in Henegouwen, maer so 't selve hem niet en hadde willen gelucken, heeft hy onder 't dexel van te gemoet te gaen de Koninginne van Navarre, die om hare gesontheid wilde reisen naer de Fonteinen van Spa, gepractiseert hem meester te maken van het Casteel van Namen: dat hy vorders op den selven tijd, achtervolgende den voet binnen Mechelen mette Duitse Colonellen gesloten, gepoogt hadde hem te versekeren van de Stad en 't Casteel van Antwerpen, tot welken einde hy besorgt hadde dat Cornelis van den Einde soude binnen Antwerpen gekomen hebben met vier vendelen Hoog-duitsen, en met eenen ook de Heere van Hierges, en een van sijne Broeders met hare regimenten jegelijk op den gesetten tijd. En aengaende 't Casteel, dat hy gepractiseert hadde den Prince van Chimai (die daer op commandeerde als Stad-houder van sijnen Vader)

Don Jan houd de generale Staten voor oorlog aen te nemen tegen de Prince van Orangien.

De instructie Don Jan in Spangien gegeven.

Don Jan practiseert de sterkten van de lande in handen te krijgen.

Poogt hem meester van het Kasteel van Namen te maken.

En hem te versekeren van de stad en het Kasteel van Antwerpen.

der) daer van te ontbieden by hem, om hem geselschap te houden tot Namen, in wiens plaetse hy daer gestelt hadde de Heere van Tourlong, die daer toe niet en was gequalificeert, volgende de Privilegien van Braband, vermits hy geen Brabander en was, ook directelijk tegen het eeuwig edict, dat hy solemnelijk besworen hadde, in handen van den Bisschop van den Bosch, in de gehele vergaderinge der Staten, en ten by zijn van de *Nuncio Apostolico*, en de Gesanten des Keisers: hebbende volle versekertheid van hem, dat hy 't Casteel voor hem soude bewaren tegen de Staten. Dat hy van gelijken den Heere van Hierges gegeven hadde het gouvernement van Charlemont, om voor hem dat te houden voor de Staten, dat hy nu denkende sijn aenslagen so seker gemaekt te hebben, dat hem alles soude volgen na sijnen wensch, so wel om dat hy sich versekert hield van de voornoemde Stad en Casteel van Antwerpen, als ook om dat hy in sijnen dienst hadde alle de Duitse in getale van vier regimenten, en ook die van de Heeren van Hierges, van Megen, van Floyon en du Cerf, daer toe menende dat de finantien der Staten uitgeput waren, gelijk sy hen ook quijt gemaekt hadden van alle hen krachten en soldaten, so heeft hy geresolveert voort te varen, en onder 't dexel van ter jacht te gaen, hadde hy 't voorschreven Casteel van Namen vyandlijker wijse ingenomen, en dede terstond de wachten stellen, seggende dattet was den eersten dag van sijn gouvernement, doende den Raed vergaderen, verklaerde daer de lange en uiterste patientie die hy gehad hadde, nopende so vele onwaerdigheden die hy geleden hadde by de Staten van den Landen, dat hy nu geresolveert was geen langer patientie te nemen, maer dat hy wilde gouverneren, en hem absolutelijk doen gehoorsaem zijn, volgende den last die hy uit Spangien hadde, ter contrarie van 't gene datter was geappoincteert, en dat hy so menigmael gelooft en verklaert hadde, van te gouverneren by advijs van den Raed van State, en van de Staten: maer om dat het noch geen tijd en was van hem opentlijk te verklaren, maer de Staten noch te blindhocken, toonde hy twe brieven sonder ondertekeninge of rekeninge van namen, by de welke men hem hadde ontboden, datter eenige conspiratie was opgerecht tegen sijn persoon, om hem te vangen binnen Brussel of Mechelen, en dat hy daerom de selve plaetse hadde ingenomen tot sijne versekertheid. De copie van welke twe brieven hy mette Heere van Rassingem gesonden hadde tot Brussel, met eenige poincten, de welke hy wilde geeffectueert hebben, eer dat hy soude wederkeren binnen der Stad van Brussel, streckende in effecte, om mijn Heere van Heze (gekoren Capitein van der Stad) en met eenen alle de Borgeren de wapenen te doen nederleggen, om met dese praktijke te beter onvoorsiens de Stad van Brussel in te mogen nemen, gelijk hy 't Casteel van Namen gedaen hadde. Hoewel nu (seggen de voorschreven Staten datse hier door rechtveerdige oorsake genoeg hadden van mistrouwen: ja selfs van henlieden te wachten voor sijn Hoogheid, die alrede so merkelijk sijne meninge ontdekt hadde, en so veel Steden gevioleert en gebroken de tractaten van Pacificatie, so wel 't gene gemaekt was binnen Gent, als 't gene gemaekt was by maniere van eeuwig edict tot Marche in Famine, so wast nochtans verre dat hem yemand geroert hadde, om te doen of bewijsen eenige acte van vyandschap, maer ter contrarie hadmen aen hem gesonden den Heer Prelaet van Marolles, den Archidiaken van Ypre, en den Heere van Brus doende hem volkomen verklaringe van henluiden ongeveinsde en suivere meninge t' sijnwaers in alle getrouheid en onderdanigheid, hem ootmoedelijk biddende dat hy wilde alle suspicie afleggen, die op onwaerachtige en onseker overdragen gefondeert was, en remedieren de inconvenienten en veranderingen, die dit sijn extraordinarie vertrek op het Casteel van Namen en het innemen van 't Casteel van Charlemont mochten veroorsaekt hebben, met sijn wederkomste binnen Brussel. Hem belovende, behalven de voorseide getrouwheid, alle versekertheid tot alle, en tegen alle menschen, en de doen een exemplaer castiement, gelijkweerdig de verdiensten tegen de gene die men schuldig soude vinden van sulke bose conspiratie, en versochten tot dien effecte dat de beklaegde so wel als de beklagers soude werden genoemt, om daer op wettelijke informatie op te nemen, en behoorlijke justificatie te doen, 't welk sy tot verscheiden tijden vernieut hebben. Hem boven dien accorderende en presenterende boven sijn ordinaris wacht van Archiers en Hellebardiers, noch een wacht van Hooft-Capiteinen en soldaten totten getale van 300. haek-schutters te voet: maer 't was verre van daer dat sy yet van hem souden verkregen hebben, dewijle hy so vast stond op sijne aenslagen van Antwerpen en andere, dat hy meer en meer ontdekte sijnen quade wille en meninge, die ook daer uit voornementlijk was blijkende uit de geintercipieerde brieven, eensdeels hier voren verhaelt, die de Staten neffens dese hare justificatie hebben doen drucken. Voorwaer (seggende) doen wast tijd wat naerder te denken op hen luider saken, en met groote reden mistrouwen te hebben op sijne Hoogheid, om te voorkomen de bederfenisse die hen over 't hooft was hangende, want sy sagen hen genoeg als besloten en omcingelt, met apparentie van terstond op een bot dood-geslagen en vernielt te worden, behalven dat 't verlies van de Stad en 't Casteel van Antwerpen, henluiden in een oogenblijk soude hebben doen verliesen alle credit en middel, om te verkrijgen penningen en noodsakelijke munitien om de oorlog te voeren, waerom sy ook metter daed, middel gesocht hadden, hen te versekeren van 't Casteel van Antwerpen, door middel van den Heere van Bours, die den Heere van Tourlong gevangen nam, en sijn volk daer af jaegde. Waer door ook korts daer na de Duitse binnen der Stad leggende, door vrese de Stad verlaten hadden in handen van den Borgeren en Staten. So sy hen ook korts daer na versekerden van de Stad van Liere, waer in sy seggen gedaen te hebben 't gene een jegelijk kloek man die sijn leven, sijn eere, sijn huisvrou, sijn kinderen, en sijn Vaderland lief heeft, schuldig was te doen, hen selven ook quijtende in desen, in 't gene dat henlieden bevolen was, om wel toe te sien en acht te slaen op te gemeine welvaert van den Lande: want sy sagen klaerlijk, nadien de quade wille die sijn Hoogheid tegen hen genomen hadde, niet nieulijx sijn begin en hadde, uit eenige oorsake die sy hem hadden gegeven: maer hadde wortel genomen van het begin van sijne komste, en van dat hy ontfangen was totten gouvernemente; gelijk bleek by de voorschreven afgeworpene brieven, en dat die op ten selven tijd hadden begost uit te botten, en voorts te brengen de vruchten en effecten van alle vyandschap, so en was daer geen apparentie meer te hopen eenige remedie, en veel min van voortaen hen selven te laten bedriegen met woorden, en verdorven met ydele geloften en aenlockingen. Voorts verhalen sy sijne geveinstheden, leggende uit de geintercipieerde brieven van hem en van Escovedo, en dat niet jegenstaende hy hem veinsde, ja hem verbonden hadde by solemnelen eede justitie te doen van de misbruiken, moorderien, mutinerien, ongeregeltheden en wederspannigheden der Spangiaerden, volgende 't sevende articul van het eeuwig edict: nochtans in de brieven die hy (Don Ian) aen den Konink schreef, prijst hy hen lniden, en bid den Konink, dat hy soude willen bekennen en lonen de goede dienſten van de Hoofden en Spaense Capiteinen, die so grouwelijke daden bedreven hebben, noemende de selve by name en toenamen, en seggende dat hy de beschenkinge die den Konink henlieden soude doen, houden soude als gedaen aen sijn eigen persoon, waer in men klaerlijk siet (seggense) de grond van sijne meninge en voornemen, en

Desgelijx van 't kasteel van Charlemont.

Don Jan acht het innemen van 't kasteel van Namen voor den eersten dag van sijn gouvernement.

Don Jan alsegeert datter conspiratie is gemaekt tegen sijn persoon.

De Staten versochen dat Don Jan wederom tot Brussel soude komen.

Beloven hem alle getrouheid en versekertheid.

Presenteren hem boven sijn ordinaris wacht noch 300 haek-schutten te voet.

De geintercipieerde brieven van Don Jan openbaren sijnen quaden wille tegen de Staten en 't Land.

De Staten Generael versekeren hen van de stad en kasteel van Antwerpen. Ook van Liere.

Don Jans geveinstheid tegen de Staten ontdekt door sijne brieven.

en hoe ſy hen behoren te betrouwen op ſijn geloften en eeden. Sy verhalen mede de geveinſtheden by hem gebruikt tegen den Prince van Orangien, als hy hem ſchreef de vriendelijkſte brieven van de wereld, dat hy dan niet op en hielt van te ſenden in Engeland en Duitſland, ja over al Chriſtenrijk, en boden en brieven, by de welk hy hem ſwaerlijk heeft geaccuſeert, en ſchandelijk belaſt met alle miſdaden die hem mogelijk zijn geweeſt. 'T ſelve is ook (ſeggende) geſien geweeſt nopende de Koninginne van Engeland, tegen de welke (gelijk bleek by de brieven van Eſcovedo, gelijkformig den genen die Antonio Perez ſchrijft uit Spangien) ſo hy voorgenomen hadde een aenſlag van haer Rijke te beſpringen, ſo heeft hy nochtans gebruikt alle de gelaten die mogelijk waren, op dat hy haer ſoude mogen perſuaderen, dat hy boven alle ſaken begeerde en ſochte haer vriendſchap en goede gebuurſchap. Maer (ſeggenſe) laet ons eens aenmerken hoe dattet mogelijk is, dat de Staten van herwaers-over de oorlog ſouden hebben mogen ontgaen, in een ſulke en ſo openbare verklaringe van de quade meninge van ſijne Hoogheid, of wat dingen dat ſy ſouden hebben mogen doen, om hen ſelven te onderhouden in vrede en geruſtigheid meer dan ſy gedaen hebben. Sijn Hoogheid blijft altijds ſtaen op twe poincten, te weten: **De bewaringe van de Roomſe Catholijke Religie, en de gehoorſaemheid diemen den Konink ſchuldig is**, ſeggende, dat hy niet en pretendeert tot eenige andere ſake ter wereld, en ontfangen hebbende voldoeninge op te ſelve, dat hy wil boven alle ſaken procureren de welvaert en ruſte van den Lande. Wat behoorden ofte mochten nu de Staten (ſeggenſe) doen dat ſy niet volkomenlijk gedaen hebben? aengeſien dat van den beginſel van 't voorſeide accoord, ſy hem gegeven hebben alle contentement en voldoeninge, by de generale verklaringe, ſo wel van de Biſſchoppen, Prelaten, Univerſiteiten en Collegien, nopende het eerſte poinct, als van die van den Raed van State, aengaende het twede. Gelovende en proteſterende altijds dat ſy hen houden ſouden binnen de palen en limiten van de Pacificatie van Gent, gelijk ook ſijn Hoogheid hem ſelven ſo dikwils by ſeer ſolemnele eeden heeft verbonden, altijds verklarende dat ſijn meninge en wille ſulx was, daer na ſo hebben de Staten in alle haer actien, beworpen en brieven, metten kortſten geſeid, in alle 't gene dat ſy gedaen en gehandelt hebben, altijds geproteſteert van deſe twe poincten, en hebben hen ſelven daer in verbonden in alle manieren van der wereld, en metter daed ſo hebben ſy die onderhouden in alder manieren die mogelijk waren. Want aengaende de Religie, men ſoude niet konnen bewijſen dat in eenige Vryheid of Dorp ſoude gebeurt zijn eenige veranderinge: ja alle ceremonien hebben gedaen geweeſt, ſedert de voorſchreven Pacificatie en accoord met meerder vierigheid en yver, dan ooit daer te voren: ſo wel in ſolemnele ſaken en proceſſien generael, als in particuliere oeffeningen. En gelijk den Nuncius van de Paus ſelfs heeft verklaert, dat hy daer af hadde alle goed contentement, en dat hy ſijne Heiligheid daer af ſoude adverteren: diergelijke contentement hebben ook gehad ſijne Doorluchtige Genade van Luik, en de Ambaſſadeurs van den Keiſer.

En aengaende de ander poinct van de gehoorſaemheid diemen den Konink ſchuldig is, hebben de Staten (ſeggenſe) hen ſo in gequeten, datter met reden niet op en valt te ſeggen, want al de wereld is kenlijk, met hoedanige begeerte, yver, blijdſchap, willekom en magnificentie datſe ſijn Hoogheid ontfangen hebben, ſo haeſt als hy van wegen ſijn Majeſteit getoont heeft dat hy hen luiden heeft willen ruſte en vrede geven, en met wat een ongeveinſtheid, eerbiedinge en onderdanigheid ſy hem hebben getracteert, allen den tijd dat hy by hen gebleven heeft: van 't beginſel datmen noch met hem tracteerde, hoewel de Staten, achtervolgende de Pacificatie van Gent, ſchuldig waren niet met allen te ſluiten, ſonder voorgaende advijs van den Prince van Orangien, Staten van Holland en Zeeland, nochtans om te bewijſen alle onderdanigheid, en 't reſpect, en de eere die ſy droegen totten Konink, en de uiterſte begeerte van dit arm en benaut Land te ſien tot eenige ruſte en ſtilligheid gebracht, heeft hen lieden doen voorgaen, ſonder te verwachten 't voorſchreven advijs, en hoewel ſy niet gehouden en waren ſijn Hoogheid voor Gouverneur t'ontfangen eer de Spangiaerds realijk vertrocken waren, ſo en hebben ſy dien tijd niet verwacht, maer om ſijn Hoogheid vriendſchap te doen, en te getuigen den vierigen yver van hen luider gehoorſaemheid tot ſijne Majeſteit, ſo hebben ſy hem voor den tijd ontfangen, ja ſonder in deſen ook te verwachten het advijs en approbatie van den Heere Prince van Orangien, en Staten van Holland en Zeeland, en hoewel ſy rechtvaerdige oorſake hadden ſijn Hoogheid niet t'ontfangen metten naervolg van de vremdelingen, die hy mede brocht, contrarie het 10. articul van 't voorſchreven accoord, ſo hebben ſy 't ſelve by oogluikinge gepaſſeert, om te betonen de grote begeerte die ſy hadden hem te dienen en onderdanig te zijn. Daer en boven ſo is heel kenlijk de grote naerſtigheid dieſe gedaen hebben, om hen lieder volk af te danken, ſo wel te peerde als te voet, ſo wel uitlanders als inlanders, ja eer de Duitſe eenen voet verſet hadden, om te verlaten de Steden die ſy herwaers-over in hielden: deſgelijx den groten yver dieſe getoont hadden, om hen te taxeren en overladen, om eenig middel te vinden totte betalingen der Duitſen, die ſy genomen hadden tot henlieder laſt, niet jegenſtaende dat ſy eer oorſake hadden een groot deel van dien te houden voor hare vyanden, en voor ſaccageerders en rovers van den Lande, al om te bewijſen de ſeer ootmoedige gehoorſaemheid en onderdanigheid tot ſijne Majeſteit. Ook en ſoude ſijn Hoogheid niet een enkel poinct konnen by brengen daer in ſy hen te buiten gegaen of vergeten ſouden hebben, en daerom gevoelende hem ſelven gedwongen, ſo ſtelt hy hem altijds aen de werken van den voornoemden Heere Prince van Orangien, Staten van Holland en Zeeland, mette welke de Staten niet en mogen belaſt noch beſchuldigt worden, gemerkt dat ſy altijds aen ſijne Hoogheid gepreſenteert hebben, in gevalle de voornoemde Heere Prince, Staten van Holland en Zeeland hen ſelfs in eenig poinct vergeten hadden, of niet en hadden geheel voldaen de pacificatie van Gent, te willen in ſulker voegen met hen luiden tracteren, dat ſy hopen die tot reden te brengen, of ſo niet, ſijn Hoogheid byſtand te doen, om te doen 't gene bevonden ſoude werden behoorlijk te weſen in voegen dattet geheel klaer is, dat de Staten daer in voldaen hebben ſo ſy ſchuldig waren, beroerende de conſpiratie tegen hem gemaekt, ſo hy ſeid, ſietmen wel te zijn een ſeer ydel pretext, nadien de Staten ſo dikwils hem ootmoedelijk hebben verſocht, dat hy ſoude willen verklaren de auteurs, voorſtelders of fauteurs van deſe conſpiratie, en ook de aenbrengers, met verbinteniſſe daer over ſulke exemplare juſtitie te doen, dat ſijn Hoogheid ſoude te vreden weſen, en al de wereld oorſake hebben, om hen te verſekeren van hen luider getrouwigheid en gehoorſaemheid tot ſijne Majeſteit, en ſijn Stadhouders en dienaers, anderſins en hadden de Staten geen middel om daer af te doen eenige bewijſinge, door dien datſe de auteurs niet en kenden. So dattet klaerlijk blijkt dattet maer geleende dexels en zijn, om een verwe te geven de begeerte die hy hadde om te komen totter oorlogen.

Voorts komen ſy op de brieven uit Spangien, ſeggende dat al en hebben die niet gearreſteert noch opgebroken geweeſt by de Staten, noch door haer lieder laſt datſe nochtans 't ſelve opbreken niet en hebben konnen vinden, dan wel tot propooſt totter bewaringe van den Lande, gemerkt daer door klaerlijk is ontdekt

Marginal notes (left): Don Jans geveinſtheid tegen den Prince van Orangien. (F. 291.) — En tegen de Koninginne van Engeland. — Don Jan ſeid niet te pretenderen dan bewaringe der Roomſe Religie, en de gehoorſaemheid diemen den Konink ſchuldig is. Seggen dat het eerſte poinct in te hebben gedaen alle ſatisfactie. — Deſgelijx ook 't twede poinct verſeiden ruim.

Marginal notes (right): Don Jan kan niet een poinct voortbrengen daer in de Staten hen hadden vergeten. — Don Jan ſocht hem t'excuſeren metten Prince en Staten van Holland en Zeeland t'onrecht te belaſten. — Sijn voorwenden van conſpiratie tegen ſijn perſoon, ſijn maer geſochte dexels. — 't Opbreken de geintercipieerde brieven heeft geſtrekt tot bewaringe van de Lande, en ontdecken mede de geveinſtheid in Spangie tegen de Staten en principale van de lande.

dekt een gelijkformigheid van geveinstheid in Spangien, mette gene diemen gebruikte herwaers-over, tegen de Heeren Staten van dese Landen. Sijn Majest. schrijvende tot sijn Hoogheid, dat hoewel hem swaer viel van alsulke personen te verdragen, noemende met name en toename de principaelste Heeren en Gouverneurs van de Provintien van den Lande, en ook dattet een herde saek is hen luiden deugt te doen, en van de welke hy niet wel en behoort te vreden te wesen, so moetmen nochtans hem voor een tijd daer na voegen, met meininge dat de saken wederom gebragt zijnde op eenen goeden voet, men die so sal tracteren, dat de goede niet meer oorsake en sullen hebben om hen luiden daer aen te stoten. En in de gene die de voornoemde Anthonio Perez schrijft aen Escovedo, de welke wil datse ook dienen voor sijne Hoogheid, worden klaerlijk ontdekt de aenslagen die sy hebben op Engeland, om also als Escovedo verhaelt hadde in sijne brieven aen den Konink, door middel van de Eilanden van herwaers-over 't selve in te nemen, waer toe hy hem gelooft alle bystand van wegen den Marquis de Los Velez. Aengesien dan dat Don Jan van allen tijden gepretendeert heeft 't land te stellen in oorlog en brand, en als Escovedo seid, dat dese sake moet geremedieert worden door vier en bloed; so en hebben de Staten niet konnen schouwen noch wijken een sulke dringende nood, ten ware sy hem hadden willen beschuldigt maken van een valse verraderie, en den Vaderlande meinedig te wesen, nadien sy van God en den menschen geroepen zijn, om beschermers te wesen van de privilegien, gerechtigheden en vryheden van den gemenen volke, van 't welke sy 't lichaem represenderen by de drie Staten, van de Geestelijke, Edele, en Steden, en dat niet alleen henlieder eed hen verbind, om 't gemeen volk in 't gene des voorseid is te beschermen: maer hebben ook den eed van den Konink ontfangen, insgelijx ook van sijne Hoogheid, om die onverbrekelijk te onderhouden en observeren, en daer en boven ook by de aliantie en vereeninge die sy gemaekt hebben, die selfs sijne Hoogheid heeft geapprobeert, so zijn sy daer in gehouden en verbonden op pene van meinedig te wesen, en gedegradeert van alle eere.

Ontdecken den aenslag op Engeland.

De Staten zijn van God en de menschen geroepen/ om de privilegien en gerechtigheden van den gemenen volke te beschermen.

De Ouder-heere van 't land mach geen oorloge aennemen sonder bewilliginge vande Staten.

De Staten mogen tegen den Ouderheer/ sijn macht misbruikende/ hem met gewelt tegenstaen.

En te meer sijnen Stadhouder.

En metter daed ist dat de Overheere, mits de Privilegien van den Lande, niet en mach oorlog voeren of verklaren tegen ander Prins of vreemt volk, sonder consent en wille van de Staten, ja ist dat sy (ingevalle de voorsz. Prince misbruikende sijn macht, brekende ware de privilegien, en tegen reden en gerechtigheid 't gemeine volk soulde dede) gehouden zijn henlieden daer tegen te stellen met geweld, en kiesen eenigen Gouverneur in overheid, tot ter tijd toe dat de bedreven fauten gerepareert zijn, als klaerlijk blijkt by de privilegien van den Lande, en exemplen van den Ouders, gelijkformig genoeg den geschreven rechten: wie is de gene die ontkennen sal (seggende) dat de Staten nu ter tijd niet en souden verbonden zijn door het devoor van henlieder vocatie, hen met wapenen te stellen tegen eenen Stadhouder van den Overheere, de welke noch eer hy van alle de Landen ontfangen was, en eer hy de principale poincten en conditien selfs voldaen hadde, daer op hy behoorde ontfangen te wesen, gelijkformig de eeuwig edict, alrede de wapenen neemt tegen de Landen, en vyandser wyse inneemt de sterke plaetsen, met meininge om al ten viere en swaerde te vernielen? en niet alleenlijk en soekt hem selven vry te maken van de verbinteniste daer in hy by eed en wederzijdig contract onverbrekelijk gehouden is: maer ook te verdrucken en geheel onder de voet te brengen de privilegien, gerechtigheden en vryheden van den Vaderlande, eintelijk verhaelt hebbende, dat sy (te weten de Staten) al voldaen hebben dat sy schuldig waren, en ter contrarien dat Don Ian niet en heeft voldaen de conditien daer in hy hem verbonden hadde doen hy ontfangen werd. So wederleggende sy eenige poincten die hy tot sijne justificatie by geschrifte heeft willen voorhouden, te weten dat het uitleggen der cijferen van de voorseide brieven, soude wesen een compositie ter wille gemaekt, nadien de solutie die hy naderhand geeft, genoeg openbaert dat hy die geschreven heeft, en dat ter uitleggen van de cijferen in sulker voegen gevisiteert is, in de volle vergaderinge der Staten Generael, daer by zijnde eenige van den Raed van State, datmen niet en kan noch behoort daer aen eenigsins te twijfelen, daer toe hy advoyerende een deel van de cijferen (gelijk hy gedaen hadde) noodsakelijk behoort dat de reste volgt, hem ook folgerende het argument dat hy neemt op de aenmerkinge des tijds da hy doen hadde geweest onder eens anders bewaringe; gemerkt hy lang daer na zijnde in 't volle gouvernement, hy tot schande en versmaetheid van de Staten, aen de Keiserinne geschreven hadde, de selve opleggende datse niet en wilden God kennen, noch haren Konink onderdanig zijn. En dat hy seid de brieven van Escovedo hem niet aen te gaen is een sake sonder fondament, dewijle hy hem in sijn brieven geheel gedraegt tot de selve: en dat hy seid dat den Prince hem was sterk makende, en dat de Staten van Holland hen niet souden hebben willen houden aen de resolutie van de Staten Generael, en dat hy daerom sijn persoon had goed gevonden te stellen op een verseckerde plaetse, en 't volk van oorloge niet af te danken, maer te behouden: dit en heeft (seggense) ook geen fondament, om dies wil dat hy ter contrarie behoorde so veel te meer te arbeiden, om te volbrengen zijn geloften en verbintenissen, en de ander Landen, daer van hy hopen mocht sijn particuliere hulpe, op sijn zyde te behouden en niet te verlaten en altereren door sulke heimelijke aenslagen en factien, zijnde seer onredelijk dat sijn Hoogheid verklaerd dat hy van sinne was de Staten te represenderen de poincten, in de welke de Prince van Orangien in gebreke was, om daer na hem te sommeren van sijn devoor, gemerkt dat van wegen de Staten hem selfs hebben gesonden geweest de artijkels die van de Pacificatie schenen te resteren, om van wederzijden voldaen te werden, daer op hy noit en hadde geantwoord, noch henlieden daer van eenige mentie gemaekt. Aengaende de waerschouwingen die hy seid hem gedaen te zijn by den Borg-grave van Gent in de maend van Mey, 't vervolg van de saken, en niet by gebracht hebbende der waerheid gelijk zijnde, behoorden hem meer dan versekert te hebben, om sulke rapporten geen gelove te geven, gelijk hy niet en behoorde gedaen te hebben 't gene de Heere Hertoge van Aerschot met hem soude hebben mogen geconfereert, dat van node was dit volk te handelen met soetigheid en reden, vresende nieuwe alteratien. Maer hier op hem gelijkformig te maken sijnen raed en advijs. En in allen gevalle behoorde hy hem te meer versekerd te houden, nadien sulke principale personagien van de Staten hen selven toonden so seer geaffectioneert totte versekertheid en bewaringe van sijn persoon, nadien sy op een simpel suspicie, hem so sorgvuldig gewaerschout hadden, waer door hy hem so veel te meer behoorde versekert te houden, dat sy, indien hem eenige andere sake overkomen hadde, niet en souden gelaten hebben hen devoor te doen, so wel om hem te waerschouwen, als om hem te beschermen. Ook en behoorde hy dese waerschouwingen, noch sijn vertrek op 't Casteel van Nament niet verswegen te hebben den Rade van State, Staten, noch de principale Heeren neven haer. De Staten souden wel begeren dat sijn Hoogheid by effect beweesen, de genegentheid die hy seid te hebben totten pais, en dat hy om so slechten oorsake, als alleen om de vrese en versekertheid van sijn persoon (also hy seid) in sulken perijkel en dangier stelt, so wel de Catholijke Roomse Religie, als de Landen van sijne Majesteit, door so grote versamen van vreemd krijgs-volk, die hy van alle zijden is makende.

Jan tot sijn justificatie by geschrift heeft willen by brengen. (F. 292.)

Wederleggingе eenigеr poincten die Don

Proteserende luide en klaerlijk voor God en de menschen, dat sy van alle de ongevallen die spruiten sullen uit de oorloge, in gevalle men daer toe

Pro-statie van de Staten

moet

Generael voor God en de menſchen.

moet komen, de welk ware tot hen luiden ſeer groot verdriet, geenſins ſullen beſchuldigt zijn, aengeſien ſy geen oorſake daer toe gegeven en hebben, maer ter contrarien by alle middelen die mogelijk zijn gearbeid om die te beletten, hebbende tot noch toe geen ander beukelaer gebruikt, dan van requeſten en ſoete vertoningen, en preſentatien, de welke hen niet en hebben geprofiteert, en bidden met eenen alle goede Patriotten, en de gene die haer eigen welvaert, en van haer luider huiſvrouwen en kinderen liet hebben, en de vryheid die ſy ontfangen hebben van haer luider voorvaders, voorſtaen, dat ſy willen met hun macht, advijs en middelen hen luiden helpen, jonſtig zijn, en byſtaen, ten einde, dat ſy ſouden mogen van hen luiden en hen nakomers afkeren een ſo onrechtveerdig en onredelijk geweld, en een jok van ſlavernie, ſo onweerdig en onverdraeglijk.

Der Staten verſoek aen den Koninck en alle Potentaten en Princen van Chriſtenheid.

Ook bidden ſy ootmoedelijk den Koninck, henluider Overſte-heere, en natuurlijken Prince, den Keiſer, en alle Koningen, Princen en Vorſten van Chriſtenrijk, dat ſy willen met een ooge van juſtitie en gerechtigheid, vergeſelſchapt met deerniſſe en medelijden, aenmerken hen luider verdruckinge in deſen uiterſten nood, die hen heeft geforſeert en bedwongen de wapenen aen te vaerden tot hen lieder defenſie, tegen de gene die ſy ontfangen hadden, en met alder herten begeerden te eeren, dienen, en onderdanig te zijn in alre getrouwigheid. En dat ſy niet en ſouden willen eenigſins geloven, dat dèſe oorloge ſoude by hen lieden ſtaende gehouden zijn door vermetenheid, of door begeerte van nieuwigheid, of uit eenige wille van te verworpen de gehoorſaemheid diemen ſijne Majeſteit ſchuldig is, maer door enkel kracht en nood van hen ſelven te bewaren tegen de uiterſte verdruckinge, van de gene die hen willen ſien in alder manieren gedeſtrueert, en om te houden ſtaende 't gene, daer toe dat ſy verbonden zijn van wegen 't Goddelijk en wereldlijk recht.

En daerom bidden ſy ſeer ootmoedelijk datmen hen byſtand doen wil, in een ſo rechtveerdige en goede querele, en dit arme Land bewaren, van de welke alle de Landen van Chriſtenrijk over alle tijden ontfangen hebben, en noch ſullen mogen ontfangen (waerd dat de ſtraffe ongemaniertheid haerder vyanden wilde gedogen) ſeer veel commoditeiten.

In de welk ſy God eenen ſeer aengenamen dienſt ſullen doen, en een ſonderlinge deucht voor geheel Chriſtenrijk, en ſullen de voorſeide Staten verbinden hen te dienen, en bekennen by alle ootmoedige dienſten t'henwaers.

Verſockende ſeer ernſtelijk, dat zy niet en willen vreemd vinden in reſpect van de diſpoſitie van de ſaken, iſt dat de voornoemden Staten, ja ſelfs die van Holland en Zeeland, en de voorſeide Heere de Prince van Orangie, achtervolgende het twede articul van de Pacificatie gemaekt tot Gent, hen t'ſamen gevoegt hebben, met henlieder machten en middelen, om met gelijkerhand te wederſtaen, en van hen te drijven de furie van henluider vyanden, en te voorſien tot hen-luider ruſte en verſekertheid.

Ik moet hier noch by voegen ſeker geſchrifte / 't welk Don Jan heeft openbaerlijken doen aen plecken binnen Antwerpen op alle Cruis-ſtraten / en voorts voor herbeuren en andere plaetſen daermen gewoonlijk is de afgekondigde ordonnantien te affigeren / met welk geſchrifte hy te niet doet het placcaet by den Raed van State tegen de gemutineerde Spangiaerden (daer by de ſelve voor wyand verklaert werden) uitgegeven : Dit geſchrifte was luidende als volgt:

Don Jan verklaert de Spangiaerden.

DOn Ian van Ooſtenrijk, &c. Alſo ſijne Majeſteit geordonneert heeft dat het Spaenſe, Italiaenſe, en Bourgonionſe Krijgs-volk uit den Lande vertrecke, ſo om dat hy de ſelve elders van node heeft, als om dat de voorſcheven Staten ſijne Majeſteit daerom gebeden hebben, gemerkt dat indien tijd ſy aldaer geweeſt zijn, eenige beroerten ontſtaen zijn by gebrek van betalinge, in voegen dat vertreckende tegenwoordelijk uit deſe Landen, ſo iſt recht dat een yder wete de voldoeninge die ſijne Majeſteit van haren dienſt heeft. Ik belove by deſe tegenwoordige alle den genen dieſe ſullen ſien, dat alle de luiden van oorloge voorſchreven ſijne Majeſteit wel en getrouwelijk hebben gedient, de welk hen gerecompenſeert ſal werden, een jegelijk naer ſijn qualiteit en dienſt, niet tegenſtaende dat een deel des voorſchreven krijgs-volx hen in de voorſchreven beroerten hebben ontgaen, en ſonderlinge die van Aelſt. En iſt nood ſo ſchaf ik af het Placcaet tegen hen uitgeſproken den 26. Iuly des voorleden jaers, en verklaerſe voor goede en getrouwe, en dat ſy als ſulke ſijne Majeſteit hebben gedient. Gedaen tot Loven den 8. Marty, anno 1577. En was ondertekent, *Don Johan.* Lager ſtond, ter ordonnantie van ſijne Hoogheid : ondertekent *Franciſco Guilliaumes* pour Secretaire: **Noch ſtond lager** / ſijne Hoogheid atteſteert dat alle het krijgs-volk de welk herwaers-over heeft gedient, hem wel en getrouwelijk hebben gedragen. Hy ſchaft ook af 't Placcaet 't welk tegen hen is uitgeſproken.

Maerden hier te Lande geweeſt hebbende / den Koninck wel en getrouwelijk gedient hebben / en doet te niet het placcaet tegen hen uitgegeven.

DEſe voorſchreven juſtificatie en proteſtatie hebben de Staten in druk laten uitgaen in ſeven diverſe talen. In Latijn / Hoog- en Neder-duits / Frantois / Italiaens / Spaens en Engels / op dat alle volkeren van geheel Europa ſouden mogen verſtaen / wat een rechtvaerdige ſake hen hadde gedwongen de wapenen tot hunne defenſie in handen te nemen / en ter contrarie de onrechtveerdige / wrede onverſoenlijken haet die Don Jan tegen de Staten en het Land voorgenomen hadde uit te voeren. Sy hebben ook de ſelve hare juſtificatie met expreſſe boden en by gevoegde brieven aen meeſt alle Potentaten van Chriſtenheid geſonden : in de brieven baden ſy / nademael men uit hare juſtificatie ten dele konden verſtaen en ſpeuren / dat Don Jan in plaets van de gemaekte vrede te onderhouden / voorgenomen hadde hen-luiden liſtelijk te abuſeren en op eenen bot onvoorſiens te overvallen en ruyneren / en dewijle Don Jan tegen henluiden alle Chriſten Potentaten geſocht hadde op te hitſen mette alder-onrechtvaerdigſte calumnien / en dat ſy daerom waren gedwongen tot haerder verantwoordinge / de waerheid en haer onnoſelheid en onſchuld klaerlijken te openbaren / datſe doch gene paſſagie van krijgs-volk tegen hen gelicht door hen Land / noch geen lichtinge in het Land en ſouden gedogen : interponerende mede haer goedwilligheid en credit aen den Koninck van Spangien haren ſoubereinen Prince / op dat hy hem niet en wil laten ophitſen / noch vergrammen tegens ſijne getrouwe en onderdanige onderſaten : maer dat hy Don Jan expreſſelijk wil bevelen op te houden van de wapenen tegen haer te gebruiken / en van ſodanige onrechtveerdige entrepryſen afſtand te doen / om groter inconvenienten en ſchaden die daer uit ſouden ontſtaen / voor te komen / niet alleenlijk aen ſijne Staten / maer mede door de ganſche Chriſtenheid. Henluiden op 't alderootmoedigſte recommanderende in der ſelver goeder gratie. Deſe brieven waren gedateert den 24. October / 1577.

De Staten Generael ſenden haer juſtificatie aen alle Chriſten Potentaten.

Wat Don Jan tegen der Staten juſtificatie uitgeeft.

Hier tegen is van wegen Don Jan ſekeren tijd daer na seker boexken in druk uitgegaen met deſen titul: Waerachtig verhael van 't gene des in deſe Nederlanden geſchied is, ſedert de aenkomſte des Heeren Don Iohan van Ooſtenrijk, Koninklijke Majeſteits Stadhouder, en Capitein generael over de ſelve Landen. Dit boexken is gedeelt in vier delen / in het eerſte deel werd verhaelt het goed devoor en officie by hem gedaen / ſo wel voor als na ſijn aenkomſte totten gouvernemente generael: in 't twede deel 't gene Don Jan ſuſtineert by den Prince van Orangien / en de Staten van Holland en Zeeland gedaen te zijn

tegen de pacificatie en gemenen ruste van den lande: tn't derde deel 't gene by den Staten Generael gedaen is tegen de pacificatie / en de conspiratien en intelligentien die sy gehad hebben metten Prince van Orangien: En in de leste partie is verhaelt de solutie en antwoorde op de objectie van de voorsz justificatie.

(F. 293.) En op dat niet en schijne dat ik de schriften van d'eene partie meer verhale als d'andere / so sal ik het inhoud van desen mede alhier sommarie stellen / en den leser en nakomelingen het oordeel van beiden bevelen uitte daden en geschiedenissen: want het geen konst en is ook een quade sake te verbloemen / hoewel uit het verhael van dit geschrifte / / selfs genoeg blijkt / dat tot gehele justificatie van Don Jans sake geen ander fundament en werd gestelt / dan alleen de conspiratie tegen sijn persoon / daer van niet ter wereld is gebleken / en over sulx maer versierde dexels en schijnen te wesen / sonder waerheid of eenig fundament / want andersins soudemen de brieven en daer op men 't selve wilde funderen / wel te voorschijn gebracht hebben: doch also 't selve onwaerachtig is / en heeft men 't selve niet konnen doen in't minste noch in't meeste / maer sich alleen met woorden en seggen moeten behelpen / om den gemenen man een appelken te geven / om mede te spelen.

» SO veel dan 't eerste deel aengaet / word geseid: dattet in den eersten een jegelijk kenlijk is / in wat hasart / perijkel / en dangier de Heere Don Jan sijn eigen persoon gestelt heeft / (passerende sijn derder in » onbekende klederen te poste door Vrankrijk) om sich » te eer herwaers-over te begeven / en door sijne presentie » tie 't vier der inlandser oorloge te blussen: en dat hy na » sijn komste binnen Luxenburg / 't welk was den 3. » November / 1576. alle uitterste blijt gedaen hadde / » om alles te appaiseren / en de saken ten besten te voe» gen dat mogelijk was. En hoewel hy als doe wel » groote redenen hadde te straffen de gene die (sonder » oorsake) so vermetelijk tegens God en den Koninck » hadden gerebelleert / so mits de uitheemse krijgs» luiden die hy omtrent sijnen persoon hadde / en ook » anders bestelt waren / als andere die de beste steden » en sterkten van den lande in hadden en occupeerden: »» nochtans om de sonderlinge affectie die hy den lande »» was toedragende / en bysonder tot bewaernisse en con»» servatie van de Catholijke Religie / en van de behoor»» lijke gehoorsaemheid en onderdanigheid van sijne »» Majesteit / en principalijk op de versekertheid die »» hem so menigmael hadde toegeseid geweest / datter »» anders niet en was dat de gemene ruste belette dan » het blijven der Spangiaerden in dees landen. Heeft » te breden geweest de voorleden faulten te vergeven: en » na verscheiden communicatien heeft by 't accoord den » 12 Febr. tot Marche in Famine gemaekt / geaggreert de Pacificatie van Gent / met alle alsulke condi» tien van de Staten na haer eigen goeddunken hadden » doen stellen / niet jegenstaende dat by de selve Prince » van Orangien en sijn aenhangeren te seer groten voor» deel en avantagie gegeven was: en dat ter contrarie » sijne Majesteit daer by bleef gepresjudiceert in vele di» verse poincten van groter importantie / welke ac» coord hy / om meerder vastigheid / en om te weren » alle mistrouwen / by den Koninck hadde doen ratifi» ceren / mits ook wederom gevende alle gepretendeer» de privilegien en al 't gene daer toe behoorde / so wijt » en breed als de onderseten hadden mogen wensehen / » met een seer willige en liberale concessie van peise / » ook mede brengende een eeuwige vergetenheid van al» le 't gene des daer te voren gedaen en gepasseert was.

» Welke saken getracteert zijnde / heeft sich selve te » rugge stellende alle diffidentie / sonder eenige guardie / » dan die hem de Staten ordonneerden onder den last » van den Hertoge van Aerschot / gestelt in handen en » macht van de Staten / eerst tot Namen en daer na toe » Loven / aldaer etlijke dagen blijvende als een pri» vaet persoon / ontfangende seer gunstelijk alle die by » hem quamen sonder eenige distinctie van de gene die onlanx te voren sich grotelijx vergeten hadden: ver- « eerende eenige van dien met principale officien / so « van Raed van State / als van goubernemente van « de Landen en Provincien / en andere met weldaden « en pensioenen: hebbende ook met sijn presentie wel « willen vereeren de vergaderingen en banketten van de « Gilden van de Steden daer hy geweest was / aldaer « men sijn liberaelheid en familiare conversatie wel « heeft konnen merken en bekennen / hem middelertijd « employerende om ten betekenden dage de Span- « giaerden / Italiaens / en Bourgoingnons te doen « vertrecken uit alle de sterkten van den lande diese als « doen noch occupeerden / en de gebangenen te doen « ontslaen: en de steden en kastelen te doen stellen in « handen van de ingeboren van den lande / gelijk de « Staten 't selve begeert hadden / en om 't vertrecken te « accelereren / hadde hy den Staten geleent sekere gro- « te somme van penningen / die resteerden te furneren « van de 600000. guldens by hen belooft / sonder dat « hem van de selve somme als noch restitutie gedaen « was. Binnen welken tijde door middel van eenige « vreemdelingen (na de advertentie van de Marquis « van Havre en des Heere van Mondune / Agent van « de Koninck van Vrankrijk) by de Heeren van Bon- « nivet en Bellangerville / verstand hebbende metten « Grave van Lalain en den Heere van Champangny / « en eenige andere van de Staten (die de voornoemden « Marquis te kennen gaf) werde te Brussel gepractiseert / door instigatie van den Prince van Orangien « en sijn complicen / de hand te slaen binnen Loven op « den persoon van Don Jan / tot welken einde sy om- « trent de voorsz stad geleid hadden seker getal van « krijgsvolk / om 't selve afgrijselijk feit te doen en per- « petreren. En hoewel dat men om de grote boosheid « van 't selve feit / wel oorsaek hadde om de selve in « strenge en scherpe gevangenisse te houden / heeft men « die alleen belast in haer logijsen te blijven / en sonder « vorder daer op te informeren / de selve wederom ont- « slagen / onder 't dexel van niet te vallen in de indigna- « tie van eenige nabuur Prince / daer van de voorsz « gearresteerde sich beroemden gesonden te zijn. Den « 3 dag May daer na had hy sijn inkomste tot Brussel « gedaen: en vier dagen daer na werd hy ontfangen « totten goubernemente generael / doende den eed die « hem de Staten voorhielden / gelijk hy ook terstond ex- « pedieerde tot haren genoege / de poincten en articulen « die hem de Staten voorhielden. En van doen voorts « begost hy wel ernstelijk sich te begeven tot expeditie « van de affairen sijn goubernemente beroerende / by « advise van de Raed van State / secrete / en finantien / « mitsgaders van de Gouverneurs en Provinciale Ra- « den na de sake en materie vereiste. Hebbende binnen « korten tijde dikmael by hem ontboden de voorschreven « Staten / wesende in de stad van Brussel / beschicken- « de boven alle saken dat de justitie (eenig pilaer en fun- « dament van de Republijke) haren ordinaris trein en « gank soude mogen hebben. Gevende audientie allen « den genen die in 't generael of particulier t'allen uren « en tijde 't selve begeerden. De Prince van Orangien « en sijne dienaren of ministers / en namentlijk Alde- « gonde en Theron deden daer tegen alle beletselen die- « se mochten / en solliciteerden als doen secretelijk / dat- « men sijnen (Don Jan) persoon soude versekeren / wel- « ken eerlosen en bosen raed / so veel vermogens gehad « heeft onder verscheiden gealtereerde en wederspanni- « ge menschen / dat luttel dagen daer naer de Burg- « grave van Gent / in de middernacht (wesende sijn « Hoogheid te bed / en in slape) by de selve gekomen en « aengebracht heeft / 't geen hy daer van gehoort en ver- « staen hadde / seggende dattet meer dan tijd was / dat « hy sijnen persoon soude versien / gemerkt men was « tracterende om hem te apprehenderen / aentasten of « dood te slaen / mette gene van sijnen huise / hove en ge- « volge / daer by voegende dat hy geensins versekert en « was binnen Brussel: en op datmen hem te beter ge- « love soude geven / seide en verklaerde veel treffelijke « redenen van sijn wetenschap / daer van hy indachtig « mocht wesen / indient hem gelieffde. Dies niet jegen- «

staende

» ſtaende bleef hy gedelibereert t'effectueren 't gene des
» van ſijnder zijde reſteerde te volkomen aengaende de
» puncten van 't voorſchreven accoord. Tijdende niet te
» min van de gemeente van Bruſſel verſcheiden indi-
» guiteiten / moetwilligheden en inſolentien / ſulx dat ſy
» dikmael groot rumoer en ſorglijke alteratien ſuſciteer-
» den en oproerden / en ſo verre gekomen waren / dat-
» ſe zijne guardye (alleenlijk van 80 buſſchieters / die
» hem by de Staten waren toegevoegt) hebben willen
» overvallen en gewelt doen / op den ſelven dag dat hy
» hem op 't Stadhuis vond / om aldaer te ſien paſſeren
» de ſolemnele proceſſie van der Kermiſſe / hem willen-
» de verwaendelijk gebieden en voorſchryven met wat
» volk hy hem ſoude laten dienen / en niet alleenlijk hem
» afnemende zijne domeſtijke dienaers uit Italien ge-
» komen / de ſelve nalopende achter ſtraten met inju-
» rieuſe propoſten en dreigementen tot opte voorplaets
» en baelien van den Hove: overgevende ook diverſe on-
» tamelijke requeſten / door ingeven van eenige princi-
» pale van de voorſchreven Staten / en ook by handen
» van etlijke Heeren / die ſich maekten interceſſeurs en
» middelaers van de voorſchreven borgeren / om ſon-
» der weigeringe / by na met forſe te extorqueren al 't ge-
» ne t'haren propooſte was dienende / ſonder hem daer
» in / noch in veel andere ſaken te dragen eenig reſpect /
» noch ook gehoorſaemheid in de geboden en bevelen by
» hem gedaen als Stadhouder en Gouverneur Gene-
» rael: maer by diverſe ſchandelijke geſchriften en op-
» roerige propooſten / hebben zijn perſoon en actien al
» om begrepen en geblameert. En hoe wel hy de Ma-
» giſtraet van Bruſſel hadde doen ſeggen / dat ſy recht
» en juſtitie daer over doen ſouden / en hebben ſy noch
» de Staten ſulx niet willen doen. Daerom en heeft hy
» nochtans niet gelaten (hoe wel de voorſchreven inſo-
» lentien dagelijx vermeerderden) terſtond te handelen
» op 't afdanken van de Hoogduitſen leggende binnen
» Antwerpen / en andere Steden in garniſoen en beſet-
» tinge / en want daer groote ſwarigheden in voordielen /
» overmits de grote ſommen daer toe haer ſchuld be-
» droeg / en die men met hen alvoren doen moſte / hadde
» te breden geweeſt ter ernſtiger begeerte van de Sta-
» ten (met interventie ook van de Gedeputeerden des
» Heiligen Rijx) hem te tranſporteren binnen Mechе-
» len / welke ſtad de Overſte van de Hoogduitſe en Ge-
» deputeerde van de Staten gekoſen en bevonden had-
» den voor de verſekerſte / om oploop en beroerte der ge-
» meinten te verhoeden / indien ſy binnen Bruſſel geko-
» men hadden om de voorſz afrekeninge te doen. Van
» heeftmen ſedert verſtaen dat etlijke ſich verboordert
» hadden eenige beroerte te maken aen een van de poor-
» ten / daer door men dacht dat ſijn Hoogheid ſoude ver-
» trocken hebben / om ſijn vertrek te beletten / 't welk niet
» en ſuccedeerde na hun voornemen en aenſlag / alſo hy
» door een ander poorte uitgereden was: en binnen Me-
» chelen gekomen zijnde / was aldaer ſekeren tijd geble-
» ven / aſſiſterende met zijn autoriteit en credit de voorſz
» afrekeninge / op dat eenig accoord gemaekt ſoude wer-
» den tuſſchen de voorſz Staten en Hoogduitſen / den
» welken ſo weinig gepreſenteert werde / dat ſy niet en
» konden appoincteren. En en worden ook aldaer de
» ſwarigheden niet geuit by gebreke van gelde / dat de
» voornoemde Staten moſten opbrengen en furneren /
» de welk oorſake was dat ſy als doen uit den lande niet
» en vertrocken.

Hier en kan ik niet voor by gaen te ſeggen / datmen hier ſiet hoe blauwelijk deſen handel mette Duitſen werd verhaelt / en gelijk als of het accoort en afreke-ninge metten Duitſen / geſchort hadde aen het op-brengen der penningen die de Staten moſten furne-ren / en dat de Staten ſo weinig preſenteerden aen de ſelve Duitſen / verſwijgende ondertuſſchen den han-del en aenſlagen die hy (Don Jan) met henluiden
(1294.) maekte / dat hyſe in zijnen dienſt ſecretelijk aen nam / de ſelve tegen de Staten oprockenende / om uit de ſte-den daer ſy in garniſoen lagen niet te vertrecken ſon-der genoegſame betalinge / alles contrarie zijne ſolem-nele beloften den Staten gedaen / en voorder ſal in't ver-volg geſien werden / dat alle't fundament daer hy op bout zijn juſtificatie / niet dan opgeſochte en verſierde dexels en zijn.

Beginnende middelretijd de Gemeinte van Me- “
chelen op te ſtaen tegen zijn Hoogheid / door exhortatie “
en practijken van de gealtereerde van Bruſſel geko- “
men / onder dexel van eenige quade geruchten / tijdin- “
gen en ſchriften daer mede ſy de ſelve verwekten tot be- “
roerte / en confirmeerden ſich ook de advertentien van “
de voorſz conſpiratien / in der voegen dat ten ſelven tij- “
de de Hertog van Aerſchot by familiare propooſten “
die hy met zijn Hoogheid hield / betreffende den ſtaet “
van de ſaken van de landen en andere / ſeide hem (wan- “
delende t'ſamen in Junio leſtleden) dat hy noch ook “
die van zijnen huiſe / hove en gevolg / geenſins verſe- “
kert en waren / en datter confederatien / liguen en “
verbonteniſſen gemaekt worden van de gene die ſich “
noemden en droegen teekenen van Contra-Johanni- “
ſten / en datter ſaken gehandelt wierden tot zijn nadeel “
en prejudicie / en van den genen van zijnen huiſe / hove “
en gevolg: daer by voegende / dat d'eerſte reſolutie van “
den Prince van Orangien van 't aentaſten van zijn “
perſoon / als noch in trein was / in conformiteit van “
dat de Prince / voor d'aenkomſte en 't ontfangen van “
zijn Hoogheid totten gouvernemente / aen de Staten “
geſchreven hadde (daer van de Hertog ſeide copie te “
hebben) dat ſo lange hy niet in handen en geſayſeert “
was / de Staten niet en ſouden konnen komen ten “
einde daer toe ſy pretendeerden / en dat mitsdien van “
node was ſich te verſekeren van zijn perſoon. Waer “
op Don Jan vraegde / waer de trouwe / geloof en be- “
lofte was? antwoorde de Hertog wyelijk / datter geen “
trouwe noch geloof meer en was / en op de replijque “
tot wat einde ſy hem ſouden willen ſayſeren / de Her- “
tog antwoorde formaliter / om u te doen teekenen al “
't gene des ſy willen ſullen: vragende Don Jan daer “
op voorder / wat ſouden ſy willen? Gaf daer op de Her- “
tog voor antwoord / liberteit en gelijke dingen: waer “
op replicerende zijn Hoogheid / indien ik 't ſelf de niet “
en wilde teekenen / wat ſouden ſy my doen? antwoor- “
de den Hertog / 't gene des geſchied was aen ſekeren “
Hertog of Prince / die wy herwaers-over gehad heb- “
ben / te weten: nadien ſy u gedrongen ſullen hebben “
haren wille te doen / ſullen u met uwen volke ter ben- “
ſteren uitworpen / en op hare ſpieſen ontfangen. Wel- “
ke propooſten alſo voleind zijnde / ſeide en verklaerde “
zijn Hoogheid voor 't Slot van dien / dat een Prince / “
Furſt of Heere / niet en behoorde te blijven daer hy ge- “
lijke propooſten voor de twede reiſe ſoude mogen ho- “
ren / van wat ſoorte van volk dattet ware / ſonder daer “
in te mogen remedieren / en veel min behoordemen te “
verwachten 't effect en ſucces van dien / door welke “
advertentien en propooſten / confirmerende voorgaen- “
de advertentien en inditien / zijn Hoogheid grote en “
wettige oorſake hadde / te houden voor waerachtig de “
ſuſpicie daer hy in gevallen was. So dat hy in menin- “
ge was geweeſt / heimelijk in poſte na 't land van Lu- “
xenborg te vertrecken / maer om dat de wegen en paſ- “
ſagien vol krijgsvolk waren / was hem 't ſelve te peri- “
culoos / dreſende bekent te werden / ſonder nochtans “
t'onderlaten te bedenken op middelen / om hem te tret- “
ken uit handen van de Staten / die hem ſo grote vyan- “
den waren. En weſende geheel verſekert / dat de voorſz “
liſten tegens zijn perſoon / tendeerden om den Conink “
te beroven van zijne Souvereiniteit en Overheid / en “
in 't land te brengen een liberteit / tendeernde tot aboli- “
tie van de oude Religie. So en konde hy niet onderla- “
ten den Heere Terlong / en den ſoldaten van 't Caſteel “
van Antwerpen voor te houden d'obligatie die ſy den “
Conink ſchuldig waren / hebbende deſelve niet anders “
voorgehouden geweeſt / dan datſe haren eed ſouden “
quijten / en bewaren 't geen ſy t'haren laſt hadden tot “
dienſt van haren Conink en Prince Souverain. Was “
ook gedrongen hem te behelpen mettet krijgsvolk “
dat hy by der hand hadde / en in de ſteden onderhou- “
den werden die zijn Majeſteit toequamen / tot con- “
ſervatie en bewaerniſſe der ſelver / daer van haer de “
Staten met geen reden en hadden te bemoeyen of te “
beklagen. En alſo in de ſelve conjuncture de occaſie “

„ sich begâf dat de Princesse van Byaren / Hertoginne
„ van Vendosme / wilde komen na de fonteinen van
„ Spa in 't Land van Luik / so en mocht hy hem niet
„ excuseren de selve tegens te rijden / ontfangen en wil-
„ lekomen tot Namen / passagie van de voorschreven
„ Princesse. Tot Namen wesende / en al daer besich
„ zijnde om de Princesse te tracteren / heeft wederom
„ diverse advertissementen ontfangen / gesonden we-
„ sende by diverse geloofwaerdige personen / ook we-
„ sende by den voornoemden Prince / inhoudende in
„ effecte dat de selve Prince / en eenige principale van
„ de voornoemde Staten / de voorschreven conspira-
„ tien tegen zijnen persoon hadden voorgenomen / waer
„ datmen hem soude konnen bekomen / rieden hem op
„ zijn hoede te zijn / hem niet op den weg te begeven /
„ om de embuscade die men hem soude mogen stellen /
„ om hem te betrapen / en dat hy noch te Namen niet
„ seker en was / en concurrerende noch met al 't gene
„ voorschreven is de grote suspicien en inditien / dat-
„ men omtrent Namen sag alle de wegen vol afgedank-
„ te soldaten / die de Grave van Egmont / Heer van
„ Heze en andere / sonder zijnen (Don Jans) last of
„ weten van nieus lichten en aennamen / siende ook an-
„ dere met hopen wandelende binnen de stad ja tot bin-
„ nen en omtrent den Hove en Palleise: so delibereer-
„ de hy met eenige personagien van qualiteit / om hem
„ uit den voorschreven dangiere en pericul te stellen /
„ en sich op 't voorschreven Slot van Namen te bege-
„ ven / so hy mochte doen als Stadhouder en Gou-
„ verneur Generael: en werd voorts op 't voorschre-
„ ven fundament verhaelt / den handel en communica-
„ tien over en weder over gehouden / de welke uitte stuc-
„ ken en geschriften selve hier voren verhaelt nader en
„ waerachtiger te sien zijn / dan die hier wel werden
„ geinterpreteert / om de sake van Don Jan schoon /
„ en der Staten sake buil te maken. Voorders werd
„ aldaer geseid / dat gedurende dese handelinge en com-
„ municatie / de selve Staten hadden ontboden den
„ voornoemden Prince van Orangien / en solemneli-
„ ken daerom gesonden / om by hem te komen / om al-
„ daer te presideren / regeren en gebieden / gelijk sy
„ naderhand hebben betoont: hebbende den selven ge-
„ maekt Ruwaert of Gouverneur / Superintendent
„ van Brabant / en aenmerkende datter geen hope en
„ was om te reconcilieren / en nochtans niet willende
„ eenige hostiliteit doen sonder expresse ordonnantie van
„ den Conink / heeft sich gedelibereert in dese stad van
„ Luxenburg te komen / en aldaer zijne Majesteits or-
„ donnantie te verwachten / aen de welke hy tot diverse
„ stonden van alle saken geschreven en bericht hadde /
„ belovende de selve hem te doen verstaen / so geringe
„ als hy de selve ontfangen soude hebben / t'welk hy ook
„ voor antwoord gaf de Gedeputeerde van de Staten
„ by hem wesende t'zijnen vertrecke / en heeft ook in
„ conformiteit van dien aen den Staten geschreven den
„ 2 Octobris (wellken brief hier voren in 't geheel ver-
„ haelt is.) En hoe wel de Staten daer op niet en ant-
„ woorden voor den 29 der selver maend / hoe wel haer
„ brieven gedateert waren den achsten / by de welke sy
„ met zijn Hoogheid grotelijx exposturen / imputeren-
„ de den selven de rupture van de Pacificatie / en alle
„ 't quaed en desordre datter gebeurt was / met veel an-
„ der onbehoorlijke propoosten / om van sulken Heer ge-
„ seid te worden / by een Compagnie / sich seggende de
„ Generale Staten te representeren: daer in men mag
„ bekennen en bemerken haer passie en quade affectie /
„ en dat sy selve oorsake van dese ellendige oorloge zijn.
„ Voor den ontfang van desen / so hadde zijn Hoogheid
„ continuerende / en doende officie van eenen goeden
„ Gouverneur en Pastoor der Gemeinte / en om zijn be-
„ lofte te quijten / aen den voornoemden Staten geschre-
„ ven / dat hy diverse brieven ontfangen hadde van sijne
„ Majesteit / en onder anderen eenen van den 25 der ver-
„ gange maend September / welx inhoud aldaer som-
„ marie verhaelt werd.

Dan ik hebbe goed gevonden den selven alhier van woorde te woorde te stellen / den Leser te goede.

Brieven van Don Jan uit Luxenburg den 14 October 1577.

MYn Heeren. U mag wel gedenken, dat ik u ten diversen stonden verklaert hebbe, so wel mondlijken als by geschrifte, dat ik anders niet gepretendeert en hebbe dan het eeuwig Edict van de Pacificatien by my gesworen, en sedert by sijne Maj geratificeert te mainteneren. En de officien en devoirs die ik naderhand gedaen hebbe, om de differenten en voorvallende oorsaken van alteratien te pacificeren en accommoderen, waer toe ik tot nu toe niet en hebbe konnen geraken, niet jegenstaende dat ik (om de begeerte en affectie die ik totten peis hadde tot verlichtinge en soulaigement van 't schamel volk, en om bloedstortinge te verhoeden) presentatien gedaen hebbe, die grotelijx deroguëerden der autoriteit Souvereine Princen toebehorende, gelijk sijne Majesteit is, denkende u daer mede te contenteren: maer heeft 't selfde al te vergeefs geweest, om de veranderingen en nieuwe petitien by u gedaen so onbillijk en onredelijk, als uwe schriften inhouden, 't welk oorsake geweest is, dat also ik genen middel en sag om dese sake te veraccörderen, en ook om de redenen die ik uwe Gedeputeerde lestmael aen my gesonden verklaert hebbe, ben in dese Stad gekomen, na inhold van mijne brieven aen u geschreven van den tweden van deser maend, verwachtende alhier de resolutie van sijner Majesteit, op alle de puncten daer van ik de selve bericht en geadverteert hadde. En also jegenwoordelijk de voorsz. resolutie gekomen is by sijne brieven vanden 25 van September, en hebbe niet willen onderlaten u daer van te adverteren: de welke is, dat sijne Majesteit verstaet, onverbrekelijken en punctuelijken te onderhouden en mainteneren het gebod en edict van der Pacificatien, mits by u lieden observerende de twe gesworen puncten van de onderhoudenisse van de Catholijke Roomse Religie, en de behoorlijke gehoorsaemheid aen sijne Majesteit, welke gehoorsaemheid hy verstaet grotelijx gequetst en geledeert te sijn, en mits dien wilt en begeert dat de selve gerestaureert worde: en onder andere mits hem weder gevende over u sulke en gehelijke absolute geboden en bevelen, als hem by alle geestelijke en weerlijke Rechten toebehoort, en gelijk hy van allen tijden geuseert en gebruikt heeft, en sulx als hy hebben moet, na uitwijsen en in conformiteit van de voorschreven Pacificatie, afleggende de wapenen die gy aengenomen hebt sonder sijn bevel of permissie, en ook sonder te usurperen de autoriteit en gebod over de krijgsluiden en andere, maer de selve laten aen sijne Majesteit, de welke alleen behoort te gebieden over alle sijne vassalen en onderseten, Capiteinen, Hooftluiden en krijgluiden in sijne landen wesende. Insgelijx dat gy den Prince van Orangien onder u niet en sult lijden, noch sijne aenhangeren, faulteurs, dienaers of ministers, de welke gy notoorlijk bekent voor vyanden en perturbateurs van onse Religie, van sijne Majesteits dienst en van de gemene vrede en ruste, sonderlinge aengesien, dat sy niet en willen accepteren 't voorschreven Edict van de Pacificatie, noch 't selve laten publiceren, noch ook de ratificatie van sijner Majesteit. Hebbende ook gedaen, geattenteert en sich verwaentlijken vervordert veel en verscheiden saken en dingen te doen tegens het tractaet van Gent, 't welk men eerst en al voren moet doen repareren, betonende metter daed en niet met woorden alleenlijk de goede en oprechte affectie die gy ten selven einde en effecte segt te hebben. Ook dat de gene die sich vervordert hebben gouvernementen en lasten van Landen, Steden, Sloten en Castelen aen te nemen, of conduite van oorlogsvolk, officien en Staten, in de pacificatie niet begrepen, sullen sich daer van verdragen, de selve latende tot provisie en dispositie van sijne Majesteit. En insgelijx by 't gemene volk aflatende 't dragen en exercitie van wapenen, en sich wederom te stellen tot sijn eerste ambachten en ruste. Stellende ook de gevangenen in liberteit, als de Heere van Tresion, Karel Focker en andere, doen de van stonden aen en promptelijken cesseren alle vexatien, quellingen, verdruckingen, oppressien, acten en feiten van hostiliteit en vyandschap, die de voornoemde Prince doet tegens die van Amstelre-

(F. 295)

dam,

dam, opbrengende en furnierende de betalinge en payement van den Hoogduitſen, in conformiteit van de pacificatie, op dat ſy terſtond ſich mogen vertrecken, en gy in uwe huiſen en woonſteden wederkeren, verwachtende den dag van de generale vergaderinge van de Staten, die ſijne Maj. verſtaet ten aller eerſten te moeten gehouden worden. En in effecte dattet al in ruſte, vrede en peiſe geſtelt, en in goede juſtitie en politie geconduiſeert en geregeert worde, onder de autoriteit en gehoorſaemheid ſijner Majeſt. en van de wetten en Magiſtraten by hem behoorlijken en wettelijken geſtelt en geordineert, ſonder eenigſins te doen of contravenieren der voorſz gehoorſaemheid of onderdanigheid: waer na ik begere en verſoeke, en van wegen ſijner Majeſteit ordinere u te voegen en reguleren, ſonder van my ſijnen Stadhouder Generael herwaers-over iet anders te pretenderen, en u verdragen van uwe eiſſchen en petitien, die eenigſins tegens de voorſz twe puncten ſouden mogen weſen, of de ſelve derogueren. 't Welk doende, en furnerende de voorſz pacificatie, ſal ſijne Majeſt. u tracteren, handelen, regeren en gouverneren, gelijk een ſo goed en genadig Prince als hy is: en ſal ook (ſo hy anderwerven gedaen heeft) terſtond doen vertrecken de uitheemſe en andere krijgsluiden, die de ſelve herwaers-over doet komen, niet alleenlijken tot mijnder hulpe en aſſiſtentie: maer principalijken om de Religie, en ſijne autoriteit te mainteneren en handhouden. En alſo de voorſz ſaken ſo billik en redelijk zijn, conform, en na uitwijſen der voorſz pacificatie, en ſulke dat egeen goede, Catholijkſe of getrouwe onderſaten 't ſelfde en konnen lochenen, verſta ik dat gy daer in egeen faulte en behoort te doen: maer dat gy my daer op terſtond antwoord geeft, anderſins ſal gedrongen en geſortſeert weſen (volgende den laſt en bevel die ik deshalven van ſijner Maj. hebbe) te gebruiken en uſeren van de middelen die onſe Heere God in ſijne handen geſtelt heeft, om de twe voorſz puncten te conſerveren. Weſende ſijne Maj. gedelibereert daer toe eer te employeren alle zijn kracht en macht, dan het minſte punct van dien te verlieſen. Proteſterende voor God en de wereld, dat van alle 't quaed dat daer van ſoude mogen komen, ſijne Majeſt. noch ik geen ſchuld hebben en ſullen: maer dat gy cauſe en oorſake ſult weſen van 't ſelve quaed, 't welk God de Conink, en 't gemene volk hier namaels met recht en reden van u eiſchen en repeteren ſal, alſo gy niet bekennen en wilt ſo vele deugts en gratie die ik u gepreſenteert hebbe, en als noch van nieuws preſenteren in ſijnen name. Hier mede mijn Heeren beveel ik u in Gods hoede en bewaerniſſe. Uit Luxenborg den 14 dag van October 1577. Onderſtond, uwe goede vrund, ondertekent *Johan*, en lager,

F. le Vasseur.

Nu volgt voorts het kort inhoud van 't voorſchreven boexken tegen de juſtificatie der Staten uitgegeven / aldus:

En alſo de voorſz Staten niet en antwoorden, noch opte eerſte brieven van den tweden noch op den 2. van den 14. der maend van Octob. heeft ſijn Hoogheid andere brieven geſchreven van den 20 Octobris, begerende de voorſz antwoorde te hebben, menende altijds datſe hen gemodereert ſouden hebben, en ſich gedenken van hare obligatie tot zijnder Majeſt. maer is al ter contrarie geſchied, ſulx dat ſy moetwillige brieven geſchreven hebben vol van calumnien en dreigementen, gelijke en erger dan de voorgaende. En hebben ook ten ſelven tijd uitgegeven hun voorſz ſchrift (ſy menen der Staten juſtificatie) op welk ſchrift particulierlijk geantwoord ſal worden, ſonder alhier te vergeten dat de bode of brengers van d'een of d'andere brieven tot Bruſſel terſtond na hun inkomſte in ſcherpe gevankeniſſe geleid zijn geweeſt. Verhaelt voorts datſe met ſijn Hoogheid tracteerden op de voorſz Pacificatie, en ſimuleerden hem te houden voor Gouverneur, verwachtende andere die ſijne Majeſt. ſoude willen overſenden, hebben ſy uit hun eigen autoriteit ontboden en geſonden om den Eertshertog Mathias van Ooſtenrijk, broeder van den Keiſer, Jonk Prince van omtrent 21 jaren, om eenen Gouverneur te hebben na haren wille, om den ſelven te ſtellen en af te ſtellen na hen geliefte, den welken ſy ſo verleid en geſeduceert hebben, dat hy ſonder wete en wille van ſijn Majeſt. by nacht uit Weenen vertrocken is, hebbende de poorten ſecretelijk doen openen tot groot leetweſen en mishagen des Keiſers, die van ſtonden aen geſchreven hadde aen allen Princen en Ceur-Vorſten en andere van den Rijke, om den ſelven op te houden en tot hem doen wederkeren, gelijk hy ook by ſijne brieven had geſchreven aen ſijn Hoogheid den 4 Octob. 's anderdaegs na 't voorſz vertrek. En den voornoemden Eerts-Hertog gearreſteert zijnde, hebben hem doen blijven binnen der ſtad Lier: ſendende Gedeputeerde aen hem, om met hem te tracteren op de conditien daer op ſy hem wilden ontfangen voor Gouverneur Generael, gelijk men namaels alle hun voornemen als de particulariteiten ſullen bekent zijn, verſtaen ſal.

Dit is in effecte het eerſte deel van het uitgegeven diſcours tegen der Staten juſtificatie. Nu ſullen wy ook in 't korte verhalen 't gene daer mede de Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland beſchuldigt werden / gedaen te hebben tegens de pacificatie en gemene ruſte van den Lande.

En beginnende aen den Prince van Orangien hoewel de ſelve (ſeggenſe) hem wel behoort hadde te contenteren, dat de voornoemde Staten hem gepaſſeert hadden een tractaet ſo grotelijx tot ſijn voordele en avantagie, als was het tractaet van Gent: nochtans om te meer te betonen zijn quaed voornemen en voorgaende aenſlagen, heeft hem met alder vlijt en haeſt vervordert te ſterken en fortificeren de ſteden en ſterkten by hem geoccupeert, gelijk hy ook daer na dede van de andere Steden en plaetſen, die uit kracht van 't voorſz tractaet, in ſijne handen waren geſtelt, onder den tijtel en pretext van Gouverneur van Holland en Zeeland, 't welk hy niet en behoorde te doen ſonder conſent van ſijne Majeſt. die de ſelve toebehoorde. En heeft onder andere plaetſen doen fortificeren van d'een zijde Sparendam, 't huis ter Hart en Krimpen: en van d'ander zijde Sevenbergen, den Cluyndert, en Nieu-Guitel, gelegen in Braband en buiten den Gouvernemente van Holland. En om te beletten des Coninx goede onderſaten tot dier tijd toe gevlucht en geexpatrieert uit Holland, niet vrylijk te mogen komen tot gehele reſtitutie van de goeden, die ſy t'haren vertrecke verlaten hadden, heeft hen doen voorhouden eenen boſen en exorbitanten eed, ſulx als ſy meenden te komen tot gehele reſtitutie van hare goeden, hebbenſe naulijx een gedeelte konnen krijgen, men heeftſe met d'een of d'ander excuſen afgeſet en met logens gepaeit. Sy beſchuldigen den Prince noch dat hy den 17 April 1577. tot Dordrecht heeft laten uitgaen een placcaet opten naem des Coninx, by den welken allen Officiers belaſt werd over te brengen de renten, inkomſten en actien van alle Kerkelijke en Geeſtelijke goederen, toebehorende Geeſtelijke perſonen, (dat ſijn perſonen doende profeſſie van den Catholijken gelove en Religie) om daer mede voorſien te worden tot onderhoud van den Predicanten en Schoolmeeſters vanden ſecten die in Holland en Zeeland werden geexerceert, 't welk waerlijk (ſeggenſe) een ſake is die niet en behoort uitgegeven te worden, onder den tijtel van eenen Catholijken Conink, eenig protecteur en beſchermer der H. Kerke, en dat men zijn zegel geuſurpeert heeft om de goederen, toebehorende den ouden Geeſtelijken luiden, te bekeren tot profijt van den ketters en heretijken, directelijk tegen de voorſz Pacificatie en de goede intentie en meninge van ſijne Majeſt. ſedert welk placcaet in Holland en Zeeland metten fondamenten afgeworpen zijn eenige Kerken, Clooſters en Geeſtelijke plaetſen, die tot dier tijd toe geheel en in weſen gebleven waren, hebbende de materialen verkocht en geimployeert in ander wereldlijke uſagien, als tot Beverwijk, Leerdam, Goude en Dordrecht geſchied is, en ook in ander plaetſen, als namentlijk ten Catroiſen van Sint

Geer-

Geertruiden-berg, daer de materialen van een seer kostelijke Kerk en Clooster gedestineert sijn geweest tot constructie van seker huis dat de Prince van Orangien aldaer heeft doen maken: dat mede de tienden en Landen van de geestelijkheid die voor de leste oorlog niet gealieneert, noch belast en waren geweest, dan voort gebruik van de vruchten, sijn sedert de Pacificatie verkocht en getransporteert uitte handen van de rechte possesseurs en gebruikers, allen den genen die de selve hebben willen kopen, sonder dat de selve geestelijke personen eenige restitutie of effectuele satisfactie gegeven is geweest, tenderende al 't selve om te beginnen te introduceren en inbrengen binnen de steden van Haerlem, Schoonhoven en andere een nieuwe secte van Calvinisterye, die men onder schijn en tijtel van satisfactie gesubmitteert heeft onder 't gouvernement en Dominatie van den voorsz Prince, die niet geacht en heeft de conditien te onderhouden op welke de selve Steden haer onder hem begeven hadden, daer van de steden van Haerlem en Schoonhoven in tijde en wijle hen klachten sullen mogen fonderen dat de voorschreven Prince met die van Holland en Zeeland hebben in Braband, Vlaenderen, Gelderland en Vriesland over gesonden diverse Ministers en Predicanten van hare secten, en andere perturbateurs van de gemene ruste, de welke by secrete en heimelijke vergaderingen en conventiculen en somwijlen met openbaer schandael, de voorschreven Pacificatie hebben ingebroken: dat hy voorts alle secten en heresien wil toelaten en permitteren: heeft noch met die van Holland en Zeeland gepoogt een seminarium te maken in de 15 Landen en Provincien van alle de secten die in Holland en Zeeland geadmittert worden, en sonderlinge in 't Noorderquartier en Waterland, daer meer dan 24 secten sijn, ongelijk d'een van d'ander, en in een huisgesin 7 of 8, sulx dat aldaer geen uitgesloten en is, dan de Catholijke Roomse Religie alleen, sonder regard te nemen dat een overheer of Prince niet gehouden en is, na den appetijd van sijn onderssaten, in sijn land toe te laten andere Religie dan de sijne.

Dat hy ook tegen het tractaet van Gent, de goede stad van Amsterdam in plaets van satisfactie te geven, hen-lieden pretendeert voor te leggen bose en onrechte conditien, en poogt de selve te bedwingen, om die te moeten aenvaerden, hebbende het diep en kanaal geoccupeert met sijn oorlog-schepen, en de ingangen en uitgangen so besloten, dat de traffijke en koopmans-handel, die sy door de navigatie op Oostland en elders hebben, geheel gediverteert is, en cessеert niet de selve Stad te travailgeren in aller extremiteit, niet jegenstaende zijn Hoogheid en generale Commissarissen daerom aen hem gesonden hebben, verweckende ook heimelijk door eenige daer toe geaposteert de gemeente om tegens de Magistraet en Regeerders op te staen en revolteren, in der voegen dat hy die bedwongen heeft, om sulke conditien aen te vaerden als hem belieft, 't welk expresselijk is tegen het 7 articul van de Gentse Pacificatie: van gelijken heeft hy ook gepractiseert tot Utrecht de selve verwekt hebbende tot nieuwigheid, dat de burgers, niet tegenstaende datse in handen van den Grave van Bossu gesworen hadden 't Casteel aldaer trouwelijk te bewaren voor den Conink, hebben gepoogt 't selve te ontvestigen, en de Staten bedwongen toe te laten dat sy 't geschut en amonitie van oorlog daer van gehaelt en in de Stad gebracht, en 't Casteel voorts gedemolieert hebben: dat de voorschreven Prince ook sijn ontrouheid betoont heeft, dat hy de Stad van Nieupoort, die hem by de Staten Generael in handen gestelt was tot sijne versekertheid van de hulpe en bystand by hem
(F. 296.) gesonden, om 't Casteel van Gent te winnen en expugneren, niet jegenstaende hy voldaen was, userende en gebruikende vele frivole allegatien om sijn refus en weigeringe te funderen, datmen in Holland en Zeeland onthouden heeft de domeynen van sijn Majesteit mitsgaders de oude rechten, tollen en ongelden en ander renten sijnder Majesteit toekomende, niet jegenstaende dat men tot dien einde aen den Prince gesonden heeft den Raedsheer Lezaen en Reken-meester Schouten, die wederom gesonden zijn geweest sonder iet te doen, tot grote derisie, schimp en verachtinge van sijne Majesteit, sonder dat die van Holland hebben willen verstaen, dat sijn Majesteit niet en konde van erger conditie wesen, dan de minste van zijn vasallen en particuliere personen, genietende van 't beneficie der Pacificatie. Dat ook de gene die haer toeschrijven te sijn van sijn Majesteits Reken-kamer in Holland, by commissie van den Prince van Orangien, hebben haer sedert de Pacificatie vervordert den Rentmeester van Heusden te doen komen voor hem om van sijn handelinge te doen rekeninge, en niet voor de Reken-kamer tot Utrecht residerende, daer hy tot dier tijd toe rekeninge gedaen hadde, 't welk is een openbare usurpatie (seggense) van des Coninx domeinen, daer by gevoegt dat de Prince van Orangien gelijke verwaentheid heeft geemputeert op de Souvereiniteit van sijne Majesteit in 't opstellen, heffen en lichten van gabellen, impossten, tolrechten en andere ongewonelijke lasten en ongelden, niet alleen in Holland, maer op alle waren en koopmanschap die in dese Landen gebracht en daer uit gevoert werden, continuerende sedert de Pacificatie, in 't opbeuren der selver by nieuwe lasten, gabellen en ongebruikte impositien, als van licenten, pasporten, convoy-geld, uitleggers en ander rechten van passagien, contrarie 't 4 articul van de Pacificatie van Gent, doende ook in Zeeland betalen den groten tol, die men van ouden tijden altijd te betalen plag binnen Antwerpen. Dat de voorsz Prince niet te vreden sijnde de voorsz contraventien gedaen te hebben, noch so verwaend en moetwillig is geweest dat hy met etlijke vremde Fursten, Princen en Potentaten liguen, verbontenissen en confœderatien gemaekt heeft, de selve persuaderende dat hy Don Jan pretendeerde de onderssaten van herwaers-over te verdrucken en opprimeren: en sedert by andere gesworen conspiratien van den selven Prince, en Grave van Egmont, en van Lalaing, Heeren van Heze en Champangny, en etlijke andere met onderlinge verbonteniss, om de persoon van sijn Hoogheid te betrapen, aentasten, en saiseren, of by gebreke van dien den selven uitten Landen te verjagen met sijn gevolg, en den voornoemden Orangien in 't gouvernement generael te stellen, van welke conjuratie auteurs en solliciteurs waren Aldegonde en Theron, alle beide factieuse personen en gesworen vyanden van de oude Religie en gemeine ruste. Dat de Prince voornoemt in Junio nieuw bestellinge van krijgsvolk, so wel van voetvolk als van ruiteren, begost hadde te doen, sendende tot dien einde in Duisland den Grave van Hohenlo sijn verwant en geallieerde, aennememde van nieus Hopluiden, Capiteinen, Officiers, Hoog-ampteren, ruiteren, knechten en soldaten, die hy (so 't scheen) hadde willen afdanken en casseren. En ter selven tijd was den voornoemden Theron belast te Hove, te besien, met wat middelen men soude mogen depescheren, en sich quijt maken van eenige van de suite van de Heere Don Jan, die sy noemden gespangnoliseerde, en namentlijk de Heeren Octavio de Gonsaga, en den Secretaris Escovedo, daer van gebleken is by brieven des voorschreven maends van Junio geschreven by etlijke personen, wesende complicen en medeplichters van 't selve feit, 't welk ook correspondeerde ten propoosste, dat de Prince dikmaels geseid hadde droeve te wesen, datmen eenige van de Rade van State en andere gevangen geweest sijnde ontslagen hadde, diemen behoort hadde te depescheren, daer by voegende so lange 't selve niet gedaen en ware, het in dese landen niet wel gaen en soude. Voorts verhalen sy propoosten die de Prince soude gesproken hebben tot Geertruiden-berge, dat hy van 't geen by de generale Staten soude besloten werden, in 't stuk van de Religie niet en soude houden, dat die van Holland hen doe ook hadden beroemt, datse de saken alom so souden troubleren, datmen geen tijd hebben en soude tot de vergaderinge der Generale Staten te verstaen, en indienmen daer toe eintelijk quam te verstaen, en schoon

die

die 15 Landen of Provincien determineerden op het ſtuk van de religie, en ſouden die van Holland en Zeeland daer niet van houden. Souden ook nimmermeer lijden dat de Catholijke aldaer ſouden komen, en hare Predicanten moeten vertrecken. Beroemende voorts dat ſy ſterk genoeg waren tegens al de wereld te houden, en ook oorlog te voeren tegens Spangien. En voor concluſie ried de voornoemde Prince den Gedeputeerde van de Staten Generael, dat ſy hen van de perſoon van ſijn Hoogheid verſekeren ſouden. En om dat de Prince merkte dat by middel van het accoord van Marche grote apparentie was dat de Conink in ſijn oude Hoogheid en behoorlijke gehoorſaemheid wedergeſtelt ſoude werden, waer door hy ten leſten ſoude moeten verlaten de Landen by hem geoccupeert, heeft gepractiſeert de inbrake en infractie van 't voorſz accoord, ſeggende dat hy hem alleen hield aen de pacificatie van Gent, die hem ſo wel diende en ſulk voordeel gaf. Dat hy aen de Staten geſchreven hadde, datſe al te lichtelijk met ſijn Hoogheid waren geaccordeert, hen voorhoudende by ſeker diſcours tot Dordrecht gedrukt, ſekere nieuwe ſwarigheden om 't ſelve accoord te breken, 't welk hy ook binnen Holland en Zeeland niet wilde laten publiceren, allegerende ſo wel hy, als de Staten der voorſz Provincien dat ſy 't ſelve accoord niet en hadden geadvoyeert noch geapprobeert. Roeren ook ten laetſten aen, dat ſy noch veel meer andere puncten en merkelijke contraventien by den Prince van Orangien gedaen, te weten: dat hy ſijne Majeſt. geſchut en artillerye hadde doen ergieten, en ſijn wapenen daer op doen ſtellen, ſchepen en andere dingen verkocht, die by 't derde articul van het tractaet van Gent, behoorden naderhand ſijne Majeſt. gereſtitueert te worden, 't welk hy gedaen heeft, om de ſelve te fruſtreren van de voorſz reſtitutie, 't welk ſy om kortheids wille achterlaten.

Daer na komen ſy totte poincten daer in ſy ſuſtineren dat de Staten ſich vergeten / en het tractaet van de pacificatie ingebroken en gecontraventeert hebben.

Seggen, dat de ſelve Staten ſo ſolemnelijk en ſo menigwerven belooft hadden, de Catholijkſe Roomſe Religie, en de behoorlijke gehoorſaemheid van ſijne Maj. te handhouden en maintineren, dat ſy nochtans hen betoont hadden traeg en negligent in 't conſerveren van d'een en d'ander, ſulx dat weſende tot diverſe ſtonden by ſijne Hoogheid verſocht en vermaent te willen helpen beletten de liſten en practijken van de ſectariſen, niet anders ſoekende dan haer zizanie, onkruit en fenijn van hereſien te ſaeyen en ſtroyen, en heeft van hun niet konnen verkrijgen, door de vreſe die ſy hadden voor den Prince van Orangien, ſo dat hare reſolutien meeſt waren tot voordele en faveur van de Prince voornoemt, en tot nadeel en prejudicie van ſijne Majeſt. 't welk oorſaek geweeſt is van alle deſordre en ongeregeltheid ſedert in de voorſz Landen toegekomen. En hoewel ſy wel wiſten dat den Conink, noch hy in ſijnen name, de pacificatie van Gent nimmermeer en ſouden hebben geaggreert, indien ſy eenig achterdenken ter wereld gehad hadden, dat de Staten in 't minſte punct van de Religie en gehoorſaemheid ſouden gefalgeert hebben: maer dat ſy liever lijf en leven daerom ſouden gewaegt hebben: ja ſijn Maj. om geavontuert hebben de reſte van ſijne Rijken en andere Landen, dan te paſſeren noch approberen 't gene datter in 't voorſz placcaet geſloten was, en hebben nochtans de Staten op ſijn vermaninge en exhortatien geen acht geſlagen. Ook hebben ſy daer in niet willen verſien noch ſijne Majeſt. aſſiſteren om den voornoemden van Orangien en ander perturbateurs van de Religie en gemene ruſte, tot reden te doen komen, maer ter contrarie en hebben hen geenſins geroert noch gepreſenteert hun devoir te willen doen. Dat meer is eenige van de Staten die 't meeſte credijt en geloof onder hen hadden, hebben wel dorven ſeggen, datſe om 't ſtuk van de Religie, noch om andere ſaken de wapenen niet ſouden aennemen tegens den voornoemden Prince en die van Holland en Zeeland, ja dattet beter was ſchade in de Religie in de 15 Provintien te lijden, end'autoriteit van ſijn Majeſt. te verlieſen, dan tetteden in nieuwe krijg en oorlog. Hebbende ſijn Hoogheid wel dorven voor antwoord geven, dat haer meninge niet en was den Prince te bedwingen anders te doen: daer ſy wel behoorden geconſidereert te hebben, dat by ſulken antwoord, als gehelijken tenderende tot ſubverſie van de voorſz twe poincten op welke de pacificatie gefondeert was, ſo voren is verhaelt, de ſelve inbraken, en daer tegens directelijk deden en contravenieerden.

Na welke conniventie gevolgt is een openbare ongehoorſaemheid, ſulx dat eenige van de Staten tot ſulken ſtoutheid zijn gekomen, datſe metten Prince van Orangien hebben dorven complot maken en conſpireren, om den perſoon van ſijn Hoogheid aen te taſten, ſaiſeren of maſſacreren, ſo boven geſeid is, hebbende tot dien einde den voornoemden Aldegonde (beleider van deſe factie) dagelijx ontfangen in hare huiſen, ten banketten en heimelijke conferentien, ja ook in hare generale vergaderinge en ſecrete Raden, aldaer hy al geloof kreeg tot voordele van den Prince van Orangien: daer ter contrarie de goede dienaers van ſijn Majeſteit by ſijn Hoogheid geſonden aen de voorſz Staten, luttel audientie, faveur en expeditie kregen in ſaken ſijne Majeſteits dienſt betreffende, alſo de ſaken en affairen van ſijne Majeſt. voor ſuſpect en odieux gehouden waren: dat de voorſz Aldegonde in ſulke conferentien voorts ſtelde propooſten tegen de macht en autoriteit van de Princen, weſende de ſelve in Calvinus ſchole wel geleert en geinſtitueert, wiens domeſtijk en ſcholier hy ſo menige jaren geweeſt hadde, dat alle Princen en Potentaten tyrannen waren: datter geen wettige forme van gouvernement en is, dan de gene van de Cantons van Switſerland, 't welk propooſten zijn weerdig en dienende voor ſulken bedrieger daer toe alle Princen en Potentaten behoren neerſtig regard te nemen, als weſende een ſake daer haren ſtate en eere aen gelegen is: En hoewel ſijn Hoogheid tot diverſe ſtonden verſocht hadde, dat den voornoemde Aldegonde, Theron en diergelijke factieuſe en ſeditieuſe perſonen niet meer en ſouden komen, en hebben daer toe niet willen verſtaen, ſuſtinerende dat die daer ingank en en acces mochten hebben uit kracht van de pacificatie. De Staten en konnen hen ook niet excuſeren dat de gemeente van Bruſſel tumultuaerlijken komen in haer vergaderingen, om hen met forſe te doen reſolveren vele ſaken na haren appetijt en boſe intentien, dewijle ſy wel vermochten een ander Stad te kieſen en nemen om hen te vergaderen, daer toe ſy over lange verſocht waren geweeſt, daer ſy vryer ſouden zijn geweeſt, en 't gemein volk min oproerig dan te Bruſſel, des te meer dat men wel bemerkten dat ſy door de giften, beloften, liſten en practijken van den voornoemde Prince van Orangien gewonnen en gecorrumpeert waren. Verhalen vorders eenige ongeregeltheid van de gemeente van Bruſſel voorgeſtelt tegen de Ambaſſadeurs van de Keiſer, 't welk men al ongeſtraft liet paſſeren, niet jegenſtaende de klagten der ſelver, waer in ook de Keiſerlijke Majeſt. geoffenſeert werde. Van gelijke dat de Heere van Ville geweigert hadde te verlaten het gouvernement van Vrieſland, daer in hy hem geintrudeert hadde en gemainteneert door den Prince van Orangien, Grave van Lalaing en andere van de Staten, ſonder commiſſie van ſijne Majeſt. Hebbende ook geweigert te komen by ſijn Hoogheid, 't welk hem belaſt en bevolen was te doen: en heeft occaſie geweeſt van de ſwarigheden die by de voornoemde van Vrieſland, by ſuggeſtie en ingeven van eenige vande Staten voorts geſtelt en geproponeert ſijn geweeſt, op dat de Grave van Boſſu niet geadmitteert en ſoude worden totten (F. 297.) ſelven gouvernemente, daer van hy by ſijne Hoogheid ter begeerte van den Staten verſien was, hoewel dat naderhand de voornoemde Grave van Boſſu, door inſtigatie van de Staten, en om hem in alles mette ſelve te conformeren, ſich daer van verdragen en gedeporteert heeft, latende aldaer den voornoemden van Ville, die tegens den wille van ſijne Majeſt. hem daer in geingereert hadde. Deſgelijx dat de Heere van Heze, de welke

ke ſijn Hoogheid luttel dagen te voren gegunt en gegeven hadde de grote merkede (men ſeide van 3000 gulden erffelijk, doch dat hy de brieven daer van wederom hadde gegeven) die een yegelijk kenlijk was, daer door hy conſecutivelijk behoort hadde ſo veel te williger te zijn om ſijn Hoogheid te dienen en obedieren, weſende nochtans tot twe of drie reiſen by zijn Hoogheid ontboden by de ſelve te komen, en heeftet niet geacht, ſpottende met zijn ongehoorſaemheid: en en quam niet by den ſelven voor drie dagen daer na, behoudende ook altijd ſijne wacht mettet gouvernement der ſtad van Bruſſel 't welk men niet gewoon en is te doen noch te lijden in preſentie van den Stadhouder Generael, zijn Hof aldaer houdende: en de Burggrave van Gent, die by zijn Hoogheid geſonden was geweeſt aen de Coninginne van Engeland, en heeft na zijn wederkomſte van de voorſchreven legatie en deputatie, zijn rapport niet willen komen doen, ſo de importantie van de ſake wel vereiſchte. Ook hebben de voornoemde Staten ſich vervordert d'autoriteit van den Capitein Generael, of Overſter Velt-hopman te uſurperen en over 't krijgsvolk te gebieden en bevelen, na dat ſy den Heere Don Jan totten gouvernemente geaccepteert en ontfangen hadden, alles gelijk ſy gedaen hadden voor 't accoort, verſterkende de vendelen en compagnien, de ſelve doende marcheren trecken, blijven of arreſteren daer 't hen goeddunkt, diſtribuerende ook de munitien van oorloge, en in ſomma doende al 't gene dat ten laſte van den Capitein en Gouverneur Generael van herwaers-over toeſtond en behoorde voorders word verhaelt dat de bewaerniſſe van het Caſteel van Antwerpen (na 't vertrek van de Spangiaerden uitten ſelven ſlote) was gecommitteert den Hertog van Aerſchot onder eede by hem gedaen van 't ſelve te houden en bewaren voor den Conink, ſijne erven en nakomelingen: en mits de occupatien van den voornoemden Hertog, is aldaer gegaen de Prince van Chimay ſijnen ſoon: en naderhand de Heere van Treſlong in qualiteit als ſijnen aſſiſtent, ſonder eenige commiſſie nochtans van zijne Majeſteit: maer in ſulker voegen als de Heere van Willervall, by den voornoemden Hertog gekoſen, voor hem aldaer geweeſt hadde: mits welken de voornoemde Staten (ſeggenſe) ongelijk hebben te objecteren dat men den voornoemden Hertog en ſijnen Soon van den ſelven laſt heeft willen priveren, mits welk gebeurt is dat de Staten verſtaen hebbende dat ſijn Hoogheid ſich op 't kaſteel van Namen vertrocken hadde, ſonder te bemerken de wettige oorſaken hier voren verhaelt, die hem hier toe gemoveert hadden, hebben van ſtonden aen begoſt te ſolliciteren en ſuborneren de ſoldaten van den garniſoene des voorſchreven kaſteels van Antwerpen, onder 't dexel van 't vertrek van ſijn Hoogheid op 't voorſchreven Caſteel, was declaratie van oorlog tegen hen, hebbende de voorſz ſoldaten geperſuadeert en tot hun getrocken, de welke vergetende 't devoir van hare getrouheid, hebben den perſoon van den voornoemden Treſlong aengetaſt en geapprehendeert, en na dat ſy gedepeſcheert en om hals gebracht hadden eenige van henne medegeſellen, hebben 't Caſteel gehouden voor de Staten, die t'ſedert eenige ſtucken grof geſchut daer uit getrocken hebben, en de Hoogduitſen die binnen der Stad in garniſoen lagen, uitte ſelve verjaegt. Ten ſelven tijde is ook by den Grave van Egmont de ſtad van Liere ingenomen, en dergelijke is mede gepractiſeert geweeſt tegens het Caſteel en ſtad van Vilvoorden. Met gelijke hoſtiliteit is ook 't volk van Champangy gekomen binnen Bergen opten Zoom, de welke hebbende eerſt gecorrumpeert de Hoogduitſe aldaer in garniſoen leggende, heeft de ſelve geinduceert haren Overſten en Colonel Karel Focker in ſijnen handen te leveren, 't welk niet alleen en redundeert tot ſchande van de Hoogduitſe natie, maer ook van den genen die by ſijne liſten en boſe practijken allen knechten en ſoldaten geleert heeft ſulke ſchelmerye en ontrouwigheid.

By alle welke feiten (ſeggenſe) betoonden de ſelve Staten opentlijk, dat ſy niet anders en begeerden dan krijg en oorlog, ſonder daer toe eenige wettige oorſake te hebben, en ſedert, hebbenſe al om doen lichten en aennemen volk van oorloge te paerde en te voet, ſo wel binnen als buiten Lands, ſubornerende met valſe brieven de Hopluiden, Capiteinen, Hoogampteren, Officiers, knechten en ſoldaten, van alle natien die binnen den Lande waren, en hebben de Staten voorts by gelijke brieven vervremt van ſijne Majeſteits dienſt, die Heeren, Staten van de Provincien, Edelluiden, Regeerders en Magiſtraten van den Steden en andere, hen doende gedenken van hare unie, ligue en confederatien, begrijpende en calumnierende de actien van de voornoemde Heere Don Jan, om te beletten dat vele die gedelibereert waren de cauſe en ſake van ſijne Majeſteit te volgen, en hen te reguleren na uitwijſen der voorſchreven pacificatien, 't ſelve niet en ſouden doen. Dat meer is, hebben door uitnemende boosheid, haet en nijd van de gemene welvaert, en om 't volk te fruſtreren van de vrucht van de pays, ſo grotelijx van node weſende, alom geintercipieert, getrouſſeert of afgeſet, opgehouden en geſupprimeert de brieven die ſijn Hoogheid met grote naerſtigheid, ſorgvuldigheid, vlijt en diligentie geſchreven en geſonden hadde, ſo in 't generael als in 't particulier aen de Gouverneurs van den Landen en Provincien, Heeren, Raden en principaelſte Steden van den Lande, en in plaetſe van 't inhouden van dien hebben geſchreven en verſpreit ſchandelijke geſchriften, en ander quade tijdingen en nieuwmaren doen gaen, om de ſinceriteit en oprechtigheid van ſijne meninge en intentie te denigreren, beriſpen en begrijpen. En is (ſeggenſe) ook te geloven, dat het haeſtig vertrecken des Hertogen van Aerſchot, en Marquis van Havre gebroeders van ſijn Hoogheid uit Namen, niet en is geprocedeert uit andere oorſake, dan door quaed ingeven, ſollicitatien, en ydele beloften van de Staten, gemerkt dat ſy alle beide weſende van de Raed van State van ſijner Majeſteit, hadden etlijke dagen daer te voren geſeid, dat ſijn Hoogheid te recht hadde gemoveert geweeſt hem ſelven in verſekertheid te ſtellen. Belovende de ſelve te volgen, en verklarende dat de gene die ſulx niet doen en ſoude, een ſchelm en verrader weſen ſoude, van welke practijke grote ſuſpicie valt door het ſenden van den Prince van Chimay ſijnen ſoon na Bruſſel, etlijke dagen voor hun vertrek, tegens 't advijs van ſijn Hoogheid, gelijk of hy aldaer geſonden hadde geweeſt, om verſekertheid te geven, en voor hoſtagie te dienen van het toekomende vertrek van ſijnen Vader by de voorſchreven Staten. En op datter niet vergeten en ſoude weſen, daer by de Conink ſoude werden veracht en miſpreſen, hebben ſich tot Camerik vervordert op te houden een van ſijne Couriers, komende uit Spangien, den ſelven afwerpen, devaliſeren, en de paketten die hy van den Conink aen den Heere Don Jan bracht op te breken, doende de ſelve brieven terſtond decijfreren, om te weten en penetreren het ſecreet van zijner Majeſteit, committerende daer in het crijm van felonie en *læſæ Majeſtatis*. En hoewel ſy tot haren goeden genoegen die hadden doen decijfrereren, en hebben daer in niet gevonden, dat men ſoude mogen beriſpen, begrijpen, en calumnieren, dan de goede wille en affectie van zijne Majeſteit tot zijn onderſaten van herwaers-over, en onderhoudeniſſe van de pacificatie. 't Welk ſy als noch 't gemeen volk verſwegen hebben, op dat 't ſelve tot zijne Majeſteit niet wel geaffectioneert en ſoude worden.

Hier mede ſcheiden ſy van 't gene daer mede ſy de Staten beſchuldigen/en komen voorts tot beantwoordinge van eenige objectien by de voorſchreven Staten voorgeſtelt in haer voorſchreven diſcours/ of juſtificatie/ welke beantwoordinge als weſende het vierde en laetſte deel van dit uitgegeven boexken/ wy hier mede ſtellen ſullen.

Eerſtelijk antwoorden ſy op 't gene van wegen de Staten geſeid werd/ dat ſijn Hoogheid het tractaet van

van de pacificatie niet volbracht en ſoude hebben / ja niet een poinct van de elve die t'ſijnen laſt ſtonden. Dat hy ſijn Hof gevult hadde met vremdelingen en uitheemſe / vyanden des Vaderlands / en van de gemene ruſte / daer van hy hem heeft laten dienen jegens ſijn belofte.

Daer op word geantwoord /

Dat men ſich grotelijx verwondert van ſo valſe en logenachtige allegatie, gemerkt dat men by 't ſelve tractaet bevind, dat in de voorſz elf articulen, aengaende 't gene Don Jan doen moſte, al 't ſelve voldaen is, als namentlijk. 1. Oubliancie en vergetenheid van de voorleden ſaken. 2. Approbatie van de peys van Gent. 3. Ratificatie van ſijne Majeſteit. 4. 't Vertrek van de Spangiaerden, ſo geringe als de Staten 't geld en penningen by hen belooft, gegeven hebben. 5. De Steden, Sloten en Caſtelen weder geſtelt in handen van ingeborene. 6. Hebbende ook gelaten de gouvernementen den genen die daer van by de Staten verſien waren. 7. Relaxatie en ontſlakinge van de gevangene. 8. Reſtitutie van privilegien. 9. Heeft hem ook laten dienen in de ſaken en affairen van ſijn gouvernementen, 't welk alle de puncten zijn begrepen in de voorſz articulen ſtaende t'ſijnen laſte, ſo 't eenen jegelijk en alle de wereld kenlijk is.

10. Want aengaende 't afdanken en licentieren van de Hoogduitſe. 11. En de convocatie van de Generale Staten, om te voldoen 't gene deshalven reſteerde te voldoen ('t welk de twe poincten zijn noch niet gefurneert) en heeft 't ſelve aen ſijn Hoogheid niet gehouden: maer ter contrarie het eerſte poinct aen de Staten, die tot betalinge der ſelver niet gefurneert, noch ook mette ſelve niet afgerekent en hebben, maer alle uitſtellen geſocht om die te fruſteren en bedriegen: En belangende de convocatie van de Generale Staten, ſy mogen weten dat ſijn Hoogheid 't ſelve voorgeſtelt en vervolgt heeft, niet alleen aen de Staten voorſchreven, maer ook aen de Prince van Orangien en de Staten van Holland en Zeeland, weſende een van de poincten daer van de Hertog van Aerſchot en andere by ſijn Hoogheid geſonden in Holland, laſt en bevel hadden met hen te tracteren. Op 't gene ſy ſeggen dat ſijn Hoogheid zijn Hof vervult hadde van uitheemſe en vremdelingen, werd van wegen Don Jan geantwoord, dat hy niet een gehad heeft, daer van hy hem heeft laten dienen, in de ſaken en affairen van ſijn gouvernemente, hy en was ingeboren van den Lande: en die andere waren van ſijn huisgeſin, domeſtique, en oude dienaers in klenen getale, mette welke hy hem noodshalven moſte laten dienen, terwijle hy ſijn huis en Hof, maekte, gelijk hy alrede begoſt hadde. Hebbende alrede den Abt van Marolles onthouden voor ſijn Almoſenier, en was in menige voorts te varen indien hy beter correſpondentie mette affectie van de voorſchreven Staten gevonden hadde, en des te meer, dat ſedert de handelinge van 't accoord van Marche, en ook naderhand, zijn Hoogheid altijd verklaert heeft, dat aengaende ſijn huis en hof, hy niet en wilde lijden dat men hem daer in ſoude regel of wet geven: maer wilde deshalven blijven in ſijne gehele vryheid en liberteit, ſo ook de Gedeputeerde van de Staten daer tegens niet en hebben geſeid: maer hebben daer mede te vreden geweeſt. Ten is ook niet waer dat ſijn Hoogheid eenige aengenomen heeft van vile conditie of qualiteit: hebbende ten tijde van den Hertoge van Alva gedient voor ſpien. En ſo veel aengaet Baptiſta de Taſſis, men en ſoude den ſelven geen avancement en vorderinge konnen doen, hoe groot dattet ware, hy
(298.) en hevet wel verdient, als Edelman die den Conink wel, loffelijk en getrouwelijk hadde gedient, en als noch diende: maer dat zijn Hoogheid hem daer van gedient ſoude hebben voor achterraed, ſonder welke hy niet en dede, het ſelve werd wel expreſſelijk ontkent en en ſullen daer van nimmermeer wettelijk konnen doen blijken, maer ter contrarie is waer dat hy hem in den ſtaet en affairen van den Lande niet en heeft laten dienen, dan van ingeborene: want hy met Octavio Gonzago, Secretaris Eſcovedo en andere, geen andere affairen en heeft getracteert, dan de gene, betreffende ſijne andere laſten en ſtaten buiten 's lands, of immers van ſijnen huiſe of hove, gelijk ook alle de reſolutien genomen, gedurende ſijn gouvernement zijn genomen in den vollen Raed van Staten. En aengaende zijn vertrek naer Mechelen, het ſelve heeft hy gedaen niet alleen by advijs van de Ambaſſadeurs van den Keiſer en Gedeputeerde van den Staten, die ook daer zedert mede geweeſt zijn, maer ook ter requiſitie van de ſelke Staten, gemerkt dat de Overſte Colonels, Hooftluiden en Capiteinen van de Hoogduitſe en Overlandſe ſoldaten, met welke men te handelen hadde, belangende hare betalinge, weigerden tot Bruſſel te komen, om de beroerte van de gemeente en perijkel van hare perſonen, en nochtans wiſten de ſelve Staten dat d'autoriteit van zijn Hoogheid daer toe van node was: mits welke voort beſte bevonden werd, de ſtad van Mechelen daer toe te aſſigneren en betekenen, aldaer zijn Hoogheid en de voorſchreven Ambaſſadeurs en Gedeputeerden verſchijnen en compareren ſoude. En dat gedurende den ſelven tijd zijn Hoogheid gehandelt ſoude hebben met eenige van de ſelve Colonels, om van nieus den Conink te dienen in dien het ſelve van node hadde geweeſt, en behoort men ſich daer van niet te verwonderen, als men aenmerken wil de practijken, liſten, en conſpiratien, die eenige principale van de voorſchreven Staten, metten voornoemden Prince van Orangien, ſijne Facteurs, dienaers, en aenhangeren voortſtelden, niet alleenlijk in 't heimelijk en ſecreet: maer ook ſo openbaerlijk dattet al ontdekt was by diverſe zijne brieven aen den eenen en den anderen geſchreven, daer van de copien by na eenen jegelijken gemein waren. Mits welken niet van node en is daer van alhier ander verhael of repetitie te doen: alſo zijne Hoogheid, by zijne brieven aen de generale en particuliere Staten, geſchreven, daer breder mentie van gemaekt heeft daer aem men ſich refereert.

Op het object by de Staten gedaen / dat ſijn Hoogheid niet anders geſocht heeft / dan de ſelve in krijg en oorloge te brengen tegens den Prince van Orangien / en die van Holland en Zeeland / gelijk hy metten Secretaris Eſcobedo geprojecteert hadde / en tot dien einde geſchreven aen den Coninck / Keiſer / Keur-Vorſten / en aen de Coninginne van Engeland / om die tegens de ſelve te inciteren en oproeren / ſonder de ſelve te manen tot voldoeninge van 't gene daer in sy gehouden zijn.

Hier op werd geantwoord.

Dat zijn Hoogheid weſende tot Loven, aen den voornoemden Prince, Hollanders en Zeelanders geſonden heeft Doctor Leoninus, hen doende de meeſte preſentatien dat mogelijk was, om af te nemen alle diffidentie, en totten gouvernemente ontfangen zijnde, heeft aen de ſelve geſonden (boven den Treſorier Schetz Heere van Grobendonk den voornoemden Doctor, gedeputeerde van wegen de Generale Staten) den Hertog van Aerſchot, de Heeren van Hierges, Willerval en andere, met goede brede inſtructie, en ook brieven met ſijn eigen hand geſchreven aen de voornoemde Prince van Orangien vol gunſte, faveurs en courtoiſie, tenderende het ſelve om de pacificatie te voldoen, ook om 't accoord van Marche en de ratificatie van den Conink in Holland en Zeeland te doen publiceren, 't welk hy als doen, noch als noch niet gedaen heeft, 't welk een ſeker teken is, dat hy nooid oprechtelijk en heeft willen handelen, en niet min en begeert dan peys en ruſte van de onderſaten, eſtimerende dat de troublen en diviſien die hy maekte tuſſchen ſijne Majeſteit, en de Staten van herwaers-over, hem dienden voor ruſte en verſekertheid, 't welk de voorſchreven Staten niet en hebben willen verſtaen: des te meer dat hy van 't beginſel der voorſchreven communicatie niet en konde verſwijgen ſij-

nen quaden wille, om van nieuws de ſake in roere te ſtellen, de ſelve oproerende tegen den Konink, en ſijnen Gouverneur Generael, ſulx den Hertog van Aerſchot en andere van de Gedeputeerde ſijn Hoogheid geſeid hebben, van den Prince gehoort en verſtaen te hebben. Mits welk men ſich niet en moet verwonderen, dat ſijn Hoogheid al 't ſelve verſtaende, tot ſijn acquijt en ontlaſtinge, de Staten die heeft aengegeven, hem doende voorleſen de inſtructie ſijn Gedeputeerde mede gegeven, en de antwoorde daer op gegeven, en voorts van alle negotiatie en handelinge om hen advijs daer op te hebben, en van hem te weten of van ſijnder zyde yet meer reſteerde te doen, 't welk hy bereid was te doen en te volbrengen, en ook om de ſelve te deſabuſeren, indien ſy ietgoeds van den Prince en ſijne medeplichters hadden verwacht, en hoe wel de ſelve Staten hem hooglijk bedankten van ſijn devoir, houdende ſich voor geluckig dat ſy hem voor Gouverneur hadden, en belooft al 't ſelve wijder te verſtaen en doen ſien in haer vergaderinge, om daer in behoorlijke orden te ſtellen; en hebben nochtans daer toe niet willen verſtaen, noch den voornoemden van Orangien voorts dringen of preſſeren, blijvende 't ſelve alſo ſonder effect, by hun eigen ſchult.

En aengaende de ſake van die van Amſterdam / die by den voornoemde van Orangien gedwongen en gepreſſeert waren te water en te lande / om de ſelve te doen aenvaerden de ſatisfactie t'ſijnder gelieſte / en niet als ſy begeerden / ſo op 't ſtuk van de Religie als anders / word geantwoord.

Dat ſijn Hoogheid niet en kan laten hem overluid en openbaer wel grotelijx te bekronen van ſulk ongelijk datmen de ſelve dede, ſonderling om de getrouwigheid, mette welke de voorſchreven ſtad den Konink gedient hadde, alle deſe voorleden oorlogen, en den laſt en travail die ſy te dier oorſake hadden geleden. En indien de Staten eenig aenſchou hadden op haer eer en devoir, ſouden behoren hen grotelijx te bekronen de afflictie der ſelver ſtad, en de ſelve te beſchermen van 't ongelijk en onrecht datmen hen doet, ſonderlinge dewijle ſy zijn, niet alleen hun compatriotten en landgenoten, maer ook van hun zijde en partie mette 15 Provincien capitulerende tegens den Prince, en die van Holland en Zeeland, en behoren de Staten voor goed aen te ſien, dat ſijn Hoogheid ſulke goede wille en affectie gehad heeft, om de ſelve te helpen beſchermen van alle oppreſſien en overlaſt, 't welk hem bedunkt te weſen 't officie van eenen Chriſtelijken Prince, die lof, eere en dank begeert te behalen. En want de voornoemde Don Ian als doen ſchreef en ſchikte aen den Keiſer, Konink van Vrankrijk, Koninginne van Engeland en andere Princen, Furſten en Potentaten: de ſelve adverterende ſijn receptie totten gouvernemente, preſenterende metten ſelven goede correſpondentie, verſtand, en nabuurſchap te houden, volgende den laſt van ſijne Majeſt. en de goede wille die hy hadde om metten onderſaten van herwaers-over den vrede te behouden, ſo mach wel weſen dat hy ſijne Ambaſſadeurs bevolen heeft de ſelve Prince te ſeggen, 't geen hy metten Prince, en die van Holland en Zeeland hadde doen handelen en negotieren; en de kleine hope die hy hadde van datmen aen hare zyde goede correſpondentie ſoude vinden, en wilde voornementlijk daer van onderrichten de Koninginne van Engeland, om dat die van Orangien hem t'allen propooſte beroemde van de gunſte, byſtand en aſſiſtentie die hy ſoude vinden by de voorſchreven Koninginne, gemerkt men niet en twijfelde, hy en ſoude de ſelve informeren na ſijn beliefte en tot ſijn vordel en avantagie, ſo hy ſedert gedaen heeft. En en ſoude nimmermeer bevonden werden dat ſijn Hoogheid ſijnen Ambaſſadeur, treckende na Engeland verboden heeft de Koninginne te ſpreken om met eenige finantien te aſſiſteren, om t'eender reiſe de Hoogduitſen te mogen afdanken: dan is waer, dat gemerkt de Coninginne doen en te voren wel ernſtelijk wederom ge-eiſcht hadde 't gene ſy de Staten te voren geleent hadde, ſo dochte ſijn Hoogheid impertinent, dat in plaetſe van de ſelve leninge weder te geven, men een nieuwe leninge begeren ſoude, en principalijk van ſijnent wegen, vreſende refuis, of renvoy aen den Conink, om de ſelve leninge te krijgen, en was dies niet tegenſtaende te vreden, dat den voornoemde Ambaſſadeur 't ſelve ſoude eiſchen in den naem van de Staten, en niet van ſijnent wegen.

Aengaende de ligue en confederatie die hy ſoude gemaeckt hebben metten Hertog van Guiſe / om den ſelven te doen komen met het krijgs-volk dat hy opgelicht hadde / &c.

Werd geantwoord.

Deſe waerheid gelijk te zijn alle de andere, en is wel te verwonderen dat de voorſchreven Staten ſo luttel conſideratie hebben, dat ſiende, dat het advertiſſement en berichtinge die ſy gedaen hadden van 't oplichten des krijgs-volx van den voornoemde Hertog, niet waer en was, gelijk ſijn Hoogheid hem ſchreef wel te weten, en datter geen krijgs-volk op de frontieren met hopen of troupen en was, ſo 't ook waerachtig bevonden werde, ſy noch derven de memorie daer van ververſchen. En indien 't ſelve waer geweeſt hadde, en ſoude ſijn Hoogheid 't ſelve niet gelochent hebben, alſo de ſelve Hertog een ſo Catholijk en vaillant perſonagie is, dat hy ſeer blijde geweeſt ſoude zijn, den ſelven in ſijn geſelſchap te hebben, in een ſake ſo rechtveerdig voor God, en ſo eerlijk voor de wereld.

Komende nu op de reiſe en vopage van ſijn Hoogheid tot Namen / 't innemen van dien / en dat hy geſocht ſoude hebben ſijn macht en heyracht aldaer op te rechten / nadien ſijn aenſlag op Bergen niet geſuccedeert en hadde / en dat hy ter ſelver meininge hem had willen verſekeren van de ſtad en het kaſteel van Antwerpen / daer uit treckende den Prince van Chimay / om 't ſelve te houden by den Heere van Treſlong / daer toe niet gequalificeert zijnde.

Daer op werd geantwoord.

Dat dit poinct by 't inhouden van 't tegenwoordig geſchrift, ſo lange punctuelijk geſeid en particulierlijk verklaert is, en ook by verſcheiden brieven, by ſijn Hoogheid aen de Staten en onderſaten van herwaers-over geſchreven, datter niet meer toe te ſeggen en is. By welke ſchriften lichtelijk verſtaen mach worden, dat al 't gene de voornoemde Staten ſeggen op dit poinct particulier, is van haer inventie als van andere ſaken: en dat ſijne Hoogheid geen andere meninge of wille gehad heeft dan by ſulk vertrek, ſijn perturbateurs van de gemene ruſte te beletten dat ſy hare conſpiratie en complot niet en ſouden konnen volbrengen en executeren. En dat hy 't ſelve te voren niet en heeft gecommuniceert den Raden van State, in een ſake, die eer gedaen dan geſeid moſt weſen, en was niet van node die yemand te ſeggen, dan de gene die ſulx moeten executeren, volgende de ſententie van ſeker wijſen Roomſen Capitein, die plach te ſeggen, dat indien hy geweten hadde, dat ſijn hemde ſijn ſecreet hadde geweten, ſoude 't ſelve in 't vier geworpen hebben.

Dat voorts by de Staten geſeid werd / dat hoewel ſijn Hoogheid ſich ſimuleerde te willen continueren om den peis te practiſeren / dat hy nochtans alle conditien die hem de Staten voorſtelden / om hem contentement te geven / rejecteerde / niet willende noemen d'auteurs van de conſpiratie / hebbende hem ook gepreſenteert 300 ſchutten of harquebuſiers / boven ſijn ordinaris guarde.

Waer op ter antwoorde werde geſeid/ (F. 29

Dat by de ſchriften ſucceſſivelijk by ſijn Hoogheid aen de Staten geſonden, men opentlijk kan verſtaen al 't contrarie van 't gene des voorſz is, en dat hy ſich ge-

geforſſeert en gepijnigt heeft, om alle de geſchillen te accorderen: ja ſo verde dat hy ſich ſulx te buiten gegaen heeft, datmen met recht ſoude mogen ſeggen, dat hy te veel tegens de autoriteit van den Conink gedaen heeft: daer ter contrarie de Staten betoont hebben hen ſo traeg, hertneckig, en gunſtig favoriſerende de onrechte actien van den Prince van Orangien; en hoe ſijn Hoogheid ſich meer wilde voegen en accommoderen, hoe de Staten ſich meer ſchenen te willen deinſen en achterwaers gaen, met nieuwe ſwarigheden, en ongehoorde petitien en eiſſchen voorts te ſtellen: en van 't noemen van de auteurs van de conſpiratie tegens ſijn perſoon, verſtond 't ſelve te vergeefs te weſen, en dat tegens de ſelve geen demonſtratie gedaen en ſoude worden, niet meer dan men te voren gedaen en hadde, als den Raed van State gevangen werd, by Glimes, Bloyere en andere ſulke kleine geſellen, en niet te min haddenſe noch namaels, by ſijn brieven van den 24 Auguſti genoemt, daer in men bevinden ſal dat de Prince van Orangien, Aldegonde, Theron en ander diergelijke factieuſe menſchen ſijne miniſters en dienaers deſe boſe en verdoemelijke conſpiratie gecomplotteert en gemachineert hadden, hebbende ook genoemt de denunciateurs van dien, van de welke ſy konden weten de redenen van haer wetenſchap. Dan in plaetſe van ſich daer op te informeren of recht doen, hebben geſeid, dat nadien ſulke Heeren denunciateurs ſorge droegen voor ſijn perſoon, datter niet te vreſen noch beduchten en was, en in plaetſe van tegen den voornoemde Orangien eenige demonſtratie te doen, hebben den ſelven ontboden, geëert en gecareſſeert, en hem gemaekt en gecommitteert Ruwaert van Braband: en den voornoemden Theron en Aldegonde dagelijx in hare vergaderinge ontfangen.

En aengaende de voorſz guarde van 300 ſchutten of harquebuſiers by de Staten gepreſenteert / om ſijn Hoogheid te doen wederkeren tot Bruſſel.

Werd geantwoord/

Dat 't ſelve was den rechten weg om ſijn Hoogheid opentlijk te bedriegen, en in gevankeniſſe te brengen, hem willende doen wederkeren onder een gemeente ſo grotelijk opgeroeit en getumultueert, en ſonderlinge als de Capiteinen en ſoldaten waren ten keure en devotie van de voornoemde Staten, en conſecutivelijk van die van Bruſſel.

't Is ook (ſeggenſe) grote geckernie en ſpot / dat de Staten ſijn Hoogheid toeſchrijven contraventie tegen 't tractaet van de Pacificatie / aengaende van ſijn belofte van recht en juſticie te doen en adminiſtreren over het Spaens krijgs-volk / en ſoldaten / hier te voorens gepleegt / en dat hy nochtans aen den Koninck by brieven de ſelve hadde gerecommandeert hare dienſten / ſupplicerende ſeer gunſtelijk / en favorabelijk om de ſelve merceden en recompenſien te doen hebben.

Want niemand (ſeggenſe) en kan lochenen, dat nadien ſijn Hoogheid ſo groten hoop van gealtereerde Spangiaerden, met ſulker moeite hadde doen vertrecken, daer eenige van dien hem ſo wel gedragen hadden, ſijn Hoogheid en konde niet min doen dan de voorſz Hoofden. Overſte en krijgſluiden (om hen vertrek te beter te vorderen) aen ſijne Majeſteit te recommanderen; 't welk niet prejudiciabel en was tegen 't gene naderhand ſoude mogen blijken, by rechtelijke informatien.

De Staten (ſeggenſe) willen ſijn Hoogheid als noch belaſten / dat hy hen quade wille en affectie toegedragen ſoude hebben / om dat hy 't aen den Koninck en andere opentlijk geſeid en verklaert ſoude hebben: dat na ſijn naturel hy niet en konde verdragen ſulke ledige maniere van gouvernemente van herwaers-over / noch ook langer te konnen verdragen de indigniteiten en onbehoorlijkheden diemen tegens hem gebruikte / ſeggende dat ſijn patientie verwonnen was.

Daer op werd geantwoord/

Dat uit de ſelve brieven men niet gelochenen kan; dat aenmerkende ſijn Hoogheid het weinig reſpect datmen droeg tot Godes dienſt, en van den Conink, en indigniteiten die hy dagelijx moſte lijden, tegens ſijn naturel en conditie, en datmen van ſo ongehoorſame onderſaten geen eerlijke acten en konde verwachten of verhopen, heeft ſijn Majeſteit daer van bericht en geadverteert · daer toe hy verobligeert en verbonden was by alle Geeſtelijke en Wereldlijke rechten. Daer uit men geenſins en kan infereren dat hy deſe Landen eenige oorloge voordochte of prepareerde; want indien hy ſulx in den wille gehad hadde, en ſoude nimmermeer de Spangiaerts uit de ſelve hebben doen vertrecken, gemerkt hy ſulke menigte van ſo ervaren en ge-experimenteerde ſoldaten by hem hadde, ook ſo ſterke en importante ſteden en plaetſen, en ſo veel avantage en voordeels om den krijg en oorlog te voleinden.

Op 't geen de Staten ſeggen / dat ſijn Hoogheid niet een enkel poinct en ſoude konnen allegeren / daer in ſy ſich vergeten ofte ontgaen hebben in hun devoir. Ook dat ſy gepreſenteert hadden / indien de Prince van Orangien / en de Staten van Holland en Zeeland eenige poincten van de pacificatie van Gent niet voldaen en hadden / metten ſelven ſulx te handelen / dat ſy die tot reden brengen ſouden.

Daer tegens werd geantwoord/

Dat contrarie by 't voorgaende verhael vermelt is, niet ven een of twe poincten, maer by naer van alles, en dat daer-en-boven de voorſchreven Staten niet en hebben geceſſeert te favoriſeren de partie van den Prince van Orangien en ſijne aenhangeren, en ſijne Majeſteits rechten en autoriteit, en van ſijnen Stadhouder te wedervechten, gelijk ſy ook betoont hebben, als ſijn Hoogheid hen heeft doen communiceren de poincten daer in de Prince van Orangien die van Holland en Zeeland opentlijk hadden gevioleert en geattenteert tegens 't voorſchreven tractaet, ſo wel by deſtructie van kerken en kloſters, alienatien van geeſtelijke goederen, als van 't ſtuk van Amſterdam, Utrecht, nieuwe fortificatie, uſurpatien van ſterkten in Braband, detentie van Nieupoort in Vlaenderen, opſtellen van impoſitien, van accijſen en gabellen, en diverſe andere, en hebben 't ſelve geenſins geacht, om hem met ſijn Majeſt. te voegen, om de reden daer van te krijgen.

En makende recit en verhael van etlijke brieven van ſijn Majeſteit / die ſy ſeggen genomen en geintercipieert te hebben.

Waer op, alſomen de brieven niet geſien en heeft, maer dat ſy die houden onder hen, men niet anders en kan ſeggen, dan datſe haer ſelfs belaſten van valſheid en van *crijm læſæ Majeſtatis*, by ſulke interceptie en ouverture van ſijn Majeſteits brieven, en ſonderlinge eer datmen gekomen was tot deſe inbrake en rupture, en dat niet te geloven en is, dat van ſo wijſen en genadigen Prince, als de Konink, iet anders ſoude procederen dan 't gene deſmen behoorde te ſeggen, of te ſchrijven; gelijk in 't ſien van de voorſz brieven ſoude mogen blijken: 't welk mogelijk oorſake is, waerom de Staten die niet in 't licht en hebben gebracht gelijkſe van andere gedaen hebben.

Dat voorts de voorſz Staten voor een principael fundament van haer juſtificatie ſeggen / daerom ſy de wapenen hebben aengenomen / dat ſijn Hoogheid wederom heeft ontboden en doen komen de Spangiaerden / geſworen vyanden des Vaderlands / tegen ſijn geſworen belofte.

Daer op werd geantwoord/

Dat de Staten ſijn Hoogheid tot ſulken nood gebracht hebben, dat hy 't ſelve heeft moeten doen tot ſijn

wettige beſcherminge, niet alleen van ſijn perſoon, maer van 's Coninx ſtaet, en om de Catholijke Roomſe Religie te onderhouden: want nadien de Staten tottet feit van de wapenen ſijn gekomen, hen prepareronde met alle hun kracht en macht totter oorloge, hebbende (boven de regimenten, die ſy in de laetſte oorloge gehad hebben) als noch aengenomen en beſteld veel andere nieuwe krijgſluiden, ſo van binnen als van buiten 's lands, ja ook Francoyſen, Engelſen en Schotten houdende leger, en occuperende vlecken en plaetſen in 's Coninx Landen, dreigende hem met forſe uitten Lande te verdrijven, en uit ſijn handen te benemen de Stad en 't Caſteel van Namen, en ander plaetſen den Conink toebehorende, ſo iſt billik en redelijk dat de Catholijxe Roomſe Religie, d'autoriteit en Landen van ſijne Majeſteit, metten perſoon van ſijn Hoogheid, hen verweren en defenderen, tegens zijne rebelle en wederſpannige: des te meer ſo de voorſchreven Staten gepractiſeert of met geld en beloften gecorrumpeert hadden de Walſe ſoldaten, als doen ſijne Majeſteit dienende, mits welken conſecutivelijk geen ander middel aldaer en was dan de voorſchreven Spangiaerden te doen wederkomen, en die te gebruiken niet om eeuwig te blijven. maer tot dat den krijg ſal geeindigt ſijn.

'T gene de Staten zijn Hoogheid objecteren/ dat hy de Provinciale gouvernementen aen eenige geratificeert ſoude hebben ſonder de vergaderinge der Generale Staten te verwachten / totten welken ſulke ſaken geremitteert waren.

Daer op werd geantwoort/

Dat dit niet weert en is geallegeert te werden, want alwaert ſo, en valt daer in geen contraventie tegen het tractaet, maer eer confirmatie en amplificatie van 't gene des by de voorſz Staten durende de troublen gedaen hadde geweeſt.

Op 't geen zijn Hoogheid ſoude geſchreven hebben aen de Keiſerinne ſeer ignominieuſelijk en ſchandaleuſelijk van de Staten.

Werd geantwoort.

Dat de Staten behoorden te conſidereren, dat deſe brieven geſchreven ſijn den 14 Auguſti leſtleden, drie weken na den dag van 't inkomen van ſijn Hoogheid op 't voorſz Caſteel, als doen alle ſaken in vier en oorloge waren van wegen de Staten, weſende alle de conjuratien en conſpiratien tegen ſijn perſoon ontdekt, en hebbende occaſie om aen de Majeſt. van de Keiſerinne ſijn ſuſter te ſchrijven, en mocht niet min doen, dan haer te repreſenteren den gehelen ſtaet deſer Landen, pryſende den gene die hem byſtonden, en ſeggende van d'andere 't geen ſy verdienden.

By al 't welke (ſeggenſe) magmen klaerlijk en opentlijk ſien en verſtaen, wiens ſchuld het is van de ruptu-re en inbrake van den vrede, en wie oorſaek gegeven heeft van diffidentie, hebbende de Heere Don Jan voor en na ſijn gouvernement hem gedragen, met ſulke ſorgvuldigheid om alle ſaken by hem belooft t'onderhouden, op dat de Catholijke Roomſe Religie, mette autoriteit en gehoorſaemheid zijn Majeſteit by ſijn onderſaten toebehorende, bewaert en geconſerveert te worden, datmen hem niet en ſoude konnen imputeren, noch ook van hem begeren, hy en hevet al gedaen, en ganſchelijk volbracht. Daer ter contrarie de Prince van Orangien, ſijne fauteurs en dienaers, niet geceſſeert en hebben, ſedert de komſte van den Heere Don Jan, alle ſaken te troubleren en in roere te ſtellen, tot gehele deſtructie en verderfeniſſe van de voorſchreven Religie, en ſubverſie van ſijne Majeſteits autoriteit, en van de gemenen ſtaet deſer Landen, 't welk de voorſchreven Staten niet alleen niet en hebben belet, maer hebben in alles gefavoriſeert en geaſſiſteert de aenſlagen van de voornoemde Prince van Orangien, verlatende en abandonnerende de partie van haren natuerlijken Prince, en van ſijnen Stadhouder Generael, om tegens hem te rebelleren en de wapenen aen te nemen, en conſequentelijk, tegens hen eigen Vaderland: niet anders ſoekende dan de gan- (F. 300.)
ſche ruine, deſtructie en bederfeniſſe van dien, hen ſtellende onder de protectie van haren meeſten en geſworen vyanden.

En blijkt ook, dat ſeer onbillijk en onredelijk waren alle de eiſchen en petitien, die de voorſchreven Staten hebben gepretendeert, en by na willen extorqueren met autoriteit en forſe van ſijn Hoogheid, zedert 't beginſel van deſe leſte troublen, ten tijde de ſelve geenſins bereet of geprepareert en was ter oorloge: maer willende haer accommoderen tot alle billijke en redelijke petitien, ſo ook de Konink 't ſelve begeert. Op welk fundament ſy t'elkens voorts ſtellen nieuwe ergere en onbillijke pretenſien dan te voren, om hem regel en wet te geven in ſijn Gouvernement, en de macht t'attribueren aen andere, na haer believen, en te maken eenen populairen ſtaet vol van confuſien.

't Welk al de wereld te beter mach verſtaen by de articulen die ſy onlanx voorgehouden hebben den Eerts-hertoge Mathias (daer van hier naer mentie ſal werden gemaekt) den welken ſy hebben doen komen ſonder wete van den Konink en Keiſer, om hem te geven het gouvernement generael van de Landen, in meninge te ſcheiden de concordie, unie, eendrachtigheid en vrundſchap, tuſſchen de Princen van den huiſe van Ooſtenrijk, daer van de Konink het hooft is, en van welke unie dependeert de welvaert en proſperiteit van heel Chriſtenrijk. En hebben ſich niet geſchaemt den ſelven Eerts-hertog voor te houden articulen ſo exorbitant, ongecoſtumeert, onbillijk en onredelijk, of ſy noit Prince of Heere gehad en hadden, of als noch en hadden, geen verhael makende in eenige der ſelver articulen, noch van de Religie, noch van de autoriteit van den Konink, maer alleenlijk om hare macht te veſtigen en ſtabilieren.

Mits welken (ſeggenſe) de impertinentie van de proteſtatie en invocatie van hulpe, die de voorſchreven Staten doen aen alle Princen, Furſten en Potentaten opentlijk ontdekt werd, en dat de voornoemde Don Iohan met meerder reden en recht mach proteſteren voor God, en alle Princen, Furſten, Staten en Potentaten, en alle de wereld: dat de voorſchreven Staten, Prince van Orangien en ſijne aenhangers, oorſaek en occaſie zijn, en alleen auteurs van alle miſerien, ellendigheden, calamiteiten, ruine en verderfeniſſe die apparent zijn, en men ſekerlijk verwachten moet door deſe twedracht, diviſie en inlandſe oorloge, over geheel Chriſtenrijk en ſonderlinge in deſe Nederlanden, indien God almachtig daer in niet en verſie en remediere, en de ſelve Staten en onderſaten hare fauten en erreuren doet bekennen, hen wederom begevende onder de hand, macht en autoriteit van den Konink haren natuurlijken Prince en overſten Heere.

En voor beſluit werd geſeid, dat Don Iohan is gedrongen en geforceert, tegen ſijnen wil en tot ſijn groot leedweſen, en door pure neceſſiteit, de voorſchreven Spangiaerden tegenwoordig te doen wederkomen, die alrede tot in Italien getrocken waren, in meninge aldaer en in andere plaetſen ſijne Majeſteit te dienen, om hem te verweren en defenderen tegens de kracht, violentie, en geweld, die de voorſchreven Staten en Prince van Orangien en haer aenhangeren, opgerecht en gedreſſeert hebben, en als noch oprechten en dreſſeren, niet alleenlijk tegen hem, maer principalijk en directelijk tegen God, den Konink, en ſijn autoriteit: en gemerkt datmen met genade en ſoetigheid de ſaken niet en konde remedieren, gelijk hy en den Conink altijd geſocht hebben, heeftmen eintelijk genodigt geweeſt totte wapenen en forſe te komen, en ſich liever te behelpen met natuurlijke onderſaten van den Conink, dan met ketters, heretijken en ſchiſmatijken, ſo de adverſariſſen en vyanden doen. Des niet tegenſtaende mogen ſich de onderſaten van herwaers-over

ſo

ſo verſekert houden van de genade en goedertierenheid van ſijne Majeſteit, dat indien ſy hen ſelven willen bekennen, en ſich reduceren en ergeven onder de gehoorſaemheid der ſelver, ſal ganſch veerdig weſen om de ſelve met alle gratie en genade te ontfangen, vergetende alle voorleden ſaken, en de ſelve regerende met alle ſoetigheid, by recht en juſtitie na uitwijſen van de rechten, privilegien, coſtumen, uſantien, en oude herkomen der ſelver landen, en ſo ten tijde van Hoogl. Ged. Keiſer Carel de vijfde des naems, ſijn Vader, gedaen is geweeſt. So dattet in de macht is van de onderſaten, 't zy in 't generael of particulier, te mogen genieten van de weldaed en beneficie van den peiſe, doende alleenlijk 't gene ſy van rechts wegen, ſo Geeſtelijk als Wereltlijk ſchuldig zijn te doen, waer toe ſo wel ſijn Majeſteit, als ſijn Hoogheid niet gelaten noch geceſſeert en hebben de ſelve te vermanen by alle goede middelen en preſentatien voren verhaelt.

Dit is ſommarie al 't gene / uit den name van Don Jan tegen het diſcours en juſtificatie van de Staten Generael is uitgegeven en geantwoord / in 't welke niet achtergelaten is de Staten Generael / den Prince van Orangien / Staten van Holland en Zeeland / de ſchuld op te leggen van breuninge van den peis en vrede / en Don Jan daer van te ontſchuldigen: doch hoe blau de ſelve ontſchuldigingen zijn / kan ſeer lichtelijken uit de geſchriften aen beide zijden voortgebracht en de geſchiedeniſſen ſelfs / verſtaen en geoordeelt worden: 't is ons genoeg dat wyſe ten beiden zijden oprechtelijk en onpartijdelijk verhaelt hebben. Nu willen wy voorts tot andere ſaken komen.

De Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland hadden hen tot verſcheiden reiſen beklaegt aen de Staten Generael van dat de Provincie van Utrecht noch niet en was gekomen onder ſijn gouvernement / en verſcheiden inſtantien daerom gedaen hebbende / ſo is nochtans niet jegenſtaende die van den Rade van State de ſake gaerne noch langer hadden geretardeert en uitgeſtelt totte vergaderinge der Staten Generael / ſuſtinerende dat deſe ſake niet en was begrepen onder het ſevenſte articul van de pacfiicatie van Gent / om te nemen ſatisfactie van den Prince van Orangien / ten fijne ſy hen ſouden geven onder ſijn gouvernement / by de Staten Generael verſtaen / dat ſy onder 't ſelve gouvernement van den Prince moeſten komen. En alſo de voorſz Prince de Staten van Utrecht dede ſommeren om ſatisfactie te komen ontfangen / en dat ſy daer op vergadert waren tot verſcheiden reiſen: hebben ſy requeſte aen de Staten Generael gepreſenteert / en verſocht verklaringe van de ſelve / of ſy ſouden behoren te komen onder 't gouvernement van den voorſz Prince en van den ſelven ſatisfactie ſouden ontfangen / volgende 't ſevenſte articul van de pacificatie van Gent: daer op de Staten Generael by Apoſtille verklaert hebben te conſenteren / dat de Staten van Utrecht ſatisfactie ſouden mogen ontfangen van den Prince opte articulen hen getoont. Dien volgende ſo zijn eindlijk gedeputeert by de voorſz Staten van Utrecht / Heere Floris Heermale / Canonik en Treſorier van Oudemunſter / Jonkheer Frederik uitten Enge / en Meeſter Floris Thin / Advocaet van de Staten voorſz / met Jan Jacobſz. van Leemput / een van de borger Hopluiden / de welke by den Prince ſijn gekomen tot Bruſſel / en naer vele en verſcheiden communicatien over en weder over gehouden / ſo is eindlijk de ſelve beſloten / en by geſchrifte geſtelt in de navolgende maniere en forme.

Die van Utrecht werden geſommeert van den Prince om ſatisfactie te ontfangen en te komen onder ſijn gouvernement.

Inhoud van de ſatisfactie die van Utrecht verleent.

ALſo de Staten van den lande van Utrecht navolgende de ſommarie van wegen den doorluchtigen en hooggeboren Vorſt en Heere Willem by der gratie Gods Prince van Orangien, Grave van Naſſau, &c. als Stadhouder en Capitein Generael van den Lande van Holland, Zeeland en Utrecht &c. gedaen, haerluider gecommitteerde, namelijk Heer en Meeſter Floris Heermale, Canonik en Treſorier 't Oudemunſter t'Utrecht, en Meeſter Floris Thin haer-luider Advocaet in de maend van September leſtleden aen den ſelven Heere Prince geſonden hadden tot S. Geertruidenberge met brieven van credentie, inſtructie en ſekere articulen daer op ſy begeerden hen-luiden ſatisfactie gedaen te werden, en onder de welke ſy bereid waren henluiden volgende 't ſevenſte articul van de pacificatie tot Gent gemaekt, en ſijn Excell. commiſſie te begeven onder 't gouvernement van ſijn Excell. welke articulen ſijn Excell. doen beantwoorden hadde. En de voorſz antwoorde by de voorſz Gedeputeerden aen de voorſz Staten van Utrecht weder opgebracht en by de ſelve geexamineert zijnde, hadden de ſelve Staten van Utrecht wederom aen ſijn Excell. geſonden den voornoemden Heere en Meeſter Floris Heermale, Jonkheer Frederik uitten Enge, Meeſter Floris Thin, en Johan Jacobſz. van Leemput, een van de borger Hopluiden der ſtad Utrecht, met brieven van credentie, acte van commiſſie van de voorſz Staten van den 28 dag van de maend van September voorſz en ſekere inſtructie. Van welke commiſſie den teneur van woorde te woorde hier na volgt. Op huiden den 28 dag van Septembri ſo ſijn de Staten 's lands van Utrecht gereſolveert, dat men deputeren ſal Commiſſariſen met een van de borger Hopluiden, die mette poincten en articulen van ſatisfactie, by ſijn Excell. onlanx aen de voorſz Staten geſonden, by de ſelve ſijne Excell. terſtond reiſen ſullen, en abſolutelijk met ſijn Excell. daer op accorderen, de ſelve te ſluiten, en behoorlijke brieven by ſijn Excell. Staten van Holland en Zeeland daer op te doen expedieren: en hebben te dien einde gecommitteert en committeren by deſen den waerdigen Heere Meeſter Floris Heermale, Canonik en Treſorier t'Oudemunſter t'Utrecht, Jonkheer Frederik uitten Enge, en Meeſter Floris Thin, haer-luider Advocaet, met Jan Jacobſz. van Leemput, een van de borger Hopluiden. Actum ut ſupra, mijn preſent en ondertekent *Lamſweerde*. So iſt dat na eenige mondelinge en ſchriftelijke communicatie ten wederzijden gedaen, eindlijken tuſſchen den voornoemden Heere Prince, Staten van Holland en Zeeland ter eenre, en de voorſz Gedeputeerden van den Staten van Utrecht in de naem van de ſelve Staten ter andere zijde, veraccordeert en geſloten zijn, gelijk ſy by deſen accorderen en ſluiten de poincten en articulen hier na volgende.

1. In den eerſten, dat zijn Excell. in de ſtad, ſteden, en landen van Utrecht, niet en ſal behinderen nochte beletten, laten behinderen noch beletten, de Roomſe Religie, als die boven menſchen memorie tot noch toe aldaer geobſerveert en onderhouden is geweeſt.

2. Maer ſal ſijn Excell. met ſijn autoriteit en macht helpen weeren, en de Officieren, Juſticieren en Magiſtraten handhouden, ſtijven en ſterken jegens alle de gene die eenige attentatie jegens de gemene ruſte en vrede, en ſonderlinge jegens de Catholijke en Roomſe Religie, en exercitien van dien ſouden willen doen, en ook allen den genen die jemand uit oorſake van de voorſz Religie ſoude irriteren of injurieren, met woorden of werken, of met gelijke actie ſchandaliſeren.

3. Sal ook tegens den ſelfden de ordinaris Geeſtelijkheid mette Magiſtraten van der ſtad en ſteden 's lands van Utrecht, t'ſamentlijk en een jeder in ſijn regard, na ouder gewoonte geautoriſeert zijn te ordonneren en executeren al ſulke boeten, breuken, amenden (niet jegens de pacificatie zijnde) als ſy luiden ook na ouder gebruik bevinden ſullen te behoren, en ſal ſijn Excell. daer toe doen, en doen doen, alle mogelijke byſtand en aſſiſtentie, wel verſtaende dat volgende de pacificatie van Gent een jegelijk, van wat conditie of qualiteit hy zy, vermogen ſal vry en vrank te wonen, hanteren en trafficqueren, koopmanſche wijſe of anders, ſonder te ſtaen tot eenig begrijp, captie of pericule, weſende ook tot haer-luiden meerder verſekertheid geſuſpen- (F. 301.)
deert de placcaten op 't ſtuk van hereſie gemaekt en 't gevolg van dien, en dat men hem ſo wel in deſen als in alle andere ſal reguleren na inhoud van de voorſz pacificatie tot Gent gemaekt.

4. Dat ſijn Excell. komende binnen Utrecht, of in de ſteden van de landen van dien, aldaer ſal komen

ſonder eenig krijgsvolk of garniſoen, ten ware by conſent van de ſelve, nochtans wel mette perſonen van ſijn familie, onder welke familie van ſijn Excell. of anderſins nochtans binnen de voorſz ſtad en ſteden van Utrecht niet en ſullen komen eenige perſonen, die in Holland, Zeeland of elders geweeſt zijn, en als noch zijn Miniſters of Predicanten van contrarie en andere Religie, om aldaer eenige exercitie te doen, contrarie de pacificatie: ſo de voorſz Staten ſodanige perſonen tot ſulken fine niet en begeren te lijden of toe te laten in de voorſz Landen van Utrecht.

5. Des ſullen de voorſz Staten van Utrecht ſijn Excellentie komende binnen de ſtad, ſteden en landen van Utrecht, geven tot defenſie van ſijn perſoon en die van ſijn familie een honderd of meer notabele borgeren, ſo veel ſijn Excell gelieven ſal: welverſtaende dat men, komende ſijn Excell. binnen de ſtad, ſteden en landen van Utrecht, niet en ſal gehouden zijn te fourieren, dan die zijn van de ordinaris familie van ſijn Excellentie.

6. Sal ook ſijn Excell. als Stadhouder confererende eenige Geeſtelijke beneficien, de ſelve gehouden weſen te confereren eenige perſonen gequalificeert zijnde, volgende de fundatien of 't oude gebruik, weſende van de voorſz. oude Catholijke Roomſe Religie, en voor al ſulx geëxamineert en geapprobeert, by mijn hoogweerdige Heere den Aertsbiſſchop van Utrecht, of ſijne hoogwaerdige Gecommitteerden: de welke nochtans in gevalle van rejectie der gepreſenteerde perſonen gehouden ſullen weſen ſijn Excell. te adverteren de redenen die hen-luiden daer toe gemoveert hebben.

7. En ſal de Magiſtraet van de ſtad, ſteden en landen van Utrecht alle jaers vernieut worden, by ſijn Excellentie als Stadhouder op de gewoonlijke dagen, om welke vernieuwinge te doen, ſullen die van de Magiſtraet van de ſtad Utrecht die in der tijd dienen, geſamender hand en gelijk ſijn Excell. alle jaers uit de notabelſte, verſtandigſte en vreedſaemſte, ſo borgeren als Edelluiden en andere ingeſetenen die in de landen van Utrecht geboren, of aldaer ten minſten vijf jaren gewoont hebben, en gegoed zijn, denomineren, en *inſcriptis* overleveren 40 perſonen met vervullinge van 't getal van de gene die van de oude Magiſtraet overleden zijn, beneffens de welke ſijn Excell. noch nomineren ſal 20 perſonen, uit welke 100, te weten: ſo wel uitter Magiſtraet die in der tijd dient, als de 60 die daer toe genomineert ſullen weſen, in manieren voorſz, ſijn Excellentie 40 ſal kieſen om voor dat jaer als Burgemeeſteren, Schepenen, Cameraers, en Raden der ſtad Utrecht te dienen, en ſal in de andere Steden van den Lande van Utrecht na advenant van het getal, daer in de Magiſtraet aldaer conſiſteert, van gelijken gedaen werden.

8. En nopende de ſtaten en officien ſtaende ter diſpoſitie van de Gouverneur des Lands van Utrecht, ſo en ſal zijn Excellentie geen van de honorable of voornaemſte confereren, dan by advijs van de Staten van Utrecht.

9. Sal voorts ſijn Excellentie de ſtad, ſteden en landen van Utrecht, mitſgaders d'ingeſetenen van dien, ſo geeſtelijk als weerlijk, reſpectivelijk maintineren en handhouden in alle hare rechten, privilegien, exemptien, vryheden en gewoonten, die ſy van allen ouden tijden gehad hebben, volgende den eed hen-luiden by ſijn Majeſteit gedaen.

10. Sal mede ſijn Excellentie geen placcaten laten uitgaen of doen publiceren, dan die by ſijne Majeſteit of den Gouverneur Generael in der tijd geexpedieert zijn, uitgeſondert alſulke placcaten, als ſijn Excellentie als Stadhouder van Utrecht in voorgaende tijden gewoonlijk is geweeſt te expedieren, of uit krachte van ſijn commiſſie vermogen heeft te doen.

11. Sijn Excellentie ſal in conformité van de pacificatie van Gent, de goederen, als pachten, cijſen, tienden, renten, en alle andere goederen, hoe en van wat qualité die zijn, en waer die gelegen mogen weſen, van de voorſz ingeſetenen, ſo geeſtelijk als weerlijk, leggende in Holland, Zeeland, Geaſſocieerde en andere plaetſen, den ſelven vryelijk, ſo die voor date van de troublen geweeſt zijn, laten volgen, aentaſten, genieten en gebruiken, volgende haer brieven of poſſeſſien, daer in ſy geweeſt zijn voor date van de voorſz troublen, en voor ſulx afdoen alle beletten en moleſtatien den ſelven ingeſetenen daer in gedaen, of noch gedaen ſoude mogen worden, en tot dien einde neemt ſijn Excellentie die van de geeſtelijkheid en weerlijkheid reſpectivelijk en hare goederen in ſijn protectie en ſauvegarde.

12. Belangende het achterweſen, dat de borgers en inwoonders der ſtad, ſteden en landen van Utrecht ten achteren pretenderen te zijn op de generale Staten, of eenige particuliere Steden of perſonen in Holland, Zeeland en Geaſſocieerde plaetſen geſeten, ſo dien aengaende geſchil is tuſſchen de voornoemde van Utrecht en die van Holland en Zeeland &c. ſpruitende uit woorden van de pacificatie, ſal ſijn Excellentie de hand houden, ſo veel als na recht en billikheid geſchieden kan, dat eenige gedenomineert ſullen worden die het voorſchreven different, ten minſten by proviſie decideren ſullen, en ſal ſijn Excellentie de voorſz ingeſetenen ſo geeſtelijk als weerlijk, reſpectivelijk laten volgen alle hare voorſz goederen metten vruchten en inkomen van dien, ſo in Holland, Zeeland en Geaſſocieerde plaetſen als elders, en ook in de landen van Utrecht gelegen, al waert dat ſy luiden of eenige van hen buiten de Stad, Steden en Landen haer reſidentie namen, 't welk ſy luiden ſullen mogen doen onbekreunt van zijn Excell. of jemand anders, 't ſy ook uit wat ſake dat ſoude mogen komen, ten ware dat ſy hen voegden met de vyanden van de Generale Staten, of de vyanden van de Staten van Holland, Zeeland of van Utrecht. En hebben zijne Excell. de Staten van Holland, Zeeland en Geaſſocieerde, voor het onderhoud van deſen elx een voor al als principael verbonden, als ſy luiden verbinden mitſdeſen haerluider perſonen en goederen, de ſelve ſubmitterende en onderwerpende tot correctie van allen hoven, rechteren en gerechten van ganſch Nederland, en voorts ook van allen anderen Heeren, Vorſten, Princen, Rechteren en Gerechten den heiligen Rijke ſubject zijnde, om by den voorſz ingeſetenen ſo geeſtelijk als weerlijk (ſo verre henluiden eenig indracht of ongebruik in de voorſz hare goederen, vruchten en inkomen gedaen worden) aldaer gearreſteert, gehouden, bekommert en met recht aengeſproken en gevordert te mogen worden, voor alſulke ſchaden en intereſt als de voorſz ingeſetenen ſo geeſtelijk als weerlijk, of eenige van hen, ter oorſake van de voorſz indracht of ongebruik in 't generael of in het particulier, eenigſins ſullen mogen lijden of geleden hebben, ter tijd toe de ſelve afgedaen en hen-luiden de voorſz ſchaden en intereſſen verſtrekt, en weder opgerecht ſullen zijn. Renuncierende tot dien einde van de exceptie van diviſie, en excuſſie, en generalijk allen anderen exceptien, gratien, privilegien, en behulp van rechten, dat hen-luiden ter contrarie van deſen ſoude mogen dienen, en byſonder den rechte, ſeggende generael renunciatie geen plaets te hebben, daer en zy eerſt ſpeciale voor gegaen, met alle behoorlijke renunciatie *in ampliſſima forma*.

13. En of gebeurde dat ter cauſe van de voorſz goederen eenige queſtien of geſchillen gevielen, en men ter oorſake van dien eenig proces ſoude moeten ſuſtineren, ſullen in ſulken gevalle de ſelve proceſſen geintenteert en aengeleid worden ter plaetſe daer die goederen gelegen zijn, en voor den gene die daer de juſtitie bevolen is, welverſtaende nochtans dat men van ſulke ſententien appelleren ſal, van ſaken in Holland en Zeeland vallende, aen die van den Hove aldaer, en in Gelderland en elders elx in zijn reſort, welverſtaende dat men in ſaken van appellatien van den Hove van Holland hem ſal reguleren volgende de pacificatie.

14. Item nopende de reſſorten in de ſaken ſo geeſtelijk als weerlijk, vallende in den lande van Utrecht, ſal men onderhouden en gebruiken de oude gewoonte.

15. Sijn Excell. ſal den Eertsbiſſchop en andere geeſtelijke perſonen toelaten te exerceren haer juriſdictie,

jegens

jegens de beneficianten, en andere perſonen profeſſie makende van de Roomſe Religie, ingeſeten zijnde van de Steden by ſatisfactie onder het gouvernement van zijn Excel. gekomen zijnde: En nopende collatien van beneficien, ampten, acten en diergelijke, en ook *jus patronatus laicale*, ſal daer in gevolgt worden de pacificatie van Gent.

16. En daer beneffens ſal ſijn Excell. alle bevelen, ſententien, en cenſuren, die by den Biſſchoppen, Prelaten en andere geeſtelijke perſonen gepronuncieert ſullen zijn, by den onderſaten en ingeſetenen van de landen van Utrecht, en den ingeſetenen van de Steden van Holland en Zeeland, die by ſatisfactie aen ſijn Excellent. gekomen zijn, en profeſſie doen van de Roomſe Religie, laten achtervolgen, als na rechte en ouder gewoonte, ſonder nochtans eenige prejudicie van de pacificatie tot Gent gemaekt: en ſullen ſijn Excell. die van Holland, Zeeland en andere Geaſſocieerde hen daer in handhouden, en alle aſſiſtentie doen in manieren als boven.

17. Sijn Excell. en ſal de voorſz goederen van de ingeſetenen van de ſtad, ſteden en landen van Utrecht, ſo geeſtelijk als weerlijk, gelegen in Holland, Zeeland en andere Geaſſocieerde plaetſen, met geen vordere laſten of ſchattingen beſwaren of gedogen beſwaert te worden, dan andere goederen van de Ridderſchap en ingeſetenen van Holland, Zeeland en haer Geaſſocieerde aldaer gelegen.

18. En ſal ook ſijn Excell. in de ſtad, ſteden en landen van Utrecht niet inſtellen eenige impoſten, ſchattingen, noch eenige andere exactien, quotiſatien of laſten opte perſonen of goederen van de ingeſetenen van den lande van Utrecht, ſo geeſtelijk als weerlijk, uit wat ſake 't ſelve ſoude mogen zijn, ſonder expres en ſchriftelijk bevel en ordonnantie van de Rade van State, gecommitteert totten gouvernemente van den Lande, of eenig ander Gouverneur Generael in der tijd weſende, en van de Generale Staten, ten ware by verwillinge en conſent van de Staten der ſelver Landen, daer op eerſt wettelijk verſchreven en gehoort zijnde, waer in ſy als dan gerekent ſullen zijn als andere aengekomen Landen: welverſtaende dat die van de Geeſtlijkheid haer-luiden goederen, die uit wettelijke ſaken met haer conſent beſwaert mogen worden, niet meer beſwaert ſullen mogen worden dan de weerlijke.

19. En overmits het klein getal van den Ridderſchap die verſchreven worden, en in de vergaderinge van de Staten van Utrecht komen, ſal ſijn Excell. de ſelve in meerder getale doen verſchrijven, achtervolgende d'oude cedulle van den Ridderſchap, en de gene die haer ouders verſchreven zijn.

20. En ſal ook ſijn Exc. in de Stad, Steden en Sterkten van de Landen van Utrecht geen garniſoen of krijgsvolk brengen, noch doen brengen, of gedogen by jemand gebrocht te worden, alwaert ook dat ſijn Excell. dachte ſulx nodig te zijn, ſonder expres conſent van de Staten van de Landen van Utrecht daer eerſt wettelijk op verſchreven zijnde, ten ware by verwillinge of begeerte van de Stad daer ſy in gebrocht ſullen worden: welverſtaende dat ſo verre eenige Steden van de Landen van Utrecht garniſoen ontfangen, ſonder advijs of conſent van de Staten van de ſelve Landen, dat ſy de laſten daer van ſelver dragen ſullen.

21. En ſullen ook de Staten of 't Land van Utrecht niet gehouden weſen te treden in conformiteit van de munte in Holland en Zeeland: maer ſullen daer in doen ſulx ſy luiden in haren goeden Raed raedſaem vinden ſullen.

22. Sal ſijn Exc. d'ingeſetenen van de lande van U-
302.) trecht vryelijk laten trafiqueren en haer koopmanſchap handelen in Holland, Zeeland en andere geaſſocieerde plaetſen, nopende licenten, convoy-geld of eenige andere impoſitie, hoe die genaemt ſoude mogen werden, die ſtaende de troublen ingeſteld ſijn, of noch ingeſteld ſullen mogen worden, als d'ingeſetenen van Holland en Zeeland en andere geaſſocieerde plaetſen 't ſelve vermogen te doen: behaltelijk ſo verre de generale Staten aengaende de voorſz licenten, convoy-geld, of andere impoſitien eenige vorder vrydom genieten dan d'ingeſetenen van Holland en Zeeland, dat de Staten vande landen van Utrecht de ſelve ook ſullen genieten.

23. Sal ook zijn Excellentie verbieden en beletten alle brandſchatterye, roverye, vrybuiterye, vagabonden en diergelijke in de landen van Utrecht, al op pœne dat degene die ſulx bevonden ſullen mogen worden ſchuldig te ſijn, geſtraft ſullen worden na behoren.

24. Item ſullen alle de domeinen, tollen en andere gerechtigheden zijn Majeſteit toekomende, geadminiſtreert, geregeert en daer af gereſpondeert worden, by den Officieren en juſticieren en andere, ſulx die aldaer-tot noch toe altoos geadminiſtreert, geregeert en gereſpondeert, en by den genen die ook daer toe gecommitteert ſijn geweſt, of noch daer toe gecommitteert ſullen mogen worden, ſonder dat ſijn Excell. hem dies meer intromitteren of onderwinden ſal, dan zijn Excell. voor date van de troublen, uit krachte van zijn commiſſie gedaen heeft of vermocht te doen, en ſal ook niet die van der Reken-kamer by ſijn Excell in Holland geſtelt, haer de ſelve laten onderwinden, of ook eenige andere ſake de voorſz Stad, Steden en landen van Utrecht betreffende, en ſal ſijn Excell. de handhouden, dat voor al van de inkomen van de domeinen betaelt mogen worden de renten daer op geaſſigneert.

25. Sijn Excell. ſal ook onder die van de Rekenkamer die t'Utrecht reſideren, laten blyven de pampieren, regiſters, en andere ſecreten, de Stad, Steden en landen van Utrecht betreffende, ſonder die in Holland te laten vervoeren.

26. Sal voorts de voorſz zijn Excellentie alle aſſiſtentie en hulp doen den Raed Provinciael van Utrecht, en alle anderen Coninklijke Maj. Juſticieren en Officieren van Utrecht, van wat qualiteit die mogen ſijn, in de adminiſtratie van de Juſtitie, en alle andere ſaken haerluiden commiſſie betreffende, en deſelve onder hare voorgaende commiſſie in haren dienſt continueren, ſonder eenige nieuwigheden daer in te plegen, of haerluiden daer in eenig hinder, beletſel, of moeyeniſſe te doen, of iet vorder attenteren, noch eenig vorder autoriteit uſurperen, dan d'ſelve ſijn Exc. in voorleden tjden en voor date vande troublen in de ſtad, ſteden en landen van Utrecht als Stadhouder, uit krachte van zijne commiſſie heeft mogen doen: welverſtaende dat ſijn Exc. de hand ſal houden, dat die van den Hove Provinciael van Utrecht en andere Officieren haer commiſſien niet excederen, noch vorder extenderen, tot prejudicie vande Staten in 't generael en die van de geeſtelikheid en ſteden in 't particulier, merkelik in ſaken van Politie, en dat alle nieuwigheden, by henluiden contrarie de oude poſſeſſie en gebruik ingebrocht, afgedaen ſullen worden, en alle dingen gereſtitueert in den ouden en behoorlijken ſtaet, behouden de landen en ſteden haer gerechtigheden en privilegien. En ſal de Reken-kamer altans t'Utrecht reſiderende de ſaken beroerende de Stad, Steden en landen van Utrecht vryelijk beleiden, ſonder van die van Holland belet te worden, alſo die van der voorſz Reken-kamer van Utrecht haer ook met de Reken-kamer van Holland niet en ſullen bekronen.

27. En en ſal ſijn Excell. in de Stad, Steden en landen van Utrecht geen particuiler Gouverneur noch Luitenant mogen ſtellen,

28. En ſal ook ſijn Excell. geen fortreſſen leggen binnen de Stad, Steden en landen van Utrecht, dan by expreſſe ordonnantie en bevel van ſijn Maj. of den Staten, ſtad en ſteden van de landen van Utrecht, of van der Stad die gefortificeert ſoude worden.

29. Alle welke poincten en articulen van ſatisfactie de Staten van Holland en Zeeland, Bommel en haerluiden geaſſocieerde beloven na te gaen en onderhouden, en daer jegens niet te doen, doen doen, noch gedogen gedaen te worden, directelijk noch indirectelijk in eenigerwijs of manieren: nemaer ſullen de Staten van Utrecht daer in mainteneren en handhouden, en de gene, die ter contrarie gedaen of geattenteert ſullen hebben, corrigeren en ſtraffen naer exi-

gentie van de sake, al onder verband en submissie als voren op 't 22 articul geseid is.

30. En so verre in eenige van de voorsz poincten by sijn Excell. Staten van Holland en Zeeland, of haerluiden Geassocieerde, of andere van de haren, contrarie gedaen worde, sal sijn Excell. dies versocht zijnde, daer van goed berecht doen tot vernoegen en contentement van de Staten.

31. En sullen alle de voorsz puncten en articulen onderhouden worden, so lange de landen van Utrecht sullen zijn onder 't gouvernement van de voorsz Heere Prince, en sijn Excell. successeurs, ter tijd toe by de Generale Staten, volgende de pacificatie tot Gent gemaekt, vergadert zijnde, anders geordonneert sal zijn, blijvende altijd de selve pacificatie in haer geheel.

En op de voorsz poincten en articulen hebben de voorsz Staten van Utrecht hen luiden begeven, en begeven hen-luiden mits desen onder 't gouvernement van sijn Princelijke Excell. die 't selve ook accepteert en aenneemt mits desen, en tot versekerheid van desen heeft de voorsz Heere Prince dit met sijn hand ondertekent, en sijn zegel uithangende daer aen gedaen: van gelijken hebben de Staten van Holland, Zeeland, Bommel en hun Geassocieerde dese by haer-luiden respective Secretarisen doen ondertekenen, en daer toe haerluiden uithangende zegelen daer aen doen hangen, en de voorsz Gedeputeerden van de Staten van Utrecht hebben van haerder zijden haerluiden handen hier onder gestelt. Aldus gedaen en gesloten binnen de stad van Brussel op den 9 dag der maend van Octobri, in den jare ons Heeren 1577. En was ondertekent, *Guilielme de Nassau. F. Heermale, Frederik uiten Eng. F. Thin. Jan Jacobsz, van Leemput.* En met een rood uithangende zegel bezegelt in dubbelen steerte.

De Gedeputeerde van Utrecht werden na het besluiten van de satisfactie van die van Brussel/ buntelijk getracteert.

Dit aldus gedaen en gepasseert zijnde / hebben de Gedeputeerde van de borgerye van Brussel den Gedeputeerden van Utrecht een maeltijd gegeven en te gaste gehad in de gulden boom op de merkt/en des anderen daegs/ wesende Donderdag 's middaegs / hebben de Magistraten van Brussel de Gedeputeerde van de Staten van Utrecht voorsz te gaste gehad op het Stede-huis / aldaer sy seer heerlijken en bundlijk getracteert zijn geworden/ en des Vrydaegs zijnse des middaegs by den Prince van Orangien wesen eten/en zijn hen aldaer na den noen gelevert vier missiven van den Prince / als een aen de Staten van Holland / een aen de Staten van Zeeland / een aen de Staten van Utrecht / en de vierde aen de Magistraet der stede van Bommel / inhoudende in effecte: dat hy mette Gedeputeerde van de Staten van Utrecht na eenige communicatien mette selve gehad / gesloten en geaccordeert hadde de poincten en articulen van satisfactie/ als d'acte daer van was mede brengende / begerende dat de selve tot meerder sekerheid mede by de Staten van Holland / Zeeland en Magistraet van Bommel souden worden ondertekent en besegelt / ten einde die van Utrecht / die hy bereet was t'allen tijden alle dienst en bundschap te bewijsen / des te meer contentements mochten hebben / 't welk hem sulx ook aengenaem soude wesen. 'T welk dien volgende also by de Staten van Holland en Zeeland gedaen is / dan die van Bommel hebben by acte verklaert / dat sy de voorsz satisfactie niet en konden met haren zegel bevestigen / door dien vele poincten in de selve satisfactie vervat / ganselijk tegen hare Stad en Land-rechten streliten: maer dat sy dies niet te min bereid waren met die van Utrecht en andere geassocieerde steden alle goede correspondentie en nabuerschap te houden/ en den algemeinen vyand te helpen afweren. Die van Amsterdam zijn ook by den Prince van Orangien tot Brussel gekomen / om hare satisfactie te ontfangen van den Prince / de Staten Generael hebben eenige personen van qualité gecommitteert/om die van Amsterdam behulpig te wesen en te assisteren / ten einde de questieuse poincten souden mogen gemiddelt en verdragen werden/ en is daer in so verre gebesoigneert geweest dat door interessie van de selve Gedeputeerde de provisionelijk verdragen is geworden / op 't advijs en behagen van de Staten van Holland / die de selve articulen overgesonden zijn. Die van Amsterdam versochten dat gedurende de selve deliberatie zijn Exc. soude willen schrijven aen de Staten van Holland en den Gouverneur van het Noorder-quartier en allen anderen Officieren / dat sy alle hostiliteit so te water als te lande tegens die van Amsterdam souden afdoen / latende hen metten anderen steden van Holland 't effect en beneficie van de Pacificatie genieten. De Prince van Orangien heeft hen sullie brieven geaccordeert / schrijvende tot dien einde den 12 Octobris aen de Staten des lands van Holland / in effecte: dat also de Gedeputeerde van Amsterdam wederom by hem geweest waren/ om met hem en de Gedeputeerde van de Staten Generael te handelen belangende hare satisfactie / daer in so wijt was gebesoigneert dat sekere forme van accoort was geconcipieert. En hoe wel dat hy 't voornoemde accoort van zijnent wegen approbeerde / so en hadde hy 't selve niet willen sluiten voor en aleer sulx by henlieden gesien ware / hebbende daerom henlieden by dien wel willen senden 't dobbelt van den selven accoorde / ten einde sy 't selve souden mogen oversien/ en henlieden eerstdaegs henlieder advijs aen hem souden oversenden/en middelertijd docht hem dat goed ware alle hostiliteit te water en te lande tegens die van Amsterdam af te doen / latende hen 't effect en beneficie van de Pacificatie genieten / om also des te eer met hen-lieden in goeden vrede en eendracht te leven. Desgelijx heeft hy ook geschreven ten selven dage aen Jonkheer Dirk Sonoy/Gouverneur van het Noorder-quartier / en de Raden en Gedeputeerden aldaer / daer by voegende dat hy goed vond dat men 't selve aen allen justicieren / officieren / wethouderen / Capiteinen / soldaten / en allen anderen binnen den Noorder-quartier en Waterland/van wat conditie of qualiteit die zijn/ soude verkondigen/ 'twere by openbare edict of andersints / op dat niemand ignorantie daer van en pretendere / maer dat een pegelijk zijne goede meininge in desen soude achtervolgen.

De Gedeputeerde van Amsterdam komen by den Prince om satisfactie te ontfangen.

De Prince van Orangien schrijft aen de Staten van Holland dat se alle hostiliteit tegen die van Amsterdam souden afdoen.

Desgelijx ook aen den Gouverneur en Gedeputeerde van het Noorderquartier en Waterland.

Maer also de Staten van Holland het voorsz accoort van de satisfactie / gelijk het by den Prince/ door interessie van de Gedeputeerde der Staten Generael / was toegestaen/ niet voor goed en wilden aennemen/also sy verstonden van de selve stad/ door 't voorsz accoort geheel niet versekert te wesen / en dat de uitgewekene borgers van Amsterdam door haer gecommitteerde aen den Staten van Holland hadden overgegeven sekere schriftelijke deductie en doleantie / daer in sy onder andere seiden / dat by aldien men die van Amsterdam toeliete de satisfactie/ in voegen gelijk de selve by den Gecommitteerde van den Staten Generael was doorgedrongen / niemand van de uitgewekene hen daer in en soude dorven betrouwen / en dat over sulx sy lieden het beneficie van de pacificatie van Gent niet en souden genieten / en dat ook de Provincie van Holland in meerder pericul soude wesen als die opt geweest ware / aengesien het geschapen was/ dat die van Holland alle d'oorloge op den hals krijgen souden / want sy waren door hare toegedane in de stad sekerlijken onderricht van sekere heimelijke correspondentie die tussen de Regeerders van Amsterdam en Don Jan gehouden werde. So en hebben sy niet raedsaem gevonden de beletselen af te doen / maer sochten die van Amsterdam meer en meer te benauwen/ om de selve daer door te bedwingen aen te nemen sodanige articulen / daer mede sy meinden dat het Land van sulke periculen bevrijd soude wesen / want sy versekert waren datter onder de borgers grote murmuratie begonde te komen en te rijsen / uit sake van alrehande gebreck / en bysonder van den brand en turf/ brout-koren en goeden drank/ waerom sy schreven gen den Gouverneur van het Noorder-quartier dat hy de Convoy-schepen leggende om die van Amsterdam te benauwen / niet en soude weeh nemen / maer die als noch aldaer te laten / tot nader onderrechtinge die sy den Prince meenden te doen doen. Die van Amsterdam

De Staten van Holland en Zeeland approberen de satisfactie van Utrecht.

Die van Bommel konnen de satisfactie niet approberen / begeren niet te min goede nabuerschap en correspondentie met die van Utrecht te houden.

Die van Holland en vinden niet gerader de beletselen be de toevoeringe tot Amsterdam af te doen.

(F. 3c)

Die van Amsterdam senden hare Gedeputeerde weder aen den Prince om afdoeninge van alle hostiliteiten en beletsen van alle toevoeginge.

dam siende dat sy mette brieven die de Prince in hen faveur hadde geschreven gene verlichtinge en kregen/ maer eer meerder benaut werden/ hadden suspicie dat de Prince niet oprechtelijk en hadde geschreven aen de Staten van Holland en aen den Gouverneur Sonoy/ sonden daerom hare Gedeputeerde op nieus aen den Prince/ versochten nieuwe brieven ten einde als voren/ bevalen ook hare Gedeputeerde te versoeken copie of dubbelt van de selve/ als ook van de eerste brieven hem te voren verleent. De Prince niet wel te beden wesende dat sijne brieven niet en waren gehoorsaemt/heeft de selve nieuwe brieven van den 21 Octob. vergunt/ met ook dubbelt van de selve en van de voorgaende voren verhaelt. Het inhoud van de selve aen de Staten van Holland was: dat de Gedeputeerde van Amsterdam hem hadden vertoont copie autentijk van sekere recepisse van Coenraet de Kechtere hen-luider Secretaris/ dat hem was behandigt by den Pensionaris en Secretaris der voorsz stede van Amsterdam/ sijnen brief van den 12 der selver maend/ en dat d'antwoorde van dien uitgestelt was tot Maendag doen toekomende/ wesende den 28 der selver maend/ obermits sy niet eer collegialiter vergaderen en souden/ sonder dat nochtans de beletselen van alrehande toeboeringe en trafijcque der voorsz stede als noch cesseerden/ welken aengesien nademael hy geacteert was mette voorsz van Amsterdam/ naer inhoud der articulen hen-luiden overgesonden by de voorsz missive/ so en hadde hy niet konnen laten hen andermael te adverteren/ dat hy bevond redelijk en behoorlijk dat de voorsz beletselen so te water als te lande afgedaen souden werden sonder voorder vertrek/ en dat men die van Amsterdam soude laten genieten metten anderen Steden van Holland/ 't effect en beneficie van de pacificatie/ versoekende en hem dies niet te min bevelende/ 't selve aensiens-brief te volkomen en allen Officieren/ Justicieren/ Wethouderen/ Capiteinen/ soldaten/ en anderen van wat qualité of conditie die mochten wesen daer van te adverteren by openbare verkondingen of andersins/ op dat niemand daer van ignorantie en pretendere/ maer sijne goede meninge in desen achtervolge/ beantwoordende des niet te min ten voorsz dage 't voorder inhoud van sijne missive/ &c. Aen den Gouverneur en Gedeputeerde van de Staten van het Noorder-quartier en Waterland schreef hy van gelijken: dat de Gedeputeerde van Amsterdam hem hadden te kennen gegeven/ dat sy door Ambrosius Jansen haer-lieder gesworen Bode/ sijne missive van de 12 aen hen-luiden hadden gelevert/ sonder hem eenig verder affscheid of antwoord te geven/ dan dat de selve missive ter gelegender tijd soude beantwoord werden/ en dat ebenwel de voorsz beletselen noch niet en cesseerden. Schreef hen-luiden daerom en belastende de selve andermael/ gelijk hy aen de Staten van Holland ook gedaen hadde/ 't selve sonder langer dilay of uitstel na te komen. Dies al niet tegenstaende/ en dat die van Amsterdam ook aen de Staten van Holland/ tot Leiden vergadert zijnde/ deden aenseggen/ dat sy wel te beden souden wesen om de salie van de satisfactie te voorderen/ wat nader te komen/ en te beden te zijn afstant te doen van de twe Capiteinen/ die sy over haer krijgsvolk gestelt hadden/ en dat sijn F. Genade/ twe andere (doch uit hare tegenwoordige soldaten) soude mogen kiesen/ en stellen: so en hebben sy sulx niet genoegsaem tot verseheringe voor de voorsz stede gehouden/ dan hebben den eersten Novemb. eenige uitten haren gecommitteert die met Meester Poulwels Buys hen-luider Advocaet alle swarigheden en periculen by geschrifte souden stellen/ om den Prince daer van te adverteren: en op dat niet schijnen soude/ datse de brieven van den Prince ongehoorsaem waren/ hebben sy geconsenteert dat men alle victualie/ doch met kleine schuiten/ ook turf en hout/ mits betalende den impost/ daer in soude mogen brengen. Dan also sy advertentie hadden/ dat Don Jan henlieden by brieven geschreven hadde/ dat hy haer toeliet metten Prince en Staten van Holland te mogen accorderen/ so sy best souden konnen/ mits geen volk van den Prince innemende: haer vastelijk belovende/ dat hy haer voor Kersmisse van alles seckerlijken ontsetten en bevrijden soude. Of nu de voorsz advertentie vast en seker ging dan niet/ evenwel hebben de voorsz Staten/ ten selven dage ook gheresolveert tot verseckertheid der salie van de Landen/ niet alleen van Holland en Zeeland/ maer ook van alle de andere Nederlandse Provincien/ de stad van Amsterdam by d'een of d'ander middel te overkomen/ sonder plonderinge of overdaed over den borgeren en inwoonderen/ Geestelijk noch wereldlijk te plegen: gelijk wy hier na breder verhalen sullen.

De Staten van Holland en Zeeland genomen om de stad van Amsterdam te overkomen.

Omtrent desen tijd heeft de Prince advertentie gekregen dat in Spangien diverse schepen in Holland en Zeeland t'huis komende/ waren aengehouden/ en dat men in meninge was aldaer noch te arresteren alle de gene/ die'r uit Holland en Zeeland noch souden mogen komen: waerom hy terstond geschreven heeft na Holland en Zeeland/ dat men alle de schepen in het Noorder-quartier/ Tessel/ Marsdiep en ook in Zeeland gereet leggende om na Spangien te varen soude doen ophouden/ sonder de selve 't zeil te laten gaen/ tot nader ordonnantie en last/ also hy 't selve metten Generale Staten meende te communiceren/ en haer-lieder meninge en geliefte op te horen.

Hollandse en Zeelandse schepen in Spangien gearresteert.

De Graave van Hohenlo is in dese maend van October gekomen voor Remunde/ met negen bendelen voetvolx/ en 150 paerden/ verwachtende noch ses bendelen/ behalven drie bendelen die uit het Noorder-quartier aldaer gekomen waren. Hy sloeg sich eerst neer in het dorp van Swalme/ in meninge om hem daer na nader aen de stad te beschansen: binnen de voorsz stad lagen drie bendlen Hoogduitse van het regiment van den Oversten Colonel Polwyler/ en twe bendelen van den selven regimente in de voor-stad: daer lagen noch seven bendelen daer omtrent rontom die in den eed van Don Jan waren/ de welke van brese vertrocken na Carpen. Des nachts sond Polwyler omtrent twe uren een deel volx uit der stad/ om kondschap te nemen hoe sterk sy waren/ dan sy werden wederom te rugge gedreven/ achterlatende een van des voorsz Polwijlers lijfschutten/ de welke gequetst zijnde sterf: des anderen daegs zijnse wederom uitgevallen/ dan werden wederom binnen gejaegt/ achterlatende tien soldaten die daer dood bleven/ van Hohenloos volk werdender drie gewond/ dan behielden het leven en werden weder genesen. Den lesten Octobris so Hohenloos volk een koren-molen leggende op de Roer meenden aen brand te stelen/ zijnse met groot geweld uit de stad geballen door twe verscheiden poorten/ so dat Hohenloos volk moste wijken. Gijsbrecht van Gouwenberg die lange in het Noorder-quartier gedient hadde/ en hier (met noch eenige bendels uit den selven quartiere/ tot assistentie van Gelderland gesonden/ daer over hy commandeerde) mede voor de Stad gekomen was/ de selve was van sijn peert getreden/ in meninge om de voorsz molen met eigener hand in brand te stelen/maer aleer hy het konde volbrengen/ quamen sy hem so haestig opten hals dat hy het bier uiter hand smeet/ hy kreeg drie of vier scheuten op zijn harnasch/ dat scheut-bey was/ ook werd hem sijn hoed van sijn hooft geschoten/doch bleef onbeschadigt. Een soldaet genaemt Gerrit Kijken die hem zijn paert aenbracht/ werd door zijn hooft geschoten en bleef terstond dood/ sy kregen ook ses gevangenen die sy in de stad brachten: doch also daer meer en meer volx tot hen hulpe aenquamen/ welken sy wederom in de stad/ daer bleven noch van Gouwenbergs volk vier soldaten/ onder welken eenen genoemt werd Dirk Sonoy/ om dat den Oversten Sonoy hem eertijds op ten Doop geheven hadde. Die van binnen lietender wel 40 mannen/ so dood als gewond/ derhalven Polwijler het uitvallen dede verbieden. Don Jan hadde hem geschreven dat hy goeds moets wesen soude/ hy soude hem voorseker komen ontsetten/ daer op hy sich verliet. Daer was weinig order onder het volk dat daer voor lag/ so datse weinig uitrechten/ en daer ging geen goede betalinge om/ derhalven den huis-

De Graave van Hohenlo komt voor Remunde.

man

man daer omtrent al bedoꝛven werde. De Gꝛave van Hohenlo beklaegde hem ook ouer de Gelderse datse hem de nooddꝛuft die hy van doen hadde / niet en bestelden / volgende de beloften hem gedaen / so dat hy de schuld op de selve leide / dat hy geen eer aldaer en konde behalen / evenwel heeft hy de Stad met acht of negen schansen rontom seer benout / en souden ten laetsten hem hebben moeten opgeven / ten ware Don Jan aldaer in 't begin van Januario 1578. gesonden hadde den Heere van Hierges en den Colonel Monsdꝛagon met eenen hoop goede ervaren krijgsluiden / daer dooꝛ het gansche leger booꝛ Kurmonde is opgetrocken den 3 January / op de ander zijde van de Mase in een schanse genaemt Tolen / aldaer sy noch bleven hare vyanden verwachtende / de wijle het de principaelste was / die sy aldaer hadden leggende. Het garnisoen binnen de Stad het selve verstaende / ook kondschap hebbende / datter vier bendelen daegs te voꝛen vertrocken waren om de naeste steden te besetten / en menende dat de vꝛese geheel onder hen-luiden was / zijn met alle hare macht uitgevallen / menende hen de schanse af te lopen en in te nemen / en de selve vooꝛts te verjagen en in de vlucht te slaen / om also de eere te behalen eer d'andere quamen / dan sy vonden daer sulke tegenstand / dat sy met schande wederom mosten af wijken / latende daer omtrent 150 doden op de plaets en 7 gevangenen: omtrent een ure daer na is het gansche geweld booꝛ de schanse gekomen / en hebmetten anderen geschaꝛmutseert totten avond toe: daer dood bleven dꝛie van des vyands Capiteinen en veel soldaten / so dood als gequest / van die van de schanse bleven daer ses dood en 20 of daer omtrent gequest: des selven avonds vꝛesende beset te werden / hebben sy de schanse verlaten en zijn opgetogen tegen ouer Venlo op een doꝛp genaemt Blerik / en zijn des anderen daegs overgescheept op een doꝛp genaemt Velden / daer sy tot den vijf den bleven leggen: vooꝛts zijn een deel getogen na de naeste steden / eenige bendelen menende in Venlo te komen / dan sy hebbense niet willen inlaten. Die van Gelre namen met groee moeiten in de bendelen van Gijsbꝛecht van Gouwenberg / en Luit Rijkesz. en daer na noch het bendel van Symon Swaen. Die van Venlo hebben daer na ook eenige bendelen ingenomen dooꝛ begeren van den Gꝛave van Hohenlo: en Don Jan is aldaer vyand verklaert. De Heere van Hierges volk bleven tot den 19 January omtrent Kurmonde leggen / hebbende de stad gevictualieert / hadden een Schip-bꝛugge ouer de Maes geslagen: maer hoꝛende dat de Staten volk haer opmaekten om omtrent Namen eenig van haer volk te verrassen / zijnse met stille trommen opgetogen na het land van Limburg: de stad met vele ruiters en knechten wel beset latende.

Don Jan ontset en vict ualieert. Keurmonde.

De Staten van Bꝛaband na dat sy den Pꝛince van Orangien so wel en heerlijk hadden ontfangen / als geseid en verhaelt is / hebbende geen particulieren Gouverneur / als d'andere Pꝛovincien / dooꝛ dien den Gouverneur Generael ook gemeenlijk mede is Gouverneur particulier van Bꝛaband / tegen den welken / als namentlijk Don Jan nu d'ooꝛloge soude werden gevoert / so de salie niet en konde werde gevonden / daer toe geen apparentie booꝛ handen en was / hebben goed gevonden den Pꝛince van Orangien te versoeken en kiesen booꝛ Gouverneur en Kuwaert van Bꝛaband / op het goed betrouwen dat sy van hem hadden / en de beloften by hem gedaen in Holland / en het geschꝛifte onder zijn hand aen de Staten Generael gesonden aleer hy binnen Bꝛussel quam / inhoudende dat hy niet toelaten en soude dat iets werde aengericht tegen de algemene vꝛede en ruste begrepen in de Pacificatie van Gent / en sonderlinge tegen de Koomse Catholijke Keligie en d'oeffeninge van dien / in de selve Pꝛovincien / achtervolgende ook booꝛnemelijk het vierde articul van de selve Pacificatie: en hoe wel het eenige niet wel te wille en was / so is nochtans by gemene en eendꝛachtige stemme dese verkiesinge en aenneminge geschied den 22 Octobꝛis / met sulken genoegen en blyschap van alle het gemeen volk / dattet te verwonderen was / en werd daer ouer binnen Bꝛussel en Antwerpen geviert.

De Pꝛince van Oꝛangien wooꝛd gekoꝛen Gouverneur en Kuwaert van Bꝛaband. (F. 304.)

De Hertog van Aerschot wooꝛd Gouverneur van Vlaenderen gemaekt.

De Hertog van Aerschot was ook te voꝛen gemaekt Gouverneur van Vlaenderen / in plaetse van den Gꝛave van Keux / die de partie van Don Johan gekoꝛen hadde.

Afgunste onder de grote Heeren van de Nederlanden en jalousie tegen den Pꝛince van Oꝛangien.

De gunste die de Staten van Bꝛaband betoont hadden aen den Pꝛince van Orangien / hem makende Kuwaert en Gouverneur aldaer / mitsgaders de jonste des gemenen volx tot hem / die alle haer ooge op hem hadden / hem houdende booꝛ de verlosser uit der slavernye der Spangiaerden / veroꝛsaekte hem groten afgunst by vele grote Heeren en Edelen van den Lande / de welke nochtans wel de pꝛincipaelste waren geweest / en gestemt hadden / om hem te doen versoeken dat hy in persoon in Bꝛaband soude komen: maer hen voꝛnemen en strekte niet verder / dan datse zijnen raed aenhoꝛen en gebꝛuiken souden mogen / als Raed van State / gelijk hy te voꝛen by den Coninh was geoꝛdonneert / niet denkende dat men hem totten particulieren gouvernemente van Bꝛaband soude hebben verkoꝛen: maer siende de gunste so groot tot den selven / vꝛesende daerom ook dat hy totten gouvernemente generael soude mogen verkoꝛen werden / en dat hy also ouer hen allen commanderen soude / 't welk haer niet aen en stond / bysonder de gene die geheel van de Catholijke Koomse Keligie waren / de welke niet jegenstaende de belofte van de selven Heere Pꝛince gedaen al eer hy in Bꝛaband quam / en daer op hy ook by pꝛovisie booꝛ Kuwaert van Bꝛaband aengenomen was (totter tijd toe de Coninh soude hebben doen reparern en herstellen al het gene tegen de pꝛivilegien was gedaen by zijne gestelde Gouverneurs) namentlijk dat hy niet en soude doen / noch toelaten gedaen / of iet geattenteert te werden jegens de Koomse Catholijke Keligie: so hebben sy / op dat d'autoꝛiteit van den Pꝛince niet groter en soude wassen noch toenemen / booꝛgeslagen dat het goed ware / na dien daer geen Gouverneur Generael en was ouer de Nederlanden / en dat vele van de Raden van State / die by den Coninh van Spangien totten gouvernemente generael waren gestelt geweest / na de dood van den Gꝛoot Commandeur / nu waren by Don Johan van Oostenrijk / dat den staet van den Lande sich niet en konde mainteneren / sonder eenig Hooft of Gouverneur Generael / daer toe dewijle den Coninh daer in niet en hadde booꝛsien op henluiden versoek in plaetse van Don Jan / sy booꝛsloegen den Eertzhertog Matthias bꝛoeder van den Keiser / Neve en Swager van den Coninh / de welk was een goed Catholijk Pꝛince / die buiten twijffel de Koomse Catholijke Keligie mainteneren soude / en wesende van den bloede des Coninx meenden dat 't selve den Coninh aengenaem soude wesen / of immers dat dooꝛ intercessie des Keisers de salie namaels beter geremedieert soude konnen werden. En werd de salie sulx gedꝛeven dat eintelijk by eensamentlijk advijs van alle de pꝛincipale Heeren van de Nederlanden / goed gevonden werde den booꝛsz Eertzhertog Matthias daer toe te doen versoeken: maer als de salie wel ondertast werde / so bevontmen dat 16 of 18 van de pꝛincipaelste Heeren van den Lande: als namentlijk de Hertog van Aerschot / den Marquis van Habze zijnen bꝛoeder / den Gꝛave van Lalain / de Heere van Montigny / den Seneschal van Henegouwen / de Bozchgrave van Gent zijnen Bꝛoeder / de Gꝛave van Egmont / de Baenre-heeren van Ville en van Hese / de Heeren van Champagny / Kassingem / Willerval / Swevegem / en eenige andere dit al lange te voꝛen onder hen geresolveert hadden / en tot dien einde aen hem gesonden hadden den Heere van Maelstede / de welke den 26 Augusti derwaers al vertrocken was: dit selve maekte een grote jalousie onder den anderen / en werd qualijken genomen en geinterpꝛeteert / als dat een deel van de pꝛincipaelste Heeren sochten vermetelijk te usurperen d'autoꝛiteit over d'andere twe Staten: doch de salie ging eben wel booꝛt / maer van doe aen begonden partyschappen plaetse te nemen / en

Booꝛslag om den Eertzhertog Matthias tot Gouverneur Generael te versoeken.

men

men begon na den anderen om te ſien / 't welk dagelijx meer en meer toe nam: gelijk uit het vervolg van deſen bxeder ſal verſtaen werden. De Heere van Maelſtede ſecretelijk vertrocken zijnde / dede zijn debvoir ook ſecretelijk by den ſelven Eerts-hertog in ſulker voegen / dat hy te bxeden was in Nederland te komen / om het generael gouvernement te aenbaerden / dan bxeſende dat den Keiſer zijnen bxoeder ſulx niet goed vinden en ſoude / weſende nochtans genegen om te regeren / ſo is hy op den 3 Octobxis des nachts heimelijk uit Wenen vertrocken / hebbende een poxte van de ſtad doen open doen / niemand by hem hebbende dan zijnen Opper-kamerling den Heere van Dauwijtſz / Heere van Kalchreith / en eenige weinige dienaers / en zijn met grote dagreiſen te poſte gereiſt over Colen / en van daer tot Lier. De Keiſer 't ſelve verſtaende / nam 't ſelve ſeer qualijk en ſchxeef hem na / begerende dat hy wederom keren ſoude / dan hy excuſeerde hem by bxieven / dat hy ſulx om goede conſideratien ten dienſte van de Coninx van Spangien gedaen hadde / ten einde de Landen niet en ſouden vallen in eenige bxeemde hand. De Keiſer heeft ook terſtond by expxeſſen bode hem daer van geexcuſeert by Don Jan van Ooſtenrijk / ſchxijvende hoe dat zijnen bxoeder ſonder zijnen wille of wete by nacht was vertrocken / en Don Jan vond 't ſelve ſeer bxeemt en nam het qualijk / achtende 't ſelve als krijm van rebellie en ongehoorſaemheid tegen zijne Majeſt. Dit gerucht liep terſtond alom en over al / ſo dat het ook quam ten ooren van de Coninginne van Engeland / die 't ſelve ook ſeer bxeemt vand / gelijkmen 't ſelve wel verſtaen konde uit het rapport daer van gedaen by den Raedsheer Adolph van Meetkerke / de welke op deſe tijd metten Marquis van Havxe was in Engeland uitten name van de Generale Staten / om te verſoeken aſſiſtentie aen de Coninginne van volk en geld tegen Don Jan / ſo wy ter gelegender plaetſe bxeder ſullen verhalen. Alleenlijk ſullen wy hier tot deſen pxopooſte verklaren / dat de Secretaris van State van de Coninginne de Heere van Walſingam / op ten 18 October 1577. tot Windeſox by hem ontboood den voxnoemden Adolph van Meetkerke / hem verklarende bxieven ontfangen te hebben van den Heere Davidſon Agent van de Coninginne tot Bxuſſel van den 12 Octobxis / by de welke hy adverteerde / dat de Staten der Nederlanden verſtaen hebbende / dat de Heere Eertshertog Mathias op den weg was om na Neerland te trecken / waren ſeer gealtereert gewoxden en geballen in twiſt en contrariteit van opinien: eenige ſeggende / datmen hem moſt doen komen tot Nieunnege / andere tot Bergen / in Henegouwen / andere datmen hem niet en behoxde te ontfangen om veel grote conſideratien en ſuſpicien / ſelfs niet in de voxſz ſtad van Bergen / weſende een plaetſe van de meeſte impoxtancie / en andere van ander advijs / daer by voegende dat de Pxince van Orangien wilde vertrecken na Holland / in meninge van niet weder te keren. Welke verſcheidentheid van opinie en diſſentien ſeer periculeus was in die gelegentheid / en ſcheen te ſtrecken tot ſcheuringe van de unie en accoxt der Staten / en ſoude mogen veroxſaken ſwarigheid onder de particuliere Pxovincien en Landſchappen / om niet te continueren in de betalinge van de beden by der hand weſende: dat ook Don Jan dagelijx verſterkt en vermeerdert / doox middelen van den Hertog van Guiſe / die alrede groot getal van volk gereet hadde / datmen ter andere zijde ook verſtond dat den Hertog van Anjou gekomen was a la Fere in Vermandois / daer hy ook volk vergaderde: boven dien datmen voxſekerlijk gewaerſchout was / datmen tot Frankfoxt ook volk lichte / ſonder mentie te maken van vier mael 100000 kronen die Don Jan ontfangen hadde tot Lions / en van het Spaens en Italiaens ſecours en 't geen hy van andere Pxincen verwachtende was: met ook dat Don Jan was een oxlogs-man van goed verſtand / experientie / beleid / en diligentie / hebbende by hem de balianſte / kloekſte en geexperimenteerſte Capiteinen van de gehele Chxiſtenheid. En ter contrarien waren de Staten / mits hare oneenigheid / geheel irreſoluit / en qualijk beraden / en hadden miſcontentement gegeven den Heere Pxince van Orangien / die wel een van de ge-experimenteerſte adviſeurs en baliantſte van der Chxiſtenheid was / gelijk hy in voxgaende oxlogen wel getoont hadde. Sulx dat de Majeſteit van de Coninginne en het gehele Hof van ſulke tydingen ſeer gealtereert en verſlagen waren / ſelfs aengeſien dat de voxſz Aertshertog / hoewel hy mocht weſen van goede natuerlijkheid / hope en verwachtinge / nochtans en hadde als noch niet de dxie gerequireerde ſaken / die een Pxince toequamen om de Staten te dienen / te weten: noch experientie / raed noch foxtſe / noch treſoox om hen te helpen. En of men den voxnoemden Aertshertog geroepen of ontboden hadden in alle ſinceriteit en tot welvaert van den Lande / nochtans de Coninx / die vol wxaek en ſimulatie is / ſoude doox deſe goede occaſie / ſich ſoecken te revengeren van de inſurien en onwaerdigheden / die hy meind hem geſchied te zijn / en ſonde hem gemackelijk vallen den ſelven Aertshertog daer toe te bewegen / alſo hy zijn neef en bxoeder van de Coninginne is. Ook ſtond te overwegen dat de Keiſerinne dxaegt ſulke grote affectie totten Coninx haren bxoeder / dat ſy dikwils was in oneenigheid geweeſt met wijlen den Keiſer haren man / om des wille dat hy ſomwijlen niet en wilde gehoorſamen den wille van den Coninx: als ook deſe jegenwoordige Keiſer / noch de Heere Hertog Mathias niet en ſouden derren iet attenteren / dan dat de Keiſerinne haerlieden moeder behaeglijk ware / des te meer dat alle haerlieder huis dependeerde aen den Coninx / ſulx dat d'acceptatie van den Aertshertog Mathias wel mochte veroorſaken de gehele verderfeniſſe en ſchxickelijke wxake van den lande / dat God niet en gehenge. Seggende voxts de voxſz Walſingam / dat hy hem daer van wel hadde willen adverteren / om daer van deelachtig te maken den Heere Maxquis van Havxe: want de Heeren van den Rade van de Coninginne en ſouden nimmermeer de Coninginne raden de Staten onderſtand te doen met geld of volk van oxlog / by haer gexpxeſenteert / weſende de ſake in ſulken ſtate / en dangier van een grote oneenigheid / en tumult / daer haer ſecours voox niet ſoude zijn / en trecken d'oxlog op haer Coninkrijk ſonder vxucht of pxofijt. Voox ſo veel de Coninginne aenginx / ſiende dat der Staten ſaken ook raekten haer en haer Coninkrijk / heeft ſy alleenlijk beweegt geweeſt de voxſz Staten te ſuccurreren / om haer te verſekeren tegen alle geweld en kracht der Spangiaerden en anderen / haer verſekerde dat hebbende de voxnoemde Pxince van Orangien hem geboegt mette Staten / als met een accoxt / de ſaken niet en konſten dan wel gaen / daer die nu by oneenigheid der Staten en Pxovincien en vertrek van den Heere Pxince / ſoude xxeſen een grote deſaſtre en inconvenient op haerluiden te ſullen vallen.

Op al 't welk de voxſz Mr. Adolph van Meetkerke antwoxde / dat alle de pxincipale Heeren van de Nederlanden ſiende en bevonden hebbende by experientie / dat den Staet van den lande niet en konde gemainteneert werden ſonder eenig Hooft of Gouverneur Generael / waren daerom na xijpe deliberatie eenſamentlijk van dat advijs geweeſt van t'ontbieden den voxſz Eertshertog / om het gouvernement generael aen te vangen / en ſich te voegen van als tot als na d'advijs van den Rade van State / die men ſtellen en oxdonneren ſoude van eenige goede perſonagien en betroude patriotten natuerlijke van de Nederlanden / ſonder de welke hy niet en ſoude mogen doen / en de ſelve ſouden hem inſtoxten ſo goede opinien en inſtructien / dat te verhopen ſoude weſen / dat de Eertshertog haerlieden dienen ſoude om te herſtellen 't land in zijn oude fleur en liberteit. En en ware niet mogelijk dat de Coninx tegen d'overkomſte van de Eertshertog (om de koxtheid van den tijd / weſende de Heere van Maelſtede vertrocken den 26 van Oogſt) iet tot nadeel ſoude hebben komen pxactiſeren: daer by gevoegt datmen na 't ontfangen van den Eerts-hertog /

ſoude

De Heere van Maelſtede vertrekt ſeeretelijk na Duitſland / om den Eertshertog Matthias te halen.

De Coninginne van Engeland vind het halen van den Eertshertog Mathias bxeemt.

C'ſamenſpxake tuſſchen den Heere van Walſingam Secretaris van de Coninginne van Engeland / en Mr. Adolph van Meetkerke.

Antwoord va Mr. Adolph van Meetkerke. (F. 305.)

soude mogen by middel van de Keiser en andere Princen pacificeren dese troublen / en bidden dat de Koninck gelieffde den voorsz Eerts-hertog in houwelijk te geven sijne oudste dochter mette Nederlanden.

Hy voegde daer by dat de Heere Marquis van Haze / passerende door Geertruiden-berge / daer van hadde gecommuniceert metten Heere Prince van Orangien / die ten eersten slag daer in wel wat swarigheid maekte: maer na dat hy gehoort hadde de redenen van den Heere Marquis: dat sy goed vonden hem tot het goubernement toe te laten / behoudelijk dat hem waren overgegeven of verklaert eenige trouwe Heeren / de welke souden wesen van sijnen huise en rade / sonder by sijnen persoon eenige suspecten vreemdelinck toe te laten / so conformeerden hy sich daer ooki in: seggende de voorsz Meetkerken voorts / dat hem (onder correctie) docht dat het incivilijk soude gedaen wesen nu te verwerpen den voornoemden Eerts-hertog / nademael hy so willigliJken gekomen was ter begeerte van den Staten / want sulx soude by den Keiser sijnen Broeder en andere Princen van den Rijke gereputeert werden voor grote onwaerdigheid / versmaetheid en injurien / die sy niet ongerevengeert en souden laten.

Seide voorders / datmen hen niet en behoorde te verwonderen / so in eene so grote vergaderinge van Staten / somwijlen verscheidenheid van opinien was. En dat buiten dien / of dat men daerom niet en moet infereren eenige dissensie of oneenigheid / voor so veel in alle raden dat overquam / en dat niettemin by goede conferentie de opinien weder quamen over een en t'accorderen / als sonder twijfel geschieden soude tusschen de voorsz Staten: dat ook de brieven die de Heere Marquis ontfangen hadde van de Staten van den 11 Octobris geen mentie en maekten van eenige divisie of scheuringe der Staten.

Besluit van de redenen van den Heer Secretaris Walsingam.

Alles gehoort / seide de Heer Secretaris Walsingam / nademael de saken so verde gekomen waren / so was daer noch een expedient / de welk henluiden dienen soude tot verseckertheid en remedie / te weten: datmen den Eerts-hertog accepteerde op de conditien voorsz / en andere hem voor te dragen by de Staten tot haerlieder verseckertheid en ondrhoudinge van hare privilegien / liberteiten en usantien. En onder andere op expresse conditien / dat de Heere Prince van Orangien soude by hem gekozen worden voor sijnen Lieutenant Generael / 't welk grotelijk dienen soude tot vereeninge van den Eerts-hertog en Prince van Orangien te samen / en te doen wassen in 't herte van de menschen in 't generael een vertrouwen en verseckertheid / datter niet soude gedaen worden tegen de welvaert / verseckertheid en privilegien van den Lande. Sonder welk expedient en wasser geen apparentie van het Rijke van Engeland eenige assistentie van geld of volk te trecken. Daer mede eindigde die communicatie.

So vele Don Jan mocht aengaen / nam dit versoek van de Eerts-hertog Mathias totten goubernemente so geheel qualijk / dat hy niet en konde laten aen de Staten Generael te schrijven den 20. Octob. 1577. uit Luxenborg.

Schrijven van Don Jan aen de Staten Generael nopende 't versoek van den Eerts-hertog Mathias totten goubernemente Generael.

DAt hy veradverteert was / datmen seker Edelman in 't Hof van sijne Keyserlijke Majesteit gesonden hadde / om den voornoemden Heere Eertshertog te inducceren en persuaderen om hem herwaers-over te doen komen / niet wetende tot wat einde noch door wiens gebod of bevel. Maer also sy wel wisten dat niemand wie hy sy / en mocht noch en behoorde alhier te komen / om over de onderssaten van sijne Majesteit te gebieden / ten ware die by de selve gesonden ware met sijne patenten / commissie en expres bevel / in gewoonlijker forme en maniere: waerom hy henluiden wel wilde adverteren / indien datter iet sulx ware ('t welk hy niet konde geloven) dat sy den selven niet en behoren te respecteren noch te ontfangen / maer sijne Majesteit alleen te obedieren / of hem sijne Majesteits Stadhouder en Gouverneur Generael / by henluiden ontfangen / geadmitteert en gesworen. Dat sy ook anders niet en vermochten te doen / sonder te vallen in crijm van ongehoorsaemheid / rebellie / en openbare contravention van den tractate van de pacificatie en accoord / tusschen hem in den naem van sijne Majesteit en henluiden gemaekt en so solemnelijken gesworen / 't welk hy niet en hadde willen laten henlieden t'adverteren / op datse hen niet en souden laten bedriegen en verabuseren van eenige gealtereerde / soekende alle nieuwigheden / de welke om haer particulier interest / passie of affectie hem souden willen laten verleiden en brengen totte uiterste ongehoorsaemheid en sulke grote faute tegens henluiden Prince en Oversten Heere / sonder oorlof / wete of advoy van den welken niemand gebieden of bevelen en mach / noch een anders goubernement aennemen / etc.

De Eerts-hertog Mathias tot Tier gekomen zijnde / is aldaer eenigen tijd stil gebleven / tot dat raedsaem gevonden werd dat hy tot Antwerpen soude trecken en aldaer verwachten de resolutie van de Staten Generael / die eenige conditien souden in geschrifte stellen / daer op men hem tot Gouverneur Generael soude ontfangen / diemen hem als dan soude communiceren. Hy is aldaer den 21 Novembris seer heerlijk ingehaelt van den Prince van Orangien en de Burgerie / alwaer hy so lange gebleven is / tot dat hem de resolutie der Staten Generael is aengedient / en hy totten goubernemente Generael ontfangen / so t'sijnder plaetse verhaelt sal werden: daer wy hem middelretijd willen laten rusten / en ondertusschen van andere saken in verscheiden quartieren mentie maken.

De Eerts-hertog Mathias komt tot Antwerpen / alwaer hy de resolutie der Heeren Staten Generael verwacht.

My dunkt hier niet qualijk ten propooste sal komen / dat ik hier verhale de correspondentie die de Heeren Generale Staten mette Koninginne van Engeland onderhouden hebben in alle dese gelegentheid. Eerstelijk hebben sy raedsaem gevonden in October 1576. aen de voornoemde Coninginne te senden den Baron van Aubigny / met brieven van credentie / om hare Majesteit den staet en gelegentheid des Lands te kennen te geven / en te vertoonen den noot daer in sy gekomen waren door de moetwille / wreedheid / rebellie en mutinatie van de Spangiaerden / en datse daer door genoodsaekt waren gworden / de wapenen tegen de selve in handen te nemen / tot henluider defensie en bescherminge. De Coninginne (de welke verstaen hadde / dat de voorschreven Staten ook hare Gesanten in Vrankrijk aen den Coninck / en Hertog van Anjou des Conincx broeder gesonden hadden / en houdende allen handel van Vrankrijk voor suspect) gaf den voornoemden Baron seer goed gehoor / beloofden aen den Coninck van Spangien te senden / en voor de selve te intercederen. Begeerde dat de Staten Generael allen handel met Vrankrijk souden laten varen / en datse haren Coninck souden getrouw blijven / sy beloofdense ook te assisteren tegen de Spangiaerden na gelegentheid / by aldien haer interessie geen plaetse en hadde: en om haer belofte na te komen / sond sy den Ridder Meester Smit aen den Coninck van Spangien / en dede den selven bidden / dat hem believen wilde medelijden te hebben met sijne onderssaten / en dat hy de Spangiaerden uit Nederland soude willen doen vertrecken / op dat sijne onderssaten uit desperatie geen oorsake en souden mogen nemen haer te addressesren aen andere Potentaten / tot sijne Majesteits nadeel.

De Staten Generael sende tu den Baron van Aubigny aen de Koninginne van Engeland.

De Koninginne van Engeland send aen den Koninck van Spangien.

In Decembri des selven jaers / hebben de voornoemde Staten Generael anderwerben aen de voornoemde Coninginne van Engeland gesonden den Heere van Swebeseel / en versochten assistentie van gelde tegen Don Jan. Hy heeft den 13 Decembris audientie gehad / en aldaer volgende sijnen last verhaelt den bitteren haet die de Spangiaerden van oberlange op te Nederlanders gehad hadden / de welke principalijk was veroorsaekt / uit dien dat de Staten van de Nederlanden in den jare 1559. als de Coninck van Spangien wilde uitte Nederlanden na

(F. 306.) De Staten Generael senden anderwerben aen de Koninginne van Engeland.

Span-

MATHIAS, AERTSHARTOGH
VAN OOSTENRYK. ETC.

Spangien vertrecken / de Heeren van der Oꝛde en Staten van den lande / aen den Coninck hadden verſocht / dat hem gelieven ſoude de 3000 Spangiaerden diemen op te frontieren wilde houden / uit Nederland te doen vertrecken / 't welck doe eintelijk dooꝛ de grootſte inſtantie die daerom aen den Coninck gedaen werd / werde verkregen / hoe wel lange daer na eerſt geeffectueert: en vermits de reſolutie by den Spaenſen Raed als doe genomen / van datmen alle de gene die deſe requeſte en verſoeck van het Spaens krijgsvolck te doen vertrecken uit de Nederlanden / dit geteeckent of 't ſelve toegeſtemt hadden / datmen de ſelve ter gelegender tijd ſoude ſtraffen en kaſtijden / hadden van die tijd aen nooit opgehouden om hare gepꝛetendeerde en booꝛgenomen wꝛake te werck te ſtellen / en om daer toe te komen / hadden den Coninck ingebeelt en wꝛoet gemaeckt / dat alle de Nederlanders ketters en verraders waren van God en den Coninck / en de beroerten / dooꝛ het invoeren van de Spaenſe Inquiſitie en nieuwe Biſſchoppen / tegen de rechten / coſtumen en pꝛivilegien vande landen / ontſtaen in de jaren 1565. en 1566. hadden henluiden ſeer wel gedient / om deſe hare wꝛake te werck te ſtellen: en niet jegenſtaende de ſelve beroerten / dooꝛ de Hertoginne van Parma doe ter tijd Goubernante van de Nederlanden / al waren geſtilt / ter nedergeleid en bevꝛedigt / ſo hadden de Spaenſe raden en vpanden van de Nederlanden nochtans ſo vele weten te wegen te bꝛengen / dat den Hertog van Alba met nieuw Spaens krijgsvolck in de Nederlanden was geſonden / de welke terſtond te werck ſtellende de booꝛſz wꝛake / hadde de pꝛincipaelſte Heeren en Edelen van den lande / die hy konde bekomen / en ontallijke ſeer vele van de treffelijxſte booꝛgeren en inwoonders van den lande / onder 't dexel van juſtitie om 't leven doen bꝛengen dooꝛ 's beuls handen / zijn moetwillig krijgsvolck ongeſtraft toe te laten alle wꝛeedheid over den inwoonderen te plegen / waer dooꝛ ſeer veel volck uit den lande vluchteden om de moetwilligheid der ſelver te ontgaen: hy boude nieuwe Caſtelen / om 't volck te beter te bedwingen / verwierp alle pꝛivilegien by den Coninck ſelfs beſwooꝛen / ſtelde ondꝛaeglijke laſten en ſchattingen op / beroof de de ſteden van hun geſchut en amonitie / en den booꝛgeren en inwoonderen hen geweer / achtende dat een ongewapent land en volck niet ſeer te bꝛeſen en was / en om ſijn krijgsvolck te beter tot zijnen wille te hebben / leide hy die in de rijxſte en booꝛnaemſte ſteden van Nederland / alwaer ſy ſulke wꝛeedheid en moedwille heeft bedꝛeven over den booꝛgeren en inwoonderen van dien / dat het te bedꝛoeffelijk is te verhalen / gelijk de ſteden daer ſy gelegen hadden eenwelijk ſouden gedenken / en de ſteden van Bꝛuſſel / Mechelen / Utrecht / 's Hertogen-boſch en meer andere heel Catholijk zijnde / honden getuigen.

Na hem was gevolgt Don Loups de Requeſens / Gꝛoot Commandeur van Caſtilien / deſe metten eerſten ſich beinſende / dat hy alles wederom wilde verbeteren / en de Nederlanden wederom tot haer oude booꝛſpoed / ruſt en vꝛede bꝛengen / heeft na de victorie / die hy opte Mookerheide tegen Gꝛave Lodewijk van Naſſau hadde gehad / de Spangiaerden toegelaten / ja in ſijne pꝛeſentie / alle moetwille te plegen tegen den inwoonders vande ſteden: gelijk gebleken was binnen de ſtad van Antwerpen / daer men den booꝛgeren afdꝛong 400000 gl. op te bꝛengen / na dat ſy aldaer eerſt alle moetwilligheid hadden gepleegt over mannen / vꝛouwen / oud en jong / ſo dat het krijgsvolck ſiende hen alles geoorloft te weſen ongeſtraft / hebben dagelijx meer en meer moetwilligheids gepleegt / in boegen dat de Coninck daer geen dienſt van en trok / maer de landen totte uiterſte ellende / ſlaverny en armoede werden gebꝛacht. En na de dood van den Gꝛoot Commandeur hadde de Coninck den Raed van State by pꝛoviſie gecommitteert totte regeringe van de landen / van de Spangiaerden terſtond na het innemen van Zierickzee / begonden wederom te mutineren / innemende en plonderende verſcheiden ſteden / doodſlaende den inwoonderen / en plegende alle barbariſe wꝛeetheden tegen den inwoonderen van Nederland / niet willende obedieren de bevelen en oꝛdonnantien van den Rade van State / by den Coninck totten generalen goubernemente gecommitteert / in voegen dat de ſelve Raden van State genoodſackt waren geweeſt deſelve gemutineerde Spangiaerden te verklaren booꝛ rebellen van den Coninck en van den lande. Hebbende booꝛts de Staten van den lande metten Pꝛince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland gemackt / en daer in den anderen belooft by te ſtaen met raed en daed / goed en bloed / om uit den lande te verdꝛijven en daer buiten te houden de Spaenſe ſoldaten en hare aenhangeren / gepoogt hebbende buiten wege van rechte / de Heeren en Edelen 't leven te benemen / den rijkdom van den lande tot henluiden te appliceeren / en de gemeinte booꝛts in eeuwige ſlavernie te bꝛengen en te houden / en datmen na het uitdꝛijven van de booꝛſz Spaenſe en andere bꝛeemde ſoldaten / ſoude vergaderen de Staten Generael van de landen / om met haer advijs alle ſaken wederom te bꝛengen tot ruſte / vꝛede en eenigheid / onder de behooꝛlijke gehooꝛſaemheid van den Coninck / booꝛbehouden de Catholijke Roomſe Religie / mits dat het pouct van de Religie booꝛ ſo vele die van Holland en Zeeland aenging ſo lange geſchoꝛſt ſoude blijven. Maer de booꝛſz Spangiaerden / de welke men hadde doen aenbieden hare betalinge / mits uit den lande vertrecken de / d'welk ſy afgeſlagen hadden / hen beroemende dat ſy alle hare partyen wilden den hals affnijden en haer handen in der ſelver bloed waſſen / hadden ſich t'ſamen verbonden / en ingenomen / berooft / verbꝛand de alderrijxſte en vermaerſte ſtad van Europa / de ſtad van Antwerpen / daer in bedꝛijvende ſo wꝛede / ſchꝛickelijke en ongehooꝛde booſheid / mooꝛderie en tyranny / dat nooit hy gene Barbariſe natie diergelijke acten en zijn gepleegt / tegen de gene die henluiden niet te hoꝛt en hebben gedaen. So dat den heinel / de aerde en alle elementen daer van een ſchꝛik en afgrijſen hadden. Deſgelijx ſy ook gedaen en gepleegt hadden in meer andere ſteden / daer ſy meeſter gewoꝛden waren / dꝛeigende noch opentlijk / dat ſy het noch arger ſullen maken binnen Bꝛuſſel en andere plaetſen. En hoe wel de Staten booꝛnoemt zijne Catholijke Majeſteit van alle deſe moetwilligheid wel hadden veradverteert / ſo by tijden van de Gꝛoot Commandeur als booꝛ en na / ſo en hadden ſy nochtans gene verlichtinge tot noch gevonden / dooꝛ dien de Spaenſe Raden vpanden der Nederlanden / wiſten te beletten / dat hare rechtveerdige klachten aen den Coninck niet en quamen / of dat henluider vpanden / die 't gehooꝛ en geſag by den Coninck hadden / de ſaken anders als na der waerheid den Coninck te verſtaen gaven / den Coninck ophitſende tegen zijne goede en getrouwe onderdanen / de ſelve opleggende grote enorme delicten / daer dooꝛ ſy des Coninx gemoed ſo ſeer verbitterden / dat ſijne Majeſteit op hen-luiden t'onrecht vergramt zijnde / gene ſtraffe over ſo enoꝛme daden en dede doen. En hoe wel ſy verhoopten dat dooꝛ de komſte van Don Jan van Ooſtenrijk in velen ſaken ſoude mogen verſien werden / ſo vꝛeesden ſy nochtans / dat de Spangiaerden hebbende de wapenen in handen / en de pꝛincipaelſte en machtigſte ſteden in haer geweld / daer in ſelfs niet remedieren en ſal konnen / of hy ſchoon wilde / daer van ſy evenwel ook niet verſekert en waren. Uit het verhael van alle 't welke hare Majeſteit wel konde verſtaen de redenen en extreme nood die den Staten beweegt hadde / by oꝛde en conſent van den regerende Raed van State / repꝛeſenterende den Coninck haren Heere / hen toeblucht te nemen totte wapenen / om hen ſelven te beſchermen en defenderen tegen de bloedige pꝛactijken van deſe Spangiaerden. Welke rechtvaerdige klachten de booꝛſchꝛeven Heeren Staten hem belaſt hadden hare Majeſteit / die ſy wiſten te zijn een Pꝛinceſſe van kloeken verſtande / verre van alle ambitie / maer mededogende / booꝛ te dꝛagen / op hope dat ſy van haer goede gunſte / genegentheid en hulpe niet en ſouden verlaten werden / in een ſake ſo nodig en gewichtig. En ſoude hare Majeſteit den Heeren Staten Generael ten alder-hoochſten

tot haer verbinden / by aldien het haer beliefde deselve promptelijk te assisteren en te lenen een somme van 100000 ponden steerlinx / voor eenen tijd van ses of acht maenden / op alsulke conditien en tot sulken interesse als men met den anderen soude konnen overkomen / en souden voor de restitutie van dien en den interesse de voorschreven Heeren Staten geven hare obligatien tot genoegen van hare Coninginnelijke Majesteit / waer mede sy hun met Godes hulpe verhoopten te verseckeren en sterk te maken / om de Spaense soldaten te mogen bedwingen uit den Lande te vertrecken / 't sy metter minne of ommine: baden daerom dat hare Majesteit gelieft de in desen nood te betonen / hoe hoog en waert sy hielt de oude alliantien en verbonden tusschen hare Rijken en de Nederlandse Provincien wesende / mette tractaten van entrecoursen en trasijken / so notelijk voor beiden / die niet en konden onderhouden worden / so de Landen niet en werden geregeert na haer oude wetten / rechten en privilegien: 't welk niet geschieden en konde so lange de Spangiaerden aldaer bleven regerende / en so groten moetwilligheden bedrijvende.

De Coninginne alles verstaen hebbende / toonde haer genegen te wesen om de Staten te assisteren / verhaelde wat sy alrede ten besten van de Nederlanden hadde gedaen / daer in sy bereid was te continueren / soude tot dien einde ook senden aen den Heere Don Jan van Oostenrijk / om sijne intentie te verstaen / en hem aen te seggen / dat sy niet en soude konnen lijden / dat de Nederlanders in sulker voegen souden werden van de Spangiaerden getiranniseert en onderdrukt / so sy 't selve ook den Coninck hadde doen aenseggen / of soude genoodsaekt wesen de selve te assisteren. Eintelijk heeft sy in Januario 1577. de Staten doen aentellen 20000 ponden steerlinx / een deel in goude Angelotten en anderdeel in massa van sijn silver / en dat op de particulier verbintenisse van de navolgende ses steden / te weten: Brussel / Gent / Brugge / Duinkerken / Nieupoort / en Middelburg in Zeeland / te betalen den eersten July 1577. Daer van de Staten Generael de voorsz steden hebben gegeven hare contra-brieven van indemniteit in forme en maniere / als volgt.

Brieven van indemniteit by de Staten Generael verleent aen de ses steden / die hare verbantbrieven hebben gepasseert tot behoef van de Coninginne van Engeland. (F. 307.)

ALso de Doorluchtigste Princesse, Me-vrouwe Elizabeth, by der gratie Gods Coninginne van Engeland, Vrankrijk en Yerland, ter ernstiger bede van ons representerende de Generale Staten van dese Nederlanden ter hand gedaen hadde in ons luider nood de somme van 20000 ponden steerlinx, een deel van dier in goude Angelotten en anderdeel in masse van suiver silver. En so tot verseckertheden van hare Majesteit van node was te dien fijne te expedieren brieven van verbande van sekere steden, te weten: Brussel, Gent, Brugge, Duinkerken, Nieu-poort en Middelborg in Zeeland by hare voorschreven Majesteit versocht. Ten welken fijne wy hadden doen versoeken de voorgenoemde wetten en inwoonders der selver steden, om de selve brieven van verseckerthede te doen expedieren, daer op de voornoemde wetten en inwoonders hebben te vreden geweest de selve brieven te geven, mits hebbende de brieven van reciproquen verbande en indemniteit van onsen wege. So ist dat wy Staten Generael voorgenoemt vergadert wesende binnen der stede van Brussel, als te weten van Braband, Gelderland, en Zutphen, Vlaenderen, Arthoys, Henegouwe, Valenchijn, Rijssel, Douay en Orchies, Holland, Zeeland, Namen, Doornik, Tournesis, Utrecht, Mechelen en van d'Ommelanders van Groeningen, en elk van ons en een voor al beloven uit onser goeder en vaster wetenheid de Borgemeesters, Schepenen en Raed der Stede van N. en alle de Gemeente van dier en jegelijk borger van de selve stede, in 't generael en particulier ten eeuwigen dage te indemneren kosteloos en schadeloos 't ontheffen jegens hare Majesteit van Engeland (misgaders jegens den Hertog van Vendosme erf-achtig Heere der telver Stede) voor de voorgenoemde somme van twintig duisent ponden sterlinx, mitsgaders ook van alle kosten, schaden en interesten, die de voorgenoemde van N. in 't Generael of particulier souden moeten lijden of gedogen, of ook eenigsins ter causen van desen gedoogt en geleden hadden. En tot meerder verseckertheden van de selve van N. verbinden wy ons en eenen jegelijke onse personen, ons luider Land, sand en erf-achtigheden, en alle onse goederen roerende en onroerende, de gene van onse Steden, alle de gene van onse borgeren en inwoonderen, de jegenwoordige als toekomende, t'samen en verscheiden; abandonnerende en stellende de selve tot heerlijker executie, al of die by wege van justitie of vonnisse afgewonnen waren. Submitterende en onderworpende ons en elk van ons onse personen en alderhande goeden allen hoven, justitien en rechten, geestelijk of weerlijk voor en totter effectuelder executie en voldoeninge van al 't gene des voorschreven is. Consenterende, accorderende en toelatende, dat de voorschreven Stad van N. sal geoorloft wesen by gebreke van voldoeninge van de voorschreven indemniteit en ontheffinge, met al 't gene daer af dependeert of daer aen kleeft, na expiratie van den voorschreven lesten July naestkomende, alle en jegelijk van onse goeden roerende en onroerende, actien en credentien te mogen arresteren en bekommeren, en sonder eenig voorder vonnisse te verwachten, openbaerlijk by subhastatie verkopen, tot dat de selve voorgenoemde Stad N. al en volkomelijk zy geindemneert en kosteloos en schadeloos van de voorschreven hare particuliere obligatie en verbinteniſse ontheven. Al niet tegenstaende eenige Wetten, costuimen of usantien ter contrarien, de welke wy in desen zijn renuncierende: mitsgaders ook vertijdende alle exceptien, cavillatien en subtijlheden, so in 't generael als particulier, van bedrog, vrese van excussie, van beneficie, van ordene en alle andere die ons en elken van ons na recht of costume, soude eenigsins mogen competeren ter contrarien van alle en gelijke van onse voorgaende geloften, en onder alle der exceptien, seggende dat de generale renunciatie van gener weerden en is, ten sy dat de speciale voorga. En is te weten, dat tot breder verseckertheid van de voornoemde somme, moeten gedepescheert zijn ses distincte obligatien van eender teneur sprekende op de voorschreven Steden, van welke obligatien d'eene betaelt en geloft zijnde, werden alle d'andere gecasseert en gehouden van onweerden. In kennisse en verseckertheid van alle 't gene des voorschreven is hebben wy dese tegenwoordige doen maken, en by den Griffier van de Staten van Braband Meester *Cornelis Welemans* doen ondertekenen, mitsgaders ook metten zegel van de Staten van Braband, den welken wy daer toe geleent en gebruikt hebben, doen zegelen tot Brussel desen 22 dag der maend van Februario 1577.

Don Jan send ae de Coningin van Engeland.

DOn Jan heeft ook als hy na Mechelen reisde / uit zijnen name gesonden den Burch-grave van Gent / aen de Coninginne van Engeland / de selve seer vrundlijk aenbiedende zijnen dienst / presenterende mette selve te houden alle goede correspondentie / verstand en nabuerschap / klagende ook over den Prince van Orangien / dat hy den vrede gebroken en gevioleert hadde / sonder nochtans de Staten daer van te adverteren. De Staten Generael hadden geerne gehad dat hy den voorschreven Burch-grave ook last gegeven hadde / om van de voorschreven Coninginne te versoeken assistentie van gelde / om de Hoogduitse soldaten teffens te mogen afdanken / dan de voornoemden Heere Don Jan heeft den voornoemden zijnen Ambassadeur verboden daer van te vermanen / hoe wel hy 't selve excuseert / seggende 't selve niet verboden te hebben om van de Staten wegen te doen / maer dat hy niet gewilt en hadde dat den voorschreven Ambassadeur 't selve van zijnen wegen soude eisschen / om reden dat de Coninginne ter selver tijd wederom was eisschende de voorschreven

2000

20000 ponden ſteerlings / by haer den Staten vooꝛ ſes maenden geleent / waerom hy meinde / ſo hy vooꝛ excuſe ſeid / dattet impertinent was / dat in plaetſe van de geleende ſomme te reſtitueren / men meerder leninge ſoude verſoecken.

Op de klachten die Don Jan aen de Coninginne van Engeland dede doen over den Pꝛince van Orangien / ſend hare Majeſteit terſtond eenen expꝛeſſelijk aen den Pꝛince van Orangien / hem latende weten de klachte die haer gedaen werde over ſijnen handel / en dat hy de Pacificatie van Gent niet en hielt noch en achtervolgde / vermanende hem ſeer ernſtelijk totte onderhoudinge der ſelver / gebꝛuikende ook eenige dꝛeigementen / ſo hy den vꝛede niet en achtervolgde in allen ſijnen poincten : maer de Pꝛince van Orangien heeft daer van ſijn onſchult aen hare Majeſteit gedaen / verklarende dat hy t'onrecht beſchuldigt werde mette violatie of bꝛekinge van den vooꝛſchꝛeven vꝛede / aengeſien hy geen ding of ſake meer ter herten en was nemende dan de onderhoudinge van de vooꝛſchꝛeven pacificatie van Gent / als weſende de eenige middel om de Landen wederom in ruſte en haer vooꝛgaende welvaert te bꝛengen en houden / ſo dat de Koninginne in ſijne verklaringe en ontſchuldinge contentement nam.

De Staten Generael merkende dat Don Jan ſijnen Ambaſſadeur hier toe geen laſt en wilde geven / en dat den tijd om de reſtitutie der vooꝛſchꝛeven 20000 ponden ſteerlinx te moeten doen was aenſtaende / hebben den 10 Mey 1577 gecommitteert / gedeputeert en geautoriſeert de vier Leden van den Lande en Gꝛaefſchappe van Vlaenderen / dat ſy by alle goede middelen wilden pꝛolongeren en verlangen de vooꝛſchꝛeven Obligatien / en dat vooꝛ eenen anderen termijn van ſes / acht of twaelf maenden / en dat ſy daer toe ſouden mogen ſubſtitueren / deputeren en emploꝛeren alſulke perſonen / als ſy daer toe bequaem ſouden vinden / met belofte van die van Vlaenderen / of hare geſubſtitueerden daer van te indemneren en ontlaſten eenſamenelijk van alle omgelden / koſten / ſchaden en intereſſen / die ſy daerom ſouden doen en lijden.

In September 1577 hebben de Staten generael gecommitteert den Heere Charles / Philips de Crop / Marquis van Havꝛe / bꝛoeder van den Hertog van Aerſchot / metten Kaedsheer Adolph van Meetkerke en eenige andere / aen de vooꝛſchꝛeven Koninginne van Engeland. De Pꝛince van Orangien was te dien tijde tot Geertruidenberg / van waer hy den 5 Septembꝛi ſchꝛeef aen Jonkheer Willem van Blois geſeid Treſlong Lieutenant Admirael van Zeeland / ten einde hy terſtond ſeker goed vooꝛlog ſchip wel vooꝛſien van vooꝛlogsvolk / geſchut en Ammonitie van vooꝛlog / ſoude doen gereed maken om den vooꝛnoemden Marquis met ſijn geſelſchap / veiligelijk te geleiden en conboyeren naer Engeland / om de Zee-robers die op zee waren / te mogen weren / en dat hy 't ſelve ſo ſeer beneerſtigen ſoude / als mogelijk was / en ſo haeſt het baerdig ware den Marquis 't ſelve ſoude laten weten op Duynkerke / alwaer hy t'ſchepe gaen ſoude. Treſlong beneerſtigde 't ſelve / dat de ſelve Marquis ſonder eenig perijkel in Engeland quam. Hy dede ſijne oratie aen de Majeſteit van de Koninginne den 22ſten Septembꝛis / en volboerde ſijnen laſt ſo wel / dat naer lang beſoigne hy eintlijk ſeker verbond of accoꝛd uit den name van de Staten Generael beſloot / daer van het vooꝛnaemſte inhoud was / 't gene hier na volgt :

DAt de Koninginne van Engeland de Staten Generael ſoude aſſiſteren met haer credit / en tot dien einde leveren hare bꝛieven van obligatien / ſo van haer als van der Stad en gemeinte van Londen / om daer mede t'haren pꝛofijte te lichten de ſomme van 100000 ponden ſteerlinks / het ware in Duitſland of daer ſy het ſouden weten te bekomen / en dat vooꝛ den tijd van een jaer : tot indemniteit van welke ſouden de Staten Generael leveren obligatien van particuliere ſteden van Nederland / die de Koninginne ſouden beloven de vooꝛſz ſommen te reſtitueren en rembourſeren na 't vooꝛſchꝛeven jaer / ook koſteloos en ſchadeloos te houden van alle inteꝛeſten.

De Koninginne ſoude den Staten ſenden 5000 voetknechten en 1000 paerden tot koſte van de Staten / die ſo veel gagie of ſoldie ſouden trecken / als eenige ander Natie in der Staten dienſt weſende / en ſouden de ſelve t'einden den krijgs wederom in Engeland geſonden werden tot der Staten koſten.

De Koninginne ſoude over de ſelve een Hooft van qualite ſtellen / die mede acces hebben ſoude in den Kaed van State / om te handelen van alle ſaken die daer vooꝛ komen ſouden.

Dat de Staten geen ſake van gewichte / als van vooꝛloge of vꝛede te maken / en ſouden mogen beſluiten ſonder haer Majeſteits conſent en raed / of van hare Gedeputeerde / die ſy tot dien einde in Nederland ſenden ſoude.

De Staten vooꝛnoemt en ſouden ook geen verbonden / noch eenige ſecrete contracten mogen aengaen met eenige Pꝛincen of Potentaten / dan met haren conſente / haer daer in mede begrijpende / ſo het haer goed dochte.

So eenig Pꝛince / Volk / of Stad / iet vooꝛnamen tot ſchade en achterdeel van de ruſte des ſtaets van Engeland / het ware onder 't pꝛetext van Religie / of anders / ſo ſouden de Staten vooꝛnoemt gehouden weſen haer Majeſteit by te ſtaen met gelijk getal van krijgs volk en op de ſelve conditien.

De Staten en ſullen geen hulpe noch bijſtand mogen doen / noch gunſte betonen / directelijk noch indirectelijk aen ſulke perturbateurs van vꝛede / in eeniger manieren.

So daer twiſt of twedꝛacht onder de Staten gereſe / ſullen de ſelve haer gedꝛagen tot uitſpꝛake van hare Majeſteit of de gene die ſy daer toe ſoude mogen deputeren.

So de Koninginne benodigt mochte wooꝛden / haer (F. 308.) ter zee te armeren en wapenen / ſullen haer de Staten tot hare aſſiſtentie ſenden 40 ſchepen / wel ten vooꝛloge toegeruſt / ook wel verſien van ſchipvolk / victualie en wapenen / de welk ſullen ſtaen onder 't gebied van hare Majeſteits Admirael / om met hare Koninklijke ſchepen te wederſtaen en te bevechten hare Majeſteits vyanden / de minſte van deſe ſchepen en ſullen niet mogen onder 40 laſten groot weſen / en 't getal van't ſchipſen krijgsvolk na eiſchende gelegentheid van de grote der ſchepen / en dit alles tot koſte en laſt van de Koninginne.

Dat de Staten geen rebelle Engelſchen in de Nederlanden en ſullen gedogen / wanneer de Koninginne die vooꝛ ſulx ſal gedeclareert hebben.

Wanneer de Generale Staten metten Koninck in compoſitie of vꝛede ſouden komen / ſouden ſy in den ſelven vꝛedehandel ſien te bedingen / dat deſe articulen by hem geconfirmeert en beveſtigt ſullen werden / of ſo vele en ſodanige als de Coninginne goeddunken ſal.

Dit contract is den 7 January 1578 geconfirmeert en bevеſtigt / doch nanaels is daer in veranderinge gevallen / ſo ter gelegender plaetſe ſal werden verhaelt.

WY hebben hier vooꝛ verhaelt dat de Hertog van Aerſchot gemaekt was Gouverneur van Vlaenderen in plaetſe van den Gꝛave van Reuex / die de partie van Don Jan hield. De vooꝛſcheven Hertog van Aerſchot heeft hem gereed gemaekt / om in ſijn gouvernement te trecken / is derhalven na Gent gereiſt / al waer hy als Gouverneur met 23 vaendelen knechten en 300 peerden ſeer heerlijken ingehaelt en ontfangen is. Hy hadde in ſijn geſelſchap de Heeren van Champagny en Swevegem / die by den Kaed van Staten gecommitteert waren hem in 't vertonen ſijner commiſſe te aſſiſteren.

De Hertog van Aerſchot komt als Gouverneur van Vlaenderen binnen Gent.

Den Hertog heeft hem seer vriendelijken getoont tegen de gemeente / en sy schenen een goed contentement van hem te hebben / overmits hen hope gegeven was / dat hy last hadde henluiden te doen restitutie van hare privilegien. De Heeren van Rijhove / Imbise / en Croybelde waren den Prince van Orangien seer toegedaen / dese hebbende geen goed behagen in den Hertog van Aerschot / overmits men seide dat den Hertog partie was van den voorsz Prince / gelijk ook waren de voorsz Heeren van Champagny en Swevegem / de welke so niet en konden simuleren ofte en lieten altemet hen eenige propoosten ontvallen / in prejudicie van den voorschreven Prince : en men seide ook dat de selve seker protest hadden gedaen in de Generale vergaderinge der Staten van Vlaenderen / tegen het Gouverneurschap van Brabant / daer toe den Prince van Orangien was gekoren. De sake nu dus al morrende onder 't gemeen volk gaende / werd seer sterk aengehouden / dat den Hertog de restitutie der privilegien soude willen doen publiceren / die daer op een quaed gelaet tonende seide / datmen dese privilegien-roepers wel binden soude / en sulke muitmakers doen straffen : hier door is sulken rumoer en oproerte onder 't gemeen volk gekomen / dattet al in roere raekte datter was / so dat de gehele borgerie in de wapenen raekte / doch de Wethouders en andere van de principaelste Borgeren deden hen beste om de Borgeren te stillen / vresende voor grote bloedstortinge / also sommige schenen metten Hertog te houden / andere metten Borgeren : evenwel werden de selve so verre gebracht dat de Borgeren tegen den abond de wapenen ter neder leiden en in haer huisen vertrocken. Maer also tegen abond omtrent vier uuren de Heere van Rijhove binnen Gent quam gereden met vier dienaers / diemen seide dat by den Prince tot Antwerpen was geweest / so heeft de selve / verstaen hebbende watter om gegaen was / sich selven met sijn vier dienaers / en noch vier andere musquettiers in wapenen op ter straten begeven / roepende sijne gebueren en vrienden aen / dat de gene die hem lief hadden hem souden bystaen / het goude hen leven en welvaren / en so sy nu slaperig waren / mochten wel toesien datse dien nacht niet van den bedde gehaelt en werden / gaende voorts also na het huis van den Heere van Imbise : middelertijd vergaderden hier en daer wederom Borgeren / doch en wisten niet wat doen / elk was bevreest. De Heere van Rijhove / mitsgaders Capitein Jaques Miegen en eenige andere / nemen het Princen Hof in / en maken hen meesters van 's Graven kasteel / daer het geschut stond / vertonen de gemeinte in wat slavernie men haer wilde houden / vermanende de selve / datse in een goede sake een goede resolutie nemen souden / en hare vryheid en privilegien voorstaen : en hoewel sy van weinige gevolgt werden / sijn sy na het logement van den Hertog van Aerschot / gelogeert tot St. Baefs / getrocken. Des Hertogs volk wildense niet in laten / maer resisteerden. Rijhove en Miegen riepen : laet ons de vogels in haer nest verbranden / en bevalen van allen kanten hout en stro voor de poorte des Hofs te brengen : de welk den Hertoge aengeseid zijnde van de sijne / gaf hy bevel de poorte te openen / daer strax alle man met een gedruisch en groot geroep en getier in liepen / den Hertog seer onbeleefdelijk aenspreken de en dreigende dood te slaen / de welk ook in de furie lichtelijk geschied soude hebben / so de Heere van Rijhove 't selve niet en hadde belet. Also werde de Hertog gevangen genomen en gebracht in 't logement van den Heere van Rijhove. Terstond daer na sond Rijhove sijn volk en dede meer andere vangen / namentlijk de Heeren van Kassingem en Swevegem / Monsieur Deplie / den Bisschop van Brugge / D. Remigius Dutius / en den Bisschop van Ypre / D. Martinus Rijchovius / den President van Vlaenderen / de Raeds-heeren Jacob Hessels / Jan de la Porta / de Heere Moucheron en Frenay Declere sijn zoon / de Hoog-balju van Pamele des Presidens broeder / de zoon van Capitein Wijkhuisen en eenige andere. Dit geschiede den 28 Octobris des nachts. Daer mede was den oproer voor dien nacht gestilt.

Oproer binnen Gent.

De Hertog van Aerschot binnen Gent gevangen.

Meer ander Heeren gevangen binnen Gent.

De Edele / Notable en Gemeinte der stede van Gent / hebben eenige dagen daer na in druk uitgegeven sekere redenen en kort verklaer van het saissement en arrest der voorsz Heeren / bestaende in dese navolgende negen poincten. Die van Gent geven haer redenen in druk / waerom sy de voorsz Heeren hebben gearresteert.

1. WAnt indien (seggense) 't voorsz saissement en arrest niet en hadde gedaen geweest / so soude dan als doe de disiunctie en tweedracht tusschen dese ganschе Nederlanden gebeurt zijn / en infractie van den paise en accoorde Generael van de Staten en Nederlanden van herwaers-over / de welk een desolatie en gehele ruine / mitsgaders de tyrannie van de Spangiaerden / by sulke middelen wederom in soude gebracht hebben : daer tegens een jegelijk sijn eigen welvaert begerende / mitsgaders van sijn huisvrouwen / kinderen en goedingen / behoorden met alderblijtigheid te wederstaen / hebbende noch voor oogen de verschе memorie van de overlasten / moorderyen / roberyen en deerlijke krachten en violentien van vrouwen / dochters en mansperſonen / jonk en ond / gedaen tot onsen groten en deerlijken verdriete en jammer.

2. Want by de voorschreven Heeren en andere perſonen in de leste vergaderinge van de Staten Generael van Vlaenderen binnen Gent / seker protest gemaekt is geweest / 't selve gedicteert by den Heere van Champagny / en geschreven by de hand van den Heere van Swevegem / jegens 't Gouverneurschap van Brabant / daer toe den Prince van Orangien gekoren was by den Staten van Brabant / en geaggreeert by de Generale Staten.

3. Welk protest was directelijk om den Prince van Orangien 't selve gouvernement t'ontbinden / en also twist en tweedracht tusschen de voorsz Landen te brengen / en namentlijk tusschen Brabant en Vlaenderen.

4. En waren ook in meninge binnen der stede van Dendermonde te brengen den Eerts-hertog Mathias / broeder van den Keiser / met garnisoen van volk van oorloge / om daer mede frontier te houden jegens Brabant / en also de Landen te scheiden.

5. En boven dien den voorschreven Mathias machtig en geweldig te maken binnen Vlaenderen / en Gouverneur Generael te stellen over de Nederlanden / al sonder wete of autorisatie van sijne Majesteit / en ook sonder aggreatie van de Generale Staten / en maken en sonderen tot Gent of Dendermonde eenen nieuwen Raed van State / na haer lieder fantasie.

6. Al in prejudicie van de generale Pacificatie / accoord en unie van dese Nederlanden / mitsgaders ook te brengen binnen der stede van Gent volk van oorloge / om alsо de stede te houden en verdrucken en de hoofden te weren die de privilegien van der Stede verbolgt hadden / om also de stad van Gent haer privilegien te ontbinden en niet te laten gebruiken / userende ten dien fine van diverse propoosten / seggende / datmen de privilegie eisschers wel soude binden / en eer lank straffen van haer lieder voorstel / henluiden scheldende voor muitmakers / rebellen / en seditieuse.

7. En indien de Prince van Orangien niet en hadde willen cederen van den gouvernemente van Brabant / en accorderen diverschе saken die nochtans waren jegens de generale Pacificatie / waren van intentie openbaer oorlog jegens hem wederom aen te nemen / en lieber Don Jan metten Spangiaerden / Italianen / Bourgongionnen en Francoisen in 't Land te laten komen / dan te failieren van haer lieder entrepринsen : en over sulx / 't Land te brengen in generale desolatie / miserie / en destructie.

8. Also

» 8. Alſo ook van gelijke aenſlagen meer ontdekt
» was / te Douay gebeurt zijnde in de leſte bergaderin-
» ge / als de penningen dienende totte oorloge generale
» aldaer te hebben willen arreſteren / om die t'employe-
» ren totter oorloge bande diviſie van deſe Nederlanden /
» en tegens den Prince van Orangien.
» 9. By den welken men wel groten danck weten
» mach den genen (ſeggenſe) die van God verwekt
» hebben geweeſt / by 't arreſt van de voorſeide Heeren /
» ſulke en meer andere quade aenſlagen en voorſtellen te
» beletten.
» Aldus uitgeſonden by laſte van Edele / Notable en
» Gemeinte der ſtede van Gent / deſen 9 Novembris
» 1577. By ordonnantie van mijne voornoemde Hee-
» ren / onderteckent L. Sanders: en gedruckt binnen Gent
» by de Weduwe van Pieter de Clerck.
» Men heeft ook onder 't volck geſtroit ſekere coppe
» van eenen geinterципieerden brief geſchreven by Mee-
» ſter Jacob Heſſels Raedsheer / mede gevangen / ge-
» ſchreven aen den Grave van Reulx / by Don Jan
» zijnde / dieſe mede hielden 't fundament eenſdeels van
» de apprehenſie der voorſz Heeren. Daer van 't inhou-
» den alhier volgt:
»

Geinter-
ципieer-
en brief
an de
Heere
Heſſels
en de
Graave
van
Reulx.

» MYn Heere / u ſal believen mijn Heere van Hier-
» ges t'adverteren / dat den handel van de goede
» vrunden die de handen houden aen de ſecrete intelli-
» gentie van Vlaenderen / alrede vele notable Magiſtra-
» ten gebracht hebben totten wille en begeerte van zijn
» Hoogheid / met ſulken blijt en goede beleidinge / dat
» wy verhopen dat door dien de Hertog van Aerſchot
» in 't goubernement ontfangen is / men ſal wel konnen
» eenige nieuwe middelen oprechten / door toedoen van
» de voorſz Magiſtraten / om de meninge van den Co-
» ninck / gelijckformig zijnde 't bewerp van ſijn Hoog-
» heid / wederom in haer geheel te ſtellen / en deſen
» ſchendigen ketter met alle ſijn aenhang en verbolg te
» ringelen: om waer toe des te beter te geraken ſoude
» wel van node ſijn ſekeren perſoon van wegen ſijne
» Hoogheid te ſenden / geinſtrueert zijnde met woorden
» en credentie / om den goedgunſtigen van deſe ſaken te
» doen verſtaen den goeden wille van ſijne Majeſteit /
» byſonder mijn Heere van Ognies / mijn Heere van
» Mocqueron / Swevegem / en Preſident van den Ra-
» de en alle de andere die gy weet dat van goeden wille
» zijn / om den voorſchreven Hertog van Aerſchot te
» helpen beleiden / om alles te doen daer toe men hem
» ſal brengen / weſende van ſulken humeur en geſint-
» heid als u kennelijk is. Daerom wel nodig ſal zijn
» gene beloften daer toe dienende te ſparen / de welken
» ſo ick my wel verſekere ſijne Hoogheid ſonder mijnen
» raed ſal genoeg konnen doen / my voorts betrouwen-
» de in de voorſichtigheid van u Genade om te voldoen
» de reſte / ſal deſen hier mede eindigen / biddende God
» te verlenen mijn Heere een ſalig lang leven. Geſchre-
» ven tot Gent den 16 dag Octobris 1577. Onder-
» ſtond / uwe dienſtwillige / ondertekent / de Heſſele.
» 't Opſchrift was / Aen mijn Heere / mijn Heere den
» Grave van Reulx / Gouverneur van Vlaenderen /
» Namen / &c.

't Vangen van den Hertog van Aerſchot en d'an-
dere Heeren liep terſtond voort alle de Provincien
door / en gaf elck een groot nadenken. De Staten Ge-
neraal en namen de ſake niet ten goeden / vreeſden
voor meerder oneenigheid en twiſt in 't Land / die
ſonden den Advocaet Liesvelt / om de gevangenen
wederom los te mogen krijgen / en hem te informe-
ren op der ſaken gelegentheid: Deſgelijx ſond de
Prince van Orangien aldaer Jonckheer Arent van
Dorp / om den Hertog los te hebben / 't welck bele
wonder gaf / door dien geſeid werde dat Ryhoven dit
exploict gedaen hadde met kenniſſe van de Prince
van Orangien / de welke hoe wel hy 't niet goed en
hadde gevonden / 't ſelve nochtans niet tegen geſpro-
ken en ſoude hebben. Ryhoven en de ſijne dit exploict
alſo te werck geſtelt hebbende / reſolveerden haer ſel-

ven te ſterken / wel wetende dat de gevangenen vele
vrienden hadden / derhalven namen ſy terſtond aen
300 ſoldaten binnen der Stad / en tot hare meerder
ſekerheid deden de trommelen ſlaen en de borgerye in
wapenen komen / en vergaderen / en gaven hen-lui-
den te kennen de redenen waerom ſulx geſchied was /
en brachten het ſo verre dattet de borgerye voor wel
gedaen achten / en riepen datſe met Ryhoven en de ſij-
ne wilden leven en ſterven / en quamen met haer
Vendelen hem eed doende by proviſie / tot dat by de
Staten Generael anders ſoude weſen geordonneert.
Ryhoven en wilde voor eerſt niet verſtaen tot ontſla-
ginge van den Hertog / alſo hy daer in perijkel ſag
voor ſijnen perſone: maer alſo de Staten Generael
en de Prince van Orangien daer op ſeer aenhielden /
en dat de meeſtendeel van de Magiſtraten van Gent
daer in conſenteerden / ſo is hy naer vele moeiten en
ſwarigheids den 14 Novembris wederom ontſla-
gen / onder conditie en belofte by geſchrifte by hem
daer van onder ſijn hand en zegel gegeven / dat hy de-
ſe ſake niet en ſoude gedencken / maer geheel en al ver-
geten en vergeven: doch de andere gevangenen en
wilden ſy niet ontſlaen / en bleven noch langen tijd ge-
vangen ſitten.

De Her-
tog van
Aerſchot
werd
wederom ont-
ſlagen.

De Burgermeeſteren en gemene Broetſchappen
der ſtede van der Goude verſtaen hebbende / dat-
ter verſcheiden Caſtelen werden gedemolieert en af-
geworpen / niet alleen van Antwerpen / Gent en
Utrecht / maer van gelijken / Doornik / Rijſſel /
Valenchijn en andere / hebben gereſolveert inſgelijx
de demolitie van den Caſtele aldaer aen te grijpen
en te effectueren / ſonder daer toe eenig conſent te
verſoecken / om niet geweigert te werden: en alſo
de Heere van Swieten Gouverneur en Caſtelein
van der Goude ſijne meublen opten ſelven Caſtele
hadde / en dat hy te dier tijd was binnen Vyanen /
alwaer hy een Vaendel ſoldaten hadde daer hy Ca-
pitein af was / ſo hebben ſy den naeſtleſten Octo-
bris den voornoemden Heere van Swieten haren
Gouverneur de voorſchreven hare reſolutie laten we-
ten / verſoekende dat hy ſoude willen t'huis komen /
of jemand ſchicken / die ſijne meublen en goeden in
bewaerder hand nemen ſoude: doch alſo ſy ten ſelven
dage als ſy luiden aen hem ſchreven al datelijk in
't werck traden / en hy daer van in poſte door jemand
van ſijn huiſgeſin geadverteert zijnde / was niet wel
te breden / ſchreef daerom aen hun-luiden / dat hy
wel verwondert was / datſe alſo ſijn woninge / al-
waer hy ſijne meublen / brieven en pampieren had-
de / met veel volx geoccupeert hadden / en dat men
het ſelve wel behoord hadde te doen met ſijn voorwe-
ten / alſo hy nooit tegen hare vryheid was geweeſt /
en dat hy altoos met alle vrundelijkheid en beleeft-
heid met hen-luiden omgegaen en gehandelt had-
de: beklaegde hem over ſullis van ſulk haer doen.
Dan ſy hebben hem terſtond geantwoord / dat het
gene daer gedaen was / dat het ſelfde was geſchied
door volle laſt en expres bevelen van de volle Broet-
ſchap en het groot murmureren van de gemeente /
die 't Caſteel niet langer en hadden willen ſien / na-
demael men niet alleen de binnen-landſe Caſtelen /
maer ook op de frontieren daer mede beſich was /
hadden daerom die occaſie niet willen laten voor by
gaen. Schrijven datſe ſijn woonplaetſe niet en had-
gen geinvadeert met veel volx / maer dat alleenlijk
twe Burgemeeſteren / daer toe gecommitteert zijnde
by de Broetſchap / en ſeer weinig van de Broetſchap
die de Burgermeeſteren volgden / en een Capitein
van de burgerye 't ſelve gedaen hadden / en dat met
alle modeſtie en civiliteit / hebbende naderhand ce-
nige Schutters ontboden ten einde alle dinck met
ordre en geſchiktheid te werck ſoude gaen / en gene
foule gebeuren / met welke Schutters ſy de voor-
poorte en het voorhof hadden doen bewaren / ten ein-
de daer niemand vreemds in komen en ſoude / om
yet tegens haren wille te attenteren: ſy droegen
meer ſorge voor ſijne meublen / brieven en pampie-
ren / dan of het haer eigen waren. Sy bekennen ſijne

Die van
der Gou-
de reſol-
veren
het Ca-
ſteel al-
daer af
te breken te-
gen des
Stads
zijde.

vrundschap en beleeftheid henluiden altijds betoont/ en bedanken hem daer af / willen ook 't selve tot allen tijden met alle dankbaerheid bekennen / verhopende dat hy / 't gene geschied is / niet en sal achten gedaen te zijn uit eenig ranceur of bitterheid / maer uit gewichtige oorsaken. Biddende geen gelove te willen geven den genen / die hem anders soude mogen te hemmen geven / sulx sy wel metter daed betonen sullen / so in 't accommoderen van sijn logijs / als in salue van recompensie / daer in sy hopen sulx te handelen / dat hy gene oorsake soude hebben hem van henluiden te beklagen: versoekende ook dat sy luiden sijn begeren / van te supersederen van voorder demolitie / niet en konden nakomen / dewijle de werkluiden in't werk waren / en alle hare gereetschap by handen hadden / so dat sulx qualijk was te doen: maer souden ter plaetse daer hy sijn principael logijs hadde / voor sijn komste niet voorder laten breken / maer de werk geven aen den toren van Arkel / de stove en sijn aenkleven / metten muure staende aen 't Noorden / daermen werlts genoeg soude vinden tot sijne komste toe / die sy begeren dat hy so haest wil spoedigen / als doenlijk is / Et. Dit kasteel is gesticht geweest by Johan Graave van Blois in den jare 1439. sulx dattet gestaen hadde ontrent 138. jaren.

JAER-DICHT.

'TsLot ter GoVde bII Ian Graef Van BLoIs *VVeL geMaeCt,*
Es na hondert aCht en dertICh Iaer tot nIet geraeCt.

De Prince werd geadvertert dat ter eenige waren omgekocht om hem 't leven te benemen.

Omtrent dese tijd kreeg de Prince van Orangien advertentie datter in Vrankrijk eenige waren omgekocht / om hem het ware met vergif of anderfins / om te brengen / dat hy daerom wel acht op sijn persoon slaen soude / also de gene die het aengenomen hadden / niet lange uitblijven en souden: doch daer is so goede voorsichtigheid in gepleegt dattet niet en is geattenteert.

Ik hebbe hier voren verhaelt / dat de Staten van Holland en Zeeland den 1. Novembris resolutie hadden genomen tot versekertheid der saken van de Lande / die stad van Amsterdam by de een of de ander middel overkomen. En dewijle sy van meninge
(F. 310.) waren de selve resolutie nu te werk te doen leggen / so sullen wy alhier de selve resolutie van woorde te woorde stellen / en voorders verhalen wat daer uit gevolgt is. 't Inhoud van de voorsz resolutie was aldus:

Acte van resolutie en commissie gegeven den oversten Helling en andere Capiteinen om die van Amsterdam te brengen onder de regeringe van den Prince van Orangien.

ALso vele en verscheiden advertentien en indicien dagelijx meer en meer hen openbaren, dat die van Amsterdam eenigen heimelijken handel drijven en verstand hebben met Don Johan of eenige van sijne aenhangeren en van sijnen gevolge wesende, waer door de selfde Don Johan te beter tot sijn quaed voornemen met groten nadeel en bederf der landen van Holland, en dien volgens van allen den gehelen Nederlanden, soude mogen geraken, sonderlinge so men ten besten niet en is versekert van eenige omleggende steden, so in den gestichte van Utrecht en Gelderland, als namelijk van de steden van Overyssel, de welke noch metten Duitsen garnisoenen zijn beset ten dienst en behoeve van den voorsz Don Johan, de welke men in 't seker verstaet hem so langer so meer met groot krijgs-volk te versterken, en sijne aenslagen op dese Landen te hebben. So is by den Staten van Holland en Zeeland verstaen en besloten, datmen by alle listige wegen sal arbeiden de voorsz stad van Amsterdam te brengen onder de gehoorsaemheid en regeringe van sijne Excellentie, en die metter daed also te vereenigen metten anderen steden van Holland, indien sulx eenigsins doenlijk sy, sonder langer te vertoeven na de satisfactie, daer toe sy luiden schijnen te contenderen, hoe wel, als langen dilay en vertrek daer in altijds gesocht hebbende, hare uitterste meininge na alle apparentie daer toe geensins en is strekkende. En hebben oversulx de voorsz Staten verklaert en belooft voor goed te houden en gestand te doen, indien de voorsz stad Amsterdam in eeniger manieren by eenige Oversten, Capiteinen of Krijgsluiden in den dienst of eed van sijne Excellentie, mitsgaders de landen van Holland en Zeeland zijnde, verovert en overkomen mochte worden, gelijk de voornoemde allen en eenen jegelijk der voorschreven Oversten, Capiteinen, Bevelhebberen en Soldaten, mitsgaders allen anderen, getrouwen dienaren, onderzaten en inwoonderen der voorschreven Landen daer toe by desen autoriseren, mits dat gene onbehoorlijk plunderinge, foulle, forse en overdaed over eenige Geestelijke of weerlijke personen of goederen by yemand en geschiede, nochte aengerecht en werde. Daer tegens de voornoemde Staten de voorsz Oversten, Capiteinen en krijgsluiden te vreden zijn te doen eerlijke en behoorlijke recompense, of geschenk, als na gelegentheid en alle billigheid, dat niemand reden en sal hebben hem des te wandanken. Gedaen tot Leiden den 1 Novemb. 1577.

DEn Oversten Herman Helling en den Oversten Sonoy hadden langen tijd correspondentie metten anderen gehouden / om de voorsz stad van Amsterdam te occuperen / en hadden tot dien einde gebruikt eenen Pieter Willemsoon van Haerlem / die onder dexel van koopmanschap op licent aldaer te brengen / heimelijk verstand daer binnen hadde / en is den aenslag tot verscheiden reisen voorgenomen ten effecte te brengen / doch daer waren of eenige verhinderingen voor gevallen / of werde gelaten om dat de Prince van Orangien den aenslag niet goed en vond / gelijk ik in voorgaende boeken verhaelt hebbe / sulx dat den voorsz aenslag daer door uitgestelt werde tot nader gelegentheid en bevel. Als nu de Staten van Holland en Zeeland geresolveert waren na de Pacificatie van Gent / en dat tot verscheiden reisen besocht was / om met henluiden Gedeputeerde / ook door tusschensprekinge van de Staten Generael of hare Gedeputeerde / te handelen van de satisfactie / daer op sy onder 't gouvernement van den Prince van Orangien souden komen / sonder datse den anderen konden verstaen / en eintelijken noch so verre was gebracht dat de Prince van Orangien met hen luiden gehandelt hadde / doch dat het stond aen de Staten van Holland en Zeeland / om de voorsz satisfactie te accorderen: so bevonden de selve Staten / datse van de selve Stad by de voorsz satisfactie / so die by den Prince was toegestaen op hen luiden behagen / niet met allen en waren versekert / waerom sy die in sulker voegen niet en begeerden te advoyeren: maer also de Prince henluiden gebood alle hostiliteit middelertijd te doen cesseren / hadden geaccordeert dat haer toevoer van victues en ook van brand met kleine schepen soude werden gedaen / en namen eventwel de voorsz resolutie / om de voorsz Stad by alle listige wegen te brengen onder de gehoorsaemheid en regeringe van den voorsz Prince. Welke resolutie also genomen zijnde werde in deliberatie geleid / door wien men desen aenslag best in 't werk soude doen stellen: eintelijk voorgeslagen zijnde de Heere van Swieten / Helling en Sonoy / so is goed gevonden / dit door den oversten Herman Helling te doen exploicteren / overmits hy so lange daer correspondentie binnen gehouden hadde / en zijn daer toe gedestineert geweest tien vendelen soldaten / daer onder Capitein Niclaes Kupchaver een soude wesen / die van gevoorte van Amsterdam en over sulx de gelegentheid van binnen wel bekent was. Als nu alles secretelijk gereed gemaekt was / en datter vier vendelen soldaten heimelijk in schepen waren bestelt / die hen voor Amsterdam souden vinden / en dat de andere ses vendelen hen des morgens vroeg mede voor de Haerlemse poorte souden laten vinden / so heeft Helling den 22 Novembris met sijn eigen hand een brief geschreven aen den Oversten Sonoy: datter twe Gecommitteerde van de Heren Staten by hem waren geweest en hem expresselijk bevolen / dat hy soude sien (so 't mogelijk ware) des anderen daegs wesende

Aenslag op Amsterdam voorgenomen.

Den oversten Jonkheer

Herman Helling ſchrijft aen Sonop.

weſende Saterdag/in alder haeſt een aenſlag op Amſterdam te doen / waerom hy niet konde laten hem uit kracht der buntnis dieſe metten anderen op deſen aenſlag gemaekt hadden hem vertrouder wijſe te laten weten / hoe dat hy hem ſo veel mogelijk was dien avond gereet gemaekt hadde / om op 's anderen daegs den 23 tuſſchen twe en negen uren in 't werk te ſtellen/ de wijle hy dan niet meer tijds gehad hadde dan dien dag / en hem te vozen daer van niet en hadde konnen adverteren / ſo bid hy noch vzundlijk / dat hy terſtond na Sardam en Monickendam wilde ſchicken/ en den Hopluiden aldaer bevelen / ſo hy aen haer om hulpe mocht ſchicken / dat ſy hem terſtond met 150 man te hulpe komen ſouden/ en hier in doen/ gelijk hy by hem doen ſoude als het van node ſoude weſen. Deſen vzief is gedateert uit Haerlem den 22 Novembzis/ dan is den 23 Novembzis 's mozgens te acht uren eerſt by Sonop ontfangen / ſo ik op den vzief aengeteekent vinde: ook mede dat hy te negen uren des ſelven daegs geſchzeven hadde aen Jonkheer Willem van Wijngaerden tot Monickendam en Haeſtrecht tot Sardam / dat in gevalle hy hulp verſocht / ſy hem met hare gehele vendels te hulpe ſouden komen. Nu was de ſake aldus aengeleid / dat den vooꝛſz Helling en de vooꝛſz Capiteinen expzeſſelijk belaſt werde / dat ſyluiden hare ſoldaten daer toe ſouden moeten houden/ gene plonderinge in der Stad te doen / noch ook geen vzand te ſtichten. Derhalven de vooꝛſz Helling met de Capiteinen / die dit exploict doen ſouden / metten anderen dit naervolgende ſchziftelijk contract gemaekt hebben.

WY hier onder geſchreven Hopluiden, Luitenanten, Vendragers, Sergeanten, Corporalen en ſamptelijk Bevelhebbers beloven en ſweren hier met voor ons en alle gemeine krijgsluiden die ſich deſen voorgenoemden exploict en aenſlag tot dienſt van ſijnder Princelijke Excell. en den gemeinen Lands ſaken ten beſten ſullen gebruiken laten, dat wy den edelen en geſtrengen Jonkheer Herman van Helling ſampt anderen verordenten Commiſſariſſen, Hopluiden en gemene Bevelhebberen allen gehoorſamen willen laten, en wat ons van onſer voorſz Overigheid werd bevolen en waer wy van hen beſcheiden werden, ons goedwillig en getrouwelijk willen vinden en gebruiken laten, by den anderen leven en ſterven, en genen den anderen niet te verlaten, by verlies onſer eeren: en voorts alles te doen en te laten, wat eerlijke krijgsluiden toeſtaet en gebeurt.

En ingeval God Almachtig ſijnen zegen en victorie werde geven, dat ons ſulken aenſlag gerede en wel gelukten, ſo beloven wy Hopmans en Bevelhebbers, dat gener van onſen noch van onſer krijgslieden, hy ſy groot of klein hans tegen niemanden wie die ook ſijn mochte, hy ſy geeſtelik of weerlik, burger of inwoonder, Monik, Pape of Nonne, in 't geringſte, of in 't meeſten, met woorden of werken ſich vergrijpen ſal, noch ook gene Kerken, Clooſters, geeſtelijke noch weerlijke huiſen, wie die namen hebben: te overvallen, ſpolieren of plunderen, dat wy t'ſamptlijk de hand daer aen willen houden, wy voor ons des ook mits deſen verbinden en verplichten daer mede de ſelve terſtond, ſonder alle genade, aen lijf en leven geſtraft te werden.

Hier jegens gelooft de voorſz Overſte Jonkheer Herman van Helling van wegen ſijnder Excell. en der Staten van Holland, indien deſen aenſlag gelucken wilde, eenen jegelijken die ſich in deſen exploict gebruiken laten, twe maenden ſoldye, ſo die na advenant elk een die by den Heeren verdient, hooft voor hooft te vereeren en ſchenken te laten.

En of het gebeurde, dat het geld van de twe maenden ſoldye niet ſo terſtond voor handen en veerdig ware, en eenige vendels wederom uit der Stad en te rugge te ſchicken goed gevonden werde, ſo ſal ſich niemand hier in weigeren, ſonder goedwillig en gehoorſaem vinden laten, des ſal eenen, gelijk den anderen ſo in der Stad blijven, haer twe maenden ſoldije gegeven werden. Dit alles getrouwelijken te onderhouden, hebben wy hier onder geſchreven dit ſamptlijk, en een jegelijk byſonder met namen en toenamen ondertekent den 22 Novembris 1577.

Dit alſo beſteld zijnde / alſo een jegelijk geoozloft was binnen Amſterdam te komen / volgende de pacificatie/ ſo is Francois Circourt/ Lieutenant van den vooꝛſz Helling / namaels Capitein / met ſeven of acht perſonen daer hy hem op betroude / den ſelven avond gereiſt binnen Amſterdam/en hebben haer dien avond en nacht ſtille gehouden / en des mozgens den 23 Novembzis zijnſe wel gewapent tuſſchen acht en negen uren uit de herberge gegaen na de Haerlemmer-pooꝛte / en hebben aldaer de wacht terſtond aengevallen/ de welke hier op onverdacht en ſo haeſtig overvallen wozdende / dat ſy haer niet en konden ter were ſtellen/ terſtond de vlucht namen / werdende eenige der ſelver gequetſt en gewond / de Pooztier die de ſleutelen hadde / bleef daer dood. De pooꝛte aldus overweldigt hebbende / hebben ſy buiten der pooꝛte geroepen aen de andere ſoldaten in de ſchepen verbozgen zijnde: victozie/ victozie/ val aen/ val aen / de Stad is ons/ waer dooꝛ terſtond de vooꝛſz ſoldaten met vier vliegende vendelen hen haeſtelijk te lande begaven en binnen der Stad togen / en de pooꝛte beſet hebbende / togen vooꝛt binnen / ſchietende na de gene die op ſtraet hen wilden begeven / en roepende dat ſich niemand en ſoude reppen / hen en ſoude niet misdaen werden/ treckende alſo vooꝛts tot op de merkt en vooꝛ 't Stadhuis / aldaer ſy wederſtand vonden van den bozgeren en ſoldaten die de wacht hadden / ſo in 't Stadhuis als op de Wage. Alhier werd heel ſterk gevochten / en bleven der vele van beide zijden dood. Helling ſond terſtond uit dat de andere ſes vendelen ſouden hen haeſten vooꝛt te komen / dan 't was te vergeefs / ſy en quamen niet/ en ik hebbe menigmael gehooꝛt datter een misverſtand is geweeſt/ dooꝛ dien de vzieven ſouden ingehouden hebben / dat ſy haer ſouden tegen ſullken ure laten vinden vooꝛ de Haerlemmer-pooꝛte (ſonder van Amſterdam mentie te maken) ſy daerom te Haerlem vooꝛ de pooꝛte waren gekomen: doch watter af is / Helling en kreeg de toegeſeide hulpe niet / hy ſond ook een bode op Schardam aen Hopman Geraet van Woerden van Vliet aldaer met noch het vendel van Haeſtricht leggende / doende hem weten / dat hy binnen Amſterdam was/ en den Dam in hadde/ dat hy hem terſtond tot aſſiſtentie ſoude ſenden ſo veel volx als hem mogelijk was: maer alſo de bode geen ſchzijven en hadde van Helling / ſo maekte de Capitein ſwarigheid alſo op een mondelinge boodſchap zijn volk uitter ſterkte te ſenden / byſonder dewijle hy ook geen bevel of ſchzijvens van Sonop en hadde gehad ('t welk daer na als het te laet was / quam.) Dies niet te min ſond hy terſtond een Sergeant na Amſterdam toe / daer van hy Sonop en van het innemen ook adverteerde: Sonop 't ſelve verſtaende / ſond terſtond Mr. Willem Bardeſius aen Helling met vzieven hem geluk wenſchende/ en dat hy Bardeſius by hem ſond om hem met raed te aſſiſteren/maer eer Bazdeſius daer konde komen/was het te laet: want middelretijd waren de bozgeren en ſoldaten meeſt al in wapenen geraekt / en dzongen ſeer hert tegen Helling en zijn volk in/ ſo datſe genoodſaekt waren te wijken na den Nieuwendijk toe / alwaer ſy haer in der haeſte wat beſchantſten / met kiſten / houte-balken en huisraet. Kupchabers advijs was datmen eenige huiſen ſoude in vzand doen ſteken / dooꝛ de gene daer mede ſy in der Stad coꝛreſpondentie hadden / daer toe Helling niet en wilde verſtaen / twijffelde niet aen het ontſet van de ſes vendelen. Hy dede in haeſt eenige vzieven of billetten ſchzijven en in der ſtad werpen / van deſen inhouden: Beminde burgers en inwoonders / nademael gy nu etlijke jaren van alle neringe en welvaert berooft zijt geweeſt / daer dooꝛ de arme burgerye in grote deſolaetheid en beſwaringe zijn gekomen / en of wel uwe Burgemeeſteren tot diverſe reiſen ſeer heerlijke pzeſentatien en conditien zijn aengeboden / die ſy-luiden billik aengenomen ſouden hebben / daer dooꝛ de Stad wederom in haer fleur/ oude

Circourt overweldigt de wacht van de Haerlemmerpoort.

(F. 311.)

Vzieven en billetten by Helling in Amſterdam doen ſtroopen.

„ oude vrydom en goede neringe hadde mogengebracht
„ werden / so en hebben de selve Burgemeesteren sich
„ in geender billikheid noch redelijkheid willen laten
„ vinden / en zijn by haren halsterrigen / obstinaten
„ voornemen gebleven / en dat om Don Jan te com-
„ placeren / daer van sy-luiden noch alle weken diver-
„ se brieven ontfangen / 't welk tot der armen gemenen
„ burgeren last en beswaringe tendeert. Lieve bur-
„ gers en inwoonders / om u luiden uit deser benaut-
„ heid en beswaringe te brengen / en wederom in de
„ oude neringe en welvaert te helpen / is den Obersten
„ Jonkheer Herman van Helling / uit hertelijk me-
„ delijden / met etlijk krijgsvolk hier gekomen / en be-
„ looft u t'samptelijken en een jegelijk bysonder / trou-
„ welijk waerschouwende / dat gy u met wijf en kin-
„ deren stil in uwe huisen wilt houden / sonder u tot
„ tegenweer te stellen / hy belooft u by Edelmans
„ trouwe en gelove / dat hy sulk regiment over zijn
„ krijgsvolk houden sal / dat niemand van de selve
„ sich aen eenige menschen / hy sy wie hy wil / geeste-
„ lijk of weerlijk / Monicken / Papen / Nonnen of Ba-
„ gijnen met woorden of werken in 't geringste en in
„ 't meeste sal vergrijpen of eenig leed aen doen / noch
„ ook eenige Kerken / Cloosters / geestelijke of weerlij-
„ ke huisen / wie die ook zijn mogen / te overvallen / te
„ beroven of te plunderen. Daerom hadde hy dan ook
„ sich aengevangen te schansen / om zijn volk by den
„ anderen te houden / daer met genen menschе sal ee-
„ nig leid geschien: maer stelt gy-luiden u ter tegen-
„ weer / wilmen niet alleen den krijgsluiden de Stad
„ prijs geven / maer ook aen allen hoeken aen brand
„ steken / 't welk gy als dan niemand anders als u selfs
„ hebt te klagen. Dit is u luiden uit goedhertiger trou-
„ wer meninge ter waerschouwinge geschreven. In
middelertijd quamen de borgeren sterk aen met de twe
vendelen soldaten die sy in der Stad hadden / met
ook twe stuxkens geschuts / en vielen seer felijk totte
selve in / en waren seer moedig / overmits sy sagen
datter geen ontset noch hulpe voor henluiden en quam /
in voegen dat eintlijk den voornoemden Obersten Hel-
Den Obersten Helling werd doot geschoten. ling met een schoot van het grof geschut dood geschо-
ten werde. Doe was het gedaen / en het hert sonk de
soldaten in de schoen / (so men seid:) want Kupcha-
ber was wel in persoon in de Stad by dit exploict /
maer zijn eigen soldaten en waren daer niet in / so dat
hy den Obersten dood zijnde / niet veel ontsichs hadde.
Dewijle de vrese onder allen was / daer noch een an-
der ongeluk toeviel / dat by ongeluk het vier in een ton-
neken met buscruit quam / doe socht een jegelijken om
een goed heenkomen / en namen de vlucht ter poorten
uit. Kupchaver vluchte in een huis daer hy sich ge-
vangen gaf / presenterende veel rantsoen / maer een van
Capitein Miclaes Kupchaver werd met koelen bloede vermoort. zijn oude vyanden / vermoorde hem met koelen bloede /
also ginck desen aenslag te niet sonder groot verlies van
volk / van beiden zijden. Vele meenden dat by aldien
Helling toegelaten hadde in tijds brand te stichten /
dat 't selve een schrik onder den burgeren gemaekt sou-
de hebben / daer toe hy wel middel hadde / also daer
noch eenige heimelijk binnen waren / die sulx souden
(F. 312.) gedaen hebben / by so verre hy het teken daer sy op
wachten gegeven hadde. De selve quamen daer na
onbekent en onbeschadigt daer van / ook bleef secreet /
en en werden niet bekent de borgeren die van den se-
creten aenslag wisten.

Schrijven van Jonkheer Gerrit van Woerden van Vliet aen den Gouverneur Sonoy. Den selfden dag 's avonds te acht uren kreeg den
Gouverneur Sonoy de tijdinge van het mislucken de-
ses aenslags / door schrijven van den Capitein Jonk-
heer Geeraert van Woerden van Vliet / wiens brief
ik hier byvoege / om dat de selve quam uit een Serge-
ant die de salie eensdeels gesien hadde.

„ Ik hebbe (seid hy) uwer strengheid geschreven / dat
„ den Obersten Helling binnen Amsterdam geko-
„ men was met acht vendels / maer het is God betert
„ mislukt / de bode seide my met acht vendels: maer
„ daer waren maer vier vendels. Daer waren 17 van
„ Hellings soldaten in de Stad / die de wacht doorsta-
„ ken en de poorte innamen / sy hebben den Dam in ge-
had / maer de Waeg en konden sy niet in krijgen / maer „
sy waren wel vier uren op den Dam / sy hielden met „
den vyand spraek / en daer en tusschen maekten hen „
de burgers sterk en vielen dapper aen / so datter veel „
volx gebleven is / so burgers als soldaten: onse solda- „
ten hebben hen dapper geweert / maer sy waren te „
swak van volk / so datter een vendel binnen gebleven „
is / en mede grote schade en verlies onder de soldaten. „
Ik wil uwer strengheid gebeden hebben ons te adver- „
teren / of wy de schepen die na Amsterdam en Haer- „
lem haren weg nemen / sullen laten passeren of niet. „
Wy houdense op tot schrijvens van u Edelheid: niet „
haest op Sardam den 23 Novembris anno 1577. on- „
der stond / Geraert van Woerden van Vliet U. E. „
onderdanige dienaer altijd bereid. „

De Staten van Holland en Zeeland de tijdinge krijgende / dat desen aenslag / die sy so seker hadden gehouden / so qualijk gelukt en afgelopen was / wa-ren daer in niet wel te vreden / so om dattet sonder we-te en consent / als ook genoegsaem tegen den dank van den Prince van Orangien was geschied / die 't selve seer qualijken soude nemen / als mede dat het de Sta-ten Generael van alle de Nederlanden ook qualij-ken souden interpreteren: waren ook bedroest om de dood van den Obersten Helling / en voornemelijk om Kupchaver die van 't begin van d'oorlog gedient en hem seer vromelijk altijds gedragen en gequeten hadde.

Klachten van die van Amsterdam aen de Staten Generael over de Staten van Holland. Die van Amsterdam hebben den 27 Novembris hare klachten by missive aen den Staten Generael gedaen over 't gene henluiden weder varen was: seg-gende / dat de Staten van Holland de iterative missi-ven van den Prince van Orangien niet en hadden ge-obtempereert / niet jegen staende henluider Gedepu-teerde lange tijd verbolgt hadden om een einde van de satisfactie te hebben. En also volgende de Pacifi-catie een jegelijk geoorloft was binnen der stede te ko-men / so was gebeurt / dat etlijke soldaten in dienst van de Staten van Holland zijnde / binnen der sel-ver Stad gekomen waren / de welke des morgens on-trent negen uren een van de poorten der Stad hadden beweldigt / dood smijtende de burgeren en etlijke sol-daten die aldaer de wacht hadden / (verhalende voorts de sake als voren eensdeels is gehoort / doch t'haren schoonsten) en seggen dan voorts dat de Sta- van Holland henluiden beletten / datse de vrucht van de Pacificatie niet en mogen genieten / door dien sy henluiden niet alleen secluderen van de negotie: maer ook niet en gedogen / datse de victualie en alimen-tatie / tot haer by leven van node / mochten krijgen: klagen voorder / datse eenige maenden gesolliciteert hadden om eens tot een absolute satisfactie te mogen komen / dan was by de Staten van Holland altijd ge-retardeert / en also gedurende het selve vertrek en di-lay hen-luiden de oppugnatie was geschied / daer door hare burgeren gekomen waren in groot hazart en pericul van lijf en goed te verliesen / ten ware God henluiden miraculoselijk bewaert hadde: so was haer-lieder versoek dat haer Eerw. so vele wilden besoig-neren / datse tot eintelijke satisfactie mochten komen / en dat henluiden in de selve toegelaten voorde te mo-gen in soldye houden 600 burgeren en inwoonde-ren / om gelijke en andere inconvenienten te verhoe-den / en datse ook de profijten van de Pacificatie vol-komelijken mochten genieten / versoekende daer toe hen-luider favorable assistentie en troostelijke ant-woorde.

De Staten Generael dese missive ontfangen / en daer beneffens mondelinge gehoort hebbende de klach-te by de Gedeputeerde van Amsterdam gedaen / heb-ben de missive voorsz gesonden aen den Prince van O-rangien / neffens hare missive vanden inhoud als volgt

Missive van de Staten Generael aen de Prince van Orangien nopende d'overvallinge van Amsterdam.

MYn Heere. Also huiden die van Amsterdam ons hebben geklaegt en ernstelik vertoont den gro-ten nood, daer in sy hen den 23 der voorleden maend hadden gevonden, door het bedrijf eeniger Hol-landser

landſer Compagnien, hebbende beſtaen de voorſz Stad te overvallen, hebbende eenige ſoldaten hen verborgen in ſchepen, terwijlen dat d'andere de wacht vermeeſteren ſouden, om door dien middel de Stad in te nemen en de borgers te overvallen, ten ware ſulx Godes voorſienigheid en kloeke wederſtant niet en hadde belet. Wy en hebben noch willen noch konnen nalaten uwe Excell. des deelachtig te maken, voegende by d'onſe de copie der gener die ons die van Amſterdam geſonden hebben. En voor de reſte ſeer ernſtlijk verſoeken, dat gy daer op wilt nemen ſorgvuldig regard, want het is te beſorgen dat vele quaed gevoelen genomen hebben, ſo om dat 't voorſz attentaet directelijk of regel-recht ſtrijd tegen de pacificatie van Gent, (welke die van Amſterdam behoren te genieten) als van buiten den handel van tractate tuſſchen hen en die van Holland, tegen welke ſy niet en behoorden te vermeten, maer van poinct tot poinct t'onderhouden, tot het gemein beſte, ſo wel voor hare volkomen ſatisfactie, by U Excell. belooft, als hare onderwerpinge, in voegen dat die, welke van de daed niet en zijn geinformeert, van de daed niet min en konnen als quaed vermoeden hebben, ſiende dat d'een partye oprechtelijk, en d'ander bedrieglijk en argliſtig handelt. 't Welk oorſake is dat wy wederkeren U Excell. te verſoeken, dat het de ſelve believe behoorlijke informatie daer van te nemen, ten einde de ſelve geſien, de onderwinders van dien ſodanige ſtraffe ontfangen, als des ſelfs diſcretie ſal bevinden te behoren. En daer en boven dat U Excell. goed vinde metten eerſten aen die van Amſterdam te depeſſcheren hare gepretendeerde ſatisfactie, hen latende genieten de pacificatie van Gent, daer in U Excell. ons een ſeer aengename ſake doen ſal, en ſullen God bidden u, mijn Heere, te geven een geſont en lang leven. Uit Bruſſel den 7 Decembris anno 1577. Onderſtond U Excell. dienſtwillige, de Staten Generael van de Nederlanden, lager, ter ordonnantie van de voorſeide Staten, en was ondertekent, *Cornelius Welemans*: Het opſchrift was, Aen mijn Heere, mijn Heere de Prince van Orangien.

De Prince van Orangien nam ſeer qualijk 't gene by die van Holland in deſen voorgenomen en gedaen was geweeſt. De Staten van Holland en Zeeland om ſijn Excell. eenig contentement te geven / en de ſake te excuſeren / ſonden ſekere hare gedeputeerde aen ſijn Excellentie: den ſelven aendienende datſe volgens ſyn ſchrijven / die van Amſterdam voor afſcheid hadden gegeven / nopende d'afdoeninge by hen verſocht van alle verhinderinge en beletſelen / die ſy ſeiden hen gedaen te werden in hen negotie en handelinge / te weten: dat ſy den Capiteinen ſo te water als te Lande geſchreven hadden / die van Amſterdam alle toevoeringe te laten geſchieden van 't gunt tot noodruſtige behoefte van de burgers en inwoonders aldaer ſoude mogen dienen / ſonder onder deckſel van dien eenige ammunitie van oorlog / noch ſchepen / of volk van oorlog / of die eenigſins ſuſpect ſouden mogen zijn / na de voorſz Stad te laten komen / dan met vorder advijs en voorweten van de voornoemde Staten. Welke toevoeringe ſy luiden die van Amſterdam niet en ſouden toegelaten hebben / ten ware geweeſt ten reſpecte en ter obedientie van ſijn Excell. door iterative ſchrijven van de ſelve ſijn Excellentie / (daer af die van Amſterdam / 't dubbelt hebbende / over al en aen eenen jegelijk waren vertonende) aengeſien de Staten genoeg verſekert waren van de murmuratie die aldaer onder den volke begon te rijſen uit ſake van alrehande gebreck en byſonder van den brand en turf / daer van aldaer geen proviſie of voorraed en was / byſonder onder den armen en gemene burgeren / gelijk daer ook weinig proviſie was van koren en goeden dranck: dat ook by de uitgewekene borgeren van Amſterdam of haer gecommitteerde ſeer werde geinſiſteert en aengehouden / om die van Amſterdam meer en meer te benauwen / en van alle toevoeringe te fruſtreren / hem beklagende van de ſatisfactie / de welke ſijn Excell. in veel poincten ſcheen geneigt te zijn (ſo ſy luiden verſtonden) den Burgemeeſters en Regeerders van Amſterdam t'accorderen / na breder deductie van der uitgewekene ſchriftelijke doleantie / die de voornoemde Gedeputeerde ſijne Excell. waren vertonende: daer by voegende de ſwarigheden by den Staten en byſonder van die van 't Noorder-quartier op de voorſz satisfactie gemoveert / die egeenſins geraden en vonden in de ſelfde satisfactie vorder te procederen / overmits het evident periculen groot achterdeel dat daer door de Landen van Holland en conſequentelijk den anderen geunieerden Provincien geſchapen was op te komen: want ſy van verſcheiden wegen veradverteert en bericht waren / van ſekeren heimelijken handel / correſpondentie en verſtand tuſſchen Don Johan en de Regeerders van Amſterdam: gelijk ook genoeg klaerlijk was te bemerken uit het beleid op deſe satisfactie gevallen / en van 't gunt binnen Amſterdam dagelijx geſeid worde by de principalen aldaer / en datter hoch onlanx op den Predikſtoel was vermaent / om God te bidden voor den goeden voortgank van een heimelijke ſake: mede datter dagelijx boden liepen tuſſchen Don Jan en die van Amſterdam; ſulx dat die van Amſterdam door die satisfactie hebbende alle navigatie en koophandel / middel ſouden hebben gehad van hen te voorſien van ſchepen van oorloge / met alrehande ammunitie daer toe en ter oorloge dienende / inſgelijx de frequentatie van alrehande ſoorte van volke / en onder ſchijnſel van kooplieden en bootsgeſellen hen te voorſien en te verſterken van krijgsvolk te water en te lande / om eenige omleggende ſteden en havenen te beſpringen / en hen meeſters te maken van eenige zee-gaten / of in allen gevalle / ſo ſy daer toe niet en konden geraken / ten minſten die van Holland en Utrecht / ſo veel krijgs en ommeſiens te maken en te cauſeren / dat ſy grote koſten van garniſoenen in de omleggende Steden en Sterkten ſouden hebben te dragen / en geen middel om d'andere Provincien tegen Don Jan te aſſiſteren: byſonder ſo men verſtond / dat by Don Jan ſo groten apparaet ter oorloge werde gemaekt / en openlijk mocht blijken van de mutuele vrundſchap en faveur tuſſchen Don Jan en die van Amſterdam / ſo uit 't gunt Don Jan eertijds in faveur van de ſelve van Amſterdam openlijk aen de Staten Generael hadde verſocht en verklaert / uit Italien of Spangien alleen tot hen-lieder ſecours te willen komen: als by ſommige propoſten die by de principale van Amſterdam gebruikt zijn / en dagelijx gehouden werden ter eere van Don Jan / verſmadinge en oneere van ſijn Excellentie en der Staten / niet ſonder beroemelijke dreigementen van toekomende veranderinge. Hier by gevoegt dat die van Amſterdam door middel van de ſatisfactie in de vergaderinge der Staten ingelaten zijnde / ſchone oorſake en gelegentheid ſouden hebben om de ſake van Don Jan te vorderen / en de gemene ſake van den Lande grote nadeel en verachtinge te doen / in der voegen dat mitſdien beſloten is geweeſt ſijn Princelijke Excellentie 't verſoek van de voorſchreven satisfactie te vertrecken en uit te ſtellen / mits dat ſijn Excellentie van de voorſchreven motiven / den Staten by hare Gedeputeerde ſoude werden metten eerſten geadverteert gworden. (F. 313.) En daer naer wederom door de deliberatie van 't afvaerdigen der Gedeputeerde op de laſt en inſtructie hen-lieden mede te geven / de ſake gereſumeert en in communicatie genomen zijnde / was de tydinge van 't geweld / daer mede Don Jan hem was verſterkende / daer beneffens van de veranderinge in Vlaenderen gevallen / dagelijx meer en meer waſſende gworden: ſo was propoſt gehouden / en goed gevonden om tot verſekertheid der ſaken van de Landen / niet alleen van Holland en Zeeland / maer ook van allen anderen Nederlandſen Provincien / de ſtad van Amſterdam by d'een of d'ander middel te overkomen / ſonder plonderinge of oberdaed / over borgeren en inwoonderen / geeſtelijk en weerlijk / daer op ook eindelijk beſluit was genomen / als by de acte van den eerſten Novembris / die de Gedeputeerde ſijn Excellentie vertoonden / en hier vorens is geinſereert.

Heb-

Hebbende de Staten alom doen bevelen alle goederen en personen van de tegenwoordige inwoonderen van Amsterdam aen te houden / en door dese oorsake den selven voorts als vyanden te bekrijgen en oorloge te maken / om hen met redelijke conditien / tot versekertheid van den Lande / en den uitgewesenen getrouwen burgeren dienende / wederom te brengen in goede en vaste vereeninge metten anderen steden en lidmaten van Holland. Daer toe de Gedeputeerde van de Staten van Holland en Zeeland sijn Excellentie seer ernstelijk en onderdaniglijk waren biddende de hand te willen houden / en so vele te doen / dat 't selve / om de voorsz redenen en die sijn Excell. gelieven soude daer by te voegen / by de Generale Staten voor goed aengesien en genomen mochte worden / te meer / so 't gemene volk binnen Holland / daer na so seer verlangden en riepen / dat sonder daer toe geoorloft te zijn / schijnen alle saken ten quaedsten te nemen en te duiden / en de wapenen selfs te willen aennemen.

Baden ook sijn Excell. in 't goede te willen nemen en verstaen / dat de Staten van 't voorsz opset sijn Excell. niet en hadden gepreadviseert / also 't selve met goede voordacht was nagelaten / ten einde sijne Pr. Excell. daer mede niet en soude werden gechargeert / indien den aenslag geen of quade effect soorteerde: maer dat sijne Excell. met goede redenen mocht pretenderen van als juste ignorantie.

Des Princen van Orangien antwoord op de excusatie van het exploict op Amsterdam.

De Prince van Orangien de redenen en excusatien wel overwegen hebbende / liet sich eenigsins contenteren / doch was sijn meninge datmen niet en hadden behoort met sodanige maniere tegen die van Amsterdam te procederen / noch ook sulx niet geattenteert te hebben sonder sijn weten: want alhoewel hy nu met goeder conscientie mocht allegeren juste ignorantie van als gehad te hebben / so soude hy nochtans met beter reden sich hebben konnen aen de Staten Generael excuseren / en de selve daer toe beweegt hebben gehad / of dat sy henluiden doen souden hebben voor goed gehent / of ten minsten beter gelet te hebben dat de articulen van satisfactie tot meerder versekertheid van den Lande soude hebben gedresseert geworden: doch dewijle men de sake nu niet anders en konde maken / dan die was / mostmen sien so wel de Staten Generael / als die van Amsterdam contentement te geven tot meeste versekertheid van het Land. De Gedeputeerde persisteerden daer by / dat de Staten van Holland en Zeeland ganschelijk geresolveert waren / niet op te houden die van Amsterdam / het ware by accoord of met geweld / te doen brengen onder sijne Excellentie gouvernemente / het koste wat het mocht / also syluiden andersins niet en konden versekert zijn. De Prince maekte daer grote swarigheid in / seggende dattet veel goeds en bloeds kosten soude / eermen sodanigen Stad met geweld soude bedwingen / dan sy seiden goede advertentie te hebben van de oneenigheid / die daer binnen was / door de gene die daer dagelijx uit vertrocken en overquamen / so datse goeden moed hadden datse de selve wel haest daer toe brengen souden / om de satisfactie op redelijker conditie aen te nemen. Sy hadden ook alle swarigheden wel overdacht en overleid / wisten ook wel de grote kosten diese souden moeten dispenderen / die op 150000 guldens geraemt waren / als sy 't selve met geweld souden moeten krijgen: hoe wel sy de selve by extraordinaris quotisatie souden moeten vinden / en qualijk souden zijn te bekomen / datse nochtans voorbaerlijk vonden / alles niet tegenstaende / niet op te houden / voor sy van de selve stad van Amsterdam versekert waren.

Den lesten December is Meester Willem Bardesius met brieven van credentie van den 28 der selver maend hem gegeven by de Staten van Holland / geweest tot Amsterdam by de Burgemeesteren en 36 Raden collegialiter vergadert zijnde / en heeft aldaer overgelevert copie van de acte van resolutie van den 1 Novembris / seggende 't selve de copie te zijn van de commissie die Helling en andere Capiteinen gegeven was / by de Staten van Holland en Zeeland / om de voorsz stede van Amsterdam te bewilligen / en onder de unie van die van Holland en Zeeland te brengen / en dat uit de selve was blijkende dat de Capiteinen noch hare soldaten egeen last en hadden om eenige plunderinge te doen: en hoewel daer na in Januario de Staten van Holland tot Delft vergadert zijnde / die van Amsterdam hare Gedeputeerde aldaer gesonden hebben / om van de satisfactie een einde te maken / so en hebben sy niet konnen accorderen / so dat daer naer dag geraemt is in den Hage te compareren den 1 February. Middelertijd deden de Staten voor Amsterdam komen Jonkheer Dirk Sonoy / Gouverneur van het Noorder-quartier met etlijke vaendelen soldaten / de welke het Cathuiser-klooster in nam / hem daer beschansende en op andere plaetsen / daer by noch sendende den Oversten Yselstein met 6 vaendelen / en deden de passagie sulx besluiten datter niet in noch uit en mochte komen / sonder believen van de voorsz beleggers / so wy in het navolgende boek voorts verhalen sullen: mitsgaders ook hoe eintelijk de satisfactie geaccordeert is. Wy moeten nu eerst eenen sprong na Groeningen en de quartieren van Vriesland doen / die anders souden menen dat wy henluiden geheel vergeten hadden.

Een Comeet gesien / en 3 walvisschen gestrant.

Doch sullen eerst verhalen hoe dat den 11 November des jaers 1577. 's avonds na half vijf uren sich openbaerde eene erschrickelijke Comete in den 15 graet Capricorni of des Steenbox / den steert zijnde als een roede / en was schrickelijk om aensien / sy stond seer lange / ja byna den gehelen winter / in 't eerste seer helder / klaer en lank / in 't beginsel was sijn coleur seer vierig en rood / na bleker / sijn steerte strekte van den Westen ten Oosten / en buigde sijn zijde na het Zuiden maense wijs / wat hol na den zuiden. Tusschen den 22 en 23 der selver maend sijn ook ter Heide / een zeedorp niet verre van Monster / aengekomen 13 of 14 Walvissen / daer van aldaer drie gestrant zijn. Te voren den 2 July was in 't Schelde ter Saftingen ook een Walvis gestrant / alle van de soorte diemen waterblasers noemt / 't welk al by de geleerde en oude gehouden werden voor tekenen van toekomende ongeluchen. Van dese Comete hebben verscheiden geleerden geschreven en gesustineert / dat alle Cometen of sterren met steert voorboden zijn van groot quaed en veranderinge / en so wy insien willen het quaed / jammer en de veranderingen die hier na gevolgt zijn / wy sullen dese ook wel voor een voorbode van de selve mogen houden.

Landdag te Groeningen.

De Grave van Rennenburg / Heere van Vile / Stadhouder en Capitein Generael over Vriesland / Groeningen / Ommelanden en Drente / hadde ten versoeke van de Staten der Ommelanden in April een Landdag doen beschrijven / daer buiten latende Pastoren / Kosteren / Vicarien en andere / die sy (te weten die van de Ommelanden) sustineerden dat van ouds geen Staten der Ommelanden en waren geweest / dan metter tijd door abuis van de stad Groeningen daer waren ingedrongen / hebbende daerom alleen verschreven Abten / Prelaten / Edelen / Hooflingen en Eigenerfden. Op desen Landdag heeft men gesproken van orde te stellen tot wederstand van de vyanden van den gemenen Lande / van de gehoorsaemheid der Ko. Maj. en der generale Staten / na vermelden der pacificatie van Gent: wijder van voordere saken en geschriften den Ommelanden in 't particulier roerende: en werde ook mentie gemaekt van het verbond tusschen de Ommelanden en de stad Groeningen gemaekt in den jare 1482. 't welk die van de Ommelanden sustineerden den 17 January op eenen gemenen Landdag binnen Groeningen in 't Minrebroeders klooster opgeseid te hebben / met acten en zegelen van Drebewolt / Langewolt / Huisinge / Fydelegeland / als met een zegel uit yder Hooftmans dienaers quartier / daer met het voorsz verbond ontzegelt / en de Ommelanden in den verbonden genoemt / wederom op hare vrye voeten gestelt waren; sulx dat die van de Ommelanden meenden datse met het opseggen des verbonds alle hare natuirlijke vryheit aller hoopmanschap

De Ommelanders segen het verbon tusschen haer en die van Groeningen van de jare 14 op.

ſchap en handelinge bekomen hadden. Hier tegen allegeerden die van der ſtad Gzoeningen / dat die opſeggінge gants nul en van onwaerden was: en want daer ook was pzeſcriptie / en uſucapio fœderis, ſo waren die van de Ommelanden van meninge de bzyheid wederom te gebzuiken en aen haer te nemen. Hier dooz vielen veel twiſten en verbitterthеden / ſo dat den Land-dag genoegſaem te niet en bzuchteloos afliep: om dat ook die van Gzoeningen ſuſtineerden den Land-dag niet na behoren beſchzeven te zyn / en niet ſterk genoeg om te reſolveren of beſluiten. Den Land-dag alſo met ongenoegen en verbittertheid geſcheiden weſende / ſo hebben die van de Ommelanden raedſaem gevonden / datſe tot onderhoudinge van bzede / niet gelyk alle bzyheid en gerechtigheid aen hen en wilden nemen / maer wilden alleen in een ſake beſoeken / namentlyk in het bzouwen / en dat ook niet 't gantſche Land dooz / maer op twe plaetſen verre van Gzoeningen gelegen / namentlyk tot Sydeburen en in de Marne / de welke ſo wyt en ongelegen van Gzoeningen leggen / datſe qualyken hier van Gzoeningen konden bekomen. Hier dooz den ouden twiſt ontſteken zynde / en dat middelretyd de Stadhouder vertrocken was na Mechelen / op het ſchzyven van Don Jan / ſo heeft den ſelven twiſt meer en meer toegenomen / en hebben mandaten d'eene tegen den anderen uitgegeven. De eene partie als die van de Stad / Camere of Hooft-mannen van Gzoeningen / die hadden tot Namen by Don Jan geweeſt als Gouverneur Generael / en aldaer ſeker ozdonnantie of placcaet verwozven tot haren voozdeel / en de andere hadden wederom van de Staten Generael verklaringe bekomen / dat alſulk placcaet of ozdonnantie als by syn Hoogheid den 10. Auguſti op 't Slot van Namen gegeven / na het vertrek van syn Hoogheid by tyde van deſe alteratie / dat het ſelve geen effect en behoozde te zozteren / dan ſoude in ſurcheantie gehouden werden / ter tyd toe daer in anders geozdonneert en verſien ſoude zyn / en dat ſonder pzejudictie van eenige partie. Deſe verklaringe by miſſive gedaen / was van date den 16 Septembzis 1577 De queſtien ten weder-zyden dagelyx toenemende / hebben de Staten der Ommelanden hare vergaderinge gehouden tot Winſum / 't welk noch meer verbitteringe gemaekt heeft / in voegen dat na de voozſz Gzave van Rennenburg de Heere van Vile wederom uit Bzaband gekomen was / en in Vziesland op eenige ſaken met grote moeiten ozdze geſtelt hadde / ſo heeft hem goed gedocht deſe ſake by der hand te nemen / en heeft den 25 Octobzis 1577. eenen Landdag beſchzeven tegen den naeſten Donderdag 's avonds (dat was den laetſten Octobzis) binnen Gzoeningen in der herberge / om des anderen daegs 's mozgens te acht uren t'ſamender-hand en in vollen getale in 't Minre-bzoeders klooſter te verſchynen / om aldaer onderling en abſolutelyken tot haerder aller gemener welvaert te ſluiten en accozderen op ſulke poincten en ſware ſtucken / alſmen hen als dan pzoponeren en voozdzagen ſoude. Deſgelyx is op ten naem van de Stadhouder en Hooftmannen der ſtad en Ommelanden van Gzoeningen van wegen de K. Majeſteit van Spangien / een mandaet van den 28. Octobzis uitgegaen aen de Eerwaerdige / Religieuſe / Geſtrenge / Erentf. Erb. en bzomen Ridderen / gemene onderſaten en ingeſetenen der Kerſpelen der Ommelanden / by pene van 10. gulden en den tofart Ec. dat ſy op den 1. Novembzis ſouden komen en verſchynen in het Minre-bzoeders klooſter / om aldaer eintelyk en abſolutelyk tot haerder aller gemene welvaren te ſluiten en accozderen op alſulke poincten en ſwarigheden als dan daer gepzoponeert en voozgedzagen ſouden wozden. Dat ſy daer in geen gebzek noch verſuimeniſſe en ſouden laten komen en geſchieden / ſo lief als hen het gemene welvaren was / ſomenſe als dan ſoude laten opeiſchen: en die niet daer tegenwoozdig bevonden ſoude werden / ſoudemen datelyk vooz de pene executeren. Op deſe ſolemnele verſchzyvinge / die de voozſz Staten der Ommelanden vooz een geleide en ſaubegarde hielden / zyn ſy luiden ſterk in getal binnen Gzoeningen gekomen in 't voozſz Minrebzoeders klooſter / weſende de voozſz plaetſe den Ommelanden tot haerder Land-dag en t'ſamenkomſte vooz henen ſpecialyken gedeſtineert. Als ſy nu na acht uren by een waren in 't voozſz klooſter / volgende de gedane uitſchzyvinge / ſo ſchikte de Stadhouder aldaer synen Secretaris Jan Hiddinga vergeſelſchapt metten Stads Secretaris Julſing aldaer / en liet bzundlyker wyſe aengeven / dat de Landſchap op de Kaedkamer na ouder gewoonten wilden komen: de Landſchap of Staten van de de Ommelanden weigerden dit / om dat het verbond uit was en de gemeenſchap metter Stad ceſſeerde / waerom ſy ſeiden op het Stad-huis niet te konnen komen / op dattet geen pzejudicie en maekte als of het verbond noch continueerde. Dit werde by die van de Stad ſo qualyken genomen / dat ſy terſtond / te weten / ten tien uren vooz middag de poozten deden ſluiten / des na middags bleven de poozten noch al geſloten / en werden ook der Gilden-ſloten daer vooz gehangen / by des Kaeds-ſloten. Des avonds zyn tot yder der gevangenen van ſeven uren af een rot gewapende Burgeren met roeren / helbaerden / ruſtingen en geweer in hare huiſen en herbergen geſonden / en haer gevangen houdende / en ſulx met ſterke wachten bewarende / datſe niet uit hare ſlaep-kamers op eenige oozden der huiſen en mochten gaen / of de ſchilt-wachten gingen met roeren / bzandende lonten / hellebaerden en ſlag-ſwaerden mede. De gevangene moſten de wachten bier en kaerſen tot genoegen beſtellen. Dit duirde den 1. 2. 3. en 4. Novembzis tot den avond ten ſeven uren toe. De gevangene waren deſe: de Abten van Adewaert / Teſinge / Rottum / Selwert / Oldeklooſter by den Dam / item Ailco Onſta / Chzyſtoffel van Euſum / Edſard Kengers met ſyn ſoon Jan Kengers ten Poſt / Kent Jenſema de vader met ſyn ſoon Kent Jenſema / Onna Tamminga / Egbert Clant tot Stedum / Herman en Feycko Sickinga gebzoederen / Claes van Burmania / Johan de Mepſche op den Ham / Aſinga Entens / Johan tho Lollens / Aepco Fockens ten Dam Richter / Johan Sterkenburg / Johan Weſſing van Gennep Kedger / Jeronimus Herrucius Land Syndicus / Herman Wynbzugge Kentmeeſter en den Secretarius des Lands / Petrus Coznely: deſe hebbenſe een tyd lange in syn huis gevangen gehouden en het Pzotocol des Lands afgenomen. De voozſz Sterkenburg beloofde niet tegen des Stads pzivilegien te doen / en quam ſo dooz gunſt van een Burgemeeſter los / mits gevende dusdanigen geſchzifte. Ik Johan Sterkenburg belove by eere / trouwe en gelove om de tegenwoozdige myne perſoons aenholdinge en bewaringe niemand van den eerbaren Kaed / noch andere Stads geſworen of Bevel-hebbers / nochte yemands van den Burgers / van de Gildens of Inwoonderen / die deſe Stad of der ſelver bzy en gerechtigheden denken te verdedigen / te willen noch ſullen wzeken / noch eenig leed aen lyf of goed te water of te lande / binnen nochte buiten 's Lands aendoen of laten aendoen / noch ook deſe Stad hier namaels in hare hebbende pzivilegien / bzy en gerechtigheden / willens en wetens krenken of wederſtaen ſal / tot ozconde myn hand en name hier onder getekent. Actum den 19 Decembzis anno 1577.

De Bozgeren vielen ſo vele wachten dag en nacht te ſwaer / ſo hebbenſe verſcheiden t'ſamen in een huis gedaen / de Pzelaten by den Adt te Adewaert / de Edelen etlyke by den voozgnoemden Euſum / etlyke by Kengers / etlyke by Sickinga / etlyke by den Lands Syndicus / daerſe alle ſo nau bewaert zyn / dat niemand uit het Land en ook uit de Stad / ja de meeſte tyd haer eigen maegden noch de knechts / noch haer huiſ bzouwen by haer niet komen en mochten: ſo datſe haer ſelfs meeſt dienen en decken moſten. De wachten waren ſo dicht aen de zyden van hare bedden / datſe niet een bzy woozd met malkanderen (die in een huis waren) ſpzeken en konden / noch ook tegen hare

De Gedeputeerde van de Ommelanden weigeren te verſchyjnen op 't Stadhuis.

Die van Gzoeningen nemen de Gedeputeerde van de Staten van de Ommelanden gevangen.

Namen der gevangene Staten der Ommelanden binnen Gzoeningen.

Johan Sterkenburg werd onder ſchzifteliyk belofte ontſlagen.

De gevangene Heeren werden ſeer nau bewaert.

Land-dag binnen Gzoeningen te halden geſchreven. (314.)

hare huisbzouwen / mochte en mosten geen Francoys noch Latijn tegen den anderen spzeken / mosten ook de wachten / die veel in getal waren bestellen turf / kaersen en somtijds bier / of geld daer booz (als daer ongeschikte wakers waren (wilden sy bzede met de wacht hebben / en ongestoten / ongeslagen en ongeschend blijben. Dit continueerden van den 4 Novembzis tot den 12 Decembzis 's mozgens te vier uren toe / inclups. Doch de Pzelaten werden den 10 na het Kaedhuis of Westendozps-huis / naest by aen het Kerkhof geleid met groot getal van gewapende bozgers / al eer den Hopman noch sulken bevel hadde van den Kaed / so most hyse wederom leiden na den Auwerden Hollem of huis / en leidense also in het wederom keren rontsom de kake / ober de merkt booz de diliste dzek-hopen.

De gebangene werden in noch ergere gevankenisse berozdent.

Den 12 's mozgens te vier uren (na dattet een yder in allen huisen / twe of dzie uren te voren was aengeseid / om sich te bereiden tot een ander plaetse) zijn in yder huis wel 40 gewapende bozgers gekomen en hebben alle de gebangens in onbequame plaetse in Westendozps huis geleid / behalven dat Derrutius des Lands Syndicus en Gennep / op de Elbinge poozte in sloten en kettingen / en den Rentmeester op de Bottering-poozte in een klein duister gat gebzacht zijn. Van den 12 Decembzis tot den 28 der selber maend hebbense in Westendozps boozhuis / item in de gangen des huis boben en beneden en rontsom het huis sterke wachten gehad / die sy t'samen vier en kaersen bestellen mosten: het huis werd rontsom aen allen bensteren met houten booz de glasen / van buiten met dicke capravens toegenagelt / datter niet een kind booz mochte / en geen adem in huis mochten berhalen / so datter een buile stinkende lucht in 't huis was / en luiden daer van buiten inkomende beswijmden. Den 28 Decembzis als de wacht de lucht begon te verdzieten / so bleven die in 't Kaedhuis / en wozde die boozste deure met een groot grundel-slot van buiten toegesloten / so dat de lucht noch boser werde en veel ter dood toe krank werden / als Selwert / Chzistoffel van Eusum / Johan tot Lellens. En den Abt van Adewaert na dat hy met grote moeiten seer swak en krank zijnde / in sijn huis gebzacht werde / stozf hy uit dier oozsake / so hy in sijn dood bedde geaffirmeert heeft. Van de boozsz grundel-sloten hadden de ges woren gemeenten de slotelen / en waren daer en boben nacht en dag booz de deuren / en also de gebangenen haer eigen kost hielden / so hadden haer die van de Stad twe mans kocken toegelaten / die sy betrouden dat niet by de selve en soude gebzacht werden of ten ware te voren gebisiteert / en men hieldse so scherp datter niemand by en mocht komen / noch eenige bzieven aen hen-lieden senden. De huisbzouw van Kent Jensema ter dood toe krank zijnde / en pzesenterende bozge booz etlijke duisenden te stellen / dat haer man met dzie of vier rot bozgers verwaert een ure booz haer bedde mocht gebzacht werden / is haer afgeslagen: desgelijx is een der gebangenen huisbzouw gestozben / sonder haren man te mogen sien / niet tegenstaende de Stadhouder selfs daer booz intercedeerde.

Den 14 Decembzis is op den naem van de Stadhouder en Hooftmannen der stad en Ommelanden van Gzoeningen een mandaet uitgesonden / aen allen Abten (doch die saten in gebankenis uitgenomen den Abt in Marna tot Oldekloster alleen) Pzelaten en Volmachtigden der Conventen / Kidderen / Jonkeren / Hooflingen / Pastoren / Commissarissen / Eigenerfden / Vicarissen / Pzebendaten mette gemene ondersaten en ingesetenen der Kerspelen der Ommelanden / samptelijk en elk bysonder / om opten naesten Donderdag des avonds binnen der stad Gzoeningen in der herbergen te compareren / en des anderen daegs 's mozgens te acht uren (dat was den 20 der selber maend) om te aenhoren en te verstaen de redenen en oozsaken waerom eenige geestelijke en weerlijke Heeren op de jonxte t'samen komste in der Minnebzoeders Clooster op des Lands versoek gehouden / van der Stad aengehouden waren / en boozts te helpen bozderen 't gene tot der Stad en Lands gemeen nut / bzede en welbaert soude dienen. En op dat niemand soude bzesen te komen / so boegen sy daer een geleide-bzief by van der stad Gzoeningen / om beilig en onbelet te mogen komen / blijben / en wederom met lijf en goed te mogen reisen en wederkeren naer een yders gelieben / wesende den selben geleide-bzief in date als boben. Op den boozsz dage heeft N. Gouda Stads Syndicus / de boozsz gebangenen met verscheiden lasteren beschuldigt en gecalumnieert / als dat de boozsz aengehouden Gedeputeerde 40000 gulden van der Ommelanden penningen onder hen geslagen hadden / datse ook boozgehad hadden om Erfgedeputeerden te blijben / en also wat nieus in den Lande aen te rechten / datse niet dan twist en oproer in den Lande en sochten te bzengen / datse in desen periculosen tijd 't verbond hadden opgeseid / als men behoozde meeste eenigheid te soeken / en datse via facti en met gewapender-hand / booz wzaekgierigheid der Stads gerechtigheid hadden willen benemen / en datse ook de sterkte van Delfzijl met geweld tegen de Stad / en des Stads eigen geschut daer hadden gehouden / daer men in andere Provincien de sloten en sterkten was afbzekende / booz last en toelatinge der Heeren Staten Generael / en meer andere beschuldigingen / die na mette verantwoozdinge daer tegen sullen verhaelt werden. Boozts wilden sy dat men de sterkte van Delfzijl slechten soude / als zijnde de selbe sterkte tegen de tractaten eertijds by Coninginne Maria opgerichtet / 't welk geconsenteert en volbzacht werde / en werde het geschut tot negen metalen stucken en seven pfere met 14 bassen aen Ufkens en Jarich Hottinga overgelebert / de soldaten daer in leggende togen na Winsum.

De sterkte van Delfzijl gesleci

Chzistoffel van Eusum was in dese tijd in de boozschzeven gevankenisse seer krank gewozden / de selbe is booz interessie van goede bzunden / onder de nabeschzeven schziftelijke belofte in sijn eigen huis toegelaten te mogen bertrecken. Ik ondergeschzeven ook ganscb krank belobe en neme aen / by eere / trouwe en gelobe (dewijle my mijner swakheid halben geoozloft is in mijne huisinge te wesen) dat ik / middelerwijle de andere Gedeputeerde alhier aengehouden werden / ook in dese Stad in mijne huisingen sal verblijven / en niet en wil noch en sal eenige boden nochte bzieven uit deser Stad / sonder wetenschap en waerschouwinge van den eerbaren Kaed afbeerdigen of uitsenden / nochte afbeerdigen noch uitsenden laten / oozkonde mijn eigen hand en name hier ondertekent. Actum den 16 Decembzis / ondertekent / Chriskoffel van Eusum.

Chzistoffel van Eusum krank zijnde werd huis t gevan uisse gegeb onder kerbelofte

De Staten der Ommelanden die tot haren gelucke op den Landdag / als d'andere gebangen werden / niet en waren geweest / hielden etlijke t'samenkomsten / en sonden Johan Kengers tho Hellem naer Bzussel aen de Staten Generael / om te remonstreren alle het gene boozsz is / en te versoeken daer in booz hare autoriteit te willen versien. De Staten Generael de gelegentheid der saken verstaen hebbende / zijn te rade gewozden aldaer datelijk te senden Jonkheer Philips van Marnicx Heere van S. Aldegonde / en Doctoz Nicasius Silla / de welke den 2 January 1578. aldaer gekomen zijn / met bzieven van credentie / en instructie om booz al en pzincipalijk te besoigneren opte verlossinge en ontslagingе van de gebangene / ook tot slissinge en veraccozderinge der geschillen / waert doenlijk / en so niet / de saken daer toe te beleiden / dat de partyen niet datelijx boozneмen: maer hen geschillen te blijben aen neutrale personen / of by justitie te doen termijnen en beslichten binnen sekeren tijde by hen-luiden te beramen. Als nu de selbe hare credentie-bzieven overgelebert en hare pzopositie aen die van der Stad gedaen hadden / so is hen-luiden daer na toegelaten by donkeren avond in Westendozps huis by de gebangenen te mogen gaen. De boozschzeven Heere van sint Aldegonde en Silla hebben de gebangenen aengeseid / dat sy booz last van de Heeren Staten Generael / waren afgebaerdigt en al-

Joh Keng tho H lem trekt Bzuss aen d Stat Gene raet. (F. 31

De K re va S. A degor en O toz S la ko men t Gzoe ninge van h gen d Stat Gene raet.

daer

Wat de voorſz Commiſſariſſen den gevangenen Heeren hebben aengedient.

daer gekomen / en gene blijt noch moeite en hadden nagelaten om henluiden in hare vryheid te mogen ſtellen / dan die van der Stad hadden alvorens ſy tot ontſlaginge wilden verſtaen / eerſt willen voorſtellen de oorſake van de aenhoudinge der voorſchreven Heeren / daer beneffens dat ſy niet van meninge en waren die los te laten / terwijlen de ſelfde oorſaken noch niet en ceſſeerden : 't welk by hen luiden verſtaen zijnde / hadden geimpetreert om by henluiden gevangenen te mogen gaen / en waren nu tot dien einde by henluiden gekomen / om van henluiden by communicatie te vernemen hare meninge van eenige middelen tot hare verloſſinge en bevrijdinge. Hier op zijn de gevangenen een weinig afgetreden en metten anderen geſproken hebbende / zijn wederom by de Heeren Commiſſariſſen gekomen / en voor eerſt hertelijk bedankt hebbende de Heeren Staten Generael / van dat de ſelve gelieft hadden tot henluider verloſſinge henluiden Commiſſariſſen aldaer te ſenden / en henluiden van gelijken bedankende van de moeiten by henlieden om harent wille genomen in 't quaedſten en moepelijxten van den jare : ſeiden voorders / dat ſy luiden waren gevangen luiden / de welke haer gedeputeerſchap en plicht nu onlanx in hare gevankeniſſe waren ontſlagen / en nu nieuwe gedeputeerde waren erweelt / derhalven ſy niet ſtemmen noch communiceren en konden. Daer op de Commiſſariſſen voorts vraegden of haer meninge dan niet en was van de principale ſake te handelen / of alleen van de ſake haerder gevangeniſſe en verloſſinge / door redenen dat die van de Stad voorgeworpen hadden / dat by aldien ſy luiden gevrijt en ontſlagen werden / dat ſy luiden dan ongetwijffelt met geweld door haer of met aenmeninge van ſoldaten / ſich tegens de Stad ſouden ſoeken te wreken : ſeggende daer by dat ſy de ſelve met deſe poincten waren beſchuldigende / als namentlijk: ten eerſten dat ſy de Co. Maj. mandaten hadden veracht / en ſich verluiden laten dat ſy haren hinderſten daer aen wegen wilden. En dewijle de ſtad Groeningen van de gevangene Heeren in ſodanig een periculeuſen tijd (daer in men beter eenigheid behoorde te ſoeken / en eer nieuwe verbonden te maken) het verbond hadden opgeſeid / op dat ſich daer en tuſſchen de Stad nochtans in haer poſſeſſie erholden mochte / ſo hadden die van der Stad / niet door haer ſelven / maer door des Majeſteits Hooftmans en dienaers de ſelve poſſeſſie willen mainteneren / eensdeels mede om datſe geen actores en wilden worden / maer de gevangene Heeren hadden 't ſelve via facti en met gewapender hand tegen geſtaen / en ſo wanneer ſy nu bevrijt en van henluiden geſcheiden ſouden weſen / dat ſy als dan 't ſelve te meer met geweld en door wraekgierigheid doen ſouden tegen de Stad : ten 2. hoe datſe Delfzijl met geweld tegens de Stad gehouden hadden / en in Februario leſtleden op haer eigene autoriteit eenen Hopman Hans van Meppen met Duitſe ſoldaten aengenomen / in de ſchanſe geleid / en alleen den Staten van de Ommelanden hadden laten ſweren : ten 3. dat ſy des Stads eigen geſchut met geweld hadden gehouden : ten 4 datſe in 't Land hare voorſchrijvinge gedaen en gedeputeer-dagen hadden gehouden / en hen ſelven tot Erf-gedeputeerden hadden geſtelt : ten 5 dat den Land-Syndicus (hoewel het den Stadhouder naer ouden gewoonte toequam) den voor-jonxten Landdag hadde laten uitſchrijven tegens het gebruik in het Minrebroeders klooſter / alſo ook de Heeren gedeputeerden den naeſt voorgaenden Landdag / ook tegens de maniere aldaer hadden doen verſchrijven : ten 6. dat de gevangene Heeren in den Ommelanden eenen nieuwen ongehoorden eed en conſpiratie / tot nadeel en afbreuk der Stads privelegien gedaen hadden / en datſe eenige particuliere confederatien tegens de Stad / met haer naburige Landen geſocht ſouden hebben te maken : ten 7. dat ook eener van de gevangenen geſeid ſoude hebben / hy wilde dat de Stad een poel waters ware : ten 8. dat de Landen ſich gewapent en tegens de Stad in 't geweer geſtelt en geoppoſeert hadden. So begeerden de Heeren Commiſſariſſen en ſagen voor goed aen / dat de principale ſaken ſouden geſloten worden. En aengaende de gevankeniſſe / datmen de ſelve in vergetenheid ſtellen ſoude / en niet met geweld noch met recht en ſoude vervolgen / ſo wel om vrede en eenigheids wille / als om den gemeinen vrand / ſo hert aendringende / om den ſelven des te beter met geſamender hand te weerſtaen.

Waer nede die van Groeningen de Heeren gevangen waren beſchuldigende.

Op al 't welke de Heeren gevangenen geantwoord hebben : op 't eerſte / dat de opſegginge des verbonds / niet in deſe tijden is geſchied / dan by des Stadhouders Willys tijden / de welke ſeer om deſe ſake aengewendet was geweeſt / doch ſiende dat de Stad eintelijk alle middelen van vriendſchap en van recht afſloegen / heeft den gedeputeerden geſeid / datſe wel mochten ſich met geweld tegen de Stad of Hooftmans ſetten : ſeggende ook dat de Stad geen poſſeſſie toe en quam / want de Stad meer niet hadde / dan hen door den verbonde (dat een voor / dat ander na) gedurende den ſelven vergunnet was / na welk verbondes uitgank zy / te weten de Ommelanden / wederom vry geworden waren : dat ook de Ommelanden om de ſelve poſſeſſie aen haer te houden en bendiceren / uit nood (als ſy ſagen dat de Stad geen borge wilden aennemen die ſy gepreſenteert hadden te ſtellen / datmen ook alle hare proteſten niet en achte / en datter geen andere middelen voor handen en waren) gedrongen waren geweeſt den roof (dat is executie) weigering te doen / maer geen vim gedaen / dan geweld wederſtaen en af geweert hadden. Op 't twede : belangende Delfzijl / als de Walen daer in leggende vergangen jare afbetaelt waren / en dat voor nodig verſtaen werde tot bewaringe van de ſterkte eerſt boeren / daer na Duitſe ſoldaten daer in te leggen / totter tijd toe de ſelve ſchanſe of ſterkte langer onnodig bevonden ſoude werden : ſo hebben dite gedeputeerden ſpecialijken daer toe van den Ommelanden en Heere Stadhouder geordonneert / ſijn Genade en andere den Hans Meppen voorgeſtelt / de welke ſijn Genade aengenomen hadde / doch met hem niet al geſtadig zijnde / verſochten zy dat hy eenen wel geſtelden / vertrouden van Adel of anders uit den Lande daer over wilden ſtellen / als geſchied is. En hadde ſijn Genade den Eern. Willem van Deutekum met Herman Sickinga van Leeuwarden na de Zijl geſonden / en de ſoldaten hadden ſijn Genade in den naem van ſijne Maj. en niemands anders geſworen : dat ook de Heeren Gedeputeerden tot meermael en noch in de naſomer tot Leeuwarden by ſijn Genade ernſtelijk hadden gearbeit en aengehouden om de ſterkte van Delfzijl te mogen ſlechten / gelijk ook 't huis te Groeningen doenmael gedaen werde / of ten minſten ſo ſijn Genade / van wegen de Staten Generael 't ſelve niet expreſſelijk conſenteren en wilde / dat ſijn Genade 't ſelve te geſchieden door de vingeren ſien ſoude willen / 't welk ook van de Stad niet was geconſenteert. Op 't derde. Dat die van de Stad noit / noch by den Landſchap / noch by de ſamptlijke Heeren Gedeputeerden / om haer geſchut gevorderd of gevraegt hadden. Op 't vierde. Dat voorgangene ſomer op eenen gemeinen Land-dag / die van de Stad alle poorten toegeſloten hadden tot drie uren naer den middag / ſo dat yder man meende dattet gedaen werde om de Landſchap en Heeren Gedeputeerden aen te houden / en dat derhalven daer na een Landdag / en eenige gedeputeer-dagen in den Ommelanden zijn gehouden : maer nu (vermits ſijn Genade hier tegenwoordig was en neffens Hooftmannen by ſware breuken / den Lande verſchreef) waren de Heeren ſecuri, vry en onbeſorgt aengekomen en gecompareert / en alſo gevangen genomen / tegens allen rechten en redenen / tot een verachtinge van ſijne Majeſteit. Op 't vijfde : dat der Landen Syndicus den leſten Land-dag / niet anders als behoorlijk en hadde doen uitſchrijven : dat ook de voorgaende Land-dag van de Hooft-mannen naer behoor /

Antwoord der gevangenen Heeren op de beſchuldigingen en anderſins.

en niet van de Gedeputeerden was uitgeschreven / en datse alle beide met des Coninx opgedrukte zegel / van den Stadhouder of Hooft-mannen uitgesonden zijn geweest. Op 't seste: Dat de Heeren den eed tot genen nadeel der Stad gedaen hebben / dan tot eenigheid in den Ommelanden / den vpand te wederstaen / en veel meer datse tot voordeel van de Stad in groot perijkel sich daer in begaven / als den Colonel Billy gevangen was / de Stad hadden aengeboden sich metten Stad te verbinden / om eendrachtelijken sich tegen alle aenvallende gewelden te weren / lijf en goed by haer op te setten / alle geschillen een wijle tijd berusten te laten / het welk van de stad niet aengenomen en was geweest. Op 't sevenste: datmen niet en wiste / datter yemand onder hen-luiden 't selfde soude hebben geseid: doch of het so ware dat yemand / ex justo dolore, in sodanigen injurie / schande en schade / so een woord hadde gesproken / als neen / datmen 't selve niet en hadde behoren te achten. Op 't achste: dat de toerustinge en wapen-schouwinge geschied zijn door bevel der Generale Staten en uit commissie des Stadhouders. En so sy-luiden bevrijd en van hare gevanknisse ontslagen werden / so en behoefde de Stad derhalven van hen-luiden geen geweld te verwachten / dewijle sy so voor en na / ook by Billijs tijden / als ook jonxt tot Zelwert by den Heere van Judevijle en den Cantselier van Gelderland / ook by desen Stadhouder erboden hebben alle saken met vrundschap / of met rechte / by eenige uit de Stad en Ommelanden of by eenige andere onpartijdige en principale Raden / ontscheiden te laten / en de stad weder te stellen / als sy by tijden des verbonds was geweest / mits dat so wel de stad als de landen / die conditie aennemende / binnen jaer en dag / (alwaer 't noch twe jaer) de sake in rechte souden laten decideren en slijten. Het welke noch doende / waren sy te vreden de jegenwoordige injurien en schade / by rechte en niet anders ook te versoeken / so dat niemand van henluiden sich en begeerden met geweld te weren / of anders te behelpen dan met recht alleen / daerom was immers nodig datter versekeringe gedaen werde. Belangende alle andere des stads beschuldinge te beantwoorden / was haer in so korten tijde niet mogelijk / dan dachtense so den tijd gaf / alles te verantwoorden / dat daer met een yder man genoeg soude gedaen werden / en indien sy in eenige schuld bevonden werden / waren te vreden dat zijne Majesteit / en niet de stad als haer weder partie / henluiden daer voor straffe.

De voorschreven Commissarissen deden haer uitterste beste om de gevangene vry te krijgen / en dat partyen hare questien en differenten met justitie souden willen laten termineren: maer die van de stad wilden nergens toe verstaen / ten ware dat sy eerst volkomentlijk gesteld waren in der possessie / gelijk sy by tijden des verbonds geweest waren / en schenen dat sy hen dan wat souden willen laten vinden / maer
(F. 316.) hoe sy dieper en verder in de saken quamen / hoe sy minder konden uitrechten / sulx dat sylieden eintelijk haren last volbrochten / en die van de stad belasten uit den name en van wegen de Heeren Staten Generael de gevangene Heeren te stellen op hunne vrye voeten / of dat de Heeren Staten Generael van wegen den eed der unie / daer toe gedrongen souden werden andere middelen daer toe dienende voor te wenden. Doch als sy daer mede ook niet en vorderden / hebben sy noch andere middelen versocht / namentlijk
Landdag tot Winsum den 15 Januarij 1578. dat sy op den 15 January op seltere Landsdag / die tot Winsum op haer-luider verschrijvinge gehouden werde / gecompareert zijn / alwaer sy verklaerden in de voorschreven vergaderinge: hoe sy met uitterste vlijt by der Stad uit krachte van hare commissie op der gevangene Heeren relaxatie hadden aengehouden / in vriendschap / en daer na ook geboden den Heeren te relaxeren / dewijle hare commissie tot dien einde effectuelijk was strekende: maer dat sy tot egene audientie en hadden konnen geraken / daer door sy meenden de relaxatie te impetreren / hadden daerom voorgewend dat de Ommelanden de stad in voorgaende possessie / door kracht des verbonds wilden laten verblijven / op conditie datse binnen den tijd van een jaer in haer proces souden aennemen te concluderen / 't welk nochtans die van de stad afsloegen / seggende datse wel met haer in proces treden wilden en het recht uitvoeren: maer en wilden in geen tijd van jaren verbonden zijn. So begeerden de Heeren Commissarissen / datmen den tijd van inlegginge des Processes / aen den Rade van State verblijven soude / gevende henlieden te bedenken / dat in dese gevaerlijkheid des tijds geen twist noch tweedracht en behoorde gevoed / maer alle eenigheid behartigt te werden. Daerom die van de Landschap of Ommelanden na deliberatie geantwoord hebben / dat sy-lieden haer ganschelijk submitteerden in de beschuttinge van de Heeren Staten Generael en Raden van State: maer so de stad de ordonnantie van de Staten Generael niet en wilde achtervolgen / konden sy ook met haer in geen accoort treden noch in compositie / voor en al eer / de Gedeputeerde der Ommelanden / die der Ommelanden saken en secreten bewust waren / op vrye voeten met recompense harer schade / restitutie van hare fame / vergoedinge der opgedrokene Landskiste / en volkomen restitutie der Landsbrieven en secreten / gesteld waren / in den welken sy der Staten Generael assistentie demoedelijk versochten. Aengaende des tijds en gemene vpands gevaerlijkheid / seiden die van de Landschap / datse tot hare ruine en grondlijk verderf der Ommelanden genen groteren vpand en konden noch en mochten verwachten / als die van der stad Groeningen / en wanneer sy haer aldus van de Stad souden bedwingen laten / dat soude de stad in toekomenden tijde in consequentie trecken / en of schoon de vpand in de Ommelanden quame (des God verhoeden wilde) so souden die van der stad de geringste hamepe van hare poorten niet willen openen / om de Ommelanden / al hadden sy de macht / te ontsetten. So ook de stad den vreemden vpand soude innemen / so dedense tegen haren eed en tractaet als openbare meinedigers / des sy niet en geloofden: eintelijk so de stad obstinact bleef in haer geweld / dat sy na desen andere middelen by der hand mosten nemen tegens de stad / dewijle die van de stad de ordonnantie der Heeren Staten Generael niet en achten / dachten sy meerder hulpe van de selve Heeren Staten te versoeken. De Commissarissen versochten / datse doch souden supersederen en van alle dateljkheid ophouden / immers ter tijd toe / dat de Heeren Staten van alle gelegentheid souden onderricht zijn / en sy souden noch voor haer vertrek haer uiterste devoir doen. Op desen Landsdag was present de Heere van Nyenoort / Bartel Entes / Haijo Manninga / Epso Jargues en andere die alle eendrachtig waren.

Doch op dat den Leser het vorder besoigne van de voorsz Commissarissen perfectelijk sal mogen weten / so hebbe ik hier bygevoegt 't gene de selve Commissarissen daer van selve geschreven hebben / en luid als volgt:

Vorder besoigne van de Commissarissen der Heeren Staten Generael.

WY ondergeschreven als wesende, uit kracht van onse commissie, die wy van mijn Heeren representerende de Generale Staten van herwaers-over, hebben ontfangen in date den 11 December 1577. gedeputeert, om het misverstand en alteratie nu onlanx gerefen tusschen die van de stad Groeningen en die van de Ommelanden te verstaen, te slissen en te stillen, en voorts daer in te handelen, navolgende de voorschreven commissie, na vele en diverse communicatien, met den eerbaren Heeren Burgemeesteren, Raed, en Gesworens van de voorsz stad van Groeningen, ten einde als voren verhaelt, hebben ons den 15 January vervoegt na Winsum alwaer een Landdag van de Gedeputeerde der Ommelanden is gehouden geweest, en hebben hen onse commissie en bevel voorgedragen, t'samentlijk ook vermeldet in 't bysonder en particulier, dat wy metten voorsz Heeren Burgemeesteren

meeſteren en Raed der ſtad Groeningen uit kracht onſer voorſz commiſſie te voren gehandelt hadden, alle middelen ſoekende om de ſake tot eenen goeden vrede en eendrachtigheid te brengen: hebben van de voorſchreven Gedeputeerde van de Ommelanden na veel redenen eindlijken voor antwoorde ontfangen en verſtaen, als datſe in allen dingen te vreden ſijn ſich te ſubmitteren der kenniſſe en eindlijke deciſie van de voorſz Generale Staten, als repreſenterende de Coninkl. Maj. en hebbende tegenwoordig het gouvernement van den landen van herwaers-over, en ſich preſenteerden aen te nemen en na te komen alles wat hun van deſelve Generale Staten of haren gecommitteerden ſal, in materie der voorſz geſchillen, twiſt en miſverſtand, opgeleid worden, en waer in ſy bevonden ſullen worden ſich vergrepen te hebben, alles tot boete en na uitſprake der ſelver Generale Staten: begerende ook daer en tegen wederom dat die van de ſtad Groeningen desgelijken hen begeven onder de gerechte der voorſz Generale Staten, ſonder aen de eene of andere ſijde iets dagelijx meer geattenteert te werden, en dat de ſelve van de Stad, navolgens en in kracht der bevelen van de Generale Staten henluiden gedaen, los en ledig laten de Prelaten, Edelen en anderen, met't gene dat hen aengaet, die ſy in haft en verſtrickinge hebben geſteld, alſo en na de ſelfde onder 's Coninx zegel verſchrijvinge en mandament, ſich in goeder trouwen in der ſtad hadden begeven, en noch in de voorſchreven haft en verſtrickinge ſijn houdende. Dies niet te min op onſe grote inſtantie, hebben de voorſz Gedeputeerde der Ommelanden te vreden geweeſt, de litigieuſe poſſeſſie alſo die van der ſtad voor't opſeggen des verbonds deſelve gehad hebben, tegenwoordelijk door ordonnantie der Generale Staten, als van haer Gedeputeerde, voor de tijd van een ander half jaer, of twe jaren af te ſtaen, en ſonder prejudicie van haer recht, die ſy der voorſchreven Stad toelaten: behalven dat beide partyen ſich ſubmitteren den Generalen Staten, en die ſy luiden daer over ſullen willen committeren onpartydige en niet ſuſpecte, en dat binnen de voorſchreven tijd het proces definitivelijk na recht ſal worden gedecideert, gevonniſt en geſententieert, tot welken einde de voorſchreven Staten of hare Gedeputeerde ſouden den partyen reſpectivelijk mogen peremtore termijnen ſtellen, en dienthalven deſelve alle wettelijke acten en probatien te doen, en by gebreke van dien, recht te doen op't gene bevonden ſal worden gefurneert en overgebracht te ſijn. So iſt dat wy deſe antwoorde der voorſz Gedeputeerde der Ommelanden gehoort, en alle ſaken rypelijk overgeleid en geconſidereert hebbende, de ſelve den voorſz Eerb. Burgemeeſteren en Raed, in tegenwoordigheid des welgeborenen Grave van Rennenburg &c. Coninklijke Majeſteits Stadhouder, &c. de Geſworens der voorſchreven ſtad hebben vermelt en voorgedragen, en om lankheid te voorkomen en de ſake tot een goed gewenſcht einde te brengen eenmael, en onſen ontfangen bevel en commiſſie (als voren verhaelt) na te volgen en genoeg te doen, hebben aen den voorſchreven Burgemeeſteren, Raed en Geſworens van wegen de Generale Staten begeert, alſo wy by deſen ook ſchriftelijk begeren, datſe ons op deſe navolgende ſtucken een goede en vruchtbare antwoorde willen geven, te weten: 1. Offe haer ook over alle geſchillen die in voorgaende tijden gereſen ſijn, tuſſchen de ſtad en landen, en noch op de ſelve materie hier namaels rijſen mochten, ondergeven en ſubmitteren in't gerichte en oordeel der Generale Staten der Nederlanden, als repreſenterende de perſoon van de Coninklijke Majeſteit, en als die genen, met de welke ſy een onverbrekelijk verbond en unie hebben gemaekt, om by den genen die ſy daer toe ſullen deputeren en ordonneren, onpartydelijk en niet ſuſpect, te doen nemen volkomene wettelijke kenniſſe van ſaken, en de ſelve't ſy met recht of met vrundſchap, en verwillinge van beide partyen, te decideren, te vonniſſen en gants neder te leggen. 2. Item of ſy ook wilden navolgen het bevel, dat wy hun van wegen de Generale Staten uit kracht onſer commiſſie hebben gedaen, de voorſchreven gevangens en verſtrikte Prelaten, Edelen, en anderen van de Ommelanden, met't gene hen aengaet en toebehoort te ontſlaen en relaxeren. 3. Immers of ſy totte voorſchreven ontſlaginge en relaxatie ten minſten niet en willen verſtaen, onder conditie en beſprek als hen geboden is, ſo boven verhaelt is, namentlijk: datſe van ons in der qualiteit voorſchreven ſouden mette Ommelanden in de voorſchreven poſſeſſie, vredelijken (doch ſonder partye prejudicie) geſteld worden, den tijd van ander half jare of twe jaren, dat binnen den ſelven tijd het principaelſte geſchil en proces gedecideert worde. 4. En ingevalle van weigeringe der voorſchreven middelen, of zy dan niet en willen op ons verſoeken en ernſtelijk begeren, ons in name en van wegen der voorſchreven Generale Staten, de gevangenen met alle het gene hun aengaet, in handen ſtellen, om van de ſelve geordonneert te worden, als by recht en billikheid ſal bevonden worden te behoren. Hier op begerende een goede, korte en categorijke antwoorde, welke conform zy der unie, waer mede die van der Stad haer met den Generale Staten hebben gegeven en geunieert. Gedaen tot Groeningen den 19 January 1578. En was ondertekent *Ph. de Marnix*, *Nicaſius de Silla*.

NA dien wy Commiſſariſſen van de Generale Staten, uit kracht en navolgende onſe commiſſie aen den Eerb. Burgemeeſteren, Raed en andere Geſworens van de ſtad Groeningen, onder onſe hand-teken gelevert hebben het geſchrifte hier by gevoegt, den 26 January 1578. navolgende onſe beloften ten dage te voren gedaen op hun verſoek: ſo hebben de voornoemde Eerb. Heeren ons in vollen Rade verklaert geen antwoord te konnen geven, ten ware dat wy hem ook in handen ſtelden een ſchriftelijk antwoord van alle de Ommelanden of den Gedeputeerden van dien, behoorlijk ondertekent: nochtans opentlijk ontkennende van vele oorſaken aldaer geallegeert, dat de gene tot Winſum den 15 der voorſchreven maend op onſe voorſchrijvinge, vergadert hebben geweeſt, eenigſins moſten voor Staten of Gedeputeerde der Ommelanden worden geacht en gehouden. Waer op van ons vertoont is geweeſt, dattet voorſchreven verſochte exhiberen van antwoorde, niet alleenlijken overvloedig en onvruchtbaer was, maer ook geheel onmogelijk, of ten minſten oorſaek gevende van ontallijke uitvluchten en cavillatien, welke de principaelſte ſake grotelijken ſoude verachteren: eensdeels om de voorſchreven gepretendeerde inhabiliteit, mits welke men hem nimmermeer, of ſeer qualijken ſoude konnen ſatisfactie geven: eensdeels om dat wy geen geſchrift van de Ommelanden ontfangen, noch ook materie gevonden hadden die te vorderen, overmits ſy ſich erboden onder de Generale Staten in alles te recht te ſtaen, navolgende ons verſoek, daer wy voor al op moſten verſekert ſijn van de voorſchreven ſtad, eer wy (F. 317.) eenig *judicium*, of *perſonas legitimas in eo ſtandi* formeren, ja ons ſelfs qualificeren konden, overmits der gevankeniſſe en detentie van etlijke der principaelſte perſonen en munimenten van de voorſchreven Ommelanden, en dat die van der ſtad altijd twijffelachtig, ſo wel van ſubmiſſie onder de Generale Staten, als ook in genere kenniſſe, en gerichte des principalen geſchils geſproken en geſchreven hadden, met meer andere redenen daer toe dienende, hun voorgedragen: nochtans na vele alteratien niet gevordert hebbende, hoe wel wy hun te kennen gaven, de ſelfde ons ſchrijvens, en alle het gene wy gebeſoigneert hebben, ſedert dat de bevelen ſijn gedaen, van wegen de Generale Staten, de welke ſy niet en hebben gehoorſaem geweeſt, geſchied te zijn *ex ſuper abundanti*, en boven onſe commiſſie, alleenlijk ten einde dat wy geen occaſie ter wereld ſouden achterlaten, die mochte dienen tot Pacificatie en ſliſſinge der voorſz differenten, ſo hebben wy eintelijk genoodſaekt geweeſt met voorgaende behoorlijke proteſtatie van alle inconvenienten, ſchaden en ellenden, die zy in't generael of particu-

Uitvluchten van die van Groeningen.

particulier hebben gelevert, aldus luidende: en niet te min sult eerst en voor al insisteren en maken dat alle de voorschreven gearresteerde personen en goederen vry en ledig, ook sonder eenige obligatie of beloften, hen of den Landen schadelijk of prejudiciabel zijnde, ontslagen, gerelaxeert of vry gelaten worden: ook obtineren dat de voorschreven van Groeningen sulke of andere diergelijke wegen en manieren voren verhaelt in't vriendelijk niet voorstaen en willen, obstinaet en volherd blijvende in haer lieder voornemen, so sult gy luiden lichtelijk van wegen de generale Staten de selve van Groeningen te kennen geven wel ernstelijk, dat de selve generale Staten, volgende de unie by hunluiden getekent en seer hoog gesworen, afquijtinge van haren eed, genoodsaekt en gedwongen sullen wesen de sake over de Ommelanden aen te nemen, en die van Groeningen tot reden te brengen, by sulke middelen als sy bevinden sullen te behoren, na de gelegentheid van de sake. Dese voorschreven verklaringe hebben de voorsz Burgemeesteren, Raed en Geswarens seer qualijk, en als een demonstratie van vyandschap, en opseggginge van de unie en het verbond van te voren gemaekt mette generale Staten, genomen en geinterpreteert, gelijk als blijken mach uit de propoosten die sy ten selven dage met den welgeboren Grave van Rennenburg Stadhouder gehouden hebben, welke sijn Genade ons die staens voets heeft gerelateert, begerende t'samentlijk uit haren name, dat wy niet en souden vertrecken tot 's anderendaegs: namentlijk dat sy hen nooit sulx versien en hadden aen de generale Staten, was hen des halven wel leed, dat sy navolgende haer bevel Don Iohan d'Austria voor vyand hadden verklaerd en gepubliceert, 't welk so 't niet geschied en ware, en soude niet geschieden, doch sy troosteden haer daer in, dat sy den Conink noch vele sijner helperen niet voor vyand hadden verklaert, van den welken sy bystand en ontset vertrouden te mogen hebben, tot verdedinge van hare vryheden en gerechtigheden, de welke sy geensins en wilden afstaen, al souden sy haer onder (en wisten niet wien) begeven. Het welke sy 's anderendaegs ons ook, door haren Syndicus geassisteert metten Burgemeesteren en sommige van haren Raden en Geswarens, hebben met woorden van gelijke substantie verklaert, protesterende dat nademael de generale Staten sich van de unie hadden afgesneden, dat sy begeerden de acte van hare unie wederom te hebben, verhopende al hadden sy Don Ian d'Austria voor vyand verklaert, so soude nochtans de Conink niet laten henluiden te handhaven in hare gerechtigheden, met vele diergelijke woorden die wy niet en hebben willen aennemen de voorsz Staten Generael over te dragen, als gene commissie daer toe hebbende. doch hebben 't selfde wel voor memorie willen optekenen, en tot getuignisse der waerheid met onse gewoonlijke handtekenen onderschrijven den 20 Ianuary, anno 1578. en was ondertekent

Ph. van Marnix, Nicasius de Silla.

HIer na zijn de voorsz Heeren Commissarissen na Brabant getogen / en in't uitgaen door de Aepoorte na het schip / waren sy byna bykans met straten doek gewoorpen. Na haer luider verrtek is de stad gants verbolgen en uitgelaten geweest / so dat ook de Heeren tot 12 uuren toe in der nacht op het Raedhuis zijn vergadert geweest / beraedslagende om de gevangene in andere swaere gevankenisse te brengen: doch de Stadhouder belette sulx met voorgeven / dat de gevangenen sich tot alle billijkheid wel souden laten vinden. Den 28 January is de Stadhouder van Groeningen na Adewaert getogen / hebbende goeden moet / dat hy de saken soude konnen vergelijken / ten minsten by maniere van bestand voor een jaer of twe / dan is te vergeefs geweest.

Wat voorders desen aengaende gepasseert is / en hoe de voorsz Heeren gevangenen eintlijk uitte hechtenisse geraekt zijn / sullen wy in 't nabolgende boek breder verhalen.

Na dat die van Gent de Hertog van Aerschot hadden ontslagen als voren verhaelt is / so bleven evenwel de andere Heeren noch gevangen sitten / sonder dat sy de selve wilden ontslaen / niet jegenstaende de moeiten en interessie daerom gedaen: boven dien schreven die van Gent aen alle steden haer naburen / en versochten van de selve te weten offe met henluiden en hare geassocieerde van sin souden wesen te houden goede correspondentie en getrouwigheid / om elkanderen in allen node by te staen / so sy luiden van gelijken wederom henluiden presenteerden datelijk te beloven / sulx dat het scheen of spluiden een unie op hen selven wilden maken: so werd gevreest dat daer door eenige scheuringe soude mogen komen. So hebben de vier Leden 's Lands van Vlaenderen versocht den Prince van Orangien eens te willen komen binnen Gent / om aldaer de saken neffens henluiden te helpen dirigeren tot vrede en eendracht / ten einde gene scheuringe onder den Provincien / noch ook tusschen de Steden van eene selfde Provincie en soude komen. De Prince heeft hem daer toe laten bewegen / en is dienvolgende den 29 December gereist na Gent in 't geselschap van Grave Jan van Nassouwen sijnen broeder / en andere Heeren / met 170 borgers-soldaten van Antwerpen / alwaer hy seer feestelijk en eerlijk ontfangen en onthaelt is / by de vier Leden des Lands / en by de Heeren en Magistraten der selver stad / in sulker voegen dat tot sijnder eeren aldaer gedaen zijn geweest vele schone vertooningen / by de vier Kameren van Rhetorica. De Heere van Crobelde toog hem met 200 Gentse soldaten te gemoet / en de stad naderende / werd hy ook gemoet van den Balju en Schepenen / notable Edelmannen / koopluiden en andere borgeren te peerde / zijnde tot omtrent 200 toe / en noch 400 borgers soldaten / die geordonneert waren tot sijne wacht binnen der stede / en komende by de poorte werde gemoet met 54 flambeaux / gedragen by de 54 knapen der neringe: Hier beneffens waren over beide zijden van de strate van de poorte af tot sijn logement toe gestelt 54 pektonnen / en doen hy des avonds ter maeltijd sat / werd hy van een personagie / Gemeente genoemt / met een referein welkom geheten / daer van de twe laetste regulen van elk beers waren deses inhouds:

Weest welkom Edel Prince binnen onser Steden,
Die in 's Heeren naem komt als een Vorst des vreden.

De Prince van Orangien word te Gent seer triumphantlijk ingehaelt.

Gelijk dit alles in 't lange beschreven is door Lucas de Heere Schilder / ons genoeg wesende dat wy 't selve hier aengeroert hebben. Terwijlen hy alhier was / handelde hy mette vier Leden des Lands aldaer vergadert zijnde / en die van Gent / om de selve tot gewillige contributie te brengen / ook dat sy metten anderen Provincien en Steden souden willen houden goede correspondentie / brede en eenigheid: voorts op de ontslaginge van de gevangene Heeren / daer op hy luttel gehoors kreeg / anders dan datse beloofden de selfde niet qualijk te doen tracteren / dan hadden (seidense) stofs genoeg om de selfde door de Justitie te doen straffen / doch is naderhand so verre gehandelt / dat die van Gent te vreden zijn geweest dat de voorschreven gevangenen binnen de voorschreven stad gesaiseert / goede justitie soude werden geadministreert / als de uitlandse vremde vyanden geweert souden zijn / mits dat middelretijd jegens de selve gevangenen niet geattenteert soude werden / noch hen eenig hinderniss gedaen. Middelretijd souden de gevangene gestelt werden en bewaert in neutrale plaetsen / totte decisie van haer lieder sake / alles volgende sekere acte van acceptatie van de Eertz-hertog / Prince van Orangien en Staten Generael / in date den 3 November 1578.

Eenige dagen te voren / namentlijk den 7 December / hebben de Staten Generael in druk laten uitgaen / en alom in allen Provincien en Steden van Nederland doen verkondigen haer verklaringe / daer by

by ſy Don Jan voor vyand van 't Land verklaerden/ in deſer voegen.

Miſſi-
ie/ by
ien wel-
ien ver-
ondigt
erd
atmen
Don
Jan
oud
oor vy-
nd van
ſe lan-
en.

DE Prelaten, Edelen en Gedeputeerde van de Provincien en Steden, repreſenterende de Generale Staten van den Lande van herwaers-over, jegenwoordelijk geunieert en vergadert weſende binnen de ſtad Bruſſel, verſtaen hebbende dat eenige in twijffel ſtellen, of men Don Johan d'Auſtrice behoort te tracteren of houden als vyand van den Lande of niet? Niet jegenſtaende dat hy by ſijne voorſtellen en acten hem voor ſulx getoont heeft, ſedert ſijn vertrek op 't kaſteel van Namen; de welk ook de voorſeide Staten eindlijken by hunne juſtificatie te kennen hebben gegeven: waer door bevonden word datter vele inconvenienten uitrijſen. En om daer op te verſien; hebben de voorſeide Generale Staten eenen jegelijken wel willen verklaren en verkondigen, verklaren en verkondigen by deſen, dat ſy den voorſeiden Don Johan d'Auſtrice niet gehouden en hebben, noch en houden, voor Stadhouder, Gouverneur noch Capitein Generael van de voorſeide Landen, in den name van de Coninklijke Majeſteit. Maer voor infracteur en als gebroken hebbende de pacificatie by hem beſworen, vyand van onſen Vaderlande, ſedert ſijn vertrek tot Namen voorſeid, en alle perſonen ingeborene en naturele van de voorſeide Lande, die hem volgen, byſtaen en aſſiſteren, voor wederſpannigen en rebellen van den ſelven Lande, en dat men die in als en over al voor ſulke ſal moeten houden en tracteren, aen hun perſonen en goeden, naer 't uitwijſen van 't Placcaet van wegen ſijne Majeſteit hier op gemaekt, uitgeroepen en gepubliceert. Gedaen tot Bruſſel voorſeid den 7 dag van Decembri 1577. Onderſtond geſchreven aldus ter ordinantie van de voornoemde Heeren de Generale Staten: En was ondertekent

CORNELIUS WELEMANS.

Voorts werd ten ſelven dage noch uitgegeven dit nabolgende placcaet / by welken alle de gene die Don Jan en den rebellen Spangiaerden aenhangen / inſgelijx verklaert werden voor vyanden van haren Vaderlande.

BY DEN CONINK.

Placcaet daer alle gene de Don Jan en hun Spangiaerden aenhangen verklaert werden voor vyanden/ met beſchryvinge van hare goeden. (fol. 318.)

ONſen lieven en getrouwen, den Preſident en luiden van onſen Rade in Vlaenderen, ſaluit en dilectie, &c.

Alſo ſekere Steden, Caſtelen, Sterkten, Dorpen en andere plaetſen van eenige Provincien van onſen Landen van herwaers-over, ſonderlinge eenige Heeren, Edelluiden en particuliere perſonen gedaen hebben, en noch doen tegens de behoorlijke getrouwigheid die ſy ons en hun Vaderland ſchuldig zijn, overtredende en contravenierende directelijk de pacificatie tot Gent gemaekt, en 't gedurig perpetuel Edict daer op gevolgt by ons geaggreert, en violerende de unie by de Generale Staten van onſen voorſeiden Landen van herwaers-over gemaekt, by eenige van hem ſelfs getekent, en aenhangen en adhereren de Spangiaerden, by ons onlanx verklaert en gedeclareert wederſpannige en rebellen, en hebben gehouden en houden de zyde en partye van Don Johan van Ooſtenrijk, en van de voorſeide Spangiaerden en hnnne aenhangeren en adherenten de ſelve favoriſerende, byſtaende en aſſiſterende van raed, volk, munitien, victualien, geld en andere behoeffelijke ſaken, hem tonende te weſen adverſariſſen en tegenpartye, en nemende de wapenen tegen ons, de voorſeide Staten Generael en hun eigen Vaderland, waer by ſy committeren crijm van rebellie, en verdienen daerom voor ſulke geſtraft te worden aen lijf en goed, weſende boven deſen ook onderricht en geadverteert dat de voorſeide Steden en plaetſen, en de perſonen favoriſerende onſe wederpartye, by alle middelen ſoeken te veranderen, alieneren, lichten en recouvreren hare goeden, inkomen, renten en ſchulden, die ſy in onſe voorſeide Landen van herwaers-over hadden, en noch hebben, om hen daer mede te behelpen, en die te gebruiken en employeren tegens ons en hun voorſeide Vaderland, en noch meer doen ſouden indien van onſen wegen daer in promptelijk niet verſien en worde.

Waerom ſo iſt, dat wy de ſaken voorſeid overgemerkt, en begerende daer op te remedieren, hebben by advijs van onſe ſeer lieve en wel beminde de Prelaten, Edelen en Gedeputeerde van de Provincien en Steden, repreſenterende de voorſeide Generale Staten van onſe voorſeide Landen van herwaers-over, jegenwoordelijk vergadert in deſe onſe ſtad van Bruſſel, geordineert en ordineren by deſen, allen onſen Stadhouders, Gouverneurs, Officieren, Amptmans, Droſſaten, Baillius, Schouten en Provooſten, Rentmeeſters of Ontfangers van onſe domeinen, elk in ſijn quartier, en anderen dien dit ſal mogen aengaen, dat ſy alle goeden, roerende en onroerende, actien en crediten van onſe voorſeide adverſariſſen, hare aenhangeren en fauteurs, ſo wel de gene die toebehoren den Steden, Dorpen, Gemeinten als particuliere perſonen, opſchrijven, ſaiſeren en aenveerden om bewaert en geconſerveert te worden, tot profijte van den genen dien 't behoren ſal, en daer na deshalven gedaen en geordineert te weſen, gelijk dat geraden ſal zijn. Ordinerende en bevelende voorts, allen den genen die beſitten, onthouden, in bewaerniſſe hebben, of weten te ſpreken van eenige goeden, ſchulden, of actien, toebehorende den genen houdende de zijde en partye van onſe voorſeide adverſariſſen, en van de voorſeide Generale Staten, van wat qualiteit of conditie ſy mogen weſen, dat ſy van ſtonden aen en ten minſten binnen acht dagen na de publicatie van deſen, denuncieren, aenbrengen, te kennen geven en verklaren aen den eerſten Officier van hare reſidentie, mitſgaders aen den Rentmeeſter of Ontfanger van onſe domeinen aldaer, alle dat ſy in hen behoed en macht ſullen hebben, mitſgaders 't gene ſy ſchuldig zijn den voorſeiden perſonen favoriſerende onſe adverſariſſen voorſeid, of 't gene ſy ſullen mogen weten een ander onder te houden, te beſitten, of hen ſchuldig te weſen. En boven deſen hebben geinhibeert en verboden, inhiberen en verbieden ook by deſen, allen onſen onderſaten of andere, wonende en reſiderende in onſe voorſeide Landen van herwaers-over, van wat qualiteit of conditie die zijn, egene betalingen of leveringen aen eenige van den voorſeiden vyanden, of adverſariſſen van den Landen, of hun aenhangeren te doen, 't zy aen Steden, Dorpen, Vlecken, Gemeinten, of andere particuliere perſonen, op pœne van 't ſelfde andermael te betalen, en tegens die 't gene des voorſeid is, verſwegen ſullen hebben, of in gebreke zijn van de voorſeide aenbrenginge en denuntiatie te doen, te verbeuren ſo vele als ſal mogen bedragen 't gene des ſy verſwegen ſullen hebben, de voorſeide boeten te appliceren en bekeren: d'een derdendeel tot onſen profijte, om geemployeert te worden tot beſchermeniſſe van onſe Landen, tegens de voorſeide vyanden, wederſpannige en rebelle: d'ander derdendeel tot profijte van den aenbrenger: en 't derde derdendeel tot profijte van den Officier, die d'executie daer van doen ſal. Verbiedende eintlijken allen en een jegelijken van der voorſeide ſteden, dorpen, vlecken, plaetſen, gemeinten en andere particuliere perſonen, den voorſeiden Don Johan van Ooſtenrijk en andere onſe adverſariſſen, en van onſe voorſeide Generale Staten by te ſtaen en t'aſſiſteren met raed, volk, victualien, munitien, wapenen noch geld, of by advertiſſement, noch anderſins, de ſelve te favoriſeren, directelijk of indirectelijk in eeniger manieren, en dat op pœne deshalven geſtraft en gepunieert te weſen, als fauteurs van wederſpannige, rebellen en vyanden van den Lande, en voor ſulke aen lijf en goed geſtraft te worden.

En gemerkt datter diverſe hebbende Staten en officien binnen onſe voorſeide Landen, ſedert 't vertrek van den voorſeiden Don Johan op 't Slot van Namen, hen hebben ſonder oorlof geabſenteert, en faillerende en uitſtellende het bedienen van de ſelve hare

Staten en officien, houden hunne reſidentie buiten onſe voorſeide landen. Gebieden wy en bevelen eenen jegelijk die alſo abſent blijven, behalven die opentlijk hen hebben getoont partye en adverſariſſen van den voorſeiden Vaderlande, dat ſy in perſone wederom komen om hen devoir te doen, ten lanxſten binnen 15 dagen na de publicatie van deſe jegenwoordige, op pœne van te verbeuren en gepriveert te worden van de voorſeide hare Staten en officien, en daer en boven gehouden te worden voor fauteurs en medehelpers van den rebellen en vyanden der voorſeide landen, in der manieren als voren. En ten einde dat van deſe onſe ordinantie, inhibitie en gebod niemand ignorantie en pretendere. Ontbieden en bevelen wy u wel ernſtelijk, dat gy de ſelve terſtond en ſonder vertrek doet kundigen, uitroepen en publiceren, alom binnen den ſteden en plaetſen van onſen Lande en Graefſchappe van Vlaendren, daer men gewoonlijk is uitroepingen en publicatien te doen. En tot onderhoudeniſſe en obſervatie van diere, procedeert en doet procederen tegens den overtreders en ongehoorſame, by executie van de boeten en pœnen voorſeid, ſonder eenige gratie, gunſte, diſſimulatie of verdrag: des te doen met dieſer aenkleeft, geven wy u en allen anderen Officieren dient behoren ſal, volkomen macht, autoriteit en ſonderling bevel. Ontbieden en bevelen voorts allen en een jegelijk, dat ſy u en hen't ſelve doende ernſtelijk verſtaen en obedieren; Want ons alſo gelieft.

Gegeven in onſe voorſeide ſtad van Bruſſel onder onſen contre-zegel hier op gedrukt in Placcate, den 7 dag van Decembri, 1577. Onder ſtond by den Conink in ſijnen Rade: En was ondertekent

MESDACH.

Wy willen hier mede nu wat ruſten / en daer nà beſien of het navolgende jaer van 1578. ons iets beters heeft voortgebracht / en of de Nederlanden in't ſelfde jaer meerder ruſte hebben genoten / door de komſte van de Baner-Heere van Helles / broeder van den overleden Heere van Noortkaſmes / Edelman en Luitenant van de Garde van de Archiers van den lijve des Conincx / die van den Conink aen de Staten werde geſonden / om de ſelve te geven antwoord en contentement op hare brieven aen zijne Majeſteit geſchreven van de 24 Auguſti en 8 September deſes jaers: en willen dit Boek beſluiten mette woorden van den Franſen Hiſtoriſchrijver Commineo:

De twiſten en oproeren der voornaemſte Heeren,
Die ſijn altijds periculoos in alle Rijken:
Dies behoortmen die te ſlichten en tot ruſt te keren,
Maer niet te voeden, door quade practijken.

Einde des elfden Boeks.

(Fol. 1.) Van de Nederlandſe Oorlogen en Beroerten, geſchied by tijden van Don Jan van Ooſtenrijk, Gouverneur en Capitein Generael van wegen den Conink van Spangien.

Kort begrijp en inhoud.

DE Staten van Holland en Zeeland, verſtaende dat Don Ian van Ooſtenrijk correſpondentie hield met die van Amſterdam, deſelve animerende datſe hen niet en ſouden begeven onder het Gouvernement van den Prince van Orangien, gelijk ſy, volgende de Pacificatie van Gent, gehouden waren te doen, reſolveren alle middelen te gebruiken om de ſelve daer toe te dringen; en hoe wel ſy eenige Oorlogſchepen hier en daer hadden leggende om te verhinderen den toevoer van alrehande lijftocht, nootdruft en amonitie van Oorloge, ſo ſenden ſy om de ſelve noch meer te benouwen, den Gouverneur van het Noorder-quartier Ionkheer Dirk Sonoy met eenige Vendelen ſoldaten voor Amſterdam, de welke inneemt het Carthuyſer Clooſter, 't Leproos-huys en andere plaetſen dicht voor de Stad: die van Amſterdam ſchrijven aen hem, en begeren te weten door wiens laſt hy ſulx doet, nademael het aen henluiden niet en ſtond datſe gene ſatisfactie, by haer overlange verſocht, en kregen, en datmen hen contrarie de Pacificatie van Gent (die zy neffens andere behoorden te genieten) was tracterende: Sonoy antwoord de ſelve; daer vallen eenige vyandlijke acten van d'een en d'andere zijde, die elkx ſeid van d'andere eerſt gepleegt te zijn: de Staten ſenden daer meer volks voor, daer word ſtilſtand van Wapenen, eerſt van ſes en naer noch van vier dagen gemaekt, middelretijd word de ſake, door interceſſie van de Gedeputeerde van de Staten van Utrecht, in vrundſchap geaccordert, en komen onder verſcheiden conditien, onder de Unie van die van Holland en Zeland, en het gouvernement van den Prince van Orangien. Oneenigheid en gedeeltheid onder de Staten Generael, door afgunſtigheid en jalouſie die eenige groote Heeren van den Lande hadden op den Prince van Orangien. Den Eertshertog Mathias van Ooſtenrijk des Keiſers broeder, werd by de Staten Generael op ſekere conditien aengenomen tot Gouverneur en Capitein Generael over de Nederlanden. De Prince van Orangien werd gecontinueert in 't particulier Gouvernement van het Hertogdom van Braband, en verſocht tot Luitenant Generael van den Eertshertog Mathias. Die van Maeſtricht ſenden Gedeputeerde aen de Staten Generael, te kennen gevende 't gene Don Jan practiſeert tot achterdeel van hare Stad: daer in by den Staten Generael voorſien word. De Predicaren van Antwerpen en 's Hertogenboſch, vluchten hare principaelſte Kerkelijke Ornamenten met alle hare brieven, de welke ontdekt en aengetaſt werden by de jonge Schutters van 's Hertogen Boſch, dieſe willen voor prijs behouden, ſuſtinerende datſe die hadden willen ſenden aen Don Jan, tot achterdeel deſer Landen: de Staten Generael verſtaende dat het vluchten der voorſchreven goederen, alleen was geſchied uit verveerniſſe en niet uit quaden wille, doen hen de ſelve reſtitueren, mits datſe die moeten behouden in hare Conventen. Des Eertshertogen Mathias triumphante inkomſte binnen Bruſſel, als Gouverneur Generael van de Nederlanden: de Eeden by den Eertshertog en Prince van Orangien gedaen, mitſgaders forme van den Eed die de Raden van State gehouden waren te doen. Don Ian en kan niet langer veinſen. De Coninginne van Engeland ſend den Heer Leyton haren Ambaſſadeur aen Don Jan, verſoekt ſtilſtand van wapenen voor eenigen tijd, om te ſenden aen den Conink van Spangien, om den twiſt ter neder te leggen ſonder Oorloge; den welken Don Jan onwaerdig en trots antwoord geeft. De Prince van Parma komt by Don Jan met veel volx. Don Ian laet in druk uitgaen ſekere ſijne declaratie waerom hy d'Oorloge aenneemt. Traegheid en verſuimelheid der Staten Generael in hen toeruſtinge ten Oorlog. Don Ian komt met ſijn krijgſvolk naer Namen: der Staten Leger breekt op, 't welk Don Ian vervolgt. Nederlage van der Staten Leger by Gemblours. De Heere van Goignies gevangen: Don Ian ſijn victorie vervolgende, neemt in de Steden van Gemblours, Loven, Thienen, Aerſchot, Sichenen ſtormender-hand; noch neemt hy in Nivelle, Reulx, Soingnies, Bins, Beaumont, Walcourt, Mabuge en Chimai: De naerſtige ſorgvuldigheid van de Staten, Eertshertog, en Prince van Orangien na 't verlies van den ſlag om op alles te verſien; tot bewaringe van de principale Steden van den Lande. Bulle des Paus Gregorij de XIII. toeſeggende vergevinge van alle ſonden, voor Don Jan en alle die met hem ten Oorlog trecken. Propoſitie van den Grave van Swartſenburg, Ambaſſadeur van den Keiſer aen de Staten Generael: der Staten antwoord: en 't ſchrijven van d'Eertshertog aen den Keiſer. De Banderheere van Selles komſte uyt Spangien en ſijn handelinge. Des Coninx ſchryven aen de Staten Generael, door den Heere van Selles geſonden; d'inſtructie van den Heere van Selles hem by den Conink gegeven; des Eertshertoge en Staten antwoorde aen den Heere van Selles. De Heere van Selles brieven mettet ſchryven van Don Ian; de declaratie daer op gedaen by den Heere van Selles; des Heeren van Selles voorſlag om d'Oorloge ter neder te leggen, mits dat den Prince van Orangien ſijn ſelven ſoude ſtellen in handen van Don Ian, des ſoude de Prince van Parma, ſonder eenige ſoorte van wapenen komen by de Staten Generael, en ſtellen deſe Landen al t'ſamen in de ſelve maniere en geſtelteniſſe van den tijd van wylen Keyſer Caerle; en d'antwoorde daer op van de Staten Generael. d'Antwoorde van de Staten Generael op de declaratie by Don Ian in Druk gegeven. Placcaet van den Conink van Spangien, daer by hy de Staten Generael en Particulier gebied te ſcheiden, en niet wederom te vergaderen ſonder ſijn of ſijn Gouverneurs conſent, verklarende van onwaerden al dat by henluiden anders ſoude mogen werden gereſolveert, verbiedende henluiden ook eenige ſchattingen op ſijn onderſaten te mogen ſtellen, en den onderſaten geen ſchattinge te betalen, caſſerende ook alle Officieren en Iuſticieren die Don Ian niet en volgen. Den Heere van Tambergen neemt tien Vendelen

Nederlandſe ſoldaten aen, ten dienſte van den Conink van Portugael. Reſolutie van de Staten om oorloge offenſijf te voeren tegen Don Jan; wat Nederlandſe Heeren in dienſte vanden Lande ſijn geemployeert geweeſt; de Staten Generael ſtellen diverſe laſten en Impoſten op tot onderhoudinge van d'Oorlog: Die van Holland en Zeeland en vinden niet raeſaem gemeenſchap van de laſten der Oorloge te maken mette andere Provincien, contribuerende niettemin wel ſo veel of meer na advenant als eenige van d'andere Provincien. Die van Holland en Zeeland vermeerderen hare contributien. De Heere van Leyton Ambaſſadeur van de Coninginne van Engeland vertrekt; de Staten Generael ſchryven aen de Coninginne; de Marquis van Havre reiſt wederom in Engeland. De Hertog van Alençon ſend aen de Staten en preſenteert ſijnen dienſt. De Grave van Rennenburg, Gouverneur van Vrieſland doet den Preſident van Vrieſland en eenige Raeds-heeren vangen, ook den Biſſchop van Leeuwarden. Muyterye binnen Maeſtricht; de Heere van Melroy komt binnen Maeſtricht, verſekert de Stad, breekt d'aenſlagen van Don Ian, en ſtraft de Muitmakers. Nieuwe declaratie des Coninx uyt-gegaen op 't onderhouden van de Pacificatie van Gent, en andere poincten. Rijk van Bokhoven, een van de Borger-Hopluiden van Utrecht verſekert het huis t'Abcoude; Dirk Schaep Maerſchalk van Abcoude neemt het Huys in, doch wert van de burgeren wederom in genomen. Don Jan doet de ſtad van Philippeville belegeren, en wort hem overgelevert. Limburg, Valkenburg en Daelhem werden aen Don Jan overgelevert. De Heere van Sint Aldegonde werd van de Staten Generael gecommitteert te reyſen op den Rijxdag tot Worms; hy ſchrijft aen de Staten Generael. Gelegentheid der ſake en handelinge binnen Amſterdam: De Schout en oude Magiſtraet van Amſterdam,
(Fol. 2.) mette Papen en Monniken werden uitte Stad geſet: Nieuwe Schout en Magiſtraten aldaer. De Minrebroeders t'Utrecht werden uytter Stad geleyt; de Ieſuyten en eenige Minrebroeders werden uyt Antwerpen geleyd. De Heere van Sint Aldegonde doet een Oratie opten Rijxdag in de vergaderinge der Rijks-Furſten tot Worms, daer in de verdruckinge der Nederlanden door de Spangiaerts verhalende, verſoekende aſſiſtentie en hulpe van den Rijke. Don Jan fend ook Geſanten op den Rijxdag tot Worms. Gelegentheid en handelinge tot Groeningen en de gevangene Gedeputeerde Staten van den Ommelanden: Bartelt Entes neemt volk aen tegen die van Groeningen: Die van Groeningen trecken tegen hem uyt; hy vlugt naer Coeverden, 't welk over gegeven wert, en Bartelt Entes wert naer Groeningen gevangen gevoert: Die van de Ommelanden houden een vergaderinge ten Damme, daer tegens geven die van Groeningen een Placcaet uyt, verbiedende op lijf en goed te verbeuren daer te verſchynen: Breeder handelinge tuſſchen de Staten van de Ommelanden en de ſtad Groeningen. De gevangene Heeren werden proviſionelijk uyt-te gevankeniſſe ontſlagen, onder obligatie en conditie van niet uyt de Stad te vertrecken. Aſinga Entens wert op nieus gevangen. Preparatien om een generale vrede te maken tuſſchen Groeningen en de Ommelanden. Hooge en grote Water-nood in de Ommelanden. Der Ommelanden klaeglijk en erbermelijk verſoek aen die van Groeningen: Der ſelver antwoorde en uytvluchten. De Grave van Rennenburg werd Gouverneur van Over-Yſſel, en Grave Ian van Naſſau Gouverneur van Gelderland. Campen wert belegert, beſchoten en eyntelijk opgegeven. Die van de Gereformeerde Religie maken groote vergaderingen binnen Antwerpen, Gent en elders. Twee Requeſten over-gegeven by die van de voorſchreven Religie aen de Eerts-Hertog en Rade van State: Eerts-Hertog Mathias ſend ſeker concept van Religions vrede aen de Staten Generael, en daer na aen de particuliere Provincien. De Colonels, Dekens en Hoofden van de Schutteryen en andere Ingeſetenen der Stad Antwerpen, verſoeken aen de Staten van Braband reſolutie opte Religions vrede: d'Antwoorde van de Prelaten en Edelen van Braband op 't ſelue. Proviſionele ordonnantie op 't ſtuk van de Religie binnen Antwerpen. Jalouſie tuſſchen de Provincien, ook tuſſchen de Majeſteit van Engeland en Vrankrijk. De Coninginne van Engeland ſend Ambaſſadeurs in Nederland om de handelinge metten Hertog van Alençon te verhinderen. Redenen van de Staten Generael, waerom ſy den handel metten Hertog voorſchreven niet en konden uytſtellen, maer moſten aengaen. Accoort en verbond tuſſchen den Hertog van Alençon en de Staten Generael. De Conink van Vrankrijk ſent de Heere van Beleviere aen de Staten, aenradende tot vrede met Don Jan en den Conink van Spangien. De Grave van Swertſenburg ſoekt van wegen den Keyſer vrede te maken, deſgelijx de Coninginne van Engeland. De Staten ſtellen de ſake aen de Ambaſſadeurs van den Keyſer, Coning van Vrankrijk en Coninginne van Engeland. Articulen daer op de Staten te vreden waren met Don Jan vrede te maken. Affcheid by Don Jan gegeven den Heeren Ambaſſadeurs, nopende de vrede-handel. De voorſlag van ſtilſtand van Wapenen, wert by de Staten afgeſlagen. Die van de Gereformeerde Religie houden een Synodus Nationael tot Dordregt. Don Jan ſtelt een nieuwen Raed, Hof van Iuſtitie, en van de Leenen binnen Loven. Hertog Caſimirus laet in druk uytgaen d'oorſake waerom hy ſijn togt in Nederland doet. De Staten rechten haren Leger op en beſchanſſen haer by Rymenant in Braband. Don Ian beſpringt het Leger van de Staten, en vertrekt met verlies van veel volx. De Secretaris Ian Eſcovedo wort in Spangien om-gebracht door laſt van den Conink. De Borchgrave van Gent neemt Aerſchot in, en werd daer na wederom van de Spangiaerden ingenomen en verbrand. Vreemden handel van den Heere van Champangny en andere jonge Heeren; werden tot Bruſſel gevangen. Requeſte op de naem van die van Bruſſel aen de Magiſtraet gepreſenteert tegen die van de Religie. Die van de Gereformeerde Religie, en die van de Confeſſie van Ausburg werden Kerken vergunt en aengeweſen binnen Antwerpen. De Magiſtraet van Utrecht verſoekt conſent aen de Geeſtelijkheid, om te mogen handelen metten Paſtoor van Sint Iacobs Kerke, om te prediken opte maniere van de Gereformeerde: d'Antwoorde van de Geeſtelijkheid op 't ſelve verſoek: Die van Utrecht ſenden haer reſolutie over opte Religions-vrede: Advijs van de Staten van Henegouwen op de Requeſte der Gereformeerde, verſoekende vryheid van Religie. Schrijven van de Prince van Orangien aen de Magiſtraten van Middelburg beroerende de Doop-geſinde. Voorſlag om den Conink van Spangien d'Oorloge opte Cuſten van Spangien aen te doen: daer toe Ionker Willem van

Bloys

Bloys geſeid Treſſong commiſſie krijgt: Accoord gemaekt om de Equipagie te doen, tot koſten van eenige ſteden en particuliere Perſonen. Die van Gelderland ſlaen de Religions-vrede af, willende evenwel by de Generale Unie blijven: Requeſte by de Gedeputeerde van de Ridderſchap en Steden van het Quartier van Ruremonde en van Zutphen aen de Staten Generael overgegeven: Klagende dat zedert de be-edinge van den Graef Johan van Naſſauwen haren Stadhouder, ſy zijn overvallen met verſcheyden exorbitante nieuwigheden: Dat niet jegenſtaende de Religions-vrede op den Landſdag tot Aernhem is afgeſlagen: deſelve met hulpe der ſoldaten werd ingevoert binnen Gelre. De voogdije binnen Wachtendonk, Stralen, Venlo en Doeſburg, Canceler en Raden; werden van haer Officien geſet: Dat het Placcaet en de Ordonnantie op d'onordeninge van het krijgsvolk niet en wort gepubliceert: verſoeken dat ſy de handen daer aen willen houden, dat ſijn Hoogheid ſulke ordre wil ſtellen dat d'exercitie van de Gereformeerde Religie in de voorſchreven Steden en Dorpen afgeſtelt, en de Catholijke geredintegreet werde, en voorts op alles voorſien na behoren. De Staten van de Ommelanden nemen de Religions-vrede aen: Deſgelijx die van Leeuwarden. Den ſeer periculoſen oproer binnen Valenchijn, werd geſtilt. De Hertog van Anjou verklaert Don Ian voor Vyand. Don Ian houd hem in ſijn Leger voor Namen ſonder iet uyt te rechten. Gelegentheid van de ſaken van de Staten en van haren Leger en krijgſvolk. Den groten en uyterſten nood daer in de Staten waren by gebrek van geld: Schrijven van den Ertshertog Mathias aen de Staten van de Provincien. Den Hertog van Anjou belegert Bins in Henegou, 't welk hy verovert: als ook Mabuge. Die van Gent bedrijven veel moetwil tegen de Geeſtelijkheyd: De Heere van Montigny komt met ſijne Walen in 't quartier van Gent. Requeſte by die van de Gereformeerde Religie aen de Magiſtraten van der Goes overgegeven: hen word de Kerke van de Cruicebroeders geaccordeert. Ander verſoek van de Gereformeerde aldaer. Beeldbrekinge van de groote Kerke binnen der Goes: Verſoek aen de Magiſtraet vander Goes om in de groote Kerke aldaer te mogen prediken, en hoe hen 't ſelve wert geaccordeert. De Grave van Rennenburg belegert Deventer, wat in de ſelve belegeringe, ſo binnen als buyten der ſtad geſchiet is, en hoe het eyntelijk overgelevert wert aen den Grave van Rennenburg. De gevangene Prelaten en Heeren Gedeputeerde van de Staten van de Ommelanden ontkomen uit Groeningen. Grote ſiekte en ſterfte in 't Leger van Don Jan. Brief van Don Jan, aen Iohan Andrea Doria Prince van Melfy: En aen Don Pedro de Mendoza Ambaſſadeur van den Conink binnen Genua. Siekte en dood van Don Ian van Ooſtenrijk. Hoedanig Don Ian in ſijn leven geweeſt is.

WY hebben in 't voorgaende boek verhaelt den aenſlag die de Colonel Herman Helling / doorlaſt van Holland en Zeeland ongeluckelijk op de ſtede van Amſterdam voorgenomen hadde t'exploicteren / om de ſelve ſtede te brengen onder den gouvernemente van den Prince van Orangien / en de ſelve te unieren metten anderen ſteden van Holland en Zeeland / en wat daer na gevolgt is: 't ſal dan nu tijd zijn dat wy eens voort gaen en verhalen hoe dat eintelijk de ſelve ſtede is gedrongen geweeſt te komen onder het voorſchreven gouvernement van den Prince van Orangien. De Staten van Holland die ſeer vele aen deſe ſtad gelegen was / om haren Thuyn dicht te hebben / en alſo de voorloge te boeren op eens anders bodem / krijgende dagelijx advertentie dat Don Jan van Ooſtenrijk / niet af en en liet die van Amſterdam te vermanen hen ſtandvaſtiglijken te houden dat hyſe ſekerlijken ontſetten ſoude / hebben den Gouverneur van het Noorder-quartier Jonkheer Diderich Sonoy / belaſt met eenige Vaendelen uit den ſelven quartiere voor Amſterdam te trecken / en 't ſelve ſulx te beſetten dat daer niet in komen en ſoude mogen / dan met ſijnen weten / conſent en believen / en dit boven het volk / ſchanſen en ſchepen daer omtrent op ten aenkomſten leggende / 't welk de ſelve nakomende alſo gedaen heeft / innemende het Carthuiſers kloſter buiten de ſtad aldaer leggende / en het Lepraoshuis / en ſich mettet ſelve ſijn volk verſpreiende rontom de ſelve ſtad ſo op de paden buiten Jan Ropenpoorte / als elders / daer na hebben de Staten daer noch geſonden / Capitein Circourt en Roſſum / en dagelijx noch meer / en eintelijk den Oversten Chriſtoffel van Yſelſtein met ſes ſijnder Vaendelen. Die van Amſterdam / hier van niet wel te vreden zijnde / ſchreven den 8ſten January aen den voorſz Jonkheer Diderich Sonoy / dat ſy niet en twijfelden of hem en was wel kenlijk datſe van den Prince van Orangien op ten 10 Octobris leſtleden / ontfangen hadden hare ſatisfactie / ſulx die by ſijnder Excellentie den Staten van Holland was overgeſonden / om te hebben haer luider advijs / welk advijs de Staten gediffereert hadden over te ſenden: niet jegenſtaende diverſe miſſiven by ſijnder Excellentie daer na tot dien einde aen de Staten geſchreven / inhoudende mede 't ſelve ſchrijven datſe ſouden afdoen alle beletſelen op de ſelve ſtede als doe continuelijk geſchied / contrarie de pacificatie en unie / by hen metten Staten Generael dien volgende aengegaen. En dies al niet jegenſtaende / en contrarie de beloften by den Staten van Holland collegialiter binnen Leiden / in 't beginſel van de maend van November leſtleden / vergadert / hare Gedeputeerde aldaer mede zijnde gedaen / van dat ſy met ten eerſten en binnen den tijd van vijf of ſes dagen daer na haer advijs aen ſijnder Excellentie ſouden overſenden / hadden de ſelve Staten op den 23 der ſelver maend November / door den Colonel Helling en andere Capiteinen met haer krijgsvolk hare ſtede gemeent met liſtige wegen en practijken te doen veroberen. Boven deſen was hy nu over tien dagen geleden met ettelijk krijgsvolk aldaer gekomen in 't Carthuiſers kloſter / ſonder dat ſy wiſten door wiens laſt / als geen ontſeg-brieven van pemand ontfangen hebbende / verſcheidende den knechten hen rontſomme dier ſtede / en hen belegerende dat geen victualie of andere waren in der ſtede gebracht mochten worden / al contrarie de pacificatie / unie en wille van ſijnder Excellentie / hoe wel by hen niet en ſtond dat de voorſz ſatisfactie haren voortgank niet en hadde. En alſo hare Gedeputeerde als doen jegenwoordig tot Delf waren / om te tracteren metten Staten van Holland / dat daerom wel behoorden te cefferen alle beletſelen op haer ſtede / en na te blijven alle vyandſchappen / die ſijne knechten op haer dagelijx waren plegende / en ook op den borgeren uiten in der ſtede willende reiſen / en byſonder op de boden die over en wederom over by hare Gedeputeerde notelijk moſten varen. So was haer vruntelijk verſoek en begeren / dat ſijne E. gelief de metten eerſten in 't gene voorſz was te doen remedieren / en henluiden by den brenger van dien geſchrifte te laten weten / door wiens laſt henluiden de belegeringe en hoſtiliteiten contrarie de pacificatie (die ſy in 't minſte niet en begeerden te infringeren) worden aengedaen / ten einde ſy luiden weten mochten / waer na ſy hen ſouden hebben te reguleren.

Hier op heeft de voorſz Jonkheer Dirk Sonoy voor antwoord geſchreven / dat hy aldaer door laſt van

Dirk Sonoy Gouverneur van het Noorder quartier.

Antwoorde van Sonoy aen de Magistraten van Amsterdam.

van de Staten van Holland was gekomen / niet om yet vyandlijk tegen de stad of haren bozgeren en inwoonderen aen te rechten: maer om te beletten dat dewijle hare Gedeputeerde metten Staten van Holland in handelinge waren om in 't vyandlijk te handelen en accozderen (de welk hy verhoopte tot eenen goeden einde te sullen komen / het welk hy van herten was wenschende na de goede affectie die hy totte voozsz stede en hare welvaert was dragende / daer toe hy ook sijnen dienst was offererende) de algemeine vyanden van 't Vaderland / niet op de stad tot achterdeel van 't gemeen Land en soude voornemen aen te vangen; en wat belangen mochte de boden diese schrijven dat notelijk by hare Gedeputeerden mosten reisen / souden zy vyelijk in sijnen leger senden / zy souden de selve paspoozt verleenen / en ook sekerlijken doen convoyeren / datse onbeschadigt en veilig souden oberkomen / wist ook niet dat by sijne soldaten eenige hostiliteit getoont was tegen henluiden of hare bozgeren / so 't ook niet gedaen en solde wozden by al dien henluiden daer toe geen occasie en werde gegeven.

Ander schrijvens van die van Amsterdam aen den oversten Sonoy.

Des anderen daegs den 9 January sonden sy eenen bode uit de Stad / met vrieven aen hare Gedeputeerde / die ook schrijvens aen den voornoemden Sonoy hadde / by de welke zy hem bedankten van de goede affectie die hy tot henluiden was dragende / en haer betrouwende op sijn E. schrijvens / hadden zy de vrenger afgeveerdigt met missive aen hare Gedeputeerde / biddende den selven vry en veilig te laten passeren aen hare Gedeputeerde / en ook te doen hebben sijne E. paspoozte: voozts schrijven zy dat sijne knechten hen verspreidende rontsom der Stede / so op etlijke paden van Jan Koden poozte / en op ten Heiligen Weg / hadden vyandlijk ter stad waert in geschoten / en ook tot der Regulieren-poozt in / die geopent was om etlijke bozgeren uit te laten passeren / en dit al eer uit der Stad na sijne E. knechten geschoten was geweest: maer bemerkende de vyandschap die op haer gepleegt werde / hadden zy als doen hare soldaten belast weder te schieten. Maer ontfangen hebbende sijne missive / hadden de Capiteinen en Bevels-luiden van hare knechten by haer ontboden / en hen belast den selven knechten te bevelen datse uitter Stad niet meer schieten en geen vyandschap vertonen zouden / voor en al eer sulx op henluiden gedaen wozde / baden daerom dat sijne Edelheid geliefde sulke ozdze onder sijne knechten te stellen / en die wijt van de stede te houden / datse van gelijken geen vyandlijkheid en betoonden / en hare knechten tot geen quaed en verwekten / en waer in zy hem weder eenigen dienst konden bewijsen / daer toe soude men haer gereed vinden. Sonoy sond den selven bode met paspoozt / en dede hem ook geleiden dooz een van sijne soldaten naer Delf toe / het welk de Staten wel namen / aldus bejegende zy den anderen vooz 't eerst met beleeftheid / doch gene van beide partyen en wilden bekennen de eerste hostiliteit met schieten betoont te hebben / also een soldaet uit het vaendel van Jonkheer Willem van Wijngaerden geschoten was dooz sijn hand / 't welk de soldaten seiden uit der Stad eerst gedaen / en die van de Stad seiden eerst van die van buiten in de Stad geschoten te zijn geweest / doch dese beleeftheid en duerde niet lange / want dese soldaten so binnen de stad / als die daer buiten lagen / riepen malkanderen seer vileinlijk toe / die van der stad dat syse haest van daer souden doen verhuisen / als haer Gesanten t'huis gekomen souden wesen / de andere daer tegen / dat zy hen haest souden wreken van de moozd die zy aen Kupchaber / Helling en andere gedaen hadden / en dat met de alder bitterste woozden die zy ten beiden zijden mochten / hier is uit ontstaen dat Sonoy de Soutketen dede innemen en besetten en ook op ten dijk van Haerlem een schanse slaen / daer tegen die van de stad sekere molen dicht onder de stad staende deden innemen / daer uit zy schoten na Sonoys schanse en soldaten / en die van buiten wederom tegen die van de Stad / en bleven also van beide zijden eenige dood en eenige gequetst / hier dooz is gebeurt dat de vreese so seer in de Stad onder de bozgeren heeft toegenomen / datter wel tusschen 3 en 400 personen uit der Stad gevlucht zijn / die Sonoy sonder eenige swarigheid met alle datse hadden vry en veilig liet passeren / volgende den last die hem was gegeven / en men liet den roep gaen / dat by al dien het accoozt niet haest en werde getroffen / datmen de Stad met geweld wilde aentasten / en dat tot dien einde alle preparatien gereet gemaekt werden van geschut en amonnitie / en de Grave van Hohenlo (seidemen) dat met seer veel volx komen soude. Dewijle de saken aldus liepen / so hebben de Gedeputeerde van Amsterdam haer affscheit van de Staten van Holland gekregen / sonder dat het accoozt hadde konnen gemaekt of gevonden werden / doch die Staten hadden henluiden uitstel gegeven tot den 1sten Febzuary / om als dan weder te komen in den Hage / daer de Staten als dan wesen souden met volkomen last als naer behoren / en de sake af te maken / of dat een yder sijn best doen soude / middelertijd souden stilstand zijn van ses dagen / ingaende den 27 January / van alle hostiliteit / en die wilden / mochten in Amsterdam trecken sonder belet van die van buiten / en die daer uit wilden vertrecken met haer goederen souden 't selve mogen doen sonder belet en verhinderinge van die van binnen / van 't welke de Staten van Holland dooz schrijvens van den 26 January aen den voornoemden Sonoy hebben verwittigt / inhoudende uitdzuckelijk: dat gedurende den selven tijd van ses dagen ten wederzijden de eene tegens den anderen geen wapenen gebruiken souden / om malkanderen in eeniger wijs te krenken of misdoen / noch dat de eene den anderen met eenige injurieuse of onnutte woozden en sonde mogen injurieren of provoceren / dat mede de Burgemeesteren en Regeerders van Amsterdam so wel den uitgewekenen / als die gene die noch binnen de Stad voornoemt mochten zijn / geestelijk en wereldlijk toelaten souden hen met hare Goederen en Familie / gedurende den selven tijd / uit de voorschreven Stede vry en onverhindert te laten vertrecken / gelijk zy (de voorschreven Staten) over hare zijde souden toelaten en gedogen / dat binnen de voorschreven Stede souden mogen wederkeren alle de gene van de voorschreven uitgewekenen / die aen hen sulx versoeken souden. Op welke conditie van stilstand of Treves / de Gedeputeerde van Amsterdam in de Stad getrocken zijn / om aen de Burgemeesteren en Regierders rappoozt te doen / en te verklaren waer op dat de saken waren berustende / en wat poincten als noch questieus waren / daer in sy den anderen niet en hadden konnen verstaen / om daer na wederom met volkomen last na den Hage te reisen. En also middelretijd de voorsz Sonoy mette beschansinge voozt ginck / so hebben die van Amsterdam hem geschreven en geinsinueert sulx na te laten en daer van te desisteren / en hem ook te wachten van binnen 't geschut niet te komen / of datse andersins hen mede vyantelijk tegens de selve tonen souden / 't welk zy nochtans liever verhoed sagen. De voorsz stilstand is den 2 Febzuary noch vier dagen verlengt. De Staten van Utrecht verstaen hebbende dat de Gedeputeerde van Amsterdam gescheiden waren / sonder dat de satisfactie was gesloten / doch verstaende datse den 1sten Febzuary wederom in den Hage souden by den anderen komen / hebben gedeputeert Heer Adziaen van Suilen / Deken van sinte Jans / Touf van der Haer / Frans Both Burgemeester der stad Utrecht / en meester Floris Thin / Advocaet van de Staten van Utrecht / om tegen den selve dage haer mede te laten vinden in den Hage aen den Staten van Holland / en ook aen de Gedeputeerde van Amsterdam / al waer gekomen zijnde / hebben aen de Staten van Holland overgelevert hare vrieven van credentie / en dien volgende na de gewoonlijke recommandatie / verklaert haren last: te weten / dat de Staten van Utrecht

Stil stand van wa penen tusschen de Ste ten van Holland en Zee land / die van Amsterdam / voor de tijd van ses dagen.

(Fol. 4

De Sta ten van Utrecht senden hare Ge depu teerde aen de Staten van Ho land om de diffrentien tusschen de selve Staten en die van Am sterdam te helpen schiffen i veracco dereu.

ver-

verſtaen hebbende dat de ſaken tuſſchen die van Amſterdam en de voorſz Staten / nopende 't poinct van de ſatisfactie niet en hadde konnen gevonden werden / ſulx dat de Gedeputeerde van Amſterdam geſcheiden waren / ſonder dat de ſelve uiterlijk geſloten was / doch met dier meninge om den 1ſten February wederom by den anderen te komen met abſolute antwoorde en laſt / en verſtaende de Staten van Utrecht dat de poincten in 't different gebleven / klein waren / immers niet ſulx of die ſouden by eenig bequaem middel alſo gemodereert konnen worden / dat de eene en de andere partie reden hebben ſouden hen te contenteren. En aenmerkende dat ſo verre men de ſtad van Amſterdam met fortſe bekrachtigen ſoude / dat het ſelve ſoude weſen niet alleen de ruine van de voorſz Stad / weſende een van de principaelſte van Holland / maer ſouden ook de omleggende Landen / en onder andere Utrecht merkelijk daer door beſchadigt werden / principalijk door dien men alrede ſag dat die van Amſterdam haer ſluiſen opgeſet / en de platte Landen in 't water doen loopen hadden / waer door niet alleen ganſch Amſterland / maer ook een groot deel van den landen van Utrecht / Rhijnland en Woerden / mette wateren bebloeden ſouden / ſulx dat die van Amſterdam ſo haeſt niet te bekrachtigen en ſouden weſen / mits dat die van munitie en victualie wel voorſien was / en ſouden de beweide Landen geſchapen weſen dit jaer vruchten te verlieſen / 't welk niet alleen den armen Huiſluiden / maer ook den Eigenaers / die in ſes of ſeven jaren haer landen niet en hadden mogen gebruiken / noch daer van iet geprofiteert / ſeer ſwaer vallen ſoude / te meer dat ſy haer betrouwende op de peis tot Gent gemaekt / nu een vaſte hope hadden / haer landen te ſullen gebruiken / en tot dien einde de ſelve armoede die hen reſteerde te gelde gemaekt / en ſo aen koop van beeſten en reparatie van de molens / kaden / dijken / dammen / ſluiſen en diergelijke werken te koſte geleid hadden / ſo dat indien zy het toekomende jaer de vruchten niet en ſouden genieten / ſy niet veel eigenaers uitterlijk bedorven ſouden weſen / en dat ſy apparentlijk haer luider landen ſouden moeten verlaten / ſo dat de landen geſchapen ſouden zijn apart / deſolaet en mogelijk onbedijkt te blijven leggen.

Seiden voorder / dat die van Holland ſouden gelieven te overleggen / dat de fortuine van den oorlog variabel en onſeker was / gelijk ſy luiden deſe ſes of acht jaren wel geexperimenteert hadden / ſo dattet onnodig was daer van breeder verhael te doen / gelijk het ook niet van node was henluiden te vertonen wat het koſten ſoude / eermen alſulken Stad ſoude konnen bekrachtigen / 't zy of men de ſelve wilde beſchieten en beſtormen / of uithongeren / welke koſten beter geimploieert ſouden dienen jegens de gemene vyanden van 't Vaderland / en byſonder om Campen en Deventer te benauwen / want ſo lange de vyand ſien ſoude datter eenige hope was (door den twiſt die de Staten en Steden van de Landen onder den anderen hadden) om een voet in 't Land te krijgen en deſe Landen te benauwen en ſubjecteren / en ſoude hy nimmermeer ruſten noch de Landen in vrede laten : welke hoop hem eenigſins benomen ſoude worden / als hy ſag dat Amſterdam wederom met die van Holland vereenigt en gereconcilieert ware / en dat hem alſo de paſſagie op Holland benomen ſoude worden / te meer eenige andere ſteden daer van men noch niet vaſtelijk verſekert en was / ſiende dat die van Amſterdam / hem met die van Holland en de Generale Staten vereenigt hadden / hen ook tot de ſelfde unie ſouden begeven / en geconfirmeert worden daer in te blijven. En by aldien de ſake tuſſchen die van Holland en Amſterdam niet gebonden en konde worden / was te beſorgen dat Don Jan van Ooſtenrijk / de oorlog op dat quartier ſoude mogen drijven / immers voor een deel / door de occaſie die hy hadde van Campen en Deventer / en andere intelligentie ſo in Overyſel / als in den lande van Gelder / van waer hy wel een tocht ſoude mogen doen / om Amſterdam te ontſetten / alwaert ook dat hy geen hoop hadde om 't ſelve te wege te konnen brengen: maer alleenlijk om andere Steden / die 't met hem hielden / in ſijn devotie te confirmeren : en ook mocht men wel indachtig weſen de woorden t'anderen tijden by hem in de vergaderinge van de Generale Staten geſproken : als dat hy alleen om die van Amſterdam te ontſetten / uit Spangien of Italien komen ſoude. Waer door deſen hoek lands geſchapen ſoude weſen in de uitterſte ruine te komen / en veel menſchen tot deſperatie / daer door veel meer inconvenienten ſouden zijn te verwachten.

Om deſe en meer andere redenen / ſo verſochten de Staten van Utrecht / op de Staten van Holland / dat ſy luiden de ſake tuſſchen die van Amſterdam en henluiden / wilden laten binden / niet dat die van Utrecht hen die ſaken van de Staten van Holland wilden onderwinden : maer alleenlijk te vertonen de inconvenienten die te verwachten waren / indien de voornoemde ſake met gemak niet gevonden en worden / baden daerom dat ſy luiden de ſelve / ſo vele mogelijk was wilden ſchuwen / ſo om haer ſelfs / als die van Utrechts wille / die als naburen van de voorſz inconvenienten haer part en deel hadden te verwachten / baden daerom ernſtelijken datſe doch den peis wilden prefereren voor de oorlog / exempel nemende dat dikwils de Heere geplaegt heeft den genen die oorlog hebben willen ſuſtineren / als zy met redelijke conditien aen peis mochten geraken / ſomen by vele exempelen ſoude mogen vertonen / die noch in verſcher memorie waren.

De Staten van Holland in haer vergaderinge gehoort hebbende de propoſitie by de Gedeputeerde van de Staten van Utrecht gedaen / hebben voor eerſt de Staten van Utrecht bedankt van hare zorgvuldigheid die ſy hadden in deſe ſake genomen / verklaerden voorts dat hen wel leet was dat deſe ſake niet en hadde konnen gemiddelt werden / door de obſtinaetheid van die van Amſterdam / ſo ſy luiden uit de poincten in differentie ſtaende / wel ſouden ſien dattet aen henluiden niet en ſtond / maer aen die van Amſterdam / dat de ſake tot dier tijd toe noch ongedaen en ongeſlist was gebleven / want indien zy luiden die van Amſterdam de poincten in queſtie ſtaende / ſulx toelieten als zy die obſtinatelijk wilden hebben / ſouden zy van Amſterdam min verſekert weſen als zy nu waren of ooit geweeſt hadden / ſouden ook meerder ſwarigheid daer uit voor de Landen weſen te verwachten als ooit te voren / ſomen hen ſelfs de middel in handen geven ſoude / om 't Land tot haren gelieven in deſolatie en ruine te brengen / zy mochten wel lijden / ja verſochten ſulx op henluiden / datſe haer niet en wilden laten verdrieten hen als middelaers tuſſchen beiden te laten employeren / om de ſaken ten meeſten oorbaer en verſekertheid van de Landen te helpen beleiden tot eenigheid en vrede : en na dat de voorſz Gedeputeerde verklaert hadden daer toe gelaſt te zijn om de ſaken te helpen middelen / ſo zy daer toe verſocht werden / ſo ſijn haer de deſferentiale poincten ter handen geſtelt / en ook toegelaten daer op met de Gedeputeerden van Amſterdam te ſpreken / gelijk zy gedaen hebben / en hebben de ſelve ook geremonſtreert alle de inconvenienten die zy te verwachten ſouden hebben / by ſo verre zy obſtinatelijk in haer voornemen ſouden willen perſiſteren / en datſe in ſulken gevalle de oorſaek ſouden weſen / ſo van bloed te vergieten / als de bederffeniſſe van veel menſchen ; datſe ook overleggende / dat al waert ſchoon zy van Don Jan mochten ontſet worden / datſe evenwel ſouden bedorven weſen en continuelijk met garniſoen belaſt worden van wegen de Spangiaerden / en wat ſwarigheid zy daer door te verwachten hadden / mochten ſy verſtaen uit hen en andere ſteden / dien daer mede belaſt waren geweeſt / en uit het gene in andere ſteden geſchied was / evenwel bleven die van Amſterdam ſeer obſtinaet / ſo dat de hope van te accorderen ſeer klein was / en de Staten van Holland alle voorder handelinge af ſloegen / den 6 February : doch de Gedeputeerden van Utrecht liepen tuſſchen beiden en beleiden de ſake ſulx / dat eintelijk na vele moeiten en

als

als de sake scheen buiten hope te wesen / geacordeert werde op te articulen en in voegen als hier na volgt:

Poincten en articulen van de satisfactie die van Amsterdam gegeven en geaccordeert.

1. IN den eersten, dat binnen Amsterdam in de vryheid en ambachtsheerlijkheid van dien, egene andere Religie sal mogen gepredikt, geleert noch geexerceert worden dan d'oude Catholijke Roomse Religie, en dat niemand van wat state, qualiteit, of conditie hy sy, sal mogen doen of iet attenteren, jegens de gemene ruste en vrede, sonderlinge tegens de Catholijke Roomse Religie en d'exercitie van dien, noch niemand ter cause van dien injurieren of irriteren met woorden of met werken, noch niemand met gelijke acten te schandaliseren. Op pœne van gestraft te worden als perturbateurs van de gemene ruste en vrede, behoudelijk dat de Placcaten op't stuk van de Religie gemaekt, mitsgaders 't gevolg, en d'executie van dien, cesseren sullen en blijven gesuspendeert, en dat eenen yegelijken, van wat conditie, qualiteit, of state hy sy, vermogen sal in alle vrydom en versekertheid binnen de voorsz stede te converseren, hanteren, en wonen, sonder tot het onderhoud van eenige Ceremonien der voorsz Catholijke Roomse Religie bedwongen te worden, en sonder te staen tot eenig begrijp, captie of pericul. En dat niemand geschieden sal eenig letsel of moeyenisse in 't gaen en wederkomen by dage en ter bequamer tijd, van de Predicatie van de Gereformeerde Religie, of oeffeninge en d'excercitie van dien, die buiten de stad Amsterdam, vrydom en ambachts-heerlijkheid van dien, soude mogen geschieden, en dat ook niemand van wat state conditie of qualiteit hy sy, sal mogen yemand van de voorsz Gereformeerde Religie ter cause van de selfde Religie of exercitie, of oefeninge van dien, injurieren, of irriteren, met woorden of met werken: op pœne van gestraft te worden, als perturbateurs van de gemene ruste, en vrede. Behoudelijk metede dat die van de voorsz Gereformeerde Religie gedesigneert sal worden, by advijs van de Regenten der voorsz stede, eene ongewijde nochtans bequame en eerlijke plaetse, binnen der selver stede muren totte begravinge van hare doden, de welke geschieden sal in alder modestie sonder vorder convoy van volk als van 20 of 26 personen, na de qualiteit van den overleden, en den selven naest in bloede, maegschap of gebuerschap successivelijk bestaende, en sonder eenige vermaninge, sank, of andere uitwendige solemniteiten, op arbitrale correctie na gelegentheid van der sake. (Fol. 5.)

2. Dat het leger en garnisoen te water en te lande van den Staten van Holland leggende voor de voorsz stede van Amsterdam opgeboden worden en vertrecken sal, terstond na dat by die van Amsterdam, sullen geschikt wesen ses Ostagiers, als te weten: een van de jegenwoordige Burgemeesteren, en de andere uit hare Vroetschap, al beneden de 60 jaren sijnde, en by den voorsz Staten te nomineren om binnen Delft te blijven, tot dat de casseringe der soldaten, mitsgaders d'aenneminge van de nieuwe vendels, in de twe navolgende articulen gementioneert, sullen wesen geeffectueert, en langer niet.

3. Dat alle de gene die jegenwoordelijk binnen der voorsz stede van Amsterdam in soldie of anders onder den eed der voorsz stede gehouden worden, metter daed sullen worden gecasseert, en daer van ontslagen, sonder dat die van Amsterdam voornoemt sullen vermogen om eenige oorsaken directe, of indirecte, in 't heimelijk of openbaer, wederom in dienst, of waertgeld yemand aen te nemen, dan met bewilliginge van sijne Princelijke Excell. en advijs van den Staten.

4. Maer also den Stadhouder van Holland achtervolgende sijne instructie, en d'instructie van den Hove van Holland incumbeert en toestaet, te voorsien op de bewaernisse en versekertheid van den Steden, en Sterkten van Holland, sonder datmen vermag aldaer eenige knechten te lichten of de voorsz Stede of Sterkten met eenige garnisoen te besetten, dan onder sijn gebied, en die van Amsterdam, om contrarie te doen, egeensins en mogen verstaen worden geoctroyeert of geautoriseert te sijn. En ten einde een yegelijk in wat state, digniteit of qualiteit hy sy, geestelijk en wereltlijk, de Magistraten en burgeren, inheemse en uitheemse koopluiden, in alle versekertheid mogen wesen gestelt en behoed, jegens alle oneenigheid, onrust of beroerte, die by eenige quaedwillige souden mogen worden aengerecht, of gepoogt worden aen te rechten, contrarie de Pacificatie, en gemene vrede, sal sijne Excellentie en de Staten tot dien einde, en tot koste van 't gemeen Land uit het corpus en burgers der voorsz stede, behalven alleenlijk uit de gene die jegenwoordig onder eenige vendelen in dienst van sijn Excell. sijn, aennemen terstond na de voorsz casseringe vier, vijf, of 600 personen tot sijner Excell. of Staten goede discretie, de welke ook onder so veel vendelen (maer ten hoogsten tot vier) verdeelt sullen worden, als sijne Excellentie of Staten sal gelieven. Over welke aengenomen personen voor een Capitein gestelt sal worden den ouden Herman Rodenburg, den anderen Capitein of Capiteinen, mitsgaders de Bevelhebberen, so dikmaels alst van noden wesen sal, sal sijn Excell. of de voornoemde Staten van Holland met advijs van den Borgemeesters van Amsterdam eligeren uit goede vreedsamige en onpartijdige borgeren, die totten tijde van de publicatie van de Pacificatie gemaekt tot Gent, binnen der stede van Amsterdam gewoont hebben: alle welke Capiteinen, Bevelhebberen en knechten, den Coninklijken Majesteit als Grave van Holland, onder het gouvernement van mijn Heere den Prince van Orangien, en mijnen voorsz Heere de Prince als Stadhouder, mitsgaders den Staten van Holland en Zeeland, sweren sullen gehou en getrou te sijn, en de Pacificatie binnen Gent gemaekt, mitsgaders dese tegenwoordige satisfactie, na haren forme en inhouden voor te staen, en onderhouden tot versekertheid en gerustigheid der voorschreven stede als boven, daer op voor den Capiteinen, Bevelhebberen, knechten of soldaten voornoemt respectivelijk de poincten en articulen van haren eed gemaekt, en gerecht, de welken ook voor het sluiten, de Borgemeesters van Amsterdam gecommuniceert sullen worden, ten einde dat syluiden mogen sien, of de selve de Pacificatie en dese satisfactie niet en contrarieren, sonder datmen de voorsz soldaten in andere sake eenigsins sal gebruiken, binnen of buiten der voorsz stede, of dat sijne Excell. of de Staten voornoemt de selve by cassatie, souden mogen verminderen onder 400 Hoofden, ten ware by verwilliginge van de Magistraet der selver stede van Amsterdam, en sullen de voorsz vaendelen alle maends betaelt worden uit 't gunt binnen der voorsz stede ten behoeve van 't Land van Holland sal worden gecollecteert, so verre 't selfde strecken mag, indien niet uit andere penningen by den voorsz Heeren Staten te furneren.

5. Des en sal de voornoemde stede van Amsterdam met egene andere soldaten van sijne Princelijke Excellentie of der Staten tot eeniger tijd belast worden, ten ware den hoge nood van de vyand sulx mochte vereysschen, 't welk staen sal tot goeddunken en discretie van sijne Excellent. in welken gevalle de voornoemde soldaten mede binnen de Stad sullen blyven, en sullen de voorsz andere soldaten al eer in de Stad te komen, mede doen den eed hier boven gementioneert, de welke ook haar Logijs-gelt van de staten ontfangen sullen, en voorts getracteert worden als andere soldaten in Holland, en betaelt als boven, en sullen de selfde de nood cesserende wederom uytgetogen worden

6. Noch en sullen ook de voornoemde van Amsterdam, niet gehouden wesen eenige soldaten passagie of deurtogt door de selve stede t'accordeeren dan by believen van de Magistraet aldaer.

7. En sullen boven dien tot meerder behoed en versekertheid der selver stede, en van de inwoonderen aldaer, wederom opgerecht worden de drie schutteryen in welke voor al komen sullen, die gene die eertijds schutteren geweest hebben en noch in het leven sijn, in gelijke gestalteniss en qualiteit in de welke syluyden van te voren waren, en sullen de vacerende plaetsen vervult worden uyt de gequalificeerste en vreedtsamigste

migſte borgeren ſonder uitneminge van perſonen; of de ſelve gebannen zijn geweeſt of niet, en dat by vier perſonen, van de welke daer toe ſijn Excellentie of de Staten voornoemt twe borgers na haer welgevallen ſullen committeren, ende andere twe ſullen by de Borgemeeſters en Regeerders mede na haer welgevallen gecommitteert worden, de welke vier perſonen ſo verre en dikmael zy luiden niet konnen accorderen, ſullen vermögen den vijfde daer toe te kieſen, en ſo verre ſy in den vijfden ook niet konnen vergelijken, ſullen t'elke reiſe als het ſelfde ſal geſcheiden, haer different met lotinge nederleggen, en dit al om des te beter alle vrundſchap en eenigheid onder den borgeren te doen wederom aenwaſſen, en metter tijd begroeyen, ſonder dat het ſelve getogen ſal worden in conſequentie, of dat ymands gerechtigheid in de oprechtinge en vervullinge van de ſelfde ſchutterye by deſen ſal worden geprejudiceert.

8. En ſullen alſulx alle borgeren van Amſterdam, ſo wel de gene die daer uit gebannen, gedreven of by haer luider eigen wille vertrocken mogen zijn, voor deſe tijd vry mogen wederkeren, en genieten haerluider poort-recht en gilde-recht, ſonder dat hen ter cauſe van dien iet[] afgeeiſcht ſal mogen worden, nochte ſy luiden gehouden zijn iet ter cauſe van dien te betalen, wel verſtaende dat ſy luiden ſich binnen der voorſz ſtede begeven ſullen voor Bamiſſe naeſtkomende, en dat onder proteſtatie van non prejudicie, en onder dat ſelfde ſal getrocken worden in conſequentie.

9. Dat de officianten die van oude herkomen tot ſekere Ampten binnen der voorſz ſtede zijn geſtelt, in den ſelven Ampten wederom ſullen treden en komen ſo verre de ſelve Ampten niet en hebben ſeker getal van perſonen, de welke gehouden ſullen zijn haer luiden in tijde van onraed en nood, een jegelijk op ſijnen Houfſlag en quartiere te laten vinden, en niet op eenige particuliere plaetſen of by der Magiſtraten, welverſtaende dat ten brande en ter byte gehouden zijn te komen die van ouds daer toe zijn gedeſtineert. En ſullen de Borgemeeſteren boven 40 perſonen tot de gewoonlijke nachtwacht niet mogen houden, de welke ſullen moeten zijn bequame en vreedſamige perſonen, tot haer luider diſcretie.

10. Dat de Borgemeeſteren, Regeerders, Schutters, Officianten en andere borgers en ingeſetenen van Amſterdam voornoemt, weerlijke perſonen zijnde, den behoorlijken eed ſullen doen de Coninklijke Majeſteit als Grave van Holland, mijn Heere den Prince van Orangie en de ſtad van Amſterdam onder de gehoorſaemheid van mijn Heere de Prince gehou en getrou te zijn, mitſgaders alle poincten van de voorſz pacificatien en deſer ſatisfactie t'onderhouden, en alle gemene reſolutien van de Staten tot de beleidinge van des gemene Lands-ſaken en tot den gemenen beſte, de pacificatie tot Gent, en deſe ſatisfactie niet contrarierende, na te komen, en boven dien den eed, ſijn officie, dienſt of Ampt en Ordonnantien daer op reſpectivelijk gemaekt, geſamentlijk den eed ſijn poorterſchap, inwonderſchap of van ouds concernerende, in 't gunt de ſelfde niet contrarieert de voornoemde pacificatie, en ſatisfactie reſpectivelijk. En belangende de geeſtelijke perſonen, ſullen daer in volgen 't gene dat den Biſſchop van Haerlem daer in ſal ordonneren, tot wiens diſcretie die van Amſterdam hen gedragen en remitteren by deſen.

11. Dat alle der voorſz ſtede Privilegien, Handfeſten, Coſtumen, Keuren, Rechten en Uſantien, de voornoemde pacificatie en ſatisfactie niet contrarierende, ſullen blijven in haer jegenwoordige vigeur, en onvermindert na ouder gewoonte, uitgeſondert de Privilegien, Handveſten en Coſtumen, die ſtaende en gedurende deſe troublen, ſonder advijs van de Staten van Holland verkregen en ingebracht zijn, de welke by deſe verklaert en gehouden worden voor nul, en van geender waerde, behalven 't poinct by die van Amſterdam verworven, dat alle ſententien by den gerechte der ſelver ſtede geweſen, reparabel zijnde by der diffinitive, hare executie hebben ſullen, onder cautie ſuffiſante, en dat den ſuccumbant ſijn keure en optie ſal hebben; om van de ſententie tegens hem geweſen te provoceren, 't zy aen den Rade der Coninklijke Majeſteit van Holland, of voor de Coninklijke Majeſteits groten Rade tot Mechelen, mitſgaders 't poinct dat de vryheid en de juriſdictie ſo civil als crimineel des Schouts, Borgemeeſters en Schepenen aldaer, uitgeſtrekt en vergroot zijn ter zee en te lande van 400 roeden van 13 voeten boven de oude Limiten, om binnen de ſelfde alle acte van Juſtitie te exerceren: welke poincten en het effect van dien voor als noch geſchorſt blijvende, ſullen ten principale worden geremitteert tot de deciſie van de Generale Staten. (Fol. 6.)

12. En ſo veel belangt de octroye by die van Amſterdam, ſtaende deſe trouble, verworven, om te mogen geld op renten nemen, ſullen de ſelfde, mitſgaders het effect van dien, en 't gunt datter uit gevolgt is, blijven van kracht en waerde.

13. En aengaende de queſtie van de Paelkiſt, ſo ſullen de voorſz van Amſterdam en die van Enchuiſen elk op haer goed recht blijven, ſonder daer in aen de een of de ander zijde verkort te zijn by deſen, volgende de Pacificatie.

14. Dat mede de navigatie en negotiatie dien volgende geexerceert en gevordert ſullen worden, ſo ter regard van de vreemden, als inwoonderen der voorſz ſtede, gelijk die altijds van ouds geexerceert en onderhouden is geweeſt. Dies ſo ſullen die van Amſterdam, om des noods wille daer in ſy zijn, gedogen dat de convoygelden by die van Holland en Zeeland voornoemt opgeſtelt, of by gemene bewillinge van den Staten op te ſtellen, mede ontfangen worden binnen de voorſchreven ſtede, onvermindert haer Privilegien ter contrarie, en ſonder dat 't ſelve getrocken ſal worden in conſequentie.

15. Dat die van Amſterdam ſullen vry en ontlaſt blijven van alle ſchulden en laſten van Holland en Zeeland gemaekt, ſedert den 1 January anno 1572. of als noch te maken, tot den dage toe henluiden de voorſz ſatisfactie volkomelijk geaccordeert ſal zijn, uitgeſeid de gene daer over ſy luiden ſelfs geſtemt mogen hebben. En dat over ſulx alle de middelen van contributie; die om te vervallen de voorſchreven laſten en ſchulden opgeſtelt ſullen worden, of alrede binnen de ſteden van Holland en Zeeland, of ten platten Lande loop hebben, aldaer en in de vryheid der voorſz ſtede, geen plaets en ſullen hebben. En van gelijken ſullen de uitgewekene niet mogen gequotiſeert of capitalijken beſwaert worden voor eenige laſten, of ſchulden by die van Amſterdam voor date van de ſatisfactie gemaekt, welverſtaende dat de voornoemde van Amſterdam binnen de ſelve ſtede eenpaerlijk ſullen mogen omſlaen om te vervallen hare laſten en ſchulden, den 100ſten pennink over de onroerende goeden aldaer.

16. Maer om te vervallen de penningen die van node ſullen zijn tot de defenſie van Holland en Zeeland, mitſgaders onderſtand van den anderen Provincien van nu voortaen, of om voortaen te contribueren mette ſelve Provincien, ſo ſullen die van Amſterdam hen voegen mette andere lidmaten van den Staten van Holland, Staetswijſe op 't ſtuk van de contributien of ommeſlagen vergadert, ſulx dat binnen der ſelver ſtede en hare Vryheden mede in trein gebrocht ſullen worden, den 1 Marty toekomende, die middelen van contributien die in de andere ſteden en over 't gemeen Land ſullen opgeſtelt weſen, en loop hebben ten fine voorſz, en ſal voor de eerſte reiſe peilinge geſchieden ook ten huiſe van de borgerie, en niet alleen van den tappers. En de voorſz Staten van Holland en Zeeland, ſullen de voorſz van Amſterdam bevrijden van de voorſchreven tijd af, van 't gunt ſy luiden in 't particulier ſouden mogen contribueren, ten aenſien van de vereeniginge mette Generale Staten in reſpecte van de unie by hen luiden particulierlijk metten ſelven gemaekt.

17. En ſullen de voorſz van Amſterdam van den

voorſz tijd af, te weten van de leveringe van de Oſtagiers, ſtaen tot ſulke vryheid en gerechtigheid als zy van ouds gehad hebben, te weten: dat ſo verre middelretijd eenige contributie geſchied, ſy luiden daer mede op gehoort ſullen worden.

17. Des ſo ſullen tot vervallinge der particuliere laſten en ſchulden der voorſz Stede ten minſten ſo lange de Magiſtraet der ſelfde ſtede 't ſelve geraden dunkt, blijven in weerde de accijſen en impoſten opte kleine bieren van twe gulden, en nederwaert: En op de beeſten, vleeſch en koorn binnen der voorſchreven ſtede en hare vryheid jegenwoordig loop hebbende, wel verſtaende dat ſo veel aengaet de accyſen en impoſten van de wijnen, en ſware bieren, boven twe gulden ſy luiden hen conformeren ſullen na de accyſen en impoſten, volgende d'ordonnantie dies aengaende gemaekt.

18. Dat die van Amſterdam niet en ſullen tot eenigen tijd verbieden of verhinderen 't uitvoeren van het koorn uit de ſelfde ſtede, welverſtaende dat ſy luiden ſullen mogen behouden tot hare proviſie ſo veel, als de voorſz Staten in hare diſcretie ſullen bevinden te behoren.

19. Dat mede den borgeren en inwoonders der voorſz ſtede en van de vryheid van dien, ſo Geeſtelijk als wereltlijk, mitſgaders de Collegien, Clooſteren, en andere Gods huiſen aldaer zijnde, in conformité en na uitwijſen der pacificatie ſullen mogen aenveerden metter daed en behouden alle hare goederen in Holland en Zeeland gelegen, ſo roerende als onroerende partyen en credijten, ſonder dat van node ſal weſen daerom te verſoeken en t'obtineren eenige vorder ordonnantie in 't generael of particulier, niet jegenſtaende eenige bevelen ter contrarien den Ontfangers van de confiſcatien of anderen gedaen of als noch te doen, by wien dattet zy.

20. En ten einde alle oorſaken van diſſenſie, geſchil en ongemak, behoed en geprecaveert mogen worden; ſo ſal den Officier der voorſchreven ſtede van Amſterdam, niet vermogen jemand te cauſeren ter cauſe dat hy jemand uit ſake van eenige van beide der Religien of exercitie van dien met woorden of met werken ſoude hebben geinjurieert of geirriteert, of met gelijke acte ter cauſe van de voorſchreven Catholijke Roomſe Religie geſchandaliſeert, ten ware al voren by de ondergenoemde perſonen de informatie des Officiers doorſien en geviſiteert zijnde, verklaert ſal worden dat de voorſchreven perſonen jemand ter cauſe van de voorſeide Religie reſpectivelijk, of exercitie van dien ſoude hebben met woorden of met werken geinjurieert, of met gelijke acte uit cauſe der voorſz Catholijke Roomſe Religie geſchandaliſeert. Tot welken fine ſijn Excellentie of Staten van Holland, ſullen committeren twe burgeren na haer geliefte. Inſgelijx de Burgemeeſteren van Amſterdam twe perſonen mede na hare geliefte, de welke t'elkenmael ſy luiden niet konnen accorderen, ſullen te ſamen den vijfden kieſen, uit de notabelſte en vreedſamigſte burgeren tot den dage van de pacificatie in de ſtad geweeſt hebbende.

21. Dat allen den genen die binnen Amſterdam ſullen willen komen of voor eenen merkelijke tijd reſideren, ſullen ſweren t'onderhouden de pacificatie en deſe ſatisfactie, ten minſten ſo lange als ſy luiden hen binnen der voorſz ſtede onthouden ſullen.

22. En ingevalle eenige burgeren der voorſz ſtede, van wat ſtate, qualité, of conditie hy zy, uit diffidentie of andere oorſaken ſullen willen vertrecken metter wone, in andere plaetſen van Holland, of daer buiten, dat ſy luiden 't ſelfde ſullen mogen doen ſonder eenig belet of hinderniſſe, den welken in ſulken gevalle volgen ſullen hare meubele goederen, mitſgaders de vruchten en inkomſten van hare andere goeden, alle welken goederen ſy luiden behouden ſullen of mogen verkopen, vervreemden, en doen verkopen en doen vervreemden, ſonder om 't voorſz vertrek of vervoeren der voorſz goederen, vruchten en penningen daer van komende, iet te gelden by maniere van contibutie of impoſitie. En dit al behouden 't recht van exue der plaetſe 't ſelve competerende, en ten ware hem jemand voegde by den vyand.

23. Voorts alſo die van Amſterdam, om te doen ceſſeren alrehande calange gepreſenteert hebben, alle 't werk van haer-luider gouvernementen, gevolg en aenkleven van dien te verantwoorden voor de Generale Staten, of voor den Rade van Staten, en de voorſz Staten niet en verſtaen dat eenige accuſatie ſoude mogen geſchieden van 't gunt in Holland geſchied ſoude zijn, en van perſonen hem hier in Holland onthoudende *extra provinciam*, als weſende jegens de privilegien van de Lande, en directelijk jegens de pacificatie tot Gent, ſo is dat ſijne Excellentie en Staten van Holland voornoemt, alle de accuſatien, querëlen, en moleſtatien, die jegens eenige van Amſterdam, hare weduwen of erfgenamen en dienaers ſouden mogen geſchieden ter cauſe van 't voorgaende gouvernement der ſelver ſtede gevolg en aenkleven van dien, hebben geſuſpendeert en ſuſpenderen by deſen, ten tijde dat op het reſort van den groten Rade by de Generale Staten volgende de voorſz pacificatie gediſponeert ſal zijn.

24. Alle welke voorſz poincten en articulen van ſatisfactie, ſal zijn Excellentie en Staten van Holland en Zeeland doen avoyeren, by hare Geaſſocieerde, met belofte dat ſy luiden daer tegens niet doen, doen doen, noch gedogen ſullen daer tegens gedaen te werden, directelijk of indirectelijk in eeniger wijſe of manieren. Sullen ook de Generale Staten, mitſgaders de Staten vande ſtad en landen van Utrecht, doen requireren om alle de ſelfde poincten te advoyeren, mede te beſegelen.

Aldus gedaen en geſloten op den achtſten February Anno 1578. en tot meerder vaſtigheid by den Staten van Holland, ſo uit den naem van ſijne Excellentie, volgende hare ſpeciale procuratie, als voor hem ſelven beſegelt, en by den Gedeputeerden van mijn Heeren de Staten van Utrecht als Interceſſeurs en getuigen, en by de voorgenoemde perſonen getekent, En was ondertekent *Reinier Corneliſz, Reinier Heindrixſz, Adriaen van der Mijle, Jan Vechterſz, Jacob Cantert Perſoon, Arenth Bouwer, Jan Michiel Loefz. Jan Perſijn, Adriaen van Zuilen, Louf van der Haer, Frans Both, Floris Thin.*

De voorſz ſatiſſicatie aldus geſloten zijnde / waſſer grote blijſchap / bpſonder bp de uitgewekene van Amſterdam / die nu wederom met goede verſekertheid binnen der ſtad mochten komen / en waren met menichte te deſer tijd inden Hage / riepen als ſp de Gedeputeerde van Utrecht ſagen / of daer hen die in 't gemoet quamen / ſalig zijn de vredemakers / &c. betonende de ſelve grote reverentie en teekenen van blijſchap: na 't ſluiten van deſelve / hebben de Staten van Holland een heerlijke maeltijd laten bereiden in 't Hofken op te merkt / alwaer ſp de Gedeputeerde van de Staten van Utrecht deden noden / en 's avonds goede ciere aen deden / ſp deden de ſelve ook defroyeren van alle de gedane koſten in de herberg / niet willende dat ſp iet aldaer betalen ſouden. (Fol

De Staten van Holland ſchreven ook terſtond aen den Gouverneur Sonoy / mitſgaders aen den Capiteinen in 't leger voor Amſterdam / dat de ſake tuſſen henluiden en die van Amſterdam geaccordeert was / en datſe tot dien einde aen henluiden ſonden de Heere Johan / Heere van Schagen en Aelbrecht Cornelisz. Burgemeeſter van Alkmaer / die henluiden van hare meninge / hoe ſpluiden en hare ſoldaten haer vorder ſouden hebben te dragen breder bericht doen ſouden / daer na ſp hen ſouden hebben te reguleren. Den 20 Febr. zijn de Oſtagiers van Amſterdam geconvoyeert door eenige ſoldaten van Sonoy in den Hage gekomen / en den 26 der ſelver maend zijn de Gedeputeerden van de Staten van Holland / mitſgaders ook de Gedeputeerden van de Staten van Utrecht voorſz / ten verſoeke van de voornoemde Staten van Holland tot Amſterdam verſchenen / alwaer voorts de ſake tot goeden effecte gebracht is / en is daer na het leger voor Amſterdam opgebrolen / en ſijn voorts alle verhinderingen en beletſelen afgedaen.

In

In 't voorgaende Boek hebben wy verhael gemaekt dat den Eerts-hertog Mathias / des Keysers broeder tot Antwerpen heerlijk ingehaelt is geweest / den 21 November des jaers 1577. verwachtende aldaer naer de resolutie van den Staten Generael / nopende 't Goubernement Generael. Hier op zijn vele diverse swarigheden gevallen en 't Land scheen by na gedeelt te wesen / want eenige dreven de saken voor den Eerts-hertog / andere voor den Hertog van Anjou / eenige andere meenden men behoorde sich weder te verdragen met Don Jan / sonderlinge alsmen verstond dat de Heere van Selles af komen soude uit Spangien / met last van den Coninck. Don Jan en liet ook niet / door zijn toegedane en goedgunstige dit vier van twedracht / so veel hy mocht aen te blasen / in voegen dat het seer seltsaem en gedeelt in 't Land stond / daer toe seer veel holp de afgunstigheid die vele Heeren droegen tot den Prince van Orangien / niet mogende lijden dat hy onder de gemeente so was bemint / om dat se merkten zijne oprechte affectie tot de welvaert van den Lande. De Prince van Orangien merkte ook dese afgunstigheid tot hem seer wel / maer hy en liet sulx niet eens blijken / socht in alle manieren zijn bitterste partyen te winnen / doch also hy wel sag dat dese oneenigheid het Land seer schadelijk was / en dat de dyand daer mede sijn profijt doende / 't land ten laetsten daer door ten ruine soude geraken / heeft hy 't selve tot verscheiden tijden geremonstreert / aenmerkende ook dat den Eerts-hertog Mathias grote kleinigheid geschieden soude by aldien hy tot het Goubernement Generael niet en werde geaccepteert / na dien hy ontboden zijnde / hem so gewilliglijk hadde alhier laten vinden / dat ook de Keiser met groot fondament en reden 't selve niet wel / maer het selve voor een grote onwaerdigheid / versmaetheid / en injurie soude nemen / hoe wel zijnen broeder sonder zijn consent en voorweten dus verre gehandelt hadde / en hy lieber gehad hadde dat het selve niet geschied en ware. So is het advijs van den selven Prince geweest datmen behoorde metten Eertshertog te overkomen / na dien de sake dus verre was gebracht / aldus ismen besig geweest om de articulen daerop men den selven Eertshertog soude ontfangen te resumeren / die ten laetsten zijn geresolveert / en hebben de Staten Generael den 17 Decemb. gecommittert de Prelaten van S. Geertruiden en van Marolles / de Hertog van Aerschot en den Baron Fresin om by den Eerts-hertog te reisen tot Antwerpen / en hem aen te bieden de geconcipieerde articulen / daer op sy hem als Gouverneur en Capitein Generael te breden waren te accepteren. De Eerts-hertog de selve gevisiteert hebbende / heeft de selve na deliberatie geaccepteert en aengenomen / de Heeren Staten Generael bedankende van de eere die sy hem deden / voorts heeft hy hem gepreparеert om na Brussel / daer alles dat tot zijnder onthalinge dienlijk middelretijd op 't alder kostelijkste en triumphanste mogelijk was / gereet en toegemaekt werde / tegen den 18 January / 't welk den dag was tot zijne inkomste gedestineert: de articulen daer op hy ontfangen soude werden waren dese nabolgende.

Bedeltenis en oneenigheid onder de Staten generael.

Articulen waer op de Eertshertog ontfing en genomen is t'Gouvernеur en Capitein Generael by de Staten by hertshertog.

AEngesien de tegenwoordige staet der Nederlanden, mits het onverwacht vertrek van den Heere Don Jan van Oostenrijk, op welk de Staten genoeg verklaert hebben alles wat tot hunne justificatie dienlijk is, en tot blijk van het ongelijk, d'welk sijn Hoogheid sijne getrouwigheid in 't respect van den Coninck aen doet, en de reverentie des voorsz Heere Don Johan diemen begeerde te continueren, achtervolgende sijne aenneminge totten generalen Gouvernemente vanden Landen van herwaers-over. Gemerkt ook d'afwesen van den Coninck onsen Heere, in so verden Landen, by de welke men niet gevoeglijk eenig acces en kan krijgen, ook mede dat sijne Majesteit den voorschreven Don Jan bewilligt heeft verlof om uit dese Landen te mogen vertrecken, gelijk de selve Don Johan by sijne brieven van den vijfden Septembris 1577. heeft geschreven, en dat sijn Majesteit de Landen soude versien, van eenen anderen Gouverneur van sijnen bloede: en want nu mijn Heere de Aerts-hertog Mathias, Broeder van den tegenwoordigen Keiser, Neve en Swager van sijne Majesteit, en daerom van wettelijken bloede des Huis van Oostenrijk, en seer naer bestaende den selven Conink onsen Oversten Heere, hem tegenwoordelijken vind in dese Landen: om dan te schouwen en verhoeden de confusie daer in de Staten hen souden mogen vinden geraken, blijvende langer sonder Hooft van bequamer qualiteit, tot hunder beleidinge, ten einde ook om voor te komen en te beletten alle listige practyken en lagen van andere, de welke mogelijk hen souden willen behelpen t'hunnen voordele, mette gelegentheid der swarigheden daer in hen dese Landen nu zyn vindende, so ten achterdele van de Catholijke Roomse Religie, als der behoorlijke gehoorsaemheid van sijne Majesteit, waer in dese Provincien begeren te volherden. 't Heeft den Staten Generael geheel nodig gedocht, te ontfangen en te bidden den voorseiden Heere Aerts-hertog, dat hy soude willen aenvaerden 't Gouvernement Generael van dese Landen, by provisie en onder 't welbehagen en aggreatie van sijne Majesteit, also men den selven op 't alderspoedigste daer toe sal verbidden, behoudelijk dat de selve Aertshertog approbere, gelove en beswere t'onderhouden de Pacificatie van Gent, en te handhaven en doen handhaven, in de Landen van herwaers-over de exercitie van de Roomse Catholijke Religie, volgende den inhouden van de Pacificatie van Gent, aenvaerdende ook de volgende conditien die by den Staten worden bevoorwaert: Gemerkt de abuisen of misbruikingen der Gouverneurs Generael, uit Spangien gesonden, op datmen een yegelijken mag versekeren van allen twijffel en swarigheid, diemen voor den toekomenden tijd soude mogen hebben, totte meeste en vaste vrede en ruste deser Landen, aen welke hangt de behoudenisse der voorschreven Roomse Catholyke Religie, en de behoorlijke gehoorsaemheid van sijnder Majesteit.

1. So sal dan de voorsz Aerts-hertog als Luitenant van den Coning, en Gouverneur van dese Landen, sweren de Coninklijke Majesteit als Souverein Heere en natuirlijke Prince van dese Nederlanden, en tot dien den Staten Generael gesamentlijk, tot behoudenisse van de selve Nederlanden.

2. Van gelijken alle andere Gouverneurs so wel van de Provincien als van de Steden, daer volgende de Privilegien, Gouverneurs mogen zyn, en gewoonlijk zyn te wesen, item alle Colonellen, Capiteinen, Soldaten, of Officieren, sullen ook eed doen den Conink haren Overheere en natuirlijken Prince, onder den Gouverneur Generael in den name des Coninks en den voorschreven Staten Generael, tot behoudenisse deser Landen.

3. De welke, gelijk mede den Gouverneur, hun verbinden sullen, tot of aen de poincten hier na verklaert, en specialijk tot d'onderhoudinge van alle en elke Privilegien, Rechten, Gewoonten en Costumen des lands, om die weder op te richten, restabilieren, wachten en onderhouden onverbrekelijk so wel de generale als particuliere.

4. Item, dat hy 't Land sal gouverneren met eenen Rade van State, en nominatie van de Generale Staten, d'welk sullen wesen ingeboorne van den Lande, daer toe bequaem en gequalificeert, getrouwe en goede Patriotten, niet wesende ambitieus of gierig, en boven al niet hebbende deelachtig geweest in de voorgaende partialiteit en troublen, geleerde en geexperimenteerde, so wel in 't feit der Politie, als der Oorlogen.

5. En alle saken die gestelt sullen zyn ter deliberatie van den voorschreven Rade, sullen gesloten, geresolveert en gedecreteert worden, by meesten gevolge van opinien of stemmen van den selven Rade, sonder dat de voorseide Gouverneur hem sal mogen behelpen met eenigen achter of secreten Rade.

6. En indien men bevind eenige van de voorsz Rade of andere, hebbende officien, staende ter dispositie

van den Conink, hun te dragen in hun officien anders dan 't betaemt, dat, ten verſoeke van de Generale Staten, met kenniſſe van ſaken, daer in wettelijk ſal voorſien werden.

7. De proviſie van de officien die den Conink altijds hebben toegekomen, ſullen by den Conink blijven, welverſtaende nochtans datmen den Conink ſal bidden dat hem believe te verſorgen bequame en gequalificeerde perſonen, volgende het vierde voorgaende articul. Remitterende alle andere Remonſtrantien, beroerende de voorſz Staten en officien, totte toekomende vergaderinge van de Staten Generael volgende de Pacificatie van Gent.

8. Dat de voorſz Gouverneur en Raden niet gewichtig en ſullen doen nochte uitrichten, de generaliteit aengaende of betreffende: namentlijk beden, en lichtinge van gelde, brekinge van vrede of oorloge, aliantien, confederatien met uitheemſe Princen of volkeren, of andere diergelijke, ſonder conſent van de Staten Generael: ja en ſal ook niet mogen maken eenige Placcaten of Ordonnantien (inbrengende eenige nieuwe gewoonten en gebruiken) ſonder daer op te hebben het advijs en goeddunken van de Staten Gene-
(Fol. 8.) rael daer op wettelijk vergadert, reſpectivelijk in elke Provincie, na 't gebruik der ſelver, ſelfs van de Staten Generael, iſt nodig.

9. Dat hy alle brieven die hy ontfangen ſal, eenigſins den ſtaet des Lands betreffende, gehouden ſal weſen den Raed deelachtig te maken of te communiceren, om by ſtemmen of opinien daer op te worden geadviſeert en gereſolveert na behoren.

10 Dat in den voorſz Rade, niet en ſal gehandelt worden, ten zy dat de meeſtendeel van den Rade daer tegenwoordig zijn.

11. Dat alle de acten en depeſchen in den Rade gedaen, geparaphreert ſullen werden by een van de Raedsheeren.

12. Dat den voorſz Gouverneur, volgende de pacificatie van Gent, en eeuwig edict, wederom oprechten ſal alle en elke Privilegien, Uſantien en Coſtumen, diemen ſal konnen bewijſen gevioleert en gebroken geweeſt, of by kracht en geweld afgeſchaft of te niet gedaen te zijn.

13. Dat de Staten vergadert ſullen blijven, ſo lange het hen goeddunken en van node weſen ſal, tot beleidinge van de ſaken van den Lande, en dat de voornoemde Staten Generael ſullen mogen t'ſamen komen en vergaderen t'elken reiſe en ſtonden alſt hen believen ſal.

14. En dat ten verſoeke van eenige Provincien of Landen, om eenige ſaken van gewichte aldaer voorvallende, om de welke men ſoude moeten generalijk of in 't gemeen vergaderen, de andere Provincien ſullen mogen, ja ſelfs moeten vergaderen, ſonder daer op te verwachten vorder bevel, conſent of verlof van den voorſz Gouverneur.

15. Van gelijken de Staten particulier van elke Provincie, ſullen mogen vergaderen, t'allen tijden en ſo dik en menigmael alſt hen believen ſal

16. Dat de pacificatie van Gent ſal onderhouden en gemainteneert werden in alle en elke poincten en articulen, ſonder die te mogen breken noch violeren, onder wat ſchijn of pretext het zy.

17. Dat de Gouverneur ſijn ordinaris guarde ot bewaringe ſal hebben van Archiers en Hellebaerdiers, van Nederlanders, gelijk gehad hebben andere Princen van den bloede Gouverneurs deſer Nederlanden, en willende de ſelve om eenige extraordinaris oorſake vermeerderen, ſal 't ſelve moeten geſchieden by goeddunken en advijs van de voorſz Staten:

18. Dat de Gouverneur en die van ſijnen Rade, by adviſe van de voorſz Staten ſullen ſtellen, den Generael van den leger, of 't Hooft van den volke van oorloge, ſo ter zee als te lande, Admirael of Generael van de ruiterye, Maerſchalk van den legere, Colonellen en diergelijke Ampten en Staten van importantie.

19. Dat hy geen extraordinaris volk van oorloge, te voet of te paerde en ſal mogen lichten of aennemen, ten zy by bewillinge van de Staten, en geen ſteden met garniſoen belaſten dan met advijs van de Staten, en ſonder daer op gehoort te hebben de ſteden daermen de garniſoenen ſoude willen leggen, navolgende de Privilegien van den ſelven ſteden, ten ware om hoogdringende en openbare nood.

20. Dat hy geen Gouverneur ſtellen en ſal over eenige Provincie, ſonder raed, advijs en conſent van de ſelve Provincie, en byſonder dat indien eenigſins mogelijk zy, ſulk een Gouverneur ſijn reſidentie houden ſal in de ſelve Provincie, en aldaer gegoed en geerft weſende, of dat hy ten minſten de Provincie aengenaem zy.

21. Dat hy in tijde en ſaken van oorloge, alle gewichtige ſaken handelen en uitrechten ſal met den voorſchreven Raed van State, daer toe of over geroepen den Raed van oorlog of krijgsraed, welken raed van oorlog ſal opgerecht of geſtelt worden van perſonen den Generalen Staten aengenaem weſende.

22. Dat alle de penningen van de Staten komende, ſullen geadminiſtreert worden by 't beleiden van de voorſchreven Staten, of by den genen die zy daer toe ordineren ſullen, latende de domeinen en finantien des Coninx bedienen, gelijk tot noch toe is geſchied, om niet te begaen tegens de autoriteit des Coninx, en ſo bevonden word dat anders betaemt, ſal mogen vertoont werden, ſo wel tegenwoordelijk, als op de vergaderinge der Staten, als in de pacificatie van Gent.

23 Dat de Staten ſullen mogen aenvaerden de offeren en preſentatien gedaen by den naburigen Coningen en Princen of aenleggende Provincien en ſteden, indien des nood zy, byſonder ſomen den Staten oorlog aendoet, en 't gene de welk zy alrede aengevoert hebben of aenvaerden ſullen, ſal bondig blijven, en de Gouverneur voor goed vinden, en voor ſulx 't ſelve onderhouden en handhaven.

24. Datmen tegen de gene die de wapenen hebben aengenomen tegen de Staten, en den Vaderlande, en die de zijde van Don Ian gevolgt hebben, ten tijde van deſe leſte troubelen, procederen ſal by wegen van rechte: ſonder dat den voortgank en executie van dien belet of opgehouden worde, op dat nu voortaen niemand en zy, die hem vervordere te turberen de gemeine ruſte en welvaert, behalven en uitgeſcheiden de gene die verſocht hebben wederom te keren, of die bewaerheden konnen dat zy by den voorſeiden Don Ian miſleid, of tegen haren wille weg geleid zijn, van welke onſchulden of excuſatien de kenniſſe ſal ſtaen ot competeren de voorſeide Staten Generael, mits datſe ſullen moeten wederkeren binnen den tijde by de Staten Generael daer toe te ſtellen of prefigeren.

25. Dat de kaſtelen als noch niet afgebroken en nochtans geconſenteert zijnde afgebroken te worden, ſullen metter daed worden gedeſmanteleert, of afgeworpen ſonder eenig tegenſeggen, en aengaende de ander kaſtelen of ſoldaten, daer van men beſorgt of bevreeſt mogte werden, te dienen totte verdruckinge van de Landen, ſal daer af geordineert werden met advijſe van de Generale Staten, achtervolgende de pacificatie van Gent.

26. En generalijk en ſal geen onderſoek gedaen werden of vermaen geſchieden van eenige voorledene ſaken, of eenige in de laetſte troublen geſchied, of toegekomen, maer ſullen begrepen zijn en blijven, onder de generale vergetinge van de pacificatie van Gent, uitgenomen die vervat zijn in 't 25 articul.

27. En ſal ſijne Hoogheid voor aengenaem hebben en handhaven, als wel gedaen, ſonder daer tegens te komen in eenigerley wijſe of manieren, alle 't gene by de Generale Staten is gedaen, geordonneert of gedecreteert geweeſt, ſedert den vertrecke van den voorſeiden Heere Don Ian op 't kaſteel van Namen, en ſalmen den Conink bidden dat hem believe deſgelijken te doen.

28. Sal ook de Heere Aerts-hertog alle naerſtigheid doen by ſijne Keiſerlijke Majeſteit, de Keurvorſten en andere Potentaten van den heiligen Rijke, dat zy

by

by den Conink onſen ſouverainen Heere, beſorgen door alle andere middelen het haeſtig vertrek des voorſchreven Heere Don Johan van Ooſtenrijk en alle andere van ſijne ſuite en aenkleven van dien, om meerder geruſtigheid deſer Landen, vereeninginge en wederleveringe der ſteden en plaetſen, die de voorſz Heere Don Johan tegenwoordelijk houd, gemerkt ſelfs dat dit Land metter Graefſchap van Bourgoingien een cirkel maken des Heiligen Rijx, en datſe ſtaen onder de beſchuttinge van ſijne Keiſerlijke Majeſteit, als mede des Rijx.

29. Daer en boven en ſal ſijne Hoogheid, binnen den tijd dat hy ſal weſen in 't gouvernement generael, niemand nemen in ſijnen dienſt, ſy en zijn ingeboren van deſen Lande, behalven de gene die hy tegenwoordelijk met hem heeft gebracht, of die by commiſſie van de Staten (indien ſy vreemdelingen zijn) tot dienſte van ſijnen lijve ſullen worden toegelaten, de welke noch ook de gene die hy alrede by hem heeft, hen geenſins en ſullen onderwinden eenigerlei ſaken, rakende de affairen en ſaken van deſe Landen, noch ook na eenige proviſien van Officien, of andere ſaken ſtaen, betreffende de gemene ſaken of bedieninge van ſijn gouvernement of regeringe.

30. En ingevalle, dat de voorſz Aerts-hertog, na dat hy het gouvernement ſal aengenomen hebben, onder de voorſz conditien, quame eenige der ſelver te breken; de Staten proteſteren van alrede, dat hun geoorloft ſal zijn, na vermaninge, en dat hy niet en ſoude willen verbeteren de inbrake, de wapenen te nemen, om hen wettige beſcherminge, tegen de voorſz Heere Eerts-hertog, of andere.

Gedaen en gearreſteert by mijn Heeren de Staten Generael, tot Bruſſel den 8 Decembris anno 1577. my preſent, onderſtond door expreſſe ordonnantie van de voorſchreven Heeren Staten Generael, en was ondertekent,

CORNELIUS WELEMANS.

EN dewijle de Prince van Orangien was verkoſen tot particulier Gouverneur en Ruwaert van Brabant / ſo iſſer queſtie gemoveert / nademael den Gouverneur Generael gemeenlijk ook placht te weſen Gouverneur particulier van Brabant / of de voornoemde Heere Prince van Orangien / ſoude werden gecontinueert int particulier gouvernement van Brabant / daer op eindelijk by meerderheid van ſtemmen beſloten is dat hy ſoude gecontinueert worden in het particulier gouvernement van Brabant / ter tijd toe de ſaken des Lands bevrediget ſouden zijn / en dat by den Staten Generael te vergaderen / volgende de vredehandel van Gent / op den ſtaet van den Lande ſoude geſtelt weſen alſulken orde alſt betaemt / en dat op de ſelve conditien van de acte van den 22 Octobris / 1577. belangende de beloften van ſijne Excellentie daer in begrepen / en boven dien dat hy ſoude weſen onderworpen den Gouverneur Generael / ſo vele belangt 't voorſchreven gouvernement van Brabant / gelijk andere particuliere Gouverneurs van andere Provincien / en dat ook de Staten Generael verſoeken ſullen aen ſijne Hoogheid / dat hy gemerkt ſijne jonkheid / den voorſchreven Prince van Orangien wil kieſen voor ſijne Luitenant Generael; gereſolveert den 8 January 1578.

Don Johan en ruſte middelretijd niet / maer dede aen allen zijden ſijn beſt / ſo om twiſt en tweedracht te maken onder de grote Heeren / als onder de Provincien en Steden / de ſommige ſeer flatterende en ſoetende te corrumperen / en d'andere ſwaerlijk dreigende met des Conincx macht / hy ſchreef dan aen d'een en dan aen d'andere / om hen te brengen en te bewegen tot ſijn voornemen / vergaderende middelretijd ſijne macht en heyrkracht / en alſo hy / als ook de Heere van Hierges / onder andere geſchreven hadden aen die van Maeſtricht / ſo hebben de ſelve gedeputeert Meeſter Nicolaes van Halen Nederaed / en Meeſter Johan in de Hage Secretaris der ſelver ſtede om te reiſen na Bruſſel aen de Staten Generael / om de ſelve brieven te vertonen / en te verſoeken eenige ruiteren tot hare defenſie in hare ſtad te hebben / mitſgaders ook proviſie van buskruit en eenige andere poincten. De Staten Generael 't ſelve verſtaen hebbende en gehoort het verſoek van die van Maeſtricht / hebben hare Gedeputeerde ſchriftelijk affcheid gegeven / verklarende ontfangen te hebben door hare voorſchreven Gedeputeerde hare brieven / neffens die van Don Jan en de Heere van Hierges / en datſe die geviſiteert hadden / en uit de hare hadden verſtaen de goede affectie en getrouwigheid / die ſy totten gemenen Vaderlande / en totten welvaren harer ſtede waren dragende / en de goede genegentheid die ſy hadden om de gemene ſake by te ſtaen / met alle middelen / waer aen ſy een goed genoegen hadden genomen / die ſy t'allen tijden bereid ſouden zijn te erkennen / en dewijle ſy eenige poincten van haer (de Generale Staten) tot onderſtand van hare ſtede waren verſoekende / hadden ſy niet konnen onderlaten ook hare goede genegentheid / die ſy tot hare welvaert droegen / te vertonen / eerſt op haer verſoek beroerende den Wachtmeeſter en de 200 peerden onder Zwertſenburg / dieſe in plaetſe van voetknechten in hare ſtede begeerden / hadden ſy aen den wel-geboornen Heere de Graave van Lalaing / Overſte Veltheer van haren leger / mitſgaders den krijgs-raed geſchreven / om daer op gehoort haer advijs daer in te ordonneren tot haer genoegen / ſo ſy ſouden bevinden oorbaer te zijn.

Marginal: Wat de Staten Generael die van Maſtricht voor antwoorde hebben gegeven.

En beroerende de Geeſtelijkheid / hadden ſy goed gevonden dat de ſelve haer ſouden bystaen in deſe jegenwoordige noodſakelijkheid in 't fortificeren van hare ſtede / en in de wacht te houden / met behoorlijke contributie / die ſy ſulx ordonneerden en belaſten te doen ſonder eenig dilay of vertrek. Gelijk ſy van gelijken om hun eed te ververſchen haer met alle trouwigheid de ſtede te helpen bewaren en beſchermen / daer toe hadden geordineert en gecommitteert den Bannerheer van Merode / de Deken of in ſijn abſentie die van den Capittele / mette twe Burgemeeſters of d'oudſte van de wet van hare ſtede / om den eed van getrouwigheid voor beide Princen en het welbaren harer ſtede en den gemenen Vaderlande te ontfangen / als dat naer recht en alle billikheid behoorde.

Aengaende de proviſie van poeder by haer verſocht / ſeggen ſy ſo veel te doen te hebben met poeder in 't leger te ſenden en te beſtellen / dat ſy daer in voor die tijd niet en wiſten te doen en te wege te brengen / niet te min om hare goede genegentheid te betonen / hadden haer wel willen laten weten dat ſy ſelver proviſie ſouden doen van dertig tonnen poeders / daer van ſy haer ſouden indemneren / en haer ſullen laten goede betalinge neffens haer verſtrecken / mits hen-luiden deſen vertonende.

Aengaende datſe ſchreven dat Don Jan hem ſeer ſterk maekte en hen-luiden was dreigende / en dat hy aen de Magiſtraten en andere burgeren ſchrijft / menende hen te corrumperen / begeerden ſy / datſe deſen aengaende tot haerder alder welbaren goede correſpondentie met haer wilden houden / en indien eenige brieven van Don Jan en ſijne aenhangeren / aen hare Magiſtraet of jemand anders particulier in hare ſtede mochten worden geſchreven / begeerden ſy dat men hen-luiden ſoude adverteren en de brieven hen-luiden overſenden / ſonder daer op te antwoorden / en voorts op alle ſecrete intelligentien goede toeſicht hebben / alſo ſy onlanx vernomen hadden dat de Baenreheere van Hierges hem hadde luiden laten / datter wel 600 in haer ſtede ſouden zijn tot ſijner hand / datſe hen ſullis en andere diergelijke wat daer van ſoude mogen zijn / wilden laten weten / om by haer daer in tot hare ſtad en den gemenen welbaren voorſien te mogen worden / als ſy bevinden ſouden te behoren / waer aen geſchieden ſoude hare eindelijke meninge: deſen brief was gedateert den 3 January / anno 1578.

De Prior van de Conventen van den Predicaren

oꝛdꝛe tot Antwerpen hadde/ in Novembꝛi/ 1577. alle de beste oꝛnamenten van den Convente / met alle der selver bꝛieven by den anderen gepakt in twe kofferen/ en de selve gesonden op 's Hertogenbosschе / aen de Pꝛioꝛ van den Convente van de Pꝛedicaren aldaer/ ten einde om de selve kofferen voꝛts te bestellen op Nimmegen in den Pꝛedicaren Convente aldaer / van daer de selve kofferen voꝛts souden bestelt woꝛden in een schip tot Colen om aldaer bewaert te werden / de Pꝛioꝛ en Pꝛocuratoꝛ tot 's Hertogenbosch hadden van gelijken daer by gevoegt in een ander koffer hare beste Oꝛnamenten en alle de bꝛieven van den selven Convente ten selven einde / en de selve gedaen hebbende in een schip / so was 't selve ter ooren / en ter kennisse gekomen van de jonge Schutters van 's Hertogenbosschе / dese hebben metten anderen daer op toegeleid datse de voꝛnoemde dꝛie kofferen uitten schepen gehaelt hebben/sustinerende datse de selve hadden willen met meer ander gelds senden na Don Johan om daer mede krijgsvolk tegen dese Landen aen te nemen en te onderhouden / seggende; men most wel toesien / want de Geestelijke sonden Don Jan silver / goud en geld toe / om dese Landen te onderdꝛucken / en dese jonge Schutters meenden sy hadden dit als goede buit gekregen / sy wilden 't behouden / sulx dat de voꝛsz Pꝛioꝛs van de voꝛnoemde Conventen genootsaekt zijn gewoꝛden by requeste aen den Gedeputeerden van de Staten Generael / de saeke te remonstreren en te kennen te geven / tot haren schoonsten / seggende hoe datse gesien hadden dat verscheiden Coopluiden binnen Antwerpen hen goeden verstaken en verboerden in andere plaetsen / daer doꝛ sy luiden uit verbaernisse de voꝛsz hare beste Oꝛnamenten van goud en silver gepakt hadden / neffens alle des Convents bꝛieven/ om de selve in eenige van haer-luider Conventen/ daer sy meenden die best versekert te sullen wesen / bewaert te wesen/ sonder eenige andere meninge in desen gehad te hebben/ 't welk daer uit klaerlijk konde blijken datse ook alle hare bꝛieven mede gesonden hadden/ daer mede de voꝛsz Don Jan klein pꝛofijt soude konnen doen/ versochten daerom ootmoedelijk / dat de Heeren Staten Generael geliefden daer in sulke oꝛdꝛe te stellen/ dat hen hare koffers mette Oꝛnamenten en bꝛieven voꝛnoemt mochten werden gerestitueert / en hen-luider vergunt de voꝛsz kofferen metten Oꝛnamenten/ bꝛieven en papieren te mogen versenden in eenige van hare Conventen / daer 't hen best geraden soude dunden / pꝛesenterende in tijden en wijlen certificatien te bꝛengen met insertie van der plaetsen daer sy de selve koffers mette Oꝛnamenten en bꝛieven souden hebben gebꝛacht en gelaten / op welk versoek de Heeren Staten voꝛsz verklaert hebben dat in consideratie van de lasteringe en achterdeel / die by diergelijke manieren van doen de Geestelijke personen en der gemeinder saken van den Vaderlande mochte geschieden / als of men die van den Geestelijken state oꝛsake gave sulke verbaernisse aen te nemen / contrarie de pacificatie van Gent / datse daerom oꝛdineren dat de voꝛsz kofferen metten Oꝛnamenten en bꝛieven daer in wesende/ kosteloos en schadeloos souden werden gerestitueert/ en de gene die tot Antwerpen toe komen getransposteert werden inden Convente aldaer/ en d'andere inden Convente van 's Hertogenbosch/ sonder de selve elders binnens of buttens Lands te mogen vervoeren.

De Pꝛedicaren van Antwerpen en van 's Hertogenbosch vluchten hare uytkelijke Oꝛnamenten en bꝛieven.

De jonge schutters van 's Hertogenbosch nemen de gevluchte goeden van de Pꝛedicaren.

De Staten Generael ontslaen de voꝛsz gevluchte goederen der Pꝛedicaren/ mits datse weder sulken gebꝛacht werden in de respective Conventen.

(Fol. 10.) Des Eerts-Hertoge Mathios triumphante inkomste tot Bꝛassel.

WY willen nu wederom komen tot den Eertshertog Matthias / als nu alle saken gepꝛepareert waren / die tot zijn onthalinge nodig waren / so is hy vergeselschapt zijnde metten Pꝛince van Orangien/ de Grave van Swertsenburg Ambassadeur van den Keiser / als doe alhier gekomen / van wiens last wy ter gelegender tijd spꝛeken sullen. Item Grave Jan van Nassau / bꝛoeder des Pꝛincen van Orangien / de Pꝛince van Chimay / den Jongen Grave van den Berg / de Baron van Liedekerke / de Senechael van Henegouwen / de Heere van Bours / Capitein van de Archiers van sijn Doꝛluchtigheid/ de Heer van Coppeny Capitein van sijne Hellebaerdiers/ de Heere van Gyberchy / Heer Jasper van Dauwits Heere van Jandoꝛf / de Heere van Halders/ mitsgaders noch de Heeren van Pontecy / Bachay / Gꝛeumbel / Hest / Bꝛecht en meer andere / uit Antwerpen na Bꝛussel gereist. Ontrent een halve mijl van de Stad zijn hem tegen gekomen / de Hertog van Aerschot / de Marquis van Havre / de Graven van Egmont en Bossu/ de Heere van Berselе Marquis van Bergen / de Heere van Houtkerke / Hèze / Willerval / Frezijn / diverse Heeren van de Staten Generael / Secreten Raed/ Finantie en Rekenkamer / en meer andere so van de seven geslachten van Bꝛussel/ mitsgaders van de Magistraet der Stad en meer anderen in groten getale/ behalven wel 3000 burgers wel en cierlijk gewapent en opgepꝛonkt / en is also seer triumphantelijk binnen Bꝛussel gekomen / den 18 January / wesende eenen seer schonen en klaren dag / alwaer seer vele antijkse Pooꝛten / Arken triumphael en triumphante Toneelen/ Personagien en vertoningen t'sijner eeren gemaekt gesien werden / de straten daer hy doꝛ reed waren vol volx / de vensteren lagen vol joffrouwen / jonge dochters en andere sulx dat het wonder was / en werd also beleid op het Coninklijke Paleis / al waer hy van de Staten Generael met een schone congratulatie welkom geheten werd / daer op hy ook met een minlijk wesen geantwoꝛd heeft: sulx alles in 't lange beschꝛeven is doꝛ Meester Jan Baptista Houwaert / Conselier en Meester van de Rekeninge des Coninx in Bꝛaband.

Twe dagen na d'inkomste van zijn Doꝛluchtigheid / waren de Staten Generael vergadert op het Stadhuis aldaer / en sonden sekere Gedeputeerde om den Pꝛince van Orangien/ om den eed te komen doen/ als Goubꝛerneur particulier van Bꝛaband / daer hy toe verkoren was / gelijk wy verhaelt hebben / gekomen zijnde heeft hy den navolgenden eed gedaen in pꝛesentie van de Generale Staten / in handen van den Cancelier van Bꝛaband.

Eed den Pꝛince van Orangien gedaen als Goubꝛerneur particulier van Bꝛaband.

IK Wilhelm van Nassau Prince van Orangien, Grave van Nassau, Catzenellebogen, Dietz, Vyanden, Tornnere, Charny, Baenderheere van Breda, Diest, Grimbergen, Harlay, Noseroy, Chasteau, Belyn, &c. Borggrave van Antwerpen en van Besançon, als Stadhouder, Gouverneur en Capitein particulier van den Lande en Hertogdomme van Braband, Gelove en swere, op het heilige Euangelie Gods, dat ik sal onderhouden en doen onderhouden, d'inhouden van de blijde inkomste ons Heeren des Conincx, als Hertog van Braband, Limborg, en van den Lande van Overmase, van poincte te poincte, voor so veel in my is, en my die concerneren en aengaen mach, en insgelijk my te reguleren na de pacificatie van Gent, en sonderlinge na den vierden articul van der selver, en by mijn declaratie schriftelijk gedaen en ondertekent voor mijn komste binnen der stad van Brussel uit Holland, beginnende, *Monseigneur le Prince d'Oranges ayant ouy & bien entendis, &c.* en daer af 't leste articul begint, *Qu'ils le trouveront aussi fidel patriot amy & serviteur qu'ils puissent avoir*: en dat ik dien achtervolgende niet en sal gedogen, dat eenig attentaet of schandael sal gedaen werden jegens de gemene ruste, en besonder tegens de Roomse Catholijke Religie, en exercitie van de selve. Also moet my God helpen.

Ten selven dage tusschen tien en elf uren voꝛ noene / so zijn de goede mannen van de vijf Gilden / in goede oꝛdonnantie statelijk toegerust / en gewapent/ vijf dik gegaen na het Paleis / om den voꝛsz Eerts-Hertog en den Pꝛince van Orangien (die by den Eerts-Hertog was) te halen en convoyeren tot opte merkt/ die daer toe seer statelijk en cieratelijk was toegemaekt / op de merkt gekomen zijnde / zijnse van hare peerden gestegen en op 't Stedehuis gegaen / daer sy van de Staten Generael minlijk ontfangen werden / en zijn so t'samentlijk gegaen op de grote Paepe/ die seer cieratelijken toegemaekt en verciert was: Als doen heeft de Griffier van de Staten Generael/

ten

ten aenhoren en aenſien van eenen jegelijken / openbaerlijken geleſen de articulen daer op d'Eerts-hertog voor Gouverneur Generael wierde ontfangen / en voorts heeft hy deſen eed geſworen.

Eed gedaen by den Eertshertog Mathias als Gouverneur Generael.

IK Mathias by der gratie Gods Eertz-Hertog van Ooſtenrijk, Hertog van Borgoingien, Stiermark, Carinthen, Carniole, &c. Graef van Habsburg en Tyrol, &c. der Catholijke Coninklijke Majeſt. Gouverneur en Capitein Generael van deſe ſijne Nederlanden, belove en ſwere in Princelijker trouwe en woorden, by deſe heilige Euangelien Godes, u luiden, Prelaten, en den gehelen Geeſtelijken ſtaet, met ook den Princen, Edelen, als Magiſtraten, Gedeputeerden van Provincien, als Steden, die de Generale Staten deſer Nederlanden maken en repreſenteren, als ook den anderen Staten of Leden van Steden, Sloten, Dorpen, Caſſelryen, als Gemeinten, en haer-luider inwoonderen generalijk en beſondere; dat ſo lange ik in dien ſtaet van den Majeſteits Stadhouderſchap als regeringe deſer Nederlanden ſal weſen, ik 't ſelve ſal trouwelijk bewaren en gade ſlaen en doen bewaren, ſo veel in my ſal weſen, alle en jegelijke privilegien, gewoonten, Rechten en Immuniteiten alle der ſelver Provincien, Steden, Sloten, Caſſelryen, als Gemeinten der Nederlanden particulier als univerſel, voorts alle 't gene dat in 't geſchrifte my overgegeven en by my geapprobeert en by mijnder hand t'Antwerpen den 17 der maend Decembris leſt geleden getekent en my nu weder in 't latijn getranſlateert voorgeleſen en by my getekent inhouden, noch om gener reden of pretext daer jegen te komen directelijk, noch indirectelijk, alle exceptien naer gelaten, of welke exceptie of excuſatie ik renuncere in aller beſter en krachtelijker maniere als ik mach, ook of my de ſelfde exceptien hier ordentelijk waren voorgeſtelt en expreſſelijk geinſereert. So moet my God helpen en alle ſijne Heiligen.

De welk gedaen zijnde hebben de goede mannen van de vijf Gilden / die in ſlagoorden op de merkt ſtonden / met alle hun roers en muſquetten los geſchoten.

Als nu dit gerucht wat geſtilt was / ſo heeft d'Eerts-hertog den Prince van Orangien verſocht / dat hem ſoude gelieven te aenbaerden den laſt van 't Stadhouderſchap of Luitenantſchap Generael van ſijne Doorluchtigheid / en na hy 't ſelve geaccepteert hadde / heeft hy gedaen en geſworen deſen navolgenden eed.

Eed den Prince van Oranien als Luitenant Generael van den Eertshertog Mathias.

IK Willem Prince van Orangien Grave van Naſſau Catzenelleboge, &c. In den name der Catholijke Coninklijke Majeſteit Overſte en Gouverneur van Braband, Holland, Zeeland en Sticht van Utrecht, belove en ſwere op trouwe en Princelijk woord, als Stadhouder en de ſaken doende van den doorluchtigen Prince Mathias Eerts-hertog van Ooſtenrijk, als des Catholijken Coninks Stadhouder en Gouverneur en Capitein Generael in deſe ſijne Nederlanden, u lieder Overſte of Prelaten en alle Geeſtelijke perſonen, als ook Princen, Edelen, Magiſtraten, Gedeputeerde van Provincien en Steden die repreſenteren de Staten der ganſcher Nederlanden, ook d'andere Staten of Leden van Steden, Sloten, Dorpen of Caſtelanien en haer-luider gemeinten en ingeſetenen, te ſamen en beſondere, dat ſo lange ik d'officie van Stadhouderſchap ſal exerceren, ik het ſelve ſal obſerveren trouwelijk en neerſtelijk voor ſo veel in my is, en doen onderhouden allen en jegelijke Privilegien, Coſtumen, Rechten, en Immuniteiten van alle Provintien, Steden, Sloten, of Caſtelen, Dorpen, Caſteleinien als gemeinte deſer Nederlanden ſo particulier als univerſele, wijders alle die by ſchrifte my gegeven nu openbaer geleſen en by de Eerts-Hertog geapprobeert, ondertekent en beſworen vervatet zijn, noch om genige reden of pretext daer tegen te komen directelijk of indirectelijk, en alle exceptien en excuſatien na gelaten daer af ik renuncere in alder beſter maniere of forme als ik vermach, ook of ſchoon alle de exceptien punctuelijk hier waren expreſſelijk geſpecificeert of getelt; So moet my God helpen, &c.

DEn 21 January / hebben de Staten Generael op het Stadhuis een heerlijke en magnifijke maeltijd gehouden / daer de Eertshertog en Prince van Orangien ter maeltijd genood / daer zy uitermaten hoſtelijk van ſpijſe en dranck gedient waren / en was het Banket boven der maten hoſtelijk en uitnemende / boven de tafel hinck een Epigramma in compertemente / daer in geſchreven ſtond aldus:

Waer wijſheid en eendracht 't Land heeft omvaen:
Daer moet haet, nijt, en diſcoort 't ondergaen.

Wy willenſe hier nu metten anderen laten vrolijk zijn en malkanderen eenen goeden dronk laten toebrengen / en wy willen eens voorts gaen onderſoecken wat Don Jan van Ooſtenrijk / die nu al voor vpand verklaert was (gelijk wy in 't voorgaende boeck verhaelt hebben) heeft voor de hand genomen / na dat wy hier eerſt ſullen verhaelt hebben den eed die de Staten Generael des daegs daer na arreſteerden en reſolveerden om gedaen te werden by elk van de Heeren van den Rade van State / de forme van den ſelven eed was aldus:

Forme van den eed / die de Heeren van den Raed van State van ſijne Majeſteit doen ſoude.

IK N. in qualiteit van Raed van State van ſijne Catholijke Majeſteit over de Nederlanden en ſijne Generale Staten, belove en ſwere op de heilige Euangelien Gods, te zijn en blijven getrou den Conink onſen Heere, als Prince en Heere der voorſz Nederlanden, en ook aen de Staten Generael, en t'obſerveren en doen obſerveren voor ſo veel in my is punctuelijk alle en een yder Privilegien, oude Rechten, uſantien en coſtumen, der voorſz Landen, en Staten van de Prelaten en Geeſtelijk volk, Edele, Magiſtraten, Provintien, Steden, Vryheden, Caſtelen, Caſtelenyen, Dorpen en Gemeinten, en van alle den inwoonderen ſo wel in 't generael als particulier, ook de Pacificatie van Gent, en al 't gene begrepen is in ſeker geſchrifte van de conditien inhoudende 30 articulen by den Heere Eertshertog van Ooſtenrijk, als Luitenant, Gouverneur Generael der voorſz Landen in Antwerpen ondertekent, den 17 Decembri 1577. en by ſijne Hoogheid beſworen den 20 van deſe maend Januario in deſen jare 1578. ſonder daer tegen te komen of te laten komen in eeniger manieren, niet tegenſtaende dat de voorſz Privilegien, oude Rechten, uſantien en coſtumen, en voorſz articulen van 't geſchrifte my niet en ſijn particulierlijk of ſpecifikelijk, verklaert en getoont, daer van en van alle andere exceptien en excuſatien ik renunciere of verſake mits deſen, als of die geheel alhier van woorde tot woorde ware geparticulariſeert. Belovende en ſwerende my ook te ſullen reguleren en beleiden volgens de inſtructie die ſal gemaekt en gegeven werden, voor den voorſz Raed, ſecreet te houden alle 't gene in den voorſz Rade ſal gehandelt en gereſolveert worden, te ſullen doen goede korte en trouwe expeditie aen yder die 't begeren en vervolgen ſal, ſo wel arme als rijke, ſonder eenig reſpect van perſonen, en boven dien my te dragen in mijn voorſz officie van Raedsheerſchap, als een goed geheel getrou Raedsheer van State behoort en toeſtaet, en my te contenteren met het tractement dat my ſal toegevoegt zijn, ſonder by my aen te nemen of t'ontfangen van yemand anders eenige gaven, gratuiteiten, dienſten of weldaden, hoedanig die weſen mogen, alſo moet my God helpen.

DOn Jan van Ooſtenrijk / niet tegenſtaende hy ſo lange hem eenigſins mogelijk was / met alle geveinſtheid om hadde gegaen / alle ſijne daden interpreterende en uitleggende als of hy nooit anders en hadde geſocht dan alleen de ruſte en vrede van de Nederlanden / en het welvaren van alle de ingeſetenen van dien / en dat hy niet en pretendeerde van de Staten dan alleen de onderhoudinge van de Roomſe Ca-

tholijke Religie / en de gehoorsaemheid diemen den Koninck schuldig is / menende of soekende de Staten daer door in slaep te wiegen / dat sy haer met geen oorlogsvolk en souden voorsien / 't welk hy daer en tusschen dede / en kost nochtans niet langer beinsen dien bedrieglijken sinne die hy hadde om de Staten Generael de oorloge aen te doen / als hy verstond dat sy luiden den Prince van Orangien tot Brussel hadden ontboden / want doe meende hy te borsten van quaedheid / kennende den Prince voor sulken wijsen / kloeken / ervaren en voorsichtigen Heere / die de wereld wel hadde door gesien / dat hy hem daer ook niet voor en soude konnen so bedekt houden / of de selve en soude sijne listen en lose treken wel gewaer werden en de selve ontdecken. Maer als hy nu verstond dat de Staten ook daer en boven hadden aengenomen den Eerts-hertog Mathias tot Gouverneur generael in sijn plaetse / doe konde hy hem niet langer beinsen / 't welk hy ook wel liet blijken / als de Coninginne van Engeland aen hem sont den Heere Leiton Gouverneur van de Eyland van Gernsie / Ambassadeur van de selve Coninginne / de welke komende tot Luxenborg om sijnen last aen Don Jan te ontdecken / en heeft hy de selve aldaer gene audientie willen geven / maer hadde moeten reisen tot Marche in Famine / daer hy den 23 January hem audientie verleende / en hy ontdeckende den last die hy hadde van de Coninginne sijn Meestresse / versocht aen hem dat hy soude willen toelaten stilstand van wapenen voor eenigen tijd / en dat hy de Staten Generael daer toe so goed soude spreken dat sy ter begeerte van de voornoemde Coninginne van gelijken doen souden / middeler wijle soude haer Coninglijke Majesteit poogen by alle middelen te stillen de tegenwoordige opgeresene troubelen van dese Nederlanden / en haer luiden te reconcilieren mette Catholijke Majesteit / aen den welken sy in Spangien gesonden hadde / ten sijne voorsz / haren anderen Ambassadeur over sekeren tijd geleden. Daerop Don Jan voor antwoord gaf / dat hy niet en mochte treden in communicatie van eenige appoinctementen / noch min bestand of stilstand van wapenen toelaten / en dat hy sijne saken niet langer konde uitstellen / als hebbende alle sijn geweld en volk gereed / aengesien hy commissie hadde van sijne Catholijke Majesteit henluiden (de Staten Generael) goede oorloge aen te doen / daer by voegende dat hy mette Engelse niet te doen en hadde / noch Francoisen noch metten Keiser / tegen den welken hy soude doen af komen den Turk in Hongarien / om hem te beletten secours te doen aen den Eertshertog sijnen Broeder / en hem te tracteren als alle andere van de Nederlanden / die hy soude komen besoeken binnen Brussel eer lange dagen / gebruikende grote dreigementen / en repeterende die vier of vijfmael tegen de inwoonderen of borgeren van Brussel / so verre de Staten voor eerst hunne wapenen niet neder en leiden / en hen en submitteerden sijnen goeden wille / gelijk de voorschreven Heere Leiton aen de Heeren Staten Generael komende / rapporteerde. Want Don Jan hadde alle sijn krijgsvolk vergadert in het Land van Luxenborg by Marche in Famine / al waer ook Alexander Farnese Prince van Parma / sone van de Hertoginne van Parma / die Gouvernante Generael over dese Nederlanden voor den Coninck was geweest / by hem gekomen is / mette oude Regimenten van de Spangiaerden en Italianen / met Commissie als Luitenant Generael van Don Jan over het gansche leger / den welken hy seer feestelijken wellekom heeft geheeten / ontfangende hem met groter blijschap en careste. Graef Carel van Mansfelt heeft ook aen Don Jan een groot deel Francoisen aengebracht over welke hy in Vranckrijk gecommandeert hadde / dan hy soude daer noch wel vele meer mede gebracht hebben / by aldien het door 't gebod van den Coninck / ten versoeke van de Staten Generael niet belet en verboden en ware geweest. De Bourgoingnons en Hoogduitse quamen ook vast aen / so dat het leger van Don Jan was van 4000 Spanjaerden te voet / en 2000 Spaense en Albanopse ruiteren / 4000 Francopsen te voet / en 5000 Franse ruiteren / 5000 Hoogduitsen / en 2800 Walen / en de regimenten van de Heeren van Hierges / Floyon en Graef van Megen diemen 4000 sterk hield te zijn / behalven de Hoogduitsen en andere die noch hier en daer in de steden die 't met hen hielden in garnisoen lagen / en dit waren meest alle oude en ervaren soldaten / daer over ook commandeerden kloeke en ervarene Obersten / die in de voorledene Nederlandse en andere oorlogen gedient hadden / sulx dat hy sterk was in zijnen leger / so ruiteren als voetvolk 22300 / daer mede hy uit het land van Luxenborg is gekomen in 't land van Namen. Den 25 January 1578. heeft hy in druk laten uitgaen in Francops / Hoogduits en Nederduits / sekere Declaratie van zijne meninge / so hy het selve intituleerde / welx inhoud hier volgt.

Don Jan en kan niet langer beinsen.

De Koninginne van Engeland send eenen Ambassadeur aen Don Jan / en aen de Staten generael.

Croise antwoorde van Don Jan aen de Ambassadeur van de Koninginne van Engeland.

De Prince van Parma komt by Don Jan met veel volk van Spanjaerden en Italianen.

Don Johan van Oostenrijk, Ridder des Gulden Vlies, Coninklijke Majesteits van Spangiens Stadhouder, Gouverneur en Capitein Generael over sijne Majesteits Nederlanden &c.

Declarate van Don Jan van Oostenrijk / waerom hy d'oorlog aenneemt tegen de Staten Generael.

HOe wel dat, nademael wy gekomen sijn binnen den Castele van Namen om onsen persoon te stellen in versekeringe tegen de eed-genoten, vy anden van de Catholijke Roomse Religie, en van den Conink mijn Heere en broeder, waerachtige verstoorders van de ruste en van den gemeinen peis, wy hebben verscheiden reisen door brieven geschreven so wel aen de Generale als aen de particuliere Staten, Steden, en andere, opentlijk verklaert de intentie van zijne Majesteit en onse niet anders te wesen, dan te mainteneren en te onderhouden de onderzaten in goede peis, stilte en gerustigheid, nooit van onsent wegen gegeven hebbende eenige oorsake hoe kleine die mocht wesen, tot de brekinge van de Pacificatie of bevredinge, waer door wy hoopten dat alle dingen souden komen tot ruste, door reden en niet door gewelt.

Nochtans aensiende dat dit is geweest tot noch toe van kleinen profijte, en dat ter saken van dien zijne Majesteit en wy zijn bedwongen geweest t'onsen groten leedwesen, de wapenen aen te nemen, en hebben niet willen, om 't goed herte welk wy tot desen lande dragen, laten noch dese reise, en voor 't gebruik der wapenen te doen de declaratie en publicatie van de navolgende poincten en articulen, te weten:

Don Jan verklaert dat hy / noch den Coninck niet en soecken de slavernye / vernielinge noch verderffenisse des lands.

Dat door desen weg sijne Majesteit en wy in zijnen naem niet en hebben gesocht noch niet en soeken de slavernye, vernielinge of verderffenisse des Lands, maer de bewaerenisse van dien, om wederom te brengen de rebelle en verdoolde op den rechten weg, en bystand te doen den goeden, voornemende twe dingen alleenlijk.

Maer de bewaernisse des selfs.

d'Eerste, te bewaren en te mainteneren de waerachtige oude Roomse Catholijke Religie, onder de welke sijn Conink en alle sijne onderzaten sijn geboren, en hebben hem ontfangen en gesworen Prince en Overste Heere.

Dat hy soekt te bewaren de oude Roomse Catholijke Religie.

d'Andere, om wederom op te richten de autoriteit van sijne Majesteit die sijne onderzaten hem schuldig sijn, de welke sommige ketters en oproerige beneersten door alle middelen hem te ontrecken, tegen alle rechten so wel geestelijke als wereltlijke.

En d'oprechtinge van d'autoriteit des Conincks onder sijn andere te pretenderen.

Mits welken, en voorseide twe poincten met der daed geexecuteert wesende en niet met de woorden, wy beloven dat hen lieden sullen ganschelijk gehouden en gemaintineert worden alle en hoedanige gewoonlijke Privilegien, Rechten, Usancien, oude Wetten, en Vryheden, en al wederom worden gesteld in de selve staet en forme van gouvernemente, alst is geweest ter tijd van wijlen onsterffelijker gedachtenissen Keiser Carel de vijfde mijnen Heere en Vader, welk wy ter goeder trouwen beloven te doen houden voor aengenaem, goed en van weerden door sijne Maj. indien sy 't begeren.

Waer-

Alle Landen/ Provincien/ Steden/ Castelen/ Vryheden/ Dorpen/ Gemeinten/ Abdyen en Collegien hen vergevende/ die sullen in genade ontfangen worden.

Waerom wy verklaert hebben en verklaren door desen: dat alle de gene die hen sullen veerdiglijk willen overgeven, 't sy in 't generael, als Landen, Provincien, Steden, Castelen, Vryheden, Dorpen, Gemeinten, Abdyen, en Collegien: of ook in 't particulier, van wat staet of conditie dat sy mogen wesen sonder uitneminge van personen, sullen ontfangen worden in gratie, genade en bermhertigheid van sijne Maj. en onthaelt in alle soetigheid, vergetende alle 't verleden.

Sullen genieten haer goederen en Staten als te voren.

Sullen ook genieten haerlieder goeden en Staten als te voren: indien sy verlaten de partye van de wederspannige, en aenhangen dier van sijne Majesteit en onse, als sijnen Luitenant, Gouverneur en Capitein Generael der voorseider landen, wettelijk ingesteld door sijne Maj. gesworen en ontfangen.

Alle soldaten by en overkomende/ sullen van hem wel onthaelt en getracteert werden.

En aengaende de krijgsluiden van wat natie dat die ook mogen wesen, de selve moeten aenmerken hoe de gene die gebleven sijn in den dienst van sijne Majesteit en onsen, sijn geweest en worden als noch wel onthaelt, betaelt, en aengesien: daer ter contrarien sylieden die hen hebben begeven in den dienst van de wederspannige of van het gemein gepuffel van verscheiden hoofden en sinnen, die hen qualijk betalen, en sijn tegen henlieden seer ondankbaer, stout en vermetelijk, welk hen wel mag veroorsaken om over te komen by ons lieden. En dat veerdiglijk doende, sullen van ons in den dienst worden ontfangen en wel onthaelt.

Waer die hen versekeringe en sauveconduit verleent werd.

En tot desen einde geven wy allen, so wel krijgslieden als anderen, sauveconduit en versekeringe door desen, voor de gene die sullen willen hen komen overgeven en volgen de partye van sijne Majesteit en van ons: sonder dat hen-lieden andere brieven sullen van node wesen.

Waer door wel blijkt, dat het is in de macht van alle die van Nederland, of sy willen gehouden en onthaelt worden als goede en getrouwe ondersaten, of als vyanden en wederspannige van sijne voorseide Maj.

En op dat een yegelijk wete hoe dat hy hem sal voegen: verklaren wy dat alle Landen, Steden, en Fortressen die dese gratie willen genieten, hen terstond quijt maken de garnisoenen die sy hebben, ontbiedende dat sy sijn in de gehoorsaemheid en devotie van sijne Majesteit, om te doen sijn bevel en d'onse, henlieden versekerende alsulken onthalinge als getrouwe vassalen verdienen.

Dat de gene die in dienst sijn van oorloge, indien sy hen niet en komen voegen met ons lieden (aldaer sy sullen onthaelt worden so voorseid is) ten minsten vertrecken in haerlieder huisingen, en vredelijk leven, en hen schicken als andere goede ondersaten.

Dat de voorseide Landen, Steden, Fortressen, Dorpen, krijgslieden en ondersaten die hen sullen komen voegen op de sijde van sijne Majesteit en onse, door goed herte en wille, en sullen iet doen ten dienste der selver en ten dienste van ons, sullen wel worden onthaelt en vereert voor haerlieder verdiensten: en hoe sy henlieden eer overgeven, hoe sy wellekomer en beter ontfangen sullen wesen, als betonende sulx te doen door liefde, en niet door gewelt.

Dat men geen vyandschap en sal betonen, dan tegen de gene die de selve sullen doen, en die bevonden sullen worden in wapenen, of bystand en gunste doende den wederspannigen.

Dat alle de gene die sullen blijven in de Steden en Dorpen, en verwachten in haerlieder huisen vredelijk (sonder bystand of gunste den wederspannigen te doen van volke, victualie of gelde,) sullen voor goede ondersaten, dienaers, en vassalen van sijne Majesteit en van onse partye gehouden, en voor alsulke onthaelt worden.

Maer de gene die den allarm sullen maken tegen des Coninx volk, of die tot de wederspannige sullen overlopen, of ook sullen verlaten haerlieder huisen, hoeven en dorpen, sullen worden gehouden voor vyanden.

Dat alle Steden, Vryheden, Dorpen, Edellieden, Landlieden en ander wonende ter plaetsen daer den leger of 't volk van sijne Majesteit, en onse sullen passeren, en daer omtrent aenbringen lijf, kost, of ten minsten dien gereet hebben ter redelijker wijse in haerlieder huisen, sonder die te verlaten, alsó geseid is, op pœne van gehouden te worden als vyanden, en voor sulx getracteert te worden.

Door vyanden verklaert.

Alle steden &c. sullen gehouden sijn des Coninx volk vryes aen te brengen.

't Selve ook van alle Cloosters, Religieusen, Capitelen en Geestelijke lieden, ter gunste van de welke dese tegenwoordige oorlog gedaen word: en diesgelijks ook Heeren, Edelmannen, Raedsheeren, Magistraten, Cooplieden, borgers, weduwen, weesen en ander diergelijke geen wapen dragende, noch directelijk, of indirectelijk secours doende den voorseiden wederspannigen, en hen regulerende als boven, sullen wel getracteert worden.

Verklaert de oorloge aen te nemen ter gunste van de Cloosters Religieusen &c.

En de gene die den wederspannigen geen secours doen/ sullen wel getracteert worden.

Dat mits 't voorseide men toelaet allen arbeiders, landwinners, en anderen, te continueren haer-lieder werk, te weiden haerlieder beesten, handwerken en acker-bouwinge te doen, gelijk als in tijde van vrede: waer in henlieden geen beletsel en sal worden gedaen, en indien hen letsel word gedaen, dat sy hare klachten komen doen, en men sal haestelijk daer in versien.

Den landluiden sal geen overlast werden gedaen.

Nemende voorts noch in de speciale sauvegarde van sijnen Majesteit en onse, alle de gene die sullen willen genieten dese gratie, doende 't gene dat voorseid is: mitsgaders ook alle Soetelaers, Proviandiers, en Proviseurs van den leger, van wat plaetse of qualiteit dat sy sijn, so wel van Nederland als van andere

Neemt al in sauvegarde die haer na sijn wille reguleren.

Verbiedende alle personen, krijgslieden en anderen, op pœne van de galge, te brandstichten, te plunderen, t'overlasten, of eenige vyandschap te tonen den genen die hen schicken na d'ordinantie als boven: maer bevelen te passeren door sulke plaetsen als in de landen van sijne Maj. en van sijne goede ondersaten.

Bevelende den krijgsluiden de selve geen vyantschap te tonen op pene van de galge.

En aengaende het eten en drinken, dat sy dit met discretie en manierlijkheid gebruiken, gelijk als in tijde van peis, en passerende door vreemde landen.

Maer de Steden, Dorpen, en alle de gene die contrarie sullen doen, sullen worden gehouden en getracteert als ongehoorsame, wederspannige en vyanden, sonder eenige genade, nademael sy oorsake sijn van haer lieder quaed.

Maer de steden en dorpen contrarie doende/ sullen als vyanden sonder genade werden getracteert.

Welk wy bevelen gepubliceert te worden over al, en ook in druk gesteld, op dat niemand en pretendere reden van onwetenheid. In getuigenisse van dien hebben wy dit getekent met onse hand, en daer by doen voegen den secreten zegel van sijne Majesteit. Gedaen te Marche in Famine, den 25 January 1578. Getekent *Don Jan*: en meer onder door ordinantie van sijne Hoogheid, ondertekent

F. VASSEUR.

Op dese declaratie is daer na geantwoort van wegen de Staten/ gelijk wy ter gelegender plaetse sullen verhalen.

(Fol. 13.) Traegheyt en versuimelheid der Staten Generael.

DE Staten Generael waren seer slap in hare toerustinge/ door dien sy seer langsaem waren in hare resolutien te nemen/ ook mede datse qualijk konden daer in accorderen/ door dien eenige wilden en van opinie waren datmen soude defensive oorlog voeren tegen Don Jan/ verhopende daer en tusschen datter noch middel van accoort soude mogen vallen/ of datse uit Spangien goede antwoorde souden krijgen van den Conink op hare brieven van den 24 Augusti en 8 Septembris 1577. dan het advijs van den Prince van Orangien was ter contrarie/ datmen most resolveren offensive oorloge tegen hem te voeren/ om Don Jan met een geweldig leger uitten lande te verdrijven/ eer hy eenig groot volk by den anderen hadde/ maer de afgunstigheid en jalousie van eenige Heeren was so groot tegen den Prince/ datse in alle manieren sochten secretelijk en openbaerlijk hen te stellen tegen alle 't gene dat de Prince van Orangien ten besten en tot voordeel van den lande was radende. Als men nu verstond dat hy persoonlijk gekomen was tot Namen/ en dat zijn krijgsvolk daer ontrent waren gearriveert/ so hebben de Staten Generael de sake in deliberatie geleid/ of het raedsaem was dat der Staten

Don Jan en sijn krijgsvolk komt tot Namen en daer ontrent.

ten leger aldaer soude blijven om hem op te houden / of slag te leveren / dan of men het leger opbreken soude en dieper na Brabant laten komen / het advijs van den Eerts-hertog Mathias / en des Princen van Oranjen was / datmen geen slag aventuren en soude / voor en aleer men sterker van volk waren / en dattet daerom raedsaem was het leger mette bequaemste middel / en goede ordre soetelijk te doen opbreken en na Brabant te laten komen / dit heeftmen aen den Heere van Goignies / Maerschalk van 't leger geadverteert / want den Grave van Lalain / Generael van den leger / noch ook den Borggrave van Gent / Overste van 't peerde-volk en meer andere gebieders en waren daer niet tegenwoordig / eenige waren noch ter bruiloft met Johan van Withem / Heere van Beerzele / de welke troude Margriete van Merode / die dochter was van de suster van Jan van Bergen (die in Spangien was omgekomen / en oversulx des selfs erfgenaem en Marquise van Bergen / en andere waren te Brussel / so dat den leger seer geswakt was van den Commandeurs. Den 29 January heeft Don Jan ontrent 2000 man gesonden om der Staten volk uit te locken tot een schermutsering / maer sy werden gedwongen sonder veel uitgerecht te hebben te vertrecken / sy kregen twe gevangens van der Staten volk / daer uit sy verstonden dat der Staten leger soude optrecken / Don Jan resolveerde in de steert te vallen en hen groote schade te doen / latende sich dunken / nademael sy wilden opbreken dat sy verbaert en verschrikt waren van sijne komste / de Heere van Goignies hebbende sijn grof geschut des morgens voor den dage gesonden naer Gemblours / 't welk veel moeiten hadde te voeren / bleef totten dage toe en stelde sijn leger in goede ordre / in de avantgarde of voortocht van den leger stelde hy de regimenten van Montigny en Heze / de Battalie maekten de twe regimenten van den Grave van Bossu en Heere van Champagny / met 13 vaendelen Schotten en eenige Engelse gecommandeert voor den Colonel Baulsour / en in de arrierguarde of achtertocht bleef het volk van de regimenten van Egmond en Lumai / met vele Francoisen en eenige Schotten / en alle de ruiterye bleef om de ruggen te versekeren en den vyand die haer volgde te onderhouden / sy togen also by lichten dage op / afbrandende in 't vertrek hare hutten / na krijgs-gebruik / en togen also in goede ordre voort. Don Jan hadde 's morgens voor den dag geordonneert dat den Baron van Schiron / en de Capitien Ernande Acosta souden daer op toeleggen om te besetten sekere plaetse met 300 Walen en so vele Borgongnons / en 120 Spangiaerden met 150 Duitse pijken / op dat sijn peerde-volk niet en soude werden beset nochte geengageert / ingevalle dat der Staten volk soude willen retireren of wederom trecken / datse 't selve dan souden doen met confusie of weinig reputatie. Aldus hadde hy hem begeven op de voorsz plaetse om sijn peerde-volk sekerlijk te doen marcheren / verdeilt zijnde in drie esquadrons / het eerste onder het regiment van Antonio Olivera / onder de welke waren van Fernando Toledo / Aurelio Palermo en van Mutio Pagano / de twede en derde esquadrons werden gecommandeert by Octavio Gonsaga / die doen ter tijd gemaekt was Generael over de Caballerie of lichte peerden van Don Jan / in deser voegen reden sy met goeden bedachten moede na der Staten volk toe / de welke ook in goede ordre haren weg trocken: de ruiterie van der Staten volk siende datse vervolgt worden / stelden hen om den vyand te wederstaen / Antonio Olivera met Pagano begonden met der Staten volk te schermutseren / dit dede Don Jan vermanen aen Christoffel Montdragon en Gonsaga / datse wel souden toesien datse hen met hen volk niet en souden engageren / maer wel letten om haer slag waer te nemen met voordeel / Gonsaga liet wederom aen Don Jan weten / dat de sake so gelegen was datmen moste slaen / overmits hem eenen yder so verre begeven hadde / dat het retireren soude veroorsaken grote disordre en peryckel / sulx datmen de occasie most waernemen / welk Don Jan verstaende dede terstond het Spaens voetvolk marcheren / en der Staten volk marcheerde ook al schermutserende voorts met grote passen / tot datse quamen by een klein riviertgen dat wat moeielijk was om te passeren / als doen de Prince van Parma / begerig zijnde om eere te behalen / gaf sijn paert de sporen en vellende sijn lancen om malkanderen te treffen en aen den man te helpen / hebbende by hem den Heere van Billy en Johan Baptista Tassi / viel tegen hem in met sulken hebigheid / dat de andere terstond beweegt werden dat exempel te volgen / waerom Gonsaga met alle de reste van de Cabalery daer mede seer furieuselijken op viel / 't welk de Staten volk terstond dede wijken en den rugge keren / 't welk haer gehele ruine was / want het peerde-volk vluchtende / verbielen in het voet-volk dat de achtergaerde maekte / daer in sy sulken openinge maekten / datse van Don Jans volk sonder grote moeite verstroit en verslagen werden / de Cabalery volgde vast de gene die op de vlucht waren / en in 't wederkeren vielen sy op het voet-volk van de achtergaerde en ook van de battalie / en komende daer by het Spaens-volk deden daer in een groten moort / de Heere van Montigny mette avantgaerde / waren wat nader Gemblours / wilden hen aldaer in der haest wat versterken / maer siende dattet te vergeefs was namen mede de vlucht / en salveerden haer meestendeel / der Staten volk lieten daer 30 Vaendelen / en vier Cornetten / sy kregen by de 600 gevangenen / die Don Jan meest al dede ophangen / om hem te wreken van het ongelijk datmen voorgaf dat der Staten volk eenige dagen te voren soude gedaen hebben met het doodslaen van een Capitein die hem op geloof hadde gevangen gegeven / en datse eenige soldaten van Don Jan diese bekomen hadden / neus en ooren / mitsgaders de vingeren hadden afgesneden / 't welk of waer / dan dat het maer een voorgeven was / om dese wreedheid te verschonen / en heb ik niet konnen vernemen / hoe wel ik daer na vlijtig ondersoek gedaen hebbe / het peerde volk salveerden hen meest alle te samen / de Cornetten of Standaerden die Don Jans volk kreeg / hadden sy in 't vluchten door vreese en als beletsels van hen geworpen / de Heere van Goignies werde gevangen / en van de soldaten geleid zijnde by Don Jan / steeg af om des selfs handen te kussen / 't welk hy toeliet / seggende tot hem dat God also plag te straffen de gene die rebelleerden tegen God en haren Prince. Don Jan voerde in sijn banieren een kruis met dit advijs / In hoc signo Vici Turcas, in hoc signo vincam Hereticos, in dit teken heb ik de Turken verwonnen / en in dit teken sal ik de Ketters verwinnen / men seid datter by 6000 dood gebleven zijn van der Staten zijde / en maer 10 of 12 van Don Jans volk / en omtrent so veel gequetst / Don Jan heeft hier ook alder Staten geschut datse in haer leger hadden gehregen / met grote buit. Dese slag geschiede den lesten January 1578.

Der Staten leger breekt op.

Don Jan komt te velde.

Don Jan vervolgt der Staten leger.

JAER-DICHT:

Den Lesten daCh Van d'eerste Maent Is Van Don Ian
Van Oostenrlick,
Sl.ten Leger ges'Lagen, ende Verstrolit aL tegeLIICk.

DOn Jan dese victorie vervolgende / heeft des anderen daegs Gemblours in gekregen / de soldaten daer in leggende sonder geweer uittrechende / hebben belooft in een jaer tegen den Coninck niet te dienen / van daer sond hy de Heere van Hierges voor Bovines / de welk hy dede opeisschen / maer also sy haer niet en wilden opgeven / heeft hy daer geschut voor gebracht en 't selve beschoten zijnde / hebben sy hen opgegeven. Don Jan is voorts getogen na Loven / die van Loven hebben hen terstond overgegeven / mits dat hy daer geen garnisoen in en soude leggen / het weinig garnisoen daer in wesende was daer uit getrocken na Brussel. Thienen en Aerschot hebben haer ook overgegeven in sijne macht. De Prince van Parma is getogen voor Sichenen een klein stedeken toekomende den Prince van Oranjen / daer een kasteelken is / het garnisoen aldaer binnen leggende / hebben hen niet willen overgeven /

ven/ so dat hy het geschut daer voor most brengen/ en beschoten zijnde heeft hy 't doen bestormen en met geweldt en stormender hand metten derden storm ingenomen/ doodsmijtende/ vermoordende/ verdrinkende en onthalsende meest alle die daer in waren/ om een exempel te statueren dat sodanige kleine stedekens hem niet en souden tegenstaen/ eenige van de Oversten hebben haer vlucht op het kasteel genomen/ maer hy heeftse ook met het geschut tot overgevinge gedrongen op genade en ongenade: den Oversten en meer andere zijn in hare deuren opgehangen/ en daer na heeft hy het stedeken en kasteel met garnisoen beset. Van daer is 't leger voor Diest gekomen/ welke stad ook den Prince van Orangien is toebehorende/ welke stad tamelijk groot en van meerder importantie is/ doch het geschut op een hoogte geplant/en geen ontset voor handen/ hebben hen ook overgegeven.

Ook Diest.

Graef Carel van Mansfelt met syn Francoys krijgs-volk is voor Nivelle gekomen/ welk hy op geeischt heeft/ daer lag binnen Jonkheer Jan de Soete/ Heere van Villers die aldaer commandeerde over vijf Vaendelen soldaten en eenige peerden / en also hy 't selve niet en wilde overgeven / is het geweldige leger daer voor gekomen/ met acht stucken grof geschuts en hebbende bresse geschoten / hebben sy het seer furieuselijken bestormt/ die van binnen 't selve kloekelijk verwerende / hebben den storm vromelijk afgeslagen / dies sy het op nieus beschoten en daer op noch drie stormen hebben gedaen/ die mede kloekelijk afgeslagen werden / met groot verlies van Don Jans volk/ also daer over de 400 in 't stormen dood bleven/ behalven vele gequetste/ maer wesende geen ontset voor handen/ door dien Don Jan meester van den velde was/ en dat de Staten genoeg te doen hadden haren verstroiden leger weder te vergaderen / en hare principaelste steden te besetten / en hebbende ook schrijven van den Prince van Orangien en Grave van Bossu/ dat hy soude sien het volk en sich selve te salveren / so hebben sy/ den vyand al gereed staende/ om weder te stormen/ noch een eerlijk appoinctement gekregen / te weten dat alle het krijgsvolk met haer zijdgeweer by en brand uitder stad souden vertrecken/ de Capiteinen te peerde / de welk also den 15 Februarv geschiede/ doch de gequetste en sieke soldaten die so haest niet en konden uit trecken / werden meest al doorsteken en vermoort. Daer na Don Jan zijn victorie noch vervolgende/ kreeg hy noch verscheiden andere stedekens in/ als Reulx / Soignies/ Binchs/ Beaumont/ Walcourt / Mabuge/ en Chimay/ welk leste het geschut en den storm verwachte/ makende niet te min ten leste ook appoinctement. Wy willen nu Don Jan met sijne victorien wat laten berusten/ en van andere ook wat verhalen / tot dat het wederom passe geven sal hem wederom op te banen te brengen.

Nivelle belegert/ beschoten en bestormt zijnde/ werd op gegeven den 15 Febr.

F. 14.)

Don Jan neemt noch in Reulx Soignies/ Binchs/ Beaumont/ Walcourt Mabuge en Chimay.

De Staten Generael de Eerts-hertoge Mathias en de Prince van Orangien dese nederlage van haren leger verstaende/ hebben terstond en in der haeste so veel ordre gestelt als mogelijk was/ en vresende dat Don Jan met zijnen victorieusen leger strax voorts op Brussel soude komen/ gelijk hy gedreigt hadde/ hebben sy den Grave van Bossu de bewaringe van dien bevolen met 30 Vaendelen soldaten en eenige peerden / de selve stad ook wel voorsiende van victualie en amunitie van oorloge / binnen Mechelen sijn ses vaendelen Schotten geleid / en vier borger-vaendelen van Antwerpen/ binnen Lier zijn 300 soldaten en eenige borgeren van Antwerpen ingenomen/ daer is ook ordre gestelt om de verstrooide soldaten terstond wederom te vergaderen / en de Prince heeft ook terstond geschreven en so veel volx uit Holland en Zeeland ontboden/ alsmen daer eenigsins konde missen/ sulx dat Don Jan niet anders met sijnen victorieusen leger en heeft konnen uitrechten/ dan het innemen van de voorsz kleine stedekens/ evenwel staken de gene die goed Don Jans waren in alle Provincien de hoofden op en werden te stouter/ en maekten de goede slaphertig/ doch dit voordeel quam daer wederom

De ...erstige ...gvul...heid ...n den ...taten/ ...erts-...ertoge ...Prin... van ...rangi... na 't ...lies ...n den ...g by ...em... ...urs.

door/ dat op den raed des Princen van Orangien nu meer acht geslagen en ook gevolgt werde dan te voren gedaen was/ gelijk wy terstond sullen seggen.

De Paus Gregorius de 13de/ die Don Jan seer toegedaen was/ heeft hem toegelaten dat hy op de geestelijke personen tot onderstand van dese oorloge/ als gevoert werdende voor de bescherminge van de Roomse Catholijke Religie/ eenige schattinge soude mogen leggen/ hy verleent hem ook een Bulle gelijk de Pausen plachten te geven aen de Christene Princen/ en hen oorlogs-volk/ als sy tegen den Turk ter oorloge souden trecken/ om de stad van Jerusalem en 't heilige Land in te nemen: de selve Bulle hebben wy hier mede willen stellen/ en luit als volgt:

Gregorius de 13de Paus van dien Name, eeuwige saligheid en Apostolise benedictie, tot allen gelovigen Christenen, die gegaen zijn, of die metter tijd gaen sullen ten oorlog in de quartieren van de Nederlanden, in den leger van onsen alderliefsten sone Philips Catholijke Conink van Spangien, onder den standaert van onsen seer lieven sone en doorluchtigen Heere Don Johan van Oostenrijk, tegen de ketters en heretijken, rebellen, en vyanden van den Heiligen Roomsen Catholijken Gelove en van onsen alderliefsten sone, wy soekende de saligheid van alle gelovige Christenen zielen, gunnen liberalijken door bede van onsen voornoemden liefsten sone, de middelen, door de welke gy mocht door Godes hulpe verdienen de saligheid van uwer zielen en de vrede en gerustigheid uwer conscientie. En daer wy betrouwende op de bermhertigheid van God almachtig, en op de autoriteit van de gelukfalige Apostelen, sinte Pieter en sinte Pouwels, gunnen met alle bermhertigheid, door Apostolise macht by dese tegenwoordige brieven, van wegen den Heere, so wel aen den voornoemden Don Jan van Oostenrijk, Capitein generael van het krijgs-volk, als van u allen voorseid, en aen een jegelijken van u so haest dese tegenwoordige sullen gekomen wesen tot uwer kennisse, dat ten dage dat gy lieden en een jegelijk van u lieden sult verkiesen, zijnde te Biecht en Sacramente geweest, wint volle indulgentie en vergiffenisse van alle uwer sonden, en noch meer, dat gy lieden en elx van u lieden de voorsz indulgentie en vergiffenisse van allen uwen sonden verkrijgt, in de ure of articule van uwe dood, en wy willen dat dese tegenwoordige brieven u dienen sullen een reise voor altijd, tot den voorseiden effecte binnen uwen leven als geseid is, ander reise alleenlijk in de ure van uwe dood. Gegeven tot Romen tot S. Pieters. Gezegelt met den Visschers rink den 18 Ian. anno 1578. in 't seste jaer onses Pausdoms, en was ondertekent *Cesar Glorierius*.

Bul des Paus Gregory de 13.

Den 28 January 1578 drie dagen voor de nederlage van der Staten leger/ so hadde de doorluchtige Heere Otto Hendrik/ Grave van Swertsenburg Ambassadeur van de Keiserlijke Majesteit/ gedaen sijne propositie van wegen de voorsz Keiserlijke Majesteit aen de Staten Generael/ in 't bywesen van den Eerts-hertog en Prince van Orangien/ verklarende so by monde/ als daer na overleverende by geschrifte/ de grote sorge en sorgvuldigheid die sijne Keiserlijke Majesteit was dragende voor haerlieder welvaert en voorspoed/ vereenigt met een sonderlinge goedertierentheid en medelijden van den nood daer in sy hen selven nu ter tijd waren vindende/ presenterende ook hen lieden te geven eenige verlichtinge/ voor so vele hem soude mogelijk wesen/ van so grote quaden/ door de welke sy swaerlijk en t'onrechte verdrukt zijnde/ bykans gevallen waren van den hoogsten trap " van voorspoed/ in eenen afgrond van alle miserien en " ellenden: dat hy ook wilde de hand houden en met al- " le neerstigheid en sorgvuldigheid alle bequame mid- " delen bevorderen/ die eenigsins souden mogen dienen " tot remedie en beteringe van de voorsz miserien en el- " lenden/ ten einde dese bedrukte en benaude Nederlan- " den weder souden mogen op de bene komen/ en op een " nieu gestelt en gevestigt worden in haer lieder voor- " gaenden en ouden staet van voorspoed en vrede/ ver- "

Wat de Grave van Swertsenburg de Staten Generael geeft van wegen de Keiser.

manende

» manende hen luiden voorts dat zy doch souden in dese
» landen willen behouden de Cathol. Roomse Religie /
» en ook de behoorlijke gehoorsaemheid tot den Catholij-
» cken Coninck haer-luider natuerlijken Prince en Heere.

Antwoorde van de Staten Generael op de propositie van den Grave van Swertsenburg.

Hier op hebben de Staten Generael gegeven schrifte-
lijke antwoorde/diese ook daer na hebben doen druc-
cken in drie talen / Latijn / Duits en Francois / daer
van den inhoud sommarie als volgt. Voor eerst be-
danken sy sijne Keiserlijke Majesteit ootmoedelijk van
de sonderlinge genade en vaderlijke goedertierenheid
tot henwaers / seggende niet mogelijk te sijn om uit
te spreken hoe grotelijx sijne Keiserlijke Majesteit hen-
lieden t'zijnwaers in der eeuwigheid verbonden had-
de / om hem altijd eere en dienst te bewijsen ; ten twe-
den bedanken sy ook den voorsz Ambassadeur van sij-
ne Majesteit / van dat hem belieft hadde den arbeid
te aenvaerden van te doen so langen en moeyelijken
reise / en met een getrouwe affectie te arbeiden / ten
einde sy souden mogen genieten de seer lieflijke en be-
geerde vrucht van zijnder Ambassaetschap: maer aen-
gaende 't principaelste poinct van dien / en de vader-
lijke vermaninge van sijne Keiserlijke Majesteit no-
pende de twe poincten / als te blijven by de Catholijke
Roomse Religie / en de behoorlijke gehoorsaemheid
tot zijne Catholijke Majesteit. So bidden sy seer oot-
moedelijk sijne voorseide Maj. dat hem believe voor
seker en waerachtig te houden / datse tot die tijd toe
met alre blijtigheid / affectie / en yver de twe pointen
bewaert en onderhouden hadden / gelijk sy ook noch in
dien seer quaden tijd/niet jegenstaende sy vele sware en
onbehoorlijke saken geleden hadden / arbeiden om die
te bewaren en onderhouden/gelijksomig de solemnele
Pacificatie van Gent / de welke na dat sy gemaekt en
solennelijk by ede bevestigt was op datmen soude stil-
len en ten einde brengen de langdurige inlandse oorlo-
ge/ en om dese landen te houden onder de macht en ge-
hoorsaemheid van den Coninck / en om te conserveren
de Catholijke Roomse Religie (welke poincten an-
ders in groot perijkel waren van verloren te gaen /
door de ongeloofijke dertelheid / grote moetwilligheid
en nooit gehoorde wreetheid van de Spaense soldaten)
hadde naderhand gelaudeert geweest by de princi-
paelste Theologijns en van de meest geaffectioneerde
totte selve Catholijke Roomse Religie / ja ook ten ver-
soeke van Don Jan / by die van den Rade van State
en Secreten Rade des Coninx / en was verklaert ge-
weest nut en profijtelijk voor de gemeene welvaert/ en
bequaem om te conserveren de hoogheid en autoriteit
des Koninx/ en de Catholijke Roomse Religie / so dat
ook Don Jan selve / en daer na den Coninck de selve
geconfirmeert hadden / by opene brieven van Placcaet en Zegel gesonden uit Spangien / ordonnerende
dat alle saken van der Gemeinten souden gedaen wer-
den achtervolgende den inhoud en articulen van dien/
dat ook alle contracten en accoorden die namaels sou-
den gemacht worden/ souden op dien voet en regel vol-
brocht worden / en indien dese so salige Pacificatie
ware onderhouden geweest / 't gehele Land soude son-
der twijfel op korten tijd wederom verkregen hebben
haer oude hoogheid en eere/ en de affectie tot den dienst
van sijne Majesteit / maer het breken van dien / door
Don Jan van Oostenrijk hadde de Landen gebracht
tot veel ellendiger staet als ooit te voren. Seggen
voorts / dat d'eerste approbatie van Don Jan van de
selve Pacificatie / niet en was geweest dan gebeinst-
heid en dobbelheid / voort gebracht door een practijke
totte gehele bederffenisse van dese Landen / ten einde
dat het geen de Spangiaerts niet en hadden konnen
volbrengen door kracht en openbare oorloge binnen
13 jaren / nu soude hebben mogen met listen en prac-
tijken op korten tijd volbracht zijn. Sy verhalen op
't kortste de overlasten en moetwilligheden / die alle
soorten van menschen herwaers-over geleden hebben/
gedurende 't Gouvernement van den Hertog van
Alva / van den Groot Commandeur en daer na / en
noch haus blijkt (seggense) klaerlijk de goede getrou-
heid en volkomen gehoorsaemheid van de Onderseten
totten Koninck / maer daer en is geen devoir so goed/
noch getrouheid so groot / ja geen Religie so geheel/die
soude konnen verslaen den dorst en begeerlijkheid die
sy hebben van domineren / of verfaden haerlieder on-
verfadelijke eergierigheid / of te niet te doen den seer
groten haet / die sy hebben en altijds gehad hadden te-
gen die van dese Nederlanden / daer na was gekomen
Don Jan / de welke hem geliet of hy dit quaed hadde
willen beteren/en was seer qualijken te vreden om alle
de overlasten die den Landen en Onderseten van sijne
Maj. gedaen waren / belovende datse niet en souden (Fol.)
blijven ongestraft / en siende / doen hy eerst gekomen
was / dat de Pacificatie van Gent oorsake geweest
hadde van de reparatie van de gehеele verderffenisse/
en van te beletten d'uiterste destructie van den Lande/
ja van te conserveren de getrouheid der Onderseten
totten Coninck / en van in kracht te houden de Roomse
Catholijke Religie / so geliet hy hem de voorschreven
Pacificatie van poinct tot poinct te willen ratificeren/
maer in effect en in der waerheid was zijn meninge
daer mede te willen doen zijn profijt / om te gemacke-
lijker te mogen komen tot zijn voornemen / lange tijd
te voren geimagineert / en siende dat so lange de Lan-
den souden vereenigt blijven en sijn van eenen wille en
accoort / hy geen oorloge tegen de selve en konde voe-
ren / so heeft hy hem beholpen met het dexel van de
Roomse Religie en de behoorlijke gehoorsaemheid van
den Coninck / om die van den anderen te scheiden / en
al d'ander Landen op te hitsen tegen die van Holland
en Zeeland / om hem door haerlieder hulp en bystand
meester gemaekt hebbende van de havenen en enge
passagien van der Zee / te beter al d'andere te ver-
meesteren en te verdrucken / 't welk uitte brieven in
dier sake geschreven klaer en notoir was: ja so klaer
datter niet tegen en valt te seggen / so dat Don Jan
gedrongen is geweest / de selve te bekennen / voort-
brengende alleen voor excuse datmen dit qualijk nam
en verstond : en wesende daer en tusschen ernstlijk
versocht by de Gedeputeerde der Staten / datmen in
zijne tegenwoordigheid het uitleggen van den cijfer
soude sien tegen het originael van dien / so hadde hy
't geweigert / en verhaelt hebbende voorts alle sijnen
handel so metten Duitsen / den aenslag op 't Casteel
van Antwerpen / zijn vertrek op 't Casteel van Na-
men / en alle zijnen gebeinsden handel / in dese Histo-
rise beschrijvinge genoeg verhaelt / (so seggen sy
voorts) hoe wel de Staten om dese voorschreven
boosheid / met goeden rechte / en sonder te doen jegens
hun devoir / wel vermochten alliantien te maken met
vreemde Princen om hen selven te beschermen/so had-
den sy den selven weg niet willen nemen : maer had-
den ootmoedelijk hen geaddresseert aen den seer hoo-
gen Aerts-hertoge van Oostenrijk zijnen broeder / ne-
ve en schoon-broeder van den Coninck / en hadden hem
by provisie 't Gouvernement van dese Landen in
handen gegeven / verhopende en vastelijk vertrou-
wende dat den Coninck so wel om de natuirlijke liefde
tot zijn susters sone / en broeder van zijn huisvrou/
't selve soude voor goed houden en confirmeren / en
daerom hadden zy hare seer ootmoedige requesten ge-
sonden aen den Coninck / en insgelijx ook aen den Co-
ninck van Portugael en andere Princen/ met een opene
en baste verklaringe datse gestadig wilden blijven in
de gehoorsaemheid en getrouwigheid van den Co-
ninck / en van poinct tot poinct onderhouden de Ca-
tholijke Roomse Religie / achtervolgende de compac-
ten en conventien begrepen in de voorseide Pacificatie
van Gent/ maer d'antwoorde van haerlieder so recht-
veerdig en ootmoedig versoek / was uitgestelt tot in
Toumaend voorleden / op welke tijd den Coninck her-
waers-over gesonden hadde den Heere van Selles/
in de welke dissimulerende de practijken en lose lagen
die Don Jan / tegen zijn trouwe en gelofte / tot grote
schade en verderffenisse van de Staten/ ja de meninge
van dien / aengaende de conservatie van de Catholijke
Roomse Religie / achtervolgende de Pacificatie van
Gent / en de gehoorsaemheid en getrouheid den Co-
ninck belooft / qualijk en bedrieglijk was uitgeleid / en
met een valse versierde logen geenverseert was ge-

weest

„ weeſt (na datmen beiden ſtijl en verbolg van het ver-
„ haal en tuſſen-ſpatie dan tijd konde geraden) als of de
„ Staten hen ſelven verbonden hadden in deſe Landen
„ wederom te beſtigen de Catholijke Roomſe Religie/
„ in den ſelven ſtaet als die was by tijden van Keiſer
„ Carel de vijfde/ 't welk een ſaek is die geenſins en
„ was in haer-lieder macht/ en ook niet en konde ter
„ executie geſtelt worden/ ſonder ſchade en intereſt van
„ zijne Majeſteit/ ja ſonder de uiterſte bederffeniſſe van
„ 't gehele Land/ en contrarie d'eerſte verklaringe en
„ belofte van zijne Majeſteit/ en dit is (ſeggenſe) de
„ practijke van Don Jan/ de welke onder den favora-
„ belen dekmantel van Religie en behoorlijke gehoor-
„ ſaemheid tot den Coninк/ ſoekt te ſayen twiſt en twe-
„ dracht onder de ingeboren van den Lande/ en ten
„ einde dat zy (als Eſcobedo klaerlijk ſchreef aen den
„ Coninк van Spangien) malkanderen ſouden pluk-
„ haren en verderven: dit zijn (ſeggenſe) de redenen
„ waerom de Staten bedwongen zijn/ hen ſelven by een
„ te voegen en vaſter te vereenigen/ en om de nood van
„ de natuirlijke beſcherminge te verſoeken de hulpe en
„ bystand van andere Natien/ en henlieder te verbin-
„ den en confedereren met uitlandſe Princen/ afſtand
„ doende van te ſeer curieuſe en periculeuſe diſputatie
„ op 't feit van de Religie. Want gemerkt dat de Co-
„ ninк gedelibereert was/ te bederven de gene die hem
„ tot nu toe (ſeggenſe) beweſen hebben alle getrou-
„ heid/ gehoorſaemheid en dapperen dienſt/ en hem
„ noch preſenteren en geloven in dit poinct te doen haer-
„ luider devoir/ en dat hy henluiden beneemt alle hope
„ van de ſake te commoderen en ſtillen: wat mag den
„ armen luiden reſteren/ dan haer toevlucht te hebben
„ tot 't gene de Godlijke en Wereldlijke Rechten in
„ diergelijke ſaken gedogen/ de nature beveelt/ de re-
„ den is wijſende/ en de wet conſenterende? te weten/
„ dat ſy de wapenen nemen in de vuiſt/ en voorſien
„ ſouden tot haerlieder welvaert en bewaringe/ by alle
„ middelen die haer preſenteren/ en van haerluider
„ halſen af keren de grote perijkelen die henluiden drei-
„ gen/ en dat ſy van hen worpen het jok van de ellen-
„ dige ſlavernie van de vreembelingen/ ſalverende ſo
„ lange als den adem in 't lijf is haerlieder goed van de
„ begeerlijkheid/ haerlieder vrouwen en kinderen van
„ de onkuiſheid/ haerlieder leven van de onredelijke
„ wreedheid van de wreedſten Vyand van der wereld/
„ principalijk als zy ſien dat den Hertog van Alva/ en
„ alle andere auteurs en beleiders van deſen ſo ellendi-
„ gen ſpele/ grote autoriteit hebben in den hogen en ſe-
„ creten Raed van den Coninк/ en dat Don Jan hem
„ reguleert na den raed van den genen die hy by ſolem-
„ nelen eede belooft heeft te ſtraffen tot exemple van an-
„ dere/ en die den vrand geſteken hebben in de ſchoonſte
„ en vermaerſte Steden van den Lande/ en gerooft den
„ ſchat van dien/ die ook gedeſtrueert hebben des Co-
„ ninx Landen/ en haer handen vuil gemaekt in het
„ bloed van zijn getrouſte en beſte Onderſaten/ wat
„ hope ſouden zy mogen hebben/ als zy ſien dat de
„ wreedſte moorders de handelinge hebben van alle ſa-
„ ken/ en Rechters geſtelt zijn van haerlieder leven/
„ erven en goederen? hebbende daer en boven geſien
„ ſo veel jaren lanк/ ſo veel bedriegerven/ en ſo vele en
„ ſekere exempelen van gebeinſtheid en diſſimulatie/
„ dat ſy hen ſelven in geender manieren mogen verſe-
„ keren/ ten zy dat zy wetens en willens willen ſtoten
„ en tienmael ſchip-breuke doen aen een ſteen-rotze/
„ en alle Natien van der wereld oorſake geven/ om te
„ ſpotten met haerluider te ſeer ſlechte en ſotte licht-
„ vaerdigheid van geloven/ want al en waer daer niet
„ dan de laetſte legatie van den Heere van Selles/ ſo
„ iſt goed om ſien datſe anders dragen in den mond/
„ en anders in 't herte/ en dat als zy tonen de meeſte ge-
„ laet van peis en goedertierentheid/ dan eerſt van ſin-
„ ne zijn en imagineren de gehele bederffeniſſe van den
„ Lande/ want gelijk de Heere van Selles de voor-
„ leden dagen brieven heeft geſchreven aen den Prin-
„ ce van Orangien/ hem tonende een ſonderlinge lief-
„ de en affectie/ en hem doende veel ſchone geloften
„ van wegen de Coninк/ op den ſelven tijd ſchreef hy
aen de Graef van Boſſu geheel contrarie: want ſo hy hem ſocht voor deſe brieven te trecken op de zijde van Don Jan/ ſo ondekte hy een dateliken haet die hy draegt den voorſchreven Prince van Orangien/ hem opleggende een menigte van vilaine calumnien/ en opentlijk verklarende dat Don Jan al wat anders in den ſin hadde/ indien de ſaken hem ſuccederen (dat God verhoeden moet) na zijn begeerten/ dan hy by zijn diſcourſen en verklaringen verſtaen geeft/ de welke hy uit doet geven/ ten einde hy ſoude mogen bedriegen de ſimpele menſchen/ en door veel verſierde bedek-ſels tweedracht makende tuſſchen de Staten/ ſoude mogen verſaden zijn begeerlijkheden/ in voegen dat de Staten geen ander remedie reſterende/ zy bedwon-gen zijn te komen tot d'uitterſte toevlucht van haer welvaert/ en door middel van de wapenen alſo recht-veerdig als notelijk af te keren de verderffeniſſe daer mede hy henluiden is dreigende.

Nochtans (ſeggen de Staten) indien ſijne Kei-ſerlijke Majeſteit volgende zijn ſonderlinge affectie/ die hy den Staten toont/ en gelooft/ mag de wete laten aen den Coninк zijnen broeder en oom van de waer-heid der ſaken/ en hem induceren tot genade en mede-lijden van ſo veel ellenden en miſerien die zijn alder gehoorſaemſte Landen en Onderſaten ſo lange t'on-recht zijn lijdende/ en eenige bequame remedie geven om dit vier te bluſſen: ſijne Keiſerlijke Majeſteit ſou-de eenen dienſt doen God ſeer aengenaem/ en alle de Staten van deſe Landen ſouden hen ſelven ſo verbon-den reken aen zijne Majeſteit/ voor een ſo grote en ſonderlinge weldaed/ dat ſy alle de dagen haers le-vens ſouden bekennen van hem ontfangen te hebben/ ſo wel voor hen ſelven als voor alle hare nakomers/ alle welvaert/ bewaringe en vryheid: en alle 't goed dat henlieden ſal komen van den arbeid/ moeite en goedwilligheid die zijne Keiſerlijke Majeſteit ſal voor henlieden gedaen hebben/ dat ſullen ſy ſien te verdie-nen en bekennen met eeuwige dankbaerheid en ſeer ootmoedige dienſten.

Daer en tuſſchen ſo bidden zy ſeer ootmoedelijk zij-ne Keiſerlijke Majeſteit/ dat hy volgende ſijn ingebo-ren goedertierenheid/ en vaderlijke liefde/ ſoude willen weder op de benen brengen en oprechten den ellendigen ſtaet van den Nederlanden/ die ſeer on-der de voet en bedorven was/ en mette werken be-tonen aen zijnen wel beminden broeder Matthias Aerts-hertog van Ooſtenrijk/ alle de teкenen van een broederlijk herte/ liefde en affectie/ doende zijn voorſeide Hoogheid en de Generale Staten/ als lid-maten van den Heiligen Rijke/ alle faveur/ hulpe en bystand/ achtnemende op de ſeer nauwe maegſchap die zijne Majeſteit heeft mette ſelve zijne Hoogheid/ mits ook de ſeer vaſte vereeninge daer mede deſe Lan-den met Duitſland vereenigt en gebonden zijn/ en ten laetſten nemende ter herten 't ontſteken van een ſo na-geburen vrand/ de welke/ indien hy niet haeſt en werde geblust/ hem ſonder twijffel ſoude mogen in korten tijd verſpreiden over de rondom gelegen Landen. Maer boven al dat ſijne Keiſerlijke Maje-ſteit believe uit reſpecte van de ſtaet en plaetſe daer hy van God den opperſten Coninк aller Coningen in ge-ſtelt en geordonneert is/ te weten/ als een Scheidsman en een Rechter van alle de twiſten en geſchillen van Chriſtenheid/ ſorge te willen dragen dat de rechtvaer-dige en goede ſake van de Staten der Nederlanden niet en worde of door geweld/ of door valſe calumnien van de vyanden verdruкt.

Dit is in effecte het ſommier van de antwoorde die de Staten Generael hebben gegeven op de propoſitie van den voorſz Grave van Swertſenburg Ambaſſa-deur van den Keiſer/ den welken ſy ook byſonderlijk hebben gebeden de ſake van de Staten der Nederlan- (Fol. 16)
den in favorabele recommandatie te willen houden by den Keiſer/ Keurvorſten en andere Heeren/ Vorſten en Graven des Rijx/ en hebben hem ook ſeer heerlijk be-ſchonken: en want in deſe antwoorde bezmaen gemaekt werd van den Heer van Selles/ ſo ſalt niet qualijken te

passe komen te verhalen den handel van den selven / de welk wy met dese onverwachte nederlage van der Staten leger / by na vergeten hadden / als wy eerst hier den brief sullen gestelt hebben die de Aerts-hertog geschreven heeft aen den Keiser sijnen broeder.

De voorschreve missive van den Aerts-hertog Mathias aen den Keiser was inhoudende dit navolgende.

Schrijven van den Aerts-hertog Mathias aen den Keiser.

DAt hy door lange reisen in Nederland was gekomen en na vele difficulteiten en swarigheden met bewilligínge en blijschap van allen den Staten / het gouvernement Generael over de Nederlanden aengenomen hadde / en dat de gelegentheid voorhanden was / om de Staten van den Landen metten Catthol. Coninck sijnen broeder en oom / sonder eenig perijkel van wapenen en grote kosten te versoenen / so was onheilsamelijk geschied dat de Heere Don Johan van Oostenrijk wat hy wel begonnen hadde / mitsgaders de goede gelegentheid van den Staten van den Lande verstoort en omgestoten hadde / daer beneffens ook dat nu der Staten knechten / door overwinninge meer verstrooit als geslagen / te hebiger worden / sulx dat de voorschreven Staten geachtet hadden de oorlog met hem dapperder ter hand te nemen / en onder andere geoordeelt hebben raedsaem te wesen / van den Luitenaers en Westphalischen rink / om de naburige en onverdeilige vriendschap der Landen / te versoeken datse niet alleen den vyand alle nodige toevoer van munitien en weigeren : maer ook dat sy ons en den Staten alle hulpe en onderstand bewijsen / waer in intoekomenden tijde niet min hare als onse gerustigheid sal gelegen zijn / en ons toegelaten zy den derselen vyand / de welke ook sijnen persoon met dreigen en ydele roemen terget / haestelijk verdreven zijnde / hy in dese benaude Landen mochte invoeren eene bloeyende gestalte eender republijque / en ook sijnen broeder en oom den Catholijken Coninck sijne hoogachtinge en autoriteit / ook alles en elx (sulx sijn oogmerk is) heilsaem en geheel ongeschonden te behouden / en hoe wel die onderlinge hulpe en bystand niet alleen des Westphalischen rinx / de hoogste gerechtigheid en nut metten rijke toegevoegt is / die van Luik doch mitsgaders eenige andere betonen haer onwillig / onder 't decxel dat hen sulx sonder sijne Majesteits autoriteit en bewilligínge ongeoorloft is / waerom hy aen de selve sijne toevlucht is nemende / ootmoedelijk biddende dat sijne Majesteit believe / de behoudenisse der Nederlanden te behertigen en den voorschreven van Luik en andere onderseten des Westphalischen rinx toe te laten en door sijne autoriteit te ontbieden / dat sy gelijkelijk de wapenen ter hand nemen / en voor het algemene welvaren / gemeine oorlog aenvaerden / daer toe in aller haest brieven afvaerdigende en oversendende / op dat hoe te eer de vyanden verdreven / volgende de pacificatie van Gent / en behoudende der selver capitulatien / de Roomse Religie en de autoriteit van de Catholijke Majesteit / met te algemene ruste verseiert mochten werden / dit geschiedende souden de Staten deser Landen met eenen vasten band den Catholijken Coninck en den huise van Oostenrijk verbonden blijven / en soude hem en de Staten van den Lande een seer aengename sake doen / den welken hy en sy na aenbiedinge hares dienstes / alle geluk / heil en voorspoed wenschen / dese brief was gedateert (uit Antwerpen) den 12 February. 1578.

De Staten Generael aen den Coninck geschreven hebbende den 24 Augusti en den 8 Septembris des voorleden jaers / gelijk in 't voorgaende boek verhaelt is / so heeft de Coninck daer op (na instructie / die hy van Don Jan en sijnen rade ontfangen hadde / so het hier vermoet werde / en de Staten niet duisterlijken seggen in hare antwoorde aen den Grave van Swertsenburg Ambassadeur van den Keiser / datse by den stijl genoeg konnen raden) eerst in Januario herwaers-over gesonden den Heere Johan van Noorcarmes Baenderheere van Selles / Luitenant van de guarde van de Archiers van des Coninx lijf / broeder des overleden Heere van Noorcarmes / met brieven van credentie van den selven Coninck / en instructie waer na hy hem soude hebben te reguleren. In dese brieven en instructien en werd niet een woord verhaelt van de wederom ontbiedinge van Don Jan / 't welk by de Staten versocht was / en dat Don Jan ook aen de Staten geschreven hadde dat by den Coninck was geaccordeert zijn vertrek / en dat hy een ander soude in sijn plaetse senden / maer ter contrary de Coninck latende dit al ongemerkt voorgaen / bevestigt het gouvernement van Don Jan in dese Landen / en word daer toe noch by gebracht / tegen de waerheid / dat de Staten souden hebben gepresenteert door haerlieder voorgaende brieven / te onderhouden de voorseide Catholijke Roomse Religie en de behoorlijke gehoorsaemheid van sijne Majesteit in den selven staet / forme en maniere als die zijn geweest ter tijd van den overleden Keiser Carel : so dat breder blijkt by de voorseide brieven en instructie gesonden door den voorseiden Selles van sijne Majesteit / waer af het inhoud hier na volgt :

De Coninx brief gesonden aen de Staten door de Banerheer van Selles den 18. van December

LIeve en getrouwe, also wy tegenwoordiglijk senden tot onse Nederlanden onsen seer lieve en getrouwen Banerheer van Selles, Luitenant van onse garde van de Archiers, brenger van desen : hebben wy hem belast, sijn addresse te nemen tot u lieden, en u lieden te verklaren van onsent wegen, hoe dat onderhoudende de Catholijke Roomse Religie, en onse gehoorsaemheid, gelijk als ter tijd van saliger gedachteniisse den Keiser mijnen Heer en Vader, wy nooit en hebben voorgestelt noch en stellen niet anders voort van u lieden, dan dat volbrengende de voorseide twe poincten, en u lieden wederom stellende in 't selve wesen daer als doen de saken in zijn geweest, alle dingen wederom gebracht en gestelt souden worden in dien selven staet, so gy lieden hebt mogen weten door getuigeniissen en genoegsame proeven van 't gene dat van onsent wegen is gehandelt, om te komen tot het voorseide : hebbende ter saken van dien grotelijk beproeft dese lestledene troublen en alteratien, en dat wy bedwongen zijn geweest wederom te keren tot de wapenen, overmits de sorgvuldigheid en begeerte die wy hebben van de gerustheid en vreedsaemheid van onse voorseide Landen : en dat de volbrenginge en het einde van de voorseide wapenen aen te nemen, en van onsen wille en meininge aengaende de affairen van onsen Lande, nergens anders om en is, dan om met dien en met bystand van onse goede Staten en Vassalen wederom te brengen alle de andere tot gehoorsaemheid Gods en onser mede : u lieden verseekerende, dat mits doende en volbrengende de voorseide twe poincten, van t'onderhouden de Catholijke Roomse Religie en onse onderdanigheid in dier voegen, als die onderhouden zijn geweest ter tijd van sijne Keiserlijke Majesteit saliger gedachteniissen, wy sullen te vreden wesen dat alle de andere wederkeren in den selven voorleden staet, en dat de wapenen en beschadingen van de oorloge ophouden : en dat al wederom kere tot de oude gerustheid en vreedsaemheid, met vergetinge van alle 't voorleden : so als wy insonderheid dat verklaert hebben den voorseiden Banerheere van Selles : u lieden biddende, hem te willen geloven gelijk als onsen eigen persoon : ordinerende en belastende ook u lieden, hem hulpe en bystand te doen, ten einde als boven, so wy ganschelijk betrouwen.

Hier mede lieve en getrouwe, hebbe onse Heere God u lieden in sijne heilige bewareniisse : Uit Madrid den 18 December 1577. Getekent *Philippe*, en meer onderwaerts : Door ordinantie van sijne Majesteit, ondertekent. *A. Dennetiers.*

De Banderheere van Selles komste uit Spangien en sijn handelinge.

En de Instructie die den Coninck den voornoemden Heere van Selles mede gegeven hadde was luidende als volgt :

In-

Inſtructie by een Coninck van Spanien gegeven en Heere van Selles.

Inſtructie of onderwijſinge voor u onſen ſeer lieven en getrouwen Jan van Noorcarme, Banerheere van Selles, Edelman, en Luitenant van de garde van onſe Archiers van den lijve, &c. aengaende 't gene dat gy ſult hebben te ſeggen van onſent wegen den Generalen, en Particulieren Staten van onſen Nederlanden.

TEn eerſten ſult gy overtrecken te poſte met neerſtigheid na onſe Nederlanden: en daer gekomen zijnde ſult gy hen preſenteren onſe letteren van credentie, die wy u ſullen doen overgeven met deſen.

En ſult hen ſeggen, dat wy haerlieder brieven hebben ontfangen van den 24 van de Ooſtmaend, en 8 van Herfſtmaend leſtleden, met de copyen daer by gevoegt: en dobr de ſelve geſien de beſchedinge daer zy in zijn, van te onderhouden de Catholijke Roomſe Religie en onſe onderdanigheid, gelijk als ter tijd van den Keiſer onſen Heere en Vader, ſaliger gedachteniſſe: en dat wy nooit iet anders van henlieden en hebben gepretendeert, dan dat mits volbrengende de voorſeide twe poincten, en die bewarende en onderhoudende in der voegen ſo zy onderhouden zijn geweeſt ter tijd, van den voorſeiden Keiſer mijnen Heere Vader, alle de andere gelijkelijk wederom gebracht en geſtelt worden in den ſelven ſtaet die zy als doen hadden: en dat onſe Heere God getuige is, dat wy nooit en hebben voorgenomen te verkrijgen van henlieden iet nieus: ja boven dien, noch meer in alle 't gene dat niet en ſoude weſen tegen den dienſt Gods en tegen onſe autoriteit, in de ſelve forme of ſchade des voorſeiden Lands, zijn wy altijd van ſeer goeden ſinne en wille geweeſt van henlieden te vermeerderen haerlieder vryheden in alle 't gene dat wel en rechtelijk mochte weſen tot voorſpoed der ſelver Staten, en tot rijkdom en waſdom der inwoonders: en dat dit altijd is geweeſt onſe meininge, en nu tegenwoordiglijk noch is, en ſal weſen ſo lange als God ons het leven verleent: mits dat zy onderhouden de voorſeide twe poincten, van de Catholijke Roomſe Religie, en van onſe onderdanigheid ſo als die onderhouden zijn geweeſt ter tijd van den Keiſer mijnen Vader: welk het gene is dat zy ſelve preſenteren.

Dat zy daer af hebben geſien en gekent genoegſame getuigeniſſen en proeven, door de middelen en remedien die van onſent wegen daer toe zijn gedaen, om te geraken tot 't gene dat voorſeid is, en beſonder met de overkomſte van onſen broeder Don Jan van Ooſtenrijk, Ridder van onſer Orden, Luitenant, Gouverneur en Capitein Generael van onſe voorſeide Landen: door wiens middel zy ontfangen hebben de genaden en hen gegeven is de voldoening die allen menſchen kennelijk is: hebbende van allen dien gegeven genoegſame getuigeniſſe van onſe wille en begeerte van te onthalen de ſelve Staten door goedheid en barmhertigheid, en dat de wapenen en ſchaden van dien met de voorledene onruſten en quellingen ophouden.

(fol. 17.) Dat wy grotelijk hebben gevoelt deſe leſte troeblen en alteratien, en dat wy hebben moeten met geweld wederom de wapenen aennemen, overmits de begeerte die wy hebben tot de ruſte en vreedſamigheid des Lands, welker welvaert en geruſtheid wy meer begeren dan zy ſelve, en in der ſelver voegen als van onſe eigene kinderen.

Dat het effect en 't einde waerom wy de voorſeide wapenen hebben laten overkomen, is, om daer mede en met de byſtand van onſe goede Staten en Vaſſalen (hoe wel dat wy verſtaen dat de goede overvallen en bedrogen weſende het meeſte deel zijn van de Staten) wederom te brengen alle de andere tot onderdanigheid van God en van ons, gelijk ter tijd van den Keiſer mijnen Heere en Vader: en zy onderhoudende de voorſeide poincten metten werken, na dat zy ſeggen en beloven met den monde en by hare geſchriften: en wy ſijn ſeer wel verſekert dat zy 't ſelve moeten begeren met alle haerlieder herte en wille; en dat zy 't ſullen doen, ſiende haer ſelven verloſt van alle overvallinge en misbruikinge daer zy hen ſelven in vinden.

Dat de voorſeide Staten dit doende en volbrengende van haerlieder wegen, na dat zy ſelve hebben belooft door hare voorſeide brieven, nopende de onderhoudinge van de Catholijke Roomſe Religie en onſe onderdanigheid, gelijk als ter tijd van den overleden Keiſer mijnen Heere en Vader: ſo ſullen wy ſeer wel te vreden weſen daer de wapenen en ſchaden der oorlogen ophouden, en dat al wederom kere tot den ſelven ſtaet en weſen van dien tijde, en tot de oude ruſte en vreedſaemheid, vergetende geheelijk het verleden.

Dat wy hebben verklaert onſen voorſeiden broedere, ſulks onſen wille te weſen, en dat tot conformiteit van 't gene dat geſeld is, hy die ga verkondigen over al in 't generael en in 't particulier: en dat mits vergetinge van alle 't voorleden, hy verſamele alle Vaſſalen en Staten, ſteden en plaetſen van onſe voorſeide Landen, die hen ſullen wederom ſtellen en komen met der daed tot de onderhoudinge en volbrenginge der voorſeide twe poincten, over een komende met alle 't gene datmen u hier onderwijſt, en voorts meer dat gy ſult verſtaen van onſen voorſeiden wille en meninge, aengaende de ſaken van onſe voorſeide Landen, en van de grote begeerte die wy daer toe hebben, dat de ſaken van dien beſchikt worden tot den dienſt Gods en ook tot den onſen: en tot welvaert en voorſpoed van de ſelve Staten, om die te ſien in hare oude ruſte en vrede. Gy ſult van onſent wegen met de voorſeide Staten in 't generael en particulier doen alle goede dienſten, op dat zy verſtaen onſen voorſeiden wille en begeerte, en dat het kome tot der daed daer wy toe ſtrecken, welk niet anders en is dan het voorſeide. En tot deſen propooſte ſullen u worden gegeven onſe voorſeide brieven voor de ſelve Staten, in ſulker formen als gy ſult ſien, en voor andere ſteden, op dat die des te beter mogen geloven 't gene dat gy hen hebt te ſeggen, te verklaren, en te preſenteren van onſent wegen.

En tot dit effect ſult gy u behelpen met alle goede middelen die u ſullen goed dunken daer toe, en met de yverigſte perſonen tot den dienſt Gods en onſen, en tot ruſte en welvaert van onſe voorſeide Landen. Ons waerſchouwende voorts en rekeninge doende gelijk als onſen voorſeiden broeder van tijd tot tijd, aengaende 't gene dat ſal geſchieden en dienlijk weſen, met alle neerſtigheid en ſorgvuldigheid, gelijk wy op u betrouwen. Gedaen en getekent met onſe hand, te Madrid, den 20 van December 1577. Getekent *Philippe*, en meer onder: door ordinantie van ſijne Majeſteit, ondertekent *A. Dennetieres.*

IN gelijkſoomigheid van welke brieven en inſtructie/ ſo hadde Don Jan met die van ſijnen Rade tot Loven ook doen dzucken ſeliere opene bzieven/ onder den name van den Coninck/ te voren dooz den boozgenoemde van Selles niet getoont weſende: waer in tot velen plaetſen mede verhaelt ſtaet: dat de Staten hadden gepreſenteert en belooft de onderhoudinge van de Catholijke Roomſe Religie, en onderdanigheid van ſijne Majeſteit, inder ſelver voegen als die onderhouden werde ten tijde van de Keiſer, dit ſuſtineerden de Staten dat een loſe verſieringe was van Don Jan/ tegen der ſelber Staten meninge en klare woozden begrepen in hare bzieven van den 24 Auguſti/ en andere haer geſchzijften/ klaerlijken inhoudende de pzeſentatie van de onderhoudinge van de Catholijke Roomſe Religie en behoozlijke onderdanigheid van ſijne Majeſteit/ na het inhoud van de pacificatie van Gent/ de welk ſeer vele verſchilt het een van 't andere/ want Don Jan hadde bp het accoozt gemacht tot Marche in Famine/ daer op hp tot Gouverneur Generael van de Staten was aengenomen/ de voozſchzeve pacificatie van Gent ſolemnelijk geaccepteert en geappzobeert/ en de Coninck hadde van gelijken niet alleen 't voozſchzeven eeuwig edict/ maer ook de pacificatie van Gent geappzobeert/

en geratificeert/ en hier voren in het tiende Boek heeft men ook mogen sien/ hoe hoog hy (Don Jan) de weldaed geacht heeft/ die den Lande/ so hy seide/ geschiede/ door de approbatie van de voornoemde Pacificatie van Gent/ waer uit dan blijkt dat de meninge der Staten nooit en was geweest/ te presenteren de voorsz onderhoudinge van de voorsz twe poincten/ dan alleenlijk na 't inhoud van de voorschreve Pacificatie van Gent/ gelijk ook 't selve anders niet en was in de macht van de Staten/ noch van Don Jan/ nochte ook van den Coninx/ te presenteren/ te eischen of aen te nemen de vaste onderhoudinge van de Catholijke Roomse Religie/ in sulker forme en maniere als de brieven van den Coninx en van Don Jan inhielden/ sonder meinedig te wesen en te breken den gemeinen peis en vrede/ so solemnelijk besworen/ en in alle de brieven en presentatien die gedaen zijn geweest van d'een en d'andere zijde/ zedert het vertrek van Don Jan op 't Casteel van Namen/ is altijd expresselijk mentie gemaekt en verhaelt van te mainteneren de Pacificatie van Gent/ daer te voren aengenaem en van weerden gehouden/ so wel door sijne Majesteit als door Don Jan/ en nu te willen stellen de affairen op den voet als die waren ten tijde van den Keiser/ was openbaerlijk te wederroepen/ casseren en te niet te doen de voorschreve Pacificatie van Gent/ en wederom te lieren totte strenge executie der Placcaten op 't feit van de Religie/ mits oprechtende door dit middel de seer gehate Inquisitie/ daer door alle de ellenden/ jammerlijke catijvigheden van d'eerste troublen waren getauseert/ so dat daer uit was blijkende dat alle het fondament en inhoud deser brieven en instructien/ waren gesmeet om om te stoten de principale poincten en articulen van de Pacificatie/ want boven de contraventie gedaen door het wedersenden der Spangiaerden/ so is seker dat de Placcaten en geboden strengelijk geobserveert ten tijde van den overleden Keiser Carel/ door de voorseide Pacificatie gehouden werden in surcheantie/ gelijk ook de selve Pacificatie toelaet den Hollanders en Zeelanders en hare geassocieerde/ vryelijk wederom te keren/ te komen handelen/ converseren en te wonen in alle de plaetsen en Steden van Nederland/ indien sy sonder iet te attenteren tegen de Roomse Catholijke Religie/ of tegen d'exercitie van dien/ noch te beletten/ tergen/ injurieren/ of met diergelijke acten schandaliseren de gene die de selve volgen en onderhouden: 't welk ten tijden van den overleden Keiser Carel geensins en was geoorloft/ maer scherpelijk by sijne Placcaten verboden/ desgelijx was ook door de selve Pacificatie de determinatie van d'oeffeninge der Catijolijker Roomser Religie in Holland en Zeeland weder gestelt/ op de vergaderinge der Generale Staten: waerom dat de Staten hielden blijkelijk te wesen dat de voorschreven brieven des Coninx/ waren met geweld uitgedrongen door Don Jan en sijne aenhangers/ om te bedecken haerluider faulte en contraventie: en ook om onder 't dexel van de Religie te abuseren de simpele Onderzaten/ en om te sapen onder de selve/ volgende den raed begrepen in de brief van Escovedo/ eenen onversoenlijken twist/ een onbindelijke verwerringe/ ende te doen malkanderen pluk-haren of 't hair uitten hoofde trecken/ om achter na den gehelen hoop teffens wredelijk om den hals te brengen. De Staten Generael dan gevisiteert hebbende dese brieven en instructien/ hoewel sy geen hope en hadden van eenigen goeden voorspoet te verwachten door de komste van den voornoemden Baenderheere van Selles/ daer sy met verlangen na verwacht hadden/ hebben nochtans sprake en communicatie met hem gehouden/ en hem geremonstreert de schalke bedrieglijkheden en inconvenienten van den voorleden tijd/ en ook de swarigheden/ abuisen en lose handelingen die haer representeerden aengaende de voorsz brieven en instructie/ en dat het scheen al gepractiseert en geordineert te wesen/ tot vorderinge van de aenslagen van Don Jan en zijne aenhangers/ en so hy wederom vertrok na Don Jan om met hem alles te communiceren/ so hebben sy hem (volgende toesegginge) gesonden in geschrifte de antwoorde hier na volgende.

Aen de voorsz. van de Eerste hertog Mathias/ sijn Raed van de Generale Staten/ geven den Baenherr van Selle

SYne Hoogheid en Raed by haer, mitsgaders de Generale Staten hebbende gehoort het rapport van de communicatie gehouden met den Baner-heere van Selles, wesende herwaers-over gekomen van wegen zijne Majesteit, verklarende dat de Staten en onderzaten der Landen van herwaers-over hebben geleden en verdragen in de lange absentie van sijne Majesteit, en tegen vele brieven en beloften, grote ongetydigheden en verdruckingen door de Spanjaers en haer-lieder aenhangers: en dat zy dies niet te min zijn gebleven getrouwe sijner Majesteit, en en hebben tot noch toe niet willen accepteren assistentie of bescherminge, gepresenteert van andere Princen en Potentaten: gelijk zy noch niet en begeren, ten zy dat zy bedwongen worden door de onnootsakelijke oorloge, hen-lieden moetwilliglijk aengevoert door Don Jan van Oostenrijk: den welken in dien dat sijne Majesteit persevereert te assisteren, gelijk de apparentie is tot noch toe, so salt den voorseiden Generalen Staten hertelijken seer mishagen verdrukt te worden door sijne Majesteit (den welken zy begeren in alle getrouwigheid te dienen) en sullen van noods wegen bedwongen worden te protesteren en te bidden God den Schepper en alle de vrienden die zy ter wereld sullen mogen vinden, tot assistentie: of anders weder-roepende den voorseiden Don Jan met sijn krachten, en doende de oorlogen ophouden, sullen onderhouden de wettelijke autoriteit van zijne Majesteit, en de Catholijke Roomse Religie, na de termen van de Pacificatie van Gent, gewillekoort en geapprobeert door zijne Majesteit: niet tegenstaende de valsche lasteringen van de quaedhertige, en de ongeschiktheden en tergingen, gedaen door de aenhangers van den voorseiden Don Jan, de welke oorsaek zijn van alle de ongeregeltheid die toegekomen mag wesen, en noch toe komen mochte. Biddende den selven Baron van Selles te willen schrijven en waerschouwen zijne Majesteit van haer-lieder goede affectie, en van 't gene dat gepasseert is in de selve communicatie, hem toelatende ook (ist dat hem belieft) te gaen tot den voorseiden Don Jan sonder begrijpinge, om te werk te stellen den last dien hy mag hebben van sijne Majesteit. En zijn Hoogheid verklaert van haren 't wegen, niet gekomen te sijn (hebbende ver- (Fol.
staen de confusie van alle dingen) tot andere intentie dan om sijne Maj. te dienen in alle oprechtigheid, en te onderhouden de landen en de onderzaten in haerlieder oude privilegien en costuimen, en behouden de erflandschappen voor sijne Majest. voor sijne nakomelingen, en voor het huis van Oostenrijk, en was getekent,

L van Asseliers.

De voorseide Heere van Selles hebbende dit alle gecommuniceert met den voorseiden Don Jan/ heeft gesonden den selven Generalen Staten versamelt t'Antwerpen/ de navolgende zijne missive/ met seker geschrift van Don Jan/ waer van d'inhoud hier na volgt.

De brief schreven door Baen heer Selle aen de Gene le Sta ten.

MYn Heeren, Ik en twijfele niet dat gy-lieden vreemd sult vinden dat ik so lange hebbe vertoeft te senden de antwoorde van sijne Hoogheid, welk de selve is die hier by is gevoegt, de welke, al ist dat zy sal schijnen wat hert en rouwachtig, daer ik niet aen en twijfele: nochtans en mag den moet daerom niet verloren worden, dat sijne Majesteit soude hebben verandert sijn herte of wille tot de executie van de beloften, die ik in sijnen name u lieden hebbe gedaen. En om de waerheid te seggen, sijne Hoogheid en mag hier niet resolveren tot eenige andere sake, tot dat wy antwoord hebben van sijne Majesteit van een Post dien hy heden send tot haer: en om al t'seffens te beschicken, sijn Hoogheid heeft gedocht niet dienlijk te wesen, dat ik my soude laten vinden by u L. voor desen tegenwoor-

» genwoordigen tijd; welk ik nochtans ſal doen ſo dik-
» wils en menigmael als gy lieden my ſult verſekeringe
» geven, daer toe verſocht, om te mogen volbrengen een
» ſo goeden werk, daer alle de welvaert en ruſte van den
» ganſchen Lande aenhangt.

Ik bidde den Heere almachtig dat hy verlenen wille eenen goeden peis, en u lieden alle een geluckigen en goeden voortgank in uwe ſaken: my bevelende wel ootmoediglijk tot u lieve, goede gratie. Uit Hevre 12 van Sprockelle 1578. Het onderſchrift was: Uwer H. ootmoedig en goedwillig dienaer, getekent *Jan van Noircarmes*. Het opſchrift was: aen mijn Heeren, mijn Heeren de Generale Staten tot Antwerpen.

Hier was by gevoegt het ſchrijven van Don Jan/ welkers inhoud was/ als volgt:

Coppe van 't chrijven van Don Jan.

SYne Hoogheid hebbende geſien ſeker geſchrifft getekent, *Aſſeliers*, door de ordinantie van den Aerts-hertog Mathias, en van de gene die hen ſeggen te weſen van den Raed van Staten by hem en van de Generale Staten, geexhibeert door den Banerheere van Selles, en hebbende ook gehoort 't gene dat de voorſeide Selles mondelijk heeft verklaert, refererende ſijne voorſeide Hoogheid tot de gene die voor hem hebben gegouverneert, te antwoorden van haer lieder feit, alſo hy denkt dat zy 't ſelve ſeer wel ſullen doen tot haerlieder ontlaſtinge: ſeid en verklaert, hoe dat van den tijd dat hy eerſt is herwaers-over gekomen, nooit en heeft begeert noch gepretendeert van des Coninx onderſaten anders dan reele onderhoudinge van de Catholijke Roomſe Religie, en van de gehoorſaemheid toebehorende ſijner Majeſteit: waer in zy door alle geeſtelijke en wereldlijke rechten gehouden en verbonden zijn.

Dat hy heeft gearbeid om te obtineren deſe twe poincten, alſo een jegelijk wel weet, voldoende den ſelven onderſaten ſo wel door het verſenden van vremdelingen, als door veel andere weldaden, die met recht ſouden moeten veroorſaken alle dankbaerheid der voorſeider onderſaten tegen ſijne Majeſteit.

Dat hy nooit om eenige ſake droever en is geweeſt, dan van te ſien het klein werk datmen heeft gemaekt van de weldaed die ſijne Majeſteit henlieden hadde geoctroyeert: noch ook ooit meer en is verwondert geweeſt, dan van te verſtaen dat de onderſaten en vaſſalen, die voortijds ſo getrou haren Prince zijn geweeſt (niet tegenſtaende 't gene dat zy ter contrarien ſeggen,) haers ſelfs ſo ſeer hebben vergeten, dat ſy aen eenige vremde Princen ſolliciteren: welk een overſchandelijke en ſchadelijke ſake is voor henlieden, hen ſelven te ſtellen in de gehoorſaemheid der vremden, en wederſpannig te vallen haren natuerlijken Prince en Overſten Heere, ſonder dat henlieden daer toe eenige oorſake is gegeven geweeſt.

Om welk te doen zy nu tegenwoordiglijk ſo luttel redenen hebben, als zy ooit hebben gehad. Want hoe wel dat ſijne Hoogheid wederkerende in 't overtrecken van de Maſe, heeft tegen-gekomen en geſcheurt haerlieder Armeye, de welke hem langen tijd hadde verwacht om tegen recht en reden hem te beletten den ingank tot de landen van ſijn Generael gouvernement: en dat hy hem naderhand heeft vervordert om met der daed te doen volbrengen de goede intentie van ſijne Majeſteit aengaende de twe poincten, die zy beveelt ook door de leſte opene brieven door haer geſonden: ſo iſt nochtans, dat het nu niet min onſeker, vaerdig en gereed is; dan het ooit en was, van te vreden te weſen aengaende de voorſeide twe poincten: en mits de effectuele executie van dien, ſo alſt is geweeſt ter tijd van wijle Keiſer Carel ſaliger gedachteniſſe, van te mainteneren en te houden alle haerlieder Privilegien, Rechten en Coſtumen: en eindelijk van eenen jegelijken te onthalen en te eeren, en vergetende alle 't voorleden, alle ſaken wederom te ſtellen op de termen van dien tijd.

En gelijk de wille van ſijne Majeſteit niet anders en is dan ſo het geſeid is, en dat ſijne voorſeide Hoogheid is gereed geweeſt en noch is ſulx te effectueren, ſonder eenige ſwarigheid: Dat in dien de Staten ook wouden doen met der daed 't gene dat zy in den mond hebben gehad, en belooft door verſcheidene geſchriften, ja door haerlieder brieven aen ſijne Majeſteit van den 8ſten van den Herfſtmaend leſtleden; begrepen door de ſelve Patenten: ſo ſoude men ganſchelijk accorderen, en alle dingen worden geſtelt in de termen daer ſy in waren ter tijd van wijlen Keiſer Carel: ſonder alſo te varieren, gelijk zy nu tegenwoordiglijk doen in haerlieder antwoorde.

So en ſoude ook niet geroert worden aen de autoriteit van ſijne Majeſteit, tot welke de voorſeide Aerts-Hertog Mathias ſo vaſte Obligatien heeft, overmits de redenen alle de wereld kennelijk, dat hy ſeer wel ſal doen, aenmerkende en bevroedende 't gene dat hy ſijner Maj. ſchuldig is: op dat in ſtede dat hy ſeid die te willen dienen, hy niet contrarie en doe door de arge en ſchalke beleidinge van de boſe ketterſe en wederſpannige geeſten, die rondom hem zijn.

Daer de voorſeide Aerts-hertog dies te beter behoort toe te ſien, mits dat hy herwaers-over is gekomen ſonder laſt of wete van ſijne Majeſteit, de welke veel beter verſtaet dan yemand anders 't gene dat dient tot conſervatie van ſijne Landen en Staten, die hem altijd en ook nu noch ſo ſeer gerecommandeert zijn. Onder ſtond geſchreven: Door ordinantie van zijne Hoogheid 'ondertekent F. VASSEUR.

Waer op de Staten hebben gemaekt haer-lieder nabolgende declaratie.

Den brief van de Generale Staten geſonden aen den Banerheer van Selles den 15 Febr.

MYn Heere van Selles: Wy hebben ontfangen uwen brief, met 't geſchrift, getekent Vaſſeur, door d'ordinantie van Don Jan van Ooſtenrijk, welk wy niet alleenlijk en vinden wel hert en rouw, alſo gy ſegt in uwen brief: maer ook luttel dienlijk tot den dienſt van zijne Majeſteit, en tot de welvaert en ruſte van den Lande. Hopende dat (niet tegenſtaende de allegatien van Don Jan) alle der wereld kennelijk is, dat wy niet anders begeert hebben of nu ter tijd noch begeren, dan te blijven in de oude gehoorſaemheid van zijne Majeſteit, en te behoeden zijne Landen met onderhoudinge van de Catholijke Roomſe Religie, na de artijkelen van de Pacificatie van Gent, geapprobeert en geratificeert door ſijne Majeſteit, ten zy dat Don Jan met zijne aenhangers oorſake geve ter contrarien, gelijk hy tot noch toe gedaen heeft, en noch doet ſonder ophouden: hoe wel dat hy ons geſchreven hadde den vijfſten Septembris leſtleden, dat zijne Majeſteit hem ontboden hadde te vertrecken, en ſoude in ſtede van hem korts ſenden eenen anderen Prince van zijnen bloede, om te gouverneren: waer af wy proteſteren voor God en de wereld, dat indien eenig inconvenient toekomt, aengaende de voorſeide Religie of vervremdinge en ſcheidinge van deſe Landen van de gehoorſaemheid van ſijne Majeſteit, om niet te vallen in 't breed en wreed gouvernement gepretendeert tegen alle recht en reden door den ſelven Don Jan, met zijne Spanjaerden en aenhangers, daer af verantwoord en veronſchuldigt te weſen: en dat het onſe ſchuld niet en ſal zijn, maer Don Jans, de welke onder het bedekſel van de Roomſe Catholijke Religie en de gehoorſaemheid tot zijne Majeſteit, beneerſtigt te bedecken zijne particuliere paſſien, en wederom te komen (alſo hy verklaert door het voorſeide geſchrift) tot het generael gouvernement van de Landen en onderſaten, den welken hy door zijne faute heeft gegeven ſo grote oorſaek van wantrouwen, dat ſy liever ſouden lijden d'uitterſte verdriet, dan hem te ontfangen. En ons mishaegt grotelijk, dat na de geſtilde troublen, en alle ſaken weſende in ruſte en vrede, de ſelve Don Jan, (ſonder te aenſien de merkelijke en blijkelijke dienſten gedaen zijner Majeſteit, en zijnen ſeer Edelen voorſaten in de onderhoudinge van haerlieder mogentheid en autoriteit, ſo over al kennelijk) is met gewapenderhand komen innemen deſe Landen, ſtellende in hazard de voorſeide Catholijke Roomſe Religie en de behoorlijke onderdanigheid van ſijne Majeſt. Welk wy u

bidden te willen verſonen ſijner Maj. en te willen verklaren onſe goede meninge. En aengaende u wederkeren herwaers, dat ſult dy mogen doen, of daer blijven, » ſo uwen raed dat ſal gedragen: niettemin indien gy begeert wederom te komen, ſo ſullen wy u ſenden alſulke verſekeringe als gy ſult begeren: hoe wel wy niet en » bevinden ſulx van node te weſen, mits dat u geen beletſel gedaen en is hier weſende, gelijk als noch niet en » ſoude gedaen worden. Met deſen, mijn Heer van Selles, bidden wy God onſen Schepper u te willen behouden in ſijne heilige bewareniſſe. Uit Antwerpen den 15 van Sprockele 1578. Het onderſchrift was: Uwe wel goede vrienden de Generale Staten van de Nederlanden. En meer onder: Door ordinantie der voorſeider Staten. Getekent *Cornelius Welemans*. Het opſchrift was: Aen mijn Heer den Banerheer van Selles.

Daer na heeft de voorſeide Heere van Selles / geſonden aen mijn Heere den Aertzhertog Matthias / en aen de Generale Staten de brieven hier in gevoegt.

Den brief van den Banerheer van Selles geſchreven aen ſijn Hoogheid den 18 Febr.

MYn Heer, Volgende 't gene dat uwer Hoogheid belieft heeft my te antwoorden mondeling, en naemaels door de antwoorde die ik droeg van uwer Hoogheid, en van die van den Raed van Staten by haer, en van de Generale Staten, te weten, dat ſijn intentie niet en was dan in alle oprechtigheid te dienen ſijner Majeſteit, en te onderhouden ſijn landen en onderſaten in haerlieder oude privilegien en coſtumen, en te bewaren de vaderlijke erflanden voor ſijne Majeſteit, ſijne nakomelingen, en 't huis van Ooſtenrijk: en hebbe niet willen laten uwe Hoogheid te waerſchouwen van een (Fol. 19.) middel, na mijn advijs, het behulpſaemſte, ſo wel om te effectueren 't gene boven verhaelt is, welk het ſelve is dat ſijne Majeſteit begeert, en ſijne Staten hem beloven; als om dies te merkelijker te doen blijken van den puren en oprechten wille van ſijne Majeſteit: te weten, dat mijn Heer de Prince van Parme derwaers over ſal trecken alleen en ſonder eenige ſoorte van wapen, om na de intentie van ſijne Majeſteit, en na de belofte der voorſeider Staten wederom te ſtellen alle deſe landen in de ſelve maniere en geſtelteniſſe van den tijd van wijlen Keiſer Carel, en gelijk te bevredigen het quaet verſtand dat mocht weſen van d'een ſijde en van d'andere. En aengeſien dattet niet redelijk en ware dat een ſulken Prince ſijn ſelven ſoude avonturen tot dien als boven, ſonder eenige verſekeringe, het land weſende » (alſo is) heel in wapen: dat mijn Heer de Prince van » Orangien ook woude in der ſelver voegen ſijn ſelven » ſtellen in de handen van Don Jan, of van yemand an- » ders daer ſijne Maj. betrouwen op mocht hebben, mogende wel verſekert weſen, dat hem geen ongelijk en ſoude geſchieden, mits blijvende op de andere ſijde ſo goede gijſel en pantsman, dat het hem (ondercorrectie) niet en derf vreemt geven, aengeſien dat hy niet alleenlijk profeſſie en doet van te mainteneren de Catholijke Roomſe Religie en gehoorſaemheid van zijne Majeſteit, maer 't ſelve ook heeft geſworen. Waer toe (onder ſeer ootmoedige correctie) wel ſchijnt dat uwe Hoogheid in alles behoort hand aen te houden, en te beneerſten dat het totter daed kome: aengeſien (ſo geſeid is) hy belooft niet meer te begeren dan ruſte en vrede van deſe landen, welk doende, en ſal de Conink dat niet alleenlijk nemen in 't goede, maer uwe Hoogheid ſal hem brengen tot verbinteniſſe van te bekennen ten eeuwigen dagen deſe weldaed van uwer Hoogheid met der daed en met de werken: niet verſtaende ook ſijne Majeſteit dat de voorſeide Prince van Parme blijve in 't voorſeid gouvernement, alſo dat breder verklaert word door den brief dien ik hebbe geſchreven aen de Generale Staten, tot welke ik my gedrage en tot andere redenen in de ſelve begrepen, waer af ik wel denke dat uwe Hoogheid ſal gewaerſchouwt worden. Hier mede.

Mijn Heer, ik ſal een einde maken, hebbende gekuſt in alle ootmoedigheid de handen van uwe Hoogheid, en ſal bidden God den Schepper u te willen hebben in bewaerniſſe met vermeerderinge van uwe hoge en deugdelijke begeerten. Uit Hever deſen 18 van Sprockele, 1578. Het onderſchrift was: Van zijner Hoogheid ſeer ootmoedig en onderdanig dienaer. Getekent *Jan de Noircarmes*. Het opſchrift was aen zijne Hoogheid.

Den brief aen de Generale Staten / daer van hy mentie maekt in den voorſz brief aen den Eertzhertog / volgt alhier.

Den brief geſchreven door den Banerheer van Selles aen de Generale Staten den 18 Febr. 1578.

MYn Heeren, alſo ik onledig was om dit tegenwoordig te beſchicken, is my uwe antwoorde gebracht, dies ik ſeer blijde ben, ſiende dat die ſo even te paſſe komt, ſo wel om d'onderhoudinge van de twe poincten nu alreet wel dikwils verhaelt, als om u-l. te benemen de wantrouwigheid die gy hebt van Don Jan, en om ook mede te gemoeten de inconvenienten die gylieden proteſteert dat ſullen toekomen indien hy op 't feit van wapenen perſiſteert: en boven al om te betonen en te kennen te geven den goeden wille van ſijne Majeſteit, dien ik u lieden van ſijnent wegen hebbe verklaert ſo wel in 't generael als in 't particulier. En dat de wijle men verwacht de volkomene antwoorde van de ſelve, ſo wel op 't vertrek van Don Jan en ſijn machten, en op onderhoudinge van de Pacificatie van Gent, als ook om te verſtaen den wille op de ontfanginge van den Eertzhertog Mathias, alſo gylieden hem hebt geſchreven en ik deſgelijx, of immers om te noemen ten aller haeſtigſten eenen anderen Gouverneur van ſijnen bloede, alſo ik u lieden van wegen ſijne Majeſteit hebbe belooft, en tot dien einde derwaers geſonden eenen expreſſen poſte in aller neerſtigheid.

Voorts ten anderen begerende te werk te ſtellen deſen goeden wille in een ſake van ſo groten importantien tot den dienſte Gods en des Coninx, en tot ruſte van den lande, heb ook u wel willen adverteren van een middel, door welk, na mijn advijs, ſullen mogen nedergeleid worden alle deſe wantrouwigheden, en effect hebben ſo wel 't gene dat de Conink begeert, gelijk als 't gene dat gy-lieden mijn Heeren hem belooft door alle u lieder brieven, ja ook door u lieder antwoorden, en tegenwoordiglijk door deſe leſte.

Te weten, dat mijn Heer de Prince van Parma ſoude te vreden weſen derwaers over te trecken alleen, of met alſulken geſelſchap als gy-lieden hem ſoud willen toelaten, om ſonder eenige wapenen de ſaken te ſtellen in alſulken ſtaet, als ſy waren ter tijd van wijlen Keiſer Carel: al onder des Coninx onderdanigheid ſo ſy t'alle tijden is geweeſt, ſonder te veranderen of te vernieuwen eenige van u lieder privilegien, maer de ſelve eer te vermeerderen.

En mits dien dat het niet redelijk of billig en ſoude weſen, dat ſulken Prince ſijn ſelven ſoude avonturen ſonder eenige verſekeringe, weſende het land (ſo 't ook is) heel in wapen: dat mijn Heer de Prince van Orangien ook ſoude willen in der ſelver voegen ſijn ſelven ſtellen in de handen van ſijne Hoogheid, of van eenigen anderen daer ſijne Majeſt. betrouwen op mocht hebben, mogende wel verſekert weſen, dat hem geen ongelijk en ſoude worden gedaen, blijvende op d'andere ſijde ſo goede gijſel: ſo dat my dunkt (onder correctie) dat hy dit niet en ſoude behoren te refuſeren, aengemerkt dat hy doet niet alleenlijk profeſſie van te mainteneren, 't gene dat gylieden mijn Heeren belooft en proteſteert te onderhouden, maer ik verſta ook dat hy het ſelfde heeft geſworen, te weten te mainteneren de Catholijke Roomſe Religie en de gehoorſaemheid van ſijne Majeſteit. Welk doende, ſoude mijn Heer de Prince weſen oorſake, niet alleenlijk van alle geruſtheid en vreedſamigheid van den lande, maer ook mede van ſijne eigene, wordende wederom geſteld in alle ſijne goeden, eeren, en gouvernementen, en ook daer en boven ſijn ſone verloſt: en preſentere hem voorts, dat indien hy woude begeren eenige aſſeurantie weſende dit volbracht en wederom geſteld inde gehoorſaemheid des Coninx, alſo geſeid is, dat hem die ſoude worden gegeven al eer de voorſeide Prince van Parme uit den lande vertrok: ſijne Majeſteit nochtans niet verſtaende dat de voorſeide Prince van Parme blijve in

't gouver-

't gouvernement, dan tot der tijd dat een ander van den bloede daer toe ſoude gekomen ſijn, by contentemente van den ganſchen lande, alſo voorſeid is.

Niet twijfelende, mits dat het boven verhaelde ſo redelijk is, gy en ſult niet laten te aſſiſteren tot den effecte, aengeſien datter noch geveinſtheid, noch wapen, noch bedwank en is. En voorwaer wy behoorden al t'ſamen wel te weſen moede van ſo veel oorlogen en ellendigheden, mits dattet ſchijnt te willen lange duren, indien dat door ſulke of diergelijke middelen geen remedie en komt, weſende ook de aller beſte remedie tot het vertrek van H. Don Jan en ſijne fortſen.

U lieden mijn Heeren biddende om Gods wille, indien gylieden begeert de welvaert van den Vaderlande, te willen aenmerken 't gene boven verhaelt is, en my wel haeſtelijk adverteren van u lieder antwoorde, mits
» ook terſtond hebbende mijne verſekeringe om te ko-
» men by u lieden, en te volbrengen het bevel welk my ſijne Majeſt. heeft bevolen ter ſaken die ik weet, gelijk hy deſe affaire ter herten neemt, en ſal daer over ſeer droeve weſen, indien hy daer toe moet gaen met gewelt van wapenen, welk ik u lieden mag verſekeren op Edelmans trouwe, dat hy aller meeſt begeert te ſchouwen: weſende ook ſeker, dat ſijne Hoogheid niet meer en begeert dan te weſen uit deſe landen, ſiende die geſtild en geruſt, gelijk een yegelijk wel behoort te begeren, na dien dattet aengaet allen in 't generael. Ik ſchrijve een woort aen ſijn Hoogheid, op dat hem believe hand aen te houden in een ſo goeden werk, aengeſien dat hy belooft daer te weſen alleenlijk om te beneerſten de geruſtheid van den lande.

Hier met mijn Heeren ſal ik een einde maken, hebbende my ootmoediglijk bevolen t'u-lieder goede gratie: biddende God den Schepper dier in te ſtorten een goede en heilige reſolutie op dit feit, daer niet min aen en hangt dan alle de ruſte bykans van het gans Kerſtenrijk. Uit Hevre den 18 van Sprockele, 1578. Het onderſchrift was: U lieder H. Ootmoedig en onderdanig dienaer. Getekent *Jan de Noircarmes*. 't Opſchrift was: Aen mijn Heeren mijn Heeren de Generale Staten van de Nederlanden, verſamelt t'Antwerpen.

Op welke de Generale Staten hebben geſonden totten voorſeiden Selles haer-lieder miſſive hier na volgende.

Geſchreven in de Generale Staten aen den Baron Heer van Selles.

MYn Heer van Selles, Wy hebben ontfangen uwen brief, geſchreven den 18 van deſer maend, en ook mede is ons gecommuniceert geweeſt dien gy hebt geſchreven aen ſijn Hoogheid, genoeg van een ſelve ſubſtantie en edict, te weten, dat de Prince van Orangien hen ſoude ſtellen in de handen van Don Jan of van eenige anderen dien ſijne Majeſteit betrouwen mocht, ter wijlen dat de Prince van Parma herwaers ſoude weſen, om te ſtellen alle dingen in ruſte en ſulken ſtaet, als ſy waren ter tijd van Keiſer Carel ſaliger gedachteniſſen: waer op voor antwoorde wy niet en konnen gelaten u te waerſchouwen, dat wy niet meer en begeren in deſe werelt dan te leven in ruſte en vrede, en te dienen in alle ootmoedigheid ſijne Catholijke Majeſteit: en dat het ons hertelijk leet is, dat wy ſijn bedwongen geweeſt door de tyrannye van den Hertog van Alve met ſijne aenhangers en navolgers, en door de onverhalijke faute en contravertie van Don Jan met ſijnen aenhank, de wapenen aen te nemen om het Vaderland, onſe goeden, vrouwen, kinderen en nakomelingen te bewaren: en nademael de Hertog van Alve en andere eergierige om haerlieder eigen bate te hebben, hebben omgeſtoten onſe ootmoedige remonſtrantien, requeſten, en advertentien, die wy ſo dik en menigmael hebben geſonden aen ſijne Majeſteit, alſo wy ook niet en twijfelen dat de voorſeide Don Jan met ſijne adherenten, om te bedecken haerlieder faute, en te executeren haer-lieder onredelijke paſſien, beneerſten noch meer op te roeyen ſijne Majeſteit en andere Potentaten, ja ook onſen H. Vader den Paus tegen deſe landen: hebbende gepersuadeert (alſo wy preſumeren) dat ſijne Majeſteit tegen onſe intentie, en volgende de onrechte bediedeniſſe van onſe brieven, ſoude begeren in dit ingeval, volgende uwe inſtructie, alle dingen wederom geſtelt te worden in den ſtaet die was ter tijd wijlen Keiſer Carel, en dat ſijne Majeſteit herwaers-over ſoude ſenden de Spanjaerden en andere krijgslieden, om de goede by te ſtaen tegen de gealtereerde, welk rechtelijk contrarie is der pacificatien van Gent geaccepteert door den voorſeiden Don Ian, en van weerden gehouden door ſijne Majeſteit, en niet ſtreckende tot eenigen anderen einde, dan om alſo te ſayen onder de onderſaten van deſen Lande eenen onverſoenlijken twiſt, en (na de brieven van den Secretaris Eſcovedo) de een den anderen te doen plukharen, en ten langen leſten den helen hoop om den hals te brengen. Om welke te keren en ons te wachten tegen de voorſeide verderffelijke practijke, by-gebracht onder den ſchijn van de voorſeide Religie, en contrarie der pacificatie, ſo bedwingt ons de nood ons lieden nauwer te voegen en aſſiſtentie te nemen van alle natie, en aen te nemen met andere Potentaten alſulken medepartye als wy ſullen mogen, tot de bewareniſſe van onſe goede, vrouwen en kinderen: en te verſekeren de landen tegen ſommige ſo wel wereldlijke als geeſtelijke die hen hebben laten abuſeeren door het voorſeid middel, en door de perſuaſien van Don Ian en van ſijn adherenten: Proteſterende voor God en voor de wereld (alſo wy noch hebben gedaen) dat de voorſeide Don Ian en ſijne adherenten door haerlieder ſchadelijke vonden en bedekſel van de Religie, ſijn oorſake van alle de inconvenienten, ſchandalen en veranderingen die ſullen mogen geſchieden ſo wel ten aenſien van de voorſeide Catholijke Roomſe Religie, en tot achterdeel van onſen H. Vader den Paus, als van de behoorlijke gehoorſaemheid ſijner Maj.; waer af het perijkel (Fol. 20.) ſoude ophouden, indien ſijne Majeſteit volgende de ootmoedige requeſte gedaen door onſe leſte brieven, hadde geſint geweeſt de wapenen te verlaten, en den voorſeiden Don Jan wederom te roepen, en ſijner Hoogheid toegelaten het gouvernement van deſe Nederlanden, welk de eenige remedie is om wederom op te rechten de affairen met de onderhoudinge van de voorſeide Catholijke Roomſe Religie, na de termen van de voorſeide pacificatie, en behoorlijke gehoorſaemheid tot ſijne Majeſteit: niet twijfelende dat gy ſelve lichtelijk verſtaet, dat de middelen begrepen in uwe voorſeide brieven, niet en mogen by-brengen eenig profijt noch ſijner Majeſteit noch ſijnen onderſaten. Ja aengemerkt dat de Prince van Parme, tegen onſe hope en eere die wy altijds hebben gedragen tot mijn vrouwe de Hertoginne ſijne moeder, en de verbinteniſſe die ſy met goeder redenen behoort te hebben tot deſe Landen, is herwaers-over hem komen voegen met Don Jan, om ons te overweldigen en te verdrucken, en dat na uwe brieven hy in deſe Landen niet en ſoude willen komen om de oprechtinge van den gemeinen ſtaet, ſonder verſekeringe en gyſel van den perſoon van den Prince van Orangien, en ſo het ſchijnt, blijvende de macht van Don Ian herwaers-over: weſende een ſorgelijke ſake in aller voegen, waer af wy rechtveerdige oorſake hebben te vermoeden en te vreſen eenigen voorderen loſen aenſlag of verraderye: en 't ſelve dies te meer, indien men hadde willen of noch woude voortvaren oprechtelijk, dat het niet billijk of redelijk en was herwaers-over wederom te ſenden de Spangiaerden en andere, noch den voorſeiden Don Ian te laten in deſe Landen, om wederom te beginnen de tegenwoordige oorlog: nademael (gelijk de brieven en inſtructien door u gebrocht bewijſen) dat ſijner Majeſteit blijkelijk was, dat de Staten door haerlieder brieven preſenteerden, **alſo zy nu noch præſenteren/ te mainteneren de voorſeide Catholijke Roomſe Religie na de termen van de voorſeide pacificatie van Gent/ en de behoorlijke gehoorſaemheid van ſijne Majeſteit:** U daerom biddende anders te willen informeren ſijne Majeſteit, en doen vertrecken terſtond den voorſeiden Don Ian met ſijne adherenten en fortſen, of anders en ſullen wy niet laten deſe naeſtkomende dagen te procureren ons profijt en meerder verſekeringe, in ſulker voegen als toegelaten

laten is den goeden onderſaten, ſo langen tijd verdrukt weſende van haren natuerlijken Prince, door de gene die met de ſterkte van ſijne Maj. beneerſten haerlieder te mainteneren en haerlieder ſonderlinge wrake te hebben, de welke in ſtede dat zy ſouden moeten geſtraft worden overmits haerlieder wreedheden en quaed regiment: worden wel onthaelt, ge-eert, en gelooft, ja ook den Raed van ſijne Majeſteit. En aengaende uwe aſſeurantie, deſe ſullen u dienen voor een genoegſame paſſepoorte, en voor ſulke verſekeringe als gy ſelf mogen begeren.

Hier mede bidden wy God den Schepper u te willen behouden in ſijne goede bewaerniſſe. Uit Antwerpen deſen leſten van Sprockele, 1578. Het onderſchrift was: Uwe wel goede vrienden de Generale Staten. En meer onder: door ordinantie der voorſeider „ Staten getekent *Cornelius Welemans*. Het opſchrift „ was: aen mijn Heer den Banerheere van Selles.

Don Jan ſocht ſijn profijt te doen met ten voor ſlag van den Heere van Selles.

DOn Jan ſiende dat hy door die practijke den Prince van Oranjen / die hy meende hem alleen in den weg te zijn om tot ſijn voornemen te komen / niet en konde in handen krijgen / heeft hy niet goed gevonden dat den Baenderheer van Selles wederom by de Staten Generael ſoude reiſen / en alſo is deſe ſijne komſte vruchteloos afgelopen nochtans heeft Don Jan daer mede geſocht ſijn profijt te doen by de ſimple en eenvoudige luiden / de ſelve in gedruckte ſchriften wijs makende / dat de Staten niet anders en ſochten / dan veranderinge in de oude forme en maniere van gouvernemente: en in plaetſe van dien / te introduceren / veſtigen en ſtabilieren eenen ſtaet populaer en van gemeinen volke / en de Catholijkſe Roomſe Religie / en de autoriteit en onderdanigheid van ſijner Majeſteit toe-behorende / te aboleren / niet willende nakomen dat ſy altijds geroepen en gepreſenteert hadden / en dat ſy de onderſaten van ſijne Majeſteit ſochten te belaſten met onmenſchelijke en tyranniſe geboden en ſchattingen / en dat ſy ook den Baenderheere van Selles hebben belet te doen de executie van ſijnen laſte. Waer te-

Wat de Staten daer tegens verklaren.

gens de Staten verklaert hebben / datſe nooit anders en hadden geſocht / nochte en ſochten / dan alle goede middelen om te brengen ſijne Majeſteit tot een compaſſie van ſijne goede onderſaten / en die te laten genieten de vrucht van den geaccordeerden / geſworen en gepubliceerden vrede / en dat de voorſeide Don Jan door ſijne practijken ſo veel heeft weten te maken / dat hy 't Land beſwaert heeft mette betalinge van de Nederduitſe en Overlandſe / Walſe en andere ſoldaten / opgelicht / onderhouden en niet betaelt / om te mainteneren de tyrannie van den Hertog van Alba / ſijne naerkomers en aenhangers / 't welk een grote ſomme bedroeg / hoewel dat ſy altijds het volk hebben gequelt met ongewoonlijke ſchattingen in deſe Landen / boven alle de dieverpen en op-ettingen / ſo wel van Spangiaerden / als van de Walen / Overlanders / Nederlanders / en andere door den Hertog van Alba aengeboert: waerachtig weſende dat ſonder den voorſeiden laſt / en de weder aenneminge der wapenen / door noods bedwang / overmits de rechtveerdige beſcherminge van haer ſelven / en van hare vrouwen / kinderen en privilegien / niet van node en ſoude hebben geweeſt eenige nieuwe ſchattingen: waerom de voorſeide Don Jan ſijn ſelven behoort te wijten dat hy is oorſaek datmen om het voorſeide heeft moeten hebben ſijnen toevlucht tot de ſchattingen / de welke niet bevonden en ſouden worden te weſen onmenſelijke of tyranniſe / maer gewillige en einde nemende mette oorloge en het vertrek van Don Jan met alle ſijnen aenhank. En ter contrarien / het gouvernement van den Hertog van Alba hadde klaerlijk te kennen gegeven alle de wereld / met wat ſchattingen datmen 't volk overlaſten ſoude / indien de tyrannye wederom plaetſe grepe / hebbende ſonder eenigen nood van oorloge of andere / geeiſcht en met geweld en onbehoorlijke wijſe willen practiſeren eenen 10 penninck op alle ſoorten van koop-

manſchappen / niet voor eenigen termijn / maer om die te verkeren in domaine en eeuwigen laſt / waer door ſullie alteratie is gekomen / als elk wel weet: gelijk doe noch jegenwoordelijk de voorſz Don Jan / volgende de voetpaden van den voorſeiden Groot Commandeur / doet door Cigonge overſchatten de Dorpen in de Kempen / en andere plaetſen die ſy gaen brandſchatten. Seggende ook den Baenderheere van Selles in de executie van ſijnen laſt geen beletſel gedaen te hebben; maer ter contrarie hebben den ſelven / door beide de voorſz brieven gegeven alſulke aſſeurantie als hy hadde begeert door ſijn voorgaende / om herwaers-over te komen. En voor concluſie / dat de aenſlagen en het bedrijf van Don Jan / de welke openbaerlijk genoeg verklaerde / dat hy niet en wilde houden de voorſz pacificatie van Gent / die hy niet alleenlijk en hadde belooft / maer ook mede geſworen / betoonde genoeg (hy ſegge wat hy wil) dat hy niet en ſoude mainteneren 't gene dat hy voorhoud en belooft om de onbedachte en ſlechte aen te locken: maer hebbende die toe ſijnent wille / ſalſe ſeer wel konnen verzuchen en aenvoeren na ſijn voornemen en opſet.

DAer is ook een boexken uitgegaen van wegen de Staten / weſende een antwoord op de declaratie van de meninge van Don Jan / van den 25 January voorleden / hier voren verhaelt / waer van wy het voornaemſte inhouden alhier kortelijk verhalen ſullen. Voor eerſt word daer in verhaelt het gemein ſpreekwoord van Lyſander Coninh van Sparte / dat waer 't vel van den Leeu niet en mocht te paſſe komen, datmen daer moſt naeyen 't vel van den Vos. Dit ſpreekwoord (ſeggenſe) is ſeer waergenomen en naergevolgt van alle de gene die geleert hebben geweeſt in de Cabale van Machiavel / maer boven alle ander / ſo arbeid (ſeggenſe) Don Jan / om 't ſelve te werk te ſtellen / gebruikende alle maniere van practijken / en honig van geveinſde ſoetigheid en goedertierentheid / tegen de gene die hy weet dat een ſchroomen hebben van ſijn leeuwſe huid en nature / tot effect van deſen / heeft hy (ſeggenſe) onlanx over al in 't licht laten komen een kort verhael / genoemt de declaratie van de meninge van Heer Don Jan van Ooſtenrijk / etc. In 't welk hy hem loſelijk bedekkende met 't vel van een Vos / grote neerſtigheid doet om den ingeſetenen van de Nederlanden wijs te maken / dat hy nooit en heeft geſocht noch en ſoekt / dan henluiden te onderhouden in goede vrede / ruſte en ſtilte: hoe wel dat de boſe en bloedige wapenen / die hy gebruikt tot verderffeniſſe van den Lande / ſeer klaerlijk contrarie bewijſen: hy ſeid / dat hy / ſedert dat hy op 't haſteel van Namen is gekomen / de Staten diklwils verklaert heeft / dat ſijn meninge ſulx is geweeſt: ja dat hy metter daed dat hadde verklaert en daer toe geprotesteert / maer (ſeggenſe) dat ſijn meeſte propooſten en maniere van doen merkelijke getuigeniſſe gaven van een bisrige begeerte die hy hadde om wederom te ontſteken de inlandſe oorloge / de welke ten tijde van ſijn komſte dood en geſtillet was door de pacificatie van Gent / en daerom / ſo hy na langer en veel woorden en weigeringe de ſelve in 't einde geaccepteert hadde / heeft hy de ſelve geſocht in alle manieren krachteloos te maken / verklarende openbaerlijk den Staten dat hy gereſolveert was om oorlog te voeren tegen den Prince van Oranjen en die van Holland en Zeeland / manende de Staten datſe die ſouden aennemen op verbinteniſſe van haerlieder gelofte / die zy gedaen hadden van te onderhouden de Roomſe Catholijke Religie / en de gehoorſaemheid diemen den Coninh ſchuldig was / 't welk zijn twe ordinaire mom-aenſichten / onder de welke hy is dekkende de leelijkheid van ſijne paſſien: verhalen voorts ſijne openbare en heimelijke handelingen / die nergens anders toe en ſtrekten dan de Staten te verdoven en in de wapenen te brengen tegen die van Holland en Zeeland / om volgende den Raed en reſolutie van ſijnen Secretaris Eſcovedo / te ca-

Ant woord op de Declaratie van de meninge van Don Jan van Ooſtenrijk.

ſtijden

ſtijden d'een door d'andere / en ten laetſten van alle t'ſamen meeſter te weſen / dat is te ſeggen alle gelijk (na Eſcovedo is uitleggende) te viere en te ſwaerde te brengen / na dien zy reſolveren datter geen ander middel en was / om te mogen komen ten einde van haerluider voornemen. Daer hebt gy (ſeggenſe) ſijn oprechte meninge / de welke / al iſt dat hy die ſoekt te bedecken met ſoete en geſuikerde woorden / nochtans door Godes ſonderlinge genade heeft ontdekt geweeſt op den ſelven tijd als hy 't ſelve meende te werk te ſtellen. Don Jan (ſeggenſe) ſeit / dat hy niet en begeert dan twe ſaken / te weten de conſervatie van de Catholijke Roomſe Religie / en de wederoprechtinge van d'autoriteit van den Conink: mits welke twe poincten hy gelooft henluiden onverbrekelijk te bewaren: maer aengaende 't eerſte / aengeſien (ſeggenſe) dat de Religie een gave Gods is / en dat die niet en kan door kracht van wapenen geplant noch gedruckt worden in de herten van de menſchen: wat reden of
F. 21.) apparentie is daer / te ſeggen / dat door deſe wapenen die Don Jan genomen heeft / hy ſoude willen bewaren of houden ſtaende de Roomſe Catholijke Religie / want hoe ſal hy dat doen / ſal hy ter dood brengen alle de gene die deſe Religie niet en ſullen willen advoueren? Iſt dat hy deſen weg neemt (ſeggenſe) ſo zijnſe wederom gevallen in eenen afgrond van inlandſe oorlogen / want daer is een ſeer grote menigte van volk / ja ook Steden / die liever ſouden haer ſelven in ſtucken kappen / dan te verwachten de furie van dèſe executien. Men ſiet ook metter daed / hoe luttel het den Keiſer geprofiteert heeft / het aennemen der wapenen in Duitſland om gelijken twiſt der Religie / en alrede drie Coningen van Vranckrijk. Den Hertog van Alba en den Groot Commandeur van Caſtilien in Holland en Zeeland hebben hen experientie gegeven tot harer grote ſchaden: willen wy dan (ſeggenſe) altijds ſtruikelen over eenen ſteen / ſoekende uit te ropen met geweld / 't gene verborgen is in 't ſecreetſte van der zielen / en niet buigelijk en is dan van God alleen? So veel iſſer af / datmen dan ſal moeten wederom beveſtigen d'Inquiſitie / vernieuwen d'oude Placcaten / wederom oprechten nieuwe ſchavotten en galgen / om over alle den Lande wederom te branden en hangen / en factageren een grote menigte van arme lieden / die te vreden zijn te bewijſen alle getrouwigheid aen zijne Majeſteit / en het devoir tot haerlieder naeſten / ſo verre zy mogen God dienen na het getuigeniſſe haerder conſcientien / maer liever / wat peis / wat ruſte / wat vrede ſal 't dan weſen? ſullen wy 't Land door deſen middel niet ſien gebracht in meerder tyrannie / dan dat ooit heeft geweeſt? En aengaende 't ander poinct van de autoriteit van den Conink en van de gehoorſaemheid die men hem ſchuldig is / die hy ſeid dat eenige ketters en oproerige menſchen hem ſoeken te benemen: dit (ſeggenſe) werd qualijk ten propooſte geallegeert tegen een natie / die haren natuerlijken Heere ſo getrou is / ja de getrouſte die onder 's hemels kappe mag weſen / want na dien dat ſo vele quade onthalingen en onmenſchelijke wreedheden / tyrannien en verdruckingen ſo veel jaren geleden van de dienaers van ſijne Majeſteit ſonder eenige hope van beteringe / en van ſijne Majeſteit getolereert ja gefaboriſeert / haerlieden nooit en hebben komen bewegen om te verlieſen d'affectie tot haerluider natuerlijken Prince / om henluiden te werpen in de beſcherminge van eenen vreemden Heer / ſo magmen daer uit wel lichtelijk verſtaen / dat zy niet en hebben willen verminderen of wegnemen d'autoriteit van ſijn Majeſteit / of haerlieden te buiten gaen in een poinct alleen van de gehoorſaemheid dieſe hem ſchuldig zijn / daer na werd onderſocht of het volk van Spangien hen wel ſo vaſt is houdende in de behoorlijke gehoorſaemheid van ſijne Majeſteit / en werd beweſen dat die op verre na niet en komt totte reputatie / autoriteit en gebod / dat hy herwaers-over gehad heeft / en men nu ter tijd hem allen uren noch bereid is te geven / iſt maer alleen dat hy door ſijn genade ons wil conſenteren eenen goeden en verſekerden peis en ons gedogen onſe Wetten en Privilegien / gelijk hy die van Spangien gedaen heeft / wy zijn dan gereet (ſeggenſe) ſijne Majeſteit die gehoorſaemheid te bewijſen / niet alleen die men hem ſchuldig is door verbinteniſſe van goede Vaſſalen en Onderſaten aen haerluider natuirlijken Prince / maer noch meerder en nauwer dan die van Spangien ſelve / ſo verre hy ons doet de ſelve gratie die hy hen-lieden doet / dat is ons te gouverneren by volk van den Lande / en mainteneren 't gene dat van wegen 't Goddelijk en Wereltlijk recht een Prince ſijnen Onderſaten ſchuldig is / en 't gene hy by ſolemnelen eede henluiden heeft geſworen / en daer op hy van henluiden is ontfangen voor haren Overſte Prince. So en iſt dan (ſeggenſe) niet van node geweeſt om dier oorſake / die Don Jan pretendeert / de wapenen genomen te hebben / want zy ſouden noodloos weſen.

Nu belooft hy (ſeggenſe) dat als deſe twe poincten datelijk te werk geſtelt werden / dat hy ſal in ſtate houden alle de Privilegien van den Lande / en alle ſaken weder ſtellen in den ſelven weſen en forme van Gouvernemente / alſt was ten tijde van Keiſer Carel de vijfde / waer in grotelijx (ſeggenſe) te bemerken is / dat hy uit enkel argheid en calumnie ſtilſwijgende laet varen alle mentie van de Pacificatie van Gent / die nochtans by hem ſelven ſo ſolemnelijk belooft en geſworen is en by den Coninck geratificeert / en op de welke hy herwaers-over is ontfangen geweeſt voor Gouverneur. Maer in ſtede van dien ſteekt hy haer in de hand een forme van Gouvernement by tijde van de Keiſerlijke Majeſteit / wel wetende dat hy / dat poinct eens vaſt hebbende / ſal middel hebben om geheel te niet te doen de voorſchreven Pacificatie / en alſo op een nieu verwecken de inlandſe Oorlogen / om hem te waſſen in het bloed van dit arme volk / en door middel van de inlandſe tweedrachten d'eene verderven door d'andere / om naderhand / ſonder grote moeite / moede en mat te maken / en te ſluiten in de Kebie van de Spaenſe ſlavernie / want door dat middel ſoude men moeten weder in ſtate ſtellen de oude rigoreuſe Placcaten op 't ſtuk van Religie / oprechten d'Inquiſitie / uitropen die niet geheel geſint en zijn totte Catholijke Roomſe Religie / ontfangen ſulke Gouverneurs alſmen henluiden ſal willen geven / gedogen 't bouwen der Caſtelen / de verſterkinge van de vreemde Garniſoenen / 't ſy van Spangiaerts / Italianen of andere natien / metten kortſten geſeid men ſal moeten geheel te niet doen de Pacificatie van Gent / en wederom treden in de inlandſe Oorlogen. Het is de moeiten weert (ſeggenſe) te aenmerken het aes en de aenlockingen / daer mede Don Jan de goede Patriotten ſoekt te trecken in 't net van ſijn bedrog / hy ſeid dat de Steden behoren te weigeren alle Garniſoen / onder 't dexel van datſe zijn onder de gehoorſaemheid van ſijne Majeſteit; ſiet daer voorwaer een aerdige treck. Maer ſalmen ook pemanden vinden ſo ſot en dwaes / die meine dat Don Jan de ſteden ſal bewaren ſonder Garniſoen / na dat die eens ſullen geſtelt zijn in ſijne handen? weet men niet hoedanig het recht is van den Oorlog? de welke ten einde zijnde ſalmen daer noch Caſtelen maken / onder 't dexel van die te verſekeren voor ſijne Majeſteit / en de goede te bewaren tegen de quade. Jn dier voegen datmen hen ſoude quijt maken de ſoldaten van den Lande geboren / en die ſtrijden voor de vryheid en welvaren van dien / en te ontfangen in haer plaetſe Spangiaerden en Italianen / die ons met geweld ſullen afnemen huisvrouwen en kinderen / huis / hof en goed / ja al 't gene wy ter wereld hebben / dat is metten kortſten geſeid / om ten eeuwigen dage gedreidelt te weſen met een Caſteel / dat is met boeyen aen handen en voeten / ten einde dat wy ten eeuwigen dage ſouden dragen het gareel dat hy ons ſoude willen aen doen.

Want of dat hy allegeert dat hy tot nu toe geen Garniſoenen en heeft geleid in de Steden: wy ſullen daer af getuigniſſe dragen die van Namen / Loven / Aerſchot / Sichem en andere / en aengaende dat hy be-

looft

looft geen vyandschap te bewijsen/dan de vyandschappen doen sullen / of gevonden werden in de wapenen: daer af gedragen sy haer tot het getuigenisse vande arme Dorpen van Brabant / die gebrandschat hebben geweest / en noch dagelijks worden geroost en geplondert/ veel arger en wreder/ dan of 't waren Turken / slaven of corsaren / sonder hen-luiden te houden eenige gelosten / capitulatien of eed diemen hen gedaen heeft: gelijk blijkt by de exempelen van Sichem en Nivelle / van de welke in d'eene Stad / tegen de gelofte gedaen / d'inwoonders seer deerlijk hebben vermoort geweest / en schier gevilt: en in d'andere Stad hebben de sieke en gequetste soldaten doorsteken geweest / so sy haer mede-gesellen volgden / achtervolgende d'accoort daer af gemaekt. Siet daer 't goed tractement dat hy belooft den goeden en getrouwen vassalen en undersaten / om de welke dat hy wil datmen hem victualie brenge / en datmen de huisen niet en verlate / van vreese dat de Spangiaert niet en soude genoeg vinden / om te versaden zijn begeerlijkheden en lusten. Daer na (seggense) komt Don Jan totten geestelijken staet / tot faveur van de welk hy seid dat dese tegenwoordige oorlog geboert word. Hy soude wel willen een middel vinden om zijn onkruid hier te sayen / en de geestelijke personen tegen d'andere op te roren / en dat weder-zijdig: hopende door desen middel haest te komen ten einde van zijne aenslagen / maer de geestelijke personen/ de welke behoren te wesen Geestelijke en Godvruchtige mannen / en souden haer-lieden niet willen so klein achten / noch de vereeninginge die sy t'samen met d'andere Staten gesworen hebben / noch ook het devoir tot hen Vaderland / dat sy hen souden willen voegen mette verdruckers van 't selve / want hoe schonen gelaet zy tonen / 't is seker datse komende tot haer voornemen ('t welk God verhoeden moet) de Geestelijkheid niet meer en sullen sparen dan d'andere / alleen verwachtende den bequamen tijd / niet meer sparende de Clooisters en gewijde plaetsen / dan d'ander / ja tot die te verbranden / als gebleken is omtrent Vilvoorden en Loven / en in den Lande van Luxenburg / daer sy diverse verbrand hebben. Daerom en moetmen hen niet laten bedriegen door dese beuselinge van Don Jan / die in d'een hand 't sweert draegt en vyer / niet tonende mette werken dan een wreed en bloed gierig herte / daer en tusschen ons wil festeren metten aes van een stuk broods / dat hy is houdende in d'ander hand / en wil dat wy gelovende sijn bedriegelijke woorden hem souden houden voor een lief-hebber van pays / ruste en vrede / luttel gedenkende het propoost / welk hy ordinaerlijk plagt te hebben in den mond / seggende datmen soude gelooven/ niet sijn woorden / maer sijn werken / gemerkt dat sijn werken klaerlijk bewijsen / dat hy niet en begeert dan ons te krijgen in 't net / het welk Spangien ons over lange bereyd heeft / op dat sy ons souden doen vallen in hare wreede klauwen / hopende en haer beroemende / dat sy sullen teekenen in 't aensicht / gelijk Slaven / alle de gene die sy niet en sullen willen wreedelijk 't leven nemen / want het is seer groot abuys / te denken datmen soude soetigheid trecken/ uyt een Fonteyn die vol bitterheits is / 't vat en kan niet uytgeven 't gene datter niet in is / de Spangiaert is seer hovaerdig / wraekgierig en tyrannig: en menen wy datse ons gevracht hebbende mette wapenen onder subjectie / lieflijk en vriendelijk zouden tracteeren? laet ons voor ons stellen de Indianen / en ons voor oogen leggen dat onse nakomers sullen getracteert worden als die: laet ons ook spiegelen aen die van Granade / de welke tegen alle trouwe / gelofte en eed / gehandelt hebben geweest door de soetigheid en goedertierenheid van den selven Don Jan / in sulker voegen dat sy ten eeuwigen dagen sullen dienen / tot een exempel van de ellendigste Natien der Werelt: en laet ons denken / dat dese die ons voorhoud dese fraeye lokmesen / de selfde man is die d'oorsaek geweest heeft / van de dood van wijlen onsen natuerlijken Prince / wettig en eenig Sone van sijne Majestept. En indien datter in ons lichaem steekt een druppel bloeds van ons Ouders / of een kleyn vonken van eeren in onse herten / laet ons eer kiesen een eerlijken dood / dan een so eerloose en schandelijke slavernije.

Hoe wel / ist dat wy alleenlijk willen resolveeren om vroomlijk te beschermen onse vryheyd van haer-lieder jok / onse hoofden van haer-lieder boeverije / onse huysvrouwen en kinderen van haerlieder onkuysheden / en onse goeden van haer onversadelijcke gierigheid: ik en twijfele niet / God die sal seer haest ter neder werpen en vernielen de groote hovaerdye en opgeblasentheid van de tyrannen / die sonder eenige reden of rechtvaerdige oorsaken/ hier komen uit Spangien/ om tegen ons te voeren een wreeden en bloedigen oorlog / als of wy niet geboren en waren / dan om te dienen tot een roof van haer-lieder onversadelijke begeerlijkheden / en tot een voetbank van haer onverdragelijke hoovaerdye. De goede God die den hoovaerdigen wederstaet / en sal ons niet verlaten in onse rechtvaerdige sake. Het hangt alleen aen ons / dat wy liever moet nemen / en ons niet meer en laten bedriegen van haer-lieder valse en bedriegelijke persuasien/ dan ons te laten verdrucken van haer-lieder bloedige en grijpende klauwen / waer toe (seggense tot beslupt) ist dat een yegelijk wil sijn vromigheid toonen / getrouwlijk daer in emploperende de middelen / die hem God heeft gegeven / het is seker dat wy seer haest sullen ons lieve Vaderland weder geheert sien in sijn oude fleur en voorspoed / en alle onse vyanden confuys in haer-lieder opgeblasen hoovaerdye. (F. 2)

Sekere tijd daer na heeft Don Jan doen publiceren en verkondigen / dit navolgende Placcaet by den Coninck gegeven tot Madrid in Spangien/daer by hy onder andere / de Staten Generael en particulier gebied te scheiden/en niet te vergaderen/sonder sijn of sijnen Gouverneur generaels consent/ verklarende voor nul en van onwaerden al 't gene by henluiden anders soude werden geresolveert of geordineert / verbiedende ook den undersaten/ gene schattinge te betalen door hare ordonnantie / casserende ook alle Officieren so politique als militaire/die niet en volgen de partye of zijde van Don Jan en meer andere saken/so men by 't selve placcaet sal mogen sien: en uit den date en voorreden van 't selve sal den leser konnen sien en verstaen in wat reputatie en achtinge de Coning de Staten in die tijd heeft gehad / en met dit Placcaet hebben hen na de Treves / eenige Fiscalen van den Eertshertog beholpen in Proces tegen seker Hollandse Edelen/ om niet te restitueren der selver goederen / die geconfisqueert waren geweest/ so ter gelegender tijd sal verhaelt werden: dit Placcaet was luydende als volgt.

Philips by der gratie Gods Coninck van Castilien, &c. Dominateur in Asia en Africa.

NAdien het kennelijk is, dat niet tegenstaende alle goede devoren die onsen seer beminden en lieven goeden broeder Don Johan van Oostenrijk, Ridder van onse Ordre, Luitenant, Gouverneur en Capitein Generael van onsen Nederlanden, door onsen bevele, t'zedert sijne aenkomste in de voorsz onse vaderlijke Landen gedaen heeft, om af te leggen, te bevredigen en in ruste te stellen, de oneenigheden en inlandse oorlogen, die hy t'sijnder komste 't voorleden jaer in de selve Landen gevonden heeft, so dat door Godes genade, de saken sulks begonden haer te voegen, datmen haestelijk hadde te hopen de ganse verbeteringe totten vrede en ruste der voorsz Landen, in welken nooit en was noch ook en is onse uitterste meininge dan te bewaren de eere Gods, de Roomse Catholijke Religie, en ons de schuldige autoriteit over onsen onderdanen, na de Godlijke en wereldlijke Rechten, zijnde onsen voorschreven goeden broeder ontfangen voor Luitenant, Gouverneur en Capitein Generael der voorsz Landen, en gelovende dat de saken dagelijks tot meerder ruste der voorschreven Landen moesten strecken, en onsen goeden broeder gerespecteert werden

den na behoren, houdende onſe plaetſe, deſen onaengeſien, de Staten Generael vergadert zijnde in onſe ſtad van Bruſſel, en hebben door haer beleid en practijken niet afgehouden, gelijk zy ook niet ophouden, de ſaken te troubleren en verſtoren, en onſe onderſaten wederom te ſtellen in den brand van inlandſe oorlogen, en veel meerder en wreder als te voren. En dat meer is, hoe wel onſen voorſz goeden broeder voorwendende vele goede en bequame middelen om de voorſz onſe landen wederom te brengen totte ruſte en vrede die wy begeert hebben, en noch begeren te ſien, en dat van onſer zijden alles wat mogelijk was gedaen is, om ſo vele quaden en onheilen te voorkomen, als uit de oorlog in de voorſz Landen ſouden konnen ontrijſen, en om voor te nemen het remedie van dien, en der ſelver reductie niet hebbende konnen verkrijgen of erlangen onſe meninge en begeerte, die nooit anders en is geweeſt, als geſeid is, als de ſelve wederom te brengen totte behoudinge van onſe Roomſe Catholijke Religie, en onſe gehoorſaemheid, gelijk die geweeſt is ten tijden des Keiſers onſen Heere en Vader, die God in ſijn rijke hebbe, ſo is nodig geweeſt totte wapenen te keren om te verkrijgen 't gene voorſz is, waer van, ſo de ſaken niet beter en gelücken als tot noch toe, en dat de voorſz Staten niet en keren tot het gene hen ſo rechtmatelijk is gevordert van onſent wegen, mogen vele quaeds en ſchaden gevreeſt worden, ſo God door ſijn genade daer toe de hand niet en bied, en bewegende de Prelaten en Edelen, en alle andere onſer onderſaten, om haer ſelven te kennen en ons de behoorlijke gehoorſaemheid te bewijſen, om welke redenen, wy ſorgvuldig weſende over 't welvaren en de ruſte onſer voorſz onderdanen, en als een goedertieren en ſachtmoedig Prince, wenſchende ook van onſer zijde die geſtelt en gebracht te werden op den rechten weg, hebben wy met grote en rijpe deliberatie en raed uit onſe ſekere kenniſſe en Coninkl. magt en hoogſte autoriteit geboden, en gebieden, allen onſen onderſaten, van wat geſtalte qualite of conditien die ſijn mogen, ſo Prelaten en andere geeſtelijke, Gouverneurs, Raden, Heeren, Capiteinen, Officieren en Juſticieren, Staten Generael en particulier, en generalijk alle onſe onderſaten, onſen goeden voorſz broeder te gehoorſamen, als onſen Luitenant Gouverneur en Capitein Generael, en genen anderen wie hy zy, en dat op peine van ongehoorſaemheid: en hebben daerenboven geordonneert en ordonneren uit gelijker macht en autoriteit eenen jegelijk der voorſz Staten, vergadert in onſe ſtad van Bruſſel of elders, daer zy zijn of weſen ſullen, datelijk terſtonds na ſijne Provincie en woonplaetſe te vertrecken, niet tegenſtaende 't verlof dat zy ſouden mogen gehad hebben, van onſe voorſz goeden broeder, ſcheidende en brekende hare voorſz vergaderinge als geſeid is die wy hebben afgeſchaft en ſchaffen af mits deſen, uit onſer voller macht, die van nu voorts aen verklarende nul en van onwaerden, en dat tot zy door ons of onſen voorſz Luitenant Generael wettelijk ſullen geroepen weſen na gewoonte, en 't ſelve verſtaende alſo van de particuiere Staten van yder Provincie, afſchaffende en caſſelrende alles wat de voorſz Staten Generael of particulier mogen gedaen, gehandelt, of gecontracteert hebben, met wien het ook zy, of onſen volke opgeleid tot wat tijtel het zy, ſedert de laetſte troubelen. En ware het ſo dat de voorſz Staten hen vervorderen van nu voortaen eenige impoſitien te ſtellen 't gene geſeid is, wy gebieden onſen onderſaten hen niet te gehoorſamen, nochte van hen eenige ſchattingen te laten heffen, ten zy t'onſer ordonnantie, hen gebiedende die te wederſtaen by alle middelen, die zy bequaemſt vinden ſullen tot haerder rechtmatige beſcherminge. En mits dien het onſen Raden, als van priveen raed van finantie, die geordonneert zijn om onſen voorſz Gouverneur Generael te helpen en ſijnen perſoon te volgen, 't welk eenige tegenwoordelijk niet en doen, vervolgens ook niet en betaemt, dat zy eenigſins hare eigen machten en commiſſien gebruiken, die zy van ons hebben achter ſijnen voorſz perſoon. Wy hebben gerevoceert en herroepen, revoceren en herroepen de machten en commiſſien van elk een van dien mitſdeſen, in dien ſy niet en ſijn by den perſoon van onſen goeden broeder, 't ſy Raden van State, Hoofden Preſident, Raeds-heeren, Treſoriers, Commiſſen, Ontfanger Generael, Secretariſſen, Greffiers, Camer-bewaerders, Treſoriers van oorloge, Commiſſariſſen van monſteringe, Controrolleurs van geſchut, en generalijk van allen onſen Officieren van den Hove, hem verbiedende de bedieninge en handelinge van haren voorſchreven Ampten reſpectelijk, 't ſy van ſtate, Juſtitie, gratie, onſen finantien en domeinen, en allen ſaken hoedanig die weſen mogen, op pœne van ongehoorſaemheid, en nietigheid van haren doen, en ons daer voren te verantwoorden in haren eigenen namen: en boven dien om datmen de pennigen van onſen Domeinen, beden, finantien en anderſins gebruikt en misbruikt, en dat de welke van ons gene macht en hebben, eenige tijd herwaers, bevolen hebben, en bevelen over onſen penningen, buiten onſen weten, of onſes lieven broeders, hebben wy verklaert en verklaren van onwaerden, alles wat by hen is geordineert of bevolen te betalen, ſonder onſe tekeninge of onſes lieven broeders, in gewoonlijker forme, 't ſy beleggen van renten, penſien, wetten, en tractementen van officien, laſtende onſen kameren van Rekeningen tot Rijſſel, Bruſſel, Aernhem, en Utrecht, in geen rekeninge te paſſeren noch t'alloueren eenige ſommen betaelt en opgebracht anders dan voorſchreven is, ook op pœne van ongehoorſaemheid, en ons daer voren te ſullen verantwoorden in haren eigenen namen. Gelijk wy van gelijken verbod doen op gelijke pœne allen Officieren, generale en particuliere Treſoriers en Ontfangers, niemanden eenige penningen ons toebehoorende, te betalen, ten zy die onſe ordinantie of van onſen beminden Broeder ſchriftelijk hebben, en op dat de ſake iegelijken ter kennis kome, willen wy dat deſe tegenwoordige over alle plaetſen van derwaers-over onder onſe gehoorſaemheid verkondigt werden, ter plaetſen daer men gewoon is afleſingen en verkondigingen te doen, en dat na de copie der ſelver onder den Zegel autenticq, of getekent van een van onſen Secretariſſen, welken volle gelove ſal werden gegeven als deſe tegenwoordige. Bevelen van gelijken en het belieft ons dat deſe gedrukt werden, op dat niemant oorſake van onwetenheid voorwende, en tot getuigenis deſer hebben wy deſe met onſen name geteikent en onſen groten Zegel gedaen aenhangen.

Gegeven binnen onſe ſtad van Madrid in 't Rijke van Caſtilien, den eerſten February in 't Jaer der genaden 1578. *ſtilo communi*, van onſen Rijken, namentlijk van Spangien, Sicilie, &c. het 23, en van Napels, &c. het 25. Ondertekent *Philippe*; en op de plijke by den Conink, *A. Dennetiers*, en geſegelt aen dobbelen ſteerten des groten Segels in roden Waſſe.

De Heere van Tamberge neemt tien vendelen Nederlandſe ſoldaten aen, tot dienſte van den Conink van Portugael. (Fol. 23.)

ONtrent deſen tijd ſo heeft de Heere van Tamberge/de welke Overſte Luitenant was geweeſt van den Grave van Boſſu/ en de ſelve die 't Utrecht gevangen gelegen hadde/ als wy in 't tiende Boek verhaelt hebben/ beſtellinge hebbende van den Conink Sebaſtiaen van Portugael/ in 't land van Cleef tien vendelen voet-knechten/ daer hy Overſte van ſoude weſen/ aengenomen/ en ſoude tot zijn Luitenant hebben Andries van Anderlach geweſene Proſſaert ten Berge/ hy verſchreef ook eenige van de afgedankte ſoldaten/ die onder den Grave van Boſſu gedient hadden/ daer onder ook verſcheiden Nederlanders waren/ ſulx dat hy binnen korten tijde zijne Vaendels vol hadde/ weſende onder de ſelve vele ſoldaten lange gedient hebbende/ met welk volk hy na Portugael/ ten dienſt van den ſelven Conink/ ſoude reiſen/ om gebruikt te werden tegen Mulei Maluco, die ſijnen broeder Mulei Mahumet (die by den Conink van Portugael gevlucht was) uit de Rijken van Fez en Marroco verdreven hadde/ als wy ter gelegender plaetſen ſullen verhalen. De tijdinge van het vergaderen van dit

dit volk / was niet alleen den Hollanderen / maer ook den andere Provincien suspect / de welke niet en konden geloven / dat dit volk na Portugael soude trecken / vresende dat dit een trek was van Don Jan / de welke sy vreesden of hy daer mede d'een of d'andere listigen aenslag soude mogen voor handen hebben / waerom sy terstond op alle de stromen oorde gesteld / en aen allen water-steden en frontieren geschreven hebben / goede acht op dit volk te nemen / datse in gene sterkten of steden of op 't land toegelaten en souden werden te komen / ten einde men daer door in geen perijkel / noch swarigheid en soude geraken : doch namaels heeft gebleken datse voor den Coninck van Portugael aengenomen waren / en so heeftmense / doch met voorsichtigheid en goede achtneminge laten passeren. Daer zijnder weinig af wederom haer moeder t'huis gekomen / alsо sy meest al verslagen werden / en de reste tot slaven gemaekt / van de welke namaels een Hollands Edelman van de stamme van Pijnsen Heere van Offem / na eenige jaren vry gekocht zijnde t'huis quam / en alhier in zijn Vaderland en onder zijn vrienden is gestorven.

SO nu geen hope meer en was dat Don Jan uit het land by accoort soude vertrecken / en de Heere van Selles wederom was vertrocken / en datmen niets goeds meer en was verwachtende / so porde de Prince van Orangien door den Eertzhertog seer aen / dat de Staten op hare saken terstond souden voorsien en op alles goede oorde stellen / niet alleen om defensive maer om offensive oorloge tegen Don Jan te voeren / om hem uit het veld te slaen / of ten minsten 't hooft sulx te bieden dat hy gene steden en soude dorven aentasten of belegeren / radende henluiden evenwel haren staet van oorloge wel te maken / ten einde sy niet meer volx en souden aennemen dan sy raed en souden weten te betalen / en dat ook so / (dewijle de saken en uitgangen van der oorloge onseker gaen / gelijk sy-lieden alrede beproeft hadden) het gebeuren mochte / dat d'eene Provincie of d'andere daer de oorloge meest op viele / so overvallen werde datse voor een tijd haer quoten of portien niet en souden konnen opbrengen / dat d'andere daer in provisionelijk de selve souden moeten te bate komen. Oversulx werd een provisionele staet gemaekt op 400000 gulden ter maend daer op men te velde soude houden / behalven de ordinarise garnisoenen / die elke Provincie soude hebben te houden / doch evenwel daer uit mede betaelt souden worden / 2400 ruiters / 300 lancen en 500 Harquebusiers te paerde / en voetvolx 25400 hoofden / behalven 't secours datmen soude mogen bekomen van de Coninginne van Engeland / volgende 't accoort met haer by den Marquis van Havre gemaekt : maer alsо de Prince van Orangien sustineerde dat desen staet niet genoeg en was om oorloge offensive te voeren / so sijn noch ingewilligt aen te doen nemen door Hertog Hans Casimirus Palsgravē / 3000 ruiteren en 3000 voetknechten. Maer alsо de Coninginne van Engeland daer na om eenige respecten en insichten / beweegt is geworden geen volk uit Engeland te senden / maer de Staten te behelpen met een ander middel / te weten met geld en haer credit / so is men gresolveert geweest daer op door den voornoemden Casimirus noch te doen lichten / boven de voorsz ruiteren en voetvolk by den Staten al in gewilligt / noch 2000 ruiteren en 3000 Switsers / en dewijle daer by provisie veel gereet gelds most wesen tot aennemninge of aenritgeld en loopgeld van het peerde volk en voetvolk / so zijn verscheiden Commissarissen afgevaerdigt aen de Provincien / niet alleen om de ordinarise güoten te vorderen / maer ook om die te vermeerderen / alsо de geconsenteerde 400000 gulden ter maend daer toe niet genoegsaem en waren / doch om dit so veel te voorderen als mogelijk was / heeft de Prince van Orangien so wel gebesoingeert mette Magistraet van Antwerpen / dat de selve op ten 12 February geconsenteert hebben promptelijk by maniere van leninge op te brengen 120000 gulden / daer van in afhortinge en minderinge getelt en gelevert zijn aen

Resolutie van de Staten om oorloge offensijf te voeren tegen Don Jan.

handen van Sr. Gasper van Surich / de somme van 56560 rijxdaelders / tot 48 stuivers Brabands 't stuk / belopende in guldens 107464 guldens / om by den selven Surich geimployeert te werden / te weten aen Hertog Jan Casimirus in Frankfoort voor zijn aenritgeld en loopgeld voor 3000 Duitse ruiters en een regiment voet-knechten 27000 rijx-daelders / aen Graef Gualter van Swertsenburg voor zijn aenritgeld van 2160 paerden / 12960 gelijke daelders / aen den Markgrave van Havre voor aenritgeld van 1500 paerden / 9000 gelijke rijxdaelders in Hamburg / aen Wolmerthousen voor zijn aenritgeld van 1000 peerden / 7000 gelijke rijxdaelders in Colen / aen Rover voor het aenritgeld van 600 peerden / 3600 gelijke daelders in Frankfoort / en noch voor een regiment knechten / 3000 gelijke daelders. De Heere Prince om ook so veel weg te nemen de jalousie die hy sag dat eenige Heeren tegen hem namen / heeft goed gevonden dat de Nederlandse Heeren meest al in dienst souden werden gebruikt / (hoe wel 't selve naemaels als sy vele al af vielen quaed bevonden is geweest) sulks heeft de Hertog van Aerschot 50 mannen van wapenen makende 250 lancen te paerde / de Grave van Egmont onder hem gehad tien vaendelen soldaten / elk vaendel van 200 hoofden / en daer toe noch 250 lancen te paerde : de Grave van Bossu 20 vaendelen / te weten ses vaendelen nieuwe Neder-duitse soldaten en 14 vaendelen oude soldaten / en daer toe 40 mannen van wapenen makende 200 paerden : de Grave van Lalaing 40 mannen van wapenen / makende 200 paerden : den Baron van Montigny tien vaendelen makende 2000 mennen : de Heere van Hezе tien vaendelen / 2000 mannen : de Heere van Capres tien vaendelen van 200 hoofden : de Heere van Champagny tien vaendelen : de Heere van Moerbeke 40 mannen van wapenen / makende 200 paerden : de Heeren van Ognies / Balieul en Eure elks 30 mannen van wapenen / komt t'samen 450 paerden : de Heere Boisijn / Johan Baptista / en Moznau elk een Compagny van 100 Harquebusiers te paerde : de Heere van Cruiningen 400 ruiters : de Compagny van den Heere van Goingies 100 lancen : de Heere van Kunengien 50 mannen van wapenen / 250 lancen te paerde : de Heere Marquis van Havre 40 mannen van wapenen / makende 200 paerden. De Borchgrave van Gent 50 mannen van wapenen 250 paerden : de Heere van Fresnoy 100 Harquebusiers te paerde / de Heere Senechal van Henegau / en Baron van Ville elks 30 mannen d'armes / zijn t'samen 300 paerden : en meer andere Heeren van qualité. En werd ook voor die tijd goed gevonden datmen die soude verdelen / om betaelt te werden by de Provincien elk in 't particulier / op dat yder Provincie soude weten in 't particulier / hoe veel voet en paerde volk yder onderhouden soude te velde of andere plaetse tot conservatie van 't generael / en dat om te schouwen quade betalinge / of ten minsten so daer faulte of gebrek viele / datmen soude terstond weten waer het gebrek schorte. Doch alle dese ordonnantien zijn door experientie metter tijd verbetert. Ik hebbe maer alleen sommierlijk de saken willen voorstellen van't gene ik daer van in dien tijde af hebbe bevonden. En alsо men bevonde dat de notelijke kosten van der oorlogen dagelijks beswaerden / mits de grote heyrkrachte / die den vyand ook noch al vergaderde / hebben de Staten Generael moeten opsetten diverse generale middelen / maer bevindende de selve noch niet genoegsaem te wesen / hebben noch boven dien sekere grote imposten moeten stellen op d'victualien en andere waren in dese landen geconsumeert werdende / mitsgaders sekere lasten op het inkomen en het uitgaen van de koopmanschappen / nochtans niet so swaer of groot / datse beduchten dat daer door de koopmanschap (daer op sy wel verstonden dat het meestendeel van het welbaren van den lande aen was hangende) soude achterblijven of gediverteert werden. En alsо die van Holland en Zeeland om diverse oorsaken en merkelijke redenen ook by advijs van den

De Nederlantse Heeren die in dienst van den lande sijn gebruikt geweest

Prince

Prince van Oraingien haren Gouverneur / niet geraden en bonden / om eenige gemeenſchap van de laſten van der oorloge of andere ſaken te maken metten anderen Provincien: ſo hadden de ſelve Staten van Holland en Zeeland terſtond / na dat de Staten Generael tegens Don Jan in oorloge getreden waren / metten Staten Generael gehandelt en getracteert op het gene ſy luiden tot onderſtant van de ſelve oorloge ſouden hebben te doen: te weten / dat ſy luiden op haer eigen koſten met behoorlijke garniſoenen ſouden beſetten alle water en andere Steden van Holland en Zeeland / en dat ſy boven dien tot hare eigen koſten ſouden onderhouden ſo veel ſchepen van oorloge / als by advijs van den Prince als Admirael van der Zee / tot defenſie van de binnenlandſe wateren / ſtromen en ribieren / als tot ſuiveringe van de Zee van node ſoude weſen / en datſe boven dien in de andere Provincien noch ſouden onderhouden 25 vaendelen knechten / elk vaendel tot 200 hoofden / en 100 ruiteren. Al 't welk by de Staten van d'andere Provincien geaccepteert is geweeſt / maer als de Staten Generael nu bevonden dat ſy luiden door het aennemen van vele duiſend Duitſe en andere ruiteren en knechten / haren ſtaet van der oorloge moſten vermeerderen / ſo hebben ſy aen die van Holland en Zeeland geſonden / Jonkheer Joachim van Tier / Meeſter Adolph van Bylieven en Charles de Beaulieu / om de ſelve te remonſtreren de beſwaerlijkheid van de voorſchreven laſten / en dat ſy daerom genoodſaekt waren de voorſchreven grote impoſitien op te ſtellen / begerende dat die van Holland en Zeeland ſouden willen toelaten in hare Landen en Havenen te lichten / 't gene by gemenen accoorde geraemt was te ſtellen / achtervolgende de lijſte daer van gemaeht / op de koopmanſchap uit en in de Landen gaende en komende / te vreden weſende de ſelve van Holland en Zeeland te houden voor geexcuſeert van andere laſten van impoſten op de conſumptien die by d'andere Provincien gedragen worden / mits het onderhouden van de voorſchreven 25 vaendelen / en hondert peerden / waer op die van Holland en Zeeland na communicatie goed gevonden hebben / haer voorgaende conſent te vermeerderen / en hebben noch tot haren laſte genomen een regiment ſoldaten onder den Colonel Yſelſtein van ſes vaendelen / ſo ſy ook daer na veel maenden tot het veroveren van de Steden van Campen en Deventer / daer naer afgeſeid ſal werden / vijf vendelen knechten onderhouden / en boven dien voor etelijke maenden den Staten Generael in handen geſtelt en laten volgen hebben de convoyen van Holland en Zeeland / welk conſent by den voorſchreven Generale Staten mede voor goed aengenomen en geaccepteert is geweeſt / en over ſulks zijnſe uit de ſelve gemeenſchap gebleven / liever hebbende om de voorſchreven laſten van d'oorloge te verhallen / 't gemeen Land van Holland en Zeeland en d'ingeſetenen van dien by naeſt in ſo grote en beſwaerlijke laſten van contributie te houden / als ſy gehouden waren geweeſt ten tijde ſy luiden de laſten van d'oorloge alleen moſten dragen / dan in de gemeenſchap te komen / 't welk hen naermaels niet qualijk te paſſe en is gekomen.

De Staten Generael om hare ſaken te vorderen / hebben ook den Heere van Lepton Ambaſſadeur van de Coninginne van Engeland / die by Don Jan / als wy voor verhaelt hebben / was geweeſt afgevaerdigt / en hebben den ſelven verſocht dat hy hare Majeſteit de ſelve declaratie ſoude willen doen / wat antwoorde hem Don Jan gegeven / en wat tractement hy hem gedaen hadde / gelijk hy aen hen-lieden gerapporteert hadde / en ter ſelver oorſake haer Majeſteit van hen-luider wegen te bidden / dat haer gelieve de goede hand te willen houden en hen-luiden in diligentie te willen ſenden de vijf of 6000 voetvolx / die 't haer gelieft hadde hen-lieden toe te ſeggen / by ſo verre Don Jan tot gene reden en wilde verſtaen / om de wapenen te ſchorſen / en hen-lieden ook te aſſiſteren met geld en alle goede Officien / en

en ten ſelven einde aen de Coninginlijke Majeſteit ſijne Meeſterſſe over te leveren hen-luiden miſſive / luidende als volgt:

Miſſive van de Staten Generael aen de Coninginne van Engeland.

MEvrouwe, hoe wel wy van over langen tijd gehelijk verſekert zijn geweeſt, van de goede affectie, die uwe Majeſteit ons is toedragende, en deſe Landen tot directie van alle ſaken, bevinden wy nochtans dagelijks langs ſo meer de continuatie, ſiende ganſch klaerlijk de ſorge en begeerte die uwe Majeſteit heeft om te verſtaen 't ſucces by d'overſenden van den Heere Leyton die uwe Majeſteit gelieft heeft ons toe te ſenden, de welke na dat hy ons overgelevert heeft ſijn brieven van credentie van uwe Majeſteit, ons in 't brede heeft gerelateert van 't gevoelen ſy gehad heeft van de deſaſtren deſer dagen gepaſſeert toegekomen in onſen leger, 't gene niet en is geweeſt ſonder grotelijk gediſcommodeert te hebben ons voornemen, en ter contrarien te courageren of moet te maken den vyand, om d'effect te vervolgen van het gene hy over langen tijd in den ſin gehad heeft. Maer ons conformerende altijds met 't gene komt van der hand Gods, en zijn daerom niet min gemoet als voren, van ons manlijk t'opponeren tegen d'openbare tyrannie van onſe vyanden, deſte meer ſiende dat uwe Majeſteit perſiſteert te handhaven haer-lieder goede en favorable reſolutien van ons te helpen en onderſtanden, ſulks als geconvenieert en geaccordeert is metten Heere Marquis van Havrech, welken volgende wy bidden ſeer ootmoedelijken dat ſonder eenig vertrek, uwe Majeſteits geliefte zy, te doen advanceren haer ſecours, de welk van al tot al ſal gehandelt, ge-eert en gereſpecteert weſen alſt behoort, en en ſullen niet nalaten t'effectueren om de commoditeit en verſekertheid der ſelver, in alles 't gene ſal noodlijk weſen, gelijk uwe Majeſteit bredelijk ſal verſtaen by d'overſenden van eenigen Heeren, die de Heere Eerts-hertog en wy zijn beraedſlaegt over te ſenden ten aldereerſten aen uwe Majeſteit, midlertijd de Heere Leyton ſal u Majeſteit mogen rapporteren van 't gene hy hier gehoort, geſien en gevonden heeft, 't gene op veel na niet en is in ſo quade termen, als uwe Majeſteit mach achten, hier op Mevrouwe offererende onſen ootmoedigen dienſt, biddende den eeuwigen en oneindelijken God u Majeſteit te willen ſparen in geſontheid, goed en lang leven, van Antwerpen den ſeſtienden February 1578. Onderſtond: Uwe Majeſteit alder ootmoedigſte en onderdanigſte dienaren, de Staten Generael der Nederlanden, en was ondertekent *Cornelius Welemans*. Het opſchrift was, Aen de Majeſteit van Engeland.

EErſtdaegs daer na werd de Marckgrave van Havre wederom naer Engeland geſonden / en de Coninginne was om ſchiere reſpecten beweegt geworden in plaetſe van de 5000 voetknechten en duiſend Engelſe ruiteren die ſy belooft hadde te ſenden tot aſſiſtentie / geen volk uit haer Land te laten gaen / maer de Staten met een ander middel te helpen / gelijk boven aengeroert is / namentlijk met haer credit / geld en obligatien / en dat de Palsgrave Caſimirus noch ſoude oplichten in haren name of van haren wegen 2000 paerde ruiters / en 3000 Switſers / daer toe ſoude ſy penningen / te weten 20000 ponden ſteerlinx tot aenrit-geld beſtellen op Hamburg / en ſoude van de Staten getracteert werden als of hy een Engels Heere ware en Luitenant van hare Majeſteit / en hadde hare Majeſteit alrede de obligatien tot 80000 ponden ſteerlinx overgeſonden / ook heeft haer Majeſteit bewilligt 5000 ponden ſteerlinx / tot hopinge van munitie van oorloge als kruit en kogels / die ſy ook bewilligt heeft by ſonder eenige coſtumen of licenten te verboeren / gelijk ſy ook eenige proviſie van victualie heeft geaccordeert gevoert te worden uitten Lande by ſonder conſent / uit ſullie delen des Rijx / daer men het gevoeglijkſt ſonder ſchade des Lands ſoude mogen doen / en alſo die van Gent

licentie verſochten om uit het Coninkrijk te mogen verboeren buſkruit voor een goede merkelijke ſomme van penningen / ſonder eenig licent of coſtumen te betalen / heeft hare Majeſteit 't ſelve ook bewilligt.

Den Hertog van Alencon ſend aen de Staten Generael en preſenteert ſijnen dienſt.

Na de nederlage van der Staten leger / heeft de Hertog van Alencon geſonden aen de Staten Generael ſijnen Ambaſſadeur de Heere de la Fougere en ſijnen Secretaris / beklagende het ongeluk dat henlieden ſo onvoorſienlijk was overgekomen / preſenterende ſijnen perſoon en middelen om henlieden bijſtand te doen : de welke de Staten ſeer aengenaem zijnde / en hem daer van grotelijks bedankende / hebben den Baron van Aubigny en den Heere Mantſaert geſonden na Vranckrijk / om voorder de intentie van den voorſz Hertog van Alencon te verſtaen. Hier uit is een grote jalouſie ontſtaen / die alle handelinge ſo met de Coninginne / als met den Palsgrave Caſimirus ſeer heeft geretardeert / gelijk wy hier na voorder ſullen verhalen.

Den Biſſchop van Atrecht menende met heimelijke practijke de ſtad van ſinte Gelein in handen van Don Jan te doen overgaen / is de Heere van Hernisar / daer ſecretelijk binnen gekomen / en na hem eenige ſoldaten / daer door den aenſlag is belet / en de Grave van Lalain heeft de ſelve wel met volk en noodruft verſien.

De nederlage van de voorſz Staten leger dede de Spaensgeſinde alom de hoofden opſteken / en bijſonder in Vriesland / alwaer het Hof het placcaet van den 7 Decembris / daer by Don Jan voor vpand verklaert werde / niet en wilden doen publiceren / ſullks dat de Grave van Rennenburg / Gouverneur aldaer eintelijk ſijn autoriteit gebruikende / dede den 21 Marty gevangen ſetten den Preſident Meeſter Igram van Achelen / met Jon Deekema / Pieter Frieſma / Focke Rommarts / Antonis Levaly / en andere Raeds-heeren. Eenige van de ſelve diemen voor de quaedſte noch niet en hield / werden belaſt hen huiſen voor eenen tijd te houden / hy ſtelde ook eenige nieuwe Raden / als meeſter Frans Einſiga / meeſter Focko Ralda / meeſter Jan van Steveren en andere / hy heeft ook de Magiſtraten in de Steden vaſt verſet / en daer in geſtelt die hy voor goede Patriotten hield / hy dede ook den Biſſchop Cunerum Petri gevangen ſetten / om dat hy ſich altijd tegen der Staten regeringe geſtelt hadde / maer korts daer na heeft hem Rennenburg wederom ontſlagen en gegijſelt in het Klooſter te Bergum / en hem werd 800 guldens 's jaers tot alimentatie geaſſigneert / dies niet jegenſtaende wilde hy niet ſo bedwongen leven / vluchte daerom na Colen toe / daer hy eintelijk geſtorven is. De Grave daer na laſt gekregen hebbende om eenige Vaendelen ſoldaten aen te nemen om in ſijn gouvernement te gebruiken / heeft daer toe eenige Hopluden beſtellinge gegeven en volk doen aennemen.

De Grave van Rennenburg / Gouverneur van Vrieſland / doet den Preſident en verſcheiden Raedsheeren van den Hove van Vrieſland vangen.

Middelertijd / hoe wel Don Jan noch alle dagen meer volks kreeg / in meeninge de Staten een gewelddige oorlog aen te doen / ſo en liet hy niet af na ſijn gewoonlijke practijken met alle liſtigheden te handelen : hy hadde binnen Maſtricht correſpondentie / doch het quam uit / en daer werdender ettelijke gevangen / ſo dat het voor die reiſe niet voort en ging : doch daer na in 't begin van April / heeft hy door practijke van den Baron van Chevreau en Jan Baptiſta del Monte / verſtand gekregen met eenige ſoldaten / Walen / die onder het regiment van den Heere van Heeſe waren / deſe muitineerden om hare betalinge / en waren ſeven Vaendelen ſterk van de negen die daer in lagen / ſy namen den Baron van Heeſe haren Colonel gevangen / met alle de Capiteinen / Vaendragers en Officiers van ſijn regiment : en hadden boven dien conſpiratie gemaeckt / om de ſtad te leveren in handen van Don Jan / maer de borgeren die beſocht hadden hoe tyranneliiken ſy van de Spangiaerden getracteert waren / hebben hen in wapenen geſtelt en met hulpe van de twe goede Vaendels en eenige Engelſen / hebben ſy haer in ſeker ſtrate beſchanſt / ſendende om hulpe aen den Staten. De Staten Generael hebben daer terſtond geſonden Heere Niclaes Salmier / Ridder / Heere van Melrop / met vijf Vaendelen ſoldaten / ook geld om de muiterye te ſtillen. Deſe quam recht wel te paſſe en voorquamen den Baron van Chevrau en ſijn volk / die daer meende binnen te komen / hy ſtilde de inquytinatie / verloſte de gevangene / en heeft hem daer na meeſter gemaekt van de Conſpirateurs / daer van hy de principaelſte hoofden op eenen nacht gevangen nam / doende eenige der ſelfder hangen / eenige onthoofden en andere verdrinken / en ſtelde de ſtad wederom in ruſte en verſekertheid / tot groot contentement van de Staten Generael en van de borgerye.

Muiterye binnen Maſtricht.

Binnen Brugge waren eenige die verſtand hadden met Don Jan / en men vreeſde dat het wel tot grote ſwarigheid mocht gedyen. Die van Gent hier van door eenige goede vrienden gewaerſchouwt zijnde hoe de ſaken ſtonden / ſonden Rijhoven met omtrent 1000 mannen uit Gent met 40 peerden / ſy ſijn inder nacht by de ſtad gekomen haer ſeer wel verbergende / des morgens met het opgaen van de poorte is Rijhoven mette paerden onverſiens na de ſtad gereden en heeft de poorte ingenomen / de wacht daer uit verdrijvende / ſo zijn de andere ingekomen / daer de goedwillige der ſtad haer by gevoegt hebben / ſullks is de ſtad ſonder eenige bloedſtortinge verſekert voor de Staten.

Op den 22 April werd binnen Antwerpen afgekondigt een nieuwe ordinantie en declaratie op ten name des Coninks op het onderhouden van de pacificatie van Gent / daer by expreſſelijk verboden werd iet te attenteren jegens de gemene ruſte en vrede / ſonderlinge jegens de Catholijke Roomſe Religie en de exercitie van dien / immers buiten de Landen van Holland en Zeeland en Geaſſocieerde plaetſen noch niemand ter cauſe van de ſelve te injurieren en temteren met woorden of met werken / of met gelijke acten te ſchandaliſeren / op pene van geſtraft te werden als Perturbateurs van de gemene ruſte andere ten exemple / verbiedende ook alle en eenen jegelijke ſo wel geeſtelijke als wereldlijke van wat qualiteit ſtaet en conditie hy ſy / met Don Jan nochte ſijne aenhangeren te handelen / communiceren / verſtand / practijken of correſpondentie te houden / brieven / boodſchappen / tijdingen / kontſchappen / of advertiſſementen van hen te ontfangen / of die den ſelven toe te ſchicken of overſenden / noch ook hen eenige Ammunitie / proviande / victualie of geld te furneren of doen furneren / of eenige gunſte / hulpe / bijſtand / commoditeit / gerief of addres te doen of te bewijſen / directelijk of indirectelijk / in wat voegen of manieren 't ſelve ſoude mogen geſchieden / op verbeurte van lijf en goed : maer ter contrarien ſoude een jegelijk de ſelve verholgen en beſchadigen in al 't gene des hem mogelijk ſal zijn / als weſende bypanden van den Vaderlande. Ordonnerende ook dat alle de gene die eenige ſaken weten te ſtrecken tot nadeel / prejuditie of tegens de ruſte en welvaert van den Lande / gehouden ſouden weſen 't ſelve te kennen te geven / en aen te brengen den principalen Officier van der plaetſe van hunne reſidentie / om den Eertshertog daer af te waerſchouwen / op pene van daer over geſtraft te werden / 't ſy metter dood of met andere extraordinaris ſtraf en punitie / ſulx als de ſaken vereiſchen / en de booſheid en valſheid van de ſelve verdient ſoude hebben : verbiedende voorts andermael / volgende den placcate van den 12 der ſelver maend / allen Paſtoren / Cureiten / Predicanten en andere van wat profeſſie of qualiteit die zijn / te prediken / onderwijſen / noch profereren / ſeggen of voortbrengen in 't openbaer / heimelijk of ſecreet eenige ſchandaleuſe woorden of ſaken tenderende tot oproeringe / afreck / diviſie of diſtractie van 't reſpect / eere en onderdanigheid diemen den voornoemden Eertshertog van Oſtenrijk / Prince van Orangien en den voorſz Generale Staten van den Lande ſchuldig is : noch ook eenige ſake dienende tot vorderinge / promotie of recommandatie

datie van den vooꝛſz. Don Jan en ſijne aenhangeren/ alles opte pene in den vooꝛſz. brieven van placcate begrepen.

Den 27 Apꝛil in't jaer 1578. is in Spangien geboren een ſone des Coninx / die na ſijnen name mede Philips genoemt is/die namaels Coninck van Spangien gewoꝛden is (en nu jegenwooꝛdig noch regeert) en genoemt werd Philips de derde / hy is gepꝛocreert by Anna van Ooſtenrijck des Keiſers Maximiliani / en des Coninks Philips de twede ſuſters dochter.

Dirck Schaep Maerſchalck van Abcoude uit Sticht van Utrecht gereiſt weſende na Bꝛaband / of datmen beſt geloofde by Don Jan van Ooſtenrijck/ ſo den roep ging / en dewijle het huis te Abcoude gelegen is opte paſſagie tuſſchen Utrechtzen Amſterdam / twe mijlen van Amſterdam/ ſo is goed gevonden den 13 January 1578. by den Rade der ſtad Utrecht datmen't ſelve huis by Kijck van Bockhoven een van den Bꝛoꝛger-Hopluiden ſoude doen verſekeren met een rot burgeren en't ſelve bewaren tot dat anders by de Staten van Utrecht daer in geoꝛdonneert ſoude weſen / om daer dooꝛ alle inconvenienten te verhoeden / want Amſterdam en was die tijd onder't goubernement van den Pꝛince van Orangien noch niet/ 't welck alſo gedaen zijnde / is de vooꝛnoemden Schaep eenigen tijd daer na wederom gekomen/ en verſtaende dat de bꝛoꝛgeren van Utrecht daer op waren / heeftet niet wel genomen / en verſocht hebbende datmen hem op't huis / 't zijnder bewaringe ſtaende ſoude laten / en dat ſy daer van trecken ſouden / verſoekende te ſien haren laſt en commiſſie / uit kracht van den welken ſy't ſelve hadden geoccupeert: maer alſo de bꝛoꝛgeren (den Hopman abſent zijnde) hem geen beſcheid en gaven / maer hieten vertrecken/ of dat hy aen de Staten van Utrecht gaen ſoude / ſo heeft hy de gelegentheid van't vooꝛſchꝛeven huis kennende tuſſchen den 5 en 6 Marty 's nachts't vooꝛſchꝛeven huis wederom ingenomen/ en heeft de wachte onverſiens overvallen en daer af gedꝛeven / de welck des anderdaegs tot Utrecht gehooꝛt zijnde / is daer een groot rumoer geweeſt / en men heeft terſtond een deel bꝛoꝛgeren met een velt-ſtuxken daer na toegeſonden / doende't huis op eiſchen / en dewijle hy geen ontſet vooꝛ handen en ſag / ook met geen victualie noch kruid en was vooꝛſien / is hy gehoodſaeckt geweeſt't ſelve weder over te geven aen den vooꝛnoemden bꝛoꝛger Hopman / hy is tot Utrecht gebangen gebꝛacht en opte gijſel-kamer geleid / en onderbꝛaegt zijnde is hy vooꝛts van ſijn Maerſchalck-ampt gedepꝛiveert / en in ſijn plaetſe is gecommitteert Jonckheer Frederik Uiten-Eng / een Stichts Edelman van ouden geſlachte. 't Geweer op den ſelven huiſe bevonden / waren 36 haken ſonder laden / 17 haken met laden / 10 Hellebaerden / 13 harnaſſen / 9 ſtoꝛmhoeden / 2 ſlagſwaerden / 2 muirboren / een grijp en ring-kolder / ſonder datter eenig buſpoeder op bevonden was / in voegen dat hem meer vooꝛ een grote dwaeſheid en trots werde na gegeven dat hy beſtaen hadde/ dan vooꝛ eenige vooꝛſichtigheid of klockheid.

Philippeville is een ſterke ſtede / in Henegouwe by den Coninck Philips geſticht in den jare 1555 / om te weſen frontier tegen Marienburg / 't welck doe ter tijd de Francoiſen in hadden / en voert ſijnen name van den vooꝛnoemden Coninck / is met vijf ſterke bolwerken die op malkander flanckeren vooꝛſien. Daer lagen te deſer tijd in vijf Vendelen ſoldaten en een Compagnie Harquebuſiers te peerde/daer over dat commandeerde den Heere van Glimes Baron van Florennes/ metten welken de Heere van Hierges coꝛreſpondentie hadde / om die ſtad over te leveren aen Don Jan / ſo haeſt hy aldaer vooꝛkomen ſoude met eenig volck. Don Jan heeft daer geſonden ſijnen Hooſmeeſter Taxis met 8 of 10000 mannen/ maer alſo de Gouverneur ſo vele autoriteits daer binnen niet en hadde / als hy ſich ſelfs liet vooꝛ ſtaen öf hem wel ingebeelt hadde / en dat hy ſich niet openlijck en dooꝛſt tonen noch verklaren / ſo is dien aenſlag te vergeefs geweeſt/ derhalven Don Jan/ wetende hoe vele hem aen de ſelve ſtad gelegen was/reſolveerde de ſelve te belegeren / want ſy hem veel ſchade gedaen hadden / hebbende hem eenigen tijd te voren afgeſlagen op een mael 400 Francoiſen / daeroin hy laſt gaf den Gꝛave van Mansvelt en den Gꝛave van Megen alle het voet-volck te doen marcheren omtrent en rontſom Philippeville vooꝛſchꝛeven / om te beletten alle toevoer van Victualie / Ammunitie van oꝛloge en anderſins / en men gaf den vooꝛnoemden Gouverneur de ſchult dat daer by tijds geen pꝛoviſie van alles in en was gekomen / doement daer genoeg in konde krijgen / hy dedet ſeer ſterckelijck beſchanſen / want daer lagen ſeer kloeke ſoldaten in / die hem werks genoeg gaven / doende veel ſtoute en kloeke uitvallen. Don Jan was in perſoon tot Beaumont / als daer aen quam Don Lopes de Figueroa met ſijn Compagnie Colonelle dat een ſeer ſchoone Compagnie was / meeſt al Ridders van Malta/ kloeke mannen/ die hy ſeer beleefdelijck ontfinck en ſchonck hen alle een avondmael. Don Lopes bꝛacht in alles mede 5000 mannen ſo voetvolck als ruiters / onder de welke was een Compagnie avonturiers / wel vooꝛſien van wapenen en peerden / en was daer ook een Compagnie Negros of Swarten / hebbende een Vane van ſwart ſatijn / en daer in een wit Crucefix. De vooꝛſchꝛeven troupen waren mede in 't leger gekomen / 't welck daer mede ſeer verſterckt werd. Don Jan en de Pꝛince van Parme en lieten niet af alle neerſtigheid vooꝛ te wenden om Philippeville te veroberen / want ſy en ſouden niet geerne haer eere dieſe omtrent Gembloux behaelt hadden / alhier gelaten hebben/ en hoꝛende dat de Staten haer volck vaſt wederom by den anderen vergaderden / dede hy te meer neerſtigheid om't ſelve te bekomen/ en hebbende de Trenchee gebꝛacht tot aen de grachten van der ſtad / dede hy daer des nachts eenige ſchanskoꝛven oprechten tuſſchen de welke vier ſtucken grof geſchuts geplant werden om de bꝛoꝛſtweringen van der ſtad af te ſchieten / en haer te keren van de bolwerken / waer uit die van de ſtad grote ſchade deden aen die van buiten/ die aldaer ſterck waren grabende en ſchanſende / maer die van de ſtad paſten daer weinig op / vielen dagelijcks uit en deden den arbeiders grote afbꝛeuck / waerom Don Jan bꝛeeſende dat hy hier veel tijds conſumeren ſoude / en dat dit wel een lang beleg vallen mochte om de ſterckte van de plaetſe / reſolveerde daer noch 14 grote ſtucken geſchuts vooꝛ te planten / om de ſelve ſtad geweldelijcker aen te taſten en te beſchieten. Maer mijn Heere van Gatez een Bourgonjons Edelman / ſeer wel beſpꝛaeckt weſende / vond middel op eenen nacht ſpꝛake te houden met die van binnen / en verheffende de grote macht des Coninks van Spangien / de goedertierenheid en beleeftheid van Don Jan / die ſeer eſtimeerde henluider bꝛomigheid / en wel wilde ſodanige ſoldaten in ſijnen dienſt hebben / pꝛeſenteerde henluiden van wegen Don Jan dꝛie maenden betalinge gereed / die by hem in dienſt wilden blijven / en de andere dꝛy en dꝛanck met hen geweer te mogen vertrecken. De Baron van Florennes Gouverneur / mette gene die al te voren op ſijn ſijde hadden geweeſt / arbeiden ſeer dat de Capiteinen en ſoldaten deſe conditie ſouden aennemen / ſeggende ſy en konden doch de ſtad niet lange houden / alſo 't hen haeſt aen victualie ontbꝛeken ſoude en mede aen buſpoeder. Hier vielen de opinien divers / want daer waren veel bꝛome ſoldaten in / de welke meenden ſy behoozden de ſtad ten uitterſten toe te behouden / ſy en hadden noch geen nood noch gebꝛeck / het ſoude eene eeuwige ſchande weſen ſodanigen ſterke plaetſe ſo licht over te geven / de Staten en ſouden hen niet verlaten: doch de meeſte part vielen de Gouverneur toe/ ſulcks dat eintelijck het accoꝛt gemaeckt werde / dꝛie Vaendels gingen over aen Don Jan en ontfingen dꝛie maenden ſoldye/ de andere reſterende bleven den Staten getrou / en trocken met vliegende Vendelen uitter ſtad / den Gouverneur Florennes bleef ook by

Philippeville wordt aen Don Jan overgegeven.

Don Jan/ doch en was van niemand geacht/ dit uitrechen geschiede den 21 Mey 1578.

Limborg werd aen de Prince van Parma tot behoef van Don Jan overgegeven.

Daer na deilde Don Jan sijnen leger wederom in twe delen/ het eene deel sond hy met den Prince van Parma na Limborg/ 't welk een sterke stede is/ hebbende een vast kasteel/ 't welk/ hoe wel sy 't lange genoeg hadden konnen houden/ sy terstond door grote vreese en verslagentheid sonder nood overgaven/ het krijgsvolk meest in dienst van Don Jan blijvende/ daer na heeft de Prince van Parma ook het slot van Valkenborg gelegen drie grote mijlen van Aken/ en twe van Maestricht/ mede ingekregen/ en ook het stedeken Daelhem.

Van gelijken Valkenburg en Daelhem.

Het anderdeel des legers van Don Jan/trok onder het beleid van Don Octavio Gonsaga in Henegouwe/ het platte land aflopende en bedervende/ doende alomme grote schade/ hy hadde eenige intelligentie binnen Mechelen/ dan so de sake ontdekt werde en kost hy niet uitrechten. So nu de Staten vast haer volk begonden te velde te brengen en dorst Don Jan gene belegeringe meer doen/ en vielen vast altemet eenige schermutsingen tusschen de Staten volk en Don (Fol.26.) Jan/ daer dan somtijds de eene/ somtijds de andere de overhand in kregen/ Don Jan liet verluiden dat hy noch vele volx was verwachtende en dat hy met twe geweldige legers van meninge was te velde te komen.

En also de Staten Generael verstonden datter een Rijxdag tot Worms soude gehouden werden/daer alle de Keurvorsten en andere Fursten des Rijx vergaderen souden (so is raedsaem gevonden by den Eertshertog Matthias/ den Prince van Orangien/ Raden van State en Staten Generael/ aldaer yemanden te senden/ om den staet van de Nederlanden aldaer te kennen te geven en de gerechtigheid haerder sake te betonen/ ook hulpe en assistentie te versoeken.

De Heere van Aldegonde werd gecommitteert om op den Rijxdag te Worms te reisen.

Hier toe is de Heere van Sint Aldegonde als 't hooft van dese legatie gecommitteert/ nessens de Heere Johan van Gent Heere van Open en andere/ en zijn t'samen met een statelijk geselschap derwaers gereist/ hebbende ook last en commissie om Hertog Johan Casimirus aen te spreken/ en te versoeken dat hy wilde de sake vorderen en so haest doenlijk metten aengenomen oorlogsvolk te voet en te paerde in't Nederland komen/ gelijk hy gedaen heeft/ en schreef den 26 Aprilis aen de Staten van Holland uit Keiserslauter/ dat hy met den Hertog Casimirus gehandelt hadde/ dat hy den selven seer genegen vant tot het welvaren van de Nederlanden/ en dat hy lag om in alder diligentie af te komen met sijnen bestelden ruiters en knechten/ en dat hy verhoopte (met Gods genade) dat hy binnen korten tijd veerdig wesen soude/ middelretijd raed hy haer de saken met vaster eendrachtigheid in wesen te houden staende/ want de vyand (seid hy) en viert niet om met listigheid/ practijke/ alle quade ranken en verraderye te overkomen/ 't gene hy met openlijk gewelt niet en kan krijgen. Onder andere schrijft hy dat hy Hertog Carel broeder van den Conink van Sweden/ aldaer gevonden hadde/ metten welken hy over tafel sittende/ de voorschreven Hertog hem veel vraegde van Amsterdam/ of men van daer wel vry uit in de zee varen mochte/ en of de Prince van Orangien daer in ook garnisoen hadde. De reden deses vragens/ seid hy/ geweest te zijn/ so hy naderhand verstaen hadde/ dat Polwijler opgetogen was geweest en den Hertog voornoemt hadde aengetreft tot Saltsburg/ en vele met hem gesmeekt om den Conink van Sweden te verwilligen/ dat hy Don Jan wilde assistentie doen om Holland onvoorsiens met 30 of 40 schepen te overvallen/ seggende de voorschreven Polwijler/ dat sy Amsterdam in hare macht/ en so goeden intelligentie daer binnen hadden/ datse daer aen niet en twijfelden: mijn Heeren mogen (schrijft de Heere van Aldegonde) dit voorseker houden dat sulx is/ ik houde wel seid hy/ dat in der waerheid genen vasten groud in sijn (Polwijlers) seggen sy/ en dat hy meer staet op het toeseggen van Pieter Pietersz (die Schout t'Amsterdam was geweest/ en hem by Don Jan hield) en andere diergelijke/ dan andersins/ doch heb ik niet konnen nochte willen laten uwer E. dat selvige te laten weten/ op dat uwer E. goede opsicht daer op hebbe/ en de sake niet geringe en achte/ maer op haer hoede altijd zijn: want hoe wel den Hertog dit afgeslagen heeft/ en soudet misschien den Conink niet afslaen/ want hy des Paus gehoorsaemheid wederom heeft aengenomen/ en so hy veel schepen toerust mocht wel eenen schadelijken inval doen/ 't waer in Holland of in Zeeland/ daer men dat gewaer mochte werden/ hy schrijft mede dat hy metten Bisschop van Wiertsburg/ den Cancelier Niehuisen en den vry Heer van Wijnenburg veel redenen hadde gehad van de saken deser Landen/ en dat hyse wel genegen en geaffectioneert vond om eenen sekeren en gewissen vrede te maken/ daer op hy openlijk geseid hadde dat sulx niet en konde geschieden/ of de Religie most vry zijn/ Don Jan uit het Land/ en den Eertshertog in 't gouvernement vast geconfirmeert. Dit laetste poinct behaegden hun beter (seid hy) dan 't eerste/ hy schrijft ook dat de Duitse Vorsten gesloten hadden eenen dag te halden tot Smalcalde/ om onse Religie (seid hy) te verdoemen/ na inhouden van het *Corpus Doctrinæ* dat onlanx in Sassen was uitgegaen/ daer in het woordeken *condemnamus* staet. De Lantgraef hadde tot condemnatie niet verwilligt/ noch ook de Palsgrave/ in aenmerkinge van het contract met sijnen broeder Hertog Hans Casimirus gemaekt/ daerom het uitgestelt was totten 7 Juny/ dan souden sy in groten getale met haren Theologanten/ tot Smalcalde verschijnen om eens een einde daer van te maken/ den Landgrave hadde wel gewilt datse in Stede van *condemnamus* hadden gesteld *improbamus*, maer Chemnitius en Silberus hadden daer in niet een woordeken willen veranderen. Den Hertoge Casimirus schrijft (seid hy) aen de Coninginne van Engeland en aen de Switseren/ om sulx met een heerlijk Ambassaet te beletten: mijn Heeren (schrijft hy) mogen daer op bedacht zijn of niet raedsaem en ware datse van haren wegen de Coninginne van Engeland en ook den Conink van Schotland aen sochten/ op datmen een generale Ambassaet daer henen schicken mochte/ om dat alsulke schadelijke practijken eens mochten werden om gestoten.

Die van de Gereformeerde Religie binnen Amsterdam die uitgeweken waren geweest by tijde van den Hertog van Alba/ waren nu vast wederom binnen Amsterdam gekomen/ in groten getale/ en men was daer noch al besig om de saken voor de Gereformeerde te versekeren/ want die hadden noch weinig contentements metten verleende satisfactie/ overmits de Magistraten alle van de Catholijke Religie waren/ en men strooide vast dat Don Jan van meninge was/onder 't dexel van die van Campen en Deventer (daer sijn garnisoen van Hoogduitsen noch in lag/ en diemen van verre socht te verhinderen datse geen victualie in en kregen) te spijsen en te ontsetten/ ook wel wat op Amsterdam/ daer hy groot verstand binnen hadde/ soude mogen uitrechten. Den brief van den Heere van Aldegonde dede hen ook een achterdenken hebben/over sulx sochten sy alle middelen om die stad wel te versekeren. Daer hadden lange de Heeren Jonkheer Johan van Matheneesse/ meester Adriaen van der Mijl/een Doctor Francoys Maelson/binnen geweest: dese hadden vast op vele saken orde gestelt volgende de satisfactie henluiden verleent. Dese vertrocken zijnde was meester Willem Bardesius/ die dus lange in 't Noorderland hem onthouden hadde/ daer wederom in gekomen/ also hy daer geboren en opgeboed was/ want sijn Vader aldaer Schout van der stad geweest was/ hy hadde groot credit by die van de Religie/ en sy hadden de Schutteren wel gesuppleert en de forme by hen besloten/ om de selve vyer in twe Vendels/ Hopluiden/ Bevelhebbers en Officiers verdeelt/ tot haer en des lands versekeringe/ op te richten/ maer de Magistraten

De Heere van Aldegonde schrijft aen de Staten Generael.

Gele genthe der sak en han delinge binnen Amster dam.

sulx

D'afbeelding hoe men de Magistraet en Geestelyckheyt der stadt Amstelredam heeft uytgeleyt, en t'scheep gebracht den 26 May. 1578.

ſulx vertoont ſijnde / wilden ſulx niet conſenteren / ſeggende dat ſulx nieuwigheid ſoude inbrengen / tegens haer oude koſtuymen / en dat het tegen de ſatiſfactie ſoude ſijn / 't welk zy ter contrarie ſuſtineerden / ſeggende dat de oude wijſe geobſerveert was / dan alleen de forme van wacht en beleidinge verandert te ſullen werden / 't welk den Prince alleen toeſtond / om in ſulke wijſe t'allen tijden na der saken gelegentheid en des tijds te veranderen / in 't korte by het oude blijvende / ſouden de Regeerders meeſters van de Schutterye en van de Stad weſen / en by de gepropooneerde forme / ſpluiden.

Mr. Willem Bardeſius ſchrijft uit Amſterdam aen Sonoy.

De ſake nu in deſen state zijnde en dat die van de Gereformeerde Religie meenden het moſt na haren sin gedaen werden / het ware met wille of onwille / en dat de Regeerders en haren aenhang noch ſeer ſterk waren / en datmen meende de victorie ſtond daer aen alleen / wie eerſt bewapt was / ſo ſchreef Meeſter Willem Bardeſius aen den Gouverneur Sonoy den 24 May / datter vier Gedeputeerde van de Staten van Holland binnen waren / dat hy zijne Hoplluiden tot Monickedam en elders naeſt omtrent Amſterdam leggende / in ſtilte wilde bevelen haer volk bewapt te houden om ten verſoeke van de Staten of hare Gedeputeerde / te komen daer de ſelve haer ſouden beſcheiden te ſamen of in dele / d'welk doch in alre ſtilte moſte geſchieden: want by al dien het de partye quam te vernemen of bemerken / ſouden hen-luiden noch lichtelijk een groot voordeel af ſien konnen / hy verſocht ook voor hem ſelve een Kondaſſe en Mozlion a la preuve / alſo hy van daer niet en meende te gaen / al eer de ſake ten vollen verſekert en op een ander beter voet zy / het welke ſeer haeſt (ſchrijft hy) moet vallen / of het wil qualijk gelucken / God gebe zijn genade en ſegeninge dat het alles met redelijk gemak toe gaen mag.

Des anderen daegs is daer noch al de ſelve queſtie gebleven / op 't verſetten van de Schutteren. De Gedeputeerde van de Staten deden hen beſte de Magiſtraten ter neder te ſetten / dan het was te vergeefs / zy bleven obſtinaet / daer en was geen raed toe om de ſake met gemak te accommoderen. De Gereformeerde waren op haer hoede / waekten alle den nacht en hielden haer in haer huiſen / hadden den anderen teekenen gegeven daer op zy by den anderen komen ſouden / de Stad was vol volx van ſcheepsvolk en andere. Siende dan dat zy niet en konden tot haer wille komen / hebben zy de ſake gewaegt / Sonoy hadde volgende het ſchrijven laſt gegeven aen de Capiteinen binnen Monickedam / Sardam en elders / hen te reguleren na het ſchrijven datſe ſouden krijgen van de Gedeputeerde der Staten van Holland binnen Amſterdam zijnde / en op dat het te gevoeglijker ſoude geſchieden / ſond hy Jan Nachtegael zijnen Secretaris tot Sardam en voorts na Amſterdam aen Bardeſius. Sy hebben hen dan in haeſte in de wapenen begeven en hebben den Schout Andries Holleſloot / de Burgemeeſteren / Schepenen en alle / ſo wel oude als nieuwe Magiſtraten gevangen genomen / deſgelijx veel Papen en alle de grau Monicken / en hebbenſe t'ſamen in ſchepen geſet en ſo ter Stad uit doen varen / en dit is alles ſonder eenig bloed vergieten / doch niet ſonder groot opzoer / te werk gegaen / de Magiſtraten en ook de grau Monicken is veel ſmaets en ſpijts aengedaen / ſommige ongeſchikte menſchen riepen: voertſe na de galge daer zy der menige aen geholpen hebben / en diergelijke / ja erger ſmaetwoorden / gelijk het in ſulke en diergelijke oplopen rumoeren en opzoeren / toegaet / want gelijk Phocilides ſeit:

Daer is niet ergers dan d'onverſtandigen hoop,
Het gemeen volk loopt een blinden loop.

De Schout en oude Magiſtraten in Amſterdam worden ter ſtad gevangen / met Papen en grau Monicken.

DAt niet genoeg weſende zijnſe in 't grau Monicken Clooſter gevallen en hebben 't ſelve geſpolieert / ook hebben zy de Beelden ontſtucken geſmeten / d'Altaren geraſeert en diergelijke meer / en is wel te verwonderen geweeſt datter geen meer ſpolieringe en is geſchied in ſodanigen oploop en rumoer / daer vele en byſonder de Catholijke voor vreeſden en ſeer verſlagen waren / daer na is het alles geſtilt en in ruſte gekomen / en daer is over al goede wacht en beſettinge geſtelt / in plaetſe van de uitgeſette Magiſtraten / zijn deſe navolgende geſtelt: Willem Martensz Calf / die daer eertijds onderſchout was geweeſt / is Schout gewoorden / en Egbert Cornelisz zijn ſubſtituit: Burgemeeſteren zijn gemaekt de voornoemde Meeſter Willem Bardeſius / Meeſter Marten Janſz Coſter / Adriaen Heinierſſoon Cromhout en Dirk Janſz Graef: Schepenen / Cornelis Willemsz van Rijk / Adriaen Pauw / Jacob Benninc Jacobsz / Balthazar Symonsz Appelman / Gerrit Janſz van Delft / Jan Jacobsz Huidecooper / Henrik Olfertsz Fruik / Henrik Boelensz en Meeſter Cornelis Romenyboot; Treſoriers / Pieter Koding / en Henrik van Marken; Weeſmeeſteren / Jan Claesz Cat / Iſbrant Janſz en Jan Meurling. Den 23 May zijn ook binnen Utrecht voor den gerechte ontboden de Preſident metten Coſter van de Minrebroeders / en is henluiden voorgehouden ſekeren eed / achterbolgende den placcate van date den 22 Aprilis anno 1578 op 't onderhouden van de pacificatie van Gent / hier op hebben zy haer beraed begeert: men heeft henluiden beraed gegeven om 't ſelve te communiceren met haren medebroederen / des anderen daegs zijn zy wederom ontboden en men heeft hen gevraegt of zy haer beraden hadden met hare medebroederen en of zy willig waren den voorſz eed te doen / zy hebben daer op geantwoord / datſe hen beraden hadden en datſe metten anderen eendrachtelijken geſloten waren te vertrecken / ſonder datſe den voorgehouden eed begeerden te doen / verſoekende datmen henluiden ſulx wilde toelaten / ſonder hen te laten geſchieden eenige ſchandaliſatie: die van den gerechte begeerden datſe hen wel bedenken ſouden en aldaer blijven / ſeggende datſe ſo wel waren als zy komen ſouden mogen / evenwel perſiſteerden zy by haer gegeven antwoorde / en verklaerden datſe den eed niet en begeerden te doen / en ſijn alſo wederom na haer Convent gegaen / hebben haer terſtond gereed gemaekt om te vertrecken / en alſo weinig tijds daer na aen den gehelen Rade by eenige gerapporteert werde / datter al eenige van de voorſz Minnebroeders waren vertrocken en dat het ſilverwerk en juwelen van de Kerke verſtolen ſoude zijn / van meninge zijnde het klooſter te abandonneren / ſo is by den Rade gereſolveert dat den Schout en Pantverkoopers hen terſtond ſouden transporteren in 't voorſz klooſter en aldaer inventariſeren / de meublen / juwelen en 't ſilverwerk / ſtellende al 't ſelve in ſekerheid en bewaerderhand tot dat ſijn Hoogheid en de Staten Generael / daer van geadverteert zijnde / daer in verſien en geordonneert ſoude werden na behoren. En zijn daer na opten middag metter meeſte ſtilte voor den Schout ter ſtad uitgeleid.

Nieuwe Schout en Magiſtraet tot Amſterdam.

(Fol. 27.)

De Minrebroeders t'Utrecht niet willende den eed doen hen van wegen de generale Staten voorgehouden / worden ter poorten uitgeleid.

t'Antwerpen is de Jeſuiten en de Minrebroeders reſpective den voorſchreven eed mede voorgehouden / de Jeſuiten verklaerden dat ſy den eed niet en konden doen / vermits ſy de Paus eed gedaen hadden / die Don Jan voor vrund was houdende / waerom ſy hem voor geen vyand en konden verklaren: eenige Minrebroeders hebben den eed gedaen / de Guardiaen en 18 of 19 andere hebben den eed mede geweigert te doen. Derhalven zijn de voorſchreven Jeſuiten en weigerende Minrebroeders aldaer mede uitter ſtad geleid. Deſgelijx is tot meer andere plaetſen geſchied. Te Brug en te Gent zijn eenige beſchuldigt mette ſonde van Sodomie / en daer van overwonnen zijnde / openlijk metten biere verbrand gewoorden.

De Jeſuiten en eenige Minrebroeders worden uit Antwerpen geleid.

Wy willen wederkeren tottten Heere van Aldegonde / de welke op de reiſe was na Worms op den Rijks-dag / alwaer hy op den 7 dag May 1578. audientie gehad heeft / voor de Raedsheeren Gedeputeert by de Princen Electeurs / en ander Ambaſſadeurs van den Rijxdag tot Worms.

De Heere van St. Aldegonde doet een oratie op de vergaderinge

deurs en Gecommitteerde van 't Roomse Rijke / en heeft aldaer gedaen een sekere treffelijke oratie / daer in hy eerst verklaert hoe dat den Eerts-hertog Mathias / broeder van den aldermachtigsten Keiser Rodolphus / van de Staten Generael was verkoren en met vreugde ontfangen voor Gouverneur Generael van de Nederlanden / en so haest hy verstaen hadde / dat desen Rijxdag voor handen was / alwaer gehandelt soude werden niet alleen van de ruste van Duitsland / maer ook hoe datmen de gehele Christenheid in peis en ruste soude mogen brengen / so hadde hy henluiden sijne Ambassadeuren aldaer gesonden om henluiden te kennen te geven sijnen goeden wille en inclinatie / die hy tot henluiden generalijken was dragende / met een vaste gelofte en presentatie dat hy hem met alle naerstigheid / blijt / en macht wilde laten employeren en helpen vorderen sulken haren Godlijken en goeden voornemen. Dat ook de Nederlandse Generale Staten henluiden door dese hare Gesanten deden verklaren dat sy niet so hertelijk en waren begerende / dan henluiden te bewijsen de behoorlijke eerbiedinge en reverentie die sy henluiden in alle obedientie waren toedragende / en datse hen niet en souden sparen in haren dienst na alle hun vermogen / doende henluiden voorts bidden te geloven en te houden voor geasseureert / dat zy de voorgaende alliantien en verbonden die tusschen henluiden en Duitsland waren gepasseert / na alle hun vermogen sochten te conserveren en onverbrekelijk te onderhouden en bewaren / ja te vermeerderen / so vele mogelijk zy / vastelijk vertronwende dat hare doorluchtige mogenthеden van gelijken geneigt waren te doen: gemerkt dan de sake also ware / meenden zy dat het haer toequame henluiden singulierlijken te verklaren / te klagen en te kennen te geven hunnen handel / republijke en staet / die te seer verdruckt werd door de overdaed en wreedheid van de Spaense tyrannye / die de Nederlanden tot in den kalen gronde waren bedervende / en de Landsaten aendeden so onuitsprekelijke verdruckingen. In de vergaderinge van den Westphalisen King gehouden tot Colen den 21 February (seide hy) hadde sijn Hoogheid en de Staten den Gecommitteerden aldaer doen vertonen en bewesen wie de auteurs van de Nederlandse oorlogen / en wie die anders niet en sochten dan hen singulier profijt / en wie de gene waren die onlanx na den gemaekten vrede door haet en nijd / Nederland weder in roeren gestelt hadden: van gelijken hadden sy ook mentie gemaekt van hare getrouwigheid / die zy altijds getoont en bewesen hadden den Coninк van Spangien / haren wettigen Heere en natuerlijken Prince / en de grote en langdurige en ongelooflijke patientie die sy so lange tijden hadden gehad en verdragen van den Spangiaerden / en datse na den gemaekten peis in alle manieren gesocht hadden / de selve onverbrekelijk te bewaren. Op welke hare vertoninge zy verhoopt hadden so goede antwoorde en troost ontfangen te hebben / als haren nood was vereischende: maer men gaf hen door affscheit / datse wel met compassie waren beweegt over haerlieder ellende en swarigheden / daer af zy 't selfs als hunne naburen mede de smerte waren gevoelende / maer zy waren te klein in getale om daer op te resolveren / en bevonden ook dat hare commissien daer toe niet sterk genoeg en waren bevonden om remedie daer in te konnen stellen: maer datse verstonden dat henlieden dese saken mede ten hoogsten waren rakende dat zy luiden daerom op dese jegenwoordige vergaderinge en Rijxdag compareren souden / met volkomene macht om alhier wijselijk te helpen advisеren / en de saken te beleiden tot profijt en oorbaer van 't gemene beste. Hierom wast dan datse in dese heilige vergaderinge verschenen / om aldaer te vertonen hare onrechtvaerdige verdruckinge / en om hulpe te versoeken tot handhoudinge van hare rechtvaerdige saken / baden daerom met alder reverentie datse goedertierentlijk en patientelijk wilden aenhoren / 't gene den nood vereischte / datse souden so hort als mogelijk was voordragen hare saken / en hoe de Spangiaerden tegen alle recht en redenen met haerlieden waren levende. Sy en souden geen mentie maken / noch voorbrengen oude exempelen van de getrouwigheid en gehoorsaemheid / die de Nederlanders altijd en van ouden tijden getoont en bewesen hadden hare Princen en Heeren / also de historien daer van vol waren: noch ook hoe dat sy door voorgaende Luitenanten van den Coninк wel eer waren door tyrannie gegouverneert: maer souden alleen in 't korte verhalen de acten van den Hertog van Alba / die in verscher memorien waren: want wie souder mogen wesen die onbekend soude mogen wesen den overdaed en 't saccageren / waer door noch so veel 1000 menschen waren lamenterende / so men in 't Nederland aen edel en onedel mocht sien? wat pilleringe van particuliere personen / wat roverpen van 't gemeen goed en van alle die daer woonen in steden en dorpen / wat ongehoorder exactien / wat moorderpen over de principalen / wat sententien over 't onnosel bloed / wat bannen met confiscatie van goed / wat brekinge van wetten en privilegien / en wat wreedheid soudemen mogen verhalen die Duc d'Alba niet bedreven hadde? weinig menschen zijnder die Duc d'Alba horen noemen / of zy gelijken hem by den wreden tyran Phalaris / die eertijds geweest is / daer van men so veel boosheids leest: is dat daer pemand is die daer aen soude twijfelen / die noteert maer die woorden / die hy in 't vertrek uit de Nederlanden glorierende en heroemende heeft gesprokken: dat hy persoonlijken in den korten tijd van ses jaren die hy alleenlijken alhier gegouverneert hadde / door 's beuls handen hadde doen sterven 18600 menschen / behalven de gene die door de moetwilligheid van 't krijgvolk / door toornigheid en moetwil waren omgebracht en door de oorloge omgekomen en vernielt / die ontallijk waren / en noch en was hy niet eens vergenoegt nochte ontset van al dat bloed-storten. Dat hy ook in de oorloge die hy gevoert hadde tegen den Prince van Orangien en de twe Provincien van Hollanden Zeeland / deander 15 Provincien meer dan 36 milioenen guldens hadde doen opbrengen / die ook geconsumeert waren om de oorlog te voeren / om fortressen en Castelen te bouwen / behalven den roof / de schade en brandstichtingen die gepleegt waren by de onversadelijke gierigheid der krijgslieden. Daer door een jegelijken moet bekennen wat der Nederlanders meninge en intentie is geweest / wat geloove / oprechtigheid / getrouheid en reverentie zy gedragen hebben totten Coninк haren Heere die absent was / datse door alle die onmenschelijke gewelden henluiden aengedaen / noch door alle 't verdriet dat sy hadden ontfangen en de ruine van hare geburen / den Coninк niet en waren afgegaen / maer altijd getrou en standvastig gebleven in sijnen dienst: want sy hoopten dat den Coninк ten lesten soude beweegt hebben geworden tot compassie en medelijden over de groote overdaed diese geleden hadden / en datse ten lesten eens souden hebben verkregen eenig solaes of teken van barmhertigheid / om haren asem wat te mogen verhalen / en sy hoopten dat den Coninк ook eens soude gedachtig geweest hebben het groot onderstand dat sy hem gedaen hadden in de France oorlogen / daer toe sy hem boven de ordinarise impositien en sijne domeinen / hadden opgebracht in den tijd van 9 jaren 40 milioenen guld. / daer door hy so groten victorien hadde bekomen en verworven. Ten lesten hoopten sy ook / dat indien dit alles niet en mochte helpen / dat de ootmoedige requesten / veelvoudige vertoningen / de klachten en tranen sijner getrouwer onderssaten / van gelijken de voorbiddingen en intercessien van de nageburige Coningen en Princen / iet soude hebben vermocht om des Coninx herte te bewegen tot barmhertigheid en goedertierenheid: maer het was verre daer af dat de goede hope haer iet hadde geholpen / want na dat den Hertog van Alba die so vele moorderijen hadde bedreven / so veel onnosel bloeds hadde gestort / de Landen so berooft en ontbloot hadde van haren rijkdom in zijn tijd: so was

Verh van d acten van d Hertо van A va.

den

(Fol.28.) Gzoot Commandeurs handel.

den Gzoot Commandeur Requeſens geſuccedeert in zijn plaetſe / die totte oude krijgsluiden vele nieuwe magere en hongerige krijgsluiden vermeerdert hadde / dewelke ſo daer noch eenige vochtigheid des bloets of goeds ware overgebleven / 't ſelve voozts ſouden uitſuipen. Want al waſt ſo dat de ſaken in 't beginſel van zijn gouvernement ſchenen te ſullen verkeren: dooz dien hy met gebeinſtheid eenige gebannene perdon gaf om wederom in haer Vaderland te mogen keren / en dat het ſcheen dat zijne pzopooſten daer toe tenderden / dat hy tot peis en ruſte was genegen en die wilde beneerſtigen / ſo was het nochtans gebeurt dat dooz de ongetemde licentie van zijne krijgs-hopen / ſo oude als nieuwe / de ſaken ſo langer ſo erger werden: want daer en was niet bewaert dooz hare roofgierigheid / niet bevzijt dooz hare onbetamelijke wellustigheid / en ſchandelijke boeven ſtucken en onkuisheden / noch beſchermt dooz hare onmenſchelijke wzeetheden / of het en werd by haer ongeſtraft bedzeven in de rijkſte en beſte ſteden van Nederland / de welke haer nooit en hadden gegeven enige oozſaeke ter wereld / want ſy waren den Coninck getrou gebleven / ſonder ooit tegen hem iet misdaen te hebben / en dit deden zy noch in zijne tegenwoozdigheid ſonder eenige vzeſe. Dit moſten de Staten al met haer groot verdziet en ongenoechten aenſien / en dat ook de dozpen en platte landen ſo jammerlijk werden verdzukt / ja de Kerken en Clooſteren berooft en gepilgeert. De ſtad van Utrecht / die altijds de Spaenſe zijde was gevolgt / hadden een deel gemuitineerde Spangiaerden furieuſelijken beſpzongen / en met gewapender hand aengevochten / onder 't derel dat zy haer betalinge daer wilden halen / en daer winter garniſoen houden. De ſtad van Antwerpen / de merkt van de gehele wereld hebben zy vyandlijk aengetaſt en berooft / de name en weerdigheid des Coninx met voeten vertreden / de Magiſtraten te ſeer verdzukt en overlaſt / en noch en waſſer niemand geweeſt / die hem in 't pzive tegen deſe moetwillige ſtoutigheid heeft willen opponeren of tegenſtellen: maer hadden ſulx alles patientelijk verdzagen / ſonder iet te wijken of na te laten van hare oude getrouwigheid en gehoozſaemheid / die zy totten Coninck dzoegen. Maer na dat Requeſens zijn Luitenantſchap en leden t'ſamen geeindigt hadde / en dat den Coninck het gouvernement van 't Nederland geſtelt hadde in handen van den Raed van State / ſo was de furie / de inſolentie en de boosheid der Spangiaerden ſo groot en ongehoozt / dat zy niet en achten noch en paſten op wetten / Edicten / Geboden noch ozdonnantien / noch vzeſe der overigheid / noch de name noch autoziteit des Coninx en heeftſe konnen bedwingen / want zy waren nu geneigt het onderſte boven te wozpen / de gehele Nederlanden met geweld te beroven / beſ waren / verwoeſten / verſtozen / ja tot de gronde toe te verderven en vernieien: en hadden eendzachtig gereſolveert de Pzincelijke ſtad van Bzuſſel / 't welk den zetel of ſtoel is des Coninx / en daer de Pzincen van Nederland altijds hare reſidentie gehad hebben / alle haer hopen by een vergadert hebbende / vyandlijken aen te taſten / de ſelve te beroven / verderven en te verwoeſten / en de hope hen ſaelgerende hadden zy de ſtad van Aelſt overvallen en ingenomen. Doe hebben eerſt de Raden van State / die van de Coninck volle macht hadden ontfangen / met Jeronimo de Roda Spangiaert / weſende een van den voozſz Rade / 't ſelve appzoberende / een Edict gemaekt / daer by dit ontſinnige / dolle en raſende krijgsvolk gepzoſcribeert en dooz vyand verklaert / en gedecerneert werd oozlog tegen de ſelve te voeren. En om eens uit deſe ellende en miſerie te geraken ſpzaken zy toe weder van peis en vzede te maken metten Pzince van Orangien / en die van Holland en Zeeland / opten voet daer op 't ſelve dooz 't overlijden van Requeſens met des Coninx bewilliginge was begonnen / en werde alsdoe met wille / wete / advijs en toeſtemmen van alle de Staten / Raden en Conſeliers van den Coninck / den pies beſloten en gemaekt. En om deſen peis en vzede onverbzekelijk te bewaren / ſo hadden hen niet alleen verbonden met ſolemnele eede /

Moetwillig-heid / fu-rie / inſo-lentie en boosheid den Span-giaerden pleegt in de tijt van de Groot Com-mandeur.

Peis tot Gent gemaekt.

alle de Pzovincien van Nederland: maer ook alle de Gouverneurs / Edelen / Magiſtraten en Regeerders des lands: daer toe zy niet alleen en waren genegen geweeſt uit compaſſie van 't Vaderland / maer waren daer toe ook gedwongen van noods wegen / want ſonder 't ſelve gingen de landen geheel verlozen / en dooz de goede affectie die zy altijds totten Coninck hadden gedzagen / op dat ook zijne Domeinen ſouden behouden blijven / en inſonderheid waren zy daer toe beroert dooz eenen goeden yver die zy dzoegen totte Roomſe Catholijke Religie / die anders was in groot perijkel van verlozen te gaen / dooz de boosheid der Spangiaerden / de mannen / vzouwen en kinderen waren dzeigende: maer daer is toegevallen / dat de Staten kozts hier na ſagen dat Jeronimus de Roda / die de pzoſcriptie met zijn bois en ſtemme hadde geappzobeert / haeſtelijk zijnen wit veranderende / van Bzuſſel vluchte op het Caſteel van Antwerpen / alwaer hy ſich van de gepzoſcribeerde vyanden van 't Vaderland en de alderſchelmachtigſte en opzoerigſte verklaert heeft 't hooft te weſen / hebbende aen ſich genomen alle de weerdigheid en autoziteit des Coninx / niet alleen gerooft hebbende des Coninx zegel: maer ook pzivatelijk ſich ſelven toeſchzijvende en beroemende het gouvernement van de Nederlanden. Hier dooz hadde hy de Spangiaerden den voet gegeven tot alle geoozloofde ſchelmerye en boosheid / en onder 't derel van des Coninx naem en mandaten / is hy ſo vermetel gewozden / dat hem docht dat hy al mocht doen daer zijn ſin toe genegen was / en over ſulx zijn de Spangiaerden eerſt getogen na Maeſtricht / d'welk eensdeels behoozt onder 't gebied des Coninx / en anderdeels onder den Pzince van Luik / d'welk ſy hebben ingenomen / en berooft en mette aldergrootſte wzeedheid vermoozd en gedood ſonder onderſcheid ſo wel des heiligen Rijx / als des Coninx onderdanen: daer na zijnſe uit het Antwerpſe Caſteel / daer in zy van allen kanten waren vergadert / geballen in der Stad / welke Stad hoog vermaert was dooz het pzecieuſe Pzieel / de rijkſte en bloeyenſte koop-ſtad van Chziſtenheid / hier zijnſe ingevallen met geweld / rovende / vzandende / ſchendende vzouwen / maegden en jonge dochteren / moozdende en 't bloed ſo overbloedig vergietende dattet lanx der ſtraten liep als of het een revviere ware geweeſt / en gebzuikende de alderhoogſte en grootſte ſchelmerije en boosheid diemen ſoude mogen bedenken: dooz deſe ongeneſelijke nederlage en doodlijke wonde ſo en is niet alleen de koopmanſchap / pzoſperiteit en welvaert van 't Nederland: maer ook van Duitſland en alle natien ter werelt ſeer grotelijx beſchadigt en geaffligeert. Ter ſelver tijd werde Don Jan van Ooſtenrijk van 's Coninx wegen alhier in de Nederlanden geſonden / om 't land te gouverneren: ſeggende dat des Coninks wille was dat hy het geaffligeerde en verdzukte Vaderland / wederom ſoude ophelpen / dat hy hen de gebenedijde hand ſoude reiken om de oozloge te bluſſchen en de lang-gewenſte ruſte en vzede aenbzengen / dooz deſe beloften begonſtden de Staten goeden moet te krijgen en te hopen / dat ſy met alle de miſtroostige landſaten verloſt / beſchermt en bevzijt ſouden werden / want dooz de goede hope en 't betrouwen dat ſy hadden / docht hen dat den tijd eens gekomen was datſe ſouden verloſt werden uitte miſerie en ellende daer in zy verſmacht lagen dooz d'inlandſe oozloge / en datſe eens een einde ſouden hebben van alle quaed en een uitkomſte van dien: wel was waer datſe wel oozſake hadden om op hem te hebben quade ſuſpicie / want beneben de rappozten die uit Spangien quamen van zijne conditie / en dat hy die van Granade met ſchalkheid / tegen zijn eed en belofte hadde bedzogen / dat hy ook met diergelijke vitie / des Coninx eenige ſone Charles hadde beſchuldigt met een onbillik feit / daer dooz hy eintelijk om hals was gekomen / dat ook kozts dooz de Pacificatie van Gent bzieven ontdekt / die uit Spangien gekomen waren aen Jeronimo Roda / daer in den Spaenſen Raed beval te ſtimuleren en het bedzog te blanketten / en daer uit men ſag hoe dat Roda / die de ſoldaten / tot ſo groten ſchelmerye en

Den handel van Jeronimus Roda.

De komſte en handel van Don Jan van Ooſtenrijk in 't begin-ſel.

boosheid hadde opgerocheut / in Spangien werde verheven en geeert / en dat alle de saken van Neerland werden gedreven na zijnen advijse / dat ook al d'ander Capiteinen en leitsluiden der boosheid / en die so vele schrickelijke en verdoemelijke boosheden hadden bedreven / in Spangien geacht / gepresen en gehouden werden / als getrouwe dienaren van zijne Majesteit / diemen met benefitien en weldaden soude begaven: de Staten hadden uit Spangien de wete ook dat Sanchio d'Avila en andere Autheuren van hare ellendigheden aldaer in Spangien publijkelijk geeert werden / en datter besloten was dat Don Jan in Nederland komende / hem alleenlijk soude reguleren na de Instructie die Jeronimus de Roda aldaer in geschrifte soude laten ten huise van Baltaser Lopes / sonder wete van den Staten / en op dat zy daer van geen vermoeden en souden hebben / so soude Roda eenen anderen weg na Spangien nemen. Hier en tusschen souden zy dissimuleren mette Staten en grote Heeren / die hen tegen der Spangiaerden geweldig Regiment opposeerden / totter tijd toe dat Don Jan in het gouvernement soude zijn bevestigt / en dat de tijd bequaem wesen soude om de selve met alle rigoreusheid te straffen. Ook most Don Jan in 't eerste alle goedertierenheid en liberaelheid tonen dien van de 15 Provincien / om de selve te winnen en also subtilijken die van Holland en Zeeland door assistentie van d'andere Staten tot subjectie en onderdanigheid te brengen / om dan sonder groot perijkel behementelijk ter dood te brengen / die sulx na hare wet hadden verdient: want al die de Spangiaerts niet en hadden gehouden voor vriend die waren suspect. Maer al hiel hem Don Jan seer sachtmoedig en dat hy oprecht scheen sonder gebreken / so en was hy nochtans altijd so voorsichtig niet in 't spreken of hy en misgreep hem wel / daer door men wel konde zijn meninge begrijpen / want behalven dat hy dikwils in zijn propoosten seide dat hy hem in de ledigheid qualijken konde houden / dat zijn nature was strechende tot oorlogse saken om hem manlijk te exerceren / so seide hy ook somtijds / my dunkt dat ik verdwijnen moet / ist dat ik mijnen wille dus moet bedwingen. In 't eerste datmen met hem tracteren soude / en datmen hem porde te verklaren of hy approbeerde de Pacificatie van Gent / verklaerde hy so by monde als by geschrifte dat hyse approbeerde / behoudelijk dat hy in tijd en stonde daer tegen soude seggen dat hem goed dochte / en dat hy reserveerde zijn tegen seggen indien het hem beroude / aen dese woorden kostmen klaerlijk merken / onwijffelijk gevoelen en wel verstaen wat zijn intentie was / en wat goede werken na de beloften souden volgen / en dat het corrosijf en fenijn dat onder zijn gesuikerde woorden bedekt was / metter tijd te voorschijn komen soude. Nochtans de Staten op datse haer getrouheid totten Conink / en hare gedurige stantvastigheid souden bewijsen en de grote affectie en begeerte die sy tot den vrede hadden / hebben alle suspicie aen een sijde gestelt / en besloten te doen alle des Coninx wille / en na dat strekten zy alle haer oogmerk uit / dus sloten zy den peis met Don Jan
(Fol. 29.) al eer zy wilden scheiden / sonder te verwachten na het consent en advijs van den Prince van Orangien en Staten van Holland en Zeeland / gelijk het wel behoorde volgende de confederatie met de selve gemaekt in de Pacificatie van Gent: nochtans met de expresse conditie dat de selve Pacificatie / de wetten en privilegien van den Lande in allen haren poincten soude blijven in 't geheel / en volkomelijk onderhouden werden. Als nu de Staten also alle quade suspitien uit gewischt hadden / en datse den peis en vrede begeerden / so werd hy met alder bewilliginge / en ongelooflijke blijschap van het volk / ook voor den dag in 't contract begrepen / en sonder het consent en bewilligunge van den Prince en Staten van Holland en Zeeland / die de saken dieper insagen / te verwachten / ontfangen voor Luitenant en Gouverneur Generael van den Conink over dese Nederlanden. En hebben de Staten over sulx haer affectie en getrouwigheid aen Don Jan sulx bewesen / dat zy niet alleen van des Paus Legaet / maer boven desen van des Keisers Ambassadeur seer werden gepresen. En Belgica dat so deerlijk gewont was / begon te genesen / en de saken van de republijke te keren tot beteren staet.

Don Jans groote gedepnsheid.

En aengaende Don Jan / wist hem so wel in 't begin te houwen / om te winnen de herten van mannen en vrouwen / niet alleen in 't courtiseren / maer ook in liberaelheid van schenkagie en anders hem so te simuleren / datter naulijx een was die van syne goede wille en genegentheid / die hy scheen te hebben en te dragen tot de republijke / 't welvaren van 't land en 't volk / twijfelde. 't Volk hadde goede hope om datse sagen dat hy de Spangiaerts uitte steden dede vertrecken / en dat zy eenige dagen Luxenburg waren gepasseert / want doe hoopte gelijk dattet Land wel wederom tot zijn voorgaende welvaren komen soude: maer eenige die wat klaerder gesicht hadden / begosten te merken dat zijn woorden zijn werken contrarieerden: door dien hy practiseerde om door hulpe van de 15 Provincien Holland en Zeeland tot zijnen wille te brengen. Boven dien merkten sy dat hy socht te retarderen 't vertrek der Hoogduitse / en dat hy diverse articulen in de Gentse Pacificatie begrepen anders was interpreterende: niet alleen de wijse en verstandige / maer ook 't gemeen volk merkten dat contrarie 't accoort met hem gemaekt / de Spangiaerden en Italianen en der selver aenhangers / by hem boven al waren geacht / en dat hy mette selve hield aparte en achter raden: maer de goede Patriotten die achte hy niet of zy werden met een simulaet samblant onderhouden. Al was synen sin bedekt met een monaensigt / so sagen de gene die klaer van gesigt waren wel dat sijn sin tot oorloge strekte: al was datter geen oorloge en was tegen Holland / so heeft hy nochtans die van Amsterdam en Utregt met brieven geschreven / datse hen onder het gouvernement van den Prince van Orangien niet en souden begeven / volgende de Gentse Pacificatie / ten ware onder sulke articulen alst hun soude believen / belovende haer hulpe en bystant so sy't van doen hadden / indien zy toonden volstandigheid. Ook belette hy dat de steden van Holland en Zeeland niet bereyd en waren haer t'samenderhand te voegen int Gentse verbond / dat hy nochtans solemnelijk hadde besworen. Burgondien en Luxenburg heeft hy uyt het accoort willen eximeren / en de goederen van de gene die geconfisqueert waren in de Provincien / en heeft hy niet willen doen restitueren / hy sustineerde dat de Grave van Buren diemen tegen de privilegien met geweld uyt Loven na Spangien hadde doen voeren / in de Pacificatie van Gent (om vry gelaten te werden) niet en was begrepen / hoewel hy na de privilegien en 't contract van Gent behoorde vry te wesen. Dit lochende hy en hem was geen meerder pijne dan datmen hem beriep op de Pacificatie voorsz / want dat was sijn minste gedachte om die te onderhouden / hy sepde dat hy last hadde van den Conink / om oorloge tegen den Prince van Orangien en Holland en Zeeland te voeren / om dat zy het tractaet van Gent (so hy sepde) niet en onderhielden / en dat hy uyt Spangien of Italien soude komen alleen om die van Amsterdam t'ontsetten en t'ongelijk datmen hen dede te wreken. En hoorende dat de Staten daer toe niet en wilden verstaen / maer datmen 't alles metter minne wel soude beslechten / so nam hy dat seer qualijk / als of zy hem niet en hadden geobedieert / en met die van Holland en Zeeland tegen de Roomse Religie geconspireert: dit wert klaerlijk geprobeert by de brieven / die hy dies aengaende heeft geschreven aen diverse Princen en Provincien. En want hy merkte dat die van Brussel scherp op sijn doen en laten agt hadden / so heeft hy occasie gesogt daer van daen te gaen / daer toe hy occasie en dexel nam om te handelen mette Duytse Garnisoenen / en die uytte Steden te doen vertrecken / en dat hyse tot reden soude brengen om hen te laten contenteren van hare betalinge / en so zy met geen reden en wilden

Don Jan socht oorloge tegen den Prince van Orangien en die van Holland en Zeeland te voeren.

ver-

verſtaen / dat hyſe daer toe dwingen ſoude / want ſo haeſt zy luiden generalijk waren vergadert by den anderen / heeft hyſe tegen den Staten opgerocksent en geſeid / datſe daer niet mede en waren bewaert / en dat hy niet hun wilde leven en ſterven / ja dat hy haer conducteur wilde zijn / van gelijken dede hy ſijn beſte om de ſterkſte plaetſen van de Nederlanden tot ſijnen wille te krijgen / en by ſonder het kaſteel van Antwerpen / 't welk doen was in handen van den Hertog van Aerſchot / en ſijnen ſone de Prince van Chimay ſijnen Luitenant. Maer hy ſtelde 't kaſteel in handen van Treſlong / die participant was van ſijnen raed en aenſlagen. Doe hy nu meende van dit kaſteel verſekert te zijn / ſo reiſde hy na Namen onder 't dexel van dat hy de Coninginne van Navarre daer ſoude vinden / die om haer geſontheid wilde reiſen na de fontein van 't Spa / onder welk dexel hy ook meende te bedriegen den Grave van Lalaing / en Bergen in Henegou in te nemen / onder 't dexel van dat de Grave de Coninginne ſoude paſſagie verlenen: maer als Don Jan ſag dat hy daer tot ſijn vermeten niet en konde komen / ſond hy brieven aen hem / dan de Coninginne die daer was gearriveert ontdekte den Grave alle 't ſecreet / waerom hy 't kaſteel van Namen bygandlijker wijſe in nam / onder 't dexel van datmen ſijn perſoon verſekeren of vangen wilde: maer wat tijds daer na als hy ſag dat ſijn entrepryſe op 't kaſteel van Antwerpen was gefaelgeert / en dattet in handen van den Staten was gelevert / door de broomheid van eenige Patriotten en eensdeels van 't garniſoen. So geliet hy hem wederom dat hy niet dan vrede en ſocht / nochtans lichte hy heimelijk veel krijgsvolk op / en ſond veel brieven en Ambaſſadeurs aen de Staten / en ontbood dat hy na Spangien ſoude keren / en dat de Coninck om 't faveur dat hy tottet Land droeg / ſoude een ander Gouverneur ſenden van ſijnen bloede. Dit dede hy op dat de Staten te min ſouden zijn op haer hoede / ter wijlen maekte hy vaſt preparatie totter oorloge / en vergaderde krijgs-volk van alle Natien / ontbood ook de Spangiaerden wederom te komen / verwekte ook met ſijn ſchrijven den Paus en den Coninck totter oorloge / met meer andere Prinsen van Chriſtenrijk / om met geweld de republijke van 't Neerland ter ruine te brengen. Evenwel en ſouden de Staten / door deſe inditie / hoe klaer ſy was / de wapenen niet aengenomen hebben / ten ware doe in 't openbaer gekomen waren ſekere brieven / die Don Jan al lange te voren den Coninck hadde geſonden / by de welke openlijk bleek / dat hy oorloge door den peis hadde verkoren. Doe ſagmen wel / dat al dat hy tot dien tijde metten Staten hadde gecontracteert niet en was dan ſimulatie geweeſt / en dat hy de Spangiaerts maer hadde doen vertrecken / om de ander Provincien tot hem te trecken / en tegen die van Holland en Zeeland op te hitſen en den Prince van Orangien te overballen / om ſo de een door / de ander te ruineren. En terwijle dat hy de Staten metten monde prees en verhief / ſo heeft hyſe ter ſelver tijd met brieven beſchuldigt / en in de indignatie van den Coninck geſocht te brengen / ſchrijvende datmenſe geenſins meer betrouwen en mocht / dat niemand van hun 's Coninx eere en ſocht / en dat het een volxken was van quader aerd. Hy ſchreef ook aen Antonio Perez Secretaris van den Coninck / indien hy hem langer moſt beinſen / was hy verſekert dat hy ſiek worden ſoude door ſijn nature te ſeer te fortſeren / of ſoude moeten een ſalve committeren alwaert tegen des Coninx danck / want hy wel wiſte dat aen een lichaem ſo krank en van ſulken quaden diſpoſitie als 't Neerland was / geen ander raed en was om te geneſen / dan gelijkmen een ulceratie met een cauterie geneeſt / of ſo hy in een ander brief ſeid / datter geen ander remedie en is om dit lichaem te geneſen / dan af te ſnijden 't gene datter gequetſt is. Hier en boven recommandeert hy den Coninck met gröter affectie de Spangiaerts / begerende dat de Coninck de ſelve wil recompenſeren / en gedraegt hem voorts totte brieven van Eſcovedo / welke brieven openlijk sonder geveinſtheid verklaerden / dat hy de oorlog moſt aenvaerden met vehementie / want deſe ſake niet en was te geneſen dan door vier / ſwaert en bloedſtortinge / en dat hy eerſt de Eilanden moſt innemen met goede geexperimenteerde ſoldaten / want dit hield hy ſwaerder dan de conqueſte van Engeland: willende in effecte ſeggen dat hy al de oorloge eerſt moſt doeren op Holland en Zeeland / en dat hy dan wel haeſt meeſter ſoude zijn niet alleen van de andere Provincien / maer ook van Engeland / om daer Coninck te werden daer alle Don Jans ſin na ſtrekte. De Religie ſuſtineerde hy / was een goed middel om de Staten in twiſt tegen den andere te ſtellen / om d'een den anderen in't hair te vallen / om haer dan ſo op't onverſienſte t'overvallen: maer de Staten door deſe brieven wacker gemaekt zijnde / verſtonden datſe eeds halven en van naturen verbonden waren aen haer Vaderland / ouders / vrouwen en kinderen / datſe ook hare wetten / rechten en privilegien gehouden waren voor te ſtaen en defenderen / zijn daerom benodigt geweeſt de wapenen aen te vaerden tot hare beſcherminge / want ſy ſagen hen aen alle ſijden benaut / de Duitſen hadden noch vele ſteden in / in Vraband / Gelderland en Overyſel / ſo ſagen ſy ook dat het tijd was de ſteden van Antwerpen en Lier wederom te krijgen. Als de Staten dan begoſten te merken en t'overleggen / dat Don Jan anders niet en ſocht dan het gehele Land te ruineren / en dat 't Nederland hare ſalien niet wel en konde uitvoeren ſonder een Generael hooft / ſo hadden ſy voorbaer gevonden daer toe te verſoeken en te verkieſen / den doorluchtigſten Vorſt en Heere Matthias / Eertshertog van Oſtenrijk des Keiſers broeder / om dat hy was de aldernaeſte van 't Coninx bloed / neve en ſchoon-broeder van den Coninck / om dat hy was van ſeer goeder conditie / oprecht en ongeveinſt van moede / deughtlijk / en tot de Nederlanden genegen / en dat ſy hoopten dat hy den peis van den Coninck zijnen Oom ſoude konnen verkrijgen / en dat de republijke wederom tot ruſt / vrede en eenen goeden ſtate door hem ſoude werden gebracht en onderhouden. Aldus hadden zy hem eendrachtelijk met groter blijſchap ontfangen / en hy hadde hem aen 't roer van de Nederlandſe republijke geſteld / om 't ſelve in deſe tempeeſten wel te ſtieren en regeren / en te impen de platen en ſteenklippen / totter tijd toe de Coninck daer op nader ſoude letten en met conſent van de Staten anders ſluiten / waer in hun niemand met reden en konde beriſpen / want ſy ſulks hadden gedaen na haer rechten / wetten / en privilegien. De privilegien van Vraband brengen klaerlijk mede dat ſo wanneer haren Prince en Heere's Lands wetten violeerde / dat de Staten noch 't volk hem gene gehoorſaemheid ſchuldig zijn / tot dat hy de faulte verbetert en remedieert / en wederom heeft voldaen / 't gene tegen de wetten was misbruikt / indien ook yemand in 's Princen name was geſteld om 't Land te gouverneren / en dat hy tegen de wetten en privilegien hem quame te vergrijpen / den ſelven mag men dadelijk afſtellen / en niemand en mag den ſelven bystaen met geld noch goed / want hy word gehouden voor een openbaren vyant en meinedig / onhabil om eenigen ſtaet in Neerland te bedienen / tot dien einde vint men klaerlijk in de Hiſtorien beſchreven dat Hertog Jan van Vraband de ſone van Antonis / een van ſijne vrienden te ſeer favoriſeerde / ſo dat hy de privilegien overtrat / waerom hy van de Staten van den Lande werd afgeſtelt / en 't Land verkoos in ſijn plaetſe Philips ſijnen broeder / tot dat hy ſijn ſchult bekende / en dat hy alle de privilegien en rechten wederom geſtelt hadde in hare ouden ſtate / gebetert en voldaen al 't gene datter tegen was gedaen / en boven dien gaf hy de Staten van den Lande beſegelde brieven tot verbintenisſe van ſijne nakomelingen / belovende dat de Staten wettige macht hadden ſulks te doen / conſenterende daerenboven voor hem en ſijne nakomelingen / dat ſo wie / hy of ſijn nakomelingen de vrie Staten verkorte in hun Rechten / Chartren / Privilegien / Coſtumen / Uſantien / het ware met kracht /

Hy rocrent de Duitſen p en ekte de terke laetſen r han- en te rijgen.

Don n elken van de be- hem oor- e.

d'Oorſaeck waerom de Staten den Eertshertog Matias gekozen hebben tot Gouverneur Generael over 't Nederland.

(Fol. 30.)

Privilegien van Vraband.

kracht / macht of wille / datse van haren eed ontslagen waren en hem genen dienst doen en souden / noch hem gehoorsaem zijn / tot dat hy 't gebrek volkomelijk verbetert en gerestaureert soude hebben / welk statuit eerst maer gegeven was dien van Brabant / tot dat na de dood van Maximiliaen die 't gouvernement liet aen sijn huisvrouwe Maria / die met gemeen accoord / dese Wet gemeen maekte aen allen de Landen / diese zedert altijd hadden onderhouden. De Hollanders en Zeelanders hadden hen dikwils daer na gereguleert / als ook die van Vlaenderen / het welk de Historien klaerlijk betuigen: in der voegen dat niemand henluiden daer af en hadde te berispen / datse haer recht daer in gebruikten / gelijk ook andere Landen / ja ook de Duitse natie haer recht gebruiken / en hier in so volgden sy de prijselijke zeden haerder Voorvaderen. Dit en wilde hy niet alleen seggen van de Princen: maer ook van den genen die nu in 't gouvernement uit Spangien was gesonden / om in absentie van den Conink sijnen Luitenant Generael te wesen / de welke door den Spaensen Raed so was verblind / dat hy niet alleen de Rechten / Wetten en Privilegien van den Lande en hadde gebioleert / maer ook den gemenen vrede en pacificatie van Gent hadde gebroken / die by den Staten en den Coninck selve was geapprobeert. Wat souden de gene die dese hare verklaringe hadden horen uitleggen / anders konnen seggen / dan dat de Staten wel hadden gedaen / dat sy de hoogheid en weerdigheid des Coninx / en de Roomse Catholijke Religie / sochten te preserveren / 't welk de twe poincten waren die den Coninck boven al d'andere hun hadde gerecommandeert / daerom en wasser geen beter middel te vinden om dese Provincien te houden in onderdanigheid van den Coninck haren natuerlijken Prince / die mettet huis van Oostenrijk vastelijk verbonden is / en die t'samen te voegen / daer by komende de broederlijke liefde van 't Keiserrijk / en voor so vele aenginck de conservatie van de Roomse Catholijke religie / die groot gewelt was lijdende / door dese inlandse oorloge die vereischte wel eenen favorabel en beschermer en voorstander / daerom en hadden de Staten niet gefalgeert in 't kiesen van den Eertshertog Mathias: want al hun faute daer in soude bestaen / in dat sy voor een Spangiaert een Duits / voor een bastaert / een wettig / en voor een groot vyand een beminder van de gemene welvaert verkoren hadden / en dit is noch al geschied na 's Coninx believen / indien het waerachtig is dat Don Jan voor desen met monde en geschrifte betuigt heeft / dat des Coninks wille was dat hy soude vertrecken / en dat hy soude senden eenen anderen Gouverneur Generael van sijnen bloede / 't welk voorwaer immers was den Aertshertog Mathias / de welke de Catholijke Roomse Religie en des Coninx Hoogheid en digniteit oprechtelijk soude bewaren en conserveren. En nadien dat den doorluchtigen Aertshertog Mathias dese poincten te werk wil stellen / wie isser dan die met reden de Staten hierom iet schadelijx soude konnen naseggen? datse door den uitterssten nood gedrongen zijnde / hem in 't gouvernement hebben geset / tot dat den Coninck met haer consent eenen anderen soude mogen gestelt hebben / om 't Nederland in peys en vrede te regeren. Of wie soude dan so verblind mogen wesen / die niet en siet / dat de Staten in alle 't gene hier in geschied / behoren gepresen te wesen? Want de Staten en hebben int particulier noch int generale hier in niet gedaen / dat tegen den Coninck mocht wesen / noch tegen den Keiser / noch tegen de Staten van het Keiserrijk. En nochtans en laet Don Jan niet af de Staten doodlijk te beschuldigen / en de Provincien door valsheid en bedrog van den Eertshertog Mathias af te trecken / onder dexel van dat hy wil tracteren van peise / meennende also een jegelijken te abuseren en bedriegen / om tot sijn voornemen te geraken / hy siet dat den peis van Gent onderhouden werd / die hy doch selve door des Coninks bevel heeft geapprobeert / en hy siet dat desen peis onderhouden werdende de Landen in ruste / vrede en voorspoed weder sullen prospereren / en

Privilegie welk Brabant eerst alleen hadde / heeft vrouw Maria alle de Nederlanden gemeen gemaekt.

dat het volk in des Coninks dienst getrou blijft / hierom heeft hy sijnen aenslag secretelijk te werk geleid om dat hy de Gentse vrede soude mogen breken met een nieuwe maniere / te weten dat de onderhoudinge van de Roomse Catholijke Religie en de gehoorsaemheid des Coninks soude hersteld worden na de forme als die was ten tijde van den Keiser Carolus de vijf de / hopende hier mede te verblinden de oogen des gemenen volks / om dat hy also te beter alle de rest soude mogen vernielen en verderven: want indien hy dat eens konde te wege brengen / so soude noodsakelijk de Pacificatie van Gent en de goede vruchten daer uit gekomen / te niet sijn / en men soude in s waerder inconvenienten vallen als men ooit geweest was / de wrede en bloedige Placcaten souden moeten onderhouden / de Inquisitie van Spangien wederom in de Landen gebracht werden / de Inquisiteurs souden in 't onnosel bloed haer handen wasschen / men soude de galgen / raders / hoepen en banden wederom moeten vernieuwen / de messen slijpen / de vyeren weder ontsteken / bannen en de goederen confisqueren / en men soude de oorloge wederom moeten voeren tegen die van Holland en Zeeland / en de Inlandse oorloge wederom ontsteken / de afgeworpen Castelen wederom op bouwen om de Steden daer door te beroven van alle haer welvaert / en men soude wederom in 't Land brengen de uitlandse garnisoenen / die de Landsaten souden dwingen: eintelijk men soude alle dingen wederom stellen in dien grouwelijken staet daer het Nederland in was geweest / / en dat niet dan het uitterste ongeluk en verderf van die florerende Provincien soude te verwachten sijn. Want al was de Nederlandse republijke by tijde van Carolus de vijfde wel geadministreet so en was de tijd niet te gelijken by desen tijd / en al en hadde dien tijd niet van node de wrede Placcaten / om de straffen na de wreedheid van de Inquisiteuren te werk te stellen / so mocht dat na de conditie des tijds beter en met minder perijkel werden gepasseert dan nu. Want die soude menen de selve Placcaten nu ter tijd weder in te voeren / die soude voorwaer doen als een die in zee seilt tusschen steen-rotsen / klippen en platen in een groot tempeest tegen stroom en wind / en het roer soude willen handelen / gelijk hy 't selve een wel ervaren en expert Stierman hadde sien doen in een welbekende zee / in een stil kalm en schoon weder. Dit soude een atte wesen niet alleen van een onervaren Schipper / maer van een boos mensch / die willens met een schip vol volx / als hy 't wel konde mijden / soude varen tegen een klippe / en hem selven / 't schip / met al 't volk soude om hals brengen en laten verdrinken. Die dese sake wel insiet / die sal moeten oordelen en bevinden / dat Don Jan alleen uit is / om ons in 't schip der republijke / en alle 't volk der Nederlanden te doen vergaen / tegen de jammerlijke klippe der benautheid. Dat dit waer is blijkt openlijk / dat dewijle hy onse oren komt verdoven met enen geveinsden peis / so doet hy klaerlijk met een wrede oorlog 't Land bederven tot den grond / om d'inwoonders wredelijk te doen vermoorden of met desperatie te verjagen / of sich te begeven onder 't gouvernement van eenigen vreemden Prince. Tot sodanigen peis raedt hy den Coninck / om alle saken wederom te stellen in sulken state / gelijk die waren ten tijde van den Keiser Carel de vijf de: 't welk niet anders en is / dan 't geheel Nederland wederom te brengen in verbrande asschen.

Nieuwe maniere en practijke van Don Jan om d'ooge van de Gemeente te bedriegen

Daerom ô gy doorluchtige genereuse Heeren / wilt u goedertieren oogen t'onswaert keren / en siet wel toe dat het Nederland van den Spangiaert en uitlandse wrede tyrannen / 't heilig Rijke niet en werde ontnomen / ist dat gy de sake dilaeyeert / so salt seekerlijk daer toe komen. Ontwaekt / ontwaekt / dan eens / om ons uwe vrienden te helpen / want indien Don Jan met sijn practijke eens kan komen tot sijnen vermete / door faute van secours / wat sal den Spangiaert letten Duitsland te bespringen en in te nemen: meent yemand als Nederland sal t'ondergebracht sijn dat dan de Spangiaert sal rusten / die doolt grotelijx / want de on-

die ongeregelde begeerlijkheid en opgeblaſene hoo-
vaerdye der Spangiaerden / en kan in ſo kleine
plaetſen niet beſloten blijven : want een wereld en is
haer niet genoeg / na welke monarchie zy overlange
getracht hebben. En voorwaer ſedert dat Nederland
den Spangien door houwelijk is gekomen / en na de
dood van den Keiſer Karel de 5de / hebben ſy altijd liſte-
lijk gedagt en voor hen genomen om in Nederland
te brengen 12000 Spaenſe ſoldaten / daer toe men
ſoude voegen 20000 Walen goede ſoldaten om te vegten / en daer toe de Nederlandſe ordinaris benden of
paerde-ruiteren. Met deſe macht / die zy dan in drie
dagen tijds by den anderen ſouden konnen vergade-
ren / ſouden zy niet alleen de omleggende Landen en
geburen konnen in den toom houden en bedwingen /
maer onverſiens en onbereid overvallen en onder
hun jok en ſubjectie brengen / maer ſo zy deſe dingen
meenden te exploicteren en te werk te ſtellen / moſten
zy tegen haren dank / ſubijtelijk vertrecken / en ſedert
dien tijd hebben zy de occaſie en gelegentheid ver-
wacht en geſocht om dit te wreken : want hun docht
dat hun grote injurie en ſpijt in dat cas was aenge-
daen. Sy lieten hun dunken dat de opportuniteit by
tijde van den Hertog van Alva haer offereerde / en
waren gereſolveert / hoe wel de oorlog hun dat behin-
derde / dat zy Munſter en Colen die grootmachti-
ge Rijxſteden ſouden hebben ingenomen / en dat
Hertog Erich van Brunſwijk hun met veel Duit-
ſe ruiteren ſoude te hulpe hebben gekomen om Weſt-
phalen en alſo ook vele ſteden langx den Rijn in te ne-
men / om daer kaſtelen / ſterkten en bolwerken te
bouwen en daer door 't gehele Duitſland in ſubjectie
en ſlavernye te brengen. Maer als zy deſe reſolutie
(1.31.) niet wel te werk en konden ſtellen / ſo hebben ſy eenen
anderen weg van aggreſſie of overvallinge voorgenom-
men / by advijs van den Groot-commandeur Re-
queſens / (gelijk uit ſijne brieven openbaer is) om
Embden in te nemen / en daer door haven te hebben /
om de navigatie der ſchepen van Ooſtland en de Bal-
tiſe zee te bedwingen : gelijke machinatie hebben zy
voor gehad / om Engeland in te nemen / onder 't dexel
van de Schotſe Coninginne hulpe te doen. Alle deſe
dingen zijn klaerlijk gebleken niet alleen door de afge-
worpene brieven / maer ook door haer dagelijkſe pra-
pooſten die zy zijn houdende / gy en derft ook niet den-
ken of zy en ſoecken noch al den ſelven weg / ſy en zijn
ook niet van ſin verandert om dat de ſaken niet na ha-
ren ſin en zijn gelukt / zy en verbeiden maer de occa-
ſie en gelegentheid / als haer die eens preſenteert /
't welk zijn ſal / als Duitſland noch eenigen tijd ver-
toeft haer hulpe den Nederlanders by te voegen / en
zy meeſters van Nederland konden werden / ſo en
twijfelt daer niet aen / of alle die noch leven in Duits-
land en hare nakomelingen en ſouden beklagen deſe
uitſtellinge en verlenginge. Dat Cijpers / Rho-
des zijn verloren / Conſtantinopelen met vechtender
hand genomen / Griekenland den Turken onderwor-
pen geworden / en 't ganſche Keiſerrijk van Orienten
door de wrede Ottomann en onderdrukt is / daer en
is geen ander oorſake af / dan het lang vertrek van
aſſiſtentie van hare naburen. En dit gebeurt daerom /
om dat een jegelijk meent dat hy noch verre van den
brand is / en datſe de hand niet by tijds en bieden /
om 't perijkel van hare naburen te helpen weren / tot
datſe verloren hebben hof / huis / land en ſand / en dan
komt haer de vlamme ook over eer zy 't waenden / en
dan beklaegtmen ſich te laet / en voorwaer dit perij-
kel en derftmen niet min achten dan 't geen wy ver-
haelt hebben / en dat is ook nader / want den Span-
giaert die zijn ſin op Duitſland ſtaet / en is geen
minder krijgſman als den Turk / en om hare Rijken
uit te breiden / daer in zy elks hare eere en glorie ſtel-
len / beide ſoecken ſy de dominatie over de gehele we-
reld / want Europa is voor haer hoovaerdye te klein /
beide ſoecken ſy ook hare Religie uit te breiden / waer
door ſy geneigt zijn de oorlog tegen Duitſland te voe-
ren / en de Spangiaert heeft ſo groten haet tegen de
Duitſe / als den Turk doet tegens alle Chriſtenen.

Daerom ſiet beide deſe doen haer beſte om die ſy traeg
vinden / in te ſtocken / het welk gy te verwachten
hebt / en God verhoede : en waerom iſt dat de Span-
giaerts metten Turk hebben getracteert / anders dan
om de Nederlanders / die zy aentijgen of beſchuldi-
gen datſe jegens den Coninck gerebelleert hebben / te
krenken en te onderdrucken / in voegen dat den
Spangiaert hem niet en ſchaemt den Turk te die-
nen / om de Chriſtenen onder ſijn jok van dienſtbaer-
heid te brengen / daer uit gy lichtelijk hebt te merken /
wat gy luiden van hun hebt te verwachten. Maer
voor ſo veel als Don Jan van Ooſtenrijk aengaet /
die hem ſeid te zijn van de Duitſe natie / en die u ook
voorhoud dat hy der Duitſen voordele in recomman-
datie heeft : niemand en is ſo ſlecht die niet en ſiet /
wat hy onder dat pretext voor heeft. Want wat ſou
hy en ſijn Spangiaerden beter mogen wenſchen / dan
de Duitſen met beiden ooren doof te maken / en in 't
ſlaep te brengen met ſijn ſoet ſpreken / om hun alſo
't gareel van dienſtbaerheid aen den hals te ſteken /
want hy haet der Duitſen vrijheid / want het is de
nature van alle tyrannen / datſe vrijheid en eendracht-
igheid haten / en hier met ſijn de Spangiaerts van
allen tijden boven al beſmet / de welke onder 't dexel
van Religie de tyrannye van de Turken en Moren /
dat beide haer geburen zijn / ingedronken hebbende /
menen dat in geen Landen of Rijken de Religie en
Politie / die zy drijven / en mogen ſtaende gehouden
worden / ſonder de Landſaten door geweld en tyran-
nie in officie / dat is in de alderbitterſte dienſtbaer-
heid de boeten te binden / en als ſlaven gevangen te
houden : ſo de experientie de Duitſe dit niet overvloe-
dig genoeg en heeft geleert / ſo mogen zy 't door de be-
klaeglijke exempelen van Neerlands tuin aenmer-
ken / maer want Duitſland ook eertijds in haer in-
gewand der Spangiaerden wreedheid heeft ge-
ſmaekt / en daer van noch de teikenen draegt : ſo wil ik
dit alleen ſeggen / dat als zy daer mede de memorie
ververſchen / dat ſy aennemende de wapenen met ha-
re geburen / haer ſelven voor alle periculen ſullen be-
vrijden / en voorwaer indien gy wilt gedenken de
vriendſchap die Hoogduitſland en Nederland t'ſamen
hebben / ſo van 't recht van gebuerſchap / als open-
bare onderlinge verbonden / ſo ſult gy 't in alle ma-
nieren doen / want de gemeenſchap die Duitſland en
Nederland van allen tijden metten anderen hebben
gehad van conventien / traffijken en commercien /
kanmen licht betonen / en 't meeſte part van Neder-
land was noch by Carolus Quintus tijden ſubject on-
der de kamer van 't Rijke en Juriſdictie van Duits-
land / deſen navolgende hebben de Potentaten en ſte-
den van Duitſland / mette Nederlandſe Staten in 't
jaer van 48 gecontracteert / dat ſy de Nederlanden
in hare beſcherminge namen / gelijk of ſy waren in 't
ſelve Rijk begrepen / en dat ſy hare en hare nakome-
lingen tegen alle onrechtveerdig geweld van vreemde-
lingen / alſt nood zy / ſouden beſchermen. En de Kei-
ſer als hy de kroone van 't heilig Rijke ontfink / ſo
heeft hy hem by eede verbonden / dat hy niet en ſoude
lijden dat eenig deel van Duitſland met uitlands
krijgs-volk ſoude beſwaert worden / en ſijn Keiſer-
lijke Majeſteit heeft noch onlangx ſelfs verklaert / dat
hy de Nederlandſe Provincien hielt voor een voor-
neemſte lid van 't Rijke / daerom na dien de reden en
de nood van de oorloge uwe hulpe verſoeken / ſo geven
wy uwe wijſheid en trouwe ſelfs te oordelen wat gy
luiden gehouden zijt te doen / en hoe wel de Duitſen
het Nederland nu over veel jaren hebben beklaegt /
om datſe ſo miſerabelijk en ellendig van de Spangi-
aerden geplaegt en gequelt werden / ſo en hebben zy
nochtans de ſake nooit ſo ter herten genomen / als zy
behoorden / want ſy en hadden 't roven / moorden en
vranden / van Nederland ſo lange niet behoren gele-
den te hebben. Hier door iſt gekomen dat de vranden
van de gemeine welvaert / dachten / dat de Vorſten
van Duitſland / niet ſo ſorgvuldig en waren / voor de
fame en digniteit van 't Keiſerrijk / als wel om eenige
uitlandſe Prinsen te believen / achtende datſe onge-

Vriendſchap tuſſchen Duitsland en Nederland.

ſtraft

straft al mochten so wel Nederland / als het Duitse Rijke opslocken / en voorwaer daer is niemand so doof / of hy hoort wel de opgeblasene hoogmoedige woorden die sy gebruiken / haer beroemende dat alle Natien van de Christenheid haer vlien / wijken / ontsien en vresen / en houden die vermaerde Duitse natie in gene reputatie / die nochtans de grote heirkracht der Romeinen / noch de wreedheid en raserye der Turken hun noit en hebben konnen onderdanig maken / die hopen sy noch met hare Capiteinen en oorlogsvolk so te dwingen / dat de velden noch sullen werden bedelt mette dode lichamen van hare geburen / sonder datse eens sulke wreedheid sullen derren wreken / maer sullent al lieber lijden / dan datse gemeender hand hun van de perijkelen souden derren bevrijden / om welke redenen en konnen de Nederlandse Landsaten niet gescheiden zijn van de Staten van Duitsland. Daerom so bidden de Nederlandse Staten u luiden seer ootmoedelijk / dat gy niet alleen en wilt te werk gaen met faveur / so gy tot noch toe gedaen hebt / maer dat gy metter daed en wapenen terstond het onlijdelijke rigeur van u geburen en vrienden wilt keren / latet u ter herten gaen / dat de nood / het recht / de wetten / de gebuerschap / de verbonden / contracten en vereeningen uwe hulpe aenroepen / tegen de uitlandse vreemde en algemene des Duitsen Rijks en der gemene rusts-vyanden macht en onrecht / om met gewapender hand beschermt te worden / en wilt niet langer gedogen dat dese vreemde hoovaerdige menschen / die van alle de wereld gehaet zijn / selfs in den ingank van het Rijke komen sitten en daer haren hooverdigen stoel stellen en bolwerken maken: sy staen daer na om in te nemen en haer meester te maken van Rhijn / Moesel en Mase / stromen die Duitsland omringelen: en de havenen van der zee soelen sy te verkrijgen / en scherpen hare sweerden om eer lanck / als sy ons u geburen en vrienden metten band van tyrannye gebonden hebben / met allerhande schelmerye onder te brengen / den nek te breken en te vermoorden: belet dit dan door u valiante vromigheid / op dat gy door alle de wereld mocht werden gepresen / en wederstaet den hoogmoet der geenre die dus hooge zijn gestegen door uwe dilay: wilt hare felle kracht verminderen / en u geallieerde eens bevrijen van de desolatie en het onverdraeglijk jok der slavernye: wilt Duitsland ook by tijds verlossen van het perijkel dat u is nakende / het welk Duitsland ontwijffelijk wel kan doen / met Gods hulpe en conform de Wetten van't Rijx wegen moogt gy Don Jan in den ban doen / met alle sijn Heeren en fauteurs / en doet daer by expresselijk verbieden / op sulke amenden als 't Rijk plag te stellen / dat gene Duitsen hem assisteren / en die contrarie doen / wilt die doen straffen na haer verdienste. Doet van stonden aen ook publiceren / dat Hertog Erich van Brunswijk / met sijn volk wederom kere / op grote penen en mulcten / Polwijler en andere Duitse Colonellen / die in Nederland tegen het gemene beste de steden in houden / datse daer uit terstond vertrecken / op pene van confiscatie van hare goederen en eeuwigen ban / 't welk selfs de wetten van 't heilige Rijk mede brengen: en wilt niet gedogen dat die gesworen vyanden van de Duitse natie / Duitsland vernielen / mette hulpe en eigen handen van de geboorne uwer Landen / noch dat de vreemde u in servituit brengen: maer staet de rechtveerdige sake voor van uwe vrienden / geburen en geallieerde / en wilt hare sake voor de uwe houden / en met uwe autoriteit het alder-onrechtveerdigste geweld wreken.

't Verzoek van de Staten aen de Duitse Vorsten.

Dit bid u luiden den seer doorluchtigen Eertshertog Mathias / dat gy hem dees eere doen / en de Republijke van Nederland met u secours wilt assisteren / so sal hy u luiden daer van den lof geven en de reverentie / en hy sal met alle goedwilligheid u altijds goede affectie en jonste betonen / en hem grotelijken tot u verbinden: 't selve bidden u ook de Staten Generael van Nederland seer ootmoedelijk en van geheelder herten / want helpt gy hun luiden in dit cas niet vromelijk / so doet gy den vyand den weg van Duitsland open / die dan uwe liberteit en vryheid / door den ondergank en ruine van Nederland sullen krenken: maer sydy haer behulpig / so sullen zy die weldaed eeuwiglijk gedenken / en hooglijk uwe deugden prijsen / en ook met alle hare macht uwe Hoogheid / dignitеit en weerdigheid beschermen en versterken / niet alleen met woorden maer ook metter daed. Dit is het voornaemste inhouden van dese oratie / de welke wy ten meesten dele verhaelt hebben / langer dan eerst de meninge was / om te korter te mogen zijn in 't verhalen van de treffelijke oratie die de Hertog van Boullon / vergeselschapt metten Heere van Plessy en Meester Jan van der Werke uitten naem van de Staten Generael op den Rijxdag tot Ausburg in den jare 1582. gedaen heeft / daer van wy ter gelegender tijd verhael sullen maken.

Don Jan hadde aldaer op den Rijxdag ook sijne Gedeputeerde gesonden / die aldaer van gelijken sekere oratie deden door eenen Doctor genaemt Haekstein: die de sake van Don Johan verschoonde / en sustineerde datmen den Eertshertog Mathias in geenderley wijse voor Gouverneur Generael der Nederlanden mocht houden / noch den Heere van sinte Aldegonde voor Raedsheer des Conincks / sustinerende datmen hem geen audientie in sulker qualiteit en behoorde te verlenen. Maer als hy 't selve niet en konde beletten / so versocht hy coppe van de oratie by den Heere van Aldegonde gedaen en tijd om daer op te antwoorden. Maer de Heere van Aldegonde en de andere Gesanten van den Eertshertog en Staten en vonden niet dienstelijk om aldaer in questie te treden / wie voor Gouverneur behoorde gehouden te worden / dewijle syse daer van geen Rechters en wilden maken. De Vice-Cancelier van Mayence heeft uitten name van de Princen Electeurs en Heeren Raden aldaer tegenwoordig vergadert / de Nederlandse Gesanten / den Eerts-hertog en Staten Generael seer bedankt van de aenbiedinge en presentatien henlieden gedaen / en presenteerden ook dateljk hunnen dienst en alle vriendschap wederom / versochten ook de gedane oratie by geschrifte / om daer op nader te letten en delibereren. En hoe wel daer voor die tijd niet veel opgedaen en werde / anders dan dat daer uit gevolgt is datmen de sake socht tot vrede te beleiden / daer toe de voorsz Heeren schenen genegen te zijn / so werde dat ten minsten daer mede gewonnen / dat vele van de voornaemste Heeren in Duitsland / de gerechtigheid van de Staten van Nederland beter begosten te verstaen en totte selve geneigt te zijn / dan ooit te voren / doch de vruchten en 't voordeel dat de Nederlanden daer uit ontfingen was weinig / want als de Staten alle haer volk by den anderen hadden / begondemen van nieuwe vredehandelinge te spreken / so datmen met alle die grote macht niet veel uit en rechte / en dat de Staten hen ontbloten van hen geld en hen selven in diepe schulden staken.

Don Jan send d Gesan ten op den R dag to Wor (Fol. 3

Wy hebben in 't elfde boek verhaelt / dat die van Groeningen op sekeren Landdag / de Gedeputeerde van den Ommelanden op den Landdag verschijnende gevangen hebben genomen / en dat de Heere van sinte Aldegonde en Doctor Nicasius Silla aldaer gecommitteert geweest zijnde van den Staten Generael om de gevangenen te doen ontslaen / niet en hadden konnen uitrechten. Als nu de selve hun rapport gedaen hadden / hebben de Eertshertog Mathias en de Staten Generael verscheiden vrieden geschreven aen die van Groeningen in faveur van de gevangenen / op datse de selve ontslaen en wederom in vryheid stellen souden / en haer geschillen met recht af doen laten / doch het is te vergeefs geweest / doch zijn verscheiden voorslagen om te vereenigen gevallen / dan hebben malkanderen so niet konnen verstaen datter eenigheid geballen is / elk te seer op sijne gerechtigheid staende.

Den 7 February 1578. is opten naem van den Eertshertog Mathias en Staten Generael uit Antwerpen geschreven aen de Regeerders en administratie

tie hebbende in den Omlanden / daer by zy de ſelve belaſten / ten half vaſten (dat was doen den 13 Marty) hare Gedeputeerde aldaer te ſenden met vollomen macht en pzocuratie / om de geſchillen ſommarte gehoozd hebbende te verdzagen en determineren by vziendelijke onderhandelinge / of hozte adminiſtratie van rechte: deſgelijks is aen de Stad mede geſchzeven / en dat middelretijd de gevangens mochten gerelaxeert werden / ten minſten onder cautie. In den bzief aen den Omlanden / ſtond dat zy niet en ſouden laten te compareren / 't ware of de ontſlaging geſchied ware / dan niet / doch dien bzief was by die van de Stad mede opgebzoken / ſeggende ſy waren mede Staten van de Omlanden: middelretijd waſſer een Landdag op het Stadhuis te Gzoeningen uitgeſchzeven / waer den gevangenen Heeren voozgehouden is / dat alſo die van de Stad ſtedes tot der vziendſchap en eendzacht geneigt zijnde / te vzeden waren de aengehoudene perſonen te relaxeren / om op harer eere / trouwe / gelove en handtaſtinge te mogen weſen binnen der voozſz ſtad en hare huiſingen / mits dat van wegen die van de Omlanden eerſt en alvoren binnen de ſelve ſtad ſouden verſchijnen eenige vzede-liebende luiden / met genoegſame pzocuratie en volle macht van wegen de gemene ingeſetenen van de Omlanden / om met die van der Stad / de differenten en geſchillen / tuſſchen Stad en Landen ſwebende / ten beſten te mogen verſtaen / en ſo verre het mogelijk ware te verhandelen en neder te leggen / welke voozſchzeven vzede-liebende perſonen die van de ſtad beloofden by gelijke eere / trouwe / gelove en eerbiedinge met handtaſtinge onverhindert en onbeſchadigt in en uit de voozſz Stad te mogen trecken / welverſtaende dat in gevalle datſe binnen den tijd van acht dagen niet vzuchtbaers en konden uitrechten / dat als dan yder van partyen ſoude blijven in ſijn geheel / en de aengehouden ook alle te ſamen wederom onweigerlijk gaen ſouden / ter plaetſe daerſe als doen bewaert wozden. Daer op die van de Omlanden doen aldaer zijnde hebben geantwoozd / dat ſy tot verſcheiden tijden ſich in vziendſchap of in recht erboden hadden / en van herten geneigt waren / gelijk ſy wel vertoont hadden in den tijd van de revolte der ſoldaten / ſy der Stad hadden aengeboden om den gemenen nood af te wenden / beider vyanden tegen te ſtaen / ſich t'ſamen verbonden lijf en goed tot den uitterſten penninck by den anderen op te ſetten / en de queſtien beiden ſwebende onverkozt een yder in ſijn recht / tot ſeheren tijd uit te ſtellen / om daer na by vziendlijke handelinge of recht hen gelegt te mogen wozden / derhalven nu ook in meninge waren / de geſchillen ſo 't mogelijk was in vziendſchap hen te leggen / doch dat de gevangene eerſt toegelaten werden op haer eere / gelove en handtaſtinge los te gaen / om metter ſelver advijs uit den Lande 10 of 12 met genoegſame pzocuratie te beſchzijven / en ſo de vziendſchap (des God verhoede) niet getroffen en konde wozden / dat dan het bevel des Eertshertoge Mathias en Staten Generael mocht na gekomen en voltogen wozden / ſo wel van de relaxatie / als van de andere poincten. Als men nu vaſt in deſe handelinge was / quam daer een geruchte dat de Heere van Nyenoozt en eenige andere Edelluiden uitte Omlanden Bertholt Entens van Mentheda haren Landſman bevel gegeven hadden om ſoldaten aen te nemen / om die van Gzoeningen te bedwingen de gevangenen los te laten / en tegen de ſtad te oozlogen / en dat hy met etlijke ſchepen vol knechten aen den Omlanden was gekomen / dit geruchte was tot een meerder beſwaringe der gevangene Heeren / want hoe wel zy ſo vaſt en ſcherp bewaert werden / dat by henluiden niemand en mochte komen / ſo gafmenſe na / dat ſulks by haer wille en weten geſchiede / de Stad was dooz dit geruchte vol rumoers / de gevangene Heeren hier van verſtaende dooz de gene die henluiden hare noodzuft beſtelden / ſonden een pzoteſt uit / daer by ſy betuigden booz God en alle menſchen en by hare hoogſte ſaligheid / eere en eed / van die toeruſtinge niet te weten / raed noch daed toe gegeven noch geſpzoken te hebben / en daer van niet (dan uit der ſtraten geruchte) te weten / pzoteſteerden van alle bloedſtozting / ſchade / hinder en verderf / ſo pemands overkomen mochte / ſich noch erbiedende / na relaxatie de ſake by vziendſchap / of by middelen van rechte af te leggen / ſo 't niet mogelijk en ware met vziendſchap / &c. Wat nu van dit geruchte mocht zijn / ſo was waerachtig / dat tot Winſum by een vergadert waren geweeſt / na het vertrek van den Heeren van Aldegonde en Silla / in de huiſinge van Ermles Euſum / Wigbolt van Euſum Heere van Nyenoozt / Hayo Manninga / Eyſa Jarges / Johan Horentgiens / Allert Gaikinga / Wigbolt van Iſelmunde / Jan Mempſche / Eme Tammen en Barthelt Entens / en eenige andere / en is aldaer Bartholt Entens gecommitteert om 12 Vaendelen knechten aen te nemen / om de gevangenen daer dooz te bevzijen. De loop-plaetſe is aengeweſen in de Kuinder. Bartholt Entens deſe commiſſie hebbende onderteekent by de voozſchzeven Heere van Nyenoozt / Manninga / Jarges en Hoorentgiens / heeft terſtond beginnen volk aen te nemen. En niet jegenſtaende dat Hopman Wolter Hegeman op te Veluwe / daer hy lag met ſijn Vaendel beſchanſet tegen de Hoogduitſe leggende in Deventer / een deel van ſijn volk hadde doen vertrecken / uit dien de vergaderinge ſonder bevel van de Generale Staten gedaen werde / hoe wel men ſeide dat ſijne commiſſie den Gzave van Boſſu getoont was / die de ſelve ook ſoude hebben laten ſien aen den Pzince van Orangien / en daer op booz antwoozde hadde gegeven / men ſoude Entens de knechten laten aennemen / men ſalſe doch hier noch wel van doen hebben: ook hadden die van Swol de ſelve den pas geweigert / nochtans heeft Entens mettet aennemen voozigegaen / en is met eenige troupen in Febzuario gekomen na de Omlanden / hebbende doch meeſt niet dan ongewapent of half geweert volk. Den 16 Febzuary zijn die van Gzoeningen met omtrent 800 bozgers uitgetogen na Aſſen / daer omtrent 36 ongewapende krijgsluiden van Entens verſamelt waren / hier hebben zyder 26 gekregen (de andere ontquament) welke gevangene zy binnen der Stad bzachten / en terſtond deden examineren / onder welke gevangenen ook waren Dutmer Ulger en Dierk Huigen / uitte bekenteniſſe van Dierk Huigen / vernamen zy van wie Entens ſijn commiſſie hadde / en alle ſijn ſecreten / hoe ſterk hy was / wie by hem waren / en wat ſijn voozneмen was. Den 18 hebben die van Gzoeningen op ten naem van de Stadhouder en Hooftmannen van Gzoeningen een placcaet laten uitgaen / daer in zy Barthelt Entens en alle ſijne aenhangeren verklaerden booz vyanden des Coninx en der ſtad van Gzoeningen / verklaerden en belaſten de ſelve tegen te ſtaen en uit het Land te weren en lieren / en dat ſy de gene dieſe gevankelijk konden krijgen / ſouden leveren in der Hooftluiden handen. Den 19 Febzuary heeft men de Gzoeninger bozgers op te Merkt vergadert in eenen ring / daer de Burgemeeſters een oratie deden om de burgeren moed te maken tegen Barthelt Entens / 't welk gedaen zijnde / zijnſe daer na ſterk omtrent 1500 man / verdeelt onder ſes Vendelen bozgeren / daer onder ook waren eenige ſoldaten / en onder anderen mede Hopman Swertgen van Stellingwerf / en Jacob van Vinkenburg / hadden ook by hen vijf of ſes ſtucken grof geſchut / en togen ſo na de Dzente en voozts na Koeverden / daer zy wiſten dat Entens na toe was met ontrent 120 man. Entens begaf ſich met omtrent 75 man op 't Huis / de ander verliepent vaſt elks zijn weegs: deſe plaetſe en was ten deſen tijd geheel niet ſterk / is gelegen ſeven mijlen van Gzoeningen / vijf mijlen van Lingen / vijf mijlen van Oldenſeel / en vijf van Swol. Daer was ook victualie noch niet om deſe plaetſe te houden of weer uit te bieden / want na het jaer 1536. dattet by den Gelderſen Dzoſt Selbach aen

Bartelt Entens neemt volk aen tegen die van Gzoningen.

Die van Gzoeningen trecken uit tegen Bartelt Entens.

Bartelt Entens vlucht na Coeverden.

George Schenk / des Keisers Stadhouder / overgelevert was / so haddet de Coninck Philips doen slichten / so dattet niet dan het blote huis en was / want de grachten waren droog / so dattet te verwonderen was dat hy hem daer op begaf en niet liever en hadde te ontwijken / nademael hy so swak was / de Groeningers quamen daer voor / en Entens hielt daer scharmutsel tegens / en daer bleven etlijke dood van beiden sijden / en onder andere een van Entens Denrigs / het huis werd opgeeischt / Entens wildent langer houden / dan sijn eigen volk dreigden hem te hangen so hy 't niet en wilde overgeven / want het niet houbaer en was / dan Entens hadde hoop van ontset te werden / door den Heere van Nyenoort / de welke met Kipperda / Manninga en Horentgiens meenden metten Drewolders / Langwolders / Duirswolders en Damsters / den Groeningers gevolgt te hebben / dan de Damsters uit vrese van de Groeningers wesen Nyenoort af / so dat de boeren niet op de been wilden. Entens also gepoort zijnde door sijn eigen volk / gaf het huis op / mits conditien datmen hem met de andere gevangene in des Raeds / en niet in der borgeren handen soude stellen / 't accoort werde geteekent by Litert Huinga Raedsheer / die van wegen den Raed mede by de expeditie was gesonden / en van Herman Coninck Hopman / en mede by Barthelt Entens. Desen niet tegenstaende / haddent de Hopluiden quaed genoeg de gevangen te beschermen voor de borgeren / en bysonder Barthelt Entens daer sy eenen sonderlingen haet op hadden / en wilden hem tusschen wegen doodslaen / met hem werden gevangen Schelto Jarges / Jacob Entens / Godert van Bloemendael / Egbert Entens en eenige andere. De Groeningers togen mette gevangene na Groeningen / daer zy den 25sten binnen quamen / elk liep uit om henluiden te sien / en het scheelde weinig de borgers haddense noch dood geslagen / sy mosten veel spijts van de borgeren lijden eer sy op te gevangenisse quamen.

(Fol. 33.)

Coeverden wert overgegeven aen de Groeningers en Barthelt Entens werd gevangen.

De Graeve van Rennenburg was te deser tijd te Harlingen in Friesland op 't kasteel dat doe noch niet en werde geruineert / daer was den Drost Pieter Sichinga gestorven / in plaetse van den welken Rennenburg stelde Jonker Henrik van Obenbrugge een Edelman van Mechelen. Hier kreeg de Graeve tijdinge van de gevankenisse van Barthelt Entens / van eenige goedgunstige van Entens uit de Omlanden: waerom de Graeve committeerde Jaricht Hottinga / dien hy sond aen die van Groeningen / dede haer waerschouwen dat de Heere van Billy van meninge was aldaer volk in 't Land te brengen / datse daerom goede wacht en toesicht souden sien te houden / op dat hy niet tot henluiden achterdeel uit en rechtede: voorwende voorts alles hy konde tot behoudinge van de gevangenen / sulx dat door de intercessie van den voorschreven Graeve en op hope van dat die van der Stad en Omlanden tot vereeninginge komen souden / de meeste hevigheid wat stilde / want de Groeningers seer gebeten waren op dese leste gevangens / diese al wilden omgebracht hebben / so datse in 't eerste seer groot perijkel liepen / en voornementlijk hadden sy 't seer heftig op Barthelt Entens geladen.

De Graeve van Rennenburg stelt tot Harlingen een nieuwen Drost op 't kasteel.

Hy send aen die van Groeningen in faveur van Barthelt Entens / en de gevangenen.

Den 19 February wesende den dag dat die van Groeningen uit trocken naer Barthelt Entens / so hadden de Gedeputeerde in de Omlanden een brief geschreven gedateert ten selven dage tot Wintsum / ondertekent Wigbolt van Eusum / Eiso Jarges en Huldrich Eusum / aen den Staten der Omlanden / om te beraedslagen watmen doen soude tegen de ongeregeltheid / hoogmoed / en wederspannigheid van die van Groeningen gepleegt / tegen alle recht / kleinachtinge van de Coninklijke Majesteit / en den Gouverneur en Staten Generael / in 't aenholden en apprehenderen van de Prelaten / Edelen / &c. om te verschijnen ten Damme op toekomende Saterdag den 22 February 1578. Op den voorschreven Landdag zijnder vijf geordonneert / om die van Groeningen aen te seggen en te verklaren / als dat sy het krijgs-volk niet dan defensive aengenomen hadden: niet om die van Groeningen eenigsins te beschadigen / maer om de gewelden tegens hare Privilegien af te keren / daer van sy voor God en alle menschen protesteerden anders niet gedacht te hebben / als mede om 't vreemt volk uit het Land te houden / begerende de stad soude hare borgeren van de belegeringe van Coeverden af vorderen / so wilden sy dadelijk Barthelt Entens en andere doen vertrecken / datse ook te vreden waren achtervolgende het schrijven van den Certshertog / hare volmachtigde tegen half vasten af te veerdigen / om de questien en geschillen het ware met vrundschap of recht te ontscheiden / voorts ook te stellen cautie voor 50000 gulden of 100000 gulden of meer tot des Stads genoegen / en sich als vrede lief-hebberen te reguleren / mits ontslaende de voorsz. gevangene Prelaten en Edelen / begerende hier op onvertogentlijk antwoorde / &c. Maer om datse tijdinge kregen dat Berthelt Entens al gevangen was / so en dorsten dese vijf Gecommitteerde niet binnen Groeningen komen / vresende ook voor aenhoudinge / en en zijn niet nader dan voor de poorte van Groeningen geweest / en vernemende de grote onsteltenisse dieder in de stad was / zijn wederom getogen.

Die v de On landen houden een Landdag te Damm den 22 Febr.

Den 21 February hadden de Hooftmannen en ingesetenen van Groeningen een mandaet uitgegeven / daer in sy de selve van Nyenoort noemen principael Hooft en Auteur der opgeworpene / seditien / semoptachtige geesten en onvreedsame personen / die de Staten der Omlanden op morgen ten Dam verschreven hadden / om aldaer met lose / hinderlistige / bose / onwaerachtige practijken en voorgeven de Staten des Lands te verleiden / bevelende by straffe van lijf en goed en by dadelijken brand / op des voorsz Eusum Heere van Nyenoort noch sijn complicen verschrijvinge (als wesende tegen God / den Coninck / de Stad / en der Landen vryheid) te erschijnen / dan de selve uitschrijvers gevanklijk te nemen en in haren handen over te leveren.

Ma daet die b Groe ninge tegen den voorz Land dag.

Die van Groeningen hadden ook den 18 February een Landdag beschreven binnen Groeningen op 't Raedhuis tegen den selven 22 February / dan daer quamender weinig / aldaer werde seer qualijk gesproken op de nieuwe Gedeputeerde / daer werde ook gelesen de bekentenisse van Dirk Huigen: die van de stad eischten van die van de Landen een categorijk antwoorde of zy sich by die van Nyenoort / Manninga / Jarges / &c. of by die van de Stad wilden houden / die van de Landen excuseerden hen daer op te antwoorden op haer klein getal / so dat daer een nieu mandaet uitgesonden werde en verschrijvinge tegen den 26 February / ten welken dage henluiden de voorschreven vrage van die van de stad voorgestelt is / daer op sy schriftelijke antwoorde wilden hebben / die daer op dan voor antwoorde hebben gegeven / dat zy belangende het aennemen des krijgsvolx / 't welk by de Heere van Nyenoort en sijne complicen gedaen was / gene wetenschap noch kennisse hadden / noch daerom gevraget of iet by henluiden geconsenteert hadden gehad / gelijk zy ook als noch niet en consenteerden / en by al dien hier namaels eenige aenneminge of invoeringe van sulker krijgs-luiden uit krachte van de voriger of diergelijke commissie geschiede / de selve wilden zy met die van der stad als bystanden met volder macht / lijf en goed / helpen weerstaen en keren. Dit werde by de presente uitte Landen ondertekent: nu wilden zy hebben dat de gevangen Prelaten en Edelen dit mede tekenen souden: also zijnse by de gevangenen gelaten / daer zy tegen seiden datse in perijkel waren geweest so zy dat niet en hadden willen ondertekenen / datmense mede aengehouden soude hebben / dreigden ook noch Barthelt Entens en sijne mede-gevangenen te doen onthoofden so zy niet metten anderen en accoordeerden. De gevangene Heeren hebben niet goed gevonden de selve acte also simpelijk te ondertekenen / maer stelden daer een acte apart onder / inhoudende dat zy op te voorsz

Wat van Groe ning eisch van i Oml den haer woo daer

poincten niet entelijk reſolveren en konden / voor en aleer zy van hare gevankeniſſe ontſlagen waren / beloofden en bekenden nochtans tot wat tijden zy van hare gevankeniſſe gevrijt en ontſlagen ſouden weſen / beide de voorſchreven poincten metten anderen Heeren en Vrunden van den Omlanden bovengeſchreven ganſch en geheel te willen handhaven en voldoen: als daer na die van den Lande ſeer ernſtig drongen om de gevangene Heeren los te hebben / ſo hebben ſe geantwoord datſe't ſelve by requeſte verſoeken ſouden / de requeſte is den 28 February overgelevert / daer op die van de Stad hebben geantwoord by geſchrift / in effecte dit navolgende. Dat de Stad ſtedes niet anders en begeerde dan de queſtien in vrundſchap hen gelegt te mogen worden / dat die aenholdinge alleen geſchied was om openbare krijg en oorlog te verhoeden / daer toe Wigbolt van Euſum / H. Manninga / E. Jarges / J. Horentjens met hare aenhangers ſtedes gearbeid hadden / ſich Gedeputeerde der Omlanden noemende / &c. en dat om te komen tot een goede vrede ſulke en alle andere Gedeputeerſchappen hier bevorens by den vrunden van de Omlanden eenigſins geconſenteert / eerſt gerevoceert / gecaſſeert en te niete gedaen werden / als by tijden des Graven van Arenburg anno 1560 was geſchied / en voortaen niet meer te admitteren dan eenige Gedeputeerden / in ofte over den Omlanden te worden gecommitteert / maer dat alle ſaken by de Stad en Omlanden mogen werden gehandelt en getracteert als na ouder gewoonte / item dat de ſtad na deſe caſſeringe de aengehouden perſonen wilde relaxeren / op borgtochte / en by eere / handtaſtinge / gelove / &c. om beneffens de jegenwoordige vrunden van de Landen met die van der Stad in vrundlijke communicatie te treden der queſtieuſer poincten te verhandelen / mits dat de aengeholdene gedurende de communicatie in de Stad blijven / en ſo niet vruchtbaerlijk uitgericht word / wederom onweigerlijk ſolden gaen / ter plaetſe daerſe nu bewaert worden: die van den Lande aldaer verſchenen / hebben hier op ten ſelven dage by geſchrifte gerevoceert en gecaſſeert de Gedeputeerſchappen voor date van dien gedaen / met belofte ſulke of diergelijke Gedeputeerde niet meer te ſullen ordonneren / en datſe willen en ſullen ſich conform en gelijkmatig met den Raed van der Stad dragen / mits dat de aengehoudene Heeren op haer eere / trouwe / gelove en verbeurte harer goederen of genoegſame borgtochte by proviſie los gelaten worden / om totter vrundſchap te verhandelen / &c. en was van wegen de Omlanden ondertekent / Rutgerus van Luiden Commandeur in Warffum / Hieronimus Eminga Commandator tot Oſterwerum / Jurien Jarges / de vrede komt van boven / Frans Clant / Gerardus Warning / P. tot Middelſtum / Joannes Kritz Paſtoir tot Weſterwitweert / Abel Eppens / Equart propria manu ſcripſit, Cornelis Eiſens mijn hand.

ſe van t Om- lden t ſoe- n de t ſla- ige t ge- ngene eren.

Ant- oorde n die n der ad.

Epoca- tien reatie v de Depu- ten den v de Lan- den.

Hier onder ſtond de acte die de gevangene Heeren hebben gegeven luidende aldus. Wy ondergeſchreven aengeholdene geſien en geleſen hebbende 't gene de Heeren / Prelaten / Hoeflingen / en andere der Omlanden in hare vergaderinge boven gemelt / metten Heeren en vrunden van der Stad verlijket (waer op wy by proviſie los gelaten zijn) hebben ook geaccordeert en accorderen mits deſen / 't gene tuſſchen den vrunden voorſz geaccordeert en boven aengetogen is. Actum den 3 Marty 1578. en was by henlieden alle ondertekent.

(F 35.) Eiga- tie p de gelnge- ne ee- ene- paſſrt.

BOven deſen hebben zy te voren de navolgende Obligatie gepaſſeert: Alſo tuſſchen den eerbare Raed der ſtad Groeningen ter eenre zyde, ende ingeſetene der Omlanden ter andere zyde, is beraemt en overkomen, als datmen ſal treden in vrundlijke communicatie en verhandelinge van de differenten en geſchillen tuſſchen de Stad en Omlanden ſweven-

de, en mede believet is dat de aengeholdene der Omlanden gedurende de communicatie en verhandelinge gerelaxeert en ontſlagen ſouden worden, onder conditien in ſchriftelijke acte vervatet, belovende daerom wy ondergeſchreven, en nemen aen mitſdeſen, ſamptelijk en elk byſonder, by eere, trouwe en gelove, ſampt verbeurte onſer goederen of genoegſame borge daer voren te ſtellen, gedurende de voorſchreven communicatie en verhandelinge, in de voorſchreven Stad te blijven, en buiten conſent en bevele des eerbaren Raeds voorſchreven, daer niet uit te trecken, en ſo verre niet vruchtbaers (dat God verhoede) uitgericht mochte worden, dat wy als dan alle te ſamen, wederom ongeweigert ſullen gaen ter plaetſe daer wy nu elk bewaert werden. Actum den 28 February 1578. en is by hen allen ondertekent. Ook mede by Aſinga Entens de broeder van Barthelt Entens / en boven dien noch by Poppe Ufkens als borge voor ſijn ſwager Aſinga Entens.

De gevangene Heeren van de Omlanden worden provisioneelijk uit de gevankeniſſe ontſlagen/mits blijvende in Groeningen.

MAer alſo Aſinga Entens om alle de geledene injurien en indignatien altemet onverduldig zijnde / eenige heftige woorden hadde geſproken / en de voorſchreven gevangene by den anderen ſaten etende het avondmael / na 't welke zy ellis meenden te gaen na hare huiſingen / of gewoonlijke herbergen / die daer geen huiſen of vrienden hadden / ſo zijn daer eenige dienaren in gekomen / ſo zy onder 't beſte van den avontmael waren / en hebben Aſinga Entens uit hen-luider geſelſchap weg gehaelt van der tafel / en gebracht in de gevankeniſſe diemen noemt het Schoenmakers gat / en daer na lange tijd van de eene gevankeniſſe in den anderen. Men meent dat dit geſchiede om datſe sorge hadden / dat hy met ſijne hoorthoofdigheid en haeſtigheid de vrede handelinge ſoude af ſpreken / daer na zijn de andere elk na huis of hare herbergen gegaen / Henricus Lantſen Abt tot Selweert / was ſeer ſwak / en Jan te Tollums konde geen vijf of ſes paſſen verre gaen ſonder houden / en dit van wegen de quade gevangeniſſe.

Aſinga Entens op nieus gevangen.

Die van der ſtad Groeningen hebben aen die van de Omlanden gegeven dit navolgende Kenverſael.

Kenverſael van die van Groeningen aen den Omlanden gegeven.

DIe van der Stad geſien hebbende de voorſchreven antwoorde, verklaren dat ſy gantſch ernſtelijk geſinnet en gemenet waren, ſodanige invoeringe van krijgs-volk en andere diergelijke voorgementioneert, met den vrunden van de Omlanden in alle manieren te helpen wederſtaen, en mede na behoren uit te keren: tot oorconde des voorſz Stads ſignet hier op gedrukt den 6 Marty 1578.

Preparatien om tot eenen generalen vrede te komen tuſſchen de Omlanden en de ſtad van Groeningen.

DE voorſchreven Heeren gevangenen nu aldus provisioneelijken ontſlagen zijnde / mochten nu alle de ſtad door gaen daer het hen geliefde / doch ſonder geweer / maer niet buiten der Poorten. Voorts worden acht gecommitteert van den Lande om beneffens de gevangene / met acht Gedeputeerde van der Stad te handelen tot vrede en ſlichtinge der geſchillen. Deſe hebben den 5 Marty voor eerſt ten beiden zijden geprotesteert / dat ſo de voornoemde vrundelijke handel tot geen volkomen effect en quame te geraken / en de ſake ten beiden zyden in geen vrundſchap afgehandelt en werde / dat dan alle woorden / ſchriften en handelingen ten beiden zijden gedaen / geen van beide partyen namaels in ſijnen rechten prejudicabel of nadelig ſoude ſijn en als ongedaen gereputeert werden. Voorders dat alle reſiſtentie van juſtitie / gewelden / dateliikheden / met ſampt de gepaſſeerde commiſſie en daer op gevolgde invoeringe des krijgs-volks / die van der Stad voor ditmael aen een zijde ſtellen / om tot gelegender tijd hen te leggen en te vergelijken: ſo van gelijken die van de Landen aen een zyde begeren te ſtellen de aenhoudinge / intrechtinge / tracteringe / en andere dateliikheden haer-

der Prelaten / Hooflingen en andere van den Ommelanden en hare dienaren / schriften / protocollen / munimenten hen toebehorende of goederen aengedaen / om tot gelegender tijd hen te leggen en te vergelijken. Doch dat voor eintelijk besluit deser grundlijker dispositie / de selve alle ten beiden zyden geheel hen geleid souden worden / en also by sekere acten alle voorgaende Gedeputeerschappen gerevoceert waren / so is by partyen voor alle handelinge ingewilligt een acte gemaekt te werden / dat na desen dage geen Landdagen uitgeschreven noch gehouden souden worden / van saken des Stads en Ommelanden t'samen of beider welvarentheid betreffende / dan by de Stad en de Landen t'samen na ouder gewoonte binnen der stad Groeningen op 't Raedhuis aldaer / gelijk ook alle generale schattingen te beramen / of af horen van rekeninge / constitutie van Rentmeesteren / en diergelijken by mede believen der stad gedaen sullen werden / doch dat de Ommelanden hyr en vrank gebruiken souden hare renten / heerlijkheden / geestelijk en weerlijk / wat namen die ook mogen hebben na ouder gewoonte en herkomen. Van gelijken of toekomende tijden eenige misverstand tusschen beiden mochte verrijsen / dat niet in grundschap soude konnen geaccordeert / dan by rechte moeten gedecideert werden / en daer toe Rechteren / volmachtigen en onkosten van noden sullen zijn / daer in is vergeleken / dat voor besluit deses grondhandels so sal verdragen werden / dat die van de Ommelanden daer aen een goed benoegen sullen hebben / om de notelijke defensie niet weerloos of hinderlijk te maken / &c.

Dit waren vast preparatien die totten generalen vrede dienden / en dese acht Gedeputeerde ten beiden zyden vergaderden vast dagelijx om de geschillen te stissen tot 's Vrydaegs voor Paesschen toe / wesende den 28 Marty / dat in de Ommelanden eenen seer groten hoogen watervloed quam / dat het water genoegsaem liep over de dijken / so datter vele dijken grote schade leden / van gelijken aen de zijlen of sluisen / so dat die van de Landen noodsakelijken voor een tijd mosten vertrecken / om orde op alle saken te stellen : zy hadden wel geerne de gevangene Heeren voor haer vertrek geheel in vryheid gesien gehad / maer ten wilde niet zijn / die van Groeningen en wilden in geenderlep wijse daer toe verstaen.

Grote en hoge waternood in de Ommelanden.

Den 8 Aprilis / hebben die van de Ommelanden wederom / aen die van Groeningen op sekere vergaderinge of Landdag / schriftelijk beklaegt haer jammer en nood daer in zy staken / en niet en wisten uit te geraken om sich te redden / baden en begeerden daerom van de vrunden en Heeren der stad Groeningen / datse haer eenmael wilden erbermen over de grondelijke verderfenisse en ondergank der selver / door dien sy tot Groeningen de hoofden en lidmaten sampt dienaers eenen seer langen tijd aengehouden / en tot noch toe geen weg noch mate vertoont is geworden / wanneer of waer mede de selve eenmael vry / los en ledig erlangen souden / want alhoewel die van de Ommanden die van der Stad gevolget en toegegeven hadden 't gene sy begeerden / so wast doch altijds alleens gebleven en blijft alleens : want die van der stad hebbende den 1 Novembris 1577. hare Prelaten / Hooflingen en andere volmachtigen in bewaer genomen / en de oorsake van dien aldoemaels door hen-luider Secretaris laten aenseggen / dat die van der stad voor eerst de Fortresse of sterkte op Delf-zijl en Noortselberg gedemolieert / datse haer geschut gerestitueert / en de rekeninge des Rentmeesters van den Landen voor haer begeerden gedaen te hebben / en datse daerom dachten de selve Gecommitteerden aen te holden ter tijd en wijlen 't gene voorschreven gedaen was / en also daer na de sterkten gedemolieert / en die van der stad haer geschut wederom bekomen hadden / en ebenwel de aengeholdene niet wilden los laten / hoe dikwils sy daer toe van de Generale Staten / Raden van den Secreten als van den doorluchtigen Eertshertog van Oostenryk Gouverneur Generael / ook by vermaninge van den welgeboren Graave van Rennenburg / haerlieder Stadhouder / en des edele Heere van sinte Aldegonde en andere Afgesanten vermaent / gebeden en gevorderd waren geweest / so hadden sy als doen noch andere meer occasien des aenholdens van nieus gepretendeert / als dat sy begeerden gerestitueert te zijn van der exercitie des verbonds / aleer zy de aengeholdene wilden los laten / en also oorsake gegeven sommige andere in den Ommelanden die niet aengehouden en waren / de wapenen in de hand te nemen tegen de stad / om also de aengeholdene eenmael los te krijgen / en also de selve die sulx hadden geattenteert / daer in waren verlettet / en dat ook het gemene Landschap daer aen geen hand wilde houden / en sich mette stad verbonden diergelijke wapens aenneminge te willen helpen wederstaen met lijf en goed / datse ook de stad te gevalle metten aengeholdene niet alleen de voorgaende Gedeputeerschappen gerevoceert en gecasseert hadden / maer ook belooft en ontheten gene Gedeputeerden meer in sulker voegen te sullen of willen stellen : dat noch die van den Omlanden hadden bewilliget geen meer Landdagen tot der Stad en Landen noodduft uit te laten schrijven / dan met mede consent en in bywesen van de stad / en dat op het Raedhuis / ook den Rentmeester des Lands by haer mede weten te stellen / en by syn rekeninge mede over te wesen / en ten laetsten aftredende van vele oude gebruiken en verscheiden ordonnantien by Coninklijke Majesteits hove / tusschen Stad en Landen hier te voren gedaen en geschied / hebben niet die van de Omlanden so vele in hen geweest is die van der stad in haer versochte en gevindiceerde stapel en stapel-rechten / also gevolget / dat die van der stad by naest alleen haren eisch en voornemen toegestaen is geworden. En also nu leyder dese watervloed den Omlanden / God erberms / in middeler wijle aengekomen is / sulx dat het Land by naest geheel verdorven / en de dijken aen het ganssche Land so gaer verwoestet / ingelopen en gebroken zijn / dat schier den gehelen Lande die te herstaken naulijks mogelijk sal zijn / boven dat de zijlen mede grotelijk toegeslagen / verdorven en sommige by naest geheel rebel en doorslachtig geworden zijn : waerom dan geen dinck tot de eeuwige welvaren van Stad en Lande / hertdringender en noodduftiger kan zijn / dan dat terstond en sonder vertoef de dijken en zijlen op het spoedigste by der hand genomen en gerepareert mogen worden / gelijk ook geen dinck ter contrarie meer tot verderf en eeuwige ondergank der Landschap kan inbrengen dan versuimenisse / verachtinge en vertoog van 't selve / en vermits dan de meeste aengeholdene Sijl en Dijk-Rechteren zijn ook op 't sterkste in den Omlanden geland / den welken daer ook mede aengelegen is / en sonder de welken ook de dijken en zijlen / niet mogen noch sullen gemaekt noch gerepareert werden / niet alleen om datse daer toe gesworen / en de autoriteit daer over hebben ; dan ook om dat de kennisse of hond ten besten en meesten by haer soude worden bevonden / so bidden en begeeren nochmaels de gemene daer vergaderde van den Omlanden seer erbermelijk en klaeglijk dat de Heeren en vrienden van der stad (de welke sy voortaen mede voor hare voorstanders en mede vorderaers van alle welvarentheid sullen verhopen te genieten en gebruiken) sich der Ommelanden jammer / ellende en nood doch eens te willen erbermen / en in sulken aendringender nood barmhertiglijk der Landschap in het alder gevoeglijkste te gerijven en te bevorderen gelieven willen / latende los en vry de aengeholdene Prelaten / Hooflingen en andere / ten einde men metter yle / benessens den Heeren van der Stad en Omlanden / sich by goede middelen ontsluiten mogen van de reparatie der dijken en zijlen / en dat het Land moge / so vele mogelijk / gesalveert en behouden blijven.

(Fol. De Omlande klaegh versoe aen d van Groe ninge

Des

Des de aengehoudene voor haer ſelven by hare waerheid / eere en trouwe / aldaer weder verſchreven ſijnde / geloven wederom te ſullen erſchijnen en blijven / ſo lange en ter tijd toe alle overige queſtien gedecideert ſullen weſen / dat daerom dan de Heeren van der ſtad ſich na vele verſcheiden voorgewende oorſaken derhalven willen eenmael ſchriftelijk verklaren / waer op en op wat conditien / ſy de aengeholdene eens ſullen willen vry en los laten / ten einde die van de landen 't ſelve verſtaende ſich op het ſpoedigſte daer op reſolveren / om haer aengeholdene vry en los te krijgen / en haer Landen en goederen tot onderhoudinge harer onderdanen / wijven en ſchamele kinderen / met reparatie der dijken en zijlen ſalveren mogen / of ſo der Landſchap dit alles afgeſlagen / onverlijdſaem geweigert word (dat God in den hogen Hemel verhoeden wille) ſo ſullen ſy-luiden moeten ſien / lijden en verdragen haer eeuwige verderf / ondergank en ellende / des ſy dan den Almogenden God klaeglijk toe ſtellen / en hem de wrake van dien / over den genen die des alſo veroorſaken / moeten bevelen : en 't ſelve niet alleen den Heeren van der Stad toe rekenen / dan ook in ſulken verderf en ellende het gebruik der Landen tot nuttigheid harer Lands-heeren miſſen en geen huur noch ſchattingen konnen geven noch betalen / des nochmaels God geklaegt moet zijn / die ſich daer over erbarmen moet en wil / en verſoeken die van de Ommelanden / nochmaels hier op een erbarmhertig antwoord.

Op dit erbermlijk geſchrifte hebben ſy niet dan uitvluchten gekregen / namentlijk dat ſy wel wilden procederen om de reſte der verſchillende poincten / by vriendlijke communicatie te ontſcheiden / dan konden het niet ten beſten verſtaen dat den Stadhouder een Land-dag op den 9 April tot Vif vliet uitgeſchreven hadde op een ongewoonlijke plaetſe en op ongewonelijke manieren / buiten der Hooftluiden mede toedoen / contrarie 't gene alrede tuſſchen ſtad en landen verdragen was / 't welk de Stad ſchier een miſtrouwen ſoude geven van quade achtervolginge alles vredehandels / begeerden daerom dat de Ommelanden met der Stad samptlijken wilden ſchrijven aen den Heere Stadhouder / als dat de Land-dag onnodelijk en onbehoorlijk ſy / dewijl aldaer een Land-dag uitgeſchreven ſy en geholden werde / daer in men doende was van vrede en verlijkinge tuſſchen de Stad en Omlanden te ſpreken / ſulks gedaen / waren die van de ſtad gereed om voortaen door die acht ten wederſijden de reſterende ſtucken te laten ontſcheiden / en 't ſelve terſtond ook den nacht metten dag te bevorderen ſonder eenig letſel of uitſtel van haer ſijde.

Daer op die van den Landſchappe weder voor antwoord gaven / dat de Heere Stadhouder ſulke uitſchrijvinge door ſpreciale laſt van den Eertshertog van Ooſtenrijk Gouverneur Generael / gelijk d'uitſchrijvinge mede bracht / hadde gedaen. Waerom die van de Omlanden daer tegen niet dorſten beſtaen / beſonder want de landen mette Stad niet geheel vergeleken waren / en ſy ook niet wiſten offe mette ſelve ook ſouden konnen verlijken / de wijle de poincten alrede verleden geen effect en konden ſorteren / voor dat de leſte mede verleden waren / daer op ſy haer reſpect hadden / alſo dat noch het eindlijk verdrag onverſeiert ſtonde / en daerom haer overheid / die tuſſchen handelinge der vrede / ſo zijn Genade ſcheen onder hand genomen te hebben / niet konden afſeggen / mede ook datſe zijn Genade niet tot ongenade verwekten / om datſe buiten woonden en ſijn Genade krijgsvolk by den anderen hebbende / ſo ſcherpelijk alſt hun belief de ſtraffen konde / en konden ſy-luiden ook niet weten d'oorſaek waerom zijn Genade de Landdag buiten der ſtad beſchreven hadde. En of ſijn Genade voor ſich of voor andere / die aldaer mede verſchijnen ſouden / eenige aenhoudinge (gelijk d'andere Prelaten / ook boven ouder gewoonte geſchiedende) bevruchten mochte : doch ſo die van der Stad daer toe konden reſolveren / datſe de aengehoudene op eenige conditien by eenige middelen wilden los laten / om d'Omlanden in 't repareren der dijken / en ſluiſen / in deſen herdzittende waternood te aſſiſteren / of dat die van der ſtad tot eenmael de poincten ſchriftelijk overgeven wilden / waer op ſy de aengehoudene ten leſten los ſouden laten / en die van de Omlanden de ſelve geſien / eenigſins draeglijk bevinden mochten / waren ſy wel te vreden / terſtond ſulks geſchied zijnde aen zijn Genade met t'ſampt der ſtad te ſchrijven der ſaken geſtalte en aen ſijn Genade ſtilſtand te begeren.

Die van der ſtad / voor by ſlaende de ſake der gevangenen / deden de Ommelanden af vragen of ſy ook geſint waren aldaer den Land-dag mede te houden / en daer te trecken of yemand te ſenden / daer op ſy antwoorden / dat de aengehoudene daer niet koſten reiſen / noch geen volmachtigen ſenden en wouden / gelijk ſy daer jegenwoordig daer niemand wilden ſenden / dan niemand konden verbieden om derwaers te trecken : begeerden als noch dat die van de Stad ſich tot vryplatinge van de aengehoudene / in deſen uitterſten nood op 't ſpoedigſte wilden reſolveren / om het Land niet geheel in den grond verderven te laten.

Die van der ſtad hebben daer op tegen den avond laten weten / datſe des morgens den 9 April te ſeven uren / de ſaken eintelijken wilden vergelijken tot losſlatinge der aengehoudene / door de acht verordente ten beiden ſijden / dan daer op t'ſamen komende / begonden mondelijk te proponeren van haer ſtapelrecht en andere articulen / ſonder van de vryſtellinge der aengehoudene Heeren verhael te maken / en datſe ook op de articulen niet en konden beſluiten of de aengehoudene moſten vry ſijn / ja eer ſy dien aengaende in communicatie komen konden / en dat ook de grote winden en ſtormen des voorleden daegs en nachts / die van de Ommelanden ſeer verſchrikt hadden / bevreſende noch meer waters ingelopen te zijn / alſo dat een yder vaſt vertrok om ſijn huis en goed te ſalveren / in voegen dat de ſake haeſtigheid en nood eiſchte : maer die van de ſtad genen nood aenſiende / hebben wederom des achter-middags te vier uren haren onden ſang geſongen van haer ſtapel-recht / ſonder op den jegenwoordigen nood en 't verſoek van de gehele landſchap te accorderen / en nu alrede door 't vertrek van dien en om dat het onweder continueerde / waer door het meeſtendeel van de onaengehoudene Prelaten en volmachtigen vertogen / en de reſterende van de Landſchap in kleinen getale waren / behalven de aengehoudene en acht verordente / ſich ontſloten mette acht verordente t'ſamen by den gehelen Raed te gaen / gelijk ſy deden / de ſelve aenſeggende dewijle ſy tot die tijd toe op haren verſoek om den groten nood daer zy door het water in waren gekomen / en dat de winden / en ſtormen ſich ſtadig vermeerderden / en dat het geſchapen was / 't Land in den grond bedorven te werden / waerom ſy alle / uitgenomen ſy / vertogen waren / om haer huiſen / have en goederen te bergen en ſalveren / ſo datſe nu in ſo kleinen getale waren dat of ſy ſchoon wilden geen macht hadden met de Stad in voorder communicatie te treden : ſo baden ſy / die daer tegenwoordig waren die van der ſtad / om de barmhertigheid Godes / en om het welvaren van de ſtad en landen / ja om alles datſe vermochten / dat die van de ſtad ſich doch door menſchelijke barmhertigheid wilden bewegen laten / en een metlijden met die van de Omlanden in den uitterſten nood en ellende dragen wilden / gelijk zy ſich der Landen belooft en verſproken hadden / hoofden / hulpers en voorſtanders der Landen te ſullen weſen / en wilden de beloften en verpeninge ſo hoog des geſchieden mochte en op cautie der ganſcher Landſchap van wederom in te komen ter tijd haer voorgeſteld op een maend of anderhalf / haer Prelaten Hoeflingen en andere aengeholdene los en vry na den haren te verreiſen vergunnen en conſenteren / om met gelijker hand te raden en te verſpreken en volgens te bevorderen de hermakinge der gebroke-ne dijken en zijlen / tot ſalvatie des armen en bedorven Lands / dat anderſins eeuwig en in den grond bedorven moeſt blijven / of ſo de Heeren van der ſtad ſich in ſulker nood niet en konden laten bewegen / des men

anders nochtans verhoopte / so mosten en souden die van de Omlanden sullis den almachtigen God in den hemel klagen / en sich daer in voor datmael duldende / de sake sijnder Almachtige hand bevolen laten zijn / en en konden daer in anders niet doen. Waer op die van de stad antwoorden / datmen wel sag dat die van de stad wel willig en bereid waren alle articulen / noch in questie zijnde / de een voor en de ander na / ontscheiden te laten / en so sullis na bleve / hadmen 't selve hun niet te wijten / &c. Die van den lande siende alles te vergeefs te zijn / sijn also vertogen sonder iet vorders te konnen doen. Daer na zijnder andere verscheiden Landdagen gehouden / op de welke niet anders uitgerecht werde / dan dat die van den Landschappe persisteerden by haer versoek van ontslaginge van hare aengehoudene Prelaten en andere op redelijke conditien / beloften en cautie sonder meer te konnen doen / dewijle zy ook haer brieven en munimenten misten : en die van de stad tot verlijstinge van de vordere geschil poincten / en dat de selbe verdragen zijnde / een yder aengeholdene vry mocht vertrecken na sijn believen : en is de sake voor dese tijd daer by gebleven / en niemand van de Omlanden wilde wederom in de stad komen / het mochte gaen so het wilde / en de aengehoudene bleven also in der stad gaende over straten en daer sy wilden / sonder dat haer belast werde wederom in gevanknis te gaen / doch in de poorten en om den bolwerken waren sullke wachten / dat niemand van de selve en konde ontkomen : wy willense daerom nu in sulken state laten blijven / tot dat het te passe komt wy haerder wederom gedenken.

De Grave van Rennenburg werd Gouverneur van Overyssel.

BInnen Deventer en Campen / beide Overyselse Steden / lagen in garnisoen Hoogduitse soldaten van het regiment van Polwijler / dese hadden sich lange stil gehouden en goed gelaet getoont / doch na dat Don Jan Namen ingenomen hadde / so hadden zy sich aen Don Jans sijde verklaert. Die van Overyssel en hadden in dese tijd genen Gouverneur van der Staten zijden / derhalven die gene die goed Staets gesint waren in de selve quartieren / so vele te wege brachten dat zy van de Staten Generael op hen te kennen geven / dat zy van den jare 1527 af / dat zy eerst onder den Keiser gekomen waren / altijd onder eenen Gouverneur en Stadhouder waren geweest (Fol. 36.) met Vriesland / den Grave van Rennenburg tot haren Gouverneur kregen / en hoe wel daer eenige tegen waren / so quamen de Staetsgesinde / somense daer doen noemde / tot haren wille. Rennenburg dan de commissie hebbende / socht middel om de Hoogduitse garnisoenen uit de voorsz Steden te krijgen / en siende daer geen raed toe om 't selve met gemak of accoort te doen / heeft voor hem genomen andere middelen voor de hand te nemen. Daer toe hy hulpe van allen zijden versocht / hy schreef onder andere aen den Prince van Orangien / om assistentie / de welke voorts aen de Staten van Holland schreef datmen niet sonde laten den selven te assisteren met eenige Vaendelen soldaten / sulx dat hem aengeschreven werde datmen hem te hulpe sonde senden vijf of ses Vaendelen Hollandse soldaten / drie Vaendelen onder den Colonel Jonkheer Arent van Dubenvoorde / en andere uit het Noorder-quartier / van het regiment van Sonoy : die van Holland hadden daer ook een uitlegger omtrent leggen / so om haer te benouwen / als om te beletten dat zy niet op de Zuider-zee en souden komen. Rennenburg hadde een proeve gedaen om de stad met listen in te krijgen dan was ontdekt / daer over eenige dood gebleven waren / en den aenslag was te vergeefs. Binnen de stad lagen twe Vaendelen / het eene was het Vaendel van den overSten Polwijler selfs / en het andere was eerst Hopman Hans Casper / en na des selfs overlijden / sijnen Vaendrig Leydecker genaemt. Als nu Rennenburg meende dat het tijd was om Campen met een andere maniere aen te tasten / heeft hy daer voor eerst gesonden den overSten Wolter Hegeman / die lange tijd in het Noorder-quartier gedient hadde / en aldaer na de pacificatie van Gent / als zy het getal van hen Vendelen krijgsluiden minderden / onder anderen mede afgedankt was geweest ; hy hadde hem sedert in Gelderland in dienst begeven / al waer Grave Johan van Nassou / des Prinsen van Orangiens broeder van de Vanderheeren / Ridderen / Edelen en Steden door Gouverneur was aengenomen. Hegeman hadde een schanse gemaeckt op te Veluwe / om de uitvallen van die van Deventer te beletten. Van dese schanse hadde hy eenige soldaten in handwerkers en kooplluiden kleederen gekleed zijnde / binnen Campen gesonden / de welke de wacht aen de Veenpoort 's morgens met het opgaen van de poorte souden overvallen / en hy sonde met sijn volk buiten der poorten in de huisen verborgen liggende / terstond als dan met een goede hoop soldaten binnen komen en de stad innemen al eer zy 't selve gewaer souden konnen werden / dit was also wel bestelt / de soldaten die geordonneert waren bedeltelijk binnen te komen / waren al in de stad / dan hy werde in seker dorp een klein uurken van Campen gelegen Heerde genaemt ontdekt / waer door den aenslag te niet ginck / gelijk geseid is / want het garnisoen daer van gewaerschout zijnde datter volk voor de hand was / hadden de wachten al verdubbelt / so dat de soldaten daer binnen zijnde / niet en dorsten attenteren : maer sagen hoe sy daer wederom op 't beste souden mogen uitkomen. Hegeman begonst hen evenwel des anderen daegs terstond aen den Galgenberg te beschansen opten naest lesten May. De Grave van Rennenburg was ten selven dage met het Vendel van Jan Mulart Wulfsoon / 't welk hy van 't Slot te Geelmuyen gewonnen hadde / in't Cathuysers klooster gekomen / en dede Mulart legeren omtrent de Brugge over de Vis-poort : 's anderendaegs toog hy over 't Water by Hegeman / metten welken gesproken en hem toegeseid hebbende / dat hy meer volks beschicken soude en orde stellen op de toevoeringe van Victualie en Ammunitie van oorloge / is hy wederom vertogen / en heeft verscheiden personen uitgesonden / de eene om kruit te kopen / de ander om andere saken tot veroveringe der stede dienende. Hegeman de schanse aen de Veenpoort wel voorsien hebbende / lied Hopman Jarich Hottinga daer in leggen / en trok mette reste van 't volk achter om de stad na Brunep / 't welk een rijk Joffrouwen klooster is / om van daer den Hage in te nemen / het welke een grote Voorstad is / vol huisen / hebbende grachten en muren / die van binnen vielen dapper uit / so dat Hegeman met alle den zijnen in groot perijkel was / doch ten lesten moesten die van der Stad wijken / en Hegeman kreeg de Voorstad in / daer hy hem terstont tegen de Haeg-poorte begon te beschansen / hy hadde een goed deel Boeren uit Mastenbroek by hem. Rennenburg schreef ernstig aen die van Holland en sond Hopman Willem van Angeren aen de selve om de beloofde assistentie / en dat zy de selve onder des selfs Hopmans gebied sonde willen senden / de Staten van Holland waren daer in te breden / schreven derhalven aen beide de Overslen haer volk terstont gereet te maken / dan also de Overslen van den Hopman Willem van Angeren niet en begeerden gecommandeert te sijn / so werd de selve met brieven voor afgesonden / inhoudende zy binnen eenige korten dagen vier of vijf Compagnien souden senden tot sijnder assistentie en afbreck des algemenen brands / mits dat hy sonde overschrijven waer hy die begeerde te hebben / waer op hy terstont by sijn brieven van den 11 Juny uit Vollenhoven schreef / datse die wilden senden op 't alder-spoedigste aen de Camper Eilanden in 't klooster tho Brunep by de andere soldaten voor Campen : eenige dagen daer na quamen de Hollandse Vendelen namentlijk Jonkheer Diederig Sonoy Gouvernenr van het Noorderquartier met sijn eigen Vendel / en het Vendel van Jonkheer Willem van Wijngaerden / mitsgaders de Colonel Jonkheer Arent van Dubenvoorde met sijn Vendel en de Vendelen van Christoffel van Teilingen en Johan van Renoy / met de komste van dese Vendelen was de Grave van Rennenburg seer verblijd / want sonder deselve sonde hy weinig uitgerecht hebben / want hy

De Grave van Rennenburg tsolveert Campen te belegeren.

Gra Jan v Nasso Goub neur v Gelde land.

Cam werd legert

De ten Holl sent vijf dele Hol. se so ten Ca

hy behalven het baendel van Hegeman / meest onervaren volk hadde / die ook niet al te wel en waren geweert. Pieter van Chalanchij was Wachtmeester han 't leger / Herman Olthof / die Lieutenant was geweest van den Grave van Bossus bendel / was Quartier-meester / en werde terstond na het overgaen van Campen mede Hopman gemaekt / en Dionisius van Metz Artillery-meester / daer was ook voor de komste van de Hollandse baendels weinig ordre in 't leger / het volk weinig meer als 1200 man sterk was / doch so haest de Hollanders gekomen waren / werde in alles beter ordre gesteld. Die van het Noorder-quartier van Holland sonden aldaer een grote galey / daer Jochum Cleinsorg Capitein op was / en den Uitlegger die daer lag en nu geen voordeel meer doen en konde / die ontboden sy wederom: sy schilten daer ook / doch tot koste van 't Land van Overysel vier last Meelpulver / en Sonoy ontbood ook van Amsterdam Corlpulver / daer hy sich selver voor verbond op eenige maenden te betalen. Hy ontbood ook eenige bergknapen om te mineren / want dat doen so gemeen niet was / als het daer na wel geworden is / hoe wel het ook in 't beleg van Haerlem / en andere plaetsen wel gebruikt was geweest / daer van der voornaemster namen waren / en over d'andre gravers bevel hadden / Gaspar Geiselaer van Mergenburg / Christoffel Partener / Thomas Schonk van Jongsdal / Christoffel Keiser van Meyburg / en Lourens Schobert van Sint Annenberg. Hier mede dede hy seer neerstig mineren voor de Hage-poorte by der haven na de Porthoren toe om die te doen springen. Die van der Stad deden dagelijks stoute uitvallen tegen de beleggers / en dreven hare beesten noch in de weide aen de Landsijde / en beschermden die achter de twe Meulen-bergen die daer stonden / doch de Hollandse soldaten veroberden den uitersten Meulenberge en beschansten die / in 't innemen van den welken Pauwels van Souwenbalch / Daendrich van Jonkheer Arent van Dudenvoorde / in zijn been geschoten / en voorts gevangen binnen Campen gebracht werde. Dewijle dese saken aldus geschieden / so dede Grave Johan van Nassau Gouverneur van Gelderland tegen den 3 July een vergaderinge leggen binnen Zutphen / alwaer de Grave van Rennenburg mede henen reisde / gevende alle het bevel van de belegeringe aen den voornoemden Jonkheer Diederik Sonoy over / dewelke om eer te begaen en de Hollandse soldaten in achtinge te brengen / seer neerstig devoir dede aen allen sijden / en also daer geschut gekomen was van Utrecht / so is 't selve geschut geplant geworden tusschen de Calverhecker en Hage-poorte. Middelreijd werden sekere personen gevangen die heimelijk binnen Campen meenden te komen / de welke ondervraegt sijnde / bekenden aengenomen te hebben binnen Campen te brengen sekere kleine briefkens by Don Jan geschreven / die hen afgenomen werden / en waren van date den 19 July geschreven / aen de Capiteinen / Officieren en Bevelhebberen van des Coninklijke Majesteits garnisoen leggende binnen Campen / dese briefkens waren al van eenen inhouden / namentlijk: dat sy hen kloek en vromelijk dragen sonden / gelijk sy tot noch toe gedaen hadden / dat hyse sekerlijken ontsetten soude / daer toe hy alle preparatie was makende: maer al hoe wel die van binnen die niet en kregen / droegen sy hen nochtans seer kloekelijken en couragieuselijken. Den Oversten sond een van de selve briefkens binnen Zutphen / aen de Grave van Rennenburg / de welke 't selve communiceerde met Graef Johan van Nassau / de welke van advijs was datmen behoorde te meer te haesten om de stad te bekomen / om Don Jan also van sijn voornemen te verhinderen / 't welk den voorsz Sonoy overgeschreven werd / en quam ook de Grave van Rennenburg selfs wederom in 't leger voor Campen / also de handelinge binnen Zutphen al ten einde was gekomen / en alleen gedient hadde om te accorderen (gelijk gedaen was) dat de belegeringe en veroberinge der voorschreven steden van Campen en Deventer souden uitgevoert werden by die van Gelderland / Vriesland en Overysel / en souden de kosten daer toe van node wesende / provisionelijken gedragen werden by die van Gelderland een vierde part / en by die van Vriesland en Overysel met de andere drie vierde parten: de Grave in 't leger gekomen sijnde vond alle saken in goeder gestalteniſſe / en vond goed datmen het geschut planten soude ter plaetse daer de voorsz Sonoy met den Colonel Dudenvoorde 't selve begrepen hadden / en ordre gesteld hebbende op eenige saken / is hy na Zwol getogen / aldaer hy de sake ook na sijnen sin gesteld hadde / aldus is het geschut geplant geworden / en men heeft seer fellijk met ses hartouwen beginnen te schieten en in korten tijd eene breſse geschoten / de lengte van 33 treden lang. En doe heeftmense gesommeert of sy hen wilden opgeven dan niet. 't Garnisoen traden in communicatie mette Magistraten / en waren te vreden dat de Magistraten souden mogen handelen tot accort en overgeven van de stede / sullis dat sy een bode uitsonden met brieven so aen den Grave van Rennenburg / en in sijn Genaden afwesen aen sijn Genaden Lieutenant: als aen den Gedeputeerden der Ridderschap van Overysel / en der stad Zwol / den brief worde in sijn Genaden absentie / volgende den gelaten last geopent / en was in effecte van desen inhouden: dat also sy geerne een eintelijk accort getroffen van de jegenwoordige verderfeniſſe / so hadden sy met den Oversten des krijgsvolks aldaer verspraken / dat sijn E. L. wel mogen lijden / dat sy haer aenleggen en eenige draeglijke middelen souden voorstellen / tot accort en vereeninge / en gemerkt sy verklaerden metten armen burgeren schade en verderfeniſſe niet behulpen te wesen / en dewijle sy dan verhoopten wat goeds in der sake te mogen doen / so was haer gantsch dienstelijk bidden / dat sijn Genade gelieven wilde eenige te committeren / neffens den Gedeputeerden van den Ridderschap van Overysel en der stad Zwol / aen de welke sy neffens desen mede schreven / hen te willen laten binden voor de Bene-poorte / alwaer sy haer Gedeputeerden mede souden schicken om de saken te verdragen / versochten tot dien einde een vry geley / en dat alle saken middeler tijd ten beiden sijden in stilstand mochten blijven. Dese brieven waren van date den 17 July. Dit hun verwilligt sijnde / is het accoort aldus getroffen: dat de soldaten met gebouwen baendels / volle geweer en uitgedane lonten / ook sonder van dese landen eenige betalinge te genieten of namaels te mogen eischen / op den 20 July voormiddag uitter Stad souden vertrecken / en tot in 't Graefschap van Bentheim geconvoyeert worden / met belofte van in ses maenden tegen de Staten Generael niet te mogen dienen / de gevangene souden ten beiden sijden sonder rantsoen ontslagen werden: die van der Stad worden aengenomen in de Unie der Staten Generael / en souden gehoorsaemheid sweren in handen van den Stadhouder / en innemen alsulk garnisoen als het den Stadhouder gelieven soude. Dit is aldus nagekomen: dese Duitsen hadden alhier ses jaren lang gelegen / en den burgeren hun geweer afgenomen / in 't beleg hadden de Magistraten silvergeld doen slaen vierhante stuchen / in 't midden het wapen van de Stad / deden 42 stuivers / daer waren ook halve en vierendelen / hier mede werden de soldaten onderhouden in leninge / en daer stond opgeschreven Extremum subsidium, voor dese stad is onder andere dood gebleven Hopman Christoffel van Teilingen / die lange gedient hadde / in zijn plaetse quam Bonne van Weenderen sijnen Broeder. De Grave van Rennenburg leide hier in garnisoen / Uterne / Hottinga en Mulart.

De Magistraet van Campen schrijven aen den Grave van Rennenburg &c.

(Fol. 37.)

Campen word opgegeven.

De Grave van Rennenburg heeft den 23 July aen den Prince van Orangien en Staten van Holland geschreven / het innemen van dese Stad / daer in hy voorder schrijft dat den Gouverneur Sonoy en den Colonel Dudenvoorde / sonderlinge daer toe hulpe gedaen hebben / daer van hy sijn Excell. en de Staten van Holland niet genoeg en kan bedanken / dat

hy voorts van meninge was door instantie van de Ridderschap van de Provincie van Overyssel / om van stonden aen voor Deventer te ruchen / en tot dien einde al vier Vaendelen derwaerts gesonden hadde / verhopende mette anderen so haest hy daer voor gesteld hadde te volgen / om te sien wat God daer geven wilde tot reddinge der selver stede. Nu willen wy de sake wat laten berusten en van andere saken middelertijd gebeurt / verhalen.

Die van de Gereformeerde Religie maken grote vergaderinge binnen Antwerpen / Gent en elders.

Die van de Gereformeerde Religie namen in desen tijd seer toe in verscheiden Provincien / besonder in de Duitse Provincien / als in Braband / Vlaenderen / Gelderland en andere / en begonden met grote menigte hare vergaderingen te houden / want men verstond dat op eenen Sondag den 16 Marty binnen Antwerpen gedaen waren t'samen 15 predicatien op verscheiden plaetsen / en dat in de 14 by henlieden het Nachtmael uitgedeelt was / en Sondaegs daer na wasser geen minder vergaderinge / en werde het Nachtmael uitgedeelt in de huisingen van het kasteel tot drie plaetsen. Tot Gent werden vergaderingen gehouden tot verscheiden plaetsen / met 4 / 5 en 600 teffens / gaende daer also by en onbeschreumt of het hen opentlijk toegelaten ware / dit dan dan dage te dage meer en meer toenemende op allen oorden / so hebben sy den anderen daer toe vermaent datse uit hen aller namen een requeste aen den Gouverneur Generael overgeben souden / en te versoeken vryheyt oeffeninge van hare Religie. Hier toe zijn eenige gecommitteert die de requeste instellen en aen den Eertshertoge / en Heeren Raden van State overgeben en expeditie verbolgen souden. Dit aldus geresolveert zijnde hebben sy de requeste ingestelt / en den 22 Juny 1578. overgegeben in deser forme.

Aen sijn Hoogheid en de Heeren des Raeds van State.

Eerste requeste by die van de Gereformeerde Religie aen den Eertshertog overgegeven.

DE inwoonders deser Nederlanden, de welke protesteren, datse begeren te leven na de Reformatie des Euangely, geven in aller ootmoedigheid en eerbiedinge te kennen, hoe dat voor 50 jaren en langer, sommige inwoonders der voorseiden Nederlanden, hen van der Religie, die in de Roomse Kerke gemeinlijk gehouden werd, afgesondert hebben om veelderhande redenen, die so wel door gepubliceerde boeken, als door de bekentenissen des Geloofs gedaen, door de gene, welke tot in den dood reden gegeven hebben der voorseider afsonderinge, der geheelder wereld bekend zijn. En hoe wel datmen scherpelijk alle mogelijke middelen, om de selve uit te roeyen gesocht heeft, so ist nochtans, dat hoemense meer vervolgt en gedodet heeft, hoe 't getal der selver meer toegenomen heeft. In sulker voegen dat ook 't selve ten tijden des Hertogs van Alva (de welke, so hy in alderley manieren van wreedheid, de aller bloeddorstigste tyrannen te boven gink, also heeft hy ook hem selven in dit stuk te boven gegaen, door de hand der Scherprichteren omgebracht en gedodet hebbende, tusschen de 18 en 19000 personen, en daer en boven uit den Lande verjaegt hebbende, een oneindelijk getal van eerlijke lieden, en liefhebbers des gemeinen Vaderlands) gebleken is. Gelijk ook 't selve daer na geschied is, want niet tegenstaende, 't gene dat door Don Loys van Requesens gepractiseert was, so ist nochtans so wijt daer van geweest, datmen iet gevordert heeft, dienende om den aenslag te volbringen, daer met men den val en ondergank van den voorseiden Protestanten ontworpen en beraedslaegt hadde, datse ter contrarie hen veel opentlijker als te voor verklaert hebben. Ja ook also, dat sommige gehele Landschappen hen ontogen hebben van der gehoorsaemheid des Paus: en andere in groter menigte, hebben haer Vaderland liever verlaten, en ondragelijke beswaernissen geleden, liever hebbende vrywillige ballingen des Lands te wesen (welk Land nochtans van den genen selve, die vremdelingen daer in zijn, so seer bemint werd) en met vreugden te dragen het verlies harer goederen, dan hen der Roomse Religie te onderwerpen. Uit de hande lingen en 't regiment des Hertogs van Alva, en van andere sijns gelijke, sijn grote sorgelijke oorlogen voor dese Nederlanden opgeresen, den koophandel heeft seer afgenomen, en allerley konstrijke handwerken, daer in de voornaemste rijkdom deser Landen gelegen was, zijn uit den Lande geraekt, en vremden natien met gedeilt.

En also het eindelijk voornemen des Spaensen Raeds, van der tijd aen dat dese Landen met Spangien hen vereenigt hebben, altijd geweest is, de selve Landen den Spangiaerden ganschelijk te onderwerpen (gelijk sulx blijkt, uit dien datse over al waerse den voet setten, de onderdanen soeken hare slaven te maken, en onder tribuit te brengen, so dat de meeste deel der Spanjaerden, onder den tijtel van Merceden, dat is genaden-geld en recompensien, en nu schoon den ganschen rijkdom en erfgoeden der inwoonderen deser landen in hare magen schier verslonden hadden) also hebben zy de gelegentheid van de voorseide Protestanten, onder den schijn van devotie en Religie te vervolgen, voor de bequaemste middel gehouden, om te komen tot haer schrickelijk voornemen, 't welk was alles te brengen onder haer tyrannye en geweld, na dat zy namelijk de eene partye, welk sterk en groot was, souden (also geseid is) onderdrukt hebben, en daeren-boven van wegen sulker daed, van velen noch geroemt en gepresen zijn, als Godsalige lieden, vol van yver der Religie en des Godes-dienstes.

Sijn Hoogheid, en de Heeren des Raeds van Staten, weten ook hoe Don Ian, sonder eenigsins te wijken van den wegen, welke de Spangiaerden hem gebaent hadden, door subtijlheid en listigheid gesocht heeft, dese Landen der ellendiger dienstbaerheid en slavernye te onderwerpen, daer toe de Hertog van Alva, door sijne wreetheid nooit en heeft konnen komen, en hoe dat door een sonderlinge schickinge Godes, sijn voornemen ('t welk van velen, en voornamelijk van den Protestanten, langen tijd te voren wel voorsien was) geopenbaert en eenen jegelijken bekent geworden zy. Tegen 't welk van stonden aen eendrachtelijk door de goede patriotten en liefhebbers der Republijke, sonder onderscheid van Religie te maken, wel wederstand hadde konnen gedaen werden, wanneer Don Jan door placcaten, sendbrieven en schriften, sommige die onder ons waren, en insonderheid de Jesuiten en meer diergelijken niet uitgemaekt, en heimelijk uitgesonden hadde, om onder ons eenen grond te leggen, die hem bequaem gedocht heeft, om daer op eene verderffelijke oneenigheid en scheuringe te bouwen en te onderhouden, uitgevende en uitbreidende allerlei argwaen, quaed vermoeden, en oorsaken van mistrouwen, ter causen van der ongelijkheid der Religien, 't welke voor hem een bequaem fondament was, om daer op te timmeren de ontbindinge, twedracht en eindelijke verscheuringe deser Nederlanden. Want ter eender zijden heeft hy altijd den Prelaten, ook andere Kerkelijke personen, en in 't gemein allen den genen die de Roomse Kerke toegedaen zijn, in d'ooren geblasen, dat de Protestanten niet anders in den sin hadden, dan ter eersten gelegentheid, haer goederen te roven, en listiglijk na haer leven te trachten, en dat hy middelertijd hem nergens om anders sterkte en wapende, dan om hen te beschermen en te bewaren, voor den nood en gevaer, daer in zy hen selven wierpen, so verre sy zijn partye niet aen en namen. Also ter ander zijden, heeft Don Jan genoegsaem gemerkt, dat de voorseide Protestanten, sterkelijk vermoeden en besluiten souden, dat men met hen anders niet in den sin hadde, dan hen ook ter eersten gelegentheid wederom met vier en sweert te onderdrucken, dewijle men ganschelijk niet en sprak, van hen de oeffeninge harer Religie te verwilligen, also datse na de overwinninge des gemeinen vyands, na datse goed en bloed en alles wat hen God gegeven hadde, tot der gerechte beschermingе des Vaderlands, en verjaginge des afgeseiden vyands desselven, souden gewaegt hebben, geen ander gewin noch nut en hadden te verwachten, dan alleen een nieu beginsel van een ander ongeluk, welk bedenken

den

den Proteſtanten oorſaek geven mochte, (gevoelende datſe niet meer ſekerheids en hadden van haren met Patriotten, met den welken ſy de gemene beſwaringe des krijgs droegen, dan ſy hadden van den vyand ſelve) om voor hen ſelven partye te nemen en by tijden hare verſekertheid gade te ſlaen, overmits dat zy eindelijk geen ander middel ſien ſouden tot hare bewaringe. En hoe wel dat ſulke hoogſchadelijke raedſlagen, alſo die beraemt waren in 't werk niet geſteld zijn ('t welk men eerſtelijk der voorſienigheid Gods, die over 't Land gewaekt heeft, en daer na der ſorgvuldige opſicht en hoede onſer vromen Overheeren en goede Patriotten toeſchrijven moet) ſo iſt nochtans, dat de voorſeide raedſlagen, des niet te min, ſeer ſchadelijke werkingen gehad hebben. Want daer wy be-
ol.38) hoorden om onſe vryheden en privilegien te handhaven, en te bewaren tegen de tyrannye der vremdelingen, wel vereenigt te weſen en te blijven: ſo is ter contrarie, uit dat voorſeide ſaet des miſtrouwens, by velen voortgekomen, verkoelinge en verflouwinge des goeden willens, vervremdinge en verſcheuringe der herten en der gemoederen, allerley practijken, heimelijke raeds-verſamelingen, en verſtand met den vyand, en in 't korte, ſommige vervalſchende haren eed, ſijn den vyand opentlijk toegevallen, andere aengevochten ſijnde, en in 't beginſel hen ſtellende, als offe hen hadden willen beſchermen, hebben hen daer na door het overtreden van Don Jan laten overwinnen, 't welk het voornaemſte gewin is, dat hy door ſijn argliſtige practijken en dobbelheden, hadde mogen verhopen. En het is voorwaer onmogelijk, dat het gemoet, herte, en de wille (ſo 't ſelve in eenen lichame noodſakelijk behoorden te geſchieden) wel konnen vereenigt werden, en t'ſamen ſtemmen, dat de eene en d'ander partye, met argwaen en quaed vermoeden voor henen bevangen ſijn, en daer een yegelijk achtet, dat hy dien heeft tot een metgeſelle, die ſijn openbare vyand is, of ten minſten, hem een heimelijke vyandſchap in 't herte draegt, die hy om ſijnen metgeſelle tot verderf en ondergank van ſijn lijf, leven en goederen te brengen, tot bequamer tijd en plaetſe gedenkt te openbaren. Tuſſchen ſulke menſchen en is geen vertrouwen, maer een gedurig heimelijk miſtrouwen, daer uit haet en vyandſchap komt, en in 't herte ſnelle paſſien en bewegingen gedrukt werden. En of ſchoon ſommige, die in ſaken de regeringe des Staets, of der Republijke aengaende, weinig geoeffent ſijn, even gelijk de onverſtandige Chirurgynen doen, die de wonde niet uit den grond ſoeken te helen, maer te vreden ſijn, datſe dat verwond gelid uitwendig helen, dat de voorſeide ook alſo arbeiden, om deſe wonde uitwendig te overſtrijken, ſonder de wortel te ontdecken, en die gantſch en geheel uit te trecken (welke nochtans ons allenskens uitteert, tot dat wy komen in 't uitterſte verderf en verwoeſtinge.) So iſt nochtans, dat ſulke middelen, onſe wonden niet konnen geneſen: want het geſchied, dat van der eender en der ander ſijden, de geringſte faute die daer begangen werd, deſe is, dat de welvaert en nut des Vaderlands, by deſen tragelijk en langſaem gevordert werd, en dat de vierige begeerten om den vyand wederſtant te doen, dagelijx meer en meer verkoelt, en is wel te vreſen, dat de vyand, die middelertijd niet en ſlaept, maer zijn brandende vonken en vlammen des argwaens en miſtrouwens onder ons, ſonder ophouden ſaeit en uitſtroit, eindelijk een ſulk vier der oneenigheid onder ons ontſteke, dat wy beide van 't ſelve verſlonden en verteert werden, de wijle ons eigen miſtrouwen, quaed vermoeden, paſſien en eigenſinnelijkheid, 't ſelve vier alſo voedet, ſterket en onderhoudet. Deſe ſaken hebben de voorſeide Proteſtanten, overmits datſe goede Patriotten ſijn, veroorſaekt en beweegt (boven maten bedroeft ſijnde, dat de Religie daer van ſy bekenteniſſe doen, daer in ſy ook God allein, met een rein herte ſoeken te dienen, ſonder yemand te beſchadigen, ſo verkeerdelijk genomen en verdraeit werd, en klaerlijk niet ſonder hertenleet ſiende, dat de Religie Don Jan dient voor een fondament, daer op hy ſijn raedſlagen grondeert, ſtreckende om d'eene en d'andere te overvallen) om grondelijk en vlijtelijk, de wortel en den oorſpronk deſes quaeds en ongelux te ſoeken. Want hier in voorſien weſende, ſalmen lichtelijk tot een goede eenigheid komen, alle quaed vermoeden weg nemen en alle miſtrouwen uitbluſſen, 't welk dat eenig ſtuk is, daer na alle vrome niet weiniger met hertelijker begeerten verlangen, dan 't ſelve der Republijke of den Vaderlande van node is.

De oorſpronk dan deſes quaeds is, dat de Proteſtanten ter eender ſijden ſien, dat ſommige Prelaten en kerkelijke perſonen, geſtadelijk vreſen, datſe de voorſeide Proteſtanten, tot eeniger tijd overvallen, haer Religie ganſchelijk uitroeyen, en alle hare goederen nemen en plonderen ſullen. Ter andere ſijden ſo houden en vreſen de Proteſtanten, datmenſe nu daerom alleen ſpaert, om op den vleisbank gelevert te werden, na datmenſe genoegſaem ſal gebruikt hebben, en dat uit oorſake, datmen hen (na datſe ſo veel getrouwe dienſten den Vaderlande gedaen hebben) de vrye oeffeninge harer Religie niet en wil toelaten, daer uit ten beiden ſijden hoge woorden rijſen en misbruik der vryheid, ſo wel onder het krijgsvolk, als de borgeren ontſtaet, daer in nochtans (doch op ſeer ootmoedige verbeteringe van uwer Hoogheid en der anderen Heeren) wel ſchijnt te konnen verſien werden, waert datmen met beiden partyen, ongeveinsdelijk en rond handelde, en d'oorſaken deſes miſtrouwens, ('t welk meer dan het goed is, toegenomen heeft) opentlijk verklaerde: en den Proteſtanten ter eender ſijden de vrye oeffeninge der Religie, verwilligde, overmits dat de weigeringe der voorſeider oeffeninge, de eenige oorſake by hen des quaeds vermoedens is, en een cauſe, dat ſommige veel dingen aenvangen, die niet allen Proteſtanten lief ſijn. En dat ter ander ſijden, de voorſeide Proteſtanten, door bequame middelen, die van der Roomſe Religie verſekerden, datſe ganſchelijk niet en begeren de voorſeide Religie met geweld uit te royen, noch haer goed te nemen, of hen in 't beſit der ſelven te ſetten, of iet te doen, ſtrijdende tegen de ſchuld en plicht van goede mit-borgers: maer datſe veel meer tot bewaringe des ganſchen Vaderlands, en van allen inwoonderen deſſelven, ſo wel in 't gemein, als van eenen jegelijken, inſonderheid hen te begeven en te gebruiken, willig en bereid zijn. Dit ten beiden zijden alſo in 't werk geſtelt zijnde, ſo en twijffelen de Proteſtanten niet, of alle oorſaken van oneenigheid, en ſullen wech genomen en dat een goede vrede ſal opgericht werden, dewijle dat door dit middel, ten beiden delen, alle cauſen des miſtrouwens nedergeleid, en d'oude vyandſchap en haet ganſchelijk ſullen begraven werden.

Daerom bidden de voorſeide Proteſtanten ſeer ootmoedelijk, dat het uwer Hoogheid, en ook u mijnen Heeren believe, vlijtig te bedenken hoe langen tijd ſy verwachtet hebben, dat in 't ſtuk van der Religie, door de Generale Staten ſoude verſien werden. Dan iſt dat door de ongelegentheid van der tijd tot noch toe geen bequaemheid voor handen geweeſt is, om die te beroepen: of iſt dat ſulx verhindert werd, door de heimelijke practijken van ſommige, die der ſaken van Don Jan toegedaen zijn: of geſchied ſulx door de gene die daer hopen dat de vyand overwonnen werden ſal, en dat de voorſeide Proteſtanten daer na met den viere ſullen mogen verbrand werden (welke middelen beide even ſorgelijk zijn, en den goeden Patriotten niet wel aen en ſtaen noch betamen) en dat om deſe of diergelijke oorſaken, dus lange in 't ſtuk van der Religie niet en heeft bequamelijk konnen verſien werden, ſo en is der ſaken genen raed (ten zy dat door uwen ſeer wijſen raed hier in anders gemiddelt werde) dan door een van deſen tween middelen: namelijk dat de Proteſtanten, die door geen aenvechtingen, tot der oeffeninge van der Roomſe Religie hebben konnen gebracht werden, of eeuwiglijk blijven ſonder Religie: of datſe met der daed de openbare oeffeninge harer Religie aenſtellen. Dat eerſte middel is der Republijke alſo ſchadelijk, dat niet ſchadelijkers konde bedacht werden, want het brengt met hem een verachtinge

Gods,

Gods, en aller Godſaligheid, en volgens een Epicuris godloos weſen, daer uit ook een overtreden en verwerpen van allen Goddelijken en menſchelijken rechten ontſtaet. Dat ander middel mochte oorſaek geven, tot een affcheidinge en verſcheuringe der Landen, welke den tegenwoordigen ſtaet, weſen of regeringe der ſelven, van onder tot boven omwerpen en geheel omkeren ſoude, als de eene, een partye, en d'ander een ander partye nemen en volgen ſoude, daer door den vyand eenen openen vryen toegank ſoude gegeven werden, om alſo volgende den Raed van Eſcovedo (die een recht moortbrander of brandſtichter deſer Landen geweeſt is) den eenen door den anderen in den grond te verderven. Dan ſo de regelen der voor-ouderen, die voor wijſe en verſtandige mannen zijn gehouden geweeſt, by ons iet meer gelden, ſo is het ſeker, dat wy in ſulke wichtige ſaken, genen beteren raed, dan van onſe vyanden ſelve nemen konnen. Want dewijle het ſtuk van der ongelijkheid der Religie, des vyands beſte wapen is, daer met hy onderſtaet ons te overwinnen, ſo ſtaet ons op onſer zijden wel toe daer in alſo te verſien, dat deſe ongelijkheid hem niet en diene tot een opene ſtorm-plaetſe, om daer door tuſſchen ons een inbrek te maken van ſijn tyrannye. En dewijle dat de ervaringe der verlopen jaren ons leert, dat onſe ſonden ſo groot geweeſt ſijn, dat wy daerom alle gelijk niet hebben konnen tot een Religie gebracht werden, ſo ware wel van node (doch onder ſeer ootmoedige verbeteringe) datmen bedacht hoe d'eene en d'ander Religie ſonder ſchade of achterdeel, der eender of der ander ſoude mogen onderhouden werden, doch alſo, dat in de eenigheid en onderlinge verbindinge der Nederlanden, niet verandert wierde. En op dit ſtuk bidden de voorſeide Proteſtanten uwe Hoogheid en u mijn Heeren ſeer ootmoedelijk, dat gy ſulke menſchen de ooren niet lenen wilt, die om een ſo heerlijke welvaert des Lands te verhinderen, voorwerpen eerſtelijk de Pacificatie van Gent: ten anderen, dat twe Religien in eenen Lande t'ſamen niet konnen ſtaende blijven: en ten derden, als men ſulx toelaet, dat daer geen verſekertheid gegeven werden kan, daer door de Kerkelijke perſonen in haren ſtaet konnen verſekert werden. Want ſo veel dat eerſte aengaet, het is openbaer en yegelijk bekent, dat de vyand de Pacificatie gehelijk verworpen heeft, en daer van een opentlijke verklaringe, door den Heere van Selles geſonden heeft, dat hy die geenſins houden wil, daer met hy openbaerlijk bewijſt, wat zijn eindelijke meininge zy, en waerſchout alſo de Proteſtanten, voor het gene, daer van zy hen hoeden en wachten moeten. Daerom ſo zijn wy ook in 't aenſien van den vyand, aen onſen eed niet gebonden, dewijle hy den ſelven eerſt trouloſelijk gebroken heeft. En ſo veel als ons onder malkanderen aengaet, nademael dat de voorſeide Pacificatie door 't advijs en de bewilliginge der andere Landen, met mijn Heere den Prince van Orangien, en met den Staten van Holland en Zeeland is beſloten geweeſt, ſo iſt gewis en ſeker: ook leert ons dat de nature, ſonder yemand ongelijk te doen, datter niet ſo natuerlijk en is, dan dat het gene, 't welk door bewilliginge van twe partyen gehandelt, beſloten, gepaſſeert en belooft is, wederom door bewilliginge der ſelver partyen, mag gebroken of eenſdeels gematicht, uitgelecht en verklaert werden, tot welvaert des Vaderlands, en om de heimelijke liſten des vyands te breken. Doch ſo en gedenken de voorſeide Proteſtanten niet in eeniger wijſe daer tegen te doen, zy en willen ook geen cauſe weſen dat de ſelve gebroken werde, de wijle dat zy, blijvende by de woorden der voorſeider Pacificatie, ſeer ootmoedelijk verſoeken en begeren, dat door het middel van de Generale Staten, op 't ſtuk van de vrye openbare oeffeninge harer Religie,
(Fol. 39.) verſien werde. So veel de twede tegenwerpinge aengaet, de ervaringe heeft tot allen tijden dat wederſpel geleert, 't zy dat wy de eerſte, of de laetſte Keiſers aenſien, of ook aenmerken de omleggende Natien. Want den genen die de Hiſtorien maer eenmael ſlechts geſien hebben, iſt wel bekent, dat de Keiſers, als zy noch Heidenen waren, hebben in haer Keiſerrijke gehouden, beide de Chriſtenen, en de Heidenen, alſo ook datſe ganſche regimenten van Chriſtenen gehad hebben onder dat ander Heidenſe krijgsvolk, welke t'ſamen onder de ſelve Veld-Overſten togen. En nochtans vandmen ter dier tijd, even ſo wel onverſchaemde Raden, alſmen nu doet, welke haren Princen ſulke opinien ſochten in te drucken, namelijk dat twe Religien niet konden t'ſamen ſtaen, daerom ook de voorſeide Keiſers de Chriſtenen begoſten te vervolgen, maer ſulke Raden droegen ſeer haeſt, en aller eerſt de ſtraffe van haren dwaſen raed. Deer na onder de Chriſtelijke Keiſers is dat ſelve ſeer langen tijd ook geſchied, en niet alleen dit, maer ook datmen onder den genen, die in 't gemein Chriſtenen genaemt waren, den ſommigen openbare Kerken toegelaten heeft, die ganſchelijk van een ander lere waren, 't welk men in den Hiſtorien Conſtantini, en zijnder kinderen Theodoſij en andere ſien en leſen mach. En ſo veel als onſen tijd aengaet, daer zijn hier van ſo veel exempelen, dat ſo men oordelen moſte na de menichte, men konde veel eer en gewiſſer ſeggen, dat alle de welke eene van beiden Religien hebben willen onderdrucken, haren ſtaet of regeringe in groot perijkel en gevaer geſteld hebben. En ſo veel is daer aen, ſo wy rontſom ons ſien, die twe aller ſterkte Natien, welke ons Vaderland omvangen, te weten Duitſland en Vrankrijk, en hebben beide na grote bloedvergietinge, geen ander middel gevonden, om die te ſtelpen of te ſtillen, dan de bewilliginge en toelatinge van de oeffeninge van beide de Religien. Wy zijn noch indachtig des groten gewelds, dat de Keiſer Kaerle, van ſeer loflijker gedachteniſſe, in Duitſland gebruikt heeft, hoe grote hope datter in 't beginſel was, van eenen goeden voortgank, den beſten deel des ſelven Lands onder zijn macht gebracht zijnde, en in handen hebbende de dapperſte en machtigſte Vorſten: maer nochtans is dat einde en de uitgank alſo geweeſt, dat gebracht zijnde in eenen ſulken uitterſten nood, dat noit een ſulk geweldig Heer hem in ſulken nood gevonden heeft, hy geen ander middel tot zijnder ſekerheid geſien heeft, dan alleen de bewilliginge van der oeffeninge van d'eene en d'andere Religie. De Groot-vader van uwer Hoogheid, een Vorſt begaeft zijnde met een ſonderling verſtand, en met wijſen Raed, de Keiſer Ferdinandus, ſiende datter geen ander middel en was, om d'een en d'ander partye te ſtillen, en te verſekeren, en om alle quaed vermoeden uit Duitſland weg te nemen, heeft de Religions-vrede bewilliget, en men vind niet dat daer ſedert eenig oproer geweeſt is, want de Kerkelijke perſonen genieten hare goederen, digniteiten en preæminentien, met meerder ſekerheid, dan ſy ergens elders doen, in der gehele Chriſtenheid, de welke geſchied in veel ſteden, als tot Frankfort, Worms, Ulms, Ausborg en andere, daer beide Religien geoeffent werden, ſonder oneenigheid of oproer. Ja ook in ſommigen Steden, in eene kerke. De Keiſer van ſeer loflijker gedachteniſſe, vader van uwer Hoogheid, heeft niet alleen, het ſelve dat van zijne voor-vaders wel aengeſteld was in zijn geheel en in zijn weſen gelaten, maer heeft ook dat ſelve in zijnen Erflanden toegelaten, ſiende dat ſulx het eenig middel was, om ſijn onderdanen in vrede te onderhouden. Ja ook Rodolphus, broeder van uwer Hoogheid, houdende den heiligen ſtoel zijnder voor-vaderen, heeft ook voor weinig dagen der Ridderſchap in ſijn Coninkrijke van Hongarye, 't ſelve bewilliget, wy ſwijgen den Staet van Bemerland, van den tijden af des Coninx Sigiſmundi. So veel als Vrankrijk aengaet, wy zijn al te dichte nageburen, dat wy niet en ſouden weten, datmen daer de beken des bloeds noit heeft konnen ſtillen, en die daer ſeer overvloedelijk gelopen hebben, tot dat de vryheid van de Religie daer is be-

is bewilligt geweeſt, de welke altijd ruſte en vrede met haer gebracht heeft: alſo ter contrarie, daer de vryheid is verhindert geweeſt, heeft terſtond dat Coninkrijk, gelijk in een brandende vier geſtaen, bereid om hem ſelven te verteren en tot aſſchen te brengen. Ja ſo wy konnen exempel nemen van den gemenen vyand der Chriſtenheid, te weten van den Turk, de welke al te wel weet, wat het is, te domineren: wy ſien dat hy in ſijn Keiſerrijk, gelijkelijk beide Joden en Chriſtenen duldet, ſonder daerom eenige vreſe te hebben van oproer of afval, en nochtans zijn in ſijn Keiſerrijk ongelijk veel meer Chriſtenen die den Paus noit gekent noch aengenomen hebben, dan daer in Europa of deſe Chriſtenheid zijn, die den Paus aengenomen hebben. De Conink van Marrocques en Fez doet even deſgelijke En aengaende den Conink van Polen, boven d'ongelijkheid die daer is in de Chriſtelijke Religie in ſijn Coninkrijke, ſo zijn daer ook Mahometiſten in groten getale, die hem gehoorſaem en onderdanig zijn, en nochtans en is daerom geen oproer in ſijne Landen. De Paus ſelve, welken die van der Roomſer Religie, voor haer Hooft, en ſijne exempelen, voor onbedriegelijke regelen houden, geduldet tot Rome wel en in allen Steden die hem eigentlijk toebehoren, dat de Joden hare openbare Synagogen of Scholen hebben, ja om een klein geld laet hy toe, dat een jegelijk een ſulke Schole voor hem ſelven houde; gelijk 't ſelve in vele Rijkſteden ook geſien werd. Op gelijker wijſe, en hebben de Heeren Staten van deſe Landen, niet gehindert, dat de voorſeide Joden, aen ſommige plaetſen deſes Lands, haer Scholen niet ſouden mogen open doen, en dat in 't aenſien van een klein gewin, 't welk met den ſelven gewinne niet te vergelijken is, daer van dat alhier gehandelt werd. En nochtans ſo verſaken de voorſeide Joden Chriſtum Jeſum, en ſijn vyanden der Kerken Gods, 't welk hem in den voorſeiden Proteſtanten niet vinden ſal, die op Chriſtum, als op den eenigen autheur en cauſe der ſaligheid vertrouwen, en geen vyanden zijn van der Kerke Gods, maer begeren alleenlijk een reformatie en verbeteringe der ſelven.

So veel als de derde tegenwerpinge aengaet, de voorſeide Proteſtanten en konnen niet ſo haeſt allen menſchen bekent maken, de goede begeerte dieſe hebben van vredelijk in ſtilheid te leven, met haren mit-borgeren en mit-patriotten, maer ſy hopen daer van metter tijd een ſeer gewis bewijs te doen, als de voorſeide quade vermoedinge en alle miſtrouwen ſal wech genomen werden, 't welke ſy voor God beloven ſullen te doen. Middelertijd bidden ſy uwe Hoogheid, en u mijn Heeren ſeer ootmoedelijk, dat het u believe ſulke middelen van verſekeringe voor te ſlaen, als daer toe bequame ſullen gevonden werden, en ſy ſullen wel bereid weſen, ſo verre als haer vermogen ſtrecken ſal, om hen in alles uwen goeden raed gelijkformig, gehoorſaem te bewijſen, en verhopen van 't gene datſe belovenſullen, eenige Princen, die grote Heeren en vrienden deſer Landen zijn, te vinden, welke hen de eere doen ſullen, datſe ſullen ſpreken en antwoorden voor de waerheid en vaſtigheid van hare beloftenisſe.

En alle deſe ſaken wel gewegen hebbende, de voorſeide Proteſtanten bidden ſeer ootmoedelijk en van gehelen herten ganſch onderdanelijk, dat het uwer Hoogheid en u mijn Heeren, welken deſe Republijke vertrout en bevolen is, daer van gy ook ſchuldig zijt voor God en de menſchen rekenſchap te geven, gelieve, alle oorſaken van quaed vermoeden en miſtrouwen, tuſſchen de arme inwoonders deſer Nederlanden wechnemende, die alle haer oogen op u geſlagen hebben, te bedenken en te beraedſlagen op ſulke middelen, daer door met goeden wille en vergenoeginge van allen, de oeffeninge van d'een en d'andere Religie, gelijkmatelijk moge verwilliget en toegelaten werden, tot dat het God ſal believen (overwinnende door ſijn bermhertigheid de menigvuldigheid onſer ſonden, welke alleen de cauſe zijn van ſo veel quaeds en ongelux) door het middel van een goed heilig en vry algemene, of ten minſten een nationael Concilie, om te vergelijken de ſtrijdige meningen die wy in deſe Landen ſien, aengaende het ſtuk van der Religie. En dat gy door uwen wijſen raed en voorſichtigheid wilt voorkomen, ſo veel ſchaden en ongelux, die gy hebt ſien vallen over onſen nageburen, de welke tot noch toe den adem ſchier qualijk verhalen konnen, dat gy door uwe wijsheid breken wilt de aenſlagen des vyands, de welke onder het dekſel van dit ongelijk verſtand, ons ſoekt te ſtoten in een afgrond van aller onordeninge, en door uwe rijpe beraedſlagingen, den armen onderdanen vergenoeginge geven wilt, de welke de krankheid wel gevoelen en kennen, maer van u, die ſy tot medecijnen over hen verkoren hebben, verwachten ſy de middelen dienende tot hare geſontheid, en verhopen dat ſy door u, die ſy verheven hebben tot hare Regeerders, tot in een ſekere haven ſullen geleidet en gevoert werden. Dat het u daerom dan gelieve wel acht te nemen op d'exempelen van onſen nageburen en andere, van de welke de ſommige, door hare wijſe voorſichtigheid, dat toekomende ongeluk voorkomen hebben, de andere geleert zijnde door hare ellendigheid en jammer, hebben liever gehad middelen te ſoeken, al waſt dat de krankheid lange geduert hadde en veroudert was, dan dat ſy twijffelende, van hare welvaert en geſontheid, hen ſelven in een uitterſte verderven ſouden geworpen hebben. Dat u believe mitlijden te hebben, over die, welke hen tuſſchen uwe armen begeven hebben, en naeſt God, van niemand el verlichtinge verwachten, dan alleen van u. Maekt daerom dat door eene heilige Wet van vergevinge en vergetinge, alle ſaken voor henen geſchied, ter eender en ter ander zijden begraven werden, alſo dat namaels niemand onderſocht noch beſwaert werde, om eenige ſaken, die uit oorſaken van der verſcheidenheid der Religien geſchied zijn. So ſullen de Proteſtanten beloven hen allen redelijke conditien te onderwerpen, ja datſe die onverbrekelijk ſullen houden, dat het uwer Hoogheid believen ſal voor te ſtellen en dat ſy daer van ſulke verſekeringe geven ſullen, die men vinden ſal hen mogelijk te weſen. En al iſt dat de voorſeide Proteſtanten den Vaderlande, hen ſelven, haer leven en haer goed ſchuldig kennen, nochtans bidden ſy ſeer ootmoedelijk, dat het u believe te gedenken, hoe veel jaren dat ſy allerleis geleden hebben tot den dienſt des Vaderlands, en hoe groot dat hare getrouwigheid en gehoorſaemheid geweeſt is, ſedert dat de Landen t'ſamen vereenigt zijn. En ſo door ſommige van den ſelven iet gedaen is geweeſt, 't welke van jeder man niet goed gehouden werd, daer en is niet, of men kan daer tegen bequame middelen vinden: en die feilen en zijn geen dood-ſonden, gelijk der gener zijn, welke onder den ſchijn van yver, hen tot den vyand opentlijk begeven. En wanneer ſchoon den Proteſtanten eenig onrecht gedaen wierde (welk ſy doch niet verhopen) ſo zijnſe niet des te weiniger, door Gods genade, geſint en bedacht volſtandig te blijven in 't gene datſe weten, datſe den Vaderlande ſchuldig zijn. Maer vertrouwende veel meer op uwe voorſichtigheid en billikheid, ſy bidden u ſeer ootmoedelijk, dat het u believe, als in de plaetſe van een vrywillige (Fol. 40.) vergeldinge, voor alle haren arbeid en ſlavernye, en om hen ook een herte en moet te maken, om voortaen noch beter te doen, hen te verwilligen deſe hare ſeer ootmoedige ſupplicatie. Daer aen ſult gy wel doen, en de voorſeide Supplianten ſullen verbonden zijn, God te bidden om de welvaert en bevorderinge van uwen ſtaet en regeringe, en ook om de algemene ruſte des Vaderlands: En ſo ſy dus lange willig en bereid zijn geweeſt, om door Gods genade, onſtrafbaerlijk den gemenen Vaderlande te dienen, ſo ſullen ſy in den toekomenden tijd, door de ſelve genade Gods, noch williger en veel beter bereid zijn.

Na dat ſy de voorſz requeſte of ſupplicatie overgegeven hadden / en daer op omtrent veertien dagen verbolg gedaen hadden om expeditie te hebben op de ſelve requeſte / en gene antwoorde en hadden bekomen / ſo hebben ſy een twede ſupplicatie overgegeven daer in ſy handelen van de verſekertheid die men hen ſoude mogen voorwerpen / de welke was inhoudende als volgt:

Aen

Aen ſijne Hoogheid, en mijnen Heeren van den Raden van Staten.

Tweede requeſte ofte ſupplicatie by die van de Gereformeerde Religie overgegeven aen den Eertshertog en Raden van State.

VErtonen in alder ootmoedigheid en eerbiedinge, de inwoonders deſer Nederlanden, welke proteſteren datſe na de reformatie des Euangely begeren te leven, hoe datſe voor deſen aen uwe Hoogheid, en mijne Heeren van den Raden van State, gepreſenteert hebben ſeker requeſte. Ten einde dat het uwe Hoogheid believen ſoude, hen door eenen bequamen middel, en goeden raed, toe te laten de vrye oeffeninge harer religie, met beloftenisſen en proteſtatien daer in begrepen. En alſo de ſelve requeſte daer na toegeſonden is mijnen Heeren den Generalen Staten, om van de ſelve ook haer advijs te hebben. Op welke requeſte de voorſz Proteſtanten verſtaen hebben, dat tot noch toe gene antwoorde gegeven is geweeſt, ſo wel om de grote verhinderingen, die terwijle voorgevallen zijn, en noch dagelijx voorvallen; als inſonderheid om dat vele (die anderſins begerende zijn de gemene welvaert der onderdanen deſer Nederlanden, ſo wel der eender als der ander Religie) twijfelen, wanneer al ſchoon de voorſz requeſte geaccordeert ware, datter gene ſekerheid zijn en ſoude, dat alle ſaken ſonder eenige veranderinge blijven ſouden in eenen vaſten ſtand. Het welke na dat de voorſz Proteſtanten vernomen hebben, ſo hebbenſe geacht, (nochtans onder ſeer ootmoedige correctie van uwer Hoogheid en mijnen Heeren den Staten) dat het hen toeſtond, wat breder en particulierder te verklaren, ſulx alſſe te voren in het generael aengeroert hadden, aengaende de verſekertheden haerder beloftenisſe, namentlijk datſe ſeer wel te vreden ſullen weſen (ſo verre als ſulx den wille is van uwer Hoogheid en van mijnen Heeren voornoemt) hen t'onderwerpen de conditien die hier na geſpecificeert werden.

Dat in elker Stad ſommige van der Overheid, die niet ſuſpect en zijn, verkoren werden, de welke int particulier kenniſſe ſullen nemen, van al 't gene datter gedaen werd, contrarie van d'ordonnantie en 't placcaet, de welk hier van ſoude mogen gemaekt worden, om d'overtreders te ſtraffen en kaſtijden na den eiſch en gewichtigheid der ſaken.

Maer indien de voorſz Magiſtraten (ſo door de gewoonlijke bedieninge haers ampts en der juſtitien, als door de extraordinariſe laſten, die men moet dragen, ter oorſaken van de fortificatien, lichtingen van gelde, doortochten van krijgsvolk en diergelijke beſwaernisſen) hen gevoelen te ſeer belaſt te weſen, alſo datſe oordeelden niet te konnen gehelijk beſich weſen metter executie van de onderhoudinge der eender en der ander profeſſie van de Religie.

Om deſer oorſaken ſoude men mogen verkieſen met d'advijs en met de goede beliefte der Overheid in elker Stad, ſeker getal van goede borgers, uitten genen die lieden van eeren, of van goeder reputatie zijn, in gelijken getale van d'eene en d'andere Religie. Tot welken ter eerſter inſtantie de kenniſſe komen ſoude van alle injurien met woorden of werken gedaen, 't ſy in jemands goeden of perſonen, van d'eene of d'ander Religie, in publijke of byſonder plaetſen, de welke ſouden macht hebben, na voorgaende informatie in de gevangeniſſe te ſtellen, die in eenige exceſſive miſdaed committeren, alleenlijk om 't proces te inſtrueren totter ſententie diffinitive toe, om de ſelve proceſſen gefurneert en geinſtrueert zijnde, als dan geſtelt te worden in handen van de ordinariſe Wethouderen, om daer over ſententie diffinitive by hen gegeven te worden.

Waer uit te vermoeden is, dat ſommige met woorden beriſpt zijnde om eenige ongeregeltheden, of ſoſe herder geſtraft worden na gelegentheid der ſaken, ſouden anderen een exempel zijn, om hen ſtille en in vreden te houden. En inſonderheid als 't volk eens geperſuadeert ware, dat het quaed niet ongeſtraft bleve, maer datter mannen geordineert waren, die d'ooge hadden op 't welvaren, ruſte en vrede des ganſchen Lands.

Daer na dattet ſijne Hoogheid geliefde te ordineren, dat in elker Stad ſommige van den principaelſten borgeren ter wederzijden ſouden verantwoorden voor de hare, met beloftenisſen datſe in geender manieren en ſouden verantwoorden of voorſtaen de welke deden tegen ſulx als geordineert ſal worden by ſijn Hoogheid, maer dat ſy na haer vermogen ſouden beneerſtigen dat de vrede-brekers geſtraft ſouden werden.

Inſgelijx ſo eenige Steden of Vlecke miſdede tegen 't gene datter ſal verordineert zijn, dat ſyſe in geender wijſe en ſouden willen helpen of voorſtaen, maer verlaten en abandonneren.

Boven dien dat alle Miniſters, Ouderlingen en Diaconen gelijke beloftenisſen doen ſullen, gelijk ook ter andere zijden de Prooſten, Dekens, Paſtoren, Vicariſen, en Treſoriers van de Parochien.

En op dattet jegelijken kenbaer zy, dat de voorſeide Proteſtanten anders niet en begeren, dan God te dienen met een rein herte na hare Religie; ſo ſullenſe voor God proteſteren datſe geenerlei voornemen hebben om de Prelaten en andere Kerkelijke perſonen, die profeſſie doen van de Roomſe Religie, te verſteuren, 't zy in haer perſonen, goederen, of exercitie van haer Religie, tegen de welke ſy niet voornemen en ſullen te doen, maer na haer vermogen verhinderen, dat hen geen moleſtatie of verſteurniſſe aengedaen werde.

Ja daer en boven ſo 't tot harer kenniſſe quame, dat jemand iet voorname tegen de ſelve, datſe d'Overheid der plaetſen daer van adverteren ſullen, ten einde datter behoorlijk in voorſien worde. En van al 't gene dat voorſeid is, ſullen de principaelſte onder hen, goede vaſte beloftenisſe doen, (in den Steden of plaetſen daer de gemelde exercitie der Religie weſen ſal) in ſulken getale als daer van ſal geadviſeert worden.

Eindelijk beloven de Proteſtanten van de Gereformeerde Religie (volgende d'inhoud der requeſte) te ſuppliceren aen eenige Princen en grote Heeren, dat het hen believe voor hare getrouwigheid te verantwoorden, de welke ſy ook verhopen te verkrijgen. Inſgelijx begerenſe ook 't ſelve van de gene die contrarie profeſſie doen.

En indien het uwer Hoogheid, en mijnen Heeren belieft andere verſekertheden, die bequamer zijn, voor te ſtellen, ſo beloven ſy haer die t'onderwerpen, en de ſelve ſeer gewillig t'accepteren, niet anders begerende dan vreedſamelijk te leven onder uwe Hoogheids protectie. En dat de brekers van de gemene ruſte beriſpt en geſtraft worden.

Seer ootmoedelijk verſoekende aen u Hoogheid, hen te willen geven goede en aengename antwoorde, volgende hare voorgaende ſupplicatie. En ſy ſullen haer verbonden vinden God te bidden voor de welvaert van uwe Hoogheid.

De Eerts-hertog en Raden van State deſe requeſten gevisiteert hebbende / hebben hier op eenige articulen geconcipieert dienende tot reglement en politijken beleide / niet alleenlijk van de Religie: maer ook van de juſtitie ter occaſie van de oorloge / in eenige plaetſen grotelijx getroubleert en miſacht: welke poincten en articulen den Gedeputeerden vande Staten Generael gecommuniceert zijnde / hebben eindelijk verklaert dat ſy hen niet en vonden geautoriſeert om daer op reſolutie te nemen / en dat ſy van advijſe waren dat ten dien fine de voorſchreven poincten en articulen ſouden worden geſonden aen haer Meeſters in elke Provincie / om daer op te reſolveren / of ſy die wilden accepteren of niet. Welken volgende hebben de Eerts-hertog en Raden van State / de voorſchreven requeſten en de geconcipieerde articulen van Religions-vrede geſonden aen allen en elke Provintien deſer Nederlanden / ten einde ſy de ſelve ſouden doorſien en examineren / en metten eerſten overſenden hen-luider finale reſolutie / of ſy de ſelve na de geconcipieerde forme en inhouden accepteren wilden of niet: en dat niet te min tot conſervatie van de unie en eendrachtigheid / middelretijd elk abſtinere van alle voorder nieuwigheid en deſorden / de ſelve doende ceſſeren / tot dat by middel van de ſelve reſolutie die daer op korts ſoude mogen genomen worden / tot elx contentemente voorſien worde. En ſo verre ſy

luiden

luiden gereſolveert waren / geensins onder 't diſtrict van hare Provintien / de lijve exercitie van de voorſz Religie te willen aenbaerden noch gedogen / datſe aen henluiden klaerlijk ſouden overſchrijven / dat ſylieden / niet jegenſtaende dat eenige andere Provincien van contrarien advijſe waren / niet te min verſtonden te blijven by de Unie ſo ſolemnelijk beſworen / op dat by henluider toedoen 't benefitie / ruſt en verſekerheid / als de voorſz andere Provintien daer door waren verwachtende / niet veracht ert noch belet en werde. Deſe brieven waren in date den 24 July en onderteknt

MATHIAS.

Ik ſoude hier de geconcipieerde articulen van de Religions-vrede mede ſtellen / ſo die overgeſonden ſijn geweeſt / dan alſo die niet generalijk en ſijn geaccepteert / by ſommige Provintien geheel afgeſlagen / by eenige gemodereert / en by eenige ook geheel andere geſteld en geaccordeert onder malkandereu / ſo ſullen wy ter gelegender plaetſen / de ſelve brengen ſo die gereſolveert ſijn geworden / en ook andere particuliere accoorden daer het nodig ſal weſen.

De Colonellen / Deliens en Hoofden van de ſchutterpen en andere ingeſetenen der ſtad Antwerpen / verſtaende dat den Eertshertog Mathias het concept van de Religions-vrede aen alle de Provintien overgeſonden hadde / ſo hebben ſy hen geaddreſſeert aen de Staten van Braband voorſz ten einde ſy ſonder uitſtel / ſouden willen op de ſelve pointen reſolveren / om daer mede te voorkomen alle tweedracht en oproer / en te vorderen goede eendrachtigheid / tuſſchen d'onderſaten in deſen dangereuſen tijd ſo grotelijk van node weſende. Waer op de Heeren Prelaten repreſenterende den eerſten van de drie Staten van Braband / verklaerden: dat ſy bedenkende de jegenwoordige gelegentheid van de gemene ſaken deſer Nederlanden / en de geſteltenisſe des lands / niet ter wereld ſo seer ter herten te hebben als lief de / vereeninge en goed onderling verſtand tuſſchen den gemenen inwoonderen / ſo wel van d'eene als van d'andere Religie / te helpen beſorgen / ſijnde d'eenig middel waer door den land gekrenkt en t'onder gebracht en de Landen in vrydom en voorſpoed geſteld mogen worden / waer toe de voorſchreven Prelaten (onbereemelijk geſproken) wel meinen eenen yegelijk kenlijk te weſen / wat behulp ſy altijds van 't beginſel af der verſamelinge van den Landen van herwaers-over gedaen hebben / en alſo men ten tijde / dat de Pacificatie van Gent opgericht werde / noodſakelijk bevond te weſen om oorloge tegens den gemenen vyand des Vaderlands aen te nemen / en uit te voeren; 't geſchil van de Religie ter ſijden te ſtellen / totte vergaderinge toe van de Generale Staten / de welke een yegelijk (de vyand eerſt verdreven ſijnde) gehouden ſoude weſen te bevorderen / en by middelen tijde t'ſamenderhand 't hooft te bieden totten ſelven vyand / en om hem uit den Lande te ſlaen op te ſtellen lijf en goed / houdende hem een yegelijk / aengaende 't ſtuk van de Religie / geruſt en te vreden / mits / de voorſchreven generale wettige vergaderinge / alwaer elk in ſijn redenen gehoort ſoude worden / ſo hadden de voorſchreven Prelaten al noch wel verhoopt / dat gelijkmen dier tijd egeensins geraden en vond de verbijdinge des vyands met eenige handelinge en beſlichtinge van de ſake der Religie te verachteren / als nu de macht en verbitterheid deſſelfs vyand ſo grotelijk vermeerdert ſijnde / deshalben egeen moeiten of behoummerniſſe voorts gekeert ſoude werden / aengemerkt daer in qualijk iet kan gedaen werden ter begeerte en voldoeninge van den eenen / daer d'andere hem niet mede verhoort of immers eenigſins vervreemt of ook andersins verſtoort en vind / dragende een yegelijk de jalouſie en den yver ſijns geloofs ſo hem God des gratie geeft / waer door indien de gene die hem noemen van de Religie Gereformeerde / ſo binnen deſer ſtad van Antwerpen / als elders / ſo verre gedrongen worden dat van node ſy / niet tegenſtaende 't gewelt van den vyand ons genoeg is dreigende / de ſorge aen te nemen van hen contentement te geven en t'accommoderen / verdunkt mijn Heeren Prelaten voorſchreven / dat de generaliteit / macht en autoriteit van de Heeren Staten haer niet ſo verre is uitſtrechende / dat ſy in diergelijke ſaken roerende den geheelen Geeſtelijken ſtaet / buiten materie van beden of medegeldingen in reſpect van haren goeden ſouden mogen hare opinie ſeggen / of reſolveren ſonder de ſelve alom daer op te horen / gelijk de brieven van ſijne Hoogheid / waer mede 't bewarp van de Religions-vrede aen den Provincien word voorgehouden / ſijn medebrengende en bevelen / daer over te roepen alle de gene / ſo wel geeſtelijk / als weerlijk / die in dusdanige gewichtige ſaken behoren en plegen geroepen en gehoort te ſijn: de welk want binnen ſo korten tijde van t'ſedert den 27 July leſtleden / dat de voorſchreven brieven by de Gedeputeerden van den drie Staten van Braband ontfangen worden niet en heeft konnen geſchieden / noch ook de Prelaten abſent ſijnde / by haren Gedeputeerden tegenwoordig weſende / gevoeglijk konnen worden ontboden / 't ſelve ook vermoedende van den Edelen / repreſenterende den tweden State / ſouden daerom mijn Heeren Prelaten wel begeren om in de voorſchreven deliberatie en reſolutie van de Religions-vrede gevoeglijk en ordentelijk voorts te gaen / ſo dat na ouden herkomen en vermogens den privilegien behoort te geſchieden d'opinie van Prelaten en Edelen wettelijk gemaekt ſijnde / den Gedeputeerde van de ſteden overleverende om die hare Meeſters en Leden voor te dragen / den welken deſe ſake principalijk is roerende / dat hen daer toe mocht gebeuren behoorlijken tijd / ſonder in een ſake van ſo groten gewichte verhaeſt te worden / tot dien einde verſoeken in conformiteit van de voorſchreven brieven van ſijne Hoogheid / tot conſervatie van de Unie en eendrachtigheid / dat middeler tijd elk abſtinere van alle vordere nieuwigheden en deſordren / tot dat by middel van de voorſchreven reſolutie / die daer op korts ſal mogen genomen worden / daer in t'elk geruſtigheden en redelijken contentemente voorſien word: en ingevalle 't gemoed van eenige borgeren deſer ſtad van Antwerpen ſo verre beweegde / dat ſy na de voorſchreven reſolutie niet en begeerden te verwachten / dat de ſelve by maniere van voorraed of proviſie met alle ſtilte en behoorlijke reverentie haren toegank nemen aen haren Magiſtraet of Overigheid / om met advijs en autoriteit des ſelfs op hen verſoeken voorſien en gedaen te worden na behoren / en ten gemenen welvaren: hoe wel een yegelijk kan bedenken dat dien aengaende qualijk iet mag worden geordonneert ſonder prejuditie of nadeel te doen der reſolutie op den voorſchreven Religions-vrede te nemen / niet alleen by de drie Staten van den Lande van Braband / maer by alle d'andere Provincien van herwaers-over / ſo lange de ſelve hen opinien niet overgebracht en verklaert hebben / de welk tot eenen geſetten dage eenſamentlijk en Staetsgewijſe in volkomen vergaderinge ſoude moeten geſchieden / inſonderheid by dien van Holland en Zeeland roerende de pointen de welke den genen die van de Catholijke Roomſe Religie ſijn / ſouden gelooft en verſekert worden by de gene die van de ſelve Religie ſijn afgeweken: mede ook voor ſo vele belangt eenige ſteden en quartieren / de welke alrede in prejuditie van den voorſchreven Religions-vrede verſcheiden ſaken hebben aengenomen of geuſurpeert / ſtellende voorts inde goede aendachtigheid van eenen yegelijken / hoe periculeus het is totter handhoudinge der gemene ſaken en der vereeninge van den Lande / daer d'eene Provintie d'ander voorkomen in openinge van opinien of reſolutie deſer ſaken / ſo lange men niet en is verſekert / of de gene die den Religions-vrede mogelijk niet en ſullen noch ter tijd begeren t'aenbaerden dien niet jegenſtaende / en al iſt dat andere landen ſulx raedſaem vinden en deden / evenwel in de beſworene Unie verſtaen te blijven en volherden / ſo dat by de voorſchreven brieven van ſijn Hoogheid word uitgedrukt. Aldus geadviſeert by mijn Heeren Prelaten repreſenterende

den eersten van de drie Staten 's Lands van Brabant / deser tijd jegenwoordig in de vergaderinge der selven Staten binnen Antwerpen/ den 9sten dag van Augusto 1578.

De Edelen van Brabant conformeren hen met te opinie der Prelaten in 't stuk van de Religions-vrede.

DE Heeren Edelen representerende den tweden van de drie Staten van Brabant / hebben hen in desen geconformeert in effecte metten voorsz advijse van den Prelaten / hun voorts gedragende in aenschouwinge van de gene/ die binnen der stad Antwerpen niet en sullen begeren te verbeiden / alsulke goede resolutie als men wettelijk en ordentelijk sal mogen noemen/ en staetsgewijse in volle vergaderinge van de Gedeputeerde van alle Provintien openen so dat behoort/tot discretie van hare Overigheid om in 't particulier by maniere van provisie by den selven gedaen en geordineert te worden/ so sy tot den meesten welvaren en ruste der stad en minsten achterdeel der toekomender resolutie op de Religions-vrede sullen bevinden te behoren.

Niet jegenstaende de opinie der Prelaten en Edelen van Brabant / so en rusten die van de Gereformeerde Religie niet te solliciteren/ so aen hare Magistraten/als aen den Ertshertog en Prince van Orangien/ om te hebben vryheid van exercitie van Religie/ sulx dat om te voorkomen alle swarigheden / diemen vreesde dat by weigeringe daer uit souden mogen ontstaen / eenige poincten en articulen zijn geresolveert / om onderhouden te worden binnen Antwerpen by forme van provisie/tot dat andere finale ordonnantien by den Staten Generael souden werden gemaekt. Dese provisionele ordonnantie was luidende als volgt:

Provisionele ordonnantie op 't stuk van de Religions-vrede binnen Antwerpen.

HOe wel dat by brieven van den 24 der voorleden maend July, by sijn Altese gesonden, aen de Generale Provintien van herwaers-over, met sekere geconcipieerde ordonnantie en Religions-vrede, om by de selve Provincien respectivelijk elk in 't sijne, daer op te delibereren en geresolveert, geordonneert hadde geweest, dat binnen middele tijden, een jegelijk hem vermijde van eenige desordre of nieuwigheid voor te stellen, nochtans also dien niet tegenstaende, by diverse steden en plaetsen, onlanx van nieus ter contrarie voorgestelt, en geattenteert is geweest, tot groot interest van de gemene welvaert. En dat de Wethouderen der stad van Antwerpen, vresende aldaer gelijke inconvenienten, hadden sijn Hoogheid ten diverse stonden ernstelijk versocht daer in te willen versien. So ist dat om 't selve te doen en alle apparenten dangieren, in de selve stad te schouwen, en deliberatie daer op gehouden, met de Gedeputeerden van den Staten van Braband, de welke hen dese aengaende gedragen hebben in discretie van sijn Hoogheid, en Rade van State na dien ook daer op gehandelt en communicatie gehouden hadde geweest met sommige Predicanten, Ministers en Consistorianten van de voorsz Religie, sijn Hoogheid heeft om beter gedaen dan gelaten, derhalven geaccordeert en geordonneert 't gene des hier na volgt, daer na elk een gehouden word hem te reguleren en 't selfde na te volgen, en dat al by maniere van provisie, en tot dat by middel van de voorsz Religions-vrede, of andere finale ordonnantien, en resolutie van de Generale Staten, anders geordonneert sal wesen, sonder eenig prejuditie van de pacificatie van Gent.

Al voren dat die van de voorsz gepretendeerde Gereformeerde Religie, sullen genieten liberteit van haerluider voorsz Religie, en mogen exerceren binnen der voorsz stede van Antwerpen in predicatie en andersins, in der voegen en manieren hier na volgende, en anders niet.

In den eersten sullen haer luiden toegelaten zijn tot exercitie van de voorsz Religie, als Predicatien, Sangen, Nachtmalen, Houwelijken, Doopsels en andere saken de selve Religie aengaende, 't huis van Aken, 't huis geheten Leg-uit, 't Suikerhuis, op de oude Eirmerie, en de Capelle op de plaetse van den Castele, dies sullen zy van alles moeten hebben den moet en consent van de Proprietarissen en Bevel-hebbers.

En voor de begravinge van de dode lichamen, sullen provisionelijk en totter tijd toe daer anders in geordonneert sal wesen, mogen gebruiken de kerkhoven van de Parochie-kerken, sonder nochtans aldaer eenige vermaninge of loffangen, noch eenig ander schandael te mogen doen.

Behoudens dat sulke begravingen sullen geschieden buiten den tijde, datmen in de voorsz kerken den principalen dienst doen sal.

Met welke toelatinge die van de voorsz Religie haer luiden sullen te vreden houden, sonder tot exercitie van dien of tot conventiculen in 't heimelijk of openbaer, eenige andere plaetsen gewijt of ongewijt te mogen innemen of gebruiken.

En tot elx verzekertheid, so wel van de eene als van de andere Religie, is verboden de een den anderen eenigsins te beletten, of tegenstoten, doen noch laten, of beschadigen de dienssten, ceremonien of andere oeffeninge, niet meer van de oude Catholijke Roomse Religie, dan de andere, of ook eenige Geestelijke of gewyde plaetsen krenken, plunderen, of beschadigen, noch Beelden te breken, bederven of defigureren.

Noch insgelijx om de deversiteit van de Religie yemand in lijve of in goeden te hinderen, of injurieren, (Fol. storenisse of letsel aen te doen, met woorden of met werken, noch te verkopen of voort te stellen eenige schampere of injurieuse Schilderien, Liedekens, Baladen, Refereinen of andere injurieuse Libellen en Geschriften diffamatoir, noch ook dragen eenige meubelen of tekenen daer door zy andere souden mogen injurieren of verwecken tot twedracht en questien.

Dat hem een jegelijk sal verdragen van te komen ter plaetse, daer men andere Religie dan de sijne exerceert, ten zy hy hem daer stille houde, en wachte van schandael, en hem regulere na de statuten en ordonnantien van de Kerken of Templen daer hy hem vinden sal.

Dat die van de voorsz Religie haer luider Predicanten, Ministers of Consistorianten, sullen moeten presenteren aen de Schout en Wethouderen deser stad, om by de selve gepresenteert en ontfangen te worden, mits doende eed van getrouwigheid en andere eenigheid in alle politique saken, sonder daer in eenigsins te usurperen, of hem daer mede of met eenige acte van Jurisdictie, noch metter autoriteit van de Magistraet te mogen moeyen, directelijk, noch indirectelijk in wat manieren dattet zy.

Verbiedende de selve Predicanten, Ministren en Consistorianten, eensamentlijk die van de Catholijke Religie, in 't openbaer te spreken. En in het Preken of andersins te gebruiken eenige woorden of propoosten, tenderende tot oproer en seditien.

Maer sal elken hem dragen in alle stilheid en modestie, niet seggende of profererende, dan 't gene dat dient tot stichtinge en leringe van de Auditeurs, en tot onderhoud van de goede unie, eendrachtigheid en vrede.

Dat die van de voorsz Religie sullen gehouden zijn te ouderhouden de Heilige of Feestdagen alhier gecostumeert, en aengaende 't verkopen en 't eten van 't Vlees op de verboden dagen, hen dragen politikelijk, na de ordonnantie en usantie van dese Stad.

Dat elk in 't sijne ook sal gehouden zijn de Overheid en Magistraet van dese stad alle behoorlijke reverentie en obedientie te dragen, de selve allesins assisterende, so wel in 't dragen als straffen van alderhande oproerigen, seditieusen en andere quaetdoenders, en by sonder van de overtreders, so van dese als anders.

Dies sullen sijn Hoogheid, de Prince van Orangien als Borggrave van Antwerpen, en Gouverneur van Braband, mitsgaders de voornoemden Schout, Wethouderen en anderen van de Magistraet, nemen en ontfangen

fangen op haerluiden ſauvegarde, protectie en beſchermeniſſe, en bewaerniſſe, ſo wel den genen van de eene als van de andere Religie, en ſonderling den geeſtelijken ſtaet, haer luider kerken, kloosteren en goeden, hoedanig die zijn, en beloven op behoorlijke eed, die alleſins voor te ſtaen, en beſchermen tegens alle de gene van wat Religie of conditie die zijn, die daer tegens iet ſouden willen attenteren of verkorten, hen luiden te injurieren of leed te doen aen lijve of aen goede, op wat maniere dattet zy.

Belovende ook op gelijken eed, de tranſgreſſeurs en overtreders van de ordonnantie, en van elk poinct van dien te doen punieren en ſtraffen als ſeditieuſe en perturbateurs van de gemene ruſte, welvaert en anderſins, exemplaerlijk na de gelegentheid van de delicten ſonder ſimulatie of verdrag.

Aen allen den welken, ook de hand houden ſullen de ſes geſworene Gilden, de Colonellen, Capiteinen, Wachtmeeſters en Bevel-hebbers deſer ſtad, mitſgaders de voorſchreven Predicanten, Miniſters, en Conſiſtorianten van de voorſchreven Religie, de welke reſpectivelijk elk in 't ſijne, ſo wel in haren eigen naem, als voor de Gemeente, gehouden ſullen zijn te dien fine en tot ſtricte en punctuele obſervantie van deſe, en van elk poinct beſonder, eed te doen, in handen van den voorſchreven Wethouderen.

Daer-en-boven ſullen de Gemeente van elke plaetſe daer men de voorſchreven predicatien van de Religie houden ſal, denomineren twe of drie perſonen, die inſgelijks uit haerluider naem beloven en ſweren ſullen, haerluiden na deſe te reguleren en de ſelve perſoon ook macht en autoriteit gevende, om van hunnent wegen alle overkomende ſwarigheden met die van de Wet te mogen handelen, tracteren en reſolveren.

Aldus geaccordeert en geordonneert by proviſie als voren, den 29 dag in Auguſto 1578 en belaſt Schouttet, Borgemœſteren, Schepenen en Raed deſe te publiceren, en doen onderhouden, daer en alſo 't behoort, ondertekent *Mathias*, en lager,

Guillaume de Naſſau.

't Schrijven der brieven van den Eertshertog aen de particuliere Staten der Provincien / met het ſenden van den concepte van de Religions-vrede / daer men al te voren voor het preſenteren der requeſten af hadde gerucht gehoort / heeft een groot miſnoegen en jalouſie veroorſaekt / en hebben daer door de Walſche Provincien / die den handel metten Engelſen en Caſimirus ſuſpect was / menende datmen daer door ſocht de Religie te veranderen / byſonder die van Artoys en Henegouwen ſeer aengedrongen / datmen de aenbiedinge van den Hertog van Alencon / behoorde te accepteren en daer mede te handelen / verhoopten daer door den voortgank van de Gereformeerde Religie te beletten / ten minſten in balance te houden. Zulx dat by den Staten Generael bewilligt is metten ſelven Hertog in handelinge te treden / dit verſtaen zijnde / by de Coninginne van Engeland / is haer 't ſelve ſeer ſuſpect geweeſt / haer ſelven vaſtelijk inbeeldende / dat de Coninck van Vranckrijk ſocht door ſijnen broeder de Nederlanden te incorporeren / waerom zy aen den Coninck van Vranckrijk ſchreef / ſo ſulx ſijne meninge ware / datſe 't ſelve met alle hare macht ſoude helpen beletten en wederſtaen / proteſterende dat ſy met het ſecours de welk ſy de Nederlanden dede door Hertog Hans Caſimier / niet anders socht dan de Nederlanden te behouden in de onderdanigheid van haren Coninck en Heere / en in hare vryheden en privilegien / daer in de ſelve door Don Jan werden verkort en onderdruckt / niet anders ſoekende dan de ſelve te brengen tot eenen goeden vrede metten ſelven haren Coninck en naturelen Prince. De Coninck van Vranckrijk antwoorde de Coninginne / dat hem het doen van den Hertog van Alencon ſijnen broeder niet aen en ginck / en dat hy hem daer mede niet en bemoeide / maer dat hy hem ook wel wilde laten employeren / om de ſelve Nederlanden met haren Coninck te vereenigen. Hier uit is gevolgt dat eenigen tijd hier na / door de Geſanten van den Keiſer / de Coninck van Vranckrijk en Coninginne van Engeland / met Don Jan gehandelt is van vrede te maken tuſſchen hem en de Staten van de Nederlanden / gelijk wy hier na ſullen verhalen / middelertijd ginck den handel tuſſchen de Staten en Hertog van Alencon vaſt voort en werde ſeer hert gedreven / waerom de Coningimne / die deſen handel te ſeer nadelig achte voor haer Rijken / in Nederland geſonden heeft den Heere Cobham en den Heere Ridder Francoys Walſingam Raed in haren privéen Rade / en een van hare eerſte Secretariſſen van State / met brieven van credentie van den 31 May aen den Aerts-hertog en den 12 Juny aen de Staten Generael / en heeft door de ſelve als ook te voren door (om de handelinge metten Hertog van Alencon te hinderen) haren ordinaris Ambaſſadeur Davidſon geſocht te beletten alle handelinge metten voorſchreven Hertog van Alencon of eenige ſijne dienaers of Gedeputeerde / of datſe anders van meninge was te ſenden aen den Hertog Hans Caſimirus dat hy niet voort en marchere / tot dat hy ander advijs van haer ſoude hebben gekregen: Ook dat de 20000 ponden ſteerlinx / de welke waren onder haren Ambaſſadeur binnen Antwerpen / henluiden niet en werde getelt / en om te beter verſekert te zijn van 't gene tuſſchen henluiden en de Francoyſen gepaſſeert was / begeerde coppe van de capitulatien te hebben / geteekent van henluider Secretaris / ja quam ſo verre datſe uitdruckelijk ſeide / dat ſo de Staten namen de partye van de Francoyſen / ſy ſoude nemen een ander jegens henluiden.

De Coninginne van Engeland ſend Ambaſſadeurs aen den Staten generael.

Deſe en meer andere toevallen verachterde de ſake van de Staten ſeer veel / want behalven de beſwaertheid en laſt van ſo veel krijgs-volks alſſe op den hals hadden / ſo brochten de Provincien hare penningen / daerſe op geſtelt waren / ſeer qualijken op / de eene door dien ſy 't geld ſeer qualijken wisten by den anderen te bekomen / de andere om dattet hen tegen de borſt was en uit moetwilligheden: des al niet jegenſtaende werd den handel mette Francoyſen ſeer hert gedreven. De Engelſe Ambaſſadeurs daer jegens deden hen beſt om die om te ſtoten / ten minſten om de ſake te doen verachteren en retarderen / maer de Staten vindende hen hier door in pijne en perplexiteit / hebben den 5 Auguſti aen de voorſchreven Ambaſſadeurs verklaert / by een klein geſchrifte ondertekent t'haerder ordonnantien J. Blyleven: dat zy wel ſouden willen deſe ſake wat differeren en uitſtellen / tot dat ſy verſtaen mochten den goeden raed en begeren van de Majeſteit van de Coninginne; maer dat den noot hen dwong promtelijk te ontfangen den voorſchreven Hertog van Alencon als vriend / of te vallen in dangier van dat hy ander partye kieſen ſoude / tot achterdeel deſer Landen / en alſo deſe ſake was wonderlijk avontuerlijk / de voorſchreven Staten baden de Heeren Ambaſſadeurs aen hen te willen nemen / henluider daer op eenen goeden raed en advijs te geven.

Redenen van de Staten generael waerom ſy den handel metten Hertog van Alencon niet konnen uitſtellen.

De Ambaſſadeurs van de Coninginne van Engeland hebben hier op geſeid: dat ſy tot onderhoudinge en preſervatie van den tractaten tuſſchen de krone van Engeland en 't Huis van Vorgoingen / niet en konden anders reſolveren als een ſake die raekte hare Majeſteit in eere en gerechtigheid. En alſo de Heeren Staten begeerden te hebben 't advijs en raed der Heeren Ambaſſadeurs / ten regarde den tegenwoordigen noot hen dwingt om terſtond te ontfangen de voorſchreven Hertog van Alencon als vriend / of te vallen in dangier van dat hy ander partye ſoude kieſen (als de Heeren Staten pretenderen tot 's Lands nadeel) de voorſchreven Heeren Ambaſſadeurs en konnen noch en weten wat advijs of raed henluiden geven ſullen in een ſake van ſo groten gewichte / dan ſtellen henluider tot hun eigen advijs en raed / haerlieder gevende dies niet te

Wat de Engelſe Ambaſſadeurs daer op antwoorden.

„ min te verſtaen / dat haer Majeſteit in 't goede ſoude
„ nemen / ſo ſy wilden beiden acht of tien dagen / om
„ middeler dien tijd te verſtaen d'opinie van hare Maj.
„ op de poincten van de inſtructie / 't gene anderſins
„ haer Maj. ſal mogen vreemt vinden / dat een ſake van
„ ſulken gewichte en importantie ſo word verhaeſt in
„ 't ſluiten / met ſulker expeditie van niet te vertoeven /
„ ſo weinig tijds / aengeſien ſelfs dat tractaet wel had-
„ de mogen noch hoger einde nemen / ſo de Gedepu-
„ teerde van den Hertog ſich hadden gevonden binnen
„ Antwerpen / gelijk geaccordeert en expreſſelijk onder
„ henluiden belooft was.

(Fol. 43.) Eintelijk alſo de Gedeputeerde van den Hertog van Alenſon / namentlijk de Heere Lois d'Amboiſe Marquis van Renel Banderheer van Buſſy en van Sarenſonteines / Capitein van 50 Lancen des Coninx / Gouverneur en Stadhouder Generael van den Lande en Hertogdom van Anjou / en Colonel Generael van de Francoiſe voetknechten van den voornoemden Hertog / repreſenterende de perſoon van den voorſz Heere en Hertog / vergeſelſchapt metten Heere Loys de Hacqueville / Heere van Neufville en de Heere Glaude de Monduret Raden en Camerlingen ordinaris van de ſaken en Raed banden voornoemden Hertog / volgende commiſſie van ſijnder Hoogheid henluiden verleent van den 22 July / ſeer aenhielden om het accoort te ſluiten of af te ſlaen / ſo is het ſelfde den 13 Auguſti beſloten en afgehandelt en den 20 by den Hertog weſende tot Henegouwen geapprobeert en geratificeert. Het voorſchreven accoort en verbond was beſtaende in deſe 23 articulen.

Accoord en verbond gemaeckt tuſſchen den Hertog van Alenſon en de Staten Generael.

1. TEn eerſten, Mijn Heere de Hertog van Anjou, ſal mijn voorſz Heeren de Staten helpen met ſijne machten en middelen, om hun verloſſinge van de onverdragelijke tyrannie van de Spangiaerden, en van de onredelijke invaſie en overvallinge van Don Johan met ſijn aenhangeren.

2. Te weten, mits onderhoudende tot behoeve en aſſiſtentie van deſe oorloge 10000 voetknechten, en 2000 paerden, betaelt en geſoldyeert weſende tot ſijnen koſte, den tijd van drie maenden achter een volgende: Wel verſtaende dat overmits de grote koſten en laſten die hy alrede gehad heeft, uit ſaken van deſe voorſz oorloge, door verſcheiden oplichtingen, en in regard van de voorgaende laſten en koſten, de eerſte maend ſal hem alrede geleden worden voor deſe gehele lopende maend van Auguſto, in alder voegen of hy de voorſz Staten geaſſiſteert en bygeſtaen hadde met 't getal van 't krijgsvolk voorſz: en men ſal beginnen te rekenen de twe andere maenden daer na volgende, om 't voldoen totten voorſz tijd van drie maenden, van den eerſten dag der maend van Septembri naeſt komende: behoudelijk nochtans, en ingevalle dat alle de macht van den voorſz Heere en Hertog, totten voorſz getale als dan op den voorſz eerſten Septembri binnen den Lande gekomen en gearriveert zijn, en gereed om dienſt te doen: anderſins ſullen de voorſz twe maenden beginnen van den dag van hun aenkomſte en arrivement, om daer na volgende te rekenen tot de expiratie van de voorſz twe maenden, van de welke om de redenen voorſeid de voorſz Staten hen te vreden houden ſullen, aengaende 't volle furniſſement van de drie maenden boven gementioneert.

3. En ingevalle dat den voorſz tijd gepaſſeert weſende, de voorſz oorloge noch niet voleind en zy, de voorſz Heere en Hertog ſal ſijne aſſiſtentie en byſtand continueren in getale van 3000 voetknechten, en 500 paerden, ook op ſijne beſoldinge: om die te employeren ſo tot garniſoenen van de plaetſen diemen hem geven ſal, als elders, tot welvaert van de voorſeide Staten.

4. En daer op hebben de voorſchreven Staten geaccordeert, en accorderen den voorſchreven Heere en Hertog den tijtel van **Beſchermer van de liberteit van de Nederlanden / tegen de tyrannye van de Spangiaerden en aenhangeren** / en voor ſulk ſullen hem doen verklaren en verkondigen over allen den Landen, op dat daer door blijke van de wettige oorſake die hy heeft om de ſelve te ſecoureren en by te ſtaen.

5. En om de verſekeringe van de eene en de andere partye tegens de gemeine vyanden, die namaels hen ſouden mogen formaliſeren, of tegens hem of tegens de voorſz Staten, om 't regard van deſen aenvank en reſolutie, en ook om t'onderhouden en vermeerderen de goede correſpondentie en vriendſchap die 't belieft heeft met henlieden te houden de Sme Coninginne van Engeland, ſo iſt nootſakelijk bevonden geweeſt, dat de voorſz Heere en Hertog met de Staten jegens haer middelen ſullen, dat hare Majeſteit believe met hen in een goed, vaſt en onbrekelijk verbond te komen, om de gemene welvaert van den voorſchreven Heere en Hertog, en Staten voorſchreven, daer by ook voegende den Conink van Navarre, en ſijne geconfedereerde, en mijn Heere den Hertog Caſimirus, Palſgrave, mitſgaders alle andere Princen, Potentaten, Republijken en Steden die 't ſelve begeren ſullen, en ſomen by gemeinen advijſe bevinden ſal te behoren, op de conditien en articulen als men voor de meeſte verſekertheid van de bondgenoten en geconfedereerde namaels t'ſamentlijken ſal konnen concluderen en accorderen. Maer dat mijn Heere van Boſſy en andere Gedeputeerde van den voornoemden Heere en Hertog verklaren egene macht te hebben van des te doen, ſal den ſelven Heere van Boſſy ververſocht worden dat hy alle devoir doen wil aen den voorſchreven Heere en Hertog, ten einde dat het concept van verbond en alliantie geeffectueert mag weſen: wel verſtaende dat de ſelve geenſins dienen en ſal om te beſpringen eenige andere die geen vyanden weſen en ſullen van de voorſchreven alliantie. En mijn voorſchreven Heere en Hertog en ſal geen oorloge aennemen tegen de Coninginne van Engeland, noch en ſal niet lijden of toelaten voor ſo veel alſt hem mogelijk ſal weſen, dat haer eenige aengedaen worden.

6. En van gelijken ſullen de voorſz Staten hen verbinden aen den voorſz Heere en Hertog, met hem te onderhouden een eeuwig verbond en aſſociatie: en deſe oorlog voleind zijnde, hem by te ſtaen en aſſiſteren tegens allen en eenen jegelijken die hem ſullen willen beſpringen, met getal van 10000 voetknechten en 2000 peerden, beſoldigt en betaelt tot haren koſte den tijd van drie maenden. En de ſelve geexpireert zijnde, en dat de oorlog niet voleind en ware, ſullen gehouden zijn hem 't ſecours te continueren in getale van 3000 voetknechten en 500 peerden: uitgenomen alleenlijk 't Rijk, de Coninkrijken van Engeland en Schotland, en andere bondgenoten en geconfedereerde der voorſz Staten, als de Coningen van Denemerken en Sweden, de Hanſe Steden, de Princen, Ceurvorſten, en den Hertoge van Cleve. En indien de voornoemde Heere en Hertog van Anjou eenige oorlog aenveerden wilt, de voorſz Staten ſullen hem aſſiſteren met de voorſz macht, ingevalle de ſelve oorlog gedaen word by hun advyſe, na de privilegien van den Lande.

7. Wel verſtaende dat de voorſchreven Heere en Hertog geen oorlog aenveerden en ſal, om 't ſtuk en uit ſake van de Religie, of anderſins: in welken gevalle de voorſz Staten niet ſullen gehouden zijn hem eenige hulpe of byſtand te doen. En binnen middelen tijd gedurende 't ſecours van de voorſz Heere en Hertog, hier voren gementioneert, weſende ſijne Armeye by een gevoegt, met gemeinen advijſe, met de Armeye van de voorſchreven Staten, en den voorſchreven Heere en Hertog aldaer weſende in perſoon, ſal den eerſten genoemt weſen, en ſal aldaer bevelen als Beſchermer van de liberteit van den Nederlanden, t'ſamentlijken met de voorſchreven Staten repreſenterende by haren Generael, en den voorſchreven Heere en Hertog aldaer in perſoon niet weſende,

ſende, ſal den Generael van de voorſz Staten alleen bevelen.

8. En ſo verre aengaet 't ſtuk van de Politie en het gouvernement van den Lande, ſal de voorſchreven Heere en Hertog te vreden weſen hem daer mede niet te onderwinden: maer ſal deshalven de gehele handelinge en bewind blijven aen de voorſchreven Heeren den Staten, en den genen die van haren 't wegen daer toe zijn, of ſullen gecommitteert of geordineert weſen, als mijnen Heere den Eertshertog, en dien van den Rade van State: welverſtaende nochtans dat de deſpeſchen die na den voorſz Heere en Hertog geſonden ſullen worden, gedaen ſullen worden van wegen den voorſz Heeren van de Staten, en van die van den Rade van State, en dat by maniere van advijſe en requiſitie: en eindlijk 't jegenwoordig gouvernement ſal gehelijk blijven in den ſtaet en diſpoſitie als 't ſelve jegenwoordiglijk is.

9. En alſo alle particuliere tractaten niet en kunnen anders voortbrengen, dan materie van wantrouwigheid, en verminderinge van eenvoudige oprechtigheid en rondigheid, de voorſchreven Heere en Hertog belooft, dat hy geen Tractaten, Capitulatien, Accoorden, noch eenige particuliere intelligentie maken of houden en ſal met eenige Steden, Provincien, of particuliere perſonen van herwaers-over, ſonder de wete, conſent en aggreatie van de voorſchreven Generale Staten, als van gelijken de voorſchreven Heeren, de Staten beloven ſullen egeen Tractaet, Capitulatie, Accoord, noch eenige particuliere intelligentie met eenige Stede, Provincie, of particuliere perſonen van herwaers-over te maken en houden, die ſullen mogen zijn ten achterdele van den voorſchreven Heere en Hertog, of van dit tegenwoordig tractaet.

10. En daer-en-boven beloven en verbinden hen, dat in gevalle zy hier namaels eenen anderen Prince wilden aenveerden, ſullen hem prefereren voor alle andere, op de conditien die hem als dan voorgehouden ſullen worden.

11. En totten effecte als boven, ſullen de Generale Staten vergaderen binnen drie maenden na dat de oorlog voleind ſal weſen: en eer, indient doenlijk zy, om daer van te reſolveren.

12. En tot verſekeringe van den voorſz Heere en Hertog, zijn de voorſz Staten te vreden hem in handen te ſtellen de Steden voormaels belooft tot ſijner verſekertheid, vertrek en gerief van de gequetſte en ſieke: te weten, Queſnoy, Landrecyes, en Bavais. Welverſtaende, dat indien de voorſz Heere en Hertog kan van den vyand nemen eene van de ſteden van Marienborg, Philippeville, of Binch, ſal de ſelve hem gegeven worden in mangelinge voor Bavais, t'ſijnder keure en optie.

13. Om te doen leveren de voorſz Steden aen den voorſz Heere en Hertog, ſullen ſo wel aen de ſelve Steden als aen den Heere Grave van Lalaing Gouverneur van Henegouwe, en aen de particuliere Gouverneurs van de ſelve Steden, brieven gedepeſcheert worden by de voorſz Staten, en by den Rade van State, ten einde voorſz, hen vertonende dat het is om de welvaert en generale verſekeringe van den Lande, en de hare in 't particulier: en ingevalle van weigeringe, ſullen de voorſchreven Staten en Raed van State, ſcherper gebod en commandement decerneren, met (f. 44.) proteſtatie tegens hen, van alle 't quaed dat daer van ſal mogen komen: en ſullen alle andere mogelijk devoir doen, ſo wel aen den voorſchreven Heere Grave van Lalaing, als andere, op dat de verſekertheid van de voorſchreven Steden volbracht worde.

14. Daer-en-boven, alle Steden, plaetſen en ſterkten gelegen over de ander zijde van der Maſe, en die jegenwoordelijk niet en zijn noch geweeſt en hebben geunieert, noch vereenigt in de aſſociatie van de Staten, t'ſichtent de pacificatie van Gent, als Bourgoignen en Luxenborg, die met wapenen of force van den voorſchreven Heere en Hertog genomen ſullen worden, 'tzy alleen, of geaccompagneert en verſelſchapt met de machten of wapenen van de voorſchreven Staten, ſullen blijven onder de macht, gebod en onderdanigheid van de voorſchreven Heere en Hertog ſijn leeftdagen lank, en naer ſijn dood ſullen de voorſchreven geconqueſteerde Steden, en de gene die hy tot ſijne verſekertheid ontfangen ſal, ſuccederen en be-erven aen ſijne kinderen mans-hoire, gewonnen en geprocreert in wettelijken Bedde of houwelijken ſtate: maer en ſullen niet ſuccederen noch be-erven aen eenige andere hoirs of Erfgenamen, of actie hebbende: waer van gegeven ſullen worden alle verſekertheden van noodlijke Brieven en Obligatien, in goede en bequame vormen.

15. Maer aengaende de Steden, plaetſen en ſterkten, die vereenigt en geunieert geweeſt hebben met de voorſchreven Staten, t'ſedert de voorſchreven pacificatie van Gent, ſullen blijven aen de voorſchreven Staten, in dien de ſelve in eeniger manieren konnen weder gekregen weſen.

16. En aengaende de Steden en plaetſen, ook niet vereenigt of geaſſocieert weſende in der manieren voorſchreven, die hun met hunnen eigenen wille overgeven ſullen, en ſonder met wapenen of leger bedwongen te zijn, als met intelligentie of compoſitie, zijn de voorſchreven Staten te vreden, dat de voorſchreven Heere en Hertog deelachtig zy van de helft van de conqueſte der ſelver.

17. Aenveerdende niet te min de preſentatie, dat indien de voorſchreven Heeren de Staten betalen en rembourſeren de koſten en onderhoud van 't oorlogs-volk by den voorſchreven Heere en Hertog gedaen voor de gemeine beſcherminge van 't Vaderland de voorſchreven ſteden in verſekeringe belooft zijnde, hem ſullen wederom gegeven worden.

18. Aenveerdende ook de voorſchreven Heeren de Staten de preſentatien die de voorſchreven Heere en Hertog hen gedaen heeft van hem te verklaren, alſo hy hem alrede metter daed verklaert heeft, vyand van Don Johan en ſijne aenhangeren, alſo ſy ook aenveerden de vermeerderinge en ampliatie van 't ſelve article, te weſen vyand van alle de gene die de Staten van deſe Landen voor vyanden houden en reputeren ſullen, en principalijken van de Spangiaerden en haren aenhangeren, en huns deel of part hebbende: waer van men ſal doen drucken een openbare en ſolemnele acte, in der voegen en manieren als de voorſchreven Staten adviſeren ſullen.

19. Voorts dat den voorſchreven Heere en Hertog herwaers-over geen vremde krijgſlieden brengen en ſal, andere dan geboren en naturele Francoyſen, en de ſelve in getale als voorſeid is: ſonder de ordinariſe guarde of wachte van de Switſers, van ſijnen huiſe weſende, en indien hy anderſins by de voorſchreven Staten verſocht ware.

20. Dat de voorſchreven Heere en Hertog by alle wegen hem mogelijk weſende beletten ſal, dat egene Francoyſe hopen of andere, ter hulpe en aſſiſtentie van den Spangiaerden komen en ſullen, ſo hy ook beletten ſal alle andere enfort en aſſiſtentie, dat den vyanden gedaen ſoude mogen zijn, ſo hem mogelijk ſal weſen.

21. Item dat de hopen die by den voorſchreven Heere en Hertog geſonden ſullen weſen, tot ſecours en aſſiſtentie van de voorſchreven Staten; ſullen gehouden en geemployeert worden by gemeinen advijſe, tot meeſte welvaert en verſekertheid van den Lande: bedankende met grote affectie den voorſz Heere en Hertog van de acten en faicten van hoſtiliteit, die hy alrede tegen de vyanden getoont heeft. Welverſtaende dat noch den voorſz Heere en Hertog noch de voorſz Heeren de Staten niet en ſul-

ſullen reſpectivelijk mogen tracteren of maken eenigen peis of vriendſchap met den Conink van Spangien, en andere boven gementioneert, ſonder de wete, conſentement en aggreatie d'een van den anderen. Behoudelijk dat gedurende den tijd van deſe gehele lopende maend van Auguſto, indien de voorſz Heeren de Staten met Don Johan kunnen ſluiten conditien van eenen goeden verſekerden peis, en mette effectuatie en voldoeninge der ſelver tot haren genoegſaemheid, die niet en ſullen weſen ten achterdele en prejudicie van den voorſeiden Heere en Hertog, noch van ſijne dienaren, geallieerde en geconfedereerde, ſy macht en liberteit hebben ſullen daer toe te verſtaen, en de ſelve te ſluiten en arreſteren: behalven dat gedurende deſe voorſeide maend van Auguſto, den voorſz Don Johan overlevere in handen van de voorſz Heeren Staten, de ſteden van Limborg, Ruermonde en Deventer, mitſgaders alle de ſteden over deſe ſijde van de Maſe gelegen: behoudelijk dat in 't ſelve tractaet begrepen ſy den voornoemden Heere en Hertog en alle de gene die hem in deſe jegenwoordige expeditie en handelinge gedient en by geſtaen ſullen hebben, alſo ook alle andere Princen en Potentaten daer in begrepen ſullen weſen, die den voorſz Heeren den Staten hulpe, aſſiſtentie en byſtand in deſe tegenwoordige oorloge gegeven ſullen hebben, gelijk de S. Coninginne van Engeland, den Hertog Johan Caſimirus Palſgrave, en andere.

22. En op conditie dat indien men namaels oorlog voerde tegen den voorſz Heere en Hertog, ten reſpecte en uit ſake van 't ſecours dat hy den voorſz Staten heeft willen doen, of gedaen heeft, ſy gehouden ſullen weſen hem te aſſiſteren en helpen met hare machten en middelen, achtervolgende 't articul hier boven verklaert op deſe materie: en voorts dat den peis gemaekt worde op den voorſz voet, ſullen 't weldaed van den ſelven peis (na God) van des Heeren en Hertogen wegen bekennen: en hem doen rembourſeren alle de onkoſten en laſten die hy om 't voorſz ſecours gedaen en geleden ſal hebben. En boven dien ſullen hem noch een erkenteniſſe doen, ſulx als ſijner Hoogheid vereiſcht. En middelen tijde datmen den voorſz peis tracteren ſal, en gedurende den tijd voorſz ſullen alle de andere puncten en articulen hier boven verhaelt, in hare volle macht en vigeur blijven, en mitter daet geexecuteert worden: en ſalmen niet min laten te doen alle acten van hoſtiliteit.

23. Daer-en-boven accepteren en aenveerden de voorſz Staten de preſentatie en aenbiedinge die de voorſz Heere en Hertog hen doet, aengaende de conſervatie van de ſteden die hem in handen geſteld ſullen worden, in ſulker voegen, dat de inwoonders oorſake hebben ſullen hen daer van te vreden te houden, en met ſo goede diſcipline, dat de naburen daer van exempel ſullen mogen nemen: onderhoudende hare oude privilegien, rechten en vryheden: en die overleverende in alſulken ſtate van ſterkten en munitien, als hy de ſelve ontfangen ſal hebben. Behalven dat, indien ſy beſprongen en met kracht overvallen waren van den vyanden, daer van de voorſz Heere en Hertog hen verſekeringe geven ſal. Gedaen en geſloten in de vergaderinge van de Generale Staten, den 13 dag Auguſti, 1578. onder ſtond, By ordonnantie en expres bevel van de voorſz Staten: Ondertekent

I. Houflin.

By het 21 articul van het voorſz accoort en verbond hebben de voorſz Staten gereſerveert de gehele maend van Auguſto / om met Don Jan te mogen ſluiten eenen goeden en verſekerden peis / en dit niet alleen om dat de Keiſerlijke Majeſteit en Princen van den Roomſen Rijke / na dat den Heere van S. Aldegonde op den Rijxdag de Oratie van wegen den Eertshertog gedaen hadde / gereſolveert waren hen uitterſte deboir te doen / aen den Conink van Spangien / om vrede te maken tuſſchen de ſelve en de voorſz Staten / en heeft den Keiſer tot dien einde ſekeren Ambaſſadeur aen den Conink van Spangien afgeveerdigt / en wel ernſtelijk aengehouden en gebeden dat ſijne Maj. hem wilde eenmael recht erbarmen over ſijne onderſaten / en hen den vrede tot ruſte en welvaert van de gehele Chriſtenheid vergunnen: deſgelijks hadden de Conink van Vrankrijk en de Coninginne van Engeland al ten ſelven einde aen den Conink van Spangien geſonden. De Keiſer hadde ook den Grave van Swertſenburg laſt gegeven / om den vrede tuſſchen Don Jan en den Staten te maken en in alle manieren te bevorderen / en middelretijd dat het beſcheid van den Conink verwacht worde / ten minſten een ſtilſtand van wapenen te bevorderen / om alle vyandſchap en bloedſtortinge te doen ceſſeren en vermijden.

De Conink van Vrankrijk willende tonen dat hem de ſake ernſt was / heeft in Nederland geſonden aen de Staten Generael / mijn Heere de Bellievre ſijnen Ambaſſadeur / die den 4 Auguſti ſijn propoſitie dede / daer van het voornaemſte inhoud in effecte was als volgt:

MYn Heeren, de Conink mijn Meeſter, als eenen alder Chriſtelijkſten Prince, uwen goeden gebuir en vrund, aenmerkende de quellinge waer mede deſe Edele Provincien nu ſo lange en ſo ellendiglijk ſijn getravaillieert geweeſt, en gelijk het quaed meer en meer ſoude aenwaſſen en continueren, ſo daer gene remedie en werde aengebrocht by de gene die daer ſoeken de algemene ruſte van de Chriſtenheid en intereſt lijden tot uwe bewaringe. Aenmerkende mede dat de nature onſe Provincien heeft willen t'ſamen voegen, het is noodſakelijk dat onſe ſaken en fortunen t'ſamen gevoegt ſijn, en om dat de voorſz Conink is een van de Chriſtelijke Potentaten die meeſt bekent ſijn by experientie, de quaedheden en wat de gedeeltheden en inlandſe oorlogen in eenen ſtaet mede brengen, ſijn Majeſteit heeft geacht dat hy ſoude gebreckelijk ſijn in het devoir van Chriſtelijke Godvruchtigheid en goede gebuurſchap, dat ſiende de grote affairen die nu in uwe Landen ſijn, de ſelve niet en ſoude ten eerſten wege tot u lieden geſonden hebben, om te betuigen en u te verſekeren van ſijnen goeden wille, en ook om u lieden in 't generael en in 't particulier te bidden te willen nemen (F) wijſen raed, door den welken oprechtende in uwe Provincien eenen goeden vrede, gy lieden den ſelve ſoud mogen lange en geluckelijk genieten, tot contentement en vertrooſtinge van uwe goede geburen en vrienden. Want Vrankrijk heeft een ſulke gemeenſchap en eenigheid met u lieder Landen, van ſeden, van Religie, en van alle 't gene dat mag weſen, tot eenige menſchelijke koophandel, dattet bykans onmogelijk is, dat wy ſouden mogen d'een van d'andere paſſeren, dat een van ons niet en ſoude iets quaeds lijden of d'ander en ſoude van ſijne afflictie deelachtig werden: want in het jaer 1567. het vier en was niet ſo haeſt ontſteken, datmen niet geſien en heeft of 't ſelve en is uitgeſtort door het gehele Coninkrijke van Vrankrijk, alſo dat wy wel mogen ſeggen dat u lieder quaed ook het onſe ſy. Wy ſijn in der waerheid al van eenen bloede en natie, vele van de doorluchtigſte huiſen van u lieder Landen ſijn door alliantie en bloedverwantſchap vereenigt met die van Vrankrijk, vele van u luiden hebben hier goederen, veel meer van d'onſe hebbender deſgelijx in u luider Landen, waer door van d'een en d'ander ſijde men de ſelve gratieuſelijken geniet, door den middel van eenen goeden vrede, unie en verſtand, de welk is en duren ſal (believet God) in der eeuwigheid onder ons: wy weten mijn Heeren dat de gene die hier te voren liſten en lagen geleid, of getracht hebben na 't verderf van hare geburen, en hebben hen willen boven andere groot maken, hebben onder de hand gevoed de twiſten en partyſchappen, de welke getreden ſijn in diſcoort, en hebben door alle middelen geſocht de ſelve burgerlijken krijg aen te blaſen en te doen duren. En 't gene ik u hebbe geproponeert van wegen den alder Chriſtelijkſten Conink mijnen Meeſter, men ſoude niet konnen vinden noch deſgelijx bedenken. Sijne Majeſteit bid u luiden en beſweert u in den name Gods, te willen verſtaen en reſolveren tot eene goede Pacifi-

Pacificatie, dat gy luiden u daer toe ſoud willen diſponeren, te vlieden dat quaed en afflictie van uwe Landen door een goed accoort, de welk u gewilliglijk en getrouwelijk ſal gemiddelt werden door ſijne Maj. tegen den Catholijken Conink ſijnen goeden broeder. Mijn Heeren, wy geloven wel dat gy lieden de wapenen niet en hebt genomen, ſonder eerſt daer toe gemoveert geweeſt te hebben door grote en apparente redenen: maer ook weten wy wel dat des krijgs einde den peys is, en u lieder principael einde om te komen tot een eerlijke ruſte, daer toe alle de gene die u luiden beminnen, willen arbeiden en hen voegen met ulieden in ſo een gerechtige ſake. De Conink mijnen Meeſter heeft altijt ſo broederlijk geleeft metten Catholijken Heere, dat hy u wel wil toeſeggen van ſijne vriendſchap, dat hy de begeerte die hy aen hem doen ſal, tot u lieder contentement en verſekertheid niet ontſeggen ſal. Gylieden hebt verſtaende begeerte dewelke onſen H. Vader den Paus, de ſeer Edele en ſeer doorluchtigſte Republijke van Venetien, en mijn Heere den Hertog van Savoyen deſgelijx hebben tot u lieder ruſte, hebbende elk van hun tot deſen einde en om te tracteren tot eene goede Pacificatie, geſonden eenen notablen Ambaſſadeur aen mijn Heere den broeder van ſijne Chriſtelijkſte Majeſteit, waer door ook ſijne voorſeide Majeſteit my heeft geſonden, om de welvaert des pais, en door de begeerte die hy heeft om deſgelijx in ruſte te ſien ſijnen eenigen broeder, hem niet min lieftallig dan de conſervatie van ſijnen eigen perſoon. Gylieden hebt ook geweten, de begeerte van ſijne Keiſerlijke Majeſteit, van deſe grote Princeſſe de Coninginne van Engeland, alle grote Potentaten ſullen t'ſamen haer goede wille en middelen, die hun God gegeven heeft, by een voegen en u lieder conform maken, in haerlieder heilige meningen, gylieden ſultſe altijds hebben voor middelaers, en als borgen van 't gene u lieder ſal belooft en geaccordeert werden, waer van in 't particulier, den alder Chriſtelijkſten Conink mijnen Meeſter, my laſt gegeven heeft, om u lieder te verſekeren en preſenteren van ſijnent wegen in een ſo prijſelijk werk ſijnen goeden wille, alle vriendſchap, faveur en behulpſaemheid. Dit is mijn Heeren, dat ik deſe morgen geſeid hebbe in deſe uwe Edele verſamelinge, en dat gylieden van my verſocht hebt u luiden by geſchrifte te geven, en ſo veel des aengaet van my te begeren openinge van de middelen, die ik achte de eigentlijkſte te weſen, om in deſe landen wederom eenen goede vrede op te rechten, het is een ſake die ik ſeer gaerne na 't behoren van mijnen laſt, doen ſoude, en in al 't gene dat hun preſenteren ſal, ik ſal my employeren in al 't gene dat God believen ſal my in mijn macht te ſtellen, dit niet te min mijn Heeren, al voren daer over te ſitten om te oordelen op 't gene dat meeſt betamelijk ſal weſen en beter ten propooſt, om te komen tot deſe ſeer begeerden vrede, het ſchijnt dat het uwe weerdigheden wel voegen ſal, dat u lieder goeden wille ſy opentlijk te verklaren aen ſijne alder Chriſtelijkſte Majeſteit, 't gene gylieden ſoud begeren te verkrijgen van ſijne Catholijke Majeſteit, om u te geven redelijk contentement en ſatisfactie, het en is de intentie en meninge niet van den voorſz Heere mijnen Meeſter, om hem een rechter over u luider te ſtellen, maer veel eer als eenen Chriſtelijken Prince, beminder van den vrede, uwen beſten gebuur en vrund, t'employeren alle ſijn middelen tot den Catholijken Conink en Heere, in 't gene dat gy lieden zijt van hem gegratificeert en voldaen van u lieder rechtvaerdige begeerte. Gedaen in Antwerpen den 4 van Auguſto 1578. en was ondertekent

J. de Bellie vre.

De voorſz Staten deſe propoſitie gehoort hebbende en daer op gedelibereert, ſo is middelertijd den Graeve van Swertſenburg Ambaſſadeur van de Keiſerlijke Majeſteit wederom gekomen van Loven, al waer hy door laſt van den Keiſer was geweeſt by Don Jan, en den ſelven van wegen de Keiſerlijke Majeſteit verſocht om te willen verſtaen tot accoort en peis, waer op hy voor antwoord gegeven hadde, dat des Coninklijke Majeſteits begeren ſulx altijds geweeſt was en noch was: immers de voorſz Heere Ambaſſadeur liet ſich dunken dat men lichtelijk altans alle redelijkheid ſoude konnen verkrijgen, by ſo verre Don Jan daer toe verſocht worde. En alſo de meninge van de Staten, ſo ſy verklaerden, noit anders en was geweeſt dan in ruſte onder haren natuerlijken Heere en Prince te mogen leven, ſo hebben ſy gereſolveert, dat men daer toe verſoeken en emploperen ſoude den voorſz Graeve van Swertſenburg Keiſerlijke Majeſteits Ambaſſadeur, mitsgaders de Ambaſſadeurs van den Coninck van Vranckrijk en Coninginne van Engeland, die men verhoopte dat 't ſelve niet en ſouden weigeren, dewijle ſy van wegen hare reſpective meeſters daer toe aldaer geſonden waren, tot welken einde ſy luiden ſeliere articulen hebben geconcipieert, om te beſien of de ſelve henluiden aen eenen goeden vaſten en durigen peis en vrede ſoude konnen helpen. De voorſz Heeren Ambaſſadeurs hebben hen daer toe alle willig en bereid getoont. Tot welke einde henluiden gelevert is dit navolgende geſchrifte mette articulen, daer op ſy den vreden te vreden waren aen te gaen.

Geſchrifte by den Staten Generael gegeven op te propoſitien van de Ambaſſadeurs van den Keiſer, Coning van Vranckrijk en Couninginne van Engeland.

MYn Heeren, repreſenterende de Staten Generael der Nederlanden, hebbende geſien en geconſidereert en de propoſitien reſpectivelijk, gedaen by den Heeren Geſanten des Keiſers, alder Chriſtenlijxſten Coninx, en der Doorluchtige Coninginne van Engeland, bedanken onderdaniglijken hare reſpective Majeſteiten, vande goede oprechte genegentheid die ſy betonen te dragen tot den welſtand en ruſte van den Lande van herwaers-over, verklaren dat ſy voor eeuwelijk ſullen blijven verbonden, om ſulx te erkennen en verſchulden by allen gelegentheden. En alſo ſy verſtaen hebben door mijn Heere den Ambaſſadeur, laetſtelijk geweeſt zijnde by den Heere Don Jan van Ooſtenrijk, dat de ſelve in den name des Catholijken Coninx hun natuerlijken Prince en Heere, al gereed ſoude zijn ter vermaninge van de voorſz Heere Ambaſſadeurs te verſtaen na eenige redelijke middelen, om het Land in ruſte en vrede te ſtellen. De voorſz Staten verklaren dat ſy noit geen ander begeerte en hebben gehad, als gehandhaeft te worden in goede ruſte en eendracht, onder de gehoorſaemheid van hunnen natuerlijken Prince en Heere den Conink van Spangien, als Hertog van Lotteringe, van Braband, Limburg en Gelderland, Grave van Vlaenderen, Arthois, Palſgrave van Henegouwe, Holland, Zeeland, Namen, en van Sutphen, Markgrave des heiligen Rijx, Heere van Vrieſland, van Mechelen, van de ſtad, ſteden en landen van Utrecht, Overyſſel en Groeningen.

Maer dat hen, om hen Privilegien en Rechten te handhaven, en hen te bevrijden van de ſlavernye in welke men hen trachtede te brengen, en den uitterſten nood hen genooddrukt hadde, na dat ſy te vergeefs en vruchteloos hadden gearbeid, en alle middelen aengewent hun toegank te nemen tot de wapenen, welke ſy niet en voeren, ſo ſy ook noit gevoert en hebben, dan om hen te beſchermen tegen alle verdruckingen en injurien ſo lange geleden, en hen weder te ſtellen in hun oude recht en wettelijke vryheid.

Hoe wel na den kleinen ſchijn die daer was van te geraken tot een goede en ſekere vrede, en dat alrede om hen te handhaven en hun leven, huiſvrouwen, kinderen en goederen te behouden, met bewaringe van hun Privilegien: daer van ſy nu alrede vele proteſtatien gedaen hebben (en ſiende dat ſijne Majeſteit, en Don Jan volherdeden de oorloge te continueren en alle hun geweld herwaers te brengen) hebben onder andere conſideratien en aliantien genomen en geaenvaert de hulpe en onderſtand van mijn Heere den Hertog van Anjou, broeder van den alder Chriſtelijkſten Conink, naburigſte Prince, machtig en geneigt tot haerder bede, als een grootmoedig Prince, en kennende de rechtveerdigheid van haerlieder ſake: nochtans om niets na te laten van haren plicht, en om t'haerder meerder ontlaſtinge en verdedinge, als mede om

te voldoen op de propositien der voorsz Heeren Ambassadeurs, hebben sy by hun tractaet metten Heere Hertog van Anjou gemaekt, de macht aen hun behouden om met sijnen goeden wille, voor dese gehele maend Augusto te accorderen eenige sekere vrede met ten Heere Don Jan inden name vande Catholijke Maj. en dien volgende dese poincten en articulen voor te houden, op welke sy te vreden sijn te maken en te besluiten een vaste en sekere vrede, in welken schijnt gene grote swarigheid te vallen, also door sulken middel den Prince deser Landen, en den ondersaten hun oude rechten en privilegien behouden sulllen werden.

Articulen daer op de Staten te vreden sijn met Don Jan vrede te maken.

1. EErstelijk dat verdragen sal werden een eeuwig vergeten van beiden sijden, van alles dat soude mogen geschied sijn, sedert de Pacificatie van Gent, sonder daer van iets te vermanen, te verwijten of t'ondersoeken, als van een sake nooit geschied.

2. Dat alle 't gene by den Staten Generael, den Eertshertog Mathias, en Raden van State is gedaen, geordonneert en gedecreteert, t'sedert dat den Heere Don Jan op 't Casteel van Namen is vertrocken, voor altijd bondig en vast gehouden sal worden.

(Fol. 46) 3. Dat de voorsz Heere Don Johan uit dese landen vertrecken sal, met alle sijn krijgsvolk en vremdelingen van sijne suite en aenhang, en verlaten de Provincien, Sterkten en Castelen, en alle andere plaetsen die hy herwaers-over houd, die stellende met alle haer geschut, polver en munitien in handen van de voorsz Staten, om de selve te vereenigen metten andere Provincien, als die te voren sijn geweest.

4. Welverstaende dat de Steden, Sterkten en andere plaetsen die hy herwaers-over de Mase houd, metten steden van Deventer, Ruermonde en Limborg dese maend Augusto sullen werden weder gegeven, en d'andere in so korten tijd als men sal verdragen.

5. Dat het voorsz gouvernement sal blijven in handen van mijn Heere den Eertshertog van Oostenrijk Mathias, op gelijke conditien als hy dat aenvaert heeft en van den Lande ontfangen is geworden, als Gouverneur en Lieutenant Generael.

6. Blijvende ook de autoriteit aen den Staten, so Generael als Particulier, sodanige als hen by de Pacificatie van Gent is toegevoegt.

7. Alles onder erkenteniss van de getrouwigheid, eed en dienst als sy schuldig sijn den rechte en qualiteit van hun Prince en wettigen Heere.

8. Uitstellende 't verschil van de oefeninge der Religie (welke door de voorleden beroerte en de tegenwoordige oorloge, so verre is gekomen, dat het qualijken mogelijk is deselve weder te brengen op den ouden voet, sonder een openbare confusie van 't gehele land en merkelijk perijkel van den uitterssten ondergank en verderffeniss, daer van de voorsz Staten hen begeren te wachten) ter slissinge of decisie van de Staten Generael, om daer in te voorsien als men tot het meeste welvaren en ruste van den Provincien respectivelijk bevinden sal te behoren.

9. Item dat de Pacificatie van Gent sijn effect sorteren sal, ten aensien van de restitutie der goederen, so roerlijke als onroerlijke, so in Bourgongie als andere Landen van herwaers-over, so verre die niet volbracht en is geweest.

10. Item dat alle gevangene ten wedersijden sullen ontslagen werden, en selfs den Grave van Buren herwaers-over gesonden, binnen den tijd als verdragen sal werden.

11. Item dat een yegelijk sal gesteld werden in sijne goederen, so roerende als onroerende, niet verkocht of vervreemt sijnde, en sullen alle ingeborene vryelijk mogen wederkeren en wonen in dese landen.

12. Item oft gebeurde, dat den Heere Eertshertog Mathias overlede, of om eenige overkomende oorsake woude elders vertrecken, sijne Maj. en sal geen ander Gouverneur over de Landen stellen dan met wille en goed vinden van de Generale Staten.

13. In dit tractaet sullen begrepen wesen de Doorluchtigste Coninginne van Engeland, den Hertog van Anjou, de Conink van Navarre en sijne Bondgenoten, den Hertog Jan Casimirus, en alle andere hebbende den Staten by gestaen.

Biddende mijn Heeren d'Ambassadeurs t'samen en elk bysonder dat sy, volgende de gunst die sy dragen, en dese landen bewesen hebben, en het welvaren van de gehele Christenheid, dat sy hen willen beneerstigen en laten gebruiken om den Heere Don Johan te bewegen de voorsz conditien aen te nemen, en sijne Catholijke Majest. dit Nederland te behouden, sonder de voorsz Staten en ondersaten in vordere wanhope te brengen, en deselve te scheiden van de gehoorsaemheid van sijne Maj. in eeuwigheid.

Protesterende dat het nooit aen de voorsz Staten gestaen en heeft, dat sy niet eer met sijne Maj. en sijn versoent, volgende de offren en presentatien so menigmael by hen gedaen. Gedaen tot Antwerpen den 14 Augusti 1578.

Met dese articulen sijn de voorsz Heeren Ambassadeurs vertrocken na Loven by Don Jan / den Ambassadeur van den Keiser en van den Conink van Vranckrijk vertogen den 16/ en de drie Ambassadeurs van de Coninginne van Engeland reisden 's daegs daer na: de Heeren Staten gaven de voorsz Ambassadeurs ook mede sekere instructie om solutie te mogen geven op de objectien en difficulteiten die Don Jan soude mogen voorwenden / op eenige articulen: van gelijken ook noch sekere consideratien om Don Jan te beter te inducteren om totte Pacificatie te verstaen / maer also van den vrede niet en is geballen zijn deselve onnodig hier te verhalen.

Don Jans antwoort op de propositie van den p

Don Jan ontfink de voorsz Ambassadeurs met een seer goed gelaet en minlijk / en henluiden propositie gehoort hebbende al eer hy de articulen ontfink / seide hy / altijd wel genegen geweest te sijn totten peis / dattet nooit aen hem en hadde gestaen dat die niet eer en hadde gevordert geweest / dat de Staten waren oorsake van alle dese inconvenienten / dat hy noch bereid was om te betonen dat hy genegen was te verstaen tot het maken van eenen oprechten en durigen vrede / dan dat daer toe van node ware / te maken alsulke preparatoiren als tot een sake van sulken gewichte en van so grote importantie van node waren. De Heeren Ambassadeurs insisteerden daer op datmen nalatende alle preparatoiren / terstond most treden totte principale materie / door dien den tijd om te mogen handelen niet langer en mocht duren / dan totten uitgang van de lopende maend / brachten al hy datse mochten om hem daer toe te doen verstaen / hy beklaegde hem seer over de precisigheid vande Staten in so wichtigen sake / niet te min siende dat het anders niet wesen en wilde / aenvaerde de articulen / die hy soude visiteren met die van sijnen Rade / hieltse also op / en geliet hem na de redenen der Ambassadeurs te luisteren / doch eintlijk heeft hyse met dit navolgende geschrifte haer afscheid gegeven.

Affic. by D Jan gebo den i ren ? bassa deur van t Keis Con van Vra rijk Con gun van gela nop den dch del.

SYne Hoogheid gene sake meer begerende dan de Nederlanden te herstellen in ruste en vrede, willende hem daer toe voegen als hy van den beginsel heeft gedaen in 't gene eenigsins te doen was, niet jegenstaende daerter eerster communicatie tot Loven gehouden tusschen sijne Gedeputeerde en die van de Staten, hy genoegsaem hadde doen vertonen, dat om te maken en op te rechten eenigen versekerden durigen vrede, daer van node waren de vereiste middelen, mits welke men gewoon is daer toe te komen, dies niet te min siende dat de Gedeputeerde insisteerden, dat (nalatende alle preparatoiren) men moste terstond treden totte materie principael, om niet na te laten 't gene in hem was, was hy gereet sich t'accommoderen.

En besich of doende sijnde om hem te resolveren op d'articulen van de voorsz Staten die hem waren overgelevert by den Grave van Swertsenburg Ambassadeur van den Keiser, heeft hy ontfangen brieven vanden Conink, by de welke sijne Maj. hem adverteerde, dat om eens een einde te maken van de calamiteit sijns volx so seer geaffligeert herwaers-over, hy was geresolveert ter instantie en versoek van sijne Keiserlijke Maj. dit stuk

gehelijk

gehelijk te ſtellen in ſijne handen, als tot een arbitre accommoderen en eindigen alles, gelijk de voorſz Staten tot meermaels hadden begeert en verſocht, hebbende ſijne voorſz Majeſteit daer toe gedenomineert den Hertog van Terra Nova, Heer in Italien, onlanx geweſen Viceroy van Sicilien om daer toe van ſijnen wegen te helpen, en t'excuſeren ſijne Hoogheid, op dat de kleinen yver en affectie die vele hem droegen (hoe wel t'ongelijke) geen oorſake en werde van genen goeden voortgank.

Daer van ſijne Hoogheid ontfangen hadde een over groot genoegen, geen twijfel makende, of deſe Landen ſouden kortelinge, door dat middel geſteld worden, niet alleen in vrede: maer in hare oude proſperiteit, als ſijne Hoogheid was wenſchende. Verſoekende den Heeren Staten, eenſamelijk alle inwoonderen deſer Landen, dat ſo wanneer de Keiſer ſich ſal employeren als boven (daer van ſy in korten tijd, ſonder twijffel, ſullen tydinge hebben) ſy hen willen voegen, in ſulker manieren dat de Coninklijke Majeſt. en ſy, de vrucht daer van mogen genieten die ſy begeren, gedaen in 't leger by Janche den 29 Auguſti 1578. en was ondertekent *Johan*, lager ſtont. By ordonnantie van zijn Hoogheid, en getekent

F. le VASSEUR.

De Staten Generael / die den handel van Don Jan wel hadden leren kennen / en hadden niet veel beters verwacht van deſen handel van vrede / maer 't was hen lief dat de Heeren Ambaſſadeurs hadden geſien dat ſy tot den vrede geneigt waren / maer alſo de Grave van Swertſenburg Ambaſſadeur van den Keiſer / aen de Staten aenhield om ſtilſtand van wapenen te procureren / om te beter van den vrede te handelen / ſo wanneer de ſake daer toe gediſponeert ſoude weſen / ſo hebben de Staten / ſiende datſe ſo machtigen volk en groten laſt opten hals hadden / en datſe niet daer met en konden uitrechten / dat het beſte van den ſomer verliep en datſe al haer geld en middelen conſumeerden / daer toe niet konden verſtaen / niet te min des Keiſers Ambaſſadeur hield daer op ſeer aen / ſo dat ook de Engelſe Ambaſſadeurs / 't ſelve ook overſchreven aen de Coninginne van Engeland / waer op antwoorde gekregen hebbende / ſy daer na overgaven aen de Staten Generael deſe navolgende ſchriftelijke memorie.

HAer Majeſteit geſien en verſtaen hebbende de propoſitie die de Keiſerlijke Majeſteit gedaen heeft aen uwe E. Staten Generael deſer Nederlanden, ten einde van ſtilſtand van wapenen, om te beter van den vrede te handelen, en dien te volvoeren en volkomen tot welvaert en ruſte deſer Landen. En vindende haer Majeſteit 't voorſz convenient goed en dienlijk, heeft ons expreſſelijk belaſt van haren wegen u luiden voor te dragen 't ſelve begeren, of ingevalle den ſtilſtand van wapenen in uwen raed niet goed noch dienlijk en word gevonden, voor 't welvaren en de ſtaet van uwen affairen, ten minſten dat gyluiden en den vyand, caſſeert u getal van oorlogsvolk, en 't ſelve reduceert tot minder getal, mits reden en oorſaek als boven, te weten om de betere commoditeit en lankheid van tijde, en ten minſten koſte na te jagen d'einde van d'oorlog, en te verkrijgen goede ruſte en verſekertheid met peis en vrede. En hier op verwachten wy uwe antwoorde by apoſtille, en was ondertekent,

Cobham, Fra. Walſingam.

Hier op hebben de Staten Generael na deliberatie gegeven deſe apoſtille.

MYn Heeren de Staten Generael betrouwende ſich dat hare Coninginnelijke Majeſteit niet en ſoude willen procureren of toelaten haer-lieder qualikvaert of ruine, bidden daerom dat hare Majeſteit niet en gelieve evel te nemen, dat ſy continueren de wapenen tegens haerlieder Vaderlands vyanden, mettet meeſte geweld en middele hen doenlijk ſijnde, om 't bequaem ſayſoen van den jare niet te verlieſen, en de grote gagien en tractementen van 't volk van oorloge, de welke dien tijd gedurende evenwel niet en ſouden laten te lopen ſonder eenigen dienſt te doen: maer des te meer ſouden ſy eten en bederven het platte land, daer by gevoegt, dat het gemein volk ſoude gegeven werden groot meſcontentement, en oorſake ſo aen 't voorſz (Fol. 47.) volk van oorlog, als de Provincien, om kouder of ſlapper te worden tot wederſtand van hare vyanden en furniſſement van gelde, des te meer dat het ſtuk van wapen geenſins beletten en ſal de handelinge van den peis.

Aldus en is van deſe vredehandelinge noch ooli ſtilſtand van wapenen voor deſe tijd niet gevallen / en elk ſchikte hem ter oorloge.

Die van de Gereformeerde Religie hebben weinig tijds te vozen / namentlijk den 2 Juny deſes jaers tot Dordrecht in Holland gehouden een Nationael Synodus / der Nederlandſe / Duitſe en Walſe Kerken / ſo wel inlandſe als uitlandſe: daer van de acta of handelingen aldaer beſloten / ſo veel de Kerkordeninge aengaet / hier volgen.

Die van de Gereformeerde Religie houden Synodus tot Dordrecht.

Van de Dienaren des Woords Gods, Ouderlingen, en Diaconen,

1. MEn ſal over al toeſien dat bequame perſonen tot den dienſt des Goddelijken Woords beroepen worden, en daerom ſalmen tot den ſelven dienſt niemand benoemen, dan die men genoegſaem beproeft heeft, datſe rein ſijn in de Lere, en oprecht van leven, met gaven om anderen te leren verciert, en een goed getuignis binnen en buiten der Gemeinte hebben.

2. De Nieuwelingen, die het Pauſdom, of andere Secten eerſt verlaten hebben, ſullen tot den dienſt des Godlijken Woords niet toegelaten worden, voor dat de Gemeenten van hare ſuiverheid, en beſtandigheid in de Leere, en oprechtigheid des levens, genoegſaem verſekert ſijn.

3. Als men eenen Dienaer beroepen ſal, de welke te voren in dienſt niet geweeſt en is, ſo ſal het ſelve met gemene gebeden, en openbare of heimelijke vaſten geſchieden, na gelegentheid der kerken: maer dit ſal niet nodig zijn, als yemand geroepen word, die te voren gedient heeft, alſo nochtans dat de eerſtelijke gebeden tot deſen handel dienſtelijk, nimmermeer nagelaten ſullen worden, 't welke ook in de verkieſinge der Ouderlingen en Diaconen genoeg ſal ſijn.

4. De benaminge der Dienaren ſal geſchieden van den Kerken-Raed, met byvoeginge der Dienaren en oordeel des Claſſis, ſo de ſelve t'ſamen komen kan, of ſo niet, met twe of drie naeſtgeſetene Dienaren des ſelven Claſſis. De onderſoekinge ſal van den ſelven geſchieden, by den welken de beroepinge beſtaet, welke onderſoëkinge voornamelijk ſal gebruikt worden over den genen, die te voren in den dienſt niet geweeſt, of niet genoegſaem onderſocht en ſijn. Maer ſo veel dien aengaet, welken de Univerſiteit tot Leiden, of eenige andere Univerſiteiten onſer Religie, bequaem ſal geoordeelt hebben, en ſullen van nieus niet geexamineert worden: wel verſtaende, ſo veel de Leere aengaet. De Dienaren aldus verkoren en beproeft ſijnde, ſullen der Gereformeerde Overheid aengegeven, en voorts der Gemeente den tijd van 14 dagen voorgeſteld werden, op dat, ſo yemand hadde, 't ſelve onverhindert mochte voortbrengen, 't welke hy in tijds by den Kerken-Raed doen ſal, op dat de ſelvige met ſommigen uit den Claſſe daer van rijpelijk oordelen mag, en ſo niemand iet voortbrengt, ſal 't ſwijgen voor bewilliginge geacht worden.

5. Daer na ſullen de Dienaren in haren dienſt met bewilliginge en beantwoordinge der navolgende ſtucken beveſtigt worden. Ten eerſten, offe gevoelen datſe van God en ſijne Gemeente wettelijk tot deſen dienſt beroepen ſijn. Ten tweden, offe de heilige Bybelſe Schrifture voor het eenige Woord Gods, en de volkomene Lere der ſaligheid houden, en alle ketteryen, daer tegen ſtrijdende, verwerpen. Ten derden, offe haren dienſt na deſe Lere getrouwelijk te bedienen,

nen, en den ſelven met een vroom leven te vercieren, bereid ſijn. Item ſoſe iet deden, dat ſtraf baer is, offe haer ſelven der Chriſtelijker vermaninge onderwerpen. Dit gedaen ſijnde, ſullen ſy met oplegginge der handen, daer 't ſelve met ſtichtinge geſchieden kan, of anders met het geven der rechterhand der gemeinſchap totten dienſt der Kerken aengenomen worden, en met gebeden Gode bevolen, waer na ook de Gemeente kortelijk hares Ampts totten Dienaer vermaent ſal worden.

6. Gelijkerwijs niemand behoort tot deſen dienſt beroepen te worden, dan de gene die een ſekere plaetſe toegeſtelt is, alſo moet een Dienaer die noch aen geen Kerke verbonden is, hem ſelven de Gemeente die hem beroept toe-eigenen. En ſo de Gemeente of Dienaer eenige conditie uit beſpreken wil, in welke een der partyen weigert te verwilligen, ſo ſal 't den Claſſi toeſtaen daer van te oordelen. Het en ſal ook den Dienaer niet geoorloft ſijn, met verlatinge ſijner Gemeente een ander beroepinge elders aen te nemen, ſonder conſent ſijnes Kerken-Raeds en Claſſis. Gelijk ook geen ander Kerke hem ſal mogen ontfangen, voor en al eer hy wettelijke getuignis ſijnes affcheids getoont heeft. Maer ſo het geſchiede dat yemand uit ſulken plaetſe quame in welke noch Kerken-Raed, noch Claſſis is, de ſelve ſal van eenige naeſt geſetene Dienaren, of andere geloofwaerdige mannen getuignis brengen. En op d'ander ſijde, ſal de Gemeente noch gehouden ſijn, hare Dienaren van behoorlijk onderhoud te verſorgen.

7. Dewijle de Dienaren haer leven lank in haren dienſt verbonden ſijn, ſo en iſt haer niet geoorloft, datſe haer tot een anderen ſtaet des levens begeven, of haren dienſt verlaten, ten ware datſe geen gemeente en hadden te bedienen. En ſo het geſchiede datſe door ouderdom, of ſiekten onbequaem wierden tot de oeffeninge hares dienſtes, ſo ſullenſe nochtans dies niet te min de eere en den naem eens Dienaers behouden: en op datſe den overigen tijd hares levens eerlijk toebrengen, ſo ſullenſe van de Kerken verſorgt worden, ſoſe ook om deſe of die oorſaek enigen tijd haren dienſt nalaten moeten, ſo ſullenſe nochtans haer tot allen tijden de beroepinge der Gemeenten onderwerpen. Het en betaemt ook niemand van d'eene plaetſe tot d'andere te reiſen om te prediken, dewijle het Ampt der Apoſtelen en Euangeliſten voor langen tijd in de Gemeente Gods opgehouden heeft.

8. Die in eenige Vorſten of andere grote Heeren Hoven den dienſt des Woords bedienen, ſullen ordentlijk en wettelijk, gelijk anderen beroepen worden, de Belijdeniſſe des Geloofs, en andere Kerkelijke ordeningen onderſchrijven, en uit den alderbequaemſten des Hofgeſins, Ouderlingen en Diaconen ſtellen, ſy ſullen, ook in de Claſſen en Synoden verſchijnen, en haer 't oordeel der ſelver, als andere Dienaren, onderwerpen.

9. Die ſonder beroepinge, en buiten de wettelijke ordeninge der Kerken haer ſelven in den dienſt indringen, 't ſy dat het geſchiede in de Gemeente, daer nu alrede ordeninge geſtelt is, of datſe van ſommige private perſonen onder welken geen ordeninge en is, beroepen worden, ſullen van de naeſtgeſeten Kerken-dienaren de ordeninge der Kerken te volgen vermaent worden: en ſoſe twemael vermaent ſijnde niet gehoorſaem en ſijn, ſal de Claſſis te ſamen komen, en ſodanigen verklaren verſcheurders der Kerken en lopers te weſen. En de gene die ſulke horen, ſullen vermaent, en met gevoegelijke redenen tot ordeninge gebracht worden.

10. Gelijkmen ſonder wettelijke getuigeniſſen niet lichtvaerdig enige beſchuldinge tegen een Dienaer toelaten mag, alſo wanneer het ſelve wettelijk geſchied, ſo ſal hy een ander tot exempel geſtraft worden. De grove feiten en miſdaden, diemen achtet dat met opſchortinge en affettinge van den dienſt moeten geſtraft worden, ſijn onder anderen deſe de voornaemſte. Valſe lere en ketterie, verſcheuringe der gemeenten, openbare Godslaſteringe, Simonie, trouloſe verlatinge ſijnes dienſtes, en indringinge in eens anders dienſt, overſpel, hoerdom, dieverie, gewoonlijke dronkenſchap, geweld, vechterye, ſchandelijk gewin, en kortelijk alle ſonden en grove fauten, die anderen voor de wereld eerloos maken, en der affnijdinge waerdig gehouden worden.

11. In de plaetſe daer eerſt een Gemeente vergadert, en orden geſtelt moet worden, ſal de Dienaer die daer geſonden word, ſommigen van de Godſaligſten neffens hem, ſo tot raed en regeringe der Kerken, als ook tot bedieninge der Armen gebruiken, daer na ſijne toehoorders vermanen, datſe haer door Belijdenis des Geloofs tottet gebruik des Avontmaels begeven, en als de Gemeente een weinig toegenomen ſal hebben, ſo ſal hy uit het getal der gener, die ten Avontmael geweeſt hebben, ſommigen ordentlijk tot Ouderlingen en Diaconen ſtellen.

12. Het recht van de benaminge der Ouderlingen ſal by den Kerken-Raed ſtaen, alſo dat het na gelegentheid van een yeder Kerke, den Kerken-Raed vry ſtaen ſal, of een enkel getal van ſo veel Ouderlingen, als daer nodig ſijn, der Gemeente voor te ſtellen, om aengenomen te worden (ten ware dat yemand iet daer tegen hadde) of een dobbel getal, uit welke, na beproevinge van acht dagen, de helft ſal worden verkoren: welke verkoren ſijnde, ſullen daer na noch andere acht dagen der Gemeente voorgeſtelt worden, eer ſy in haren dienſt worden beveſtigt. Welke wijſe ook in de verkieſinge der Diaconen gehouden ſal worden.

13. De verkoren Ouderlingen en Diaconen ſullen twe jaren dienen, welker halve getal alle jare ſal verandert werden, en andere op gelijker wijſe beroepen, ſullen met gelijker conditie in hare plaetſe worden geſtelt. Maer ſo veel de heimelijke Gemeente aengaet, of die deſe ordeninge niet konnen onderhouden, dien word vryheid gelaten den tijd na hare gelegentheid en noot te verkorten en te verlangen, waer over ſo daer eenige ſwarigheid ontſtaet, ſal by den Claſſe geoordeelt worden.

14. Der Diaconen Ampt is, d'Aelmoeſſen naerſtelijk te vergaderen, en daer na getrouwelijk en diſcretelijk na nood der behoeftigen uit te delen, den benauden te verſorgen en te vertrooſten, naerſtelijk toe te ſien, dat niemand d'Aelmoeſſen miſbruike.

15. De Diaconen ſullen alle week, of ſo dikmael het nodig is by den anderen komen, om van 't gene haer Ampt aengaet te beraedſlagen, en ſullen alle maends, of anderſins na de gelegentheid, in het byweſen des Kerken-Raeds hare rekeninge doen.

Van den Kerken-Raed, en andere Kerkelijke verſamelingen.

16. Om goede en wettelijke ordeninge in de Gereformeerde Gemeente deſer Nederlanden te ſtellen, is nut gevonden, dat vierderley Kerkelijke verſamelingen gehouden werden. Ten eerſten, den Kerken-Raed in yegelijke Gemeente. Ten tweden, de Claſſicale vergaderinge. Ten derden, de particuliere Synode. Ten vierden, de Generale of Nationale Synode.

17. In deſe verſamelingen ſal niet gehandelt worden, dan van Kerkelijke dingen, en dat na de wijſe der Kerken-regeringe. En ſo veel die dingen aengaet die eenſdeels Kerkelijk, eenſdeels Politijk ſijn (gelijkerwijs ſomwijlen in houwelijkſe ſaken en diergelijken voorvalt) het verſchil dat daer over ontſtaet, ſal by de Overheid (Fol.) en Kerken-Raed t'ſamen geeindigt worden.

18. Men ſal geen ſaken tot groter verſamelingen brengen, dan die in mindere niet hebben konnen afgehandelt worden, of die den kerken in 'tgemeen aengaen.

19. So yemand hem beklaegt, dat hy door 't oordeel der mindere verſamelinge beſwaert is, die ſal ſijn ſake voor een meerdere mogen betrecken.

20. Die tot de verſamelingen afgeſonden ſullen worden, ſullen hare brieven van credentie en inſtructie van den genen dieſe uit ſenden, ſchriftelijk overbrengen, welke niet eer ſullen geſchreven worden, voor dat men d'articulen der voorgaende Synodale verſamelinge geleſen hebbe, op dat de dingen die eens afgehandelt ſijn, niet van nieus voorgeſtelt en werden.

21. In den Kerken-Raed ſullen de Dienaren by beurte preſideren, en de handelingen met aenroepinge des naems des Heeren aenvangen, en met een gebed en dankſeggingе bequaem tot de ſake beſluiten.

22. De

22. De Dienaer des woords, en Ouderlingen ſullen met gemeen conſent ordineren na de gave van een jegelijk Dienaer, wie, waer, en in wat plaetſe hy prediken ſal, en ſo hier over eenige ſwarigheid valt, 't zy by den Dienaren, of by der gemeente, ſo ſalmen na ordinare wijſe voortvaren ter tijd toe, dat de ſake by den Claſſe geeindigt word, welke voorſichtelijk toeſien ſal, dat niemand boven reden verheven of veracht worde.

23. In alle ſaken (altijd uitgenomen, van welke wy een uitgedrukt woord Gods hebben) als de ſtemmen naerſtelijk gewogen zijn, ſalmen blijven by't advijs der meeſte ſtemmen, om daer na te beſluiten, 't welke een yder ſchuldig zijn ſal na te komen.

24. In alle Kerken ſal een boek zijn, in't welke naerſtelijk en getrouwelijk de handelingen, die in den Kerken-raed beſloten, en met gemene bewilliginge der optekeninge waerdig geacht zijn, ingeſchreven ſullen worden, de welke men ter naeſter verſamelinge t'elke reiſe op-leſen ſal, op datmen niets en vergete in't werk te ſtellen. Daer beneven ſal in de openbare kerk noch een ander boek zijn, daer in de namen der gener die in de gemeente ontfangen worden, ſullen geſchreven zijn. Alſo ſalmen ook den genen die getrout zijn: item de afgeſtorven lidmaten der gemeente, mitſgadets de kinderen, die gedoopt zijn, de ouderen der ſelver, en de getuigen hier over genomen, ook den tijd op welken den doop geſchied is, opſchrijven.

25. De getuigenis-brieven der lidmaten der gemeente die vertrecken, ſullen met gemeen advijs in den Kerken-raed alſo geſchreven worden, dat de vrome en Godſaligen met deſe woorden werden gerecommandeert, **datſe in de kerke Gods Chriſtelijk ſonder opſpraek en ergernis gewandelt hebben.** Maer ſodanige forme van getuigeniſſe ſalmen die niet geven, de welke alſo noch niet beproeft en zijn. En ſo het gebeurde, dat door de haeſtige reiſe der gener die vertrecken willen, de t'ſamenkomſte des Kerken-raeds niet en konde verwacht worden, ſo ſullen de Dienaren des Woords, met advijs ſommiger Ouderlingen getuigenis geven, in't welke, ſo arm zijn ook geſtelt ſal worden (doch met diſcretie) hoe veel hen van den Diaconen gegeven is, item wanneer en waerſe vertrecken.

26. De Claſſicale vergaderingen ſullen beſtaen uit Dienaren des Woords en Ouderlingen der nagebuirde Kerken, de welke alle maends, of ſes weken, korter of langer (doch alſo datſe den tijd van drie maenden niet voorby en gaen) na gelegentheid der gemeente, ſullen t'ſamen komen in de plaetſe, die daer toe met gemeen accoord geſtemt word.

27. Uit een jegelijk Gemeente ſal een Dienaer des Woords met een Ouderling op de Claſſicale vergaderinge verſchijnen. En hoewel alle Dienaren der Claſſen, als ook alle Ouderlingen ter plaetſe, daer de verſamelinge gehouden word, in den Claſſe mogen komen, ſo ſullen nochtans niet meer dan twe van den Kerken-raed daer toe verkoren, uit een jegelijke Gemeente keurſtemmen hebben.

28. In alle duſdanige verſamelingen ſal t'elkemael een nieuwe Præſes verkoren worden met gemene keur-ſtemmen, doch alſo, dat de ſelfde geen twemael achter malkanderen ſal mogen genomen worden, tot den welken men met gemene ſtemmen eenen Scribam toevoegen ſal.

29. De Præſes het gebed gedaen hebbende ſal een jegelijk byſonder af-vragen, of ook in haer Gemeente de gewoonlijke ſtraffe onderhouden word? offe van eenige ketteryen aengevochten worden? offe twijfelen aen eenig ſtuk der Leere? of op den armen en ſcholen goede acht genomen word? offe tot de regeringe harer Kerke den raed of hulpe der broederen van doen hebben? en andere diergelijke dingen meer.

30. Een jegelijk Dienaer ſal by gebeurte een korte predicatie doen, van welke de anderen oordelen, en van 't gene dat verbeteringe behoeft, hen vermanen ſullen.

31. Als alle dingen afgehandelt ſullen zijn, ſalmen cenſure houden over den genen, de welken, of in de verſamelinge iet ſtraf-waerdig aengerecht, of de vermaninge hares Kerken-raeds veracht hebben.

32. In de Claſſicale vergaderingen, de welke leſt voor den particuliere Synode gehouden worden, ſullen die worden verkoren, die tot de particuliere Synode gaen ſullen.

33. Ten laetſten ſal de plaetſe en tijd der naeſter Claſſicale verſamelinge genoemt worden.

34. Alle jaren (ten ware de nood korter tijd eiſchte) ſullen te ſamen komen vier, of vijf, of meer genabuerde Claſſen, tot welke verſamelinge twe Dienaren en twe Ouderlingen uit een jegelijke Claſſe komen ſullen, en hoewel andere Dienaren en Ouderlingen der ſelver Claſſen daer by weſen mogen, ſo ſullen nochtans gene dan de afgeſondene keur-ſtemmen hebben.

35. Alſſe t'ſamen gekomen zijn, ſal de gene die de naeſte reiſe gepreſideert heeft, of, ſo de ſelve niet tegenwoordig is, de Dienaer der plaetſe daer de vergaderinge gehouden word, een gebed doen na den eiſch der verkieſinge des Præſidis, ſijnes byſitters, en Scribe.

36. De verkoren Præſes ſal een gebed doen bequaem tot de ganſe handelinge, daer na de namen der gener, beide die tegenwoordig en niet tegenwoordig zijn, doen opſchrijven, op dat de afweſende verklaren redenen hares uitblijvens. Daer na ſal hy de credentie-brieven, en geſchrevene inſtructien afvorderen, alle puncten ordentelijk voorſtellen, het gevoelen der ganſcher verſamelinge afvragen, de ſtemmen doen optekenen, wat de meninge des meerderen deels is verklaren, de ſelve den Scribam ſchriftelijk doen vervaten, en 't geen geſchreven is, opentlijk doen voorleſen, op datter van allen bewilligt worde.

37. Die dingen die tot de Leere behoren, ſullen eerſt afgehandelt worden, daer na 't gene dat tot de Kerken-ordeninge behoort en eindelijk de particuliere ſaken.

38. Het Ampt des Præſidis is, een jegelijk te bevelen ſijn beurte te houden in 't ſpreken, den heftigen en twiſtigen tot ſtil ſwijgen te vermanen, en ſoſe 't ſelve niet na en komen, te doen gaen uit de verſamelinge, op datſe na oordeel der broederen behoorlijk mogen geſtraft worden.

39. Men ſal met gemeen advijs of conſent des Synodi een Gemeente verkieſen, de welke laſt gegeven ſal worden, om met advijs hares Claſſis, de plaets en tijd des naeſten particulieren Synodi te benoemen.

40. Aen deſe Gemeente ſullen van den anderen Gemeenten alle toevallende ſware ſaken, die in de Claſſicale vergaderinge niet hebben konnen afgehandelt worden, als ook alle 't gene dat den particulieren Synoden aengaet, naerſtelijk en by tijds overgeſchreven werden.

41. Deſe Gemeente ſal de plaetſe en den tijd des particulieren Synodi, twe maenden te voren of daer ontrent, ſchriftelijk te kennen geven, en copye van alle ſware ſaken aen haer geſonden, en een beſtemde kerke van een yder Claſſe tot deſen particulieren Synodum behorende, overſenden, op dat een jegelijk rijpelijk hen daer op bedenken moge.

42. Alle ſaken des Synodi afgehandelt zijnde, ſullen alle de afgeſonden Dienaren en Ouderlingen, met de Gemeente daer het Synodus gehouden is, het H. Nachtmael houden, ſo verre de gelegentheid der plaetſe en des tijds ſulx toelaet.

43. De Kerke in de welke het Synodus gehouden word, ſal laſt hebben, de Acten, of ordonnantien des ſelven Synodi, op den naeſten Synodum te beſtellen.

44. Deſe voorgaende regel ſalmen ook in den Generalen of Nationalen Synodo houden, op den welken verſchijnen ſullen twe Dienaren en twe Ouderlingen, niet van de Claſſe, maer van den particulieren Synodo, ſo wel der Walſcher, als der Duitſcher ſprake afgeſonden, met brieven van Credentie en Inſtructie: aengaende de Leere, Ceremonien, en Kerkelijke regeringe, mitſgaders alle andere dingen die in den particulieren Synodo niet hebben konnen afgehandelt worden.

45. De

45. De Generale of Nationale Synodus sal ordinaerlijk alle drie jaren gehouden worden, doch alsoo, datse, indien de nood eischet, eer mach te samen geroepen worden: en de particuliere Synoden sullen drie maenden te voren elk bysonder vergaderen, om haer tot den Generalen te bereiden.

46. Overmits in de Nederlanden twederley sprake gebruikt word, de Duitse en de Walse, is goed gevonden, dat de gemeenten deser beide spraken hare bysondere Kerken-raden, Classicale vergaderingen, en particuliere Synoden hebben en houden sullen. Doch so de Gemeenten van de een of de ander sprake alle hare patticuliere Synoden willen te samen roepen, dat sullen sy mogen doen: welverstaende dat in sulke vergaderingen van de eene spraek alleen 't gene in den handel der Ceremonien, Kerkelijke regeringe, en andere sware saken, in desen Synodo besloten is, niet verandert en worde. Maer so men acht eenige verandering van nöden te wesen, de selve sal in de Nationale Synodo beider spraken geschieden. En so het geviele dat de Nationalis Synodus van wegen der nood, voor den gewoonlijken tijd moste beroepen zijn, so sullen twe Classen, van elker sprake eene, aen twe particuliere Synoden schrijven, op datse verordineren mogen wanneer en waer de Generalis Synodus gehouden sal worden.

Van de Scholen.

47. Men sal arbeiden, dat overal scholen opgerecht worden, in de welke de kinderen niet alleen in spraken en konsten, maer ook voornamelijk in den Christelijken Catechismo onderwesen, en tot de predicatien geleid worden.

48. De Gemeenten sullen allen mogelijken vlijt aenwenden, dat sommige Studenten van goeder hope, door de Overheid, of andere particuliere personen in de grote scholen onderhouden worden, de welke namaels tot den dienst des Woords souden mogen (Fol. 49.) gebruikt worden.

49. In de Gemeenten daer Studenten der Theologie zijn, sullen de selve alle weken, in een bysondere versamelinge, daer toe bestemt, in tegenwoordigheid der Dienaren des Woords in 't proponeren geoeffent worden, op datse door het oordeel en vermaninge der selver tot den dienst bequaem gemaekt mogen worden.

50. De Professoors der Theologie sullen de Belijdenisse des Geloofs der Nederlandse Kerken onderschrijven.

51. Geen Professor der Theologie sal mogen prediken, noch Sacramenten bedienen, dan die tot den dienst des Woords beroepen zijn.

52. So de Classis, of Synodus, in de plaetse daer de Universiteit is, te samen komt, sullen de Professoren der Theologie daer mede by komen, der welker een uit den name van allen stemme sal hebben.

Van de Leere, Sacramenten, en Ceremonien.

53. Om eendrachtigheid in de Leere te betuigen, achten wy datmen in alle Kerken der Nederlanden, de Belijdenisse des Geloofs in den 37 artijkel begrepen, en in desen jare 1578. herdrukt, en den Conink Philippo over veel jaren over gelevert, onderschrijven sal, en gelijk dit van den Dienaren des Woords en Professoren der Theologie gedaen sal worden, so waert goed, dat 't selve ook vanden Ouderlingen geschiede.

54. In de Duitse Gemeenten salmen den Catechismum gebruiken, met de Psalmen van PETRO DATHENO overgeset; en in de Walse die metten Francoysen Psalmen tot noch toe gedrukt is. Het sal ook de Duitse Gemeente vry staen, het korte onderzoek des Geloofs, uit den Catechismo t'samen getrocken, en metten voorseiden Psalmen DATHENI gedrukt, te gebruiken, om te onderwijsen, die hen tot de Gemeente begeven.

55. Niemand sal eenig boek van hen selven, of yemand anders gemaekt, in 't welke van de Religie gehandelt word, laten drucken, of in 't licht brengen, door hen selven, of door andere, eer het selve van den Dienaren des Classis, of van de Professoren der Theologie onser Belijdinge oversien en voor goed gekent sal wesen.

56. De Dienaren sullen een geheel boek der heiliger Schrift, ordentelijk ten einde toe, de Gemeinte verklaren: doch sullense meest de boeken des nieuwen Testaments voornemen; hoe wel het hen nochtans vry staen sal, de materie harer predicatie uit de boeken des ouden Testaments te nemen, met advijs des Kerken-raeds, de welke op de stichringe en gaven der Dienaren acht nemen sal. En in plaetse daer de Sondaegse Euangelien noch gebruikt worden, salmen sulx dulden, ter tijd toe datmen het selve bequaemlijk sal mogen afstellen.

57. In de Gemeinte daer het gebruik der Avond-Gebeden ingevoert is, en Predicanten genoeg zijn om die te doen, sal het selve gedragen worden, doch alsoo dat daer door het noodsakelijke gebruik der Huis-gebeden niet nagelaten en worde, en sullen de Dienaren meer op het Gebed acht nemen, dan om een lange predicatie en wijtlopige verklaringe te doen op 't gehele of halve Captitel, datse in de Avond-gebeden gewoonlijk nemen sullen. Maer daerse noch niet ingevoert en zijn, salmense niet lichtelijk toelaten, ten ware in tijden van gemene noden, op dat de ordinare predicatien en huis-gebeden niet in verachtinge en komen. En sal allen Kerken vry blijven, te ordineren vele, of weinige Avond-gebeden te doen; en daermen achtet datse beter afgedaen waren, salmen het advijs des Classis, en der Overheid der Gereformeerde Religie hier over gebruiken.

58. Overmits het gebruik der Lijk-predicatien sorgelijk is, so gevoelen wy, datse in de plaetsen, daerse niet en zijn, niet behoren ingevoert te worden; maer daerse gewoonlijk zijn gehouden te worden, en het getal der Dienaren genoegsaem is, de welke met de Ouderlingen oordelen de selve niet onnut te zijn, sullense geduldet werden, ter tijd toe, datse bequaemlijk sonder ergerniss sullen mogen afgeset worden; nochtans met dese waerschouwinge, datse meer een forme van een ongepremediteerde vermaninge hebben, dan van een predicatie die met den gebeden begonnen en met dankseggínge besloten word. Datmen ook in de selve der afgestorvenen lof niet verkondige. Het sal ook der Dienaren ampt zijn, sorge te dragen dat het gebruik der klocken, de welke in 't Pausdom, so in 't verscheiden, als in 't begraven der menschen, geluid worden, mach weg genomen worden.

59. Het verbond Gods sal aen den kinderen der Christenen met den Heiligen Doop, so haest alsmen den selven bedienen kan, besegelt worden, ten ware dat yemand eenige wettige oorsaken hadde, om den selven uit te stellen, van welke de Dienaren, met de Ouderlingen oordelen sullen.

60. Men sal den Doop niet bedienen, dan in de predicatien, doch in de Dorpen, daer weinig predicatien gedaen worden, salmen een sekeren dag in de week verordenen om den Doop te bedienen, also nochtans, dat het selve sonder een korte predicatie niet en geschiede.

61. De Vader des Kinds dat te dopen is, sal insonderheid by den Doop zijn, ten ware dat hy gewichtige oorsake hadde sijnes afwesens, op dat hy voor sijn kind bidde, en selve den Heere opdrage, en belove te doen, 't welk hem van den Kerken-dienaer voorgehouden word, achtervolgende het Formulier in de bedieninge des Doops gesteld; doch de getuigen salmen so nauwe niet verbinden, maer hares ampts tegen het Kind vermanen. De Ouders eer sy het Kind ten Doop brengen, sullen by een Kerken-dienaer, of Ouderling gaen, op dat de Gemeente kennisse hebbe van de genen die gedoopt worden.

62. Het is raedsamer en sekerder, dat alle Dienaren het Formulier der instellinge en des gebruix des H. Doops, 't welk daer toe beschreven is, volgen, dan een jegelijk zijn eigen verklaringe vry te laten.

63. Het is vry den kinderen alsulke namen te geven, als

alſmen wil, nochtans ſal een yegelijk vermaent zijn, dat hy die namen die Gode, of Chriſto eigen zijn, als daer zijn, Immanuel / Salvator / &c. of der officien en beſondere dienſten, als Engel / Baptiſta / of de welke anderſins ſuperſtitieus zyn, den kinderen niet toe laten gegeven te worden.

64. Niemand ſal in de gemeente ontfangen worden, dan die te voren van den Kerken-raed, ofte immers een Dienaer en Ouderling, van de Hooft-ſomme der Chriſtelijke Lere ondervraegt zyn, en eerſte ten Avontmael des Heeren gaen, ſullenſe in den Kerken-raed, of in de Kerke na de predicatie die recht voor de bedieninge des Avontmaels geſchied, opentlijk getuigen, datſe de Lere der Gemeente (die van den Dienaer kortelijk verklaert ſal worden) voor goed houden, en door de hulpe des Heeren in de ſelve volſtandig blijven ſullen, en haer ſelven der Chriſtelijker vermaninge onderwerpen.

65. Aengaende den genen die met Getuignis-brieven uit andere Gemeenten komen, ſullen ſonder belijdenis des geloofs te doen tot den Avontmale toegelaten worden: maer die geen geſchreven of levendig getuignis hebben van geloofwaerdige perſonen, ſalmen op dat mael niet toelaten.

66. De Dienaren des Woords, Ouderlingen, en Diaconen ſullen voor het houden des Avontmaels, onder malkanderen de Chriſtelijke cenſure, of onderſoekinge doen, ſo wel over de Leer, als over den wandel, en ſullen de Chriſtelijke vermaningen in der liefde aennemen.

67. Voor het Avontmael ſullen de Dienaren en Ouderlingen de Lidmaten der Kerken beſoeken, voornamelijk de ſwakſte, en den genen die het meeſt van doen hebben, datſe (ſo veel in hun is) met leren, vermanen, trooſten, en de opgereſen ſwarigheden te neder te leggen, de Gemeente tot deſe hoogwaerdige handelinge recht bereiden.

68. Men ſal voor de bedieninge des Avontmaels een Predicatie doen, in welke van de bekeringe des menſchen, beproevinge zyns ſelfs, en zijn verſoeninge met God en den Naeſten, en diergelijke materien meer ſal gehandelt werden. Maer op den dag des Avontmaels ſelve, ſal het nut zijn datmen van de Sacramenten ſelve, en met namen van de verborgentheid des Avontmaels het volk lere, en tot dien einde een bequamen Text nemen, ten ware den gewoonlijken Text daer toe bequaemlijk geſchikt konde worden. Doch na den middag ſalmen met den gewoonlijken Text of Catechiſmo voortvaren.

69. Overmits wy middelmatig achten in de bedieninge des Nachtmaels te ſtaen, of te ſitten (het knielen nemen wy uit om der ſuperſtitie en des perijkels wille van het brood aen te bidden) ſo ſullen de Gemeenten de wijſe gebruiken, die een yegelijk alderbequaemſt ſal dunken te weſen.

70. De woorden des Avontmaels ſullen uit 1 Cor. 10. vs 16. genomen worden, daer by voegende deſe woorden: Neemt / eet / gedenkt / en gelooft / &c.

71. De wijle het heilige Avontmael bedient word, ſalmen ſommige Capittelen uit den Propheten, of Euangeliſten van het lijden Chriſti voor leſen, of eenige Pſalmen ſingen, na dat yder Kerke oorbaerlijk te zyn oordelen ſal.

72. In alle middelmatige dingen, ſullen geen Kerken veracht worden, die een andere wijſe gebruiken, dan wy doen.

73. Gelijkerwijs het Avontmael des Heeren niet en behoort bedient te worden in de plaetſe, daer noch geen Kerkelijke ordeninge geſtelt en is, alſo ſalmen in de wel-geſtelde Kerken alle twe maenden, ſo veel mogelijk is, 't ſelve bedienen. Doch ſalmen de Kerken, en inſonderheid de heimelijke en die onder 't kruis ſitten, hare vryheid laten, dat ſo dikmaels te houden, als 't haer gelegen is.

74. In tyde van oorloge, peſtilentie, dieren tyd, ſware vervolginge der Kerken, en andere openbare ellendigheden, ſalmen een Vaſten met bidden aenſtellen en heiligen, door raed der Kerken, en bewillinge der Overheid, ſo dat geſchieden kan, alſo dat de Gemeente haer van 't gewoonlyk voetſel, en tijdelyke handeling tot den avond toe onthouden ſal, met bidden, het woord Gods te horen, de H. Schrifture te leſen, en andere H. oeffeningen, hare boetvaerdigheid en gelove betuigen, en in de ware Godſaligheid toenemen; doch ſal 't raedſamer weſen 't vaſten op andere dagen, dan op den Sondag te houden.

75. Het ware wel te wenſchen, dat de vryheid van (Fol. 50.) ſes dagen te arbeiden van God toegelaten, in de kerken gehouden, en den Sondag alleen geviert mochte worden: nochtans de wijle ſommige andere Feeſt-dagen door autoriteit van de Overheid onderhouden worden, te weten, den Chriſtdag met den navolgenden; Item den tweden Paeſch-dag, Item den tweden Pinxſter-dag, Item in ſommige plaetſen Nieuwe-Jaer-dag, en Hemelvaers-dag, ſo ſullen de Dienaren naerſtigheid doen, datſe met predicatien (in welke ſy inſonderheid van de Geboorte en Verrijſeniſſe Chriſti, ſendinge des H. Geeſts en diergelijke artijkelen des Chriſtelijken Geloofs den Gemeenten leren ſullen) den onnutten en ſchadelijken ledig gank in een heilige en profijtelijke oeffeninge veranderen. Het ſelve ſullen de Kerken-dienaren in de ſteden doen, daer meer Feeſt-dagen, door autoriteit der Overheden onderhouden worden. Hier en tuſſchen ſullen alle kerken arbeiden, dat het gewoonlijk gebruik aller Feeſt-dagen, behalven den Chriſt-dag (de wijle Paeſſchen en Pinxſteren op een Sondag komen) ſo veel mogelijk is op 't aldergevoeglijkſte afgedaen worden.

76. De Pſalmen Davids van Petro Datheno overgeſet, ſullen in de Chriſtelijke t'ſamenkomſten der Nederduitſe Kerken, gelijk men tot noch toe gedaen heeft, geſongen worden, achterlatende de geſangen die in de Heilige Schrift niet gevonden worden.

77. Het gebruik der orgelen in de kerken, houden wy niet voor goed, inſonderheid voor de predicatie: daerom achten wy dat de Dienaren behoren te arbeiden gelijkſe voor een tijd geduldet worden, datſe alſo met den eerſten, en op 't alder gevoeglijkſte weg genomen worden.

Van 't Houwelijk.

78. De Houwelijkſe ondertrouwe ſal geſchieden *Per verba de præſenti*, dat is, met woorden die de tegenwoordige belofteniſſe en verbindinge mede brengen en uit drucken, ſonder conditie of uitneminge.

79. De heimelijke beloften ſullen van gener waerde ſijn, en die ſullen voor heimelijk gehouden werden, de welke niet in tegenwoordigheid van twe of drie van de vrienden, bloedverwanten, of immers van andere geloofwaerdige perſonen aen beide ſijden ſullen gedaen ſijn.

80. Het ſoude ook nut en te wenſchen weſen, dat wanneer de ſelve geſchieden, een Kerken-Dienaer, of een Ouderling daer by ware, op dat hy den naem des Heeren aenroepe, en beide partyen hares Ampts vermanen, en hen naerſtelijk ondervragen mochte, offe yemant anders geloftenis hebben gedaen, en ſo een van beiden een lidmaet der Kerke is, of de andere partye ook de Religie is toegedaen, en voornamelijk dat hy verſekert mocht worden van deſe navolgende ſtucken.

81. Geen onderjarigen (waer van men de verklaringe nemen ſal uit de rechten en coſtumen des Lands) de welke onder de macht harer ouderen, of der gener die in harer ouderen plaetſe ſtaen, namelijk der momboiren of voogden, ſullen ſonder haer conſent, beloftenisſe van huwelijk mogen doen: en de houwelijkſe beloftenisſe anders gedaen, en is van gener waerde. Doch ſo eenige ſo onredelijk of onwillig in deſe ſake haer hielden; datſe geenſins en wilden bewilligen (het welke ſomwijlen uit haet der religie, of andere oorſaken geſchied) ſo ſal den Kerkenraed beſluiten wat hier in te doen ſtaet.

82. Maer indien beide partyen, of een van beiden te voren gehouwelijkt is geweeſt, ſo ſal de dood der eerſter partye door wettelijke getuigeniſſe moeten blijken.

83. Den onbekenden vreemdelingen en ſullen tot de houwelijkſe beloften niet toegelaten worden, het en ſy dat ſy door wettelijk getuigenis doen blijken datſe vry ſijn.

84. De Overheid ſal gebeden worden, datſe de Houwelijken niet en verbieden (ſo veel ſulx na gelegentheid der tijden en plaetſe gevoeglijk geſchieden kan) in de graden der bloed-vriendſchap en maegſchap, in welken de ſelve, ſo door Godlijke, als Keiſerlijke Rechten toegelaten worden. Maer ſo lange dat niet verkregen kan worden, is het beter hare Wetten gehoorſaem te zijn, dan in de ſwarigheden en ergerniſſen te vallen, die daer uit volgen ſouden.

85. De Ondertrouwe wettelijk gedaen zijnde, ſal ook door beider partyen bewillinge niet gebroken konnen worden.

86. De namen der gener die men trouwen ſal, ſullen op drie Sondagen, of anderſins drie reiſen, dat daer tamelijken tijd tuſſen beiden zy, na de Predicatie uitgeroepen worden.

87. De Houwelijken ſullen verkondigt worden ter plaetſe daer de partyen wonen, of daerſe bekent zijn: en ſo yemant in een ander plaetſe, dan daer zijn geboden afgekondigt zijn, getrout wil weſen, ſo ſal hy van de Kerken Raed getuignis van zijn geboden mede brengen.

88. De gene tegens welker uitroepinge niet en is gekomen, mogen op alle Predik-dagen in de Gemeente t'ſamen gegeven worden, behalven op den gemenen Vaſt en Bid-dag, 't welk ook te wenſchen ware, dat op den dag des Avontmaels niet en geſchiede.

89. Hoewel Paulus den Weduwen geen ſekeren tijd voorſchrijft, wanneer ſy Houwelijken mogen, nochtans dewijle hyſe vermaent datſe in den Heere trouwen ſullen, ſo en lijd de eerlijkheid, ja ook de noodſakelijkheid niet, datſe voor vier maenden en een half wederom Houwelijken ſouden: byſonder, dewijle by Keiſerlijke Rechten haer een rouw-jaer, dat is een tijd van negen maenden voorgeſchreven is.

90. De Dienaren ſullen de partyen, dien door overſpel van de andere partye ongelijk geſchied is, vermanen, datſe haer verſoenen, 't welke ſo ſy niet verkrijgen konnen, ſullen ſy wel verklaren wat haer door 't Godlijke Recht toegelaten zy, nochtans ſullenſe haer onderrechten, datſe ſonder het oordeel en de autoriteit der Overheid niet weder Houwelijken mogen. En ſo de verongelijkte partye ſodanige Overheid niet bekomen en kan, ſo ſalſe tot ſulken plaetſe gaen, daerſe een Overheid hebben mag, door welkers autoriteit de ſake geoordeelt werde.

91. Wanneer in Houwelijkſe ſaken eenige grote ſwarigheid voorvalt, ſo ſal de Overheid gebeden worden, datſe twee ofte drie van den haren ordineren, die met den Dienaren der Claſſen de ſelve ſwarigheid ter neder leggen.

Van de Kerkelijke vermaninge en ſtraffe.

92. Overmits de Heere Chriſtus, behalven den dienſt des Woords en der Sacramenten, ook de Kerkelijke vermaninge en ſtraffe ingeſtelt heeft, ſo ſullen de Dienaren niet alleen openbaer leren, vermanen, ſtraffen en wederleggen, maer ook in 't byſonder een yegelijk vermanen tot zijn behoorlijk Ampt. Maer gelijk de Chriſtelijke ſtraffe geeſtelijk is, en niemand van de ſtraffe der Overheid bevryd: alſo word ook boven de Burgerlyke ſtraffe de Kerkelyke ſtraffe noodſakelijk vereiſcht, om den ſondaer met God en zyn naeſten te verſoenen, en de ergerniſſe uit de Gemeente Chriſti weg te nemen.

93. So dan yemand in de ſuiverheid der Lere dwaelt, of in den wandel ſondigt, ſo verre alſt heimelijk is, en geen openbare ergerniſſe mede brengt, ſo ſal den regel onderhouden worden, die Chriſtus duidelijk voorſchrijft. Matth. 18.

94. De heimelijke ſonden, daer van den ſondaer in 't beſonder van een, twe, of drie getuigen vermaent zijnde, niet en hoort, of een openbare ſonde begaen heeft, ſulx ſal den Kerken-Raed aengegeven worden.

95. Die hartneckelijk de vermaninge des Kerken-Raeds verwerpt, ſal van den Nachtmale afgehouden worden. Maer ſo hy afgehouden ſijnde, na verſcheiden vermaningen, geen teken van boetvaerdigheid en geeft, ſal dit den voortgank zyn tot de affnijdinge.

96. De Dienaer ſal opentlijk de Gemeente van den hartneckigen ſondaer vermanen, de ſonde openbaren, en den behoorlijken plicht diemen gedaen heeft in hem te beſtraffen, van 't Avontmael af te houden, en daer na naerſtelijk te vermanen, voor den volke verklaren: en ſal de Gemeente vermanen datſe voor deſen onboetvaerdigen ſondaer bidde, eer datmen gedwongen worde tot de laetſte remedie te komen. Sodanige drie vermaningen ſullen daer gedaen worden. In de eerſte ſalmen den Sondaer niet noemen, op dat hy eenigſins verſchoont worde. In de twede ſalmen hem noemen. In de derde ſal de Gemeente aengeſeit worden, datmen hem affnijden ſal, ten ſy dat hy hem bekere, op dat ſo hy hardneckig blijft, zyn affnyden door ſtilſwijgen en bewillinge der Gemeente geſchiede. Den tyd die tuſſen de vermaningen gaen ſal, ſal in 't oordeel des Kerken-Raeds ſtaen. En in de affnijdinge van ſodanigen hartneckigen Sondaer, ſal de Dienaer in 't brede verklaren, het gebruik en het einde der ſelver, en de gelovigen vermanen, datſe geen onnodige gemeenſchap of converſatie met den afgeſnedenen en hebben, maer zijn geſelſchap ſchouwen, inſonderheid tot deſen einde, op dat de afgeſnedene door ſchaemte verſlagen zijnde, ernſtelijk bedenken ſoude hem te bekeren.

97. Van de ſonden, die van haer nature openbaer zyn, of die door verachtinge der vermaningen der Kerke openbaer gemaekt worden, ſal de verſoeninge openbaerlijk geſchieden, niet na 't ſeggen van een of twe, maer na het oordeel des ganſchen Kerken-Raeds, op ſulker wijſe en forme, als tot opbouwinge elker Kerke alderbequaemſt ſal geacht worden.

98. De gene die ſware ſonden begaen hebben, die de Kerke ſchandelyk zyn, of ook die van de Overheid behoren geſtraft te worden, al iſt datſe boetvaerdigheid bewijſen, ſullen ſy nochtans van de gemeenſchap des Avontmaels, om de ergernis weg te nemen, en hare boetvaerdigheid te beproeven, afgehouden worden. Doch hoe dikmaels, of hoe lang dit geſchieden ſal, ſal in 't goed-dunken des Kerken-Raeds ſtaen.

99. So de Dienaren, Ouderlingen of Diaconen, een openbare grove ſonde, die der Kerke ſchandelyk, of ook van de Overheid te beſtraffen is, bedryven, ſo ſullen de Ouderlingen en Diaconen wel terſtond van haren dienſt, door 't oordeel des Kerken-Raeds, afgeſet worden: maer de Dienaren ſal men van haren dienſt op ſchorten, doch of menſe gehelijk affetten ſal, dat ſal in 't oordeel van de Claſſicale vergaderinge ſtaen.

100. Maer of de Dienaren, Ouderlingen, of Diaconen afgeſet zynde, na datſe de Kerke met boetvaerdigheid voldaen hebben, ſo ſe wederom verkoren werden, toegelaten ſullen worden: ſo vele als de Ouderlingen en Diaconen aengaet, ſal den Kerken-Raed oordelen mogen: maer ſo veel de Dienaren aengaet, ſal van de Claſſicale verſamelinge geoordeelt worden.

101. Geen Kerke ſal over een ander Kerke: geen Dienaer over een ander Dienaer: geen Ouderling of Diacon over eenig ander Ouderling of Diacon, eenige heerſchappye voeren of overhand hebben, maer liever ſal hem een yegelyk van alle oorſaken en ſuſpitien van dien wachten: hoewel uit plicht der liefde d'eene Kerke d'ander, den eenen Dienaer den anderen, &c. niet alleen mogen, maer ook behoren te vermanen.

Petrus Dathenus Electus Sinodi Præſes.

Arnoldus Cornelij Scriba.

DOn Jan heeft het Hof en de Cancelrie van Brabant geordonneert en opgerecht binnen der ſtad Loven / in de welke hy Meeſter Deſiderius Teſtig ordineerde voor eerſte en preſiderende Raed / en Martin Antonio del Rio voor twede Raed beide Licentiaten in den Rechten en ordinariſe Raden / gebolgt hebbende den voornoemden Don Jan / daer toe hy noch tot nieuwe Raden gecommitteert heeft Heere Philips Veuſels / Meeſteren Willem van Candrieſche en Gregorius de Apala / en Meeſter Gooswijn Bat-

Watson/als Raed en Advt. Fiscael/en liet daer een placcaet op uitgaen dat elk die aenden Hove en Justitie iet te doen mocht hebben/ henlieden souden hebben te addresseren aen den voorsz Rade/ op pene van ongehoorsaemheid en gestraft te werden als aenhangers van sijne vyanden/ rebellen en wederspannige. Dit Placcaet was in date den 19 July 1578. Korts daer na heeft hy van gelijken een ander Placcaet laten uitgaen/ waer by hy het Leen-hof van Brabant mede binnen Loven heeft gestelt/ makende den voorsz Heere Desiderius Tsestig Stadhouder van de Lenen/ met cassatie van den Hove en Leen-hove tot Brussel/ wesende 't selve Placcaet in date den 12 Augusti des selven jaers. De voorsz Raeds-heere del Rio (die ook President was in den secreten Raed) en heeft niet lange in desen raed gebesoigneert/ want hy in de maend van Augusto binnen Loven van een hete hoortse is overleden.

De verhinderinge van den handel metten Hertog van Alencon en de voornoemde voorslag van vrede/ waren den Staten seer hinderlijk/ door dien den Hertog Hans Casimier met sijn volk so haest niet voort en quam als hy anders mogelijk gedaen soude hebben. Hy heeft opentlijk in druk laten uitgaen/ de oorsake waer door hy beweegt is geworden tot bevrijdinge der benaude Nederlanden met heirkracht en volk derwaers over te komen/ 't welk hy seid niet te doen of voorgenomen te hebben/ uit lust/ noch om eere te begaen/ noch om eigen profijts wille: maer uit noodwendige oorsake/ niet alleen den benauden Nederlanden/ maer ook sijn lieve Vaderland/ de Duitse Natie ten besten/ tegen des Don Jan van Oostenrijk en sijne aenhangeren (uit vele vremde Natien t'samen geraept zijnde) onbetamelijke intentie en voornemen/ streckende tot de uiterste schade en verderfenisse der Nederlanden/ en ook tot krenkinge van de Duitse Natie: hy maekt een seer lang verhael van de verdruckinge die de Nederlanden hebben geleden van den Hertog van Alva en sijne navolgeren/ en voorts nu van Don Jan/ de schade die den Roomsen Rijke daer door is geschied en vorder te verwachten staet: maer want de saken hier in genoeg tot verscheiden plaetsen verhaelt zijn/ is onnodig die alhier te verhalen/ het is ons genoeg dit hier simpelijk aen te roeren/ die lust heeft 't selve te lesen/ konnent doen; 't is in Hoogduits en Nederduits beide uitgegaen/ 't Nederduits is gedruckt tot Embden by Goossen Goebens.

Hy hadde aen den Prince van Orangien en Staten gesonden eenen Mathieu du Carum om verscheiden saken te remonstreren/ en onder andere dat hy alle saken desen tocht aengaende niet en hadde konnen doen/ navolgende de capitulatie met hem van stipken tot stipken gemaekt/ maer hadde daer in gedaen beleid en gehandelt als of 't sijn eigen sake ware/ om te eer en gereder hulpe te bieden en te beter volk te hebben/ aengesien de eerste capitulatie maer en was van 6000 mannen/ en dat nu de gehele lichtinge beloopt wel 12000 mannen/ doch de Heeren Staten verklaerden om redens wille/ jegens de voorschreven capitulatie niet te konnen doen om de consequentie/ doch datse op 1000 Dalers ter maend niet en wilden sien voor het traictement van eenige Princen/ Graven en Vryheeren/ hoe wel het was buiten de bestellinge. Baden voorts dat sijn Forstelijke Genade om de consequentie wil/ alles soude blijven laten by de capitulatie/ werde ook order gestelt op de monster-plaetse en andere noodige saken. Middelertijd hadden de Staten al veel volks gekregen/ en hadden haren leger beginnen te slaen tusschen Lier en Herentals/ en hare hopen te vergaderen. De Eertshertog Mathias toog den 14 July in 't leger om 't selve te besichtigen en op sommige dingen order te stellen/ en daer werde raedsaem gevonden 't selve leger by Rijmenant te beschantsen/ tot datse hen volk by den anderen souden hebben/ want sy wisten wel dat sy niet alleen met een losen Dos/ maer ook met eenen kloecken en versochten oorlogs man te doen hadden/ die niet en soude laten hen alle afbreek te doen daer hy soude konnen en mogen; gelijk ook geschiede dat hy 't selve meende te attenteren: want hy verstaen hebbende van de grote toerustinge van volke die voorhanden was/ wilde der Staten leger tot Rijmenant beschanst leggende/ eens besoeken eer sy meer volks kregen/ hopende henluiden een voordeel af te sien eer den groten hoop daer by quam/ hy hadde ook meer volk uit Italien gekregen/ so datmen achte dat hy wel omtrent 30000 mannen sterk werde geacht te zijn/ daer onder begrepen 5 of 6000 paerden/ zijnde meest al oude ervarene en kloecke soldaten. De Prince van Parma was sijn Overste Luitenant en Stadhouder/ Octavio Gonsaga Generael over het Paerde-volk/ Pieter Ernst Graeve van Mansfelt was Maerschalk over sijnen leger/ de Graeve van Barlaymont Generael van 't geschut. En elk hadde sijn bevel/ hy hadde vele ervare Overstens by hem/ die te voren hier in Nederland gedient hadden/ als den Heere van Billy/ Monsdragon en vele meer andere/ ook vele Nederlandse en Bourgoinse Heeren. Den lesten July is hy met alle sijn macht gekomen omtrent Aerschot/ met voornemen om des anderen daegs der Staten leger te bespringen en aen te tasten/ hopende wederom victorie te behalen gelijk by Gembloux: maer de Graeve van Bossu overste en generael van der Staten leger/ houdende goede ordre in den legere/ en uitgestelt hebbende sijne wachten/ werd van de aenkomste van Don Jan geadverteert/ waerom hy wel op sijn hoede was/ den vyand verwachtende/ hebbende in Buscade geleid 5 of 600 Archibusiers/ en belast hebbende dat der Staten wacht/ als hy den vyand gewaer werde/ soude soetkens achterwaers wijcken totte gene die in Buscade lagen/ gelijk geschiede/ doch Don Jans volk quamen met sulken furie aen/ dat sy ook na eenige wederstand mosten wijcken/ daer op de selve te stouter geworden zijnde/ deden een geweldigen aenval op der Staten ruiterye en lichte paerden/ doch zy stondesen kloekelijk weder/ en hoe wel sy wat voordeels wonnen/ werden sy terstond versterkt met verse paerden/ so dat sy Don Jans volk de Heye deden verlaten. De Engelse Colonel Norits was maer een uure te voren in 't leger gekomen/ en dede met zijn volk den vyand groten wederstand/ so ook de Schotten onder Colonel Stuard/ en generalijken alle de Duitsen en Fransen betoonden wel datse meer by sulken handel geweest waren/ en hoe wel Don Jan met geweld wilde quijt of dobbel spelen/ sendende gestadig versch volk de sijne te hulpe/ so en konde hy niet doorbreken. Het geschut wesende in der Staten leger/ dede ook grote schade onder Don Jans volk. Dese schermutsinge duirde wel omtrent acht uren lang/ en was eenen seer heten dag. Ten lesten hebben zy moeten aflaten en met schande vertrecken/ latende veel doden (eenige seggen van omtrent 800/ sommige meer als 1000) op de plaetse/ en mede nemende seer vele gequetste. Dit was een seer felle schermutsinge. Daer waren sommige die den Graeve van Bossu naer gaven/ dat so hy met alle 't volk uitte beschansinge gekomen hadde dat hy Don Jans volk met groot voordeel soude geslagen hebben: dan andere krijgs-ervarene Capiteinen/ seiden dat hy hem seer wijselijk daer in gedragen hadde/ niet willende het gehele Land in periculstellen/ so het mislukt hadde. Want hy en was ook daer toe niet so wel voorsien van voetvolk/ alst wel veretste/ en hadde seer kloeke en ervarene soldaten/ als strijdbare hoofden tegen/ de welke niet anders en sochten dan dat syse op het blacke-veld na haren wille hadden mogen aentasten. Des anderen daegs is hy vertrocken/ niet wel te vreden zijnde van de schade aldaer geleden. Hy is getrocken na 't land van Namen toe/ hem legerende in een sterke schantse die eertijds by Gabriel Cerbellion een vermaert krijgsman was geordonneert. En 't scheen of hy voor een wijle tijds defensive oorlog wilde voeren/ om so de Staten haer geld te doen

Don Jan bespringt het leger van de Staten te Rijmenant en daer valt een geweldige schermutsinge.

(Fol. 52.)

Don Jan vertrecht met verlies van veel volx.

consumeren / achtende datse so groten menigte van volk niet lange en souden mogen houden / als de Hertog Casimirus daer by gekomen soude wesen / hy schreef aen den Coninck seer ernstige brieven / en en wist niet wat het beduiden mochte dat hy een lange tijd van Escovedo geen brieven en hadde ontfangen / en hy solliciteerde seer om sijn wederkomste / doch de Coninck hadde sulx niet raedsaem gevonden / maer daer werde gepractiseert (sonien namaels heeft verstaen /) dat hy door last van den Coninck en beleid van Antonio Perez Secretaris van State van den Coninck op een avond na huis gaende van vijf of ses daer toe gestelde of gehuerde Crawanten / omcingelt en dood gesteken werde / door uitduckelijk bevel van den Coninck / die 't selve ontkende / daer uit namaels grote swarigheid ontstaen is : doch also dat onse materie niet aen en gaet / wil ik hier van geen verder vermaen maken / dan alleenlijk dat hy die den Coninck den raed gaf om de siekte van Nederland te genesen door vier en swaert / dat desen Doctoor seg ik van de selve pillen is gestorven / die hy anderen heeft willen t'eten geven / na 't spreekwoord :

Escovedo in Spangien omgebracht.

Hy is gevallen in de gracht,
Die hy voor anderen had gewracht.

Den 7 Augusti heeft de Borggrave van Gent / van wegen de Staten ingenomen de stad van Aerschot / daer binnen lag een Bende Italiaense peerdevolk onder Mutio Pagano / en twe Vaendelen Duitsen de welke meest al dood gesmeten werden die 't niet en konden ontlopen / de Stad werd geplondert en weder verlaten. Daer na zijn de Spangiaerden daer wederom in gekomen en hebben voorts de reste dat d'andere gelaten hadden gerooft / de borgeren doodslaende en doorstekende / staken voorts 't vier inde selve Stede en verlietense.

Aerschot ingenomen en geplondert door den Burggrave van Gent / en wederom van de Spangiaerts ingenomen en verbrand.

Omtrent desen selven tijd hadde de Heere van Champangy van langer hand uit haet van de Gereformeerde Religie / gesocht aen sijn snoer te trecken de Geestelijkheid van Brussel / die van de Cancelrye of 't Hof Provinciael en eenige aensienlijke borgeren der voorsz Stad / en heeftse seer opgehitst tegen die van de voorsz Religie / so vele hem mogelijk was / hun seggende datse om geen sake ter wereld die hen overkomen soude mogen en behoorden te gedogen / nochte toe te laten eenige veranderinge in de Religie / maer hen vast houden op de twe poincten die de Staten Generael altijds verklaert hadden onverbrekelijk te sullen onderhouden / te weten de onderhoudinge van de Heilige Roomse Catholijke Religie / en de gehoorsaemheid des Conincx / en dat sy die twe handhavende en daer by vastelijk persisterende / de voorsz stad van Brussel van sijne Majesteit in genade genomen soude worden. En om dese handel na sijnen sin te brengen / heeftmen gesocht den Heere Dionisius van den Tempel Heere van Corbeek / met sijn volk (wesende Hollandse Compagnien) uit Brussel te krijgen / en ook die van den Grave van Bossu / voorwendende dat dit waren soldaten van dese Landen en datse daerom beter te velde in 't Leger dienden om tegen den vyand gebruikt te werden / en daer en tusschen soudemen binnen Brussel leggen de Compagnien van de Heere van Heeze / die doen waren voor de poorten van Brussel. Dit verbolg is seer hevig geweest voor de Catholijken / so aen den Eertshertog / als den Rade van State en Staten Generael / maer het is seer aerdiglijk verhindert geweest door den Prince van Orangien. De voorsz Heere Champangy 't hooft van den nabolgende aenslag / siende dat dese practijke niet en wilde gelucken / so hy gaerne gesien hadde / en datmen ondertusschen altijds besig was om te resolveren de Religionsvrede / so ontboot hy door brieven den Heere van Heeze / den Heere Marquijs van Bergen / de Heere van Glijmes / de Heere van Bassigny / sone des Heeren van Bourtel / datse tot Brussel souden komen om de Ligue onlanx by henluiden ontworpen / te tekenen. Dese jonge Heeren niet merkende 't bedroog van desen ouden deurtrapten Bos / trecken derwaerts / en dese Ligue werd onder hen en vele Geestelijke en Edelen en andere van alderley qualiteit gesloten en getekent / 't welk gedaen zijnde / so werd daer gebracht een lang geschrifte of Remonstrantie aen den Eertshertog / houdende in den name van de Geestelijke / Edele / Magistraten en van de Gemeente van Brussel. Dese werd aldaer voorgelesen en men approbeertse en vindse goed datmense also sal presenteren / en alle dese jonge Heeren / vergeselschapt met vele andere personen in groter pracht / zijn t'samen gegaen na het Stadhuis en werden gevolgt van een grote menigte van volk / die niet en wisten watter te doen was : in 't Stadhuis gekomen zijnde / hebben de Magistraet willen bewegen dat sy terstond in bequamen getale souden vertrecken na Antwerpen / om sijne Hoogheid te presenteren de voorsz requeste / gebruikende grote dreigementen / en seggende dat sy de gehele gemeente aen haer sijde hadden so sy 't selve weigerden / de Magistraet haer in dese sake / so bot overkomende / seer perplex en verslagen vindende / eischen uitstel tot des anderen daegs / om ter wijlen sulx te communiceren / den Leden / 19 Natien en Schutterven der voorsz Stad / also dese sake 't ganssche lichaem aenginck / sulx is hun geweigert geweest : maer vertreckende de Heeren presenteerders voorsz hebben de voornoemde Magistraten andermaels gedreigt / seggende dat sy wisten wat sy te doen hadden / daer op sijn eenige van de Gemeente toegelopen / willende weten watter te doen was en watter omginck / siende haer Magistraten so droevig en treurig uitkomende / en horende dese Heeren so hoog trotsen en dreigen. De sake werd ontdekt / en men las dese requeste openbaerlijk voor alle den volke die daer waren / en also in 't leste van de selve requeste verhael gemackt werd van de stad van Parijs / en geseid dat die van Brussel / ook wel een voorbeelt behoorden te wesen van de andere Steden / so quam daer terstond sulken rumoer onder 't volk / seggende men wilde die van de Religie ook ombrengen gelijk alsmen de Hugenoten gedaen hadde binnen Parijs / ten tijde van de bruiloft des Conincx van Navarre. Elk riep om seer dat sulx haer meninge niet en was / begaven sich terstond in de wapenen / so wel borgers als soldaten / en alle de borgers waren de requeste tegen / seggende dat hen meninge nooit sodanig was geweest / maer dat sy luiden in alles wilden obedieren en gehoorsamen de bevelen en ordonnantien van sijne Hoogheid / den Rade van Staten en Staten Generael. Dit rumoer liep terstond alle de Stad door / en alle de jonge Heeren werden terstond gevangen / de Heere van Champangie verbergde hem so wel dat hy niet gevonden en werde voor den derden dag daer na / men ondersocht seer neerstig wie den instelder was van dese requeste / en men bevond dat het was Cornelius Weelmans eertijds Griffier van de Staten / en nu Raed van Braband / hy werd mede tot Brussel gevangen en meer andere met hem. Champangy en Glimes werden na Gent geboert / also hy ook beschuldigt werde van 't gene daerom noch verscheiden Heeren te Gent gevangen saten / den Marquijs van Bergen en Bassigny werden den 16 Augusti tot Antwerpen gevangen gebracht / de Heere van Heeze maekte hem op te vlucht / hy werd verbolgt doch hy ontquam tusschen Brussel en Antwerpen / en men seide dat hy na Bergen in Henegouwe was gevlucht / by den Hertog van Alencon / doch sulx was niet so / den roep was dat Champangy een voornemen hadde om een moort aen te richten / niet alleen tot Brussel / maer ook elders / de voorschreven jonge Heeren / waren meest by gebracht / door den Heere van Champangy / want sy niet en wisten wat sy deden / en zijn meest naderhand los gelaten / de Heere van Heeze die een hooft der Catholijken was / hadde weinige dagen te voren in 't leger geweest / om alle de genen van't leger te bewegen om den Religions vrede niet aen te nemen / de voorsz requeste die dese

Wreemden handel van Champangy en andere Edellieden binnen Brussel.

jonge

jonge Heeren by de Magiſtraet van Bruſſel wilden gepreſenteert hebben / was luidende als volgt:

Aen ſijn Hoogheid.

requeſt op de rem in die an Bruſſel n de Magiſtraet ge-ſenteert te-n die n de ligie.

ALſo de Provincien en Landen van herwaers-over binnen deſe twe jaren zijn t'ſamen geunieert om te wederſtaen en t'extirperen de tyrannye van de Spanjaerden en hare adherenten, op twe expreſſe conditien merkelijk by elk Landſchap en Provincie in 't aenkomen onderſproken, te weten: in den eerſten datmen immers in de 15 Landen van de 17 ſoude onderhouden de oude Catholijke Roomſe Religie, en egeen andere; en ten tweden: datmen ſoude onderhouden de behorelijke gehoorſaemheid van ſijne Majeſteit als Prince en Heere van alle de Nederlanden, waer af by eenige van Braband hare goede meninge opentlijk is verklaert, en daer af geproteſteert geweeſt in 't naeſtleſte articul van de **Juſtificatie van den aentaſt van eenige Heeren:** dat ook het vierde articul van de Pacificatie gemaekt tot Gent, tuſſchen de Staten van de voorſz 15 Landen ter eenre, de Excellentie van de Prince van Orangien, en de Staten van Holland en Zeeland, met hare geaſſocieerde ter andere zijden, inhoud **dat niet geoorloft / noch toegelaten is / yemanden van wat** Lande, conditien of qualiteiten hy ſy, iet te attenteren herwaers-over buiten Holland, Zeeland en haer geaſſocieerde plaetſen, tegens de Catholijke Roomſe Religie en exercitien van dien, noch yemand ter cauſe van dien te injurieren of irriteren, met woorden, met werken, noch met gelijke acten te ſchandaliſeren, op pene van ten exempel van alle andere geſtraft te worden als perturbateurs van de gemeine ruſte, waer op geen klaerder en ſekere interpretatie en verſtand kan geinventeert worden dan in den Placcaet van den 22 **Aprilis anno** 1578 binnen der ſtad van Bruſſel gepubliceert, op de nieuwe declaratie van de onderhoudeniſſe van de voorſchreven Pacificatie, en nagevolgde verſekeringe by uwe Hoogheid, de Excellentie van de Prince van Orangien en den Raed van Staten daer op gehoort, weſende de Staten Generael in 't diſpoſitijf, dat dit en met deſe expreſſe woorden is ſeggende: **Dies nochtans niet tegenſtaende is tot ons kennisſe gekomen dat onder 't dexel van licentie militaire / en de diverſiteit van den tegenwoordigen tijd / ſommige perſonen hen verboordert hebben en noch dagelijx verboorderen de kloosters en kerken met ook ſommige Geeſtelijke perſonen overlaſtig te vallen / committerende ten opſien van dien diverſe inſolentien / overwilligheden / en ſchandeleuſe acten / als predicatien / houwelijken / doopſels: en andere exercitien op de maniere van de nieuwe Religie / t'onſen groot leedweſen en tegen de goede meninge van ons en de Generale Staten.** Waer uit merkelijk blijkt dat onder de ſchandaleuſe acten ook in de eerſte plaetſe begrepen zijn alſulke predicatien alſmen nu wilt voortbrengen. Voorts meer houd de voorſchreven Pacificatie noch in datmen terſtond na het vertrek van de Spanjaerden en hare adherenten als alle ſaken in ruſt en verſekertheid ſouden zijn, de Generale Staten ſouden worden vergaert in der manieren als geſchied is geweeſt ten tijden dat wijlen Hooglofteliker memorien Keiſer Carel de vijfde de opdracht dede van deſe Landen, in handen van de Coninklijke Majeſteit, om te ſtellen ordre ook in 't feit en de exercitie van Religie in Holland, Zeeland, Bommel en diergelijke plaetſen, ſonder dat als doen ooit yemand van de voorſz Staten Generael heeft mentie gemaekt van eenige exercitie van nieuwe Religie te hebben, elders dan in Holland, Zeeland en plaetſen met hen gecaſſocieert: gelijk ook de eerſte unie van de 15 Provincien in druk uitgegeven den 10 dag van Januario 1577 daer mede is conform, en indien men de twe voorſz conditien niet en hadde willen geloven, t'onderhouden, en ſouden ontwijffelijk, niet een Provincie gekomen zijn ter aſſiſtentie tot die van Braband of totter unie ten einde voorſz; en hebben daerom alle de voorſz Staten ſo wel van Holland, Zeeland en hare geaſſocieerde, als andere, niet alleenlijk gelooft de voorſz pacificatie en unie te onderhouden, maer ook 't ſelve ſolemnelijk met opgerechte vingeren geſworen, waer mede dat ook accoordeert het eeuwig edict op 't accoort gedaen met Don Johan gepubliceert te Bruſſel den 18 February anno 1577, ondertekent by de Ambaſſadeurs van den Rijke, en de voorſz van Cleven, en ook van wegen de Staten, daerin de Staten voorſz reſpectivelijk hebben gelooft op hare conſcientie, trouwe, en eere voor God en alle menſchen ons voorſz H. Catholijk, Apoſtolijk en de Roomſe gelove, t'onderhouden en doen onderhouden, alle welke ſolemniteiten en verſekeringe geſchied zijnde voor het vertrek van de ſelve, is terſtond op den naem van de Generale Staten uitgegaen de twede juſtificatie waerom de ſelve Staten hebben de wapenen aengenomen tegen Don Jan, met noch een boexken geintituleert **waerachtige antwoorde** / inhoudende in 't 14 articul deſe woorden, **ja recht ſtreckende tegen de pacificatie van Gent / de welke de voorſz Staten / ja ook ſijne Maj. en Don Jan mede hadde voorwaer moeten houden in verſcher memorien / als weſende een ſake die haerlieder eeren / verbintenisſen / en eed / conſcientie / en ſaligheid aengaet** / en in 't ſelve boexken zijn ook geinſereert twe brieven by de voorſz Staten geſonden, aen ſijne Majeſteit, den eerſten van den 14 Auguſti, en den anderen van den 8 Septembris anno 1577. in druk uitgegeven met Privilegie van uwe Hoogheid als Gouverneur, die hen principael fundament namen daer op dat Don Jan niet en heeft onderhouden de voorſz pacificatie van Gent, met ook preſentatie aen ſijn voorſz Majeſteit, van te willen perſevereren in de voorſz Catholijke Roomſe Religie, daer-en-boven de antwoorde gedaen by de voorſz Staten op de propoſitie van de Grave van Swertſenborg, als Ambaſſadeur van de Keiſerlijke Majeſteit, uitgegaen in druk in 't Latijn en ook onder privilegie als voren, mitſgaders alle den handel metten voorſz Keiſerlijke Majeſteit by de voorſz Staten tot noch toe gehouden, met ook de Oratie of vertoog by de Ambaſſadeurs van de voorſz Staten geſonden in den Rijxdag tot Worms, binnen drie maenden herwaerts in Latijnſe druk uitgegaen, ſijn op de ſelve twede conditie gefondeert, ja uit dien dat binnen eenigen korten tijd herwaers vernomen zijn geweeſt eenige voorſtellen of attentaten tegens de voorſz Catholijke Roomſe Religie en exercitie van dien buiten den lande van Holland, Zeeland en de geaſſocieerde plaetſen, ſo is uitgegaen het Placcaet geintituleert: **Ordinantie en nieuwe Declaratie / &c. van date den 20 Aprilis anno 1578 by de welke ſcherpelijke word bevolen eenen jegelijk hen na de voorſz Pacificatie te reguleren / en den Officiers tegen de overtreders te procederen by executie van de pene in de voorſz Pacificatie begrepen:** en tot meerder verſekertheid van een jegelijken is in 't ſelve Placcaet geordineert alle Officieren en Wethouderen van alle de gene die reſiderende zijn onder hen juriſdictie, af te nemen den ſolemnelen eed van t'onderhouden de voorſz Pacificatie, Declaratie en Aſſeurantie, en dien achtervolgende is van ſommige Geeſtelijke perſonen by den Officieren en Wethouderen der voorſchreven ſtad van Bruſſel den ſelven eed geeiſcht en geeffectueert geweeſt, en dat meer is, hebben uwe Hoogheid als Gouverneur Generael, en de Excellentie van de Prince van Orangien als uwen Luitenant, en Gouverneur particulier in Braband, op den 20 January leſtleden gelooft, ook onder ſolemnelen eed op de grote puye der voorſchreven ſtad gedaen, hem te reguleren na de inhoud van de voorſz pacificatie, beſonder heeft de voorſz Heer Prince in deſen eed expreſſelijk geſworen de woorden, **en inſgelijks my te reguleren na de pacificatie van Gent / en ſunderlinge na den 4 articul der ſelver:** Gelijk ook zijn Excellentie voor ſijn komſt na Bruſſel ſchriftelijke Declaratie en gelofte by ſijn eigen hand ondertekent heeft gedaen, van niet te gedogen dat eenig attentaet of ſchandael ſoude gedaen worden tegen de gemene ruſte, en in 't beſonder tegen de Roomſe Catholijke Religie der ſelver, welke ſchriftelijke ge-

gelofte ſijnder Excellentie in ſijn voorſz ſolemnelen eed ook gerepeteert heeft, alſo ook de Geſanten van de voorſz Staten Generael aen ſijn Excellentie om te komen in haerlieder vergaderinge, volgende haer inſtructie in date van den 6 September anno 1577. belaſt waer, op ſulke conditien met ſijn Excellentie te tracteren, boven dien dat de exercitie van de oude Catholijke Roomſe Religie is in Braband by allen Officiers, Magiſtraten en alderhande Rechters hoe groot, hoe klein die zijn, is als de oude onverbrekelijke onderhouden coſtumen en uſantien immemoriale, by den inkomſt des Heeren des Coninx in Braband gelooft en met eede geſworen, ſonder daer tegens te doen of te attenteren in eenige manieren, in conformiteit van welke hebben de twe Leden van de voorſz ſtad van Bruſſel, te weten, den breden Raed en de negen Natien onlanks ook by hunne opinie verklaert, dat ſy perſiſteren in 't onderhoud van de voorſz Pacificatie, ſonder eenige vernieuwinge. So iſt dat die van de Geeſtelijkheid der ſelver Stad, de Heeren en Rade van Braband metten Suppoſten van dien, eenſaemlijk de Heeren van de kameren van rekeninge in Braband, de Wethouderen, Edelen en Heeren van den breden Rade, metten goeden mannen van wegen van de negen Natien, der ſtad van Bruſſel, mitſgaders de Colonels, Capiteinen, Hooftmannen, Dekens en geſworenen van de vijf Gilden in der ſelver ſtad, en de goedwillige borgers van dier, weſende lief hebbers van hunder zielen ſaligheid, van de gemeine ruſte en van de voorſz ſtads welvaren, geſworen vyanden van de Spanjaerden en hare adherenten, ſo ſy van den eerſten af getoont hebben, ootmoedelijk biddende en verſoekende, dat uwe Hoogheid, de Excellentie van de Prince van Orangien, metten Heeren van den Rade van State, en van de Generale Staten gelieven te blijven by en aen alle ſolemnele beloften, ſonder daer af in eeniger manieren te ſcheiden van de exercitie van de oude Catholijke Roomſe Religie, het ware by predicatie of anderſins binnen der voorſz ſtad van Bruſſel en der gemeinte der ſelver te gedogen, het waer onder 't dexel van eenige Religions vrede of andere conventien, of ook
(Fol. 54.) by andere nieuwe vonden, die eenige nieuwe ongeruſte en ongedurige Geeſten dagelijx ſtuderen in te brengen, tot gehele ruine en bederfeniſſe van deſe Landen, daer by zy opentlijk betonen gelijk een jegelijk verſtandig mach ſporen en merken, niet te weſen vrienden of lief-hebbers van den Vaderlande; maer wel vyanden, die bevinden dat beide de geſworen conditien ſouden te niet gedaen worden, te weten: de oude Religie en de gehoorſaemheid van de Coninklijke Majeſteit; maer ook arbeiden deſe Landen te houden in ſlavernie van eeuwige oorloge en contributie totter ſelver, en alſo nemmermeer te geraken tot peis en vrede, die alle de ſelve Braband en Bruſſel ſo noodelijk is, als eenen jegelijk is openbaer, en indien eenige auditie, exercitie van nieuwe Religien ſoude worden toegelaten, ſoude 't ſelve weſen tot grote verachtinge, eeuwige kleinigheid, en goddeloſe lichtveerdigheid van alle deſe Nederlanden, by alle uitlandige Princen, Potentaten, en Steden, en ſonderlingen van de voorſz Princelijke ſtad van Bruſſel, daer alle andere Provincien en Steden van deſe Nederlanden de voorſz gelotten en unien ſo ſolemnelijk zijn voorgehouden, geordineert en geſworen geweeſt, want allen Chriſtenen kennelijk is, nader verſekertheid en kan den menſchen elkanderen op deſe wereld niet geſchieden tot eindinge van haerlieder queſtie dan den eed, ſo Paulus in den brief totten Hebreen in 't ſeſte aen de letter C. klaerlijk beſchrijft, en gelijk dat in vele grote Steden in Vrankrijk en onder anderen in de ſtad van Parijs, aldaer het Paleis en de ſtoel van de Gonink is, hem hebbende gepreſerveert van de exercitie van de nieuwe Religie, zijn daer door over alle de Kerſtenheid gerecommandeert, en vonden hen ſelven in meerder geruſtheid en proſperiteit, dan de andere, die hebben eenige nieuwigheden toegelaten, ſo ſoude ook in allen gevalle de voorſz ſtad van Bruſſel daer den ſtoel is van ſijne Majeſteit, wel behoren reſpectivelijk gepreſeerveert te weſen, en onderhouden in 't gene des voorſz is, beſonder ook gemerkt dat de gene die lief-hebbers zijn van nieuwigheden, mogen ſtille blijven ſonder vreſe van ergens tegen te miſdoen, mits der caſſatien en ſuſpenſien van de placcaten en ordinantie op de nieuwigheden van de Religie gemaekt, en ook dat ſo verre men toeliet de exercitie van een nieuwe Religie, de andere ook van de nieuwe Religie zijnde, ſouden van gelijken begeren, en ſouden voorts daer uit ſulke confuſie komen te ſpruiten, dat ſonder apparente grote inconvenienten de gemene ruſte niet en ſoude konnen onderhouden worden, gelijkmen aen onſe naeſte geburen mach merken, alle de welk des voorſz is en des uwe Hoogheid metten anderen Princen en Heeren voorſz hier toe ſullen weten te voegen wel geconſidereert, bidden de voorſz Remonſtranten ootmoedelijk als boven, de welke doende ſal uwe Hoogheid der Remonſtranten ſaligheid, welvaert en ruſte vorderen, en voor God en alle die wereld lof en eere verkrijgen.

NA dat binnen Antwerpen by proviſie ordre geſtelt was op de exercitie van beide de Religien/ gelijk wy verhaelt hebben/ en dat tot dien einde die van de Gereformeerde Religie aldaer ſekere plaetſe by de Magiſtraten aengeweſen waren/ om hen exercitie te plegen/ als namentlijk/ de Capelle van den kaſtele genoemt de Moabiten/ der Jeſuiten kerke/ de kerke van de Minnebroeders/ de Predicaren en van St. Andries/ en daer na ook de grote kerken van onſer Vrouwen en St. Jacobs/ daer van de Catholijken de Choren meeſtendeel van de kerken tot haren dienſt behielden en afgeſchoten worden. De Gereformeerde aldus gerieft weſende/ ſo hebben die van de Confeſſie van Ausburg aen de Magiſtraet van Antwerpen requeſten gepreſenteert/ te kennen gevende: dat onlanx by ſijn Hoogheid en Rade van Staten ſekere proviſionele ordonnantie van Religions-vrede/ inhoudende vrydom van Religie en de publijke exercitie der ſelver was uitgegeven/ onder welke Religionsvrede zyluiden/ die van de Confeſſie van Ausburg toegedaen/ ook mede expreſſelijk gecomprehendeert en bekent waren/ als welke Religie tot dier tijd onwederleid weſende/ in den jare 1530 aen de Keiſerlijke Majeſteit hooger gedachtenis overgegeven/ en daer na ook in den jare 1555 en tot andere tijden/ geconfirmeert en geapprobeert is geweeſt/ en nu binnen der ſelver Stad/ in ſeer groten getale van borgeren/ ingeſetenen en Natien aengehouden en met groten yver bekent werde/ achtervolgende welke ordinantie/ haer E. E. hen ſupplianten tot de exercitie van de voorſz hare Religie gedeſigneert hadden drie plaetſen/ namentlijk de Capelle van de Droogſcheerders/ de Solder van den Heſſen-huiſe en ſekere ſchuiren/ maer overmits den groten getale van hare gemeinte/ en de diverſiteit van de Hoogduitſe/ Franſoyſen en Nederlandſe talen/ en de kleinigheid van de Capelle van de Droogſcheerders/ de grote onbequaemheid van de ſolderinge van de Heſſenhuiſe/ geenſins gebruikelijk zijnde/ en de verre diſtantie van de ſchuiren/ weſende gelegen aen de eene einde van der Stad/ en den kooplieden van de Ooſterſe natie/ en andere borgeren in de nieuwe Stad en daer omtrent wonende ganſchelijk buiten weegs/ ſulx dat ſy hen geenſins gevoeglijk konden behelpen/ en na dien die van de Religie/ gerespecteerde Gereformeerde/ nu genoegſaemſaem waren gerieft/ en dat hare E. E. waren geautoriſeert van ſijn Hoogheid en Rade van Staten/ om den ſelven ſupplianten in hen verſoek inſgelijks te accommoderen/ daer toe (ſeggenſe) ſeer goeden middel was/ mits de menigte van de kerken en kloosters binnen der Stad weſende/ die men tot elks gerijve lichtelijk kan accommoderen/ ſonder des eens of des anders merkelijke ſchade/ hinder of intereſt. Waerom zy baden en verſochten/ in alder reverentie/ dat hen geliefde/ volgende de voorſchreven autoriſatie/ hen ſupplianten metten eerſten te verſien/ van noch drie andere plaet-

De Gereformeerde worden kerken geweſen om de Religie in te exerceren binnen Antwerpen.

Die van de confeſſie van Ausburg binnen Antwerpen verſoeken kerken om de Religie in te exerceren die haer vergund worden

» plaetſen / namentlijk de Bozg-Kerke / de buik van » Sint Jacobs Kerke (die en hadden de Gerefozmeer- » de doe noch niet) en een plaetſe in de Vzouwen bzoe- » ders Clooſter / daer toe pzopijs / op dat alſo hare Ge- » meinte mette anderen hare medebozgeren en ingeſete- » nen / in alle ſtilligheid / eenigheid en vzeedſaemheid » gehouden wozdende / God almachtig behoozlijk moch- » ten danken en loven / en alle goede politie onderhou- » den wozden / tot welvaren van haren E E. en van der geheler Stad. Op dit verſoek hebben die van de Magiſtraten der boozmoemde van de Confeſſie aen- gewеſen de Kerken van S. Jozis en Vzouwen bzoe- ders / dieſe daer toe ook pzopijs gemaekt hebben.

Den 3 July 1578. hebben de Burgemeeſteren en Schepenen van Utrecht de Heeren Delienen en Capittulen van de vijf Godshuiſen / dooz monde van Mr. Gijſbert Thijn / doen aendienen / dat dewijle die van de nieuwe Religie / (ſy menen de Gerefozmeerde) ſeer ſterk toenamen / en op diverſe plaetſen binnen der Stad pzediken / en dattet niet raedſaem en was de ſelve met geweld te verſtozen / dat ook Heer Huibert Duifhuiſen / Paſtooz van Sint Jacobs Kerke / hen hadde doen aendienen / dat hy van meninge was booz- taen te pzediken / op te maniere van de Gerefozmeer- de Religie / ſo meenden Burgemeeſteren en Schepe- nen / dat by aldien het die van de vijf Godshuiſen goed vonden / dat men den ſelven Heer Huibert 't ſelve ſoude toelaten in de boozſz Kerke / ſonder nochtans de Beelden uit de Kerke te doen / datſe daer mede den toeloop en vermeerderinge van de boozſz nieuwe Re- ligie ſeer ſouden verhinderen en beletten / dewijle de boozſz Heer Huibert een ſeer vzeedſaem man was / en wel tot vzede / eendzacht en gehoozſaemheid van de Overigheid pzediken ſoude / verſochten daer toe con- ſent om metten ſelven daer van te mogen handelen. Hier op hebben ſy voor antwoord gegeven den 5 July, dat al waſt ſo, dat het verſoek van Burgemeeſteren en Schepenen voorſz niet en ſcheen te roeren den vijf Godshuiſen, dan alleen den hoogweerdigen Heere den Aertsbiſſchop en den Archidiaken van Utrecht, de welke Heer Huibrecht Duifhuiſen by eede verplicht was, als in 't aennemen van ſijn officie geſworen heb- bende anders niet dan de oude Roomſe Catholijke Re- ligie voor te ſtaen en te leren, de Juriſdictie van de wel- ke Heer Hubrecht al willende niet en kan renuncieren of by de ſelfde daer van werden geeximeert: de wijle nochtans de voorſz Heer Huibrecht als doe anders ver- klaerde te willen predicken en leren, dan hy hier voor- maels tot Utrecht gedaen hadde, en ſonderlinge jegens de ceremonien en het oude gebruik van de Catholijke Roomſe Religie, altoos boven menſchen memorien in de ſtad, ſteden en landen van Utrecht onverbreke- lijk onderhouden, waer door na ſijn ſelfs ſchrijven en ſeggen geſchapen ware groten twiſt, twedracht en bloedſtortinge op te ſullen ſtaen en na te volgen, on- der de ſtad, ſteden en landen van Utrecht, 't welk im- mers op deſen tijd, daer den vyand ſo ſterk in 't veld was, niet en diende, ſo bevonden ſy 't ſelve ook ſeer hoog te betreffen de vijf Gods-huiſen, als weſende di- rectelijk tegens de algemene vrede en Pacificatie van Gent, ſatisfactie van ſijn Excellentie daer op gevolgt, zijnde *pacta* de welke zijn *Juris gentium, quæ etiam quibuſlunque hoſtibus ſunt ſervanda*, den eed by mijn Heeren van den Hove, Schout, Schepenen en Raden, deſer Stad, t'ſampt Geeſtelijkheid, Ridderſchap, Hop- luiden, en gemene borgeren en ingeſetenen van U- trecht dien conformelijk gedaen, als ook jegens de unie van de Generale Staten aldaer gepubliceert; en daer- om en konnen noch en behoren ſy in 't aengeven van den Burgemeeſteren en Schepenen voorſz geenſins haer conſent te dragen, maer alſo 't ſelve ſo al vorens is contrarie de voorſz pacificatie, ſatisfactie en unie by hen allen beſworen, ſo vermanen en verſoeken ſy ſeer ernſtelijk Schout, Burgemeeſteren, Schepen en Raden van de ſtad Utrecht, dat hen gelieven wilde haer auto- riteit te interponeren en de hand daer aen te houden, datter geen nieuwigheid geattenteert werde tegens 't gene voorſz was. Proteſterende dat indien door en- nige negligentie en oogluikinge anders geſchiede, 't ſelf- de te ſullen redunderen, achtervolgende de Unie, tot haer luider laſten, offerende alle hulpe en byſtant den Magiſtraet, voor ſo veel hen mogelijk was met lijf en goed te willen doen, en preſenteren tot conſervatie van de oude Roomſe Catholijke Religie en eendrachtig- heid, &c. En was ondertekent

LAMSWEERDE.

DEſe antwoozd en behaegde die van de Magi- ſtraet niet / dooz dien zy meenden / dat by aldien hen verſoek hadde geaccozdeert gewozden / daer dooz veel vzede en eendzachtigheid onder den bozgeren ſou- de hebben veroozſaekt gewozden / obermits de boozſz Heer Hupbzecht een ſonderlinge beweeglijke maniere van pzediken ober hem hadde / en onder de bozgeren ſeer lieftallig was: dies niet te min bleef hy alſo by oogluikinge pzediken / doch dewijle hy meende dat om ſijnent wille onmin of twiſt in de Stad ſoude mogen komen / verſocht hy ſijn afſcheid / ſuſtinerende dat hy ſijn ſelve zwak bevond / en niet meer en mocht gelijk hy plag / daerom hy de Heeren van ſijnen dienſt was bedankende / begerende dat ſy na een ander Dienaer wilden ſien / bozder hem ſelven ſtellende in alle ge- hoozſaemheid onder haer als ſijn Overheid / gelijk een goed inwoonder of bozger toebehoozt: doch dit heeft hem mede niet mogen gebeuren / aldus is hy in ſijnen dienſt gebleven / pzedikende noch langen tijd / met het Chooz-kleed ober ſijn Tabbert / doch in alle vzyheid ſulks hy meende beſt te weſen na 't getuig van ſijne conſcientie / ſo hy verklaerde / en dat totter (Fol. 55) tijd toe / dat met conſent van de Overheid de beelden uit de kerke werden genomen en hy het Chooz-kleed achter liet / en dooz dien hy een ſeer groten toeloop van volk hadde / ſo en was hy noch de Geeſtelijk- heid / nochte de Hoofden van de Gerefozmeerde niet ſeer aengenaem / maer wel den gemenen volke en ook vele treffelijke perſonen van alle qualiteit.

Als nu de Eertshertog Mathias aen de Staten van Utrecht oberſand het concept van de Religions- vzede / daer wy booz van verhaelt hebben / ſo vielen de diſputen divers / eenige van de Ridderſchap meen- den dat die van de Geeſtelijkheid in de Religions-vze- de ſouden conſenteren / doch datmen onder de hand ſoude beſozgen te krijgen Pzedicanten van die van de confeſſie van Ausburg / menende dat daer de Gere- fozmeerde min toenemen ſouden / en de Geeſtelijkheid by de ſelve meer veiligheids en ſekerheids hebben: doch die van de Geeſtelijkheid en vonden 't ſelve niet raedſaem / perſiſteerden by de unie / pacificatie en an- dere contracten / belofte en eeden voren verhaelt / en is by generale reſolutie van de Staten beſloten niet te konnen verſtaen tot eenige veranderinge of vernieu- winge in 't poinct van de Religie / zijnde nochtans in allen andere poincten te vzeden te blijven by de unie en het verbond metten generalen Staten ſo ſolemne- lijk beſworen en gemaekt / en ſonden hare reſolutie ober / aen der Eertshertog en Rade van Staten dooz den Heere en Meeſter Floris Heermale / die de ſelve overleverde in Auguſto / (gelijk ook die van Valen- chijn de hare mede al obergelevert hadden) de wellke den 13 der ſelver / in de Staten Generael geleſen is geweeſt / ſonder datter iet op geſeid werde / dan dat- men de advijſen van de andere Pzovincien verwach- ten / al eermen finale reſolutie nemen ſoude.

Die van Utrecht ſenden hare reſolutie over op de Reli- gions- vzede.

Die van Henegouwen hebben hare reſolutie over geſonden aen den Eertshertog / maer alſo hy de ſelve ophielt tot dat de andere advijſen mede gekomen ſou- den zijn / om die dan in de Generale Staten ober te leveren / hebben ſy deſelve in dzuk uitgegeven / weſende van den inhoud als volgt:

MYn Heeren, op heden ſijn ons gegeven ſekere let- teren van ſijnder Hoogheid met de requeſte gepre- ſenteert by de Proteſtanten van de nieuwe Religie, om te hebben vrye exercitie van dien, met ook het be- worp van ſommige articulen daer op gemaekt, om op dien te letten en advijs daer af te geven.

Advijs van de Staten van He- negouwen op de requeſte der Gerefoz-

De welke aengaende, om de grote ſwarigheid en importantie van het feit, en tegen het welke alle gelovige Chriſtenen en Catholijken hun behoren tegen te ſtellen, ſonderlinge de welke begeren te voldoen en getrouw te blijven God en de menſchen in hunnen eed en beloften. So heeft ons gedocht profijtig te weſen en van node u lieden te kennen te geven, onſe intentie en meininge: De welke is, dat wy in geender maniere en verſtaen of en willen daer af horen ſpreken: veel min geven eenige openinge, ingank of conſent tot ſodanige requeſte en articulen, om de te ſeer ſchadelijke navolginge, noch ook te willen diſſimuleren of laten door paſſeren het minſte punctken, weſende tot achterdeel van ons heilig oud Catholijk en Apoſtolijk Gelove en Religie van de Roomſe Kerke. Proteſterende wederom voor God en de menſchen, met de hulpe van ſijne Goddelijke goedheid, dat wy die willen houden en voorſtaen ook totter dood toe, en tot der ſelver einde employeren lijf en goed, leven en eere, en al dat ons God verleent heeft, en indien reſpecte te volbrengen en te voldoen 't gene dat wy daer in ſchuldig ſijn, alwaert ook alſo dat alle de wereld hun daer wilden aftrecken, en hun ſelve vergetende ſo grotelijk ontgaen. Wetende en wel bekennende hoe grotelijk dat importeert tot onſe ſaligheid, en dat lijdende en toelatende het minſte punct, ſoude breſſe genoeg weſen, om niet alleen te renverſeren alle orden van Juſtitie en Politie (gelijkmen dat by der daet in ſommige plaetſen genoeg geſien heeft) maer ook om te enerveren, onder de voete te brengen en gehelijk te bederven ons voorſz heilig Gelove en Religie, weſende die in ſommige plaetſen alrede ſo jammerlijk te kort gedaen, ons cauſerende onſprekelijke droefheid en benautheid, ja weſende tot onſer eeuwiger ſchande en blame en tot een irreparabele ſchandael, infamie, en achterdeel van alle deſe Nederlanden.

En hoe wel dit fondement behoort genoeg te weſen voor alle redenen; ſo iſt ook datmen niet en kan lochenen, dat door de Pacificatie van Gent in 't derde en vierde articul het punct van de heilige Catholijke Apoſtolijke Roomſe Religie is expreſſelijk en opentlijk gehouden in ſijn geheel voor de Provincien van herwaers-over, met ſekere en ſterke hope, ja met klare beloften iſſe ſekerlijk gedaen, dat als den vyand ſoude verjaegt weſen, en dat de ſaken van de lande ſouden geſteld ſijn in ruſte, dat de ſelve heilige Relige, door de vergaderinge van de Generale Staten, die dan ſoude moeten gehouden worden, ſoude wederom beveſtigt en in 't geheel ingebrocht worden, in de Provincien van Holland en Zeeland en de mede geallieerde, of immers ten minſten dat daer ſoude ordre geſteld worden, aengaende het feit en de exercitie van de Religie. So veel te min behoortmen te verdragen of toe te laten, dat herwaers-over iet ſoude geſchieden tot achterdeel van de ſelve Religie.

Het is ook certein en niemand en kant lochenen, dat by het eeuwig Edict gemaekt tot weder beveſtinge en verſterkinge van de voorſz Pacificatie van Gent, in 't elfde artikel, wy al te ſamen hebben belooft en geſworen op onſe conſcientie, trouwe en eere voor God en de menſchen, te onderhouden en te beſchermen ons voorſz heilig Gelove en Religie in als en gehelijk: het welke ſijn Acten openbaerlijk bekent, geprent, gepubliceert in alle plaetſen van Juſtitie, en de gehele werelt overſtroit.

Daer en boven moetmen gedachtig ſijn dat de Staten Generael na hunne gehele vergaderinge en unie van de 17 Landen, hebben namaels de ſelve proteſtatie gedaen door vele en diverſe brieven, die ſy geſchreven hebben, ſo aen onſe Coninklijke Maj. als aen de Keiſer, aen de Coningen van Vrankrijk en van Portugael, aen de Coninginnen de Moeder van Vrankrijk en van Engeland, aen de Hertogen van Savoye, van Loreine, van Cleve, van Guiſe, en finalijk aen alle Princen en Potentaten by naeſt van alle de Chriſtenheid. d'Welk verbalijk, ſo in volle vergaderinge van de Generale Staten, als in 't particulier dikmaels verhaelt en vernieut is, en dat mede in de tegenwoordigheid van de Legaet, geſonden weſende van onſen heiligen Vader den Paus.

Alle welke verbondinge, brieven en proteſtatie, en mogen noch en iſt ook niet geoorloft te niet te doen, te herroepen of te veranderen, ten ſy dat wy willen gehouden worden voor meinedige, en van een yegelijk geacht als het infaemſte volk des werelds.

En of ware dat de gealieneerde en afgeweken van ons heilig Gelove en Religie, ſonderlinge die van Holland en Zeeland, wilden voor niet houden en van geender waerde de voorſchreven reſcriptien en proteſtatien, en ook het voorſchreven eeuwig Edict op de beveſtinge van dien, als daer in niet geconſenteert hebbende (de welk ſy nochtans niet en ſouden konnen geheel goed doen) moeten nochtans door rechte redenen gedogen dat de 15 Landen van 't beginſel met malkanderen vereenigt, (hebbende met eendrachtig conſent en overkominge voortgegaen in alle hun affairen en ſaken) hun woord houden, en hunnen eed bewaren. Aengeſien dat ſy ſelve ſo naerſtelijk willen in het hunne blijven en houden; ſo datter tot nu toe geen Geeſtelijk perſoon bekent als ſodanig, en heeft in hun quartier verſekert geweeſt noch ſonder perijkel. Niet tegenſtaende nochtans alle de verbinteniſſen, alliancien, en Unien over beide ſijden geſloten.

Daer is nochtans ſo veel af dat ſy hun niet en konnen excuſeren, van te hebben geconſenteert, geſworen en getekent de Unie namaels ſo ſolemnelijk gemaekt en beveſtigt door de Generale Staten, en noch veel min de verklaringe en ratificatie van dien, gemaekt en uitgegeven tot hunlieder verſoek, by de welke niet alleen het ſelve punct van de Religie en is voor al en principalijk voorgehouden en geconfirmeert en beveſtigt, maer ook alle Geeſtelijke en Catholijke verſekert en bewaert.

En niet alleen en is in deſe Acten particulier het voorſz punct vande Religie altoos uitgeſteken geweeſt, en geproteſteert dat altoos geheel, ſterk, en onverandert ſal blijven, maer ook de Generale Staten in allen hunnen proceduren hebben dit ſelve gemeintineert en onbrekelijk willen houden. Ja dat meer is op dit poinct en fundament ſijn ſy gekomen in tractaet van accoort en eendrachtigheid.

Ja ſelve mijn Heer de Prince van Orangie in ſijn eerſte inkomſte herwaers-over, heeft met groter ſolemniteit en uit goede neerſte belooft en geſworen, ſo wel voor hem ſelve, als voor de voorſz van Holland en Zeeland, dat navolgende de voorſz Pacificatie van Gent (om te gebruiken de ſelve woorden) ſy-lieden niet en ſouden gedogen noch verdragen, datter in eenige maniere ſoude iet geattenteert of voorgeſteld worden tegen de gemeine ruſte, en merkelijk tegen de Catholijke Roomſe Religie, en de exercitie van dien. Ja dat ſy ſouden helpen kaſtyen en ſtraffen, alle de gene die ſouden willen door eenig ſchandaleus werk of publijke aenſlagen in eenige manieren beroeren de gemeine ſtilligheid en ruſte. d'Welk al is blijkende by Acten ondertekent by ſijnder hand, conform d'intentien die de Staten altoos gehad hebben, datſe nimmermeer en ſouden toelaten of gedogen eenige andere exercitie van Religie in de Landen van herwaers-over.

Daer en boven mijn Heere de Eertshertog Mathias in ſijnder ontfangeniſſe tot het gouvernement, heeft ſolemnelijk geſworen te mainteneren en te beſchermen in de landen van herwaers-over de voorſz Religie en d'exercitie van dien. En dat de Pacificatie van Gent ſal onderhouden worden in alle haer puncten en articulen, ſonder in eenige manieren die te mogen overtreden of violeren, onder wat pretext en couleur dat ſoude mogen weſen.

Heeft ook 't ſelve mijn Heere de Prince van Orangien belooft en geſworen, aenvaerdende den ſtaet van Luitenant Generael. De welke ſijn al Acten diemen niet en kan lochenen, om dat ſy geſonden ſijn aen alle particuliere ſteden in deſe Provincien, en de copie van die in 't Latijn en Francoys over al geſpreit.

En noch, niet tegenſtaende ſo vele en diverſe eeden en beloften te verdragen en toe te laten (iſt datmenſe niet terſtond en wederſta en verworpe) ſulke nieuwigheden en veranderinge, is, om de waerheid te ſeggen,

een

een ſake niet verdragelijk noch paſſeerlijk. Inſgelijx is het onverdragelijk dat die van Holland en Zeeland pretenderen en willen hebben vois in 't Capittel, op 't debat van dit feit, om alſo te confunderen onſe partie. De welke ter contrarie gedenkende van den groten ſwaren laſt, die wy hun van den hals afgenomen en de weldaet die ſy van ons ontfangen hebben door de Pacificatie, tot onſer achterdeel, gelijk een ygelijk wel ſiet, behoorden hun hier af wel te deporteren. En om niet genoteert te worden van grote ondankbaerheid, te meer om te voldoen hunnen eed, behoorden wel te preſenteren en te geven alle hulpe en byſtand om te bedwingen, reprimeren en te caſtyen alle ſodanige eygenwillige en beroerders vande gemeine ruſte, iſt dat ſy willen, ſo het geſeid is, hun quijten en niet ſchijnen te ſijn van de ſelve factie. Waer op dat ſy behoren wel te letten en grotelijx te conſidereren.

En 't ſwaerſte boven al, iſt dat indien ſy en wy conſenteren en toelaten een ſake ſo onredelijk quaed en
(pl. 56.) ongoddelijk, ſo ſullen wy met geen beter middel of ſake des werelds approberen, waer maken, en metter daet volbrengen, de Prophetie die ſo langen tijd te voren is gepropheteert en uitgeſproken door de Secretaris Eſcovedo en alſo plaetſe geven het vals rapport van onſen gemeinen vyand, en ſijn ſaken goed en waerachtig maken. De welke onder 't ſelve pretext en dexel van de nieuwe Religie, heeft gediffameert en geblameert over al de wereld ons Nederland als al te ſamen ketters, verraders en rebellen tegen God en onſen Prince en Heere.

En alſo condemneren en quaed maken onſe goede cauſe en de beſchermeniſſe, en die beroven en ontnemen haer gerechtigheid, het welke ons ſoude behoren met alle rechte, ons herte te doorſnijden en ons te doen berſten van quaedheid.

Al 't welke door officie van goede liefhebbers der glorie en eere Gods, en ter beſchermeniſſe van ons voorſz heilig Gelove en Religie, wy u lieden hebben wel willen communiceren en preſenteren, hebbende grote hope, dat gylieden alteſamen meer aendachtelijk ſult conſidereren, hoe grotelijk dat wy hier in verbonden ſijn, dan dat gy ſult letten op hun voorſtellen, dreigementen en aenſlagen ter contrarien het welke wy hertelijk van u lieden begeren, biddende hier mede den Heere God onſen Schepper u lieden te geven.

Mijn Heeren, het geheel volbrengen van u lieden Godvruchtige begeerten. Ons hier mede aen u lieder goede gratie hertelijk recommanderende. Uit Bergen Henegou den 18 July 1578. So onderſchreven. De al uwen goedwillige vrienden tot uwer dienſt bereet, de Hoofden en Gedeputeerde van de Staten van Henegou. En onder. Ter ordonnantie van de voorſeide Heeren, ondertekent

CARLIER.

OMtrent deſen tijd / iſſer queſtie geballen binnen de ſtede van Middelburg in Zeeland / ſpruitende uit ſake van eenige Doopſgeſinde / de wellie den borger eed niet en begeerden te doen / noch ook te walen met wapenen / waer door men hen verbood eenige burger neringe te doen / en hare winkelen geſloten te houden. Sy hebben hen aen de Magiſtraet geaddreſſeert / verſoekende te mogen hare conſcientien bly beleven / en ontſlagen te weſen van de voorſz eed / en ook mede van de wachten / preſenterende alle ſchattingen te betalen: ook datſe een walker in de plaetſe ſouden mogen ſtellen / alſt henluiden beurte van walen ſoude weſen / dan en hebben geen gehoor gekregen: waerom ſy tot Antwerpen aen den Prince van Orangien getogen ſijn / en aen den ſelven verſocht brieven van faveur en recommandatie aen den voorſz Magiſtraet / ten einde om bly elijk en ſonder bedwang haer Religie te mogen oeffenen / in voegen ſy altijds gedaen hadden / preſenterende als vozen. De Prince van Orangien heeft den 28ſten July 1578. aen de Magiſtraet van Middelburg geſchreven in effecte dit nabolgende: dat ſekere huisluiden weſende (ſomen ſeid) Doopſgeſinde / hem klaeglijk tot diverſe reiſen te kennen hadden gegeven / hoe dat ſyluiden hen dagelijks waren moleſterende en de middelen benemende / van in ruſt en ſtilheid de koſt voor hun en hunne familie te winnen / doende den ſelven interdictie van hare winkelen te openen / onder pretext dat ſyluiden ſouden weigeren den eed te doen in ſulker forme als andere burgers: waer op hy rijpelijk gelet hebbende / en aengeſien de ſelve luiden preſenteren alle laſten in de redelijkheid te dragen neffens andere borgeren / ook in 't feit van wapenen / dat hen meeſt moveert te doen / doet ſulken devoir t'haren koſten / als gylieden of den genen die des laſt ſullen mogen hebben in alderredelijkheid en billikheid bevinden te behoren: ſo docht hem dat ſyluiden ſeer groot ongelijk hadden / de ſelve niet te laten in vreden en ſtilheid leven / na 't gemoet haerder conſcientien / volgende d'acte die hy henluiden / met advijs van den Gouverneur en Raden / eertijds verleent hadde / waer af ſy ſelden henluiden betoninge gedaen te hebben. Ende wel de wijle hy vernam / dat ſyluiden tot die tijd toe daer op niet en hadden willen letten / nochte ook op ſijne voorgaende brieven / ſo was hy benodigt / deſe voor d'leſten te ſchrijven / by de welke hy openlijk verklaerde. Dat het henluiden niet toe en ſtond / in 't particulier hen te bekommeren met pemands conſcientie / even verre datter niet gehandelt noch gedaen en worde / dat ſo pemands ſchandale ſoude mogen gereiken / in wellken gevalle hy niemand en begeerde aen te ſien of te lijden / en derhalven ſo beval en ordonneerde hy henluiden / wel expreſſelijk te deſiſteren voorders den voorſz luiden / Doopſgeſinde weſende / te moleſteren / of beletten haren koophandel en handwerk te doen / om voor wijf en kinderen den koſt te winnen / latende de ſelve hare winkelen openen en werken / als ſy voortijds gedaen hebben / ten minſten totter tijd toe / dat by de generaliteit / (dien 't ſelve ſtaet te doen) anderſins geordonneert ſoude werden / en daerom (ſeid hy) wacht u luiden van hier tegens / en d'acte henluiden verleent iet te attenteren / of eenige boeten ter cauſe als boven / af te nemen / mits dat by henluiden niet geattenteert en ſy / 't gunt tot ſchandael van pemanden ſoude mogen tenderen / en dat ſy alle behoorlijke laſten neffens andere ſullen dragen / &c.

IN deſen tijd kregen de Staten groot volk by den anderen / ſy hadden nu ook gecontracteert metten Hertog van Alencon / die ſijn volk vaſt mede op de Frontieren bracht / ſo dat het ſich liet aenſien / datſe Don Jan haeſt met alle ſijne Spanjaerden ſouden ten landen uit ſlaen / en Don Jan ſcheen ſelfs half miſtroſtig te weſen / en hadde geen hope iet voornemelijx meer uit te richten / ſomen uit eenige geïntercipieerde brieven konde merken / hadde hem ook begeven met ſijn volk omtrent een mijle van Namen / alwaer hy hem beſchanſt hadde met ſijn leger / en voorwaer de saken ſchenen geheel voor de wind mette Staten te lopen / want behalven dat het hem liet aenſien datmen hier te Landen haeſt meeſter ſoude worden / ſo begonnen ook te denken om den Conink van Spangien ſelfs op ſijne kuſten de oorloge te water aen te doen / en byſonder om tegens te gaen de vlote van Indien. Dit werde ſeer gedreven by Jonkheer Willem van Blois geſeid Treſlong / Luitenant Admirael van den Prince van Orangien over Zeeland. Deſe hadde den Prince van Orangien aengedient / dat by aldien men hem commiſſie wilde geven / hy buiten der Staten koſten hoopten te wege te brengen een vloot van 28 ſchepen / elk groot van 80 laſten en niet minder / en op elk ſchip niet min als 80 goede bootſ-geſellen of ſcheeps perſonen of eeters / en die van als voorſien van geſchut / amonitie / provand en alle ſijnen toebehoren voor ſes maenden / mits dat de Staten daer by voegen ſouden ſes jachten / toegeruſt en geprovideert als na behoren en eiſch van de ſelve jachten / en dat boven dien tot koſte van de Staten en van de Landen / op te ſelve ſchepen ſouden geleit werden 1500 goede Nederlandſe ſoldaten / onder 't bevel van een Hooft van qualiteit en aenſien / het ware de welgeborene Grave van Hohenlo /

Voorſlag om den Conink van Spangien d'oorlog op te kuſten van Spangien aen te doen.

Hohenlo / of pemands anders van gelijke qualité of aensien / en mits dat van gelijke de selve soldaten / tot koste vanden lande versorgt en versien souden worden van amonitie en victualie / de voorschreven Treslong vorderde dese sake seer ernstelijken / en bracht de selve so verre / dat de Prince van Orangien dit communiceerde in de vergaderinge van de Staten Generael / die daer in oock consenteerden / mits dat de Equipagie van de voorsz schepen / soude geschieden buiten kosten en onvermindert de gemene middelen der voorschreven Generale Staten / sulx dat de Prince van Orangien commissie gaf aen den voornoemden Jonkheer Willem van Treslong / in date den 3 July 1578. daer by hy hem consenteerde en bevel gaf / om met eenige steden en particuliere personen te handelen en tracteren / ten einde om de voorsz equipagien / en beschadingen te wege te brengen / mits dat aleer in de salle geheel geresolveert soude sijn / hy van alles gehouden soude wesen sijn Excellentie te adverteren. Dese commissie was gegeven binnen Antwerpen / onderteikent Guillem de Nassau, en besegelt met sijn Exc. opgedrukt zegel / lager stond by bevele sijnder Excell. en was onderteikent: De Baudimont. Hier op heeft de voorschreven Treslong so vele gebesoigneert / dat met kennisse van sijn Excellentie dit navolgende contract is gemaekt / by de gene die dese uitredinge souden doen.

Jonkheer Willem van Blois / geseid Treslong / krijgt commissie / om schepen te mogen equiperen tegen Spangien / buiten kosten van 't Land.

Accoort gemaekt om de equipagie te doen tot kosten van eenige steden en particuliere personen.

NAdemael alle goede liefhebbers van 't Vaderland, mitsgaders van de gerustheid, gerechtigheid en welvaert van dien, toestaet te soeken by alle wegen en middelen, den vyanden van 't selve Vaderland en van de gemene ruste te beschadigen en te krenken aen allen oorten, ter Zee en te Lande, daer 't selve eenigsins doenlijk is, dat by sommige vromen en der Landen liefhebbers ter Zee ervaren en der zeelage en kusten ten Westen bekent, onder anderen geopent en voorgewent is geweest, van eenige statelijke Armee van schepen in goeden getale en ordre ter Zee uit te rusten, om tot af brek der Spanjaerden te besoeken de Spaense kusten, en bysonder jegens te gaen de vloot van Indien, en de selve (met Godes hulpe) te mogen overkomen en afworpen, waer door niet alleenlijk de Conink van Spangien voor een groot deel gebloot, en versteken soude sijn van een middel van 't voedsel en onderhoud des oorlogs en krijgs op dese Nederlanden, maer ook vastelijk te verhopen en te verwachten soude sijn, dat sijne Majesteit en den Spaensen Raed, door de swarigheden en lasten die hen door alsulk een Armee en aenslagen soude mogen opkomen, so ter oorsake van de grote onkosten tot wederstant der selver, en bescherminge van de Spaense kusten te doen, als van de verhinderinge van den handel en traffijque aldaer, 't aengewende geweld op de Nederlanden soude moeten verminderen, of waerschijnlijk van 't bose voornemen des bloedigen krijgs op de Nederlanden moeten veranderen of ophouden. So ist, dat na voorgaende bericht van de goede meninge desen aengaende van sijne Princelijke Excell. by ons onderschreven t'samen en elx in den sijnen, aengemerkt en overwogen sijnde de hoogwichtigheid der voorsz sake, daer beneffens de grote boven matige onkosten, de welke de Landen en Nederlandse Provincien jegenwoordelijk hebben te gelden en te dragen, totten onderhoud van so groten getal van ruiters en knechten te Lande, met het gunt daer aenklevende, ook van de amunitien en anders ter oorloge en bescherminge der Landen dienende is, in der voegen dat meer dan alle de gemene middelen van de contributien en omslagen daer toe van node sijn bekeert en opgebrocht te worden, sonder dat totte voorgewende scheeps-rustinge daer uit eenige somme van penningen getogen of gevonden soude mogen worden. Wy willende uit oprechter devotie en liefde tot onsen gemenen Vaderland en gemene ingesetenen van dien, en om ons tegen den selven te quijten na de substantie en middel ons en elk van ons God Almachtig verleent, en voor so veel in ons is alsulken sake, tot afbrek en krenkinge der Spanjaerden, en vyanden der Nederlanden helpen vorderen, hebben bewilligt en belooft, bewilligen en beloven mitsdesen de voorsz schepen van oorlog buiten kosten vande lande, totte voorsz voorgewende reise en aenslag, t'onsen pericule uit te rusten, doende de selve toerustinge van sulken schip of schepen, of daer toe contribuerende en verstreckende liberalijk of op hope van rembourssemente in tijde en wijlen, so veel gelds als by ondertekeninge van een yegelijk van ons hier na verklaert en aengetekent staet. Op conditien, te weten: dat de voorschreven schepen gevonden sullen sijn, ten minsten tot 28 in getale, elk groot van 80 lasten en niet minder, maer wel meerder, ten gelieve van de uitreders hebbende elk schip op goede boots of scheepsvolk, niet min dan 80 personen of eters onder eed en besoldinge, 12 gotelingen of metalen stucken, 't minste schietende tien of acht pont ysers, daer toe behoorlijke voorraet van amunitien en victualie voor ses maenden, daer op voor 't uitseilen alle de schepen gemonstert sullen worden, en gesteld onder een Admiraliteit en bevel van sijne Excellentie Generale Luitenant ter Zee, Jonkheer Willem van Treslong: dat boven 't voorschreven getal van de selve schepen en onder de selve Admiraliteit, by den Staten en tot koste van den Lande, daer by gedaen en gevolgt sullen worden, ses bequame Jachten gerust na behoren, en eisch van de selve Jachten: dat van gelijken tot koste van de Staten en Generale Landen op te selve schepen geleid en totte voorschreven reise gebruikt, besoldet en onderhouden sullen worden, 15 of ten weinigsten 1200 Nederlandse soldaten, onder regimente en bevel van den Edelen en welgeboren Grave van Hohenlo, of yemant anders van gelijke qualité en aensien, ten goeddunken van sijne Princelijke Excellentie: hier by gevoegt dat de voorschreven soldaten mede tot koste van de gemene Landen versocht en voorsien sullen worden van amunitie en victualie als boven. Item indien ter Zee op te voorschreven Indise vlote of van andere Spaense schepen en koopmanschappe, of ook te Lande by eenige Landgange eenige prijse overkomen of iet verovert mocht worden, dat alle, 't selve sal wesen en blijven vry tot behoef en profijt van de voorschreven uitgeruste schepen, na advenant van de grote en 't scheepsvolk van elk schip, sonder aen yemand daer af voor eenig part of deel te verantwoorden, mits dat de voorschreven soldaten sullen genieten, so veel als de bootsgesellen in soudye zijnde, daer af hooft voor hooft gewoonlijk zijn te genieten. Behoudelijk dat de Overigheid voor al, en daer na d'Ampten daer in werden verkent als behoorlijk en gebruikelijk is. Onder alle de selfde conditien ons verbindende en verplichtende by trou, eere en vromigheid aen sijne Princelijke Excellentie, en d'een den anderen reciprokelijk, de voorschreven onse bewilligинge en belofte, volgende onse onderschrijvinge en 't gunt by elk van ons aengetekent zy, wel en getrouwelijke binnen alsulken tijd, als daer toe by ons of 't merendeel van dien geadviseert en bestemt sal worden te voldoen, op schelmschelt of peine van infamie. En des niet te min, de belofte van een yegelijk verhaelt te mogen worden aen zijn persoon en goederen tot allen plaetsen, metter daed en de gereetste executie of uitwinninge, die men daer aen sal konnen of eenigsins mogen gebruiken, ook buiten forme van rechten, daer af wy tot meerder vastigheid voor so vele des nood zy, mitsgaders van allen exceptien en weten, ter contrarien hebben gerenuncieert en renuntieren by desen. T'oorkonden desen ondergeschreven den eersten Augusti en andere navolgende dagen des selfs of volgende maends, nader by der ondertekeninge uitgedrukt, Anno 1578. By ons.

(Fol. 57)

MAer dese aengeheven sake / de welke op een goeden voet gebracht was / en daer goede hope op gestelt werde om wat goeds uit te verwachten / bleeften lesten alles achter wegen / door de inwendige twisten en scheidinge der Provincien / daer van wy ter gelegender plaetse sullen verhalen.

Grave

Graave Jan van Naſſau Gouverneur van Gelderland / was de Gereformeerde Religie ſeer toegedaen / en ſocht by alle manieren deſelve te voorderen onder zijn Gouvernement / doch alſo het niet en konde geſchieden volgende de Pacificatie van Gent / ſo heeft hy nochtans om de ſelve ſo vele te voorderen als doenlijk was / onder verſcheiden Baendelen een Predicant geordonneert / die onder de ſoldaten predikten / daer dan borgeren en inwoonderen van de Steden mede by quamen die wilden / en ſo werden in ſulker voegen hier en daer in den Steden geprediki / daer door die van de Gereformeerde Religie op verſcheiden plaetſen ſeer toenamen. Petrus Hachius / een vermaert Predicant geweeſt zijnde binnen Leiden / was in die tijd Predicant onder het Baendel van Gerrit de Jonge van Haerlem binnen Wachtendonk / van gelijken binnen Venlo / Gelder en andere plaetſen waren ook Predicanten onder de Vendels. Als nu de Eertshertog Mathias het concept van de Religionsvrede aen alle den Provincien / neffens Copie van de Requeſte by die van de voorſchreven Gereformeerde Religie overſond / heeft hy die ook geſonden aen die van Gelderland en Zutphen: maer als die daer ſo haeſt niet op en reſolveerden / heeft de voornoemde Graave Johan van Naſſau op ſekeren Landdag in Septembri anno 1578. tot Arnhem ernſtelijk aen de Staten aldaer vergadert zijnde / geſchreven uit het Leger voor Deventer / dat ſy daer hier by ſouden willen reſolveren / d'welk ſy gedaen hebben als by dit nabolgende Extract mag blijken.

Belangende onſes genadigſten Stadhouders ſchrijven / en aenbanbelijk het poinct ſo genoemt werd Religions-vrede / is der Steden bedenken en reſolutie / dat ſy in aenſchouwen der Pacificatie van Gent en daer op gevolgde Union / by de Generale Staten ſolemnelijk beſworen / en ook in erweginge der veelvoldige beloften / preſentatien / declaratien en juſtificatien / niet alleen aen de Coninklijke Majeſteit / ſonder ook den Roomſen Keiſer en voornaemſten Coningen / Coninginne unde Furſten der Chriſtenheid gedaen / men niet en behoort Nijeronge in 't poinct van de Religie te introduceren noch toe te laten / ſonder wat algereets tegen de voorſchreven Pacificatie / Unie / &c. aen eenigen oort in deſen Furſtendomme en Graefſchappe voorgenomen is / te caſſeren en te revoceren / niet jegenſtaende dat andere van contrarie adbijſe zijn mogen / en datmen nochtans behoort / in conformiteit des Eerts-hertogen ſchrijven / by de Union en het verbond metten anderen Generalen Staten ſo ſolemnelijken ingegaen / beſworen en bekreftigt te blijven / &c.

Korts daer na hebben ſekere Steden uit het Furſtendom van Gelre / en Graefſchap van Zutphen aen de Heeren Staten Generael overgegeven ſekere Remonſtrantie / of Doleantie / klagende genoegſaem over haren Stadhouder Graave Johan van Naſſau / &c. In deſer manieren.

AEn mijn Heeren de Staten Generael van de Landen van herwaers-over, remonſtreren ootmoedelijk de Gedeputeerden van de Ridderſchap en Steden, als Venlo, Gelre, Stralen en Wachtendonk des quartiers van Rueremonde, mitſgaders van Sutphen, als Sutphen, Doesburg, Deutecum, Lochem en Grol gelegen in den Vorſtendomme Gelre en Graefſchappe Zutphen, hoe dat ſy na d'oprechtinge niet alleen van der Pacificatie van Gent, maer ook van de generale Unie der Landen van herwaers-over daer op en na gevolgt, by den Landen be-eed en ſolemnelijken beſworen, hen hebben in alder manieren bevlijtigt de ſelve na te komen en t'onderhouden, als eigentlijk tenderende totter welvaert en ruſte van den gemeinen Vaderlande, en verdrijvinge der voorleden troublen en oneenigheid.

En hoe wel men hadde ſchuldig geweeſt, en ontwijffelijk al noch is, tegens of in prejuditie der ſelver, niet te doen of t'attenteren, noch eenige innovatien, veranderinge of ongeregeltheden te laten geſchieden, en inbreken in de voorſz Landſchappen, ſo iſt nochtans waerachtig (de welk de Remonſtranten eedshalven, en tot acquict van hen devoir, de welk zy hennen Vaderlande zijn ſchuldig, niet en konnen gelaten U. E. klachtelijk te vertonen) dat 't ſedert de be-edinge van den Heere Stadhouder, de Remonſtranten ſijn overvallen en gegraveert geworden, by en met verſcheiden exorbitante nieuwigheden, die ſo lanx ſo groter zijn gewaſſen, en van dage te dage met vermeerderinge worden gecontinueert, tot verachtinge en tranſgreſſie van de voorſz pacificatie, unie en reſolutien daer op gevolgt.

Klagen over Graave Johan van Naſſau haren Stadhouder darſe ſedert ſijn beedigінge ſijn overvallen met verſcheiden exorbitante nieuwigheden.

Want hoe wel na vervolgen der ſelver pacificatie en unie in de Landen van Gelre en Graefſchappe Zutphen, egeen excercitie van eenige nieuwe Religien en behoorde getolereert te worden, behoudelijk dat een jegelijk ſonder ſchandael ſoude mogen leven in vryheid van Conſcientie, en deshalven niet ſubject ſtaen tot eenige criminatie of capitatie van de placcaten, op 't ſtuk van Religie in voorgangen tijden gemaekt. En dat ook daerenboven aengaende den Religions-vrede, naderhand van wegen ſijnder Hoogheid, den Baenderheeren, Ridderſchappe en Steden op den Landdag den 1 Septembris tot Arnhem voorgehouden, is by gemeine advijs en reſolutie van eenige Baenreheeren en alle de Steden, uitgenomen Saltbommel, als niet erſchenen zijnde, en eenige kleine ſtedekens van der Velouwe, verdragen by de voorſz pacificatie en unie te verblijven en in egeen vernieuwinge te verwilligen, of toe te laten, aengaende 't punct van de Religie, blijkende by den extracte van de Receſſe hier by gevolgt by copye.

Seggen dat de Religions-vrede op ten Landsdag van Gelderland afgeſlagen is geweeſt.

So is nochtans in verſcheiden oorden, en beſonder in den Overquartiere de gepretendeerde gereformeerde Religie, met behulp en byſtand der ſoldaten ter plaetſen daer de ſelve in garniſoen ſijn leggende, in gevoert geworden, hebbende eenige borgeren van Gelre hen gevordert de eenige Prochie-kerke aldaer feitelijk in te nemen, daer by ondergaende de Catholijken, weſende in ongelijk meerder getale, de exercitie van hun Religie, 't welk cauſeert onſprekelijke inconvenienten en ſchandalen, beſunder in reſpect van jonge geboren kinderen die aldaer en daer omtrent in groten getale ongedoopt blijven.

Daer tegen is de Religie met hulpe vande ſoldaten ingevoert.

(a) Heeft ook daer na den nieuwen Droſſaert der voorſz Stad Gelre, in der Voogdye en onder 't Ampt der ſelver Stad, den Catholijke Prochianen in de Dorpen verboden de exercitie van hun Religie, en aldaer al om nieuwe Predicanten ingevoert.

De Gereformeerde binnen Gelre nemende de Parochie Kerke in.

(a) Den Droſſaert van Gelre voert de Gereformeerde Religie in / in de Voogdye.

(b) Hebbende ook onlanx de ſoldaten van Stralen hen niet ontſien, in der Heerlijkheid van Arſſen te vallen, aldaer bedrijvende alderhande moetwilligheid, force en vyandſchap, ſo tegens den Heere van de Heerlijkheid, ſijnen broeder en dienaren, als tegens de Kerken en Beelden die zy aldaer, en ook tot Velden hebben verwoeſt, geplondert en geſchend.

(b) Van gelijken is 't ſelve door de ſoldaten gedaen binnen Wachtendonk.

(c) De ſoldaten binnen Stralen leggende bedrijven veel moetwille in de heerlijkheid van Arſſen / beeldſtormen de Kerken.

(d) En want dit al paſſeerde by conniventie en ſonder eenige correctie, ſo hebben eenige borgeren van Venlo, ook feitelijk geoccupeert en ingenomen ſekere Kerke binnen der Stad gelegen, genoemt Trans Cedron, en daer met niet ſadigt zijnde, hebben noch t'henwaers getrocken en aengeſlagen de Kerke van Sint Niclaes, toebehorende de Cruisbroederen, uitgenomen het Coor, al tegens den wille, proteſtatie en meininge van den Magiſtraet en Overigheid, de welk hen vertoont en voorgehouden ſijnde met bevele van de ſelve Kerke te verlaten, hebben de Capitein en ſoldaten aldaer in garniſoen liggende, hen des aengedragen, dat ſy met hen geweer hebben den merkt metten Raed-

(c) De ſoldaten binnen Stralen leggende bedrijven veel moetwille in de heerlijkheid van Arſſen / beeldſtormen de Kerken.

(d) Eenige Borgeren van de Gereformeerde Religie binnen Venlo nemen een Kerk in. Groot oproer binnen Venlo.

(Fol.48.) Raedhuise feitelijk ingenomen en gesaiseert, uit oorsake van den welken niet dan commotien en groter ongeluk soude opgestaen hebben, ten ware by der providentie Gods versien en verhoed geweest.

De Stadhouder daer in niet voorsien, de so 't behoort.

En al ist so dat de voorsz Overigheid is dien aengaende klachtig gevallen en haer heeft gedoleert aen den voorsz Heere Stadhouder, ten einde de voorsz twede kerke als liggende in 't hart van der Stad, soude den voorsz conventualen werden gerestitueert: so en is nochtans daer op niet gevolgt, immers sulken ernstig bevel niet gedaen, als de gelegentheid van der sake is vereischende.

Binnen Doesburg werd me de voorgenomen de Gereformeerde Religie in te voeren.

Gelijke vernieuwinge aengaende de Religie, tegen eed, verbond, pacificatie, unie en de voorsz resolutie op den Landdag in Septembri tot Arnhem genomen, sijn ook geattenteert en voorgestelt in den Zutphensen quartier in der stad Doesburg, sonder bewillinge consent en permissie van de Magistraet aldaer regerende, en worden noch dagelijks alle devoiren gedaen so schriftelijk als mondelijk, om in de andere steden gelijke invoeringe, tot nadeel der voorsz resolutie, pacificatie en unie, te wege te brengen en de Gemeinte tot de nieuwe predicatien aen te ritsen

Canceler en Raden van Gelderland van haer officien gestelt.

Ten tweden, hoe wel navolgende de voorsz pacificatie en unie, mitsgaders der Landen resolutie, gene veranderinge in de administratie van justicie en behoorde in gevoert, noch dien aengaende anderen voet of forme genomen te werden, dan van ouds en na vermogen des tractaets van Venlo is geobserveert, en dat ook niemand ongehoort en ongedefendeert en behoorde van sijne officie en staet gedeposeert te worden, de welk ook by autoriteit van sijne Hoogheid soude moeten geschieden, so heeft men nochtans in Septembri lestleden, buiten voorweten van den Baenreheeren, Ridderschappe in den Overste quartier en alle steden, uitgenomen Nimmegen, Thiel en sekere andere kleine Steden op de Veluwe, Cancelier en Raden tot Arnhem afgeset, en hen verboden de sake van hen officie niet t'onderwinden, de welk gecausseert heeft en noch dagelijks causeert grote verachtinge van justicie, rechtsvorderinge en andere noodwendige voorvallende geschriften, tot expeditie en directie van de welke, den voorsz Canceler en Raden van ouds zijn geconstitueert geweest: gelijk de Baenreheeren, Ridderschappe en Steden van den quartier van Zutphen hebben, aengaende 't voorsz affetten by brieven aen uwe E. E. verhand-reikt, hunne onschuldinge gedaen, van dat zy daer in niet en hadden bewilligt, noch en souden kunnen bewilligen, als rakende 't recht van der hooger Overigheid.

't Placcaet tegens de onordeninge van het krijgsvolk word nu gepubliceert.

Ten derden, hoe wel de Ridderschappe en Steden, hebben den welgedachten Heere Stadhouder in aller ernstigheid aengehouden, dat in de voorsz Landen souden worden gepubliceert en te werke gestelt de placcaten van der krijgs en soldaten ordonnantie, om by middele van dien eenig regimente of forme van discipline t'onderhouden, so en is nochtans 't selve tot noch toe niet geschied of geeffectueert, tot groot verdriet en oppressie van de arme menschen so in de Steden als ten platte Lande geseten.

Alle de welk hebben de Remonstranten aen uwe E. E. wel willen vertonen, om daer in geremedieert en versien te worden, so de gelegentheid en gewichtigheid van de sake is vereischende.

't Versoek.

Biddende daerom in der ootmoet dat uwe E. E. geliefte zy de handen daer aen te houden, aengaende 't voorsz poinct van de Religie, dat by sijne Hoogheid sulke ordre gestelt mag worden dat de exercitie van de selve in de voorsz steden en dorpen afgestelt, en de Catholijken geredintegreert worden, achtervolgende en tot handhoudinge der voorsz resolutie, pacificatie en nagevolgde unie.

Ten tweden, dat aengaende den voorschreven afgesetten Canceler en Raden sulke versieninge worde gedaen, daer met de administratie van justicie en sunst alle andere saken dies te ordentelijker voortgank hebben mogen, en de onderdanen in conformiteit der Landschappen, Privilegien, Tractaten en gebruiken geregieert mogen worden.

En ten derden, dat de publicatie van het voorsz Placcaet op het krijgs-volk, mag ook in den voorsz Landen gepubliceert en geeffectueert worden, doende dien aengaende, mitsgaders de voorsz andere poincten expres gebod bevelen, daer en alsso sijne Hoogheid sal bevinden te behoren en notelijk te zijn, de welk doende, &c.

Dese requeste is den voornoemden Grave Jan van Nassou by de Staten Generael overgesonden/ met last/om op alles ordre te stellen/ ten meesten dienste en rust van de Lande.

De Staten van de Omlanden nemen de Religions-vrede aen.

DEn 14 Augusti is by de Staten van de Omlanden de Religions-vrede aengenomen / de welke by den Eertshertog Mathias den 19 Octobris is geconfirmeert. Binnen den Dam predikte Joannes Milius in 't schutten huis/tot dat de Broer-kerke van alle de Beelden en Outaren gereiniget werde. Daer na hebben Rengers ten Post/ Clant tot Stedum op haer Huisen doen prediken/ en is so de voorsz Religie in Groeningerland meer en meer toegenomen.

Die van Leeuwerden nemen de Religions-vrede aen.

Ten selven tijde namen ock die van Leeuwerden de Religions-vrede aen / en begonden opentlijk de Gereformeerde Religie te prediken in 't Jacobijnen klooster/ maer den 8 Octobris daer na hebben zy de Beelden meest in alle de Kerken aldaer in stucken gesmeten/ daer de Grave van Rennenburg haerluider Stadhouder/ leggende doe voor Deventer seer om gestoort was. Beklagende sich tegen een jegelijk datmen de Religions-vrede so qualijken was onderhouwende. Schreef en dreigde die van Leeuwerden seer dat hyse daer over straffen soude.

Se... Valenchyn.

Binnen Valencijn was een grote twedracht omtrent desen tijd ontstaen/ de Staten Generael sonden aldaer den Heere van Archiers/ om informatie te nemen en de sake in 't vrunteljk neder te leggen: maer het viel contrarie/ in voegen dat den twedracht meer en meer vermeerderde/ so dat de burgeren tegen den anderen in wapenen geraekten/ en acht dagen en nachten tegen den anderen lagen/ de een houdende de partye van den Heere van Archiers/en de andere van de Magistraet/ en het was geschapen datter een grote bloedstortinge soude hebben gevallen/ doch also de Aertshertog en de Heeren Staten aldaer sonden Jan Richardot/ Raedsheere van den Secreten Rade/ en noch een ander Commissaris/ door tusschen spreken van de welke de sake verdragen en ter nedergeleid werde/ so ist alles gestilt.

Volgende het accoort dat de Hertog van Anjou mette Staten Generael gemaekt hadde/ 't welk voren verhaelt is/ daer in de Staten Generael de gehele maend van Augusto hadden geresolveert/ om metten Conink of Don Jan te mogen vereenigen en vrede maken/ en dat den vrede nu by Don Jan was afgeslagen/ onder 't pretext dat den Conink hem hadde geschreven dat hy de Vredehandelinge gestelt hadde aen den Keiser/ en dat hy den Hertoge van Terra Nova van sijnent wegen voornoemt gesonden hadde/ so was de Hertoge voornoemt gehouden Don Jan en sijne aenhangers voor vyand te verklaren/ 't welk hy daer na gedaen heeft in deser manieren.

WY Francoys, sone van Vrankrijk, eenig broeder van den Conink, Hertog van Anjou, Alencon, Tourraine en Berry, Evreux en Chasteau, Thierry, Grave van Maine, van Perche, van Montfort, Dreux, Mante en Meulan, en Meaulx, &c. Allen den genen die dese jegenwoordige sien sullen, salut. Also alle grootmoedige en vertueuse Princen, by Geestelijke en weerlijke rechten verbonden en verobligeert zijn, voor te staen en te mainteneren de gerechte sake van de geaffligeerde of verdrukte menschen, de selve te beschermen van alle injurien, overvallingen, gewelt en kracht, met sulke middelen als God hen in handen gestelt heeft, en hebbende brede kennisse hoe onrechtelijken Don Johan van Oostenrijk, zijn navolgeren en aenhangeren, overvallen en oppresseren het arm volk van

van deſe Nederlanden, met ſware, herde en grouwelijke oorloge, hen willende opleggen of aenhangen 't jok of gareel van een te ſeer grote, onredelijke en barbare ſlavernie of ſervitude: en ſonderlinge om te volbrengen 't gene wy onder andere belooft hebben, by de articulen gemaekt en beworpen, tuſſchen ons en de Generale Staten van de voorſz Nederlanden, op 't aenvaerden en acceptatie van onſen perſoon totten tijtel van Beſchermer en Defenſeur van de Liberteit van de ſelve Landen, tegens de tyrannie van de Spanjaerden en hare aenhangeren, aengaende de verklaringe van vyand van de ſelve te weſen: doen te weten, dat in aenſieninge van de ſaken voorſz, verklaren wy ons by deſen vyand vanden voorſz Don Johan van Ooſtenrijk, en ſijne voorſz aenhangeren, principalijken van de voorſchreven Spanjaerden, en hun deel of part hebbende, mitſgaders van alle de gene die de voorſchreven Generale Staten houden en houden ſullen voor vyanden, navolgende en op de conditien begrepen, in 't tractaet tuſſchen ons en de voorſz Staten gemaekt, hen verkundigende en denuncierende by deſe jegenwoordige alle openbare oorloge: en dat wy de ſelve voor ſulx vervolgen en tracteren ſullen by wege van wapenen en anderſins, over aldaer wy die ſullen kunnen vinden of bekomen. Tot welken einde, en op dat een yegelijk des halven geadverteert ſy, ſo conſenteren wy dat deſe jegenwoordige acte gedrukt, uit geroepen en gepubliceert worde over alle deſe voorſchreven Nederlanden. Ten einde dat blijke van de wettige occaſie die wy hebben, de voorſz Staten by te ſtaen en ſuccurreren. Des t'oorkonden hebben wy deſe jegenwoordige getekent met onſe eigen hand, en doen cacheren metten ſegel van onſe wapenen. Gegeven tot Bergen in Henegouwe, den 9 dag van Septembri, in 't jaer, 1578. Onder geſchreven *Francoys*. En lager getekent,

DU MENSNIL.

Hy heeft ook ten ſelven dage de Staten gegeven / de brieven van Aſſeurantie by het accoort bedongen / in ſorme als volgt:

WY Francoys, Sone van Vrankrijk, eenig broeder van den Conink, Hertog van Anjou, Alencon, &c. Allen den genen, die deſe jegenwooordige brieven ſullen ſien, ſaluit. Alſo de Generale Staten van deſe Nederlanden, om de verſekertheid van 't gene dat ſy onder andere met ons gehandelt en gecontracteert hebben, aengaende de denuntiatie van onſen perſoon, totten tijtel van Beſchermer van de Liberteit van deſelve landen, op de conditien begrepen by 't contract, ſijn te vreden geweeſt ons in handen te ſtellen t'onſer verſekertheid, vertrek en gerief van de gequeſte en ſieke, de ſteden van Queſnoy, Landrechies en Bavais: wel verſtaende, dat indien wy kunnen nemen op den vyand eene van de ſteden, te weten, van Marienburg, Philippe ville of Binch, de eene van deſelve ons gegeven ſoude weſen, in mangelinge van Bavais voorſz, t'onſer keur
F 59.) en optie: en om te voldoen van onſen 't wegen 't gene des wy deſen aengaende de voorſchreven Staten belooft hebben aenveerd ende en accepterende de preſentatie van de ſelve, ſo is van node hen daer van behoorlijke verſekertheid te geven. So eeſt dat wy 't ſelve aengeſien, hebben belooft en beloven in goeder trouwen, en Princelijke woorden, den voorſchreven Staten van de Nederlanden, dat, tot conſervatie van de voorſchreven ſteden die ſy te vreden ſijn in onſe handen te ſtellen, ſo voorſchreven is, wy de inwoonders van de ſelve houden ſullen in ſulker voegen, dat ſy occaſie hebben ſullen hen te vreden te houden, en met ſo goede diſcipline, dat de naburen daer aen exempel ſullen mogen nemen, onderhoudende hun reſſort, rechten, privilegien en oude vryheden, en de ſelve over en weder gevende in alſulken ſtaet van ſterkte en munitie (ten ware ſy waren beſprongen, en met kracht overvallen by den vyand) ſo wy de ſelve ontfangen ſouden hebben, en dit ingevalle van rembourſement van alle onkoſten en laſten die wy tot ſecours van de Nederlanden gedaen ſouden hebben, alles navolgende den inhouden van 't voorſchreven tractaet: beloven daer-enboven dat totte voorſchreven ſteden niemand en ſal ſuccederen noch be-erven, dan alleen ons mans hoirs geprocreert van wettigen bedde, en houwelijk, excluderende alle andere hoirs of actie hebbende, tot welken einde wy renunceren voor ons en onſe erven, eigen mans hoir weſende geprocureert in houwelijk als voren, nu voor alſdan tot profijte van de voorſz Generale Staten, en namentlijk van de Provincien van Henegouwen, waer van, en van al 't gene dat voorſchreven is, wy hen geven alle verſekertheid en aſſeurantie. Des t'oorkonden hebben wy deſe getekent met onſer eigen hand en de ſelve doen cacheteren metten ſegel van onſe wapenen. Gegeven tot Bergen in Henegouwe deſen 9 dag van Septembri, in 't jaer 1578. Ondergeſchreven *Francoys*, En lager getekent:

DU MENSNIL.

Don Jan houd hem in ſijn leger by Namen/ ſonder iet uit te rechten.

DOn Jan verſtaen hebbende de declaratie van oorloge/ die den Hertog van Anjou/ Alencon &c. hadde doen publiceren/ was niet wel te vreden/ en was hem ſeer ſuſpect/ want hy ſich ſelven vaſtelijk inbeelden/ dat den Hertog ſulx niet en dede dan met goede intelligentie en wille van den Conink van Vrankrijk ſijnen broeder/ die men ook ſeide dat volk vergaderde/ hoe wel dat d'Ambaſſadeur des Coninx van Spangien in Vrankrijk ſijnde/ hem verſekerde dat hy voor den Conink niet te vreſen en hadde. Hy onthielt ſich met ſijn leger ontrent een mijl na by Namen/ ſijnde ſeer qualijk te vreden dat hy noch geld noch volk meer en kreeg/ want hoe wel men hield dat hy in ſijn leger hadde omtrent 30000 voetvolk / en 6000 paerden / behalven het volk dat hy in de ſteden hadde leggen tot beſettinge der ſelver/ dat ook de mare en 't gerucht liep dat de Hertog Hans van Lauwenburg/ 1400 ruiters al gereet hadde tot ſijnen dienſte / die af quamen tot ſijn aſſiſtentie / en dat de ſelve voorder laſt hadde tot 5000 aen te nemen / ſo was in ſijn leger de ſterfte ſeer / alſo dat alle de Gaſthuiſen binnen Namen vol lagen / en daer waren meer dan 1000 Spanjaerden geſtorven/ behalven van alle ander natien / ſo dat hy niet en dorſt iet aenvangen vreſende ook voor muiterie/ ſo daer geen geld en quame / de Grave van Roeulx / en den Grave van Frankquenberge / Tambrugge en meer andere waren al geſtorven/ waerom hy ſich ſtil hield/ niet anders doende dan de ſijne moet gevende / dat het haeſt alles ſoude geremedieert werden / hy ſchreef ook aen die van Deventer en Roermunde / dat ſy hen kloek houden ſoude / dat hyſe voor ſekerlijk ſoude ontſetten/ al ſoude hy ſelf in perſoon afkomen.

Gelegentheid van ſaken van de Staten en van haren leger en krijgsvolk.

En voorwaer der Staten ſaken ſtonden in deſen tijd ſeer ſchoon / na het ſich van buiten liet aenſien / en voor de gene die de gelegentheid onbekent was / want ſy hadden eenen ſchonen hoop volx by den anderen / en men verwachte noch alle dage meer volks / want de groten hoop volks van Hertog Hans Caſimir en was noch niet al gekomen / ſo dat het ſcheen dat ſy ſeer goede occaſie en gelegentheid hadden / om eens geheel meeſter van den belde weſende / den vyand ten Lande uit te drijven: maer door het aennemen van ſo grote hopen volks / liep den halven ſomer daer mede vruchteloos door / ſonder datmen iet konde uit rechten; hier by quam noch dat de Walſche Provincien niet op en brachten / de quote hunner penningen die ſy gehouden waren op te brengen. Daer toe viel noch de jalouſie die den Hertog van Anjou kreeg op den Hertog Caſimir/ alle dit verachterde alle het goed voornemen datmen hadde/ om wat groots uit te rechten. En dit was noch het aldermeeſte / dat de Staten niet en konden opbrengen de 600000 guld. ter maend/ die ſy belooft hadden op te brengen / ſonder daer onder te begrijpen de partye van 400000 gulden / die de Coninginne van Engeland den Staten leende/ welke partye van Engeland al geconſumeert werden aen het volk van den Hertog Caſimirus / en en mocht daer in noch niet helpen / om de eerſte maend te voldoen / want hy boven de beſtellinge die hy hadde van de Staten en van wegen de Coninginne van En-

geland / noch uit sijn selven mede bracht en aengenomen hadde / meer dan sijnen laste / uit goethertigheid en om de Landen eenmael uit alle swarigheden en periculen te verlossen en helpen / omtrent 2000 peerden en 2000 voet-volx / tot dese en was geen voor-raed van gelde met allen / dit stelden der Staten saken niet alleen in grote verachteringe en disreputatie / maer gaf ook den vyanden tijd om op hare saken te voorsien en orde te stellen: want den voorsz Hertog Casimirus hadde aengenomen een regiment Francoisen voetvolks onder den Heere van Argentleu / dese waren door Vlaenderen gekomen tot voor de poorten van Antwerpen / en also men de selve doe ter tijd wel van doen hadde / om der Staten leger te versterken voor Rymenant / so en hondemense in geender manieren daer toe brengen / datse na het leger wilden trecken / by brengende voor hare ontschuldinge / datse bevel hadden van den voorsz Hertog / om tot hem te trecken over de Mase / so dat de Staten genoodsaekt waren / de selve te scheep te doen by Antwerpen / en te water te senden na den voorschreven Hertog. Des Hertogen Casimiri volk / nu gekomen zijnde tot aen de frontieren des Lands / en wilden over de Mase niet / maer bleven lange leggen het Land bederbende / willende eerst afgedaen en vereffent hebben / sekere swarigheid by de selve voorgeslagen van het wachtgeld / al eer sy haer wilden laten monsteren / en so de Commissarissen daer toe geen last en hadden / so deden sy meer schade in eenen dag aen 't Land / als de gehele questie bedroeg. De Hertog evenwel bewilligde se datse optrocken en haer lieten monsteren. Sijnde eintelijk de voorsz Duitsen in 't leger van de Staten gekomen / en hebben die niet willen optrecken sonder geld / hier was nu seer grote swarigheid / want de Graeve van Bossu Overste of Generael van het gehele leger / dede den Staten remonstreren / dat by aldien daer binnen 14 dagen geen geld en quam / dat het geschapen was dat het gehele leger soude muitineren en scheiden / tot een irreparable en uiterlijke schade en bederfenisse van den ganschen Lande / die daer uit notelijken soude moeten volgen / also daer door niet alleen en soude verloren gaen alle voorgaende kosten gedaen en geleden / sonder daer voren eenigen dienst of bucht getogen te hebben: maer souden ook de voorschreven ruiteren en knechten tot eigen roof nemen alles datter was / en den vyand voorts middel geven om alles te overweldigen na sijn gelieven. Dese swarigheid was niet klein / en de Eertshertog en Heere Prince met die van den Rade van Staten deden genoeg hen devoir om geld te bekomen / sy schreven / sonden Commissarissen aen allen den Provincien / gaven den nood en de swarigheden genoeg te kennen: en om niet te lang op dese sake te blijven / so sal den leser genoeg uit des Eertshertogen schrijven konnen verstaen / den nood daer het Land in was / in den tijd datmen meende uit alle swarigheden te geraken / want de Eertshertog schrijft onder andere aen de Provincien aldus: Dat by aldien sy hare contingenten niet op en brengen, en binnen 14 dagen precijselijk voldaen zijn, om daer mede den uitersten onuitsprekelijken nood, daer in de gemene saken hen waren bevindende, te voorkomen, so en waren niet dan alle uiterste inconvenienten te verwachten: aengesien de welvaert en conservatie van de Landen in 't generael, en van haer goed, bloed en leven daer aen was hangende. En (schrijft hy) en konnen niet laten u te verseker en dat de voorsz dagen overstreken zijnde, sonder de voorsz penningen hier gereed te hebben, niet alleen te beduchten en is, een generale en sekere muterie van den gehelen leger, maer dat erger is, men sal bedwongen zijn de krijgsluiden selver te laten soeken, haer luider betalinge in de Provincien, die in gebreke of uitstellinge sullen zijn haer luider contingent te vorderen: want indien de voorschreven krijgsluiden hen komen te scheiden, gy luiden kont merken, wat uitteringe en armoede zy sullen causeren, daer zy hen nederslaen sullen, 't welk gy namaels niet en sult konnen excuseren voor God, noch de menschen, ingevalle door uwe occasie en gebreke van u contingent op te brengen, dat geschiede: daer jegens het furnissement geven sal, het middel om noch voor de winter goede vordelen op den vyand te krijgen, en also tot eenen goede vrede geraken, de welk soude komen te faelgeren, zijnde ons voorsz krijgs-volk eens verspreid, tot seer grote onverwinnelijke en onuitsprekelijke schade van den Vaderlande en gemeine sake, en also gy by 't gene voorsz is, verstaen mocht de grote importantie van dese sake, wy versekeren ons, dat so dier en lief u is, de saligheid van den Vaderlande, van u en van uwe nakomelingen in 't particulier, gy luiden niet en sult gebrekelijk zijn, &c.

HEt is wel waer dat door dit schrijven / senden van Commissarissen / bidden en dreigementen / so veel te wege gebracht werde / dat binnen drie weken een maend betalinge voor 't gehele leger werde opgebracht / de welk over de 900000 gulden was bedragende / maer wat wast? hier en tusschen heeft begonnen het geschil tusschen die van Gent en de Walen / daer door van die van Vlaenderen / Rijssel / Douay / en Orchies geen geld en quam / daer grote swarigheid den gehelen Lande is na gevolgt / so wy hier na verhalen sullen. En hoe wel de Duitsen doe wel op trocken tot voor Nivelle / so weigerden sy van daer weder voort te trecken / ja togen daer na van selfs een deel na Vlaenderen / sonder der Staten weten of consent / so datmen niet met allen konde uitrechten / hoe wel men noch volx genoeg hadde: want het gebrak wederom niet dan aen geld / door dien de Provincien so qualijken betaelde hare quoten / daer de Walse Provincien meest oorsaek van waren. Binnen Nivelle lagen vijf Vaendelen soldaten van Don Jan / desen sonder 't geschut te verwachten / gaven hen op / desgelijks die van het Casteel van Tsart / Genappe. Het Casteel van Mol werde stormender hand ingenomen en geplondert van de goeden die daer op gevlucht waren.

De Hertoge van Anjou hadde middeletijd sijn volk gebracht in Henegouwe en heeft de stede van Bins of Binche / gelegen op ten arm van het waterken Haine / drie mijlen van Bergen / een seer fray en lustige Stede / doen belegeren / en so sy hen niet wilden overgeven / so heeft hy het geschut daer voor geplant en 't selve met 16 metalen stucken geschuts doen beschieten en bresse gemackt hebbende / heeft hyse doen sommeren / maer also sy geen geen hoope van ontset en hadden te verwachten / hebben sy hen overgegeven tot believen van den selven Hertog / den 7 October na dat hy aldaer 14 dagen voor gelegen hade / hy heeft de soldaten daer binnen leggende / omtrent 1000 sterk in genade genomen / latende de selve met haer geweer met toegebouwen Vaendelen en sonder trommelslag vertrecken / voorts heeft hy daer een deel van sijn eigen soldaten in geleid / en seer beleefdelijken metten burgers handelende / heeft hy daer door ook Mabuge bekomen.

De Staten siende dat Don Jan hem hielt in sijn leger omtrent Namen / resolveerde dat sy hen volk souden voegen met het volk van den Hertog van Anjou / om so gelijker hand den leger van Don Jan te bespringen en aen te tasten / welke resolutie men den voorsz Hertog heeft over geschreven / hy is wel bereed geweest om sulks te doen / maer daer sijn wederom eenige verhinderingen en beletselen voorgekomen / daer door sulks achter wegen gebleven is / want de Hertog van Anjou was jaloers van de Hertog Casimier / hebbende grote fantasyen in 't hooft / om dat hy van wegen de Coninginne van Engeland tot der Staten hulpe was gekomen / en wel verstaen hebbende dat de Coninginne de handelinge tusschen hem en de Staten so veel sy konde hadde belet / daerom en was sijn meninge niet om persoonlijk in 't Staten leger te komen / en sijn volk en begeerde niet in 't leger van de Staten te komen / sonder den Hertog.

Tus-

Den groten en uitersten noot daer in de Staten waren by gebreck van gelde.

Schrijven van de Eertshertog Mathias aen de Staten van de Provincien.

Tuſſchen Leuven en Dieſt is een dappere ſchermutſinge geweeſt / tuſſchen der Staten volk en Don Jans volk / daer ſijnder vele van beiden ſijden gebleven / doch meeſt van de ſijde van Don Jan / der Staten volk behielden 't veld / en vervolgdenſe tot onder de muren van Leuven.

De voorſchreven jalouſie en heeft mede niet veel goeds gedaen voor de Staten / maer de grote moetwilligheid van die van Gent / heeftet voorts alles in 't verwert geſtelt: want die van Gent op haer eigen hand eenige vaendelen voetvolk en ruiteren aengenomen hebbende / hebben in verſcheiden Dorpen de beelden in de Kerken geraſeert / de Geeſtelijke goederen berooft en in de Stad gebracht / en vele moetwilligheid bedreven / ſijn ook tot Stegers geweeſt / daer ſy de vrouwe van Stegers / weduwe van den Heere Glayon gevangen genomen en tot Gent gebracht hebben / met wel 200 hoffers meeſt al met Papen goederen aldaer gevlucht ſijnde op 't Huis. En dit hebben ſy aldaer gedaen / om dat de voorſchreven vrouwe de predicatie der Gereformeerden in hare Heerlijkheid hadde verboden. Hier hebben de Gentenaers ſes vaendelen Walen aldaer leggende verjaegt / en wel 200 daer af doodgeſlagen. Deſe ſalie hebben haer de Walen aengenomen en ſijn in de Gentſe quartieren gevallen / doende daer grote ſchade en overlaſt. De Heere van Montigny genaemt Emanuel de Talaing / Colonel van een regiment voetknechten / was 't hooft van deſe Walen / de welke ſijnde qualijken betaelt en om hare betalinge mutinerende / nu het deliſel aennamen dat ſy de ſalie om de Roomſe Catholijke Religie te beſchermen tegen die van Gent aennamen / ſy namen brandſchattinge en deden vele quaeds / d'een tegen den anderen dagelijks ſchermutſerende / maer de Walen weſende goede krijgsluiden hadden meeſt de overhand / door dien het volk by die van Gent aengenomen / meeſt waren onervaren en onnut volk / die meer ſochten de Papen / Monicken / Nonnen en Begijnen te quellen en beroven / dan te vechten tegen hare vyanden. De twiſt wies dagelijks meer en meer / doch deſen twiſt en dit geſchil hadde in 't beginſel ſeer wel en licht honnen geſtild werden / hadde d'eene en d'andere partye willen aennemen de conditien en middelen / die de Prince van Oranjen beide partyen dede voorhouden / maer ten was niet mogelijk / het gemoed en couragie van d'eene en van d'andere was al even fier en trots. Die van Gent noemden deſe Walen Pater Noſters knechten / maer ſy namen de namen van Malcontenten aen / deſe Malcontenten wilden / dat die van Gent eerſt en voor al de Catholijke Roomſe Religie ſouden reſtaureren en weder oprechten / de Kerken en Clooſteren die ſy berooft en vernielt hadden / wederom in haren voorigen ſtaet ſtellen / en de gevangene die ſy in October des voorleden jaers gevangen hadden genomen / wederom in vryheid en in hare voorgaende dignitеit ſtellen ſouden / daer tegen wilden die van Gent datmen eerſt en voor al den Heere van Montigny in haren handen ſoude leveren / om na ſijn verdienſte geſtraft te werden / van den overlaſt en ſchade die hy met ſijne Walen in de Gentſe quartieren en juriſdictie gedaen hadde. De Staten Generael hebben aldaer tot verſcheiden reiſen Commiſſariſſen geſonden om de ſalie te middelen / dan was alles te vergeefs / tot dat daer na de Prince van Oranjen hem ſelfs in perſoon aldaer liet vinden / die de ſalie voor die tijd in ſtilte bracht / als wy na ſullen ſeggen. Van alle deſen Gentſen handel ſo binnen als buiten Gent / heeft nu al eenige jaren overleden / alle de particulariteiten beſchreven gehad / ſo hy my geſeid heeft N. N. maer alſo hy daerom binnen Gent gevangen werde / en dat alle de gedruckte exemplaren / mette pampieren en Juſtificatien daer toe dienende / hem afgenomen en verbrand ſijn geworden / ſo dat hy ook niet een exemplaer hadde konnen verbergen of behouden / ſittende daerom lange gevangen / tot dat hy door interceſſie van de Prince van Oranjen los raekte / en in Holland quam / en heb ik van alle de particulariteiten geen rechte ſekerheyd konnen bekomen.

Binnen der Goes in Zeeland / was de Catholijke Religie tot noch toe alleen openbaerlijk gebleven / dan in 't heimelijk was daer wel altemets eenige predicatie gedaen: maer na de pacificatie van Gent / ſo hebben de Gereformeerde beginnen openlijk in ſekere huiſinge te prediken / en altemets ten platten Lande. Na dat nu de Religions-vrede voorgeſlagen was / hoe wel die aen de Provincien van Holland en Zeeland niet was overgeſonden / door dien de ſelve volgende de pacificatie van Gent / gene andere openbare exercitie van de Religie toe en lieten / dan aldaer was. So heeft den Predicant van der Goes den 28 Septembris 1578. ſeker requeſt aen de Magiſtraet aldaer overgegeven / inhoudende in effecte / Dat ſy luiden ſupplianten, hare onderdanige en gehoorſame ingeſetene en onderſaten doende profeſſie van de Gereformeerde Religie, hen ſekeren tijd patientelijk beholpen hadden met ſekere huiſinge, om hare predicatien in te doen, dan dat hen 't ſelve nu te klein was vallende, ſo waren ſy benodigt te verſoeken het Kloofter, of het Suſterhuis, om aldaer te mogen leeren en prediken, gelijk hare medeplegers, in Holland, Zeeland, Braband en Vlaenderen vergunt werden, en doende waren, daer aen hun grote vriendſchap geſchieden ſoude.

Requeſte by die van de Gereformeerde Religie aen de Magiſtraet van der Goes overgegeven.

Die van de Magiſtraet met den anderen daer op communicatie gehouden hebbende / gaven den Predicant voor antwoord; dat ſy luiden / vermits de abſentie van het Collegie / niet rijpelijk ſo dat behoorde en konden reſolveren / en dat hy daerom noch een dag twee of drie ſoude willen de patientie nemen / ten einde men met het volle Collegie van de Wet daer op behoorlijk en volkomelijk mochte reſolveren: de Predicant ſeide / dat hy / voor ſo vele in hem was / wel eenige dagen patientie ſoude willen nemen / en dat hy de zijne daer toe wel wilde induceren / dan dat hy bedruchte zy hen daer met niet en ſouden willen laten te vreden ſtellen / overmits de kleinheid en benautheid van 't voorſz huis. En gaende van 't Stadhuis by de ſijne / had hy aldaer geen gehoor / ſeggende zy willden datelijk antwoord hebben: de Predicant daerom wederom op 't Stadhuis komende / ſeide dat ſijn volk begeerden terſtond antwoord te hebben by monde of by geſchrifte / of dat hy vreeſde van eenige diſorder. De Magiſtraet hier mede beladen zijnde / en ſiende de geſteltenisſe van de genen die beneden waren / dat vele van hen luiden aldaer hare wapenen hadden / en ook horende eenige dreigementen / hebben ſy op de voorſz requeſte doen ſtellen deſe navolgende Apoſtille.

(Fol. 61.) Apoſtille op de voorgaende requeſte.

MYn Heeren, de Baliu, Burgemeeſters en Schepenen deſer Stede, hoe wel in henlieder macht niet en is iet te conſenteren prejudiciabel de ſatisfactie, henluiden by ſijn Princelijke Excellentie gegunt: nochtans aenmerkende de jegenwoordige periculen en inconvenienten, om de ſelve te eviteren, zijn te vreden, dat de ſupplianten hare predicatien ſullen mogen doen in de kerke van het Gaſthuis deſer Stede, onder proteſtatie van by de voorſchreven ſatisfactie te blijven, en ſonder de ſelve eenigſins te prejudiceren. Actum &c.

WEllie Apoſtille geſtelt zijnde / hebben zy den Predicant met eenige binnen doen komen / en ſijn metten Predicant binnen gekomen / Lambrecht de Tijndraper / Jan Symonſz hebbende een rappier / Marinus Abaculi hebbende een lank en kort roer met ſijn zijd-geweer / en eenen genoemt Quaetpeert hebbende een hellebaerde / en na dat de Magiſtraet den Secretaris de Apoſtille hadden doen leſen / begeerden zy datſe hen daer mede ſouden laten contenteren: maer zy antwoorden / dat de Papen daer mochten predikен / ſy begeerden de kerke van het Suſterhuis of Cruicebroeders / daer by voegende ſomen haer ſulks weigerde / dat ſy ſelfs een van beiden ſouden

Die van de Gereformeerde Religie werd de kerke van de Cruicebroeders binnen der Goes geaccordeert.

in nemen. De Heeren dit horende en met malkanderen gesproken hebbende / hebben by monde de kerke van de Cruicebroeders hen luiden geaccordeert / waer mede zy verklaerden gecontenteert te wesen: daer op hebben de Magistraet Meester Huich Adriaenszoon Secretaris metten Predicant gesonden aen den Prior van den selven Convente / hem insinuerende de resolutie van de Magistraet / ten einde hy alle ornamenten / juwelen en gelijke dingen uitte kerke doen soude / op datter geen ongemak of desordre en soude gebeuren.

Des anderen daegs de voorschreven Magistraet vergadert zijnde / hebbende by hen ontboden eenige van de principaelste van de borgerye / hebben goed gevonden by hen te ontbieden de voorsz Predicant metten voorsz Lambrecht / en noch eenen Lodewijk / hen aenseggende dat also zy voor eenige verstaen hadden / dat hy en eenige van de sijne lieten luiden datse noch niet en waren gecontenteert / en datse niet anders en sochten dan dat alle saken in vrundschap mochten geschieden / en also hare gemeente van borgeren seer klein was / dat hen lieden uitter herten leed soude wesen datter eenig onderstand tusschen henluiden komen soude: begeerden daerom dat so sy noch iet hadden voor te dragen / datse 't selve souden mogen doen / sonder vergaderingen te maken / daer uit niet dan moeiten en misverstanden waren te besorgen. De Predicant gaf voor antwoorde / dat hem en den sijnen ook leed soude wesen datter eenige onrust in de Stad om hen luider wille komen soude / dat hy altijd gearbeid en gesproken hadde tot vrede en eendracht onderlinge te onderhoudeu / gevende mits dien over dese vijf articulen / daer op zy versochten dat de Magistraten souden willen hen luiden antwoord geven en goedlijk resolveren.

Ander versoek aen de Magistraten van der Goes gedaen by die van de Gereformeerde Religie.

1. Eerst dat de Heeren souden willen roperen uit haer eerste Apostille op henluiden overgegeven requeste / dese woorden / om alle inconvenienten en periculen te eviteren, en datse henluiden souden willen geven absolute Apostille.

2. Datse hen souden willen geven het gebruik van den gehelen Convente van de Cruicebroederen.

3. Datse den Predicant souden willen toeleggen een tractement van 400 gulden jaerlijx / als andere Predicanten in Walcheren genietende waren.

4. Dat die van de Roomse Religie haer Processien en andere Ceremonien voortaen souden plegen binnen en niet buiten haer luider kerken / en alle schandale en ongeschiktheden die eenige personen gebruiken / souden schouwen en eviteren.

5. En dat die van de Religie hare dooden souden mogen begraven op het kerkhof van de grote kerke.

Die van de Magistraet vraegden of daer iet meer was dat sy begeerden / datse het met eenen souden voordragen / om also t'samen met eenen afgedaen en op geresolveert te worden.

En dewijle de Magistraten also in besoigne waren / so is tijdinge op het Stadhuis gekomen / datmen in de grote kerke de Beelden en Altaren in stucken smeet: hier van de Predicant so wel als de Magistraet hem perplex houdende / zijnder eenige van de Magistraet en den Predicant na de kerke gegaen / en aldaer komende hebben zy den brekers verbod en interdictie gedaen van niet meer te breken / dan zy luiden al 't selve postponerende en niet achtende / gingen met hun begonnen werk voort / niet ophoudende voor het al t'samen en was volbracht.

Beeldbreckinge in de grote kerke binnen der Goes

Des Saterdaegs daer aen volgende omtrent den avond / so zijn binnen der Goes gekomen een Predicant van Vlissingen en een van der Veere / geassocieert met eenige Capiteinen / en andere / die zy noemden hare Kerken-raden / dese lieten hen des selven avonds binden op 't Stadhuis by de Burgemeesteren en eenige van de Wet / proponerende dat also zy verstaen hadden van eenige die begeerden te leven na uitwijsen des Heiligen Euangeliums / binnen der Stede woonachtig / dat de grote kerke binnen der selver Stede van den Beelden en Afgoden geledigt en gesuivert was / versochten daerom dat de selve kerke hen luiden soude geopent en vergunt werden / om hare Predicatien en Godsdienst in te doen / des anderen daegs. De Magistraten gaven daer op voor antwoord / dat in henluiden macht niet en was 't selve te consenteren of toe te laten sonder advijs van de gehele Wet en Gemeente / also het was tegen de satisfactie die zy luiden sonder gemeen consent niet en konden te niet doen / belovende die des anderen daegs te doen vergaderen om met gemeen consent op alles gedelibereert en geresolveert te worden / 't welk by de voorschreven Predicanten gehoort zijnde / hebben geprotesteert ingevalle middelertijd eenige desordre en inconvenienten mochten gebeuren door dit dilay / dat sy daer van wilden geexcuseert wesen / als de Heeren daer van gewaerschout zijnde.

Des anderen daegs wesende den 5 Octobris zijn de Heeren van der Wet / met alle de principaelste borgeren der voorsz Stede op het Stadhuis aldaer vergadert geweest. De voorschreven Predicanten van Vlissingen en der Veere met eenige van hare geassocieerde en compagnie / daer by mede present wesende de Predicant der selver Stede: en de Predicant van Vlissingen het woord doende / heeft het versoek daegs te voren gedaen gerenoveert / daer by voegende dat de Heeren geen swarigheid daer in behoorden te maken / also in allen Steden van Holland en Zeeland sulx gedaen en geaccordeert was / na het afwerpen der Afgoden / en dat ook de selfde kerke of het gebruik van dien hen luiden toebehoorde / ten regarde van het rechte Euangelium en Gods woord / dat zy luiden suiver prediliten / en dat ook de selve kerk als nu vacerende / ook onbequaem was / om de Roomse Religie daer in te oeffenen en diergelijke proposten meer / mits welke en om alle desordre te eviteren / versochten 't gebruik der voorschreven kerke / want so hen 't selve geweigert werde / soude 't selve evenwel gebeuren metter daed: de voorschreven propositie gehoort hebbende / en daer op wel gelet / hebben zy den anderen gesproken en daer na voor antwoord gegeven 't gene in substantie volgt: dat sy overwogen hebbende de propositie en 't versoek by hen luiden gedaen / en op alles dat behoorde wel gelet / bevonden diverse redenen / en bysonder in de satisfactie by sijn Excellentie de voorschreven Stede vergunt / dat in hen luiden macht niet en was 't versoek by hun gedaen te accorderen / niet te min indien zy luiden bevonden hun geoorloft te zijn hare predicatie en exercitie van Religie te doen en exerceren in de voorschreven kerke / dat zy luiden geresolveert waren 't selve te dulden en te gedogen / sonder van meninge te zijn henluiden metter daed daer in eenig empessement / hinder of belet te doen / al 't welke nochtans niet jegenstaende / versochten de Magistraten en de Burgeren daer jegenwoordig zijnde / dat die van de Gereformeerde Religie hen wilden contenteren mette kerke van de Cruycebroederen hen geaccordeert / daer mede zy verklaert hadden te vreden te wesen / en dat zy luiden (de Magistraten) een Predicant bewilligt hadden in de voorschreven grote kerke te prediken / dat niemand oorsake van misnoegen behoorde te hebben / sonder datter eenige Ceremonien van de Roomse Kerke gepleegt souden worden voor dien tijd; hier op deden sy de satisfactie voorlesen.

Verso by de Gereformeerd gedaen om in grote kerke ter Ge te pr ken.

De woo henl den op g ben de M gistr

De Predicant van Vlissingen uitten name van hen alle gaf daer op voor antwoorde. Dat de Magistraet alrede de satisfactie te buiten gegaen waren / met het accorderen van de kerke van de Cruicebroederen / en belangende die sy wilden doen prediken in de grote kerke / dat hy die wel kende / maer dat die geen wettelijke sendinge of beroep hadde / en dat hen de rest niet en roerde / bedankte de Heeren voorts van de antworde op hen versoek van de grote kerke gedaen / en datse van meninge waren op 't selve woord te gaen prediken in de voorschreven grote kerke / versoekende

kiende dat de Heeren gelieven wilden hen-luiden de ſleutelen tot dien einde te geven; daer op hen geſeid werde dat de ſleutelen waren onder de Koſter / daer ſy die konden halen / dieſe hen niet ſonde weigeren. Daer mede gingen ſy van het Stadhuis na de Koſter / om de ſleutelen: des Koſters huisvrouwe weeſ hen de ſleutelen / daerſe hingen / en eenige van hen luiden de ſelve nemende / openden de voorſz groote kerke / en deden terſtond de klocken luiden / en alſo predikten zy noch voor den middag in de ſelve kerke.

De Gereformeerde predikien inde groote kerke an der Beegs.

Den 7 Septembris hebben de voorſz van de Religie binnen Arnhem het Minnebroeders klooſter opgeſchilt / en de kerke ſchoon gemaekt / en hebben ten ſelven dage daer in gepredikt.

De Gereformeerde prijgen erken i verſchelden eden in Gelderland en ders.

Deſgelijx hebben zy te Nimmegen den negenden in St. Jans kerke / na het afnemen der Beelden / gepredikt / en ſo voorts in meer andere Steden / alles met conſent van de burgeren.

De Hertog van Anjous volk neemen het kaſteel naemt Chans by Luxenburg.

Den 9 Septembris werden de Staten geadverteert / dat het volk van den Hertog van Anjou ingenomen hadden een kaſteel toebehorende de Heere van Naves / genaemt la Chanſee / by Luxenburg / daer ſy gebonden hadden omtrent de 7 of 800 ſtucken wijns en veel munitie / en wel 1200 mudden korens geſalt / die voor Don Jan quamen / dit werde geſchreven uit Bergen by ſekere miſſive onderteikent Philippe de Croy en Charles de Gavere.

Die van de Gereformeerde Religie tot Campen / hebben omtrent deſen tijd mede een requeſt over gegeven aen Burgemeeſteren / Schepenen en Raed aldaer / daer in ſy ſuſtineren datſe boven de 100 Huisgeſinnen waren van de ſelve Religie / waerom zy verſochten een bequame plaetſe of kerke / om aldaer liberlijk te mogen doen houden / horen en celebereren de Gods-dienſten / als Predicatien / Bedingen / Sangen / Doopſels / Nachtmael / Begravingen / Houwelijken / Scholen / en andere ſaken de Religie aengaende / en dit volgende de Religions-vrede by den Eertshertog en Raden van Staten geconſenteert. Welke requeſte zy luiden alle t'ſamen onderteikent hebben.

De Graef van Rennenburg begert beveſtol. 62)

't Is nu tijd / dat wy eens ſpreken van Deventer / daer de Graef van Rennenburg / na dat hy Campen verovert hadde voor getogen is / om de Hoogduitſe daer in leggende van het regiment van Polwijler te dwingen om daer uit te vertrecken / daer lagen binnen drie Vaendelen Hoogduitſe oude ſoldaten / ſterk weſende omtrent tuſſchen 900 en 1000 mannen / hadden veel vrouwen / kinderen en jongens / en hadden haer ſeer moetwillig tegen de borgeren gedragen / die zy alle hen geweer hadden afgenomen / om datſe daer geen ontſien na hebben ſouden: want zy al over lange voor een belegeringe bedacht waren / byſonder nadien Hopman Wolter Hegeman / met twe Vaendelen ſoldaten / een ſchantſe tegen hen aen de zijde van de Veluwe hadde gemaekt / om daer mede te beletten hare uit-tochten op de Veluwe en de Brandſchattinge dieſe daer met Contrecht wilden executeren / derhalven zy haer van langer hand daer tegen voorſien hadden / van allerley noodtruft van Provianden / Grofgeſchut / en munitie van oorlog / ſo datſe niet gebrek hadden anders dan datſe ſo veel buſpoeder niet en hadden / als ſy metter tijd wel van doen mochten hebben / de Heere van Havrincourt commandeerde daer binnen als Gouverneur. Daer waren vele burgeren uitter Stede / eensdeels door vreſe van de aenſtaende belegeringe en de moetwilligheden van de Duitſe / en anderſins datſe Staets-geſinde waren. Den derden Auguſti quam Rennenburg voor Deventer / met de voorſchreven vijf Hollandſe Vaendelen / die mede voor Campen gelegen hadden / te weten / den Gouverneur van het Noorder-quartier / Jonkheer Diederich Sonoy met ſijn eigen Vaendel / en Jonkheer Willem van Wijngaerden / mitſgaders het Vaendel van den Colonel Jonkheer Arent van Dudenvoorde / en de Vaendelen van Johan van Renoy / en Bonne van Weenderen / die in plaetſe van Chriſtoffel van Teilingen / die voor Campen dood geſchoten werde / Capitein gevorden was / en noch de Vaendelen van Hopman Vliet / Weda / Omer van Gronſteins / Harman Olthoff / en Cornelis de Haen. Dit waren de eerſte die daer voor quamen / en lieten ſich ſien aen de Noortweſt-zijde der Stad: die van binnen haer gewaer vorderende zijn ſterk uitgevallen / en ſchermutſeerden een wijle tijds tegen hen / daer werden ten beiden zijden eenige geſchoten / en de Rennenbergſe togen dapper na hen toe / ſo dat die van de Stad moſten wijken na de Stad toe. Terſtond daer na begonden die van buiten een ſchantſe te maken aen den Galgenberg / en ſchantſten voort den volgenden nacht / tot aen Snels Olpmeulen: Sonoy dede met ſijn volk twe Molenbergen innemen tuſſchen de Brink-poorte en het bolwerk by den Norimbergſen Toren / welke Toren muiren heeft wel 18 voeten dik / en is ſeer hoog en groot / die van binnen ſchoten met een Carton uit het grote bolwerk / op den ſtandaert van den eenen molen (want den anderen hadden Sonoys volk afgebrand) tot datſe viel / daer onder eenige ſoldaten dood bleven / Sonoy dede aldaer en voorts na de Brink-poorte ſterk ſchantſen / in voegen dattet te verwonderen was dat die van de Stad daer niet meer tegens en deden. Jonkheren / Johan van Ryerwijk / Johan Eſcheda / en Gerrit van Warmelo / Overyſelſe Edelluiden / quamen met haer Vaendelen ook voor Deventer / en legerden haer in 't Ooſten van der Stad / en branden een molen af niet verre van de Brink-poort / en beſchantſten den Molenberg / ſettende daer twe ſtucken geſchuts op. Niet verre van daer lag Cornelis de Haen / daer by ook quam Jonkheer Johan van Schagen / Luitenant van Jonkheer Johan van Mathenes van Wijbiſma / met des ſelfs Wijbiſma Vaendel / en legerde ſich by Vliet / Gronſteins / Olthof en Weda / aen den Galgenberg. De Gelderſe Vaendelen / als Ebert van Wageningen / Vept Raſenhorn / en Gerrit de Jonge van Haerlem / beſchantſten hen van 't Zuid-ooſten van der Stad. Pieter Kuerom lag met een Uitlegger midden in den Yſel boven de Stad / om den Yſel te ſluiten / ſo dat de Stad genoegſaem rontom beleid was / want Wijngaerden hadde een ſchantſe gemaekt by de Stad dicht aen den boven Yſel / en de andere Hollanders onder de Stad mede dicht by den Yſel / niettemin zy en waren ſo nauwe niet belegert / of daer en mochten dagelijx noch wel boden uit en in komen / hoewel niet ſonder perijkel / Hopman Hans Vredrich van Schonauwen lag mede onder andere binnen Deventer / hy toog metten eerſten uit om ontſet te vorderen / latende ſijn Vaendel onder 't gebied van ſijnen Luitenant / doch hy en quam ſelfs nooit wederom daer binnen. Die van Deventer vallen uit.

Den Gouverneur Sonoy / merkende dat die van binnen grote ſchade deden uit den Norenberger Toren / wilde hen 't ſelve benemen en het gebruik van dien onnut maken / en wilde de muire op de waterſchuttinge ſtaende / daer de gene die in en uit den ſelven Toren gingen mede bedekt waren / om verde ſchieten / en om den Toren ſelfs van onderen in te krijgen of te doen ſpringen / dede hy daer na toe mineren / de welke die van binnen gewaer vorderende / en hebbende ook goede Mineurs onder haer / deden daer tegen mineren rontom den Toren heen / op datſe niet en ſouden mogen miſſen / ſy ſterkten ook de wallen en veſten der Stad / aldaert hen docht den nood en voorbaer te vereiſchen / en voornemelijk daer geſchoten werde / dwingende de burgeren met vrouwen en kinderen daer aen te werken / op welk werk een jonge dochter van binnen dood geſchoten werde. Sy waren ſeer moetwillig en deden den burgeren grote overlaſt / beroof den de ſelve van wijn / boter / en alle noodtruft / ſonder te betalen / deilden 't ſelve onder hen uit / lieten het den burgeren gebreken hebben / ſo haeſt alſer eenigen alarm aenging / moſten alle burgers van der ſtraten / en altijd van de veſten

blijven / op pene van doorsteken te werden. Den 18 Augusti kregen de belegerden brieven van Don Jan / dat zy hen wel en kloekelijken houden en dragen souden / hy soudese sonder twijfel ontsetten / waer door zy groten moed kregen / en deden de borgeren te meer spijts en trots / 't welk hen een grote ongunst maekte / daer zy doch niet na en vraegden. Middelertijd werde vast op de voorsz muir / tussen de Stad en Norimbergsen Toren geschoten / sulx dat de selve den 24sten Augusti ter neder viel / so datse niet meer sonder perijkel in den selven Toren en konden komen / doch zy deden de bresse op 't beste datse konden wederom opmaken en repareren. Den 1 Septembris dede Hegeman de brug over de Yssel leggende aen brand steken / het welk grote schade was / want het leger daer geen voordel by en hadde / maer eer schade en verhinderinge / zy brande twe dagen lang.

Don Jan schrijft aen de belegerde van Deventer dat hyse ontsetten soude.

Hegeman doet de brug over de Yssel by Deventer af branden.

Sonoy hadde van den 3 Septembris / tusschen den voornoemden Norimberger Toren en de Brinkpoort / met menigte van boeren de aerde begonnen op te worpen / om also voort en voort tot aen de gracht te komen / en die metter haest te vullen / hadde ook een schantse doen maken tot beschermenisse der gravers : die van binnen om dit te beletten vielen den 8sten Septembris onversienlijk seer sterk uit op 't voorschreven werk / daer zy vele boeren en ook eenige soldaten verrasten en doodsloegen / de andere salveerden haer in de schantse en weerden sich kloekelijk / so datse gedrongen werden met schade en verlies van eenige van de hare / en onder andere van den veltweiffel van Hopman Michiel Jeger / wederom te vertrecken : ebenwel causeerden desen uitval sodanigen verbaertheid onder de boeren / dat in plaetse van 800 gravers die men hen belooft hadde / daer naulijx 100 quamen / waer door hy benodigt was het werk in 't einde te moeten laten staen so 't stond / gelijk meer goede werken door gebrek van middelen achter bleven. Sijne misgunstige en benijders spraken verachtelijk van dit werk / dan het schijnt wel dat het meer door onervarentheid / dan met goede kennisse geschiede / want sedert heeft men diergelijke werken beter gepractiseert / en gemenelijk lasteren de onwetende 't gene sy niet en verstaen. Sonoy en liet daerom niet sijn best te doen / so met mineren / schantsen als beschieten / om de Stad te veroveren / en waren eenige sijne misgunstige hem lasterende / ter contrarie beide de Stadhouders of Gouverneurs / so wel Grave Jan van Nassau van Gelderland / als Rennenburg van Overyssel / hadden van hem een goed genoegen / dingen ook niets aen sonder sijnen rade en advijs / en so wanneer sy luiden of eenige van hen beiden niet present en mochten zijn / om andere affairen van hen gouvernementen / bevalen sy luiden hem aldaer alle den last / sorge en commandement / so lange hy daer was / en als daer na de Heeren Staten van Holland haer vijf Vaendelen wederom ontboden / so hielt de Grave van Rennenburg daer principalijk op aen / om den voornoemden Sonoy aldaer te mogen behouden / en daer na als den voornoemden Sonoy al vertrocken was / bedankte hy hem met brieven van het goed devoir en officie / de welk hy so voor Campen als voor Deventer gedaen hadde / met belofte de occasie toedragende van 't selve alle tijd dankbaer te wesen / so wel aen hem als aen den sijnen : hem mede deilende de tijdinge van al sijn wedervaren. De belegerde deden seer grote schade uit den Norimberger Toren in 't leger / waerom dat Sonoy den 22sten Septembris geweldelijk dede schieten op de pilaren daer de cappe op stond / de welke den 23sten tegen den avond afgeschoten zijnde / so is de selve cappe met sulken gedruis van buiten neder gevallen / dat die van binnen meinden dat den gehelen Toren geballen hadde / derhalven zy alle t'samen hen in de wapenen begaven / niet wetende waer sy hen te wachten hadden. Sy meenden datter een aenloop of storm na gevolgt soude hebben / daer toe geen apparentie en was : siende dan datter niet anders na en volgde / so sloten zy onder hen des morgens vroeg / eenen geweldigen uitval te doen / daer toe spluiden malhanderen den moet aenspraken / met eenen goeden dronk malhanderen aen te doen. Des morgens omtrent seven uren vielen sy seer sterk uit door een gat van de muir / aengevoert werdende door Ytelrijch van Schonauw / Vaendrig van Hopman Augustijn Rijchenstein en broeder van den Hopman Schonauwen / mitsgaders van Jonkheer Meilender / en slopen seer heimelijk na een van de bestchantste Molenbergen toe / daer sy de schildwacht verrast en dood geslagen hebben / en quamen also in de schantse van de Molenberg / daer sy de gansche schaerwacht slapende dood sloegen / elk so sy lagen. Op een ander Molenberg daer zuid naest aen lag een nieu aengekomen Vaendel beschanst / daer Capitein of was Jonkheer Karel van Hamal Heere van Rinswoude / dese haer gewaer werdende namen straks de vlucht / latende metter haest ook haer Vaendel in het dak van het wachthuis leggen / 't welk door het haesten van de uitvallers niet werd gevonden / sy vervolgden haer victorie / en versloegen etlijke boeren en soldaten / en branden aldaer zy by komen konden / kregen veel geweers te buit / en ook eenige provisande in sarkens / den boeren toekomende / en vijf gevangenen / daer onder een van Wedas volk was / die sy aen een oort vonden leggen slapende in een sak / die sy also in de sak al slapende mede namen / daer seer om gelachen werd : hier en tusschen quam een groot rumoer in 't leger / elk ruste sich om henluiden te ontmoeten. Jonkheer Willem van Wijngaerden / Overste Luitenant van Sonoy / en Johan Kuningham Overste Luitenant van den Colonel van Dubenvoorde / en eenige andere met hun waren van de eerste die ter wapenen waren. Dese liepen na de uitvallers toe / zy werden terstond gevolgt van meer andere en vochten tegen de andere / Meilender die hem niet en wilde gevangen geven werd al vechtende doorsteken in de droge gracht achter de Molenwerf / daer ook sijn knecht / die wel ontkomen konde en niet en wilde / mede dood bleef / op sijns Heeren lichaem / daer bleven noch drie andere van de uitvallers dood / en vele gequetste / daer van eenige noch den selven dag en andere des daegs daer na storven / Ytelrijch van Schonauw / met vier gemene soldaten bleven gevangen / de andere quamen al vechtende wederom in de Stad / aldus duirde dese belegeringe een wijle tijds : die van binnen wachtende op hope van ontset / en wesende goede geexperimenteerde soldaten / droegen hen seer wel en onverschrokkelijk : hier en tusschen kreeg Rennenburg noch meer secours / namentlijk Jan Corput met sijn Vendel van 200 koppen / die hem legerde in de schantse boven de Yssel / daer Wijngaerden lag / die doen daer uit trok en voegde hem by de Hollanders onder de Stad : Cornelis Willemsz Swijn met Jacob Augustijnsz Stein / by de Staten van Holland afgedankt zijnde / quamen daer met hen volk avonture soeken / en werden door Rennenburg aengenomen en onder sijn regiment gestelt. Daer en tusschen vorderde de voorschreven Sonoy de Mijne na de Norimberger Toren seer / so dat de selve so verre gebracht was / dat die van buiten den 3 Octobris so na by die van binnen waren gekomen / dat sy eenen van dien met een spiese door den kop staken / de Gouverneur en Rijch renden straks daer henen / wel verbaest zijnde / en lieten wijn halen / om de soldaten en gravers 't herte te sterken / en maekten giftige rooken / om die van buiten daer uit te smoken / de welke wel so vele daer tegen in worpen / dat geen van beide partyen daer en mochten duiren / maer mosten uit het gat / om lucht te rapen / des anderen daegs wasser wederom een gevecht in de Mijne / en Rijch de plaetse behoudende / liet een yseren deur halen / daer hy het gat mede dede toe maken.

Uitval der belegerden.

De Cappe vande Norimberger Toren word afgeschoten.

Uitval der belegerden doodslaend de wacht slapende.

(Fol.

Den 7 Octobris vorderden die van Holland haer krijgs-volk af om wederom in Holland te komen / daer in de Grave van Rennenburg niet wel te vreden was /

was / en ſond derhalven Jonker Henrik van Openbrugge in Holland aen de Staten / verſoekende dat de ſelve noch voor eenigen tijd ſouden mogen blijven / en by aldien het immers niet en mochte zijn datſe alle t'ſamen bleven / dat ten minſten den oberſten Honop noch ſoude mogen blijven / dan zy excuſeerden het beleefdelijk / voorwendende ſekere redenen van impoztantie / en dat de Staten Generael eenige bendelen aldaer gedeſtineert hadden te ſenden.

In deſen tijd begonden de belegerden te twijfelen aen het ontſet / en want zy vaſt alles gebzek begonden te krijgen / en datmen henluiden de ſpijſe begonde uit te deilen / ſo weigerden de ſoldaten ook meer aen de veſten binnen der Stad te werken / t'welk ſy tot noch toe willig gedaen hadden / ſy hadden dus lange een pond boters daegs gehad / nu deildemen hen een half pond en ſo alles na advenant / ſy liepen den 8 Octobzis 's nachts ſterk de Sand-poozt uit en bzachten eenen Bode over den Teug tuſſchen de ſchantſen dooz dattet die van buiten niet eens gewaer en werden / en ſchzeven om ontſet / latende alle hare gelegentheid weten: als datſe begonden gebzek te krijgen aen polver en pzoviande / datſe ook noch wel 850 man ſterk waren / de welke doch den moed ſeer begonden te verlieſen en te muiten / dooz dien ſy niet met allen van eenig ontſet en vernamen / ſchzeven en klaegden ook over de muiterie en onwilligheid der bozgeren / begerende daerom eigentlijk te weten of ſy op ontſet ſouden wachten of niet / deſen uitgebzachten Bode werd geſonden dooz Jouw Dekema / die Raed geweeſt was in 't Hof van Bziesland / die (na ſijn gevankenis daer wy van vermaent hebben) ſich heimelijk binnen Deventer begeven hadde / aen Hetto Dekema en den Olderman van Franiker beide wonende tot Colen / met ſijn en des Gouverneurs en Hopluiden bzieven / om van daer voozts geſonden te wozden aen Don Jan / die doe / ſo men daer na verſtond en wy ook ter gelegender plaetſen verhalen ſullen / al geſtozven was. De Grave van Rennenburg werd dooz eenen binnen Colen wonende / van deſe bzieven en den inhoud der ſelver / eenige dagen daer na verwittigt / 't welk hem wel te paſſe quam om ſich daer na te reguleren. Het ſtond ontrent deſe tijd binnen der ſtad niet wel / want het garniſoen haelden het hoozn uit de Cloosteren / Gaſthuiſen en ook uit ſommige bozgeren huiſen / hier dooz den Raed en bozgeren niet wel te bzeden weſende / klaegden 't ſelve den Gouverneur / ſeggende datter was geaccozdeert tuſſchen henluiden en het garniſoen / datſe den bozgeren geen overlaſt meer doen en ſouden / en nu ſcheen 't of ſy den bozgeren alle wilden van honger doen ſterven / de Gouverneur excuſeerde ſich dat hy 't niet en konde beteren / dattet Rijchs werk was / eintelijk Rijch vertoonde een ſchzijftelijke commiſſie van Don Jan daer toe te hebben / d'welk verſtaende en wel wetende dat den Gouverneur eenige blanken van Don Jan hadde / dooz dien ſy diergelijke bootſen meer geſien hadden / hier dooz quam groot rumoer / dewijle de Magiſtraten expzeſſelijk ſeiden als dat de meninge ſoude ſijn / datſe dan lieber al t'ſamen terſtond doodgeſmeten wilden ſijn / dan alſo van honger te ſterven. Somma hoe wel de bozgeren geen geweer hadden / ſo waſſer nochtans ſulk ontſich / datmen dede verbieden / dat de ſoldaten noch uit Cloosteren noch bozgeren huiſen / iet meer / het ware pzoviande of anders / ſouden mogen halen / op lijf-ſtraffe. Als nu de tijdinge van 't overlijden van Don Jan ſekerlijk in 't leger quam / ſo werde den 14 Octobzis in alle de ſchantſen rontom de Stad grotelijk getriumpheert / met bzeugde vieren / bzeugde ſchoten en anders / de belegerde d'oozſaek van deſe bzeugde triumphe verſtaen hebbende / hoewel ſy 't ſelve niet geloofden / nochtans maekte het een ſchzik daer binnen. Als nu de Hollandſe baendelen vertrocken waren / uitgenomen het baendel van Jonkheer Arent van Dubenvoozde / ſo was Rennenburg niet wel te bzeden / ſeggende dat de Hollanders nu Campen gewonnen was en haer Frontieren verſekert waren hem nu verlieten / en dat het goed te ſien was datſe meer haer eigen / dan het gemein nut hadden geſocht / doch dat hy 't hun wel betaelt ſetten ſoude by aldien ſy hem geheel verlieten / en daer op nam hy het garniſoen uit Campen en dedet mede in 't leger komen voor Deventer / doch hadde hy te voren ſekerheid genomen datmen daer weder beſettinge innemen ſoude t'ſijnen believen. Die van Holland en gebiel dit doen van Rennenburg ook niet wel / bysonder om dat de Magiſtraet aldaer al t'ſamen van de Roomſe Religie waren / en dat de Gereformeerde die daer binnen waren / klaegden niet wel verſekert te weſen by de Magiſtraten aldaer ſonder garniſoen / ſulks dat geſchzeven werd aen den Pzince de ſwarigheden en inſichten die daer waren nopende de voozſz ſtad Campen / dan de Pzince vertroude Rennenburg ten vollen / ſchzeef henluiden datſe wel geruſt mochten ſijn / doch datſe Rennenburg alle behulp van geſchut / pzoviande en alle noodzuft ook voor Deventer doen ſouden / dat daer mede alles wel te rechte komen ſoude. De ſaken nu in duſ danigen ſtaet ſtaende / ſo kregen de belegerde tijdinge van datter voor ſeker ontſet voor handen was / dan het was maer een ydele hope: want Hopman Schonauwe die eerſt om ontſet was uitgetogen / hadde ontrent Campen een deel volx bergadert / daer mede hy over Rijn was getogen / menende ſich aldaer te ſterken en de ruiters te verwachten / doch hy werd tot Botdozp leggende verſtroit / dan hy vergaderdeſe wederom te Creutſburg / en trok daer mede te Lintdozp by Ratinge / ſterk ſijnde ontrent 1100 man / weſende meeſt noch ongeweert volk / dan Hopman Johan Stuper was ſecretelijk en ſnelijk / met omtrent 300 kloeke ervaren ſoldaten en 28 peerden / uit de Voogdye van Gelder over Rijn getogen / en hadde de ſelve ſeer lichtelijk verſtroit / en ſijn daer van omtrent 250 op te plaetſe dood gebleven / en 110 gevangen / veel der ſelver ſeer verwond zijnde. Dit is geſchied den 20 Octobzis / doch eer de tijdinge quam in 't leger / ſo hadde Rennenburg verſcheiden bedenken / nopende het ontſet datmen meende voorhanden te ſijn / en twijfelde aen de veroberinge van de Stad / doch hem quam onvooꝛſiens meer hulpe toe / namentlijk de Hopluiden Gooſſen Baek en Anthonis van Bommel / die in Holland afgedankt waren en wederom by Graef Jan waren aengenomen / werden mede alhier geſonden / van gelijken Hopman Johan Bouwinga / by die van het Noozder-quartier afgedankt ſijnde / quam hier met ſijn volk en werd by Rennenburg aengenomen onder ſijn regiment / van gelijken quam hier ook het regiment Walen van den Heere Maximiliaen Heere van Eſtournelles / onder beleid van den Heere Anthonie de Glijmes ſijnen Oberſten Luitenant en de Capiteinen Caſſel / la Fevze / Cloet / Cloſchy en Joachim de Cozioule / ſterk ontrent 1000 mannen / deſe werden by Rennenburg ook op ſchere conditie in dienſt genomen en legerden in 't Ooſten der Stad / en quamen ſeer wel te paſſe / dooz dien de reſolutie genomen was om de Stad met geweld aen te taſten / dewijle de vzeſe daer in was / en datmen verſtond datter grote tweedzacht in der Stad was ontſtaen / want de Duitſe wederom den bozgeren hare bittualie berooft en het ſilver en de juwelen der Cloosteren benomen hadden / en alle het arme volk wilden uit der Stad doen gaen of verdzijven: hadden ook koper-geld moeten munten van een / twe en vier ſtuivers / om den ſoldaten leninge mede te doen. Rijch hadde ook den Pzovooſt van de drie bendelen / dooz quade ſuſpicie doen vangen / om dat hy eenige vuurballen ſonder conſent gewozpen hadde / van gelijken hadden de ſoldaten voor het Logement van Rijch geweeſt / en wilden hier hebben / of ſy wilden de kelder opſlaen / van gelijken was daer geen brand binnen der Stad / en het begonde vaſt koud te werden / en de ſoldaten en braken niet alleen de luiken en ſtoepen voor de huiſen af / maer ook ſommige huiſen tot den brand op te wacht. Aldus ſtonden de ſaken binnen der Stad en werde dagelijx erger / evenwel deden die van binnen noch altemets grote en ſtoute uitvallen. Den 11 Novembzis op Sinte Martens dag begondemen op de Stad te ſchieten met vier ſtucken geſchuts / geplantet

De belegerden van Deventer krijgen tijdinge van ontſet.

Rennenburg krijgt meer hulps.

Reſolutie om de Stad met geweld aen te taſten.

Coper-geld binnen Deventer gemunt.

Deventer wozdt beſchoten.

plantet ſijnde neffens de gebrande brugge over de Yſſel / by welke / naderhand noch twe grote ſtucken geplant werden / van gelijken ſchootmen noch met drie ſtucken van over 't water / uit de plaetſe dieſe noemden Rijk-inde-pot op Kreings-hoot / weſende een klein rondeelken neven de mond van de haven. Jonkheer Sepno Heere van Dozt / Drost van Sutphen / dede van wegen de Gelderſe den 12 met ſes ſtucken ſchieten op en neven de Santpoorte / daer braek een kartouw en bleven dood twe van des Heeren van Dozts dienaren en ſijn Schrijver doodlijk gewond / de Grave van Kennenburg dede ook afſchieten het Tol-huis: die van binnen daer tegen / repareerden ſeer neerſtelijk wederom de ſchade en bressen die geſchoten worden / en hoe wel ſy gene nood en hadden voor den stozm te wesen ter plaetſe die beſthoten werde / nochtans schijnet datſe beweegt werden of door vreſe van 't geſchut / of datſe geen hope meer en hadden tot eenig ontſet / door den raed te verſoeken om te parlementeren / en na diverſe voorſlagen is eintelijk het accoort gemaekt / dat de voorsz Duitſen ſouden uit der Stad vertrecken met alle haer geweer en goederen hen toebehozende / ſonder eenige goederen den borgeren toekomende mede te mogen nemen / met beſloten bendels en doende eed van in drie maenden tegen den Staten niet te dienen / datſe gene onderſaten nochte landluiden daerſe paſſeerden en ſouden beſchadigen. Kennenburg ſoudeſe doen beleiden tot Boekholt toe op den Rijksbodem / ook wagenen beſtellen ſo wijd ſijn gouvernement en 's Coninx gebied ſtrekte / en werden ten beiden ſijden Gijſels gegeven om d'accoort te voldoen: den 20 Novembris ſijn ſy uit Deventer vertrocken / ſterk ſijnde noch over de 600 geſonde mannen / ten ſelven dage toog den Grave van Kennenburg daer in met omtrent 100 peerden / ſijn Overſte bendel / met de bendelen van Kinſwoude / Eſcheda / Mulart / Schagen en Olthof.

Deventer word overgegeven. (Fol. 64.)

Daer na viel daer noch eenige ſwarigheid tuſſchen de Walen / en de Landſchap / want de Walen wilden meer betalinge hebben dan hen toegeſeid was / als ſy die aengenomen hadden / doch het word in vrundſchap geaccordeert / en men gaffe eene vereeringe daer boven / en ſo togen ſy uit het land van Over-yſſel.

De Prelaten en Heeren Gedeputeerde Staten van de Omlanden binnen Groeningen gevangen geweeſt ſijnde / ſo verhaelt is / die nu binnen der Stad mochten gaen waer ſy wilden / en nochtans tot geen gehele relaxatie en volkomene vryheid en konden komen / niet jegenſtaende 't ſchrijven en de interceſſie van de Staten Generael / Eertshertog Mathias en Prince van Orangien / en de oodmoedige en klaeglijke bede en verſoek van de Staten der Omlanden / ten tijde van de grote Water-nood vozen verhaelt / ſiende datter geen hope van uitkomſte voor 't eerſte voor haer en was / weſende ook gewaerſchout door den Hertoz ter Ae / dat by aldien ſy tot des Magiſtraets wille ſo als ſy 't begeerden / niet en ſouden willen verſtaen en accorderen / datmen hen niet in vorige gevanieniſſe / te weten Weſtendorps huis / dat ſy nu verhuert hadden / en ſoude ſtellen: maer in erger. So hebben ſy voor hen genomen ſich daer van te maken / 't welk ſy met gemeen conſent deden / doch Teſinge / Zelwert / Olderkloſter / Apco Fockens / Jeronimus Verrutius Land-ſindicus en Herman Wijnbrugge Kent-meeſter / die en dorſtent niet wagen / de andere ſijn alle een yder op byſondere wijſe onthomen op eenen dag / namentlijk den 17 Septembris 1578. de eerſte te elf uren / en de laetſte te drie uren / de eerſte die uit quam was J. Rengers ten Post / Aſinga Entes / voort beide Jentſema / en van twaelf tot drie uren toe al d'ander / te weten Kattum / Alco / Onſta / Chriſtoffel Euſum / Rengers / Onno Tamminga / Herman en Feycko Sickinga / Johan de Mepſche / Claes van Burmania / Johan Weſling van Gennep / Ec. dit quam 's avonts te ſes uren eerſt uit: ſy hadden ſich des anderen daegs alle tot Collum in Vrieſland beſcheiden / van daer ſy eenige uit haer aller name na den Hove ſonden. Als de Groeningers dit nu verſtonden en gewaer werden / tierden en beerden ſy ſeer en hadden de gebleevene vele te lijden / doch ſiende dat ſy met ſo weinig niet gedient waren / ſo hebben ſy de ſelve ten laetſten mede ontſlagen. Eenigen tijd daer na als namentlijk den 24 Octobris 1578. heeft de Eertshertog Mathias een provisionele ordre gemaekt op henluiden geſchillen / daer van wy in 't navolgende Boek mentie ſullen maken.

De gevangen Prelaten en Heeren Gedeputeerde Staten der Omlanden ontkomen uit Groeningen.

Wy willen wederkeren tot Don Jan de welk ſijn leger geſlagen hadde omtrent een mijle van Namen / daer van men dagelijx tijdinge kreeg / dat daer grote ſiekte en ſterfte in was / en dat hy daer door belet werde om der Staten leger eens te komen beſoeken. De Heere van Sr. Leger Francoys Capitein heeft in dees tijd afgeworpen 160 paerden / de welke eenen Courier convoyeerden / met vele brieven van Don Jan al in cijfer geſchreven na Spangien en Italien / onder welke twe brieven ſijn / d'eene aen Don Joan Andrea Doria Prince van Melfy / en d'ander aen Don Pedro de Mendoſſa / Ambaſſadeur van den Coninck van Spangien binnen Genua / uitte welke men konde ſien / dat de couragie hem begonſt te failgeren / en de kleine hope die hy hadde en ſag om te komen ten einde van ſijne ſaken en deſe Landen met geweld te winnen / welke voorsz brieven wy hier by voegen ſullen / en eerſt den brief aen Don Joan Andrea Doria / Prince van Melfy.

Groote ſiekte ſterfte in 't leger van Don Jan.

Brief van Don Jan aen Joha Andrea Doria Prince van Melfy

MYn alder doorluchtigſte Heere, Alle dagen ſoude ik wel willen ſchrijven aen u Srie. want ik ruſte, 't ſelve doende metten genen die ſo waerachtelijken gevoelt mijn arbeiden, en over d'ander ſijde en ſoude ik niet willen de quellinge geven die gy hebt 't ſelve horende: de brieven van u Srie. van den leſten Auguſti hebbe ik ontfangen, ſeer uitermaten verblijd weſende van te weten u geſontheid, en dat gy u leven door brengt in ſo veel ſtilten, de wijle de wereld ſo ongeruſtelijk gaet, want de conſideratien van de tormenten dier in lopen, ſal oorſaek weſen van een meerder genoegen voor u Srie. ſiende 't ſelve van d'een ſijde. En ik bevinde by mijn giſſinge dat alleen de voorſichtigheid van Johan Andrea Doria, de macht hadde 't ſelve te brengen tot ſulk eenen ſtaet, in den tijd dat gy meeſt behoordet de wereld te regeren, gemerkt men u noch door reden of Juſtitie een groot deel van dien hadde konnen weigeren; en alſo dunkt my dat dit exempel ſal aftrecken een grote menichte van volk die de lere waren rechtende om op te klimmen, gebrek hebbende van 't gene u Srie. was overſchietende. Het ſy wat wild, lange jaren moety leven, aengeſien u God gebrocht heeft in ſulken ſtaet dat gy niemanden van doen en hebt, om met eeren, welluſt en behagen u leven te paſſeren, ik houd voor ſeer wel getreft dat gy het leſte deel van dien gebruikt voor God en voor u ſelven, en niet dat gy u in de waegſchale ſteld, van ſaken daer gy om goede of quade reden van u te geven, u ſoud ſtellen ſubject den delayen die hedendaegs worden gebruikt. En dat waerachtig ſijnde mag u Srie. conſidereren wat pacientie en ſterkte daer weſen kan, die wederſta 't gene met my gedaen word, de wijle niet genoeg en is my beſingelt te ſien van ontallijke vyanden, ſonder middel van my over de drie maenden te konnen houden, ſluitende de paſſagien gelijk ſy ſonder twijfel ſullen doen, of niet willende verſtaen dat dit verloren weſende al de reſte verloren ſal worden, mits oorſaken datter niet en word gereſolveert, niet tegenſtaende wat neerſtigheid van node is tot ſulken merkelijken neceſſiteit. Ten einde om kort te maken, want den dienaer van Don Pedro de Toledo, niet langer en mag vertoeven, ſo ſeg ik meer dat den leger vande rebellen ons ſo ſeer heeft gaen vernaderen, dat wy hebben moeten vertrecken in dit logement, de welk is op een halve mijle na by de vlecke, die wy verordonneert hadden voor ons leſte toevlucht, aengeſien dat wy niet en mochten verhopen om te vechten, en ſy hebben hun leger geleid tuſſchen Bruſſel en Loven op vijf mylen na van hier: de Francoyſen gaen ook vaſt t'eenen tijde verſterken lanx de ſijde van Henegouwe, ſulx dat wy by naeſt blijven beſloten,

verſamelen, en ingevalle de Conink van Vrankrijk inbreekt lanx Bourgoignien, mette armeye die hy rede maekt (de welk ik niet en twijfele of hy en ſalt doen, ſiet hy ſijnen broeder op eenen vaſten voet) u Srie. mag conſidereren hoe wy staen ſullen, want het ſal fortſe ſijn te avonturen, 't ſy te vechten (weſende ſo luttel tegen ſulken menichte (of een gat te maken om door te geraken dit verlatende. Ik heb van nieus verſoek gedaen aen ſijn Majeſteit, dat hy my immers ten minſten ſende de orden, van 't gene ik ſal behoren te doen, en kome ik t'onder ſo ſal gevolgt en geexecuteert weſen t'ſijnen wille, ik vreſe dat de remedie hier toe te ſpade ſal komen, God ſy met ons, waert dat ik ſage dat het laten hier toe te pogen, ware ganſch onmogelijk, het en ſoude my ſo ſeer niet verdrieten, maer gemerkt ik nu ſie datmen ons de handen heeft afgeſneden, ſo is de reſolutie dat wy hen den hals uitſtrecken, alle deſe verdrieten en begere ik niet dat u Srie. meerder beſwaerniſſe aen doen, dan als een man en vriend die 't niet aen en gaet, geſteld weſende tot wel leven, en om mijns gedachtig te ſijn in u gebeden, gemerkt gy u daer op meugt betrouwen, waer op ik my t'anderen tijden niet betrout en ſoude hebben. Ander veel quellijker partij-
1.65.) cularitеiten houd' ik tot op een ander, want deſe geen tijd en geeft tot meer. Onſe Heere beware de ſeer doorluchtige perſoon van u Srie. gelijk gy begeert, uitten leger een mijle van Namen. Den 16 van Septembri 1578. Onderſtond ten dienſte van u Srie. en gemerkt ik niet meer en ſegge, gelooft dat ik niet en kan. En was ondertekent

DON JAN.

Den anderen brief was luidende als volgt:

DEſen Dienaer van Don Pedro vertrekt met ſulker haeſten, dat ik hier in my niet en ſal mogen uitſtrecken, en ſo ſal ik u alleenlijk waerſchouwen van het onfangen van u brieven van den leſten Auguſti, ophoudende breder te ſchrijven totten vertrecke van eenigen Poſt. Nu ſegge ik dat den vyand ons ſo nu heeft beſet, dat hy my gedwongen heeft te komen in dit logement, weſende op een half mijle van de Vlecke die wy hebben gedeſigneert om onste vertrecken, vaſt by Namen, gemerkt wy hem niet en mochten verwachten om te vechten. En van d'ander ſijden van Henegouwe, komt vaſt aen het volk van den Hertog van Alençon, in der voegen dat wy alrede by naeſt blijven belegert. Etende het luttel dat wy hebben konnen verſamelen, en in 't uitterſte geſproken van 't gene wy geſpaert hadden voor den leſten nood. Den Conink van Vrankrijk maekt gereetſchap, en al de wereld ſegt en houd voorſeker (dat het is om met oorloge in te breken, ingevalle hy ſiet dat ſijnen broeder eenen vaſten voet krijgt) uitgenomen Juan de Vergas Mexia, die hem betrout op's Coninx woorden, en d'onmeugelijkheid: ſijne Majeſteit en reſolveert niet, of ik en weet niet wat hy van meininge is, hier geeftmen ons 't leven met oogenblicken. Ik ſchreeu luy genoeg, maer ik ſie dattet my luttel profiteert, ik hebbe gewoonlijk altijd peerdevolk op den vyand, die my waerſchouwen wat hy doet, en na ſulk als hy voortvaert ſal ik my gouverneren, maer ik voorſie dat ingevalle ſijne Majeſteit hem verſuimt, gelijk hy tot hier toe heeft gedaen, hy ſalt al verlieſen ſonder remedie, en de ſaken worden vaſt beweegt en gediſponeert door ons ſlappigheid en onachtſaemheden, tot ſulken einde alſt de duivel ſoude mogen wenſchen. Wy ſullen hier ons uitterſte doen totten leſten adem toe, de reſte bewege God ſo hy kan, en ſie dat van node is. Nadien dat ik u geſchreven hadde dat gy my de kiſten ſenden ſoud, ſo was my betrouwen ſulx dat ik bly weſen ſal, indien ſy niet weg en ſijn, datſe niet weg en gaen. Uit den leger een mijle van Namen den 16 van Septembri 1578. Onderſtond tot 't gene de Heere ordonneert, ondertekent

DON JAN.

EEnige dagen hier na kreeg de Prince van Oranjen de tijdinge ſo uit het leger van Don Jan / als van Loven / dat Don Jan in 't leger kranck lag van de peſte / en dat hy op Maendag den 28ſten Septembris / op ſijn Catholijk ontfangen hadde alle ſijn Sacramenten / en dat hy Donderdaegs daer na / weſende den eerſten Octobris geſtorven was / en dat het krijgsvolk by proviſie in ſijn plaetſe gekoſen hadden Alexander Prince van Parma / totter tijd toe den Coninck daer in anders ſal hebben voorſien / welke tijdinge men alſo bevond waerachtig te weſen. Hy is met groter eere en pompe begraven binnen Namen in de groote Kerk aldaer.

Deſen voornoemden Don Jan was een baſtaertſone van den Keiſer Carel de vijfde / die hy by een Duitſe vrouwe geteelt ſoude hebben / de name of afkomſte van de moeder en heb ik niet konnen vernemen / altijds iſt seker dat de Keiſer hem voor ſijnen ſone / en den Coninck Philips voor ſijnen baſtaert-broeder hebben bekent / en hoe wel daer ſommige ſijn die 't ſelve in twijfel willen ſetten / ſo en is dat niet ten propooſte / willen daerom geen harnas aentrecken / ik wil't eer geloven / dan daer grote moeite om doen / om daer na curieuſelijk te onderſoecken. Hy is noit gehouwelijkt geweeſt / was van een groot / kloek en ſubtijl verſtand en begrijp geweeſt / hy is van jonx op in de oorlog opgevoed en onderweſen / was ſeer minlijk en aengenaem van weſen / hy konde hem ſeer wel houden by grote en kleine / en was welſprekende / doch wat koleryk van nature / ook was hy geneigt tot hoogheid en regeringe / hy is ſeer jong in den krijg gebruikt geweeſt / want hy naulijx 23 jaren oud en was als hy het opperſte bevel hadde in d'oorlog van Granade tegen de Mooren / alwaer hy d'oorlog ten einde bracht met groot contentement van den Coninck van Spangien / doch meer door liſt en bedrog / dan anderſins / houdende de ſelve noch trouwe noch geloſte / en als het verbond gemaekt was / tuſſchen den Paus / Coninck van Spangien / en Venetianen / met eenige particuliere ſteden van Italien / ſo is hy uiten naem van den Coninck van Spangien / als Admirael over de ſchepen des Coninx van Spangien / tot de ſelve oorlog afgeſonden / van wegen den Paus is geſonden den vermaerden Marcus Anthonius Colonna / een Baron van Romen / en die van Venetien hadden daer toe verkoren Sebaſtiaen Venier / een ſeer kloek en ervaren Overſte ter Zee: evenwel nochtans / en niet jegenſtaende dat de twe andere Admiralen veel ouder van jaren waren en meer verſochtheids ter Zee hadden / dan den voornoemden Don Jan / ſo werd hy nochtans met gemeen conſent gemaekt Generael van de gehele vlote / jegens den Turck / en hy toonde ook ſijn devoir daer in ſo wel / datmen hem naeſt God de eere van de victorie van ſo goeden uitkomſte en van ſo geweldigen ſlag (die een van de grootſte was die ooit van de Chriſtenen te water metten Turck ſijn geweeſt) was gevende. Hier door werd ſijn herte ſo tot hovaerdie opgeſtegen / dat hy niet en ſocht dan om te mogen komen totte Coninklijke hoogheid en eere / want als daer den aenſlag op Thunes geviel / niet jegenſtaende de Coninck van Spangien hem / om ſekere redenen / oxdonnantie ſond om Thunes te ontveſten / ſo heeft hy nochtans de Stad van Thunes behouden en geſterkt / door raed van Jan de Soto ſijnen Secretaris / daer door ook de ſelve Stad niet en werde geplondert / en ſtelden daer in van de beſte macht van de Hoofden / ook geſchut / en alle noodſakelijke dingen van gants Italien / om de ſelve Stad voor den voornoemden Don Jan t'onderhouden / en men dede grote neerſtigheid aen den Paus Pio Quinto / om hem te geven den tijtel van Coninck van Thunes / en de Paus dede ſijn devoir door ſijn legaet aenden Coninck van Spangien / om dat goed te vinden: maer de Coninck van Spangien wiſt dat met beleef de woorden af te leggen / en van dien tijd aen hadde de Coninck van Spangien een achterdenken van den voornoemden Don Jan / wiens gemoet men na grote dingen ſag haken / want hy d'oude macht van de Cartaginenſers en het bloeyende rijk van de Kroon ſeer veel in de mond hadde / en want men bevond dat hem dit quam door den raed van Jan de Soto / ſo werde het voor goed aengeſien hem

Voedaning Don Jan in ſijn leven geweeſt is.

van

van Don Jan af te scheiden / of hem een medegesel te geven die sijne humeuren matigde / en also gebruikte men een vond / op dattet Don Jan niet soude merken / en men maekte Jan de Soto Generael Admunitie-meester van de vlote / en Jan Escovedo sijnen Secretaris / en na de dood van den Groot Commandeur vond de Coninck goed den voornoemden Don Jan te senden in Nederland / het welk hy goedwillig aennam / om dat hy overdachte van daer beguaemheid te hebben om op Engeland seekeren aenslag te maken / handelde daerom door Escovedo by den Paus Gregorio de XIII / om met dien tijtel van Coninck van Engelant beleent te mogen werden vanden Paus / also de Coninginne van Engeland door den voornoemden Paus Pio V / verklaert was (als een ketterse) van 't recht van 't voorsz Rijke verballen te sijn / 't welk nochtans den Coninck ook niet goed en vand. Doch niet te min accoorderde hy dat Don Jan dien aenslag soude mogen doen / met de Spangiaerden / Italianen en andere diemen uit Nederland soude doen vertrecken / so verde hy te wege kost brengen datmen de selve over Zee dede vertrecken: doch de Staten en wilden daer toe geensins verstaen / gelijk wy verhaelt hebben / waerom hy daer na / in Nederland gekomen sijnde / socht een secrete ligue te maken metten Hertog van Guise / opten voorsz aenslag van Engeland / en dat hy soude trouwen de gevangene Coninginne van Schotland / en daer door bekomen de krone van beide de Rijken: doch alle sijne hoogmoedige en prachtige aenslagen wilden niet voort / so men uit sijne handelinge heeft konnen verstaen / want de Coninck van Spangien voor dese aenslagen seer bevreest was / en periculoos achte voor sijnen staet / en was den Coninck de sake seer suspect / om dat hy sijnen handel so secretelijk socht te beleiden sonder wete van den Coninck: waerom de Coninck hem ook / so bele hy mochte / den middel om tot sulk sijn voornemen te komen / verkorte. Dit maekte den voorsz Don Jan grote quellinge / want hy en konde sijn hoogmoedig herte niet bedwingen / en door dien hy daer toe noch metter tijd hoopte te komen / so hielt hy alles in het verwerde / en verwekte d'oorlog wederom tegen de Staten / en uit allen sijnen handel hier vorzen verhaelt / heeftmen mogen sien en merken / dat hy volkomentlijk was onderwesen in de leringe van Machiavel / en dat hy bedrog / argelist / gheinstheid / en meinedigheid / alst hem voorderlijk was / gebruikte. Hy was in de Spaense / Italiaense / Francoyse en Hoogduitse sprake wel ervaren / onder het krijgsvolk was hy wel bemint / doch op 't leste hield hy wat strenge krijgsdiscipline / om de Landsaten wat beter tot hen genegen te maken / 't welk hem wel lichtelijk in den haet soude gebracht hebben / doe hem 't geld begonst te faillgeren. Somma het ging hier met Don Joan en al sijn hoogmoedig voornemen / als geschreven staet / dat God de stoute en hoogmoedige of hovaerdige ter neder stort / en haers herten raed te niet doet: tot gedachtenisse van 't welk / ik hier dit Jaerdicht gemaekt hebbe.

JAER-DICHT.

Don Jan dle 't Landsteede In Oorloch, per Ilcke Leede
In bloet,
Wiert Van Gods sterCke hand gesMeten onder dle Voet.

Wy willen hier nu wat rusten / en in de navolgende Boeken sullen wy voorts beschrijven / 't gene het Nederland overgekomen is na de dood van den voornoemden Don Jan / by de regeringe en het gouverneiment van den Prince van Parma / en willen dit Boek besluiten mette woorden van den Franschen Historie-schrijver Comineo.

God rukt de Princen (of grote) meest uit dit leven,
Of verderftse als sy voornemen grote dingen:
Daer in sy haer selven schijnen te sijn even
Seer gelückig, en andere willen dwingen.

Einde van 't twaelfde Boek.

BYVOEGSEL van den Auteur.

In mijn Sevenſte Boek Fol. 322. heb ik de namen geſtelt van de Borgeren van Delft, welke goedwillig uitgetogen waren, om de belegerde ſtad Haerlem te ontſetten, en aldaer verſlagen zijn geworden; en alſoo ten ſelven tijde uit der Goude mede een Compagnie Borgeren tot gelijken einde zijn uitgetrocken, en my verſocht hebben dat ik hare namen mede ſoude willen bekent maken, tot betoon van der ſelver yver in dien tijde, hebbe ik ſulks niet konnen weigeren.

Sy waren deſe navolgende.

GErrit Pieterſz. de Gruiter, Capitein, met Jan Plage ſijn knegt.
Jan Alewijnſz. Paleſtein, Luitenant.
Cornelis Janſz. Cincq, Vaendrager.

In het Vaendel ſtont GOUDA, daer by geſchreven, GODS ONDERSTANT VERWINT DE ALBANISTEN.

Cornelis Janſz. Vroeſe, des Vaendragers Luitenant.
Kerſtiaen Baens, Wachtmeeſter.
Hans Boys, Vuyrder.
Herman Sterre, Veld Arifel.
Jacob doet Quaed, Vuyrder.
Heldingen van Engelen, Forier.
Willem Pieterſz. van Velſen. } Adelborſten.
Reinier van Swanenburg. } Adelborſten.
Jonkhert Albert Minnen. } Adelborſten.
Michiel Corneliſz. Vlack.
Cornelis Corneliſz. Vlack, ſijn broeder.
Jan Adriaenſz. de Vrye.
Jan de Vet.
Dirk van Aſperen.
. . . . . Proviand Meeſter.
Jan Claeſz. Treurniet.
Henrik Pieterſz. Jonge Wijngaert.
Spelt van Utrecht.
Arien Gerrit Bouwenſz.
Arent Corneliſz. Evenbly.
Den Schoonen Barent.
Daem Joppen.
Dirk Bouwenſz.
Jonge Drink uit van der Goude.
Simon de Schilder.
Gijsbert van Baen.
Lucas Janſz. Backer van Amersfoort.
Dirk Starre.
Claes Kroeſen.
Thomas van Rhoon.
Cornelis Janſz. Halshouwer.
Jacob Corneliſz. Wit in de mond.
Henrik Franſz. Kegeling.
Pieter Janſz. Fluiter, Schipper.
Jacob Janſz. Coeman, Schipper.
Blok van Alphen.
Mr. Adriaen van Yſelſtein.
Jongbloet van der Monde.
Schaef van der Monde.
Floris Kruit thuin van der Goude.
Dirk Aelbrechtſz. van Oudewater.
Willem Huigen van Oudewater.
Jacob Gerritſz. van Oudewater.
Symon Adriaenſz. Backer van der Goude.
Cornelis Corneliſz. Beenhouwer van der Goude.
Marten Jacobſz. van Oudewater.
Jacob Dirkſz. van Oudewater.
Henrik Symonſz.
Louris Janſz.
Iorde Dirkſz.
Pieter Willemſz. Wijngaert.
Dirk Ongeluk van der Goude.

Deſe navolgende hebben een man in haer plaets geſtelt.

Voor

Frans Meppel.
Arien Merceliſz.
Dirk Aertſz. Snoey.
Arien Ianſz. Burgerm.
Pieter Teyſz
Willem Gerritſz. Vleesh.
Dirk Ianſz. Loncq.
Pieter Arentſz. Licht.
Herman Cincq.
Ian Govertſz. Backer.

Gerrit Vrouſen.
Henrik Mavol.
Harman Dirkſz. in 't Hart.

Pieter Pieterſz. in den Veld.
Ian Barentſz. Smit.

Govert Ianſz.

Govert van Proyen.
Cornelis Wouterſz. Burgerm.
Iacob Corneliſz. de Licht.
Cornelis Ioppen Secretar.
Pieter Ianſz. Loo.
De Lombart.
Willem Mool.

Ian Henrikſz. Backer.
Cornelis Ianſz. Cos Burgerm.
Ian Govertſz. Projen.
Willem den Brouwer.

Gerrit Willemſz. Wiver.
Cornelis Daemſz Boom.
Cornelis Ianſz. Tiktacker.
Ionge Marten van Roſſen.
Marten Gerritſz. Cuiter.
Pijntjen Wijns.
Arien Ruiter.
Egbert Iacobſz.
Iongkind van Loteren.
Gerrit Iacobſz. van Southolm.
Huibert Leenertſz.
Ian Pieterſz. Boere Vyand.
Lange Vuiſt van der Goude.
Ian Hermanſz.
Gillis Pieterſz. van Waerden.
Ian Mol Lichthart van der Goude.
Ian Willemſz. Evenbly.
Cornelis Tin.
Cornelis Ionge Huisman.
Anthonis Backer.
Iacob Luyſter.
Ian de Danſer.
Alleens quaed van der Goude.
Claes Iacobſz Noteboom.
Gijsbert van der Cingel.
Dirk Dirkſz. Corthooft.
Licht quaed van Delft.

Harmen de Tromſlager.
Michiel de Tromſlager.
Jan Corneliſz. Provooſt.
Alias,
Ianneken Leugerijn.

BLADT-WYSER

Van den voornaemſten inhoud der Hiſtorie, na 't vervolg der jaren.

I. BOEK.

INleyding van de Hiſtorie. F. 1.
Beſchrijving der xvij. Nederlanden. F. 2.

1555.

Overgift van Keyſer Karel aen ſijn ſoon Koning Philips. p. 5. (4.)
De dood des Keyſers. p. 6. (5.)
Oorſprong der Secten en bloedſtorting. p. 12. 13. (9.)
Het toenemen der Gereformeerde Religie. p. 13. (9.)
Plakkaten daer tegens. p. 7. 13. (5. 10.)
Inſtructie der Inquiſiteurs. p. 15. (11.)

1556.

Beſtand tuſſchen Vrankrijk, en Spanjen. p. 15. (11.)

1557.

Nieuwen Oorlog met Vrankrijk. p. 15. (11.)
Groote dierte en overvloed daer op gevolgt. p. 15. (11.)

1559.

Vrede van Spanje en Engeland met Vrankrijk. p. 17. (13.)
Haet der Nederlanders tegens d'Inquiſitie. p. 18. (13.)
Privilegien van Braband. p. 19. (14.)
Des Konings vertrek naer Spanje. p. 22. (16.)
Oorſprong van den haet der Spanjaerden tegens de Nederlanders. p. 22. (16.)

1560.

Practijk van Granvelle. p. 23. (16.)

1561.

Inſtelling der nieuwe Biſſchoppen. p. 23. (17.)
Bulle van Paus Paulus de vierde. p. 24. (17.)
Namen der eerſte nieuwe Biſſchoppen, en haer voorſtel. p. 26. (19.)

1562.

De twiſt der Catholijken onder den anderen. p. 27. (19.)
Oppoſitie der Abdyen en der ſtad Antwerpen tegens de Biſſchoppen. p. 28. (20.)
De twiſt onder de Groten des Lands. p. 28. (20.)

1563.

Klachte over de Cardinael Granvelle, en ſijn vertrek. p. 29. (20.) 21.)

1565.

Des Konings reſolutie nopende 't onderhouden der Plakkaten, Inquiſitie en Concilie van Trenten. p. 32. (22.)
Des Princen van Oranjens gevoelen, nopende die reſolutie. p. 33. (23.)
Gevolg van die Reſolutie. p. 34. (24.)
Klachten en vertoningen van de Hooft-ſteden van Braband en Leden van Vlaenderen tegens d'Inquiſitie en Biſſchoppen. p. 35. (25.)
Morring des volks. Boeken gedrukt, ook de Belijdeniſſe der Gereformeerden. p. 43. (30. 31.)

II. BOEK.

Soberen ſtaet des Lands. p. 52. (37.)
Eerſte t'ſamenkomſt der Edelen. p. 53. (37.)
Haer Verbond. p. 53. (38.)

1566.

Namen der eerſte teykenaers des Verbonds. p. 54. (38.)
Vreſe der Regente. p. 55. (39.)
't Voorhouden der moderatie. p. 57. (40.)
't Overgeven van 't Requeſt der Edelen. p. 58. (41.)
Antwoord der Regente. p. 59. (42.)
Oorſpronk van den naem van Geux, en haer verbond-teken. p. 61. (43.)
Geruſtheid op de beloofde ſchorſing der Placcaten, als ook achterdenken op de ſelve. p. 61. (43.)
Legatie van twee Heeren aen den Konink. p. 62. (44.)
't Verbergen der moderatie. p. 62. (44.)
Heymelijke Predicatien beginnen in 't openbaer gedaen te worden. p. 63. (44.)
Beſchryving van Antwerpen. p. 67. (47.)
Predicatien buyten die Stad. p. 69. (49.)
Publicatie daer tegens. p. 71. (50.)
Eerſte en twede Requeſt der Gereformeerde binnen Antwerpen. p. 71. 75. (50. 53.)
't Wapendragen ter Predicatie. p. 75. (53.)
Des Princen van Oranjes komſt binnen Antwerpen, en ſijn verhandeling aldaer. p. 76. (53.)
Verſoek om de Generale Staten. p. 77. (54.)
De Gereformeerde vergaderen buyten Amſterdam, en haer eerſte Requeſt aen de Regeerders aldaer. p. 77. (54.)
Twede vergadering der Edelen tot ſint Truyen, en te Duffel. p. 79. (55.)
Beroerte binnen Antwerpen. p. 81. (57.)
Reſolutie der Gereformeerden, om binnen die ſtad te Prediken. p. 82. (58.)
Beeldſtorming binnen Antwerpen, en door geheel Nederland. p. 84. (59.)
Roverye en grote moedwilligheid aen de Geeſtelijken, en aen de Kloofters geſchied. p. 84. (59.)
De Regenten ſeer bevreeſt, beſluyten naer Bergen in Henegou te vertrekken. p. 84. (59.)
Straffe tegen de beeldſtormers verkondigt. p. 86. (60.)
De Gereformeerden ontſchuldigen ſich. p. 87. (61.)
Schrijven van den Prins aen de ſteden van ſijn Gouvernement. p. 88. (62.)
Vertrek der kooplieden. p. 88. (62.)
Tweede vertoning der Edelen aen de Gouvernante. p. 92. (65.)
Accoort met deſelve, en Brieven tot verſekering gegeven. p. 95. 96. (67.)
Verſcheyden Accoorden tuſſchen die van de Religie, en de Magiſtraten der ſteden. p. 100. (71.)
Publicatie daer by de Nederlanders werden verklaert vry te ſijn van de Inquiſitie en ſtrenge Placcaten. p. 99. (70.)
Des Princen handeling tot Uytrecht, en in Holland. p. 106. 107. (75.)
t'Samenkomſt der Groten des Lands. p. 108. (76.)
De Gouvernante leert veynſen. p. 108. (76.)
Brieven van des Konings van Spanjes Ambaſſadeur in Vrankrijk aen de Gouvernante. p. 109. (77.)
Schrijven van den Graef van Hoorn aen den Konink. p. 111. (78.)
Sijn vertrek van Bruſſel. p. 112. (79.)

III. BOEK.

Beſchryving der Inquiſitie. p. 113. (80.)
Deſſelfs oorſpronk, maniere, en gebruyk. p. 114. (80.)
't Ontwyen der Prieſteren. p. 118. (83.)
't Verſoek der Gereformeerde aen de buyten Potentaten. p. 119. (84.)
Haer Requeſt aen den Konink. p. 122. (86.)
Men raed hun datſe den tijtel van de Augsburgſe Confeſſie ſouden aennemen. p. 124. (87.)

BLADT-WYSER.

Remonſtrantie van den Brabantſen Raed tot ſtilling der troublen. p. 125. (88.)

1567.

Diſcourſen op de geſtalte des Lands en der Inquiſitie. p. 129. (91.)
Des Konings voornemen van in Nederland te komen. p. 134. (94.)
Valenchien weygert garniſoen in te nemen. p. 134. (94.)
Word verklaert rebel te zijn. p. 134. (94.)
Haer ontſchuldiging. p. 136. (96.)
De Gereformeerden werden geſlagen. p. 142. (99.)
Het innemen van Doornik en Valenchijn. p. 142. (100.)
Vertoning van die van de Religie aen den Adel, en des ſelfs antwoord. p. 145. (102.)
De Gouvernante eyſcht den nieuwen eed van de Gouverneurs, en de Heeren der Ordre. p. 147. (104.)
Des Heeren van Brederodes antwoort. p. 148. (104.)
Derde Requeſt der Edelen aen de Hertogin. p. 149. (105.)
Haer antwoord. p. 150. (105.)
Afval ſommiger Edelen. p. 151. (106.)
Handeling der Gereformeerden binnen 's Hertogenbos. p. 151. (106.)
Placcaet tegen 's Hartogenbos. p. 152. (107.)
Artijkelen overgegeven door de Gouvernante aen die van Antwerpen. p. 155. (109.)
De Gereformeerden nemen ſoldaten aen. p. 156. (109.)
Worden geſlagen. p. 157. (110.)
Oproer tot Antwerpen. p. 157. (111.)
Weder geſtilt. p. 159. (112.)
Oproer t'Amſterdam. p. 159. (112.)
Word bygeleyd, en Bredenrode komt binnen de ſtad. p. 160. (113.)
La Torres handeling aldaer. p. 161. (113.)
De Predicatien der Gereformeerden worden verboden, en ſy vervolgt. p. 163. (115.)
Het vertrek van den Prins van Oranje en der Predicanten uyt Antwerpen, en veroorſaekt grote verbaeſtheid by de Gereformeerden. p. 166. (117.)
Haer Requeſt aen de Regeerders tot Amſterdam. p. 168. (118.)
Bredenrodes vertrek, en dood. p. 168. (119.)
Vyanen ingenomen. p. 169. (119.)
De Regente ſoekt de vlucht der Gereformeerden te beletten door brieven. p. 172. (121.)
Geſchrift daer tegen door de Gereformeerden. p. 173. (122.)
Haer Apologie. p. 174. (123.)
Placcaet der Regente, roemende des Koninks goedertierenlieid, en verbiedende te vluchten. p. 175. (123. 124.)

IV. BOEK.

Op wat wijſe de Nederlanden voor deſen ſijn geregeert. p. 178. (126.)
De Gouvernante ſchrijft aen den Konink, en hy aen ſijn Stadhouders. p. 180. (127.)
De Hartog van Alva komt tot Bruſſel. p. 181. (128.)
Word verwellekomt van die van Antwerpen, en haer verſoek. p. 181. (128.)
Antwoord van Alva, en ſijn Commiſſie. p. 182. (129.)
Begin van ſijn handeling. p. 184. (130.)
't Gevangen nemen der Graven van Egmond en Hoorn, en van Heer Anthonis van Stralen en anderen, doet de Nederlanders vreſen en vluchten. p. 185. (131.)
Alva ſtelt een Raed van trouble, en verbied den Raed van Nederland ſich des te moeyen. p. 185. (131.)
Word gecommitteert tot Gouverneur Generael der Nederlanden. p. 187. (133.)
Vertrek der Hertoginne. p. 188. (134.)
Requeſt der Gravinne van Egmond aen de Staten, en der Staten aen den Hertog, en ſijn antwoord. p. 189. (135.)
Des Graven van Hoorns belaſting. p. 190. (135.)
Sijn verantwoording. p. 195. (139.)
Mr. Jacob van den Ende, Advocaet der Staten van Holland, en verſcheyden andere Heeren gevangen. p. 209. (148.)
Den Advocaet ſterft in de gevangenis. p. 210. (149.)
Verſoek der Antwerpenaers aen den Hertog, en ſijn ſtraf antwoord. p. 211. (150.)
Haer Remonſtrantie aen den Koning. p. 212. (150.)
Artijkelen overgelevert aen die van Uitrecht wegens den Hertog, en haer excuſe. p. 216. (153.)
Excuſe van die van Leyden, ter ſake van de Beeldſtorming. p. 217. (154.)
Ontſchuldiging van de Heer Hendrik van Berchem. p. 217. (154.)
Bouwinge van het kaſteel tot Antwerpen. p. 219. (155.)
Nieuwe beroerte in Vrankrijk. p. 219. (156.)

1568.

Den Hartog doet den Prins van Oranje en andere Groten indagen en beſchuldigen. p. 220. (156.)
Des Princen ſoon Philips Willem, word door laſt van Alva van Loven gehaelt en na Spanje geſonden. p. 222. (157.)
Verantwoording des Princen. p. 222. (157.)
Wilde Geuſen en haer handel, daer een Placcaet tegen word uitgegeven. p. 224. (159.)
De Hertog van Cleef beveelt de Nederlandſe ballingen ſijn Land te ruymen. p. 225. (159.)
Prins Karel des Konings ſoon, gevangen en gedoot. p. 226. (160.)
Sententie der Inquiſiteurs over de Nederlanders. p. 226. (160.)
Verantwoording van den Prins van Oranje. p. 227. (161.)
En van den Graef van Hoogſtraten. p. 228. (162.)
De Hertog wil het Concilie van Trenten invoeren. p. 231. (164.)
De Geeſtelijkheid binnen Uitrecht daer over vergadert, en haer Requeſt. p. 231. (164.)
De Prins van Oranje ruſt ſich ten oorloge. p. 233. (165.)
Nederlage der Geuſen te Dalem. p. 235. (166.)
Graef Lodewijk valt in Vrieſland. p. 235. (166.)
Slag te Heyligerlee, en nederlaeg der Spaenſen. p. 235. (167.)
Graef Lodewijk belegert Groeningen. p. 236. (168.)
Banniſſement tegen de Prins van Oranje en andere Heeren, met d'executie over de gevangene Edelen. p. 238. (169.)
Doot der Graven Egmond en Hoorn. p. 240. (171.)
Alva komt voor Groeningen. p. 244. (174.)
Graef Lodewijk breekt op, en word geſlagen. p. 244. 245. (174.)
Voorſtel aen de Groeningers door Alva. p. 246. (176.)
Hy doet verſcheydene Heeren ombrengen, en het Hof van den Graef van Kuylenburg raſeren. p. 248. (177.)
Spaenſe Artijkelen gevonden en uytgegeven. p. 249. (178.)
Placcaet door Alva, tegen 't ſtroyen van Boeken. p. 251. (179.)
Schriften door den Prins van Oranje uytgegeven. p. 253. (181.)
En ſijn krijgs-macht. p. 253. (182.)
De Prins komt over de Maes, ſoekt Alva te vergeefs ſlag te leveren, en word genoodſaekt het veld te ruymen. p. 256. (183.)
Alva ſchrijft aen den Raed van Staten. p. 257. (184.)
Recht ſich ſelven een beeld op. p. 157. (185.)

V. BOEK.

1569.

Verdere handelinge van Alva, en invoering der nieuwe Biſſchoppen en der Inquiſitie. p. 260. (187.)

Ad-

BLADT-WYSER.

Advijs van den Raed van Vriesland daer tegen. p. 261. (187.)
De Abten van de Omlanden stellen sich tegens den Bisschop van Groeningen. p. 265. (191.)
Alva doet het Concilium van Trenten publiceren, en wil der steden privilegien hebben. p 266. (191.)
Resolutie van de stad Leyden tot voorstant van hare privilegien. p. 267. (192.)
De handelinge van den Commissaris Quarre tot Groeningen. p. 268. (193.)
De Prins trekt in Vrankrijk. p. 269. (193.)
Brief van den Paus aen Alva. p. 270. (194.)
Twist met de Koningin van Engeland, en wedersijds beslag der goederen. p. 272. (196.)
Provisioneel accoort met de Koninginne van Engeland. p. 279. (201.)
Alva eyst den 100. den 10. en 20. pennink van de Nederlanden. p. 281. (202.)
De Staten consenteren den 100. pennink, maer vertonen den Hertog de swarigheid van den 10. en 20. pennink. p. 285. (205.)
Den 10. pennink geconsenteert van de Staten der patrimoniale of aengeërfde Landen, en Amsterdam als overstemt zijnde, volgt. p. 286. (206.)
De Staten van Uytrecht soeken die af te kopen. p. 287. (206.)
De geestelijkheid aldaer slaet die schatting af, weshalven Alva veel soldaten binnen de stad send. p. 287. 288. (207.)
De Prins van Oranje geeft bestelling te water uyt. p. 289. (208.)
Alva verdagvaert die van Uytrecht voor den Raed, van trouble. p. 290. (209.)
Eisch tegens haer gedaen, en haer antwoord. p. 290. 291. (209. 210.)
Des Princen voornemen. p. 309. (223.)
Uytkoop van den 10. pennink. p. 310. (223. 224.)
Presentatien van die van Uytrecht afgeslagen. p. 310. (223. 224.)

1570.

Commissie van den Prins van Oranje om geld te versamelen. 312. (224. 225.)
Placcaet, nopende de Drukkers en Schoolmeesters. p. 313. (225.)
Des Princen aenslagen op Vlissingen en Enkhuysen mislukt. p. 315. 316. (227.)
Sententie tegen de Staten van Uytrecht. p. 319. (229.)
Pardon gepubliceert. p. 319. (230.)
Artijkelen voor de oorlog-schepen des Princen van Oranje p. 325. (234.)
De Staten van Uytrecht appelleren. p. 326. (235.)
Senden Willem Veusel aen den Koning. p. 328. (237.)
Grote water-vloed. p. 329. (238.)
Aenslagen op verscheyden steden mislukt. p. 330. (238.)

1571.

Andere aenslagen. p. 333. (241.)
Grote overlast der Spaense soldaten aen die van Uytrecht, haer klachten daer over aen den Hertog, ook aen den Konink, en der soldaten vertrek. p. 334. (241.)
Gesandschap van de Koningin van Sweden en Denemarken. 335. (242.)
d'Admirael van Amsterdam neemt eenige schepen. p. 340. (246)
Request van die van Uytrecht aen den Koning, om van 't garnisoen ontlast te blijven. p. 340. (246.)
Des Koninks schrijven aen Alva op dat versoek. p. 342. (247.)
Des Konings Placcaet van moderatie, nopende den opheve van den 10. en 20. pennink. p. 344. (248.)
De Burgermeesters t'Amsterdam worden in boete beslagen. p. 346. (250.)
Alva schrijft aen die van Uytrecht, tot hun bevelende weêr soldaten in te nemen, en haer antwoord. p. 348. (251. 252.)
Sy krijgen soldaten in, en klagen aen den Koning. p. 350. (253.)
Sijn antwoord. p. 353. (255.)
Des Princen secrete aenslagen. p. 354. (256.)

VI. BOEK.

1572.

Handelinge des Princen van Oranje en Graef Lodewijk in Vrankrijk, om Alva te beoorlogen. p. 357. (258.)
Uytrecht word door het garnisoen seer geplaegt. p. 357. (259.)
Alva wil haer privilegien hebben: haer excuse. p. 358. (259.)
Haer originele Chartres en Privilegien worden op het slot Vredenburg gebracht. p. 361. (262.)
Brussel kant sich tegen den 10. pennink. p. 361. (262.)
Den Prins ontbreekt voornamelijk geld. p. 362. (262.)
Krijgt het uyt Vrankrijk. p. 365. (264.)
Den Briel ingenomen. p. 366. (265.)
Der Spanjaerden vertrek uyt Uytrecht. p. 367. (266.)
Moort tot Rotterdam en te Delfshaven. p. 368. (267.)
Vlissingen begeeft sich onder den Prins. p. 369. (267.)
Twedracht tot Enkhuysen. p. 371. (269.)
Valt den Spanjaerden af. p. 374. (272.)
Ook Medenblik, Hoorn, Alkmaer, Edam, Monnikedam, en Purmerende. p. 377. (274.)
Graef Lodewijk neemt Bergen in Henegou in. p. 377. (274.)
Oudewater en der Goude gaen mede over. p. 378. (275.)
Ook Leyden en Dordrecht. p. 379. (276.)
Haerlem, Gorcum, 't Huys te Loevesteyn, en Liesveld. p. 380. (276. 277.)
Schoonhoven, en vele steden in Gelderland, 't Graefschap Zutphen, en Over-Yssel, als mede Amersfoort en Naerden. p. 381. (277.)
En eenige steden in Vriesland. p. 383. (278.)
Alva laet den 10. en 20. pennink vallen. p. 384. (280.)
Opschorting door den Konink. p. 385. (280.)
De Staten van Holland vergaderen binnen Dordrecht, daer een voorstel word gedaen uyt den naem van den Prins van Oranje. p. 386. (281.)
Hy word aengenomen voor Gouverneur. p. 388. (282.)
Sijn Commissie aen den Grave van der Mark. p. 389. (283.)
Beeldstorming binnen der Veere, en de tocht der Vlissingers in Vlaenderen. p. 393. (286.)
Rotterdam word voor den Prins ingenomen. p. 396. (288.)
En der Spaensen aenslag op Haerlem mislukt. p. 396. (288.)
Der Spanjaerden vertrek uyt Holland. p. 397. (289.)
Placcaet van den Prins tot vryheid der Religie. p. 399. (290.)
Sijn Ordonnantie rakende de regeringe van Holland. p. 400. (291.)
Parijse moort. p. 402. (293.)
De Grave van der Mark belegert Amsterdam te vergeefs. p. 404. (294.)
Woerden gaet over aen den Prins. p. 407. (297.)
Bergen in Henegou aen Alva overgegeven. p. 409. (298.)
Versoek aen den Prins door de Staten, tot sijn komst in Holland. p. 413. (302.)
Des Princen komst in Holland, en sijn handeling aldaer. p. 414. (302.)
De Graef van den Berg vlucht uyt Gelderland, en verlaet vele ingenomen steden. p. 415. (303.)
Moord der Spanjaerden binnen Naerden. p. 418. (306.)

Reſolutie der Haerlemmers, tot behouding van haer ſtad. p. 421. (308.)
Haerlem opgeeyſcht door de Spaenſen. p. 423. (309.)

1573.

Storm op Haerlem. p. 432. (316.)
Brieven van Alva, en der Amſterdammers, belovende pardon aen de ſteden die ſich van ſelfs aen de Spaenſe ſijde overgeven. p. 434. (319.)
Nederlaeg van des Princen ſchepen. p. 436. (320.)
Aenſlag op den Diemer-dijk mislukt. p. 437. (322.)
Haerlem geeft ſich over. p. 440. (323.)
Wreedheid aldaer gepleegt. p. 441. (324.)
Der Spanjaerden komſt voor Alkmaer, en haer vertrek. p. 444. 445. (327.)
Sonoy ſchrijft aen den Prins. p. 446. (328.)
Sijn antwoord. p. 447. (329.)
Muytery der Spanjaerden, en haer aenſlag op Enkhuyſen. p. 449. (330.)
Toeruſting van Oorlog-ſchepen tot Amſterdam. p. 450. (330.)
Alkmaer door de Spaenſe belegert. p. 451. (331. 332.)
De ſtad ſlaet drie ſtormen af p. 453. (333.)
En word verlaten. p. 455. (334.)
Victorie tegen den Grave van Boſſu, en ſijn gevangenis. p. 456. (335.)
De Staten van Holland ſchrijven aen de Staten Generael van Nederland, p. 459. (338.)
Des Princen ſchrijven op den naem van Holland en Zeland, klagende aen den Konink over Alva en de Spanjaerden. p. 464. (342.)
Eerſte belegering van Leyden. p. 472. (348.)
De Hertog van Alva vertrekt uyt Nederland. p. 474. (349.)
Sijn dood. p. 474. (349.)

VII. BOEK.

Inkomſte van den Groten Commandeur, Don Louis de Requeſens tot Bruſſel, en des Konings brieven aen de Staten. p. 477. (2.)
Staet des Lands in 't begin van ſijn Regering. p. 478. (3.)
De Prins belegert Middelburg en Armuyde. p. 479. (3.)

1574.

Scheeps-ſtrijdt by Rommers-wael. 479. (4.)
Middelburg en Armuyde geeft ſich over. p. 481. (6.)
Des Princen aenſlag op 't kaſteel van Antwerpen, en der Spaenſe op der Goude ontdekt. p. 484. (8.)
De Spaenſen nemen eenige Schanſen in Noord-Holland in. p. 487. (10.)
Graef Lodewijk komt na Nederland, en de Spaenſe verlaten Leyden. p. 489. (12.)
Nederlaeg op de Mokerheyde, en dood van Graef Lodewijk. p. 491. (13. 14.)
Ordre geſtelt tegen het roven ten platte Lande. p. 493. (14.)
Muytinatie der Spaenſe ſoldaten, en haer bedrijf tot Antwerpen. p. 493. 494. (15.)
Aenſlagen van den Commandeur op Holland en Zeland. p. 495. (16.)
Victorie der Zeeuwen tegens d'Antwerpſe vlote. p. 495. (16.)
Nederlaeg der Spaenſen in Waterland. p. 496. (17.)
De Commandeur ſchrijft aen Uytrecht. p. 497. (17.)
De Groot-Commandeur geeft aen die van Uytrecht haer privilegien weder. p. 498. (18.)
Verſcheyde Placcaten door de Staten van Holland en Zeland uytgegeven. p. 498. (18.)
Requeſt van die van Uytrecht aen haer Gouverneur, klagende over de overlaſt der ſoldaten. p. 499. (19.)
Beſchryving van Holland. p. 504. (22.)
Twede belegering van Leyden. p. 504. (22.)
Den Hage ingenomen. p. 504. (22.)
Brieven aen die van Leyden geſonden. p. 505. (23.24.)
Handelingen der Staten van Holland te Rotterdam vergadert. p. 508. (25.)
Pardon wegens den Koning gepubliceert in alle de Nederlanden. p. 510. (27.)
Den Konink arreſteert de Hollandſe en Zeeuſe ſchepen, en ruſt een grote vloot toe. p. 523. (36.)
De Prins ſend geſanten na Engeland, als ook de Spaenſe. p. 524. (37.)
Ordre geſtelt tegen de Spaenſe vloot. p. 529. (40.)
De doot van den Spaenſen Admirael, en de ſiekte van 't volk doet de vloot achter blijven. p. 530. (40.)
Workum, Leerdam en Aſperen ingenomen. p. 530. (40.)
Voorſtel van vrede-handel. p. 532. (43.)
Requeſt of voorſtel nopende de vrede wegens die van Holland en Zeland aen den Konink. p. 534. (44.)
Brief van Champagny aen Junius. p. 535. (44.)
Antwoord van Junius. p. 536. (45.)
Synodus tot Dordrecht. p. 544. (50.)
Reſolutie om Leyden t'ontſetten. p. 548. (53.)
De Spanjaerden vluchten van Leyden. p. 558. (61.)
Klachten aen den Commandeur door de Staten van Braband, over de ſchade en overlaſt van haer eygen volk geleden. p. 565. (65.)
Klachten der Edelen van Holland aen den Prins. p. 571. (70.)
Sijn antwoord. p. 572. (71.)
De Commandeur eyſcht van de Provintien twee Millioenen 's jaers voor ſes jaren. p. 573. (71.)
Handeling daer over. p. 574. (71. 72.)
Verſoek van Uytrecht aen den Commandeur. p. 577. (74.)
Voorſtel aen Vrieſland, en haer antwoord. p. 580. (76.)
Muytinatie der Spanjaerden, en haer vertrek uyt Holland. p. 583. (78.)
Pogen Uytrecht te vermeeſteren, maer worden afgeſlagen. p. 583. (78. 79.)
Aenſlag op Antwerpen door Marten Neyen en anderen, die ontdekt word, en eenigen 't leven koſt. p. 586. (80.)

VIII. BOEK.

1575.

Paſpoort verſocht tot een aenvang van vrede-handel. p. 592. (84.)
Octroy voor Leyden tot oprechting van een Univerſiteyt. p. 593. (85.)
Inleyding der ſelve. p. 594. (85.)
Des Princen propoſitie tot de vredehandel. p. 595. (86.)
De Geſant des Keyſers opent ſijn Commiſſie aen de Staten en den Prins. p. 596. (87.)
Requeſt der uytgeweken Amſterdammers aen den Prins. p. 597. (87.)
Aenvang der vrede-handeling tot Breda. p. 597. (88.)
Preſentatie des Koninks. p. 598. (88.)
Antwoord van den Prins en Staten van Holland en Zeland. p. 599. (89.)
Voorſtel van ſtilſtant van wapenen voor ſes maenden. p. 604. (93.)
De Spaenſe ſlaen dat af. p. 605. (93.)
Afbreking der vrede-handel. p. 610. (97.)
Eed der Brabanders, tot voorſtand der Roomſe Religie, en 't verbod des Commandeurs van koophandel te drijven met de vyanden van den Konink. p. 615. (100.)
Ordonnantie op het ys-bijten in 't Noorder-quartier. p. 616. (101.)
Graef Philips van Hohenlo komt in Holland. p. 617. (101.)
Barnde-gat door de Noord-Hollanders ingenomen. p. 618. (102.)
Weder verlaten. p. 620. (103.)
Vagebonden gevangen in 't Noorder-quartier. p. 624. (106.)
Beſchuldigen eenige rijke huys-luyden, aengaende brand-ſtichting. p. 625. (107.)

Bar-

BLADT-WYSER.

Barbariſe handeling eeniger Commiſſariſen met de huys-luyden. p. 627. 628. (108. 109.)
De Magiſtraet van Hoorn proteſteert daer tegen. p. 630. (110.)
De Commiſſariſen klagen aen den Prins over die van Hoorn. p. 633. (113.)
Den Prins ſluyt de Commiſſariſen de hand. p. 636. (114.)
De gevangens worden ontſlagen. p. 638. (116.)
Voorſlag om hulpe buyten 's Lands te ſoeken, en d'Unie tuſſchen de Ridderſchap en ſteden van Holland, daer by den Prins de Hoge Overigheid der ſelver Landen word gedefereert. p. 641. (118.)
Buren door de Spanjaerts ingenomen. p. 643. (120.)
Den Prins trout ſijn derde vrou. p. 644. (120.)
De Spaenſe nemen Finaert, Kluyndert, en Ruygenhil in. p. 644. (120.)
Ook Oudewater en Schoonhoven. p. 644. 647. (120. 122.)
Des Princen ſchepen verbranden elf Spaenſe ſchepen. p. 647. (123.)
De Spanjaerden belegeren Woerden. pag. 648. (123.)
Hunne tocht door 't water na Duyve-land. p. 649 (124.)
Reſolutie om de ſouverainiteyt van Holland en Zeland aen vreemden over te geven. p. 651. (125.)
Beleg van Zierikzee. p. 652. (126.)
Des Princen toeleg op Amſterdam. p. 655. (128.)
Grote armoede van die van Uytrecht, en hun beklag. p. 657. (130.)
Klachte van die van Haerlem over de Spaenſe ſoldaten. p. 657. (130.)

1576.

De Staten van Holland en Zeland laten de ſouverainiteyt der Landen de Koningin van Engeland aenbieden. p. 661. (132. 133.)
De Prins neemt Krimpen in, en ſoekt ſijn aenſlag op Amſterdam in 't werk te ſtellen. p. 662. (134.)
Dood van den Groten Commandeur. p. 663. (134.)

IX. BOEK.

De Koningin van Engeland ſchrijft aen den Prins en de Staten van Holland en Zeland. p. 667. (137.)
Unie en verbond tuſſchen de Staten van Holland en Zeland. p. 668. (138.)
Declaratie van den Prins op die Unie. p. 672. (140.)
Beſchryvinge van 's Gravenhage. p. 673. (141.)
Muyden ingenomen door Sonoy, en weder verlaten. p. 677. (144.)
Woerden word gevictualiſeert, en verlaten. p. 678. (145.)
Zierikzee geeft ſich over. p. 681. (147.)
Schrijven van den Stadhouder, Preſident en Raden van Holland, reſiderende t'Uytrecht, aen de ſteden van Holland. p. 682. 683. (148.)
Den Prins doet der Goude en de Goudſe-ſluys verſterken. p. 690. (153.)
Aenbieding van Vrankrijk aen den Prins. p. 691. (153.)
Accoort met de Engelſe. p. 691. (153. 154.)
De Spanjaerden muytineren, en nemen Aelſt in. p. 692. (154.)
De Prins ſchrijft aen de Staten van Braband. p. 694. (156.)
De Staten van Holland ſchrijven aen de burgers tot Uytrecht, en aen de Borger-Hopluyden. p. 696. 699. (158. 160.)
Der Hopluyden antwoord. p. 700. (160.)
Brieven des Princen van Oranje aen den Heer van Hierges, en aen de Staten van Gelderland. p. 700. 701. (161.)
Der Staten antwoord. p. 703. (162.)
Treſlong werd Luytenant Admirael van Zeland, en Princen Ordonnantie te water. 705. (164.)
Twiſt in 't Noorder-quartier. p. 709. (167.)
Verklaringe van den Prins, tot ſtilling der verſchillen. p. 710. (167.)
De Raed van State ſtelt ſich tegens de gemuytineerde Spanjaerts. p. 714. (170.)
Die van Braband en Vlaenderen lichten volk tegens de Spanjaerden. p. 715. (171.)
De Prins van Oranje om hulp aengeſocht. p. 716. (172.)
De Prins doet die van Vlaenderen aſſiſtentie. p. 717. (173.)
Begin der vrede-handel tot Gent tuſſchen de Generale Staten, en de Staten van Holland en Zeland. p. 718. (174.)
Den Hertog van Aerſchot word tot hoofd van de beleyding der ſaken geſtelt. p. 719. (174.)
Verſoek van die van Uytrecht aen de Staten Generael, aengaende haer kaſteel. p. 720. (175.)
Vele ſteden verklaren ſich voor de Staten Generael tegens de Spanjaerden. p. 720. 721. (175.)
De Staten ſchrijven aen den Konink. p. 721. (175.)
Dood des Keyſers p. 723. (177.)
Die van Maeſtricht pogen het Spaens garniſoen uyt de ſtad te jagen, maer worden verheert, en ſeer mishandelt. p. 725. (178.)
Boſſu word ontſlagen. p. 726. (180.)
De Spanjaerts geven 't kaſteel van Gent aen de Staten over, en Zierikzee, Oudewater, en verſcheydene plaetſen komen weder onder den Prins. p. 727. (180.)
De Spanjaerts uyt het kaſteel t'Antwerpen overvallen die ſtad, en bedrijven daer grote moedwil en wreedheid. p. 730. 731. (183. 184.)
De Brabandſe Staten ſchrijven aen de Staten Generael, aengaende dien handel. p. 733. (185.)
Placcaet by den Raed van Staten. p. 735. (187.)
Brief van Roda aen den Koning. p. 737. (188.)
Artijkelen der Gentſe vrede. p. 739. (191.)
Formulier van des ſelfs verkondinge, en de reſolutie der Staten van Holland en Zeland, aengaende de uytgewekene. p. 741. (192.)
Don Jan komt tot Luxenburg. p. 742. (192.)

X. BOEK.

Don Jan ſchrijft aen de Staten Generael. p. 747. (195.)
Den Prins van Oranje ſchrijft aen de Staten ſijn gevoelen, hoedanig men met Don Jan behoorde te handelen. p. 747. (195.)
De Staten verſekeren ſich van Valencijn en van Camerijk. p. 750. (196.)
Die van Groeningen verklaren ſich voor de Staten Generael, en nemen den Gouverneur en verſcheyden Spaenſe Officieren gevangen. p. 751. (197. 198.)
De Grave van Rennenberg werd aldaer tot Gouverneur geſtelt: voorſtel aen die van Uytrecht, en haer antwoord. p. 752. (198.)
Ordonnantie wegen oproer, alarm, of brand tot Uytrecht. p. 753. (199.)
De Staten van Holland en Zeland reſolveren de goederen der Amſterdammers binnen ſekeren tijd te koop te ſtellen. p. 754. (200.)
Haer beklag daer over aen den Raed van State en 't ſchrijven van die van Muyden aen den Gouverneur, en de Staten van het Noorder-quartier. p. 755. (200.)
Haerlem begeeft ſich onder den Prins, bedingende eenige puncten van ſatisfactie. p. 756. (201.)
Brieven der Staten van Holland aen de Burgermeeſters en de burgers der ſtad Amſterdam. p. 758. 759. (202. 203.)
Propoſitie van den Prins van Oranje, en de reſolutie by de Staten van Holland daer op genomen. p. 760. (204.)
Vredens Artijkelen van wegen de Staten Generael aen Don Jan verſocht, en overgegeven, en ſijn antwoord daer op. p. 761. (205.)
Ander geſchrift der Staten aen Don Jan, en ſijn Apoſtille daer op. p. 764. (206. 207.)
Geſchrift der Staten van Holland en Zeland, aen

de Staten Generael, wegens den handel van Don Jan. p. 768. (210.)

1577.

Nader handeling met Don Jan. p. 771. (211.)
Voornemen van den Prins van Oranje en de Staten van Holland en Zeland. p. 776. (215.)
Grote vreſe binnen Uytrecht voor de Spanjaerden van het kaſteel, die een uytval doen, en brandſtichten in de ſtad. p. 776. 777. (215.)
Des Princen verleende ſatisfactie aen die van Schoonhoven. p. 778. (216.)
Boſſu laet het kaſteel tot Uytrecht beſchieten. p. 779. (217.)
Dat word aen die van Uytrecht overgegeven. p. 781. (218.)
Verdrag aldaer gemaekt. 782. (219.)
Rennenbergs handel binnen Groeningen. p. 783. (220.)
't Kaſteel tot Groeningen word geſlecht. p. 784. (221.)
Accoort getroffen tuſſchen Don Jan en de Staten Generael, genaemt het eeuwig Edict. p. 786. (222.)
De Spaenſe en Hoogduytſe krijgs-luyden moeten vertrekken uyt de Nederlanden. p. 787. (223.)
Approbatie des Koninks. p. 787. (224.)
Advijs van den Prins van Oranje, op eenige Artijkelen van het accoort. p. 790. (225.)
Verſcheyden handelingen tuſſchen die van Uytrecht, de Staten, Rade van State, en den Prins. p. 792. (226.)
Unie van die van Holland en Uytrecht by Keyſer Karel 1534. gemaekt. p. 794. (228.)
De ſoldaten binnen Uytrecht nemen de ſtads-plaets in. p. 796. (229.)
Sijn van voornemen een poort der ſtad te bemachtigen, maer de Officiers werden van de burgers gevangen, en de ſoldaten uyt de ſtad gejaegt. p. 797. 798. (229. 230.)
Verſcheyde handelingen van die van Uytrecht met den Prins, Staten en Rade van Staten. 800. (232.)
Het kaſteel aldaer word ten deele afgebroken. p. 802. (233.)
Der Spaenjaerden vertrek uyt Nederland. p. 807. (237.)
Geſant der Staten Generael aen de Staten van Holland, en den Prins van Oranje, en ſijn propoſitie. p. 807. (238.)
De Prins verſoekt het beſit van Breda, en verleent ſatisfactie aen ter Tholen. p. 809. (239.)
Verſcheyden brieven en handelingen, aengaende die van Amſterdam. p. 810. 811. (239. 240.)
Don Jan doet den eed aen de Staten. p. 812. (241.)
Propoſitie van wegen de Staten Generael aen die van Holland en Zeland. p. 814. (243.)
Antwoord. p. 815. (244.)
Artijkelen van Don Jan aen de Staten van Holland en Zeland en den Prins, en haer antwoord. p. 817. (245.)
Reparatie der Dijken in Holland en Zeland. p. 819. (246.)
Don Jans liſtige handel met de Hoogduytſen. p. 827. (252.)
Handeling der Staten van Holland en Zeland met den Prins. p. 829. (253.)
Sijn brief aen de Staten Generael. p. 829. (253.)
De Prins reyſt in 't Noorder-quartier, en tot Uytrecht. p. 830. 831. (254.)
Don Jan neemt het kaſteel van Namen in. p. 831. 832. (255.)

XI. BOEK.

De Staten Generael verſoeken Don Jan om weder binnen Bruſſel te komen. p. 834. (258.)
Eenige puncten van Don Jan aen de Staten. p. 835. (259.)
Reſolutie der Staten, daer op aen Don Jan overgegeven. p. 837. (260.)
Artijkelen die Don Jan aen de Staten doet voorhouden. p. 839. (262.)
Verſcheyde handelingen en practijken van Don Jan, en ſijn Secretaris Eſcovedo. p. 840. (262.)
Brieven van Eſcovedo aen den Konink. p. 842. (264.)
Brieven van Don Jan aen den Konink, en andere Groten. p. 845. (265.)
't Kaſteel van Antwerpen word verſekert voor de Staten, en het Hoogduyts garniſoen vlucht uyt de ſtad. p. 854. 855. (272. 273.)
De kaſtelen van Antwerpen en van Gent worden afgebroken. p. 856. (274.)
Breda geeft ſich over aen den Prins van Oranje. p. 857. (275.)
Verſcheyden brieven, voorſtellingen, en antwoorden tuſſchen Don Jan en de Staten. p. 857. (275.)
De Staten Generael ſchrijven aen den Konink. p. 868. (282.)
Het kaſteel van Leeuwaerden ingenomen, en weder aen de burgers overgegeven. Twiſt tuſſchen Hoorn en Alkmaer. p. 870. (284.)
Beſending der Staten Generael aen de Staten van Holland en Zeland. p. 870. (284.)
De Prins van Oranje word verſocht by de Staten Generael, ſich binnen Bruſſel te begeven. Zijn aenkomſte tot Antwerpen, en ſijn inhalinge tot Bruſſel. p. 872. 873. (285. 286.)
De Staten van Holland en Zeland ſenden Gedeputeerden aen den Prins, en de Staten Generael aen Don Jan, met de Artijkelen aen hem voorgehouden. p. 874. (287. 288.)
Sijn misnoegen tegen de Staten. p. 876. (288. 289.)
Die geven haer reden of Juſtificatie in druk, betonende waerom ſy gedwongen waren ſich tegens Don Jan te beſchermen. p. 877. (289.)
Don Jan verklaert de Spangiaerden, die hier te Lande waren geweeſt, getrouw te zijn, en den Koning wel gedient te hebben, ſchaft het Placcaet tegens haer gemaekt af, en laet tegens der Staten Juſtificatie een boek uytgaen. p. 881. (292.)
De Prins van Oranje doet die van Uytrecht ſommeren, om weder onder ſijn Gouvernement te komen, en de Artijkelen daer op geraemt. p. 893. (300.)
Die van Amſterdam ſenden haer Gedeputeerden aen den Prins, die aen de Staten van Holland ſchrijft in haer faveur. p. 897. (303.)
Hollandſe en Zelandſe ſchepen in Spanjen gearreſteert. p. 897. (303.)
De Prins word gekoren tot Gouverneur, en Ruwaert van Braband, en de Hertog van Aerſchot tot Gouverneur van Vlaenderen. p. 898. (304.)
Jalouſie der Groten tegen den Prins. p. 898. (304.)
De Aerts-Hertog Matthias komt tot Antwerpen. p. 900. (305.)
De Staten Generael ſenden aen de Koningin van Engeland. p. 900. (305. 306.)
Haer aſſiſtentie aen de Staten Generael. p. 902. (306.)
Verbond tuſſchen de Koningin en de Staten. p. 903. (307.)
Oproer binnen Gent, daer den Hertog van Aerſchot en andere Heeren worden gevangen. p. 904. (308.)
Die van der Goude breken haer kaſteel af. p. 905. (309.)
Reſolutie der Staten van Holland en Zeland om Amſterdam onder hare regering te brengen. p. 906. (310.)
Aenſlag op Amſterdam. p. 808. (311.)
De Staten daer over beſchuldigt, en haer verantwoording. p. 908. 909. (312.)
Land-dag binnen Groeningen, en 't gevangen nemen van verſcheyde Heeren. p. 910. 911. (313. 314.)
De gevangens worden beſchuldigt, en haer antwoord. p. 913. (315.)
Artijkelen door de Staten Generael aen die van Groeningen voorgeſtelt. p. 915. (316.)
De Prins word tot Gent heerlijk ingehaelt, en Don Jan met al ſijn Spaenſe aenhangers worden vyanden der Nederlanden verklaert. p. 917. (317.)

XII. BOEK.

BLADT-WYSER.

XII. BOEK.

1578.

De Staten van Holland ſenden volk van oorloge voor Amſterdam. p. 921. (3.)

Stilſtant van wapenen met haer gemaekt. p. 922. (3. 4.)

Artijkelen van ſatisfactie van de Staten aen die van Amſterdam geaccordeert. p. 924. (4.)

Oneenigheid onder de Staten Generael, en d'Artijkelen waer op den Aertz-Hertog Matthias word aengenomen tot Gouverneur en Capiteyn der Nederlanden. p. 926. (7.)

De Prins blijft Gouverneur van Braband. p. 229. (8.)

Word Luytenant Generael van den Aertz-Hertog. p. 931. (10.)

De Koningin van Engeland ſend een Ambaſſadeur aen Don Jan, en ook aen de Staten Generael. p. 932. (11.)

Der Staten volk word by Gemblours van Don Jan geſlagen. p. 934. (13.)

Don Jan neemt verſcheyden ſteden in. p. 934. 935. (13. 14.)

Voorſtel van den Ambaſſadeurs des Keyſers aen de Staten Generael, en haer antwoord. p. 935. 936. (14.)

Des Konings brief aen de Staten, en haer handeling met Selles. p. 939. (16.)

Don Jan ſoekt ſijn voordeel daer by. p. 944. (20.)

Placcaet des Konings, caſſerende alle Officieren, niet houdende de partye van Don Jan. p. 946. (22.)

Die van Holland en Zeland vermeerderen haer contributien. p. 949. (23.)

De Magiſtraet der ſtad Amſterdam word met de Geeſtelijkheid uyt de ſtad geſet, en men kieſt 'er nieuwe Regenten. p. 952. 953. (26. 27.)

Minnebroeders uyt Uytrecht, en de Jeſuiten en Minnebroeders, over 't weygeren van ſekeren eed, uyt Antwerpen geleyd. p. 953. (27.)

Oratie van Alegonde op den Rijks-dag te Worms. p. 953. (27.)

Barthold Entes van de Groeningers gevangen. p. 961. 962. (32. 33.)

Rennenberg word Gouverneur van Over-Yſſel, en verovert Kampen voor de Staten. p. 966. 967. (36. 37.)

Eerſte en tweede Requeſt der Gereformeerden aen den Eertz-Hertog, verſoekende vryheid van Religie. p. 968. 972. (37. 40.)

Concept der Religions-vrede. p. 972. (40.)

De Koningin van Engeland ſend haer Ambaſſadeurs aen de Staten Generael. p. 975. (42.)

Verbond tuſſchen den Hertog van Alençon en de Staten Generael. p. 976. (43.)

De geſant des Konings van Vrankrijk, en de geſant des Keyſers ſoeken de vrede te bewerken. p. 978. 979. (44.)

Antwoord der Staten Generael. p. 979. (45.)

Voorſlag van vrede, en ſtilſtant van wapenen tuſſchen Don Jan en de Staten. p. 980. 981. (46.)

Synodus der Gereformeerden tot Dordrecht, en de Kerken-ordening aldaer beraemt. p. 981. (47.)

Der Staten Leger word by Rymenant van Don Jan beſprongen, doch hy moet met groot verlies afwijken. p. 987. (51.)

Oproer tot Bruſſel. p. 988. (52.)

Handeling binnen Uytrecht. p. 991. (54.)

Schrijven van den Prins van Oranje aen die van Middelburg, rakende de Doops-geſinden. p. 993. (56.)

Treſlong krijgt Commiſſie om een vloot oorlogſchepen toe te ruſten, buyten koſten van 't Land. p. 994. (56.)

De Hertog van Anjou verklaert Don Jan vyand. p. 996. (58.)

Moedwil tot Gent. p. 999. (60.)

Rennenberg belegert Deventer. p. 1001. (61. 62.)

De ſtad ſchrijft om ontſet, word beſchoten, en overgegeven. p. 1003. 1004. (63.)

Brieven van Don Jan aen Don Joan Andrea Doria, en Don Pedro de Mendoza. p. 1005. (65.)

Siekte en dood van Don Jan, met het kort verhael van ſijn leven. p. 1005. (65.)

BYVOEGSEL
VAN
AUTHENTYKE
STUKKEN,
DIE IN DE
HISTORIE
VAN
PIETER BOR CHRISTIAENSZ,

Slechts sommierlijk en stuksgewijs of in 't geheel niet gevonden worden.

De Boekverkopers aen den Leſer.

DE Hiſtorie van den vermaerden Hiſtorieſchryver Pieter Bor Chriſtiaensſoon, is t'allen tijde inſonderheit om twee redenen in ſeer hooge achting geweeſt: eerſt om d'onpartijdigheit en waerheit, ten anderen om d'authentijke Stukken, die de waerheit beveſtigen. Doch op ſommige plaetſen heeft de Hiſtorieſchryver niet dan een kort ſommier eeniger ſtukken, ofte alleen de tijtels: 't welk ons bewoogen heeft om de geheele ſtukken, door een Liefhebber der Hiſtorien verſaemelt, ſoo veel als ſe te bekoomen waren, achter elk ſtuk by te voegen; op dat men die van woordt tot woordt leeſende, met naeukeuriger beſcheidt van de geſchiedeniſſen oordeele, en ſich niet behoeve te behelpen met ſulke verkorte acten, daer men ſich met minder ſekerheit op kan verlaeten. Daerenboven hebben wy noch etlijke ſtukken bekoomen, die nu ſelden geſien worden; ook eenige die nooit gedrukt waeren, en, ſoo wel als d'anderen, groot licht konnen geven omtrent de verhaelde ſaeken. Deſe maeken wy hier met eenen gemeen, niet twijffelende of het ſal allen verſtandigen ten hoogſten aengenaem zijn. In Amſterdam den 8 May 1679.

BYVOEGSEL VAN AUTHENTYKE STUKKEN.

555. IN 't 1 Boek, pag. 6. (4.) *na de woorden van het Jaerdigt by te voegen*:

Te dier tijden deden de Landen den eed aen den Koning, en hy aen de Landen. Op wat wijse dit by hem geschiedde, kan men sien uit den eed des Graven van Arenberg aen die van de stadt Groeningen en d'Ommelanden gedaen, daer sich d'Eed des Konings toegedroeg. Dees luidde van woordt tot woordt aldus:

WY Johan van Ligne / Grave van Arenberg / &c. Als gemachtiget / en daer toe speciale commissie en bevel hebbende van den Doorluchtigsten Hoochgeboren Fursten en Heeren Philippus van Spangien / &c. Doe koning / &c.

Beloven en sweeren op dese Godes Euangelium / dat sijne Princelijke Doorluchtigheit 't sijner aenkomste en successie tot der Heerlijkheit van deselve Stadt en Ommelanden van Groningen / als Hertog van Brabandt / Graef van Hollandt / &c. de H. hierbe sal voorstaen / Weduwen en Weesen beschermen / Borgemeesteren en Raed / gemeene Borgeren en Ingesetenen der Stadt Groningen / voort Abten / Prelaten / Hooflingen / Eygen-erfden / ende gemeene Ingesetenen der Ommelanden met alle haer toebehooren / sal laten blijven en onderholden in alle hare Gerechtigheden / Heerlijkheden / Stad-rechten / Land-rechten / Dijk-rechten / Zijl-rechten / en in alle hare andere Possessien / Privilegien / Costumen / en Gewoonten / elk in 't sijne. Soo sy van oldes deugdelijk hebben gebruikt / en noch gebruycken / so wel van de Anse / als andere Dingheden. En voorts soo voor te staen / te beschutten en beschermen / &c. En alles doen en onderholden / na inhold der Brieven van Confirmatie van der dato 1536. den 15. Junii / onder 't Zegul van Keyserlijke Majesteit / &c. Soo moet ons God helpen / en alle sijne Heiligen.

Gegeven in den Jare M. D. L. den 10. Januarii.

D'Eedt des Konings.

WY Philippus by der Gratie Godes / Koning van Engeland / &c.

Belooven en sweeren wy de Gedeputeerden der Stadt Groningen / mitsgaders Prelaten / Edelen / en Ingesetenen der Ommelanden van dien / en van der selver Volmacht en Procuratie hebbende / en daer toe specialijk geauthoriseert / dat wy uyt kracht van der Overgifte en Opdracht Ons aldus gedaen by Onsen L. Heeren en Vader / Karel Roomsch Keyser / &c. de vijfde van dien Name / van alle sijne Nederlanden / en voornamelijk van de Heerlijkheit der voorsz. Stad en Ommelanden van Groningen / van nu voortaen onverbreckelijk sullen onderhouden / en doen onderhouden / alle 't geen den 10. Januarii 1550. de Graef van Arenberg / Stadtholder Generael van Vriesland / Over-Yssel en Groningen / door ons bevel / en uyt onse naem / &c. Soo in 't generael als particulier; de voorsz. Stad en Ommelanden van Groningen / belooft en gesworen heeft: en soo waer helpe ons God / en sijn Heyligen.

Gegeven in onser Stad Brussel / den 26. October / des Jaers 1555. Onderstond

Philip. En 't Zegul van Keyser Karel in roden wassche.

Tot het IV. Boek, pag. 227. (161.)

Op dit blad vind men alleenlijk een sommier of kort begrip van 's Princen verantwoording, die wy hier van woord tot woord den Leser mededeelen:

De Verantwoording des Princen van Oranje tegen de valsche leugenen, daer mede sijne wedersprekers hem soeken t'onrechte te beschuldigen. 1568.

Verantwoording des Princen van Oranje, in den Jare 1568. uitgegeven.

DJe erbaren zijn in saken en handelingen van Staten / Landen en Steden / zijn weinig beladen om te onderlemmen de gene die door eergierigheit en hope van eigen bate soecken te verwarren de gemeine ruste en eenigheit: Maer houden voor vaste en seliere teekenen van soodanigen voornemen alle nieuwigheden en ongewoonlijke manieren van doene / die voorgestelt worden by lieden van machte / en die in 't geloove en hoogheit zijn. Daerom / om te bewijssen wie daer geweest zijn de Hoofden en oorsake van de onrusten / toegekomen in de Nederlanden / behoeft men alleenlijk te aenmerken wie de gene geweest zijn / die door eenig profijt of bate / dat sy daer uyt verwachteden / hadden oorsake om in deselve Landen nieuwigheden te verhopen; en ook de eerste geweest zijn om die aen te vangen en in 't werk te stellen.

Om d'welk klaerlijk te vertoonen / schijnt wel van noode te wesen / dat men openbare den staet en gelegentheit der selver Nederlanden / sulk als die was voor het toekomen van den selven onrusten / en na de Oorlogen / die soo wel de Keyser Karele hoogloflijker gedachtenisse / als de Koning van Spangien / Heeren der selver Landen / en Over-heeren der Vassalen der selver / hebben gevoert by na thien Jaren na den anderen / tegen den Koning van Vranckrijk: Daer af de gestaltenisse sulks was / dat hoewel geduerende der selver Oorlogen / het Volk gekomen was in wat af-keers / door de Inquisitie en Placcaten die men in verscheyde Provincien aldaer onderhielde / in 't stuk van der Religie en Geloove (die dagelijks toe-nam / door die verbreydinge der selver Religie en weerheit der voorsz. gebooden [a] / soo straf en ongenadig wesende dat te verwonderen is / hoe men deselve soo lange / met sulker lijdsaemheit / in een soo wyden Landt heeft konnen lijden en verdragen (soo hier nae verthoont sal worden; Nochtans bevant men openlijk dat de Ondersaten der selver Landen waren anderssins gewillig / niet alleen om te bewijssen alle behoorlijke onderdanigheit; maer ook om lijf en goet te avonturen ten dienste van sijner Majesteit.

[a] Blijkt by den Placcaten, uyt-gegeven in den Jaren 1521, 26, 29, 31, 40, 46, 50, 56, en andere.

Want den Edeldom hadde hem in de selve Oorlogen wel gequeten met overgroote vromigheit en gewilligheit: En de Staten der selver Landen hadden vry-moedelijk en willighlijk geholpen en gegeven tot de onkosten van de Oorlogen uyt-reniende groote somme van penningen; ja wel totter sommen toe van veertig milioenen Golts / met sulker goethertigheit / dat men noit en speurde eenig teken van af-keer: In der voegen / dat men seckerlijk konde geoordeelen dat deselve Landen soo grooten genegentheit tot sijnder Majesteit droegen / dat sy niet ter Werelt en souden sparen om den dienst en grootheit van sijnder Majesteyt te vorderen; sulks dat deselve sijne Majesteit haer seer wel verseliert mocht houden tegen alle gewelt van buiten.

Na dien dan het natuerlijk is / dat alle groote diensten en weldaden betrouwen voort-brengen / soo en konde het niet anders wesen dan dat deselve Landen (en in 't besonder den Edeldom) hen latende voor-staen dat den haer perijkel / bloet en vromigheit sijn Majesteit hadde verkregen soo heerlijke victorien / en door hen gemeine bystant / hulpe / en geven / was gekomen tot soo eerlijken einde van soo langer en lastiger Oorlogen / moesten hebben een volkomen toe-betrouwen / dat sijn Majesteit der selver heuren overgroote diensten en getrouwigheden sonde gedachtig wesen als 't te passe sonde komen: Waer door men ook deselve Lan-

den waerschijnlijk konde versekeren van alle onruysten en oploopen van binnen.

Want de Ondersaet die niet dan alle goet van sijnen Prince en verwacht / volhert met meerdere gewilligheit in de onderdanigheit des selfs / in der voegen / dat als men over-sag den staet der voorschreven Landen / die floreerden door den toeloop van allerhande manieren van Koopmanschap en handel / met des dien aenkleeft (hoewel die wat waren gedruckt door de voorleden Oorloge / ook belast en benaut van beden / impositen en schattinge / opgestelt ter saken van den voorschreven groote sommen van den penningen / die men hadde moeten lichten om de onkosten der selver te verhalen) soo en konde men anders niet verwachten dan dat deselve Landen / zijnde versekert van hare vyanden van buyten / en soo vereenigt met haren Prince van binnen / onderhouden worende met geboden en Placcaten / bequame na den tijt / in korten Jaren niet alleenlijk en sonden verlicht / entlast en bevrijdt worden van alle schulden / maer ook komen te geraken op 't hoogste van allen tijdtlijken voorspoet.

In der voegen / dat sijne Majesteit wesende gevreest en entsien van den Uitlanders / en daer neffens geacht en bemint van sijne Ondersaten / vermochte hem selven te houden voor den grootsten en gelukkigsten Koning en Prince van sijnen tijde / soo dat men moet belijden / dat de gene die sulken voorspoet en geluk hebben belet / en soo grooten eenigheit gesteurt / mitsgaders sulken goetheertigheit afgekeert / soo grootelijk tot achterdeel van sijne Majesteit en van den Landen hebben misdaen / dat sy wel hebben verdient / ten exemple van anderen / gestraft te worden. En hopen dat alle de gene die bemerken sullen / de uiterste kattijvigheden / ellenden / en slavernijen / daer de selve Landen tegenwoordelijk inne gebracht zijn / in stede van soo grooten waerschijnlijken voorspoet / sullen met ons wesen van gelijker meininge / en geven het selve oordeel.

En wy Willem van Nassau / Prince van Oranjen / by den Procureur generael (volgende sijne opene Brieven van Dagemente [a]) gehouden voor de oorsake van deser veranderinge / en willen niet weigeren van deselve straffe te lijden / soo verre het uyt-geven des selfs waerachtig is: Welke Procureur / om by te bringen eenige redene en oorsake die ons daer toe soude mogen geport hebben (soo het niet geloofbaer en sonde geweest hebben / dat wy sulx sonder oorsake souden hebben bestaen) is voor-houdende onse eergierigheid en ongeregelde begeerte van bewint en regiment te hebben; waer uyt dat volgt / dat het eynde en oorsake van alle onse handelinge / werken en voornemen / souden geweest hebben hoogheit / onderwint en onbehoorlijke grootheit.

a Blijkt by de Brieven van den 19 Januarii, en de voortroepinge, gedaen den 24 der selver Maent.

Maer om den selven Procureur te benemen dit fondament / daer hy sijne beschuldinge op wil bouwen / schijnt genoeg te wesen voor den genen die van onsen persoone kennisse hebben / dat wy verhalen onse aengeboren genegentheit / geensins toegedaen diergelijken passien en begeerlikheden / en voor alle anderen / de menigte der goeden / daer mede God door sijn genade ons hadde voorsien / dewelke wel regierende en gade slaende / wy eer konden verhopen grootheit en hoogheit / dan door enig ander bewint: Want elkerlijk moet bekennen / dat wy ons houdende op onse huysen / en gade slaende onse saken / veel beter middel hadden van gelt en rijkdommen te vergaderen / en daer door te onderhouden en vermeerderen onsen staet en grootheit / dan met groot goet te Hove verteerende / te verhopen sulken hoogheit door het aen-nemen van bewinde / daer af wy noit enig profijt verwacht en hebben / soo het genoeg kennelijk is alle den genen die van onse saken en handelingen eenige kondschap hebben. Het en heeft ook geen schijnsel ter Werelt dat men ons wil opleggen van ons te hebben willen misgrijpen op de hoogheid van sijne Majesteit en sijner Landen / naer dien deselve Landen tot sijner Majesteit soo waren genegen / gelijk geseit is.

Te meer / dat wy altijt verklaert hebben / dat sijne Majesteit meer behoorde sijne Ondersaten in der selven genegentheit en goetwilligheit te houden door versoetinge der Placcaten / dan door hardigheit en voorstellinge van nieuwigheden / deselve af keer te doen krijgen: Het welke het eenige middel en punt is daer door men sonde mogen voorstaen dat wy gesocht souden mogen hebben / om te komen totter voorsz. Overheid en Regiment. Nochtans moet men bekennen dat goetheertigheit en goetwilligheit middelen zijn / daer door een Prince sijn hoogheid en sijn Landen kan onderhouden. Soo dat men belijden moet / dat door dit selve ons verklaren en goet-dunken / wy quamen te bevestigen de hoogheid van sijne Majesteit / en geensins die na ons te trekken. En alwaer 't dat eenige andere het geraden gedocht hadde / dat deselve bewaert werde met straffigheit / daer en sonde niet anders upt komen gevolgen / dan dat wy van contrarie opinie mogen geweest zijn / aengaende de middelen van den onderhoudinge van sijnre Majesteits hoogheid / maer geensins in het punct van der selver onderhoudinge en bevestinge. Nu bewijst de onderbindinge dat men die met straffigheit niet konde bewaren / als men de Landen wilde laten in hare oude gewoonlijke voorspoet / daer in wy wensehen deselve te blijven / nochtans onder de gehoorsaemheit van sijne Majesteit: Het welke naest den dienst Gods de eenige oorsake geweest is / daerom wy de wreetheid der voorsz. Inquisitie en Placcaten niet en hebben konnen goet gevinden.

Daer af ook alle onse andere handelingen bezre verschepden / ja contrarie van alle eergierigheit en grootsheit goede getuigenisse komen geven: Want wy ook te voren hadden opgeseit de Staten / ons gegunt van te wesen Raed van Staten / en insgelijks hooft van den Financien: [b] Dewelke nochtans soo seer wel dienden om te winnen de herten der lieden / en het aenhangen van allen Staten / (ja van selfs ons in handen waren genoeg stellende de Overheit / en bewint van alle saken / hadden wy gewilt) en metten welken sommige andere hen soo wel tot haren profijte weten te behelpen: Maer wy danken God / dat onse meininge soo bezre van sulken voornemen is verschepden geweest / dat wy d'een en d'ander der voorsz. Staten hebben weder gestelt in handen van sijner Majesteit / na dien wy daer in niet en konden soo goede diensten gedoen / als wy wel hadden begeert door de beletten der selver andere. Niet te min / na dien sijne Majesteit om het selve ons verdragen en weder senden van onse commissien / niet en liet ons dikwils in de raedslagen te roepen / soo hebben wy ons gequeten na onse vermogen / om te raden 't gene ons dochte bequaem te wesen voor den dienst van sijnder Majesteyt / en welbaren van den Lande: En was ons eenen grooten hertsweer / dat wy sagen datter twee ofte drie de goede meininge van sijnder Majesteit soo wisten te verdragen. Evenwel naer dien sijn Majesteit (gemerkt hebbende / al dien tijt geduerende / de oprechtigheit onser handelinge / en de gewilligheit ons dienstig) wesende in Zeeland / om te varen na Spangien / ons anderwerf grootelijk voorhielt te willen weder aenveerden den staet van Raedt van Staten / hebben wy daer in ons onderdanig getoont / na dien wy eerst hadden seer gesocht des verdrags te hebben. Maer als wy daer na aenmerkten dat de saken weder op d'oude gingen / en anders dan sijne Majesteit ons hadde hope gegeven / soo hebben wy ontrent twee Jaren daer naer [c] / wederomme versocht ontslagen te wesen: En siende dat men in alle manieren het Land wilde brengen in slavernije / ('t welke eenige heeten volkomen gehoorsaemheit) gelijk hier na verhaelt sal worden: en om niet veroorsaekt te wesen op 't selve punct ('t welk gantschelijk scheen te komen ten achterdeel van sijnder Majesteit en van den Lande) ons te toonen van andere gevoelen / hebben wy ook versocht om ontslagen te worden van onse Gouvernementen / om ons geheelijk te mogen vertrekken / en tot onsen eigen saken te mogen versaene: Insgelijk ook om niet begrepen te komen worden van den quade / dat waerschijnlijk geschapen was daer uyt te mogen volgen. Tot welken eynde wy daer op verschenden versoeken hebben gedaen / soo wel aen sijne [d] Majesteit / als aen de Regente / ja ook noch meer dan eens / na het overgeven der Requeste van de verplichte Edelen / daer op onse wedersprekers nu soo seer roepen [e].

b Blijden missive daer in geven beseg die w gesor zijn 1558

c Blijkt de Br van Koni geson den 3 Jii, 1561.

d Blijkt de Br aen Koni geson den Martii no 15 en d Iulii,

e Blijkt Brieven geson aen Koni den April Meyno 1.

Voorwaer hadde men van onse ambitie eenig quaet vermoeden ofte achterdenken gehad / is wel te denken dat sijne Majesteit ons niet en soude geweigert hebben de voorsz. versochte ontslaginge: Ten minsten en

soude

ſoude hy ons niet ſoo diſwils uiterlijk belaſt / en ernſtelijk verſocht hebben in de ſelve ſtaten te blijven / weſende na recht al openbaer / dat men alle bewint en regiment behoort te nemen den genen / dier ambitie men weeſt / in der voegen dat ſijne Majeſteit ons houdende in de voorſz. ſtaten en dienſten / komt daer mede te betuigen (gantſchelijk contrarie van 't gene de Procureur generael nu komt hy te brengen) dat noch voor/ noch naer ſijne Majeſteits vertrek wy eenigſins ſuſpect waren / van door grootheid ofte ambitie te willen miſgrijpen of uſurperen op de hoogheid en authoriteit van ſijnder Majeſteit of ſijne Landen; naer dien daer mede openlijk bewesen word dat wy geen dingen ſoo seer en ſochten / als ontſlagen te weſen van allen onderwint en authoriteit.

Blijkt des Koings Brieven, gegreven den 29 Septemb. 1561 ende 16 Junii 1563. ende 31. Jul. 1566.

Soo wie ook wil gade ſlaen / hoe dat na des Konings vertrek alle de ſaken bleven in handen des Kardinaels van Granvelle / en hoe grootelijk de Kardinael van ſijne grootheid jaloers was / ja hoe gewoon deſelve was van te ſluiten en te bannen uit allen bewinde en regiment de gene die hem eenigſins dochten te mogen eenigſins beletten het onderhoud en vermeerderinge van der ſelver ſijnder grootheit (daer af tot genoegſame exempelen mach dienen / dat hy ten tijden van Keiſer Karle / Hooglofliſliker memorien / ſijner Keiſerlijke Majeſteit wijs maekte / dat hy in de ſaken van den Rijke niet en ſoude bewint geven eenige Heeren van qualiteit / oft die ſijn authoriteit ſouden mogen verdonkeren ofte verminderen: en namelijk ook Don Fernando Gonzaga / Gouverneur van Milanen / en den Raeds-heer Renart / hebbende de voorſz. Don Fernando / duerende des ſelfs Kardinaels Regiment / aengaende den ſaken van Italien / bedwongen geweeſt te verlaten ſijn voorſchreven Gouvernement / en tot ſijnder doodt toe te vervolgen ſeker Proces Criminel / dat tegen hem voorgeſtelt was / door middel van den voorſchreven Kardinael / die daer mede ſochte te winnen d'affectie van de Spangiaerden / die alle de andere Heerlijkheden van ſijner Majeſteit in Italien / onder hen bewint hadden. En de voorſchreven Raeds-heere benoodigt geweeſt te verlaten Huys / Hof / Wijf / Kinderen en Staten in de Nederlanden / en hen te vinden in Spangien / alwaer hy waerſchijnlijk geſchapen is te moeten ſijn leven eindigen als een gebannen of verſonden perſoon) die en ſal niet bevinden dat het eenigen ſchijn der waerheit ſoude konnen hebben / dat men ons ſoude gehouden hebben in de voorſz. Staten / hadden wy ons verboordert om door bewint naer ons te trekken de hoogheid des Konings: ('t welk wy niet en konden gedoen ſonder de grootheit des ſelfs Kardinaels te verminderen) maer ter contrarien / dat men ook ons (volgende het exempel van de twee voorgenoemde) ſoude bedwongen hebben de voorſchreven Staten te verlaten eer wy 't ſelve ſouden hebben verſocht / of ten minſten ons niet en ſoude geweigert hebben 't verlof om daer af te ſcheiden t'onſen eerſten verſoek / en noch min ter tweeder en derder onſer beden. Maer de voorſz. Cardinael kennende onſe ingeborenheid te weſen verre verſcheiden van alle ambitie / en dat wy metter daet bewesen dat wy geen bewint met allen en ſochten / en veel min eenig groot en extraordinaris Regiment / daer door wy ons ſouden mogen verboordert hebben van op ſijn hoogheid te uſurperen / heeft wel willen practiſeren / ten einde wy in de voorſchreven Staten ſouden worden gehouden / om het Volk te bedriegen / 't welk hy wel gevoelde dat hem hatede met allen ſeer / en op dat door middel van ons en andere ſijn handelingen beter gevonden en genomen ſouden worden / dan die in der waerheid waren: ten exempel van Dioniſius / Tiran van Sicilien / dewelke in ſijnen raed behield de genen daer het Volk goet gevoelen af hadde / niet (ſoo hy ſeide) om na den goet-dunken te doene / maer alleenlijk om dat men meinen ſoude dat hy daer na dede.

Daer en boven als nu / naer den vertrek des voorſz. Cardinaels / de bequaemheid daer was / om onſe ambitie te ontdekken / hadden daer eenige in ons geweeſt / ſoo en heeft men nochtans noit geſien dat wy ons (ook niet in 't minſte) eenigſins hebben verboordert boven d'ander: Maer is aen de Hertoginne van Parme / Gouvernante / gelaten de hoogheid die haer toebehoorde / die de voorſz. Kardinael na hem getrokken hadde gehad / mitsdien hy hem hadde beholpen ſoo wel met haer / als mette andere van den Raede / alleenlijk tot een deliſel en ſchadelijke: In der voegen / dat deſelve Gouvernante naderhand openlijk verklaerde en bekende / dat ſy in weinig Maenden naer ſijn vertrek / meer hadde verſtaen van des Lands ſaken / dan binnen alle den tijd dat den Cardinael by haer geweeſt hadde.

Als ook daer na deſelve Gouvernante / ten tijde van de leſte troublen / verlaten wilde de ſtad van Bruſſel / en vertrekken te Bergen (latende alles gaen ſoo 't wilde) en daer door oorſake en bequaemheit geven den genen / die begeerte hadden mogen hebben om op haer authoriteit te uſurperen / ſoo hebben wy met andere / met grooter vlijtigheit aengehouden / gebeden en verſocht / dat ſy haer ſelven ſulken ongelijk niet en ſoude willen aendoen / noch ook ſijnder Majeſteit ſulken kleinachtinge en ondienſt; 't welk immer wel bethoont dat onſe gedachten en werken gantſchelijk contrarie en verſcheiden hebben geweeſt van der ambitie daer af men ons nu t'onrechte komt beſchuldigen. Want voorwaer / hadden wy eenigſins in den ſin gehad van na ons ſelven alle authoriteit te trekken / ons en hadde geen meerder bequaemheit / noch beter middel daer toe mogen toevallen / dan te ſien dat de voorſz. Regente haer voorſeide voornemen hadde volbracht: Maer want onſe meininge heel anders was / ſoo hebben wy 't ſelve naer ons vermogen belet / ſoo voorſeit is.

Nadien ook ſijnder Majeſteit verthoont is geweeſt / dat tot ſijnen dienſte voorderlijk was / dat den Raed van Staten ſoude worden vermeerdert van Heeren en geleerden / en ook dien in eenige ſtukken macht worden gegeven / op dat alle tweedrachtigheit en ongeregeltheit het verhoed / op allerhande ſaken het verſien / en de ordonnantien en beſluitingen des ſelfs met meerder eerbiedinge en ontſag onderhouden en achtervolgt ſouden worden / en met eenen ook elken benomen de occaſie om alleen alle het Regiment na hem te trekken / ofte ſijn eigen bate te ſoeken / tot ſchade van 't gemeene. En wy van de Regente verſocht werden eenige te noemen / die men tot dien State ſoude mogen voorderen / en hebben wy 't ſelve niet willen doen / op dat men geen vermoeden en ſoude nemen dat wy daer in begeerden te ſtellen eenige van onſer hand / of daer wy verſtand mede hadden: Maer hebben al 't ſelve geſtelt ter goeder believte van ſijner Majeſteit / ſonder dat wy oit bethoont hebben ergens in ons ſelven te ſoeken.

Daer uit dan volgt / dat men niet alleenlijk t'ongelijke / maer ook buiten allen ſchijn der waerheit ons komt beſchuldigen / als oft wy door ambitie en begeerte van regeeringe en onderwint / hadden willen uſurperen op de authoriteit van ſijne Majeſteit / en tot dien einde in 't verwert ſtellen de gemeene ruſte en welvaert van den Lande / dien wy by na ſoo vele ſchuldig zijn als onſe eigen Vaderlandt / ſonder noch aenſchou te nemen op ons eigen ſchade en verlies / daer wy waerſchijnlijk in ſouden hebben moeten vallen door de voorſz. troublen / overmits den goeden die wy in de ſelve Landen hadden / ſoo ons eigen ſchade en bate van de gemeine des Lands niet en konden geſcheiden weſen.

Want daer alle eergierige en ambitieuſe uiter naturen altijdt ſoeken om alleen te regeeren / en alle andere daer uit te ſluiten / daer hebben wy ter contrarien niet alleen voorgehouden dat den Raed behoorde vermeerdert te worden / en de authoriteit gedeelt in vele / maer ook geoffert en bereet geweeſt van daer uit te ſcheiden / en anderen plaetſe te maken: Des de Regente en die van den Rade getuigeniſſe ſouden mogen geven.

Mits allen den welken moet men elders vaſter en waerſchijnlijker oorſaken der voorſz. onruſten ſoeken; en om het ſelve wel te doen aenmerken / dat de voorſz. Nederlanden uitnemende groote ſorge waren dragende voor de bewaringe en onderhoud van de vryheden en liberteiten die ſy hadden uit kracht / ſoo wel van contracten gemaekt met hare Princen / als van Privilegien verkregen van outs / ſoo van den ſelven / als van de Keiſers: En waren bevreeſt dat men hen daer af ſochte te beroouben door het in brengen der vreemdelingen / en ſonderlinge der Spangiaerden / uit dien dat de voorſz. Kardinael hadde geſeit / dat de Koning de ſelve Landen niet wel en konde gehouden ſonder aldaer macht van Spangiaerden te hebben / en door den Paus hem

De voorſtellingen van den Kardinael.

1568. te doen ontslaen van den Eedt/ dien hy in 't aenveerden der selver Landen hadde gedaen / en voort die op een nieuw inne te nemen / om voort die gantschelijk te regeeren na sijnen wille/te niete doende alle de voorsz. contracten en Privilegien: Daer by ook verklaert hebbende/dat men daer toe niet en soude konnen geraken/ sonder vier ofte vijf van de principaelste Hoofden te horen.

Waer door men te meer achterdenkens hadde / en meer vyant was allen nieuwigheden: Daer by gevoegt dat men durende de voorsz. leste Oorloge/ hadde genoeg versoet en geschorst de uiterste straffigheit der Inquisitie en Placcaten: Ja ook boven dien / door 't inbrengen des Krijgsvolks van Duytslandt (daer men hem mede behelpen moeste) genoeg toe gelaten de vryheit der preckingen / die onder hen openbaerlijk gedaen werden / soo wel in den steden als in den leger / en onder de andere secretelijk in menige plaetse. Daer by gevoegt dat in allen de omliggenden Landen alreede was aenveert andere Leere dan de Roomsche/ waer door de sake van de Religien allengskens en binnen den tijd van soo vele Jaren in die Landen/die soo vol volks/en van allen kanten soo seer gehandelt waren / soo seer was vermenigvuldigt / dat men eindelijk eenen afkeer en walginge aldaer hadde van den name der voorsz. Inquisitien / en insgelijks der Placcaten / (door de welke een ontallijke menigte der Ingesetenen/ ja over de vijftig duisent persoonen deerlijk waren ge-executeert en ter doodt gebracht geweest) en ook van alle andere diergelijke bedwang / daer door men benoodigt worde te verlaten Landt en Goed/Vrienden en Magen/en voort sijn leven buiten in jammerlijken ellende te vinden / alleenlijk om dat men niet en hadde willen verlaten de gebóden Gods/ en volgen de instellingen der menschen / soo men 't selve dagelijks meer en meer verstonde en gewaer werde.

De grousame vervolginge.

D'Welk maekte onder het volk niet alleenlijk eenen afkeer/ maer ook uit vele redenen soo groote verbittertheit tegen de voorsz. Inquisitie en Placcaten / dat in vele plaetsen de Officiers de selve niet meer en dorsten te werke stellen / noch executeeren / dan by nachte en heimelijk / en dat noch niet sonder vreese en sorge van onruste en oploop / de welke ook goede getuigenisse sullen konnen geven / oft sy niet menige reise met grooten gelucke / levendig zijn konnen ontkomen de handen van den gemeinen volke / ontstelt geworden zijnde door het deerlijk aenschouwen van soo wreeden doodingen.

Waer uit dat alle de gene die verstant en experientie van saken hadden / oordeelden en voorsagen/ dat 't selve punct alleene soude oorsake wesen van beroerten / soo verre daer op in tijds niet wijsselijk versien en werde. D'Welk / en meer andere inconvenienten vreesende / alreede in haren tijt de Koninginne Marie / Regente der selver Landen / heeft haer in den Jare 1550 gevonden in persoone binnen Augsburg/ by hooglofflijker memorien Keiser Kaerle / om te doen versoeten en veranderen de Placcaten doen gemaekt[a]/en van der voorsz. Inquisitien vry te laten de stad van Antwerpen/met 't Landt van Brabandt en andere Landen/die der selver niet onderworpen en waren geweest / het welk sy ook neffens sijne Keiserlijke Majesteit verkreeg [b].

De Koninginne reist na Duitsland om der Inquisitie wille.

a. Blijkt by den Placcate van April, in 't Jaer 1550.

Maer dien niet tegenstaende / soo en hielen de Kardinael met sijne aenhangers en de Inquisiteurs niet op van hen verbolgingen en listige praktijken / dies het volk seer morde.

b. Blijkt by den Placcate van September, in 't Jaer 1550.

Ja wisten seer wel te werke te leggen een groote behendigheit in den Jare 1555 / en als doen opten name van sijn Majesteit (in 't beginsel sijns Rijks) te doen uit-senden Brieven van Placcate / op dat den Inquisiteurs al-om alle instant gedaen soude worden [c].

c. Blijkt by Brieven van Placcate in 't Iaer 1555. uitgegeven, en by Brieven van wederbieden terstond daer na verleent.

En hoe wel de selve Placcaten terstont daer na werden herroepen / als sijn Majesteit was bewesen / 't gene der Inquisitien aengaende / te voren hen toe gedragen hadde / nochtans maekte dat een groote verbittertheit onder 't Volk / d'welk daer uit verstont haer meininge.

Mits den welken sy ten vertrek van den Koning/ sonderlinge acht namen / wie totten generalen Gouvernemente van den Lande soude gestelt worden / te meer dat de generale Staten ten selven tijde niet grooter swarigheit van sijnder Majesteit hadden konnen verkrijgen dat de Spaense knechten en soldaten uit den Lande soude vertrekken: Door middel van den welken den voorschreven Kardinael hadde verhoopt hem selven te versterken. Maer de voorsz. Kardinael (als doen Bisschop van Atrecht) 't selve looflijk voorsiende/ hoewel hy voor hem hadde genomen metter daet alle 't Regiment alleen te hebben / nochtans maekte soo vele / dat den tijtel en naem van Regente wert gegeven der Hertoginne van Parma (dewelke als doen geen experientie met alle en hadde van de saken oft gelegentheden der Nederlanden / mits sy haer altijts hadde gehouden in Italien/ op dat daer door sy genoeg bedwongen soude wesen haer te gedragen aen het gene hy haer wijs maken soude / en te verstaen geven) en (om sijn handelingen beter te doen vinden) dat sijne Majesteit voor sijn vertrek stelde eenen Raed van Staten / daer toe werden gekosen eenige van de principaelste Heeren van der Orde des gulden Vlies / en ook (onder d'ander) Wy/ niet tegenstaende onse weigeren/ soo voor verhaelt is. Want mitsdien hy gewaer was geworden/ dat hy wert gehouden voor een vyand van alle vryheden / voordeelen en Privilegien / die sijn voornemen mochten beletten/en voor het Hooft/oorsake en vorderer der Inquisitien en executien der Placcaten; soo wiste hy seer wel dat de Ingesetenen des Landts nimmermeer en souden geleden hebben sijn Regiment/ maer eer van der eerster uuren hen daer tegen hebben gestelt.

Als nu de ruste en stilligheit des Lands/ alleen stond op dit schijnsel / schaduwe en delusel / dat de saken werden gehandelt by de authoriteit van de voorsz. Gouvernante / en advijs van den Rade van Staten; soo wert seer korts daer na dese huike en mom-aensicht weeh genomen en ontdelt door de ambitie en onvoorsichtigheit des selfs Kardinaels / mits dien dat terstont na het vertrek van sijne Majesteit/ hy bestont te handelen in 't bysonder alle saken van importantien/alleen oft met eenigen alleen / die van sijne handt gestelt waren/ sonder die behoorlijken te vertoonen der selver Gouvernante oft te ontdelken in den Raed van Staten/seggende wel openlijk totte Gedeputeerde van den Landen en Steden / dat men sijnen toegang moesten nemen tot hem / en nergens el / om haest te geraken tot eenen goeden einde van haren saken / en nochtans evenwel sustinerende / dat alle die van den Raed van Staten / behoorden gelijkelijk te verantwoorden van de inconvenienten / soo verre daer eenige toe quamen; het welke sommige van den selven Rade seer onredelijk dochte/ en vreemt in viel / die des ook haer verthooninge by Brieven aen sijne Majesteit gedaen hebben / soo hy hen ook hadde belast / in sulken gevalle te doen.

En / want hy daer en tusschen / van Bisschop hem dede maken Kardinael / en den President Viglius (een van sijnen principaelste) Priester/ daer mede toe vallende den roep van den nieuwe Bisdommen / en in nemen der Abdyen en Prebenden [d] / mitsgaders de besluitingen des Concilums van Trenten (alle saken gesloten by sijne Majesteit / voor sijn vertrek / by Rade van den voorsz. tween / en sommige drie oft vier andere / die alle sochten te versaden haer eigen eer-gierigheit en gelt-gierigheit) is het Volk seer verbaest en verbittert daer in geworden/ alsoo dat onder den Ingesetenen genen staet noch Lidt en was / het welke hem daer by niet en goedde beschadigt en verkort.

d. Blijkt by den Placcate van Paus Paulus en Pius De nieuwigheden der Abdyen.

Want de Heeren en Edelen lieten hen dunken dat dese authoriteit van den Kardinael / en de nieuwe inbringinge der Bisschoppen (die alle van hem waren hangende) tendeerde tot haer verdructinge / en om het bewint en regiment van den Lande te stellen in handen van den Geestelijke / en om alsoo (in der waerheit) het selve te ontnemen sijner Majesteit (derwelke de selve Geestelijke seggen / niet schuldig te wesen / noch te mogen dragen eenige gehoorsaemheit) en allen andere. Van gelijken lieten haer voor staen de Abten / Prelaten/ Conventen/ en Collegien/dat de voorsz. Bisschoppen hen selven wilden met hare Vederen en Pluimen vercieren en rijk maken; insgelijks door het in nemen van den Abdyen en Prelaturen / hen beroven van alle electie en hope/ van te geraken totte gewoonlijke dignitteiten. Het Volk ook nam 't selve te wesen eenen waerachtigen weg en middel/ om alle vryheden / voordeelen/ en Privilegien te niet te doen / de Inquisitie in te brengen / de oude straffe der Placcaten te vernieuwen / en hen de slavernye van de Geestelijke t'onderwerpen. Het wel-

Inc rarie Abd

He brer der sitie

1568. welke zijn geweest de waerachtige oorsaken / grond en oorspronk van den misvertrouwen / onraet / onruste en quaden daer na gevolgt (als men in 't werk heeft willen brengen het gene dese sijne Raeds-lieden sijner Majesteit hadden wijs gemaekt / die ook diesshalven behoorden gestraft te worden) de welke men nochtans als nu geerne soude schudden van des Kardinaels halse / om ons daer mede te belasten / hoe wel sonder eenige verwe oft schijnsel.

En hoe wel by vele Historien word bevonden / dat dikwils door veel mindere oorsaken toe gekomen zijn vele veranderingen / onrusten en op-roeren / soo is 't nochtans gebeurt dat dese selve oorsaken / onder een Volk / soo genegen en toe gedaen sijnen Heere en Prince / al noch niet en volbrochten hare gewoonlijke en gemeinlijke werkingen en operatien / uit dien dat men verhoopte dat de Staten van den Landen (aengename wesende door de diensten en getrouwigheden / getoont in de voorgaende Oorlogen) sullen meininge en voornemen van sijne Majesteit soude mogen omkeeren / en dat de Koning voegende sijn raedslagen na den tijdt / en volgende hare Contracten en Privilegien / eer soude beletten en verlaten / ter bede van sijne soo goede en getrouwe Ondersaten / alle nieuwigheden / en in 't bysonder den voortgang van den Bisdommen / Inquisitie en straffigheit der Placcaten ; dan / ten appetijte en in-geven van eenen vreemdeling / en eenige onbekende lieden / opstellen soo ongehoorde nieuwigheden / tegen de gelegentheit des tijds / tegen de Privilegien van den Lande / tegen sijn geloften / en in effecte tegen de nature selver / gemerkt de onrusten in den selven tijde op geresen in Vrankrijk / uit oorspronk van Ordonnantien en Placcaten / genoeg ten selven einde loopende / hoe wel nochtans Vrankrijk niet en is soo seer gehanteert / noch van allen kanten besloten en becingelt van Landen / volgende andere Religie dan de Roomsche / als zijn de voorsz. Nederlanden.

Te meer ook / dat alreede uitlandige Eerts-Bisschoppen / en Bisschoppen van den Rijke / haer begonden van de voorsz. nieuwigheden te beklagen / uit dien dat sy door de oprechtinge der nieuwer Bisdommen / werden verkort in hare Jurisdictie en Bisdommen / bysonder ook dat sijne Majesteit geen ander voordeel daer by en konde genieten / dan dat hy sijne Overheit stelde in handen der geener / dier professie opentlijk uit-wees / hem niet te willen bekennen.

Om dese en meer andere redenen / die elk hem selven voor nam / na het begrijp sijns verstands / en bysonder door de hope / die soo wel de Landen in 't generael / als elk in 't particulier / hadden in de goetheit des Konings / uit dien dat sy / soo wel by sijne Majesteit / als sijne Voorsaten / altijd hadden gehandelt geweest met recht en redelijkheit / en na uitwijsen der Rechten van den Lande / mitsgaders ook dat sy gewoonlijk waren by klachten en requesten te verthoonen het gene daer sy haer in beswaert vonden : Soo hebben sy wederom den selven voet willen volgen / en sijne Majesteit waerschouwen van de voorsz. nieuwigheden / en te kennen geven het quaedt datter waerschijnelijk geschapen was uit te volgen / soo verre korts daer in niet versien en werde.

Midts den welken / van wegen der Regente en der Heeren / wesende in den Rade van Staten (de welke de Kardinael altijt sustineerde / soo voorsz. is / dat gelijkelijk met hem behoorden belast te worden van alle inconvenienten dier mochten gebeuren) aen den Koning te poste en in haeste is gesonden [a] / de Baender-heere van Montigny / Ridder van der Orden / met last en instructie / van te verthoonen den staet en benautheit van den Lande / midtsgaders den generalen afkeer / die men hadde tegen de voorsz. nieuwigheden : Het welke dede schorssen alle voordere en particuliere klachten en vertooningen van den Edelen / wesende van den Staten van den Lande / midtsdien sy verhoopten / dat door het gene dat sijne Majesteit op de selve vertooninge soude ordonneren / voldoeninge soude worden gegeven / oft immers ten minsten verlichtinge / roerende de puncten daer in sy haer vonden verkort en beswaert. Te meer / gemerkt / dat om te beletten de incorporatie der Prelaturen en Abdyen (als doen vacerende in Brabandt / de Prelaten en andere staten des selfs Landts hadden alreede te voren [b] gesonden hare

a In Augusto 1562.

De Heere van Montigny in Spangien.

b In Februario 1562.

Gedeputeerde in Spaengien / gelijk ook hadden gedaen die van Antwerpen [c] / om te verhoeden de Inquisitie en inbrenginge van haren nieuwen Bisschop : Het welke ook de Landen voor eenen tijt bewaerde en ophiel van alle onruste en beroerte / op hope dat de selve Gedeputeerde souden verkrijgen eenige goede remedie / en sulken antwoorde / als de gelegentheit der saken wel vereischte / hoe wel nochtans daer en tusschen het feit van der Religien aen allen oorden seer vermeerderde. 1568.

c. In Mey Anno 1562.

In der voegen dat men op sommige plaetsen de predikingen bestonde te houden / niet alleene secretelijk / (het welke men noit met geenderleie vervolginge en hadde konnen beletten) maer ook in 't openbaer / en namentlijk ook te Valencijn / te Doornik / en in sommige andere plaetsen ; daer toe ook oorsake gaf (of immer de selve seer vermeerderde) de vryheit der Religie toe gelaten in Vrankrijk / bysonder / want sy hen lieten dunken / niet min neffens haren Koning en Prince verdient te hebben / dan de Francoisen : Na de exempelen van den welken wordende gehandelt in vele andere saken / dochte hen ook dat sy mede wel verdient hadden om te verkrijgen de vryheit haerder conscientien. En sag men wel opentlijk / dat het voortaen niet mogelijk en was meer te onderhouden de oude Ordonnantien en Placcaten in 't feit van der Religien in den selven Landen / soo becingelt wesende van andere / die alle volgden andere Leere (soo voorsz. is) en die hen moesten onderhouden door den loop van der Koopmanschappen / hanteringe en conversatie der na-geburen. Te meer dat men by experientie bevonde / dat / hoe wel men door de voorsz. Placcaten hadde gesocht de voorsz. Religie uit te roien en te vernielen / de selve nochtans / ook in der grusaemste vervolginge / was toe genomen en verbreit / en dattet alsoo heel onmogelijk is / dat men met wreedtheit soude de conscientie konnen fortseren / ofte de Religie bedwingen / immers niet voorder de menschen konnen brengen dan tot eenige geveinstheit.

De Predikatien en Vergaderingen.

Desen al niet tegenstaende / soo vervoorderde hem altijt de voorsz. Kardinael om de voorsz. Bisschoppen in te brengen / en in possessie te stellen / hebbende voor hem selven gepractiseert het Eertzbisdom van Mechelen (uit krachte van den welken zijn voornemen was te blijven Metropolitaen en Primaet / en in te slokken de Abdye van Affligem / wesende de rijkste van Brabandt / boven die van sinte Amands / die hy alreede geklaut hadde) en de Landen uit-gedeelt onder persoonen / soo weinig daer toe bequaem zijnde / dat men openbaerlijk den spot daer mede hielt. En hoe wel de inleidinge der voorsz. Bisschoppen in sommige steden geschiede sonder uitwendigen tegenstoot / nochtans sach men seer wel / hoe ongeerne het selve wert geleden ; ja eenige opponeerden hen daer tegen opentlijk genoeg / als namentlijk die van Antwerpen / Groeningen / Leeuwaerden / Deventer en Remunde.

Ook was 't goet te verstane waer de saken heenen wilden / na dien de Kardinael (die daer domineerde over alle de Raden / ja boven de Regente selver / en over sulks hadde alreede volkomen macht en authoriteit) wert daer mede gemaekt 't Hooft van alle de Bisschoppen / de welke ook andersins / door hen onbequaemheit en kleine ervaringen / nootelijk van hem souden moeten hangen : Waer door hy quam te usurperen meer authoriteits / dan oit Prince in de selve Landen hadde gehadt. En om de selve te onderhouden / sterken en vermeerderen by straffe middelen / soo voorderde hy het feit van der Inquisitien / en d'executie der Placcaten. En om elk na hem te trekken / hadde hy middel om tot sijnen versoeke te doen geven / uit deilen en confereren alle de Officien / Beneficien en Giften van den Koning en van de Regente / sonder noch den middel die hy daer en boven daer toe hadde / soo van sijns selfs wegen / als door de voorsz. Bisschoppen. Door alle 't welke hy hem selven hadde geopent de rechte bane / om te krijgen / houden / en bevestigen / authoriteit over den Koning en sijne Landen.

Daer en boven / ten einde hy altijt sekerlijk gewaerschouwt soude wesen / van alle 't gene dat al om gebeurde / en om te onderhouden de Koningen en na-geseten Princen / hadde hy op sijn handt en van sijnder zijden by na alle de Ambassadeurs / Agenten en Gedeputeerde van sijnder Majesteit / en onder andere sijnen eigen

Broe-

1568. Broeder / de welke de saken van Vranckrijck in sulken state bracht / dat de Koninginne / om de ruste en welvaert des selfs Rijcks / ernstelijk versocht aen sijn Majesteit den selven van daer te willen nemen.

Wie nu wil ooge nemen op des voorsz. is / sal lichtelijk konnen geoordeelen wie de gene was die pretendeerde op de authoriteit van den Koning: Weder wy / die gene van dien middelen en hadden / en seer ongeerne eenige nieuwigheden sagen / ja meer dan eens ons hadden verdragen van den Raedt van Staten / en Hooft van der Finantien / en anders niet en sochten / dan wederom ontslagen te worden van den Raedt van Staten / en insgelijcks daer na van onsen Gouvernementen: Oft de voorschreven Kardinael / de welke door nieuwigheden / en door soo ongehoorde middelen / metter daet verklaerde / sulken authoriteit te hebben / en sochten daer door hem in der selver te houden en bevestigen; ja die grooter te maken / dan oit Prince in dien Lande gehadt hadde.

Voorwaer wy hopen / dat de gene / die sullen in-sien en oordeelen de saken voor verhaelt / sonder passie ofte affectie / sullen wel soo vremt vinden / dat men ons des halven soekt te beschuldigen / als of men den voorsz. Kardinael des wilde ontschuldigen.

De Abdyen afgekocht.

Na dien nu de Gedeputeerde der Prelaten / by middel van Gelde en Rent-gevinge / hadden verkregen dat men niet voort en voer metten in nemen der Abdyen / en die van Antwerpen verworven / dat men hen metter Inquisitie niet en souden quellen / en met hen door den dinger sien / roerende het in brengen van hunnen nieuwen Bisschop / en dat de Heeren van Montigny weder gekomen was sonder resolutie / de welke genoegsaem mochte wesen om te verhoeden de andere inconvenienten / datter ook voort aen kleine hope was van goede ordre daer in te stellen / bysonder / mitsdien door middel van der voorsz. Rent-gevinge gevoordert werde het feit der voorsz. Bisschoppen (d'inleiden van den welken niet anders en was / dan de rechte Inquisitie) en dat men boven dien / den voorsz. van Antwerpen / sochten by omwegen te benemen het geniet der voorsz. ooghluikinge / de selve willende brengen en stellen in de handt van den Kardinael / en onder het Eertsbisdom van Mechelen; soo bevant de Regente in haren Raede gerequireert / dat sy anderwerf sijnder Majesteit dede verthoonen den staet van alle saken / en onder andere ook van Valenchijn en Doornijck / daer het onmogelijck scheen het Volck langer te houden van der oeffeninge der Religien / sonder gedurige wachte en guarnisoen.

De oogluikinge verkregen voor Antwerpen.

Tot welken sijne haer Hoogheit afveerdigde naer Spaengien haren Raets-heere Armenteros[a] / en als doen wert eindelijk by sijne Majesteit gesloten dat den Kardinael / apparent autheur van allen den af-lieeren en verbitteringen / soude vertrecken uiten Lande / 't welk het Volck weder wat stilde / en hope gaf / dat de saken tot beteren state souden komen / en was in effecte oorsake / dat de Landen weder werden suspens gehouden / en niet voort en voeren tot meerder onruste.

Armenteros gesonden in Spaengien.

a. In 't Jaer 1564. Het vertrek van den Kardinael.

Maer na dien des Kardinaels creaturen voort door wilden metten selven nieuwigheden / en in sijnen afwesen de saken handelden in der selver manieren als hy gedaen hadde / soo quamen ook wel haest wederom de voorsz. onrusten: Daer tegen niet mogelijk en was te voorsien / door de misverstanden / wesende tusschen de drie principale Raden / te weten / tusschen dien van Staten / Secreten en Financien / de welke alle drie genoeg waren onderworpen den voorsz. Kardinael en den sijnen: Maer soo / dat sy onder malkanderen niet en konden geraken tot goeder correspondentien: Waer inne wel te merken staet de openbare quade handelinge en onbehoorlijk voortstel des Kardinaels / de welke / om te beletten dat de andere van den Raet van Staten sijnder Majesteit niet en souden konnen gedoen de goede diensten die sy begeerden / hadde den selven gantschelijk benomen alle toe-gang en onderwint der Financien en Justitien / (daer nochtans alle Ordinantien van Policien en andere gemaekt werden /) wel wetende dat het niet mogelijk en was / sonder den staet en gelegentheit van dien te kennen / wel te deliberereen en resolveren op vele saken van importancien / om dat hy daer door oock te meer sonde onder-houden en bevestigen sijn grootheit.

En des niet te min soekt ons en andere te beschuldigen de crimine læsæ majestatis, om dat wy tot dienst van sijner Majesteit wenschten dat de secreten van de Financien souden te kennen worden gegeven in den Raet van Staten / als nootelijk / om aldaer hem wel te quijten in sijnen dienste: Hoe wel nochtans hy / en naest hem den President Viglius / hebben de Overheit gehadt over alle drie de voorsz. Raden / al oft van rechts wegen hem en den sijnen alle hoogheit en authoriteit toebehoorde / en dat ter contrarie voor de andere een groot quaet feit en mis daet waer te versoeken / dat een deel van der selver authoriteit werde mede gedeilt / niet aen ons / die presenteerden uit den Raet te scheiden / maer eenen geheelen en oversten Raet / d'welk is de oprechtigheit die men nu tegenwoordelijk gebruikt in de Nederlanden / om te onderhouden (soo sy uit geven) des Konings hoogheit.

Wesende dan de saken sulks gedeilt / dattet onmogelijk was dien van den Raet van Staten (die men nochtans / soo geseit is / wilde belasten van alle 't quaet datter sonde mogen gerijsen) by faute van authoriteit en verstande metten anderen / op alles ordre en remedie te stellen / en daer door den dienst van sijnder Majesteit te vorderen: Insgelijcks het Volck merkende dat de nieuwe Bisschoppen / mits haer onbequaemheit / leven en ongeschiktheit (soo groote / dat ook de Regente was benoodigt geweest / hen te ontbieden en te begrijpen) niet en dienden om eenig goedt in den Landen te doene. Boven dien hem klaerlijk ontdeckende door de verwaentheden / dreigementen / en manieren van doene / die sy lieden / met die van haren gevolge / bewesen / dattet te Roomen was gesloten [b] dat elck Bisschop sonde hebben negen Prebenden / toe-ge-eigent tot onderstand der Inquisitien; ja de twee daer af voor twee Inquisiteurs of Ketter-meesters / en dat sy alsoo nergens toe en dienden / dan om te vorderen en versterken de voorsz. Inquisitie.

b. By de voorsz. Bullen en de Raed seven dinal

Om dan door middel van sijne Majesteit te mogen voor komen de onrusten / die door 't gene des voorsz. is / waerschijnlijk waren te bevreesen / wert in den Raede goet gevonden / dat aen der selver soude worden gesonden [c] de Prince van Gaure / Grave van Egmont / de welke tot sijner weder-komste groote hope en goet betrouwen gaf / dat de saken wel gebetert en geaddresseert souden worden / aengaende de versoetinge der Placcaten / en achterblijven der Inquisitie: Van welke twee saken men openlijk sag en bevonde by experientie / en metter daet (soo by den exemple van Vranckrijck / gelijk voor verhaelt is / als anderssins) dat gelegen was / en gantschelijk hing de onruste ofte stilligheit des Volcks / den welken ook daerom (en niet onser gepretendeerde ambitie) behoort toe geschreven te worden / al 't gene dat daer na gevolgt is. Tot welken einde ook hebben vergadert geweest [d] drie Bisschoppen / drie Theologienen / drie Rechts-geleerden en drie Canonisten / de welke ook hen advijs hebben gegeven op de voorsz. versoetinge: Maer het selve hen goet dunken gesonden wesende aen den Koning / hoe wel het noch seer rigoreux was / nochtans soo en heeft sijne Majesteit / door ingeven van den Kardinael voorsz. en andere / ontrent sijn ooren wesende / totte selve / noch totte voorgaende verthooningen / geen acht niet allen genomen.

c. In begin Jaers: De r des H van E mont Spaen

d. In Somer no 15

Maer heeft in 't einde van den jare duisent vijf honderd en vijf en tsestig expresselijk gewilt en bevolen / dat men sonder voorder swarigheit sonde voort varen tot inleidinge der voorsz. nieuwe Bisschoppen / die noch niet in hare possessie en waren gestelt / eensamentlijk tot verkondinge der besluiten des Concilium van Trenten / insgelijcks den Inquisiteurs en Kettermeesters gunnen en geven de macht en authoriteit / die hen na den Geestelijken en Wereltlijken Rechten toe behoorde / en daer en boven procederen tot executie van de Placcaten / metter daet in aller straffigheit / en na het inhoudt van de selve.

De lutien Konin An. 1. 2. 3. 4.

Waer af terstont aen alle de steden werden gesonden copien en extracten [e] / inhoudende des voorsz. is / en hen belast en bevolen / hen te voegen na den wille en bevel van sijne Majesteit. Het welke is geweest de tweede en principaelste oorsake van de veranderingen / onruste / en inconvenientien sedert gevolgt / hebbende voor

Het van Rege c. B by he tract 's Ko Briev om g

568. voor haren oorſpronk / ſoo dat de ambitie van den voorſz. Kardinael (en geenſins de onſe) als het mis-vertrouwen by den ſelven Kardinael / onder het Volk geſtroit / door de voorſz. nieuwigheden / gelijk openlijk genoeg is blijkende by het geene dat voor verhaelt is / en voort ſterkelijk beveſtigt door de klachten der ſteden van Brabant / en Leden van Vlaenderen / en andere (als 't blijkt by de klachten en vertooningen te Hove over gegeven) daer na gevolgt / eenſamentlijk door het verbondt kortz daer na aen-gegaen / door eenige Heeren en Edelen / tegen de Inquiſitie en rigeur der Placcaten.

Voorden nomen ten damente.

Soo dat geen verwe met allen heeft / dat de Procureur Generael hem vervoordert te ſeggen / dat wy ſouden hebben geweeſt de oorſaken van dien verbonde / door dien wy eenige ſouden wijs gemaekt hebben / dat de meininge van ſijnder Majeſteit was / in den Landen te brengen de Inquiſitie van Spaengien / als of de qualiteit en maniere van Inquiſitien de lieden meer ſoude doen beroeren / dan het werk en volvoeren der ſelver: Het welke te ſeggen / ſoo veel te ſlechter is / dat men weet dat het niet en is de qualiteit van der doot / die het Volk doet veranderen en verſchrikken / maer de eigen vreeſe der ſelver doot / byſonder ook in dit propooſt / daer / door het toevoegen des woorts van Spaengien noch qualiteit / noch maniere van dood en voort verandert / maer alleen het generael woort van der Inquiſitie / getrokken op die van Spaengien / het welke geen genoegſame redene en is / om eenige veranderinge oft beroerte te maken.

Werk r Inquiſien.

Des niet te min / om naerder daer op te antwoorden / ſeggen wy / dat het in der macht van ons / noch van anderen niet en was / den Volke wijs te maken / dat de Koning de Inquiſitie van Spaengien in 't Landt wilde brengen / nits dat te voren geen vermaen en hadde geweeſt van ſulker Inquiſitien / en dat daer na by ſijnder Majeſteits Brieven (in der manieren voorſz. verbreit) openlijk was verklaert / hoedanige Inquiſitie men wilde in-brengen; waer door terſtont konde den mont geſtopt worden den genen / die door middel des woorts van Spaengien / ſouden hebben geſocht 't Volk te beroeren oft verwekken.

e ge-rigde Inquiſitie ſpronk veran-dingen.

Na dien dan de Inquiſitie / verklaert en geſpecifiſeert in de voorſchreven Brieven van ſijnder Majeſteit / is geweeſt de oorſake van de gevolgde onruſte. Soo volgt dan / dat men der ſelver / en niet anderen ſaken / moet wijten alle 't geene des daer na gevolgt is (mits dat alsdoen alle voorder hope van remedie falleerde) en dat alſoo geenſins waerachtig en is / dat door diergelijke onſe wijs-maken oft ingeven / vele Onderſaten ſouden weſen gerebelleert / oft hen hebben getoont tegen ſijne Majeſteit / en dat wy eerſt ſouden hebben verleit / gecorrumpeert / en op-gerult een goet getal der Edelen / in der voegen / dat ſy gemaekt ſouden hebben verbonden / conſpiratien en conjuratien / en daer by geſworen / hen te beſchermen en ſterk te maken tegen ſijne Majeſteit en ſijne Ordinantien / van allen tijden onder-houden en achter-volgt / weſende de vergaderinge daer af gemaekt in onſen huiſen / ſoo wel tot Breda / als tot Bruſſel / en dat wy alſo ſouden hebben geweeſt / 't hooft / oorſpronk / voorderer / gunſtige en ontfanger van den wederſpannigen / rebellen / geconjureerde machinateurs en verwerders van de gemeine ruſte en welvaert.

oorden den da-mente grepen

Want daer en blijkt niet van eenige rebellie oft oproerigheit die tegen ſijne Majeſteit ſoude weſen voorts gekeert / en van de welke wy gehouden ſouden zijn te verantwoorden: Ook en is 't voorſz. verbont niet gemaekt / ter oorſaken van ons / maer uyt redenen van de ſwarigheden / geſproten uiter voorſz. Inquiſitie en Placcaten / en om dat men quam tegen de beloften / gedaen in de Jaren 1550 / 55 / 62 / 63 / en andere / gelijk boven is verhaelt. Sullks dat den ſelven / en der ambitie van den Kardinael (als voorſz. is) moet geweten en toegeſchreven worden de onruſte en perturbatie van de gemeine welvaert en eenigheit / en niet ſulken ſlechten perſuaſien en propooſten / als van de Inquiſitie van Spaengien en diergelijke. Welke allegatie wel ſoo plomp is / als het ſeggen van den genen / die alle deſe verbitteringe meinde te remedieren / mits verkeerende / dat gene des de Koning wilde in-ſtellen / niet en was de Inquiſitie / maer alleen een viſitatie / als of men meer acht name op de woorden / dan op de daet / en als of men meer beroert ſoude worden door deſe woorden / de Inquiſitie / oft van Spaengien / dan door de ſtraffigheit en wreetheit die men hadde geſien en vreeſde / door het volvoeren en executeren der Placcaten. 1568.

Seggen daerom / dat door de voorſz. klachten en verbinteniſſen / mitsgaders alle 't gene des daer na gevolgt is / hem alleenlijk heeft getoont het effect van het gene dat wy te vooren in den vollen Raet van Staten hadden voorſeit aen Me-Vrouwe de Regente / dat wy ſorgden datter uit volgen ſouden / te weten / dat de voorſz. reſolutie van ſijnder Majeſteit / wel eenige groote beroerte ſoude mogen maken / te meer / gemerkt de hope / die vele hadden genomen door het weder komen en verklaren des voorſz. Graven van Egmont; ja dat meer is / als wy daer na 't ſelve in ſubſtantien haerer hoogheit hadden geſchreven [a] / ſoo heeft ſy ons by haer antwoorde bekent / dat ſy openlijk gewaer werde / dat de ſelve ſijnder Majeſteits reſolutie de oorſake was van alle de onruſten / der welker daerom ook moet toe-geſchreven worden de voorſz. confederatie / die ook anderſins is geſchiet ſonder onſen weten oft advon; ja / ſoo wy van der ſelver werden gewaerſchouwet ſekeren korten tijd (als van 14 dagen of daer omtrent) te vooren / eer de verplichte Edelen hen ten Hove vonden / ſoo hebben wy openlijk en ront uit verklaert / dat die ons niet aen en ſtont / noch ons en dochte te weſen den waerachtigen voet / om de gemeine ruſte en ſtilligheit te onderhouden.

a. Blijkt by deſe 2 miſſiven aen weerzijden geſonden in het begin van den Jare 1566. De confederatie der Edelen.

Wel is waer / dat wy de ſelve niet en hebben gehouden voor eenige rebellie oft conſpiratie / uit dien dat de geconfedereerde vaſtelijk bleven op het poinct / dat hen meininge geenſins en was / yet te doen oft aen te vangen tegen de hoogheit van den Koning / oft wel-varen ſijnder Landen [b] (de welke na onſen dunken / niet onderſcheidelijk en zijn) en dat de gemeine opinie / beveſtigt door de experientie / gedroeg / dat uit de voorſz. Inquiſitie en wreetheit der Placcaten geen deught en konde komen: Boven dien / dat wy door de exempelen / te voren geſien in Duitſlant / Vranckrijk / Engelant en Schotlant / waren bedwongen te bekennen / dat ſijnder Majeſteits reſolutie / deſen aen-gaende genomen / niet en konde voort-brengen dan groote bederffeniſſe / verſtroyingen en achterdeel van den Lande / ſonder noch te voorderen ſijnder Majeſteits intentie: Daer men ter contrarien klaerlijk ſagh dat de Landen / genietende den vryndom der Religien / immer ten minſten der conſcientien / en in den welken ſulken Inquiſitie en wreetheit der Placcaten geen plaetſe en hadden / hen onderhielden in goeden vrede en eenigheit / d'welk openlijk bewijſt / dattet veyre een ander ding is te leven ſonder Inquiſitie / in vryheit der conſcientien / dan te leven in alle ongeſchiktheit / en ſonder wet oft regel (ſoo het eenige valſchelijk en t'onrechte geerne ſouden noemen) d'welk de Vorſten van Duitſch-lant en andere / die voor de ruſte en welvaren van hare Landen ſoo grooten ſorge dragen / als ſijne Majeſteit / geenſins en ſouden willen toe-laten / byſonder ſoo veyre te beſorgen waer dat daer uit eenige ongehoorſaemheit ſoude volgen.

b. Blijkt by de expreſſe text van den getekenden compromiſſe des verbonts.

In welke onſe opinie wy des te meer werden geſterkt / uit dien / dat de voorſz. geconfedereerde hen geenſins en toonden hartneckig / oft om niet gewelt uiterlijk te willen verkrijgen hen begeerte / maer baden [c] alleen / dat ſijne Majeſteit (die ſy ſelden gealbuſeert te zijn door eenige / die onder den name en deksel van Religien / ſochten te verſaden hen eigen grootsheit en gierigheit) ſoude willen verſtaen hen klachte en verſoek / en daer op hooren het advijs van ſijnen Staten / en presenteerden hen te voegen en dragen naer 't gene dat als dan op 't ſtuk van de Religien by ſijne Majeſteit (behoorlijk weſende geinformeert) ſoude worden geordineert. Inder voegen / dat ſoo veyre daer ſinne rebellie oft conjuratie was / 't ſelve moeſte weſen / uit dien dat de geconfedereerde verſochten / dat men op hen vertoominge ſonde willen letten / oft dat ſy verſochten / dat de voorſz. Staten ſouden worden gehoort: Oft dat generalijk en ſonder onderſcheit alle confederatien voor ſullks zijn te achten en houden / welken aengaende / wy bekennen dat wy geen

c. Blijkt by de Requeſte van den Edelen, metter antwoorde. Het verſoek der Edelen.

1568. van dien en konnen goet vinden: Want na ons begrijp / soo kan hen een Prince abuseren / en is daerom gefondeert / dat een Vassael / Ondersaet / oft wie beswaert is / hem des vertooninge mach doen; ja de Keysers en Koningen worden gepresen / die hen van private persoonen hebben laten berispen / upt dien sy hen lieten dunken dat sy niet genoeg en luisterden nae hen klachten en versoeken / gelijk de gene die verdroeg / dat men in volder straten tot hem seide: En wilt ghy na onse klachten niet hooren / soo en wilt ook niet regneren: En d'ander / de welke / hoe-wel dat hy was Koning en Over-heer / nochtans leet dat een Wednwe van hem appelleerden / om dat hy (soo sy seyde) haerder saken geen acht en nam.

Te meer / na dien men gewoon is geweest in de Nederlanden hem te gedragen in saken van grooten gewichte / en daer de eere en welvaert / soo van 't gemein als particulier / aen was hangende / aen de Staten / de welke ten dien fijne van alle oude tijden / volgende hen Privilegien / ja ook noch by hooghstijlker memorien Keyser Kaerle / te meer stonden om diergelijke en mindere gelegentheden (ook in 't feit van der Religien) vergadert hebben geweest (de welke ook by haren advijse in den Jare van 31 heeft gemaekt de ordinantien en Placcaet / als doen gekondigt / so by den text en verklaren van den selven klaerlijk blijkt) soo en docht ons niet verboden te wesen dat men versochte het gene men bevant in gelijke saken gedaen en geplogen te wesen. Ook heeft men bevonden vele goede en heilige verbonden en confederatien / gelijk was die van de Machabeen en andere / gedaen (en die men noch sonde mogen doen) ter eeren Gods / tot dienste van den Prince / en welvaren des Lants. In der voegen / dat men uiten voorsz. puncten / na onsen dunken / geen wederspannigheit oft rebellie en kan oordeelen oft infereren.

Want aengaende 't gene / dat de geconfedereerde hadden belooft en gesworen / malkanderen daer en tusschen by te staen en te beschudden / en te helpen tegen de voorsz. Inquisitie en Placcaten / gemerkt men door sulke middelen / als boven verhaelt zijn / de voorsz. beloften lichtelijk konde doen cesseren / en dat sy by haer requeste genoeg presenteerden / daer af te scheiden / soo verre bleke dat de selve tegen zijnder Majesteits dienste sonde wesen / en onderdanig te wesen den genen / dat by advijse van de voorsz. Staten sonde worden geordineert: Soo docht ons breemt te wesen / dat / na dien Jagers en andere / die hen onderwinden van onredelijke Beesten te temmen / arbeiden om den selven hen felligheit en wiltheit te benemen / eer met spijse / neerstigheit en gewoonte / dan met geesselen en straffigheit: De Koning (door de quade ingebingen des Kardinaels en sijnder aen-hangers) sonde tegen soo goede getrouwe Ondersaten eer te werke stellen rigeur en straffigheit / dan eenige soetigheit en goedertierenheit / om de selve te houden in hen gewoonelijke goethertigheit / schorssende (ten minsten voor een weinig tijdts) de executie der voorsz. Inquisitie en Placcaten: Te meer / dat elken dochte / dat men de selve executie niet en konde voorderen / noch in dien tijde continueren / sonder merkelijke schade / achterdeel en verkortinge van sijnder Majesteit en zijnder Landen: Bysonder ook / aen-gemerkt dat door de voorgaende Oorlogen men alrede (so voorseit is / hadden in effecte het voorsz. rigeur eensdeels geschorst en gematight / sulks dat de straffigheit wat was achter-bleven / en dat de veranderingen / sedert aen alle kanten toe-gekomen / geensins en scheenen toe te laten / dat die weder vernieut oft hernomen werde.

a. Blijkt by den voorgehouden concept van eenen nieuwen Placcate.

b. Blijkt by der appostillen gegeven den 24 Meerte, 1566, na gemein schrijven, d'welk men schrijft 1565, nae de maniere van Brabant.

'T welk ook scheene der Regenten gevoelen te wesen / de welcke / ook voor de komste der voorsz. Edelen / verklaerde / alreede gepeist te hebben op de versoetinge der voorsz. Placcaten [a]; Ja hadde alrede uiten name van sijnder Majesteit verklaert / die van Brabant vry en onbelast van der voorsz. Inquisitien [b]. Boven dien soo en geliet sy haer noit / noch van den beginsel / noch daer na (immers niet tot onsen vertrek toe) van de selve confederatie of requeste / dien volgende / overgegeven / te houden voor eenige rebellie / d'welk wy wel hebben willen vertoonen / niet om de verantwoordinge des voorsz. verbonts op ons te willen nemen / gemerkt 't selve (soo gesseit is) ons niet aen en gaet / maer alleenlijk om te bewijssen dat wy geen redene en hadden / om alleene de voorsz. verpliehten te houden voor rebellen / en hen voor sulken te verbieden de gewoonlijke hanteringe en verkeringe in onse huisen / in de welken wy wel versekert zijn / dat by onse weten geen vergaderinge gebeurt en zy tegen de hoogheit / eere / oft dienst van sijne Majesteit. 156

Mits den welken / en dat de Regente / by bevele van den Koning / en advijse van alle de Staden / haer voegden totten voorsz. geconfedereerden / ja soo verre / dat sy / by Brieven geteekent van haerder hant / en besegelt met haeren segel [c] / hem beloofde dat hen ter saken van den voorsz. verbonde / en wes daer na gevolgt was / niet geweten en sonde worden. Soo en hadden wy geen oorsake om hen anders te handelen oft te estimeren. En te seggen dattet de Regente sonde gedaen hebben tot eenen anderen einde / en alleen om hen te paepen / en te werke te stellen tegen de gene die hen hadden verloopen in 't af werpen der Beelden / dat en doet geensins tegens onse intentie.

c. By dit by de ven verse heit 25 A 1566 na b voeg

Want hoe-wel daer uit sonde mogen volgen / dat ons verstandt soo verre niet en hebbe gestrekt / nochtans soo komen wy te vallen van eender opinie metten Koning en Regente / op 't punct van de selve te onderhouden in conversatie en hantering / mits den welken verstaen moet worden / dat wy daer mede hebben gevoordert / en geensins belet oft verachtert den dienst van sijne Majesteit / of immers ten minsten / dat wy souden hebben geabuseert geweest door de voorsz. verklaringe van sijnder Majesteit en harer Hoogheit / het welk genoegsaem is om ons te verontschuldigen van der voorsz. gepretendeerde ontfanginge en voorderinge / gemerkt de selve geconfedereerde geensins en zijn / noch geweest hebben / rebellen / oft ten minsten en hebben voor sulke niet gehouden geweest / noch by de Regente / noch by den volcke: Te meer / dat een gemeine dwalinge / sonderlinge als daer toe oorsake gegeven is / by den Koning oft Prince / macht heeft van recht en wet. Tot versterkinge van den welken / soo heeft sijn Majesteit aen ons geschreven by sijn eigen handt / in de Maent van Augusto [d] / en alsoo naer dien het voorseyde verbont en presentatie der requesten tot sijnder kennisse gekomen was / dat hy seer goet contentement hadde van onse diensten / noch ons genen ondanck en wiste van 't geene daer gepasseert was / en dat wy ons het contrarie niet en souden laten wijs maken; ja dat hy hem gantschelijk op ons betroude / noch eenigh geloobe en gaf / van dat eenige quaetwillige ons blameerden / die hy seide quaden dienste te doen / met meer diergelijke woorden.

d. By's ning ven eers Aug daer tran acht voe

Ook over-leggende dese saeke / soo men behoort / en hadde sijne Majesteit / uit redenen voorsz. geen oorsake om anders daer af te oordeelen / gemerkt dat ook lange voor het voorsz. verbondt / wy genoeg verklaert hadden dat onse goet-dunken gedroeg / dat men de Inquisitie en hardigheit der Placcaten / niet en sonde weder in 't werk konnen brengen / sonder veranderinge en inconvenienten. Ja ook vervolgens versocht [e] / om ontslagen te wesen van onse Staten en Gouvernementen. Want nu sijne Majesteit daer door genoeg geadverteert was / dat wy diergelijke verbondt voor geen rebelle en souden houden / en ons even-wel dede blijven in de voorsz. onse Staten en Gouvernementen / soo liet hy ons genoeg toe (immer in effecte) dat wy vermochten te blijven in de voorsz. opinie / en des daer af dependeert.

e. By o ven den den ning 14 J An.

Waerom het ook geen schijnsel met allen heeft / dat men ons socht te noemen 't Hooft / Autheur / Fauteur / Promoteur en Ontfanger der rebellen: Gemerkt nimmermeer blijken en sal / dat wy oit eenige / voor sulken / hebben ontfangen / gevoordert / geholpen / oft gelast. Ook en sal niet blijken / dat wy oit eenige der voorsz. verplichte oft andere genomen hebben in ons eigen beschuddinge en sauvegarde / hoe-wel men ook socht ons des te beschuldigen. Waer uit men wel verstaen kan / hoe frayen recht men tegenwoordelijk in de Nederlanden gebruikt / als men om oorsaken soo notoorlijk ongesondeert / en min dan waerachtigh / niet alleen en heeft opgeteekent en aengeslagen onse goeden / maer ook die verbeurt gemaeckt / ja eens deels wegh gevoert / beginnende alsoo van der

Wo des mer

execu-

568. executien / tegen alle ordre van Rechte : Waer door ook men wel openlijk bewijſt / dat men van geender meininge en is / ooge ofte regart te nemen tot eenige ontſchuldingen oft verantwoordingen: Maer wel / van onder het deksel en naem van Juſtitie / te werke te leggen alle manieren van gewelde / en metter daet te adminiſtreren / Pro ſummo jure, ſummam injuriam.

Op welken voet men ons ook beſchuldigt / dat eenige geconfedereerde haer ſouden in diverſche plaetſen te Velde en in Wapenen geſtelt hebben / ſonder dat men aenmerkt / dat wy ongehouden zijn te verantwoorden het feit van andere / en dat men ons niet en kan belaſten / dat eenige der ſelver geconfedereerde / naemaels ſouden mogen rebel geworden zijn / nadien ſy ſulks niet en waren / noch voor ſulks en werden gehouden ten tijde ſy in onſe huiſen verkeerden ofte hanteerden. Te meer / dat alle het gene / deſen aengaende gebeurt is / is geſchiet / niet alleenlijk ſonder ons advoi / maer ook tot onſen over grooten leetweſen / en verre van ons / ſoo wy als doen waren in Hollandt / al-waer wy hadden behooren Volk te maken / en niet elders / hadden wy met macht willen uſurperen op de authoriteit van den Koning / gemerkt de ſteden en ſterkten aldaer ſtonden tot onſen gebiede.

Maer want wy geen ander gepeis en hadden / dan om te volgen onſe commiſſie / en den expreſſen laſt van der Regente / en het ſelve Landt / mitsgaders de Landen van Zeelandt en Utrecht (alle onder onſe Gouvernement weſende) te ſtillen / en in ſijner Majeſteits gehoorſaemheit te houden / ſoo hebben wy onſe uiterſte neerſtigheit gedaen / om den ſelven laſt wel en getrouwelijk te volvoeren : Waer af de Preſidenten / Raden / Staten / Officiers en Wet-houders van de ſteden der ſelver landen / ons goede getuigeniſſe ſullen konnen geven / en ook of wy hen oit ander propoost hebben voorgehouden / dan om hun te ſterken totter gehoorſaemheit / getrouwigheit en dienſt van ſijnder Majeſteit / gelijk wy ook gedaen hebben alle andere / daer wy eenig bewint oft gelag gehadt hebben.

Het welke ook wel klaerlijk blijkt / uit dien / dat / niet tegenſtaende alle de beroerten / wy metter gratien Gods / hebben ſoo veel gedaen / datter geen ſtadt / ſterkte / noch plaetſe van onſen Gouvernemente / en is gedeſtrueert / geplondert noch bedorven / inſgelijks ook niet af-gewelken van de behoorlijke onderdanigheit des Konings / noch der Regente.

Uit gelijken hoecke voort ook voort gebracht het gene dat verhaelt ſtaet in den Dagemente des Graven van Hoogſtraten (die t'onrechte beſchuldigt wort / van hem te hebben gevoegt tot onſen ambitieuſen voor-nemen) van dat wy ſouden tot Hoogſtraten gehouden hebben verſcheiden ſuſpecte communicatien en practijken / en dat wy ook te Denremonde met hem en de Graven van Egmont en Hoorne ſouden geſloten hebben / van ons te wapenen tegen den Koning / en te beletten ſijner Majeſteits komſte met macht in de Nederlanden : Want wy gedragen ons totte Heeren die tot Hoogſtraten geweeſt zijn / als wy daer waren / of daer vermaen was / anders dan van goede chiere te maken / en malkanderen te beſoeken / en te feſteeren ſommige uitlandtſche Heeren als vrienden en geallieerden onder malkanderen / ende en ſal nemmermeer blijken / datter iets zy geſloten / des men achter-denken ſoude mogen hebben / of iet gepractiſeert tot ondienſte van ſijne Koninglijke Majeſteit.

Ook en ſal men niet bevinden dat wy oit te Denremonde / oft elders / hebben gehandelt van te beletten de komſte van ſijne Majeſteit / het ware met macht oft anderſins ; ja / hoe-wel wy gewaerſchout waren / dat men neffens ſijne Majeſteit onbehoorlijken verkeerde alle onſe daden / om te doen afkeeren de goede genegentheit die ſijne Majeſteit tot ons waert droeg ; en boven dien / dat tot onſen handen was gekomen het dobbel van ſommige Brieven / die Don Franciſco d'Alava / ſijner Majeſteits Ambaſſadeur in Vranckrijk / hadde geſchreven aen de Regente[a] / inhoudende dat de drie / daer beteſtent (de welke waren / de voorſz. Graven van Egmont en Hoorne / en Wy) ſouden in tijden en wijſen / na onſe verdienſten / gekaſtijt worden / en dat men tot dien tijde toe ons alle goede gelaet moeſte toonen : En in effecte / dat wy de wijt hadden / van alle het gene in 't Landt toe gekomen was : (het welke was de principale redene / waerom wy te Denremonde by den anderen quamen) nochtans ſoo wy onſer onſchult ſoo gantſchelijk betrouden / ſoo en wert aldaer anders niet geſloten / dan dat men de ſelve Brieven ſouden toonen der Regente / en haer plat uit vragen / wat daer af was. Wel is waer / dat daer ook gehandelt waren eenige andere ſaken / de welke in 't particulier aengingen ſommige die daer waren / en hare handelingen : Welken aengaende / wy wel denken dat de voorſz. Heeren (om ter tijt gevangen) genoegſame verklaringe gedaen ſullen hebben : Nidts den welken / en want die impertinent zijn / en dat te vermoeden is / dat men deſen aen-gaende hem voor gepaeit hout / immer ſoo vele het ons aengaet / na dien van de ſelve vergaderingen niet niet allen en wort vermaent in de opene Brieven van onſen Dagemente / ſoo en willen wy des ook geen breeder vermaen maken. 1568.

De t'ſamen-ſprekinge tot Denremonde.

Daer by alleenlijk voegende / dat de gene die voorſien hadden de fortſen en gewelden / die men als nu in 't Nederlandt voor-ſtelt / en ſijn neerſtigheit hadde gedaen om die te beletten / volgende de contracten des Hertogdoms van Brabant / en ſijnen eedt / en verbintenisſe niet en ſonde by aventure geblameert konnen worden van eenige rebellie. En om 't ſelve te doen / ſoude men lichtelijk meer middels hebben gevonden / dan onſe wederſpreckers hen laten dunken / en hadde het goet betrouwen dat wy hadden in de goedertierenheit des Konings / en dat hy / ten appetijte van eenen Kardinael / niet en ſoude willen bederven / verwielen en ruineren een Landt / ſoo toe gedaen tot ſijnen dienſten / en by conſequentie / hem ſelven mede / ons diergelijke gepeiſen niet benomen.

Hier mede komende totte andere puncten van onſen Dagemente / namelijk / totte gene die luit / dat wy ſouden geholpen en geraden hebben den Heere van Bierdroode / 't Hooft (ſoo men pretendeert) van de rebellen voorſz. / om te ſterken ſijn ſtadt van Vianen tegen ſijne Majeſteit / bekennen wy wel / dat alſoo wy ſekere jaren voor deſe veranderinge / gekomen waren binnen Vianen / de voorſz. Heere ons verklaert heeft / dat by den Teſtamente en uiterſte wille van ſijnen over-leden Heere en Vader hem was belaſt en bevolen te continueren de begonnen fortificatie van ſijne voorſz. ſtadt en huis / en ons ook verſocht te willen geven ons advijs der ſelver ſterkinge aengaende / het welke wy gedaen hebben. Daer uit volgen mach / dat wy den voorſz. Heere advijs hebben gegeven om te executeren den uiterſten wille van ſijnen Vader ; maer geenſins / dat wy ſouden geholpen en geraden hebben den Hoofde van de rebellen / van te ſterken ſijn ſtadt tegen den Koning.

Woorden des dagements.

De ſterkinge van Vianen.

Nidts den weniger / en want advijs geven op de ſterkinge van eeniger plaetſen / niet en is crimen læſæ Majeſtatis, ſiet men klaerlijk / dat door deſe beſchuldingen niet anders geſocht en wordt / dan omme de waerheidt met Calumnien te verkeeren / en de onſchuldigen te verdunken : Te meer ook / want in de Nederlanden van allen tijden toe gelaten is geweeſt allen Heeren en Edelen / hebbende die macht en bequaemheit / van hun plaetſen te ſterken en fortificeren / gelijk men daer ook vele bandt / niet alleen op de frontieren / maer ook midden in 't herte van den Lande / die van outs / en ook onlangs / uit kracht der voorſz. vryheit / geſterkt zijn geweeſt ; was ook de ſelve beveſtinge ſoo vele te meer geoorloft den voorſz. Heer van Bierdroode / mits dat hy de voorſz. ſtadt van Vianen hielt en beſat in alle Overheit / en hoe wel ſijn Ouders op dat punct van over lange hadden geweeſt in proceſſe / nochtans was hy / dien niet tegenſtaende / gebleven in de poſſeſſie en ſaiſine van der voorſz. Overheit.

Als men ook ons voorſz. advijs naeuwer wil inſien / ſoo ſal men bevinden de groote ongefondeertheit en onredelijkheit / van dat men daer op wil fonderen een ſulken misdaet van gequetſter Majeſteit / gemerkt het niet en is gegeven op 't principael punct ; te weten / of men de beveſtinge maken ſoude / ofte niet ; waer in die voorſz. Heere van Bierdroode geen ſwarigheit of twijffel en machte ; maer alleenlijk op de maniere en ſomme van der ſelver veſtingen / 't welk niet en konde gevolgt worden / d'ander punct en moeſte te voren

[a] Blijkt by twee ſijne Brieven gevonden in Auguſto 1566.

1568. gesloten en geaxresteert zijn: Welken aengaende / alleen de Heere van Bzederoode sonde hebben te verantwoozden: Ook en doet tegen ons niet / dat de selve fortificatie mach eerst na dese veranderingen te werke geleit zijn: Want mitsdien het advijs te voren was gegeven / soo moet men op den tijd van dien regard nemen.

Dit zijn woorden uiten dagemente.

Aengaende dat men seidt / dat wy souden geleden hebben/dat de voozsz. Heere van Bzederoode/sonde binnen Antwerpen knechten ingeschzeven hebben / ten aensien en wel weten van ellerlijk/ tegen de expzesse ozdinantie / als doen nieuwelijk gemaekt en gepubliceert / en die t'schepe bestelt naer sijn voozsz. stadt van Vianen / met allerhande munitie van Oozloge: Dient vooz antwoozde / dat / hoe wel wy / binnen der voozsz. stadt van Antwerpen alleenlijk waren gekomen / om de selve te houden in eendzachtigheit en gehoozsaemheit van sijner Majesteit / gelijk blijken mach by de Bzieven van der Regente / met ons gesonden aen de Regeerderen der voozsz. stadt [a]; insgelijks ook by der bekentenisse des Fiscaels / begrepen in den voozsz. Dagemente: Nochtans als wy verstaen hadden van den voozsz. inschzijven der knechten / soo hebben wy 't selve den Magistraet van de stadt aengeseit / en ook aen den Marlgrave / wesende pzincipael Officier aldaer / den welken toe stonde tot sulke en diergelijke saken te versiene; ja hem bevolen (volgende den laste die hare Hoogheit ons by hare Bzieven hadde gesonden) te vangen en aen te tasten de gene die sulks deden: Maer alsoo de selve Marlgrave daer op van ons was gescheiden/ en ook ten huise dat wy hem hadden geseit / hadde gevonden aen Tafel de gene die men seide de voozschzeven knechten aen te nemen: Soo heeft hy hem neffens d'anderen ter Tafelen gestelt / ons daer na komende verklaren dat hy niet bevonden en hadde dat men Volk daer in-schzeef; waer dooz de selve bequaemheit kregen om heimelijk te vertrekken.

a. Blijkt by de Brieven gedateert den 12 Julii 1566.

't Inschrijven der knechten binnen Antwerpen.

Het is ook wel waer / dat lange tijt vooz dese alteratien wy geschonken hebben den voozsz. Heere van Bzederoode dzie stukken geschuts/ de welke wy daer na hebben / ten aensien van alle de Werelt / doen gieten binnen sijnder Majesteits stadt van Utrecht / en daer na den voozsz. Heere gesonden; maer lange tijdt eer de voozsz. aen-neminge geschiede / en terwijlen de voozsz. Heere noch in dienste was van sijnder Majesteit / en hielt van der selver een Bende van ozdinantie: In der voegen dattet wel soo slecht is / ons te willen beschuldigen van den voozsz. schenk en pzesent van den geschutte / als of men wilde belasten de gene / die den voozsz. Heere van Bzederoode hebben gevoozdert totter voozsz. Benden. Te meer ook/dat de voozsz. Heere van Bzederoode geen redenen en hadde om hem te sterken tegen sijn Majesteit / na dien hy van der Regente (des last hebbende van den Koning / soo geseit is) was verseliert dat hem niet en sonde wozden geweten van alle 't gene dat tot dien tijt toe gepasseert was/noch ook wy / oozsake / om hem te weigeren de voldoeninge van onse gelosten en giften / te voren hem geschonken/ die hy wiste gereet te wesen / en vooz hem gemaekt te zijne / soo na by Vianen als Utrecht is.

't Geschut geschonken den Heere van Brederoode.

Komende voozt op 't punct des voozsz. dagements/ inhoudende / dat wy eenige plaetsen en steden van sijnder Majesteit souden verboden hebben garnisoen inne te nemen / en onder andere in Zeelant / al-waer wy souden hebben gesonden Volk expzes / om 't Lant in te nemen / en alsoo sijnder Majesteits passagie ter Zee te beletten: Eerst aengaende het punct van den garnisoene / en meinen wy niet oit propoosten gehouden te hebben / die oozsake souden hebben mogen geven om dese accusatie te versieren. Is ook wel te denken / dat / soo vere onse tegen-partije des genoegsaem thoon hadde/ sy niet laten en sonde / van den tijt en plaetse te verklaren/ gemerkt alle betichters / naer recht / tot sulker specificatien zijn gehouden en verbonden: Niet te min/ soo onder andere is genoemt Zeelant / willen wy wel bekennen / dat wy / kennende / en te meer stonden in den Raet verthoont hebbende d'impoztantie van dien Lande / en gewaerschout wesende dat men tracteerde van eenige entrepzinse / tegen de selve aldaer hebben gesonden den Heere van Borstel / op dat men daer niet en ontfinge Volk van Oozloge / sonder ons bevel (gelijk het de maniere is in de Pzovincien van de selve Nederlanden / dat men niet en doet sonder ozdinantie van den Gouverneur van dien) insgelijks dat wy / hebbende gewaerschout geweest van den Capitein van Zeeburg (wesende een sterkte in den Eilande van Walcheren/ een deel van Zeelant / het welk geheel onder ons Gouvernement was) dat twee hondert gesellen daer waren gekomen van wegen der Regente / om in 't Kasteel te komen / en dat hy die niet en konde ontfangen / soo uit dien hy vzeesde de eenige muiterie van sijnen Volke / mits dien sy niet betaelt en waren/en daerom (soo te beduchten ware) niet en souden lijden dat andere / sterker dan sy zijnde / daer binnen souden komen: Als ook om het gebzek van victualie/ en kleine ruimte van der plaetsen/ hem daer op hebben ontboden/ dat wy sijn redenen goet vonden / en dat hy de voozsz. knechten niet en behoozde inne te nemen / sonder naderen last van de Regente / oft van ons / als Gouverneur; welke Regente dooz den voozsz. Kapitein ook gewaerschout zijnde van der voozschzeven swarigheden / haer genoeg conformeerende metter selver opinien / hem heeft doen bestellen betalinge vooz sijn soldaten / en geozdineert dat hy van de andere twee hondert maer en sonde ontfangen de vijftig/ de welke ook daer binnen gekomen zijn / soo wy den selven Kapitein by ons Bzieven ook bevalen.

Van a blijkt vele I ven o en we gesond in de Meert 1567.

Daer en boven/ wy verstaen hebbende dat de Regente qualijk over-gedzagen was / dat wy dooz den voozsz. Heer van Bortel hadden belast ober het heele Eilandt geen Garnisoen inne te nemen / al werdet ook van haer gesonden; hebben des by Bzieven aen haer ons onschult wel willen doen / al en sonde ook als doen sulke onse bevel niet ongefondeert geweest zijn / mitsdien wy waren t'Antwerpen/ en de Regente tot Bzuessel/ de welke ook in sulke saken / onsen Gouvernementen aen gaende / niet gewoon en was iet te doene / sonder ons des eerst te waerschouwen: Midts den welken wy ons verseliert hielden / dat sy na den selven Eilande geen Volk seinden en sonde / sonder ons de waerschouwinge te doene / na dien dat die konde geschieden sonder eenig verlet oft verachtering. Daer ter contrarien/ onder het deksel van den voozsz. garnisoene / men sonde mogen in-gekregen hebben de voozsz. fozteresse / gelijk men meer dan eens aen andere heeft weten gebeuren/ van der welker men ons daer na sonde hebben doen verantwoozden met het gefondeerde redenen / dan men ons nu beschuldigt. Sulks / dat om de selve sterkte en Landt geheelijk te verseliren / wy goede redenen hadden / om te ozdineren den voozsz. Kapitein en andere / geen garnisoen inne te nemen / besonder ook / na dien de selve sterkte genoegsaem was voozsien / en dat het gebzek van victualie / dooz het vermeerderen van den garnisoen / ook sonde gemeerdert hebben.

Midts den welken/ en dat de andere steden en plaetsen van den selven Lande / altijt hebben gepzesenteert van lijf en goet / ten dienste van sijnder Majesteit / te employeren / en daer beneffens verklaert geen garnisoen van doen te hebben / (tot dien sijne ook gedeputeerde aen de Regente gesonden hebbende) soo en heeft het geen apparentie met allen / dat wy daer mede het voozschzeven Landt souden hebben willen inne nemen / en alsoo des Konings passagie ter Zee benemen: Te meer/ dat men metter daet dien contrarie gesien en bevonden heeft.

Woorden begrepen in den dagemente.

Want alsoo dooz den selven Eilande hen verthoonden sekere schepen / geladen met knechten / (die wy by openbare uit-roepingen hadden doen vertrekken uit de stadt van Antwerpen / om de ruste der selver stadt bet te verseliren) soo hebben de ingesetene hen daer tegens ter weere gestelt / en het uit komen uiten schepen hen belet: In der voegen dat de selve knechten/by gebzekte van victualie / wapenen en andere dingen/ wederom gekomen zijn de Riviere op-waerts / en landt genomen hebbende by Antwerpen / (hoe wel sy den roep hadden laten gaen / dat sy gingen ter hulpe van den Heere van Bzederoode) zijn aldaer / daer na / ter neder geleidt/ de welke binnen der stadt van Antwerpen voozsz. een seer groote beroerte en op-loop gemaekt heeft. In den welken de Heere van Hoogstraten en wy / te meer stonden / waren in groot dangier van onsen lijve (de Officieren en Wet-houderen hen niet derwende daer en tus-

Aengaende Zeelant.

De roert Antwpen i Meer 1567.

1568. tuſſchen bloot geven / de welke ook groote oorſake totter ſelver oneruſten hadden gegeven / mits ſy hadden geſocht te breken de accoordaten aldaer gemaekt) uit dien ſy hen lieten dunken dat wy het ſecours beletten / dat eenige van binnen / dien knechten van buiten wilden gaen doen / en insgelijks verhoeden de ongeregeltheden die de quaetwillige ſochten voort te ſtellen / hebbende ook in 't einde / metter hulpe Gods / al 't ſelve geſtilt / ſonder eenige bloedtſtortinge: Het welke immers wel verre anders is / dan dat wy het voorſchreven Volk ſouden geſonden hebben om Zeelandt in te nemen / ſoo ook alle onſe daden contrarie geweeſt zijn.

Want hadden wy ſulks in den ſin gehadt / ſoo en ſouden wy den voorſz. Kapitein / ende dien van den Eylande geenſins belaſt hebben / dat ſy geen Oorlooghsvolk en ſouden aen-veerden; maer wel ter contrarien / dat ſy de ſelve toe-laten ende ontfangen ſouden. Ja dat meer is / wy hadden dien van Antwerpen ook gepreſenteert in perſoone uyt te trekken metten Vendelen knechten die daer binnen waren / en de voorſz. knechten buiten by een liggende / te gaen ſlane / d'welk niet geraden en werde bevonden / van vreeſe van beroerte van binnen / de welke haer ook terſtont naer den afwoyen der ſelver knechten / geopenbaert heeft / ſoo voor verhaelt is.

Nae dien ook de komſte van zijnder Majeſteit niet en werde verwacht langs de Zee / ſoo en heeftet geenen ſchijn dat wy door 't in-nemen van Zeelant wilden uitſluiten ende beletten de paſſagie der ſelver / d'welk wy ook anderſins niet en ſouden konnen doen hebben (na dien de ſteden en ſterkten al waren ter gehoorſaemheden van der Maj.) door 't ſenden van Volk / ſonder Hooft ofte Kapitein van authoriteit / die ook geen expres bevel van ons en hadden: Jae die wy / by onſe voorſz. ordinantien / hadden bevolen niet in te laten noch te ontfangen: Maer als wy dat hadden willen doen / ſoo hadden wy ſelver in perſoone / ons in het voorſz. eylant behooren te vinden / vaſtelijk wetende / dat men ons als Gouverneur al om openinge gedaen / en alle gehoorſaemheit getoont ſoude hebben / ſoo men gewoonlijk was van doene: d'welk men ook ſoude gedaen hebben aen onſen perſoon in alle de andere ſteden en ſterkten van onſe Gouvernementen.

't Welke wel een beter en ſekerder middel daer toe ſoude geweeſt hebben / dan van daer te ſenden een deel geraept Volks / ſonder conduicte / ſonder order / en ſonder wapenen (die wy ten minſten daer af / in ſulken gevalle / ſouden hebben doen verſien / hebbende ſoo grooten bequaemheit om het ſelve te doen / by middel van de voorſz. ſtadt van Antwerpen / als eenen yegelijken kenneliik is) die ook daer naer / by nae ſonder were en reſiſtentie / ongebrocht zijn / en den welken / niemant eenige ervaringe van der Oorloge hebbende / en ſonde hebben derren betrouwen in eenig exploict van importantien / ende vele min Wy / die verre andere en ſekerder middelen hadden / om ons te doen verſekeren van den voorſz. Eylande / hadden wy gewilt / des wy niet en deden: Soo dat wy ſeer verwondert zijn / dat lieden van Rade en van gekeerthede / komen by te brengen diergelijke allegatien / van den welken ſy niet alleene niet en hebben ofte nemmermeer krijgen en ſullen eenigh blijken / maer die ook in hen ſelven geen waerſchijnelijke apparentie ter werelt en hebben.

Komende dan op 't punct van den voorſz. Dagemente / begrijpende dat wy / geſonden weſende binnen Antwerpen / om de troublen en op-roerige Gemeinte te ſtillen / aldaer ſouden hebben toe-gelaten en geaccoordeert het volle exercitie van alle Seeten / ſonder onderſcheit: Soo ſtaet eerſt aen te merken / dat wy openlijk in den vollen Raedt van Staten hebben verklaert / al eer wy den voorſz. laſt wilden aenveerden / dat in onſer macht niet en was / noch ook t'onſwaert wilden nemen / van aldaer te willen doen achter blijven de Predicatien / die van doen al beveſtigt en vergeſelſchapt waren van de exercitie der Religien; (als nootelijke volginge der Prelie) insgelijks dat wy onſen laſt / ſulken als wy aenveert hadden / hebben volbracht en volvoert / met onuitſprekelijke moeite / arbeid / ſorge en neerſtigheit / en by advijſe van die van der Wet / Leden van der Stadt / en Natien der Kooplieden / die allegader bekenden [a] / dat door onſe middelen en ordinantien ſy hielden de ruſte van der ſtadt verſekert / ons ſeer bedankende van den goeden devoir daer in gedaen. 1568.

Het welke ook in effecte quam te beveſtigen / advoueren en bekennen de voorſz. Gouvernante / hebbende in onſe afweſen / en terwijlen wy onledig waren / om te ſtillen de Landen van Hollant / Zeelant en Utrecht / gecommitteert / tot bewaringe van der ruſte der voorſz. ſtadt van Antwerpen / den Graeve van Hooghſtraten / hem bevelende en expreſſelijk ordinerende [b] / te volgen den voet dien wy aldaer hadden gehouden; 't welk men nu ſocht om te keeren en te blameren; jae ook tegen allen ſchijn der waerheit / nu te veranderen in een misdaet van gequetſter Majeſteit / 't gene als doen openlijk is geopenbaert en goet gevonden geweeſt.

b. Blijkt by de Brieven van den 4. 5. en 8. Oct. 1566.

Want wy en hebben binnen Antwerpen noit eenige Religie geaccoordeert / maer alleenlijk toe-gelaten en gedoogt de gene die voor onſer komſte hadden openbaerlijk begonſt te preken / volgende ons verklaren voor verhaelt; jae hoe-wel dat de Regente genoeg verklaerde / dat ſy alle de Religien / niet accoorderende metter Roomſcher / hielt in gelijken graet / en namentlijk ook de Wederdoopers (tegen de welke wy begeerden een openbaer verbodt te doene / hadden haer Hoogheit goet gevonden) nochtans hebben wy belet alle die na onſer komſten hen wilden opwerpen / om eenige preken van nieus aen te vangen.

Ook en zijn de Predicatien / die buiten der voorſz. ſtadt gedaen werden / by ons niet toe-gelaten / noch ontfangen binnen den beſluite der ſelver: Maer terwijlen wy abſent / en te Hove geroepen waren / (ſonder te hebben konnen verkrijgen / dat daer en tuſſchen een ander in ons plaetſe ſoude geſtelt geweeſt zijn) om totter ruſte van der voorſz. ſtadt toe-ſicht te nemen / oft dat wy geſtelt hadden eenen Stadthouder (hoe-wel wy dat beyde expreſſelijk hadden verſocht) ſoo hebben hen daer en tuſſchen eenige vervoordert / van aldaer aen allen kanten aen te grijpen / af te werpen en te breken de Statuen en Beelden / en daer en boven / de gene die te voren buiten de ſtadt predikten / inne te nemen eenige kerken binnen der ſelver; ja ook eenige by authoriteit van den Magiſtraet. En hoe-wel de ſelve daer na / als het verdrag was gemaekt tuſſchen de Regente (geauthoriſeert by den Koning) en de geconfedereerde [c] eindelijk te vreden waren / van de ſelve kerken te ſcheiden / en (volgende den ſelven accoorde) hen Predicatien voort te houden buiten der ſtadt / op hen oude gewoonlijke plaetſen: ſoo heeft nochtans de Magiſtraet der ſelver ſtadt / door verſcheiden redenen bequamer en bet geraden gevonden [d] / hen daer toe plaetſen te gunnen en conſenteren binnen der ſtadt: Naerdien den partyen daer in eens waren / ſoo en vermochten wy / om te voldoene onſen laſte / niet min gedaen dan hen verdrag te volgen.

c. Blijkt by den accoorde gemaekt den 23 Aug. 1566.

d. By hen verklaren, gedaen den 24 Aug. 1566.

Want naer dien wy aldaer waren geſonden / om de ſtadt te bewaren in eenigheit / en onder gehoorſaemheit van den Koning / ſoo vereyſchte onſen laſt / dat wy ons ſouden conformeeren met het geene / dat wy ſagen dat partyen al-rede in ruſte en eenigheit hadde geſtelt: Te meer / gemerkt de gewichtige oorſaken / de welke die van der ſtadt gepoyt hadden / om 't geene des voorſz. is / te accorderen / waer af wy als doen hebben geadverteert / ſoo wel ſijn Majeſteit / als hare Hoogheit [e] / mitsgaders hoe dattet onmogelijk was de ſtadt in de ſelve eenigheit te onderhouden / ſonder met ende neffens de voorſz. Predicatien ook te lijden de oeffeninge ofte exercitie van der ſelver Religie / mit dien dat / mits der grooter menigte der geene / die de ſelve Predicatien volgden / de ſelve oeffeningen t'allen tiden van noode waren / welke exercitie men ook al-om gedoogde: Ja hadde te voren binnen de kerken van Antwerpen openbaerlijk geoeffent geweeſt: Waer door ook den Magiſtraet aldaer geoorſaekt was van goet en noodig te vinden / het gedogen niet alleen van den voorſz exercitie / maer ook van 't houwen haerder kerken ofte Tempels. Te meer ook om dat de Winter naekte / en dat daer door anderſins weder te beſorgen was eenige tweede invaſie en inneminge van de andere kerken / d'welk den Magiſtraet dede / niet alleen toelaten / maer ook wenſchen de voorderinge van dien kerken: En want wy ſagen dat de andere deſ geſen

e. Blijkt by de Brieven geſonden in Sept. 1566.

1568. minderen sin en hadden / en vonden wy geensins geraden / dat wy souden hebben belet / 't gene ons mochte versekeren het volvoeren van onsen laste.

't Welk ook dient voor antwoorde / aengaende de Consistorien / gemerkt dat de selve Consistorien daer geweest waren voor onse komste: Ja ook al eer de Prædikatien aldaer in 't openbaer gedaen werden / (gelijk die van der Keligien van allen tijden alomme hen Consistorien gehadt hebben) ook en konden wy niet gemerken dat tot haer oorsake (hoe wel die by ons niet waren geadvoieert) eenige apparentie was te besorgen van onruste. Wel is waer / dat wy / om te beletten de t'samen-loopinge der gemeinten t'allen uren en toevallen / hebben goet gevonden en geapprobeert / datter eenige souden wesen gedeputeert / om in den name van alle de andere te handelen / soo wy geen ander middel en vonden om onse last te vol-voeren / en de ruste en eenigheit van der stadt te bewaren / en te bevestigen: Midtsgaders tegen alle onruste en bloetstortinge te versien.

Wy en konnen ook niet begrijpen de sorgelijkheden en inconvenienten / die men wil seggen gevolgt te zijn door het oprechten der Kerken: gemerkt dat een Kerke geen meerder quaet en kan werken / dan een ander huis oft plaetse: En naer dien wy daer waren gesonden / om de ruste en eenigheit der voorsz. stadt te bewaren / soo stonde ons meer toe / om alle inconvenienten te voor komen / dat wy uiten wegen namen alle oorsaken en genegentheden / om daer toe te komen / dan dat wy met het beletten van het maken eender Kerke / oft door ander particulier middel / partyen meer verbittert en getergt souden hebben / en daer mede oorsake gegeven tot andere wegen van onruste en troublen / die wy namaels niet en souden hebben konnen stillen noch remedieren / sonder te komen tegen onsen last / en alle dingen in desordre te stellen.

't Welk ook eens deels dient voor antwoorde op 't leste punct van den voorschreven Dagemente / inhoudende / dat wy souden gedoogt hebben / dat men al-daer gedaen hadde lichtingen en vergaderingen van gelde en penningen / die namaels souden beleert zijn totter soudyen en onthout van Volk van Oorlogen. Want wy en wisten van geen sullke lichtinge oft vergaderinge van penningen niet te spreken / dan alleenlijk van den genen / die men van voor onse komste dede / tot oorbore van den armen / en onderhout der Prædikanten / en nader-handt ook tot den bouw van den voorsz. Kerken: Ende en sal nimmermeer bevonden worden / datter eenige collectatie sy gedaen tot onsen profijte / oft bestaet in lichtingen oft onthoudingen van Volken van onsent wegen gemaekt / en ten respecte van de welke wy eenige oorsaken souden mogen gehadt hebben van te gedoogen de voorsz. vergaderinge van gelde. Na dien wy ook hebben geweigert gehadt / en niet willen aenveerden de somme van 55000 gulden / die ons in gereede penningen by de Staten van Hollandt werden gepresenteert / voor de goede dienſten den Koning en den selven Lande / gedurende dien troublen / gedaen / soo wy al-omme hadden ter neder geleit de beroerten des selven Landts: dunkt ons / dat wy daer mede genoeg bewesen hebben / dat onse meininge niet en was / van sullke collectatien en vergaderingen van gelde te gedoogen. Ook is het onmogelijk / dat men lichtinge van gelde sonde beletten in Koop-steden / soo Antwerpen is / in de welke by na anders niet omme en gaet dan op-beuren van gelde / tot verscheiden einden.

Het slot. By 't gene des voorsz. is / hopen wy wel klaerlijk bewesen te hebben / dat onse quade en ongeregelde affectie en begeerlijkheit / om na ons te trekken de authoriteit des Konings / soo alle onse werken / daden en handelingen soo verre daer af gescheiden / ja dier contrarie geweest zijn / niet en is geweest den oorspronk noch oorsake van eenige verandering / uiter welker wy ook geen voordeel en konden verhopen: Insgelijks dat wy geen occasie en hebben gegeven tot eenige nieuwigheden / die het Volk mochten verbitteren en beroeren. Maer dat ter contrarie / de voorsz. Kardinael van Granvelle / overmidts der ongewoonlijke authoriteit / die hy tot hem nam / boven alle Raden / ja ook boven de Regente / en door de hope die hy hadde van de selve sijne authoriteit te onderhouden / bevestigen en vermeerderen / metten instellen der Bisschoppen / versterkinge der Inquisitien / en vernieuwinge der Placcaten / wort openlijk bevonden geweest te zijn den oorspronk en oorsake van de selve nieuwigheden / en van den misvertrouwen / daer na by hem gemaekt tusschen den Koning en sijne Onderſaten / om sijne eigen grootsheit en gierigheit te versaden / welke passien hem eertijden soo hebben verboert / dat hy tweedracht igheden en diffidentien heeft gestroit tusschen vele groote Potentaten; ja ook tusschen Hooglofliker Memorien den Keiser Kaerle / en sijnen Broeder Ferdinand / en des selfs Sonen. 1568.

Midts den welken wy niet en twijfelen / maer vastelijk meinen / dat alle de gene / die kennisse / wetenheit en experientie van saken hebben / minder swarigheit sullen maken / van ons onschuldig te verklaren / en te absolveren van de tegenspoeden en inconvenienten in de Nederlanden toe gekomen / en van dat de schoone groote voorspoet der selver / is verandert en gebrocht in de uiterste slavernije / armoede en kattijvigheit; dan daer af te beschuldigen den voorsz. Kardinael / den welken men wederom soekt te stellen in sijn authoriteit / metter verdunklinge en bederfenisse van den Lande / om hem te vergelden / niet van sijnen dienſten (der welker al hadde hy vele en seer groote gedaen / nochtans sonde hy / en de sijne / hen selven / des meer dan genoeg geloont en versien hebben / na hem trekkende al datter viel / sonder iet ter wyer belieften van sijnder Majesteit te laten) maer van den quaden en inconvenienten / boven verhaelt / en daer mede anderen oorsake te geven om van gelijken te doen.

Daer ter contrarien men is vergetende alle onse groote dienſten / tot onser over grooter schade en achterdeel gedaen / eensamentlijk die van onse voorsaten; ja ook van de gene die gestorven zijn in den dienst en voor de voeten van der Keiserlijker Majesteit. En boven dien ons uit valschen / versierden en ongefondeerden redenen / oorsaken en voor-stellen / en by manieren van procederen / alle Wetten / Kechten en Costuimen contrarierende / (soo hier voor / en by sekere andere onse geschrifte [a] / is bewesen geweest) beroovende niet alleen van onse goeden / maer ook van onser eeren / en van onsen sone / d'welk beide dingen zijn die ons weerder zijn dan ons eigen leven / en dat altemale ten achterdeele en in prejuditie / niet alleene van ons / maer ook van sijne Koninglijke Majesteit / totte contracten / verbintenissen / gelosten en eeden / van der welker men geen achte met allen is nemende: d'welk zijn soo ongehoorde odieuse en onrechtveerdige saken / dat het niet mogelijk wesen en kan / sy en sullen en moeten (t'sijnen tijde) noch oorsake van vele quaets en inconvenienten voortbrengen / de welke wy Godt bidden / dat sijn Majesteit verlicht metten Goddelijken lichte en klaerheit / mach in tijdts verhoeden en voorkomen / en in der waerheit verstaen de handelinge en daden van sijne goede en getrouwe dienaers en onderſaten / de welke als nu t'onrechte belogen / vervolgt en gestraft worden: Op dat de gantsche Werelt mach merken / dat het gene / des tot noch toe voort-gestelt en geschiet is / niet en procedeert uiter ingeborenheit van sijnder Majesteit; maer door de quade valsche rapporten / aen-brengen en ingevingen van den genen / die tot noch toe hem de waerheit hebben verdraeit en verswegen.

a. Blijkt by de redenen van nulliteit en declinatoire, gesonden aen den Procureur Generael, en Hertog van Alba, den derden Meert, 1568.

Van dit Dagement vindt men 't sommier in 't IV Boek. pag. 221. (156.)

Het Dagement, gegeven tegen den Heere Prince van Orangien.

Dagement tegens den Prins van Oranje.

PHilips by der gratie Gods / Koning van Kastille / van Leon / van Aragon / van Navarre / &c. Den eersten van onsen Deurwaerder oft Sergant van wapenen / hier op versocht / Salut: Van wegen onsen lieven en getrouwen den Procureur generael / is ons vertoont geweest / hoe dat Heer Willem van Nassou / Prince van Orangien / van wijlen hooglofliker memorien Keiser Kaerle den vijfsten / onsen Heere en Vader (dien God genadig zy) en van ons van den tijde af

van

van onſen aenkomen tot onſe Landen van herwaerts over / hadde ontfangen vele eeren en gunſten / als gekoren geweeſt te hebben voor mede-broeder van onſen oorde / genoemt en geſtelt Raet van onſen Rade van Staten / en voort meer verſien van vele en ſchoone Staten / Gouvernementen en Officien / te weten / van de Gouvernementen van Bourgongien / Hollandt / Zeelandt en Utrecht / inſgelijks van een Bende ordinaris van onſen ordinantien / boven meer andere groote gunſten / daer uit hy mocht merken het groot betrouwen en eſtimatie / die wy altijt van hem gehadt hadden / waerom hy ook te meer ongelijks ſoude gehadt hebben / van hem te voegen anders dan eenen getrouwen Vaſſael toebehoorde: Nochtans de ſelve Prince kleine achtinge genomen hebbende op ſijn eere / en de eeden van hulde en getrouwigheit / die hy hadde gedaen aen Ons / als ſijnen Over-heere / en ter ſaken van der Oorde / en van ſijne voorſz. ſtaten en dienſten / hem ſoude geſtelt hebben 't Hooft / Autheur / Voorderer / gunſtige en ontfanger vande wederſpannigen / rebellen / geconjureerden / op-roerige / muit-makers en verweerders van der gemeinder ruſte en welvaert: Want alſoo terſtont na ons vertrek uit onſe Landen van herwaerts over / na onſe Rijken van Spaengien / het voornemen van hem / en ſommige andere / geweeſt was / in handen te nemen en te uſurperen het geheele bewint en regiment van onſe voorſz. Landen van herwaerts-over: Soo hadde hy tot dien einde daer na te werke geleit en voort-geſtelt vele heimelijke en ſchadelijke practijken / tot hem ſelven ſoo verre vergeten te hebben / als van te nemen reſolutie om de wapenen te aenveerden tegen ons / en ons te ſluiten uite voorſz. Landen / 't welk hy niet en ſoude gelaten hebben te doen / dan by faute van den middel niet gehadt te hebben.

Doende onder de handt alle Officien / neffens onſe goede Onderſaten / om haer af te keeren van de affectie en trouwe / die ſy altijt gethoont hebben / ons en onſe Voorſaten / ja ook (dat wel booſer en afgrijſelijker is) onder den mantel en pretext van der Religien / en by valſche perſuaſien / dat onſe meininge was ('t welk ſy noit geweeſt en is) van de Inquiſitie van Spaengien in de ſelve onſe Landen te brengen: Soo dat door ſijn verleidinge / en diergelijke impreſſien / vele van de ſelve onſe Onderſaten haer ſouden hebben geroert en tegen ons gerebelleert.

Sonderlinge ook / dat de voorſz. Prince ſoude eerſt hebben verleit / gecorrumpeert en verwelkt eenen grooten deel van den Edeldom / ſullks dat ſy hadden gemaeckt verbonden / conſpiratien en conjuratien / en daer by geſworen / van malkanderen te beſchudden en ſterk te maken tegens ons / en onſe ordinantie / die van allen tijden in de ſelve onſe Landen onder-houden en achter-volgt waren geweeſt / weſende de vergaderingen tot dien einde gemaeckt in ſijn eigen huiſen / ſoo wel te Breda / als in deſe onſe Stadt van Bruſſel.

Ja dat hy ook daer naer de voorſz. rebellen hadde ontfangen in ſijn beſchut en ſauvegarde / met belofte van alle bystant: De welke ook hen hadden geſtelt in wapenen tegen ons / in verſcheiden plaetſen te Velde.

Dat ook de voorſz. Prince hadde geraden en by geſtaen den Heere van Brederoode / Hooft van de rebellen voorſz. om te ſterken de ſtadt van Dianen tegen ons / hem hebbende gedoogt het in-ſchrijven van Volk en wapenen / in onſer ſtadt van Antwerpen / ten wel weten en aenſien van eenen iegelijken (contrarie de klare ordonnantie als doen nieuwelijk gemaeckt en gepubliceert) en het ſchepen der ſelver na de voorſz. ſtadt van Dianen / met alderhande munitie van Oorloge: Verſiende ook den ſelven van Brederoode van ſommige ſtukken geſchuts.

Daer toe gevoegt / dat de voorſz. Prince hadden verboden ſommige van onſe ſteden en plaetſen van geen garniſoen te ontfangen / van onſent wegen / en onder andere / in onſen Lande van Zeelandt / aldaer hy hadde gefonden Volk expres / om dat inne te nemen / en daer door ons uit te ſluiten / en te beletten onſe paſſagie ter Zee.

En dat de voorſz. Prince / geſonden zijnde in onſe voorſz. ſtadt van Antwerpen / om te ſtillen de troublen en oproerigheden des Volks / ſoude in der ſelver ſtadt / uit ſijn eigen authoriteit / en buiten ſijnen laſt toe-gelaten en geaccoordert hebben de geheele oeffeninge van alle ſecten / ſonder onderſcheit / en den Sectariſen geconſenteert het bouwen van vele Kerken en Conſiſtorien / die ook metter daet zijn gemaeckt: Waer uit gevolgt zijn de inconvenienten en dangieren die elk weet. 1568.

Gedoogende ook dat men dede lichtingen / vergaderingen en collecten van penningen / die daer na ſouden ge-emploieert zijn tot betalinge van de onthoudinge en ſoldyen der voorſz. Lieden van Oorlogen.

Doende voort meer andere acten / die onſe voorſz. Procureur in tijden en wijlen broeder ſal verklaren en doen blijken is 't noot; alle gader tenderende tot ſijnen voorſz. voornemen / en om door dien middelen te uſurperen op onſe voorſz. Landen / en na hem te nemen de authoriteit / die ons alleen toe-behoort / 't welke notoirlijk ware crimen læſæ Majeſtatis, niet verdraegbaer onder diſſimulatie / maer verdienende ſtraffe / en exemplare Juſtitie / ſoo hy ſeide / verſoekende dat onſe beliefte zy / hem te gunnen proviſie criminelle / in ſullke ſaken dienende / tegen de voorſz. Prince van Orangien / met clauſe van authoriſatien.

Waerom ſoo is 't / dat wy deſe ſaken over-gemerkt / u bevelen / en committeren by deſen / dat ghy ten verſoeke van onſen voorſz. Raet en Procureur generael / verthoonder / en met alſulke hulpe en bystandt / als ghy ſult vinden behoorende: Dangt en grijpt by den halſe den voorſz. Prince van Orangien / waer dat ghy den ſelven in de voorſz. onſe Landen van herwaerts over ſult konnen vinden / en den ſelven voert en geleit onder vaſte en ſekere bewaerniſſe / in der gevankeniſſen van onſen Hove / in onſer voorſz. ſtadt van Bruſſel / om te recht te ſtaen voor onſen ſeer lieven en ſeer getrouwen Neve en Ridder van onſer Oorde / voor ons Gouverneur en Kapitein generael van onſe voorſz. Landen van herwaerts over / den Hertoge van Alba / Marquis van Coria / &c. daer toe by ons ſpecialijk gecommitteert / en te ontfangen ſtraffe en correctie van ſijne voorſz. feiten / delicten en conſpiratien / na gelegentheit der ſelver / en gelijk naer recht en redene / in ſullken ſake ſal bevonden worden behoorende.

En ſoo verre ghy den ſelven niet en kond vangen noch aentaſten / daegt en roept hem by edicte en openbare voort-roepinge / op de pene van den eewigen Ban / en verbeurte van goede / te compareren in perſoone binnen drie vijftien dagen naeſt komende / van den welken ghy hem ſult aſſigneren / d'eerſte 15 dagen / voor den eerſten dag: d'ander vijfthien dagen voor den tweeden dag: en de derde vijfthien dagen voor den leſten en peremptoiren dag van rechte / ſonder andere te verwachten / voor onſen voorſz. Neve den Hertoge van Alba / in onſer voorſz. ſtadt van Bruſſel / oft in alſulke andere plaetſe / als hy als dan in de voorſz. onſe Landen van herwaerts over weſen ſal / om te antwoorden op alſulke einden en concluſien / als de voorſz. onſe Procureur generael tegen hem ſal willen nemen en kieſen: Midts de voorſz. feiten en andere / die hy / ten dage dienende / tot ſijnen laſte ſal willen proponeren en bybrengen / en voort te procederen / en ſien ordineren / ſoo behoren ſal: Hem waerſchouwende / dat / ſoo verre hy niet en komt ten eerſten / tweeden / noch derden en leſten vijftien dagen / men in ſijnder abſentie ſal procederen / gelijk in alſulke ſaken ſal behooren / en ten ſelven dage behoorlijk / certificerende onſe voorſz. Neve den Hertoge van Alba / 't gene ghy gedaen ſult hebben / den welken wy bevelen / en midts de redenen voorſz. ſpecialijk committeren / dat hy partyen / die gehoort / doe en adminiſtrere goet kort recht en Juſtitie / ſoo in gelijke ſaken behoort. En dat hy / in gevalle van de faute en contumatie des voorſz. Princen van Orangien / voorts-vare totte verklaringe van den voorſz. Ban / en declaratie van der voorſz. confiſcatien en anderſins / ſoo hy na recht en redene / in ſullke ſaken ſal vinden behoorende. En van 't ſelve te doen / geven wy u volle macht / authoriteit en ſonderlinge bevel.

Ordinerende en bevelende alle onſe Juſticiers / Officiers en Onderſaten / dat ſy u 't ſelve doende / ernſtelijk verſtaen en obedieren / en u geven raet / hulpe / bystant en gevangeniſſe / is 't noot / en ſy des van u verſocht worden: Want ons alſoo belieft.

En

1568. En want de voorsz. Prince van Orangien (soo wy verstaen) hem heeft vertrocken en geabsenteert uit onse voorsz. Landen / soo willen wy in dien gevalle / dat het voorsz. Dagement en Exploict / 't welk by u gedaen sal worden / by edicte en openbare uitroepinge / op de baillien van onsen voorsz. Hove / in dese voorsz. stadt van Bruisel / plakkende op de poorten van den selven Hove Copie van desen tegenwoordigen / midtsgaders van uwen exploite / en doende de insinuatie ter lester woonsteden des voorsz. Princen van Orangien in dese onse Landen / en ook plakken de gelijke Copien op de Kerk-deuren / en portalen van der principaelster Kerken aldaer / op dat hy des geen ignorantie en kan pretenderen: Sy van sulker kracht / macht / en weerden / als oft het gedaen waer aen den persoon van den voorsz. Prince van Orangien.

En voor sulks hebben wy het voorseide Dagement en exploict geauthoriseert / en authoriseren by dese tegenwoordige. En want andere zijn gecommitteert om te procederen tot der optekeninge der goeden / des voorseiden van Orangien / soo en sult ghy u des niet moeien.

Gegeven in onser voorsz. stadt van Bruisel / den 19 dag van Januario / in 't Jaer ons Heeren / duisent vijf hondert / sevenentsestig / van onse Rijken / te weten / van Spaengien / Sicillien / &c. het derthienste / en van Napels / &c. het vijfthienste.

Onder stont geschreven aldus: By den Koning. En geteekent / Mesdag. En besegelt met rooden Wasse op enkielen steerte.

Copie van den Exploicte des Deurwaerders en Executeurs.

UIt krachte van de opene Brieven van Dagemente / personel / daer af de Copie van woorde te woorde boven geschreven is / heb ik Francois de Knibber / Deurwaerder ordinaris van den secreten en grooten Rade / op heden den 24 Januarii / 1567 / ten versoeke en ter instantien van mijnen Heere den Raet / en Procureur generael van sijnder Majesteit / impetrant van dien / my gevonden op de baillien van den Hove binnen Bruisel / ten elf uren voor middag / alwaer ik / eerst hebbende doen blasen de Trompetten / hebbe met luider stemmen en openbare uitroepinge geleesen de voorsz. opene Brieven. En uit kracht van dien / van wegen sijnder Majesteit / gedaegt en geroepen Willem van Nassou / Prince van Orangien / te komen en compareren in persoone binnen drie vijfthien dagen.

Daer af d'eerste zijn sullen den 9 Februarii; de tweede 15 dagen den 25 der selver Maent; en de derde en leste 15 dagen / peremptoire van rechte / sonder andere te verwachten op den 11 dag van Meerte daer na volgende: En dat voor den hoogen en mogenden Hertog van Alba / Marquis van Coria / &c. Ridder van der Orde / Gouverneur en Kapitein generael voor sijnder voorsz. Majesteit / in de selve sijnder Nederlanden / binnen deser voorsz. stadt van Bruisel / of in alsulken anderen plaetse / als de selve Heere Hertoge dan wesen sal: Op de pene van den eewigen Ban / en verbeurte van den goeden des selfs Prince van Orangien. Om te antwoorden op sulke einden en conclusien / als de voorsz. Procureur generael impetrant / tegens hem sal willen nemen en kiesen. En voorts meer / als breeder in de voorsz. opene Brieven is verhaelt.

Gedaen onder mijn handt-teken / ten dage / maende en jare voorsz.

Onder stont geschreven aldus: Gecollationeert en bevonden accorderende / by my en geteekent /

Knibber.

Volgt hier d'Antwoort des Princen van Oranje op de brieven van Dagementen van den Procureur Generael, welk Antwoort wy hier achter laten; dewijl't gevonden wort in P. Bors IV Boek. pag. 212. (157.)

Antwoordt des Princen van Oranje, aen den Hertog van Alva, op sijn Dagement.

MIn Heere nadien mijn handelingen en actien konnen genoeg betuigen / dat ik / sedert mijn jonsheit niet soo seer gesocht en hebbe / als my te employeren in den dienst van hoogloflijker memorien den Keiser / en daer naer van den Koning / mijn Meesters: Soo hadde ik verhoopt dat sijne Majesteit / die ik hadde gewaerschout (soo ik ook gedaen hadde / de Hertoginne van Parme / als doen Regente) dat ik in desen mijnen Graefschap van Nassou was gekomen / om sekere mijne noodelijke saken / regard nemende op mijn getrouwigheit en begeerte / niet onder-gelaten en soude hebben / van my soo vele gunsten te bewijsen / als van my te gebieden / waer in ik hem dienst soude hebben mogen doen ('t welk ik altijt hadde by mijnen voorsz. Brieven van advertentien gepresenteert) oft immers ten minsten / dat ik van u soude hebben verstaen / dat de meininge en intentie van sijn voorseide Majesteit ware geweest / dat ik mijne saken alhier soude verlaten / en terstont aldaer weder keeren / gelijk ghy alle de andere Heeren / Staten en Steden sijnder Majesteits intentie geadverteert hebt. En terwijlen ik altijt verwachtende ben geweest / met grooter genegentheit / de bevelen van sijnder voorsz. Majesteit / ben ik gewaerschout geworden / dat men hem heeft verboodert van tegen my te procederen / by aentastinge van mijne Heerlijkheden / Landen en Goeden / en dat noch erger is / by uitroepinge onder den name van den Procureur Generael / wesende vol van valsche en onverdragelijke calomnien. En daer naer noch by apprehensie van mijnen Sone / dien ik gelaten hadde te Loven / om namaels te beter dienst te mogen doen / den Koning / en den Lande: Waer af ik seer ben verwondert geweest / en heeft my wel vreemt gedocht / dat men in sulker voegen heeft geprocedeert tegen een van mijnder qualiteit / vergetende soo haest de groote sonderlinge diensten / soo wel by mijne Voorsaten / als by my gedaen / en in 't bysonder ook gedurende dese leste troublen. Midts den welken / en want ik redenen en goede genoegsame justificatien hebbe / om te sonderen en te bewijsen mijn onschult / en het ongelijk dat men my / desen aengaende / doende is / de welke ik verhoude tot sijnen tijde en plaetse. Soo hebbe ik tegenwoordelijk wel willen in haesten antwoorden den voorsz. Procureur Generael / en voor d'expiratie van den geprecipiteerden termijne / my gepresigeert / hem verklaren en bewijsen de nulliteit / en andere redenen die ik hebbe tegen sijn Dagement. Op dat men niet en denke dat ik my schuldig kenne / of dat ik niet en meine mijn recht te verbolgen / soo ik selve met redene sal vinden gefondeert. Waer af ik ook aen u (mijn Heere) de insinuatie hebbe willen doen / u hier mede oversendende het dobbel van den Brieve / dien ik den voorsz. Procureur heb geschreven / op dat by ignorantie tegen my / ofte het mijne / niet voorder en worde geattempteert oft geprocedeert / dan men namaels met rechte en sal konnen sustineren / tot den welken ik noch eens hope mijn verhael te hebben. En want dese nergens anders toe en dient / soo bid ik God / dat hy u (mijn Heere) in gesontheit verleene / dat u salig is; En my / dat mijn Prince eens mag na der waerheit verstaen de oprechtigheit van mijne handelingen en actien.

Uit Dillenborg desen derden Martii / 1568. Onder stont geschreven: U Mede-broeder Guilliaume de Nassou.

En op den rugge: Aen mijnen Heere / mijn Heere den Hertog van Alven.

Extract uit des Konings brieven aen de Gouvernante 1565 gesonden, met de leste Resolutie, rakende het stuk der Religien. *Dit vint men by Bor in 't I Boek. pag.* 32. (22.)

Brief der Gouvernante met het voorsz. Extract omgesonden. *Dese vint men in P. Bors I Boek. pag.* 32. (23.)

Request der Edelen. *Siet Bor in 't II Boek. pag.* 58. (41.)

Dan volgt het Apostil der Regente, 't welk wel by Bor in sijn II Boek pag. 59. (42.) *gevonden wort, maer niet soo volkomen, als het hier by den Prins van Oranje wiert uitgegeven, weshalven wy 't selve hier ter neder stellen.*

Apostil der Regente op het Request der Edelen.

HAer hoogheit verstaen hebbende / wat versocht en begeert wort by het gene dat in deser Requeste staet be-

1568. begrepen / heeft voor haer genomen / ſijner Majeſteit ſulks t'ontbieden / te kennen te geven / en te repreſenteren / en by der ſelven alle haer devoir te doene / dieſe ſal kunnen gedenken eenigſins te mogen dienen / om ſijn Koninghlijke Majeſteit te bewegen en te trekken / om te accorderen 't gene dat de Remonſtranten verſoekende zijn : de welke ook niet anders en behooren te verhopen / dan wat ſijnre aengeboren en oude goedertierenheit wel betaemt en gelijkformig is / hebbende ook Haer hoogheit alreets / eer de voorſeide Remonſtranten te Hove compareerden / by aſſiſtentie en advijſe van de Gouverneurs van den Provincien van den Lande / de Ridders van der Orden / en die van den Rade / neffens haer weſende / onledig geweeſt en gedacht om te maken eenige moderatie der Placcaten / op 't feit der Religien / om de ſelve ſijnre Koninglijke Majeſteit te repreſenteren en over te ſenden. Welke moderatie ſy verhoopt dat ſulke bevonden ſal werden / dat hem elkerlijk daer mede redelijker wijs ſal moeten genoegen laten. En overmits d'authoriteit van haer Hoogheit / gelijk als de Remonſtranten ſelve wel merken en begrijpen komen / haer niet ſoo wijt en ſtrekt / als om te mogen doen ſchorſſen en ophouden de Inquiſitie met den Placcaten / gelijk ſy begeeren : ook dat het niet goet en waer / 't Land ſonder ordinantie oft gebodt / aengaende de Religie / te laten / ſoo verhoopt haer Hoogheit / dat de Remonſtranten ſullen te vreden zijn / als dat ſy tot ſulken ſijne als boven / aen ſijn Majeſteit ſende / en te wijſe men na de antwoorde verwachtende is / beſorge / dat ſoo wel de Inquiſiteuren (waerder tot nu toe geweeſt zijn) als de Officiers / reſpectivelijk / diſcretelijk / en by manieren / in haer officien voortvaren en procederen / ſulks dat niemant geen reden hebben en ſal om daer over te klagen. Betrouwende ook haer Hoogheit / den voorſeide Remonſtrante / datſe hen dier voegen hebben en dragen ſullen / dattet van geenen noode weſen en ſal / anderſins daer inne te leven oft te handelen. Eindelijk dat het wel te verhopen zy / mits de goede hulpe / en het devoir dat haer Hoogheit by ſijnre Majeſteit doen ſal / dat de ſelve ſal te vreden weſen dan der plaetſen van der Inquiſitie / daer die is / ook te ontſlaen / na dien dat men heeft konnen daer by merken / dat alreets verklaert is op de Requeſte der Hooftſteden van Vraband / dat de ſelfſte daer mede niet en ſullen beſwaert werden. En ſal haer Hoogheit ſoo veel te ſtoutelijker en vrijlijker die ſake by ſijnre Majeſteit vervorderen / ten ſullen ſijne en effecte / als boven / dat zy hout voor certein / dat der Remonſtranten vaſte voornemen en meninge is / van niet nieus op te bringen in der oude Religie / die in de Landen van herwaerts over gehouden en geobſerveert wort / maer de ſelve te verantwoorden en te obſerveren / ſoo verre als ſy immer konnen oft mogen. Gedaen by haer Hoogheit / tot Bruſſel / op den 6 dag van April / 1565 voor Paeſchen.

Brieven van verſekertheit den verplichten Edelen gegeven. *Deſe vint men in P. Bors II Boek. pag.* 96. (67.)

Brieven daer tegen by de geconfedereerde Edelen der Regente gegeven. *Siet P. Bors II Boek. pag.* 97. (68.)

Brieven daer op by de Regente aen de Raden en ſteden geſonden. *Siet P. Bors II Boek. pag.* 97. (69.)

Brief des Konings met ſijn eigen handt aen den Prins van Oranje geſchreven, overgeſet uit het Spaenſch.

UWen brief van den xxbij. Mei / heb ik met goede genegentheit ontfangen / en daer na den genen / dien ghy my hebt geſchreven den xiij. Junius / en hoewel dat ghy ſult alrede mogen verſtaen hebben door 't gene ik hebbe geſchreven aen mijn ſuſtere / de kleine redene die ghy hebt om te peiſen 't gene ghy my ſchrijft in uwen brief van den 27 Mei / maer eer heel dien contrarie : en voorwaer / het is ſeker / dat ghy u ſeer ſoudet bedriegen / achterdenken nemende / dat ik u niet volkomelijk en ſoude betrouwen : En al hadde iemant neffens my contrarie officie willen doen / ſoo en ben ik ſoo lichtveerdig niet / dat ik ſullks ſoude geloofft hebben / hebbende ſoo grooten experientie van uwer getrouwigheit / en van uwen dienſten : daerom meught gy vryelijk ſulk achterdenken laten varen / en u ruſten op de Brieven / die ik / dien aengaende / u eertijden heb geſchreven / en op u werken : en niet letten op het gene dat eenige / die mogelijk vyanden zijn van mijnen dienſte en uwen welvaren / u mogen te verſtaen geven. En aengaende den oorlof dien ghy begeert om u ſtaten te verlaten / my is leet dat u ſaken particulier zijn in ſulken ſtaet als ghy ſegt : Maer weſende de ſaken van dien lande / in der voegen / ſoo ſy zijn gelegen / en kan ik niet gelaten u te ſeggen / dat het geen reden en ware / dat ſulke perſoonen als ghy zijt / in den welken ik my betrouwe en geruſt ſtelle / die verlaten / byſonder nadien ik ſoo verre van daer ben / maer waer eer behoorlijk / dat de gene die in hare huiſen waren / toe liepen tot deſen noot / en hen emploieerden in 't gene daer ſy toe verbonden zijn : gelijk ghy tegenwoordelijk gedaen hebt / gaende t'Antwerpen / daer ik groot contentement af gehadt hebbe / en ben wel verſekert / dat ghy aldaer doen ſult / al het gene dat meeſt ſal weſen bequaem voor mijnen dienſt / en voor de ruſte en verſekertheit van ſulker ſtadt / en van den Landen / en om te verſien op de ongeregeltheden die aldaer zijn ſullen / gelijk ik u dat betrouwe / en wel expreſſelijk u belaſte : en weet wel / dat ghy u niet anders thoonen en ſult / dan ghy u alle u leven lanck getoont hebt. En op dat ghy meught ſien hoe vryelijk ik met u handele / en wil ik niet laten u te ſeggen / dat men hier vele heeft geſproken / van dat u Broeder hem heeft gevonden in de ſaken die aldaer omgaen / en want ik niet en kan gelaten van des ſeer te gevoelen / ſoo belaſt ik u / dat ghy beſiet wat remedie daer inne ſonde mogen genomen worden / om niet voorder te gane / en 't ſelve ſtilt. En dunkt u dat het nut zy / hem eenige dagen van u te doen / doet het.

Uiten Boſſche van Segovia / den eerſten Auguſti 1566. Geteikent Philippe.

En op den rugge / Aen den Prince van Orangien.

1568.

Daer op volgen de Brieven van Franciſco d'Alava des Konings Ambaſſadeur in Vrankrijk aen de Regente geſonden, *die by Bor zijn te leſen in ſijn II Boek. pag.* 109. (77.)

Brief des Princen van Oranje aen de Regente, van dato den 24 Januarii 1565. *Siet Bor in't I Boek. pag.* 33. (23.)

Antwoort der Regente. *Siet het I Boek. pag.* 34. (24.)

Eindelijk volgen eenige Extracten *uit ſommige Plakkaten, op het ſtuk der Religie gemaekt, vervatende de* hardtſte *en aenſtootelijkſte punten die men vinden kan in't Plakkaetboek van Vlaenderen, ook by Bor in't I Boek. pag.* 7. 13. (5. 10.) *&c.*

Tot het IV Boek. pag. 221. (157.) 224. (158.) 228. (162.)

Op deſe plaetſen vindt men d'Indaging of Beſchuldigingen en Verantwoording des Graven van Hoogſtraten, niet dan ſommierlijk en ſtuksgewijs : 't welk ons beweegt, eerſt d'Indaging, en daer na't geen de gemelde Graef daer tegens tot ſijner verdediging, in de Franſche Tale, in de maendt van May des jaers 1568. *heeft uit gegeven, hier van woordt tot woordt ter neder te ſtellen, en de Nederduitſche vertaling, ten dienſt der genen, die der Franſche ſprake onkundig zijn, daer by te voegen. De Brief van Indaging, begrijpende de Beſchuldigingen, luidde gelijk volgt.*

Copie des lettres patentes d'adjournement perſonnel impetrées par le Procureur General du Conſeil de crime, Maiſtre Jean du Bois, contre Antoine de Lalaing Comte de Hocſtrate.

Lettres patentes d'adjournement perſonnel impetrées contre Antoine de Lalaing Comte de Hoeſtrate.

PHilippes; par la Grace de Dieu, Roy de Caſtille, de Leon, d'Arragon, de Navarre, de Naples, de Secile, &c. Au premier Noſtre Huiſſier, ou Sergent d'Armes, ſur ce requis; Salut. *De la part* de Nôtre

1568. tre amé & feal Conſeiller & Procureur General, Nous a eſté remonſtré. Que: non obſtant les grands honneurs,
1. que Meſſire Antoine de Lalaing, Comte de Hocſtrate; auroit receu de Nous; dez ſa premiere jeuneſſe; en pluſieurs manieres & endroitz: comme; Chevalier de noſtre *Ordre*; & d'une Compagnie de noz Ordonnances: outre pluſieurs notables & belles Ambaſſades; ou il avoit eſté emploié vers l'Empereur, & ailleurs: par ou, il ſe pouvoit bien appercevoir, de l'affection que lui monſtrions; & que Noſtre intention eſtoit, de l'advancer ſucceſſivement, a autres Charges plus grandes.
2. » Toutesfois; oubliant le tout: & desvoiant de la trace
» de ſes Predeceſſeurs; qui ſe ſont tousjours portéz a l'en-
» droit de leurs Princes naturels, comme bons & loiaux
» Vaſſaux: s'eſt du tout adheré, & ſecondé, au Prince
» d'Oranges; en ſes deſſeins ambitieus. aidant a promo-
» voir la rebellion; qui s'eſt veuë depuis deux ans ença,
3. » en Nos Païs de Pardeça. Et premierement: a tenu en
» ſon Chaſteau de Hocſtrate, pluſieurs ſuſpectes Com-
» munications, & practiques; avec ledit Prince d'Oran-
» ges, & autres ſes complices. Dont; tous noz bons ſujetz,
» ſe ſont fort ſcandalizéz; & les mauvais ont dreſſé les
4. » oreilles, & prins occaſion, de penſer a Nouvellitéz. La-
» quelle, leur a eſté encores donnée plus grande; par la
» Preſentation incontinent enſuivie, d'une Requeſte de
» quelques conjuréz en grand nombre; & avec l'inſolence
5. » & arrogance, que tout le monde a peu veoir. Qui, non
» ſeulement n'ont eſté admoneſtéz du dit de Hocſtrate;
» comme il devoit bien avoir fait, ſachant que c'eſtoit
» contre Noſtre intention: mais au contraire; en auroient
» eſté confirméz, advouéz, & accompagnés en Banque:
» Public: ou il s'eſt ouvertement declaré, par toutes ſes
7. » actions, eſtre des leurs. Ce que, bien tot apres il auroit
» monſtré plus, par effect. Leur donnant Conſeil, & per-
» ſuadant; de preſenter iterative Requeſte: a fin que,
» toutes les forces extraordinaires; ſeul remede pour con-
» tenir les Païs en tranquillité; fuſſent caſſées. par ou, ils
8. » peuſſent plus librement, mettre leur emprinſes en exe-
» cution. Et eſtant depuis, en Noſtre Ville d'Anvers,
» avec ledit Prince d'Oranges; ou lon ſe confioit qu'ils euſ-
» ſent contenu le peuple en Noſtre obeiſſance, & Deve-
» tion, y auroit ſouffert une infinité des choſes abomina-
9. » bles, & enormes. Et entre autres; qu'on enrollaſt pu-
» bliquement, & a ſon ſceu, Gens de guerre, pour le Sei-
» gneur de Brederode; contre Nous. Et que; lon les em-
» barquaſt, avec toute ſorte d'armes; vers la Ville de Via-
10. » ne, en noſtre Païs & Comté de Hollande. Outre la fa-
» veur, qu'il auroit ordinairement monſtré; a ceux de la
» Commune, s'eſtans mis pour la protection deſdits Con-
11. » juréz. Et uſurpant ſur Noſtre auctorité. Et celle; de No-
» ſtre Tres chere & Tres aimée Sœur, la Ducheſſe de Par-
» me, Plaiſance, &c. lors Regente & Gouvernante de
12.6. » Noſdits Païs de pardeça. Vers laquelle, il le ſeroit tous-
13. » jours porte incivilement; & avec peu de reſpect. S'eſt
» advance; de faire publier un Edict en Noſtre Ville de
14. » Malines. De ſon auctorite privée; ſans charge; & con-
15. » tre l'intention de Noſtre dite Sœur. Par ou, une partie
» de la Commune, s'eſt desbordée tant plus; & a prins
» plus grande licence, de faire ce, que bon lui ſembloit.
16. » Incitant ledit Comte, le Magiſtrat d'icelle, a deſobeiſ-
» ſance: & nommeement, ceux de Noſtre ville de Lie-
» re; a non recevoir Garniſon, de par Nous; leur eſcrivant
» Lettres, & envoiant Gentils hommes, expres a ceſt ef-
17. » fect. Et en fin; traitant en Noſtre Ville de Teremonde;
» avec ledit Prince d'Oranges, & autres ſes Complices; de
» prendre les Armes: pour nous exclure; ou celui, que
» Nous envoierions de Noſtre part, en Noſdits Païs de
» pardeça. Ce que; ia paſſé long temps, ils auroient con-
» clu par enſemble. ne s'eſtant l'execution enſuivie, ſi non
» a faute de moien. *Qui ſont* toutes choſe, avec beaucop
» d'autres, qui ſe declareront, & verifieront, alencontre du
» dit Comte de Hocſtrate, en temps & lieu; de Vaſſal
» deſobeiſſant, & rebelle: & pour leſquelles; il ſeroit
» tombé en crimes de Leſe Majeſté; & merite chaſtoy, a
» l'exemple d'autres: ſi comme il dit. Requerant: que
» Noſtre plaiſir ſoit; de lui accorder Proviſion Crimi-
» nelle convenable, alencontre dudit Comte de Hocſtra-
» te: avec clauſe d'Auctoriſation.

Pource eſt il. Que nous; ces choſes conſiderés: Vous 1568.
mandons, & commettons, par ces Preſentes: Que: a la Requeſte de Noſtre dit Conſeiler & Procureur General, expoſant; & avec telle aide, & aſſiſtence, que trouverés convenable: prenés & apprehendés au corps, ledit Comte de Hocſtrate; quelque part que trouver le pourrés, en Noſdits Païs de pardeça. Et le menés & conduiſés, ſoubs bonne & ſeure Garde; es Priſons de Noſtre Cour, en noſtre Ville de Bruxelles: pour eſtre a droit; par devant Noſtre Tres cher & Tres feal Couſin, Chevalier de Noſtre Ordre, Gouverneur & Capitaine General pour Nous, de Noſdits Païs de pardeça, le Duc d'Alve, Marquis de Coria, &c. a ce par Nous, ſpecialement Commis: & recevoir Punition, & Correction, deſdits Cas, Crimes, & Conſpirations: ſelon l'exigence d'iceux; & comme, en raiſon & equité, en tel cas ſe trouvera convenir. Et ſi prendre ne apprehender ne le pouvés: l'Adjournés, & Appellés; par Edit, & Cry Public: Sur peine de Ban perpetuel, & Confiſcation de Biens: A comparoir en perſonne, dans trois Quinzeines, prochainement venans. Dont la premiere Quinzeine lui aſſigneréz, pour le Premier jour; autre Quinzaine pour le Second jour; & la Troiſieme Quinzaine, pour le dernier & peremptoire jour de droit, ſans attendre autre. Pardevant Noſtre dit Couſin, le Duc d'Alve. en Noſtre dite Ville de Bruxelles; ou en tel autre lieu, que lors il ſera, eſdits Noz Païs Bas. Pour reſpondre; ſur telles Fins & Concluſions, que Noſtre dit Procureur General, voudra contre lui prendre, & eſlire; pour les cauſes dites. & autres; qu'il pourra, au jour ſervant, plus amplement, a ſa charge propoſer, & deduire. Et en outre; proceder, & veoir ordonner, comme de raiſon. Lui ſignifiant: que s'il ne vient a la Premiere, Deuzieme, ou Troizieme derniere Quinzeine; lon procedera, en ſon abſence, ſelon qu'en tel cas appertiendra. En certifiant ſouffiſament, au dit jour, Noſtre dit Couſin le Duc d'Alve; de ce, que fait en aurés. Auquel mandons; & pour les cauſes deſſuſdites ſpecialement Commettons: que; aux parties, icelles oyes, il face & adminiſtre bon brief droit & juſtice; comme en tel cas il convient. Et en cas de deffaut & contumace, dudit Comte de Hocſtrate, il procede a la Pronontiation du dit Ban, & Declaration de ladite Confiſcation, & autres; comm'il verra eſtre a faire en tel cas; par raiſon; & de droit. Et de ce faire, vous donnons plein Pouvoir, Auctorite, & Mandement ſpecial. Mandons, & commandons a tous noz Juſticiers, Officiers, & Sujetz: que a vous, en ce faiſant, ilz obeiſſent, & entendent diligemment: & vous preſtent Conſeil, Aide, Confort, & Priſon; ſi meſtier eſt, & par vous requis en ſeront. *Car ainſi nous Plait il.* Et pource, comm' entendons, que le dit Comte de Hocſtrate, s'eſt retiré & abſenté de Nos dits Païs: Nous voulons en ce cas, que ledit Adjournement & Exploit, qui par vous ſera fait par Edit & Cry Public, aux Bailles de Noſtre dite Cour, en ceſte Ville de Bruxelles: affigeant aux portes d'icelle Cour, Copie de ces Preſentes, enſemble de voſtre dit Exploit: & l'Inſinuant au dernier domicile, en Nos dits Païs, du dit Comte de Hocſtrate: & affigeant auſſi, ſemblables Copies, aux valves & portaux de la principale Egliſe illec; afin qu'il n'en puiſt pretendre ignorance: ſoit de tel effect, valeur, & vertu, comme ſi fait eſtoit, a la perſonne du dit Comte de Hocſtrate, & pour tel avons le dit Adjournement & Exploit, auctorizé, & auctorizons, par ces Preſentes. Et pource; qu'autres ſont commis, pour proceder a l'Annotation des Biens du dit Comte de Hocſtrate; Vous ne vous en meſſerés. Donne; en noſtre Ville de Bruxelles; le XIX. jour de Janvier. L'an de Grace; Mil, Cinq Cens, Soixante ſept. De noz Regnes: a ſcavoir des Eſpagnes; Secile, &c. le XIIJ. & de Naples, &c. le XV.

Soubſcrit; Par le Roy. *Et ſoubſigné;* Mesdach. *Scellé; du Séel, aux Armes de ſa Majeſté, en cire vermeil, a ſimple queuë, de parchemin pendant.*

L'or-

1568. *L'ordre, & forme; de l'exploit, execution, publication, & inſinuation des deſſusdites lettres patentes d'Adjournement; fait par Edit & Cry Public; contre Monſeigneur le Comte de Hocſtrate.*

Ou eſt deduit: que, ceſt Adjournement; auctorizé, ſoubs pretexte; que ledit Seigneur Comte, n'eſtoit es Païs Bas; eſt nullement auctorizé. Veu; qu'il en eſtoit Abſent; par congé, de la Gouvernante d'iceux. & pour cauſe, empeſchement, & affaires, legitimes. Et auſſi; Nul: pour n'avoir eſté, aucunement inſinuées, au dit Seigneur; les Patentes d'icelui: ni voire; la Clauſe de Signification: que, non comparoiſſant; on pourſuivroit outre, comme s'il fuſt preſent. & moins; avoir eſté inſinuée; ce qui n'eſt, en ſorte quelle que ſoit excuſable; leur Exploit.

L'ordre, & forme de l'exploit des lettres d'Adjournement contre le Comte de Hocſtrate.

COmbien que; Nous Antoine de Lalaing, Comte de Hocſtrate: puiſſions ſoufiſamment juſtifier; & a tous ceux qui nous cognoiſſent il ſoit notoire: que nous nous partismes des Païs Bas du Roy, pour affaires importans: tant Noſtres en Alemagne; que principalement, de Monſieur le Comte de Rennenberg, noſtre Oncle: & ce; du conſentemment, bon gré, & amiable congé, de Madame la Ducheſſe de Parme, Gouvernante, pour lors, d'iceux Païs: car elle les recommanda, par Lettres eſcrites de bon encre, a Noſtre faveur; tant a l'Empereur; qu'auſſi a Meſſeigneurs l'Archeveſque de Cologne l'Electeur, & Duc de Cleves; afin que, nous en obtinſſions bonne & reſſeante expedition: Et davantage; il Nous ſoit facile, averer: que Nous; venus a l'effet de Noſtre negotiation, au dit Seigneur Duc; toſt apres, par deſaſtre & hazard, Nous bleçaſmes telement, a la main gauche; qu'au lieu de paſſer, & vojager plus outre; il Nous ait eſté neceſſaire, tenir la chambre; & retarder Noz pourſuites; pour quelques Mois: Contraints puis; a Nous faire pancer, & bien guerir d'icelle Noſtre bleçure, Nous retirer en une Maiſon du ſuſdit Seigneur Noſtre Oncle; d'autant que Nous en eſtions pres; ſiſe a Cologne: cité, non ſeulement Archiepiſcopale, Libre, Imperiale, & cogneuë par tout; voire des Eſtrangers de bien loing: mais auſſi, qui plus eſt, & notamment, voiſine, amie, & tresaffectionnée, des tous les deſſusdits Païs, & du Roy: Toutesfois: le Procureur General, du Conſeil de Crime, dit Maiſtre Jean du Bois; auquel, toutes ſuſdites choſes, eſtoient ainſi auſſi notoires: & que les tenoit, ou devoit tenir & avoir, pour telles; par l'arreſté commun bruit, qui en eſtoit par tout; & par ſes informations: meſmement ſcavoit; que, a l'occaſion d'icelles, Nous reſidions au dit Cologne; tel; que bien ferme, pour lors, de Noſtre demeure & domicile: Tant plus acerené, de tout ceci icelui; que Nous en advertiſmes; entre autres Seigneurs; & dudit deſaſtre de Noſtre main; Monſieur le Duc d'Alve: pour eſtre Gouverneur & Capitaine General pour le Roy, es deſſuſdits Païs; ores aſſeré ſpecialement Commis par ſa Majeſté, a ceſte Noſtre cauſe: devant lequel, ſommes Adjournés: Et en outre: que ſouvent avions lors eſcri, dez ledit lieu de Cologne; a pluſieurs Noz amis, reſidens eſdits Païs Bas, & eux a Nous ſemblablement au dit lieu: Eſtant au ſurplus la qualité de Noſtre perſonne, telle; que nul, verſé en negoces; pouvoit ignorer, en lieu tant frequenté; Noſtre demeure. Ce Procureur donc: encor que treſaſſeuré; qu'il y euſt ſi ſeur acces pour tous, a la dite Cité, qu'un chacun ſcait; & par conſequent a Nous: voire y eſtre tousjours Meſſagers Ordinaires, jurés au Magiſtrat; obligéz aler aumoins chacuns huit jours, a Anvers, & retourner; pour le fait, de la communication de tous affaires, & de l'entrecours de Marchandiſe: ſe laiſſa transpourter ſi avant; de ſes propres paſſions, ainſi qu'il fait a croire, contre Nous; ou pour obeir Noz Adverſaires: autrement, homme fort habile, en ſon Eſtat: que de forcer ſa Conſcience; a ſolliciter, par tous mojens, voire non legitimes; une certaine, telle quelle clauſe d'Auctorization, es Lettres Patentes d'Adjournement deſſuſdites: au fait ſuſdit; par ce que dit eſt; & que Nous deduirons d'avantage, au ſuivant Eſcrit; apparemment obreptice, & ſubreptice. Le tout, a ce ſeul but: que, de celle Clauſe, il ſe peuts mettre un faux viſage de formel pretexte; pour nous Adjourner: non perſonnelement; ainſi que les avantdites cauſes; & plus, la gravité de la Cauſe, qui touche de ſi pres l'Honneur, la vie, le Bien; & ou le tout Nous vad; le requierent: mais; par Edit, & Cry Public: comme ſi Nous en eſtions fuis de Noſtre Patrie, pour fourfaits: ou que, Nous latitaſſions; & ne fuſſions retrouvables: ou que fuſſions loing temps ou que, a une ſi libre Cité que Cologne, telle qu'il la cognoit; on n'euſt peu, ou aucunement ſceu avoir, aucun ſeur acces. Ruſes; certainement indignes, de perſonnage, de la merque & qualité, qu'il veult prendre en ce fait. Leſquelles, on voit dreſſées a belle poſte, pour Nous opprimer; Nous y precipiter Noſtre bon droit; & Nous retrancher tous deuz termes & delaiz juridiques, a Nous pouvoir defendre; & bref, Nous couper entierement toutes les vojes de juſtice: a celle fin; que; ſoubs manteau neantmoins de la Nous adminiſtrer; on Nous Coure ſus plus aiſement; & quaſi a bride abbattue: pour Nous condamner ſus le rang, a ſa ſeule ſuggeſtion, & diſcretion, ſans eſtre aucunement, tant s'en faut il, que deuëment; ouiz en Noz raiſons. Mais; pour mieus entendre l'ordre & forme, qu'on a ſuivi, a l'Exploit des Patentes; a ce, par lui, ſelon qu'avons dit, procurées & calomnieuſement impetrées: Nous narrerons le tout par le menu; ainſi qu'il a paſſé. *Par* obreptice, & ſubreptice Remonſtrance; fondée ſus informations Secrettes; ſollicitées a ſa poſte, & a la ſuggeſtion de faux cas recherchéz & appoſtéz; faites par lui, & ſans decharge, contre Nous; leſquelles il nomme en ſa boutique, Preparatoires: compris iceus cas, & Remonſtrance, au Narré des Patentes: ceſt avandit Procureur de Crime; aidé de Nos Adverſaires, leurs adherens, & inique faction, qui ſont Juges, & partie, enſemblement; obtint, non ſeulement icelles Patentes d'Adjournement, en general; ains auſſi des les armer en particulier, d'autant que lui eſtions recommandéz, de toutes pieces. Ceſt a dire; les combler, de toutes Clauſules; par moien deſquelles, il penſaſt, pouvoir accomplir & aſſouvir ſon deſſein. Principalement y inſera il, celle de la ſusdite Auctoriſation; dont il fait ſa principale banniere. De ſorte; que: le diſpoſitif deſdites Patentes fut, en premier lieu: decerner, Prinſe de corps, contre Nous: a ce que, miz en ſeure Garde; euſſions a reſpondre, aux fauſſes charges, dont il Nous impute. Mais; par devant le Duc d'Alve: tel en ſpecial; que Commis par le Roy, a la cognoiſſance des merites de ceſte Cauſe; & a la punition des Cas & Crimes, pretendus par icelui Procureur. Ne reſtoit, ſur ceci, pour l'Exploit; que, d'apprehender Noſtre perſonne. Et cela n'eſtoit il, a lui loiſible, d'executer. Car; Nous eſtions Abſens du Païs; par la maniere, & raiſons, ci devant declarées. Or; combien, qu'en conſideration d'icelles raiſons, on Nous euſt deu faire ceſt Adjournement, a Noſtre propre Perſonne: toutesfois; cela fut mis en diſſimulation de fait advis. Parainſi; l'un des Huiſſiers d'Armes Ordinaire, des Privé & Grand Conſeils, de ſa Majeſté; au premier deſquels, s'addreſſent les Patentes: ſans prealablement faire diligence, Nous rechercher perſonnelement; ni Relation a ce qu'avons entendu, de ne Nous retrouver au Païs: ce que neantmoins, ni le droit, ni le ſtil, permet obmettre: A l'inſtante Requeſte, du ſusdit Procureur Impetrant; qui faiſoit tout effort, de haſter l'execution de ſon pretendu; & complaire a Nos Adverſaires: eſperans par la iceux, par aventure happer Noſtre Bien; qu'ils attendent a gorge ouverte; & exercer leurs vindictes; ſur tel expedient, par eux mis en avant: ſe transpourta; l'An Mil Cinq cens Soixantes ſept; cinq jours apres l'ottroi deſdites Patentes, vingtquatrieme de Janvier: aux Bailles de la Cour, a Bruxelles: accompagné, de ſix Trompettes: a fin; y faire l'Adjournement, par Edit & Cry Public, contre Nous. Eſtimant ainſi, ce Procureur; par couleur, de la deſſusdite clauſe d'Auctorization; valider cedit Adjournement; non autrement, que s'il Nous euſt eſté fait, en perſonne. Mais; outre ce, que deſſus avons allegué, de juſte Abſence: qui monſtre, telle Clauſe, du tout eſtre ſubreptice & Nulle, en ceſtui Noſtre fait: auſſi eſt il remerquable, a cela conveincre irrefragablement: que l'Huiſſier, ne Nous a onc inſinué, ni autre a qui il appertinſt; les Patentes: ni leur Exploit: ni ſignifie, encor que les Patentes ainſi le com-

1568. mandent; que, si ne venions a la premiere, seconde, troisieme, Quinzeine; on procederoit, en cas que fussions Absens, contre Nous; selon qu'il seroit requis; & que la teneur desdites Patentes, porte. Car, il fault; que l'Huissier face conster au Juge, par sa Relation; que la Citation par lui faite, soit vraiment & deuëment pervenue a la cognoissance de l'Adjourné. Et ne se pourroit entendre la clause d'Auctorization, autrement ottroiée. Car elle seroit concedée, contre droit: ce que n'est ni vrai semblable, ni admissible. Adonc; s'entendant ottroiée, tant seulement; soubs condicion de la dite Signification; car, aussi les Patentes, ainsi qu'avons dit, le commandent expressement: & d'insinuation de l'Adjournement a l'Adjourné: certes il s'ensuit: que si ceste Signification susdite, ni aussi Insinuation des Citation & Adjournement, ne lui est faite; que l'Adjournement, fondé en la dite Auctorization, limitée comme dit est; doit estre reputé du tout Nul: & qu'il ne peult avoir lieu contre aucun, voire Absent: si ceste Absent, est telement voisin; & trovable; & qu'il y ait a luy seur acces, comme en Nostre cas. Mesmement; ou la cause est de telle importance que la Nostre; ou le tout, ainsi que dit est, nous vad: l'Honneur, la Vie, le Bien. Et tant plus: que tant sen faut, que l'Huisser, ou autre a qui il appertinst, Nous ait, rien insinué: que, ni voire Nous a il onc adverti; par aucune Missive, ni autrement; d'aucun sien, ni autre Exploit. Et toutesfois, la Coustume, & Stil des Jugemens du Païs Bas, & de tous autres, & le Droit en premier lieu; le commandent bien par expres. annulans tous Exploit; ou du moins, une telle diligence tant requise, & de substance, seroit obmise. Car la dite Auctorization, soit qu'elle valide, ou non valide, l'Adjournement par Cry Public: les Patentes ne disposent, le valider; en cor en cas, que soit omise l'Insinuation, de l'Exploit. Et puis donc; que les Patentes n'en font mention aucune: soubs quelle couleur, les pourroit on jusques la amplier: contre le stil, & les Loix? & mesmes; en prejudice d'un Adjourné: & plus; au cas & cause, dont est question?

Venu donc ceste Huissier aux Bailles; environ les onze heures, avant Midi: suivant sa charge; fit solennelement sonner, ses six Trompettes. plus; pour quelque algarade, & fanfare; ainsi que la pluspart croioit; que, qu'un tel nombre de tant de Trompettes, fust là requis. Achevée ceste saillie; il commença, a haute voix, la lecture des avant dites Patentes. Par vigueur desquelles; „ d'un mesme trait, il pretendit Nous Adjourner *de par* „ *le Roy*. Nous Appellant, par Nom, & Surnom. A „ ester, & Comparoir en personne; dans Trois Quin- „ zeines, dez lors prochaines a venir; y specifié le der- „ nier Jour de la Troisieme, pour Peremptoire prefix ser- „ vant, sans attendre autre. A scavoir: par devant le Duc „ d'Alve; Commis, & auctorizé, ainsi que dessus. Et ce; „ en la Ville de Bruxelles: ou, en autre tel lieu, & place, „ que ledit Duc seroit alors. Soubs peine; y faisans de- „ defaut; de Ban Perpetuel. & plus; de la Confiscation de „ tous Nos Biens. Pour, & a fin; dit l'asseré predit Ad- „ journement de respondre; aux Fins, & Conclusions, „ que le dessus dit Procureur de Crime Impetrant, vou „ droit prendre contre Nous. & au reste; par la forme, „ qu'il est plus amplement deduit, es Patentes. Cela fait: ce mesme Huissier Executeur, escrivit; au bas des Copies, qu'il avoit toutes prestes; & faites sus le Patentes; l'Acte, de ce sien Exploit. auquel; il soubscrivit son Nom, & Seing Manuel. Le tout; les An, Mois, & „ Jour, avandits. Attestant en outre; en chacune Copie; „ estre icelle, par lui Collationée, & trouvée accourder de „ mot a mot, avec son vrai Original. Consequemment: pour asseurer ceste Adjournement; qui est fondé tant seulement, en la dessus dite Clause d'Auctorization; subrepticement impetrée, & Nulle, comme dit est: il affigea l'une de sesdites Copies; es Bailles, ou il avoit fait, & proclamé. a scavoir; aux Portes de la Cour. Finalement: quattre jours apres ceste Exploit; il Insinua d'abondant, le xxviij. de Janvier; au Chasteau de Hocstrate; a la personne du Drossart. Lequel Drossart, pourtant il Adjourna; comparoir, tout a l'heure, en la Maison, de la Justice dudit lieu de Hocstrate. Et lá; en la presence d'icelui Drossart; & de l'Escoutette, & du Receveur du lieu; il leut celle Copie des Patentes; ainsi que dit est Collationée; y soubscrivit son Exploit; & l'Attestation d'Affixion susdite, & de ceste Insinuation. Comme eleu, ce lieu la & Chasteau de Hocstrate; pour Nostre dernier domicile. Laquelle Copie puis il affigea, au Portal de l'Eglise du mesme lieu. Tout celá: pour coloré tesmoin a Nous; que puis Nous ne pourrions plus, ni devrions, pretendre cause d'ignorance; de telles Patentes, Exploit d'Adjournement, & Auctorization d'icelui, Publications, Affixions, & Insinuations. principalement: qu'elles ont esté faites; en meints Carrefours, Places, & lieux; & avec tant de Ceremonies. A quoi, desia Nous semble, avoir bastament respondu: par ce que, rien de tout cela, ainsi qu'avons dit ci dessus, ne Nous ait esté insinuée personnelement: par l'Huissier; ni autre, a qui il appartinst le faire, ni voire, autre quelconque. Et il ne pouvoit; a fin que le repliquions, & inculquions souvent; pour l'un de Noz principaux arguments; en sorte quelle que soit, obmettre: Nous advertir, dumoins, par quelque sienne Missive, & au pis aler, de sa part, quel que ami; de cestui sien Acte. & jointement, Nous envoier Copie des Pieces, pour Insinuation. Selon que le Droit, & nommeement le stil du Païs, le requiert. a ce, que l'Exploit soit, ou puisse estre de valeur. De quoi, il n'a rien fait du tout. Ains, tant seulement; quelque Nostre affectionné; de soi mesme; non pour la Nous insinuer aucunement, ou qu'il eust de ce aucune charge, de quelconque; mais desirant Nous gratifier: Nous en envoja une simple Copie; non signée, ni attestée, d'aucun. Laquelle ajans receuë, plus de vingt quatre jours apres l'Exploit des Patentes: dont n'eussions peuvores qu'eussions voulu, obeir aux termes de Quinzeines prefix: ni au jour servant, sans aler par la poste: receuë donc, pour telle; ceste adire, pour non auctentique, ne prinse d'auctentique; ni deuëment ou certeinement venue, a Nostre cognoissance: incontinent toutesfois, Nous respondismes; & sus le rang: par Lettres, que Nous envojasmes: afin d'arriver d'heure; tout expres; aux dessus dits Procureur de Crime, en Seigneur Duc d'Alve. Qui leur furent rendues, en propres mains; & avant le Jour servant. Leur monstrans a l'œil; par ces fondemens y repliqués: &, par autres tres relevantes Exceptions, de Declinatoire; que ne devons, aucunement Comparoir; y discorues, leur faisans toucher avec le doigt, la Notoire Nullité, de leur susdite Citation. Soustenans pour ce, Nous estre fait tort evident. Dont; avec vive & legitime Appellation, par Nous y jointement interjectée; leur Protestons de leurs Attemptats, de l'incompetence du Juge, & de ses Jugemens; & de tout ce qui en depend, & qui estoit fait, ou se feroit. Ainsi; que sensuit. 1568.

La Responſe en Forme de Miſſive; faite, par Monſeigneur le Comte de Hocſtrate, Au ſuſdit Procureur General, du Conſeil de Crime: ſur les Lettres Patentes, du Calomnieus Adjournement perſonnel, ci deſſus.

Par la quelle: en maniere de Declinatoire, la Nullité de la Clause d'Auctorisation, & par consequent, celle d'icelui, deduite: il monstre au vrai: pourquoi; fondé, tant es Privileges, de l'Ordre de la Thoison d'or: que, de la Joieuse Entrée de Brabant: il n'ait esté, ni soit tenu, comparoir devant le Duc d'Alve, mesmes en qualité qu'i celui Duc pretend & procede.

Reſponſe par le Comte de Hocſtrate au Procureur General.

MOnsieur le Procureur. Nous avons receu Copie, du Mandement par vous impetré à Nostre charge, & en vertu duquel; par Cry & Edict Public, Nous aves fait adjourner: pardevant Monseigneur le Duc d'Alve, Gouverneur & Capitaine General, pour le Roy es Païs Bas: A comparoir, dans trois Quinzeines. Dont la premiere Nous est assignée, pour le premiere jour: l'autre, pour le second: & la troizieme, pour le dernier, & peremptoire jour de droit, sans attendre autre. Et toutes fois; ne Nous a esté fait Signification, par l'Huissier executeur: que si ne venons a la premiere, deuzieme, ou troisieme Quinzeine; on procederoit, en Nostre absence, Selon qu'en tel cas appertiendroit, combien que, par ledit

1568. dit Mandement, lui ſoit expreſſement enioint, & commandé, de ce faire, & que ſelon ſtil & uſance inviolablement obſervée es Païs Bas; on n'eſt accouſtume d'auctoriſer aucun exploit, ſans la dite ſignification, & inſinuation: ores que l'adiourné, ſoit hors deſdits Païs, non latitant; & en lieu ou on peut avoir ſeur acces. Meſmes faut; que par ſa relation ledit huiſſier face apparoir, la citation eſtre pervenue a la cognoiſſance dudit adjourné. De ſorte que, ſi Nous Nous voulons defendre en extreme rigueur; ceſte obmiſſion ſeule, ſuffiroit, pour rendre l'exploit vitieux, & nul: & Nous excuſer, de toutes peines de defaux. Mais en cauſe ſi juſte, & en laquelle nous avons pleine confidence, ſur noſtre innocence, & bon droit; ne Nous voudrions arreſter a ce point. Ne auſſi; que ceſt exploit, fait en forme & maniere non accouſtumée, par ſon de tant de trompettes, & affixions de tant de Mandemens; ſemble pluſtoſt fait, pour nous blaſmer, injurier, & deshonnorer; que pour juridiquement executer un Adjournement, contre perſonne, de telle qualité que Nous ſommes: & qui devons eſtre traitez du Roy, & des Confreres de noſtre Ordre; fraternellement; & amiablement, n'eſtans ne latitans ni fugitifs: ains, en la ville voiſine, Imperiale, & Archiepiſcopale de Cologne, a laquelle, tous meſſagers, notoirement ont ſeur acces. Car certes; combien que ce ſeul point, ſoit ſelon droit, de tel pois & conſideration; qu'on peut, d'icelui & de ſemblables exploits appeller: ne Nous y voudrions toutesfois arreſter: ne fuſt que, Noſtre ſe rement, honneur, & obligation, Nous forcent; & conſtreignent: de n'obeir, a ſemblables Mandemens, Exploits, & Citations; expreſſement & directement contraires, aux Conſtitutions, Loix, & Contracts de l'Ordre du Thoiſon d'or. Auſquelles, par ſerement; ſont obligéz reciproquement, le Roy noſtre Sire, le ſuſdit Seigneur Duc d'Alve, & » tous Chevaliers & Officiers dudit Ordre. Portans par » expres: que ſi aucun deſdits Chevaliers, ou Officiers, » eſtoit attaint, & conveincu d'Hereſie; ou de Trahiſon: » ou s'eſtre departi ou enfui de journée ou bataille; ſoit » avec ſon Seigneur, ou autre; ou bannieres fuſſent eſté » deſplojées, & qu'on euſt aſſemblé & procedé, juſques » a combatre: ou, d'avoir commis aucun autre, enorme » ou reprochable cas: que par jugement du Souverain, & » Compagnons dudit Ordre, ou la greigneur partie d'i- » ceux: on devroit oſter ledit Chevalier, priver, & de- » bouter, dudit Ordre. Aiant toutefois, preallablement » eſté, devëment ſommé appellé, & attendu. & que, par » autre maniere il n'en peult eſtre privé, ne debouté. Or: eſtant, de droit, plus que notoire; que tous Princes & Rois, ſont obligéz d'accomplir & maintenir leurs Contracts: principalement, confirméz, ratifiez & approuvez par ſolennel ſerement: il s'enſuit evidenment; que Nous ne pouvons, & ne devons, obeir a ceſte Citation. Ne ſoit: que, de Noſtre part, Nous voulions faillir a Noſtre ſerement; & a l'obligation que Nous avons audit Ordre. & quand & quand faire tomber au meſme inconvenient, le Roy, & le dit Seigneur Duc d'Alve. Ce que tresbien Nous penſons ne leur ſeroit aggreable. Ains au contraire Nous aſſeurons, que ſi par vous ils euſſent eſté informéz, de ce que deſſus; ils n'euſſent oncques accordé le dit Mandement. Auquel en tant comme ſubreptiſement, & nullement, impetré, & executé; ne doit eſtre prins aucun regard. Car; veu, que la Conſtitution deſſuſdit, fait expreſſe mention de trahiſon, & fuite de journée ou bataille; qui ſont crimes & delits, contenuz & comprins ſoubz le premier Chapitre des Loix de leſe Majeſté: & par apres, de tous autres vilains enormes & reprochables cas: il eſt certain, & du tout evident; que toutes les eſpeces deſdits crimes & delits de leſe Majeſté, commis par aucuns Chevaliers dudit Ordre; appertiennent a la cognoiſſance, ſeulement du Chef, & Confreres d'icelui Ordre. Et ce, avec privation de tous autres Juges: & meſmes, des Confreres dudit Ordre; y voulans cognoiſtre en autre qualité; & avec autres, que du meſme Ordre. De tant plus, qu'il eſt clair de droit: que toutes cauſes d'Eſtat, ſont prejudiciables; & ſe doivent traiter, avant qu'on procede a autre punition. Et pourtant, ne fait a conſiderer que ladite Loy & Conſtitution, parle ſeulement de la privation dudit Ordre. car de proceder devant autre Juges au regard de l'ulterieure punition, avant que ledit point ſoit decidé; ne ſeroit moins abſurde; que ſi un Juge laïc entre prenoit ſur une perſonne Eccleſiaſticque, avant ſa degradation. Diſant; ne vouloir cognoiſtre d'icelle, ne de ſa qualité; & ſeulement, le punir exemplairement de ſes delits. D'autant que; eſtant d'iceux ou puni, ou abſous, ne lui ſerviroit de riens ladite qualité. comme auſſi ne feroit a Nous, ladite Loy & Conſtitution: ſi en prejudice d'icelle, pouvions eſtre appelléz, devant autres, que devant ledit Souverain, & nos Confreres. Attendu meſmes: que par autre Loy, & Conſtitution, portant plus ample proviſion en ceſt endroit; eſt dit, declairé, & ordonné; pour " Statut & Edit perpetuel, irrevocable, & non muable: " Que fut d'immortelle memoire, l'Empereur Charles; a " qui Dieu face paix; lui ſeul, en ſon temps, & aprés lui, " ſes Succeſſeurs Chefs & Souverains dudit Ordre, & nuls " autres: par l'advis des Chevaliers, ou de la plus part d'eux " aſſembléz en Chapitre, cognoiſtroient, *en toute Souverainete*; " des perſonnes deſdits Chevaliers, & des quatre " Officiers, d'icelui Ordre; & des fautes & meſuz, qu'ilz " ou aucun d'eux, pourroient commettre. Et ce; afin que " leſdits Chevaliers, Officiers, ni aucun d'eux, ne fuſſent " indevement, & a tort, outragéz. Et a l'entretenement " de ce nouveau Statut, a eſté aboli, & mis a neant, ce " qu'aux Chapitres precedens auroit, ou pourroit avoir " eſté fait, ordonné & ſtatué au contraire. Et conſequem- " ment ordonné: que ladite contrarieté; ſi aucune y en " avoit; ſeroit effacée, & tracée des livres & regiſtres, ou " elle ſeroit trouvée. Laquelle Conſtitution, fondée ſur " une raiſon generale, doit comprendre la cognoiſſance de tous delits. & meſmes auſſi, de toutes pretendues eſpeces des crimes de leſe Majeſté. Conſideré: qu'autrement, on pourroit touſiours outrager indevement, les Chevaliers, & Officiers dudit Ordre; contre, & en prejudice, de ladite Conſtitution. & ne cognoſtroient leſdit Chefs & Chevaliers, des perſonnes, fautes & meſuz, de leurs Confreres, & Officiers, en toute ſouveraineté; ſi on pouvoit, trouver quelque eſpece de delit, qui ne fuſt auſſi de leur juriſdiction, & cognoiſſance. Car; puis qu'on ne peut appeller, en matieres criminelles: il faut; que la clauſule, *en toute Souverainete*, y jointe la generalité de la Conſtitution, s'entende de tous delits; ſans diſtinction, ou exception, quelconque. Veu principalement: que ladite Conſtitution, par apres donne & met certaine reigle & ordre; ſelon lequel, on doit proceder, contre ceux deſdits Chevaliers, ou Officiers, qui auroient commis aucuns mauvais cas. Qui eſt; que ſans limitation, ou diſtinction quelconque, deſdits cas; ledit Seigneur Empereur Charles, en ſon temps; & apres lui, ſes " ſucceſſeurs, Chefs, & Souverains dudit Ordre; ou leurs " Commis, Chevaliers d'icelui Ordre: par leur expreſſe " Ordonnance, pourroient proceder; contre ceux des Che- " valliers, & Officiers dudit Ordre: ſi avant, que leſdits cas " fuſſent notoires; ou que, par devë information prece- " dente, leur ſeroit apparu: par prinſe, arreſt, ou appre- " henſion, de leurs perſonnes. De l'advis toutesfois, de ſix " des Chevaliers dudit Ordre: ou de tel nombre, que ſe- " lon le temps, & exigence du cas, ils pourront finer; & " autrement non. En mettant leſdits Chevaliers, & Offi- " ciers, promptement qu'ils ſeront prins a l'occaſion que " deſſus en la garde du College, & amiable Compagnie, " dudit Ordre: pour en cognoiſtre, par le Chef & Souve- " rain, s'il eſt preſent: & en ſon abſence; par ſon Com- " mis, Chevalier dudit Ordre, & les Chevaliers ſes con- " freres; en toute ſouveraineté, comme dit eſt. Sauf que; " le Commis dudit Chef & Souverain, & Chevaliers eſ- " tans devers lui, apres qu'en abſence d'icelui Chef, ils au- " ront inſtruit les proces des Chevaliers, & Officiers dudit " Ordre, & chaſcun d'eux aians commis, mauvais cas: " ſans juger leſdits proces; ſeront tenuz, les envoier, & " leur advis ſur iceux, audit Seigneur Chef, & Souverain, " ou il ſera: pour, par lui appelléz les Chevaliers Confre- " res de ſon Ordre, qu'il pourra finer; & dumoins en nom- " bre de ſix; en Chapitre dudit Ordre: eu preallablement " l'advis des Chevaliers leurs Confreres d'icelui Ordre, du " Païs; ou plus voiſins du Chevalier, ou Officier, accuſe " du

1568. „ du mauvais cas; & qui d'eux pourroient avoir meilleu-
„ re cognoiſſance: viſiter leſdits proces: & determiner,
„ comme en equité & raiſon il trouvera appertenir. Dont
„ ſe vient neceſſairement a inferer: que de tous mauvais cas, meritans apprehenſion, & punition corporelle; & exemplaire: ſans limitation, diſtinction, ou difference quelconque; leſdits Chefs & Chevaliers, doivent cognoiſtre; avec excluſion & privation de tous autres. Et y proceder, en la forme & maniere que dit eſt. De ſorte que; non ſeulement ne devons, & ne pouvons, comme dit eſt, comparoir, pardevant ledit Seigneur Duc d'Alve, en qualité de Gouverneur, & Capitaine General: Mais auſſi, que la commiſſion de ceſte cauſe, s'addreſſant a lui en qualité que deſſus, eſt nullement & abuſivement impetrée. Meſmes auſſi; la Citation perſonnelle; & la clauſe, de prince de corps, contre Nous decernée; ſont directement, contre la forme & teneur de la dite Loy, & Conſtitution. A l'obſervation de laquelle, ſa Majeſté eſt obligée, par ſerement, & forme de Contract; & non, de ſimple Privilege. Et eſtans les Chevaliers de l'Ordre notoirement eſpars deça & de la: & reſidens en partie, hors du Païs Bas. Il n'y a relevante raiſon, ni apparence, que l'intention de ſa dite Majeſté ſoit; au lieu de les traiter fraternellement, & amiablement; en vertu d'une exorbitante clauſe d'auctoriſation, les faire decrier, bannir, publier, & adjourner, ſi infamement: pour les attirer; contre ſes Contracts, Conventions, Serement, & Obligations; devant un Juge, notoirement incompetent. A quoi Monſeigneur le Procureur, vous acquitant en voſtre office comm' il appertient, devies avoir prins meilleur regard. Car de Noſtre part, tant s'en faut que Nous ſentions coulpables des faits & delits, dont Nous inculpez: que de bref Nous eſperons faire apparoir a tout le Monde; qu'on Nous a fait tort, & injure. N'eſtans d'advis; laiſſer quelque impreſſion au cœur des gens, dont par apres, Nous, & Noſtre Poſterité, puiſſions eſtre reprochez, ou blaſmez. Ains; ſelon Noſtre deſir; ceſte cauſe ſe traiteroit la, & ainſi qu'il appertient, le plus toſt qu'il ſeroit poſſible: pour veu que; ſuivant le droit divin, Naturel, Civil, & dudit Ordre; on ne Nous oſte noz defenſes, par l'incompetence de delaiz & termes. Comme auſſi pretendez de faire. Accumulant en une cauſe de ſi grand' importance, trois Citations. Leſquelles, ſelon droit, ſe devoient impetrer diſtinctement, & ſucceſſivement, apres l'attente & interval, du moins de dix jours a chaſcune, & n'a on oncques veu ni ouï; qu'en ſemblable diſtance de lieux, on ait adjourné quelqu'un a comparoir dans une quinzeine, en matiere proviſionale & favorable, & moins en criminelle, & de telle importance, & conſequence, comme ceſte ci eſt. Qui Nous donne auſſi juſte occaſion, de ſoubſçonner; qu'en autre endroit on entend pluſtoſt proceder par precipitation; que, comme en cas ſemblable on eſt tenu, & accoſtumé de faire. Car vous ne pouvez ignorer; que chacun terme, interval, & delay, doit eſtre competent, ajant chacun ſon effect. & que de droit, eſt eſtimé autant, ce qui eſt incompetemment fait, comme ſi riens n'eſtoit entrevenu; & que, par la pouvons auſſi dire, alleguer, & propoſer; que ceſte Citation, ne merite, qu'on y ait aucun regard. De tant plus que; en matieres criminelles, & ſemblables a ceſte; on procede aſſes ſommairement; quand on y obſerve ſeulement l'ordre accouſtumé. par lequel, conformement auſdites Conſtitutions & Loix de l'Ordre, devions eſtre deuëmét ſomméz, appelléz, & attenduz. Rien donc ne ſe fait, par voſtre Mandement: duquel, aucune ſommation, ſignification, ou inſinuation, n'a eſté a Nous faite: & en vertu duquel pouvons dire, par les raiſons ci devant diſcourues, que n'avons eſté deuëment appelléz, & ne ſommes aucunement attendus; eſtants les Citations accumulées, ainſi que dit eſt. Ce que ne ſe peut excuſe, ſoubs tiltre, pretexte, ou couleur, de noſtre abſence. D'autant que ſommes partis deſdit Païs; du gré, conſentement, & licence, de Madame la Ducheſſe de Parme, lors Regente. A la quelle portaſmes le xiij. de Juillet dernier, en Anvers, lettres de Monſeigneur & Oncle, le Comte de Rennenberg. pour, par congé de ſon Alteze, ſolliciter vers L'Empereur, l'Archeveſque de Cologne, & Monſeigneur le Duc de Juliers, quelques affaires ſiennes; point de petite importance. Et eſtans en ceſte maniere, & du gré de la dite Dame, partis avec lettres de ſa dite Alteze, auſdits Seigneurs Empereur, Archeveſque, & Duc; Nous eſt depuis ſurvenu; la fortune & déſaſtre, de la bleſſure de la main gauche, a un chacun notoire. De quoi ayans adverti le dit Seigneur Duc d'Alve, peu apres ſon arrivement audit Païs Bas: lui faiſans par noſtre eſcuier noz excuſes, que perſonnellement ne venions lui baiſer les mains: pleut a ſon Excellence, benignemeut & courtoiſement Nous reſpondre; que, ſur toutes choſes, euſſions ſoin de noſtre ſanté. Et n'avons eſté ſomméz pour retourner: ni eu aucunes lettres ſiennes depuis. Bien eſt il vrai: que puis apres, voians eſtre ſaiſiz, & apprehendéz au corps; contre les Conſtitutions & Loix de l'Ordre, ci devant alleguées; aucuns de Noz Seigneurs Couſin, Freres, & Confreres: & meſmes; que contre le xvij. Article de la Joieuſe Entrée; loy & condition, ſoubs laquelle, le Roy a receu Hommage du Païs de Brabant; & ledit Pais tenu a l'obeiſſance de ſa Majeſté; ils eſtoient emmenéz hors dudit Brabant: & qu'ils eſtoient detenuz auſſi hors en priſon; & tant eſtroite & rigoreuſe, que non ſeulement elle n'eſt point amiable & fraternelle; ni telle qu'on la doit uſer entre Chevaliers du dit Ordre: ni autrement, priſon de Seigneurs de telle qualité; ni comme de droit elle doit eſtre; a ſçavoir, pour la garde des priſonniers: mais telle, que par icelle, iceux ſont forcloz, de toutes communications, conſeil, & advis: & parainſi indirectement excluz, de ce que de droit, Divin, & Humain, leur appertient: Nous n'avons pas haſté noſtre retour. Ce que: en uſant de la rigueur dont vous avez uſé envers Nous; & qui ſeroit autant favorable, louable, & admiſſible, a Nous; comme la perſonne de l'adjourné, & accuſé, eſt plus favorable, que celle de l'accuſateur & impetrant: ſouffit; de vous forclore, & debouter entierement, de voſtre intention. Pour ce que: ſuivant la clauſe contenue en la dite Joieuſe Entrée; Loy & condition de la Duché de Brabant, ou avons touſiours tenu noſtre domicile & demeure; & ou, la meilleure partie de noz biens ſont ſituez; & meſmes eſtans nayz, en la ville de Bruxelles: ne ſerions tenuz, de preſter obeiſſance a ſa Majeſté: juſques a ce, que l'attemptat de ce que dit eſt, ſera reparé. Lequel, ce pendant, nous donne auſſi juſte cauſe, de point comparoir: pardevant ceux, qui monſtrent ouvertement, qu'ilz ne font compte, non pas ſeulement des Previleges, mais des conſtitutions, Loix, Contracts, & Conventions; jurées & confirmées, par Serement de ſa dite Majeſté. Car un Juge, ne ſe peult rendre plus ſuſpect, & recuſable, qu'en uſant de ſemblables manieres de faire. *Qui* eſt la cauſe, Monſieur le Procureur: que ſommes forcez & conſtraintz; d'en proteſter, comme proteſtons, par ceſte. Et ſingulierement, que voſtre impetration du ſuſdit pretendu Mandement; & l'execution y enſuive; ſont, & font a reputer, pour nulles: & conſecutivement, tout ce qui en vertu & conſequence d'icelle ſera fait, & decerné. Et que; pour autant que meſtier fait; avons appellé, & appellons d'icelle; au Roy. & a juges idoines, & competens; que ſa Majeſté voudra, a cet effet commettre; enſuivant I celle, les droits & Privileges du Païs, & du dit Ordre. Proteſtans auſſi iterativement; entant que beſoin ſoit: d'attemptat; de ce, que contre, & en prejudice de ceſte noſtre appellation, ſera fait, & decreté. Voulans en outre, & par ordre; que ceſte Nous ſerve auſſi, pour excuſe de noſtre non comparition. entant, que beſoin ſoit; & non autrement. Surce, Monſieur le Procureur, prierons Dieu; vous donner ſa ſainte grace. Nous recommandans a la voſtre. De Cologne, le dernier de Fevrier. 1568. *Soubſcrit; Le bien voſtre a jamais*, Anthoine de Lalaing. *La ſuperſcription eſtoit; a Monſieur le Procureur General du Conſeil de Crime, A Bruxelles. Cachetées du Cachet ſecret du ſuſdit Seigneur Comte. Et furent adreſſées, & rendues, es propres mains d'icelui Procureur, au dit Bruxelles; durant encor le terme prefix en l'adjournement; par homme expres, & de qualite; l'an ſuſdit.* 1568. *Mois de Mars.*

1568.

Copie

1568. *Copie; de la lettre, de Monſeigneur le Comte de Hocſtrate, &c. au Duc d'Alve.*

Touchant l'envoi de ſa Reſponſe cydeſſus au ſuſdit Procureur jointement addreſſée au dit Seigneur Duc: avec un Extrait, de quelques Articles, des Conſtitutions de l'Ordre du Thoiſon d'or, & de la Joieuſe Entrée, pour verification du contenu, & declinatoire, en icelle Reſponſe.

MONSEIGNEUR.

Lettre du Comte de Hocſtrate au Duc d'Alve.

COmbien, que j'eſtime ſatisfaire ſuffiſament, par deuë Reſponſe, au Procureur General: Lequel, en verité, a fait fort ſiniſtre & mauvaiſe information a Voſtre Excellence, non pas ſeulement de mes actions, mais encores de mes intentions: Si eſt ce que; deſirant complir avec icelle, autant que mon devoir le peut commander: & ne voulant oublier, vous recognoiſtre pour mon Confreres: a l'advenant auſſi, que mon ſerement & obligation m'i aſtraignent: n'ai voulu laiſſer, de vous envoier copie, de tout ce que lui ai eſcri. Avec tel fondement, que voſtre Excellence le pourra juger par l'Extrait des Statutz de l'Ordre, qui va ci joint. Leſquels, Icelle a juré de maintenir. & me confie, ne voudroit meriter reprehenſion, a les enfreindre. Surce, Monſeigneur, me recommanderai bien humblement, a la bonne grace de Voſtre Excellence. Priant Dieu; donner a Icelle, en ſantée ſalutaire vie. De Cologne, en haſte; le dernier jour de Fevrier. 1568.

Soubſcrites; de voſtre Excellence le bien obeïſſant ſerviteur a jamais; Antoine de Lalaing. La ſuperſcription eſtoit: A Monſeigneur, Monſieur le Duc d'Alve, Gouverneur, & Capitaine General, pour le Roy noſtre Sire, en ſes Païs Bas. Preſentées au dit Sieur Duc; a Bruxelles avec l'avantdite Reſponſe y joints les Extraits des Articles, des Statuts de l'Ordre du Thoiſon d'or, & de la Joieuſe Entrée, ſuivans, y mentionnez. Le tout: au meſme jour: & par le meſme homme expres, & de qualité. L'an ſuſdit 1568. *Mois de Mars.*

Extraict, des** xiij. xiv. xv. & xvj. **Articles des Statuts & ordonnances, du bon Duc Philippes, Inſtituteur & premier Chef & Souverain, de l'Ordre, de la Thoiſon d'or. Alleguez en la precedente Reſponſe, faite au Procureur General de Crime: joints a la lettre cideſſus, envoiée au Duc d'Alve.

Ou ſont les cas; pour leſquels, le Chevalier, peut-eſtre privé de l'Ordre, & parqui. ou; s'en partir, ſans forfaire: & que au ſeul Chef & Souverain dudit Ordre avec les Chevaliers, d'icelui jointement, & non a autres appertient la cognoiſſance des crimes impoſéz à aucun des Confreres.

Comme un Chevalier de l'Ordre, demourera, ſa vie durant: s'il ne le fourfait, par aucun cas, ci apres declaré.

CHAPITRE XIII.

Extraicts alleguez en la precedente Reſponſe.

ITem que; les Chevaliers dudit Ordre, en demoureront (Chevaliers) durant le cours de leurs vies. S'ils ne commettent cas reprochable; Parquoi, ils endeuſſent eſtre privéz. Leſquels cas; Nous declarons, telsqui s'enſuivent.

Si aucun Chevalier de l'Ordre, cheoit en Hereſie.

CHAPITRE XIV.

C'eſt a ſcavoir. Si aucun deſdits Chevaliers, eſtoit; que j'a n'advienne; attaint, & convaincu d'Hereſie; ou erreur, contre la foy Chreſtienne: ou avoit, pour ce, ſouffert aucune peine, ou punition publique.

Si un Chevalier de l'Ordre, eſtoit reprins & attaint, de trahiſon.

CHAPITRE XV.

Item, s'il eſtoit attaint, ou convaincu de Trahiſon.

Si aucun Chevalier de l'ordre; ſe part de journée de bataille, ou banieres fuſſent deſplaiées. & en quel cas, le Chevalier peut delaiſſer l'Ordre, & eſtre privé de l'Ordre.

CHAPITRE XVI.

Item, s'il ſe departoit; ou s'enfuioit, de journée ou
„ ſoit avec ſon Seigneur, ou autre, ou bannieres fuſ-
ſent deſploiées; & que l'on euſt aſſemblé, & proce-" 1568.
dé, juſques a combattre. Pour leſquels trois cas deſſus" declaréz: a fin que l'Ordre, & Compagnie, ne ſoit par ce diffamée: mais demeure nette & honnorée, comme il appertient. Ordonnons: que le Chevalier, qui en ſeroit attaint, & convaincu: ou des deux, ou de l'un d'iceux: ſeroit; par le jugement du Souve-" rain, & Compagnons dudit Ordre. Lui oy en ſes de-" fenſes, ſur le cas; ſi defendre, ou excuſer. s'en vouloit: " ou, par contumace; lui ſurce devement ſomme, appelé, " & attendu. Ou s'il commettoit aucun autre, vilain, enor-" me, & reprochable cas: Le Souverain, & les Chevaliers " de l'Ordre, procederont contre lui, comme deſſus eſt " dit. &, par autre maniere n'en pourroit eſtre privé, ne " debouté. Mais; s'il advenoit: que le Souverain, feiſt " grief, tort, ou violence, a aucuns des Chevaliers de l'Ordre: dont; apres ce qu'icelui Chevalier auroit ſouffiſamment requis, & ſommé ledit Souverain, & les Chevaliers, de lui en faire raiſon, & juſtice; & l'auroit deuëment attendue; & ne le pourroit obtenir: & que; par la declaration des Freres & Chevaliers, pource aſſembléz, ou de la greigneur partie d'eux; ſeroit faite declaration, du tort, & refus de juſtice: en ce cas; & non par avant: ledit Chevalier, ainſi grevé, pourroit rendre le colier. & ſoi departir de l'Ordre: ſans fourfaire; ne eſtre chargé d'honneur: en prenant gracieuſement congé. Et pareillement; pour autres licites, & raiſonnables cauſes: ſelon l'advis & determination, des Chevaliers de l'Ordre.

Extrait; de l'XI. Chapitre des Additions; aux Statuts dudit Ordre. Reſolu pour perpetuel, & non muable, par l'Empereur Charles; au Chapitre General de l'Ordre. Par lui tenua Tornay. Allegué en la Defenſe; & envoié aux ſuſdits Procureur, & Duc d'Alve, enſemble les precedens, comme deſſus.

Que les ſeuls Chefs: par l'advis tant ſeulement des Chevaliers; ou de la pluſpart d'iceux; aſſemblés en Chapitre: cognoiſtront, en toute Souveraineté, des perſonnes des Chevaliers, & des quatre Officiers, de leur Ordre, & des fautes, ou meſfaits, qu'ils, ou aucun d'eux, pourroient commettre, & comme, meſmes; quand a leur proces, & priſon.

ICeluy Seigneur Roy, Dom Charles; par la divine clemence, Empereur de Rome, Cinquieme de ce nom; Chef & Souverain de l'Ordre, au Chapitre General d'icelui celebré en la Cité de Tornay; au mois de Decembre, de l'an, Mil Cinq cens Trente & un. A l'eſclairciſcement, des xxxvj. xxxvij. & xxxviij. Articles: de la maniere de proceder: contre les Chevaliers, & Officiers, defaillans de leur devoir: & pourvoir aux doutes, & abuz; qui, pour l'obſcurité, ou diverſité d'entendement d'iceux, pourroient avenir. Et afin que; leſdits Chevaliers, & Officiers, ne aucun d'eux, ne ſoient indevement, ou a tort, outragéz: comme le Seigneur Dom. Jehan Manuel, Chevalier & Confrere d'icelui Ordre. Lequel, en l'an Mil cinq cens, & treize: ſans ordonnance, & au deſceu dudit Seigneur; lors auſſi Chef & Souverain dudit Ordre, mais en minorité; & des Chevaliers ſes Confreres: ſans juſte cauſe fuſt prins, en la ville du Malines: mené, & par longue eſpace de temps detenu priſonnier; au Chaſtel de Vilvorde.

A l'advis des Chevaliers, Confreres de ſon Ordre: a grande, & meure deliberation, & de ſa pleiniere & abſolute puiſſance: Ordonna; par Statut, & Edict perpetuel," irrevocable, & non muable: que lui ſeul, en ſon temps; " & apres lui ſes ſucceſſeurs, Chefs & Souverains; dudit " Ordre; & nuls autres: par l'advis des Chevaliers d'icelui, " ou de la pluſpart d'eux, aſſembléz en Chapitres: cognoi-" ſtront, *en toute Souveraineté*; des perſonnes, des Che-" valiers, & des quatre Officiers; de leur Ordre: & des " fautes, ou meſuz; qu'ilz, ou aucun d'eux, pour-" roient commettre. Et outre: que le dit Seigneur, en " ſon temps; & apres lui ſes Succeſſeurs Chefs & Sou-" verains du dit Ordre; ou leurs Commis Chevaliers " d'icelui Ordre; par leur expreſſe ordonnance; "

pour-

1568. » pourroient; & pourront proceder: contre ceux des » Chevaliers, & des Officiers du dit Ordre, qui auroient » commis aucun mauvais cas: si avant: que lesdits cas, » fussent notoires: ou que; par deuë precedente informa- » tion, leur en seroit apparu: par prinse, arrest, & deten- » tion de leurs personnes. De l'advis toutesfois; de six des » Chevaliers, Confreres dudit Ordre: ou de tel nombre » que; selon le temps, & l'exigence des cas; ils pourroient » finer: & autrement, non. En mettant lesdits Cheva- » liers, & Officiers; promptement qu'ils seroient prins, » a l'occasion que dessus; en la garde du College, & amia- » ble compagnie dudit Ordre. Pour en cognoistre par le » Chef & Souverain s'il est present: & en son absence; » par son commis, Chevalier dudit Ordre; & les Cheva- » liers ses Confreres; *en toute Souverainete*; comme dit » est. Sauf que: le Commis du dit Chef & Souverain, & » les Chevaliers estans vers lui: apres, qu'en absence d'i- » celui chef, ils auront instruit les proces des Chevaliers, » ou Officiers, dudit Ordre; & de chacun d'eux, ajant » commis mauvais cas: sans juger lesdits proces; seront » tenus: les envoyer, & leur advis sur iceux; au dit Seig- » neur Chef & Souverain, ou il sera. Pour; par lui appel- » lez les Chevaliers Confreres de son Ordre, qu'il pourra » finer; & dumoins en nombre de six; en Chapittre du dit » Ordre: eu preallablement; l'advis, des Chevaliers leurs » Confreres d'icelui Ordre, du Pais, ou plus voisins du » Chevalier, ou Officier, accusé de mauvais cas; & qui » d'eux pourroient avoir meilleure cognoissance: visiter » lesdits proces; les decider, & determiner; comme, » en equité & raison, il trouvera appertenir. Demourans lesdits Statuts & Articles ci dessus; au fait desdites cor- rections: & les droits & preeminences de la hauteur, Seigneurie & justice, d'icelui Seigneur Chef & Souve- rain; & de ses Successeurs: au surplus; en leur entier. Et » a l'entretenement, & observation, dudit nouvel Statut: » a l'Empereur, Duc de Bourgongne; Chef & Souverain » de l'ordre: de son autorité, & puissance absolute: de l'ad- » vis que dessus: aboli, & mis aneant; ce qu'au Chapitre de » l'Ordre, par lui tenu a Bruxelles, en l'an Mil Cinq cens » Seize; & en tous autres Chapitres precedens; auroit, ou » pourroit avoir esté fait, ordonné, ou statué, au contraire. » Et consequement; a expressement ordonné: que la dite » contrarieté; si aucune en y a; soit effacée, & tra- » cée, des Livres & Regists de l'Ordre: ou elle seroit » trouvée.

Extrait; des trois Articles des dessusdites ordon- nances de l'Avandit Seigneur, le Bon Duc Phi- lippes; dits, esclairciz, par l'onziéme susdit, de l'Empereur Charles.

Du droit, & jugement, de celui, qui aura commis crime.

CHAPITRE XXXVI.

Item. Que; si au dit Chapitre, veinst a la cognois- sance du Souverain de l'Ordre: qu'aucun des Freres, & Chevaliers de l'Ordre, eust commis cas, ou crime; pourquoi lon deust estre privé, selon les Statuts de ceste presente Ordonnance: Si ledit Chevalier estoit là present; le Souverain, fera mettre son cas en ter- mes. & lui, oy en ses defenses; s'aucune chose veult dire, & prouver, en son excusation; ou abso- lution; lui sera surce fait droit: par le Souverain, & » les Chevaliers dudit Ordre; ou la greigneur partie » d'eux. Et si la chose venoit a la cognoissance du Sou- » verain, hors le temps du Chapitre: il signifiera, par » ses Lettres closes, ou patentes, seellées du Sel de l'Or- » dre; qu'il envoiera, par le Herault Thoison d'or, ou » autre personne notable, au Chevalier blasmé, & » chargé du cas; qu'il vienne au Chapitre prochain: » pour estre procedé, en sa matiere; & fait, ce que » raison donnera. Et si le temps du dit Chapitre, estoit » trop bref; selon la distance du lieu, de la demeure du dit » Chevalier, bla-smé; la signification sera faite au Cha- » pitre subsequent, en lui intimant: que vienne, ou non; » lon procedera contre lui, comm'il appertiendra.

De la privation, de l'Ordre d'un Chevalier. 1568.

CHAP. XXXVII.

Item. S'il estoit trouvé: que ledit Chevalier, eust commis aucun cas reprochable, & digne de privation de l'Ordre: il; par le Souverain, & Chevaliers & Fre- « res de l'Ordre; ou de la greigneur partie d'eux; en sera « osté, privé, & debouté, comme dessus est dit. Et « afin que, l'Ordre ne soit scandalizé, & blasmé, par sa coulpe; & en sa personne: lui sera interdit, & defen- du, de jamais porter le colier dudit Ordre, ne autre semblable. en lui enjoignant, & commandant; sur « les Sermens par lui faits: a entrer, en icelui Ordre: que ledit colier il rende, es mains du Souverain; ou du Tresorier de l'Ordre. Et si le dit Chevalier n'estoit present, a ce: lui seront envoiées Lettres patentes, seellées du Seel de l'Ordre, contenans la privation, Sentence, Condemnation, Defense, Interdict, In- hibition, Commandemens, & choses dessusdites.

Comment lon procéderoit, au Chevalier, refusant de rendre le colier du Thoison d'or.

CHAP. XXXVIII.

Item. Si le dit Chevalier, ainsi sommé; estoit refu- sant, de rendre, ou renvoier, ledit colier: le Souverain; « s'il estoit son sujet; procedera par voje de Justice, a le « contreindre a ce. Et s'il n'estoit sujet du Souverain; il y procedera, comm'il appertiendra. en l'advis; & des « Chevaliers de l'Ordre.

Extrait; de trois points; lesquels, chacun Chevalier de l'Ordre, & le Souverain, jurent, en leur reception, solennement. sus leur honneur: touchée la sainte Croix, & Euangiles de Dieu. pour verifier, le conte- nu, & allegué, en la Response, fait au susdit Pro- cureur.

Que chacun Chevalier; maintiendra, de tout son pouvoir, en son entier, l'Ordre de la Thoison.

Comment, audit Chevalier sera remonstré, ledit Ordre main- tenir en honneur, & estat.

CHAP. LIII. *non muable.*

Item. Que; de tout vostre pouvoir, vous vous em- ploierés, & labourerés: a maintenir ledit Ordre; en « estat, & honneur. & mettrés peines, de l'augmenter: « sans le fouffrir decheoir, ou amoindrir; tant qu'y puis- « sies remedier.

Que chacun Chevalier; maintiendra, observera; & accompli- ra, totalement: tous, & quelconques Points, & Articles; des Ordonnances & Statuts de l'Ordre.

Comment le Chevalier accomplira les Statuts, & Ordonnan- ces de la dite Ordre.

CHAP. LVII. *non muable.*

Item. Que; de vostre loial pouvoir; vous entre- « tiendres, & accomplires; tous les Statuts, Ordonnan- « ces, Articles, & Points, de l'Ordre: que vous aves veus « par escrit, & oïz lire. Et les promettés; & jurés; en « general: tout ainsi que; si particulierement, & sur « chacun point; en feissies especial serment. «

Que chacun Chevalier; jurera; sus sa foi, & serement; & sus son honneur; aux saints Euangilles: observer lesdits Statuts.

Comment, le Chevalier sera les Sermens, des Articles. des- susdits.

CHAP. LVIII. *non muable.*

Item. Que; ledit Chevalier, le prometerá, & ju- « rerá, ainsi; es mains du Souverain: sur sa foi: & ser- « ment. & sur son honneur. & touchée la Croix, & les saintes Euangilles.

Extrait

1568. Extrait de l'article; que l'ordre; es cas qui le touchent; aura cognoiſſance, cour, & execution, ſouveraine. & ſur les Confreres d'icelui. ſans; qu'ils puiſſent eſtre attraits ailleurs, en ce: ni eſtre tenuz reſpondre, ailleurs.

Comment, chacun Chevalier de l'Ordre, ſe doit ſoubmettre, de ſon bon gré, en la volonté des Freres & Chevaliers d'icelui Ordre.

Chap. LXVI.

Item;& pour ce; que ce preſent Ordre eſt, comme deſſus eſt touché; une Fraternité, & Compagnie amiable: „ en laquelle, ſe ſoubmettent; de leur bon gré, & volon- „ té; les Freres, & Chevaliers d'icelui: & la promettront; „ & jureront; garder: & franchement entretenir: ſans „ enfrendre, ne aler au contraire. Voulons, ordon- „ nons, eſtabliſſons, & decernons: ledit Ordre, avoir „ cognoiſſance, & Cour Souveraine: es cas; qui touchent; & regardent, ledit Ordre: & ſur les Freres, & Compagnons, d'icelui. Et que; toutes Sommarions, Peines, Corrections, Punitions, Privations, Appointemens, Sentences, Jugemens, Arreſts; & choſes paſſées, & fai- „ tes, par le dit Ordre; es cas qui leur touchent; & ſur les „ Chevaliers, & Freres d'icelui: ſoient executoires, & „ vaillables; comme de Cour Souveraine. Sans ce, que; pour les empeſcher, lon puiſt, ou doive; par Appel, Complainte, Supplication; ne autrement, comment que ce ſoit; traire, ou addreſſer, a quelque Seigneur, Prince, Juge, Cour, Compagnie; ne autres quelconques: „ ne que; le Souverain, & Freres, dudit Ordre; ſoient pour- „ ce tenuz, d'y reſpondre. attendue, la volontaire & fran- „ che ſubmiſſion; jurée ſolennellement, comme dit eſt.

Que tous les Chefs & Souverains de l'Ordre; a tousjours, & du tout, garderont inviolablement; tous les Points & Articles d'icelui. & les interpreteront, ou affiert, de l'advis des Confreres.

Tous leſquels Points, Conditions, Articles; & choſes deſſuſdites, & chacune d'icelles, qu'avons ordonné, & eſtabli: ordonnons, & eſtabliſſons, comme dit eſt: „ Nous; pour Nous, & Noz hoirs, & Succeſſeurs, Ducs „ de Borgongne, Chefs & Souverains, de Noſtre preſent „ Ordre, & amiable Compagnie, de la Thoiſon d'or: Pro- „ mettons tenir, garder, & accomplir, a noſtre pouvoir; „ entierement, inviolablement, & a tousjours. Et, ſi es choſes deſſus eſcrites, ou aucune d'icelles, avoit aucune obſcurité, doute, ou difficulté: Nous en reſervons, & retenons a Nous, & a Nozdits Succeſſeurs, Ducs de Bourgongne, Souverains dudit Ordre; la determination, interpretation, & declaration: &, d'y adjouſter, „ corriger, immuer, & eſclaircir: eu l'advis, & delibera- „ tion, de Noz Freres, & Compagnons, du dit Ordre, &c. „ Leſquels Articles, & chacun d'eux; ci deſſus exceptés, & deſignés: ſelon leur forme, & teneur, voulons demourer fermes, & entiers. ſans; par Nous, ne noz Succeſſeurs, Souverains; ne autres; y eſtre faite mutation aucune, &c. Et, afin que, ſoit choſe ferme, & eſtable a tousjours: Nous, avons fait mettre Noſtre Séel, a ces preſentes. Donne, en Noſtre ville de Lille; le xxvij. jour de Novembre. l'An de Grace, Mil, Quatrecens, Trente un.

Extraits; de Cinq Articles, des anciens obſervez Previleges; nommez, de la Joyeuſe Entreé du Prince, au Duché de Brabant. Iadis accordéz, par Contract perpetuel. Entre les Ducs, & Trois Eſtats d'icelui Païs. & ſolennellement juréz, pour Loy, par iceux. mesmes, par l'Empereur Charles Cinquieme, & le Roy Philippes ſon fils Noſtre Sire, & tous leurs Juſticiers, & Officiers, Traduits de Flamen.

Pour Juſtification; en General, & ſpecial; des fins, raiſons, & Declinatoire; prinſes, & contenues, en la Reſponſe; faite, par le deſſusdit Seigneur Comte de Hocſtrate; au Procureur General de Crime; dit, Maiſtre Jean du Bois.

Que le Roy ſera Equitable, Juſticier, & Loial, a tous ſes Vaſſaux, & Sujets de Brabant. & ne permettra, leur faire tort, ne violence. Notamment: leur adminiſtrera, legitime Juſtice: gardé tout deu ordre de droit, es procedures en toutes cauſes. conforme aux Loix, & Stil, des Villes, & Sieges, ou elles pendront. forclos, en ce, tous delaiz, non neceſſaires. 1568.

Article I.

Premierement. Que Nous; leur ſerons (aſcavoir; a tous noz Vaſſaux & Sujets, des Païs de Brabant, ſuivamment ſpecifiez) bons, droituriers, equitables, & loiaus, „ Seigneurs. & ne permettrons: leur faire, ou laiſſer fai- „ re; aucune force, ou violence; en aucune maniere. Ni „ les traiterons, ou permettrons traiter autrement; que „ par legitimes ſentences, & procedures. Voire, enjoin- „ drons: que, tous Noz Prelats, Hoſpitaux, Barons, No- „ bles; & bons Vaſſaux & Sujets de Noz Villes, & Fran- „ chiſes: tant du Païs de Brabant; que d'outre Meuſe: „ procedent, & ajent a proceder; en toutes cauſes; pour „ en obtenir Sentence & Juſtice: ſelon le droit des Villes, „ & Sieges: la part, ou il appertiendra, & devra eſtre „ fait. Et que: les Juges, & Nozdits Païs; ſeront tenuz, „ faire leurs plaidoiers: ſans aucun moien, de delaiz; qui adviennent, par leur occaſion, faute, & nonchaillance. Sauf que, leſdits Juges, pourront proroger le jour de leurs plaioiers, pour une fois; & non plus.

Le Roy, ne s'aſtreindra, pour aucun differend de juriſdiction des ſuſdits Païs, prendre guerre contre aucun: ni uſer, contre aucun: Repreſailles. ſinon, du conſentement, des Eſtats. Par ſpecial: ne promettra aucune choſe, ou ſeellerá, dont iceux, leurs limites, leurs habitans, ni leurs Previleges, ajent a ſouffrir dommage.

Article III.

Item. Que; jamais Nous ne Nous obligerons, comme Duc de Brabant, & de Limbourg; pour cauſes touchans la juriſdiction, & Seigneurie, d'iceux Païs; a prendre guerre, avec aucun: ni faite, ou faire faire, contre „ aucun; Repreſailles ou ſaiſiſſemens, ſinon; par Conſeil, „ volonté, & conſentement; de Noz Villes, & Païs, du dit „ Brabant. Et que; Nous, ne promettrons, aucunes autres „ cauſes; ni ſeellerons: par leſquelles; Noz Païs, limi- „ tes, & Villes, ni aucuns, diceux des dits Païs, ou leurs „ Droits, Libertéz, & Previliges, pourroient eſtre violés „ & diminuéz. Ou noz Païs, & Sujets, endomagéz, en „ aucune maniere. „

Le Roy, ou ſon Gouverneur General, des Païs Bas: ſera cognoiſtre, & diffinir, toutes, & quelconques cauſes, des Païs de Brabant: avec l'Advis, en ſemblement dudit Gouverneur: & du Conſeil de dit Brabant. Ni ſeront obligéz iceux Païs, obeir, ſur ce, autres Ordonnances.

Partie de l'article V.

Par les quels ſept (Chancelier & Conſeillers du Conſeil de Brabant) & autres, preſentement adjouſtéz a iceux, ou qui, par ſucceſſion de temps, il Nous plaira leur adjouſter: Nous, Noſtre Gouverneur, ou Gouvernante, General: ferons cognoiſtre, & diffinir, toutes cauſes d'icelui Païs, & de ſes habitans: concernantes, la Juſtice, & tout ce qui en dependra, ſoit de Proviſion, Juſtice Ordinaire, ou des Status, Placarts, Edits, Ordonnances, Commandemens: ou autrement. Sca- „ voir eſt: par l'Advis, du dit Noſtre Gouverneur; & „ Conſeil de Brabant, ſuſdit. Sans que: par aucun; ſur „ ce; puiſſe eſtre mis, auſdits manans & habitans, em- „ peſchement; ni fait moleſtation aucune. Ou, qu'ils „ ſoient aſſuretiz, aux Ordonnances d'autre; que de Nous; ou de Noſtre Gouverneur, ou Gouvernante, General.

Que nul, prins au Païs de Brabant, ſoit mené priſonnier, hors icelui. Allegué en la Reſponſe, faite au ſuſdit Procureur: pour raiſon incidente, de la priſon, des Comtes d'Egmont, & Hornes.

Article XVII.

Item. Que; quiconque ſera prins, en Noſtre Païs de „ Brabant; & d'Outre Meuſe: Nous ne ferons, ni laiſſe- „ rons, mener priſonnier icelui; hors, de Noſtre dit Païs. „

1568. *Nul Vaſſal, ou ſujet, de Brabant: puiſſe eſtre tiré par Juſtice, outre les Previleges, du lieu ou il eſt, & que le droit eſcrit permet: hors ſa maiſon: ne prins, ou recherché, en icelle: pour quelque cauſe que ce ſoit. ſans deroguer neantmoins, a plus amples Previleges: des Villes, de Louvain, Anvers, & Boiſleduc.*

ARTICLE, DE LA SECONDE ADDITION X.

Item. Que; les Officiers, doreſnavant: par eux, ou
» leurs Sergens: ne pourront; en Noz Villes, Franchiſes,
» ou Villages; de Noz Païs de Brabant: tirer aucune per-
» ſonne, hors ſa maiſon: ne l'y prendre; ou faire quelque recherche en icelle: pour quelconque cauſe, que ce ſoit. Sinon: entant, & non plus outre: que les Previleges, Couſtumes, & Uſances; des lieus, auxquels le fait adviendra; ou ſera de beſoin; & auſſi, qu'il appertiendra de droit eſcrit; permettront. Sauſs; a Noz Villes de Louvain, Anvers, & Boiſleduc; leurs plus amples Previleges, Couſtumes, & Uſances, ſurce; juſqu'ores obſervéz.

Extrait; des Trois Articles de la joieuſe entrée du Roy, en Brabant. par leſquels il leur promet, & jure ſolennellement, leur obſerver tous leurs Droits, Previleges, Libertés, Couſtumes, Uſances, & Preſcriptions, & tous les Points, Articles, & Aſſeurances, contenus en ladite Entrée. Sans, a jamais, les enfreindre. Traduits de Flamen.

Pour corroboration, approbation, & verification, des Articles precedens; & en ſpecial; de la Reſponſe, faite au Procureur General ſuſdit, de Crime: ou, ce ſerement; aux fins d'icelle, & de Declinatoire; eſt allegué.

Le Roy: bien ouie, & entendue, la ſusdite Joieuſe Entrée: & ſes Additions. le tout, par le menu, & avec ſes fondemens: conſent, & juré, a tous ſes Sujets, & Vaſſaux, de Brabant, au lieu de Louvain: auſſi, de la volonté de l'Empereur Charles ſon Pere, & de ſon plein gré jointement: leur maintenir, ſans aucune exception. & inviolablement: tous leurs Previleges, que deſſus. Partie & fin du prœme, de la dite joieuſe entrée.

Apres donc; que Nous le Prince, avons ouï lire, veu, & entendu; toute la dite *joieuſe Entrée*, de Noſtre Seigneur & Pere: avec les Lettres d'Adjonctions, & additions, d'icelle: enſemble autres Adjonctions, Lettres, & Conceſſions, de Noſtre jadis Biſayeul; touchant le dernier Article d'icelle: & les Alterations, & Moderations, d'icelui: & ce qui y eſt adjouſté: ſelon le contenu, de l'Acte ſur ce. le tout; fidelement
» traduit, en langue Eſpagnole. Voulans, & deſirans: ſe-
» lon la bonne volonté, de Noſtre dit Seigneur & Pere;
» a tout le Païs de Brabant; & aux manans, Vaſſaux, &
» bons Sujets d'icelui: entretenir, & obſerver; leurs
» Droits, Previleges, Libertés, Coſtumes, Uſances, &
» auſſi Preſcriptions: Notamment; attendu leurs grans & pluſieurs ſervices, faveurs, & fidelité; envers, d'heureuſe memoire Noz Predeceſſeurs, & Majeurs, Ducs & Ducheſſes de Brabant; & entre autres ſouventesfois, a Noſtre dit Seigneur & Pere l'Empereur: comme bons Sujets ſont tenuz & obligéz faire, a leurs naturels Seigneurs: ainſi que confions; que iceus auſſi, par ci
» apres nous feront: Leur avons; en ceſte Noſtre pre-
» ſente reception, & inveſtiture, a la Seigneure desdits
» Païs; permis, & ottroié: au lieu & ville de Louvain:
» duſceu. & contentement de Noſtre dit Seigneur & Pere:
» & de Noſtre vraie ſcience, plein gré, & volonté: per-
» mettons, ottroions, & conſentons: les Previleges, Ar-
» ticles, Cautions & Aſſeurances de droit; qui ſenſui-
» vent. Leur promettans; & jurans: pour Nous; Noz
» Hoirs, & Succeſſeurs: les leur entretenir, & faire en-
» tretenir; apres le treſpas, de Noſtre dit Seigneur & Pe-
» re: auquel; Dieu tout puiſſant doint, en ſante, bonne &
» longue vie: fermes, & ſtables, ſans a jamais les enfrein-
» dre.

Confirmation par le Roy: a tous ſes Vaſſaux, & Sujets, de Brabant: de tous leurs Previleges, & Droits. Soient de la Joieuſe Entrée: ou bien preſcripts: ou concedéz de ſes Predeceſſeurs. Et auſſi, des deux Additions a icelle. Et les tenir a tousjours, pour inviolables, ſans leur jamais aller, au contraire. 1568.

ARTICLE LVII.

Item. Nous avons confirmé, & ratifié: confirmons, & ratifions: a tous Noz Prelatz, Hoſpitaux, Cloiſtres, Barons, Chevaliers; Villes, & Franchiſes: & a tous autres, Noz bons Sujets, de Noſtre dit Païs de Brabant; & d'Outre Meuſe: tous leurs Droits, Libertéz; Previle- «
ges, Chartres, Couſtumes, Uſances, & Preſcriptions. «
Scavoir eſt: ceus, leſquels ils ont; & leur ſont Donnéz, «
Ottroiez, & Seelléz; de Nos Predeceſſeurs, Ducs, & «
Ducheſſes. Et auſſi: ceus; deſquels ils ont uſé; & qu'ils «
ont entrentenuz, & preſcripts. Meſmes: celui; qui fut «
concedé aux trois Eſtats; par Lettres, de fut le Duc Philippes, noſtre Biſayeul: au temps de ſon Entrée; de date, des Lettres d'icelle. Semblablement: autres deux Lettres, d'icelui Noſtre Biſayeul. l'une; de l'An. M. CCCCLI, le xx. de Septembre: l'autre M. CCCCLVII, le xviij. de Novembre. Enoutre: les deux Additions; de la *Joieuſe Entrée* de Noſtre Seigneur & Pere, l'Empereur. l'une; donnée a Gand, le xij. d'Avril, M. D. XV. apres Paſques: & l'autre; a Bruges; du xxvj. d'Avril, meſm' An. Leur promettans: «
iceux tous, en general; & chacun d'iceux par ſpecial, «
tenir: pour Nous, Noz Hoirs, & Succeſſeurs, d'au- «
tant qu'ils pourroient eſtre, & ſont obſervables: per- «
petuelement, & a tousjours; fermes, & inviolables. «
Sans les enfreindre. ni aler, ou laiſſer faire, au contrai- «
re d'iceux. en aucune maniere, que ce ſoit. «

Aſſeurance, & Serement ſolennel du Roy: qu'il obſervera les deſſusdits; & autres tous & chacuns Points & Articles, de la Joieuſe Entrée. N'alleguera: n'eſtre tenu, a l'obſervation d'icelle, ou d'autres Previleges de Brabant. ains; il les gardera inviolablement, treſtons; a tous.

A condition, en cas de contravention: que ſes Vaſſaux, & Sujets de Brabant, ſoient du tout exempts, lui obeir. juſques a tant, qu'il ait reparé, en tout ſon entier, la dite faute, & contravention. telement, que, tous Officiers, dreſſéz, ou faiſans au contraire, ſoient deportéz. auſſi, que tout ce, qui s'attentera, ſoit tenu pour entierement nul. Allegué ſur ce, en la Reſponſe, au ſuſdit Procureur de Crime.

ARTICLE *dernier* LVIII.

Item, leur promettons en outre; pour Nous, Noz Hoirs, & Succeſſeurs: que Nous n'alleguerons, & ne mettrons jamais en avant; ni ferons alleguer: que Nous ne ſoions obligéz; d'entretenir leſdites Franchiſes, Droits, Previleges, Chartes, Couſtumes, Uſances, & Preſcriptions; leſquelles cidevant, en general, Nous avons confirmées & ratifiées: pource, ou a raiſon; que ne leur aurions donné, ottroié, ou promi, par eſpecial; les Points & Articles ſuſdits. ce que; ne leur voulons porter aucun empeſchement, moleſte, ou prejudice. Et pource que; Nous voulons, & deſirons: que tous les Points, Articles, Dons, Promeſſes, Confirmations, & Ratifications, ſuſdits; demeurent, & ſoient tenuz fermes & ſtables, ſans jamais les enfreindre: avons promi en bonne foi; & juré, ſus les ſaintes Euangiles, corporellement: «
pour Nous, Noz Hoirs, & Succeſſeurs: tenir iceux; a «
tous, univerſellement; Scavoir eſt: aux Prelats, Cloiſtres, Hoſpitaux, Barons, Chevaliers, Villes, & Franchiſes; & a tous Noz bons Sujets deſdits Païs de Brabant, & d'Outre Meuſe: a leurs Hoirs, & Succeſſeurs: apres le treſpas de Noſtre dit Seigneur & Pere; fermes, & ſtables: & de jamais faire, faire faire, ni ſouffrir eſtre fait, au contraire; en maniere quelconque. Et en cas: que Nous, ou «
Noz Hoirs, & Succeſſeurs; feiſſions, ou vinſſions au «
contraire; par Nous meſme, ou par quelque autre: en «
tout, ou en partie: comme & en quelconque façon que «
ce ſoit: En tel cas: conſentons, & ottroions: a Noſ- «
ditz Prelats, Barons, Chevaliers, Villes, Franchiſes; & «
a tous autres Noſdits Sujets: que: a Nous; Nos Hoirs, «
& Succeſſeurs; ils ne facent, & rendent, aucuns ſervices, «
ou devoirs; ni preſtent obeiſſance; en choſe quelcon- «

que

1568. » que, ou Nous en aurons beſoin, & les en voudrions re-
» querir. juſques a tant: que telle faute, ſelon que ci deſſus
» eſt dit, ſera par Nous oſtée, reparée, & redreſſée; & en
» aurons pleinement, & entierement, deſiſté. *A l'ef-*
» *fet; de quoi: nous voulons, commandons, & declarons: que*
» *tous officiers, qui ſeroient conſtituez. Au contraire, de ce-*
» *ſte noſtre Joieuſe entrée; ſoient incontinent deportez. Et*
» *en outre auſſi: que tout ce, qui doresnavant ſe pourroit at-*
» *tenter, a lencontre de ce que deſſus; ne ſoit, & ne puiſſe*
» *eſtre tenu, de valeur; au temps avenir.* Et le tout, ſans fraude. En teſmoin, & perpetuelle confirmation, de ce que dit eſt: avons; Nous l'Empereur, & le Prince ſuſdits; fait mettre noz ſeaux, a ces prenſentes. Donné, en noſtre Ville de Louvain; le V. jour de Juillet. L'an de noſtre Seigneur, M. D. XLIX. De l'Empire, de Nous Charles, le XXX. & de noz. Roiaumes; de Caſtille & autres, XXXIIII. *Soubſcrit*, Charles. *Et auſſi*, Philippes. *Et au bas*, Par l'Empereur, & Monſeigneur le Prince. *Signé, par l'Audiencier, & premier Secretaire*, Verreyken. *Seellé des Seaux, deſdits Seigneurs l'Empereur, & le Prince, en cire vermeil, a lacz d'or & ſoie noire, pendantz.*

La defenſe, de Monſeigneur le Comte de Hocſtrate, &c. Contre les charges & accuſations, de tous & chacuns Points: a lui fauſſement impoſéz, es Lettres patentes d'Adjournement, par le Procureur General de Crime, dit Maiſtre Jean du Bois. ſelon, & par l'ordre, qu'ils y ſont narrézs, & touchéz.

Par les raiſons de laquelle; il conſte evidemment: que ledit Seigneur Comte, eſt innocent; de tous les points des accuſations avant dites. & qu'il s'eſt ſincerement conduit; durans les troubles des Païs Bas. & a adminiſtré ſes charges, principalement es villes, ou il a eu entremiſe: non ſeulement avec deu ſoin fidelité, & devoir: mais auſſi; au ſervice de Dieu, & du Roy. & du bien public, & de la Patrie.

Antoine de Lalaing; *Comte de Hocſtrate, Baron de Borſſel, Sombref, &c. Chevalier, de L'ordre de la Thoiſon D'or; a tous Ceux, qui ceſte noſtre defenſe verront, ou orront, Salut. & ouffre d'Amitie, Plaiſir, & Service.*

Defenſe du Comte de Hocſtrate.

COmm'ainſi ſoit: que l'homme Noble & Genereux, n'a riens, apres Dieu, plus cher, que ſon honneur: auſſi eſt il juſte, & raiſonable; que pourtant, il le garde, defende, & conſerve, par tous moiens a lui poſſibles. y emploiant meſmes, ſes biens: & ſa vie, ſi beſoin fait. Atant donc, ſeroit icelui certes inexcuſable de neglicence, & imprudence; qui, pouvant aſſeurer ce que lui doit eſtre tant & de ſi pres recommandé; cela il mettroit en quelque danger, peril, ou nonchallance.

Pource eſt il. Que; Nous confians pleinement de noſtre Innocence: & moiennant icelle, pouvoir garder noſtre honneur; contre les charges, & accuſations, a Nous impoſées par le Procureur General du Roy: d'autant qu'avons tenu celle noſtre Defenſe de noſtre dit honneur; plus aſſeurée, auſſi l'avons Nous moins voulu mettre au danger, auquel ſont toutes cauſes; quoi qu'elles ſoient bonnes, juſtes, & fondées; qui ſe demennent devant Juges incompetens, ſuſpects, & recuſables. Qui eſt la raiſon, qu'a ceſt effect; aions par autre noſtre Eſcrit remonſtré; pourquoi n'aions eſté ni ſoions tenuz, de comparoir; pardevant Monſeigneur le Duc d'Alve, Gouverneur & Capitaine General, des Païs Bas; juge Commis & Delegué a ceſte cauſe desdites charges. Telement que; pour ne donner occaſion a ceux, qui ſont accouſtumez d'interpreter ſiniſtrement noz actions: de divulguer; que ladite exception, ait eſté par Nous propoſée, par quelque diffidence de noſtre bon droit: & a ce, que ne laiſſions par la, quelque ſiniſtre impreſſion, aux autres; par laquelle, Nous, ou noſtre Poſterité, ſe puiſſe, par ſucceſſion de temps, trouver Intereſſée, en aucun point d'honneur: avons, par ceſtui ſecond preſent Eſcrit, voulu particulierement reſpondre auſdites charges, & accuſations. & remonſtrer; que n'avons aucunement deſvoié de la « I.
trace de noz Anceſtres: ni oublié le bien, & hon- «
neurs, qu'avons receuz de ſa Majeſté, ne auſſi noſtre «
devoir, en aucun endroit. & que, entant; a tort, «
& par calumnies fauſſement controuvées; ſommes ac- «
cuſéz, du crime enorme, & execrable, de leſe Ma- «
jeſté. aians tousjours, de fait & per effect monſtré: que pour le bien & ſervice de ſa Majeſté, eſtions deliberéz, emploier corps & biens. Nous eſtans, ſans jactance, tellement acquitéz, a la conduite de la Compagnie d'Ordonnance, lors encor eſtant icelle, a fut Monſeigneur le Comte de Lalaing, auquel Dieu face Paix, Noſtre Seigneur & oncle: & es Ambaſſades, eſquelles ſa Majeſté a eſté ſervie nous emploier: que, non obſtant noſtre premiere Jeuneſſe, avons eſté eſleux, au College de Chevaliers de l'Ordre: & par le treſpas de fut le Marquis de la Vere, eſté enchargéz de ſa Compagnie d'Ordonnance. En quoi avons tellement continué, ſans onc avoir eu eſgard au danger de noſtre perſonne, ou intereſt particuliers: que, ſi Nous nous voulions ici extendre, rendre compte particulier, de nos actions, on trouveroit evidemment; que meriterions autre recompenſe, & marcede, que de reproches, & accuſations ſi fameuſes; dont, a preſent, ſommes blaſméz & pour ſuivis. Ce que, ceux, qui ont bon & ſain jugement, facilement entendront: tant, par ce que dit eſt; que par le narré & diſcourt de ceſte noſtre Reſponſe. Conſiderans meſmes, les charges, eſquelles on nous a emploiéz. & le ſoin & devoir qu'avons rendu; pour deuëment nous en acquiter. Dont, « II.
n'i a il aucune apparence; que, pour adherer & ſe- «
conder le Prince d'Orenges, & ſes ambitieux deſ- «
ſeins, comme on pretend; aurions voulu perdre la «
grace du Roy: deſvoier de noz Anceſtres: & changeans ſubit noſtre naturel, ſoions devenuz autres que aurions eſté. Sans prendre regard, aux inconveniens, qui par lá, apparentement Nous pouvoient ſurvenir. meſmes (ſans Nous arreſter au point d'honneur. duquel voire le moindre, Nous a tous jours eſté tant recommandé, que l'avons preferé a noſtre vie. Et diſons a tant, ſurce point; rondement, & veritablement: que le dit Prince, ne Nous a jamais propoſé, requis, où communiqué, choſe qui fuſt contre le ſervice de ſa Majeſté; & par laquelle aions peu ap- «
percevoir, que ſes deſſeins tendoient a ambition, «
troubles, rebellion; ou autrement, au deſſervice d'i- «
celle. Et nouz aſſeurons: que noz adverſaires meſ- «
mes; ne ſcauroient declarer, ou ſpecifier, aucuns deſdits deſſeins, auſquelz aurions adheré & ſecondé. Car, quant aux troubles, qui depuis deux, ans ença ont eſté, au Païs Bas: pour autant qu'en ſommes charges; reſpondrons particulierement, & par ordre, ci apres. Et voulons atant, bien & apertement declarer: que; combien qu'aions tousjours porté audit Seigneur & Prince; ſinguliere affection; comme auſſi ont fait la plus part des Seigneurs du Païs Bas: toutesfois il n'eſtoit en lui, ni autre qui vive; Nous «
faire oublier les devoirs, & obligation, que devons «
au Roy: ou nous forvoier des traces, eſquelles avons «
tous jours ſuivi noz Anceſtres: pour ſeconder, favo- «
riſer, ou promouvoir, quelque rebellion. Aians «
tous jours eu pour but de noz actions; le bien, & ſervice de Dieu, & de ſa Majeſte. De quoi, les effects rendent bon teſmonage. & meſmes; les devoirs, leſquels avec inenarrable ſoin, traveil, ſollicitude, & danger de noſtre perſonne, avons faicts; es villes, eſquelles avons eſté commis, & envoiez; pour appaiſer les troubles, & emotions populaires. Aquoi n'eſt auſſi vrai ſemblable qu'on nous euſt voulu commettre; ſi on ne Nous euſt cogneu contraires a icelles, & ce qui en depend. Dont auſſi appert evidemment: par ce, qu'avons tant fait, qu'en noſtre Comte de Hocſtrate, n'eſt onc auparavant, ni pendans leſdits troubles, advenu aucun changement, nouvellité, emotion, ou trouble; comme es villes circonvoiſines. non obſtant; qu'aucuns deſdits voiſins, fi-

1568. rent assez bonne diligence, pour les y mettre, & introduire. comme aussi, riens n'a esté innové, es autres lieux a Nous appertenans. De sorte; que pouvons asseurement dire: que noz Predecesseurs & Ancestres; si semblabes difficultéz se fussent representéz de leurs temps; n'eussent sceu monstrer plus grande affection, au bien & repos publicq; que Nous avons fait aians, sans jactance, autant souffert pour les y maintenir; & advancer le service de Dieu, & de sa Majesté, que personne, de quelle qualité que soit, au Païs Bas.

III. D'autant: n'i a il aussi, fondement; en ce, qu'on Nous » pretend accuser; avoir tenu en nostre Chasteau & mai- » son de Hocstrate, plusieurs suspectes communications, » & practiques; avec le dit Prince d'Orenges, & autres ses » complices: dont, tous bons Sujets du Roy, se seroient » fort scandalizés; & les mauvais, auroient dressé les oreil- » les; & prins occasion, a penser a nouvellitéz. Car premierement: par ce que ceste charge & accusation n'est restrainte, limitée, & esclarcie; comme du droit appertient; par apposition du temps, & jour. & expression de ce, qui esdites communications auroit esté traicté: ou quelles estoient lesdites practiques, & a quoi tendoient: ce que procede indubitablement; de ce, qu'elle est faussement controuvée; & ne scauroient noz adversaires, devement interrogéz, specifier aucuns desdits Points: sommes constraints y respondre generalement: & nier, qu'en nostre dite Maison, aucuns telles assemblées communications, ou practiques, aient este tenues: ou autres; que de tout temps on n'ait accoustumé d'avoir, & tenir, au Païs Bas; & que, du temps de noz ancestres, on n'ait veu en icelle & autres leurs Maisons. Lesquelles ils ont tousjours tenu ouvertes aux Seigneurs; qui, en passant, ou autrement, leur monstroient la faveur, de les venir veoir. Recevant de semblables visitations, Nosdits Ancestres, tresgrande joye; & contentement: & s'entenoient honnorez. Comme Nous aussi confessons avoir fait. mesmes; peu auparavant la presentation de la Requeste; faite par aucuns Seigneurs & Gentilzhommes; pour obtenir abolition de l'Inquisition, & changement des Placarts. Car, venans de Veert a Bredá, pour retourner a nostredite Maison: entendismes; que le dit Prince, avec le Comte de Swartzenbourg son Beaufrere; & quelques autres Seigneurs, estans lors audit Bredá, avoient resolu: se trouver le lendemain, en nostredite Maison; avec le Prince de Gavre, Comte d'Egmont, lors estant a Bruxelles: & qu'ils avoient choisi le dit lieu; pour estre le plus commode, & propice, pour leur retour. Et ne voullans receler la dite assamblée; par laquelle Nous nous tenions honnorez, a ame vivante: receusmes; avec la mesme chere, & allegresse; tous ceux, qui s'y voulurent trouver. & mesmes aussi, le Comte de Megue, qui y survint le lendemain. Tenans qu'icelle se faisoit: pour continuer l'amitie, qui estoit entre lesdits Seigneurs; & afin, de quelque entrebeue, & conservation amiable, & accoustumée; pour, & avant le partement, dudit Comte de Swartzenbourg, vers Alemagne. Et en conformité de ce: ont dit a nostre Requeste, les Chevaliers de l'Ordre, qui lors s'y trouverent; & affermé en plein Conseil; a Madame de Parme, lors Gouvernante: qu'aucuns d'eux, avoient choisi nostredite Maison; pour s'y trouver quelques trois ou quatre jours, auparavant: combien que, n'en scavions riens en verité, que le soir precedent leur venue. & ce, par cas fortuit; comme dit est. Et pouvons asseurer: que n'avons riens ouï traiter en icelle assemblée; contre le bien, & service de sa » Majesté: & qui ait peu ou puisse, donner occasion de » scandale, aux bons sujets d'icelle: & aux mauvais, de » dresser les oreilles; & penser a nouvellitéz: Poisé mesmement: que ladite assemblée, n'estoit chose inusitée au Païs Bas: ou journellement on estoit accoustumé; d'en veoir de semblables, & plus grandes. & que, a cause d'icelle, on ne nous peult aucunement charger: puis aussi que; par Nous, elle n'a esté sollicitée: & que, voulans continuer les traces de Noz Ancestres; & la familiarité, & amitié, qu'avons tousjours euë l'avec lesdits Seigneurs; ne pouvions aucunement refuser, qu'elle ne se fist en nostredite Maison. comme il est notoire; a tous ceux, qui ont frequenté au dit Païs Bas; & sca- 1568. vent la familiarité, de laquelle, les Seigneurs estans en icelui, ont usé de tout temps, entre eux. Car ce auroit esté le plus discourtois acte, qu'eussions sceu faire au Monde: si; aux Seigneurs de telle qualité, & qui si volontairement offroient se trouver en nostredite Maison; Nous eussions refusé l'ouverture d'icelle. De sorte, qu'il faut: que noz adversaires mesmes: s'ilz ne sont esloignez de toute civilité, & humanité; confessent: que, s'estant a eux offerte semblable occasion; ilz eussent fait le mesme. ce, qu'ils pretendent frivolement, en nous blasmer a present; & baptiser, de crime de lese Majesté. Considéré principalement: qu'ilz ne scavent declarer, ainsi qu'avons dit, ou specifier; une seulle communication, ou practique, tenue en ceste, ou autres assemblées, qui ont esté en Noz Maisons; qui merite d'estre aucunement suspecte. Parquoi; sommes contraints, reprendre la negative. & l'emploier, pour peremptoire solution de ce point; proposé confusement, & sans specification, ou declaration, quelconque: & atant; de droit; en accusation, non recevable. Ce que sentans aussi noz IIII. adversaires: ils confessent; qu'aux nouvellitéz susdi- « tes, a donné plus grand' occasion, la presentation in- « continent ensuivie, d'une Requeste de quelques con- « juréz; comme on dit; en grand nombre; & avec l'in- « solence, & arrogance, que tout le Monde a peu « veoir. Laquelle Requeste, ou la forme de la presen- « tation; n'ont esté advisées, conclutes, ou arrestées, en nostredite Maison. Parquoi: & que n'avons aidé a la presentation, sollicitation, ou poursuite d'icelle: par voie directe, ni indirecte: ne fait; a Nous a imputer l'arrogance, ou insolence: si aucune y est entrevenue. Bien vrai est: qu'estans lors appelléz au Conseil; avons dit nostre opinion. La submettant tousjours, a correction des plus sages. pour ce, que Nous sentions le moins eagé, & experimenté, ensemblables affaires: & ne cerchions; que le bien, repos, & tranquillité, de nostredite Patrie; & le service de sa Majesté. & a tant nous acquitasmes audit Conseil, commeil appertenoit. Ce que semblablement; se demon- V. strant assés au clair, par ce, qu'en cest endroit ne sommes accusez; oste toute recherchée apparence; qu'on Nous puisse charger, de ce, que n'aurions admoneste « ceux, qui presentoient la dite Requeste: comme noz ad- « versaires pretendent, que deurions avoir fait: sachans, « que c'estoit contre l'intention du Roy. Mais qu'au con- « traire; les aions confirméz advouéz, & accompagnéz, « en banquet public: ou, par toutes noz actions, Nous « serions ouvertement declarés des leurs. Car: pour au- « tant que touche l'admonition susdit. Nous n'avions cause, ou raison aucune, de l'entreprendre. estans; tant a cause de nostre eage, que du peu d'experience; le moins qualifié de le faire, de tous ceux qui estoient lors a l'assemblée du Conseil. Dont toutesfois, personne; quoi qu'a present ilz facent semblant de condamner la dite Requeste, & la presentation d'icelle, s'est souvenu de faire. qui suffiroit, pour Nous excuser: ores qu'eussions esté tenuz, de faire semblable admonition; que non. De tant plus: que ne pensions: que sa Majesté, prendroit de mauvaise part, la presentation de la dite Requeste. estant chose ordinaire, & accoustumée, de tout temps; que les Sujets, traitent par semblabe voie; avec leurs Rois, Princes, & Seigneurs. & mesmes accompagnent les Requestes, selon l'importance d'icelles. Et ne faisoit la Gouvernante, ni les autres du Conseil, auquel estions extraordinairement appelléz, semblant; que la presentation de la dite Requeste, devoit desplaire a sa Majesté, accordé, au plus pres qu'il seroit possible. Et par apres promit sa dite Majesté, par ses Lettres; & en conformité d'icelles, la Gouvernante, par sa patente: qu'aux Seigneurs & Gentilzhommes, aians presenté la dite Requeste, riens ne seroit imputé. non seulement, a cause de la presentation d'icelle: mais aussi, de la Confederation precedente. Et ce; pour obvier aux souspeçons, & diffidences, qu'aucuns d'iceux pouvoient avoir; que la dite Confederation, & presentation de Requeste; seroient autrement

prinses,

1568. prinſes, ou interpretées, par ſa dite Majeſté. Qui monſtre evidemment: que Nous n'avions occaſion de penſer, que la dite preſentation de Requeſte, eſtoit contre l'intention de ſa Majeſté. Et meſmes: que faiſans les admonitions ſuſdites, euſſions contrevenu a l'intention & ſervice d'icelle. divertiſſans les Seigneurs & Gentilshommes, de la voie ordinaire, de proceder par Requeſte: & leur donnans occaſion, de penſer aux autres. Et toutesfois; tant s'en faut, qu'aions confirmé & advoué la dite requeſte: que Nous admoneſtaſmes aucuns Gentilshommes de qualité; ne ſigner la dite Confederation; & ne ſe joindre, a la Preſentation d'icelle: a quoi, autrement ilz ſembloient eſtre aſſes enclins. Et n'i avoit aucune apparence: pour eſtre lors fraiſchement retournéz de la Cour de l'Empereur; ou avions eſte envoiéz en Ambaſſade: que ceux, qui s'eſtoient deſiá obligéz par Signature; & avoient, de longue main, arreſté la dite Requeſte, & preſentation d'icelle: euſſent changé leur deliberation, par noſtre admonition. Et ſembloit aſſes; que ce, ne dependoit de noſtre office. Conſiderée meſmes la charge, qu'euſmes parapres, directement contraire a la dite admonition. eſtans envoiés de part la Gouvernante expreſſement, avec le Secretaire Berty: pour accompagner leſdits confederez, au banquet public. Non pour les admoneſter, ou reprendre: ains, pour es contenter, de certaine appoſtille, qu'on avoit conceuë ſus leur Requeſte. & dont copie, ou la minute, cenvoioit a ceſt effet, quand & quand nous. Et auſſi; pour faire caſſer au Comte de Bergue, les gens de guerre, qu'il avoit levéz, pour la garde de ſa Maiſon & Chaſteau de Hele. Et non obſtant; que de tout ce, Nous fuſſions excuſéz, avec toutes deuës remonſtrances: neantmoins, la dite Gouvernante voulut, que Nous prinſſions ladite charge. ce que fiſmes, deſirans monſtrer a ſon Alteze, toute deuë obeiſſance, & reſpect. Nous y eſtans telement acquitéz, que nous obtinſmes l'effect d'icelle. Et toutesfois, ſommes a preſent accuséz; pour avoir, en ce que dit eſt, obei a ſon Alteze; de crime de leſe Majeſté. Comme auſſi; par autre point, ou article, d'avoir
VI. » porte a icelle peu de reſpect; Nous nous retrouvons chargéz, de ſemblable crime. qui merite partant, qu'on y prenne regard. pour ſonder le zele & affection, duquel noz adverſaires procedent: pretendans fonder une meſme accuſation, ſur faits en ſoi directement contraires: & en effect, en un endroit nous contraindre, a ſimplement & en tous reſpets obeir a la dite Gouvernante; & en autre, nous accuſer, pour y avoir obei: auſquels, a tant ne chiet autre reſponſe; que deſcouvrir en ceſte maniere, leurs malesverſations, & calomnies. Et puis qu'il eſt impoſſible; de tels eſprits obtenir la raiſon: les laiſſer, en leur malice. Car; eſtans, comme & a l'effet que dit eſt, envoiéz au banquet: rien ne Nous pouvoit eſtre imputé: ores que; pour tant plus aiſement accomplir noſtre charge; Nous nous euſſions aucunement peu accommoder a ceux, qui y eſtoient: & monſtréz; comme faiſoit auſſi la Gouvernante, par la dite appoſtille; favoriſer a leur deſſein & deſir. Dont toutesfois, ne penſons riens avoir fait: du moins, qui puiſſe
VII. meriter la moindre reprehenſion du monde. Car il eſt » faux, & controuvé: que, bien toſt apres, aions conſeillé » auſdits Confederéz, & perſuadé; de preſenter Iterati» ve Requeſte: afin que toutes les forces extraordinaires, » ſeulremede, comm' on pretendoit: a contenir le Païs » en tranquillité; fuſſent caſſées. pour donner auſdits Con» federéz moien, de pouvoir plus librement metre leurs » entrepriſes a execution. Car; Nous nous eſmerveillaſmes grandement, & esbahiſmes; d'ouïr la lecture de la dite Requeſte; laquelle, par commandement de la dite Gouvernante, ſe faiſoit au Conſeil; comme de choſe inopinée: & de laquelle n'avions riens ſceu, penſé, ou douté, auparavant. Dont, Nous pourroient ſervir de teſmoins; pluſieurs, qui ſe trouverent preſens, a la dite lecture: s'ils ſe veulent acquiter de leur conſcience, comm' il appertient. Et ſerons tousjours preſts, affermer par ſerement ſolennel, ce que dit eſt. & par confrontation, & autrement, monſtrer la fauſſeté de la preuve; ſi aucune y en a au contraire. que penſons
VIII. tresbien, que non. Et ſe trouve a tant; par lá, & par ce, qui ſenſuit: que, ſans raiſon, quelle que ſoit; on nous 1568.
accuſe: queſtans envoiéz avec le Prince d'Orenges, a « Anvers; ou on ſe confioit, qu'euſſions tenu le Peuple « en l'obeiſſance & devotion du Roy; y aurions ſouffert « une infinité de choſes abominables, & enormes. Et en- « tre autres; qu'on enrollaſt publiquement, & a noſtre « ſceu, gens de guerre; pour le Seigneur de Brederode. & « qu'on les embarquaſt, avec toutes ſortes d'armes, vers « la Ville de Viane, au Païs & Comté de Hollande. Ou- « tre la faveur, qu'aurions monſtré a ceux, de la Com- « mune, s'eſtans mis pour la protection des conjuréz. Car « Nous n'avons rien ſouffert en la dite Ville, que par charge & commandement de la Gouvernante. A laquelle aiant fait ſouvenir, par certeine noſtre Miſſive: qu'autrefois ſon alteze Nous avoit eſcrit; que, durant le Gouvernement du Prince d'Orenges, audit Anvers, eſtoient paſſés aucunes choſes, au deſſervice de Dieu, & du Roy; & contre l'Accord fait entre les Gentilshommes Confederez: jointement lui declaraſmes: qu'en cas qu'elle fuſt ſervie nous commander, de prendre la commiſſion & charge d'icelle Ville: que n'entendions le pouvoir effectuer; ſans eſtre preallablement aſſeuréz, & auctoriſéz: que en tenans le pied que le dit Seigneur Prince avoit tenu, ne ferions riens, contre le ſervice de Dieu, de ſa Majeſté, & dudit Accord. & elle nous reſcrivit, pour reſponſe: que le principal, dont Nous avions a prendre en la dite Ville ſoigneux regard, eſtoit: que les choſes fuſſent maintenues, & conſervées, ſans aucun inconvenient, qui peuſt ruiner d'avantage la ville. puis que; des choſes principales d'icelle, eſtant ſa Majeſté advertie; convenoit attendre, ce qu'a icelle plairoit ordonner. Nous remettant auſurplus, a l'advertiſſement, & inſtruction, que le dit Prince Nous donneroit. pour avoir; par le temps qu'il avoit eſté en la dite ville, ſi bien peu entendre, & cognoiſtre, les humeurs d'icelle. excuſant au reſte, & donnant autre interpretation, a la lettre precedente. Parquoi: eſtans envoiéz en la dite ville: non avec ledit Seigneur Prince, comme noſtre adverſe partie, contre verité pretend; mais, en ſon abſence: & ce pendant, qu'il eſtoit empeſché en ſes autres Gouvernemens: y avons ſeulement ſouffert, ce qui auparavant ſe faiſoit. Dumoins, ce qui en conſequence, & pour les meſmes cauſes & raiſons, ſe devoit ſouffrir, aians tousjours l'oeil, au principal point de noſtredit charge. A ſcavoir; de maintenir le repos, & tranquillité, de la dite ville. & ne voulans a tant, troubler ce, en quoi trouvions parties d'accord; par un Contract, paſſé entre le dit Seigneur Prince, le Magiſtrat d'Anvers, & ceux des deux Religions; en date du II. de Septembre; M. D. LXVI. Ce qui demonſtre aſſes la rigeur, dont avons uſé en autres endroits: & quand avions occaſion, de craindre aucune emotion, ou inconvenient; & les dangers au hazard, eſquels nous ſommes mis, pour conſerver le bien, tranquillité, & repos, qui nous eſtoit principalement enjoint, & commandé. Comme, en ſpecial, il a bien apparu; par la juſtice & execution faite en la dite ville, le xviij. d'Octobre enſuivant. Enquoi; nous ſommes ſi bien emploiéz; que Nous rendiſmez la dite ville; beaucoup plus aſſeurée dudit repos; qu'elle n'eſtoit a noſtre venue. Telement: que le Magiſtrat d'icelle ville, Nous a puis grandement louéz & remerciés, des bons devoirs. Comme auſſi a fait la dite Gouvernante; par diverſes lettres ſiennes: Nous requerant & priant ledit Magiſtrat auſſi, y vouloir encores continuer, a pres le retour du dit Seigneur Prince. Qui teſtifie bien; que n'y avons ſouffert une infinité, des choſes abominables, & enormes. Attendu meſmement: que, comme faiſions difficulté d'y demourer; ſans eſtre de nouveau advouéz par la Gouvernante: ils envoierent, a ce, vers icelle, leurs deputéz. leſquels, eſtans par ſon Alteze remis, au Conſeiller d'Aſſon le ville: furent aſſeuréz d'icelui; que ceſtoit le vouloir de ſon Alteze, qu'y de mouraſſions. Ainſi qu'ils Nous en ont fait le rapport: & en eſt auſſi l'effet enſuivi, par les lettres, apres eſcrites de ſon Alteze; conjoinctement audit Seigneur Prince, & a Nous. Dont, ſe treuve aſſes debatue; ceſte confuſe, & par trop generale accuſation, & objection; de la pretendue infinité des choſes abominables, & enormes, qu'aurions ſouffertes.

1568. D'autant plus, & par expres: que sadite Alteze; par Lettres a ceux de la Loy, & Magistrat dudit Anvers: atteste: avoir, en nostre endroit, entiere satisfaction; de l'exploit, & accomplissement, de nostre charge. & de nostre partement d'icelle ville. Desquelles Lettres, la teneur est ceste. *Marguerite*; par la grace de Dieu, Ducheſſe de Parme, Plaisance, &c. Regente & Gouvernante. Treschers, & bien améz. Estant, mon Cousin le Comte de Hocstrate, venu vers Nous; & Nous aiant donne compte, de la charge qu'il a euë, ces jours passéz, en la ville d'Anvers: dont sommes demourée satisfaite, & contente: & tenans sadite charge pour achevée: & Nous, estans deliberée, y aller personnellement; comme par vous avons este requise; & que trouvons convenir, pour le service de sa Majesté, & tranquillité d'icelle ville: il vous escrit particulierement, les causes; pour lesquelles il n'est retourné vers vous. Nous aiant aussi requis; que Nous vouliſſions adjoindre ces presentes, afin que sachéz ce que dessus. Atant; Treschers, & bien améz; Nostre Seigneur, vous ait en sa sainte garde. De Bruxelles; ce xxiij. d'Avril. M. D. LXVII.

Et quant a ce, qu'on Nous charge plus specifiquement; de l'enrollement des gens embarquéz, pour le Seigneur de Brederode: convient considerer: qu'aians ouï quelque vent, que semblable enrollement se devoit faire: remonstrasmes incontinent aux Gentilshommes, suspects a cause d'icelui, estans audit Anvers: qu'en cas qu'ils s'advançassent, de faire quelque levée, ou enrollement; les ferions chastier, a l'exemple d'autres. les prenans a serement, sur le fait d'icelui. Et comme, de ce, ils s'acquiterent, & purgerent solennellement: & que, ce non obstant; entendions, que quelqu'un d'entre eux s'advançoit, de faire le dit enrollement: advertismes de ce le Marcgrave, principal Officier de la dite Ville; & auquel appertenoit, de pourveoir a telles, & semblables occurrences; lui declarans le lieu, ou avions entendu qu'on le faisoit; offrans pour sa seureté, l'accompagner de nostre persone, si besoin estoit. Mais; comme le Marcgrave, retournant quelque temps apres; rapportast; non obstant qu'il eust trouvé ceux, que lui avions denommez, au lieu par nous designé: qu'on n'i faisoit enrollement: eurent les enrolléz opportunité, de se partir a nostre desceu. Dont estans puis advertiz; fismes, par sentence du Magistrat, punir l'hoste, qui avoit souffert en sa maison ledit enrollement. Du quel, atant, ne pouvons aucunement estre chargéz. & attendu; que non seulement ne l'avons souffert: mais l'avons empesché; par tous moiens a nous possibles; estans lors en ladite ville, seulement a l'aide & assistence, du dit Seigneur Prince. Et s'est bien monstré; par l'emotion depuis advenue en la dite Ville, a cause de la defaite d'Osteruel; & par la resistence, de Nous faite a la Commune, assemblée en grand nombre, sur la Meere: que n'avons monstre faveur, a la dite Commune; s'estant mise, pour la protection des conjuréz. Car; si nous fussions seulement retiréz, & cachéz; comme le dit Officier, & aucuns du Magistrat; des dangers, & perils, esquels volontairement nous mismes, pour empescher le dessein d'icelle; sans leur monstrer autre faveur: fait a craindre; qu'on eust veu en la dite Ville, les plus cruels exemples de massacres, & direptions, dont on ait memoire. Ce que, noz adversaires, eussent; avec beaucop meilleur fard, bien sceu ramener a nostre charge; qu'ils ne font a present, d'avoir monstré faveur a la Commune; s'estant mise, pour la protection de ceux qu'on pretend nommer conjuréz. Car; puis que la dite eslevée se feit; pour ce qu'entre le Peuple y avoit grande alteration, a raison de ceux qu'un defaisoit, quasi a leur veuë, audit Osteruel: & que, de part le dit Prince d'Orenges, & Nous; leur fut empesché, de donner secours: dont fusmes de fait, durant icelle, souventesfois menassés de la mort; par pistoletz, & autres armes; qu'avec parolles, & propoz injurieux, on s'appreſtoit, de decharger sur Nous: ce qu'endurasmes; pour Nous acquiter, au principal point de nostre charge; & garder la dite Ville, sans ulterieure ruïne & desgast, en l'obeissance de sa Majesté. appert asses; que n'avons porté faveur, au dit Peuple; en ce que dessus. y joint: qu'avions, auparavant mesmes, offert, de sortir; avec les enseignes qui estoient en ladite ville; & de combattre ladite trouppe. ce que, par crainte d'emotion qui se descouvrit par apres en la dite defaite, ne fut trouve bon par le Magistrat. Aians donc esté, en tresgrand & tres-imminent danger, de nostre vie en la dite emotion; & par diverses fois: & apparoissant par là; que le Peuple; se voulant mettre pour la protection de ceux que dit est; Nous a tenuz & trouvéz contraires, a ses dessein: n'i a aucun fondement, qu'on doive pretendre, Nous accuser, de lui avoir ordinairement donné faveur. Ne nous souvenans; que, par le dit Peuple autre declaration ait esté faite; pour la defense, protection, & secours, des susdites & autres. Et se plaignoit la Gouvernante, ordinairement: que le peuple, estoit soustenu des Confederez; & non que, le Peuple, soustenoit lesdits Confederez. qui monstre partant; la vanité de ceste accusation. signamment, quant a Nous. Et n'avons pretendu: usurper sur l'auctorité de sa Majesté, & celle de la Ducheſſe de Parme, lors Gouvernante. vers laquelle nous serions, comme nostre partie soustient; tousjours portéz incivilement, & avec peu de respect. Nous advançans, de faire publier un Edit, en la ville de Malines, de Nostre auctorité privée: sans charge; & contre l'intention d'icelle. Dont; une partie de la Commune, se feroit tant plus desbordée; & auroit prins plus grande licence, de faire tout ce que bon lui sembloit. Et outre ce: incité le Magistrat d'icelle, a desobeissance. Car: par ce que dit est; appert du contraire. & que n'avons riens plus desiré; que maintenir, magnifier, & accroistre; la grandeur, & auctorité de sa Majesté. & que, en tout ce qu'il nous a esté possible, & on nous a voulu emploier, avons respecte, & obei, a la dite Gouvernante. Sans permission de laquelle, n'avons mesmes voulu accepter certaines gratuités, a Nous offertes; pour le bien, & benefice, que ceux d'Anvers, & de Malines, cognoissoient avoir receu, des bons devoirs & offices, qu'avions faits; durant le temps de noz entremises; esdits Villes. Et n'avons aussi voulu partir: sans congé, & licence, d'icelle: mesmes, pour noz urgentes affaires; & de nostre Seigneur & oncle de Rennenberg: des Pais Bas. Laquelle; Nous donnant favorablement celle licence, & plus, l'accompagnant de ses Lettres a l'Empereur, a Archevesque de Cologne, & au Duc de Juliers; datées du xxiij. de Juillet, 1557. monstroit asses; qu'elle ne se ressentoit; d'aucune nostre incivilité, ou irreverence. Ains au contraire; Nous remercia des bons services. promettant mesmes: les representer telement au Roy; que sa Majesté demonstreroit par effet, en avoir contentement. Car; combien que lui eussions autrefois remonstré, l'estat des affaires, librement; & tel qu'il estoit: comme le temps & l'affection qu'avions au service de sa Majesté, & au bien de la Patrie le requeroient: & que la dite Dame, comme parapres elle confessoit, fust par lá transportée de quelque colere; si est ce, quil est notoire: que; nullement on ne se doit arrester a ce: ne par lá Nous inculper, de nous estre tousjours portéz incivilement, & avec peu de respect. estant la difference grande: entre ce qui advient en telle maniere, & par quelque passion ou accident semblable, & a quoi pource, de droit, ne doit estre prins regard: & ce; qui se fait tousjours, a propos deliberé. & entre liberté, & incivilité: verité, & peu de respect, ou irreverence. Ce qui confirme aussi, par les propoz, tenuz par le Seigneur de Berlaimont. le quel; prenant la parolle; dit ouvertement: qu'on Nous faisoit tort, de nous traiter ainsi. par ce, qu'il ne cognoissoit personne; qui se fust mieux acquite au service de Dieu, & du Roy, que Nous. Ce que pensons bien, il ne niera poini: ni les autres; qui lors se trouverent presens, a la chambre du Conseil; ou le tout se passa. Entre lesquels; le Duc d'Arscot & le Comte d'Egmont, advouërent, & confirmerent aussi lesdits propos. Et certes: puisque. pour donner quelque lustre a Noz accusations & charges; on interprete si siniſtrement noz actions: se peut aisement comprendre le danger auquel eussions esté, si comme dit est, ne nous fussions trouvéz au banquet des Confederez. suivant le commandement de son Alteze.

X.

XI.

XII.

ou,

1568. ou, ſi euſſions refuſé, d'accepter les charges & commiſ-
ſions. a cauſe deſquelles, & pour y avoir procedé ſince-
rement, & ſelon l'exigence des affaires; ſommes a pre-
XIII. ſent pourſuiviz & accuſéz. Signamment: de Nous avoir
» advancé, faire publier, en la ville de Malines; de no-
» ſtre auctorite privée; ſans charge & contre l'intention
» de ladite Gouvernante; un Edit: dont, une partie de la
» Commune, ſe ſeroit tant plus desbordée; & auroit prins
» plus grande licence, de faire tout ce, que bon lui ſem-
» bloit. Veu que: eſtans par ſon Alteze requis, de Nous
transporter, pour le ſervice de ſa Majeſté, en la dite Ville:
avons tres-inſtamment prié, eſtre pourveuz d'inſtruc-
tion pertinente: pour, ſelon icelle, nous reigler, en con-
duire. mais: par la perplexité qui lors eſtoit; & la haſte
qu'on avoit, de nous y envoier; pour obvier aux incon-
veniens qui y eſtoient: ne peuſmes rien obtenir; fors,
qu'une Miſſive. par la quelle, la dite Gouvernante re-
queroit, & de par ſa Majeſté ordonnoit; a ceux de la dite
Ville: ne riens obmettre, de ce, qui pourroit ſervir, pour
leur conſervation. & dont, les Egliſes, pourroient de-
mourer entieres: & le ſervice, en icelles, continuer. A
quoi n'avons; par advis de l'Officier & Magiſtrat, pre-
ſens a la publication dudit Edict: le quel Officier meſ-
mes diſoit; ſi promptement, par moien d'icellui n'y
eſtoit obvié; que les Cloiſtres & places circonvoiſines
eſtoient a l'abandon, dedens deux jours ſouffrir dom-
mage, bien de Cent & cinquante mille Florins: trouvé
moien plus convenable. poiſé; que les briſeurs deſdits
Egliſes, eſtoient eſpars deça & dela; & empeſchéz, au
briſement d'alentour de la dite Ville. & que; ſi toſt, par
voie de fait, on ne les pouvoit, ni mieux empeſcher ou
divertir: que de publier ledit Edict; & pardon de ce,
que juſques audit temps eſtoit fait. Partant ſubit ceſſe-
rent; tous ulterieurs briſemens, troubles, & emotions.
& ſe reduiſit la dite Ville, en ſon premier eſtat, & repos.
les Egliſes, & Images, depuis démourerent entieres. &
le ſervice, qui avoit ceſſé quelques jours; fut reſtitué, &
XIIII. continua. Laquelle publication; faite en vertu d'un ſi
ample & general pouvoir; & par laquelle, obtinſmes l'ef-
» fet, que ladite Gouvernante deſiroit: ne ſe peut dire
» eſtre, faite, du noſtre auctorité privée; ſans charge, &
» contre l'intention de ſon Alteze: comme calomnieuſe-
ment noz adverſaires pretendent. auſquels; ne faiſans, ne
laiſſans, la dite publication: n'euſſions ſceu ſatisfaire.
eſtant vrai ſemblable; qu'autrement; ils nous euſſent im-
putéz, n'avoir fait noſtre extreme devoir; pour conſer-
XV. ver ladite Ville, & les Egliſes. Meſmes; qu'ilz ſont ſi ef-
» frontez; que d'oſer adjouſter: que par ladite publication,
» partie de la Commune ſe ſeroit tant plus desbordée; &
» auroit prins, plus grande licence, de faire tout ce,
» que bon lui ſembloit. Eſtant notoire; qu'apres la dite
publication, la Commune ſe contint; ſans aucunement
ſe desborder: fors que, d'aller aux Preſches; qui deſia
auparavant noſtre venue, ſe faiſoient: mais au territoire
de Brabant. & parainſi, hors de noſtre jurisdiction, &
charge. ou auſſi, par proviſion expreſſe de la dite Gou-
vernante, elles continuerent meſmement, apres & pen-
dant, que le Seigneur de Sepmeries, en eut la charge.
Et ſi aucuns particuliers ſe ſont desbordéz, au moindre
point du monde: ils ont eſté rigoreuſement chaſtiéz:
ſans emotion, ou eſlevée des autres. Ainſi qu'il eſt ma-
nifeſte a un chacun. Bien eſt il vrai: que comm'aucuns
deſdits briſeurs furent, le lendemain de ladite publica-
tion; apprehendéz; & long temps deteñuz priſonniers:
pour ce que, la dite Gouvernante tardoit de reſpondre,
ſur leur fait ou relaxation: ce que deſplaiſoit a tous les ha-
bitans de ladite Ville: on veit aucunes grandes aſſem-
blées; toutesfois, ſans armes; en faveur deſdits priſon-
niers. Lesquels neantmoins ne procederent, a aucunes
voies de fait: ains ſe contenterent, des Remonſtrances,
que leur feiſmes. de ſorte; que: par ladite publication; &
accordant l'effect d'icelle; on peut dire: que le repos, &
tranquillité, de la dite Ville, eſtoient & demouroient aſ-
ſeuréz. & que, du benefice d'icelle, ils dependoient to-
talement. qui eſt bien loing, du delit & crime de Leſe
„ Majeſté; ou d'autre, meritant chaſtiment, & corre-
„ ction corporelle, & exemplaire: puis que, les Anciens
ſouloient recompenſer faits ſemblables, par honneurs
perpetuels & extraordinaires. Car: combien, qu'a pre- 1568.
ſent, la vertu ne ſoit en la meſme eſtime: ſi eſt ce; que
devons eſperer: qu'on n'eſt du tout ſi corrompu & per-
verti; qu'on veuille baptizer, & punir notoire vertu, &
Bienfait; par vice & delit. Parquoi; & conſideré, qu'il XVI.
conſte, de fait, par le quel, Nous avons contenu la di-
te Ville, & tous ſes habitans, en l'obeiſſance de ſa Ma-
jeſté: diſons: que fauſſement, & ſans apparence au-
cune, ſommes accuſez; d'avoir incité le Magiſtrat «
d'icelle, a deſobeiſſance. comme auſſi ceux de la Ville «
de Liere. & nommément; a non recevoir Garniſon «
de par ſa Majeſté. & que, a ceſt effet, leur avons envoié «
Lettres, & Gentils hommes expres. Car nous avons
tousjours tenu correſpondence, avec celui qui avoit
charge de la dite Ville de Liere: faiſans tous devoirs, a
ſa requeſte; pour l'aider, a la tenir en l'obeiſſance de
ſa Majeſté. Et eſtant venu le bruit a Anvers; qu'on en-
voioit Garniſon en la dite Ville de Liere: & parainſi, a
deux ou trois heures de chemin, pres d'Anvers: & que
par lá on voioit ſignes evidens, d'un meſcontentement
general: craignant le Peuple ignare, & par la intimidé;
que c'eſtoit, pour les ſurprendre, & invahir; au de-
ſpourveu: Nous doutans; que ceſte diffidence, pour-
roit cauſer quelque alteration, trouble, & emotion: pour
y obvier; & donner auſdits habitans quelque conten-
tement: & accomplir le principal point de noſtre char-
ge: & ſuivant icelle; eviter tous inconveniens, qui
euſſent peu ruiner d'avantage ladite ville: envoiaſmes,
un Gentilhomme, avec Lettres de Credence, auſ-
dits de Liere: leur remonſtrans; pour le ſervice de ſa
Majeſté; l'eſtat & danger, auquel la Ville d'Anvers
eſtoit. & les requerans: pour ce que ſcavions, que la di-
te Garniſon, s'y mettoit a leur requeſte: y vouloir
prendre regard, & obvier, pour autant que faire pou-
voient. Ce que, fait bien conſiderer que Nous n'euſ-
ſions fait; voulans empeſcher la dite Garniſon, contre
leur intention: laiſſans parainſi, le tout, a leur diſcre-
tion. Et cela eſtions Nous tenuz de faire; pour aſſeu-
rer l'effet de noſtre dite charge. De laquelle meritons,
ſans jactance, plus toſt auſſi en ceſt endroit, louenge;
qu'accuſation ſi cruelle: pour avoir par la, & autrement
par noſtre ſoin & vigilance, tant fait; que, non obſtant
que la dite Garniſon approchoit de ſi pres aions toutes-
fois accompli le contenu d'icelle noſtre charge: & gar-
de la dite Ville, de tous ulterieurs, & fort imminens
dangers d'inconveniens. Eſtans donc nos actions tel-
les: ne devions, par raiſon, riens tant deſirer; que la
venue de ſa Majeſté, en ſes Païs Bas, pour les faire co-
gnoſtre: & par lá, oſter toute mauvaiſe impreſſion;
que ſadite Majeſté pouvoit avoir de Nous, par les faux
rapportz de noz mal veuillans. Il n'i a donc apparence XVII.
aucune: qu'aurions traité, en la ville de Teremon- «
de, avec le dit Prince d'Orenges, & autres ſes compli- «
ces: ainſi qu'il eſt dit par nos adverſaires; de prendre «
les armes; pour exclure ſa Majeſté, ou celui, qui, «
de par icelle, ſeroit envoié eſdites Païs Bas. & que, já «
paſſe longtemps, aurions cela conclu par enſemble: «
ne s'eſtant l'execution enſuivie; que par faute de moien. «
Car en verité; ſi la concluſion euſt onc eſté telle; n'euſ-
ſions failli d'uſer des moiens, qui ſouventes-fois ſe pre-
ſentoient. mais; nous confians ſur noſtre innocence:
& en la bonté & juſtice, qu'avions tousjours, par expe-
rience veu & ouï recommander, en ſa Majeſté; & en
ſes Tres illuſtres Anceſtres: avons grandement deſiré,
la venue d'icelle; comme la deſirons encor continue-
lement. Et non obſtant, qu'en la dite Ville de Tere-
monde, fuſt leuë certaine Copie, d'une Miſſive en-
voiée par Don Francois d'Alave, Ambaſſadeur pour
ſa Majeſté en France; a la Ducheſſe, Gouvernante
du Païs Bas; contenante: que les trois y deſignéz;
qu'on tenoit eſtre ledit Seigneur Prince d'Orenges,
le Prince de Gaure Comte d'Egmont, & le Com-
te de Hornes Admirael; ſeroient, avec le temps, traitéz
& chaſtiéz, ſelon leurs merites: & en effect; qu'on les
tenoit pour Chefz & Auctеurs, de toutes troubles, &
emotions: ſi eſtce, que riens ne fut, meſmes par leſdits
Seigneurs lors preſens, conclu & arreſté; ſur advertiſſe-
ment d'un danger ſi apparent: ſinon, de remonſtrer ron-
dement,

1568. dement, le contenu de ladite Lettre a la Gouvernante. qui teſtifie grandement, la confidence que chacun deſdits Seigneurs avoit, ſur ſon innocence; & de la bonté & juſtice de ſa Majeſté. Et certes, ſi aucune concluſion ſemblable, euſt eſté prinſe auparavant; comme noz adverſaires pretendent; ce qui n'a eſté, de noſtre ſceu: il n'y a riens plus evident, ni plus vrai ſemblable: que leſdits Seigneurs ſe fuſſent ſerviz; dumoins pour l'aſſeurance de leurs perſonnes; des occaſions, & moiens, qui ſe repreſenterent ſouventesfois, par apres. Naians donc de cela riens faict; mais au contraire, entierement laiſſé leurs Gouvernemens; & ſignamment, places appertenantes a eux, a la diſcretion de ſa dite Majeſté; & de celui, qui de par Icelle, a eſte envoie: aucunement il n'appert, ni eſt croiable: que ſemblable concluſion, ait eſte prince. Dumoins; ne ſachans a parler d'icelle, comme dit eſt; n'en pouvons, de droit, eſtre, en maniere qu'il ſoit chargéz & accuſéz. Ce qu'avons, bien voulu remonſtrer. Afin que, noſtre innocence, & la maleverſation de noz adverſaires, ſoient a tous cogneves. Eſperans: que ſa Majeſté, advertie de ce qui eſt allegué; & de l'affection qu'avons tousjours euë, & avons encores, d'emploier corps & biens a ſon ſervice: remarchant icelle; ſa bonté naturelle; dont par faux rapportz, & ſiniſtres informations; quelques uns meritans chaſtiment a l'exemple d'autres, l'ont esbranlée contre Nous: prendra regard, au tort qui nous eſt fait. & auſſi, peſerá nos ſervices. & par conſequent, Nous remettra, au lieu & rang, qu'ont tenu noz Anceſtres. Deſquels avons tousjours ſuivi, & ſuivrons, tant que vivrons, les traces. & apres Dieu, prepoſerons le ſervice de ſadite Majeſté, & le bien de la Patrie, a tout ce qu'il nous peut-eſtre chur en ce monde. Dont nous prenons le Souverain, ce grand Dieu, ſcrutateur des cœurs & penſées; pour teſmoing & Juge.

Et Finalement: a ce, que Noz adverſaires entendent, ſans replique: que n'avons pas parlé, ni parlerons, ou parlons, par cœur: mais que leur pouvons; avec bons gaiges; & avec aſſeurance, & fondemens; du tout clorre la bouche: Nous ouffrons: pour plus grand eſclairciſſement, & corroboration, de l'avant dit noſtre bon droit; entant que de beſoin; prouver, & verifier, tous les points, & Articles, ci-deſſus deduits. non tant ſeulement; par exhibition des Lettres Originales, que Madame de Parme Nous eſcrivit; comme Gouvernante, des ſuſdits Païs Bas; ains autrement auſſi: & par toutes manieres de preuve neceſſaire: & notamment, par l'effect, & exploit, de ce, que par Icelles Lettres, elle commandoit de main en main; pour l'acheminement, execution, & conduite des affaires & occurrans; lors, pour la neceſſité du temps, urgentes. Et ſemblable deſcharge ouffrons Nous d'avantage: contre toutes autres accuſations: deſquelles le meſme ſuſdit Procureur de Crime; ſur ce qu'il ſe pourvente; ou autre; Nous veudroit, ou s'advanceroit, en quelconque maniere que ce ſoit; imputer. Laquelle preuve: pour conclure ceſt Eſcrit, Nous ſommes & ſerons preſts; de quoi Nous proteſtons; toutes & quantes fois faire: qu'il plaira au Roy, Nous ouir deuëment, en noz Juſtifications. & nous donner tels Juges competens, & non ſuſpects; que noſtre qualité, conforme aux Previleges & Contracts, ſolennement juréz, confirméz, & ratifiéz, par ſa Majeſté, ſelon & par la forme que dit eſt; le conveinct, & requiert. En tesmoin de laquelle Noſtre Ouffre, & Proteſtation; & de tout ce que deſſus; avons ſoubſcrit, a Cologne, ceſte Noſtre preſente Defenſe; & fait imprimer a icelle, Noſtre Seau; le xxv. d'Avril; M.D.LXVIII.

Soubſigné;

ANTOINE DE LALAING.

Avec

Impreſſion en cire vermeil, du Seau, du ſuſdit Seigneur Comte, armoié, ainſi que ci deſſous, a ſes Armes.

SANS REPROCHE LALAING.

Volgt de vertaling der voorgaende Stukken. 1568.

Copie van de opene Brieven der perſonele dagvaerding, geimpetreert door Meeſter Jan du Bois, Procureur Generael tegens Antonis de Lalaing, Graef van Hoogſtraten.

Brieven van dagvaerding geimpetreert tegens den Graef van Hoogſtraten.

PHilips by der gratie Godts / Koninck van Caſtillien / van Leon / van Arragon / van Navarre / van Napels / van Sicilien / &c. Aen den eerſten Deurwaerder of Sergeant van Wapenen hier toe verſocht; Salut. Van wegen enſen lieven en getrouwen Raedtsheer en Procureur Generael / is ons vertoont; dat / niet tegenſtaende de groote eeren / die de Heer Anthony van Lalaing / Graef van Hoogſtraten / van Ons mag ontfangen hebben / ſedert ſijne eerſte jeugd / in verſcheide wijſen en plaetſen; als / Ridder van onſe Ordre, en van een Krijgs-bende van onſe Ordonnantien; behalven vele notable en heerlijke Geſandſchappen / in welke hy gebruikt is geweeſt na de Keiſer / en elders; waer uit hy genoeg heeft konnen vernemen wat genegentheit hy hem betoonden / en dat Ons opſet was / hem van tijt tot tijt te bevorderen tot andere noch hoger Ampten. Nochtans dat alles vergetende / en van den weg ſijner Voorſaten afwijkende / die ſich altijt ontrent hare natuurlijke Vorſten gedragen hebben / als goede en getrouwe Vaſſallen / heeft hy den Prins van Oranjen / geheel aengehangen en geholpen / in ſijne heerſchzuchtige voornemens / helpende de wederſpannigheit voortſetten / die men ſedert twee jaren voorheen in Onſe Landen van herwaerts over geſien heeft. En voor eerſt heeft hy in ſijn Kaſteel van Hoogſtraten gehouden verſcheide verdachte vergaderingen en raedſlagen / met den geſeiden Prins van Oranjen / en andere ſijne medeſtanders. Waer over alle onſe goede onderdanen geweldig ge-ergert zijn / en de quaetwillige hebben de ooren opgeſtelen / en gelegentheit genomen om op nieuwigheden te denken. Die haer noch veel grooter is gegeven geworden / door het inleveren kort daer op gevolgt / van een Requeſt by eenige in groot getal t'ſaemgeſworene / en met de ſtoutheit en verwaentheit die al de weereld heeft konnen ſien. Die niet alleenig niet gewaerſchouwt en vermaent zijn geworden door den geſeiden van Hoogſtrate / gelijk hy wel had behooren te doen / wetende dat het ſelve tegen ons voornemen was; maer in tegendeel hen daer in geſterkt / toegeſtemt / en verſelt tot het openbaer Banquet; waer hy ſich openlijk verklaert heeft / door alle ſijne bedrijven / dat hy mede een van de ſelve was: 't welk hy ras daer na met'er daed heeft betoont. Haer radende en aendringende / tot noch een Requeſt in te leveren / ten einde / alle buiten gemeen geweld / het eenigſte hulpmiddel om de Landen in ruſt t'onderhouden / afgeſchaft worden mogt / waer door ſy te beter hare aenſlagen ſouden mogen uitvoeren. En naderhand zijnde binnen Onſe Stad Antwerpen / met den Prins van Oranjen voorſz. waer men vertroude dat ſy het volk in Onſe onderdanigheit en beedſamen plicht ſouden hebben onderhouden / heeft men haer oneindige grouwelijke en onbehoorlijke ſalien bevonden door de vingeren te ſien. En onder andere / dat men openlijk / en met ſijn kennis / krijgsvolk aenmam voor den Heer van Bederode / tegen Ons: en dat men het ſelve t'ſcheep deed gaen / met allerhande wapenen / na de Stad van Dianen / in ons Land en Graefſchap van Holland. Behalven de gunſt / die hy gewoenlijk betoont heeft tot de Gemeente / ſich geſtelt hebbende tot beſcherming van de geſeide t'ſaemgeſworene. En Ons geſag ſig aenmatigende / en dat van Onſe Seer-waerde en Seer-beminde Suſter / de Hertogin van Parma / Plaiſance / &c. doenmaels Regente en Gouvernante van Onſe geſeide Landen van herwaerts over: Ontrent de welke hy ſich altijt oneerbiedig / en met kleine achting gedragen heeft; is hy ſoo verre gekomen / dat hy een Plakkaet heeft doen afkondigen in Onſe Stad van Mechelen / uit ſijn eigen auctoriteit / ſonder laſt / en tegen het voornemen van onſe voorſz. Suſter. Waer door een deel van de Gemeente dies te meer buiten 't ſpoor is geloopen / en grooter moedwilligheit heeft opgenomen / om te doen wat ſy wilden. De geſeide Graef den Magiſtraet aenhitſende tot ongehoorſaemheit; en met namen die van Onſe Stad Lier / tot geen beſetting van Onſen 't wegen in te nemen / haer bie-

ven

1568. » ben ſchrijvende en uitdruckelijk tot dien einde Edelliè-
» den ſendende. En eindelijk / handelende in onſe Stad
» Denremonde / met den voorſz. Prins van Oranjen /
» en andere ſijne medeſtanders / van de Wapenen op te
» nemen / om ons buiten te ſluiten / of wel den genen /
» dien Wy van Onſen 't wegen ſouden ſenden in onſe ge-
» ſeide Landen van herwaerts over; 't welk ſy al over
» langen tijt t'ſamen beſloten hadden / dat ſelve niet ge-
» volgt zijnde / dan alleen by gebrek van gelegentheit.
» Alle welke ſaken, met veel meer andere / die verklaert
» en beweſen ſullen worden / tegen den voorſz. Graef van
» Hoogſtraten / in tijt en plaets / als een ongehoorſaem
» en wederſpannig Leenman / en om welke hy vervallen
» is in de misdaed van gequetſte Oppermacht / en ver-
» dient geſtraft te worden tot voorbeeld van andere; ge-
» lijk de Verſoeliker ſeit / dat het Ons welbehagen mogt
» zijn / hem behoorlijke Crimineele proviſie te verleenen /
» tegen den voorſz Graef van Hoogſtraten / met de Clau-
» ſule van Auctoriſatie.

Soo is 't, Dat wy / deſe ſaken in acht genomen hebbende / u gebieden en bevelen / door deſe tegenwoordige / dat gy / op 't verſoek van Onſen geſeiden Raedsheer en Procureur Generael / uitgever / met ſoodanigen hulp en bystant / als gy behoorlijk ſult vinden / aen den lijve vat en gevangen neemt den voorſz. Graef van Hoogſtraten / in wat plaets ghy hem ſoud mogen vinden / binnen Onſe geſeide Landen van herwaerts over: en dat gy hem brengt en geleid / onder goede en verſekerde lijf wacht / in de gevanckeniſſen van Ons Hof / binnen Onſe Stad van Bruſſel / om te recht te ſtaen voor Onſen Seer-waerden en Seer-getrouwen Neef / Ridder van Onſe Ordre, Gouverneur en Capitein Generael van Onſen 't wegen / over Onſe geſeide Landen van herwaerts over / den Hertog van Alva / Marckgraef van Coria / &c. hier toe by Ons ſpecialijk gecommitteert: en kaſtijding en ſtraf t'ontfangen / over de geſeide ſaken / misdaden / en t'ſamenſweeringen / na den eiſch der ſelver / en gelijk na reden en billikheit in ſoodanigen geval ſal bevonden worden te behooren. En indien gy hem niet kond krijgen noch gevangen
» nemen / hem te dagvaerden en in te roepen / by Edict
» en openlijke Daging / op ſtraf van gedwonge Ballingſchap en Confiſcatie van goederen / om in perſoon te
» verſchijnen / binnen dryemael veertien dagen / naeſt-
» komende; waer van gy hem de eerſte veertien dagen
» ſult ſtellen voor den eerſten dag / de andere veertien
» dagen voor den tweeden dag / en de derde veertien da-
» gen voor den laetſten en uitterſten dag van Rechten /
» ſonder anderen te verwachten; voor Onſen geſeiden Neef / den Hertog van Alva / in onſe voorſeide Stad van Bruſſel / of in ſoodanige andere plaets / als hy dan weſen ſal / binnen Onſe voorſz. Nederlanden; om te antwoorden / op ſoodanige einden en beſluiten / als onſe geſeide Procureur Generael tegen hem ſal willen nemen / en uitkieſen over de voorſeide ſaken en andere / welke hy op den dag dienende / noch breeder tot ſijnen laſte ſal mogen voorſtellen / en uitleggen; en daer en boven te proceederen / en te ſien ordonneren / als na reden.
» Hem bekent makende / indien hy niet te voorſchijn
» koomt op de eerſte / tweede of derde veertien dagen / dat
» men voort ſal gaen / in ſijn af weſen / gelijk in ſoodani-
» gen ſaeki behoort. En in geval van rechts-verſuim of gerichts-verachting door den voorſz. Graef van Hoogſtraten / moet hy voortgaen tot de uitſpraeki van de geſeide Ballingſchap / en het verklaren van de geſeide Confiſcatie / en andere / gelijk hy ſal ſien dat hem te doen ſtaet / in ſoodanigen geval / na reden / en na recht. En tot dit te doen / geven wy u volkomen macht / auctoriteit / en ſonderlinge laſt. Laſten en bevelen aen alle Onſe Richteren / Amptlieden / en Onderdanen / dat ſy u in dit te doen / gehoorſamen / en vlijtig oppaſſen / en u verſchaffen raed / hulp / bystant / en gevanckenis / indien dat noodig is / en ſy door u daer toe verſocht ſullen zijn: Want ſoodanig is Ons believen. En daerom gelijk wy verſtaen / dat de geſeide Graef van Hoogſtraten / geweken / en uit Onſe geſeide Landen vertrocken is; willen wy in dit geval / dat de geſeide Dagvaerding en Exploit / die by u ſal gedaen worden / by Edict en openbare indaging / voor de Bank van Ons voorſeit Hof / binnen deſe Stad van Bruſſel / vaſt hechtende aen de poorten van dit Hof / Copie van deſe tegenwoordige / nevens u exploit voornoemt: en ſullks believt te 1568.
maken aen de laetſte woonplaets binnen Onſe voorſeide Landen / van de voorſz. Graef van Hoogſtraten: en diergelijke Copien mede te hechten / aen de wanden en voordeuren van de voornaemſte Kerk aldaer; ten einde hy geen onwetentheit van dit ſelvige ſou mogen voorwenden: dit ſal van ſoodanigen werking / waerdie / en kracht weſen / als of ſullks aen den eigenen perſoon van de voorſchreven Graef van Hoogſtraten was gedaen; en voor ſoodanig hebben wy de geſeide Dagvaerding en Exploit geauctoriſeert / en auctoriſeren de ſelve door deſe tegenwoordige. En om dat andere gelaſt zijn te proceederen tot aenteekening der Goederen van den voorſz. Graef van Hoogſtraten / ſoo ſult gy u daer mede niet bemoeien. Gegeven in Onſe Stad van Bruſſel / den xix. dag van Januarii. In 't jaer onſes Heeren / duiſent vijf-hondert ſeven-en-ſeſtig; van Onſe koninkrijkkken / namelijk van Spaengien / Sicilien / &c. het xxij. en van Napels / &c. het xv.

Onderſtont, *van wegen de Konink*: en was geteekent MESDACH. Gezegelt met het Zegel der Wapenen van ſijne Majeſteit, in groenen Waſſche, met een enkele ſtaert van parkement onder uithangende.

De ordre en forme van't Exploit, Executie, Publicatie, en Inſinuatie van de voorgaende opene Brieven van Dagvaerding gedaen by Edict en openbare Indaging, tegen mijn Heer den Graef van Hoogſtraten.

Waer wijdloopig vertoont word, dat deſe Dagvaerding, geauctoriſeert onder voorgeven, dat de geſeide Heer Graef niet in de Nederlanden was, geenſins geauctoriſeert is; aengeſien hy buiten de ſelve was, door verlof van de Gouvernante der ſelve, en om wettige oirſaek, verhindering, en bedrijven: En die is inſgelijks Nul en van geender waerden, om dat de opene Brieven der ſelvige geenſins geinſinueert zijn geworden aen den geſeiden Heer; noch ſelfs de Clauſule van bekentmaking, dat, hy niet voor recht verſchijnende, men vorder ſou procederen, als of hy tegenwoordig was; en noch te minder, dewijl haer Exploit niet geinſinueert is geworden, als niet is geſchiet, waer door het ſelve in eeniger voegen te verſchoonen ſou weſen.

d'Ordre en forme van 't Exploict der indaging met aenwijſing van der ſelver nulliteit.

HOewel dat Wy / Anthony van Lalaing / Graef van Hoogſtraten / genoegſaem kommen doen blijken / en het aen alle die ons kennen / openbaer is / dat Wy uit de Nederlanden des Konings vertrokken zijn / om ſaken van gewicht / ſoo wel die Ons aengingen in Duitsland / als inſonderheit die van den Heer Graef van Kennenberg / onſen Oom / en dat met toeſtemming / welbehagen / en vriendelijk affſcheid van Mevrouw de Hertogin van Parma / doenmaels Gouvernante van de ſelve Landen: want ſy recommandeerde die ſaken / door brieven met goeden inhit geſchreven tot Onſen voordeele / ſoo wel aen de Keiſer / als ook aen de Heeren d'Aertsbiſſchop van Keulen Keurvorſt / en den Hertog van Kleef / ten einde wy van de ſelve een goede en ſpoedige expeditie mogten verkrijgen: En daer-en-boven ſou het Ons licht zijn te bewaerheden / dat Wy / tot het oogmerk van Onſe negotiatie by den voorſz. Hertog gekomen zijnde / ras daer na / by ongeluk en geval / Ons ſoodanig aen den ſlinkerhand gequetſt hebben / dat in plaets van te vertrekken en vorder te reiſen / Wy genoodſaekt wierden de kamer te bewaren / en Onſe bevorderingen voor eenige Maenden op te ſchorten; en voorts gedrongen tot Ons te doen verbinden en te geneſen van die Onſe quetſuur; Ons vertrek te nemen op een huis van den voorſz. Heer Onſen Oom / terwijl Wy niet verre daer af waren / ſtaende binnen Keulen / een Stad / niet alleen Aertsbiſſchoppelijke / Dyne / Keiſerlijke / en alleſins bekende / ſelfs ook by de wijd afgelegene vremdelingen; maer noch / dat meer / en aen te merken is / nabuurige / vriendſchap houdende / en ſeer toegenegene aen alle de voorſeide Landen / en den Koninkl. Nochtans / de Procureur Generael van den Bloedraed / genoemt Meeſter Jan du Bois / wien alle de voorſz. ſaken ook ſoo bekent waren / en die de ſelvige voor ſoodanige hield / of behoorde te houden en te hebben / door het bekende gemeen gerucht / dat alleſins daer van liep / en daer hy door ſijne informatien ſelfs ook wiſt / dat Wy / by gelegentheit van die toevallen / Onſe reſidentie hielden binnen Keulen voornoemt / ſoo

1568. dat Wy doenmaels aldaer ons vast verblijf en woonplaets hadden: Dies te meer van dit alles verseekert / dewijl wy / onder andere Heeren / van het geseide ongeluk door Ons eigen hand bericht gegeven hadden aen Mijn Heer den Hertog van Alva / als Gouverneur en Capitein Generael van wegen den Koninck in de voorsz. Nederlanden; nu verseekert wordende specialijk Gecommitteert te zijn door sijne Majesteit / tot dese onse saeck; voor den welcken Wy gedagvaert zijn: En daer-en-boven / dat Wy doenmaels diltwils geschreven hadden / uit de voorsz. plaets van Keulen / aen verscheide van onse Vrienden / in de geseide Nederlanden residerende /, en sy insgelijks aen Ons ter verschreven plaets: Daer-en-boven noch de staet van ons Persoon soodanig zijnde / dat niemand in salen ervaren / onwetend van onse woonplaets kon wesen / in een plaets soo vol menschen. Dese Procureur dan / of schoon hy wel vast wist / dat yder een met soo vollen verseekertheit / als een iegelijk weet / in de voorsz stad / en by gevolg by Ons komen mogt; ja dat daer altijt gewonelijke Reisboden zijn by de Magistraet be-eedigt / gehouden ten minsten alle acht dagen naer en weder van Antwerpen te reisen / tot bevorderinge van de gemeenschap in alle saken / en van het verhandelen der Koopmanschappen; heeft sich soo wijd laten vervoeren / door sijne hevige driften / gelijk hy gelooven doet / tegen Ons / of om onse Tegenpartien te gehoorsamen: hy andersins een bequaem man in sijnen staet zijnde; om sijn gewisse t'overweldigen / tot te besolliciteren / door allerhande ja selfs onwettige middelen / sekere onbehoorlijke Clausule van Auctorisatie / in de opene Brieven van Dagvaerding hier voren verhaelt; tot het voorsz einde / door 't gene daer geseit is; en 't welk wy noch breeder sullen verklaren / in het volgend Geschrift; waerschijnlijk obreptive en subreptive. Alles tot dit eenig oogwit / om van die Clausule een valsch momaensicht te konnen nemen tot een volkomen dekmantel / van Ons te mogen Dagvaerden / niet personelijk / gelijk de voorseide oirsaken / en te meer / de gewichtigheit van de saeck / die de eere / het leven / de goederen / en alles wat ons aengaet / soo hart aentasten / sulks wel vereischten; maer by Edict en openbare Indaging / gelijk of wy uit ons Vaderland om misdaden gevlucht waren; of dat wy ergens heimelijk verschulden / en niet te vinden waren; of dat Wy wel verre weech mogten wesen; of dat men tot soo vrijen Stad als Keulen / gelijk de selve bekent is / niet had konnen noch weten een verseekerden toegank te bekomen: in der daed onbehoorlijke listigheden voor een persoon van aensien en achting / gelijk hy in dit geval wesen wilt: welke men met 'er haest opgestelt had / om Ons t'onderdrukken; daer door Ons goet recht t'overvallen / en Ons alle beide de termijnen en het slepen van rechten af te snijden / om Ons te konnen verdedigen; en koortelijk Ons alle de wegen van rechtspleging volkomen te ontnemen; ten einde / dat men / nochtans onder den dekmantel van Ons recht te doen / te lichter / en als met vollen toom / Ons op den hals vallen mogt / om Ons op dien voet te veroordeelen / alleen op sijn aendringen en bescheidentheit / sonder eenigsins / ik laet staen behoorlijk / in Onse redenen gehoort te wesen. Maer / om beter te verstaen de orde en form / die men gevolgt heeft in het Exploiteren van de opene Brieven / daer toe door hem / na dat men Ons heeft geseit / besorgt / en lasterlijk verkregen; soo sullen Wy alles omstandig / gelijk dat geschied is / verhalen. Door het Obreptijf en Subreptijf / of ter sluik en onderkropen vertoog / gegrond op geheime informatien / na sijne wijse gesocht / en op het aengeven van valsche / gesochte en afgerichte gevallen / door hem / en sonder ontlasting / tegen Ons gemaekt / welke hy in sijn Wijnkiel / Preparatoire of Toebereidende noemt / die selve gevallen en vertoog in 't verhael van die opene Brieven verhat zijnde; dese voornoemde Procureur van den Bloedraed / geholpen van onse Tegenpartijders / haren aenhank / en ongerechtige factie / die Richters en Partie t'samen zijn / verkreeg niet alleenig dese selve opene Brieven van Dagvaerding in 't generael / maer oock die in het particulier te wapenen / dewijl wy in aller voegen hem gerecommandeert waren: dit is te seggen / de selve te vervullen met allerhande Clausulen / door middel van welke hy dacht sijn voornemen te konnen bereiken en voldoen. Insonderheit deed hy daer in vloeijen / die van de voorsz. Auctorisatie / daer hy sijn voornaemste beschanssing van maekt. Soo dat den inhoud van die geseide opene Brieven voor eerst was / aentasting van den Lijve tegen Ons te bestellen; op dat Wy / in verseekerde bewaring gebragt / souden moeten antwoorden / op de valsche belastingen / daer hy Ons mede beswaert: Maer sulks voor den Hertog van Alva / in 't bysonder / als van de Koninck gecommitteert / tot kennis te nemen van de waerdigheden deser Saeck / en tot het bestraffen over soodanige gevallen en misdaden / door hem Procureur voorgewend. Hier toe was niets overig tot het Exploit / als Onsen Persoon gevangen te nemen; en dit was hem niet gelegen uit te voeren: want wy waren buiten 's Lands / op de wijse / en om redenen hier voren verklaert. Nu of men wel / uit aensien van die redenen / dese Dagvaerding had moeten doen aen Ons eigen Persoon; soo heeft men dat nochtans met voordacht over 't hooft gesien. Dierhalven / een der Sergeanten van wapenen ordinair / van den Geheimen en Grooten Raed sijner Majesteit / aen den eersten van welke dese opene Brieven hielden / sonder voorheen sijnen vlijt te besteden / om Ons persoonelijk op te soeken / en sonder Relaes te doen / volgens 't gene Wy verstaen hebben / van Ons in de Nederlanden niet te vinden / 't welk evenwel noch het recht noch de stijl toelaten te versuimen; op het aendringend versoek van den voorsz. Procureur Impetrant / die sijn uitterste best deed / om de executie van 't gene hy voorgewend had te verhaesten; en om onse Tegenpartijders te vernoegen / sy hopende daer door / misschien onse goederen op te slokken / daer sy met opene keelen na halen / en hare vinnige bitterheden te bevorderen / op soodanigen bond door haer voortgeset; verhoegde sich / in 't Jaer duisent vijfhondert seven-en-sestig / vijf dagen naer het verkrijgen van de geseide opene Brieven / den vier-en-twintigsten Januarii / voor de Balie van 't Hof / tot Brussel / verselt met ses Trompetters / ten einde om aldaer de Dagvaerding te doen / by Edict en openbare indaging / tegen Ons. Dese Procureur alsoo meenende / uit insicht van de voornoemde Clausule van Auctorisatie / dese geseide Dagvaerding kracht te doen hebben / even of die in persoon aen Ons was gedaen. Maer boven 't gene Wy voren bygebracht hebben / van een rechtveerdig Afwesen / 't welk soodanigen Clausule vertoont heel en hal subreptijf en nul te wesen in dese onse saeck; soo is ook aen te merken / om dit onwederspreklijk t'overtuigen / dat de Sergeant noch aen Ons / noch aen iemand die dat mogt aengaen / kennis gegeven heeft van die opene Brieven / noch van haer Exploit; noch laten weten / hoewel de opene Brieven sulks soo gebieden / indien wy niet te voorschijn quamen op de eerste / tweede / of derde veertien-dagen / men tegen Ons sou procederen / ingeval Wy mogten Absent blijven / na dat 'er vereischt sou worden / en den inhoud der opene Brieven mede-brengt. Want de Sergeant moet aen den Richter doen blijken / door sijn Relaes / dat de Dagvaerding by hem gedaen / waerlijk en behoorlijk tot kennis van den Gedagvaerden gekomen is; En de Clausule van Auctorisatie kan andersins niet verstaen worden verleent te wesen: want sulks sou tegens rechten geprocedeert zijn / 't welk niet waerschijnelijk / noch toe te staen is. De selve dan / alleenig verstaen worden verleent te zijn / onderhoorwaerde van de voorseide bekentmaking; want de opene Brieven gelijk Wy geseit hebben / gebieden dat wel uitdrukkelijk: en van het kennis geven van de Dagvaerding aen den Gedaegden; soo volgt seekerlijk / dat indien dese Bekentmaking voorsz. noch ook het kennis geven van de Dagvaerding en in Indaging aen hem niet geschied is / dat de Dagvaerding / gegront op de geseide Auctorisatie / bepaelt als voorschreven is / geheel voor nul moet geacht worden / en dat die geen plaets tegen iemand kan hebben; selfs hy Absent zijnde; indien desen Absenten soodanig nabij en te vinden is; en dat men in verseltertheit tot hem kan naderen / gelijk het met Ons is. Selfs ook / daer de saeck is van soodani-

1568.

gen

1568. gen gewicht als de Onſe / daer het om alles / gelijk wy geſeit hebben / te doen is om de eere / het leven / en de goederen: En dies te meer / dewijl het ſoo wijd daer af is / dat de Sergeant van wapenen / of iemand anders die ſullis toeſtont / Ons iets daer van heeft verwittigt / noch ſelfs ons iets heeft laten weten door eenigen Brief of anderſins / van eenig ſijn of een anders Exploit. En nochtans de gewoonte en ſtijl der Gerichtsvorderingen in de Nederlanden / en in alle andere / en het Recht inſonderheit / gebieden dat wel uitdruklijk / vernietigende alle Exploiten / waer ten minſten ſoodanigen blijk ſoo hooglijk vereiſcht / en tot de ſubſtantie behoorende / nagelaten ſou zijn. Want het zy dat die geſeide Auctoriſatie / de Dagvaerding bekrachtige of niet bekrachtige door openbare indaging / ſoo maken de opene Brieven die noch niet krachtig / ingeval de inſinuatie van 't Exploit nagelaten mogt zijn: En dewijl dan de opene Brieven daer geen gewach van maken / op wat voor gront ſou men die ſoo verre mogen uitbreiden / tegen den ſtijl van Rechten / en tegen de wetten; en ſelfs tot nadeel van een Gedagvaerden / en te meer / in 't geval en de ſaeke / daer geſchil over is?

Deſe Sergeant is dan gekomen voor de Bali / ontrent elf uuren voor de middag / en deed volgens ſijn laſt / ſes Trompetten blaſen; meer om een beſlag en geraes / gelijk meeſt gelooft wierd / als dat ſoodanigen getal van ſoo vele Trompetten daer vereiſcht was. Dit blaſen ge-eindigt / ving hy aen met luider ſtemmen / het leſen der voorſz. opene Brieven; uit kracht
„ van welke hy met eenen meende Ons te dagvaerden
„ van wegen de Konink, Ons noemende by Naem en
„ Toenaem / om te komen en te verſchijnen in Perſoon /
„ binnen dziemael veertien-dagen / naeſt volgende / den
„ laeſten dag van de derde veertien-dagen daer uitge-
„ druikt zijnde / voor den laeſten en uitterſten dagh van
„ Rechten / ſonder anderen te verwachten; te weten /
„ voor den Hertog van Alva / daer toe ſpecialijk gelaſt
„ en auctoriſeert / als voren; En dat / binnen de Stad
„ van Bruſſel / of in ſoodanige andere plaets / als de ge-
„ ſeide Hertog dan weſen ſou / op ſtraffe / ſoo wy daer
„ in quamen te verſuimen / van gedurige Ballingſchap /
„ en daer-en-boven Confiſcatie van alle onſe Goederen /
„ en voorts / door de forme / gelijk veel breeder is uitge-
„ druikt / in de opene Brieven. Dit gedaen zijnde / ſchreef de ſelve Sergeant van wapenen / Executeur / onder aen de Copien / die hy geheel vaerdig had / en na de opene Brieven gemaekt / de Acte van dit ſijn Exploit / 't welk hy onderteekende met ſijn Naem en
„ handteeken; Alles in het Jaer / maend / en dagh
„ voorſz. Daer-en-boven getuigende / in yder Copie /
„ dat die by hem was gecollationeert / en bevonden te
„ accorderen van woord tot woord met haer waerachtig
„ Originael. Dervolgens / om deſe Dagvaerding vaſt te ſtellen / die alleenig gegrond is op de voorſeide Clauſule van Auctoriſatie / ſubreptivelijk verkregen / en nul zijnde / gelijk geſeit is / hechte hy een van ſijne geſeide Copien / aen de Balien / waer hy dit gedaen en afgekondigt had / te weten / aen de poorten van het Hof. Eindelijk / vier dagen na dit Exploit / inſinueerde hy het ſelve ten overvloed / op den xxviij. van Januarii / in 't Kaſteel van Hoogſtraten / aen de perſoon van den Drooſaert: welken Drooſaert hy dierhalven dagvaerde / ter ſelver uur te verſchijnen in het Gerichts-Huys der geſeide plaets van Hoogſtraten / met den Schout / en den Rentmeeſter van die plaets; en hy las voor haer de Copie van de opene Brieven / ſoo als voorſeit is gecollationeert / onderteekende daer ſijn Exploit / met d'Atteſtatie van het Aenhechten voorſz. en van deſe inſinuatie: die plaets en het Kaſteel van Hoogſtraten als verkoren zijnde voor onſe laetſte Verblijf-plaets: welke Copie / hy daer na hechte / aen het Portael van de Kerk der ſelfder plaets. Dit alles / om door eenigen ſchijn aen Ons te betuigen / dat Wy naderhant niet ſouden konnen noch mogen eenige oirſaek voorwenden tot onkennis van ſoodanige opene brieven / Exploit van Dagvaerding / en Auctoriſatie des ſelfs / Afkondiging / Aenhechting / en Inſinuatien / voornamelijk / dat ſy gedaen zijn op vele hoeken van ſtraten / marckten / en plaetſen / en met ſoo groote Ceremonien. Waer op Wy meenen nu al genoegſaem geantwoord te hebben; om dat niets 1568.
van dit al / gelijk Wy hier voren geſeit hebben / aen Ons perſoonelijk geinſinueert is / door den Sergeant / noch iemand anders / dien ſullis toeſtont te doen / noch ſelfs iemand wie dat mag weſen: En hy kon noch mogt / op dat wy dit diktwils herhalen en yder hart inprenten / voor een van onſe voornaemſte Argumenten / in eeniger voegen dat ook zijn mogt / het ſelve niet nalaten: ten minſten Ons berichten door eenigen ſijnen Brief; of ten ergſten / van ſijnent wegen door eenigen Vriend / van dit ſijn Bedrijf; en daer nevens Ons Copie toeſenden van de Stukken / tot Inſinuatie / als na Rechten / en met namen na den ſtijl van het Land / word vereiſcht; op dat het Exploit van waerden ſou zijn of mogen weſen. Van al het welke hy niets altoos heeft gedaen. Maer alleenig iemand Ons toegenegen / deed dat uit ſijn ſelven; niet om ons dit eenigſins te inſinueren / of dat hy daer toe eenigen laſt van iemant heeft gehad; maer wenſchende Ons dienſt te doen / ſoo ſond hy Ons daer van een ſimpele Copie / niet geteekent / noch geatteſteert van iemand: welke Wy ontfangen hebbende / meer dan vier-en-twintig dagen na 't Exploit van die opene Brieven / ſoo dat Wy dan niet ſouden gekomen hebben / of ſchoon Wy noch gewilt hadden aen den voorgeſtelden termijn van dziemael veertien dagen gehoorſamen / noch ten dage dienende daer verſchijnen / ſonder met Poſten te rijden. Die dan voor ſoodanige ontfangen zijnde / dit is te ſeggen / voor niet Autentijk noch voor Autentijk gehouden worzende / noch behoorlijk of verſekert tot onſe kennis gekomen / ſoo hebben Wy nochtans terſtont en op den rang geantwoord door Brieven die Wy affonden ten einde ſy voor de uur mogten komen / wel expreſſelijk aen den voornoemden Procureur van den Bloedraed / en den Heer Hertog van Alva; die haer zijn gelevert in eigene handen / en voor den dag dienende. Haer klaerblijkent vertoonende / door de gronden aldaer gerepliceert / en door andere ſeer ontlaſtende Exceptien en Declinatorien / aldaer beweſen / dat Wy geenſins aldaer moeten verſchijnen / haer doende als met de vinger taſten / de kennelijke Nulliteit van hare voorſz. Dagvaerding. Daerom ſtaende houdende / dat ons baerblijkelijk onrecht is aengedaen; waer van Wy met krachtig en wettig Appel / door ons daer nevens by-gevoegt tegen haer proteſteren / over hare Attentaten over de incompetentie van den Richter / over ſijne commiſſen / en over alles wat daer aen dependeert / en over 't gene gedaen is / of ſou gedaen mogen worden; gelijk als volgt.

Antwoorde, in form van een Brief, gedaen, door myn Heer den Graef van Hoogſtraten, aen den voorſz. Procureur Generael van den Bloedraed, op de opene Brieven, van het laſterlijk Dagvaerden in perſoon, hier voorgaende.

Door welke hy, op de wijſe van Declinatoire; de Nulliteit van de Clauſule van Auctoriſatie, en by gevolg, die door hem voortgebragt, na de waerheit vertoont: Waerom, gegrond, ſoo wel op de Privilegien der Ordre van het Gulde Vlies, als op de blijde inkoomſt van Brabant, hy niet is gehouden geweeſt, gelijk hy noch niet is, te compareren voor den Hertog van Alva, ſelfs niet in de qualiteit als dien Hertog pretendeert, en procedeert.

Antwoordt van den Graef van Hoogſtraten aen den Procureur Generael.

MYn Heer de Procureur; Wy hebben Copie ontfangen / van 't Mandement tot onſen laſte by u geimpetreert / en uit kracht van 't welk gy Ons / by openbare indaging en Edict / hebt doen dagvaerden / voor myn Heer den Hertog van Alva / Gouverneur en Capitein Generael / van wegen den Konink in de Nederlanden / om te compareren binnen dziemael veertien dagen; van welke d'eerſte Ons is geaſſigneert voor den eerſten dag; d'andere / voor den tweeden; en de derde / voor den laeſten en uitterſten dag van rechten / ſonder anderen te verwachten. En nochtans is Ons ſullis niet belient gemaekt / door den Sergeant van Wapenen / Executeur; noch dat indien wy niet quamen binnen de eerſte / tweede / of derde veertien dagen / men tegen Ons ſou procederen in onſe abſentie / gelijk in ſoodanigen geval ſou behooren: hoewel / by 't geſeide Mandement / hem uitdruklijk gelaſt en bevolen word

1568. sulks te doen; en dat men / volgens den stijl en 't gebruik onverbrekelijk onderhouden in de Nederlanden / niet gewoon is eenig exploit te auctoriseren / sonder de geseide bekentmaking en insinuatie; of schoon de gedagvaerde buiten de geseide Landen zy / niet latiterende / en in een plaets / waer men een verseikerden toegank mag hebben. Selfs word vereischt / dat de geseide Sergeant door sijn relaes doe blijken / dat de dagvaerding tot kennis van den gedagvaerden voorsz. gekomen is. Soo dat / indien Wy Ons met de hoogste gestrengheit willen verdedigen / dit nalaten alleen genoeg sou zijn / om het exploit gebreklig en nul te maken / en om ons te verschoonen van alle straffen der Defaulten. Maer in dus danig rechtveerdigen saek / waer in wy een vast vertrouwen hebben / op onse onschuld / en op Ons goet recht / souden Wy Ons aen dit poinct niet willen houden: noch ook / dat dit Exploit / op een ongewone form en maniere geschied zijnde / door het geluid van soo vele trompetten / en het aenhechten van soo vele Mandamenten / veel eer schijnt gedaen te zijn om Ons te blameren / te verongelijken en te onteeren / als om by wijse van rechtvordering een Dagvaerding te executeren / tegen een persoon / van soodanigen qualiteit als Wy zijn; en die van de Koninklijke / en van de Gebroeders van onse Ordre / broederlijk en vriendelijk moeten bejegent worden; zijnde noch latiterend / noch fugitif; maer in de nabuurige / Keiserlijke / en Aertsbisschoppelijke Stad van Keulen / tot welke alle boden notoirlijk verseikerden toegank hebben. Want seikerlijk / of wel dit eenige poinct / na rechten / van soodanige gewicht en consideratie is / dat men daer van en van diergelijke Exploiten mag appelleren; nochtans souden wy Ons daer aen niet willen ophouden / 't en ware onsen Eed / Eere / en Plicht / Ons persten en dwongen / aen soodanige Mandamenten / Exploiten / en Indagingen niet te gehoorsamen / uitdrukkelijk en directelijk strijdende tegen de Constitutien / Wetten / en Contracten van de Ordre des Gulden Vlies; Aen welke / by eede / wederzijts gehouden zijn / de Koninklijke onsen Heer / de voorsz. Heer Hertog van Alva / en alle de Kidderen en Officieren van de geseide Ordre; uitdrukkelijk mede brengende / dat indien iemand van de geseide Kidderen of Officieren / was besmet en overtuigt van ketterij of van Verraderij / of gewelken en ontvlucht te zijn uit den Veltslag / het zy met sijnen Heer / of met iemand anders / waer de Vaendelen ontwonden mogten wesen / en waer men vergadering en voortgank gemaekt mogt hebben / om een Veldslag te slaen; of eenig ander onbehoorlijk en straf baer bedrijf begaen te hebben; dan door het oirdeel van den Souverain / en de Metgesellen van de geseide Ordre / of het grootste deel der selvige; men den geseiden Kidder ontblooten / berooven en verstooten mag van de geseide Ordre: nochtans van te voren behoorlijk gesommeert / geroepen / en gewacht zijnde; en dat hy door geen andere wijse daer van berooft noch verstooten kan worden. Nu het na rechten meer dan notoir zijnde / dat alle Princen en Koningen / verbonden zijn hare Contracten te voldoen en te handhaven / voornamelijk die geconfirmeert / goet gekeurt en toegestemt zijn / door een hoogstatigen Eed; soo volgt hier uit baerblijkelijk / dat wy niet konnen / en niet moeten aen dese Dagvaerding gehoorsamen; ten ware Wy van onse zijde te kort wilden blijven aen onsen Eed / en aen de verbintenis die Wy hebben omtrent de geseide Ordre / en met eenen in den selven misslag te doen verballen den Koninklijke / en den voorsz. Heer Hertog van Alva; 't welk wy seer wel denken dat haer niet aengenaem sou wesen: Maer Wy verseikeren Ons in het tegendeel / dat indien sy door u onderricht geweest hadden van het gene voorsz. is / sy noit het geseide Mandament souden toegestaen hebben; op het welke / voor soo veel als subreptive / obreptive / en Nul geimpetreert / en ge-executeert / gantsch geen insicht genomen moet worden. Want aengesien de voorseide Constitutie uitdrukkelijk gewag maekt van verraderij / en van het wijken of vlieden uit den veldslag / 't welk misdaden zijn / begrepen en vervat onder het eerste Capittel der wetten van gequetste Majesteit; en daer na van alle andere vuile / lelijke / en versocielijke saken / soo is het seker / en geheel baerblijkelijk / dat allerhande slag van de voorseide misdaden en gebreken / door eenige Kidders van de geseide Ordre bedreven / alleen behooren tot de kennis van het Opper-hooft en van de gebroeders der selver Ordre. Daer-en-boven is het in rechten klaer / dat alle saken van Staet prejudiciabel zijn / en dat sy moeten afgehandelt worden / eer men voort gaet tot eenige andere straffe. En dierhalven heeft men maer aen te merken / dat die geseide Wet en Constitutie alleenig spreekt van het berooven van die Ordre voorschreven: want te procederen voor andere Richters / ten aensien van voorder straf / eer dat het geseide poinct beslist sou wesen / sou niet minder ongerijmt zijn / als of een wereldlijk Richter sich iet onderwond tegen een geestelijk persoon / voor dat hy gedegradeert was; seggende / dat hy van hem / noch van sijne qualiteit niet wilde weten / maer alleen voor sijne misdaden hem exemplaerlijk straffen: dewijl hy over de selve gestraft of bevonden zijnde / die geseide qualiteit hem nergens meer toe sou dienen: gelijk de geseide Wet en Constitutie Ons ook niet sou doen / indien Wy tot verkorting van de selve / voor andere mogten beroepen worden / als voor den geseiden Souverain / en onse Gebroederen; aengesien selfs / door een andere Wet en Constitutie / noch meerder provisie tot dese saek brengende / geseit / verklaert en geordonneert word / voor een gedurig / onwederroepelijk / en onveranderlijk Statut en Edict / gemaekt by d'onsterffelijker gedachtenis Keiser Karel / dien Godt sijnen vrede gunne / dat hy alleen in sijnen tijt / en naer hem sijne Navolgers / Opper-hoofden en Souverainen van de geseide Ordre / en geene andere / door het advijs van de Kidderen / of het grootste gedeelte der selver / in 't Capittel vergadert souden kennis nemen in alle Souverainheit, over de persoonen der geseide Kidderen / en der vier Officieren van de selve Ordre; en over de misdaden en wanbedrijven die sy / of iemand van haer / souden mogen begaen hebben; en dit / ten einde de geseide Kidderen / Officieren / of niemand van de selve onbehoorlijk en ten onrecht / eenig overlast aengedaen worden mogt: en tot onderhouding van dese nieuwe insetting / is afgeschaft en vernietigt / wat in de voorgaende Capittelen tot het tegendeel gedaen / geordonneert / en vastgestelt is / of sou hebben mogen wesen: En by gevolg geordonneert / dat het geseide tegendeel / indien het hier eenigsins wesen mogt / uitgewischt / en doorgehaeld sou worden / in de boeken / daer sulks mogt gevonden zijn. Welke instelling / op een generale reden gegrond / de kennis van allerhande misdaden vervatten moet; en selfs ook die van alle voorgewende soorten over misdaden van gequetste Majesteit; aengemerkt / dat men andersins altijt de Kidderen en Officieren van de geseide Ordre / onbehoorlijk overlast sou konnen aendoen / tegen en tot nadeel van de geseide insetting / en de geseide Opper-hoofden en Kidderen / sullen geen kennis nemen over de persoonen / fauten / en misbruiken / van hare Gebroederen / en Officieren / in alle souverainheit; indien men eenige slag van misdaed kon vinden / die ook niet tot hare Jurisdictie en kennis behoorde: Want / dewijl men in criminele saken niet kan appelleren; soo moet de Clausule / in alle Souverainheit, de generaliteit van de Constitutie daer nevens komende / verstaen worden van alle misdaden / sonder eenig onderscheid of exceptie. Insonderheit ingesien zijnde / dat de geseide Constitutie / daer na seikeren regel en orden stelt en geeft / volgens welke men moet procederen / tegen die van de geseide Kidderen of Officieren / die eenige quade bedrijven mogten begaen hebben: 't welk is / dat sonder eenige bepaling of uitsondering der voorsz. bedrijven / de geseide Heer Keiser Karel in sijnen tijt / en naer hem sijne Nasaten / Opper-hoofden en Souverainen van de geseide Ordre / of hare Commissarissen / Kidderen van dese ordre / door hare uitdrukkelijke ordonnantie / souden mogen procederen / tegen de persoonen der Kidderen / en Officieren van de geseide Ordre / soo verre / als de geseide quade bedrijven notoir mogten zijn; of dat / door behoorlijke voorgaende informatie haer die mogten gebleken wesen / door aentasting / arrest / of gevankenis van de selve; met advijs nochtans / van ses Kidderen der geseide Ordre / of van soodanigen getal / als sy / volgens den tijt / en den eisch van saken / by den anderen sullen konnen krijgen / en anders niet. Stellende de geseide Kidderen en Officieren / soo ras als sy gevat sullen zijn / by gelegent-

1568.

heit

1568. heit als hier boven / in de bewaring van het Collegie en het vziendelijk geſelſchap van de geſeide Ozde ; om daer over kennis te nemen / by het Opper-hooft en Souverain / indien hy daer tegenwoozdig is ; en in sijn absentie / by sijnen Commissaris Ridder van de geseide Ozde / en de Ridderen sijne Gebzoederen / in alle Souverainheit / gelijk geseit is. Behoudens dat de Commissaris van het Opperhooft en den Souverain voozschzeven / en de Ridderen by hem zijnde / na dat sy in absentie van het selfde Opperhooft / de Pzocessen geinstrueert sullen hebben van de Ridderen en Officieren der geseide Ozde / en van yder der selvige quade bedzijven begaen hebbende ; sonder de geseide Pzocessen te vonnissen / gehouden sullen zijn / die te senden / met haer advijs over de selvige / aen den voozsz. Heer Opperhooft en Souverain / daer hy dan wesen sal ; om de Ridderen Gebzoederen van sijne Ozde geroepen hebbende die hy sal komen by een versamelen / en ten minsten tot het getal van ses / in een Capittel van de geseide Ozde / van te voren het advijs ontfangen hebbende van de Ridderen hare Gebzoederen der selver Ozde / van het Land / of naest wonende aen den Ridder of Officier over quade bedzijven beschuldigt / en die de beste kennis van de selve mogten hebben ; de geseide Pzocessen te visiteren en tot besluit te bzengen / soo als hy na reden en billikheit sal vinden te behooren. Waer uit men noodsakelijk kan inbzengen / dat van alle quade bedzijven / gevankenis / en lichamelijke en exemplaire straf verdienende / sonder eenige bepaling / distinctie of onderscheid / de geseide Opperhoofden en Ridderen kennis moeten nemen / met uitsluiting en onttrekking van alle andere ; en daer in pzocederen / op de form en maniere gelijk geseit is. Soo dat wy / niet alleenig niet moeten en niet mogen / als voozschzeven is / verschijnen voor den geseiden Heer Hertog van Alva / in de qualiteit van Gouverneur en Capitein Generael ; maer dat ook / de Commissie tot dese saek / aen hem geaddzesseert zijnde in de qualiteit als hier boven / gants nul en abusivelijk geimpetreert is. Selfs noch / de personelijke indaging / en de Clausule van het gevangen nemen / tegen Ons gedecerneert / zijn regelrecht tegen de form en den inhoud van de geseide Wet en Constitutie ; tot naerkoming van welke sijne Majesteit gehouden is / door den Eed / in forme als een Contract / en niet als een enkel pzivilegie. En de Ridders van de Ozde notoirlijk hier en daer verspzeid zijnde / en voor een goet gedeelte buiten de Nederlanden hare verblijfplaets houdende ; soo is 'er geen krachtige reden / noch waerschijnelijkheid / dat de intentie van sijn geseide Majesteit son wesen / in plaets van die bzoederlijk en vziendelijk te handelen / uit kracht van een buitensporige Clausule van auctorisatie / haer soo schandelijk te doen uitkrijten / verbannen / afkondigen en dagvaerden ; om de selve te betrekken / tegen sijne Contracten / Verzagingen / Eed / en Verbintenissen / voor een notoirlijk incompetenten Richter : waerop Heer Pzocureur / in uw ampt uw quijtende gelijk dat behoozt / gy beter acht had moeten nemen. Want van onsent wegen is het soo verre van daen / dat Wy Ons schuldig souden gevoelen aen de feiten en misdaden / die gy Ons te laste legt / dat Wy in 't kozt aen al de wereld hopen te doen sien / dat men Ons onrecht en laster aendoet : niet van meening zijnde / eenige indzuk in de herten der menschen te laten / waer door naderhand Wy / en onse Nakomelingen / verwijt en lastering souden moeten dzagen ; maer / volgens onse begeerte sou dese saek daer verhandelt wozden / gelijk dat behoozt / soo ras als het mogelijk sou zijn / wanneer slechts volgens het Goddelijk / natuurlijk en bozgerlijk recht / nevens dat van de geseide Ozde / men Ons onse verdedigingen niet beneemt / door d'incompetentie van dilanen en termijnen / gelijk gy ook tracht te doen ; in een saek van soo grooten gewicht die Dagvaerdingen op malkander hoopende / die / volgens het Recht / onderscheidelijk en verbolgens geimpetreert moesten wozden / naer het verwachten en tusschenkomen / ten minsten van tien dagen op yder van die : en men heeft nooit gesien noch gehoozt / dat men in diergelijken afgelegentheit van plaetsen / iemand gedagvaert heeft om binnen veertien dagen te compareren / in een pzovisionele

1568. en favorable saek / en veel minder noch in een criminele / van soodanigen gewicht en gevolg als dese is. Het welk Ons ook rechtvaerdige oizsak geeft / om achterdocht te krijgen / dat men andersins beslooten heeft / veel eer te pzocederen by pzecipitatie en verhaesting / dan gelijk men in diergelijken geval gehouden en gewoon is te doen. Want gy kont niet onwetend zijn / dat yder termijn / interval / en dilay / competent wesen moet / hebbende yder sijn effect ; en dat in rechten het soo veel geacht wozd / als of 'er niets was voorgevallen / van 't geene incompetentelijk gedaen is ; en dat Wy daer door ook konnen seggen / allegueren / en voorstellen / dat dese Dagvaerding niet verdient / eenig insicht daer op genomen te wozden : dies te meer / om dat / in Criminele saken / en die dese gelijk zijn / men sommierlijk genoeg pzocedeert / wanneer men daer in alleen de gewoonelijke ozder onderhoud ; door welke Wy / conform de geseide Constitutien en Wetten van de Ozde / behoozlijk moesten gesommeert / geroepen / en gewacht wozden. Daer is dan niets gedaen / door uw Mandement ; van 't welk geene sommatie / bekentmaking / of insinuatie aen Ons is gedaen ; en uit kracht van 't welck wy mogen seggen / door redenen hier voor heen bygebzagt / dat wy niet behoorlijk geroepen en geensins verwacht zijn geweest / de Dagvaerdingen zijnde op malkander gehoopt gelijk voorseit is. 't Welk niet verschoont wozden kan / onder eenigen tijtel / voorwendig / of verw / van ons afwesen : Aengesien Wy uit de Nederlanden vertrokken zijn / met het believen / toestemmen / en verlof / van Mevzouw de Hertoginne van Parma / doenmaels Regente ; den welke Wy op den 13 Julii laestleden / binnen Antwerpen / bzieven bzagten van mijn Heer en Oom / den Gzaef van Kennenberg / om / met verlof van hare Hoogheit / eenige sijne saken van geen klein gewicht te besolliciteren by den Keiser / den Aerts-Bisschop van Keulen / en den Heer Hertog van Gulich. En zijnde in dier voegen / met believen van Mevzouw voorsz. vertrokken / met bzieven van hare geseide Hoogheit / aen de voornoemde Heeren / Keiser / Aerts-Bisschop en Hertog / soo heeft Ons sedert het ongeval en ramp getroffen / van aen de slinker hand gequetst te wozden / gelijk aen een yder kennelijk is. Waer van hebbende bericht doen geven aen den geseiden Heer Hertog van Alva / kozt na sijn aenkomen in de Nederlanden / hem door onsen Schildknape onse verschoningen doende / van dat wy niet persoonelijk hem de handen quamen kussen ; soo beliefde het sijne Excellentie / goetgunstig en vziendelijk Ons te antwoozden ; dat wy boven alles zorg voor onse gesontheit souden dzagen : En wy zijn niet gesommeert gewozden om weder te keeren / noch hebben sedert geene van sijne Bzieven ontfangen. Wel is waer / dat Wy naderhand siende aengetast en gevangen genomen / tegen de Constitutien en Wetten van de Ozde / hier voren aengehaelt / sommige van onse Heeren Neef / Bzoeders / en Gebzoeders ; en selfs / dat sy tegen den xvij. Artijkel van de blijde Intoomste / Wet en Voorwaerde / onder welke / de Koninh de hulde van het Hertogdom Bzabant ontfangen heeft / en het voorsz. Land aen de gehoorsaemheit van sijne Majesteit gehouden is / buiten het Land van Bzabant gevoert wierden ; en dat sy daer buiten noch in gevankenis gehouden waren / en sulks soo naeuw en gestreng / dat het niet alleenig niet vziendelijk en bzoederlijk is / noch soodanig als men moet gebzuiken ontrent Ridderen van de geseide Ozde ; noch andersins een gevankenis van Heeren / van soodanige qualiteit / noch gelijk die na rechten behoozt te wesen / namelijk / tot bewaring van de gevangenen : maer wel soodanige / dat sy door de selvige zijn afgesloten van alle communicatien / raed en advijs ; en dierhalven indirectelijk berooft / van 't gene naer het Goddelijk en menschelijk recht haer toekoomt ; Ons wederkeeren niet hebben verhaest. Het welk / de strengheit gebzuikende / die gy ontrent Ons gebzuikt hebt ; en die Ons alsoo favorabel / prijselijk / en admissibel sou zijn / gelijk een gedagvaert en beschuldigt persoon favorabelder is / als die van een beschuldiger en impetrant ; genoeg is / om u buiten te sluiten / en geheel te verstooten van uwe intentie. Om dat Wy / volgens de Clausule verbat in de geseide blijde intoomste / wet en voor-

1568. waerde van 't Hertogdom Brabant/ waer Wy altijt onse woonplaets en domicilie gehouden hebben/ en waer de meeste van onse goederen gelegen zijn / en selfs in de „ Stad van Brussel geboren zijnde / niet souden gehou„den wesen aen sijne Majesteit gehoorsaemheit te betoo„nen / tot dat het Attentaet van 't gene geseit is / gere„pareert wesen sal. 't Welk ondertusschen ons ook rechtveerdige oirsaek geeft om niet te compareren / voor de gene/ die openlijk betoonen / dat sy geen werk maken/ niet alleenig van de Privilegien / maer ook niet van de Instettingen / Wetten / Contracten / en Conventien/ bes woren en bevestigt met eede van Sijne geseide Majesteit: Want een Richter kan sich niet meer verdagt en weigerlijk maken / als met soodanige manieren van doen te gebruiken. Dit is de oirsaek / Heer Procureur/ dat wy geperst en gedwongen zijn / hier over te protesteren / gelijk wy protesteren mits desen. En insonderheit/ dat uwe verklrijging van 't voorseide Mandament/ en d'Executie daer op gevolgt / zijn en gehouden moeten worden voor nul/ en by gevolg/ alles wat uit kracht en consequentie van de selve gedaen en gedecerneert worden sal. En dat Wy / voor soo veel als het noodig mag zijn / daer van geappelleert hebben / en appelleren voor den Koninkl / en voor bequame en competente Richters / welke sijne Majesteit tot dien einde sal believen te committeren / en die volgens de gerechtigheden en Privilegien des Lands / en der geseide Ordre: Nochtmaels protesterende / voor soo veel het kan dienstig zijn/ van Attentaet/ over 't gene tegen en tot nadeel van Ons Appel gedaen en gedecreteert wesen sal. Willende hier-en-boven en met ordre / dat dese ons ook sou dienen voor verschoning/ van niet gecompareert te hebben/ voor soo veel het noodig sy/ en anders niet. Hier op/ Heer Procureur / sullen Wy Godt bidden / u sijne heilige gratie te geven / Ons recommanderende in de uwe. Tot Keulen / den laesten van Februarii / 1568.

Ondertekent, De wel altijt uwen, *Anthony de Laing.* Het opschrift was, aen mijn Heer den Procureur Generael van den Bloedraed, tot Brussel: bezegelt met het secreet Zegel van den geseiden Heer Graef. En wierd bestelt en gelevert in eigen handen van hem Procureur tot Brussel voorseit, noch loopende den tijt in de dagvaerding bestemt; door een expressen, en man van qualiteit, het jaer voorsz. 1568. in de maend van Maert.

Copie van den Brief des Heers Graef van Hoogstraten, &c. aen den Hertog van Alva.

Rakende het senden van sijn antwoord hier voorgaende aen den Procureur voorsz. daer nevens met eenen geaddresseert aen den geseiden Heer Hertog, met een Extract van eenige Artijkelen der Instettingen van de Ordre des Gulden Vlies, en der blijde Inkoomst, tot verificatie van des selfs inhoud, en de Declinatorie in de selfde antwoord.

Brief aen den Hertog van Alva.

MYn Heer / hoewel ik acht/ genoegsaem te voldoen/ door behoorlijk antwoord aen den Procureur Generael; die in der waerheit / seer verkeerde en quade informatie aen uwe Excellentie gegeven heeft / niet alleen van mijne bedrijven / maer noch van mijne insichten: Soo is het / dat ik wenschende met deselve te vervullen/ alles wat mijnen plicht daer aen mag gebieden/ en niet willende vergeten / u t'erkennen voor mijnen Gebroeder/ na dat ook mijnen Eed en verplichting my daer toe verbinden/ heb ik niet willen nalaten / u Copie toe te senden van al het gene ik aen hem heb geschreven: Met soodanigen fondement / als uwe Excellentie sal konnen oirdeelen / door het Extract van de Statuten der Ordre / dat hier nevens gaet; welke Sy gesworen heeft te sullen handhaven; en ik geloof niet / dat Sy berisping sou willen verdienen / met die te verbreken. Hier op / mijn Heer / sal ik my seer ootmoedig recommanderen in de goede gunst van uwe Excellentie; Godt biddende / aen de selve / in gesontheit / een gelukselig leven te verleenen. Uit Keulen / met haest / den laetsten dag van Februarii / 1568.

Ondertekent, van uwe Excellentie, de wel onderdanige dienaer t'aller tijt, *Anthony de Lalaing.* Het opschrift was: Aen mijn Heer, mijn Heer, den Hertog van Alva, Gouverneur, &c. en Capitein Generael, van wegen den Konink onsen Heer, in sijne Nederlanden. Gepresenteert aen den geseiden Heer Hertog, tot Brussel, met de antwoord voorsz. daer nevens de Extracten van d'Artijkelen, der Statuten van de Ordre des Gulden Vlies, en van de blijde Inkoomst, vervolgens daer in gementioneert. Alles op den selfden dag; en door den selven expres afgesonden, een man van qualiteit: het jaer voorsz. 1568. in de Maend van Maert. 1568.

Extract, van het xiij. xiv. xv. *en* xvj. *Artijkelen van de Statuten en Ordonnantien, van den goeden Hertog Philips, Instelder, Opperhooft en Souverain van de Ordre des Gulden Vlies, aengehaelt in de voorgaende antwoord, gedaen aen den Procureur Generael van den Bloedraed, al mede in den Brief hier voren, aen den Hertog van Alva gesonden.* Extracten geallegeert in de voorgaende Antwoort en Brief.

Waer de gevallen zijn, om welke een Ridder ontbloot mag worden van die Ordre, en door wien, of van die afwijken sonder te misdoen: en dat alleenig aen het Opperhooft en Souverain van de geseide Ordre met de Ridderen nevens hem vergadert, en aen geene andere, toekomt kennis te nemen van de misdaden die iemand der Gebroederen te last gelegt worden.

Hoe dat een Ridder van de Ordre soodanig sal blijven, sijn leven lank geduurende, indien hy sich niet misgaet in eenig geval, dat hier na verklaert is.

Capittel XIII.

ITem / dat de Riddderen van dese geseide Ordre/ daer van (Ridderen) sullen blijven geduurende den loop hares levens; indien sy geen berispelijk bedrijf begaen/ waer door sy daer van moesten berooft worden: welke bedrijven Wy sullen verklaren / soo als hier volgen.

Indien eenig Ridder van de Ordre quam te vervallen in Kettery.

Capittel XIV.

DIt is te weten / indien iemand van de geseide Ridderen besmet en overwonnen was / 't welk Godt verhoede / wegens Kettery of dwaling tegen het Christelijk geloof; of daerom eenige smert of openbare straf had geleden.

Indien een Ridder van de Ordre, besmet en gestraft was, wegens verradery.

Capittel XV.

ITem / indien hy was besmet of overtuigt van verradery.

Indien eenig Ridder van de Ordre, wijkt uit het Veld, waer de banieren mogten ontwonden zijn, ten tijde van den Slag; en in welken geval de Ridder, van de Ordre mag afwijken, of daer van berooft worden.

Capittel XVI.

ITem / indien hy quam af te wijken / of te vluchten uit het Veld en den Slag / het zy met sijnen Heer / of een ander / waer de banieren mogten ontwonden zijn/ en waer men vergadert en voort gegaen was tot het vechten. Om welke drie voorvallen hier boven verklaert / op dat de Ordre / en het Geselschap daer door niet onteert worden mogt / maer suiver en verheerlijkt blijven / gelijk dat behoort: Soo ordonneren Wy / dat de Ridder / die daer van bevlekt en overtuigt soude wesen/ of van twee/ of van een der selvige / door het oirdeel van den Souverain en metgesellen van de geseide Ordre / of het meeste deel van de selvige / sou ontbloot / berooft / en verstooten worden uit de selve Ordre. Hy gehoort zijnde in sijne verdedigingen/ in geval hy sich daer over wilde verdedigen of verschoonen; of door contumacie / hy daer over behoorlijk gesommeert / geroepen en gewacht zijnde. Of / indien hy eenig ander vilein/ onbehoorlijk / en lelijk bedrijf quam te begaen: soo souden de Souverain en de Ridders van de Ordre tegens hem

1568. hem procederen / gelijk hier voren geſeit is ; en op een andere wijſe ſou hy niet kommen daer van berooft noch verſtooten worden. Maer indien het quam te gebeuren / dat de Souverain quaet / ongelijk / of geweld deed aen eenige der Ridderen van de Ordre ; waer van / na dat die Ridder den geſeiden Souverain en de Ridderen genoegſaem verſocht en geſommeert mogt hebben / om hem gelijk en recht te doen / en behoorlijk daer na gewacht / ſonder het ſelve te kommen verkrijgen ; en dat hy / door de verklaring van de Gebroederen en Ridderen daer toe vergadert / of het meeſte deel van de ſelvige / ſijne declaratie gemackt mogt hebben van het ongelijk / en weigering van recht in ſulken geval / en niet voor het ſelve ; ſoo ſou de geſeide Ridder / ſoodanig gegraveert / ſijn ſchouder-cierſel mogen weder geven / en uit de Ordre af wijken / ſonder te misdoen / noch in ſijne eere gekrenkt te zijn / beleefdelijk daer afſcheid van nemende ; en insgelijks / om andere geoorloofde en redelijke oirſaken / volgens het advijs en beſluit der Ridderen van de Ordre.

Extract, van het XI. Capittel der byvoegſelen, tot de Statuten van de geſeide Ordre, beſloten voor eeuwigduurig en niet veranderlijk, door Keiſer Karel, in het Generael Capittel van de Ordre, by hem gehouden tot Doornik, geallegueert in de Defentie, en geſonden aen de voorgemelde Procureur en Hertog van Alva, nevens de voorgaende, als hier boven.

Dat alleen de Opperhoofden, alleenig door 't Advijs van de Ridderen, of het meeſte deel der ſelvige, in 't Capittel vergadert, kennis ſullen nemen, in alle Souverainheit, over de perſoonen der Ridderen, en der vier Officieren, van hare Ordre, en over de fouten en misdaden, die ſy, of iemand van haer, ſouden mogen begaen; en hoedanig, ſelfs, wat aengaet haer proces, en gevankenis.

DE ſelve Heer Koninck / Don Karel / door Godelijke ontferming / Roomſ Keiſer / de Vijfde dier naem / Opperhooft en Souverain van de Ordre / in het Capittel Generael der ſelve / gehouden binnen de Stad van Doornik / in de Maent van December / des Jaers duiſent vijf hondert een-en-dertig / tot verklaring van de xxxvj. xxxvij. en xxxviij. Artijkelen / over de manier van procederen / tegen de Ridderen / en Officieren / in haren ſchuldigen plicht te hoor blijvende ; en om te voorſien tegen de twijffelingen en misbruiken / die door de duiſterheit / en het verkeert verſtand der ſelvige / ſouden mogen voorkomen. En „ ten einde de geſeide Ridderen / en Officieren / of iemand „ van de ſelve / niet onbehoorlijk / of ten onrecht mo„ gen beleedigt worden ; gelijk den Heer Don Johan Manuel / Ridder / en Gebroeder van de ſelve Ordre / is bejegent geweeſt ; die in 't Jaer duiſent vijf hondert en dertien / ſonder laſt / en buiten kennis van den geſeiden Heer / doenmaels Opperhooft en Souverain van die Ordre / maer in minderjarigheit ; en van de Ridderen ſijne Gebroederen / ſonder rechtveerdige oirſaek wierd gevangen genomen binnen de Stad van Mechelen / heen geleid / en een langen tijt gevangen gehouden op het Kaſteel van Vilvoorden. Met het advijs van de Ridderen / Gebroederen van ſijne Ordre / na groote en rijpe deliberatie / en uit ſijne volkomene „ en onbepaelde macht / Ordonneerde hy by Statuit / en „ eeuwigdurend / onwederroepelijk / en noit veranderlijk Edict ; dat hy alleen / in ſijnen tijt / en naer hem „ ſijne Naſaten / Opperhoofden / en Souverainen van „ de ſelve Ordre / en geen andere / met advijs van de „ Ridders der ſelvige / of van het meeſte gedeelte van „ haer in Capittelen vergadert / kennis ſullen nemen „ in alle Souverainheit, van de perſoonen der Ridderen / „ en der vier Officieren / van hare Ordre / en van de „ gebreken of misdaden / die ſy / of iemand van haer ſou„ den mogen begaen hebben. Daer-en-boven / dat die „ geſeide Heer / in ſijnen tijt / en naer hem ſijne Naſa„ ten / Opperhoofden en Souverainen van de geſeide „ Ordre / of hare Commiſſariſſen Ridderen van de ſel„ ve Ordre / door hare uitgedruckte Ordonnantie ſouden „ mogen en konnen procederen tegen de Ridderen / en „ Officieren van de geſeide Ordre / die eenig quaet bedrijf mogten begaen hebben / voor ſoo verre als die ge- 1568.
ſeide bedrijven openlijk bekent mogten zijn ; of dat / door behoorlijke voorgaende informatie / ſullis haer mogt gebleken weſen / door aentaſting / hand-oplegging / en gevanckenis van hare perſoonen : Nochtans met advijs van ſes Ridderen / Gebroederen van de geſeide Ordre / of van ſoodanigen getal / als volgens den tijt / en 't vereiſſchen van de ſaek / de ſelve ſouden ten einde mogen brengen / en anderſins niet : ſtellende de geſeide Ridderen / en Officieren / ſoo ras als men haer ſal mogen bekomen hebben / by gelegentheit als voren / in de bewaring van het Collegie en het vriendelijk geſelſchap van de geſeide Ordre ; om daer van kennis genomen te worden / by het Opperhooft en Souverain / indien hy tegenwoordig is ; en in ſijn abſentie by ſijnen Commiſſaris / Ridder van de geſeide Ordre / en de Ridderen ſijne Gebroederen / in alle Souverainheit, gelijk voorſchreven is. Behoudens dat de Commiſſaris van het geſeide Opperhooft en Souverain / en de Ridderen omtrent hem zijnde / na dat ſy in abſentie van het ſelfde Opperhooft / de proceſſen geinſtrueert ſullen hebben over die Ridderen / of Officieren van de geſeide Ordre / of over peder van haer / quade bedrijven begaen hebbende / ſonder de geſeide proceſſen te vonniſſen / gehouden ſullen weſen / die te ſenden / met haer advijs over de ſelvige / aen den geſeiden Heer Opperhooft en Souverain / daer hy dan zijn ſal ; om / de Ridderen Gebroederen van ſijne Ordre door hem geroepen zijnde / die hy by malkander ſal konnen krijgen / en ten minſten tot het getal van ſes / in een Capittel van de geſeide Ordre ; van te voren advijs genomen hebbende / van de Ridderen hare Gebroederen der ſelver Ordre / in het Land / of naeſt daer by woonende / van de Ridder en Officier / over quaet bedrijf beſchuldigt ; en die van haer de beſte kennis van het ſelve ſouden mogen hebben / de geſeide proceſſen te viſiteren / die te decideren / en ten einde te brengen / gelijk ſy na billikheit en reden ſullen binden te behooren. Blijvende de geſeide Statuten en Artijkelen hier voren / over het doen van de geſeide beſtraffingen / en de gerechtigheden en pre-eminentie ontrent de Hoogheit / Heerſchapppe / en Gerichts-oeffeningen van hem Heer Opperhooft en Souverain / en van ſijne Naſaten / daer-en-boven in haer geheel. En tot onderhonding en naerkoming / van de geſeide nieuwe Inſtelling en Statuit / heeft de Keiſer / Hertogh van Bourgondien / Opperhooft en Souverain van de Ordre / uit ſijn abſoluit geſag en macht / met het advijs als boven / afgeſchaft en tot niet gedaen / het gene in het Capittel van de Ordre / by hem gehouden tot Bruſſel / in 't Jaer duiſent vijf hondert ſeſtien / en in alle de voorgaende Capittelen / in tegendeel had / of ſou hebben mogen gedaen / geordonneert / of vaſt geſtelt zijn geweeſt. En by gevolg heeft hy uitdruckelijk geordonneert / dat de geſeide tegenſtrijdigheit / indien 'er eenige is / ſou uitgeſchrapt / en doorgehaelt worden / uit de Boeken en Regiſters van de Ordre / daer ſy mogt gevonden weſen.

Extract uit de drie Artijkelen van de voorſchreven Ordonnantien des voornoemden Heers, den Goeden Hertog Philips, geſeit en verklaert in den elfden voorſz. door Keiſer Karel.

Van het recht en het veroordeelen des geenen, die misdaed begaen ſal hebben.

CAPITTEL XXXVI.

ITem. Indien in het geſeide Capittel / tot kennis quam van den Souverain der Ordre / dat iemand van de Gebroeders en Ridderen van de Ordre / eenig quaet bedrijf of misdaed begaen had / waerom hy daer van moeſt berooft worden / volgens de Statuten van deſe tegenwoordige Ordonnantie ; indien de geſeide Ridder daer tegenwoordig was / ſoo ſal de Souverain ſijn bedrijf doen inſtellen ; en hy gehoort worden in ſijne verdedigingen : indien hy iets wilt ſeggen en bewijſen tot ſijner verſchooning of verſpreching ; ſoo ſal hem daer over recht gedaen worden / door den Souverain / en

1568. » en de Ridderen van de geseide Ordre / of het meeste deel » van de selvige. En indien de saeke tot kennis quam van » den Souverain / buiten den tijt van het Capittel / soo » sal hy sulks laten weten door sijne beslotene of opene » Brieven / bezegelt met het Zegel van de Ordre / welke » hy sal senden door den Heraut des Gulden Vlies / of » een ander notabel Persoon / aen den geblameerden of » bes waerden Ridder over dat bedrijf / en hem ontbieden » te verschijnen in het naestvolgend Capittel / om in sij- » ne saeke geprocedeert en gedaen te worden / als de reden » sal vereisschen. En indien de tijt tot het selfde Capittel » te kort was / volgens d'afgelegentheit der plaets van » de woning des geblameerden Ridders / soo sal hy ont- » boden worden tegen het daer aenvolgend Capittel ; » hem latende weten / het zy hy kome of niet / dat men » tegens hem sal procederen / gelijk het sal behooren.

Van het berooven van de Ordre aen een Ridder.

Capittel XXXVII.

ITem. Indien het gevonden wierd / dat de geseide Ridder / eenig berispelijk bedrijf / verdienende van de Ordre berooft te worden / begaen hebben mogt ; soo » sal hy door den Souverain / en Ridderen en Gebroe- » ders van de Ordre / of het grootste gedeelte der selver / » daer van buiten gestelt / berooft / en verstooten wor- » den / gelijk geseit is. En ten einde de Ordre niet be- schandvlekt en gehoont worden mogt / door sijne schuld / en in sijn persoon / soo sal hem ontseit en verboden zijn / noit het schouder-ciersel van de Ordre of diergelijk te » dragen ; hem lastende en bevelende / op de eeden by hem gedaen ontrent het inkomen in de Ordre / dat hy het geseit schouder-ciersel weder geve / in handen van den Souverain / of van den Thesorier van de Ordre. En indien de geseide Ridder hier op niet tegenwoordig was / soo sullen hem opene brieven worden toegesonden / met het Zegel van de Ordre bezegelt / inhoudende het berooven / het vonnis / de veroirdeeling / verdediging / het verbod / verhindering / bevelens / en de saken hier boven vermeld.

Hoe men sou procederen ontrent den Ridder, die het schouder-ciercel des Gulden Vlies mogt weigeren weder te geven.

Capittel XXXVIII.

ITem. Indien de geseide Ridder / soo gesommeert / weigerig was / het voornoemde schouder-ciersel weder te geven / of weder te senden / dan sal de Souverain / indien hy sijn onderdaen is / procederen door den weg van Justitie / om hem daer toe te dwingen : en indien hy geen onderdaen was van den Souverain / soo sal hy daer in procederen gelijk het mogt behooren / advijs genomen hebbende van de Ridderen der Ordre.

Extract, van drie pointen, welke yder Ridder der Ordre, en de Souverain, hoogstatelijk in hare aenneming sweeren, op hare eere, het Heilig Kruis aenrakende, met de Goddelijke Euangelien ; om den inhoud, en het geene gealleguëert is, te bewaerheden, in de Antwoord, aen de voorsz. Procureur gedaen.

Dat yder Ridder, met alle sijn vermogen, de Ordre van het Gulde Vlies in haer geheel sal handhaven.

Hoe dat aen den geseiden Ridder geremonstreert worden sal, de selve Ordre in eere en staet te mainteneren.

Capittel LIII. niet veranderlijk.

ITem / dat gy / met alle uw vermogen / u selven bestieren en arbeiden sult / om de geseide Ordre te mainteneren in haer staet en eere ; en uw best doen / om de selve te verheffen ; sonder te lijden dat sy sou verballen of verminderen / door soo veel gy daer toe sout mogen helpen.

Dat yder Ridder geheelijk sal mainteneren, onderhouden en voldoen, alle, en elke bysondere Pointen, en Artijkelen, van de Ordonnantien en Statuten, der Ordre. 1568.

Hoe de Ridder de Statuten en Ordonnantien van de geseide Ordre sal voldoen.

Capittel LVII. niet veranderlijk.

ITem. Dat gy met uw getrouw vermogen / sult on- « derhouden en voldoen / alle de Statuten / Ordon- « nantien / Artijkelen en Pointen van de Ordre / die « gy in geschrift hebt gesien / en hooren lesen : En gy be- « looft en sweert die in 't generael / soo wel als in 't par- « tieulier / als of gy / op yder Point van de selve / een « bysonderen eed had gedaen. «

Dat yder Ridder sal sweeren op sijn trouwe, en eed, en op sijn eere, op de heilige Euangelien, de geseide Statuten te onderhouden.

Hoe de geseide Ridder de Eeden sal doen, over de voorseide Artijkelen.

Capittel LVIII. niet veranderlijk.

ITem. Dat de geseide Ridder die soo sal belooven en « sweeren / in handen van den Souverain / op sijn « trouwe / en eed / en op sijn eere / aenrakende het Kruis / « en de heilige Euangelien.

Extract van den Artijkel, dat de Ordre, in voorvallen, die de selve raken, sal hebben souveraine kennis, Hof, en Executie, en over de Gebroederen der selve, sonder dat sy elders voor konnen betrokken zijn, over de selvige voorvallen, noch gehouden zijn elders te antwoorden.

Hoe yeder Ridder van de Ordre, sich moet onderwerpen, met sijne vrywilligheit, aen de wille der Gebroederen en Ridderen van de selve Ordre.

Capittel LXVI.

ITem. En om dat de tegenwoordige Ordre is / ge- « lijk hier voren is aengeroert / een Broederlijk en « vriendelijk Geselschap / aen het welke / met haer wel- « behagen en goeden wille sich onderwerpen de Gebroe- « deren en Ridderen des selfs ; en dat sy die hebben moe- « ten beloven / en sweeren te bewaren / en in wyheit « te onderhouden / sonder infractien daer in toe te laten / « noch tegen te gaen : Soo willen / ordonneren / stel- « len / en besluiten Wy / dat de geseide Ordre kennis en « Souverain Hof sal hebben / over de voorvallen / die de « selve Ordre raken en aengaen ; en over de Gebroede- « ren en Medegesellen der selve : En dat alle Sommatien / Boeten / Berispingen / Bestraffingen / Beroovin- gen / Appointementen / Sententien / Vonnissen / Arresten / en gepasseerde en gedaen saken door de ge- « seide Ordre / over de voorvallen die haer raken / en over « de Ridderen / en Gebroederen der selver / executoir en « van waerden sullen wesen / als van een Souverain « Hof : Sonder dat men / om de selve te verhinderen / « sou konnen of mogen / door Appel / Complainte / Supplicatie / noch andersins / hoe sulks mogt wesen / betrekken noch addressëren aen eenig ander Heer / Vorst / Richter / Hof / Geselschap / noch eenige an- dere ; noch dat de Souverain / en Gebroederen van de geseide Ordre / souden dierhalven gehouden zijn daer « op te antwoorden / aengesien de vrywillige en volko- « mene onderwerping / hoogstatig beswooren / gelijk « geseit is. «

Dat alle de Opperhoofden en Souverainen van de Ordre, t'aller tijt, en in alles, onverbrekelijk sullen naerkomen, alle de Pointen en Artijkelen der selve, en die sullen uitleggen, of stant doen houden, met het advijs der Gebroederen.

ALle welke Pointen / Conditien / Artijkelen / en Saken voorseit / en yder van de selvige / die wy ge- ordonneert en vast gestelt hebben / Wy ordonneren en vast stellen / gelijk geseit is / voor Ons / en onse Er- « ven / en Nasaten / Hertogen van Bourgondien / Op- « per-

1568. „ perhoofden en Souverainen van Onſe tegenwoordige
„ Ordre / en vriendelijk Geſelſchap des Gulden Vlies;
„ en belooven te houden / te bewaren / en naer te komen /
„ ſoo veel in onſe macht is / volkomentlijk / onverbrekelijk / en t'aller tijt. En indien in de voorſz. ſaken / of eenige van de ſelve / eenige duiſterheit / twijffeling / of moeielijkheit was; Wy reſerveren en behouden daer over aen Ons / en aen onſe geſeide Naſaten / Hertogen van Bourgondien / Souverainen van de geſeide Ordre / de bepaling / uitlegging / en verklaring; en daer aen toe te
„ voegen / te verbeteren / te veranderen / en verſtand te
„ geven / met advijs en deliberatie van onſe Gebroeder-
„ en Makkers van de geſeide Ordre / &c. Welken Artijkel / en ieder van de ſelve in 't byſonder / hier boven uitgeſondert en aengewesen / volgens hare forme en inhoud / Wy willen / dat ſullen vaſt en in haer geheel blijven; ſonder door Ons / noch door onſe Naſaten / Souverainen / noch andere / daer in eenige verandering gemaekt te worden / &c. En ten einde dit een vaſte en voor altijt beſtendige ſaek wesen ſou / ſoo hebben Wy Ons Zegel aen deſe tegenwoordige doen hangen. Gegeven in onſe Stad van Rijſſel / den xxvij. dag van November. In 't jaer der Genade / duiſent vierhondert een-en-dertig.

Extract van vijf Artijkelen, uit die van outs geobſerveerde Privilegien, de blijde Inkoomſt van de Vorſt in 't Hertogdom van Brabant. Voormaels geaccordeert tot een eeuwig-duurend Contract, tuſſchen de Hertogen, en de drie Staten des ſelvigen Lands, en hoog ſtatiglijk by de ſelve beſworen, tot een Wet; ſelfs by Keiſer Karel de vijfde, en den Konink Philips ſijn Soon Onſen Heer, en alle hare Richters, en Beamptlieden.

Tot juſtificatie, in 't generael en 't ſpeciael, van de einden, redenen, en declinatorie, genomen, en vervat in de Antwoorde, gedaen door den voornoemden Heer Graef van Hoogſtraten; aen den Procureur Generael van den Bloedraed, genaemt Meeſter Jean du Bois.

Dat de Konink ſal zijn billijk, goet-recht-doende, en trouw aen alle ſijne Leenmannen en Onderdanen van Brabant; en niet toelaten ſal, haer ongelijk, noch geweld aen te doen. Inſonderheit, ſal hy hen wettige Juſtitie bedienen; alle orden van Recht bewaert zijnde, in de proceduuren over alle ſaken; over een komende met de Wetten en Stijl der Steden, en Rechtbanken waer die ſullen hangen; alle onnoodige rechtſlepingen daer buiten geſloten zijnde.

ARTYKEL I.

IN den eerſten / dat Wy hun (te weten / allen onſe Leenmannen en Onderdanen des Landts van Brabant) goede / gerechte / ende getrouwe Heeren zijn ſullen / en geen kracht of wille aen hun doen baren of gedoogen te geſchieden / in eeniger manieren; en dat Wy / die buiten vonniſſen en rechten niet handelen ſullen / noch laten handelen: Maer alle onſe Prelaten / Godshuiſen / Baenroetſen / Edele en goede luiden en onderſaten van onſe Steden en Dijheden / in den Lande van Brabant en van Over-maſe / handelen en doen handelen in alle ſaken met vonniſſe en met rechte / na den Rechten van den Steden en Banken / daer dat behooren en ſchuldig zijn ſal te geſchieden. En dat die Rechteren van onſen voorſz. Lande haer gerechten ſullen moeten houden ſonder eenig middel van uitſtellingen / by haren toedoen / gebreke of verſuim. Behoudelijk dat die voorſz. Rechteren haer gerechte van heerlijkheit wel een ſullen mogen uitſetten / en niet meer.

De Konink ſal ſich niet verbinden, om eenig geſchil van Juriſdictie der voorſeide Landen, tot Oorloog op te nemen tegen iemand; noch Repreſalien tegen iemand gebruiken, dan met toeſtemming der Staten. En ſpecialijk ſal hy geene ſack beloven, of Zegelen, waer door ſy, hare grenſen, hare inwoonderen, noch hare Privilegien, mogten hebben ſchade te lijden.

ARTYKEL III.

Item / dat Wy Ons nimmermeer als Hertoge van Brabant / en Lande van Limburg / en om ſaken wille der Heerlijkheit den ſelven Lande aengaende / verbinden en ſullen met iemanden Oorloge aen te nemen / noch Pandinge te doene / of te doen doene op iemande / het en zy by Rade / wille en conſente onſer Steden / en 's Landts van Brabant. En dat Wy geen ander ſalien gelooven / noch bezegelen en ſullen / daer onſe Landen / Palen of Steden / oft eenige van hun / van den Lande voorſz. oft den Rechten / Dijheden / en Privilegien gekrenkt / vermindert / oft daer onſe Landen ende Onderſaten der ſelver / mede beſchadigt ſoude mogen worden in eeniger manieren. 1568.

De Konink, of ſijn Gouverneur Generael in de Nederlanden, ſal kennis doen nemen, en beſliſſen, alle en allerhande ſaken der Landen van Brabant, met het advijs t'ſamen van den geſeiden Gouverneur, en van den Rade van Brabant. En die Landen ſullen niet gehouden zijn daer over aen andere Ordonnantien te gehoorſamen.

Gedeelte van den V. ARTYKEL.

Met wellke ſevene (Canceliер en Raden van den Rade van Brabant) en andere nu jegenwoordelijken daer toe gevoegt zijnde / oft die gene die in toekomenden tijde ons gelieven ſal / totten ſelve Rade te voegen: Wy oft onſe Gouverneur oft Gouvernante Generael ſullen doen handelen en bedrijven alle ſaken van den ſelven Lande en Ingeſetene des ſelfs der Juſtitien aengaende / en 't gene des daer af dependerende is. Het ware van Proviſien / ordinaris van Juſtitien / oft van Statuten / Placcaten / Edicten / Ordonnancien / Bevelen / oft anderſins by Rade en Advijſe van den ſelven / en den voorſz. Brabantſchen Rade: Sonder hen by iemande daer inne eenig belet of ſwaerniſſen gedaen te mogen worden / noch dat ſy daer af tot iemants ordinancie ſtaen ſullen / dan van ons of onſen Gouverneur / ofte Gouvernante Generael.

Dat niemand in de Landen van Brabant gevangen, buiten de ſelve in hechtenis ſou gevoert worden. Aengehaelt in de Antwoorde, aen den voorſz. Procureur gedaen; door voorvallende reden van de Gevankenis, der Graven van Egmont en Hoorn.

ARTYKEL XVII.

Item / dat ſoo wat perſoon binnen onſen Lande van Brabandt / en van Over-maſe gevangen word / dat Wy dien niet en ſullen doen voeren / noch laten voeren gevangen buiten onſen voorſz. Lande.

Geen Leenman of Onderdaen van Brabandt, mag in recht betrokken worden, boven de Privilegien der plaets waer hy is, en het beſchreven recht toeſtaet, uit ſijn huis, noch gevangen of geſocht in het ſelve, om wat oirſaek het weſen mogt; nochtans ſonder te verkorten, aen veel breeder Privilegien, der Steden van Leuven, Antwerpen, en 's Hertogenboſch.

ARTYKEL *Van de tweede byvoeging* X.

Item / dat de Officiers in den Steden / Dijheden / oft Dorpen van onſen Lande van Brabandt / oft oock heure dienaers van nu voortane niemanden binnen ſijnen huiſe en ſullen mogen halen / vangen oft eenige huisſoekinge doen / om wat ſaken dat het zy / voordere / dan na haer vermogen der Privilegien / Coſtuimen / en oudt heerkomen van den plaetſen / daer onder 't ſelve gebeuren oft van noode zijn ſal / en oock mede haer geſchreven recht behoort en geoorloft is: Behoudelijk oock onſe Steden van Leuven / Antwerpen / en van den Boſſche heure breedere Privilegien / Coſtuimen en Uſagien tot hier toe geobſerveert.

Extract van de drie Artijkelen van de Blijde Inkomſte des Koninks in Brabant, by welke hy haer belooft, en hoogſtatiglijk ſweert, hen t'onderhouden alle hare Gerechtigheden, Privilegien, Vryheden, oude Herkomens, Gewoonten, en Preſcriptien, en alle de Pointen, Artijkelen, en Verſekeringen, in de geſeide Inkomſte vervat; ſonder die oit te verbreken.

Tot bekrachtiging, approbatie, en verificatie der voorgaende Artijkelen, en in 't ſpeciael van de Antwoorde, gedaen aen den Procureur Generael van den Bloedraed; waer den eed, tot de einden van de ſelve, en van de Declinatoire, geallegeert is.

1568. De Konink wel gehoort en verstaen hebbende de voorseide Blijde Inkomste, en hare Byvoegselen, alles naeukeurig, en met sijne gronden; staet toe en sweert, aen alle sijne Onderdanen en Leenmannen van Brabant, in de plaets van Leuven; ook met de wille van Keiser Karel sijn Vader, en daer nevens met sijn vol welbehagen, haer te handhaven, sonder eenige exceptie, en onverbrekelijk, alle hare Privilegien, als voren.

Gedeelte en einde des Voor-redens van de geseide Blijde Inkomste.

ENadien Wy Prince alle de voorsz. Blijder Inkomste, van onsen Heere en Vader / mitsgaders die toebrieven en verleeningen van den voorsz. Wijlen onsen over-ouden Vader in den lesten Artijkel van der voorsz. Blijder Inkomste geroert (in Spaensscher talen trouwelijsten getranslateert) hebben hooren lesen / gesien en wel verstaen / mitsgaders die veranderinge en moderatie van dien / en des toegevoegt is / na inhouden van
» den voorsz. Acte. Willende en begeerende / navolgende
» de goede gelieste van onsen voorgenoemden Heere Va-
» der der gemeine Landen van Brabant / en den goeden
» Luiden / Ingesetenen en Undersaten des selfs / haer
» Rechten / Privilegien / Vryheden / Costuimen / Ge-
» woonten / en ook Heerkomen / onderhouden en observeren. Sonderlinge gemerkt die groote en menigvuldige diensten / gunsten en trouwe / die sy onsen Voorvaderen / Hertogen en Hertoginnen van Brabant (saliger gedachten) en onder anderen / onsen gedachten Heere / den Keiser / onsen Heere Vader diktwils gedaen hebben gelijk goede undersaten haren gerechtigen Heerschappen schuldig waren te doene / en soo wy betrouwen / dat
» sy ons by toekomende tijde ook doen sullen: Soo heb-
» ben Wy / by wete en consente van onsen voorsz. Heere
» en Vader in desen onsen tegenwoordigen ontfank en
» huldinge binnen der Stad Leuven: en uit onser rech-
» ter wetentheit en wille hun ook verleent / gegeven en
» geconsenteert / verleenen / geven en consenteren / sul-
» ken Privilegien / Puncten en vastigheden van rechte /
» als hier na volgen. Hun geloovende en sweerende / voor
» Ons / onse Erfgenamen en nakomelingen / na die af-
» lijvigheit van onsen voorschreven Heere en Vader (dien
» Godt almachtig een goet lank salig leven verleene) die
» te houden en te doen houden / vast en gestadig sonder
» breken tot eeuwigen dagen.

Bevestiging wegens de Konink, aen alle sijne Leenmannen en Onderdanen van Brabant, van alle hare Privilegien, en Gerechtigheden; het zy van de Blijde Inkomste, of wel voorgeschreven en vergunt van sijne Voorsaten; als ook van de twee Byvoegselen tot de selve; en die altijt voor onverbrekelijk te houden, sonder oit daer tegen te gaen.

ARTYKEL LVII.

Item / voorts soo hebben wy geconfirmeert / en geratificeert / confirmeren en ratificeren allen onsen Prelaten / Godts-huisen / Kloosteren / Baenroetsen / Ridderen / Steden / Vryheden en allen anderen onsen on-
» dersaten: en goede luiden onsen Landen van Brabant
» en van Over-masc en alle heure Rechten / en Vryhe-
» den / Privilegien / Charteren / Costuimen / Usancien
» en Heerbrengen / die sy hebben / en hen van onsen Voor-
» vaderen / Hertogen en Hertoginnen / gegeven / ver-
» leent en bezegelt zijn: En ook de gene die sy geuseert /
» gehanteert / en herbragt hebben / en besondere den Toe-
brief by den voorschreven wijlen Hertoge Philips onsen voorouder Vadere / den voorsz. drie Staten verleent / ten tijde van sijnder Inkomst, van der dato / dat de brieven van der selver Inkomst zijn: desgelijks twee andere Brieven, hen by den voorsz. wijlen onsen over-ouder Vader verleent / den eenen van der Jaren duisent vier hondert een-en-vijstig / twintig dagen in Septembri: En den anderen van den Jare duisent vier hondert en seven-en-vijstig / xviij. dagen in Novembri: En desgelijks die twee Addicien van der Blijder Inkomst ons Heeren des Keisers: d'eene gegeven te Gent / van der dato des xij. daegs van Aprille / in den Jare duisent vijf hondert en vijstiene: na Paesschen: En d'ander gegeven te Brugge / den xxvj. dag van Aprille / in 't selve jaer. En gelooven hen dse alle ge- 1568.
meenelijk en elk besondere / soo verre de selve tot obser-
vancien staen en observeerlijk zijn / vast en gestade te
houdene eeuwelijk / voor Ons / onse eiren en naercko-
melingen / sonder breken oft daer tegen te doen / oft
laten geschien / in eeniger manieren.

Versekering, en hoogstatigen Eed des Koninks, dat hy sal onderhouden de boven-gemelde, en alle andere Pointen en Artijkelen, en ieder van die, van de Blijde Inkomste: dat hy noit sal bybrengen, niet gehouden te zijn, tot het nakomen van de selvige, of andere Privilegien van Brabant, maer die alle, aen alle en een ieder onverbrekelijk bewaren.

Op conditie, in cas van contraventie, dat sijne Leenmannen, en Onderdanen van Brabant, gantsch ontslagen souden zijn van hem te gehoorsamen; tot dat hy, de geseide foute en contraventie, verbetert, en weder in haer geheel sou herstelt hebben. Soo dat alle Officiers, bestelt, of doende in tegendeel, gedeporteert moeten zijn, dat ook alles wat daer tegen geattenteert worden sal, voor geheel Nul moet gehouden worden. Hier over aengehaelt in de Antwoorde, aen den voornoemden Procureur van den Bloedraed.

De laesten ARTYKEL LVIII.

Item / gelooven hen voorts meer / voor Ons / onse Eiren / en nakomelingen / dat wy nimmermeer allegeeren / noch voorts brengen sullen / noch doen allegeeren / dat Wy de voorsz. Vryheden / Rechten / Privilegien / Charteren / Costuimen / Usancien en Heerbrengen / die Wy hier vore in 't gemeine geconfirmeert hebben en geratificeert / niet schuldig souden zijn te houdene: midts oft uit dien / dat Wy hen die puncten en artijkulen hier voren in 't besondere / oft in 't speciael / niet gegeven / verleent oft gelooft hebben: 't Welk Wy niet en willen dat hen daer ane eenig letsel / hinder of prejudicie innebrengen oft dragen sal. En om dat Wy willen en begeeren / dat alle die voorsz. Puncten / Artieulen / Giften / Geloften / Confirmatien en Vastigheden / vast en gestade gehouden worden en blijven sonder breken tot eeuwigen dagen; Soo hebben Wy die al gemeinlijst den Prelaten / Kloosteren en Godts-huisen / Baenroetsen / Ridderen / Steden / en Vryheden allen onsen goeden luiden en Undersaten der voorsz. Landen van Brabant en van Overmase / heuren Eiren en Naerkomelingen / gelooft in goeder trouwen / en op
't heilig Euangelie lijflijk gesworen / voor ons / onse Ei-
ren en Naerkomelingen / naer d'aflijvigheit van Ons
voorsz. Heere en Vader vast en gestade te houdene / en
daer tegen nimmermeer te doene / te doen doene / noch
te laten geschieden / in eeniger manieren. En waer 't sa-
ke dat Wy / onse Eiren en Naerkomelingen hier tegen
gingen / quamen oft deden / by ons selven oft iemanden
anders / in al of in deele / hoe en in wat manieren dat
ware: Soo consenteren Wy en willekoren onsen voor-
schreven Prelaten / Baenroetsen / Ridderen / Steden
Vryheden / en allen anderen onsen voorsz. undersaten /
dat sy Ons / onse Eiren / en Nakomelingen geenderhan-
de dienslen doen sullen noch onderhoorig wesen / in
geenderhande saken die wy behoeven / oft die wy aen
heur begeeren oft versoeken mochten / totter tijt toe /
dat Wy hen alsulken gebrek als t'hans hier voren ge-
roert is / wederdaen / verricht en daer af volkomelijk
afgelaten en vertegen sullen hebben: Daer toe Wy wil-
len decerneren en verklaren dat terstont alle Officieren
gestelt ter contrarien deser *Mijnder Inkomst* sullen ver-
laten zijn. En dat voorts ook alle 't gene dat nu voort-
ane ter contrarien van des voor geroert staet, geattem-
pteert mocht worden, van geender weerden zijn noch
gehouden en sal mogen worden, in toekomende tijden:
En al sonder argelist. In welken dingen oirkonden en
eewiger vastigheit / hebben Wy Keiser en Prince voor-
schreven / onse Zegelen hier ane doen hangen. Gege-
ven in onser Stad van Leuven / den 5 dag van Julio /
in 't jaer ons Heeren / M. D. XLIX. van onser Kei-
serrijke / van Ons Kaerle het xxx. En van onsen Rijke
van Kastilien en anderen xxxiv. Aldus onderteekent
Charles Philippes. En daer onderstont noch geschreven
By den Keiser, en mijn Heer den Prince. En geteekent
by den Audieneier en eerste Secretaris Verreyken.

En was desen voorsz. Brief gezegelt met Keisers en des Princen Zegelen in rooden Wasschc / in gonde en s'werte sijden snoeren.

De

1568. *De Verdediging, van mijn Heer de Graef van Hoogſtraten, &c. Tegen de belaſtingen en beſchuldigingen, van alle de Pointen, en ieder in 't byſonder, hem valſchelijk te laſt gelegt in de opene Brieven van Dagvaerding, door den Procureur Generael van den Bloedraed, genaemt Meeſter Jean du Bois, volgens en na de Ordre, als ſy daer in verhaelt en aengeroert zijn.*

Door de redenen van welke het klaerlijk blijkt, dat de geſeide Heer Graef onſchuldig is, aen alle de Pointen der voorſeide beſchuldigingen; en dat hy ſich oprechtelijk beſtiert heeft, geduurende de troubelen in de Nederlanden; en ſijne ampten bedient, voornamelijk in de Steden, waer hy iets heeft te doen gehad, niet alleen met behoorlijke ſorgvuldigheit, getrouwheit, en ſchuldige plicht; maer ook ten dienſte van Godt, van ſijn Konink, van 't gemeene beſt, en van ſijn Vaderland.

Anthony van Lalaing, *Graef van Hoogſtraten, Baron van Borſſelen, Sombref, &c. Ridder van de Ordre des Gulden Vlies; aen alle de gene, die deſe onſe Verdediging ſullen ſien, of hooren leſen, Salut; en aenbieding van vriendſchap, vermack, en gedienſtigheit.*

Verdediging des Graven van Hoogſtraten tegens de beſchuldigingen hem te laſt geleidt in de Brief van Indaging des Procureur Generaels.

GElijk een Edel en generеux menſch / naeſt Godt / niets waerdiger heeft dan ſijn eere / ſoo is het ook recht en redelijk / dat hy dierhalven de ſelve beware / verdedige / en behoude / door alle middelen die hem mogelijk zijn; daer toe ſelfs beſtedende / ſijne goederen / en ſijn leven / indien ſullks noodig was. Door ſoo verre dan / ſou de gene ſekerlijk niet te verſchoonen zijn van onachtſaemheit / en onbedachtheit / die kommende behouden ſtellen 't gene hem ſoo hart en ſoo ſeer moet aenbevolen zijn / dat ſelve in eenig gevaer / perijkel of achteloosheit ſtelde. Derhalven is het / dat Wy / Ons volkomen op onſe onnooſelheit en onſchuld vertrouwende / en door middel van de ſelve / onſe eere te kunnen bewaren / tegen de belaſtingen en beſchuldigingen / Ons op den hals gelegt door den Procureur Generael des Koninks: bewijl Wy deſe onſe Verdediging van onſe eere voorſeit / verſekerder gehouden hebben / die ook minder willen ſtellen in 't gevaer / daer alle ſaken in zijn / die verhandelt worden voor incompetente / ſuſpecte / en recuſable Richters. 't Welk de reden is / dat Wy / tot dien einde / door een ander ſchrift geremonſtreert hebben / waerom Wy niet zijn gehouden geweeſt te compareren / voor mijn Heer den Hertog van Alba / Gouverneur en Capitein Generael in de Nederlanden / Richter Gecommitteert en gelaſt tot de ſaek van de geſeide belaſtingen. Soo dat Wy / om geen gelegentheit te geven aen de gene / die gewoon zijn onſe bedrijven verkeerdelijk en ten ergſten te duiden / tot in de wereld te verbreiden / dat de geſeide exceptie door Ons voorgeſtelt is / uit eenig wantrouwen op Ons goet recht; en om daer door aen andere niet eenig quaet gevoelen overig te laten / waer door Wy / of onſe nakomelingen / by verloop van tijden / ons geintereſſeert mogten vinden / in eenig ſtip van eere; door dit tegenwoordig tweede ſchrift / byſonderlijk hebben willen antwoorden op de geſeide belaſtingen en beſchul-

I. „ digingen; en betoonen / dat wy geenſins zijn afgeweken van het pad onſer Voorouderen / noch vergeten „ het goede / en de eeren / die Wy hebben ontfangen van „ Sijne Majeſteit / noch ook onſe ſchuldige plicht / in „ eeniger voegen; en dat Wy dierhalven / ten ongelijk „ en met laſteringen valſchelijk opgeſocht / beſchuldigt „ zijn / over de lelijke en verfoeielijke miſdaed / van gequetſte Majeſteit; hebbende t'aller tijt met 'er daed en met werken betoont / dat Wy / tot welſtant en dienſt van ſijne Majeſteit / beſloten hadden / ons lichaem en goederen te beſteden: Ons hebbende / ſonder roem / ſoodanig gequeten / in het beſtieren der Compagnie van Ordonnantie / doenmael noch voor de ſelve zijnde / d'overleden Heer mijn Heer de Graef van Lalaing / dien Godt vrede geve / onſen Heer en Oom: en in de Gezandſchappen / in welke Sijne Majeſteit heeft gelieven gedient te zijn ons te gebruiken / dat Wy niet tegenſtaende onſe eerſte jeugd / zijn verkoren geworden in het Collegie der Ridderen van de Ordre; en door het overlijden van den Marligraef van der Bere / Zaliger gedachtenis / den laſt te krijgen over ſijne Compagnie van Ordonnantie: Waer in Wy Ons ſoodanig gevoordert hebben / ſonder oit aen te ſien het gevaer van Ons perſoon / of ons byſonder belang. Ja / indien Wy Ons hier wilden uitbreiden / om een byſondere rekening van onſe bedrijven te geven / men ſou klaerblijkelijk bevinden / dat Wy andere vergelding en loon verdienden / als ſoo eerloose beriſpingen en beſchuldigingen / met welke Wy tegenwoordig gelaſtert en vervolgt worden. Het welk de gene / die een goet en geſont oirdeel hebben / lichtelijk ſullen verſtaen; ſoo wel door het gene geſeit is / als door de redenen en het verhael van deſe onſe Antwoord: ſelfs acht nemende op de ampten in welke men ons heeft gebeſigt / en de ſorg en den plicht dien Wy daer toe beſteed hebben / om Ons behoorlijk daer in te quijten. Waerom 'er geen waerſchijnelijkheit is / dat Wy / om « II.
den Prins van Oranjen aen te hangen / en hem te hel- «
pen in ſijne heerſchſuchtige voornemens / gelijk men «
voorgeeft / de goede gunſten des Koninks ſonde heb- «
ben willen verlieſen; van den weg onſer Voorouderen «
af wijken; en haeſtig onſen ingeboren aert veranderende / andere geworden zijn dan Wy mogten geweeſt hebben. Sonder inſicht te nemen op de Inconvenienten / die waerſchijnelijk Ons daer door hadden mogen over komen: ſelfs / ſonder Ons te houden aen het ſtip van eere / van welk ook het minſte Ons altijt ſoo hoog gerecommandeert is geweeſt / dat Wy het ſelve meer dan Ons leven geacht hebben. En Wy ſeggen / aengaende dit ſtuk / noch rondelijk en waerachtiglijk / dat die geſeide Prins Ons noit heeft voorgeſtelt / verſocht / noch gecommuniceert / eenige ſaek die tegen den dienſt «
was van Sijne Majeſteit / en door welke Wy hebben «
konnen bemerken / dat ſijne voornemens ſtrekten tot «
heerſchſuchtigheit / ontroeringen / weederſpannigheit / «
of anders tot ondienſt van de ſelve. En Wy verſekeren «
ons / dat onſe tegenpartijders niet ſouden konnen verklaren of ſpecificeren eenige van die geſeide voornemens / welke wy mogten aengehangen en geholpen hebben. Want aengaende de troubles / die in ſedert twee jaren geleden in de Nederlanden geweeſt zijn / voor ſoo veel wy daer mede belaſt worden / antwoorden Wy byſonderlijk / en met order / hier na. En Wy willen deſent halven wel en openlijk verklaren / dat / of ſchoon wy t'aller tijt byſondere genegentheit den geſeiden Heer en Prins toegedragen hebben / gelijk ook de meeſte Heeren van Nederland / ſoo ſtont het nochtans niet aen hem / noch aen iemand anders die leeft / Ons te doen vergeten de plichten en verbinteniſſen die «
Wy den Konink ſchuldig zijn / noch ons van de paden «
te doen af wijken / waer in Wy altijt onſe Voor-ouder- «
en gevolgt hebben; om eenige rebellie te helpen / te «
begunſtigen / of voort te ſetten: hebbende altijt voor het «
oogwit van onſe bedrijven gehad / de welſtant / en den dienſt van Godt / en van ſijne Majeſteit; waer van de werken goede getuigenis geven: en ſelfs de plichten / welke Wy met onuitſprekelijke ſorgvuldigheit / arbeid / bekommering / en gevaer van Ons perſoon / aengewend hebben / in de Steden / naer welke Wy zijn gecommitteert en geſonden geweeſt / om de troubles en ontroeringen des Volks te ſtillen. Waer toe het ook niet waerſchijnelijk is / dat men Ons ſou hebben willen committeren / indien men Ons niet gelient had tegen de ſelve / en wat daer aen hangt / te weſen. 't Welk mede klaerlijk blijkt / door dat Wy ſoo veel gedaen hebben / dat in Ons Graefſchap van Hoogſtraten / noit te voren / noch geduirende de troubles / eenige verandering / nieuwigheit / ontroering / of trouble is voorgevallen / als wel in de omliggende Steden: niet tegenſtaende dat eenige van de nabuuren / goeden blijk genoeg aenwendeden / om die daer te verwekken en in te voeren: Gelijk ook geenerhande nieuwigheit is aengevangen / in andere Ons onderhoorige plaetſen. Soo dat Wy voorſekerlijk konnen ſeggen / dat onſe Voorſaten en Voorouderen / indien diergelijke moeielijkheden in hare tijden waren voorgevallen / geen grooter genegentheit tot de gemeene welſtant en ruſt ſouden hebben konnen betoonen / als Wy gedaen hebben; hebbende / ſonder beroemning / ſoo veel geleden / om die daer in te handhaven / en den dienſt Godts / en Sijnes Majeſteits te bevorderen / als iemand / van wat qualiteit hy mag weſen / in de Nederlanden. Soo dat 'er ook geen grond ſteekt / in 't gene / waer mede men ons ſoekt te beſchuldigen; dat Wy / in Ons Kaſteel en huis « III.
van Hoogſtraten / verſcheide verdachte vergaderingen «

1568. „ en raedslagen souden gehouden hebben / met den geseiden Prins van Oranjen / en andere sijne Medestanders / waer aen alle goede Onderdanen des Konincks sich geweldig souden hebben ge-ergert / en de quaetwillige de ooren opgesteken / en gelegentheden genomen / om op nieuwigheden te denken. Want eerstelijk; om dat dese belasting en beschuldiging niet gerestringeert / bepaelt / en verklaert is / gelijk dat na rechten behoort / door het byvoegen van tijt / en dag; en uitdrukking van 't gene in de geseide communicatien mogt verhandelt zijn; of welke de geseide raedslagen waren / en waer sy toe strekten; 't welk ontwijffelbaer voortkomt / van dat de selve valschelijk versiert is: en onse tegenpartijders / behoorlijk ondervraegt / geene van de geseide Puncten souden konnen specificeren; zijn Wy gedrongen daer op generalijk te antwoorden; en te toonen / dat in ons geseit Huis / eenige soodanige vergaderingen / communicatien / of raedslagen zijn gehouden geweest; of andere als men van alle tijden gewoon is in de Nederlanden te hebben / en te houden / en als men ten tijde van Onse Voorsonderen in het selve en andere hare Huisen gesien heeft. Welke sy altijt hebben open gehouden voor Heeren / die / in 't voorbyreisen / of anderssins / hen de gunst bewesen / van haer te besoeken. Onse geseide Voorsonderen / van diergelijke besoeken / seer groote vreugde en vernoegen ontfangende; en sy hielden sich daer door vereert. Gelijk Wy ook belijden gedaen te hebben; selfs een weinig voor 't inleveren van het Request / door eenige Heeren en Edelen gedaen / om het affschaffen van d'Inquisitie / en verandering van de Plackaten te verkrijgen. Want van Weert tot Breda komende / om weder naer Ons geseit Huis te keeren / soo verstonden Wy / dat de geseide Prins / met den Graef van Swartsenburg sijn Schoonbroeder / en eenige andere Heeren doenmaels tot Breda zijnde / besloten hadden / 's anderdaegs in ons geseit Huis te komen / met den Prins van Gavre / Graef van Egmond / doenmaels tot Brussel zijnde; en dat sy de geseide plaets hadden verkoren / om de bequaemste en best gelegenste te zijn tot weder te rug te keeren. En willende de geseide versameling / door welke Wy ons vereert hielden / voor geen levendige Ziel verborgen houden; soo ontfingen Wy / met het selfde onthael en vroolijkheit alle de gene die daer wilden by Ons komen: en selfs noch den Graef van Megen / die 's anderdaegs daer by quam: houdende / dat de selve geschiede / om de vriendschap t'onderhouden / die onder de geseide Heeren was; en ten einde sy eens t'samen mogten drinken / en een vriendelijke en gewoonelijke conversatie hebben / tot / en voor het vertrek van geseiden Graef van Swartsenburg na Duitsland. En in over-een-komming van dit / hebben de Ridders van de Orde / die doenmaels daer by waren / op ons versoek geseit / en in den vollen Raed bevestigt / aen Mevrouw van Parma / doenmaels Gouvernante / dat eenige van haer Ons geseit Huis hadden verkoren / om daer by malkander te komen / eenige drie of vier dagen te voren; hoewel wy in waerheit daer van niets wisten / dan s'avonds voor hare komst; en sulks noch by geval / gelijk geseit is. En Wy konnen verscheren / dat Wy niets hebben hooren verhandelen in die versa„ meling / tegen de welstant / en den dienst van Sijne „ Majesteit / en dat eenige gelegentheit tot ergernis „ heeft konnen of sou mogen geven / aen de goede On„ derdanen der selvige; en aen de quaetwillige / om de „ oiren op te stekken / en op nieuwigheden te denken. Selfs gestelt zijnde / dat die geseide versameling geen ongebruikelijke saek was in de Nederlanden / waer men dagelijks de gewoonte had / van diergelijke / en noch grooter / te sien; en dat men uit oirsaek van de selve ons in geenen dele kan belasten; dewijl sy ook door Ons niet versocht is geweest; en dat Wy / willende den weg houden die onse Voorsonders bewandelt hebben / en de gemeensaemheit en vriendschap / die altijt tusschen Ons en de geseide Heeren is geweest / geensins konden weigeren / dat die niet in Ons geseit Huis sou gehouden worden: gelijk het kennelijk is aen alle de gene / die in de geseide Nederlanden verkeert hebben / en de gemeenschap weten / welke / de Heeren daer in zijnde / van alle tijden onder malkander hebben gebruikt. Want dat sou d'onbeleefdste daed zijn geweest / die Wy ter wereld hadden konnen begaen; indien Wy / 1568.
aen Heeren van soodanige qualiteit / en die sich soo vry-
voorsigh aenboden om Ons in Ons geseit Huis te be-
soeken / geweigert hadden het selve te openen. Soo
dat noodsakelijk onse tegenpartijders selfs / indien sy niet
van allerhande burgerlijkheit en beleefheit verbreemd
zijn / moeten belijden / dat sy / indien diergelijken gele-
gentheit haer was voorgekomen / het selve souden ge-
daen hebben / 't gene sy tegenwoordig in ons leerach-
tig soeken te berispen / en met den naem van misdaed
van gequetste Majesteit te doopen. Voornamentlijk
aengemerkt / dat sy niet weten te verklaren / gelijk
Wy geseit hebben / of te specificeren / een eenige com-
municatie of raedslaging gehouden in dese of andere
versamelingen / die in Onse Huisen geschied zijn / die
verdient dat sy eenigsins verdacht souden wesen; soo
zijn Wy gedrongen / de Negative weder op te nemen /
en de selve te gebruiken tot een volkomen verantwoor-
ding van dit stuk / verwardelijk voorgestelt / en sonder
eenigerhande specificatie of verklaring; en voor soo
veel / na rechten / in een beschuldiging niet ontfanke-
lijk. 't Welk onse tegenpartijders ook gevoelende / be- „ IIII.
lijden; dat tot de voorseide nieuwigheden noch groo- „
ter gelegentheit gegeven heeft / het inleveren kort daer „
op gevolgt van een Request by eenige t'saemgef wore- „
ne / gelijk geseit is / in groot getal / en met de stoutheit „
en verwaentheit / die al de weereld heeft konnen sien. „
Welk Request / of de wijse van die Inlevering / niet be-
raemt / besloten / noch vast gestelt zijn geworden in ons
geseit Huis. Waerom / en terwijl Wy niet geholpen heb-
ben tot het inleveren / solliciteren / noch voort setten van
het selve / door eigentlijke noch oneigentlijke wegen / soo
staet de stoutheit noch verwaentheit Ons niet toe te re-
kenen / indien daer eenige ontrent is gekomen. Wel is
waer / dat wy doenmaels in den Raed geroepen zijnde /
Ons gevoelen daer over geseit hebben; het selve altijt
onderwerpende / aen de verbetering van wijser; om dat
wy Ons gevoelden van minder jaren en ervarentheit /
in diergelijke saken; en wy niets sochten / als het wel-
varen / de rust / en de stilte van Ons geseit Vaderland /
en den dienst van Sijne Majesteit; en dus voldeden
wy aen den geseiden Raed / gelijk het behoorde. 't Welk
insgelijks noch klaer genoeg blijken sal / dewijl Wy
hier ontrent niet zijn beschuldigt / buiten de gantsch
gesochte schijnbaerheit / dat men Ons sou konnen be- „
lasten / met dat Wy de gene niet souden vermaend heb- „
ben / die het geseide Request inleverden; gelijk onse te- „
genpartijders willen / dat Wy hadden moeten gedaen „
hebben. Maer dat Wy in tegendeel haer hebben aen- „
geset / toegestemt / en verselt / tot het openbaer Ban- „
quet: waer wy / door alle onse bedrijven / Ons opent- „
lijk verklaert souden hebben mede een van de selve te
zijn. Want / voor soo veel de geseide vermaning be-
langt / wy hadden geen oirsaek / noch eenige reden /
om ons sulks t'onderwinden / zijnde / soo van wegen
onse jonge jaren / als van wegen de kleine ervarent-
heit / de minder gequalificeertste om dat te doen / als
alle de gene die doenmaels in de Vergadering van den
Raed waren. Waer van nochtans niemand / of schoon
sy sich tegenwoordig gelaten het geseide Request te ver-
doemen / met het inleveren van dat selfde / sulks eens
dacht te doen: 't welk genoeg sou zijn / om Ons te
verschoonen / wanneer wy al hadden gehouden ge-
weest / diergelijken vermaning te doen / als wel niet.
Des te meer / daer wy niet dachten / dat Sijne Ma-
jesteit het inleveren van 't geseide Request qualijk sou
nemen; het van alle tijden een gebruikelijke en gewo-
nelijke saek zijnde / dat de Onderdanen / door diverge-
lijke wegen / handelen met hare Koningen / Vorsten /
en Heeren; en selfs die Requesten verfellen / naer het
gewicht van de selvige. En de Gouvernante / noch de
andere van den Raed / waer toe wy extraordinair ge-
roepen waren / maekten geen semblant / dat het inle-
veren van het geseide Request aen Sijne Majesteit
moest mishagen / dat / soo na als het mogelijk was /
toegestaen worden sou. En daer na belooft de Sijne ge-
seide Majesteit / door sijne Brieven; en in over-een-
komming van de selve / de Gouvernante / door haren
openen Brief: dat aen de Heeren en Edelen / het ge-
seide Request ingelevert hebbende niets sou tot last ge-
legt worden / niet alleen / uit oirsaek van het inleveren

des

1568. des ſelfs; maer ook niet van wegen het voorgaende Bondgenoodſchap: En dit / om de achterdochten en wantrouwens tegen te gaen / die eenige der ſelfde mogten hebben / van dat het geſeide Bondgenoodſchap / en het inleveren van 't Requeſt / by ſijne geſeide Majeſteit / anders opgenomen of verſtaen worden ſou. 't Welk klaerblijkelijk vertoont / dat Wy geen reden hadden te denken / dat het geſeit inleveren van 't Requeſt / was tegen den ſin van Sijne Majeſteit: En ſelfs / dat Wy de voorſeide vermaningen doende / ſouden gegaen hebben tegen het inſicht en den dienſt van de ſelvige / de Heeren en Edelen aftrekkende van den gewoonelijken weg / om te procederen by Requeſt; en haer gelegentheit gevende / tot op andere wegen te denken. En nochtans is het ſoo verre van daer / dat Wy 't geſeide Requeſt ſouden beveſtigt en toegeſtemt hebben / dat Wy eenige Edellieden van qualiteit vermaenden / het geſeide Bondgenoodſchap niet t'onderteekenen / noch ſich te verbroegen by het inleveren van 't ſelfde / waer toe ſy anders genoeg genegen ſchenen. En daer was gantſch geen apparentie / dewijl Wy eerſt nieuw uit het Hof des Keiſers wedergekeert waren / daer Wy in Ambaſſade geweeſt hadden; dat ſy / die ſich nu al door onderteekening verbonden / en van langer hand het geſeide Requeſt vaſt geſtelt hadden / haer beſluit door onſe vermaning ſouden verandert hebben. En het ſcheen genoeg / dat het ſelve tot onſen plicht niet behoorde; Aengeſien ſelfs den laſt dien Wy daer na kregen / recht ſtrijdig tegen die geſeide vermaning; expreſſelijk geſonden zijnde van wegen de Gouvernante / met den Secretaris Berty / om de geſeide t'ſaemverbondene te verſtellen / op haer openbaer Banquet; niet om de ſelve te vermanen / of te beriſpen; maer om haer te vernoegen / met ſekter Apoſtil / 't welk men bedacht had op haer Requeſt; en waer van de Copie / of de minute tot dien einde met ons geſonden wierd. En ook om den Graef van den Berg het krijgsvolk te doen af danken / 't welk hy had aengenomen / tot beſetting van ſijn Huis en Kaſteel van Hele. En niet tegenſtaende Wy Ons van dit alles ge-excuſeert hadden / met alle behoorlijke vertoogen; nochtans wilde de geſeide Gouvernante / dat Wy dien laſt op Ons ſouden nemen; 't welk Wy deden / wenſchende aen haer Hoogheit alle ſchuldige onderdanigheit en eerbiedigheit te bewijſen: Wy Ons daer in ſoodanig gequeten hebbende / dat Wy het gewenſcht oogwit bereikten. En nochtans worden Wy tegenwoordig beſchuldigt / om / in 't gene geſeit is / aen haer Hoogheit gehoorſaemt te hebben / over de miſdaed van gequetſte Majeſteit: als

VI. „ook door een ander Point of Artijkel / van weinig eer-
„biedigheit voor haer gehad te hebben. Wy vinden ons
„nochmaels beladen door diergelijken miſdaed / 't welk dierhalven verdient in acht genomen te worden; om de ſucht of bevigheit t'ondertaſten / met welke onſe tegenpartijders procederen / vereiſchende een ſelfde beſchuldiging te gronden / op bedrijven die recht tegen malkander ſtrijden: en in der daed / aen een plaets ons te dringen / tot enkelijk en met alle eerbiedigheden te gehoorſaemen aen de geſeide Gouvernante; en aen een ander Ons te beſchuldigen / voor aen haer gehoorſaemt te hebben: waer op voor ſoo veel geen andere antwoord paſt / als in dier voegen hare quade beſtieringen en laſterlijkheden t'ontdekken: En dewijl het onmogelijk is / ſoodanige geeſten tot reden te brengen; haer te laten in haer boosheit. Want geſonden zijnde / ſoo en ten einde als voorſeit is / op het openbar Banquet; ſoo kan Ons niet te laſte gelegt worden / of ſchoon Wy / om te lichtelijker onſen laſt uit te voeren / ons eenigſins hadden mogen ſchikken na de gene / die daer waren; en getoont / gelijk de Gouvernante ook deed / door het geſeit Apoſtil / haer voornemen en begeerte te begunſtigen: waer ontrent wy evenwel niet denken iets gedaen te hebben / ten minſten / dat de minſte be-

VII. „riſping des werelds ſou konnen verdienen. Want het
„is valſch en verciert / dat Wy kort daer na / aen de ge-
„ſeide verbondene geraden / en haer aengedrongen ſou-
„den hebben / tot noch een Requeſt in te leveren; ten
„einde dat al het buiten gemeen geweld / het eenigſte
„hulpmiddel / als men voorgaf / om de Landen in ruſt
„t'onderhouden / ſou mogen afgeſchaft worden; om
„aen de geſeide Verbondene middel te geven tot hare aenſlagen te vyer te mogen uitvoeren. Want Wy 1568.
verwonderden Ons ten hoogſten / en waren verſtelt / van het geſeide Requeſt te hooren leſen / 't welk door bevel van de geſeide Gouvernante in den Raed wiert gedaen; als over een onverwachte ſaek / en van welke wy te voren niets geweten / gedacht / of gedroomt hadden. Waer toe Ons verſcheide perſoonen tot getuigen ſouden konnen dienen / die op het geſeide leſen tegenwoordig waren / indien ſy ſich willen quijten van haer conſcientie / gelijk 't behoort. En Wy ſullen altijt gereed zijn / het gene geſeit is te beveſtigen / met een hoogſtatigen Eed; en met confrontatie / en anderſins te betoonen de valſheit van dat bewijs / indien iets hier tegen mogt weſen; 't welk wy ſeer wel denken / neen. En voor ſoo veel vind men hier door / en VIII
door 't gene noch volgt; dat men ons ſonder reden / hoedanig die mogt weſen beſchuldigt: dat Wy geſonden zijnde met de Prins van Oranjen / naer Antwerpen; waer men vertroude / dat Wy het Volk in d'onderdanigheit en gehoorſaemheit des Koninks; aldaer oneindige grouwelijke / en onbehoorlijke ſaken ſouden door de vingeren geſien hebben: En onder andere / dat men daer openlijk / en met Ons weten / krijgsvolk aennam / voor den Heer van Bredenode; en dat men het t'ſcheep deed gaen / met allerhande Wapenen / na de Stad van Dianen / in het Land en Graefſchap van Holland. Behalven de gunſt / die Wy gewoonlijk betoont hadden aen de Gemeente / ſich geſtelt hebbende om de t'ſaemgeſworene te willen beſchermen. Want Wy hebben niets door de vingeren geſien in de geſeide Stad / als door laſt en bevel van de Gouvernante. Aen welke Wy hebbende doen gedenken / door ſekeren onſen Brief; dat voornaels hare Hoogheit Ons had geſchreven; dat gedurende het Gouvernement des Prins van Oranjen binnen Antwerpen / aldaer eenige ſaken waren voorgevallen / tot ondienſt van Godt / en van de Koninck / en tegen het verdrag / tuſſchen de t'ſaemverbondene Edellieden gemaekt; ſoo verklaerden Wy haer met eenen; dat in geval ſy gedient was met Ons te gebieden / dat Wy de Commiſſie en den laſt van die ſelve Stad op Ons ſouden nemen / Wy niet verſtonden ſullks te konnen uitvoeren / ſonder van te voren verſekert en geautoriſeert te zijn / dat Wy den voet houdende / die den geſeide Heer Prins gehouden had / niets ſouden doen tegen den dienſt Gods / en Sijnes Majeſteits / en het geſeide verdrag: en ſy ſchreef Ons weder / tot antwoord; dat het voornaemſte / daer Wy in de geſeide Stadt een ſorgvuldig opſicht hadden te nemen / was; dat de ſaken gehandhaeft en bewaert wierden / ſonder eenig ongeval / dat de Stad noch meer mogt verderven; dewijl / de voornaemſte ſaken der ſelvige aen Sijne Majeſteit berecht zijnde / men behoorde te verwachten / wat hy daer over ſou gelieven t'ordonneren. Daer-en-boven Ons bevelende aen d'onderrichting en inſtructie / die de geſeide Prins Ons ſou geven; om te hebben / door den tijt dien hy in de geſeide Stad had geweeſt / de hunneuren der ſelvige ſoo wel konnen verſtaen en kennen; voorts verſchoonende / en een andere uitlegging gevende aen den voorgaenden brief. Waerom / Wy geſonden zijnde in de geſeide Stad; niet met den geſeiden Heer Prins / gelijk onſe tegenpartije tegen de waerheit voorgeeft; maer in ſijn afweſen; en terwijl hy in ſijne andere Gouvernementen was opgehouden: daer alleenig hebben door de vingeren geſien / het gene te voren in 't gebruik was. Ten minſten het gene men by gevolg / en om de ſelve oirſaken en redenen / door de vingers moeſt ſien; hebbende altijt het oog op het voornaemſte ſtuk van onſen geſeiden laſt: te weten / de ruſt en ſulte van de geſeide Stad te handhaven; en voor ſoo veel niet willende ontroeren / waer in Wy partyen in verdrag vonden / door een Contract / gepaſſeert tuſſchen den geſeiden Heer Prins / de Magiſtraet van Antwerpen / en die van de twee Religien; in dato den 2 van September / M. D. L X V I. 't welk de geſtrengheit genoeg bewijſt / die Wy aen andere hanten gebruikt hebben; en wanneer Wy gelegentheit hadden / om eenige ontroering of ongemak te weeſen: en de gevaerlijkheden by geval / waer in Wy Ons hebben geſtelten / om de welſtant / ruſt / en ſulte te bewaren / die Ons byſonderlijk gelaſt en bevolen was. Ge-

1568. lijst/ in 't byſonder/ het wel heeft gebleken / dooꝛ de Juſtitie en het uitvoeren daer van in de geſeide Stad / op den 18 van October daer aen volgende gedaen. Waer in Wy Ons ſoo wel hebben gedꝛagen / dat Wy de geſeide Stadt/ veel verſekerder maekten van hare geſeide ruſt / dan ſy op onſe aenkomſt geweeſt had. Soodanig / dat de Magiſtraet van de ſelve Stadt / Ons daer na hooglijk gepꝛeſen en bedankt heeft / vooꝛ die goede dienſten. Gelijk ook de geſeide Gouvernante heeft gedaen / dooꝛ hare verſcheide bꝛieven : de geſeide Magiſtraet Ons ook verſoekende en biddende / daer in noch te willen volheꝛden / naer het wedeꝛkomen van den geſeiden Heer Pꝛins. Het geene ſeer wel betuigt / dat Wy daer in geen oneyndige grouwelijke en onbehooꝛlijke ſaken dooꝛ de vingers geſien hebben : Aengeſien ſelfs / gelijk Wy moeielijkheit maekten van daer te blijven / ſonder op nieuws dooꝛ de Gouvernante daer toe beſtemt te zijn ; dat ſy daer toe hare Geſanten aen haer ſonden / die dooꝛ hare Hoogheit geweſen zijnde aen den Raedsheer van Aſſonville / dooꝛ hem verſeꝛt wierden / dat de wille van hare Hoogheit was / dat Wy aldaer ſonden blijven : gelijk ſy Ons daer van het rappoꝛt gedaen hebben ; en ſullks is in der daed ook gevolgt / dooꝛ bꝛieven naderhant van hare Hoogheit geſchꝛeven / geſamentlijk aen den geſeiden Heer Pꝛins / en aen Ons. Waer dooꝛ ſich genoeg vind ter neer gewoꝛpen / deſe verwarde en al te generale beſchuldiging en tegenwerping/ van de vooꝛgegevene oneindige grouwelijke en onbehooꝛlijke ſaken / die Wy ſouden dooꝛ de vingers geſien hebben. Dies te meer / en wel uitdꝛukkelijk / daer hare geſeide Hoogheit/ dooꝛ bꝛieven aen die van de Wet en Magiſtraet van Antwerpen vooꝛnoemt / betuigt ; van onſent wegen hare volkomene vernoeging te hebben / over het bedienen en volvoeren van onſen laſt / en over ons vertrek uit die Stadt. Van welke bꝛieven den inhoud deſe is.

„ Marguerite, by der Gꝛatie Gods / Hertogin van Par-
„ ma / Plaiſance / Ec. Regente en Gouvernante. Seer
„ lieve / en welbeminde. Mijn Neef de Gꝛaef van
„ Hoogſtraten tot Ons gekomen zijnde / en Ons heb-
„ bende rekening gedaen / van den laſt / dien hy deſer
„ dagen binnen de Stadt van Antwerpen gehad heeft ;
„ waer over Wy voldaen en vernoegt zijn gebleven ; en
„ ſijnen geſeiden laſt vooꝛ volleindigt houdende / en Wy
„ beſloten hebbende daer perſoonelijk te komen / gelijk
„ Wy dooꝛ u zijn verſocht geweeſt / en Wy vinden te
„ behooren / vooꝛ den dienſt van ſijne Majeſteit / en de
„ geruſtheit van die Stad. Hy ſchꝛijft u particulierlijk
„ de oꝛſaken / waerom hy niet weder tot u is gekeert.
„ Ons ook verſocht hebbende / dat wy deſe tegenwooꝛ-
„ dige daer wilden bybꝛengen / ten einde gy het geene
„ vooꝛſchꝛeven is moogt weten. Hier op / ſeer lieve en
„ welbeminde / wil onſe Heere u houden in ſijne heilige
„ bewaring. Uit Bꝛuſſel / den dertienden van Apꝛil /
„ M. D. L X V I I.

IX. En aengaende het geene men Ons ſpeciaelder te laſte
„ legt ; van het aennemen van kꝛijgsvolk / te ſcheep ge-
„ daen vooꝛ den Heer van Bꝛederoode : dient aengemerkt
te zijn ; dat Wy eenigen wind gehooꝛt hebbende / dat ſoodanigen aenneming gedaen ſou wooꝛden / terſtont vertoonden aen de Edellieden daer over verdacht / binnen Antwerpen vooꝛſeit zijnde : dat / in geval ſy vooꝛtgingen tot eenig volk aen te nemen of te weꝛven / ik haer ſou doen ſtraffen / ten vooꝛbeeld van andere / de ſelve daer over den Eed afnemende. En gelijk ſy dien deden / en ſich hoogſtatig daer van ſuiverden / waerſchouden wy daer van den Marligraef / vooꝛnaemſten Amptman in de geſeide Stadt / en wien het toeſtont in ſoodanige en diergelijke ontmoetingen te vooꝛſien ; hem beliefd makende / op wat plaets Wy verſtaen hadden dat ſullks geſchiede ; aenbiedende tot ſijner verſekertheit / hem te verſellen met ons Perſoon / indien het noodig mogt zijn. Maer / gelijk de Marligraef / eenigen tijt daer na weder gekeert / rapꝛoꝛteerde ; niet tegenſtaende hy haer had gevonden / die Wy hem genoemt hadden / op de aengewieſene plaets ; dat daer geen Volk wierd aengenomen ; ſoo hadden die gewoꝛvene gelegentheit / om te vertrekken buiten ons weten : waer van wy naderhand onderricht zijnde/ dooꝛ vonnis van de Magiſtraet/ den Waerd deden ſtraffen / die 't geſeit aennemen in ſijn huys had geleden.. Waer over Wy dierhalven geenſins belaſt kommen weeſen ; en nademael / dat wy niet alleen ſullks niet hebben dooꝛ de vingers geſien / maer het ſelve verhindert / dooꝛ alle middelen in ons vermogen ; Wy doenmaels in de geſeide Stad alleenig zijnde tot hulp en bystand van den Heer Pꝛins vooꝛſchꝛeven. En het is wel gebleken / dooꝛ de beroerte ſedert vooꝛgevallen in de geſeide Stad / uit oꝛſaek van de Nederlage tot Oosterbeek ; en dooꝛ de tegenſtant by Ons gedaen aen de Gemeente / in groot getal verſamelt op de Meere ; dat Wy onſe gunſt niet gewoonlijk hebben betoont aen de vooꝛſeide Gemeente / ſich tot beſcherming van de t'ſaemgeſworene geſtelt hebbende. Want indien Wy alleenig hadden gewerken / en ons verbooꝛgen / als den geſeiden Amptman / en eenige van de Magiſtraet / vooꝛ de perijkelen en gevaerlijkheden / daer Wy Ons vrywillig in ſtaken / om het opſet van die Gemeente te beletten / ſonder haer andere gunſt te bewijſen ; het ſtont te weeſen / dat men in de geſeide Stad/ de wꝛeedſte vooꝛberden van moοꝛderyen en roοberyen geſien ſou hebben / daer men mag van gedenken. Het geene/ onſe tegenpartijders / met veel beter ſchijn ſouden hebben Ons weten te laſt te leggen / dan ſy nu doen / van gunſt gewoonelijk betoont te hebben aen de Gemeente / ſich geſtelt hebbende tot beſcherming der geene die men den naem van t'ſaemgeſworene wilt geven. Want / dewijl de geſeide oproer geſchiede / om dat 'er groote ontſteltenis onder het volk was / uit reden der geene die men ter neder maekte / als vooꝛ hare oogen / tot Oosterbeek vooꝛſeit ; en dat / van wegen den geſeiden Pꝛins van Oranjen en Ons / ſy verhindert wierden haer bystant te bꝛengen ; waer dooꝛ wy met 'er daed / gedurende het ſelve / menigmael met de doodt wierden gedꝛeigt / dooꝛ piſtolen / en andere wapenen ; als ook dat men dooꝛ wooꝛden / en laſterlijke redenen / ſich gereet maekte / om Ons op het lijf te vallen : het welk wy verdꝛoegen / om Ons te quijten / in het vooꝛnaemſte ſtuk van onſen laſt / en de geſeide Stad te bewaren / ſonder verder verwoeſting en verderf / in de gehooꝛſaemheit van ſijne Majeſteit. Hier dooꝛ blijkt genoeg / dat Wy 't geſeide volk geen gunſt hebben toegedꝛagen / in 't gene verhaelt is ; daer noch by komende / dat wy ſelfs eben te voren aengeboden hadden uit die Stad te trekken / met de vaendelen die daer in waren / en de geſeide bende te bevechten ; en ſullks/ uit vꝛees van oproer / die ſich daer na ontdekte in de geſeide nederlage ; maer het wierd niet goet gevonden by de Magiſtraet. Hebbende dan in een ſeer groot en ſeer dꝛeigend gevaer van ons leven geweeſt / in den geſeiden oproer ; en ſullks verſcheide malen ; en hier dooꝛ blijkende / dat het Volk / ſich willende ſtellen tot beſcherming der geener als geſeit is / Ons ſtrijdig tegen hare vooꝛnemens gehouden en gevonden heeft ; ſoo is 'er gants geen grond / dat men Ons wil ſoeken te beſchuldigen van haer gewoonelijk begunſtigt te hebben. Ons niet gedenkende / dat dooꝛ het geſeide volk eenige andere verklaring gedaen is / tot verdediging / beſchutting / en bystant / der vooꝛſeide en andere. En de Gouvernante beklaegde ſich gemeenelijk / dat het volk dooꝛ de t'ſaem verbondene wierd ondersteunt ; en niet/ dat het volk de t'ſaemverbondene ondersteunde : 't welk dierhalven de ydelheit van deſe beſchuldiging vertoont ; inſonderheit Ons aengaende. En wy hebben X I. niet getracht / het geſag ons aen te matigen van ſijne « Majeſteit / en dat van de Hertogin van Parma / doen- « maels Gouvernante ; omtrent de welke / gelijk onſe Par- « tie vooꝛgeeft / wy Ons altijt oneerbiedig en niet kleine « achting gedꝛagen hebben. Ons bevoꝛderende / tot een « Placcaet te doen afkondigen / in de Stad van Mecheln / uit ons eigen auctoriteit / ſonder laſt / en tegen « het vooꝛnemen van de ſelve. Waer dooꝛ / een deel van « de Gemeente dies te meer buiten spooꝛ geloopen en « grooter moetwilligheit opgenomen ſou hebben / om « alles te doen wat ſy wilden : En daer-en-boven / de « Magiſtraet van de ſelve aengehitſt / tot ongehooꝛ- « ſaemheit. Want/ dooꝛ het gene geſeit is / blijkt het te- « gendeel ; en Wy hebben niets hooger gewenſcht / als te handhaven / te verheerlijken / en te doen aenwaſſen / de grootheit en 't geſag van ſijne Majeſteit : en dat wy / in alle het gene Ons is mogelijk geweeſt / en waer in men Ons heeft willen gebꝛuiken / eerbie-

dig-

1568. digheit / en gehoorſaemheit betoont hebben / aen de geſeide Gouvernante: Sonder toelating van welke / Wy ſelfs niet eenige dankbaerlijke vereeringen hebben willen aennemen / die Ons wierden aengeboden / voor het goede en de weldaed / welke die van Antwerpen / en van Mechelen / bekenden ontfangen te hebben van de goede plichten en dienſten / die wy beweſen hadden / gedurende den tijt dat wy verbleven waren in de geſeide Steden. En Wy hebben ook daer niet uit willen vertrekken / ſonder verlof / en toelaten van de ſelve: ook niet door onſe hoog-dringende ſaken / en die van onſen Heer en Oom van Hennenberg / uit de
XII. Nederlanden. Welke / Ons gunſtig het ſelve verlof gevende / en te meer / ons verſellende met hare Brieven aen de Keiſer / aen den Aerts-Biſſchop van Keulen / en aen den Hertog van Gulich; gegeven den 23
» van Julii / 1557. genoeg vertoonde / dat ſy niet ge-
» voelig was / over eenige onſe onbeleeftheit / of oneer-biedigheit. Maer in tegendeel bedankte ſy Ons voor de goede dienſten; belovende ſelfs / die ſoodanig aen den Koninck voor te dragen / dat ſijne Majeſteit met der daed ſou betoonen / daer over vernoegt te zijn. Want / of wel wy voormaels haer den ſtaet der ſaken bypoorſtig hadden voorgeſtelt / en ſoodanig als die was; ſoo als die tijt / en de zucht die Wy hadden ten dienſte van ſijne Majeſteit / en tot de welſtant van 't Vaderlant ſulks vereiſchte; en dat de geſeide Mevrouw / gelijk ſy naderhand ſelfs bekende / daer door in gramſchap was opgeſtegen: ſoo is het nochtans kennelijk / dat men ſich geenſins daer aen moet houden; noch
» ons daer door beſchuldigen / dat Wy Ons altijt oneer-
» biedig / en met kleine achting omtrent haer hebben gedragen: het onderſcheid groot zijnde / tuſſchen het gene wel voorvalt in ſoodanigen ſtoffe / en door eenige herts-tocht of diergelijk toeval; en waer op dierhalven / in rechten / geen inſicht genomen moet worden: en 't gene altijt geſchied / met voorbedacht opſet: en tuſſchen bypoorſtigheit en oneerbiedigheit; waerheit / en kleine achting. 't Welk ook word beveſtigt / door de redenen by den Heer van Barlaimont gevoert; die / het woord opvattende / openlijk ſeide; dat men Ons ongelijk deed / met Ons in dier voegen te bejegenen; door dien hy niemand kende / die ſich beter gequeten had ten dienſte van Godt / en van ſijne Majeſteit / als Wy. Het welk Wy wel denken / dat hy niet ſal loochenen; noch de andere / die ſich doenmaels tegenwoordig bevonden in de kamer van den Raed / waer dat alles voorviel. Onder welke / de Hertog van Aerſchot / en de Graef van Egmond / de geſeide woorden toeſtonden en ook beveſtigden. En ſekerlijk; dewijl men / om eenigen glans aen onſe beſchuldigingen en belaſtingen te geven / onſe bedrijven ſoo verkeerdelijk uitlegt: ſoo kan men lichtelijk bemerken / in wat gevaer Wy ſouden geſteken hebben / indien Wy / gelijk geſeit is / op het Banquet der t'ſaem verbondene niet hadden geweeſt / volgens 't bevel van hare Hoogheit; of indien Wy gewrigert hadden / de laſten en commiſſien aen te veerden: uit oirſaek van welke / en om daer in oprechtelijk en na den eiſch van ſaken gegaen te hebben / Wy tegenwoordig vervolgt en beſchuldigt
XIII. » worden. Inſonderheit / van Ons bevordert te heb-
» ben / tot te doen afkondigen / in de Stadt van Mechelen / op Ons eigen beſtelling / ſonder laſt en tegen den
» ſin van de geſeide Gouvernante / een Placcaet; waer
» door een deel van de Gemeente te meer buiten 't ſpoor
» ſou geloopen zijn / om alles te doen wat ſy wilden. Aengeſien Wy / door hare Hoogheit verſocht zijnde / om Ons te begeven / ten dienſte van ſijne Majeſteit / in de geſeide Stad; haer ſeer aendringend gebeden hebben / van een naeukeurige inſtructie te mogen voorſien zijn; om / volgens de ſelve / Ons te ſchikken / en te beſtieren: maer / door de verbaeſtheit daer men doenmaels in was / en den haeſt die men had om Ons daer heen te ſenden / om de onſeilen tegen te gaen die daer waren opgereſen; ſoo konden Wy niets daer van verkrijgen / behalven een Brief / door welken / de geſeide Gouvernante verſocht / en van wegen ſijne Majeſteit ordonneerde / aen die van de geſeide Stad; niets na te laten / van 't gene ſou mogen dienen tot haer behoud / en op dat de kerken in haer geheel mogten blijven / en de Godsdienſt in de ſelve volherden.

Waer toe Wy / door het advijs van den Officier en de 1568.
Magiſtraet / op het afkondigen van het geſeide Placcaet tegenwoordig; welken Officier ſelfs ſeide / indien door middel van 't ſelve daer niet vaerdig tegen gegaen wierd / dat alle de klooſters / en omliggende plaetſen ſoo goet als vernielt waren / en dat men in twee dagen / wel voor hondert en vijftig duſſent guldens ſchade ſou moeten lijden; waer tegen Wy geen bequamer middel hebben weten te vinden: geſtelt / dat de verbzelers der geſeide kerken gints en weder verſpreit waren / en beſig met het ſtormen rontom de geſeide Stad; en dat men ſoo ras / met 'er daed / haer niet beter kon ſteuiten noch afkrekken / als met het geſeide Placcaet af te kondigen / nevens quijtſcheldinge van 't gene / tot dien tijt toe bedreven was. Dierhalven hielden haeſtig ſtil / alle voordere verbeldingen / verwerringen / en ontroeringen; en de geſeide Stad wierd weder in haer vorige ſtaet en ruſt gebragt; de kerken / en Beelden bleven ſedert in haer geheel; en de Godtsdienſt / die eenige dagen had opgehouden / wierd herſtelt / en bevordert. Welke afkondiging / XIIII.
gedaen uit kracht van ſoo breeden en generalen volmacht; en door welke Wy het oogmerk bequamen / daer de geſeide Gouvernante na wenſchte; niet geſeit
« worden kan / op Ons eigen auctoriteit gedaen te zijn /
« buiten laſt en tegen het voornemen van hare Hoogheit;
« gelijk onſe tegenpartijders laſterlijk drijven; aen welke Wy / noch met de geſeide afkondiging te doen / noch met die na te laten / niet ſouden hebben weten te voldoen: het waerſchijnelijk zijnde / dat ſy anderſins Ons ſouden verweten hebben / dat Wy onſen uitterſten plicht niet hadden beſteed / om de geſeide Stad en kerken te bewaren. Selfs / daer ſy ſoo onbeſchaemt « XV.
zijn / dat ſy daer durven bykoegen / dat door de geſei-
« de afkondiging / een deel van de Gemeente / dies te
« meer buiten 't ſpoor is geloopen / en grooter moetwil-
« ligheit had opgenomen / om alles te doen wat ſy wil-
« den. Het kennelijk zijnde / dat na de geſeide afkondiging / de Gemeente ſich ſtil hield / ſonder eenigſins buiten 't ſpoor te loopen; behalven alleen dat ſy ter Predikatien gingen / 't welk voor Ons aenkomen al was geſchied: maer op den Brabandſchen bodem / en dienvolgend / buiten onſe jurisdictie en laſt: waer die noch by uitgedrukte toelating van de geſeide Gouvernante / ſelfs continueerden na / en gedurende dat de Heer van Sepmeries / den laſt daer over had. En indien eenige particuliere ſich te buiten gegaen hebben / in de minſte ſaek des werelds; ſy zijn daer voor ſtrengelijk beſtraft geworden / ſonder ontroering noch opſtant van d'andere: gelijk het openbaer aen een yder bekent is. Wel is waer / dat ſoo als eenige der geſeide Beeldſtormers / 's ander daegs na de geſeide afkondiging / by de hop gevat / en langen tijt gevangen gehouden wierden; om dat de geſeide Gouvernante vertraegde te antwoorden / over haer bedrijf of ontſlaging; 't welk alle de inwoonders van die geſeide Stad mishaegde; men eenige groote verſamelingen ſag / nochtans ſonder wapenen / tot voordeel van de geſeide gevangenen. Die niet te min tot geene dadelijkheden voort gingen; maer ſich vernoegden / met de vertoogen die wy haer deden: ſoo dat men / door het geſeit afkondigen / en het effect der ſelver toe te ſtaen; ſeggen kan / dat de ruſt en ſtilte van de geſeide Stad verſekert waren en bleven; en dat die volkomen hingen aen de ſelve weldaed: 't welk wel
« vere is / van de misdaed en ſchuld van gequetſte Ma-
« jeſteit / of van eenige andere / die liehamelijkſte en
« exemplaire kaſtijding en ſtraf ſou verdienen; dewijl de
« Ouden diergelijke bedrijven plegen te vergelden / met eenwigdurende en bovengemeene eeren. Want / of wel tegenwoordig de deugd in de ſelfde achting niet is; ſoo hebben Wy noch te hoopen / dat men niet geheel ſoo verkeert en verdorven ſal zijn / van te willen dooden / en ſtraffen een bekende deugt en weldaed / voor ondeugt en misdaed. Waerom / en aengemerkt / dat XVI.
het in der daed blijkt / dat Wy door het ſelve de geſeide Stad / en alle de inwoonders der ſelve behouden / en in de gehoorſaemheit van ſijne Majeſteit bewaert hebben; Wy ſeggen / dat Wy valſchelijk / en ſonder eenige ſchijnbaerheit / beſchuldigt zijn / van de Magiſtraet der ſelve tot ongehoorſaemheit te hebben aengehitſt; gelijk ook die van de Stad Veere; en niet na-«
men /

1568. » men / tot geen besetting van wegen sijne Majesteit in
» te nemen; en dat Wy tot dien einde haer Brieven en
» Edellieden expres hebben toegesonden. Want Wy heb-
ben altijt correspondentie gehouden / met die den last had over de geseide Stadt van Liere; alle moeiten aen-
wendende / op sijn versoek / om hem die te helpen hou-
den in de gehoorsaemheit van sijne Majesteit. En het
gerucht tot Antwerpen gekomen zijnde / dat men be-
setting sond in de geseide Stad van Liere / en dienvol-
gend / op twee of drie uren weegs na by Antwerpen;
en dat men daer door klare teekenen sag / van algemeen
mishoegen / vreesende het onwetend volk / en door ha-
re vreesachtigheit / dat het was om haer onverhoeds
te verrassen en t'overvallen: wy twijffelende / dat dit
wantrouwen / eenige ontstentenis / beroerte / ten ver-
weering sou mogen veroorsaken; om het selve tegen te
gaen / en eenig vernoegen aen de geseide inwoonderen
te geven / en het voornaemste stuk van onsen last te
volvoeren: en volgens de selve alle onheilen vermijden /
die de geseide Stad meerder hadden mogen bederven;
soo sonden Wy een Edelman / met Brieven van ge-
loof / aen die van Liere; haer vertoonende / tot dienst
van sijne Majesteit / den staet en 't gevaer / waer in
de Stad van Antwerpen was; en haer versoekende /
om dat Wy wisten / dat de geseide Besetting daer in
sou komen op haer versoek / daer op insicht te willen
nemen / en sulks verhinderen / voor soo veel het sou kon-
nen wesen. 't Welk wel geeft aen te merken / dat Wy
sulks niet souden gedaen hebben / willende de geseide
Besetting beletten / tegen haer voornemen; latende
dierhalven alles aen hare bescheidentheit. En Wy wa-
ren gehouden dit te doen / om 't gevolg van onsen last
te verseekeren: waer over wy / sonder ons te beroemen /
veel eer oork in dit geval / lof / als soo wreeden beschul-
diging verdienen; om daer door / en andersins door
onse sorg en waakterheit / soo veel gedaen te hebben; dat
niet tegenstaende de geseide Besetting soo dicht was
genadert / Wy nochtans den inhoud van die onsen last
hebben naergekomen; en de geseide Stad bewaert /
van alle voordere / en seer hard dreigende gevaerlijkhe-
den en onheilen. Onse bedrijven dan soodanig zijnde /
soo moesten Wy / met reden / niets soo seer wenschen /
als de koomste van sijne Majesteit in sijne Nederlan-
den / om die bekent te maken / en daer door alle quaden
indruk te benemen / die sijne Majesteit van Ons mogt
hebben / door de valsche aenbrengens van onse quaet-
XVII. willige. Daer is dan gants geen waerschijnlijkheit /
» dat Wy gehandelt souden hebben / binnen de Stad van
» Dendermonde / met den voorsz Prins van Oranjen /
» en andere sijne Medestanders; gelijk van onse tegen-
» partijders geseit is; van de wapenen op te nemen / om
» sijne Majesteit buiten te sluiten / of wel den genen die
» door hem in de geseide Nederlanden gesonden sou zijn;
» en dat Wy van over langen tijt sulks t'samen al hadden
» besloten; het uitvoeren daer van niet gevolgt zijnde /
» dan by gebrek van gelegentheit. Want in waerheit /
indien het besluit oit soodanig geweest had / soo souden
Wy niet gemist hebben de gelegentheden te gebruiken /
die dikwils sich aenboden: maer Ons op onse onschuld
vertrouwende; en op de goedertierenheit en gerechtig-
heit / die Wy t'aller tijt by ervarentheit gesien en hoo-
ren prijsen hebben / in sijne Majesteit / en in sijne seer
Doorluchtige Voorsaten / soo hebben Wy ten hoogsten
om de koomst van de selve gewenscht / gelijk Wy daer
noch gedurig om wenschen. En niet tegenstaende dat
in de geseide Stad van Dendermonde / selker affschrift
van een Brief wierd gelesen / gesonden door Don Fran-
cisco d'Alave / Ambassadeur van wegen sijne Maje-
steit in Vranckrijk / aen de Hertogin / Gouvernante van
de Nederlanden / inhoudende / dat de drie aldaer aen-
geroert / welke men hield te zijn de geseide Heer Prins
van Oranjen / de Prins van Gavere / Graef van Eg-
mond / en de Graef van Hoorn Admirael / metter tijt
gehandelt en gestraft souden worden na hare ver-
diensten; en in der daed / dat men de selfve hield voor
Hoofden en Stichters van alle de troeblen en oproerig-
heden; soo is het / dat niets / selfs niet door de geseide
Heeren doenmaels present / wierd beslooten en vast ge-
stelt / op de berichting van een soo baerblijkelijk gevaer;
dan alleen / den inhoud van den geseiden Brief rondelijk
aen de Gouvernante te vertoonen; 't welk grootelijks
betuigt / het vertrouwen dat yder van de geseide Heeren
had / op sijn onschuld / en op de goedertierenheit en ge- 1568.
rechtigheit van sijne Majesteit. En señerlijk / indien
van te voren eenig diergelijken besluit had genomen ge-
weest / als onse tegenpartijders voorwenden; 't welk
met Ons weten niet is geschied; soo is 'er niets klaer-
der / noch waerschijnelijkter / of de geseide Heeren souden
sich gedient hebben / ten minsten tot verseekertheit van
hare persoonen / van de gelegentheden en middelen / die
sich naderhant dikwils hebben aengeboden. Hebbende
dan daer van niets gedaen; maer in tegendeel / volko-
mentlijk hare Gouvernementen gelaten / en insonderheit
de plaetsen aen haer toekomende / in de bescheidentheit
van sijne geseide Majesteit / en van den genen / die van
sijnent wegen is gesonden geweest; soo blijkt het geen-
sins / en is niet geloofelijk / dat diergelijken besluit sou
genomen zijn. Ten minsten / niet wetende / om daer
van te spreken gelijk geseit is; soo komen Wy / na
rechten / in eeniger voegen dat sou mogen wesen / daer
over niet beladen noch beschuldigt worden. 't Welk
Wy wel hebben willen vertoonen; ten einde / dat onse
onschuld / en het quaed bedrijf van onse tegenpartijders /
aen yder een bekent wesen souden. Hopende / dat sijne
Majesteit / onderricht van 't gene hier by-gebragt is /
en van de genegentheit die Wy altijt gehad hebben / en
noch hebben / om onse lichaemen en goederen te beste-
den tot sijnen dienst: de selve weder overdenkende sij-
ne natuurlijke goedertierentheit / waer van eenige door
valsche rapporten / en verkeerde aenbrengens / straf ver-
dienende tot voorbeeld van andere / omtrent Ons hem
hebben doen afwijken; insicht sal nemen op het ongelijk
dat Ons aengedaen is; en oork / onse diensten overwe-
gen; en by gevolg / Ons herstellen in de plaets en rang /
dien onse Voorsaten hebben gehouden. Van welke Wy
altijt de voetstappen hebben gevolgt / en noch sullen
volgen soo lang als Wy leven; en naest Godt / sullen Wy
den dienst van sijne Majesteit / en den welstant van het
Vaderland / stellen voor alles wat Ons waerd en lief
mag zijn in dese wereld. Waer toe Wy den Souve-
rainen / en grooten Godt / die de herten en gedachten
doorgrond / tot getuige en Richter nemen.

En eindelijk / op dat onse tegenpartijders sonder Re-
plijke mogen verstaen / dat Wy niet gesproken hebben /
noch spreken sullen / of spreken dat uit Ons hert; en
dat Wy haer konnen / met goede stukken / en met ver-
seekertheit / en vaste gronden / volkomen den mond stop-
pen: soo bieden Wy aen; tot dies te meerder licht en
betrachtiging / van Ons voorseit goet recht / voor soo
veel het noodig mag zijn / te bewijsen / en te bewaerhe-
den / alle de pointen / en artijkelen / hier boven voorge-
stelt; niet soo seer alleenig / door het voortbrengen van
d'Originele Brieven / welke Mevrouw van Parma
Ons schreef / als Gouvernante / van de voorseide Ne-
derlanden; maer oork andersins / door alle manieren
van een noodsakelijk bewijs: en insonderheit door het
effect en 't exploit / van 't gene / sy door de geseide Brie-
ven van hand tot hand my beval / tot voortsetting / uit-
voering / en bestiering der saken en voorvallen / doen-
maels volgens de nood des tijts / Ons dringende. En
diergelijken ontlasting bieden Wy noch meerder aen /
tegen alle andere beschuldigingen; met welke de selfde
voorseide Procureur van den Bloedraed / wegens het
gene hy noch afgeeft / of iemand anders / Ons sou wil-
len of sich onderwinden / in eeniger voegen sulks sou
mogen wesen / te laste leggen: welk bewijs / om dit Ge-
schrift te besluiten / Wy bereit zijn / en wesen sullen / waer
over Wy protesteren / soo dikwils en menigmael te
doen / als het den Koning sal believen Ons behoorlijk te
hooren / in onse justificatien; en Ons te geven soodani-
ge Competente en niet verdachte Richters / als onse
qualiteit / na de Privilegien en Contracten / hoogstatig-
lijk besworen / bevestigt en geratificeert / door sijne Ma-
jesteit / volgens en in de forme als geseit is / toekomt en
vereischt. Tot betuiging van welke onse aenbieding en
Protestatie; en van alles wat hier boven geroert is /
hebben Wy / tot Reulen / dese onse tegenvoordige verde-
diging onderteekent / en aen de selve Ons Segel doen
drukken; den 25 van April. M. D. LXVIII.

Getekent ANTHONY DE LALAING.

*Met het opdrukken in rooden wasschen van 't Zegel des voornoem-
den Heer Graefs:*

En daer onder dese woorden: Sans reproche Lalaing, *dat is*, Lalaing sonder verwijt.

In

1568. In 't IV Boek pag. 242. (173.) na de woorden *wreetheit verwoet* by te voegen.

In dit ſelve Jaer wiert gedruckt ſekere Verantwoording voor den Graeve van Hoorne ingeſtelt, die waerdig is hier ingevoegt te worden: te meer om datſe door langkheit van tijde verduiſtert is, en ſelden geſien wordt.

De Bewijſinge van de onſchuldt van mijn Heere Philips Baenre Heere van Montmorency, Grave van Hoorne, Vryheer van Weert, &c. Admirael en Kapitein Generael van der Zee van den Nederlande, Riddere van der Oorden van den Gulden Vlieſe, &c.

Tegens de bedriegelijke vanginge, onbehoorlijke aenhoudinge, onrechtvaerdige rechtvoorderinge, valſche betichtinge, ongoddelijke vonniſſen, en tyranniſche executien, te grooten ongelijke, dadelijken aen ſijnen perſoon gedaen.

Gedrukt in de maendt van September. 1568.

Eſaia 59. *Dijne handen zijn met bloede beſmet, en u vingeren met ondeugden, dijne lippen ſpreken leugenen, en uwe tonge ſeit dat onrecht is, daer en is niemant die van de gerechtigheit predikt noch die met de waerheit rechtet, een iegelijk betrout op ydel dingen en denkt bedrog, haer voeten loopen totten quaden, en ſy zijn ſnel om onſchuldig bloet te ſtorten, heur opſtel is een boos gedacht, en heuren weg is enkel verdervinge, ſy en kennen den weg des vreden niet, en daer en is geen recht in heuren gangen.*

pag. 1. De Verantwordinge des Graven van Hoorne, tegen ſijne verdrukkers.

De verbinteniſſe niſſe die elk heeft tot beſchuddinge ſijnder eeren.

NIemant / eenig verſtant hebbende / en ſal ontkennen / dat alle Princen / Heeren en perſoonen van ſtate gehouden zijn / ſonderlinge zorge te dragen voor hueren goeden name / en dattet hen ſeer ter herten moet gaen als ſy hen vinden geraekt oft verbolgt / aengaende hen eere / te meer als 't geſchiet t'onrechte en om goede getrouwe dienſten qualijk weſende verſtaen / beſunder / ſoo verre de blamacie raekt groote ſaken en leelijke ſtukken / en boven al / als 't gebuert by wegen van feite en tegen recht / en dan noch ſoekt d'ongelijk en gewelt te bedekken metten name der rechtveerdigheit / in der vuegen dat niemant pijne noch arbeit hem en behoort te laten verdrieten / maer eer hem ſelven in duſent varen te ſtellen / en ooke ſijn lijf te avontueren om ſijn eere en goeden naem te beſchudden en handthouden / want het ſijnen perſoone alleene niet en raekt oft en onteert / maer ſonde weſen een eenwige ſchande voor ſijnen huiſe / nakomelingen / vrienden en magen / indien hy daer in achterhaelt oft ſchuldig vonden werde. En hoewel dat ſulken perſoon in 't verbolgen ſterft / ſoo verre hy nochtans ſijn goet recht heeft beweſen of dat ſijn onſchult zy heel openbaer of gendegſamentlijk kan beweſen worden / ſoo kan noch hy / noch de ſijne des nimmermeer geblameert worden / ja het vermeerdert hen eere en maekt grooter hennen naem na de doot / ſoo verre ellien kenlijk is / oft kleerlijk bethoont kan worden / dat men hem fortſe en gewelt gedaen heeft / en dat men hem heeft de doot aengedaen ſonder redene en tongelijke / jae om ſijn goede dienſten.

p. 2. De doot geleden om weldoen, vermeerdert des aflijvigen eere.

En voorwaer als ſulke gewelt / ongelijk en tirannye geſchiet / ſonderlinge tegen Heeren en perſoonen / van qualiteit / en aengaende groote ſaken / ſoo behoorden ellierlijk niet alleen van den vrienden en magen / maer ooke alle anderen hen te vuegen en te helpen / elk na ſijn vermoegen / en by ſulken middel als hy kan / op dat de Injurie en fortſe ſulken aengedaen / werde gebetert en openlijk beweſen / en daerenboven hen goede groote getrouwe dienſten en daden en meninge klaerlijk aen den dag gebragt / op dat / nadien het onmoegelijk is hen het leven wederom te doen hebben / ten minſten ſoo vele gedaen worde / dat hen eere en goeden naem niet en blijve verkort en geblameert / welken aengaende ſy in grooter zorgen ſtaen / (beſonder by den vremden en onwetenden) als het gewelt en ongelijk is bekleet metten name van recht en vonniſſe / ſoemen gemeinlijk is vermoedende voor 't gewijſde en ongelijk toeſchrijvende den gedoempten. Waer door ooke te ſwaerder valt wel te bewaren den goeden naem van alle perſoonagien ter doot veroordeelt / onder den

p. 3. d'Ongelijk dat door een quaet vonniſſe lijdt de gene die ſonder oorſake gedoempt is.

naem en ſchijnſel van een vonniſſe / hoe wel dat in hem ſelven is bevaſt / van onweerden en onrechtveerdig. 1568.

Want nu onder het getal der gene die om weldoen / in ſtede van dankbare beliefteniſſe / hebben geleden ongelijk en gevankeniſſe / ja de doot / wel maeh geſtelt worden de hooge en edele Heere / Heere Phillips Baron van Montmorence / Grave van Hoorne / Vryheer van Weerth / &c. Ridder van der Gorden des Gulden Vlies / en Admirael van den Nederlanden / ſoo en heeft men niet kunnen gelaten van kleerlijk te bewijſen / en by deſen openbaeren geſchrifte alle de werelt kondt te maken / ſijne onſchult / miſſgaders 't geweldig ongelijk tegen ſijnen perſoone voorgeſtelt / op dat t'huis den naem / eere / en goede memorie van ſulken Heere / die ſoo vele dienſten ellierlijken gedaen heeft / en beſunder den Prince en Provincien van den Nederlanden / niet en blijve gelaſtert en verdruckt / al heeft een tiran 't ſelve geſocht te doene door onrechtveerdige vonniſſen en executien.

Den Admirael gerekent onder de gene die om weldoen hebben geleden.

p. 4. d'Oorſake des boecks.

Om nu al 't ſelve klaerder te bewijſſen / en ſal niet ongeraden weſen dat men voor al in 't kort verkleere den loop des levens van den voorſz. edelen Heere en ſijne grootſte bewinden / en ingelijk verhale kortelijk den ſtaet van den ſaken der Nederlanden / en beſonder van den jare 1566. gemerkt / alle 't gene daer men hem geſocht heeft mede te beſchuldigen / in den ſelven jare is gebuert / en daer nae weg in den volgenden jare toe gekomen is / om beter te bewijſſen het onbehoirlijk vangen en houden van den ſelven / en voort de onrechtveerdigheit / ſoo wel van den rechtvoorderingen tegen hem gehouden / als van den vonniſſen tegen hem gegeven en ter executien geſtelt / en eintelijk ook hoe die van onweerden moeten geacht worden / bewijſſende met eenen in 't lange ſijn onſchult op elk punkt van belaſtinge / daer men hem mede beticht heeft.

1.
2. Het vervolg deſer verantwordinge.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Aengaende dan den perſoon van den voorgeſchreven Heere / is 't wel waer dat hy is geboren in de Graefſchappe van Vlaenderen / eene der Provincien van den Nederlanden / aldaer hy ook ge-erft heeft eenige Landen / Dorpen en Heerlijkheden / ten aenſien van den welken hy is geweeſt Vaſſal en onderſaet van hooger memorien / Keiſer Kaerle den vijfden / en van Philips den tweeden / Konink van Spaengien als mit regeerende / als Overheeren van den ſelven Nederlanden binnen ſijnen leven / maer ſijn meeſte en principaelſte goeden en heerlijkheden / daer hy ook van jonks ſints af ſijn huis en woonplaetſe gehouden heeft. a Te weten het voorſz. Graefſchap van Hoorne / en de Heerlijkheden van Weerth / en andere daer omtrent gelegen / en zijn den Princen der voorſz. Nederlanden geenſins onderworpen / maer gelegen onder het Roomſche Rijk / en begrepen onder den vijfden kreits / In der vuegen dat hy den ſelven goeden aengaende geenſins en is geweeſt Vaſſal oft onderſaet van den ſelven Heeren der Nederlanden / b hoe wel hy dien niet tegenſtaende altijt ſoo grooten genegentheit totten ſelven Princen en Landen gedragen heeft / dat hy van jonk op / en ſijn leven lank / de ſelve heeft gevolgt / gedient / geholpen en ge-eert na ſijn vermoegen / ja meer dan ſijn macht en ſtrekte / wel xxij. jaren lank / alle 't ſijne verdoende en verterende om hen altijt dienſt te doen in verderhande Oorlogen / reiſen / en anderen grooten handel hem bevolen / ſoo wel in tijden van Oorlogen als van peiſe / ook in beſlechtingen van den kryghsvolk / uitrichtingen van beden / leeningen ſijns eigens tot 30000. gouwe kroonen ſeffens / borg blijvende in den noot aen de ſwerte ruiters en veel menigvuldige andere / dewelke (als men daer op in reeninge ſonde willen komen) ſonde verre te boven gaen en verwegen de ſtaten en eere van hen ontfaen / die de Procurator Generael hem ſonder redene lichtelijk verwyten / in ſijn ſchriftelijke beſchuldinge / daer na breeder af geſproken ſal worden.

p. 5. Het leven des Admiraels d'Admirael en heeft maer vóór 't minſte deel ſijnder goeden geweeſt vaſſal der Nederlanden.

a Blijkt by de brieven des Admiraels 13. Meert. 1567.

b Den trek des Admiraels ten dienſte des Princen van den Nederlanden.

p. 6.

Want men en wilt niet ontkennen hy en hebbe geweeſt by 's Keiſers rijden Edelman van der Kamere / en laſt gehad in den Oorlogen / daer na ook Kapitein van den Archiers van den Konink / doen hy by 't Land als toekomende Heere ontfangen was / te welken tijde hy ſijn Majeſteit volgde in Duitſland / in Italien / in

De ſtaten en eeren hy den Admirael van hen ontfangen.

1568. pag. 7. Spaengien en ook in Engellant: hanterende sijn hoff/ en aldaer voldoende sijnen staet van Kapitein / tot dat sijn Majesteit weder herwaerts over quam / die hem doen maekte Gouverneur van 't Hertoogdom van Gelre/ en 't Graefschap van Zutphen / en daer na Ridder van der Orden / insgelijks Admirael van der Zee / gevende hem ook last van een bende Ruiteren van Ordonnancien / boven dien als sijn Majesteit lestmalen na Spaengien vertrok / soo en liet hy niet af/ de voorschreven Admirael en moeste hem volgen om in Spaengien sijn Hof te hanteren / en sijnen Raet: houdende aldaer de superintendencie van de saken der Nederlanden/ waer toe hy verstaen heeft den tijt van twee jaren / weder keerende in 't jaer 1561. ten welken tijde de Koninck zijnder soo wel gepaeit was / dat hy by brieven [a] der Regente beval / den selven hier te ontfangen voor Raet van Staten / in der welken hy der selver Gouvernante heeft by gestaen / en hem gequeten ten dienste van den Koninck en welvaren van den Lande/ soo vele hem doenlijk geweest is / ja ook langer dan de groote onkosten by hem gedaen / om den Koninck en den Lande te dienen / konsten verdragen / gemerkt hy / om daer in wel te voldoen / boven sijn inkomen/ hadde verkocht en verset wel totter weerde van drymael hondert duisent gouden kroonen / [b] mits den welken hy ook ten verscheiden tijden soo by brieven [c] als by seinden van sijnen volke [d] den Koninck sijnen noot heeft verthoont / en hoe dat hy daerom was bedwongen hem te vertrekken op sijn huis / ten ware sijn Majesteit hem middel gave om langer in sijnen dienst te volherden / na der goedthertigheit die hy daer toe wel hadde. Dikwils ook versocht hebbende dat hy van allen onderwint mochte ontslagen wesen / soo hy ook dien volgende te meer stonden hem op sijn huis gehouden heeft / soo verre heeft sijn meininge altijt geweest recht contrarie der eergierigheit / ambitie / en onderwinde / daer af hem de Fiscael t'onrecht koempt blameren / soekende op sulken kranken fondement te bouwen alle de puncten van sijnder ticht / gelijk daer af naerder in sijn Orden gehandelt sal worden en ook verkleert / hoe dat d'Admirael werde ontboden te Hove ten tijde de verplichte edele hen Requesten wilde overgeven / en daer na ten tijde der beeltstormingen / was by de Regente gesonden te Doornik / welke stadt heel in roeren was / en d'ingesetenen om malkanderen doot te slane / ten einde hy die stillen en vereenigen soude / soo hy gedaen heeft.

a By 's Koninghs Brieven aen de Regente, 6. October, 1561.

p. 8. b Blijkt by des Admiraels Brieven aen den den Konink, 20. Novemb. 1566.

c By diverse sijne brieven aen den Konink, en onder anderen van 10. Octob. en 20. August. 1566.

d Sijn Secretaris Alonso de la Loo. In Dec. 1565. d'Admirael en heeft geen bewint gesocht, noch ambitieux geweest.

Aengaende den staet der Nederlanden / is elken kenlijk / dat de inwoonderen van dien / boven ander volk / van allen ouden tijden hebben geweest sonderlinge liefhebbers en bewaerders / van hen Vryheden en voordeelen / waerom sy van outs hen / door Keiseren / Koningen / en Princen / hebben doen versien met soo schoonen privilegien / het onderhout van den welken sy altijt hennen Princen hebben doen beswoeren en solemnelijk gelooven / eer sy die hebben willen ontfangen / waer door sy altijt gewoon zijn geweest / gehandelt te worden na vermoegen / van hen rechten en privilegien / met soetigheit en geensins met straffigheit ofte bedwank / (gelijk ook mits huerer gewoonlijker en behoorlijker trouwe en gehoorsaemheit sulks niet van noode en was; en is openbaer dat het onderhout der selver vryheit / die Landen heeft gebracht in soo grooten voorspoet.

p. 9. d'Onderzaten der Nederlanden, zijn groote beminders van hen Vryheden.

Ten anderen / soo is 't ook openbaer / dat na dien het Woord Gods in den lesten tijden weder is in 't licht gekomen / het Euangelie (onder anderen Landen) ook is ontfangen in den Nederlanden / aldaer het sedert altijt gebleven en geneerdert is / niet tegenstaende soo vele grouwelijke contrarie verboden en placcaten / ja die herbaringe heeft ons gethoont / dat soo men 't selve metten grooten vervolgingen en wreeden ombringingen meer heeft willen uitroeien / hoe het meer gegroeit en vermenigvuldigt sy / des genoegsame getuginisse geven soo vele duisent mans en vrouwen persoonen / oude en jonge / die soo deerlijken gedoot zijn / om het suyver Woort Godts gevolgt te hebben / en soo vele andere duisent menschen van alle staten / die uit ten Lande vertrokken zijn om te leven in gerustheit hender consciencien.

Het Euangelie heeft in den Nederlanden van over lange gebleven.

Al 't welk geschiede met eenen grooten afkeer des volks / 't welk daer door seer verbittert wert tegen den Bisschop van Atrecht (namaels genoemt de Kardinael van Granvelle die 't al regeerde) en sijnen aenhank/ mitsgaders den geestelijken/ (dewelke sy hielden voor de toestokers van sulken doodingen en verjagingen des volks) uit dien sy sagen dat sy daer by verdrukt werden in hen conscientie / en ook in hen oude vryheit van te moegen handelen en verstaen van den weg huerer saligheit / waer af sy te meer plaetsen van over lange / dikwils soo grooten verthooningen gedaen hebben / dat men wel opentlijk merkte / dat hen meininge geensins en was van altijt te lijden dus gevangen te worden in hen conscientie / gepijnt in hen lichaem en berooft in hen goet / in der vuegen dat te verwonderen is / dat sy soo lange vertoeft hebben eer sy hen daer tegen heel openbaerlijk metter daet gestelt hebben. 1568. 't Leetwesen des volks tegen de vervolgingen. p. 11.

Des niet te min soo voer de Kardinael (metten sijnen) om te blijven in sijn aengenomen grootheit / altijt voort met alder straf heit die hem moegelijk was/ voortstellende d'eene weetheit op d'andere / met seer verschrikkelijke mandementen / brieven / vervolgingen en executien / niet tegenstaende der moeringen des volks/ en vreese van beroerte / welke beide des te meer verbreiden / dat de selve Kardinael / en die van sijnder bende ook in 't werk / stelden in 't [f] regiment politijk / en in den saken van den Lande verscheiden nieuwigheden tegen de oude Vryheit en Privilegien des Landts/ waer inne by den goedertieren Princen niet en werde genoeg / en volgende den klachten der Ingesetenen/ versien / uit dien hen conscientie en goede meininge sulks was beseten en verdraeit by den voorsz. die hen verleiden / dat sy meinden / dat sulks behoorde te geschieden / om de saligheit hender zielen / voor de voorderniss hens diensts / tot welvaren / hums Lants en ruste hender ondersaten / hoe wel in der waerheit / al 't selve recht daer tegen quam. 't Voorstel des Kardinaels en sijns aenhangs. f Dat men lese het boeksken genoemt verklaringe van den praktijken des Kardinaels en der zijnre. De goede Princen bedrogen van hen quade dienaers. p. 12.

Ja om noch beter elken te brengen onder hen bedwank / en met alrehande persoonen en goeden der Ingesetenen te moegen leven t'hueren appetijte / soo hebben dese kallanten gearbeit / om totten overweeden plakkaten dier uitrechtinge toe stont den weerlijken / noch te vuegen / tegen de expresse Vryheden des Landts / de kenniss en vervolginge der geestlijke (soo sy die noemen) tot welken einde sy in alle manieren hebben gesocht om aldaer inne te brengen de heilige (soo men die heet) Inquisitie / [g] de tirannye / van der welker oft verdragelijk zy / moegen betuigen de Landen van Spaengien / Portugal / en andere der selver onderwerpen: mitsgaders Arragon / Naples / Milanen en andere Landen / die hen tegen die verdrukkinge soo menigmalen hebben gestelt / en eenige van den selven hen noch hedensdaegs stellende zijn. De verdrukkinge der Inquisitie. g Dat men lese soo vele bullen, commissien, en instructien daer toe verkregen.

't Welk sy wel heel wilden voordzingen in den jare 1549. ter eerster overkoempste van den Koninck / en als doen * ontfangen voor tockomende Heere in de Nederlanden / ten welken tijden / sy met hulpe / der Spaenjaerden mede over komen wesende / soo vele wijs gemaekt en in gegeven hadden / dat hen toe gelaten wert te maken / en doen [h] ordineren in April / 1550. een seer hert Plakkaet / met eenen opentlijk inbrengende d'Inquisitie. Maer de klachten werden daer tegen terstont soo groot en soo vele gedaen / en de waerschijnlijke verderffenisse daer uit te volgen / soo verthoont / dat by [i] tusschen spreken van der Koninklijke Majesteit Donagiere van Hongerpen / als doen Regente der Nederlanden / (dewelke daerom als doen in persoone reisde by den Keiser / wesende op den Rijks-dag te Ausborg / 't selve Plakkaet wert verandert / versuet / en 't gene dat d'Inquisitie mede bracht / uitgelaten / in de Maendt van September / daer na [k] het volk evenwel seer verbittert blijvende tegen den Kardinael / en andere beneerstende sulke Inquisitie en vervolginge. * P. 13 Het Plakkaet der Inquisitie van April 1550. h Blijkt by den mandemente, gedrukt aen de ver antwordinge des Princen. i By de informatien en vertooninge dier van Antwerpen.

Dewelke daerom niet af en lieten / maer om 't volk noch meer te quellen / maekten sy weder soo vele in den jare 1555. als de Koninck / by over geven des Keisers / Heere van den Landen wert / datter een ander Plakkaet bevestigende de Inquisitie / geordineert werde/ Die versuetinge van dien by middel van de Regente. l Het Plakkaet bevestigende de Inquisitie metten herroepen van dien in den jare 1555.

k By den Edicte ook gevuegt aen 't voorsz. boeksken.

1568. de / 't welk anderwerf opte klachten daer tegen gedaen / kortz daer na werde wederroepen [a] by den Koninк / als ſijn Majeſteit beter onderrecht was / welk hen voortſtel onder 't volk grooten afkeer maekte / ſoo men daer aen merkte dat de Kardinael en de Geeſtelijke niet op en hielden om hen bypheit te willen verdrukken / 't welk hender leeringen eenen grooten afval maekte / beſunderc ook mits der veranderinge van der religien in alle den omliggenden Landen toegekomen.

pag. 14. a By den Plakkate van den jare 1555. en den brieven dat herroepende.

De getrouwigheit der Staten en onderſaten.

Allen welken quellingen en verbitteringen niet tegenſtaende / ſoo verthoonde hem nochtans het volk en de Staten van den Nederlanden ſeer geneegen en onderdanig tot ſijnre Majeſteit / en niet tegenſtaende allen den tegenſpoeden / die met huer / ongetwijfelt / brocht een ſoo grooten oorloge / als in dien tijden / ſoo wel de Keiſer als de Koninк hadde met Vranкrijk by den thien jaren lank / ſoo vielen ſy ſeer gewillig in 't opbrengen van uitnemende groote ſommen van gelde / tot onderhout van dier / By middel van den welken / en den grooten getrouwen dienſten / der Heeren / Edele / Generale Staten / Vaſallen en onderſaten des Lants / Sijne Majeſteit als doen verkreeg ſoo grooten victorien en ſoo eerlijken einde van ſoo ſwaren oorloge / waer en tuſſchen ook werde eensdeels genoeg door den vinger geſien / metten Chriſtgeloobigen / en den wreeden mandaten en verbolgingen wat na gelaten / ook der bypheit en religie des volks meer gepaſſeert / ſoo 't ſelve den Euangeliſchen Predikatien ſeer toe gedaen was / waer af het getal binnen middelen tijde ſoo vermenigvuldigde / dat men kleerlijk merkte / dat de Inquiſitie en ſtraffe verbolgingen niet weder op geſtelt en te werke geleet en ſouden kunnen worden / ſonder 't volk ongetwijfelt in oproerte te doen komen ; [b] te meer dat 't ſelve hem ſullks betrouwde in der goedertierenheit des Koninks / en in hen goede dienſten / grooten ſchattingen en getrouwe weldaden / dat ſy hen lieten dunken dat in vergeldinge der ſelver men hen voordane daer mede niet meer belaſten en ſoude.

p. 15.

De oogluikinge metten herden Plakkaten.

b Dat men leſe de geprinte ſupplicatie der Chriſtenen des Lants, aen de groote en ook hen geprent gebedt tot Godt.

Maer kortz daer na vonden ſy hen verre van dier verwachtingen / en wijt van den betrouwen dat ſy door hen goede dienſten hoopten neffens hennen Prince verkregen te hebben / mitsdien dat de Kardinael met ſijnen aenhank / om te beveſtigen ſijne hoogheerdige regieringe / en d'onderſaten heel te verdrukken / de goede dienſten den ingeſeten neffens den Koninк ſoo wiſte te verdraeien / dat hy voor ſijn vertrek quam in misvertrouwen tegen ſijne onderdane ſonder eenige henne ſchult. Ter oorſaken van den welken hy door het ingeven der ſelver zijnder quader dienaers hem liet wijs maken / en ſoo vele in 't hooft ſtelden / dat hy verwilligde in hen gevonden praktijken / van nieuwen Biſdommen / waerachtige inbrenginge der Inquiſitien / van den innemen van den Abdyen en van den ſcherpen verbolgen der Plakkaten / op 't feit der Religien / welke ſaken zijn geweeſt de rechte en waerachtige oorſaken [c] van den nagevolgden onruſten / toegekomen als men de ſelve plat uit heeft willen te werke ſtellen / volgende der voorſz. reſolutien by den Kardinael en den ſijnen verbolgt om te verſaden hen eigen ambitie / gierigheit en dominatie / die welke ook daerom met goede rede ne behoorden belaſt te worden / en niet de voorſz. Heer Admirael noch andere.

p. 16.

De nieuwe Biſdommen, de Inquiſitie, de inneminge der Abdyen, en de wreede vervolgingen zijn de ware oorſaken der nagevolgde veranderingen en onruſten.

c Dat men leſe 't boeksken genoemt kort verhael, geſonden den Koninк, verthonende den weg, om d'onruſten te verhueden.

Maer alſoo ſy lieden wel wiſten dat men 't volk nimmermeer met ſijnen wille daer toe en ſoude kunnen brengen / ſtaken ſy den Koninк in 't hooft / dat hy te * ſijnen vertrek na Spaenjen in 't Landt ſonde laten ſijn Spaenſche krijgsvolk / om daer door te bedwingen met gewelt de gene die uit krachte van hen Privilegien / hen daer tegen ſouden deren ſtellen oft daer over klagen / dat ook ſijnre Koninklijker Hoogheit niet en betaemde / dat hy hem ſonde buegen en onderhouden de contracten / gelooften en eeden den Lande gedaen / maer hem des behoorde te doen ontſlaen by den Paus / † en voort ordineren en 't Landt te doen regeren na ſijnen wille / ja raden den Koninк ook dat om daer toe beter te geraken / hy den kop ſoude doen afhouwen aen den meeſt-menigte van den grootſten Heeren en Vaſallen des Lants / die hen altijt hadden beweſen liefhebbers der beloof der Bypheit en Privilegien des

* p. 17. Den vont en waerom men de Spaenſche knechten ſochte te houden in den Nederlanden.

† Waerom de Kardinael en andere verdrukkers hebben geſocht de doot der grootſte Heeren des Landts.

Lands / [d] daer toe ſy lieden nochtans voor als doen den ſachtmoedigen Koninк niet en konſten gebrengen / hoe wel ſy ſedert noit afgelaten en hebben van daer toe te raden en ſtoken / en het is voorwaer wel te beklagen / dat ſy als nu daer toe de ſake gebracht hebben / gelijk men claes hedensdaegs ſiet.

1568. d Dat men ſie 't boeksken genaemt den Pot van Rooſen ontdekt. p. 18.

Ook deden de generale Staten des Lants vergadert / neffens ſijn Majeſteit ſoo vele dat de Spaenſche krijgslieden daer na uiten Lande vertrokken / tegen de meininge en buiten de hope deſer fraeier Raetslieden / waer mede ſy hen ſelven in hen bloetdorſtig en tirannig voornemen vonden ſeer gekrenkt / ter oorſaken van den welken ſy lieden eenen haet en afkeer aen namen tegen de ſelve generale Staten / te meer ook dat ſy vreesden dat de ſelve eens mochten den Koninк komen te ontdekken / en verthoonen de groote ondienſten die ſy lieden om huer eigen waren doende ſijne Majeſteit en den Landen / in der buegen / dat ſy ſedert altijt hebben belet en omgeſtooten het vergaderen der ſelver Staten / hoewel het ſelve na het oordeel van elkerlijk / was het eenig middel en remedie tot voorderinge van den dienſt van den Koninк / en bewarenisſe der Landen / gelijk in ſijn plaetſe naerder beweſen ſal worden.

De quade dienaers en ſoeken geen vergaderinge van den Staten.

De vergaderinge der Staten, d'eenig remedie in den noot.

Den ſcheiden dan van den Koninк hadde de Kardinael wel weten de ſaken ſullks te belijden / dat gedurende ſijnre Majeſteits afweſen / den naem van der hoogſter autoriteit en Gouvernante Generale ſonde gegeven worden aen Me-Vrouwe de Hertoginne van Parme / &c. (als doen luttel kenniſſe hebbende van den gelegentheden en ſaken der Nederlanden) met bystant van eenen Raet van Staten / in den welken werden geſtelt (meer tot eenen ſchijn dan anderſins) eenige van den grootſten van den Lande / maer dat in der waerheit en metter daet de ſelve Kardinael met ſijn Creature de Preſident Viglius / ſoudet alle regeren en doen ſoo 't hem ſoude believen / tot welken einde ſy twee alleene ingank hadden en preſideerden in alle de dry hoogſte Raden daer ane 't heel Lant hinк / te weten in dien van Staten / van Financien / en van Secreten / in welken tween leſten geen van den anderen Raden van Staten toegank en hadden / hoewel tot grooten achterdeel van 't gemein beſte ſullks gebuerde.

De Hertoginne van Parme Regente Generale.

p. 19. Den Raet van Staten pro forma te wege brogt by den Kardinael en Preſident.

Kortz daer na werde openbaer 't gene ſy aldus neffens ſijn Majeſteit beſteken hadden / als ſy de ſelve reſolutie des Koninks by hen onder eenen heiligen ſchijn / maer met een quade meininge verbolgt / wilden te werke ſtellen / al wiſten ſy wel dattet onmogelijk was / 't ſelve te volbrengen ſonder 't volk te beroeren en 't Lant te bederven / 't welk ſy ſchenen te ſoeken om hen profijt daer mede te doene / en daer na aldaer te tiranniſeren na hen onbehoorlijke paſſien.

't Inbrengen der Biſſchoppen.

p. 20.

De herbaringe heeft ook beweſen hoe grootelijk dat alle de ingeſetene des Landts / van wat ſtact / qualiteit oft religie die waren / hebben genoot / gelaegt / en hen beroert als men metter daet alomme heeft willen innebrengen die nieuwe Biſſchoppen (en onder dat deкſel ook met eenen die gehaette en onverdragelijke Inquiſitie) en daer en boven om die rijk te maken (onder 't getal van den welken de Kardinael / de Preſident / en de henne / hen eigen verlangde grootheit en gierigheit niet en hadde vergeten) willen innemen en den beſitters afhendig maken / ſoo grooten getal van Abdyen en Prebenden van ſoo grooten Inkoompſten / en boven dien willen na gevolgt en onderhouden hebben in alder ſtraffigheit / en ſonder eenige verſuetinge de bloedige brieven / bevelen en geboden / al hadde de Keiſerlijke Majeſteit in 't openbaer ordinerende ſeer ſtraffe mandaten by ſecrete Brieven den Rechteren toegelaten het verſueten van dien / [e] welke moringe vermeerderde als men ſag dat door geen klachten oft verthooningen daer tegen verſien en werde / ſoo vele gelooffs hadden deſe verdrukkers gewonnen opten Koninк en Regente.

Het innemen der Abdyen.

Het ſtraf onderhouden der Plakkaten.

e By Brieven van den Keiſer 27. Iunii. 1555. p. 21.

In der buegen dat men van doen af wel merkte dat door deſe ſelve voortſtellen / daer by gebuegt den generalen afkeer die elk van over lang hadde tegen den Kardinael / [f] en de ſijne / voor handen waren de bruchten en operatien die ſullken nieuwigheden en verdrukkingen gemeinlijk verknapen / en dat terſtont metter daet daer uit een generale oproerte en commotie des volks

De voorgaende punкten zijn d'oorſaken van 't quaet.

f De verthooningen daer tegen dikwils gedaen.

1568. volks soude gevolgt hebben / en ware zijn voorgenomen contrarie opwoppinge niet verhouden worden en gesuspendeert / door dien dat boven den generale klachten die men alom hoorde / ook daer tegen besonder vertooningen en verbolg neffens sijn Majesteit in Spaengien gedaen werde / namentlijk / by den Staten van Brabant tegen het incorporeren van den Abdyen / [a] en daer na by die van Antwerpen / tegen d'inebrengen van den Bisschop en der Inquisitien / en voort ook by de Regente en Rade van Staten / insgelijks ook by de groote van den Lande [b] te meer stonden soo met brieven als door den Baenreheere van Montigny / broeder van den Admirael / en daer na door den Raetsheere van der Regente Armenteros [c] en eyndelijk by goeder memorien den Heere Grave van Egmont / [d] Ja ook noch daer nae by wel treffelijke adbijsen en brieven / niet alleen op te Incorporatie van den Abdyen / inbrengen der Bisschoppen en Inquisitie / maer ook aengaende de herdigheit en volschieden van soo gehaetten Placcaten en verbolgingen / eensamentlijk om te moegen vergaderen de Generaele Staten om op vele saken remedie te vinden / en aengaende meer ander saken daerinne noot was te versien / waer en tusschen de onderseten hen gansselijk vertroosteden op te gewoonlijke goetheit des Konings en vastelijk betrouweden dat sijn Majesteit veel eer soude genegen wesen hen te buegen om met een soete toelatinge te verstaen ten bedingen en genegentheden sijnder getrouwe onderdanen / sonderlinge in eene so wel gefondeerde sake / dan om ten oprupden en valschen aenbrengen van eenen Kardinael met sijnen aenhanck door den weg van rigeur en straffigheit / sijnen gehoorsamen volke oorsake te geven van te verminderen oft afkeeren hen gewoonlijke goetherticheit / door een wanhope van beterusse / en hen verdruckt vindende / niet alleen tegen hen privilegien / maer ook tegen des Konings beloften.

* Maer nadien het volck na een lange verwachtinge en edele hope is gewaer geworden dat de voorsz. Kardinael (die 't al regeerde soo wel present zijnde als absent wesende door de sijne [e] en die niet en sochte dan alle saken in 't verweert te stellen om hem selven te wreken) neffens sijn Majesteit soo vele hadde weten te besteken dat men ter verfochter ontlastinge noch ter nooteliker verseteringe niet en heeft kunnen geraken / maer dat men ter contrarien altijt voort dronge / aengaende desen Bisschoppen en inneminge van den Abdyen / [f] en dat die van Brabant hen Abdyen hadden moeten beyren met groote sommen van penningen. [g] Insgelijks dat men dien van Antwerpen sochte onbruchtbaer te maken de ooglupkinge hen toegeseet [h] soo van der Inquisitien als Bisschoppen / hen willende onderworpen den Ertsbisdom van Mechelen [i] (by den Cardinael ingeslokt) Boven dien dat men noeit en konst verwerven eenige versuetinge oft verseteringe van den grouwelijken verbolgingen / en dat ook geen bequaem resolutie noch sulken remedie als de krenkte verheischte in Spaengien werde gegeven / en in 't besondere soo haest als ten langen lesten overquam en geweten werde in 't einde † van den Jare 1565. en beginsel van 1566. de uiterlijke resolutive expresse determinatie en wille des Konings [k] opte voorschreven puncten geheelijk contrarie der hoopen dikwils gegeven en den verwachten des volks ende gans anders dan de gelegentheit des tijts verheischte; te weten / dat sonder meer daer op te handelen / men soude moeten toelaten de Bisschoppen / effectueren die Inquisitie / observeren het Concilie van Trenten / en sonder eenig veranderen executeren na hen rigeur die wreede Placcaten (ter oorsaken van den welken een ontallijke menigte der goeder onderseten jammerlijk vermoort en ellendiglijk gebloden waren) Soo bestonde 't volk door een wanhoope van nemmermeer des beternisse te gekrijgen / soo te morren en beroert te worden / dat men eenen algemeinen oploop voor oogen sag / [l] en hadden de Gouverneurs / Magistraten / Edelen en andere beste van den volke genoeg te doene om met schoone woorden en vele goeder hopen / hen te verhouden en verhueden / dat sy de wapenen in der hant niet en namen / daer nevens ook aen d'ander zijde der Regente / en te Hove aengevende den aenstaenden noot / op dat in tijts daer in versien en 't volk eenigsins gepaeyt werde om te verhueden so grooten waerschijnlijken jammer / d'welk daer-en-boven hebben vertoont de Hooftsteden van Brabant / [m] de vier leden van Vlaenderen / de Staten van Namen en andere / en daer na (als 't al niet en hielp) ook een groot getal der Edele daerom t'samen vergadert / versuchtende vry te blyven van der Inquisitien / en dat de Placcaten werden versuet en gestelt na den loopenden tijt / by advijse van de Generale Staten / gelijk des naerder in sijn plaetse vermaent sal worden.

* Het is ook voorwaer elken kenlijk en niemant eenige kennisse van de saken des Lants doen gehadt hebbende en sal kunnen geloochenen / dat en hadde men ten selven tijde niet geschorst soo wel de Inquisitie als Vervolginge en hoope gegeven / dat men korts de Generale Staten / soude vergaderen / 't volk terstont alom oproerig geworden soude hebben / [n] want gedurende den tijt van der voorgaender oorlogen / was het getal der geenre die 't woord Gods sochten ten exemple van allen hennen gebueren soo vermenigvuldigt / dat 'et onmoegelijk was aldaer langer te plegen de voorsz. onverdragelijke verbolginge en Inquisitie / ook was het volk alom in sulken wanhope en mistrouwen gebracht door soo vele nieuwigheden / quellingen en krolingen hender bypheit / dat men 't selve niet langer en konste weerhouden / sonder hen ter selver uren te doen gebuelen d'effect van der verlangder versuetinge en naelatinge.

Wel is waer dat binnen eenige maenden daerna als men gewaer werde / dat daer geen gewach en was van 't vergaderen der Generale Staten noch van der antwoorden des Konings op soo vele vertooningen en in sulken noot des Lants / en dat men daer-en-boven den Heeren en Edelen de voorschreven Requeste overgegeven hebbende / toonde een quaet gelaet / dreigde en vele basten speelde / Insgelijks dat men te vele steden niet en onderhield de beloofde schorsinge / maer even wel de Christenen verbolgde / die van der religien des verbittert [o] begonsten aen d'een zijde allensskens meer en meer te vertoonen hen vergaderingen en predikatien / ja ook die in vele plaetsen te volgen en verseteren met alrehande wapenen tegen allen overlast / En de verplichte Edele ter oorsaken voor verhaelt en beroert wesende aen d'ander zijde / t'samen hen te beraden [p] opte middelen van te moegen verseheren so wel hen persoonen en goeden / als de ruste en onderhout des Lants.

Daer na is gebuert dat eenige voorhoudende eenen ongeschilten over / oorsake genomen en hen verstout en opgeworpen hebben met hulpe van vele vrouwen / kinderen / gepuffel en volkskens van kleinder stoffe / totten afworpen en vernielen van den beelden en ornamenten in den kerken / kloosteren en kapellen alle het land by na doorr / niet alleen op ten Dorpen en wegen / maer ook wel in den goeden en grooten steden; Om het welk te verhueden en daer in te versien / op dat de verderffenisse des lants en een deerlijk bloetstorten des volks onder malkanderen daer uit niet en soude volgen; Soo is de Regente by advijse der Groote en Raden overkomen metten verplichten Edelen [q] daer by oogluikinge toeseggende totten preekingen in den plaetsen daer sy gedaen werden / behoudelijk dat die souden gehouden worden sonder wapenen / en dat alle voorder onbehoorlijkheden souden belet worden soo vele het moegelijk ware: Insgelijks dat de selve Edele niet achterhaelt en soude moegen wesen ter saken van hen verbont oft obergeven en inhouden van hender Requeste. En voort hebben hen vele soo wel van den verplichten Edelen als van den grooten (en onder anderen ook de voorsz. Heer Admirael) by laste van der Regente ge-employeert om de onrusten alomme te stillen / aldaer totten gemeinen vrede makende by maniere van provisie / en volgende den voorsz. alkoorde / verscheiden / verdragen / gelijk den Admirael aengaende naerder achter verkleert sal worden / hier mede het voorder verhael der gelegentheden des Lants / latende / te meer mits dat daer af breedere wort vermaent in der verantwoordinge des Heeren Princen van Oraengien / daer men het selve lesen mag.

Maer desen alkoorde niet tegenstaende heeft men alle middelen gesocht en geboden op geboden uitgegeven / om te verdrijven de Religie die der Roomscher tegen was / en om looslijk te komen tegen het inhouden en der toelatinge van den voorsz. alkoorde / boven dien de verga-

1568. p. 25.

a In Febr. 1562. in Majo 1562. by gesanten en requesten.

b By brieven van den Admirael aen den Koning. 19 Decemb. 1561. pag. 22.

c In Aug. 1563. In den Jare 1565.

d In den Jare 1565. De seindinge der Groote na Spaengien.

* Des Kardinaels quade voorstellen.

e Des hy hem door verscheiden Brieven beroemt heefr.

f By brieven van den Admirael aen den Koning: 19 Decemb. 1561. en 22. Meert. 1562.

p. 23.

g By den transacten daer af besegelt.

h In den Maent van Aug. 1563. en te voren.

i By den Remonstrancien der Staten van Brabant.

† De resolutie des Konings in 't einde des jaers 1565. verkondigt heeft de onruste terstont nagevolgt.

p. 24.

k By de brieven des Konings en der Regente gevuegt aen 's Princen antwoorde.

Dewanhope en morringe des volks door de Inquisitie, incorporatie, de vervolginge.

l By de brieven van de Regente aen den Koning, &c. Meert. 1565. na den stijl van Brabant, d'welk is 1566. na den stijl des Rijks en van Romen oft gemeinen.

1568. p. 25.

m By hen vertooninge overgegeven 22. Jan. 1566. die namals geprent is.

By hen requeste van 5. Apr. 1566. nae geprent.

* Het ophouden der vervolginge is met grooter oorsake toegelaten.

p. 26.

n Datmen sie het boeksken genoempt Vertooninge aen den Koning op de requeste der Edele.

Het mistrouwen der Edele en der gemeinte.

o By de vertooningen dier van Religien.

p. 27.

p By her geprinte klacht.

Het storm der beelden.

D'accord van den Edelen.

q By der verdrage van 23 Augusti. 1566 en den brieven van verse kerheit gedrukt en in 's Prinsen boeksken ook gevuegt.

p. 28.

1568. vergaderinge van de Generale Staten niet alleenlijk vertrolijken/ maer dat erger is / hebben de quade ſijne Majeſteit de ſaken ſoo weten aen te geven en te verbitteren / dat de ſelve geſlooten heeft / daer in te verſien met macht van wapenen / waer uite ontallijken vele ongeluks gevolgt is / want het Lant is allenskens vol krijgsvolks geworden / het gemein volk is daer tegen hier en daer opgeſtaen / de ſteden die niet terſtont garniſoen in en wilden nemen / zijn d'een voor en d'andere na verlileert rebelle/ belegert en t'onderbragt / vele bloetſtortens en moordens is 'er gevolgt / 't Lant is verdruckt en verwoeſt/de Edele hebben hen eensdeels in de wapenen vonden om hem te verſetteren / en zijn vervolgt/ verſlagen en gedoot / de Chriſtelijke Religie met hueren belijders is verjaegt en verdreven. En eindelijk in plaetſe van den Koninck / dien men daer verwachte / ſoo is 'er in 't Lant komen de Hertoge van Alve met een Heerkracht van Spaenjaerden en Italianen / als Kapitein / en daer na ook als Gouverneur Generael van den Koninck in den ſelven Lande/ ſoo hy hem ſelven by tijden verlileert heeft / Wiens wreetheit ſoo groot en openbaer is / dat het noideloos ware daer af vermaen te maken (emmer niet hier) dan voor ſoo vele het raken en verſchoonen mag de tegenwoordige ſake.

pag. 29. Des Koninks reſolutie van met gewelt in het lant te komen.

D'ongelukken daer uit gevolgt.

Des Hertogen van Alve koemſte metten Spaens Krijgsvolk.

De voorſchreven Hertoge om te volbrengen 't gene daer toe hy was komen / en dat hy metten Kardinael van over lange hadden geſocht / te weten den Staten / Landen/ Steden/ en Ingeſetenen te benemen alle hen bypheden en privilegien / en die te brengen in de uiterſte ſlavernye [a] (d'welk ſy t'ongelijke heeten volkomen gehoorſaemheit)en aldaer bypelijk te regeren en tyranniſeren over den menſchen en goeden na ſijnen appetijt ſonder recht en vonnis/meer dan in vyanden oft gewonnen Lande / jae ook om eerſt uit te roeyen alle de gene / die ſijn voorgenomen tyrannye / verdruckinge / roovinge en confiſcatie ſouden moegen beletten (hebbende te ſijnen vertrek uit Spaengien gekregen byne en volle macht om in 't Lant te doen en te maken al 't geene dat hem ſoude goetdunken) heeft eerſt en voor al / ja eer hy in 't Lant komen is / in ſijn gemoet verordeelt en ter doot geſchildt alle de meeſte hoofden en grootſte Heeren van den Nederlanden / die om hen grooten dienſten den Koninck en den Landen gedaen / by den inwoonderen wel geacht en bemint waren/ en de opinien van den welken (ter contrarien van den Kardinael en ſijnen creatueren) altijt meer hadden genegen geweeſt tot ſuetigheit dan tot ſtraffigheit / en meer hen getoont voor de bypheit der onderſaten privilegien des Lants / en onderhout van den contracten / dan tot verdruckinge des vollks/ benemen der privilegien en overtredinge der geloofſten / en in ſumma die tegen des Kardinaels quade voorſtellen hadden doren ſeggen.

p. 30. De wreetheden des Hertogen van Alve.

[a] Blijkt by den geprinten boeksken van ſchroomlijke veroordeelen.

Sijn voornemen van alle de groote te vernielen.

p. 31.

Hoe wel nu hy volgende 't ſelve ſijn bloetdorſtig voornemen/ geſloten hadde aen te taſten (onder d'andere) de Heeren Graven van Egmont en Hoorne (van den welken nochtans de Koninck by brieven [b] en anderſins totten leſten toe altijt hadde getoont wel gepayt te weſen) die hy beide te ſijnder aenkoemſte in 't Lant vonde en wiſte den Kardinael niet lief getael te weſen / (den Heeren Prince van Oraengien / en Graeve van Hoogſtraten zijnde abſent / den eenen in ſijn Graeffchap van Naſſou / om ſommige ſijn affairen / en den anderen liggende gequetſt te Koelen / den vier Heeren en hoofden van den verplichten Edelen / te weten / den Vryheere van Brederoede / en de Graven van Naſſou / Berch/ en Kulenborg / ook in tijts vertrolijken weſende) Nochtans ſo wanneer ſoo wel d'eene als d'andere van den ſelven Heeren / hem in het inecomen des Lants tegen gekomen zijn om hem als Stadthouder des Koninks de behoorlijke eere te bewijſen/ ſoo ontfing hy de ſelve ſeer minlijk/ en toonden hen alle goet gelaet/ ja verſekerde hen dat ſijn Majeſteit ellken van hen ſeer betrouwde en bedanckte/en ook hem bevolen hadde/ dat hy hunder raet en behulp gebruicken ſoude met vele beleefde en ſchoone preſentatien/ verklarende ook brieven van den Koninck aen hen te hebben / van gelijken hadde ook de ſelve Hertoge te voren ſeer wel ontfangen de gene die ellk der ſelver Heeren hem tegen hadde geſonden/ door de welke hy hen ook ſeer hertelijk hadde geſchreven.

b By brieven van Ruy Gomes in Apr. 1567. en van Robles in Jun. 1567.

Het vertrekken van vele van den grooten Heeren.

p. 32. De geveinſtheit des Hertogen van Alve.

Latende dan voor als nu 't feit des voorſchreven Heere van Egmont (diens onſchult ook goet om doen ware) Aengaende den voorſz. Grave van Hoorne die quam tot Loeven den voorſz. Hertoge groeten / de welke na vele ſchoone en goede woorden / preſentatien en alle minlijk onthael / hem ſeide dat hy aen hem brieven hadde van den Koninck/ en begeerde dat hy hem tot Bruſſel ſoude willen volgen/daer de ſelve waren in ſijn koffers / die men aldaer ſoude openen. Maer ſijnen gront was in der waerheit om hem aldaer in den ſtrikt te krijgen / dien hy nochtans voor die reiſe ontquam / mits dien dat d'Admirael tijdinge kreeg dat de Geſellinne des Heeren Graven van Nuenar ſijns Swagers overleden was / waerom hy van den Hertoge oorlof nam om den ſelven te gaen vertrooſten/ d'welk hy hem als doen niet en dorſte weigeren / om ſijn quaet herte niet te broeg te ontdecken / ſoo hy hem noch niet ſterk genoeg en vuelde / en om door ſulk gedeinſt betrouwen naderhant in 't net te krijgen / niet alleen den ſelven Heer Admirael / maer ook den Grave van Egmont en andere die daer doen niet en waren.

1568.

p. 33.

Jae om den ſelven Grave van Hoorne noch beter te bedriegen en alle achterdenken te benemen / ſchreef hy met eenen eenen brief aen des ſelfs Swager/ [c] hem (boven de trooſtingen en preſentatien) voorhoudende dat hy de ſaken van den Heere van Hoorne altijt ſeer hadde behert ten einde / de Koninck hem eenige goede vergeldinge ſoude doen/en dat ſijn Majeſteit hem hadde bevolen den ſelven te ſeggen dingen die tot des ſelfs ruſte en voordeel ſeer dienden/ en meer andere propoeſten t'ſijnen faveure / begeerende / dat hy hem haeſt wilde laten wederkeeren om hem by te ſtaene / d'welk de goede Heer Admirael korts daer na dede / hebbende daer en tuſſchen ontfangen de brieven van den Koninck/ die de Hertoge hem ſant/ niet toonende dan alle goet contentement des Koninks tegen hem / en dat ſijn Majeſteit den Hertoge hadde verklaert 't gene hy op ſijn particuliere vertooninge gereſolveert hadde.

[c] By den brieve geſchreven te Loeven 22 Aug. 1567.

p. 34.

Als hy nu weder te Bruſſel quam / [d] was hy wel onthaelt / en ontfangen van den Hertoge (gelijk ook was geweeſt de Grave van Egmont) vindende aldaer ook eenen anderen des Hertogen brief vol van alle goede gebiedenisſen met twee andere goede brieven van den Koninck [e] aen hem/ d'een aengaende ſijn bende en d'ander ten einde hy den Hertog ſoude bystaen [f] en alle goede correſpondentie met hem houden ſoude/maer den tweeden dag daer na ſo dede de Hertog (die ten ſelven dage een ſchoon peert hadde aenveert en doen halen d'welk de Admirael hem hadde geſchonken) voelende hem genoeg verſien van Spaens krijgsvolk ontbieden te Kade in ſijn Logis alle de Heeren/en onder ander ook de voorſz. Heeren van Egmont en Hoorne (om hem te ſpelen dit boos navolgende ſtuk / gelijk wel bleek by dien aldaer niet en werde beraetſlaegt / dan alleen geſproken van eenige veſtingen) tot des avonts omtrent vijf of ſes uren / ten welken tijde de Hertoge in ſijn kamere vertrak / en zijn de Heeren van Egmont (gaende door den hof ook na huis) en van Hoorne (overſiende in de kamere ſeltere bewoorden van veſtingen) onverſiens ſeſens omringelt / elk van eenen Kapitein en ſelker groot getal van Spaenſche Soldaten/ en (niet tegenſtaende dat ſy proteſteerden van de foutſe gewelt en onrecht dat men hen ſonder redene tegen de privilegien der Oorden en rechten des Lants aendede / en dat ſy hen geboden in rechte te ſtellen) by bevele des Hertogen en laſte des Koninks / (ſoo ſy ſeiden) gevangen genomen en terſtont elk beſundere en van den anderen niet wetende in een kamer van den huiſe aldaer geſtelt en ſcherpelijk by den Soldaten bewaert ſonder dat yemant die mochte begaen oft beſtaen xiiij dagen lanck/ en alsdoen [g] zijn ſy elk beſunder op eenen wagen geſtelt/ en wel bewaert zijnde van krijgsvolk/ weg gevuert/ niet alleen uit der ſtadt van Bruſſel / maer ook uiten Hertogdom van Brabant/ja tot binne den kaſteele der ſtadt van Gent/ tien mijlen van Bruſſel/ in den Graeffchappen van Vlaenderen gelegen/ Alwaer ſy/ elk verſcheiden langen tijt ſeer nauwe en ermerlijk zijn gehouden / ſonder dat yemant toegank tot hen mochte hebben/ en ſonder ook dat men hen ergens af aenſprak / oft beſchuldigde / ja ſonder dat men te voren eenige informatie tegen hen genomen of getoont hadde / beginnende alſoo tegen alle oorden van Rechte / ab ipſo facto.

[d] 7. Sept. 1567.

[e] Deſe en vele andere brieven ſouden hier gevuegt worden en waren die hem niet genomen en onthouden.

[f] 9 Sept. 1567.

p. 35.

Het nauwe gevankeniſſe der voorſz. Heeren.

[g] 22 Sept. 1567.

p. 36.

Ook en werden niet vergeten hen Raetslieden/ Secretarisen /

1568. Hen Brieven, goeden, en dienaers ook gevangen.

tarisen / en andere principaelste Officieren / die men achterhalen konste / maer ook gegrepen / mitsgaders ook genomen alle hennen en der voorsz. Heeren Papieren / Brieven / en stukken die men konste vinden / en boven dien / alle hen Heerlijkheden / Landen en goeden al om aen geslagen / [a] en voor verbuert gehouden / insgelijks de Gesellinne des Graven van Egmont / met soo grooten getal kinderen gestelten in een Klooster / de Gesellinne des Graven van Hoorne liggende krank buiten 's Landts te Moers op huers broeders huis.

a By Brieven van 20 Ianuarii 1568.

De Heeren tegen recht gehouden sonder ticht.

Komende dan weder ten saken van den Heer Admirael alleene: Na dien hy in dier kattijvigheit en eenigheit gehouden was sonder hem iet te heisschen of te vragen den tijt van twee maenden lank / niet tegenstaende hy dagelijks badt / en begeerde ontslaen te wesen en gehoort / en hem te moegen ontschuldigen / daer en soo dat behooren soude / en dat niet alleenlijk sijn Gesellinne moeder / susters en verscheiden Heeren sijne vrienden / magen / en geallieerde voor hem en

pag. 37.

b By den requesten en brieven daer opgesonden.

verbolgden / [b] soo aen den selven Hertoge / als aen den Koninck / ook aen de Keiserlijke Majesteit / en alle sijne mede-broederen / de Ridderen van der Oorden des Gulden Vlies / [c] in sijnen name presenterende hem te rechte te stellen / het waer voor het Kapittel van der Oorden / als een Ridder van dier / oft voor 't Rijk / als een Grave en Let van den selven / ja ook voor allen competenten / ordinarisen / en onpartijdigen Rechteren / maer ook daer en boven de Keiser selve [d] en verscheiden Vorsten van Duitslandt t'sijnen faveure / en ten einde voorseit schryven (midler tijt hebbende tegen hem ondervraegt niet alleen sijnen Secretaris / maer ook vele andere gevangen / en ook oversien alle sijn papieren en brieven / om iet te vinden / waer door sy hen overgroote onrechtveerdigheit die sy hem aen deden / souden moegen verschoonen metten naem der rechtveerdigheit) soo zijn eintelijk by hem gekomen [e] twee geleerde / en eenen Secretaris / al Spaensaerts wesende / [f] seggende hen aldaer gesonden te zijne van den Hertoge / als Kapitein Generael van sijn Majesteit in den Nederlanden / om van hen onder eedt pede ligato te verstaen de waerheit van 't-gene sy hem souden vragen (g hoewel de Hertoge selve hadde belooft [h] dat de voorsz. Heeren niet en souden worden ge-examineert dan in sijn eigen by-wesen / noch gehandelt / anders dan na den ordinarisen en gewoonelijken trein van rechte) waer toe sy hem ook benodigt hebben met dreigementen / dat hy anders soude verstelten en verballen wesen / niet tegenstaende allen sijn contrarie wel gefondeerden redenen / exceptien en protestatien / hem vragende vele saken om uit sijnen monde iet te trekken dat komen mochte tot belastinge van hem selven / oft van den Heere van Egmont / oft anderen vertrokten Heeren.

b By den requesten en brieven daer opgesonden.

c By brieven van de vrou moedere. 5 Ian. 1568.

d By sijn brieven aen den Konink en Hertog. 20. Octob. 1567.

e Den 10. Novemb.

f Vergas bastart en uit Spaengien gebannen. Del Rio Praets.

p. 38.

g Blijkt by den menigvuldigen vragen hen voorgehouden.

h By sijn brieven aen den Hertog van Gulik. 22. Sept.

Boven dien / om hem te achterhalen in eenige verscheidenheit oft tegen-reden / soo en hebben sy hem niet alleenlijk eens / maer te verscheiden stonden en dagen ondervraegt / [i] en want sijn verkleeringen sulks waren / dat die sijn onnoselheit voor oprechtige Rechters genoeg souden bewesen hebben / en dat dese incompetente en partijdige Rechters en ondervragers daer inne niet en vonden te blameren / soo sy wel hadden verhoopt / heeft men hem weder alleene gelaten als te voren andere twee maenden lank / (waer en tusschen en alle sijn gebanktenisse geduerende / heeft sijn Vrouwe moedere om hem gebrekts halven niet te laten vergaen / sijn montkosten uit huer eigen borsse moeten voldoen / mits de Hertoge alle sijn goeden na hem genomen hebbende / die niet en wilde betalen) behalven dat soo haest hy sijn voorsz. verkleeringen gedaen hadde / dese ondervragers hem belasteden over te leveren de stukken daer mede hy die soude willen gewarigen / en want hy 't selve niet terstont en dede (gelijk hy ook na recht niet gehouden en was te doene / en ook hem die gevangen was / onmoegelijk waren geweest) soo wilden sy tegen hem by contumatie voortvaren / [k] 't welk sy ook souden gedaen hebben / en hadde hy niet rasschelijk dien voldaen soo vele het hem eenigsins was doenelijk.

i Den 10. 11. 12. en 17. Nov. Blijkende by den Interrogatorien.

p. 39.

k By brieven van de Graven aen den Hertoge 24 Decem. Aen den Keiser. 2. Jan. en aen de Keurvorsten. den iiij.

Na dien tijt is hem by den Secretaris Praets gebracht [l] een copie van den geschrifte van belastingen by den Procureur Generael des Konings tegen hem overgegeven [m] ten einde hy selfs in persoone sonder raet oft hulpe van iemanden daer op by geschrifte soude antwoorden binnen den vijfsten dag / en hoe wel hy antwoorde / dat hy daer op voldoen soude als hem plaetse soude worden gegeven om 't selve bywelijk te moegen doen / en protesteerde dat hy 't selve wilde doen als een Heere van der Oorden en andersins niet / soo wert hem daer na verkondigt [n] dat hy den Hertoge was gesloten / dat indien hy daer inne volherde / men evenwel tegen hem by contumatien / en tot condemnatie procederen soude / [o] in der vuegen dat men hem gefortseert en bedwongen heeft / dat hy alleene / en sonder eenige hulpe heeft in soo korten tijt als van acht dagen [p] sijn antwoorde op alle de puncten hem opgeleet moeten maken / schrijven en overgeven / 't welk hy nochtans dede onder expresse protestatie van niet verkort te worden in sijn voordeelen en rechten / soo van der Oorden / als van hulpe en raet te hebben / waer in hy ook altijt gepersisteert heeft / en hoewel het sulks Heeren dingen niet en was [q] sulken geschriften te stellen / soo heeft nochtans sijn bynnoedige conscientie / en de waerheit selver / sijn penne soo beweegt / dat eliterlijk siende de voorsz. geschriften soo van betichtingen als verantwoorden [r] lichtelijk sal kunnen geoordeelen en gemerken / niet alleene de soeltingen sijnder verdruckters / maer ook sijn goede diensten / oprechte meininge en klare onschult / tot welken einde / en op dat niemant en vermoede dat men eenig punct van belastingen soude willen verswijgen / 't welk niet volkomelijk verantwoort en soude wesen / salmen beide de schriften hier na in 't lange bybrengen.

1568. De bedwongen antwoorde des Admiraels op sijn betichtinge.

n Door den Secretaris Mesdag aenden Grave van Manisvelt, om den Admirael te doen verkleeren

o By brieven van den 20. Ian.

p Begonst den 27. Ian. en overgelevert den 3. Feb.

p. 41.

q Gelijk hy in 't begin sijnder antwoorden ook selve seet, en de Graven in hen requeste.

r Beide nagevuegt.

Hoe wel nu de Hertoge van over langen tijt te voren den Admirael ter doot geschikt hadde / nochtans om sijnder tirannye eenig schijnsel van rechte te geven / en het te bedriegen die gene / die voor hem vervolgden [s] met eenen schijn van te willen voldoen der excuse / die hy altijt op sijne gevanktenisse hadde genomen / van dat sijn saken rijpelijk bekent soude worden / per viam juris ordinariam, [t] (sonder vorder verkleeringe of noch de volbueringe daer af te kunnen verkrijgen / wat neerstigheit sy daerom deden) soo heeft hy om kennisse van der saken te nemen gedeputeert tegen alle Oorden van rechte contrarien den Privilegien des Landts / en tegen de Vryheden van der Oorden / de voorsz. twee Spaensche geleerde / de welke notoorlijk waren / judices incompetentes, [u] na dien ook sijn antwoorde gesien was / heeft men hem t'sijnen grooten geduerigen verbolge toegelaten / dat hy eenen persoon van den Landtsaten soude moegen noemen om hem te dienen als Procureur en beneerstiger sijnre saken / en om raet te nemen / en hoe wel soo wel hy selve als de sijne van den beginne af altijt stantvastiglijk zijn blijvende opte Privilegien van der Oorden [x] insgelijks hebben geweigert dese suspecte en incompetente Rechters / [y] daer na ook volhert in 't verseinden van der saken voor 't Rijk / en gehandelt te worden als een Let en Grave des Rijks / soo en heeft nochtans noch d'eene noch d'andere wel gefondeerde exceptie toegelaten geweest / [z] noch ook sijn ontslakinge onder cautie juratoir / sub pœna convicti, noch andere / [a] maer is daer inne voortgevaren met sulker verhaestinge / en soo onbehoorlijk & nulliter, dat men 't niet en soude kunnen gelooven / en thoonden de acten [b] 't selve niet / ja sijnen belooper / en heeft noit vryen toegank tot hem mogen hebben / noch hem spreken om te stellen sijn feiten van ontlastingen (naderhant gemaekt) noch tot directie en enquesten sijnre saken / dan ten by-wesen en aenhoren van eenigen gecommitteerden des Hertogen / niet tegenstaende 't selve by requesten te meer stonden versocht wert / 't welk wel tirannig was / van gelijken is gebuert aengaende den tijt van getuigen te lijden / daer af hy voor den meestendeel is bersteken / en de Fiscael heeft alleen de maniere gemaekt en een billet metten namen over gegeven / maer geen van sijnen getuigen sijn gehoort [c] (immers heeft men geweigert de specificatie van den articulen daer op sy geleit souden zijn) want de Publicatie van den getuigenissen en productien die en heeft men geensins kunnen krijgen / al zijn dat nochtans dingen die

1568. De bedwongen antwoorde des Admiraels op sijn betichtinge.

n Door den Secretaris Mesdag aenden Grave van Manisvelt, om den Admirael te doen verkleeren

o By brieven van den 20. Ian.

p Begonst den 27. Ian. en overgelevert den 3. Feb.

p. 41.

q Gelijk hy in 't begin sijnder antwoorden ook selve seet, en de Graven in hen requeste.

r Beide nagevuegt.

s De verraschte procedure tegen hem gehouden.

t Mevrouwe d'Admirale. Mevrouwe van Hoorne. De Grave van Nuenar.

p. 42.

u De Grave van Hoogstraten. By verscheiden Requesten en Brieven, ook de Keiser, de Vorsten, den Kreits door vele brieven, en de Staten van Brabant by requeste.

t By des Hertogen brief aen den Grave van Nuenar. 22. Sept. in de welke hy bekent den Admirael lange en wel den Konink gedient te hebben.

p. 43.

u By brieven der Graven aen den Hertoge van 3. Oct. en 25 Nov.

x By den 38 articule der blijdet

inkoemste. y By d'overgeven des boeks van der Oorden en brieven van der Moeder aen alle de Heeren van der Oorden 5. Januarii. z By brieven van 20 Januarii. a By brieven van den Graven aen den Keiser. b By de requeste van den Admirael aen den Hertoge. By brieven van 28. Febr. 6. en 11. Meert. en 10. May. c By brieven van 31. Meert. en 9. April. By brieven van 9. April.

1568. die na recht zijn in alle ſaken / ook van ſeer leelijke feiten / ja ook In crimine læſæ Majeſtatis ſubſtantialia & neceſſaria.

En tot een baſt ſelker teeken van hen onrechtveerdige nietige en tegen alle recht verraſchte rechtvoorderinge is geſtelt tijt van toonen al eer die feiten van ontlaſtinge overgegeven zijn [a] de welke men ook daer na niet en heeft willen overnemen dan ſonder verkortinge van den ſtaet en uitinge van der ſaken / en dat de Fiſcael daer op ſoude antwoorden indien 't hem goet dogt / [b] ſoo hy ook niet gedaen en heeft / hoewel ook men den Heere Admirael hadde genomen en berooft alle ſijne goeden / ſoo wert nochtans geordineert / dat hy ſoude borge ſtellen voor den loon ſoo wel van de Commiſſariſen die ſijn getuigen ſouden overhooren als van den ſelven getuigen [c] de welke oft binnen ſekeren korten geſtelden dag niet en worden afgeleit / ſoo werde het proces verkleert gehouden te worden voor geſlooten en de verweerdere verſtekken van alle productie [d] (d'welk hy ook metter daed hebben voortgeſtelt tegen den Heere van Egmont) [e] ook en heeft men niet moegen dienen van pertinente reproche noch 't proces behoorlijk furneren d'welke nochtans na recht is toegelaten en nootelijk gerequireert / ook in den alderbooſten ſtukken.

a By brieven van 6. Meert.

b By brieven van 24. April.

pag. 44

c By brieven van 18. Mey. en by den appointctemente van den 15. Mey.

d By brieven van 30. Mey.

e By de requeſte en brieven van den 11. Jan.

Aengaende den privilegien van der Oorden heeft men by gelijke onbehoorlijkheit en verraſſinge voort gevaren / eerſt by een Acte de non præjudicio [f] en dat men niet tegenſtaende der queſtie van der declinatorie ſoo ruerende de Oorden als Hoogheden des Rijks (daer men altijt op gebleven is [g]) ſoude voortvaren ter diffinitiven / [h] en daer na by een andere Appointcteement by de Hertoge op een memoriael van den Fiſcael / (in abſentie / [i] en ſonder partie te hooren) gegeven verkleerende de privilegien van der Oorden in ſulken feiten niet te beletten die gerechtigheit en Overheit des Konincks als Heere des Lants oft ſijnre gecommitteerde / en de kenniſſe van den ſelven niet toe te komen den Ridderen van der Oorden noch eenigen anderen perſoonen / en niet tegenſtaende verſcheiden vertooningen en verbolgingen daer op gedaen / en heeft men niet anders kunnen verwerven / jae heeft men de beloopers dikwils gedreigt / indien ſy niet op en hielen van voordere op te declinatorie te dringen. [k]

f By brieven van 18. Meert.

g By brieven van 6. Mey.

p. 45.

h By brieven van 11. Meert.

i By den appointctemente van 15. Mey. en brieven van 18.

k By den appointctemente van Egmont 27. Januar.

Het proces nu in dier manieren by bevele en bedwange des voorſchreven Hertoge en ſijnder Commiſſariſen (alle incompetente Rechters) gehouden weſende voor gedient oft verkleert geſloten / (hoewel inſufficienter & nulliter na recht) den eerſten dag Junii / ſoo heeft de Hertoge den iiij dag der ſelver maent (neemt achte op deſe verraſſinge en onmoegelijkheit van daerentuſſchen overſien te hebben een proces van ſulken gewicht / en daer ſoo vele ſchriften en ſtukken waren / te meer mits dat ook gedurende den ſelven tijde werden gegeven de vonniſſen oft emmers gebuerden de wrede doodingen van vele Edelen in der ſelver Stadt / beſunder dat daerentuſſchen ook overſien ſoude moeten geweeſt zijn het proces des Graven van Egmont) by een Acte verkleert dat hy het proces hadde geſien en bevonden den verweerdere begaen te hebben crimen læſæ Majeſtatis. Uiten redenen daer in begrepen / die wy namaels in het lange wederleggen ſullen / en voort den Fiſcael ſijn concluſie aengeweſen en de voorſchreven Heere verordeelt / onthalſt / en 't hooft daer na openbaerlijk om hooge ten aenſien van elkerlijk geſtelt te worden / ſoo lang tot dat hy anders ſoude bevelen / en allen ſijn goeden waer die waren gelegen ten Konincks behoeve verkleert verbuert / Ten ſelven dage gelijk vonniſſe ook gevende tegen den Heere van Egmont. [l]

p. 46.

l By den Acten van leſen twee vonniſſen van 4. Junii.

Van welken nietigen / onrechtveerdigen / verraſchten en onbehoorlijſten vonniſſe / hy des anderen daegs 's mergens aen den voorſchreven twee Heeren de wete heeft doen doen / [m] die hy tot dien einde van Gent hadde doen brengen tot Bruſſel / ſoo hy ook in den ſelven dagen gedaen hadde van den Edelen gevangen gelegen hebbende tot Vilvoorden / ſoo ſijn gramſchap heel ontſtelten was geworden by den ſlag by de ſijne in Vrieſlant verloren / welke vonniſſe hy ook ten ſelven voornoene heeft ſeer tyranniglijk en moordadelijk / op ter grooter merkt van Bruſſel openbaerlijk doen volvueren / en beyde de voorſchreven Heeren doen onthoofden / die ſoo over groote dienſten den Koninck en den Lande gedaen hadden / waer na hy tot een groote kleinigheit en beſpottinge niet alleen van den ſelven maer ook van allen hemen maeſſchappe / vrienden en verwanten / en als voor eenen triumphe van ſijnder tyrannye en van der verdrukkinge des lants / hen hoofden dede rechten op hooge ſtaken tot een deerlijk aenſien van den volke / wel vier oft vijve uren lang / waer en t'einden hy toeliet de ſelve metten lichamen overgelevert te worden om te begraven.

m By brieven van 11. Junii. 1568.

p. 47.

1568.

Hoe wel nu by de voorgaende naekte verhalinge van der geſchiedenisſen ſoo die gebuert is opentlijk genoeg blijkt van den ongelijk / gewelt en wreetheit den Heere Admirael aengedaen / Insgelijk ook van der nietheit en onrechtveerdigheit ſoo wel van ſijn vangen en houden / als van den rechtvoorderingen en vonniſſen tegen hem gegeven / en boven al van ſoo wreeden executie tegens eenen die niet alleenlijk en was onſchuldig / maer ter contrarien over groote vergeldingen van den Koninck en Lande verdient hadde in der vuegen dat de gene die ſonder paſſie wilde oordeelen / hen daer by ſouden laten genuegen om de memorie van den Heere van alle beſchuldinge ſuiver te houden / beſonder daer by vindende ſijn goede meininge en verantwoordinge / ſoo wel op elk punct van der betichtinge / by ſijn eigen verantwoorden (boven verhaelt en achter gevuegt) geſtelt / en ook daer neffens ſiende / dat de Hertoge van Alve in den ſelven Lande ſoo vele groote leelijke en moordadige doodingen / gewelden en ongelijken heeft noch meer voort geſtelt en noch dagelijks voortſtellende is / dat 't onmoegelijk ware die te verſchoonen.

p. 48.

Nochtans om ganſſelijk weg te nemen het achterdenken dat dien ſchijn van rechte yemanden ſoude moegen maken / en op dat 'er geen vermoeden met allen en blijve tegen de oprechtigheit des Heeren Admiraels / ſoo en kan het niet dan wel gedienen / dat men naerder beſie en verkleere de gelegentheden en fondamenten van al dat 'er tegen hem gedaen is / en ook breeder uitlegge en onderſoeke de waerheit op elk punct / daer hy mede belaſt is.

p. 49. Het ongerechtig vangen des Admiraels.

Aengaende dan ſijn aentaſtinge / blijkt genoeg uit alle de beleefde propoeſten en ſoo vele goede brieven boven verhaelt / hoe ſchelmelijk en verradelijk men daer inne gehandelt heeft / de welke ook even wel is voortgeſtelt tegen alle recht met enkel gewelt / tyrannye en onrechtveerdigheit / in der vuegen dat de ſelve na recht niet en kan ſtaende blijven noch van weerden gehouden worden / en daer zijn der redenen vele om de onweerde der ſelver te bewijſen.

d'Admirael is geweeſt een Ridder van der Oorden.

Want de voorſz. Heer Admirael was een Ridder van der Oorden des Gulden Vlies / nu is notoir / dat volgende den articulen van der ſelver Oorden voor onwederroepelijke en onveranderlijke beſworen / ſoo wel by den Koninck als den voorſchreven Hertoge en insgelijks by allen den Keiſers / Koningen / Princen en Heeren van der ſelver Oorden / tegen geenen van den Ridders van dier en mag geprocedeert worden [n] tot vangen / aentaſtingen en houden van ſijnen perſoone om hoe quaden feite dattet ook zy / ja ook niet ter ſaken van verraderye / ketterye / oft misdaet van gequetſter Majeſteit / Godlijke noch weerlijke / het en waer dat de ſake openbaer ware / en dat daer af by behoorlijke voorgaende Informatie / den Hoofde en Overſten van der ſelve Oorden bleke / en dan noch anders niet dan by exprеſſen bevele van den ſelven Hoofde / (de welk als nu de Koninck is /) oft ſijnen gelaſten Ridder van der Oorden / met advijſe van ſes andere mede Ridders / oft ten minſten van ſulken getal / als men na gelegentheit des tijts en der ſaken ſoude kunnen vergaderen en anderſins niet.

n By den 13. 14. 15. artic. der ordinantien en 11. artic. van den additien.

p. 50.

Dat men daer tegens eens beſie de aentaſtinge gedaen in den perſoon des voorſz. Admiraels / en men en ſal niet bevinden dat 'er een punct van alle 't ſelve onderhouden is / maer wel dat de Hertoge daerinne niet alleenlijk en heeft gedaen tegen den Eedt en verbintenisſe des Konincks / maer ook ſijnen eigen eedt gevalſcht / uit dien hy ſoo opentlijk hem misgreven heeft tegen de voorſchreven geſworen Articulen ; Want deſe aentaſtinge en is niet gedaen by den Koninck als het Hooft / noch by den Hertoge als gelaſten Ridder / noch by advijſe by eenige andere Ridders van der Oorden / (dier nochtans alsdoen vele by der hant waren / en

D'ordinantien van der Oorden en zijn in ſijn vangen niet gevolgt.

vele

1568. pag. 51. vele min hebben de versierde feiten kenlijk geweest / oft by voorgaende Informatie den Hoofde en mede Ridderen pet daer af gebleken.

D'Admirael is geweest een Let en Grave des den Rijks.

Ook was de voorschreven Heere een Grave / Let en Staet des Rijks / geseten en begrepen onder den vijfsten Kreits / die men gemeinlijk noemt den Kreits van Westphalen / en als sulke heeft hy de lasten mede gedragen / en voor sulks openbaerlijk gehouden geweest / soo wel by de Keiserlijke Majesteit als van allen anderen Staten des Rijks / en besunder ook van die van den voorschreven Kreits van Westphalen ; Mits den welken behoorde de gene die hem betichten wilde / 't selve volgende den Hooghеden en voorbeelen des Rijks / te doen voor den Keiser / voor de Staten des Rijks oft voor het Kamergerecht / en niet elders.

Sijn vangen is gebuert tegen de privilegien.

Daerenboven volgende den kleeren privilegien des Lants en sonderlinge van den Hertogdom van Brabant [a] en der Stadt van Bruessel daer hy gevangen is worden / Soo en eest geenen Officier (en vele min den Spaensen Kapiteinen / en anderen uitlandigen) geoorlooft dat hy yemanden (en vele min Heeren van qualiteit) sal moegen vangen / dan alleen den ordinarisen Officier van der plaetsen en lande die aldaer geboren zy / besonder niet in den steden / Ja alle het gene des daer tegens voorgestelt wort / moet afgedaen / gebetert en van onweerden gehouden worden.

p. 52. a By den 27. en 38. artic. van der blijder Inkomste en het 16. der additien.

Daer by gebuegt dat de selve Officier volgende den contracten soo wel by den Koninki als by den onderseten besworen [b] geenen persoon (en min Heeren) noch en mach vangen om eenige boose stukken oft misdaden / hy en moete eerst genomen hebben genoegsame informatie van den stukke daer hy hem mede belasten wilt / en daer en boven die getoont den Wethouderen van der plaetsen oft den Raede des Koninks in dier provincien / indien het waer de crimine exempto aut privilegiato. Dan al d'welk ook niet met allen en is gedaen in dit tyrannig gewelt / door d'welk in een particulier huis by laste van eenen uitlander / door vreemde krijgslieden / sonder eenige voorgaende kennisse oft consent van den Magistraet oft Raedt / sulken Heere van name en state met voetsen gevangen is / mits den welken de selve aentastinge niet en kan verantwoort worden / maer is geschiet tegen recht en redene sonder wet / vonnisse oft fondement.

b By den 54. artic. der blijder Inkoemste.

p. 53.

D'Admirael gevangen gehouden tegen de rechten van der Oorden van den Rijke en van den Lande.

Voort heeft de voorschreven Hertoge met meerdere ongelijk en gewelt den voorschreven Admirael doen houden gevangen stellen en weg vueren / want om de nietheit en onbehoorlijkheit te bewijsen by der selver Oorden als begonst is / soo moet men eerst merken dat volgende den voorschreven besworen ordinantien van der oorden (by ontallijke exempelen bevestigt [c]) alle de Ridders van dier om eenige quade feiten in der manieren / boven verhaelt / aengetast zijnde / moeten terstont en sonder uitstel / gelevert worden in der bewaernisse van den Collegie en vriendelijken broederschap van der Oorden [d] sonder in ander bewarenisse ofte gevankenisse gestelt te moegen worden / d'welk ook is gelijkformig den geschreven rechte / na den welken het gevankenisse maer en dient tot bewaringe en verseketinge van den persoon des gevangenen en niet om hem te tormenteren / noch om hem alle hanteringe / geselschap / vertroostinge / en min alle hulpe / raet en informatie te benemen / soo men desen Grave gedaen heeft / waer uit men kleerlijk spoert hoe tyranniglijk en onrechtveerdelijk men met hem gehandelt heeft / en hoe grootelijk de Hertoge (sulks gebiedende) sijns eedts en verbintenisse was vergetende / daer hem sijn Oorden beval ander beleeftheit tegen sijnen medebroeder te bewijsen / den welken hy ook altijt schoon gelaet hadde getoont / te meer aengesien de selve hem te rechte presenteerde en van den begin af begeerde te verantwoorden volgende de ordinancie van der Oorden / d'welk ook van sijnent wegen deden sijn Bronw Moeder / sijn Gesellinne en verscheiden Heeren / sijne Vrienden / ja ook versocht werde by den Keiser en meer andere Princen der selver Oorden.

c Verkleert in der requeste van wegen des Heeren van Egmont over gegeven.

d By den 11 artic. der additien.

p. 54.

Ook heeft hy den selven t'onrechte en onbehoorlijk doen houden gemerkt sijn tweede qualiteit uit dien hy was een Grave van den Rijke / en dat niet alleenlijk hy selve / maer ook sijn Gesellinne / Moedere en Geallieerde presenteerden soo wel aen den Hertoge als aen den Keiser / aen den Koninck / aen den Keurvorsten en aen den Kreits van den Rijke / [e] te rechte te staene voor hen oft den Kamergerechte als een Grave des Rijks / tot welken einde aen den selven Hertoge niet alleenlijk verbolg en hebben gedaen de selve sijne vrienden / maer ook de Keiserlijke Majesteit en de Vorsten en Staten des Kreits van Westphalen hen sulks (als wel gefondeert zijnde) geschreven / hoe wel hy al 't selve niet tegenstaende / in den selven gevangen t'houden tegen alle recht en billikheit hertneckig is gebleven.

1568.

p. 55. e By vele brieven van den Graven aen den Keyser, aen de Keurvorsten en aen Kreits.

D'welk hy noch meer getoont heeft / als hy den selven tegen de expresse besworen contracten van Brabant / [f] heeft doen vueren niet alleen buiten der Stadt van Bruessel / maer ook uit ten Hertogdom van Brabant / ja daer na tot sijn ontslaginge niet en heeft willen verstaen / als 't niet alleen hy maer ook de Staten des Lants en andere voor hem hebben versocht onder borgtochte niet alleen Juratoir / maer ook sub pœna convicti, en andere [g] hoewel ook hem geene ticht oft aensprake gedaen en werde / niet alleen binnen den derden oft ten lankxsten achsten dage / soo na recht en des Lants herbrengen moeste geschieden / oft andersins moeste hy voor los en ledig gehouden worden / maer ook niet in de omtrent vier maenden daer na / alle welken tijt * hy soo nau gehouden werde / dat hy niemanden ter wereit van sijn gelegentheden / salien oft verantwoorden en mochte spreken / waerinne de Hertoge (boven de foetse en ongelijk) ook heeft gedaen tegen den eedt van den Koninki / dien hy tot onderhout der selver privilegien gedaen heeft / misbruikende alsoo het groot betrouwen / dat de goede Koninki zijnde qualijk onderricht / hem is gevende. Hier mede verhoudende het voorder verhael van den privilegien der Oorden en van den Lande / en hen gedragende tot 't gene des daer af breedere is verhaelt in der verantwoordinge des Heeren Graven van Hoogstraten.

f By den 1. en 17. artic. der blijder inkoemste.

g By requesten van mevrouwen de Moedere en Gesellinne aen den Keiser en verscheiven brieven der Graven.

* p. 56.

Aengaende den rechtvoorderingen gehouden alleenlijk pro forma, en om onder den schijn van dien te bedekken de tweede onrechtveerdige voorgenomen vermoordinge van soo goeden getrouwen personagien / Soo is by 't geene boven verhaelt genoegsamelijk bewesen / de ongeschiktheit / onbehoorlijkheit / verrassinge / onrechtveerdigheit en nietheit daerinne voorgestelt ; en waer heeft men ook oit soo leelijken exempel bevonden oft onder den naem van recht soo grooten onrechtigheit voorgestelt / als in deser saken gebuert is / daerinne men niet eens en heeft willen letten op den wel gefondeerden rechten / vryheden / voordeelen / exceptien / protestatien en presentatien des gevangen noch der sijne / noch ook der Staten en Heeren / maer heeft al voort door gedrongen met aller tyranuye / ongelijk ende verrassinge / [h] ja ook alle Oorden van rechte / en redene verlaten / verdraeit en omgekeert ? [i] wat quaetdoender is 'er oit soo groot geweest dien men niet en heeft toegelaten te nemen raet en voorsprake in sijn sake / soo men desen Heere gedaen heeft die bedwongen is geweest solus ex vinculis causſam dicere, want dat hem namaels is gegunt / en is maer toegelaten voor eenen schijn & pro forma soo ook de schriftuere by sijnen raet gemaekt / niet en is ontfangen geweest noch daer op by den Fiscael geantwoort soo dat behoorde ? [k] Waer heeft men ook gesien / dat soo wanneer de betichde voorslaet en blijft by een declinatorie / men sonder daer op acht te nemen oft vonnis te geven / eben wel voortgaet en dringet ten principalen / soo men in desen gedaen heeft / daer men aengaende der declinatorien eerst heeft appointement gegeven den 18. May. (hoe wel nulliter) na dien de Grave bedwongen was geweest t'antwoorden / thoon te leiden / ja verrast / om ten principalen te sluiten / wanneer eest geschiet / dat men eenen gevangen en sijnen dieneren heeft afgenomen alle sijn stukken / brieven en papieren om daer uit te soeken oorsaken tot sijnder beschuldinge / en dat men die namaels hem noch onthout om hem te benemen de bewijsinge sijnder onschult / soo men den Admirael gedaen heeft ? Waer eest oit gehoort / dat men eenen gevangen heeft bedwongen over te leveren de bewijsinge van sijn verkleeringen / onder eedt pede ligato gedaen / eer hem tieht

De onbehoorlijkheit van den recht voorderinge in 's Graven sake.

p. 57.

h By de requesten van wegen des Heeren van Egmont overgegeven en gappostilleert den 8. en 27. Jan. e 8. May.

i By den acten tegen den Heere va Egmont gegeven den 8. 1 14. en 1 Mey.

k By de appointemente v 24. Mart

p. 58.

sij

1568. ſy gedaen en hy hebbe geantwoort / oft ook eer hy ten toone ſy geweſen / ſoo deſen Heere is gebuert? By wat rechte kan men ordineren tijt van thoone en productie eer de beſchuldigde heb geantwoort of ſy daer af wettelijk verſteken gelijk de acten bewijſen in deſen gebuert te weſen? waer vindt men geſchreven dat men in eenige ſake of misdaet het ware van gequetſter Majeſteit / oft andere vermach te weigeren de publicatie van den thoone / (d'welk men niet en ſoude gedaen hebben / hadde de Fiſcael ſijn vermeten getoont) ja ook de bewijſinge der articulen daer de getuigen op gehoort zijn / en nochtans is in deſen ſoo wel d'een als
pag. 59. d'andere (by grooter nietheit) geweigert? In wat gerechte is oit den partijen geweigert het dienen van pertinente Redenen en ſalvatien / gelijk den middel hier den Grave benomen is? Waer eeſt gefondeert dat men den Procureurs der gevangen benecmt de vryheit van hen ſake niet rechte te vervolgen ſo ſy beſt vinden geraden? evenwel eeſt in deſen gebuert / daer men hen heeft gedreigt / hen requeſten geſchuert / bevolen af te ſtane / en anderſins hen behoorlijke defenſien benomen? a En op 't hoogſte geſeit / men ſal in alle deſe tyrannige verdrukkinge / bekleet metten ſchoonen naem van rechtvoorderinge / geen feit / acte noch voortgank ſoo klein vinden / daer niet openlijk uit te merken en zy / dat die nul / van onweerden en ongerecht zijn / mits den welken men behoort der ſelver dit momaenſicht af te trekken en na huer waerachtige geſchiedenisſe / in ſtede van Rechtvoorderinge en rechtveerdigheit met grooter redenen te heeten Ongelijk en onrechtveerdigheit.

a By brieven van 25. en 30. Mey, en by den appointemente opte requeſten des Procureurs van Egmont, 27. Jan.

Wilt men nu beſien de perſonen der ondervragers / Commiſſariſen en Rechters van deſer ſaken? men ſal
p. 60. daer weder gelijke nietheit in bevinden / en dattet al voort nul / ongerecht en van onweerden behoort gehouden te worden / wes by hen in deſen gedaen / belaſt / ende voort gekeert is / want ſy / (ſoo elken kenlijk is) hebben geweeſt incompetente Rechters / en ſulke dat ſy geensins in deſer ſaken / noch tegen den perſoon van den Grave kenniſſe en mochten nemen / ſoo mits ſijn Hoogheden en voordeelen van der oorden en van den Ridde / als uit kracht te van den Rechte / privilegien en herkomen des Lants / gemerkt ſy niet en waren ingeboren des Lants / noch van eenigen Rade / Hove of Wet des ſelfs / daer en boven notoorlijk / ſuſpect / partijdig en onrechtveerdige inſtrumenten van de tyranny des Hertogen / gelijk alle der werelt kenlijk is / en alle huer acten / voorderingen en vonniſſen openlijk bewijſen / ſoo die ſy in 't particulier alrede hebben te werke geleet / als die ſy in 't generael noch geſloten / en om te werke te leggen voor hen genomen hebben / b indien de Almachtige genadige God hen tyranny daer en tuſſchen niet en ſtoort / daer by gevoegt / dat c d'eerſte van beiden is Baſtaert / infaem en uit Spaengien gebannen / ende hoewel de ſelve exceptie / ſy tegen hem van den beginſel geproponeert / en daer inne altijt ſoo by den Grave als de ſijne gepersiſteert / nochtans ſoo ſijn ſy altijt voortgevaren ſonder die te willen hooren oft daer op te achten / alle 't nulliter & inique, gelijk ook 't ſelve by den privilegien verhaelt by den Grave van Hoogſtraten naerder bewesen wort.

b By de negentien geprinte puncten van den genen die ſy veroordeelt hebben.

c De Licentiaet Vergas.

p. 61.

Van gelijken ſiet men klaerlijk dat machteloos / onrechtveerdig en van onweerden moet gehouden worden / de ſententie / acte / oft (om wel te ſpreken) d'ongerechtig verkleeren van den Hertoge / daer by hy hem verboorderd te ſeggen / d (niet tegenſtaende dat volgende de ſtatuten van der oorden / niemanden de privilegien van der ſelver en kunnen benomen worden / dan by wettige kennis en vonnis van den Hoofde en Ridderen) dat die kenniſſe en het oordeelen van ſulke misdaden / als daer mede de Admiraet belaſt wert / niet toe en behoorde den Ridderen van der Orden / noch anderen / dan alleen ſijnder Majeſteit als Prince der Nederlanden en ſijnen gecommitteerden / want de ſelve acte brengt met huer en bewijſt / dat de ſelve verkleeringe is gegeven / parte non audita, ten verſuchte alleenlijk van den Fiſcael / en ſonder dat d'Admiraet
p. 62. daer tegen in ſijn defencien gehoort zy / oft dat op deſe declinatorie / (hoewel het ſoo grooten voorneemſten punct was) eenig formeel proces / rechtvoorderingen / acten oft furneren / ſy belendt gehouden oft geſloten / gelijk ook niet gedaen en was / aengaende andere gelijke ſijne verkleeringe te voren tegen den Heere van Egmont gedaen / e dat meer is / het en was in de macht van den Hertoge geensſins / ja niet van den Koninck ſelve / na vermoegen der articulen van der Orden / en den Eede by hem en alle andere ten onderhouden van den ſelven gedaen / van die alſoo te verworpen / en ſoo directelijk daer tegen te doene / gelijk 't ſelve naerder is bewesen in der verantwoordinge des Graven van Hoogſtraten / tot welker men hem deſen aengaende is gedragende / f te meer dat alle lieden van verſtande bele meer andere wel gefondeerde redenen / gebreken / fauten / en ongerechtigheden in der ſelver acten van verkleeringe ſullen bevinden / daer door de ſelve na recht van geender weerden geſijn en kan.

e By requeſte der Procureurs van Egmont en by de woorden in deſer acte van 15. Mey begrepen verhalen de acte van Egmont, 24. Jan.

f Het nul machteloos en verraſchte vonnis ter door.

pag. 63.

Welken al niet tegenſtaende / ſoo heeft hem de Hertoge (om ſijn bloetdorſtig voornemen te verſaden en der verlangden wrake van den Kardinael tegen den Grave genoeg te doene) verboordert korts daer na (als ſijn wreetheit noch meer verhit was geworden door den ſpijt en gramſchap van dat ſijn Heir in Vriesland verſlagen was) voort te varen totten uiterlijſten vonniſſe en veroordelinge / dewelke niet alleene met gelijke / maer noch niet vele meer ongerechtigheden / gebreken en nulliteiten wederleit kan gworden / in der vuegen dat de ſelve geensſins / en kan blijven ſtaende / oft voor goet oft van weerden gehouden worden / ja ſal men terſtont hier na bewijſen dat de misdaden in der ſelver (voor redene van dier) verkleert allegader valſch en verſiert zijn / en dat de Heer Admiraet met geen fondamente van eenige van dien en kan belaſt oft beſchuldigt worden / dat ook de ſelve condemnatie verre grooter is dan de Fiſcael (partie in deſen genoemt) ſijn concluſie heeft genomen / waer juitte dat volgt / dat hoe wel by wegen van feite en door het tyrannig volſchieden der ſelver veroordelinge / het leven den voorſchrieven Heere zy genomen / het ſelve nochtans zy geſchiet nulliter, t'ongelijſte en ſonder reden / en dat daerom / noch hy noch de ſijne des en behooren in hender eeren en goeden name gequetſt / belaſt of geblameert te worden / maer des te meer voor altijt ge-eert / geacht en verheven onder 't getal der geenre die om wel doen en goede getrouwe dienſten hebben gevuelt de verdrukkinge en wreetheden der quaden en der tyrannen.

p. 64.

Aengrijpende dan de puncten van der ſelver veroordeelinge wat naerder / ſoo begrijpt de eerſt deſe woorden Gelien by den Hertoge van Alve / Marligrave van Coria / Stadhouder / Gouverneur en Capitein generael voor den Koninck in den Lande van herwaerts over / het proces criminel tuſſchen den Procureur generael van ſijnre Majeſteit heiſſchere tegen Philips van Montmorency / Grave van Hoorne / gevangen verweerdere / en ſal men ſonder grooten arbeidt kunnen bewijſen / dat 't ſelve punct en beginſel van den ſelven nietigen en onrechtveerdigen vonniſſe / valſch en gelogen is (daerom het ook niet weerdig en is te dragen den naem van een Vonnis maer wel van Gewelt) en datter noch proces (behoorlijk gedient en geſloten / nocht rechtvoorderingen weerdigh te hebben den naem van proces) tuſſchen den Procureur generael en den Heere Admiraet geweeſt en zijn / en al hadder ook eenig proces geweeſt / dat nochtans de Hertoge 't ſelve niet geſien en heeft / ja dat hem onmoegelijk zy geweeſt / dat hy als doen dat ſonde overſien hebben.

De valſcheit van der acte van deſen vonnis.

g By de acten van 4. Jun. 1568.

p. 65.

D'eerſte blijkt klaerlijk by 't geene boven verhaelt is / aengaende de onbehoorlijkheit / verhaeſtinge en nietigheit van den rechtvoorderingen in deſen voort geſtelt / waer uit ook nootlijk moet volgen / dat tuſſchen deſe partien geen proces en zy beleit / geſloten noch gedient / in ſulker manieren als 't na recht ſonde behooren te geſchieden eer het ſonde moegen zijn van weerden / oft een proces kunnen worden geheeten / al en waert maer mits het weigeren van den thoon en getuigeniſſen / waer door men niet en heeft kunnen gedienen van behoorlijke redenen noch ſalvatien / al dingen / die ſoo ſubſtantiael en nootſaeklijk zijn / dat ſonder die / geen proces om wat ſulken oft nig-

1568. daden het zy / 't ware van gequetster Goddelijker of menschelijker Majesteit / oft eenige andere / voor wettelijk en kan staende blijven. Boven dien en sal men niet bevinden dat van wegen des Admiraels zy be-
pag. 66. hoorlijk gesloten in der sake / 't Proces by inventaris overbracht oft ook recht versocht / hoe wel de Hertoge
a By Apostille van 15. Mey. by ongefondeerder acten [a] mach hebben doen verkleeren / seer onrechtveerdelijk / dat hy het Proces hielt voor gesloten en gedient / buiten en tegen alle oorden van rechte.

Den Hertoge en heeft het Proces niet kunnen oversien. Tweede betoont hem opentlijk (al en verhaelde men 't selve niet) uit de daten soo van den vonnisse als van den voorgestelden / bedwongen en nietigen furnissemente [c] d'welk maer en is geschiet drie dagen voor dat nul vonnisse / waer en tusschen het niet mogelijk en ware den kloeksten / leegsten / en neerstigsten menschc By brieven van den 1. Junii. van der werelt (ik s'wijge den persoon van den Hertoge verre van sulks zijnde) te kunnen lesen / hooren / oft verstaen de interrogatorien / verklaringen / belastingen / verantwoordingen / getuigenissen / thoonen en stukken van der sake / die hy hem nochtans beroemt (hoewel tegen de waerheit) in der selver acten al gesien te hebben / het en zy dat hy / Gesien, heet die eens van verre / oft van buiten aenschouwen en niet die oversien / overwegen en ondersoecken / boven dien de groote saken en
p. 67. beletten / daer hy in dien dagen mede belast is geweest / en hebben hem niet toegelaten dat hy soude hebben kunnen verstaen ten oversien van eenige stukken / soo mits den affairen van der oorloge / en van der slacht in Vriesland verlooren / als mits der bewijsinge van sijnder tyrannie om sijnen edelen moet te koelen aen soo vele Heeren en Edelen in den selven dagen veroordeelt en deerlijk onbracht / daer by gevuegt de menigvuldige stukken / procedueren en ongerechtig oordeel ten selven dage tegen den Grave van Egmont ook uitgesproken. [d] Mits wellken hy in dien tijde metten oversien van dien stukken ook onledig soude moeten gedWeest zijn / waer uit men opentlijk kan gemerken dat ook de Rechters in desen gestelt (hoewel nulliter & in competenter) het minste deel van desen stukken / daer en tusschen niet en hebben kunnen oversien / noch visiteren / mits wellken klaerlijk bevonden en ontdekt wort / dat sonder eens te besien of te letten opte allegatien oft processe van partyen noch opte gelegentheden van der saken / men alleenlijk gesocht heeft te vermommen en bedekken metter schaduwen van eenen vonnis hen moordadig en tyrannig voornemen van den Admirael te willen dood hebben.

d By der acten van desen vonnis. 4. Junii.

p. 68. [e] Waer af niet twijfelen en sal dien 't belieft te lesen de verantwoordinge des Heeren Prince van Oraengien / en sonderlinge de twee brieven aldaer gevuegt by sijnder Majesteits Ambassaduer in Vrankrijk aen de Regente van den Nederlanden in Augusto en September 1566. geschreven [f] by d'inhouden van den wellken hy klaerlijk bevinden sal / dat niet alleen dese vrome Heere / maer ook andere groote van den Lande door de valsche bestekingen van hueren beliegers / en den vyanden van 't gemeine beste / neffens den Koninklijcken waren vermaekt / en hen seer getrouwe diensten soo schelmelijk bedet / dat sy van doen af (ja al eer de voornoemste stukken daer men hen soekt mede te belasten / toegekomen oft emmers in Spaengien geweten waren) ongehoort / by den goedertieren Koninklijcken (maer seer qualijk onderricht / en deerlijk bedrogen zijnde) oft sijnen quaden dieneren (die 't al regeerden en deden so sy wilden) præjudicio veroordeelt en ter dood verweesen zijn / d'welk ook van alsdoen te werke geleit soude geweest zijn / hadde men gedorst oft in dien tijden sterkten en middels genoeg gehadt / by gebreke van den wellken men 't selve dus lange heeft moeten vertrekken / daer en tusschen hen alle goede gelaet toonende. Gelijk de herbaringe sedert 't selve genoeg bewesen heeft.

e De brieven van des Konings van Spaengien Ambassaduer in Vrankrijk aen de Regente in Nederlant.
f By brieven van 29. Aug. en in Sept. 1566.
p. 69.

Den Hertoge heeft sonder Raet den Grave verweesen. Soo dat niet te verwonderen en is / dat soo onrechtveerdigen voornemen sy te werke geleit onder de name van eene so notoirlijk nietige rechtvoorderinge en vonnisse / ook en gelooft men niet noch en heeft eenige apparentie / dat de Hertoge oft andere souden weten te noemen / wie de geene van den Rade neffens hem zijnde geweest souden zijn / metten wellken hy in der voorschreven acten verkleert op dese sake rijpelijk gelet te hebben / ook kan men lichtelijk begrijpen / wat 1568.
rijpigheit mach gebeesigt zijn op een sake van sulken gewichte / tegen eenen Heere van sulker qualiteit onder soo vele andere beklommeringen en beletten / in soo korten tijde als van drie dagen.

De condemnatie excedeert niet alleen de conclusie, maer ook de straf der feiten. Soo wie ook wilt aenmerken en t'samen wegen de conclusie des Fiscaels / en de condemnatie begrepen in den vonnisse (die beide naderhant gevuegt sullen worden) die sal terstont bevinden hen verscheidenheit / en hoe dat tegen alle recht de duemnge wijt te boven gaet den heisch des Fiscaels / den wellken nochtans recht te voren in der selver acten by den Hertoge hem wort aen gewesen / gelijk men aldaer lesen mach / soo dat 't selve al nul en van onweerden gehouden moet worden / soo dat na recht heel klaer is / te meer dat al hadde de Fiscael heel klaerlijk getoont / (des hy geensins gedaen heeft) alle de feiten daer hy den Admirael positive & affirmative mede heeft willen belasten / nochtans en soude daer uit sulken verstierden misdaet noch straffe niet kunnen volgen als sijn voorschreven veroordelinge begrijpt / gemerkt daer by niet en blijkt van eenige sijne quade meininge oft boos voornemen (d'welk in de misdaet van gequetster Majesteit nootelijk na recht vereischt wort) maer wel ter contrarien by alle sijne daden en diensten / van sijne oprechte goede meininge / in der vuegen dat in sulken gevallen en allen den voorschreven feiten gethoont wesende (des neen) hy na recht en redene noch niet voorder belast of gestraft en soude hebben kunnen geworden / dan van verstuimtheit / onachtsaemheit / & negligentius gesti officii (daer andere amenden toe gestelt zijn) en voordere niet des te weiniger ook dat van d'eerste punct van der betichtinge daer de Fiscael sijn meeste en eenig fondament op p. 71.
maekt / geen vermaen onder d'andere / in den vonnis gemaekt en wert / d'welk ongetwijfelt bewijst / daer af niet met allen gethoont te wesen / gelijk ook van dien Blijkt by den inhouden van hen dagementen niet en worden belast noch de Prince van Oraengien / noch de Grave van Hoogstraten / hoe wel sy achter rugge in deser betichtingen metten Admirael dien aengaende genoemt menten. 24. Januar. staen. 1568.

Hier mede komende ten principaelsten en nootsakelijksten deele ende puncte van der tegenwoordiger verantwoordinge des Heeren Admiraels / te weten opte misdaden den selven Heere aengetegen / en voor redenen in der veroordeelinge gestelt / by dese woorden / Gesien, insgelijks de belastingen spruytende uiten pro- " cesse van dat de voorschreven Grave heeft begaen de " misdaet van gequetster Majesteit / van wederspannig- " 1. heit / gunstige en eene wesende van den verbonde en " 2. afgrijselijkster t'samenspanninge van den Prince van " Oraengien / en eenigen anderen Heeren der Landen " 3, 4, 5. van herwaerts over / hebbende ook gunstig geweest en " p. 72. voorgestaen den verplichten Edelen van den compro- " mis en quade diensten die hy gesonden wesende te " Doornik by Mevrouwe de Hertoginne van Parme " doen Regente en Goubernante der selver Landen / " om remedie te stellen op de ongerelheden en oproeren " in der selver plaetsen opgestaen / aengaende d'onder- " hout van onsen heiligen Kersten geloove / en 't beschud- " den van dien / aldaer metten Ketters / oproerige en re- " belle van der heiliger Apostolischer Roomscher Kerken " en van sijne Majesteit gedaen heeft. Schijnt dat sijn " tegenpartije aldaer heeft willen herhalen en in 't kort verbaten alle 't gene men hem heeft willen opleggen / en daer mede hy onnoordentlijk / by soo veele articulen in des Fiscaels betichtingen beschuldigt was / hem veroordelende om vijf verscheiden misdaden in als aldaer vermaent die hy soude gedaen hebben. Te weten eerst / Het Criem van gequetste Majesteit. Ten twe- 1, 2.
den / Het Criem van Rebellien. Ten derden / Dat hy 3.
soude een geweest zijn van der conjuratie des Princen van Oraengien en andere Heeren des Lants. Ten vierden / Dat hy soude voorgestaen hebben den ver- 4.
plichten Edelen, Ende ten lesten / Dat hy te Doornik p. 73.
quade diensten soude gedaen hebben. Sonder dat in 5.
eenige van den selven puncten / eenigsins sy gevuegt of verkleert / hoe oft waer mede de Heere Admirael hem so verre soude hebben vergeten / of in eenige van den selven stukken oft misdaden verhallen zijn geweest / d'welk nochtans in alle criminele saken na recht notelijk is /

waer-

1568. waerom des te min acht te nemen is / ja en behoort niemanden eenigh vermoeden oft achterdenken te maken tegen den goeden Heere / beſonder ook want men wel verhoopt in 't wederleggen van den voorſchreven vijf misdaden / met eenen ook ſoo kleerlijk en openlijk te verantwoorden alle de ſpecificatien en feiten daer mede men die in den geſchrifte van belastinge ſoude geerne hy gebracht hebben / dat elckerlijk lichtelijk ſal begrijpen / de verherde quaetwilligheit en overgroote tyrannie ſijnder wederſpreckers / de welcke geſocht hebben hen booſheit te bedecken met ſoo onnutten loegenen.

pag. 74. a Want nu de Fiſcael wel merkte dat men den volcke niet ſoo lichtelijk en ſoude kunnen wijs maken / ſoo lelijke feiten van eenen Heere die ſoo groote dienſten gedaen hadde / ſoo komt hy om des eenigen ſchijn te geven / en eenige oorſake hy te brengen / waer door hy ſoo bezre hem ſelven ſoude hebben verloopen / blameeren des Admiraels ongeregelde eergierigheit / en voor de eenige en uiterlijke meininge der ſelver / ja voor het gans fondament van ſijnder betichtinge / en van alle den feiten hem ten laſte geleet / ſeggen en poſeren b dat de verweerdere / Prince van Oraengien / Graven van Egmont / Hoogſtraten / Naſſauw / Marckgrave van Bergen / Heeren van Montigny / Bezerode / en eenige andere van over lange hadden beleert te komen tot veranderinge van Heere / en hennen eigen Koninck en Prince te ſtellen uit ſijnen Nederlanden / om (ſoo men mochte geloven) de ſelve in te nemen / en onder hen daer na te deilen / d'welck uit hen woorden en werken genoeg hadde gebleken.

a Het eenig vals fondament der betichtinge.

b By den eerſten artic. van ſijn feiten van belaſtinge.

Maer wetende ſeer wel dat hy dit ſijn eenig fondament nemmermeer ſoo en ſoude kunnen thoonen noch bewijſen (ſoo hy ook geensſins gedaen en heeft) gelijk hy ook ſelver genoeg te kennen geeft de kleine hoope en grooten twijfel die hy des heeft by de onſekere woorden die hy daer by vuegt / Soo men mochte gelooven, en Gelijk hen woorden en werk genoeg hadden beweſen. Soo heeft hy ſoo grootelijks gearbeit om door veele ongeſchikte illationes & cavillationes begrepen in alle de andere puncten ſijnder betichtingen eenigen luiſter en ſchijn den ſelven ſijnen valſchen fondamente te geven / van den welcke wy by oorden willen handelen / ſoo haeſt eerſt weder leet ſal weſen dit generael ſondement / d'welck de Fiſcael by gebracht heeft pro vera bafi totius cauſſæ, van den welcken de contrarie ſoo kleerlijk blijkt / by ſoo menigvuldige groote dienſten / getrouwigheden en neerſtigheden der ſelver Heeren / ja ook by ſoo veele hemne brieven c en verſuchten aen ſijn Majeſteit te meer ſtonden gedaen van te willen haeſt in de Nederlanden komen / d'welck emmers bewijſt hen meininge wel verre anders geweeſt te ſijne d dan van hem te willen uit ſijn Landen ſtooten / en van Heere veranderen / hoe wel de Fiſcael ſoo ſeere ſoekt dat te bewijſen en waerſchijnelijk te maken / daer toe alleenlijk uit den hoek rapende ſoo vele preſumptien / imaginatien / oft (om de waerheit te ſeggen) valſche interpretatien en groote luegenen / na dien hy des geen andere bewijſinge weet te vinden.

c By verſcheiden brieven der grooten aen den Koninck; van den Admirael 14. Julii 1563.

d By brieven van Egmont in de ure ſijns ſtervens geſchreven aen den Koning. 5. Junii.

p. 76. e Aengaende dan der eergierigheit en begeerte van onderwinden des Admiraels / blijkt openlijk by ſoo vele ſijne verſuchten aen ſijne Majeſteit ter contrarien gedaen / insgelijks by verſcheiden onſchulden der Regente by hem dickwils verthoont / ja ook by ſoo menige ſijne vertrekken uiten Hove / dat niet alleen ſijn meininge / maer ook ſijn natuerlijke genegentheit is gans contrarie geweeſt deſer paſſien van eergierigheit / en dat hy altijt geſocht en ſeer begeert heeft om van den Raet en allen bewint ongemoeit en ongequelt te moegen blijven / ja dat hy dickwils tot dien einde groot verbolg gedaen heeft / f ende en hadde deſe ſijne genegentheit niet ſoo openbaer geweeſt / voorwaer de Kardinael (die den Koninck en de Regente ſoo gansſelijk regeerde / en boven al uit was om daer in te blijven / ja boven dien om particuliere ſaken den Admirael wyant was) en ſoude niet verſuimt hebben te beſtecken / dat de Koninck hem ſoude hebben verlaten / of ten minſten ſijn verſuck verhoort / en van voordere bewint hem ontſiagen / toelatende dat hy t'ſijnen huiſe

e d'Onſchult tegen de eergierigheit daer men den Admirael medeheeft willen belaſten.

f By ſijn brieven van 20. en 23. Novemb. 1566.

ſoude moegen vertrekken / maer want hy merkte / dat d'Admirael geen onderwinden noch hoogheden en ſochte / en dat hy om de private ſwarigheit tuſſchen hen weſende / niet en liet oprechtelijk te raden in 't gemein / daer en boven dat hy onder 't volk lief getal was / ſoo heeft hy ter contrarien gemaekt / dat hy in den Raet gehouden wert / om hem te behelpen metten name des ſelfs gelijk van den anderen. En gelijk ſijn geheel leven / en alle ſijn daden vaſte getuigenisſen geven dat hy noit uit en is geweeſt om regiment / grootheit / oft bewint te hebben / en dele min gearbeit om de ſaken na hem te trekken en in ſijn handen te krijgen / oft op de Hoogheit des Koninks te misgrijpen / Soo is men wel verſekert dat ſijn afgunſtige wederſpreckers nemmermeer eenige ſijne woorden / werken of beleiden en ſullen kunnen verkleeren / by brengen noch gethoonen / die vall ſulke ſijne meininge eenigen ſchijn ſouden kunnen geven / maer dat elckerlijk groote en kleine daer hy mede gehandelt heeft / ſullen altijt moeten kennen en lijden dat ter contrarien ſijn meininge en voornemen altijt geweeſt is / den dienſt en grootheit van den Koninck te ſoecken en te vorderen. g

1568. p. 77.

g By brieven van den Admirael van 10. Octob. 20. Nov. en andere.

Nopende der bygebuegden begeerte om te veranderen van Heere en de Provincien van den Nederlanden onder de groote te deilen / is men wel ſeker / dat gelijk het is eene valſche / verſierde / confuſe / en generale allegatie / ook de Fiſcael noch andere (het zy wie hy wilt) en heeft noch en ſal emmermeer kunnen gethoonen / dat deſe getrouwe Vaſſael oit des aen yemanden het minſte woort ter werelt vermaent oft geſeet heeft / gelijk hy 't ſelve ook wel kleerlijk ontkent heeft / h en ſoo bezre daer yemant is die ſulks ſoude willen houden ſtaende / wy en twijfelen niet de moeder / weduwe / en verwanten van den Graef en zijn ſijn eere ſoo tet herten nemende / ſy en ſullen te vreden en bereet weſen 't ſelve te verantwoorden / en hem van ſulcker blamacien te bevrijen / voor den Hoofde en minnelijke Broederſchap van der Oorden / oft voor de Keiſerlijke Majeſteit / en de Staten van den Rijke / ja ook voor alle competente neutrale en onpartijdige Rechters.

p. 78. De grooten hebben nooit gedagt van te veranderen van Heere.

h In 't eerſte articul ſijnder antwoorden.

Dat meer is / ſo wort de Fiſcael alrede van der ſelver ſijnder loegenen openlijk achterhaelt en beſchaemt / uit dien / dat hoe wel hy hem verwoordert van ſoo lelijken feite te verſieren tegen den Heeren van Egmont ende Hoorne / ſiende die gevangen en in handen hunder vianden / op hope dat hen belastingen ſouden ſecreet blijven / oft emmer met geenen openbaren geſchrifte verantwoort worden / nochtans van den ſelven niet en heeft dorren belaſten noch blameren de abſente Heeren / die hemnen bloedigen handen onthomen zijn / te weten / de Prince van Oraengien / Graven van Hoogſtraten / Naſſauw / Heere van Bezerode / noch andere / i hoewel hy de ſelve vuegt en noemt in deſe ſecrete belaſtinge uetten gevangen Graef / in 't voorſchreven feit / gelijk hy ook doet in verſcheiden anderen ſtukken / daer af hy tegen d'andere in 't openbaer ook niet en heeft dorren rueren / weſende dat ſijn valſche verſierde luegenen te vroeg aen den dag ſouden hebben moegen komen / en dat door de openbare verantwoordingen der vertrokken Heeren / de gevangene ook ontſchuldigt geworden ſouden zijn / ſoo hen onnooſelheit al te voren ter doot verooordelt was / gelijk ook de vertrokkene hadden sy gekregen worden / maer de goede Godt heeft die voor 't gemeine beſte beſchudt.

p. 79.

i Blijkt by den dagementen van deſen Heeren.

Sulks dat op deſe plompe (hoe wel herde en ware die niet gelogen) betichtige en eenig fondement tegen den Heere Admirael met onbeſchaemder ſtoutigheit by gebracht / geen acht met allen te nemen en is / noch yemant daer door achterdenken en behoort te krijgen / maer eer vermoorwet worden tot medelijden te hebben met ſulken Heere van dat hy ſoo vele gewelts en ongelijks heeft moeten lijden / en om wiens goeden name te benemen men hem verwoordert heeft van ſoo leelijke ſtukken tegen hem valſchelijk te verſieren / die hy noch de andere Heeren daer in met hem geblameert / noit gedacht en hebben / ja het contrarie met ſoo groote hemne dienſten en getrouwe daden altijt wel kleerlijk beweſen / gelijk de vertrokken Heeren (ongetwijfelt) ſeer wel ook ſullen aen den dag weten te brengen / ſoo bezre hen yemant verſtout om hen daer mede directelijk en

p. 80.

1568. openbaerlijk (en niet dus bedeltelijk oft achter rugge) te blameeren en beschuldigen / En voorwaer en hadde de meininge / soo wel der vertrokken als t'onrechte gedooden Heeren / niet soo oprecht en goet geweest ten waerachtigen en gedurigen dienste van den Koninck en van den Lande / de Kardinael met sijnen aenhanck die
pag. 81. niet en sochten dan hen eigen bate mette gemein schade) en souden hen dit spel niet gebrouwen hebben / Soo verre ook sy eenigsins in den wil hadden gehad / 't gene dat dit feit valschelijk by brengt / hen en souden geen goede middelen hebben gebroken / om met eeren / en sonder tegen hennen eedt en getrouheit te doene / te besorgen en versien t'huerer verselkerheit / ja souden ook lichtelijk het inne komen des Hertogen van Alve met sijnen krijgsvolck geweert hebben uitten Nederlanden / maer sy en hadden nemmermeer geloost / dat sulken ongelijken en wreetheden voortgestelt souden geworden zijn onder den naem van den goeden Koninck.

De groote en hebben geen verbont tegen den Konink oft sijnen ondienst gemaekt.

Staet ook wel te merken / dat aengaende de derde redene oft misdaet in den voorschreven ongerechten vonnisse vermaent geen besondere belastinge gestelt oft gespecificeert en is onder alle de artikulen en beschuldingen des Fiscaels / dan alleenlijk dat hy totten voorverhaelden woorden des eersten artikels / vuegt seer generalijk / confuselijk en sonder eenige circumstantie Narrativè sed non positivè (gelijk hy ook in eenige andere artikulen / maer en koemt te noemen het verbont van den grooten) dese navolgende woorden. a En om hennen boosen voornemen eenen voet en beginsel te geven / Soo hebben de verweerdere en sijn complicen / wesende de grootste des lants / gesocht en gearbeit om weg te doene en uitten wege te leggen alle het geene dat de volschiedenisse van hennen voornemen mochte beletten / dien voort subsumerende het navolgende feit van den Kardinael en geen andere in der vuegen dat dese betichtinge van verbonden en conspiratien koemt van selfs te vallen en te smelten door sulke sijne te seer generale en onbescheiden verhalinge / sonder andere onschult / gelijk ook te genen dagen bevonden en sal worden dat dese Heere oit eenig verbont met eenige groote Heeren oft andere gemaekt heeft tot achterdeel van den Koninck en vele min om hem te stooten uit sijn lant / maer wel ter contrarie dat hy sijn heel leven heeft versleten om hem wel te quijten / raden / en doen alle 't geene / dat hem dochte bequaem te wesen ten dienste van sijn Majesteit. Tot welken einde hy mach dikwils hebben gesproken metten anderen Heeren op't goet regiment / voorden en beternisse van den affairen (gelijk hy ook 't selve opentlijk onder eedt heeft verkleert opte vragen die men hem voorgehouden heeft) om waer toe te geraken hebben b sy * allegader seer verlangt dat de Koninck haest over quam / nefens hem daerom gedaen hebbende groot verbolg c de welk alleen genoeg bewijst hen meininge verre anders geweest te hebben dan de Fiscael tegen de waerheit by brengt.

p. 82. a In 't 2 art. der belastingen.

b In den 15. 16. 17. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. art.

* p. 83.

c By hen brieven aen den Konink van 29. Julii. 1563. en hen vertooninge, der Regente dien aengaende overgegeven en des Admiraels brieven van 14. Julii. 1563. 20 Augusti. en 10. Oct. 1566.

Hier heet *crimen læsæ Majestatis*, dat de groote niet geerne des Kardinaels nieuwigheden en sagen.

Komende voort totter eerster misdaet van den vijven in den boosen vonnis verhaelt / Te weten van der gequetster Majesteit / sal men bevinden dat de Fiscael om dier schijn en verwe te geven in sijn vremde betichtinge veelderhanden feiten en daden verhaelt uit elk van den welken hy geerne sonde besluiten en bewijssen / den Admirael sulken misdaet begaen te hebben / bemerkende dat hy van waerachtigen gefondeerden stukken / onversien was / dat men dan de selve feiten en beuselen by oorden eens merke.

Ten eersten om te bewijssen de selve misdaet / mitsgaders sijne rebellie en verbintenisse metten grooten / koemt hy hen betichten d met een subsumtie / van dat sy lieden tot dien einde sochten uitten lande te krijgen een principael personagie van den Raede van Staten (daer by verstaende den Kardinael Granvelle) makende tegen hem verbonden van lijf en goet / versuekten by brieven aen den Koninck dat hy werde afgeset / blijvende in 't verheffen van den selven / en in de swarigheden der groote tegen sijn vremde voorstellen lange en breet / gelijk ook hadden gedaen te voren de fraey examinateurs onder eed in der gevanckenisse e wel qualijk verdraeyende dat 't gene gedaen werde tot dienste van den Koninck en om 't volk te payen / nopende den vremdigheden des Kardinaels / was in effecte geschikt en voortgestelt (dit zijn sijn woorden) meer tegen den Konink dan tegen dien persoon, en dat den vertrekke des selfs niet tegenstaende de saken niet beter en gingen. 1568.

p. 84.

d In den 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. art.

e In den 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 28. art.

Oft nu de Kardinael (oorsake van alle dese verdrukkingen en ongelukken? soo goede diensten heeft gedaen / als hy daer wel wort gepresen / en oft hy niet beter en hebbe verdient grofflijk ten exemple van andere / om de saken soo verweert en van 't betrouwen dat hy neffens den Koninck gehad heeft en heeft / soo leelijk misbruikt / te hebben / gestraft te worden / gedragen / wy ons tot 't gene boven in 't begin verhaelt is / om der kortheit / eensamentlijk tot 't gene dat daer af is vermaent in den gepsinten verantwoordingen der Heeren boven genoemt / en boven al dat sijn boose ondiensten soo kenlijk zijn / waer door hy ook soo openbaerlijk van elken gehaet wert / en 't volk tegen hem soo verbittert was / waer uit groote onrusten en veranderingen tot grooten achterdeel van sijnre Majesteit te bevreesen waren / Mits den welken de Heeren / en besondere die van den Raede van Staten waren / overpeisende dat hy alleene alle saken tot hem trok / en in geene oorden en stelde / f en willende genoeg doen hender eere / eede en state / en konsten noch en vermochten 't selve langer verswijgen (gelijk de Grave 't selve ook verhaelt g en in der verantwoordinge des Heeren Princen breedere wort bewesen) maer werden benoodigt (om des Koninks dienst en des Lants stilligheit) 't selve in aller onderdanigheit / sijnre Majesteit te vertoonen / d'welk sy dry Heeren die van den Raede van Staten waren (namentlijk / de Prince van Oraengien en de Graven van Egmont en Hoorne) met advijse van allen den anderen Heeren / Gouverneurs van den Provincien der Nederlanden (uitgenomen den Heere van Barlamont des Kardinaels creature) en van vele andere van den grooten en liefhebbers des Lants / deden tot dien einde by hen brieven / h op dat in tijts daer in werde versien of sy lieden ontlast / op dat sy des namaels geen verantwoorden en hadden. Welke brieven sijn Majesteit alsdoen niet qualijk en nam / maer hielt die geschreven te wesen voor sijnen dienst en van getrouwe Vasallen gelijk sijn antwoorde bewijst / i hoe wel men nu hen oprechte meininge soo wijt soekt te verdrayen / als die te willen blameeren voor een misdaed van gequetster Majesteit / hoewel sijn Majesteit ook te voren niet qualijk en hadde genomen andere voorgaende brieven aen hem tot gelijken einde gesonden by den voorschreven Heeren Princen van Graengien en Gauwe. k En voorwaer de voorsz. dry Heeren van den Raede van Staten hadden ook groote redene van hen te beklagen en te begeeren te vertrekken uitten Raet van Staten / nadien de Kardinael alle d'auctoriteit usurpeerde / soo wel over de Regente / als over hen / die nergens toe en diende dan tot eene schaduwe / om te bedekken sijn dominatie / en om sijn voortstellen / den volke aengenamer te maken / besondere soo sy den meesten tijt / als men op groote saken beraetslaegde / niet en werden / daer over geroepen / en dat dien niet tegenstaende de Kardinael altijt sustineerde / dat alle die van den Raede van Staten / souden gelijkelijk hebben te verantwoorden des daer gesloten was / soo verre daer uit namaels eenig quaet gerees / al hadden sy wel absent oft van ander opinie geweest / d'welk wel tegen reden schene te wesen / gelijk de verantwoordinge des Heeren Prince / dat breedere bewijst en d'Admirael ook verhaelt. l

De groote hebben over den Kardinael met groote redene geklaegt.

p. 85.

f By brieven van den Admirael 23. Nov. 1566. en 20. Jan. 1567.

g In het 2. art. sijnre antwoorden.

p. 86.

h By brieven van 11 Meert en 29. Jul. 1563. en de vertooninge der groote aen de Regente.

i By des Koninks brieven van 6. Jul 1563. en van de Groote aen den Konink gesonden. In Meert 1564.

k By hen brieven van 23. Jul 1561.

p. 87.

l In het 2. art. sijnre antwoorden.

Mits den welken men hen voorwaer groot ongelijk doet / en bewijssen dese cavillatores daer in seer wel hen venijnig herte / nadien sy wel weten / dat na den notoiren rechte het crimen læsæ Majestatis oft van rebellien oft andere misdaet niet en kan geschieden / sonder boose meininge en opset bedrog / (d'welk de betichtiger ook opentlijk moet toonen) waer af de oprechte duegdelijke meininge der selver Heeren verre / ja heel contrarie geweest is. Alwaer 't ook soo dat sy metten Kardinael oneens geweest waren (gelijk hy elken van hen des alle dage groote oorsaken gaf) en souden daerom niet kunnen belast worden / mits dien sy niet en spraken tegen den dienst van den Koninck / noch tegen den Staet den Kardinael bevolen / maer alleenlijk tegen den persoon en overdraeglijke hoaerdye desselfs.

p. 88.

Is

1568. Is oock wel te verwonderen dat de Fiscael met gelijker valscher bedieninge niet en heeft by gebzocht en vermaen gemaekt van der Instructien die de groote te voren hadden gesonden in Spaengien om den Koninck gelevert te wozden/ [a] Inhoudende de oozsaken waeroin sy des Kardinaels niet wel te vreden en waren / mitsgaders de groote ondiensten die sijn Majesteit dagelijcks meer daer dooz gebuerden / welcke instructie sy hadden gesonden met eenen hemen brief van credentie aen den Koninck / den welcken hadden geteekent / niet alleen de voozschzeben dry Heeren van den Rade van Staten / Maer oock de Marligrave van Bergen / en de Graven van Mansfeld / Meegen en Arenberge / en alsoo by na alle de Gouverneurs van den Provincien der Nederlanden / hoe wel dat al 't selve quam en vertoont werde dooz eenen goeden yver en getrouwigheit die alle dese Heeren hadden totten waerachtigen dienst van den Koninck en tot ruste en welvaren des Lants / en geensins dooz eenige ambitie oft begeerte van onderwint / noch om de saken tot hen te trekken / so de Fiscael t'onrechte seit en qualijck bediet/ja vezre anders dan de Koninck selve soo geseet is; het is oock vreemt dat hy noch van desen brieven noch van des Kardinaels vertrek / niemanden van den selven anderen Heeren en blameert noch en belast dan alleenlijck dese twee gevangen Heeren.

a By der instructien en briven gesonden in Octob. 1562. en 29. Julii. 1563.

pag. 89.

De particuliere redenen van oneenigheit tussen den Admirael en Kardinael.

Latende dan den anderen Heeren hen goede redenen: Seggen wy / en op dats noot zy sullen wel toonen / dat van over twintig jaren geleden de Admirael en de Kardinael geen vrienden t'samen geweest en zijn / maer dat de Kardinael soo langen tijt altijt haet en nijt heeft gedragen tegen den Heere Admirael / niet om saken raekende den dienst van sijn Majesteit maer om sommige particuliere oozsaken / waer dooz hy oock sedert altijt des Admiraels voozderniss en saken heeft verweert en belet soo vele hy konste / hoe wel dat d'Admirael daerom niet en liet in den Raedt metten Kardinael te verstaen ten dienste van sijnre Majesteit / ja tot hem te volgen / en met sijnder opinien te vergelijcken / als die goet viel ten dienste van den Koninck en welvaren van den Lande / sonder hem eenigsins tegen te wesen in den gemeinen saken / als hy voldeden en hem wel quete in sijnen state. D'welck nochtans getoont soude moeten wozden / al eer men 't selve soude kunnen verstaen soo 't de Fiscael neemt en eermen den Koninck daer mede soude kunnen gemengen.

p. 90.

En op dat men niet en denke dat 'et versiert is / willen wy hier wel ontdecken dooz eene van den oozsaken ons bekent (onder vele die wy niet en weten) die onminne die de Kardinael en sijnen broeder namen tegen den Admirael / nadien sy niet geen versueken / vervolgen / noch tusschen spreken (ja oock niet van den Keiser noch andersins) en konsten vooz den selven sijnen broeder (nu ter tijt wesende des Konings Ambassadeur by den Keiser) te houwelijcke krijgen desselfs Admiraels Sustere / nu gehouwet wesende metten Heer Grave van Mansfeld / sedert welcken tijt hy hem gedaen heeft alle het archste dat hy heeft gekonst.

Boven dien soo heeft den Kardinael (onder andere) seer benijt dat hy gesien heeft dat d'Admirael soo liefgetal was by den Koninck / nadien hy Heere der Nederlanden was gewozden / en besundere als hy vernam dat de Koninck soo seer begeerde en wilde dat de Admirael met hem soude trekken in Spaengien / om aldaer te wesen d'opperste van den Nederlantschen saken / waer dooz sijnen haet doen sullis vermeerderde en van doen af sulken spel hen berokte / dat sijn voozschzeben eigen broeder quam als vrient waerschouwen me Vzouwe d'Admirale / dat sy wel soude doen in dien sy huers mans reise metten Koninck konste beletten / want de selve anders soude wesen de bederffenisse van hem en sijnen huise / en het is te deeren dat des selfs Kardinaels vreigementen van doen af voozgenomen / niet dan te seer jammerlijcken volschiedenisse ruerende des Admiraels persoon / gehadt en hebben.

p. 91.

Ja en konst van alsdoen af de Kardinael sijn quaet afgunstig herte niet soo seer verbergen / het en moeste eens tegen den Admirael selver uitbersten / ten tijde als d'Admirael (gereetschap makende / om den Koninck in Spaengien te volgen) hem advijs en raedt vraegde / oft hy / der selver reisen niet tegenstaende / niet en soude moegen behouden het Gouvernement van Gelderlant / soo vezre hy 't hem seggen mochte / want hy hem doen spijtig antwoozde dat hy 't wel wiste en oock hem wel seggen mochte / maer dat hy 't hem niet seggen en wilde / d' welck den Admirael na ginck / en vermeerderde onder hen de verbitteringe / waer dooz de Kardinael gedurende des Admiraels afwesen niet en versuumde van desselfs saken te verweeren en beschadigen in den Nederlanden / en onder andere hem onvzuchtbaer te maken eenen verkoop dien hy tegen die van Antwerpen gedaen hadde / [b] beloopende tot by de hondert duisent guldenen / in der vuegen dat hy benoodigt wert te keeren uit Spaengien om daer in oozden te stellen / maer niet tegenstaende den contrarie bevelen van den Koninck / soo wist de Kardinael de saken soo te bestellen dat hy ten verhoopten einde noit en konste geraken.

1568. p. 92.

b Van den Dorpen van Borcht en Zwindrechte.

Wiste daerenboven soo vele neffens den Koninck te beleiden / dat niet alleen des Admiraels wederkeeren in Spaengien en wert belet / maer oock dat hem werde benomen het tractement van ses duisent gouden kroonen 's jaers / die de Koninck hem plag te geven / jae dat hy van sijn Majesteit noit eintelijcke antwoozde en konst gekrijgen op soo grooten en langhdurigen vervolg / om ter eenre oft ter andere verkleeringe te hebben / aengaende sijn eigen gelegentheden / Latende noch ter besijden het verhael van duisent andere basten by den selven Kardinael en sijnen aenhank den Admirael met een venijnig herte gespeelt / om hozter te vallen.

p. 93.

Komende dan wederom tot deser ongeschiliter Illatien / wie sal doch dese sluitredene gefundeert vinden / De groote hebben t'samen gesproken tot beteringe van des Lants saken / en hebben metten voozstellen des Kardinaels niet wel te vreden geweest / boven dien hebben den Koninck gewaerschout van hen goetdunken / ja begeert dat de Kardinael geen onderwint meer hebben en soude / oft dat sy mochten wozden ontslagen van in den Rade van Staten meer vooz een deksel te dienen/ des niet te min hen getrouwelijk quijtende in hen andere lasten en in allen 't gene hen andersins de Regente soude bevelen / daerom hebben sy een verbont en aenslag gemaekt om te komen tot veranderinge van Vzince? Wat apparentie is oock van sullis? Wat vzofijt souden sy daer by gedaen hebben / gemerkt hen natuerlijcke Heere was een van den machtigsten Koningen van Chzistenheit / voozwaer als men wilt aenmerken alle hen werken en de groote dangieren / daer dese Heeren hen soo vlijtiglijck dikwils inne gestelt hebben ten dienste van den Koninck en sijnre landen / betoonen wel kleerlijck dat sy edelder van gemoet geweest hebben / dan om op sullken verraderye te peysen / Oock en bewijst de Fiscael niet by eenig bescheet / specificatie noch verselkerde en vaste verhalinge eenige waerschijnlijckheit van der voozgeslagen t'samenspanninge en verbande. En voozwaer hadden sy sullis gesocht / souden anders daerin hebben gehandelt / en sijnre Majesteit niet teleken gewaerschout en geraden 't gene t'sijnen dienste dede / (d'welck dooz sijn getrouwigheit oock in 't besundere de voozschzeben Admirael [c] sijnre Majesteit teleken waerschoude) op dat hy na de waerheit op al wel onderricht soude wesen / d'welck is een sept van getrouwe Vasallen / en niet van verraders oft wederspannige / hoewel de Kardinael dat sullis heeft weten om te keeren / de welcke (oock na het eigen verkleeren van den Fiscael [d] is den author van allen desen jammeren / verwoestingen en tyrannyen / en dooz sijn quade aenbrengingen moeten de saken wel in desen deerlijcken staet gebzocht zijn / nadien hy den selven verkleert te wesen den genen / die alle de aenslagen en de beleiden van den Grooten, (dit zijn sijn woozden) seer wel konste verstaen en optekenen, sonder nochtans eenige van den selven te verkleeren dan alleenlijck (als d'eerste) specificerende / het seinden der voozschzeben aen den Koning/ waer uit volgen moet dat van den selven optekenen niet en is / oft dat het valsche en versierde optekeningen moeten geweest zijn om sijnre Majesteit een misvertrouwen tegen sijn getrouwe Vasallen en onderzaten aen te jagen / waer dooz hy eer behoozde ten exemple van andere gestraft / dan hem eenig geloove gegeven te wozden.

p. 94.

c By brieven van 19 Dec. 1561. en 22. Meert. 1562.

d In het 2. artic. der belastinge.

1568. Indien ook men de getrouwe waerschouwingen en adviſen van den ſelven Heeren niet en hielt voor waerachtig / Ten minſten ſoo behoorde men emmers informatie doen nemen te hebben op 't gene ſy hadden vertoont / Insgelijks opte daden des Kardinaels [a] en hem des reteninge hebben doen geven / al eer men henlieden des ondanks mochte weten oft daer na des komen beſchuldigen / d'welk oft eens alleenlijk hadde begonſt geweeſt / ſijn Majeſteit ſoude haeſt verſtaen hebben de groote ondienſten / en quade voorſtellen deſſelfs / en de gewichtige oorſaken die niet alleenlijk de voorſchreven dry Heeren van den Rade van Staten / maer ook alle de andere Groote Staten / Landen / Steden en Inwoonderen gepoyt hadden / om over hem en zijn hoogheerdige regeringe te klagen / waer by de Fiſcael met vele meerder redene behoorde den ſelven aen te ſpreken / dan (om dien te wreken) hem te ſtellen tegen ſoo vele onnooſele en onſchuldige / Blijkt ook wel uit ſoo vele goede en beleefde brieven des Koninks ſelve / aen elk deſer dry Heeren ſedert geſchreven / dat hy ſullke waerſchouwinge niet en hadde qualijk genomen / maer hender ſeer wel hem voldaen en te vreden hielt / d'welk ſijn Majeſteit noch opentlijker beweeſ door het goet en groot onthael / en den menigvuldigen gelooften / gedaen den Grave van Egmont / als hy daer na hem quam vinden in Spaengien. [b]

Dat ook in 't afweſen des Kardinaels (nadien hy vertrokken was / als hy 't al wel in 't verweert geſtelt hadde / en voorſag eenen aenſtaenden oploop dies hy hem ſijns levens beduchte) de ſaken op geenen beteren voet en weg gebracht en zijn / is alleenlijk toegekomen door deſſelfs practijken / en beleiden / en dat hy in ſijnen afweſen noch alles regeerde door den Preſident Viglius en andere ſijne creatueren / die vaſt bleven doordzingende / en navolgende de voetſtappen van hen hoot / en anders niet en ſochten dan de ſaken in het verweerde te ſtellen / op dat hy niet en ſoude komen in de verwijtinge dat de ſaken waren gebetert / maer in den lof dat ſy in ſijn abſentie verargerden. Hier uit eeſt geſproten / dat men den goeden meninngen / neerſtigheden en voorſlagen der voorſchreven Heeren / ſoo tegengeſtaen en verhindert heeft / dat de vruchten / dienſten en beteringen / by hen verhoopt en geſocht / daer uit niet en hebben kunnen gevolgen / welken al niet tegenſtaende / ſoo komen noch deſe quade dieners en weten den Koninк ſoo te verdooven / dat hy hen ſchelmerpen / acht voor duegden / en der Heeren waerachtige dienſten voor onduegden (gelijk d'Admiraal ook wel ſeet) [c] Soo ſy ook hen niet en vermijden van te blameren dat de groote van den Lande / om te ſchouwen onnutte en overvloedige koſten / en mits ſy onderlinge vrienden waren ſoo hen Goyden en des Koninks dienſt grootelijks vereiſchte / hen dieneren hebben tot goeder meninngen doen dragen / het teelken der Koninngen van Spaengien / te weten de Pylkens / d'welk ſy verſieren gedaen te weſen in ſpijt van den Kardinael / daer by vuegende van een voorgaende kleedinge van ſotkens / daer niet af en is ſoo men meint / het welk wel al klein beuſelen zijn (daer mede de Admiraal ook niet beſchuldigt en konſt gewoyden / die alleenlijk de moukens heeft ontfangen ſoo hem die telken zijn geſonden / ter eerſter reiſen by den Heer van Egmont / ter tweeder reiſen by den Markgrave van Bergen / en ter derder reiſen by den Grave van Meegen / ſoo de behoorte des Admiraels noch niet gekomen en was.

Het is ook een te ſeer openbare ongefondeertheit dat „ de Fiſcael voort daer by vuegt / dat de verbitteringe die „ de Groote hadden tegen den Perſoon en hoogmoedige „ voorſtellen des Kardinaels om private oorſaken / en „ ook ten dienſte van den Koninк en van den Lande / ſoude behooren geacht te worden als gedaen tegen den Konink, willende by een ſeer vreemde illatie / maken een misdaed van gequetſter Majeſteit / uit goede getrouwe dienſten den Koninк gedaen / en van een on„ eenigheit onder ſijne dienaers gereſen / om eenige hen / particuliere ſaken geenſins den affairen van ſijnre Majeſteit tegen komende / want het is ſoo wel na recht / als by natuerlijk begrijp / notoor / dat den twiſt oft tweedragt die men heeft tegen eenen private perſoon / al hadde die ook eenigen ſtaet van den Prince / geenſins en kan verſtaen noch bedict worden voor eenen afkeer tegen den ſelven Prince / Ja niet en ſoude voor crimen læſæ Majeſtatis gehouden kunnen worden / al waer / uit oorſake van ſullken beſonderen haet dien Officier dood geſlagen / en vele min dan de oneenigheit die menigmalen onder dieners van eenen Prince geriſt.

Met gelijker ongefondeertheit wort uitten hoek gebracht in de volgende belaſtinge / dat de Heeren / ſoo haeſt den Kardinael vertrokken was / begonſten voort te ſtellen alle ongeſchiktheden / verweerringen en ongeregeltheden / ſoo de Fiſcael allegeert en met ſullker confuſer generaliteit daeraf ſchijt / ſonder eenige ter wereld in 't beſondere te verhalen / gelijk hy ook niet en ſoude kunnen / maer wilde hy de waerheit verkleeren / ſoude moeten ſeggen en bekennen dat de voorſz. Heeren / ſedert des Kardinaels vertrek / hen ſeer wel hebben gequeten / hen dagelijks in den Raet vindende / vele goede dienſten en neerſtigheden doende / Insgelijks verſcheiden goede middelen / dienende ter hoogheit van den Koninк / tot welvaren van den Lande / en voor de betering van den ſaken / voorſlaende / de welke oft niet verhindert en omgeſtooten en hadden gewoyden / door den Kardinael en ſijne creatueren / het Lant en waer niet ſoo verwoeſt / noch de Koninк ſoo beladen als hy hem nu vint by gebreke dat 'er geen bequame remedie in tijts en is toegevuegt.

Het [d] tweede punct daer de Fiſcael uit ſoekt te bewijſſen de voorſchreven misdaden van gequetſter Majeſteit / rebellien en verplichtinge / Is noch vele ſlechter / en betoont opentlijk de boosheit deſer cavillatuers / en den arbeit dien ſy doen / om van wit ſwert te maken / en den goeden oprechten daden te geven den naem van misdaet / willende den Heere Admiraal betichten van den voorſchreven boſen ſtukken / uit dien dat hy en de twee andere Heeren voor genoemt / In den Rade van Staten ſouden hebben voorgeſlagen / dat de materien van den Finantien en insgelijks die van den Secreten Rade / behoorden gehandelt te woyden in den Rade van Staten / valſchelijk daer uit bediedende / hen meininge geweeſt te zijne / dat ſy hen daer mede ſouden groot en ſterk gemaekt hebben tegen den Koninк / waeraf nochtans de Heer Prince van Oraengien niet belaſt en woyt / hoe wel de ſelve / om hem te ontſchuldigen van der ambitie hem nagegeven / dit punct / hen dzyen gemein weſende wel verantwoort / gelijk ook doet de Heer van Hoorne in ſijn antwoorde [e] en de Heere van Egmont in ſijn defencien. [f] Ook ſoo kan elkerlijk / eenig verſtant hebbende / merkende dat den Raet van Staten als het opperſte Conſiſtorie van allen den Nederlanden / was ingeſtelt om mette Regente generale te regeeren en onderhouden in 't generael de geheele maſſe en alle de ſaken van den Landen / lichtelijk begrijpen / dat 'et ſeer grootelijk van noode was om alle ſaken wel uit te rechten ten meeſten dienſte van den Koninк en van den Landen / dat den ſelven Raet ſoude hebben wetenſchap en kenniſſe ſoo wel van den Staet en beleit van den Gelde / Financien en Laſten des Koninks en des Lants (waer af de ſaken gehandelt werden in den Raet van Financien) als van den materien politijke generale ordinancien en dergelijke ſaken (die men handelde in den ſecreten Rade) Insgelijks ook van den gelegentheden en genegentheden van elker Provincien der Nederlanden / en dat ſonder op al 't ſelve wel onderricht te zijne / onmoegelijk moeſte weſen / dat men in den Rade van Staten / op alle ſaken wel verſien en goede oorden geſtellen konſte / d'welk want de Kardinael en Preſident Viglius ſochten te beletten om hen ſelven bet te houden in hen voorgeſtelde regeeringe / Soo hadden ſy ſoo vele gedaen / dat de ſelve dry hoogſte Raden ſouden weſen geſcheiden / ſonder met malkanderen te houden correſpondentie / [g] In der vuegen dat ook de andere van den Rade van Staten geenen toegank en hadden in den Raden van Secreten oft Financien / hoewel ſy twee / alleene preſideerden en regeerden in alle dry de ſelve Raden (al oft hen alleene geoorlooft waer geweeſt / 't geene in anderen / een over groote misdaet gereekent moeſte woyden na hen ſeggen) Soo hebben de voorſchreven Heeren / aenmerkende 't groot achterdeel dat de Koninк en de Landen leden by faute van deſe kenniſſe der ſaken / en gemeine handelinge der voorneemſter materien / tot goeder en oprechter meiningen / der

[a] Volgende den ſchrijven van de Groote aen den Koninк 29. Jul. 1563. en van den Admiraal 23. Nov. pag. 96.

[b] In het jaer 1565. De Kardinael vertrokken zijnde regeerdet al en ſteldet al in het verweerde door de ſijne. p. 97.

[c] In het 4. art. ſijnre antwoorde. D'ontſchult opte levreye van den Grooten. p. 98.

p. 99.

1568. [d] In den 10. 11. 12. artic. Dat de Groote met grooter oorſaken gewenſcht hebben de verſterkinge van den Raet van Staten.

[e] In de 9. artic.

[f] In den 58. 59. 60 61. 62. ar

p. 100.

p. 101

p. 102

[g] By de inſtructie van den Rade var Staten g maekt 8. Augu 1559.

1568. Regente en den Raede van Staten vertoont / hoe groo-
pag. 103. telijk daer aen ware gelegen / dat den selven Raed van Staten werde gemeerdert en ook gelast / om te verstaen de saken van den Financien en Policie / (gelijk in voorleden tijden de saken gemeinlijk plagen beleit te worden door eenen eenigen oppersten Raed) gemerkt dat uit dese menigte en gescheidentheit niet dan alle verweeringen en onoordentheit en was spruitende / welk hen vertoonen de Regente en den Raedt soo goet geraden en nootlijk hebben bevonden / dat sy 't selve sijnder Majesteit te meer stonden / soo by brieven / als by gesonden Heeren / heeft doen vertoonen en versueken. Waerinne voorwaer de selve Heeren / wel bewesen hen voornemen verre verscheiden te wesen van der ambitie die men tegen hen versiert / want anderssins soo verre sy alleene hadden gesocht te domineren / en behoorden niet voorgeslagen noch geraden te hebben / dat het bewint der saken in handen van meer persoonen dan te voren komen soude / noch dat de opperste autoriteit / onder de Regente / by den Koninck sonde gegeven worden / niet hen lieden (nadien sy soo wel als doen als te voren / niet alleen gepresenteert / maer
p. 104. ook gebeden hadden om verdragen en ontlast te wesen) maer in eenen oversten en geheelen Raede van sulken persoonen / als sijn Majesteit daer toe sonde willen stellen / waer toe niemant van hen dyen (des nochtans versocht wesende) noit pemanden en heeft willen voorderen oft noemen / om te meer te betoonen de oprechtigheit hender meiningen / dat is nu de fraeye rechtveerdigheit daer men in dese salke mede omgaet onder eenen valschen schijn van te willen voorstaen der Hoogheit van den Koninck / (de welke by den voorschreven Heeren boven al begeert en gesocht wert) maer in der waerheit der opgeblasen regeringe van den Kardinael en van den Spaengiaerden.

De rede-ne der t'samen ko-minge van de groote tot Breda en teHoog-straten.

3. Maer de Procureur Generael wel merkende dat hy met sulken vyenden en generalen byvorengingen en sluitredenen / zijn voorgenomen eenig fondement niet waerschijnlijk genoeg / maken en sonde / besondere daer elken het contrarie genoeg klenlijk was / en daerom noodig bindende dat hy den selven meer verwen gave met eenige naerdere geraepte specificatie / heeft hem verwoordert [a] voor de derde bewijsinge der voorschreven misdaden te vuegen / Dat niet alleen de voorschreven dry Heeren (hoewel hy des den Heere Prince niet en belast in der voortroepinge tegen hem gedaen) maer ook eenige andere van den Grooten des Lants / souden t'samen vergadert geweest zijn tot Breda / en van daer tot Hoogstraten [b] alwaer vele saken souden begonst / gehandelt en gesloten gworden zijn tegen den Koninck en sijn Ordinancien (sonder voordere te verkleeren wes aldaer gehandelt soude zijn) dan daer na vuegende / Dat de Heere van Brederode en vele andere Heeren aldaer quamen van doen af verkleerende dat sy een verbont t'samen hadden gemaekt tegen d'Inquisitie volgende der requesten daer op gestelt (die sy ook namaels hebben overgegeven) de welke sy den voorschreven Grooten (van den welken sy hemmen rugge maekten) quamen toonen / Toeschrijvende daer na der selver requesten alle d'onrusten sedert in den Lande toegekomen / en hen verbondt blamerende / als of 't Godt en de Koninck daer mede werden outeert en waer begrijpende een wederspannigheit tegen den Koninck / daer neffens verschoonende de Inquisitie als doen van des Koninks wegen voorgedragen.

a In den 13.14.15. 16. art. p. 105.

b In Meert. 1566.

p. 106. Want nu by den verantwoordingen der vertrokken Heeren wel en in 't lange is bewesen / 't gene / soo tot Breda als tot Hoogstraten / ook ruerende den verbont en requeste der Edele geschiet is / sullen wy hier des te korter verhael doen / te meer dat de Heere Admirael by sijn antwoorden / soo opte ondervragen [c] als opte belastingen [d] seer wel uitleet / niet alleen wes men daer handelde (d'welk was groote chier maken / en malkanderen op sijn duits tracteren) maer ook de besondere oorsaken waerom hy hem daer vant / hoemende niet uitten Hove (daer hy in dry maenden niet geweest en hadde) maer van sijn huis te Weerth / des versocht zijnde by brieven van den Marckgrave van Bergen / om t'samen te spreken van den saken der kinderen des Heeren van Kruiningen (daer sy t'samen Momboers af waren) en besondere ook om ter nader te leggen selker swarigheit / geresen tusschen den Grave van Swartsenborg en den voorschreven Grave van Mansfelt sijnen Swager / En is wel te verwonderen dat men uit sulken vriendelijken t'samenkominggen / (de welke in den selven Landen van outs niet alleen vry / maer ook goet en ordinaris gehouden zijn geweest) als nu wilt maken een misdaed van gequetster Majesteit door een valsche toevuegunge / van dat aldaer sommige saken souden gehandelt wesen tegen den dienst van den Konink, sonder dier eenige te verkleeren / en des te meer dat die geschiede by weete en oorlove van me-Vrouwe de Regente / die des te voren was gewaerschouwt by den Heere van Egmont / [e] en dattet was om den Grave van Swartsenborg te feesteren / eer hy na sijn Lant reisde / Ja de Regente selve gaf den Grave van Egmont last van aldaer uitten name en ten dienste van den Koninck te handelen metten Oversten Joris van Holl. Boven dien soo werde de selve Regente door de Graven van Egmont en Meegen (by advijse van den anderen Grooten) t'hemmen wederkomen te Hove terstont gewaerschout / [f] van 't gene dat eenige hen seggende verplichte aldaer waren komen verkleeren / D'welk ook de Heer Admirael harer Hoogheit overschreef / soo haest hy op sijn huis van daer gekeert was [g] sonder dat die verplichte werden geadvoueert oft gesustineert van eenigen der selver Heeren aengaende hender verbinteniſſe oft presentatie / hoewel hen versuek in dien tijden goet en bequaem scheen voor de stilligheit des Lants. Niettemin want men niet en sal bevinden / dat de Heere Admirael zy van dien verbonde geweest / oft 't selve hebbe goet gevonden / oft dien voorgestaen noch ook der presentatien oft petitien der bondgenooten: Soo waert hier noodeloos die te ontschuldigen oft verantwoorden / na dien het den Heer Admirael geensins aen en gaet / latende 't selve doen den genen die van den getale geweest zijn soo wy ons voor als nu niet en willen aentrekken het feit van andere (hoewel ons daer toe geen goede en rechtveerdige redenen en oorsaken en souden gebreken) maer alleen 't gene den Admirael raekt / 't selve punct daer mede voor hy gaende.

1568.

e By den 66. 67. 68. 69. 70. 71. art. sijnder defencien.

f By brieven van de Regente aen den Konink van 24. Meert. 1566.

g By sijn brieven van 18. Meerte en d'antwoorde der Regente van 20. Meert.

p. 108. Het verbont der Edele en raekt den Admirael niet.

Daer by alleenlijk vuegende tot meerder verantwoordinge van den Admirael en in sterkinge van het gene hy selve desen aengaende heeft geantwoort / dat men nemmermeer bevinden en sal dat hy van den verbonde / overgevinge oft versuek der voorschreven requesten / oit hebbe pet geweten dan eerst tot Hoogstraten voorschreven (eenige tien / twelve / oft veertien dagen eer de Edele te Bruessel quamen) als eenige Edele (maer niet de Heere van Brederoode die aldaer p. 109. niet en quam hoewel het den Fiscael belieft 't selve tegen der waerheit soo te seggen) aldaer den Heeren quamen vertoonen / die groote beruerte / die alom in het Lant was / uit dien men selverlijken verstonde dat den uiterlijken wille van den Koninck was / dat men sonde moeten gedoogen / die onverdraeglijke Inquisitie / en doen volschieden die overvreede Plakkaten / en dat men daerinne behoorde terstont te versien eer het vier voorder ontstake / tot welken einde vele Edelen geslooten hadden hen te employeren ten dienſten van Godt / van den Koninck en van den Lande / maer sy kregen soo luttel advois oft rugt van den Grooten (hoewel de Fiscael dat seet) dat ter contrarien aldaer gesloten werde / dat sy hen des niet en souden moeyen / maer der Regente (soo voorschreven is) waerschouwen van 't gene sy verstaen hadden / sonder dat oft verbont oft requeste aldaer getoont / oft by den Heeren gelesen werde / oft pet ter werelt gehandelt ten ondienste van den Koninck.

Ook soo hadde de Admirael onder alle de andere Heeren / wel de minste oorsake om des pet te weten oft hem te moeyen (gelijk hy ook in der waerheit van den inhouden der voorschreven requeste niet gesien noch p. 110. geweten en heeft / voor dat de selve overgegeven en was / noch van hen schriftelijk verbondt dan eerst eenige maenden daerna) want hy meer dan van dry maenden te voren was vertrokken uitten Hove tot Weerth / en alle bewint hadde verlaten / met vasten opsette hem nergens mede meer te moeyen / tot dat sijn Majesteit hem des middel sonde hebben gegeven / en resolutie genomen op sijn eigen vertoonde nootsakelijkheden

c In den 45. en 50. artic.

d In den 13. en 14. artic.

1568. heden (waer toe hy aldaer sijnen Secretaris hadde gesonden) d'welk hy ook te sijnen vertreklike der Regente hadde verkleert / [a] d'welk gebuert was al eer de voorschreven resolutie des Koninks gekomen en verkondigt was / de welke (wesende vervolgt door de voorgaende quade dieners des Koninks luttel onderricht zijnde van sijnre goeder onderzaten genegentheden) heeft door huer gedreigde en geboden volschiedenisse (die de selve ook waren beneerstigende) oorsake gegeven / totten nagevolgden veranderingen en onrusten: in der vuegen dat des behoorden gestraft te worden / sullken vervolgers / en niet de gene die ter goeder meiningen gesocht hebben / dat 'er sonder bloetstortinge en des Lants verderffenisse / op versien en oorden ingestelt sou-
pag. 111. de worden. Hoewel nochtans dat noch die resolutie noch de klachten des Lants daer tegen gedaen / den Heer Admirael niet aen en gingen / dan door soo vele hy sorchte de voorderinge van den dienst van den Koninck en 't welvaren van den onderzaten des selfs / Mits dat 'er plaetsen van sijnre woonsteden / noch van der Inquisitien noch van den Plakkaten geen swarigheit en viel / mitsdien sijn Lant hem regelt na de vyheden des Rijks.

[a] By brieven van der Regente van 20. Meert. en sijn brieven van 18. 22. 23. en 24. Meert.

Soo dezre men ook 't selve hier wilde handelen / waer lichtelijk ter contrarien van den bybzengen des Fiscaels te bewijssen / dat de brieven des Koninks en der Regente alom gesonden [b] wel klaerlijk soo de Inquisitie als de executie der Plakkaten bevelen / van den welken het eerste noit en was gedoogt geweest in de meestmenigte van den Provincien der selver Nederlanden / en in den anderen met grooter wzeetheit en boven recht gedzeven werde / en het tweede was uit oorsaken van der oorlogen en van den veranderingen der gebueren eensdeels na gelaten en geschorst. In der vuegen dat niet te verwonderen en is / dat uit het willen overdzingen / van soo over straffe nieuwigheden al seffens in 't af wesen van den Koninck / op eenen soo onbequamen tijt / mits der dierte en andersins tegen soo
p. 112. menigvuldigen geloosten / Ja ook van den Keiser in den Jare 1550. en van den Koninck in den Jaren 1555. 1562. 1565. en andere / zijn gevolgt en gesprzoten / de klachten / verbitterdheden / af keeren en oproeren die men gesien heeft / d'welke de goede getrouwe dieners des Koninks wel voorsien / hebben des de waerschouwingen oprechtelijk gedaen / maer en zijn noch gelooft noch gehoort / soo hadden de quade de saken besteken / gelijk in des Prinsen verantwoordinge des breedere vermaent wort.

[b] By de brieven gevuegt aen des Princen verantwoordinge.

De Inquisitie in het lant niet gedoogt geweest te zijne.

De herdigheit der Plakkaten niet gevolgt te wesen.

De vruchten der voortgestelder nieuwigheden.

4. Van gelijken koemt de Fiscael om sijnen voornemen en versierden misdaden wat schijns te geven / by brengen en vermanen [c] voor de vierde belastinge des Heeren Admiracls het obergeven der requeste / van den verplichten Edelen (al en raekt die hem geensins)
17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. en 25. artic. „d'welk hy noemt een stoutigheit / verwaentheit / conspiratie en rebellie / daer by vuegende dat de Admirael „ten selven dage en te voren hadde gehouden vele propooften om de Regente kleinhertig te maken / ten einde sy souden komen te consenteren hen begeerte / en „(onder andere) dat de bontgenoten waren versien van „volk van oorlogen tot xx. oft xxx. duisent mannen / dat
p. 113. „hy wilde vertrekken na huis / latende de Regente sonder „hulpe / raedt / en bystant / Sonder ook den verplichten „Edelen en hennen hoope met woorden oft met werken „wederstant gedaen te hebben / by lichtinge van krijgslieden oft andersins / maer met hen lieden (die hy seide „te wesen hen maegen / verwanten en dieners) hebben„de door den vinger gesien / daer vele quaets uit gebolgt „ware / Ja dat hy met andere Heeren ware geweest „ten huise daer de selve aten / aldaer hy hen toegedzon„ken heeft / die ter wijlen riepen / Vivent les Gieux, „d'welk hy ook gedoogde aen tafel / soo ten huise van „den Prince van Oraengien / als van den Abt van „S. Bernard / willende daer uit (seer plompelijk) doen „volgen dat d'Admirael hem daer by genoeg verkleert „soude hebben / den selven Edelen toegedaen te wesen / „waer door hy in verscheiden manieren soude verballen „zijn In crimen læsæ Majestatis.

[c] In den 34. art. p. 115.

Om nu te bewijssen het groot ongelijk dat den Admirael in desen puncte / soo wel als in allen den anderen gedaen wort / soo willen wy 't gene des verhaelt is / by oorden hernemen / En eerst soo en raekt mijnen Heere de Admirael geensins (soo geseit is) het feit der voorschreven Edele / noch hen verbont / presentatie oft versuck / mits den welken hy ook niet en was gehouden 't selve te verantwoorden / noch hem in 't feit van andere te mengen / ook en sal men te genen dage bevinden / dat de Admirael als doen noch voor / noch na / pet hebbe geseet om de Regente te verbaren oft huer te doen verwilligen in 't versuck der verplichte Edelen / oft dat hy tot den selven / eenige gunste / voorstant oft oogluikinge getoont heeft / hadde ook sijn meininge sulks geweest / en sonde soo vele swarigheden niet gemaekt hebben om als doen te Hove te komen / hoewel hy achter na / siende dat geen onschult hem met brieven en hielp: noch daer quam / om sijn onschult mondelinge bzeeder te doene / en niet om hem eenigsins (eeniger saken te onderwinden / tot welken einde hy ook sonder staet en te poste te Hove quam. 1568. p. 114.

5. Het is ook wel te verwonderen dat de boosheit sijnder tegenspreckers huer wel soo onbeschaemt dezre toonen / als van op een ander plaetse [e] den Admirael te betichten van wederspannigheit / quaden wille en crieme van gequetster Majesteit / ter oorsaken van der voorschreven swarigheit by hem gemaekt / om hem te Hove niet te vinden / (hoewel 't selve uit geen ander redene oft meininge en gebuerde dan dat hy den middel oft de macht niet en hadde om tot soo grooten koste langer te Hove te wesen / en om eerst te verwachten des Koninks goetwilligheit op sijn vertooningen / gelijk hy sullks sijn voornemen der Regente [f] t'sijnen vertreklike hadde verkleert / soo zijn brieven [g] van onschult / wel betuigen en openlijk bewijssen dit valsch besluit des Fiscaels.) En in dit punct dein gelijke misdaden te komen opleggen om dat hy te Hove is gekomen / en der Regente bygestaen en geraden heeft / 't gene dat hem / na sijn begrijp / dochte bequaemst te wesen / voor den dienst van den Koninck en van den Lande.

De swarigheit gemaekt by den Admirael van te Hove te komen.

[e] In den 34. art. p. 115.

[f] By huer brieven van 20. Meerte. 1566.

[g] By sijn brieven van 18. 22. 23. en 24. Meerte.

Voorwaer hadde de Grave verstant gehadt metten Bondgenoten en van te voren van hen versuck geweten / hy sonde (om hen te voorderen) behoort hebben van selfs hem te Hove te vinden / en niet te verwachten / dat hy tot vijf reisen ontboden worden sonde [h] oft emmers niet soo diktwils des verzoch gesocht hebben / (d'welk ook bewijst dat hy geen onderwint begeert en heeft) ja ook hem noch niet hebben willen des ontslagen / nadien hy by der Gouvernante was gekomen / mits den redenen voorschreven. Ten aenschouw van den welken en tot geender ander meiningen (al belieft het den Fiscael 't selve anders en qualijk te nemen) [i] hy mach begeert hebben uitten Raet te blijven en zijn wooninge te continueren t'sijnen huise (daer hy doen soo lange geweest hadde) tot dat hy van sijnre Majesteit antwoorde sonde hebben gekregen / gelijk d'Admirael antwoordende [k] 't selve breedere verkleert: waer af hy ook te voren soo wel den Koninck als de Regente en den Raet gewaerschouwt hadde. Ende en sal niet blijken / dat hy hier inne / noch in eenige andere sijne daden / op dat pas / noch in anderen tijden oit heeft gebruikt van eeniger practijken metten anderen Heeren / noch van oogluikinge en gunste met den Bondtgenooten / Maer men en wilt niet ontkennen / d'Admirael (daer toe by der Regente gequelt en in den slade gebzogt zijnde) en hebbe aldaer sijne opinie / vzymoedig uitgeseet / en openlijk verkleert 't geene hem na de gelegentheit des tijts / en de benautheit der saken / dochte / ten dienste van den Koninck en stilligheit der onderzaten / bequaemste te wesen / sonder de Regente kleinmoedig gemaekt / oft meer dan daeraf was / gesprzoken te hebben / gelijk ook de Fiscael geen sullke sijne woorden en verkleert / soo dat daer op niet is te achten.

[h] By brieven van 13. 19. 20. 21. en 23. Meert.

p. 116.

[i] In het 20. artic.

[k] In sijn 20. artic.

p. 117.

Al en hadde ook sijn opinie niet goet bevonden geweest / noch bequaem / tot beteringe van den onrusten / ja al hadde die ook buiten propoest en quaet geweest (des sy niet en was) de goede Heere en sonde daerom noch niet achterhaelt oft beschuldigt kunnen worden / Mits dat nemmermeer blijken en sal dat hy anders / dan ter goeder meiningen / daerinne gehandelt hebbe / na sijn begrijp en verstant / d'welk in alle beraetslagingen genoeg is / want de opinien in den selven / altijt geweest zijn / en moeten wesen / vzy / waer toe sonde ook andersins

1568. ſins dienen de menigte van den perſoonen in eenen Rade / dan om te hooren en te verſtaen / het goet dunken en de redenen van elken / om daer na te volgen / de meeſte of de bequaemſte? D'welk van allen tijden ſoo onverbeterlijk is onderhouden / dat elk ſijn opinie heeft vry uit moegen ſeggen / ook in de tegenwoordigheit van den allermeeſten Tyrannen / hoe vele te meer dan in ſulken Raedt / daer men na de inſtructie des ſelfs / ſchuldig en verbonden is / vrymoedig en openlijk ſijn goet dunken uit te ſpreken / beſondere ook in
pag. 118. [a] een ſoo vryen lant / daer ook de Koninck ſelver by contracte gelooft en beſworen heeft [b] deſe vryheit dat elk ſonder achterhael oft weerſien ſijn goet dunken openlijk en vryelijk mag verkleeren. Waer uit ook wel geſpoert wort de onrechtveerdigheit daer men in deſer ſaken mede omgaet / gemerkt deſe quaetwillige wel ſoo verwaent zijn / dat ſy openlijk dezen komen tegen des Koninks eedt en verbintenisſe / des ook aen hen lijf en goet behoorde genomen te worden / volgende den kleeren beſpren van den ſelven contracte.

a By de ordinancien van den Rade van Staten gemaekt den 8. Aug. 1559.

b By den 41. art. der blijder inkoemſte.

D'welk in deſen / behoorde ſoo vele te meer plaetſe te hebben daer de opinie van den Admirael is bevonden geweeſt / goet / bequaem en in dien tijde noothlik / ja ook gelijkformig metter opinien van den anderen / en ook van der Regente ſelver / de welke niet en was verbonden te volgen het goet dunken des Admiraels / maer mochte reſolveren / na de opinie die huer de beſte dochte: [c] En dezen ons wel vryelijk gedragen aen den Heeren die hen alsdoen in den ſelven Rade gebonden hebben / van dat des Admiraels opinie geſproken is ter goeder meininge. Betoont ook voort meer de Fiſcael ſijn ongeſchikte bedichtinge / daer hy den
» Grave koemt bedichten / van dat hy den Bontgenoo-
» ten niet en heeft wederſtant gedaen / noch ten dinge dat
» ſy hen requeſte overgaven / gelicht noch geraden te
p. 119. » lichten volk van Oorlogen te Hove / noch de poorten
» van Bruſſel te ſluiten tegen de ſelve, want boven dien dat men / 't ſelve doende / der Majeſteit grooten ondienſt gedaen / en tot oploopen groote oorſake ſoude hebben gegeven / ja ook tot bloetſtortinge en vele andere ongelukken (ſoo dat hy met beter fondement van ſulken ſijnen Raet en van de waerheit en den baer dier voor de doore was / ſoo alrede Brabant / Vlaenderen / Namen en andere hen klachten tot gelijken einde gedaen hadden / verſwegen te hebben: hadde moegen begrepen worden) Soo en was 't ook niet moegelijk om doene in dien tijde / dat men de Bondtgenooten buiten der ſtadt ſoude hebben geſloten oft hender koemſte te Hove tegen geſtaen / gemerkt dat ſy van te voren by na al oft emmer den meeſten deel / alleenskens binnen der ſtadt waren gekomen / Ook was hen getal en beſondere die gunſt die ſy hadden van den volke (d'welk boven al verlangden na 't geene de Bontgenooten ſeiden / hen requeſte te begrijpen) ſoo overgroot / dat even bezve men den ſelven met gewelt hadde willen wederſtaen / het waer genoeg geweeſt om oproerig te maken / niet alleen de ſtadt van Bruſſel / maer 't geheele Lant / ja ook om te doen doot ſmijten
p. 120. alle de Prieſters / Monniken / en andere / daer het volk (niet ſonder redene) tegen verbittert was / als die ſy hielden voor de waerachtige verbolgers en beneerſtigers van deſen ſoo ſeer gehaetten nieuwigheden en punceten der Inquiſitien / verbolgingen en Plakkaten; dat meer is / daer en was aldoen geenen middel toe om ſulks te doene / gemerkt te Hove niet eenen man van Oorlogen en was / noch geit om die te lichten en noch min / tijt daer toe / te meer want men niet en wiſte wien betrouwen / ja men ſag wel dat de herten der onderſaten aen d'ander ſijde hingen / indien ook ſulks goet bevonden was geweeſt / ſoo behoordet de Regente van den beginſel toegeleet te hebben / ende in alſen gevalle en koſt men den Admirael deſs niet gewijten die van den leſten te Poſte met 't minſte geſelſchap te Hove quam / de welke ook geen Gouvernement van eenig Landt en hadde / noch ſoo vele gehoors binnen Bruſſel als meer andere die grooter bewint hadden / de welke nochtans allegader van opinien waren [d] dat men nootlijk deſe Edele moeſte paeyen / en dat anderſins groote onruſten te beſorgen waren / gemerkt het volk ſoo in roeren was / in der vuegen dat niemandt van dien adviſe en was / dat men hen de poorten ſlui-

Het wederſtaen met forrſe den Bondgenooten en was noch moeglijk noch redelijk.

d By brieven van Aſſonville aen den Admirael 24. Julii. 1566. en van den Admirael aen ſijnen broeder 10. Octob.
p. 121.

ten oft volk tegen hen lichten ſoude / waer af nochtans niemant van allen den anderen Heeren en wort belaſt / dan alleen deſe twee gevangen / Sulke is de rechtveerdigheit en gelijkheit die men in deſen geplogen heeft. 1568.

Boven dien ſoo en ſcheene daer ook geen oorſake / redene / oft fondement te weſen / waerom men daerinne met wapenen ſoude gehandelt hebben / gemerkt men wiſte en ſag dat de Bondtgenooten niet met gewelt voort en ſtelden noch gewapent en quamen / noch tot anderen einde hen aldaer en vonden dan om een requeſte over te geven en te verſuchen bequaem remedie tegen de aenſtaende ongelukken / die ſy begeerden te vertoonen / op dat ſijn Majeſteit daerinne mochte verſien ſoo hy ſoude binden / behoorende in der vuegen dat men met redene 't ſelve hen feit niet en konſte gehouden voor een ſtoutigheit, verwaentheit, t'ſamenſpanninge en rebellie (ſoo 't de Fiſcael noemt) [e] noch de Bondtgenooten voor wederſpanninge. Gelijk ook ſijn Majeſteit noch de Regente hen voor ſulke niet en hebben gehouden / noch hen feit voor rebellie noch ook hen requeſte. Maer ter contrarie hebben hen geacht en ook te werke geſtelt als goede getrouwe Vaſallen en dienaers / ook noch langen tijt daer na / boven dien ook hen met expreſſe brieven verſekert [f] ja allen Officiers en Wetten wel ſcherpelijk bevolen / de ſelve voor ſulke te houden / ſonder dat ſy daerom achterhaelt oft gequelt ſouden moegen worden te geenen tijde / gelijk de brieven daer af gemaekt dat betuigen / die aen des Prinſen verantwoordinge gevuegt zijn / ſoo de ſelve Heere van dit punct ook breeder verhael doet.

e In den 20. artic.

p. 122.

f by de brieven gevuegt aen 's Prinſen verantwoordinge.

Waer heeft men oit gehoort oft geſien / dat eenen onderſaet niet en ſoude weſen geoorlooft / dat hy ſijnen Prince oft overhooft vertoone / 't gene daer hy hem in beſwaert vint / oft daer hem dunkt ingelegen te zijne / neffens ſijn verſekertheit / ook den dienſt van den Heere en ruſte van den Lande? beſondere als hy met fortſen niet en wilt verkrijgen 't gene dat hy begeert / maer laet ſijn Overſte daer mede begaen na ſijn goetdunken / en na dat hy ſulke waerſchouwingen goet / waerachtig en gefundeert vint? gelijk men wel ſoude kunnen bewijſen / indien het den Admirael raekte / voor den welken genoeg is tot ſijnre onſchult van dat hy gehandelt mag hebben niet eenige van den Bondtgenooten / dat 'er geen reden en was / waerom hy de ſelve ſoude gehouden hebben voor rebelle / te meer want hen verſuek maer en ſcheene te begrijpen twee punceten / de welke alle beide van voor hen koemſte ſoo der Regente als den ganſchen Rade van Staten (ook van eenige jaren te voren) goet / geraden en ten dienſte van den Koninck en welvaren ſijns Lants / bequaem gedocht hadden / en voor ſulken aen den Koninck by huer te meer ſtonden waren verſocht / de welke des ook te meer ſtonden goede hope gegeven hadde / Te weten de bevrijdinge van dier ſoo onverdragelijker en gehaeter Inquiſitien (van der welker de Regente hadde alrede vry verkleert die van den Hertogdom van Brabant) [g] en de verſuetinge der weeder Plakkaten oft nieuwe ordinancie op het feit van der religien na de gelegentheit des tijts (daer af me Bronwe te voren alrede een moderatie in den Rade voorgehouden hadde / Gelijk ook daer na ſijn Majeſteit in d'een en d'ander van den ſelven punceten geconſenteert heeft. [h] Te weten dat d'Inquiſitie over alle het Lant ſoude ceſſeren en de Plakkaten weerden verſuet) Beide punceten / daer * na in het gemein / alle de Ingeſetene des Lants / ſoo grootelijks vele jaren hadden verlangt / gelijk ook de verbitterthéden daer tegen waren ſoo groot en de af keeren ſoo openbare / dat men openlijk ſach dat de executie van den ſelven / alsdoen niet en konſt langer gedaen worden / ſonder te vallen in den onruſten by den Bondtgenooten vertoont / † waerom ook nootelijk en geraden wert gevonden dat men verwilligde in de verſochte ſchorſinge / tot dat men de goede gelieſte des Konings verſtaen ſoude / die men binnen korten dagen daer na konſte vernemen / om op al orde te ſtellen / Al d'welk hier verhaelt wort / niet om dat men hier hem mengen wilt totter ontſchuldinge van den verbonde / overgevinge oft verſuek der Bondtgenooten / (het welk ſy ſelve ſeer wel ſullen kunnen gedoen) na dien het den Admirael geenſins en ruert / maer alleenlijk om te bewijſen het

Het verſuek der Edele verantwoordt.

p. 123.

Die van Brabant verkleert vry van der Inquiſitien.

g By der Apoſtille gegeven op hen requeſte 24. Meerte.

* p. 124.

h By der moderatien, by des Koninks reſolutie by den accorde gemaekt metten Edelen in Auguſt. en by de brieven van de Regente 24 Meerte en 19. Sept. 1566. en van Montigny, 29. Junii.

† De redenen van den geſchorſten executie.

1568. sober fondament van den Procuruer Generael die een misdaed van gequetster Majesteit soekt te maken / uitter gunste, hanteringe en oogluikinge die hy versiert by den Grave, den Bondtgenoten getoont te wesen. Alwaer 't ook al sulks (des het niet en is) nadien het pag. 125. geensins verboden en is / dat men bystant en gunste toone den geenen die niet gehouden noch verkleert en zijn voor rebelle / en vele min den genen die ter contrarien in den dienst van den Konink ge-employeert en in des selfs sauvegaerde en beschermínge genomen zijn / gelijk de Bondtgenooten waren.

Te genen dagen/en sal ook waerachtig bevonden worden dat ten tijde van den overgeven / dier requesten/ oft daer na / by den Heere Admirael sy verkleert 't gene den Fiscael in sijn valsche betichtinge belieft te stellen [a]; Te weten / dat de meestmenigte der Bondtgenooten / waren Magen/verwanten en dieneers van hem en van den Heeren den Prince van Oraengien en Grave van Egmont/en dat sy hadden Hoofden/Kapiteinen en volk van Oorlogen tot xx. oft xxx. duisent mannen / Ja en wert noit ten selven tijde in den Raet van State d'een noch d'ander propoest verhaelt/maer mag wel gebuert zijn omtrent vier Maenden daer na / als de Regente door valsche aenbrengen verbaert gemaekt zijnde / bedruchtede voor eenen oploop binnen Bruessel / en dat sy doodgesmeten oft gevangen soude worden / en daerom by nachte vertrekken en verloopen wilde na Bergen / dat de Groote (en sonderlinge ook d'Admirael) [b] hebben ten dienst van den Konink / tot bewaringe des Lants/ en wel ter contrarien van der Ambitien / daer men hen nu mede koemt blameren (tot bevestinge van der wellker sy geen beter noch bequamer middel en hadden kunnen wenschen / dan het vertrek en vlieden van der Regente) na hen uiterste vermoegen huer 't selve ontraden / en eenen moet doen grijpen / om de saken ter herten te nemen / en geensins te verlaten / huer toeseggende / dat sy allegader liever t'hueren voeten souden sterven / dan te gedoogen / dat sy oft andere verongelijkt souden worden. Ten wellken tijde/ by eenige van den Heeren (en niet by den Admirael) t'hueren meerder gerustheit / der selver vertoont werde / dat sy geen vreese en dorste hebben van den Bondtgenoten/ en dat den meesten deel van dien waren magen / vrienden en dienaren van d'een of d'ander van den Heeren/ die hen nemmermeer en souden verdoorderen om hueren persoon yet te misdoen / besondere als sy souden sien / dat alle de selve Heeren / hen daer tegen souden stellen en huer beschudden / [c] ja hen liever laten doodsterven / dan dat men huer oft andere van den Rade / overlast soude doen (den Admirael huer ook offererende dat hy tot huerder meerder versekertheit sijne bende aldaer soude doen komen / die hy t'hueren gebode dede komen tot Thienen [d]) houdende daer en boven de voorsz. Heeren selve in persoone de wacht rontom der stadt / en doende alle neerstigheden om huer te verseekeren / waerinne sy voorwaer niet dan groote getrouwigheit en hebben bewesen / want anderssins soude het Lant/ als onversien van Hoofde/gans verloren gegaen hebben / al hadde ook d'Admirael ter eenre oft ter andere reise / sulken woorden uitgesproken als de Fiscael verhaelt? wat quaets waer daerinne gelegen geweest / nadien die geseet soude geweest zijn/ niet tot sulker quader meningen soo hy droomt / maer om den dienst van den Konink en welvaren des lants / en op dat elk der Heeren dat hoorende / sijnen mage / vrient en diener (gelijk elk hender / ja ook de Regente selver / dier daer onder hadde) soude onderwijsen tot stilligheit en getrouwigheit. Ten anderen/ soo eest waerachtig / dat te deser laetster reise by vele persoonen is gesproken van den volke van wapenen / dat de Bondtgenooten in Duitsland gereet hadden tot hender verseekeringe en beschuddinge / d'welk sy selve ook niet en verborgden/ p. 128. maer openlijk verkleerden / niet alleen mondelinge / maer ook by geschrifte / [e] soo wel der Regente selve als den President en allen anderen / wat quaets konste dan gedaen hebben / die een soo stemelijken sake soude verhaelt hebben? Nochtans en gelooft men niet het selve in den Rade by den Admirael geseet te wesen. Merkt nu de oprechtigheit daer mede desse ticht van versierde luegenen gehandelt wort.

Men en soude ook niet beladen zijn om te toonen (waer 't noot) dat de manieren van den overgeven der requeste noch van den verbonde / den Grave niet aengestaen en heeft (wesende altijt de quade diensten der calumniatores) Ja dat hy verscheiden / daer af getrokken en gehouden heeft / die anderssins gesint waren / hen daer by te buegen en mede te teekenen / ja dat hy by laste van der Regente ook heeft geschreven [f] aen den Heere van Brederode na Bruessel komende / dat hy met soo grooten geselschap en hoop niet en behoorde te Hove te komen / de wellke dien aengaende sijn ontschult dede / dat 't selve niet moegelijk en was te keeren / gelijk des Heeren antwoorde [g] dat naerder bewijst.

6. Wat dienst sal ook voortaene moegen onberispt blijven / nadien den Procuruer Generael wel dezre den Grave betichten en voor een crimen læsæ Majestatis opleggen / den goeden dienst by hem en andere Heeren (ook na het eigen seggen van der Regente) in der saken gedaen / uit dien dat sy lieden te rade geroepen zijnde / en hennen weg derwaert gelegen zijnde / voor by den huise des Graven van Kulenborg (aldaer de Bondtgenoten noch over tafel saten) aldaer in huis gingen en eenen Pater noster of twee over einde stonden / soo wel om te verlossen den Grave van Hoogstraten (dien de selve met fortsen hadden by hen gehouden soo de Regente hem by hen lieden hadde gesonden) om met hen te rade te gaene / Als / om het geselschap te scheiden / om dat sy niet overschonken en souden wesen / oft men hender in den Raed te doene hadde gehad ten selven nanoene / 't selve geselschap hen daer en tusschen een kleín kloomerken toebrengende / roepende eenige / Leve de Konink en sijn Geux, en soo haest sy bescheet hadden gedaen / vertrekkende metten selven Heere van Hoogstraten / sonder dat d'Admirael als doen den roep verstonde / als den selven noit meer gehoort hebbende / waer af sy ook der Regente terstont in den Rade rapport deden / de wellke 't selve hen seit goet dunt en prees / gelijk het ook in der waerheit te prijsen was / en niet berispt en konst worden / gelijk ook d'Admirael antwoordende [h] 't selve wel uitleet / en is seer vremt en onbehoorlijk / dat men sulken dienst oft emmers een sulke oprecht / geoorsaekte werk van eenen oogenblik wilt houden en blameren / (d'welk niet zijn en kan) voor een t'samenspanninge / goetvindinge oft verkleeringe van hem den anderen gelijk te houden / ja ook voor een misdaed van gequetster Majesteit / gemerkt na recht openbaer is / dat die niet en kan begaen worden / dan met een boos voornemen / bvants genoet en de quade wederspannigheit die met 'er daet kleerlijk bewesen zy.

Met gelijker ongefondeertheit koemt de Fiscael maken [i] gelijke misdaet van gequetster Majesteit / van dat d'Admirael sittende aen der tafel van andere soude gehoort of gedoogt hebben dat yemant aldaer heb geroepen / Vivent les Geux. Want elk weet wel dat het eenen genoodden niet en betaemt te straffen oft beteren de vryheit die yemant aldaer aen der taefel mach voorstellen / sonderlinge als den dronk in 't hooft is / besonder in den Nederlanden / daer de taefel voor een seer bevrijde plaetse gehouden wort / en dat 't et den Grave niet wel afgenomen en soude geweest zijn / indien hy tot sulker plaetse daer mede niet door den vinger gesien en hadde/te meer dat sulken roep niet verboden en was/ hoewel men soude hopen (waer 't noot) te toonen dat hy eenige daer af onderwesen heeft / als hy des bequaemheit hadde oft de qualiteit van den Persoon het selve toeliet/Gelijk hy ook sulken roep niet en heeft toegelaten over sijns selfs taefel noch elders daer hy mochte gebieden oft 't selve beletten / soo ook de Fiscael sulks hem niet te laste en leegt / d'welk t'sijner ontschult op dese onrechtveerdige belastinge genoeg is.

7. Komende voort ter navolgender belastinge by den Fiscael voortgebracht [k] om den Admirael te achterhalen van der gesochter conspiratien / rebellien en crimen læsæ Majestatis, onder het delisel dat hy daer na met anderen Heeren soude hem gebonden hebben tot Duffel / en aldaer metten Bondtgenooten gehandelt/ ook in sijn beschut genomen / niet alleen de selve Bondtgenooten / maer ook de Kooplieden en die van den Consistorien / boven dien den Edelen geloeft dat sy ter saken van der religien niet achterhaelt en souden

---

[a] In den 17. en 21. artic.

[b] By sijn brieven aen den Heere van Montigny. 10. Octob.

[c] By den 21. artic. der antwoorden van Egmont en 94. art. van sijn defencien.

[d] By brieven van de Regente 26. en van die van der benden den lesten Augusti.

[e] By de gedrukte verkleeringe der verplichte Edele.

[f] By des Admiraels brieven aen Brederode verhaelt. In het 21. art. sijnre antwoorde.

[g] Opte vragen in den 45. 46. 47. en 48. art. opte, ticht in den 19. 20. en 21. art.

[h] In den 22. artic.

[i] In den 23. 24. 25 artic.

[k] In de 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. art.

1568.

p. 129. D'ontschult waerom de groote gingen daer de verplichte aten.

cc
cc
cc

cc
cc

p. 130.

cc De betichtinge dat d'Admirael aen ander lieden tafel gedoogt heeft het roepen van *Vive le geux.*

p. 131.

De vergaderinge gehouden metten Bontgenooten te Duffel.

1568. „ ſouden worden en geſchiede eenig leelijk ſtuk dat de „ Bontgenoten daer over kennen ſouden/ daer mede niet „ alleen goetbindende de voorſchreven t'ſamenſpanninge en verbant / maer ook te ſeer misgrijpende op de „ Hoogheit des Koninks in verſcheiden manieren verbalende in 't crimen læſæ Majeſtatis, ſonderlinge al 't ſelve toeſeggende den Rebellen en den Koninck noch de Regente des niet waerſchouwende / ſoo de Procurer dat al bybrengt.

Wy gelooven vaſtelijk dat de genadige Godt verhengt heeft dat deſe valſche beſchuldigers ſoo plompelijk in deſe verſierde luegen en notoore onwaerheit zijn gevallen/ op dat des te kleerlijcker ſoude blijken/ ſoo wel van den leelijken calumnien deſer cabillatuers/ als van der oprechtigheit en onnooſelheit der goede Heeren / want het is ſeker dat de Admiracl noit te Duffel (noch ook tot S. Trupen) metten Bontgenooten gehandelt en heeft / ja niet in 't Lant geweeſt en is / in dien tijde maer te Weert op ſijn huis a en te Moers in ſijn affairen / alwaer hy vertrokken was met oorloof van de Regente van den vij. Julii af (als de vergaderinge geſchiede tot Duffel / x. xij. oft xiiij. dagen daer na) ſonder wederom te komen voor den xviij. Auguſti / ſoo hy alsdoen ontboden wert / in der vuegen dat hy niet ſchuldig en was te verantwoorden/ noch hem eenigſins en raekt / alle 't gene des aldaer gehandelt oft gedaen mach weſen/ dan blijkt altijt daer by de groote ergheit van deſe ſijne afgunſtige / en de quade dienaers des Koninks / wel is waer dat tot Duffel in dien tijden hen hebben gevonden by expreſſen laſt en commiſſie van der Regente en om aldaer metter geſante der Bontgenooten te handelen / mijn Heeren de Prince van Oraengien en Grave van Egmont (maer geenſins de Heer Admirael) de welke ongetwijffelt hen wel hebben weten en ſullen kunnen verantwoorden van 't geene ſy lieden aldaer uit den name van den Koninck / en by inſtructie van der Regente gedaen hebben/ d'welk van nu af alrede genoeg blijkt / uit dien dat ſy den ſelven Heer Prince / In den dagemente / t'onrechte tegen hem verkondigt / van dit punct niet en hebben dezen belaſten / en is wel te denken / dat deſe quaetwillige ſoo ſterken feit niet en ſouden verſuimt hebben/ hadden ſy de minſte oorſake ter werelt daer op kunnen vinden/ hoewel ſy hen niet en vermijden des te beſchuldigen / eenen die daer niet by geweeſt en is / hen latende dunken dat ſy hem vermochten alle ongelijk aendoen / nadien hy in hen handen was en hem alleenlijk toelieten al ſullken defencien als 't hen wel gebiel/ des ſy hen wel ſouden gewacht hebben / hadde hy in ſijn vryheit geweeſt / daer en boven ſoo bewijſt ook de Grave van Egmont in 't lange deſe luegenen. b

Waer uit nootlijk moet volgen dat mijn Heere de Admirael geenſins en kan worden belaſt met allen den illatien en luegenen / die ſy deſen aengaende hebben gezocht hem op te leggen/ en dat men niet gehouden en is daerop te antwoorden oft eenige onſchult te doene / de ſelve latende doen de Heeren daer geweeſt hebbende / Te meer dat 'et onwaerachtig is / en nemmermeer en ſal bevonden worden / dat d'Admirael oft alsdoen (d'welk onmoeglijk was) oft voor oft na (des hy niet belaſt en wort in 't beſondere) in ſijn beſchud en ſauvegaerde genomen heeft de Bontgenooten en vele mit eenige Conſiſtorialen oft Kooplieden / d'welk ook den Conſiſtorialen en Kooplieden aengaende / geen verwe en heeft / gemerkt hy en de voorſz. andere Heeren/ des/ by die van der religien met groote vertooningen en aenbiedingen te meer ſtonden gemoit zijnde c daer toe noit en wilden verſtaen / noch hen t'hemen voordeel verkleeren / noch ruerende den Bondtgenooten oorſake noch redene en gaf / mits ſy niet en waren verkleert oft gehouden voor wederſpannige / maer wel ter contrarien als goede getrouwe dienaers en Vaſallen des Koninks by der Regente / In den dienſt des ſelfs te werke geſtelt / ende / om daer toe beter te moegen verſtaen / genomen in 't beſchud en ſauvegard des Koninks en der Regente d noch langen tijt na de vergaderinge van Duffel / en S. Trupen / e waer toe ſouden dan de Bondtgenoten van den Admirael verſekeringe verſocht hebben/ nadien ſy de ſelve vele beter en ſterker hadden van den Koninck en de Regente? Die hem d'Admirael ook wel gewacht ſoude hebben te geven/ ſoo ſijn opſet altijt alleenlijk geweeſt was van ſijnre Majeſteit getrouwelijk/ na ſijn vermoegen / te dienen / en na de waerheit hem en der Regente alle ſaken te waerſchouwen (gelijk hy wel betoonde haer Hoogheit waerſchouwende van het verbont der Edele) maer wat waerſchouwinge ſonde hy kunnen hebben doen van 't gene te Duffel ommeginck / nadien hy aldaer niet en was? Waer toe ſondet ook gedient hebben / na dien ongetwijffelt der Regente van al wert rapport gedaen by den Heeren die ſy aldaer hadde geſonden? Soo dat men den Admirael te ſeer onbeſchaemdelijk heeft verongelijkt hem ſoo vele leelijke ſtukken opleggende/ daer het eelken kenlijk is / dat hy daer niet by en is geweeſt / noch des wete oft ſchult gehadt en heeft: Och wat eenen ſchoonen ſchijn van rechtveerdigheit? dat men eens vraege allen den geenen die hen in der ſelver vergaderinge te Duffel hebben gevonden / en ſy ſullen moeten bekennen dat d'Admirael aldaer niet geweeſt en is (gelijk ook de Heer van Egmont 't ſelve in ſijn defencien f verkleert / mitsgaders al 't gene aldaer is gehandelt) noch ook te S. Trupen / Ja dat hy ook niet en is gecommitteert geweeſt om te handelen g noch gehandelt en heeft in eenige vergaderinge metten Bondtgenooten/ wy ſonden ook zijn alibi lichtelijk bewijſen en toonen dat hy alsdoen in Duitſlant geweeſt is / hadde de Fiſcael den tijt en dag in ſijn richt verkleert / gelijk hy na recht en op pene van des te vervallen/ In ſullken leelijken belaſtingen ſchuldig was te doen / ja men mach den Admirael dien aengaende voor een geluk toeſchrijven / dat hy by der Regente daer toe niet en is geroepen oft geſonden / Want anders en ſonde deſen luegenaers geen verwe gebroken hebben om ſijn goede dienſten in 't quade te bedieden/ al is wel de ſelve vergaderinge van Duffel by den anderen Heeren gehouden by uiterlijken laſte van de Regente / endé alleenlijk achtervolgende der inſtructien en ordinancien der ſelver h en dat haer daeraf als doen rapport in 't lange is gedaen / gelijk al 't ſelve is gehandelt by geſchrifte / d'welk des volkomen getuygenis is gevende.

8. Gelijke verſierde ſake koemt de Procurer in het wilde vremdelijk daer na by brengen / i Inhoudende / dat na de requeſte der Bondtgenooten overgegeven in Decembri/ de Heeren Prince van Oraengien en Graven van Egmont / Hoorne en Hoogſtraten ſouden in Januario hen by een gevonden hebben te Denremonde en aldaer gehandelt van de wapenen aen te grijpen/ en volk te maken / Indien de Koninck in ſijn Nederlanden met heerkracht wilde komen / van wellker wederſpannigheit d'Admirael den Koninck noch de Regente niet en hadde gewaerſchout daer door hy verballen zijn ſoude in de misdaet van gequetſter Majeſteit. Want het en ſal niet bevonden worden/ dat de Bontgenooten eenige requeſte hebben overgegeven in Decembri / oft dat de Heeren hen t'ſamen hebben gevonden te Denremonde in Januario daer na/ wy bekennen wel (om de waerheit niet te loochenen) dat wy bevinden dry requeſten in als/ der Regente by de Bondtgenooten overgeven te zijne/ d'eerſte in April/ d'ander in Julio/ en de derde in Februario daer na / (welke van dryen hy nu meint / en weten wy niet) van gelijken bekennen wy ook dat de vier Heeren hen eens t'ſamen hebben gevonden te Denremonde / maer niet in Januario / dan wel dry maenden te voren/ namentlijk in 't begin van October / Soo draepen ſpecificatien ſtellen deſe gaſten tegen alle recht in ſoo leelijken betichtingen tegen ſullken Heeren uit enkelder boosheit / om hen / hen defencien te benemen / daer mede wel bewyſende dat ſy luttel zorge dragen oft hen betichtinge kan blijven ſtaen / en gefondeert zy oft niet / maer dat hen genoeg is / dat ſy eenigen ſchijn van rechte moegen voorſlaen / om te bedekken hen wreet voorgenomen ongelijk en tyrannye / van hen alle vier t'onrechte om den hals te brengen / ten appetijte van eenen Kardinael / en om by hen niet belet te worden in 't verdrukken en berooven van ſoo overbloedige landen / van alle hen vryheden / rijkdommen en voorſpoeden / welk hen boos voornemen hen nochtans is gefaelt in den tween / die Godts genade bewaert en uit hen bloedige handen verloſt heeft / (ongetwijffelt) t'ſijnen dienſte / mitsgaders van den Koninck en van den Lande.

a By brieven van den Admirael aen ſijnen Secretaris 10. Octob. 1566. pag. 133.

p. 134.

b In den 109. 110. 111. 112. en 113. art. ſijnre defencien.

d' Admirael en heeft de Bondtgenooten in ſijn beſchud niet genomen.

p. 135.

c By den overgegeven requeſten.

d By den akkorde en brieven van verſekeringe.

e By brieven van de Regente. 23. Decemb.

f In den 109. en volgende artic.

g by brieven van de Regente 7. Auguſt.

p. 137.

h By den propoſitien en antwoorden geprint zijnde.

Waerom de groote re Denremonde hen by een gevonden hebben.

i In den 33. art.

p. 138.

p. 139.

1568. De vier redenen / waerom sy hen voor den tijt van vier oft vijf uren alleenlijk t'samen vonden tot Denremonde / wesende een stadt hen allen bequaem / als niet gelegen bezre van Antwerpen / (daer de Prince niet wel uitblijven en mochte) noch van Bruessel (daer de Graeve van Egmont te Hove wesen moeste) en naerder van Doornik (daer d'Admirael onledig was) dan die andere twee steden / en by Mechelen (daer de Graeve van Hoogstraten gesonden was) mitsgaders wes daer gehandelt werdt / wordt wijt genoeg by den Admirael selver verhaelt / [a] eensamentlijk in den verantwoordingen der voorschreven Heeren de Prince van Oraengien en Graeve van Hoogstraten / by al d'welk openthlijk blijkt / dat d'eene van den voornemsten oorsaken is geweest / om t'samen te oversien en spreken van den brieven des Baenre-Heeren van Montigny uten Hove van Spaengien aen hen gesonden / [b] inhoudende hoe qualijk sijn Majesteit van den Beeldtstormingen / Prekingen en andere onbehoorlijkheden in den Nederlanden voortgestelt te vreden was / en hen vermaende dat sy souden willen arbeiden op dat daer in versien werde / op dat sijn Majesteit des in tijts gepaeit wesende / niet over en quame / oft daer in en deede versien gewapender handt / welken aengaende sy lange sprake t'samen hadden / en begeerden al te doen dat in hen was / om daer in oorden te helpen stellen / maer gemerkt het volk soo verbittert was / en oock d'alkoordt gemaekt metten Edelen / en dienvolgende ook alom in den Steden / soo en vonden sy geen middel om daer toe te komen / het en waer door de vergaderinge der Generale Staten (d'welk hen den bequaemsten weg doehte te wesen tot een generael remedie) oft dat sijn Majesteit / soo haest hy konste in persoone over quame / soo dat gesloten werde dat elk van hen de handt daer aene / soo seer als hy konste / ter eerster bequaemheit soude houden neffens sijn Majesteit / [c] de Regente en den Rade / op dat sijnre Majesteit wilde believen op d'een en d'ander punct korte resolutie te nemen ; D'ander redene was om t'samen t'oversiene de vrieven by des Koninks Ambassaduer in Vranckrijk aen de Regente geschreven / en vremdelijk in hueren handen gekomen / dewelke inhielden groote verraderyen tegen hen en andere Grooten (maer besundere tegen hun dryen van den Rade van Staten) voortgestelt / en de valsche luegenen daer mede men sijnre Majesteit hadde ontgeven d'affectie en 't goet betrouwen dat hy met grooter redenen / van hen altijt gehadt hadde / ja dat hen afgunstige den Koninck tegen hen soo hadden weten te verbitteren / dat hy van doen af had gesloten hen doodt / sonder hen gehoort oft de gelegentheden der saken verstaen te hebben. Soo verre hadden sy kunnen verleiden en verblinden de rechtveerdige goedertierenheit des Koninks / soo de selve vreeder vermelden / van den welken voorwaer sy lieden met grooter reden verbaest waren / ende en waer niet te verwonderen / al hadden sy daer op t'samen vele propoosten gehouden en ook gesproken van hender verseekertheit / vertrek / oft andere goedroosde en bequame middelen / nadien het hen allen soo seer raekte / ja ook den gantschen Lande / maer daer en is als doen noit gesproken van den Koninck / uit sijnen Lande te houden / noch gesloten van met foortsen te wederstaen den genen die sijn Majesteit met heer-kracht soude willen seinden (d'welk sy nochtans na vermoogen der kleere privilegien des Lants [d] en der verbintenisse die sy lieden totten onderhouden der selver hadden / wel hadden vermoegen te doen / sonder hender eeren te na te komen) ja is hen slot ter contrarien geweest / (daer op sy ook gescheiden zijn) dat sy daerom niet en behoorden te laten wel te doen / maer soo vele te vieriger vallen ten dienst van sijnre Majesteit tot voorderinge van der hoogheit des selfs / en tot ruste en welvaren sijnre Landen / en dat sijn Majesteit in 't einde sijn waerachtige dieners noch soude kennen / dat ook hen getrouwe daden / oprechte meiningen / en lanckduerige diensten / soo kleer / groot en openbaer waren / dat sy op geen achterklappen ter werelt en behoefden te achten / hen ganssehelijk betrouwende in hen onnoselheit en in de gewoonelijke redelijkheit en rechtveerdigheit van sijn Majesteit / en dat de selve / noch sijn voorsaten noit eenige gewelt of tyrannie en hadden gebruikt / maer altijt eenen iegelijken na de privilegien des Lands / (elken na sijnen staet) recht en justitie hadden doen geschieden / sonder tegen hennen gelooften en eeden iet te doene / waer aene oft sy eenigsins hadden getwijfelt oft achterdenken gehadt / oft by avontuere eens gedacht / dat men by gedoogsaemheit oft onwetenschap des goedertieren (maer seer verleiden / qualijk onderrichten en deerlijk bedrogen) Koninck in den Landen sonde hebben voortgevaren by dusdanigen manieren / gewelden / ongelijken / wreetheden en tyrannien / als men nu siet / hen en souden moegelijk geen middelen hebben gebroken / om daer in te versien / en hen selven verseekeren / ook met eenen het Landt in sijn vryheit bewaert te hebben / sonder den eedt en getrouwigheit die sy den Koninck schuldig zijn / te buiten te gaene / ja ook sonder iet te veranderen / van der gehoorsaemheit die den Koninck in den Lande toekoemt.

a In 't 33. art. zijnre antwoorde.

pag. 140.

b By de brieven des Heeren van Montigny.

Des Koninks komste begeert van den Grooten.

c By brieven van den Admirael aen den Konink, 20. Augusti. 10. Oct. 1566. en andere mitsgaders van den Heeren 19. Jul. 1563.

p. 141.

De brieven van den Ambassadeur gevuegt in 's Princen verantwoordinge.

p. 142.

d By den eersten en lesten art. der blijder inkoemst en den Privilegien van Hertoge Jan, van den jaren 1421. en 1422.

De derde redene was / dat de Heere Admirael / gewaer worende / het misvertrouwen en kleinachtinge die men tegen hem tot Doornik beweeg (daer af hier na vredere sal geruert worden) begerende 't selve den voorschreven anderen Heeren sijnen vrienden te kennen te geven / en hen goet dunken te hooren / hoe hy daer in behoorde te leven / welken aengaende sijn meininge was van daer te vertrekken / en van voorder bewint hem te ontslane / hoewel den anderen dochte / dat hy daerom / niet en behoorde te laten / te verstane tot verseekeringe en ruste van sulker stadt / ten dienste van den Koninck ; En de vierde dat de Heere Prince soo by den Regente als van den Lant-saten gequelt worende om hen te vinden in sijn Gouvernementen van Hollant / Zelant / en Utregt / en versogt geweest zijnde by den Wet-houderen en Leden der stadt van Antwerpen / om te sijnen vertrekke / te moegen in sijn plaetse / voor Overhoot hebben den voorschreven Admirael oft Graeve van Hoogstraten / begeerde daer op met hen te spreken voor sijn reise / om te weten oft sy te vreden souden zijn dien last te aenveerden / soo verre de Regente den eenen oft den anderen des last wilde geven / welken aengaende d'Admirael hem excuseerde / geenssins begerende voorder onderwint / nadien hy sag sijne diensten van Doornik / en andere soo weinig bekent te worden / waer af hy ook den Koninck daer na sijn verthoningen dede. [e] Daer op reisde elk der Heeren weder in 't sijne eerst verstaen hebbende den handel van elken in sijn quartier / dit is al 't gene dat tot Denremonde is gehandelt / behalven dat aengaende den voorschreven brieven van den Ambassadeur goet gevonden en gesloten werde / dat men vont uit daer af de Regente soude spreken (ook den Koninck waert noot des waerschouwende) en heur openthlijk vragen wes daer af was / des den last aenveerde de voorschreven Graeve van Egmont die na Bruessel keerde / die heur 't selve voorhielt / d'welk sy al ontkende / hoe wel men als nu bevint / die volschiedenisse van dien dreigementen / maer te seer waerachtig te vallen.

p. 143.

p. 144.

e By sijn brieven van 10. Oct. en 20. Nov.

p. 145.

Dat men nu eens overlegge de redenen en besluitingen van deser t'samen-kominge die de Fiscael soo hooge weegt / besondere / want de waerschouwingen daer af den Koninck en der Regente niet gedaen en souden zijn / en dat men bewijse in wat maniere dat gesloten zy 't gene dat hy versiert ? ook hoe / oft waer / dat verwilligt zy de wederspannigheit / daer hy hem af beroemt ? maer na dien daer niet met allen af en was / noch oit propoest gehouden / en min iet gesloten ten ondienste van den Koninck / oft om sijn koemste in den Nederlanden te beletten / wat waerschouwinge konst men daer af gedoen ? Waer kan hier dan begaen wesen de misdaet van gequetster Majesteit ? ja wilt men der saken wel insien / men sal bevinden dat de selve t'samen-kominge niet en is gebeurt sonder voorgaende wete en oorlof der Regente [f] der welker ook rapport is gedaen van 't gene aldaer is gehandelt / en namentlijk ook ruerende den voorschreven brieven / (daer af heur gelevert werde copie) soo mondelinge by den Heere van Egmont / als by brieven door den Heer Prince.

p. 146.

f By den 47. en 48. art. van den ontlastinge, en 169 artic. van den defencien des Heeren van Egmont.

9. Met groote redenen sal ook elk vremt en ongefondeert

1568. deert vinden de volgende belaſtinge [a] daer de Fiſcael „heeft geſogt den Admiraal te belaſten / van dat hy heeft „geſproken van de vergaderinge van de Generale Sta„ten / en gelaegt dat ſijn Majeſteit (verleit van ſijn „quade dieneers die ſorgden dat hem ſchelmerien daer „door ſouden uitberſten,) die ſoo lange uitſtelde / ja „ook in 't leſte daer toe niet verwilligen en wilde / (mits „dien ſy hem wijs gemaekt hadden dat de ſaken hem „noch ſo qualijk niet en vonden, dat men noot hadde de „ſelve Staten te vergaderen) valſchelijk daer neffens by„brengende / dat de groote / de Bont-genooten / en de „Ketters daer na verlangden / om de Majeſteit ſoo verre „te brengen dat hy op 't feit der Religien oorde ſoude „moeten ſtellen na den advijſe der ſelver Staten / die ſy „wel hoopten na hennen ſin te bewegen / om ſoo heu„ren Oberſten weth te ſtellen / en 't hooft doen onder„danig zijn ſijnen leden / en ſy lieden komen t'heurer „begeerte / die was ganſſelijk af te hebben de Inquiſitie „en de Plakkaten / en in handen te krijgen de hooghe„den des Koninks in ſijnen Nederlanden / eenſamentlijk in 't feit van der Religien te leven ſonder weth oft redene / gelijk de Fiſcael al 't ſelve valſchelijk ſoo te verſtaen geeft.

De betichtinge van dat de Groote hebben de Vergaderinge der Generale Staten goet gevonden.

[a] In den 35.36.37. 38. art. p. 147.

Voorwaer (beminde Leſer) wy en meinen niet dat men exempel ter werelt ſal vinden / alwaer eenig Koninck / Prince oft Overſte / (het en ware geweeſt een heel tyran) qualijk heb genomen / oft voor een misdaet geacht / dat men hem heb vertoont en gebeden / dat hy tot voorderinge van ſijnen eigen dienſte / en 't welvaren zijnre Onderdanen ſoude willen hooren den raet en goetdunken ſijnre Staten / als naerdere onder- p. 148. richt weſende van den redenen en gelegentheden / die in elk hender Provincien te merken vielen / maer wel ter contrarien der Exempelen vele en genoeg (ja ook onder de daden der Voor-ſaten van den Koninck) dat de ſelve hen in eenigen noot vindende / hen Staten gemeinlijk hebben vergadert en hen opinien verſtaen / ſonderlinge in ſaken van grooten gewichte / ja dat ſy ſulke vergaderinge heurer Staten / altijt hebben gehouden voor een vaſte toevlucht en ſeker remedie / in alle hen benautheden / tot onderhoudt hender hooghheit / ende heurer Staten en Landen / ſoo dat Philips van Comines wel te rechte in ſijn hiſtorie / [b] ſtraft de voorſchreven en alle andere ſulke quade dieneers der Princen / die hen ſulken vergaderingen heure Generale Staten ontraden / daer hy / ſprekende van de groote dienſten die de Generale Staten van Vranckrijk in ſijnen tijde vergadert / gedaen hadden / aldus koemt te ſchrijven.

[b] In Koninck Lodewijk den XI. in 't jaer 1483.

„Men mochte als doen peiſen dat deſe goede verga„deringe ſoggelijk was / en ſeiden eenige van ſlechter „conditien en kleinder deught / en hebben ook ſedert dik„wils noch geſeet / dat het zy een misdaet van gequet„ſter Majeſteit / dat men ſpreekt / van vergaderingen „der Staten en * dat het is om de hooghheit van den Ko„ninck te verminderen / maer ſy zijn 't ſelve die tegen „Godt / tegen den Koninck en tegen 't Landt misdoen / „en ſulke propooſten dienden / en dienen al noch / voor de „geene die in authoriteit en geloove zijn / ſonder 't ſelve „eenigſins verdient te hebben / en die daer toe niet be„quaem en zijn / maer alleen voor maniere hebben in „der ooren te fluiten / en te ſpreken van ſaken van klein„der weerden / en weſende alle groote vergaderingen „van ſoggen / dat ſy bekent en hen werken geblameert „ſouden worden.

De woorden van Philips de Comines tegen de gene die ſulke vergaderinge beletten. *p. 149.

Wat ſoude de ſelve ſchrijver ſeggen / indien hy nu leefde / en ſage alle deſe onbehoorlijkheden der quaetwilliger / die d'oorſake zijn / dat den Koninck dus koemt te bederven hem ſelven met allen ſijn Landen en Onderſaten? hoewel hy in de verhaelde plaetſe deſe quade dieneers wel genoeg beſchrijft / d'welk oft den Koningen en Princen ſoo wel waer ingebeelt als 't waerachtig is en nootlijk ware / voorwaer die goede en ſouden ſoo niet weſen verdrukt / noch de quade ſoo verheven weſen / als men hedensdaegs ſiet tot grooten achterdeel der Chriſtenheit / en Godt gunne den goeden (maer verleiden) Koninck / dat hy eens mach begrijp. 150. pen eer 't te ſpade worde / hoe deſe quaetwillige hem doen bederven / hem ſelven / en ſijn Landen / en hoewel ſy hem nu ſoo ganſſelijk regeren / ſoo hoopen wy nochtans / dat hy t'eenigen tijden hen jok van hem

1568. woorpen ſal / en dan beginnen te verſtaen het groot on- 1568.
gelijk / dat hy hem ſelven ſal hebben gedaen / en ook dan
tot ſijnen grooten leet weſen / gewaer worden het ge-
broek van ſoo vele ſijne goede getrouwe Vaſſaelen / Die-
neren en Onderſaten / want de waerheit mach wel
voor eenen tijt worden verbolgt / maer en ſal nem-
mermeer voor altijt verdruckt en geſtopt blijven.

Soo wie ook wat in Hiſtorien geleſen heeft / bevint / dattet noch quaet / noch bremt / noch nieuws en is / dat men in ſaken der Nederlanden aengaende / hen gedraegt aen de Staten der ſelver / ja dat ſullks in allen ouden tijden by den Grieken en Romeinen altijt goet gevonden en onderhouden is geweeſt / alſoo hebben Romulus en de volgende Koningen van Romen de Ordinancien by hen gemaekt / den volcke (dat is ſeker een Staten van den Onderſaten daer toe geordineert) voorgedragen / om goedt gevonden oft wederleet te wor- pag. 151.
den / d'welk de Conſuls en Regeerders ſedert al-
daer hebben nagevolgt: 't ſelve hebben ook gedaen
de oude Koningen in Grieken en elders / die des by den [c] Ariſto-
geleerden en ſchrijvers / [c] ook in de geſchreven Rech- teles, Ho-
ten gepreſen worden. merus, Livius.

Boven dien ſoo hadde men in den Nederlanden ſoo Het vergaderen der Staten is nodig volgende 's Lants Privilegien.
vele rechtveerdiger oorſaken om de vergaderinge der
Generale Staten te wenſchen (gelijk alle de goede
deden) uit dien het aldaer is een ſake die ordinaris / ja
na de privilegien des Lants / behoorig en noodig is / [d] By den derden art. der blijder inkomſte.
[d] dat in ſaken van ſoo grooten gewichte de Princen
gebruiken van den goet dunken en conſenten hender
Staten / beſondere als daer aene hangt 't welvaren en
ruſte van den Landen en Onderſaten / en ſonderlinge
ook in materie van generale Plakkaten ſoo ſeer alle
d'Ingeſetene rakende / ja verbindende hen by hyheit en
conſcientie / mitsgaders hen ſalighheit / lijf en goet / [e] By den inhouden van den Plakkate des jaers 1553.
d'welk ook onderhouden is by de hooghloflijker me-
morien Keiſer Kaerle in 't feit van der Religien / ordi-
nerende het Plakkaet van den jare 1531. [e]

Hoe kan men dan voor een misdaet geachten / ſoo p. 152.
vere de Admiraal met allen den goeden / ook verlangt
heeft / na 't gene dat van allen tijden goet en bequaem
is gevonden? ja 't gene dat by experientie in alle ſwa- Het was om vele ſaken nodig dat men de Staten vergaderde.
righeden in den ſelven Landen geraden en nodig be-
vonden is? beſondere gemerkt de vergaderinge der
Generale Staten niet allenlijk van veele jaren te vo-
ren verſocht en begeert en was door verſcheiden ſoo
Provinciale Staten als voorneemſte Steden / maer
ook van over langen tijt te voren gewenſcht / goet ge-
vonden en (onder d'advoy van den Koninck) beſloten /
by der Regente en den Rade van Staten [f] niet alleen [f] By de vertoninge der Groote aen de Regente.
om 't feit van der Religien maer ook om de ſaken van
den Financien / ſchulden van den Koninck / belaſtingen
des Lants / oplichtinge van beden / en beteringe van
vele ſaken / de welke de Regente tot dien einde te
meer ſtonden ſijnder Majeſteit heeft doen vertoonen / [g] By brieven van Aſſonville aen den Admiraal 29. Jul. [g] In den jaren 1562. 1565. en 1566.
niet alleen met brieven / maer ook by Ambaſſaden /
namelijk ook by den Heeren van Montigny / Eg-
mont / en Bergen / als ſy die na malliandoren aen
den Koninck in Spaengien ſant / [g] met laſt (onder an-
dere) van neffens ſijn Majeſteit aen te houden / [h] ten p. 153.
einde dat ſy hoe eer hoe liever de Generale Staten [h] By brieven des Heeren van Montigny aen de Regente, 29. Jun. 25. Jul. en 2. Aug. 1566.
ſouden moegen vergaderen / als weſende het eenig re-
medie om de ongeregeltheden des Lants te beteren / tot
welken einde / en niet ter valſcher meininge by den
Fiſcael (oft eer by den geenen die hem te werke ſtellen)
verſiert / de ſelve vergaderinge met allen / ſeer wert be-
geert van allen Staten / Landen / Steden / ja ook
van allen den Ingeſetenen in 't gemein / ſoo groote als
kleine / is ook elken kenlijk / dat het vertrecken oft wei- [i] By brieven van Aſſonville aen den Admiraal, 24. Jul. 1566. en van den Admiraal 20. Nov.
geren van dier [i] d'oorſake is geweeſt van allen den
onbehoorlijkheden in den Landen toegekomen / mits
welken des / met beter recht behoorden geſtraft en ten
exempele van andere gekaſtijt te worden / de voor-
ſchreven Kardinael en ſijnen aenhank / die deſelve al-
altijt omgeſtoten hebben / ook tegen de reſolutie / be-
geerte en verbolg van der Regente en den Rade van
Staten aen ſijn Majeſteit tot dien einde geſonden in 't [k] By brieven van de Regente, 19. Sept. 1566.
einde van Auguſto 1566. [k]

Iſſer dan iet misdaen / dat men verſogt en gewenſcht
heeft de t'ſamenroepinge der Generale Staten / op dat
tot onderhoudinge des Lants / en der Grootheit des
Koninks / tegen een ſoo algemeinen quaet / bequame

1568. medecijne gebruikt soude worden? Waerom en worden des ook niet belast soo vele andere Raets-heeren /
pag. 154. Staten en Steden / ja ook de Regente selve (de welke des vaste hoope / ja toeseggínge heeft gegeven en doen geben / soo den Bont-genoten als dien van der Religien) na dien sy allegader des soo grooten langen vervolg gedaen hebben? maer voorwaer / soo wel sy / als d'Admirael en zijn des maer te meer te achten en te prijsen / besondere gemerkt elk in 't gemein 't selve hielt voor het oprecht eenige remedie en verhmedinge van
a By briven van Assonville, 29. Jul. en van den Admirael 10. Octob. en 20. Nov. alle onruysten / oproeren en ongeluklken [a] die waerschijnelijk de Landen waren dreigende soo men voor oogen sag / die men daer mede soude hebben komen ontvlieden / in dien der quaetwilliger voornemen niet en ware geweest / alles te doen verloren gaen om te komen tot hen verlangde wrake / rovinge en tyrannie.

Soo wie ook wilt aenmerken hoe dat uit den vergaderingen der Staten van den Nederlanden noit gesproten oft gevolgt en is eenigen ondienst / maer altijt seer groote diensten voor hennen Princen (soo het elken kenlijk is / en noch in verscher memorien / den grooten bystant doer hen leste vergaderinge verkregen / by middel van welken sijn Majesteit quam tot
p. 155. soo grooten victorien en eerlijsten einde van eene soo lange Oorloge) en sal hem niet genoeg konnen verwonderen dat dese afgunstige soo onbeschaemt zijn dat sy blameren voor een misdaet / dat men gesocht heeft 't geene soo bequaem en nodig was tot bevestínge van sijnre Majesteit / Hoogheit en dienst / eensamentlijk tot sijnre Landen ruste en verseker inge / tot welken einde alleene het selfde ook by den Admirael begeert is / en niet tot soo boosen / gelijk de Fiscael tegen de waerheit versiert.

D'Inquisitie en de Plakkaten en hebben geen plaetse in des Admiraels Heerlikheden. Tot wat einde soude ook d'Admirael gesocht hebben de vergaderinge der Generale Staten met sulker meininge als de Fiscael by brengt / na dien noch de Inquisitie noch de Plakkaten geen plaetse en grepen in sijn woonstede / maer vermochte aldaer te wonen sonder op sulke vervolgingen te passen / genietende der vryheit van der Religien en sijnre consciențien / na dien het onder 't Rijk is / ook en hadde hy noch oorsake noch middel om te kunnen ofte willen voornemen van tot eenige handelinge / Hoogheit ofte Overheit in den selven Lande te komen / gemerkt hy in den selven niet en woonde / noch ergens Gouverneur en
p. 156. was / ook geen voix noch toegank / in geene Staten van eenige der Provincien en hadde / maer ter contrarien / soo bewijsen alle sijn daden wel kleerlijk / dat sijn meininge noch begeerte noit anders geweest en is / dan sijnre Majesteit dienst te doene / ja tot daer inne al 't sijne verteert te hebben / sonder oit daer inne verkoelt geweest te zijne oft eenig behulp geweigert te hebben / soo lange hy eenigsins den middel gehadt heeft / den welken hem begevende / heeft hy tegens sijnen danck bedwongen geweest hem te vertrekken uiten Hove / en t'huis te blijven / 't welk hem ook dede soo vele swarigheden maken om weder te Hove te komen / na dien hy de macht niet en hadde om sulken kost te vervallen / in der vuegen dattet geen wonder en ware al hadde hy gesect oft geschreven / verkoelt te zijne, van dienst te doene, gelijk de Fiscael t'onrechte by brengt / nae dien hy van over soo vele jaren sijnen noot den Koninck hadde voorgedragen / ja dat alsdoen sijn Secretaris soo vele maenden / daerom was vervolgende / sonder ook vergeldinge oft resolutie te krijgen / Mits den welken en ook dat hy merkte dat men sochte te beletten al dat bequaem was ten waerachtigen dienste
p. 157. van den Koninck en van den Lande / en daer en boven dat sijn afgunstige tegen hem een misvertrouwen hadden besteken / Soo soude hy te rechte goede oorsake gehad hebben om verkoelt te zijne van te dienen / niet sijnre Majesteit maer den onbehoorlijken passien en voorstellen sijnre quader dieneers / die hem regeerden t'heuren wille. Ook heeft hy wel getoont de begeerte die hy hadde om den Koninck te dienen / als hy allen sijnen benautheden niet tegenstaende / in sulken onruy-
b In April. 1566. gelijk by sijn brieven blijkt van 20. August. sten tijt / is te vreden geweest [b] ter assistentie van de Regente te Hove te blijven / (nadien sy sijnen broeder na Spaengien gesonden hadde) voor den tijt van twee maenden / op hope dat daer en tusschen sijn Majesteit versien soude / soo opte gemeine quaden / als op sijnen eigen noot / maer noch d'een noch d'ander gedaen worende / is wederom na dien tijt by oorloobe van der Regente vertrokken tot dat sy hem ontbieden soude / d'welk sy dede te half oogst daer na / ten welken tijde hy hem weder te Hove vant / om nergens in gebreke te wesen / daer men hem tes Koninks dienste soude willen emploperen / soo hy wel getoont heeft / gaende ten bevelen van der Regente tot Doornik / het welk hem daer na wel is berouwen / als hy begonst gewaer te worden dat men verkeerde en qualijk bediede / al den dienst die hy dede / gelijk wy 't selve by oorden p. 158. na breedere verklaeren sullen.

1568.

10. Hadden wy eerst een weinig naerdere bewesen niet wat ongefondeertheit en ongeschikter bedieninge de Fiscael hem soekt te belasten [c] door eenige woorden / begrepen in twee sijne brieven geschreven aen sijnen Secretaris in Spaengien (van d'een van den welken wy ook recht hier voren gemelt hebben) luidende (soo hy t'onrechte by brengt /) den eenen, dat hy voor hem genomen hadde te vertrekken sonder meer Koningen oft Keiseren te dienen en dat hy verkoelt was van sijnen Prince dienst te doen / En den anderen, datter tweelf oft veertien duisent persoonen in der onruysten tijt / uitten poorten van Antwerpen ter prekingen gingen / belastende den Admirael van verwaentheit en quaethertigheit ter saken van d'eerste propoest / en van valscheit en luegenen ter saken van den tweeden / welken aengaende hy selve een valscheit by brengt / seggende sulken vergaderinge buiten Antwerpen niet gebuert te sijne / maer dat d'Admirael sulks hadde geschreven om de goede te verbaren en de quade stouter te maken / nu aengaende den eersten brieve / is hier voor / soo d'oorsake als d'onschult genoeg bewesen / p. 159. daer by alleenlijk vuegende / dat indien brief / met meer andere / tot betooninge sijnre onschult dienende / hem niet en waren genomen en onthouden / (waerinne men emmers het gewelt en onrechtigheit sijnre afgunstige wel merkt) men soude lichtelijk metten selven brieve bewijsen des Procureurs loegenen / en 't leetwesen dat d'Admirael voelde / mits dat hy sijn Majesteit niet meer dienst gedoenen konste (door de besteldingen sijnre vyanden / en ook dat de macht hem gebrak) en dat men geen ander acht en nam opten dienst van sijnre Majesteit / maer alles liet gaen soo 't wilde / sonder ergens in te versien / ja dat ook in den selven brief soo vele andere woorden stonden (dier de Fiscael geen gewach en mackt) bewijsende sijnen oprechten en grooten trek om ten dienste van den Koninck / en welvaren des Lants / lijf en goet te avontueren / dat men kleerlijk bevinden kan / dat dese woorden (by den Fiscael geteekent) geensins geschreven en zijn tot quader meiningen / maer alleen uit oorsaken boven verhaelt / want onder andere staen ook aldaer dese woorden / want nadien ik geenen dienst meer doen en kan / en wil ik der schanden niet declachtig wesen / daer by p. 160. gevuegt dat huer Hoogheit my geensins en is betrouwende / En daer na, daer uit mach men merken / dat ik niet eergierig en ben / en dat Godt my de gracie heeft gegeven / dat ik noit groote staten gesocht en heb / maer wel gehad eenen yver om mijnen Prince dienst te doen / waer in ik genoeg verkoelt ben / gemerkt het klein betrouwen dat hy toont te mywaert te hebben / gemerkt men u soo gehandelt heeft; daer na weder dese woorden. Voort eest my eenen grooten hertsweer te sien / dat sijn Majesteit sulken Lant koemt te verliesen door sijn eigen schult om dat hy ons niet wil betrouwen. En noch, ik waer te vreden nemmermeer ander vergeldinge te hebben dan dit Lant te moegen behouden / met meer andere dergelijke die men soude moegen verkleeren / Indien men van den selven brieve en andere des Heeren papieren / niet berooft en ware. Eben wel dese voorgehaelde woorden wel gewegen / geben genoegsame getuygenisse van den yver en goethertigheit die hy altijt heeft gedragen ten dienste van den Koninck en van den Lande / en doen te niet alle de presumptien en blauwe redenen daer hem de Fiscael mede socht te p. 161 behelpen / want de selve brieven waren geschreven sonder geveinstheit / en quamen uitter borst als by hem geschreven aen sijnen Secretaris / meinende dat de selve alleen die sien soude / d'welk wel verre verscheiden is van der quader meiningen / daer op de Fiscael een woort

van

1568. van dien wilt trekken / te meer dat daer by ook is gevuegt de redene van den selven woorde / waer door hy ook ontschuldigt sonde wesen / al hadde de passie hem noch veele herder doen schryven / gemerkt hy alle sijn goet in des Conincks dienst verdaen hebbende / noit woord an woorden van den selven en hadde kunnen gekrijgen / al hadde sijn Secretaris daerom aldaer soo menigen tijd vervolgt.

Aengaende den anderen brieve is seer te verwonderen dat de Procureur by een soo onbeschaemde stoutigheit dezre ontkennen en seggen niet waerachtig te wesen / 't gene dat soo openbaer en by soo vele duisent menschen gesien is / want ten tijde als dien brief geschreven werd / soo gingen des Sondaegs en Heiligendaegs buiten den poorten van Antwerpen niet alleen xij. oft xiiij. duisent persoonen ten predikingen (soo hy seet den Admiraet te hebben geschreven) maer xx. oft
pag. 162. xxiiij. duisent op eenen dag ten aensien van eenen iegelijken / waer uit men spoert / met wat ergheit de Fiscael koemt van deser waerschouwingen te maken sulken misdaet / daer ter contrarien de Admiraet hier in behoorde gepresen te worden van dat hy getrouwelijk heeft gewaerschouwt de desoorden / op dat sijn Majesteit des te bet daer in voorsien sonde stellen / en in tijds versien eer daer erger uit volgde / gelijk men sedert gesien heeft komen / by gebreke van bequaem remedie. Het is voorwaer een groot teken van des Admiraels goede affectie / en oprechte meininge / dat onder soo vele brieven by hem geschreven / en ontfangen / die in sijn Logis bevonden en by sijn vyanden al oversien zijn (gelijk de vragen hem gedaen / dat wel betoonen) sy lieden niet en hebben kunnen vinden om te knagen van dese twee verhaelde puncten / die noch niet en klinken / oft hen en helpen.

De belastingen des Admiraels aengaende des hy te Doornik gedaen heeft.

11. Komende dan aen 't punct van sijn daden te Doornik / [a] die soo geblameert zijn in der quader en de onduegdelijker veroordeelinge / en ook in soo vele artikulen van des Fiscaels tieht / ter saken van dien hem belastende crimine læsæ Majestatis. En andersins in veele puncten dien aengaende (hoewel t'onrechte.)
p. 163. » Als eerst / dat 'er inkoemste van den Admiraet [b] in
a Van » Doornik (aldaer hy by de Regente gesonden was) het
sijn dien- » volk hem tegen gekomen zijnde over hoop riep Vive le
sten te » Geux, daer uit plompelijk willende doen volgen dat
Doornik » het volk daer by [c] betuigde / dat sy meinden den Ad-
heeft hy » miraet hen werken soo wel aen te stane / dat sulken
den Ko- » roepen hem aengenaem ware / duegende de selve te
nink ge- » wesen tegen Godt / den Koning en 't gemein welva-
schreven » ren / waer af d'Admiraet niemanden hadde gekastijt /
10 Octob. » hoewel hy de macht in de hand hadde.
en 20. Novemb. » *Om nu de boosheit deser achterklappers / die van
Insgelijk » getrouwe diensten / [d] weten te smeden groote misda-
der Regente den lesten en in de maenden van Sept. en Oct. 1566.

[a] By de commissie van 29. Augusti. p. 165. De groote diensten by den Admiraet te Doornik gedaen.

[b] By brieven van Assonville. 11. 22. Sept. en 3. Oct.

[c] In den 39 artic.

p. 164. * D'ontschult dat men t'sijnder koemste heeft geroepen *Vivent les Geux.*

[d] By des Admiraels brieven van 10. Septemb. 20 Jan. en der Regente 19. Sept.

den / wel te verstaen moet men weten dat ten tijde als niet alleen de Predikingen / maer ook de Beeltstormingen / by eene geweldige raserye des volks alom gebuerden de sterke machtige bewoonde frontier stad van Doornik (lange der Religien toegedaen) met heuren Lande van Tornesis / metten selven onruste soo seer gequelt en beladen was / als eenige andere in alle de Nederlanden / ja stond op 't punct van oproeren en bederven / want daer en waren niet alleen de Kerken verwuest / de beelden afgeworpen / de predikatien binnen den Kerken in der Stad gehouden / maer de gemeinte hadde daer en boven heur opgeworpen en in de wapen gestelt / niet alleen tegen de wetb / en die van de Roomsche religie (die niet het een vierendeel des volks en maekten) maer ook tegen het Garnesoen van den Kasteele / 't welk niet versien en was / noch van volk noch van victaille noch van geschut en oorloogsgereetschap / in der duegen dat de Kapitein van dien / te Hove schreef / dat hy was belegert en geen xviij. uren tegen houden en sonden kunnen / mits hem van als gebrak / en alsoo de Prince van Oraengien werde gesonden tot Antwerpen (allwaer hy Borggrave is) en de Grave van Egmont in Vlaenderen / daer hy Gouverneur was / Soo wert de Admiraet by de Regente gesonden te Doornik / (daer de Baenreheere van Montigny / die by heur in Spaengien gesonden was / Gouverneur is) om de oproeren en onrusten aldaer wesende / te stillen / en de Stad / het Kasteel en de heele Provincie te houden in de gehoorsaemheit des Konincks; mitsgaders alles weder te brengen in eenigheit en ruste (gelijk sijn opene brieven van commissien 't selve uitwijsen [e]) gemerkt het was een plaetse van sulker importancie en gevolge als elk weet.

1568. [e] By de commissie van 29. Augusti. p. 165. De groote diensten by den Admiraet te Doornik gedaen.

Het is ook waer dat d'Admiraet niet geerne en aenveerde / [f] en nooder bleve in dien laste / nochtans na dien het de Regente begeerde en hy verhoopte / aldaer den Koninck en den Lande dienst te moegen doen / ook dat 't hem na sonde gegaen hebben / dat een sulken Stad en Land gedurende sijns broeders absentie (die des Gouverneur is) en sonder des selfs schult / sonde hebben verloren gegaen oft van der behoorlijker gehoorsaemheit heur afgeseert; Soo en heeft hy niet willen weigeren aldaer te gane / en te doene al dat moegelijk was om aldaer oorden te stellen. Als hy inderwaert / sonder eenig bystant van volk van wapenen / gereyst was / soo verstont hy onder wegen dat 't er in der selver Stadt al in rueren en wapenen was / en 't volk om malkanderen te vermoorden / mits den welken hy hem te meer haeste / en om dat ongerust volk niet voorder te verbitteren / maer door een aenwijsinge van betrouwen / proberlijk te stillen / soo quam hy hem t'zijnder aenkoemste begeven / (niet sonder perijkel) midden onder die gewapende gemeinte / nemende sijn Logijs / niet in 't Kasteel / maer in der Stad / om hen bet te payen / en de wapenen doen afleggen / ook uiten kerken te doen scheiden / en hen predikatien buiten der
p. 166. stad te doen houden; Insgelijks om den gewoonlijken dienst aldaer weder te doen stellen [g] metter behoorlijker gehoorsaemheit van der Overheit / en daer nefens ook het Kasteel te doen versien van provisande / volk en geschut; Alle welke puncten hy (niet sonder groote moeite / arbeit en perijkel) volbrogt heeft / het welk hem te lastiger viel mits de swarigheden en mistrouwen daer die van den Kasteele oorsake toe gave; Eintelijk heeft hy by goetdunken van der Wet / met die van der Religie aldaer / gemaekt by maniere van provisie / en onder het welbehagen en advoy alleenlijk van der Regente (dat men dit onthoude om de naverhaelde luegenen) seker verdrag en eenigheit / de welk daer na by der Regente genoeg is goet gevonden / en na des Admiraels vertrek voor sullis aldaer toegelaten en uitgeroepen / als niet te buiten gaende het alkoort hoogs te voren by huer Hoogheit uit den naem van den Koninck met den Bontgenooten aengegaen / 't welk sy al om wilde en beval onderhouden te worden (gelijk heur brieven over al gesonden en by heur doen printen [h] 't selve wel bewijsen) en hadde boven dien den Admiraet en anderen Heeren geordineert des
p. 167. de geloofte en verklaeringen soo den Bontgenooten als allen anderen te doene / dat is op 't hoogste 't gene de Admiraet te Doornik gedaen heeft / dat men nu eens sonder passie aenmerke al het selve en daer nefens overlegge het ongelijk / onrechtveerdigheit en groot gewelt dat men hem heeft aengedaen / hebbende om soo groote sonderlinge getrouwen diensten (want de quade die nemen voor het voorneemste delsel van hen moordadige tyrannye) niet alleen beschuldigt / maer ook schandelijk doen sterven / hoewel die wel ander belieteniste en vergeldinge verdienden / dies de Koninck ook een groot leedwesen hebben sal (maer te late voor den goeden Heere) soo wanneer hy hem eens sal gewogen hebben uit der slavernye deser quaedwillige / die hem als nu soo deerlijk na hennen appetijt regeeren.

[f] By sijn brieven van 31. Augusti. 1. 4. 5. 10. en 12. Septemb.

[g] By de publicatie van 21. Sept. en des Admiraels brieven van 24. en 26. Sept.

[h] De brieven en akkord zijn aen des Princen. verantwoorden gevuegt.

Dat men nu eens besie hoe listelijk sy verdrayen en valschelijk blameeren sullie syne groote getrouwe / oprechte / ja ook in dien tijd noodlijke diensten en daden / die de benauwtheit des tijts hem bedwong te doen en lijden / als hy emmer sijnen last voldoen wilde / den welken hy ook heel en al volbrogt heeft / sy belasten hem eerst [i] dat volkslien t'zijnder inkoemste heeft geroepen / Vivent les Geux. Maer de Fiscael
p. 168 weet wel hoe seer dat selve woord doen alom gemein en in den mont was / en dat men 't selve al om moeste hooren / waer men gonk of stont / en dat het als doen onmoegelijk hadde geweest 't volk des de mont te stoppen / al hadde men ook wel versien geweest met volk van wapenen (des 't Hof / de Heeren noch d'Admiraet niet eenen man en hadden noch middel om te lichten) gemerkt de gemeinte al om soo in rueren en

[i] In den 39. artic.

in wa-

1568. in wapenen was / hoe soude dan d'Admirael sulken roep belet en gestraft hebben? Wel is waer dat den selven hem genoeg mishaegden / soo hy t'sijnen inhoemen den bolste weegs en verkleerde / maer en hadde noch als doen noch daer na middel noch macht om dat te straffen / soo hy noit een man van wapenen van der Regente t'zijnder hulpe en kreeg / ook en was het nergens verboden / dat men dese roepen / Vive le Roy. Vivent les Geux, en diergelijke niet en soude moegen doen / sullks dat des voor het verbod geen straffe en konst gevallen / die ook anderssints sijnen anderen grooteren saken die d'Admirael aldaer te beslissen hadde / groot achterdeel gedaen soude hebben; men kan ook wel bevroeden wat het zy van een beroerde gemeinte / en sonderlinge van lekkers en gepuffel / die niet en weten wat sy roepen.

pag. 169. De beletten den Admirael gedaen by den Kapitein van den Kasteel.

Van die van den Kasteel en hadde de Admirael noit eenig behulp / maer wel groot belet / daer door niet alleen hy / maer ook de Stadt dikwils in groot perijkel quamen / want hoe wel de Regente by de voorschreven opene en andere brieven / [a] soo wel den Heere van Moulbais / Stadhoudere des Heeren van Montigny van den Kasteele / Stad en Lande / en den Heere van Beauvois / Kapitein van een Vendel Knechten / tot hulpe van den Garnesoen in den Kasteel gekomen / als der Weth van Dooznik bevolen hadde / dat sy den Admirael souden onderdanig en behulpig wesen. Soo en wilde nochtans de voorschreven Stadhoudere en Kapitein 't selve niet volbrengen / noch sijnen geboden volgen / oft hem bystant doen / oft hen onschult altijd nemende / dat sy in 't besonder anderen last hadden / [b] 't welk den Grave groote moeite en swarigheit maekte / eer hy (even wel) de Stad gestillen en het Kasteel van volk / spijse en artillerye versien konste. De welk hy nochtans ten aensien en wel weten van der gemeinten volbracht heeft / [c] hoewel deselve in een groot misvertrouwen stont en bleef / tegen die van den Kasteele / van welken † en andere swarigheden hem by die van den Kastele gemaekt / insgelijks van sijn goede diensten en naerstigheden / blijkt genoeg / soo by sijn antwoorden / [d] als ook by den brieven en waerschouwingen / [e] die hy heeft geschreven niet alleen aen de Regente / maer ook aen den Koninck en andere / ook doet hy selve sijn onschult soo wel op alle de belastingen van Dooznik / by zijn antwoorden / dat wy hier des te korter sullen vallen.

a By de commissie van den Admirael en brieven van de Regente. 1 Septemb.

b By brieven van de Regente 14. en 24. Septemb. Insgelijck van 8 en 9 Octob. ook van den Stadhoudere 26 Sept. aen de Regente. En van den Admirael 26 Sept. en 3 Octob.

† p. 170.

c By zijn brieven van 24. en 26 Sept.

d In den 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 51. 53. 56. 57. 58. en 59 art.

* 12. Wordt ook wel te onrechte voor de tweede beslastinge sijnder daden van Dooznik beschuldigt [f] dat hy ten dage zijnder inkoemste niet en heeft den wille der Regente door den voorsz. Stadthouder en Kapitein willen laten volbrengen / maer gesocht den selven Kapitein met sijn volk te verstenden. Voorwaer indien sy sulken last van der Regente hadden als sy seiden / soo moesten sy wel qualijk van den gelegentheden onderricht zijn / ook moeste sulken last wel cesseren / mits dat de Heer Admirael met volle macht aldaer was gesonden / als Hoot en Gouverneur / dien sy allegader moesten gehoorig wesen / na dat de Heere van Beauvois met sijn volk derwaerts was geschikt geweest. Sonde ook d'Admirael recht tegen sijn commissie gedaen hebben / indien hy hadde gevolgt oft toegelaten het vremt voornemen van den voorsz. Stadthoudere en Kapitein [g] de welke was van te bespringen / dooden en beschieten de Inwoonderen van der Stadt / der welker d'Admirael t'zijnder koemste wel ses duisent in de wapenen vand / [h] soo dat een deerlijke moord daer uit soude gevolgt hebben / mitsgaders de gantsche bederfenisse van der Stadt metten verliese van den Kastele / dat nergens af versien en was / daer inne des Koninks Garnisoen soude doodt geslagen geweest zijn / soo hen der maer twee of drie hondert en waren die tegen soo vele duisendt Ingesetene niet lange geduren en konsten / te meer dat dien terstond ter hulpe gekomen sonde hebben / en ontallijk meenigte uit West-Vlaenderen der geenre die de Religien waren toegedaen / die hen alrede in de wapenen hadden gestelt / die sy sedert noit heel afgeleit en hebben tot noch toe / de welke ook daer na sulken gemoedt wel toonde / als sy te velde trokken / om die van Valenchijn te ontsetten. Voorwaer hadde men in dien tijde sulke exploit eens bestaen / en soo openlijk gekomen tegen het verdag metten Edelen gemaekt / ja sulken bloedtstortinge begonst / wat al jammerlijke onrusten / verwoestingen en vermoozdingen souden daer uit gevolgt hebben / en sonderlinge van den Geestelijken en des Koninks officieren / waer ook te beduchten geweest dat de gebuuren hem des gemoeit / en daer mede interd in der selver stad (die sy anderen tijden besaten hadden) gesocht souden hebben / want het volk was als doen alom in roeren en in wapenen / den Edeldom had hem gesterkt / soo met verbanden / als volk van buiten; die van de gewoonlijke Religie waren beangst / verjaegt en verdrukt / [i] en de Regente en 't Hof onversien van volk en geldt / in der vliegen datter geenen middel en was om der raserijen des volks met macht en gewelt te wederstaen / soo dattet een sonderlinge wijsheid des Admiraels was / dat hy so vele quaeds wiste te verhueden met properheit en nits wat tijds met den volke geduldig wesende / om daer na te komen tot sijnen vermete / in het volbrengen van sijnen laste / waer inne hy den Koninck en den Lande soo over grooten dienst gedaen heeft / dattet onmoegelijk ware dien genoegsamelijk te vergelden / hoewel door sijne afgunstige valsche aenbrengen / de selve niet alleene niet en worden belent / maer hy selve des ook te lijden gehad heeft.

f In den 40 artic.

g By hen brieven aen den Edelen. By brieven van den Heere van Norcatmes aen Moulbais 28. Novemb. en 't gebod van Moulbais te dien dage te Doornik gedaen.

h By des Admiraels brieven van 31. Auguſt.

1568. p. 172. Des Admiraels wijsheit om 't land in rusten te houden.

i By brieven des Bisschops van Doornik 20. 22. 25. en 28. Sept. en verscheidene brieven des Admiraels.

13. Het is ook een vercierde luegen die de Fiscael den Admirael opleet / [k] dat hy te Dooznik soude gesect hebben / dat indien haer Hoogheit het vergaderen der Generale Staten langer weigerde / de Heeren souden van doen af hen Gouvernementen en Staten verlaten en de hand van alle saken trekken / d'welk hy doet met sulke onordentlijker generaliteit dat de selve tieht na recht is verwozpen / als benemende den betichten den middel van sijn onschuld / en de onwaerheit daer af te bewijsen / te meer dat het selve genen schijn en heeft / want aengaende der Regente / wiste de Admirael wel / dat sy de generale Staten niet en vermochte te vergaderen / sonder des Koninks consent / en aengaende den Heeren Gouverneurs / en wiste hy hen meninge niet / noch en hadde des geen bevel van hen / ook en quamen sulken proposten niet te passe op eenig punt van sijnen laste / ja de onderbindinge heeft de contrarie bewesen / soo wel aengaende den Admirael als den anderen Heeren / Soo dat daer op niet te letten en is / ja al hadde ook hy / uit haestigheit oft gequelt zijnde / sulken woozden gesproken / dat en ware niet te achten / noch en sonde des beschuldigt kunnen worden / want sonde gebeurt moeten zijn met eenen lichten vliegenden woozde / daer op hy sedert niet gelet en soude hebben / en alsoo na recht niet straf baer wesen.

p. 173. « De « groote « en hebben hen « niet vermeten « van de « Staten te « vergaderen.

k In den 36. art.

p. 174.

14. Met gelijke valscheit wozt den Admirael opgeleet / [l] dat hy den 30. Augusti wesende gestoozt om een brief die de Stadthoudere en Kapitein hadden geschreven aen den Heere van Esquerdes en Villers / beide van den verplichten Edelen / de weth by hem hadde ontboden / en hen voorgehouden van den selven Kapitein met sijn volk te doen vertrekken / waer uit de Fiscael t'onrechte raept, dat d'Admirael niet en wilde dat den Koninck de sterkte bleve tegen den Bondt-genooten en Ketters / tot voordeel van den welken hy de voorsse sochte te verdrijven. Want ten dage aldaer betelent en was die Kapitein noch sijn volk al noch in 't Kasteel niet gekomen / ende en wiste de Admirael van eenigen heuren brief [m] niet te spreken in acht dagen daer na / soo dat noch d'een / noch d'ander van desen luegenen en kan blijven staende. En al waert dat hy daer na qualijk hadde genomen sulke brieven en dreigementen gedaen sonder sijnen weten / in een Stadt daer hy overste was / met soo grooten perijkel sijns leven en der Stadt / dat en ware geen wonder / besonder want sy hem / volgende sijnen last schuldig waren gehoorig te wesen en dat sy met sulken bevelen het volk maer te meer in onrusten en stelden; wel is waer dat also de Admirael des anderen daegs daer na metten Magistraet handelde / om middel te vinden om de saken tot stilligheit te brengen / en begeerde te hooren d'oorsaken van den misvertrouwen wesende tusschen die van der Stadt en van den Kasteel / en hoe men het volk best weder sonde brengen tot hen werk en het afleggen der wapenen / die van der weth hem hebben ver-

Het mistrouwen tusschen die van de Stad en van den Kasteel.

l In de 40. art.

m By hen brieven van 31. Aug.

p. 175.

1568. verkleert [a] dat het toequam / door dien de Stadthouderes ſijn Garneſoen hadde verſterkt / en 't geſchut geſtelt op te wallen ter Stadt waert / en na de plaetſe daer men de prekingen hiele / en dat 't ſelve misbertrouwen noch meerder ſoude vallen / mits dat ter ſelver ſtonden de tijdinge quam / dat de Heere van Beauvois met volk in den Kaſteele komen was / waerom geraden ware den ſelven weder te doen vertrekken om het volk des ſeer verbittert vallende / wat te ſtillen en paeyen / is ook te verwonderen dat men ſedert daer mede den Grave heeft komen beſchuldigen / na dien hy alsdoen al des verhaelt is / heurer Hoogheit overſchreef / ſonder pet te ſluiten / [b] d'welke antwoorde ſeer wel ſijnre handelinge te vreden te weſen / hem biddende te willen voort op alle ſaken oorden ſtellen / latende eben wel den voorſchreven Kapitein op 't Kaſteel / van waer d'Admiraal hem niet en begeerde te nemen / dan om dat hy aldaer van geenen noode en was en elders meer dienſt doen konde / ſoo de Heer van Egmont hem tot dien einde met brieven verſocht hadde.

15. * Het is ook bremt dat men den Admiraal koemt belaſten [c] van dat hy niet en heeft doen vertrekken / maer gehanteert de Heeren van Eſquerdes en Villers / na dien die beide aldaer waren geſonden met conſente van de Regente als Gedeputeerde van den Bontgenooten / de welke ook aldaer hadden goeden dienſt gedaen om 't volk te ſtillen / en tot eendrachtigheit te brengen / helpende ook ſeer tot het volbrengen van ſijnen laſte / gelijk die van der Weth des goede getuigeniſſe geven / [d] beſondere daer ook de Regente by verſcheiden brieven [e] ontboot dat de Admiraal de ſelve Edele t'ſijnder hulpe nemen en te werk ſtellen ſoude.

16. De volgende belaſtinge en is met geen minder boosheit voortgeſtelt / uiter welker de Fiſcael by brengt / [f] dat hoewel hy belaſt was de prekingen tot Doornik te doen achterblijven / hy nochtans / by een groote verachtinge en ongehoorſaemheit en om de onruſten te doen meerderen / der Weth voorgehouden hadde oft hen het geraden dochte de prekingen voort toe te laten binnen oft buiten der Stadt / middel ook gevonden om de ſelve prekingen voort te houden / daer hy ter contrarien behoorde te arbeiden om die te doen achterblijven.

Dat men beſie den laſt en commiſſie die den Admiraal by der Regente is gegeven uitten name des Konincks / en indien daerinne / vermaen bevint gedaen te weſen van den prekingen / oft van dien te doen achterblijven oft onderhouden / het ware binnen oft buiten der Stadt / dat men geloove / dat hy ſulken gehad hebbe / als ſijn partije verſiert? maer in der waerheit daer en is niet af / ook en ſoude hy nemmermeer met ſulken laſt daer willen reiſen hebben / na dien hy wel wiſte dat 't indien tijde onmoegelijk hadde geweeſt ſulks te volbrengen / ja dat 't ſelve ook directelijk tegenquam den accoorde / onlanghs te voren by der Regente van wegen ſijnre Majeſteit met advijſe van den Gouverneurs der Provintien / Ridders van der oorden en andere / gemaekt en aengegaen / d'welk ſy beval alom onderhouden te worden : d'welk ook te min waerſchijnlijk
p. 178. is / uit dien ſulken bevel / ſonde directelijk hebben gecontrarieert den anderen puncten van ſijnen laſte / en in ſtede van der ſtadt in ſtilten te brengen / de ſelve geſtelt hebben in meerder onruſten / twiſten en oproerigheden / gemerkt den verbitterdheden en gewelden van den gemeinen volke / d'welk alom op te beenen was / ter oorſaken van den feite / van der religien / en van den ſelven prediſtatien / wel is waer dat hy ſulks voorhield en hem geliet des laſt te hebben / niet om dat hem ſulks was gelaſt / maer om hen beter te brengen tot 't redelijkheit / en doen verlaten / niet alleen de kerken / maer ook hen prekingen buiten te doen houden / ja men ſeide wel openbaerlijk alom / dat de meeſte oorſaken van den oproeren / en dat 't volk hem in de wapen geſtelt hadde / was toegekomen ter cauſen van den Plakkaten [g] / verkondigt al eer het accoord metten Edelen gemaekt werde / verbiedende alle deſe prediſtatien / en ook gelt ſtellende voor de gene die eenigen dier Prediſtanten ſoude doodſmijten / [h] Als men ook de waerheit op dit punct nau ſoude willen onderſoeken / ſoo ſal men bevinden dat de Weth ſelve (en niet de Admiraal) heeft 1568.
vertoont ; de redenen waerom hen dochte bequamer te zijn / dat men de prekingen gedoogde binnen den beſluite van der Stadt / dan buiten der ſelver / en dat men hen daer toe eenige kerken ſoude moegen gunnen / ja was ook de Biſſchop [k] ſelver van den advijſe van die binnen der Stadt te laten geſchieden voor de beſte / boven dien ſoo verſochte de Weth ook 't ſelve by Geſanten en brieven [l] aen de Regente / 't ſelve vondt ook de Preſident Viglius geraden / [m] maer allen dien niet tegenſtaende / ſoo en accoordeerde de Admiraal het ſelve met / maer [n] beweegs hen daer toe plaetſe buiten der Stadt / volgende der meininge en bevelen van der Regente / die ſy hem ontboot opte waerſchouwinge heur gedaen [o] van den ſelven goetdunken van der Weth / hen alleenlijk toelatende het genieten van den accoorde metten Edelen gemaekt / en volgende den oorlof en ordinancie van de Regente [p] dat meer is men en ſal niet bevinden / dat d'Admiraal tot Doornik yet gehandelt oft willen handelen hebbe / ſonder de Regente daer af te waerſchouwen / noch yet geſloten ſonder conſent en advoy der ſelver / [q] waer by men mach merken de boosheit deſer liegeneers / de welke niet en merken dat terwijlen ſy den Admiraal betichten / ſy met eenen komen belaſten de Regente by ordinancie van der welker hy gedaen heeft / al 't gene hy aldaer gehandelt heeft / om wel te voldoene der commiſſien die hy hadde / de welke hy ook volbrogt / en geenſins te buiten gegaen heeft / en die contrarie en ſal nemmermeer blijken.

17. * Is ook onwaerachtig dat de Fiſcael voort ſeet / [r] dat de ſielte van den prediſtatien te Doornik ingeraekt ſoude zijn by bevele en verkondinge van den Admiraal / met verbod ſoo den Katholijken als Sectariſen gedaen / van malkanderen niet te beletten / in de oeffeninge hender religien / opte verbuerte van lijf en goet (volgende den welken de prekingen ſedert aldaer openlijk ſouden weſen gehouden) al hadde ook de Weth hem ſulken toelatinge geerne ontraden / daer uit de Fiſcael ſeet te volgen dat de Admiraal toelatende ſulken ſaken daer hy geenen laſt af en hadde / en den gaden den moet gevende om quaet te doene / misdaen heeft / ook dat niet hem / maer alleen den Overheere toeſtonde / verboden te doene / op verbeurte van lijf en goet / des hy geen macht en hadde. Want men en ſal nemmermeer bevinden / dat de Admiraal eenige prediſtatie oft vrien religie binnen oft omtrent Doornik gebrogt oft toegelaten heeft. Maer wel / dat van lange tijt voor ſijn koemſte / aldaer openbaerlijk ten aenſien van alle der werelt in den kerken binnen der Stadt werden gehouden niet alleen die prekingen / maer † ook de exercitien dien conform ; Soo dat het wel voor een groote onbeſchaemde verwaentheit des Fiſcaels moet geacht worden / dat hy dezre ſtellen ſeiten / die ſoo openbaerlijk valſch zijn ; wel is waer dat d'Admiraal / aldaer gekomen zijnde om alle ſaken in ruſten en eenigheit te brengen en volgende der begeerte van de Regente / te verſelieren / de geeſtelijke en hennen ouden dienſt wederom op te rechten / (daer ſy voor ſijn koemſte bezre af waren / vindende hen ſelven verjaegt / verdrukt en hen kerken by de andere ingenomen) ook om 't volk de wapenen te doen afleggen / de kerken te doen ruimen / de prekingen buiten der Stadt te ſtellen / en alle oorſaken van twiſt en onruſten weg te nemen / na langen raet daer op gehouden metter Weth / en Geeſtelijkheit / ook na den goet dunken der ſelver geenen anderen noch bequameren middel / om al 't ſelve te volbrengen / en heeft kunnen vinden / beſondere gemerkt van den vijfdeelen der Ingeſetene / die vier wel van der religien waren / ſoo de Weth verkleerdet [s] dan by openbare uitroepinge te doen gebieden / alleenlijk by maniere van proviſien, en tot dat anders ſoude worden geordineert, (merkt deſe woorden) dat de Ingeſeten malkanderen niet en ſouden misſeggen / misdoen noch beletten in der Religie ; Gevende elken volle vryheit van te onderhouden de gewoonlijke dienſten / misgaders toelatende het gaen totten nieuwen prediſtatien in ſulken plaetſe alleenlijk / als de Admiraal ſoude bewijſen (al hadde 't volk ter contrarien groot verbolg gedaen om eenige kerken te behouden) [t] gelijk de nagevuegde Publikatie breeder begrijpt / waer mede geenſins en werde te buiten gegaen den accoorde

p. 179.

a By de acte des Magiſtraets van den leſten Auguſti.

b By brieven van den Admiraal 31. Auguſt. 2. en 4. Sept. en van de Regente van den 1. Sept. en andere. pag. 176.

*De Admiraal is beſchuldigt dat hy van den Edelen te werke geſtelt heeft.

c In den 49. artic.

d By de atteſtatie van der Weth. 8. Sept.

e By haer brieven van 1. 4. 7. en 12. Sept.

De Admiraal beſchuldigt om de prekingen niet te hebben doen achterblijven.

p. 177.

f In den 41. art.

g By den Plakkaten van 26. Junii. 3. Jul. en andere.

h By brieven van 3. Auguſt. en 4. Sept.

i By der acten van deſen advijſe der Weth. 2. Sept.

k By brieven van den Admiraal 5. 6. 10. 14. Sept.

l By brieven van der Weth. 10. Sept.

m By brieven van den Preſident. 5. 11. en 22. Sep.

n By heur brieven van 1. 4. 7. en 12. van Sept.

o By des Admiraels brieven van 31. Aug. 1. 2. 8. 14. 18. Sept

p. 180.

p By heur brieven van 7. Octob.

q By vele brieven des Admiraels in Sept. en Oct. d'Admiraal en heeft tot Doornik niet geſloten ſonder oorlof van de Regente.

* d'Admiraal en heeft de prekingen tot Doornik niet gebrogt, maer gevonden.

† p. 181.

r In den 42. en 43. art.

D'ontſchult des gebors van den iiij. Sept.

s By brieven van den Admiraal en dier van der religie requeſten.

p. 182.

t By hen requeſten en des Admiraels brief 5. Sept.

1568. corde gemaekt metten Bondtgenooten / totten welken de selve publicatie heur [a] in 't einde openthlijk gedraegt / en d'welk ook alsdoen seffens verkondigt wert / Wort nu het selve accord ge-excuserrt door den noot en benautheit des tijts / waerom en soude ook dese uitroepinge / dien volgende / gedaen / niet in 't goede genomen worden? Te meer dat sonder de selve te doene / d'Amiraal den Geestelijken hen kerken niet en konste geleveren / noch sijnen laste eenigsins voldoen / [b] noch de stadt gestillen en de ingesetene / in de gehoorsaemheit des Konincks te houden en t'ontwapenen / d'welk beide terstont daer uit gevolgt is tot grooten welbehagen van der Geestelijkheit van der Weth / en van alle die van der Stadt / ja ook van de Regente selve / [c] die de puncten der selver uitroepinge niet quaet en vonde / hadde sy die ook sulks bevonden / sy vermochte de selve des anderen daegs te wederroepen / want het en was maer al provisionael ende en greep niet langer stede dan tot dat sijnre Majesteit harer Hoogheit hem selven / oft eenen anderen van hennen wegen soude believen anders te ordineren / Is ook vremt dat men als nu soo onredelijk en beklagelijk vint / 't gene dat alsdoen / soo goet / bequaem en nootelijk bevonden was / ja 't gene dat de Regente selve sedert aldaer toegelaten en doen verkondigen heeft / (na dat d'Amiraal vertrocken was) met gelooffte van 't selve aldaer te doen onderhouden tot 'er vergaderinge van de Generale Staten (gelijk by den selven articulen (nagevuegt) is blijkende) [d] en boven dien noch te vreden geweest oogluikinge te doene aengaende de oeffeningen hender religien / [e] voorwaer hadden dese quade achterklappers in sulken tijden / onrusten en oproeren hen sonder volk gevonden onder sulke gewapende en verbitterde gemeinte / sy souden ongetwijffelt vele meer toegelaten hebben / ook soo is de selve uitroepinge geschiet en gedaen / met advijse in de tegenwoordigheit / en by den Magistraet / soo dat 't valscheliijk is gelogen / dat de Weth van contrarie opinie soude geweest zijn. Ja was de selve soo bevreest en gehaet van der Gemeinte [f] dat die niet eens en soude hebben dezen peisen van sulke diensten te doen / als de verdaerde en verjaegde [g] Geestelijkheit weder in hen kerken te stellen / en de andere daer uit en tot buiten der Stadt te setten / en hadde gedaen den arbeit / neerstigheit en auctoriteit van den Admiraal / en het respect / dat alle d'ingesetene hem droegen.

Het is ook wel plomp dat men eenen Heere / die voor Gouverneur in eeniger Stadt oft Land sal hebben gesonden geweest / om aldaer op al oorden te stellen / tot welken hy nootelijk moet aldaer maken ordinantien na de gelegentheden / wilt komen beschuldigen / om dat hy tot onderhout sulker ordinantien / behoorlijke straffe daer by gevuegt heeft / gemerkt dat anderssins niet alleen sulke zijn ordinantien / maer ook sijnen last en Gouvernement te vergeefs souden zijn / ja ook bespot worden / en soude sulken Gouverneur mindere auctoriteit hebben dan de slechtste Officier oft Weth van eenigen stedeken oft dorpken / die sulks dagelijks doen / in der vuegen / dat niet alleen d'Admiraal / maer ook de
p. 185. Weth van Doornik des volkomen macht hadde / hier uit blijkt emmers wel de boosheit deser quader geesten: te meer dat de Regente de selve publikatie goet gevonden en gepresen heeft / daer by gevuegt / dat de straffe soo groot wert gestelt / meer ad terrorem dan ad pœnam, die hy ook tegen niemanden te werke gestelt en heeft / soo niemant ter wijlen hy daer was / daer tegen en dede / Ook vermochte hy uit krachte van sijnre commissie die sterk en breed was / al te doene / dat hy tot dienste van den Konink en volbrengen van sijnen laste soude vinden geraden / 't gene hy ook aldaer ordineerde / en dede hy niet als Grave van Hoorne / maer uit den name van den Konink / en als Gouverneur van sijnre Majesteit wegen aldaer gestelt.

18. In der volgender belastingen dezre de Fiscael hem wel beschuldigen [h] en voor in excusabel blameren / om dat hy den Sectarisen (soo hy die noemt) soude toegelaten hebben / 't vergaderen van gelt alle de Stadt te doene / totten bouw van hen dry kerken / daer toe stellende eenen Rentmeester / en aen eenige Edele versuekende hen met hout te willen bystaen / Nochtans weet hy (oft sijn opruiders) seer wel / dat d'Admiraal 't geene hy desen aengaende gedaen heeft / heeft gedaen by expresse oorlof en bevel van de Regente / [i] ten einde die Tempels souden volmaekt en in 't drooge zijn voor den winter / op dat de andere en besondere de Geestelijke beter versekert zijn souden van alle nieuwe gewelden en inneminge van den ouden kerken binnen der Stadt / daer den wint / koude / regen en sneeuw hen souden moegen toe verorsaken / hadden sy hen bequaemheden niet eer voldaen gehad buiten der Stadt ten plaetsen by den Admiraal beteekent / volgende den bevele van de Regente / want na dien het geraden en nootelijk was om de Stadt en de Ingesetene in rusten en stilligheden te houden / en dat niet alleene by en den Magistraet / maer ook de Regente selve goet en bequaem vont dat de selve Tempels haest opgemaekt werden / soo moeste wel volgen dat men mochte toelaten / dat / om 't hout en ander stoffe daer toe te koopen / en de werklieden te betalen / gelt onder de gewillige van der Religien (maer geen andere) werde vergadert / en ook yemant daer toe gestelt / Soo ook geen bequame hout doen en werde gevonden / soo versochte d'Admiraal (om noch te doene der haesten die de Regente en de Weth van hem begeerden) aen eenigen dat sy hen van sommige houten by koope oft leeninge souden willen gerieven / d'welk hy te meer dede / om dat hy merkte / dat p. 187.
die van der religien geen haeste en schenen te hebben met hennen bouw / en daer en tusschen hen prekingen binnen der Stadt bleven houdende / d'welk de Regente boven al begeerde achter te blijven / [k] wie is 'er toch die aldus doende / soude te passe kunnen gedienen? na dien men als nu den Admiraal koemt betichten als van een boos stuk om den selven bouw gehaest te hebben / daer hy alsdoen als hy weder te Hove quam / ter contrarien in den Raet by der Regente versproken werde / van dat hy 't selve werk niet genoeg gehaest en hadde? wie soude der berispingen kunnen ontgaen in sulken contrarieteiten?

19. Met gelijke ongefondeertheit koemt de Fiscael op een ander plaetse [l] hem beschuldigen / van dat hy wesende een weerlijk man en des geen macht hebbende toegelaten hadde het graven in der grooter kerken van Doornik om aldaer eenen schat te vinden / d'welk wel diep soude gedaen zijn geweest / met grooter vreetheit ontdekkende de graven / des de toesienders een vereisen hadden / al vont d'Admiraal 't selve goet / prijsende ook der werklieden kloekheit / al en wert in het einde daer anders niet gevonden dan lichamen der doode / want indien d'Admiraal in dat stuk te blameren is / soo is de Regente en den Raet van Staten / ook de Weth van Doornik metten Kanonikken van der selver kerken / ja ook heuren Bisschop des mede te beschuldigen / mits dat het selve by den Admiraal niet en is geaccordeert / dan by hender alder oorlof en consent / [m] elken ook van der Stadt / mitsgaders dien van den Kapittel dier kerken / is kenlijk de goede oprechte meininge en de redene waerom het geschiede / d'welk was om aldaer te vinden eenen overgrooten schat / dien men meinde van over lange aldaer verborgen te liggen / waer af d'Admiraal is gewaerschout / besondere door eenen ouden metsere / die in sijn doodtbedde 't selve te kennen gaf / en ten naesten beweegs de plaetse / daer men behoorde te graven om den schat te vinden / dien hy vastelijk toeseide aldaer te liggen / d'welk de Weth en 't Kapittel / ook verkleerden dikwils gehoort te hebben / en was ook sulks den gemeinen roep: Om dan sulken rijkdom niet te laten verloren gaen / heeft hy het soeken toegelaten / nadien hy de Regente des hadde gewaerschouwt / de welke daer in verwilligde / en dat sijn meininge anders niet en was / bewijst genoeg opentlijk de groote sorge en toesicht die hy dede nemen / door het stede vast by blijven van eenige van der Weth / en van den Kapittel / op dat niet genomen oft verslagen en soude worden / soo p. 189.
vere daer pet gevonden werde / daer af hy ook niet en sochte voor hem selven te behouden / maer 't selve te laten / dien 't soude toebehoren / oft soo de Regente dat soude ordineren / [n] welk feit / hoewel als nu by sijn afgunstigen wort geblameert / werde nochtans als doen by eenen regelijken goet gevonden / en de selve achterklappers en souden moegelijk al noch 't selve niet quaet vinden / hadde het goeden voorspoet gehadt / en dat sy hen vin-

[a] By der uitroepinge van 3. Sept.

[b] By des Admiraels brieven van 4. Sept. pag. 183

[c] By verscheiden brieven van de Regente in Sept. en Octob. en namelijk, 1. 4. 7. 12. 15. 24. 28. en 30. Sept.

[d] By den artículen dier van Doornik van wegen des Koninks by den Secretaris de la Torre toegelaten.

[e] By de acte van den rappoort des Pensionaris *Leclerc.* p. 184.

[f] By des Admiraels brieven aen de Regente van 19. 21. en 23. Sept.

[g] By brieven van den Bisschop, 20. 22. 25. en 28. Sept.

By de brieven van der Regente aen den Admiraal 12. Sep.

D'ontschult op het bouwen der Tempelen buiten Doornik.

[h] In den 45. artic.

[i] By heur brieven van 7. en 12. Sept. en 7. Oct. p. 186.

[k] By vele verscheiden heur brieven.

[l] d'Admiraal beschuldigt om den schat in der Kerken te hebben doen soeken. In den 51. art.

[m] By brieven van den Admiraal 4. Sept. By brieven van den Regente 7. Sep. en meer andere.

[n] By des Admiraels brieven van 4. Sept.

1568. bingeren daer aene hadden moegen het maken / Ook soude by abontuere den schat noch gevonden worden zijn / en hadde de Regente (door het ingeven van eenige) niet soo haest bevolen dat men werk laten en niet meer graven soude / a d'welk d'Admirael terstont dede ophouden / hoe wel de beginselen hen schoon hadden bestaen te vertoonen / soo men door de selve gravinge alreede hadde gevonden tot ter weerde van omtrent twee duisent guldenen / d'welk d'Admirael dien van den Kapittel en Weth dede in handen stellen / boven dien dat de Kanonniken noch hadden aldaer gekregen seker boeken en beschreet der Kerken aengaende die sy seiden / niet te hebben willen verliesen voor 50000. guldenen / waer uit ook blijkt dat d'Admirael desen aengaende niet en kan achterhaelt worden / maer mochte met meerder redene gestraft geweest zijn / hadde door sijn lijdentheit het gemein vollisken (die Kerke ingenomen hebbende) selve dien schat gaen soecken en geplondert / die ook totten fondeersels en bouw van der Kerken geen toesicht genomen en sonden hebben / gelijk d'Admirael wel dede b om in alle saken hem wel te quijten / Al koemt de Fiscael hem nu verwijten het ontgraven der doode lichamen des hy geen oorsake geweest en is / noch ook alsdoen gesien oft geweten dat men eenige lichamen ontdekte / het is voorwaer sorgelijk in sullken saken en onder sullke quaetwillige bewint te hebben / want men weder doet oft laet dat de gelegentheden voorbrengen / sy sullen altijt soecken / 't selve in 't quade te doen verstaen.

a By brieven van de Regente van 17. en van den Admirael van 19. Sept.

pag. 190.

b by den attestatien van 27. Sept.

De prekingen voor vier dagen in der Hallen te Doornik toegelaten.

20. t'Onrechte koemt ook de Fiscael den Grave belasten / c van dat hy te sijnen vertrek dien van Doornik / sonde hebben hen prekingen voor vier dagen toegelaten in de Hallen binnen der selver Stadt / want gemerkt de voorgaende uitroepinge en toelatinge maer en was gemaekt in haeste om te doen stillen en verkoelen het seer verhit volk / ook maer by provisien en niet generale noch vaste / Soo hadde d'Admirael by advijse van der Weth en geestelijkheit geraemt en voorgeslagen sekere puncten en articulen d van verdrage met die van der religien / na de welke sy hen sonden moeten reguleren / tot dat op 't feit van der religien in 't generael sonde worden versien over alle het lant / sonder nochtans de selve te sluiten of toe te seggen / sonder eerst daer op te hebben het consent en antwoorde van haer Hoogheit / der welker hy al 't selve had gesonden om haer resolutie daerop te hebben / e de welke niet kleerlijk ja noch neen over en quam / (maer nochtans in effect / die genoeg toeliet) al schreef hy daer dikwils omme / hoewel de selve geensins te buiten en gingen den accorde metten Edelen gemaekt / en dat na sijn vertrek de selve gehoolgt en toegelaten zijn / f En want d'Admirael merkte / dat dit vertoeven mitsgaders de maniere van doene des Stadhouders de stadt in groote vreese en misvertrouwen stelde / besondere gemerkt den beletten / de welke die van den Kasteele (hem nergens inne willende gehoorsaem wesen) aen d'een sijde / en die van den Hove aen d'ander sijde / hem dagelijks aendeden / g tot grooten ondienst van den Koninck en tot sijns selfs groote verachtinge / (d'welk hem veele swarigheden maekte om sijnen last wel te volbrengen / voor soo vele het emmer in sullken onrusten moegelijk was) dat ook de Regente hem te meer stonden h ontboot by heur te komen / soo om haer van alle sijn handelinge breeder verkleeren te geven / als om haer in den raet by te staene / Soo heeft hy eintelijk gesloten daer te reisen / sonder iet vastelijk te sluiten oft toe te laten / maer beduchtende dat daer door (en besondere dat de plaetse en verdrag / aengaende den prekingen noch niet vastelijk en was besloten / en geen middel om die alsdoen / noch met goetheit noch met quaetheit / te doen achterblijven) in sijnen afwesen eenige nieuwe onruste en oproer / toekomen mochte / soo handelde hy by advijse dier van der Weth met die van der Religie soo vere / dat men aen allen sijden hem sonde stil houden / i sonder op malkanderen yet te soecken / noch d'een den anderen mocielijk te vallen / en dat die van den Kasteele tegen hen niet en sonden aengrijpen in vier dagen na sijn vertrek / durende den welken alle dingen sonden blijven geschorst / en die van der religie hen preke moegen houden in der Hallen aldaer / op dat sy niet gedorsaekt en sonden worden weder eenige

c In den 44. artic. p. 191.

d By den geraemden artic. van verdrage.

e By brieven van den Admirael 18. 19. 26. Sept. 3. 26. Oct.

f By brieven van de Regente 24. Sep. en by den art. namaels by den Stadthouder toegelaten.

p. 192.

g By sijn brieven van 10. Sep. en brieven van Assonville van 11. 22. Sep. en 3. Octob.

h By heur brieven van 4. 7. 17. 24. 30. Sept. en 7. Octob.

i By brieven van den Admirael 11. Octob.

1568. Kerken in te nemen / (d'welk de Weth seer goet vont) waer en tusschen hy der Regente van alle sijn handelinge rapport soude doen / en hen den wille van der selver laten weten / ten einde sy hen daer na souden reguleren / waerinne de Admirael geensins en kan beschuldigt worden / maer wel voor wijs / voorsichtig en een getrou dienaer gehouden / hebbende niet een schoysinge van soo luttel dagen / elken hem stil doen houden / en alle onrusten / oproeren en inconvenienten verhuet / ja is de selve alsdoen soo bequaem en geraden vonden / dat de Regente die approbeerde / ja daer na noch verlengde in den selven staet / k voor noch eenige andere dagen en tot dat sy hem sonde senden heur resolutie / gelijk sy daer na gedaen heeft / genoeg gelijkformig der ramingen en articulen / te voren by den Admirael / op heur advoy / voorgehouden / welke approbatie hem emmers gansselijk onschuldigt. Te meer dat ook voor sijn vertrek / de Regente conenteerde dat alle saken aldaer sonden blijven in den staet / soo die waren gedurende des Admiracls af wesen / en tot dat hy van al rapport sonde hebben gedaen / ja dat meer is / de selve Regente is noch daerna door de benautheit des tijts gedrongen geweest hen niet alleene toe te laten de prekingen / maer ook door den winger te siene / met hen exercitien l niet alleen voor vier dagen / maer tot dat by advijse van de Generale Staten anders sonde wesen geordineert / Ook en heeft dese belastinge geen fondament met allen / want den vier dagen overstreken wesende / soo en bleef van des Admiracls wegen niet met allen / bevoorwaert / gesloten oft beloeft aen die van Doornik / in der vuegen / dat hem niet en koemt te verantwoorden / 't gene dat een ander sedert aldaer by de Regente gesonden / mach met hen gesloten en bevestigt hebben / want soo haest de vier dagen om waren / soo was hy vry en ontslagen / m van allen sijnen geloften en handelingen / gelijk hy ook doen der Regente verkleerde / en in den raet / en hem des geensins meer daerna en onderwonde / maer gansselijk hem van dien last ontsloeg / merkende dat sijn afgunstige alle sijne goede dienslen ten quaetsten bedieden / en dat sy der Regente t'onrechte een achterdenken over den Admirael aengejaegt hadden / ja boven dien soo vele besteken / dat men de voorsz. articulen den Koninck alrede hadde overgesonden / als by hem vastelijk toegeseet en eindelijk gesloten (d'welk onwaerachtig was /) maer hadden alleenlijk by hem geraemt geweest / onder het wel behagen van der Regente / welken aengaende hy sijn onschult ook aen den Koninck over schreef. n

p. 194.

l By der protestatien dier van der religie, en de verkleeringe aengaende de gedoogsaemheit van de Regente.

m By des Admiracls brieven van 21. Sept. en 26. Octob.

21. Sonder eenig fondement koemt de Fiscael hem ook blameren o van dat hy der Weth van Doornik sonde verkleert hebben / dat hy niet en verstonde / dat men sonde straffen de gene die de Kerken berooft hadden / hebbende ook eenige gevangene / sullks misdaen hebbende / ontslagen en dat vergeven (dier ook noemende tot vieren toe) hoewel hy de kennisse daer af behoorde gelaten te hebben den Wethouderen en niet de Overheit tot hem getrocken te hebben / daer uit besluitende dat de Admirael sonde verhallen zijn / in crimen lesæ Majestatis, ja de Fiscael betoont hier mede / hoe langer hoe meer 't groot ongelijk dat men den Admirael aendoet / uit dien hy hem koemt belasten met sullke verserde luegenen / daer af de contrarie soo kleerlijk blijkt / by den uitroepingen en verboden by hem tot Doornik doen doen / p by den welken men kleerlijk bevint / dat hy niet alleen en heeft verboden en aen den lijve willen straffen de Kerkenroovers / maer ook die eenige geroof de goeden behielden / ja ook straffelijk heeft willen haslijen de gene die die niet aen en brochten als sy eenige wisten / d'welk emmer wel vere is van den valschen belastingen in desen voorgebrogt / die ook de Admirael wel openlijk ontkent / q en men en sal nemmermeer bevinden dat hy sullken propoesten oit gehouden / oft eenige beschuldigt en overwonnen van kerkrovingen doen los laten heeft / maer wel ter contrarien dat hy altijdt gesocht heeft de sulke te straffen / hoe wel dat in sullken benauden tijd men gade slagen moeste / dat het selve gedaen worde / als de gelegentheit dat toeliet / dat meer is / om van gelijken misdadigen openba-

p. 195.

n By sijn brieven van 20. Novemb. d'Admirael heeft hem niet gemoeit met de straffe der gevangene.

o In den 50. 57. 58. en 59. artic.

p By den geboden van 3. en 4. Sept.

p. 196.

q In den 46. artic. sijnre antwoorde.

1568. re correctie te doene / soo en heeft d'Admirael sijn leven niet gespaert / maer 't selve gewaegt / gaende stoutelijk met weinig volks in eene van den Kerken van Doornik daer men in sijnen tijde eenige onbehoorlijkheit voort stelde / [a] alwaer hy eenige dede grijpen / de welke hy terstont in sijnder presencien dede by der Weth ondervragen / om de selve terstont te doen verwijsen / en hangen / indien sy misdadig waren / maer sulks over hen niet bevonden wesende / werden in 't gevanckenis aldaer gestelt / den welken aengaende / de Wethouderen te sijnen vertrekke hem spraken / verkleerende dat sy niet verwonnen en waren / en van honger storven / waer op hy antwoorde / dat indien men bevonde dat de geene die hy gevangen hadde niet schuldig en waren / men die mochte ontslaen / en dat indien daer ook eenige waren / die de doot niet verdient en hadden / men hem eenige andere straffe aendoen mochte / waer uit emmer wel openlijk blijkt dat hy hem der gevangene geensins en heeft gemoyt / maer de Weth daer mede laten begaen / [b] die mach verantwoorden / 't gene sy daer na / daer mede gedaen heeft / want het den Admirael geensins en raekt / mits dien hy niemanden vergeven / ontslagen noch opgehouden en heeft / al belieft het den Fiscael tegen der waerheit te seggen / ja ook valschelijk eenige persoonen daer toe te noemen om sijnre luegenen schijn te geven / op hoope van daer doore eenen soo oprechten Heere / schuldig te doen achten.

[a] By des Admiraels brieven van 19. Sept.

pag. 197.

[b] By het einde van der uitroepinge van 4. Sept.

De swarigheden, die de Stadthoudere te Doornik maekte.

22. Daer hem de Fiscael voort soekt te belasten van eenige woorden die hy soude gehad hebben tegen den Stadthoudere van den Kastele [c] als hy dien versochte / dat hy soude geloven geen volk meer te nemen in 't Kasteel / en hem tegen den selven stoorde om dat hy 't selve niet doen en wilde / maer hadde geantwoort / dat hy soude moeten doen t'allen uren / 't gene de Regente hem soude komen te bevelen / den welken hy ook in verscheiden manieren hadde gesocht te verbaren / tot ook hem te seggen / dat 'er haest 20000. mannen by den andere souden wesen / en indien sy het geschut voor 't Kasteel stelden / hy hem niet helpen en soude / al konste hy 't gedoen / dat ook sijn broeder ongelukkig was van sulken ingestelt te hebben / en dat d'Admirael al het selve aen den Stadhoudere vervolgt hadde ten versuchte van den ketters. Voorwaer indien yemant wilt gade slaen het groot misverstant en misvertrouwen dat 'er was tusschen den selven Stadthoudere en die van der Stadt / Insgelijks alle de beletten die hy den Admirael hadde bestelt in 't vereenigen van den ingesetenen / [d] die en sal geensins vremt vinden dat noch de inwoonderen hem en betrouweden noch d'Admirael sijnre wel te vreden en was / want hy met sijn vremdigheden niet alleen den Admirael / maer ook het Kasteel / de Stadt / en alle d'ingeseten / ja ook hem selven metten Garnesoene / diktwils in vreesen en perijkel gestelt hadde van allegader verloren te gane / ja soo verre / dat de selve voor des Admiraels koomste te Hove overschreef / dat hy by die van der Stadt was belegert / en in sorgen van de plaetse te verliesen / mits dien de selve van volk / spijse en munitie onversien was / waer af hy sedert hen gesterkt vindende / begeerde een deerlijke wrake over die van der Stadt tot een gemein bederven van elken te doene / mits den welken den Grave vertrekkende / die van der Stadt groote redene hadden / [e] van te beduchten dat sy door hem geplondert en qualijk gehandelt souden worden / daer en boven seggende / dat sy van sulks waerschouwingen hadden / [f] en dat men tot dien einde seker knechten al heimelijk in 't Kasteel bestellen soude / Insgelijk de Admirael om te verhueden het quaet dat 'er uit hadde moegen volgen / en hem verseckert houden / dat 'er niet af en was / na dien hy geen waerschouwinge daer af en hadde / behoorde met grooter oorsaken den selven Stadthoudere te vermanen / dat hy hem niet en soude vueren / noch nieuw volk innemen (soo hy nu sterk genoeg was om de plaetse te beschermen) voor den tijt van twee oft drye dagen / dat hy hem by de Regente soude vinden / en sy op al gereselveert hebben / maer alsoo de Stadthouder / ten aenhooren dier van der Religien antwoorde / dat indien de Regente daer en tussen hem meer volks sonde / hy die ontfangen en sonder vertrek volvueren soude 't gene sy hem soude bevelen / Soo kregen de selve niet sonder reden sulken achterdenken en

[c] In den 47. en 48. art.

p. 198.

[d] By des Admiraels brieven van 8. en 26. Sept. en 3. Oct.

p. 199.

[e] By brieven van den Admirael van 11. Octob.

[f] By de requesten dier van der religien.

verbitteringe dat d'Admirael / voorsiende het begin van nieuwe onrusten niet en dorste vertrekken / maer waerschoude des eerst de Regente / de welke 't selve ter gemeinder ruste noodlijk vindende / den Stadthoudere daer na beval / hen sulks te verseckeren / daer neffens sy selve hen ook ontbiedende / dat sy gedurende der communicatien metten Admirael te houden / aldaer geen volk seinden en soude [g] soo verre sy van hender sijden hen stille hielden / waer uit men emmer wel merkt dat d'Admirael 't selve voorhoudende / niet dan dienst en sijn beste om te volbrengen den last hem gegeven / gedaen en heeft / soo dat hy geensins en kan achterhaelt worden van den propoesten metten Stadthouder gehouden / en noch min van dat hem leet was dat sijn broeder sulken voor eenen Stadthoudere hadde gekoren / want hy sulks verhaelde / niet alleen ten aensien van den quade diensten die hy doen dede / maer meer mits sijnder ongeseltheit / [h] en ook den soberen diensten die de selve binnen der Stadt en in den Lande gedaen hadde / eer de saken soo verre waren gekomen / Ook is onwaerachtig dat d'Admirael den selven oeit hebbe verbaert / maer wel ter contrarien geholpen / versterkt en besorgt dat men hem onderdanig ware / hebbende ook de Kapiteinen van de Stadt hem doen sweeren / [i] waer uit de valscheit van desen punete / soo wel blijkt als van allen den anderen / Boven dien soo vermochte d'Admirael uit krachte van sijnre commissien / sulke en dergelijke dingen den Stadthoudere om beters wille te bevelen / en ordineren / die hem daer in behoorde gehoorig te wesen / wilde hy emmers onderdanig zijn / de Regente en heuren brieven van commissien / in der vuegen dat niet te verwonderen en was / dat de Grave niet wel te vreden en was / met sijnre weigeringe / in een salke daer sijnre Majesteits dienst soo grootelijk aene gelegen was / soo dat hy met goeder oorsake hem vermochte te vertoonen het dangier daer hy de Stadt / het Kasteel / de Weth / en de Geesteliikheit in stelde / en dat tusschen hen beide anders geen woorden geweest en zijn / bewijsen ook kleerlijk de eigen waerschouwingen die de Stadthouder der Regente daer af dede. [k]

[g] By brieven van de Regente 7. Octob.

[h] By brieven van Moulbais aen den Admirael 3. Sept. en van de Regente 7. Sept.

p. 201.

[i] By des Admiraels brieven.

[k] By sijn brieven van 26. Sept.

23. Het is te verwonderen door het valsch aenbrengen van wien de Procureur Generael onder de belastingen van Doornik heeft gestelt [l] dat d'Admirael soude gesect hebben eenigen Gedeputeerden aldaer / die hem waren komen vragen / hoe sy hen souden dragen / aengaende hen preekingen en vergaderingen / dat sy geenen brieven hen van wegen der Regente oft andere gesonden / en souden gehoorig zijn / soo verre sy niet en sagen het teeken van den Prince van Oraengien / van hen / oft van den Graven van Egmont oft Hoogstraten / oft van den eenen van hen / waer door hy niet alleen en soude ontraden hebben de gehoorsaemheit den Koninkl en der Regente toestaende / maer ook op hen Hoogheden misgrepen ; Gemerkt het openbare luegen is / die geen verwe met allen heeft : ende en sal niet blijken dat d'Admirael oeit sulke woorden heb gesproken / het ware aen de Gedeputeerde van der Weth / van der Religien oft andere (maer wel dat hy altijt ter contrarien verkleerde / niet te willen doen handelen noch sluiten / sonder kleer bevel van de Regente / waer af goede getuigenisse sullen geven / soo wel alle de gene die hy te Doornik heeft gehandelt / als soo vele brieven die hy van daer aen de Regente heeft geschreven / ja ook de brieven die hy na sijn vertrek aen de Stadt sandt / [m] ten einde sy souden doen 't gene de Stadthoudere en de Secretaris de la Torre (by de Regente daer gesonden) met hen handelen / en van wegen heurer Hoogheit hen bevelen souden / d'welk wel verre anders bewijst dan dese luegen inhout / die welke ook soo generalijk is gestelt / dat na recht daer op niet en is te letten noch op allen den toon / die op sulk en dergelijke confuse / generale en niet gespecifeerde betichtingen soude moegen bygebracht zijn / hoe souden ook d'ander Heeren hier genoemt kunnen belasten hebben / dien van Doornik waer na sy hen souden hebben te reguleren / na dien sy van den Staet der selver Stadt geen kennisse en hadden?

[l] In den 53. art.

p. 202.

d'Admirael heeft d'Autoriteit van de Regente altijt voorgestaen.

[m] By zijn brieven aen de Weth en den Stadthoudere van 26. Octob.

p. 203.

De versierde dreigementen den Grave opgeleet.

24. Door het leste punct der geschiedenissen van Doornik wort d'Admirael belast [n] met grooten ongelijk dat hy soude geseet hebben / dat indien men sijnen broeder

[n] In den 52 art.

1568. „broeder in Spaengien quame te houden / hy noch „50000. mannen te ſijnen gebode hadde om dien te gaen „halen / daer by verkleerende (ſeet de Procureur) dat „in ſulken gevalle / hy den Koninck ſoude gaen bevech„ten in Spaengien / en ſijnen broedere verlaſſen / d'welk „waren woorden ſoo wel van eenen verwaenden als „quaetwilligen geeſte / daer door hy ook de misdaed „van gequetſter Majeſteit begaen ſoude hebben; voor„waer het moeten wel quaetwilliger geeſten zijn / die ſulken valſcheden ſoo ſtoutelijk dezen bybrengen tegen eenen ſoo getrouwen Vaſſael des Koninks / die ook ſonder verwe / redene oft fondement zijn / ende en ſal men nemmermeer bevinden den Admirael ſulke woorden te hebben geſproken / Ook en was hy indien tijde voor pag.204. ſijnen broeder niet beſorgt / maer achte dien gelukkig dat hy by den meeſter en buiten deſen onruſten was / a By brie- a het is ook openbaer dat d'Admirael de macht niet en ven van den Admi- hadde om tot ſulken exploicte hondert mannen (wy la- rael van ten die genoemde 50000) in Spaengien te brengen / ſoo 20. Nov. dat het verſierde en ongeſchikte luegenen zijn / en ſoo onoordentlijk geſtelt dat ſy de contrarie bewijſinge en ontſchult zijn benemende / en daerom na den notooren rechten te verworpen / ook en was d'Admirael noit ſoo lichtveerdig / dat hy ſoo ongefondeerde propoeſten eens ſoude gedacht (wy laten ſtaen geſproken) hebben.

25. Gelijkte loegen / lichtveerdigheit en ongeſchikt- heit wort bevonden in een ander verſierde feit des b In den „Fiſcaels / daer by den Grave hoemt beſchuldigen b van 50. artic. „dat hy ten huiſe van de Princeſſe van Eſpinoy ſoude „geſeet hebben / dat / in dien de Koninck meinde in het „Lant met gewelt te komen / hy hem terſtont vijftig duy„ſent mannen tegen ſtellen ſoude om hem te weeren / „waer door hy ſoude ontdekt hebben ſijnen wederſpan„ningen geeſt / vol van der misdaed van gequetſter „Majeſteit des Koninks / want men en ſal nemmermeer p.205. bevinden dat de Grave ſulke woorden heb geſproken / ja blijkt by ſijn antwoorde dat hy begeert voor oogen gebracht te hebben die hem ſulks naſeet / 't ſelve opent- c In den lijk ontkennende / c Ook is dit feit vele te generalijk 50. artic. geſtelt / ſonder te verkleeren wanneer en in wiens te- genwoordigheit hy ſulke propoeſten ſoude gehouden hebben / ſulks dat 't ſelve ook te verworpen is / En al waer 't ſoo / dat d'Admirael in 't kouten / onder ander van deſe oft dergelijke woorden pet mocht geſeet heb- ben (des neen) ſoo en ſoude men niet bevinden / dat hy de ſelve in dier vuegen oft tot ſulker meininge ſoude ge- ſproken hebben / als men hier bybrengt / en altijt en konſten dat maer geacht worden voor lichtveerdige vliegende woorden / uitgeſproken in haeſtigheit / oft hem van anderen quellingen / gepaſſijt zijnde / daer na geen ander daet om dat te volbrengen gevolgt en ſoude zijn / des hy ook geen middel noch macht en hadde in der vuegen / dat na recht daer geen ſtraffe op en ſoude vallen / te meer / dat alle des Graven werken betoonen opentlijk ſijn contrarie meininge.

26. De ſelve Admirael wort noch belaſt / d dat hy p. 206. tot S. Amands aen verſcheiden by hem gekomen zijn- d'Admi- „de / ſoude verkleert hebben / dat ſy mochten leven na rael heeft „de gerustheit hender conſcientien / ſoo ſy ſouden goet d'Abdye van S. „vinden / (al oft alle Godlijke en de menſchelijke rechten Amand „uit hadden / ſeet de Fiſcael) ja dat hy aldaer by hem tot pro- „hadde doen komen eenen Apoſtaet totten welken hy in fijt, des „bywesen van andere ſoude geſeet hebben / dat ſy ſouden Kardi- „in vreden leven / d'eene religie metter andere / en dat naels be- „de oeffeninge van beide den religien toegelaten was / houden. „behalven in ſommige puncten die hy verkleerde / en d In den „dat hy hem / onderhoudende het compromis (dit zijn 54. en „ſijne woorden) ſoude tegen elken beſchudden / waer 55. art. „uit hy ſeet te volgen dat d'Admirael onbehoorlijken „ſulken oorlof heeft gegeven / het compromis geappro- „beert en verſekertheit gegeven tot beveſtinge der t ſa- „menſpanninge / daer door verballende in de misdaet „van gequetſter Majeſteit.

Voorwaer dit crimen læſæ Majeſtatis heeft hier ar- beits genoeg om in alle deſe belaſtingen te dienen / en in dien men 't ſelve over al alſoo uittrekken wilt / men en ſal nauwelijks misdaden vinden / die men daer op niet en ſal kunnen trekken / noch perſoonen die daer af vry ſullen blijven / want het minſte vliegende woort oft lichtveerdige daet / ſijn hier al booſe ſtukken / læſæ p. 207. Majeſtatis, dat meer is / ſeer goede getrouwe dienſten moeten hier ook dien naem dragen / ſoo dat weinig te 1568. achten is / al eeſt dat de quaetwillige uit hen benijdig herte / komen hier de weldaden te noemen misdaden, & è contrà, d'welk ſy ook in dit ſtuk wel toonen / aldaer d'Admirael belaſt wort / om dat hy tot Doornik ge- waer wordende c dat eenige arbeiden om te S. Amands c By des (weſende van den lande van Tournesis) de gemeinte op- Admiraels roerig te maken en die op te ruiden om met hulpe van brieven eenige van Doornik en Valenchijn / d'Abdije van S. van 10. en Amand te verdeſtrueren / onder het deksel dat de voorſz. 11. Sept. Kardinael (die hen ſelven daer Abt gemaekt hadde) ſoo ſeer in den haet was / Terſtont hem ter ſelver plaet- ſen heeft gevonden / om 't ſelve te beleten / en daer in te voorderen den dienſt van den Koninck / en te beletten de ſchade des Kardinaels / (dies goeden hy daer na al- daer ook heeft beſchudt van uitteeringen / en het krijgs- volk daer uit doen vertrekken / f hoewel de Kardinael f By brie- hem ſulke weldaden met deſen overvallingen ſoo fraei ven van geloont heeft) daer ook doende komen eenige van Door- den Offi- nik en Valenchijn / om hem de ongeruſte gemeinte te cier 19. en helpen ſtillen / d'welk hy gedaen heeft / en boven 20. en van dien aldaer weder ingeſtelt den gewoonlijken dienſt / en den Ad- d'ander doen vertrekken uitten kerken en buiten hen mirael van preekingen doen houden (ſoo daer geen middel en was 19. Sept. om die te doen ophouden / waerinne hy ook tegen den p. 208. accort van den Edelen gedaen ſoude hebben) daer op groote peine geſtelt hebbende / en op het hoogſte ge- ſeet / hy heeft die plaetſe en alle de inwoonderen geſtilt / in vreden gebracht en d'Abdije behouden / En noch zijn ſullke ſijne groote dienſten / door het beſtelten van den geenen tot wiens voordeel hy die eensdeels ge- daen heeft / beſchuldigt voor misdaden van gequetſter Majeſteit. Och wat een rechtveerdigheit / wat een dankbaerheit / wat een bekenteniſſe / en niet tegenſtaen- de ook dat de Regente ſijn handelinge van S. Amandt alsdoen ſeer goet gevonden en geprezen heeft: g Ook en g By heur ſal men niet bevinden dat d'Admirael aldaer hebbe ge- brieven houden de propoeſten by den Fiſcael verſiert / maer al- van 15. leen dat hy hen heb voorgehouden 't gene metten Ede- Sept. len verdragen was / en dat ſy lieden ſulks ook ſouden moegen genieten / gelijk de Regente toeliet dat men alom des genieten mochte daer de preekingen hadden geweeſt voor den 23. Auguſti / gelijk die daer van te voren geweeſt hadden / tegen welke verdrag hy ook als- doen niet kwamen en mochte / mits het ſelve by de Re- p. 209. gente alom in 't print geſonden en verkondigt was h h By brie- noch geraden en was te doene / als men alom niet al ven van de in roeren ſtellen en wilde. Metten Miniſter aldaer en Regente hadde d'Admirael ook geen ander woorden / dan dat in Sept. en hy hem vermaende dat hy 't ſelve verdrag niet te bui- by den ge- ten en ginck / en hem ſtil hielde / niet ſoekende dan alom de printen gemeine ruſte te voorderen en goede orden te ſtellen en books- anders en is 'er niet geſchiet / gelijk ook de Fiſcael niet kens. by en bracht / dan om met een confuſe generaliteit in het quade te bedieden / i des oprechtigen Heeren ge- i In den trouwe dienſten / ſoo hy ook ſelver te rechte beklaegt / 54. en 55. ja komen deſe afgunſtige hem opleggen / dat hy mits artic. de boosheit des tijts heeft gedoogt / 't gene dat de Re- gente wilde alom toegelaten hebben. Soo dat ſy daer by komen te beſchuldigen de ſelve Regente / die daer na noch benoodigt is geweeſt / dien van der religien tot Doornik broedere ſaken toe te laten k ſoo geſeet is / k by den voorwaer het is een groote quaetheit / dat men den art. ver- Admirael koemt beſchuldigen / om dat hy niet eenen willigt by man by hem hebbende der gewapender oproerriger ge- *Latorre.* meinte de preekingen te Doornik heeft toegelaten / en dat men in den Heere van Noircarmes al goet vint dat hy langen tijt daer na in der ſelver ſtadt met macht van p. 210. volke gekomen weſende / en de gemeinte heel ontwa- l By ſijn pent zijnde de ſelve preekingen aldaer toegelaten heeft. l uitroepin- ge van 4. Jan. 1567.

28. Aengaende dat de Fiſcael den Grave heeft wil- " 't Feit len beſchuldigen / m dat hy met anderen den Heere van " des Hee- Bredenode ſoude hebben geraden / dat hy der Regente " ren van ſoude gaen preſenteren requeſte / ten einde ſy alle het " Bredero- extraordinaris volk van wapenen ſoude haſſeren en ei- " de en lieden laten leven in de oeffeninge ſijnre religien / en in- " racket gevalle van weigeringe / dat men ander oorden daer in " den Ad- ſoude ſtellen / beſondere voor die van Valenchijn / op " mirael dat ſy ontlaſt werden / Seggende 't ſelve advijs en ver- " niet. bont te weſen een wederſpannigheit tegen den Koninck. " m In den 49. art.

Dit is een valſche verſierde luegen gelijk alle de an-

1568. dere / en men sal niet bevinden (gelijk ook d'Admirael 't selve antwoordende ontkent/) dat hy oit den Heere van Bzederode raet oft advijs gegeven heeft / om te Hove / oft t'Antwerpen / oft te Bruessel te reisen / om over te geven de requeste die de Fiscael seet / maer wel is waer / dat hem / (om ander particuliere saken in sijn antwoorde verhaelt /) gekomen wesende tot Bzeda / en kranck liggende / de Heere van Bzederode sijnen weg
pag. 211. daer over is komen nemen / om te reisen te Hove / en der Regente voldoeninge te geven op 't gene sy aen hem gesonden en geschzeven hadde / soo hy seide / d'welk de Admirael niet quaet en vant / na dien men soo vremdelijk van hem spzalk / sonder hem voozdere sijnre saken te moeyen / gelijk hy ook kozts daer na alleen na huis reisde van daer hy komen was / mits welken hy ongehouden is geweest te verantwoozden het feit des Heeren van Bzederoden oft 't gene de selve daer na mette Regente oft andere mach gehandelt hebben / ook en verstaet men niet / wat de Fiscael hier wilt seggen van eenig verbant oft andere Heeren / want daer noit gespzoken oft gehandelt en wert van eenig verbont / ende en vonden hen te Bzeda ten tijde als de Heere van Bzederode daer over quam / geen andere Heeren / (boven den Heeren Prince die op sijn huis was) dan de Admirael met sijnen swager den Gzave van Nuenar / de welke met hem aldaer was gekomen om hen particuliere saken metten selven Prince te handelen / behalven dat ter wijlen sy aldaer waren / daer voor eenen nacht van Antwerpen quam de Gzave van Hoogstrasten / (metten Pensionaris der selver Stadt / by der
p. 212. Weth gesonden) om den Heere Prince te bidden / te willen haesten sijn wederkeeren binnen Antwerpen / (wesende een Stadt van sijnen laste) om alle goede oozden daer te stellen / En de voozschzeven Gzave van Hoogstraten ook / om den Gzave van Nuenar te bidden tot Compere / en om sijn kint ter doope te heffen binnen Antwerpen / met eenen versuekende den Admirael dat hy metten geselschap wilde komen / dies hy sijn onschult dede mits sijnder siekten / dit is het verbont en de conspiratie die aldaer gebeurde / daer de Fiscael hem af beroemt / die ook niet voozdere vinden oft bewijsen en sal. Dan gelijken en weet men ook niet van wat onrusten hy wilt seggen / dat tot Antwerpen alsdoen souden geweest zijn / (willende daer dooz eenige verwe geven den advijse dat hy seet den Heere van Bzederode gegeven te zijn / om hem daer binnen te vinden) Gemerkt men niet en sal bevinden / dat doen ter tijt aldaer meer onrusten / ja noch niet soo vele en waren als vooz en na / behalven dat volgende den accoozde gemaekt metten Edelen / en den Provisionelen verdzagen / aldaer gestelt / de pzekingen aldaer / gelijk elders / gedoogt werden / hier mede latende varen
p. 213. dit punct / nadien de onwaerheit en ongefondeertheit van dien genoeg bewesen is.

d'Admirael en heeft hem der saken van Valenchijn niet gemoeit.

28. Komen wy tot 'er belastingen die de Fiscael den Gzave t'onrechte opleet [a] aengaende die van Valenchijn / d'welk is de leste punct van sijnder tieht / „ Seggende: dat ten tijde de selve Stadt rebel was / d'Ad„ mirael den Gedeputeerden van den Sectarisen der sel„ ver Stadt rade / dat sy niet en souden reisen by den „ Heeren van Nozcarmes (de welke last hadde / om te„ gen hen wederspannigheit te voozsien / en op een ander „ tijt, dat konsten sy noch dzy weken tegen gehouden / „ het ware genoeg / en dat sy hen behoozden te weeren / „ in dien men hen bespzingen wilde / en noch eens, „ dat sy op hen hoede zijn / en goede wacht houden sou„ den en dat elk vzylijk mochte leven na de gerustheit „ sijnre consciencien / tot dat met advijse van de Gene„ rale Staten anders sonde wesen besloten / waerinne hy „ vergeten sonde hebben / sijn eere en den dienst die hy „ sijnre Majesteit schuldig was / en genoeg verklaert te „ houden met die van Valenchijn / en dat hy niet en soch„ te dan dat hen wederspannigheit wies / waer dooz sy ook gekert werden / Al 't selve stellende seer ongeschiktelijk en met eene ongefondeerde generaliteit.

[a] In den 61. 62. 63. art.

p. 214. Op alle dese belastingen / wozt met een woozt geantwoozt / dat 'et anders niet en zijn dan valsche versierde saken / daer nemmermeer yet af blijken sal / ja ook niet aengaende den Heere van Nozcarmes / dat de Gzave oeit dien van Valenchijn heb geraden metten selven in achterdenken te komen / maer wel ter contrarien / dat / soo wanneer hy die spzalk / den selven altijt vermaent 1568.
heeft / dat sy niet hem behoozden te overkomen / ja dat hy tot dien einde ook geschzeven heeft aen de Bondtgenooten die te Valenchijn waren / [b] en hadde groote redene / dat hy begeerde / dat sy verdzagen werden / op dat sijn handelinge te Doornik soude lichter vallen / gelijk die twee steden niet wijt van den anderen gelegen en zijn / wel mach waer zijn / in 't begin- sel dat hy te Doornik quam / en alsoo langen tijt / eer die van Valenchijn rebel verklaert werden (weder te reehte of t'onreechte en willen wy hier niet rueren) de Admirael verstaende dat de Gedeputeerde van Valenchijn weigerden te gaene tektamerijk by den Heere van Nozcarmes (sonder dat hy wiste de redene / waerom) geseet mach hebben / dat sy dan hennen toegankt souden moegen nemen aen de Regente Generale / daer eimmers geen quaet in gelegen en was. Soo wie ook p. 215.
de moeite wilt nemen van des goede Heeren eigen antwoozde [c] te lesen / hy sal aldaer in 't bzeede sijn onschult op dit punct verklaert vinden / en dat van alle het geene hier by bzogt en gesocht wozt / niet met allen en is / ja dat hy hem niet met allen metten saken van Valenchijn en heeft gemoeit / hebbende hem / gedurende den tijt hender swarigheden / gehouden bezre van daer op sijn huis te Weerth / behalven dat hy eenen dag is gekomen tot Anthoing / om te heffen sijns bzoeders kindt / ter welker tijt hy eerst des hoozde vermanen / en was soo bezre van op te ruiden de geene die hem aldaer quamen vinden / dat hy hen ter contrarie vermaende / dat sy in alre stilligheit hen houden souden / en men en sal niet bevinden dat d'Amirael hen iet anders geseet oft oeit opgeruidt heeft tot eenige wederspannigheit / maer wel dat hy gewenscht heeft / dat sy mochten wel verdzagen en in goeden vertrouwen met hennen voozschzeven Gouverneur wesen / den welken men laet verantwoozden de saken van Valenchijn / maer is wel ongefondeert / dat men 't selve soekt opten Admirael die hem des noit en heeft onderwonden / voozder dan dat hy (terwijlen hy te Doornik was) p. 216.
sochte / schzeef en begeerde dat hen onrusten mochten ter stilligheit gebzagt wesen / ten dienst van den Koninkl / en welvaren van den Lande / maer bzeedere oft tot andere meininge geensins / al seet de Fiscael anders / maer met soo slechten fondamente gelijk hy alle sijn andere feiten bygebzogt heeft.

[b] By brieven van den Admirael van 21 Sept. en 29. Octob.

Hier mede hoopen wy des Admiraels ontschult genoegsamelijk te hebben bewesen / ook het gewelt en ongelijk dat men hem heeft gedaen / klaerlijk getoont / en alle die puncten die sijn afgunstige by hen valsche en gesochte betichtinge hebben by gebzogt / wel verantwoozt / in der buegen dat wy meinen dat ellerlijk soo luttel swarigheden sal maken / van den Heer Admirael ontlast en ontschuldig te houden / als van de boosheit / onrecht en gewelt des Hertogen van Alve / des Kardinaels van Granvelle en andere quade misgrijpers over des Koninks Hoogheit / en tyrannige verdzukkers der goeder landen en getrouwer onderzaten van sijnre Majesteit / te belasten en schult te geven / En dat 'er onder alle de belastingen / ook het minste puncten niet en zy gebleven / daer af de goetwillige Leser noch eenig achterdenken sonde kunnen hebben / oft p. 217.
hem niet gansselijk voldaen vinden / maer dat ter contrarien hy dese tegenwoordige verantwoordinge wel oversien hebbende / sal bevonden hebben daer by volkomelijk bewesen te zijne / niet alleen / de onbehoorlijkheit / ongerechtigheit en nietheit soo van der aentastinge en gevanktenisse / als van den rechtwoozderingen / vonnissen en executien / by wegen van seite / t'ongelijke tegen den persoon des Heeren Admiraels / voozgestelt: maer ook de oprechtigheit / getrouwigheit / en goethertigheit / daer mede hy gehandelt en in eenen soo oproerigen en zozgelijken tijde / den Koninkl en den Lande seer wel gedient heeft: ook aengaende allen den seiten / puncten en pzopoesten in sijnder betichtingen verhaelt / en in dien het niet al toegegaen en is / soo 't sijn Majesteit geerne hadde gesien / dat niet alleene de Admirael / maer ook de Regente en alle andere / [d] bedwongen en gesozteert geweest zijn / en hebben moeten wijken en nalaten den gewelde des tijts en begeeree des oproerigen vollks / om beters wille / en om bloetstoztingen / inlantsche oozlogen / toe-

't Slot en kort verhael van deser verantwoordinge.

[d] By brieven van den Admirael van 10. Sept. 1566. en by den lesten brieve des Graven van Egmont van 5. Junii. 1568.

tastingen

1568. taſtingen der gebueren / vermoordingen der Geeſtelijke / doodſlagingen der Magiſtraten / verwoeſtingen der Steden / en duiſent andere quaden daer door te verhueden / [a] ja ook om voor den Koninck en t'ſijnder gehoorſaemheit een ſulken Land te behouden. Ook niet hebbende gehad middel noch macht om te wederſtaen den genen des aldaer toegekomen is / door den oorſaken / voorſtellen en nieuwigheden / boven in 't verhael der ſaken van den Nederlanden vermaent / [b] en dat al met goede en oprechte meininge en begeerte van den Koninck en den Landen dienſt te doene / Soo dat in den Perſoon / voornemen oft feiten des Admiraels niet en kunnen plaetſe hebben oft ſtadt grijpen eenigen van den vijf misdaden verhaelt in der ſeer onrechtveerdiger veroordelinge voorſchreven en in hen begrijpende alle de puncten daer hy mede belaſt wort / want crimen læſæ Majeſtatis niet gezijn en kan / daer de beticht̃er niet en heeft beweſen noch klaerlijk getoont de quade meininge en boos voornemen van den beſchuldigden / noch crimen rebellionis, het en zy dat de beklager wel openlijk heb doen blijken dat de beticht̃e eenige feitelijke weder ſpannigheit gedaen hebbe tegen de Hoogheit en ſtaet van den Overheere en van den Lande / (van allen welken puncten / niet met allen tegen den Heere Admirael en is metter waerheit en met fondamente verklaert en min getoont / maer wel openlijk heel de contrarie) Aengaende ook de verſierde t'ſamenſpanninge / verbondt / veranderen / misgrijpen en Hoogheit / eerſt ſoo verre van dat pet des ſoude weſen getoont / dat ook niet daer af en zy vaſtelijk en beſcheedelijk geſeet oft bybracht; Gelijk ook niet en is van dat d'Admirael ſoude den Bondtgenooten voorgeſtaen / die beſchudt oft hen gunſte getoont hebben; En voor ſoo vele het aengaet / zijn getrouwe neerſtigheden / en overgroote dienſten gedaen te Doornik en elders / die gelooven wy ſoo wel verklaert te hebben / dat elckerlijk hem ſal verwondert vinden / hoe dat men ſoo onbeſchaemt heeft kunnen gezijn / dat men hem om ſulken weldaden heeft beſchuldigt en ſoo weert dat men in ſtede van groote vergeldinge hem heeft aengedaen de doodt.

De aenbiedinge tot bewatinge van des Admiraels goeden name.

De welke uitten redenen voor verhaelt hem oft den ſijnen niet en kan gekomen tot eenige ſchande oft verwijtinge / maer eer toe een onſterffelijke eere en memorie / en behoort ſijnen perſoon geſtelt en genoemt te worden onder ſoo vele andere groote perſonnagien die om hen weldaden en vrome feiten / in ſtede van dankbare bekentenisſe / hebben gevoelt de vervolgingen hender afgunſtige / en geleden de wreetheden der tyrannen / ſonder dat ſijnen goeden name en fame daer door eenigſins gequetſt oft verhort / maer wel verheven en groot geacht kan geworden / Ofter ook eenige quaetwillige den ſelven noch wilde laſteren / den overleden blameren / en hem vermeten te houden ſtaende dat hy misdaen hadde / wy houden ons wel verſekert dat ine Vrouwen / ſijn Weduwe en Moeder / mitsgaders ſijne andere Heeren / vrienden / maegen en verwanten / ſijn eere ſoo behert hebben / dat ſy in geenen gebrekte zijn en ſullen van de ſelve te beſchudden en verantwoorden voor de Keiſerlijke Majeſteit en den State van den Rijke (dies hy een Grave en Let was) oft voor 't Hooft en Kapittel van der Orden des Gulden Vlies (dies hy een Ridder was) oft voor allen anderen Princen / Hoven en Gerechten / competente en niet ſuſpecte noch partijdig weſende. Voort bidden Wy den Almogenden God / dat hy den goeden Koninck haeſt wil verlichten / op dat hy eens / van hem jagende deſe ſijne quade dieners en valſche aenbrengers / mach komen ter kennisſe van der waerheit der geſchieder dingen en ook der getrouwer daden en oprechtiger dienſten / ſoo wel des voorſchreven Heer Admiraels / als van meer andere ſijne getrouwe Vaſallen en waerachtige dieneren / die om hen weldaden hebben te lijden gehadt oft noch tegenwoordelijk lijdende zijn.

Gen. 4. De ſtemme dijns broeders bloet roept tot my van der aerden.

Apocal. 6. Heere ghy die heilig en waerachtig zijt, hoe en oordeelt oft en wreekt ghy niet onſe bloet, van den genen die op ter aerden woonen.

Hier op volghde De Belaſtingen opgeleit den Grave van Hoorne by den Procureur Generael en d'eigene Antwoorde des Graven van Hoorne op de ticht hem gedaen by den Procureur Generael, *die wy hier achter laten om dat deſe twee Schriften by Bor in 't IV. boek p.* 190. (135.) *en p.* 195 (139.) *worden gevonden.* 1568.

p. 363. Numer. 4. *Siet Bor* l. 28. (20) Alle deſe navolgende ſtukken dienen tot bewijs der voorgaender verantwoordinge elk op 't bladt hier na op de kant geſtelt.

Extracten uitten brieve by den Heeren den Prince van Orangien en de Graven van Egmont en Hoorne, geſonden aen den Konink in Spangien, den 11. Meert 1563. aengaende de vreeſe daer 't Lant in ſtont door den Kardinael.

HEERE,

Wy zijn ſeer droeve dat wy niet langer beiden en kunnen van uwer Majeſteit te waerſchouwen 't gene wy om beters wille lang hebben verſwegen / om totter menigvuldigheit van uwen grooten ſaken / niet te buegen het belet van deſer onſer vertooninge. Maer den merkelijken ondienſt, dien ons ſwijgen uwer Majeſteit ongetwijffelt mochte bybrengen en de waerſchijnlijke bederffeniſſe der ſaken uwer landen van herwaerts over / bedwongen ons 't ſelve niet langer te verbergen / maer te kennen te geven / en uwer Majeſteit recht uite te verkleeren den oorſpronk van deſen dangiere / d'welk ons doet verhoopen dat de ſelve deſe onſe waerachtige en ongepaſſide waerſchouwinge ſal aennemen in alre goedertierenheit en goeder beliefteniſſe volgende den yver dien wy t'ſijnen dienſte hebben / den welken ons doet uwer Majeſteit ootmoedelijk bidden ons te willen vergeven dat wy in ſaken van ſoo grooten gewichte / ſoo laet uwer Majeſteit erſt overſchrijven / d'welk is Heere / dat de ingeſetene van herwaert over / ja wel over vele van den geſchikſten / ſoo wanneer ſy komen te bepeiſen de groote auctoriteit die de Kardinael van Granvelle heeft over de ſaken van deſen landen / wel merkelijk bevroeden / dat de maſſe van den affairen van hem is hangende / welke perſuaſie ſoo vaſt in den herten van uwer Majeſteit Onderſaten van herwaerts over / en ook van ons (d'welk wy uwer Majeſteit niet en willen verbergen) is gewortelt / dat men niet en dezre verhoopen / van die emmermeer te ontgeven / gedurende zijn jegenwoordigheit; Mits den welken Heere / wy ſulke uwe Vaſallen als uwe Majeſteit ons kent (ſonder hier te willen verhalen de gewilligheit daer mede wy u altijt gedient hebben) de ſelve in aller ootmoedigheit bidden / dat hem believe te overleggen hoe ſeere ſijnen dienſte daer aene is gelegen / dat tegen ſulken generalen meſcontentement verſien werde. Boven dien ſoo mach uwe Majeſteit heur wel verſekert houden / dat ſoo lange de Kardinael het onderwint der affairen van herwaerts over hebben ſal / uwer Majeſteits ſaken alhier nemmermeer ſoo wel en ſullen gaen / als de ſelve en ook wy wenſchen / om dat hy ſoo ſeer in den haet van alle der werelt is / Mits den welken Heere / indien uwe Majeſteit begeert 't welvaren deſer Landen / en de voorderniſſe ſijnder ſaken / mitsgaders te verhueden alle onruſte / ſoo bidden wy u anderwerven daer in te verſien. Ende en dede de aenſtaende vreeſe die ons met grooten ongelukken dreigt indien uwe Majeſteit vertreut daer inne remedie te ſtellen / wy en ſonden ons niet vervoordert hebben uwer Majeſteit daeraf alſoo hertelijk te ſchrijven; Maer voorwaer Heere de ſake en kan geen langer vertreck oft verbergen lijden / Mits den welken wy u bidden ons geloove te willen geven / in deſe ſake die van ſoo grooten gewichte is / ſoo verre wy ooit verdient hebben dat uwe Majeſteit ons eenigſins geloove. D'welk doende ſal uwe Majeſteit ſchouwen vele groote ongelukken dier voor oogen ſchijnen / d'welk de oorſake is geweeſt / dat vele van den principaelſten Heeren (laſt hebbende van Gouvernemente en andere) van deſen lande / hebben geraden / en ſeer nootelijk gevonden dat men uwer Majeſteit het inhouden van deier vertooninge ſoude te kennen geven. En indien uwer Majeſteit daerinne by den voorſz. wege niet en verſiet / is geſchapen dat de bederffenisſe uwer Landen daer uit volgen ſal. En ter contrarien ſoo verre uwe Majeſteit (ſoo ſy hopen) bet geraden en redelijker vint te believen ſoo velen ſijnen onderdanigen en ſeer gewilligen dienaren tot ruſte en welvaren ſijnre lande / dan alle de ſelve te ontpacien om

p. 364.

p. 365.

p. 366.

Fol. 93. 94. 95. 96. 97.

1568. om eenen alleene te genuegen / hopen wy / dat 't selve quaet dooz uwer wijsheit eens gebetert wesende / de saken van herwaerts over metter tijt soo goeden voozgank nemen sullen / Dat uwe Majesteit sal gewaer wozden de vruchten van deser veranderinge / en de goethertigheit die wy allegader / en ook sijn Staten en ondersaten / zijn dragende tot sijnen dienste / voozderinge en grootheit. Nadien ook wy allegader wel gepaeit zijn van me Vzouwe / van der welker wy ons niet en kunnen dan grootelijst beloven. En ten einde uwe Majesteit dooz ingeven van anderen / niet en denke / dat wy dese vertooninge zijn doende uit eenig onse eer-
Fol. 76.77. gierigheit oft om ons eigen nuttigheit; Soo bidden wy dat uwe Majesteit ons wil verlaten van den staet van
p. 367. den Rade, indien 't hem goet dunkt, want ons en
Fol. 97. 103. 104. dunkt niet geraden / noch vooz den dienst van uwer Majesteit / noch om onser reputatien / dat wy langer in den selven Raedt blijven / hebbende soo quaden genuegen van den Kardinael.

Eintelijst vooz 't slot van desen / soo bidden wy uwer Majesteit seer ootmoedelijk dat hem believe dese onse vertooninge in 't goede te nemen en te gelooven dat sy alleenlijk komt uitten grooten yver dien wy hebben ten dienst van uwer Majesteit / en om onsen staet en eede genoeg te doene / Op dat ook uwe Majesteit ons namaels / oft daer eenig quaet af toequame / niet en soude mogen te laste leggen / dat wy 't selve niet en hadden voozkomen en gewaerschout.

Numer. 4. Bor. I. p. 29. (20) Extracten uitten brieve dien de voorgenoemde Heeren aen de Koninklijke Majesteit op sijnen voorgaenden schrijven hebben gesonden den negenentwintigsten Julii. 1563.

H E E R E,

p. 368. Wy hebben met grooten verlangen / nu vier maenden verwacht de resolutie die uwer Majesteit soude believen te nemen / en ons te ontbieden op 't gene wy tot sijnen dienste en t'onser ontlastinge der selver
Fol. 84.85. 86. 87. 88. 93. 94. 95. 96. 97. hadden geschreven den xj. dag van Meerte lestleden / met vaste hope dat u Majesteit daer op sullks soude letten als de sake vooz de ruste / eenigheit en welvaren deser sijnre Lande / is verheisschende / waer op wy onlangs hebben ontfangen den brief die uwer Majesteit heeft believt ons te schrijven den sesten Junii / dien wy hebben getoont den anderen Heeren en Ridderen van uwer Oorden by advijse van den welken wy uwer Majesteit hadden geschreven / die hen ook als nu wederom wel hebben hier by ons willen vinden om gesamender hant te beraetslagen wes wy ten dienste van uwe Majesteit behoozden daer inne te doene. Ten aensiene van den welken wy wel hadden verhoopt / Heere / breedere resolutie dan de gene die uwer Majesteit heeft believt ons te schrijven / besundere gemerkt het gewichte en de groote van onser voozsz. iersten vertooninge / de welke wel scheene te heisschen een geringe / goede en rasschе provisie / mits den staet van uwen saken en landen van herwaert obere. Wel is waer dat het ons
p. 369. een sunderlinge vertroostinge is, dat uwer Majesteit heeft believt / niet alleen te bekennen dat 't geene wy hem hadden vertoont / was spruitende uitten goeden yver en goethertigheit die wy hebben te uwen dienste /
Fol. 75. 140. maer ook dat ghy ons groote hoope geeft van uwe landen van herwaers over korts te willen komen besoeken om beter te sien en verstaen wat daer af zy, d'welk is het geene dat wy op deser werelt meest begeeren.

Voozt / Heere / soo bezre het alleen is om 't gene dat den Kardinael van Granvelle raekt / dat en dunkt ons geen genoegsame oorsake zijn / om daerom hier te verlaten 't geene uwer Majesteit dienste meer raekt. Ook en zijn wy van geender meininge van ons formele partije tegen hem te maken / oft in eenig proces met hem te treden / Maer hopen dat de simpele en korte vertooninge die wy hebben geschreven / sonder ander maniere van beschuldinge genoegsame zy om uwe Majesteit te vermozwen / om te bepeisen eenig eerlijk en goet middel om te voldoene der rechtveerdiger klachten van uwen ootmoedigen ondersaten, stellende dese personagie andersins te werke, daer hy na sijnen roep en professie meer vruchten soude mogen doen. Het is
p. 370. waer / Heere / dat uwe Majesteit te reehte ons schrijft dat ghy niet gewoon en zijt pemanden van uwen die- 1568.
ners sonder redene te beswaren: Maer wy bidden uwer Majesteit te willen merken / dat hier niet en wordt gehandelt van den Kardinael te beswaren, maer meer van hem te ontlasten, ja van eenen last, den welken hem niet alleene en is extraordinaris en ombequame, maer ook in sijnen handen niet langere en kan blijven sonder groote vreese van onrusten en inconvenienten. Ende en is niet van noode breeder de redenen te verhalen / nadien 't geene des wy seggen niet dan te vele elken kenlik en is. Aengaende dat uwer Majesteit heeft believt ons te ontbieden / dat wy in onse voozgaende geen besundere oorsaken en hadden verkleert / wy bidden u Heere seer ootmoedelijk te willen gelooven / dat 't selve niet toegekomen en is by gebreke dat wy van als doen af niet genoeg van den selven oorsaken vooz handen en hadden oft dat wy niet wel en wisten dattet niet genoeg en is dat men in 't generael van eenen anderen klaegt oft hem belast / maer alsoo wy altoos gehoopt hebben en noch hopen / dat mits der experiencie / die uwe Majesteit selver seet van verleden tijden te hebben van onse getrouwigheit en goethertigheit t'uwen dienste / en het betrouwen dat de selve heeft van p. 371.
onser goetwilligheit / van genen noode en was van voozderen thoon en bescheet. Daer by gebuegt dat wy ons noit en hebben gewilt noch almoch en willen stellen als accusateurs. Soo hebben wy ons al willens vermijt van de besundere oorsaken te verhalen en specificeren / oft van eenig bitterheit tegen hem te gebruiken / maer believt uwer Majesteit tot breeder informatie daerinne voort te varen, ghy en sult niet dan veel te vele verstaen Fol. 95. 96.
van den rechtveerdigen oorsaken die uwe getrouwe ondersaten hebben om sijnre qualijk te vreden te wesen, en hen te beklagen. Soo vele isser af / wy hadden vele liever dat uwer Majesteit beliefde 't selve in 't lange te vernemen van andere niet suspecte dan van ons / en uwer Majesteit sal dan wel bevroeden dat 't niet sonder redene en is / dat 'er een soo openbare en gemeine klachte is, aengaende eenige puncten en articulen alreede onder 't volk gestrooyt. En in summa al en waer daer maer de ongeschiktheit / opspraake en verweertheit / daerinne uwe landen van herwaerts over hen jegenwoozdelijk vinden / 't selve geest getuginisse genoeg / dat sijn presencie / bewint en autoriteit hier weinig zijn dienende / Alle d'welk aengesien / en ook gemerkt de kleine vruchten die wy in uwen Raedt van Staten zijn doende / en 't groot ongelijk en kleinachtinge die wy daer dore lijden (gelijk onse vertooninge aen heur Hoogheit gedaen en hier gebuegt / breeder begrijpt) Soo bidden wy u / Heere / seer ootmoedelijk / dat u believe goet te vindene / dat wy verhouden te komen in den Rade van Staten tot dat uwer Majesteit sal believen daer te stellen al sulken oorden als ghy vooz uwen dienst en tot welvaren van den lande sult vinden behoorende. Want nadien die nu sulk niet en is als ons dunkt van noode te wesen / en dat wy van oberttwee jaren uwer Majesteit in 't lang hebben gewaerschout van 't geene des voozsz. is / en van den redenen die ons pozden 't selve u te kennen te geven / sonder dat wy tot noch toe eenige resolutie op onse getrouwe waerschouwinge hebben kunnen gekrijgen. Soo vinden wy ons toe te staen / dat wy ons in den Rade van Staten niet meer en vinden (al eest dat haer Hoogheit ons diverse redenen daer tegen voozhoudt) op dat ons namaels niet en wozden geweten de inconvenienten die wy waerschijnlijk vooz die handt sien / en by anderlieden faute veroorsaekt wozden. En want wy sien dat dese swarigheit tussen den Kardinael en ons in uwen Rade geen vruchten en doet in den saken / Soo hebben wy liever hem te wijken dan te blijven op 't gene dat ons dunkt met beter redenen eer ons dan hem toe te be- p. 37
hooren / te meer dat ons dunkt dat uwe Majesteit sullks wel begeert / uwe Majesteit daerom biddende ons daerop u goede gelieste te ontbieden / daer en tusschen en sullen wy niet laten ons wel te quijten (soo wy schuldig zijn vooz uwen dienst) in saken van onsen Gouvernementen en lasten / en in al 't gene me Vzouwe onses advijs van doene hebben sal (volgende der affectie die wy dragen t'uwen dienste en t'heurer Hoogheit) behalven alleenlijk dat wy ons niet en vinden in den Rade van Staten / tot dat uwe Majesteit daer

ander

1568. ander oorden geſtelt ſal hebben / d'welk wy hopen dat korts geſchieden ſal.

Num. 4. Siet Bor. I. p. 29. (21.) Extracten uitter vertooninge by den voorſchreven Heeren der Regente ten ſelven tijde gedaen en in den voorgaenden brieven vermaent.

M E V R O U W E,

Fol. 82. 83. 84. 85. 86. NAdien wy vele van den principaelſten Heeren en Gouverneurs deſer Landen ons hier by een hebben gevonden om der redenen uwer Hoogheit bekent.

pag. 374. Soo hebben wy t'ſamen vele ſpraken en propoeſten gehad van den ſtaet en gelegentheit der ſaken van den ſelven Landen. En die al wel aenmerkende / ſoo bevinden wy die beſte te weſen in anderen ſtate dan het wel behoort voor den dienſt van ſijnre Majeſteit / en welvaren van den lande; Voorwaer grootelijks tot onſen leetweſen / en ſouden noch erger ſtaen / en hadde gedaen de groote ſorge die wy onder de autoriteit van uwer Hoogheit daer voor gedragen hebben / en de hulpe van den Edelen die na hen macht ons daerinne bygeſtaen hebben. Bevroeden ook wel dat de Maſſa van den affairen niet en kan lange in heur geheel blijven ſtaende / het en zy dat bequame middelen totten quade gevuegt worden ; Om d'welk uwer Hoogheit in 't lange te kennen te geven / &c.

Alle welke ſaken zijn van ſulken gewigte en gevolge / dat ſoo beſte men niet haeſt daerinne en verſiet (en eeſt niet in 't geheele / emmer in deele) daer mochte wel grooten ondienſt uit volgen den Koninck / den Landen / en ons allen / om welk quaet te verhueden eenſamentlijk om de autoriteit van den Koninck te bewa-

p. 375. ren / en 't volk in gehoorſaemheit te houden / hebben wy onder ons lieden te meer ſtonden gearbeit om eenigen bequamen middel daer toe te vinden / maer voorwaer me dronwe na lange bepeiſen / ſoo en vinden wy geen bequamer middel om uit alle deſe benautheden te

Fol. 152. 153. geraken dan door den bystant en hulpe van de Generale Staten deſer Landen / niet twijffelende / na dien ſy henne Princen altijt in alle nooden ſoo wel bygeſtaen hebben / ſy en ſullen ook in deſe over groote ſwarigheden hen getrouwelijk quijten / en als goede loyalle Onderſaten en Vaſallen dragen / waerom wy van den advijſe ſouden zijn dat uwe Hoogheit die dede vergaderen / maer mits dien u Hoogheit ſeet / van ſijn Majeſteit expreſſelijk ter contrarien gelaſt te zijne / ſoo en deſen wy die ſelve daer op niet voorder dringen. Maer ſoo wy wel merken / dat den ſelven expreſſen laſt van den Koninck niet en kan gekomen dan uit een misbertrouwen ſijnder Majeſteit ingeblaſen tegen ſijnen Staten en de leden van dien / door 't quaet inne geven van eenige : luttel lief den dragende tot ſijnen dienſte of ten welvaren van den lande / de welke nochtans geen middel by en bygen om te verſien tot ſulken ſwarigheden. Soo

p. 376. bidden wy wel ootmoedelijk uwer Hoogheit / niet

Fol. 93. 94. 95. 96. 97. quaet te willen binden / dat wy verhouden van meer te komen in den Rade van Staten / ter tijt toe dat ſijnre Majeſteit ſal believen ander oorden en remedie te ſtellen in der Regeringe en ſaken van herwaerts overe / doende daer mede ophouden het delſel daer voor wy nu hier jaren gedient hebben / bereet zijnde evenwel met aller vlijtigheit verſtaen ten dienſte van ſijnre Majeſteit / van uwer Hoogheit en tot voldoeninge van onſen laſten / zijnde ook van meininge ſijn Majeſteit van het geene boven verhaelt is te waerſchouwen.

Num. 4. Den brief by den ſelven Heeren aen den Konink in Meerte, 1564. geſonden.

H E E R E,

Fol. 85. 86. 87. 88. WY hebben geſien by den briefve van uwer Majeſteit van den 19. Febvarii antwoordende op onſe leſte / uwe meininge is / dat alle ander ſaken ter ſijden ſtellende / wy weder komen in uwen Rade van Staten / waer inne wy des te lieber gehoorſaem zijn geweeſt / dat de Kardinael van Granvelle korts na de komſte van den Koninck verklaert heeft ſijn reiſe na Bourgoingnen / gelijk wy heurer Hoogheit breedere verkleert hebben / verhoopende ook dat uwe Majeſteit

p. 377. voort ſal ſtellen bequame oorden tot beteringe van den ſaken deſer uwer Nederlande / die genoeg verweert zijn / op dat wy dienſt doende uwer Majeſteit daer inne moegen volherden / daer en boven verſekeren wy uwer Majeſteit / dat geen ander ſaken ons uitten voorſz. Rade en heeft doen blijven / dan dat wy daer ſoo weinig uit waren / mits den redenen nader in ons voorgaende brieven aen uwer Majeſteit geſchreven ; Ook bidden wy u Heere te willen gelooven / dat wy niemanden van uwen Vaſallen oft Dienaren de voorhant en willen geven van u te dienen met herten / perſoonen en machten / en bidden uwe Majeſteit wel ootmoedelijk 't ſelve vaſtelijk te willen gelooven / verklarende alle contrarie vermoeden dat uwe Majeſteit door valſche aenbrengingen ingebeelt ſouden moegen weſen / welken aengaende wy ſedert de wederkoomſte van Arnienteros beter gerust zijn / dan wy te voren waren / mits dien de ſelve ons verkleert heeft van uwer Majeſteit gelaſt te zijn ons te ſeggen ſoo wel ons als den anderen Heeren (die altijt wiſten de waerſchouwingen die wy uwer Majeſteit t'ſijnen dienſte deden) dat uwe Majeſteit onſer allegader ſeer wel gepaeyt en te vreden was. 1572. Fol. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84.

Extract uitter antwoorden by den Konink aen den voorſchreven Heeren opten voorgaenden brief geſchreven den 6 Junii, 1563. p. 378. Num. 5.

MYne Neven / uwen brief van den 11. van Meerte leſtleden heb ik ontfangen van den inhouden geen verhael doende mits ik u des indachtig houde / en daer op antwoordende ; Ik wete wel dat 't gene ghy my zijt vertoonende / is komende uitten grooten yver en affectie die ghy lieden dragende zijt tot mijnen dienſte / daer af ik in voorgaenden tijt genoegſame experientie heb bevonden. Fol. 85. 86. 87.

Extracten uit eenen brief van den voorſz. Grave van Hoorne ; aen de Koninklijke Majeſteit van Spaengien van den 19. Decemb. Anno 1561. ruerende den Abdyen en Bisdommen. Num. 6.

DE Staten van Brabant / na dat ik verſta / ſullen aen uwe Majeſteit ſenden eenigen perſoon ten voordeele van de Abten de welke niet en willen conſenteren dat de Abdyen ſullen geincorporeert worden in de nieuwe Biſſchopdommen / d'andere Staten en ſeggen niet / de Duitſchen en Francoiſen laten uitgaen dat de Paus hun de Geeſtelijke jurisdictie niet en kan benemen die ſy in deſe Landen hebben. Daer oppe ſy ſeggen dat ſy uwe Majeſteit genoeg quellinge en importunatie geven ſullen / beſondere dit doende ſonder willekoren van de Ertsbiſſchoppen van Koelen en Reims. De Duitſchen allegeren / dat hoewel de Keiſer 't ſelve willekoort ſonder dat daer inne verwilligen de Kozvorſten en Staten van den Rijke / dat 't van onweerden ſal weſen / en de Franſoiſen pretenderen dat genomen de Ertsbiſſchop van Reims daer inne conſenteerde / ſoo is 'er nochtans van noode het conſent van den Koninck van Vranrijk als patroon / voorſtaender en beſchermer van de kerken van ſijn Koninkrijk / die redenen die deſe allegeren / maken het gemeinte wat oproeriſch / generlijk dat men intenteert ſonder conſent van deſe twee natien / in de middel van de welke zijn deſe Landen / en de welke niet genoegſaem en zijn om hen by hun ſelven te defenderen oft beſchermen van eenige van dien. p. 379. Fol. 20. 21. 22. 23. 24. 25.

Ik hebbe my verſtout dit ſoo particulierlijken en beſcheidelijken aen uwe Majeſteit te ſchrijven / door dien uwe Majeſteit my bevolen heeft hem te laten weten / van 't gene dat 'er aengaende deſe ſake ſoude omgaen / uwe Majeſteit ſal hier inne en in de reſte doen ſullis daer mede hy gedient zy. p. 380.

Ik ben tot noch toe alhier geweeſt en denke na mijn huys te vertrekken / omme oorden in myne ſaken te ſtellen die ik bevinde ſeer bedorven / ik ſal ſe ſien ten beſten te remedieren en herbeteren dat ik ſal kunnen omme metter tijt lediger te weſen / omme te verſtaen tot ten dienſte van uwe Majeſteit / de welke ik bidde gedachtig te willen weſen mijnen dienſte en den wil / daer mede ik dien gedaen hebbe / den welken my nemmermeer gebreken en ſal om my te gebruiken en oeffenen in al 't gene dat raken ſal ten dienſte van uwe Majeſteit. Fol. 5. 6. 92. 93.

Extract uit eenen anderen brief, des voorſz. Graven van Hoorne aen de voorſz. Majeſteit van Spaengien van den 22. Meerte 1562. ruerende de Biſſchoppen. Num. 6.

HOewel ik verſtaen hebbe dat die van Antwerpen wederom van nieuws hun daer tegens oppone-ren / voor ſo vele als aengaet de Heeren / is in allen eenen Fol. 12. 13. 19. 20. 21. p. 381.

1568. wille en affectie soo beerdig omme te volbrengen dat uwe Majesteit bebeelt meer dan men in Vasallen en dienaers soude moegen wenschen noch vinden / maer het gemeente heeft een contrarie opinie genomen / dat schijnt dat wy se daer toe niet en sullen kunnen gebrengen / en uwe Majesteit sal groote moeite en quellinge hebben / eer hy 't ten einde sal kunnen brengen / alsoo uwe Majesteit bescheedelijcker sal verstaen by 't gene dat me Vrouwe en die van den Rade uwe Majesteit schrijven sullen.

Num. 6. Extract van eenen anderen brief, geschreven aen de voorsz. Majesteit by den voorsz. Grave van Hoorne, den 16. Junii. Anno 1562. gesonden metten Heeren van Montigny.

HOewel mijnen broedere de Heere van Montigny alleenlijck gaet / omme rekenschap aen uwe Majesteit te geven van de dingen van dese Landen daer toe me Vrouwe en de Heeren hem seinden / soo en hebbe ik hem niet kunnen laten te belasten / dat hy uwe
p. 382. Majesteit ook die quellinge doe van hem te kennen te geven hoe ik bedrogen ben door de geduerige en vele reisen die ik gedaen hebbe / alsoo ik wesende noch aldaer dickwils uwe Majesteit vermaent hebbe ; Ten einde my eenig goet doen gedaen soude worden omme my daer mede te moegen behelpen / want al 't selve is omme soo veel te meer uwe Majesteit te dienen en van nu voortaene te betere moegen doen. Ik ben om oorsake tot mijne goeden te stellen die ik bevinde seer vermindert / alsoo uwe Majesteit van den brengere verstaen sal / de welke mits dien hy mijn broedere is / en van alles wetenschap heeft en sal ik hier oppe geen quellinge meer geven / my remitterende tot het gene dat hy uwe Majesteit seggen sal.

Num. 6. Extracten uit eenen anderen brief van den Grave van Hoorne aen den voorschreven Konink van Spaengien van den 4. August. Anno 1563.

BY den brief die men schrijft met desen Post sal uwe
Fol. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 93. 94. 95. 96. 97. Majesteit verstaen de resolutie die men genomen heeft / op 't gene daer inne uwe Majesteit gedient is geweest ons te schrijven / en alsoo en sal ik 'er geen bescheidelijcker rekeninge af geven / alleenlijck dat ik uwe
p. 383. Majesteit hier mede certificere dat 'et tot sijnen dienste van noode is de saken van dese Landen te remedieren / en dat uwe Majesteit gedient zy ordinancie te geven op het geen daer af men uwe Majesteit schrijft van den Kardinael van Granvelle / de welck uwe Majesteit mach voor seker houden dat hy hier kleinen dienst doet door den haet / die hem den meesten deel van dese Landen dragen.

En indien ik yet anders verstout / uwe Majesteit zy seker dat ik 't niet laten en soude hem te adverteren / als van eenige andere saken die my dunken soude tegen sijnen dienste. En indien uwe Majesteit andere onderrecht oft informatie heeft / ik bidde der selver uwer Majesteit die geen geloof te willen geven / maer sal uwe Majesteit voor seker houden dat wy nemmermeer falieren en sonden anders te doene / dan dat sijne seer getrouwe Vasallen en dieners schuldig zijn.

Num. 6. Copie van den brief by den Admirael geschreven aen den Konink in Spaengien, den 20. Augusti 1566. toonende sijn goethertigheit.

HEERE,

p. 384. Ik heb den xiiij. deser maent ontfangen den brief die uwer Majesteit believt heeft / den lesten Julii my te schrijven door den Secretaris Courteville ; En my is leet dat de saken van uwer Majesteits Landen in sul-
Fol. 78. 156. 157. 217. 218. lker gestelteniſſe zijn / ende en sal in genen gebreke wesen van my altijt te employeren ten dienst van uwer Majesteit / my is leet dat ik geen meerdere wijsheit noch middel en hebbe om dat te doene / maer hopende dat uwer Majesteit voor aengenaem sal nemen mijnen kleinen dienst / sal ik daer inne volherden soo lange het my sal moegelijck wesen / en ik den middel hebben. Ik hadde over seker maenden aen uwe Majesteit eenen van mijnen volcke gesonden om der selver mijne gelegentheden te vertoonen / op dat soo vere uwer Majesteit niet en belief de daer in te versien de selve eenmer dan te vreden wilde wesen dat ik my soude moegen vertrecken na mijn huis / om oorden te stellen op het luttel goets dat my bleven is / tot mijnen grooten leetwesen den middel niet hebbende om langer in uwer Majesteits dienst te blijven / waer oppe ik tot noch toe 1568.
noit antwoorde gehadt en hebbe / mits welcken ik uwer Majesteit ootmoedelijck bidde / my daer op uwer Majesteits resolutie te willen ontbieden / om my daer na te p. 385.
mogen reguleren. Geen dingen ter wereit soo seer be- Fol. 161.
gerende / als van altijt uwer Majesteits seer ootmoedige dienaer te blijven. En generlit hebbende de gele- 162.
gentheit van den saken / heb ik my altijt neffens haer Hoogheit gehouden gelijck ik noch doen sal / en ook my employeren in alle 't gene dat t'uwer Majesteits dienste sal dienen. Sy heeft alle de Heeren hier ontboden om te raetslagen op te remedien die men soude mogen te werke stellen tegen de Sectarisen / haer Hoogheit schrijft de gelegentheit daer hen de saken nu in vinden / d'welck is de redene dat ik uwer Majesteit daer niet af en schrijve / en ik wilde wel dat God ons die gracie verleende / dat die Landen bewaert mochten worden tot dat uwer Majesteit gelegen ware herwaerts overe te komen / om dan daer inne soo te versien gelijck der selver goet dunken soude.

Den brief van den Admirael geschreven aen den Ko- Num. 6.
nink 10. Octobris 1566. ruerende sijnen handel van Doornik en andere saken.

HEERE, p. 386.

HEt zijn by na acht maenden geleden dat ik mijnen Fol. 6. 7.
Secretaris aen dijnre Majesteit heb gesonden om 110. 111.
der selver mijn saken te vertoonen / en soo vere uwer Majesteit niet en beliefde daer in te versien / en my middel te geven om in sijnen dienst te blijven / emmer te willen te vrede wesen dat ik vertrok in mijn huis. En soo ik in de maent van Meerte lestleden verstont van selcker verbont / waerschouwede ik haer Hoogheit van den selven terstont / gelijck sy uwer Majesteit mach geschreven Fol. 107.
hebben / de welcke my daerop schreef / dat ik my den xxb. der selver maent by heut soude binden / waer af ik mijn onschult te meerstonden dede uit dien ik aen uwe Majesteit hadde gesonden / en door my genomen niet meer te Fol. 114.
Hove te komen / door ik en hadde uwer Majesteits ant- 115. 116.
woorde gekregen op 't gene ik der selver hadde doen vertoonen / mits dien ik ook andersins geen middel en hadde van in sijnen dienst langer te kunnen blijven / waer mede ik hoopte dat heur Hoogheit te vreden geweest / en my t'huis gelaten soude hebben / maer sy en liet niet af van my te bevelen by haer te komen / d'welck my verdroot saeckte aldaer te gaene / op hope van mondelinge mijn redenen heur bet te vertoonen dan by brieven / nu my daer wesende / is 't gebeurt dat 'er een p. 387
requeste by den Edelen is overgegeven / waer op werde goet gevonden / dat men eenige Heeren aen uwer Majesteit soude seinden / en wert eintelijck gesloten dat de Marligrave van Bergen en de Heeren van Montigny mijn broedere die reise doen souden / maer den Marligrave by ongeluckte gequetst worrende / soo reisde mijn broeder alleen / door den welcken ik uwe Majesteit niet en wilde schrijven / noch hem yet belasten van mijnen saken / genoeg merkende hoe ongeerne uwer Maje- Fol. 156.
steit soude verstaen 't gene in desen Landen gebeurde 157.
tot mijnen grooten leetwesen / dan begeerde wel dat hy uwe Majesteit wilde verseckeren van der grooter begeerten die ik altijt dragen soude tot sijnen dienste / en dat ik my by heur Hoogheit houden soude twee maenden / daer en tusschen verwachtende 't gene uwer Majesteit soude believen my te gebieden op 't gene ik der selver hadde doen vertoonen / waer af ik al noch geen antwoorde en hebbe. En soo my sommige saken my grootelijcks aengaende / in de maent van Julio overgekomen Fol. 118.
waren / verkreeg ik van haer Hoogheit verlof om daer 119.
toe te verstane met beloefte dat ik my weder by heur p. 388
soude binden soo haest sy my souden ontbieden / d'welcke my hebbende gesonden eenen brief van uwer Majesteit van den lesten Julii / den dertienden Augusti / ontboot my dat ik my den vijftienden soude by heur binden / de welck ik niet laten en wilde / en terwijlen ik daer was / soo gebeurden aen allen kanten soo grooten onbehoorlijckheden en oprueringen des vollis / Fol. 125.
dat ik my verschroome als ik daer op denke : En 126.
houde voor seker dat wy niet alleen neffens u Majesteit / maer ook by alle andere Princen van herstenrijck grootelijck sullen geblammeert wesen / dat wy die niet belet en hebbben / en dunkt den geenen dier niet geweest en hebben / dat men lichtelijck daer inne

1568. inne verſien ſoude hebben / maer ik van mijnent wegen vonde my alſoo verhaeſt / dat ik niet en wiſte wat raet beſt geven / gemerkt het quaet ſoo groot en ſoo raſch onverſienlijk geſchiede ; Te meer dat ik niemanden en hadde om dien te wederſtaen / en dat alle de Heeren waren van dergelijke / wel was ik van den advijſe dat heur Hoogheit uit Bruſſel niet en ſoude ſcheiden / my offererende te ſterven t'heuren voeten / wilde ymant heur overlaſt doen / insgelijks den Kerken der ſelver Stadt voor te ſtane / op dat den ſelven niet en ſoude gebeuren des in anderen plaetſen toegekomen was / waer mede wy allegader genoeg te doene hadden / ſoo wy niet en wiſten wien wy mochten betrouwen. Ten ſelven tijde quam de tijdinge dat Doornik in grooter vreſen ſtont van verloren te gane / en dat het Kaſteel geenſins verſien en was van victuaille noch artillerie / waer door het lichtelijk ingenomen ſoude hebben kunnen geworden / d'welk voor den ganſſchen Lande een groote ſchade ſonde geweeſt zijn / mits welken ik te vreden ben geweeſt / ten bevele van haer Hoogheit aldaer te reiſen / te meer om te voldoene der beloften mijnen broeder gedaen / dat ſoo verre eenig veranderinge in 't Landt quame / ik bystaen ſoude den genen die gedurende ſijnen afweſen / den laſt van dier plaetſen ſoude hebben / hoewel de ſelve mijn broeder voorſiende het quaet dat terwijlen ſoude mogen toekomen / hem des geheelijk hadde ontſlagen. En als ik den dertigſten Auguſti te Doornik quam / ſoo vonden ik alle dingen in 't verwert geſtelt / alwaer ik tot noch toe heb gearbeit / hebbende daer en tuſſchen het Kaſteel verſien van victuaille / artillerie / munitie en volk van oorlogen ten wel weten en aenſien van der gemeinten / hebbe ook alle dien tijt gelogeert in der Stadt / om te beter te moegen behoorlijke ordre ſtellen tegen alle de oproeren des volks / liever hebbende mijn leven in periſkel te ſtellen / dan te gedoogen dat in mijne preſencie nieuwe onruſte toekomen ſoude / want uwe Majeſteit zy verſeliert / dat van den Seſſe deelen des volks / de Dijve wel zijn van nieuwer religien / waer door de Katholicque niet machtig en zijn om hen te wederſtaen / welken niet tegenſtaende / ik nochtans ſoo vele gedaen hebbe / dat ſy alle de Kerken weder gelevert hebben / (in den welken ik den gewoonlijken dienſt weder geſtelt hebbe) en belooft van voortaene geene meer inne te nemen / maer hen prekinge te houden buiten der Stadt / navolgende 't gene haer Hoogheit my hadde belaſt met hen te handelen / van alle d'welk ik mijnen broeder breeder ſchrijve om uwer Majeſteit 't ſelve te verkleeren / indien hem 't ſelve belieft te verſtaen / de welke my ſal vergeven dat ik ſoo lange daer mede getoeft hebbe / want ik 't ſelve niet doen en dorſte / voor ik en hadde eerſt eenige ordre daer inne geſtelt / en mits dat ik te voren altijt vreeſe hadde voor nieuwe onruſten / die noch ſeer te beduchten zijn / ja grooter dan de voorgaende / ſoo verre Godt daer inne niet en verſiet.

Fol. 162. 164. 165. pag. 389. p. 390. Fol. 178. 179. p. 391.

Soo mag dan uwe Majeſteit bemerken dat en hadde gedaen den over dien ik drage tot uwen dienſte / ik my ſeer wel ſoude hebben kunnen ontſlagen van my te onderwinden terwijlen de ſaken diſs qualijk ſtonden / vertrekkende na huis en verwachtende uwer Majeſteit komſte herwaerts over / oft ten minſten my niet begevende in vreeſe mijns lijfs / om ſaken tot mijnen laſte niet ſtaende / boven dien dat ik wel verſeliert was dat alle de dienſten die ik uwer Majeſteit ſoude kunnen doen om ſijn Lant te behouden en 't volk weder te bringen onder ſijn gehoorſaemheit en van der Weth / qualijk verſtaen en bedient ſouden worden / uit redenen dat ik dede eerlijk tegen 't geene uwe Majeſteit by ſijne voorſz. brieven van den leſten Julii my beval / my daer by ordonnerende de hant daer aen te houden dat 'er geen prekingen en geſchieden / en dat ik ter kontrarien deſelve hier was toelatende / daer by gevuegt dat al wat ik voortaene ſal mogen doen om dit volk te ſtillen / uwer Majeſteit niet en ſal aengenaem weſen tot 'er tijt toe dat de ſelve eens wel ſal verſtaen de gelegentheden van den ſaken van herwaerts over door eenige die niet en zijn gepaſſijt / maer getrouwelijk alle ſaken uwer Majeſteit waerſchouden mochten. En ik en begeerde geen meerder vergeldinge ter werelt / dan uwe Majeſteit herwaerts over te ſien

Fol. 217.r 218. 219. p. 392. Fol. 140. 141.

met volkomen gehoorſaemheit van ſijnen onderſaten en Vaſallen. En oft 't ſelve ſoo raſch niet geſchieden en konſte / en dat de gelegentheden van uwer Majeſteit niet toe en laten / dat de ſelve in perſoone hier ſoo haeſt kome / als ik wel ſoude wenſchen / dat emmers dan uwer Majeſteit wilde believen hier te ſenden eenigen Heere uit ſijnen Rade van Spaengien om te komen ſien den ſtaet daer in de ſaken deſer Landen hen zijn vindende / de welke uwer Majeſteit mochte te kennen geven alle 't gene hy bevonden ſoude hebben / en ook te voren verſtaen de meininge van elken van ons lieden. En aengaende de mijne / die en ſal nemmermeer anders weſen / dan om my alle mijn leven lank te employeren om uwer Majeſteit ootmoedigen dienſt te doene / en deſe Landen te moegen bewaren onder uwe gehoorſaemheit. 1568.

Hier volgde de brief des Admiraels den 20. Novembris 1566. aen den Konink geſchreven, roerende ſijne handelinge te Doornik, die wy achterlaten om dat ſe gevonden wordt in Bors II. Boek. pag. 111. (78.)

Extracten uitten brieve en depeſche die de Regente aen den Koninck ſont den vierentwintigſten Meerte 1566. gehoort hebbende van der Edele verbont. p. 402. Num. 8.

OM dan tot 'er materien te komen / uwer Majeſteit ſal believt hebben te verſtane (onder anderen ſaken die ik ſchreef by mijn voorgaende van den 11. Januarii) 't gene dat volgende uwer ordinancien / ik by brieven hadde laten weten den Gouverneurs en Provincialen Raden van herwaerts over / inderende uwer Majeſteits intentie aengaende het onderhout van den Plakkaten en ordinancien van hooglofliker memorien die keiſerlijke Majeſteit en de uwe op 't feit van der religien ; Insgelijk der Inquiſitien / en onderhoudt der decreten des heiligs Concilie van Trenten / van welken brieven het dobbel uwer Majeſteit is geſonden / de welke daer na over groote moeringe onder 't volk van herwaerts overe gemaekt hebben ; En onder ander alſoo gelijke brieven waren geſonden geweeſt aen die van uwer Majeſteits Rade in Brabant / ten einde dat ſy ſonden voorge dragen / dat de voorſz. Plakkaten werden onderhouden en dat der Inquiſitie en den Inquiſiteurs werde bygeſtaen / ſoo men geploogen hadde ; insgelijks dat het heilig Concilie van Trenten ge-effectueert werde / en dat die van den Rade van Brabant volgende mijnen laſt / hadden voort 't ſelve geſchreven aen den vier Hooft-ſteden van den ſelven Lande / ſoo is de opſprake daer af ſoo wijt gekomen / dat korts daer na / ja in de maent van Januarii leſtleden / de ſelve vier Hooft-ſteden door heur Penſionariſen en Gedeputeerde aen de voorſz. van den Rade in Brabant requeſte hebben overgegeven / by der ſelver / boven ſchiere ſwarigheden die ſy ruerden nopende den twee puncten / aengaende den Plakkaten en Concilien / principalijk klagende aengaende der Inquiſitien, ſeggende die noit in eeniger manieren te werke geleet geweeſt te zijne in Brabant / als weſende contrarien heuren privilegien en blijder inkomſte / verſtekende daerom by heurer requeſten dat de brieven tot dien einde aen hen geſonden ſouden by den ſelven Rade weer boden / en ſy lieden van der voorſz. Inquiſitien blijven ontſlegen / gelijk uwer Majeſteit ſal believen naerder te ſiene by der ſelver heurer requeſte hier by gevuegt / en hoewel die van den Rade in Brabant daer op terſtont mondelinge antwoorden den Penſionariſen der voorſz. vier ſteden de voorſz. requeſte gepreſenteeert hebbende / dat uwe Majeſteit geen nieuwigheit en wilde inbrengen / en voort gelijk hen bygevuegde geſchrift naerder inhout ; Soo en hebben nochtans de voorſz. ſupplianten met ſulker antwoorden niet te vreden willen zijn / mits den welken de Kanceliier en die van den voorſz. Rade my daer af rapport hebben komen doen / my leveren de voorſz. requeſte die ik heb doen overſien / eerſt in in den ſchreten Rade en daerna in den Rade van State van uwer Majeſteit / waer en t'einden goet gevonden is tot bewaringe van den Rechten en Hoogheit der ſelver / en tot onderhoudt van onſen heiligen kierſten geloove / dat men ſoude ſoeken al 't geene eer tijden was gehandelt en te werke geſtelt aengaende het feit der voorſz. Inquiſitien / mits den welken men gevonden heeft verſcheiden

Fol. 123. 24. 25. p. 403. p. 404. Fol. 10. tot 23. 122. 123. 124. p. 405.

1568. scheiden geschriften en stukken soo hier te Hove als onder de Inquisiteurs te Loeven, de welke men al t'samen geleet en een recueil daer af gemaekt heeft / waer en t'einden men die allegader gesonden heeft in den Rade van Brabant om die te sien en visiteren / en daer na met heuren advijse weder te seinden / waer mede die van den Rade dry oft vier weken besig geweest zijn / en voort weder komende by my / hebben van al heur besoigne rapport gedaen / mitsgaders van heuren advijse / inhoudende dat sy niet en bevinden dat sedert den Jare van 1550. eenig exercitie der selver Inquisitie in den selven Lande van Brabant sy geweest / en dat daerom de supplianten metter selver niet en behoorden belast te worden / maer dat men hen behoorde te bevelen dat sy wel en scherpelijk onderhielden de Plakkaten: welk advijs ik by rade van die van den Rade van Staten heb gevolgt / te meer gemerkt uwer Majesteit verklaringe van geen nieuwigheit inne te willen brengen / en acht genomen hebbende opte gelegentheit des tijts, en besondere mits den anderen redenen hier na bredere verhaelt, en dien volgende / heb ik opte selve requeste doen stellen de Apostille hier by gevuegt.

pag. 406.

Mijn Heere / ik will komen op 't principaelste punct waerom ik desen Courier seinde / en hoewel ik 't selve wel tegen mijn herte doen om de quellingen die met grooten redenen uwe Majesteit daerin nemen sal / nochtans en kan dat niet gelaten / soo wel om mijn conscientie te ontlasten / als om uwer Majesteits dienst en den noot van den Lande. Het is geheurt mijn Heere dat sekere dagen geleden / en terwijlen men handelde op 't gene des verhaelt is. My is te kennen gegeven by den Prince van Gaure en den Grave van Megem (den Prince van Oraengie my ook daer af geschreven hebbende; En waer af de tijdingen dagelijks meerderen) van de secrete handelinge / vergaderinge en verbondt (daer af kopie hier mede gesonden wort) die men seet voortgestelt te worden by een groot getal Edelen / soo Sectarisen als andere / &c.

Fol. 106. 107. 108.

En hoewel ik mijn Heere / begeerende sulken quaet te voorkomen / heb gedaen alle de neerstigheden en officien die uwe Majesteit my heeft bevolen / te kennen gevende dat de meininge van uwer Majesteit niet en was van eenige nieuwigheit inne te brengen / nochtans bevinde ik dat de vreese der selver Inquisitien, en de herdigheit der voorschreven Plakkaten, sulks zijn gewortelt in de herten des volks / dat men die in geenre manieren hen en kan ontgeven / in der vuegen / dat op al wel en in 't lange beraetslaegt / hier in uwer Majesteit Rade van Staten als nu geen ander remedie gevonden en wort / dan dat men van tween d'eene doe / te weten / of dat men hem in wapenen stelle, d'welk in desen tijde quaet om doen ware / niet alleen by gebreke van gelde / maer ook mits dien men den vyant binnen 's Landts heeft / en dat men niet en weet wien men mach betrouwen / ja ook niet van sijnen eigen huisgesinne / In der vuegen dat de Heeren willende daer in dienst doen seer qualijk souden kunnen vinden dien sy souden dezen betrouwen oft dien hen souden willen volgen / daer by gevuegt dat by desen middel het Lant bedorven soude worden en verloren gaen eensamentlijk de religie. Oft dat men hem in eenige saken vuegde; afdoende de Inquisitie die in desen tijden soo gehaet wort / niet alleen by den quaden maer ook by den goeden / en nauwelijks ergens toe en dient / mits dien de ketters genoeg bekent zijn en versuetende met eenen de strafheit der Plakkaten.

p. 407. Fol. 109. 110. 111. 112. Fol. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30.

p. 408. Numer. 9. Extracten uitter resolutien van den Konink, ontfangen by der Regente in Augusto 1566. opte Inquisitie en Plakkaten.

OM in t'antwoorden op elk der voorsz. punicten besunder. En eerst aengaende der Inquisitien / Ik merk wel van hoe grooten gewichte dat punct is / en dat 't by na is het eenig remedie d'welk de Kerke van allen ouden tijden soo na de geestelijke als weerlijke rechten / ook na de Heilige Schriftuere en natuerlijke redene / gebruikt heeft om elken te doen leven en hen vuegen na heur geboden; Gade slaende dat niet alleen die anders doen dan sy behoorden / maer ook de geene die niet en doen dat sy schuldig zijn / achterlatende 't gene dat de Kerke gebied / werden vermaent / te wege brogt / en waer 't noot behoorlijk gestraft / d'welk soude achterblijven af doende de voorsz. Inquisitie / waer by ook soude schijnen dat elken soude worden toegelaten te leven na sijn goet dunken / nochtans aenmerkende daer tegen dat de voorsz. Inquisitie in mijne Landen aldaer eerst ingebrogt is by gebreke dat 'er geen Bisschoppen en waren, en door de onachtsaemheit der geenre die des last hadden, welke Bisschoppen daer nu wesende / sullen nu als goede Herders voor heur Schapen / de behoorlijke sorge moegen dragen / ten einde sy hen vuegen na de ordinancie van onser moeder de heilige Kerken / waer op aldaer ook gelet is / en in der instructien gegeven den Baenreheere van Montigny ook is begrepen. Lettende ook soo wel op te groote begeerte der voorschreven Heeren als op te gelegentheit des tijts / en boven al op te natuere deser materien; Na langen rijpen rade heb ik my hier in wel willen vuegen / en is mijn resolutie dat / wesende de exercitie der Bisschoplijker jurisdictien gestelt / soo na recht behoort / Jck te vreden ben dat de voorschreven Inquisitie cessere.

p. 409. Fol. 122. 123.

Aengaende de moderatie der Plakkaten en den concepte der selver / hoe wel te beduchten is / dat de selve weinig helpen sal soo wel aengaende den ketters die hen daer mede niet en sullen laten genoegen / soo men siet dat sy niet en soeken dan volle vryheit der religien / soo sy dagelijks te kennen geven by den boeksteens die sy stroepen / Als ook aengaende den verplichten Edelen / dier requeste al voorder siet; Te weten dat by advijse van de Generale Staten een nieu Plakkaet gemaekt soude worden / daer by gevuegt dat men voor de goede sulke oft dergelijke ordinancie niet en derf maken / besonder dat de vier Hooft-steden van Brabant expreselijk hebben in hen requeste verklaert, dat sy hen souden reguleren navolgende den selven Plakkaten, daer uit mochte schijnen / de selve niet soo seer noodelijk oft emmer niet soo haestig te wesen / Nochtans mits den redenen in uwen brieven verhaelt / besondere ook want men aldaer verhoopt dat men daer door de Geconfedereerde sal moegen scheiden en de voorsz. Heeren middel hebben om tegen de quade goede diensten te moegen doen / soo en dunket my niet dan goet dat men ter goeder uren, en hoe eer hoe liever daer toe verstae.

p. 410. By deser requeste in drukke uitgegaen blijkt ter contrarie dat sulken verkleeren daer in niet en is gedaen, al heeft men tegen de waerheit sulks in de Apostille gestelt en den Konink ook wijs gemaekt.

Mits allen welken redenen my heeft goet gedocht nootelijk te wesen dat men aldaer came seker andere forme van moderatie der Plakkaten / gade slaende dat het heilig Kersten-geloove en mijn Hoogheit bewaert worden / en dat opte voorschreven punicten en articulen gelet zy / en dat ghy die seindt / op dat sonder langer vertrek daerinne geordineert mach worden 't geene ik sal bevinden behoorende / waerinne ik doen sal al dat moegelijk sal wesen.

Extract uit den brieve van de Regente gesonden aen den Admirael den 20. Meerte, op sijn ontschult van komen, en ook sijn waerschouwen. p. 411. Num. 10.

MYn Neve / ik heb te deser uren ontfangen uwen brief den xviij. deser / dienende tot antwoorde op eenen mijnen voorgaenden van den xiij. by den welken ik u versochte u alhier te willen vinden daer af ghy u als nu excuseert / ter oorsaken van den propoesten die ghy my hebt gehouden tot uwen lesten vertreklken van hier / die ik niet en hadde vergeten / als ik u den voorgaenden brief dede schrijven / maer hadde die seer wel onthouden / soo ik noch doe / maer de saken zijn van sulken gewichte / gelijk ghy daer af ook ruert in uwen voorschreven brieve, &c. Fol. 110. 114. 115. Fol. 106. 107. 108.

Den brief van de Regente gesonden aen den Grave van Hoorne den 7. Augusti. 1566. ruerende de handelingen metten Edelen. Num. 10.

MYn Neve ik heb dese voorleden dagen doen handelen metten verplichten Edelen door mijn goede Neven de Princen van Oraengien en Gaure, om te beletten den voortgank van den inconvenienten / voorhanden wesende ter oorsaken van den onrusten in dese Landen opgestaen / waer op de selve Edele voor twelf hen Gedeputeerde my onlanks hebben doen overgeven seker geschrifte by den welken sy versuchen verselieringe p. 412. Fol. 132. 133. 134. 135. 136.

1568. keringe ſoo wel van my als van den Heeren van der oorde / dat men tegen hen niet doen en ſal ter ſaken van heur requeſte en verbont met eenige andere puncten / alle van ſoo grooten gewichte weſende dat 't bevonden is / geraden geen reſolutie daer op te nemen ſonder het advijs en deliberatie der Ridderen van der oorde / te meer dat de ſake hen mede raekt / de welke ik daer van heb ontboden / om hier te weſen den xviij. deſer maent / ten welken dage ik ſeer hertelijk begeere dat ghy u ook hier vinden wilt om mede ten beſten daerinne te helpen raden / op dat ſulken reſolutie mach worden genomen gelijk totter conſervatie van den welvaren / ruſten en ſtilligheit des Lants / en ten meeſten dienſte van den Koninck mijnen Heere ſal bevonden worde te behooren / &c.

pag. 413. Num. 10. Extract uitten brieven van de Regente geſchreven aen den Admirael den 1. Septembris, 1566. op 't onderhouden van den accorde metten Edelen gemaekt.

Fol. 174. 182. 207. 208. MAer ghy ſult hen wel moegen verſekeren / dat / mits hen ſtilliglijk en bedelijk dragende / navolgende den inhouden van den accorde, d'welk ik den geconfedereerden Edelen gegunt hebbe / men geen gewelt noch fortſe tegen hen beſigen en ſal / ſoo verre ſy geen ſonderlinge oorſake daer toe en geven / Soo het Kaſteel en de knechten van dien niet en dienen / dan tot verſekeringe der goede en bedwanck der quaderjen rebelle / ik ſchrijve ook tegenwoordelijk aen den Heere Fol. 168. van Beaubois dat hy u onderdanig zy in 't gene ghy 169. hem tot dienſte van der Majeſteit ſult bevelen / waer en tuſſchen ik ſal letten wat ik voort met zijn bendel ſal behooren te doen / &c.

Num. 10. Extracten uitten brief van de Regente aen den Admirael geſonden den 3. Septembris, op het verſuek der Kerken.

p. 414. Fol. 175. AEngaende het derde punct / Ghy hebt ſeer wel gedaen, dat ghy met die van den Rade en Leden hebt geraetſlaegt hoe men 't volck ſoude weder moegen brengen tot hen werk en gewoonlijke neeringe om hen middel te geven / om den koſt te winnen.

Fol. 181. 182. Aengaende dat ghy my ſchrijft / dat de gemeinte ſoude hebben begeert twee Kerken voor hen predikatien / ik ben verwondert dat de gemeinte ſoo verwaent is dat ſy dezre heiſſchen ſoo onbehoorlijke ſake en der eeren Godts ſoo tegengaende / van dat men de Tempels gewijt tot Godt en d'oeffeninge der onder Katholijker religien ſoude laten profaneren tot ſulken Fol. 177. ongeoorloofden ſaken / en dat ſy hen niet te vreden en 209. houden met 't geene dat ik (ſoo noode) toegelaten heb deſen Edelen / waeromme ik u bidde hen wel opentlijk te ſeggen dat ſy hen ſelven niet en bedriegen / en dat ik hen 't ſelve niet en wil noch en mach toelaten.

Fol. 165. Waerom ik u bidde hen al 't ſelve wel te willen uitſeggen en te beſorgen dat den heiligen dienſt Gods alom weder ingeſtelt worde / ſoo voorſchreven is / ook Fol. 176. aengaende het afleggen der wapenen; Ik wete wel p. 415. dat ghy volgende u voorſichtigheit en de genegentheit Fol. 194. die ghy hebt ten dienſte van ſijne Majeſteit u beſte daer in doen ſult / verlatende eerſt de hoofden en leidsluiden der geſellen en voort doende hen allegader de wapenen verlaten / om namaels te ordineren des behooren ſal; Seindende elken op ſijn ambacht om den koſt te winnen / ſonder dus deerlijken hennen tijt te verlieſen en ſelve d'oorſake te weſen van hen eigen armoede / de welk ik u lieve Neve bidde hen van punete te punete wel te verthoonen / en hoe dat 't ſelve tot hen eigen welvaren dient / en dat ghy 't alle wilt weder brengen onder de gehoorſaemheit en onderdanigheit van ſijne Majeſteit en van ſijnen Gouverneur aldaer.

Num. 10. Extracten uitten brieve by de Regente aen den Admirael geſchreven den 4. Septembris, ruerende het onderhout van den accorde der Edele.

AEndelijk bidde ik u ſoo ſeer als 't my moegelijk is / dat ghy deſe gemeinte te Doornik de wapenen doet p. 416. verlaten / beſundere want men geen fortſe noch gewelt tegen hen wilt gebruiken / en dat ſy hen regulerende na 't gene dat ik heb toegelaten deſen Edelen des 1568. wel verſekert zijn / buiten welke geſchrifte ik niet en Fol. 166. denke te gane / wat 'er ook af komme / ende en heeft de 167. 177. gemeinte ook geen reden van meer te heiſſchen / de 178. 181. welke oft ſy heur ſoo ſeer vergate van te dezren dat 209. paſſeren; Ghy moegt indachtig weſen / wat deſe Fol. 167. Edele my beloeft hebben / d'welk ghy ook moegt vermanen den Heeren van d'Eſquerdes en Vilers / indien ſy noch daer zijn.

Aengaende het wederſtellen van den Goddelijken dienſte in der Stadt / ſal my aengenaem weſen te hooren / dat 't ſelve terſtont gedaen werde / en de kerken Fol. 180. weder gegeven / gelijk de Prince van Oraengien binnen der Stadt van Antwerpen begonſt heeft te doen; Insgelijks dat de verkondige van ſijne Majeſteits geboden en ordinancien gedaen worde / ſoo ik Fol. 164. merke dat ghy wel begeert al 't ſelve te wege te brengen / u voort biddende te willen haeſten u wederkoemſte ſoo ſeer ghy kond / mits ik my hier alleen vinde / 191. uit dien mijn goede Neve de Grave van Egmont vertrokken is na ſijn Gouvernement.

Extracten uitten brieve van der Regente aen den Admirael geſonden den 7. Septemb. ruerende den preken en accord der Edele. p. 417. Num. 10.

MIjn Neve / door u brieven van den 4. en 5. deſer maent / en den bygevuegden ſtukken heb ik in het lange verſtaen 't gene ghy my ſchrijft / ruerende den preekingen en de begeerten der Gemeinte en andere van der Stadt van Doornik / om heur te gunnen plaetſe om te preken binnen der Stadt, waer op ik u anders niet en kan antwoorden / dan dat ik dien van Doornik niet en mach noch en wil met anders accorderen dan ik den verplichte Edelen geaccordeert Fol. 166. en hebbe / volgende welke mijne reſolutie / ik u bidde / 167. 177. wel opentlijk dien van der voorſz. Stadt te willen ſeg- 178. 181. gen / dat ſy aldaer geen Kerken en moegen hebben / 209. noch binnen den beſluite van der Stadt preken; En geeft my wonder dat dit volck my heiſcht te mogen preken in der Stadt / gemerkt ſy in den voorleden dagen / van der Weth alleenlijk begeerden oorlof / om ter plaetſen die hen buiten den poorten van Doornik ſoude worden beweſen / te moegen maken eenig gebouw t'hennen koſte / gelijk die van der Baillagen en van de p. 418. Stadt my hebben geſchreven by hen brieven van den vijfſten der voorgaende / welken bouw ghy en ſult moe- Fol. 185. gen toelaten, en door de vingeren ſien / dat ſy dien 186. 187. maken indien 't hen goet dunkt / hen verkleerende dat ik geenſins hen en ſal meer toelaten dan het gene dat begrepen is in den verdrag der voorſz. Edele / d'welk Fol. 125. ik noch ſeer ongeerne aengegaen heb ſoo ghy weet / 126. en want de ſelve verplichte Edele by eede beloeft heb- Fol. 178. ben hen beſte te doene van de predikatien te beletten ter plaetſen daer ſy niet geweeſt en hebben / ſoo behooren hen de twee Edele die te Doornik by u zijn / te weten / de Heeren d'Eſquerdes en Vilers / hen te employeren ten einde voorſz. en daerinne ter goeder trouwen toonen het kredit dat ſy onder hen hebben. Aengaende het afleggen der wapenen / na dien het dragen der ſelver in handen van der gemeinte in plaetſen dat geen frontieren en zijn / anders niet en is dan een voetſel van alle oproer. Soo bidde ik u en begeer hertelijk dat ghy by alle goede wegen die ghy ſult goet vinden 't ſelve te wege brengt / u daer toe ook behelpende met den voorſz. Edelen, om de wapenen uitten handen van der gemeinten te trekken.

Aengaende den publicatien aldaer gedaen. Ben ver- Fol. 183. wondert geweeſt als ik ſag dat de gene die d'eene der 184. ſelver geſtelt heeft / tot u heeft gevuegt de voorſz. twee p. 419. Edele. Want hoe wel ik geloove dat 't gebeurt is door den goeden yver dien ghy draegt om de ſaken te ſtillen: Nochtans ſchijnet dat nadien ghy gecommitteert zijt totten Gouvernementen van dier Stadt / ghy alleene metten Magiſtraet hadder van ſijnre Majeſteits wegen de macht om te gebieden / en dat het ſoo Fol. 169. behoorde gedaen te worden om uwer eeren wille / ge- 175. merkt den ſtaet dien ghy hebt.

Aengaende dat ghy ruert van te verſien het Kaſteel / Fol. 200. ik geloove wel dat de Heere van Moulbais gemerkt ſijnen grooten ouderdom en ongeballigheit / wel qua-

1568. lijk sal kunnen voldoen en genoeg wesen / allen den laste van den Kasteel. Waerom my altijt goet gedocht heest van aldaer te laten den Heere van Beauvoir.

Fol. 188. 189. 190. Aengaende den schat die men seet verborgen te liggen in de Kerke van onser vrouwen / hoewel ik ducht dat 'er niet afwesen en sal / nochtans weet ik wel / dat soo verre daer yet is / ghy het sulks sult doen bewaren / dat men 't selve sal kunnen weder geven den genen die 't toebehoort / en soo 't belast sal worden / soo ghy ook schrijft van meninge te wesen te willen doen.

pag. 420. Eintelijk begeere ik dat boven alle saken het Kasteel wel worde versien van Provisande en alle andere noodsakelijkheden tot verseekeringe en bewaernisse van den selven / gemerkt totten dienste van sijn Majesteit / daer soo vele aengelegen is.

Num. 10. Extracten van den brief van der Regente aen den Admirael gesonden den twelfsten Septembris, bekennende sijn diensten te Doornik gedaen.

MYn Neve / ik heb twee uwe brieven ontsaen van den 6. en 8. deser maent / mitsgaders de memorie die ghy den Heere van Beauvoir mede gegeven hadt / en eer ik komc daer op in 't particulier antwoorden / en wil ik niet laten u te seggen dat my dunkt dat ghy het innehouden van mijn voorgaende anders hebt genomen dan ik die heb geschreven / want belieft u de selve

Fol. 176. 196. te herlesen / ghy en sult niet bevinden dat ik berispt of qualijk genomen heb uwe handelinge, maer ter contrarie dat ik gesect hebbe, dat ik wel wiste dat ghy daerinne waert voortgaende met eenen goeden yver, aenschou nemende opten uitterssten noot, daer in de sa-

p. 421. Fol. 164. 168. 174 175. 176. ken hen waren bindende / maer des ik schreef / dat was om dat ghy alleene haddet gansche en volle macht, daer op te ordineren. Maer hadde even wel te vreden geweest / dat ghy u soudt moegen behelpen metten Edelen die ghy te werke gestelt hebt. Ook en eest niet van noode / dat ghy t'uwer komste u ontschult neffens my doet / en ben ook de gene niet die ymanden soude willen veroordeelen sonder hem te hooren / en vele min u / ende en twijffel niet ghy en sult uwe handelinge altijt wel verantwoorden / daer en is ook voorwaer niemant van den Heeren oft van den Rade sijnre Majesteit die by my geweest zijn oft noch zijn die met valsche calumnien soude willen omgaen / maer wel met alle oprechtigheit; wel verstaende dat 't geene

Fol. 179. 196. 219. ghy te Doornik hebt gehandelt, is gekomen uit een goede affectie en meininge die ghy hebt om te stillen en te versien totten saken.

Aengaende de plaetse van den prediktatien / ik bidde u mijn Neve de hand daer aen te houden na u uiterste vermoegen / dat die volk hem te vreden houde met 't gene

Fol. 166. 177. 181. 190. 191. 208. 209. dat ik desen Edelen heb toegelaten, d'welk ik in alle sijn puncten wil onderhouden / en niet te buiten gaen / gelijk sy ook behoorden te doen / en alsoo hen preiktingen alleen te houden buiten der Stadt / gelijk sy de-

p. 422. Fol. 186. 187. den voor den voorsz. accoorde.

Ja die van Doornik en hebben aen my noit anders begeert (soo ik u by mijn voorgaende heb geschreven) dan te hebben eenige schuere oft gebouwe buiten der Stadt, d'welk ghy hun sult moegen toelaten, volgende mijn voorgaende schrijven. En gelijk sy te vreden zijn hen plaetse te hebben aen de vesten by de poorten binnen der Stadt: soo en sal 't hen geen grooter ongerief zijn de selve plaetse te hebben buiten der poorten soo na den vesten als sy sullen goet binden.

Num. 10. Extracten uitten brieve by de Regente aen den Admirael gesonden den vijstienssten Septembris, goet vindende sijn diensten van S. Amand.

MYn Neve / Ik heb ontsaen twee uwe brieven van den tienssten deser maent / op de welke ik by oor-

Fol. 207. 208. 209. den antwoorden sal: Eerst dunkt my dat ghy wel gedaen hebt dat ghy hebt versien dat dese Ketters geen

p. 423. meerder schade aen de Abdye van S. Amand en sullen doen dan sy te voren gedaen en hadden; Ook is 't meer dan tijt dat dese beroobingen en verwuestingen van den Kloosteren en Kerken ophielden / waer toe ik u bidde te willen de hant houden soo ik u betrouwe.

Fol. 167. 177. 217. 218. De welk niet alleenlijk niet en is tegen het voorsz. accoord (tegen den welken ik geensins yet doen en wille) maer ter contrarien soude tegen den selven accoorde wesen / dat men prediktatien wilde hebben daer sy te voren niet en waren. 1568.

Extract uitten brieve by de Regente aen den Admirael, geschreven den seventienssten Septembris op sijn komste, en den graven in de Kerke. Num. 10.

MYts den welken ik begeere dat soo haest ghy eenige oorden sult gestelt hebben tot 't gene dat nootsakelijkste is / en dat de saken wat sullen versien en in beteren state gebrogt zijn / ghy u hier wilt vinden, Fol. 191. 192. en t'uwen vertreke sult ghy dien van Doornik mogen seggen dat ghy binnen korten tijt daer sult weder komen / en komt hen daer en tusschen yet over / dat zy 't u overschrijven / d'welk ik ook den Heere van p. 424. Moulbais schrijve alsoo te doen. En want ik versta dat de gene die soecken den ouden schat die men seet Fol. 198. verborgen te liggen in de groote Kerke te Doornik / 199. gaen hier en daer ruerende de aerde en den gront der voorsz. Kerken / in der selver makende een groote leelijkheit verwuestinge en schade / en boven al dien dat men genoeg merkt dat 'er niet en is / en dat 't al te vergeefs en verloren arbeit sal wesen; Soo dunkt my dat men 't selve werk behoort gansschelijk te schorssen / en niet meer te graven / aerde roeren / oft voorder schade in der Kerken doen / d'welk ghy sult moegen sulks gebieden.

Den brief van de Regente aen den Admirael, gesonden den negentienssten Septembris, inhoudende de Resolutie van den Konink. Num. 10.

MYn Neve / mits dien ik ontsangen heb dese dagen verscheiden brieven van den Koninck mijnen Heere geschreven den 27. 28. en 30. van Augusto lestleden / soo aengaende den saken van Staten / Religie p. 325. en Finantien als van den krijgsvolk dat hy by sijne voorgaende my hadde belast in Duitslant gereet te doen houden / indien 't noot ware: Soo en heb ik niet Fol. 123. willen laten u des te adverteren / mits uwer absentien / en is in summa / dat alsoo sijn Majesteit meinde voldaen te hebben / der begeerte van sijnen onderssaten door dien hy afgedaen hadde de Inquisitie / geaccordeert de moderatie van den Plakkaten / en 't gene hy verstont dat ik den Edelen mochte toeseggen met gelooste ook van sijn koemste herwaerts overe (noch niet hebbende vernomen de leste deerlijke tijdingen van den verwuesten der Kerken) soo hadde sijne Majesteit hope gekregen van te stellen en remedieren de religie en alle dese onrussten / met laste / dat resteerder noch yet / waerom het volk niet soo haest gepaeyt en konste worden / dat hy hoopte dat door d'assistencie van u andere Heeren en den bystant by sijn Majesteit my gesonden / 't selve te neder geleet soude moegen worden / d'welk de redene geweest is / waerom sijn Majesteit als noch geen ander resolutie en heeft genomen / te meer want hy als doen noch niet en hadde ontfangen mijn brieven van den 29. Augusti / inhoudende de conclusie genomen in sijnre Majesteits Rade van herwaerts over- p. 426. e / om te doen vergaderen de Generale Staten. Waer op ik metten eersten verwachte sijnre Majesteits resolutie; Al d'welk ik u wel heb willen te kennen geven en met eenen u bidden te continueren in de goede Fol. 217. neerstigheit die ghy doet om alle saken te stillen metten 218. 219. minsten quade / dat 't moegelijk is / arbeidende altijt om van wel tot noch beter te komen tot dat wy soo verre mogen geraken dat men een goet en seker remedie daer inne sal kunnen geven na den heisch van de saken / hier mede / &c.

Extract uitten brieve van de Regente den 24. Septembris, aen de Admirael opte articulen van Doornik. Num. 10.

MYn Neve voor antwoorde op uwe brieven / den eenen van den xviij. en den anderen van den xix. Fol. 179. deser maent eensamentlijk opte articulen aldaer ge- 195. 209. maekt met die van der nieuwer religien; En segge ik u anders niet / dan dat op alle 't geene ghy aldaer gehandelt hebt / navolgende 't gene ik met desen Edelen verdragen en u geschreven heb / niet met allen en valt te seggen.

Extract

1568. Extract uit eenen brief van de Regente aen den Admi-
pag. 427. rael gesonden den 28. Septembris, op 't onderhout
Num. 10. des accords metten Edelen.

DE welk ik so vele te meer goet gevonden heb / mits dat de geconfedereerde hen dagelijks beklagen van saken die niet gefondeert en twijffelachtig zijn /
Fol. 177. 208. als oft ik hem niet en onderhielt des ik hem gelooft heb / daer nochtans mijn meininge noit en is geweest daer tegen te doene; soo sy ook noch niet en is.

Num. 10. Den brief van de Regente aen den Admirael gesonden den 30 Septembris; ruerende den Lieutenant, en het onderhouden van den accorde.

MYn Neve hoor antwoorde op u brieven van den 26. deser; My dunkt dat die van der nieuwer religien
p. 428. te Doornick geen redene en hebben om eenige verseke-ringe te heischen van den Heere van Moulbaix Kapiteine van den Kasteel aldaer / maer behooren hen te
Fol. 177. 209. 217. 218. vreden te houden / en meer te achten 't gene dat ik by provisien gelooft heb den verplichten Edele voor hen en allen den anderen onderfaten des Lants, de welk ghy
Fol. 200. hen sult moegen seggen en verkleeren, dat men tegen hen met geen gewelt noch by wegen van feiten en sal voortvaren soo verre sy hen dragen / nabolgende den inhouden van den selven accorde. Mits den welken niet van noode en is dat de voorschreven Moulbaix hen pet geloove / niet te min soo verre u dunkt geraden tot meerdere ruste en eenigheit der-salte dat hy hen
Fol. 194. sulks geloove / Ik ben te vreden dat hy hen segge en verekere, dat hy mijnen bevelen sal onderdanig wesen / en ook onderhouden en nabolgen 't gene ik desen Edelen gelooft heb / gelijk ik ook 't selve alle anderen Officieren belast hebbe voort na dien de saken van Doornik sullen eenigsins met 'er tijt gestilt zijn / sal ik u bidden / terstont u by my te willen vinden / gelijk ik u te meer stonden versogt heb / als dan sal ik met u moegen sluiten van deser noch te doen / sal wesen hier mede / &c.

p. 429. Extracten uitten brieve van de Regente aen den Admi-
Num. 10. rael gesonden den 7. Octobris; ruerende der geloeften van den Stadthoudere.

WAerom die van Doornik hen behooren te vreden te houden / met 't geene ik den voorschreven
Fol. 177. 209. Moulbaix alrede belast heb / te weten dat hy als gestelt ten Gouvernemente in den afwesen van den Heere van Montigny hen sal geloven en onderhouden, 't gene ik toegeseet en gealloordeert heb den Geconfedereerden Edelen.

Niet anders met u begeerende te handelen / dan met
Fol. 186. alle goet betrouwen / en volgende den goeden over dien
191. 192. 193. 198. 202. ik u altijt heb weten te dragen ten dienste van Godt en sijne Majesteite / en insgelijks totten welvaren en ruste van sijnen goeden Landen en Ondersaten soo ghy breedere tot uwe koomste verstaen sult / de welk my soo vele te meer u anderwerf doet biddende de selve niet langer te vertreklken.

Ik bidde u / dat ghy t'uwen vertreklke de saken in soo goeden staet wilt laten / dat in uwen afwesen geen onruste toe en koome / en ik heb seer geerne verstaen
p. 430. den goeden dienst dien ghy gedaen hebt, dat ghy de scheure dienende totte predikatie buiten der Stadt, hebt doen maken.

Num. 10. Den brief by heur Hoogheit aen den Admirael geschreven den 13. Octobris, opte geloofte van den Stadthoudere en sijn koomste.

MYn Neve hoor antwoorde opte brieven die den Edelman brenger van desen my heeft gelevert / en van 't gene hy my verkleert heeft; Soo kome ik u wederom bidden / dat ghy hoe eer hoe lieber hier koomt / en t'uwer koomste sullen wy t'samen spre-
Fol. 181. 192. ken / aengaende des ghy in u brieven vermaent / soo dat ghy geen oorsake hebben en sult van des niet wel te vreden te zijne / de gelooste die ghy begeert by den Heere van Moulbaix gedaen te worden / en dunkt my van geenen noode te wesen / want en ruee-ren die van der Stadt niet / soo en sal ook niet gedaen
Fol. 198. 199. worden by den voors. Moulbaix / de welk ghy van mijnen wegen dien van der Stadt sult moegen verklee-ren / waer mede sy ook behooren hen te laten genoegen bet dan met alle de gelooste die de de voors. Moul-
1568. p. 431. baix hen sonde moegen doen van geen volk in 't Kasteel t'aenveerden; Niet te min vint ghy dat 'er meerder particulariteit van doen is / soo sult ghy moegen versekeren / dat geduerende den vier oft ses dagen dat ik met u spreken sal / en letten op 't gene aldaer sal te doen wesen voor den dienst sijnre Majesteits verseke-ringe de goeder en onderhout van den accorde, by my gemaekt metten verplichten Edelen / Ik geen nieu volk van oorlogen en sal doen leggen noch seinden in den voors. Kasteele / behouden dat sy van hender sijden stil zijn sonder eenige nieuwigheit voor te stellen; Tot welken einde ik ook den Heere van Moulbaix schrijve / dat hy hen van gelijken toesegge in uwer presencie.

Copie van den brieve by den Admirael aen de Regente Num. 11.
gesonden den 18. Meert. 1566. heur waerschou-wende van der confederatien.

ME VROUWE,

IK heb heden ontfangen den brief die uwe Hoogheit belieft heeft my te schrijven den xiiij. deser maent / by den welken uwe Hoogheit my belast te komen tot p. 432. Bruessel om soo vele gewichtige saken dagelijks toe-vallende. Ik houde u Hoogheit indachtig van 't gene Fol. 114. ick heur seide tot mijnen lesten vertrekke, van Bruessel / 115. als dat ik my vertroklke na mijn huis om mijn affairen / en dat ik eenen van mijnen volke sonde af-veerdigen aen sijn Majesteit om hen eenige mijne sa-ken te vertoonen / en dat ik in mijn huis sijne ant-woorde daer oppe sonde wachten / mits den welken ik uwer Hoogheit seer ootmoedelijk bidde my te willen vergeven dat ik my neffens u Hoogheit niet en vinde / ik en heb eerst antwoorde van sijne Majesteit.

ME Vrouwe / Ik houde dat u Hoogheit sal ge-Fol. 107. waerschouwt wesen van seker verbont oft confedera-108. tie die herwaerts over geschiet tegen de Inquisitie en Plakkaten op het stuk van der Religien; Ik sonde mijn debvoir gedaen hebben / om uwer Hoogheit daer af te adverteren / soo haest ik des hoorde / maer soo ik my onlanks heb gevonden te Hoogstraten / daer ik de Heeren van Egmont en Meegen daer af ruerde. Seiden sy my gelijke advertencien ook te hebben en dat sy gekomen wesende te Bruessel / derwaert sy reisden / niet laten en sonden uwer Hoogheit des te waerschouwen / mits welken ik dus lange daer mede p. 433. getoeft hebbe / my refererende tot 't geene u Hoogheit van den selven Heeren daer van sal verstaen hebben / Hier mede / &c.

Copie van eenen brieve gesonden by den Admirael Num. 11.
aen de Regente den 23. Meerte, sijn komste ver-trekkende.

ME VROUWE,

NAdien ik hadde geantwoort op ten brief dien uwe Hoogheit heeft belieft my te schrijven den negen-tiensten deser maent / heb ik ontfaen eenen anderen van den twintigsten / by den welken u Hoogheit my ontbiet niet te willen laten van my te vinden te Bruessel op en Maendage of Dingsdage naest komende / om te assisteren in den saken tegenwoordelijk voor handen zijnde; Voorwaer me Vrouwe ik geloove dat uwe Hoogheit sulken betrouwen van my heeft / dat ik niet en sonde willen ergens in failleren / daer ik sijnre Ma-jesteit oft uwer Hoogheit dienst sonde moegen doen / p. 434. niet te min om den redenen in mijn voorgaende brieven Fol. 114. begrepen; Bidde ik noch eens seer ootmoedelijk / ge-115. houden te moegen worden voor ge-excuseert / Hier mede / &c.

Copie van den brieve des Admiraels, gesonden aen Num. 11
de Regente den vierentwintigsten Meerte, op sijn komste.

ME VROUWE,

IK hadde verhoopt dat uwe Hoogheit heur sonde bol-daen hebben gehouden van mijn onschuld by mijn voorgaende ontboden / maer soo ik alsnu weder ande-Fol. 114. re brieven van uwe Hoogheit heb ontfaen / gedateert van 115. de ndzie en twintigsten deser maent / by de welke sy per-sisteert dat ik my by heur sonde vinden op een Dings-

dage.

1568. dage. En sal ik niet versuimen my daer in onderdanig te toonen / hoopende dan uwer Hoogheit voldoeninge te geven en in persoone te moegen verwerven / des ik tot noch toe met brieven niet en heb kunnen verkrijgen / Hier mede / &c.

pag. 435. Num. 11. Extracten uitten brieve van den Admirael aen de Regente gesonden den tweeden Septembris op 't vertrek der Geestelijke en andere poincten van Doornik.

Fol. 172. 175. 177. 178. 181. 182. 183. 184. Ik heb ook gisteren gehandelt metter Weth om dien van der nieuwer religie af te nemen de Kerken daer sy in preken en hen buiten te doen gaen / de welk ik ook heb voorgehouden dien van den Kapittel tot dryen toe / want daer van geen meer hier en zijn / mits welken sy my versochten te moegen eens reisen by die van heur Kapittel om daer na my eenig goet advijs te moegen geven / d'welk ik dan uwer Hoogheit sal schikken / om op al heur bevel te verstaen.

Aengaende 't volk van den Heere van Beauvoir / dunkt my dat men dat seer wel kan gederven / latende hier noch 100. soldaten tot ten genen die de Heere van Moulbaix als nu heeft / en soudt den selven Heere van Beauvoir moegen te werke stellen in andere lasten daer hy meer diensten mochte doen / want ik hoope het Kasteel stillis te versien dat 'et geen noot hebben en sal / &c.

p. 436. Num. 11. Extract uitten brieve van den Admirael aen de Regente gesonden den vierden Sept. ruerende der Publikatien en Advijse van der Weth.

Fol. 175. tot 189. DAer en tusschen en heb niet willen laten uwer Hoogheit te seinden by geschrifte het Advijs van die Balliaigen, en van deser Stadt; Eensamentlijk de Publikatien die ik gisteren dede doen / daer alle het volk seer mede gestilt wert / met bewijsinge van bereet te zijne hen onderdanig te toonen in alle 't gene uwe Hoogheit hen soude willen bevelen / hen geluklig houdende van der gracien die u Hoogheit hen dede / bekennende dat sy hen grootelijk hadden misgaen / het schijnt dat 'et gebeurt is door een raserye en wanhope daer sy in gevallen waren / soo ik hope tot mijnder wederkomste uwer Hoogheit naerder te verkleeren: want ik vinde in dit volk een goede genegentheit tot heuren Prince / behalven dat men hen wete te leiden met soetigheit. Ik sal my morgen by der Weth vinden om alle dit gewapent volk te brengen tot naer op duisent of 1200. hoofden / seindende alle d'ander op hen ambachten. Dunkt uwer Hoogheit dat men 't getal noch mindere / hope het te kunnen doen: maer my dunkt dat het niet dan goet en is / dat men wat volks heeft om nacht en dag wat waken te houden tot dat alle saken wel gestilt zijn: mijn meininge is ook de Kapiteinen en die sy onder hen houden sullen / te doen sweren sijnder Majesteit / daer toe vuegende eenige articulen die my noodig sullen dunken.

Fol. 200. p. 437. Fol. 187. 188. 189.

Me Vrouwe gisteren ben ik gewaerschout van eenen Metser deser Stadt / dat hy eenen grooten schat wiste in der Kerken van onser vrouwen / wesende onder der aerden wel 50. oft 60. voeten / en volgende de gelegentheden die hy my geseet heeft / heb ik by my ontboden eenige van den Magistraet en van den Raet van der Stadt / en der Bailliagen / den welken ik 't selve voorgehouden heb / de welke my antwoorden dat sy van hemnen ouders hadden gehoort dat 'er in der selver Kerken eenen over grooten schat verborgen lag / maer en hadden noit kunnen geweeten de plaetse / in der vuegen dat ik / vreesende dat 't selve der Gemeinte ter ooren soude komen / en dat die eens mochten komen den selven schat soeken / goet vonde / 't selve te doen verp. 438. soeken / mits den welken ik gisteren avont in der selver Kerken walke heb doen stellen met Meyer en gesworene van der Stadt. En sal heden laten beginnen te graven ter plaetsen die de voorsz. Metser wijsen sal; De welke wesende op 't poinct van sterven / 't selve verkleert heeft / en hoe wel hy noch over kranck is / heb nochtans soo vele gedaen dat hy opte plaetse gebrogt sal worden / en soo verre ik eenige waerteken vinde / en sal daer inne niet doene dan ten by zijne van der Weth en der Canonijken, op dat / of men den schat vonde / den selven wel mach bewaert worden / om daer mede gedaen te worden / soo u Hoogheit sal goet vinden.

1568. Num. 11. Extract uitten brieve by den Admirael geschreven aen de Regente den vijfsten Septembris, ruerende de predikatien, Moulbaix en andere.

Fol. 177. tot 188. p. 439. REsteert het poinct der preckinge / welken aengaende / ik geen middel en sien om dit volk te vreden te stellen en te stillen / en sonder wapenen te houden soo verre u Hoogheit daer by blijft / dat sy hen niet en wilt toelaten hen predikatien binnen der Stadt te houden; Ik geloove dat ik 't volk wel ophouden soude van dat 't selve niet en soude gebeuren soo lange ik hier ben / maer soo haest ik weg ben / mag u Hoogheit heur versekert houden van nieuwe onrusten uit veelderhande oorsaken die 'er ovallen moegen. Ik sal desen middag my vinden by den Bisschop van Doornik drie mijlen van hier om met hem van dit poinct te spreken / want daer aene hangt de geheele ruste en eenigheit van der Stadt. Ik worde gewaer dat 'er een seer groot misverstant is tusschen den Heere van Moulbaix / en die van deser Stadt: en my dunkt dat men 't selve misvertrouwen seer qualijk sal kunnen wegnemen. Waer de Heere van Montigny mijn broeder hier / het waer al gedaen / want ik verstae dat hy van alle de Ingesetene seer bemint en ontsien wort.

Fol. 198. 199.

Num. 11. Extracten uitten brieve by den Admirael aen de Regente gesonden den sesten Septembris, ruerende den preken binnen.

p. 440. Fol. 175. tot 188. AEngaende het poinct van den preken / heb ik gisteren langer gesproken met mijn Heere den Bisschop van Doornik, en hoewel hy in deser saken geen opinie en wilt geven als hem niet geoorlooft wesende / soo gedraegt hy hem nochtans tot 't geene u Hoogheit believen sal / maer belieft wel dat soo verre u Hoogheit de preckingen niet toe en laet binnen der Stadt / dat 'er dagelijks wel inconvenienten mochten gereisen / gelijk voorwaer elken kenlijk is; En hoe wel ik altijt daer op gebleven ben / dat die predikatien souden geschieden buiten der Stadt / al geschieden die voor d'accort van den Edelen / niet alleen binnen der Stadt / maer ook in den Kerken aldaer. Soo heeft my goet gedocht op dat poinct in geen dispute te komen / maer hebbe daer altijt op gebleven / dat de Weth by uwen bevele hen soude bequame plaetse bewijsen om hen preckingen te houden / mits welken me Vrouwe om alle saken te stillen / soude ik (onder ootmoedige correctie) van opinien wesen / dat u Hoogheit toeliete dat die gedaen werden binnen der Stadt / sonder eenige Kerken te houden; Daer mede soude ik 't hopen alle te slissen: Ja soude van meininge wesen / 't heel Consistorie en de principaelste van der nieuwer Religien te doen verbinden van den Bisschop en den geestelijken alle eere te bewijsen / en ik selver soude den Bisschop willen inbrengen binnen der Stadt / hem wederleverende sijne Kerke en alle de andere van der Stadt.

p. 441.

Ik heb ook den Heeren d'Esquerdes en Vileers verkleert / 't geene u Hoogheit my hadde geschreven / die der selver daer op schrijven / u verseckeren me Vrouwe dat sy hen wel ruijten om alle saken tot stilligheit te te brengen / en dat ik sonder hen niet wel en soude hebben kunnen te wege brengen het geene dat u Hoogheit my had belast.

p. 442. Num. 11. Extracten uitten brieve van den Admirael gesonden aen de Regente den 8. Septembris, ruerende den Publikatien en Predikatien.

ME VROUWE,

Ik heb ontsaen uwen brief van den 7. deser maent / dienende op mijn brieven van den iiij. en om te antwoorden opte puncten daer uwe Hoogheit eenig mishagen af heeft / na dien ik gewaer worde dese valsche achterklappen / soude het alle laten gaen soo 't wilde / maer den trek dien ik hebbe ten dienste van sijnre Majesteit / en tot ruste van den Lande / bedwingt my patiencie daer inne te nemen / hopende tot mijnre koemste nader voldoeninge uwer Hoogheit te geven / der selver biddende my niet te willen condemneren / ik en zy gehoort; Aengaende dat uwe Hoogheit selvijst vreemt genomen te hebben dat de Heeren van d'Esquerdes en Vileers genoemt staen in een publikatie hier gedaen en sal men niet bevinden dat die aldaer seffens met my

Fol. 190. 191. 192.

genoeme

1568. genoemt ſtaen / maer als alleenlijk daer by geweeſt hebbende / het welk gebeurde ten groten verſuchte van den Magiſtraet / de welke ſeide / dat 't ſelve grotelijk ſoude dienen om de Stadt in ſtilten te bzengen / waer op ik aen hen verſocht / hen daer by te vinden / en men en ſal niet vinden dat ſy in eenige geboden meer genoemt ſtaen / oft oit geſeit hebben te hebben anderen laſt dan om allen goeden dienſt en neerſtigheit te doen / gelijk ſy ook uwer Hoogheit den 9. deſer geſchzeben hebben / hopende dat uwe Hoogheit der waerheit nu verſtaende des wel te vzeden ſal weſen.

pag. 443. Fol. 177. 180. 181. 182.

Uwe Hoogheit zy wel verſekert dat ik myn uiterſte beſte gedaen heb om te maken dat de Pzediſatien buiten der Stadt gehouden mochten wozden / maer ik vinde daer inne ober vele groote ſwarigheden / en aengaende dat uwe Hoogheit ſchzijft dat de Wet by hen bzieven van den vijfſten der voozleder maent ſoude geſchzeven hebben / dat ſy te vzeden ſouden geweeſt zijn met een plaetſe buiten der Stadt / voozwaer de ſaken zijn ſedert wel verlopen en gelove wel dat hadde u Hoogheit ober ſes weken willen toelaten dat de Inquiſitie ſoude hebben achter-gebleven metten Plakkaten / en dat niemant om zijn gelove en ſoude vervolgt gewozden zijn / die van der Religien ſouden te vzeden geweeſt zijn / van nimmermeer Pzediſatie oft oeffeninge na hen maniere in 's Konincks Lande te doene / maer de ongeregeltheden zijn nu te ober ſeer groot / waren ſy hier die neffens uwe Hoogheit zijn / ſy en ſouden mynen handel niet ſoo blameren.

Fol. 178. tot 188. p. 444.

Num. 11. Extracte uitten brieve by den Admirael aen de Regente geſonden den 10. dag Septembris, opte Predikatie S. Amands, en volk in wapenen.

ME VROUWE,

Ik heb dooz den Heere van Beauvoir uwe Hoogheit gewaerſchout van den advijſe van den Raedt van deſer Stadt / en verwachte daer op antwoozde en het gene uwer Hoogheit believen ſal my te bevelen / ik heb op giſteren ſoo wel den Kanonikken als den Magiſtraet verklaert / dat ik booz my genomen hadde te bevelen / dat men de Pzekingen boozkane buiten der Stadt houden ſoude / maer ſoo wel d'een e als d'andere hebben my gebeden dat ik daer mede ſoude willen vertoeven tot dat de Kanonikken by heuren Biſſchop ſouden geweeſt zijn om hem te vertonen hoe luttel verſekertheden dat ſy ſullen hebben / ſoo bezre men de Pzediſatien buiten houdt / gemerkt ſy niet en ſullen willen blijven by hen buiten gaen ſoo haeſt ik weg ſal weſen en komende tegen uwer Hoogheit ozdinantie ſullen vallen in den penen by der ſelver geſtelt; Ik en wil ook niet laten van uwer Hoogheit te waerſchouwen / hoe dat ik giſteren avont tydinge kreeg dat eenige van der nieuwer Religien weſende te S. Amand beſtaken om het gemein volk oproerig te maken / en insgelijks die van Valenchijn om hen ſoo bezre te bzengen dat ſy ſouden vernielen de Abdije van S. Amand / onder 't deksel dat den Kardinael ſoo in den haet is / maer ik zozge dat indien ſy ſulken overlaſt deden ſy voozder toetaſten ſouden; En want S. Amand is onder deſe balliaige / en dat men ſouden moegen vermoeden (hoewel t'onrechte) dat ik des wel te vzeden ſoude hebben geweeſt / mits men wel weet / dat ik des Kardinaels vzient niet en ben. Soo heb ik op den ſtaenden voet by my ontboden den Overmeijer van S. Amand / hem verklarende al 't ſelve / en ſal mozgen daer ter plaetſen reiſen om daer in te verſien / hebbende ook ontboden den Edelen die te Valenchijn zijn / hen ook aldaer te vinden / om by alle manieren middel te vinden om ſulken quaet te verhueden / u verſekerende me Vzouwe dat ik ſulken neerſtigheit ſal doen om de plaetſe te bewaren als oft die myn eigen ware / en wat 'er voozt gebeuren ſal / en wat oozden ik daer ſal ſtellen / ſal ik voozt uwer Hoogheit overſchzijven.

Fol. 178. 179. 181. 182. 183. p. 445. Fol. 207. 208. 209. Fol. 89. 90. 91. 92. 93. p. 446.

Booz mynen perſoon / ik hadde liever in eenige plaetſe van den Tozk belegert te weſen / om der Chziſtenheit aldaer dienſt te moegen doen / dan ge-employeert te wozden in den ſaken daer ik my hier in vinde / want ik wel wete al doen ik al dat moegelijk is om doene / men my noch 't ſelve qualijk afnemen ſal / want daer is groot onderſcheit / te zijn op te plaetſe in perſone / oft elders daer af horen houten.

Fol. 165.

Extract uitten brieve by den Admirael aen de Regente geſonden den 14. Septembris, ruerende S. Amand. 1568. Num. 11.

ME VROUWE,

Volgende 't gene ik uwer Hoogheit heb geſchzeven den 10 deſer / heb ik my gevonden tot S. Amands / alwaer ik hope ſulken oozde geſtelt te hebben / datter geen quaet geſchieden en ſal / hebbende geozdineert dien van der Religien aldaer dat ſy geen Pzediſatien ſouden houden binnen der Stadt noch in geen Kerken van den omliggenden Dozpen / maer dat de gewoonlijke dienſten al-om ſouden wozden weder gedaen / waer inne ſy verwilligt hebben / en ik hope dat ſy hen ſtil houden ſullen / anderſins ſal ik die doen ſtraffen / navolgende den gebode / de welke ik aldaer heb doen verkondigen / de welke begrijpt verbeurte van lijf en goet.

Fol. 206. 207. 208. 209. p. 447.

Aldaer weſende ontfinge ik uwer Hoogheits bzief van den 12 deſer / en dien volgende / ſal ik my terſtont tot Dooznik vinden / hopende in 't werk te bzengen het middel by u Hoogheit my ontboden / en ſal de Prekingen doen houden buiten der Stadt, en hadde ik van den beginſel ſulken laſt gehadt / ik hope het ſoude alreede al volſchiet zijn.

Fol. 175. 193. 194.

Aengaende dat uwe Hoogheit my heeft ontboden dooz den Heere van Beauvois / en ook als nu my ſchzijft / mynder niet qualijk te vreden geweeſt te hebben, heeft my ſeer lief geweeſt / en mach heur u Hoogheit wel verſekert houden / dat ik my alom geerne ſal employeren booz den dienſt van ſijnder Majeſteit / in al 't gene uwe Hoogheit my ſal willen bevelen; En al heb ik bezeeſt geweeſt / oft ik ergens in gemiſt hadde / en daer op uwer Hoogheit heb begeeren voldoeninge te geven / ik hope ſy my 't ſelve niet qualijk afnemen en ſal / gemerkt dit punct van der Religie ſoo ketelachtig is / dat ook een woozt een ganſche handelinge wel mach veranderen / dies ik my wel beladen vinde / te meer ik noit myn leven ſulken ſaken gehandelt en hebbe.

p. 448.

Extract uitten brieve van den Admirael geſonden aen de Regente den achtienſten Septembris, ruerende den Predikatien buiten. Num. 11.

SS-lieden hebbende gehoozt myn bevel / hebben achter raedt genomen / en na lange deliberatie hebben te vzeden geweeſt dat ſy hen Sermonen houden ſullen buiten der Stadt / behoudelijk dat ik hen ſoude toelaten eenige ongewijde plaetſen binnen der Stadt / tot dat ſy de plaetſe by my hen beweſen / ſouden daer toe bereet hebben gemaekt / het welke ik hen by advijſe van der Wet heb toegelaten opte reſtrictien hier by gevuegt / en ben van meininge hen voozkane niet te gedogen dat ſy eenige Kerken meer ſouden houden tot hen Pzekingen / maer den ouden dienſt daer weder inne te bzengen / biddende dat u Hoogheit wille bevelen myn nen Heere den Biſſchop van Dooznik / dat hy hem terſtont alhier vinde om oozden te ſtellen in 't gene ſijn officie is / en aengaende de verſekertheit van ſijnen perſoon / men ſal hem die ſoo goede geven als hy ſal begeren; Ik paſſeerde giſteren monſtre tot 1200 perſonen / paſſerende alle andere die wel ſes duiſent waren / doende die ſelve 1200 ſijne Majeſteit eedt doen en tot bewaerniſſe van der Stadt.

Fol. 179. 180. 181. 182. p. 449. Fol. 163. 164. 165. 166.

Mits welken me Vzouwe ik goet heb gevonden / dat ik uwer Hoogheit ſoude ſeinden alle mijn handelinge dooz den Penſionaris van der Stadt op dat uwe Hoogheit my op al haer believte leke weten / u biddende me Vzouwe dat / indien dat ghy daer inne yet vindt daer wat op te ſeggen ſoude vallen, de ſchuit daer af toe te ſchzijven niet my / maer den tijt die ons-lieden nu vermeeſterende, hopende tot mijnen weder-keeren bzeder verklaringe aen uwer Hoogheit te doene. Want hier inne haeſte is gelegen op dat deſe Geeſten die nu op goeden weg zijn / hen niet weder en roeren / bidde ik om kozte antwoozde op al / op dat ik ook eens van hier mochte geraken / daer ik meer gequelt ben dan oit was Edelman van mynder qualiteit.

Fol. 191. 192. 193. 194. Fol. 217. 218. 219. p. 450.

Extract uitten brieve by den Admirael aen de Regente geſonden den 19. Septembris, op ſijn beſoingne en op 't graven. Num. 11.

ME VROUWE,

NA het ſchzijven van mijnen bzieve / heb ik ontfangen den bzief die uwer Hoogheit believt heeft

1568. my te schrijven den seventhienden deser. Waer op als nu by my niet voorder geantwoort en sal worden / dan dat ik my refereer totten saken die ik uwer Hoogheit seinde met alle mijn besoingne. Ik en dezre niet vertrekken / het en zy eerst al volschiet / anders soude ik nieuwe onruste vresen / gelijk uwe Hoogheit door den Pensionaris du Chambge sal moegen verstaen / en aengaende dat men uwer Hoogheit soude gewaerschout
Fol. 188. 189. hebben / dat ik in onser Vrouwen kerke grote schade soude doen, ben ik wel verwondert van den genen die uwer Hoogheit sulks aenbrengen / en hope der selver te
pag. 451. mijnder koomste deshalven wel te paeijen. Soo vele isser af / dat men daer eenige stukken gelts heeft gevonden die ik heb doen bewaren om gelevert te worden dien 't toe komt. Ik heb ook al 't gout en silver datter is gevonden / by den Magistraet doen overleveren den Kanonikken / de welke een deel daer af der Stadt hebben geleent op goede sekere borge. De selve Kanonikken hebben ook gekregen sekere regisers / beschrijt en privilegien heurer kerken dienende / die sy al op 't Kasteel hebben doen dragen / my verkleert hebbende dat sy die stukken niet en souden willen verloren hebben voor 50000 gulden. Terwijlen ik hier geweest heb / heb ik gearbeit om alle saken te slissen tusschen de geestelijke en de gemeinte / de welke tegen d'ander seer verbittert was te mijnder koomste / maer zijn nu genoeg vereenigt / hopende alle kerken in goede orden te brengen. En als aengaende van niet meer te graven / nadien u Hoogheit sulks belast / sal ik 't doen aflaten / hebbende gevroeft een oort daer eenige apparentie schijnt te wesen / daer by de kerke geenssins en kan beschadigt worden.

Num. 11. Extracten uitten brieve van den Admirael aen de Regente den 24. Septembris, op 't voorsien van den Kasteel en suiveren der Kerken.

M E V R O U W E,

p. 452. Ik heb den 20. deser maent aen uwe Hoogheit gesonden den Pensionaris van deser Stad / en ben verwachtende d'antwoorde die uwer Hoogheit sal believen hem te geven / daer en tusschen zijn alle dingen hier stil / en heb alle die Kanonikken en Geestelijke gestelt in hen Kerken / en niemandt en verwondert hem om hen-lieden eenig leet te doen met woorden oft met werken / onderhoudende wel 't gene ik hier hadde doen verkondigen / daer af ik uwer Hoogheit seinde kopie.

Fol. 174. 180. 181. 182. 183. 184. 185.

Fol. 206. 207. 208. Daer waren eenige Soldaten vergadert omtrent S. Amand / die hen seiden te wesen aen den Heere van Rodes / Stadthoudere te Douay / de welke aldaer overlast deden / seggende niet te willen uit-teeren dan Abten goet / het welk ik verstaen hebbende / hebbe hen doen bevelen dat sy van stonden aene souden vertrekken / wel wetende uwer Hoogheit sin niet te wesen dat men de Geestelijke soude beroven / en in gevalle van weigeringe / dat ik hen soude kloppen / waer op sy vertrokken zijn na Douay.

Fol. 169. 170. De Vrouwe / de artillerye en munitien die uwer Hoogheit believt heeft te seinden van Mechelen / is gisteren hier gebracht / de welke ik openbaerlijk ten aensien van de Gemeinte in 't Kasteel heb doen vueren / soo my dochte 't selve soo te dienen / om d'autoriteit van sijne Majesteit / sonder te toonen eenig achterdenken van den volke te hebben.

p. 453. Num. 11. Den brief by den Admirael aen de Regente geschreven den 27. Septembris, op 't akkordeeren van Doornik en swarigheit van den Stadthoudere.

M E V R O U W E,

Ik heb gisteren avont ontfaen den brief die uwer Hoogheit believt heeft my te schrijven den 24 deser maent door deser Stadt Pensionaris voor antwoorde van de gene die ik uwer Hoogheit had geschreven den 18 en 19. waer op ik heden by my heb ontboden die van der Wet / en ook eenige Gedeputeerde van die van der nieuwer Religien om te werke te leggen de articulen te voren hen voorgehouden / die ik ook uwer Hoogheit hadde gesonden om te weten of de selve eenige veranderinge daerinne wilde gedaen hebben. En soo uitten voorsz.
Fol. 190. 191. 192. 193. brieve van uwer Hoogheit schijnt / dat de selve genoeg toelaet dat men die accoordere / hadde ik voor my genomen die te sluiten / het welk de Wet seer van my versochte. Maer als wy quamen op 't point van der versekeringe te geven / soo heeft my de Heere van Moulbais verkleert / dat hy dien van der nieuwer Religien niet met allen en wilde verseckeren sonder des expresse last van uwer Hoogheit te hebben. En hoewel ik hen heb vertoont de macht die ik hebbe van hen te bevelen / navolgende der commissien die ghy my hadt gegeven om dese onrusten ter neder te leggen / soo en heeft hy nochtans nergens in gehoorsaem willen wesen / ten einde voorsz. maer seide dat hy uwer Hoogheit daer op schrijven soude in 't lange / waer af me Vrouwe ik voorwaer wel ben verwondert geweest / want dit mochte wel een oorsake zijn / dat alles daer gehandelt is / weder in 't verweert gestelt soude worden. Want soo lange 't volk met en is verseckert van die van den Kasteele / soo sullen sy altijt in mistrouwen blijven. Gisteren dede ik binnen der Stadt ontladen de artillerye die uwe Hoogheit had gesonden van Mechelen / en de Heere van Moulbais en ik deden die stukken met macht van volke doen tot binnen den Kasteele / waer toe eenige van der Stadt ook hielpen / was ook van den advijse / dat eenige knechten des Heeren van Beauvoir komende van Arien / souden dwers door de Stadt ten Kasteele trekken / en my is verkleert dattet volk daer niet op en spraken / verstaende alle die van der Stadt / dat al 't selve geschiede tot bewaringe van den Kasteele / het welk was tot versekeringe der goede / en straffe der quade / en dat der Religien aengaende / al sonde hen worden onderhouden / des ik met hen handelen sonde. U Hoogheit mag bedenken in wat groten mistrouwen dese Stadt vallen sal / en stelle ik hen daer inne niet te vreden / waer door niet alleen dit volk / maer ook alle hen gebueren in onrusten mochten komen / en ik en soude van hier niet derven scheiden sonder eerst hier op antwoorde te hebben / en ook te volbrengen des voorsz. is / genoeg merkende het quaet datter anderssins uit volgen sonde / het welk my al 't selve u Hoogheit heeft doen vertonen / biddende daerom terstont antwoorde te hebben; Hier mede / &c.

1568. Fol. 198. 199. 200. p. 454. Fol. 166. 169. Fol. 170. 171. 172. p. 455.

Extracten van den brieve by den Admirael aen de Regente gesonden den 3. Octob. ruerende der versekeringe van den Stadthoudere. Num. 11.

M E V R O U W E,

By mijnen brief van den 25. der voorgaender maent heb ik in 't lange uwer Hoogheit vertoont 't gene belette / dat men dien van der nieuwer Religien niet en had kunnen geven de versekeringe by hen versocht / mits der weigeringe die de Heere van Moulbais my hadde gedaen / het welk hy my seet uwer Hoogheit geschreven te hebben / en hebbende nu ontfangen den brief Fol. 108. die uwer Hoogheit heeft believt my te schrijven den 30. 199. 200. Soo dunkt my dat de selve niet ten besten te vreden en is van dat die van der nieuwer Religien daer by blijven / dat sy willen versekeringe hebben van den Kasteele / latende hen voorstaen dat sy hen behoorden te vreden te houden metter versekeringe die uwe Hoogheit heeft gegeven den geconfedereerden Edelen by maniere van provisien / de welke sy wilt doen onderhouden. Om daer op te antwoorden / bidde ik uwer Hoogheit te willen letten op 't gene ik heur heb geschreven by mijn voorgaende brieven / en insgelijks by die van den 5. 6. 8. 14. en 18.

p. 456. 201. 202.

Soo vreze nu dat ik van hier ga / sonder te geven de versekeringe soo wel van die van den Kasteele als van Fol. 183. den Bisschop (die noit in der Stadt en heeft willen 184. komen wat ik hem geschreven hebbe) en dat sy verstaen dat ik den last van deser plaetsen niet en wil aennemen / en dat u Hoogheit vertrekt de commissie te seinden. Sy sullen in een groot mistrouwen tegen my vallen / en hen laten voorstaen dat ik hen wil bedriegen / en dat u Hoogheit pet in 't heimelijk tegen hen op handen heeft / want het zijn de archwaenste lieden van der werelt / en het is my wel leet dat ik hen p. 457. niet en kan wijs maken dat sy hen behoorden te vreden te houden mette simpel versekeringe van uwer Hoogheit / daer toe men hen niet gebrengen en kan / het welk my uwer Hoogheit doet bidden / te willen seinden de voorschreven commissie / en wel ernstelijk den voorseiden Heere van Moulbais te schrijven / dat hy alle versekeringe gebe / volgende den gehandelden articulen.

Den

1568. Den brief van den Grave van Hoorne geſonden aen de Num. 11. Regente den 11. Octobris, op de ſwarigheden by den Stadthoudere van den Gouverneur gemaekt.

ME VROUWE,

Ontfangen hebbende de brieven van uwer Hoogheit van den 7. deſer maent by den welken ghy my bevoelt aldaer te komen om ſoo vele te beter alle ſwarigheden te kleeren / verſtaende dat daer en tuſſchen ſoude even wel in ſijn geheel blijven den laſt dien ik van deſer plaetſen hebbe / tot dat u Hoogheit anders ſoude ordineren / my daer neffens belaſtende ſulken oorden in de ſaken hier te ſtellen dat duerende mijnen af-weſen pag. 458. geen onruſte en gebeurde / om welken uwen brieven te voldoene / hebbe ik metter wet gehandelt om te beſienhoe men beſt ſoude verhueden alle de beroerten in mijnen afFol. 190. 191. 192. 193. 194. weſen en voort geſproken met die van der nieuwer Religien op dat ſy hen ſtil houden ſouden ter wijlen ik ſoude weg weſen / de welke my ſeiden / dat ſy 't wel doen ſouden in mijnder tegenwoordigheit / maer ſoo verre ik vertrok ſonder hen eenige verſekerheit te doene / ſy ſonder achter-denken niet zijn en konſten noch geruſt weſen / my daerom biddende niet te willen vertrekken / waer op ik hen ſeide dat ik nootlijk my by u Hoogheit moeſte vinden / om heur de ſaken van deſer Stadt te vertonen / d'welk met brieven niet ſoo wel en konſt geFol. 198. 199. 200. 201. ſchieden / maer na vele propoeſten ſeiden ſy my dat ſy vaſte en ſekere waerſchouwingen hadden van hennen Vrienden en Magen / dat men knechten en ruiteren om hen te bederven in 't Kaſteel ſoude ſtellen ſoo haeſt ik vertreiſt ſonde zijn; En hoewel ik hen verſekerde datter niet af en was / en dattet al niet dan valſche aenbrengen en was / en dat u Hoogheit ſulks niet en ſoude belaſten ſonder my des te waerſchouwen / te meer dat ſy noch den 7. deſer maent my had geſchrep. 459. ven / dat ſy my beval den laſt van deſer plaetſen / en van den Kaſteel / na vermoegen der commiſſien die u Hoogheit te mijnen ſcheiden my hadde doen geven / hopende hen daer mede te paeijen / maer en zijn daer mede niet willen te vreden zijn / en want ik veerdig was om reiſen / en mijn volk alreede voor geſonden hadde / bedachte ik van een ander middel hen voor te houden; Te weten / dat geduerende mijnen af-weſen oft ten minſten binnen vier dagen men geen volk van oorlogen in den Kaſteel noch in der Stadt ſoude leggen / en dat ik maken ſoude dat de Heere van Montbais hen ſulks geloven ſoude na vermoegen der macht die ik hadde van hem te bevelen / hopende dat ſy daer mede geſtilt ſouden worden / en hoewel ſy my vele daer op ſeiden / nochtans waren eintelijk daer mede te vreden / mits hebbende de voorſeide verſekeringe / want hen des te meer achter-denkens dede hebben dat op giſteren kloten waren aen-komen en gedaen in 't Kaſteel / het welk ſy waren gewaer worden / want uwe Hoogheit en ſoude nimmermeer kunnen geloven / hoe archwanig dit volk is / om nu dien volgende hen te bet te paeijen / docht my goet den Heere van Montbais daer op te ſpreken in hen preſentie / hem ſeggende dat hy geen krijgs-volk in den Kaſteele noch in der Stadt inne laten komen en ſoude ſonder mijn bevel / oft dat ik tot u p. 460. Hoogheit ſoude hebben geſproken / waer op hy my antwoorde dat ſijns perſoons aengaende / hy altijt gereet was my allen oodtmoedigen dienſt te doen / maer dat hy hem daer toe niet en wilde verbinden, maer indien dat hy brieven en bevel van uwer Hoogheit kreeg van volk in 't Kaſteel te nemen / dat hy die in-laten ſoude; En hoewel ik hem vertoonde den laſt dien ik hadde van hem te gebieden / en dat het vertrekken van volk in te nemen voor twee dagen niet letten en konſte / ſoo my docht de plaetſe in geen perijkel te weſen van ingenomen te worden / en dat ik terſtont by u Hoogheit my vinden ſoude / en die waerſchouwen van 't ſelve mijn bevel dat ik hem hadde gedaen; Soo en wilde hy 't nochtans niet doen / waer inne ik vinde my te kort gedaen te zijne / als 't redene is / maer hy ſeyde my / dat hy hem altijt wel ſal verantwoorden van dat hy my niet gehoorſaem geweeſt en is; En want ik hem houde voor een Edelman van eeren / en wilde ik hem niet voordere dingen / maer ſoo vele iſſer af / oft uwe Hoogheit en behoorde my ſulken laſt niet te geven oft moeſte my aldaer gehoorſaemheit doen geſchieden / maer ik vreſende eenigen oploop, heb terſtont afgeveerdigt na 1568. u Hoogheit deſen mijnen Edelman om der ſelver mon- p. 461. delinge te vertonen des ik ſchrijve / eenſamentlijk in wat perijkel ik my vinde by faute dat men my niet gehoorſaem en is / u biddende den ſelven in haeſten weder om te ſenden / en in mijn plaetſe eenen anderen te ſtellen / want ik my der ſaken niet meer moeijen en wille / ſoo ik genoeg gewaer worde / hoe weinig mijn dienſten geacht worden / ende en kan ook niet langer verſwijgen / ſoo vele ongelijks als men my in deſe mager commiſſie aengedaen heeft / daer af ik in tijden en wijlen ſal doen blijken / hier mede / &c.

Extract uit eenen brief geſchreven by den Grave van Num. 12. Hoorne aen den Secretaris Eraſſo den 19. Decembris, anno 1561. rakende den Abdyen.

DAer van ik letter beſwaerniſſe neme / u verſekerende dat ik genoeg ſaken hebbe in mijn huis ſonder Fol 93. 94. 95. 96. 97. te verſtaen in die van ſijne Majeſteit / en te meer gemerkt / dat de Prince van Oraengien en de Grave van Egmont my geſeit hebben hoe dat ſy ſijne Majeſteit p. 462. hebben geſchreven dat hun niet en dochte ſijne Majeſteit te moegen dienen in den Raedt van Staten / en wilden hen alſoo daer van ontſlaen / het welke ik niet en verſtont doen ik van Madril reisde; Ghy weet dat ik altijts luſt gehadt hebbe ſijne Majeſteit te dienen / en dat en kan men niet gedoen / het en zy ſijne Majeſteit verſta de willen / en achtervolgende de dienſten / de ſelve vergelden. Nu het ſchijnt alhier dat makende de Biſſchoppen, het al geremedieert is, en dat hier inne alleenlijk de ſaligheit van deſen Lande hangt, heb ik vreſe genoeg dattet ſal weſen de principale verderfeniſſe van deſen Lande / en indien ſijne Majeſteit hadde verſtaen / hoe deſe ſaken gehandelt worden / en hoe ſeer men ſiet op eigene bate hy ſoude hem wel verwonderen / en alſoo dit geen dinkt en is / het welk my raekt / ſoo en wil ik niet vredere ſchrijven / en ſegge u alleenlijk dattet de Kardinael al gebiedt / en indien de ſaken qualijken gaen / dat ſijne Majeſteit de ſchult niemant anders en wijte dan hem alleene / dan want hy niet genoegſaem en is om de Landen te gouverneren / ſoo en behoorde hy 't hem niet te onderwinden.

Extracten uitten brief by den Admirael aen ſijnen broe- p. 463. dere geſchreven na Spaengien, den 10 Octob. 1566. Num. 12. Van de Beeldt-ſtorminge.

MEn iſſer ſoo in verbaeſt geweeſt / dat wy weſende te Bruſſel niet en wiſten / wat doen noch in wien ons betrouwen / en op dat ghy weten moegt / hoe be- Fol. 115. naut dat wy waren / wy werden den xxij. Auguſti 116. 117. 's morgens tuſſchen drie en vier uren by heur Hoogheit 118. 119. 120. ontboden en vonden heur gereet om te vertrekken / hebbende alreede heur hacquenеyen al gereet in 't perk en by heur waren de Heeren van Arenberge / Barlaimont en Norkarmes / en nadien mijn Heeren de Princen Egmont / Mansfelt / Hoogſtraten / Overempdent / Linge en Ik alle daer komen waren; Soo verklaerde heur Hoogheit ons dat ſy geſloten hadde te vertrekken na Bergen in Henegou / niet kunnende langer gelijden Fol. 125. de onbehoorlijkheden die alle het Lant doer voortgeſtelt 126. 127. werden / en dat ſy ſekerlijk was gewaerſchout dat uien binnen Bruſſel van gelijken doen ſoude / mits den welken ſy ons beval dat wy heur ſouden geleiden p. 464. tot Bergen toe / ſy ſoude (aldaer genomen zijnde) letten op 't geen te doen ſoude weſen / wy allegader ſullic heur voornemen horende / waren allegader ſeer verſlagen / want het was den rechten weg om het heel Lant te doen verloren gaen, mits welken wy heur vertoonden het quaet datter waerſchijnlijk uit volgen ſoude / indien dat ſy ſullis dede / en dat wy niet en wiſten wie heur ſullis mochte hebben geraden / en dat die ſullis gedaen hadde / heur geen goet dienaer en was en noch min geneigt ten dienſte van ſijnre Majeſteit / waer op de Heeren van Arenberg, Barlaimont en Norkarmes hen onſchult grotelijks deden / ſeggende noit van ſullien advijſe geweeſt te hebben / hoewel een partye van den benden des Hartogen van Arſchot alreede ontboden was van Bergen om heur te geleiden / en in dat propoeſt zijnde / ſoo quam de Preſident Viglius / die haren Hoogheit ſeide /

1568. dat hy verstaen hadde/ dat de Borgers de poorten hadden ingenomen en gesloten heur niet te laten vertrekken / waer af wy wel verwondert waren / niet wetende wat raedt heur daer op geven / dan baden heur dat sy heur vertrek souden willen uitstellen / en geloofden
pag.465. heur dat wy heur niet en souden verlaten / en wilde pmant heur overlast doen / wy souden allegader t'heuren voeten sterven / met meer andere vertooningen / heur ook toeseggende / dat indien wy eenigen dangier gewaer werden / wy heur uit ter stadt helpen souden / en van mijnent wegen geloofden ik heur 't selve te doen volschieden oft daer voor doot te blijven / d'welk daer na ook alle d'andere seiden / mits den welken sy te vreden was noch dien dag aldaer te blijven. En wy gingen terstont op 't Stadt-huis / te weten mijn Heere de Prince / Egmont / Hoogstraten en ik / vergeselschappende den Grave van Mansfelt/ den welken haer Hoogheit hadde versogt te willen zijn Kapitein/en t'aenveerden den last van der Stadt / die welke hem des seer excuseerde / seggende daer andere bet toe bequamer te wesen / en die ook meer gehoors onder 't volk hadden / maer wy baden hem den last te willen aenveerden / en dat wy heim souden dienstig wesen / mits welken wy den Raedt en Leden van der Stadt deden vergaderen om hen te verkleeren dat wy heur Hoogheit hadden doen blijven op ons woort / begerende daerom van hen te weten / oft sy niet gewillig en waren / om alle onderdanigheit te bewijsen den Grave van Mans-
p. 466. felt / dien wy allegader bystaen en gehoorsaem wesen souden/ waer op sy ons eendrachtelijk antwoorden/ dat sy bereet waren met ons te leven en te sterven / belovende den voorsz. Grave alle onderdanigheit / en dat sy binnen der Stadt niet en souden gedogen eenige preekingen noch ook eenige verwoestinge van Kerken en Beelden / d'welk wy haren Hoogheit weder gingen aengeven soo ons de saken van der Stadt genoeg dochten verseekert / maer des avonts ten seven uren ontboot ons heur Hoogheit weder / ons seggende / hoe dat sy vaste waerschouwinge hadde / dat men dien nacht soude beroven alle de Kerken van der Stadt / ja ook vernielen de Kapelle op 't Hof/ en daer doodslaen den voorschreven President, en de Heeren van Arenberg en Barlaimont: en heur en den Heere van Egmont gevangen nemen/ te meer stonden verhalende dat sy qualijk bedacht was geweest/ als sy so onsen raedt geloofde/ ons vermanende op ons trouwe en geloof ten einde dat wy heur uit ter Stede helpen souden / en heur tot my kierende / spraek my dus aene; Ghy zijt de meeste oorsake / dat ik my in dese benautheit vinde / waerom en
p. 467. liet ghy my niet weg reisen / oft voldoet nu 't gene ghy my belooft hebt / waer op ik heur antwoorde dat ik bereet was 't selve te doene/ en te gaen fortseren de wachte van de Rouwenbergsche poorte om heuren bevele genoeg te doene / maer dat ik verseekert was datter niet met allen af en was van alle dese rappoorten / en dat dien van Bruessel niet moegelijk en was sulks te volbrengen / gemerkt daer soo vele van den principaelsten Heeren en Edelen in der Stadt waren.

Fol. 120. 121. Soo vele isser af / Ik en konst noit eenige apparencie merken / dat men sulken saken soude willen te werke leggen / mits den welken wert gesloten dat men met desen Edelen overkomen/en den volke de preekingen toe laten soude sonder wapenen/volgende den accoorde hier gebuegt/ anderssins en was het niet moegelijk geweest dat men 't volk soude kunnen hebben gebrengen tot ge-
Fol. 164. 165. hoorsaemheit / en de Prince van Oraengien die reisde terstont na Antwerpen om daer oorden te stellen / als wesende de plaetse daer meest aene gelegen was dat daer remedie gestelt werde / daer hy seer toe gearbeit heeft; En aengaende u Gouvernement van Doornik/
Fol. 171. 172. Soo men verstonde dattet aldaer ook al in 't verweert
p. 468. stonde / wilde men den Heere van Hachicourt / daer seinden om die te stillen / maer so my in mijnder conscientie dochte dat hy geen Heere en was om sulken saken te handelen / en ook bepeisde hoe grotelijks het u raekte / ginge die plaetse verloren / hoewel ghy t'uwen vertrekke u des genoeg ontlast haddet. Soo slote ik mijnen dienst daer in te presenteren / en dien volgende ben ik derwaert gereist den 30. Augusti.

Fol. 199. 200. Ik vonde te Doornik vijf of ses duisent mannen in wapenen tot bewaernisse en wachte van der Stadt/ Ik heb die gebrogt op 1200 hoofden onder acht Kapiteinen / heur hebbende doen eedt doen aen de Heere van Moulbais, en den Rade van der Stadt. In sulken staet is tegenwoordelijk de Stadt van Doornik/ u verseekerende / dat ik moeite genoeg gehadt hebbe; Ik heb ook het Kasteel doen wel versien van proviande/artillerie/ poeder/ kloten en andere nootsakelijkheden ten aensien van die van der Stadt. De Heere van Moulbais heeft ook geligt 150 knechten boven sijn ordinaris garnisoen / en het vendel van den Heere van Beauvoir is daer ook met twee hondert gesellen/ so dat my dunkt dat de plaetse nu wel bewaert is / die van der Stadt hebben my seer gebeden / dat ik soude willen te vreden zijn den last van deser plaetsen geduerende uwen afwesen te willen aenveerden. My allegader verseekerende dat 't selve oorsake soude wesen dat alle saken daer beter p. 469. gaen souden / en geen oploop aldaer meer gebeuren. 't Selve hebben sy heurer Hoogheit ook vertoont; Ik heb ook heur geschreven dat ik te vreden was den last aen te nemen tot uwer komste toe / en dat ik eenen expresse aen u seinden soude om u wederkomste te doen haesten / mits het so behoort om de lasten die ghy hebt/ en ook dat me Vrouwe u huisvrouwe soo na heuren tijt is / maer wat verbolg daerom gedaen is / sy en heeft my tot noch toe de commissie niet gesonden / en toont mistrouwen van my te hebben. Ende en dede ik 't niet Fol. 191. om den dienst van sijn Majesteit en 't welvaren van 192. 193. den landen; Ik liet ook gaen soo 't wilde. Die nu groot gehoor te Hove heeft / dat is uwen groten vrient den Heere van Noirkarmes, U verseekerende dat mijn Heere van Egmont / de Prince van Oraengien en Ik/ en zijnder niet wel te vreden mede / mits den propoesten die wy verstaen/ dat hy van ons seet/ blamerende eensdeels onse handelingen/ daer hy selve vast blijft te Bergen oft te Kamerijk / sonder hem te willen moeyen met Valenchijn/ het en zy al gestilt voor zijn komste en al in oorden gestelt / op dat hy genen ondank en behale van met letters gehandelt te hebben. Wilden wy allegader soo doen / het lant waer haest verloren.

Extracten uitten brief van den Admirael geschreven aen sijnen broeder den 20 November, ruerende sijn handelinge van Doornik. p. 470. Num. 12.

MYn broeder ik heb ontfangen u brieven van den 28 October/den 2. en 3. deser maent door Iselstein/en ben wel verblijt geweest / dat ik van u tydinge kreeg / hoewel ik droeve ben dat ghy daer soo lange blijft / en noch luttel hopen geeft van u komste; En hoewel ghy daer node zijt / soo zijt ghy nochtans min gequelt / dan oft ghy hier waert / na dat de saken hier gestelt zijn/ en het kleen remedie dat men daer tegen doet / want het gaet hier al verloren/ mitsdien men de Staten generale niet en mach vergaderen/ d'welk ware het eenig middel / maer nadien sijn Majesteit 't selve niet hebben en Fol. 150. wilt moet men verwachten tot sijn koemste / my aen- 151. 152. gaende/ Siende dat ik genen dienst en konste gedoen/en 153. dat heur Hoogheit mistrouwen van my hadde/ gekeert wesende tot Bruessel den xvj. Octobris/ heb bewijs gedaen van alle mijn handelinge van Doornik en voort begeert daer van ontslagen te zijne / en oorlof te hebben om te moegen vertrekken na huis / allwaer ik gekeert ben den iij. deser maent / hopende niet soo haest van daer te scheiden; en hoewel ghy my schrijft dat ik p. 471. by heur Hoogheit blijven soude om de redenen by u verhaelt / nochtans en is 't my niet moeglijk geweest daer langer te blijven / gemerkt men soo vremdelijk met my handelde / soo ik in 't lange sijnder Majesteit schrijve / u seindende kopie van den brieve/ dien ik u bidde sijnder Majesteit te presenteren / Aengaende den preditatien en heb ik te Doornik niet met Fol. 193. allen gedaen noch gesloten / soo ik sijnder Majesteit 194. ook schrijve / haer Hoogheit heeft sedert daer gesonden den Secretaris de la Torre / wat hy gehandelt heeft / en wete ik niet / ik en denke my noch dier noch ander saken meer te moeyen voor ik antwoorde en heb van sijnder Majesteit / de welke oft my wilt employeren / sal 't my moegen gebieden / want ik genen last met allen en hebbe / en te sijne in eenen raet daer men my suspect houdt / ghy moegt denken / wat dienst ik daer sonde kunnen doen / die absent zijn spreken daer gemaklelijk af / maer het is verre anders als men

1568. men hem ter plaetſen ſelver vindt / En verhope dat ghy t'uwer koemſte ſult bevinden dat ik ſeer wel gedaen hebbe / want ik als nu niet dan ondanck van der Majeſteit en hebbe / maer men en ſal my geen ſchult kunnen geven / van den verlies van den Landen noch van den
pag. 472. ongeregeltheden / daer geſchiet / die'er noch dagelicks meer voor handen ſchijnen te zijn en ſien weinig middelen om die te ontgaen.

Aengaende de komſte van ſijne Majeſteit / nadien hy geſloten heeft daer te komen met macht / ſoo en valt
Fol. 19. tot 28. daer niet op te ſeggen / men moet verwachten 't gene dat God ſal willen ordineren / maer my dunkt dattet ſal weſen de gheele bederffeniſſe van den Lande / en dat ſijn Majeſteit niet en behoorde ſulken Lant voor eeuwelijk laten gaen verloren / om het quaet datter toekomen is / ſonder eerſt te weten van waer het ſijnen oorſpronk neemt. Voor my ik bevinde dat de nieuwe Bisdommen deſe ongeregeltheden gebroeit hebben / want de geeſtelijke ſelve hebben het volk begonſt op te ruyden / gelijk ghy hebt moegen weten terwijlen ghy noch hier waert. Den Edeldom en heeft geen groot gehoor onder het volk / en ſal terſtont bedorven zijn / want ſy is arme / de koopmanſchappe ſal van ſelfs vergaen / mitsgaders de ſeillage. Aengaende de ambachten / ghy weet wel / dat als den handel ſtil ſtaet / alle hantwerlien ſlabbaſkken / ende en worden niet getrokken / Daerenboven zijn de Steden ſoo ſeer met renten belaſt dattet wonder is / die ſy niet en ſullen kunnen betalen / noch ook de Staten de laſten die ſy ſchuldig zijn / waer door men eenen deerlijken jammer ſien ſal / en my dunkt dat het
p. 473. punct van der Religie noch beter te helpen waer dan deſe andere / waerom ik wenſchede dat men hadde de
Fol. 151. 152. 153. 154. Staten generale vergadert / om hen de gelegentheit van den ſaken te verhalen / op hope dat de ſelve / vindende hen in ſoo veel benautheden / eenig middel ſoude by brengen tot onderhoudeniſſe van den Lande / maer nu ſullen alle de gene die eenig middel hebben uitten Lande vertrekken / ons latende het arme volk op ten hals / d'welk / niet hebbende om op te leven / en ſal niet dan alle quaet voorſtellen / daer en boven ſal ſijne Majeſteit met een grote heer-kracht over komen om
Fol 9. tot 29. ſijn arme onderſaten ganſſelijk t'onder te brengen / de welke hy na ſijn vertrek heeft gelaten in handen der geenre / die hen geen liefde en hebben gedragen noch anders geſocht dan heur eigen bate / en aengaende ons wy en hebben daer maer gedient voor een deliſel / en hoe dikwils wy ſijnder Majeſteit den ſtaet van den Lande hebben vertoont / men en heeft ons niet gelooft / en voortane noch min ſal in der vuegen dat na mijn verſtant ik geen remedie der ſaken en vinde / dan het ſelve God op te geven.

Het ſlot is dat wy ons vinden in eenen deerlijken tijt /
Fol. 93. en al hebben wy ons leven lanck altijt verſtaen totten dienſte van den meeſter noch zijn wy de gene daer men
p. 474. meeſt achterdenckens af heeft / hadde ſijne Majeſteit eenige reſolutie gelieft te nemen / als ghy daer eerſt quaemt / wy en ſouden nooit in deſe benautheden gekomen weſen / daer ſiet men wat het is van temporiſeren en wat ons al goets daer van is gekomen.

Num. 12. Extracten uitten brief van den Admirael aen ſijnen broedere, den 23. Novembris, 1566. geſonden, aengaende den ſtaet van den Lande.

MYn broeder nadien ik u twee brieven heb geſchreven / ben ik gedachtig worden / dat ik u niet een
Fol. 95. woort en hadde geruert van den ſtaet van den Lande / den welken my dunkt dat ſijnder Majeſteit behoorde vertoont te worden / en is 't dat ſijne Majeſteit de Landen kan gebeteren / mits willende hen klachten verſtaen / en hem tonen een goedertieren Prince / verſtaende ſonder paſſien ſijn onderſaten / God gave dat ſijn Majeſteit hier volk uit ſijnen raet ſonde / om hem te informeren / en dat hy ons betroude / die ſijn ingeboren Daſſalen zijn.

Fol. 219. 220. 't Gene ik u ſchrijve koemt uit een goet herte / dat ik drage ten ſaken van ſijn Majeſteit en tot bewaringe ſijnder Landen / en u mag indachtig weſen / dat ghy my ſomwijlen vermaent hebt / van dat ik my ſoo ſeer
p. 475. quelde / dat ik ſag dat ſijn Majeſteit ſulke ſijne Landen quam te verlieſen door dien ſy ſoo qualijk geregeert werden / d'welk d'oorſake geweeſt is / dat ik ſoo lange begeert heb ontſlagen te zijne. De gene die nu gelooft 1568.
zijn / en daer men hem op betrout / en zijn nergens voor beſorgt dan voor hen eigen ſaken / d'eene voor de nieFol. 81. 82.
we Staten die ſy hebben / d'ander voor de Staten die ſy metter tijt hopen te gekrijgen / de derde droomen na meerderinge / de uitlandige halken na de confiſcatien / dat is den ſtaet van deſer oorlogen / en het koemt al ter bederffeniſſe deſer Landen / en by conſequente dat ſijn Majeſteit ſal komen te verlieſen een groot en machtig Lant / d'welk altijt in allen ſijnen noden hem gereet was te dienen ter See en te Lande / en weſende bedorven / denkt hoe goeden dank dat ſijn gebueren op ons hebben ſullen.

Extract uitten brief van den Admirael aen ſijnen broe- Num. 12.
der geſonden den 20. Januarii, 1567. ruerende ſijn handelinge van Doornik.

VOorwaer ik heb gedaen al wat my moegelijk is ge- Fol. 165.
weeſt (om uwen wille) neffens die van Doornik / ghy 166.
weet ook dat ſy ſoo lange der nieuwer Religien zijn toe- p. 476.
gedaen / dattet niet te verwonderen en is / al was hen Fol. 165.
getal groot gelijk ook te Valenchijn / maer ik en hebbe 166.
daer niet met allen geſloten / ſoo gy t'uwer koemſte ſult Fol. 92. 93. 94.
verſtaen en ook hoe men met my gehandelt heeft / het welk ik niet gewaer en werde dan in 't leſte / want ik ter goeder trouwen wandelde en dede ſoo men my beval / maer het zijn ſaken te lang om ſchrijven / ik heb vele te vele oorſaken / wilde ik my beklagen van den ongelijken die men my gedaen heeft / maer ik en heb niet anders gedaen / dan dat ik my vertrokken heb / want ik vele waerſchouwingen hadde / dat men my een quade kuere wilde doen / ik ſeinde u noch een kopie Fol. 141.
van den brief van Don Franciſco. Ende en dede de ver- 142. 143.
ſekeringe die ghy my altijt hebt gegeven ter contrarien / 144.
Ik ſoude daer wat af gelooft hebben / u toeſeggende dat ik noit niet geſogt en hebbe dan den dienſt van den Fol. 122.
meeſter; En verkleere u dat het volk ſoo beroert was / en wy en hadden niet eenen man gereet / ende en hadde men 't volk niet gepaeit / Ik gelove het Lant waer Fol. 217.
al lange ganſſchelijk verloren / ſoo my dunkt dat het 218. 219.
korts noch zijn ſal / ſoo verre ſijn Majeſteit voort wilt metter macht / ſoo ik verſta dat hy geſloten heeft / voorwaer men heeft meer dan ſes jaren geſogt alles te ver- p. 477.
derven / en God kent den armen raedt dien men altijt Fol. 9. tot
heeft gehouden / God gave dat ik noit in den raedt we- 29.
dergekeert en ware ſedert dat ik Alonſo ſonde / verwach- Fol. 7. 124.
tende ſijne Majeſteits antwoorde / want ik heb vele 125. 126.
verteert / en men en heeft my noit willen betalen / wat vertoningen oft noot dat ik beweeſ / ja al had ik allen den trek van der werelt om te Hove te zijne / Ik en heb de macht niet / want men en kan van ſijnen onderſaten oft goeden niet eenen ſtuiver gekrijgen / in ſulken ſtaet vinde ik my om getrouwelijk gedient te hebben / ſtellende de reſte in den handen Gods.

Extracten uitten brieve by den Admirael, geſonden na Num. 12.
Spaengien aen ſijnen Broedere den Baenreheere van Montigny., den 21. Mey, 1567. op ſijn armoede en goede dienſten.

OM nu u beter lijk mijn meininge te ſeggen / nadien
ſijn Majeſteit mijnder voldaen hem houdt / als 't Fol. 32. 33.
redene is / en 't Lant onder ſijn gehoorſaemheit ge- 34. 85. 86.
brogt is / ſullis dat hy aldaer mach ſtellen / ſulken oorden als 't hem belieft / dunkt my dat ik niet langer p. 478.
met woorden en behoorde onderhouden te worden / gemerkt den noot daer ik in geſteken heb van over twin- Fol. 6. 7.
tig jaren altijt opnemende gelt op woeker en verhopende mijn goet / en in 't einde voor alle vergeldingen en heeft men niet onder gelaten van my alle de ſchamperheit van der werelt te doen / ſoo wel uitten Hove / als te Hove weſende.

Ik ben ſeer blijde dat ſijn Majeſteit als nu is gewaer worden dat alle de ongelijken en quade tractementen die men my gedaen heeft / my noit en hebben kunnen brengen tot yet te beginnen tegen ſijnen dienſt / maer dat ik even wel heb gearbeit al dat my moegelijk is geweeſt om alle quaet te beletten / noit andere meininge oft voornemen gehadt hebbende dan te doene het gene dat behoorde om ſijnen dienſte en om de gelegenheit des tijts.

1568. Num. 12. Extracten uitten brieve van den Admirael gesonden aen sijnen Broedere in Spaengien den 13. Julii, 1567. van 's Koninks koemste.

Fol. 198. pag. 479. AEngaende van my ik heb voor my genomen te verwachten de koemste van sijnre Majesteit / de welke ik hope dat met sijn tegenwoordigheit alle saken beteren sal / en dede voorwaer die hope / ik en weet niet hoe een man van eeren patientie soude kunnen gehebben.

Ik sal den Hertoge van Alve tegen seinden Nuynhem als ik horen sal dat hy by Luxenborg is / en sal hem doen alle den dienst dien ik kan soo verre d'occasie hene daer toe begeeft en hy des begeert / hopende hem alle contentement te geven.

Num. 12. Extracten uitten brieve van den Admirael aen sijnen Broeder gesonden den 18 Julii, 1567. van sijn begeerte tot 's Koninks koemste.

MYn broeder. Ik heb twee uwe brieven ontfangen den eenen van den 18 en den anderen van den 30 Junii / en bedanke u seer dat gy my soo in 't lange van u tijdingen en ook u goetdunken op mijn saken schrijft / Fol. 140. ik denke 't selve te volgen en sal verwachten 't gene dat sijnre Majesteit believen sal my te bevelen / wesende uitnemende seer verblijt / dat hy herwaerts over koemt / p. 480. maer ik vreese altijt ofter belet oft veranderinge in viele / niet te min den tijt van den jare laet geen lang vertreck toe / sijn Majesteit en kan soo haest niet kunnen over komen als ik 't wel wensche.

Ik schrijve sijne Majesteit een woort / daer af ik u koppe seinde / en hoewel sijne Majesteit hem mach doen dienen by de gene die 't hem belieft / nochtans dunkt my dat hy my ongelijk doen soude / stellende te werke eenen anderen in mijnen last / daer ik hem noit faute gedaen en hebbe / niet te min hy is de Meester / en gedrage my tot 't gene hy ordineren sal / waer hy maer hier / men sal dan middel hebben om hem selven te verantwoorden van den valschen loegenen die men den lieden van eeren nageeft.

Num. 12. Extracten uitten brief van den Admirael, gesonden in Spaengien aen den Markgrave van Bergen, den 3. Martii, 1567. van des Lants staet.

Fol. 83. tot 100. MYn Heere / Ik heb den eersten deser maent ontfangen uwen brief van den 21 Januarii / en gy en soudet niet kunnen geloven wat groter quellingen aendoe / p. 481. dat ik moet horen den deerlijken staet deser Landen / en hoe luttel middelen men te werke stelt om die te beteren / ja het schijnt dat men alle middel soekt om dien noch meer te verargeren in der vuegen / dat ik geen hope van beternissen en hebbe.

Fol. 217. 218. De gene die 't al regeren zijn de Presidents Barlaimont, en Dassonville.

Den tijt en den staet foytseren my te gedogen dingen tegen mijn herte / maer ik sal altijt doen / dat een Edelman van eeren behoort te doen tot dienste van sijnre Majesteit en welvaren sijnre Landen / en wilde wel dat wy middel konsten hebben om remedie totten saken te vinden.

Num. 12. Extracten uit eenen brief van mijnen Heere de Grave van Hoorne aen sijnen Secretaris Alonso van den 10. Octobris, 1566. op sijn vertrek en handel van Doornik.

Fol. 156. EYnde wesende ik ontboden door hare Hoogheit / om my by heur te vinden tegen den 18. Augusti / ten einde omme te handelen met dese verplichte Edele / p. 482. mits seekere swarigheden en achterdenken / die sy tegen hare Hoogheit gekregen hadden / de welke met Fol. 109. hun hadde doen handelen door mijnen Heere van Egmont en de Prince van Oraengien tot Duffel en te Bruessel ter wijle ik te Meurs was gaen besoeken mijnen Heere de Grave van Nuenar / de welke t'sijnen wederkomen van Ausborg / was gevallen / sulks dat men achte dat hy in groot perijkel van sijn leven was: en ik reisde van Bruessel den 7 Julii / met oorlof van hare Hoogheit / de welke my seide dat ik soo lange mochte uit blijven als het my goet dochte / het en ware dat sy my ontbood omme de saken van sijne Majesteit / en dat ik als dan niet en wilde laten my by heur te vinden / het welke ik haer beloofde / en ik en ontfing gene brieven van hare Hoogheit noch van niemant van den Rade / sedert den voorschreven sevensten Julii / totten derthiensten Augusti / dat sijne Majesteit my beval door sijne brieven van den lesten Julii / geschreven by Kourteville / dat ik me Bronwe soude bystaen / en de preditatien beletten / de welke men over al dede in wapenen / van over meer dan een maent geleden / en daer en was geen plaetse byer in 't Landt daer af / dan omtrent Weerth / aldaer ik seer gerust p. 483. was / verwachtende grotelijks tijdingen van mijnen Fol. 111. broedere met uwe antwoorde aengaende den last die ik 112. u gegeven hadde; En ontfangende die van sijne Majesteit sonder eenige resolutie / maer dat hy my beval my te gebruiken in saken / daer inne ik genen middel en hadde hem dienst te doene / door dien ik geen Gou- Fol. 156. vernement noch Regiment en hebbe / ghy moegt den- 157. ken / wat genoegen ik mochte ontfangen.

En terwijle men was handelende met dese gedepu- Fol. 125. teerde Edellieden / soo ontfingen wy tijdingen / van 126. 127. de ongeregeltheden die binnen Antwerpen / Vlaende- 128. ren / Mechelen en elders geschiet waren / en was de verbaestheit soo groot dattet niet te seggen en is / alsoo ik mijnen voorsz. broedere schrijve / daer na ben ik in dese plaetse gekomen aldaer ik gedaen hebbe / alle het gene dat my moegelijken is geweest totten dienst van Fol. 163. sijne Majesteit / want indien ik acht dagen langer ge- 164. 165. beit hadde / ik meine dattet onmoegelijk geweest soude 217. 218. hebben / het volk wederomme tot gehoorsaemheit te brengen / gemerkt de brijheit / daer inne sy hun stelden met Ypren / Gent / en het geheel West-Vlaenderen / van den dienste die ik aldaer gedaen hebbe / verhope ik in tijden en wijlen te doen blijken / en indien ik my hadde willen vertrekken / sonder my te hebben onderwonden omme te stillen en vereenigen dit volk (ge- p. 484. lijk vele van mijne medebroeders gedaen hebben) Ik love dat ik meer danks soude hebben / maer ik en soude niet genoeg gedaen hebben / het gene dat ik gehouden ben ten dienste van sijne Majesteit / en indien hy my soo vele deughs wilt doen dat hy hem laet genoegen met mijnen dienste / en dat ik my met sijnen wille mach vertrekken / ik ben wel te vreden hem te ontslaen van alle de weldaden die hy my soude moegen doen / niet anders verlangende dan het weder-keeren van mijnen broedere / ten einde hy mochte sien en verstaen in wat manieren ik my gehouden hebbe / in den dienste van sijne Majesteit / en dat hy hem mach verseekeren / dat ik niet laten en sal / 't gene dat ik gehouden ben / maer het verdriet my / dat den dienst die ik doe en altijts gedaen hebbe / woort altijts qualijken uitgeleit / het wel- Fol. 76. 77. my verdroosaekt / dat ik na geen dingen ter werelt meer 78. 99. en verlange / dan my uit onderwint te sien / hebbende te seer wel bekent mijne beroepinge niet te zijn in den Hove te wesen / en is ook tijt dat ik mijne ruste neme / sonder my geheelijken te bederven door het onderwinden. Waeromme sulcx insisteren u oorlof te hebben en keren wederomme en moegt sijne Majesteit seggen dat p. 485. ik niet en begere eenige vergeldingen / siende het Lant in den staet daer inne het is / door dien hy noit geloof en heeft willen geven onse vertoningen, en sal noch minder werk van ons maken / hebbende onse quaetwillige soo goede redenen omme ons te kalumnieren / hoewel in der waerheit sy d'oorsake zijn van alle de ongeregeltheden.

En aengaende d'onderrichtingen die ghy my doet Fol. 216. door uwen brief van den 20 Septembris / ten einde ik 217. 218. soude willen continueren in den dienste en in 't gene dat 219. 220. ik schuldig ben aen sijne Majesteit: ghy moegt seker wesen dat ik daer inne altijts sal blijven continueren / het en ware dat sijne Majesteit hem mijnre mistroude / en hem liete qualijk onderrichten van mijne quaetwillige / dat ik anders ware dan ik ben / het welke ik meine dattet niet geschieden sal dat sijnre Majesteit het selve geloven sal totter tijt ik in mijnre verantwoordinge gehoort soude wesen / gemerkt den langen tijt die ik hem gedient hebbe / want ik ben wel gewaerschout / en dat van goede plaetse van de quade en schelmische overdragingen / die men gedaen heeft aen sijne Majesteit van my en van dese andere Heeren / en seker- p. 486. lijks / indien 't niet en ware door den arbeit die wy doen / het Lant ware geheelijken bedorven en verlo-

ren /

1568. ren / want ghy en ſoudt niet kunnen geloven de verdraeyingen die men ons doet / en in wat manieren men met ons handelt / en het en ware den yver die wy hebben totten dienſte van ſijne Majeſteit en tot conſervatie van den Lande / en ſouden 't ſelve niet kunnen verdragen.

Num. 12. Extract uit eenen brief des Graven van Hoorne aen ſijnen Secretaris van den 20. Novembris 1566. ruerende ſijn dienſten van Doornik.

ALonſo / ick hebbe ontfangen uwen brief van den ſeventhienſten Octob. metter kopien / en ook die van den dertigſten Auguſti / en een en twintigſten Septembris. Ende en wete niet wat u daer oppe antFol. 68.69. woorden / dan dat my leet is van de toegenen en droo-76. 77. men die men over al van my en andere ſaeit / en gewaer geworden zijnde over eenen tijt herwaerts / de quade overdragingen die men van my aen ſijne Majeſteit dede / was d'oorſake dat ick u na Spaengien ſant / ten pag. 487. einde om al 't ſelve ſijne Majeſteit te kennen te geven / en my geheelijken uitten Hove te vertrecken / en indien ick daer by gebleven ware / ſoude ſeer wel gedaen hebben / want ick merckte genoeg dat alſoo ſijne Majeſteit geen geloof aen onſe vertoningen en gaf / het onmoegelijck was / hem dienſt te doene / en dat het Lant ſoude bedorven worden / ick laet staen het feit van der Religien / maer op ſoo vele andere politijke ſaken / de welcke van node zijn tot bewaringe van den Lande / en wert gene achte geſlagen. En 't ſcheen datter genen middel en was omme ſijne Landen te moegen onderhouden / op datſe niet en quamen te bederven / dan door eene algemeine verbeteringe / oft de tegenwoordigheit van ſijne Majeſteit / de welcke / indien hy hadde kunnen komen / over drie oft vier jaren / ſoude daer inne eenige goede oorden hebben moegen geven / maer latende alle de ſaken confuſelijck staen / en 't ſelve al uitſtellende tot de koomſte van ſijne Majeſteit / ſoo zijn middeler tijt alle onſe Steden in Wapenen / ombrengende al dat sy hebben / de koopmanſchappe houdt oppe / de hantwerkers en hebben geen vertieringe van heure werken / het feit van der Religien staet geheel confuſelijck / de gene die daer inne behoorden te verſien / p. 488. en willen der hen niet mede moeyen / wy-lieden op dat d'ongeregelthеden van den volcke mochten geſtist worden en weten niet wat middel wy houden willen / indien wy gebruicken van krachte / het is om al te verlieſen / indien men oogluickinge doet omme tijt te winnen / men ſchrijft ſijne Majeſteit over dat wy Sectariſen zijn / en dat wy oorſake zijn van alle het quaet: En Fol. 216. hebbende geweeſt tot Doornik / al daer ick gedaen hebbe al het gene het welck my bevolen is geweeſt / ſoo heeft men ſijne Majeſteit ondericht / dat ick met die van Doornik Capitulatien gemaeckt hadde / en dat ick alle quade dienſten dede / en weſende ick hier van wel gewaerſchout / hebbe 't ſelve ſeer wel hare Hoogheit vertoont / alſoo ick 't nu ſijne Majeſteit ſchrijve / my vertreckende na mijn huis. En indien ſijne Majeſteit ſal begeren van my gedient te weſen / ſal 't my bevelen / en als dan ſal den dienſte die men hem doen ſal / aengenaem weſen / want nu ter tijt en gelooft hy niemant Fol. 163. dan den Kardinael, den Preſident, Barlaimont en an-164. 165. dere van dien gevolge, dien ſeer wel heure dingen 166. 167. doen, en bedervende het Lant door henne quade oor-194. den, geven ons daer van de wijt, die omme ſijne MaFol. 81. 84. jeſteit dienſt te doene / verkopen onſe goeden en conſu-95. 96. 97. meren ons leven / en ſonder ons het Lant en ware ſoo p. 489. lange niet onderhouden geweeſt / en als wy uitten rade gingen / ſoo moeſten wy d'andere daer inne laten / Fol. 217. maer ſijne Majeſteit dede ons daer inne gaen / ons ver-218. ſekerende daer inne te willen verſien / het welcke was van daer uit te doen alleenlijcken den Kardinael / daer inne latende alle ſijne dienaers / de welcke alle geloof gehadt hebben. En wat vertoninge wy ſijne Majeſteit hebben kunnen gedoen omme ſijne ſaken / en heeft al niet geweeſt en heeft altijts belet geweeſt / dattet ſijne Majeſteit niet en heeft kunnen verſtaen. En indien hy over lange alhier geſonden hadde twee of drie uit ſijnen Raet / omme hem daer van getrou rappoort gedaen te hebben / aengeſien hy geen geloof en gaf het gene dat wy hem vertoonden / en hadde ons daer na ſijne goede gelieſte geordineert / ſoo en ſouden wy nu in deſe benautheden niet ſteken: En ick en ſie genen middel omme 1568. daer inne te verſien / indien men 't noch een vijf oft ſeſſe maenden op ſijn beloop laet staen.

Extracten uit eenen anderen brief des voorſchreven p. 490. Gravens van Hoorne aen den voorſchreven ſijnen Num. 12. Secretaris van den 21. Novembris anno 1566. aengaende ſijn dienſten te Doornik.

ENde hebbende mijn rappoort gedaen / verſtaende Fol. 194. hoe dat men valſchelijck ſijne Majeſteit onderichte hadde / van de kapitulatien die ick met die van Doornik geſloten hadde / ſoo kreeg ick daer van een ſeer quaet genoegen / en ook door dien men ſoo groot werck daer van gemaeckt hadde / door dien dat de twee Edele tegenwoordig geweeſt hadden / by eene publikatie die men in der Stadt dede. En alſoo de ſelve haer gedroeg Fol. 180. tot het gene dat hare Hoogheit toegelaten hadde den 181. 191. verplichten Edelen / ſoo baden my die van der Stadt 192. 193. te weeden te willen weſen / dat sy daer by tegenwoordig 194. ſouden zijn / het welck ick begeerde op de ſelve Edele / dat sy 't wilden doen / ende en werden daer anders niet genoemt dan voor getuigen / en men en ſal niet vinden dat sy oit geſeit hebben Commiſſariſen te weſen oft laſt te hebben van hare Hoogheit / dan dat sy hem bereet boden dienſt te doene in al het gene dat ick hem ſoude p. 491. willen bevelen voor den dienſte van ſijne Majeſteit / en tot het ſtillen van der Stadt en voor mijnen vertrecken uit Bruſſel / mijnen Heere van Egmont en mijn Heere van Mansfelt en Hachicourt en ick baden hem dat sy wilden lijden door Doornik en Valenchijn / en wilden in alle Steden en Dorpen beneerſtigen / dat de wapenen mochten afgeleet worden / verwachtende d'ordonnantie / die hare Hoogheit daer doen ſoude / daer inne sy hem gebruikt hebben ſoo vele hen moegelijcken is geweeſt. En alſoo ick tot Doornik aen quam / hebbende verſtaen dat sy alle goede dienſten gedaen hadden / bedanckte hem des / en bad hem my te willen bystaen / om deſe Stadt te moegen remedieeren / daer eene als doen vele hing / want die van Weſt-Vlaenderen en Yperen waren ſeer in beroerte: Eindelijck ick heb gedaen dat my moegelijcken is geweeſt / en ben ſo gelucklig geweeſt / dat ick aldaer niet gehandelt en hebbe / daer van ſijn Majeſteit ongenoegen ſoude moegen hebben. En hebbende ontfangen de brieven van mijnen broedere / ſoo hebbe ick 't er my geheel afgedaen / en Gode gedanckt dat ick 't er ſoo van komen ben / want ick en hebbe niet voordere met de geruſtheit van Doornik noch van d'andere Steden te doene dan 't ſijne Majeſteit goet p. 492. vinde / want ick en heb gene goeden daer omtrent / en het gene ick daer gedaen hebbe / is geweeſt ten tijde doen men gene Stadt gereedere en hielde om te verlieſen / dan die van Doornik / en daer af meer quaets Fol. 164. ſoude hebben moegen geſchieden / ick ſchrijve 't al aen 165. ſijne Majeſteit / en alſoo gy de kopie ſult ſien / en ſal ick dit propoeſt niet langer maken.

En aengaende mijne ſaken / gemerckt ſijne Maje- Fol. 159. ſteit / ſoo lanck maeckt van daer op te reſolveren / en 160. 161. dat ick den middel niet meer en hebbe te moegen dienen / ſoo hebbe ick my vertrocken / ſoo verre ſijne Majeſteit hem wilt van my laten dienen / ſal my daer toe den middel moegen geven / want gedurende den tijt dat ick den middel gehadt hebbe / hebbe dien gewilligh-lijcken beſteit tot ſijnen dienſte.

Waeromme my dunckt dat 't ſelve behoort ſijne Ma- Fol. 5. 6. 7. jeſteit vertoont te worden / en dat hy verſta / dat ick over vijf oft ſeſſe jaren geleden / altijts gedient hebbe op mijnen koſt / hebbende te Bruſſel geweeſt / neffens hare Hoogheit / en door laſte van ſijne Majeſteit / op hope dat ſijne Majeſteit daer inne verſien ſoude / en al daer meer racts-luiden ſoude ſtellen / en dat ick als dan p. 493. ſoude ontlaſt weſen / alſoo ghy 't ſelve genoeg weet / waeromme ſiende / datter gene apparentie van remedie en was / en dat ick niet en diende dan voor eenen deliſel weſende van vele hanten gewaerſchout / van 't gene men tegen my broude / en hebbe des my niet willen laten gebocken / maer hebbe eerlijck mijn oorlof genomen / en dat totter tijt ick tijdinge van ſijne Majeſteit hebbe / en ſonderlinge gedurende den Winter als de ſaken niet ſoo ketelachtig en ſtillen weſen als op den Somer. En hope dat ſiende ſijne Majeſteit mijnen brief / hy daer af geheel genoegen ſal hebben / ſoo veel Fol. 1.

is 't

1568. is 't dat ik dele liever hadde te verliesen alle mijn goet / dan te lijden dat mijne eere ergens inne soude gekrenkt werden / ende en wille niet lijden dat in alle propoesten / men handele van my als van een deksel / ouwe my te doen dienen sonder oit vergeldinge te hebben; En ten lesten soude ik het pardoen hebben / het welk men geeft den kreuselingen van de Spaenjaerden / de welke / nadien men genoeg van hun gedient is geweest / betalen voor de Soldaten / van desen sachoene dunkt my dat men handelt met eenige van ons / als onder deksel van ons te gebruiken men ons stelt in de misgunste
pag. 494. van sijne Majesteit / en d'andere versekeren / heure goeden / renten en innekomen / en blijven in heure huisen / seggende hun nergens mede te willen moeijen / verwachtende de koemste van sijne Majesteit / en want dat soo is / wy behooren 't allegader te doene /
Fol. 217. 218. want het Lant te willen wederomme brengen / alsoo wy wel souden begeeren / en is geensins moegelijk / en men sal 't sien als men daer met gewelt sal voortsbaren / de gene die absent zijn / spreekender wel naer hunne gemak af.

Num. 14. Extracten uitten brieve by den Admirael geschreven aen den President Viglium, den 4. Septembris, op de Predikatien.

Fol. 177. tot 186. MYn Heere de President / ghy hebt gesien 't gene ik by mijn voorgaende heb geschreven aen heur Hoogheit / gelijk ik weder tegenwoordiglijk doe / u biddende de hant daer aene te houden / dat ik een woort antwoorden mach gekrijgen / aengaende het punct van den Predikatien, en vinde vele swarigheden / indien heur Hoogheit daer by blijft dat die binnen der Stadt niet en mogen geschieden.

p. 495. Ik hadde vele liever dattet van genen noode en ware, dat men eenige Predikatien moeste toelaten, maer nadien men daer toe gedrongen is en gefortseert, soo wilde ik geerne daer inne ten besten eenige oorden stellen.

Num. 14. Extracten uitten brief van den Admirael aen den voorsz. President gesonden den tiensten Septembris, aengaende den Predikatien en sijn dienſten.

Fol. 177. 178. 179. 191. 192. 193. MYn Heere de President / Ik schrijve haver Hoogheit 't gene hier omgaet sedert het vertrek des Heeren van Beauvoir / en beduchte my seer dat dit vertrekken van oorden te stellen op te predikatien / ons nieuwe onrusten toebrengen sal / want het volk woert beruert metter minster oorsaken ter wereld. Ik worde wel gewaer uit 't gene heur Hoogheit my schrijft dat sy heur laet dunken dat ik beter debvoir soude kunnen
Fol. 165. 166. 167. 168. 217. 218. doen / maer ik verseekere u op 't gelove als een Edelman / dat ik doe al dat my moegelijk is / winnende alle de gene die ik kan om te komen ter intentie en bevele van haer Hoogheit / ja dreigende de principaelste
p. 496. ten sy dat sy het volk daer toe en brengen / maer de saken zijn soo gestelt / dattet niet en is dan een confusie / en metten eersten roep / is 't al in rueren / ende en ware ik hier niet / ik gelove datter groote oproeren gebeurt souden zijn.

Fol. 171. 172. Ik soekte alle onrusten te beletten soo vele my moegelijk is / en hebbe liever wat ondanks te behalen, dan al willens het Lant te verliesen / want ik ben wel versekert / dat soo bezre dese Stadt en Valenchijn hen rueren / gemerkt het verstant dat sy hebben alle Vlaenderen doore / het Lant verloren is, en indien haer Hoogheit heur wat duegen wilt / my dunkt dat men 't al sal kunnen behouden / daer en resteert niet dan het punct van den Predikatien buiten der Stadt / want ik hope wel dat ik hen uit alle de kerken sal doen scheiden / sonder eenige te behouden.

Num. 14. Den brief van den Admirael aen den Raetsheere Assonville van den 10. Septembris, ruerende der opspraken die men hem t'ongelijke nagaf.

p. 497. Fol. 180. 181. 182. 183. 184. HEere van Assonville / Ik heb heur Hoogheit in 't lange geschreven al 't gene in deser Stadt omgaet / en ben verwondert van den achterklap die men my aldaer gedaen heeft / daer men wel weet dat ik geen Theologien en ben / noch min een Jurist / des niet te min heb gesonden al 't gene my dochte tot mijnre onschult te dienen / op dat men voortane niemanden en laster van onachtsaemheit tot dat hy gehoort zy; Waren de gene die in den Raet sitten hier jegenwoordig / souden soo wel beladen zijn als ik / ten waer sy meer bystants en hemissen in dit quartier hadden dan ik / &c. 1568.

Den brief gesonden by den Admirael aen den Officier van S. Amand, den negentienſten Septembris, daer mede hy dede vertrekken de knechten het Lant aldaer uit-teerende.

HEere van Groenenbelt / uwen brief van den negenthienſten deser / heb ik desen noene ontfaen / by Fol. 206.
den welken ghy my schrijft dat twee hondert soldaten 207. 208.
hen seggende te wesen onder het bevel van den Heere 209.
van Kordes / eenige overlasten souden gedaen hebben p. 498.
op het Lant van S. Amand / en dat ghy u by hen hebt Fol. 206.
gevonden en gevraegt waerom sy sulken gewelt deden 207. 208.
en dat sy souden vertrekken / waer op sy u souden ge- 209.
antwoort hebben / dat sy in spijt van u souden komen tot Celle / en geen ander Lant op-eeten dan Abdijen goet / en want ik wel wete harer Hoogheits meininge sulke niet te zijne / dat den Geestelijken nu soo vele lijdens gehadt hebbende / noch sullen roepen na-gestroit souden worden / besunder ook my wesende in dit Lant daer door ik soude schijnen sulken onbehoorlijkheden goet te vinden. Soo bidde en ordonnere ik u soo vele als 't in my is / volgende den last dien ik by bevele van hare Hoogheit in dese Provincie hebbe / dat ghy u terstont bindt by den voorsz. krijgs-lieden en andere die 'er noch mochten komen / hen van mijnent wegen bevelende dat sy vertrekken uitten Lande en basilaige van Tournesis / tot dat sy my eerst hebben gesproken en mijnen oorlof daer toe gekregen / en dat ik anders soo verre sy niet en vertrekken / hen van meiningen terstont tegen hen te komen metten soldaten hier van sijnre Majesteits wegen wesende en andere van mijnen vrienden / en hen te slane / geeft my God de genade / ik en schrijve aen niemanden van dien geselschap / maer bidde u hen desen brief te tonen / en ook (is 't noot) p. 499.
de kopie te geven / op dat sy geen onschult van onwetenschap en hebben / begerende dat ghy my schrijft als ghy hen sult hebben gesproken om my daer na te reguleren.

Extracten uitten brieve by den Grave van Hoorne aen Num. 14.
de Heeren van Andriguies en Lumbres verplichte Edele, gesonden te Valenchijn den 21. Septembris, om d'onruste te stillen.

MYn Heeren / volgende uwer begeerten om te horen van mijn handelinge / seinde ik u-lieden de
articulen van 't gene ik metten Magistraet en die van
der nieuwer Religien heb gehandelt den 19. die ik niet Fol. 191.
en hebbe willen doen tekenen sonder eerst haver Hoog- 192. 193.
heit die te seinden / tot welken einde ik gisteren morgen te poste derwaert heb gesonden den Pensionaris du Chambge / daer op ik antwoorde verwachte. Ik ver-
sta dat de Heere van Noirkarmes jegenwoordelijk tot Fol. 213.
Kamerijk is / en denke dat hy niet laten en sal van hem 214. 215.
te vinden tot Valenchijn om aldaer behoorlijke oorden 216. 217.
te stellen om de saken te stillen / u-lieden seer biddende 218. 219.
hem in al te willen behulpig wesen / waer in ghy de p. 500.
Stadt deugt en sijnre Majesteit dienst doen sult; Ik hore dat eenige ons nageven / te weten mijnen Heere den Prince / mijnen Heere van Egmont en my / dat wy souden te buiten gaen 't gene heur Hoogheit ons soude belast en ook den verplichten Edelen toegelaten hebben. Maer alsoo den tijt nu nitheischt / dat men toesicht neme op den dienst van den Meester / ruste en welvaert van den Lande / en wil ik als nu des geen onschult doen / verhopende tot mijnder koemste tot Bruessel / des alle voldoeningen met mijnen medegesellen heurer Hoogheit te geven en beschaemt te maken / die ons t'onrecht hebben gesocht te beschuldigen / want wy die gene zijn die den dienst en grootheit van onsen Meester soo seer soeken als ymant anders / maer wy soeken daer neffens ook de ruste en welvaert van sijnre Majesteits Landen en Ondersaten.

Extra-

1568. Num. 14. Extract uitten brieve geſchreven by den Grave van Hoorne den negen en twintigſten Octobris aen de ſelve Heeren van Andrigmes en Lumbres.

pag. 501. Fol. 181. 182. 183. 184. 194. 202. HAer Hoogheit heeft geſonden den Secretaris de la Tozre na Doornik metten artikulen die ſy wilt dat de Heere van Moulbais toelate dien van der nieuwer Religien / de welke genoeg 't ſelve zijn met 't gene dat ik hen voorgehouden hadde / ik en wete niet hoe 't voort varen ſal / ik wilde wel dat die van Doornik en Valenchijn wel geſtilt; waren vreſende dat ſoo verre aldaer nieuwe beruerte toekoemt dat die ſorgelijker ſal weſen dan de voorgaende.

Fol. 216. 217. 218. En my dunkt dat ghy wel doen ſult de hant daer aen houdende, datter een goet verdrag gemaekt werde tuſſchen die van Valenchijn / op dat ghy die vereenigt moegt laten.

Num. 14. Extract uit eenen brief van den voorſchreven Grave van Hoorne aen den Hertoge van Cleve, van den achtſten Octobris 1566. uit Doornik.

MIn Heere / wetende dat ghy genoeg onderricht zijt van de ongeregeltheden die in deſe Landen geſchiet zijn / ſoo wel deur dien het volk de wapenen genomen hebben / om heure Predikatien te mogen continueren / als daer naer deur het plunderen van den Kerken en Kloosteren / weſende die geſchapen te vallen in meerdere en grodtere andere ongevallen / waeromme heure Hoogheit met advijs van den Rade / is te vreden geweest / dat men de Predikatien ſoude toelaten / behoudelijk dat het volk de Wapenen ſoude nederleggen en vertrekken uitten Kerken en Kloosteren / en toelaten dat de Geeſtelijke daer inne wederomme ſouden komen / om den dienſt Godts daer inne te doene / en ook dat men den Geeſtelijken geen ongelijk en ſoude doen / en om dit tot effect te brengen / ſoo wert geſonden mijn Heere de Prince van Oraengien t'Antwerpen / mijn Heere van Egmont in Vlaenderen / en ik in deſe plaetſe / aldaer wy ſoo vele gedaen hebben met ſchere artikulen dat wy metten volke verdragen zijn / ſullks dattet al geſtilt en geſlist is / en ik ſoude verhopen ons volk hier inne te houden / ſoo verre ſijne Koninklijke Majeſteit wilt voor goet houden het gene wy gedaen hebben voor ſijnen dienſt / maer ik vreſe ſeer / dat alle onſe daden hoe goet die mogen weſen / ſullen qualijk beduit en uitgelegt worden / u verſekerende / indien wy andere gelegentheit hadden kunnen vinden / om het volk te ſtillen / dan hun de Predikatien toe te laten / wy ſouden 't gedaen hebben / wy en hebben geen anderen middel gevonden. Soo heb ik ſoo lange uitgeſtelt van uwe Voz. G. te ſchrijven tot nu toe / deur dien ik niet en wiſte wat weg onſe handelinge ſoude nemen / aenſiende de beroerten / daer van wy van alle kanten omeingelt waren. Biddende uwer Voz. G. indien men wilde anderſins verkeert uitleggen en beduiden het gene dat wy gedaen hebben voor den dienſt van God / den Koninck onſen Meeſtere / en tot ruſte van den Lande: 't ſelve geen geloof te willen geven / totter tijt dat wy eerſt gehoort ſullen weſen. Het gene dat my verwekt om te bidden 't gene des voorſz. is / is / dat de ſaken van ſulker conſequentien daer inne wy nu gebruikt worden / worden gemeinlijk beduit en uitgelegt naer den ſin van de perſonen die daer van ſchrijven / daer deure ſy meeſt belaſten den genen / dier hun mede moeijen. Het quaetſte dat wy hebben / is / dat ons volk heeft een groot misvertrouwen van haer Hoogheit en van vele van de Heeren van onſen Lande / en laten hun dunken / dat ſy eenig betrouwen op ons dzpen hebben / het welke ons in alle plaetſen ſal doen houden voor ſuſpect / als oft wy over lange eenig verſtant metten volke gehadt hadden / u mogende verſekeren / dat wy noit mindere gedachten gehadt en hebben / en dat het gene dat wy gedaen hebben / en dagelijks doen / de ſaken en den tijt ons daer toe dwingen.

p. 504. Num. 14. Den brief by den Admirael geſonden aen die van Doornik den 26. Octobris, vermanende hen tot onderdanigheit en eenigheit.

MIn Heeren / weſende den 16. deſer maent hier by heur Hoogheit gekomen om heur te doen rapport van 't gene ik had gehandelt met die van der Stadt van Doornik / de welke gehoort hebbende in 't lange alle mijn beſoingne / meinde dat ik van over lange de artikulen die ik dien van der nieuwer Religien hadde doen voorhouden al hadde geaccordeert / waer op ik heur verkleert heb / dat de ſelve by my maer en waren voorgehouden tot dat ik haer Hoogheit goet-dunken daer op ſoude verſtaen hebben / en dat ſedert de Heere van Moulbais hadde ſwarigheit gemaekt van die te approberen oft hem ten onderhouden van dien te verbinden ſonder heur expres bebel / daer door de heele handelinge belet was / mits welken ik heur bad / dat ſy den Heere van Moulbais wilde bevelen dat hy in der qualiteit van Gouverneur die verſekeringen ſoude geven / het welk ſy jegenwoordelijk is doende door den Secretaris de la Tozre / gelijk ghy t'ſijner komſte ſult verſtaen eenſamentlijk door uwen Penſionaris den Heere van Chambge / verhopende dat ghy-lieden de hant daer aen houden ſult, dattet al vollchiede ſoo 't voor de ruſte en welvaert van der Stadt behoort / de tedene dat ik niet weder en komme / is dat hier te Hove als nu ſoo vele ſaken te handelen zijn / ook dat ik nootelijk eens t'huis moet weſen / daer by gevuegt dat ik niet meer daer inne en ſoude kunnen gedoen dan u voorgehouden en ſal worden / nadien heur Hoogheit geſloten heeft niet voorder te willen toelaten / u-lieden verſekerende dat ik voort alle mijn neerſtigheit gedaen hebbe / my moegelijk geweeſt zijnde om te ontgeven het quaet gevoelen / dat men hier van der Stadt hadde / hopende dat ghy-lieden voortane u ſult ſoo vuegen / dat ſijn Majeſteit en heur Hoogheit des te vreden ſullen weſen.

p. 501. Fol. 198. 199. 200. 201. p. 507. Fol. 164. 165. Fol. 176. Fol. 198. 199. 200. 201.

Den brief by den Admirael ten ſelven tijde aen den Stadthoudere van den Kaſteel geſonden, vermanende tot verdrag en eenigheit. Num. 14.

HEere van Moulbais / ſoo ik hier gekomen ben / heb harer Hoogheit vertoont de ſaken van Doornik / daer op ſy af-veerdigt den Secretaris de la Tozre / u ſchrijvende 't gene ghy dien van der nieuwer Religien ſult toelaten / my is leet dattet voor mijn vertrek niet al geſloten en werde / en ghy weet wie d'oorſake was / en nadien de plaetſe t'uwen laſte is / en dat ik daer alleen was gekomen om die te ſtillen / het welk ik na mijn beſte gedaen hebbe / hebbende beweſen de plaetſen daer men de preekingen ſoude gedogen / en ook bewaren eenige artikulen om het volk in beter ſtilte te houden / de welke hier geſien zijnde / is 'er weinig veranderinge in gebeurt / maer daerom en behoort men niet te vertrekken van die te accorderen / op dat ghy de Stadt moegt houden in goede ruſte en eenigheit / gelijk ik niet en twijffel ghy ſult het ſeer wel doen / en denke wel dat de meeſte ſwarigheit ſal vallen opte verſekeringe die ghy hen doen ſult / aengaende den Kaſteele.

p. 506. Fol. 179. 182. 183. 184. 185. 191. 192. 193. 194.

Extract uitten brieve van de Regente geſonden aen den Raedt van Doornik den eerſten Septembris, op 't accoort en commiſſie van den Edelen. Num. 15.

LIeve en beminde wy ſullen u by deſen antwoorden op twee uwe brieven van den 28. der voorgaender maent / hopende dat ghy alreede ſult ontfangen hebben / het geprinte van 't gene dat deſe dagen hier is gepaſſeert met deſen verplichten Edelen / mitsgaders het plakkaet dat ghy by u brieven zijt begerende / in den eerſten aengaende der commiſſien die ghy-lieden zijt begerende voor de Edele in u brieven genoemt; Gemerkt dat onſe Neve de Grave van Hoorne / by ons te Doornik is geſonden / om te verſien en remedieren in den ſaken / gelijk ghy t'ſijnder koemſte ſult hebben geſien / ſoo en is 't geensſins van noode noch behoorlijk die heur te geven / ſoo ghy verſuekt / maer ſal de ſelve Grave hem wel moegen behelpen, en te werke ſtellen / de ſelve Edele gelijk hy ten dienſte van ſijnre Majeſteit ſal geraden vinden.

p. 507. Fol. 27. 166. 200. Fol. 164. 165. Fol. 176.

Extract uitten brieve van de Regente aen den Heere van Moulbais Stadhoudere op 't Slot, en over Doornik geſonden den 7. Octobris, 1566. tot onderhout des accoorts der Edele.

WY zijn te vreden dat ghy den Grave van Hoorne en allen anderen ſegt en verkleert dat ghy ganſſelijk

p. 508. Fol. 190. 192. 193.

1568. lijst sult onderhouden en navolgen 't gene toegelaten is by den accoorde gemaekt tusschen ons en den verplichten Edelen / sonder in eeniger manieren daer tegen te doene / het welk ons dunkt dat voor elkerlijken behoort genoeg te zijn.

Num. 15. Den brief van de Regente aen den Heere van Moulbais geschreven den 17. Octobris, continuerende de saken in State.

ALso onse Neve de Grave van Hoorne Admirael alhier gekomen is / en men op sijn handelinge van Doornik noch niet en heeft kunnen sluiten / mits vele andere noodlijke toegekomen saken / en dat daer en
Fol. 191. tusschen sonde moegen uit gaen den tijt van der gelooft-
192. 193. ten die wy by onse leste brieven u hadden bevolen te doe-
198. 199. ne aen onsen voorschreven Neve / eensamentlijk aen die
200. van Doornik; Soo versueken wy en niet te min van wegen sijnre Majesteit ordineren u / dat ghy dien van
pag. 509. Doornik en anderen daer mede ghy in tegenwoordigheit van onsen voorschreven Neve gehandelt hebt / segt dat wy binnen drie oft vier dagen u sullen ontbieden onse meininge / en dat midler tijt niet en sal voorgestelt worden, van d'een noch van d'ander sijde / gelijk ook ons voorschreven Neve tot gelijken einde is schrijvende aen die van der Stadt / hier mede / &c.

Num. 16. Extract uitten brieve des Heeren van Montigny geschreven uit Spaengien gesonden aen de Regente den 29. Junii, 1566.

DJen volgende me Vrouwe / soo dunkt my voor het beste dat ik sijnder Majesteit gene kopie en gebe van mijnder instructie dan alleenlijk voor soo vele het aengaet het feit van der Requeste gepresenteert by den
Fol. 122. Edelen; Insgelijks van de moderatie der Plakkaten,
123. 124. abolitie der Inquisitien, en pardoen generael / het welk is in summa 't gene uwe Hoogheit belast heeft te handelen ter wijlen de koomste des Heeren Mark-graven van Bergen verwacht woort.

Ik en heb ook niet willen laten van sijnre Majesteit te vertonen hoe notelijk dat in den Lande sijnre Majesteits koomste en tegenwoordigheit was / waer op ik
p. 510. hem daerom met allen seer boven alle dingen gebeden
Fol. 82. heb / uitten name / soo van uwer Hoogheit als van al-
140. len sijnen Staten en Ondersaten, als het beste en principaelste middel van allen / om sijnen dienste / waer op hy my antwoorde / selver ook dat wel te begeeren / maer dat hy in desen rijke ook niet en was sonder saken die sijn presentie ook wel vereischten / niet te min wilde daer op letten / want hy wel geneigt was om te believen den Landen die hy beminde / daer hy vele af hiel / en die hem soo vele en soo grote diensten gedaen hadden; Soo het ook te passe quam / heb ik sijnder Majesteit verkleert / de opinie die men in 't Landt hadde / van dat sijn Majesteit niet wel te vreden en was / maer qualijk geinformeert van vele personen / ja ook van eenigen Heeren / het welk t'sijnen dienste niet voorderlijk en was / waer op sijne Majesteit my geantwoort en verseliert heeft / dat men sulken opinien t'onrechte van hem heeft / en dat hy seer wel te vreden en hem gepaeit
Fol. 85. 86. houdt van allen desen Heeren als van den genen / daer
87. af hy soo groote en goede diensten had ontfangen / dat ook niemant hem t'heuren achterdeel iet wijs gemaekt
p. 511. en heeft / maer dat hy gelooft dat de gene die sijnen ondienst soeken / sulken roep uitgeven en sulke diensten doen.

Num. 16. Extracten uitten brief van den Stadthoudere van den Kasteel van Doornik aen de Regente den 26. Sept. opte propoesten metten Admirael gehouden.

ME VROUWE,

DEsen morgenstont heb ik ontboden geweest by mijnen Heere den Admirael Grave van Hoorne / de
Fol. 178. welke my verklaert heeft van meininge te wesen hem
179. 180. te vinden by u Hoogheit / maer vonde nootelijk dat hy
191. 192. voor sijn vertrek dit volk accoordeerde om voorder be-
193. roerte te schouwen / het welk niet en konste geschieden sonder die van der nieuwer Religien te verdragen mette Katholijke / die hen selfer artikulen hadde doen voor-
Fol. 198. houden by de partyen / de welke te vreden waren die te
199. 200. aenveerden / onder behoorlijke verseheringe / en beson-
201. 202. der wilden die van der nieuwer Religien / dat ik hen soude geloven die te onderhouden en niet te gedogen dat daer tegen gedaen sonde worden.

En hoewel ik wel verseliert ben / dat uwe Hoogheit 1568.
niet en sonde willen desadvoueren mijnen Heere den p. 512.
Admirael / die my seer voorgehouden heeft van de selve geloofste te doene conform, 't gene dat uwe Hoogheit den Edelen geaccordeert hadde / my ook getoont hebbende uwer Hoogheits brieven aen hem van den xviij. deser / nochtans heb ik my daer af ge-excuseert / het welk hy qualijk nam / my seggende dat hy 't uwer Hoogheit soude schrijven / en dat ik oorsake was dat sijn reise achter bleef / en dat indien men quame te vernemen dat ik sulks weigerde dattet oorsake soude geven tot meerder onruste en mistrouwen dan oit / en dat ik wiste dattet hier / op nu / al seer stille was / ook dat ik
Fol. 168. expres bevel hadde van hem gehoorsaem te zijn / waer
169. op me Vrouwe ik my vonde beladen / kennende de auctoriteit en crediet van den Heere Admirael / besondere want hy protesteerde / dat quame daer quaet af / ik des d'oorsake soude wesen / niet te min ben daer by gebleven dat ik 't selve niet doen en wilde sonder last en brieven van uwer Hoogheit / d'oorsake is geweest / dat my dochte dat ik den Heere Admirael geen gehoorsaemheit schuldig en was / mits den brief die uwe Hoogheit my hadde gesonden / door den Heere van
p. 513. Beauvoir den 14. des maendts / en den eedt vernieut in des selfs Beauvoirs handen; Gelijk ik ook wel verwondert was dat men sulken bevel den Heere van Beauvoir hadde gegeven / sonder dat den Heere Admirael te kennen te geven / en wete wel dat indien hy 't selve wiste / hy des niet wel mijnre te vreden en sonde wesen / dat ik hem sulks niet gewaerschout en hebbe.

Extracten uitter antwoorde des voorsz. Presidents aen Num. 17.
den Admirael gesonden den 10. Septembris, aengaende den Predikatien en sijn dienaten.

MAer soo uwe Edelheit heeft gesien met wat swarigheit heur Hoogheit gebrogt is totter toelatinge van 't gene begrepen is in den accoorde metten Edelen gemaekt so toont sy heur ook swaer genoeg om voorder toe te laten / besunder ook in 't accorderen van kerken
Fol. 179. in de Steden voor d'exercitie van der nieuwer Religien, hoewel mindere quaet schijnt gelegen te wesen / dat sy in stilligheit hen te vreden hielden met eenige plaetse binnen der Stadt / dan hen te laten lopen ten predikatien buiten den selven / niet sonder vrese dat in 't wederkomen andere hen souden moegen daer onder mengen.
p. 514. Tot grooter begeerten van haer Hoogheit heeft de
Fol. 164. Heere van Egmont sijn vertrek uitgestelt / om desen voornoen te wesen over de resolutie van der antwoorden die men geven sal op u leste brieven / de welke ik wensche sulke te moegen wesen / dat de troubelen van der Stadt van Doornik daer door mochten gestilt worden.

Extract uitter antwoorden des Presidents, gesonden Num. 17.
aen den Admirael den 11. Septembris, nopende den Predikatien.

MYn Heere / ik heb uwer Edelheits brief van gisteren ontfaen / desen na-noene heeft haer Hoogheit gesloten haer antwoorde opte brieven en last des Heeren van Beauvois / altijt persisterende van dien van Doornik de Predikatien niet toe te laten dan buiten der
Fol. 175 Stad en heur houdende aen 't accoort gemaekt metten
Fol. 181 Edelen om den anderen Steden van Brabant / Vlaen-
182. deren en Hollant geen oorsake te geven van sulks ook te heisschen. En soo mijn Heere van Egmont van hier scheide / spraek sy hem tot gelijken einde / op dat hy de
Fol. 19 hant daer aene soude houden / dat het accoort van
208. 20 punete te punete onderhouden worde / en soo sy den
p. 515 selven van heurder sijden niet en wilt tegen komen / begeert sy ook dattet van d'ander sijde gehouden worde; Ik wilde dat uwe Edelheit in 't beraetslagen jegenwoordig hadde geweest / en gehoort de consideratien die vertoont zijn / maer nadien heur Hoogheit sulks gesint is / ik en kan daer niet in veranderen oft buegen.

Mits den welken ik uwer Edelheit bidde my te willen vergeven / soo verre ik uwer begeerten niet genoeg
Fol. 17 gedaen en heb / het welk niet toegekomen en is by gebre-
179. 1 ke van uwe Edelheit niet te aensien (die my altijt alle gunste getoont heeft) noch ook om dat ik uwe handelinge anders sonde hebben vonden dan te proceederen uitter wijsheit / affectie en grooten yver die gy toont te dragen ten dienste van sijnder Majesteit en welvaren van den

Lande /

1568. Lande / gelijk ook heur Hoogheit noch alle de Heeren daer af niet anders en ſouden kunnen geoordeelen.

Num. 17. Extracten uitten brief van den voorſchreven Preſident aen den Stadthouder van den Kaſteel van Doornik, geſchreven den 22. Septembris, aengaende de goede dienſten des Admiraels.

pag. 516. Fol. 175. 179. 181. Ik ben wel blijde dat die van uwer Stadt zijn te vreden geweeſt van hen Predikatien binnen der Stadt te verlaten / en dat men verwilligt heeft van den Katholijken hen Kerken te reſtitueren.

Van mijnent wegen ſal ik geerne de handt houden tot alle 't gene dat ik ſal verſtaen te moegen dienen om deſe onruſten te ſtillen: En heb ſeer geerne vernomen de goede dienſten die mijn Heere d'Admirael aldaer gedaen heeft / en ſoo ghy ſchrijft / noch meer ſal moegen doen / aengemerkt het contentement en toebetrouwen dat die van der Stadt van hem hebben.

Num. 18. Extracten uitten brieve by den Raetsheere Aſſonville geſonden aen den Admirael, den 24. Julii, 1566. nopende 't vergaderen van den Staten Generale.

Fol. 154. Haer Hoogheit heeft aen den Koninck geſchreven om de Generale Staten te moegen vergaderen / hem openlijk vertonende datter geen ander remedie en is / iſſer immer een in de werelt / hoewel men noch onſeker is van 't einde. Sijn Majeſteit en heeft noch niet Fol. 119. 120. geantwoort / het welk ons dagelijks in meerdere deſordre brengt.

p. 517. Eintelijk waer den Edeldom te vreden geſtelt / op de reſte ſoude moegen bet verſien worden / waer 't niet al ſeffens / emmer metter tijt; Boven het perijkel van der Religien iſſer ook de vreſe van den oproer der Gemeinten / die dagelijks heur meer vertoont / die raekt Fol. 164. ons allen wel na. Mijn Heere de Prince arbeit ſeere om de ſaken van Antwerpen te ſtillen / en men ſiet de goede dienſten die hy daer gedaen heeft / waer door ſijn Majeſteit en het Landt in hem ſeer is gehouden.

Num. 18. Extracten uitten brieve van den Raetsheere Aſſonville geſchreven aen den Admirael den 29. Jul. 1566. ruerende den Staten Generale.

Daer en tuſſchen gaen wy verloren / en ons gebreken de remedien die in raſſigheit gelegen waren / en die middelen die doen goet waren / en dienen nu nergens toe / ja ik en weet nauwelijks oft de vergaderinge Fol. 151. 152. 153. van de Generale Staten (het welk in 't beginſel het oprechte remedie was) nu vele helpen ſal / nochtans iſſer al noch eenig middel ter werelt voor deſen tijt / ſoo is 't dat / gelijk haer Hoogheit wel in 't lange ſijn Majeſteit vertoont heeft (mitsgaders alle 't gene dat in allen gevalle daer uit mochte volgen) by geſchrifte het p. 518. welk in den Raet is geſien; Mits welken ik hope dat ſijne Majeſteit om meerder quaet te verhueden ſal toelaten de vergaderinge van den voorſchreven Staten / ſonder hulpe en bystant van den welken wy ongetwijfelt ſullen vallen in een confuſie en generale bederfeniſſe van allen den Landen van herwaerts overe; Ja komen tot een Oorloge onder malkanderen / waer af ons God door ſijn genade verhueden wil / &c.

Door tijdinge uwe Edele merkt ſeer wel dat het Fol. 164. ſchijnt dat men 't al wilt laten gaen ſoo 't wilt / en dat men van den beginſel af noit geſocht en heeft het waerachtig remedie / maer want men tot grooten ſiekten heeft willen buegen ſlechte medecijnen / ſoo en heeft men alleenlijk niet uitgerecht / maer laten ontſteken een over ſoo groot dattet alle de rivieren van den Lande nauwelijks en ſouden kunnen geblusſchen. Kan mijn Heere de Prince van Oraengien ordre ſtellen opte Predikatien en beroerten van Antwerpen (daer hy hem ſeer toe begeeft) ten minſten opte hope van den voorſchreven Generale Staten (daer 't volk t'Antwerpen ook ſeer na verlangt) hy ſal den Koninck en den Landen eenen over-grooten dienſt doen / de ſelve Heere is ſeer bequaem om groote ſaken te handelen / &c.

Den brief by den ſelven, aen den Admirael geſonden den 11. Septembris, nopende den dienſten by hem te Doornik gedaen en goet gevonden.

p. 519. Num. 18.

Mijn Heere / Ik heb heden ontfaen de brieven die uwer Edele belieft heeft my op giſteren te ſchrijven / om op welken antwoorde te geven / ik anders niet en kan geſeggen dan 't gene dat me Vrouwe jegenwoordelijk aen u ſchrijft voor antwoorde op u voorgaende / uit welker uwe Edele bemerken ſal dattet ſoo verre van daer is dat heur Hoogheit ſoude qualijk genomen hebben u handelinge van Doornik / datter contrarie ſy weet den arbeit die ghy gedaen hebt / om ordre en remedie ter ſaken te ſtellen / gelijk ghy breder t'uwer komſte verſtaen ſult / insgelijks ook door de voorſz. brieven. Ook en heb ik niet geſien mijn Heere / dat eenige hebben getoont eenige paſſie oft quaet gevoelen tegen u / maer ter contrarie elk heeft u beſoingnee in 't goede verſtaen en voor dienſtelijke / ten dienſte van ſijnre Majeſteit / gelijk ook heur Hoogheit naerder heur intentie verkleert / want elkerlijken is kenlijk dat in ſulken uitterſten noot daer de ſaken van Fol. 181. Doornik als nu in gelegen zijn / u Edele niet en heeft 182. 193. kunnen volbrengen al 't gene ghy geerne gedaen had- 194. 217. det / en in ſulken gevallen / en is 't geen kleinen dienſt 218. voor den Prince en den Landen / dat men middel en p. 520. expedient weet te vinden om de Religie min te quetſen en der intentien van der Majeſteit niet tegen te komen: heur Hoogheit ſlaet als nu voor / het middel van den Prekingen te laten geſchieden omtrent en by de Fol. 186. poorten van der Stadt, ja ſoo na dattet genoeg ſoo vele is al oft die geſchieden binnen der Stadt / waer by haer Hoogheit ſoo vaſt blijft om geen verhinderinge te doen den accoorde metten Edelen gemaekt en om der conſequentien wille. En als men 't emmers anders ſoude moeten gedogen / en daer geen ander remedie en ware / ſoo waer 't noch beter dattet geſchiede by een andere maniere dan by heuren conſent / om de redenen die uwe Edelheit wel bevroeden kan / &c.

Den brief by den voorſz. Aſſonville aen den Admirael Num. 18. geſchreven den 22. Septembris, ruerende het approberen ſijnre handelinge van Doornik.

Mijn Heere / ik heb ontfangen den brief die uwer Edelheit belieft heeft my te ſchrijven / van den 19 deſer maent / om waer op t'antwoorden / late uwer Edelheit weten dat heur Hoogheit in den Rade heeft overſien de Artikulen by uwer Edelheit voorgehouden / p. 521. dien van der nieuwe Religien te Doornik / tot ruſte en ſtilligheit der ſaken aldaer / de welke zijn bevonden Fol. 179. conform den accoorde en den brieven van hare Hoog- 183. 184. heit; Insgelijks den Artikulen die mijn Heere van 191. 192. Egmont heeft gemaekt voor den Steden in Vlaenderen / weinig uitgenomen / daer niet vele verlanks ane en is / en nadien nu uwe Edelheit het principale heeft verſien in den ſaken van Doornik; Soo begeert haer Hoogheit de hoemſte van uwer Edelheit alhier voor eenen tijt om de ſaken die ſy eertijden uwer Edelheit heeft geſchreven / en beſondere om te ſluiten 't gene reſteren ſal te doene te Doornik. Het is wel waer / de Fol. 182. ſake in heur ſelven is hert en ſal by ſijn Majeſteit ſeer 193. 194. breemt gevonden worden / maer den noot en heeft geen 217. 218. Wet / en van twee quaden moet men altijt het minſte kieſen / want het is beter dat men de Religie eensdeels ſalveert dan dat die ganſſelijk verloren ga / beſonder op hope dat den tijt middel totten ſaken ſal moegen brengen / de Penſionaris brengere van deſen heeft my verkleert de groote deught die uwe Edelheit tot Doornik Fol. 196. gedaen heeft door ſijn hoemſte weſende de ſaken aldaer 219. vele ſtilder als nu dan hy die als doen vant.

Extracten uit eenen anderen brief des ſelfs Aſſonville p. 522. aen den Admirael geſonden den 3. Octobris, 1566. Num. 18. ruerende Doornik en de Generale Staten.

Wy hopen uwe Edelheit hier haſts te ſien / alwaer haer Hoogheit noch nader u handelinge ſal verſtaen / gelijk ſy gedaen heeft 't gene de Grave van Egmont heeft gehandelt / het welk ſy ook ſeer goet gevon- Fol. 193. den heeft / ik hope dat de ſaken ſullen beginnen te bete- 194. ren door de voorſichtigheit en neerſtigheit van u-lieden mijn Heeren / ik ben te poſte geſonden aen mijnen Heere de Prince en heb van den ſelven Heere ſulken antwoorde bracht dat heur Hoogheit des ſeer wel te vreden is / ik worde morgen weder by hem geſonden Fol. 204. en mijn Heere van Egmont over 't rapport zijnde / heeft de ſake ook goet gevonden / maer en is niet preſent geweeſt over de reſolutie van heden / mits hy weder vertrokken was na Vlaenderen / wy hopen dat eenen keer die mijn voorſchreven Heer de Prince doen ſal in Hollandt / vele aenſtaende quaets verhue-

1568. den sal / besondere t' Utrecht en t' Amsterdam / aen de sake van Doornik is ook vele gelegen / en het is goet dat die gestilt zijn / want wy sien dat Valenchijn
pag. 523. die in grooter vresen stont / bereet is te volgen den weg van Doornik / ik hope ook dat de Grave van Hoogstraten sal hebben dat hy begeert nopende sijn gevangene / haer Hoogheit verwacht van dage te dage de Resolutie van sijn Majesteit op heur brieven om de Generale Staten te doen vergaderen.

Num. 19. De Acte van den last by der Gouvernante den Heeren van der Oorden gegeven totter toelatinge van der Prekingen in 't accorderen metten Edelen.

Fol. 217. 218. MJts onderhoudende de puncten begrepen in den brieven van verselertheit en gemerkt de soetse en onmijdelijke noot als nu regnerende / soo is haer Hoogheit te vreden dat dese Heeren / handelende het accoort met desen Edelen / hen toeseggen / dat het volk afleggende de wapenen in den plaetsen daer de Predikatien metter daet gehouden worden / en hen vermijdende
Fol. 166. 167. 177. 178. van schandale en ongeregeltheit / men den selven geen gewelt doen noch by wege van feiten tegen hen in den selven plaetsen voors-waren en sal / gaende noch komende soo lange tot dat by sijn Majesteit by advijse van de Generale Staten anders sal wesen geordineert op
p. 524. conditie dat sy in geenrehande manieren en sullen eenigsins beletten de Katholijke Religie noch de oeffeninge van dier / maer de Katholijke sullen vryelijk laten genieten hen Kerken in der vruegen en manieren als te voren; Gedaen tot Bruessel den 23. dag Augusti / 1566.

Num. 20. De Publikatie gedaen te Doornik by den Grave van Hoorne en der Wet den 3. Septembris, tot eenigheit van al den Ingesetenen.

Fol. 180. 181. 182. 183. 184. 185. MEn laet u weten van wegen des hoogen en moegenden Heere / Heer Philips van Montmorency / Grave van Hoorne / Admirael van der Zee / Ridder van der Gorden / Ec. Commissaris geschikt by sijne Majesteit / en haer Hoogheit / ten bywesen van den Heeren Desquerdes en Vileers hier tegenwoordig wesende om te helpen ter stilligheit van den onrusten onlanks in deser Stadt toegekomen; Insgelijks van wegen mijn Heeren den Raden van der selver Stadt / en de Stadthoudere van den Baillou / Raden en Officieren van sijne Majesteit / in deser Stadt en Lande
p. 525. van Tournesis geordineert / dat by maniere van provisie en soo lange tot dat andersins sal wesen geordineert, alle en elkerlijke de Borgeren en Ingesetenen deser Stadt sullen vryelijk en sonder des achterhaelt te worden hen moegen vinden in den Predikatien dier gedaen worden by den Predikanten van der nieuwer Re-
Fol. 177. 178. 179. ligien / en dat in sulken plaetsen alleenlijk als de excellentie des Graven van Hoorne voorgenoemt korts daer toe kiesen en bewijsen sal; Sullen ook alle de selve Ingesetenen en Borgeren moegen vryelijk en sonder belet oft quellinge van ymanden houden en oeffenen de oude Katholijke en Roomsche Religie en de Ceremonien der selver / welke Religie sijne Majesteit van meininge is in sijn Landen van herwaert over onderhouden te worden by alle de gene die hen daer toe begeven willen / mits den welken de voorschreven Grave van Hoorne / Heeren van Desquerdes en Vileers / Raden / Stadthoudere van den Baillou / en andere Officieren van sijnre Majesteit hebben verboden en verbieden seer scherpelijk eenen yegelijken / het zy hy zy van der nieuwer Religien / oft van der Katholijker en Roomscher / dat sy malkanderen niet en misdoen met woorden oft
p. 526. werken / oft en beletten in hen voorschreven Religie / maer elken vredelijk laten genieten der vryheit en gedooginge die sijn Majesteit hen heeft toegelaten op de verbeurte van lijf en goet / onderstont geschreven / uitgeroepen ter puyen af van deser Stadt van Doornik / nadien eerst verkondigt was geweest het Plakkaet gemaekt op 't verdrag aengegaen tusschen heur Hoogheit en den Heeren en Edelen versocht hebbende d'af-doeninge van der Inquisitien en Plakkaten uitgegeven op 't punct van der Religien.

De Publikatie by den Admirael en Magistraet te Doornik gedaen tegen de Kerkenrovers den 4. Septemb. 1568. Num. 20.

MEn laet u weten van wegen des hoogen en moegenden Heere / Heer Philips / Grave van Hoorne / Admirael van der Zee / Ridder van der Gorden / Ec. en van wegen mijn Heeren van den Rade deser Stadt van Doornik / hoe dat sy wel geinformeert zijn / dat verscheiden quade beleiden dese voorleden dagen p. 527. hen hebben vervoordert niet alleen van te destrueren en te overlasten de Kerken / Kloosteren / Gasthuisen en Godshuisen deser Stadt / maer ook van te roven en stelen de Ornamenten / en andere dingen den selven toebehorende / en daer en boven vele goeden en meubelen / verscheiden Religieusen en Geestelijken in 't particulier toebehorende / het welk geensins te lijden staet / besonder gemerkt den verboden daer tegen gedaen soo wel na recht als by den Plakkaten ons Heeren 's Koninks en ook by den Ordinantien der voorschreven Heeren van den Rade; Om waer inne te versien soo hebben sy geordineert en gebieden wel ernstelijk / allen en elkerlijken den genen die eenige van sulken Ornamenten oft andere goeden den voorschreven Kerken / Kloosteren / Gasthuisen / Godtshuisen / Religieusen oft Geestelijken toebehorende / berooft moegen hebben / oft weten eenige van sulken goeden onderhebbende / oft sulks verkocht hebbende / dat terstont en sonder vertrek de gene die sulks onderhebben / de selve brengen oft doen brengen in handen van den Procureur generael / van deser Stadt / oft ander van der Wet / p. 528. opte pene van gehouden te worden voor Dieven en Kerkenrovers en voor sulks gehangen en gewurgt te worden aen de Galgen op de groote Mert deser Stadt; En de andere die eenige weten die onder hen oft verstoeht hebbende / dat sy van stonden aene 't selve komen verkleeren den voorschreven Procureur generael / om te doene des behoren sal / opte pene van gehouden te worden voor gunstige van den selven Dieven en Kerkenrovers / en over sulke scherpelijk gestraft te worden ter discretie van mijn Heeren provoesten en gesworene.

De Artikulen by den Grave van Hoorne dien van der Religien te Doornik (onder het advoy van de Regente) voorgehouden, en by hen geaccordeert op 't besprek op ten kant van elken gestelt.

OP dat alle onrusten en twisten binnen deser Stadt van Doornik / ter oorsaken van der Religien opgeresen / moegen ophouden en belet worden; Insgelijks alle de Borgeren en Ingesetenen der selver moegen voortane in goeden vrede en eenigheit met malkanderen leven / en den handel van der Koopmanschap en andere Ambachten weder in sijnen eersten staet gebragt mag worden. Soo heeft mijn Heere d'Admirael Grave van Hoorne goet gevonden dat die van der nieuwer Religien hen sullen verbinden van onverbrekelijk te onderhouden, en te doen onderhouden van puncte te puncte / 't gene hier na volgt / en dat by provisie ter tijt toe dat by den Koninck met advijse van de Generale Staten van herwaerts over anders sal wesen geordineert. p. 529 Fol. 191 192. 193 194.

Eerst / dat sy niet en sullen beletten den Godtsdienst noch andere Ceremonien van der Katholijker Roomscher Religien, van outs onderhouden noch ook voor soo vele het in hen is / toelaten dat men den Geestelijken oft Weerlijken eenig belet / hinder oft ongelijk doe directelijk oft indirectelijk. Geaccordeert met hebbende gelijke gen geloefte.

Dat sy hen sullen vermijden van te houden eenige Prekingen binnen der Stadt noch in eenige kerken buiten / maer hen te vreden houden / prekende op te plaetsen die de voorsz. Heere Grave en de Wet hen sal bewijsen, de welke bequame en na by der Stadt wesen sullen. Geaccordeert onder versekeringe dat mijn Heer geconsenteert ten gouvernemente gedurende het afwesen des Heeren van Montigny.

In welken plaetsen sy des Sondaegs en Heiligedaegs alleenlijk sullen moegen houden het exercitie van hennen sermoonen, gelijk de selve geschieden oft gedaen sullen worden in den Steden van Brabant en Vlaenderen, daer de selve Prekingen worden gedoogt, maer hen en sal geensins toegelaten worden van te p. 53 Geaccordeert.

moegen

1568. moegen dragen eenige wapenen het zy gaende oft komende.

Geaccordeert met conditie dat geduerende den predikatien, aen den openblijvenden poorten ſal worden geſtelt genoegſame wachte tot henne verſekerheit.

En indien in der weken genen heiligen dag en quame, ſoo ſullen ſy moegen preken des donredaegs, maer alſſer heiligen dag koemt, en ſullen ſy des donredaegs geen preke hebben, op dat het gemein volk van ſijn werk niet getrokken en worde, het en werde hen by der Wet toegelaten.

Overmits dat naemaels mochte ſwarigheit vallen op 't verſtant der oproe-iger en ſchandaleuſer propoeſten, ſoo waer 't goet ja notelijk vonden voor

Men ſal ook moeten weten het getal der Predikanten, en dunkt den Heere Grave dat ſy aen tween-ſullen genoeg hebben, daer by gebuegt twee andere om te preken / indien de ſelve Miniſters kranck oft ſiek werden / wel verſtaende dat alle de ſelve Predikanten ſullen moeten weſen Onderſaten van ſijnre Majeſteit / en al eer ſy totter preke ſullen moegen toegelaten worden / * ſullen ſy moeten eedt doen in handen van der Wet van gehoorſaem en onderdanig te weſen in allen borgerlijken ſaken geduerende heur reſidentie / in heur ſermonen ook niet gebruikende eenige oproerige oft ſchandeleuſe puncten.

de verſekertheit van beide partyen, dat men metten Geeſtelijken geſamender hant daer op een vaſt kleere ſlot en reſolutie neme.

*p. 531. Geaccordeert behalven dat die van de Katholijke Roomſche Religie, gelijken laſten en ſtraffe ook onderworpen zijn ſullen, indien ſy komen tegen de punften van deſen verdrage die hen raken en aen gaen.

Dat ſy in alle ſaken den Magiſtraet ſullen onderdanig zijn / ook alle gemeine laſten en impoſten helpen dragen gelijk de andere Borgers en Ingeſetene / insgelijks waer 't noot den Magiſtraet met lijf en goet bystaen tot onderhoudt van al des voorſchreven is / tot welken einde ſy ook in hen ſermonen 't volk neerſtelijk onderwijſen ſullen tot alle eerbiedinge en gehoorſaemheit van den Magiſtraet / en van hen ſtilliglijk te dragen in goede oorden / op dat alle goede policie wel gehouden mag worden.

Dat niemant totter nieuwer Religien ontfangen en ſal worden hy en zy verbonden totten onderhoudt deſer artikulen / ende van nu af ſullen eenige Gedeputeerde van der nieuwer Religien moeten geloven en ſweeren van de ſelve te onderhouden op te pene van geacht en * geſtraft te worden als meineedige en doende tegen het gene dat ſy ſolemnelijk gelooft en geſworen hadden.

*p. 532. Geaccordeert volgende 't gene boven verhaelt is in't 3. artikle.

En tot verſekertheit en ruſte van die van der nieuwer Religien / ſoo ſal den Gouverneur en insgelijks den Magiſtraet van deſer Stadt / achtervolgende den af-ſcheit en accoorde gemaekt tuſſchen de Hoogheit van de Regente en de verplichte Edele in date den 23. Auguſti 1566. hen verſekeren dat hen in 't exerceren van hen prekinge geen belet / overlaſt oft onruſte aengedaen en ſal worden / noch yemant daerom achterhaelt oft gequelt; Alle 't by maniere van proviſie / en tot dat by ſijn Majeſteit met adviſſe van den Generale Staten daer inne anders ſal weſen geordineert ſoo voorſz. is.

Geaccordeert en is nootlijk.

Men ſal ook moegen bepeiſen of het van node ſoude weſen, dat men eenige verſekeringe name van den Biſſchop en Geeſtelijken, insgelijks van de Katholijke, op dat de gelooften en verſekeringen aen weerſijden geſchieden.

Geaccepteert.

En aengaende den genen die van wegen dien van der nieuwer Religien genoemt worden om de ſelve vereenigen en appointementen aen te gane / en te telenen / die en ſullen daerom namaels in geenderhande manieren achterhaelt oft gequelt mogen worden.

p. 533. Geaccordeert.

En op dat al 't ſelve het volſchiede en het volk in ruſte en gehoorſaemheit gehouden worde / en op dat namaels op eenige der voorſchrevene puncten geen ſwarigheit oft twijffel gemaekt en worde / aengaende 't verſtant oft bedieden der ſelver. Soo en ſullen die van den Conſiſtorie de ſelve uitlegginge niet moegen doen / noch metter daet eenige nieuwigheit aengrijpen ſonder daer op eerſt te handelen metten Magiſtraet om dat geſamender hant te vergelijken / oft anders is 't noot en kunnen ſy des niet verdragen / ſullen des het Hof waerſchouwen.

Num. 20. De artikulen by der Regente door den Kapitein van den Kaſteele en den Secretaris de la Torre, dien van der Religien tot Doornik toegelaten.

Fol. 163. 184. 191. 192. 193. 198. 199. 202.

OP dat alle onruſten en twiſten binnen deſer Stadt van Doornik ter oorſaken van der Religien opgeresen / moegen ophouden en belet worden / insgelijks alle de Borgeren en Ingeſetenen der ſelver moegen voortane in goeden vrede en eenigheit met malhanderen leven en den handel van der Koopmanſchap en anderen Ambachten weder in ſijnen eerſten ſtaet gebracht mag worden; Soo hebben die van der nieuwer Religien hen verbonden na te volgen en t'onderhouden en doen onderhouden onverbrekelijk van punete te punete / 't gene hier na volgt / en dat by proviſie ter tijt toe dat by den Koninck met adviſe van de Generale Staten van herwaerts over anders ſal weſen geordineert. 1568. p. 534.

Eerſt / dat ſy niet en ſullen beletten den Godsdienſt noch andere ceremonien van der Katholijker Religien, van outs onderhouden / noch ook voor ſoo vele het in hen is / toelatende dat men den Geeſtelijken oft Weerlijken eenig belet / hinder oft ongelijk doe directelijk oft indirectelijk.

Dat ſy hen ſullen vermijden van te houden eenige prekingen oft vergaderingen binnen der Stadt / noch in eenige kerken buiten / maer hen te vreden houden / preekende op te plaetſen die hen alreede beweſen zijn buiten der Stadt.

In welken plaetſen ſy des ſondaegs en heilige daegs alleenlijk ſullen moegen houden hen ſermonen / maer hen en ſal geensſins toegelaten worden van te moegen dragen eenige wapenen / het zy gaende oft komende.

Dat ſy op eenen tijt maer en ſullen moegen hebben twee Miniſters oft Predikanten / daer by gebuegt twee andere om te preken indien de ſelve Miniſters kranck oft ſiek worden / wel verſtaende dat alle de ſelve Predikanten ſullen moeten weſen onderſaten van ſijnre Majeſteit / en al eer ſy totten preken ſullen moegen toegelaten worden / ſullen ſy moeten eedt doen in handen van der Wet van gehoorſaem en onderdanig te weſen in alle ſaken van juſtitien en borgerlijke geduerende heur reſidentie / in heur ſermonen ook niet gebruikende eenige oproerige oft ſchandeleuſe puncten. p. 535.

Dat ſy in alle ſaken den Magiſtraet ſullen onderdanig zijn / ook alle gemeine laſten en impoſten helpen dragen gelijk de andere Borgers en Ingeſetenen / insgelijks waer 't noot den Magiſtraet met lijf en goet bystaen tot onderhout van al des voorſz. is / en de gemeine ruſte en welvaert. Tot welken einde ſy ook in hen ſermonen 't volk neerſtelijk onderwijſen ſullen tot alle eerbiedinge en gehoorſaemheit van den Magiſtraet / en van hen ſtilliglijk te dragen in goede oorden / op dat alle goede policie wel gehouden mag worden.

Dat niemant totter nieuwer Religien ontfangen en ſal worden / hy en zy verbonden totten onderhoudt deſer artikulen / en ſullen ook de Gedeputeerde van de nieuwe Religie in handen van den Gouverneur en Magiſtraet ſolemnelijk en ter goeder trouwen ſweeren / dat ſy alle en elckerlijke de voorſz. puncten onderhouden en naevolgen ſullen / opte pene van geacht en geſtraft te worden als meineedige / en doende tegen het gene dat ſy ſoo ſolemnelijk gelooft en geſworen hadden. p. 536.

En tot verſekertheit en ruſte van die van der nieuwer Religien / ſoo ſal den Gouverneur en insgelijks den Magiſtraet van deſer Stadt / achtervolgende den affcheit en accoorde gemaekt tuſſchen de Hoogheit van de Regente en de verplichte Edele in date den 23. Auguſti 1566. hen verſekeren dat hen in hen prekinge geen belet / overlaſt oft onruſte aengedaen en ſal worden / noch niemant daerom achterhaelt oft gequelt; Alles by maniere van proviſie / en tot dat by ſijn Majeſteit by adviſe van den Generale Staten daer inne anders ſal weſen geordineert ſoo voorſz. is.

En aengaende den genen die van wegen dien van der nieuwer Religien genoemt worden om de ſelve vereenigen en appointementen aen te gane / en te telenen / die en ſullen daerom namals in geenderhande manieren achterhaelt oft gequelt mogen worden.

En op dat al 't ſelve het volſchiede en het volk in ruſte en gehoorſaemheit gehouden worde / en op dat namaels op eenige der voorſz. puncten geen ſwarigheit oft twijffel gemaekt en worde / aengaende 't verſtant oft bedieden der ſelver; Soo en ſullen die van de nieuwe Religie die ſelve uitlegginge niet moegen doen noch metter daet eenige nieuwigheit aengrijpen moegen / ſonder daer op eerſt te handelen metten voorſchreven Gouverneur p. 538.

1568. en Magistraet, om dat gesamender hant te vergelijken oft anders is 't noot ende en kunnen sy des niet verdragen / sullen des 't Hof waerschouwen.

Num. 20. Extract uitten Gebode uitgeroepen te Doornik den 21. Septembris, op 't herstellen der Kerken.

Fol. 165. 166. 167. 180. 181. 182. MEn laet u weten van wegen den hogen en mogenden Heere mijnen Heere den Grave van Hoorne / Admirael van de Zee / &c. ende van mijnen Heeren Provoesten en Geswerene deser Stadt dat sijne Excellentie de Slotelen van den Collegialen en Prochie-kerken der selver Stadt / heeft gelevert in handen van den Prochiaens en Kerk-meesters van dien kerken / om aldaer voortane den Godsdienst te doene soo men pleegt na de meininge van sijnder Majesteit /
pag. 538. waerom sijn Excellentie elkerlijken verbiedt wie hy ook zy / dat sy geen belet oft hindernisse daer inne en geven met woorden / singen oft roepen / noch ook met werken / op te pene van des tetstont gestraft te worden aen den lijve oft anderssins na gelegentheit der saken /
Fol. 196. 197. daer en boven soo verkleert sijn Excellentie wel scherpelijk eenen iegelijken wie hy zy van hen eenigsins te onderwinden metten verkopen / verhandelen oft anderssins moeijen der voorsz. Kerken-goeden die onlanks zijn gebroken en in stukken geslagen / het en zy ten bywesen en met consente van den genen die daer toe van der Wet sal gestelt wesen metten Gecommitteerden van der Prochien / opte pene van des ten exemple van ander na gelegentheit der saken gestraft te worden.

Num. 20. De Publikatie gedaen by den Heere van Moulbais, den 28. Novembris, 1566. op 't aensteken van den huisen.

Fol. 170. 171. 172. MEn laet u weten van wegen den Edelen Heere / Heer Jan de Chasteler / Ridder / Heere van Moulbais / &c. Gouverneur van deser Stadt en den Kasteele der selver / hoe dat de seer hoge en vermoegende
p. 539. Princesse / me Vrouwe de Hertoginne van Parma en Plaisance / &c. Regente en Gouvernante / heeft verstaen dat die van der nieuwer Religien / wonende te Valenchijn / voor hen hebben genomen van het Avontmael hoyts in der selver Stadt te houden / daer mede doende tegen het verdrag en vereeninge by hen gemaekt metten Heere van Noirkarmes heuren Gouverneur; Ja ook tegen het expres verbodt hen by den selven Heere van Noirkarmes by last van hare Hoogheit gedaen van hen Avontmael niet te houden binnen den besluite van der selver Stadt / mits den welken / ingevalle de voorsz. van Valenchijn daer mede voortsvaren / en tegens den wille van heur Hoogheit hen Avontmael houden binnen der selver Stadt van Valenchijn / de voorsz. Heere van Moulbais Gouverneur
Fol. 168. 169. verbiedt wel scherpelijk uit krachte van de brieven te dien einde aen hem by der Regente gesonden, allen en elkerlijken / den Ingesetenen en Inwoonderen van deser voorschreven Stadt / van hen te vinden en t'assisteren in wat manieren dattet soude moegen wesen ten Avontmael / dat men metter daet soude moegen voortstellen binnen der voorsz. Stadt van Valenchijn / opte pene dat men de huisen der geenre die daer tegen doen sullen in vper stellen; Ja dat men het Geschut door de
p. 540. Stadt sal laten schieten / indien 't nootelijk zy / gelijk den voorschreven Heere Gouverneur sulks by ander voorgaende brieve belast is geweest.

Num. 20. Extract van den 2. en 3. artikulen van den ordinantien gemaekt en uitgeroepen den 4. Januarii, 1567. binnen Doornik by den Heere van Noirkarmes, als hy met groot garnisoen de Stadt ingenomen hadde, aengaende den Predikatien hen vry gelaten.

Fol. 208. 209. MEn verbiedt allen den Krijgslieden aldaer garnisoen houdende dat sy die van der Secte van Calvin in geenderhande manieren en beletten te gane ten plaetsen hen bewesen t'heurer prekinge / noch ook en beschimpen oft injurieren in wat manieren dattet zy / maer laten hen daer inne ongequelt en met vreden / na
Fol. 191. 192. 193. 194. vermoegen den accoorde by haer Hoogheit gemaekt metten verplichten Edelen / tot dan sijn Majesteit anders daer op sal hebben geordineert / opte verbeurte van den lijve.

3. Men verbiedt ook van wegen mijns voorschreven Heeren allen den Soldaten dat sy niet en gaen totten prekingen oft exercitien van der Secte van Calvin in wat manieren dat het zy / opte verbeurte van den lijve. 1568. p. 541.

Extract uitten advijse by de vergaderinge van den Magistraet en Leden van Doornik en Tournesis den Admirael gegeven op sijn propositie om de saken aldaer te stillen den lesten Augusti, 1666. Num. 21.

WAer door toegekomen is dat 't volk gekregen heeft een vrese van over-vallen te worden van sijn Majesteits Officiers en besonder van den Stadthouder des Gouverneurs en volk van wapenen wesende in 't Kasteel / om dat die hen dagelijks ten aensien van elken waren versterken van munitie van Oorlogen / hadden ook tot hen bystant op een nieu seker meerder getal van knechten aengenomen / by dien middel hen wacht en walie hebbende gemeerdert / en (het welk den Ingesetenen meer achterdenkens maekte /) hadden opte Wallen van den Kasteele vele stukken geschuts gestelt na 't geweste daer de Predikatien waren gehouden geweest / en tegen ander oorden / daer door de Stadt seer
p. 542 beschuldigt soude kunnen worden / waer af de vrese soo vele te grooter was geworden / mits dien dat hoe wel de Heeren van Esquerdes en Vileers binnen der selver Stadt waren gekomen / om de opgetesen misverstanden te helpen stillen en nederleggen / des niet te min in den selven Kasteele alsdoen was gekomen het Vendel van den Heere van Beauvoir / mits den welken hadde der voorseider vergaderinge goet en bequame gedocht om het selve misvertrouwen / vrese en onruste des volks ter neder te leggen / dat sijn Excellentie seer wel soude doen / dat hy ordineerde den voorschreven Heere van Beauvoir, dat hy sijn voorschreven volk uitten voorsz. Kasteel dede vertrekken en uitten Kasteel en Stadt scheiden / en dat daer na by den selven Stadthouder van den Gouverneur den Ingesetenen versekeringe werde gedaen dat hy hen niet en soude bespringen oft overlasten in geender manieren om het feit van den Predikatien; Insgelijks dat sijn Excellentie gelijke versekeringe ook dede aengaende alle Kapiteinen / Provoesten / en ander sijnre Majesteits Officieren die van elders souden moegen komen. Fol. 175. 176. 191. 192. 198. 199. 200. 201.

Extract uitten advijse van de vergaderinge van der Wet, Raden en Leden van der Stadt en Lande van Doornik en Tournesis opte propositie des Graven van Hoorne, gegeven den 2. Septembris. p. 543. Num. 21.

TEr oorsaken van den welken de voorschreven vergaderinge / alleenlijk acht nemende opter Stadt eenigheit / hoewel sy in heur particulier liever hadden dat alle dese Predikatien achter-bleven / nochtans hebben sy by de meeste menigte van den stemmen voor het beste geraden vonden om alle inconvenientien te schouwen / dat men de selve Prekingen soude gedogen binnen den besluite van den voorschreven Stadt / in eenige plaetsen by de poorten en uitten volke gelegen / maer geenssins in de Prochie-kerke / die de Sectarisen tegenwoordelijk inne hebben / noch in eenigen anderen die sy souden moegen begeeren hen toegelaten te worden / de redenen en oorsaken hen moverende daer inne te verwilligen / zijn dese; Ja den eersten dat den Somer alreede soo verre gegaen is / dat men hoyts niet anders alle dage en sal hebben te verwachten / dan grooten Regen / Sneeu / Windt / en ander Onweder / die de Toehoorders van
p. 544. den selven Predikatien soo souden moegen quellen / dat sy des gepassijt en t'onvreden worden weder nieuwe onrusten mochten voorstellen en weder eenige gedekte plaetsen in der Stadt innemen; Ten anderen sal 't qualijk moegelijk zijn / dat men hun de wapenen sal kunnen doen aflaten / houdende hen Sermonen buiten / uit vresen die sy hebben sullen van den Provoesten / volk van wapenen oft andere vreemde Officieren van der Majesteit. Ja ook van den anderen Ingesetenen van der Stadt wesende Katholijk die hen onversiens de poorten mochten toesluiten / hen huisen plonderen oft andere overlasten doen in weder-wrake van 't gene dat gepasseert is / van al het welk sy souden versekert wesen blijvende binnen der Stadt / waer mede ook den Voorlieden en anderen vreemden soude belet worden den Fol. 179. 1. 2. 3. 4.

toegank

1568. toegank totten ſelven Predikatien ordinerende dat ten dagen en uren van den ſelven de poorten ſouden geſloten gehouden worden / daer men vint dat den ſelven Predikatien gehouden worde in de Poor-ſtadt oft buiten omtrent der Stadt muren de Porp-lieden en vreemde van alle kanten daer toe vergaderen gaende
pag. 545. en komende door de ſelve Stadt / het welk ſorgelijk waer / ſonderlinge voor den winter als de nachten ſoo lank zijn / daer door de Stadt mogt beſchadigt worden / te meer dat onder die vreemde hen ſouden moegen mengelen dieven / rovers / ſtraet-ſchenders en kerk-rovers die oorſake ſouden geven tot nieuwe oproeren.

Num. 21. Extract uit gelijcker atteſtatien ten ſelven dage ook aldaer gedaen, ruerende der ſelver gravinge by eenige Kanonikken.

COmparerende in perſoone d'eerſame en diskrete Heeren Meeſters Simon de Courouille / en Antonis Simon Prieſters en Kanoniſtken in der Dom-kerken van onſer Vrouwen van Doornik / welke Comparanten en elk van hen geſeet / verkleert en geaffirmeert hebben op hen Prieſterdom / hebbende hen rechter hant op hen borſt / dat ſy geſien en gevisiteert hebben de gravingen gedaen in der ſelver Kerken / ſoo wel die komen omtrent de fondeerſelen als andere / affirmerende dat de ſelve fondeerſelen daer by in geender
fol. 188. manieren en zijn geraekt / gekrenkt noch beſchadigt /
189. 190. ja dat ſy tot meerder gerustheit van hen ſelven en ande-
p. 546. ren heuren Mede-broederen laſt hebben gegeven Gerarden Parmentier Metſer / neerſtige onderſoek daer af te doene / het welk hy gedaen heeft / en hen van gelijken verkleert als ſy boven geſeet hebben.

Num. 21. Extract uitter atteſtatien eeniger Ingeſetenen van Doornik, gepaſſeert voor de Notariſen aldaer den 27. Sept. op 't graven.

COmparerende in perſone Nicolas Ploncquet koopman / out omtrent 32. jaren / Gerart Parmentier Metſer / out 42. jaren / Anthonis de Baſieu / out 40. jaren / Laurens Caſier / out 28. jaren / Jacques Calu Weber / out 22. jaren / Klaes Moulleron / out 29. jaren / en Gelein Pariſis Timmerman / out omtrent vier en twintig jaren / alle Inwoonders deſer Stadt. Alle welke Comparanten / en beſunder ook de voorſchreven Gerart Parmentier by laſte van den Heeren Meeſters Simon de Courouble / en Antonis Simon Prieſters en Kanonikken van onſer Vrouwen kerke te Doornik / hebben geſien en gevisiteert de gra-
fol. 188. vingen in der ſelver kerken gedaen / de welke ſy
189. 190. Comparanten t'ſamen / en elk beſunder verkleeren / betuigen / en by ſolemnelen eede gedaen in handen der
p. 547. Notariſen / ſweeren / dat geensſins beſchadigt oft verhindert en hebben / noch ook en letten oft en krenken eenigſins den fondeerſelen der ſelver kerken / verkleerende de ſelve gravingen neerſtelijk geſien en gemerkt te hebben / en affirmerende 't gene des voorſchreven is / waerachtig te weſen.

Num. 21. Extract uitter atteſtatien der Wet van Doornik dien van der Religien gegeven, aengaende d'exercitien hunder Religien.

WY Prevoeſten / geſworene Meijeren en Schepenen der Stadt van Doornik / allen den genen die deſe brieven ſullen ſien / Salut. Alſoo wy drie oft vier maenden lank alle middelen geſocht hebben die wy hebben kunnen bedenken om tuſſchen onſen Ingeſetenen en Onderſaten eenen goeden vrede te maken / aengaende der Religien / ja dat wy ook onlanks (na vele communicatien met eenige Gedeputeerde die hou-
fol. 177. den de nieuwe Religie) gebeden hebben aen heur
tot 187. Hoogheit, ons te willen haer meininge ontbieden op 't gene men bevint niet genoeg verkleert te weſen by den artikulen van verdrage aen ons geſonden / boven dien te Hove daerom geſonden Meeſter Jacob le Clercq
p. 548. deſer Stadt Penſionaris; Soo doen wy te weten dat de voorſchreven le Clercq t'ſijnder wederkomſte ons heeft rapport gedaen van 't gene hy ruerende den wille en uitterſte meininge van heur Hoogheit hadde ver-
Fol. 191. ſtaen van den Preſident Viglius, als van den Raets-
tot 198. Heeren Bruxella en Aſſonleville. En want wy oorboir- 1568.
lijk vinden / dat die van der nieuwer Religien des gewaerſchouwet worden / op dat ſy eer tot verdrage komen; Soo hebben wy eenige van hen by ons ontboden / hen conſenterende te vergaderen / en eenige onder hen tot thien oft twaelven toe te deputeren om hen in onſer Raet-kamer te vinden des Vrydaegs den twee en twintigſten van November 1566. Welken volgende ſoo eenige van der nieuwer Religien ten ſelven dage des morgens in onſer Raet-kamere gekomen zijn; Soo hebben wy den voorſchreven Penſionaris le Clercq bevolen / hen te verkleeren 't gene hy te Hove / aengaende de meininge van harer Hoogheit op 't feit van den voorſz. accoorde gehoort hadde / volgende den rapporte by hem te voren aen ons daer af gedaen; Mits den welken de voorſchreven le Clercq voldoende onſen bevelen / dien van der nieuwer Religien heeft verkleert in ſubſtantien des hier na volgt.

In den eerſten om te komen op 't punct van den p. 549.
exercitie der nieuwer Religien, daer af niet expreſſelijk Fol. 198.
gemeldt en is by den artikulen van verdrage gebragt by tot 202.
den Commiſſaris de la Torre / is my verkleert geweeſt by de Raets-heeren Bruxella en Aſſonleville / dat de Stadt van Doornik dien aengaende van geen erger conditie weſen en ſal / dan andere Steden van herwaerts over / maer dat gelijk in andere Steden metter daet gebeuren ſullen moegen / doopen / houwelijken en andere ſaken / dependerende van der exercitien / 't ſelve alſoo ook te Doornik ſal moegen geſchieden. Niet dat me Vrouwe hebbe geaccoordeert oft al-noch accoordere / dat ſullks ergens ſoude gedaen worden / maer het ſelve alleenlijk is paſſerende by diſſimulatie en oogluikinge tot dat anders ſal weſen geordineert. Want heur Hoogheit en heeft noch in Vlaenderen / noch in Brabant / Hollant / Zeelant / noch elders noeit geconſenteert noch toegelaten d'exercitie der nieuwer Religien / en ſoo verre daer iet openlijken af is toegelaten / dat is gedaen by den Gouverneurs van den Landen (in der qualiteit als Gouverneurs) oft andere geſchikt om de ſaken te ſtillen / ſonder dat heur Hoogheit des kenniſſe heb genomen oft expreſſe commiſſie daer toe p. 550.
gegeven / hoewel nochtans ſy 't ſelve niet openlijk en heeft herroepen noch verkleert van onweerden / maer op al oogluikinge gedaen tot dat anders ſoude weſen geordineert / in der maniere dat ſoo verre binnen der Stadt van Doornik Gouverneur hadde geweeſt / die eenig verdrag gemaekt hadde / 't ſelve hadde gedaen gebleven. Maer nadien mijn Heere d'Admirael noch andere ſullks niet gedaen en hadden / in der vuegen dat men heeft moeten toegank nemen aen de Regente; Soo doet heur Hoogheit u verkleeren / dat ſy by expreſſen accoorde om een Stadt alleen niet en wilt te buiten gaen het accoort gemaekt metten Edelen / het welk maer en ſpreekt van den Predikatien / en niet van der exercitien der Religien / maer dat ghy gelijk anderen u behoort te vreden te houden metter voorſz. oogluikinge.

Ten anderen daer ghy verſuekt buiten den inhouden van den artikulen by den Hove geſonden / dat de Geeſtelijke ſouden beloven van uwer Religie geen belet te doene / en is de meininge van heur Hoogheit niet dat ſullke geloofte by hen ſoude gedaen worden / gemerkt ſy geen middel en hebben om u-lieden te verhinderen.

Maer mijn Heeren van den Raede hebben om beters wille voor hen genomen / en ſullen de hant daer aen p. 551.
houden / dat de Predikanten van der Katholijker Religien hen ſullen vermijden van oproerige en onſtichtende propoeſten in hen ſermonen / en dat de Geeſtelijke met woorden noch met werken dien van der nieuwer Religien niet en ſullen injurieren oft moetjelijk vallen.

Voort aengaende den Tempel buiten der Stadt begonſt om de preekingen aldaer te houden / nadien het accoort ſal geſloten weſen / ſoo ſullen mijn Heeren van den Raede u-lieden noch toelaten eenigen redelijken tijt / maer de preekingen en ſullen niet moegen geſchieden / dan op Sondagen en heilige dagen / om gelijkheit te houden van den tijde dat elk tot ſijnre Religie verſtaen ſal / om te benemen alle oorſake van ſchimpen / onminne en ſpotterijen / die men alreede begonſt ſiet onder 't volk / om dat d'eene werkt als d'ander viert / te meer dat daer door den Ambachts-man ſal blijven

op

1568. op sijn werk / de Koopmanschap beter voort gaen / en der armoede van vele geholpen worden.

Num. 21. Extracten uitter attestatien der Wet van Doornik, gegeven van den Protestatien by die van der Religien voor hen gedaen in 't accepteren van den artikulen by der Regente overgesonden.

pag. 552. SEggen en betoonen in den name van alle die van der voorsz. Religien / begerende eenen goeden vrede en

Fol. 191. tot 200. eenigheit met gerustheit van geeste en conscientien; Op seltere artikulen hen voorgehouden om die te onderhouden by provisien / en tot dat anders by onsen Heere den Koninck met advijs van sijn Generale Staten sonde wesen geordineert. Mits dat sy bevonden hebben de selve artikulen duister / onseker en luttel verkleert / dat om alle swarigheden en misverstanden te schouwen / sy-lieden grootelijk hadden daer op begeert te hebben de naerder en breder verkleeringe van der Regente / der welker beliefte nochtans niet en waer geweest daer toe te verstaen / maer was door mijnen Heere den Gouverneur / hertdringende die van der Religien / genoemt Nieuwe / om op elk dier artikulen te geven kleere en simpel antwoorde / het welk sy niet en willen weigeren / hoewel de sake van soo grooten gewichte en gevolge sy; Maer zijn bereet en te vreden als goede en getrouwe Onderseten en Dienaren van

Fol. 208. 209. den Koninck en harer Hoogheit / de selve artikulen aen te nemen, onder de protestatien navolgende die de Comparanten in den name voorsz. jegen Woordelijk voor u-lieden zijn doende. En in den eersten soo protesteren sy dat sy niet en willen inbrengen eenige nieu-

p. 553. we Religie / maer dat sy uit alle haer herte / kracht en macht / soelken te volgen en Leden te wesen van der Kerken Jesu Christi / en gelijk 't is begrepen in den Goddelijken boecken des Ouden en Nieuwen Testaments / en hoewel de beloften en verseckeringen die hare Hoogheit wilt gegeven te worden den Geestelijken. Behoorden reciproce te geschieden / want nochtans sy die daer mede niet en wilt belasten / soo protesteren de voorsz. Comparanten van wegen als voor dat hen geloosten / voor soo vele het den Geestelijken aengaet cesseren sullen / soo verre en soo haest als de selve eenigsins directelijk oft indirectelijk / hen eenige moeiten / hinderisse oft belet komen te doen in 't gene dat aengaen sal de oeffeninge hender Religien en de eenigheit van den toekomenden verdrage; Ten tweeden / aengaende / het artikel verbiedende vergaderingen: protesteren sy Comparanten dat 't selve voort / Vergaderingen maer en behoort verstaen te worden van populaige en onbehoorlijke vergaderingen / maer niet van der t'samenkominge des Consistory / en aengaende het preken ten plaetsen buiten der Stadt bewesen, daer sal men mede te vreden wesen op 't goet betrouwen van der geloefte by mijnen Heeren van den Rade hen ge-

p. 554. daen van hen toe te laten en te gerieven voor eenen redelijken en bequamen tijt om eerst hennen begonsten Tempel te moegen volmaken / ten derden en anderen artikulen daer vermaent voort van der preckingen / protesteren de voorsz. Comparanten / dat onder 't woort van prekingen, is begrepen 't geheel exercitie der Religien en in 't besondere der Sacramenten / als des Doopsels en des Avontmaels.

Protesterende dacrom dat mijn Heere de Gouverneur en Magistraet deser Stadt en Baillaige de toegeseide oogluikinge hen sullen houden / sonder hen in de selve exercitie eenig hinder oft belet te doen / de welke sy nochtans niet en zijn van meininge te oeffenen dan des Sondaegs en Heiligdaegs / behoudelijk als 'er geen heiligen dag in der weken en koemt / soo protesteren sy dat de Predikatie sal moegen geschieden des Donredaegs / soo mijn Heere de Grave toegelaten hadde en elders geschiet / het welk sal van weerden blijven en gehouden worden tot dat anders sal worden geordineert na den rapporte van den Pensionaris le Clercq / gelijk nader blijkt / by den brieven daer af gemaekt / die wy soo wel desen als anderen puncten daer gerneert aengaende / houden voor hier herhaelt:

p. 555. Protesterende ook dat onder 't verbodt des dragens van de wapenen niet en sullen verstaen worden rappieren en poingiaerden; Aengaende 't vierde artikule / den Ministers verbiedende van in hen sermonen te houden seditieuse oft schandaleuse woorden, protesteren de voorsz. Comparanten dat daer onder niet en sal gereken worden de straffe der manieren en gebreken noch des der Leere aengaet / maer sullen hen wachten van alle smadelijke propoesten tegen den Magistraet oft die van de ander Religie. 1568.

De brieven by de Wet van Doornik aen de Regente geschreven den 10. Septembris, op dat de preke binnen der Stadt geschieden mochte. Num. 22.

MEVrouwe / Wy hebben op heden van den Grave van Hoorne verstaen hoe dat uwe Hoogheit by brieven hem hadde belast / achtervolgende 't gene hem Fol. 179. van 't Hof komende / geseet was / van de preckingen binnen deser Stadt te doen ophouden / gedogende alleenlijk die buiten gehouden te worden in sulker plaetsen / als die van der nieuwer Religien tot dien einde aldaer t'heuren koste soudeu maken / het welk gehoort hebbende en dart neffens bemerkende 't quaet datter uit sonde moegen volgen en maken nieuwe onrusten p. 556. erger dan die voorgaende; Soo heeft ons gedacht dat wy schuldig waren uwer Hoogheit in haesten daer af te onderrichten / op dat heur beliefte sonde wesen daer op te letten en te besien oft voor de gemein ruste / niet alleen van deser Stadt maer van den geheelen Lande / niet beter dienen en sonde dat men by provisien en tot anders sonde worden geordineert gedoogde dat die van der nieuwer Religien hen Sermonen en an- Fol. 171. der hen gewoonlijke Ceremonien, mochten houden 172. 181. binnen den besluite en mueren deser Stadt op eenige 182. ongewijde plaetse die inen daer toe mochte ordineren / en mijn Heere de Grave by advijse van der Wet hen bewijsen / want anderssins te beduchten is dat men de Wapenen niet lichtelijk afgeleet en sal krijgen / en dat sy ter eerster bequaemheit hen sullen opworpen met bystant dier van Vlaenderen oft andere / en de hant sullen slaen op de Geestelijke, opten Magistraet en andere Katholijke / daer anderssins houdende den middel-weg en hen toelatende de preckingen binnen der Stadt buiten den Kerken alreede ingenomen en alle andere de saken geheelijk vereenigt sonde moegen worden / onder gelooste die van hennen wegen in handen van den voor- p. 557. schreven Heer Grave / geauctoriseert van u Hoogheit gedaen sonde worden / dat sy hen met sulken verdrag souden te vreden houden / gedurende de voorschreven provisie sonder voorder toelatinge oft vryheit op 't feit van der Religien te eisehen.

Extract van den §. 7. 8. 10. en 15. artikulen van der ordinantien en instructien by sijnre Majesteit opten Raedt van Staten gemaekt den 8. Augusti 1559. Num. 23.

IN den selven Rade sullen alleen gehandelt worden de groote en principaelste saken en de gene die raken sullen den Staet / regeringe / ruste / verseckertheit en be- 5.
scherminge onser Landen van herwaerts overe / re- Fol. 100.
mitterende en latende de andere saken en materien soo 101. 102.
van Gratien als van Justitie en Policie ordinaris den 103. 104.
Sekreten grooten en anderen Provincialen Raden; Insgelijks den Wethouderen / Rechteren en Officieren / sonder hen des te onderwinden oft daer af kennisse te nemen / ten ware dat de saken van soo grooten 6.
gewichte / insien en materie ware / dat der voorseider p. 558.
Vrouwen Hertoginnen dochte geraden en van noode te wesen dat men de selve verstonde / handelde en sloote in den voorschreven Rade van Staten.

Dat de selve saken en materien gepraponeert sullen worden by der voorseider Vrouwen Hertoginnen oft 7.
t'heuren bevele by den hoofde Presidenten van den sekreten Rade / en tusschen die van den selven rade gehandelt en gewegen worden / na dat men geraden en oorboorlijk sal binden / en dat men de stemmen en opinien sal vergaderen / beginnende van den eersten oft lesten van den selven Rade / soo de voorsz. Vrouwe Hertoginne best dunken sal / dienende na de groote en gelegentheit van der materie en saken / oft tot betere openinge der selver: En dat ellerlijk in 't opineren sal opentlijk / klaerlijk en resolutive seggen 't gene hem op Fol. 115.
sijn eere / trouwe en conscientie sal goet dunken / het 116. 117.
sy volgende de opinien van andere / dunken sy hem 118.
goet / om 't herhael te schouwen oft 't gene hem beter sal dunken door andere redenen en consideratien.

Het

1568. 8. pag. 559. Het ſlot en de reſolutie van der vooꝛſz. materien en ſaken van den Rade ſal wozden genomen na de meeſtmenigte van den wijſſen en opinien / het en ware dat om de verſcheidenheit der ſelver oft om ander oozſaken en redenen der vooꝛſeider Vrouwe Hertoginne merkelijk goet dochte dat ſy behoozde te blijven by de minſte opinien / als de beſte en bequaemſte.

10. De ſelve materien en affairen geſloten weſende / ſo ſullen alle die van den vooꝛſz. Rade ſonder onderſcheit weder-zy daer ober oft absent / van der ſelver oft con- Fol. 85.86. 87. trarie opinie geweeſt zijn / hen eendzachtelijk en ſonder tegenſeggen / employeren totten goeden beleide / volbzengen en onderhouden van der concluſien en reſolutien van den vooꝛſz. Rade.

En volgende den eedt die die van den Rade van Staten gedaen hebben oft doen ſullen / ſullen ſy gehouden weſen der vooꝛſz. Vrouwe Hertoginne alle eere en onderdanigheit te bewijſen / en alaer heur opinien rechtſinniglijk en getrouwelijk uit te ſpreken gelijk ſy in hen conſcientien voo; het welbaren van den ſaken ſullen vinden geraden / ſonder ergens achte op te nemen / dan alleenlijk ten dienſte van ſijnre Majeſteit.

p. 560. Num. 24. Den brief van den Heere van Beauvoir, Moulbais en d'Eſplechin, uitten Kaſteel van Doornik den leſten Auguſti, 1566. gefonden aen den Heere van Deſquerdes en Vileers, daer by ſy die van der Stadt dreigen.

HEere van Deſquerdes / nadien ghy den laſt aenveert hebt van 't volk de wapenen af te doen leggen / en 't ſelve te bzengen tot gehoozſaemheit van den leſten bevele ſijnre Majeſteit / ſoo hebben wy u wel Fol. 170. tot 178. willen waerſchouwen dat wy geinformeert zijn dat ſy daer toe niet en willen verſtaen / waerom wy u bidden die te willen vergaderen en hen van des Konincks wegen te belaſten / dat ſy die terſtont in uwen handen ſtellen / hen Compagnien ſcheiden / d'Artillerye die ſy opte Merkt en Straten hebben weeh-doen / ſoo het geen reden en is / datter in de Steden van den Koninck andere wachte zy / dan die hy daer ſeint; En ſoo bezre ſy daer toe niet en willen verſtaen; Soo moegt ghy indien 't u believt u vertrekken in deſer plaetſen oft buiten der Stadt / want wy geſloten hebben daer inne p. 561. voozt te varen ſoo dat behoozt en ons belaſt is. Onderteknt / Philips de Lannoy / Jan de Moulbais / en J. d'Eſplechein.

Num. 25. Extract uitten brieve by den Heere van Noirkarmes uit Bergen in Hennegou den 28. Novembris 1566. gefonden aen den Kapitein van den Kaſteel te Doornik om in de Stadt te ſchieten.

DAer en tuſſchen en moegt niet met allen vergeten van den laſt dien ik verſta dat haer Hoogheit u heeft gegeven / dat in ſulken gevalle ghy dapperlijk metten geſchutte door en door de Stadt ſchiet / tegen hen uitvalt / en te vele verſcheiden plaetſen het vier Fol. 170. daer in ſteekt. En want ik u ſoo onden Krijgs-man en 171. 172. goeden Dienaer van den Koninck kenne. Soo hope ik dat daer inne by u geen gebzek weſen en ſal / want ſoo bezre ghy dat niet en dedet / ghy ſoudt ſijnre Majeſteit eenen grooten ondienſt / en uſelven groot ongelijk doen.

p. 562. Num. 26. Extract uitten brieve gefonden uit Antwerpen aen den Admirael den 21. Junii 1567. by Gaſpar de Robles, Heere vau Billy, wedergekeert zijnde van den Koninck.

Doorluchtige Heere,

IK ben giſteren avont hier weder-gekomen uit Madrijt / en nadien ik aldaer in 't lange ſijnder Majeſteit Fol. 31.32. verhaelt hadde 't gene my belaſt was / heeft hy my bevolen / dat ik hem in geſchrifte ſoude geven de namen en toenamen van allen den genen die hem gedient hadden / en alſoo des anderen daegs ſijn Majeſteit daer onder las den naem van uwer Genade / hadde ik ſeer goede bequaemheit om hem te ſeggen al 't gene u Genade my hadde bevolen by ſijn memoriael / het welk ik ſoo vollkomelijk dede / als ik uwer Genaden Dienaer daer toe verbonden ben. Sijn Majeſteit my toonende ſeer goet gelaet van contentemente / ſeide my / dat hy altijt aen uwer Genade had gemerkt / dat ghy hem ſoudt weſen een goet Dienaer / en dat hy hem des grootelijk bedankte / my bevelende dat ik 't ſelve in dier vuegen uwer Genade ſoude ſeggen.

Extracten uitten brieve van den Heere van Moulbais aen den Admirael van den 3. Septembris, bekennende ſijn eigen indiſpoſitie. 1568. p. 563. Num. 26.

MYn Heere / ſpreckende met reverentie / ik heb duerende deſe troubles ſoo vele te doene gehadt voor Fol. 200. den dienſt van den Koninck in verſcheiden manieren / dat ik ſeer dikwijls des avonts my ſo debul vonde / dat ik luttel middel hadde om my te quijten ſo ik ſchuldig was.

Waerom mijn Heere ſal deſe jegenwoozdige dienen om u anderwerf te bidden te willen regard nemen op mijnen onderdom die groot is / aengaende 't gene vooꝛſz. is.

Extract uitten brieve des Officiers van S. Amand, op 't vertrekken van den Knechten uitten Lande van S. Amand. Num. 26.

MYn Heere / volgende den brief van uwer Excellentie heb ik my gevonden dien morgenſtont ter Fol. 28.29. plaetſen daer die Krijgs-lieden lagen / die ik gevonden heb wijt van malkanderen / ſoo dat het wel elf uren weert / eer ſy vergadert waren. Ik heb hen uwer Exp. 564. ceſſentien brief geleſen / waer op ſy my geloofden ſtaens voets te vertrekken / ſoo ſy ook gedaen hebben / en ik geleidese een groot ſtuk weegs (ik en weet niet oft ſy vreſe hadden van boeren gelicpt te wozden oft niet) waer na ſy my verſochten te willen vertrekken ſonder hen te volgen / ſy ſouden ſekerlijk uit het Lant van Tourneſis ſcheiden / &c.

Extract uitter Requeſte by die van der Religien om eenige Kerken in der Stadt te Doornik te behouden, overgegeven ſoo wel aen den Admirael als aen de Wet al-daer, waer af de Admirael de ſijn der Regente overſandt. Num. 27.

SOo reſteert nu dat van uwer ſijden u believe toe te laten dat de ſelve Predikatien vooztane moegen geſchieden met vzye oeffeninge der Religien onder uwe be- Fol. 177. ſchuddinge / en boven dien dat by uwer auctoriteit een tot 185. behoozlijk getal der Pzochie kerken wozden betelient / om daer toe bereet te wozden ſonder het arme volk te belaſten van nieuwe te maken / daer de onde tot ſullken p. 565. einde gebouwt zijn: ook dat den tijt des aenſtaende Winters ſulks niet toe en laet. Te meer dat onderſoekende de ſtemmen der Geneinten / ſeer klein ſal wozden bevonden het getal der geene die van contrarie opinien zijn / gelijk ook alreede ghy Heeren hebt kunnen openthijk merken / by het ober-bzengen van dele Pzochien. Onder welke eenige zijn bevonden geen Supplianten Katholijque hebbende / andere vijf oft ſeſſe / en de reſterende in ſeer kleinen getale. Ten aenſchouw Fol. 164. van den welken niet behoozlijk en waer / dat alle de 171. 172. kerken / dier tot elven in getale zijn / ſouden wozden belemmert tot grooten ongerieve / laſte en koſte van alle d'andere: Want ten quaetſten komende / ſoo ſoude de meininge dier van der Religien weſen / dat ſy eerſt van u-lieden mijn Heeren ſouden verſekert wozden / dat ſy voo; altijt ſouden moegen blijven genietende de Tempels die ſy ſouden bouwen / anderſins en ſouden ſy dien koſt niet willen doen / daer ſy ter contrarie / wozdende hen gegunt gemachte Temples / der ſelver alleenlijk genieten ſullen by maniere van proviſie / totter reſolutie toe van de Generale Staten / den welken ſy hen gantſelijk onderwozpen.

Extracten uit een andere Requeſte by de ſelve tot gelijken einde aen de ſelve na de publikatie van den 3. Septembris overgegeven. p. 566. Num. 27.

HEt waer onmoegelijk 't volk te kunnen begrijpen in eenige beſloten plaetſen deſer Stad / ovemits de groote menigte die u-lieder mijn Heeren kenlijk is uitten oberbzengen van d'een en d'andere Religie / weſende de onſe vijf oft ſes malen meer dan d'andere / Fol. 180. ja in ſommige kerken gene van d'andere weſende. Vo- tot 188. ven dien ſoo ſtaet te bemerken de onbequaemheit des tijts / die hen ſoude beletten het volmaken hunder Tempels voo; den Winter. Ook en is de armoede hen 't ſelve niet toelatende: Sy ſeggen ook dat hen niet bewijſende eenige gebouwde plaetſen totte oeffeninge hender Religie / 't ſelve altijt oozſake ſal geven van te willen mede genieten d'ander kerken als te voren. En al mocht men daer tegen ſeggen dattet geen redene en waer / dat den Katholijquen werde benomen hemien gewoonlijken dienſt. Soo moet men daer

1568. tegen wegen/ dattet noch minder redene soude hebben/
pag.567. dat men sonde willen van den selven Kerken berooven/ de drie/ ja wel de vier deelen van den Ingesetenen/ die hen laten dunken niet min rechts totten selven Kerken te hebben dan d'ander.

Men moet toesicht nemen dat men niet te seer en belaste een Gemeinte alreede verarmt/ sunderlinge den Winter opten hals komende/ te meer die sonder neeringe sit en luttel hope daer toe den ganssehen Winter heeft. En dat ten minsten die gerieft worde met gemaekte Kerken/ sonder nieuwe te moeten bouwen/ op dat die by de vermaningen der Predikanten in stilligheit moegen gehouden worden/ besunder daer de oude Kerken te voren hebben ledig gestaen/ en voortane waerschijnlijk noch lediger vallen sullen mits den kleinen trek die men heeft totten gewoonlijken dienst/ wy laten u ook bepeisen mijn Heeren/ dat soo verre men emmer benodigt wort andere Tempelen te bouwen/ dat men 't volk der selver sal moeten altijt laten genieten/ als gemaekt wesende by hem met uwen consente t'sijnen eigen koste/ daer sy als nu alleenlijk bidden dat uwen Eerweerdigheden believe hun by maniere van provisie eenig bequame getal van den
p. 568. gemaekte Kerken te verleenen tot onderhoudinge hender Religie/ daer mede ghy noch die Katholijke geenssins verachtert oft verkort en sult worden. Want ter naester vergaderinge van de Generale Staten op al versien sal worden; Mits den welken sy u bidden in den name Godts/ dat uwe Wijsheden willen letten opte voorgaende en meer andere redenen die sy sullen binden/ dienende totten gemeinen vrede/ tot voordeel van der Stadt/ en tot contentemente van eenen iegelijken niet gepassijt noch hertneklig wesende. Overmits welker gunste ghy bevinden sult hen allegader seer geneigt om u-lieden altijt te dragen seer gewillige en gedunerige onderdanigheit.

Num. 27. Versekerde Waerschouwingen.

Fol. 134. 135. DAttet meer dan nootlijk is/ dat de Heeren hun haest resolveren en ter herten nemen de saken van deser beneerten in den Nederlande/hebbende de verplich-
Fol. 28.29. 171.172. te Edelen en de Gemeinte groot misvertrouwen/ aengaende haer Hoogheit en den Edelen/ siende datse voor handen hebben diversche oplichtingen van volk van
p. 569. Oorlogen/ soo in Duitschlant/ in andere plaetsen/ als in dese Nederlanden; Ook zijnder gedaen sekere publikatien/ verdraeyingen/ bonden en vreigementen tegen de voorsz. Bontgenoten en die van der Religien/ als te Bruessele/ Mechelen/ Arien/ Engene en andere plaetsen/ de welke zijn geheel quaet en directelijk contrarie den accoorde en geloefteniſſe gedaen by den Heeren/ daer door sy verselkerden/ dat de tegenpartye haer niet sterk en soude maken/ noch iet attempteren/ dat tegen het geschrifte soude wesen totter tijt dat by sijne Majesteit gereselveert soude wesen. En alsoo den Edeldom met de Kooplieden en alle d'andere Gemeinte die der Religien toegedaen zijn/ sien de bovengeruerde voorstellen/ en dat sy verstaen de koemste des Koninks met gewelt/ soo sullen de Edele moegen uitten Lande vertrekken/ niet wel willende wederstaen den Koninck/ noch sijne koemste beletten/ het welk eenen quaden navolg soude veroorsaken/ want de Koopman en sal geenssins willen achterlaten van te volgen/ vresende de furie des Koninks/ want die weg zijnde sal het Gemeinte ook volgen/ het welk sy niet doen en sullen sonder groote ongeregeltheit van rooverijen en
p. 570. bloetstortinge in respecte van de geestelijke en lange Tabbaerts. En sullen dan moegelijk binden eenigen anderen middele en alliantien (die moegelijken beleit worden meer dan men meint) omme weder te staen de furie des Koninks: want men is verselkert dat sijne Majesteit hem sal willen wreken van dese veranderinge die in sijn Lant geschiet is/ en vinden oorsake omme te benemen des selfs sijns Lants oude Privilegien/ omme dan het volk van dien in sulke deerlijke slavernye te brengen/ gelijk die van Napels/ Milanen en andere Landen: het welk een dinkt soude wesen van herter verteeringen. Waeromme/ om dat verhuet mochten worden de boven-geruerde ongevallen/ is nootelijk dat de Heeren hun debvoir doen sulks als boven. En als dan hen hebbende verklaert/ alle de Consistorien mettet Gemeinte sullen vollkomen verselkeringe doen 1568.
den Heeren en Edelen van heure getrouwigheit en onderdanigheit van gehoorsaem te wesen in alle het gene dat hun bevolen sal werden. Dat doende sullen de Heeren grooten dienst doen den Koninck en den Vaderlande/ en sullen onsterffelijke eere en achtinge gewinnen.

Extracten uit seker Discours. p. 571. Num. 27.

EEn iegelijk weet de plakkaten die gemaekt zijn op 't feit van der Religien van over 25. oft 30. Jaren/ ook de exploieten en executien die 'er nagevolgt zijn/ en hoe dattet al gedaen en geschiet is geweest ter goeder meininge/ omme uit te roeijen den genen die wederseiden der Roomscher Kerken. Soo is 't nochtans dat Fol. 134.
d'experientie ons leert/ dat de doot van de gene/ die 135.
men om gelijke sake geperseeuteert heeft/ heeft gedient voor suet/ omme te doen opwassen en vermeerderen het getal der selver. Waer van wy gene andere redenen en souden kunnen gegeven/ dan/ bekennende onse kleine/ leege en verworpene conditie/ wy het al gedragen totten hoogen en ongrondelijken verborgentheden Godts/ en sijne eeuwige voorsienigheit/ hoe oft wat daer van zy/ de saken van der Religien/ zijn soo wijt gekomen/ dat hedens-daegs/ het getal van de gene die belijdeniſſe doen van der nieuwer noch komen in gelijk gewichte/ tegen de Katholijksche/ het welk heeft hun onlanks verstout/ te komen in openbare vergaderingen/ ja in wapenen/ tegen de plakkaten Fol.15. tot
van sijne Majesteit/ verbiedt van hare Hoogheit en van 27.
den Magistrate; Omme het welke te remedieren de Edelen hun guijtende als getrouwe Vassalen/ hebben p. 572.
sulks hun debvoir gedaen door sulke Gedeputeerde dat sy daer van waerschouden hare Hoogheit/ en versochten terstont behoorlijke provisie voor den dienst van den Koninck/ ruste en gemeine welvaert van den Lande/ hare Hoogheit/ acht nemende op den noot des Lants Fol. 166.
en mits andere rechtveerdige en seer nootelijke bedach- 167. 178.
tingen: heeft toegelaten by maniere van oogluikinge/ 179.
dat de Predikatien souden gedaen worden/ onder hare beschermeniſſe/ en van die van de Regeerders en Magistraten van de Plaetsen/ alleenlijk/ daer die te voren gedaen hadden geweest totter tijt/ dat by de Generale Staten/ wettelijken vergadert wesende/ anderssins soude zijn geordineert. Maer alsoo alle groote veranderingen van Policie/ genomen dat sy alleenlijken maer voor eenen tijt toegelaten waren/ zijn gemeinlijk verselschapt met ongeschiktheden; Alsoo 't ook met dese toelatinge geschiet is/ want over-al/ soo wel in de Steden als op de Velden/ begonst men terstont te spreken/ van wapenen en te slaen/ willende elk houden staene sijne Religie: ja eenige wesende bevangen met eenen onbedachten vreze/ hebben hen onwijselijk verhoordert/ af te breken/ en worpen de Beel- p. 573.
den en Outaren in diverschе plaetsen. In summa den Staet van den Lande was als doen in sulke benautheit gekomen/ datter niemant en was hy en was bevangen met een uitterste vreese en achterdenken van sijn leven/ en wapende hen te wijle een iegelijk in haeste/ Fol. 164.
sonder selterlijks te weten waeromme/ noch wien sy voor vyant hadden. Ten selven tijde hebben uwe Genade waerachtelijk bekent de plaetse/ waer inne God hun gestelt hadde/ en den last die hun bevolen was/ als sy hun als doen gingen vinden/ in de quartieren al daer hun docht/ dat hare tegenwoordigheden meest van doene waren/ omme te stissen dese beroerten. Ten komen en bevele van den welken/ werden terstont de wapenen afgeleit/ en heeft een iegelijk gewilliglijk hun bereet geboden te doene en achtervolgen het gene hen bevolen soude worden/ volgende den woorde Gods/ en den accoorde gemaekt tusschen hare Hoogheit en de Gedeputeerde van den Edelen/ sulks dat door uwen middele/ men begonste te sien herwassen de ruste en de vrede binnen den Lande/ de Hant-werkers hun wederomme stellen te werken en den Koopmans handel wederomme floreren/ gelijk te voren. Het welke ons hope gaf/ van voortane gerustelijker te leven als oit p. 574.
te voren onder de onderdanigheit van Godt/ van den Koninck en de Magistraten/ Gode deurgaens dankende/ en uwe Genade door wiens middele en

oprechten

1568. oprechten raedt wy ons bonden verloſt van ſoo groote geſchapene elenden en miſerien / maer wy en hadden nauwelijks beginnen te ſmaken dit goet geluk / als wy gewaer zijn geworden / door diverſche waerſchouwingen die ons getrouwelijken gedaen zijn geweeſt / dat alle uwe goede daden / daer door wy en onſe Nakomers altijts betuigen ſullen / dat deſe Landen hebben gepreſerveert geweeſt / zijn verkeert genomen en bedruit / ja dat eenige houden en verdraeijen tot ondienſte / de groote weldaden by u gedaen / en omme opentlijk te ſeggen / dat ten leſten noch uwe Genade noch de Onderſaten van ſijn Majeſteit en ſullen hen niet genoeg verſekert in deſe Landen vinden / maer dat wy alle opgeboet en onderhouden zijn / van een onſekere en pooſe hope.

Fol. 217. 218. 219. 220.

Alle welke verdraeyingen gekomen weſende ter kenniſſen van de gemeinte is daer uit in 't herte waſſende een ſtilſwijgende misvertrouwen / daer van alleinskens veroorſaekt is eene ſonderlinge vyantſchap / d'een tegens d'ander / ſullis datter ten leſten niet anders en ſal gebreken / dan de ſelve te werke te ſtellen / alſoo dat de Katholijkſche hen geensſins vindende verſekert / maer deurgaens in misvertrouwen tegen die van der nieuwer Religien / en ſy tegen de Katholijkſche / is ſeker dat ten exempel van onſe Nabueren daer van ſal onverhuedelijk volgen een Oorlog inteſtin.

Fol. 122. 123. 124.

pag. 575.

De ſaken en zijn noch ſoo niet / Gode lof / dat wy daerom ſouden vallen in wanhopen / behoudelijk dat uwe Genade ons de hant houden: daer zijn eigene en bereide middelen om het al om te ſtooten / als oft de goede gelieſte van uwe Genade ware / het welke wy nochtans ootmoedelijken laten tot correctie; Biddende niet te min indien ſy die goet vinden hare Hoogheit te willen vertoonen het gene dat boven geſeit is / en haer te kennen te geven de vreeſe / daer inne de periſkelen / daer van wy ons gevoelen overvallen / ons doen vallen en haer te bidden in den name van ons allen / dat de Ordinantien / Proviſien en Policie onlanks gemaekt in Brabant / Vlaenderen en Tourneſis / door uwe Genade werden achtervolgt en onderhouden van punct te punete / ſoo wel in de voorſchreven Landen / als al-omme elders in dit Nederlant op verbeurte van groote ſtraffinge tegen de Overtreders / niet toelatende datter iet ter contrarien gedaen oft geattenteert worde directelijk noch indirectelijk totter tijt / dat by de Generale Staten / wettelijken vergadert weſende / anders ſal weſen geordineert / tot deſen einde toelatende alle verſekeringen / reciproke en behoorlijke / tot welke Staten wy ons in en over-al onderworpen. Ook dat hare Hoogheit gelieve te vertoonen aen ſijne Majeſteit / en der ſelver te bidden dat hy in deſe Landen niet en wil komen met machte / omme ſijne Onderſaten te handelen als vyanden en wederſpannige / gemerkt ſy hem beloofden ootmoedige en geheele onderdanigheit / dat ook de Generale Staten daer en tuſſchen moegen worden / ſoo haeſt als 't moegelijken is / wettelijken by den anderen geroepen en vergadert / als weſende alleenlijk den eenigen middel daer door het al ſal moegen werden geſlist en geſtilt in goede Oorden ter koemſte van ſijne Majeſteit / en ſoo verre heure Hoogheit naer de ſelve ſoo rechtveerdige en oprechte vertooningen niet en ſal willen hooren / ſoo bidden wy uwe Genade dat ſy de gene willen weſen / die het gene des voorſz. is ſijne Majeſteit willen vertoonen / en verwachtende ſijne antwoorde dat door uwe Auctoriteit de Generale Staten moegen werden geroepen vergadert en gehouden / en dat het voorſchreven provisionnael Accoort en Policie daer naer gevolgt en gemaekt / by uwe Genade mag onverbrekelijk werden achtervolgt en onderhouden door alle deſe Landen. Ons gebiedende u-lieden onderdanig te weſen / en te dienen met lijf en goet / in en over-al daer ghy ons van doen ſult hebben / ja voordere dan onſe macht ſal kunnen strekken. Het welk doende / ſuldy het Lant beſchermen / van alle elenden / verdrukkingen / en misſchien te boven gaende die van onſe Nabueren / de welke anderſins worden bereet / en zijn als veerdig; Het welke u-lieden ook ſal dienen voor eenen onſterffelijken lof en glorie / en ons en onſe Nakomelingen voor een eeuwige verbintenisſe ten dienſte van uwe Genade.

p. 576.

Fol. 134. 135.

Fol. 153. 154. 155.

p. 577.

De Commiſſie gegeven den Admirael om Doornik te ſtillen. 1568.

By den Konink, p. 578. Num. 28.

Onſen lieven en getrouwen den Heere van Moulbais / Stadthoudere van onſen Kaſteele en Baillaige van Doornik en van Tourneſis / insgelijks den Heere van Beauvoir / Kapitein van een Vendel Voetknechten jegenwoordelijk Garniſoen houdende in den ſelven Kaſteele / en den Provoeſten / Geſwoornen / Meijere en Schepenen onſer Stadt van Doornik / en allen anderen onſen Rechteren / Officieren / Wethouderen en Onderſaten van der Baillaigen en platten Lande van Doornik en Tourneſis dien't ſelve aengaen ſal / en deſe jegenwoordige getoont ſullen worden / Saluit. Alſoo onſe ſeer lieve en getrouwe Neve / Ridder van onſe Ordre / Kact / Kamerlink en Admiracl generael van der Zee / Heere Philips van Montmorenci / Graeve van Hoorne / by laſte van onſe ſeer lieve en ſeer beminde Suſtere de Hertoginne van Parme en Plaiſance voor ons Regente en Gouvernante in onſen Landen van herwaerts-over / jegenwoordelijk reiſt na onſe voorſz. Stadt van Doornik / om van onſen wegen aldaer te verſiene en ordre te ſtellen, ſoo wel op 't bewaren, verſekeren en beſchermen van onſen voorſchreven Kaſteele en Stede van Doornik, als om te ſtillen de onruſten en oprueren aldaer jegenwoordelijk zijnde, en insgelijks ook tot directie van alle ſaken / dienende tot onſen dienſte en tot welvaren / ruſte en eenigheit van der voorſz. Stadt en platten Lande rontomme. En het grootelijk raekt onſen voorſz. dienſt / dat hy geacht en geobedieert wort in alle't gene dat van noode ſal weſen tot voldoeninge van ſijnen voorſz. Laſte. Soo is't dat wy u en elken van u beſondere ſoo vele hem aengaet / ontbieden / belaſten en expreſſelijk bevelen / dat ghy onſen voorſchreven Neve den Graeve van Hoorne / als Superintendent van den voorſchreven Kaſteele, Stadt en Lande van Doornik en Tourneſis, gehoorſaem zijt in alle 't gene dat hy u ſal bevelen tot onſen dienſte / bewaerniſſe / verſekeringe en beſcherminge van den voorſchreven Kaſteele en Stadt / nederleggінge der voorſchreven onruſten / welvaren / ruſte en eenigheit der voorſchreven Stadt en platten Lande rontom / gedurende den tijt dat hy aldaer weſen ſal / en daer en boven / dat ghy hem bewijſt alle eere / en doet alle hulpe en bystant tot betere voldoeninge van ſijnen voorſz. laſte ſonder eenige weigeringe / tegenſeggen oft ſwarigheit / want ons alſoo belieft. Gegeven in onſer Stadt van Bruſſel / onder onſen contre-zegel hier gedrukt in Plakkate den negen en twintigſten van Oogſt in den Jare 1566. Onderſtont geſchreven / By den Konink / en geteekent / D'overloepe.

Fol. 164. tot 210.

p. 579.

p. 580.

Extracten uit de blijde inkomſte den Hertoogdom van Brabant in voor-tijden by hueren Lants-heeren verleent, en by Keiſer Karel de vijfſte geconfirmeert, en by Philips ſijnen Sone, Konink van Spaengien, ſolemnelijk beſworen in 't Jaer 1549. En aengaende den anderen Artikulen der ſelver, in der verantwoordinge verhaelt, is men hem gedragende tot't gene is gevuegt in de Juſtificatie des Graven van Hoogſtraten, aengaende den Privilegien. Num. 29.

V. Item / dat wy onderhouden ſullen ſeven weerdige perſonen / daer af d'een Cancellier en Segeleere weſen ſal / gebooren van onſe voorſz. Lande van Brabant / en kunnende drie Talen / te weten / Latijn / Walſch / en Duitſch. Die welke onſen voorſchreven Segele bewaren ſal. En de vier geboren / woonende en gegoeit in onſen voorſchreven Lande van Brabant / oft die Baenroetſtammen / in onſen voorſz. Lande van Brabant van haers ſelfs / oft van Houwelijks wegen beſitten / en die andere twee van onſent wegen van onſen Rade ſullis als ons genuegen ſal / kunnende die Duitſche Tale: met welken ſevene / en andere nu jegenwoordelijken daer toe gevuegt zijnde / oft die gene die in toekomenden tijde ons gelieven ſal totten ſelven Rade te vuegen: wy oft onſe Gouverneur oft Gouvernante generael ſullen doen handelen en bedrijven alle ſaken van den ſelven Landen en Ingeſetene des ſelfs der Juſtitien aengaende / en't gene des daer af dependerende is / het ware van provisien / ordinaris van Juſtitien oft van

p. 581. Fol. 51. tot 61.

1568. statuiten / plakkaten / edicten / ordonnantien / bevelen / oft anderssins by Rade en advijse van den selven / en den voorschreven Brabantschen Rade / sonder hen
pag. 582. by iemande daer inne eenig belet oft swaernisse gedaen te moegen worden / noch dat sy daer af tot iemants ordinantie staen sullen / dan van ons oft onsen Gouverneur / oft Gouvernante generael. En sullen alle de gene die onse oft onser Nakomelingen / Raden oft Secretarisen zijn sullen / eer sy hen van heuren Raetschappe oft Officien onderwinden sullen moegen / by sullien hulde / trouwe en eedt / als sy ons oft onsen nakomelingen gedaen sullen hebben: Onsen drije Staten / tot
Fol. 151. 152. 153. ons gemeins Lants behoef / geloven en toesseggen / dat sy nemmermeer daer by oft daer over komen en sullen / bzieven schrijven / teekenen / noch bezegelen / daer eenige van onsen Landen / Steden / Sloten / Lieden / Renten / oft Heerlijkheden / te Water oft te Lande / in dees syde oft in geens syde der Mase liggende / verset / beleent / verkocht / verbreent / verkort / beswaert / noch eenigsins bekommert / weg-gegeven / oft quijtgescholden sullen worden in eeniger manieren / het en zy by consente der drije Staten voorsz. En bevint men / dat hier tegen eenige onse Raets-lieden / Segeleren oft Secretarisen / in haren Rade / Officien / oft dienste / heim misdroege oft misgrepe / die sullen wy daer af corrigeren / by Rade der Edelen en goeden Steden ons voorsz. Lants van Brabant / oft van den meestendeel van hen.

p. 583. X. Item / dat onsen Kancellier en Luiden van den Rade / Secretarisen / die lieden van der Reken-kamer in Brabant / en Klerken / Drossaten / Warantmeestere / Woutmeestere / en alle andere die eenige groote Ambachten oft Officien hebben: En desgelijks mede alle Officieren / op 't plat Lant geseten: En ook die Burgemeesteren en Schepenen van onsen Steden / en alle andere die Justitie en Recht doen oft vueren / van ons oft van onsen Vasallen wegen / sweeren sullen ten Heiligen / dat sy dese onse Blijde Inkomste sullen onderhouden in allen haren puncten / soo verre als 't elken van hen aengaet / sonder daer tegen te komen oft te doene met rade oft met dade / in eeniger manieren.

Fol. 51. tot 57. XXVII. Item / dat men niemant bedragen en sal / noch bedragen moegen / dat hem ontstade doen sonde moegen van quetsure noch van doodslage / indien hy hem der waerheit getrooste dezre / en tot sijnder ontschult komen wille / totter tijt toe / dat hy verwonnen zy: Behoudelijk dat d'Officier van der plaetsen / den selven sal moegen appreheuderen / en houden in der gevanckenisse / en die goeden van den selven houden in bewaerder hant / en tegen den selven procederen tot diffinitiven / het ware van condemnatien oft absolutien.

p. 584. Fol. 41. 42 XXXVIII. Item / dat oock mede voortane onse en onser smale Heeren / Ambachteren / Rechteren en Rentmeesteren / particulieren van binnen onsen Lande van Brabant voorsz. geboren sullen moeten zijn / sonder dat sy sullen moegen doen / oft laten bedienen / die voorsz. heur-lieder officien / met oft by eenige Uitlanders / van wat qualiteit dat sy souden moegen zijn. En desgelijks sullen ook die Kastelleinen van onsen Sloten des voorsz. ons Lants van Brabant / zijn geboren Brabanders / het en ware dat sy stammen in den selven onsen Lande besaten van heur selfs oft van houwelijks wegen.

Fol. 117. 118. XLI. Item / dat wy onse dagvaerden / die wy voortane onse Staten en Lande van Brabant en van Obermase beschrijven sullen / altijt veerthien dagen voor den dag dat die dagvaert gehouden sal worden / onse voorsz. Staten en Lande sullen doen beschrijven / het en zy dat die saken (daeromme wy die dagvaerden houden wouden) groote haeste heischten om onthommert te worden: en dat wy die dagvaerden sullen doen leggen tot sulker gelegender plaetsen binnen onsen Lande van Brabant / daer onse voorsz. Staten bynlijk en onbesorgt komende zijn en keeren moegen. En dat eenen iegelijken van den Prelaten / Baenroetssen /
p. 585. Edele / Steden / en Bynheden / onser voorsz. Landen van Brabant en van Obermase / voor ons oft elswaert / daer dat behoort / te samen oft besonder / heuren last sullen moegen seggen oft opdoen / en daer mede gestaen / sonder eenige indignatie oft verbolg van ons oft van iemanden anders daer af te gekrijgene / en sonder daeromme van ons wedersien te worden in eeniger wijs. En oft hen oft eenige van hen daeromme van iemanden iet wederboere / dat geloven wy te nemen aen des geens oft der geene / die dat doen sullen / lijf en goet sonder verdrag. 1568.

LIV. Item / dat men voortane niemanden gene Fol. 34. 35. 41. 42. 51. 52. 55. 56. vryheden van Steden oft anderssins hebbende onder ons / noch Vasallen / en sal moegen aentasten noch vangen / die ter goeder name en fame staet / d'Officier van der plaetsen en sal eerst volkomen informatie genomen hebben van der suspicien / daeromme hy dien aentasten en vangen sonde willen. En dat men niemant ter scherper examinatien en sal moegen stellen oft pijnen / d'Officier en sal sijn informatie den Wet-houderen van der plaetsen getoont hebben / en hy en zy met commisse van der Wet-houderen daer toe geweesen / het en ware van crime gepryvilegieert / en daer af die Wet-houderen van den Steden / oft van den platten p. 586. Lande / geen kennisse en sonde behooren te hebben; Maer daer af die kennisse / ons oft onsen voorsz. Rade sonde toebehooren.

LVI. Item / dat men geen Abdyen / Prelaturen Fol. 14. tot 25. oft Digniteiten van onsen Lande van Brabant / van nu voortane in commenden en sal geven / doen oft laten geven in geender manieren. En dat wy alle neerstigheit sullen doen om reductie te gekrijgen en te hebben aen den stoel van Rome van der Annaten van allen Kloosteren en Godts-huisen die daer inne beswaert moegen zijn oft souden moegen worden / meer dan sy hier voortijts hebben beswaert geweest. Behoudelijk dat die Prelaten / Godts-huisen en Kloosteren voorsz. die kosten / behoevende totter selver reductien / sullen betalen en furneren.

Extracten van der tweeder additien geordineert en gestatueert by Keiser Karel de vijffte, anno 1515. totter voorsz. blijder Inkoemste.

III. Item / dat d'Ondersaten onses voorsz. Lants Fol. 10. tot 27. van Brabant in den Bisschopdomme van Luike p. 587. en Kamerijke buiten den selven Lande van Brabant gelegen voor 't Geestelijke Gerichte niet en sullen moegen worden betogen van heuren personen oft goeden die in onsen voorseiden Lande van Brabant gelegen oft geseten zijn: Maer dat die in de Geestelijke Hoven der selver Bisschoppen binnen den Lande van Brabant gestelt / getogen sullen worden te Rechte / alsoo lange als de selve Geestelijke Hoven in den selven onsen Lande van Brabant liggen sullen; En dat de selve Geestelijke Rechteren maer kennisse nemen en sullen van drie saken / sonder meer / te wetene / van die weerden oft onweerden van Testamenten / van Houwelijkse voorwaerden / en van geestelijke geadmortisiseerde goeden / en niet voordere.

XVI. Item / dat onsen Drossaert van Brabant / Fol. 51. 52. Prevost des Mareschaulx / Warantmeester / Wout- 53. meester / oft andere gene aentasten oft exploicten binnen onsen Steden van Brabant / en sullen moegen noch behooren te doene / dan gelijk sy naer inhouden heurer instructien en out herkomen / gewoonlijk zijn / behooren en vermoegen te doene. Ontbieden daeromme en bevelen den voorgenoemden Kancellier en luiden van onsen Rade / en Rekeningen in Brabant / die p. 588. Drossaten van Brabant / Meijere van Loevene / Amptman van Bruessel / Schoutet van Antwerpen / Marckgreve des Lants van der Rijen / Schoutet van 's Hertogenbosschc / en alle andere onse en der smaelre Heeren Richteren / Justicieren / Officieren / Dienaren en Ondersaten / dien dat aengaen oft aenrueren mag / heuren Stedehouderen / en elken van hen besondere / soo hen toebehooren sal / dat sy die Borgeren en Ingesetenen der Steden / Vryheiden / en Dorpen ons voorseiden Lants van Brabant / en elken van hen besondere / soo verre eenen degelijken van hen dat aengaet / doen laten en gedoogen van deser onser gratie / octroije / en statuiten / mitsgaders van den puncten en Artikulen voor verhaelt / en van allen den inhoudene van dien / in der vuegen en manieren / gelijk dat hier voor geschreven staet / rustelijk / vredelijk / en volkomelijk / genieten en gebruiken / sonder hen te doene oft laten geschieden eenig hinder / letsel oft moeijenisse ter contrarien. Want ons alsoo belieft gedaen te hel-

1568. hebbene. En des t'oorkonden hebben wy hier aene doen hangen onſen Zegele / gegeven in onſer Stadt
pag. 589. van Brugge / den xxvj. dag der maent van Apprille. In 't Jaer ons Heeren / M. D. LV.

Num. 30. Extracten uit die Conſtitutien van der Oorden van den gulden Vlieſe, gemaekt en geordineert, by hoger memorien Hertoge Philips, den 27. Novemb. Anno 1431. Aengaende den anderen Artikulen, ſoo van den Statuten, als Additien des Keiſers Karels in der verantwoordinge boven geruert, is men hem gedragende tot 't gene daer af gevuegt is, in de Juſtificatie des Graven van Hoogſtraten.

19. ITem / des anderen daegs na de voorſchreven ſolemniteit ſullen het Hooft en de Ridders van der Oorden /
Fol. 35. 37. 40. 41. 42. 44. 49. 50. 53. 54. moegen beginnen / indien 't hun belieft / heur Kapittel / omme te handelen de ſaken van der Oorden / in ſullie plaetſe als by het Hooft verordineert ſal weſen. Maer aengaende de keuren en correctien van de Ridders van der Oorden / die ſullen gedaen worden in de Kapittelen van der Kerken / aldaer den Godtsdienſt
p. 590. gedaen ſal zijn geweeſt / ſoo verre het Kapittel daer toe bequaem zy / en indien niet ter plaetſen daer den Hooſde gelieven ſal / tot welker plaetſen daer men de voorſeide keuren en correctien doen ſal / ſullen het Hooft / de Ridders en Officiers van der Oorden aen hebben heure Mantels en de Kapruinen van root ſcharlaken.

XXXIII. Item / indien bevonden worde door het overbrengen van de Broeders en Ridders van der Oorden oft van genoegſamig deel van dien / dat hunnen voorſz. Broedere en Medegeſelle hadde gedaen eenig misdaet / oft hem misgaen tegen d'eere / gehoudt / en den ſtaet van Ridderſchap en Edeldom / en mede tegen de pincten en ordinantien van deſe tegenwoordige Oorden / in andere ſaken / dan in de gene die heiſſchen affſtellinge / 't ſelve ſal hem door den Hoofde oft ſynen Gecommitteerden / oft door den voorſz. Kancellier / vertoont en aengeſeit worden / hem namelijken vermanende / dat hy hem van ſullis betere / en leve in ſullier manieren dat alle blamatien en beſchaemdelijke oft qualijk luidende woorden op perſonen van ſoo edelen ſtaet / moegen ophouden / en dat van dan voortane de Medegeſellen van der Oorden beter ſprake en overbrengen van hem moegen horen. En aengaende de
p. 591. breuken / het Hooft en de Ridders van der Oorden / ſullen daer van over een dragen ſullis als ſy / na gelegentheit van der ſaken ſullen bevinden te behooren. Waer inne de voorſz. Ridders / daer oppe de voorſz. breuken geſtelt ſullen worden / ſal moeten gehoorſaem weſen / en die moeten dragen / lijden en volbrengen.

Onveranderlijk. LIV. Item / oft gebiede (het welk God verhueden wille) dat in 't eenig gebrek gevonden werde / daer door ghy achtervolgende de conſtitutien van deſe tegenwoordige Oorden / ſoudt daer van afgeſet worden / en waert gemaent en verſocht om den Halsbant wederomme te geven; Ghy in den ſelven gevalle / die wederomme ſult ſenden / geheel en onbeſchadigt aen den Overhoofde oft den Treſorier van der Oorden / binnen drie maenden na de voorſz. maninge / ſonder na de ſelve maninge den voorſz. Halsbant meer te dragen noch andere dergelijke / noch om deſer oorſaken wille eenigen haet / nijt / noch quaden wille te dragen / op / noch den voorſz. Overhoofde / noch de Broeders / Ridders / noch Officiers van der Oorden / noch iemande van hun.

Onveranderlijk. LV. Item / dat alle andere breuken / kaſtijdingen oft correctien / die om andere kleinder ſaken / u opgeleit en belaſt ſullen worden by der voorſz. Oorden / ghy
p. 592. die geduldelijk ſult dragen en voldoen ſonder ook hier omme te hebben oft dragen eenigen haet / nijt oft quaet hert tegen den Overhoofde / Broeders / Ridders / en Officiers van der Oorden noch iemande van hun.

Num. 31. Extract uitter Requeſte by der Gravinnen van Egmont aen de Staten van Brabant overgegeven.

Fol. 35. tot 61. HEt welk ſy niet en heeft willen laten uwen Eerweerdigheit te vertoonen om den ſelven te doen gedenken dat de voorſz. Heer Grave is in verſcheiden manieren getracteert tegen de privilegien van den Landen / inhoudende geloften en geſworen verbinteniſſe van ſijn Majeſteit / dat hy alleen den Vaſallen / Onderſaten en Inwoonderen van dien ſoude goet en gerechtig Heere weſen / en dat hy gene van ſijne Vaſallen en Onderſaten en ſoude handelen oft doen handelen by wegen van feite noch by gewelt / maer by recht en vonniſſe van den ordinariſen Rechteren des Lants; Insgelijks dat ſoo verre iemant binnen ſijnen voorſz. Lande gevangen worde / dat hy den ſelven niet en ſal
p. 593. doen noch laten voeren uitten ſelven Lande / tot onderhoudinge van welken en anderen privilegien ſijn Majeſteit hem met eede heeft verbonden / gelijk naerder blijkt by den gevuegden Extracten; En hoewel de voorſz. Heer Grave ſijn vaſte woonſtede heeft gehouden in deſer Stadt van Bruſſel / en ook is een van den meeſten Baenreheeren binnen deſen Lande van Brabant / ter ſaken van ſijn Lant van Gaesbeke. Nochtans ſoo is hy binnen deſer Stadt aengetaſt / uitten Lande gevuert en in ſcherper gevanckeniſſe gehouden binnen den Caſteele van Gent / alles tegen de voorſz. privilegien / en boven dien ſoecken de voorſz. uitlandige Commiſſariſen ſijn ſake te handelen by grooter verraſſinge / en ſeer vremdelijk niet alleen tegen 't gemein Recht / maer ook tegen de natuerlijke reden / ſtijl en gewoonte van den Lande. Om ſijn ſake (ſoo 't ſchijnt) en hem te trekken in eenen Raet en voor Commiſſariſen / alle uitlandige / ganſſelijk tegen des Lants privilegien / &c.

De vertoninge der Staten van Brabant opte voorgaende Requeſte. Num. 31.

Aen mijnen Heere den Hertoge van Alve, voor den Konink Gouverneur in deſen ſijnen Landen van herwaertsover.

VErtonen in aller ootmoet de Staten van Brabant / dat de Gravinne van Egmont hen heeft by Requeſte vertoont het uitvueren en tracteren van heuren man / de welke want ſy gefondeert vinden in den tractaten en contracten by ſijn Majeſteit / met hen-lieden gemaekt / en by eede beſworen. Soo en hebben ſy van eedts en der verbinteniſſe wegen die ſy tot ſijnre Majeſteit en den Lande hebben / niet kunnen gelaten van 't ſelve uwer Excellentie te kennen te geven / der ſelver by deſen ootmoedelijk biddende / dat der ſelver believe de ſelve tractaten en contracten mitsgaders alle d'ander rechten en privilegien des Lants / ſoo wel in deſer als in alle andere ſaken te doen onderhouden / gelijk 't tot noch toe geſchiet is / ſonder daer tegens ergens inne te laten komen / en ook de Steden en Landen te verhueden van allen uitteeringen en nieuwe en ongehoorde gewelden der Krijgs-lieden / en ſult wel doen.
p. 594. Fol. 35. tot 60.

Extract uitter Requeſten by den Procureur des Graven van Egmont, geaddreſſeert aen den Konink, en overgegeven, geappoſtilleert den 8. Januarii. 1568. Num. 31.

HEt welk gedaen zijnde / heeft de Suppliant den 21. Decembris aen uwe Majeſteit / Hooft en Overſte van der Oorden des gulden Vlies / oft aen ſijnen gecommitteerden Ridder der ſelver Oorden gepreſenteert Requeſte / op dat de voorſchreven Heer Grave volgende den ſtatuten van der Oorden / ſonde geſtelt worden in de bewaerniſſe van den Collegie en minlijken geſelſchappe van der ſelver Oorden / om daer over te kennen volgende den ſtatuten: Op welke Requeſte is Appoſtille gegeven / inhoudende; Dat onder de privilegien en ſtatuten van der Oorden van den gulden Vlieſe niet en is begrepen de ſake des voorſz. Graven / noch dergelijke feiten en dat men daerom daer in procedeert en ſal procederen als in een ſake aldaer niet begrepen / en dat ſijnre Majeſteits believe ſullis is. Welke Appoſtille weſende gedateert van den twee en twintigſten Decembris / den Suppliant is eerſt gelevert den 29. der ſelver maent met twee andere geſchriften / niet geteikent weſende / d'een inhoudende; Dat de Licentiaet Jehan de Vergas / en Doctor Loys del Rio / Raden des Konincks / en Commiſſariſen in deſer ſaken by ſijn Excellentie gedeputeert. Seiden den ſeventhienſten Decembris / 1567. binnen Bruſſel / dat ſy de Fiſcalen van ſijnre Majeſteit en den Grave van Egmont / en elk van hen ontfangen ten toone / Salvo jure impertinentium & non admittendorum, binnen den termijn van de twintig eerſt verbolgende dagen / begin-
Fol. 41. 42. 43. 44. p. 595. p. 596.

1568. beginnende van den dage van der wete deser acten en sententien van toone / op dat sy tooncn des sy goet vinden by sulken wegen als na Recht plaetse hebbe / soo by getuigen als by geschriften / belastende daegsel in forma om te sien de getuigen die d'een tegen d'ander sal willen leiden / en seiden dat dit vonnis van toone hem verstont niet alle 't gene dat de Partyen souden willen
Fol. 52. 53. 54. 55. seggen en allegeren binnen d'eerste thien vervolgende dagen. Alsoo was versien en bevolen by den voorschreven Commissarisen. En d'andere te Bruessel den seven en twintigsten Decembris hebben den Licentiaet Jehan de Vergas / en Doctor Loys del Rio / Raden des Konincks / en Commissarisen by sijn Excellentie gedeputeert in der salen van den Grave van Egmont; Geseet dat gemerkt van wegen des selfs Graven / noch der Fiskaels van sijnre Majesteit niet niet allen en was in der selver salen geseet noch geallegeert binnen den thien dagen tijts den Partyen gestelt / na de verkondinge van der acten des vonnisse van toone / den
pag. 597. voorschreven Grave gedaen den 19. Decembris / door Francisco Pais Deurweerdere; Sy den voorschreven termijn ten einde voorsz. om te allegeren verlengden voor andere vijf dagen meer / met waerschouwinge dat hen geen ander dilaei en sal worden gegeven / en dat men des de wete doe den voorschreven partyen oft heuren Procureurs / het welk was voorsien en gestelt by den voorsz. Commissarisen / waer af hy Suppliant hem vandt wel verwondert en beladen / want volgende den selven geschriften / soo en soude de voorschreven Heere Grave (onder correctie) niet alleen gefruitreert worden van sijnen competenten en ordinarisen Rechter, maer ook by verrassinge versteken worden van sijn defensien en justificatien ten principalen, alles eer die sake soude gebracht zijn voor sijnen competenten Rechtere oft judiciele betichtinge wesen geinstitueert soo dat behoort, sonder dat de selve Grave oft Procureur voor hem eenig soude wesen gehoort / ja gedurende sijn scherpe gevanckenisse en aleer den voorsz. Suppliant sy gelevert sijn procuratie en hem voldaen van den conditien by hem geprotesteert en terwijlen hy noch 't effect van dien was vervolgende / ja is het
p. 598. voorsz. geschrift en ordinantie van den seven en twintigsten Decembris / inhoudende prorogatie van vijf dagen gemaekt geweest / al eer het voorgaende geschrift den Suppliant oit was geinsinueert / want de selve geschriften zijn hem beide seffens gelevert den negen en twintigsten der voorsz. maent Decembris / welke geschriften daerom ook niet en kunnen (onder correctie) eenige prejudicie gedoen den voorsz. Grave / noch hem beroven van sijnen competenten Rechter en ordinaris / na vermoegen der voorschreven statuten; Gelijk de Suppliant wel hoopt breeder met goeden fondemente van Rechte te bewijsen / dat de sake des voorsz. Graven behoort belent en beslicht te worden voor uwer Majesteit / oft sijnen gecommitteerden Ridder en andere Ridderen van der Oorden. En dat niet tegenstaende de voorsz. verklaringe oft appostille den Suppliant gedaen / de sake van den voorschreven Grave is begrepen in den statuten van der Oorden, en dat sulks altijt is onderhouden geweest gelijk de exempten des goede getuigenisse sullen geven; het welk ook anderssins soude wesen tegen 't gemein Recht en de Privilegien en Rostuimen van den Lande.

p. 599. Num. 31. Extracten uitter Requesten by den Admirael selver gemaekt, en den Hertoge van Alve gesonden door den Secretaris Praets, als hy sijn eigen antwoorde gestelt en overgegeven hadde.

EN nadien sijn Excellentie hem heeft doen leveren by den Secretaris Praets een geschrift inhoudende de artikulen en misdaden hem Suppliant opgeleet by den Procureur generael / hem ordonnerende op alle de
Fol. 39 40. selve te antwoorden alleen, en sonder raet van iemant ter werelt. Soo heeft hy Suppliant sulks voldaen / en mag elk man van verstande bedenken / wat schanden en verwijts sijn Nationelingen geleden souden
Fol. 1. 2. 3. hebben / soo bexre die Suppliant aflijvig waer geworden eer hy opte selve quade feiten hem valschelijk aengetegen / hadde geantwoort gehadt. Ende en haelt hy Suppliant na geen dingen soo seer als hem in en over al moegen justificeren en sijn Majesteit te geven genoegsame voldoeninge / want hy en wilde niet hebben alle de Eere en Staten van der Werelt / en niet geacht te wesen voor een man van eeren. Om nu sijn sake bet te beneersten / daer sijn eere soo grootelijk aen hangt / p. 600. gelijk sijn Excellentie mag weten (wesende sulken Heere) hoe grootelijk het toestaet eenen Edelman / wesende beticht / hem des te purgeren / want wy geen sake op deser Werelt soo weert en hebben als eenen goeden naem en onse eere / &c.

Mits den welken soo versuelt de Suppliant aen sijn Excellentie / gelijk een rechtveerdig Heere en Ridder van der Oorden is verbonden te helpen en voorderen alle personen / op dat hen Recht en Justicie gedaen worde / dat hem sulks ook gebeuren mag / en dat hy mag ontslagen worden onder kautie juratoir oft andere Fol. 41. 42. soo sijn Excellentie daer toe sal vinden behorende / &c.

Extracten uit sekere Supplicatie van de Graven van Nuenar, en Hoogstraten, aen den Nederlantschen Westphalischen Creitz overgegeven in Octobri, Anno 1567. aengaende de kennisse van der saken des Admiraels. Num. 31.

EN want de voorsz. onse vriendelijke lieve Swager p. 601. en Broeder in desen Nederlantschen en Westphalischen Creits sonder eenigen middel geseten en daer van Fol. 5. 38. 39. 111. een dapper mede-lit is / daer inne hy ook van wegen het Graefschap van Hoorne en de Heerlijkheit van Weert altijts beschreven en gedagvaert is geworden en ook altijts sijn quote / aengedeelte en contributie van het voorsz. Graefschap en de voorseide Heerlijkheit betaelt heeft / alsoo hy hem ook altijts voortaen bereet getoont heeft en noch doet die te betalen / en dat ook alle appellatien van het voorschreven Graefschap en de voorschreven Heerlijkheit van outs aen het Keiserlijke Majesteits Kamer-gerecht en niet aen de Nederlantsche Parlamenten oft Raden gekomen oft gedevolveert hebben / en aldaer geexcuteert zijn geweest. Soo is onse onderdanige ernstige vriendelijke bede en begeeren aen uwe Voorstelijke Genade en gunste dat hun gelieve gesamentlijk den voorsz. onsen Swager en het geheel Vriendtschap ter liefde en ten besten mede te deilen / en verleenen eenen brief aen de voorschreven Konincklijke Majesteit. Ten einde de voorsz. onse Swager van dese bes waerlijke gevangenisse ontslagen / en indien p. 602. men 't emmers soude willen hebben / onder behoorlijke borg-tochte op sijne vyve boeten gestelt en alsoo genoegsamelijk gehoort mochte worden.

En alsoo de voorsz. onse Swager en Broeder desshalven hem altijts bereet getoont heeft te Rechte te komen / het ware voor de Keiserlijke Majesteit des selven Keiserlijke Kamer-gerechte / sijne daer toe gedeputeerde en verordineerde Commissarisen / voor de Rotvorsten / Vorsten en Staten des Rijks / als ook voor andere onpartijdige en ordentlijke Rechteren / &c.

Extract van eene Requeste overgegeven by den Graven van Nuenar en Hoogstraten aen den Hertoge van Alba gesonden uit Coelen den 12. Martii, Anno 1568. ten einde den Admirael gegunt worde bystant van Rade. Num. 31.

WAeromme de voorsz. Heeren / Thoonderen niet Fol. 39. tc en kunnen gelaten wel ootmoedelijk uwer Genade te bidden / om hun behoorlijken te quijten van der Officien van waerachtige en getrouwe Broeders / Mede-broeders en Vrienden / alsoo sy verbonden zijn by na-maegschap en verplichtinge / en ook te wetene p. 603. de voorschreven Grave van Nuenar als een Graef des Rijks en de voorseide Grave van Hoogstraten deur eedt als Ridder van der Oorden / dat hem gelieve te bedenken en acht te nemen hoe swaer het is / ja by na onmoegelijk voor eenen Heere van sulker qualiteit als hy is / en wesende sijne handelinge oft vacatie geheel ter contrarien / alsoo hy 't selve wel breedere by sijne voorsz. antwoorde bewijst en beduit van te moegen soo breede en sonderlinge voldoeninge geven na advenant dat elk Artikul van de voorsz. betichtingen begrijpt door inductie van 't gene dat schijnt / dat de voorsz. Procureur generael hem vermeint op te leggen en alsoo 't wel behooren soude dat voor het toekomende hy werde verlicht

1568. verlicht en geholpen indien hem voordere heiſſchen en onderdragen gedaen werden / dat hy behoorlijk voorſien werde en onderſtant hadde van luiden genoeg bequaem en geſtileert alſoo de materie uitheiſcht.

Num. 31. Verſuek om te moegen dienen de Schriftuere van feiten defenſionael voor den Grave van Hoorne.

pag. 604. *Aen den Hertoge.*

DE Procureur van den Grave van Hoorne verſuekt dat uwer Excellentie believe te ordineren den Procureur generael dat hy binnen ſekeren korten tijde peremptoir antwoorde / per credit vel non / opte Schriftuere van feiten / redenen en defenſien des ſelfs Graven / om daer na te procederen tot verificatie der feiten die de voorſchreven Procureur ſal willen ontkennen. Geteikent Provyns. Opte marge ſtont geſchreven; Sijn Excellentie ordineert dat de Schriftuere des Graven van Hoorne hier gemert ſal worden ontfangen ſonder prejudicie van den Staet en expeditie van der ſaken, en dat ſonder het ſelve prejudicie daer af kopie worde gegeven den Procureur generael / om daer op te antwoorden indien 't hem goet dunkt. Gedaen te Bruſſel den xxiij. Aprilis / 1568. na Paeſſchen; Geteikent Practs.

Fol. 41. 42. 43. 44. 56. 57. 58. 59. 60.

Num. 32. Extract uit eenen brieve by den Gravinne van Hoorne geſonden aen de Keiſerlijke Majeſteit, en overgegeven den 16. Octobris 1567. tot ontſlaginge van den Admirael.

p. 605. Fol. 36. tot 52. MAer want nu Genadigſte Heer en Keiſer / de voorſz. mijn Soon ter kauſen van ſijn Graefſchap van Hoorne en Heerlijkheit van Weerth met anderen toebehoorten den Heiligen Rijke en uwe Keiſerlijke Majeſteit in alle onderdanigheit onderworpen is / en ook de ſelve mijn Soon en ik deurgaens alle de contributien / impoſitien en beſwaringen van deſen Nederlantſchen Weſtphaliſchen Creits / gelijk ook d'andere des Heiligen Rijke / altijts onderdanig en gehoorſamelijk betaelt hebben / en noch voortaen bereet zijn te doen. Soo is mijn alder-ootmoedigſte / onderdanigſte en hoogſte bede aen uwe Keiſerlijke Majeſteit / ten einde de ſelve in alder genadigheit haer niet en wil laten verdrieten / deſe mijne alderhoogſte en by na onuitſprekelijke beſwaerniſſe en quellinge ter herten te nemen en beſondere als van Godt verordineerde voorſtaender en beſchermer van alle arme verlatene Weduwen en Weſen / my en mijne beſwaerde Vrienden en Magen / die Keiſerlijke mildigheit en genade betonen / en een genadig voorſchrijven aen de Hoog-gedachte Koninklijke Majeſteit van Spaengien / met ook aen den voorſz. Hertoge van Alba / en dit Nederlantſch Hof / mede-deilen en verlenen; Ten einde mijnen Soon / mits voorgaende genoegſame burchtocht / van den hacht ontſlagen en tot behoorlijken rechte en verhoren / het ware voor uwe Keiſerlijke Majeſteit ſelfs / voor ſijn Hoog-loovelijk Kamer-gerecht oft voor andere des Heiligen Rijks Keur en Vorſten / geſet en geſtelt mag worden.

p. 606.

Num. 32. Extract uit eenen brief van me Vrouwe de Gravinne van Hoorne aen den Grave van Hoogſtraten van den 5. Januarii, Anno 68. opte Oorden van den gulden Vliese.

Fol. 36. tot 52. BEhoudelijk dat de kennisse blijve aen ſijnen behoorlijken Rechtere / en dat ſijne ſake werde beleit voor den Koninklijk Hooft van der Oorden oft ſijnen Vicehebber en de Ridderen van der Oorden / waeromme ik (als een verlaten Moedere) niet en kan gelaten u mijn Soon te bidden dat ghy ſoo veel wilt doen aen ſijne Majeſteit dat der ſelver gelieve mijnen voorſz. Soon den Admirael te handelen als een Mede-broeder en Ridder van der Oorden / en achtervolgende de ſtatuten der ſelver (daer van hier mede een Extract gaet) de welke ik verſta dat alle de Ridders van der Oorden ſolennelijken geſwooren hebben te onderhouden / en achtervolgen ſoo vele in hun is / &c.

p. 607.

Van gelijken ſchrijve ik aen alle de Ridders van der Oorden / ſoo wel in Spaengien / Italien / Duitſlant / als herwaerts-over / ten einde hun gelieve de voorſz. vertoningen aen ſijne Majeſteit te doene / &c.

Extract uitten brieve des Graven van Nuenar, aen de Keiſerlijke Majeſteit tot voordeel des Admiraels, den 27. Septembris 1567. 1568. Num. 32.

TEn einde de voorſz. mijn Swager van deſe beſwaerlijke onverdiende gevanckeniſſe ontſlagen en (emmers ten minſten) onder behoorlijke kautie / op ſijne vyve voeten geſteit / en alſoo genoegſamelijken gehoort mochte werden / alſoo achtervolgende de privilegien van der Oorden van den gulden Vliese / die door Keiſer Karel hoog-lovelijkſter gedachteniſſe / Anno een en dertig opgericht zijn / niet anders toegelaten en wort dan dat een van de Oordens Heeren in geen hachte oft gevanckeniſſe eer geſteit en mag worden / voor dat hy eerſt door ſijne Medebroeders gedagvaert en gehoort zy. Fol. 36. tot 52.

Ten anderen aldergenadigſte Keiſer / alſoo de voorſz. mijn Swager en Broeder / een Graef des Rijks is van wegen het Graefſchap van Hoorn en Heerlijkheit van Weert / en dat alle appellatien van het ſelve Graefſchap ten de ſelve Heerlijkheit aen uwe Keiſerlijke Majeſteits Kamer-gerecht en niet aen de Nederlantſche Parlamenten en devolveren en ge-exenteert worden / heeft ook altijts in den ſelven reſpecte als eenen Staet des Rijks in den Nederlantſchen Weſtphaelſchen Creits gehoorſamelijk ſijne competente quoten en contributien betaelt en noch doet; Soo is dergelijken aen uwe Majeſteit als ons eenig hoogſte van God verordineerde Hooft en Overheit en eenige toevlucht van alle bedroefde en beſwaerde / mijne onderdanige geheel ernſtige bede de ſelve gelieve uit alle de voorgenoemde oorſaken den voorſeiden mijnen Swager en Broeder hem in alder genaden bevolen te laten zijn / aengeſien de voorſz. mijn Broeder hem preſenteert in alle onderdanigheit en ootmoedigheit voor uwe Keiſerlijke Majeſteit des ſelfs Keiſerlijke Kamer-gerecht oft uwer Keiſerlijke Commiſſarisen by rechtelijken wegen oft voor de Keurvorſten / Vorſten / en Staten des Rijks oft anderſins onpartijſche Rechteren dien aengaende te kommen en te Rechte te ſtaen. p. 608.

Extract uit eenen brief des Graven van Nuenar aen elken der vier Koervorſten aen den Rijn, van den 27. Septembris 1567. p. 609. Num. 32.

TEn einde de voorſz. mijn Swager en Broeder van deſe beſwaerlijke onſchuldige gevangeniſſe verloſt / en (indien men 't emmers ſoude willen hebben) onder behoorlijke borchtochte op ſijne vyve voeten geſtelt / en alſoo genoegſamelijk gehoort mochte worden. Fol. 36. tot 52.

Soo is ook mijne geheele onderdanige ernſtige bede aen uwe Koervorſtelijke Genade (als een van de principaelſte Staten des Rijks der Duitſcher Natien / en den welken in deſen gevalle toeſtaet en betaemt een redelijk inſien te hebben) dat der ſelver uwer Koervorſtelijke Genade gelieve uit de bovengemerde oorſaken hem den bovengenoemden mijnen Swager en Broeder genadiglijk bevolen te laten weſen; Dies gebiedt hem de voorſz. mijn Swager en Broeder in alder onderdanigheit en ootmoedigheit bereet te weſen deſen aengaende voor die Keiſerlijke Majeſteit ſijn Kamer-gerecht oft des ſelfs Majeſteits Commiſſarisen / oft voor uwe Koervorſtelijke Genade en ook voor andere Koervorſten en Staten des Rijks / te komen en te rechte te ſtaen / &c.

Extracten uit eenen brief des Graven van Nuenar aen den Hertoge van Alba van den 3. Octobris 1567. ruerende de rechtvoorderingen tegen den Admirael. p. 610. Num. 32.

MAer gemerkt ik niet verſtaen en kan wat uwe Vorſtelijke Genade deur den wech des ordentlijken rechtens, genadiglijk meinen wilt / al is 't dat de gemeine geſchrevene Rechten eenige wijſen / formen en manieren / hoe en in wat manieren men in ſulken gevalle behoort te procederen en voorts-baren / ſtellen oft bewijſen / ſoo ſoude ik wel begeren dat uwe Vorſtelijke Genade my genadiglijk nadere bericht wilde overſenden / wat hy deur den ſelven ordentlijken wech des rechters verſtaen wilt / &c. Fol. 36. 37. 38. 39. 40.

Dat ook den voorſchreven mijnen vriendelijken lieven Swager en Broeder de Graef van Hoorne / eenen Advocaet oft twee (die ik hem ſoude moegen toeſchikken) toegelaten mochte worden / alſoo 't ſelve naer recht

1568. Rechte behoort / ten einde hy niet onverantwoort en blijve in puncten van Rechte / en anderssins alsoo verlaten worde / alsoo uwe Voorsichtige Genade tot noch toe hem heeft tegens my genadigh̄lijk laten vertoonen.

pag. 611. Num. 32. Getrokken uitten brieve der Heeren Graven van Nuenar en Hoogstraten, gesonden aen den Hertoge van Alve den 25. Novembris 1567. opte incompetentie van de Commissarisen en Rechters.

HOewel wy een vast betrouwen hebben dat u Excellentie acht nemen sal op de brieven die der Keiserlijke Majesteit tot onser ootmoediger en rechtveerdiger bede / belieft heeft onlanghs u te schrijven / want nochtans tot onser kennissen gekomen is / dat binnen
Fol. 36. tot 43. hoxten dagen herwaert na Gent gesonden sonden zijn seltsame Raets-heeren uit Spaengien en Boergoingnen /
a Den Licentiaet Vergas. van den welken den roep gaet / dat de eene a uit Spaengien gebannen is. Soo heeft ons gedocht / ons toe te stane / dat wy onderwerf nieuwe Excellentie ootmoedelijk sonden bidden op de voorsz. brieven van den Keiser / en dit ons tweede bidden / sulken regard te nemen dat wy niet geoorsaekt en worden ons klachten des te moeten doen aen den Keiser en de Staten des Rijks / waer toe wy gedwongen sonden worden / indien de saken rakende onse Heeren / Magen / Neven / Broeders en Medebroeders gehandelt werde / en bekent sonde worden voor incompetente Rechters / waer voor altijt gereknt sullen worden sulke en dergelijke als boven verhaelt zijn / aengaende Graven van den Rijke / en Ridderen van der Gulden.

p. 612. Num. 32. Getrokken uit andere brieven by den selven Graven, aen den voorschreven Hertoge gesonden den 24. Decembris 1567. met een Protest tegen de procedueren gedaen.

TOt onsen grooten leetwesen hebben wy voor waerachtig verstaen dat u Excellentie wilde den Heere Admirael onsen Broedere verstellen / om dat hy niet
Fol. 36. tot 44. en hadde geantwoort ten dage hem beschreven / hoewel de schult daer af / op hem niet en konste geleet worden / want elken kenlijk is / dat hy begeerde te voldoene ten genen dat hem belast was / hoewel 't selve gebeurt was (onder correctie) door incompetente Rechters / want hy aen sijn Vrouwe Moedere gesonden hadde een geschrift by sijn hant getekent van 't gene daer hy in desen hem mede wilde behelpen / waer inne hem dochte dat sy hems Soons Recht verkort sonde hebben / 't selve doende / gelijk wy wel meinen u Excellentie by hem antwoorde gesien te hebben / de welke mitsgaders eenige onse brieven / wy ongeerne verstaen uwer Excellentie niet aengenaem geweest te zijne / en nadien wy daer op geen antwoorde en hebben gekregen / zijn wy benoot / om te voldoen over-al 't gene dat wy schuldig
p. 613. zijn onser grooter vrientschap en maegschap / uwer Excellentie over te senden tot onser ontlastinge een Protest voor Notaris gepasseert / het welk voor als nu onse uitterste toevlucht is geweest / ende en sonden soo verre nemmermeer hebben willen komen / en hadden ons de voorsz. gewichtige oorsaken en anderen ons bewegende / daer toe niet gedwongen.

Num. 32. Extract uit eenen brief van den Grave van Hoogstraten aen den Hertoge van Beijeren, van den eersten Januarii, Anno 1568.

Fol. 36. tot 54. MAer alsoo 't der Keiserlijke Majesteit genadighlijkst gelieft heeft my toe te laten / op gelijk begeren / het welk ik aen der selver gedaen hadde / te schrijven / aen den Koninck / en den Hertoge van Alba. Ten einde dese Heeren die in Nederlant gevangen zijn / sonden gehandelt worden achtervolgende de Privilegien van d'Edele Orden des gulden Vlies / en namelijk naervolgende d'Artikulen / geconfirmeert by wijlen den Keiser Karel / van hoger en onverwinlijkter gedachten / in den Jare 31. In de Stadt van Doornik; Soo hebbe ik een vaste hope genomen / dat uwe Voorsichtige Genade my niet voor importuin achten en sal /
p. 614. maer dat ik voldoe mijn gehoudt / en den eedt gedaen den minnelijksten gesellschappe van den Ridders van der Orden. Soo seinde ik der selver hier neffens Extract van de voorsz. Artikulen / en bidde hem ootmoedelijk / dat volgende de selve / hem gelieve dese weldaet niet te 1568.
willen weigeren mijnen Heere den Grave van Hoorne mijnen goeden Heere en Broedere en my / van te willen schrijven / aen den voorsz. Hertoge van Alba / dat hy hem dien naervolgende wil handelen. En dat soo vele te meer / mijn Heere deur dien ik verstae dat desen Hertoge onlanghs antwoorde gegeven heeft aen sommige Commissarisen die aen hem gesonden zijn geweest / dat hy niet en denkt aen te nemen / eenige Sollicitateurs noch Raets-lieden omme sijne saken te verantwoorden / en dat mijnen Broeder persisteert t'antwoorden op al 't gene dat men sonde kunnen by gebrengen om hem te belasten / voor den Koninck sijn Overhooft / en de Ridders van der Orden sijne Mede-broeders / naer uitwijsen de selve Privilegien en den eedt daer oppe by hun allen gedaen / &c.

Extracten uit eenen brief van de Graven van Nuenar en Hoogstraten, aen de Koervorsten van den vierden Januarii, Anno 68. voor den Admirael. p. 615. Num. 32.

EN hoewel die Roomsche Keiserlijke Majesteit onser Fol. 36. tot
alder-genadigste Heer aen den voorsz. Hertoge ge- 54.
schreven heeft / dat naerdien de voorsz. onse Swager en Broeder de Graef van Hoorne als een Graef des Rijks onder den Westphaelschen Creits geseten / hem bereet toont voor de voorsz. Keiserlijke Majesteit oft voor het Keiserlijk Kamer-gerecht als zijnder L. ordentlijksten Rechter oft voor den Koervorsten / Vorsten en Staten des Rijks / oft voor die Keiserlijke Majesteit en sijne Broeders onse genadigste Heeren de Ertz-Hertogen / en onse genadige Heeren die Hertogen van Beijeren en Brunswijk / en voor die andere Heeren des gulden Vlies / als een let des selfs / oft voor andere onpartijdige Rechters te Rechte te staen / en insonderheit ook achtervolgende Keiser Karels des vijfsten hoog-loflijker gedachtenisse gegevene Privilegien tot Doornik Anno 1531. (daer van wy uwe Koervorstelijke Genade hier mede de geloof-weerdige kopie seinden) en daer naer geapprobeert en geconfirmeert by de Koninklijke Majesteit van Spaengien / sijne Genade hem niet en sonde behooren voor andere Rechters aen te spreken en bewaren. Soo en heeft nochtans 't selve sijne Keiserlijke Majesteits schrijven niet geholpen / dan zijn beide de Heeren herter gehouden dan te voren. En gemerkt uwe Koervorstelijke Genade als die hoogverstandige / uit dese oprechtige presentatie en bereet tooninge genadighlijkst merken / en sien dat heure L. niet anders en soeken dan voor behoorlijk Recht gestelt en gehoort te moegen worden. Ten einde heure onschult en de waerheit aen den dag mochte komen. Soo is onse onderdanigste en ootmoedigste bede aen uwe Koervorstelijke Genade als die hoogste Leden des Rijks / en Lief-hebbers van allen rechte en gerechtigheit / dat hun gelieve met de Keiserlijke Majesteit oft sijne Majesteits Commissarisen / genadighlijkst te bedenken op den besten en gevoeghlijksten wegen en middel / ten einde beide den voorsz. Heeren / en sonderlinge onsen Swager en Broeder als een Graef des Rijks / mag behoorlijk gehoor en recht geschieden / en dat hy / alsoo voor onbehoorlijke Rechters ex vinculis causam dicere niet gedwongen en werde / &c. p. 616.

Extract uit eenen brief van de Graven van Nuenar en Hoogstraten aen den Keiser van den 28. Januarii, 1568. tot ontslaginge des Admiraels. p. 617. Num. 32.

SOo en heeft nochtans sijne Genade uwe Keiserlijke Majesteits schrijven noch ter tijt geenssins achtervolgt / dan die voorsz. twee Heeren van Egmont en Hoorn worden nauwer gehouden dan die te voren / en laet sijne Genade door sijnen nieuwen raedt tegen hen ten hertsten en ad contumaciam procederen. En gemerkt dan aldergenadigste Keiser uit bevel des voorsz. Hertoogs in de vijfthien Schepen van Oorlogen toegerust werden / waer uit niet alleenlijk een vermoeijen is / maer gaet eenen sterken roep en fame in sijnder Genaden Hof en het geheel Nederlant deur / dat sijnder Genaden meininge en voornemen is beide die Heeren in Spaengien te laten vueren; Soo en hebben wy daeromme niet kunnen gelaten uwer Keiserlijke Majesteit als onse hoogste Overheit en eenige toevlucht van alle overvallene op 't onderdanigst en ootmoedigst Fol. 36. t 62.

aen

1568. aen te ſoecken dat der ſelver noch eenmael gelieve genadelijkſt aen die Koninklijke Majeſteit van Spaengien
pag.618. onſen genadigen Heere / oft aen den Hertoge van Alba te ſchrijven. Ten einde ſy doch eenmael volgende heure aenbiedinge oft preſentatie gehoort mochten worden / en men ſal ſonder twijffel metter waerheit bevinden / dat ſy niet gedacht / gewilt / geſwegen en gehandelt en hebben / dan dat tot uut en eere van ſijne Koninklijke Majeſteit gedient heeft.

Num. 32. Extract uitten brieve van de Keiſerlijke Majeſteit aen den Konink van Spaengien, ten voordeel van den Admirael, den 20. Octobris 1567.

Fol. 36.37. 38. 49. 40. TEn einde de voorſeide heure Soon en Man als eenen Staet en Medelit des Rijks / die ook altijts ſijn behoorlijk Rijks quote en contributie betaelt heeft / ſoude moegen van der ſelver Hachten / op voorgaende genoegſame cautie en borchtocht van voor ons / des heilijhen Rijks keur en Vorſten / oft andere onpartpiſche / te rechte te ſtaen / ontſlagen en wederomme op vrye voeten geſtelt worden.

En want ons wel kennelijk is / des voorſz. Graevens van Hoorne aen U L. Heere Dadere keiſer Karel / &c. onſen lieven Heer Oom en Swager hoog-zaliger ge-
p. 619. dachteniſſe / en aen u ſelfs van ſijne eerſte jonkheit af tot op deſer tijt toe / ſoo wel in Spaengien als anderſſins ongeſpaerden neerſtigen met lijve en vermoegen gehoorſamen onverdrietelijken gedane getrouwe dienſte, en dat boven dien hy ons ook altijts voor eenen van ſonderlingen goeden en oprechtigen gemoede tegen uwer L. geacht is geworden; Soo en maken wy ook geen twijffel / dan meinen geheellijk / dat hy hem in dit tegenwoordig kas ook na gelegentheit wel ſal weten te verantwoorden / maer want alſoo ons d'oorſake / waer deur deſe gevanckeniſſe geſchiet is / geheellijken verborgen is / en dat wy mits ſijnen langen geduerigen dienſte en beſondere dat hy is een van de Staten en Medelit des Rijks / (waeromme wy op het onderdanig dien aengaende aen ons by ſijne Vrienden te kennen geven / 't ſelve ook niet wel kunnen laten voorby gaen) hem altijts geerne van de voorſz. beſwaerniſſe ontſlagen en los ſien wilden. Soo verſuchten wy uwer L. vriendelijcker en broederlijcker wijs / ten einde der ſelver uwer L. gedenckende al 't gunt voorſz. / wil den voorſz. Graef niet alleen uit de voorſz. ſtrikte gevanckeniſſe tot der verſoechter verantwoordinge komen laten / maer u ook anderſſins tegen hem als eenen Ridder van den gulden Vlieſe met alle mildelijke genade betonen.

p. 620. Num. 32. Extract van de brieve der Keiſerlijke Majeſteit geſonden den 20. Octobris 1567. aen den Hertoge van Alba, ten voordeel van den Admirael.

Fol. 36. tot 40. TEn einde de voorſz. heur Soone en Man als een van de Staten en Medelit des Rijks die ook altijts ſijn behoorlijk Rijks contingent en contributie betaelt heeft / ſoude moegen van der ſelver Hachten en gevanckeniſſe op voorgaende genoegſame kautie en borchtochte van voor ons / des heiligen Rijks keur en Vorſten oft ook andere onpartpiſche te rechte te ſtaen / ontſlagen en wederomme op ſijn vrye voeten geſtelt worden.

En want ons dan wel kondt en kennelijk zijn / des voorſz. Graevens van Hoorne getrouwe dienſten / die hy wijlen onſen lieven Heere / Oom en Swager / keiſer Karel / &c. hoogzaligſter gedachtenis / en der L. des voorſz. Koninks van ſijnder eerſter Jonkheit af tot nu toe ſoo wel in Spaengien / als anderſſins ſonder hem te ſparen met neerſtigheit / lijve en vermoegen / gehoorſaemlijk en onverdrietelijk gedaen heeft / en dat hy boven dien ons altijts voor eenen van ſonderlingen goeden en oprech-
p. 621. ten gemoede tegens ſijnre L. des Koninks geacht is worden. Soo en twijffelen wy geenſſins dan meinen geheellijken dat hy hem aengaende dit tegenwoordig kas ook na gelegentheit wel ſal weten te verantwoorden / maer nademael alſoo ons d'oorſake / waeromme de gevanckeniſſe geſchiet is geheellijken verborgen is / en dat wy mits ſijnen langen geduerigen dienſte en beſondere dat hy is een van de Staten en Medelit des Rijks (waeromme wy op het onderdanig / dien aengaende aen ons by ſijne Vrienden te kennen geven / 't ſelve ook niet wel konnen laten voorby gaen) hem altijts van de voorſz. beſwaerniſſe geerne vry en los ſien ſouden. Soo 1568.
verſoecken wy u tot dijnre L. genadiglijk geſint weſende dat U L. bedenckende alle het ſelve / wil den voorſz. Grave niet alleen uit de ſware gevanckeniſſe tot der begeerder verantwoordinge kommen laten / maer u ook anderſſins tegen hem als eenen Ridder des gulden Vlies met alder minnelijkheit betonen / en in al 't ſelve boven de voorſz. ſijne getrouwe dienſten en anders alſoo boven ſtaet / wilt ook aenſien dat hy en de voorſz. ſijne bedroefde Huysvrouwe vele vrienden in den Rijke hebben.

Extract uit eenen brief van den Hertoge van Beijeren aen den Hertoge van Alba van den 30 Januarii, 68, voor den Admirael. p. 622. Num. 32.

ALſoo ons van de Statuten des Oorden genoeg gedenkt / en dat wy gelijk andere den behoorlijken eedt daer oppe gedaen hebben / ſoo verſoecken wy U L. vriendelijken mits deſen / dat hem gelieve die ſaken ſullks by de Koninklijke Majeſteit te helpen voorderen dat metten gevangenen Graven anders niet gehandelt en worde dan alſoo na gelegentheit der Statuten wel betaemt en behoort / in der vuegen / gelijk wy hier te voren U L. ook geſchreven hebben / maer tot noch toe daer oppe geen antwoorde ontfangen / &c. Fol. 36. tot 40.

Extract uit eenen brief van den Hertog van Alba aen den Grave van Nuenar van den 22. Auguſti, 1567. op het wederkeren van den Admirael. Num. 33.

SEdert dat ik uit Spaengien ben vertrocken / hebbe ik de ſaken van den ſelven Heere Graef van Hoorne ſullks beleit dat ſijne Majeſteit hem de vergeldinge ſal p. 623.
doen na ſijn goede verdienſte / en heeft my alſoo geſeit Fol. 31 32.
eenige dingen die ik hem ſeggen ſoude daer des ſelfs 33. 34. 35.
Graevens ruſte aen gelegen is / en ik ſoude ſeer verlangen van nu af hem met my te nemen om eenige ſaken / die ik weſende te Bruſſele aengekomen / ſal te doene hebben / maer ik en hebbe hem hier inne niet willen quellen / gemerkt dattet redene is / dat hy U L. ga beſoecken en vertrooſten van ſoo grooten verlies; Ik bidde uwe L. dat hy hem verlof wil geven / ten einde hy terſtont mag wederkeren / &c.

Extract uit eenen brief des Hertogen van Alba aen den Grave van Nuenaerden van den 22. Septemb. 1567. op 't vangen van den Admirael. Num. 33.

EN willen ook van onſent wegen met alle neerſtigheit daer op letten / ten einde in deſe ſake geheel rechtvoordelijke behoorlijke wijſe geprocedeert ſal worden / Fol. 41. 42. 43. 44.
alſoo wy 't ſelve voor Gode Almachtig en de Werelt verhopen te verantwoorden / en gelijk tegen eenen iege- p. 624.
lijken en ſoo vele te meer tegens eenen perſoon van ſullker qualiteit als de voorſz. Graef van Hoorne is / die hier te voren de Koninklijke Majeſteit van Spaengien / &c. onſer alder Genadigſte Heere ſoo lange en wel gedient heeft / van rechts en redene wegen toeſtaet en betaemt / &c.

Getrokken uit eenen brieve des Hertogen van Alba geſonden aen den Vorſt van Gulik, &c. den 22. Septembris, 1567. op 't vangen des Graven. Num. 33.

IK Biddende mijne Geſante te willen gelove geven als mijnen eigen perſoon en de voorſeide redenen te ontdekken daer 't u bequaem dunken ſal / op dat de Werelt mag weten dat ſijn Majeſteit daer inne niet gedaen en heeft noch en ſoude willen doen 't gene dat in recht en redene niet geſondeert en ware / en vele mijn aengaende perſonagien van ſullker qualiteit en dien- Fol. 35. tot
ſten / gelijk ik niet en twijffel / men en ſal uitten beleiden der ſaken wel begrijpen; Waer inne men niet onderlaten en ſal voort te varen met alle verantwoordinge / en ſoo het behoort in ſaken van ſullken gewichte. 42.

Getrokken uitter inſtructien by den Hertoge van Alba den voorſz. Geſanten doen mede gegeven, om den Hertoge van Gulik; &c. te verkleeren, aengaende der gevankeniſſe der Graven. p. 625. Num. 33.

NIet te min dat men en ſal niet laten hem te handelen / gelijk men Heeren van ſullker qualiteit behoort Fol. 35. 36. 37. 38.
te doene / en dat hy ſelve [a] in perſone hem jegenwoordig ſal vinden in alle de examinatien die men hen doen ſal. [a] Den Hertoge van Alve.

1568. Num. 33. Extracten uit eenen brief van den voorsz. Hertoge van Alba aen de Raden en Commissarisen van den Nederlantschen en Westphalischen Creitz, van den 4. Novembris 1567.

Fol. 36. tot 40. WY hebben dese voorleden dagen ontfangen uwen brief / gedateert tot Kuelen den 22. Octobris lestleden / die ghy ons ten aensoecken van de Graven van pag. 626. Nuenar en Hoogstraten / biddende voor den Grave van Hoorne / geschreven hebt / met eenen anderen daer by aen de Koninklijke Majesteit van Spaengien / &c. onser aldergenadigste Heere / dien wy metter eerster bequaemheit / alsoo dat behoort / sullen doen bewegen / &c.

Alsoo dat wy noodeloos achten volgende uwe voorbede daer van uwer L. meerdere verklaringe te doen / want wy en twijffelen geensins / de Vorst van Kleve die sal op voorder aensoecken / u van onse verklaringe geerne berechten / &c.

Num. 34. Extract van den proteste by den Grave van Nuenar en Hoogstraten, gedaen opte onbehoorlijke rechtvoorderinge jegen den Admirael voortgestelt.

Fol. 56. tot 62. HOewel de Heere Philips van Montmorency als een Vijfts Grave van wegen het Graefschap van Hoorne / en een van der Orden van den gulden Vliese des Koninks van Spaengien / in respecte van sijnen persoon en digniteit / genen anderen competenten Rechtere en heeft dan den Keiser oft sijn Keiserlijk Kamerp. 627. gerecht oft de voorsz. Koninklijke Majesteit metten anderen Heeren sijne medegesellen van der voorsz. Orden / en dien volgende / altijts bereet is geweest en noch is voor een iegelijk van de selve / den Hertoge van Alba en alle andere eenige actie oft betichtinge op hem pretenderende / te rechte te stane / en een wettig einde des rechtens te verwachten. Alle 't selve niet tegenstaende / en ook tegens de rechten en privilegien van der Orden by sijne Koninklijke Majesteit geconfirmeert / en houd de voorsz. Hertoge niet alleenlijk den voorsz. Grave tot groote misachtinge in gevanknisse / maer ook tot groten en baerblijkelijken achterdeele van de voorsz. privilegien der voorsz. Orden / verstaet te bedwingen den selven Grave voor eenige private Commissarisen (onbehoorlijke Rechters / na vermoegen der voorsz. privilegien) om op sommige gepretendeerde en onwaerachtige vraeg-artikulen te antwoorden: en alsoo by wege van contumacie tegens den gevangenen en onverantwoorden / tot een condemnatoir vonnis te geraken. Maer want al 't selve tendeert niet alleenlijk tot hoogste misachtinge en injurie van den voorsz. Grave en van sijne Vrienden en Magen / maer ook van der voorsz. lobelijkter Orden / en want een vonnis gegeven by onbehoorp. 628. lijken Rechter: is in hem selfs nul en machteloos / en dat ook naer rechte allen geallieerden personen / ja allen vremden onstraffelijk toegelaten wort / den gevangenen tegens alle onbehoorlijk gewelt / alle wettige behulp en bystant te doene. Soo is 't dat wy Anthonis de la Laing / Grave van Hoogstraten een van de medegesellen der voorsz. Orden / en wy Herman Grave van Nuenar en Moers / Heere van Bedbur / in onse eigene namen en van wegen den voorsz. Grave van Hoorne / onser beider Swager / voor u openbare Notarisen en getuigen / opentlijk protesteren / tegens het pretens nietig Proces in der manieren als boven begonst van nulliteit / kosten en schaden / omme 't selve in tijden en wijlen behoorlijken te verbolgen / en dat in der bester formen / wijs en wege / en alsoo wy naer rechte / best en bequaemst kunnen en moegen. En dat de contumacie deur de voorsz. onbehoorlijke Rechters den voorsz. Heere van Hoorne t'onrechte opgeleit / is van rechts wegen nul en van onweerden / noch en kan hem nergens toe verbinden / noch hem eenig achterdeel toebrengen / versoekende ernstelijk ons hier op gemaekt te worden openbare instrumenten / &c.

p. 629. Num. 35. Extracten van eenen brieve uitten Nederlande gesonden aen me Vrouwe de Gravinne van Hoorne, den twintigsten Januarii, 1568. nopende de verraschte rechtvoorderinge en confiscatie.

SAlines seide my dat men het geschrift van betichtinge mijnen Heere hadde gebracht metten heisch en Fol. 32. tot 40. conclusie des Procureurs generaels / op 't welke hy moeste antwoorden, soo verre hy hem by verstekinge niet en wilde laten veroordelen.

En Woensdage lestleden quamen tot Odon / Cesar 1568. de Clerk / en Lieven de Sielers met last van te aenveerden en optekenen alle die goeden rierende en onrierende / toebehorende den Prince van Oraengien / Grave Lodewijk van Nassou / Grave van Egmont / Grave van Hoorne / Markgrave van Bergen overleden / Grave van den Berg / Grave van Culenborg / en Heere van Brederode / vindbaer in de Graefschap van Vlaenderen / Castelrye van Rijssel / Douay en Orchies / en beschreven metter daet alle 't gene datter is te Odon metten Leen en Rentbocken / en sloten alle de papieren / rekeningen en beschreet in het kamerken by den grooten comptoir.

Jan de Hertoge / Ontfanger generael van Oost- p. 630. Vlaenderen quam ook te Odon met bevel van de Hertoge van Alve om te ontfangen alle en elkerlijke de goeden die alrede verschenen waren / oft namaels verschijnen souden / en sijnre Majesteit daer af rekeninge te houden metten anderen penningen van sijnen ontfange.

Extracten uit eenen anderen gelijken brieve, geschreven Num. 35. den lesten Febr. 1568. opte onbehoorlijke procedure.

't GEne ik seinde / sal ik qualijk kunnen gederven / soo verre ik my beraden en advijs nemen moet met eenige te Loeven en elders daer 't van node zijn sal / daer ik my in haesten moet / op dat wy niet versteken en Fol. 34. tot worden gelijk eenige acten inhouden, van den welken 43. ik sal relievement moeten vervolgen.

Aengaende den toegank, dien en is niet vry geweest, maer in præsentie van eenen toehoorder, op dat men van geen ander dingen oft propooften spreken en soude soo sy seiden / wat requeste ik daer tegen heb overgegeven / en heb niet kunnen verkrijgen / so ook niet en doet de Procureur van mijn Heere van Egmont / mits wel- p. 631. ken wy genomen hebben / dat wy hebben kunnen krijgen / hebbende eerst toegank gehadt wy / en namiddag die van Egmont voor den selven toehoorder.

Mijn Heere begeert gelt om sijnen tijt te vergeten / men sal ook gelt moeten vinden om sijn kosten te betalen.

Extract uit gelijken brieve van den 6. Meerte 1568. van Num. 35. dat de Vrou Moedere sijn montkosten heeft moeten betalen.

DE Fiscaels hebben my doen dagen om te sien swe- Fol. 32. tot ren de getuigen eer wy onse verantwoordinge ge- 40. dient hebben. Ik en wete niet hoe sy 't verstaen / maer ik hope het ons niet verkorten en sal soo verre wy in ordinarisen rechte moegen gehoort worden; Terwijlen ik hier geweest heb / heb ik requeste overgegeven / op dat mijn Heere mochte hebben penne, inkt en papier, om memorien te maken tot instructie van sijnen Rade en sijnen Vrienden te schrijven / de rekeninge van sijn schult-eisschers te teekenen / en ook aengaende de mom- borie van den Heere van Cruiningen, daer hy alleen Fol. 106. momboir af is mits der aflijvigheit des Markgraven van Bergen. Mits al 't selve toonende den Kapitein Salines / oft hem latende kopie is 't noot / dat hy ook p. 632. voortane meer lochten en vryheit mochte hebben lanks het kasteel voor sijn gesontheit.

't Gelt in een billet opgetekent / heb ik ontfangen soo u believt heeft my 't selve te seinden / maer daer sal wel 25. gulden verlies op vallen / en daer zijn ook penningen onder / die hier voor billon afgeroepen zijn / ik sal daer mede het beste doen soo vele ik kan / metten meesten deel betalende de ordinarise montkosten, op dat hy voortane in tijts mag gedient worden / want om die te geven tot sijn genoegte / sonde luttel helpen / en sonde gebrek lijden in 't gene hy niet gederven en kan.

Getrokken uit eenen gelijken brieve van den 11. Meert Num. 35. 1568. opte onbehoorlijke verraschte rechtvoorderinge.

WAnt sy hebben den 24. Februarii by acte verkleert / dat sy sullen voortvaren ter diffinitiven na dat den Fol. 38. tot queste gedaen sal zijn / hoewel het is buiten recht en re- 45. den / na de gewoonlijke maniere van procederen / waerom wy op morgen sullen sien om een requeste te maken om tijt te hebben om te moegen adviseren / consulteren / confereren en tonen onse antwoorde eer wy die overgeven.

Getrokken uit eenen gelijken brief van den 18. Meert, p. 633. 1568. opte Privilegien van der Oorden en aengebo- Num. 35. den borchtocht.

MEn heeft ons acte gegeven dat de Privilegien van Fol. 38. tot der Orden in desen niet en verkort worden. Mijn 45. Heere

1568. Heere heeft my geseet als ik lest by hem was / dat goet gekregen waren brieven van faveur van den Bisschoppen van Roelen / Luik / en andere Heeren / op dat hy mochte verkrijgen d'inhouden sijnre Requesten / het welk is in effecte / ontslegen te wesen onder cautie juratorie oft sub pœna convicti.

Num. 35. Getrokken uit eenen anderen gelijken brief van den 31. Meerte, 1568. dat de Fiscaels geen getuigen geleit en hebben.

Fol. 40.41 42. My is over een maent geordineert my dagelijkis te vinden voor de Kamere van den Rade 's morgens ten achten en 's achternoens ten drij uren om te kennen en sien sweeren de getuigen die de Fiscael tegen mijn Heere wilt leiden / maer tot nu toe en is 'er niet komen / sy verlengen den tijt van thien in thien dagen.

pag. 634. Num. 35. Getrokken uit eenen gelijken brieve van den 9. April, 1568. tot Loeven op 't leiden der getuigen.

Fol. 40.41. 42. Angaende den getuigen / die sy tegen mijnen Heere leiden willen / sy hebben van over-lange die met eenen billette genoemt / maer tot mijnen vertreklie toe na Bruessel en hadden sy gene met allen gehoort mijns wetens / het en ware de gevangene. Ik seinde me Vrouwe het dobbel van den namen der getuigen die sy seggen te willen doen horen tegen mijn Heere ; Sy hebben my geweigert de artikulen en kalengier daer op sy die willen leiden / het welk tegen de maniere van procederen is / soo my de Practisijns seggen.

Wy hebben neerstiglijk gewrocht en sullen morgen na Bruessel reisen / op dat ik morgen na noene mag Requeste overgeven om toegank te hebben / ende en sal niet laten by mijn Heere te reisen / kunnen wy consent krijgen.

Num. 35. Getrokken uit eenen anderen brief van den 18. Mey, 1568. nopende de interlocutorie en borge stellen.

p. 635. Konst ghy door gunstige brieven van de Keiserlijke Majesteit oft andere Heeren verkrijgen 't gene des voorseit is / oft ten minsten dat de sake werde gehandelt voor onpartijdige Rechters en ware geen kleine sake / gemerkt d'Acte die men my en Saterdage lestleden gekondigt heeft / by der welker verkleert is dat de kennisse van der sake niet en koemt den Ridderen van der Gorden / maer sijnre Majesteit als Heere deser Landen gelijkformig der geenre die men tegen den Heere van Egmont hadde verkleert in Januario lestleden.

Fol. 43.44. 45.46.

Daer is geordineert dat men soude borge stellen voor de Salarisen van den Commissarisen die nieffens de grootste Heeren gesonden worden om hen getuigenisse te horen / waerom ik aen Vergas geseet hebbe / dat sy mijnen Heere hadden gevangen en sijn goet aenveert / en dat de reste n was toebehoorende.

Num. 35. Getrokken uit eenen gelijken brief van den 25. Mey, 1568. opte onvry vervolginge des Proces.

Men heeft my geseit dat gisteren avont de Procureur des Heeren van Egmont seltere schriften overzogt / en dat eenige van dien t'sijnen aensiene in stukken gescheurt werden / waerom en wete ik niet / want ik den tijt niet gehadt en heb om hem te spreken.

p. 636.

Men sal nu weder bevinden 't gene ik by mijn voorgaende schreef / dat niet antwoorden / sijn antwoorde is / willende dat men sijnen gebode onderdanig zy.

Num. 35. Getrokken uit ander gelijke brieven van den 30. Mey, 1568. van het onbehoorlijk sluiten des Proces.

En hebbende oorlof gekregen om toegank te hebben / ook sijn meininge verstaen / mitsgaders gemerkt den voet dien wy bedwongen zijn te volgen ; Soo is na vele beractslagen / t'samenspreken en advijsen / bevonden geraden dat men soude maken seker schrifture tot verontschuldinge der misdaden hem opgeleet / welke schrifture sijnen Rade is getoont.

Fol. 34.

Dat is d'oorsake geweest / dat die schrifture in rechte is overgegeven eer n de kopie gesonden is / want ik en wiste waer anders blijven / soo werde ik gehaest / sonder dat ons eenige requesten hebben kunnen helpen / die wy doen overgaven tot verscheiden einden / gelijk ook niet en deden vele andere / die van wegen des Heeren van Egmont overgegeven werden die ons dienden tot eenen Spiegel ; En alsoo wy sustineerden dat de Fiscael opte selve schrifture soude antwoorden by kennen oft ontkennen / hebben sy verkleert niet meer te willen schrijven / haestende den tijt van tone / dien sy

p. 637.

Fol. 46.47.

selden soo wel te lopen / voor ons / als voor hen ; Dat na vele vertoningen den selven allen verlengt is tot ten 24. Mey / peremptorie. Verkleerende het Proces na dien dag te zijn gehouden gesloten in rechte en ons van alle productie verstelen.

Anno 1568. Fol. 35.36.

Ik hadde requeste overgegeven ten einde mijn Heere mochte opteekenen de namen der getuigen die hy noch begeerde te doen horen / maer en heb dat niet kunnen verkrijgen / mits den tijt over was.

Alleenlijk reprocherende in forma communi nadien men ons hadde geweigert het verkleren der getuigen in 't particulier. Fol. 34.35.

Getrokken uit eenen brieve by de Gravinne van Hoorne na Nederlant geschreven den 6. Mey, 1568. opte declinatorie. Num. 35.

p. 638.

Ons meninge is / dat ghy by goetdunken van die van onsen Rade en ter bester behuaemheit het moegelijk zy in alder ootmoet sijnder Excellentie vertoont de privilegien en statuiten van der Gorden / op dat mijn Sone na vermoegen der selver mag gehandelt worden / en indien sijne Majesteit oft sijne Excellentie daer op geen acht nemen en wilden (des wy gene rechtveerdige redene oft oorsake en kunnen gedenken) soo sult gy vertonen dat in sullien gevalle mijn voorsz. Sone niet en vermag gehandelt oft in rechte getrokken te worden / dan als een Grave en voor sijn competente Rechters van den heiligen Rijke / gelijk ook de Keiserlijke Majesteit eenige Keurvorsten en den Creits van Westphalen (daer onder het Graefschap van Hoorn / en de Heerlijkheit van Weert begrepen zijn) by brieven van over seltere maenden sullis aen sijn Koninklijke Majesteit en sijn Excellentie ten faveure en defensie van mijnen Sone geschreven hebben. Fol. 34. tot 45. Fol. 49. tot 55. Fol. 5.

Extracten uitter Requesten overgegeven by den Procureur des Graven van Egmont metter Appostillen van den 27. Januarii, 1568. Num. 36.

p. 639.

En dat hy geensins en soude willen achterhaelt zijn van aen uwer Excellentie de voorsz. Requesten geaddresseert gaende aen sijn Majesteit / gepresenteert te hebben dan als aen een Ridder van der selver Orde by sijn Majesteit gecommitteert / voor den welken (en niemanden anders) de voorsz. Grave moet gestelt worden te rechte en geadmitteert tot sijn onschult / mits dien de selve Heer Grave is notoirlijk een Ridder van der selver Gorden / sonder dat hem 't selve kan benomen oft hy daer af verstelen worden by eenigen appointemente nulliter & incompetenter gegeven / gelijk men heeft gesocht te doene by d'acte van den xx. deser maent. Fol. 34.54.

Gelijk de exempelen en acten sedert toegekomen des bewijsinge en verkleeringe geven ; als van den Heeren van Nieu Kasteel / Montaga / Descampes / de la Roche / Rolen / van den Graven van Rolmon / van den Heeren van Gruithuise van Rabenstein / Desguerdes / de Rijsboech / de Haultbordijn en meer andere / de welke allegader wesende Heeren van der Gorde en beschuldigt gedragen te hebben de wapenen tegen heuren Overste en tegen het Lant en andere desgelijke saken ; En hebben nochtans niet aengetast noch gehandelt geweest dan voor den Collegie van der selver Gorden. Sonder dat men oeit heeft geprocedeert oft doen procederen tegen eenigen Ridder van der Gorden anderssins. Ten ware emmer dat hy eerst by vonnisse van den Hoofde en Ridderen van der Gorden ware afgestelt van sijn eere en van der Gorden. p. 640.

En al waer 't dat alle 't gene des voorsz. is / cesseerde en dat de voorseide Heer Grave niet en ware een Ridder van der Gorden ; Nochtans en soude hy volgende den privilegien van Brabant en den contracten by sijn Majesteit bestoren voor geen ander justitie getrokken kunnen worden / dan voor de ordinarise Rechters van Brabant / aldaer de voorsz. Heer Grave is woonende / en Baenreheere / allwaer ook sijnen persoon aengetast en gehouden is geweest / als blijkt by den extracten van den selven tractaten hier aene gehecht / volgende welken privilegien en contracten ook geen persoon aldaer gehouden oft gevangen / en mag verbuert noch uitten selven Lande getrokken worden. Mits den welken / soo verstelt de voorsz. Remonstrant in alder ootmoet dat om alle misverstant te verhueden / uwe Excellentie heur wil verkleren en doen

1568. blijsken oft sy is versien van genoegsamer commissien van sijn Majesteit ruerende den saken van der voorsz.
pag. 641. Ooyden; In welken gevalle hy versuekt dat uwe Excellentie hem wil duegen na de statuten en ordinantie van der Ooyden / volgende der verbintenisse en eede die sy aen der selver Ooyden schuldig is / en in desen procederen by advijse van den Ridderen der selver / sonder ander toe te laten. En even vere u Excellentie niet gecommitteert en is / dat sy heur wil verdragen van hem te onderwinden oft kennisse te nemen van den feiten oft saken des voorsz. Graven / totter tijt toe dat daer inne sal wesen anders versien / volgende den selven statuten / oft by gebreke van dien soude de Suppliant benoodigt wesen te protesteren van nulliteit. Biddende uwe Excellentie niet anders dan in 't goede te willen nemen dese vertoninge / versuek en protestatie / gemerkt hy anderssins niet en soude kunnen bewaren / de rechten en voordeelen den voorsz. Heere Grave sijnen Meester competerende / noch sijnen laste voldoen.

De Appostille opte selve Requeste.

SIjn Excellentie set en verkleert dat sy van deser saken kennisse heeft genomen / en neemt by commissien van sijnder Majesteit als Overheere van desen Landen
p. 642. van herwaerts-over / en niet als Hooft van der Ooyden van den gulden Vliese. En daerom daer in sal
„ voortvaren gelijk verkleert is by den acten en commissen die sijn Excellentie daer in heeft gegeven. En sal de
„ vertoonder hem vermijden van op dit punct meer Ne-
1568. stylo communi. questen over te geven. Gedaen te Bruessel den 27. Januarii 1567. Onderteikent Mesdach.

Num. 36. Verkleringe des Hertogen van Alve verstekende den Grave van Egmont.

Aen sijn Excellentie.

VErtoont den Raedt en Procureur Generael van sijn Majesteit hoe dat de Grave van Egmont gevangen / gehadt hebbende vele lange dilayen om te antwoorden opte criminele betichtinge tegen hem gedient / en te doen sijn verificatien / tonen en enquesten / geen maniere en maekt van de sake van sijnder sijden te haesten / versuekt dat / gemerkt het interval van tijde / het welk hy gehadt heeft / hy worde versteken van al / en dat de sake by uwer Excellentie sal oversien / gevisiteert en gevuijt worden / soo sy sal vinden behoorende. Opte marge stont geschreven aldus / sy getoont den Procureur des Graven van
p. 643. Egmont / ten einde dat hy tusschen dit en morgen den
Fol. 41. 42. 43. 44. 59. 60. 61. 62. 9. deser maent / den gehelen dag allegere des hem belieft
„ tegen de schriften / tonen en andere productien in deser
„ saken by den Procureur generael gedaen / hem adver-
„ terende dat hy van nu af is versteken / en het Proces
„ gehouden voor gesloten / ordinerende sijn Excellentie
„ dat 't selve Proces voor hem sal overbracht worden en
„ Maendage naest-komende den thiensten der voorsz.
„ maent om dat te oversien. Gedaen te Bruessel den 8.
„ May / 1568. Onderteikent Praets. Onderstont geschreven; Gecollacioneert met sijnen Originalen / en bevonden accorderende. By my Jan van der Hagen / Deurweerder / &c. Welk Originael ik ten voorsz. achtsten dag May omtrent den thien uren heb verkondigt
Fol. 54. 55. 56. 57. 58. aen Borch-grave als Procureur gesubstitueert van wegen des Graven van Egmont / de welke protesteerde
„ soo hy seide te voren gedaen geweest te zijn by sijnen
„ Heere den voorsz. Grave / en Heer Niklaes de Landas sijnen Procureur; In teken der waerheit dese geteikent / &c. Ondergeteikent J. van der Hage.

p. 644. Num. 36. Vertoninge op 't voorgaende verkleren gedaen.

Aen den Hertoge.

VErtoont in alder ootmoet de Procureur des Graven van Egmont / hoe dat hem van node is geweest om te maken de ontlastingen des selfs Graven te doen oversien ontallijke vele stukken in af-wesen en sonder directie des voorsz. Graven / en uitten selven uitsgaders der informatie sulke als hy heeft kunnen krijgen van
Fol. 41. 42. 43. 44. 54. tot 63. den selven Grave in jegenwoordigheit der geene die uwe Excellentie daer toe hadde geordineert / heeft hy
„ doen bewijsen de voorsz. Defensien / om de welke te
„ moegen vertonen den voorsz. Grave / heeft hy aen
„ uwer Excellentie oorlof versocht / en om dien oorlof
„ te krijgen vervolgt thien dagen lank / na den welken hy daer op metten voorsz. Grave heeft continuelijk gebesoingneert vijf dagen lank / en vele dingen veran- 1568.
dert en herstelt door beyder instructie van den voorsz. Grave / die van den saken best is geinformeert / en soo hy vertoonder / heeft te stade diversche Practisijns en "
Doctoren / hem toegelaten en geauctoriseert by uwer "
Excellentie / en heeft hy die defensien niet dezen over- "
geven / sy en waren eerst oversien by alle de voorsz. p. 645.
Assistenten / en besunder by den Doctoren van Loeven / waer toe hy tijt heeft moeten hebben / het welk belet heeft dat hy de selve Defensien al noch niet en heeft kunnen overgeven / en vele min tonen / het welk den voorsz. Grave geen prejudicie en behoort te doen / te meer gemerkt dat de Procureur generael tot op twee "
dagen herwaerts noch heeft gebesoingneert in sijn pro- "
ductie en tonen / en dat na den stijl van procederen / "
volgende den Geestelijken Rechten (die de Procureur schijnt eensdeels gevolgt te hebben) den termijn van te dienen van Defensien / en te leiden getuigen voor den voorsz. Grave niet eer en heeft behoren te beginnen oft te lopen dan nadien de voorsz. Procureur generael van voorderen toon sonde hebben gerenuncieert. Welken niet tegenstaende / soo is den Suppliant heden omtrent den thien uren geinsinueert bevel oft appointement van te allegueren tusschen dit en morgen (wesende Sondag) 't gene hy soude willen seggen tegen de geschriften / tonen en productien gedaen by den Procureur generael / met waerschouwinge dat hy van nu af was versteken / en het Proces gehouden voor gesloten / en voor sulks uwer Excellentie op en Maendage " p. 646.
naest-komende den 10. deser maent soude worden over- "
gedragen om te worden gevisiteert / sonder dat den "
Suppliant sy gestelt geweest eenigen termijn peremptoir / en op versteken sedert dat hem is gegunt toegank aen den voorsz. Grave / om te hebben informatie totten maken sijnre Defensien / en dat den Procureur voorsz. is belast te doen exhibitie van den stukken / titulen / en munimenten geruert in sijn belastingen / den "
welken hy al noch jegenwoordelijk niet en heeft al vol- "
daen / hoewel hem tot dien einde ten versuekse van den "
Suppliant van wegen uwer Excellentie 't selve te "
meer stonden belast is / het welk aengemerkt en besun- "
dere dat men hoopt en voor verseikert houdt / dat noch sijn Majesteit noch u Excellentie niet en begeren den voorsz. Grave te versteken van sijn defensien by precipitatien / maer dat sijn verantwoordinge hem bey en volkomen blijve / en dat ten minsten een gevangen en "
verweerdere in wat saken dat het sy / behoort gefavo- "
riseert te worden soo vele als een betichter / besunder oock "
aengaende sijn defensien en termijnen van tone / het "
welk is het principaelste stuk van de defensien. Soo ver- "
soekt de Suppliant (sonder nochtans den voorsz. Grave eenig prejudicie te willen doen) dat de voorsz. defensien
moegen worden ontfangen tusschen dit en Dingsdage p. 647.
naest-komende den 12. deser maent / en dat hem worde bequamen tijt gegunt om die te tonen / na den heisch der productien en distancie van den plaetsen daer de getuigen sullen te binden wesen / en sult wel doen. Opte marge stont geschreven; Den Suppliant zijn gegunt geweest verscheiden dilayen en termijnen om te allegeren en proberen 't gene hem sonde believen / en oock gewaerschout dat hy in deser saken sijn neerstigheit soude moeten doen / verkleerende altijt in 't gene dat tot sijnen versuekse geordineert is / dat het geschiede sonder prejudicie van den staet en expeditie van der saken, in der duegen dat de selve niet langer als nu en kan uitgestelt worden. Niet te min sijn Excellentie laet noch toe ter defensie des voorsz. Grave van Egmont / dat t'allen dagen het sy Sondag / heiligen dag oft niet / ontfangen worden alle productien soo wel van schrifturen en allegatien / als van getuigen die de vertoonder oft andere in den name des voorsz. Graven sal willen produceren en doen horen / en dat totter tijt toe dat 't selve Proces sal by sijn Excellentie wesen gevisiteert; Gedaen tot Bruessel den 8. van May. 1568. Onderteikent Praets.

Versuek der Fiscalen tegen de defensie des Graven van p. 648.
Egmont. Num. 36.

DE Fiscaels gesien hebbende d'antwoorde gedient by den Grave van Egmont op den heisch en beschuldinge tegen hem overgegeven. Seggen dat gemerkt de voorschreven Grave by een protestatie begre- Fol. 41. to
pen in den beginsel sijnder antwoorde / en in 't einde 63.

der

1568. der ſelver herhaelt / in deſer ſaken niet en wilt Litis conteſteren voor mijn Heere den Hertoge van Alven / ten principalen / en dat nochtans de voorſz. Grave van over-lange van der ſelver exceptien declinatoir is geweest verſteken / als niet gefondeert weſende / mits dien de Rechten en Privilegien van der Ordre geen plaetſe en grijpen in den ſaken / misdaden en quaden feiten hem opgeleet / verſuekende dat de voorſz. Grave mits ſijn weigeringe en vertrek van in deſer ſaken te procederen volgende der ordinantie van ſijn Excellentie / en ſoo hy na recht ſchuldig was te doene / ſal zijn verſteken van al / en dat de ſake ſal worden genomen in advijſe van ſijn Excellentie om die te wijſen en termineren ten diffinitiven / ſoo hy die in recht en redene ſal vinden behorende. In de marge ſtont geappoin-
pag. 649. teert aldus: Sijn Excellentie ordineert dat deſe antwoorde ſal worden getoont den Procureur van den Grave van Egmont / op dat die met 't gene hy daer op ſal willen ſeggen tuſſchen dit en morgen den gheleen dag / hem worde gebracht om daer inne te verſien / ſoo hy ſal vinden behorende; Gedaen tot Bruſſel den 12. May / 1568. Ondergeteekent Praets. Onderſtont geſchreven aldus De Requeſte metter Apoſtille opte marge geſtelt / waer af kopie hier boven geſchreven ſtaet is geinſinueert Meeſter Wilhelm de Bocchgrave Procureur geſubſtitueert / &c. van den voorſz. Grave van Egmont deſen xij. May / 1568. tuſſchen den vijf en ſes uren des avonts by my Deurweerdere onderteekent / welke Bocchgrave my ſeide / dat hy blijft by den voorgaenden proteſten. In kenniſſe der waerheit heb deſe geteekent / &c. Ondergeteekent / J. van der Hage.

Num. 36. Vonnis van contumacien tegen den Grave van Egmont.

GEſien by ſijn Excellentie de antwoorde en geſchriften des Graven van Egmont tot ſijne onſchult overgegeven; Insgelijks de Requeſte des Procureurs generaels van den Koninck / ten einde van
p. 650. de leſte verſtekinge ſijner tonen en defenſien / mitsgaders de replijke des Procureurs van den voorſz. Grave perſiſterende en blijvende by ſijn proteſtatien en declinatorie / niet tegenſtaende by ſijn Excellentie te meer ſtonden verkleert en den voorſz. Grave geinſinueert
Fol. 61. 62. zy dat de ſelve declinatorie niet en was gefondeert en dat hy in der ſaken ſoude voortvaren. Gemerkt ook dat het dilaep hem gegunt op de Requeſte van den achtſten deſer maent geen effect en heeft geſorteert / mitsdien de voorſz. Grave van geender meningen en is te litisconteſteren dan voor de Rechteren by hem
Fol. 44. tot 60. gepretendeert en voor den ſelven ſijn tonen en defenſien te doen; Sijn Excellentie (verkleerende anderwerf den voorſz. Grave voor wettelijken gecontumaceert) ordineert dat ſijn voorſz. antwoorde en geſchriften niet toegelaten en ſullen worden voorder dan na recht die plaetſe en hebben / en tot meerder informatie en inſtructie der gene die gecommitteert zijn totter determinatien en diffinitie der voorſz. ſake / en verſteekt voor de leſte reiſe den voorſz. Grave van alle maniere van defenſien en preuven voor ſijne Excellentie / en de ſelve ſake voor geſloten / op dat die by diffinitiven von-
p. 651. niſſe geuit en getermineert worde / ſoo bevonden ſal worden behoorende. Gedaen tot Bruſſel den veerthienſten May / 1568. Onderteekent / de Hertoge van Alve / en onderteekent Praets.

Num. 36. Requeſte des Graven van Egmont om te komen ten tone.

Aen den Hertoge.

VErtoont ootmoedelijk de Procureur des Graven van Egmont hoe dat de ſelve Grave ſedert ſijn ge-
Fol. 39. tot 62. bankeniſſe altijt boven al verſocht heeft te bewijſen ſijn onſchult ſonder te ſoecken eenige dilaeyen oft uitwegen behoudens altijt en ſonder prejudicie van den ſtatuten van der Ordre des gulden Vlies en van den Privilegien by hem geallegeert / voor het geniet van
» den welken hy ſeer heeft gebeden / ſonder daer op oit
» getreden te zijn in debat tegen den Procureur generael / om op ſullken exceptie declinatoir en rejectie der Privilegien en Statuiten by vonniſſe iet geweſen oft verkleert te worden; Ja ter contrarien is waerachtig dat u Excellentie by voorgaende ordinantie van den xv. Januarii den voorſz. Grave expreſſelijk heeft gereſerveert de vryheit der ſelver Ordre ſullie als hy namaels ſoude willen pretenderen / welken volgende / ſoo heeft de voorſz. Grave (by der ſelver ordinantien gedwongen weſende om t'antwoorden opte beſchuldinge des ſelfs Procureurs generaels) geantwoort onder expreſſe proteſtatie van de voorſz. Statuiten en Privilegien / de welke by uwer Excellentie in 't ontfangen der ſelver antwoorde / is geadvoueert geweest en ook in 't voortsbaren tot voorder informatie opte voorſz. beſchuldingen in der wegen dat de voorſz. Grave na recht en redene verſtaen heeft en verſtaet gebleven te weſen op ſijn gheheel / aengaende den voorſz. privilegien / en ſtatuten / ſonder te verhallen in eenige contumacie / oft weigeringe van ſijn preuven en defenſien te doene / gemerkt ſijn voorſz. antwoorden metter aenneminge en advoueren van dien metten exhibitien van ſijn defenſien en eenige ſtukken ſedert gedient / gelijk hy in der ſelver manieren en tot meerder informatie en inſtructie van der ſaken / heeft geweest en is al noch bereet van ſijn voorde tonen en exhibitien te doen / ook te
p. 653. dienen van repzochen en alle andere ſaken uit te richten / op dat de waerheit en ſijn onſchult eenen iegelijken mag kenlijk worden / en beſondere ook den genen dien na rechte de uittinge deſer ſaken ſal competeren / volgende de voorſz reſervatie der ordinantien van den xv. Januarii Gelijk ook by den leſten appointemente van uwer Excellentie in date den xiij. deſer maent / de antwoorde en geſchriften alreede ge-exhibeert zijn toegelaten tot meerder informatie en inſtructie ſoo na recht behoort / te meer gemerkt dat in proceſſen criminele geen contumacie (de welke evenwel in deſen ceſſeert / mits de voorſz. reſerve exhibitie / admiſſie en advoy) en kan plaetſe hebben of 't effect ſorteren / de Rechter en moet hem altijt volkomelijk en geheelijk informeren van der ſaken en gelegenthyden van dier tot ontlaſtinge des beſchuldigden / het welk ook u Excellentie ſchijnt te hebben willen navolgen by den voorſeiden appointemente van den xiij. deſer maent aengaende der antwoorde en ſtukken als doen overgegeven; En want de ſelve redene ook valt aengaende den reſterenden tonen en verificatien / die niet en mogen geſchieden zijn / maer noteliik moeten gebracht zijn totten voorgaenden ſchriften en defenſien; Te meer
p. 654. ook dat de ſelve defenſien niet en ſouden kunnen gedienen tot inſtructie en informatie ſonder te zijn beweſen metten voorſeiden tonen en verificatien; Soo verſuekt de voorſz. Suppliant ſeer ootmoedelijk dat uwer Excellentie ten aenſchou van 't gene des voorſz. is / en dat in materie criminele geen concluſie plaetſe en grijpt, om uit te doen ſluiten de informatien en verificatien van der ſaken / believen wille / boven den voorgaenden ſtukken / noch te ontfangen deſe bygebrachte ſtukken by Inventaris gedeſigneert / en daer en boven alle andere verificatien opte voorſz. defenſien dienende / ſoo van getuigen als anderſins / met behoorlijken tijt / daer inne hy Suppliant hem offereert te beſoingneren ſonder ophouden van dage te dage totten einde toe van den ſelven verification / en ſal u Excellentie doen navolgende recht en reden.

Verſtekinge des Graven van Egmont opte voorgaende Requeſte.

DE reſervatie gedaen by den appointemente van den xv. Januarii leſtleden in deſer Requeſten verhaelt / geſchiede ten einde om te moegen allegeren de
p. 655. Privilegien van der Ordre / en op dat de Grave van Egmont hem niet en ſonde excuſeren om te antwoorden op 't Libel Accuſatoriael des Procureurs generaels aengaende het eigen feit des voorſz. Graven onder het deliſel dat hy antwoordende ſonde verhallen van te moegen allegeren het voorſz. Privilegie; maer naderhant geſien de proteſtatien en allegatien des voorſz. Graven aengaende 't voorſz. Privilegie en d'exhibitie van den boeke van den ſtatuten der voorſz. Ordre gedaen van wegen des voorſz. Graven; Soo is de
Fol. 39. tot 62.

1568. selve versteken geweest/ van der selver pretensien/en opte voorsz. declinatoire verkleeringe gedaen by acten van den xx. en xxiij. der selver maent Januarii/ de welke alsdoen den persoone van den voorsz. Grave verkondigt zijn/het welk ook te meer stonden t'ellen is verkleert geweest by den appointementen gegeven opte Requesten van sijnent wegen gepresenteert. Gesien dan dat hy daer by blijft / en niet en wilt litiscontesteren en datter informatie is genomen opte Artikulen van der belastingen om de waerheit te weten / soo wel opte pretensien des Procureurs generaels / als opte antwoorde voor sijn defensie by den Grave gedaen ; Soo verkleert
pag. 656. sijn Excellentie anderwerf dat de voorsz. Grave is behoorlijk versteken, (volgende der acten van den xiij. deser maekt aen hem en sijnen Procureur verkondigt) „ van allerhande defensien en tonen voor sijn Excellentie/ „ en dese sake gehouden voor gesloten en dat sijn antwoor„ de metten stukken niet en sullen ontfangen worden / maer alleenlijk gesien tot hyedere informatie en instructie der Gecommitteerde ter uittinge van der selver saken ; Gedaen den xviij. May/ 1568.

Num. 36. Verkleeringe des Hertogen van Alve tegen de Privilegien van der Oorden des gulden Vlies.

WY Ferdinand Alvares van Toledo / Hertoge van Alve/ Marckgrave van Coria/ Ec. Stadthoudere/ Gouverneur en Kapitein Generael voor den Koninck mijnen Heere in den Lande van herwaerts-overe/doen te weten aen u Heer Philips van Montmorency/ Grave van Hoorne / dat den Raet en Procureur generael van sijn Majesteit ons gepresenteert heeft een Requeste van den navolgenden inhouden ; Aen sijn Excellentie versuekt den Raedt en Procureur generael van sijnre Majesteit dat den Grave van Hoorne worde verkon-
p. 657. digt een acte en verkleeringe gelijkte der geenre die ge-
Fol. 44.45. daen is in der saken des Graven van Egmont / in date 24. Januarii lestleden/ op dat de selve Grave van Hoorne geen ignorantie des en pretendere / dat in sulken misdaden en delicten als daer mede hy belast is/ de Privilegien en Statuten van der Oorden geensins en beletten de justicie en judicature competerende sijnre Majesteit / als Heere deser Nederlanden/ oft den genen die sijn Majesteit heeft gecommitteert; En dat de kennisse van gelijken misdaden geensins toe en komt den Ridderen van der Oorden/ noch eenigen anderen personen.
Fol. 61.62. Op de welke stont geappostilleert/ Fiat ut petitur, en sy
43 des de wete gedaen aen den Grave van Hoorne. Ge-
6 daen te Bruessel den 15. May / 1568. Ondertekent Praets. Volgt d'Acte. Sijn Excellentie / op dat de Grave van Hoorne geen onkennisse des voor en slage / noch by en brenge eenige andre onschult onder 't deksel van den Privilegien en Statuten van der Oorden des gulden Vlies / gelijk by den Raedt en Procureur generael van sijn Majesteit versocht is geweest ; Verkleert en seet / gelijk hy geset en verkleert heeft in der saken
p. 658. „ des Graven van Egmont / dat in dusdanigen quaden „ feiten en misdaden als daer mede de voorsz. Grave van „ Hoorne is belast/ notoirlijk de Privilegien en Statuten „ van der Oorden niet over-al en beletten de Jurisdictie „ en Justitie toekomende sijnre Majesteit/ als Prince en „ Heere van desen Nederlanden oft den genen by sijnre „ Majesteit gecommitteert. En dat de kennisse en oordelen van sulken misdaden geensins toe en behoort den Ridderen van der Oorden noch eenigen anderen personen. Gedaen te Bruessel den vijfthienste May 1568. Geteekent / den Hertoge van Alve/ en ondergeteekent. By ordinantie van sijn Excellentie Praets. Welke Requeste en appointement / mitsgaders de acte en verkleeringe daer in gedaen ; Ordonneren en bevelen wy verkondigt te worden aen u Grave van Hoorne voorgenoemt oft aen uwen Procureurs/ op dat gly des niet en komt te pretenderen noch en kunt allegeren redene van onkennisse. Gedaen tot Bruessel den 15. May / 1568. Geteekent den Hertoge van Alve.

Num. 36. Verkleeringe des Hertogen van Alve tot verstekinge des Graven van Hoorne.

p. 659. Fol. 41.42. 43.44. ZY de wete gedaen den Grave van Hoorne en sijnen Procureurs / dat sonder prejudicie van den staet en uittinge van der saken gesien zijn antwoorde opte acte en verkleeringe sijnre Excellentie/van desen dag op alle de navolgende dagen sullen ontfangen en overhoort worden van des morgens ten seven uren totten elven voor noene / en des na-noens van den drie uren totten sessen des avonts alle de getuigen die sy by brengen sullen / en dat sy daer inne alle neerstigheit doen totten vier-en-twintigsten deser maent inclusive / hem waerschouwende dat hy van dan af de sake sal houden voor gesloten, en den voorsz. Grave blijven versteken van alle voordere dilaeyen en tonen / en dat men aengaende den genen die binnen deser Stadt niet en zijn residerende / hen sal ordinantie doen hebben omme die te doen komen ten koste van den voorsz. Grave van Hoorne ; En ruerende den principalen Heeren by den selven Grave genoemt / te weten den Hertoge van Arschot / den Grave van Megen/den Grave van Mansfelt/ den Grave van Arenberge / en den Heere van Moulbais Stadthoudere op 't Kasteel van Doornik sal men seinden Commissarisen ten koste van den voorsz. Grave/de p. 660.
wellke tot dien fine sal als-nu tusschen dit en morgen „
genoegsame borge stellen voor de gagien van den Com- „
missarisen die hun sullen binden en gesonden worden by „
den voorsz. Heeren / ten versuke des voorsz. Graven / „
wellker borchtochte aengaende / soo verre hy versuimig „
viele. Sal hem den tijt nu gegunt tot verhoringe sijn- „
der getuigen / wesen metter daet geweigert van als-nu „
af voor als-dan. Gedaen te Bruessel den vijfthienste May 1568. Geteekent Praets.

Na dese Verklaring volgden de Vonnissen tegens de Graven van Egmont en Hoorne uitgesproken, en de leste brief van Egmont aen den Koning, *welke stukken by Bor gevonden worden. p.* 239. (170) *en p.* 240. (171)

Extract van eenige artikulen uitter antwoorden des p. 668.
Graven van Egmont, ruerende de t'samenkominge te Hoogstraten.

A Engaende Hoogstraten/ wel is waer/ dat de Grave 66.
van Swartzenborg wesende in desen Nederlanden/ Fol. 106.
heeft meer dan eens by sijn brieven versocht aen den 107. 108.
voorsz. Grave / dat hy hem soude willen komen besoeken eer hy weder na Duitslant keerde ; Mits welken de selve Grave hem heeft gevonden te Hoogstraten by wel weten van me Vrouwe de Hertoginne van Parma/ der wellker de voorsz. Grave 't selve eerst waerschoude / het welk gebeurde thien oft tweelf dagen eer de Requeste by de verplichte Edelen wert overgegeven.

67 Maer daer en wert niet gehandelt dan goede ciere gemaekt en de Heere van Bzederoede en was alsdoen daer niet / van den welken de voorsz. Grave ook noeit gehoort en heeft van dat hy met eenigen anderen verwanten wilde komen presenteren eenige Requeste/ hoewel sy in dien tijden en te voren diksmijls by malkanderen hadden geweest ter saken van der dispkagien die sy t'samen hadden.

68 Wel is waer dat des anderen daegs 's morgens p. 669.
voor sijn vertrek / hen by malkanderen vindende de Prince van Oraengien / de Grave van Hoorne / de Marckgrave van Bergen / de Grave van Megen / de Grave van Hoogstraten / en de Grave van Egmont ; Een van den selven Heeren in 't devisiren seide dat de Heere van Bzederoede en eenige andere Heeren en Edel-lieden hadden Requeste aen heur Hoogheit over te geven / aengaende de Inquisitie en Plackaten en dat sy binnen x. dagen hen tot dien einde souden binden te Bruessel.

69 Waer op de voorsz. Grave seide dat die qualijk bediet soude worden by sijn Majesteit / en dat hy niemanden van sijnen vrienden en rade van dien gesellschap te wesen oft daer toe hem te vuegen / en dat hy haer Hoogheit des soude adverteren, soo haest hy te Bruessel soude komen / (het welk ook seide de Grave van Megen) het welk ook de Grave gekomen wesende te Bruessel des anderen daegs heeft gedaen / gelijk die van den Raet van Staten wel weten/ en men houdt dat de Grave van Megen gelijkte waerschouwinge heurer Hoogheit ook gedaen heeft.

Extract van de 109. artikulen der antwoorden des Gra- p. 670.
ven van Egmont, ruerende de vergaderinge gehou- Num. 39.
den te Duffel.

SEet de voorsz. Grave dat hy te Duffel heeft geweest by last en bevel van me Vrouwe de Hertoginne van Parma/ Regente / met een Instructie van haer Hoogheit

1568. heit die eerſt geſtelt was voor de vergaderinge die men
Fol. 131. gehouden ſoude hebben te S. Trumen / de welke hy
tot 138. heeft nagevolgt ſonder dier eenigſins te buiten te gane / gelijk blijkt by der propoſitien geſchreven by ſijn eigen hant / conform der voorſz. inſtructie / en ook by der antwoorde van den Geconfedereerden gegeven der Regente; Ook ſoo vandt hem al-daer de Prince van Orangien by bevele van haer Hoogheit / maer de Grave van Hoorne en was al-daer niet / al ſtaet het ſoo in 't voorſz. artikule.

Num. 41. Extract uitten Plakkate geſtatueert by Keiſer Karel den ſevenſten Octobris, Anno 1531. op 't feit der Religien.

pag. 671. BEgerende daer op te verſien / en daer op wederom-
Fol. 151. me gehadt het advijs van den Staten van allen on-
152. ſen Lande van herwaerts-overe / van onſen Raden Provinciale / by advijſe van den Ridders van onſen Orde en van den Hooft en luiden van onſen ſecreten Rade / hebben ter eere van Gode almachtig onſen Schepper / tot obſervantien en onderhouden / van den heiligen Kerſten Gelove / en van den Sacramenten / Statuten / ordinantien en conſtitutien van onſer Moeder der heiliger Kerken / van nieuwe geſtatueert en geordineert / ſtatueren en ordineren by deſen die puncten en artikulen hier na volgende.

Num. 41. Extract uit het Plakkaet tot voordeel der Inquiſiteurs van wegen des Konincks uitgeſonden, 1. Decembris, 1555, metten brieven 't ſelve terſtont daer na wederroepende.

Fol. 13.14. SOo is 't dat wy 't ſelve aengeſien en begerende die voetſtappen van onſen voorſz. Heer en Vader hier inne na te volgen en deſe onſe Landen in goede Kerſtlijke en Katholijque Religie te onderhouden / die ſelve tegens alle ketterijen en dwalingen te behueden / en ook
p. 672. den voorſz. Inquiſiteurs en heur geſubdelegueerde verlenen onſe hulpe / bijſtant en aſſiſtentie en ook die uwe / u ontbieden en bevelen wel expreſſelijk by deſen en elken van u beſonder ſoo 't hem toebehooren ſal / dat t'allen tijden en ſtonden als die voorſz. Delken tot Loeven en Officiael oft een van hen oft ook heur geſubdelegueerde ſullen willen procederen op 't ſtuk van 't Geeſtelijk Crimen van Hereſie in onſen voorſz. Landen van Brabant / en ghy van hen verſocht ſult weſen om hen te geven iemant van uwe mede Officieren oft andere adjoint om tegenwoordig te zijne in de informatie / en proceduren die ſy ſullen willen nemen en doen tegen die geſuſpecteerde / oft om te apprehenderen eenige belaſt / geinfecteert oft geſuſpecteert weſende van de voorſz. Secten 't zy mans oft vrouwen perſonen / geeſtelijk oft wereltlijk / ghy hen alle hulpe / addres en aſſiſtentie doet en bewijſt / hen gebende voor adjoinct iemant van u achtervolgende hen verſoeck om tegenwoordig te zijne en die voorſz. informatie en proceduren te doene / en ook om te vervolgen / aentaſten en apprehenderen die gene die ſy oft eenig van hen u aenbrengen en denuncieren ſullen. En die ſelve ſtelt en bewaert / oft doet ſtellen en bewaren in ſtricte gevangeniſſe van uwer Jurisdictie / ſonder die met iemanden te laten ſpreken oft communiceren / noch hen gedogen eenige brieven te ſchrijven / noch van andere t'ontfangen; Ten ware by wete en laſte van de voorſz. Inquiſiteurs oft heur Geſubdelegueerde / die welke ghy tegens die voorgenoemde gevangen ſult laten procederen na uitwijſen van huer commiſſie en inſtructie / ſonderlinge in 't gene dat die voorſz. ordinantie en gebodt aentreft en concerneert in de puncten en artikulen die hen aengaen / alles ſonder vertreck oft eenige ſwarigheit / niet tegenſtaende eenige Litispendentie / preventie / oppoſitie oft appellatie ter contrarien. Ordinerende voorts dat ghy den ſelven alomme binnen den Steden en Plaetſen van uwer Jurisdictien alle behoorlijke hulpe / bijſtant / voorderinge en aſſiſtentie doet en bewijſt ſoo verre als 't u doenlijk wert. En ſoo wanneer ſy in 't pronuncieren van eenigen huieren vonniſſen uwe preſentie begeren ſullen / ſult u daer by ongeweigert vuegen ſonder eenige ſwarigheit / niemende goede toeſicht over-al / dat den voorſeiden Inquiſiteurs oft huere geſubdelegueerde / noch insgelijks huere promoteuren Notariſen / Dienaers / Huisgeſin / oft Byſtanders geen letſel / verhinderinge / wederſpannigheit / p. 674. injurie oft overlaſt gedaen worde / met woorden oft metter daet in eenige manieren / maer die ſelve beſchut / beſcherme / draegt en favoriſeert na uwe macht / en voort doen aentaſten / vangen / apprehenderen / ſtraffen en punieren alle die gene die den ſelven oft eenige van dien ſouden willen beletten oft injurieren / anderen ten exemple; Opte pene van ſelve geacht te weſen fauteurs van de ketters / en als ſulke gecorrigeert te worden. U bevelende voorts hier inne u ſullis te quijtene en emploijeren dat deſe ſake van Inquiſitie van onſen heiligen Kerſten gelove / weſende van ſoo groote importantie (die wy en ook een iegelijk tot Godts eere / en tot gemeinder ſaligheit ter herten behooren te neme-ne) door uwe gebreck / tracgheit of negligentie niet belet oft verachtert en worde. En dat wy geoorſaeckt moegen weſen van uwe gehoorſaemheit en neerſtigheit te vreden te zijne.

By den Konink.

p. 675. LIeve en beminde wy ordineren u by deſen dat ghy
Fol. 13.14. ons oft onſen lieven en getrouwen Cancellier van Brabant van ſtonden aen wederom ſendt alſulken Plakkaet als u-lieden van onſen wegen binnen korten dagen herwaerts geſonden is geweeſt / ruerende aſſiſtentie te doene die geeſtelijke Richters en Inquiſiteurs in 't feit van heurder Jurisdictie en commiſſien in 't voorſeide Plakkaet breder vermelt / en dat niet en laet / want onſe gelieffte ſullis is; Lieve en beminde onſe Heere zy met u. Geſchreven in onſer Stadt van Bruſſele den thienſten dag Januarii. Anno 1555. Stylo Brabantie.

Korte Tafel van de principaelſte Materien die getracteert worden in deſe tegenwoordige Verantwoordinge des Graven van Hoorne, Admirael van der Zee, &c.

De Cijffergetallen van deſen Taeffel paſſen op den druk in 8, *welker Bladtgetallen in deſen druk op de kant zijn aengeweeſen.*

De verbinteniſſe die elk heeft tot beſchuddinge ſijnder eeren. Pag. 1
De doot geleden om weldoen, vermeerdert des aflijvigen eere. 2
Het ongelijk dat door een quaet vonniſſe lijdt de gene die ſunder oorſake geduempt is. 3
Den Admirael gerekent onder de gene die om weldoen hebben geleden. 3
d'Oorſake des Boecks. 4
Het vervolg deſer verantwoordinge. 4
Het leven des Admiraels. 5
d'Admirael en heeft maer voor het minſte deel ſijnder goeden geweeſt Vaſſal der Nederlanden. 5
Den trek des Admiraels ten dienſte des Princen van den Nederlanden. 5
De Staten en Eeren by den Admirael van hen ontfangen. 6
De groote onkoſten by den Admirael in hennen dienſt gedaen. 7
d'Admirael en heeft geen bewint geſocht noch ambitieus geweeſt. 8
d'Onderſaten der Nederlanden zijn groote beminders van hen Vryheden. 8
Het Euangelie heeft in den Nederlanden van over lange gebleven. 9
Het leetweſen des volks tegen de vervolgingen. 10
't Voorſtel des Kardinaels en ſijns aenhangs. 11
De goede Princen bedrogen van hen quade Dienaers. 11
De verdrukkinge der Inquiſitien. 12
Het Plakkaet der Inquiſitien van Aprille, 1550. 13
Die verſuetinge van dien by middel van de Regente. 13
Het Plakkaet beveſtigende de Inquiſitie metten herroepen van dien in den Jare 1555. 13
De getrouwigheit der Staten en Onderſaten. 14
De oogluikinge metten herden Plakkaten. 15
Die nieuwe Bisdommen, de Inquiſitie, de inneminge der Abdyen en de wreede vervolgingen, zijn de ware oorſa-

ken der nagevolgde veranderingen en onruſten. 16
Den vont en waerom men de Spaenſche knechten ſochte te houden in den Nederlanden. 17
Waerom de Kardinael en andere verdrukkers hebben geſocht de doot der grootſter Heeren des Lants. 17
De quade dienaers en ſocken geen veranderingen van den Staten. 18
De vergaderinge der Staten, het eenig remedie in den noot. 18
De Hertoginne van Parme Regente generale. 18
Den Raedt van Staten pro forma te wege gebrocht by den Kardinael en Preſident. 19
Het inbrengen der Biſſchoppen. 19
Het innemen der Abdyen. 20
Het ſtraf onderhouden der Plakkaten. 20
De voorgaende puncten zijn d'oorſake van 't quaet. 21
De vertoningen daer tegen dikwils gedaen. 21
De ſeindinge der groote na Spaengien. 22
Des Kardinaels quade voortſtellen. 23
De reſolutie des Koninks in 't einde des Jaers 1565. verkondigt, heeft de onruſte terſtont nagevolgt. 24
De wanhope en morringe des volks door d'Inquiſitie, incorporatie en vervolginge. 24
Het ophouden der vervolginge is met grooter oorſaken toegelaten. 25
Het mistrouwen der Edele en der Gemeinte. 26
Het ſtormen der Beelden. 27
Het accoort van den Edelen. 27
Des Koninks reſolutie van met gewelt in 't Lant te komen. 29
d'Ongelukken daer uit gevolgt. 29
Des Hertogen van Alve koemſte metten Spaens-krijgsvolk. 29
De wreetheden des Hertogen van Alve. 30
Sijn voornemen van alle de groote te vernielen. 30
Het vertrekken van vele van den grooten Heeren. 31
De geveinſtheit des Hertogen van Alve. 32
Het vangen der Graven van Egmont en Hoorne. 34
Het nauwe gevankeniſſe der voorſz. Heeren. 35
Hen Brieven, Goeden en Dienaers ook gevangen. 36
De Heeren tegen recht gehouden ſonder ticht. 36
d'Onbehoorlijke maniere van ondervragen. 38
De bedwongen antwoorde des Admiraels op ſijn betichtinge. 40
De verraſchte Procedure tegen hem gehouden. 41
De declinatorie des Admiraels niet gehoort. 44
Het onrechtveerdig veroordelen der Graven. 45
De wreede doodinge der Graven. 46
Het ongerechtig vangen des Admiraels. 49
d'Admirael is geweeſt een Ridder van der Oorden. 49
d'Ordinantien van der Oorden en zijn in ſijn vangen niet gevolgt. 50
d'Admirael is geweeſt een Lit en Grave des Rijks. 51
Sijn vangen is gebeurt tegen de Privilegien. 51
d'Admirael gevangen gehouden tegen de Rechten van der Oorden van den Rijke en van den Lande. 53
d'Admirael is tegen des Lants Privilegien uit Brabant gevuert. 55
De onbehoorlijkheit van der rechtvoorderinge in 's Graven ſake. 56
De Commiſſariſen en Rechters partijdig en incompetente. 60
d'Ongerechtigheit van des Hertogen verkleren opte declinatorie. 61
Het nul, machteloos en verraſchte vonnis ter doot. 62
De valsheit van der acte van deſen vonnis. 64
Den Hertoge en heeft 't Proces niet kunnen overſien. 66
Die brieven van des Koninks van Spaengien Ambaſſadeur in Vrankrijk aen de Regente in Nederlant. 68
De Hertoge heeft ſonder Raedt den Grave verweſen. 69
De condemnatie excedeert niet alleen de concluſie maer ook de ſtraf der feiten. 69
De vijf feiten tegen den Admirael, in den onrechtveerdigen vonnis begrepen. 72
Het eenig valſch fondement der betichtinge. 74
d'Onſchult tegen de eergierigheit daer men den Admirael heeft mede willen belaſten. 76
De Groote en hebben noit gedacht van te veranderen van heure. 78
De Groote en hebben geen verbont tegen den Konink oft ſijnen ondienſt gemaekt. 81
Hier heet Crimen læſæ Majeſtatis, dat de Groote niet geerne des Kardinaels nieuwigheden en ſagen. 83
De Groote hebben over den Kardinael met groote redenen geklaegt. 84
De particulier redenen van oneenigheit tuſſchen den Admirael en den Kardinael. 89
De Kardinael vertrokken zijnde, regeerdet al, en ſteldet al in 't verweerde door de ſijne. 96
d'Onſchult opte Levreye van den Grooten. 97
Dat de Groote met grooter oorſaken gewenſcht hebben de verſterkinge van den Raedt van Staten. 100
De redenen der t'ſamenkominge van de Groote tot Breda en te Hoogſtraten. 104
Het verbondt der Edele en raekt den Admirael niet. 108
De Inquiſitie in 't Lant niet gedoogt geweeſt te zijne. 111
De herdigheit der Plakkaten niet gevolgt te weſen. 111
De vruchten der voorgeſtelder nieuwigheden. 112
Het overgeven der Requeſte by de Edele. 112
De ſwarigheit gemaekt by den Admirael van te Hove te komen. 114
De opinie van elken behoort vry te zijne. 117
d'Admirael beſchuldigt om niet geraden te hebben, dat men den Bondtgenoten met wapenen wederſtaen ſoude. 118
Het wederſtaen met fortſe den Bondtgenoten en was noch moegelijk noch redelijk. 119
Het verſoek der Edele verantwoort. 122
Die van Brabant verklaert vry van der Inquiſitien. 123
De redenen van den geſchorſten executien. 124
Het voorgenomen vertrek der Regente uit Brueſſel. 125
d'Onſchult waerom de Groote gingen daer de Verplichte aten. 129
De betichtinge dat d'Admirael aen ander lieden tafel gedoogt heeft het roepen van Vive le Geux. 130
De vergaderinge gehouden metten Bontgenoten te Duffel. 131
d'Admirael en heeft de Bondtgenoten in ſijn beſchut niet genomen. 134
Waerom de Groote te Denremonde hen by een gevonden hebben. 137
Des Koninks koemſte begeert van den Grooten. 140
De betichtinge van dat de Groote hebben de vergaderinge der Generale Staten goet gevonden. 146
De woorden van Philips van Comines tegen de gene die ſulke vergaderinge beletten. 148
Het vergaderen der Staten is noodig volgende 's Lants Privilegien. 151
Het was om vele ſaken noodig dat men de Staten vergaderde. 152
d'Inquiſitie en de Plakkaten en hebben geen plaetſe in des Admiraels Heerlijkheden. 155
d'Onſchult des Admiraels op ſijn brieven. 158
De belaſtingen des Admiraels, aengaende des hy te Doornik gedaen heeft. 162
d'Onſchult dat men t'ſijner koemſte heeft geroepen, Vivent les Geux. 163
De groote dienſten by den Admirael te Doornik gedaen. 165
De beletten den Admirael gedaen by den Kapitein van den Kaſteele. 169
d'Admirael beſchuldigt om de bloetſtortinge verhuedt te hebben. 170
Des Admiraels wijsheit om 't Lant in ruſten te houden. 172
De Groote en hebben niet vermeten van de Staten te vergaderen. 173
Het mistrouwen tuſſchen die van de Stadt en van den Kaſteel. 174
d'Admirael is beſchuldigt dat hy van den Edelen te werke geſtelt heeft. 176
d'Admirael is beſchuldigt om de Prekingen niet te hebben doen achterblijven. 176
d'Admirael en heeft tot Doornik niet geſloten ſonder oorlof van de Regente. 179
d'Admirael en heeft de Prekingen tot Doornik niet gebrogt, maer gevonden. 180
d'Onſchult des gebodts van den 3. September. 181
d'Onſchult op 't bouwen der Tempelen buiten Doornik. 185
d'Admirael beſchuldigt om den ſchat in der Kerken te hebben doen ſoeken. 187
De Prekingen voor vier dagen in der Hallen te Doornik toegelaten. 190
De Regente heeft goet-gevonden al wat d'Admirael te Doornik gehandelt heeft. 193
d'Admirael en heeft hem niet gemoeit met de ſtraffe der Gevangene. 195
De ſwarigheden die de Stadthoudere te Doornik maekte. 197
d'Admirael heeft der auctoriteit van de Regente altijt voorgeſtaen. 202
De verçierde dreigementen den Grave opgeleet. 203
d'Admirael heeft d'Abdye van S. Amands tot profijt des Kardinaels behouden. 205
't Feit des Heeren van Brederoede en raekt den Admirael niet. 210
d'Admirael en heeft hem der ſaken van Valenchijn niet gemoeit. 213
't Slot en kort verhael van deſer verantwoordinge. 216
De aenbiedinge tot bewaringe van des Admiraels goeden name. 219

Tot het IV. Boek, pag. 255. lin. 4. (182.)

De Waerſchouwing, aldaer vermeldt, luidde van woordt tot woordt aldus,

Waerſchouwinge des Princen van Oraengien, aen de Ingeſetenen en Onderſaten van den Nederlanden. Achter den tijtel ſtonden de volgende ſpreuken, *Prov.* 10. Het verwachten der gerechtiger ſal blyſchap worden, maer die hoope der Godtlooſet ſal verlooren zijn. Den weg des Heeren is des vroomen moet, maer de quaetdoenders zijn bloode. Die gerechtige en wordt nemmermeer omgeſtooten, maer die Godtlooſe en ſullen niet in den Lande blijven. *Pro lege rege & grege.*

Waerſchouwing des Prinſen van Oranje.

ALlen en eenen ygelijſken / Staten / Biſſchoppen / Abten / Prelaten / Raden / Heeren / Edelen / Oꝛoſſaten / Meyeren / Schouteten / Borgmeeſteren / Schepenen / Rentmeeſteren en Regeerderen van den Landen / Steden / Caſteelen / Dorpen en Klooſteren / insgelijks den Gemeinſchappen / Edel-luiden / Koop-luiden / Borgeren / Ingeſetenen en Beſitteren van den goeden huſen en plaetſen buiten den goeden Steden / en allen anderen perſoonen / van wat ſtate / qualiteit oft conditie die zijn / van den Prouincien der Nederlanden / en elken van u beſondere voor ſoo vele het u mach aengaen / en dien deſe tegenwoordige getoont ſullen worden / wenſchen wy Willem / by der gratien Godts / Prince van Oraengien / Grave van Naſſauw / Catzenellebogen / Vianden / Dietz / Bueren / Leerdam / &c. Baenre-heer van Breda / Diest / &c. Borg-grave van Antwerpen en Beſanchon / &c. Eenſamentlijk de andere onſe Heeren / vrienden en mede-hulpers in deſe tegenwoordige onſe noodtelijke en rechtveerdige noodtweere en defenſie tegen de gewelden / verdruckingen / bloedt-ſtortingen / en ongehoorde tyrannien by den Hertoge van Alba met ſijnen aenhangers in den ſelven Nederlanden voortgeſtelt / uit gantſcher herten / vryden / ruſte en verſeiertheit / en aenbieden u-lieden en elken van u na ſijnen ſtaet en qualiteit / onſen dienſt / vriendtſchap / hulpe en bystant metter hulpen Godts en na alle onſe macht.

En hoe wel het niet noodig en ſchijnt dat men alhier en beſondere aen u-lieden eenig lange verhael doe van den afgrijſelijken verfolgingen / vangen / doodingen / vilenigheden / beroovingen en verjagingen / die hen niet en hebben vermijt noch al noch en vermijden dagelijks aen te rechten de voorſz. onſe en uwe vyanden / ja de gemeine vyanden en verdruckers / ſoo wel van der eeren Godts en ſijnen heiligen Saligmakenden Woorde / als van allen den regten / vryheden / privilegien en voorſpoet des armen ellendigen Vaderlandts / d'welk voorts te vooren in ſullken fleur en overvloedigheit gelukkig was. Te meer dat niemant daer beter af en ſoude weten te ſpreken dan ghy-lieden ſelve / die onder hen deerlijke ſlavernije de ſelve gevuelt / lijdt / ſiet / hoort en vreeſt. Nochtans op dat ghy des te bet u eigen welvaren en ſaken ſoudet begrijpen / hebben wy der ſelver in 't korte wel willen hier mede doen gedenken / en die ter memorie weder brengen / hoe wel wy deſen aengaende / alreede ons genoegſaem hebben gequeten / ſo wel by onſe verantwoordinge uitgegeven tegen de valſche loegenen ons na gegeven / als by onſe verklaringe uitgegaen / op deſe nootelijke defenſie wel denkende en verhoopende dat de boeksken daer af geprint / t'uwer handen en kennisſen gekomen ſullen zijn.

In den eerſten dan / ſoo houden wy u indagtig / en is elken kenlik / dat de voorſchreven Nederlanden van allen tijden zijn onderhouden en geregeert geweeſt by hueren Princen en Overheeren met aller ſoetigheit / regt en reden / en niet anders dan na uit wijſſen van hemne vryheden / regten / coſtuimen / herbrengen en privilegien / aldaer altijdts onderhouden / en by den inwoonderen des Landts (als ſonderlinge liefhebbers / en voorſtanders van hender vryheit / en vyanden van alle gewelt en verdruckinge) eertijden van Keiſeren / Koningen / Hertogen / Graven en Heeren verworven en verkregen / het onderhoudt en volbrieren / van den welken ſoo wel de Princen ſelve / als ook de Onderſaten des Landts van allen tijden hebben moeten aen weerzijden by ſommelen contracte beveſtigen / en ook by ſolemnelen eede beſweeren / in der vuegen dat ook de Ingeſetene / mits hen onderhouden worende die ſelve / alleenlijk tot gehoorſaemheit verbonden zijn / het onderhoudt ook van den welken het lieve Vaderlandt hadde gebracht en gehouden in ſulke macht / rijkdom en voorſpoet / als men geſien heeft. 1568.

Insgelijks en kan men ook niet geloochenen / als heel klaer en ſeker weſende / dat van den beginſel af dat de Landen van Spaengien zijn / door huwelijk / gekomen onder eenen Heere metten ſelven Nederlanden / eenige groote van Spaengien / van over vijftig jaren / altijdt hebben uit geweeſt om in eeniger manieren in hen handen te gekrijgen het regiment en dominatie over ſullken overvloedigen Landt / om daer te Gouverneren en tyranniſeren na hennen appetijte / en gelijk ſy elders doende zijn. En hoewel de vryheden en privilegien des voorſchreven Nederlandts / het ſelve hen altijdt belet hebben gehadt / nochtans en hebben ſy noit afgelaten om t'allen tijden alle oorſaken gade te ſlaen en by te brengen om de goedertieren Princen ſoo veele wijs te maken dat ſy eens daer toe mochten geraken. Het en is ook niet dan te ſeer ellerlijken kenlijk / hoe dat de Kardinael van Granvelle met ſijnen aenhangeren (misbruikende het geloove en betrouwen der goeder Princen / en insgelijks ſoekende alleene het gantſche regiment en geweldige dominatie in de ſelve Landen / om daer deur te verſaden hen ambitie / gierigheit en andere paſſien) voort geſtelt hebben ſoo veele verbonden / practijken / en vremdigheden / om onder het deckſel van eenen heiligen ſchijn en name der Religie / eenſamentlijk van der hoogheit en dienſt des Koninks te brengen en te ſtellen / ſoo wel de conſcientien als perſoonen en goeden van allen den Ingeſetenen in de uiterſte ſlavernije / ja om hen te beroouben van allen hen vryheden / regten / en privilegien. Alle het in der waerheit tot grooten ondienſte van Godt / van den Koninks / en van den Lande. Tot welken einde zijn voort geſtelt en by gebracht ſoo veele vremde nieuwigheden / wreede verfolgingen / bloedige Plackaten / onverdragelijke Inquiſitie / overdraginge der Biſſchoppen / inneminge der Abdijen / verkondinge des Concilien / ſtraffe executien der Chriſtenen / en meer andere ongehoorde vonden tegen de vryheit des Landts / en wille des volks.

Niet tegenſtaende dat wy en meer andere onſe Heeren en mede-broederen (niet anders geſogt hebbende / noch als noch ſoekende / dan den waerachtigen en gedueriger dienſt van Godt / van den Koninck / en van den Lande / metter vryheit en voorſpoet van der Onderſaten en Ingeſeten) te meer ſtonden de contrarie hebben verklaert / vertoont / en geraden / en altijdt gepreſen ſuetigheit / boven ſtraffigheit / en het onderhoudt der beloften bequamer en bet gefondeert vonden / dan het breken en tegen komen des eedts / uit oorſake van den welken de voorſz. Kardinael met ſijnen aenhank / en die in Spaengien met hen verſtant hadden / tegen ons en onſe voorſz. mede-broeders niet alleene eenen grooten haet en nijdt ſonder redene voor genomen hebben / maer ook met valſche en onbehoorlijke practijken en aenbrengingen / de waerheit ſoo weten te verduiſteren en verdraeyen / dat den goedertieren Koninck qualijk van alle ſaken onderrigt weſende / heeft gemeint / dat onſe getrouwe raden / daden en dienſten / oorſpronk namen uit eergierigheit / en ſijne goede getrouwe Onderſaten geacht voor oproerige / weder-ſpannige en rebelle (hoewel d'een en d'andere onwaerachtig was) waer deur ſy ſoo veele gemaekt hebben / dat ſy hebben verkregen toelatinge oft oorlof om na hen goedt dunken daer inne te verſien / d'welk was het geene ſy ſoo lange geſocht hadden.

En al hadden de voorſz. Inquiſitien / Executien / Mandaten / verfolgingen / nieuwigheden en voortſtellen des voorſz. Kardinaels en der zijner (uſurperende op de hoogheit niet alleen van de Gouvernante / maer ook van den Koninck) het Landt te vooren ſeer beſchadigt en verhoort / en een over groote menigte der Ingeſeten overvallen / verjaegt / beroost en gedoodt / eenſamentlijk de oude gewoonlijke vryheit ſeer gekrenkt

1568. en verhindert. Nochtans heeft men gesien / en siet al noch (helaes met grooten hertseer) hedensdaegs: en is te beduchten dat men namaels noch meer sien sal / indien 't Godt niet en verset (soo wy betrouwen dat hy doen sal / en wy ons daer toe sijn buegende na allen onsen uitersten vermogen) hoe grootelijk en deerlijk alle de voorsz. nieuwigheden / voorstellen / verdruckingen / Inquisitien / verbolgingen / doodingen / vangingen / executien en tyrannien gemeerdert en vermenigvuldigt zijn: Ja alle menschelijckheit te boven gaen / sichtent dat de voorsz. Hertoge (onder den naem en hem decklende metter authoriteit van den Koninck) in den selven Landen met sijn Spaens krijgs-volck is gekomen / insgelijcks hoe dat die selve Landen uiter hoogster voorspoet zijn gevallen in der diepster ellendigheit / en in wat onverdragelijcker slavernien zijn gekomen de goede Ondersaten / die te vooren goede vryheit hadden / ja hoe deerlijk aldaer liggen verdruckt en vernielt metter Religien en woorde Godts / ook de privilegien en rechten des Landts.

En want al 't selve soo notoir is / soo dunckt ons genoeg wesen / dat wy dat in stilder generaliteit zijn verhalende / want wilde men hier verkleren en specificeren soo veele jammerlijcke / afgrijselijcke en onmenschelijcke verdruckingen / verjagingen / aentastingen / moordingen / gewelden / schoffieringen / confiscatien / voortroepingen / bannissementen / en andere ontallijcke overlasten gedaen binnen sijnen tijden tegen soo goede getrouwe Ondersaten / het ware om nemmermeer gedaen te hebben.

Ja voor een exempel sal genoeg wesen in plaetse van duysent / dat de selve Hertoge (volgende soo wel de costume der Tyrannen als het voornemen des voorsz. Kardinaels / die daer na hadde gehaelt en sijn Majesteit gaerne daer toe gebracht al eer die na Spaengien ginck / soo hy des doen hoope gekregen hadde / soo verre hy de Spaengiaerden hadde in 't Landt konnen behouden) terstont t'zijnder aenkomste heeft van meininge geweest het Landt te berooven van allen den meesten Heeren en Voorstaenders des selfs Landts / die hen altijdt getrouwelijck hadden gequeten in den dienste des Koninks / en des Vaderlandts. En want eenige voorsiende sulcken tempeest / metter hulpe Godts waren in tijdts vertrocken en ontkomen / soo heeft hy soo bedriegelijck als elck wel weet / aen de andere de handt geslagen / en gevangen genomen twee van den principaelsten Heeren / te weten sijne en onse mede-broeders de Graven van Egmont en Hoorne / mitsgaders verscheiden andere Heeren / Edelmans / verbaren lieden / en andere persoonen van qualiteite / alles sonder eenige voorgaende informatie oft behoorlijcke kennisse / de welcke hy ook daer na soo tyrannelijck en moordelijck als men gesien heeft / buiten alle ordre van rechte heeft doen dooden en om-brengen. Daer en tusschen en heeft hy ook geen minder tyrannie gebruickt tegen die eere en goeden der vertrocktene / nadien hy hen lichamen in sijn gewalt niet krijgen en koste / hebbende de selve soo schandelijck en onrechtveerdelijck voort geroepen / gelastert / gebannen en alle 't gene geconfisqueert / gelijck t'elcken kennelijck is / en dit al onder dexsel van verzierde loegenen / gelijck de uitgegeven Justificatien wel bewijsen.

Nu kan elck wel bevroeden dat alle dese wreedtheden / bloedt-vergietingen / onmenschelijckheden en tyrannien soo seer ter contrarie allen Godtlijcken / natuerlijcken en geschreven rechten / ja ook tegen alle de vryheden / eeden / contracten / en privilegien des Landts voort gestelt / en bedreven worden / dat alle de menschen van der werelt / en niet alleen in 't particulier alle en elckerlijcke de Staten / Raden / Steden / Casteelen / Dorpen / Plaetsen en Inwoonderen van den selven Nederlanden / maer ook in 't generael alle Princen / Heeren / Landen / Steden / en Persoonen van buiten 's Landts / ja mede de Turcken / Heidenen en verre gesetene des hen behoorden aen te trecken en mede-lijden te hebben / insgelijcks behulpig te wesen om soo grousamen tyrannie te wederstaen.

Maer boven al / soo behoorden alder-eerst wel te ontwecken alle de gene van den selven Nederlanden / en te gedencken heur gewoonlijcke vryheit en voorspoet / mitsgaders genoeg te doene der verbintenisse en geloefte die sy tot hueren Vaderlande hebben / insgelijcks goede achte te slaen opten eedt dien sy gedaen hebben voor het onderhout van 's Landts privilegien / en met lijve en goede na allen hen vermogen hen wel te quijten en t'arbeiden om dese overdaden te weeren / en met contrarie gewelt en macht hen selve weder te stellen in hen oude gewoonlijcke vryheit / aengemerkt alle wegen van vertooningen en bidden zijn benomen / en anders geene middelen en resteren / nadien dese gemeine vpanden / die Koninklijcke Majesteit wel hebben soo verre weten te verblenden / als tot sijnen eenigen soone / des Landts toekomende Heere / gevangen te stellen. 1568

Om waer in van onser zijden niet te failleren / maer onser eeren / eede / state en verbintenisse genoeg te doene / en na onsen uitersten vermogen ons wel te quijten en te employeren / ter eeren Godts en tot vorderinge sijns Godtlijcks woorts / ook tot vermeerderinge der hoogheit / auctoriteit en name sijns Koninklijcke Majesteits / eensamelijck om weder in state te stellen / de vryheden / privilegien en voorspoeden der Nederlanden / insgelijcks om wel te restitueren / en hen Landt en goedt weder te doen hebben den verjaegden / gebannen en beroefden / mitsgaders om te verlossen de gevangen / gequelde en verdruckte / en daer neffens om te vertroosten en verseckeren de verongelijckte / gedreigde / bevreesde en generalijck alle de Ingeseten des Landts / en eindelijck tot onderhout en bewaringe van den Staet / goeden en voordeelen van eenen iegelijcken in sijn qualiteit / hoogheit en vryheit.

Soo hebben niet alleene wy en andere Heeren onse vrienden en magen des Nederlants / alle het onse daeromme gewaegt / maer ook hulpe en bystant versocht en verworven / van verscheiden andere onse Heeren / vrienden en geallieerde / en zijn allegader van meininge te employeren en daer toe te stellen lijf en goedt / en alle 't geene des wy in der werelt hebben / om soo heiligen / regtveerdigen / goeden en noodtelijcken voornemen / aenslag / en noodt-weere / tot eenen goeden einde te brengen / tot waerachtigen dienst van Godt / van den Koninck en van den Lande / om te handt-houden / de goede Ondersaten in hen vryheit / en in de behoorlijcke gehoorsaemheit van sijne Majesteit; insgelijcks om daer uit te verdrijven de voorsz. grousame tyrannen / bloetstorters en vremt Oorlogs-volck / d'welck volbrocht en vastelijck verseckert wesende: Sullen wy de aengenomen wapenen af laten / soo en gelijck wy in onse voorschreven voorgaende Declaratie breedere verklaert hebben.

Verhoopende ook en ons vastelijck betrouwende / dat ghy-lieden en elck van u-lieden / van sijnder zijden ook sal gedachtig wesen / hoe hy schuldig is die saken te vorderen / en na sijn uiterste macht hem sal stellen om hem daer in wel te quijten met lijve en met goede en met al dat hy kan / soo sijn eigen Vaderlandt / en de verbintenisse die hy aen den selven heeft hem daer toe vermaent / d'welck doende / soo verseckeren wy u / dat ghy aen ons en alle de onse sult vinden alle mogelijck behulp en bystant / insgelijcks dat wy u na onsen vermogen sullen voorstaen en beschudden van allen verdruckingen / eetingen / roovingen / brandt-schattingen / en overrumpelen / die 't volck van Oorlogen gemeinlijck aenrecht / waer inne wy hoopen soo goeden ordre metter genade Godts te stellen / dat op als versien sal wesen / want na dien wy alle dit selve doen / om de Landen en Ondersaten te helpen / en verlossen / waer ons seer leedt / dat de selve daer mede verdruckt en overlast werden.

Maer soo ghy wel weet dattet niet mogelijck en is dat men 't volck van Oorloge in goedt bedwanck en ordene houde / of wel employeren soo dat behoort / sy en zijn niet wel betaelt / en dattet de redene ook wel uitheischt / dat ghy-lieder en elck van u / voor u eigen welvaert en verlossinge / behulpig u toont / en mede contribueert en helpt verhalen de groote kosten / daer toe behoevende / die wy alleene niet en konnen verleesten / soo ghy wel kondt bevroeden.

Soo versuecken en begeeren wy ernstelijck aen u / en elck van u / dat ghy / elck na sijn macht en staet / u daer toe schickt / uitreickt en contribueert / op dat by gebreke van dien / soo goeden werck niet onderwegen oft onvol-

1568. volbzacht en blijve (des wy hoopen dat niet en sal) en u-lieden namaels niet en come te beronwen van uwer onachtsaemheit / kleinhertigheit en luttel behulpsaemheit tot uwer verlangder vryheit / tot welken einde sult ghy-lieden elk na sijnen staet / mogen seinden uwe Gedeputeerde neffens ons / of de geene die wy t'allen plaetsen daer wy wesen sullen / daer toe sullen committeren / metten welken ghy sult mogen verdzagen en sluiten van der sommen / die elckerlijk sal by tijden mogen en behooren te bestellen en besorgen.

Daer neffens ook u-lieden met desen openthijken geschrifte willende gewaerschout hebben / dat soo verre by gebzeke van 't gene des voorsz. is / ghy lieden niet geholpen oft voorgestaen en wordt / en u-lieder daer over eenig gewelt / plonderinge / uiteringe of andere ongeluk wedervaert / dat 't selve sal toekomen by uwer / en niet by onser schuldt / Soo wy anders niet en soecken / dan u te beschudden / beschermen / en verlossen / midts den welken wy ons / dien aengaende / by desen van nu af wel hebben willen verontschuldigen / en ontslaen voor Godt / voor den Vaderlande / voor u selfs / en voor de gantsche wereldt / op dat ghy namaels niet en segt / oft u en beklaegt / dat ghy in tijdts niet en zijt gewaerschouwet / noch om u eygen welvaren te vooren onderrigt / en verhopende dat ghy dien aengaende / sullken sorge sult dzagen als u selven noodig is / bidden wy Godt / dat wy korts u-lieden mogen sien weder gestelt in uwen ouden vrydom en voorspoet. Gegeven in onsen Veldt-leger den eersten Septembris 1568.

Onderteeckent
GUILLAM de NASSAU.
Pro lege rege & grege.

Tot het IV. Boek, pag. 248. lin. 18. (177.) na de woorden *en gestraft te worden*, by te voegen:

Den lesten Junii werden verscheiden Poorters der Stad Amsterdam met het volgende Plakkaet ingedaegt.

PLAKKAET waer by veele Poorters der Stadt Amsterdam geciteert worden om in persoon te moeten compareren voor sijn Excellentie den Hertoge van Alva, en sich over verscheide saken, haer te last geleidt, te komen verantwoorden.

Plakkaet waer by verscheide Poorters en Inwoonders der Stadt Amsterdam worden ingedaegt om sich voor den Hartog van Alva te komen verantwoorden.

PHilippus by der gratie Godes / Koninck van Castilien / van Leon / van Aragon / van Navarre / van Napels / van Sicilien / van Majorca / van Sardeine / van den Eylanden van Indiën / en vaste Landen der Zee Oceane / Eerts-hertoge van Oostenrijk / Hertoge van Bourgondien / van Lotringe / van Brabant / van Limburg / van Luxemburg / van Gelre / en van Milanen / Grave van Habsburg / van Vlaenderen / van Artois / van Bourgongen / Palts-grave van Henegouwe / van Hollandt / van Zeelandt / van Namen / en van Zutphen / Prince van Swave / Marki-grave des Heiligen-rijks / Heere van Vriesslandt / van Utregt / Over-Yssel / en van Groeningen / Dominateur in Asia / en Africa / Den eersten onser Heur-waerderen Sergiant van wapenen Salvit / van wegen onsen getrouwen Raedt en Procureur Generael is ons vertoont / hoe dat by de Commissarisen gedonneert in onse Landen van Hollandt / by onse seer lieve en getrouwen Neve Ridder van onse Oyden / Stadthouder / Gouverneur / Kapitein Generael van onsent wegen in onsen Landen van herwaerts over / den Hertoge van Alva / Marki-grave van Coria / souden in personen Verdag-vaert zijn tot seltsren Competenten dage van onse Stadt van Amsterdam:

Hendrik Franse, Koorenkooper.
Jan Meurelink.
Willem Walische.
Lubbert Nut.
Stants Benning.
Klaes Lamsmoer.
Vrank de Wael.
Meus Pietersen.
Hans Symonsen.
Lourens Jacobsen, in de goude Reael.
Klement Volkkertsen.
Hendrik van Merkkel.
Harmen Paschijn.
Dirk Hem.
Philippus du Gardijn.
Gerbrandt Dominicus Opslager.
Mr. Merten Jansen, Doctor.
Reyer Symonsen Nek.
Jan Willemsen Wijngaert.
Willem Kortsen, Houtkooper.
Jan Jansen, in 't Hart.
Adriaen, in 't Kromhout.
Pieter Pauw.
Mr. Willem Bardesius.
Hans Phrenhuisen.
Arent Jansen Koetsvelt.
Hendrik Korneliscn Metsel.
Thonis Pontgermaker.
Schoon Jan, Metselaer.
Pieter Gent, Koorenkooper.
Floris Rodenburg.
Jan Paschijn.
Egbert Roeloffe.
Frans Volkkersen Koorenhert.
Jan Verburg.
Jacob Bas.
Hans Karpentier.
Hendrik Boelesen.
Ernst Kramer.
Jacob Symons, in de Hulk.
Jonge Harmen Rodenburg.
Thomas Gerritsen Dousburg.
Andries Kooper-slager, in Norenburg.
Hendrik Egberts Roeloffz.
Jan Syvertsen, in de Haen.
Klaes Hendriks, in de Sleutel.
Pieter Kornelis Dobbisen.
Volkert Syverse, in de Haen.
Kornelis Weyner, van Medenblik.
Hendrik Wouterfz. Hoedemaker.
Pieter Jansen na den Brandt.
Mourus Jansen, Saelmaker.
Hendrik Albertsen, Koldermaker.
Jan Willisen, Schoenmaker.
Aem Klaessen, Kistemaker.
Klaes Tyssen, Goutsmit.
Hendrik Smekt, van Dordrecht.
Jacob Hein, Lakenkooper.
Jan Prins, Haringkooper.
Meester Kornelis, Scheermeester.
Hendrik Syer, in 't Gravenstraetjen.
Hendrik de Bakker.
Thymen Meindertsen.
Klaes Boekverkooper.
Goosen Pauw.
Kornelis Geelveeter.
Klaes Duivel.
Jan Betsen Rodenburg.
Harmen Rodenburg.
Hendrik in de Hoppesak.
Reier Jansen Wolf.
Jacob Mankkomen.
Klaes Oly.
Jacob Schalmaker.
Klaes Pauw.
Jacob Jansen Koster.
Hans Wiltersen.
Tieleman Tiemansen.
Klaes Jansen Roelen.
Jacob Dirksen War.
David de Goutsmit.
Jan Joosten, Metselaer.
Pieter Soom.
Hendrik Vaertjen, Schuitevoerder.
Kornelis Albertsen, Bergevaerder.
Jan Smitten, Kooren-kooper.
Kornelis Barentsen Pot.
Jan Pieter Swaeroog.
Kornelis Floris Taling.
Andries Boeleser, in 't gulde Hooft.
Klaes Bouleser, in Hamburg.
Thomis de Bakker, op de Zee-dijk.
Fredrik Syvertsen, in de Haen.
Isbrant Roeloffen, de Schilder.
Thomas Kornelisen; Wisselaer.
Jacob Roemersen, de Soon van lange Roemer.
Hendrik Klementsen, Scilemaker.
Jacob Roose-krans.
Hendrik Sweers, in de Groeninger Tooren.
Pieter de Boer, op de hoek van de Kolk.
Gael de Metselaer.
Gerrit Jansen; van Delst.
Bouwen Jansen Kramer.
Geurt de Verver.
Jacob van Amelen.
Aernout Hudde.
Kornelis Reyersen.
Willem Holbakker.
Huibregt de Lepel-maker.
Vrink Martensen; Tinne-gieter.
Gerrit Smit, op de Zee-dijk.
Stoffel Kous de Jonge.
Melis Willemsen.
Isbrant Acoly.
Symen Tysen, Kooren-drager.
Jan in 't Blauwe Paert.
Hendrik Jansen.
Gerrit Jansen Kop.
Jan Segersen, Koeke-bakker.
Cornelis Boom.
Jan Lubbertsen, Waeg-drager.
Jan Kornelisen, Sloote-maker; op de Osse-markt.
Willem Lubbertsen, in de Helm.
Ael Pauw.
Geertjen Martens.
Marten Miltenbeks.
Jacob Klaesen, Wagenaer, buiten Sint Antonis Poort.
Mr. Pieter Mol, Doctor in de Medicijnen.
Barent Jansen, in de Engelsche Dog.
Louris Makelaer, alias het houte Aensigt.
Piertjen, de Weduwe van Meester Nanning.
Duifjen Sluiters; Weduwe van Klaes Splinter.
Lysbet in de Silveren Reael, Weduwe van Pieter Meuse.

1568.

Omme hun te komen purgeren voor onsen Neve voorschreven / ofte anderen die hy daer toe sonde willen committeren van hare verlooninge / absenteringe / ofte latiteringe ter causen van de voor-geleden troubelen / van de welke dage niemandt der voornomde Verdag-vaerdigde persoonen en sonde in haer persoonen gecompareert wesen / nochtans behoorlijk verdaegt en geroepen / maer sy houden hun absent en al te samen voor-vlugtig ofte latiterende ter causse van de voor-seide troub'len / van de welke hun eenigen openbaerlijk gedragen hebben voor consistorialen: En anderen hebben genomen de wapenen tegens de Magistraet van Amsterdam voorschreven / namelijk: daegs na Sint Mattijs in den jare 1566. De derde / gecommitteert Beeldt-breeker ofte Stormerye / hier

1568. beneffens eenige van haer-lieden den Predikanten met wapenen geleit ter plaetse van hare Predikatie / tegens wil en danck van de Magistraet van onse voorschreven Stadts / en de anderen gepleegt en gedaen exercitie van hare Secten / en gerepetoeerde Religie / als hebbende doen Doopen hare kinderen / de selve begraven / en by haer-luiden laten trouwen op de maniere van Calvinus secte / gelijck als particulierlijcker en breder ten dage dienende sal werden gededuceert / respectivelijck tot laste van een iegelijck van de voornoemde personen / Alsoo seydt de selve onse Raedt Procureur Generael / versockende daeromme / en ten einde sy-lieden daer en tegens souden verantwoorden / te hebben behoorlijcke provisie tegens den boven-genoemden met clausule van authorisatie. Soo is 't / dat wy de saecke over-gemeert u bevelen / en committeren by desen dat ghy ten versoecke van onsen Procureur Generael verdag-vaert / by edict en openbare uitroepinge / den voorschreven Hendrik Fransen / Kooren-kooper / Jan Meurling / Willem Walische / en die hier vooren vervolgens staen genoemt.

Te compareren in persoon binnen den tijdt van drie-mael acht dagen eerst-komende / op pene van eeuwige ban / en confiscatie van goeden / waer van ghy hen-lieden de eerste acht dagen voor de tweede dag / en de derde acht dagen voor de leste / en peremtorien rechtdag sonder andere te verwachten / voor onse voorschreven Neve den Hertoge van Alva daer toe specialijck gecommitteert / in dese onse Stadt van Brussel ofte in alsulcke Landen van herwaerts over / omme te verantwoorden op alsulcken conclusie als onsen voornoemden Procureur Generael tegens hen-lieden sal willen doen en nemen ter cause van de voorschreven saecke en andere / die hy ten dage dienende / tot haerer belastinge breeder sal mogen voorstellen en deduceren / en daer en boven procederen sien en ordonneren als behooren sal / hen-lieden Insinuerende en latende weten / dat soo verre als sy niet en komen / en compareren in persoon den eersten / tweden / ofte derde en laetste acht dagen / men procederen sal in haer absentie / gelijck in alsulcke saecken sal behooren. En sult verwittigen ten voorschreven dagen onsen voornoemden Neve den Hertog van Alva / van 't gene ghy sult hebben gedaen. Den welcken wy bevelen / en omme de saecken boven verhaelt: Als Gouverneur Generael van herwaerts over specialijck committerende dat die partye de selve gehoort hebbende doet administreren kort en goedt recht / reden / en Justitie / gelijck in alsulcke saecken behoort / en in gevalle van deffaut / en contumatie van de voorschreven Verdag-vaerde personen / hy procederende en voort-varende met de pronuntiatie van den voorschreven ban / en declaratie van de voorseide confiscatie en anders / als hy sal bevinden dat naer recht en redenen in alsulcken saecke sal behooren gedaen te werden / want het ons alsoo belieft. En alsoo wy onderrecht zijn / dat de voorschreven Hendrik Fransen / Jan Moerling / Willem Walise / en de andere voornoemde Verdag-vaerde personen hun vertrocken hebben / en absenteren van onse Landen / of aldaer hun bedeckt waren houdende en latiterende / wy willen dat in sulcken gevalle de voorschreven Dagvaerdinge / en exploict / dat by u in onse voornoemde Stadt van Amsterdam by edict en openbare uitroepinge sal werden bekent gemaeckt ter plaetse / daer men gewoon is uit te roepen en publicatie te doen / mits dat ghy aen de deuren van de principale Kercken / aldaer slaen en stellen sult de copie van desen tegenwoordige / mitsgaders van u exploict / en 't selve insinuerende tot haerer laetster woon-plaetse in onse voornoemde Stadt van Amsterdam / ten einde sy geen ignorantie en mogen pretenderen sy dit van effecte / macht en kracht / gelijck of het gedaen ware aen haer eigen personen / en oversulcks hebben wy dese voorschreven Dag-vaerder en Exploictier geauthoriseert / en authoriseeren mits desen. Gegeven in onse voornoemde Stadt van Brussel / den 29. dag van May in 't jaer ons Heeren 1568. van onsen Rijcke / te weten van Spanjen / en Sicilien het dertienste / en van Napels het vijfticnde. Onderstont geschreven / by den Koninck. En was onderteckent by den Secretaris Vlierden.

Op heden den lesten Junii hebbe ick Jan Haver Deur-waerder ordinaris des Hofs van Hollandt / van wegen der Koninklijcker Majesteit als Graef van Hollandt / gedag-vaert voor de eerste acht dagen / by openbare uit-roepinge van den Stadt-huise der Stadt Amsterdam / naer voorgaende kloft-geslag alle de voorsz. boven-verhaelde persoonen / omme in persoone te compareren voor sijne Excellentie den Hertoge van Alva / Gouverneur en Kapitein Generael van de Landen van herwaerts over. Achter-volgende mijne commissie / ten einde de voorschreven personen aldaer hen komen verantwoorden / op alsulcke conclusie als den Procureur Generael sijner Majesteit tegens haer-lieden sal willen doen / en nemen / ter cause van de saecken hier vooren verhaelt / en andere die hy ten dage dienende / tot haer-lieder belastinge sal willen voorstellen / en deduceren. Actum ut supra. 1568.

Den 18. November zijn noch vier Poorters der Stadt Amsterdam ingedaegt in manier als volgt.

PLAKKAET waer by noch geciteert werden eenige Poorters tot Amsterdam, om te compareren in persoon voor sijn Excellentie Duc de Alva.

Plakkaet van dagvaerding tegens Adriaen Pauw, Pieter Jacobsz Schaep, Leendert Jansz Graef, en Dirk Jansz Guntink.

PHilippus by der gratie Godts / &c. den eersten onsen Deur-waerder oft Sergiant van wapenen hier op versocht Salut. Van wegen onsen lieben en getrouwen Raedt en Procureur Generael is ons bertoont / hoe dat Adriaen Pauw / Pieter Jacobsen Schaep / Leendert Jansen Graef / en Dirk Jansen Guntink / haer hebben in verscheiden manieren qualijck gedragen in saken onsen dienst aengaende / ten einde van de voorleden oproer gevallen in onse Stede van Amsterdam / te weten / Adriaen Pauw / als sijn kindt hebbende doen Doopen op de maniere van de secte van Calvinus. Leendert Jansen Graef / en Dirk Jansen Guntink als die de wapenen genomen hebbende hen-lieden oproerig aengestelt / gerebelleert tegens de Magistraten en Overheden van onser voor-noemde Stede. En Pieter Jacobsen Schaep als geweest zijnde gaerder van Aelmoessen onder de Predikatien van Sectarisen / en daer en boven een groot oproer-maker / en verstoorder onder de gemeenschap van onse voorschreven Stede / gelijck breder sal deduceren tot belastinge van iegelijck van haer-lieden / respectivelijck ten tijden en wijlen. En alsoo alsulcke saecken niet behooren gedissimuleert / maer grootelijcks gestraft te werden / volgende onse Plakkaten / en Ordonnantien. Heeft den voornoemden Remonstrant aen ons versocht hem te willen verleenen commissie van de personele Dag-vaerdinge jegens den voorgenoemde personen / met declaratie van authorisatie / en omme te doen aentasten / annoteren en beschrijven alle hare goederen / by deugdelijcke en suffisante Inventaris: Soo is 't / dat wy dese saecken over gemerkt / u bevelen en committeren by desen / dat ghy ten versoecke van onse voorschreven Raedt / en Procureur Generael / dag-vaert by edict / en openbare uitroepinge de voornoemde Adriaen Pauw / Pieter Jacobsen Schaep / Leendert Jansen Graef / en Dirk Jansen Guntink te compareren in personen / en binnen drie-mael vijftien dagen eerst komende / waer van de eerste vijftien dagen / hen-lieden betekenen sal de eerste dag / de andere vijftien dagen voor de tweede dag / en de derde ofte leste vijftien dagen voor den lesten peremptoiren dag van rechte sonder anderen te verwachten. Voor die van den Raede gecommitteert en geordonneert in dese saecke / by onsen seer beminden en seer getrouwen Neve / Ridder van onse Ordre / Stadthouder / Gouverneur / Kapitein Generael van onsent wegen / over onse Landen van herwaerts over / den Hertoge van Alva / Mark-grave van Coria / in dese onse Stede van Antwerpen / of in alsulcke andere plaetsen als de voorschreven Raedt hem alsdan sal onthouden / in onse Landen van herwaerts over. Omme te verantwoorden op alsulcke schrijven en conclusie / als de voorseide Procureur Generael jegens hen-lieden uit saecke voorschreven sal willen doen / en nemen. Mitsgaders uit anderen saecken die hy ten dage dienende tot hare belastinge breeder sal mogen voorstellen / en deduceren / en voorts procederen en sien ordonneren als na rechte / hen-lieden insinuerende dat soo verre sy niet en komen en

con-

1568. compareren in perſoon op den eerſten / tweeden / derden en laetſten vijftien dagen / men in hunne abſentie ſal procederen gelijk in alſulke ſaken behoort / nemende en ſtellende nier te min in onſe handt / reëlijk en met der daet by deugdelijken en getrouwen Inventaris alle de roerende en onroerende goederen van de voornoemde Adriaen Pauw / en anderen boven genoemt / doende de ſelve goeden onder onſe voorſchreven handt regeren en gouverneren / by ſuffiſante geſette en vaſte luiden die ghy daer toe ſult ordonneren / die in tijde en wijſe als het behooren ſal van hare handelinge ſal mogen en komen verantwoorden / en den relieninge bewijs en reliqua ſonder te doen eenige ontſlaginge / ofte handtlichtinge onder cautie ofte anders / ter tijdt toe partyen gehoort anders ſy geordonneert by onſen voornoemden Neve den Hertog van Alva / en dat u-lieden daer af genoegſame blijken overſchrijvende / ook onſen Neve uwe inventariſen geſloten en verſegelt als dat behoort / en onderrechten volkomelijk ten voorſchreven dage / die van den voornoemden Hade van 't gene ghy gedaen ſult hebben / den welken wy bevelen / en uit ſake boven ſpecialijk committeren / dat ſy partyen gehoort hebbende / doen en adminiſtreren goet en hort recht / redenen / en juſtitie als in alſulke ſaken behoort / en in gevalle van deffaulte / en contumatie van de voorſchreven Verdag-vaerde perſonen ſijn procederende tot uitinge / en prononciatie van den voorſeiden ban / verklaringe van de voornoemde confiſcatie en anders / ſy moge bevinden dat alſulks na recht en redenen ſal behooren. En omme alle onſe Rechters / Officieren / en Onderſaten / dat ſy u hier inne obedieren / neerſtelijk verſtaen en u doen alle hulpe en behoorlijke bystant / ſoo vere ſulks van nooden en ſy by u ſullen zijn daer toe versocht / want het ons alſoo gelieft. En alſoo gelijk wy onderrecht zijnde dat de voornoemde Adriaen Pauw / Pieter Jacobſen Schaep en de andere hier boven genoemde Gedag-vaerde perſoonen / hun hebben vertrocken en geabſenteert uit onſe voorſchreven Landen / ofte ſchuilen en latiteeren aldaer / wy willen dat in alſulken gevalle / de voornoemde Dag-vaerde / en exploict dat by u gedaen ſal zijn by edicte / en openbare uitroepinge in onſer Stede van Amſterdam / ter plaetſe daer men gewoon is publicatie / en uitroepinge te doen / affigerende aen de deuren van de principale Kerken aldaer copie van deſen / mitsgaders van u exploict / en 't ſelve inſinuerende aen en tot hare laetſter woon-plaetſe in onſe voorſchreven Stadt van Amſterdam / ten einde ſy geen ignorantie en mogen pretenderen / ſy dit van alſulken macht / kracht / en effect / al ware het gedaen aen hare eigene perſoonen / en over ſullis hebben wy de voorſchreven Dag-vaerder en Exploictier geauthoriſeert / en authoriſeren het by deſen. Gegeven in onſe Stede van Antwerpen den 18. dag November / in het jaer van gratie 1568. En van onſe Rijken te weten van Spanjen / en Sicilien het dertienſte en van Napels het vijftiende. Onderſtont geſchreven / by den Koninck. En was onderteikent / Vlierden.

De publicatie van deſen gedaen na ſijne forme en inhouden / op den 18. Decembris te compareren / na datum van deſen publicatie / op drie vijftien dagen eerſt komende / waer van ik ijen-lieden beteikent hebbe de eerſte vijftien dagen voor den eerſten dag / die andere vijftien dagen voor den tweeden dag / de derde vijftien dagen voor de laetſte / en peremptoiren dag van rechten / ſonder anderen te verwachten / breeder hier vooren in deſe copie verhaelt. Actum by my J. Haever.

Publicatie, bevelende de goederen van Adriaen Pauw, Pieter Jacobſz Schaep, Leendert Janſz Graef en Dirk Janſz Guntink aen te brengen.

Alſoo onlangs door bevel en laſt van ſijne Excellentie / den Hertoge van Alva / Mark-grave van Coria / Gouverneur en Kapitein Generael over ſijn Koninklijke Majeſteits Landen van herwaerts over / geamoteert / en in handen van ſijne Majeſteit geſtelt zijnde de goeden / die men heeft konnen bekomen en bevinden / toebehoorende Adriaen Pauw / Pieter Jacobſen Schaep / Leendert Janſen Graef / en Dirk Guntink ; en men verſtaet dat behalven die / noch andere diverſche goeden die ſelve perſoonen toebehoorende / werden achter-gehouden / en geſubticeert / ſoo is 't / dat een iegelijk van wat conditie ofte qualiteit hy zy / onder hem hebbende eenige goederen ſoo roerende als onroerende / mitsgaders eenige ſchulden / obligatien / brieven / actien ofte gerechtigheden / toebehoorende eenige van de voornoemde vier perſoonen genomineert / ofte ook die ſelve verobligeert ofte verbonden weſende ter cauſe van Huiſinge / Renten / gemeenſchap van Schepps-parten / Koopmanſchappe ofte eenige andere ſaken in wat manieren het ſoude mogen zijn / van wegen ſijne Majeſteit wel ſcherpelijk belaſt / en bevoolen werdt alle alſulke goederen te komen verklaren / en aen te brengen den Rente-meeſter van Kermer-landt Cornelis Stalpaert van der Wielen / ofte in ſijn abſentie Meeſter Pieter Plotius deſer Stede Secretaris / binnen ten tijdt van veertien dagen eerſtkomende / op peene / ſoo wanneer die tijdt verſtreken zijnde iemandt bevonden werdt iet geſ wegen / verheelt / ofte achter gehouden te hebben / die ſelve gehouden ſal zijn / dubbelt de waerdye van het verſ wegene op te leggen en te betalen / en boven dien arbitralijk geſtraft te werden / na gelegentheit van ſaken. 1568.

De publicatie van deſen gedaen naer ſijne forme / en inneholden op den 18. dag Decembris 1568. By my J. Haever.

Den 17. van Auguſtus hadt de Hertog van Alva dit volgende Vonnis tegens meer dan 't ſeſtig Vluchtelingen, meeſt Burgers of Inwoonders der Stadt Uitrecht en ook eenige Edelen laten publiceren.

Banniſſement van eenige Uitrechtſche Vluchtelingen, en verſcheide Edelen.

VEu par Monſeigneur le Duc d'Alve, Marquis de Coria, &c. Les deffauts obtenuz par le Procureur General de ſa Majeſté, Impetrant de Mandement Criminel & Demandeur d'une part contre Floris de Boetſelaer Sr. de Langerak, Dame Alijt de Bronkhorſt & Batenburg vefue de feu le Sr. Jean de Reneſſe de Wulven, Jean de Reneſſe dict de Wulven Sr. de Wilp Fils de la dicte Dame, Phil. & Guiljaume Baſtarts de Gerard de Reneſſe Conſeiller au Conſeil d'Utrecht, Priſonnier au Chaſteau d'Illecq. Eſtienne de Zuylen Fils de Thierry Eſcoutette aucht Utrecht, Bernard Utening Fils de Fredrik, aiant ſervy d'homme d'armes en la bende de feu Henry Sr. de Brederode, Corneille de Nienroy, parcy devant Chanoine au Dom aucht Utrecht, Adolf où Olof de Zuylen Baſtart de Dirk de Zuylen, en ſon vivant Secretaire de la ditte ville d'Utrecht, Adrian Baecx, Mr. Gualtier de Buuren Advocat, Jan van Dieſt Procureur, Jean Pijl par cy devant Conſeiller d'icelle ville, Gille Spaens Coutelier, Jean & Henry Gielis Freres, enfans du dict Gillis, Jean Aerts Coutelier & Rijk ſon Fils, Henry Aerts Coutelier, Bernard Henriks Koffrier, Joh. van Ammeronge le jeune Fils de Jean Coutelier, Guille Pres Coutelier, Bernard Muletier du dict de Brederode Hoſte a la berbie perdue, Corneille Heyndrix van Royen, Floris Lubberts van Pallas Faiſeur de gaignes, Charles Couturier natif de Flandres, Evert Janſz van Cappel Drappier, Louys de Keyſerswaert Braſſeur, Jean Feyt ſon Beaufils, Corneille Claes Paepkens, Herman Claes Braſſeur, Gerard Frans, Adrian van Ooſtrum Marglifeur de l'Egliſe de St. Geertruyden en Jan 1566. Guill. & Pierre Tainturiers au Drakenburger-ſteege Pere & Fils, Jan Pieterſz van Lemputte Paincire a la clef, Pierre van Lemputte ſon Frere, Johan Gerrits Taincturier, Guill. Couſins & Gerard Zas Corduaniers, Heymery ou Heynken Eſpinglier, Guilielmus van Tongeren Parteur au ſacq, Jean Lambertſen Meſſagier, Marc l'Orfevre a la Steenwegh, Mr. Valentijn Tailleur de Pierres par cy devant Helbardier de ſa Majeſté, Jean Stevens Sellier, Jacques Wouters van Rumpſt, Jacques Bollik, Joſſe de Ryſenburg & Hubert Lubberts Tondeurs, Jean Egbertſz van Broekhuiſen a l'enſeigne du veau, Pol Auguſtijns, Guill. Gerrits Couſturier, Jacques Tiſſeran derriere Saint Jacques, & Guill. ſon Fils Expingliers, Jacques de Bont Procureur, Pierre de Swartenhoop Couturier, Johan van Iſſelt Coffrier, Guill. Paep Janſz, Guill. Dirks, Faes Claeſz Tiſſeran, Corneille & Niclaes van Leeuwen Couteliers Freres, & Corneille Gysbertſz alias Gysjen Snaps, tous Bourgeois & manans de la ville d'Utrecht, adjournez a comparoir en perſonne par devant ſon Excellencie pour eux venier purger de leur

1568. suite, absence, ou latitation a cause des troubles passes deuement contumacez & debutez de toutes exceptions & defences. D'aultre chargez. Ast le ditte Floris de Boetselaer d'avoir este de la ligue des Gentil-hommes confederez & signé leur seditieux Compromis & comme tel trouve en la ville de Bruxel. le 5. April 1567. avant pasques avec grande nombre desdits Confederez pour presenter a son Altesse la requeste toute notoire, & depuis se trouve a l'assamblée desdits Confederez a la ville St. Trou où il a esté du Conseil comme deputé & chosi pour les Confederez du pais d'Hollande avec le susdit Sr. de Wilp où ils ont traité & arresté de recepvoir les sectaires & consistorians en leur protection & Sauvegarde & de retenir en Waertgeldt 400. Chevaux 40. enseignes de pietons Allemans pour faire teste a sa Majesté, & plusieurs autre choses sentans rebellion. Aussi entroduict en sa Seigneurie de Langerak, pais d'Utrecht, les reprouves sectes & aboly l'ancienne Catholique Romaine, & a ceste fin y fait venir des Predikants tant Menonistes que Calvinistes, de sorte, que d'espace d'un demy an ne s'y sont dictes aucunes messes n'y fait autre service devin accoutume, se trouve avec ses freres au levis d'Images en l'Eglise parochiale & aux Kruysbroeders d'Asperen & consenty a iceluy, memes aydé a deschirer les livres dechant en la dite Eglise. Alijt de Bronkhorst favorise & hante les Predicants desdittes sectes & leur donne a disner en sa maison & en loge aucuns & souvent frequente leur preches : Jehan de Renesse Sr. de Wilp aussi este du nombre desdittes confederez & signé leur compromis, esté conducteur des Briseurs d'images au dit Utrecht garny d'une espée & de deux pistolets & force l'huit de la Buurkerke a tout sadits espée pour y faire ouverture ausdits briseurs & y presente lors a un des briseurs un marteau pour briser les images estans en tour le fons de bateme illecq, & apres estant en l'Eglise de Sainte Geertruyde avec les dits Briseurs entendans que plusieurs d'eux faisoient difficulte de faire le dit bris, disans qu'ils faisoyent mal & le compatiroyent quelque jour, leur dit, qu'il les entiendroit quité : aussi incité un Antoine Doyenborg se mettre au service de guerre du dit Sr. de Brederode a Vyanen avec les autres rebelles, disant qu'il y auroit tractement. Philippe & Guillielmus de Renesse bastarts servy le dit Brederode ausdit Vianen assavoir le dit Philippe de porteur d'enseigne & Guill. de Clercq de la Compagny du Capitaine Jehan de Renesse leur Frere legitime & aultre iceluy Philippe en authorite sur les dittes briseurs, & esté leur conducteur, aussi suspecté estant du Conseil aus dite sectaires & briseurs, ausquels il estoit fort favorable ayant comparu journallement ausdit Conseil avec la marqué des Geulx au col, mesme se trouvé par devant les Estats du dit pais d'Utrecht avec les deputez des dits Sectaires, requerant que l'on leur accordast une Eglise pour leurs preches & exercice d'icelles, dict en publique assemsemblée de Magistrat, qu'on devoit lentement proceder sur le faict des troubles sans effusion de sang, & luy estant par le dit Magistrat interdit l'entrée en leur chambre du Conseil, les avoit menasse qu'il s'en plaindroit au Sr. de Brederode, & sur le refus ausdits sectaires faite en l'Eglise par eux requise dict a haulte voix vous nous avez refuse une Eglise, a nostre retour vous serez bien aise de la nous accorder, & s'y verrons, ce qu'aurons a faire de vous & specialement de vous Vecht Bourgemaistre. Estienne van Zuilen aussi en authorite sur les dit briseurs & sur se que un des dits briseurs se mescontentoit, qu'en l'Eglise des Jacopins l'on rompoit & brisoit les bancqz & sieges, veu, qu'ils n'estoient images respondit, taisez vous, ilz scavent leur charge. Gerard van Zuylen de Nyevelt, servy a Vianen comme soldat au dit de Brederode soubs le Capitaine Augustin Wynant de Deventer & se trouve avec le dit Capitaine devant Amsterdam ; Bernard Uiteneng esté du nombre des dits Confederez & signé leur seditieux Compromis & se trouve en leur assemblée a Saint Trou & convoye a cheval depuis Isselstein jusques ausdit Vianen certains barilz de poudre de canon, envoyée du dit Amsterdam. Corneille de Nyenroy semblablement esté du nombre d'iceulx Confederez & signé le dit compromis & esté conducteur des dits briseurs & eu commandement sur iceulx & fait enroller leur noms pour les en faire payer. Aussi esté cause que le fons de Bapteseme en l'Eglise de St. Niclas a esté brisé & rompu, & commande a Jehan son Serviteur d'assister les dits briseurs. Adolf où Olof van Zuylen bastarts sectaire & fauteur des dits briseurs, Adrian Bax un des conducteurs d'iceulx, Maistre Gaultier de Buuren Faulteur des dits sectaires, logé leur Predicants en sa maison & frequenté leur preches, & esté un des deputez de la part vers le Conte Louys de Nassau pour accepter la Confession d'Augsburg. Jean van Diest refusé de faire serment au Magistrat de maintenir & defendre l'ancienne Catholique Religion, disant ne se voulloit mesler des Prestres & parce esté cause que plusieurs ses voisins l'ont en ce ensuivy. Jehan Pijl collecté Aulsmones esdittes preches desdits sectaires & fait Baptiser un sien enfant en sa maison a la Calvinistique & eu grande entremise entre les dits sectaires & convoyé les Predicants audits preches. Gilles Spaen esté suivy de plusieurs briseurs & mesmes a esté du nombre, & eu la rolle d'iceulx & auctorite seur eux. Aussi esté autheur des nouvelles preches & dit au cure de l'Eglise de Saint Geertruiden, qu'il eust a precher la vraye parole de Dieu. Se trouve avec aultres sectaires par devant le dit Magistrat collegialement assemble, & dit qu'ils vouloient continuer & achever le bris d'images par eux encommancé le jour precedent, & ne vouloient plus longuement souffrir l'execrable & abominable idolatrie dont l'on avoit jusques ores use es Eglises, & qu'ils avoient longuement esté abusez du rond Dieu, denotant la saincte Hostie ; requerans aussi avoir une Eglise pour faire leur susdittes preches & prompte responce sur tout. Jehan & Henry Gilles Freres esté les premiers ayans encommance le bris d'images, si comme aussi ont brisé Jan Jansz serviteur du dit Gilles Spaens, Jan Aertsz, Bernard Heyndrik, Cornelis Hendriksz van Royen, Charles le Cousturier natif du pais de Flandres, Evert Jansz van Capelle, Louys van Keiserswaerdt, Johan Feyt, Pierre fils de Guiliel. Taincturier, Guill. Cousins, Henrik où Heynk Espinglier, Corneill. Claes Paepkens, Henry Bernards, Guiliel. van Tongeren, Jan Egbertsz a l'enseigne du veau, Pol Augustijns, Guiliel. Gerrits, Jacques le Tisseran, derriere de St. Jacques Faes Claesz, Corn. & Nic. van Leeuwen Freres, Corn. Gysb. alias Gijsjen Snaps, & Johan van Ammerongen, le jeune Surrurier, ayant aussi ledit Ammerongen fait effort, avec un marteau sur les values de la dite Buurkerke en la presence de son Pere, & aidé a briser aux Cordeliers, memes esté un des conducteurs des dits briseurs, Guill. Pres, tenu le guet a tout une Hallebarde devant les Eglise, cependant que l'on y brisoit les images & mesmes a brisé aucunes. Bernard Muletier, du dit Brederode, esté un des principaux briseurs, Floris Lubbertsz, autheur des nouvelles presches de Sectaires, se trouvé en la chambre echevinalle, avec plusieurs autres ses complices, declarant qu'ils vouloient achever le bris d'images par eux encommance & au sur plus charge comme le susdits Gilles Spaens, aussi esté conducteur desdits briseurs & brise mesure & dict publiquement au Bourgemaistre Herman van der Vecht, pour ce qu'il se demonstroit leur partye, qu'il se gardast bien d'estre trop Papiste. Herman Claes, collecté les derniers esdittes presches & y convoyé le Predikant, & envoyé aux ouvriers du nouveau Temple appelle le Santkerke, un tonneau de cervoise, aussi se trouvé vers ceux de chapitre du St. Jean a fin de leur accorder sur quelque leur heritage place propice pour y faire leurs presches. Gerard Frans, d'avoir preste ses chevaulx & chariot pour l'edification du dit nouveau temple & dict avoir en ce fait service a Dieu, veu que le Prince d'Oranges avoit accordé la ditte edification, haute les presches, garny d'un pistolet & livre un tonneau de cervoise au dits briseurs d'images en la ditte Buurkerke mesme advouée le dit bris & en receu con-

1568. contentement. Adriaen Oſtrum, loge les Predikants ſectaires & les convoyé aux preſches & y collecté deniers eſté marry de la venue du Conte de Megen-avec ſon Regiment en la ditte ville & dit, comment ſommes nous maintenant miſerablement troublez ſe trouve avec les ſuſdits Gilles Spaens, Bernard Muletier & autres devant le Magiſtrat a la fin ſuſdit & auſſi eſté preſent, quant la requeſte de trois millions d'or pour obtenir la liberté de conſcience fut preſente au dit Magiſtrat Guilliel. le Taincturier frequenté les premieres preſches des ſectaires faites au pais d'Utrecht & eſté autheur du bris d'images de la ditte Buurkerke. Jehan & Pierre van Lemputte briſe images couppé es pieces les livres au cloiſtre des Jacobins, & ſervy comme Soldat le Seigneur de Brederode a Vianen, contre ſa Majeſté. Jehan Gerrits Taincturier, briſé au dits Jacobins & ſe vanté d'avoir eu en ſon cellier les cordes pour les pendre: Gerard Zas coupé en pieces les feuillets d'un grand livre en la Buurkerke & ſpars iceulx parmy l'Egliſe, & auſſi aidé a briſer les images au dit cloiſtre des Jacobins; Jean Lamberts un des Aulſmoniers, deſdits ſectaires & eſté querir un Predikant ſectaire, & pour ce receu une livre de gros, Marc l'Orfeuvre, tenu le guet & tout un piſtolet a l'huis de la ditte Buurkerke, lors que l'on y briſoit, n'y laiſſant entrer que ceulx que bon luy ſembloit; Mr. Valentijn Tailleur, des pierres eſté des premiers ayans amené & aſſiſté les Predicans ſe trouvé a leurs preſches a cheval gerny d'une piſtolet pour les defendre en cas de beſoing, auſſi eſté conducteur deſdits briſeurs & meſmes en aydé a briſer avec ſes ſerviteurs & aucune fois collecte aumoſnes eſdits preſches, & ſervy le dit Brederode a Vianen, contre ſa Majeſté de porteur d'enſeigne, Jan Stevens briſé images en l'Egliſe St. Jacques & apres ſervy le dit Brederode de Soldat au dit Vianen, comme auſſi y ont ſervy Jacq. Wouterſz, Guilliel. Jacobs, Johan van Yſſelt, Guill. Dirks, Guill. Paep Janſz, & Pierre de Swartenhoop, Jacques Bollik, eſté un des principaux eſmoteurs, des troubles entre leſdits ſectaires & entonneur de leurs Pſeaulmes a l'enterrements des morts. Joſſe van Ryſenborg Frequenté le dits preſches a tout un piſtolet, converſé & diſné ordinairement avec les Predikants & les logé, Hubrecht Albrechts, ou Lubberts, collecté Aulſmoſnes eſdits preſches, Jacques de Bont, ſe meſlé du bris d'images & ſe trouvé a la trouppe des ſectaires & briſeurs d'images ſur le Semetier de noſtre Dame, frequenté les preſches a Culenborg & menaſſe ceulx qui tenoyent guet aux portes, pour cognoiſtre ceux qui y alloyent au dit preches.

Veues auſſi les informations exhibées par le dit Procureur Generael a la verification des faits deſſus poſez, enſemble les actes & exploicts y joincts & par eſpal l'acte du debutement deſdits adjourner de toutes exceptions & defences, Son Excellence vuydant le profit deſdits defauts & deboutement, bannyt leſdits adjournez & chacun d'iceulx perpetuellement & a jamais hors de tous les pais de Signeuries de ſa Majeſté, ſur la hart & confiſque tous & quelconques leurs biens, meubles & immeubles, droits & actions, fiefz & heritages, de quelque nature ou qualité & la part ou ils ſoyent ſituez ou pourront eſtre trouvez au profit de ſa Majeſté. Fait a Bois-leduc le XVII. d'Aouſt 1568. Signé le Duc d'Alve, & ſur le dos eſtoit eſcrit.

Aujourd'huy XVII. d'Aouſt 1568. a eſté pronunchée ceſte Sentence de Banniſſement & confiſcation, contre les perſonnes y denommées publicquement, & a partes ouvertes par moy & ſigné Mesdag, en bas eſtoit eſcrit Collation eſt faite a ſon Original, repoſant es mains de moy Secretaire, ſubſcript & accorde du mot a aultre, par moy ſoubſigné, *J. de la Torre.*

Volgt de Vertalinge uit het Frans:

GEſien dooz mijn Heer den Hertog van Alba/ Marquis van Coria / &c. De deffauten geobtineert dooz den Procureur Generael van ſijn Majeſteit/ Impetrant van Mandement Crimineel / en Eiſſcher ter eene zijde tegens Floris van Boetſelaer Heer van Langeraik / Vzouw Alijt van Bzonkhozſt en Batenburg / Weduwe van wijlen Heer Jan de Heneſſe van Wulven / Jan de Heneſſe / geſeidt van Wulven / Heer van Wilp / Soon van de voznoemde Vzouw Alijt van Bzonkhozſt / Philip en Willem / Baſtardts van Gerardt de Heneſſe / Raedts-heer in den Raedt van Uitrecht / gevangen op het Kaſteel aldaer / Stephen van Zuilen / Bernardt Uitenenq / Soon van Frederik / gedient hebbende voor Soldaet onder de trouppen van wijlen Hendrik / Heer van Brederode / Cornelis van Nienrop / hier voren Kanonnik in den Dom van Uitrecht / Adolf of Olof van Zuilen / Baſtardt van Dirk van Zuilen / in ſijn leven Secretaris van de voznoemde Stadt Uitregt / Adriaen Baelis / Mr. Wouter van Buuren Advocaet / Jan van Dieſt / Vzocureur / Jan Pijl / hier voorens Raedts-heer van de gedagte Stadt / Gillis Spaens / Meſſemaker / Jan en Hendrik Gilles / gebzoeders Kinderen van den voznoemden Gillis / Jan Aertſen / Meſſemaker / en Kijſt ſijn Soon / Hendrik Aertſen / Meſſemaker / Barent Hendrikſe / Koffermaker / Jan van Amerongen / de jongſte Soon van Jan de Meſſemaker / Willem Pzes / Meſſe-maker / Barent Muldzijver van den gedachten Brederode / Waardt in 't verlooren Schaep / Cornelis Hendrikſe van Royen / Florus Lubbertſe van Pallas / Karel Snijder / geboortig van Vlaenderen / Evert Janſſen van Kapelle / Laken-bereider / Lodewijk van Keiſers-waerdt / Bzouwer / Jan Fijt / ſijn Schoon-ſoon / Cornelis Klaeſſen Paepkens / Harmen Klaeſſen / Bzouwer / Gezrit Franſſen / Adriaen van Oſtrum / Koſter van St. Geertruidts-kerk / in den jare 1566. Willem en Pieter / Verwers / in de Dzaken-burger-ſteeg / Vader en Soon / Jan Pieterſſen van Lemputte / Schilder in de Sleutel / Pieter van Lemputte / ſijn Bzoeder / Jan Gezritſen / Verwer / Willem Couſins en Gezrit Sas / Schoen-makers / Hendrik of Heinken / Spelde-maker / Willem van Tongeren / Sali-drager / Jan Lambertſen / Boode / Marcus de Goudt-ſmit / op de Steen-weg / Mr. Valentijn / Steen-houder / hier vooren Helbardier van ſijn Majeſteit / Jan Stevens / Sadel-maker / Jacob Wouterſen van Kampſt / Jacob Bollik / Jooſt van Rijſenberg / en Hubert Lubbertſen / Dzoog-ſcheerders / Jan Egbertſen van Bzoek-huiſen / in 't Kalf / Pol Auguſtijns / Willem Gezritſen / Snijder / Jacob de Wever / achter Sint Jacob / en Willem ſijn Soon / Spelde-maker / Jacob de Bont / Vzocureur / Pieter van Swarten-hoop / Snijder / Jan van Yſſelt / Koffer-maker / Willem Paep Janſen / Willem Dirkſen / Frans Klaeſſen Wever / Cornelis en Niklaes van Leeuwen / Meſſemakers / gebzoeders / en Cornelis Gijsberts / anders Gijsje Snaps / al te mael Burgers en Inwoonders van de Stadt Uitrecht / gedag-baerdt om in perſoon voor ſijn Excellentie te compareren / om ſich te ſuveren van hun vlugt / afweſentheit / of verſchuilinq / ter oorſaek van de voorgaende Troublen / behoorlijk verſtelen zijnde van alle uitſonderingen of voorwendingen / en aen de ander kant beſchuldigt zijnde / den voznoemden Floris van Boetſelaer / dat hy geweeſt is van het verbondt der t'ſamen-ſpannende Edel-lieden / en dat hy hun op-roerig Compzomis getekent heeft / en ſoodanig bevonden is in de Stadt van Bzuſſel / den 5. April des jaers 1567. voor Paeſchen / met een groot getal der voznoemde Edel-lieden / om dat beliende Requeſt aen ſijn Hoogheit te preſenteren / en dat hy ſich naderhandt gevonden heeft in de vergaderinq der ſelve Edel-lieden in de Stadt Sint Tron / alwaer hy in den Raedt geſeten heeft / gelijk gedeputeerdt en verlooren voor de geconfedereerde van het Landtſchap Hollandt / met den voznoemden Heer van Wilp / daer ſy gehandelt en beſlooten hebben de Sectariſſen en Conſiſtorianen in hun hoede en beſcherminq te nemen / en in Waart-geldt te houden 400. Kuiters / en 40. Vaendels Duitſche Voet-knechten / om ſijn Majeſteit het hooft te bieden / en meer andere dingen ruiſtende na oproer en weder-ſpannigheit. Dat hy ook insgelijks in ſijn Heerlijkheit van Langeraik / gelegen in de Pzovintie van Uitrecht / de verwozpene ſecten ingevoert / en de onde Roomſch-Catholijke vernietigt / en ten dien einde daer ſo wel Mennoniſten / als Calviniſte Predikanten heeft doen komen / invoegen dat in den tijdt van een half jaer daer

geen

1568. geen Missen of andere gewoonlijke Godtlijke diensten gedaen zijn. Dat hy sich met sijn Broeders by het verbreken der Beelden gevonden heeft in de Parochiekerk / en in de Kruis-broeders / en dat hy aen van Asperen toegestaen / en ook selfs geholpen heeft in de voornoemde Kerk de Sang-boeken stuklken te scheuren. Alijt van Bronkhorst / dat sy de Predikanten der vernoemde secten begunstigt / en in haer huis te eeten gegeven heeft / en dat sy eenige daer van geherbergt / en hun Predikatien dikwils by gewoont heeft: Jan de Renesse Heer van Wilp / dat hy mede van het getal der voornoemde Geconfedereerden geweest is / en hun Compromis geteekent heeft; dat hy aenvoerder der Beelden-breekers in het gedachte Uitregt geweest is / voorsien zijnde met een degen en twee pistoolen / en de deur van de Buur-kerk opgebrooken heeft / alwaer hy aen een der Breekers een Mooker gegeven hadt / om de Beelden stuklken te slaen / staende aldaer rondt om de Doop-vonte; dat hy daer na in Sint Geertruidts-kerk met de gedachte Breekers gekomen zijnde / en verstaende / dat 'er veele van hen-lieden in dit breeken swarigheit maekten / seggende / dat sy qualijk deeden / en dat sy daer noch de een of de andere tijdt voor sonden moeten lijden / hen seide / dat hy hen-lieden daer voor in stondt; dat hy ook eenen Antony Doyenburg aengestookt hadt / om sich met de andere weder-spannelingen in dienst van den voornoemden Heer van Brederode te Vianen te begeven / seggende / dat sy daer onderhoudt souden hebben. Philip en Willem de Renesse / Bastaerdts / dat sy den gedachten Brederode te Vianen gedient hebben / te weten / Philip voor Baendrager / en Willem voor Schrijver van de Compagnie van den Kapitein de Renesse hun wettigen Broeder: Dat daer en boven de voornoemde Philip gesag over de gedagte Breekers gehadt heeft / en hun aenvoerder geweest is; dat hy de Sectarissen en Breekers seer gunstig is geweest / zijnde in den Raedt verscheenen met het teeken der Geusen om den hals; dat hy ook selfs voor de Staten van de voornoemde Provincie van Uitregt geweest is met de Gedeputeerden van de gedachte Sectarissen / versoekende / dat men hen een Kerk tot de oeffening van hun Godtsdienst soude toestaen / alwaer hy in de volle vergadering van de Magistract seide / dat men wat sachjes en langsaem procederen moest wegens het werk der troubelen / sonder bloedt te vergieten; en dat / de voorseide Magistract hem haer Raedt-kamer verbiedende / hy hen gedreigt had / dat hy sijn klachten daer over aen den Heer van Brederoode sonde doen / gelijk hy ook op het weigeren van een Kerk door hen versocht / met luider stemme seide; Ghy hebt ons nu een Kerk geweigert; maer op onse weder-komst sult ghy wel verheugt zijn ons die toe te staen / en dan sullen wy eens sien / wat wy met u te doen hebben / en insonderheit met uw Burgermeester Vecht. Steven van Zuilen / dat hy ook bevel over de voornoemde Breekers gehadt / en geantwoort heeft aen een der gedachte Breekers / die qualijk genoegde / dat men in de Jacobiner-kerk al de banken en stoelen aen stuklken brak / dewijl dat geen beelden waren; Swijgt ghy maer stil / sy weten hun last wel. Gerardt van Zuilen van Nyenveldt / dat hy te Vianen den voornoemden Brederode voor Soldaet gedient heeft / onder den Kapitein Augustijn Wijnants van Deventer / en dat hy met den gemelden Kapitein voor Amsterdam geweest is. Bernardt Uiteneng / dat hy van het getal der voornoemde Geconfedereerden geweest is / en hun oprecrig Compromis geteekent heeft; dat hy hun vergadering te Sint Trou by gewoont / en van Ysselstein tot Vianen eenige vaetjens Bus-kruidt / gesonden van Amsterdam voornoemt / te paerde geconvoyeert heeft. Roynelis van Nyenrop / dat hy insgelijks van het getal der Geconfedereerden geweest is / en het voornoemde Compromis geteekent heeft; dat hy ook aenvoerder der gedachte Breekers geweest is / en bevel over hen gehadt heeft / en dat hy hun namen heeft doen op-schrijven om hen daer voor te doen betalen; dat hy ook oorsaek geweest is / dat de Doop-vonte in de Sint Nicolaes-kerk gebrooken en verbrijselt wierdt / en dat hy aen Jan sijn dienaer belast heeft de gemelde Breekers te helpen. Adolf of Olof van Zuilen / Bastaerdt / dat hy Sectaris en begunstiger der voorseide Breekers geweest is. Adriaen Baelis / dat hy een der aenvoerders der selver geweest is. Mr. Wouter van Buuren / dat hy een begunstiger der voornoemde Sectarissen geweest is / en hun Predikanten in sijn huis geherbergt / en hun Predikatien by gewoont heeft; dat hy ook een der Afgesondenen van der selver kant is geweest aen den Graef Lodewijk van Nassou / om de Augsburgse belijdenis aen te nemen. Jan van Diest / dat hy gewijgert heeft den eedt aen de Magistract te doen / om de oude Catholijke Religie te handt-haven / en te beschermen / seggende: sich niet met de Priesters te willen bemoeyen / en dat hy daer door oorsaek geweest is / dat veele van sijn geburen hem daer in na gevolgt hebben. Jan Pijl / dat hy in de gedachte Predikatien der voornoemde Sectarissen de Aelmoessen vergadert / en een sijn kindt op de manier der Kalvinisten in sijn huis heeft doen Doopen; dat hy ook groote onderhandeling en tusschensprekingen tusschen de voornoemde Sectarissen gehouden / en de Predikanten tot de gedachte Predikatien geconvoyeert heeft. Gillis Spaens / dat hy van ettelijke Breekers gevolgt / en selfs mede van der selver getal geweest is; dat hy ook hun rol / en gebiedt over hen gehadt heeft; dat hy ook Autheur is geweest van de nieuwe Predikatien / en tegen den Priester van Sint Geertruidts-kerk geseidt heeft / dat hy het ware woordt Godts preeken soude; dat hy mede met andere Sectarissen voor de geseide Magistract / die collegialiter vergadert was / geweest / en geseidt heeft / dat hy met het verbreken der Beelden / den voorgaenden dag door hen-lieden aengevangen / voortvaren / en niet langer verdragen wilde de verfoeyelijke en verdoemde Afgoderp / die men tot die tijdt toe in de Kerken gebruikt hadt / en dat sy lang genoeg bedroogen waren geweest met den ronden Godt (meenende daer mede de heilige Hostie) versoekende ook een Kerk te hebben / om hun gemelde Predikatien in te doene / en prompt bescheidt op alles. Jan en Hendrik Gillis gebroeders / dat sy de eerste geweest zijn / die het verbreken der Beelden aengevangen hebben / gelijk ook mede gebrooken hebben Jan Jansen knecht van den voornoemden Gillis Spaens / Jan Aertsen / Barent Hendriks / Roynelis Hendriks van Ropen / Karel de Snijder / geboortig uit het Landt van Vlaenderen / Evert Jansen van Kapelle / Lodewijk van Keisers-waert / Jan Fijt / Pieter / Soon van Willem Verwer / Willem Cousins / Hendrik of Heink Speldemaker / Roynelis Klaessen Paepkens / Hendrik Barents / Willem van Tongeren / Jan Egbertsz in 't Kalf / Pol Augustijns / Willem Gerrits / Jacob de Weber achter Sint Jacob / Frans Klaessen / Roynelis en Niklaes van Leeuwen gebroeders / Roynelis Gijsberts / anders Gijsje Snaps / en Jan van Amerongen de Jonge / Sloote-maker / hebbende ook den voornoemden Amerongen met een Mooker geweldt op de deuren van de Buur-kerk gebruikt / in de tegenwoordigheidt van sijn Vader / en by de Franciskanen helpen breeken / zijnde ook selfs een der aenvoerders van de gedachte Breekers geweest. Willem Pres / dat hy op alles met een Hellebaerdt voor de Kerk de wacht gehouden heeft / terwijl men van binnen de Beelden brak / en dat hy 'er ook selfs eenige gebrooken heeft. Barent Muldrijver van den voornoemden Brederode / dat hy een der voornaemste Breekers is geweest. Floris Lubbertsen / dat hy Autheur van de nieuwe Predikatien der Sectarissen geweest / en met noch een anderen van sijn Complicen in de Schepens-kamer gekomen is / rondt uit seggende / dat sy met het breeken der Beelden / door hen begonnen / voortvaren wilden / wordende daer en boven noch beschuldigt / gelijk den voornoemden Gillis Spaens / dat hy ook aenvoerder der gemelde Breekers is geweest / en selfs ook gebrooken / en openlijk tegens den Burgermeester Harmen van der Vecht geseidt heeft / om dat hy sich hun party toonden / dat hy sich wel wachten sou van al te Papist te zijn. Harmen Klaesz / dat hy de penningen in de gemelde Predikatien vergadert / den Predikant derwaerts geconvoyeert / en een tonne biers aen de Arbeits-lieden van de Nieuwe-kerk / genaemt de Sandt-kerk / gesonden heeft; dat

1568.

1568. dat hy ook by die / van het Kapittel van Sint Jan geweest is / om hen op hun erven een plaets toe te staen / om hun Predikatien daer op te doen. Gezrit Fransz / dat hy sijn paerden en wagen geleent heeft tot den op-bouw van de voorseide Nieuwe Kerk / seggende / Godt daer een dienst mee gedaen te hebben / dewijl den Prins van Orangie de voornoemden op-bouw toegestaen hadt; dat hy de Predikatien / met een Pistool voorsien zijnde / by gewoondt / en aen de gedachte Beelden-breekers in de voornoemde Buuren-kerk een tonne biers gegeven heeft; dat hy ook selfs dit breeken voor goet hieldt / en seer wel daer over vernoegt was. Adziaen Ostrum / dat hy de Predikanten gehuis-vest / hen na de Predik-plaetsen geconvoyeert / en daer de penningen vergadert heeft; dat hy bedroeft geweest is over de komst van den Graef van Megen met sijn Regiment in de voornoemde Stadt / en geseidt heeft / hoe jammerlijk zijn wy nu in de ly; dat hy ook met den gedachten Gillis Spaens / Barent Muil-dzijver / en meer anderen / ten voornoemden einde voor de Magistraet / en ook tegenwoordig geweest is / toen het Request van dzie Millioenen Schats aen de voornoemde Magistraet gepresenteert wierdt / om vryheit van conscientie te verwerven. Willem de Verwer / dat hy de rechte Predikatien der Sectarissen / in de Provincie van Uitregt gedaen / bygewoont / en Autheur geweest heeft van het verbreken der Beelden in de gedachte Buur-kerk. Jan en Pieter van Lemputte / dat sy de Beelden gebrooken / de boeken in het Klooster der Jacobijnen aen stukken gesneeden / en den Heer van Brederode te Dianen tegen sijn Majesteit voor Soldaten gedient hebben. Jan Gezritsen Verwer / dat hy by de voornoemde Jacobijnen de Beelden gebrooken / en sich beroemt heeft / die stroppen in sijn Kelder te hebben om hen op te hangen. Gezrit Sas / dat hy in de gedachte Buur-kerk de bladen van een groot boek in stukken gesneden / en de selve langs de kerk gestrooit heeft; dat hy ook in 't voornoemde Klooster der Jacobijnen de Beelden heeft helpen breeken. Jan Lambertse / dat hy een der Aelmoesseniers van de gedachten Sectarissen geweest is / en een Predikant heeft gaen halen / en daer voor een pondtgroot ontfangen. Marcus de Goudt-smit / dat hy de wacht gehouden heeft met een Pistool in de handt voor de deur van de voornoemde Buur-kerk / terwijl men van binnen de Beelden brak / latende daer niemandt in komen / dan de genen / die 't hem goet dagt. Mr. Valentijn Steen-houder / dat hy een der eersten geweest is / die de Predikanten daer gebragt / en gehandt-haeft hebben / welker Predikatien hy te paerdt by gewoont heeft / voorsien met een Pistool / om hen in geval van noodt te verdedigen; dat hy ook aenboerder der voorseide Breekers is geweest / en selve met sijn knechts daer toe geholpen heeft; dat hy mede eenige malen de Aelmoessen in de voornoemde Predikatien vergadert / en den gedachten Brederoode te Dianen tegens sijn Majesteit voor Baendzig gedient heeft. Jan Stevens / dat hy de Beelden in Sint Jacobs-kerk gebrooken / en nader handt den voornoemden Brederode te Dianen voor Soldaet gedient heeft / gelijk hem daer ook gedient hebben Jacob Wouterſz / Willem Jacobſz / Jan van Ysselt / Willem Dirkſz / Willem Paep Jansen / en Pieter van Swarten-hoop. Jacob Bolsuk / dat hy geweest is een der voornaemste bellhamels der troubelen tusschen de voornoemde Sectarisen / en den Voorsanger van hun Psalmen in het begraven der dooden. Joost van Rijsenburg / dat hy / met een Pistool gewapent zijnde / de gedachte Predikatien by gewoont met de Predikanten doorgaens verheert / en gegeeten / en de selve gehuis-vest heeft. Huibert Albertsz of Lubbertsz / dat hy in de voornoemde Predikatien de Aelmoessen vergadert heeft. Jacob de Bont / dat hy sich met het breeken der Beelden gemoeit / en sich by den troep der Sectarissen en Beelden-breekers op het kerk-hof van onse Lieve Vrouw gevonden heeft; dat hy ook de Predikatien tot Kuilenburg by gewoont / en die de wacht aen de poort hielden gedreigt heeft / om de geenen wel te kennen / die daer ter Predikatie gingen.

Gesien ook de Informatien ge-exhibeert door den voornoemden Procureur Generael tot bewijs voor het boven-staende / gelijk ook de Acten en Exploicten daer by gevoegt / en de Acte van verstreking der gemelde Gedaegden van alle exceptien en de fensien / bandt sijn Excellentie de voornoemde Gedaegden / en een ieder der selver in 't bysonder / voor eenwig uit alle de Landen / staende onder het gebiedt van sijn Majesteit / op straf van de galg / en confisqueert alle hunne goederen / roerende en onroerende / rechten en acten / aensterbingen en erfdeelen / van wat natuur of qualiteit / en waer de selve ook gelegen zijn / ofte gevonden sullen mogen worden / ten voordeel van sijn Majesteit; gedaen in 's Hertogen-bosch den 17. Augusti 1568. *Ondertekent* den Hertog van Alba / *en op de rug was geschreven*; 1568.

Op heden den 17. Augusti 1568. is dese Sententie van Bannissement en Confiscatie tegens de persoonen daer in genoemt publijk uitgesproken door my / *en was getekent* Mesdag; *om laeg stont geschreven*, Gecollationeert met het Originel / berustende in handen van my ondergeschreven Secretaris / en accordeert van woordt tot woordt / door my onderteikent / J. de la Torre.

Daer op volgde d'Executie ter doodt van vier persoonen t'Uitregt, gelijk te sien is uit het volgende Extract.

EXTRACT.

OP den 24. Augusti 1568. is 's avonts omtrent acht uren binnen Uitregt gekomen in de Bulk de Proest van den Hertoge / vertoonende last te hebben om de Executie te doen over Heer Gezrit van Renes / Adziaen de Wael / Hendzik Albertsz / en Juffrouw Elisabet van Diemen / met den welke wy gecommuniceert hebben in wat maniere men die selve bequaemelijksten soude mogen doen / zijn de voorsz. vier persoonen 's anderen daegs ge-executeert op den 25. Augusti / te weten die dzie van hen-luiden met den Swaerde / en Hendzik Albertsz met den vyere levendig / soo hy obstinaet by sijn dwalinge bleef; en zijn heur-lieden goederen verklaert geconfisqueert tot behoef van den Koning / en hebben wy de Kent-meester van de Exploicten verklaert en ge-insinueert de voorsz. verklaringe van de voorsz. confiscatie / omme die goederen voortaen absolutelijk te gebruiken tot behoef van den Koning.

Ge-extraheert uit de verbaelen van Grijspeere en Lent / Commissarisen in de troubelen de Annis 1567. en 1568. en is na collatie bevonden daer mede te accorderen / by my / *en was ondertekent*, J. van Berk.

Tot het V. Boek, pag. 269. lin. 23. (193.) *Na de woorden* te verdedigen *by te voegen*,

De dag-vaerding die toen geschiedde was van woordt tot woordt aldus luidende:

1569. Indaging van de gevluchte Ballingen der Stadt Groeningen den 17. May 1569.

PHilippus / by der genade Godes Koning van Castilien / van Leon / van Aragon / van Navarre / van Napels / van Sicilien / van Majorke / van Sardinien / van den Eilanden Indiën / en den vasten Lande / de Zee Oceani / Erts-hertoge van Oostenrijk / Hertoge van Bourgondien / van Lothier / van Brabant / van Limborg / van Lutzenborg / van Gelre / en van Milanen / Graeve van Habsburg / van Vlaenderen / van Artois / van Bourgondien / Palts-grave van Henegouwe / van Hollandt / Zeelandt / van Namen / en van Zutphen / Prince van Swaben / Marki-grave des Heiligen Rijks / Heere van Vriesland / van Salynes / van Mechelen / van der Stadt / Steden en Landen van Uitregt / Over-Yssel / en van Groeningen / en Dominateur in Asia / en Africa / den eersten van onsen Deur-waerder / Sergeant van Wapenen / ofte anderen Officier / exploicterende binnen onse Stadt van Groeningen / hier op versogt / Saluit. Van wegen ons Lieven en Getrouwen Raedt / en Procureur Generael / is ons vertoont geweest / hoe dat wy den Commissarisen geordineert in onsen Lande van Vriesland / by onsen seer Lieven en Getrouwen Neven / Ridderе van onse Ordre / Stadtholder / Gouverneur en Kapitein Generael voor ons in onsen Lande van herwaerts over / die Hertoge van Alba / Marki-grave van Coria / &c. verdag-vaert hadden geweest in persoone tot scheren

1569. gelegenen dage / uit ouser Stadt Gzoeningen / Wessels Cijssema / Reindt Alberda / Jacob Hillebzants / Albert Horenkens / Dirk Koenders / Nicolaes Sterkenbozg / Johan Barnda / Gerardt Folkkens / Reinier Horenkens / Hayko Doenga / Paulus Kornelis / Lambert van Sitteren / Ernest van Koesvelt / Doctoz Klaes Saschers / Magister Assuerus / Monsterus Schoolmeester / Meister Gerardus Organist / Magister Koenraet School-meister / Johan Dolkkum / geheeten Smozkus School-meister / Gosen Luinge / Thema Schatter / Hayo Herens / Thomas Dzolik / Arent en Ludeken Potte-bakkers gebzoederen / Thomas Timmerman / Hendzik Maler / Lambert Bettink / Koelof Lubberts / Johan Schaffers / Johan Berens / Peter Dzewes / Willem Dzewes / Isebzant Goldt-smit / Berent ten Kampe / Eplardt Alma / Albert Krabbe / Ludeken Horenkens / Peter Hoeks-meer / Hendzik Everts Vettewarer / Berent Koenders d'Olde / Doctoz Michael Medicijn / Johan de Mepsche de Jonge / Koelof Stevens / Thomas Hoedenbozg / Willem Lubbertsen / Klaes Gzauwers / Evert en Frederik Koenders / Barelt van Fledderen / Lubbert van Koeverden / Johan en Arent Bzuins / Apso to Lellens Soone / Johan te Lellens d'Olde / Johan / bzoeder van den voozschzeven Apso / Swarte Klaes / woonende booz de Potteringe Poozte / Harmen Muller Bzouwer / Hendzik Knokken-houwer / Chzistoffel Houwen-schilt / Geert Timens Boekt-verkooper / Johan Koenders Bartols Soone / Hillebzant Koiteman / Johan Koskam / Antonis Laken-scheerder / Joost de Sweertveger / Arent Jansen geheeten Paeparent / Harmen de Stadts Timmerman / en Melle Koenders / om hen te komen prepareren van haerder vluchte / absentie ofte schuilinge / ter saken van den voozleden beruerten / ten welken dage niemandt van den voozschzeven Gedageden en souden zijn persoonlijk gecompareert / behoozlijk nochtans wierdt geroepen en verwacht wesende / maer houden hen alle booz vluchtig / absent / ofte schuilende / overmidts het feit van den voozschzeven beruerten / hebben alle gantschelijken toegedaen geweest / en gevozdert het feit van den Sectarissen / onder welke Nicolaes Sterkenbozg / Johan Barnda / Johan Dolkkum / Arent en Luikken Pottebakkers / Thomas Timmer-man / Hendzik Maler / Lambert Bettink / Johan Berents / Isebzant Goldtsmit / Eplardt Alma / Albert Krabbe / Peter Hoeksmeer / Peter Dzewes / Evert en Derk Koenders / Harmen Timmerman / Johan en Arent Bzuins / Barelt van Fledderen / Antonis Laken-scheerder / Joost de Sweerdt-veger / en Arent Jansen / geheeten Paeparent / notoirlijk zijn belast / te hebben gecommitteert beeldt-stormerye / om de welke Apso to Lellens / soude gelacchet hebben / in approbatie dat hy se goedt bzundt / en dat hy was van de Complicen / en voornemen. Het feit van welken Sectarissen / seer gevozdert en toegedaen zijn geweest Jacob Hillebzandt / Albert Horenkens / Paulus Kornelis / Goossen Luinge / Luikken Horenkens / Hesselus Aysma / en Johan to Lellens / niet tegenstaende dat sy in den eedt waren van ouser voozschzeven Stadt / en dienvolgende verbonden en verobligeert waren te beletten / soo veele in hun was / alsulke beruerten / mishagende Godt en ons / wel klaerlijken makende / dat 't selve alle tendeerde / tot der verderffenisse en vernielinge van der ouder Kepublijke onser voozschzeven Stadt / en dat de voozschzeven Sectarissen hen beste deden om eenen nieuwen staet van Policye op te setten / booz het oprichten van hen Consistorie / Bevel-hebbers / en Aelmoesseniers van den persoonen van Reint Alberda / Hayko Doenga / Dirk Koenders / Reinier Horenkens / Ernest van Koesvelt / Lambert van Sitteren / Doctoz Klaes Saschers / Magister Assuerus Monsterus / Meister Koenraet School-meister / Thema Schatter / Thomas Dzolik / Koelof Lubberts / Johan Schaffert / Berent ten Kampe / Berent Koenders / Johan de Mepsche / en Lubbert van Koeverden / met den welken hen hebben gevoegt en geassocieert / als groote Sectarissen / Klaes Gzauwerts / Johan en Melle Koenders / Hillebzant Kolteman / Chzistoffel Houwen-schilt / Magister Gerardus Gzganist / Hinrik Everts / Doctoz Michael Medicijn / en Thomas Hardenbozg / samentlijk Koelof Stevens / en Berent Koenders / tot wiens huisen de oproerige nieuwe Predikanten en Ministers zijn gelogeert geweest / onderhouden en gevoedt. Ten laetsten hebben Willem Dzewes / en Geert Timens / tegens ons gedient / den Grave Lodewijk / de een als Soldaet / en die ander als Sudelaer / wesende sinnen Leger benessens onse voozschzeven Stadt Gzoeningen / hebbende hen daer en boven die voozschzeven Timens seer oprocrighlijk gedzagen tegens den Kaedt / bysondere hebben geweest een van de Gedeputeerden van 't voozschzeven Consistorie / van t'eller reise te compareren booz den selven Kaedt / in den Name / en van wegen de voozschzeven Sectarisen. En soo Hendzik Knokken-houwer genoegsaemlijk achterhaelt van dat hy in de Wapenen geweest is tegen den voozschzeven Kaedt / en van te willen de klokken treklken / in meeninge wesende / de Gemeente op een hoop te bzengen / en in roer te stellen / gelijk de voozschzeven vertoonder segt / ons alsoo biddende om onse behoozlijke provisie tegens de voozgenoemde personen / mit clausula van authorisatie. Waerom soo is 't dat wy de saken voozschzeven over gemerkt u ontbieden en committeren by desen / dat ghy ten versoeke van onsen voozschzeven Kaedt / en Procureur Generael / daget by Edicte en openbare uitroepinge de persoonen hier boven genoemt / te compareren in persoonen / op de penen van den eewigen ban / en confiscatie van goeden binnen die acht dagen naest-komende / daer van den eersten der acht dagen ghy hen beteekenen sult booz den eersten dag / anderen booz den tweeden / en die derde achte dagen booz den laetsten en peremptoren dag van rechte sonder anderen te verwachten / booz de voozschzeven van onsen Kaedt gecommitteert en geozdineert in deser sake by ons voozschzeven Neve de Hertoge van Alva / &c. binnen onser Stadt van Bzussele / ofte in alsulke andere plaetse / als alsdan den selven Kaedt sal wesen / in onsen voozschzeven Lande van herwaerts over / om te antwoozden op alsulken einden en conclusien / als de voozschzeven onse Procureur Generael / tegens hen sal willen nemen en kiesen / ter cause van de saken voozschzeven / en andere die hy ten dage doende bzeeder tot haver belastinge sal willen pzoponeren en deduceren / en daer en boven procederen / en sulks ozdineren als behooren sal. Hen waerschouwende / dat indien sy niet en komen / en compareren in persoonen / ten eersten / tweeden / ofte derden / en lesten achtste dage / men procederen sal / in hun absentie / gelijk in sulke saken behoozt / overschzyvende ten dage voozschzeven / den selven van onsen Kade wes ghy hier inne sult hebben gedaen / den welken wy ontbieden en niet de voozschzeven redenen / specialijken committeren / dat hy partyen gehoozt / den selven goet kozt recht en Justitie administreren / als in sulke saken behoozt. En in gevalle van defaulte / contumacie en niet erschijninge der voozgenoemden gedaegden / sy voozts procederen ter pronuntiatie van den voozschzeven Ban / en declaratie van der voozschzeven confiscatie en andersints / gelijk sy in sulker saken na recht en reden sullen vinden te behooren / want ons alsoo gelieft. En want soo wy verstaen / die voozgenoemde en gedeclareerde persoonen hen hebben vertrokken en geabsenteert uit onsen voozschzeven Lande / ofte daer inne zijn schuilende / soo willen wy indien gevalle / dat alsulken daegsel en exploict / als by u gedaen sal wesen by Edicte en openbare uitroepinge ter pupen af van onse voozschzeven Stadt Gzoeningen / daer men gewoonlijk is uitroepinge en publikatie te doen / slaende op de deuren der principaelste kerken aldaer copie van dese jegenwoozdige eensamlijk van hunnen exploitte / en de weete daer af doende ten huise van heuren lesten domicilien binnen de selve onse Stadt Gzoeningen / ten einde sy egeen ignorantie en komen pretenderen / van alsulke kracht / machte en weerden / als of 't selve aen hare eigene persoonen gedaen ware geweest. En booz alsulks hebben 't voozschzeven daegsel en exploict geauthoriseert en authoriseren het by desen. Gegeven in onse voozschzeven Stadt van Bzussele / den xbij. dag van Mepe / in den jare onses Heeren duisent vijf hondert negen en

tsestig

1569. tſeſtig / van onſe Rijſten / te weten van Spaujen en Sicilien / het xiij / en van Napels het xvj. Aldus ondergeſchzeven bp den Koninck / en geteeckent / Vlierden. *Voorts was met de handt van den Secretaris van Groeningen daer onder geſchreven:*

Wp ondergeſchzeven Secretarius / en Geſworen Stadt-dienaer der Stadt Gzoeningen / doen te weten en certificeren / dat deſe openen voorgaende bzieven van Heer-daegſele van woorde te woorde van der Stadts-recht-huiſe met der kloklke publiceert en afgeleſen zijn geweeſt / des hebbe ik Willem Amſinck Stadt-dienaer voor-genoemt / dien achter-volgende verdag-vaert / ſoodanige perſoonen / als in de ſelve openen bzieven genoemt ſtaen / om in perſoon te compareren / op tijdt en plaetſe; item ten einde / ook met waerſchouwinge als des alles bzeeder in der voorſchzeven bzieven verhaelt / en dat nidts en door kracht der publicatie voor-genoemt / van welker voorſchzeven bzieven ik ook de copie op-geſlagen aen de de Hooft-Kerk-deure tot Sinte Marten in Gzoeningen / en daer en boven dit Exploict en daegſel inſunderheit gedaen ten huiſe van den voorſchzeven perſoonen laetſte domicilie / ofte woon-plaetſe / ofte der ſelver bzunt-ſchap binnen Gzoeningen voorſchzeven: Alles durch ſpeciael laſt en bevel / en van Hoogſt-gedagte ſijn Koninglijke Majeſteits wegen. Actum den xvij. Junii / 1569. Bp my Secretaris der Stadt Gzoeningen. Alting. Aldus gedaen en uitgegeven door my ondergeſchzeven Stadts-dienaer der Stadt Gzoeningen. Willem Amſink.

Tot het VI. Boek, pag. 399. lin. 23. (290.) *Na de woorden* eenen gelukkigen uitgang *by te voegen*,

Dit geſchrift luidt van woordt tot woordt in 't Latijn gelijk volgt:

1572. D. Guilielmi Nassavii Principis Aurantii, &c. Germaniam inferiorem libertati vindicantis, ad Ordines & populum denuntiatio.

MEmores monere viri Belgæ jampridem deſiit apud vos eſſe neceſſarium, ſiquidem eæ calamitates hiſce annis per cervices veſtras graſſatæ ſunt, quæ vos haud dubiè neque ratione, neque ſenſu deſtituerunt, quibus hoſtem atrociſſimum à fidiſſimo patrono, & ſalutari vindice diſtinguendum experiremini. Quam ſententiam ſi quis propitius Deus animis veſtris immiſiſſet tunc, cum nos per univerſam Germaniam contractis multo inſtructiſſimis equitum peditumque copiis, vobis pro foribus veſtris uſurpandæ libertatis faceremus copiam: neque nunc deploraretis pulcherrimam patriam plus quam Phalaricæ tyrannidis atrocitate laceratam, neque ille omnis truculentiæ anteſignanus diutius ſtetiſſet, quam immaniſſimorum ſcelerum perſolviſſet pœnas. Sed hanc expeditionem noſtram exceperunt non ſolum alienæ à noſtro incomparabili beneficio voluntates veſtræ, verum etiam ſiniſtræ interpretationes, mendacia, & calumniæ. Scilicet enim non aliter tunc ferebant rerum involucra, niſi ut, qui beluinam iſtam crudelitatem nunquam ſecuturam ſperabatis, cauſam ad eos ſolos pertinere arbitraremini, quibus perditis vos tamen cum Republicis & facultatibus veſtris ſtaretis, ſalvi & incolumes: Qui phanaticus error niſi tunc damnantibus fatis inſediſſet animis veſtris, maluiſſetis haud dubiè, ad recuperandam libertatem veſtram, extrema adverſus talem latronem declarare exempla, quam nos clauſis portis, negatoque omni commeatu univerſa gratitudinis ſignificatione fruſtrare. Et tamen nobis, ô miſerrimi, atque afflictiſſimi, etiam vobis promiſſa fallentibus, ne ipſe quidem, ut inſolentiſſimus, ita ignaviſſimus vaſtator fidem abrogavit, quin tunc in promptu mihi fuerit non minus imbelles, mendacioque exaggeratas ejus copias vel in obvias quaſque munitiones diſſipare, vel caſtrorum probroſis cancellis ad inædiam, & deſperationem concludere, vel apertis campis reluctantes, atque conſternatas animis profligare, quam ad Rheni ripam ſatis multo tempore ex diſſitis Germaniæ finibus expectatum exercitum, invito illo, ac ne oſtentare quidem ſe auſo, in ulteriorem Moſæ continentem tranſponere: niſi præter omnem expectationem incrudeſcente per Galliam bello, ad ſociorum, qui diſſitis ampliſſimi regni oris diſcluſi colligere ſeſe non poterant, extremam neceſſitatem fuiſſet accelerandum. Quam feſtinationem elatiſſimus Populator ſi ſibi (quod vobis perſuaſit) pro fuga noſtra uſurpandam, pro ſua victoria apud ſuos celebrandum exiſtimavit: cur non etiam mendaciſſimis illis triumphis illud adjecit, quod nulla illa aſperrima hyeme mundi elementa, nullæ cœli iratiſſimi injuriæ ita exercitum noſtrum attriverunt, ut vel ipſe (qui ſibi tanquam victori tantopere plauſit) à tergo nos infeſtare, vel occurrere à fronte rex Galliæ (quam & illic fatales peſtes impuberem identidem opprimebant) ſit aggreſſus? Imo cur ille ſuos periculo ſubtraxiſſe ſatis habens, ſtatim ad hyberna confluxit? hic miſſis benevolentiſſimis legationibus, ſubminiſtratiſque exercitui meo rebus neceſſariis, ſpatium dedit, quod diſpalatis per periculoſa loca religionis confederatis ſufficiſſe conſtat ad colligendas eas vires, quibus tam inexpectatum impetum non ſolum propulſarunt, verum etiam pacem iſtiusmodi artificum technis identidem violatam à benigniſſimo obtinuerunt. Cujus quota pars ad meum beneficium pertineat, qui primum nuſquam non periclitantes, illatis in regnum alienum caſtris, præſtiti incolumes, deinde etiam ſelectiſſimis auxiliis fulcivi atque auxi, ſalutaris amiciſſimo tandem regno exitus demonſtravit. Quando igitur viri Belgæ ita rerum veſtrarum iniquitas comparata exſtitit, ut non prius aſſertorem, ac vindicem ſalutis veſtræ è manibus amiſſum deploraretis, quàm illic ſuperata demum omnia mala vos invitarent ad exempla, cumque extrema atrociſſimarum injuriarum cataſtrophe fateri cogat, pluris veſtra omnium (quocunque demùm ordine, conditione, genere, loco, religione, conſcientia eſtis) intereſſe, quam noſtra, ut exoticæ, ac plus quam barbaricæ inſolentiæ jugum tandem de cervicibus chariſſimæ patriæ abrumpatur: excipite quæſo læto omine, atque exemplo reſtitutam jam tertium pulcherrimo, eidemque ut vicino, ita cognato regno pacem. In quo turbando ſanguinolentiſſimus diſcordiarum architectus non ſolum hoc ſpectavit, ut unico hoc tanquam clipeo muniretur per univerſum orbem Chriſtianum Antichriſti diadema, verum etiam ipſe peregrini furoris ſumptu ſuam in capita, & fortunas veſtras ſuſtentaret tyrannidem. Nolite obſecro committere, ut divinæ manui ad iſtum modum vobis recuperandæ ſalutis rationes præmonſtranti defuiſſe videamini. Quid enim exhorreſcitis periculum? quid adhuc diſſimulatis voluntates, aut ſupprimitis exhulceratiores, quam ut ſupprimi velint, injuriis animos pugnante pro vobis, vocanteque ad applauſum victoriæ ipſo numine? Maturivit enim (gliſcentibus exemplis credite) ad ruinam ſuam iſte tyrannus, devolutus eſt ad periodum inſolentiæ, qua tam inauditis, atque deteſtabilibus exemplis impulſus ſurſum ac deorſum omnem antiquum ſtatum concuſſit. Cujus ſi curſum ac fata non intelligitis, exitus rerum à conſtituto mundo perſpicue docuit, hanc eſſe omnium tyrannorum periodum, ut, poſtquam omnes ſcelerum numeros expleverunt, nec habent quod flagitiis addant, tunc ſub ingenti mole delictorum fatiſcant, urgentibuſque nefariæ conſcientiæ ſtimulis ſpem omnem profligatam dedant ad pœnam, adeo, ut nec requiem, nec ſolatium ab hoc æſtu inveniant ullum, niſi ut ſui ipſorum tandem evadant carnifices. Ad quod præcipitium ſi nondum perventum exiſtimatis, agite, oſtendite ullum vel minimum divini humanique juris veſtigium, quod intactum ab illo dicere poſſitis. Quas immunitates, privilegia, judicia non funditus ſuſtulit? quibus provinciis, urbibus, agris, cui ſanguini vel heroico, vel populari pepercit? quid reliquum fecit quod non violentiſſimis exactionibus, decimarum, viceſimarum, centeſimarum etiam ad anetum & mentam uſque, vobis ne rogatis quidem, expilavit? protervia, edacitate, gula, rapinis, furtis erratici ſatellitii exhauſit? libidinibus, adulteriis, ſtupris, vi, raptu, incantamentis, venenis corrupit ac fœdavit? uxores veſtræ, (vobis ne mutire quidem auſis) nefandiſſimis recutitorum amplexibus hæſerunt, filiæ philtris ad turpiſſimos impuriſſimorum

1572.

1572. scurrarum amores dementatæ, pueri probra passi, quorum nomina hactenus ignoravit utraque Germania. Qualia si in militum insolentiam rejiciat, cur militem habet sine disciplina? cur omne facinus impunitum dissimulat? cur flagitiosissimum quemque summo loco habet? cur præ cæteris cultissimi enitescunt, quibus furta, ac rapinæ suppetunt ad splendorem? Quis similem unquam impuritatem vel cogitavit? nisi (quod in hac gente jam diu spectatum est) qui Christianorum pudori & pudicitiæ fuit ex professo hostis? Sed quem ille qua disciplina contineat? ad quod tribunal sistat? quibus legibus reum peragat? quibus judiciis damnet? qui omnes Magistratus redegit in ordinem? qui tribunalia evertit, suffragia comitiorum tam in urbibus, quam provinciis abrogavit? immeritas civitates, quæque ad ejus successus non parvum momentum attulerunt, molestissimis præsidiis oppressit, nonnullarum splendidissima domicilia (quorum municipatus ad Germaniæ Sacrosanctum Imperium pertinebat, in cancellos suorum latronum mutavit? noxam atque innocentiam, sacra ac prophana nullo discrimine habuit? Quæ omnia quo tutiora redderet adversus ignaviæ vestræ posteritatem (quæ tamen ne ulla unquam ex ossibus vestris exoriatur, publicè satagit) an non antiquissimæ nobilitatis dominia ac jurisdictiones abolevit? oppidorum ac arcium dominos, quorum opera ad ministeria istius lanienæ superbissime est usus, inter infimas classes sedentario vulgo æquavit? nonnullos etiam inauditos procul omni tribunalis vestigio furcis affixit? Fuerit vero ei commodum multorum virtutem vel læsæ Majestatis, vel hæreseos arcessere, quibus (Deum immortalem testor) nihil tam cordi fuit, quam regiam majestatem conservare, leges, judicia, patriam tueri, seditiones atque turbas avertere, conscientias piorum civium ex præscripto verbi Dei tranquillas constituere, sontes punire, atque sic confirmata Republica unumquenque in suo ordine, ac dignitate indemnem præstare, cur igitur non facit hic grassandi finem? quid meruerunt ordines Ecclesiastici (quorum Camillus videri vult) ut de inveterata eminentia, quæ ante eum semper illæsa mansit, dejiciantur? opibus spolientur? communi reatu comprehendantur? An hoc est Catholicam (quam jactat) Ecclesiam defendere? avitam religionem asserere? hæreses tollere? cum abbatias, collegia, conventus demolitur? templa auro, argento, gemmis, purpura, antiquissimorum Regum ac Principum liberalissimis donariis spoliat? sacrilegiis ipsis saburratas classes in Hispaniam dimittit? denique illis præcipue rebus vim facit, & sacrilegas manus infert, quas nullus unquam hostis Albanica religione imbutus ausus est tangere? Quam execrabilium injuriarum lernam, qua omnes (ut experti estis) nullo discrimine ordines oppressit, si quis justo animi libramine secum perpendat, credo non hominis esse dicet, nec impii quidem atque extremè insani, sed Mahometicæ alicujus tigridis, quæ non aliud agat, quam, ut universum simul omnium Christianorum sanguinem, nedum nostrum paucorum, sorbeat, unoque hausta ingurgitet. Nam sive divinam agit causam, quod ad violatam attinet religionem, sive regiam, quod ad læsam rebellione ejus majestatem, turbatamque seditione Reipublicæ tranquillitatem (quæ duo capita hæc tyrannis violentiæ suæ prætexit) cur extra causæ fines sese effundit in nihil meritos? cur æraria expilat? civitatum proventus intervertit? privatas omnium possessiones decurtat? commercia, pacta negotiatorum, sudores Mechanicorum, obsonia & minima quæque esculenta decimat? denique, cur etiam illa bona tanquam integra addicit fisco, quæ tabulis creditorum sunt obnoxia, nulla habita cujusquam vel syngraphæ vel hypothecæ ratione? Dicat tandem quos oppugnet, atque ad pœnam persequatur, quos item defensos servatosque velit, qui neminem excipit, ne illos quidem, à quibus clam submissis in Hispaniam consiliis accersitus adest, à quibus cupidissimè receptus, ac fortissimè adjutus est, sine quorum ope nunquam hucusque potuisset progredi. Sint vero adhuc degeneres animi, qui extremis oppressarum rerum reliquiis acquiescendum ducant, qui obduci hisce vulneribus longa patientiæ consuetudine cicatrices sperent, qui successorem hoc vastatore mitiorem expectent, illi velim videant, quam inde sibi imaginentur mitigationem, ubi rege ab ejusmodi artificibus oppresso, ne feciali quidem jure arbitri pacis cum omni observantia missi inviolati præstentur. Clementiam præstet? aut ignoscere sciat illa conjuratissimæ tyrannidis officina, quæ, quam ne simulare quidem hoc possit, satis evidenti exemplo pridem patuit, proposito (si diis placet) ad malorum omnium solatium veniæ formula. Quæ postquam instar aurei mali excepta fuisset omnium desideriis, quid aliud venata est, quam ut, quicunque rei adhuc facti non essent, hi è latebris suis sua ipsi sponte in tabulas damnatorum sese dederent? ut quotiescunque respirasset hic carnifex, tum velut è corte protraheret ad lanienam, qui sua sese stultitia sic illaqueassent. Excutiantur (si libet) singula verba, nullus illic apex est, qui non in modum illicis, atque hami expositus sit, ad inescandos etiam illos, qui ne cogitarint quidem unquam (quod quidem tyranno religiosissimum est) de religione. Profecto nisi extremi solatii punctum invidisset vobis, saltem nuper Reginam serenissimam Sacratissimi Cæsaris filiam in parentum ac mariti ditiones devectam, more majorum obtulisset oculis vestris ad lætitiam, dedisset aditum, fecisset gratiæ alicujus largiendæ (qui mos est) potestatem, supplicibus libellis locum aperuisset. At illam lintribus per Gelriæ obscura littora raptatam quanta celeritate non Dominæ, sed captivæ instar per campestria Brabantiæ traxit? ne vel amœnitate avitarum regionum, vel splendore urbium caperetur, vel puellari commiseratione preces afflictorum colligeret, quas ad pulvinaria Regis mariti refunderet. Qua festinatione tamen quam fælix explendæ tyrannicæ libidinis invenit compendium, cum, quanto maximo sumptu, atque cultu vobis convocatis tanquam ad panegyricum novæ Dominæ ac Sponsæ, inopinata impudentia ingentem pecuniæ vim extorsit, ut scilicet suo beneficio dotatam, non vestra munificentia donatam obtruderet Regi. Quid? quod tam periculose ac despectim classe hyberna detrusam etiam contumelia prosecutus est, cum ejus nuptias, quas oportebat tot regnis esse festas & faustas, tristi luctu, funeribusque fœdavit. Intellecto enim Montigny Baronis uxorem quasi cum patrona deprecatum proficisci, etiam illic prævenit, ne vel Regina cuiquam mortalium lætitiam adferret suo conjugio, vel miseræ fœminæ copia fieret (si nihil aliud) saltem extremum valedicendi marito. Quo vel unico facinore cunctis totius orbis populis in promptu est perspicere Hispanici Papatus, ejusque conjuratorum monstrosam crudelitatem, qui cum Marchioni Bergensi cubiculario quandoque Regis, ejusque quasi collactaneo cicutam porrexissent, Montignium, quod frater Hornensis Comitis esset, quadriennali carcere excarnificatum penè spectante uxore sustinuerint jugulare. Hoc erat Epithalamium scilicet canere Regiis nuptiis, hoc erat Panegyricum celebrare Imperiali puellæ: Germanico sanguini, Regiæ uxori, nepoti, totque modis conjunctæ etiam absque connubio. Sic Hispanicus Senatus Inquisitorio spiritu accensus jus gentium servat, Regium jusjurandum præstat Sacrosanctum, honorem habet ordinibus Inferioris Germaniæ, qui evocante & jubente ipso Rege eos viros ad eam legationem protruserant. Excutiantur rerum gestarum historiæ, respiciantur gentium omnium mores, perlustrentur mundi totius plagæ, quæ unquam Scytharum feritas, quæ Anthropophagorum fames istiusmodi laniatum commisit? Sed his injuriis ope istorum conjuratorum, quos in Hispaniis habet, per Regis & Reginæ capita, per procerum cervices, per civitatum jura, & innocentium civium jugulos circumferendis, materiam aliquam suppeditant mandata, quæ Regiæ voluntatis prætextu jactitat: illam mihi dicat unde depromat superbiam, qua viduam Hornensem territoriis & bonis Imperio Germanico subjectis, & D. Batoburgicum feudis ejusdem Imperii antiquissimis immeritissimè extrusos, ne mandati quidem Imperia-

1572.

1572. perialis audita Majeſtatis ad decreta togatorum Comitiorum reſtituit? cur quæſo in illos etiam graſſatur, quibus neque cum hæreſi (quam clamat) neque cum ſeditione quidquam commune fuit? niſi quæ omni generoſo ſanguini ſit infeſtus? pulcherrimis quibuſque dominiis & opibus inhiet? Audiſtis hæc, & vidiſtis, & adhuc ad abſolutam immaniſſimi tyranni molem quicquam, ut accedat, expectatis? At vos, ô boni, ſcitote quidquid eſt quod ille adhuc conetur (conari autem nihil poteſt, niſi quod nunc tandem ad extremum provexit incrementum) id, ut in caput & jugulum ejus vertatis, in veſtra eſſe poteſtate, ſi exempla eorum ſecuti, qui noſtra fideli ope implorata, armatis præſidiis ſeſe munierunt, fælici tædio concreſcentem ſervitutis jugo cervicibus veſtris callum detruncetis. Sin verò oblatam occaſionem eadem, qua ante triennium vel cæcitate, vel ingratitudine negligatis, nihil aliud futurum expectate, quam ut idem choragus, qui identidem inter famam diſceſſus ſui adventum ſucceſſoris ſuſpendit animos veſtros, fabulæ, quæ ex afflictiſſima phantaſi in hanc cruentiſſimam epitaſin crevit, imponat cataſtrophen, cujus dolor non ad unum aliquod regale culmen pertingat, ſed (quod nemo unquam Poëta vel in ſcena auſus eſt fingere) ad excidium, quo reliquiæ omnis dignitatis, honeſtatis, & libertatis, quæ hactenus omnes ordines Belgicos ornarunt, ſemel evileſcant & concidant. Expectate inquam ô multo afflictiſſimi, ut omni religionis mentione (quocunque demum ea nomine tam Catholicos, quam hæreticos, ut hoſtes noſtri loquuntur, comprehendit) depoſita, munitis duntaxat paucis portubus ad decimandas negotiationes veſtras, reliquas omnes nobilium dominiorum arces, urbium portas, propugnacula, muros ſolo æquet, inſtrumentum bellicum (cujus pretium vix juſti alicujus regni opes æquent) cum reliquis (quod pridem vidiſtis) ærariorum & templorum theſauris in Hiſpaniam deportet, vectigalia veſtra, & cenſus, quibus Magiſtratuum veſtrorum dignitas, munitionum impenſæ, civium ſecuritas, pauperum ærumnæ ſuſtentata ſunt, in fiſcum & prædam Marranicæ avaritiæ extorqueat, donec honeſtiſſimorum, humaniſſimorumque civium cœtus in Nomandum & Schytarum feritatem exaſperentur, collegiorum dignitas in exploratorias Franciſcanorum ſpeculas degeneret, reliqua excultiſſimarum regionum oblectamenta pro Lybicis ſolitudinibus obſoleſcant, denique quicquid ubique fuit rerum privatarum, publicarum, ſacrarum, prophanarum, quicquid operæ, laboris, induſtriæ, id in æternam confletur prædam, cujus ipſe nunc inæſtimabiles primitias ſecum abradat, quod deinde renaſciturum ſit, id in ſingulos annos (ſicut Promethei olim fibræ vultures paruerunt) egentiſſimum quemque & rapaciſſimum, qui ex Bethicæ mutilatis opilionibus ſit ſucceſſurus, expleat, ditet, ornet, armet, efferatum reddat in libera liberorum veſtrorum colla. Quod eum moliri tametſi vos jamdudum innumeris exemplis ſpectaſtis, atque experti eſtis, tamen, quo evidentius cognoſcant, maximè, qui nullas non etiam notiſſimas injurias ad ſolatium ſuæ ignaviæ accommodant, hoc ineſt illi Lenocinio myſtici veneni, quo pridem partim publicè, partim privatim tam extorquere, quam eblandiri vobis conatus eſt, ut acta omnia ſua rata haberetis, quidquid ipſe deſignaſſet; id utile & neceſſarium ad conſtitutionem Reipublicæ veſtroque conſilio & juſſu factum renuntiaretis, ſciſceretis, legem eſſe juberetis. Videtiſne quantum honorem deferas? quantam authoritatem vobis relinquat? nimirum, quibus extra hæreſeos, & rebellionis cauſam armata tyrannide & nomen & res abſtulit, iis unicam poteſtatem relinquit, qua ipſi voſmet ſcelerum omnium tam in deos, quàm in homines damnetis reos, ac perdatis. Quod ſi ſemel conſecutus eſſet, tum profecto nodo vos conſtrinxiſſet Herculeo, quem neque nepotes veſtri eſſent ſoluturi unquam plorando, nec ſi mitior quiſquam ex factione impuriſſima ſuccederet (ut maximè alienus eſſet ab ejuſmodi atrocitate) poteſtatem haberet vel ad latum unguem recedendi ab iis legibus, quas iſte Draco, non tam ſuo juſſu, quàm veſtris ſuffragiis ſancitas & conſecratas reliquiſſet. O! portentoſam inſolentiam, libidinoſiſſimam tyrannidem, nequiſſimam inſultandi proterviam, qui afflictiſſimis & miſerrimè oppreſſis non ſolum ingemiſcendi, plorandi, querendi eripit facultatem, ſed ipſos etiam dolores, ac ploratus invita vultuum ſerenitate gaudiis & applauſu cogit mentiri. Quis unquam Siculus ita confiſus eſt ſuis ſucceſſibus? ut ſcelera ſua pro legibus ſancire auſus fuerit, vocatis ad ſuffragia etiam ipſis ſpoliatis atque oppreſſis? Ulciſcendis & tollendis adverſariis omnes tyranni impoſuerunt furoribus modum, hoc uno fine æſtimarunt omnem potentiam. Quin & tunc, cùm ſævirent, parcere maluiſſent, ſi abſque metu tueri dominatum licuiſſet. Nemo ſibi perpetuitatem promiſit, nemo fortunam, quæ ſemel faviſſet iniquitati, ſperavit hæreditariam fore ſuis nepotibus. Phalaridem occupata Republica ſævire coëgit neceſſitas, à voluptate ſæviendi ita abhorruit, ut ſuppliciorum architectum captata humanitate incluſerit propriæ machinæ. Noluit vim naturæ inferre, ut à calamitatibus & mortibus abeſſent propriæ pereuntium voces, quæſtus, ſuſpiria, lamentationes: iſte, cùm mactet regna & populos ad exitium, non ab homine vocem taurinam exigit, ſed (quod multò atrocius eſt) vobis ipſis oppreſſis celebrandos miſeriarum & cladium veſtrarum triumphos obtrudit. Cujus atrocitatis ſi quis hactenus nullam animo ſuo impreſſit imaginem, ille tandem oculos convertat ad illam nuper in arce Antwerpienſi erectam ſtatuam, illam inquam ita omnibus ſuperbiæ, arrogantiæ, furoris, impietatis numeris abſolutam, ut certo conſtet ad fictionem non ſolum non ſuffeciſſe in Belgica artifices, ſed & per Italiam, atque Hiſpaniam quæſitos, qui conſentaneo impietatis & blaſphemiæ Spiritu inflati atque accenſi, unam tandem ideam exprimerent, quæ omnes veterum Salmoneos, Atreos, & gigantum προμηθίας immanitate ſuperaret. Scilicet enim ſtat ille theatrica baſi ſublimis ex ære captivo (ut jactitat) conflatus, jacent ſub pedibus non modo illi, quos optime de Rege meritos peſſimo mortis ſpectaculo ſuſtulit, verum etiam quidquid vel eſt, vel fuit reliquæ nobilitatis ac populi, adjacent arma veſtra hactenus libertati aſſerendæ hoſtibuſque depellendis comparata, iiſdem comminuta, confracta, protrita pedibus, libelli ſupplicum averſis & ſurdis repudiantur auribus, dextra motus manu compeſcuntur, pax reſtituitur, hoc eſt, omnes ſuffragiorum, legum, comitiorum, conſiliorum liberæ voces comprimuntur: mox ἀλεξίκακος ἥως ſerenat cœlum, pellit omnem peſtiferam exhalationem, ut gramina fiant innoxia pecori, hoc eſt, ut profligato verbi DEI rore locum inveniat Antichriſtus, ubi effundat caliginem & nubes perditionis publicæ. Siniſtra caduceum tendit, ut intelligatur Tribunitia poteſtate adeſſe jus vitæ & necis: huic ſubjecta eſt ara DEI Patrum noſtrorum, quæ ritu Sarracenicæ ſuperſtitionis (quæ gens huic triumphatori avita eſt) holocauſto nideat, quod ex impiorum paparum, ſacrificulorum, monachorum calidis lupanaribus aſſurgat in cœlum ad fœdandam faciem DEI. Ecce beluam tandem non modo formidabilem, verum etiam voluptate ſcelerum geſtientem, veſtrarumque calamitatum ſuavi pruritu inſultantem vobis. Quæ cum talis ſit, quid obſecro vel divini, vel humani juris inconcuſſum, aut intactum reliquit? quis eſt vel Deorum omnium (ut ita dicam) vel hominum, qui quidquam ſuum dicere poſſit, poſtquam hujus lernæ fauces complexæ ſunt omnia? An non ſemel ſine diſcrimine quidquid eſt tam hominum, quàm rerum per Belgicam noſtram id velut uno hiatu ad perpetuam, cum ſervitutem, tum reatum arripit, atque abſorbet? Quid dico? an non una quaſi ancipiti plaga detruncat etiam in poſterum materiam omnem ſperandi meliora? cùm ea vos conditione relinquere conatur, ut ex fælicitate iſtius tyrannidis ſucceſſoribus ſuis ſtabiliat æternam latrocinandi officinam? eamque veſtris communibus ſententiis crudelitati velut aram conſecratam dedicet? Sin verò fata criminibus iſtis diuturnitatem abrumpant, nec ſinant vim regnare diu, tum reliquis quidem civibus ope divina, noſtrique ſanguinis, &

1572.

1572. fortunarum omnium sumptu fidissime servatis, vos imprimis, qui Magistratum geritis, vel implacabilibus adversariorum vestrorum furoribus objiciat, vel certè ad causam dicendam legitimis judiciis obnoxios relinquat? secumque ad talionis pœnam præcipites trahat? Et certè quanquam oportebat istius vastationis vos, qui saluti publicæ Sacramentum professi estis, ne spectatores quidem existere, nedum actores, adjutores, & satellites, tamen, quamdiu primis tumultibus causa discerni non potuit; & specie puniendæ seditionis, atque hæreseos latere datum fuit tyrannidi, superfuit excusandæ ignorantiæ locus aliquis. Postquam verò ille sublata (unde sæviendi prætextum sumpsit) seditionis materia, nullo habito personarum, locorum, ac rerum discrimine, universa patriæ commoda tanquam commissa vertit in servitutem & rapinam, idque nunquam edita Regia voluntate, quem obducetis colorem, si id vobis suffragantibus feciste videbitur? Quo exitiali atramento ne se fatalis sæpia condat, vosque fugiens oblinat atque eludat, in vestra potestate est non solum ut culpam omnem, quam communicatione immitissimarum actionum contraxisse videri possitis, expietis, verum etiam inita nova gratia in posterum omne periculum vitetis: si deditis urbibus, abjectoque tyranno in nostrum patrocinium recepti, deinceps de communi patriæ salute sarcienda intenti esse velitis. Quod ut propensius faciatis, commonent vos jusjurandi vestri, quo singuli vestris civibus, plurimi etiam mihi alligati estis, exempla clarissimarum civitatum, portuum, fluminum, ostiorum, quæ sine exemplo (ut videtis) jugum abjecerunt, classesque & præsidia mea receperunt: ut tutius (ecce præsto adsum cum instructissimis subsidiis nullo præteritæ ingratitudinis offendiculo alienatus, ut vel extremis pignore fidem meam, quam patriæ, patrimoniis, & inprimis iis debeo, apud quos Magistratu me hactenus nunquam abrogato fungi Rex jussit) liberem. Cujus abrogationis cùm ille nunquam secundum nostrates leges mandatum exhibuerit, nec fidem hactenus, quam debebat, ad potestatem usurpandam vobis fecerit, sed è diverso supposititiis Hispanicæ aulæ stationibus populo Belgico exagitando edicta fixerit, atque refixerit: videte obsecro quanto Sanctius sitis eam secuturi, cui meministis plus minus ab hinc sexennio ex formula totius transmarini Regii Imperii curam demandatam, quemque scitis multa præclara tam sua, quàm liberorum dominia inter vos possidere, ejusdemque hæreditarium jus esse, Brabantiæ, & Marchionatus Antverpiensis libertatem tueri: quam barbarum advenam, qui vobis tanquam hostibus nihil reliquum faciat. Supereşt igitur ut deseratis Sardanapalum effœminatissimum, Phalaridem crudelissimum, tyrannum Diis simul atque hominibus æquè invisum: denique (ne quid metuatis) pridem comitiis Imperialibus omnium sententiarum consentientibus decretis damnatum. Qui tamen nihil unquam in quenquam potuit, nisi quem vel discordia fregit, vel qui sponte subjecit cervicem. Qui, quo certius tandem & ipse procumberet in fata sua, ecce quo vesaniæ atque furoris tunc inferbuit, cum etiam satellites editarum cædium machinis suppliciorum suorum (quod nemo unquam feciste legitur tyrannus) inclusos funestissimis exemplis jugulavit. Quem exitum nemo, qui tyrannorum norit ingenia, dubitet, quin etiam vobis omnibus destinaverit, nisi oblata sanctissima occasione lubentissime servari, quam pertinacissime perire malitis. Quam securus sit, quam prorsus nullis nitatur viribus, videtis, qui sparsis per pauculas urbes pauciss imorum latronum manipulis, libidinibus & deliciis altum sese condidit, neque ad ulla sana consilia convalescere sustinet. Ad novas copias conducendas, vel illis etiam maximis spoliis, quæ tam ex vestris facultatibus, quàm nostris exuviis pridem legit, quam inventurus esset gratiam, ipse satis præsagiit, cum Megenses cohortes ignominiose exautoraret, Arenbergenses stipendio fraudatas truncaret, Germanicas decimaret, in quibus quam nobiles, grandævos, atque exercitatos omni emerita per totam Europam militia tribunos, consignata solenniter fide ad nova autoramenta vocatos, gladio percusserit, laqueo suspenderit, quadratim discerpserit, audivit & in posterum cavebit tota Germania. Quod ad Hispanica attinet supplementa, quorum subinde inanem, ne dicam ridiculum terrorem, spargit, plures illic homo novus & Judaica perfidia oriundus (quæ occulta ei in nos odii causa est) inter antiquæ Hispanicæ nobilitatis genuina stemmata reliquit inimicos, quam hic vel invenit vel fecit. Quod etiam in causa fuit, cur illam fascinato Regi, atque invito Regis filio extortam expeditionem nullus ingenuus miles sit secutus, adeò ut in ipsa Hispania nullum invenerit exercitum, priusquam vilissimis aliquot Africanorum mancipiorum tyrociniis Siciliæ, Apuliæ, atque Insubriæ præsidia ad spem deducendarum in nostram patriam coloniarum, detruncata utcunque adjungeret, quibus in itinere accessit ea Allobrogum, Alpinorum & Eburonum colluvies, quæ sub iisdem signis mentita exoticum nomen barbarico sono vestræ simplicitati passim imposuit. Ejicite igitur, imo unanimi impetu ad talionem corripite exosum tam apud Hispanos, quàm Italos & Germanos monstrum; cavete elabatur nequissimum caput utriusque Germaniæ triumphis inflatum, ille inquam, extremæ crudelitatis archetypus, qui tam pridem præclarissimarum civitatum vestrarum portas, portus, compita omnia cadaveribus civium vestrorum fœdavit, qui neque sexui, neque ætati, neque dignitati pepercit, qui liberorum hominum vitam plus quam pecudum laniena mactavit, orbitatem, luctum, reatum promiscuè omnibus domiciliis intulit, mactatorum corpora vel in furcas sustulit, vel ad sepulturam conquiri vetuit, vel certè omni sepeliendi honore, solennique comploratu exclusit. Ego vicissim nusquam vobis deero, quem videtis vel etiamnum eo profeciste ut si mari fugam tentet, classibus meis se obseptum experiatur, si Galliam respiciat, in munitissimarum civitatum incurrat præsidia, sin eas vias relegat, quibus ingressus est, illac mea castra opposita sentiat. Reddite vos tandem libertati, libertatem Reipublicæ, Rempublicam pristino ornatu excultam, atque ab isto luctu erectam Regi, qui si vel nunquam absens fuisset, vel jus gentium legatorum nostrorum libero commeatui conservasset (quod ei perfidia istiusmodi consultorum non licuit) nunquam ad hoc rerum omnium nostrarum excidium deveniissemus. Quibus, cùm non aliter convalescere ad salutem licuerit, nisi ut sumptis armis vis vi deturbetur, ne quem ratio nostri consilii fugiat: has esse mihi, nec ullas alias hujus belli causas, Deum immortalem, qui mihi justissimæ defensionis Dux adest, testor.

1572.

Incolumi Regis Majestate, resciss is omnibus edictis, quibus vis sit conscientiis & legibus, libera fiat amplecti volentibus Prophetarum, Christi, & Apostolorum doctrina, idque ad exemplum Ecclesiarum hactenus ea doctrina utentium, recusantibus (si quieti esse velint, & fuisse demonstrent) nulla injuria ut frui uti frui suis rebus liceat.

Inquisitionis nomen in sempiternum dispungatur.

Sophistarum, Monachorum mendicantium, & cum his conjuratorum conatus coërceantur.

A Republica removeantur, qui legibus in ea locum habere non debent, multò minus, ut armis affligunt simplicium animas.

Spoliatis domicilia, res, patrimonia, existimatio, immunitates, privilegia, leges, quibus conservetur libertas, restituantur.

De Republica administranda comitiis provincialibus rogetur more majorum.

Ea res ad Regem ipsum, & ordines, qui per singulas provincias evocari soleant, pertineant, non secreto agitetur inter homines mercede conductos, cætera alienos, quorum perfidia & rapacitate in istiusmodi calamitates deventum est.

Magistratu, militia, provincia abeant, quibus jura provinciarum, pactaque inaugurandorum Principum obstant.

Ille ipse, qui nullo hæc unquam testimonio Regiæ voluntatis in populo Belgico sustulit, sistatur, ut intra

fines

1572. fines noſtros cauſam dicat juratis legibus & moribus Belgicis, reddat actorum ſuorum rationem, experiatur judiciorum eventum.

Qui, quoniam a propoſito receſſurus non eſt, niſi, ut quæ ſemel abrogata, atque antiquata tenet, ea ad extremam veſtram pernitiem, retineat: ut quæ amiſſa nolitis, mecum vindicetis, vendicetis, tueamini, etiam atque etiam per meam, ac veſtram fidem chariſſimæ patriæ ex juriſjurandi formula devinctam vos obteſtor & evoco, ni faciatis, me extra noxam fore, ſi quid durius admovendum ſit, pleniſſimo modo, quo ad fieri poteſt, proteſtor. Sin (quod felix fauſtumque ſit) omen recipiatis præſto eſtote, ut primum Chriſto Deo unico Servatori noſtro poſt Regi legibus juratis acquieſcenti, tandem mihi patrono patriæ & libertatis vindici fidem juretis. Quam ſi inviolatam præſtiteritis, mihique tam ad religionis, quam etiam legum, ac judiciorum pacem ſine cujuſquam ordinis injuria conſtituendam adjutores ſitis, tum demum expectandum ſcitote, ut ante omnia placato numine, reddito ſuæ poteſtati Rege, conſtituta Reipublicæ tranquillitate, negotiationes veſtras liberrimo commeatu per Germaniam, Angliam, Galliam, Sarmatiam, à quibus incomparabili rerum omnium veſtrarum injuria vos inhumaniſſimus vaſtator, abrupit, recuperetis, proculque omni decimationis, direptionis, ſervitutis injuria exerceatis. Hæc habui, quæ ante arma, vobis, qui adhuc in tyranni poteſtate eſtis, denuntiarem, ne in poſterum cujuſquam pertinacia ex erroris prætextu proferat excuſationem. Datum 16. Junii 1572.

Volgt de vertaling van de voorgaende Vermaning.

Vermaninge van WILLEM van NASSAU, Prince van Orangien, &c. Herſteller van de Vryheidt der Nederlanden aen de Staten en de Gemeente.

MEn heeft al over lang niet van nooden gehadt u Nederlanders / ſelfs ingedachtig zijnde te vermanen / nademael ſoodanige onheilen deſe laetſte jaren over uwe hoofden geſworven hebben / die u buiten twijfel noch reden noch ſinnen of gevoelen doen ontbreecken / waer door ghy 't onderſcheit tuſſchen een wreede vyandt / en getrouwe voor-ſtander of heilſame beſchermer moogt beproeven. En in dien 't Godt belieft hadde dit gevoelen in uwe gemoederen doen in te planten / als wy met ons leger van uitgeleſen volck te voet en te paerdt door geheel Duitslandt vergadert / u op uwe grentſen 't gebruik van uwe vryheit aen de handt gaven: ſoo en ſoudet noch ghy beklagen de verwoeſtinge van uw ſchoon Vaderlandt door de wreedtheit van een meer als Phalariſche tyrannie; noch en ſoude dien bel-hamel van alle moetwilligheit langer hebben blijven ſtaen ſonder ſtraf te lijden voor ſijne verfoeyelijke feiten. Maer deſe onſe krijgs-tocht wierdt niet alleen bejegent door uw af-keer van onſe onwaerdeerlijke weldaet / maer ook door verkeerde duidingen / lengens en laſteringen. Doch 't ſchijnt dat de verwerringe der ſaken doen niet anders konde mede brengen / dan dat ghy noit vreeſende voor 't gevolg van die beeſtlijke wreedtheit / dachtet dat het werk die alleen aenging / na der welker ondergang ghy echter met uwe Republijk en goederen vry en behouden ſoudet beſtaen blijven. En by aldien deſe fantaſtijke dooling tegens de wil van 't noodt-lot / doen over uwe gemoederen niet geheerſcht hadde / ghy en ſoudt ſekerlijk tot de wederkrijginge uwer Vryheit liever de uiterſte middelen tegen ſulken Voordenaer gebruikt / als ons met het ſluiten uwer poorten / en weigeren van alle toevoer / alle oprechte blijken van uwe dankbaerheit ontnomen hebben. En echter ſoudt die ſoo moetwillige als bloedhertige verwoeſter / o ghy ſeer ellendige en verdulde mannen / niet tegenſtaende het verbeteren uwer beſoften / niet derven ontkennen / als of het doen niet in mijn macht geweeſt hadde / ſoo wel ſijne ſwaklie / en door leugen vergroote benden of in de naeſt-gelegene veſtingen te drijven en te verſtroyen / of binnen de ſchandelijke palen van de Leger-plaetſe tot hongers-noodt en verdwijffeling toe te beſluiten / of door een openbare ſlag de tegenſtrevende en verſaegde te verſlaen: als ook het laug-aen den oever des Rijns van de afgelegene grentſen van Duitslandt verwachte heir / tegens ſijn will en danck / die niet eens ſoude hebben durven voor den dag komen / over de Maſe te doen paſſeeren / indien ik niet buiten alle verwachtinge op 't aengroeyen van den oorlog in Vranckrijck / my genoodtſaeckt bevonden hadde / te haeſten tot bijſtant van mijn mede-genooten / dewelke in uiterſte noodt zijnde / van wegen hun verſtrooitheit door de verre afgelegene geweſten van dat groote Koninckrijck niet konden in een vergaderen. Welke haeſtinge die hoovaerdige verwoeſter / indien hy 't ſelve ſoo wel hem / als u heeft konnen wijs maken / geacht heeft voor onſe vluchte te mis-bruiken / en voor ſijn overwinninge by de ſijne te roemen: waerom heeft hy by die leugenachtige triumphen ook dit niet bygevoegt / dat in die ſeer felle winter geene Elementen des werelts / geen ongemakken des bergramden Hemels / onſe volckeren ſoo verſwakt hebben / dat of hy (die hem ſelven als overwinnaer ſoo ſeer heeft toegejuigt) ons van achteren heeft konnen op 't lijf vallen / of de Koning van Vranckrijck (den welken ook noch onmondig zijnde daer ginder de doodelijke plagen by wijlen verduldten) van vooren te gemoet komen? Ja waerom is hy / genoeg achtende de ſijne het gevaer ontrokken te hebben / terſtont in de Winter-quartieren geloopen? Deſen heeft na ſendinge van goetgunſtige Ambaſſaden / en verſienninge van noodtſakelijcke dingen voor mijn volck / ſoo veel tijdt verleent / als men bevonden heeft voor de Bondt-genooten / die heen en weer in gevaerlijke plaetſen verſtrooit waren / genoeg geweeſt te zijn / om die machten te vergaderen / door de welke ſy niet alleen den onverwachten aenval afgekeert / maer ook de vrede die door de liſtigheden van ſoodanige konſtenaers by wijlen geſchonden was / van hem ſeer goetgunſtig verkregen hebben. Waer van hoe groot een deel aen mijn weldaet verpligt is / die voor eerſt over al de geene die in gevaer ſtonden / door overbrenginge van mijn Leger in een vremdt Koninkrijck / gered / en daer na ook met uitgeleſen hulpvolck onderſteunt en vermeerdert hebbe / heeft eindelijck de heilſame uitkomſt voor onſes vriendes Koninkrijck betoont. Nademael dan / o Nederlanders / het ongeluk van uw ſaken ſoo beſtelt geweeſt is / dat ghy niet eer beklaegdet / dat den beſchermer van u welvaren uit u handen verlooren was / dan de eindelijcke overkomſte van alle onheilen daer ginder in tot een voorbeeldt verſtrekte: en gemerkt dat de laetſte uitkomſt van de ſeer wreede ongelijcken u noodtſaeckt te bekennen / dat het meer u alle (van wat order / ſtandt / geſlacht / waerdigheit / Godts-dienſt ghy moogt zijn) als ons aen gelegen is / dat het volck van de uitheemſche en meer als barbariſche hoogmoedt eindelijck van den hals uwes alderlieffſten Vaderlandts afgeworpen werde: ſoo ontfangt / bidde ik / deſe vrede / die tot een bly voorteecken en voorbeeldt nu voor de derde mael herſtelt is in het voortreffelijckſte Koninkrijck / 't welck met ons ſoo door nabuer- als magtſchap verbonden is. In des welkes ontroeringe de bloedige uitwerkſels van on-eenigheden niet alleen dit bewoogt heeft / dat de kroon van den Antichriſt hier door als 't eenigſte ſchijnt / door de geheele Chriſten-wereldt mogte beſchut werden / maer ook dat hy ſelve op de koſten van een uitheemſche woedinge ſijn tyrannie over ons goedt en bloedt mochte ſtijven. Ick bid u / en wille niet toelaten / dat het aen u ſchorte / als het middel der Goddelijke handt / die u ſoodanig de wegen van u welvaren weder te verkrijgen / voor hoofft. Want waer ſchuilt ghy voor 't gevaer? Waerom verſwijgt ghy uwe genegentheden / of waerom verbergt ghy uwe gemoederen / die door 't ongelijck ſwaerder beſeert zijn / dan dat ſe verdragen konnen langer verborgen te blijven / terwijl Godt ſelve voor u ſtrijdt / en maer noodigt over de zeege te juichen? Want die tyran is uitgeſy (geloofft de aengroeyende voorbeelden) om te vallen / hy is tot het einde ſijner moetwilligheit over gekomen / waer door hy aengepuſſelt / ſoo met ongehoorde als verfoeyelijke voorbeelden / alle oude ſtanden 't onderſte boven gekeert heeft. En indien ghy den ſelfs loop en noodt-lot niet verſtaet / ſoo ſoudt ghy maer blijft uit de uitkomſte der dingen van den beginne des werelts leeren / dat dit den omloop is van alle tyrannen / dat ſe

na

1572. na de verwullinge van 't getal haer misdaden / niet hebbende meer by haer seiten toe te doen / onder de swaere last hunner sonden beswijken / en op 't aenpriklen van haer quaet geweten alle hoop verliesen en sich de straf onderwerpen / soodanig dat se noch rust noch eenige troost tegen desen brandt vinden konnen / dan alleen dat se eindelijk moordenaers van hun selven werden. Maer indien ghy denkt dat men noch niet tot desen top gekomen is / wel aen soo toont een eenige ook de minste voet-stap van 't Goddelijk en Menschelijk recht / 't welk ghy soudt mogen seggen dat van hem noch ongeschonden gebleven was. Wat vryheden / privilegien en vonnissen heeft hy niet uit de grondt uitgeworteld? Wat Provincien / Steden / Landen / ja wat bloedt / 't zy Edel of On-edel / heeft hy oit gespaert? wat heeft hy overgelaten / dat hy / sonder u eens te vragen / met de geweltsame afpersingen der hondert en twintigste penningen / selfs tot anijs en minte toe / niet kael gemaekt? of door moetwilligheit / gulsigheit / vraetheit / roovery en dieverye van sijne verstroide dienaers niet uitgeput? of eindelijk door onkuysheden / overspeelen / hoererye / verkrachtingen / ontvoeringen / betooveringen / vergiftigen niet geschonden en geschoffiert heeft? uwe vrouwen / hebben de schandelijke omhelsingen der besnedene (sonder dat ghy eens hebt derven kikken) moeten verdragen / uwe dochters zijn door liefde-dranken uitsinnig gemaekt tot de schandelijkste liefde van die onkuysche rabbauten; uwe jongens hebben soodanige schandelijkheden geleden / der welkers namen tot hier toe in beide Duitslanden zijn onbekent geweest. En by aldien hy dit op de moetwilligheit der soldaten wil verschuiven / waerom houdt hy soldaten sonder tucht? waerom oogluikt hy tegen alle schelm-stukken sonder de selve te straffen? waerom houdt hy meest van de grootste mis-dadigers? waerom munten die voor alle andere in op-pronkingen uit / de welke door stelen en roven goet hebben om pracht te oeffenen? Wie heeft diergelijke onreinigheden oit selfs met sijn gedachten maer bevat / dan alleen die ('t welk in dit volk al over lang geacht is) een openbare vyandt is van de Christelijke kuysheit en suiverheit? Maer onder wat tucht sou die iemandt houden? voor wat recht-bank sou hy die stellen? door wat wetten sou hy den schuldige betichten? door wat vonnissen soude hy hem verdoemen? die alle Magistraten ondergebragt heeft? die de recht-banken om ver gestooten / en de stemmen der vergaderingen / beide in de Steden / als in de Provincien afgeschaft heeft? die de onschuldige steden / en die tot sijn successen geen kleinigheit hebben toegebragt / met de best waerlijkste garnisoenen verdruckt / en sommiger heerlijkste huisen (welkers burger-regt tot het heilige rijk van Duitslandt behoorde) in gevangen-huisen voor sijne moordenaers verandert heeft? Hy die geen onderscheidt gemaekt heeft tusschen schuldt en onschuldt / tusschen 't heilige en onheilige. En heeft hy niet / op dat hy dit alles tegens de nakomelingen (hoe wel hy openlijk sijn beste doet / dat 'er geene uit uwe lenden af konnen mogen) van uwe traegheit soo veel te meer in seltsamheit stellen mogte / de heerschappyen en geregtigheden van den al-ouden Edeldom vernielt? heeft hy niet de Heeren van dorpen en kasteelen / der welkers dienst hy tot de volvoeringe van die neder-lagen met de grootste opgeblasentheit gebruikt heeft / gelijk gemaekt met het algemeenste graeu van Ambachts-volk? ja heeft hy sommige niet ongehoort en sonder citatie voor eenige recht-bank opgehangen? Maer laet hy al gelegentheit gehadt hebben de deugt van veele als sonde van gequetste Majesteit / en ketterye te beschuldigen / de welke echter (ik roep Godt almachtig tot getuige) niet meer be-oogt hebben / dan de Koninglijke Majesteit te bewaren; de wetten / gerichte / en Vaderlandt te behouden / oproer en rebellie af te keeren / de consciencien van de vroome burgers / volgens Godts woordt in ruste te stellen / de schuldige te straffen / en dien-volgens na de bevestiginge van de Republijk / elk een in sijn standt en waerdigheit schadeloos te houden; waerom en maekt hy hier geen einde van sijn woeden? Wat hebben de Kerkelijke orders (voor der welker Camillus hy wil aengesien wesen) doch verbeurt / dat se van hun al-oude hoogheit / die voor hem altijdt ongekrenkt bestaen heeft / afgestooten / van hun goederen berooft / en onder de gemeene schuldt begrepen werden? Is dit de Catholijke kerk (waer op hy hem beroemt) te beschermen? de vaderlijke Godts-dienst voor te staen? de ketterye uit te roepen? wanneer hy de abdyen / collegien en kloosters ruineert? de Kerken van haer goudt / silver / edel-gesteenten / purper / de rijke giften van de alder-outste Koningen en Princen berooft? en Vlooten met die Kerken-roof geballast na Spanjen sendt? ja wanneer hy die dingen selfs gewelt aen doet / en met Kerk-diefsche handen aen tast / die noit geen vyandt de Albanische religie toegedaen heeft durven aenroeren? En indien iemandt desen hoop van verfoepelijke ongerechtigheden / waer mede hy alle Standen (gelijk ghy ondervonden hebt) sonder onderscheit verdruckt heeft / met een onpartijdig gemoet by sich betracht: die / meen ik / sal seggen / dat dit geen werk is van een mensch / hoe godtloos en uitsinnig die ook is / maer van eenig Turksch tyger-dier / dat niet anders doet / dan te gelijk het geheele bloedt van alle Christenen / ik swijge van ons weinige / te verswelgen / en met eenen soop in te storten. Want 't zy dat hy de eere Godts voor staet / voor soo veel als het bederf van de religie aengaet / 't zy des Konings / ten opsicht van sijn gequetste Majesteit door de rebellie / en de ontroerde ruste der Republijk door oproer (welke twee stukken dese tyranny tot een dek-mantel van haer woeden gebruikt) waerom verbreidt hy hem buiten de palen van dese saken / en tast die aen die niets verbeurt hebben? Waerom berooft hy de schat-kamers; ontrekt den steden hare inkomsten; verkort allen hun bysondere eigendommen / vertient de negocien / de contracten van Koop-lieden / 't sweet der Ambachts-lieden / de spijsen en alle eet-waren tot de minste toe? ja waerom confisqueert hy die goederen / als of niemandt daer op te pretendeeren hadde / die in de schuldt-boeken van de krediteuren staen / sonder iemandts obligatie of hypotheek te achten? Laet hy eindelijk seggen / wat voor luiden hy bestrijdt / en tot de straf vervolgt / en welke hy beschermt en behouden wil hebben / die niemandt uit neemt / ja niet die eens / van de welke hy door heimelijke raedtgevingen / die sy na Spangien gesonden hebben / hier na toe beroepen / seer graeg aengenomen / en seer krachtiglijk geholpen is / sonder der welkers hulpe hy noit soo ver hadt konnen komen. Maer indien 'er noch vertsaegde gemoederen zijn / die meenen / dat men moet met de uiterste overblijfselen des verdruckten staets te vreden zijn / die hoopen dat dese wonden door 't lange gebruik van lijdtsaemheit tot roven sullen komen / die op een navolger wachten / de welke sachtmoediger als desen verwoester wesen mogt / dese wenschte ik dat betrachten mochten / wat versachtinge zy daer van daen te komen / hun konnen inbeelden / alwaer niet eens volgens 't recht van Herauten de deputeerden / die tot de vrede met alle ootmoedigheit en respect gesonden werden / ongeschonden blijven. Soude de werk-stede van de verswoorenste tyranny sachtsinnigheit oeffenen / of vergeven konnen / de welke / hoe sy dit niet eens kan veinsen / met een klaer genoeg exempel al over lang heeft te kennen gegeven / door 't uitgeven van een Plakkaet van pardon (ja trouwens!) tot troost en verlichtinge van alle onheilen? En wat heeft het selve / na dat het gelijk een goude appel met het verlangen van ieder een ontfangen was / wel anders uit gewerkt / als dat die geene die noch niet aen geklaegt waren / sich selve gewillig uit hun schuilhoeken in 't Register der verdoemden over gedragen hebben? op dat dese beul / soo dikmael als hy aessem halen most / gelijk als uit een polder tot de slacht-bank brengen mochte de geene / die sich door haer sotheit in 't net gebragt hadden. Overweegt (als 't u gelieft) een ieder woordt: daer is geen tijtel / die niet gelijk als een lok-aes of angel uitgeworpen is / om ook die te vangen / die noit eens aen de Religie gedagt hebben / 't welk desen tyran de grootste Religie is.) Waerlijk indien hy u de minste troost gegunt hadde / soo soude hy de doorluchtigste Koningin / dochter des aller-geheiligsten Keisers / die onlangs tot de Landen van haer Ouders en Gemael af gekomen was / volgens de oude wijse u tot vreugde

1572.

voor

1572. voor oogen geſtelt / een vrye toegank verleent / gelegentheit tot genietinge van eenige gunſt / (als de manier is) gemaekt / en voor de requeſten den weg gebaent hebben. Maer hoe raſch heeft hy haer in ſchuiten door de onvermaerde rivieren van Gelderlandt / en dan over de Brabandtſche velden / niet als een Vrouw / maer als een gevangene Slavin / getrokken en geſleept ? op dat ſy niet mochte ingenomen werden / of door de aengenaemheit van haer vaderlijke Landen / of door de heerlijkheidt van de Steden / of uit een Vrouwelijke medoogentheidt de Requeſten van de verdrukte vergaderen / en in des Koninks haers Gemaels handen leveren mochte. En door deſe haeſtinge heeft hy een ſeer gelukkige winſte voor het volvoeren van ſijne tyranniſche luſt gevonden / als hy van u / die met de grootſte koſten / en verciering / als mogelijk / by een gekomen waert / als tot een gemeene congratulatie van de nieuwe Vrouw en Bruidt / door een onverwachte onbeſchaemtheidt een groote ſomme geldts afgeperſt heeft / als of hy haer met ſijn eigen weldaet begiftigt / en niet met uwe mildtheit begaeft of vereert den Konink op-drong. Ja wat meer is / hy heeft haer / na dat ſy met perijkel en kleinachtinge in een Winter-bloot afgeſtooten was / noch met ſpijt vervolgt / wanneer hy de tijdt van haer By-lager / die voor ſoo veel Koninkrijken genoeglijk en blijde behoorde te zijn / met droevige rouw en lijken geſchonden heeft. Want verſtaen hebbende dat de Gemaelinne van de Baron Montigny met haer / gelijk als met haer Patroneſſe om pardon voor haer man te verſoeken / mede getrokken was ; is hy haer daer ginder ooſt te voor gekoomen / op dat niet of de Koninginne met haer Houwelijk iemandt blijdtſchap aen brengen / of de rampſalige Vrouw vryheit verkrijgen mochte / (indien niet anders /) ten minſten haer Gemael 't laetſte adieu te ſeggen. Door welke eenigſte daedt alleen alle Volkeren des geheelen Aerdt-bodems gemakkelijk begrijpen konnen de wanſchapene wreedtheit van het Spaenſche Pausdom / en des ſelfs verſwoorene / de welke na dat ſy den Marquis van Bergen / wijlen Kamer-heer des Koninks / en die neffens hem by na van kindts-been af opgetrokken was / vergeven hadden / niet hebben geſchuwt Montigny / om dat hy de Broeder van de Graef van Hoorn was / na de quellinge van een vier jarige gevankeniſſe / by na in 't aenſien van ſijn Gemaelinne / te dooden. Dit was waerlijk een ſchoone Bruilofts-ſang voor het Koninklijke By-lager / dit was een feeſt van congratulatie te houden voor de Keiſerlijke maegt / voor het Duitſche bloedt / de Koninklijke Gemaelinne / Nichte / en die met ons door ſoo veelderhande banden ook ſonder dit Houwelijk vereenigt was ! Soo houdt de Spaenſche raedt ontſtelken met de geeſt van Inquiſitie het recht der Volkeren / ſoo houdt ſe den Koninklijken eedt in waerde / ſoo eert ſe de Staten van de Nederlanden ; die op 't beroep en 't bevel des Koninks ſelve die mannen tot die Ambaſſade geſonden hadden ! Door-bladert de Hiſtorien van geſchiede ſaken / ſiet op de zeden van alle Volkeren / door-lijkt alle hocken des Wereldts : wat wiltheit van de Scythen / wat honger van Menſchen-eeters heeft ooit ſoodanige ſlacht-bank opgerecht ? Maer de oorders / die die hy onder pretert van de Koninklijke wil uit-geeft / geven eenige ſtof om deſe ongerechtigheden door behulp van de verſwoorene / die hy in Spangien heeft / over de hoofden des Koninks en der Koninginne / over de halſen van de opperſte Juwoonders / over de rechten der Steden / en over 't leven der onſchuldige Burgers te oeffenen : evenwel laet hy my ſeggen / waer van daen hy hem de hoovaerdige authoriteit aenneemt en aenmatigt / dat hy de Weduwe van Hoorn uit de Landen en goederen / die onder 't Duitſche Rijk leggen / en den Heer van Batenburg uit de alder-oudtſte Leenen des ſelven Rijks uitgeſtooten / en ſonder te luiſteren na 't Mandaet van ſijn Keiſerlijke Majeſteit / onder de Decreten van den Landt-raet onderworpen heeft ? Waerom wordt hy toch ook over die / die geen gemeenſchap ooit noch met Ketterye (die hy uitroept) noch met Rebellie gehadt hebben ? Waerom anders dan om dat hy een vyandt is van al 't Edel bloet / en om dat hy na alle ſchoonſte heerlijkheden en rijkdommen gaept ? Ghy hebt dit alles gehoort en geſien / en denkt ghy noch dat tot die vol-genetene groote hoop van dien aldergrouwelijkſten tyran iets by komen kan ? Maer ghy / o goede Luiden / moogt weten dat het in uwe macht is / al 't geene hy noch voor heeft / (en hy kan niets voor hebben dan alleen het geene hy alreede tot de hoogſte top gebragt heeft) op ſijn eigen lijf en hooft uit te werken / by aldien ghy na 't voorbeeldt van die op 't verſoek van onſe getrouwe bystandt / ſich met gewapende garniſoenen verſien hebben / uit een gelukkig verdriet den aengroepende / weert van 't jok der ſlavernye / van uwe halſen afſnijden wilt. Maer indien ghy deſe aengebodene gelegentheit / met de ſelve / 't zy blindtheit of ondanckbaerheit / als over drie jaren / niet acht / ſoo denkt dat ghy niet anders te verwachten hebt / dan dat de ſelve voor-danker / die by-wijlen met de ſprake van ſijn vertrek / en de koniſte van ſijn navolger / uwe gemoederen in twijfel ophoudt / de Tragedie / die van 't voorſpel van verdrukkinge gekomen is tot het na-ſpel van deſe groote wreedtheit / met ſulk een uithomſte beſluite / welks wee-dom niet maer tot een Koninklijke hoogheit gereiken / maer / ('t welk tot noch toe geen Poëet in een Tragedie heeft durven verſieren) tot een vernielinge verſtrekken ſal / waer door alle overblijfſelen van waerdigheit / eerbaerheit en vryheit / die tot hier toe alle Nederlandtſche Staten vereiert hebben / eens voor al vergaen en vervallen ſullen. Verwacht / ſeg ik / o ghy ſeer verdrukte mannen / dat hy geen mentie meer van eenige Religie maekende / (onder wat naem hy die ook begrijpt / 't zy Catholijken / of Ketters / als onſe vyanden ſpreken /) en maer eenige Havens gefortificeert hebbende om uwe koop-manſchappen te bertienen / alle andere Kaſteelen van de edele Heerlijkheden / de Poorten der Steden / de Veſtingen en Wallen demolieeren ; 't Krijgs-gereetſchap (welke waerdye naemwijlens de rijkdom van een tamelijk Koninkrijk ophalen kan / neffens de andere ſchatten (gelijk ghy over lang geſien hebt) van de ſchat-kamers en Kerken na Spanjen vervoeren ; uwe tollen en ſchattingen / waer mede de waerdigheit van uwe Magiſtracts-perſoonen / de onkoſten van de Veſtingen / de ſeekerheit van de Burgers / en de ellendigheden der armen onderhouden werden / tot confiſcatie en roof van de Maxtaniſche gierigheit / ontweldigen ſal / tot dat de vergaderingen van de eerbaerſte en gecivaliſeertſte Burgers tot de barbarye van de Nomadiers en Scythiers verwilderen / de waerdigheit van de Collegien in beſpiet-huiſen der Minnebroeders ont-aerde / de andere vermaeklijkheden van de bekoutſte Landen in de Africaenſe woeſtenyen veronden / eindelijk tot dat alle eigendommen / gemeene / heilige / en onheilige goederen / alle moeite / arbeidt / en blijdt een eeuwige roof werde / welks onweerdeerlijke eerſtellingen hy nu voor hem ſelve af-ſchabe : en 't geene daer na weder aengroepen ſal / alle jaren (gelijk eertijdts de aderen van Prometheus de gieren voedden) de aller-haelſte en roof-achtigſte / ſoo veel als hunner van de vermindte Bethijſche ſchaep-herders navolgen ſullen / vervulle / rijk make / verciere / wapene / en raſende make over de vyve halſen uwer kinderen. En al hoe wel ghy al over lang door ontallijke exempelen geſien en onderbonden hebt / dat hy dit in de ſin heeft / op dat echter die gene voornamentlijk / die alle ongerechtigheden / hoe openbaer die ook zijn / tot vertrooſtinge van haer traegheit beguamen / het ſelve te klaerder mogen ſien / ſoo ſeg ik / dat hy in ſijne vleyinge dit verborgen ſeyn heeft / waer door hy van over lang 't zy openlijk / 't zy privatelijk / getracht heeft u ſoo af te perſſen / als door vleyen te verwerven / dat ghy alle ſijne daden ſonder goet keuren / dat ghy alle 't geene hy beſtemt hadde / ſonder verklaren heilſaem en noodſakelijk tot het beſtellen der Republijk / en met uwe raedt en bevel geſchiedt te zijn / en dat ghy het ſelve ſonder ordineeren / en voor een wet laten paſſeeren. Siet ghy niet wat eer hy u aendoet / wat authoriteit hy u over laet ? te weten / hy laet u / die hy buiten de ſchuldt van Ketterye

1572. rye en rebellie / door gewapende tyrannie beide de naem en de saken ontnomen heeft / dese eenigste magt overig / waer door ghy u selve als schuldig aen alle feiten beide tegens de Goden en menschen moogt verdoemen / en in 't verderven storten. Soude hy dit maer eens verwonden hebben / dan soo hy u seckerlijk met sulk een Herculische knoop benaemt hebben / de welke noch uwe nakomelingen met kermen oit souden hebben konnen ontbinden / nochte soude eenig sachtsinniger navolger van die vuilste factie (hoe verbrandt hy ook van sulke wreedtheit mochte wesen) de macht hebben om een vinger breedt van die Wetten af te wijken / de welke die Ozack / niet soo seer door sijn gebodt / als door uwe eigene toestemminge gestieht en bevestigt achter laten hadde. O monstreuse hoogmoedt / uitterste tyrannie / godtlooste moetwil van spijt aen te doen / die den gequeltsten / en ellendiglijk verdrukten / niet alleen de macht benoemt van te suchten / kermen en te klagen / maer ook selfs de smerten en tranen dwingt met tooninge van een blij gelaet / verheuginge en toejuichinge te veinsen. Wat Siciliaen heeft oit sulk vertrouwen op sijn successen gehadt? dat hy sijne schelm-stukken heeft durven wettig maken / door gedwongene toestemminge van de beroofde en bedrukte selve? Alle tyrannen hebben voor haer woeden een mate gehouden / in hun van haer tegen-partijen te wreken / en die aen een kant te helpen: door dit einde hebben se alle macht bepaelt geacht. Ja ook doen als sy wreedtheit oeffenden / hadden se liever gewilt de menschen sparen / by aldien sy sonder vreese haer heerschappye hadden konnen beschermen. Niemandt heeft sich selve een al gedurigheit toegeleit / niemandt heeft sijn fortuin / die eens de godtloosheit begunstigt hadde / erflijk gehoopt tot sijn nakomelingen te sullen over komen. De noodtsaeklijkheit heeft Phalaris gedwongen na 't veroberen van de Republijk te woeden; van de lust om te woeden heeft hy sulken af leer gehadt / dat hy den uitvinder van pijninge / door aengenomene menschlijkheit / selfs in sijn machine beslooten heeft. Hy heeft de natuer geen geweldt willen aendoen / dat by de ellendigheden en dooden de eigene stemmen / klachten / suchten / geklem der sterbenden souden ontbreken: hy / die Koninkrijken en Volkeren op de slacht-bank brengt / vereischt niet van de mensch een Ossen-stem: maer ('t welk veel straffer is) hy wil u dwingen / dat ghy uwe verdrukkingen sult verheerlijken als triumphen van uwe ellendigheden en nederlagen. En indien iemandt in sijn gemoedt noch geen denk-beeldt van dese wreedtheit ingedrukt heeft / die sla sijne oogen op dat onlangs in het Kasteel van Antwerpen opgerechte Beeldt / op dat / seg ik / 't welk soo volkomen sijn hoovaerdigheit / hoogmoet / raserye en godtloosheit te kennen geeft / dat het seker is / dat tot des selfs volmakinge de kunstenaers van de Nederlanden niet genoeg geweest zijn / maer ook dat men door Italien en Spanjen opgesocht heeft / die met een over een stemmige geest van godtloosheit en Godts-lasteringe opgeblasen en aengesteken zijnde / eindelijk een beeldt mochten uitdrukken / 't welk alle Salmoneussen en Atreussen van de oude / en Godts-bestormingen van de Reusen aen grouwelijkheit sonde overtreffen. Want hy staet verheven over een Theatrisch fondement / gegooten (gelijk hy roemt) uit gewonnen Metal: onder sijn voeten leggen niet alleen die / de welke hy / niet tegenstaende dat sy sich om den Koninck wel verdient gemaekt hadden / door een verfoeielijk spectakel van de doodt aen de kant geholpen heeft / maer ook al 't gene van den Edeldom en gemeenen standt noch overig is / of geweest is: daer leggen uwe Wapenen by / die ghy tot hier toe om uwe vryheit te beschermen / en de vyanden te verdrijven / aen de handt geschaft hebt / alle door de selve voeten vermorselt / verbrooken en vertreden; de Requesten worden met afgekeerde en doove oren afgewesen: met de rechterhandt worden de beroerten gestilt / de vrede herstelt / dat is / alle vyze redenen van Stemmen / Wetten / Lants-vergaderingen en Raden worden ondergedrukt: terstont 't quaedt verdrijvende Morgen-root klaert den Hemel op / verdrijft alle schadelijke dampen / op dat het gras het Dee wel bekome / dat is / op dat na verdrijvinge van den dauw des Goddelijken woordts de Antichrist plaets 1572.
vinden moge / waer hy sijn duistere Nevel en Wolken van openbaer verderf kan uitstorten. Met de slinker handt strekt hy uit een Peis-roede / op dat men daer door verstaen moge / dat hy door sijn mogentheit van Tribun 't recht over leven en doodt heeft: hier onder is 't outaer van de Godt onser vaderen / 't welk na de wijse van 't Turkse bygeloove (onsen triumpheerder zijnde van die natie afgekomen) van een Brandt-offerhande rookt / 't welk uit de warme borderen van de godtloose Pausen / Papen en Monnikken ten Hemel opvaert om Godes aengesicht te besmetten. Siet daer dat is het wilde dier / 't welk niet alleen vreeslijk is / maer ook wellust en vermaek schept in schelm-stukken uit te werken / en dat u soo veel spijt aendoet door de aengename kittelinge / die 't gevoelt uit uwe ellendigheden. 't Welke dusdanig zijnde / wat recht / bid ik u / 't zy Godtlijk of menschlijk / heeft hy ongeschoffiert en ongeschonden gelaten? Wie is of onder alle de Goden (dat ik soo spreeken mach) of onder de menschen / die iets kan seggen hem toe te behooren / na dat de strot van dese Water-poel alles ingeslwelgt heeft? Trekt hy niet tot alle gedurige dienstbaerheit en schuldt / en verslwelgt hy niet t'effens als met eenen aessem sonder onderscheit alle menschen en goederen die in onse Nederlanden zijn? Ja wat is dat? verschrijdt hy niet gelijk als met een twee-snijdig swaert alle stof om voor 't toekomende op beterschap te hoopen? als hy tracht om u in sulken standt te laten / dat hy uit het geluk van die tyrannie voor sijne navolgers een eeuwige Werk-stede van roverpen bevestige? en met die als met een Outaer door uwe gemeene toestemmingen gewijt / de wreedtheit ver-eere? Maer indien 't noodt-lot de langdurigheit van dese schelm-stukken een einde toe leidt / en niet toe laet dat 't geweldt langer regeere / dat hy dan de overige Burgers / door Godts hulpe / en de kosten van ons goedt en bloedt getrouwelijk behouden zijnde / u voornamentlijk / die de Magistraets-ampten bedient / of de onverschoenelijke gramschappen uwer tegen-partyen voorwerpe / of ten minsten u om u saek te bepleiten den Wetlijken gerichten onderworpen late / en met hem selve tot de straf van even gelijke vergeldinge over hals af storte? En waerlijk al hoe wel het u / die het gemeene beste beswooren hebt / niet betaemde eens Toe-sienders van die verwoestinge te zijn / ik swijge dan Mede-dadigers / Helpers / en Dienaers / nochtans / soo lang als in de eerste beroerten de sack niet klaer bleek / en de tyrannie onder een gedaente van op-roer en Ketterie te straffen schulde / is 'er eenige schijn van reden geweest om uwe on-kunde te ontschuldigen. Maer na dat hy / de stof van Rebellie (die hy tot een pretext van sijn tyranniseeren gebruikt heeft) ten einde gebracht zijnde / sonder onderscheidt van persoonen / plaetsen / en saken / alle gelegentheden des Vaderlandts als verbeurt in dienstbaerheit trekt en tot een roof maekt / en dat sonder eenige publicatie van des Konincks wil / met wat kleur soudt ghy dit konnen bekleeden / als hy sal schijnen 't selve door uwe toe-stemminge gedaen te hebben? En op dat de doodelijke Meer-spin haer niet onder dit swertsel verberge / en al vliedende u besmette en bedriege / soo staet het in uwe macht / dat ghy u van alle schuldt / daer mede ghy moogt schijnen u beswaert te hebben / door mede-declachtigheidt aen die seer grouwelijke daden / suivert / maer ook dat ghy nae verkregene nieuwe genade / voor 't toekomende alle perijkel schuwt: als ghy door overgevinge van uwe Steden / en verstootinge van den tyran / onder onse beschermnige wilt aengenomen wesen / en hier naest het gemeene welvaren des Vaderlandts betrachten. 't Welk op dat ghy met te meer genegentheit doen moogt / vermanen u de exempelen van de heerlijkste Steden / Havens / Rivieren / en des selfs Monden / die sonder exempel (gelijk ghy siet) 't jok afgeworpen / en mijne Vlooten en Guarnisoenen ingenomen hebben / op dat ik haer met te meerder seekerheit mochte in vryheit stellen: (siet daer ik sta gereedt met wel versiene Auxiliare volkeren / geensins haet dragende over de beleedinge van de voorgaende ondankbaerheit / op dat

ik ook

1572. ſlt ook met het pandt van de laetſte ſlacht de plicht van mijn getrouwigheit voldoe / die ik 't Vaderlandt / de Erflanden / en voornamentlijk die ſchuldig ben / over de welke my de Koninklijke heeft geboden het Magiſtraets-ampt / waer van ik tot hier toe noit afgedanckt ben / te bedienen:) deſe exempelen ſeg ik / vermanen u van uwe eedt / door de welke ghy byſonderlijk uwe Burgers / en ſommige ook my verplicht zijt. En dewijl hy noit geen Mandaet van mijne voorſchreven afdanckinge volgens onſe Wetten getoont / noch u tot hier toe beweſen heeft / gelijk hy behoorde de vryheit om de macht te gebruiken / maer daer en tegen / door de verſierde wachten van 't Spaenſe Hof / tot ſpijt van de Nederlandtſche natie / decreeten gemaeckt en hermaeckt heeft: ſoo betracht / mach ik u bidden / met wat grooter recht ghy dien volgen ſult / wien ghy heugt dat van ontrent over ſes jaren ſolemnelijk de zorge van het geheele over-zeeſche Koninklijke gebiedt aenbevolen is / en wien ghy weet dat veel treffelijke / ſoo ſijne als ſijner kinderen Heerlijkheden onder u beſit / en dat deſ ſelfs erflijk recht is / de vryheit van Brabant / en 't Marquiſaet van Antwerpen te beſchermen: als dien Barbariſchen aenkomeling / die u als vyanden niets overig laet. Soo is dan niets meer te doen / dan dat ghy dien verwijfden Sardanapalus, dien wreeden Phalaris, dien tyran / die gelijkelijk by Godt en de menſchen verhaet is; ja die over lang (op dat ghy niet vreeſen moogt) door de Keiſerlijke Landt-raedt met aller ſtemmen over een komende Decreten veroordeelt is / verlaet. Die echter noit over iemandt iets heeft vermogt te doen / dan alleen over die / de welke de onenigheit verſwaelt / of die gewillig zijn hooft ten beſten gegeven heeft. En op dat hy ook eindelijk te ſelderder onder ſijn noodt-lot mochte beſwijken / ſoo merkt / met wat dulligheit en taſernye hy doen beſeten geweeſt is / als hy ſelfs de dienaers of uitwerkers van de begane nederlagen / in de machinen van ſijne pijningen / ('t welk men noit leeſt dat oit Tyran gedaen heeft) ingeſlooten en tot bedroefde exempelen gedoodt heeft. Niemandt / die der tyrannen aerdt kendt / kan twijfelen / als of hy niet aen u alle deſelve uitkomſt toebedacht heeft / ten ſy ghy liever wilt door de aengebodene Heiligſte gelegentheit gewillig behouden werden / dan met de grootſte hartneckligheit vergaen. Ghy ſiet hoe ſeker hy is / en hoe hy op gantſch geen krachten ſteunt / die door eenige weinige Steden verſtroit hebbende kleine ſchaertjes van Snap-hanen / ſich ſelve in de welluſten en vermaeklijkheden tot aen den hals toe vergraven heeft / en op geene goede raedt begeert tot beterſchap te komen. Hy heeft wel genoeg voorſien / wat dank hy behalen ſoude met nieuwe Troupen te werven / ook ſelfs met die groote buiten / die hy ſoo uit uwe goederen / als uit onſe beroovinge van over lang vergadert heeft / als hy de Nimwegiſche benden ſchandelijk afdankte; de Aerdenbergſche ſonder ſoldye te betalen reduceerde; en de Duitſe vertiende / onder de welke hoe edele / bejaerde / en in allerhande Militaire bedieningen geoeffende en wel verdiende Overſten / die met ſolemneele Paſpoorten begaeft tot nieuwe beneficien beroepen waren / hy onthooft / opgehangen / en gevierendeelt heeft / heeft geheel Duitslandt gehoort / en ſal hier naeſt beter op haer hoede weſen. Wat de Spaenſche ſecourſſen aengaet / der welkers ydele / op dat ik niet ſegge / belacchelijke ſchyn hy dikwils verſpreit; die nieuwe creatuer / en ſpruit van de Joodtſche ongeloovigheit / (de welke een heimelijke oorſaek van ſijn haet tegens ons is) heeft meer vyanden daer ginder onder de oprechte geſlachten van den ouden Spaenſchen Adel achter gelaten / dan hy hier of gevonden of gemaekt heeft. 't Welk ook de reden geweeſt is / waer om geen vroome Soldaet die armade / die den betooverden Koninck tegens de wil van de Koninklijke Prins afgeperſt is / heeft willen volgen / ſoo dat hy in Spanjen ſelve geen Armee heeft konnen werven / voor en al eer dat hy by de verachtſte Leerlingen van eenige Africaenſche ſlaven / die in eenige maniere verminkte Guarniſoenen van Sicilien / de Poelie en Lombardye / op hoop van Colonien van haer in ons Vaderlandt te planten / bygevoegt heeft; by de welke in 't marcheeren noch gekomen is / die vuilniſſe-hoop van Savoyers / Walen / en die van 't gebergte Alpes / de welke onder de ſelfde Vaendels een uitheemſche naem met de Barbariſche tael veinſende uwe onnooſelheit dikwils bedroogen heeft. Stoot dan uit / ja trekt met eenſtemmigen actival tot het recht van gelijke vergeldinge dat monſter / het welk ſoo by de Spanjaerdts / als Italianen en Duitſchers verhaet is; ſiet toe dat u die ſchelm der ſchelmen / die met de triumphen beide van Neder- en Hoogduits-landt opgeblaſen is / niet ontſnappe / ik meen dat Originael van de uiterſte wreedtheit / die ſoo lang de Poorten / Havens / ja alle ſtraten van uwe heerlijkſte Steden met de doode lichamen van uwe Burgers verontreinigt heeft / die geen geſlacht / noch ouderdom / noch ſtandt geſpaert / die 't leven der Vry-geboorne menſchen meer als Vee geſlacht / die in alle huiſen den ſtant van weeſen en beſchuldigde / en rouw ingeboert / die der geſlachten lichamen als of op 't Kadt geleit / of verboden tot liegraffeniſſe op te ſoeken / of ſchierlijk van alle Lijk-ſtatie en publijke rouw uitgeſloten heeft. Daer en tegen ſal ik u nóit verlaten / dien ghy ſiet dat alreede ſoo verre gekomen is / dat als hy trachten ſal door de See te ontvluchten / hy ſich door mijn Vlooten omcingelt bevinden ſal: indien hy Vranckrijk in het oog heeft / of moet hy tegen de beſettingen van de ſterkſte Steden aenloopen: maer indien hy door deſelve weg te rug gaet / door de welke hy gekomen is / ſoo ſal hy daer mijn leger tegen hem vinden. Geeft u eindelijk aen de Vryheit weder over; de vryheit aen de Republijk; en de Republijk / met haer oude fleur verciert / en van die droefheit verloſt / aen den Koninck; de welke indien hy noit abſent geweeſt / en 't recht der Volkeren voor de Pas-poort van onſe Gedeputeerde gehouden hadde (het welk hy door de ontrouwigheit van de Raedt-gevers niet heeft vermogt te doen) ſoo ſouden wy nóit tot die vernielinge van alle onſe goederen gekomen zijn. En nademael geen ander middel voor u is / om wederom in u voorige goede ſtandt te geraken / dan dat door de Wapenen gewelt met gewelt afgedreven werde / op dat niemandt de reden van onſe raedt onbekent zy / ſoo roep ik Godt almachtig / die mijn aenleider in deſe rechtvaerdige beſcherminge is / tot getuige / dat ik deſe en geene andere reden van deſen Oorlog hebbe.

1572.

Dat behoudens de Majeſteit van den Koninck / alle Decreten / door de welke de conſcientien en Wetten gewelt aen gedaen wordt / vernietigt werden / en dat elk een die 't gelieft de vryheit hebbe de leer van de Propheten / van Chriſtus en de Apoſtelen aen te nemen / en dat volgens 't exempel van de Vorſten / die tot hier toe de ſelve gebruiken: en de geenen / die 't ſelve weigeren te doen / (indienſe geruſt weſen willen / en betoonen dat ſy ſoo geweeſt zijn) mogen ſonder verongelijkt te werden / hunne goederen vryelijk gebruiken en genieten.

Dat de naem van de Inquiſitie voor eenwig uitgeveegt werde.

Dat de voornemers van de Sophiſten / Bedelmonniken / en die met hun verſwooren zijn / in toom gehouden werden.

Dat ſy uit de Republijk geſtooten werden / de welke volgens de Wetten geen plaets daer in hebben moeten / veel min / dat ſe met Wapenen de zielen der eenvoudigen verdruklen.

Dat den beroofden hun huiſen / goederen / erflijke beſittingen / goede naem / vryheden / privilegien / wetten / waer door de Vryheit behouden werdt / weder gegeven werden.

Dat de regeeringe van de Republijke / volgens de wijſe onſer Voor-ouders / in de Provinciale Raden verhandelt werden.

Dat de ſaek behoore aen den Koninck ſelve / en de Staten / die in een ieder Provincie verhooren werden / en werde niet heimelijk gedreven door Mannen die voor geldt gehuert / en voor de reſt vremdt zijn / door der welker ontrouwigheit en koopachtigheit wy in die ellendigheden vervallen is.

Dat die uit de Magiſtraet / Militie / en Provincie ſullen geſet werden / tegen de welke de rechten der Provincien / en de verbonden der Princen / die te huldigen zijn / ſtrijden.

1572. Dat die selve / die sonder eenige getuigenisse des Koninklijken wils dese dingen de Nederlanders ontnomen heeft / voor recht gestelt werde / op dat hy binnen onse grensen volgens de besvoorne wetten en Nederlandtse costuimen sijne saeke bepleite / rekenschap van sijn daden gebe / en de uitkomste van 't gericht verwachte.

Maer / dewijl hy van sijn propoost niet sal af wijken / ten sy hy 't geene hy nu houdt gelijk als af geschaft en ver-oudt / tot uwe uiterste ruine behoude: soo besweer ik en bidt u noch eenmael door mijne en uwe getrouwigheit / die wy door eedt-sweeringe ons liefste Vaderlandt schuldig zijn / dat ghy 't geene ghy niet wilt verlooren hebben / met my verlost / u toe-eigent en beschermt. Indien ghy 't niet doet / soo protesteer ik op de solemneelste wijse / als mogelijk is / dat ik buiten schuldt wesen sal / als 'er iets straffers sal aen de handt genomen werden. Maer indien ghy mijne vermaninge tot een goet voor-teken aenneemt / (waer toe ik u geluk en zegen wensche /) soo komt en sweert getrouwigheit eerst aen Christus den eenigsten Godt / onsen Saligmaker / daerna aen den Koninck berustende op de besvoorne wetten / eindelijk ook aen my / als een patroon des Vaderlandts en voorstander der vryheit. De welke indien ghy in sekerheit stellen / en mijne helpers / om de vrede soo wel van de Religie / als ook der wetten / en oordeelen / sonder eenigen standt ongelijk te doen / te stichten / wesen sult / soo weet / dat ghy dan eerst te verwachten hebt / dat voor al na de versoeninge Godes / de herstellinge des Koninks in sijn magt / vast-stellinge van de rust der Republijk / ghy uwe koop-handel met vryе af- en toe-voer door Duitslandt / Engelandt / Vrankrijk / Poolen / de welke u met een onwaerdeerlijke onrechtvaerdige schade voor alle uwe saken / dien onmenschelijken verwoester ontrolkken heeft / weder krijgen / en buiten alle gewelt van vertieningen / plunderingen / dienst-baerheden / oeffenen sult. Soo veel heb ik u / die noch onder het geweldt van den tyran zijt / te voodtschappen gehadt / op dat in 't toekomende niemants hartneklkigheit sich ontschuldige door pretext van onkunde. Gegeven den 16. Junii / 1572.

In 't VI. Boek, pag. 399. lin. 23. (290.) *Na de woorden* den 4. dag Octobris, 1572. *by te voegen.*

Naer ontrent 9 jaren daer na, toen de tijden verandert waren, heeft men seker schrift in druk uitgegeven, tot verdediging der Mechelaers, 't welk aldus luidde:

Historie van de verandering tot Mechelen geschiedt, en de tyranny en wreedtheit der Spanjaerden daerna gevolgt in den jare 1572.

Waerachtige Historie, en getrouwe Beschryvinge van de alteratie en veranderinge, geschiedt in de Stadt Mechelen, en ook van de groote Tyrannie, en ongehoorde wreedtheit van de Spaigniaerden, daerna gevolgt, in den jare 1572. *Joan.* 7. Oordeelt met een Rechtveerdig Oordeel. Gedrukt tot Mechelen.

Totten goetwilligen Leser.

DEn goeden yver, en liefde, die ik altijts gehadt hebbe, en noch hebbe tot die eere Godes, en welvaert van onsen bedrukten Vaderlande, Beminde Leser, heeft my gedreven en beweegt, dese korte Historie en beschryvinge (die tot noch toe om merkelijke redenen achter gehouden, en nu onlangs eerst tot mijne handen gekomen is) met vlijt en aendachtigheit te deur-lesen, en (bevindende die mette waerheit over een te komen) in het licht te brengen. Want daer in sullen alle goede en vroome Patriotten ofte Landt-saten (als in eenen Spiegel) lichtelijk konnen sien; en versekert wesen, dat men den Spaigniaerden, noch heur-lieder aenhangeren, onse vyanden, geensins en sal gelooven, maer vroomelijk weder staen, aenhangende en altijdts getrou blijvende den Generalen Staten van de Geunieerde Nederlanden die onse arme Vaderlandt, by alle middelen voorstaen, en arbeiden, om het selve van de Spaensche en malkontentsche Tyrannie te verlossen. En insonderheit sullen alle Godtsalige, daer in merken en gewaerschouwet wesen, hoe wonderbaerlijk dat onsen bermhertigen Godt, en Hemelschen Vader, mette Stadt Mechelen gehandelt, en die (naer veele benautheden) uit die handen van onse vyanden verlost heeft: plantende daer inne, alleene de ware Religie, en oprechte Godes-dienst. Hem zy daer af lof, prijs, en eere in der eeuwigheit. Biddende daeromme dese Historie en beschrijvinge, met verstant te lesen, en tegens alle lasteraers en benyders te verantwoorden. En dat doende, sult den Autheur oorsake geven, om noch andere meerdere saken voor handen te nemen, en aen den dag te brengen, tot vermeerderingen van Godes eere, en voorderinge van onsen bedrukten Vaderlande. Vaert wel. Geschreven uit Antwerpen, den 26. dag van October, in den jare 1581. 1572.

Waerachtige beschryvinge van de Destructie geschiedt binnen der Stadt Mechelen, gedaen by den Spaigniaerden, in den jare 1572.

AEngesien dat veel menschen verscheidelijk en sonder verstant spreken en oordeelen / van de alteratie en veranderinge / die binnen der Stadt Mechelen toegekomen is / in den Somere van den jare 1572. En ook van de groote tyrannie en ongehoorde wreetheit van de Spaigniaerden daer naer gevolgt / soo blijft daer af de waerheit in twijffelinge en onbekent / tot grooten verdriete en bedroeffenisse van den goeden en ontschuldigen. Daer omme hebben wy tot noch toe altijdts gehoopt / dat 'er iemandt komen soude / die daer af de waerheit openlijken verklaren / ontdekken en in 't licht bringen soude: Maer siende dat hem niemandt gevoordert en heeft sulks te doen / soo hebben wy bestaen de oorsake van de voorschreven veranderinge en tyrannie / te verhalen / vertoonen / en beschrijven. Op dat een iegelijk (die het verstant niet verdraeit en heeft) daer deur seekerlijken soude mogen weten en oordeelen / deur wiens schuldt de voorschreven veranderinge en tyrannie geschiedt en opgestaen zijn.

In den eersten / alsoo een Geestelijk personnaige van grooten geloove in 't Hof / mogelijken deur hoovaerdye en eergierigheit / gedreven was / soo heeft hy hem vervoirdert / den Raedt van Spaignien (die hem met ten mantel van den Koninck van Spaignien was dekkende) te raden en persuadeeren in de Landen van herwaerts over / te bringen en introduceren de Spaensche Inquisitie / met eenige nieuwe Bisschoppen van sijnder factie (die aldaer occupeeren en incorporeeren souden / alle de rijkste Abdyen) omme alsoo de selve Inquisitie beter te bevestigen / en doen onderhouden: voorwaer eigen en bequamen middele / om hem selven groot te maken en verheffen boven allen Princen en groote Heeren van den voorschreven Nederlanden.

Maer want dese groote nieuwigheit / haer strekkende was niet alleene tegens en in prejuditie van de notoire en openbare Privilegien van de selve Landen / maer ook mede tot haer-lieder geheele ruine en verderffenisse / soo hebben de Heeren Ridderen van der Orden / en de Staten van de voorschreven Landen / by heur-lieder Gedeputeerde / 't selve aen sijne Majesteit in Spaignien / te meer stonden doen vertoonen en ook bidden; Dat sijne belieste soude wesen daer inne te voorsiene tot welvaren en ruste van de selve Landen. Maer daer oppe geen aenschou nemende / heeft eintelijk deur persuasie / en instigatie van den voornoemden Geestelijken persoon en Raedt van Spaignien / niet alleen verbooden / eenigsins te modereeren de Plakkaten op 't stuk van de Religie gemaekt / maer ook expresselijk gewilt en bevolen / dat soo wel de voorschreven Inquisitie / als de selve Plakkaten / in alle straffe en rigueur onderhouden en ge-executeert souden worden.

De welke veele Heeren en Edel-luiden van de voorschreven Landen verstaende / en ook vreesende dat de swarigheden en inconvenienten / daer af de voorschreven Plakkaten alreede over eenige jaren (overmidts haer groote strafheit) oorsake geweest hadden / niet alleene en souden komen haer te vermeerderen / maer dat ook eintelijken daer uite / eene generale beroerte en veranderinge soude mogen volgen / hebben aen de Hertoginne van Parma als doen Regente van de voorschreven Landen / seker heur-lieder Requeste gepresenteert. Biddende hare Alteze / op als goede ordene te willen stellen / en soo haest als het mogelijk soude wesen / aen sijne Majesteit in Spaignien / eenen expressen en eigenen bode te senden; Omme der selver / van hen-lieden wegen ootmoedelijken te bidden / dat het sijne Majesteit believen soude te willen verstaen

tot

1572. tot kaſſatie en abolitie van de voorſchreven Inquiſitie en Plakkaten / en andere te maken / by advis en conſent van de Generale Staten der voorſchreven Landen / daer toe wettelijk verſaemt en vergadert weſende. Biddende ook haerder voorſchreven Alteze / binnen middelen tijde / ſijne Majeſteit tot heurlieder verſoek ſoude verſtaen / en daer op naer ſijn goede gelieffte diſponeeren / op de voornoemde inconvenienten en ſwarigheden te willen voorſien by eene generale ſurceantie / ſoo wel van de voorſeide Inquiſitie / als van allen executien van de voorſchreven Plakkaten / tot ter tijdt en wijlen dat ſijne Majeſteit anders daer inne voorſien en geordonneert ſoude hebben.

Welke Requeſte / heeft haer Alteze / naer dat ſy het inhouden van dien verſtaen hadde / aen ſijne Majeſteit in Spaignien geſonden / betrouwende dat die voorgenoemde Heeren en Edel-luiden te vreden ſouden weſen / binnen middelen tijde dat men ſijne Antwoorde was verwachtende / dat de ſelve hare Alteze ſoude ordonnancie ſtellen / dat ſoo wel by de Inquiſiteurs / als Officiers reſpectivelijk / aengaende haerlieder laſten / met diſcretie en manierlijkheit ſoude geprocedeert worden / ſullks dat men egeene oorſake en ſonde hebben / van hem / dies-aengaende / te beklagen.

Nemaer die van den Raedt van Spaignien / die voorſchreven Requeſte / naer heur-lieder goet dunken verſtaende en interpreteerende / en dochten geen dienſt min / dan den voorſchreven Heeren en Edel-luiden / de inne-houden van der ſelver te accordeeren en toe te laten: gemerkt ſy-luiden met ten voorſchreven Geeſtelijken perſoon / ſijne Majeſteit geperſuadeert en geinſtigeert hadden / de voorſchreven Inquiſitie en Plakkaten rigoreuſelijk te doen onderhouden en executeeren. En daer omme hebben ſy / der ſelver ſijnder Majeſteit ook geraden / op de voorſchreven Requeſte / egeene ſelker noch abſolute Antwoorde te geven / maer den voorſchreven Heeren en Edel-luiden te onderhouden / onder hoope van het effect der ſelver te verkrijgen.

En hebben voorts meer ook / aen heure Alteze geſchreven dat ſijne Majeſteit daer oppe niet en ſonde hebben konnen Antwoorden noch Reſolveeren / voor de koemſte van den Marquis van Bergen / en den Baender-heere van Montigny / die by de ſelve hare Alteze / aen ſijne Majeſteit geſonden waren / en dat daer omme al geheelijk de principale ſake / tot heurlieder reſolutie / opgehouden en verleit was. Maer alle ditte ſchijnt geweeſt te hebbene eenen valſchen en bedrieglijken vondt van den Spaigniaerden / die daer uit oorſake meinden gevonden te hebbene / omme alſoo te kommene totten Gouvernemente van de voorſchreven Landen: waer toe ſy-lieden van over veele jaren / gehaelt en geaſpireert hadden / gelijk ſy-lieden het ſelve naerderhandt metter daedt wel betoont en beweſen hebben.

Van het welke / haer Alteze ook geen kleine ſchuldt en heeft / om dies wille dat ſy met ten Raedt van Spaignien heimelijk verſtant hadde / en den ſelfden alle dingen in 't quaetſte over ſchreef / niet tegenſtaende en contrarie der verklaringe / by de ſelve hare Alteze / den voornoemden Heeren en Edel-luiden te vooren gedaen / als dat ſy gedelibereert was / by ſijne Majeſteit te doen alle goede dienſten / die ſy adviſeeren ſoude te mogen dienen omme de ſelve Majeſteit te inklineeren / om tot het verſoek van de voorſchreven Heeren en Edel-luiden te condeſcendeeren. Daer toe ſommige van haren Rade (om haer-lieder eigen bate) haer goede hulpe gedaen / en in alder manieren haer perſonnagie geſpeelt hebben.

En aengeſien dat men nu aldus van den eenen tijdt totten anderen uitſtelde en differeerde / op de voorſchreven Requeſte abſolute antwoorde en reſolutie te geven / ſoo hebben veele van den gemeinen volke in de voorſeide Landen / binnen middelen tijde / daer uit oorſake genomen / op veele plaetſen metter daet te bringen en introduceeren de Predikanten van de Gereformeerde Religie / hebbende die Predikanten en Miniſters van de ſelve Religie / aldaer geleert en gepredikt / 't geene dat noit te vooren in de voorſchreven Landen / in 't openbaer gehoort was / hebben daer en boven ſoo wel in ſommige Dorpen / als ook in verſcheiden Steden / nieuwe Tempels opgerecht en gebout. 1572.

En alſoo die voorſchreven Predikatien ook ontrent Mechelen gedaen / en aldaer in ſommige Kerken en Kloſters de beelden gebrooken waren / ſoo hebben de Wet-houders binnen Mechelen / de ſelve aldaer en daer ontrent / korts daer naer weder omme doen reſtaureeren en repareeren tot gemeinen koſte van de voorſeide Stadt.

Om alle welke voorſchreven alteratien en veranderingen / binnen Mechelen te doen ceſſeeren / ſtillen en ophouden / ſoo heeft wijlen de Grave van Hoogſtraten / by haerder Alteze / aldaer Gouverneur / geordonneert / en ſonderlinge gecommitteert zijnde / openbaerlijk doen publiceeren / dat de ſelve haer Alteze / by den Raedt en advijſe van de Gouverneurs van de voorſchreven Landen / metten Heeren / Ridderen van de Ordene neffens haer weſende / conſenteerde en toe liet eenen iegelijken / vry en vranck totter voorſeider Predikatien te gaen / en dat ter plaetſen daer men de ſelfde als noch gedaen hadde / met verbodt van iemanden in 't gaen oft kommen te mogen hinderen oft beletten / en wapenen te dragen / noch ook ſchandale te doen eenige Religieuſe / oft Geeſtelijke perſoonen / noch dienaren van der Juſticien te misdoen / oft Kerken / Kloſters / oft Beelden te breeken.

Maer hare Alteze binnen middelen tijde / haer gewapent en Krijgs-volk aengenomen hebbende / en heeft niet alleene die voorſchreven nieuwe Tempels doen afbreeken en raſeeren / maer ook de voorſchreven Predikanten ſtooren en beletten / en de voorgenoemde Predikanten van de Gereformeerde Religie / al omme doen vervolgen en verjagen / hebbende verſlagen en verſtroit / de geene die (om de ſelve te beſchermen) hen-lieden onder vliegende Vendelen te velde gewapen hadden / en ſommige van heur-lieder hoofden gevangen / en ook mede ſwaerlijken geſtraft de geene die de voorſeide veranderingen voort geſtelt hadden. En heeft voorts haer debvoir gedaen / omme de voorſeide Landen weder in ruſte te bringen en ſtellen / tot grooter blijdtſchap en goeden contentemente van de Romaniſten.

Nemaer den Raedt van Spaignen daer mede niet te vreden / noch ge-appaiſeert zijnde / heeft haerder Alteze van haer Gouvernement geſet / en de Hertoge van Alve met vijf oft ſes duiſent Spaengiaerden in de voorgenoemde Landen geſonden / om aldaer het Gouvernement te aenveerden / en alle dingen metter uiterſte ſtraf heit uit te rechten en executeeren / rechts en gelijk oft haer voorſchreven Alteze in het voorſchreven Gouvernement / haer qualijken gequeten / en haer debvoir niet wreedt genoeg gedaen en hadde. Ook rechts oft alle de voorſchreven Landen tegens ſijne Majeſteit op ſtonden en rebellig waren / hoe wel den Raedt en het advijs van de ſommige gedroeg dat ſijne Majeſteit ſelve herwaerts over komen ſonde / omme de voorſeide veranderingen (indien 't van noode hadde geweeſt) te ſtillen.

En de voorgenoemde Hertoge van Alve (onder het ſchijnſel van vriendtſchap) ontrent de Frontieren van Brabant gekomen zijnde / ſoo zijn veel Princen en Heeren van den Lande / hem te gemoete gereden / om hem te ſalueeren en congratuleeren / hem van daer voorts verſelſchappende tot Bruſſele toe. Alwaer gearriveert en gekomen zijnde / heeft korts daer naer / deur ſijne tyrannie en wreedtheit in de voorſchreven Landen een groote nieuwigheit gebragt / en de ſelve weder in groote beroerte en ellendigheit geſtelt / want hy heeft terſtont verſcheiden Steden met Spaenſche Soldaten grootelijks beſwaert en gequelt. Ook heeft hy eenen nieuwen Raedt gemaekt en geordonneert / ſoo wel van Vreindelingen / als Inlandtſche / die hy wiſte den voorſchreven Geeſtelijken perſoon / en den ſijnen / goede jonſte te dragen. Gevende den ſelven ſuperioriteit en hoogheit boven alle andere Raden.

Boven dien / ſoo heeft hy eenige Heeren van der Ordene met diverſche Edel-luiden ſchandelijken doen vangen / en by den voorſchreven Raedt (die by hem geſubdelegueert was) ter doodt doen verwijſen / met con-

1572. confiscatie van heur-lieder goeden / sonder hen-lieden eenige assistentie van Rade toe te laten. En sommige Princen / Heeren / en Edel-luiden / die hy niet en heeft konnen bekommen oft gekrijgen / heeft hy by den Procureur Generael van den selven Rade / doen verdag-vaerden / en by continuatie bannen / ook confiscatie van heur-lieder goeden / alle 't selve niet alleene tegens de notoire Privilegien van de Ridders van de Ordene / maer ook mede van de voorschreven Landen.

Insgelijks hy heeft tegens de selve Privilegien van de Landen / by den voornoemden Procureur Generael voor den voorschreven Raedt / uit alle quartieren / doen Verdag-vaerden veele lieden van diversche qualiteiten / en tegens hen-lieden respectivelijk doen procedeeren naer sijn goetdunken. Voende al omme vangen / en sonder genade hangen / worgen / en moorden / sullis dat hy schijnt van de voorschreven Landen een slag-huis gemaekt te hebben. En daer benevens heeft hy ge-occupeert en aengeslagen de goeden van heur-lieder Huis-vrouwen en kinderen / sonder de Renten oft lasten staende soo wel op de selve geoccupeerde / als geconfisqueerde goeden te voldoen / oft betalen / niet meer Geestelijke persoonen (soo men die noemt) Weduwen oft Weesen / dan andere.

Maer want nu sommige Princen / Heeren / en Edel-luiden / by den voornoemden Hertoge oft sijnen Raedt gebannen zijnde / hen-lieden bevonden by den selven Hertoge / in hen-lieden goeden / eere / en reputatie / grootelijk bes waert / verkort / en verongelijkt / soo hebben sy (overmidts Justitie in de voorseide Landen / geen plaetse en hadde) voor hen-lieden genomen / hen en heur-lieder Eere / met Wapenen en geweldiger handt te beschermen en te bewaren / en ook de voorseide Landen uit de groote tyrannie van den voornoemden Hertoge en Spaigniaerden te verlossen / en weder omme in heure oude gerechtigheit en vryheit te brengen. En dien achtervolgende soo zijn sy met een groote Armeye / in de voorschreven Landen gekommen / maer by gebreke van Victualie en anderssints / zijn wederomme daer uit vertrokken.

Naer den welken / soo heeft die voorgenoemde Hertoge sommige Steden wederomme met Spaengniaerden bes waert en overvallen / en ook over al opgestelt veel groote schattingen en lasten / meer dan oit te voren in de voorschreven Landen en Steden geweest hadden : namentlijk den hondertsten penning / soo wel op de roerende als onroerende goeden / sonder daer van iemanden te exempteeren.

En also hy ook binnen der stadt van Mechelen / sesse Vendelen Spaignaerden hadde doen leggen (die aldaer meer dan twee vervolgende jaren geweest zijn) soo heeft men alle de selve bykans gelogeert in de huisen van de gemeine Borgers / de welke bedwongen sijn geweest / hen-lieden alle Maenden servicie te geven / en te furnieeren Lijn-waetten / en veel meer andere dingen / die hen-lieden dagelijks behoeffelijk en van noode waren / maer sy Soldaten nieuwers mede te breden zijnde / hebben meer uit voorgenomen quaetheit en quaden moetwille / dan anderssints / de meubelen van de voorgenoemde Borgers / bedorven / gebroken / en genomen / tergende en kreitende alsoo den selven in alder manieren / ja dreigende / smijtende / en uiten huise jagende / en ook sommigen seer leelijken en moordadig doodtslaende.

Hebben insgelijks eenige eerlijke Vrouwen en jonge Dochteren verkracht / gevioleert / en tot schande gebracht / en sommige Meiskens van ses oft seven jaren (d'welk grouwelijk en verschrikkelijk is om seggen) verdorven / geschendt / en seer vileinlijk met Pocken ge-infecteert / met meer andere / en diergelijke veele en ontallijke / leelijke en abominable rauwigheden / insolentien / en afgrijselijkheden / daer van dat 'er seer weinig en luttele gestraft / oft ten minsten gecorrigeert geweest zijn.

En hoe wel de voorgenoemde Borgers / soo wel aen de Kapiteinen als aen den Magistraet van der Stede als doen weenende daer over dilliwils en meenig-werven geklaegt hebben / niet en zijn verhoort geweest / ja dat meer en arger is / de selve Magistraet heeft haer vervoirdert tegens alle recht en redene te verbieden / op groote pene / dat den eenen gebuer en Borger / den anderen niet en sonde mogen helpen / oft eenig bystant doen / indien hen-lieden van de voorgenoemde Spaigniaerden eenig ongelijk / geweldt / oft overlast gedaen werde. 1572.

En boven allen desen / soo wanneer de voornoemde Spaigniaerden nu weder omme uit Mechelen vertrokken zijn geweest / soo en hebben de arme Borgers niet of luttel weder gekregen / van de voorschreven servicie / en van 't gene men heur-lieder van broodt / biet / en andere meer diergelijke dingen schuldig was : De welke tot geen kleine somme beloopende is. Van alle welke groote en excessive kosten / overlasten / en benautheden / heeft men altijdt de rijkste en principaelste van de voornoemde Stadt / exempt en vry gehouden.

Dat meer is / men heeft ook den voorseiden hondertsten penning met seere dobbele en captieuse woorden van der Gemeinte in alder manieren uitgeperst en ge-extorqueert / en voorts in alle rigeur ge-executeert gehadt. Daer en boven heeft men / omme den tienden en twintigsten penning (de welke de voornoemde Hertoge op de Koopmanschap en erffelijke goeden respectivelijk geheischt hadde / te gekrijgen) eenige vreemde en ongeuseerde middelen voort gebracht en gebruikt als op de Kamere van de Ambachten in 't particuliere / Commissarissen van der Wet te seinden haer-lieder separatim en besundert te judiceeren / den voornoeinden tienden en twintigsten penning te accorderen en consenteeren / doende voorts den roep gaen / dat men den Deikens van de selve Ambachten / en andere den voornoemden tienden en twintigsten penning geweigert hebbende / soude hangen. Ook soo heeft men eenige van den selven Ambachten particulierlijk geroepen / doen kommen / en compareeren voor den Bisschop van Kamerijk / en den President van den voorseiden grooten Rade / om hen-lieden te induceeren en persuadeeren / de voorseide tienden en twintigsten penning / te accorderen en consenteeren.

En hoe wel dat alle dese voorschreven dingen / zijn acten van seer quader consequentien / strekkende tegens de oude en loffelijke usantien en privilegien van Mechelen (die den gemeinen volke seer hert / lastig / en s'waer vielen.) Nochtans omme alteratie en beroerte te schouwen / soo hebben de Borgers / alle de selfde / lankmoedighlijk en patientelijk verdragen / hoopende dat de voornoemde Hertoge in toekomende tijden / daer op aenschou en regardt nemende / hen-lieden soetelijker tracteeren soude.

Maer alsoo nu de Staten van de voorseide Landen / binnen middelen tijde vreesden / dat door de voorseide groote nieuwigheit / strafheit / en exactie / niet alleene de Koopmanschap en negotiatie in de selve Landen / geheel en al declineeren en vergaen sonde / maer dat 'er ook eenen generalen op-loop / en beroerte soude mogen uit komen en naervolgen / tot haer-lieder geheele desolatie / ruine / en verderffenisse / soo hebben sy-lieden / alle 't selfde den voornoemden Hertoge / op verscheiden stonden geremonstreert en te kennen gegeven / en voorts gebeden dat 't sijn beliefte sonde wesen / hen van den voorseiden tienden en twintigsten penning te verdragen / en dien op te houden / oft emmers en ten minsten den selven te modereeren / doende hem tot dien einde diversche groote offeren en presentatien. Nemaer hy nieuwers willende toe verstaen / soo hebben de voorgaende Staten in Rade bevonden / haer-lieder gedeputeerde / aen sijne Majesteit in Spaignien te seinden / om der selver / de voorseide remonstrantie en supplicatie / onder gelijke presentatien en offeren te doen.

En als nu de selve Gedeputeerde vertrokken waren / soo hebben sommige van de voornoemde Heeren en Edel-luiden (die gelijk als voorseit is gebannen waren) overmidts de voorschreven exactien / overlasten / schattingen / en oppressien / voorsake genomen / om in de voorschreven Landen (onder andere Steden) te invadeeren / en inne te nemen Bergen in Henegouwe / en volk op te nemen en te lichten / omme hen-lieden alsoo te voorsien / en sterker te maken.

De

1572. De welke de voornoemde Hertoge geweten en verſtaen hebbende / ook beduchtende dat ſy-lieden voorder in 't Landt ſouden mogen komen / heeft opten tweeden Sinxendag in den jare 1572. doen op-trekken en marcheeren 15 of 16 Vendelen Spaigniaerden en Walen / (alſoo wy meinen) die by oft ontrent Bergen op ten Zoom lagen / de welke ook ten ſelven dage gekommen zijn voor by Antwerpen / opten weg van Mechelen / hebbende ſommige van hen-lieden van grooter vermoeitheden en reiſingen / haer-lieder Spieſſen / Morillonnen / en Ruſtingen van hen gedaen en gworpen.

Waer door nu eenige van den gemeinen volcke binnen Mechelen ('t ſelve gehoort en geweten hebbende) ſuſpicie en vermoeden gekregen hebben / dat de voornoemde Hertoge van meininge was / de voorſeide Spaigniaerden en Walen / oft emmers een deel van dien / binnen Mechelen te leggen / gelijk den gemeinen roep en faime was:

En daeromme hebben ſy-lieden / als noch indachtig van alle de voorſchreven groote koſten / overlaſten / benautheden en injurien / daer mede ſy-lieden onlangs te vooren (alſoo voorſchreven is) beſwaert / beladen en gemoleſteert hadden geweeſt / begonſt te murmureeren en t'ſamen overhoop te loopen; Seggende en roepende / dat ſy de ſelve Spaigniaerden en Walen niet ontfangen / oft inme laten en ſouden / ſluitende alſoo / tot dien einde met 'er daet de poorten van de Stadt / en daer inne wacht en toeſicht ſtellende.

Van het welcke / de Kapiteinen van de voorſchreven knechten / advertentie en waerſchouwinge hebbende / ſoo ſijn ſy-lieden mette ſelve knechten te rugge / en binnen Antwerpen getrocken / al waer ſy tot naer den vier hueren / des achternoens / opter ſtraten onder den blauwen Hemele gebleven zijn / al eer ſy-lieden gefouriert en beſtelt waren / verwachtende beſcheet oft ſy-lieden voorder trecken ſouden of niet.

En hoe wel de voorſchreven Hertoge al omme tegens ſijn vyanden knechten lichtende / en hem wapende was / nochtans die voorſchreven Borgers / perſe-bereerende in heur-lieder opinie en voornemen / en meer / en meer daer inne verhardende / hebben hen-lieden vervoordert uit het Stadt-huis veele Bus-roers / Ruſtingen / Spieſſen / en andere diergelijke Wapenen te halen / en ook uit de Halle eenige groote ſtukken / Artillerven en geſchuts / opte Merkt te bringen / ſpreckende de ſommige van hen-lieden tot de Magiſtraet / veele quade en ſpijtige woorden.

En alſoo ſy nu de Wapenen in handen hadden / ſoo hebben ſy-lieden al omme in de Stadt-poorten en elders wachte gehouden / ten einde dat daer inne geen Spaigniaerden noch Walen kommen en ſouden / maer als daer eenige ontrent de Stadt quamen / ſoo hebben ſy de ſelve / buiten omme doen gaen / oft in kleinen getalle deur de Stadt geleit. Latende nochtans altijdts het Geſchut / Kruit / Klooten / en ander Munitien van ſijne Majeſteit / uitter Stadt voeren / ſonder daer inne eenig belet oft weder-ſtoot te doene.

En want nu binnen middelen tijde eenige van de principaelſte / van de voornoemde Borgeren / hen-lieden beduchten en vreesden / ſoo ſijn ſy-lieden uitter Stadt gewecken en vertrocken.

Gedurende allen welcken dingen / ſoo is de Heere van Craſſonniere / Generael van den Geſchutte der Majeſteit / te Mechelen gekomen / omme (alſoo de preſumptie was) de voorſchreven veranderingen en beroerten te ſtillen. En dienvolgende / metten Wet-houderen op het Stadt-huis in communicatie gekommen zijnde / ſoo is eintelijken gereſolveert geweeſt / dat 'er tot bewaringe en defenſie van der Stadt / drie vendelen Borgers ſouden opgerecht worden / onder de geliefte van den Hertoge: daer van die voorſchreven Heere van Craſſonniere / ſijn rapport aen ſijne Excellentie doen ſoude. Welke rapport de ſelve Hertoge gehoort hebbende / heeft den voorſchreven Wet-houderen geconſenteert en gauctoriſeert / de voorſchreven drie vendelen Borgers te lichten en op te rechten / verklarende voorts meer / dattet ſijne meininge noch intentie niet geweeſt en hadde / dien van Mechelen met knechten of Soldaten te belaſten.

En dien achtervolgende / ſoo heeft men drie vende-len Borgers op-gerecht / en ook geordonneert dat de Schutterven vermeerdert / en elcke Gulde gebrocht ſoude worden / op twee hondert Mannen / tot dien einde alle den voorſchreven Borgers bedwingende / in eenige Gulden van de voorſchreven Schutterven te moeten kommen. Ook ſoo heeft men den voorſchreven Borgeren doen reſtitueren en wederomme bringen / de voorſchreven Wapenen / de welke ſy-lieden op het Stadt-huys (als voiren) gehaelt hadden / daer mede die voorſchreven beroerte geſtilt en ter nieder geleit is geweeſt. 1572.

Maer overmidts dat men als noch in de voorſchreven Stadt egeene Spaigniaerden en wilde laten blijven / ſoo zijn de ſelve op alle den Inwoonderen van dier / ſoo vergramt en verbittert geworden / dat verſcheiden en veele van hen-lieden / diliwils en meenigwerven hen vermeten en beroemt hebben / heur-lieden handen in 't bloedt van den ſelven Borgers / ja van den jongen en onnooſelen kinderen aldaer nat / bloedig / en beſmet te maken en te waſſchen.

Allen d'welke veele van den ſelven Borgeren / meerder oorſake en occaſie gegeven heeft / hen-lieden in geender manieren / in de voorſchreven Stadt te laten kommen.

En hoe wel dat men geene meininge en hadde ſijnder Majeſteit eenigſins de voorſchreven Stadt te onthouden oft te ontweenden / maer den voornoemden Spaigniaerden en Walen (omme heure voorgaende inſolentien / overlaſten / en dreigementen) alleenlijken daer uit te houden en keeren. Nochtans ſommige Papiſtique Predikanten (overmits haer-lieder ſeditieuſe en injurieuſe Sermoonen en Predikatien) hen niet betrouwende / hebben hen-lieden vervoordert en geattenteert in alder manieren / den ſimpelen en gemeinen Volcke te inducceren en perſuadeeren / den voorſchreven Spaigniaerden en Walen in de voorſchreven Stadt te laten kommen / ſeggende daer toe dat 'et alle oproerige en rebellige waren / die het volk van der Koninklijke Majeſteit (alſoo heeten en noemen ſy het volk van den Hertoge van Alve) uitter Stadt houden en keeren wilden / met meer andere diergelijke ſeditieuſe en injurieuſe woorden en propoſten / meer dan genoeg kenlijk en notoir weſende.

En want nu de principaelſte van de voorſchreven Stede / ſoo wel Papen en Monicken / als Weerlijke (die hen-lieden overmidts hare voorgaende rigueur en ſtraffigheit qualijken beduchten) een diffidentie / mistrouwen / en wan-hoope van de voorſchreven Schutters en aengenomen Borgers-knechten / gekregen hadden / ſoo en hebben ſy-lieden niet opgehouden / aen den voorſchreven Hertoge te ſollicteren en te vervolgen / dat men de voorſchreven Borgers-knechten afdanken en oorloff geven en ſijn volk binnen Mechelen bringen ſoude / en dat ook ſoo wel de Papen als de Suppoſten van den grooten Raede aldaer / metten voorſchreven Schutteren walien en de wachte houden ſouden. Ook ſoo was de ſpraake onder den gemeinen Volcke / dat men van den lijve executeeren en hangen ſoude allen den geenen / die eenigſins geweigert hadden / het Volk van den voorſchreven Hertoge te ontfangen oft inme te laten.

Maer als nu eenige van den voorſchreven Borgegeren / van allen 't ſelfde geadverteert waren / en dat verſtaen hadden / ſoo hebben ſy-lieden / alle middelen geſocht / om tot hun-lieder beſcherminge en defenſie behoorlijk daer in te voorſien / waer toe dat hen-lieden niet qualijken gedient en te paſſe gekoomen en heeft / de hulpe en bystandigheit van ſommige beminders en zelateurs van de welvaert / en liberteit van heur-lieder Vaderlandt.

En alſoo nu de Prince van Oraingnen (omme ſijn Verbondt-genooten / die de Stadt van Bergen in Henegouwe inne genomen hadden / en anderen onderſtant te doen / en ook de voorſchreven Landen / van de oppreſſien en tyrannie van den Hertoge van Alve te ontlaſten en te verloſſen) met eenen grooten Heir-leger / na de ſelve Landen gekomen en getrocken was / ſoo is hy van den Staet der ſtede van Mechelen gewaerſchout en geadverteert geweeſt. En want het hem dochte / indien hy de voorſchreven Stadt van Mechelen konſte gekrijgen / dat hy een groot voor-

deel

1572. deel op sijnen vyandt soude hebben / soo is eintelijk oorboir en geraden gevonden / dat de geene die hem te Mechelen gonstig waren / tot eenen sekeren dage en huere / sijnen volke sommige Poorten van der voorschreven Stadt open doen / en de selve inne laten souden / en dat hy tot dien einde / tot heur-lieder helpe en bystandigheit / eenen hoop Ruiteren en knechten beschikken en seinden soude.

Acht ervolgende wellken / soo hebben die voornoemde goet-jonstige met eenen Kapitein van binnen / geassisteert van eenige van sijne knechten (die als doen de wachte op der Stadts-wallen en muren hadden / hen-lieden verstant / op den naest-lesten dag Augusti / in 't jaer vijftien-hondert en twee-en-tseventig 's morgens / hoyts na de kloklke dzie / den Schutters (die de wacht op het Stadt-huis hadden) te overvallen / en de sleutelen van de Poorten te nemen. En daer mede eene van de selve Poorten open gedaen hebbende / soo sijn terstont en haestelijk sonder weete of wille van den anderen Borgeren (die als noch in heur-lieder ruste lagen) in de voorschreven Stadt gekomen dzie benden Ruiteren / en vier vendelen knechten / de welke by nachte tot op een vierendeel van eender mijlen / by der selver Stadt gekommen waren. Daer van sommige gepzetenteerde geestelijke persoonen / het rammoer en gerucht hoorende / hebben gemeint dat 'et was het volk van den Hertoge van Alve / seggende / als dat sy-lieden wel geweten hadden / dat de Spaigniaerden oft Walen komen souden.

Maer als nu het volk van den Prince / de Stadt geweldig gewoyden was / soo hebben de hoofden aldaer / eenen nieuwen Raedt opgerecht / en gemaekt / doende den Wet-houders en ook den Schutters den Prince eedt doen / de welke is sekeren tijdt daer naer selve in persoone tot Mechelen gekomen.

En alsoo binnen middelen tijde / de voorschreven Stede van Bergen (naer de af-grijselijke moordt in Vranckrijck gedaen) den Hertoge van Alve / by compositie en tractate overgegeven was / soo heeft de voornoemde Hertoge sijnen Legere / dien hy daer hadde / subitelijk en metter haest naer Mechelen doen trekken: En den selven aldaer gekommen en geaxriveert zijnde / veel Borgers / (tegens wiens wille en dank die voornoemde Ruiters en knechten van den Prince in de Stadt gekommen waren / hebben hen-lieden versteken / geborgen / en geabsenteert gehadt / niet willende tegen den voorgenoemden Hertoge of sijnen volke / eenige weere toonen of bieden.

De welke de voornoemde Ruiteren en knechten van den Prince (die al noch in de Stadt waren) aenmerkende / sijn met de geene die hem toegedaen waren / by nachte uit de selve Stadt getrokken: Maer alsoo het volk van den voornoemden Hertoge / van heur-lieder vertrek niet en wiste / soo hebben de sommige Borgers van binnen / hen 't selfde geadverteert en te kennen gegeven.

Achtervolgende welke advertentie en wete / soo zijn de Spaigniaerden opten tweeden dag van Octobze in den jare vijftien hondert en twee-en-tseventig / 's morgens naer de kloklke sesse / door de Vest-grachten / in de Stadt gekommen / met wille en groote blyschap van heur-lieder adherenten / zijn de Papen en Moniken de voorseide Spaigniaerden te gemoete gegaen / en hebben hen met processie inne gehaelt.

En hoe wel dat de onnoosele en onweerbarige overgeblevenen Borgers wel verhoopt hadden en meinden / dat men hen-lieden niet en soude mishandelt / oft misdaen hebben: Nochtans de voornoemde Hertoge nieuwers op achtende / hadde de gehele Stadt van Mechelen / met alle den Dorpen een mijle daer rondtsomme gelegen / sijnen knechten en Ruiteren tot eenen roof gegeven: De welke aldaer dzie dagen achter een vervolgende / gepilleert / gespolieert / en gerooft hebben / sonder te sparen vziendt / of vyandt / Weduwen / oft Weesen / Jonk / oft Oudt / Arme / oft Rijke / hebbende niet alleene genomen en gestolen / de goeden van de voornoemde Borgeren / maer ook mede van de vzeemdelingen / die heur-lieder goeden langen tijdt daer te vooren / te Mechelen gevlucht hadden / en de selve niet en konsten daer uit gekrijgen.

Hebben voorts ook de schoenen / den lieden van de voeten uit gedaen / en genomen / de kleederen van den lijve getrokken / ja ook schier den naekten ontkleedt / de bedden open gesneden / en de plumen daer uit geschudt / en de selfde met alderhande gestolen goeden gevult: hebbende den sommigen bedwongen / heur-lieder eigen goeden en meubelen te Schepe oft te Wagene te dzagen / hen-lieden daer en boven noch smijtende / stootende / en quetsende. 1572.

Voorts hebben sy-lieden veele Mans on-eerlijken en seer vileinlijken getracteert / en aen heur-lieder Manlijkheden gehangen / en eenige van dien af-snijdende / en met gloeyende yzers tozmenteerende / doodt geslagen en vermoort / daer van sy ook sommige op de Kerk-hoven door-steken hebben.

Ook hebben sy sommige eerlijke Vzouwen en jonge Dochteren / tot in heur-lieder hembden ontkleedt / alomme onderzocht en ondertast / metten haire gesleipt / aen haer-lieder Borsten / en onder haer Oxelen gehangen en gebzandt / Vzouwen die swaer van kinde waren / en ook die in hare kinder-bedde lagen / hebben sy met stroppe de koyde mishandelt en gepijnigt / waer van datter veele ge-aborzieert / misval ge-kregen hebben / en gestorven zijn: hebbende ook sommige verkracht / gewondt / en gedoodt / met veel meer ander ontallijke schelmsche / schzoomelijke / en lelijke tozmenten / die sy sonder onderscheit / den ontschuldigen aengedaen en doen lijden hebben. Van welke spoliatie / roveri / en tyrannie en zijn ook niet geheel vry en exempt geweest de geene die den voorschzeven Hertoge tegens sijn vyanden dienden / hebbende haer woon-steede binnen Mechelen / noch ook die geene die aldaer om sijne sake gevangen hadden geweest. Want de sommige zijn van allen haer-lieder haeffelijke goeden berooft geweest / en die ander hebben de selfde wel diere moeten lossen en ranchonneeren.

En dat meer is / sy hebben ook gespolieert en berooft de Kerken / Kloosters / Kapellen / en Gast-huisen / stelende ook de Sacramenten / Ciboryen / Kelken / Kasuivels / en meer ander Ornamenten / Committeerende en doende alsoo Crimen Sacrilegii, en Kerk-dieverzen / niet tegenstaende dat sy hen-lieden beroemen veur de sake van de Roomsche Kerke te strijden / en die te beschermen. Hebbende alsoo / sonder suffisante redenen / die schoone en rijke Stadt van Mechelen / geschendt en bedorven.

Tot allen desen / soo heeft de Hertoge van Alve / op verbeurte van lijf en goedt / den ontfangers van de Staten en Steden / ook verboden / egeene Ingesetenen van Mechelen in 't generael / heur-lieder Renten te betalen. Metten koytsten / wy sien dat de goede en onnoosele Onderzaten / veel swaerlijker en rouwelijker getracteert en gehandelt zijn geweest / dan eenige Stadt oit te vooren geweest is van de openbare vyanden van den Lande. Maer oft de Hertoge van Alve / van den Koninck van Spaignen daer toe sulken commissie heeft gehadt / laten wy eenen anderen oordeelen. O wzeede barmhertigheit der gener / die Dieven / Rovers en Moordenaers sparen / en die onnoosele Onderzaten verderven en vernielen / beminnende meer den geenen / waer deure sy verdzukken / dan den geenen die verdzukt worden.

Maer als wy alle dese dingen neerstelijk overpeisen / soo verhoopen wy dat den almogenden Godt daer deure sijnen lof / en eere verbzeiden en vermeerderen sal / tot grootmakinge van sijnen heiligen name / stichtinge en saligheit van sijne uitverkorene / en confusie en beschaemtheit van de boose en godtloose / soo verre wy hem uit geheelder herten / oprechtelijken liefhebben en gantschelijken betrouwen / want hy seer wonderlijken en krachtig is in allen sijnen werken.

Hier mede hoopen en meinen wy / dat men by dit tegenwoordig verhael / en korte beschrijvinge / lichtelijk sal mogen begrijpen / verstaen / en ook sekerlijken oordeelen / uit wat oorsaken / en deur wiens schuldt / de voorschreven veranderinge en tyrannie te Mechelen begonst / opgestaen / en toegekommen zijn. Waer af wy eenen iegelijken geven en laten sijn vry en eigen oordeel: maer hebben alleenlijken gebeden / dat eenen iegelijk (omme wel en rechtelijken te oordeelen) alle

jonste

1574. jonste en haer uiter herten setten en stellen wil. Vermanende hier en binnen allen goeden en vroomen / in heur-lieder schade / lijden en verdriet / patientig en lijdtsaem te wesen / en getrou te blijven / en voorts de wraake den almogenden Godt / over te geven / als seerlijck wetende / dat hy de macht heeft heur-lieder het selve hondert-vout dobbel / op dese werelt tijdelijck te vergelden / en hier naemaels ook het eenwig leven te geven / en dat ook de boose en godtloose / die daer van de schuldt hebben / met allen heur-lieder aenhangers / sijn rechtveerdig oordeel niet ontgaen en sullen / want hy geen quaet ongestraft / noch egeene deught ongeloont laten en sal: Heim zy lof / prijs / en eere in der eenwigheit / Alsoo zy het.

Tot het VII. Boek, pag. 568. (68.)

De vriendelijke Vermaning van de Heeren Staten van Brabant, Vlaenderen, &c. By Bor te deser plaetse alleen stuksgewijs verhaelt, was in 't geheel en van woordt tot woordt aldus luidende:

Hooge, Edele, seer weerdige, eersame, wijse en voorsienige Heeren, &c.

Vriendelijke Vermaninge aen de Staten van Brabant en Vlaenderen, &c. 1574. uitgegeven.

DE Ridderschap / Edelen / en Steden van Hollandt hebben in 't voorleden jaer aen U. L. een Broederlijcke vermaninge geschreven / dewelcke / soo ghy gehoor hadt willen geven en na komen / sonde men in plaetse deses verderffelijcke en schrickelijcke krijgs alle dese Landen deur nu over lang eenen goeden vrede gehadt hebben: Want wat sonde de Hertoge van Alba hebben konnen uitrechten / soo ghy alleenlijcken uwe geldt en hulpe hadt willen te rugge houden: of ghy misschien op de begeerte van die van Hollandt anders niet hadt konnen doen. Uit Spaengien en was voor hem niet meer voor handen / als hy selve in Augusto des jaers LXVij. voor u-lieden verklaert hadde / tien hondert duysent gulden uit Spangien ontfangen te hebben / met boodtschappe en aensegginge / dat hy van daer niet meer te verwachten en hadde. Dat hem sijnen principalen meester de Paus veel toeschicklen sonden / met dien is 't soo verre gekomen / dat hy genoeg met sijn eigen kenten te doen heeft. Soo hy dan 't bystandt van geldt van u-lieden niet gehadt en hadde / waer mede sonde hy desen seer kostelijcken en hoog-verloopenden krijg geboert hebben.

Maer u heeft ter abonturen doen noch alsulcke schrick en zeedeninge in de leden gehangen / dat ghy ten voordeele des gemeenen welvarens niet en hebt derren doen noch spreken. U zijn voor oogen gekomen sijne smadelijcke handelingen / hoe hy u pleeg te besluiten: hoe hy u pleeg met sijn gewapende Trawanten te omcingelen: hoe hy u pleeg met alderhande dreigementen te overvallen. Sijn donderen heeft u in de ooren getruit: Son en Maen sullen eer haer schijnen laten / dan in den tienden penninck niet bekomen en sal: Todo es mio, dat is: Het is al mijn / en diergelijcke andere sijne lieflijcke en soete spreek-woorden. Met wellcke gelaet en middelen hy u soo stom en traeg gemaeckt heeft / dat u de Schilders afgemaelt hebben / beneden als een steenen Colomme / en boven den vinger opten mondt hebbende.

Maer soodanige versmaetheit en vileinigheit de Hollanders en Zeelanders met hare Bondt-genooten niet verdragen konnende / hebben hen in de meeste verwoetheit en raserye des Tyrans in tegenweer en wapenen gestelt / lieber hebbende / (soo des noodt ware) te sterven / dan in dier voegen langer te leven. En soo sy eenen heerlijcken voortgank gegaen hadden / ja ook het spits afgebeeten / en den Tyran sonder twijfel tot nadenken en verslagentheit gebracht / waer het u-lieden lichter om doen geweest / dat die van Hollandt op u begeerden. En ghy hadt het selve sonder alle achterdencken mogen doen / aengesien de Doorluchtige Hoog-geboren Vorst / de Prince van Orangien in Hollandt / als in sijn Gouvernement wesende / bereedt en willig is / gelijck de Pelluaert sijnen jonstigheens met sijnen bloede voedt / alsoo het lieve Vaderlandt / alle dese Nederlanden met sijnen bloede te helpen: het welck u-lieden niet onbekent wesen en mach. 1574.

Dan wat u-lieden doen verhindert mach hebben / en staet hier op 't scherpste niet te onderzoecken: Maer nademael in 't einde des selfde voorleden jaers Don Loups de Requesens in dese Landen gekomen is / om in plaetse des Hertoge van Alba voortaen over dese Landen te heerschen / heeft men hoe langer hoe meer gehoort / dat ghy-lieden u manlijcker hebt bestaen te dragen. Maer gemerckt men mede verstont dat hy u met verblomde woorden aengnam / en liet verstaen dat sijne Commissie was de Landen in vrede te brengen / en de selve te regeeren na oudt herkomen / en na uitwijsen des Eedts en beloften by den Koninck gedaen / en heeft men daer geen acht op komen nemen. Want men van hem niet te verwachten en hadde dan alle behendigheit / list en bedrog / aengesien hy van de selfde meesters / te weten / de Inquisiteuren en de Paus gesonden was / van de wellcke ook de Hertoge van Alba / en dat hy de selve Commissie hadde. En wisten veele te overleggen / dat hem de voorschreven meesters in des Hertoge plaetse niet gestelt sonden hebben / soo sy hem niet listiger en bequamer gemeint hadden te wesen. Die van sijne saken kennisse hadden / lieten hen dunken / dat onder ander sijne heerlijcke daden de heerlijckste daet tegens de Mooren / in 't Koninckrijck van Granaten beweesen / hem by de voorschreven meesters principalijcken voort gestelt heeft.

Na wellcke daet want veele verlangen hebben sullen om te weten / is 't toegedragen in den jare tseventig / dat dese Don Loups / van wegen des Koninklijcke Majesteits opperste Veldt-heer geweest is / tegens de voorschreven Mooren. De wellcke als hy met gewelt niet en sach te overwinnen / heeft hy hem geveinst met hem vrede te willen maken: En na veel reden en beloften aen weerzijden gedaen zijnde / als de Mooren noch eben neerstig op haer hoede waren / heeft hy sommige van sijnen Kapiteinen bevolen / dat sy by nacht aen eenigen oort onverhoets de Mooren aengrijpen ofte overvallen sonden. De welck geschiet zijnde / als 's anderdaegs de Mooren by hem quamen klagen / en sy t'sijnen versoecke de Kapiteinen die hen tegens tractaet des vredes over last gedaen hadden / genoemt ost geweesen hadden / heeft hy de selve van stonden aen doen omvangen / niet tegenstaende dat hy hen dat bevoolen hadde. En na de Mooren gantschelijck geen achterdencken op hem meer hebbende / hoe langer hoe meer de wapenen verleten / en op de wacht geen acht en namen / heeft hy die ten lesten onverhoets overvallende met veel duysenden omgebracht / en alsoo vermelt / dat sy niet lichtelijck wederom tot de wapenen komen sullen. Alsulcke helden soecken de voornoemde meesters / om tot haer heerlijcke aenslagen bequame executeurs te hebben.

Maer dit moet alle goede liefhebberen des Vaderlandts wel aenslaen / dat ghy-lieden onlangs bestaen hebt te weigeren voordere sendinge en bystant van penningen. Het wellck of ghy noodts halven of anderssins doet / daer en staet niet veel van te seggen / en daer en leght ook niet veel aen soo ghy slechts daer inne volherden wilt.

En sonder dit en sonde de Supplicatie by u-lieden aen Don Loups / binnen weinig dagen overgegeven / niet veele te bedunden hebben / niet tegenstaende dat se groote gewichtige saken inhoudt en dryft. Want so hy van u-lieden de middelen hebben mochte om den krijg te voeren / soo en sonde hy op de selve niet passen / als de wellcke hem niet hinderlijck wesen mochte / nademael dat aen hem alleen gelegen is / die aen sijne Majesteit over te schicken ofte niet: geswegen zijnde / dat sijne Majesteit op de selve na sijne meininge en will niet deerneren sonde mogen. Ja sonde indien gevalle de selve Supplicatie hem also te passe komen / als hy sonde mogen wenschen. Want hy u-lieden door de selve leiden sonde konnen / tot dat hy sien sonde / of hy door de wapenen tot sijn meininge sonde komen komen ofte niet. Ten is niet van noode te verhalen / wat schoone woorden hy daer op sonde weten te geven / so lange ghy-lieden / en 't gemeen volck / op hope van te verwerven dat sy de Supplicatie versogt / wort / gelt sond willen te wegen brengen / en sonden geen schoone toeseggingen en belofteniss gebreken.

1574. Sonde ook sonder de voorschreven weigeringe van gelde een vermoeien balken / of ghy-lieden door heimelijk verstant metten Don Louys / en met wil en weten des selves de voorschreven Supplikatie gemaekt hadde / om alsoo 't gemeene volk williger te maken / om alles te doen dat den selve voor geleit sonde mogen worden. Hoe wel de selve suspitie geen fundament soude hebben / aengesien dat niet te gelooven en is / datter iemant onder u-lieden wesen soude / die in vertreklinge en dueringe deses onuitspreklijke elendes wel gevallen hadde : niet tegenstaende dat die gesworen vyandt des gemeenen Vaderlandts wonderlijk gearbeit heeft / dat ghy-lieden alle in alles hem gelijk wesen soudet.

Maer soo wy gantschelijk verstaen de weigeringe van gelde geschiedt te wesen met meininge van te volherden / en soo ook de voorschreven Supplikatie gemaekt te wesen ter goeder trouwen / en uit goede genegentheit en liefde totten gemeenen Vaderlant : Soo sal H. L. gelieven te aenhooren onse meininge / hoe de weigeringe van de gemeine vyanden genomen / en de Supplikatie van den selven verstaen sal worden. Hoe wel dat H. L. vervarentheit / voorsienigheit / en wijsheit / sonder twijfel dat alle beiden van te voorens genoeg overlegt heeft. Men en kan geen gewichtige saken te veel bedenken noch insien : en dat wy hier in doen / doen wy uit goethertige liefde tot H. L. en des lieven Vaderlandts : Van d'welke ons de Almachtige Godt getuige moet wesen.

SOo veel dan die weigeringe van den gelde belangt / hebben H. L. meer dan genoeg versogt / dat dese nieuwe Spaensche Heeren / allen den geenen / die ten eersten geboode by hen lijf en goet niet op en setten / niet alleen voor vyanden en houden / maer ook voor rebellen des Koninks / en ketteren. En sy hebben daer recht in / alsoo 't recht is dat sy seggen alles hun te wesen : het welke die van Alba en zijnder Soldaten spreekwoordt was. Dat ghy u verschoonen wilt / datter de macht niet en is / verstaen sy / datter de wil niet en is. En hoedanig die van Alba H. L. en sommigen anderen vergolden sonde hebben de weigeringe des tienden penninks / soo hy niet verhindert en hadde geworden : alsoo sal / sonder twijfel / dese de Requesens tot gelegender tijdt ook vergelden dese weigeringe van gelde / soo H. L. 't selve in tijdts niet en sullen voorkomen.

Dat H. L. in de Supplikatie van sijne Majesteit versoeken en begeren bestaet in dese puncten : Dat sijne Majesteit gelieve, volgende de voet-stappen sijnder Voorsaten tot de Regeeringe deser Landen, ten tijde van Vrede en van Oorloge, principalijken te gebruiken Landtsaten. Onder welken puncte wy dese twee stellen / als aen den selven hangende / en sonder den selven niet bestaen komende : Dat van de Commissarissen en ontfangers der Staten, de Benden van Ordinantie en ander Krijgs-volk, hare betalinge hadden te verwachten : En dat 'er ordre gestelt worde op de eeteryen, plonderyen, schattingen en overvallingen, die dagelijks ten platten Lande geschiedt.

Het tweede punct is : Dat onderhouden worden de oude Rechten, Privilegien, gebruiken en Coustuimen, gelijkerwijs die onderhouden zijn ten tijde der Koninginne van Hongeryen Maria.

Het derde : Dat den Raedt van troubelen afgeset en te niet gedaen worde.

Het vierde : Dat sijne Majesteit in persoon in dese Landen komen woude.

Het vijfde : Dat sijne Majesteit in Spangien oprichten woude eenen Nederlandtschen Raedt, van goede lieden, in dese Landen gebooren en opgetogen zijnde.

De hooge protestatie / welke ghy-lieden in 't begimne der Supplikatie doet : van niet te willen de Katholijke Roomsche religie, ja in 't minste te veranderen, is soo aen sijne Majesteit / soo aen Don Louys gemein : Gelijk aen hun beiden ook gemein is / dat ghy versoekt : dat men sien soude, hoe men desen verderffelijken binnelandtschen Krijg, by tractaet van vrede mogt nederleggen.

Dat H. L. van Don Louys alleen oft bysonder versoeken / is : Dat hy sijne Majesteit van den inhoudt deser Supplikatie grondtlijk ter gonste van de Staten soude willen onderrichten, tot dien einde seindende aen sijne Majesteit, met sijnen getuigenisse en recommandatie, eenen vroomen en daer toe bequamen in dese Landen gebooren. 1574.

Dat hy goede informatie soude doen nemen op het feit by den Spangiaerden onlangs tot Antwerpen en tot Uitrecht gedesigneert en bewesen, en de delinquanten en misdoenderen nae eisch des selve feits doen straffen.

En ten lesten : Dat hy alles wat in dese Supplikatie voorgewendt wordt, in 't beste soude willen opnemen. Op alle welke puncten H. L. gelieven sal ons goetlijk te hooren / in der voegen als voorschreven staet.

DAt dan sijne Majesteit in de regeeringe deser Landen / in vrede en oorloge / gebruiken soude Landtsaten / is wel billijk en behoorlijk. Aengesien de Landtsaten / als goede genegentheit hebbende tot het gemeene beste / principalijken soeken dat het selve voordert : En de vreemdelingen / als den welken aen 't gemeen welvaren sonderling niet gelegen en is / principalijken haer eigen profijt soeken : behalven dat de vreemdelingen hen misdragen hebbende / de straffe ontvlien mogen / dat de Landtsaten niet en mogen. Welker oorsaken halven hebben ook onse Voor-ouders dit punct seer neerstig doen stellen in de beloften / welke by den Landts-heeren / in 't aennemen der Regeeringe solemneelijken besworen worden. Welke puncte / hoedanig over meenige jaren / en bysonder in den jare negen-en-veertig / door hare onversadelijke begeerlijkheit om te heerschen over anderen / bevochten hebben de Spangiaerden / en is H. L. niet onbekent. En soo sy nu / niet dit punct alleen aengaende / maer in alles tot hare meininge gekomen zijn : en is 't niet geloofslijk / dat sy afstant doen sullen van 't geene daer sy soo langen tijdt na gestaen hebben. Maer is geloofslijker / dat onder Vargas schriften gevonden zijn / in de welke de geenige / die in eenigen tijde in dat punct den Spangiaerden tegen geweest waren / van rebelligheit / en het Crimen læsæ Majestatis verdoordeelt waren / hoe seer ook de Spangiaerden dat namaels geloochent hebben. Waer uit H. L. te verstaen hebben / wat dank dat sy u voor dit versoek weten souden / soo sy de overhandt behouden mochten.

En is ook niet geloofslijk / dat sy de handelinge van de penningen verlaten sullen / en toelaten dat de Commissarissen en Ontfangers der Staten den krijgs-luiden de penningen uitreiken souden : of sy moesten in desen haren triumphe verandert wesen van doen sy in den jare twee-en-vijftig / als sijne Majesteit de negenjarige bede van achthondert duisent gulden 's jaers bewilligt was / onder kondítie dat de Staten d'administratie en bewein van den gelde hebben souden : sijne Majesteit sochten in te beelden / dat sulks tot groote nadeel en kleinachtinge van sijnder Majesteit : ja ook tot openbare rebellie was strekkende.

Dat sy oorze souden stellen op de eeteryen / plonderyen en ander ongemakken / door de welke de arme Ondersaten ten platten lande grondelijk bedorven worden / en is van hen niet te verwachten / als de welke meinen haer grootheidt en verseltheit van heerschen gelegen te wesen in de verdervinge en armoede der Gemeente. Het welk ons betuigen mochte het Koninkrijk van Napels / Sicilien / Sardinien / en allen anderen Landen / in de welke sy de overhandt gekregen hebben / soo wy dat in dese seven jaren selve niet genoeg gespeurt en hadden. Wat geven sy om de Gemeente / als sy slechts heerschen mogen. Ja in de nieuwe gevonden Landen / van de welke sy hen soo hoog beroemen / hebben sy de Ingebooren by na geheelijken omgebracht / op dat sy met weinig Spangiaerden / welke sy daer mogen brengen / in sterkten hier en daer verdeelt zijnde / de reste te beter onder hare bedwank en tyrannie mochten houden. Leest van dien Landen haer selfs Historie / welke sy uit de schriften en acten des Indische Raets versamelt en in druk uitgegeven hebben / en ghy sult dit aldus bevinden. Die een voorbeeldt sien wil van hare tyrannie / en volkomelijk weten de maniere hoe sy daer heer-

1574. heerſchen ſouden / ſoo ſy niet verhindert en worden: die beſie de ſelve Hiſtorie / en hem ſal na ſijn begeerte genoeg geſchieden.

Dat in haren eerſten ſtaet geſtelt ſouden worden de oude Rechten / Privilegien / gebruiken en Conſtume: en de Landen geregeert worden gelijk die onder de Koninginne van Hongarien Maria geregeert zijn: is geheijſchen tegens de Wetten en maniere des Koninkrijks / welke de Spangiaerden al heenen gepoogt hebben en al noch poogen in deſe Landen op te rechten. Het moet eer met U. L. verandert zijn / ſoo ghy ſullus nu derft verſoecken / daer ghy eermaels met geſlooten monde gedult elijk toegeſien en aengehoort hebt / als de Hertoge van Alba de privilegien met voeten getreden heeft / verſmadelijk ſeggende / die een corruptele te weſen / en de principale oorſake der troubelen in deſe Landen toegedragen. Maer Don Louys de Requeſens heeft den negenden Decembris des voorledene jaers in de vergaderinge der Staten verklaert / dat hy expreſſe laſt en bevel hadde van ſijne Majeſteit / te onderhouden de oude Rechten / Gebruiken / en Privilegien: En ſoo daer gebrek in gevallen waer / dat ſelve te beteren. Gelijk de Heeren der Staten van Brabant dat getuigen in de Supplikatie den tweeden Februarii overgegeven / en onlangs den drie-en-twintigſten Junii by Don Louys ge-apoſtilleert en beantwoort. Op welke verklaringe de ſelve Heeren ook in de ſelve Supplikatie veel puncten aengeroert hebben / die de blijde inkomſte aengaen / en in de ſelve begrepen zijn: Maer ſtaet te bedenken wat gewiſſe antwoordt Don Louys daer op gegeven heeft. Aengeſien hy de ſelve meeſters heeft / die de Hertoge van Alba / ſoo en heeft hy ook anders geen commiſſie / als de Hertoge gehadt en heeft. Wat is dan de voorſchreven verklaringe anders dan louter bedrog? En heeft de ſelve anders geenen oorſprong / dan uit dit ſijn gewoonlijk ſpreek-woordt: Het en is geen wonder / dat de Hertoge in deſe Landen tot ſijn meininge niet gekomen en is / nademael hy die lieden geen goede woorden en heeft konnen geven. Alſoo dat de voorſchreven verklaringe anders niet en is dan een lokkinge / door de welke hy u-lieden verſtout hebbende / betrekken ſoude met 'er tijt in uwe verderffeniſſe: ofte immers een hoonige brugge / een de welke ghy-lieden en de gemeene Ingeſetenen knaudende / middeler tijdt alle bystant doen ſoudet / het welke ook getrouwelijk geſchiet is.

Te begeeren dat den Raedt van troubelen afgeſet en te niete gedaen worde: is ſoo veel / of ghy hen de Scepter uit de handen nemen woudt; Want by dien Raedt beſtaet alle hare macht / auctoriteit en regeeringe. En vermelt ook van 't ſelve de voorſchreven Supplikatie van wegen der Staten van Brabant / den tweeden Februarii overgegeven / op de welke Don Louys de ſelve Apoſtille en antwoorde gegeven heeft / welke U. L. gekregen hebben: Te weten / dat men te wege brengt 't gene dat in ſijne propoſitie verſogt is / dat is: Dat men betale de twaelf Millioenen gouts / in den jare negen-en-tſeſtig / den Hertoge van Alba / tot afkooping des tienden en twintigſten penning gelooft: en dat als dan den Raedt van troubelen af en te niete weſen ſal. Maer ſoo ghy hem ſullus ten wege ſaegt ofte macht brengen / en hy ter avonturen door dat middele tot de overhandt quam te geraken / wat geloove meint ghy dat hy u houden ſoude? In der waerheit geene: ja ten ſoude in ſijnder macht niet zijn / u geloove te houden.

Dat ſijne Majeſteit ſelve in deſe Landen komen ſoude / en ſullen de Heeren van der Inquiſitie nimmermeer gedoogen: niet alleen om dat ſijne Majeſteit van haren ſchelmſchen aenſlagen als dan onderricht ſouden worden / maer ook om dat ſy uit haren handen niet laten ſullen willen / op wiens name ſy hare heerſchappye drijven. Zijn ſy dan boven den Koninck? en hebben ſy den Koninck in haer gewalt? Dat moet immers alſoo weſen / ofte hoe ſoude ſijne Majeſteit deſe ſijne heerlijkſte Landen alſoo weinig konnen achten / dat hy die in al ſullic univerſele verderffeniſſe en noodt niet beſoecken en ſoude / daer ſijn vader Keiſer Karolus in den jare veertig / uit Spangien door Vranckrijk die / niet ſonder groot perijkel van gevangen te worden / beſocht heeft / om een weinig onweders / dat doen uit de ſtad Gent ſich ſcheen te verheffen. Want dat ſijne Majeſteit weiniger toegedaen en genegen ſoude weſen tot deſen Landen / dan Keiſer Karolus geweeſt is / dat mogen die gelooven / die ſijne aengeboore goedertierenheit en goetherticheit natuere onbekent is. 1574.

Dat U. L. ſchrijven / dat in de aenkomſte des Koninks de herten en gemoederen der getrouwe Onderſaten en waerachtighlijk Katholijken blijken ſouden / als de Sonne. Soo ghy dat verſtaen woudt hebben / recht of de andere / de welke men niet voor Katholijken en houdt / in de komſte des Koninks hen niet verblijden en ſouden: daer inne ſoudt ghy groot onrecht hebben. Want behalven dat die hen grootelijks verblijden ſouden om de aenkomſte haers natuerlijke en ſoo goedertieren Heere / den welken ſy in ſoo langen tijdt niet geſien en hebben: ſouden ſy hen ook boven maten verblijden / om dat ſy als dan in hare gerechte ſake tot een genadig verhoor ſouden komen / het welke hen tot noch toe van hare tegenpartye ſchelmelijken belet is.

Dat ſijne Majeſteit voortaen in Spangien weſende / by haer hebben ſoude eenen ordinaris Nederlandtſchen Raedt van goede en getrouwe lieden in Nederlandt geboren en opgetogen: en ſullen de Heeren van der Inquiſitie ook nimmermeer gedoogen. Want aengeſien ſy die auctoriteit over den Koninck behouden ſullen / en in de vorderinge haerder heerſchappye niet nalaten / en ſal hen dit niet lijdelijk dunken te weſen. Sy en nemen hen niet alleen aen meeſteren te weſen over den Koninck / maer ook over alle des Koninks Landen: Hoe ſullen ſy dan toelaten / niet alleen dat deſe Landen van hare heerſchappye by weſen ſullen / maer ook dat 'et van der Landen wegen in Spangien by den Koninck eenen byſonderen Raedt weſen ſal / noch hen onderworpen zijnde / noch met hen eenig gemeinſchap hebbende.

Hoe meint ghy / dat uwe heerlijke protestatie / van de Katholijke Roomſche religie / ja in 't minſte niet te willen veranderen / verſtaen ſal worden? U. L. is immers wel indachtig / dat alle de Nederlanderen diltwerven van de Spangiaerden geſcholden zijn als Lutheranen. Welke ſchelldingen ſy wiſſen te bevestigen met deſe redenen: Dat ſy in den jare 59. de Spangiaerden uit deſe Landen hadden doen vertrekken / en alſo doen hare verhoopte dominatie en heerſchinge over deſe Landen omgeſtoten en te niete gedaen: Dat ſy hen tegens de nieuwe Biſſchoppen geſtelt hadden: dat ſy 't Concilie van Trenten niet en hadden willen ontfangen: dat ſy de Inquiſitie geweert hadden: dat ſy de Beeldtſtormminge niet verhoet hadden / en diergelijke veele anderen. En ſoo ſy derhalven geene Nederlanders voor Katholijken en houden / hoe ſullen ſy deſe uwe protestatie voor waerachtig konnen verſtaen? dat ghy hier op uwe Papiſtiſche Ceremonien en Kerken-dienſt wijſen ſoudt willen / en ſoude hen niet veel bewegen: gemerkt die metten haren weinig over een komen. Het zijn oprechte Katholijken / na hare meininge / die het voorhooft / oren / oogen / neus / mondt / borſt / buik / en ook het hinderſte eer ſnellijken met vinger-kruicen weten te bewerpen: die in de vaſten haer geeſſelen: die in de week voor Paeſchen aen het graf des Heeren (ſo genaemt) wonder gelaet en weſen weten voor te wenden: en die alle haer Religie in uitwendige factien / geſticulatien / en (ſoo men 't ſoude mogen ſeggen) kuricmerien ſtellen / als ſy doen. Met hoedanige Ceremonien / want ſy weten dat uwe kinderen / als met een Apenſpel oft ſimmen geheer / haren ſpot drijven. En laet u niet voorſtaen dat ſy u ſeer voor Katholijken ſullen houden / ofte dat ſy uwe protestatie groot geloof ſullen geven.

Dat men denken ſoude / hoe men deſen Inlandtſchen krijg by accoorde neder mogt leggen / ſal daer inne U L. verſoecke den Spangiaerden niet doenlijk ſchijnen te weſen: als die ſelve wel weten / dat die van der nieuwe Religie (ſoo genaemt) de Papiſtiſche religie / ſonder volkomen en oprechte onderrichtinge uit den woorde Gods / wederomme niet aen en ſullen veerden ſonder de welke ſy geen macht en hebben met hen eenig accoordt te maken: ten ware op hoope van den ſelven daer na te mogen overvallen: voor de welke hoe ſy hen te hoeden hebben / ſy door ontallijke exempelen genoegſaem geleert zijn. En hebben U L. in dit

1574. verſoelte ſjaer weten te dragen na de meininge der Spangiaerden/ ſo ghy duidelijk ſchrijft/ dat de accordatie gemaeckt worde met conſervatie en onderhoudinge van het Catholijcke geloove en religie. Maer hoe dit doenlijck weſen ſoude/ en hoe niet/ ſal hier na bequame plaetſe weſen/ om daer van volkomelijk te ſpreken. En 't ſal meenigen tegens H. L. een nadenken in brengen/ dat ghy d'accordatie ſoo ſlauwelijcken verſoelt/ en dat alleenlijcken om de doodt des Koninks van Vranckrijck/ recht of over deſe Landen niet quaets en waer/ dan dat door oorſake van de doodt des Koninks noch opſtaen ſoude mogen.

Dat Don Louys in ſijn Apoſtille op dit punct ſchrijft van goede middelen/ welcke van wegen des Koninks totten vrede voorgewendt ſoude weſen/ daer meint hy na ons vermoeien ſijn heerlijck Pardon mede. Maer ſoo daer anders geen middel en hoope van vrede en is/ ſoo moet ons de goede Godt helpen: Want de Hollanderen en Zeelanderen met hare Bondt-genooten liever den leſten droppel haers bloedts op-ſetten ſullen/ dan de genade des Pardoens aennemen/ en niet ſonder redenen: Want wat ſouden ſy anders doen/ ſoo ſy 't Pardoen aennamen/ dan dat ſy haer begeven ſouden in de handen haerder doodtlijckſter vyanden/ de welcke ter eerſter gelegentheit haer met alle tormenten om ſouden brengen? En houden de Spangiaerden geen contracten oft overkomingen met de hoogſte eeden beveſtigt/ hoe ſouden ſy hare genade beloften houden? Maer daer zijn wel ander middelen van vrede/ welcke wy behouden tot bequamer en gelegender plaetſe.

Dat Don Louys van den inhoudt van H. L. Supplikatie ſijne Majeſteit goetelijck ſoude onderrichten/ de welcke hy by de Apoſtille H. L. ook toeſegt: daer en konnen H. L. noch trooſt noch profijt uit gewaer worden: gemerckt men ten geender tijde gewiſſelijck weten en ſal konnen/ of hy dat gedaen heeft ofte niet. En ſoo hy ter avonturen te eenigen tijde daer eenig beſcheet van ſal willen toonen/ en ſal men niet konnen weten/ oft hy dat van hem ſelven heeft/ oft van ſijnen meeſteren de Heeren van der Inquiſitie/ of van den Koninck. En datter eenig Nederlander met de ſupplikatie en ander beſcheet in Spangien aen den Koninck ingeſchickt ſoude worden/ daer en is hy niet ſeer toe geſint. En wie is 'er die dat aengaen ſoude willen/ nademael de treffelijcke Heeren van Montigny en van Berges over alſulcks ſo qualijcken gevaren zijn? Selder den Vos en wonde in 't hol by den Leeuwe niet/ geen uitgaende voet-ſtappen ſiende: ſoo onder den naem van Eſopus dat beſchreven is. En ſoo daer iemandt van verſeckert mogt weſen/ wat ſoude hy gelijcke wel goets uitrechten konnen/ ſoo hy den Koninck niet ſpreken en ſoude/ dan met ſijnen Over-heeren die van der Inquiſitie vergeſelſchapt/ ofte van den ſelven van haren wille en meininge onderricht zijnde? Waeromme Don Louys ook ſchrijft vergeefs te weſen/ dat men iemanden ſenden ſouden: niet uit goethertigheit tot H. L. maer ſoo men gemeenlijk ſmaedts-gewijs ſegt: Ghy moegt daer wel gaen/ maer ghy en ſult 'er niet halen.

Dat Don Louys ook informatie ſoude doen nemen op 't feit tot Antwerpen en Vtregt/ door den moet will der Spangiaerden onlangs toegedragen/ en het ſelve aen de misdoenderen doen ſtraffen: Heeft hy in ſijn Apoſtille geheelijcken af-geſlagen/ ſeggende dat den Soldaten vergeven te weſen/ en dat men hen geloove behoort te houden. Dit is waerachtig eens Monniks religie/ ſchelmen en muitmakeren geloove te houden/ en goede vroome Lieden door toeſeggingе van geloove in den ſtrick brengen.

Laet iemandt goeders op ſijn Pardoen inkomen/ en laet ſien hoe hy daer over varen ſal. Ja laet de Staten van Brabant lang aen hem aenhouden/ dat de blijde inkomſte by ſijne Majeſteit beſwooren/ onderhouden worde/ en laet ſien/ wat ſy in 't einde anders van hem hebben ſullen/ dan ydele en bedrieglijcke woorden. H. L. worden in deſen handel ook vaſt gewaer/ dat voor vroome Lieden anders by hem niet en is/ dan onwaerachtigheit/ bedrog en ſpotterye.

Maer hoe ſoude hy anders met ſijn Trawanten hebben mogen handelen/ daer gewiſſe teekenen zijn/ dat hy hen dat bevolen hadde/ ten ware dat men verwachte/ dat niet tegenſtaende zijn beveele hy met hen alſoo handelen ſoude/ als hier voorens ſtaet/ dat hy met ſommige Kapiteinen/ den welcken hy bevolen hadde den Mooren overlaſt te doen/ gehandelt heeft. Maer ten is hem in deſe Landen/ en in deſen ſijnen ſtaet niet gelegen/ dat hy ſijne getrouwſte lijf-knechten eenig quaet aendoen ſoude. Die teekenen ſijns bevecls zijn onder ander deſe: Dat hy door aenhouden des Caſteleins des Caſteels voor Antwerpen/ de welcke de muitende Spangiaerden benevens het Caſteel in de Stadt gelaten heeft/ den Heere van Campagny doen over Antwerpen Gouverneur weſende/ en den Spangiaerden in dien ſchelmſchen aenſlag/ na ſijn vermogen/ tegenſtant gedaen hebbende/ de Stadt van Antwerpen heeft doen ruinen/ en ſijn Gouvernement verlaten. En dat hy den Staten van Brabant aenhoudende/ dat de ſelve Caſtellein ter oorſake van dit ſchelmſtuck/ en om dat hy een vreemdeling is/ afgeſet ſoude werden/ daer inne geen gehoor geven noch believen en wil. En dat hy in 't leſte ſijnder Apoſtille ſchrijft/ dat men voortaen goede ordre ſtellen ſal/ ſoo 't Godt belieft/ dat alſullcks niet meer toe en drage. Dit muiſſen/ na 't gemeen ſpreek-woort/ heeft eenen langen ſteert. Van d'welcke ſoo hy gedwongen worde ſijn verſtant en meininge te ſeggen/ ſoudet ſonder twijfel deſe weſen: Soo ghy my niet en ſchikt dat ick geldt genoeg hebbe om den krijgs-volck te betalen/ ſoo ſal alſullcks wel meer geſchieden.

Het leſte van H. L. verſoelte is: Dat hy dit alles ten beſten ſoude willen verſtaen/ en in 't goede op-nemen. Het welcke hy H. L. in de Apoſtille toeſegt/ behoudelijcken dat door deſe vertooningen niet verſchort en verlaten en werde/ 't geene dat van de beloften der Staten eermaels den Hertoge van Alba gedaen/ in de propoſitie voor gedragen is. Hier moeten H. L. ſpringen of waeien. Hier moet ghy ſonder vertrek ſes ofte ſeven Millioenen gouts te wege brengen/ oft ghy moet in ongenade zijn. Maer hoe komt Don Louys deſe voorſchreven twaelf millioenen gouts op de afkoopinge des tienden en twintigſten penning in ſes jaren te betalen/ meer eiſchen/ als die de Hertoge van Alba ge-eiſcht heeft? Ter avonturen/ om dat de Hertoge van den tienden en twinſtigſten penning niet en heeft willen vertijen/ het welcke in ſijne propoſitie Don Louys doet. Maer helpt hem aen dit geldt/ en ſoo hy tot de overhandt komt/ beſiet of hy u iet verlaten ſal van dat u de Hertoge opgelegt heeft.

Lieve Heeren en Vrienden/ waer ghy u heenen wendt/ ghy zijt in den ſtrick. En helpt ghy Don Louys aen dit geldt niet/ ſoo zijt ghy in de ongenaden: Helpt ghy hem daer aen/ ſoo omhangen u deſe ſwarigheden: En kan hy als dan niet tot de overhandt komen/ ſoo moet ghy nimmers door langheit des krijgs tot in den grondt verdorven worden: Kan hy tot de overhandt komen ſoo moet ghy ten eenwigen dagen der onmenſchelijcke Spaenſche natie ſlaveenen blijven/ en met den overwonnen een buet hebben. En als dan wil H. L. de vryheit uwer Supplikatie niet ſachter ingedreven worden/ als den Edelen deſer Landen hare Supplicatie aen de Gouvernante ingedreven is. Want ghy hebt te bedenken/ dat ghy in den Spangiaerden ſin veel ſwaerder geſondigt hebt/ dan de Edelen/ overmidts ghy arbeidt om hen te beroven van den Koninkrijcke/ dat ſy met groote moeiten ingekregen hebben: daer de Edelen maer geſocht en hebben hen uit den ſelven Koninkrijck te weeren. Die behindert dat iemandt niet gekroont en worde/ en doet den ſelven ſoo veel ſmaets en ſpijts niet/ als die hem de kroone van den hoofde ruckt. Het welck geen klein deel van uwe beſwaerniſſe weſen kan/ ſoo ghy het ſelve wel inſiet.

Maer ſoo de ſwarigheden van Don Louys aen geldt te helpen herkomen/ alle met grontelijcke verderffeniſſe/ eenwige ſlaverye/ en den doodt oogenſchijnlijck vermengt zijn/ ſtaet te beſien/ wat ongemack in de ongenade van Don Louys gelegen mach weſen: op dat ſoo daer iet lijdelijck waer/ 't ſelve verkooren mogt worden/ na der wijſen ſpreek-woordt:

Uit

1574. Uit quade aenstaende ongevallen sal men liesen dat weinigste quaet is.

Soo ghy dan Don Louys aen ses of seven Millioenen gouts niet en helpt / soo sult ghy in sijn ongenade zijn. Maer wat sal hy u konnen doen? Wie is hy? soude hy sijnen Groot-vader wel konnen noemen? Dan waer is hy? en is hy niet een vreemdeling / in dese Landen niet eenen voet landts / noch vrienden noch magen hebbende? Dat hy ge-acht wil wesen Stadthouder / Gouverneur / en Kapitein Generael over dese Landen / en mach na ouse Rechten en oudt herkomen niet bestaen: Want of hy schoon tot bewijs van dien de handt van sijne Majesteit toonen kan / soo en is hy nochtans voor alsulke van dese Landen wettelijk niet aengenomen. En hier en boven / wat macht heeft hy? De krijgs-lieden op de welke hy principalijsten stokt / en zyn 't niet vreemde dwalende boeven / die den duibel om geldt souden dienen? wat souden sy doen soo sy van hem geen geldt en krijgen? sonder twijffel een iegelijk sal sijnen weg gaen. Dat sy Steden oft het Landt vlonderen souden / daer en soude geen middel aen ontbreken om te weeren. Hier tegens / wie zijn U. L. En zijt ghy niet eensdeels Heeren deses Landts? en oock eensdeels goede machtige Lieden? En hebt ghy de Landen niet vol vrienden en magen / en andere goede liefhebberen? En zijt ghy niet de Staten / Voorstanders en Beschermers des Landts? waer door U. L. aenhangig zijn alle Landen en Steden? En soudt ghy niet in tijde des noodts aen uwe handen hebben de krijgs-lieden in dese Landen gebooren zijnde? Ja de vreemde krijgs-lieden souden aen uwe zijde komen / soo ghy hen slechts geldt boodt: dat souden immers doen de Duitschen en de Switsers / de Spangiaerden en Italianen mochten Don Louys wederom na sijnen Klooster en Kappe voeren / soo hy met hen sijne verdiende straffe ontgaen mochte.

En soo u ter avontueren dit by u selven te bestaen te periculoos dochte te wesen / en soudt ghy de Hollanders / Zeelanders / en hare Bondt-genooten niet veerdig vinden / om u-lieden desen handel uit te helpen voeren? Daer en soude gewisselijk geen mangel ofte gebrek invallen. Hebben sy met lust hen tegens den gemeenen vyandt in Wapenen gemaekt / als hy alles tot sijnen wille hadde / en in sijn hoogste macht en triumphatie was / voeren sy al noch met lust tegens den selven desen langwijligen krijg: met wat lust is het te vermoeien / dat sy door hulpe ofte oog-luikinge van u-lieden den selven ten onderen brengen en verdelligen souden? Sy en konnen de oude vriendtschap / welken sy met u-lieden gehadt hebben / niet vergeten: en hoopen van u-lieden van gelijke. En het ware ook een verblockte saek / dat twee na-bueren onder sich vyandtschap aen nemen souden / ter oorsake van eenen vreemden / de welke den eenen door des anderens hulpe onder de voeten gebracht hebbende / den selven tot gelegene tijdt ook vernielen soude.

En wat wildet ghy in alsulken handel Edelder / machtiger / beliefder en williger Hooft begeeren / als door grondelijke genegentheit totten lieven Vaderlandt van selfs u sijnen dienst aenbiedt? Dat is de Doorluchtige / Hoog-geboore Vorst de Prince van Orangien. En is hy niet van Keiserlijke stamme en af-komst? en heeft hy in dese Landen niet soo veel schone Heerlijkheden / dat hy alleen dien aengaende in dese Landen de machtigste naest den Koninck is? Wie zijn sijn heerlijkheden in Duitslandt / in beide de Bourgondien / en sijn Princelijke heerlijkheit van Orangien onbekent? En is hy niet Burg-grave van Antwerpen? En is hy niet de principaelste en eerste Raedt van Staten / den welken beneven de Wettige Gouverneuren het regiment deser gantscher Landen bevolen is. En is hy niet Stadthouder en Kapitein over Hollandt / Zeelandt / West-vrieslandt en Uitrecht? En is hy in 't Hof tot Bruessel niet soo veel als opgevoedt? En heeft hy de Landen onder Keiser Karolo en den Koninck niet menigen dienst gedaen? En heeft hy in 't af wesen des Koninks in Spangien / nademael die van sijne Majesteit de hoogste regeeringe bevolen was / na geenen raedt meer leven en wonden / en de Landen met alle vileinigheit en tyrannie mishandelden en overvielen: niet met twee geweldige togen uit Duitslandt de gemeene vyanden t'huis en in haren nest versogt? En heeft hy niet om dese Landen van de vileinigste Spaensche slavernye te verlossen / goet en bloet opgeset? Hebben ook van gelijken niet gedaen alle sijne Broederen? En is hy noch tegenwoordig niet by den genen / die het Spaensche jok van haren hals afgeworpen hebben / om niet hen voor het lieve Vaderlandt te leven en te sterven / en den selven in goede geschiktheit en eendracht te houden?

1574.

Maer U. L. en willen tegens den Koninck niet doen: Doet dan soo heerlijke Heldt en Vorst tegens den Koninck? dat sy vere van soo Edele bloet. Doen dan ook de Hollanderen / Zeelanderen / en hare Bondt-genooten tegens den Koninck? dat sy vere van soo dappere en treffelijke gemoederen. Maer dat wordt anders verstaen: van wien? van de Spangiaerden / Papen / Monnicken / en haren aenhangeren? Maer dese alle zijn selve gesworen vyanden des Koninks. Kennen de Spangiaerts den Koninck anders / dan soo hy geregeert wordt van de Heeren der Inquisitie? Kennen ook de Papen en Monnicken den Koninck anders / dan een Vasal oft ook eer een slaveen des Paus? Hoe handelen de Heeren der Inquisitie metten Koninck? Laten sy hem meer dan den idelen tijtel / en 'noodtlijk onderhoudt? En nemen sy de regeeringe t'samen niet na haer? Mach de Koninck iet doen / dan dat haer belieft? Soo dat anders waer / sonder twijffel soude hy over lange dese sijne treffelijkste Landen besogt hebben / om de tegenwoordige elende daer van te weeren. De Hertoge van Alba heeft hy ook iets gedaen / dat ter eeren of ten profijte van sijne Majesteit strekte? Aensiet het triumphant gebeeltenisse voor Antwerpen op 't Kasteel staende. Gedenkt de triumphante pompe / met de welke hy in 't jaer tseventig tot Antwerpen het Pardoen deede verkondigen. Gedenkt der woorden: Todo es mio, y yo sea Rey, dat is: Het is al mijne / en ik ben Koninck. Maer het waer te lang te verhalen / by d'welke blijken soude / den van Alba geen vriendt des Koninks geweest te zijne. Maer aen Don Louys en sal sulks niet bevonden worden. Wat en soude aen eenen hypocritischen en gebeinsden Monick niet bevonden worden? Maer dit onderscheit schijnt dat 'er sal wesen / dat dese sijn saken behendiglijcker en met meerder bedrog inleggen sal. Welke konste de Heeren der Inquisitie in hem voorsiende / hem bequaem geacht hebben / welken sy in des van Alba plaetse stellen souden. Behalven dit is hy mede een Heere der Inquisitie / alsoo dat hy meer geneigt sal wesen de hoogheit / macht en profijt der Collegie van der Inquisitie te vorderen / dan die van Alba geweest is. Maer wat staet hier veel van te seggen? Dit is alle de werelt kenlijk / dat wat in dese Landen dese acht jaren onder den name des Koninks aengericht is / en als noch aengericht wordt / niet des Koninks / maer der Heeren van der Inquisitie / en voorts des Paus sake is. Nu die tegens den moetwil en tyrannie der vreemder Heeren het lieve Vaderlandt beschermen / die en konnen geen vyanden van haren natuerlijken en waerachtigen Heere / en van het lieve Vaderlandt wesen: Maer die zijn gewisselijk van beide vyanden / en ook verraders / die de vreemde Heeren aenhangen en bystant doen. Hebben die van der Inquisitie by hen den Koninck in persoon: soo hebben wy by ons den Koninck in sijnen eedt. Den eedt blijft in eenen staet / en verandert niet / ende en is geen ongevallen onderworpen: welke dingen alle contrary zijn in den persoon des Koninks. En soo de persoon des Koninks onder de Inquisitie soo veel als gevangen is / immers genoms sijns selfs is: gebruiken wy ter oorsake des eedts / met alle recht den naem des Koninks / tot beschermenisse sijnder eere en des lieve Vaderlandts. En dat de gemeene vyanden den name des Koninks soo beroemelijk gebruiken / dat is gewisselijk by maniere van valscheit / soo zy 't selve niet en doen / noch met volkomen wil des Koninks / noch na vermogen sijnder beloften en sijns eedts.

Maer genomen / dat dese tegenwoordige regeeringe geschiede met volkomen wil des Koninks / ja dat hy selve in persoon alsoo regeerde: Is hy van de Landen alsoo voor Heere aengenomen / dat hy sonder Wet

1574. en regule na sijnen welgevallen heerschen soude? Daer zijn onse Voor-ouders ter verbaeren en wijs toe geweest / dat sy in dier manieren Heeren aennemen souden. En U. L. selve hebben in den jare negen-en-veertig na der Spangiaerden vonnisse Crimen læsæ Majestatis gecommitteert / dat ghy de oude maniere des Huldens na hare begeerte niet en hebt willen veranderen. Onse voor-ouders hebben ons alsulke Wetten des Huldens nagelaten / dat soo de Koninck hier in persoon wesende / in de tegenwoordige regeeringe volherden woude / hy niet recht niet meer Heere wesen soude / en de Ondersaten van hare plicht en eedt ontslagen souden wesen: tot dat hy van de selve / als onredelijk en geheelijk tegens sijne beloften wesende / afstant doende / redelijken en na uitwijsen sijnder beloften regeeren soude willen. En hebben de selve onse voor-ouders hier inne een sonderlinge voorsichtigheit getoont / dat sy in de bevestinge der Huldinge / ter oorsake van quade regeeringe den Heere hebben doen consenteeren en Willekooren in de weigeringe van dienst en onderdanigheit. De welke hier inne ook seer voorsichtig gehandelt hebben / dat sy onder de Wetten der Huldinge hebben doen stellen / dat allen Officieren in 't aennemen haerder officie moeten sweeren de selve Wetten te onderhouden / sonder daer tegen te komen ofte doen / met rade ofte dade / in eenige manieren. Welken eedt obermidts U. L. ook gedaen hebben / staet u in dese verloopene sake niet soo voorsichtelijk als manlijk te handelen / dat ghy der tichte van meineedigheit ontslagen mogt wesen. Het is wel waer dat die van Brabant aen Don Loups op veele artikulen der blijder inkomste hardt en sterk aenhouden / dat de misbruiken en overtredinge der selver verricht en gebetert mochten worden: Maer veele vragen / nademael sy aenhouden / dat op 't Kasteel voor Antwerpen een Brabander tot Kastelein gestelt soude worden: waeromme sy niet eer aen en houden dat het Kasteel neder geworpen worde? Vragen ook / nademael sy aenhouden dat het stedeken Megen met sijne toebehoorten wederom onder de Stadt van 's Hertogenbosschе gevoegt soude worden: waeromme sy niet mede aen en houden / dat de goede Stadt van het s'waer Guarnisoen / by den welke sy nu in 't achte jaer belast en uitgeteert is / ontslagen en verlost worde? En diergelijke vragen dryven de selve meer. En op die twee stukken blijvende vragen sy noch: Heeft dan de vroome Stadt van Antwerpen alsulken schandelijken dwang / en de vroome Stadt van 's Hertogen-bosschе alsulken onlijdelijken overlast en uitteeringe verdient? Sijn de selve vroome Steden by den Heere en Staten des Landts gerichtelijk daer toe verwesen? Sy en konnen anders niet verstaen / of de Staten van Brabant en geven dat by desen handel s'wijgentlijk te kennen. Immers de Spangiaerden sullen in allen toekomende tijden het selve alsoo wel weten te verstaen.

Maer dat de selve een bedenken willen maken / recht of de Staten van Brabandt met Don Loups haer hooft in eenen kovel gestelten hebbende / soo veel noch gedaen hadden om de Gemeenten na de verlossinge van dese onmenschelijke tyrannie hakende / daer mede opten toom en van alle beroerten te houden: schijnt met de waerheit niet gelijks te hebben / en alsulke schelmstuk moet verre van alle ingeborenen deser Landen wesen. Maer van desen genoeg / als hier niet ten propooste dienende.

Maer ghy en moegt u noch met de Hollanderen / noch metten Prince van Orangien misschien niet aenleggen / om dat sy niet alleen de nieuwe Religie (soo genaemt) aenhangen / maer ook de Roomsche religie niet lijden en mogen. Maer wien hebben sy om de selve te hoort gedaen: En hebben sy Papen en Monniken en haren Kerken-dienst niet geleeden / soo lange sy eenigsins stil hebben willen wesen? En zijnder als noch in Hollandt en elders onder 't Gouvernement van den Prince niet veel Papen en Papisten: maer haren Kerken-dienst is over al te niete gedaen. Dat en is geen wonder / nademael sy dikwerven bevonden geweest zijn dien te gebruiken om conspiratien te maken en verraderyen te stichten. Wie en neemt niet weg alle middelen / door de welke hem sijne vyanden beschadigen mogen: seker die des welbaren niet moede en is: Maer laet den gemeenen vyandt eenmael ten onderen oft vertrokken wesen / en siet als dan oft onder de Landtsaten deser Landen om de Religie eenigen schadelijken twist (wy laten staen krijg) sal wesen. Dese moeiten souden daerom slechts wesen / dat in de vergaderinge der gemeener Staten beide de partyen gehoort souden worden: Alwaer welke t'hare metten woorde Godts beweeren en betrachtigen soude / de selve men behooren soude gelijk te geven / te vorderen / en aenhangig te wesen. Want wie soude soo misverstandig / soo onbillijk en soo onredelijk mogen wesen / dat hy hem niet voegen en soude willen na 't geene dat metten woorde Godts eens ofte den selven gelijkformig waer? ofte ten minsten 't selve niet voor goet en souden willen houden? 1574.

Maer of de Koninck in dese disputatie en t'samensprekinge van der Religie niet en woude bewilligen: ofte soo de disputatie veranderinge in de Religie veroorsaekte / hy de selve niet en wilde toelaten: sullen wy deshalven met onsen natuerlijken Heere in vyandtschap treden / en ten eeuwigen dage van hem / en van den sijnen ongonst / bevechtinge / en oorloge verwachten? Want sijne Majesteit in dese disputatie tegenwoordig woude ofte mochte wesen / hy en is sonder twijfel soo afgekeert van alle redelijkheit niet / of hy en soude 't geene toestaen / dat in den woorde Godts duidelijk verhaet / ofte den selve gelijkformig is. Maer dit en sal alsoo niet toedragen / dat hy in alsulke disputatie sal mogen wesen: dat konnen wy wel verstaen / dat de Heeren van der Inquisitie / soo lange sy hem in hare gewalt hebben / dat nemmermeer toe laten en sullen. Maer sullen wy daer en tusschen 't geene achter wegen laten / sonder de welke de ruste onser conscientien en 't welvaren des lieve Vaderlandts niet bestaen en mach? Dat moet verre van ons zijn / soo lange wy eenen sinne van vijven hebben. Of de Koninck verkeert van sinnen wesende (daer hem de almogende Godt voor behoede) verboot de administratie der Justitie / ofte yet desgelijke / soude men die daerom moeten laten? Maer zijn groote macht is te vresen: daer en segt niemant tegen. Maer dit is daer tegen: dat soo dese Landen eenmael vereenigt waren / dat se geen katte wesen soude sonder handtschoenen aen te tasten / soo men dat met een gemeen spreek-woordt segt. En konnen de Spangiaerden in dese haer raserye / meer als tien deelen deser Landen tot hare hulpe hebbende / tegens ons niet vorderen en uitrechten: wat souden sy konnen doen / als wy vereenigt wesende / t' samenderhandt hen het hooft boden? En oft sy yet vermochten / soo moesten wy t'samen 't geene doen / dat de Hollanderen en Zeelanderen met haren Bondt-genooten nu bysonder doen moeten / te weten / opten Heere der Heerscharen betrouwen: de welke gerechtig is / en den geenigen / die een gerechte sake dryven ofte voorstaen / nemmermeer en verlaet.

Maer dit alles kan U. L. verbarentheit en wijsheit beter doorgronden en insien / als yemandt soude mogen schryven: Waeromme wy hier een einde makende / begeerende uit een broederlijk gemoet / en van gantscher herten / dat U. L. neerstiglijk bedenkende de propoosten en redenen in 't voorleden jaer van uwe mede-broederen de Ridderschap / Edelen en Steden van Hollandt aen U. L. geschreven: en wat in dese onse vriendelijke vermaninge bedenkens weerdig wesen sal: Voortaen willen raedtslagen en doen / waer door het lieve Vaderlandt van dese langwijlige / ongelukken / grondelijke verderffenissen / schandelijke handelingen / en onmenschelijke tyrannie nu ten lesten eenmael verlost mocht worden. Wy willen met vierige herten den almogenden Godt bidden / dat hy U. L. een onverzaegt manlijk gemoet verleene / en wat U. L. voornemen en doen sullen / dat hy 't selve stuere en spoedig make / totter eere en heerlijkheit sijns heilige Naems / tot saligheit onser zielen / en tot verlossinge / gelukt / voorspoet / en welbaren onses verdruckte Vaderlandts / Amen.

Tot

Tot het XI. Boek, pag. 877. (289.)

De Juſtificatie der Staten by Bor te deſer plaetſe alleen ſommierlijk verhaelt, was t' Antwerpen by Willem Silvius gedrukt, en ſoodanig dat ſe waerdig is hier van woordt tot woordt geleſen te worden, aldus luidende:

Kort verhael van de rechte oorſaken en redenen, die de Generale Staten der Nederlanden gedwongen hebben, hen te verſien tot hunder beſchermenisſe, tegens den Heere Don Jehan van Ooſtenrijk.

Juſtificatie der Generale Staten van de Nederlanden tegens Don Jan van Ooſtenrijk.

ALſoo over al openbaer en eenen yegelijken kenmelijk is / dat de muiterie met het quaet en moetwillig leven der Spaenſcher ſoldaten / by den Katholijken Koninck in de Nederlanden gebzocht / deur den Hertoge van Alva / in 't jaer 1567. niet tegenſtaende dat van doen ter tijt alle ſaken waren ſtil en in ruſte. Sijn d'oorſake geweeſt der troubelen en beroerten in de ſelve Landen toegekomen in het jaer Lxxvj, daer naer. Omme welke moetwilligheit en muiterye / de voorſchzeven Spangiaerden waren verkleert wederſpannige en vyanden van ſijne Majeſteit / en ſijne Landen by openbaren Edicte van den twee-en-twintigſte dag van September des ſelfs jaers Lxxvj. geſlooten by mijnen Heeren van den Rade van State / als doen geſtelt weſende in 't generael Gouverneinent der voorſchzeven Landen. De generale Staten van de voorſeide Landen (hebbende nu negen oft tien jaren lang geleden heure dertelheit) hen hebben t'ſamen gevoegt en vereenigt om te wederſtaen / en hen partye te maken tegen de overlaſten / roovereyen / en moorderyen / waer mede de voorſchzeve Spangiaerdts de goede en getrouwe natuerlijke Vaſallen ſijnder Majeſteits onderſaten dzeigende waren / de welk eenigſints geſtilt was deur 't vertrek der voorſchzeven Spangiaerden / en den peis geſlooten met den Heere Don Jehan van Ooſtenrijk broeder van ſijne Majeſteit / geſonden zijnde om de voorſeide landen te Gouverneeren den ſeventienden dag in Febzuario 1577. geveſtigt en gewaerachtigt by de voorſchzeven ſijne Majeſteit den ſevenden Apzil. Eerſt volgende met bzieven van den ſelven date aen eenen iegelijken van de voorſeide Staten in 't particuliere / hen grootelijk bedankende van hen goet debvoir en officie dat ſy in deſe ſake gedaen hadden. En dat gemerkt ſijne Hoogheit tegen veele poincten en artikulen der ſelver Pacifikatien gedaen heeft: nieuwe en meerder beruerten / de ſelve Landen dzeigende zijn / de welk niet weſen en ſal ſonder dat alle de werelt heur ſal verwonderen / van ſoo haeſtelijke veranderinge / en daer van onſekerlijk te ſpzeken nits ook van de reden / die de ſelve Staten beweegt heeft omme te verſiene tot haren welvaren / en te wederſtane 't geene men gereet maekte tot 'er geheelder bederffeniſſen en uitroeperingen van hen en heinne nakomelingen / t'ſamen ook van alle de voorſchzeven Landen. De voorſeide Generale Staten / ootmoedigſte / onderdanigſte / en getrouwſte Onderſaten van ſijne voorſeide Katholijke Majeſteit hemmen overſten Heere en natuerlijk Pzince / om eenen iegelijken te keinnen te geven de rechte waerheit van de voorledene dingen / ten einde heure gerechtigheit en onnooſelheit / t'onrecht niet en worde deur bedzog en quaden wille beſchuldigt / nademael ſy overdacht en gedaen hebben / alle 't geene dat hen in de redelijkheit en menſchelijkheit mogelijk was / omme te bluſſchen deſe nieuwe beruerte / hebben bevonden te behooren en geheelijk van noode te weſen / by geſchzifte te ſtellen en in 't liechte te geven dit tegenwoordig verhael / deur het welk een yegelijk bevinden en verſtaen ſal / dat de voorſchzeven Staten noodtſakelijk om van hemmen wegen genoeg te doene en hen te ontlaſten / zijn geweeſt en noch zijn bedwongen / te ſoeken en daer toe te gebzuiken ſulke middelen als de nature leert / en de geeſtelijke en wereltlijke rechten toelaten.

Nademael dan dat ſijne Hoogheit herwaerts over ontfangen en aengenomen is geweeſt van de voorſeide generale Staten voor Gouverneur / Lieutenant en Kapitein generael der voorſeide ſijnder Majeſteit onder de conditien van het accoordt uitgegaen in forme van een eeuwig Edict / by hem aen de voornoemde Staten beloeft en geſwooren onverbzeekelijk t'achterbolgene: ſoo heeft een iegelijk begonſt d'oogen te hebben op ſijne Hoogheit / als ſiende van hin opgerecht en geplant een teelien van hoope / dat deſe Landen / die ſoo langen tijdt zijn als geplet geweeſt / onder het onverdzagelijk pak van oneindelijke veele lijdens en armoeden daer alle perſoonen (van wat qualiteit die mochten weſen) mede overloopen waren / ſouden deur de goetheztigheit / ſoetigheit / redelijkheit / en wijsheit van ſijne Hoogheit ten leſten worden opgerecht en geſtelt in heuren ouden ſtate / vergeſelſchapt weſende met alle geluk en voorſpoet.

Welke hoope in 't gemein is betoont geweeſt / met alle teelienen van blijdtſchap / feeſten / vziendelijke ontfangen en onthalen / die alle de werelt hem beweſen heeft / ja alſoo groote al oft hy hadde geweeſt Pzince en natuerlijk Heer der voorſeider Landen / verwachtende een iegelijk daer deur ſijn toedoen / de uitlandige verdzukkers der Landen vertrekkende / het Gouvernement ſoude wederomme worden gelevert in handen van de inlandige / der gemeine welvaert en ruſte toegeneigt weſende / den vzede en eenigheit van de Pzovincien ſoude onverbzeekelijk bewaert / de pzivilegien / rechten / en liberteiten gereſtitueert en weder opgerecht en in heur geheel geſtelt / en alle de poincten van de pacifikatie geſlooten tot Gent onderhouden en volbzacht worden. Ten einde dat daer deure openinge gedaen zijnde van de vergaderinge der Generale Staten / de welke van d'eene en d'andere zijde was beloeft geweeſt / men ten uit-einde ſoude mogen ſtellen een generael en eeuwig middele over alle de Landen / met een vaſte inſtellinge van eenigheit en van alle goede gemeinſchappe tuſſchen de Pzovincien / ſoo noopende het onderhoudt van de Katholijke Roomſche religie / als van de geheele en volmaekte onderdanigheit die men der Majeſteit ſchuldig is / en van het welvaren en gemeine ruſte der voorſeide Landen.

Maer hoe deſe hoope / vzeugt / en welgenoegen van eenen iegelijken in 't generael grooter is geweeſt / hoe het meer rechtveerdigs leetweeſens in de herten van eenen iegelijken voorts gebzacht heeft / als ſy hen hebben bedzoogen gevonden te zijne van heurlieder hoope.

Want naer het vertrek van den Spangiaerden / in plaetſe van de handt te houden aen de reſte van den poincten die noch bleven te voldoen in de pacifikatie gedaen tot Gent / en 't voorſeide accoordt om met den woztel uit te roeien de oorſaken van alle wantrouwigheit / ſoo heeft men geſien dat ſijne Hoogheit van langer handt ſijn Hof heeft vervult met uitlandig volk / vyanden van het Vaderlandt en de gemeine ruſte / weſende voor den meeſten deel Spangiaerden / Italianen / oft wel ſoo toegedaen en in den geeſt over een komende met henne hzumeuren / dat boven het openbaer ongelijk d'welk daer by gedaen worde aen de trouwe en geloefte waer deure hy hem hadde verbonden van alſulken volk t'ſijnen dienſte niet te gebzuiken / ſoo heeft hy ook in 't openbaer gebzocht den wille en voornemen die hy hadde van deſe Landen (alreede te ſeer overloopen en verdzukt weſende) te bzengen onder het jok van den geenen daer van hy ſelve hadde gegeveinſt en uitgegeven een aftrekken en ſchzoom te hebben.

Want onder 't deckſel van te hebben uit Italien doen komen ſijn nagevolg of Hof-geſin / ſoo heeft hy binnen 's Landts doen komen eenen grooten hoop Italianen en Spangiaerts / van de welke alleene oft ten miniſten principalijken hy hem heeft altijdt laten dienen / ſchouwende die van den Lande ſoo veele hen mogelijk is geweeſt / behalven eenige van gelijke hzumeuren en geſinthelt / en den goeden Patrioten geheel ſuſpect weſende / hebbende verheven Baptiſta de Taxis totten ſtaet van ſijn Hof-meeſterſchap / en andere van verachte conditie en qualiteit / gedient hebbende voor beſpiers ten tijde van den Hertoge van Alva. En in ſijnen rade (hoe wel hy in 't begin ſel hem geliet te willen gebzuiken die van den Lande / ja ook daer uit te willen doen vertrekken de uitlanders) ſoo is 't nochtans dat men met 'er daet heeft geſien geheelijken de contrarie. Want hy in alle voorkomende ſaken van importantien / hem heeft beholpen metten

rade

1577. rade van Octavio Gonzaga / en van den Secretaris Escovedo / niet doende iet van gewichte dan by hennen advijse. 't Selve al geheelijken contrarie van den tienden artikule van der pacificatien geslooten tot Marche in Famine. En soo wanneer hy hem geliet al oft hy wilde besigen in sijnen rade volk van den Lande / soo heeft hy gekooren die geene die hy wiste oft geheelijken gespaignoliseert oft den goeden patrioten suspect te zijne / en die hen vonden beswaert / deur dien sy hadden in 't beginsel der lester veranderingen / geresen tegen de Spangiaerden en henne adherenten / geschorst geweest van henne Staten en Gouvernementen / als die geene die men hieldt voor autheurs van de komste en vast behoudinge der voorseide Spangiaerden binnen de Landen van herwaerts-over / en van alle de miserien en katijvigheden des Vaderlandts daer naer gevolgt.

En dat 't selve alsoo zy / hy en heeft noit uit sijnen raedt en bywesen geslooten sommige particuliere persoonen van kleinder qualiteit / die altijts deur uitnemende groote passien hebben onderhouden en gebruet het vier van de Inlandtsche oorloge in Hollandt / en hen vertrokken hebben op 't Kasteel van Antwerpen mette voorseide Spangiaerden / en met de selve hen partyig gedragen tegen de voorseide Staten / en hebben ook geholpen met raedt en daet de Stadt rooven en branden / en boven dien / heeft hy hem altijdt beholpen met den geenen die hen hielden al oft hen te kort geschiedt ware als (te weten) met den Graven van Barlaymont / van Megen / Heeren van Hierges / van Floyon / en van Haulte Penne / van Assonville / Taxis en andere. Waer uit men anders niet verstaen en konste / dan dat hy sochte te onderhouden het onkruit van haet en tweedracht tusschen de Heeren / om ten einde hebbende bequame occasie den eenen tegen den anderen te stellen / en deur dien middele hem te wreken over hen allen / gelijk de werken ten lesten betoont hebben. En indien hy somwijlen iemandt van den anderen tot hem riepe / was het selve alleenlijk voor een uitwendigen schijnsel gedaen om hen in 't beginsel geene oorsake te geven van hem te beklagen / en om des te beter sijn voirnemen te bedekken.

En al is 't dat men hem te Bruessel ontfangen heeft met alle sijn nagevolg / op hoope dat hy (volgende sijne beloeften) de selve hem metter tijdt quijt maken soude / en geene andere besigen dan Inlanders / nadien hy ordonnantie in sijn Hof soude gestelt hebben / nochtans gesien hebbende dat gemerkt sijn volk soo seer suspect was den Borgeren van Bruessel / die dikwils aen hem hadden begeert de selve te willen af-danken / hy niet en mochte wel te werke stellen 't geene hy van langer handt voirgenomen hadde / soo heeft hy oorsake gesocht en gepracureert om naer Mechelen te reisen / onder het dekssel van dat hy daer soude tracteeren met de Duitsche Hop-lieden / alwaer hy geheel vrylijken en sonder eenige swarigheit in sijn Hof heeft doen komen / uit en ingaen alle soorten van Italianen / Spangiaerts / en andere gespagnoliseerde / die hen hadden verkleert voranden des Vaderlandts / en den muiteryen / oproeren / rooberyen / en de overlasten der voorseide Spangiaerden toegedaen te wesen / hebbende met henlieden openbare conversatie / en raet en achter-raet houdende van veele saken / desen Lande aengaende / gelijk de werken over een komende met de brieven aen de Duitsche Hop-lieden geschreven / naderhandt getoont en in 't licht gebracht hebben. Want van doen ter tijdt af / in plaetse van te tracteeren in den name van de Staten van hen-lieden betalinge en vertrek uiten Lande / gelijk hy hem verbonden hadde by het voorseide accoordt en Edict / solemneelijken en op de heilige Euangelien by hem gesworen in handen van den Eerweerdigen Bisschop van den Bossche / in de geheele vergaderinge der Staten / en ten by zijne van den Nuncio Apostolico / en den Gesanten des Keisers / soo heeft hy eenen aenslag gemaekt met den Duitschen / om hen te voegen tegen de Staten / en te doene het geene hy naderhandt gedaen heeft. En dat 't selve waerachtig is / blijkt by den brief geschreven aen den Baron van Frondsberg / en Raerle Fouker / in date van den sestienden Julii / daer hy in forme seidt dese woorden. 1577.

Doorluchtige Heeren / ik meine dat u noch wel indachtig is / 't geene dat ik te Mechelen met u getracteert hebbe / en den voet van 't bevel het welk ik u gegeven hebbe van 't geene u te doen stonde tot dienste van sijn Majesteit. En al is 't dat my kenlijk is dat ghy niet en sult faelgieeren / maer dat ghy wel sult weten te volbrengen na uwe kloekheit en wijsheit die ghy tot noch toe gebruikt hebt / 't geene dat u belast is tot dienst van sijne Majesteit. Nochtans gemerkt de sake van sulken gewichte is als sy is / soo hebbe ik u willen 't selve wederomme belasten by dese brieven / en in memorie brengen 't gene wy getracteert hebben / en op u begeeren en bevelen (gelijk ik doe uit den name van sijne Majesteit /) dat ghy terstont en soo haest als 't mogelijk wesen sal / volbrengt en metter daet doet 't geene dat tusschen ons geslooten en toegeslagen is: Gemerkt dat ghy dit doende / sult doen 't geene ghy schuldig zijt / en ook het geene dat behoort gedaen te worden tot verseker inge van uwe persoonen en betalingen / de welke de Staten u meinen te ontrekken / 't welk niet redelijken en is dat noch ghy noch ik toelaten / mits dat de intentie van sijne Majesteit en de mijne noit anders en is geweest / dan dat ghy soudt geeert / betaelt / en gefaveriseert worden. Onsen Heere beware uwe Doorluchtige persoonen.

En beneden tot meerder verkleeringe van de vierige begeerte die hy hadde tot volbrengen van sijne aenslagen aldaer gemaekt / soo voegt hy daer by met sijn eigen handt.

Mijne Heeren / ghy weet alreede wat ik u te Mechelen belast hebbe / en ook dat ghy 't selve volbrengende / sult voldoen 't geene ghy ten dienste van sijne Majesteit schuldig zijt / en verseker en ook deur de selfde middelen u-lieder leven en betalinge / want gemerkt het voornemen van den Staten is / u-lieden dat alle te benemen en onthouden / soo ben ik schuldig u-lieden daer van te waerschouwen en te bewaren / my helpende daer toe met u-lieden selve / en daeromme moeten wy nu ter tijdt malkanderen helpen / en metten anderen desen dienst doen aen sijne Majesteit; aengesien dat hy is die u betalen moet / en ik die in sijnen name daer voore moet sorge dragen. En aen de particuliere Kapiteinen schrijft hy met sijn eigen handt in Spaensch beneden in den brief / geschreven in Hoogduitsch op deser manieren.

Mijn vrienden / ik gedrage my op 't geene uwe Kolonels u veele opentlijker sullen seggen / gelooft hen / en blijft volstandig gelijks behoort in den dienst van sijne Majesteit wesende den Koninck / dien ghy dient en die u betalen en voldoen moet / en 't selve sal ik ook doen als u-lieden Generael / en vriendt / en Soldaet gelijk ghy alle.

En den drie-en-twintigsten der selver maent van Julius seindende aen de voorseide Kolonnels Jeronimus Curiel met brieven van credentie / schrijft hy ook met sijn eigen handt dese woorden in substancie.

Ik seinde u wederomme Jeronimus Curiel / ten einde hy u met meerder particulariteit te kennen gebe 't geene ghy van hem verstaen sult / en nademael dat de kansse gewapen is sonder die te konnen wederhouden / soo is van noode den teerlink te stellen ten einde hy wel loope / en het principaelste is / de kortheit en neerstigheit van 't volbrengen van 't geene dat tusschen ons geslooten en getracteert is.

Waer uit men klaerlijken kan bemerken dat in plaetse van te tracteeren met de voorschreven Duitschen voor de Staten / gelijk hy belooft hadde by het voorschreven accoordt / hy getracteert en listen gesocht heeft tegen hen-lieden / in plaetse van die t'samen te vereenigen / heeft hy se noch meer opgeroert / den Kolonnels wijs makende dat de Staten hen wouden ontnemen henne soldijen en betalingen / en ook het leven. In de plaetse van hen te doen vertrekken uit die Steden en sterkten / heeft hy se in dienst genomen en doen blijven in de Steden / om met gewelt hen betalinge te gekrijgen (dat is te seggen) om het Landt uiten grondt te bederven / meer dan het oyt geweest is.

Ter ander zijden / zijnde die van Vlaenderen over-

komen

1577. komen met die drie Vendelen van den Colonnel Polwiller die binnen Denremonde waren / en verkregen hebbende van sijne Hoogheit / op de requeste by hen-lieden gepresenteert volle macht om negelijk Soldaet te geven sijn passepoort / om te vertrecken naer Duitschlandt / als blijkt by der Apostille van sijnder handt in der maniere naervolgende. Sijn Hoogheit gehoort " en verstaen hebbende het rapport van dese Requeste / " verklaert dat men sal mogen gaen om het passepoort " hier versocht aen de Generale Staten / den welcken " sijn Hoogheit geeft volle macht om dat te mogen " geven / gelijk hy ook authoriseert de Heere van Ri" hove tot 'er expeditie van de particuliere passepoor" ten / van de welcke hier insgelijks mentie gemaeckt " wordt. En aengaende de Commissarisen om dese " drie Vendelen te leiden uiten Lande / sijn Hoogheit " ordonneert den Audiencier dat hy sonde expedieeren " de opene brieven daer toe van noode / op sulcke Com" missarisen als hem sullen genoemt worden. Gedaen " tot Mechelen den vijfsten dag van Hoymaent 1577. Ondertekent Jean / en noch leger Berti. Nochtans sonde hy korts daer naer geschreven en geordonneert hebben de selfde Soldaten / dat sy blijven souden in de voorseide Stadt / gehoorsaem zijnde / hen-lieder Coronel Polwiller / metten welcken sy twistig waren / en sonder eenige gemeinschap (gelijk den Staten voorseidt) gebleken is by de voornoemde brieven / die de Soldaten hen gesonden hebben.

Metten kortsten geseit / in de plaetse van de saken te accommodeeren / en te houden staende den pays en ruste van den Lande / gelijk als hy geloeft hadde makende het voorseide accoordt / en altijts in den mont hadde / hy heeft terstont na het selfde accoordt de welke soo solemneelijk gemaekt / geteekent / en geswooren was (als voorseit is) metten voornoemden Escovedo eenen nieuwen aenslag bewerpen / en ten laetsten al t'samen in brandt gestelt / en gepracticeert d'Oorloge die hy altijts in den sin hadde / niet anders verwachtende dan bequamen tijdt om die tot executie te stellen.

En siende dat ter eender zijden om de goede en vaste eenigheit van de Staten onder malkanderen / en ter ander zijden om het vriendelijk onthalen dat men hem gedaen hadde / en dagelijks noch was doende / met alder ongeveinstheit en getrouwigheit / ja selfs nopende de twee poincten daer mede dat hy van den eersten af hadde willen belasten de voornoemde Staten / te weten: van den Catholijken Roomschen geloove / en de onderdanigheit die men den Koninck schuldig is / sy hen alsoo getrouwelijk droegen / en sonder eenige oplsake / dat hy geen oirsake en hadde om hem te mogen tegen hen-lieden stellen ter causen van dien / soo heeft hy voor hem genomen noch voor een tijt te dissimuleeren en bedeckt te houden het quaedt herte dat hy hen-lieden was dragende / en secreet te houden de aenslagen binnen de voorseide Stadt van Mechelen bewerpen / en meinende / of dat hy die niet en sonde soo lichtelijk mogen volbrengen / sonder eerst verdorven te hebben mijn Heere den Prince van Orange / of dat hy by aventure van dier zijden sonde oorsake vinden / om hem selven opentlijcker te verklaren / by gevalle dat de Staten swarigheit hadden gemaekt van hem de Oorloge te verklaren / oft emmers hoopende die onder malkander twistig te maken / soo heeft hy bedacht dat hy sonde alle middelen soecken die hem mogelijk waren / om hen-lieden af te trecken van der vereeninge en alliance die sy deur den pays van Gent gemaekt hadden metten selven Heere den Prince van Orange / en de Staten van Hollandt en Seelandt / als hebbende van dier zijden merckelijk meer stoffe / om hem te mogen beklagen / noopende de twee poincten voorseit / en sonder d'orden te houden die gesloten en geaccoordeert was in de voorseide pacificatie van Gent / om te komen tot 'er generale vergaderinge van de Staten / tot de welcke alle resteerende geschillen uitgestelt waren. Soo heeft hy willen den tijdt verasschen en voorkomen / seer heet dringende dat men sonder te verwachten den tijdt of d'orden daer toe gestelt / veel poincten sonde voldoen / van de welcke de decisie was uit gestelt geweest by de voornoemde pacificatie totter Generale vergaderinge van de Staten. 1577

En eindelijk hy selve heeft in sijn vertreken van Brussel na Mechelen de selfde Staten voor gehouden dat sy de wapenen souden nemen tegens den selfden Heere de Prince / allegeerende / dat by aldien hy ware in Italien oft Spaignen / sonde hy expresselijk herwaerts over komen / om te beschermen de questie van die van Amsterdam / het welcke heeft gegeven oorsake van groot mistrouwen en verbitterthejt / van te sien sijn Hoogheit soo geresolveert om de Wapenen weder te aenveirden / aen de een zijde stellende de redenen by d'eene en d'ander partije ge-allegeert / de welcke versoeckende waren breeder kenisse van der saken / eer men die sonde slissen deur Oorloge / uit de welcke soo veel ellenden en kalijvigheden voorts komen / om de welcke te schouwen de Staten soo seere gearbeit hadden en dagelijks arbeiden.

Op den selven tijdt heeft hy ook brieven geschreven na Duitslandt aen de Keiserlijke Majesteit / en aen alle Keurvorsten / en heeft ook gesonden aen de Majesteit van Engelandt / om hen-lieden te verwekken tegen de voornoemde Heere de Prince / als tegen de geene die den pays gebroken en gevioleert hadde / en al sonder de Staten daer af te adverteeren / en sonder de voorseide Heere de Prince te vermanen / van te verantwoorden 't geene dat hy dede / oft van te voldoen 't geene dat hy geloeft hadde / hebbende daer-en-boven verboden den Ambassadeur van sijnen wege gesonden aen de voorseide Koninginne / dat hy haer niet en sonde vermanen van de Staten behulpig te wesen met haer Financien / om tseffens af te danken de voornoemde Duitschen de welke by de voorseide Staten aen den selven Ambassadeur seer versocht was. Openlijk toonende by alle sijn werken / de meininge die hy hadde van te breken den pays die tot Gent gemaekt was / om d'Oorloge te aenveerden tegen de voornoemde Heere de Prince / en die van Hollandt en Seelandt gelijk hy altree van den begin / noch zijnde binnen Luxemborg / en daer na tot Marche in Famine / klaerlijk te kennen gegeven hadde / dat hy daer toe een sonderlinge groote begeerte hadde / achtervolgende de brieven van Spaignen aen Rhoda geschreven byllants op den selven tijdt van sijn komste / en de instructie die hem gegeven wordt doen hy vertrok uit Spaignen / de welke dit poinct nam voor het principael fondement / te weten: dat hy moest met hulpe van de Generale Staten oorloge voeren tegen de voorseide Heere de Prince / en die van Hollandt en Seelandt / om (de selve vernielt zijnde) te lichter meester te worden van alle d'ander als blijkt by den voorseiden brief hier navolgende weder vernomen.

Nu soo hy gesien heeft / dat de Staten van herwaerts-over / niet en wilden lichtelijk de Oorloge aenveerden tegen die van Hollandt en Seelandt / maer geheel van meininge zijnde te onderhouden de gemaekte pacificatie / de Decisie van alle geschillen willen stellen in een wettig t'samen-spreken / en van de reste verwachten de generale beschrijvinge van de Staten / gelijk ge-accoordeert was in de voorseide pacificatie van Gent / soo heeft hy daer uit oirsake genomen / om hen-lieden te houden voor ongehoirsaem en weder-spannig sijnder Majesteit. Tracteerende met de Duitsche Colonellen / gelijk gesien is geweest by sijn brieven / op de middelen die daer souden mogen zijn om hen-lieden te straffen / en heeft onder de handt gepractiseert / om tot hem te trecken de sterkten van den Lande om daer af te disponeeren na sijnen wille.

Om de welke te doene / gevoelende hem selven niet seer wel ge-accommodeert binnen de stadt van Mechelen (mits dat die gelegen is in 't herte van den Lande) soo heeft hy hem bedacht te vertrecken in een Stadt en sterkte op de Frontieren gelegen / meinende eerst hem selven te stellen binnen Bergen in Henegauwe onder het delsel van daer te ontfangen de voorseide Hertoginne van Vendosme / die daer langs

1577. soude komen na de fonteinen van 't Spa in het Landt van Luike / maer gelijk 't selve hem niet en is gesuccedeert / soo heeft hy hem voor eenigen tijdt stille gehouden / hem gelatende dat dese reise van de voornoemde Hertoginne gebroken was / en soo gedurende dese practijken de Staten geadverteert waren / dat men veel volks was aennemende op de Frontieren / op den naem van de Hertoge van Guise / en onder het dekssel van te gaen tegen 't gewelt en macht die Hertoge Jan Casimirus Paltz-grave maest gereet maken om te trekken in Vranckrijk. Heeft sijn Hoogheit daer af ge-adverteert zijnde deur brieven van de voornoemde Staten hem altijts seer hoel gehouden / seggende dat hy daer af geen tijdinge en hadde / gelijk blijkt by sijn brieven tot dien einde aen de Staten geschreven in date van den twintigsten van Hoymaent / niet tegenstaende dat men selfs uit Vranckrijk op een nieu advijs hadde / dat 't selfde volk soude herwaerts-over komen om te helpen volbrengen 't geene dat den tijdt naderhandt bewesen heeft dat 'er gebruet werdt.

En daer-en-tusschen heeft hy onder 't selfde dekssel van te gemotte te gaen de voorseide Hertoginne van Vendosme / gepractiseert / dat hy soude reisen tot Namen / en middel soecken om meester te worden van het Kasteel / en met eene van de Frontier-steden en sterkten van dien Lande / gelijk hy gedaen heeft / want hy heeft op de selfde stondt alle sijn Bagage op-gepakt / en doen weg-voeren alle het geene dat hy hadde binnen de Steden van Bruessel en Mechelen / sonder iet daer te laten / ja soo verre dat hy heeft doen verkoopen alle proviste van den Wijn die hy in de Kelder hadde / daer by merkelijke getuigenisse genoeg gevende van het geene dat hy in den sin hadde.

En heeft op den selven tijdt / achtervolgende den voet die binnen Mechelen bedacht en geresolveert was / by alle middelen gepoogt om hem selven te verseekeren van de Stadt en Kasteel van Antwerpen / als de principaelste Stadt van herwaerts-over en die de sleutel is van Brabant / ja selfs de deure is van alle Schip-vaert / waer aen is hangende de geheele welvaert van desen Lande.

Siet daer waerom dat hy soo yverig was dringende by alle sijn brieven de voorseide Colonnellen / om dat sy terstont souden ter executie stellen 't geene dat bewoopen en geslooten was binnen Mechelen / gebruikende in de brieven van den vijf-en-twintigsten van Hoymaent / geschreven aen de Colonnels Frondsberg en Foliker dese woorden. Ik verwondere my seere / dat ik tot dese uuren dat ik schrijve desen tegenwoordigen brief / geen brieven van u-lieden ontfangen en hebbe / noch eenig advijs van 't geene dat ghy-lieden gedaen hebt in het doen van den Exploict dat ik u-lieden geordonneert hebbe / en daer deur dat ik sal zijn in grooter pijnen tot dat ik dat weet / ik bidde u-lieden wilt my daer af terstont adverteeren.

Nu hy hadde besorgt dat Cornelis van Einde soude daer binnen gekomen hebben met vier Vendelen / en met eene mijn Heere van Hierges / en een van sijn broeders / souden ook in de Stadt gekomen hebben met hen Regimenten / iegelijk op den gesetten tijdt / achtervolgende 't geene dat by den brief in date van den ses-en-twintigsten van Hoymaent hem ontdekt / waer dat hy aldus segt: De een van beiden die ghy weet / is van gister vertrocken / om sijnen hoop te vergaderen / om te doen komen ter plaetsen daer hy behoort / en de meeste sal van dage vertrecken / en hem vinden ter gesetter plaetsen / in vlegen dat u-lieder Ruiters sullen moeten voorts trecken / de welke ik hen-lieder bidde dat sy doen willen / geen twijfel hebbende dat 'et geene dat hen-lieden geloeft is / niet en sal failleeren.

Onder in den selven brief schrijft hy aldus met sijn eigen handt. Ik ben wel blijde dat ik verstaen hebbe / dat men voorts vaert met het geene dat 'er geresolveert is / maer dat men my de weete late van 't geene dat daergedaen wordt / want hier en sal geen faute zijn van te doen 't geene dat 'er geslooten en getracteert is. En in den brief van den acht-en-twintigsten schrijft hy aldus aen den Colonnel Foliker. De broeder van de voorseide Grave sal van hier trecken en komen soo haest als 't tijdt sal zijn / en in den brief van den dertigsten seidt hy aldus. Houdt goede gemeinschap metten jongsten vriendt / want indien dat noodt is ik sal u seinden den oudtsten. Daer-en-tusschen siet seer neerstig toe / en laet my dickwils tijdingen van u-lieder hebben / en in die van den een-en-dertigsten. De vriendt sal seer haest vertrecken / en sal doen alle neerstigheit die hem mogelijk is / om terstont daer te wesen. 1577.

En aengaende het Kasteel / wetende dat mijn Heere de Prince van Cimay een jong Heere daer was / en die (als Stadthouder van mijn Heere de Hertoge van Aerschot sijnen Vader) bevel hadde van daer niet te gaen / hy heeft hem geschreven eenen brief / beveelende dat hy de selfde gesien hebbende / by hem soude komen tot Mechelen / ten einde dat hy hem soude geselschap houden na Namen voorseit / waer dat hy van sinne was te reisen / om te ontfangen de voornoemde Hertoginne van Vendosme reisende na 't Spa voorseidt / ontbiedende de selve Heere de Prince dat hy gedurende sijn absentie verseekert was dat de Heere van Tourlon soude doen het geene dat van noode ware tot de bewaernisse van de selve plaetse. En dat hy tot Mechelen gekomen zijnde / met hem soude spreken van het geene dat hy hem 's daegs te voren geschreven hadde / des niet tegenstaende soo en heeft sijne Hoogheit hem niet een woordt daer af geruert / maer op het geene dat hy versochte sijnen oorlof om weder te keeren in het selfde Kasteel / heeft hy hem geantwoort / dat hy voorsien hadde van de selver bewaringe van dien / en dat 'er een salve getracteert werdt / daer deur dat sijnen persoon soude mogen in eenig perijkel komen / maer als alle salven souden ge-accommodeert zijn / hy soude hem de weete laten / daer-en-tusschen hadde hy alree over langen tijdt gedirigeert sijn voornemen / want siet hier het geene dat hy schrijft met sijn eigen handt aen den voorseiden Foliker in date van den seven-en-twintigsten van Hoymaent: Uit uwen brief die ik ontfangen hebbe van de Heere van Tourlon / hebbe ik mogen verstaen dat als hy my schreef / die van den Kasteele noch niet en hadden ontfangen de afveerdinge die ik u voorhen-lieden binnen Mechelen gegeven hebbe / waer af ik my seer verwondere / gemerkt dat ghy weet / dat my soo seer ter herten gaet / gebet hen van stonden aen / soo verre als ghy dat noch niet en hebt gedaen / en zijt sorgvuldig met goeden neerste te executeeren en volbrengen het geene dat 'er getracteert is / sonder te wachten na desen vriendt / want hy sal daer toe in tijts komen / &c.

Nu was de practijke dat hy in stede van de voorseide Heere de Prince van Cimay daer gestelt hadde de Heere van Tourlon / hoe wel dat hy daer toe geensints gequalificeert was / volgende de Privilegien van den Lande van Brabant / om dat hy geen Brabander en was / ook directelijk tegen 't eewig Edict dat hy soo solemneelijk gesworen hadde / hebbende volle verseekertheit van hem / dat hy het Kasteel soude voor hem bewaren tegen de Staten / en dat hy deur heimelijk verstant van beide zijden daer in soude mogen bringen de Duitschen en andere soldaten / om ook hem te verseekeren van de voorseide Stadt.

En segt ook met 'er daet in den brief van den acht-en-twintigsten van Hoymaent aen den voornoemden Foliker / aldus. Ik hebbe ontfangen uwen brief van gister geschreven dese na-noene / en ben uitermaten seere verblijdt dat mijn Heere van Tourlon soo wel geresolveert is om u bystant te doen in alle en iegelijke noodtelijke saken / en na dien dat soo is / soo hebbe ik een groot en vast betrouwen / niet tegenstaende dat Champagni doe oft voorstelle 't geene dat u Ruiterije my is schrijvende (want mijn Heere van Champagni arbeide om te beletten dat 'et volk van Cornelis van Einde / niet en soude inne komen) dat hy luttel vorderen sal. Des niet tegenstaende soo moet men seer wel toesien en de ooge in het zeil hebben / dat op den selven tijt daer niet in en kome volk van de ander zijde van wegen des Princen van Orangie. En daer-en-tusschen heeft hy deur alle middelen sijn beste gedaen om op sijn zijde te win-

1577. te winnen mijn Heere van Philomey / die een Vendel hadde in 't ſelfde Kaſteel / tot dien einde hem ſchrijvende eenen brief van den ſes-en-twintigſten van Hoymaent by deſe ſelve woorden. „ Lieve en wel beminde / ghy ſult „ verſtaen deur mijn Heere van Hierges en ons brieven „ die hy u ſal leveren / den ſtaet waer in dat de ſaken „ ſtaen / 't betrouwen dat wy op u hebben / en d'occaſie „ die haer preſenteert om te toonen uwen kouinck mijnen „ Heere hoe lief dat ghy hem hebt / en wat een goeden „ en getrouwen Vaſſael dat hy aen u heeft. Daer-en-„ tuſſchen nuts dat van noode is tot dienſt van ſijne „ Majeſteit / dat die vier Vendelen van Cornelis van „ Einde komen in de nieuwe Stadt / om of by avontuere „ de voornoemde Heere van Hierges noch niet en hadde „ geweeſt / oft by u geſonden en ware voor de voorſei-„ de inkomſte / hoe wel dat wy dat ſchrijven aen mijn „ Heere van Courlon / ſoo hebben wy ook u dat willen „ laten weten by deſe / die u ſal leveren Kaerle Folkier / „ op dat ghy weten moegt dat ſulks gedaen wordt deur „ ons ordinantie / als een ſake ſeer nootelijk tot dienſt „ van ſijne Majeſteit / van wiens wegen wy u ſommee-„ ren / ten einde dat ghy (volgende den Eedt die ghy „ hem gedaen hebt) hem wilt geſtadig dienen met het „ Vendel dat onder u is / tot 'er bewaringe van deſen „ Kaſteele / niemant aenhangende dan hem / en ons in „ ſijnen naem als u-lieder Gouverneur / alwaert ook „ dat ghy van elders ſeere verſocht waert / uwe ſolda-„ ten moet gevende / ten einde dat ſy doen heur-lieder „ debvoir / als betaemt vroome mannen / hen-lieden „ ook verſekerende dat wy met hen-lieden ſullen eerlijk „ doen leven en betalen tot de laetſte mijte / &c. Nu heeft hy deur deſe groote neerſtigheden gepeinſt dat deſen aenſlag van Antwerpen / dien hy tot Mechelen alree beſteken hadde / gelijk men geſien heeft / hem niet en ſoude mogen faillieren.

Behalven alle deſe / gelijk hy hem alree wel verſe-kert hieldt / meinende tot ſijnen beſten te hebben de Stadt en 't Landt van Luxenbourg / ſoo heeft hy ſijn aenſlagen die van langer handt bewrocht waren / ſoo wel op weg geſtelt / dat hy / onder het deckſel dat de Staten niet en accordeerden de begeerte van mijn Heere van Hierges / die verſiekende was 't Gouverne-ment van Charlemont / de welke de Heere van Meri-court hem wilde overgeven / geloeft heeft den ſelven Heere van Hierges / en in effecte hy gaf hem 't ſelfde Gouvernement van Charlemont / om voor hem dat te houden tegen de voorſeide Staten / en alle 't gene dat geſlooten ware geweeſt / by den Edict van der pacificatie.

Denkende nu ſijn aenſlagen ſoo ſekerlijk gemaekt te hebben / dat hem alle ſaken ſouden volgen na ſij-nen wenſch / ſoo wel om dat hy hem verſekert hielt van de voornoemde Stadt en Kaſteel van Antwer-pen / als ook om dat hy tot ſijnen dienſte hadde al-le de Duitſchen in getale van vier Regimenten / en ook die van de Heeren van Hierges / van Me-gem / van Floyon / en du Cerf / de welke was dat van Mario Cardoini / daer toe meinende dat de Financien van de voorſeide Staten uit-geput wa-ren / gelijk ſy hem ook quijt gemaekt hadden van alle hen krachten en Soldaten die onderhouden wa-ren van de particuliere Landen / en hebben de ſel-ve deur brieven en expreſſe perſonen ondertaſt wat krachten ſy noch behouden hadden om uit te drij-ven de voornoemde Duitſchen / ſoo heeft hy gere-ſolveert voorts te varen. En alſoo / niet tegenſtaen-de dat hy twee dagen daer te vooren geſonden had-de den Heere van Grobbendonk aen de Staten / om hen-lieden te verklaren dat hy van wille was hem wederomme te vinden binnen Bruſſel / ſoo verre als alle ſaken daer wel geordonneert en gedirigeert waren / noopende eenige artikulen van ſijnen we-ge vertoont / den welken was voldaen geweeſt: Niet te min ſoo heeft hy onder het deckſel van ter Jacht te gaen / waer dat hem de principaelſte volgden / hem vindende voor het Kaſteel van Namen / en gelaten-de al of hy hadde willen beſichtigen het omtrent ge-legen Landt en de paſſagie rondtsomme / bevoo-len den Heere de Hertoge van Aerſchot / dat hy hem ſoude volgen / en ſoo hy binnen het Kaſteel was ge-komen / hy heeft tot hem geſeidt / dat hy tot verſe-kertheit van ſijnen perſoone / en van die van den 1577. ſelfden Hertoge / t'ſamen van ſijnen navolg gevon-den hadde te behooren dat hy hem ſoude ſtellen in die plaetſe / op de welke komende / ſy gevonden heb-ben aen de poorte de voorſeide Heeren van Hierges / de Grave van Megem / Floyon / en van Haulte Penne / hebbende hen piſtoletten in de vuiſt / en ter-ſtont heeft ſijn Hoogheit desgelijks 't ſijne in de handt genomen / de welk hy trok uiter cuſtodien / en too-nende alſoo de wapenen / ſeide dat 'et was den eerſten dag van ſijn Gouvernement / en deede terſtont ſtel-len de wachten.

Hebbende hem nu meeſter gemaekt van der plaet-ſe ſoo heeft hy den Raedt vergadert / waer dat hy hen-lieden deede een vertoogh van de lange en uit-terſte patientie die hy gehadt hadde / noopende ſoo veele en onverdraegelijke onweerdigheden die hy ge-leden hadde by de Staten van den Lande. En dat hy gereſolveert was niet langer de patientie te heb-ben / maer dat hy wilde Gouverneeren / en hem ab-ſolutelijk doen gehoorſaem zijn / volgende den laſt die hy uit Spaignien hadde / ter contrarie van het geene dat 'er was ge-appoincteert / en dat hy ſoo meenigmael gelooft en verklaert hadde van te Gou-verneeren by advijs van den Raedt van State en van de Staten.

En nochtans om niet geheel en al een quaden mondt te maken den Heeren van den Lande / die als doen daer noch tegenwoordig waren / om des wille dat hy peinsde dat noch geen tijdt en was van hem openlijk te verklaren / ſoo exhibeerde hy twee brieven de eene van den negentiende / en de ander van den een-en-twintigſten van Hoymaent ſonder onderteekeninge / of teekeninge van name / by de welke hem ontboden werdt dat 'er was eenige con-ſpiratie opgerecht tegen ſijnen perſoone / om hem te vangen binnen Bruſſel of Mechelen / en daerom dat hy hem behoorde te voorſien van behoorlijke re-medie tot zijnder verſekertheit / daer op allegeeren-de dat hy nu was ter plaetſe daer hy meinde verſe-kert te zijn / en daer hy hem van meininge was te houden / om hem ſelven te bewaren voor de quade wil-le van de geconſpireerde / loſelijk leggende d'oorſake van ſijn vertrek / dat lange daer te vooren bedacht was / ja van het beginſel af van ſijn komſte her-waerts-over / als de telkens bewijſen / op een deck-ſel van een conſpiratie met 'er haeſten verſiert / ge-merkt dat indien hy reden hadde gehadt van ſulken ſuſpicie / het ſelfde mocht remedieeren met een ge-lijkweerdig kaſtiement / hy zijnde Gouverneur van den Lande en in alle ſaken ge-obedieert. En heeft op den ſelven tijdt geſonden mijn Heere van Heſſen-gien met de copie van de ſelfde twee brieven tot Bruſ-ſel / en eenige ſeker poincten / de welke hy wilde ge-effectueert hebben / eer dat hy ſoude wederkeeren binnen de Stadt van Bruſſel / ſtrekkende in effecte om de wa-penen neder te doen leggen mijn Heere van Heze (by de Stadt gekooren) en met eene alle de Borgers / om met deſe practijke te beter onverſiens mogen innemen de Stadt van Bruſſel / gelijk hy gedaen hadde het Kaſteel van Namen.

Hoe wel nu dat deur deſe voorſeide ſake / de Sta-ten rechtveerdige oorſake genoeg hadden van mis-trouwen / ja ſelfs van hen-lieden te wachten voor ſijne Hoogheit / die alree ſoo merkelijk ſijn meinin-ge ontdekt hadde / en in ſoo veel hoecken gevio-leert en gebrooken de Tractaten van de pacificatie / ſoo wel het geene dat gemaekt was binnen Gent / als de laetſte / gemaekt by maniere van Edict tot Marche in Famine / niet te min verre is 't dat iemant hem geruert heeft om te doen of te bewijſen eenige acte van vyandtſchap / ja ſelfs men heeft hem geſon-den mijn Heere de Prelaet van Marolles / den Archi-diakon van Ypre / en den Heere van Brus / met ſeer breede inſtructie / in date van den vijf-en-twintigſten van Hoymaent / by de welke ſy hem gedaen hebben volkomen verklaringe van hen-lieder ongeveinsde en ſuiver meininge t'ſijnewaerts / in alle getrouwheit en onderdanigheit / hem ſeer gotmoedelijk bidden-de dat hy ſoude willen van hem leggen alle ſuſpi-cie / die op onwaerachtige en onſeker overdragen

1577. gefondeert was / en remedieeren de inconvenienten en veranderingen / die dit zijn extraordinare vertrek op het Kasteel van Namen / t'samen ook de inmenen soo nieu en subijt van het Kasteel van Charlemont / souden mogen veroirsaken met sijn wederkomste en sijn presentie binnen de Stadt van Bruessel / hem geloovende behalven de voorseide getrouwigheit / alle verseliertheit tot alle / en tegen alle menschen / en te doen een exemplaer castiement / en gelijkweerdig der verdienste tegen de geene die hen sullen beschuldig vinden van sulken boose conspiratie. Tot effect van de welk sy versoeken dat soo wel de beklaegde als de beklagers souden genoemt werden / om daer oprechtelijk informatie te nemen / en behoirlijke justicie te doen / de welke sy wederom 's anderdaegs aen hem versochten / met gelofte van hen lijf en goet te stellen voor de verseliertheit en dienst van sijnen persoone / en daeren-boven dat alle 't volk van Oorloge tot dien selfden einde souden eedt doen. Niet latende voorts in alder neerstigheit en ongeveinstheit met hem te tracteeren aengaende de betalinge en het vertrek van de Duitschen / de welke hy hem als doen noch geliet uitermaten seer te begeeren.

Maer des allen niet tegenstaende / ja selfs hoe wel dat de voorseide Staten noch naderhandt wederomme by diversche reisen sijn Hoogheit ootmoedig gebeden hebben van te mogen kennen de gene die men beklaegde voor beschuldig van dese conspiratie / t'samen ook de namen van de geene die se geaccuseert hadden / seer begeerende altijdts dat sijne Hoogheit soude gelieven eens van hem te weeren dese mistrouwe tegen henlieden / en deur sijn wederkomste binnen Bruessel te doen ophouden alle alteratien geresen uit oorsake van sijn voorseidt vertrekken / geloovende en hem selven verbindende te wesen straffe wreekers op alle de geene die iet souden willen bestaen tegen hem oft de sijne / behalven noch 't geene dat sy by de afweerdinge van den dertigsten van Hoymaent / hem hadden totten voorseiden effecte geaccordeert / als dat hy soude mogen boven sijn ordinare wacht van Archiers en Hallebaerdiers / een wacht hebben van hooft / Kapiteinen en soldaten / totten getale van drie hondert Haelt-geschutten voetknechten Ingebooren van den Lande / die sijne Hoogheit en den Staten souden aengenaem zijn / waer af dergelijke noit en heeft geaccordeert geweest eenig Prince van den bloede / noch ander.

Verre was 't dat sy iet van hem sonden mogen verkregen hebben / ja selfs in de plaetse van te middelen het vertrek van de Duitschen uit desen Lande / de welke hy soo dikwils geloeft en gesworen hadde / soo verklaerde hy en ontdekte openlijk 't verstant dat hy met hen-lieden hadde / de welke hy tot dien tijdt toe seereet gehouden hadde / hem ook niet wachtende te seggen van als doen tegen den vernoemden Heere van Marolles / dat hy hem verseikert hieldt van de Stadt en Kasteel van Antwerpen / dat hem ook geen volk noch geldt en was gebrekende / hem last gevende daer af de Staten te adverteeren.

Bevelende daer-en-boven den Duitschen van de Kapitein Cornelis van Einde / dat sy trekken souden na de Stadt van Antwerpen / en daer hen-lieden voegen met de geene die daer alree van te vooren binnen waren / ordonneerende ook den voorseiden Heere van Tourlon / dat hy achtervolgende 't geene over langen tijdt geslooten en geconcludeert was / die daer binnen soude brengen en hem met hen-lieden voegen. Bewijsende daer in alle vyantschap en een gereselveerde meininge van dit arm Landt te verdrukken deur de soule van de vreemdelingen / meer dan het oit van te vooren verdrukt hadde geweest / invoegen dat alreede die Kooplieden van Antwerpen / soo wel die van den Lande / als van de Natien / begonsten haer-lieder gereetschap te maken om te vertrekken en de Stadt te verlaten / latende die in een ellendige woestigheit en desolatie / ja men sach die hen-selven ter vensteren uitworpen om hen te salveeren / en een ontallige menigte van pakken van Koopmanschappen geworpen in de Schepen / als ten besten gegeven / niet wetende hoe sy souden ontgaen de gramschap van dese Huerlingen soldaten / wellier wreedtheit en gierigheit / hen-lieden by experiencie en tot haer-lieder schade en verderfenisse te seere bekent was. 1577.

En nochtans en souden de Staten noch niet genegen geweest hebben / en noch min gereselveert / om te nemen het middel van de Wapenen / hoopende altijdts dat sijne Hoogheit in gelijkformigheit van soo veel gelofte en soo solemneele Eeden die hy hen-lieden gedaen hadde / eer soude willen deur middel van reden en van Justicie / remedieeren de inconvenienten die voor handen waren / dan deur kracht van wapenen / en hadde geweest dat op den selven dag dat sy hen-lieder klachten schikten aen sijne Hoogheit van dit bevel gedaen den Heere van Tourlon / en van den aenslag van den voorseiden Kapitein Cornelis van Einde / de welke was den acht- en- twintigsten dag van Hoymaent / hen-lieder hadden ge-exhibeert geweest / gecommuniceert en gelesen / de brieven die sijn Hoogheit en de Secretaris Escovedo geschreven hadden in de voorleden maent van April / aen den Koninck en aen sijnen Raedts-heere en Secretaris Anthonio Perez / de welke afgeworpen geweest hebbende in Gascoignen hen-lieden waren gesonden deur middel van mijn Heere de Prince van Orange / om behoorlijk te letten op hen-lieder saken / tot voorderinge en welvaert van den Lande.

Nu onder dese brieven soo waren daer drie van Don Jehan / te weten: twee aen sijne Majesteit / en eenen aen den voornoemden Anthonio Perez / en bijbe van Escovedo / alle gelijk geschreven aen sijne Majesteit de meestendeel in Cyfre / de welke ontdekt werdt deur den A. B. die hen-lieden ge-exhibeert werdt in gelijkformigheit van syllabe tot syllabe met originalen / invoegen dat men klaerlijk mocht merken dat in het uitleggen van den Cyfren geen bedrog noch faute en was / confirmeerende dat al selfs de handt en onderteikeningen van den voornoemden Heere Don Jehan / die seer wel bekent was veel persoonen onder de Staten / en naderhandt by sijne Hoogheit gekent en geleden.

Soo nu in de voorseide brieven de intentie van sijne Hoogheit haer soo klaerlijk ontdekte / dat een iegelijk metten oogen mocht sien en met vingeren tasten / dat alle de gelofte en schoon gelaten en schenken die hy tot dien tijdt toe gedaen hadde / niet en waren dan soo veel gebeinstheden / om in slape te maken den Edeldom en 't volk van herwaerts-over / ten einde dat hy die onversiens soude bekrijgen / en dat al 't geene dat men pretendeerde tegen mijn Heer de Prince van Orange / en die van Hollandt en Zeelandt / niet dan gesochte dekssels en waren om te scheiden de eene van den anderen / en alsoo met de macht en middele van d'eene partyen te loopen op die ander / om naderhandt wrake te nemen van alle gelijk t'samen / en al uitroeyen metten spere en s'weerde / gelijk als hier na particulierlijker sal ernomen worden.

Voorwaer doen was 't dat de Staten begonsten wakker te worden / en wat naerder te denken op henlieder saken / en met groote reden mistrouwen te hebben van sijnder Hoogheit / alle wiens werken en secrete aenslagen sy sagen gelijkformig te komen in al en over al metten aenslagen van te vooren van langer handt bewaren / en nu ontdekt deur het inhouden van de voorseide brieven: want siende aen allen zijden rondtomme hen-lieden / soo sagen sy dat ter eender zijden de Duitschen hen-lieden benomen hebbende alle hoope van vertrek / houdende waren de principaelste Steden en sleutels van Brabant ten behoeve en dienst van den Heere Don Jehan / met openbaer verklaringe van de quade wille die sy den Staten droegen. En ter ander zijden / hebbende sijne Hoogheit ingenomen het Kasteel van Namen en Charlemont / niet en socht dan deur het Landt van Luxemborg den weg open te houden om soo grooten macht van vreemdelingen in het Landt te brengen als hem gelieven soude / en dat hy hem rustende op het oor-kussen van den Kasteele van Antwerpen (van de welke hy hen geheel verseikert hieldt) alreede sijn krachten van alle zijden deeden trekken. Invoegen dat de Staten hen-lieden sagen als beslooten en geheel omcingelt / met apparentie van terstont op eenen bot doodt geslagen en vernielt te wesen / behalven dat het verlies van de voorseide

Stadt

1577. Stadt en Kaſteel van Antwerpen / hen-lieden hadde ſubitelijk en als op een oogenblik doen verlieſen alle credijt en middel / om te verkrijgen penningen en noodtſakelijke Munitien om de oorloge te voeren.

Daer-en-tuſſchen heeft ſijn Hoogheit hen-lieden altijts onderhouden in de hoope van pays / en pretendeerende dat geene dat hy deede / alleenlijk was voor ſijn verſekertheit / ſoo heeft hy begonſt hen-lieden voor te houden conditien ſeo hardt / onbehoorlijk en ſoo directelijk repugneerende alle voorgaende contracten van pacificatie / al oft hy hen-lieden alree onder de voet hadde geleit.

Siet daer de reden waerom dat ſy hen reſolveerden te zijn op hen-lieder hoede / en te voorkomen de bederveniſſe die hen over 't hooft was hangende / en metter daet hebben de voorſeide Staten verſoeht aen den Baron van Liedekerke en den Raedts-heere van den Koninck Guillaume de Houk / dat ſy met alder neerſtigheit ſouden willen reiſen tot binnen de Stadt van Antwerpen / ten einde ſy ſouden moet geven den Heere van Bours als een goet patriot en Kapitein van een Vendel knechten in 't voorſeide Kaſteel / welke Heeren in ſulker voegen hen-lieder beſte deeden / dat niet tegenſtaende de voorſeide Heeren van Tourlon hem verklaert hadde op de zijde van de voorſeide Duitſchen die men ſoude in de Stadt brengen / en dat hy van wegen ſijnder Hoogheit den ſoldaten van den Kaſteele van Antwerpen voorhoudende was een nieuwen Eedt / contrarie 't geene dat ſy de Staten gelooft / en geſworen hadden: De voorſeide Heere van Bours met advijs van de Heeren van Liedekerke en Guillaume van Houk / meer acht hebbende op de verbinteniſſe van ſijn gelofte eens den Staten gegeven / en op de welvaert van ſijn Vaderlandt / dan op de lokkingen en gelofften van giften die men hem gedaen hadde / weigerde den ſelven eedt te doene / en voegende hem met het meeſtendeel van de Kapiteinen en ſoldaten die de ſelve partye hielden / heeft den voorſeiden Heere van Tourlon metten halſe genomen / en verdreven de geene die van ſijnder factie waren / wederſtellende hy ſulker voegen 't voorſeide Kaſteel van Antwerpen in handen en tot wille van de voornoemde Staten / waer deur dat ſeer korts daer naer de Duitſchen die binnen de Stadt waren / ſoo ſy waren gereſolveert geweeſt van heur-lieder ſterk te maken in de nieuwe Stadt / en van daer de geheele Stadt in brandt te ſtellen en te rooven / nochtans ſiende de vaſte reſolutie van de Borgers tegen hen-lieden / in geſelſchap van de macht van den Kaſteele / vindende hen ſelven bevreeſt / ſoo hebben ſy de Stadt verlaten / en insgelijks gelaten in handen van de Borgers en van de voornoemde Staten.

Ook ſeer korts daer na ſoo hebben de ſelve Staten hen-lieden verſekert van de Stadt van Liere / en ſommige ander die verblint waren deur 't ſchoon ſpreken van ſijne Hoogheit / om te ontgaen de overlaſten daer mede ſy hen gedreigt ſagen. Metten kortſten geſeit / ſy hebben gedaen 't geene dat iegelijk kloek man / en die ſijn leven / ſijn eere / ſijn Huisvrouwe / ſijn Kinderen / en ſijn Vaderlandt lief heeft / ſchuldig was te doen / hen ſelven ook quijtende in deſen / in 't geene dat hen-lieden bevoolen was / om wel toe te ſien en acht te ſlaen op de gemeine welvaert van den Lande / want voorwaer ſy ſagen klaerlijk / na dien de quade wille en meininge die ſijne Hoogheit tegen hen-lieden ontfangen hadde / niet en was nieuwelijk begonnen om eenige oirſake die ſy hem ſouden gegeven hebben / maer hadde de wortel genomen van het beginſel af van ſijn komſte / en van dat hy ontfangen werdt totten Gouvernemente / gelijk als blijkt by de afgeworpen brieven / en dat die op den ſelfden tijdt begonſt hadde uit te botten / en voorts te brengen de vruchten en effecten van alle vyandtſchap / ſoo haeſt als Godt hen-lieden hadde de gracie gedaen van te ontdekken d'eerſte wortel / deur het middel van de voornoemde afgeworpen brieven / ſoo en was daer voorwaer geen apparencie meer van te hoopen eenige remedie / en veel min dan voort aen hem ſelven te laten bedriegen met woorden / en verdooven met ydel gelofften en aenlokkingen.

Want in de voorſeide brieven / geſchreven van den tijdt dat men alree geaccordeert was te ontfangen ſijne Hoogheit binnen Bruſſel (de welke was ontrent den ſeventen / achtſten / en negenden van April) van welke dagen de voornoemde brieven gedateert zijn / en van den ſelven tijdt dat ſijne Hoogheit proteſteerde dat hy boven alle ſaken ter wereldt begeerde te weſen binnen de Stadt van Bruſſel / om te verkeeren onder de beſte en getrouſte dienaers en Vaſſalen van ſijne Majeſteit / (want alſoo liet hy die) ſoo ſchreef hy geheel de contrarie na Spangnien / van dien dat hy hier het ſemblant toonde. 1577.

Gemerkt dat hy poogt deur de inhouden van dien in alle manieren ter wereldt / te blameeren en te ſtellen in de quade gratie van ſijne Majeſteit / deſe Landen en de Staten van dien: ſeggende meer / dat in dien ſijne Majeſteit ſchenken doet den quaden / op dat ſy niet en ſouden erger worden / dat zy 't doe den goeden / ten einde dat ſy mogen beter weſen / en dat ſy niet en weigere den genen die verdienen 't geene dat gegeven wordt den geenen die weerdig ſouden zijn tot een exempel geſtraft te werden. Poogende ſijne Majeſteit te perſuadeeren / dat de meeſtendeel van de Staten was met de Prince van Oraugien / en dat de geene die voor ſijne Majeſteit waren / geen vierigheit en hadden / en ſoekt in alle ſijn propooſten ſijne Majeſteit te inducereen dat hy ſoude weder krijgen ſijn credijt / midts de Kooplieden betalende / achtervolgende het geene dat Eſcovedo met hen-lieden getracteert hadde / ten einde dat hy ſoude mogen middel hebben en macht om te effectueeren / 't geene dat hy meent te weſen tot dienſt van ſijne Majeſteit ſchrijvende met ſijn eigen handt. Na dien dat dit lichaem niet anders te helpen " is / dan met af te ſnijden 't geene dat in het ſelve ge- " quetſt is / dat moet nu ter tijdt geſchieden / makende " die proviſie / daerom dat hy was biddende ſijne Maje- " ſteit / want indien de ſelfde failleerde / daer en ſoude geen " ſake over einde blijven. Waer in geheel openlijk be- " toont wordt de grondt van ſijn aenſlagen / om deur een wrede oorloge terſtont dit lichaem te cauteriſeeren / hem voorts gedragende tot al 't geene dat Eſcovedo particulierlijker ſal ſchrijven / de welke daer af is verhalende aen ſijne Majeſteit geheel luide en klaerlijk / ſeggende dat deſe ſaken niet en konnen geremedieert worden deur goede middel / en niet dan deur vyer en bloedt / en om dat te doen / ſoo moet men noodtſakelijk macht hebben / ook ſonderlinge daer toe ſtrekkende / dat ſijne Majeſteit behoort weder te krijgen ſijn credijt / de welk alle ſaken ſoude mogen repareeren / midts dat (als hy ſegt) de faute van credijt / courage heeft gegeven om te rebelleeren tegen ſijn Majeſteit.

Ja hy verhaelt ſeer klaerlijk de middelen / deur de welke men d'Oorloge moet voeren / ſeggende dat men niet en moet aenvallen aen de plaetſen te vaſte Lande gelegen / maer aen de Eilanden / welken aenſlag hy ſ'waerder houdt / dan die van Engelandt / en d'een genomen hebbende / dat men ſeer haeſt de ander ſal innemen / en om dat ſijne Majeſteit niet en ſoude den luſt benemen / deur de ſeer groote koſten / ſoo ſegt hy / " dat by aldien men tot deſer saken komt / men ſal moe- " ten nemen eenen anderen weg / dan dien de Hertoge " van Alve en de groote Commandeur namen / en hen " voorſien van een klein hooplen vollis dat goet ware / " ſonder hen te belaſten met de geene die verteeren ſonder " ſijne Majeſteit dienſt te doene. "

Metten kortſten / de diſcourſen en propooſten van ſijne Hoogheit en van den voorſeiden Eſcovedo en ſtrekken tot geen ander einde / dan om ſijne Majeſteit te verwekken / dat hy alle ſijn macht ſoude beſigen om dit arme Landt te bederven / daer in gebruikende deur den voornoemden Eſcovedo eene die verbloedſte practijke die men ſoude mogen bedenken / want ſiet daer het geene dat hy ſegt met ſijn eigen woorden.

Daer is noch een ander poinct / dat dit ſal mo- " gen weder brengen / te weten: hen-lieden particuliere " queſtien / want de geene die gevangen hebben geweeſt / " en ſullen niet willen aſſtant doen van hen-lieder Gou- " vernement / de welke men ander ſal gegeven hebben / " meinende dat ſy 't weerdig zijn / en om deſer oirſake " ſullen ſy malkander pluikharen / en ſoo verre als dat "

1577. »alsoo seker is als ik dat houde / soo en sal de questie »die onder hen-lieden is van de wyheit van consciencien die sy pretendeeren / niet qualijk te passe komen »uwe Majesteit / want onder dat deksel sullen de somnige hen stellen en houden aen de zijde van uwe Majesteit. En ten laetsten zijnde onder malkander twistig en gescheiden / soo sullen wy over hen-lieden te gemaklikelijker meester worden / en de eene kastijen deur middel van den anderen.

Alle sijn brieven zijn vol van diergelijke treken / in de welke / God weet hoe dat hy handelt en beschrijft alle de Heeren / en alle 't volk van herwaerts-over en die recommandeert aen den Koninck / seggende dat 'er niet een en is van hen-lieden die rechte gaet / en dat sy alle gelijk hebben een verbloekte en valsche meininge / niet soekende dan te leven na hen-lieder gelieste sonder eenige Wet of regel / en te hebben de wyheit van consciencien. Om de sake kort te maken / hy endekt wel klaerlijk / niet alleene de quade opinie die sy altijts gehadt hebben / en gearbeit by alle middelen sijne Majesteit in te drukken / van die van herwaerts over / maer ook hen lieder aenslagen van langer handt gerokt / en gecontinueert van den begin af dat de Spangiaerts herwaerts-over quamen / tot de komste toe van Don Jehan / en daer na bedekt onder de asschens van gheimsde soetigheit om die te doen oprijsen in een verderflijke vlamme / die het geheele Landt universalijk soude vernielen / gelijk de effecten alree bewesen hebben / deur de voorseide werken van vpantschap van den voornoemden Heere Don Jan.

Want achterlatende de saken die gepasseert zijn ten tijde van den Hertoge van Alve / en van den grooten Commandeur / om des wille dat behalven dat de gedenkenisse daer af seer drukkig en klagelijk is / en dat de wonden noch soo versch zijn en de klachten over alle de wereldt soo uitgespreit / dat die niemant en konnen onbekent zijn. Voorwaer sedert de komste van sijne Hoogheit in Luxemborg / men sal bevinden / dat alle de practijken en secrete aenslagen die gedaen zijn soo wel by de selve sijne Hoogheit / als deur sijn dienaers Octavio Gonzaga en Escovedo / tot desen selfden einde altijts gestrekt hebben.

En metter daet men heeft gesien by de brieven die afgevorpen werden ten tijde van der pacificatie van Gent / dat de Koninck Don Jan geordineert hadde / dat hy alle sijn instructie soude nemen van Jeronimo de Rhoda den auteur van de moorderyen / ongeregeltheden en kativigheden die gebeurt zijn sedert het overlijden van den grooten Commandeur. Nochtans op dat 't selfde die van den Lande niet en soude bekent zijn: Soo beval hy Rhoda dat hy uit dese Landen wederkeerende niet en soude te gemoete komen noch spreken met sijne Alteze / maer dat hy soude nemen eenen anderen weg / latende sijn advijs en instructie in handen van Balthasar Lopez / de welke die soude leveren sijnder Hoogheit / ten einde men niet twijfelen en soude dat sy met malkander heimelijk verstant hadden / ja sijne Majesteit schreef met seer klare en wel expresse woorden / dat men noch dissimuleeren soude metten Hertoge van Aerschot / en de Heere van Champaigny en andere / die van hen-lieder humeuren waren / tot de komste van Don Jehan / de welke daer in orden soude stellen en remedie als behooren soude / geheel bewijsende / dat hy wel blijde was van het ongelük dat den Staten volk geschiedt was voor Tienen / dragende en jonstig zijnde seer openlijk de gemutineerde en rebelle Spangiaerden / als de beste en getrouwste dienaers / met gelofte van te vergelden hen-lieder goede diensten. En daer-en-tusschen om dat al te dissimuleeren / soo werdt geboden dat men dat boven alle saken soude secreet houden / ja selfs den Raedt van State / en dat men hen een gelaet soude toonen van voor seer qualijk gedaen te zijn / 't gene dat de Spangiaerts gedaen hadden.

Nu soo houdt de Heere Don Jan den selfden voet / want hy heeft den Staten gelooft justicie te doen van de misbruiken / moorderyen / mutinerye / ongeregeltheden / en wederspannigheden van de gemutineerde Spangiaerden / ja hy verbindt hem selven by solemneelen Eedt in 't accoordt gemaekt by den eenwigen Edict / gebruikende in 't sevende artieul dese selve woorden. En aengaende de extorsien / brandtschattingen / en composicien / die yemandt wie dat zy / van onse voorseide lieden van Oorloge soude mogen gedaen hebben in onse voornoemde Nederlanden / geduerende den tijdt dat sy daer geweest hebben / daer sullen wy straffe en justicie over doen doen / alsulke als in alle equiteit behooren sal / en sullen ook doen informatie nemen / noopende soo veel Hoofden van ons voorseide lieden van Oorloge / op alle en iegelijke van hen-lieden die in eeniger manieren sullen mogen misdaen en misbruikt hebben / en daer over recht en justicie doen / het zy in onse voorseide Nederlanden / oft in onsen Rijken van Spangien / &c.

Nochtans in de plaetse van dien / in dit laetste pakket daer mentie afgemaekt is geweest / soo schrijft Don Jan eenen brief aen sijne Majesteit opentlijk en sonder Cyfren / aengaende de materie / waer dat hy haer is biddende dat sy souden willen bekennen en loonen de goede diensten van de Hoofden en Spaensche Kapiteinen / de welke hy hem seer hertelijk recommandeert / de selfde noemende alle gelijk de een nae de ander met name en toename / en seggende dat hy de beschrinkinge die de Koninck hen sal doen / die sal houden / als gedaen aen sijn eigen persoone.

Waer in men klaerlijk siet de grondt van sijn meininge en voornemen / en hoe dat wy ons behooren te betrouwen op sijn gelosten en eeden. Maer soo wie seer nauwe wil aenmerken van den begin af tot nu toe alle sijn actien en dragen / hy sal seer merkelijk sien dat alle 't honig van de soetigheit en goedertierentheit die hy gebruikt heeft / altijts heeft met hem gehadt dese sausse van gheimstheit / met een heimelijke onweerdigheit en verborgen gramschap / genoeg betoonende de einde van sijn nagedachten / in het geene dat hy tracteerende tot Matche in Famine t'sijnewaerts was reserveerende de keuse van berou / als 't hem soude goet dunken / hebbende altijts daeren-tusschen den Staten getoont een goet gesichte / en gecontinueert een goet gelaet.

Tot desen propooste hem beinsende dat hy begeerde de voorderinge en ontlastinge van den Lande / en die bystant te doen hebben van sijne Majesteit van een goede en treffelijke somme van penningen / soo heeft hy aen hen-lieden geschreven en den brief gesonden by Escovedo / hier navolgende ernomen. »Mijn Heeren hoe wel dat ik sedert mijn intreye in het Gouvernement van de Landen van herwaerts-over / wel aenmerkt en oversien hebbende den staet van dien / en dat de lasten die u-lieden op den hals liggen / u-lieden onverdragelijk zijn / sonder de hulpe en bystant van mijnen Heere den Koninck / 't selfde meer dan eens by mijn brieven sijne Majesteit voorgehouden hebbe / en dat van noode was dat hy u-lieden die doen soude van eenige tresselijke somme van penningen / en hem seer ernstelijk bidden dat hy soude willen hem selven dienen 't selfde alsoo doende / en seer haest. Nochtans aenmerkende hoe seer dat in dergelijke saken seer dikwils de brieven van kleinder effect zijn / en begeerende uit mijn natuerlijke affectie tot de welvaert van dese Landen / dat het selfde effect navolgde / soo heeft my gedocht geheel van noode te wesen 't senden aen sijne Majesteit van eenige persoonen die eenige kennisse hadden van de saken van herwaerts-over / en die de wonden open gesien hebbende / daer af soude weten aen sijne Majesteit het remaes te doen dat 'er toe dient / en aen haer sollicitceren om de voorseide bystant / met de klockheit die daer toe van nooden is / en die met eene eenige kennisse hebbende van de Finantien van herwaerts-over / sijne voorseide Majesteit wist te geven de mid-

delen

1577. „ delen om de vooznoemde bystant te lichter te krijgen/
„ en d'ooge over al geslagen hebbende / soo en hebbe ik
„ niemandt gevonden / die na mijn goetdunken sonde
„ mogen beter desen dienst doen / dan de Secretaris
„ Escovedo / wiens affectien tot dese voorseide Landen
„ u-lieder behoren te getuigen de proeven die ghy-lieder
„ daer af alree gesien hebt / invoegen dat ik geresol-
„ veert ben hem te senden totten voorseiden effecte aen
„ sijne voornoemde Majesteit / gelijk ghy-lieder sult
„ vreeder van hem verstaen / wel gewilt hebbende dat
„ hy by u-lieden sonde reisen / ten einde dat ghy-lieden
„ wetende dese sijn reise / hem soudt mogen last geven
„ van 't geene dat u-lieden sal goet dunken aen sijne
„ Majesteit / u-lieden wel mogende verseheren dat hy
„ hem daer in sal quijten / gelijk ghy-lieden soudt mo-
„ gen begeeren. Hier mede mijn Heeren / onsen Heere
„ wil u-lieder houden in sijn heilige bewaringe / uit
„ Mechelen den negensten dag van Hoymaent / 1577.
„ Ondertekent Jehan / en wat leeger / Berty. De
„ op-schrifte was aldus. Aen mijn Heeren de Gede-
„ puteerde van de Generale Staten vergadert binnen
„ de Stadt van Bruessel.

En hebbende de voorseide Escovedo de vooznoem-de brieven gelevert den Staten / soo heeft hy hen-lieden geloeft te doen zijn uiterste beste aen sijne Majesteit / om hen-lieden hulpe en bystant te doen geven van een treffelijke somme van penningen / en hoe die meerder ware / hoe de weldaet den Lande meerder sonde zijn / daer by voegende veel schoone woorden en gelosten deur een seer lang verhael. Invoegen dat de Staten voor sijnen goeden dienst gedelibereert hadden hem te beschinken met een pensioen van twee duisent kroonen.

Nochtans of de inhouden van de voorseide brieven / en de schoone gelosten van Escovedo / schijn hebben van der waerheit / mach men lichtelijk oordeelen by de werken van sijne Hoogheit / en 't verhael van soo veel ander brieven / ja selfs by de geene van den achtsten van Oogst-maent aen den Colonnel Foliker / na dat hy uit Antwerpen vertrokken was binnen de Stadt van Bergen op Zoom / seggende dat hy geen middel en hadde om hem eenig geldt te mogen senden / maer dat hy seer kortz van alles remedie verwachte / van sijne Majesteit op het geene dat hy de selfde hadde doen vertoogen / deur de Secretaris Escovedo / wiens principale last was / als men siet by alle de brieven / van Financien te mogen achterhalen / de oprechte Colysken om te genesen dit siek lichaem / voorwaer al en waren daer geen ander teekenen / soo mach men genoeg sijn meininge ontdekken / en bekennen by wat manieren dat hy geprocedeert heeft.

Niet zijnde ook sonder groote suspicie / dat hy tracteerende tot Marche in Famine voor seit / geheel op eenen bot by tusschen-spreken van den Ambassadeurs van den Keiser / hem resolveerde tegen zijn eerste voornemen den Staten te accordeeren bynans alle 't geene dat sy begeert hadden / sluitende en van weerden houdende de artikels en poincten begrepen in 't voornoemde accoordt of Edict van pacificatie hier boven vermaent. Waer by dat hy merkelijk te kennen gaf alle persoonen van goede verstande / dat een so subijten soetigheit niet voorts en quam uit zijn naturel maer uit een fortsige oirsake / de welke hem dwong sijn naturel te forceeren voor eenigen tijdt / op dat hy ten lesten / als hy dien tijdt bequamer krege / dat te beter sonde mogen ter executie stellen.

Hoe wel dat men hier af geen ander proeve en behoeft te hebben / dan sijn ondertekenen / en sijn eigen
„ brieven. Want hy schrijft aen den Koninck / indien
„ sijn saken moeten geremedieert zijn deur lijdtsaem-
„ heit en gedoogsaemheit / dat se sullen geremedieert
„ werden / ten zy dat 'er van twee saken d'eene gebeure /
„ te weten: oft dat hy / deur te sere sijn conditie te forcee-
„ ren / siek werde / oft emmers dat hy / deur niet meer
„ hem selven te konnen forceeren en te willen weder
„ keeren tot de natuerlijkheit van de menschе verboert
„ zy / en al anders deede dan hy hem genomen hadde.

En aen sijnen getrouwen vriendt Anthonio Perez / segt hy klaerlijk / dat sijn jonkheit en sijn naturel geensins en mochten verdragen de ledigheit van dit Gouvernement / maer indien dat men moest te werke gaen met soetigheit / dat van noode sonde zijn een vrouwe daer te senden / oft een kindt / want aengaende sijnen persoone / als de geene die d'Oorloge en de wapenen is soekende / die en sonde niet konnen verdragen 't gene dat men noodtsakelijk sal moeten verdragen herwaerts-over / nemende den begonsten voet. Voor conclusie daer byvoegende / dat by al dien men hem weigert d'afveerdingen die hy begeert / dat hy sal gedwongen zijn te doen eenige groote sake / daer af alle de werelt sal verwondert zijn / op dat hy niet en valle in een ander meerder inconvenient / waer uit men nemen mach hoedanig sijn meininge en voornemen is in alle sijn actien en dragen / en oft ook goede reden is / dat alle sijn gebeinsde soetigheden suspect zijn geweest dien van herwaerts-over / en met wat recht die van dese Landen behooren te lijden en verwachten onverdient d'executie van alsulke passien. 1577.

Want het is seker / dat gelijk een Leeuw niet en kan zijn klauwen soo wel gebergen / oft hy en laet ten lesten blijken sijn nagels en lidt-teekenen / alsoo is 't ook onmogelijk dat een man soo gretig tot 'er Oorloge (waer uit dat spruiten soo veel boosheden en bloedtstortingen) lange verborgen houde sijn naturel / gelijk voorwaer d'effecten wel klaerlijk bewijsen in sijnder Hoogheit.

Want wat gelaet dat hy heeft mogen toonen van den eersten af / van uiterlijk te beminnen de Staten van dese Landen / en te willen boven alle saken procureeren de ruste en gerustheit van dien / soo is 't dat de klaer siende / altijts gemerkt hebben de merkelijke teekenen van den haet en wraeckgierigheit die hy in 't herte verborgen hieldt / want terstont na dat het voornoemde accoordt gemaekt en geslooten was / ja selfs noch doen men dat tracteerde / soo heeft hy openlijk getoont dat hy voor goet hielt de feiten en werken van de Spangiaerts / en ook de goede diensten van de Duitschen / die gerooft en verbrandt hadden de Stadt van Antwerpen en ander / niet alleene by alle manieren van vriendelijkheden en schoone gelaten die hy hen-lieder beweeg / maer ook deur brieven / ja ook by Mandementen die hy tot desen effecte gepubliceert heeft / en in alle sijn ordinare propoosten en heeft hy niet konnen gelaten altijdts te mengen dreigementen metten hoonig van sijn soetigheden / en van hem te beroemen dat hy was een man van Oorloge / en niet anders en soekte dan de wapenen.

Ook op den selfden tijdt dat hy spraek van de voorseide Heere de Prince van Oraugie / met alle betooginge van vriendtschap / en ook met grooten lof / ja dat hy aen hem schreef de vriendelijkste brieven van der werelt / soo en heeft hy niet opgehouden van te senden in Engelandt / en in Duitslandt / ja over al Christenrijk / boden en brieven / by de welke hy hem swaerlijk heeft ge-accuseert / en schandelijk belast met alle misdaden die hem mogelijk zijn geweest / ja selfs van te beneerstigen by alle middelen aen de Staten / dat sy hen souden willen voegen met hem / om oorloge te voeren tegen de voorseide Heere de Prince.

Het selfde is gesien geweest noopende de Koninginne van Engelandt / tegen de welke (gelijk als blijkt by de voornoemde brieven van Escovedo / gelijkformig den genen die Antonio Perez schrijft van Spangien) soo hy voorgenomen hadde eenen aenslag van haer Rijke te bespringen / soo heeft hy nochtans gebruikt alle de gelaten die mogelijk waren / op dat hy haer sonde mogen persuadeeren / dat hy boven alle saken begeerde en soekte haer vriendtschap en goede gebuerschap.

Maer latende dese saken aen de een zijde / laet ons nader komen tot ons feit / en aenmerken hoe dat mogelijk is dat de Staten van herwaerts-over sonden de

Oor-

1577. » Oorloge ontgaen hebben / in een sulke en soo open-
» bare verklaringe van de quade meininge van sijne
» Hoogheit. Of wat dinge dat sy souden mogen doen
» hebben / om hen selven te onderhouden in vrede en
» gerustheit / meer dan sy gedaen hebben. Sijn Hoog-
heit blijft altijts staende op twee poincten / te weten:
de bewaringe van de Catholijke Roomsche Religie /
en van de gehoorsaemheit die men den Koninck schul-
dig is / seggende dat hy niet en pretendeert tot eenige
ander sake ter wereldt / en ontfangen hebbende vol-
doeninge op de selfde / dat hy wil boven alle saken
procureeren de welvaert en ruste van den Lande.

Wat behoorden of mochten nu de Staten doen dat sy niet volkomelijk gedaen en hebben? aengesien dat van den beginsel van 't voorseide accoort / sy hem gegeven hebben alle contentement en voldoe-ninge / by de generale verklaringe / soo wel van de Bisschoppen / Prelaten / Universiteiten / en Colle-gien / noopende de eerste poinct / als van die van den Raedt van State / aengaende het tweede.

Geloovende en protesteerende altijdts dat hy hem soude houden binnen de palen en limijten van de pa-cificatie van Gent / gelijk ook sijn Hoogheit hem selven soo dikwils by seer solemneele eeden heeft ver-bonden / altijdts verklarende dat sijn meininge en wille sulks was.

Daer na soo hebben de Staten in alle hen-lieder actien / bewoorden en brieven / metten kortsten geseit in alle 't geene dat sy gedaen oft gehandelt hebben / altijts geprotesteert van dese twee poincten / en hebben hen selven daer in verbonden in alle manieren van der wereldt / en metter daet soo hebben sy die on-derhouden in alder manieren die mogelijk waren. Want aengaende de Religie / men soude niet konnen bewijsen dat in eenige Dyphеit of Doyp soude gebeurt zijn eenige veranderinge / ja alle de ceremonien heb-ben gedaen geweest sedert de voorseide pacificatie en accoordt / met meerder vierigheit en yver / dan oit daer te vooren: soo wel in solemneele saken en pro-cessien generael / als in particuliere oeffeningen. En gelijk den Nuncius van den Paus selfs heeft ver-klaert / dat hy daer af hadde alle goet contentement / en dat hy sijne Heiligheit daer af soude adverteeren / dergelijke contentement hebben ook gehadt / sijn seer Doorluchtige Genade van Luik / en de Ambassa-deurs van der Keiserlijker Majesteit.

Daer-en-boven soo menigmael als men bevonden heeft eenige schandale / men heeft die gestraft met de uiterste straffe en anderssints / na den eisch van der saken.

In derhoegen dat die van Hollandt en Zeelandt / dikwils hen beklaegt hebben / dat men de palen pas-seerde van de pacificatie te Gent gemaekt / en dat men hen-lieden soude oirsake geven / om in de selfde ma-nieren te leven met de Katholijke die in hen-lieder Landen zijn.

Daer zy af dat wil / het is een klare sake / dat ge-durende de strafheit van de Placcaten noit en is ge-sien geweest min schandale / dan men gedaen heeft sedert de voorseide pacificatie van Gent.

En aengaende die van Hollandt en Zeelandt / sy hebben hen-lieden altijdts gepresenteert / gelijk sy hen noch presenteeren / te stellen tot purge en justi-ficatie in alle equiteit en rechtveerdigheit / soo verre als 'er eenige sake resteert van hen-lieder zijden te volbrengen in de voornoemde pacificatie.

Waerom dat openbaerlijk blijkt / dat sijne Hoog-heit geen oirsake en heeft hem te beklagen noopende hier dit poinct / gemerkt de bewijsingen van de Sta-ten / en dat de principale decisie van 't geschil / by ge-mein accoort ja selfs van sijnder Hoogheit / nitge-stelt is tot de vergaderinge van de Generale Sta-ten / de welke men moet verwachten eer men voorder mach prangen die van Hollandt en Zeelandt / de welke houden staende dat 'et geene / daer af sijn Hoogheit hier in hem beklaegt / anders niet en is dan een pretext en deksel / dat hy neemt om ons te brengen in oneenigheit / en op te roeien de voorseide vijftien Landen / tegen die van Hollandt en Zee- 1577.
landt / om dat sy hen souden resolveeren de Oorloge tegen hen-lieden aen te nemen / de welke heeft eenige apparentie / nadien dat by de voorseide brieven van Escovedo blijkt / dat 't deksel van de Dyphеit van de conscientien / dienen sal tot eenen appel van twist / om de Staten oneens te maken en te scheiden / en alsoo den eenen te kastijen / deur middel van den anderen. En met 'er daet dat sijn Hoogheit soo seere is pooren-de / gelijk hy altijdts heeft gepooren / dat men de Oorloge soude aen nemen tegen den voornoemden Heere de Prince / en de Staten van Hollandt en Zeelandt / dat gedraegt hem seere wel totten aen-slag begrepen in de voorseide brieven / waer dat hy segt / dat men boven alle saken behoort te vallen op de Eplanden / ja selfs in de eerste brieven die van Span- «
gien gekomen zijn / en afgewoorpen ten tijde van de «
pacificatie van Gent / in de welke men sach dat de principaelste meininge van den Spangiaerts / was / te stellen in eenig schijnsel van gerustheit de vijftien Provincien / om met hulpe en deur middel van dien / te destrueeren de ander twee / en dat gedaen zijnde / ten lesten de Mom-aensichten geheel te ontdekken / en wrake te nemen van alle de gene die (na hen advijs) souden quade diensten gedaen hebben. In alle dese saken toont haer een continuelle gelijkformigheit van alle de werken van sijne Hoogheit / met d'aenslagen en practijken eertijts by hen-lieden bedacht en voorts geheert tegen dese Landen.

En aengaende de ander poinct van de gehoorsaem-heit die men den Koninck schuldig is / soo is 't geheel openbaer / dat de Staten hen daer in soo gequee-ten hebben / dat 'er met redene niet en valt op te seg-gen. Want het is alle de wereldt kennelijk / met hoedanige begeerte / yver / blijdtschap / willekomme en magnificentie / dat sy ontfangen hebben sijne Hoogheit / soo haest als hy van wegen sijnder Ma-jesteit getoont heeft dat hy hen-lieden heeft willen ruste en vrede geven / en met wat een ongeveinstheit / eerbiedinge en onderdanigheit dat dat sy hem getrac-teert hebben / alle den tijdt dat hy by hen-lieden ge-bleven heeft.

Van 't beginsel dat men noch met hem tracteerde / hoe wel dat de Staten / achtervolgende de pacifica-tie van Gent / schuldig waren niet met allen te sluy-ten in een sake van soo grooten verlange / sonder voorgaende advijs van den voornoemden Heere de Prince van Orange / en Staten van Hollandt en Zeelandt. Niet te min soo sy begonsten hen selven te persuadeeren / dat sijne Hoogheit daer in pro-cedeerde uit een goede meininge / hen-lieden toogende soo schoonen gelaet / en met soo grooter ernst hen-lieder presenteerende het procureeren van de peis en ruste / den yver en seer groote affectie die sy hadden / om te bewijsen in alle en over al de onderdanigheit / het respect / en de eere die sy voegen sijne Maje-steit / en de uiterste begeerte van te sien dit arm en benaut Landt gebracht tot eenige ruste ende stillig-heit / heeft hen-lieden doen voorts gaen / sonder te verwachten 't voorseide advijs / tot 'er conclusie en slot van den artikulen begrepen in het Edict van den voornoemden accoordt / de welk namaels de voor-seide Heere de Prince / en Staten van Hollandt en Zeelandt hebben van hen-lieder zijden te vreden ge-weest goet en van weerden te houden / op sommige condition daer by gevoegt.

En hoe wel dat sy deur het Edict van den accoor-de / niet gehouden en waren sijne Hoogheit te ont-fangen voor Gouverneur / eer dat de Spaigniaerts realijk vertrokken waren / des niet te min soo en heb-ben sy dien tijdt niet verwacht / maer om sijne Hoog-heit vriendtschap te doen / en te getuigen den vyveri-gen yver van hen-lieder gehoorsaemheit tot sijne Majesteit / soo hebben sy hem voor den tijdt ontfan-gen / ja sonder in desen ook te verwachten het advijs en approbatie van den voornoemden Heere de Prince van Orange / en Staten van Hollandt en Zeelandt / in derhoegen dat by aldien sy hen in dit poinct mis-

1577. grepen hadden / men ſoude mogen ſeggen dat de ſaute eer ſoude geweeſt zijn in de te ſeer groote haeſte en in den te ſeer yverigen yver / dán te bewijſen hen-lieder gehoorſaemheit tot ſijne Majeſteit / en affectie tot ſijne Hoogheit / dan anderſſints.

Voorts hoe wel dat ſy gehadt hadden ſeer rechtveerdige oirſake van ſijne Hoogheit niet te ontfangen met den navolg van de vremdelingen die hy mede gebracht heeft / geheel contrarie den tienden artikel van 't voorſeide accoordt. Soo is 't / dat ſy / op hoope dat hy met 'er tijdt hem voegende tot hen-lieder rechtveerdige verſoecken / daer in oyden ſoude ſtellen / hen geheel op hem betrout hebben / en hebben voor als dan dat al gepaſſeert / by oogluikinge / om hem by effect te bewijſen de groote begeerte die ſy hadden van hem te dienen en onderdanig te zijn.

Daer-en-boven ſoo is geheel klenelijk de groote neerſtigheit die ſy gedaen hebben om hen-lieder volk af te danken / ſoo wel te peerde als te voet / ſoo wel uitlanders als inlanders / ja eer de Duitſchen eenen voet verſet hebben om te verlaten de Steden die ſy herwaerts-over inhielden / en desgelijks den grooten yver die ſy getoont hebben om hen te tracteren en te overladen / om deur eenig middel te vinden de betalinge van de Duitſchen / de welke ſy genoomen hadden tot hen-lieder laſt / niet tegenſtaende dat ſy eer oorſake hadden een groot deel van dien te houden voor haer vyanden / en voor facteerders en roovers van den Lande / al om te bewijſen de ſeer ootmoedige gehoirſaemheit en onderdanigheit tot ſijne Majeſteit.

Ook en ſoude ſijn Hoogheit niet een enkel poinct komen by bzengen / daer in dat ſy dien aengaende hen ſouden zijn te buiten gegaen oft vergeten / en daerom gevoelende hem ſelven gedwongen / ſoo ſtelt hy hem altijdts aen de werken van de voorſeide Heere de Prince van Orange / en van de Staten van Hollandt en Zeelandt / met de welke de Staten niet en mogen belaſt noch beſchuldigt worden.

Gemerkt ſelfs dat de Staten hen altijdts aen ſijne Hoogheit gepreſenteert hebben / in gevalle dat de voornoemde Heere de Prince / en Staten van Hollandt en Zeelandt hen ſelven in eenig poinct vergeten hadden / of niet en hadden geheel voldaen der pacificatie van Gent / te willen in ſulker voegen met hen-lieden tracteeren / dat ſy hoopen die tot de reden te bringen / en in gevalle van gebreke / dat ſy als dan niet en ſullen in gebreke zijn van ſijne Hoogheit byſtant te doen / om te doen het geene dat bevonden ſal zijn behoorlijk / in dervoegen dat 'et geheel klaer is / dat de Staten hier in voldaen hebben ſoo ſy ſchuldig waren.

En aengaende 't geene dat hy bybzengt de conſpiracien tegen hem gemaekt / men ſiet dat 'et is een te ſeer ydel pretext. Nadien die Staten ſoo dikwils en meenigmael hem gebeden en ootmoedelijk verſocht hebben / met alle ernſt / dat hy ſoude willen verklaren de Autheurs / voorſtelders ofte fauteurs van deſe conſpiratie / en ook die aenbzengers / met verbinteniſſe daer over te doen ſullie en ſoo exemplaire juſticie / dat ſijn Hoogheit ſoude te vreden weſen / en alle de werelt oorſake hebben / om hem te verſekeren van hen-lieder getrouwigheit en gehoorſaemheit / tot ſijne Majeſteit / ſijn Stadthouders en dienaers.

Anderſſints en hadden de Staten geen middel om daer af te doen eenige bewijſinge / deur dat ſy d'Autheurs niet en kenden. En indien ſijne Hoogheit hadde gedient geweeſt daer af verklaringe te doene / daer en was geen twijffel aen / de Staten voorſeit ſouden hen behoorlijk daer in gequeten hebben / hoe wel dat men op een lichtveerdig en onſeker rapoort / ſonder ander verſekertheit / oft emmers op de geſchreven brieven ſonder name of onderteikeninge / niet en behoort lichtveerdig te procedeeren tot eenige reale executie / gemerkt ſelfs dat ſy tot anderen tijden by experientie geleert hebben geweeſt / doen op dergelijke rapoort / by de Heere Octavio Gonzaga gedaen in de name van ſijne Hoogheit / gevangen werden de Heere van Bonnivet / en van Berangerville / die naerderhandt bevonden werden geensſints beſchuldigt / en daerom ontſlagen / ter reſolutie van de Heeren van den Raedt van State. De welke oorſake 1577.
is geweeſt dat tuſſchen de voornoemde ſijne Hoogheit en de Staten / niet lange voor ſijn vertrek na Namen / geſlooten heeft geweeſt / van niet te ontfangen / noch hooren en min te geloven eenige rapoorten / ten ware dat die onderteikent waren / en dat al niet malkanderen gecommuniceert ware / de welke ſijne Hoogheit niet en heeft onderhouden.

De Staten hebben dan hier in gedaen hen-lieder debvoir / ende en ſouden van geen ſaken konnen belaſt zijn / ja ter contrarie ſy hebben verdient den lof en goetwilligheit van ſijne Hoogheit / dat ſy hem gepreſenteert hebben behalven ſijn ordinaire wacht / noch drie hondert uitgeleſen Haek-geſchutten ingebooren van den Lande / en hebben verbonden hen perſonen / lijf / goet / en eere / tot de bewaringe van de perſone van ſijn Hoogheit. De welk voorwaer een punct is / dat ſy niet en ſouden meer konnen doen al waert den perſoone van ſijne Majeſteit ſelve.

Waer by klaerlijk geſien wordt dat maer geleende dekſels en zijn / om een verwe te geven der begeerten die hy hadde om te komen totten Oorloge / de welk beter heeft ontdekt geweeſt by de pacquetten naderhandt gekomen uit Spaignien. De welke / al is 't dat de Staten niet en hebben geareſteert / noch op-gebrooſten / noch doen areſteeren / noch doen opbrelen / ſoo is 't dat ſy ſiende 't verklaren dat ſijne Hoogheit altree gedaen hadde van de vyandtſche melninge tot hen-lieden / en alle de Landen van herwaerts-overe / met ſoo merkelijke bewijſinge: niet en hebben konnen gevinden de areſt en op-brelen van de ſelfde pacquetten / dan wel tot propooſt / tot 'er bewaringe van den lande. Gemerkt ſelfs / dat men in de ſelfde heeft klaerlijk ontdekt een gelijke gelijkformigheit van geheimſtheit in Spaignien / met de geene die men gebruikt herwaerts-over / tegen de Heeren en Staten van deſen lande. Sijne Majeſteit ſchrijvende tot ſijne Hoogheit / dat hoe wel hem ſwaer viel te verdragen ſulke perſoonen / noemende by name en toename de principale Heeren en Gouverneurs van de Provincien van den Lande / en ook dat een harde ſake is hen-lieden deught te doen / en van de welke hy behoort niet wel te vreden te weſen / ſoo moet men hem voor eenen tijdt voegen / met meininge dat de ſaken weder gebracht zijnde op eenen goeden voet / men die ſoo ſal tracteeren dat die goede niet meer oirſake en ſullen hebben om hen-lieden daer aen te ſtooten / en by die geene die de voornoemde Anthonio Perez ſchrijft aen Eſcovedo / de welke hy wil dat ſy ook dienen voor ſijne Hoogheit / worden klaerlijk ontdekt de aenſlagen die ſy hebben op Engelandt / om alſoo als de voorſeide Eſcovedo verhaelt hadde in ſijne brieven aen den Koninh / deur het middel van de Eylanden van herwaerts-over dat in te nemen / waer toe dat hy hem geloeft alle byſtant van wegen den Marquis de los Velez.

Aengeſien dan dat ſoo openbaer is dat Don Jehan pretendeert / gelijk hy van allen tijden heeft gepretendeert 't Landt te ſtellen in oorloge en brandt. En als Eſcovedo ſegt / deſe ſake te remedieeren deur vyer en bloedt. Voorwaer de Staten en hebben niet konnen geſchouwen noch gewijſten een ſullie en ſoo dringende noodt / ten ware dat ſy hen hadden willen beſchuldig maken van een valſche verraderie / en den Vaderlande mein-eedig weſen. Nadien ſy van Godt / en van de menſchen / geroepen zijn / om beſchermers te weſen van de privilegien / gerechtigheden en vryheden van den gemeinen volke / van den welke ſy 't lichaem repreſenteeren by de drie Staten / van de Geeſtelijke / Edelen / en Steden / en dat niet alleene hen-lieder Eedt / hen verbindt om het gemeine volk te beſchermen in het geene des geſeidt is / maer ook in hen-lieder handen ontfangen hebben den eedt van den Koninh / insgelijks ook van ſijne Hoogheit / die te doen onverbreekelijk onderhouden en obſerveeren / en voorts by de alliance en vereeninge die ſy gemaekt hebben / de welke ſelfs ſijn Hoogheit heeft ge-approbeert / ſoo zijn ſy daer in gehouden en verbonden op de pene van mein-eedig te zijn / en gedegradeert van alle eere.

1577. En ooк is 't dat de Over-heere / midts de pzivilegien van den Lande / niet en mach voeren of verklaren Oozloge tegen een ander Pzince / of vzemt volк / sonder consent en wille van de Staten. Ja is het dat sy (in gevalle de voozseide Pzince misbzuikende sijn macht / bekende ware de pzivilegien en tegen reden en gerechtigheit het gemeine volк soulle doeden) gehouden zijn hen-lieden met gewelt daer tegen te stellen / mogende hem weigeren alle gehoirsaemheit / en kiesen eenigen Gouverneur en Overheit / tot 'er tijdt toe dat de bedzeven fauten gerepareert souden zijn / als klaerlijk blijkt by de Pzivilegien van den Lande / en exempelen van den Ouders / gelijkfozmig genoeg den geschzeven rechte / wie is de geene die ontkennen sal / dat de Staten niet en souden nu ter tijdt verbonden zijn deur het debvoir van hen-lieder vocatie / met Wapenen hen te stellen tegen een Stadthouder van de Pzince / de welke noch eer hy ontfangen was van alle de Landen / en selfs eer hy voldaen hadde den pzincipalen poincten en conditien / op de welke hy behoozde ontfangen te wesen / gelijkfozmig 't eeuwig Edict / alree de Wapenen neemt tegen 't Landt / en vpandtsche wijse inneemt de sterke plaetsen / met meininge van al te vernielen te vyere en sweerde ? en niet alleenlijk en soekt hem selven vzy te maken van de verbintenisse daer in dat hy by Eedt / en wederzijdig contract onverbzeekelijk is gehouden / maer ooк te verdzukken / en geheel onder de voet te bzengen de pzivilegien / gerechtigheden / en vzyheden van den Vaderlande.

Want dat sijne Hoogheit niet en heeft volkomen de conditien / daer in hy hem verbonden hadde doen hy ontfangen werdt / is soo klaer en bekent / dat geen pzoeve van doen heeft / en wy hebben alree gesien / dat hy tegen het voozseide accoozdt / hem heeft beholpen met vzemdelingen / ja raden en achter-raden heeft gehouden / met de geene die gesworen en openbaer vpanden waren van de gemeine ruste en welvaert / en den goeden Patrioten geheel suspect / dat hy in stede van te doen kastijen de misbzuiken van de Soldaten / soo wel Spaigniaerts als Duitschen / die gepzocureert hadden de verderffenisse en deirlijke desolatie van dese Landen / gelijkfozmig den sevensten artikel voozseit / niet alleene die en heeft ge-avoyeert en gehouden vooz sijn beste dienaers / maer hy heeft hem met hen-lieden beholpen / in de occurentien en saken van den staet van desen Lande / en heeftse gefavoriseert en met alder ernst gerecommandeert aen sijne Majesteit.

En in de plaetse van de Duitschen te doen uittrekken / de welke waren als de resteerende vonken van dit deirlijk vyer / van ons Steden en huisen (gelijk hy verbonden was by den derden en vijfsten artikel van de voozноemde Pacificatie) soo heeft hy die heimelijk genomen in sijnen dienst / en heeft se soo wel gevoet met heimelijke Solfer-sieken en werk / dat sy weder op een nieu op-geresen zijn in een nieuwe vlamme / om het Landt te bzengen in een geheelen bzandt en verderffenisse / ja selfs hy heeft weder ontbooden de pzincipale Spangiaerts / gesworen vpanden van dit ons Vaderlandt / om deur de selve te pzocureeren de wzake soo wel by hen / als by hen-lieden begeert / in stede van het geschil van de wederstellinge van de Gouvernementen / uit te stellen tot de generale vergaderinge van de Staten / volgende den negentiensten artikel / heeft hy soo wel ge-anticipeert de pzactijke van de particuliere pzetensien / dat hy heeft ge-effectueert de loose vondt van Escovedo / van malkander te doen pluk-hairen / en in twist te stellen / in de plaetse van te houden staende de pzivilegien / usancien en costumen van den Landen (gelijk hy geloeft heeft in tienste artikel) hy heeft deur alle middelen beneerstigt de Oozloge / den geenen die hen hebben gereclameert op de voozseide pzivilegien / en justicie begeert hebben dien achtervolgende. Selfs hy heeft de Oozloge begonnen tegen de Staten van den Landen / om des wille dat sy niet en hebben konnen vooz goet houden noch consenteeren dese maniere van pzocedeeren.

Metten koztsten geseit / de artijkelen van 't voozноemde accoozt zijn tweederhande / de eene die verbinden de Staten tot sijne Hoogheit / de ander die verbinden hem tot de Staten / men sal bevinden dat van de geene / by de welke sijne Hoogheit hem verbonden heeft aen den Staten / bykans niet een enkel poinct en is / van de eerste totten elfsten / (aen de welke dat beginnen de geene die den Staten aengaen) dat van hen onderhouden en volkomen is geweest / ja selfs dat hy niet en heeft geheel gebzoken en gevioleert. 1577.

Daerom is 't dat de Staten gehouden en verbonden zijn hen-lieder Eedt goet te houden / en te doen onderhouden de poincten van de pacificatie gemaekt en gesworen / eerst metten voozseiden Heere de Pzince van Orange / en Staten van Hollandt en Zeelandt / en daer na met den Heere Don Jean / de welke de Koninк selve geratificeert heeft uit Spaignen / en dat sijn Hoogheit / in stede van hen-lieden te voldoen in reden en equiteit / als hy schuldig was / secretelijk de Wapenen aenveert heeft / de sterkten ingenomen / verbonden en comploitten gemaekt heeft met de vzemdelingen / verdzukkers en berooвers van den Lande / en hen-lieden verwekt en belast heeft hen te stellen in de pzincipale Steden / om met hen-lieder hulpe en bystant te omcingelen en van allen zijden te omringen de Staten / en daer-en-boven heeft weder geroepen de voozseide Spaigniaerts / tegen het sevenste artikel van het voozноemde accoozdt. Wie is de geene die niet klaerlijk en siet dat de Staten hebben geweest en zijn (wel tegen hen-lieder dank) gefozceert en gedwongen te wesen op hen-lieder hoede / en te nemen de Wapenen om hen-lieden te verweeren / sonder die te mogen schouwen oft wijken / ten sy dat sy willen ongetrouwe zijn den Koninк / den gemeinen volke / en hen-lieder Vaderlandt / en in alder manieren verliesen en vernielen hen-lieder leven / huisvzouwen / kinders / goeden / erven / vzyheden / rechten / en pzivilegien / vooz hen-lieden en alle hen nakomers / en eindelijk te sien volkomen de begeerte en aenslag van Escovedo / ge-appzobeert van den voozноemden Don Jan / de welke is / al te vernielen metten vyere en sweerde.

Soo blijkt dan dat de voozseide Staten / d'Oozloge niet en beginnen / maer dat sy die te rugge dzijven / en niet en pzetendeeren tot eenige ander sake / dan om hen selven te beschermen tegen een tyrannie en verdzukkinge meer dan Heidens / de welke hier heeft op-gerecht geweest by de Spaensche Gouverneurs / en verbozgen gelegen onder de schoone gelaten van soetigheit van sijne voozseide Hoogheit / en bedekt onder de favorabel mantels van de Religie / en van de gehoozsaemheit die men den Koninк schuldig is.

Vzeesende ooк met seer goede reden de voozноemde Staten / het overvallen van de Stadt van Antwerpen / deur middel van den Kasteele / waer toe sijn Hoogheit hadde mogen in 't secreete de Soldaten omme koopen en persuadeeren / gelijk de teeken hen alree ontdekt hadden / soo hebben sy gedwongen geweest dat te doen tegen de Stadt afbzeken / en te voegen tot 'er Stadt / en desgelijks hen-lieden te resolveeren / noopende het Kasteel van Gent / mits dat sy geen ander remedie en hadden vooz hen-lieder verseкertheit.

Op 't geene dat sijn Hoogheit heeft willen voozhouden by geschzifte vooz justificatie / dat 'et uitleggen der Cyfren van de voozseide bzieven / soude wesen een compositie ter wille gemaekt / de solutie die hy naderhandt geeft in de selfde bzieven / openbaert genoeg dat hy die geschzeven heeft / en ooк het voozseide uitleggen van de Cyferen heeft in sulker voegen gevisiteert geweest in de volle vergaderinge van de Staten / daer by zijnde eenige van den Raedt van State / dat men niet en kan / noch en behoozt daer aen eenigsins te twijffelen / daer toe hy advoyeerende een deel van 't voozseide uitleggen van de Cyferen (gelijk hy gedaen heeft) noodtsakelijk behoozt dat de reste het selfde volge.

Daer en kan ooк geen misdaet wesen van swegen de voozноemde Staten / dat sy gehouden hebben de

kopie

1577. kopie van de voorſeide brieven / gemerkt den ſtaet van de ſaken van deſen Lande / en dat de voornoemde brieven hen gefonden hadden geweeſt / afgevorpen in het voornoemde vremt Landt / ſonder eenig hen-lieder weete of conſent / en geheel de Cijfferen uitgeleit.

En verre is 't dat op den tijdt van de date der voornoemde brieven te letten ſoude zijn / om hen te excuſeeren / hy behoorde doen eer meer en meer te arbeiden / om te winnen het volk dat hy hoyts daer na moeſt gouverneeren / volgende ſijn gelofften en verbintenisſen.

Hem ook geheel fallerende het argument dat hy neemt op de aenmerkinge des tijdts / dat hy doen hadde geweeſt onder eenig anders bewaringe: Gemerkt dat lange daer na zijnde in volle Gouvernement / hy ſonde geſchreven hebben aen de Keiſerinne / tot groote ſchande en verſmaetheit van de Staten / hen-lieden op-leggende / dat ſy niet en wilden kennen hen-lieder Godt / noch onderdanig zijn hen-lieder Koninck / als breeder blijkt by de ſelfde brieven.

Ook is 't een ſake ſonder fondement / te ſeggen dat de brieven van Eſcovedo hem niet aen en gaen / gemerkt dat hy in de ſijne / hem geheel gedraegt tot de ſelfde / die ook zijn van den ſelfden tijdt / die daerom niet en konnen hen reſtringeeren en ſimpelijk refereeren tot materie van Financien / gelijk hy voorhoudt.

Aengaende 't geene dat hy ook ſegt / dat de Prince van Oranje hem was ſterk maliende / en dat die van Hollandt en Zeelandt hen niet en ſouden willen houden aen de reſolutie van de Generale Staten / en dat hy daerom in ſijnen Raedt bevonden hadde / van ſijne perſoone te ſtellen op een verſekerde plaetſe / en het volk van Oorloge niet af te danken maer te behouden. Dit en heeft ook geen fondament / om des wille dat hy ter contrarie behoorde / ſoo veel meer te arbeiden / om te volbringen ſijn gelofften en verbintenisſen / en d'ander Landen te behouden op ſijn zijde / van waer hy hoopen mocht ſijn principale hulpe / en niet te verlaten en altereeren deur ſullke heimelijke aenſlagen en factien.

Zijnde ſeer onredelijk dat ſijne Hoogheit daer verklaert / dat hy van ſinne was den Staten te repreſenteeren de poincten / in de welke de Prince van Oranje in gebreke was / om daer na hem te ſommeeren van ſijn debvoir / gemerkt dat van wegen de voornoemde Staten / ſelfs hem gefonden hebben geweeſt de artikels van de pacificatie / de welke ſcheenen te reſteeren / om van wederzijden voldaen te werden / waer op dat hy noit en heeft geantwoort / noch hen-lieden daer eenige mentie van gemaekt.

Waer in klaerlijk bewesen wordt / dat 'et ſijn voornemen en eerſte meininge niet en heeft geweeſt / de welke ſoo veel te merkelijker is / mits dat hy hebbende deur hem van dat hy eerſt komen was / over al geſchreven d'oirſake van dien / alleenlijk de verwe gegeven hadde van de verſekertheit van ſijne perſoone / tegen de welke eenige ſouden geconſpireert hebben.

Soo en moet men niet verwondert zijn dat men is op zijn hoede / en dat men neerſtigheit doet om de aenſlagen te ontdekken deur afworpinge van brieven en anderſins / gemerkt het perijkel daer men hem inne vindt / en dat hy deur de voornoemde brieven / ſocht de oogen te verblinden / en de herten van het volk te doen ſlapen.

Aengaende de waerſchouwingen die ſijne Hoogheit verklaert / dat hem gedaen zijn by de Heere de Borggrave van Gent / in de maent van Meye / 't verloop van den tijdt naderhandt verloopen / en 't vervolg van de ſaken / niet by gebrocht hebbende der waerheit gelijk zijnde / behoorden hem meer dan verſekert en geveſtigt te hebben / om ſullken rapporten geen geloove te geven.

Gelijk hy niet en behoorde gedaen te hebben / 't gene dat de Heere d'Hertoge van Aerſchot ſoude mogen met hem geconfereert hebben / dat van noode was dit volk te handelen met ſoetigheit en reden / vreeſende nieuwe alteratien. Waer hier op hem gelijkformig te maken ſijnen Raedt en advijs.

En in alle gevallen / verre is het dat ſullke waerſchouwingen behoorden ſijne Hoogheit oorſake te geven van 't geene dat 'er gebeurt is / maer behoorde ſelfs hem te houden ſoo veel te meer verſekert / nadien dat ſullke principale perſonagien van de Staten / hen-ſelven betoonden ſoo ſeere ge-affectionneert tot de verſekertheit en bewaringe van ſijnen perſoone / naedien dat ſy / om een ſimpel ſuſpicie / hem ſoo ſorgvuldig gewaerſchouwet hadden / waer deur dat hy hem behoorde ſoo veel te verſekerder te houden / dat ſy indien daer eenige ander ſake overkomen hadde / niet en ſouden gelaten hebben hen debvoir te doene / ſoo wel om hem te waerſchouwen / als om te beſchermen. 1577.

Ook en behoorde ſijne Hoogheit deſe waerſchouwingen / noch ook ſijn vertreck op het voorſeide Kaſteel van Namen niet verſwegen te hebben voor den Raedt van State / noch insgelijks den voornoemde Staten / en principale Heeren neven haer: De welke ſonder eenige faute / ſouden de injurie hen aengetrocken en daer af alſullken vertooningen gedaen hebben / als men mocht hoopen / door de debvoiren die van te vooren wel gedaen waren om veel minder oirſake.

En de Staten ſouden wel begeeren dat ſijne voornoemde Hoogheit by effect beweſe / de genegentheit die hy ſegt te hebben totten pays / en dat hy niet om ſoo ſlechten oorſake / als om alleene de vreeſe en verſekertheit van ſijnen perſoone (alſoo hy ſegt) in ſullken perijkel en dangier en ſtelle / ſoo wel de Catholijke Roomſche Religie / als de Landen van ſijne Maſeſteit / deur ſoo grooten verſamen en vergaderinge van het vremde krijgs-volk / die hy van alle zijden is maliende.

By deſe en ander redenen hier voren verhaelt / is volkomelijk gereſolveert op al het geene dat voorgehouden is geweeſt om de Juſtificatie van dit feit.

En hoewel dat dit verhael waerachtig is / en dat men het ſelfde wel behoort volle geloove te geven / gemerkt dat nimmermeer ſal bevonden werden / dat de Staten gefailgeert / oft in gebreke geweeſt hebben van hen-lieder getrouwigheit en debvoir. Nochtans ſoo hebben ſy tot meerder te vreden ſtellinge doen voegen in het einde van dien / de afgeworpene brieven van woordt tot woordt / met de tranſlatie der ſelver.

Proteſteerende hiide en klaerlijk voor Godt en de menſchen / dat ſy van alle de ongevallen die ſpruiten ſullen uit deſe Oorloge / in gevalle dat men daer toe moet komen / de welke ware tot hen-lieder ſeer groot verdriet / geenſins en ſullen beſchuldigt zijn / aengeſien dat ſy geen oorſake daer toe gegeven en hebben / maer ter contrarien by alle middelen die mogelijk zijn gearbeit om dien te beletten / hebbende tot noch toe geenen anderen beuklaer gebruikt / dan van Requeſten en ſoete vertooningen / en preſentatien / de welke hen niet en hebben gepreſſiteert / en bidden met eenen alle goede Patriotten / en de geene die haer eigen wel-vaert / en van haer-lieder Huis-vrouwen en kinderen lief hebben / en de vryheit die ſy ontfangen hebben van hen-lieder Voorvaders / voorſtaen / dat ſy willen met alle hen macht / advijs / en middelen hen-lieden helpen / jonſtig zijn / en bystaen / ten einde / dat ſy ſouden mogen van hen-lieden en hen Nakoomers afkeeren / een ſoo onrechtveerdigh en onredelijk geweldt / en een jok van ſlaverinne / ſoo onweerdig en onverdraeglijk.

Ook bidden ſy ootmoedelijk den Koninck / hen-lieder Overſte Heere / en natuerlijke Prince / den Keiſer / en alle Koningen / Princen / en Voorſten van Chriſtenrijk / dat ſy willen met een ooge van Juſtitie en gerechtigheit / vergeſelſchapt met deernisſe en mede-lijden / aenmerken hen-lieder verdrukkinge in deſen uitterſten noodt / die hen heeft geforceert / en bedwongen / de Wapenen te aenveerden tot hen-lieder defenſie / tegen de geene dien ſy ontfangen hadden / en niet alder herten begeerden te eeren / dienen / en onderdanig te weſen in alle getrouwigheit. En dat ſy niet en ſouden willen eenigſins gelooven / dat deſe Oorloge ſoude by hen-

1577. lieden staende gehouden zijn deur vermetenheit / of deur begeerte van nieuwigheit / of uit eenige wille van te verwerpen de gehoorsaemheit die men sijne Majesteit schuldig is / maer deur enkel kracht en noodt van hen-selven te bewaren tegen de uitersten verdruktinge / van de geene die hen willen sien in alder manieren gedestrueert / en om te houden staende het geene / daer toe dat sy verbonden zijn / van wegen het Goddelijk en wereltlijk recht.

En daerom bidden sy seer ootmoedelijk / dat men hen lieden jonste en bystant doen wil / in eene soo rechtveerdige en goede querele / en dit arme Landt bewaren / van de welke alle de Landen van Christenrijk over alle tijden ontfangen hebben / en noch sullen mogen ontfangen (waer 't dat de straffe ongemanierthеit van hen-lieder vyanden dat gedoogde) seer veel comoditeiten.

In de welke sy Godt eenen seer aengenamen dienst sullen doen / en een sonderlinge dengt voor 't geheel Christenrijk / en sullen de voorseide Staten verbinden hen te dienen en te bekennen / by alle ootmoedige diensten t'hemewaerts.

Verstaende seer ernstelijk / dat sy niet en willen yemt binden in respect van de dispositie van de saken / is 't dat de voornoemde Staten / ja selfs die van Hollandt en Zeelandt / en de voorseide Heere de Prince van Orangie / achtervolgende het tweede Artikul van de pacificatie gemaekt tot Gent / hen t'samen geborgt hebben / met hen-lieder machten en middelen / om met gelijker handt te wederstaen / en van hen te drijven de furie van hen-lieder vyanden / en te voorsien hen-lieder ruste en verseкertheit.

Hier volgen de Brieven op den weg afgeworpen (waer af mentie gemaekt wordt in dit tegenwoordig verhael) uit het Spaensch, in 't Nederlandts vertaelt.

Aen de S. C. R. Majesteit van den Konink onsen Heere.

S. C. R. M.

Brieven van den Secretaris Escovedo aen sijne Catholijke Majesteit.

IK hebbe alree geschreven aen uwe Majesteit dat ik hier was beneerstigende om te ontfangen de volkominge van 't geene dat de Staten gepresenteert hebben. Sy en hebben 't noch niet volbracht / en men verliest tijdt / want eene soo grooten menigte van volke by een en kan niet lange tot Maestricht gehouden worden. Ik en hebbe niet eenen Real konnen vinden op credijt / en daer en is niet een van den Contracte die uwe Majesteit derf betrouwen / noch die handelen willen / ten zy dat hy 't geldt eerst in handen heeft. En uwe Majesteit tegen d'opinie van alle de geene die verstant hebben van dese saken / en heeft niet gedient geweest van af te snijden een soo grooten quaet / en schade tegen sijnen dienst / en van de geheele Gemeinte / resolutie nemende op het Decreet / uit de welke alle dit quaedt is spruitende. Ik wilde dat ik hier op mijn redenen mocht seggen / gelijk de geene doen die derwaerts-over beneerstigen aen uwe Majesteit / dat hy in de rigeur soude voorts gaen: want geseit hebbende (soo verre als 't my gebraegt ware) dit luttel dat ik daer af weet / ik soude gedaen hebben. Maer den last hier hebbende om te vreden te stellen een volk dat soo seere van sijnen sin is / en in soo grooter menigte / die niet en sullen te vreden willen zijn / noch met raedt / noch met woorden / (den welken sy geen plaetse en geven) dat macht my perplex / en stelt den Heere Don Jan in termen van te verliesen zijn vryheit / om des wille dat dit volk een quade meininge is hebbende / soekende nieuwe oirsaken om hen achterwaerts te trekken / en al in troubel te stellen. Men mach sien aen 't geene dat sy dese voorleden dagen gerokt hebben. En de fauteurs van desen / men verstaet dat zijn de Graeve van Lalaing en Champagny / ten geest my geen wonder / midts dat sy zijn de minst gehouden in uwe Majesteit: metten laetsten / Heere / sy willen vry blijven / en leven na hen goedt dunken. En hierom sullen sy te vreden wesen / dat den Turk Heere van den Lande komme worden. En na den weg die sy nemen / soo sal 't de Prince van Orange zijn / die welke al het selfde is. Want hy heeft de Havenen gewonnen / en is hem op een nieuw Wapenende en sterk makende / gelijk ik aen uwe Majesteit geschreven hebbe / hy houdt oock Amsterdam belegert met eenige sterkten / en Armeye / invuegen dat hem sal moeten in sijnen handen op-geven. 't Welke groot jammer is / hebbende dese Stadt soo getrouwe geweest. De Staten hebben Vorgers gestelt in het Casteel van Uitrecht / waer by men mach rekeninge maken dat het de Prince heeft / in derbuegen / Heere / dat de saken zijnde in sulken staet / en die van herwaerts-over niet willende de Heere Don Jan ontfangen totten Gouverneminte / voor dat de Spangiaerts geheel sullen uit dese Landen zijn / (de welke souden mogen dienen tot eenige remedie) uwe Majesteit aenmerke wat een pijne en sorge dat dit mach en moet geven / en of wel sonde te passe gekomen hebben / tot dienst van uwe Majesteit dat men hier hadde geldt gehadt / om een einde te maken van hen-lieden uit te roepen / en sal sien / het geene wat profiteeren sal dit betrouwen.

Ik handele met dese Kooplieden / ten einde dat sy my souden willen brieven geven / te betalen tot Milanen / met soo goeden termijn / dat uwe Majesteit soude mogen besorgen de stoffe die daer van noode sal zijn: en met de selfde sonde ik willen dat ik mocht de Soldaten doen vertrekken / hen-lieden verseкerende in mijnen eigen naem / en onder mijnen eedt / dat dese brieven sullen voldaen worden op sijnen tijdt / en dat de Kooplieden hier in niet en sullen eenige stoffe doen / dan alleene de vorme / daer en is niemandt die dat doen wil. Dit gesien hebbende / en dat alle de schade van dese sake gelegen is / in de langheit des tijdts / en dat geen tusschen-spreken / noch middel suffisant heeft geweest om hen-lieden te persuadeeren / dat sy my souden dese brieven geven / soo hebbe ik hen-lieden gepresenteert brieven te geven / op uwe Majesteit van de selfde sommen dat die henne zijn sullen / en dat sy niet en sullen voldoen de geene die sy geven sullen / voor dat sy de weete sullen hebben dat uwe Majesteit daer sal voldaen hebben hen-lieder correspondenten / op de brieven die ik senden sal van den Heere Don Jan. Noch en hebben sy hier mede niet willen te vrede zijn / seggende / dat sy hen credijt verliesen souden waer 't dat sy hen-lieder brieven gaven / en naderhandt die niet en betaelden op den tijdt. Ik hebbe hen geseit dat men hen-lieder niet eischen en sal / en dat sy gedinken souden / dat Constantini Gentil gegeven hebbende sijn credijt voor dit quartier / hem gepresenteert geweest hebbende dat men eerst de penningen soude furneeren over gun zijde / eer dat hy gehouden was hier te betalen / dat men hem hier niet en heeft doen betalen / aengesien dat hy 't daer niet en hadde ontfangen / en alsoo en hadde hy geen schade geleden / en sijn credijt en was niet ge-interesseert: alle dit en heeft hen-lieden niet mogen persuadeeren / want sy en hebben geenen lust om met uwe Majesteit te handelen / en in der waerheit sy hebben gelijk. Ik en hebbe elders niet konnen gekrijgen wat interest oft winninge dat ik gepresenteert hebbe. Ten laetsten siende dese sake buiten alle hoope / en sonder hulpe / en indien dat de Spangiaerts niet en vertrekken uiten Lande / dat de saken van herwaerts-over souden weder vallen in erger staet dan sy geweest hebben / mits dat wy verloren hebben dese plaetse van soo grooten verlange / soo hebbe ik een ander middel voorts gestelt / de welk sommige sal doen luisteren om te handelen / te weten / dat de geene die gehandelt hebben met wijlen de groote Commandeur / is 't dat sy willen brieven geven van hondert duisent Kroonen / ik sal hen-lieden andere geven / op de welke uwe Majesteit sal betalen dese somme / en het derde deel van 't geene dat sy geleent hebben den grooten Commandeur / waer van sy sullen voldaen zijn / en ge-adverteert wesen

van

1577. van hen-lieder Correſpondenten / tot hen-lieder contentement / eer dat ſy het ter werelt ſullen verſchieten: waer op ik mijn reckeninge make te betalen 't volk van oorloge in brieven / ten einde dat uwe Majeſteit tijdt hebbe om te doen beſorgen gereet geldt in Italien / de welke altijdts is het geene dat uwe Majeſteit alder beſt te paſſe komt / en dan ſal de ſchult van deſe Kooplieden blijven in den ſelfden ſtaet daer hy nu is. En is het dat uwe Majeſteit daer 't geldt in ſpecie niet en kan beſorgen / ſy ſal hen-lieden mogen alſulken bewijs doen tot hen-lieder contentement / dat ſy mogen te vreden zijn van het geene dat wy hier ſullen gehandelt hebben: en ſoo / al is 't dat uwe Majeſteit meer belaſt zijn demeynen / ſy betaelt ook 't geene dat ſe ſchuldig is / want de leeningen / en beſonder van de Kooplieden / die metten Hove niet en hebben gehandelt / en mogen niet begrepen zijn in het Decreet / en al waren ſy daer in begrepen / deſe ſaken en zijn niet in ſulken terme / dat uwe Majeſteit niet en ſoude behooren voor goet te houden alle maniere van handelinge om te mogen geldt krijgen / voor een ſoo precijſen noodt / hoe exceſſijf of diere dat zy. En in gevalle dat dit uwe Majeſteit niet aen en ſtaet / ſoo machy ſy ander dienaers ſcinden om te handelen 't geene dat 'er reſteert / aengeſien dat ſijn authoriteit en voorſienigheit ſal ſuffiſant zijn / om te repareeren 't geene dat my ſoude onmogelijk zijn. En uwe Majeſteit ſal verſtaen / indien men niet en volſtoemt 't geene dat wy ſullen ſluiten / dat wy dinken ſullen / dat het is ons oorlof gegeven / en dat wy daerom ſullen vertrekken / geſijk wy gekomen zijn / want na dien dat uwe Majeſteit ons geen ſtoffe en geeft / en dat wy ſonder die niet gedoen en konnen / ſoo en is 't niet betamelijk dat wy hier langer blijven. Ook en ſoudt niet betamen tot dienſt van uwe Majeſteit dat men hier ware ſonder authoriteit en ſonder geldt / Guarde / &c. Uit Antwerpen den 27. van Meerte. 1577.

Vaſſael en dienaer van uwe Majeſteit, Eſcovedo.

Aen de S. C. R. Majeſteit, van den Konink onſen Heere.

S. C. R. M.

Ander brieven van de ſelfde Eſcovedo aen ſijne voorſeide Majeſteit van den 6. April, 1577.

DEn 27. van der voorleden maent hebbe ik geſchreven aen uwe Majeſteit 't geene dat ik tot dien dage toe gedaen hadde: daer na hebbe ik gecontinueert mijn practijke om geldt te krijgen / en tot dien einde hebbe ik gemaekt twee partyen / gelijk de Kooplieden my ge-eiſcht hebben / de welke ik ten laetſten aen het aes doen komen hebbe dat ik hen-lieden gepreſenteert hebbe. Geene van beiden / na mijn goetdunken / ſal uwe Majeſteit qualijk te paſſe komen als haer credijt ſal in ſijn geheel zijn. Is 't dat uwe Majeſteit voldoet de brieven die ſy hebben op den Threſorier Jan Fernandez / haer credijt ſal weder vernieut zijn. En is 't dat ghy daer mede niet en zijt gedient / ſoo en ſal hier geen middel of maniere weſen om te mogen krijgen de weerde van een Ricael van wat zijde dat zy / ten zy dat men eerſt geldt ontfangen heeft / dat uwe Majeſteit dit over legge / en daer in voorſie / als in een ſake van ſoo grooten dienſt / want 't geene dat herwaerts-over den moet heeft gegeven om te rebelleeren / dat is dat men uwe Majeſteit geſien heeft ſonder eenig credijt / maer is 't dat ſy dat weder krijgt / ik verſekere uwe Majeſteit dat de ſaken hier ſullen voorts gaen met meerder reſpect.

De Fokker hadde my gegeven vijftig duiſent Kroonen / te vreden zijnde te toeven tot dat uwe Majeſteit hem daer betaelt / en dat ik hem geloove dat hy die hebben ſal op d'eerſte proviſie die nu komen ſal / 't zy deur handen van Thomas Millet / of van eenig ander Koopman wie dat zy. De reden eiſcht dat hier in geen faute en zy / Malvenda is ook een van de geene die de beſte geloove hebben hier op de Borſe / en is 't dat hy nu ontfangt 't geene dat men hem ſchuldig is / ſoo ſal uwe Majeſteit geloove hebben in ander ſaken. Hernando de Frias Cevallos is geweeſt de geene die binnen 't leven van de Commandeur / de notabelſte proeven gedaen heeft tot dienſt van ſijne Majeſteit / hy heeft moet tot de ſaken / ſoo heeft ook ſijn mede-geſelle Diego de Pardo. Ik bidde uwe Majeſteit dat ſy in alle gevalle bevele dat de brieven betaelt werden / want dat ſal een groot middel zijn om weder te krijgen credijt / en ik en ſoude niet willen ſoo haeſt verlieſen 't geene dat ik hebbe / hoe kleine dat ook zy / uwe Majeſteit wil ook in 't goede nemen de maniere / dat ik by d'een of d'ander middel hebbe mogen krijgen om den volke van Oorloge te voldoen / hoe wel dat ik noch groote ſwarigheit met hen-lieden ſal hebben / om met brieven te doen te vreden zijn / de Staten en hebben niet voldaen 't geene dat ſy geven moeſten / te weten / hondert vijftig duiſent Kroonen / noch en doen geen hulpe in eenige ſake / hoe wel dat ik tot Bruſſel geweeſt hebbe reeht wel te paſſe / om hen-lieden te vertoonen / en ook den Raedt van State / hoe veele dat hen-lieden daer aen gelegen was aen my te helpen. Daer op ik hen-lieden deede een ſeer lang verhael / maer ſy beminnen ſoo ſlouwelijk uwe Majeſteit / dat ſe hen niet ſeer haeſten en ſullen tot eenige ſake die middel oft reden heeft / ook en ſien ik niet een menſche die hen-lieden daer toe porret / ſoo veel te meer dan is 'er aen gelegen dat men credijt weder krijge onder de Koop-lieden / en dat uwe Majeſteit dat beſorge / Cuya / &c. Uit Antwerpen den 6. van April. 1577.

Vaſſael en dienaer van uwe Majeſteit, Eſcovedo.

Aen de S. C. R. Majeſteit, van den Konink onſen Heere.

S. C. R. M.

Brieven van de Secretaris Eſcovedo / aen ſijne voorſeide Majeſteit.

IK hebbe geſchreven aen uwe Majeſteit by twee mijn brieven 't geene dat ik deſe dagen gedaen hebbe in materie van gelde / in deſe ſal ik haer ſpreken van dat 'er meer is / op dat uwe Majeſteit met 'er tijdt daer in voorſie en voorkome. De Heere Don Jan hadde my ontboden tot Loeven / waer dat ik ging / 't geene dat hy begeerde / was om met my te communiceeren of hy na Bruſſel ſoude gaen of niet / want de Hertoge van Aerſchot / ſijn broeder / en de Borg-grave van Gent waren van advijſe dat hy 't doen ſoude / Barlaymont ter contrarie / dat hy daer niet en behoorde te gaen voor dat hy ontfangen ware voor Gouverneur: Want hy kende daer 't volk / en wiſt wel dat indien de Heere Don Jan metten eerſten daer niet binnen en quame met authoriteit / dat hy die nimmermeer en ſoude krijgen / hoe wel dat my docht / dat hy daer tegenwoordig zijnde / ſoude mogen groote hulpe zijn tot de ſaken / maer ten anderen aenmerkende hoe ſeere dat de meiningen van alle de geene die daer zijn / gecorrumpeert zijn / gelijk ſy bewijſen in hen-lieder woorden en werken / ſoo was ik van advijs dat men eer behoorde te volgen den raedt van Barlaymont dan van den anderen / daerom te meer / dat indien de ſaken wel komen / ik hier mijn ſaken gedaen hebbende het zy wel oft qualijk / ſal met het middel dat ik van hier ſal mogen dragen tot Maeſtricht / een einde maken van 't volk van Oorloge af te veerdigen / de welke weg getrokken zijnde / ſy ſullen hier ſchuldigh zijn de Heere Don Jan te ontfangen totten Gouvernemente / en alſoo en ſullen wy niemandt ergens af behoeven te danken. Behalven deſe hadde ik noch een ander reden / die my moveerde te volgen 't voorſeide advijs / die ik nochtans niet en wil verklaren / en is / dat ik my niet en verſekere dat de voornoemde goeden raedt geven / en duchte dat ſy voorts brengen 't geene dat tot achterdeel ſoude mogen zijn en tegen d'authoriteit van ſijne Hoogheit / en uwe Majeſteit / en dat ſy hier in volgen den aenſlag die hen-lieden heeft gegeven de Prince van Orangie / ten einde dat ſy dit Landt onder hen-lieden ſouden mogen deilen: maer als ik daer quam / men was alree ſoo verre gekomen / dat ſijne Hoogheit ontboden hadde mijn Heere van Heze / die hem gepreſenteert hadde alle verſekertheit / en dat hy hem des Dingsdaegs ſoude verwachten / inbuegen dat wy ons bedachten dat Octavio en ik ſouden gaen ſpreken den voorſeiden Hertoge / en den Borg-grave van Gent / en hen ſeggen / dat indien ſy niet verſekert en waren / dat ſijn Hoogheit ſonde ontfangen worden voor Gouverneur / dat ſy ſouden conſidereeren of dat ware daer te gaen / metter authoriteit die hem van

1577. noode was/ om de saken die daer te tracteeren waren/ gemerkt dat de góép weke voor handen was en veele van de Staten absent waren: Daerom indien men daer gaen moest / dat beter ware te vertoeven tot na Paesschen / als een iegelijk soude weder keeren tot de Staten. Sy antwoorden my dat 'et geene dat ik hen voor hielt / wel bedacht was / maer dat de sake alree soo verre gekomen was / dat soo verre als mijn Heere van Heze de wete deede / dat men sijn Hoogheit verwachtende ware / dat die 't selfde niet langer en soude mogen uitstellen / invuegen dat geresolveert werdt dat men den Marquis van Havre soude schikken na Bruessel / om te weten van mijn Heere van Heze / het geene dat hy voorgehouden mocht hebben / en hoe dat hadde voorgenomen geweest / en indien hem dochte dat sy het niet en souden nemen voor goet / dat men de reise soude uitstellen / dat men soude moeten den dag houden / hy vondt diversche opinien / en daer deur werdt dese reise uitgestelt. Aengaende mijne persoone (als ik in eenen anderen brief geschreven hebbe) dit volbrocht zijnde / en rekeninge gegeven hebbende van de reise / men was van advijse dat ik soude reisen na Bruessel / gelijk ik deede / waer dat ik voorhieldt aldereerst den Bisschop van Luik / en voorts terstont den Raedt van State / en daer na volgende hen-lieder advijs den Staten / met een lang verhael soo ik best mochte / den noodt die daer was / op dat de Staten souden volkomen 't geene daer sy in verbonden waren / en dat sy daer-en-boven souden willen bystant doen of van leeninge / of van credijt / totten vertrek van den Krijgs-volke / aengesien dat sy daer in geen rijsschye en droegen / en ook dat sy hen versekeren souden van dese Stadt: en den voornoemden Bisschop / en den Raedt / seide ik in het particulier / hoe dat ik vernoomen hadde dat Champagny sijn neerstigheit deede om met sijn Regiment te komen in dese plaetse / en dat 'et was deur inductie van sommige flatteerders / om dat men hem seide dat hy daer qualijk gewilt was in 't generael en particulier / en dat hy vreesen mocht / indien hy hier sijn goet verlooren hadde dat hy daer ook soude mogen 't leven verliesen / dat ik was dienaer van sijnen broeder / en begeerende dat hy niet en soude vallen in eenig ongeval / ja dat ik hem dit selve soude seggen / waert dat hy my daer af sprake. Voorts dat sy souden willen orden stellen om de Duitschen te betalen / of van soo veele hen-lieden bystant te doen. En aengesien dat men van wegen uwe Majesteit was volbringende het geene dat ge-accoordeert was / dat sy ook van hunder zijden niet en souden willen in gebreke zijn / maer dat het accoordt niet in en hieldt dat de Prince van Orenge op een nieuw soude Sparendam sterk maken / noch dat hy ook die van Amsterdam soude de passagien sluiten / benemende hen-lieder traffijke / ook dat hy tracteerde om Uitrecht te hebben / hem selven voorsiende van versch krijgs-volk / en dat men hier in den Staten niet en was eisschende / dan 't selfde dat sy gepresenteert hadden / te weten / de gehoorsaemheit der Kerken en uwer Majesteit. En om dat ik verstont dat 'er sommige persuadeerende waren / dat sy niet en souden gelooven dat men eenige sake soude volkomen van 't geene dat men hen-lieden presenteerde / in gevalle dat 'er pemandt ware soo lichtveerdig van geloove / dat hy eer woorden dan werken geloofde / dat ik hem wel wilde verklaren / dat by aldien wy hadden de Oorloge willen hebben / wy en souden hen geensins gelevert hebben Antwerpen noch Liere / noch wy en souden hen-lieden niet betrouwt hebben den Heere Don Jan / en dat ik hen op een nieuw verseikerde / dat de werken hen souden logenachtig maken. Van onsent wegen alle de wereldt sach alree het geene dat wy deeden / en na dien dat wy tracteerden van hen-lieder eigen welvaert / dat sy ons ook schuldig waren te gelooven. Daer op hebben sy my seere gedankt van 't geene dat ik particulierlijk tracteerde tot hen-lieder voordeel / en geloefden te doen alle 't geene dat sy vermochten. Daer mede ben ik gekomen in dese Stadt / en tot noch toe en hebbe ik 1577. niet uitgerecht. Nu / Heere / sal ik seggen uwer Majesteit dat ik niet en kan sien ja in niet een / woorden of werken die my souden hoope geven dat dit volk hen soude te vreden stellen / of volbringen 't geene dat sy geloeft hebben / want al 't gene dat men sien en hooren mach / strekt hem tot de vryheit van conscientie / de welke uwe Majesteit mach voorseker houden / en dat van noode is met eenen / dat men hier doe alle het geene dat goedertierlijk mogelijk sal zijn / om dese saken te stillen met 't minste quaet dat mogelijk sal zijn. Uwe Majesteit overlegge wat 'et sal te doene zijn / in gevalle dat sy 't quaet ter executie willen stellen / vergetende Godt en uwe Majesteit en wederkeerende tot 'er Ketterye.

Daer is een ander sake die dit sal mogen wederbrengen / te weten / hen-lieder particuliere pretensie / de geene die gevangen waren bevinden dat sy weerdig zijn 't geene dat den anderen gegeven is geweest / en hier op sullen sy malkanderen pluk-haren / indien dit seker is / gelijk ik geloove / soo en sal de vryheit van conscientien die sy pretendeeren / uwe Majesteit niet qualijk te passe komen / want de een partye sal haer schikken by uwe Majesteit en zijnde alsoo gedeelt / soo sullen wy dies te gemakkelijker mogen meester worden / en kastyen d'eene deur die ander. Waert dat men in Vranckrijk begeerde 't volk dat nu hier uit trekt / daer en soude geen sake beter mogen te passe komen. Uwe Majesteit mach het quaetste dinken / en doen provisie maken van 't geene dat haer sal dinken van noode te zijn / maer dat sy versta indien men daer toe moet komen / dat men eenen anderen weg sal moeten nemen dan de Hertoge van Alve / en den grooten Commandeur genomen hebben / want men sal moeten besorgen eenen kleinen hoop volks die goet zijn / en hem niet belasten met de geene die verteeren sonder dienst te doen / en uwe Majesteit verteert hebben. Men sal seer hoyts sien het geene dat 'er af is / waer af uwe Majesteit sal geadverteert worden / uwe Majesteit drage sorge om te onderhouden sijn credijt / want daer mede sullen wy veele mogen verhalen / en sonder dat / en sonder macht / dat 'er dan andere komen om hier ook haer deel aen te werken / want de Heere Don Jan sal u gehoirsaem zijn / en ik sal te vreden zijn te wesen van de geene die men sal vergeten hebben / en dat andere de Raedts-heeren en Gouverneurs zijn / en en dat is 't geene dat ik doen sal. Aengaende de Heere Don Jan / hy is dertig jaren oudt / ik en wil uwe Majesteit niet gelooven / dan dat 'et seikerste sal wesen / is 't dat hy siet dat uwe Majesteit hem geen bystant en doet / achtervolgende 't geene dat hy vertoont van doene te hebben / dat hy sal vertrekken / als uwe Majesteit minst daer op dinken sal. En nadien ik soo verre kome van dit te seggen / dat ook uwe Majesteit dat geloove / en met 'er tijdt voorkome / adverteerende dat dese sake niet en sal genesen worden deur goede middelen / dan deur vyer en bloedtstortinge / en dat men daerom daer in voorsien moet. Onsen Heere beware / &c. Uit Antwerpen den 6. van April. 1577.

Vassael en dienaer van uwe Majesteit, Escovedo.

Aen de S. C. R. Majesteit van den Konink onsen Heere.

S. C. R. M.

Brief van sijn Alteze aen den Konink van den 7. April. 1577.

Ik hebbe gister ontfangen eenen brief van uwe Majesteit van den 14. van der voorleden maent / en met die de droefheit en vreught die de reden was eisschende / de wete hebbende op eenen tijdt / van de sieckte en beteringe van uwe Majesteit / waer af ik Godt seer lobe en danke / en bidde hem / dat hem gelieve uwe Majesteit te verleenen de gesontheit en lang leven / dat wy alle van doene hebben.

Ik kusse de handen van uwe Majesteit om het contentement dat sy toont van 't geene dat ik gedaen hebbe totten sluiten toe van den pays: By 't geene dat

1577. dat ik geſchreven hebbe en nu tegenwoordig ſchrijve in deſen anderen brief / ſal uwe Majeſteit geſien hebben en ſien 't geene dat 'er gepaſſeert is en gebeurt / en in wat ſtaet de ſaken hem vinden / dat ſy haer verſekert houde / dat in dien patientie deſe wonde geneſen moet / dat ſe geneſen ſal / ten zy dat ik deur ſoo ſeere te forceeren mijn conditie niet ſiek en werde / oft dat de natuerlijke genegentheit van de menſche my niet en forceere tot een ander ſake. Maer ik ſie dat tot nu toe / deſe medecijne luttel effect doet / ende en weet niet 't geene dat ſe voorts doen ſal / men ſal deſen weg houden / aengeſien dat 'er geen middel en is om eenen anderen te nemen / en men ſal ook geen neerſtigheit laten te doen om den weg te ondergaen den ongevallen die voorſien werden / en 't goet te beneerſtigen dat hem noch niet en baert / ſonder eenige ſake te ſparen. De reſte van het geene dat Eſcovedo geſlooten heeft / en de proviſie van geldt die ik eiſſche / is de principale ſubſtantie / met de welke dit lichaem moet geneſen worden. Aldus ſoo en kan ik niet gelaten uwe Majeſteit eens en meer reiſen te bidden / dat ſy bevele dat hier in geen fautte en zy.

Overleit hebbende / dat om dit heir in Italien te leiden / van noode was een hooft te noemen / dien ſy alle ſouden onderdanig zijn / ſoo gaf ik laſt den Secretaris Jan Eſcovedo / dat hy ſoude tracteeren metten Raedt van oorloge / die haer vergaderde binnen Antwerpen / wien dat hen-lieder docht dat men hier toe behoorde te kieſen / en na dat 'er gediſputeert was wien dat toebehoorde / en gemerkt dat ſommige noch ſeiden dat 'et behoorde te weſen Don Alonſe de Vargas / om dat hy den laſt hadde van de Ruiterye / Juliaen Romero verklaerde dat hy niet en wilde trekken onder ſijn bevel / want weſende Maiſtre de Camp / ſoo hadde Don Alonſe ſijn Soldaet geweeſt. Valdez ſeide 't ſelfde / dat hy niet en wilde trekken onder ſijn Gouvernement / en hem docht dat om alle ongevallen te verhueden / nut ſoude weſen te noemen de Grave van Mansvelt. Ik hebbe my daer toe gevoegt verſtaende hoe ſeere dat deſe twee Maiſtres de Camp / gereſolveert waren / en meer andere van niet te willen trekken onder Don Alonſe / en ſiende dat geen tijdt en was om hen-lieden te verbitteren noch ook te forceeren / om 't groot inconvenient dat dit ſoude geoirſaekt hebben in 't uittrekken van de geene die binnen Antwerpen en Liere waren / en ook voor de reſte dat hem preſenteeren mochte / en om te verhueden dat 'er geen ongeregeltheit en ſoude navolgen in 't landt van Luxemborg / en andere / daer langs ſy paſſeeren moeſten / weſende de Grave de geene die daer beſt ſoude toe dienen / geenen anderen laſt hebbende dan den dienſt van uwe Majeſteit / ik hebbe hem genoemt. Don Alonſe heeft dat ſoo ſeer qualijk genomen en klaegt ſoo uitermaten ſeere over my / met uitgeſtrekte Dendelen / dat ik meine dat 't ſelfde ſal komen tot uwer Majeſteit / aen de welke my heeft gedocht te behooren de weete te laten van 't geene dat 'er gepaſſeert is / ten einde dat ſy 't verſta / en hoe wel dat hy hem hier in heeft getoont onpatientig / het en heeft my geen wonder gegeven / maer my is leedt geweeſt dat de oorſake om hem te verbitteren / ſoo gereforceert heeft geweeſt / want ik beminne en achte hem ſeere / om dat behalven dat hy ſoo veel jaren gedient heeft / en ſoo treffelijk / gelijk uwe Majeſteit daer af behoort ge-informeert te weſen / en verſtaen ſal van de geene die hem geſien hebben / en dat ſijne perſoone ſoo grooten dienſt heeft gedaen / ſoo certificeere ik uwer Majeſteit dat een ſeer wonderlijke ſake is van 't geene dat alle man ſegt / van de eerbaerheit en Religie die hy altijdts heeft geobſerveert / het ſoude mogen geſchien dat hy uit paſſien ſchrijven ſoude aen uwe Majeſteit met eenige vyheit / gelijk hy aen my gedaen heeft. Ik bidde uwe Majeſteit ſoo vriendelijk als my mogelijk is / dat ghy in deſe ſake niet alleene deur de bingers ſiet / maer hem vriendtſchap en jonſte bewijſet / en hen beſchenkende zijt gelijk hy ſoo ſeere verdient heeft / want ik ſal dat nemen voor ſoo eigen / al oft mijn eigen perſoone gedaen ware / ende en ſal ook niet minder weſen de geene die uwe Majeſteit my doen ſal / met hem te verklaren den dienſt die ik hem doe / en dat ſe hem profijtelijk zy / op dat hy late varen de opinie die hy geconcipieert heeft. Sancho d'Avila / de Colonnel Mondragon / de Kapitein Montesdocca / de Colonnel Verdugo / de Kaſtelein Franciſco Hernandes d'Avila / en andere / die bevel hadden in deſe Landen / hebben ſeer qualijk te vreden geweeſt die te verlaten / ſonder te weten wat beſchenkinge dat hen-lieden en hen dienaers ſal mogen gedaen werden / en ſtellen 't in een poinct van eere. Ik hebbe hen-lieden te vreden geſtelt / mits hen verſekerende dat ſy die vinden ſullen in Lombardie / en hebbe geordonneert dat daer-en-tuſſchen / of ſoo lange tot dat uwe Majeſteit ſal bevelen iet anders / hen gagien hen-lieden ſullen loopen / waer af ik uwe Majeſteit adverteere / ten einde ſy dat mach weten / haer wederom biddende ſoo vriendelijk als my mogelijk is / voor deſe mannen en voor dit ander krijgs-volk / het ſelfde dat ik geſchreven hebbe met Rodrigo de la Cuncha / want voorwaer daer is veel aen gelegen totten dienſt van uwe Majeſteit de welke / &c. Uit Loeven den 7. van April / 1577. 1577.

Dit is geſchreven by der handt van ſijne Hoogheit.

Ik hebbe verſtaen de ſiekte / en met eene de beteringe en de geſontheit van uwe Majeſteit / waer af ik Godt onſen Heere uitermaten ſeer danke / om dat ik hebbe mogen verlieſen de zorge / als ik ſoo groote oirſake heb van die te hebben / met al dat / Heere ſoo bidde ik ſoo ſeere als my mogelijk is uwe Majeſteit / dat ſy belaſte dat men my in 't lange adverteere van haer geſontheit / want de geene die de ſelfde ſoo ſeere begeert / en van noode heeft / en kan hem niet te vreden ſtellen met een enkel tijdinge van u geneſen. Godt wil die uwe Majeſteit verleenen / gelijk een iegelijk van doene heeft / maer onder al ik ſeer ſonderlinge. Ik verwachte Cuncha met ſoo grooter begeerten / dat ik my ſelven niet en kan laten dunken dat hy hier behoort te komen. Onſen Heere die wil hem met lieve hier weder brengen / en met de tijdingen daer ik hem om bidde. Amen.

Van uwer Majeſteit de alder-ootmoedigſte dienaer
Don Juan d'Auſtria.

Aen de S. C. K. Majeſteit van den Konink onſen Heere.

S. C. K. Majeſteit.

Brieven van ſijne Hoogheit aen den Konink van den 7. April.

Ik hebbe uwe Majeſteit laten weten den 27. van der voorleden maent deur Franciſco Santiago / die van hier reisde na Nantes / van den ſtaet daer in dat de ſaken van herwaerts-over tot nu toe waren. Des ander daegs hebbe ik geſonden het dobbel van dien deur Italien. Daer naer heeft de Secretaris Eſcovedo gaen al ſoekende de middelen en manieren om te voldoen de Ruiters en Knechten die noch te betalen waren / en ſoo het credijt van uwe Majeſteit ſoo verre gekomen is / en 't goet van de Koopliedem met de welk te handelen was / ſoo ſeere ten einde / ſoo deur het Decreet / als deur de alteratien van den Lande / daer is ſeer groote ſwarigheit geweeſt om te vinden het geene dat men pretendeerde. Maer de groote neerſtigheit heeft ten laetſten ſoo veele gedaen / dat hy gemaekt heeft de partye die uwe Majeſteit beveelen ſal dat men ſie / de welke is de laetſte remedie die men heeft gevonden in deſer noodt / en de geene die na mijn opinie / geen ander en ſoude gevonden hebben dan Eſcovedo / want men heeft ſijn woorden geloove gegeven / als eenen man die goet en waerachtig is / en uwe Majeſteit mach wel verſekert zijn / dat men behoort grootelijks te achten het geene dat hy heeft gehandelt / gemerkt den ſtaet daer in deſe Borſe haer is vindende / en na dat ſy alle beſchadigt en verſchout zijn. Is 't dat uwe Majeſteit ſijn geloove wil weder krijgen / en dat 'er iemandt is die haer wil dienen in de noodtſaekelijkheden

1577. den die hen haer souden mogen presenteeren / 't selfde staet in handen van uwe Majesteit / doende volkomen 't geene dat men nu heeft getracteert / achtervolgende mijne Ordonnantie die dese post is dragende / en bidde uwe Majesteit soo seere als my mogelijk is / dat hier in geen faute en sy / om deg wille dat sijnen dienst my daer toe verbindt / want indien dat 'er eenige is / alle 't geene dat ons daer toe sal van noode zijn / sal ons gebreken / en ik sal blijven soo machteloos om te helpen en bystaen den selfden dienst / dat 'er niet goets af te hoopen en sal zijn. Uwe Majesteit behoort wel te overwegen / dat haer seer grootelijks aen gelegen is te genieten dese oirsake om weder te krijgen sijn geloove / gemerkt dat 'er haer soo veel is aengelegen 't selfde weder te hebben / en is 't dat sy 't verlies / soo en sal dat niet alleene geheel verloren blijven / maer sal een oirsake zijn dat de soldaten vindende hen selven bedrogen / sullen hen selven betalen / 't sy waer sy 't vinden. Want sy zijn een volk die hen geen sake en sullen ontsien te doen na 't geene dat sy voorgenomen hebben / en de onvrede daer mede dat sy vertrekken. Dat uwe Majesteit aenmerke wat een schade en ondienst dat hem zijn sal / in wat manieren dat ook verga. Ik bidde u Heere deur de liefde Godts dat uwe Majesteit niet en consenteere noch middel en gebe tot de schade die hier uit mach komen / de welke de meeste sal zijn de voor alle saken / die men soude mogen achten / en de swaerste om te remedieeren. Want uwe Majesteit en darf haer niet verseckeren dat dit een volk is om hem met woorden te laten betalen / want dat ware gerekent sonder sijnen weert: en in gebreke te wesen van het geene dat men geloeft heeft den geenen die van hier Wissel-brieven dragen op die Koninkrijken / oft op Italien / van 't geene dat men hen-lieden schuldig is van haer-lieder gagien / dat sal genoeg zijn om hen-lieden soo gram te maken / dat 'er genoeg sal zijn om voorts uitsinnig te worden. Ten anderen soo sal 't exempel so quaet zijn voor alle ander Krijgslieden / dat sy siende dat ik hen bedroogen hebbe / goede oirsake sullen hebben om niemant meer te betrouwen. Tot allen desen sal ik byboegen dat de meestendeel van de Ruiterie Italiaense Ruiters zijn / de welke in wat Landt dat sy komen van uwer Majesteit / mogen seer beschadigen de herten van uwe Ondersaten / de welke naer dat sy qualijk te vreden zijn / en bes waert / seer geerne sullen hooren / al het geene dat sal mogen dienen tot 'er vryheit. De welke na mijn opinie / wel te overleggen staet. De remedie sal wesen dat de geene die ik segge betaelt mogen zijn en voldaen / op dat sy geen oirsake / oft cause en hebbe om te denken van hen te wreken. De welke men niet en behoort luttel te achten mits te seggen dat volk is van kleinder stoffen gemaekt / gemerkt dat de experientie bewesen heeft herwaerts-over / wat een volk vermach dat gepassijt is / soo wie hem wil voegen na zijn gelieste. Daerom soo bidde ik wederomme uwe Majesteit dat se wil bevelen / dat men om geenderhande sake en late te voldoen 't geene dat hier gehandelt en geslooten is / want behalven dat is / als ik geseidt hebbe / het geene dat voorwaer van noode is tot haren dienst / soo sal ik dit ontfangen aengaende mijn eigen voor een sonderlinge gracie. Ik gedrage my in als aen 't geene dat de Secretarius Escovedo sal schrijven aen uwe Majesteit. En om dat alle dese penningen verdaen zijn met 't volk van Oorloge / en om te betalen het wart-geldt van duitsche Ruiters en Knechten die ik hadde doen verseckeren / om deg wille men ook schuldig is den Hertogdom van Luxemborg / de welke geleent heeft tot de betalinge van de Ruiters / van den Engelschen die pensioen hebben / en ander ingebooren van den Lande die onderhouden werden voor spijen en dobbel spijen / de welke nu ter tijdt meer van noode zijn / dan sy oit waren: onkosten van heimelijke posten / en om den ordinaris van mijnen huise / de welke uiternaten groot is / om 't groot gebrek dat 'er is van allen saken / en om alle andere saken die seer veele sullen zijn in dit beginsel / totten welke niet en konnen genoeg wesen de dominien van dit Patrimonium mits dat soo seere verteert is / behalven 't geene dat ik van doene sal hebben tot 't geene dat secreet is. In vuegen dat 'er geen twintig duisent kroonen meer overbleven zijn / sonder middel van te mogen krijgen eenen Real. Soo bidde ik uwe Majesteit dat se my wil doen besorgen een goede somme en dat met alderhaesten / want ik voorsie dat ik my selven sal vinden in grooten last en moeite / en het sy hoe het wil / ik verseckere uwe Majesteit dat ik niet en sal failgeeren den geenen / die hen op mijn woordt betrout hebben al soude ick hen-lieden moeten in handen geven mijn Signature / om niet in gebreke te wesen van de verbinteniſse van dien / en dat alsoo van noode is tot dienst van uwe Majesteit. 1577.

Aengaende 't geene dat noopende is de reductie en ruste van desen Lande / en kan ik uwe Majesteit niet seliers verseckeren / noch dat men ook van de Paijs die men gemaekt heeft / sal mogen trekken de vrucht / die men daer af hoopte: want den Prince van Orange vervolgt met grooter furien hem sterk te maken in Hollandt en Zeelandt. De Koninginne van Engelandt rupet hem op / en arbeit seer om dat hy niet en soude accepteeren 't geene dat 'er geaccordeert is / en presenteert hem tot dien einde alle haer macht. De meestendeel van den Lande is met hem / eenige om de liefde die sy hem dragen / en d'andere om dat sy van dese bedrogen zijn geweest / in dervuegen dat bykans onder alle dit volk. De geene die begeeren te genieten de gracie die uwe Majesteit henlieden doet (de welke den minsten hoop zijn) laten hen dunken dat sy die accepteerende / doen alle het geene dat sy behooren / behalven dat sy soo kleinen herte hebben / dat sy geen merkelijk bewijs daer af doen en sullen / en al waert ook dat sy wilden hen beste doen / soo salder groote confusie en twist onder hen allen zijn / soo haest als de Spaigniaerts sullen uitten Lande wesen / d'eeneom my te doen ontfangen totten Gouvernemente / en de andere om dat te beletten / en om dat (als ik geseit hebbe) d'eerste geen herte en hebben. Waert dat d'ander my vast namen / sy souden dan geheel den moet verliesen / sonder dat 'er iemandt zijn soude die hem soude daeren roeren. Ik ben vast overdinkende hoe dat ik my stellen sal op eenige seckerder plaetse dan dese is / van waer dat ik soude mogen furneeren tot alle de saken: want bry zijnde / in wat manieren dat 'et sy / ik meine dat 'er meenig sal wesen die hen ten minsten sullen verklaren te wesen voor uwe Majesteit / is 't dat sy my niet en bedriegen met hen-lieder woorden en gelaet. Daer hebt ghy 't geene daer ik nu ter tijdt mede besich ben / genen anderen dienst my resteerende noch gebrekende / die men soude mogen doen / om dat ik sonde mogen de herten winnen / en den Staten te verstaen geven het geene dat hen-lieden van noode is: maer ik sien tot noch toe / dat 'et niet en is dan in de wildernisse te predicken. Ik sal het selfde continueeren / en uwe Majesteit de wete laten / van het geene dat 'er uit volgen sal.

Ik hebbe alrede geschreven aen uwe Majesteit / hoe qualijk dat de Duitschen te vreden zijn / en hoe seere dat ik duchte dat uwe Majesteit op eenen bot sal verliesen 't geloove / dat sy plocht te hebben onder dese natie. Ik segge noch 't selve nu ook / en dat ik dit sie seer naekende: want de Staten en hebben niet gedaen / noch en sullen ook met hen-lieden iet doen dat hen soude mogen te bate komen / maer sullen hen sien te doen alle de schade die sy sullen konnen. Met desen gaet de laetste brief die sy my geschreven hebben / by de welke uwe Majesteit sal sien hoe dat sy 't nemen / en hoe seere dat te beduchten staet eenig groot ongeval. Aengaende mijnen persoone / ik en weet wat meer seggen tot lieden die hen niet meer en laten bedriegen met woorden / ik geloove dat goet sal zijn dat uwe Majesteit schrijve aen dese Coronnels / betoonende groote bekenteniſse van hen-lieder getrouwigheit en dienst / hen-lieden verseckerende dat sy haer rekeninge maekt hen te beschinken / en dat ook daer-en-boven metten werke

te doe-

1577. te doene / want is 't dat ſy hier uit deſe Landen trekken ſoo qualijk te vreden / als ſy nu zijn / niet ſonder groote reden / uwe Majeſteit mach gelooven dat ſe deſe natie ſal verliesen: Op welk propooſt ik vermanen ſal 't geene dat ik meer dan nu geſchreven hebbe: Dat den Aerts-Biſſchop van Kuelen / de Hertoge van Zuynswijk / en andere die gedient hebben / ſeer qualijk te vreden zijn / de welke is 't dat ſy niet betaelt en werden / men darf geen rekeninge maken op hen-lieder vrientſchap / en is 't dat deſe die daer in vaſt zijn geweeſt / en tot dienſt van uwe Majeſteit hen vertrekken / met rechtveerdige oorſake van hem te beklagen / ſoo ſullen alle deſe Landen omengelt zijn van de vyanden / uwe Majeſteit overlegge dit / en voorſie op het geene dat meeſt van noode is tot ſijnen dienſt.

De Grave van Mansvelt heeft my geſeit dat hy aen uwe Majeſteit heeft geſonden eenige ſijn memorien / op de welke hy niet en weet dat tot nu toe eenige reſolutie genomen heeft geweeſt / waer in hem dunkt / dat men niet en doet na ſijne dienſten / uwe Majeſteit weet hoedanig die zijn / en dat ſy hier geenen man en heeft zijns gelijke. Ik segge indien dat reden is / dat men hem te vreden houde / daer-en-boven ſoo is 't ook ſeer noodſakelijk. Waerom dat ik uwe Majeſteit bidde / nadien ſy is beſchinkende den quaden / om dat ſy niet arger en ſouden zijn / dat ſy dat ook doen den goeden / ten einde dat ſy mogen beter zijn / anderſints ſoo ſullen die ander hen glorieeren en een behagen hebben / ſiende dat hen-lieder quaetheit hen profijtelijk is: Die ander ſullen den moet verliesen om het contrarie / en ander ſullen getrokken worden om te volgen de opinie van die gene die de overhant hebben tegen recht en reden. En mitsdien dat dit een poinct is van grooter conſideratien / ſoo begeere ik / om dat ik ſchuldig ben tot dienſt van uwe Majeſteit / dat men niet en weigere den genen die het weerdig zijn / 't gene dat gegeven wordt den genen die weerdig ſouden zijn tot een exempel van andere geſtraft te werden / en dat de beſchenkinge die men hen-lieden ſal doen / kortſ geſchiede / aengeſien dat die een van de ſaken is die haer grooter ſchijnt te maken. Aldus ſoo bidde ik uwe Majeſteit / dat ſy haer terſtont wil reſolveeren met den voorſeiden Grave / en my de wete laten van 't gene dat ſe begeert dat men met hem doe / want ik ſal 't in deſen ſeer ſonderlinge ontfangen van uwe Majeſteit. De welke / &c. Den 7. van April / 1577.

By der handt van ſijne Hoogheit.

Ik bidde uwe uwer Majeſteit ſoo ſeere als haren dienſt is eiſſchende / dat men dit volbringe ſoo haeſt als mogelijk is / aengeſien dat dit lichaem geen ander remedie en heeft / dan om af te ſnijden 't geene dat aen 't ſelfde gequetſt is / en dat moet nu tot deſer tijt gedaen worden / makende de proviſie: daerom dat ik op een nieu bidde / want indien de ſelfde gebreklende is / daer en ſal niet over einde blijven: daer-en-tuſſchen is grootelijks van noode dat Godt den tegenwoordigen ſtaet wil helpen.

Aen den ſeer Magnifiken Heere. S^r. Antonio Perez, Raedt van den Konink mijnen Heere, en ſijn Secretaris van State.

Seer Magnifike Heere,

Brief van den Heere Don Jan aen den Heere Antonio Perez van den 7. April.

GHy hebt ſeer wel gedaen S^r. Antoni Perez / dat ghy my de wete hebt gedaen van de hoemſte van Rodrigo de la Cuncha / terwijle dat ik beſich was om aen u te ſchrijven: want hoe wel dat na den tijdt die hy gehadt heeft / men oordeelde 't geene dat 'er af geweeſt is / ſoo en is dien weg niet ſoo vry van deſe perijkelen dat men daer voor niet en ſoude mogen vreesen: Ik verwachte hem alle ure / en hoope aen Godt dat hy hem ſal behouden reiſe verleenen.

Het was wel nootelijk / dat naer de pijne en gevoelen die de ſiekte van ſijn Majeſteit by gebrocht hadde de beteringe ſeer haeſt hulpe gegeven hadde / Godt ſy gelooft / voorwaer de eerſte tijdinge ſonder de tweede ſoude ſeer laſtig geweeſt hebben / over kommende dit quaet op 't gene dat wy hier lijdende zijn. Ik ben ſeer blijde dat onſen Meeſter te vreden heeft geweeſt van het geene dat 'er gedaen is / en insgelijken de vrient / maer my verdriet ſeere dat wy van den Pays niet en plukken de vrucht die men hoopte. 1577.

By de brieven die ik geſonden hebbe / ſedert het vertrekken van Rodrigo de la Cuncha / de welke deſen poſt van de Koop-lieden nu is bringende / ſult ghy geſien hebben en ſien waer in dat wy ons ge-employeert hebben / en in wat termen dat wy zijn / en hoe ſeer nootlijk dat is dat 'er geen faute en zy van 't geene dat ik eiſſche aengaende de Financen: want dat is het Colijsken daer mede dat deſe ſiekte moet geneſen werden / in derwegen dat van noode is dat de geene die in ernſt begeeren dat ſijne Majeſteit gedient ſy dese nijn toedoen dat ſy hen uiterſte beſte hier in doen ſullen. Ik hebbe myn ſelven ge-offert en noch ſal offeren tot de wille van ſijne Majeſteit ter wijle dat ik ſal ſien dat ik die doende / 't ſelfde niet en ſal weſen directelijk tegen ſijnen dienſt. Daerom ſegge ik / dat ik ſoo lange als hier perijkel ſal weſen / oft ſalte die mijn tegenwoordigheit is eiſſchende / niet en ſal genieten den oorlof die ik begeert hebbe / al waer 't dat men my die conſenteerde. Maer 't ſelfde gepaſſeert zijnde na dat ik ſal volbracht hebben de ſaken / daer in dat ik mach voorderinge doen / ſoo en is geensſins behoorlijk / dat men my die ſoude weigeren. Want ſoude men dan moeten volgen den onden ſtijl in 't Gouvernement / en 't geene dat dit volk ſoude willen hebben / als met forſe ſal moeten geſchien / de ſoetigheit van een Vrouwe / of van een kindt ſal ongelijk veel beter te paſſe komen / dan de geene die ik ſal mogen gebruiken / want nimmermeer en ſullen ſy hen van my verſekert houden: In derwegen ſoo ik ſegge / ſy ſullen verſtaen dat ſijne Majeſteit hen-lieden in goeden ernſt vergeven heeft / en dat hy ſal vergeten hebben de misdaden die ſy bedreven hebben / gemerkt dat hy hen niten oogen neemt een perſoone / daer op ſy ſoo quaden vermoeden genomen hebben / en hy hen-lieden ſal eenen anderen ſenden / daer ſy geen en ſouden mogen op hebben. Want gelijk hen-lieder misdaet ſeer groot is / ſoo dunkt hen dat ſijne Majeſteit dat niet en ſal laten ongeſtraft / en gelooven ſekerlijk / dat ik deſen blirem ſal weſen: De perſuaſie van Oranje / en Engelant beſtigt hen-lieden in deſe opinie / die eenpaerlijk waken om het misvertrouwen en de quaetheit te houden ſtaende:

Aldus ſoo wel hier om / als om dat mijn conditie / noch mijn jonkheit niet en zijn voor de ledigheit van dit Gouvernement / noch om te lijden de geene die men daer ſal moeten verdragen ſonder profijt / ſoo is het ſeer van noode dat ſijn Majeſteit / my van hier trekke: want dat niet doende / ſoo ſal gebeuren dat ik in gebreke ſal zijn van alle het geene daer ik in gehouden ben / en dat dit ſal wederkeeren tot meerderen perijkele dan het van vooren geweeſt is: Daerom me begeere ik van u (hoewel dat ik hier af niet en behoore te twijffelen) dat ghy wilt de middelen te wege bringen / ten einde dat ſijne Majeſteit my de gratie doe ſoo gelijkformig ſijnen dienſt / en dat de Marquis hier in alle de neerſtigheit gebruike die mogelijk mach zijn ſonder tijdt te verliesen / en wilt my alle beide geloven / dat by alle dien ik / als een die gemerkt hebbe de humeuren van herwaerts-overe / niet en ſage dat dit is het geene dat realijk voor al moet weſen / dat ik dit niet alleene daer af en ſonde ſeggen / maer niet eens willen op dinken: ter contrarien ſoo ſonde ik weerdig zijn een groot verwijt / waer 't dat ik met 'er handt geraekt hebbende 't geene dat ik ſegge / en dat ik liete te doen / 't geene dat ik doe.

Aengeſien dan dat wy al te ſamen en alle gelijk een wit hebben om daer na te mikken / ſoo is behoorlijk dat men geloove de ſaken van herwaerts-over den genen die hier tegenwoordig zijn / en dat ghy daer doet de debvoiren die ghy ſchuldig zijt te doene. Daerom begeere ik wederomme op u / op alle die vrientſchap die ik op u mach begeeren / dat ghy wilt beneerſtigen / dat men hier in wil nemen ſeer haeſt de reſolutie gelijkformig 't geene dat ik begeere en dat men my ſende 't beſcheet / want als ik geſeit hebbe / ik en ſal den oorlof niet gebruiken / die men my ſal geven dan als mijnen perſoone hier geensints en ſal van doene zijn: en alſoo willende u wel certificeeren / dat ik ſoo bezre

1577. my die geweigert wordt / sal gedwongen zijn te doen een sake die alle man stoffe sal geven van hem te verwonderen / om niet te vallen in een meerder ongeval. Uit Loeven desen 7. van Apzil / 1577.

By der handt van sijne Hoogheit was geschreven.

Godt zy geloeft dat men heeft t'samen op eenen tijdt geweten de siekte mette remedie / nochtans verwacht ik Concha met grooter sorgvuldigheit: Godt gebe dat hy haest mach komen / en my tijdingen brengen / na dat ik van doene hebbe / en begeere om my selven te vreden te stellen. Voorts aengaende 't gene dat ik u schrijve / op 't gene dat ik soo vriendelijk van u begeert hebbe / maekt dat men tijdt winne / mits dien dat gebrekende dese tegenwoordige noodtsakelijkheit (in de welke ik geensins en sal in gebreke zijn) ik niet anders en verseekere / dan 't gene dat ik segge / noch en kan u ook van geen ander sake verseekeren.

Aen de S. C. R. Majesteit, van den Konink onsen Heere.

S. C. R. M.

Brieven van den Secretaris Escovedo aen den Konink, van den 8. van April, 1577.

Ik hebbe gesien 't gene dat uwe Majesteit geschreven heeft aen de Heere Don Jan / na dat sy geweten heeft 't gene dat men hier gedaen heeft / en sal wesen een deel van de vergeldinge / die de begeerte en het werk geaddresseert hebben: de een en d'ander is geheel op wege gestelt: daer toe is 't subject sulks / als uwe Majesteit siet. Aengaende mijne persoone / ik en wist wat meer seggen / dan dat de suspicien meer en meer groeien / deur de quade maniere van procedeeren van desen volke. Fronsberg heeft my op desen tijdt geadverteert dat 'er nu eenen man gekomen is van wegen den Hertoge van Aerschot / de welke hem geseit heeft / dat dese nacht de Prince van Orenge de riviere sal opkomen / en dat hy sijn volk belast heeft dat sy niet schieten en souden. Als nu het krijgs-volk sal uit den Lande trekken (indien ik dat kan volbringen) sal men klaerlijk sien wat de meininge is van desen volke. Dat uwe Majesteit het quaetste houde voor seker. Ten minsten / sy willen de vryheit van consciencie hebben / daerom dat uwe Majesteit in tijdts toesie / in 't gene dat in deser sake sal moeten gedaen werden / en beveele dat men volkome het gene dat hier metten Koop-lieden gehandelt is / want hier mede sal 't credijt beginnen pet te deugen / sonder het welke men niet en mach voorts drijven den dienst van uwe Majesteit. Ik meine dat ik niet luttel en hebbe gedaen / nadien ik sonder geldt te hebben / merkelijke maniere gevonden hebbe / om uit dese Landen te doen vertrekken het volk van oorloge. Tot dien einde sal ik binnen vier dagen van hier vertrekken / en met my leiden Thomas Fiesco / Lazarus Spinola / Diego Pardo / en Jeronimus Curiel / op dat sy my souden helpen. Onsen Heere beware / &c. Uit Antwerpen den 8. van Apzil / 1577.

Vassael en dienaer van uwe Majesteit, Escovedo.

Aen de S. C. R. Majesteit, van den Konink onsen Heere.

S. C. R. M.

Brieven van den Secretaris Escovedo aen den Konink, van den 9. April.

Ik merke veel quaets in de handelinge en maniere van procedeeren van dit volk. De Hertoge van Aerschot was gister overgevaren in Vlaendren / en gegaen in een van sijn Dorpen / gelegen drie mijlen van hier: hy is de riviere gepasseert op eenige schepen van de Prince van Orenge. Doen hy weder quam / heeft hem die geheele armeye die in dit Kannael licht / vergeselschapt: De Borg-grave van Gent was by hem / met de Heere van Bersele / men heeft seere geschoten in 't darwaerts gaen en wederkeeren / waer aen de Kooplieden / en goede Borgers hen-lieden soo gestoten hebben / dat sy vertrekken willen / en dese Stadt sal den vpandt gelevert worden / nadien dat sy Godt is verlatende.

Dat uwe Majesteit aenmerke / is 't dat dese verschriktheden plaetse hebben / daer de Spaignaerts noch niet uit den Lande en zijn / wat naderhandt gebeuren sal. Is 't dat dese sake by mirakel moet genesen werden / het ware tijdt / indien dat met handen en gewelt gedaen moet zijn / dat uwe Majesteit in tijdts besorge 't gene dat 'er van noode is. Aengaende mijne persone / ik soude luttel werks maken dat sy inhielden de plaetsen van den vasten Lande / op de Eylanden is 't dat men moet letten / de welke ik swaerder houde dan het feit van Engelant. Waren die genomen soo ware de ander ook / en om dat te doen / is genoeg een middelbaer gewelt. Dat uwe Majesteit niet en denke dat ik dit segge om te voorderen de sake van de Heere Don Jan / dien ik verre achterlate / maer om dat (soo ik lange geseit hebbe) uwe Majesteit geen ander remedie en heeft / en den tijdt dat heeft bewesen / en tot allen stonden noch meer bewijsen. Onsen Heere / &c. Uit Antwerpen den 9. van Apzil / 1577.

Vassael en dienaer van uwe Majesteit, Escovedo.

Deurluchtige Heeren,

Brieven van sijne Hoogheit aen den Baroen Fronsberg, en Kaerle Fokker, van den 16. van Julius.

Ik meine dat u-lieden noch indachtig is van 't gene dat ik met u-lieden gehandelt hebbe binnen Mechelen / en den voet die ik u gegeven hebbe op 't gene dat u-lieden te doene stont tot dienst van sijne Majesteit. En hoewel dat ik niet en twijffele dat ghy-lieden in gebreke soudt zijn / maer met de voorsinnigheit en vroomigheit dat sult ter executien stellen / die ghy-lieden tot noch toe gebruikt hebt in 't gene dat u-lieden heeft belast geweest van sijne Majesteit. Nochtans zijnde de sake van sulken verlange als sy is / soo hebbe ik u-lieden wel willen schrijven desen tegenwoordigen brief / om u-lieden te vermanen en te doen gedenken het gene dat wy gehandelt hebben / en aen u-lieden te versoeken en beveelen / gelijk ik u ordonneere in den name van sijne Majesteit / by dese / dat ghy-lieden terstont / en soo haest als 't mogelijk zijn sal / effectueert / en ter executie stelt / 't gene dat tusschen ons gereselveert is / gemerkt dat ghy-lieden dat doende / sult doen 't gene dat ghy-lieden schuldig zijt te doene / en daer-en-boven ook 't gene dat 'er van noode is tot de verseekertheit van u-lieder persoonen en betalingen / waer af de Staten u-lieder soeken te beroven: dewelke / mijn Heeren / niet en betaemt / dat ghy-lieden / noch ik / souden gedogen / aengesien dat de meininge van de Majesteit / en ook de mijne / noit anders en is geweest / dan dat ghy-lieden soudt ge-eert / betaelt / en gefaboriseert zijn. Onsen Heere beware u-lieder Deurluchtigste persoonen gelijk ghy-lieden begeert. Uit Namen desen 16. van Hoymaent / 1577.

By der handt van sijnder Hoogheit was leger geschreven 't gene dat hier volgt.

Myn Heeren ghy-lieden weet alrede 't gene dat ik u-lieden belast hebbe binnen Mechelen / ook weet ghy-lieden dat deur 't volbringen van dien / ghy-lieden voldoet 't gene daer ghy in gehouden zijt voor den dienst van sijne Majesteit: u-lieden daer-en-boven daer deur verseekerende u-lieder leven en betalingen. Om dat de meininge was van de Staten / u-lieden dat al te benemen / soo moet ik u-lieden dat laten weten / en u beschermen u-lieder recht / my daer selve in dienende met u-lieder bystant / en alsoo wy moeten nu ons selven helpen / en onder ander diensten / sijne Majesteit noch dese doen / aengesien dat hy de gene is die u-lieden moet betalen en te vreden stellen / en ik de gene die in sijnen naem daer af den last moet nemen. Leger stont geschreven / tot u-lieder dienst Don Jan.

De opschrifte:

Aen Doorluchtige Heeren, de Heeren de Baroen van Fronsberge, en Kaerle Fokker, Colonnels van de Duitsche knechten voor den Konink mijnen Heere.

Don

1577. Don Jan van Ooſtenrijk Ridder van der Orden van den gulden Vlieſe der Majeſteit van den Konink van Spaignien, Gouverneur en Stadthouder Generael van de Nederlanden.

EErſame / vroome / ſeer lieve en wel beminde / Wy zijn voorſeker ge-adverteert / dat 'er gebrouwen wordt een heimelijk verſtant of conſpiratie om u-lieden te beſpringen binnen de Stadt van Antwerpen / en ſoo verre als mogelijk is / om u-lieden niet alleene te beroven van u-lieder behoirlijke betalingen / maer ook van 't leven: en dat desgelijks den aenſlag ſoude weſen alſoo ook te leven met de ander Vendelen / die in Brabant en elders zijn. Aengeſien nu dat wy van wegen onſer laſt / ook dat wy ſelve een geboren Hoogduits zijn / en tot onſer natien geheel geaffectionneert / en ſonderlinge totten genen die ſoo volſtandig gecontinueert hebben in den dienſt van ſijne Majeſteit / gehouden zijn te voorkomen dergelijſte ſaken. So ſenden wy in alder neerſtigheit deſe vier Vendelen tot u-lieder hulpe / ten einde dat ghy-lieden te beter ſoudt mogen verwachten het ander ſecours / de welke ten langſten niet en ſal vertoeven over de ſes dagen. U-lieder biddende te willen in danke nemen deſe onſe goede affectie tot u-lieden / en u-lieden voor verſeiert houden dat ghy-lieden ſult te vollen betaelt worden van u-lieder Sondien die ſoo wel verdient zijn. Voorts / deſe vier Vendelen ſullen alleenlijk liggen in de nieuwe Stadt / tot dat de ſaken een weinig ſullen geredreſſeert zijn. De welke wy u-lieden niet en hebben willen helen om de jonſtige affectie die wy u dragen. In de welke behalven dat ſal komen tot profijt en voordeel ſelfs van de Soldaten / volbracht ſal worden onſe wille en goet behagen. Gegeven tot Namen / deſen 16. van Auguſtus / 1577.

Onder was met ſijnder Hoogheits eigen handt geſchreven:

Mijn vrienden / ik gedraegs my aen 't gene dat u lieder breder ſullen ſeggen u-lieder Coronnels: gelooft die en blijft geduerende (gelijk ghy-lieden behoort) in den dienſt van ſijne Majeſteit de welk de Konink is / wien ghy-lieden zijt dienende / en die de gene is die u-lieden moet betalen en voldoen / en ſal ook het ſelfde doen als u-lieder Generael en vrient / en Soldaet gelijk ghy-lieder zijt. Onderteikent Don Joan.

De opſchrift was:

Aen de Eerſame en vrome, ons ſeer lieve en wel beminde N. N. Kapiteinen, Bevels-lieden, en gemeine Soldaten van de vier Vendelen die in 't garniſoen liggen binnen de Stadt van Antwerpen, alle gelijk in 't generale, en yegelijk van dien in het particulier.

Deurluchtige Heeren.

JEronimus de Curiel komt u-lieder ſpreken in mijnen naem / ghy-lieden ſult hem in het gene dat hy u-lieder ſal ſeggen van mijnen wegen / alſullken credijt en gelove geven / als my ſelve: en ſult doen gelijk ik u-lieder betrouwe / gemerkt dat ghy-lieden ſiet hoe veele dat 'er aen gelegen is / tot dienſte van ſijne Majeſteit en welvaert van den Lande. Onſen Heere bewaere u-lieder Deurluchtige perſonen / gelijk ghy-lieder begeert. Uit Namen den 23. Julius / 1577.

By der handt van ſijne Hoogheit was geſchreven.

Ik ſende u wederom Jeronimo de Curiel / om u-lieden particulierlijker te verklaren 't gene dat ghy-lieden van hem ſult verſtaen. En nadien dat den teerlinkt altree uitter handt gewerpen is / ſoo is noodtlijk dien op den weg te bringen om wel te doen loopen. En het gene dat in deſen veele is importeerende / dat is de kortheit en neerſtigheit in d'executie van 't gene dat 'er geſloten en gehandelt is. Onderteikent / tot u-lieder dienſt Don Jan. 1577.

De opſchrifte was:

Aen de Doorluchtige Heeren, de Heeren de Baroen van Fronsberge, en Kaerle Fokker, Colonnels van de Duitſche knechten voor den Konink mijnen Heere.

Deurluchtige Heeren,

Ik verwondere my ſeere dat ik tot deſer uren toe dat ik deſen brief ſchrijve / van u-lieden geen brieven ontfangen en hebbe / noch eenig advijs van 't gene dat ghy-lieden hebt gedaen in de executie van 't gene dat ik u-lieden bevolen hebbe. En om des wille dat ik ſeer groot verlangen ſal hebben tot dat ik 't wete / ſoo bidde ik u-lieden dat ghy my wilt terſtont daer af adverteeren / als ook van ander ſaken die u-lieden gebeurt zijn / ik en ſal ook in geen gebreke zijn desgelijks te doene. Het gene dat ik nu ſoude mogen ſeggen / is dat ik my giſter morgen ſonder eenig letſel geſtelt hebbe in dit Kaſteel / om des wille dat ik verſtont dat 'er perijkel was indien ik dat niet en dede. Onſen Heere bewaere u-lieder Deurluchtige perſonen na u-lieder begeerten. Uit het Kaſteel van Namen / den 25. van Auguſtus / 1577. Onderteikent: tot u-lieder dienſt Don Juan.

De opſchrifte was:

Aen de Deurluchtige Heeren, mijn Heeren de Baroen van Fronsberg, en Kaerle Fokker, Coronnels van de Duitſche knechten voor den Konink mijnen Heere.

Doorluchtige Heeren,

DEſen dag hebbe ik ge-adverteert geweeſt van den goeden voortgank die ons ſaken hebben van derwaerts-over / waer af ik uittermaten ſeere verblijt geweeſt hebbe. Ik ben giſter gekomen in dit Kaſteel / de welke ſoo wel gelegen is / als ghy-lieden wel ſult merken. De eene van twee / die ghy-lieden weet / is giſter van hier gegaen om te vergaderen ſijnen hoop / en te doen komen derwaerts daer hy zijn moet: en de oudtſte ſal van dage vertrekken / en ſal hem vinden op de geordonneerde plaetſe. Ik derwegen dat van noode is dat ghy-lieden voorts vaert / de welke ik u-lieder bidde / geen twijffel hebbende dat het gene dat 'er geloeft is geweeſt niet failgieren ſal. Onſen Heere bewaere u-lieder Deurluchtige perſoonen na hen-lieder begeerte. Uit dit Kaſteel van Namen den 26. van Auguſtus / 1577.

Onder was geſchreven met 'er eigen handt van ſijne Hoogheit.

Ik ben wel blijde dat ik verſtaen hebbe dat men voorts gaet met het gene dat 'er gereſolveert is: en dat men my de wete late van 't gene dat over die zijde gedaen wordt: want aengaende dat van deſer zijden / daer en ſal geen faute zijn van 't gene dat 'er geſloten en gehandelt is. Onderteikent / tot u-lieder dienſt Don Joan.

De opſchrift was:

Aen de Doorluchtige Heeren, de Heeren de Baroen van Fronsberge, en Kaerle Fokker, Colonnels van de Duitſche knechten voor ſijne Majeſteit.

Deurluchtige Heere.

BY de brieven die ik heden ontfangen hebbe van mijn Heere van Tourlon / giſteren geſchreven / ſoo ſien ik wel dat ghy hem noch niet en hebt gelevert de mijne die ghy hadt / waer af ik verwondert ben: en daerom ſchrijve ik u dit voordt / u biddende / by alſoo veere als ghy die noch niet en hebt gegeven / dat ghy hem die terſtont wilt geven / want het en is geen tijdt langer te beiden. Onſen Heere bewaere uwe Deurluchtige perſone gelijk ghy begeert. Uit dit Kaſteel van Namen / den 27. van Julius / 1577.

1577. Onder was met sijnder eigen handt geschreven.

Deur eenen brief die ik ontfangen hebbe van mijn Heere van Tourlon / hebbe ik mogen verstaen dat als hy my dien schreef / die van den Kasteele niet en hadden ontfangen 't bescheet dat ik u tot Mechelen voor hen-lieden gegeven hebbe. Waer af ik my seere verwondere / gemerkt dat ghy wel weet / dat ik daer op sta. Gebet hem terstont / is 't dat ghy 't als noch niet en hebt gedaen: en draegt sorge in goeden ernst om t'executeeren en volbrengen 't geene dat 'er heeft getracteert geweest / sonder te wachten na desen brieudt / want hy sal in tijdts komen om 't gene van derwaerts-over / en schrijft my altijts van als. Onder was geschreven tot u-lieder dienst Don Jan.

De opschrifte was:

Aen de Doorluchtige Heere Kaerle Fokker, Coronnel van de Duitsche knechten voor den Konink mijnen Heere.

Deurluchtige Heeren,

Ik hebbe heden ontfangen u-lieder brief / van date van gisteren / en is waerachtig dat ik verstaen hebbende van vrients wege / dat mijne persone niet wel en was versekert in dese Stadt / en dat 'er perijkel was / soo verre als ik my niet terstont en salveerde / my heeft behoirlijk gedocht dat ik my soude vertrekken op dit Kasteel / om de inconvenienten te schouwen. En dat ik u-lieden niet en hebbe 't selfde van te vooren veradverteert / heeft geweest om dat de occasie dat niet en heeft gedoogt: waerom dat ghy-lieden geen oirsake en hebt om u-lieden te beklagen van dat ik my niet en soude op u-lieden betrouwen / wel wetende dat ik 't wel doen mach in saken van meerder verlank / als op lieden die sijne Majesteit soo wel gedient hebben / en ben seer blijde dat in dese Stadt de ruste is die ghy-lieden my schrijft / u-lieden biddende dat ghy lieden wilt doen 't beste van u-lieder zijden / dat de sake onderhouden en gevordert werde / groote sorge dragende voor de bewaernisse en versekertheit van die Stadt: want ik versta dat 'er veel vollis binnen is van de Prince van Orenge / en 't soude mogen zijn dat 't selfde ware niet eenigen aenslag contrarie den dienst van sijne Majesteit / de welvaert van de voorseide Stadt / en ruste en vrede van den Lande.

Met dese gaen de brieven die ghy-lieden begeert aen de Magistraet van die Stadt / aengaende de hulpe van de duisent kroonen / ghy-lieden sult my de wete laten van 't geene dat 'er sal afgedaen worden. Ik sende ook de ander brieven die ghy-lieden begeert aen 't volk dat tot Mol en Breda is. Ghy-lieden sult sien malkander te accommodeeren / en dat sy niet en mutineeren / nadien sy sien wat een inconvenient dat zijn sonde.

Ik en sende de opene brieven niet die de Heere Kaerle Focker begeerende is / om dat nu geen tijdt en is hem van daer te absenteeren: men sal hem die geven als 't tijdt sal zijn. Ik en hebbe u-lieden nu ter tijdt niet anders te schrijven / dan u-lieden te belasten / gelijk ik doen by dese / dat ghy-lieden u selven reguleert achtervolgende 't geene dat ik u-lieder bevolen hebbe / en dat ghy-lieden my laet weten de saken die u-lieden sullen over komen. Onsen Heere beware u-lieder Deurluchtige persoonen gelijk ghy-lieder begeert. Uit Namen den 27. van Julius 1577.

Leger was met sijnder Hoogheits eigen handt geschreven.

Laet my altijts de wete van 't geene dat u-lieden sal over komen / en sal desgelijks doen van mijnent wegen: ten einde dat men by gebreke van sullis niet te weten / niet en valle in eenige ongevallen tot ondienst van sijne Majesteit / en schade van den Lande. Onder was geschreven / tot u-lieder dienst Don Juan.

De opschrift was:

Aen de Doorluchtige Heeren, de Heeren de Baroen van Fronsberge, en Kaerle Fokker, Coronnels van de Duitsche knechten voor sijne Majesteit.

1577.

Deurluchtige Heere,

Ik hebbe desen na noene / ontfangen uwen brief gister geschreven / en ben uitermaten seere verblijt dat mijn Heere van Tourlon soo seere geresolveert is om u bystant te doen in alle en iegelijke noodtlijke saken. En ingevalle dat alsoo is / soo hebbe ik een groot en vast betrouwen / dat niet tegenstaende dat Champaigny attenteert 't geene dat ghy my segt / dat hy luttel sal profiteeren. Des niet tegenstaende soo moet men seere wel toesien / en d'ooge in 't zeil hebben / ten einde dat op eenen tijdt van de ander zijde daer niet in en komen 't volk van den Prince van Orenge.

Ghy-lieden hebt alree ge-adverteert geweest dat de Grave van Megen by sijn volk heeft geweest: en daer en is niet om quaet betrouwen van hen-lieden te hebben / want sy zijn voor seker op mijn zijde: en hy sal sonder faute met hen-lieden komen. Is 't dat hy te lange achter blijft / ghy sult hem mogen met haeste de wete laten / ten einde hy hem te meer haeste. Ten anderen soo ben ik ook versekert van 't volk dat geweest heeft onder Mario Carduini: ende de Secretaris van de voorseide Grave sal vertrekken / en terstont komen / als 't tijdt sal zijn. De kopie van den brief die de Staten aen dese Stadt geschreven hebben en is noch niet gekomen / ik dinke dat se moet zijn gelijk die sy geschreven hebben aen andere Steden. Dat men terstont dit blaplken of briefken gebe aen mijn Heere van Tourlon. Onsen Heere beware uwen Deurluchtigen persoone / &c. Onderteekent tot u-lieder dienst Don Juan.

De opschrift was:

Aen de Deurluchtige Heere, de Heeren Kaerle Fokker, Coronnel van de Duitsche knechten voor sijne Majesteit.

Don Jan van Oostenrijk Ridder van der Orden van den Konink, Stadthouder, Gouverneur en Kapitien Generael in de Nederlanden.

Brieven van sijne Hoogheit aen de Markgrave, Amman, Borgmeesters, Schepenen en die van der Magistraet van Antwerpen.

Seer lieve en wel beminde / ghy-lieden sult verstaen deur mijn Heere van Hierges / en ons brieven die hy u-lieder leveren sal / de conspiratie die tegen ons opgestelt is / ook den staet waer in dat de saken haer vinden / 't betrouwen dat wy op u-lieden hebben / en d'occasie die haer presenteert om u-lieder natuerlijk Prince te toonen wat liefde dat ghy hem draegt / en hoe goede en getrouwe Vassalen dat hy heeft in sijn Stadt van Antwerpen. En soo daeren-tusschen wel tegen onsen dank / seere van noode is tot dienste van sijne Majesteit / dat de vier Vendelen van Hoznelis van Einden in de Stadt komen / en hen daer logeeren in de nieuwe Stadt / om oft de voorseide Heere van Hierges noch niet gekomen en ware / soo hebben wy u-lieden daer af wel willen adverteeren by dese / die Kaerle Fokker u-lieden leveren sal: U-lieden wel expresselijk bevoelende dat ghy die vredelijk ontfangt / de Borgers stille houdende / op dat sy in geen alteratie en komen / gemerkt dat wy bedwongen zijn dit nu te doen om hen-lieden te behoeden voor meerder ongeval. En men sal met hen-lieden goede gemeinschap moeten houden / gelijk ook metten Garnisoen dat nu daer is / doende van uwent wegen alle debvoir die mogelijk is / ten einde dat de Stadt sijne Majesteit alle de getrouwigheit bewijse die sy hem schuldig is / de welke wy seere op u-lieden begeeren. Metten kortsten dat ghy-lieden u alle t'samen betoont in dese occasie sullis als ghy-lieden behoort / en gelijk ghy-lieden altijts hebt gedaen / en na 't betrouwen dat wy daer af hebben. U-lieden verseekerende dat sijne Majesteit en wy in sijnen naem dat sullen op sijnen tijdt met sullken dankbaerheit vergelden / dat ghy-lieden sult reden hebben om ons daer af te prijsen. Hier mede seer lieve en wel beminde. Onsen Heere wil u bewaren. Onderteekent Jehan.

On-

1577. Onder was met ſijnder Hoogheits eigen handt geſchreven.

Tot u-lieder eigen welvaert en meerdere verſekeringe / hebbe ik bevoolen en laſt gegeven dat in de Stadt ſoude komen het volk dat ghy hooren ſult van Kaerle Fokker / u-lieden biddende dat ghy die wilt ontfangen en accommodeeren / om dies wille dat de Soldaten aengaende hen-lieder perſoone / ſullen in ſulker voegen leven / dat ghy-lieden geen reden en ſult hebben om u-lieden van haer te beklagen / want ik hebt hen-lieden wel ſcherp bevolen en belaſt / en belaſte u-lieden het ander by deſen.

Op den rugge ſtont geſchreven.

Aen onſe ſeer lieve en wel beminde de Mark-grave, Ammian, Borgemeeſters, Schepenen en die van der Magiſtraet. Binnen Antwerpen.

Doorluchtige Heeren,

IK hebbe deſen dag op den noene u-lieder brief ontfangen giſteren geſchreven / by de welke ik verſtaen hebbe 't geene dat ghy-lieden deur de ſelfde my laet weten / als ook 't geene begrepen is in den particulieren brief van den Kolonel Fokker. Ik bedanke u-lieden ſeere van de zorge die ghy-lieden draegt / en ook geloeft voortaen te dragen tot dienſt van ſijne Majeſteit. En midts dat ik verſta de groote alteratie die daer komen ſoude / deur de inkomſte van 't volk van Cornelis van Einden / ſoo hebbe ik my bedacht dat het nu ter tijdt beter ſal zijn / dat ſy kommen logeeren in ſulken Dorp / als ghy-lieden hen ſult ordonneeren en wijſen. Ik ſchrijft ook alſoo aen hen-lieden / en dat ſy hen daer ſouden ſterk maken / en de Stadt te rugge nemen / en men ſal hen-lieden moeten verklaren dat ſy in tijdts daer af ſullen de wete hebben / ik ſegge van het voorſeide Dorp. En om dat ik verſta dat 'et Regiment van Champagny hem op den weg geſtelt heeft / daer langs dat ſy komen ſouden / ſoo ſchrijve ik hen-lieden ook / oft gebeurde dat ſy by avonture de paſſagie geſloten vonden oft ingenomen / en dat ſy 't niet verſekert en ſouden mogen doen / dat ſy hen ſouden voegen metten jongſten broeder / de welke korts op die zijde ſal zijn. En op dat 'et gemeine volk ſonde geruſt weſen / ſoo ſal ik op een nieuw aen hennen Magiſtraet ſchrijven / hen-lieder verſekerende van mijn goede meninge / met bevel en ordonnantie dat ſy geen goet noch huisraet en laten uitter Stadt gaen / aengeſien dat 'er geen ſtoffe en is waeromme / en dat de Borgers hen ſullen mogen verſekert houden / dat wy niet en ſullen gedogen dat hen eenigen overlaſt ſal gedaen worden. Ter gelijken dan dien ghy-lieden ſult ook moeten van uwer zijden by goede middelen beletten / dat 'er geen goeden uitgevoert en werden. Onſen Heere beware u-lieder Deurluchtige perſoonen gelijk ghy-lieden begeert. Uit dit Kaſteel van Namen den 30. Julij / 1577.

Onder was geſchreven met 'er handt van ſijne Hoogheit.

Houdt goede correſpondentie metten jonghſten vriendt / want indien het noodt is / ik ſal u den oudſten ſenden. Daer-en-tuſſchen zijt ſorgvuldig op u-lieder hoede / en laet my dickwils tijdinge hebben van u-lieden / en van het ontfangen van alle mijn brieven. Tot uwen dienſt / Don Juo.

De opſchrift was:

Aen de Doorluchtige Heeren, mijn Heeren de Baroen Fronsberge, en Kaerle Fokker, Colonnels van de Duitſche knechten voor ſijne Majeſteit.

Doorluchtige Heeren,

Brieven van ſijne Hoogheit, aen de voorſchreven Colonnels van den 31. van Julius, 1577.

IK hebbe den brief van den Colonnel Kaerle Fokker / giſter geſchreven ontfangen / en ik ſal aen het Regiment van Champagny ſchrijven dat ſy van daer verhuiſen / maer Godt weet wat ſy doen ſullen. Ik ſchrijve aen den Magiſtraet dat ſy ſouden geruſt zijn / en hen verſekert houden / gemerkt dat ik niet en ſal conſenteeren dat hen-lieden eenig ongelijk gedaen worde. En daerom hebbe ik gereſolvert dat 't volk van Cornelis van Einde niet en ſal in de ſtadt komen / gelijk ik u-lieden van giſter de wete gedaen hadde. Ik hebbe over twee dagen middel gefonden aen mijn Heere van Tourlon om geldt te krijgen / om ſijn volk behulpig te weſen / waer by dat men ſonde mogen regaerde ſtellen in het perijkel en dangier dat ghy-lieden my voor oogen legt. Den vrient ſal ſeer haeſt vertrekken / en ſal alle neerſtigheit doen die mogelijk is om ſeer haeſt daer te weſen. Onſen Heere beware u-lieder Doorluchtige perſoonen na uwer begeerte. Uiten Kaſteele van Namen den 31. van Julius 1577. U-lieder brief van den 28. is gekomen / op de welke niet meer en valt te ſeggen / dan dat men ſal ſchrijven na Bergen het geene dat de Colonnel Fokker begeert. Onder ſtont geſchreven / tot uwen dienſt / Don Juan.

De opſchrift was:

Aen de Doorluchtige Heeren, mijn Heeren de Baroen van Fronsberg, en Kaerle Fokker, Colonnels van de Duitſche knechten voor ſijne Majeſteit.

Mijn Heere,

Brief van Louys de Blois, Heere van Tourlon, aen ſijne Hoogheit van den eerſten van Oogſt, 1577.

DEſe ſal dienen om uwe Hoogheit te adverteeren dat ons Soldaten hier ſoo ſeere ontſtelt zijn / dat ik van ure tot ure verwachte dat ſy my ſullen metten halſe grijpen. Ende en is in mijnder macht niet dat ik hier een enkel Soldaet ſonde mogen inbringen / want indien ik daer af eenige maniere machte ſy ſouden my ongetwijfelt om den hals bringen / ende de Kapiteinen ook / van de welke ik niet en hebbe willen laten uwe Hoogheit te adverteeren.

Dit is al ſpruitende uit ſekere gerechten van eenige brieven die men ſegt dat afgeworpen zijn geweeſt op de Heye van Bourdeaux / onderteikent by uwe Hoogheit en Eſcovedo / en ook uit dat uwe Hoogheit hen-lieden ontboden heeft dat ſy ſouden de vier Vendelen van die van Einden in de Stadt laten komen / de welke hen-lieden ſo is altereerende / dat ik anders niet en verwachte dan die ure. Ik verſekere my wel / is 't dat ſy kopie hebben van de voorſeide brieven / dat ſy my met fortſen ſullen doen doen / het geene dat ik niet en ſoude willen. Alle de Kooplieden zijn uiter Stadt getrokken / het is een ſeer deerlijke ſake te ſien deſe beroerte die in de Stadt is. Ik hebbe aen den Magiſtraet gefonden om dat ſy ons ſoude ſtoffeeren van lijf-tocht midts dat wy geheel onverſien zijn. Het volk van mijn Heere van Champagny vertoneeren alleneen de vier Vendelen van die van Einden.

De Duitſche zijn eensdeels oorſake van der ontſtellinge van de Soldaten / de welke midts dat ſy ſagen dat ſy met my goede correſpondentie hadden / hen verboordert hebben te ſeggen / dat ſy met ons eedt gedaen hadden / en dat ſy / wy met hen-lieden zijnde / de Borgers ſouden den Speelman doen betalen / met meer ander hoogmoedige woorden.

Den weg is my benomen om met hen-lieden te houden groote correſpondentie / de maent die uwe Hoogheit bevolen heeft te betalen / is gelevert.

Langs eenen anderen weg hebbe ik uwe Hoogheit advijs gefonden / ik en weet niet of die mijn brieven ontfangen heeft.

Hier mede / mijn Heere / ſoo bidde ik Godt dat hy uwe Hoogheit verleene een goet en lang geſondt leven. Uiten Kaſteele van Antwerpen / deſen eerſten van Auguſtus / 1577. In haeſte.

Uwe Hoogheit mach wel verſekert zijn / dat de alteratie niet en is ſpruitende uit de betalinge / maer deur dat ſy verſtaen hebben / hoe dat de Staten aen deſe Stadt gefonden hebben twintig duiſent guldens / om te betalen 't geene dat hien deſe Vendelen ſchuldig is / de welk ſedert d'eerſte een oorſake is van de meeſte alteratie. Van uwer Hoogheit ootmoedig dienaer / Louys de Blois.

Op den rugge ſtont geſchreven
Aen ſijne Hoogheit.

1577.

Doorluchtige Heere,

Brief van sijne Hoogheit aen Kaerle Fokker van den 8. van Oogst. 1577.

Ik hebbe verstaen uit uwen brief van den vijfden van deser maent / het vertreklijen van u volk uitter Stadt van Antwerpen / waer af hier van te voren particuliere tijdingen waren. Ik hebbe daer alsulliken verdziet in gehadt / als de reden is eisschende / en als men wel kan gedinken / nadien dat hier uit gevolgt is soo merkelijken achterdeel tot dienst van sijne Majesteit. Nochtans hebbe ik ten anderen verblijt geweest doen ik hoorde dat ghy 't leven ontdzagen en gesalveert hebt / om d'estime die ik hebbe van uwen persoone. De Heere sal gelieven ons op eenen anderen dag beteren voortganck te geven / niet te min men moet hem van allen loven en danken. Wy dunkt dat 'et goet sal zijn dat ghy met u volk noch in de Stadt blijft tot dat ghy van my ander ordinantie hebt / en dat ghy daer- en- tusschen sult sien 't volk te onderhouden met die beste middelen / en wegen die ghy sult mogen bedinken. Want om realijk te spzeken en de gerechte waerheit te seggen / ik vinde my nu sonder eenig middel van geldt te mogen senden. En ook al hadde ik 't / den tijdt is nochtans sulks / dat ik geen middel en sie om u dat te doen hebben. En daerom sal 't van noode zijn dat ghy daer u selven behelpet ten besten dat ghy moegt / doende de dozpen rondtomme de Stadt gelegen tamelijk contribueeren / op dat de Stadt soo veel te meer onbelast zy: u verselkerende dat ik soo wel daerom / als om dat ik niet en hebbe waer mede om u te voorsien van u onderhoudt / meer verdziets hebbe dan ik u soude konnen te verstaen geven. Waer ik verwachte kortz van als remedie van sijne Majesteit op 't gene dat ik haer hebbe doen vertogen by den Secretaris Escovedo. Ik bidde u seer hertelijk dat ghy / gelijk als ghy tot noch toe gedaen hebt / en verwacht wordt van een personnagie die soo seer totten dienste is van sijne Majesteit / het volk wilt onderhouden en blijven houden ten besten dat ghy moegt / sonder veranderinge te maken / ten ware by mijn bevel / want ik sal de brieven die ghy begeert / aen de Stadt seinden / op dat ghy moegt geobedieert en geacht zijn als betaemt. Onsen Heere bewaere uwen Deurluchtigen persone na uwe begeerte. Uit Naemen den 8. Augusti / 1577.

Na date.

Ik hebbe ontrent dese Stadt doen komen u vijf Vendelen / en seven van een ander Regiment / en mits dien dat sy geen hooft en hebben / en dat de Baroen van Fronsberg niet wel te passe en is / soo moet ghy terstont hier komen / u van daer makende soo haest als 't u sal mogelijk zijn / om by my te komen / 't welke ik u bidde / en dat daer geen faute aen en zy / na dat ghy daer orden gegeven en gelaten sult hebben dier van noode is. Onderstont geschzeben tot uwen dienste / Don Juan.

De opschrift van den voorseiden brief was aldus:

Aen den Doorluchtigen Heere, de Heere Kaerle Fokker, Colonnel van de Duitsche knechten voor sijne Majesteit.

Me - Vrouwe,

Brieven van sijne Hoogheit, aen Me-Vrouwe de Keiserinne van den 14. Augusti. 1577.

Ik bidde uwe Majesteit te willen gelooven dat die saken van herwaerts - over my gelaten hebben en noch laten soo luttel vryheits / dat sy my byknaps nemmermeer en gedoogen te doen 't gene dat ik seer begeere / in derwaegen dat soo wel dese saken / als ook dat ik niemant bequame geweten en hebbe / met wien dat ik hadde mogen schzijven / de oirsake is geweest dat ik dat in soo lange niet en hebbe gedaen. Maer nu de occasie haer pzesenteerende van de wederkomste van Peter Dore in dit Hof van herwaerts-over / de wellke my verselkert dat hy desen brief sal leveren in handen van uwe Majesteit / soo wil ik de selve rekeninge geven / soo seere als my mogelijk is / van 't gene dat my aengaet / die niet kommende genoeg bedanken / van de eenparige jonsten en vrientschappen die ik ontfange deur middel van sijn brieven de wellke voorwaer seer gelijkformig zijn het gene dat mijnen vber / van tot mijnen dienst te besteden mijn leven / en alle het gene dat daer aen kleeft weerdig is. Ik bidde Godt dat hy my wil die deught gunnen dat ik dat mette werken noch eens mach bewijsen. Nu / Me-Vrouwe / ik ben in den staet die de selfde Dore uwer Majesteit breder sal verklaren / gemerkt dat de saken van herwaerts - over met dese Staten in sulken terme zijn gekomen / dat soo verre ik een weinig getoeft hadde om mijn persoone te verseekeren / de selfde verloren soude geweest hebben / te samen de Religie en onderdanigheit van sijne Majesteit / 't welk voorwaer 't meeste quaet is / en 't verlies dat men onder alle ander min behoogt te lijden. Want in der waerheit sy en willen herwaerts - over noch bekennen hen-lieder Godt / noch hen-lieder Koninck gehoirsaem zijn gelijk sy behooren / maer zijn in meeninge in alle saken vryheit te hebben / in dervoegen dat 'et een deirlijke sake is om sien hoe dat sy te werke gaen / en de onbeschaemtheden en het klein respect daer mede sy sijne Majesteit betalen de Genaden die hy hen gedaen heeft / en my de moeiten / onweerdigheden en perijkelen die ik om dit volk geleden hebbe. Uwe Majesteit mach aen merken hoe luttel dat gebaet heeft en noch profiteert den quaden / de deught die men hen-lieden doet. Metten kortsten geseit / sy beminnen en zijn in al der manieren gehoorsaem den al der verkeersten en tyrannigen Ketter en wederspannigste die ter werelt is / de wellke is die vermaledijde Prince van Orenge / en ter contrarien / soo hebben sy eenen af-trek en ont-eeren den naem en 't bevel van hen-lieder natuerlijke Prince en Heere / sonder Godt te vzesen / of respect of schaemte van de menschen. Nochtans hoewel dat ik nu spzeke in 't generael van den meestendeel van dien / soo zijnder sommige seer wel geresolveert om te doen 't gene dat sy schuldig zijn / totten dienst van onsen Heere en van sijne Majesteit / die my voorwaer gesellschap houden als Edelmannen en Ridders van grooter eeren. Met die / Me-Vrouwe / hebbe ik my vertrokken op dit Kasteel / van waer dat ik doe alle debvoiren die mogelijk zijn / my behelpende totten effecte van dien met de Gesanten van de Keiserlijke Majesteit / op dat men van pegelijke zijde de Wapenen nederlegge / en dat een pegelijk op sijn zijde bekenne waer toe dat hy verbonden is. Maer gelijk nu is dat hen eigen conscientie en quade intentie hen is accuseerende / soo hebben sy een mistrouwen / ende en willen niet verdienen dan dat soo wel Godt als de menschen hem t'samen-spannen tot hen - lieder verderffenisse en straffe. Dese selfde Godt weet / hoe seere dat ik wel soude begeeren te schouwen dese uitterste saken / maer ik en weet niet / hoe dat ik dat soude mogen doen / den genen die soo obstinatelijk hen soo wederspannig toonen. En gelijk hen-lieder dunkt / dat de Fortune nu op hen-lieden over al is lacchende / en dat my alle saken begeven / soo verhoeverdigen daer in de boose / sonder te peinsen dat 'er is eenen dag van morgen / op de wellke hen straffe sal komen. Daer-en-tusschen ben ik half belegert / sonder tijt te verliesen / tot dat my dit volk hier bedwingt om hen-lieden te winnen. Daer hebt ghy in 't kortte den staet van herwaerts-over. Uwe Majesteit / sal die breder verstaen van den voorseiden Dore: de wellke wil wederom komen / en eenen keer doen in dit Hof / te wijle dat de occasien sullen herwaerts-over bewijsen wat resolutie dat hy sal hebben te nemen / en 't gene dat ik voor hem sal mogen doen: de wellke soo wanneer dat hy sal wederkeeren / ik pzesenteere aen uwe Majesteit / ten einde dat ik gehoirsaem sy u bevel / van hem te onderhouden oft accommodeeren in al 't geene dat ik sal mogen / al soude ik ook passeeren den last die ik daer af hebbe van mijnen Heere de Koninck. Ik hebbe dese voorleden dagen noch eenen brief ontfangen van uwe Majesteit / als dat ik soude maken dat sy mocht betaelt werden van 't gene dat men haer hier schuldig is: de wellke voorwaer my heeft gegeven geweest (op dat ik soude van alle zijden goede oorsake hebben om my te beklagen van mijn ongeluk) reehts op den tijt dat my niet mogelijk en was terstont gehoorsaem te wesen / de saken die ik alderliefst begeerde te volbzengen. Dat selfde seide ik den genen die my den brief leverde / dien ik sedert noit en hebbe gesien / noch tijdinge van hem gehadt. Nu soude ik seere wel willen dat hy by my quame / op dat wy souden mogen spzeken

1577.

1577. ken van de middelen en manieren die daer ſouden mogen weſen om te doen 't gene dat uwe Majeſteit beveelt / gemerkt dat ongetwijffelt den noodt totten uitterſten gekomen is: nochtans was die als doen noch meerder / mits dat ik niet en dorſte ſchrijven 't gene dat ik wel gewilt hadde: Niet te min het zy by een maniere of d'ander / ſoo ſal uwe Majeſteit geruſt zijn / al ſonder gebrek moeten zijn in 't gene dat meeſt van noode is en gedoortſeert / het meeſte perijkel ſal alleene zijn aengaende den tijdt / want aengaende de reſte ik ſal beneerſtigen dat 'er geen en ſal weſen / aengaende de verſekertheit / mits gevende eenig bewijs / om dat men het ſelfde ſoude mogen krijgen. En hoe wel dat ik alle neerſtigheit ſal doen om tydinge te hebben van de gene die my den brief gelevert heeft / niet te min oft geviele dat ik geen en kregе / ſoo bidde ik uwe Majeſteit dat ſy den laſt gebe die haer ſal gelieven: en dat hy by my komе / die in der waerheit mijn beſte ſal doen tot uwen dienſt / ja in ſpijte van den tijdt / ten ware dat de oorlogen / of nieuwe revolten alle macht te boven gingen. Ik bidde insgelijks dat uwe Majeſteit beveele / dat ik mach tydinge hebben van haer geſontheit / en dat ſy niet en wil vergeten / in wat reſolutie dat ſy mach nemen / in alle 't gene daer ſy ſoude in gedient weſen / te diſponeeren van mijnen perſoone / want ſy macht wel doen: ja beter dan van eenig van haer Sonen / gemerkt dat ik niemandt die leeft dit voordeel ſal geven / ja mijn meininge is dat ik 't voor alle ander ſal behooren weg te dragen / van haer te weſen die alderonderdanigſte / en greetigſte om haer te dienen in alle het gene dat ſal dienen totten contentement en Hoogheit van uwe Majeſteit / de welke onſen Heere wil bewaren met de ruſte die ſy weerdig is / en daer-enboven met alle het gene dat ik haer wenſche: Uit dit Kaſteel van Namen / deſen 14. van Auguſtus / 1577. Van uwer Majeſteit ſeer ſelker en alder-ootmoedigſte dienaer / Don Jan van Ooſtenrijk.

De opſchrift was:

Aen Me-Vrouwe de Keiſerinne, in handen van hare Majeſteit.

En hoe wel dat de ongeveinſtheit van de voorſeide Staten / aengaende 't poinct van den Heiligen geloove / en Katholijke Roomſche Religie / en de gehoorſaemheit die men ſijne Majeſteit ſchuldig is / geheel ongebrolten is / notoir en openbaer / nochtans hebben de ſelfde tot breder getuigeniſſe van hen-lieder meininge / hier doen byvoegen de acte van haer-lieder expreſſe Vereeninge op deſe poincten ſoodanig als hier naer volgt.

De Unie oft Vereeninge van de Generale Staten van de Nederlanden tot Brueſſel verſaemt, waer af de Originael ondertekent is, ſoo wel by de Prelaten, Edelen, en Steden, als andere, gewillekeurt by mijn Heeren van den Raedt van State, gecommitteert by ſijne Majeſteit, totten Gouvernemente Generael van de voorſeide Nederlanden: beruſtende het voorſeide Originael onder de bewaringe van de Staten van Brabant.

Wy ondergeſchreven / Prelaten / Geeſtelijke perſoonen / Heeren / Edelmannen / Magiſtraten van Wetten / Steden / Caſtelrijen / en andere malende en repreſenteerende de Staten van de Nederlanden / in deſe Stadt van Brueſſel nu ter tijdt vergadert / en andere / zijnde onder de gehoorſaemheit van den ſeer hoogen / ſeer machtigen / en ſeer deurluchtigen Prince de Koninkl Philips / ons overſte Heere / en natuerlijk Prince. Doen weten alle tegenwoordige en toekomende dat wy ſiende dat ons gemeine Vaderlandt benaut was deur de verdrukkinge der Spaignaerts / meer dan Heidenſche en tyrannige / hebben beweegt / gedreven / en bedwongen geweeſt / van ons te vereenigen en t'ſamen te voegen / en met Wapenen / raedt / volk / en penningen / de een den anderen by te ſtaen / tegen de voorſeide Spaignaerts / en aenhangers / verklaert rebelle van ſijne Majeſteit en ons vyanden / en dat deſe Vereeninge en verſaminge heeft naderhant geconfirmeert geweeſt deur de Pacificatie laetſt gemaekt / als by authoriteit en willekeuringe van den Raedt van State by ſijne Majeſteit gecommitteert totten Gouvernement generael van de voornoemde Landen. Soo nu de gepretendeerde meininge van deſe Vereeninge / is eiſſchende alle getrouwigheit / geſtadigheit / en van wederzijde byſtant voor altijts / en dat wy niet en willen eenigſints by eenig qualijk verſtaen / dat daer ſoude materie zijn van ſuſpicie / en min van quade wille in eenige van ons / maer ter contrarie dat de ſaken van de ſelfde Vereeninge ſoude weſen gevordert / beneerſtigt / en ge-executeert in alle oprechtigheit / getrouwigheit / en neerſtigheit / in derwiegen dat geen van den Onderſaten en ingeſeten van de ſelfde Landen / ſoude redelijke oorſake hebben van hen qualijk te dreven te houden oft te twijffelen van ons: Om deſe redenen / en ſelfs ten einde niet en ſoude ongetrouwelijk gehandelt zijn tot achterdeel van ons gemeine Vaderlandt / en rechtveerdige beſcherminge / oft deur onachtſaemheit of conniventie ſoude achtergelaten worden 't gene dat voor de ſelfde rechtveerdige beſcherminge / is of ſal van noode zijn. Soo hebben wy uit krachte van onſe Macht en Commiſſie reſpectivelijk en anderſints / voor ons en onſe naerkomers / geloeft en geloven op Chriſtelijke trouwe / van lieden met eeren en waerachtige Compatrioten / te houden en onderhouden onverbrekelijk en altijts / de voorſeide vereeninge en verſaminge: Sonder dat pemandt van ons hem mach ſcheiden oft afbreken deur diſſimulatie / heimelijk verſtant / oft by eenigerhande ander maniere / en dat om de conſervatie van onſen Heiligen Geloove en Katholijke Apoſtolijke Roomſche Religie / volkominge van de Pacificatie / geſamentlijk tot uitdrijvinge van den Spaignaerts en hen-lieder aenhangers / en de gehoorſaemheit die men ſijne Majeſteit ſchuldig is / voor de welvaert en ruſte van ons Vaderlandt / t'ſamen om de beſcherminge van alle en pegelijk ons Privilegien / Rechten / Vryheden / Statuten / Coſtumen en oude gebruiken. Waer toe wy ſullen wagen alle de middelen die ons ſullen mogelijk zijn / ſoo met gelde / volk / raedt en goeden / ja van 't leven / indien dat van noode ware. En dat niemandt van ons niet en ſal mogen in 't particulier geven eenigen raedt / advijs of conſent / noch houden heimelijke oft particuliere communicatie met de gene die niet en zijn van deſer Vereeninge. Noch ook tot contrarie hen eenigſints openbaren 't gene dat is / of ſal in ons vergaderinge getracteert / geadviſeert oft gereſolveert zijn: maer ſal hem moeten in allen conformeeren met 't gene dat ons generale en gemeine reſolutie ſal dragen. En indien eenige Provincie / Staet / Landtſchap / Stadt / Slot of Huis / worde belegert / beſprongen / aengeſlagen / beſchadigt oft verdrukt / hoe dat zy / en oft pemandt onſers / oft andere / hen hebbende voor het Vaderlandt en de gemeine beſcherminge des ſelfs / vromelijk gedragen tegen de voorſeide Spaignaerden / oft andere affairen daer af dependeerende / ſoo in 't generael als particulier / worde onderſocht / gevangen / geranchonneert / beſchadigt / beſwaert / overlaſt / oft in onruſte gebracht / in ſijnen Perſoon / Goet / Eere / Staet oft anderſints. Geloven wy daer inne byſtant te doen / by allen den middelen voorſchreven / namentlijk te verbolgen die ontſlakinge van ſulke gevangene / 't zy met krachte en gewelt / of anderſints. Op de pene van te weſen afgeſet en gedegradeert van Edeldom / van Naem / van Wapene en Eere / gehouden als meineedig / ongetrouwe / en vyanden van ons Vaderlandt / voor Godt en alle menſchen / en te vallen in de ſchande van Infamie en onvroomheit ten eeuwigen dagen. En om deſe onſe vereeninge en heilig verbont te verſterken / hebben wy deſe jegenwoordige met onſe gewoonelijke handteekenen onder geſchreven en geteekent den 9. Januarii. In 't jaer ons Heeren / 1577.

Hier onder ſijn geſtelt die handtekenen in 't beſondere.

En beneden de ſelve,

De beveſtinge en aggreatie, van mijnen voorſz. Heeren van den Rade van State, ſoo hier na volgt.

Naer dien die gedeputeerde van de Generale Staten / hier boven onderteekent / verſocht hebben / die

1577. die van den Rade van State gecommitteert by sijne Majesteit totten generalen Gouvernemente van den Landen van herwaerts-overe / dat sy souden willen aggreeren en willekoren / de inhouden van der Unie en vereeninge hier boven geschreven. Die selve van den Rade / aenmerkende het voorschreven versuck en die redenen hier boven vermeldt / hebben voor soo veele in hen is / geaggre-eert en bevestigt / aggreeren en bevestigen by desen / de voorschreven Unie en vereeninge / na heure vorme en inhouden. Gedaen tot Bruessel op het Stadthuis aldaer / in de vergaderinge van de voornoemde Staten / den 9. dag van Januario. Anno 1577. En onder was geschreven / ter Ordinantie van mijne voorsz. Heeren van den Rade van State. Ondertekent / Berti.

Hier na volgt de Acte te tekenen, by de Prelaten, Vicarisen, Heeren, Gouverneurs, Raden, Overigheiden, Magistraten, Wetten, Officieren, Collegien, Capittelen, en andere treffelijke en vermaerde persoonen van den Steden, Vryheden, en Dorpen van de voorsz. Nederlanden.

W[illem] / &c. Gesien hebbende d'Acte van der Unie en vereeninge hier boven / by mijne Heeren van den voornoemden Rade van State van sijne Majesteit / en de Generale Staten van dese Nederlanden van herwaerts-over / ons over gesonden by heure brieven van den 23. dag Aprilis / in dit jaer 77. Begeerende en willende ons handthouden in de vereeninge / als daer inne begrepen / soo hebben wy den inhoudt van dier / geaggre-eert / geapprobeert / geratificeert en gewillekoort / aggreeren / approbeeren / ratificeeren en willekoren by desen. Gelovende op trouwe van goede Christenen / en als oprechte liefhebbers ons Vaderlandts / te volbringen en ons gantschelijk te bnegen en reguleeren na de forme en luidt der selver Acte van Unie. En in kennisse der waerheit hebben wy dese geteken op den Dag van In het selve Jaer van seven-en-tseventig.

In 't XII. Boek, pag. 15.

Het antwoordt der Generale Staten op de Propositie des Graven van Swartsenburg, daer Bor alleen het sommier van verhaelt, begrijpt in 't geheel, gelijk het by Christoffel Plantijn gedrukt is, 't geen volgt:

1578. Antwoort der Generale Staten van de Nederlanden, op de Propositie des Graven van Swartsenburg, Ambassadeur des Keisers.

DE Prelaten / Edelen / en Gedeputeerde van de Steden van de Nederlanden / representeerende de Generale Staten van alle de Landen van herwaertsover / danken seer ootmoedigljk sijne Keiserlijke Majesteit / dat uit een sonderlinge vaderlijke affectie en goetwilligheit die hy haer-lieden is dragende / hem heeft belieft van sijnent wegen te senden herwaertsover sijnen Ambassadeur / den Deurluchtigen Heere Otto Heinrik / Graeve van Swartsenberg / de welke soo wel mondelinge als schriftelijk hen-lieden klaerlijk heeft verklaert de groote sorge en sorgvuldigheit die sijne Majesteit draegt voor haer-lieder welvaert en voorspoet / vereenigt met een sonderlinge goedertierenheit en mede-lijden welk hy heeft metten noodt daer sy nu ter tijdt hen-selven in binden. Insgelijks ook van de presentatie die hy haer-lieden heeft gedaen van wegen sijne Majesteit / van haer-lieden te geven eenige verlichtinge / soo seere als de selfde sal mogelijk wesen / van soo groote quaden / deur de welke sy swaerlijk en t'onrechte verdrukt zijnde / bykans gevallen zijn van den hoogsten voorspoet in eenen afgrondt van alle miserien en ellenden: dat hy ook wil de handt daer aen houden / en met alle neerstigheit en sorgvuldigheit alle bequame middelen beneerstigen / die eenigsints souden moegen dienen tot remedie en beteringe van de voorseide miserien / ten einde dat dese benaude en verdrukte Nederlanden souden mogen weder op de beenen komen / en op een nieuw gestelt en gevestigt worden in haer-lieder voorgaenden en ouden staet van voorspoet en vrede.

Deur welke sonderlinge bewijsinge van genade en goedertierenheit tot hen-waerts / hoe grootelijken dat sijne Keiserlijke Majesteit hen-lieden t'sijne-waerts in der eeuwigheit heeft verbonden / om hem altijdt eere en dienst te bewijsen / en is niet mogelijk om seggen. 1578.

Ten tweeden soo bedanken de voorseide Staten seer ootmoedigljk den voorseiden Ambassadeur van sijne Keiserlijke Majesteit / van dat hem heeft belieft den arbeit te aenveerden van te doen soo langen en moeyelijken reise / en met een groote getrouwigheit / affectie en neerstigheit te arbeiden / ten einde dat sy souden blijdelijk genieten de seer lieflijke en begeerde vrucht van sijnder Ambassaetschap.

Maer aengaende 't principaelste poinct van dien / en de vaderlijke vermaninge van sijne Keiserlijke Majesteit / by de welke hy hen-lieden is vermanende / dat sy souden willen behouden in dese Landen de Katholijke Roomsche Religie / en ook de behoorlijke gehoorsaemheit tot den Katholijken Konink haer-lieder natuerlijk Prince en Heere.

Soo bidden sy seer ootmoedigljk sijne voorseide Majesteit / dat hem believe voor seker en waerachtig te houden / dat sy tot nu toe met aller vlijtigheit / affectie en yver dese twee poincten bewaert en onderhouden hebben / gelijk sy ook noch in desen seer quaden tijdt / niet tegenstaende dat sy veel swaere en onbehoorlijke saken geleden hebben / arbeiden die te bewaren en onderhouden / gelijkformig de solemneele Pacificatie van Gent: De welke na dat sy gemaekt en solemneelijk by eede bevestigt was met een gemeine accoordt by alle goede en wel geaffectioneerde persoonen tot 'er hoogheit en authoriteit van den Konink / op dat men soude stillen / en ten einde brengen de swaere en langwerige inlandtsche Oorloge / en om dese Landen te houden onder de gehoorsaemheit en macht van den Konink / en om te conserveeren de Katholijke Roomsche Religie (welke twee poincten anderssints in seer groot perijkel waren van verlooren te gaen / deur de ongelobelijke dertelheit / en groote moetwilligheit en noit gehoorde wreedtheit van de Spaensche soldaten) heeft naderhandt gelaudeert geweest by de principaelste Theologiens / en van de meest geaffectioneerde tot de Katholijke Roomsche Religie / ja ook ten versoeke van Don Jan by die van den Rade van Staten en secreten Rade des Koninks / en heeft verklaert geweest te wesen / niet alleene nut en profijtelijk voor het gemeine welvaren / maer ook bequaem om te conserveeren de hoogheit en authoriteit des Koninks / en de Katholijke Roomsche Religie / en metten kortsten geseit / soo nut en noodelijk om dese Nederlanden te onderhouden in de getrouheit en onderdanigheit van haer-lieder natuerlijk Heere en Prince / dat Don Jan selve in den naem van sijne Majesteit / en ten laetsten de Konink selve die geconfirmeert hebben by opene brieven van Placcaet en segel gesonden uit Spaignen / ordineerende dat alle de saken van der Gemeinten souden gedaen werden achtervolgende de inhoudt en artikulen van dien / dat ook alle contracten en accoorden die naderhandt souden gemaekt worden / souden op dien voet en regel volbracht worden.

Midts welke seer goede en wijse ordonnantie en approbatie gevolgt is / dat niet alleen de fundamenten van de Katholijke Roomsche Religie (de welke anderssints deur de eenparige Inlandtsche oorlogen in groot perijkel waren van te begeven) vast gemaekt en verselkert zijn geweest / maer ook de herten van de gene die deur lange en geduerige ellenden en miserien verslagen en bykans mistroostig waren / en deur de onverdragelijke hovaerdye en moetwilligheit / spijt en gewelt van de Spaensche soldaten / soo veel jaren geleden / wankelbaer stonden / en begonsten te luisteren naer uitlandtsche remedien tegen dit groot quaet / weder gevestigt zijn geweest in haer-lieder oude getrouheit en gehoorsaemheit. En metten kortsten geseit / geheel Nederlandt heeft hem allenskens weder opgerecht uit soo grooten last van ellenden en miserien / als oft 'er een nieuw licht van beter hoope geschenen hadde.

En indien de artikulen van dese soo salige Pacificatie hadden onderhouden geweest / sonder twijffel het geheel Landt soude op kortzen tijdt weder verkregen hebben haer oude en voorgaende hoogheit en eere / met

1578. met een overvloedigheit van alle ſaken / en ſeer groote blijtigheit en affectie van allen in 't generale tot den dienſt van ſijne Majeſteit.

Maer gelijſterwijs dat na die voorſeide lange en ſware ellenden / den oorſpronk van den nieuwen voorſpoet geſprooten is uit het decreet van de voorſeide Pacificatie / ſoo heeft ook het breken van dien deur de liſten en practijken van Don Jan / de voorſeide Landen wedergebrocht tot eenen veel ellendiger ſtaet dan van te vooren.

Het welk ſijner Keiſerlijke Majeſteit mach dienen / volgende ſijn ſonderlinge voorſinnigheit / voor een ontwijffelijk argument / dat d'eerſte opprobatie van Don Jan niet en is geweeſt dan geheimſtheit en dobbelheit / voorts gebracht deur een practijke tot de geheele verderſſeniſſe van deſe Landen / ten einde dat het geene dat de Spaigniaerts niet en hadden konnen volbrengen deur kracht en openbare Oorloge binnen dertien jaren / nu ſoude mogen met liſten en practijken op korten tijdt volbrocht zijn.

Want hier in het lange te verhalen de overlaſten en moetwilligheden / die alle ſoorten van volke van herwaerts-over geleden hebben / geduerende het gouvernement van den Hertoge van Alve / en van den grooten Commandeur / en naderhandt geduerende den tijdt dat 'er geenen Gouverneur en was / en van de muiterije van den Spaigniaerts / midts ook het rooven en plonderen / ſtraet-ſchendingen / brandtſtichtingen / het ſchoffieren van Vrouwen en jonge Dochteren / het bannen van eerlijke lieden / het doodtſlaen van vroome perſonagien / het verderven van den platten lande / Kerk-breekingen / het brandt-ſteken in de voornaemſte Steden / 't welk ſy al met hen eigen oogen geſien hebben / en met ſeer groote patientie en hertſwere en verdriet geleden hebben / en is geenſins van noode / gemerkt dat alle man ſoo bekent is / dat het verhalen van dien meer bitterheits dan profijts ſoude voorts bringen.

En nochtans ſoo blijkt daer by ſeer klaerlijk de goede getrouwheit en volkomen gehoorſaemheit van de onderſaten van den Koninkl van Spaignien / en ook de vroomheit van de gene die lief hebbers zijn van de Katholijke Roomſche Religie / ſoo dat Don Jan ſelve met ſeer veel ander Spaigniaerts dikwils daer af verwondert hebben geweeſt en dat gepreſen.

Maer wat is 'er af? daer en is geen debvoir ſoo goet / noch getrouwheit ſoo groot / ja geen Religie ſoo geheel / die ſoude konnen verſlaen den ſeer grooten dorſt en begeerlijkheit die ſy hebben van te domineeren / oft verſaden haer-lieder onverſadelijke eergierigheit / oft te niete doen den ſeer grooten haet die ſy hebben / en altijts gehadt hebben tegen die van deſe Nederlanden.

In dierhoegen dat 'et altrede eenen ſeer langen tijdt geleden is / dat ſy brekende alle wetten / privilegien / oft rechten van den Lande / met alle geweld en kracht die ſoelen te brengen in ſlavernye. En hoe wel het geſchiedt is / dat deſe haer-lieder te ſeer groote begeerlijkheit eenigſins bedwongen heeft geweeſt / eensdeels deur die ſonderlinge voorſichtigheit van den onverwinnelijken Keiſer Karle de vijfde / gevoegt met een ſeer groote affectie / en goet hert dat hy was dragende tot den voorſeiden Lande / en eensdeels deur den grooten voorſpoet / en ook gehoorſaemheit van deſe natie tot haer-lieder Princen / die alle de werelt deur vermaert is / van de welke ſy ook ontallijke en ontwijffelijke getuigeniſſen gegeven hebben by alle manieren van contributien / periculeuſe aenſlagen en kloeke feiten van Wapenen: Soo hebben ſy ſedert het vertrek van den Koninkl na Spaignen / met meerder yverigheit gearbeit / om deur alle middelen te komen tot haer-lieder voornemen / ja ſoo veel te meer als hen meer was ſpijtende / dat ſy deur ſeer ernſtig verſoek van de Staten by ſijne Majeſteit weder hadden ontboden geweeſt in Spaignen / ſoo meinden ſy verlooren te hebben den roof / die ſy altrede meinden vaſt te hebben metten tanden.

Dit is de oorſake geweeſt / dat ſy deur ſware verſierde betichtingen en ander practijken dit Landt in ſulker manieren geſtelt hebben in de quade gracie van den Koninkl / dat ſijne Majeſteit hem heeft laten daer toe brengen / dat men ſoude in de ſelve Landen een heir van Spaigniaerts ſenden onder die conduite van den Hertoge van Alve / van de welke niet van noode en is te verhalen wat bruchten daer na gevolgt zijn / gemerkt dat het een ſake is die alle de werelt wel weet. 1578.

Daer na is gekomen Don Jan / de welke hem geliet als oft hy hadde willen beteren dit quaedt / en was ſeer qualijk te vreden om alle de overlaſten die den Landen en onderſaten van ſijne Majeſteit gedaen waren / belovende dat ſe niet en ſouden blijven ongeſtraft / tot exempel van andere / ſoo verre als ſy den Koninkl beweſen behoorlijke gehoorſaemheit en onderhielden de Katholijke Roomſche Religie in haer geheel.

En ſiende / doen hy eerſt gekomen was / dat de Pacificatie van Gent oorſake geweeſt hadde van de reparatie van de geheele verderſſenſſe / en van te beletten de uitterſte deſtructie van den Lande / ja van te conſerveeren de getrouwheit der Onderſaten tot den Koninkl / en van in krachte te houden de Katholijke Roomſche Religie / voor al verſtaen hebbende het advijs van de Biſſchoppen / Univerſiteiten / en Theologiens / ja ook van den Raedt van State ſijner Majeſteit: Soo geliet hy hem te willen ratificeeren van poinct tot poinct de voorſeide Pacificatie / en daer toe de ſelve onverbrekelijk te doen onderhouden onder de authoriteit van den Koninkl. Maer in effect en in der waerheit ſijn meininge was daer mede ſijn profijt te doen / om deur middel en onder het deksel van dien te gemakkelijker mogen komen tot ſijn voornemen / langen tijdt daer te vooren geimagineert.

En ſiende / dat ſoo lange als de Landen ſouden vereenigt zijn en van eenen wille en accoort / ſeer qualijk ſoude bykomen om tegen hen-lieden Oorloge te voeren / ſoo heeft hy hem beholpen met het deksel van de Roomſche Religie / en de behoorlijke gehoorſaemheit tot den Koninkl / om die van malkanderen te doen ſcheiden / en alle de andere Landen op te ruwen tegen Hollandt en Zeelandt / ten einde dat hy deur haer-lieder hulpe en byſtant hem meeſter gemaekt hebbende van de Havenen en enge paſſagien van der Zee / te beter ſoude mogen d'ander vermeeſteren / en verdrukken het geene dat 'er noch reſteeren ſoude.

Want dat ſijn voornemen ſulks is geweeſt / blijkt klaerlijk by de brieven die op ſijn komſte zijn gevonden geweeſt / ſoo wel van den Koninkl aen Jeronimo de Rodas / als van Rodas aen den Koninkl / by de welke klaerlijk werdt te verſtaen gegeven / dat men moeſt met alle ſchoon gelaet van goetwilligheit en alderhande manieren van geheimſtheit de herten en willen winnen van de ander Landen / om deur middel en byſtant van dien Hollandt en Zeelandt weder te krijgen en in ſubjectie te brengen / en dan wrake te nemen van deſe / na de verdienſte van haer-lieder misdaden: En dat wel van noode was / dat men daer-en-tuſſchen ſeer wel ſoude diſſimuleeren.

Op dien ſelven tijdt werden brieven gebrocht van den Koninkl / vol van goeder affectie en jonſte / ja aen de ſelve die men in Spaignen was houdende voor de autheuren van deſe beroerten / en met de welke Rodas erpreſſen laſt hadde te diſſimuleeren / tot dat alle ſaken deur middel van Don Jan ge-accommodeert zijnde / de ſelve ſoude mogen gemakkelijker geſtraft worden.

Ook heeft Don Jan ſeer wel gevolgt deſe leeringe. Want op den ſelven tijdt dat hy feſteerde die van deſe Landen / en hen-lieden toonde een ſonderlinge vriendtſchap / uitermaten ſeer prijſende haer-lieder getrouwheit / en geloovende die den Koninkl voor te leggen / en te maken dat de Spaigniaerts die met groot ongelijk ſoo qualijk getracteert en verdorven hadden de goede Onderſaten en dienaers van ſijne Majeſteit / niet en ſouden ongeſtraft blijven: Op den ſelven tijdt / ſegge ik / ſchreef hy aen den Koninkl in Spaignen geheel contrarie brieven / belaſtende byna alle den hoop / ſonder onderſcheit / met grouwelijke misdaden / en den Koninkl oprukkende (die

1578. anderssints uit sijner natueren genegen is tot alle genade en goedertierenheit) deur valsche logenen en kalomnien / en verwekkende mits hem voor te houden het perijkel van sijn Landen te verliesen / tot een nieuwe Oorloge / ja hy advoyeerde de brieven en advijs van sijnen Secretaris Escovedo / de welke meinde en openlijk verklaerde / dat 'er geen ander beter noch mitter middel en was / dan dese Landen te stellen te vyere en sweerde.

Voorwaer de getuigenisse van sijn brieven is soo klaer / dat 'er niet en valt op te seggen: ja soo verre dat Don Jan / na dat hy lange ontkent hadde die geschreven te hebben / siende dat de sake klaerlijk getoont was / en sijn eigen handt en Cyfre bekent / en openbaerlijk uitgegeven / invoegen dat 'er geen middel meer en was van te ontkennen / bekent heeft die geschreven te hebben / voortbrengende alleene voor alle excuse / dat men die qualijk nam en verstont: En wesende daer-en-tusschen seer ernstlijk versocht by de gedeputeerde van de Staten / dat men in sijn tegenwoordigheit het uitleggen van de Cyfer sonde sien tegen 't Originael van dien / soo heeft hy het geweigert.

En nochtans niet tegenstaende alle dese groote en merkelijke teikenen van sijnen quaden wille / soo en souden de Staten hen geensints laten scheiden en verwonderen hebben van hem / en hadde geweest dat alle sijn werken / manieren en practijken directelijk over-een gekomen hadden met de getuigenissen van sijn brieven.

Want bykans op den selven tijdt dat dese brieven uit Vranckrijk gesonden waren aen den Prince van Orenge / soo is hy onder het dekksel van de Duitsche weg te seinden / achtervolgende het gene dat 'er geaccordeert was by die artikulen van de Pacificatie van Gent / en het gene dat hy meenigmael den Staten dier gesworen hadde / gereist na Mechelen / waer dat hy met dese huerlingen Soldaten / van de welke hy gesworen hadde te doen exemplare justicie / en hem te voegen met de Staten / om tegen hen-lieden Oorloge te voeren / soo verre dat sy niet te vreden en waren met de conditien / meer dan redelijk / die hen-lieden waren gepresenteert / practiseerde met hen-lieden deur sijn achter-raden en nacht-vergaderingen / en solicteerde aen die dat sy souden de Wapenen nemen / en weigerende de gepresenteerde conditien / onversiens in-nemen het sy met gewelt oft deur practijken de Kasteelen en sterkten die de Staten (volgende de Pacificatie van Gent) met gemein consent te bewaren gegeven hadden den goeden en getrouwen ingebooren van den lande. En om dat te doen / soo gebruikte hy diverschе practijken / trekkende mijn Heere den Hertoge van Aerschot en sijnen Sone uit den Kasteele van Antwerpen / van de welke de bewaernisse en het guarnisoen by openbare conventie hen-lieden bevolen was / stellende dat in handen van den Heere van Cerlon / de welke alle sijne aenslagen en practijken wist en verstont: de welke hy meinende seer wel en kloeklijk volbracht te hebben / en hem selven verseekerende een goet einde van zijn voornemen / soo is hy gereist na het Kasteel van Namen / om dat die Stadt gelegen is op de frontiere van Brabant / en dat hy van daer meinde te mogen beletten / en den weg ondergaen den bystande van de vremdelingen / ja ook considereerende dat 'et een seer bequame plaetse was voor de passagie van de Italianen en Spaignaerts / die hy over lanck voor hem genomen hadde weder te ontbieden / soo dat hy deur practijke / en onder het dekksel van ter Jacht te gaen / (wederkeerende van de Koninginne van Navarre / de welke hy hadde geweest ontfangen / en doen geleiden gaende na de fonteine van 't Spa / in den Lande van Luik) ingenomen heeft de voorseide plaetse / sijn excuse nemende dat hy hem daer vertrocken hadde uit vreese van seker conspiratie die tegen sijnen persoon gemaekt was. En niet te min weigerende te verklaren de autheurs en mede-plichters van de selve conspiratie / van de welke de Staten hem beloofden te doen exemplare justitie / soo verre als daer ware informatie en suffisanten toon tegen hen-lieden van de gedaen misdaet.

Van daer begonst hy terstont den Staten te ordonneeren nieuwe Wetten en conditien met dreigementen / by aldien sy de selve niet en accepteerden / dat hy hen-lieden soude verklaren beschuldigt te wesen van crimen Lesæ Majestatis en wederspannigheit / ja van ketterye / en sondt sijne brieven aen alle de Princen van Christenrijk / by de welke hy hen-lieden bekichte klaerlijk van de voorseide misdaden / en arbeidde te bewegen en te verwekken alle Natien tegen hen-lieden. 1578.

Maer doen hy gewaer werdt dat sijn voornemen / aengaende het Kasteel van Antwerpen gebroken was / en niet en was gekomen soo hy geschikt hadde / soo keerde hy weder tot sijn oude en ordinare practijken / en hen-lieden verseekerende / dat hy geen sake ter werelt meer en begeerde / dan dat men verlatende van beide zijden alle maniere van mistrouwe / alle saken souden weder gestelt werden in haer-lieder oude ruste / soo sleipte hy de Staten van den eenen dag totten anderen / hen-lieden besig houdende met veel conditien van vrede / de welke sy seer begeerende waren: hen-lieden oock te verstaen gevende dat hy brieven en commissie van den Koninck ontfangen hadde / om weder te keeren na Spaignen / en dat men soude seinden in de Nederlanden eenen anderen Gouverneur van Koninklijken bloede / die den Staten aengenamer soude wesen: Daer-en-tusschen dat sy souden willen onderhouden de oude getrouwheit totten Koninck / met de geheele onderhoudinge van de Katholijke Roomsche Religie.

Maer daer-en-tusschen soo behielt hy altijts by maniere van vyandtschap het Kasteel van Namen en Luxemburg / en ander omgelegen plaetsen / ja hy vergaderde met alle haeste en neerstigheit van alle kanten volk / en ontboodt wederom de Spaignaerts die alreede gekomen waren in Italien / den Koninck radende dat hy soude weder aenvangen een nieuwe Oorloge / en opruwende den Paus van Romen / en alle ander Princen van Christenrijk / sonderlinge die waren van het heilig Verbondt / (soo men dat noemt) tot een verderffenisse van der gemeinte en Christelijke Religie / en specialijk tot de geheele verwoestinge van de Provincien van de voorseide Nederlanden / de welke hy socht deur het gewelt / moorden en rooven van vremde Natien en vyanden te beroven van alle haer-lieder rijkdommen en viraten / en daer na te brengen tot een uitterste verderffenisse / armoede / slavernye en ellende / geen acht hebbende op de gelosten en conventien die geschiedt waren / noch op sijn woordt en trouwe / noch op het profijt oft verlies van den Koninck / noch ook op eenig Goddelijk oft wereltlijk recht.

Nu hoe wel dat aengaende dese soo groote boosheit / de Staten souden mogen met goeden rechten / en sonder te doene tegen haer-lieder debvoir / alliancie maken met vremde Princen / om hen-selven te bewaren en beschermen: Nochtans nidts dat haer-lieder gewoonelijke getrouwheit en gehoorsaemheit soo seere en soo vast gedruckt was in haer-lieder herten / en ook de gedenkenisse van den Keiser Karle de vijfde Zaliger gedachten / en de reine affectie en liefde totten seer hoogen en seer Deurluchtigen huise van Oostenrijk / soo en hebben sy desen weg niet willen nemen: Maer hebben ootmoedelijk hen geaddresseert aen den seer hoogen Aerts-hertoge van Oostenrijk Matthias den broeder van de Keiserlijke Majesteit / en neve en schoon-broeder van den Katholijken Koninck / en hebben hem by provisie het Gouvernement van dese Landen in handen gegeven / tot 'er tijdt dat de Koninck selve sal met advijs en consent van de generale Staten / anders geordonneert hebben / met een vaste hoope dat sijne Koninklijke Majesteit soo wel om de natuerlijke liefde tot sijns Susters sone / en Broeder van sijn Huisvrouwe / als uit respect van het naturel / en seer goede genegentheit van eenen soo grooten Prince / die sijn beste doet om te conserveeren in dese Landen de Katholijke Roomsche Religie / en de gehoorsaemheit tot den Koninck / pacyfelijk en vredelijk / ja ook regardt nemende op de gelofte die sijne voorseide

Ma-

1578. Majeſteit gedaen heeft / van herwaerts-over te ſenden eenen anderen Gouverneur van Koninklijken bloede / die den Staten aengenaem ſoude zijn / de welke onderhouden ſoude haer-lieder rechten en privilegien in haer geheel: dit advijs en deſe verkieſinge by hen-lieden gedaen ſoude voor goet houden en confirmeeren / 't welke voorwaer ongelijk mitter is tot welvaert en profijt van ſijne Majeſteit / en bequamer om te onderhouden de voorſeide Landen in ſijn gehoorſaemheit / dan yet anders dat men ſoude mogen doen oft voortbrengen.

En om dit ſelfde feit hebben ſy geſchreven en geſonden haer-lieder ſeer ootmoedige requeſten aen de Koninklijke Majeſteit / en insgelijks aen den Koninck van Portugael en ander Princen / met een ſeer opene en merkelijke verklaringe van haer-lieder meininge / welk is / dat ſy vaſtelijk en geſtadig willen blijven in de gehoorſaemheit en getrouwheit van den Koninck / en van punct tot punct onderhouden de Katholijſke Roomſche Religie / achtervolgende de compacten en conventien begrepen in de voorſeide Pacificatie van Gent.

Maer de antwoorde van haer-lieder ſoo rechtveerdig en ootmoedig verſoek heeft uitgeſtelt geweeſt tot in de Lommaent laetſt-leden: op welken tijdt ſijne Majeſteit geſonden heeft herwaerts-over den Heere van Selles met brieven en commiſſie / in de welke / diſſimuleerende de practijken en looſe lagen die Don Jan gebruikt hadde tegen ſijn trouwe en gelofte / tot groote ſchade en verderffeniſſe van de Staten / ja de meininge van dien / aengaende de conſervatie der Katholijcker Roomſcher Religie achtervolgende de Pacificatie van Gent / en van de getrouheit en gehoorſaemheit den Koninck beloeft / is qualijk en bedriegelijk uitgeleit / en met een valſche verſierde loogen gerenverſeert geweeſt (na dat men by den ſtijl en verbolg van het verhael en tuſſchen-ſpatie van den tijdt kan geraden) by eenig lichtveerdig perſoon van geender eſtime / de welke volgende het Hof van Don Jan / niet en ſoekt dan de ſaken in 't verwarret te ſtellen: al of de Staten hen-ſelven verbonden hadden gehadt van in deſe Landen wederomme te veſtigen de Katholijke Roomſche Religie / en die weder te ſtellen in den ſelven ſtaet daer in dat ſy was ten tijde van den Keiſer Karele die vijfde: een ſake die geenſints en is in haer-lieder macht / en niet en ſoude konnen alleenlijk vooren geleit worden ſonder groote beroerten / en ſonder te ſtellen de voorſeide Katholijſke Roomſche Religie in haſaert en merkelijk perijkel van vallen / en is daeromme ſoo contrarie alle den conventien en trans-actien voorſeidt / en ſoo ſtaende niet alleenlijk tegen de welvaert en ruſte van der gemeinten / maer ook tegen de hoogheit en het profijt van ſijne Koninklijke Majeſteit / en tegen de conſervatie van de voorſeide Katholijſke Religie / dat 'er geen dinck en is welk alle ſaken ſoude mogen ſtellen in meerder perijkel / dan dat de ſtraffe Plackaten aengaende het ſtuck van der Religie en Inquiſitie (de welke eensdeels deur niet gebruiken geoorſaekt uit enkel noodtſake / en eensdeels deur conventie en openbare gelofte te niet gedaen zijn) wederomme beveſtigt en in haer-lieder eerſte kracht weder geſtelt waren. En indien dat de Hollanders en Zeelanders / en andere die verſaekt hebben de Roomſche Religie (de welke ſeer veel van getale zijn / hebbende grooten aenhanck en macht) in deſe Landen gedreven waren uit de Steden / ſonder dat eenig menſche ſoude mogen met hen-lieden verkeeren en hanteeren / het ware voorwaer de ſchadelijkſte ſake voor deſe Gemeinte / die men ſoude konnen bedenken. De welke de oorſake is geweeſt / dat men dit alſoo heeft gemodereert deur de voorſeide Pacificatie van Gent / dat de Hoogheit van de Koninklijke Majeſteit / en de eere en ſtaet van de Katholijke Roomſche Religie / te ſamen ook de welvaert en ruſte van der Gemeinte hebben gehouden en bewaert geweeſt in haer-lieder geheel: En dat dewijle de ſaken van de een zijde en de ander ge-accommodeert zijnde / het geſchil van der Religie ſonde uitgeſtelt zijn tot de vergaderinge van de Generale Staten / de welke ſouden vergadert worden op eenen anderen bequamelijkeren tijdt: het welke noodtſakelijk ſoude gerenverſeert worden / indien dat men ſonder acht te nemen op de voorſeide Pacificatie van Gent / in deſen ſoo verdrietelijken tijdt wilde de ſaken wederbrengen en gelijkſoming maken den voorleden tijdt van den Keiſer Karele de vijfde. 1578.

Uit alle deſe ſaken blijkt klaerlijk / dat ſijne Majeſteit weſende abſent en vere van deſe Landen / en hebbende qualijk en onrechtelijk ge-informeert geweeſt / heeft ge-ordonneert (of het is eer op ſijnen naem geſchiedt) en den Staten gepreſenteert punicten die niet alleene niet en mogen ter executie geſtelt worden / ſonder ſchade en intereſt van ſijn Majeſteit / ja ſonder de uitterſte bederffeniſſe van het geheele Landt / maer zijn directelijk contrarie de eerſte verklaringe en gelofte van den Koninck. En nochtans alle dies niet tegenſtaende / ſoo en houdt Don Jan niet op van die over al te publiceeren / op dat hy onder den bedekkelijken en favorablen mantel van de Religie / en van de behoorlijke gehoorſaemheit tot den Koninck / ſonde mogen twiſt en tweedracht zaeyen onder de ingebooren van den Lande / en ten einde dat ſy (als Eſtrovedo klaerlijk ſchrijft aen den Koninck van Spaignen) malkanderen ſouden pluk-haren en verderven.

Daer hebt ghy de reden waeromme dat de Staten bedwongen zijn hen-ſelven by een te voegen en vaſter te vereenigen / en om den noodt van de natuerlijke beſcherminge te verſoecken de hulpe en het bijſtant van ander natien / en hen-lieden verbinden en confedereeren met uitlandtſche Princen / af-ſtandt doende van te ſeer curieuſe en periculeuſe diſputatie op het feit van der Religie.

Want generlijk dat de Koninck gedelibereert is te verderven de gene die hem tot nu toe beweſen hebben alle getrouwheit / gehoorſaemheit / en dapperen dienſt / en hem noch preſenteeren en geloven in dit punct te doen haer-lieder debvoir / en dat hy hen-lieden beneemt alle hoope van de ſaken te accommodeeren en ſtillen: wat mach den armen lieden reſteeren / dan haer toevlucht te hebben tot het gene dat de Goddelijke en wereldtlijke rechten in dergelijke ſake gedoogen / de nature bevoelt / de reden is wijſende / en de wet conſenteerende? te weten / dat ſy de Wapenen nemende in de vuyſt / hen voorſien ſouden tot haer-lieder welvaert en bewaringe / by alle middelen die haer preſenteeren / en van haer-lieder halſen af-keeren de groote perijkelen die hen-lieden dreigen / en dat ſy van hen werpen het jock van de ellendige ſlavernije van de vremdelingen / ſalveerende ſoo lange als daer aeſſem in het lijf is haer-lieder goet van de begeerlijkheit / haer-lieder Vrouwen en Kinderen van der onkuyſheit / haer-lieder leven van onredelijke wreedtheit van den wreedtſten vyandt van der werelt / principalijk als ſy ſien dat de Hertoge van Alve / en alle andere autheurs en beleiders van deſen ſoo ellendigen ſpele / groote authoriteit hebben in den hoogen en ſecreten Raedt van den Koninck / en dat Don Jan hem principalijk regeert na den raedt en advijs van de gene die hy by ſolemneelen eedt heeft gelooft te ſtraffen tot exempel van andere: en die den brandt geſtelen hebben in de ſchoonſte en vermaertſte Steden van den Lande / en gerooft den ſchat van dien: die ook gedeſtrueert hebben des Koninks landen / en haer handen vuil gemaekt in het bloedt van ſijn getrouwſte en beſte onderſaten / by Don Jan meeſt geacht zijn / en de ſaken handelen na haer-lieder fantaſie: De welke niet en kan dan cauſeeren eenen uitterſten grouwel alle den genen die recht verſtant hebben. Want wat hoope ſouden ſy mogen concipieeren / als ſy ſien dat de wreedtſte moorders de handelinge hebben van alle de ſaken / en rechters geſtelt zijn van haer-lieder leven / erven en goeden? Hebbende daer-en-boven geſien ſoo veel jaren lanck / ſoo veel bedriegerijen / en ſoo veele en ſelter exempelen van geheimſheit en diſſimulatie / dat ſy hen-ſelven in geender manieren mogen verſekeren / ten zy dat ſy wetens en willens willen ſtooten en tienmael ſchip-breuke doen aen een ſteen-rotſe / en alle natien van der werelt oorſake geven / om te ſpotten met haer-lieder te ſeer ſlechte en ſotte lichtveerdigheit van gelooven.

Want al en waer daer niet dan de laetſte legatie

1578. van den Heere van Selles / soo is 't seer goet om sien dat sy anders dragen in den mondt / en anders in het herte / en dat als sy toonen 't meeste gelaet van paps en goedertierenheit / dan eerst van sinne zijn en imagineeren de geheele bederfenisse van den lande. Want gelijk de voorseide Heere van Selles dese voorleden dagen brieven heeft geschreven aen den Prince van Orengen / hem toonende een sonderlinge liefde en affectie / en hem doende veel schoone gelooften van wegen des Koninks / op den selven tijdt schreef hy aen den Grave van Bossu geheel contrarie : want soo hy hem soekt deur dese brieven te trekken op de zijde van Don Jan / soo ontdekte hy eenen doodtlijken haet die hy draegt den voorseiden Prince van Orenge / hem op leggende een menigte van vilepne kalumnien / en openlijk verklarende dat Don Jan al wat anders in den sin heeft / indien de saken hem succedeeren (dat Godt verhoeden moet) na sijn begeerten / dan hy by sijn discoursen en verklaringen te verstaen geeft / de welke hy uit doet geven / ten einde dat hy sonde mogen bedriegen de simpel menschen / en deur veel verstierde bedelisels tweedracht makende tusschen de Staten / sonde mogen versaden sijn begeerlijkheden / invoegen dat den Staten geen ander remedie resteerende (die andersints wel sonden willen ander begeeren) sy bedwongen zijn te komen tot de uitterste toevlucht van haer-lieder welvaert / en deur middel van de Wapenen alsoo rechtveerdig als noodtlijk af te keeren de verderfenisse daer mede hy hen-lieden is dreigende.

Nochtans indien dat sijne Keiserlijke Majesteit volgende sijn sonderlinge affectie / de welke hy den Staten toont en geloeft / mach de wete laten aen den Konink van Spaignen sijnen broeder en oom / van de waerheit van de saken / en hem induceeren tot genade en mede-lijden van soo veel ellenden en miserien die sijn aldergehoorsaemste landen en Ondersaten soo lange te onrecht zijn lijdende / en eenige bequame remedie geven om dit voor te blusschen : Sijne Keiserlijke Majesteit soude eenen dienst doen Godt seer aengenaem / en alle de Staten van dese Landen (de welke niet beters en sonden konnen begeeren dan eenen onbedriegelijken peis) souden hen-selven soo verbonden reekenen aen sijne Majesteit / voor een soo groote en sonderlinge weldaet / dat sy alle de dagen haers levens souden bekennen van hem ontfangen te hebben / soo wel voor hen-selven als voor alle haer nakomers / alle welvaert / bewaringe en vryheit : en alle het goet dat hen-lieden sal komen van den arbeit / moeite en goetwilligheit die sijne Keiserlijke Majesteit sal voor hen-lieden gedaen hebben / dat sullen sy sien te verdienen en bekennen met eeuwige dankbaerheit en seer ootmoedige diensten.

Daer-en-tusschen soo bidden sy seer ootmoedelijk sijne Keiserlijke Majesteit / dat hy volgende sijn ingeboren goedertierenheit en Vaderlijke liefde sonde willen weder op de beenen brengen en oprechten den ellendigen staet van de Nederlanden / die te seer onder de voet en verdorven is / en metten werke betoonen aen sijnen wel beminden broeder Mathias Aertshertoge van Oostenrijk / alle de teekenen van een broederlijk herte / liefde en affectie / doende sijner voorseider Hoogheit en den generale Staten als lidtmaten van den Heiligen Rijke / alle faveur / hulpe en bystant / acht nemende op het seer naemgschap dat sijne Majesteit heeft met de selfde sijne Hoogheit / mids ook de seer vaste vereeninge daer mede dese Landen met Duitschlandt vereenigt en gebonden zijn / en ten laetsten nemende ter herten het ontsteken van een soo na gebueren brandt / de welke / indien hy niet haest en is geblusscht / hem sonder twijffel sonde mogen in korter tijdt spreiden over de rontomme gelegen landen. Maer boven al dat sijne Keiserlijke Majesteit believe uit respect van den staet en plaetse daer hy van Godt den oppersten Koninck van alle Koningen ingestelt en geordonneert is / te weten / als een segg-man en rechter van alle de twisten en geschillen van Christenrijk / sorge te willen dragen dat de rechtveerdige en goede sake van de Staten der Nederlanden niet en worde oft deur gewelt oft deur valsche kalomnien van de vyanden verdruckt.

Tot het XII. Boek, pag. 944. lin. 25. (20.) 1578.

Op dese plaetse verhaelt de Historie-schryver alleenlijk het sommier, en den verkorten inhoudt van seker Antwoordt tegens Don Jan uitgegeven : welk Antwoort, te dier tijt t' Antwerpen by Christoffel Plantijn gedruckt, van woordt tot woordt aldus luidde :

Antwoordt op de Declaratie van de meininge van Heer Don Jan van Oostenrijk.

Antwoort op een kleen boeksken genoemt Declaratie van de meininge van Don Jan van Oostenrijk, in 't jaer 1587. uitgegeven.

LAsander Koninck van Sparte hadde een gemeen spreek-woordt / dat waer 't vel van den Leeuw niet en moegt te passe komen / dat men daer moest naepen het vel van den Vos. Dit spreek-woordt is seer waergenomen en seer neerstig naergevolgt van alle de gene die geleert hebben geweest in de Cabale van Machiavelli : Maer boven alle ander / soo arbeidt Heer Don Jan om het selve nu ter tijdt te werke te stellen / gebruikende alle maniere van practijken / en honig van gheinsde soetigheit en goedertierenheit / tegen den genen / die hy weet / dat een schroomen hebben van sijne Leeuwsche huidt en nature. Tot effect van desen heeft hy onlanks over al in 't licht laten komen een kort verhael / genoemt de Declaratie van de meininge van Heer Don Jan, &c. in de welke hy hem selven dekkende seer loselijk met het vel van den Vos / groote neerstigheit doet om den ingesetenen van de Nederlanden wijs te maken / dat hy noit en heeft gesocht / ja noch anders niet en sockt / dan hen-lieden te onderhouden in goede vrede / ruste en stilte : hoewel dat de boose en bloedige Wapenen die hy gebruikt tot 'er verderfenisse van den Lande / seer klaerlijk contrarie bewijsen. Maer laet ons aenmerken de persuasien die hy gebruikt : Hy segt dat hy / sedert dat hy in 't kasteel van Namen is gekomen / diktwils heeft den Staten verklaert / dat sijn meininge sulks is geweest : ja dat hy met 'er daet diktwils dat heeft verklaert / en daer toe geprotesteert. Maer hoe sonde hy dat wijs gemaekt hebben den genen / die noch een versch gedenken hadden / dat de meestendeel van sijn brieven / propoosten en manieren van doene / eer hy daer ingekomen was / merkelijke getuigenisse gaven van een vyerige begeerte die hy hadde van wederom te ontsteken de Inlantsche oorloge / de welke op den selven tijt van sijnder komste doodt en gestillet was deur de Pacificatie van Gent.

En daeromme / soo hy naer lange en veel woorden / ja naer openbare weigeringen / in het einde ge-accepteert hadde de voorseide Pacificatie / heeft hy gesocht alle manieren van gelijf en bedrog / om die krachteloos te maken / verklarende openbaerlijk den Staten / dat hy was geresolveert om Oorloge te voeren tegen mijn Heer den Prince van Orenge / en die van Hollandt en Zeelandt / manende de Staten dat sy die souden aennemen / op de verbintenisse van heur-lieder geloste / die sy gedaen hadden van te onderhouden de Roomsche Katholijke Religie / en de gehoorsaemheit die men den Koninck schuldig was / welke sijne twee ordinare Mom-aensichten zijn / onder de welke hy is dekkende de leelijkheit van sijn passien. Ja ook hy en dissimuleert noch ter tijdt niet / dat het principael fundament van sijn gramschap tegen de Staten gelegen is in desen / dat sy geresolveert zijnde van hen-lieden te houden aen de voorseide Pacificatie by hen en by den voorseiden Don Jan gesworen / en by sijne Majesteit geratificeert / niet en hebben willen meineedig wesen / sonder ander rechtveerdige oirsake / noch op een nieuw heur-lieden wasschen in 't bloedt van heur-lieder Mede-broeders en Landts-lieden.

Ik en wil hier niet disputeeren / of Don Jan reden heeft gehadt om hen-lieden te verwekken tot dese oorloge. Maer 't zy wat 'et wil / 't blijkt dat de verklaringe die hy doen dede / also suttel was over-een komende met sijn werken en met 'er waerheit / als is de geene die hy nu ter tijdt is doende : ten zy dat men by aventure wilt een vrede en deerlijke Inlantsche oorloge / en een generale beroerte en uitterste onruste van de Landen / den naem geven van ruste en vrede. Want dat dese oorloge 't geheele landt sonde gebracht hebben tot een uitterste ellende / is soo klaer en merkelijk eenen yegelijken die voor oogen wil nemen 't gedenken van de schaden en ellenden / by ons geleden onder het delisel van dat men die van Hollandt en Zeelandt wilde wederbrengen.

1578. gen tot de Religie en gehoirſaemheit/ dat 'er geen proeve van noode en is. En eylaes/ is 't dat deſe Oorloge ſeer ſwaer is bevonden geweeſt/ en vergeſelſchapt met een eenparig nagevolg van ſoo veel ellenden/ ſoo is 't wel ſeker dat men die nu ter tijdt ſoude moeten verwachten duiſent-fout meer/ deur veel redenen die een yegelijk klaerlijk mach ſien.

Ick weet wel dat H. Don Jan ſal ſeggen/ dat hy geensints en ſoude willen Oorloge gevoert hebben/ ſoo verre als die van Hollandt en Zeelandt hen hadden willen voegen tot de Roomſche Katholijke Religie/ en tot 'er gehoirſaemheit die ſy den Koninck ſchuldig zijn: want dat is het Liedeken dat hy ons altijts is ſingende. Maer laet ons nemen dat alſoo zy. Niet te min of die van Hollandt en Zeelandt hen niet en hadden willen daer op betrouwen/ noch haer-lieder Religie verlaten/ en noch min hen-lieden ſtellen onder de macht van de gene die ſy gevoelden te weſen hare doot-vyanden: is 't daeromme geſeit/ dat d'ander Landen ſouden verbonden geweeſt hebben te violeeren haer-lieder eedt/ en te breken deſe ſolemneele Pacificatie die gemaekt was met de gebueren/ om van een te ſcheiden de Landen van den Koninck/ en ten beſten te geven den eerſten vremden Prince/ die de ſelve hadde willen in nemen? Maer voorwaer men ſiet wel klaerlijk dat deſen tijtel van der Oorloge van Hollandt en Zeelandt niet en is geweeſt dan een geleent dekſel om de Staten te verdooven/ en in de Wapenen te brengen tegen haer-lieder Broeders en Landts-lieden/ om volgende den raedt en reſolutie van ſijnen Secretaris Eſcovedo/ te kaſtijden de een deur den anderen/ en ten laetſten van alle t'ſamen meeſter te weſen/ dat is te ſeggen/ alle gelijk (als de ſelve Eſcovedo is uitleggende) te vyer en te ſweerde te brengen/ nadien ſy reſolveerden dat 'er geen ander middel en was/ om te moegen komen ten einde van haer-lieder voornemen.

Daer hebt ghy ſijn oprechte meininge/ de welke/ al is 't dat hy by alle middelen die ſoekt te bedekken met ſoete en geſuikerde woorden/ nochtans deur een ſonderlinge genade en jonſte Godts heeft ontdekt geweeſt op den ſelven tijdt dat hy die meinde te werke te ſtellen. Want op den tijdt dat hy onder het dekſel van te tracteeren in den name van de Staten te vertreklen van de Duitſchen/ ſijne aenſlagen maekte met haer-lieder Colonnels binnen Mechelen om de Wapenen aen te nemen onder 't dekſel van te beſchermen haer-lieder gagien en leven/ de welk/ gelijk hy haer-lieden wijs maekte/ dat de Staten hen wilden nemen/ en dat hy was brouwende 't innemen van den Kaſteele van Antwerpen/ deur heimelijk verſtant dat hy hadde metten H. van Cerlon/ en correſpondentie van den garniſoen dat binnen der Stadt was tot ſijnen dienſte/ mits ook 't heimelijk verſtant dat hy hadde met den H. van Hierges en eenige andere Colonellen van de Nederlandtſche knechten: dat hy ook alle andere Colonels/ Kapiteinen en volk van Oorloge was oproerende/ ten einde dat ſy hen ſouden verklaren tegen de voorſeide Staten/ en dat hy ten laetſten met liſten heeft ingenomen het Kaſteel van Namen: Op den ſelven tijdt/ ſegge ick/ werden den Generale Staten ondekt ſijn brieven/ by de welke klaerlijk was blijkende/ dat ſijn meininge ſulks was geweeſt eenige drie of vier maenden daer te voren/ en dat hy van dien tijdt af niet en hadde geſocht dan den Koninck te brengen om de Oorloge aen te nemen tegen deſe Landen/ hebbende tot dien einde geſonden ſijnen voorſeiden Secretaris naer Spaignen/ met reſolutie van den Koninck wijs te maken/ achtervolgende de inhouden van de voorſeide brieven/ dat men ons hier ſoude moeten alle gelijk vernielen te vyer en te ſweerde/ gelijk de goede handelinge van den voorſeiden Eſcovedo/ en alle 't gene dat 'er naderhandt gevolgt is/ wel klaerlijk heeft beweſen/ en is bewijſende.

En daerom als hy ons wil te verſtaen geven/ dat ſijn koomſte binnen den Kaſteele van Namen niet en is geweeſt/ dan om ſijnen Perſoon te verſekeren tegen de geconjureerde/ en vyanden van de Roomſche Katholijke Religie/ en van den Koninck/ ſoo ſpot hy met 't ſlecht lichtelijk gelooven dat hy meint te vinden in die van herwaerts-over/ meinende dat ſy ſullen geloove geven ſulken botten en qualijk geſonderden verſieringen en logenen. Nochtans eer men daer op antwoorde/ ſoo ware ſeer goet dat hy ſoude willen verklaren/ oft hy alle de Staten van den Lande in het generael houdert in het getal van de geconjureerde/ en vyanden van de Religie/ en van den Koninck van Spaignen: Want ſoo verre als 't ſoo is/ (als genoeg is blijkende/ by 't gene dat alle de werelt ſiet/ dat tegen hen-lieden allen is/ dat hy 't voorſeide Kaſteel heeft ingenomen) ſoo doet hy voorwaer ſijn ſelven ongelijk/ dat hy wil houden ſtaende/ dat hy met volk van ſulker ſoorten noch heeft willen ſedert ſijn vertrek procureeren peis/ ruſte en vrede/ en heeft die daer-en-boven byhans op den ſelven tijdt gerecommandeert voor de getrouſte Onderſaten en Vaſſalen van ſijne Majeſteit. Gelijk ſy ook ter ander zijden ſeer groot gelijk ſouden hebben van quaet betrouwen op hem te hebben/ waert dat hy hen-lieden hielde van 't getal van de vyanden Godts/ en van ſijne Majeſteit/ achtervolgende den ordinaren lof/ daer mede dat de Spaenſche Herauten prijſen en decifreeren die van herwaerts-over. Maer is 't dat hy ter contrarien niet en beſchuldigt dan eenige die hy meint beſchuldigt geweeſt te hebben van ſoo leelijken misdaden/ gelijk als ſchijnt by alle ſijn ſchriften en boekskens die hy herwaerts en derwaerts doet zaepen/ vol zijnde van allederhande aenſoekinge: ſoo en is daer niemant die verſtant heeft/ of hy en ſal ſeer vreemt vinden/ waeromme dat hy niet en heeft willen verklaren ter neerſtiger begeerten van de Staten/ de namen van de gene die daer af beſchuldigt waren/ ten einde dat ſy de ſelve hadden mogen ſtraffen na haer-lieder verdienſten/ gelijk ſy tot diverſche ſtonden gepreſenteert hebben/ ſoo by brieven/ als mondelinge. Ook ſal men bevinden qualijk overeen-komende met ſijn ſeggen/ dat hy hem nooit en heeft willen betrouwen den anderen die daer af onbeſchuldigt waren/ noch hem ſelven ſtellen in eenige Stadt daer ſy macht hadden hem te bewaren tegen alſulke geconjureerde/ en noch min aenveerden de wachte die ſy hem gepreſenteert hebben. Want te ſeggen dat in alle de Nederlanden/ daer ſoo grooten menigte van Steden is/ vol van goede Roomſche Katholijke perſoonen (den welken Don Jan ſelve wil wijs maken dat ſy nu verdruckt zijn deur de tyrannie van de Ketters) niet en ſoude doen geweeſt hebben een Stadt alleene/ daer hy hem ſoude mogen betrouwen hebben/ en die totten uitterſten ſouden willen gemainteneert hebben eenen ſoo goeden en bedelijken Gouverneur en Stadthouder generael van den Koninck/ als hy wil weſen/ dat ware te ſeer misbruikt en geſpot met te licht gelooven/ en patientie van de gene dien kennelijk is de groote getrouheit die deſe Landen van allen tijden getoont hebben haer-lieder Princen/ en ook den Stadthouders van dien/ en ook de liefde en wederzijdige affectie die haer-lieder Princen hen-lieden altijts beweſen hebben. 1578.

Waerom dat/ 't ſelfde geenen ſchijn der waerheit hebbende/ alle de werelt ſal denken en meinen/ aengeſien dat kennelijk is dat Don Jan hem niet en toont anderſints bedelt/ dat hy volgende ſijn ordinare practijke dit bedelſel genomen heeft: eensdeels om ons verhaet te maken by ſijne Majeſteit/ en eensdeels om te bedekken ſijn voorneimen en aenſlagen onder het dekſel van eenige reechtveerdige vreeſe. Want ſijn eigen brieven die aen den Koninck zijn geſchreven van den 7. van April/ de welke was byhans drie maenden voor ſijn voorſeide koomſte in 't Kaſteel/ houden in wel expreſſelijk/ dat hy van dien tijt af de meininge hadde te vertreklen in eenige verſekerder plaetſe: Ja heeft ſelfs met ſijnen eigenen mont beleden/ dat hy/ ſoo hy alder eerſt was gekomen binnen de ſtad van Namen/ met ſulken oge heeft bemerkt de gelegentheit en bequaemheit van den Kaſteele van Namen/ dat hy van als doen voor hem nam het ſelve in te nemen als d'occaſie en bequaemheit haer preſenteeren ſoude. De welk niemant en derf vremt vinden: want hebbende alreet voor hem genomen te breken de Pacificatie van Gent/ en deur middel van een oorloge deſe Landen te brengen in ſlavernye en verwoeſtinge/ koſt wat mocht/ ſoo en heeft ſijn conſcientie hem niet geruſt gelaten/ voor dat hy hem vertrokken hadde op eenen van de Kaſteelen die de

1578. onde Grieken en Romeinen met seer groote redenen noemden Nesten van Tyrannen / en woninge van de gene die mistrouwen hebbende van haer-lieder Onderseten en Vassalen liever hadden ontsien te wesen / dan lief-getal en wel bemindt. De welk noch klaerlijker is blijkende by de maniere van doen / daer mede dat hy hem secretelijk daer gewapen heeft / bespiet hebbende de occasie om gesellschap te houden der Princesse van Piarne / de welke reisde tot de fonteine van het Spa / en van op te stellen een Koninklijke jacht / en van daer te gaen ontdecken de Landt-douwe / gelegen rondtomme Namen: een sake / die geen van sijn pluim-strijkers en gehuerde Advocaten / 't zije Gommiecourt / oft ander die wil / hoe onbeschaemt dat hy mach wesen / en hoe seer dat hy hebbe sijn tonge en bygheit en eere te verkoopen / en soude dezen houden staende / betamelijk te wesen den staet van eenen Prince / die eer sonde willen hem selven verseckeren by de goetwilligheit van sijn Undersaten / dan by tyrannig ontsien en schricken. En daer-en-tusschen derf hy wel seggen dat hy geen oorsake en heeft gegeven / hoe klein die mach wesen / tot de breckinge van de Pacificatie: der welker / indien dat yemandt die niet en is gecorrumpeert van verstant / sonde mogen gelooven / niet tegenstaende 't voirseide vertreck op 't Kasteel van Namen / dien sal ik bidden dat hy wil gedencken de saken daer te vooren gebeurt / te weten: 't blijven van de Duitsche knechten / den aenslag die men met hen-lieden maekte binnen Mechelen / de brieven die aen hen-lieden geschreven werden / de practijken deur de welke men socht te houden de byeenkomsten binnen 's Hertogenbosch / Bergen / Breda / Deventer / Campen / en Keurmonde / principaelste steden van herwaerts-over: de vermaningen en bystant van gelde die men deede dien van Amsterdam om die in twist te houden tegen de reste van Hollandt en Zeelandt / en te beletten dat sy niet en souden accepteeren de gepresenteerde satisfactie: de beletsels die men gaf dien van Uitregt / ten einde dat sy niet en souden eisschen de satisfactie die de Pacificatie van Gent hen-lieden ordonneerde: de letsels oock gedaen ten einde dat die van Luxemburg / en van 't Graefschap van Bourgoignen niet en souden advoueeren de voorseide Pacificatie / en hen voegen met d'ander Staten: het onthouden van de goeden / soo wel van den Heere den Prince van Orengen / als ander particuliere persoonen / die sy hadden in Bourgoignen / en in den Lande van Luxemburg: de continuatie van de vangenisse van den Grave van Buren: de aenslagen van Antwerpen / en het bevelen gedaen den Kapitein Cornelis van Emden: de depesschen en commissien gegeven den Heere van Hierges / en sijnen Broeders: de brieven van den voorseiden Don Jan / en Escovedo aen den Koninck lange daer te vooren geschreven / en naderhandt / tot een bewijsinge van altijts te continueeren in den selven wille: de brieven die hy geschreven heeft aen de Keiserinne / met sijn eigen handt. En indien alle dese saken niet genoeg en zijn / dat men aenmerkte de byendelijkheden en eere die gedaen zijn den hoofd-stukken van alle muiterijen / rooverijen en overlast / doodtslagen en brandtstichtingen in de Landen van herwaerts-over / en dat men in stede van die tot exemple van anderen te straffen / gelijk men geloeft en gesworen hadde / die heeft onthaelt als de beste dienaers van sijne Majesteit / beleidende alle saken by haer-lieder raet en advijs. Metten kortsten geseit / dat men wel sie en merke alle de werken / manieren van doen / brieven / propoosten / voornemen / aenslagen en raetslagen van Don Jan / sedert sijne koomste herwaerts-over / men sal bevinden dat niet en heeft geweest dan een geduerig beneerstigen en arbeiden om al in rueren te stellen / en dese Landen in brandt / en Inlandtsche oorlogen te brengen / om naderhandt die gebracht hebbende tot de uitterste armoede en verwoestinge / slaven te maken onder de Heerschappye van de Spaignaerts.

En nochtans wil hy ons te verstaen geven by dit fraey geschrift / dat wel met sijn verdraet is / dat hy de Wapenen moet aennemen / waer in ik wel sonde willen dat hy hem geaddresseert hadde aen de geene die nopt en hebben bedrogen geweest met diergelijke Nom-aensichten / want hier te Lande / daer alle de wereldt weet / dat hy van den beginsel af van sijn koomste / niet en heeft geprocedeert dan by geveinstheit en dobbelheit / ja soo verre / dat hy gevoelende gedrongen te wesen te accepteeren oft te wederleggen de Pacificatie van Gent / seide in sijn Spaensche tale / dat hy die voor goet hielt / soo lange als hem dat niet en sonde beronwen / en reserveerde t'sijne-waerts den keure van beroutw te hebben als hem believen sonde. En dat hy naderhandt heeft gegeven de schoonste woorden / en getoont het schoonste gelaet / ja geschreven de vriendelijkste brieven den geenen die hy meest was hatende / ja tot aen den voorseiden Heere den Prince van Orenge / en daer toe dat hy geschreven heeft aen den Koninck / dat indien hy noch langer moet bedwingen sijn natureel / oft siek sal worden / oft sal pet doen geheel contratie van sijnen last. Ik meine voorwaer dat hy verlooren arbeidt sal doen / om hen-lieden dit poinct wijs te maken / aengesien dat sy selfs by getuigenisse van sijnen eigenen mondt / en van veel brieven weten / dat hy van naturen totten krijg genegen is. De welk de oorsake heeft geweest / doen hy twijffelde dat hy hier te Lande sonde moeten leven in peis en vrede / dat hy seer neerstig was versoekende sijnen oorlof aen sijne Majesteit / seggende dat hy niet en mocht verdragen de ruste en ledigheit. En ter contrarien / soo haest als hy deur veel persuasien / en deur de goede diensten en practijken van Antonio Perez / en andere die hy heeft in Spaignen van sijner conditien / den Koninck betrocken hadde om hem te consenteeren oorloge te voeren / soo en heeft hy nopt daer na meer mentie gemaekt van te vertrecken / maer heeft altijts gepersisteert dat hy wilde / ja met gewelt gelent wesen voor Gouverneur van herwaerts-over / en Stadtholder generael van den Koninck.

Maer laet ons hooren de poincten en artikulen die hy voorhoudt / nadien hy hem seidt gedreven te wesen van soo goede affectie tot desen Vaderlande.

Hy seidt dat hy nopt en heeft gesocht / noch en soekt / de slavernye / bederfenisse noch destructie van den Lande / maer de welvaert van dien / ten einde dat hy de wederspannige en verdoelde sonde wederbrengen op den rechten weg / en den goeden behulpig zijn / &c.

Siet daer voorwaer twee goede poincten. Maer hy behoorde met eenen verklaert te hebben / welke dat begrepen zijn onder den naem van wederspannige en verdoelde / en daer na by welken middel dat hy die wil wederbringen op den rechten weg: Anderssints souden mogen de geene die eens verschout zijn geweest aen ziedende heet water / vreesende by aventure het koudt water / hier verhalen en bybrengen de fabel van den Vos / de welke / als de Leeuw een gebodt hadde laten uitgaen tegen alle Beesten sonder steert / dat sy op de pene van den hals hen terstont souden vertrecken uit alle sijn Landen en Heerlijkheden / alle sijn Bagagien te samen pakte om oock te vertrecken: waer op van de Simme gevraegt zijnde (die met seer groote klachten haer gereet maekte tot eenen eeuwigen ban) waeromme dat hy vertrecken wilde / gemerkt dat het gebodt van den Koninck hem geensints aen en ging / als de geene / die eenen langen en grooten steert hadde / ja genoeg om eenen vriendt mede te deilen / 't is waer / seide de Vos / ik weet dat seer wel / en de sake is eenen jegelijken wel bekent / maer wie sal my verseckeren dat onse Koninck de Leeuw my niet en sonde willen begrijpen onder 't getal van de Beesten sonder steert? En niet 'er daet soo hebben wy gesien in dese Landen de geheele versche exempelen / van de welke oock noch de wonde is bloedende voor onse oogen / dat als men yemandt weg helpen wilde / gaf men hem te verstaen / dat hy was een Ketter / wederspannig of verdoelt menschе / en onder dit deksel sloeg men hem den hals af. Ik segge van een groote meenigte der gener die den Spaignaerts niet half so veele en hadden misdaen als nu ter tijdt gedaen hebben alle de Staten in 't gemeine. Men seidt oock voor een gemein spreek-woort / soo wanneer men den Hondt wil doodtslaen / soo tijgt men hem het verwoedt aen. Alding soo sonden de Spaignaerts met alle gewelt ons wel willen wijs maken / dat wy alle gelijk zijn wederspannige en verdoelde menschen / om

1578.

dat

1578. dat wy niet en hebben willen haer-lieder ſlaven zijn / noch gewillig onſen hals bieden om gekeelt te worden met haer-lieder Poingarts / noch ook ons Huisvrouwen en Dochters geven tot haer-lieder onkuiſſche begeerte. En om de waerheit te ſeggen / is 't dat de gene die pays en accoort gemaeckt hebben met de Ketters en Lutheranen / (gelijk ſy die noemen) die de Spaenſche ſoldaten verdreven hebben (de welcke ſy bekennen voor goede dienaers van den Koninck) en hen-lieden de Oorloge verklaert hebben / die de Kaſteelen afgebroken hebben / die gemaeckt waren om de Steden te beroouen / gehouden zijn voor wederſpannige menſchen / gelijk voorwaer Don Jan en alle de Spaignaerts die houden: ſoo en ſalder niet een weſen onder alle haer-lieder Staten / noch ook onder de geene die hen-ſelven mein-eedig getoont hebbende / en verraders van haer-lieder Vaderlandt / weder aengedaen hebben het jock van ſlavernye van de Spaignaerts / om te mogen deelachtig weſen van een weinig van haer-lieder goede gracie / die niet en zijn wederſpannig en verdoelt / en dien achtervolgende ſullen moeten al t'ſamen weder gebroocht worden op den rechten weg. Maer by wat middelen? Dat mach men merken aen het wederroepen dat Don Jan gedaen heeft van de Spaignaerts en Italianen: aen de klachten die hy gedaen heeft van het breken van de Kaſteelen: en aen alle de maniere van Oorloge die hy is doende. Want hy ontdeckt klaerlijk dat ſijn meninge is / dat men ſoude Kaſteelen maken in alle Frontier-ſteden / en die vullen met Spaenſche en Italiaenſche garniſoenen. De reſte en behoeft niet verklaert te weſen / want als men heeft geſeit / dat men ſoude daer in ſtellen Spaenſche en Italiaenſche garniſoenen / daer en is geen edel herte / dat voorwaer in deſe Landen is geboren / of ten heeft een verſchrikken daer af / en heeft liever duiſent dooden te ſterven / dan te verwachten of te lijden het geene dat de ſeer groote en onverdragelijke dertelheit van deſe goede dienaers des Koninks / haer-lieden ſoude by brengen. De gedenkeniſſe van de voorleden ſaken is ſoo beklagelijk en grouwelijk / dat het verhael van dien niet en ſoude dienen dan tot een vernieuwinge van de wonde: En nochtans alle het geene dat wy voortijdts geleden hebben / het zy onder den Hertoge van Alve / of onder den grooten Commandeur / of naderhandt / en is het honderſte deel niet van het geene dat ſy ons bereit hebben / indien ſy eens ons Meeſters worden: gemerkt dat de misdaden ongelijk meerder zijn / en de herten meer verbremt / en de wreedtheit ongelijk vermeerdert. En daer-en-tuſſchen is het ſoo lange geleden / dat deſe getrouwe Secretaris en Raedts-heer Eſcovedo geen ander remedie noch middel en vondt / om de wederſpannige en verdoelde weder te brengen op den rechten weg / dan te byere en te ſweerde. Men mach dan lichtelijk oordeelen / hoedanig dat nu deſe wederbringinge ſoude weſen / daer af men ons den mondt waterachtig maekt.

En ick moet my op deſe paſſagie meer dan verwonderen van de ſeer ſnoode en valſche vileinigheit van de geene die ſoo ſeer vergeten hebben het debvoir en verbinteniſſe / die ſy hebben tot haer-lieder Vaderlandt / in de welke ſy zijn geboren en opgebroght geweeſt / dat ſy ſoo ſtout zijn de Wapenen tegen het ſelfde aen te nemen / om te brengen in deſe ellendige gevanckeniſſe en val / daer in men dat van meninge is te ſtellen / onder het deksel van te ſtraffen de wederſpannige en verdoelde menſchen: en zijn oock ſoo groove beeſten / dat ſy niet en verſtaen / dat / als men die ſal gebruikt hebben / hen ſal ſtellen onder het getal van den anderen / of ſoo vilein en kleine van herten / dat ſy ſelve den brandt ſteken in de dalen en huiſen van haer-lieder vrienden / magen en Landts-lieden / ja douwen haer-lieder daggen en rappieren in haer-lieder ingewant / om hen-ſelven / en alle hen nakomers ten eeuwigen dage te brengen onder de ſlavernye van de Spaenſche natie / geloukt weſende deur de ſoetigheit van eenige vriendelijkheit / en ſchoone beloften die men haer preſenteert / en van een ydel hoope om op eenigen tijdt gerecompenſeert te weſen met eenig reſteerende beetken van eenen ſchenk oft commanderye die men haer ſal bewijſen / naer dat ſy ſullen verſaet hebben de onverſadelijke gierigheit van de Spaignaerts / op de goeden van haer eigen broeders / ouders / coſijns en geallieerde / die men ſal in twee ſtukken gehouwen hebben op eenig ſchavot. Maer laet ons daer laten deſe gewillige ſlaven / en wederkeeren tot 'er materien. 1578.

Don Jan ſeidt / dat hy niet en begeert dan alleenlijk twee ſaken / te weten de conſervatie van de Katholijke Roomſche Religie / en de weder-oprichtinge van der authoriteit van den Koninck: midts welcke twee pointen hy gelooft ons te bewaren onverbrekelijk. Maer aengaende de eerſte / aengeſien dat de Religie een gave Godts is / en dat die niet en kan deur kracht / noch deur Wapenen geplant noch gedruckt worden in de herten van de menſchen: wat reden oft apparentie is daer / te ſeggen / dat deur deſe wapenen die Don Jan genomen heeft / hy ſoude willen bewaren oft houden ſtaende die Roomſche Katholijke Religie? Want hoe ſal hy dat doen? Sal hy ter doodt brengen alle de gene die deſe Religie niet en ſullen willen adopteeren? Is 't dat hy deſen weg neemt / ſoo zijn wy wederom gevallen in eenen afgront van Inlandtſche oorlogen. Want daer is een ſeer groote meenigte van volck / ja ook Steden / die lieber haer ſelven ſouden laten in ſtukken kappen / dan verwachten de furie van deſer executien. Men ſiet ook niet 'er daet / hoe luttel dat geprofiteert heeft wijlen Keiſer Karele zaliger gedachten / deur het aennemen van de wapenen in Duitſchlandt om deſen ſelfden twiſt: En alreedt drie Koningen in Vranckrijk: en de Hertoge van Alve / metten Commandeur van Kaſtillien in Hollandt en Zeelandt hebben ons advijs gegeven by experientie / ja tot onſer grooter ſchaden. Willen wy dan altijdts ſtruikelen over eenen ſteen / ſoeckende uit te roeyen met gewelt het gene dat verborgen is in 't ſecreetſte van der zielen / en niet en is buigelijk dan van Godt alleene? Maer daer zije af dat wil. Soo veel is 'er af / dat men ſal moeten wederom beveſtigen de Inquiſitie / vernieuwen de oude Placcaten / weder op-rechten ſchavotten en galgen / om over alle den Lande wederom te branden en hangen / en te ſacceageeren een ſeer groote meenigte van arme Lieden / die te vreden zijn alle getrouwe onderdanigheit te bewijſen ſijner Majeſteit / en het debvoir tot haer-lieder naeſten / ſoo verre ſy mogen Godt dienen na getuigeniſſe van haer-lieder conſcientien. Maer lieber / wat peis / wat ruſte / wat vrede ſal 't weſen? Sullen wy niet ſien deur deſen middel dit Landt gebroocht onder een meerder tiranny / dan dat oit heeft geweeſt? Nochtans indien dat deur dit middel de Roomſche Katholijke Religie geconſerveert werde / daer ſoude noch weſen eenig fundament: Maer men ſiet klaerlijk / dat het eer is de bederffeniſſe van dien van boven tot beneden. Want de experientie bewijſt merkelijk dat 'er niet en is meer contrarie der conſervatien van dien / dan de kracht van Wapenen / en het gewelt van de vervolginge / en dat meer gehaet maekt / en dien achtervolgende in meerder periſkel en val brengt den Geeſtelijken ſtaet / dan als 't volck ſiet dat ſy haer niet en willen voegen met de andere. Dat heeft klaerlijk geſien geweeſt in Hollandt en Zeelandt / daer het verjagen van de Geeſtelijke perſoonen uit geen ander oorſake geſprooten en is (gelijk die van den Lande verklaren) dan om dat de Geeſtelijke perſoonen / contrarie het verbondt dat ſy te ſamen gemaekt hadden / haer niet en wilden voegen metten anderen: maer malcanderen dagelijks heimelijke aenſlagen en practijken metten Spaignaerts / hebben den Staten van den Lande oirſake gegeven tot haer-lieder verſekeringe / de ſelve heel gantſchelijk quijt te maken. Insgelijks alhier / ja dat gemaekt is de Pacificatie van Gent / en deur een vaſte vereeninge gratificeert / is 't dat men eens zaeit dit onkruit van twiſt en tweedracht onder het gemeen volck / en dat men wil tegen de belofte doen uitroeyen oft de een of d'ander / ſoo is grootelijk te bedruchten / dat den tweedracht wederom haer keerende tot een vyerigheit van Inlandtſche oorloge / ſal tot haer treklijen de bederffeniſſe van den Lande in 't generael / en van de Geeſtelijkheit in 't particulier / de welcke om datſe rijck is / en vry van veel laſten / den haete te meer onderworpen is.

1578. Dat doet my peinsen dat Don Jan dit poinct soo sorgvuldig is hier en daer soekende / alleen om middel en oirsake te hebben van tweedracht in de Landen te maken / en gelijk sijnen Raedts-heere Escovedo seidt / om malkanderen te pluk-haren: Want anderssints is hy wel verseckert dat de waerachtige conservatie van de Katholijke Roomsche Religie gelegen is in een goede vereeninge / en vaste wederzijdige t'samenhoudinge / sonder haer partijdig te maken om 't stuk van der Religie / gelijk 't exempel van Duitschlandt klaerlijk is bewijsende / daer d'een metten anderen dagelijks handelen en verkeeren / nochtans en is 'er geen landt ter werelt daer de Geestelijkheit meer geacht is / en rijker en machtiger is dan daer.

Dat selfde heeft een oirsake geweest dat de Bisschoppen en Universiteiten van herwaerts-over seer wel geoordeelt hebben / dat de Pacificatie van Gent was strekkende tot 'er conservatie van de Katholijke Roomsche Religie / en niet tot val en achterdeel van dien / als Don Jan hem selven liet dunken.

Is 't dat dan Don Jan conserveeren will in deser manieren de Katholijke Roomsche Religie / so en is het niet van noode dat men de Wapenen aenneme. Want alle de gene daer hy tegen is Oorloge voerende / soo wel van de een Religie als van de ander / zijn van desse selfde meininge / gelijk sy dikwils en merkelijk in haer-lieder laetste verklaringe gedaen in de Generale Staten / seer klaerlijk hebben te kennen gegeven / en ook merkelijk metten werken bewijsen. Maer is het dat hy van meininge is die te conserveeren met te verwekken nieuwe beroerten / moorderyen en Inlandtsche oorlogen / destrueerende 't Landt / en de goede Ondersaten deur branden en bloedtstortinge: soo en konnen wy niet anders geloven / dan dat dit dekssel van de Religie / de welk hy pretendeert / niet en is dan een valsche bedektheit / om te bedekken sijn quaet herte dat hy desen Landen is dragende / begeerende die te verderven / ja ook met den val van de Katholijke Roomsche Religie. Want het is seker dat / sedert die Pacificatie van Gent gemaekt is / die van der Religie / die sy heeten de Gereformeerde / haer gehouden hebben met meerder manierlijkheit en discretie / dan sy gedaen hebben / ja binnen den tijdt van den Hertoge van Alve / of van eenigen anderen Gouverneur die herwaerts-over heeft geweest / sonder eenige nieuwigheit voorts gestelt te hebben / en yet veranderd of gealtereert te hebben / hoe luttel dat ook zy: daer ter contrarie dese obstinaetheit van Don Jan van te willen aenveerden de Wapenen onder het dekssel van te maintineeren de Katholijke Roomsche Religie / de selfde stelt in merkelijk perijkel van te vallen in groote ongeschiktheit en confusie.

En aengaende 't ander poinct van der authoriteit van den Koninck / en van de gehoorsaemheit die men hem schuldig is / de welke hy seidt dat eenige Ketters en oproerige menschen hem soeken te benemen: Soo is seer goet om merken / hoe seer qualijk te propooste het selde ge-allegeert wordt tegen een natie / die haren natuerlijken Heere soo getrouwe is / ja de getrouste die onder 's Hemels kappe mach wesen. Want om niet te verhalen de saken van den voorleden tijden / en de getrouwe en geduerige diensten by haer ouders en ook by haer selven haer-lieder Princen gedaen / de welk bykans vremden natien schijnt ongelooflijk te wesen / het stuk daer nu ter tijdt questie af is / geest klaerlijk genoeg te kennen de waerheit van dit poinct. Want naer dien dat soo veel quade onthalingen / en onmenschelijke wreedtheden / tyrannyen en verdrukkingen soo veel jaren geleden van de dienaers van sijne Majesteit / sonder eenige hoope van betertinge of remedie / en van sijne Majesteit getolereert / ja gefavoriseert (wat klachten / doleancien of remonstrantien die men hem heeft mogen doen soo wel in 't generale als in 't particuliere) haer-lieden noit en hebben konnen bewegen om te verliesen de affectie die sy dragen tot haer-lieder natuerlijke Prince / al is 't ook dat hy absent van haer-lieden is / en toonende luttel medelijden te hebben met haer-lieder ellenden / om haer-lieden te werpen onder de bescherminge van eenen vremden Heere. Voorwaer men mach daer uit wel lichtelijk nemen en verstaen / of sy souden willen wegnemen of verminderen de authoriteit van sijne Majesteit / of haer-lieder te buiten gaen in een poinct alleene van de gehoorsaemheit die sy hem schuldig zijn / soo verre als 't ware met verseckeringe van haer-lieder lijf en leven / de welke hy ingeven van de natuere selfs ingedrukt is in alle dat leven ontfangen heeft. 1578.

Ook sonde ik wel willen weten of het volk van Spaignen hem is vast-houdende in de behoorlijke gehoorsaemheit van den Koninck. Ik geloove voorwaer dat Don Jan dat niet en sal ontkennen. Nochtans sal ik wel dezen verseckeren / en blijkt ook klaerlijk by de werken / dat de Staten van herwaerts-over gereet en veerdig zijn ongelijk meerdere en volkomender gehoorsaemheit sijner Majesteit te bewijsen dan die van Spaignen doen / of souden willen doen. Want waer heeft men gesien / dat die van Spaignen opt hebben willen lijden / dat haer-lieder Koningen gemaekt hebben Kasteelen tegen haer-lieder Steden? dat hy haer-lieden heeft gemaekt nieuwe Plakkaten na sijner believen / sonder consent van de Staten van de Lande? dat hy heeft willen benemen de wetten / privilegien en ordinare justitien van den Lande / om daer inne te brengen een forme van Gouvernement / dat geheel nieuw is en extraordinare? dat hy heeft doen bedienen de Policye en het stuk van justitie / en metten kortsten geseit / 't geheel Gouvernement deur vremde natien? dat hy soude van haer-lieden verkregen hebben dergelijke schattingen of beden / als die van desen Lande hem mildelijk hebben geaccordeert? Dat men ook aenmerke de macht en authoriteit die de Koninck heeft over de Inquisitie van Spaignen / over de Geestelijkheit / en over de groote personagien: Men sal bevinden dat die op verre na niet en komt tot 'er reputatie / authoriteit en 't gebodt / dat hy altijts herwaerts-over heeft gehadt / en alle uren nu ter tijdt men noch gereet is hem te geven / is 't dat hy alleen deur sijn genade ons wil consenteeren eenen goeden en verseckerden pays / en ons gedoogen onse wetten en privilegien / gelijk hy gedaen heeft dien van Spaignen.

Voorts dat men ook aenmerke haer-lieder Gemeenten / deur de welke sy dikwils de Wapenen genomen hebben tegen haer-lieder Princen: men sal bevinden dat sy op veele na niet en hadden soo rechtveerdige en treffelijke reden om te gevoelen het ongelijk dat men hen deede / gelijk als hebben die van desen Landen van herwaerts-over. Ja noch by versche memorie / en hebben de Spaensche soldaten niet gemutineert tegen den name en authoriteit van den Koninck om de uitstel van eenige paeyen die men haer-lieden schuldig was? Hebben sy niet gerooft en geplundert de principale Steden van sijnre Majesteit / ingenomen de Kasteelen en sterke plaetsen / en sijn Landen en Ondersaten beroost?

Nochtans hebben noch op den selven tijt sy en haer-lieder principale hoofden by Don Jan verklaert geweest seer goede en getrouwe dienaers van den Koninck / en heeft die voor sulke gevordert en gefesteert / ja by brieven gerecommandeert aen sijne Majesteit / hem verseckerende dat sy de weldaet die hen-lieden soude gedaen werden / souden nemen als gedaen aen sijn eigen persoone: en heeft naderhandt gevolgt haer-lieder raet en advijs in de treffelijkste saken van herwaerts-over / tot bederfenisse en verwoestinge van dese patrimoniale landen van sijne Majesteit.

Wy zijn dan gereedt sijner Majesteit de gehoirsaemheit te bewijsen / niet alleene die men hem schuldig is deur verbintenisse van goede Vassalen en Ondersaten aen haer-lieder natuerlijken Prince / maer noch meerder en nauwer dan die van Spaignen selve / de welke hy houdt te wesen soo seere tot sijnen dienste / soo verre als hy ons doet de selfde gratie die hy hen-lieden doet / dat is / ons te gouverneeren by volk van den Lande / en maintineeren 't gene dat van wegen het Godtlijk en wereltlijk recht een Prince sijnen Ondersaten schuldig is / en 't gene dat hy by solemneelen eedt ons heeft gesworen / en daer op van ons heeft ontfangen en geaccepteert geweest voor onse overste Prince.

Soo en is dan niet van noode dat Don Jan pretendeere om dier oirsaken de wapenen genomen te hebben / want sy souden noodeloos wesen / ja sy souden mogen al anders vergaen dan sijn voorgenomen meininge is.

Ge-

1578. Gemerkt dat te beduchten is / by aldien hy niet en is te vreden met deſe ootmoedigheit / en gewillige en getrouwe onderdanigheit van die van herwaerts-over / willende die bedwingen tegen alle reden en gerechtigheit / haer-lieden te voegen onder ſijn jolk / dat hy haer-lieden ſal oorſake geven van te vallen in miſtrooſtigheit / en te begeven onder de beſcherminge van eenig vremt Prince / en alſoo ſijne Majeſteit uitſluiten uit alle authoriteit en gebodt dat hy oit ſoude mogen hebben herwaerts-over.

Nu belooft hy / dat hy ſal / ſoo verre als deſe twee voorſeide poincten niet 'er daet te werke geſtelt worden / in ſtate houden alle die Privilegien van den lande / en alle ſaken weder ſtellen in den ſelven weſen en forme van Gouvernement als 't was ten tijde van den voorſeiden Keiſer Karele de vijfde. Waer in grootelijk te bemerken is / dat hy uit enkel argheit en calumnie ſtille ſwijgende laet varen alle mentie van de Pacificatie van Gent / de welke nochtans by hem ſelve ſoo ſolemnelijk gelooft en geſworen is / en by den Konink geratificeert / gewillekeurt en ge-approbeert / en op de welke hy herwaerts-over is ontfangen geweeſt voor Gouverneur. Maer in ſtede van dien ſteelt hy ons in de vuyſt den ſtaet en forme van Gouvernement welk was ten tijde van wijlen de Keiſerlijke Majeſteit Karele de vijfde: ſeer wel wetende / by aldien hy eens dit poinct mach verkrijgen / dat hy ſal middel hebben / om geheel te niet te doen de voorſeide Pacificatie / en alſoo op een nieuw verwekken de Inlantſche oorlogen / om hem te waſſchen in het bloedt van dit arm volk / en deur middel van de Inlandtſche tweedrachten de eene bederven deur de andere / om naderhandt alle te ſamen ſonder groote moeite moede en mat te maken / en te ſluiten in de kevie van de Spaenſche ſlavernye.

De welke ook ſoo veel meer te aenmerken is / dat hy ſchijnt deur dit ſchoon deliſel te preſenteeren een groote weldaet. Want in der waerheit de Staet van den lande heeft in fleur geweeſt ten tijde van den voorſeiden Keiſer: Maer die naerder aenmerken wil de veranderingen en alteratien die naderhandt overkomen zijn ter diverſcher occaſien / die ſal ſeer haeſt ontdekken 't feniin dat onder deſe ſoetigheit verborgen is. Want voor oogen leggende / dat men deur dit middel ſal moeten weder in ſtate ſtellen de oude Plakkaten die gepubliceert zijn op het ſtuk van der Religie: dat men ſal moeten weder oprechten de Inquiſitie / de voeſter en rechte oorſpronk van alle onſe ellenden: dat men ſal moeten uitroeyen die gene die niet geheel geſint en zijn tot de Katholijke Roomſche Religie: dat men ſal moeten ontfangen alſulke Gouverneurs als men ons ſal willen geven: gedoogen 't bouwen van de Kaſteelen in de Steden: de verſterkinge van de vremde garniſoenen / het zy van Spaignaerts / Italianen oft ander Natien / die men ons ſal willen ſenden: Metten kortſten geſeit / dat men ſal moeten geheel te niete doen de Pacificatie van Gent / en wederomme treden in de Inlandtſche oorlogen: Men ſal terſtont merken dat Don Jan geen aerdiger bedeliſel en hadde mogen kieſen / om te komen tot ſijn voornemen / dat is te ſeggen / tot de geheele verderffeniſſe en verdonkerinige van deſe landen. Maer een jegelijk die met reden en verſtant begaeft is / mach lichtelijk aenmerken dat hier in gelegen is een enkel bedroch en ſpot. Want het is feker / dat wijlen de Keiſer Karele / die een ſeer voorſichtig en verſtandig Prince was / deſe Landen geregeert heeft na de noodtſakelijkheit en eiſch van den tijdt en occurrencien die doen waren / altijdts de ooge hebbende op de conſervatie en voorſpoet van ſijn Onderſaten / als op het eenig einde dat hy begeerde: Soo nu deſe leeringe van Luther en ſijn aenhangers doen ter tijdt geheel verſch in 't licht gekomen was / en te beduchten was dat deſe veranderinge van Religie ſoude mogen by brengen een veranderinge oft alteratie in den ſtaet / en dien achtervolgende beletten den loop van de ruſte en vrede van ſijn Onderſaten / te meer dat hem wijs gemaeht was / dat ſy ſochten geheelijk te niet te brengen alle Magiſtraet en Overheit / ſoo was hy van ſinne eer te gebruiken tegen ſommige die in 't beginſel ſeer luttel van getale waren / de uitterſte ſtrafheit / dan te vertoeven dat 't vyer meer ontſteken zijnde / de gemeine ruſte ſoude moegen beſchadigt worden. Daer hebt ghy de oorſake waeromme dat hy aengevangen heeft de Oorloge van Duitſchlandt / en herwaerts-over gepubliceert heeft ſoo ſtraffe Plakkaten op het ſtuk van der Religie. Maer naer dien hy geſien hadde in Duitſchlandt / dat het getal van dien ſeere gemeerdert was / en dat in ſtede van te ſchouwen alteratien / beroerten en bloedtſtortinge / deſe ſijne reſolutie die meer was vermeerderende / heeft als een wijs piloote zeil geſtreken / en haer-lieden geaccordeert de Pacificatie gemaekt by de Staten van den Lijke / de welke ſy heeten Religions Vridt: willende dat een jegelijk van wat Religie hy ware / hem ſoude houden navolgende de ſelfde. Ja dat meer is herwaerts-over verſtaen hebbende dat de veſtinge van der Inquiſitie binnen Antwerpen was om voorts te brengen alteratien / en te beletten den handel van de Koopmanſchap: ſoo heeft hy toegelaten ten verſoeke van wijlen de ſeer Deurluchtige Koninginne van Hongrie Maria ſijn Suſter / dat ſe daer geen ſtede en ſoude grijpen. Waer uit men lichtelijk mach merken / ſoo verre hy tot nu toe geleeft hadde / dat hy ſonde / volgende ſijn ingeboren goetheit en genade vergeſelſchapt met een ſonderinge voorſichtigheit / ge-approbeert hebben de Pacificatie van Gent / als weſende alleene 't middel om ſijn Onderſaten te houden in pays / ruſte en vrede / 't welke het principaelſte wit is dat de Princen haer ſelven moeten voorſtellen in het Gouvernement van den volke dat bevolen is onder haer-lieden laſt.

Geheel ter contrarie ſoude Don Jan / ſonder achte te nemen op den loopende tijdt / noch op het gene dat van noode is tot de welvaert en conſervatie van dit arme volk / dat ſoo ſeere en ſoo lange benaudt is geweeſt / willen onder het deliſel van de ſaken weder te brengen op den ouden voet middel en oorſake vinden om alle weder te ſtellen in nieuwe beroerten / en te verwekken Inlandtſche oorlogen / om van onder tot boven te deſtrueeren 't gene dat 'er reſteerende is.

Soo blijkt dan dat hy pretenderende het exempel van wijlen Keiſer Karele / daer af ſoo verre uit de wege loopt / als de Oorloge verre gelegen is van den pays / en de bederffeniſſe van de welvaert. Want hadde hy eenigſints / hoe luttel dat ware / willen volgen de voetſtappen van deſen vroomen en wijſen Prince (den welken hy nochtans ſeidt te weſen ſijnen Vader) hy en ſoude noit de Majeſteit van onſen Koninh deur ſijn brieven en overdragen opgerukwet hebben tegen ſijn getrouwe Onderſaten ter begeerten van de Spaenſche ſoldaten / van de welke hy heeft deur dit middel willen winnen de vriendtſchap / en verſaden de onverſadelijke gierigheit: Maer ſonde gedachtig geweeſt hebben het gene dat wijlen de voorſeide Keiſer totten Koninh menigmael heeft geſeit / dat de gene die hem ſouden oprukwen tegen ſijn Onderſaten van herwaerts-over (gelijk hy hem ſelven liet dunken dat de Spaenſche natie deur haer opgeblaſen hoverdye ſoude ſoeken te doen) oorſake ſouden weſen van te verderven ſoo ſijnen perſoone als ſijne landen. En nochtans hier / als hebbende de Staten en het volk van herwaerts-over verwonnen van de misdaet van wederſpannigheit en ketterye (waer af hy niet op en houdt haer-lieden te betichten voor alle Princen en natien van Chriſtenrijk) om te toonen ſijn groote ſoetigheit / ſoo gelooft hy pardoen / genade en barmhertigheit den genen die haer terſtont ſouden willen aen hem overgeven.

Maer nadien de Staten geenſſints en verſtaen gevolten te hebben de voorſeide poincten van de conſervatie van der Religie / achtervolgende de artikulen van de Pacificatie van Gent by ſijne Majeſteit geaccordeert en geratificeert / noch ook van de behoorlijke onderdanigheit totten Koninh / ſoo ſonde hy beter gedaen hebben te preſenteeren dit pardoen den gemutineerden en wederſpannigen Spaignaerden / die geviolecrt hebben de authoriteit van ſijne Majeſteit en geplundert de Steden van ſijne Landen / om haer-lieden quijt te ſcheiden de pene en ſtraffe die hy gelooft en geſworen heeft haer-lieden te doen dragen / nadien hy tot verderffeniſſe van de goede en getrouwe Onderſaten van den Koninh de ſelve wil gebruiken / ten einde

dat

1578. dat men geen rechtveerdige oorsake en hebbe om te seggen / dat Don Jan selve is wederspannig / oproerig / en den Koninkl ongehoorsaem / midts hem selven te voegen met de gene die door sulks hebben verklaert geweest by openbaer bannisse van den Raedt van Staten / Whoda daer tegenwoordig zijnde / en ge-appro-beert by sijne Majesteit in de Pacificatie van Gent / en weerdig geoordeelt gestraft te werden tot exempel van ander.

Want aengaende dat hy pretendeert / om des wille dat hy herwaerts-over heeft gesworen en ontfangen geweest / dat men hem behoort aen te hangen: Alle de werelt weet / dat hy heeft ontfangen geweest op conditien die hy geloeft heeft te onderhouden / en merkelijk van de Pacificatie van Gent / dewelke hy honderdmael heeft gebroken / en nu noch soekt deur alle middelen te breken / en te niet te doen.

Het welke de oorsake is geweest / dat sijne Majesteit siende dat hy met goede reden herwaerts-over qualijk gewilt was / van sinne is geweest dat hy soude wederkeeren in Spaigne / en dat men hier behoorde eenen anderen te senden van sijnen bloede / die den Staten soude aengenaem wesen / en ook mede van de Katholijke Roomsche Religie.

Waeram dat de Staten / acht nemende op den uitterssten noodt van den Lande / by provisie en gelijkformig dese resolutie van sijne Majesteit ontfangen hebben de seer Deurluchtige Prince Matthias Aertshertoge van Oostenrijk / van den wettigen bloede van sijne Majesteit / om onder sijn authoriteit gemaintineert en beschermt te worden / tegen de seer onrechtveerdige verdruckinge van Don Jan en sijn aenhangers. Waeromme vere van daer is / dat men soude moeten den selven Don Jan aenhangen / gemerkt dat men hem niet en mach voegen op sijner zijden / sonder hem selven te toonen vyandt van 't Vaderlant / verstoorder van de gemeine ruste / ja ook contrarie van de meininge van sijne Majesteit / de welke Don Jan selve den Staten verklaert heeft.

En aengaende de lieden van Oorloge van wat natie die zijn mogen / die behooren haer-lieder eere te hebben in sulker weerden / dat alsulke vilenye en snoodheit hen niet eens en soude in 't herte komen / van hen te willen voegen tot het misdaet van mein-eedigheit / ook het verraet van haer eigen Vaderlandt / om te helpen haer selven en haer-lieder nakomelingen slaven maken van den Spaignaert / de welke sal 't bloedt uit suigen / en het vet van den Lande / en na dat hy haer-lieden sal gebruikt hebben / die laten sterven van honger en kommer / of den voet stellen op de kele.

Dat de Soldaten gedachtig willen wesen het tractement dat sy eertijts van den Spaignaerts ontfangen hebben / en soo dwaes niet wesen van te peisen dat de schoone woorden van Don Jan haer-lieden sullen beschermen oft van ellendige armoede / of van eerloose slavernye. Is 't dat 'er questie is van te gaen tot eenigen storm / oft anderen periculeusen aenslag / men sal hen-lieden vooren stellen als een borst-weeringe van den Spaignaerden / en men sal van haer-lieder lichamen een brugge maken / om hen allen passagie te geven tot victorie en roof. Maer als 't sal komen tot 'er betalingen / tot voordeelen / tot recompensen / officien oft dienssten / soo sullen sy gestelt worden in 't getal van de vergeten sonden / soo men seidt / en men sal se wederom senden geladen met injurien en verachtinge. Voorts alle 't gene dat wel vergaen en gelukt sal zijn / dat sal van de Spaignaerts gedaen geweest hebben: Maer is 't dat qualijk vergaen is / dat sal men wijten den Walen en den Duitschen / haer-lieden heetende Verraders / Ketters / Lutheranen en Oxonkaerts.

Voorwaer de soldaten die sulke onweerdigheden lijden / moeten wel vilein en slap van herten zijn / en seer luttel verstaen wat 't poinct van eeren in heeft. En nochtans alle de gene die de Spaignaerts dienen / bekennen selve dat sy in deser manieren getracteert worden: ja de Spaignaerts selve glorieert daer in / en draegt 'er sijnen roem af. In dierwoegen dat soo wie sijn eere wil houden in weerden / die moet boven alle saken hem wachten / van hem selven te beladen met sulken oneere en schande / principalijk is 't dat hy is van den Lande / ten einde dat hy in toekomende tijden van sijn nakomelingen niet en worde verbloekt en vermaledijt / de welke door sijn faute te vergeefs sullen suchten onder het jok van een soo eerloose slavernye. 1578.

Maer het is der moeiten weert te aenmerken het aes en aenlokkingen / daer mede dat Don Jan soekt de goede patriotten te trekken in 't net van sijn bedroch.

Hy seidt dat de Steden behoren te weigeren alle garnisoen / onder 't deksel dat sy zijn onder de gehoorsaemheit van sijne Majesteit. Siet daer voorwaer eenen aerdigen trekke. Maer sal men ook jemanden vinden soo sot en dwaes / die meine dat Don Jan de steden sal bewaren sonder garnisoen / na dat die eens sullen gesteit zijn in sijnen handen? Weet men niet hoedanig het recht en de costuime is van der oorloge? De welke ten einde zijnde / sal men noch in stede van garnisoen daer kasteelen maken / onder het deksel van die te verseekeren sijner Majesteit / en de goede te bewaren tegen de quade.

In dierwoegen dat Don Jan pretendeert dat men hem soude quijt maken de soldaten van den Lande geboren / en die strijden voor de vryheit en welvaert van dien / om in haer-lieder plaetse te ontfangen Spaignaerts en Italianen / die ons met gewelt sullen af nemen Huis-vrouwen en Kinderen / huis / hof en goet / ja alle 't gene dat wy ter werelt hebben / en metten kortsten geseit / om ten eenwigen dage gebreidelt te wesen met een kasteel / dat is te seggen / met boeyen aen handen en voeten / ten einde dat wy ten eenwigen dage souden dragen het gareel dat sy ons willen aen doen.

Want is 't dat hy allegeert dat hy tot nu toe geen garnisoenen en heeft gelegt in de Steden: wy sullen daer af getuigenisse dragen dien van Namen / den welken hy gelooft hadde sulks niet te doen / nochtans soo sullen sy wel mogen verklaren hoe wel dat sy getracteert geweest hebben / gelijk ook sullen doen die van Loven / den welken hy belooft hadde geen garnisoen te geven dan tot haer-lieder eigen begeerte en contentement. Men sal hem ook mogen informeeren op ander steden van Brabant / gelijk Aerschot / Sichem en ander. Nochtans is 't dat 'er eenige zijn sonder garnisoen / dat is om dat 'et noch geen noodt en is / midtsdien dat se zijn van kleinen verlange / oft om dat de Staten noch geen armeye te velde en hebben. Maer daer en is niemandt soo plomp / hy en merkt wel / dat soo haest als hy sal sien eenige armeye te velde / dat hy sijn Steden niet en sal willen laten sonder garnisoen / en sal alsoo die hy noemt de onderdanige Ondersaten / doen vallen in alle lijden en verdriet.

En aengaende het poinct daer hy belooft geen vyantschap te bewijsen dan den genen die vyandtschap doen sullen / oft gevonden sullen worden in de Wapenen: daer af draege ik my tot de getuigenisse van de arme dorpen van den lande van Brabant / die gebrandtschat hebben geweest / en noch dagelijks worden / ja gerooft en geplondert van dese eerlijke mannen / veel erger en wreeder dan oft waren Turken / slaven / oft forsaren / sonder haer-lieden te houden eenige gelooffte / capitulatie oft eedt / die men hen-lieden gedaen heeft: Gelijk als 't blijkt by de exempelen van Sichem voorseit / en van Aybele / van de welke in de eene stadt / tegen de gelooffte gedaen / de Inwoonders seer deerlijk hebben vermoort geweest / en schier gevilt: en in de ander stadt hebben de sieke en gequetste Soldaten deursteken geweest / soo sy haer mede-gesellen volgden / achtervolgende 't accoordt daer af gemaekt. Siet daer het goet tractement dat hy belooft den goeden en getrouwen Vassalen en Ondersaten / om de welke hy wil dat men hem victalie bringe / en dat men de huisen niet en verlate / van vreese dat de Spaigniaert niet en soude genoeg vinden / om te versaden sijne begeerlijkheden en lusten.

Daer na koemt hy totten Geestelijken staet / tot faveur van de welke hy seidt dat dese tegenwoordige Oorloge gevoert wordt. Hy soude wel willen een middel vinden om hier te zaeyen sijn onkruit / en de Geestelijke persoonen tegen de ander op te ruwen / en dat wederzijdig: hoopende dat hy deur dese middel seer haest soude komen ten einde van sijn aenslagen: Maer voorwaer de Geestelijke persoonen / dewelke behooren te wesen degelijke en Godtvruchtige mannen / en

souden

1578. ſouden niet willen haer-lieder eedt ſoo lichte achten/ noch ooſt de vereenninge die ſy t'ſamen met de ander Staten geſworen hebben/ noch ooſt het debvoir tot haer-lieder Vaderlandt/ dat ſy hen ſouden willen voegen met de verdruckters van 't ſelve. Want hoe ſchoonen gelaet dat ſy toonen/ het is ſelter/ ſoo verre ſy komen ten einde van haer-lieder voornemen (welk Godt verhueden moet) dat ſy de Geeſtelijckheit niet meer en ſullen ſparen dan d'andere/ ja hoe meer dat haer dunckt dat de ſelve ſchuldig zijn te volgen haer-lieder partije/ ſoo veel te meerder haet en quaet herte hebben ſy tegen haer-lieder gevaet/ welk ſy voor eenigen tijdt mogen bedeckt houden: Maer in 't einde ſoo verre als de oppoꝛtunitcit haer preſenteert/ en ſullen ſy niet miſſen haer te wreken/ hoe wel dat ſy alreede dat ſelfſte niet en konnen geheelijck binnen gehouden in haer-lieden ordinaire propoſten: Seggende/ dat de Geeſtelijcke perſoonen de quaetſte zijn van allen/ ja de autheurs van deſe wederſpannigheit/ ſoo ſy die heeten. Ook ſoo hebben ſy wel gereſolveert de kloſters te ſlaen op haer-lieder beneficien en prebenden/ en die te geven voor loon den getrouwen dienaers van haer-lieder wreedtheit/ en daer mede te voorſien haer dienaers/ lackaien/ koppelaers/ en ander vrienden/ als ſy die ſouden verandert hebben in Commanderijen/ gelijck ſy over langen tijdt voorgenomen en geſloten hebben te doene/ alleene verwachtende den bequamen tijdt/ niet meer ſparende de kloſters en gewijdde plaetſen/ dan d'ander/ ja tot die te verbranden/ als gebleken is omtrent Bilvoorde en Loven/ en in den lande van Luxemburg/ daer ſy diverſche verbrant hebben.

Daertomme en moet men hem niet laten bedriegen met deſe beuſelingen van Don Jan/ die in de een handt het ſweert draegt en 't vyer/ en niet toonende metten werken dan een wreedt en bloedtgierig herte/ daer-entuſſchen ons wil feſteeren metten aes van een ſtuck broodts/ dat hy is houdende in de ander handt/ en wil dat wy gelovende ſijne bedriegelijcke woorden/ hem ſouden houden voor een liefhebber van pays/ ruſte en vrede/ luttel gedenckende het propoost/ welk hy ordinaerlijck plach te hebben in den mondt/ ſeggende/ dat men ſoude geloouen niet ſijn woorden/ maer ſijn werken/ gemerckt dat in der waerheit alle ſijn werken ſeer klaerlijck bewijſen/ dat hy niet en begeert dan ons te krijgen in 't net/ het welk Spaignen uitterraten ſeere geſtoort zijnde om de onweerde die wy hebben van haer-lieder heerſchappije/ ons over lange tijdt bereit heeft: op dat ſy ons ſouden doen vallen in haer-lieder wreede klaeuwen/ hoopende en haer beroemende/ dat ſy ſullen tekenen in 't aenſicht gelijck ſlaven alle de gene dien ſy niet en ſullen willen wreedelijck 't leven nemen. Want het is een te ſeer grooten abuys/ te denken dat men ſoude ſoetigheit trecken uit een fonteine die vol bitterheits is. Het vat en kan niet uitgegeven dan 't gene dat 'er inne is. De Spaignaert is ſeer hoveerdig/ wraeckgierig en tyrannig: en meinen wy dat ſy ons 1578.
met Wapenen gebrocht hebbende onder haer-lieder ſubjectie/ ons ſouden lieflijck en vriendelijck tracteeren? Is 't dat alle natie/ ja de gezedigſte die men ter werelt ſonde mogen vinden/ nochtans gemeenelijck bevonden wordt ſtraf en bykans onverdragelijck den genen die ſy deur kracht van Wapenen gebracht heeft onder haer ſubjectie: wat moeten wy dan verwachten van de gene/ dien de hoverdye/ opgeblaſenheit en wreedtheit natuerlijcker is/ dan de natuere ſelve?

Laet ons voor ons ſtellen 't exempel van de Indianen/ en ons voor oogen leggen dat ons nationers getracteert ſullen worden gelijck als die. Laet ons ook ſpiegelen aen die van Granade/ de welke tegen alle trouwe/ geloſte en eedt gehandelt hebben geweeſt deur de foetigheit en goedertierenheit van deſe ſelfde Heere Don Jan in ſullier voegen/ dat ſy ten eenwigen dage ſullen moegen dienen tot een exempel van de ellendigſte natie die ter werelt mach weſen.

En laet ons denken/ dat deſe die ons voorhoudt deſe crape loſt-meſen/ de ſelfde man is die de oorſaeke heeft geweeſt/ van de doodt van wijlen onſen natuerlijcken Prince wettig en eenig ſoone van ſijne Majeſteit.

En is 't dat 'er in ons lichaemen ſteekt een druppel bloedts van ons Ouders/ oft een kleen voncxken van eeren in onſe herten/ ſoo laet ons eer kieſen een heerlijcke doodt/ indien dat noot is/ dan eene ſoo eerloſe en ſchandelijcke ſlavernije.

Hoe wel/ is 't dat wy alleenlijck willen reſolveeren om vromelijck te beſchermen onſe vryheit van haer-lieder jock/ onſe hoofden van haer-lieder bolerije/ onſe Huysvrouwen en kinderen van haer-lieder onkuyſheit/ en onſe goeden en erven van haer-lieder onverſadelijcke gierigheit: ick en twijffele geensins/ Godt die ſal ſeer haeſt ter neder werpen en vernielen die hoverdije en groote opgeblaſentheit van de tyrannen/ die ſonder eenige redene of rechtveerdige oorſaken hier komen uit Spaignen/ om te voeren tegen ons een wreede en bloedige Oorloge/ al of wy niet geboren en waren/ dan om te dienen tot eenen roof van haer-lieder onverſadelijcke begeerlijckheden/ en tot een voet-banck van haer-lieder onverdragelijcke hoverdije. De goede Godt die den hoveerdigen wederſtaet/ en ſal ons niet verlaten in onſe rechtveerdige ſake. Het hangt alleene aen ons/ dat wy liever eenen moet nemen/ en ons niet meer en laten bedriegen van haer-lieder valſche en bedriegelijcke perſuaſien/ dan ons te laten verdrucken van haer-lieder bloedige en grijpende klauwen.

Waer toe is 't dat een jegelijck wil ſijn vromigheit toonen/ getrouwelijck daer in imployeerende de middelen die Godt hem heeft gegeven/ het is ſelter dat wy ſeer haeſt ſullen ons' lieve Vaderlandt weder geliert ſien in ſijne ouden fleur en voorſpoet/ en alle onſe vyanden confuis in haer-lieder opgeblaſen hoverdije.

EINDE.

RE-

REGISTER
VAN HET
BYVOEGSEL
DER
AUTHENTYKE STUKKEN.

EEdt des Graven van Arenberg aen die van Stadt en Landen van Groeningen, uit den naem van Philips Prins van Spanje, 1550 den 10 Januarii: *Nooit gedrukt.* pag. 3.

Eedt van Koning Philips den II. confirmeerende den eedt by den Graef van Arenberg gedaen. 1555. den 26 October: *Nooit gedrukt.* p. 3.

Verantwoording des Prinsen van Oranje in den jare 1568 uitgegeven. p. 3.

Defence de Mouſigneur le Comte de Hochſtrate. 1568. p. 17. 27.

Verantwoording van Antony van Lalaing, Graef van Hoogstraten. 1568 uitgegeven, uit het Fransch vertaelt. p. 32. 43.

Bewijsing van de onschuldt of Verantwoording van Philips van Montmorency, Graef van Hoorne. Gedrukt in September 1568. p. 49. 119.

Waerschouwing des Prinsen van Oranje, uitgegeven 1568. p. 121.

Plakkaet waer by verscheide Poorters van Amsterdam voor den Hartog van Alba worden geciteert, den 29 May 1568: *Nooit gedrukt.* p. 123.

Indaging van noch vier andere Poorters van Amsterdam, den 18 November 1568: *Nooit gedrukt.* p. 124

Sentence de Banniſſement contre quelque Bourgeois d'Uitrecht, du 17 Aouſt. 1568. p. 125.

Vonnis tegens meer dan tsestig Vluchtelingen meest Burgers en Inwoonders der stadt Uitrecht en ook eenige Edelen: *Uit het Franſch vertaelt, en nooit gedrukt.* p. 127.

Executie van vier persoonen t'Uitrecht, den 24 Augustus 1568: *Nooit gedrukt.* p. 129.

Indaging van de gevluchte Ballingen der stadt Groeningen, den 17 May 1569: *Nooit gedrukt.* p. 129.

Guilielmi Naſſavii Principis Aurantii, &c. ad Ordines & populum Denunciatio. 1572. p. 131.

Vermaning van Willem van Nassau, Prince van Oranje, aên de Staten en de gemeente, uit het Latijn vertaelt. 1572. p. 135.

Historie van de verandering tot Mechelen geschiedt, en de tyranny en wreedtheit der Spanjaerden daer op gevolgt, in den jare 1572. Gedrukt tot Mechelen, 1581. p. 140.

Vriendelijke Vermaninge aen de Staten van Brabant en Vlaenderen, &c. Op de Supplicatie by hen aen Don Louis de Requesens overgegeven, Uitgegeven in 't jaer 1574. p. 145.

Kort verhael van de rechte oorsaken ende redenen, die de Generale Staten der Nederlanden hebben gedwongen, hen te versien tot hunder bescherming tegen Don Johan van Oostenrijk, gedrukt 1577. p. 151.

Antwoordt der Generale Staten van de Nederlanden op de Propositie des Graven van Swartsenburg, Ambassadeur des Keisers. p. 176.

Antwoordt op een klein Boeksken genoemt Declaratie van de meininge van Don Johan van Oostenrijk, in 't jaer 1587 uitgegeven. p. 180.